KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

KEESING B.V. UITGEVERSMAATSCHAPPIJ
OPGERICHT 1911
AMSTERDAM - ANTWERPEN

ZESDE CONGRES VIETNAMESE COMMUNISTEN

Van 15 - 18 dec. 1986 heeft de communistische partij van Vietnam in Hanoi haar zesde congres gehouden.
De bijeenkomst stond in hoge mate in het teken van de kritieke situatie van de Vietnamese economie alsmede van de stagnatie zowel in de binnenlandse als de buitenlandse politiek van het land.
Deze omstandigheden leidden tot grootscheepse zelfkritiek van de kant van de zittende partijleiding en tot een wisseling in de top van de partij.
,,Het congres zal een wijziging markeren in het leiderschap op het gebied van de politiek, de ideologie en de organisatie", schreef het partijdagblad Nhan Dan op 13 dec., aan de vooravond van het congres.

Zeker is dat er zowel onder de 1.8 miljoen partijleden als onder de rest van circa zestig miljoen mensen tellende bevolking nooit zo veel openlijke kritiek, discussie en ontevredenheid over ,,Hanoi" is geweest als nu.
Het grootste probleem waarvoor de 1.129 gedelegeerden een oplossing moesten zien te vinden is de bijna hopeloze economische situatie. Kwesties die daarmee samenhangen en er deels voor verantwoordelijk worden gesteld, zijn het functioneren van de partij en overheid, de bejaarde en gefossiliseerde leiders en de kwestie-Cambodja.
De kern van de onvrede is het feit dat de regering sinds het einde van de Vietnamoorlog in 1975 en de hereniging van het land er niet in is geslaagd de belofte van verbetering van de levensstandaard waar te maken.
Vietnam is met een gemiddeld jaarinkomen van nog geen honderd dollar nog steeds een van de armste landen ter wereld gebleven. De werkloosheid bedraagt ruim dertig procent, consumptiegoederen zijn uiterst schaars en de arbeiders in loondienst hebben nauwelijks voldoende te eten. Gevolg: de misdaad stijgt alarmerend, en bedelaars zijn een alledaags verschijnsel geworden.
Rijst kostte bijvoorbeeld vijf jaar geleden nog slechts 0,38 Dong, nu zes Dong. Betrekkelijk luxe voedsel als vlees en brood zijn niet te krijgen, en voor de eenvoudigste plastic sandalen moet men 200 Dong, een half maandsalaris, neertellen.
De discipline is erdoor zeer gering geworden. ,,Zolang de autoriteiten doen alsof ze ons genoeg betalen, doen wij alsof we genoeg werken".
Al twee jaar lang tracht de regering de inefficiente centraal geleide economie te hervormen door de staatssubsidies te verminderen, de geldwaarde te wijzigen en meer stimulansen te creëren. Deze halfslachtige poging heeft echter geleid tot een inflatie die nu in de drie cijfers loopt en tot verstoring van het toch al slecht functionerende distributiesysteem.
Voor de meeste partijleden is het echter zonneklaar dat de ware schuldigen zich binnen de partijtop en het overheidsapparaat in Hanoi bevinden. De corruptie, onbekwaamheid en bureaucratie daar houden volgens hen elke wijziging ten goede tegen,
Zo klaagden boeren in de provincie Nghe Tinh onlangs op een regionaal partijcongres dat ze in ruil voor hun verplichte leveranties steeds minder noodzakelijke industriegoederen zoals cement terugkrijgen. Voor de waterpompen die ze na jaren soebatten hadden gekregen, moesten ze zelf de electriciteitsmasten aanleggen. Voor 25 ton rijst kreeg men een ton aluminiumdraad, maar sommige coöperaties moesten eerst de rijst tegen varkensvlees ruilen, het varkensvlees tegen aluminium, en het metaal zelf naar Hanoi brengen waar het tot masten zou worden omgesmeed.

De vroegere tegenstelling tussen het Noorden en het Zuiden speelt in de huidige problemen geen rol, het is de tegenstelling tussen ,.Hanoi" en de overige partij-afdelingen die tot een climax is gekomen.
En de kritiek is nu zowel kwantitatief als kwalitatief van een heel andere orde dan eind 1981, aan de vooravond van het vorige congres van maart 1982. Men laat het nu niet bij kritiek, men doet ook concrete, uitgewerkte voorstellen om aan de wantoestanden een einde te maken. Het partijdagblad Nhan Dan schreef honderdduizenden suggesties te hebben gekregen van lezers. Alleen al uit het district Habak in het noorden zijn ruim tienduizend voorstellen ingediend om het bureaucratisch systeem te verbeteren, en daarbij zijn tal van voorstellen voor sancties die genomen zouden moeten worden tegen diegenen die al jaren leven volgens het adagium: doe niets, dan maak je ook geen fouten en kun je nergens op worden aangesproken.

De hervormingsgezinden voeren al geruime tijd actie om het economische systeem te liberaliseren en het politieke apparaat te decentraliseren. Zij willen Hongarije en niet langer de Sowjet-Unie, laat staan Albanië, als voorbeeld. Een belangrijk deel van de partijtop wil echter vasthouden aan de politiek van centralisme, isolement en orthodoxie,

Dat de strijd nog onbeslist is, valt af te leiden uit het feit dat er niets is uitgelekt over de maatregelen, die in de week voor het congres tijdens een geheim ,,pre-congres" werden besproken. Dit in tegenstelling tot de vorige keer toen al maanden te voren bekend was dat er op het congres besloten zou worden tot enige liberalisering van de landbouw.

Nguyen Van Linh, de nieuwe secretaris-generaal van de Vietnamese communistische partij, op 17 december, een dag voor zijn verkiezing tot partijleider, op het spreekgestoelte voor het congres van zijn partij.

Zelfkritiek partijleider Truong ***Chinh***

Op de openingsdag van het congres hield de secretaris-generaal van de partij, Truong Chinh, een rede, waarin hij scherpe kritiek uitte op de partijleiding. Hij erkende, dat de op het vijfde congres in maart 1982 gestelde doelen niet waren gehaald.
,,De verantwoordelijkheid voor deze tekortkomingen en fouten ligt in de eerste plaats binnen het Centrale Comité, het Politburo, het secretariaat van de partij en bij het kabinet", aldus Chinh.
,,Het Centrale Comité van de partij wil zichzelf tegenover het congres graag ernstig bekritiseren wegens zijn eigen tekortschieten", zo zei Chinh verder. In zijn toespraak, die door radio-Hanoi rechtstreeks werd uitgezonden, sprak Chinh over de noodzaak de partij te ,,zuiveren".
Chinh laakte de kwalen van het Vietnamese socialisme en sprak van ,,infantilisme", ,,afwijkingen naar links", ,,onrealistische ontwikkeling van de zware industrie", van het ,,bureaucratische centralisme" en de ,,overhaaste afschaffing van de niet-socialistische sectoren".
Chinh pleitte voor geleidelijke wijzigingen in het beleid, waarbij buitenlandse investeringen en het stichten van privé-bedrijfjes moesten worden aangemoedigd.
,,Wij zijn conservatief geworden en traag, het ontbreekt ons aan moed en besluitvaardigheid", zo concludeerde Chinh.

Op het terrein van de buitenlandse politiek riep de Vietnamese partijleider de Volksrepubliek China op de betrekkingen te normaliseren. ,,Wij herhalen nog eens officieel, dat Vietnam ten allen tijde bereid is te onderhandelen met China overal en op elk niveau", zo zei hij.
Maar hij gaf geen aanwijzingen voor veranderingen jegens Cambodja, waar Vietnam na een invasie in 1978 het pro-Chinese bewind van de Rode Khmers afzette.
Chinh verklaarde, dat Vietnam zou doorgaan zijn naar schatting 140.000 man sterke troepenmacht in Cambodja te verminderen, maar hij noemde geen datum, waarop een volledige terugtrekking zou zijn voltooid.

Rede *Jegor* Ligatsjow

Op de eerste dag van het Vietnamese partijcongres werden de afgevaardigden ook toegesproken door de tweede

Weekblad 56ste jaargang No. 2875, pag. 42071-42086

man van de Sowjet-Unie, Jegor Ligatsjow, secretaris en lid van het Politburo van de communistische partij van de SU.

Ligatsjow riep Vietnam en China op om samen „onnodige verdenkingen en wantrouwen" weg te nemen. „Het mondiale socialistische systeem heeft een ontwikkelingsniveau bereikt, waarin de communistische partijen kwalitatief nieuwe, niet-standaard oplossingen moeten vinden voor complexe problemen", zo zei Ligatsjow.
Verder zei hij, dat normalisering van de gespannen betrekkingen tussen Vietnam en China „een belangrijk positief effect zal hebben op de situatie in Azië en op het verbeteren van het internationale klimaat in het algemeen".
Ligatsjow deed de Vietnamese communisten ook nog de aanbeveling hervormingen door te voeren en te zoeken naar nieuwe oplossingen voor hun problemen.
Hij prees de openhartige analyse van partijleider Truong Chinh en waarschuwde Hanoi, dat Moskou meer resultaten verwacht van de financiële steun, die het Vietnam verleent.
Ligatsjow uitte voorzichtige kritiek op het economische beleid van Vietnam en kondigde aan, dat in de toekomst steun gekoppeld zou worden aan de verwezenlijking van bepaalde doelstellingen.
De tweede man van het Kremlin verwees in zijn rede ook naar het conflict in Cambodja en prees „het gevoelige en redelijke beleid van Vietnam".

Ontslag voor partijleider Truong Chinh, premier Pham Van Dong en Politburolid Le Duc Tho

Het zesde congres van de Vietnamese communistische partij heeft op 17 dec. het ontslag aanvaard van secretaris-generaal Truong Chinh, premier Pham Van Dong en het lid van het Politburo Le Duc Tho. De drie zullen „adviseurs van het nieuwe Centrale Comité" worden. De ontslagaanvraag werd het congres meegedeeld door vice-premier, minister van binnenlandse zaken en lid van het Politburo Pham Hung.
Pham Hung zei, dat Chinh, Dong en Tho niet in aanmerking wilden komen voor herverkiezing in het Centrale Comité. Hij verklaarde hun terugtreden met hun hoge leeftijd en hun gezondheidstoestand.
Hung noemde hen „briljante volgelingen van onze geliefde Ho" en „briljante communistische strijders".
Na de bekendmaking van Hung begaven de drie zich naar het spreekgestoelte en wuifden ten teken van afscheid naar de afgevaardigden.
Minister Nguyen Ngoc Trui van landbouw verklaarde op 17 dec. tegenover het persbureau AP, dat de drie leiders weliswaar het land grote diensten hadden bewezen, maar dat het nu tijd was voor meer creatief denkende personen, die zich konden zetten aan taken als economische hervormingen, die gepaard moesten gaan met kapitalistische prikkels.

Biografische gegevens Pham Van Dong en Le Duc Tho

Hierna volgen biografische gegevens van Pham Van Dong en Le Duc Tho.

Voor *een* biografie van Truong Chinh *zie pag.* 621/3-1986.

Blik op het presidium van de Vietnamese communistische partij en de gasten op het zesde congres van deze partij gedurende de opening van de partijbijeenkomst. Op de eerste rij zijn de drie mannen waar te nemen, die op 17 dec. hun ontslag zouden indienen. Geheel rechts secretaris-generaal Truong Chinh, in het midden premier Pham Van Dong en geheel links het lid van het Politburo Le Duc Tho.

Pham Van Dong werd in 1955 premier en werkte jarenlang nauw samen met de Vietnamese „vader des vaderlands", Ho Chi Minh, die in 1969 overleed.

Pham Van Dong werd op 18 maart 1906 in de provincie Quang Ngai in Midden-Vietnam geboren als zoon van een privé-secretaris van keizer Duy Tan.

Zijn eerste in het oog springende politieke activiteit stamt uit 1925, toen hij als rechtenstudent een staking hielp organiseren om de dood van een nationalistische leider te herdenken. Hij ontkwam aan arrestatie van de Franse koloniale autoriteiten door naar China te vluchten, waar hij zich bij Ho Chi Minh voegde. in 1926 was hij een van de eerste studenten die door Ho terug naar Vietnam werden gestuurd om communistische cellen op te zetten. Drie jaar later werd hij toch gearresteerd en tot zes jaar dwangarbeid veroordeeld.

In 1936, in Frankrijk was het linkse Volksfront aan de macht gekomen, werd hij vrijgelaten. Hij werd echter onder huisarrest gesteld.

Na een mislukte staatsgreep door de toenmalige Indochinese communistische partij vluchtten Dong en andere communistische leiders in 1939 naar Zuid-China.
Toen Ho Chi Minh in 1942 door de nationalistische Chinezen van Tjang Kai-sjek gevangen werd genomen, werd Dong de eigenlijke leider van de Viet Minh. Deze coalitie van verschillende nationalistische bewegingen vocht tegen de Japanse bezetting van Vietnam en later tegen de Fransen die hun koloniale macht na 1945 in Indochina wilden herstellen.
In 1954 was hij de leider van de Viet Minh-delegatie bij de vredesconferentie in Genève. Daar werd besloten dat Vietnam, na acht jaar oorlog met de Fransen, langs de 17de breedtegraad werd opgedeeld.
Een jaar later werd Dong premier en minister van buitenlandse zaken. De laatste post bekleedde hij tot 1961.

De naam van Politburo-lid Le Duc Tho verscheen in 1968 in de internationale pers. In dat jaar begon hij in Parijs vredesbesprekingen te voeren met de Amerikaanse rminister van buitenlandse zaken Henry Kissinger. In 1973 besloot het comité voor de Nobelprijs voor de Vrede hen de vermaarde vredesprijs toe te kennen. Maar Le Duc Tho bedankte voor de eer en het geld omdat, zoals hij toen zei. „De VS en Zuid-Vietnam de akkoorden van Parijs bleven schenden".
Door zijn diplomatieke tegenspelers werd hij indertijd beschreven als grijs, sober en gereserveerd. Kissinger zou eens tegen hem hebben gezegd: „Ik bewonder uw handigheid om onmogelijke eisen om te zetten in onverdragelijke eisen en dat vooruitgang te noemen".
Tho werd op 14 okt. 1910 geboren in de Noordvietnamese provincie Nam Ha als zoon van een ambtenaar in de Franse koloniale bureaucratie. Zijn huidige naam nam hij later aan, want in feite heet hij Phan Dinh Khai.
Hij werd in 1929 lid van de Indochinese communistische partij. Hij werd tweemaal gearresteerd en tot vele jaren dwangarbeid veroordeeld. In 1944 kwam hij voor de tweede maal vrij.
In de beruchte gevangenis op het eiland Poulo Condore ontmoette hij Pham Van Dong. Samen zaten zij in een ondergrondse cel. Onder erbarmelijke omstandigheden hielden zij hun moreel hoog door aan elkaar vreemde talen te leren.
In 1949 werd Le Duc Tho benoemd als vertegenwoordiger van de Viet Minh in het zuiden en vanaf 1956 maakte hij deel uit van de partijhiërarchie.
Tho staat bekend als een aanhanger van de harde lijn en was evenals Pham Van Dong en Truong Chinh een van de oprichters van de communistische partij. Volgens ingewijden was hij degene die de supervisie had over de Vietnamese invasie in Cambodja, die eind in 1978 een einde maakte aan het pro-Chinese schrikbewind van de Rode Khmer.

Nieuw Centraal Comité en Politburo Nguyen Van Linh partijleider.

In de ochtend van 18 dec., de slotdag

van het partijcongres, werden de resultaten bekend gemaakt van de verkiezingen voor het centrale Comité en het Politburo.

Het bleek, dat Nguyen Van Linh was verkozen tot secretaris-generaal van de partij, als opvolger van Truong Chinh. Voor zijn verkiezing tot partijleider gold Van Linh als zevende in de partijhiërarchie.

De nieuwe nummer twee in deze hiërarchie bleek vice-premier en minister van binnenlandse zaken Pham Hung te zijn geworden. Nummer drie in het Politburo was Vi Chi Cong, voorzitter van de commissie voor socialisering van de landbouw in het Zuiden van het land sinds 1980 en lid van het secretariaat en het Politburo sinds 1982.
Voorts werd duidelijk, dat nog drie leden niet in het Politburo waren teruggekeerd, naast de drie leiders, die een dag eerder publiekelijk hun ontslag hadden aangeboden. Dit waren de minister van Defensie Van Tien Hung, de politieke commissaris in het leger Chu Huy Man en de minister van economische zaken, To Huu.

Bevorderd waren Nguyen Co Thach, minister van buitenlandse zaken, die van kandidaat-lid van het Politburo nu volledig lid was geworden, en Nguyen Tahn Binh, voormalig secretaris van de partijafdeling van Hanoi, die nu tot het Politburo was toegetreden.

Tenslotte verdienen nog vermelding tot opschuiven van de elfde naar de vierde plaats in het Politburo van Do Moi, een vroegere politieke commissaris bij de Vietminh, en het opklimmen van de tiende naar de vijfde plaats in de partijhiërarchie van Vo Van Kiet, minister van planning.

Biografische gegevens Nguyen Van Linh

Linh, die ruim zeventig jaar geleden in Hanoi werd geboren (geboortedatum is niet bekend, als geboortejaar geven de bronnen afwisselend 1913 en 1915), heeft tijdens de Vietnam-oorlog voornamelijk in het Zuiden gewoond en was een naaste medewerker van de in juli overleden partijleider Le Duan.
Tweemaal zal Linh gevangen vanwege zijn aandeel in de onafhankelijkheidsstrijd tegen de Fransen.

Na de val van Zuid-Vietnam in 1975 werd hij benoemd tot partijsecretaris van Ho Chi Minhstad, het voormalige Saigon, en werd hij lid van het Politburo.

In 1977 werd hij, waarschijnlijk om gezondheidsredenen, vervangen door Vo Van Kiet, de huidige minister van staatsplanning en een voorstander van economische liberalisering.

In **1982** leek de politieke carrière van Linh ten einde, toen hij uit het Politburo werd gezet. Waarschijnlijk was dit het gevolg van een tijdelijk overwicht van de harde lijn in het Politburo. De partijleiding verweet hem dat er te weinig socialistische hervormingen in het zuiden waren doorgevoerd. De orthodoxen maakten zich zorgen over ,,revisionistische ontwikkelingen", die overigens wel leidden tot een vergroting van de produktie. Linh maakte inbreuk op het gelijkheidsbeginsel en voerde op bescheiden schaal het principe ,,loon naar werk" in.

In juli 1985 onthulde Vietnam dat Linh was teruggekeerd in het Politburo, zonder dat daaraan een uitspraak van het partijcongres aan vooraf was gegaan. Hij ontwikkelde zich in snel tempo tot een woordvoerder van de pragmatische vleugel. Begin **1985** was hij voorzitter van een bijeenkomst van communistisch kader waar hij zijn opvattingen uit de doeken deed.
In juni van hetzelfde jaar ging het achtste plenum van het Centraal Comité akkoord met een wijziging van het beloningssysteem. Ook werd aangekondigd dat er een einde zou komen aan het systeem van subsidies op voedsel (rijst, vlees, vis, vissaus, suiker) en andere eerste levensbehoeften (textiel, petroleum). De invoering van ,,echte prijzen" en betaling in geld, en niet in bonnen zoals tot nu toe, heeft tot enorme prijsstijgingen geleid.

De extra produktie verdween grotendeels in de magen van de snel groeiende bevolking van **60** miljoen. Verwacht wordt dat die over vijftien jaar de **100** miljoen zal overschrijden.
Toen partijleider Le Duan in juli **1986** overleed, was Linh inmiddels opgeklommen tot de zevende plaats in het Politburo. Hij bekleedde de functie van secretaris van het Centraal Comité, het machtigste orgaan van de partij, dat verantwoordelijk is voor de dagelijkse gang van zaken.

Analyse resultaten partijcongres

Aan het NRC-H'blad van 19 dec. ontleend is de volgende analyse van de resultaten van het Vietnamese partijcongres.

,,Vietnam heeft een keerpunt bereikt in het politieke en ideologische leiderschap", verklaarde Nguyen Van Linh na zijn benoeming op **18** dec. tot nieuwe partijleider.
De uitspraak van Linh over het passeren van een keerpunt op politiek en ideologisch gebied heeft vooral betrekking op de economische grondslagen van de partij, en het is in dit opzicht dat er van een revolutionaire koerswijziging sprake is.
Verwacht wordt dat Vietnam op de andere terreinen van het openbare leven nauwelijks of geen versoepeling zal dulden. Daarvoor is de personele wijziging niet totaal genoeg, en is er ook te weinig sprake van een generatiewisseling, ook al zijn er nog slechts drie leiders ouder dan zeventig en zijn de overigen zestigers.
Daarbij, ook de nieuwe topleiders hebben hun sporen verdiend in de guerrillastrijd tegen de Fransen en Amerikanen, en de nieuwe nummer twee in de hiërarchie is Pham Hung, de laatste vertrouweling van wijlen de ,,vader des vaderlands" Ho Chi Minh.
En sommigen betwijfelen ook of nummer drie, Vo Chi Cong wel radicale wijzigingen voorstaat omdat hij weliswaar tijdig op de rijdende trein richting hervorming is gesprongen, maar deze niet heeft helpen duwen.

Belangrijkste aanwijzing dat Vietnam het rigide, repressieve politieke systeem zal handhaven is de rede die Linh in oktober **1986** in Ho Chi Minh Stad hield. Daarin drong hij aan op krachtige straffen voor ,,contra-revolutionaire" katholieke priesters en riep hij op tot waakzaamheid tegen de Hoa, de etnische Chinezen die hij er van verdacht als een vijfde colonne te functioneren voor Vietnams aartsvijand China.
De enige reden dat de hervormers de overhand hebben gekregen is de rampzalige economische situatie. Alleen hiervoor worden radicale oplossingen aangekondigd.
Linh zei in zijn congresrede dat de komende ,,strijd zal gaan tegen het oude, tegen het conservatisme en tegen het laten versloffen van alles" om een einde te kunnen maken aan de lage produktie en de chaos in de distributie ,,die het vertrouwen van de arbeiders in de partij hebben weggenomen".
Hij riep op tot een ,.diepgaande revolutie in het hele land en kondigde aan dat de partij gezuiverd zal worden van smokkelaars, nietsnutten en lastpakken. Meer particulier initiatief, meer kapitalistische stimulansen, meer vrijheid voor handel en onderneming zijn de nieuwe leuzen.

De kritiek van het kader en de angst voor een definitieve breuk tussen volk en top is volgens menigeen doorslaggevend geweest voor de uitkomst van het congres.

Daarnaast is het de Russische tweede man Jegor Ligatsjow geweest die, zoals Truongh Chinh op 15 dec. toegaf, Hanoi heeft duidelijk gemaakt dat het afgelopen moet zijn met de verspilling van de Russische financiële hulp.
Vietnam krijgt naar schatting drie miljoen dollar per dag - alleen Cuba krijgt meer - en Ligatsjow liet weten dat Moskou dit bedrag zou halveren. Zelfs klonk het dreigement dat de hele stroom zou worden stopgezet als er geen maatregelen werden getroffen.
Na de grote schoonmaak in de partijtop en de afkondiging van de geëiste liberalisering en decentralisatie. verklaarde Ligatsjow volgens persbureau Tass dat Moskou zijn hulp niet zal halveren maar de komende vijf jaar zelfs aanzienlijk zal vergroten en de bilaterale handel zal uitbreiden. (De Sowjet-Unie exporteert voor **1,7** miljard dollar aan voornamelijk industriegoederen naar Vietnam en importeert voor **400** miljoen dollar aan voornamelijk voedselprodukten).
Sommige Vietnam-specialisten verwonderen zich over deze verhoging daar zij er van uit gingen dat de overweging van Ligatsjow bij de aankondiging van de halvering was dat de permanente geldstroom eerder remmend dan versnellend op de hervormingen heeft gewerkt, en dat het verlies aan de Russische inkomsten snel gecompenseerd zou worden door de meeropbrengsten die een liberalisatie met zich mee zou brengen.
Door het snel groeiende informele circuit als gevolg van de huidige situatie mist de Vietnamese overheid nu immers veel inkomsten en is een adequate planning steeds minder mogelijk.
Een westerse Vietnamexpert noemt het zesde partijcongres niet alleen historisch wegens de erkenning van het falen van de marxistische leerstellingen op economisch gebied, maar ook omdat op dit congres een groot aantal zuiderlingen op hoge posities zijn benoemd en er voor het eerst een politiek evenwicht is bereikt tussen het Noorden en het Zuiden.
De frustratie over het verlammende centralisme van Hanoi was vooral in het noorden, zoals in havenstad Haiphong, groot omdat daar de marxistische obstakels het oudst en grootst zijn.
Het hele land was eensgezind in de kritiek op Hanoi en de economische crisis heeft de tegenstellingen tussen het noorden en het zuiden, die ook na de hereniging Vietnam bleven beheersen, vervaagd. Ja, in feite betekent het nu afgelopen partijcongres een rehabilitatie van het ,,kapitalistische" Zuiden. Was Nguyen Van Linh niet partijsecretaris van het voormalige Saigon?

OOSTENRIJK

SAMENSTELLING KABINET-VRANISZKY. BEËDIGING WALDHEIM. HAIDER LEIDER FPÖ. EINDE COALITIE. VERVROEGDE VERKIEZINGEN.

Op 16 juni 1986 beëdigde president Rudolf Kirchschläger een nieuw kabinet, dat net als het vorige bestonduit de Sozialistische Partei Osterreichs (SPO) en de kleine liberale Freiheitliche Partei Österreichs (FPO). De nieuwe regering stond onder leiding van de socialist Frans Vranitzky, die vanaf 3 sept. 1984 minister van financiën was geweest. Als hoofd van de regering (bondskanselier) was Vranitzky de opvolger van zijn partijgenoot Fred Sinowatz, die op 9 juni zijn ontslag had ingediend omdat hij zich verantwoordelijk achtte voor de verkiezingsnederlaag van zijn partijgenoot Kurt Steyrer bij de presidentsverkiezingen van 4 mei en 8 juni. Op 8 juni was de wegens het verzwijgen van zijn oorlogsverleden in opspraak gekomen Kurt Waldheim gekozen tot president van Oostenrijk, als opvolger van Kirchschlager (zie pag. 393/2 e.v., 401 e.v. en 454/3 e.v.-1986).

Een dag na het aftreden van Sinowatz hadden ook de ministers Leopold Gratz (buitenlandsezaken) en Gunther Haiden (land- en bosbouw), beiden lid van de SPO, het kabinet verlaten (pag. 402/3-1986). Minister van verkeer Ferdinand Lacina had eveneens zijn ontslag ingediend, maar was overgehaald te blijven. Hij nam financiën over van Vranitzky.

Gunther Haiden

De regering-Vranitzky. Op de voorste rij v.l.n.r.: Harald Ofner, Peter Jankowitsch, Karl Blecha, Norbert Steger, Franz Vranitzky, Gertrude Fröhlich-Sandner, Alfred Dallinger. Beatrix Eypeltauer en Herbert Moritz. Op de achterste rij: Franz Löschnak, Helmut Krunes. Ferdinand Lacina, Erich Schmidt, Heinrich Ubleis, Mario Ferrari-Brunnenfeld, Gerulf Murer, Johanna Dohnal. Franz Kreuzer, Heinz Fischer, Holger Bauer. Johann Bauer, Rudolf Streicher.

Het kabinet-Vranitzky zag er als volgt uit (samenstelling vorige kabinet op pag. 458/3-1986 e.v.).

Bondskanselier - Frans Vranitzky (SPO); vicekanselier, minister van handel en energie - Norbert Steger* (FPÖ); buitenlandse zaken - Peter Jankowitsch (SPÖ); bouwzaken en technologie - Heinz Übleis* (SPÖ); financiën - Ferdinand Lacina (SPO); gezinszaken - Gertrude Fröhlich-Sandner* (SPO); gezondheiden milieu - Franz Kreuzer* (SPO); binnenlandse zaken - Karl Blecha* (SPO): justitie - Harald Ofner* (FPO); defensie - Helmut Krünes* (FPÖ); land- en bosbouw - Erich Schmidt (SPÖ); sociale zaken - Alfred Dallinger* (SPÖ); onderwijs - Herbert Moritz* (SPÖ); verkeer en openbare economie - Rudolf Streicher (SPO); wetenschap en research - Heinz Fischer* (SPÖ); minister voor het bureau van de bondskanselier - Franz Löschnak* (SPÖ).
Daarnaast waren er nog zes staatssecretarissen: Mario Ferrari-Brunnenfeld (FPÖ), Gerulf Murer (FPÖ), Johanna Dohnal (SPO), Holger Bauer (FPO), Johann Bauer (SPO) en Beatrix Eypeltauer (SPO).

* onveranderd

● Zie voor biografie Vranitzky pag. 402/2-1986.

Helmut Krunes. die op 22 april 1986 door het bestuur van de FPÖ was voorgedragen als minister van defensie (pag. 460/1-1986), was op 12 mei beëdigd. Hij was de opvolger van zijn in opspraak geraakte partijgenoot Friedhelm Frischenschlager op (zie pag. 459/1-e.v.-1986).

● Peter Jankowitsch was een beroepsdiplomaat, die van 1972-1978 permanent vertegenwoordiger van Oostenrijk bij de Verenigde Naties was geweest en later zijn land bij de OESO had vertegenwoordigd. Het meest recent was hij internationaal secretaris van de SPO geweest.

● Erich Schmidt was voor zijn benoeming tot minister staatssecretaris voor handel geweest.

● Rudolf Streicher was directeur-generaal van het genationaliseerde auto- en wapenconcern Steyr-Daimler-Puch.

NRC/H'blad (22-11-1986) over Streicher:

Dipl. Ing. Dr. Rudolf Streicher, minister voor openbare economie en verkeer, is een voor Oostenrijk typisch soort manager. Socialist, begonnen als werktuigmonteur bij het staatsbedrijf Voest-Alpine AG, met steun van de staatsindustrie verder geleerd en gestudeerd, carrière gemaakt in de staatsindustrie tot en met voorzitter van de raad van bestuur van (het staatsbedrijf) Austria Metall AG. Dit voorjaar maakte hij de overstap naar Steyr-Daimler-Puch AG en daar was hij nog geen tweeëneenhalve maand in dienst of de kersverse bondskanselier Franz Vranitzky - wiens carrière grote gelijkenis vertoont met die van Streicher - haalde hem terug in een openbare functie, als minister in zijn kabinet.
Streichers opdracht is de Oostenrijkse staatsindustrie te saneren, die na reeksen schandalen en miljardenverliezen de regering - in het bijzonder de al zestien jaar regerende socialisten van de SPO - als een steen op de maag ligt.

Waldheim beëdigd als bondspresident

Op 8 juli 1986 werd in Wenen Kurt Waldheim (biografie op pag. 401/2-1986) voor de Bundesversammlung (beide huizen van het parlement) als president beëdigd voor een ambtsperiode van zes jaar.

Waldheim was op 4 nov. 1985 door de christen-

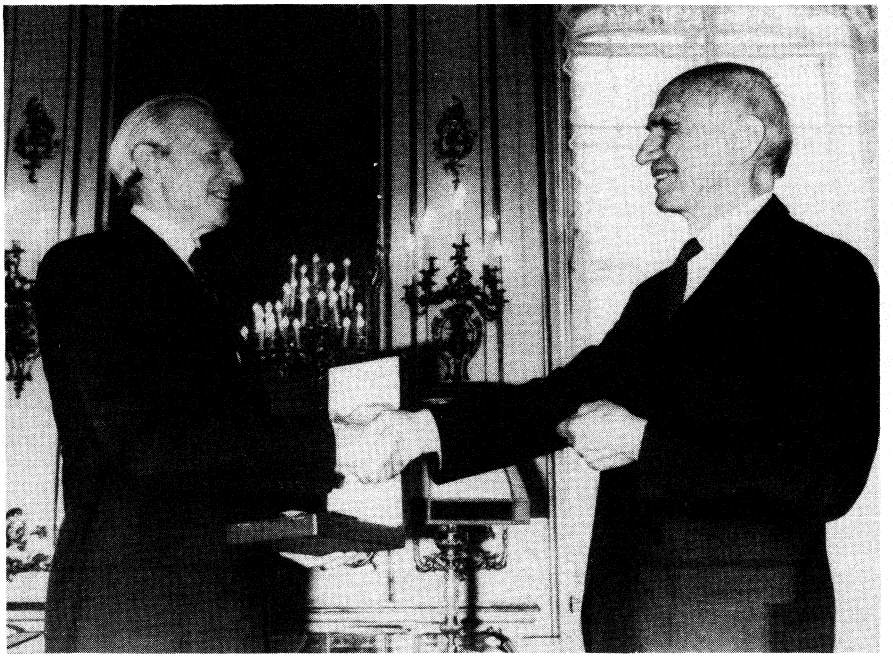

De nieuwe Oostenrijkse president Kurt Waldheim (l.) en zijn voorganger Rudolf Kirchschlager.

democratische Osterreichische Volkspartei (ÖVP) officieel aangewezen als ,,boven de partijen staande" kandidaat voor de presidentsverkiezingen. Zijn partijloze voorganger Kirchschlager, president van 1974-1986, was voorgedragen door de SPO. Van 1945 tot 1974 hadden alle presidenten voor Oostenrijk tot de SPO behoord (zie pag. 402/1-1986).

In een toespraak ging de nieuwe president in op het lot van de joodse bevolking in de nazi-tijd. Hij waarschuwde de Oostenrijkers geen anti-semitische houding aan te nemen. ..Laat me onderstrepen dat we van het verleden hebben geleerd en consequenties hebben getrokken uit dit leerproces", aldus Waldheim.

Verder zei hij: ,,Ook in de toekomst zullen we niet in staat zijn de wereld van conflicten te bevrijden. Wie kan dat beter weten dan een man die tien jaar lang in het centrum van spanning, samenwerking, twist en soms verwarring van de Verenigde Naties heeft gestaan."

Waldheim was van 1 jan. 1972 tot 1 jan. 1982 secretaris-generaal van de Verenigde Naties geweest.

Tijdens de installatie-plechtigheid vonden buiten het parlementsgebouw demonstraties tegen Waldheim plaats. Onder de demonstranten bevonden zich de Amerikaanse rabbijn Avi Weiss en nazi-jaagster Beate Klarsfeld.

De ambassadeurs van Israël, de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten en Joego-Slavië waren bij de installatie van Waldheim afwezig. Standaardfelicitatietelegrammen werden gezonden door West-Duitsland, de 11 andere lidstaten van de Europese Gemeenschappen, en de Verenigde Staten.

Op 13 november meldde de *Volkskrant*, in een artikel van de New York Times Dienst dat als kop ,,Waldheim is Europa's eenzaamste politicus" droeg, over de positie van Waldheim het volgende:

Sinds hij in juni gekozen werd tot president van Oostenrijk is Kurt Waldheim een van de eenzaamste politici van Europa. Hij wordt gemeden door ambassadeurs en staatslieden en kan in feite niet naar het buitenland reizen omdat de twijfels over zijn oorlogsverleden aanhouden.

Toen begin van de maand in Wenen de Helsinki-toetsingsconferentie begon, betekenden de beleefdheidsbezoeken van ministers van buitenlandse zaken voor de president meer dan een gebruikelijke protocollaire zaak. Die gaven hem de hoop dat zijn dagen van isolement geteld zijn.

,,U weet", zegt hij in een vraaggesprek, ,,dat er voor zover ik mij herinner, ongeveer tien ministers bij mij zijn geweest". Zijn voorlichter Gerold Christian, die in de vergulde kamer naast hem zit, corrigeert hem sotto voce: acht. Op zichzelf was het een lijst die er zijn mocht. Edoeard Sjewardnadze van de Sowjet-Unie, Giulio Andreotti van Italië, Hans-Dietrich Genscher uit West-Duitsland en hun collega's uit Finland, Cyprus, Zwitserland, Tsjechoslowakije en Hongarije.

Op de lijst staan alle buurstaten van Oostenrijk met uitzondering van Joego-Slavië waar Waldheim tijdens de Tweede Wereldoorlog onder een generaal diende die later in Belgrado werd opgehangen als oorlogsmisdadiger (pag. 393/2-1986, red. KHA).

Andere ministers van buitenlandse zaken als George Shultz lieten duidelijk merken niet in het gezelschap van Waldheim te willen verkeren, die volgens een Weens weekblad ,,delonely boy" van Oostenrijkse politiek is.

Waldheim heeft zich uiterst terughoudend getoond bij het maken van een verzoenend gebaar naar de Oostenrijkse joden toe, die tijdens zijn verkiezingscampagne van hem vervreemd raakten. ,,Ik moet een beetje voorzichtig zijn", zegt hij. ,,Ik wil er zeker van zijn dat ik goed word ontvangen. Er zullen altijd mensen zijn die opmerken: waarom komt hij eigenlijk?" Vervolgens houdt Waldheim een lofzang op de joodse bijdrage aan de Oostenrijkse beschaving en brengt hij zijn joodse vrienden in New York in herinnering. ,,Ik ging naar joodse bruiloften. Mijn huisarts in New York was een jood."

Waldheim zegt ongevraagd, dat hij zijn hele morele gezag wil inzetten om het anti-semitisme te bestrijden, dat hij een gesel van de mensheid noemt. ,,Ik doe dat vanuit een diepe overtuiging. Het is iets vreselijks en we hebben de afschuwelijke consequenties van deze menselijke instelling gezien in de vorm van de holocaust." Waldheim formuleert ook zoiets als een verontschuldiging aan het adres van zijn vrienden in de Verenigde Staten, vooral die in New York. Hij zegt ook nooit van plan te zijn geweest om zijn Balkan-jaren in het Duitse leger te verbergen. Hij had ze gewoon weggelaten uit zijn verschillende gedenkschriften.

,,Ik deed dit niet omdat ik een slecht geweten had", zo voegt hij hieraan toe. ,,Maar als ik die indruk gewekt heb bij mijn vrienden in de Verenigde Staten, Europa of andere delen van de wereld, dan spijt me dat. Ik heb het niet met opzet gedaan. Ik heb er spijt van. We maken allemaal fouten. Wie maakt er geen fouten? Ik zal dat als eerste toegeven. Maar ik heb echt niet iets slechts gedaan."

Waldheim, die van 1972 tot 1982 secretaris-generaal van de Verenigde Naties was, heeft in zijn nieuwe ambt al verschillende malen pijnlijk zijn neus gestoten. Toen hij onlangs de officiële opening van een waterafsluiting in Nederland probeerde bij te wonen (pag. 657 e.v.-1986, red. KHA), kregen zijn ambtenaren van de afdeling protocol van koningin Beatrix te horen, dat de staande uitnodiging een persoonlijke was voor zijn voorganger als president van Oostenrijk, Rudolf Kirchschlager.

In Wenen verscheen Waldheim op het laatste moment onaangekondigd op een lezing over joodse aangelegenheden, die was georganiseerd door een katholieke groepering. Toen hij verscheen, beëindigde de nazi-jager Simon Wiesenthal zijn rede en verliet de zaal.

De Oostenrijkse betrekkingen met Israël, dat zijn ambassadeur uit Wenen terugriep (pag. 401/3-1986, red. KHA), zijn nog gecompliceerder geworden. Na een ontmoeting met de Israëlische premier Shamir verklaarde Edgar Bronfman, het hoofd van het Joods wereldcongres, vorige maand in Jeruzalem dat Israël niet van plan is zijn ambassadeur weer naar Wenen te sturen. (...) Volgens Bronfman komen de Bruinhemden weer te voorschijn in Wenen en steekt het anti-semitisme de kop weer op.

Dit commentaar leidde tot een anti-Israëlische kop in een van de Weense sensatiekranten en een verbitterde speech van Alois Moek, de lijsttrekker van de conservatieve Volkspartij

De socialistische regering in Oostenrijk vreesde, dat de Volkspartij in zou spelen op anti-semitische sentimenten, die ook in de Waldheim-campagne een rol speelden en riep haar ambassadeur in Israël terug voor nader beraad.

Waldheim is er zich van bewust dat het er niet naar uit ziet dat hij ergens uitgenodigd wordt voor een officieel bezoek. Hij heeft dan ook voor een jaar afgezien van buitenlandse reizen en wil zich concentreren op binnenlandse aangelegenheden. ,,Mijnprioriteiten liggen niet bij buitenlandse reizen", zo zegt hij in het interview, dat een uur duurde. ,,Zoals u weet, ken ik de hele wereld. Ik hoef niet te reizen."

Verkiezing extreem-rechtse Haider als leider FPO leidt tot vervroegde verkiezingen

Op 13 sept. 1986 koos het partijcongres van de FPÖ in Innsbruck Jörg Haider, die uit de uiterst rechtse ,,nationalistische" hoek kwam, tot partijleider. Haider was sinds juni 1983 leider van de FPO in Karinthië.

Met 57,7 procent van de stemmen versloeg Haider vice-kanselier Norbert Steger, die sinds 1980 leider van de FPÖ was. Steger, de vertegenwoordiger van de meer liberale vleugel binnen de partij, kreeg 39,2 procent van de stemmen.
Na de verkiezing van Haider nam Walter Grabher-Meyer ontslag als secretaris-generaal van de partij. Hij werd opgevolgd door Norbert Gugerbauer.
Op 15 september maakte bondskanselier Vranitzky bekend dat de SPO niet langer met de FPÖ wilde regeren. De bondskanselier zei dat de FPO zijn liberale component leek te zijn kwijtgeraakt. Volgens Vranitzky was de FPÖ nu ,,in een heel ander pak gestoken'' dan de FPÖ waarmee de socialisten in 1983 in zee waren gegaan. Socialistische voormannen hadden bij monde van oud-bondskanselier Fred Sinowatz al van te voren aangekondigd dat een verkiezing van Haider onaanvaardbaar zou zijn.
Vranitzky deed zijn bekendmaking na afloop van een crisisberaad van de top van de SPO waarop zijn voorstel de coalitie te beëindigen unaniem werd aanvaard.

Op 16 september stelde Vranitzky president Waldheim op de hoogte van het besluit van zijn partij. Na afloop van het gesprek deelde hij journalisten mee dat op 23 november vervroegde verkiezingen zouden worden gehouden. Het kabinet bleef voorlopig aan. Op 23 september werd de Nationalrat (Oostenrijkse Tweede Kamer) ontbonden.

Het had in de bedoeling gelegen de verkiezingen op 5 apr. 1987 te houden.

Naar aanleiding van de verkiezing van Haider merkte Rob Meines in *NRC/H'blad* (17-9-1986) o.m. het volgende op:

In Oostenrijkse media is hij wel de ,,Stiefzoon van Adolf Hitler'', genoemd, de 36-jarige Jörg Haider, sinds zaterdag (13 september) leider van de kleine liberale partij van het land, de FPÖ. Deze onvriendelijk bedoelde titel heeft hij te danken aan zijn nationalistische ideeën. Hij heeft genoeg van de ,,Oostenrijk-scheldpartij- en door hoog gesubsidieerde schrijvers''. zei hij zareraag, hij duidt niet ianger hei besmeuren van ,,ons mooie vaderland'' en hij is voor ,,reinheid, prestatie en sociale gerechtigheid. Daarbij wordt duidelijk dat voor hem, die doorgaat voor een van de rijkste mannen van het land, sociale gerechtigheid in de eerste plaats betekent een einde te maken aan hoge belastingen voor hard werkende burgers.
Op de nationalistische golf, die eerder dit jaar ook Kurt Waldheim op de stoel van de bondspresident deed belanden, bereikte Haider de hoogste post binnen de liberale partij, daarbij Norbert Steger opzij spoelend, de vice-kanselier en minister van handel, die bekend staat als links-liberaal. De provincie - Haider komt uit de landstreek Karinthië - won het op het liberale congres van de Weense lobby. En daarmee was een koekoeksei terecht gekomen in het sociaal-liberale regeringsnest, dat er in een snelle actie van de socialistische bondskanselier Franz Vranitzky onmiddellijk weer werd uitgewerkt. Hij zegde de samenwerking op met zijn junior-partner en schreef vervroegde verkiezingen uit voor de 23ste november, vijf maanden vroeger dan de normale datum.

Verkiezingen voor de Nationalrat

Op 23 nov. 1986 eindigden de verkiezingen voor de 183 zetels tellende Nationalrat in verlies voor de grote partijen SPO en ÖVP en winst voor de kleine FPÖ en de Alternatieve Groenen.

Op 27 september hadden de belangrijkste Oostenrijkse milieu-groeperingen, inclusief de conservatieve Vereinte Grunen Osterreichs en de radicale Alternative Liste Osterreichs, in Salzburg besloten met een gezamenlijke lijst, de lijst van Alternatieve Groenen, de verkiezingen in te gaan. Lijstaanvoerder was Freda Meissner-Blau, die op 4 mei aan de eerste ronde van de presidentsverkiezingen had deelgenomen (pag. 401/1-1986).

Jörg Haider (l.) tijdens een persconferentie op 15 september 1986, twee dagen na zijn verkiezing tot leider van de FPO. Naast hem de nieuwe secretaris-generaal van de partij, Norbert Gugerbauer.

De SPÖ verloor tien en de ÖVP vier zetels. De FPÖ kreeg zes zetels erbij en de Groenen, die bij de laatste verkiezingen voor de Nationalrat, op 24 apr. 1983 (pag. 257 e.v.-1983), geen zetel hadden weten te behalen, sleepten acht zetels in de wacht.
De zetelverdeling in de nieuwe Nationalrat is nu als volgt:

	1986	1983
SPÖ	80 (43,13 %)	90 (47,65 %)
ÖVP	77 (41,29 %)	81 (43,22 %)
FPÖ	18 (9,73 %)	12 (4,98 %)
Altern. Gr.	8 (4,82 %)	– –
Communisten	– (0,72 %)	– (0,66 %)

Op 24 november zei bondskanselier Frans Vranitzky dat hij zes weken a twee maanden nodig dacht te hebben om een coalitie van SPO en ÖVP te vormen.

In Intermediair van 21 nov. 1986 meldde Willem Wansink over de plannen van de twee grote partijen met betrekking tot de economische problemen van Oostenrijk - een belangrijk thema in de verkiezingscampagne - o.m. het volgende:

,,Voor veel Oostenrijkers betekent socialisme vandaag de dag alleen nog maar vriendjespolitiek, een tè ver doorgevoerde socialisatie van de maatschappij, verliesgevende staatsbedrijven en uit de hand gelopen overheidstekorten. Dat kunnen we niet op ons laten zitten. Dat beeld moeten we veranderen''.
Bondskanselier Franz Vranitzky is socialist, maar wel van gematigde snit. Deze oud-minister van financiën, bankier van huis uit, is er nu mee belast het Oostenrijkse imago in binnen- en buitenland op te poetsen. Na de vele schandalen van de afgelopen tijd, waarbij de ,,continuing story'' van president Waldheim en diens oorlogsverleden wel het hardst is aangekomen, wil Vranitzky een andere weg inslaan. Jarenlang leek het goed te gaan met Oostenrijk. Het was een politiek stabiel land met een gezond economisch klimaat: lage werkloosheid, geringe inflatie en een gestage groei. Oostenrijk gold als schoolvoorbeeld van de centralistische staat met het menselijke gezicht. Met een staatsindustrie die zijns gelijke in West-Europa niet kende en een sociaal klimaat, waarbij samenwerking tussen alle betrokken partijen voorop stond. Oostenrijk: het meest corporatieve land van de westerse wereld.
Dat is nu voorbij. Het ,,Oostenrijkse model'' lijkt verleden tijd te zijn. Het is afgelopen met massale overheidssteun aan eeuwig noodlijdende staatsbedrijven. Arbeidsplaatsen die in de jaren zeventig onder de socialistische kanselier Bruno Kreisky ten koste van alles werden gespaard, staan op de tocht. De werkloosheid neemt toe. De genationaliseerde industrie staat op springen. Er wordt al gepraat over privatisering. Voor politiek idealisme is geen plaats meer.

De staatsindustrie gaat op de helling. Hoe snel dat gebeurt, is nog de vraag. Maar het kan allemaal niet meer worden betaald. Er moet snel worden ingegrepen, wil Oostenrijk niet

nòg verder. achterop raken. Kanselier Vranitzky van de SPO. de Sozialistische Partei Osterreichs: .,Ik zeg het onomwonden: onrendabele bedrijven kunnen niet langer met overheidssteun overeind worden gehouden. Binnen anderhalf jaar moet een reeks impopulaire maatregelen worden getroffen. Waar het buitenland zich al lang heeft aangepast aan de veranderde economische omstandigheden. hebben wij geweigerd structurele veranderingen door te voeren. Dat moeten we nu in veel kortere tijd inhalen."
Vadertje Staat verdwijnt naar de achtergrond. Vranitzky vindt nog steeds dat de overheid een belangrijke regulerende taak heeft. ,,Maarniet meer zoals vroeger. We moeten er maar aan wennen dat de staat ons niet alles uit handen neemt. We kunnen het ons niet meer permitteren!"
Franz Vranitzky, de crisismanager. Ooit basketbalspeler in het nationale elftal, nu een doortastende technocraat. Afgelopen voorjaar werd hij bondskanselier. Hij volgde SPO-collega Fred Sinowatz op, die na de verkiezing van Waldheim tot president van Oostenrijk het bijltje erbij neergooide. Vranitzky moet er nu voor zorgen dat de socialisten, na zestien jaar aan de macht te zijn geweest, regeringspartij blijven en niet in de oppositiebanken verdwijnen.

,,Wir holen Osterreich aus den roten Zahlen" (Wij halen Oostenrijk uit de rode cijfers), meldt de OVP op haar verkiezingsaffiches. (...) De ÖVP wil dat het roer om gaat. Er is te veel overheidsgeld verspild, het land dreigt bankroet te gaan, meent Robert Graf, economisch deskundige van de conservatieven: ,,Bruno Kreisky wilde waarschijnlijk het beste. Maar zijn economische politiek is faliekant mislukt. We staan er beroerder voor dan jaren geleden. Zou Kreisky geslaagd zijn, wat ik uitsluit, dan zou hij werkelijk eenperpetuummobile hebben uitgevonden." De ÖVP bepleit een ,,Wendezum Besseren". Op een verkiezingsaffiche met twee kleine kinderen staat: ,,Höchste Zeit fur bessere Zeiten."

Vranitzky's SPO houdt het erop, dat de Oostenrijkers een ,,eerlijke politiek" willen. De kanselier belooft zelfverzekerd: ,,Ich halte nichts was ich nicht versprechen kann" (Ik beloof niets dat ik niet kan waarmaken). Maar de verkiezingsretoriek kan niet verhullen, dat OVP en SPO elkaar bijzonder dicht genaderd zijn. Meer markt, minder staat. Het maakt niet uit of Vranitzky het zegt, of dat het uit de mond komt van OVP-leider Alois Mock.
Deze plotselinge toenadering tussen de beide partijen - na twintig jaar afwijzing - komt niet uit de lucht vallen. Het gaat inderdaad slechter met Oostenrijk. De economische recessie, die tot nu toe aan Oostenrijk voorbij leek te gaan, begint zijn tol te eisen.
Het begrotingstekort is de afgelopen jaren conform het keynesiaanse principe van ,,deficit spending" alleen maar opgelopen en bedraagt nu volgens berichten zeven miljard gulden; nog niet echt schokkend. Maar de staatsschuld is de duizend-miljard-Schillinggrens al lang gepasseerd en staat nu op bijna honderd miljard gulden; per hoofd van de bevolking bedraagt de schuld meer dan 12 500 gulden (in Nederland is dat ongeveer vijftienduizend gulden). De werkloosheid dreigt volgend jaar voor het eerst de zes procentsdrempel te overschrijden; voor Oostenrijkse begrippen ongekend hoog.
Het duidelijkste voorbeeld van een falend industriebeleid is Voest-Alpine, het grootste staatsbedrijf van Oostenrijk. Voest-Alpine is bijna failliet. Na enkele jaren achter elkaar verliezen ter hoogtevan een half miljard gulden te hebben geleden, werd in 1985 een recordverlies van nog nèt geen twee miljard gulden geboekt. Meer dan tweeëneenhalf miljard gulden overheidssteun aan de staalgigant Voest moest als verloren worden beschouwd. mede als gevolg van dubieuze oliespeculaties door directieleden en een mislukte penetratie van de Amerikaanse markt
Er wordt nu hard gesaneerd. Tienduizend van de in totaal 38 000 werknemers is de wacht aangezegd. Binnen drie jaar staan ze op straat. Het is de grootste ontslaggolf sinds 1943. De nieuwe voorzitter van de raad van bestuur van Voest-Alpine, Herbert Lewinsky. zei toen hij in september zijn noodplannen bekendmaakte: ,,Hetgaat om het naakte bestaan". Redden wat er nog te redden valt, is de sfeer.
Ook het tweede grote bedrijf dat grotendeels in handen van de staat is. Steyr-Daimler-Puch. moet personeel ontslaan: 2500 man op een totaal van vijftienduizend. De OBB, de Oostenrijkse staatsspoorwegen, hebben miljarden Schillingen nodig om te kunnen blijven rijden. Het sociale-zekerheidsstelsel staat op springen. Een centraal loonakkoord zit er niet meer in en de veelgeroemde waardevaste pensioenen kunnen al geruime tijd geen gelijke tred meer houden met de prijsstijgingen. Ook het kostbare agrarische subsidiesysteem en het gemakkelijk te ontduiken belastingstelsel zullen snel moeten worden aangepakt, wil Oostenrijk er ooit weer bovenop komen.
Al deze feiten hebben de beide ,,Grossparteien" SPÖ en OVP naar elkaar toe gedreven. Ze konden haast niet anders. (...)
Sinds 1970 zijn de aandelen van de Oostenrijkse staat ondergebracht in de houdstermaatschappij voor industriebeheer OIAG, de Österreichische Industrieverwaltung Aktien Gesellschaft, de grootste industrieholding van het land. De ÖIAG is actief in vrijwel alle basisindustrieën en is eigenaar van staatsbedrijven als Voest-Alpine, de machinebouwgroep Simmering-Graz-Pauker, het aluminiumbedrijf Austria Metall, de Bleiberger Bergwerksunion, Chemie Linz, de aardoliegroep OMV, elektriciteitsgigant Elin-Union, Siemens Osterreich, de kolenwinning en de atoom-research.
Deze kolossale industrie-in-openbaar-bezit heeft meer dan honderdduizend mensen in dienst; één op de vijf industrie-arbeiders werkt bij de ÖIAG. De omzet per jaar is meer dan 35 miljardgulden, waarvan één derde afkomstig is uit de export. De OIAG levert daarmee ruim een vijfde van de Oostenrijkse industriële produktie. Ook de Creditanstalt, de grootste staatsbank van het land. bezit aanzienlijke indirecte belangen in de industrie, zoals in Steyr-Daimler-Puch.

Juist de staatshoudstermaatschappij ÖIAG ligt nu onder vuur. De overheid moet bezuinigen en bedrijven als het ouderwetse Voest-Alpine moeten weer winstgevend worden gemaakt. Begin deze maand maakte bondskanselier Vranitzky zijn eerste voorzichtige privatiseringsplannen bekend. Verkoop van een aantal OIAG-ondernemingen kan volgens hem al binnen een half jaar een kleine miljard gulden opleveren. Hij denkt daarbij in eerste instantie aan de ,,staatsoliemaatschappij OMV en Siemens Osterreich. Maar ook voor enkele farmaceutische en elektrotechnische bedrijven ,,wordt naar nieuwe partners gezocht", liet de kanselier weten. Voorlopig zal nog wel fors geïnvesteerd worden: tot 1990, zei Vranitzky, ontvangen de staatsbedrijven van de OIAG ruim elfenhalf miljard gulden steun per jaar. Daarmee worden negentigduizend banen veilig gesteld, aldus deze pragmatische socialist.
Veel weerstand hebben de plannen nog niet opgeroepen. Oostenrijk kent nog steeds een redelijk stabiel sociaal klimaat, waarbij stakingen een welhaast onbekend fenomeen zijn. In 1984 staakten in het hele land slechts 268 arbeiders. Vakbonden. ondernemers en overheid werken al veertig jaar nauw samen. ,,Sozialpartnerschaft", wordt dat genoemd, een systeem waarbij arbeidsconflicten niet op straat worden uitgevochten, maar aan de onderhandelingstafel worden beslist. Voornaamste betrokkenen in dit spel zijn vakbondsmannen, ondernemers en politici van SPO- en OVP-signatuur. En die twee partijen bepleiten de Wende, de ommezwaai naar de vrije-markteconomie. De Sozialpartnerschaft zal wel volgen. Het moet wel, want het geld is op. (...)

NECROLOGIEËN

MIDDELINK, JOOP (22-7-1921 Amsterdam - 3-11-1986 Amsterdam) Nederlands oud-wielrenner en ex-bondscoach.

Joop Middelink had grote verdiensten voor het Nederlandse wielrennen. De Amsterdammer, die van 1961 tot 1978 bondscoach van de Koninklijke Nederlandse Wielren Unie (KNWU)was, wees veel amateurs de weg naar de top.
Onder zijn leiding veroverde de nationale ploeg twee maal achter elkaar de gouden medailles op de honderd kilometer bij de Olympische Spelen. Iri 1964 (Tokio) was dat het kwartet Dolman, Karstens, Pieterse en Zoet. vier jaar later (Mexico) bestond het kwartet uit Den Hertog, Zoetemelk. Pijnen en Krekels. Andere hoogtepunten uit de periode-Middelink waren de wereldtitels van Dolman (1966) en Gevers (1975) en de gouden Olympische medaille (1972) van Kuiper.
Middelink, in zijn jeugd een verdienstelijk amateur, verbeterde als parttimer de opleiding van coaches en renners. Hij wist de coureurs er van te overtuigen dat deelneming aan buitenlandse etappewedstrijden noodzakelijk was orn het wielervak te leren en later als prof te slagen. Verder hamerde hij voortdurend er op dat de jongeren kleinere versnellingen moesten gebruiken. De coach werkte aanvankelijk met beperkte middelen, maar heel enthousiast. Zo zocht hij in 1964 voor zijn twee kinderen elders onderdak om de zes voor de Olympische Spelen geselecteerde renners bij hem te kunnen onderbrengen. De altijd aimabele Middelink behandelde zijn leerlingen als vrienden, hoewel hij zwaar tilde aan discipline en een goede mentaliteit.
In mei 1978 nam Middelink ontslag bij de KNWU. Dat gebeurde nadat hij zich van het hoofdbestuur niet mocht verdedigen tegen een voor hem grievend rapport van chef d'équipe Wim Roosenburg, die bij de wereldkampioenschappen in Venezuela (1977) onder meer vaststelde dat de coach niet bekwaam was te organiseren en te weinig uitvoerde.
Als organisator was Middelink vele jaren betrokken bij Olympia's wielerronde van Nederland. De man, wiens parool ,.de mens is mijn liefhebberij" was, raakte de laatste jaren door ziekte steeds meer op de achtergrond, maar in wielerkringen bleef hij gezien als een monument.

MINNELLI, VINCENTE (28-2-1903 Chicago - 25-7-1986 Los Angeles) Amerikaans filmregisseur.

Vincente Minnelli reisde als kind mee door het land met de Minnelli Brothers Dramatic Tent Show en maakte op driejarige leeftijd zijn debuut als acteur. Op zijn zestiende trad hij, na een korte carrière als etalage-inrichter, in dienst van het stadstheater van Chicago, waar hij decors en kostuums ontwierp. Kort daarop oefende hij hetzelfde beroep uit in New York. Op 30-jarige leeftijd werd hij benoemd tot art director van de Radio City Music Hall.
In 1935 maakte Minnelli zijn debuut als toneelregisseur met Broadway-musicals als The Show is On en Ziegfeld Follies. In 1940 werd hij door MGM-producer Arthur Freed gevraagd in Hollywood te komen werken. waar hij aanvankelijk musicalnummers voor films van Busby Berkeley regisseerde.
De eerste film die Minnelli regisseerde was Cabin in the Skye (1943) en met zijn derde film, Meet me in Saint Louis (1944), vestigde hij zijn reputatie als een van de belangrijkste regisseurs van musicals die MGM en Hollywood rijk waren. Minnelli ging door met het filmen van musicals, zoals An American in Paris (1951) en The Band Wagon (1953), en serieuze films als The Bad and the Beautiful (1953) en Lust for Life (1956). Voor de film Gigi (1958), die in

Vincente Minnelli, geflankeerd door zijn echtgenote Lee Anderson (l.) en zijn dochter Liza Minnelli.

totaal negen Oscars won, werd Minnelli onderscheiden met een Oscar voor de beste regie uit dat jaar.
Minnelli werkte samen met de grootsten van Hollywood in die dagen: met Lana Turner (The Bad and the Beautiful), Frank Sinatra (Some came running, 1959), Richard Burton (The Sandpiper, 1965), Elizabeth Taylor (The Father of the Bride, 1950, en The Sandpiper), Gene Kelly (An American in Paris), Maurice Chevalier (Gigi) en Kirk Douglas, die in Lust for Life de rol van Vincent van Gogh speelde.
Vincente Minnelli was de man die door zijn regieopvattingen en zijn invloed op collega's het aangezicht van de musicals doorslaggevend veranderde. Van vertelsels waarin plotseling werd gezongen en gedanst, werden ze films waarin dans, muziek en verhaal geïntegreerd waren in een zo wervelend mogelijke mise-en-scène.

Onder de titel I Remember it Well publiceerde Minnelli in 1974 zijn memoires.

MOCZAR, MIECZYSLAW, off. MIKOLAJ DEMKO (25-12-1913 Lodz - 1-11-1986 Warschau) Pools politicus.

De eerste keer dat de communistische partizanenleider Moczar probeerde het leiderschap in Polen in handen te krijgen was in 1968, toen hij partijleider Wladyslaw Gomulka uit het zadel wilde stoten. Het jaar daarvoor had Moczar, als minister van binnenlandse zaken en hoofd van de machtige vereniging van oorlogsveteranen ZBOWID, de aanzet gegeven tot een anti-semitische campagne. die ertoe leidde dat joden uit leidinggevende posities werden verwijderd en het land verlieten. In 1970 moest Gomulka na arbeidersonlusten het veld ruimen. Moczar werd benoemd tot volledig lid van het Poolse Politburo en van het partijsecretariaat, maar tot zijn teleurstelling werd niet hijzelf maar Edward Gierek partijleider. Gierek zette Moczar vervolgens uit het Politburo en benoemde hem tot voorzitter van de controlecommissie.
In 1980, tijdens de crisis om de onafhankelijke vakbeweging Solidariteit, trachtte Moczar een laatste gooi naar het leiderschap te doen. Hij werd teruggeroepen in het Politburo en werd opnieuw aan het hoofd gesteld van ZBOWID. In de herfst van 1980 leek het er even op dat Moczar de toenmalige partijleider Stanislaw Kania zou opvolgen om de controle van de communistischepartij over het land te verzekeren. De opkomst van generaal Wojciech Jaruzelski maakte echter een eind aan die illusie en Moczar werd geleidelijk aan op een zijspoor gerangeerd. In 1983 trok Moczar zich van het politieke toneel terug.

MOLOTOW, VJATSJESLAW MICHAJLOWITSJ, off. V.M. SKRJABIN (9-3-1890 Koekarka, Vjatka - 8-11-1986 Moskou) Sowjetpoliticus.

Vjatsjeslaw Skrjabin nam als 15-jarige gymnasiast al deel aan de mislukte revolutie van 1905 Hij sloot zich aan bij de Bolsjewiki, werd onder het tsaristische bewind twee jaar naar Siberië verbannen, werkte mee aan het ondergrondse partijblad Prawda en speelde als lid van het militair-revolutionaire comité een rol bij de oktober-revolutie van 1917, die de Bolsjewiki onder Lenin aan de macht bracht. In die periode nam hij de naam Molotow (afgeleid van het Russische woord voor hamer) aan.
Al voor de grote revolutie van 1917 was Molotow nauw bevriend met Stalin. Na Lenins dood werd hij in 1926 volwaardig lid van het Politburo en als machtigste man in het Moskouse partijcomité belast met de eerste zuivering van ,,anti-Stalinisten" in de jaren 1928-1930. Daarvoor werd hij door Stalin beloond met zijn benoeming tot voorzitter van de Raad van Volkscommissarissen (eerste minister), wat hij elf jaar, tot de Duitse inval in de Sowjet-Unie in 1941 bleef.
Beroemd is zijn uitspraak uit de jaren twintig tegen Stalins grote tegenspeler Trotski, die Molotow een vervelende zeurderige bureaucraat vond: ,,Heel goed kameraad Trotsky, we kunnen niet allemaal genieën zijn, maar we zullen zien wie het het langste uithoudt." Trotsky werd verbannen en door Stalins geheime politie in Mexico vermoord in 1939, hetzelfde jaar waarin Molotow het ministerie van buitenlandse zaken overnam van Litwinow.
De naam Molotow kreeg in autustus 1939 een wereldwijde bekendheid bij de ondertekening in Moskou van een non-agressie pact tussen de nazi-minister van buitenlandse zaken Von Ribbentrop en de volkscommissaris voor buitenlandse betrekkingen Molotow. De strak kijkende ambtenaar met hoed en pince-nez (Lenin, die hem niet mocht, noemde hem ,,de beste archiefbediende van Rusland") werd met Stalin en de maarschalken uit de Tweede Wereldoorlog het gezicht van de Sowjet-Unie.
Molotow, wiens bekendste oorlogsbemoeienis de naar hem genoemde met benzine gevulde fles (de Molotow-cocktail) is, bleef ook na Stalins dood in 1953 Stalinist. Weliswaar werd hij onder Chroetstjow opnieuw minister van buitenlandse zaken, maar zijn ongenoegen over de destalinisatie-speech van de nieuwe partijleider, waarin de zuiveringen van de jaren dertig en andere gruwelen naar buiten werden gebracht, leidde tot zijn ontslag. Hij werd nog een paar jaar ambassadeur in Buiten-Mongolië en bij het internationale energie-agentschap in Wenen, maar in 1964 werd hij met Kaganowitsj en Malenkow als ,,anti-partijgroep" uit de communistische partij gezet.
Na de tsaar, Lenin, Stalin en Chroesjtsjow overleefde Molotow ook nog Brezjnew, Andropow en Tsjernenko. Zelfs werd hij in 1984 weer opgenomen in de communistische partij van de Sowjet-Unie. Het leek ondanks alles toch een daad van gerechtigheid jegens een man, die de Amerikaanse kenner van de Sowjet-Unie Kennan eens omschreef als: ,,Dat kolossale oude werkpaard van de Russische comniunistische beweging..... onverstoorbaar, koppig, ontoegankelijk voor andermans argumenten en al met al een meesterlijk schaakspeler, die nooit een zet over het hoofd zag."

MOORE, HENRI PERCY (30-7-1898 Castleford, Yorkshire - 31-8-1986 Much Haddam, Herfordshire) Engels beeldhouwer.

Henry Moore was een mijnwerkerszoon uit een groot gezin van acht kinderen, die invalide uit de Eerste Wereldoorlog kwam en met een beurs voor oudstrijders naar de kunstacademie ging. Moore werd leraar aan het Royal College of Arts en later aan de Chelsea School of Arts in Londen tot hij in 1939 van zijn eigen werk kon leven.
Bij de opening van zijn eerste tentoonstelling, in 1928 in de Londense Warren Gallery, was de kritiek verontwaardigd en afwijzend. De erkenning kwam pas na de Tweede Wereldoorlog. Moore werd bij het grote publiek voor het eerst bekend om zijn ,,shelter sketches", de tekeningen die hij in de schuilkelders van de Londense Ondergrondse maakte tijdens de Duitse bombardementen in de oorlog.
Zijn grote werk in steen en brons wordt getypeerd door grote, ronde gaten – Moore's beeldmerk. Die gaten en de vormen van zijn beelden hadden veel te maken met zijn

jeugdherinneringen uit de mijnstreek en het landschap van Yorkshire. Ook de vorm van het menselijk lichaam was voor hem een grote bron van inspiratie.
Henry Moore, die als een van de belangrijkste beeldhouwers van deze eeuw wordt beschouwd, kreeg over de hele wereld talloze onderscheidingen, waaronder in 1970 de Erasmusprijs. Zijn beelden staan in vele grote steden, in musea, maar vaak ook in de open lucht, zoals hij dat het liefst wilde

MULLIKEN, ROBERT SANDERSON (7-6-1896 Newburyport, Massachusetts 31-10-1986 Arlington, Virginia) Amerikaans chemicus.

Robert Mulliken ontving zijn opleiding aan het Massachusetts Institute of Technology en de Universiteit van Chicago. Aan deze laatste universiteit promoveerde hij in 1921 in de fysische chemie. Nadat hij aan de universiteiten van Harvard en New York had gedoceerd, keerde hij in 1928 terug naar Chicago. waar hij in 1931 een leerstoel in de natuurkunde aanvaardde. Hij bleef tot in 1985 aan deze universiteit verbonden.
in 1966 werd aan Mulliken de Nobelprijs voor Scheikunde toegekend voor zijn ,,fundamentele bijdrage aan het onderzoek inzake chemische verbindingen en de elektronische structuur van moleculen door middel van de moleculaire orbitaal methode".
Mulliken, die de bijnaam Mr. Molecule had, werd op 32-jarige leeftijd lid van de Amerikaanse Academie voor Wetenschappen. Hij speelde ook een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de atoombom.

MUNTENDAM, PIETER (22-9-1901 Amsterdam - 4-10-1986 Den Haag) Nederlands hoogleraar sociale geneeskunde.

Muntendamlegde in 1924 zijn artsexamen af en werd in 1925 huisarts in het Drentse Hollandscheveld. De erbarmelijke huisvesting, voeding en hygiëne van de mensen maakten grote indruk op hem en deden hem beseffen dat de medicijnenstudie hem niet veel meer had bijgebracht dan de mogelijkheid van symptoombestrijding. ,,Armoede vormt de grootste bedreiging voor de volksgezondheid" werd zijn lijfspreuk, en de strijd tegen sociale wantoestanden de drijfveer in zijn leven.
In 1936 promoveerde Muntendam in Utrecht op een proefschrift over de sociale betekenis van reumatiek. Later werd hij controlerend arts, in 1938 inspecteur van de volksgezondheid in de drie noordelijke provincies en hij doceerde

sociale geneeskunde in Groningen en Amsterdam.
Muntendam werd vervolgens directeur-generaal en staatssecretaris van Volksgezondheid in 1950 tijdens het kabinet Drees-Van Schaik, hoogleraar in Leiden en voorzitter van de staatscommissie alternatieve geneeswijzen en bevolkingsvraagstukken. Hij aanvaardde tegen het eind van de jaren zeventig tijdelijk het voorzitterschap van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie en bracht daarmee de vereniging in rustiger vaarwater.
Muntendam heeft zeer veel gepubliceerd. Zijn laatste boek was Zestig jaar in de gezondheidszorg. Verder verzorgde hij tal van publikaties in dag-, week- en vakbladen over zaken als euthanasie en abortus. Hij was voorzitter van het Prinses Beatrix Fonds en het Koningin Wilhelmina Fonds. Bij zijn afscheid in 1974 van het Wilhelmina Fonds werd de Muntendamprijs ingesteld voor wetenschappelijk werk op het gebied van kankerbestrijding.

OSTROWKI, ALEKSANDER (25-9-1893 Kiew, Rusland - 20-11-1986 Lugano. Zwitserland) Russisch-Zwitsers wiskundige.

Ostrowski studeerde wiskunde en publiceerde op 19-jarige leeftijd een omvangrijke studie over de Galois-theorie van de algebraïsche vergelijkingen.
Hij verliet Rusland ten tijde van de revolutie en was enkele jaren verbonden aan de universiteit van Hamburg, alvorens in 1923 hoogleraar te worden in Basel.
Ostrowski's verzamelde werken beslaan ongeveer 4000 pagina's en bevatten bijdragen op uiteenlopende mathematische deelgebieden als algebra, functietheorie, geometrie, getallentheorie en numerieke analyse. De drie leerboeken, die hij in de jaren veertig schreef over differentiaal- en integraalrekenen, gelden nog steeds als standaardwerken.

PEETERS, FLOR 14-7-1903 Tielen België - 4-7-1986 Antwerpen) Belgisch organist en componist.

Flor Peeters componeerde reeds als elfjarige muziek voor de fanfare in zijn geboorteplaats. Van 1919-1923 studeerde hij aan het Lemmens Instituut in Mechelen bij onder andere Mortelmans (contrapunt en fuga) en Depuydt (orgel). Hij zette zijn studie voort in Parijs bij Marcel Dupré en Charles Tournemire, met wie hij zeer nauwe banden onderhield. Tournemire, opvolger van Cesar Franck als organist van de Ste. Clotilde in Parijs, liet hem bij testament de oorspronkelijke speeltafel na van dit Parijse orgel. Sindsdien stond dit in originele staat bij hem thuis opgesteld. In 1923 werd Peeters benoemd tot tweede organist van de kathedraal in Mechelen, in 1925 tot eerste organist, een functie die hij tot zijn dood heeft behouden.
Van 1925-1961 was Peeters werkzaam aan het Lemmens Instituut, vervolgens aan het Koninklijk Conservatorium in Gent (1931-1948). het Conservatorium in Tilburg (1935-1948) en het Koninklijk Vlaams Conservatorium in Antwerpen (1948-1952). Sinds 1932 tot aan zijn pensionering in 1968 was hij directeur van het instituut. Bij zijn afscheid aldaar ontving hij van de Belgische regering een opdracht tot het geven van een tweejaarlijkse internationale meestercursus die door organisten uit diverse werelddelen werd gevolgd.

Peeters genoot een grote internationale faam als componist van voornamelijk orgelmuziek en als pedagoog. Hij ondernam concertreizen naar vrijwel alle werelddelen, waarbij met name zijn improvisatiekunst werd geroemd. Zijn orgelwerken verschenen bij belangrijke uitgevers als Peters (New York) en Schott (Mainz), waar hij ook belangrijke pedagogische werken publiceerde, waaronder een complete driedelige orgelmethode in vier talen (Ars Organi). Daarnaast heeft hij veel uitgaven verzorgd van oud-Nederlandse orgelmeesters die vooral dankzij hem nieuwe aandacht kregen. Als orgelcomponist vrrwierf hij grote faam met als meest bekende werk de Toccata en Fuga ovei Ave Maris Stella.
Hoewel Peeters zich vooral oriënteerde op de laat-symforiischr orgelstijl heeft hij door invloeden van oude meesters en het gregoriaans geleidelijk een nieer polyfoon idioom ontwikkeld dat resulteerde in een zeer omvangrijk orgeloeuvre. Zijn grote aantal overige composities waaronder orkestwerken. pianoconcerten en koorwerken (missen, motetten en oratoria) heeft in minder grote kring naam gemaakt.

PRESSER, SEM, off SAMUEL (21-11-1917 Amsterdam - 29-10-1986 Amsterdam) Nederlandse fotojournalist.

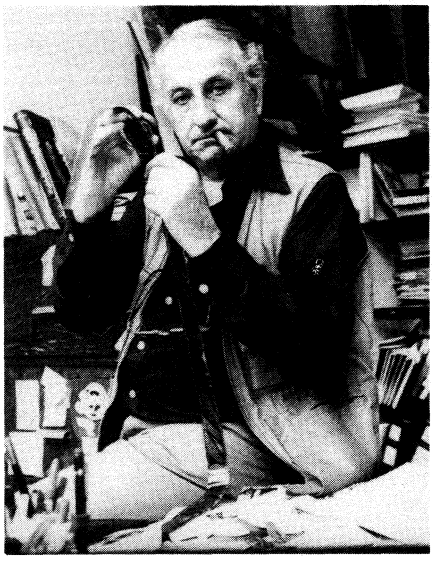

Als achttienjarige trad Sem Presser in dienst van het Fotobureau Vaz Dias. Behalve de twee jaar dat hij daar werkte is hij de rest van zijn vijftigjarige carrière eigen baas, free-lance, geweest. In de oorlogsjaren zat de joodse Presser ondergedoken in Arnhem, waar hij in 1944 bij de geallieerde luchtlanding actief werd als fotograferend oorlogscorrespondent. Hij was in die hoedanigheid ook aanwezig bij de Duitse capitulatie in Hotel De Wereld in Wageningen. Na de bevrijding werkte hij lange tijd in Zuid-Frankrijk, fotograferend en ook schrijvend voor vele onder meer Nederlandse tijdschriften.

Langzamerhand lukte het hem in de voor een fotograaf benijdenswaardige positie te komen dat hij vrijwel uitsluitend voor zijn in vakkringen legendarische archief kon werken. Het omvat enkele honderdduizenden afdrukken en negatieven en werd in het laatste deel van zijn carrière voornamelijk aangevuld met overal ter wereld gemaakte kleurendia's. In honderden jaarboeken, encyclopedieën, naslagwerken en andere publikaties staan uit die verzameling afkomstige foto's.
Behalve als een vooral in vakkringen befaamd en bewonderd fotograaf was Presser een onvermoeibaar ijveraar voor het aanzien van zijn vak en voor de sociale en financiële positie van zijn collega's. Zo was hij jarenlang voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Fotojournalisten (NVF), mede-initiatiefnemer en bestuurslid van de World Press Photo. oprichter van het Bureau voor Foto-auteursrechten (Burafo) en van de Stichting Foto Anoniem, die wil voorkomen dat foto's waarvan de makers niet onmiddellijk zijn te achterhalen zonder enige betaling gebruikt worden
Presser won diverse prijzen. In 1984, bij zijn vijftigjarig jubileum. werd hij onderscheiden met de Joop Alblasprijs. Bij die gelegenheid verscheen ook het boek Sem Presser, een halve eeuw fotojournalistiek.

PUEYO, EDUARDO DEL (29-8-1905 Zaragoza, Spanje - 8 of 9-11-1986 Rhode-Saint-Genese, België) Spaans pianist.

Eduardo del Pueyo studeerde in Madrid en Parijs en was sedert 1948 docent aan het conservatorium te Brussel.
Hij trad als solist op in verschillende landen in Europa en de Verenigde Staten en werd vooral bekend om zijn diep doordachte en tevens kleurrijke interpretaties van de muziek van Beethoven en van die van de Spaanse nationale School. Voor de Société Philharmonique in Brussel speelde hij diverse malen alle 32 Beethoven-sonates

RAM, JAGJIVAN (5-4-1908 Arrah, Bihar - 6-7-1986 New Delhi) Indiaas politicus.

Jagjivan Ram werd geboren in een familie van Onaanraakbaren, zoals de kastelozen in de Indiase samenleving genoemd werden voordat Mahatma Gandhi hen de naam Harijans (kinderen van God) gaf. Dank zij het feit dat zijn vader door de plaatselijke bevolking als een heilige werd beschouwd, kreeg Jagjivan de kans naar school te gaan.
Hij studeerde aan de universiteiten van Banaras en Calcutta en kreeg daarna nationale bekendheid door zijn voortvarende organisatie van de boeren in zijn geboortestaat Bihar. Ram begon ook met een eigen politieke partij, waarbij hij zich vooral inzette voor de sociale verbetering van het lot der harijans. In de jaren dertig werd hij door Mahatma Gandhi benoemd tot spreekbuis voor deze naar schatting 80 miljoen paria's in India.
In september 1946 kreeg Ram zijn eerste ministerspost in het kabinet-Nehroe. Hij begon zijn carrière toen als minister van arbeid, maar beheerde ook lange tijd landbouw en defensie. Toen premier Indira Gandhi in 1977 verkiezingen aankondigde diende Ram, onder meer uit onvrede over de in 1975 uitgeroepen noodtoestand, zijn ontslag in als minister van landbouw en trad tevens uit de Congrespartij. Hij richtte een nieuwe partij op – Congres voor Democratie – en wist, in nauwe samenwerking met de Janata partij, die werd geleid door Morarji Desai, Indira Gandhi te verslaan.
Onder Desai was Jagjivan Ram opnieuw minister van defensie. Hij volgde Desai in 1979 op als leider van de inmiddels oppositionele Janata partij, maar trok zich in 1980, na herhaaldelijke scheuringen binnen de partij, terug uit die functie.

ROUS, STANLEY FORD (25-4-1895 Mutford - 18-7-1986 Londen) Engels voetbaldiplomaat.

Als voetballer maakte Stanley Rous nauwelijks naam. Hij speelde, na zijn studententijd, als doelverdediger voor Exeter City, maar ruilde na een polsbreuk de keeperstrui voor de scheidsrechtersfluit.
In 1934, toen hij op het hoogtepunt stond van zijn loopbaan als scheidsrechter, koos de Football Association hem uit meer dan 250 kandidaten tot secretaris.
De oud-leraar lichamelijke opvoeding aan de universiteit van Watford durfde in Engeland nieuwe wegen in te slaan op voetbalgebied. Zijn, zeker in de tijd van voor de oorlog, voor de Britten soms controversiële gedachten werden aanvaard, omdat niemand de wat eigenzinnige Londenaar een ongekende deskundigheid durfde te ontzeggen. Rous werd in 1953, als eerste vertegenwoordiger van het voetbal, door koningin Elizabeth geridderd. Stanley Ford Rous heette vanaf dat moment Sir Stanley Rous.
Zijn verdiensten lagen vooral in het feit dat hij het isolationisme van het Britse voetbal heeft opgeheven. Hij was de drijfveer achter het besluit van de Engelse bond zich in 1946 weer aan te sluiten bij de wereldvoetbal federatie (FIFA).
In 1961 werd Stanley Rous gekozen tot voorzitter van de FIFA, een functie die hij tot 1974 zou vervullen. In tegenstelling tot zijn opvolger Joao Havelange bemoeide Rous zich als president van de internationale federatie veel meer met het directe voetbalgebeuren dan de Braziliaan. Rous had dan ook, toen hij zijn functie in 1961 aanvaardde al een loopbaan bij de wereldbond achter zich. Hij was voorzitter van organisatiecomités voor wereldkampioenschappen en hij was voorzitter van de scheidsrechterscommissie.

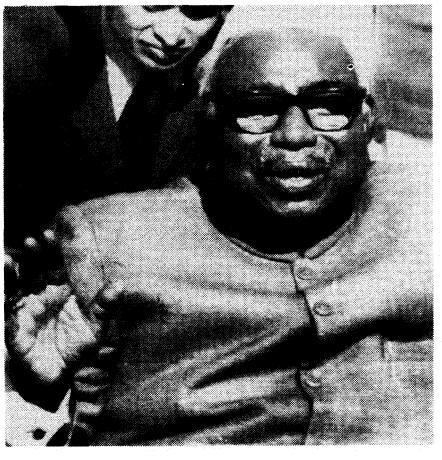

Jagjivan Ram tijdens de persconferentie in februari 1977, waarop hij zijn ontslag aankondigde als minister van landbouw.

Willem Ruis tijdens een presentatie van zijn Sterrenshow.

RUIS, WILLEM, off. KLAAS (29-3-1945 Haarlem – 3-8-1986 Denia, Spanje) Nederlands televisiepresentator.

Willem Ruis was edelfigurant bij toneelgroep Ensemble en hofmeester bij de Holland Amerika Lijn en de KLM voordat hij in 1967 bij de radio begon. Hij werkte mee aan VARA-programma's als Dingen van de dagen Tussen start en finish. In 1970 kwam hij bij Langs de Lijn, het sportprogramma van de NOS.
Bij de KRO-televisie werd hij medewerker van de Van Speykshow. In 1976 volgde hij Berend Boudewijn op als spelleider e.g. presenteerde zijn eerste Willem Ruis Show, hetgeen hij vijf seizoenen zou doen. In 1982 werd hij gecontracteerd door de VARA, waar hij de Willem Ruis Lottoshow bracht en de Sterrenshow. Ruis speelde in 1982 de hoofdrol in de Nederlandse film Het Beest van Paul Collet. De laatste show waarin hij optrad was Vijf tegen vijf.
Onder zijn aanhang telt Willem Ruis velen die vooral zijn radiowerk ongeëvenaard achten. Via de intercom onderhield hij begin jaren zeventig in het Vara-radioprogramma Onbewoond eiland het contact tussen Hilversum en achtereenvolgens Jan Wolkers en Godfried Bomans, die een week op Rottumerplaat vertoefden. In het programma Langs de lijn, waarmee hij in 1982 stopte, excelleerde hij vooral in de kolderieke onderonsjes met collega-presentator Koos Postema.

SAJET, BENEDICTUS HERSCHEL (17-3-1887 Amsterdam - 25-9-1986 Amsterdam?) Nederlands huisarts en socialist.

Dr. Sajet was van 1923 tot 1962. met uitzondering van de oorlogsjaren, lid van de Amsterdamse gemeenteraad voor de SDAP en de PvdA. Van 1928 tot 1958 maakte hij ook deel uit van de socialistische fractie in de Provinciale Staten van Noord-Holland.
Sajet, afkomstig uit een orthodox joodse familie, kwam tijdens zijn middelbare-schooltijd in aanraking met het socialisme. Na zijn studie aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam werd hij in 1912 huisarts. Hij noemde de sociale geneeskunde zelf ,,de synthese tussen socialisme en geneeskunde".
In de gemeenteraad en Provinciale Staten ijverde hij dan ook voor zaken als openluchtscholen, verpleging van tbc-patiënten, onderwijs aan kinderen in sanatoria, en wees op het verband tussen slechte huisvesting en ziekten. Hij sprong in de bres voor onderbetaalde verpleegsters en voor tramconducteurs die te lange rijtijden maakten.
Toen in 1936 de Spaanse Burgeroorlog uithrak, vertrok Sajet onmiddellijk en verleende hij medische hulp in een ambulance van het republikeinse leger dat tegen de troepen van de fascistische generaal Franco vocht.
In mei 1940 kort na de inval van de Duitsers, promoveerde hij op zijn proefschrift Een bijdrage tot de geneeskundige beoordeling in de praktijk van de ongevallenwet.
In 1942 vluchtte hij met twee zonen naar Engeland. Hij voer als scheepsarts mee met een

aantal konvooien en hield in een groot deel van de ,,vrije wereld'' lezingen over de toestand in het bezette Nederland.
Na de oorlog keerde Sajet terug naar Amsterdam en in 1948 vertrok hij naar Israël. Ook daar deed hij dienst in een ambulance. Hij zou nog een aantal malen naar dat land terugkeren om als medicus te werken en om ervaring op te doen met oosterse ziekten. Sajet is verder mede-oprichter van de Stichting Verpleegtehuizen Amsterdam, de Stichting Verpleegtehuizen Noord-Holland en de Stichting Orthopedisch Centrum Noord-Holland.
Sajet bleef tot op hoge leeftijd actief. Op zijn tachtigste verjaardag zei hij nog: ,,Ik ben nog niet tevreden met wat bereikt is. Op sociaalmedisch terrein heb ik nog een aantal ideeën die noodzakelijk moeten worden uitgevoerd."

SCHOCK, RUDOLF (4-9-1915 Duishurg - 13-11-1986 Duren-Gurzenich) Westduits opera- en operettezanger.

Rudolf Schock trad in 1933 voor het eerst op in de opera van Duisburg. Na de Tweede Wereldoorlog veroverde hij met zijn krachtige, maar ook sensuele stem de harten van de Duitsers en werd hij een van de eerste Westduitse platensterren met een verkoop van vele miljoenen opnamen van opera-, operette- en oratoriumaria's, schlagers en kerstliederen.
In de jaren 1949 en 1950 was Schock de eerste lyrische tenor van het Londense operahuis Covent Garden. Hij trad ook op in de festivals van Salzburg en Edinburgh. In 1959 en 1960 zong hij in Bayreuth. Zijn beste rollen waren de tenorpartijen in Die Zauberflöte, Don Giovanni, La Traviata, La Bohème, Tosca, Die Verkaufte Braut en Madame Butterfly. Als acteur schitterde hij in een film over zijn grote voorbeeld, Richard Tauber, en maakte daarmee diens Du bist die Welt fur mich, nog eens zo beroemd.
Rudolf Schock kreeg vele onderscheidingen, zoals in 1954 de eretitel ,,Kammersänger'' van de Weense Staatsopera. Hij was ermee af van het beeld dat hij alleen maar de lichte muziek diende. Vele malen trad Rudolf Schock ook in ons land op, zoals in de operetteconcerten ,,Ein Abend in Wien".

SEMJONOW, NIKOLAJ (15-4-1896 Saratow - sept. 1986 Sowjet-Unie) Sowjet-chemicus.

Semjonow studeerde aan de universiteit van Petrograd en was leraar aan het polytechnisch instituut van Leningrad.

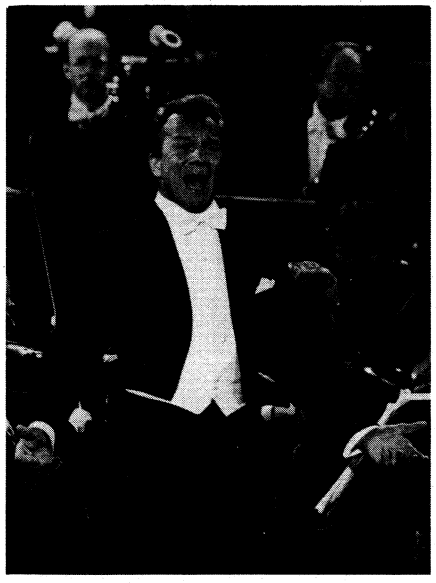

Rudolf Schock

Vanaf 1931 leidde hij als hoogleraar in de chemische kinetiek het in 1944 uit Leningrad naar Moskou overgebrachte instituut voor fysische chemie van de Sowjet Academie van Wetenschappen. Hij werkte meer dan 40 jaar op het gebied van de theorie der ionisering van gassen, deed belangrijke onderzoekingen betreffende elektrische velden en bestudeerde het verschijnsel van absorptie en condensatie.
Met de Engelsman C. Hinshelwood vond hij een verklaring voor het verloop van chemische kettingreacties en schiep daarmee een basis voor de ontwikkeling van de kunststoffen. Hij wijdde zich ook aan het onderzoek van het verlopen van chemische reacties bij explosies, dat van grote praktische betekenis werd voor de raketmotor
In 1956 ontving Semjonow samen met Hinshelwood de Nobelprijs voor Scheikunde.
Semjonow werd meerdere malen de Leninorde toegekend en hij droeg de titel Held van de socialistische arbeid.

STONE, PADDY (16-9-1924 Canada? - 23-9-1986 Winnipeg, Canada) Canadees choreograaf en regisseur.

Stone werd geboren uit Poolse ouders die naar Canada emigreerden en begon zijn carrière als danser bij het Royal Winnipeg Ballet, waar hij van 1938 tot 1946 aan verbonden was.

In de jaren vijftig vestigde hij zich als choreograaf en werkte in die functie onder meer mee aan shows van Millicent Martin en Julie Andrews.
Wim Sonneveld haalde Stone naar Nederland, waar hij debuteerde met diens laatste theatershow met Corrie van Gorp en Willem Nijholt. Sindsdien regisseerde Stone alle musicals van Annie M.G. Schmidt. Hij dwong respect af door de manier waarop hij onervaren acteurs in Nederlandse musicals tot bewonderenswaardige staaltjes van showdans bracht.
Paddy Stone werkte in Engeland, de Verenigde Staten, Frankrijk en Japan met grote internationale sterren. Met Julie Andrews maakte hij verschillende shows. In haar film Victor/Victoria had hij een rolletje als choreograaf.
Stone was beducht om zijn keiharde aanpak en grote discipline, die meestal bewondering, maar soms afkeer opriep.

SZENT-GYORGI (VON NAGYRAPOLT), ALBERT (16-9-1893 Boedapest, Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie - 22-11-1986 Woods Hole, Massachusetts, Verenigde Staten) Hongaars-Amerikaans arts en biochemicus.

Szent-Györgi studeerde in 1917 af als arts aan de universiteit van Boedapest en tien jaar later als fysioloog aan de universiteit van Cambridge. In 1930 werd hij hoogleraar in de medische chemie te Szeged (Hongarije), in 1935 ook in de organische chemie. Zijn onderzoekingen op het terrein van de celademhaling leidden hem tot de isolatie van ascorbinezuur (1927-1928, door hem hexuronzuur genoemd) en de herkenning daarvan (1932) als vitamine C, alsmede tot de ontdekking van riboflavine (geïsoleerd in 1933).
In 1937 werd hem de Nobelprijs voor Geneeskunde en Fysiologie toegekend ,,voor zijn ontdekkingen in verband met de biologische verbrandingsprocessen, in het bijzonder met betrekking tot vitamine C en de fumaarzuurkatalyse".
Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef hij in Hongarije, maar de laatste twee jaar van de oorlog moest hij onderduiken vanwege zijn verzet tegen de nazi's en zijn pleidooien voor de vervolgde joden. Na de bevrijding door de Russische troepen werd hij naar Moskou gebracht, en de Sowjet-leiders boden hem zelfs het presidentschap van de nieuwe Hongaarse republiek aan, hetgeen hij weigerde.
Teleurgesteld door de Russische overheersing van zijn land vertrok hij in 1947 naar de Verenigde staten, waarvan hij in 1955 het staatsburgerschap verkreeg. Als directeur van het instituut voor spieronderzoek van het Biologisch Marine-laboratorium te Woods Hole verrichtte hij belangrijk werk op het gebiedvan de spiercontractie.
Publikaties: Oxidation. fermentation, vitamins, health and disease (1939); Muscular contraction (1947); The nature of life (1947); Chemical physiology of contraction in body and heart muscle (1953), Bioenergetics (1957); Submolecular biology (1960); Bioelectronics (1968); The crazy ape (1970).

VIRULY, ADRIAAN (5-1-1905 Breda - 13-8-1986 Amsterdam) Nederlands vliegenier en auteur

Adriaan Viruly studeerde enige jaren aan de toenmalige Economische Hogeschool in Rotterdam. Zijn militaire dienstplicht vervulde hij op de vliegbasis Soesterberg.

Ofschoon hij al literair werk had gepubliceerd, besloot Viruly vervolgens van vliegen zijn beroep te maken. Nadat hij in 1931 in dienst was gekomen bij de KLM, maakte hij voor 1940 circa twintig Indië-vluchten. Twee jaar na het begin van de Tweede Wereldoorlog zag hij kans uit te wijken naar Zweden en vandaar Engeland te bereiken. Tot het eind van de oorlog was hij actief als vlieger op de transatlantische route.
In de periode na 1945 was hij, terug bij de KLM, gezagvoerder op vluchten naar de Verenigde Staten, West-Indië en het Verre Oosten. In 1954 was hij commodore op de Constellation, die bij het Ierse Shannon verongelukte. Bij dit ongeluk kwamen 28 mensen om het leven. Een jaar later nam Viruly, die toen 20.000 vlieguren op zijn naam had staan, op vijftigjarige leeftijd ontslag bij de KLM.
Viruly, die vroeger een overtuigd pacifist was., protesteerde in 1955 met een aantal andere schrijvers tegen de Duitse herbewapening. Het verhaal De Veldprediker, dat hij toen in het kerstnummer van de Haagse Post publiceerde, werd er de oorzaak van dat het blad op militaire vliegbases werd verboden. Later nam hij afstand van de vredesacties omdat deze naar zijn idee werden beïnvloed door linkse ideologieën.
De naam van Viruly is verbonden met het begin van het luchtvaarttijdperk in Nederland, de tijd van heroïsche verrichtingen in de lucht als de recordvlucht van de Uiver naar Nederlandsch-Indië en de tiid van de KLM. die onze nationale trots werd:

Bekend werd hij doordat hij ook met groot en jongensachtig enthousiasme over het vliegen schreef. Boeken als Voor vrij?... Contact! (1930), Wij vlogen naar Indië (1933), Alles O.K.!... Draaien! (1935) en Logboek (1937) mochten zich in een even grote belangstelling verheugen als de vooroorlogse vliegerij zelf.
Viruly schreef verder een aantal romans, verhalenbundels, en onder invloed van zijn vrouw Mary Dresselhuys, toneel. In 1948 had hij al een boek over de actrice geschreven, dat haar naam droeg: Mary Dresselhuys.
Andere boeken van Viruly waren De zee en de overkant (1954), de autobiografie Vrouwen nemen de tijd (1957), Weerzien bij Passchendaele (1961), Huisje boompje beestje (1965), Vrouwen spelen een rol (1971) en De grote mythe (1982).

WAGENINGEN, GERTON VAN (9-2-1924 Steenwijk) – 25-4-1986 Baarn) Nederlands publicist.

Gerton van Wageningen werd vooral bekend als wetenschapsjournalist, die via radio en later televisie moeilijke onderwerpen begrijpelijk maakte. In 1970 kreeg hij de Simon Stevinprijs voor zijnverdiensten bij het populariseren van astrologie en ruimtevaart.
Van Wageningen heeft ook de teksten gemaakt van een aantal Nederlandse liedjes. In 1962 won zijn Middellandse Zee (muziek Harry Bannink) het Nationale Songfestival.

WILSON, THEODORE (TEDDY) (24-11-1912 Austin, Texas - 31-7-1986 New Britain, Connecticut) Amerikaans jazz-pianist en arrangeur.

Teddy Wilson studeerde als kind klassiek piano, viool, hobo en klarinet, alvorens in 1929 het jazzvak in te gaan.
Begin 1933 speelde hij drie maanden in het orkest van Louis Armstrong. Een half jaar later vertrok hij naar New York, waar altsaxofonist Benny Carter hem in zijn big band opnam. De blanke jazzliefhebber John Hammond had Carter als eerste op de kwaliteiten van Teddy Wilson gewezen, en dezelfde Hammond was in 1936 als adviseur nauw betrokken bij Benny Goodmans opzienbarende beslissing om naast zijn blanke Swing-orkest een trio met Teddy Wilson te vormen.
Vanaf 1935 maakte Teddy Wilson voor het label Brunswick een serie schitterend? platen als leider van gelegenheidscombinaties waarin solisten uit de orkesten van Duke Ellington, Count Basie, Fletcher Henderson en Benny Goodman elkaar ontmoetten – vaak met zang van Billie Holiday, maar soms ook met Ella Fitzgerald. De behoefte aan die platen was ontstaan door de introductie van de jukebox in 1934. In duizenden zwarte cafés stond zo'n apparaat, en de blanke plaatversies van de hits van de dag vormden daarvoor niet het geschikte materiaal.
Het Benny Goodman-trio werd najaar 1936 uitgebreid tot een kwartet, met de zwarte vibrafonist Lionel Hampton. Maar op de vleugels van het succes besloten eind jaren dertig diverse prominente solisten de Goodman-organisatie te verlaten om zelf een orkest te beginnen: Harry James, Gene Krupa, Hampton en in april 1939 ook Wilson. De big band van Teddy Wilson hield het echter slechts een jaar uit – volgens de pianist doordat hij te weinig aan show deed, maar volgens kortstondig orkestlid Ben Webster doordat de mafia ongunstig over de Teddy Wilson-band had beschikt.
Van 1940 tot 1944 leidde Wilson een redelijk succesvol sextet, vervolgens keerde hij korte tijd terug bij Benny Goodman, en sindsdien heeft hij voornamelijk met een trio of als solist gewerkt.
Als jazzpianist week Teddy Wilson markant af van zijn voorgangers Fats Waller en Earl Hines, doordat hij veel vloeiender lijnen in de rechterhand speelde. Diezelfde aanpak – saxofoonlijnen in de rechterhand van de piano – werd in de jaren veertig door Bud Powell met groot succes toegepast op het bebop-idioom van altist Charlie Parker. En de rechtstreekse invloed van Teddy Wilson klinkt ook na zijn dood door in het glasheldere. uitgebalanceerde spel van zachtmoedige pianisten als Hank Jones, John Lewis en de Zweed Bengt Hallberg.

WINKLER, JOHAN (6-10-1898 Haarlem - 27-9-1986 Holten) Nederlands journalist.

Johan Winkler studeerde theologie en Duits aan de universiteiten van Leiden en Amsterdam. Hij werd leraar Duits, maar gaf die baan op om in 1920 secretaris te worden van de toenmalige sociaal-voorman Pieter Jelle Troelstra.
Via hem kwam Winkler in contact met de journalistiek, aanvankelijk bij het socialistisch dagblad Het Volk, waar hij de rubriek Uit de Internationale verzorgde. In het begin van de Tweede Wereldoorlog nam hij bij het Algemeen Handelsblad ontslag, toen daar de hoofdredacteur door een NSB'er werd vervangen.
Na in de oorlog – waarin hij met theologen als ds. Buskes en ds. Kroon de oprichting van het blad Hervormd Nederland voorbereidde – ondergedoken te zijn geweest, heeft Winkler bij de herverschijning van het Algemeen Handelsblad na de bevrijding als chef van de redactie zijn stempel gedrukt op de vorm en inhoud van die krant. Het was de bedoeling dat het naoorlogse Handelsblad een neutrale, voor alle maatschappelijke stromingen openstaande krant zou worden, en geen officiële liberale partijkrant, en dat Winkler de toenmalige hoofdredacteur D.J. von Balluseck, die aspiraties op het diplomatieke terrein had, te zijner tijd zou opvolgen.
Toen echter bij de Indonesische kwestie de krant de regering in haar afwijzing van soevereiniteitsoverdracht steunde, was dat voor de beginselvaste Winkler aanleiding om zijn ontslag in te dienen. Hij stak de Nieuwezijds Voorburgwal over naar Het Parool, waar hij echter na verloop van tijd minder goed bleek te kunnen samenwerken met de toenmalige hoofdredacteur Van Heuven Goedhart. Na enige jaren het hoofdredacteurschap van het weekblad Vrij Nederland te hebben gevoerd, werd Winkler benoemd tot hoofdredacteur van het Deventer Dagblad. Hij bleef dat tot aan zijn pensionering in 1965.
Winkler probeerde in zijn vele publikaties christendom en socialisme met elkaar te verzoenen.
Hij was ook actief als vertaler van Duitse, Engelse, Deense en Noorse boeken en introduceerde in Nederland onder meer het werk van de Deense theoloog/schrijver Kaj Munk.

WTTEWAALL VAN STOETWEGEN, JONKVROUWE CHRISTINE WILHELMINE ISABELLE (1-1-1901 te Amsterdam - 15-10-1986 Den Haag) Nederlands parlementariër.

Jonkvrouwe Wttewaall van Stoetwegen, die werd geboren in een gereformeerd milieu, bracht het grootste deel van haar schooljaren door in Rotterdam, deed eindexamen in Schiedam en studeerde rechten in Leiden. Inmiddels was zij overgegaan naar de Nederlandse Hervormde Kerk. Na haar studie was zij jarenlang secretaresse van de Nederlandse Christen Vrouwenbond.
Na in november 1945 op advies van de toenmalige CHU-voorman H.W. Tilanus te zijn benoemd in het zogenaamde nood-Parlement werd jonkvrouwe Wttewaall van Stoetwegen bij de Kamerverkiezingen van mei '46 – de eerste na de bevrijding – definitief bevestigd als Kamerlid.
Een van de belangrijkste taken waarmee zij in de periode van haar Kamerlidmaatschap te maken kreeg was haar lidmaatschap van de parlementaire enquêtecommissie, ingesteld in 1941 om het regeringsbeleid ten tijde van de

Londense ballingschap in de jaren 1940-1945 te onderzoeken. Aan de omvangrijke werkzaamheden van deze commissie heeft zij van begin tot eind deelgenomen, en in de verslagen van de afgenomen verhoren kan men menige spitse opmerking van haar terugvinden.
Openhartig, belangstellend, voorzien van een goed gezond verstand, verwierf de ,,freule", zoals zij algemeen werd genoemd, bij vermoedelijk iedereen die haar ontmoette een grote mate van sympathie. In de fractie van de CHU kon zij geacht worden te behoren tot de min of meer vooruitstrevende vleugel. Zo stemde zij in december 1949 voor de souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië, terwijl het gros van haar partij tegen was.
In september 1955 steunde zij, tegen de zin van de meeste ,,confessionelen", een motie van PvdA en VVD ten gunste van de huwende en gehuwde ambtenares; volgens deze, mede door haar toedoen aangenomen, motie zou de overheid arbeid van de gehuwde vrouw niet mogen verbieden. In datzelfde jaar pleitte zij voor ratificatie van een verdrag tot gelijke beloning van mannen en vrouwen voor gelijkwaardige arbeid. Zij verkondigde meer ,,progressieve" denkbeelden, die haar in sommige kringen de kwalificatie ,,rode freule" opleverde.
In de Kamer behandelde zij verder veel juridische onderwerpen, het gevangeniswezen (zij sprak vaak over de noodzaak van een afzonderlijke vrouwengevangenis) en omroepkwesties. Buiten het parlement was zij onder meer lid van de permanente vreemdelingen-adviescommissie, de Persraad en de Europese beweging.
Bekendheid kreeg zij ook als ,,Oranje-freule", gezien haar betrokkenheid bij de monarchie en haar goede relaties met ,,Soestdijk". In het midden van de jaren '60 nam zij het met overtuiging op voor het huwelijk van prinses Beatrix met Claus von Amsberg. Bij de behandeling van de toestemmingswet in de Tweede Kamer hield zij daar een van haar meest bewogen redevoeringen, waarin zij onder meer aandacht vroeg voor de menselijke kant van het koningschap.
In 1971 verliet zij na ruim 25 jaar de Tweede Kamer, waar ze de laatste jaren vice-fractievoorzitter was.
Een aantal herinneringen uit haar leven stelde zij te boek in De freule vertelt, gepubliceerd in 1973.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

ROBINSON PREMIER TRINIDAD & TOBAGO

Op 15 dec. 1986 vonden in de republiek Trinidad & Tobago (twee eilanden in het Caribisch gebied ten noorden van Venezuela) verkiezingen plaats voor het Huis van Afgevaardigden die resulteerden in een overwinning voor een coalitie van gematigde oppositiepartijen.

De coalitie, de National Alliance for Reconstruction (NAR) onder leiding van Arthur Raymond Napoleon Robinson, behaalde 33 van de 36 Huis-zetels. De regerende People's National Movement (PNM) van premier George Chambers die sinds 1956 aan de macht was, kreeg de resterende drie zetels. Die zetels werden gewonnen door Patrick Manning, Muriel Donawa-Mc-Davidson en Morris Marshall, hoofd van de Jongerenafdeling van de PNM. Premier Chambers verloor zijn zetel, die hij 20 jaar lang in handen had gehad, aan senator Lincoln Myers. Myers was eerder dat jaar in het nieuws gekomen door een hongerstaking van 40 dagen op de trappen van het Paleis van Justitie in de hoofdstad Port of Spain uit protest tegen het feit dat de regering er niet in was geslaagd op te treden tegen o.m. corruptie.

Chambers was op 30 maart 1981 premier van Trinidad & Tobago geworden als opvolger van de op 29 maart 1981 overleden Eric Williams, die 25 jaar lang als premier had gefungeerd (pag. 256/1-1981).

De NAR kreeg bijna 66 procent van de geldig uitgebrachte stemmen, de PNM minder dan 32 procent (in 1981 52,6 procent). Twee andere partijen, het linkse National Joint Action Committee (NJAC) en de People's Popular Movement (PPM), behaalden resp. 1,46 en 0,14 procent.

Bij het verdrag van Amiens (1802) werd het vijf jaar eerder door de Britten bezette Trinidad aan Engeland afgestaan. In 1889 werd Tobago bij Trinidad gevoegd.
Op 31 aug. 1962 werd Trinidad & Tobago een onafhankelijke staat binnen het Gemenebest.
Op 26 maart 1976 keurde het parlement een nieuwe grondwet goed, op grond waarvan op 1 aug. 1976 de republiek werd uitgeroepen.
Oppervlakte: 5.128 vierkante km (waarvan Tobago 301 vierkante km).
Inwoners: 1.168.000 (waarvan Tobago 40.950).
Staatsvorm: Republiek. President: Sir Ellis Emmanuel Innocent Clarke. Parlement: twee Kamers.

De NAR bestond uit vier partijen, die in aug. 1984 hadden besloten te gaan samenwerken: het United Labour Front (ULF) onder leiding van Basdeo Panday, de Organization for National Reconstruction (ONR) van Karl Hudson Phillips, het op Tobago gevestigde Democratic Action Congress (DAC) met als leider Arthur R.N. Robinson, en de kleine Tapia House Movement (zie ook pag. 302/1-1986). Robinson was leider van de coalitie geworden. Bij de laatste verkiezingen, op 9 nov. 1981, had de PNM 26, het ULF acht, en het DAC twee zetels behaald (pag. 362/1-1982).

De vier partijen hadden besloten te gaan samenwerken om op die manier een geloofwaardig alternatief te vormen voor de PNM.

Na de fusie, aldus ***The*** **Times** (17-12-1986), was de coalitie snel begonnen met het uitbuiten van de algemene wens tot verandering en was zij een morele kruistocht begonnen tegen corruptie, financiële verspilling, inefficiëntie, het mislukken van de aanpak van het groeiende drugsprobleem of van het aan de kaak stellen van corrupte functionarissen, en het afglijden van PNM naar afzijdigheid en cynisme.

Robinson beschuldigde de PNM van verspilling van de miljarden dollars die het land in het begin van de jaren zeventig had verdiend aan de olie.

Op 16 december zei Robinson in de hoofdstad Port of Spain, dat het herstel van de economie, die voornamelijk op de export van olie was gebaseerd, het belangrijkste doel van zijn regering zou zijn. Door de daling van de olieprijzen op de wereldmarkt was de economie van Trinidad & Tobago de laatste jaren in een crisis terechtgekomen. Volgens Robinson waren, op een beroepsbevolking van 460.000 mensen, meer dan 100.000 mensen werkloos.

Op het 29 punten tellende programma van de NAR, het zgn. Onmiddellijke Actieplan, stonden o.m. de introductie van wetgeving ter beteugeling van de corruptie, de stroomlijning van de overheidsdienst, decentralisatie van de regeringsmacht en een toenadering tot de particuliere sector. De coalitie was voor een expansief beleid ter stimulering van de werkgelegenheid en zou een nieuwe aanzet geven tot investeringen en sparen. Zij beloofde onmiddellijke belastingverlichting voor laagbetaalde werknemers.

Op internationaal gebied wilde de NAR de nauwe betrekkingen met Groot-Brittannië en de Verenigde Staten handhaven. Verder wilde zij meer samenwerking met andere landen in het Caribisch gebied, contacten met Venezuela, en betrekkingen met andere ontwikkelingslanden.
Tobago zou verder ontwikkeld worden.

Chambers was in 1983 een van de weinige Caribische leiders geweest die de Amerikaanse invasie op Grenada hadden afgekeurd. Volgens de Financial Times (16-12-1986) had de regering-Chambers gestreefd naar onafhankelijkheid in haar buitenlandse beleid en was zij niet in het openbaar anti-Amerikaans geweest.

Arthur N. R. Robinson op de dag na de verkiezingen.

Weekblad 56ste jaargang No. 2876. pag. 42087-42102

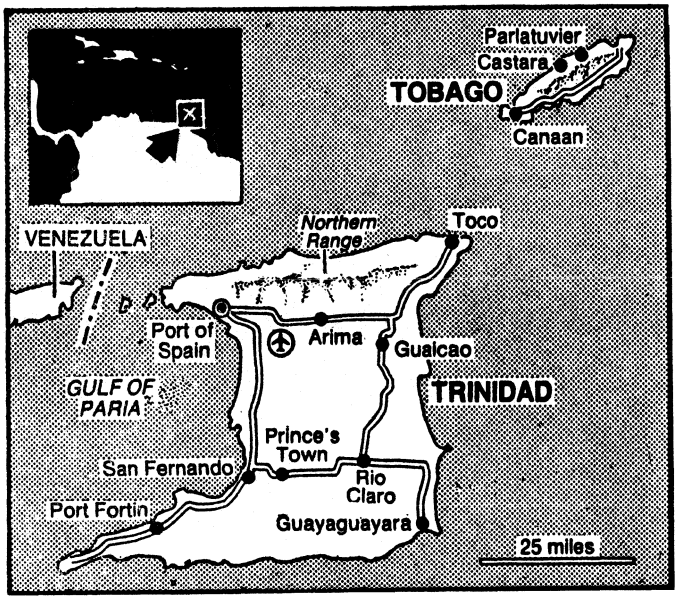

(The Times, 26-9-'84)

Robinson premier. Samenstelling kabinet

Op 17 dec. 1986 werd Arthur R.N. Robinson beëdigd als premier.

Robinson werd op 16 dec. 1926 in het dorpje Calder Hall op Tobago geboren. Hij studeerde aan het St John's College in Oxford en Inner Temple in Londen. Hij werd advocaat en keerde in 1955 naar Trinidad terug. Daar kwam hij onder invloed van Eric Williams, die bezig was met voorbereidingen voor de oprichting van de PNM als een nieuwe nationalistische macht die zelfbestuur en later onafhankelijkheid van Groot-Brittannië nastreefde. Robinson werd mede-oprichter van de PNM en werd in 1961 voor Tobago in het parlement gekozen. Onder premier Williams diende hij als minister van financiën en van buitenlandse zaken.
Uit onvrede over het optreden van de regering stapte Robinson in 1970 uit de regering en de partij. Hij vormde het Actiecomité van Democratische Burgers, dat deelnam aan een boycot van de verkiezingen van 1971 uit protest tegen het gebruik van stemmachines en het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd.
Later richtte hij het Democratic Action Congress op, dat in 1976 de twee zetels voor Tobago in het Huis van Afgevaardigden veroverde op de PNM. Vanaf dat ogenblik werd Robinson beschouwd als een leider van Tobaeo. Er ontstond wrijving tussen Tobago en de centrale regering op Trinidad en in 1980 gaf premier Williams Tobago een eigen Huis van Afgevaardigden. Hierin behaalde het DAC zowel in 1980 als in 1984 een meerderheid (zie voor de verkiezingen van 1984 pag. 302/2-1986).

Op 22 december meldde The Times dat de nieuwe premier niet minder dan vier ministers had benoemd om aan het herstel van de economie te werken. Robinson zelf werd verantwoordelijk voor financiën en economie, maar benoemde twee ministers om met hem samen te werken: Selby Wilson, een accountant die vroeger algemeen manager van de telefoonmaatschappij was geweest, en Trevor Sudama, een econoom. Verder benoemde hij Winston Dookeran, die aan de universiteit economie doceerde, tot minister van planning en herstel.
De belangrijke portefeuille energie kwam in handen van een olie-expert, Kevin Ramnath. Buitenlandse zaken ging naar Basdeo Panday, sinds 1976 leider van de oppositie. Op justitie kwam Selwyn Richardson, die die portefeuille ook al van 1976-1981 binnen een PNM-regering in handen had gehad en toen naam had gemaakt door zijn strijd tegen de corruptie. Richardson had de PNM verlaten en zich aangesloten bij de NAR.
John Humphrey, een architect die een geslaagd plan had ontwikkeld voor de verdeling van land, werd minister van bouw en infrastructuur en Lincoln Myers minister van voedselproduktie, marine en bosbouw. Op gezondheid, welzijn en vrouwenzaken kwam Emmanuel Hosein en op jeugd, cultuur en scheppende kunst Jennifer Johnson. Enkele portefeuilles moesten nog worden verdeeld.

Robinson had, zo vervolgde The Times, commissies ingesteld die moesten beoordelen in welke staat de economie verkeerde en die er voor moesten zorgen dat de machtsoverdracht gladjes verliep. De politie had in het weekeinde de ministeries bewaakt om te verhinderen dat dossiers en documenten werden verwijderd en Robinson was bezig met de bestudering van een geheim rapport over drugshandel dat de regering-Chambers niet in de openbaarheid had willen brengen, maar dat de NAR wel wilde vrijgeven, aldus The Times.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times, Financial Times)

SAN MARINO

WETTEN M.B.T. HET STAATSBURGERSCHAP. INVOERING INKOMSTENBELASTING. NIEUWE REGERING

Op 31 maart 1984 meldde de *Volks*krant dat het parlement van San Marino had besloten dat ook vrouwen voortaan niet meer automatisch hun staatsburgerschap zouden verliezen, wanneer zij met een buitenlander trouwden. Voor mannen gold dit al. Aan dit besluit, aldus de Volkskrant, was een jarenlang politiek conflict voorafgegaan. Op 25 juli 1982 was een voorstel om vrouwen in een dergelijk geval het staatsburgerschap te laten behouden, in een referendum verworpen (pag. 469/1-1983).
Op 25 dec. 1984 berichtte de NZZ dat San Marino door naturalisatie van alle buitenlanders die meer dan 30 jaar in het land woonden, er 1.400 nieuwe staatsburgers had bijgekregen. De actie was, zo vervolgde de NZZ, op 27 maart 1984 door een wet in gang gezet. In 1983 telde het 61 km² grote staatje 22.206 in het land zelf wonende burgers en verbleven ongeveer 20.000 „Sammarinesi" in het buitenland, aldus de NZZ.

Invoering inkomstenbelasting

Op 13 okt. 1984 introduceerde het parlement van San Marino een wet die inkomstenbelasting oplegde aan alle inwoners van het in Italië gelegen bergstaatje. Een ieder moest opgave doen van zijn inkomsten en de ongeveer 1.500 zakenlieden in San Marino moesten nauwgezet hun boekhouding bijhouden. De christen-democratische oppositie had zich tegen de wet verzet en voor de stemming het parlement (de Consiglio Grande e Generale, de Grote en Algemene Raad) verlaten.

Nieuwe regering

Op 11 juni 1986 kwam de linkse regering van communisten, socialisten en eenheidssocialisten ten val. Meningsverschillen over het buitenlandse beleid en andere kwesties maakten dat communisten en eenheidssocialisten een achter gesloten deuren plaatsvindende zitting van het parlement verlieten.

In het 60 leden tellende parlement beschikten de comiunisten over 15, de socialisten over negen en de eenheidssocialisten over acht zetels. De christen-democratische oppositie bezette 26 parlementszetels. De overige twee zetels waren in handen van sociaal-democraten en republikeinen (zie voor de laatste parlementsverkiezingen, op 29 mei 1983, pag. 469/1-1983).

Na weken onderhandelen werd op 16 juli een akkoord tussen communisten en christen-democraten bereikt en op 26 juli keurde het parlement met 39 tegen 13 stemmen het regeerprogram van de twee partijen goed. Het was de eerste coalitie van communisten en christen-democraten in San Marino.

Volgens de christen-democratische leider Gabriele Gatti zou de coalitie met de communisten tot 1988 duren. ,,Daarna mogen de kiezers beslissen of de samenwerking wordt voortgezet", aldus Gatti.

In San Marino worden om de vijf jaar parlementsverkiezingen gehouden. Het parlement kiest elk half jaar twee van zijn leden tot Capitano reggente (hoofd van de staat). De ambtstermijn van die twee Capitani reggenti begint op 1 april of 1 oktober.

Onder het kopje ,,Historisch compromis in San Marino" meldde Rik Rensen in *NRC/H'blad* (17-7-1986) over de nieuwe coalitie o.m. het volgende:

San Marino, een van de kleinste republieken ter wereld, zal binnenkort vrijwel zeker worden geregeerd door een coalitie van christen-democraten en communisten. Wat in Italië, het buurland van San Marino, al jaren onderwerp is van gesprek en wat in de kleine republiek tot voor kort voor onmogelijk werd gehouden, gebeurt nu toch: christen-democraten en communisten hebben een historisch compromis gesloten en de socialisten hebben het nakijken. Deze week zijn christen-democratenleider Gabriele Gatti en communistenleider 'Gilberto Ghiotti samen lachend op de foto gezet. Tot Gatti's grote schrik gebeurde dat zonder dat hij het in de gaten had onder een foto van Lenin. ,,Roep die journalist terug", probeerde hij nog.

Maar het was al te laat. De foto bleek onvindbaar en het akkoord was al gesloten.
San Marino, dat tegen de heuvels van de Monte Titano is gebouwd in het centrale deel van Italië, is in de vierde eeuw na Christus ontstaan toen de Heilige Marinus en zijn volgelingen zich hier vestigden om aan vervolging te ontsnappen. In de twaalfde eeuw was er sprake van een hechte gemeenschap, die haar onafhankelijkheid altijd heeft weten te bewaren. De republiek telt 22.000 inwoners die voornamelijk leven van het toerisme en de landbouw.
De socialistische partij van San Marino is gedurende veertig jaar de spil geweest waarom het politieke leven heeft gedraaid. Eerst hebben de socialisten samengewerkt met christen-democraten en later met communisten. De christen-democratische kabinetsformateur heeft de socialisten de afgelopen week keer op keer gedreigd naar de communisten te zullen toestappen als zij weigeren constructief te onderhandelen. De socialisten van San Marino hebben die bedreiging uitgelegd als bluf, maar zijn dus toch bedrogen uitgekomen.
(NRC/H'blad, Volkskrant, NZZ, FAZ, ***Le*** Monde, KCA)

ZWITSERLAND

WIJZIGINGEN BINNEN DE REGERING

Op 10 dec. 1986 koos het Zwitserse parlement, de uit Nationalrat en Ständerat bestaande Bundesversammlung, twee nieuwe leden in het zeven personen tellende kabinet (Bundesrat). Arnold Koller, Nationairat voor het half-kanton Appenzell Innerrhoden en hoogleraar in St Gallen, werd gekozen tot opvolger van minister Kurt Furgler, die op 22 okt. 1986 had aangekondigd dat hij eind dat jaar de regering zou verlaten omdat 32 jaar in de landspolitiek, waarvan 17 in het parlement en 15 in de regering, wel genoeg was. Zowel Koller als Furgler was lid van de Christlichdemokratische Volkspartei (CVP). Flavio Cotti, Nationalrat voor het kanton Tessin en president van de CVP, volgde minister Alphons Egli (CVP)op, die op 3 sept. 1986 had laten weten aan het einde van het jaar om gezondheidsredenen te zullen aftreden.

Op 8 okt. 1986 werd Egli 62.
Vervolgens koos het parlement minister van buitenlandse zaken Pierre Aubert tot bondspresident en minister van financiën Otto Stich tot vicepresident.

Het presidentschap rouleert elk jaar onder de leden van het kabinet. Zo was in 1985 Furgler president en Egli vice-president, en in 1986 Egli president en Aubert vice-president (pag. 26/2-1986).

Op 19 december kwam het kabinet in zijn nieuwe samenstelling bijeen en besloot tot de volgende verdeling van de portefeuilles in 1987:

Defensie – Arnold Koller (CVP); financiën – Otto Stich (SPS); binnenlandse zaken – Flavio Cotti (CVP); buitenlandse zaken – Pierre Aubert (SPS); justitie en politie – Elisabeth Kopp (FDP);economische zaken – Jean-Pascal Delamuraz (FDP); verkeer en energie – Leon Schlumpf (SVP)

CVP: Christlichdemokratische Volkspartei; SPS: Sozialdemokratische Partei der Schweiz; FDP: Freisinnig-Demokratische Partei der Schweiz; SVP: Schweizerische Volkspartij.

In het vorige kabinet was defensie in handen van Delamuraz, die nu economische zaken overnam van Furgler. Cotti kwam op binnenlandse zaken in de plaats van Egli. Verder traden er binnen het kabinet geen wijzigingen op.

OOST-EUROPA

TSJECHOSLOWAKIJE

ONTWIKKELINGEN ROND BURGERRECHTENBEWEGING CHARTA 77

Op pag. 50611-1979 werd voor het laatst verslag gedaan over de activiteiten van de burgerrechtenbeweging Charta 77 en over processen tegen aanhangers van de beweging. Hierna volgt een overzicht van de ontwikkelingen sindsdien.
Op 6 nov. 1978 deed Charta 77 voor het eerst een beroep op de buitenwereld via een open brief die gericht was aan de staatshoofden van die landen, die in 1975 in Helsinki de Slotacte hadden ondertekend van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa, en aan Kurt Waldheim, toenmalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties. De brief was ondertekend door twee woordvoerders van de beweging, Marta Kubisova en prof. Ladislav Hejdanek, en door leden van het in mei 1978 opgerichte Comité ter verdediging van onterecht vervolgde personen (VONS).

In de brief werden de geadresseerden verzocht druk uit te oefenen op de autoriteiten in Praag, opdat dezen de in het verdrag van Helsinki vastgelegde verplichtingen inzake mensenrechten zouden naleven en zich niet langer schuldig zouden maken aan het provoceren en het illegaal in hechtenis houden van Charta-aanhangers.

Op 28 nov. 1978 kondigden Charta-woordvoerders Hejdanek en Vaclav Havel aan, dat hun documenten er voortaan meer op gericht zouden zijn discussies op gang te brengen dan uitgesproken standpunten te verkondigen.

Kort daarop verschenen twee documenten over [illegible] mogelijkheden ond de eerste Tsjechoslowaakse kernreactor in Jaslovske Bohunice, en over de positie van de zigeuners in het land.

Op 8 febr. 1979 maakte Charta de namen bekend van de nieuwe leiders van de beweging: Vaclav Benda (32), een voormalig hoogleraar filosofie en wiskunde, die op dat moment werkte als stoker, mevr. Zdena Tominova (38), vertaalster, en Jiri Dienstbier (42), voormalig journalist en medewerker van Radio Praag, die werk had als kantoorbeambte.
Eind mei 1979 publiceerde Charta 77 een document, waarin werd gewezen op de lage levensstandaard in Tsjechoslowakije, op de tekorten aan goed voedsel, reserve-onderdelen, bouwmaterialen en kleding, en op de verslechterde huisvestingsproblematiek in de grote steden.

In een half juni verschenen document werd beweerd dat de lage produktiviteit in Tsjechoslowakije voor een groot deel te wijten was aan ,,massale zuiveringen" van ambtenaren en andere werknemers in de periode 1970-71.

Arrestatie en veroordeling van Jaroslav Sabata

Op 1 okt. 1978 werden in een gezamenlijke aktie van de Tsjechoslowaakse en de Poolse politie arrestaties verricht onder aanhangers van Charta 77 en van het Poolse Comité van sociale zelfverdediging (KOR), waarmee Charta in aug. 1978 een samenwerkingsverdrag had gesloten. De Poolse politie liet de drie Polen, die getracht hadden hun Tsjechoslowaakse collega's te ontmoeten in het Krkonose-gebergte, weer vrij. Van de vier gearresteerde Tsjechoslowaken werden er drie vrijgelaten, maar werd Jaroslav Sabata vastgehouden op beschuldiging van het dwarsbomen van de staat en het slaan van een politieagent.
Prof. Sabata, die in dec. 1979 vervroegd uit de gevangenis was vrijgelaten waar hij een straf van 6½ jaar uitzat (zie pag. 507/3-1979), werd op 11 jan. 1979 in Trutnov veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf met zwaar regiem wegens "grove belediging" van een vertegenwoordiger van de staatsmacht. In hoger beroep werd het vonnis bekrachtigd door de rechtbank van Hradec Kralove. Bovendien besloot een Praagse rechtbank op 10 mei de opschorting van 17 maanden en 20 dagen van het uit 1972 daterende vonnis in te trekken, hetgeen betekende dat Sabata niet voor jan. 1981 vrij zou komen.

De verdediger van prof. Sabata, Josef Danisz, die al vaker aanhangers van Charta 77 had verdedigd, werd op 30 juni 1979 uitgestoten uit de nationale orde der advocaten, omdat hij de beginselen van de socialistische advocatuur zou hebben overtreden.

Nieuwe veroordelingen

Op 29 mei 1979 werd een aantal Charta 77-aanhangers gearresteerd. Tien van hen – Vaclav Havel, Jiri Nemec, Vaclav Benda, Vaclav Maly, Ladislav Lis, Jiri Dienstbier, Jarmila Belikova, Dana Nemcova, Otta Bednarova en Petr Uhl – werden op 4 juli officieel in staat van beschuldiging gesteld wegens illegale activiteiten, gericht tegen de belangen van de Tsjechoslowaakse staat.

Op 8 juli werd bekend dat 231 Charta-aanhangers in een open brief aan president Husak de vrijlating van de arrestanten hadden geëist, en tevens hun afkeuring hadden uitgesproken over het feit dat mevr. Zdena Tominova, de enige niet-gearresteerde woordvoerder van Charta, op 5 juni was aangevallen en daarbij lichamelijk letsel had opgelopen.
Zes van de tien arrestanten, die ook allen lid waren van VONS, werden op 23 oktober in Praag veroordeeld wegens subversieve activiteiten op grote schaal en in samenwerking met buitenlandse agenten.

Vaclav Havel en Petr Uhl werden veroordeeld tot resp. 4½ en 5 jaar gevangenisstraf, Vaclav Benda tot 4 jaar, terwijl Otta Bednarova en Jiri Dienstbier elk drie jaar kregen; Dana Nemcova kreeg een voorwaardelijke straf van 2½ jaar. Protesten in een aantal westerse landen tegen het proces en de vonnissen werden door de Tsjechoslowaakse en de Sowjet-pers gekenschetst als inmenging in een binnenlandse aangelegenheid.
De vonnissen werden op 20 dec. 1979 in hoger beroep bekrachtigd.
Op 14 jan. 1980 werd in dissidentenkringen vernomen dat Havel, Uhl, Benda en Dienstbier in de gevangenis zwaar regiem hadden gekregen.

Otta Bednarova werd op 26 sept. 1980 vrijgelaten na een campagne door vrouwelijke dissidenten ter opschorting van de straf in verband met haar slechte gezondheidstoestand.

De overige vier op 29 mei 1979 gearresteerde personen – Vaclav Maly, Ladislav Lis, Jiri Nemec en Jarmila Belikova – werden op 24 dec. 1979 voorlopig op vrije voeten gesteld hangende verder onderzoek naar hun activiteiten.

Diverse personen beroofd van staatsburgerschap

De Tsjechoslowaakse schrijver en ondertekenaar van Charta 77 Pavel Kohout, die na een jaar studie in Oostenrijk naar zijn land wilde terugkeren, kreeg daar op 4 okt. 1979 geen toestemming voor. Op 8 oktober werd hem officieel meegedeeld dat hem zijn staatsburgerschap was ontnomen. De beslissing werd, na aanvechting door Kohout, op 21 jan. 1980 bekrachtigd. Kohout ontving op 29 juli van dat jaar een Oostenrijks paspoort
Eind 1979 werd bekend dat de Charta-ondertekenaars Ivan Binar en zijn vrouw, die in Oostenrijk woonden, en de in Frankrijk wonende schrijver Milan Kundera waren beroofd van hun staatsburgerschap.

De Tsjechoslowaakse journalist Jiri Lederer werd op 13 jan. 1980 uit de gevangenis ontslagen, waar hij een straf van drie jaar had uitgezeten wegens ,,samenzweerderscontacten" met Tsjechoslowaakse emigranten. Op 1 sept. 1980 reisde hij met zijn vrouw naar West-Duitsland, waar zij politiek asiel aanvroegen.
Op 13 okt. 1980 werd bekend dat de Westduitse autoriteiten politiek asiel hadden verleend aan de Tsjechoslowaakse schrijver Jiri Polak en zijn gezin. Jiri Polak was de zoon van prof. Ota Sik, voormalig vice-premier en economisch hervormer uit het Dubcek-tijdperk, en was, evenals zijn vader beroofd van het Tsjechoslowaakse staatsburgerschap.
De Tsjechoslowaakse acteur en Charta-ondertekenaar Pavel Landovsky, die verbonden was aan het Burgtheater in Wenen, werd op 12 nov. 1980 zijn staatsburgerschap ontnomen.

Maatregelen tegen de ,,Alternatieve Universiteit"

De ,,alternatieve universiteit", genaamd naar de voormalige Charta-

Pavel Kohout (l.) verlaat met zijn vrouw de Tsjechoslowaakse ambassade in Wenen, waar hij op 8 okt. 1979 vernam dat hem zijn staatsburgerschap was ontnomen.

woordvoerder Jan Patocka (zie pag. 42512 e.v.-1979) organiseerde in de loop van 1978 en 1979 geregeld colleges over uiteenlopende politieke en maatschappelijke onderwerpen. Tegen een aantal medewerkers en leden van de ,,alternatieveuniversiteit", waaronder ook enkele buitenlanders, werden in de eerste helft van 1980 maatregelen genomen.

William Newton-Smith, lector in de filosofie aan de universiteit van Oxford. werd op 9 maart gearresteerd en Tsjechoslowakije uitgezet toen hij een lezing trachtte te geven in de woning van Julius Tomin. Een Britse student, die op 13 maart een lezing van prof. Radim Palous bijwoonde in Tomins woning, overkwam hetzelfde.
Op 19 maart werden acht personen, onder wie Julius Tomin, Ivan Dejmal en Milos Rejchrt gearresteerd tijdens een lezing in de woning van Dejmal. Op 22 maart waren allen weer vrij, maar Tomin werd op 9 april bij een volgende lezing opnieuw gearresteerd, samen met Jan Bednar (de zoon van Otta Bednarova).
Een Britse wetenschapper, Anthony Kenny, werd samen met zijn vrouw gearresteerd tijdens een lezing op 12 april, en een dag later het land uitgezet. Julius Tomin, een van de 23 personen die bij deze gelegenheid eveneens werden gearresteerd, werd op 15 april weer vrijgelaten.
Op 8 mei werd Tomin nogmaals gearresteerd, samen met 11 personen die in zijn woning een lezing zouden bijwonen. Allen waren drie dagen later weer op vrije voeten, maar Tomin werd op 15 mei gewaarschuwd dat voortzetting van de activiteiten van de ,,alternatieve universiteit" ernstige consequenties zou hebben.
Tomin, die in de zomer van 1980 een visum had aangevraagd voor een studieverblijf van twee jaar in Engeland, kreeg tijdens zijn verblijf in Oxford op 3 juni 1981 te horen dat hij en zijn vrouw niet mochten terugkeren naar Tsjechoslowakije en dat zij werden beroofdvan hun staatsburgerschap.

Veroordeling Rudolf Battek

Rudolf Battek, een van de woordvoerders van VONS, was op 21 april 1981 beschuldigd van ,,ernstig subversieve activiteiten", en werd op 28 juli veroordeeld tot een gevangenisstraf van 7½ jaar gevolgd door 3 jaar ,,toezicht". In hoger beroep werd de gevangenisstraf gereduceerd tot 5½ jaar.

Verdere ontwikkelingen betreffende Charta

Op 2 jan. 1980 werden Milos Rejchrt en Marie Hromadkova benoemd tot woordvoerders voor Charta 77 (naast Rudolf Battek). Half jan. 1981 werden zij opgevolgd door Vaclav Maly en Bedrich Placak.
Jaroslav Sabata werd eveneens woordvoerder voor de beweging kort na zijn vrijlating uit de gevangenis op 23 jan. 1981.

Rejchrt en Hromadkova werden gedurende 1980 meerdere malen gearresteerd. Sabata werd halverwege 1981 ontslagen als nachtwaker van een Praags klooster

Op 18 mei 1981 startte een officieel onderzoek naar de activiteiten van 16 mensenrechten-activisten, waaronder Jiri Hajek (minister van buitenlandse zaken van april-sept. 1968 onder de regering Dubcek) en Ivan Havel (broer van Vaclav Havel).
Enkelen van deze begin mei 1981 gearresteerde personen werden in het voorjaar van 1982 voorwaardelijk op vrije voeten gesteld.
Van de prominente Charta- en VONS-leden, die sinds okt. 1979 gevangen zaten (zie hierboven), kwam Jiri Dienstbier in mei 1982 vrij.
De toneelschrijver Vaclav Havel werd in jan. 1983 met longontsteking naar het gevangenishospitaal van Plzen overgebracht, en een maand later naar een Praags ziekenhuis. Zijn nog resterende gevangenisstraf werd opgeschort en op 4 maart mocht hij naar huis.
Vaclav Benda werd op 28 mei 1983 ontslagen na een gevangenisstraf van 4 jaar, en Petr Uhl kwam op 28 mei 1984 vrij, na 5 jaar te hebben uitgezeten.
Ladislav Lis werd op 21 juli 1983 in Ceska Lipa (Noord-Bohemen) veroordeeld tot 14 maanden gevangenisstraf en drie jaar huisarrest. Lis werd schuldig bevonden aan ,,het aanzetten tot rebellie".

Hij had een brief geschreven aan president Gustav Husak, waarin hij om bescherming vroeg tegen de bedreiging dat zijn kinderen zouden worden gedood. Aangezien de politie de veiligheid van zijn gezin niet kon garanderen, had hij mede-dissidenten geadviseerd samen maatregelen te bedenken teneinde zich te verdedigen tegen het toenemende geweld, dat ook andere Charta-ondertekenaars trof.

Lis werd in maart 1984 uit de gevangenis ontslagen, maar twee maanden later opnieuw gearresteerd; op 23 mei werd hij veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf wegens het zich niet houden aan de regels van zijn huisarrest.
Op 23 dec. 1983 werd bekend dat Jiri Wolf veroordeeld was tot 6 jaar gevangenisstraf wegens subversieve activiteiten. Hij had de Oostenrijkse ambassade in Praag informatie toegespeeld over de toestanden in Tsjechoslowaakse gevangenissen.
Op 3 jan. 1985, vier dagen voor de achtste verjaardag van de oprichting van Charta 77, werden 7 aanhangers van de beweging gearresteerd. Drie van-de gearresteerden, Jana Sternova, Petruska Sustrova en Pavel Myslin, werden diezelfde dag weer vrijgelaten. De overige vier, Jiri Dienstbier, Vaclav Havel, Vaclav Benda en Jiri Ruml, werden door de politie ondervraagd alvorens op 4 en 5 januari te worden vrijgelaten.
Op 7 januari wees de burgerrechtenbeweging drie nieuwe woordvoerders aan: de schrijfster Eva Kanturkova, de ambtenaar Petruska Sustrova en de oud-journalist Jiri Dienstbier.

Op 11 maart publiceerde Charta een brief, getiteld ,,het Praagse appel", waarin werd opgeroepen te werken aan de eenwording van Europa, met als eerste stap de opheffing van de militaire blokken en de hereniging van de twee Duitslanden. Het was de bedoeling dat de brief tijdens een vredesconferentie in Amsterdam in aug. 1985 als discussiestuk zou dienen.

Jiri Dienstbier. Eva Kanturkova en negen anderen werden van 11-13 maart gevangengehouden, en 37 personen werden enkele uren ondervraagd, nadat zij waren opgepakt in Dienstbiers woning, waar een film werd vertoond over de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije aan het eind van de jaren zestig.
Ter gelegenheid van de veertigste bevrijdingsdag, op 7 mei 1985, kwam Charta 77 met een voorstel om tot een liberalisering te komen van het politieke leven. In het voorstel, dat was toegestuurd aan partijleider Husak en premier Strougal, werd gesteld dat Tsjechoslowakije in de voorafgaande veertig jaar een aanzienlijke sociale en economische vooruitgang had gekend, maar dat veel mensen in het land het gevoel hadden verloren dat dit hun werkelijke vaderland was. Om daar verandering in te brengen zou er een eind moeten komen aan de discriminatie van mensen op grond van hun politieke overtuiging of verleden, er zou godsdienstvrijheid moeten komen, de zwarte lijst van artistieke en wetenschappelijke werken zou moeten verdwijnen en er zou een algemene amnestie moeten worden afgekondigd aldus Charta.
In een nieuw document uitte de burgerrechtenbeweging op 22 mei kritiek op de beroepsdiscriminatie, die sinds 1969 in Tsjechoslowakije bestond en volgens Charta onverminderd voortduurde.
Charta citeerde een in 1970 genomen en in 1974 gepubliceerd besluit van de partij, waarin loyaliteit aan de partijkoers tot belangrijkste voorwaarde werd gemaakt voor het verstrekken van werk. Dank zij dit besluit, dat volgens Charta in strijd was met de door Tsjechoslowakije geratificeerde conventie van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), werden in het land nog tienduizenden mensen om politieke redenen met een beroepsverbod geconfronteerd, met name op het gebied van de economie, de wetenschap, de cultuur, het onderwijs en de gezondheidsdiensten. Als gevolg daarvan, aldus het document, liep het land een steeds grotere achterstand op in vergelijking met de ontwikkelde wereld.
Aan de vooravond van een bezoek aan Praag van de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe in april 1985, werd Charta-onderteke-

naar Jiri Hajek officieel verzocht Praag te verlaten voor de duur van het bezoek. De Britse minister wist tijdens zijn verblijf in Praag de aandacht van de Tsjechoslowaakse geheime dienst af te leiden en zo twee van zijn diplomaten de gelegenheid te geven met vertegenwoordigers van Charta te spreken. Bij het bezoek van de Franse minister van buitenlandse zaken Roland Dumas in mei was de politie oplettender en werden de woningen van een aantal Charta-vertegenwoordigers, zoals Jiri Havel, Jiri Dienstbier, Petr Uhl, Vaclav Benda en Ladislav Lis door politiemannen bewaakt.

Op 9 en 10 aug. 1985 werden Vaclav Havel, Ladislav Lis en Jiri Dienstbier gearresteerd in verband met het voornemen van Charta 77 later die maand een nieuw document uit te geven over de invasie van Tsjechoslowakije in 1968. Zij werden weer vrijgelaten nadat Dienstbier zijn kopie van de ontwerptekst aan de politie had overhandigd, en nadat bij huiszoekingen bij beide anderen geen verdere kopieën werden aangetroffen.

In het in beslag genomen document herinnerde Charta nog eens aan de belofte in 1968, dat de Sowjet-invasietroepen slechts tijdelijk in Tsjechoslowakije waren gelegerd en binnen afzienbare tijd zouden vertrekken. In het document werd gesteld dat een terugtrekking van de troepen, waarvan de omvang op 800.000 werd geschat, een bijdrage kon vormen aan een betere verstandhouding tussen Oost en West. Het document, dat op 20 augustus door Charta werd gepubliceerd, beschuldigde het bewind in Praag van het censureren van toespraken van Sowjet-leiders. Charta prees in de verklaring Sowjet-leider Michail Gorbatsjow om zijn pogingen „ tot een meer flexibel economisch en politiek systeem in de Sowjet-Unie te komen", pogingen die ,,contrasteerden met de doodse onbeweeglijkheid" van de leiding in Tsjechoslowakije.

In sept. 1985 bracht Charta 77 een verklaring uit, waarin zij het regime in Praag beschuldigde van culturele onderdrukking op grote schaal. Volgens de verklaring, die gericht was aan de Tsjechoslowaakse regering en aan een internationaal cultureel forum dat in oktober in Boedapest werd gehouden, werd in Tsjechoslowakije de geschiedenis vervalst en voerde het bewind er een beleid van culturele censuur en onderdrukking, die soms die van het stalinistische verleden overtrof.

Het document was ondertekend door de drie Charta-woordvoerders en door acht bekende schrijvers. Behalve Nobelprijswinnaar Jaroslav Seifert waren dat de literatuurhistoricus Vaclav Cerny, de toneelschrijver Vaclav Havel, de dichter Petr Kabes, de essayist Jan Lopatka en de schrijvers Karel Pecka, Dominik Tatarka en Ludvik Vaculik.

De ondertekenaars vestigden de aandacht op het ,,lange proces van vernietiging van alle belangrijke waarden van een autonome nationale cultuur" en spraken in dat verband van ,,culturele genocide".

Volgens een melding van het Oostenrijkse persbureau Kathpress van 27-3-1985 was de Tsjechoslowaakse vredesactivist Jan Puliak in een psychiatrische inrichting opgesloten naar aanleiding van zijn protest tegen de plaatsing van Sowjet-raketten in zijn land.

De 22-jarige Puliak werd in nov. 1983 gearresteerd toen hij op straat handtekeningen inzamelde voor een protest tegen de plaatsing van Russische kernraketten. Hij werd later vrijgelaten, maar in jan. 1985 opnieuw opgepakt, waarna de rechtbank in Blansko hem naar een psychiatrische inrichting stuurde.

De Tsjechoslowaakse arbeider Milan Vlk uit Decin werd op 7 okt. 1985 opgenomen in een psychiatrische kliniek wegens kritiek op de invasie van het Warschaupact in Tsjechoslowakije in 1968. Volgens Tsjechoslowaakse ballingen in Wenen had de man in 1983 twee affiches voor zijn raam gehangen, waarin kritiek werd geuit op de invasie, die een eind had gemaakt aan de Praagse Lente.

Tsjechoslowakije is geen lid meer van de WPA, de internationale psychiatrische vereniging. Het verliet die organisatie in 1983, een paar maanden nadat de Sowjet-Unie zich er uit terugtrok, volgens waarnemers met het oog op de kritiek die op een wereldcongres later dat jaar zou worden geuit op het misbruik van de psychiatrie voor politieke doeleinden in de Sowjet-Unie.

In okt. 1985 werd de 61-jarige Rudolf Battek na ruim vijf jaar gevangenisstraf vrijgelaten. De ex-woordvoerder van Charta 77, die was veroordeeld wegens ,,subversieve activiteiten", zat sinds juni 1980 gevangen.

Op 7 jan. 1986 maakte Charta 77 bekend dat tot nieuwe woordvoerders van de beweging waren benoemd Jan Stern, Martin Palous en Anna Sabatova.

De 61-jarige journalist, schrijver en literatuurcriticus Jan Stern was een van de eerste persvertegenwoordigers die in 1969, na de gewelddadige beëindiging van de Praagse Lente, werd ontslagen, Martin Palous (35) kreeg bekendheid via ondergrondse publikaties van essays en vertalingen, en de 34-jarige Anna Sabatova was de dochter van Charta-ondertekenaar en medeoprichter van VONS Jaroslav Sabata, en was in 1972 wegens ,,subversieve activiteiten" tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld.

In een op 17 febr. 1986 uitgegeven gezamenlijke verklaring deden Charta 77 en VONS een beroep op zes westerse landen en op de Praagse leiding om zes in Tsjechoslowakije gevangengehouden personen te ruilen tegen in het westen gevangen zittende Oostblokspionnen.

Vier van de Tsjechoslowaakse gevangenen waren veroordeeld wegens spionage, maar hadden altijd ontkend zich daaraan schuldig te hebben gemaakt. Het betrof de in 1977 tot 15 jaar gevangenisstraf veroordeelde Jiri Gans (57), de in 1984 tot 10 jaar veroordeelde Petr Hauptmann (40), en Josef Roemer (31) en Frantisek Veis (54), die een straf moesten uitzitten van resp. 11 en 12 jaar. De twee andere gevangenen van wie de vrijlating werd geëist, waren Jiri Wolf (33) en Walter Kania (46) die op dat moment nog resp. 4 en 2½ jaar van hun straffen moesten uitzitten.

Het schrijven was ondertekend door de drie Charta-woordvoerders en door Ladislav Lis, vice-voorzitter van de internationale bond voor mensenrechten, en was gericht aan de regering in Praag, alsmede aan de ambassades van West-Duitsland, Frankrijk, Nederland, Oostenrijk, Engeland en de Verenigde Staten.

Op 25 juli 1986 werd de schrijver en ondertekenaar van Charta 77 Herman Chromy veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf wegens ,,subversie". De 39-jarige Chromy werd ervan beschuldigd ,,anti-nationale" teksten, gericht tegen de Tsjechoslowaakse republiek en de Sowjet-Unie, te hebben geschreven en verspreid, met name onder het personeel van de elektriciteitscentrale waar hij werkte. De schrijver was op 9 april gearresteerd na een huiszoeking in zijn woning tijdens welke de politie illegale tijdschriften, documenten van Charta 77 en publikaties van Tsjechoslowaakse emigranten in beslag nam. Volgens Charta hadden jonge leden van het ,,parallelle" culturele circuit in Tsjechoslowakije verscheidene petities ten gunste van Chromy tot de autoriteiten gericht. Op 20 oktober werd bekend dat het Opperste Gerechtshof in hoogste instantie de straf tegen Chromy had bevestigd.

Jan Hajek, de zoon van de vroegere Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken Jiri Hajek, kreeg op 4 juni 1986, na een strijd van drie jaar, toestemming van de Tsjechoslowaakse regering het land te verlaten en in Noorwegen architectuur te gaan studeren.

Jiri Hajek was in 1968 een van de kopstukken van de Praagse Lente waar in augustus van dat jaar door de invasie van de landen van het Warschaupact een eind aan werd gemaakt. In

1977 was Hajek sr. een van de opstellers van het manifest Charta 77. Als gevolg van die activiteiten van zijn vader had Jan Hajek in Praag niet kunnen studeren, ook al waren zijn schoolresultaten meer dan voldoende om tot de universiteit te worden toegelaten. Ook kreeg hij geen toestemming gevolg te geven aan uitnodigingen om in Oslo of Wenen te gaan studeren.

Bij zijn aankomst in Oslo op 15 augustus verklaarde Jan Hajek zijn Tsjechoslowaakse staatsburgerschap te hebben moeten opgeven om in Noorwegen te kunnen gaan studeren.

Op 2 sept. 1986 werden in Praag zeven leden van de Jazz Sectie (Jazzové Sekce) na huiszoekingen gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld wegens illegale commerciële activiteiten. Een kantoor van Jazz Sectie werd afgesloten en de bankrekening van de groep werd bevroren. Onder de arrestanten bevond zich Karel Srp, de leider van de groep die in 1971 was opgericht en die vanaf 1979 deel uitmaakte van de Internationale Jazz Federatie onder de auspiciën van de UNESCO.

Oorspronkelijk fungeerde de groep als een ,,normale'' afdeling van de officiële Bond van Musici in Tsjechoslowakije. Maar vanaf de oprichting heeft ze zich onafhankelijk gedragen en toen de Bond van Musici in 1979 werd ontbonden, mede wegens het onvermogen de afdeling-jazz in te tomen, bleef Jazz Sectie gewoon doorgaan met onafhankelijke activiteiten. De groep telt zesduizend leden. Ze heeft zich vooral onderscheiden door de organisatie van concerten zonder toestemming van de overheid en de onafhankelijke publikatie van boeken en tijdschriften, niet alleen over muziek maar ook over kunst, cultuur en algemene onderwerpen. Als zodanig was de groep het bewind een doorn in het oog. Jazz Sectie was een van de weinige onafhankelijke fora in Tsjechoslowakije voor diegenen die zich niet thuis voelden in de strikt door de overheid gecontroleerde officiële culturele lichamen.

Naar werd aangenomen hielden de arrestaties verband met het voornemen van Jazz Sectie een rapport te schrijven over de problemen die de groep had ondervonden met de Tsjechoslowaakse overheid. Het rapport zou bestemd zijn voor de vervolgconferentie voor Europese veiligheid en samenwerking in nov. 1986 in Wenen.
Vlastimil Marek, een lid van de Jazz Sectie in Praag, die op 5 aug. 1986 was gearresteerd tijdens de voorbereidingen van een vredesconcert, werd op 3 oktober vrijgelaten. Marek (40), een specialist op het gebied van muziek en oosterse filosofie, was ervan beschuldigd valse informatie over Tsjechoslowakije te hebben verstrekt aan het buitenland.

Op 20 oktober maakte Charta 77 bekend dat Petr Cibulka, een lid van de door de Tsjechoslowaakse overheid vervolgde Jazz Sectie twee maanden gevangenisstraf had gekregen, omdat hij zich niet bij de politie had gemeld. Cibulka was niet lang daarvoor vrijgekomen na een straf van zeven maanden te hebben uitgezeten, hem opgelegd wegens verspreiding van ondergrondse literatuur en illegaal gemaakte jazzopnamen. Bij zijn vrijlating was bepaald dat hij zich regelmatig moest melden bij de politie.

Eveneens op 20 oktober protesteerde Charta 77 in een brief aan het Tsjechoslowaakse parlement tegen de uitvaardiging van een schietbevel aan grenswachten. In de brief, die was ondertekend door de woordvoerders Palous, Stern en Sabatova, werd gesteld dat ,,eenenveertig jaar na de oorlog de Tsjechoslowaakse grens overal open zou moeten zijn en een grens van goed nabuurschap en samenwerking zou moeten worden''. Volgens de brief was het bevel aan de grenswachten het vuur te openen op iedereen die geen gehoor gaf aan het bevel halt te houden, een schending van het handvest van de Verenigde Naties, dat het recht op leven en het recht om een land te verlaten garandeert.
Aanleiding tot de brief was een grensincident dat in september het leven kostte aan een Westduitse wandelaar. Deze werd door Tsjechoslowaakse grenswachten, die op jacht waren naar twee vluchtelingen, op Westduits grondgebied doodgeschoten. In de brief werd ook herinnerd aan een incident dat zich twee jaar daarvoor had voorgedaan, toen een vluchteling die zich reeds op Oostenrijks gebied bevond werd beschoten en daarna doodbloedde.

Begin december werd in kringen van Tsjechoslowaakse emigranten in Oostenrijk vernomen, dat de toneelschrijver en Charta-ondertekenaar Vaclav Havel, sinds hij op 13 november werd onderscheiden met de Erasmusprijs, weer 24 uur per dag onder politietoezicht stond. Een zegsman, die goede contacten had met de mensenrechtenbeweging in Tsjechoslowakije, verklaarde dat Havel permanent werd geschaduwd en dat iedereen die hem wilde bezoeken zijn paspoort moest tonen.

Het dagblad van de Tsjechoslowaakse communistische partij Rude *Pravo* had op 22 november fel uitgehaald naar Havel en de toekenning van de prijs veroordeeld. Volgens het dagblad was het niet de eerste keer dat ,,leden van verscheidene snobistische juries uit vijandigheid jegens de vooruitgang vette prijzen toekennen aan politieke of morele wrakken onder de dekmantel van internationale of nationale prijzen''.

WIJZIGINGEN BINNEN REGERING EN PARTIJ

Op 13 dec. 1979 werd Ladisiav Gerle benoemd tot federale minister van metallurgie en zware industrie. Hij volgde Zdenek Pucek op, die deze functie vanaf 1974 had bekleed.
Milan Kubat werd diezelfde dag benoemd tot hoofd van het nieuwe ministerie van elektrotechnische industrie.

16de partijcongres

Tijdens het 16de congres van de Tsjechoslowaakse communistische partij, dat van 6-10 april 1981 in Praag werd gehouden, werden alle leden van het presidium van het Centraal Comité herkozen. De enige wijziging ten opzichte van het in 1976 tijdens het 15de partijcongres gekozen presidium betrof de verkiezing van kandidaat-iid Milos Jakes tot volledig lid, waarmee het totaal aantal leden van het presidium op 12 werd gebracht.

Volledige leden: Gustav Husak, Vasil Bilak, Peter Colotka, Karel Hoffmann, Vaclav Hula, Alois Indra, Milos Jakes, Antonin Kapek, Josef Kempny, Josef Korcak, Jozef Lenart en Lubomir Strougal.

Kandidaat-lid: Miloslav Hruskovic.

Secretarissen van het CC: Gustav Husak, Vasil Bilak, Milos Jakes, Josef Kempny, Mikulas Beno, Jan Fojtik, Josef Haman, Josef Havlin, en Jindrich Polednik.

Leden van **het** secretariaat: Marie Kabrhelova en Oldrich Svestka.

Algemene verkiezingen 1981

Na de algemene verkiezingen van 5 en 6 juni 1981 maakte premier Lubomir Strougal op 17 juni bekend welke wijzigingen hadden plaatsgevonden bij de samenstelling van het nieuwe federale kabinet:
Jozef Simon en Jindrich Zahradnik werden als vice-premier vervangen door Svatopluk Potac en Ladislav Gerle (tot dan toe minister van metallurgie en zware industrie); Potac werd eveneens benoemd tot voorzitter van de staatsplancommissie, in opvolging van Vaclav Hula, die echter wel vice-premier bleef. Eduard Saul volgde Gerle op als minister van metallurgie en zware industrie, en Bohumil Urban volgde Andrej Barcak op als minister van buitenlandse handel.

Tijdens een zitting van het Centraal Comité van de communistische partij van Tsjechoslowakije (CPTsj) op 11 juni 1981 werd aangekondigd dat de voormalige vice-premier Josef Kempny was ontheven van de functie van secretaris van het CC, welke hij sinds nov. 1968 had bekleed. Kempny, die ,,een andere verantwoordelijke functie'' zou krijgen, werd in het CC-secretariaat opgevolgd door Frantisek Pitra; zijn functie van voorzitter van de

Nationale Economie Commissie werd overgenomen door Milos Jakes.
Het Centraal Comité van de CPTsj koos op 25 nov. 1982 Jan Fojtik (54)en Josef Haman (49) tot kandidaat-leden van het partijpresidium. Fojtik, een voormalig redacteur van het partijblad *Rude Pravo*, was in 1969, na de omverwerping van de regering-Dubcek, gekozen tot secretaris van het CC. De econoom Haman was partijsecretaris sinds 1978.
Op 20 juni 1983 werd Jaromir Obzina (54), tot dan toe minister van binnenlandse zaken, benoemd tot vice-premier in de federale regering. Hij verving in die functie de op 1 april van dat jaar gestorven Vaclav Hula, die ook lid was geweest van het presidium van de CPTsj. Obzina werd eveneens minister van technische ontwikkeling en investeringen in opvolging van Ladislav Supka. Tot nieuwe minister van binnenlandse zaken werd Vratislav Vajnar (52) benoemd.
Miloslav Boda (56) volgde Michal Stancel op als minister van arbeid en sociale zaken, en Miroslav Toman verving Josef Nagr als minister van landbouw en levensmiddelenindustrie.
Oldrich Svestka, die in de periode 1958-1968 en vanaf 1975 hoofdredacteur was van *Rude Pravo*, overleed op 8 juni 1983. Hij werd op 18 juni opgevolgd door Zdenek Horeni.

Generaal Dzur overleden

Op 11 jan. 1985 werd generaal Martin Dzur, sinds 1968 minister van nationale defensie, in verband met een ernstige ziekte ontheven van deze functie. Generaal Dzur overleed op 15 januari, 65 jaar oud.

Dzur was afkomstig uit Slowakije. Als dienstplichtig soldaat in het Slowaakse leger liep hij in 1943 naar de Russen over. Hij diende vervolgens in het Tsjechoslowaakse bataljon van generaal Svoboda en nam als luitenant deel aan de bevrijding van Tsjechoslowakije.
Dzur was, afgezien van president en partijleider Husak, de enige belangrijke minister uit het team van Alexander Dubcek die de Praagse Lente, de Sowjet-invasie, de zuiveringen van 1969 en de ,,normalisatie" overleefde. Hij werd minister in april 1968. In 1972 was hij bevorderd tot generaal.

Tot nieuwe minister van nationale defensie werd op 11 januari generaal Milan Vaclavik benoemd, die sinds 1983 eerste plaatsvervangend stafchef van het Tsjechoslowaakse leger was.

Diezelfde dag werd Jaroslav Klicha bevorderd tot hoofd van het Politiek Directoraat van het Tsjechoslowaakse Volksleger; hij volgde in deze functie Antonin Brabec op, die op 25 nov. 1984, op 65-jarige leeftijd was overleden.

Herverkiezing president Husak

Partijleider Gustav Husak (72)werd op 22 mei 1985 tijdens een gezamenlijke zitting van de twee kamers van de Federale Assemblée unaniem herkozen als president van Tsjechoslowakije voor een derde termijn van vijf jaar.

Nieuwe minister van financiën.

Op 4 okt. 1985 deelde radio Praag mee, dat president Gustav Husak het ontslag ,,om gezondheidsredenen" van minister van financiën Leopold Ler had aanvaard.
Leopold Ler, die sinds 1973 minister van financiën was, werd algemeen beschouwd als voorstander van hervormingen binnen het economisch beleid en van decentralisatie. Hij was een van de weinige hervormers die na 1968 een belangrijke regeringsfunctie behielden.

Volgens de *The Guardian* van 18-10-1985 zou het ontslag van Ler het gevolg kunnen zijn van discussies binnen regering en partijtop tussen conservatieven en hervormers in Gorbatsjowstijl.
Op 29 november werd gemeld dat Jaromir Zak was benoemd tot nieuwe minister van financiën.

ZEVENTIENDE PARTIJCONGRES

In Praag werd van 24-28 maart 1986 het 17de congres gehouden van de communistische partij van Tsjechoslowakije. Het congres werd bijgewoond door 1.541 van de 1.545 gekozen afgevaardigden, alsmede door vertegenwoordigers van de andere politieke partijen van Tsjechoslowakije en van 127 buitenlandse partijen en nationale bevrijdingsbewegingen uit 108 landen.

Rede van Husak

In zijn redevoering bij de opening van het congres riep partijleider Gustav Husak op tot verbeteringen, maar niet tot fundamentele veranderingen in het economische systeem van het land. Economische hervormingen van de soort die Sowjet-leider Gorbatsjow een maand eerder op het 27ste partijcongres van de CPSU had aangekondigd (zie pag. 193 e.v.-1986), sloot Husakimpliciet uit, maar hij paste zich wel aan bij de kritische toon van Gorbatsjow door leden van de partij te beschuldigen van willekeur en misbruik van hun positie. Hij deed dat echter in algemene termen en er waren geen tekenen dat hoge functionarissen zouden worden ontslagen. Husak legde de nadruk op de positieve ontwikkeling van de Tsjechoslowaakse economie sinds 1968, toen de invasie van het Warschaupact een einde maakte aan de Praagse Lente.
Husak riep verder op tot striktere controle op cultureel gebied teneinde ,,de produktie van onze creatieve kunstenaars getrouw de socialistische werkelijkheid te laten weerspiegelen". Hij zei dat bepaalde muziek een ,,averechts effect op de morele waarden van de jonge generatie" had. Hij wees erop dat Tsjechoslowakije een doelwit was van anticommunistische aanvallen en zei dat de media moesten worden gebruikt om ,,devoordelen van het socialistische systeem te demonstreren".
Husak deed tegelijkertijd een felle aanval op mensenrechtenbewegingen in Tsjechoslowakije: tegenover oppositionele groepen zoals Charta 77 zou er geen tolerantie zijn, zo zei de president. ,,Wij zullen niemand toestaan onze wetten te schenden, ons politieke systeem, onze socialistische orde te ondermijnen. hoe hooggestemd de frases ook zijn die gebruikt worden over vrijheid, democratie en de zogenaamde strijd voor mensenrechten".

Verdere toespraken

Op de tweede dag van het congres riep premier Lubomir Strougal in zijn verslag over het economisch beleid op tot een ,,herstructurering van de nationale economie", vooral in sectoren waarin veel energie, brandstof en grondstoffen omgingen. Hij drong ook aan op verbetering van de kwaliteit van de produktie en hekelde de ,,verwerpelijke onverantwoordelijkheid" van ,,zekere managers" die ,,belangrijke materiële verliezen" hadden veroorzaakt en ,,de goede reputatie" van het land hadden geschaad. Hij verweet bedrijfsdirecteuren en managers nalatigheid bij de verwezenlijking van technische en wetenschappelijke vernieuwingen. ,,Het ontworpen sociale en economische programma kan alleen worden verwezenlijkt als we de doelmatigheid van het werk van managers op een aanzienlijk hoger niveau brengen", aldus Strougal. Volgens waarnemers leek het er niet op dat Strougal werkelijke hervormingen op het oog had, maar hield Praag zich nog steeds aan wat werd genoemd ,,de set maatregelen" die beogen de flexibiliteit in de economie te vergroten.
Opvallend was volgens waarnemers de toespraak, eveneens op 25 maart, van de leider van de Sowjet-delegatie op het partijcongres, het Politburo-lid Michail Solomentsew. Deze zei dat Moskou prijs stelde op een ,,versnelling" van het tempo van de economische en sociale ontwikkeling in Tsjechoslowakije. Solomentsew prees de Tsjechoslowaakse leiding en noemde de zusterpartij gezond en goed uitgerust voor de toekomst. Maar de nadruk die hij legde op een sneller tempo van verandering en aanpassing, vooral in de economische sfeer, deed waarne-

mers vermoeden dat de tevredenheid van de Sowjet-Unie over haar meest dogmatische bondgenoot niet onverdeeld was. In zijn toespraak prees Solomentsew de samenwerking tussen Moskou en Praag, om daaraan toe te voegen dat die nog aanzienlijk kon worden uitgebreid in de technologische sfeer. Volgens hem was de tijd rijp voor een ,,kwalitatief nieuw niveau van economische integratie van de broederstaten".

Uit de toespraak tot het congres van minister van binnenlandse zaken Vratislav Vajnar op 27 maart werd duidelijk dat het regime in Praag zou blijven vasthouden aan het beleid van ,,normalisatie",dat sinds de eliminatie van de Praagse Lente werd gevoerd.

Vajnar waarschuwde in zijn toespraak de Tsjechoslowaakse dissidenten van Charta 77 en VONS zonder die groepen met name te noemen. Hij sprak van ,,kleine groepen renegaten" die ,,uit haat tegen het regime anticommunistische laster" publiceerden, die vervolgens werd verspreid door de ,,Westerse media die worden gecontroleerd of beïnvloed door de inlichtingendiensten". De Tsjechoslowaakse veiligheidsorganen moesten volgens de minister deze subversieve activiteiten blijven bestrijden, ook al betrof het acties van ,,geïsoleerde elementen, politiek marginaal en zonder enig belang". Vajnar sprak zich in zijn rede tevens uit voor ,,eendoelmatiger optreden tegen jeugdcriminaliteit, alcoholisme en drugsverslaving".

Verkiezing van partijpresidium en -secretariaat

Tijdens de slotzitting van het congres op 28 maart kondigde president Husak aan te zijn herkozen als secretarisgeneraal van de CPTsj. Hij maakte tevens de samenstelling bekend van de nieuwgekozen leidende organen van het Centraal Comité van de partij:

Volledige leden: Gustav Husak, Vasil Bilak, Peter Colotka, Karel Hoffmann, Alois Indra, Milos Jakes, Antonin Kapek, Josef Kempny, Josef Korcak, Jozef Lenart en Lubomir Strougal.
Kandidaat-leden: Jan Fojtik, Josef Haman, Vladimir Herman, Miloslav Hruskovic, Ignac Janak en Frantisek Pitra.
Secretarissen van het CC: Gustav Husak, Mikulas Beno, Vasil Bilak, Jan Fojtik, Josef Haman, Josef Havlin, Milos Jakes, Frantisek Pitra en Jindrich Polednik.
Leden van het secretariaat: Zdenek Horeni en Marie Kabrhelova.
Jaroslav Hajn werd herkozen als voorzitter van de centrale controlecommissie.

Algemene verkiezingen

Op 23 en 24 mei 1986 werden algemene verkiezingen gehouden voor beide kamers van de Federale Assemblée, voor de parlementen van de Tsjechische en Slowaakse Socialistische Republieken en voor regionale en stadscomité's. Volgens de officiële uitslagen, die op 25 mei werden bekendgemaakt, had 99,39% van de geregistreerde stemgerechtigden deelgenomen aan de verkiezing van de Federale Assemblée en hadden de kandidaten van het Nationale Front (de enige kieslijst op de stembiljetten) 99,94% van het aantal geldige stemmen behaald.
De nieuw gekozen Federale Assemblée hield haar openingszitting op 13 juni. De volledige samenstelling van de nieuwe federale regering, die op 16 juni in Praag werd beëdigd, was als volgt:

Premier – Lubomir Strougal;
eerste vice-premier – Rudolf Rohlicek;
vice-premiers – Josef Korcak, Peter Colotka, Ladislav Gerle, Pavol Hrivnak, Karol Laco, Matej Lucan;
vice-premier en voorzitter van de staatscommissie voor onderzoek en ontwikkeling en investeringsbeleid – Jaromir Obzina;
vice-premier en voorzitter van de staatsplancommissie – Svatopluk Potac;
vice-premier en minister van landbouw en levensmiddelenindustrie – Miroslav Toman;
buitenlandse zaken – Bohuslav Chnoupek;
nationale defensie – Milan Vaclavik; binnenlandse zaken – Vratislav Vajnar; financiën – Jaromir Zak; buitenlandse handel – Bohumil Urban; arbeid en sociale zaken – Miloslav Boda; brandstof en energie – Vlastimil Ehrenberger; metallurgie en zware industrie – Eduard Saul; algemene technologie – Ladislav Luhovy; elektrotechnische industrie – Milan Kubat; vervoer – Vladimir Blazek; telecommunicatie – Jiri Jira:
voorzitter van de volkscontrolecommissie – Frantisek Ondrich;
voorzitter van het federale prijsbureau – Michal Sabolcik;
vice-voorzitter van de staatsplancommissie – Vladimir Janza.

Wijzigingen, die het nieuwe kabinet vertoonde ten opzichte van het vorige, betroffen onder meer de promotie van Rudolf Rohlicek tot eerste vice-premier (een nieuwe functie), de benoemingen van Pavol Hrivnak en Miroslav Toman tot vice-premier, de vervanging van Pavol Bahyl als minister van algemene technologie door Ladislav Luhovy en de benoeming van Jiri Jira tot minister van telecommunicatie, in opvolging van Vlastimil Chalupa.

Verklaring van Dubcek over interventie Warschaupact

Volgens de Italiaanse communistische krant *L'Unita* (21-11-1985) had de vroegere Tsjechoslowaakse leider Alexander Dubcek, onder wiens bewind de Praagse Lente plaatshad in 1968, een stilzwijgen van zestien jaar doorbroken door te reageren op uitlatingen van Politburo-lid Vasil Bilak. In een interview met het Westduitse weekblad Der Spiegel in oktober had Bilak verklaard dat de vergadering van de leiders van het Warschaupact op 3 aug. 1968 in Bratislava een slotdocument had opgeleverd, dat vermeldde dat Tsjechoslowakije bedreigd werd door een aanval van ,.contra-revolutionairen".
Dubcek ontkende in *L'Unita* dat het mede door hem ondertekende document zo'n passage gehad zou hebben. Er stond volgens hem alleen in vermeld, dat de socialistische landen hun verworvenheden moesten verdedigen. Dubcek verwierp in het artikel eveneens de aantijging van Bilak, dat in aug. 1968 ,,concentratiekampen voor tegenstanders van de rechtse krachten" in Tsjechoslowakije werden opgericht.

Veroordelingen wegens corruptie

In mei 1985 werd in welingelichte kringen in Praag bekend dat de directeur-generaal van de Tsjechoslowaakse douane, Ladislav Kusy, in januari tot tien jaar gevangenisstraf was veroordeeld wegens ,,onrechtmatige verrijking". Van zijn ondergeschikten waren er 250, onder wie de douanechefs van alle grensovergangen naar West-Duitsland en Oostenrijk, aangehouden, overgeplaatst of in rang verlaagd. Het betrof slechts één aspect van een enorm schandaal waarbij een groot aantal personen was betrokken en dat draaide om handel in en smokkel van drugs, antiek, deviezen en geld.
De zaak was aan het rollen gebracht door informatie van Oostenrijk, dat zich bij de autoriteiten in Praag had beklaagd over drugssmokkel van Libanon via Tsjechoslowakije en Oostenrijk naar West-Berlijn en Nederland. Kort nadat deze klachten waren geuit werden in Tsjechoslowakije drie Arabische smokkelaars aangehouden. Tijdens het onderzoek bleek een aantal douaniers aan de smokkel te hebben meegewerkt in ruil voor aanzienlijke bedragen. Tevens werden arrestaties verricht onder technici van de farmaceutische fabriek Slovakofarma, die zich met het raffineren van drugs hadden beziggehouden.
Bij het onderzoek naar dit schandaal waren ook andere louche zaken aan het licht gekomen. Zo was ontdekt dat iemand in de staalfabriek ,,Vitcovice" in Ostrava Westduitse afnemers eerste kwaliteit staal had geleverd in plaats van het schroot dat op de facturen voorkwam. Het prijsverschil werd in eigen zak gestoken.
Tevens was ontdekt dat in de Tuzex-winkels. waar voor deviezen Westerse importgoederen worden verkocht, op grote schaal corruptie werd gepleegd door Tsjechoslowaakse klanten schaarse goederen te verkopen tegen zeer hoge prijzen in Tsjechoslowaakse kronen.
De partijkrant Rude *Pravo* berichtte op 7 juni 1985 dat twee artsen waren

veroordeeld tot enkele maanden gevangenisstraf wegens het aannemen van geld en andere geschenken van patiënten. Een van de twee was bovendien uit de communistische partij gestoten.
Acht douanebeambten werden op 20 dec. 1985 veroordeeld tot gevangenisstraffen van max. 9 jaar wegens ,,onrechtmatige verrijking".
Rude *Pravo* meldde op 6 nov. 1986 dat in de voorafgaande vijf jaar meer dan 8000 mensen uit de gelederen van de Tsjechoslowaakse communistische partij waren gestoten, omdat zij ,,de titel van communist niet waard waren".
Partijsecretaris Mikulas Beno verklaarde in de krant dat de partij ,,met iedereen breekt die zijn functie misbruikt en het socialistische recht en de moraal niet respecteert". Gemeld werden onder meer de gevallen van een secretaris van de Boheemse sportbond, die zich illegaal verrijkt zou hebben, en een aantal directeuren van een winkelketen, die geld verduisterd zouden hebben.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

In jan. 1981 werden in Tsjechoslowakije een aantal economische hervormingen doorgevoerd, die bekend werden onder de benaming ,,de set maatregelen", Deze hielden onder meer in dat afzonderlijke ondernemingen zelf de verantwoording zouden dragen voor investeringen, winsten en verliezen, en dat winstgevende bedrijven salarisverhogingen konden aanbieden.
Als gevolg van een slechte graanoogst in 1981 waren in jan. 1982 prijsverhogingen doorgevoerd op produkten als vlees, vis, sigaretten en alcohol. Privéverkopers van voedselprodukten aan plaatselijke markten mochten vanaf 1 april 1982 zelf de prijzen van deze produkten bepalen.
Tegen het einde van 1983 was er volgens de autoriteiten, mede dank zij een goede oogst, een verbetering opgetreden in de voedselvoorziening.
In sept. 1984 publiceerde de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling een rapport waarin gesteld werd, dat de stagnatie in de Tsiechoslowaakse handel met het Westen op het gebied van technologie samenviel met een daling van het technische niveau van de industrieprodukten uit dat land.

In het *NRC/H'blad* van 2-5-1985 schreef Anna Sandor een beschouwing over de Tsjechoslowaakse handel en economie, waaraan het volgende werd ontleend:

Tsjechoslowakije is met Bulgarije het enige Europese Comeconland dat aan twee westerse landen grenst. Maar toch handelt Praag het minst met het Westen. De autoriteiten beginnen zich daarover nu zorgen te maken. Driekwart van de Tsjechoslowaakse handel vindt binnen de Comecon plaats, 7 procent met de Derde Wereld en slechts 18 procent met het Westen. Bijna de helft daarvan komt op rekening van de Bondsrepubliek (7,5 procent). Voor de anderen blijft er dus weinig over. Voor dit geringe aandeel van het Westen zijn verschillende redenen. Praag is na de DDR de belangrijkste handelspartner voor Moskou, en de Sovjet-Unie legt in sterke mate beslag op de Tsjechoslowaakse industrie. ,.Onsene oog lacht en ons andere huilt daarover", zo zeggen economen in Praag. Het is wel mooi dat Praag een stabiele markt heeft voor vijf of misschien wel tien jaar, maar de Sovjet-markt inspireert niet voldoende tot technologische vernieuwing. En dat leidt ertoe dat er niet veel wordt geproduceerd dat ook in het Westen aftrek zou vinden.

Ook Jiri Cerhonek, onder-directeur van het Staatsplancomité, vindt dat het land niet open genoeg is naar de wereldhandel. Volgens hem stagneert niet alleen de handel met het Westen, maar ook met Oost-Europa, met uitzondering van de Sovjet-Unie. Maar hij ziet ook nog andere ernstige problemen, zoals gebrek aan olie en andere energie. Daarom zijn de Tsjechoslowaken in grote moeilijkheden geraakt met het nu aflopende zevende vijfjarenplan, dat overigens pas een jaar na zijn officiele begin door het parlement werd goedgekeurd. Wegens gebrek aan olie en gas – die de Tsjechoslowaken voor het grootste deel van Moskou betrekken – groeide het nationale inkomen in de eerste twee jaar van de planperiode 1981 en 1982 helemaal niet. De groei in het derde en vierde jaar is te danken aan de nieuwe kerncentrales en de verhoogde kolenproduktie thuis.

Het volgende ernstige probleem is de technologische achterstand, aldus de vice-directeur van het Planbureau. En dat is des te erger omdat het land veel geld voor onderzoek en het kopen van licenties uitgeeft. De achterstand is gedeeltelijk te wijten aan de Russische markt, die de Tsjechoslowaakse firma's ,,lui" maakt.
Als vierde probleem voor de lopende planperiode noemde Jiri Cerhonek de micro-elektronica. Deze kreeg in het plan een grote prioriteit, maar blijft toch achter. ,,Gelukkig" heeft het reusachtige kernenergieprogramma grote vertraging opgelopen, niet door morele oorzaken of protesten, maar wegens te kleine bouwcapaciteit. Daardoor kan het ,,kerncentralegeld" voorlopig uitgeleend worden aan de microelektronica. De regering wil hier in de achtste planperiode, die begint in januari 1986, al 20 miljard kronen in steken (een dollar is 6,40 kronen.).
Tsjechoslowakije is misschien het enige Oosteuropese land waar de regering de vleesproduktie wil verminderen. Van het in Oost-Europa uiterst gevoelig liggende produkt vlees hebben de Tsjechoslowaken genoeg. De winkels zijn vol vlees, zowel in de hoofdstad als op het platteland (voor een prijs van 30 a 55 kronen per kilo bij een gemiddeld maandsalaris van 2.500 kronen). Maar op de vrije markt, die nu al enkele jaren bestaat. kun ie weinig groente en fruit kopen en dan nog voor veel geld en van matige kwaliteit.
Nog twintig jaar geleden bestond de helft van de Tsjechoslowaakse landbouw uit veeteelt en de andere helft uit produktie van gewassen. Momenteel is het aandeel van de veeteelt meer dan 60 procent, en dat wil de regering terugdraaien. Er staat een produktievermindering van varkens- en kippevlees op stapel, en vanaf nu gaat 70 procent van de landbouwinvesteringen naar de gewascultuur. Praag wil veel investeren in zowel de oogst van groente en fruit als de opslag ervan, en verwacht op dit terrein samenwerking met het Westen, o.a. ook van Nederland.

Op 1 jan. 1986 werden nieuwe maatregelen van kracht, die erop gericht waren de doelmatigheid in de landbouwsector te vergroten en tot een verstandiger gebruik te komen van materialen en energie

Volgens Frantisek Pitra, secretaris van het Centraal Comité en belast met de landbouw, kreeg het marktmechanisme door de nieuwe maatregelen een grotere rol. Het plan schreef in de landbouw alleen nog de graan- en vleesproduktie voor en liet de landbouwcoöperatieven zelf besluiten nemen betreffende de andere produkten. Ook kwam er een einde aan de meeste landbouwsubsidies.

Westerse schulden afbetaald

In sept. 1985 had Tsjechoslowakije alle Westerse schulden terugbetaald en was daarmee het enige COMECONland geworden dat niet meer bij het Westen in het krijt stond. Praag moest weliswaar nog enkele honderden miljoenen dollars terugbetalen, maar aangezien het over evenveel harde valuta in Westerse banken beschikte, bestond er geen nettoschuld meer.
Tsjechoslowakije had wel nog schulden aan de COMECON en volgens Westerse schattingen stond het ook bij Moskou voor ongeveer drie miljard dollar in het krijt.

Goudvondst

Op 5 mei 1985 werd door het Tsjechoslowaakse persbureau Ceteka bekend gemaakt dat in het district Dobris, 40 km. ten zuiden van Praag, een goudafzetting was ontdekt met een geschatte waarde van een miljard dollar. De ontdekking was gedaan nadat een nieuwe geologische theorie was toegepast, volgens welke gesteenten uit de oudste geologische perioden een veel hoger metaalgehalte hadden dan men tot dan toe had aangenomen bij berggroepen van graniet waar goud gevonden werd.

Volgens het persbureau waren al diverse proefboringen verricht, maar moesten de keuze van mijnbouw en de beste technische methode om het erts te winnen nog worden vastgesteld.

Uitbreiding kernenergie

Op 24 febr. 1985 maakte het persbureau *Ceteka* bekend dat Tsjechoslowakije zijn kernenergieprogramma fors zou uitbreiden. De aankondiging kwam enkele uren na de aansluiting van de eerste eenheid van de nieuwe kerncentrale in Dukovany op het landelijk net.
Kernenergie voorzag op dat moment in 9 procent van de elektriciteitsbehoefte

van Tsjechoslowakije. Vóór de opening van de centrale in Dukovany. die uiteindeliik vier eenheden zou krijgen, stond "l320 megawatt opgesteld. In 1990 zou dit 4400 megawatt moeten zijn, oftewel 32 procent van de elektriciteitsbehoefte.

Volgens Tsjechoslowaakse functionarissen was uitbreiding van het kernenergieprogramma noodzakelijk om de verontreiniging te bestrijden die werd veroorzaakt door kolencentrales. De vier reactoren die op dat moment in gebruik waren, bespaarden het land jaarlijks tien miljoen ton bruinkool.

Op 11 aug. 1986 liet de regering in Praag via het persbureau *Ceteka* weten dat Tsjechoslowakije zou vasthouden aan uitbreiding van het kernenergieprogramma.

Na het ongeluk met de Russische kerncentrale in Tsjernobyl in april 1986 (zie pag. 305 e.v.-1986) had de Oostenrijkse regering zich bezorgd getoond over de aanwezigheid en uitbreiding van Tsjechoslowaakse kerncentrales op een afstand van ongeveer 60 km. van de Oostenrijkse grens. Praag had deze bezorgdheid trachten weg te nemen door erop te wijzen dat al haar centrales moderner waren dan de verongelukte reactor in Tsjernobyl.

Ernstige milieuvervuiling

Het officiële persbureau *Ceteka* maakte op 4 juni 1985 bekend dat de autoriteiten dat jaar een bedrag van 2 miljard kronen (± **530** miljoen gulden) hadden uitgetrokken om de strijd aan te binden tegen de milieuvervuiling in het land. Rond het jaar 2000 moesten de lucht en het water in Tsjechoslowakije weer even zuiver zijn als aan het einde van de jaren zestig. Het bericht vermeldde niet precies waar het geld aan besteed zou worden, maar noemde onder meer het beperken van de zwaveluitstoot van een op steenkool gestookte elektriciteitscentrale in Noord-Bohemen. Verder zouden er proeven worden genomen met anti-vervuilingsinstallaties uit Oost- en West-Duitsland.

Volgens *Ceteka* was 90 procent van de schadelijke stoffen in de lucht afkomstig van steenkoolverbranding. Grote delen van Noord-Bohemen en Moravië waren verwoest door openluchtmijnen en ontbost door een te hoog zwaveldioxidegehalte.
Voorts waren er plannen om het loodgehalte in benzine geleidelijk te verminderen, en om na 1995 alleen nog loodvrije benzine te produceren. De luchtverontreiniging in Praag zou worden bestreden door omschakeling van steenkool op aardgas, beperking van uitstoot van chemische stoffen, nieuwe afvalverwerkingssystemen en uitbreiding van het groen in de stad, aldus *Ceteka*.

In het *NRC/H'blad* van 11-8-1986 schreef Paola Juvenal onder meer het volgende over de Tsjechoslowaakse milieuproblematiek:

Na bijna drie decennia lang alle prioriteit te hebben gegeven aan de zware industrie en de steen- en bruinkoolvoorraden grondig te hebben aangesproken. zijn de Tsjechische autoriteiten zich bewust geworden van de ravage die door de vervuiling is aangericht. De bossen gaan dood in Tsjechoslowakije. Op verscheidene plaatsen langs de grenzen met Oost-Duitsland bestaat het ,,bos" uit niet meer dan een rijtje kale boomstronken waar soms nog een pluimpje groen uitsteekt. Volgens officiële cijfers is een procent van de bosgebieden volledig verwoest door de vervuiling en is 26 procent ernstig aangetast. Sommige soorten, zoals de sparren van het Reuzengebergte (op de Poolse grens) zijn niet langer bestand tegen de uitstoot van zwaveldioxide. Men heeft zelfs exemplaren naar het zuiden van het land moeten verplaatsen om te voorkomen dat de soort verdwijnt.
De vervuiling heeft natuurlijk ook schadelijke effecten op de volksgezondheid. Volgens semi–officiële onderzoeken is het aantal gevallen van bronchitis en aandoeningen van de luchtwegen in Noord-Bohemen hoger dan in de rest van het land. De bewoners van de streek worden regelmatig medisch onderzocht en schoolkinderen gaan drie weken per jaar naar een ,,frisse-luchtkamp" in een gezond gebied. De reputatie van Noord-Bohemen is van dien aard dat jongeren steeds minder trek hebben om zich in het gebied te vestigen. De streek lijdt onder een nijpend gebrek aan artsen en paramedisch personeel, ondanks de voordelen die kandidaten door de autoriteiten geboden worden (hogere salarissen dan elders, direct beschikbare woonruimte).

In het achtste vijfjarenplan (1986-90) heeft de Tsjechoslowaakse regering voor het eerst de strijd tegen de vervuiling als een doelstelling met hoge prioriteit aangemerkt en 17 miljard kronen (ongeveer 4,5 miljard gulden) uitgetrokken voor de bescherming van het milieu, het dubbele van het bedrag in het voorgaande vijfjarenplan. De regering stelt zich tot doel verdere toename van de vervuiling te voorkomen en wil zo snel mogelijk het proces zien te keren. Maar volgens deskundigen zal het ecologisch evenwicht hoe dan ook niet voor het jaar 2000 zijn hersteld. Daarbij zal vooral aandacht worden besteed aan Noord-Bohemen, Praag, het gebied Ostrava (dicht bij de Poolse grens) en Bratislava, de hoofdstad van Slowakije. De toegekende som zal vooral worden gebruikt voor waterzuivering, het zuiveren van de rook van krachtcentrales en de vernietiging of het hergebruik van afvalmaterialen.
Maar door het ontbreken van een echte milieubeweging in Tsjechoslowakije naar het voorbeeld van de Duitse ,,Groenen" of de Hongaarse ,,Donaucirkel'' is controle door de bevolking op de vervuiling van het milieu vrijwel onmogelijk. Bovendien moet de belangrijkste oplossing voor het probleem van de vervuiling volgens de autoriteiten worden gezocht in de vervanging van de bruinkoolcentrales door kerncentrales. Volgens de plannen moet kernenergie tegen het einde van het lopende vijfjarenplan 30 procent van de elektriciteitsproduktie leveren en 50 procent tegen het jaar 2000. De ramp in Tsjernobyl heeft geen verandering gebracht in deze strategie. Maar kennelijk is de regering in Praag wel voorzichtiger geworden, want zij heeft de veiligheidsmaatregelen in de kerncentrales verscherpt, uit angst dat het middel over een paar jaar erger zal blijken dan de kwaal.

MIDDEN-OOSTEN

SYRIË

BOMAANSLAGEN IN DAMASCUS EN NOORD-SYRIË. TERECHTSTELLINGEN

Op 13 maart 1986 kwam in de hoofdstad Damascus een autobom tot ontploffing. Het Falangistische radiostation de ,,Stem van Libanon" meldde dit incident als eerste op 15 maart en voegde daaraan toe dat de explosie vlakbij kantoren van militaire adviseurs uit de Sowjet-Unie had plaatsgevonden. Volgens dit radiostation had de aanslag 60 doden en 110 gewonden gevergd. Op 17 maart 's avonds bevestigden de Syrische radio en televisie dat op 13 maart een aanslag had plaatsgevonden. Een 27-jarige Libanees, Ahmed Hassan Eid, zou hebben bekend dat hij in opdracht van de Iraakse inlichtingendienst met een koelwagen vol explosieven naar Damascus was gereden om ,,de officiersclub op te blazen", maar hij was er door de verkeersdrukte niet in geslaagd dat doel te bereiken en had zijn auto toen door middel van afstandsbediening in de wijk Abbassiyeh laten exploderen.

De Syrische televisie liet beelden zien van de vermeende dader en van acht gewonde Syriërs, waarbij het commentaar werd gegeven dat het incident ,,een nieuwe schandelijke smet was op de geschiedenis van het regime van Saddam Hoessein", de Iraakse president.

Op 18 maart herhaalde de Syrische parlementsvoorzitter Mahmoud Zohbi de beschuldigingen tegen het Iraakse bewind, terwijl hij tegelijk de Moslembroeders aanklaagde.
Diezelfde dag maakte de ,,Stem van Libanon" melding van een tweede aanslag, en wel op een trein bij Soueida (50 km ten zuiden van Damascus) op 15 maart. Dit bericht werd niet door andere bronnen bevestigd.

Op 20 maart schreef de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, een protestbrief aan de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi, over de aanslag in Damascus door ,,een agent van het Iraakse regime". Overigens ontkende president Saddam Hoessein dat Irak bij de aanslag betrokken was.

Op 20 april werd Hassan Ahmed Hassan Eid ,,opde plaats van zijn misdrijf" in het openbaar opgehangen, aldus berichten in de Syrische pers.

Vier dagen eerder, op 16 april, had in Noord-Syrië een reeks bomaanslagen op autobussen plaatsgevonden. ,,Radio Vrij Libanon" meldde op 17 april dat bij zeven aanslagen op Syrische militairen in Tartous, Latakia en Mashtal Helou minstens 27 mensen waren gedood. Op 18 april kwamen de Libanese

Falangistische media met de volgende details: twee bussen met kadetten in Tartou (29 doden), een militaire bus in Latakia (35 doden), een militaire bus in Safita (20 doden) en drie civiele lijnbussen in Homs (60 doden).
De verantwoordelijkheid voor deze aanslagen werd op 18 april 's avonds te Parijs in een anoniem telefoongesprek opgeëist door de ,,Beweging 17 Tishrin (oktober) voor de bevrijding van het Syrische volk", die naar eigen zeggen Syrië wilde verlossen van het ,,Alawieten-regime" dat de aanhangers van Khomeini tegen de ,,zonen van het Arabische volk van Irak" steunt.
Op 19 april werd door Syrië officieel bevestigd dat een reeks aanslagen in Noord-Syrië had plaatsgevonden, waarbij ,,een aantal onschuldigen" was gedood of gewond. Uit het onderzoek was gebleken dat ,,de explosies het werk van de Israëlische geheime dienst waren, die via zijn agenten in Libanon handelde", aldus een Syrische regeringsverklaring. Israël verwierp de Syrische beschuldiging.
Vervolgens berichtte het Turkse dagblad Tercuman dat op 20 april op het traject Aleppo-Latakia een bomaanslag was gepleegd op een trein toen deze de brug van Dshisr al-Shughur over de rivier de Ghab passeerde. Door de explosie zouden de meeste wagons 60 meter naar beneden zijn gestort; het aantal doden werd op ruim 200 gesteld.
Op 24 april meldde de ,,Stem Van Libanon" dat in het gebied van Tartous in de voorgaande nacht drie bomaanslagen waren gepleegd, waarbij in totaal één dode en 20 gewonden zouden zijn gevallen.
Op 7 mei werd door de Syrische media bericht dat de Syrische politie alle daders had gearresteerd die voor de aanslagen van april verantwoordelijk waren. Die hadden bekend in Irak te zijn opgeleid en daar van explosieven te zijn voorzien. De aanslagen hadden 140 doden en 144 gewonden gevergd, aldus de Syrische media. Het dagblad Al Ittihad (Aboe Dhabi) meldde dezelfde dag dat ook een aantal Syrische legerofficieren was gearresteerd.
Op 8 mei 's avonds verschenen vijf verdachten, drie Syriërs en twee Turken, op de Syrische televisie. Een van de Syriërs verklaarde dat hij tot de Mohammedaanse Broederschap behoorde, die verantwoordelijk was gesteld voor de serie bomaanslagen in 1981-1982 (pag. 441/3 e.v.-'82). De twee Turken bekenden de explosieven in de trein op het traject Aleppo-Latakia te hebben aangebracht.

Terechtstellingen

Amnesty International ontving berichten over vijftien officieel bevestigde terechtstellingen in 1985 (jaarboek '85). Tussen mei en september 1985 werden twaalf personen terechtgesteld wegens spionage voor Israël en bedreiging van de staatsveiligheid, terwijl de anderen werden veroordeeld vanwege delicten als moord, diefstal en verkrachting. Van deze zes spionnen werden drie - Syrische burgers - op 14 mei 1985 in het openbaar te Damascus opgehangen. In december 1985 werden drie burgers terechtgesteld na veroordeling wegens misdrijven als moord, poging tot moord en roofoverval.
Op 8 jan. 1986 werd de Syriër Faisal Fuad Hassan, die door een militair tribunaal wegens spionage voor Israël ter dood was veroordeeld, te Damascus in het openbaar opgehangen. De volgende dag werd een jongere broer van Hassan om dezelfde reden en op dezelfde wijze terechtgesteld.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 10 en 11 febr. 1986 werden in Syrië verkiezingen gehouden voor het parlement (Majlis al-Sha'ab).
Het in 1972 gevormde Nationale Progressieve Front (NPF), de regeringscoalitie van de Baath-partij en zijn bondgenoten, dat in 1981 alle 195 zetels had gewonnen (pag. 441/2-'82), behaalde nu slechts 151 zetels. Hiervan verwierf de Baath-partij 129, de Arabisch Socialistische Unie 9, de Socialistische Unionistische Beweging 8 en de Arabische Socialistische Partij 5 zetels.
De Syrische Communistische Partij, die formeel lid van het NPF was, had evenals in 1981 eigen kandidaten gesteld. Terwijl in 1981 alle zes communistische kandidaten waren verslagen, behaalde de Communistische Partij nu 9 zetels. De overige 35 zetels vielen toe aan onafhankelijke kandidaten.
Naar de minister van binnenlandse zaken, Mohammed Ghabbash, op 12 febr. bekendmaakte waren omstreeks 2 mln van de 5,3 mln kiesgerechtigden naar de stembus gegaan. In 8 van de 13 kiesdistricten waren de stemlokalen voortijdig gesloten, omdat er geen andere kandidaten dan die van de Baath-partij waren.
In totaal werden 107 parlementsleden herkozen, o.w. Jamil Assad, een broer van de president.
In het parlement zaten nu 18 vrouwen tegen voorheen 8.
President Hafez Assad opende het nieuwe parlement op 27 februari. In zijn toespraak wijdde hij toen ook een passage aan de door Israël bezette en geannexeerde Golan-hoogte. Naar zijn zeggen bestond er bij Syrië niet de geringste twijfel aan dat het de verloren ,,provincie Kuneitra" terug zou krijgen. Dat zou voor Israël een dodelijke slag betekenen, want de Golan zou niet de grens van Syrië worden, maar het ,,hart". De NZZ (2-3) zag hierin een toespeling op de nog steeds gehandhaafde aanspraak van Syrië op de voormalige Ottomaanse provincie Palestina.

CONTACTEN MET OOSTEUROPESE STATEN EN SOWJET-UNIE. BERICHTEN OVER WAPENLEVERANTIES

Van 7 - 9 okt. 1985 bracht de Syrische president Hafez Assad een officieel bezoek aan Tsjechoslowakije. Op de laatste dag van dit bezoek ondertekenden Assad en de Tsjechoslowaakse president Gustav Husak een verdrag

Een van Syrie's drie vice-presidenten, Mohammed Zouheir Macharka (l.), brengt zijn stem uit bij de parlementsverkiezingen van februari 1986.

van vriendschap en samenwerking tussen beide landen voor de duur van 15 jaar, met de bepaling dat het automatisch met 5 jaar wordt verlengd als het niet door een van beide partijen formeel wordt opgezegd. Voorts werd een akkoord ondertekend over de samenwerking van beide regeringspartijen, Baath en CPT, door resp. plv. secretaris-generaal Ismail Kadhi en CC-secretaris Vasil Bilak. Daarna volgde de ondertekening van twee protocollen over samenwerking in de buitenlandse politiek en op economisch terrein.

Op 28 april 1986 arriveerde president Assad voor een driedaags bezoek in Joego-Slavië.

Van 27-29 mei 1986 bracht de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam een bezoek aan Moskou. Hij voerde daar besprekingen met Sowjet-president Gromyko en werd op 28 mei ook door Sowjet-partijleider Gorbatsjow ontvangen. Volgens Tass spraken zij met het oog op de toenemende dreiging van de kant van het ,,Amerikaanse imperialisme" en Israël over concrete maatregelen ter versterking van Syrië's defensiecapaciteit in overeenstemming met het Sowjet-Syrisch verdrag van vriendschap en samenwerking (uit 1980). President Gromyko onderstreepte in een toespraak tijdens een diner ter ere van Khaddam dat de Sowjet-Unie in overeenstemming met dit verdrag ,,Syrië hulp heeft gegeven en zal blijven geven, met inbegrip van steun om zijn nationale economie te ontwikkelen en zijn defensiecapaciteit te versterken". (Khaddams bezoek aan Moskou viel ten dele samen met dat van Libië's tweede man, majoor Abdel Salam Jalloud, die eveneens door Gorbatsjow werd ontvangen.)

Op 28 mei meldde de Sowjet-legerkrant ***Rode*** Ster dat de commandant van de Syrische vloot*, Tayara, daags tevoren door de opperbevelhebber van de Sowjet-marine admiraal Tsjernawin was ontvangen.

Volgens Syrische kranten bracht de plv. chef van de Sowjet-luchtverdediging, generaal Jewgeni Jurasow, op 7 en 8 juli een bezoek aan Damascus. Hij ontmoette daar de Syrische minister van defensie, Mustapha Tlass, en de Syrische stafchef, generaal Hikmat Shehabi.

Op 17 aug. berichtte het dagblad *Al* Ittihad (Aboe Dhabi) dat de Syrische luchtmacht kennelijk uit de Sowjet-Unie moderne gevechtsvliegtuigen van het type Mig-29 had ontvangen, omdat dergelijke toestellen op een Syrische vliegbasis waren waargenomen. Syrië zou 80 Mig-29's hebben besteld.

Op 10 nov. arriveerde een militaire delegatie uit de Sowjet-Unie onder leiding van luitenant-generaal Jewgeni Iwanowski (een van de plv. ministers van defensie) in Damascus. Hij zegde de steun van de Sowjet-Unie aan Syrië toe in diens confrontatie met de ,,imperialistisch-zionistischeagressie", aldus het officiële Syrische persbureau *SANA*.

(Vor.ber.pag. 479/1 e.v.-1985)

De Syrische premier Abdel Raouf al-Kasm (r.) werd bij zijn aankomst in Teheran op 1 december 1985 begroet door zijn Iraanse ambtgenoot Mir Hossein Moussavi (l.).

SYRIË'S RELATIE MET IRAN EN LIBIË. IRAANSE OLIELEVERANTIES

De betrekkingen van Syrië met Iran en Libië verslechterden begin 1985 als gevolg van het Syrische optreden in Libanon, in het bijzonder vanwege Syrië's afwijzende houding tegenover de door Iran gesteunde islamitische fundamentalisten en zijn streven een vredesregeling op te leggen in samenwerking met de gematigde sjïitische Amal van Nabih Berri. Vervolgens werd ook Syrië's toenadering tot Jordanië, die vanaf september 1985 gestalte kreeg (pag. 54913 e.v.-'86), in de Iraanse pers bekritiseerd.

Nadat in maart 1982 een voorlopig akkoord was gesloten over Iraanse olieverkopen aan Syrië (pag. 447/1-'82), bracht de Syrische minister van olie en natuurlijke hulpbronnen, Ghazi al-Durubi, van 24-29 april 1984 een bezoek aan Teheran. Bij die gelegenheid werd afgesproken dat Iran de levering van 150.000 vaten ruwe olie per dag aan Syrië zou voortzetten. Volgens de *NZZ* (8-12-'85) verleende Iran korting op de olieprijs en droeg het tevens de doorvoerheffingen af die Syrië vroeger van Irak ontving, d.w.z. vóór 10 april 1982, toen Syrië de oliepijpleiding vanuit Irak via Syrisch grondgebied naar de Middellandse Zee had gesloten.

Vervolgens bezocht de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam de Iraanse hoofdstad Teheran (23 mei 1984), bracht de Iraanse president Ali Khamenei een bezoek aan de Syrische hoofdstad Damascus (6-8 sept. 1984, zie pag. 268/2-'85) en verbleef Khaddam opnieuw in Teheran (17-18 nov. 1984).
Eveneens in Teheran vond op 26 jan. 1985 een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van Syrië, Iran en Libië olaats.

In mei 1985 stemde Iran ermee in Syrië 5 mln ton olie te leveren tegen de gangbare prijs verminderd met een korting van $ 2,50 per vat en bovendien 1 mln ton olie gratis te verschaffen.

Maar omstreeks eind oktober 1985 werden de olieleveranties door Iran opgeschort, omdat Syrië achter zou zijn met zijn betalingen en de Iraanse olie-industrie in de problemen was geraakt door de intensieve Iraakse luchtaanvallen op Kharg (pag. 803/3 e.v.-'86), aldus de Financial Times (5-12-'85).

Van 1-3 dec. 1985 bracht een Syrische delegatie onder leiding van premier Abdel Raouf al-Kasm een bezoek aan Teheran. Aan het slot daarvan ondertekenden Syrië en Iran een protocol over economische en culturele zaken. In een op 4 dec. gepubliceerd officieel communiqué werd de verwachting uitgesproken dat de bilaterale betrekkingen sterk zouden verbeteren. Voor het eerst schaarde Iran zich achter de ,,oprechteinspanningen" van Syrië om ,,de eenheid van Libanon en zijn volk alsmede rust en stabiliteit (daar) te herstellen".

* Reeds op 4 febr. 1986 had de Israëlische minister van defensie Rabin meegedeeld dat Syrië onlangs nieuwe onderzeeërs van de Sowjet-Unie had gekregen.

Op economisch gebied kwam, aldus de NZZ (8-12-'85), een nieuw beginsel-akkoord tot stand, op grond waarvan Iran zijn olieleveranties aan Syrië zou hervatten. Onbekend bleef hoe de wijze van betalen geregeld was.

De Syrische vice-president* Khaddam arriveerde op 2 dec. 1985 in Tripoli om de Libische regering namens president Assad te verzekeren van Syrië's steun tegen het ,,imperialistische komplot". Mede ten behoeve van de coördinatie van de maatregelen tegen ,,imperialisme en zionisme" kwamen de ministers van buitenlandse zaken van Iran, Libië en Syrië op 22 dec. 1985 in Tripoli bijeen.

Op 19 mei 1986 berichtte Middle East *Economic* Survey dat Iran de olieleveranties aan Syrië duidelijk had verminderd, omdat de Syrische schuld aan Iran reeds tot $ 1,5 mrd was opgelopen. Syrië had zich tot Saoedi-Arabië en Koeweit gewend om de tekorten op te vangen, terwijl het zich op de spotmarkt verzekerde van 48.000 vaten olie per dag.
Op 18 juni berichtte de Washington Post uit diplomatieke kringen in de Jordaanse hoofdstad Amman dat Iran de opgeschorte olieleveranties aan Syrië had hervat, kennelijk om op die manier een verzoening tussen Syrië en Irak te blokkeren. Een voor 13 juni aangekondigde bijeenkomst tussen de ministers van buitenlandse zaken van deze twee landen was op het laatste moment en zonder opgaaf van redenen afgelast.
Op 5 juli 1986 begon een Syrische regeringsdelegatie van 35 leden in Teheran besprekingen over de verlenging van het olie-akkoord uit 1982. Op 9 juli werden de onderhandelingen afgesloten met de ondertekening van een nieuw akkoord tussen Syrië en Iran. Volgens de Iraanse radio zou Iran in een periode van negen maanden, vanaf 1 oktober 1986, 2,5 mln ton olie aan Syrië leveren. Over de prijs verschafte de radio geen enkele indicatie. De totstandkoming van dit akkoord getuigde volgens persberichten van een verbetering in de betrekkingen tussen Iran en Syrië.

Rafiq-Dust in Damascus

Op 10 okt. 1986 meldde The Times dat de chef van de Iraanse revolutionaire gardisten (Pasdaran, ca. 200.000 man), minister Mohsen Rafiq-Dust, naar Damascus was gezonden voor ,,een uitwisseling van belangrijke informatie. Volgens dit Britse blad wilde Rafiq-Dust te weten komen, wat president Assad precies bedoelde met zijn recente uitspraak – in een interview met Jordaanse journalisten – dat Syrië niet zou toelaten dat ,,Iraaks land wordt bezet, door welke partij ook, omdat het Arabisch land is". Deze uitspraak had aanzienlijke woede in Iran gewekt en in Syrië rees de verdenking dat de ontvoering van de Syrische consul in Teheran, Ayad al-Mahmoud, op 2 okt. 's avonds (pag. 799/1-'86), mogelijk als waarschuwing aan de Syrische bondgenoten was bedoeld.
Op 15 okt. meldde het Iraanse persbureau Irna dat president Assad in zijn gesprekken met Rafiq-Dust Syrië's strategische alliantie met Iran had bevestigd, m.a.w. dat Assad nog steeds van zins was Iran te steunen totdat het Irak in de Golfoorlog verslaat.

CONTACTEN MET TURKIJE EN GRIEKENLAND

De Syrische premier, Abdel Raouf al-Kasm, bracht van 3 - 5 maart 1986 een officieel bezoek aan Turkije. Hij voerde besprekingen met zijn Turkse ambtgenoot Turgut Özal en ondertekende een aantal akkoorden inzake bilaterale economische samenwerking.
Van 26-28 mei 1986 bracht de Syrische president Hafez Assad een officieel bezoek aan Griekenland. Terwijl vooral de Amerikanen Syrië er toen van beschuldigden het internationale terrorisme te steunen, liet Assad in Griekenland weten het terrorisme te veroordelen. Maar er moest volgens de Syrische president wel een onderscheid worden gemaakt tussen ,,het terrorisme en het nationale verzet tegen het kolonialisme".

VEROORDELING SYRISCHE KAPERS

Op 30 jan. 1986 werden door een Oostenrijkse rechtbank twee Syriërs veroordeeld tot een gevangenisstraf van 5 jaar elk wegens de kaping van een Boeing 727 van de Westduitse luchtvaartmaatschappij Lufthansa op 27 febr. 1985.

De twee mannen, deserteurs uit het Syrische leger en leden van de Mohammedaanse Broederschap, waren door de Westduitse autoriteiten uitgewezen, nadat hun verzoek om politiek asiel was verworpen. Zij werden aan boord van het Lufthansa-toestel gebracht voor een vlucht van Frankfurt naar Damascus. Boven München kaapten de twee Syriërs de Boeing; zij dwongen de piloot naar Wenen te vliegen. Na bijna vijf uur onderhandelen met de Oostenrijkse autoriteiten op het vliegveld Schwechat gaven de kapers zich over. De kort na de landing reeds vrijgelaten passagiers en de achtkoppige bemanning bleven ongedeerd.

*Op bilateraal niveau hadden de leiders van Syrië en Libië, president Hafez Assad en kolonel Moammer Kadhafi, elkaar in 1983 en 1984 herhaalde malen ontmoet (31 mei 1983 in Tripoli, 11 juni 1983 in Damascus, 23-24 aug. en 26 aug. 1984 in Bengasi). Maar in 1985 vonden de contacten op lager niveau plaats.

KUNST

PRIJZEN

Algemeen

ORDE VAN DE VLAAMSE LEEUW 1986. Ludo Simons, stadsbibliothecaris en conservator van het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven, voor zijn werk ten voordele van een Nationale Bibliotheek van de Vlaamse Gemeenschap

Beeldende kunst

JORIS MINNE-PRIJS 1986: Deze prijs voor tekenkunst werd toegekend aan Vicky Gruyters, lerares.

VAN MIEGHEM-PRIJS 1986: Kunstschilder Marcel Praet voor zijn werk, ,,In de slachterijen"

Journalistiek

TINDEMANS-PRIJS 1986: Fotograaf Pol Bolsius, voor zijn foto van een eenzame Paus Johannes-Paulus II onder de Menenpoort te Ieper.

Letterkunde

A.H. CORNETTE-PRIJS 1986: Paul Claes voor zijn werk ,,Claus-reading",

JORIS EECKHOUT-PRIJS 1986: Paul Claes voor zijn essay ,,De mot zit in de mythe, over de mythologische inslag van het werk van Hugo Claus".

KOOPALBEURS 1986: Deze prijs voor de beste vertaling naar het Nederlands werd toegekend aan Paul Claes en Mon Nys voor hun vertaling van ,,De Pisaanse Cantos" en ,,Mauberley en andere gedichten" van de Amerikaanse dichter Ezra Pound.

KRIJNPRIJS 1986: Dirk van Babylon voor zijn debuutboek ,,Het Mirakel".

LITERAIRE DEBUUTPRIJS 1986: Jo Claes voor zijn verhalenbundel ,,De stenen toren".

PRIJS DE STANDAARD 1986: Dr. Gerard Bodifée voor zijn essay ,,Het vreemde van de aarde".

PRIJS VAN DE VLAAMSE POËZIEDAGEN 1986: Herman de Coninck voor zijn ,,Hectaren van het geheugen".

STAATSPRIJS VOOR JEUGDLITERATUUR: Mariette Van Halewijn voor haar boek ,,Kleine Adam".

VAN MAERLANT-PRIJS 1986: Annelies Tock voor haar poëtisch verhaal over het zigeunerkind ,,Windenkind".

Muziek

CAMILLE HUYSMANS-PRIJS 1986: De prijs voor muziekcompositie werd toegekend aan Piet Swerts voor zijn partituur ,,Droombeelden".

CONSCIENCE-PRIJS 1986: Toondichter Willem Kersters voor zijn opera ,,Gansendonk".

EUGENE BAIE-PRIJS 1985: Toondichtei Wilfried Westerlinck voor zijn hele artistieke oeuvre.

HUMANITAS-PRIJS 1986: Fonds Alex de Vries, ter bekroning van begeleiding en stimulering van vele musici.

Correctie
Tot onze spijt is de foto op pag. 83412 en 3 – 1986 van koningin Beatrix met de winnaars van de koninklijke subsidies voor vrije schilderkunst in 1986 verkeerd om afgedrukt. Een juiste afdruk vindt u hierboven. Dan klopt het onderschrift: V.l.n.r. Jan van den Dobbelsteen, Michiel Duvekot, de koningin, Steven Aalders, Bart Domburg, Diederick van Kleef en Gerard Kodde.

JEF VAN HOOF-PRIJS 1986: Toondichter Wilfried Westerlinck, voor zijn liedercyclus ,,De Karavaan'' op teksten van Bertus Aafjes.

Theater, film, radio en TV

ARKPRIJS VAN HET VRIJE WOORD: Tone Brulin, als inspirator van de vrijheidsgedachte in het theater.

CASPEELE-PRIJS 1986: Gilbert Deflo, voor zijn verdienstelijk opera-regiewerk.

HIPPOLIET VAN PEENE-VIRGINIE MIRY-PRIJS 1986: Het Mechels Miniatuurtheater voor zijn inzet om Vlaams werk te brengen.

OSKAR DE GRUYTERPRIJZEN 1986: Acteur Dries Wieme, voor zijn doorleefde en subtiele vertolking als vader in ,,De moed om te doden'' van Lars Norén. Regisseur Senne Rouffaer, voor zijn regie van ,,Wilde Honing'' van Tsjechow.

PRIJS VOOR KUNSTKRITIEK 1986: Johan Thielemans voor zijn BRT-Tv-programma ,,Het Eiland''.

TONEELPRIJS VAN DE VLAAMSE PROVINCIES 1986: Luk van Brussel voor zijn toneelstuk ,,Vera''.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

ASSUBEL-PRIJS 1986: Prof. Antoon Amery (KU-Leuven) voor zijn onderzoek over hypertensie.

CAMILLE HUYSMANS-PRIJS 1986: Deze sociaal-economische prijs werd toegekend aan Peter Scholliers, assistent aan de VUB, voor zijn studie over loonindexering en sociale vrede.

ERNEST-JOHNSOLVAY-PRIJS 1986: De Nederlandstalige prijs ging naar prof. em. Leo Apostel (RU-Gent) voor zijn baanbrekend filosofisch werk, vooral bij het zoeken naar een atheïstische mystiek.
De Franstalige prijs werd toegekend aan prof. Leopold Genicot (UC-Louvain-la-Neuve) voor zijn initiatief om alle middeleeuwse teksten van vóór het jaar twaalfhonderd in de computer op te slaan.

ETIENNE SABBE-PRIJS 1986: Historicus Karel De Gryse voor zijn studie over de Antwerpse fortuinen in de 18de eeuw.

EUROPESE EMILE BERNHEIMPRIJS: Danny Pieters voor zijn werk ,,Sociale grondrechten op prestaties in de grondwetten van de landen van de Europese Gemeenschap''.

FREEPORT CHEMICAL COMPANY AWARD 1986: Prof. ir. G. Froment, directeur van het laboratorium voor petrochemische techniek van de RU-Gent.

LOUIS JANTET-PRIJS 1986: Prof. Desiré Collen (KU-Leuven) voor zijn vorsingswerk naar de verscheidene fasen, die tot trombose leiden.

PAUL JANSSEN-PRIJS 1986: Prof. K. Barry Sharpless van het Massachusetts Institute of Technology, voor zijn creativiteit in de organische synthese.

PRIJS DE LEEUW-DAMRY-BOURLART 1986: Prof. Jean Bourgain (VUB) voor zijn bijdrage in een ruime reeks van wiskundige gebieden, die hij ontgonnen en tot zeer hoge resultaten heeft gevoerd.
De prijs voor de Franstaligen ging naar prof. René Thomas, voor, voor wat de logica van het leven betreft, de beschrijving en de analyse van zeer complexe verschijnselen.

JOSEPH MAISIN-PRIJS 1986: De Nederlandstalige prijs werd toegekend aan prof. Herman Van den Berghe (KU-Leuven) voor zijn baanbrekend werk inzake menselijke genetica en de wijze waarop hij op dit gebied een brug heeft geslagen tussen het fundamenteel onderzoek en de klinische toepassingen.
De Franstalige prijs werd toegekend aan prof. Jean-Edouard Desmedt (ULB) voor zijn baanbrekend werk op het gebied van de neurologische wetenschappen.

PRIJS MERCK SHARP EN DOHME: Prof. Daniël Pipeleers (VUB) voor zijn werk ,,Transplantatie van gepurifieerde endocriene pancreascellen bij diabetes, behandeling met metabool en immunologisch gunstige perspectieven''.

SCHLESINGER-PRIJS 1986: Prof. Jacqueu Peters (KU-Leuven) voor zijn verdiensten op het vlak van onderwijs en onderzoek in de mechanische produktietechnieken.

VERHULST-VAN EECKHOVENPRIJS 1986: Prof. Karel Maertens voor zijn bijzonder verdienstelijk medisch werk dat hij sedert 25 jaar presteert in Zaïre in verband met de behandeling van rivierblindheid en het ontwerpen van eenvoudige, maar zeer doeltreffende medische apparatuur.

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

BROENEI. Sir Hassanal Bolkiah, de sultan en premier van Broenei, maakte op 20 oktober 1986 via de televisie de vorming van een nieuw kabinet bekend dat uit elf ministers (voorheen zeven) en acht onderministers bestond.
In dit kabinet beheerde de sultan naast het premierschap tevens de portefeuille van defensie, welke zijn vader, Sir Omar Ali Saifuddin, tot diens dood op 7 september 1986 in handen had gehad. Het beheer over de portefeuilles van financiën en binnenlandse zaken droeg de sultan aan andere ministers over.
De verdeling van de overige ministersposten was als volgt:
Buitenlandse zaken – prins Mohammed Bolkiah; financiën – prins Jefri Bolkiah (voorheen cultuur, jeugd en sport); binnenlandse zaken en speciaal adviseur in het bureau van de premier – Pehin Dato Haji Isa*; verbindingen – Pehin Dato Haji Abdul Aziz (voorheen onderwijs en gezondheid); wetten – Pengiran Bahrin (voorheen tevens verbindingen); onderwijs – Pehin Dato Abdul Rahman (voorheen ontwikkeling); religieuze zaken – Pehin Dato Haji Mohamad Zain*; ontwikkeling – Pengiran Dr. Ismail*; jeugd, sport en cultuur – Pehin Dato Haji Hussein*; gezondheid– Dato Haji Johar*.

* = nieuw

(Vor. ber. pag. 44/2-1984)

MALEISIE. Bij de federale verkiezingen van 2 en 3 augustus 1986 verwierf de multiraciale regeringscoalitie van premier Mahathir bin Mohamed, het Nationale Front, met 57,4% van de uitgebrachte stemmen 148 van de 177 zetels in het federale Huis van Afgevaardigden (zie pag. 52911-'86). Die 148 zetels werden onder de coalitiepartijen als volgt verdeeld: United Malays National Organization (UMNO) 83, Malaysian Chinese Association (MCA) 17, Malaysian Indian Congress (MIC) 6, Gerakan 5, Serawak-partijen 22 en Sabah-partijen 15.
De Serawak-partijen waren: Parti Bansa Dayak Sarawak (PBDS), Parti Pesaka Bumiputra Bersatu (PPBB), Sarawak National Party (SNAP) en Sarawak United People's Party (SUPP). De Sabah-partijen waren: Parti Bersatu Sabah (PBS) en United Sabah National Organization (USNO).
De overige 29 zetels in het federale parlement gingen naar: Democratic Action Party (DAP) 24, Pan Malaysian Islamic Party (PAS) 1 en onafhankelijken 4.

Het Nationale Front (NF) behield de meerderheid in alle 11 (van de 13) deelstaatparlementen waar op 3 aug. 1986 verkiezingen waren gehouden. De samenstelling van de nieuwe deelstaatparlementen werd:
Perlis - NF 14; Kedah - NF 25, PAS 3; Kelantan - NF 29, PAS 10; Trengganu - NF 30, PAS 2; Penang - NF 23, DAP 10; Perak - NF 33, DAP 13; Pahang - NF 32, DAP 1; Selangor - NF 37, DAP 5; Negri Sembilan - NF 24, DAP 4; Malacca - NF 17, DAP 3; Johore - NF 35, DAP 1.
In totaal verwierf het NF 299 van de 351 verkiesbare zetels tegen DAP 37 en PAS 15.
Op 11 aug. 1986 maakte premier Mahathir de samenstelling van een nieuw kabinet bekend. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:
Premier en minister van binnenlandse zaken - Datuk Seri Mahathir bin Mohamed; vicepremier en minister van nationale en plattelandsontwikkeling en ad interim van huisvesting en plaatselijk bestuur - Encik Abdul Ghafar Baba; defensie - Datuk Abdullah bin Haji Ahmad Badawi; transport - Datuk Ling Liong Sik; wetenschap, technologie en milieu - Datuk Amar Stephen Yong; buitenlandse zaken - Dato Rais bin Yatim (voorheen voorlichting); sociale diensten - Datuk Shahrir bin Abdul Samad (voorheen federaal gebied); handel en industrie - Tengku Razaleigh Hamzah; financiën - Encik Daim Zainuddin; gezondheid - Datuk Chan Siang Sun (voorheen huisvesting en plaatselijk bestuur); gronden en regionale ontwikkeling - Datuk Sulaiman bin Haji Daud (voorheen cultuur, jeugd en sport); voorlichting - Tengku Ahmad Rithauddeen (voorheen buitenlandse zaken); arbeid en mankracht - Datuk Lee Kim Sai; primaire industrie - Dato Lim Keng Yaik*; Landbouw - Datuk Sanusi bin Junid (benoemd op 7 mei 1986); energie, telecommunicatie en posterijen - Datuk Leo Moggie Inok; openbare werken en nutsbedrijven - Datuk Samy Vellu; cultuur, jeugd en sport - Datuk Najib Abdul Razak*; openbare ondernemingen - Datin Paduka Rafidah Aziz; onderwijs - Encik Anwar Ibrahim; federaal gebied - Datuk Abu Hassan Omar (voorheen sociale diensten); ministers in het bureau van de premier - Datuk Abdul Ajib Ahmad* en Kasilah Gadam*.

*= nieuw

Lim Keng Yaik was voorzitter van de Gerakan. Najib Abdul Razak, zoon van de voormalige federale premier Abdul Razak, was de aftredende premier van de deelstaat Pahang, en Abdul Ajib Ahmad was de aftredende premier van de deelstaat Johore.
Premier Mahathir had reeds op 4 jan. 1986 (pag. 53011-'86) en 7 mei 1986 (pag. 530/3-'86) wijzigingen in zijn kabinet aangebracht.

NEPAL. Na de verkiezing van 112 parlementsleden op 12 mei 1986 (pag. 378/3-'86) en de aanwijzing van nog 25 leden door koning Birendra begin juni, koos het nieuwe parlement (Rashtriya Panchayat) op 13 juni 1986 met de stemmen van 118 afgevaardigden de 44-jarige Marich Man Singh Shrestha tot premier. Zijn rivaal Rajeswore Devkota verwierf onvoldoende steun.
Op aanbeveling van de premier benoemde koning Birendra op 16 juni een nieuw kabinet van 17 leden, van wie slechts één, staatsminister Bharat Bahadur Pradhan, deel uitmaakte van de vorige regering. De portefeuilles werden als volgt verdeeld;
Premier en minister van paleiszaken, defensie en algemeen bestuur - Marich Man Singh Shrestha; buitenlandse zaken en landhervorming - Shailendra Kumar Upadhya; openbare werken, transport en verbindingen - Hari Bahadur Basnyat; Panchayat-zaken en lokale ontwikkeling - Pashupati Shumshere Rana; bosbouw en bodemconservatie - Hem Bahadur Malla; landbouw, wetten en justitie - Hari Narayan Rajauria; handel - Vijaya Prakash Thebe; waterstaat - Yadav Prasad Pant; lokale bevoorrading - Parshu Narayan Chaudhary; gezondheid - Gunjeshwari Prasad Singh.
Staatsministeïs: binnenlandse zaken - Prakash Bahadur Singh; onderwijs en cultuur - Keshar Bahadur Bista; financiën en industrie - Bharat Bahadur Pradhan; toerisme, arbeid en sociale diensten - Ramesh Nath Pandey.
Voorts waren er nog drie assistent-ministers.

PAPOEA NIEUW-GUINEA. Na de vervanging van Michael Somare door Paias Wingti als premier van Papoea Nieuw-Guinea op 21 november 1985 (pag. 432/1-'86) werd een coalitieregering gevormd die steunde op de volgende vijf partijen: People's Democratic Movement (PDM) – een afsplitsing van de Pangu Pati o.l.v. Wingti; National Party (NP) o.l.v. Stephen Tago; People's Progress Party (PPP) o.l.v. Julius Chan; Papua Besena; en elementen van de United Party (UP) die geweigerd hadden de coalitie van hun partij met Somare's Pangu Pati te steunen.
De portefeuilles in de regering-Wingti werden als volgt verdeeld:
Premier - Paias Wingti; vice-premier, financiën en nationale planning - Sir Julius Chan; bestuurlijke diensten - Albert Kipalan; toerisme cn cultuur - mevr. Nahau Rooney; verbindingen - Gabriel Ramoi; correctieve diensten en drankvergunningen - Suinavi Otio; defensie - Stephen Tago (ongewijzigd); onderwijs - Aruru Matiabe; milieu en natuurbescherming - Avusi Tanao; buitenlandse zaken - Legu Vagi; bosbouw - Ted Diro; gezondheid - Micah Wes; binnenlandse zaken en jeugd - Williard Wemalo; justitie - Warren Dutton; arbeid en werkgelegenheid - Bill Ninkama; grondbeheer en fysische planning - Paul Torato; mineralen en energie - Francis Pusal (ongewijzigd); politie - Tom Muliap; primaire industrie - Iambakey Okuk; provinciale zaken - Glaimi Warena; openbare diensten - Jacob Lemeki; handel en industrie - Galeva Kwarara; transport - Neville Bourne; openbare werken en bevoorrading - Peter Kuman.

In mei 1986 werd bekendgemaakt dat drie voormalige ministers van Somare - Barry Holloway, Tony Siaguru en John Nilkare - de Pangu Pati hadden verlaten om een nieuwe politieke partij te vormen, de League of National Advancement

SINGAPORE. Per 18 februari 1986 werd brigade-generaal b.d. Lee Hsien Loong, de zoon van premier Lee Kuan Yew, bevorderd van staatsminister tot minister van handel en industrie, terwijl hij daarnaast staatsminister van defensie bleef.
Bij de vorming van het kabinet op 2 jan. 1985 was Richard Hu tot minister van handel en industrie benoemd, maar bij een portefeuillewisseling met Tony Tan Keng Yam (bekendgemaakt op 6 mei 1985) was deze met de portefeuilles van handel en industrie alsmede onderwijs belast, terwijl Richard Hu die van financiën en gezondheid kreeg. Tony Tan Keng Yam bleef nu alleen minister van onderwijs.
Wong Kan Seng, tot dusver staatsminister van verbindingen en voorlichting, werd per 18 febr. 1986 benoemd tot minister van gemeenschapsontwikkeling, een post die tot dan toe naast buitenlandse zaken door Suppiah Dhanabalan was beheerd.

(Vor.ber.pag. 62/2-1985)

Op 2 september 1985 werd Wee Kim Wee (69) als vierde president van Singapore beëdigd. Hij was op 30 aug. unaniem door het parlement voor dit ambt gekozen als opvolger van C.V. Devan Nair, die op 28 maart 1985 was afgetreden omdat hij als alcoholist niet langer in staat was zijn ambt uit te oefenen. In de tussenliggende periode waren opperrechter Wee Chong Jin (slechts twee dagen) en parlementsvoorzitter Yeoh Ghim Seng als waarnemend president opgetreden.
Wee Kim Wee, een journalist, was Hoge Commissaris van Singapore in Maleisië (1973-1980), ambassadeur in Japan (1980-1984) en president-directeur van de Singapore Broadcasting Corporation (sinds mei 1985).

(Vor.ber.pag. 752/1-1981)

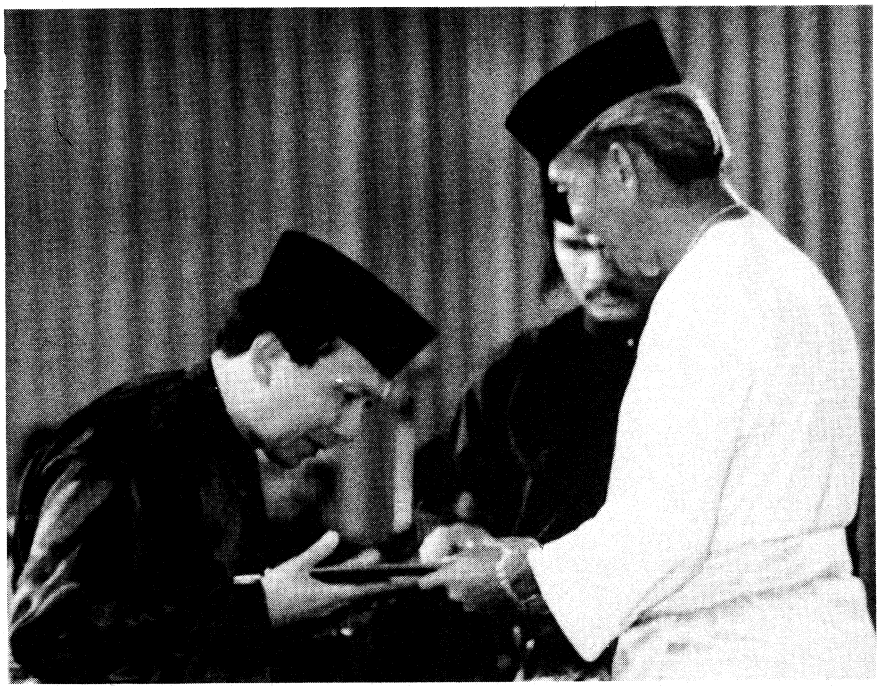

Rais bin Yatim (l.) ontvangt zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken uit handen van de Maleisische koning, sultan Mahmood Iskander (11 augustus 1986).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

FRANS-LIBISCHE CONFRONTATIE IN TSJAAD

Sinds januari 1984 is de Afrikaanse republiek Tsjaad de facto door de 16de breedtegraad in twee zones verdeeld. In het zuiden heerst de officiële regering van president Hissene Habre, die van Frankrijk en de Verenigde Staten financiële hulp en technische militaire bijstand ontvangt. De 16de breedtegraad werd door Frankrijk als ..rode lijn" beschouwd. die bij overschrijding door troepen van het in Noord-Tsjaad gevestigde bewind (GUNT) of door Libische strijdkrachten ,,automatisch" een tegenaanval zou uitlokken. Nadat GUNT-troepen in februari 1986 de ,,rode lijn" hadden overschreden. installeerde Frankrijk in het kader van de operatie „Epervier" een ,,afschrikkingsmacht" van ca. 1.000 militairen in de Tsjadische hoofdstad N'Djamena. Maar de militaire patstelling bleef bestaan. Frankrijk weigerde een ,,herovering" van het noorden door de Tsjadische regeringstroepen (FANT) te steunen.

In oktober 1986 trad een wijziging in de situatie in. toen Libië de president van de GUNT, Goukouni Oueddei, „uitschakelde". Gevechten tussen de Tsjadische facties in het noorden leidden op 11 december 1986 tot een Libische aanval op de troepen van Goukouni Oueddei (FAP).

Op 15 december 1986 startte Habre een tegenoffensief. Twee kolonnes van de FANT overschreden de 16de breedtegraad: de ene, ca. 1.200 man, trok naar het noord-westelijk berggebied van Tibesti; de andere, ca. 3.000 man, naar Fada, de hoofdstad van Ennedi. Aanvankelijk boekten de Libische troepen nog succes: in de nacht van 28 op 29 december 1986 veroverden zij Zouar (Tibesti).

Maar op 1 januari 1987 werd Zouar door strijders van FANT en FAP heroverd en op 2 januari arriveerden de regeringstroepen in Fada.

Op 4 januari bombardeerden vier Libische Mig-23 toestellen Arada (ten zuiden van de 16de breedtegraad), terwijl ook een bombardement op Oum Chalouba werd gemeld. Op 6 januari stelde de Libische ambassade in Parijs dat ,,als Libische troepen de 16de parallel moesten overschrijden, dat een uitzonderlijke vergeldingsactie was". die slechts in geval van een ,,nieuwe agressie" zou worden herhaald.

Op 7 januari gaf Frankrijk een ,,passend antwoord": 14 Mirages en Jaguars bombardeerden – evenals op 16 februari 1986 – de landingsbaan van Ouadi-Doum, een Libische basis in Noord-Tsjaad. Dezelfde dag wierp een Libisch vliegtuig enkele bommen af op Kouba-Olanga (bezuiden de 16 parallel). Frankrijk reageerde niet op deze ..vergissing".

Gevechten februari 1986. *Frans-*Libische confrontatie

Nadat de gevechten in Tsjaad vanaf maart 1985 nagenoeg waren gestaakt. begon in februari 1986 een nieuwe fase van de strijd in het noorden (pag. 126/1-'86).

Op 8 febr. 1986 evacueerden de regeringstroepen (FANT) van president Hissène Habre hun garnizoen uit Kouba-Olanga, omdat deze plaats vlak ten zuiden van de 16de breedtegraad door de terreinsomstandigheden ,,strategisch onverdedigbaar" was. Er bleef slechts een administratieve compagnie achter; de overige FANT-eenheden hergroepeerden zich in Koro Toro (vlak ten noorden van de 16de breedtegraad, maar binnen de z.g. ,,rode zone") en Bir-Soudan.

Op 10 febr. voerden troepen van de GUNT een aanval uit op Kouba-Olanga. Tegen middernacht werd de plaats door FANT-eenheden heroverd, die daarop een tegen-offensief ontketenden, waarbij zij, aldus Le Monde (3-4-'85), plannen ontdekten die hun in staat stelden de troepen van de GUNT in Ziguey te ,,verrassen". Zo slaagden zij erin de GUNT-aanval van 13 febr. op deze basis af te slaan.

Op 11 febr. vielen eenheden van de GUNT het FANT-garnizoen in Oum Chalouba (eveneens ten zuiden van de 16de breedtegraad) aan alsmede dat in Kalait. De regeringstroepen moesten zich terugtrekken, maar wisten beide plaatsen op 14 febr. te heroveren.

Nadat de Afrika-adviseur van de Franse president Mitterrand. Guy Penne, op 12 febr. in de Tsjadische hoofdstad N'Djamena door president Habre was ontvangen, deelde hij de volgende dag in Libreville (Gabon) mee dat Frankrijk zijn leveranties van wapens en materieei aan de Tsjadische regering zou versnellen vanwege ,,de zeer ernstige en zeer belangrijke gevechten' ten zuiden van de 16de breedtegraad. Op last van president Mitterrand vertrok de Franse minister van defensie, Paul Quiles, op 13 febr. 's avonds naar Tsjaad voor overleg met president Habre, die op 14 febr. het sturen van Franse troepen vroeg.

Op 16 febr. 's morgens voerden zeker tien in de Centraal Afrikaanse Republiek gestationeerde Franse Jaguars, begeleid door o.a. vier Mirage F-1-toestellen en KC-135 tankvliegtuigen, een bombardement uit op de 3800 meter lange landingsbaan van Ouadi-Doum in het uiterste noorden van Tsjaad (zie pag. 109/1 en 112/1-1986). De Franse minister van defensie Quiles zei op 16 febr. tegen journalisten dat de landingsbaan ,,sinds enkele maanden geschikt voor alle typen vliegtuigen"

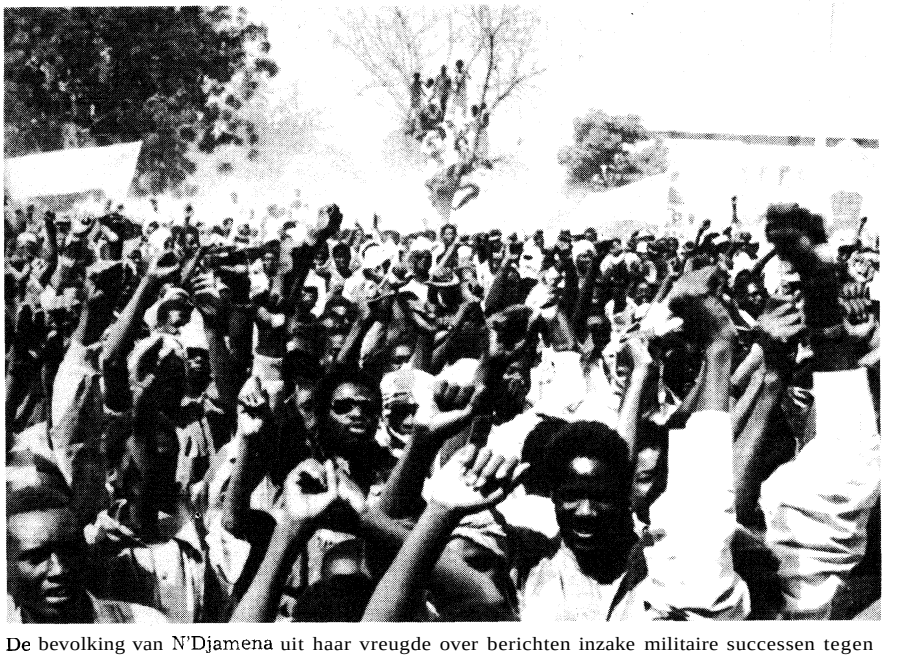

De bevolking van N'Djamena uit haar vreugde over berichten inzake militaire successen tegen Libische troepen in het Tibesti-gebergte op 5 januari 1987.

Weekblad 56ste jaargang No. 2877, pag. 42103-42118

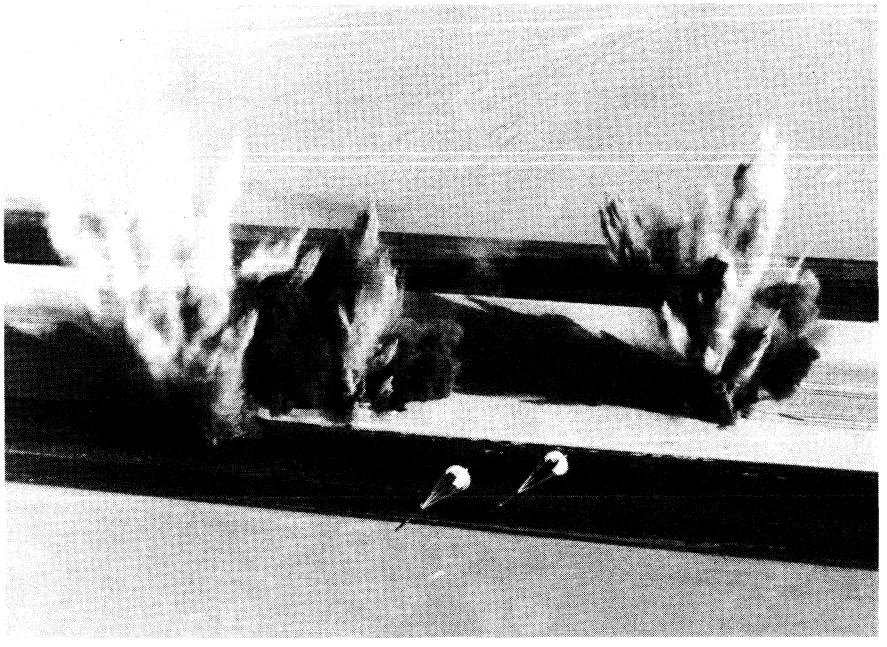

Een beeld van het bombardement van de landingsbaan in Ouadi-Doum op 16 februari 1986 door de Franse luchtmacht.

was en ,,een onmisbaar knooppunt'' voor de Libische logistieke steun aan de GUNT vormde. De Franse toestellen keerden ondanks de aanwezigheid van SAM-6 luchtdoelraketten alle behouden op hun basis terug; de landingsbaan was verwoest en voorlopig niet te gebruiken, aldus minister Quilès.

In Parijs verklaarde brigade-generaal Bernard de Litre op 20 febr. dat de Fransen na de successen van de Tsjadische regeringstroepen een Libische luchtaanval vreesden, vooral op de luchtbrug van Frankrijk naar N'Djamena. In Ouadi-Doum waren als SF-260 Marchetti-vliegtuigen en Mi-24 helikopters gestationeerd en de Fransen verwachten de komst van gevechtsvliegtuigen (Mig-25, Mig-23, Su-22 of Tupolew-22).

Franse en Amerikaanse militaire hulp. Operatie Epervier

Inmiddels waren in de nacht van 15 op 16 febr. al 200 Franse commando's in N'Djamena aangekomen om, ter versterking van de ca. 100 reeds aanwezige Franse militairen (zie pag. 10813-'86), het vliegveld van de Tsjadische hoofdstad te bewaken.

Op 17 febr. 's morgens wierp een vermoedelijk Libische Tupolew-22 bommenwerper vanaf grote hoogte vier bommen op het vliegveld van N'Djamena. Er vielen geen slachtoffers, maar de landingsbaan werd gedeeltelijk beschadigd zodat het vliegveld enkele uren onbruikbaar was. Pas op 19 febr. konden weer grote transporttoestellen landen.

Nog op 17 febr. kondigde minister Quilès de legering van een Franse ,,afschrikkingsmacht'' in Tsjaad aan. Maar dit betekende naar zijn zeggen geen herhaling van de ,,Operatie Manta'', waarbij tussen augustus 1983 en november 1984 ruim 3.000 Franse militairen in Tsjaad verbleven.

In het kader van de Franse hulpactie, de Operatie Epervier (Sperwer), werden in de nacht van 18 op 19 febr. zes Mirage F-1 toestellen en vier Jaguars op het vliegveld van N'Djamena gestationeerd. Het Franse contingent aldaar werd tot 500 man uitgebreid. Nog op 18 febr. werden langs het vliegveld Crotale-luchtafweerraketten geplaatst. De Operatie-Epervier stond onder bevel van luchtmacht-kolonel Hector Pissochet.

Bernard Kalb, de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, kondigde op 18 febr. een versnelling van de Amerikaanse militaire hulp aan Tsjaad aan. Hij doelde op de $ 6 mln die voor 1986 aan Tsjaad waren toegekend in de vorm van reserve-onderdelen (voor het C-130 transporttoestel), vrachtwagens, jeeps, lichte wapens en munitie. (Voor 1985 bedroeg de Amerikaanse militaire hulp *$ 5* mln.) Bovendien volgden 19 Tsjadische officieren een militaire opleiding in de VS.

Toen op 19 febr. een ,,onbekend'' vliegtuig boven N'Djamena vloog op 3.600 meter hoogte, stegen onmiddellijk Franse jagers op. De jacht werd beëindigd toen het vliegtuig werd geïdentificeerd als een Boeing-707 van een Soedanese luchtvaartmaatschappij. Het incident leidde tot kritiek op het functioneren van de Franse radarinstallatie, omdat de Boeing pas vlakbij het vliegveld was opgemerkt. Op 20 febr. werd materieel naar N'Djamena gezonden om het bereik van de radar te vergroten.

Op 21 febr. werden twee Libische krijgsgevangenen in het Tsjadische ministerie van voorlichting aan de internationale pers getoond. Onder hen was de Libische kapitein Abou Salam Ramadan die op 14 febr. tijdens de slag om Oum Chalouba gevangen was genomen. De Tsjadische minister van voorlichting, Soumaila Mahamat, stelde op 22 febr. dat er bij de jongste gevechten 1.000 Tsjadische rebellen, ,,Libische huurlingen'', gevangen waren genomen. Tien van hen werden die dag in N'Djamena aan de pers getoond.

Op 24 febr. landde een Amerikaans transporttoestel van het type C-141 in N'Djamena met Amerikaanse militaire hulp voor de Tsjadische regering. Op 27 febr. volgde een tweede C-141.

Op 25 febr. was de Franse ,,afschrikkingsmacht'' in N'Djamena tot 650 man uitgebreid met de komst van een compagnie van het 3de para-mariniersregiment (RPIMA) uit Bouar (Centraal Afrikaanse Republiek).

Op 28 febr. installeerde Frankrijk bij N'Djamena een batterij Hawk-luchtafweerraketten, die met gecharterde Amerikaanse C-5 **A** Galaxy transporttoestellen waren aangevoerd. Deze raketten dienden tot onderschepping van vliegtuigen tot een hoogte van 8.500 meter, terwijl de Crotale-raketten slechts doelen tot een hoogte van 4.000 meter konden bereiken.

Niet alleen werd eind februari 1986 melding gemaakt van verdere Libische troepenconcentraties in het noorden van Tsjaad, maar ook van een verontrustende concentratie van jachtvliegtuigen van de Libische luchtmacht op de basis Sebha in Zuid-Libië, aldus het weekblad VSD. Vanaf deze basis zou de Tupolew-22 op 17 febr. een aanval op het vliegveld van N'Djamena hebben uitgevoerd. Voorts werd toen bericht dat de herstelwerkzaamheden aan de landingsbaan in Ouadi-Doum vorderden, terwijl parallel aan de landingsbaan lopende aarden banen nog in gebruik waren; daarop landden transportvliegtuigen van de types Hercules C-130 en Antonow-12.

Op 2 maart werd een door Franse militairen bemande radarpost in Moussoro (ca. 250 km ten noordoosten van N'Djamena) operationeel. De bewaking werd verzorgd door een compagnie van de 3de RPIMA. Volgens *Le Monde* (2-3-'86) waren toen in totaal 150 Franse militairen in Moussoro en bijna 900 in N'Djamena.

Gevechten maart 1986

De *Financial Times* (5-3-'86) suggereerde dat president Habre mogelijk

een tegen-offensief beraamde om zijn geboortestad Faya Largeau en de rest van noordelijk Tsjaad te heroveren, die toen reeds bijna drie jaar in handen waren van door Libië gesteunde rebellen o.l.v. Goukouni Oueddei. Het moreel van Habre's troepen werd hoog genoemd, nadat deze erin waren geslaagd de aanvallen van de troepen van Goukouni Oueddei medio februari af te slaan. Bovendien was de gevechtskracht van de regeringstroepen versterkt door de levering van nieuwe Franse en Amerikaanse militaire uitrusting (ook al was die hoofdzakelijk voor defensieve doeleinden). Door de recente verzoening met kolonel Alphonse Kotiga, de leider van de ,,rode codo's'' in het zuiden (pag. 124/1-'86) en de belangrijkste nog overgebleven zuidelijke rebellenaanvoerder, was het zuiden voor het eerst in vele jaren ,,veilig'' en kon Habre het merendeel van zijn troepen aan het noordelijke front concentreren, aldus de Financial Times. Maar hij bleef Franse luchtsteun en logistieke hulp nodig hebben voor de herovering van het noorden, en het bleef de vraag hoe ver de Fransen daarbij wilden gaan.

Op 3 maart verlieten aanzienlijke versterkingen van de FANT de hoofdstad N'Djamena voor een opmars naar het noorden.
Op 5 maart overschreden GUNT-eenheden voor de tweede maal in 1986 de oostelijke bestandslijn langs de 16de breedtegraad voor een aanval op de regeringstroepen in Kalait en Oum Chalouba, die dit offensief blijkens een aankondiging in N'Djamena daags tevoren verwachtten.
Dit offensief op drie fronten werd, aldus Le Monde (7-3-'86), uitgevoerd door ca. 800 leden van het Armée Nationale de Libération (ANL), de militaire vleugel van de GUNT. De eerste ANL-kolonne, afkomstig uit Faya-Largeau, stuitte op 10 km ten noorden van Oum Chalouba op de FANT, die de rebellen na een gevecht van omstreeks een half uur terugdreef. De tweede kolonne, afkomstig uit Fada, splitste zich in twee groepen: een die rechtstreeks naar de FANT-basis in Kalait trok en een ander die via het oostelijker gelegen Ito Kalait moest aanvallen. Maar toen deze twee groepen vernamen dat de FANT vanuit Oum Chalouba een tegen-offensief was gestart, trachtten zij zich terug te trekken. Evenwel op 6 km van Kalait stuitten zij op de troepen van FANT-opperbevelhebber Hassan Djamous. Er volgden zeer hevige gevechten, waarbij de FANT op 6 maart het verloren gegane terrein had heroverd. Bij de achtervolging van de ,,in totale wanorde'' op de vlucht geslagen rebellen, rukten FANT-eenheden in noordelijke richting op tot 70 km benoorden Oum Chalouba en 50 km vanaf Kalait in de richting van Fada Terwijl de FANT melding maakte van een tiental doden en ca 50 gewonden zou het ANL meer dan 100 doden hebben achtergelaten, bovendien zouden 360 ,,rebellen'' gevangen zijn genomen

Volgens Le *Monde* (8-3-86) hadden ook elementen van de CDR (Conseil Démocratique Révolutionnaire) van Acheikh Ibn Omar rechtstreeks aan de gevechten deelgenomen (in tegenstelling tot de strijd van 10-14 februari). Tsjadische regeringsmilitairen leidden hieruit af dat de Libiërs voortaan een beroep zouden doen op al hun Tsjadische reserves. De Libische troepen, die met sterke eenheden in Faya-Largeau en Fada aanwezig zouden zijn, werden niet ingezet. Het Franse ministerie van defensie ontkende dat Franse gevechtsvliegtuigen in de gevechten hadden ingegrepen evenmin als de Libische luchtmacht. Wel hadden minstens twee Franse Mirage F-1 toestellen en acht Jaguars ,,verkenningsvluchten' uitgevoerd.
Het succes van het tegenoffensief van de regeringstroepen werd vooral toegeschreven aan hun numerieke meerderheid De FANT beschikte over 3 000 à 4 000 man, de tegenstander over nauwelijks 1 000 man

Op 7 maart hadden de regeringstroepen zich weer up hun uitgangsposities teruggetrokken Toen meldde de regering dat haar troepen 864 rebellen hadden gedood en 456 gevangen hadden genomen

Op 13 maart werd te Washington meegedeeld dat president Reagan opdracht had gegeven met spoed voor $ 10 mln militaire hulp aan de Tsjadische regering te leveren om de aanvallen van de door Libië gesteunde rebellen af te weren.

Op 17 maart maakte de generale staf van de FANT bekend dat een ,,patrouille van Libische provocateurs'' eerder die dag op 30 km ten noordoos-

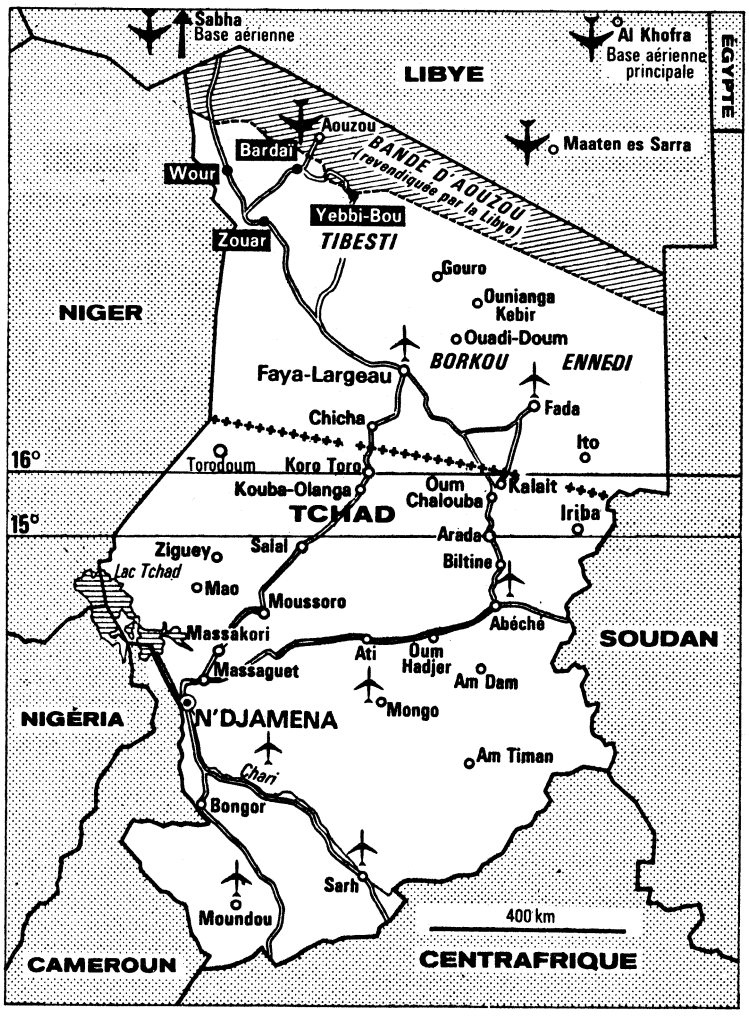

(Le Monde)

ten van Koro Toro was onderschept en ,,naharde gevechten (was) vernietigd''. De aanvallers waren krachtens ,,het recht van achtervolging'' achternagezeten tot hun basis in Chicha (ca. 85 km ten noorden van Koro Toro en ca. 100 km ten noorden van de 16de breedtegraad) die ,,voor 100%'' was verwoest. Bij de gevechten van 17 maart zouden 235 soldaten van de GUNT zijn gedood, waaronder acht ,,blanke Libiërs'', en 186 gevangen zijn genomen, incl. vijf ,,blanke Libiërs'', aldus officiële mededelingen uit N'Djamena.
Maar volgens Le Monde (3-4-'86) hadden zeker 600 man van het Tsjadische regeringsleger onder bevel van Hassan Djamous de aanval op Chicha geopend krachtens een besluit van president Habre, zonder de Franse commandant van de operatie-,,Epervier'' ervan in kennis te stellen. De Franse troepen, op het laatste moment door hun inlichtingendiensten op de hoogte gesteld, moesten op last van Parijs de loop der gebeurtenissen afwachten. Parijs wilde de dag na de Franse parlementsverkiezingen niet interveniëren. De gevreesde tussenkomst van de Libische luchtmacht ter verdediging van Chicha bleef uit, dankzij een zandstorm, aldus Le Monde.

Voormalige ,,rebellen'' in regering

Bij een reorganisatie van zijn regering op 23 maart 1986 benoemde president Habre een aantal voormalige ,,rebellen''. Generaal Djibril Négué Djogo, voormalig stafchef van de GUNT en voorzitter van het Front Démocratique du Tchad (FDT), werd minister van justitie. Op 23 dec. 1985 was een verzoeningsakkoord tussen de Tsjadische regering en het FDT ondertekend (pag. 12512-'86). Ook twee andere FDT-vertegenwoordigers deden hun intrede in de regering: Hissene Grinky als minister van cultuur, jeugd en sport en Ngarnayal Mbailemdana als minister van financiën en informatica.

Sergeant Pierre Tokinon, de voormalige leider van de ,,rodecodo's'', die op 4 sept. 1985 een vredesakkoord met de regering had getekend (pag. 125/1-'86), werd staatssecretaris van openbare diensten (gezondheid).
Voorts kregen twee vertegenwoordigers van het Comité d'Action et de Concertation van de CDR (CAC-CDR) ministersposten.
Een tiental ministers verliet de regering, onder wie Elie Roumba (financiën) en Abba Siddick (onderwijs). Soumaila Mahamat werd als minister van voorlichting vervangen door Moumine Hamidi en nu benoemd tot minister in het bureau van de president, belast met planning. De portefeuille defensie, oud-strijders en oorlogsslachtoffers nam president Habre in eigen beheer.

Goukouni Oueddei ziet af van ontmoeting met Habre

De president van Senegal en tevens voorzitter van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE), Abdou Diouf, bevestigde op 13 maart 1986 in Wenen dat ,,in de komende weken'' een ontmoeting zou kunnen plaatsvinden tussen president Habre en GUNT-leider Goukouni Oueddei. Zij zouden elkaar ,,in beginsel in Kongo'' ontmoeten in aanwezigheid van president Diouf en diens Kongolese ambtgenoot Denis Sassou Nguesso, die door de OAE met een verzoeningsmissie inzake Tsjaad was belast (zie o.a. pag. 10713 e.v.-'86). Maar Ibrahim Mala, ,,minister van voorlichting'' van de GUNT, liet dezelfde dag in een communiqué vanuit Bardai weten dat deze informatie een ,,vertragingsmanoeuvre van het Franse imperialisme'' vormde met het doel de inspanningen van de OAE te ,,saboteren''.
Op 27 maart arriveerde president Habre met een regeringsdelegatie in de Kongolese hoofdstad Brazzaville, waar hij werd ontvangen door president Sassou Nguesso, terwijl ook een ontmoeting met de Senegalese president Diouf, die dezelfde dag aankwam, op het programma stond. Volgens Kongolese bronnen werd ook Goukouni Oueddei verwacht; hij zou in Loubomo, in het zuidwesten van Kongo, een ontmoeting met Habre hebben.
Maar op 28 maart meldden GUNT-woordvoerders dat hun ,,president'' niet naar Kongo zou komen.
President Diouf verklaarde op 29 maart te Dakar dat Goukouni Oueddei ,,zich niet aan zijn woord houdt of misschien onderworpen is aan een wil die sterker is dan de zijne''. Volgens Diouf had Goukouni Oueddei zich eerder bereid verklaard Habre te ontmoeten ,,ongeacht waar, ongeacht wanneer (en) zonder voorwaarde''. In N'Djamena meende president Habre dat ,,kolonel Kadhafi deze lieden (Goukouni Oueddei en zijn delegatie) heeft belet te komen''. Van de kant van de GUNT werd het niet doorgaan van de ontmoeting ook geweten aan president Habre vanwege diens ,,pretenties'', d.w.z. de protocolkwestie. Goukouni Oueddei had steeds geweigerd te fungeren als een opponent tegenover de ,,legitieme'' president Habre.

Verdere Franse en Amerikaanse hulp aan Tsjadische regering

Op 2 mei 1986 ondertekenden de Franse minister van ontwikkelingssamenwerking, Michel Aurillac, en de Tsjadische ambassadeur in Parijs, Ahmad Allam-Mi, een conventie voor begrotingshulp aan de Tsjadische regering ten bedrage van 15 mln francs. Deze hulp vormde een aanvulling op die welke in twee op 17 maart ondertekende conventies was geregeld, resp. van 15 mln en 24,5 mln francs.
Op 13 mei schonken de Verenigde Staten de Tsjadische regering twee Hercules C-130 transportvliegtuigen alsmede een voorraad onderdelen. Volgens de Amerikaanse ambassade in N'Djamena maakte deze schenking deel uit van de op 13 maart aangekondigde noodhulp van $ 10 mln.

Aftreden Kamougue

Op 19 juni 1986 maakte kolonel Wadal Abdelkader Kamougue te Parijs bekend dat hij zijn functie van vicepresident van de GUNT had neergelegd. Hij verklaarde beschikbaar te zijn om ,,met andere Tsjadiërs te zoeken naar een ander kader voor een regeling''. In de mening dat zijn aftreden ,,elke juridische basis'' aan de GUNT ontnam, wilde hij ,,structuren'' ontwikkelen ,,geschikt voor de integratie van alle Tsjadische gemeenschappen''. Daartoe stelde hij ,,een formule van het genre van Lagos'' voor. (De op 21 aug. 1979 door elf Tsjadische facties ondertekende akkoorden van Lagos leidden tot de instelling van een overgangsregering van nationale eenheid of GUNT.)In dit verband wilde hij ook met president Habre spreken.
Volgens een communiqué van de GUNT had Kamougue ,,ondubbelzinnig het kamp van de vijanden van het Tsjadische volk'' gekozen. Le Monde (24-6-'86) tekende hierbij aan dat de invloed van Kamougue sinds verscheidene jaren duidelijk was afgenomen.

Spanningen binnen de GUNT. Ibn *Omar* in conflict met Goukouni Oueddei

Le Monde (18-8-'86) berichtte dat de Conseil Démocratique Révolutionnaire (CDR), een van de componenten van de GUNT, had besloten ,,zijn samenwerking'' met deze ,,regering'' ,,op te schorten'' vanwege ,,de afpersingen, martelingen en fysieke liquidaties'' waaraan zij zich schuldig had gemaakt.
De secretaris-generaal van de CDR, Acheikh Ibn Omar, verklaarde op 15 aug. tegenover Radio-France Internationale dat hij ,,solidair'' bleef ,,met de andere strijdende en politieke krachten geassocieerd in de GUNT, met inbegrip van die welke onder het gezag van Goukouni Oueddei vielen''. In beginsel was hij voor onderhandelingen

met de regering van N'Djamena, maar Ibn Omar weigerde op de uitnodiging van Habre in te gaan om naar Tsjaad terug te keren.

Op 26 aug. meldde de Tsjadische radio dat de aanhangers van Ibn Omar zich na felle gevechten met de aanhangers van Goukouni Oueddei op 22 aug. meester hadden gemaakt van de plaats Fada. De daar aanwezige Libische troepen hadden een strikte neutraliteit in acht genomen, terwijl de Libische autoriteiten een bemiddelingspoging zouden hebben ondernomen om de beide, in Tripoli aanwezige, leiders met elkaar te verzoenen. Volgens radio-N'Djamena braken de gevechten uit, nadat bekend was geworden dat Ibn Omar in Tripoli onder huisarrest was gesteld (zie ook pag. 123/3-'86).
Op 20 sept. kondigde Kamougue, die sinds bijna twee maanden in Ivoorkust verbleef, aan dat er vóór het einde van de maand in een Afrikaanse hoofdstad een bijeenkomst zou worden gehouden van alle facties die met Goukouni Oueddei hadden gebroken. Maar verder nieuws bleef uit.
Op 6 okt. maakte de CDR te Parijs bekend dat de gevechten in Fada waren hervat. Dit maal intervenieerden de Libische troepen op 6 en 7 okt. ten gunste van de CDR, die opnieuw zijn tegenstanders zou hebben verslagen (Le Monde 18-10-'86).

Op 16 okt. werd in Parijs een uit Tripoli afkomstig communiqué gepubliceerd, waarin de GUNT zich uitsprak voor ,,de opening van onderhandelingen met de groep van N'Djamena", d.w.z. de regering van Hissène Habre.
In dit communiqué werd namens de GUNT o.a. gesteld: ,,Sinds de maand augustus 1986 maakt de GUNT een zeer ernstige crisissituatie door, die zich in het terrein uit door hevige gevechten in het noorden, in Fada, tussen gewapende elementen van de CDR en de andere troepen van de coalitieregering. Met het oog op deze situatie is een buitengewone ministerraad op 15 okt. in Tripoli bijeengekomen, onder voorzitterschap van Goukouni Oueddei. om te trachten de consequenties uit deze crisis te trekken. Tegenover de bedreigingen van buitenaf inzake scheuring en verdeling van Tsjaad (eist de GUNT onderhandelingen) om een globale oplossing voor de crisis te vinden en zo een eind te maken aan zoveel jaren van lijden voor het Tsjadische volk."

Op 17 okt. verklaarde Goukouni Oueddei zich voor Radio France Internationale bereid een compromis met Hissène Habre te zoeken ,,zelfsals deze wil onderhandelen als staatshoofd". Overigens noemde Goukouni Oueddei zich in zijn telefoongesprek met de Franse zender een ,,gevangene" van zijn Libische gastheren.
Op 19 okt. verklaarde de directeur van het kabinet van Goukourii Oueddei, Kailan Ahmet, tijdens een bezoek aan Parijs dat alle telefoonverbindingen met de GUNT-leider waren afgesneden, dat zijn residentie (in Tripoli) door Libische tanks was omsingeld en dat alle Tsjadische bezoekers systematisch werden gearresteerd. In de nacht van 18 op 19 okt. zouden korte schietpartijen hebben plaatsgevonden tussen Libische militairen en gardeleden van de GUNT-leider, aldus woordvoerders van Goukouni Oueddei in Parijs op 20 oktober. Bovendien zouden Libische troepen in de Tibesti (Noordwest-Tsjaad) posities van de troepen van Goukouni Oueddei bombarderen.
Maar Acheikh Ibn Omar ontkende in Brazzaville (Kongo) dat er zulke gevechten hadden plaatsgevonden, want ,,Goukouni Oueddei heeft praktisch geen enkele strijdmacht in het terrein".
Op 22 okt. verklaarde Ibn Omar zich te Brazzaville bereid tot een ontmoeting met de Tsjadische president Habre, omdat ,,geenenkele militaire oplossing mogelijk is" in Tsjaad.
Dezelfde dag deed president Habre een beroep op de Libische leider Kadhafi het besluit te nemen ,,vrede met ons te sluiten".
Op 24 okt. werd een wapenstilstand gesloten tussen de aanhangers van Goukouni Oueddei en de regering van president Habre, kort nadat de Libische troepen bombardementen hadden uitgevoerd op posities van de GUNT in Fada. Dit deelde de ,,minister van buitenlandse zaken" van de GUNT, Adoum Togoi, op 9 nov. in Parijs mee.

Habre bepleit herovering noorden. Goukouni Oueddei neergeschoten en gearresteerd? Libische militaire acties in Noord-Tsjaad gemeld

In een toespraak tot duizenden aanhangers in N'Djamena verklaarde president Habre op 26 okt. 1986 dat zijn politieke beweging, de Union Nationale pour l'Indépendance et la Révolution (UNIR, zie pag. 104/3-'86), alles in het werk zou stellen om het noorden van het land te heroveren. Hij riep op tot ,,de bevrijding van Tsjaad tot aan Aouzou" en voegde daaraan toe dat hij de de facto verdeling van Tsjaad langs de 16de breedtegraad niet zou aanvaarden. Voorts eiste de Tsjadische minister van buitenlandse zaken, Gouara Lassou .,zondervoorwaarde de evacuatie van de Libische troepen" uit Tsjaad, waarbij hij op Frankrijk een beroep deed ,,zich nog meer aan de zijde van het Tsjadische volk te scharen om de delen van zijn door het Libische leger bezet grondgebied te bevrijden".
Dezelfde dag sprak de militaire leider van de CDR, Adoum Manani, zich uit tegen het openen van onderhandelingen zonder voorwaarden vooraf met de autoriteiten van N'Djamena.

Op 30 okt. bevestigde Kailan Ahmet, de woordvoerder van Goukouni Oueddei, te Parijs dat de aanhangers van Goukouni Oueddei ,,een compagnie van het Libische leger gevangen" hadden genomen in het gebied van Zouar (Noordwest-Tsjaad).

Op 1 nov. maakte Kailan Ahmet in Parijs bekend dat Libische militairen op 30 okt. hadden getracht Goukouni Oueddei uit zijn residentie in Tripoli mee te nemen naar een onbekende bestemming voor een gesprek met kolonel Kadhafi. Toen de GUNT-leider dit weigerde, trokken de Libische militairen hun wapens en volgde een vuurgevecht waarbij Goukouni Oueddei ,,zwaar gewond" werd en zijn vier lijfwachten plus twee Libiërs werden gedood, aldus Kailan Ahmet. Vervolgens zou Goukouni Oueddei naar een onbekende plaats zijn overgebracht.

Op 5 nov. meldde Kailan Ahmet dat Goukouni Oueddei niet meer in levensgevaar verkeerde en dat ca. vijftig GUNT-leden die de laatste dagen waren gearresteerd in een gevangenis te Tripoli waren gedetineerd.
Eveneens op 5 nov. kondigde de Franse minister van ontwikkelingssamenwerking, Michel Aurillac, tijdens een bezoek aan N'Djamena een lichte versterking van het Franse contingent in het kader van de Operatie Epervier aan.

Eerder was op 22 aug. vanuit Parijs gerneid dat een deel van de op het vliegveld van N'Djamena gestationeerde Franse jachtvliegtuigen was teruggetrokken en dat het Franse troepencontingent van ruim 1.000 tot ca. 700 man was gereduceerd (NZZ 25-8-'86).
Nadat de Franse minister van defensie, André Giraud, op 31 aug. de mogelijkheid had geopperd dat Frankrijk Hissene Habre zou helpen en steunen bij de herovering van Noord-Tsjaad, had de woordvoerder van de Franse premier Chirac, Denis Baudouin, op 4 sept. duidelijk gesteld dat aan een herovering met Franse militaire steun niet te denken viel.

Op 7 nov. verklaarde de Franse premier Chirac: ,,De situatie in Tsjaad is gewijzigd, maar het is uitgesloten dat Frankrijk ten noorden van de 16de breedtegraad intervenieert. Tsjaad moet zijn onafhankelijkheid en eenheid hervinden, maar een militaire interventie is niet de beste manier om dat te bereiken."

Op 10 nov. werd in een verklaring van het bureau van president Habre be-

kendgemaakt dat Libië een ,,onafgebroken bombardement op de plaatsen Gouro, Ounianga en Gourma'' had gelanceerd met behulp van zware tanks van Sowjet-makelij alsmede Sukhoi en Tu-22 gevechtsvliegtuigen. Daarbij zouden honderden mensen zijn omgekomen.
Westerse diplomaten stelden dat deze claims onmogelijk te verifiëren waren. Zij suggereerden dat president Hahre mogelijk trachtte Libié in diskrediet te brengen met het oog op de komende Frans-Afrikaanse topconferentie te Lomé, terwijl andere waarnemers meenden dat hij Frankrijk zo wilde overhalen om te helpen bij de herovering van het noorden.
Op 11 nov. ontkende de Libische ambassade in Frankrijk de berichten over Libische bombardementen. Tripoli meldde dat er juist overleg aan de gang was over de vorming van een nieuwe regering van nationale eenheid in Tsjaad.

Op 12 nov. sloot de Franse president Mitterrand in een interview met RFI de hulp van Franse troepen bij de herovering van Noord-Tsjaad door Hissène Habre uit, maar deze zou daarbij wel logistieke hulp van Frankrijk krijgen, zo stelde Mitterrand. Letterlijk zei hij: ,,Er zal geen sprake zijn van een Franse militaire ingreep, maar er zal ongetwijfeld hulp geboden worden door Frankrijk om Tsjaad te doen beschikken over de middelen voor de herovering van de totaliteit van haar grondgebied.'' (Volkskrant 15-11-'86).

In een interview met de radio van Kameroen bevestigde de Tsjadische president Habre, aldus Reuter (14-11-'86) dat er contacten bestonden tussen zijn regering en de Forces armées populaires (FAP) van Goukouni Oueddei om een eind te maken aan de burgeroorlog in Tsjaad. Volgens Habre stonden de FAP niet langer in dienst van Libië.
Op 14 nov. maakte het Tsjadische opperbevel in N'Djamena bekend dat Libische troepen sinds 12 nov. de FAP in het noordoosten van Tsjaad bestookten met vliegtuigen, tanks, raketwerpers en artillerie. De FAP-eenheden zouden de Libische aanvallen op 7 km van Fada hebben afgeslagen. Daarbij zouden 200 Libische soldaten zijn gedood; een Libisch gevechtsvliegtuig zou zijn neergeschoten en drie Libische tanks zouden zijn vernietigd.

Frans-Afrikaanse top in Lomé. Verklaringen Mitterrand en Habre

Op 14 en 15 nov. 1986 vond in de Togolese hoofdstad Lomé de 13de Frans-Afrikaanse topconferentie plaats. Er namen 39 delegaties, met 20 Afrikaanse staatshoofden en regeringsleiders alsmede de Franse president Mitterrand en diens premier Chirac, aan de conferentie deel die door het Tsjadische conflict werd beheerst.
Aan het slot van de topconferentie verklaarde president Mitterrand dat het uitgesloten was dat president Habre Franse militaire hulp zou krijgen als hij een aanval op Libische posities in het noorden van Tsjaad zou ondernemen. Een dergelijke Franse hulp zou contra-produktief zijn met het oog op de nationale verzoening in Tsjaad. Wel zou Frankrijk aan Tsjaad meer militaire voorraden leveren ter ondersteuning van Habre's pogingen nationale verzoening tot stand te brengen waarmee hij al resultaten heeft bereikt die ,,nog maar drie jaar geleden moeilijk voorstelbaar waren''. ,,Maar we bevelen geen frontale aanval op het noorden aan ...en Frankrijk zal zich niet in de strijd laten meeslepen als er onvoorzichtige acties op touw worden gezet'', aldus de Franse president. (Reuter).

Eveneens op 15 nov. zei president Habre in Lomé dat de Tsjadische regeringstroepen thans ,,zij aan zij'' stonden met de aanhangers van Goukouni Oueddei. Maar hij ontweek de vraag of de regeringstroepen de eenheden van Goukouni daadwerkelijk steunden in de gevechten bij Fada. Wel merkte hij op: ,,De 16de breedtegraad bestaat voor ons niet.'' Voorts onthulde Habre dat hij in de Togolese hoofdstad een ontmoeting had gehad met Kailan Ahmet. Volgens een Tsjadische bron in Lomé zouden de regeringstroepen de aanhangers van Goukouni Oueddei voorzien van wapens en munitie, die door Frankrijk waren geschonken. Eerder had Mitterrand uiting gegeven aan zijn ,,gevoel'' dat Habre ,,reeds de strijd van de Tsjadische elementen van het noorden steunt''.
Overigens uitte Habre zijn teleurstelling over het Franse besluit geen luchtsteun of andere militaire hulp te verschaffen boven de 16de breedtegraad. Hij voegde daaraan toe: ,,Wij zijn bereid elke hulp te accepteren, zelfs van de duivel, zelfs van de Sowjet-Unie, om het noorden te herwinnen.'' Inmiddels had de Tsjadische regering besloten haar ambassade in Moskou te sluiten, mede omdat zaakgelastigde Robinane Madjiadingar (sinds dec. 1981 in Moskou) door de Sowjets nooit was aanvaard als vertegenwoordiger van het nieuwe regime-Habre.

Op 17 nov. maakte het Tsjadische opperbevel bekend dat de vorige dag een Libische jachtbommenwerper door de FAP boven Noord-Tsjaad was

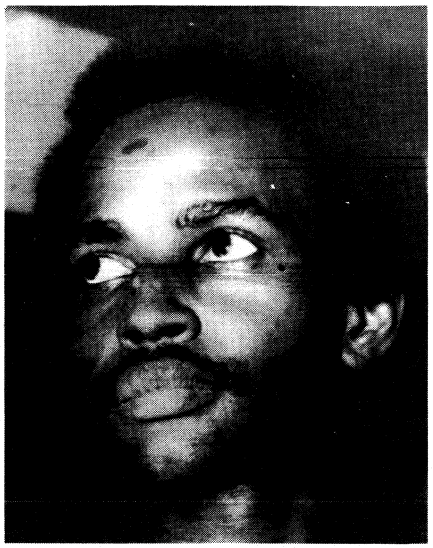

Acheikh Ibn Omar

neergeschoten en dat Libische eenheden op 16 nov. een aanval op de plaats Sherda hadden gelanceerd.

Goukouni Oueddei als GUNT-leider vervangen door Acheikh Ibn Omar

Op 18 nov. 1986 werd Acheikh Ibn Omar, de leider van de CDR, tot president van de GUNT benoemd in plaats van Goukouni Oueddei. Volgens de GUNT-,,ministervan buitenlandse zaken'', Facho Balam, was dit besluit genomen tijdens een vijfdaagse bijeenkomst in Cotonou (Benin) van zeven facties van de Tsjadische oppositie.
Voorts was Nadjita Beassoumal tot vice-president van de GUNT benoemd en was Mahamat Issa Idriss leider van de FAP geworden in plaats van Goukouni Oueddei.
Diens aanhangers, zoals GUNT-lid Adoum Togoi, weigerden de besluiten van Cotonou te erkennen. Deze hadden huns inziens geen enkele juridische waarde.

Voortdurende strijd in Noord-Tsjaad

Op 4 dec. beschuldigde Kailan Ahmet in Parijs het Libische leger ervan gifgas en fragmentatiebommen te gebruiken om het verzet van de FAP te breken.

Op 11 dec. 's avonds meldde radio-N'Djamena dat Libische troepen in het noorden van Tsjaad een offensief waren begonnen tegen aanhangers van Goukouni Oueddei. De strijd zou vooral woeden rond Bardai, op ca. 120 km ten zuiden van de Aouzou-strook. De daar gelegerde troepen van Goukouni Oueddei zouden de eerste aanval hebben afgeslagen en daarbij 45 Libiërs hebben gedood.

NEDERLAND

HERZIENING STELSEL SOCIALE ZEKERHEID

Op 1 januari 1987 is een herziening van het stelsel van sociale zekerheid in werking getreden.
Over deze herziening is enkele jaren gediscussieerd. Van de zijde van het kabinet werd aan deze discussie deelgenomen sinds 25 mei 1983, toen de toenmalige staatssecretarissen van sociale zaken, De Graaf en Kappeyne van de Coppello, de Sociaal-economische raad (SER) en de Emancipatieraad een adviesaanvraag toezonden over herziening van de sociale zekerheid, met daarin een uitgewerkt voorstel met betrekking tot de vormgeving van de uitkeringsregelingen (pag. 629/1 e.v.-1983).

Afgerond werd deze discussie op 13 mei 1986, toen de Tweede Kamer in meerderheid akkoord ging met zes wetsontwerpen, waarmee de herziening van het stelsel van sociale zekerheid haar beslag kreeg.

De wetsvoorstellen, waarmee de Tweede Kamer op 13 mei 1986 instemde, waren de volgende:

1. Verzekering van werknemers tegen de geldelijke gevolgen van werkloosheid (Werkloosheidswet).
De meerderheid van de Tweede Kamer, die hiervoor stemde. bestond uit de fracties van CDA en VVD en de heer Wagenaar.
2. Verlening van toeslagen tot het relevante sociaal minimum aan uitkeringsgerechtigden op grond van de Werkloosheidswet, de Ziektewet, de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet, de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening militairen, die één of meer personen tot hun financiele last hebben.
Voor dit wetsontwerp stemden de fracties van CDA, VVD, D'66 en de heer Wagenaar.
3. Wijziging van de Algemene Ouderdomswet (gelijkstelling niet-gehuwde personen met gehuwden of echtgenoten).
Voor stemden CDA, VVD, RPF en de heer Wagenaar.
4. Wijziging van de Algemene Bijstandswet met betrekking tot de gelijke behandeling van mannen en vrouwen en gelijkstelling van niet-gehuwde personen met gehuwden.
Voor stemden CDA, VVD, RPF en de heer Wagenaar.
5. Het treffen van een inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers van wie het recht op een uitkering op grond van de Werkloosheidswet is geëindigd (Wet iiikomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers).
De meerderheid, die hiervoor stemde bestond uit CDA, VVD, RPF, GPV en de heer Wagenaar.
6. Intrekking van de Werkloosheidswet, invoering van een nieuwe Werkloosheidswet en een aantal andere wetten, alsmede de in het kader van die intrekking en invoering te treffen overgangsregelingen en de daarmee verband houdende wijzigingen van een aantal wetten en regelingen (Invoeringswet stelselherziening sociale zekerheid).
De voorstemmende meerderheid bestond uit CDA, VVD, RPF. SGP en de heer Wagenaar.

Voor wat betreft de consequenties voor de inhoud van het stelsel van sociale zekerheid, die de aangebrachte veranderingen met zich mee brachten, zij men verwezen naar de brochure, die de voorlichtingsdienst van het ministerie van sociale zaken eind 1986 in heel Nederland huis aan huis heeft doen verspreiden.

SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JANUARI 1987

Tweede en Eerste Kamer hebben het kabinetsvoorstel goedgekeurd om het minimumloon en de sociale uitkeringen in 1987 te bevriezen. Op grond daarvan zijn de uitkeringen, daglonen en premiepercentages volgens onderstaand overzicht vastgesteld.

Ondanks de bevriezing stijgen de netto uitkeringen in het algemeen licht door een verlaging van de premie en belastingdruk.
De bevriezing geldt niet voor de kinderbijslag. De kinderbijslagbedragen zullen in 1987 worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Aangezien de prijzen zijn gedaald, betekent dit dat de kinderbijslagbedragen worden verlaagd.
Zoals bekend treedt op 1 januari 1987 het nieuwe stelsel van sociale zekerheid in werking. Belangrijke wijzigingen zijn de vervanging van de bestaande Werkloosheidswet (WW) en de Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV) door één nieuwe Werkloosheidswet (NWW) en de vervanging van de minimumdagloonbepalingen in de verschillende wetten door één Toeslagenwet.
Voor werklozen die op 31 december 1986 al een uitkering hebben. gelden overgangsmaatregelen.

In de meeste gevallen verandert de duur en de hoogte van hun uitkering niet.

AOW en AWW

De bruto uitkeringen op grond van de Algemene Ouderdomswet en de Algemene Weduwen- en Wezenwet blijven met ingang van 1 januari 1987 nagenoeg ongewijzigd. Deze uitkeringen zijn op netto basis gekoppeld aan het minimumloon. Vanaf 1 januari 1987 wordt het bruto minimumloon bevroren. Door een wijziging van sociale premies en belasting zullen de netto bedragen vanaf die datum echter hoger zijn dan in het afgelopen jaar. Als gevolg hiervan zullen ook de netto AOW-pensioenen per 1 januari 1987 hoger uitkomen.
Het AOW-pensioen voor gehuwden met een volledige toeslag is netto gelijk aan het netto minimumloon. Het netto ongehuwdenpensioen komt overeen met 70% van het netto minimumloon.
Met ingang van 1 januari 1987 hebben éénoudergezinnen recht op een AOW-pensioen van ongeveer 90% van het netto minimumloon. Het gaat hier om ongehuwde bejaarden met een kind voor wie zij kinderbijslag ontvangen en dat jonger is dan 18 jaar.

AOW	bruto maand-uitkering	bruto vakantie-uitkering per maand
Gehuwde bejaarden zonder toeslag	*f* 799,47	*f* 48,40
Gehuwde bejaarden met toeslag	*f* 1.598,94	*f* 96,79
Ongehuwde bejaarden	*f* 1.106,21	*f* 67,76
Ongehuwde bejaarden met kinderen jonger dan 18 jaar	*f* 1.439,05	*f* 87,11

AWW	bruto maand-uitkering	bruto vakantie-uitkering per maand
Weduwen met kinderen	f 1 598,94	f 96,79
Weduwen zonder kinderen	f 1 106,21	*j* 67.76
Wezen tot 10 jaar	f 353.99	f 21 68
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 530,98	f 32,52
Wezen van 16 tot 27 jaar	*f* 707,97	*f* 43,37

Kinderbijslag

De prijzen zijn in de periode april 1986 – oktober 1986 gemiddeld met 0,82% gedaald. Als gevolg daarvan zal de kinderbijslag per 1 januari 1987 met eenzelfde percentage worden verlaagd. Per die datum wordt tevens de volgende stap gezet op weg naar een leeftijdsafhankelijke kinderbijslag. Een en ander leidt tot kinderbijslagbedragen per 1 januari 1987 als in de tabel.

Uit de tabel blijkt dat voor kinderen van 0 t/m 5 jaar twee percentages mogelijk zijn. Het percentage van 75 geldt voor kinderen die vóór 1 januari 1983 zijn geboren en die – voor het recht op kinderbijslag – niet het oudste kind in het gezin zijn en ook nimmer het oudste kind in het gezin zijn geweest.
Het percentage van 70 geldt voor alle overige kinderen van 0 tot en met 5 jaar.
In verband met de invoering van een nieuw stelsel van studiefinanciering is het recht op kinderbijslag voor kinderen van 18 tot 27 jaar afgeschaft. Echter, heeft een kind van 18 tot 27 jaar geen recht op studiefinanciering, dan kan toch nog recht op kinderbijslag bestaan.

AAWIWAO

Vanaf 1 januari 1987 geldt nog slechts één grondslag, waarnaar de uitkeringen op grond van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet worden berekend. De midden en hoge grondslag komen te vervallen. In plaats daarvan kunnen mensen van wie de uitkering onder het voor hen geldende sociaal minimum komt, een beroep doen op de nieuwe Toeslagenwet.
Voor mensen die op 31 december 1986 al een AAW-uitkering ontvangen, gelden overgangsmaatregelen.
De grondslag van de AAW komt overeen met het bruto minimum(jeugd)loon per dag. Per 1 januari 1987 is de grondslag:

voor 23-jarigen en ouder	f 91,74
voor 22-jarigen	f 77.98
voor 21-jarigen	f 66,51
voor 20-jarigen	f 56,42
voor 19-jarigen	f 48,16
voor 18-jarigen	f 41,74

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WAO worden berekend, zullen per 1 januari 1987 worden bevroren. Als gevolg van een daling van premie- en belastingdruk zullen de netto bedragen in de meeste gevallen vanaf die datum wel iets hoger zijn dan in 1986.
Ook voor de WAO geldt dat als de uitkering lager is dan het sociaal minimum. een toeslag kan worden aangevraagd op grond van de Toeslagenwet.

Alleen de uitkeringspercentages bij een arbeidsongeschiktheid van 65%-80% en van 55%-65% zijn lager geworden. Voor mensen die op 31 december 1986 al een AAW/WAO-uitkering ontvangen en 55%-65% of 65%-80% arbeidsongeschikt zijn, is een overgangsmaatregel getroffen die een inkomensachteruitgarig voorkomt.
De uitkeringspercentages bij de overige arbeidsongeschiktheidsklassen zijn ongewijzigd gebleven of verhoogd. Deze percentages zullen per 1 januari 1987 zowel voor oude als nieuwe gevallen gelden.

Kinderbijslagbedragen per kind bij verschillende gezinsgrootten met ingang van 1 januari 1987 (in guldens, per kind, per kwartaal):

	0 t/m 5 jaar	6 t/m 11 jaar	12 tim 17 jaar	18 t/m 27 jaar
Gezinnen met:	70%	75%	100%	127.5%
1 kind	f 202,69	f 217,17	f 289,56	f 369,18	f 298,02
2 kinderen	f 265,85	f 284,83	f 379,78	f 484,22	f 390,88
3 kinderen	f 284,66	f 305,00	f 406,66	f 518,50	f 418,55
4 kinderen	f 310,94	f 333,15	f 444,20	f 566,35	f 457,18
5 kinderen	f 326,70	f 350,03	f 466,71	f 595,05	f 480,35
6 kinderen	f 343,88	f 368,44	f 491,25	f 626,34	f 505,61
7 kinderen	f 356,15	f 381,59	f 508,79	f 648,70	f 523,66
8 kinderen	f 370,81	f 397,29	f 529,73	f 675,40	f 545,21
9 kinderen	f 382,21	f 409,51	f 546,02	f 696,18	f 561,98
10 kinderen	f 391,34	f 419,29	f 559,06	f 712,80	f 575,40

De arbeidsongeschiktheidsuitkering bedraagt een bepaald percentage van de AAW-grondslag of het WAO-dagloon, afhankelijk van de mate waarin iemand arbeidsongeschikt is. De uitkeringspercentages die behoren bij de verschillende arbeidsongeschiktheidsklassen. zijn per 1 januari 1987 gewijzigd.
De nieuwe uitkeringspercentages zijn:

Arbeidsongeschiktheid	Uitkeringspercentage
80% of meer	70 % van grondslag/dagloon
65% – 80%	50,75% van grondslag/dagloon
55% – 65%	42 % van grondslag/dagloon
45% – 55%	35 % van grondslag/dagloon
35% – 45%	28 % van grondslag/dagloon
25% – 35%	21 % van grondslagidagloon
15% – 25% (alleen WAO)	14 % van dagloon

WW, WWV en nieuwe Werkloosheidswet

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WW, WWV en nieuwe Werkloosheidswet worden berekend, zullen per l januari 1987 niet worden aangepast aan de stijging van de loonindex. Als gevolg van een daling van de premie- en belastingdruk zullen de netto bedragen vanaf die datum iets hoger zijn dan in 1986.

Minimumdagloon

Als gevolg van de eerder genoemde wijziging van sociale premies en belasting zullen ook de netto uitkeringen voor mensen van wie de uitkering is gebaseerd op het minimumdagloon in de WW en de WWV. met ingang van 1 januari 1987 iets hoger uitkomen dan in 1986. De minimumdagloonbepalingen blijven overigens alleen van toepassing voor mensen die op 31 december 1986 al een UW- of WWV-uitkering hadden, gebaseerd op het minimumdagloon.
Voor ongehuwd samenwonenden (ook twee vrouwen of twee mannen samen) met een WWV-uitkering kan de uitkering met ingang van 1 januari 1987 alsnog op het minimumdagloon worden gebaseerd in verband met de invoering van de gelijke behandeling van gehuwd en ongehuwd samen onenden.
Voor nieuwe gevallen worden de minimumdagloonbepalingen vervangen door de Toeslagenwet.
In de Ziektewet worden de minimumdagloonbepalingen eveneens per 1 januari 1987 afgeschaft en vervangen door de Toeslagenwet.
Voor mensen die op 31 december 1986 een Ziektewetuitkering ontvangen, gebaseerd op het minimumdagloon. en op 1 januari 1987 nog ziek zijn, geldt een overgangsregeling.
Degenen die op 1 januari 1987 nog geen zes weken ziek zijn, houden het minimumdagloon tot zij zes weken ziek zijn.
Degenen die op 1 januari 1987 al langer dan zes weken ziek zijn, houden het minimumdagloon voor de verdere duur van de ziekte. Een onderbreking van de ziekteperiode van minder dan een maand heeft hierop geen invloed.
Het minimumdagloon in de WAO is met ingang van 1 januari 1984 officieel afgeschaft, behalve voor de zogenaamde artikel 90 AAW-gevallen.
Dit zijn AAW-verzekerden. die op 1 oktober 1976 reeds een WAO-uitkcring hadden en slechts een AAW-uitkering krijgen toegekend als de AAW-uitkering de WAO-uitkering overtreft. Voor deze gevallen wordt het minimumdagloon WAO per l januari 1987 nu ook officieel afgeschaft. Als overgangsmaatregel houden zij tot uiterlijk 1 januari 1988 hun minimumdagloon WAO. Daarna kunnen zij een beroep doen op de Toeslagenwet.

De minimumdagloonbedragen zijn:	
WW	f 140,87
WWV	f 140,84
WAO	f 140,12
Ziektewet	f 131,03

Per 1 januari 1987 wordt de laatste stap gezet in de reeds lang voorziene gefaseerde verlaging van de WAO van mensen die vóór 1 januari 1983 een uitkering hadden, gebaseerd op het minimumdagloon, en die niet in het onderhoud van anderen voorzien of over neveninkomsten beschikken. De verlaging houdt in, dat per l januari 1987 het WAO-dagloon voor deze groep niet lager wordt gesteld dan het bedrag van het minimumloon op 31 december 1983, te weten f 101,65.

Maximumdagloon

Het maximumdagloon voor de berekening van de WW-, de WWV-, de WAO- en de Ziektewetuitkeringen, blijft per 1 januari 1987 gehandhaafd op het niveau van 1986, te weten f 262,28.

Toeslagenwet

Om te voorkomen dat mensen met een NWW-, AAW/WAO- of Ziektewetuitkering beneden het voor hen geldende sociaal minimum komen, kan een beroep worden gedaan op de nieuwe Toeslagenwet. Op grond van deze wet kan een aanvulling tot het sociaal minimum worden gegeven. Die aanvulling moet bij de bedrijfsvereniging worden aangevraagd.
Het bruto sociaal minimum bedraagt voor:
alleenstaanden van 23 jaar en ouder f 1391,39 per maand (70% van het minimumloon);
één-oudergezinnen f 1788,93 per maand (90% van het minimumloon):
twee partners samen (gehuwd of ongehuwd, ook twee vrouwen of twee mannen samen) f 1987,70 per maand (100% van liet minimumloon).
Voor alleenstaanden jonger dan 23 jaar gelden lagere bedragen. Thuisinwonende jongeren onder de 21 jaar hebben geen recht op een aanvulling op grond van de Toeslagenwet. De toeslag op grond van de Toeslagenwet kan maximaal 30% van het sociaal minimum bedragen.

Premieheffing over uitkeringen

Het wetsvoorstel premieheffing over uitkeringen is door het parlement aangenomen. Op grond van deze wet wordt per l januari 1987 het systeem van deels inhouding van vereveningsbijdragen en deels premies op Ziektewet-. WAO- en WW-uitkeringen vervangen door integrale premieheffing.
Teneinde over WAO-uitkeringen premie te kunncn heffen. zal voor werknemers per die datun-, het AAW-deel van de arbeidsongeschiktheidsuitkering niet meer tot uitbetaling komen, Zij ontvangen per die datum een WAO-uitkering. die in beginsel gelijk is aan de vroegere AAW/ WAO-uitkering.
Voor niet-werknemers treden geen veranderingen op.
Op grond van de Wet premieheffing over uitkeringen worden inkomsten uit loon en uitkering of uit meer dan één uitkering voor de premieheffing samengeteld. Daardoor zal het maximumdagloon waarover premie wordt geheven en de premievrije voet in de WAO niet meer op elk inkomensbestanddeel afzonderlijk worden toegepast, maar één keer op het gehele premieplichtige inkomen.
Voor mensen die nu een inkomen hebben bestaande uit een combinatie van meerdere uitkeringen of van een uitkering en loon. kan dit betekenen dat bij dezelfde combinatie van inkomsten per 1 januari 1987 een netto inkomensachteruitgang optreedt. Deze inkomensachteruitgang bedraagt maximaal 5%
Degenen die te maken krijgen met deze netto inkomensachteruitgang kunnen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor een eenmalige compensatie-uitkering. Dé hoogte van de compensatie-uitkering is zodanig dat de inkomensachteruitgang gedurende één jaar wordt goedgemaakt.
De voorwaarden voor de uitkering zijn de volgende:
– het voordeel van meer dan één keer de premievrije voet in de WAO-premie moet gedurende minstens 1 jaar zijn genoten;
– de netto-inkomensachteruitgang als gevolg van het één keer toepassen van de premievrije voet in de WAO-premie moet gedurende minstens 3 maanden zijn ervaren.
De uitkering zal in de periode van april tot en met juni door de bedrijfsvereniging worden betaald aan degenen die daarvoor in aanmerking komen.
Op lopende WWV-uitkeringen en op AAW-uitkeringen voor zelfstandigen blijft de inhouding van een vereveningsbijdrage wel gelden. Voor WWV-uitkeringen bestaat deze bijdrage uit 1,15% Ziektewet, 0,65% Wachtgeldverzekering en 0,7% Werkloosheidsverzekering (totaal 2,5%). Voor AAW-uitkeringen bestaat de vereveningsbijdrage eveneens uit 1,15% Ziektewet, 0,65% Wachtgeldverzekering. 0,7% Werkloosheidsverzekering en tevens uit 14.4% WAO met een premievrije voet van f 91,– per dag.
Over Ziektewet-, WW- en WAO-uitkeringen zal voor de Wachtgeldverzekering en de Ziektewet een gemiddelde premie worden geheven. De premie voor de Wachtgeldverzekering bedraagt 0,65% voor zowel de uitkeringsgerechtigde als de bedrijfsvereniging, de Ziektewetpremie bedraagt 1,15% voor de uitkeringsgerechtigde en 6,1% voor de bedrijfsvereniging.
Deze gemiddelde premies gelden niet. indien de uitkering via de werkgever aan de uitkeringsgerechtigde wordt betaald. In dat geval gelden de percentages van de betreffende bedrijfstak.
De Wet premieheffing over uitkeringen heeft een verschuiving in de geldstromen tussen de sociale fondsen tot gevolg en heeft gevolgen voor de hoogte van de premies en de lastenverdeling over werkgevers en werknemers. Deze wijzigingen zijn al verwerkt in de voor het jaar 1987 vastgestelde sociale premies.

Premiepercentages per 1 januari 1987

	Totaal	Werkgever	Werknemer	Maximum waarover premie wordt geheven
AOW	11,75	–	11.75	f 64.550,– per jaar
AWW	1,25	–	1,25	idem
AKW[1]	2,65	2.65	–	idem
AAW[1]	6,20	6.20	–	idem
AWBZ[1]	4,55	4.55	–	idem
WAO[2]	14,40	–	14,40	f 262,– per dag
Wachtgeldverzekering[3]	1,06	0.53	0,53	idem
Werkloosheidsverzekering	1,40	0,70	0,70	idem
ZW[3]	6,35	5,35	1,00	idem
ZFW[4]	9.80	4.90	4.90	f 161,– per dag

[1]) De opslagpremies per 1 januari zijn als volgt:

AKW	AAW	AWBZ
20,4	47.7	35.0

Het gaat hierbij om de premiepercentages uit bovenstaande tabel, omgerekend in een percentage van de AOW/AWW premie. De verschuldigde premiebedragen voor AKW, AAW en AWBZ worden namelijk afgeleid van het verschuldigde premiebedrag aan AOW/AWW.

[2]) De franchise of premievrije voet bedraagt f 91,– per dag.

[3]) Deze premies verschillen per bedrijfsvereniging. Weergegeven zijn de door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geraamde landelijk gemiddelde premies voor het bedrijfsleven.

[4]) Voor AOW-uitkeringsgerechtigden die verzekerd zijn krachtens de verplichte ziekenfondsverzekering geldt een premie van 2,95% over de AOW-uitkering. Over het meerdere dient een premie van 9,8% te worden betaald. De loongrens voor toelating tot de verplichte ziekenfondsverzekering bedraagt f 49.150,– per jaar.

Ziekenfondsverzekering

De Wet premieheffing over uitkeringen heeft de volgende wijzigingen in de ziekenfondsverzekering tot gevolg:

- de huidige periode van zes maanden waarin een werkloze werknemer verzekerd blijft zoals hij dat was op de dag voorafgaande aan de ingangsdatum van de werkloosheidsuitkering wordt – evenals geldt voor uitkeringsgerechtigden op grond van de Ziektewet – in beginsel gesteld op een jaar;
- om te beoordelen of iemand onder de loongrens van de Ziekenfondswet (per 1 januari 1987 f 49.150,–) valt, zal in het vervolg een samentelling plaatsvinden van loon uit dienstbetrekking en uitkeringen op grond van een verplichte verzekering ingevolge de Ziektewet, de Werkloosheidswet en de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering. Ook voor de premieheffing vindt deze samentelling plaats. zodat een verzekerde over deze inkomensbestanddelen te zamen nooit meer dan de maximum ziekenfondspremie verschuldigd is;
- in beginsel wordt iedere rechthebbende op een uitkering op grond van de verplichte WAO-verzekering verplicht verzekerd ingevolge de Ziekenfondswet. De tot op heden geldende voorwaarde dat er een arbeidsongeschiktheid van ten minste 45% dient te bestaan, komt hierbij te vervallen.

WAO-gerechtigden met een inkomen boven de loongrens zijn echter onder bepaalde voorwaarden van de Ziekenfondsverzekering uitgezonderd.

In overleg met de Ziekenfondsraad zullen de desbetreffende bedrijfsverenigingen binnenkort aan de betrokkenen nadere informatie over het bovenstaande verschaffen.

AWBZ

De eigenbijdrageregeling verandert per 1 januari 1987 niet. Het minimum ter vrije besteding blijvende bedrag (het zgn. zakgeld) wijzigt evenmin. Voor ongehuwden is dit ƒ 299,86 en voor gehuwden f 500,05.

IOAW- EN BIJSTANDSUITKERINGEN PER 1 JANUARI 1987

Nu de Eerste en Tweede Kamer hebben ingestemd met het wetsvoorstel om in 1987 het minimumloon, de sociale en enkele andere uitkeringen te bevriezen, gelden voor de IOAW- en bijstandsuitkeringen per 1 januari 1987 de bedragen in onderstaand overzicht.

Ondanks de bevriezing zijn de bijstandsbedragen als gevolg van een wijziging van sociale premies en belasting in de meeste gevallen iets hoger dan in het afgelopen jaar.

IOAW

De Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)is bestemd voor oudere langdurige werklozen die 50 jaar of ouder waren op het moment dat zij werkloos werden en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen, ongeacht hun leeftijd.

De IOAW geldt, nadat de uitkeringsperiode voor de nieuwe werkloosheidswet is verstreken.

De bruto uitkering bedraagt voor:

	per maand	vakantie-uitkering per maand
Gehuwde en ongehuwde partners	f 1.956,18	f 146,72
Eénoudergezinnen	f 1.765,81	f 132,44
Alleenstaanden vanaf 27 jaar	ƒ 1.358,29	ƒ 101,87

De netto uitkeringen zijn gelijk aan 100% van het netto minimumloon voor gehuwde en ongehuwde partners, 90% van het netto minimumloon voor éénoudergezinnen en 70% van het netto minimumloon voor alleenstaanden vanaf 27 jaar.

Op deze uitkeringen worden inkomsten uit of in verband met arbeid van de werkloze en zijn of haar partner in mindering gebracht.

In tegenstelling tot in de bijstandswet wordt geen rekening gehouden mei andere inkomsten en met vermogen (zoals spaargeld of eigen huis).

BIJSTAND

Voor echtparen zonder en met kinderen

	per week	per maand
is het normbedrag:	ƒ 345,20	ƒ 1.495,80

Voor éénoudergezinnen

	per week	per maand
is het normbedrag	f 310 65	f 1 346,25

Bij gezinnen die met anderen een woning bewonen, vindt een vaste aftrek plaats van f 157.70 per maand.

Het vakantiegeld bedraagt bij echtparen f 81.31 per maand en bij éénoudergezinnen ƒ 73,18 per maand.

Voor thuisinwonende (werkeloze)kinderen

	per week	per maand
zijn de normbedragen.		
bij 20 jaar	f 99.80	f 432,40
bij 19 jaar	f 79.75	f 345,60
bij 18 jaar	ƒ 79,25	ƒ 343,50

Voor alleenstaanden (niet woningdelers)

	per week	per maand
zijn de normbedragen:		
bij 33 jaar en ouder	f 241,65	f 1.047,05
bij C2 jaar	f 207,40	f 898,70
bij 21 jaar	f 180,30	f 781,25
bij 18-19-20 jaar	ƒ 168,80	ƒ 731,50

Voor alleenstaanden (woningdelers)

	per week	per maand
zijn de normbedragen:		
bij 23 jaar en ouder	f 205.25	f 889,35
bij 22 jaar	f 175,95	f 762,40
bij 18 t/m 21 jaar	f 168,80	f 731,50

Het vakantiegeld voor alleenstaanden en thuisinwonende kinderen bedraagt per maand:

bij Z3 jaar en ouder	f 56,92
bij Z2 jaar	f 55,30
bij 21 jaar	f 52,87
bij 20 jaar	f 44,55
bij 19 jaar	f 38,23
bij 18 jaar	f 32,94

Het vakantiegeld wordt eens per jaar, in juni. uitbetaald.

Woonkosten

Huurders met een huur tussen f 251,67 en f 685,– per maand hebben meestal recht op huursubsidie. Bijstandsontvangers met een eigen huis waarvan de woonkosten tussen f 251,67 en f 685,– per maand liggen, kunnen een toeslag krijgen die gelijk is aan de huursubsidie.

Bij woonkosten boven f 685,– per maand kan hooguit tijdelijk een toeslag worden gegeven.

Verdiensten uit (deeltijd-)arbeid

Van het geld dat een bijstandsontvanger verdient, wordt 25% niet van de uitkering afgetrokken.

Voor éénoudergezinnen geldt, dat de eerste f 74.80 van wat de ouder per maand verdient niet wordt afgetrokken.

Inwonende kinderen, onderverhuur en kostgangers

Op de uitkering van ouders mei meerderjarige inwonende kinderen en inwonende kinderen met eigen inkomsten wordt - ongeacht het aantal kinderen – een bedrag van f 36,40 per week of f 157,70 per maand in mindering gebracht. Dezelfde aftrek geldt voor bijstandsgerechtigden met één onderhuurder.

Voor mensen met één kostganger geldt een aftrek van f 55,20 per week of S 239.30 per maand. Heeft men meer dan één onderhuurder of kost-

ganger, dan stelt de gemeente per geval vast welk gedeelte van het kostgeld of de bruto onderhuur wordt aangemerkt als netto inkomsten die op de uitkering in mindering worden gebracht.

Van alle verdiensten samen mag niet meer worden behouden dan:

f 224,35 per maand voor het hoofd van een éénoudergezin en voor een echtpaar met of zonder kinderen;
f 157,05 per maand voor een alleenstaande van *23* jaar of ouder:
t 64,85 per maand voor een thuisinwonende van *20* jaar.

Voor alleenstaanden beneden de *23* jaar en thuisinwonenden onder de *20* jaar gelden aparte bedragen.

Eigen vermogen

Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f *15.900,–* voor gezinnen;
f 7.950,– voor alleenstaanden.
Voor mensen die een bijstandsuitkering ontvangen voor hun dagelijkse levensonderhoud, jonger zijn dan *65* jaar en een eigen huis bewonen, geldt een extra vrijlating. Bij hen wordt van het vermogen in het huis namelijk nog eens *f 15.000,–* volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft.
De totale verniogensvrijlating is begrensd tot f *75.700,–* voor gezinnen en f *67.750,–* voor alleenstaanden.

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON PER *1* JANUARI *1987*

Per 1 januari en per 1 juli 1987 zullen het wettelijk minimumloon en het minimumjeugdloon niet worden gewijzigd. De bruto bedragen die in 1986 gelden, blijven ook in 1987 van toepassing. De netto bedragen kunnen door een wijziging van sociale premies en belasting iets afwijken van die in 1986.

Voor een werknemer van *23* jaar of ouder blijft het *bruto* minimumloon per *1* januari *1987:*

per maand:	f 1.987,70
per week :	f *458.70*
per dag :	f 91,74

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per 1 januari *1987:*

Leeftijd	% van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	*85*	f 1.689,50	*f* 389,90
21	72½	*f 1.441.10*	f 332,60
20	*61%*	*j* 1.222,40	f 282,10
19	*52%*	*f* 1.043,50	f *240.80*
18	*45%*	f 904,40	*f* 208,70
17	39½	*f* 785,10	*f* 181,20
16	*34%*	*f* 685,80	f 158,30
15	*30*	*f* 596,30	f *137.60*

Voor een 16-jarige is het minimumjeugdloon per *1* januari *1987* bij twee dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen f *411.48* per maand en f 94,98 per week.
De netto minimumloon- en minimumjeugdloonbedragen kunnen per bedrijfstak verschillen. Dit komt onder andere door verschillen in premieheffing door bedrijfsverenigingen en door andere inhoudingen.
De volgende netto bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.

De netto minimumloonbedragen voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn afgerond globaal als volgt:

Belastinggroep	Per maand	Per week
I	f *1.400,–* (was: f 1.396,–)	f 323,–
II	*f 1.469,–* (was: *f 1.467,–*)	f 339,–
III	*f* 1.519,– (was: *f* 1.516,–)	*f* 351,–
IV	f *1.499,–* (was: f 1.497,–)	f 346,–

Voor ongehuwde werknemers van 22 jaar en jonger bedraagt het netto minimumioon globaal:

Leeftijd	Per maand	Per week
22 jaar	f *1.226,–*	f 283,–
21 jaar	f *1.063,–*	f 245,–
20 jaar	*f 919,–*	f 212,–
19 jaar	f *801,–*	*j* 185,–
18 jaar	f *708,–*	f 163,–
17 jaar	f *629,–*	f 145,–
16 jaar	*f 550,–*	f 127,–
15 jaar	f 478,–	f 110,–

NIEUWE INKOMENSGRENZEN VOOR PREMIEVRIJSTELLING EN PREMIEREDUCTIE VOOR DE VOLKSVERZEKERINGEN

Met ingang van *I* januari *1987* zullen de premievrijstellings- en reductiegrenzen voor de volksverzekeringen worden aangepast.
De regeling voor vrijstelling of reductie van premiebetaling is bedoeld voor mensen van wie de premies volksverzekeringen (AOW, AWW, AKW, AWBZ en AAW) worden geïnd via een aanslag en die beschikken over een gering inkomen. Het betreft hier onder meer kleine zelfstandigen en mensen die werk verrichten zonder een dienstbetrekking te hebben (zoals thuiswerkers en alfahulpen) en die niet onder de loonbelasting en de werknemersverzekeringen vallen, omdat zij minder dan *40%* van het wettelijk minimumloon verdienen.

De regeling geldt niet voor mensen die een aanslag voor de premies volksverzekeringen ontvangen, waarmee al betaalde premies AOW en AWW worden verrekend.

Degenen van wie premie wordt ingehouden met toepassing van de zogenaamde rose loonbelasting- en premietabellen (met name mensen onder *65* jaar met een pensioen), bunnen in beginsel wel een beroep doen op de regeling. Op grond van de premievrijstellings- en reductieregeling worden bij een gering inkomen de premies volksverzekeringen niet of slechts gedeeltelijk ingevorderd. De inkomensgrenzen, die daarbij gehanteerd worden, gelden voor iedere premieplichtige afzonderlijk, terwijl bovendien alleen het eigen inkomen wordt betrokken bij de beoordeling of men in aanmerking komt voor vrijstelling of reductie.

De premievrijstellingsgrens bedraagt *90%* van de belastingvrije som. Dat wil zeggen dat men vrijgesteld is van premiebetaling als het premie-inkomen lager is dan dit bedrag. Uitkeringen op grond van de AOW en de AWW worden bij de berekening van de hoogte van het premie-inkomen meegeteld.

De belastingvrije som is voor iedereen verschillend. Deze kan bestaan uit de algemene belastingvrije som, een tariefgroeptoeslag, de arbeidstoeslag, de aanvullende arbeidstoeslag of de aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag. Voor tweeverdieners kan daar eventueel nog het bedrag van de voetoverheveling bijkomen: daarmee wordt het onbenutte deel van de belastingvrije som van de (huwelijks) partner bedoeld.

De reductiegrens is vastgesteld op *70%* van de premievrijstellingsgrens. Bij een inkomen tussen de vrijstellingsgrens en de reductiegrens is een oplopend percentage van de premie verschuldigd. Bij een inkomen gelijk aan of hoger dan de reductiegrens moet de volledige premie worden betaald.
De premie wordt eveneens volledig ingevorderd als de verzekerde (of zijn/haar partner) in aanmerking komt voor een aanslag in de vermogensbelasting.

Voor *1987* gelden de volgende vrijstellings- en reductiegrenzen:

Tariefgroep	Belastingvrije som		Vrijstellingsgrens	Reductiegrens
I	Allen die niet worden ingedeeld in tariefgroep II, III of IV (jongere ongehuwden. tweeverdieners, samenwonenden)	– zonder arbeidstoeslag	*f 7.474.–*	*f 6.727,–*	*f* 11.436,–
		– met arbeidstoeslag	*f 7.889.–*	f *7.101,–*	*f* 12.072,–
		– met aanvullende arbeidstoeslag	*f 8.691,–* p.m.	f *7.822,–* p.m.	*f* 13.298,– p.m.
		– met voetoverheveling			
II	Alleenstaanden van *27* jaar en ouder	– zonder arbeidstoeslag	f *11.211.–*	f *10.090,–*	*f* 17.153,–
		– met arbeidstoeslag	*j 11.626,–*	f *10.464,–*	f 17,789,–
III	Alleenverdieners (gehuwden en ongehuwd samenwonenden met een partner die geen inkomen heeft)	– zonder arbeidstoeslag	*f 14.948,–*	f *13.454,–*	*f* 22.872,–
		– met arbeidstoeslag	f *15.363,–*	*j 13.827,–*	f 23.506,–
		– met dubbele aanvullende arbeidstoeslag (echtgenoot werkt mee in onderneming)	*f 16.967,–*	*f* 15.271,–	*f* 25.961,–
IV	Alleenstaande ouders met afhankelijke kinderen	– zonder arbeidstoeslag	f *13.454,–*	f *12.109,–*	*f* 20.586,–
		– met arbeidstoeslag	*f 13.869,–*	f *12.483,–*	f 21.222,–
		– met aanvullende alleenstaande ouder-toeslag	max. f *18.386,–*	max. f *16.548,–*	max. *f 28.132,–*

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE REGERING-THATCHER

Sinds medio juni 1983 deden zich m.b.t. de regering van premier Margaret Thatcher de volgende ontwikkelingen voor:

Margaret Hilda Thatcher (geb. *13-10-192* —— *S* na de parlementsverkiezingen van *3* mei 1979 de eerste vrouwelijke premier van het Verenigd Koninkrijk en van Europa geworden (pag. *289* e.v.-1979). Nadat haar Conservatieve Partij de parlementsverkiezingen van *9* juni *1983* had gewonnen (pag. *369* e.v.-1983), begon zij aan een tweede ambtstermijn.

Samenstelling kabinet-Thatcher na de verkiezingen van juni 1983

Nadat premier Thatcher tussen 11 en 15 juni 1983 een aantal wijzigingen in haar kabinet had aangebracht (zie ook

Het na de verkiezingen van 9 juni 1983 gereorganiseerde kabinet plus de „Chief Whip" van het Lagerhuis, John Wakeham, en kabinetssecretaris Sir Robert Armstrong. Staand v.l.n.r.: John Wakeham. Michael Jopling, Lord Cockfield. Norman Tebbit. John Biffen, Nicholas Edwards, Patrick Jenkin, Norman Fowler. Cecil Parkinson. Tom King, Peter Rees en Sir Robert Armstrong. Zittend v.l.n.r.:Michael Heseltine, James Prior. Nigel Lawson, Sir Geoffrey Howe, burggraaf Whitelaw, premier Margaret Thatcher. Lord Hailsham. Leon Brittan. Sir Keith Joseph. Peter Walker en George Younger.

pag. 372/1 e.v.-1983). zag dit er als volgt uit (tussen haakjes de vorige portefeuille van de minister):

Premier, ambtenarenzaken - Margaret Thatcher*; „Lord President of the Council" en leider van het Hogerhuis - burggraaf William Whitelaw (binnenlandsezaken); voorzitter van het Hogerhuis – Lord Hailsham of Marylebone*; buitenlandse zaken en Gemenebest - Sir Geoffrev Howe (financiën); binnenlandse zaken - Leon Brittan (staatssecretaris van financiën): financiën - Nigel Lawson (energie); onderwijs en wetenschap - Sir Keith Joseph*; Noord-Ierland - James Prior*; energie - Peter Walker (landbouw, visserij en voedselvoorziening);defensie - Michael Heseltine*; Schotland - George Younger*; Wales - Nicholas Edwards*; milieu - Patrick Jenkin (industrie); Lord Zegelbewaarder en leider van het Lagerhuis - John Biffen (,.Lord President of–the Council" en leider van het Lagerhuis): sociale diensten – Norman Fowler*; werkgelegenheid – Norman Tebbit*; handel en industrie - Cecil Parkinson (.,Chancellor of the Duchy of Lancaster" en rijksbetaler); "Chancellor of the Duchy of Lancaster" - Lord Cockfield (handel); transport – Tom King (milieu); landbouw, visserij en voedselvoorziening – Michael Jopling (parlementair secietaris voor financiën en „Chief Whip" van de regering); eerste secretaris van financien - Peter Rees (belast met handel).

*onveranderd

Een ,,whip" is een persoon die het onderling overleg tussen zijn fractiegenoten behartigt en zorg draagt voor de partijdiscipline. De ,,Chancellor of the Duchy of Lancaster" is een minister zonder portefeuille.

Weatherill voorzitter Lagerhuis. Troonrede

Op 15 juni 1983 koos het Lagerhuis Bernard (,,Jack") Weatherill, een kleermaker, die sinds 1964 voor Croydon, North-East, in het Lagerhuis zat, tot voorzitter van het Huis als opvolger van George Thomas. Thomas was van 1976 tot 23 mei 1983, toen het parlement werd ontbonden, voorzitter van het House of Commons geweest. Volgens de pers had premier Thatcher liever gezien dat oud-minister van buitenlandse zaken Francis Pym tot „Speaker" (voorzitter) was gekozen.

On 22 juni opende koningin Elizabeth het nieuwe parlement met het voorlezen van de troonrede die het kabinet voor haar had geschreven.

Uit de troonrede bleek dat de regering de macht van de vakbonden verder wilde kortwieken door het geven van meer inspraak aan de leden. De beperking van de vakbondsmacht bestond uit wetswijzigingen. waarbij geheime stemmingen over de benoeming van vakbondsfunctionarissen verplicht werden. Leden van een bond kregen om de tien jaar de gelegenheid zich uit te spreken over de vraag of de bonden ,,politieke fondsen" mochten vullen. Uit deze fondsen was tot dan toe de Labourpartij gefinancierd.

De regering wilde ook een einde maken aan de wettelijke onschendbaarheid van bonden die een staking uitriepen zonder vooraf de leden te raadplegen in een geheime stemming.
Alle plannen van het kabinet hadden de bedoeling de invloed van het ,,staatssocialisme" terug te dringen in de Britse samenleving. De regering zou doorgaan met een beleid dat de werkloosheid wilde terugdringen en de geldontwaarding nog verder wilde verminderen.

De regering was van plan de overheidsuitgaven danig in de hand te houden Er zou een ,,verantwoordelijk financieel beleid" worden gevoerd, waarbij minder door de staat werd geleend Met deze maatregelen hoopte de regering tot herstel van de economie te komen
Plannen om staatsbedrijven over te hevelen naar de particuliere sector werden voortgezet. In dit verband werd met name het telefoonbedrijf British Telecom genoemd. De regering zou wetten indienen die de politie meer bevoegdheden gaven bij onderzoeken en er kwam een wet op de bescherming van persoonsgegevens. Voor het instellen van strafvervolging zou een onafhankelijk orgaan worden opgericht.
Verder zou het kabinet er voor zorgen dat gemeentes geen hogere belastingen konden heffen om de kosten van scholen en sociale voorzieningen te financieren. De regioraden, onder meer die van Londen. Merseyside en Manchester, zouden worden opgeheven.

Parkinson treedt af na in opspraak te zijn gekomen

Op 14 okt. 1983 trad minister van handel en industrie Parkinson af nadat hij in opspraak was gekomen wegens een verhouding met zijn vroegere secretaresse Sara Keays, die in jan. 1984 een kind van hem verwachtte.
In de nacht van 5/6 oktober, toen het eens in de 14 dagen verschijnende blad Private Eye net was uitgekomen met een artikel over de affaire, had Parkinson in een verklaring meegedeeld dat hij Sara Keays had willen trouwen, maar dat hij toch weer terug was bij zijn vrouw en drie dochters.
In een reactie hierop zei de woordvoerder van Downing Street 10, het kantoor van de premier. dat de ministerpresident op de hoogte was van Parkinsons verklaring, maar dat diens aftreden ,,niet aan de orde is en zal komen".
Op 10 oktober zei Parkinson in een interview op de Britse televisie dat wanneer ,,de premier mij geen aanwinst meer vindt maar een sta-in-de-weg, ik natuurlijk onmiddellijk zou opstappen".
Nadat Sara Keays op 13 oktober tegenover The Times een verklaring over de kwestie had afgelegd, diende Parkinson op 14 oktober zijn ontslag in. In een

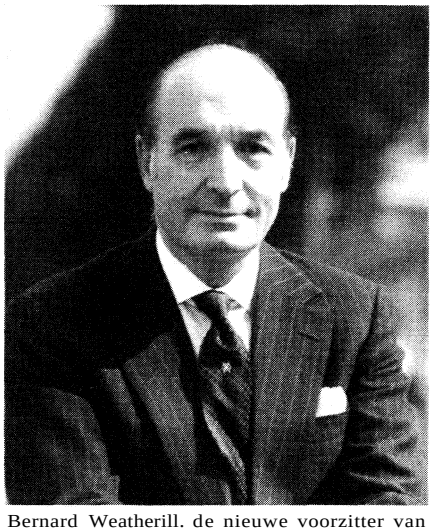

Bernard Weatherill. de nieuwe voorzitter van het Lagerhuis.

korte verklaring van Downing Street 10 stond, dat minister-president Thatcher het ontslag dat de minister haar in Blackpool (tijdens het jaarlijkse congres van de Conservatieve Partij) had aangeboden, met spijt aanvaardde.

NRC/H'blad (10-10-1983)over Parkinson:

Cecil Parkinson, zoon van een spoorwegwerker, opgeklommen ria het aannemersbedrijf van de vader van zijn vrouw Ann, is één van de oogappels van premier Thatcher. Twee jaar geleden was hij nog maar staatssecretaris van handel in haar eerste kabinet.

In 1981 benoemde de premier hem tot voorzitter van de Conservatieve Partij, een dienende, organisatorische functie die Parkinson zo goed heeft vervuld dat mevrouw Thatcher hem na de verkiezingen van juni een belangrijke ministerspost heeft gegeven: het samengevoegde ministerie van handel en industrie, de plaats waar de Conservatieve geloofsartikelen ,,Free Enterprise" en ,,Privatisering van de genationaliseerde industrieën" vorm krijgen.

Parkinson (51) is niet zomaar een gewaardeerd minister. Het vertrouwen dat de premier in hem stelde was zo groot dat zij hem in 1982 bij uitzondering opnam in het kernkabinet dat de Falklandoorlog met haar leidde Met de ministers Tebbit en Heseltine behoort Parkinson tot de typische ,.nieuwe" Conservatieven die het meest in aanmerking komen om mevrouw Thatcher eens op te volgen. Een maand geleden trad Parkinson onverwacht af als partijvoorzitter, naar men toen zei vanwege zijn drukke ministersbaan.

Over de verklaring die Sara Keays tegenover The Times aflegde, meldde Marc Chavannes in *NRC/H'blad* (14-10-1983) o.m. het volgende:

...Sara Keays heeft Cecil Parkinsons politieke carrière gisteren definitief gebroken. Toen werden al het geroddel en de voortgaande pogingen van de Conservatieve partijtop om het aanzien van de minister zoveel mogelijk te repareren haar te veel. Zij ontbood The Times naar het witte huisje op haar vaders landgoed bij Bath en dicteerde, omdat zij dat zag als ,,haar plicht tegenover haar familie en haar vaderland".

,.Mijn baby werd verwekt in een langdurige, liefdevolle relatie die ik had laten voortduren omdat ik erop vertrouwde dat wij uiteindelijk zouden trouwen. Er is gesuggereerd dat de heer Parkinson mij pas ten huwelijk vroeg nadat ik zwanger was geworden, maar hij heeft mij al in 1979 gevraagd"

Stap voor stap somt Sara Keays de details op van wat een slepende affaire kan worden genoemd. Toen Parkinson in mei van dit jaar van de zwangerschap hoorde. zei hij dat hij niet meer met Sara wilde trouwen Zij smeekte hem om tenminste open kaart te spelen met de ministerpresident. Gedurende de maanden mei en juni zou hij dat hebben geweigerd.

Op de avond van 9 juni, de triomfantelijke verkiezingsdag, wilde Parkinson zich met Sara verzoenen en vroeg haar alsnog ten huwelijk. Later belde hij haar op en vertelde dat hij mevrouw Thatcher had ingelicht. Hij bracht Sara's familie op de hcogte van zijn, toen hun voornemen en vroeg Sara haar baan bij het Lagerhuis op te geven. wat zij eind juni deed. Parkinson ging begin augustus op vakantie naar het buitenland met zijn vrouw en kinderen, na Sara verzekerd te hebben dat alles goed was. In zijn afwezigheid werd zij klem gereden door journalisten van de Daily Mirror die lucht hadden gekregen van het verhaal. Parkinson raadde haar telefonisch aan de stad te ontvluchten, wat zij deed.

Eind augustus vroeg Parkinson haar naar een geheim kantoor in Londen te komen, om haar te vertellen dat hij toch bij zijn gezin bleef Sara belde hem 's avonds met het verzoek de minister-president in te lichten. Sara gaf advocaten vervolgens opdracht een gemeenschappelijke verklaring voor te bereiden.

Daar is weken over gehakketakt met Parkinsons advocaat tot het satirische blad Private Eye 5 oktober een verkeerd verhaal publiceerde dat Sara een baby van een ander Lagerhuislid verwachtte. Onder bedreiging met een eenzijdige verklaring van Sara publiceerde Parkinson toen zijn versie van de gebeurtenissen waarmee het geval definitief openbaar was...

Binnen het kabinet werd Parkinson opgevolgd door Norman Tebbit, wiens portefeuille werkgelegenheid werd overgenomen door Tom King. Kings portefeuille transport kwam in handen van Nicholas Ridley, die sinds sept. 1981 financieel secretaris voor de schatkist was.

Cecil Parkinson en zijn vrouw Ann op 16 oktober 1983.

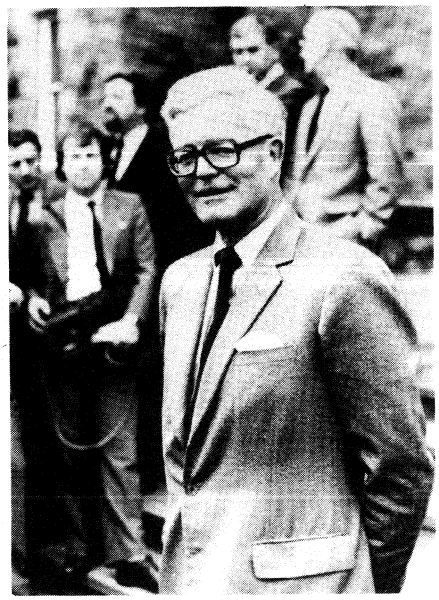

Douglas Hurd

Hurd minister voor Noord-Ierland. Andere mutaties

Op 10 september 1984 maakte premier Thatcher de benoeming bekend van beroepsdiplomaat Douglas Hurd tot minister voor Noord-Ierland als opvolger van James Prior, die na drie jaar zijn portefeuille ter beschikking had gesteld. Verder deelde de premier mee dat Lord Gowrie ,,Chancellor of the Duchy of Lancaster" werd in plaats van Lord Cockfield.

David Young werd als minister zonder portefeuille speciaal verantwoordelijk voor de groei van ondernemingen en het scheppen van banen, maar zou geen ministerssalaris krijgen. Met het oog op zijn nieuwe functie werd Young in de adelstand verheven. Zijn titel werd Lord Young of Graffham.

Lord Cockfield zou samen met Stanley Clinton Davis in het nieuwe jaar Groot-Brittannië gaan vertegenwoordigen binnen de Europese Commissie (pag. 452/3 e.v.-1985).

Reorganisatie kabinet in september 1985

Op 2 september 1985 bracht premier Thatcher een aantal wijzigingen in haar kabinet aan. Leon Brittan nam handel en industrie over van Norman Tebbit, die ,,Chancellor of the Duchy of Lancaster" werd als opvolger van Lord Gowrie, die het kabinet wilde verlaten. Brittans portefeuille binnenlandse zaken kwam in handen van Douglas Hurd, wiens portefeuille Noord-Ierland werd overgenomen door Tom

King. Voor Kings portefeuille werkgelegenheid werd Lord Young of Graffham verantwoordelijk.
Op milieu kwam Kenneth Baker in de plaats van Patrick Jenkin, die het kabinet verliet. Een ander kabinetslid dat verdween, was eerste secretaris van financiën Peter Rees, die werd vervangen door John MacGregor. Tot ,,Paymaster General'' (Rijksbetaler) werd Kenneth Clarke benoemd.

Aftreden Heseltine en Brittan. Westland-affaire

Verdeeldheid binnen het kabinet over de toekomst van de helikopterfabriek Westland leidde er toe dat minister van defensie Michael Heseltine op 9 januari 1986 zijn ontslag indiende en zijn collega van handel en industrie Brittan op 24 januari 1986. De helikopterfabriek – die was gevestigd in Yeovil, Somerset, en 12.000 werknemers telde – was in de loop van 1985 door een teruglopende orderportefeuille in financiële problemen geraakt. Op instigatie van de Bank of England was Sir John Cuckney op 26 juni 1985 voorzitter van Westland geworden in de plaats van Sir Basil Blackwell.
In de tweede helft van 1985 hadden twee consortia, een Europees en een Amerikaans (later Amerikaans-Italiaans), pogingen ondernomen Westland te redden. Van het Europese consortium maakten in december de volgende firma's deel uit: British Aerospace, General Electric Company en de Europese helikopterbouwers Aérospatiale (Frankrijk). Agusta (Italië) en Messerschmitt-Bölkow-Blohm (MBB, West-Duitsland). Het andere consortium bestond omstreeks die tijd uit United Technologies Corporation (UTC, waarvan de grootste Amerikaanse helikopterfabriek Sikorsky deel uitmaakt) en het Italiaanse Fiat-concern.
Minister Heseltine was een groot voorstander van samenwerking van de Europese defensie-industrieën, terwijl Brittan het standpunt innam dat de directie van Westland vrij was om zelf haar keuze te bepalen. De directie was voor de Amerikaanse optie. Westland werkte al jaren met Sikorsky samen.
Nadat hij zijn ontslag had ingediend, zei Heseltine op 3 januari dat het beleid van het kabinet-Thatcher ruim baan maakte voor de Amerikaanse oplossing. Volgens Heseltine zou die oplossing Westland degraderen tot een assemblage-werkplaats. Heseltine verweet de regering zich niet neutraal te hebben opgesteld.
In een aanval op Brittan onthulde de voormalige minister van defensie dat deze collega de avond tevoren de president van British Aerospace te verstaan had gegeven dat diens pleidooi voor de Europese oplossing ,,tegen het nationale belang'' was. British Aerospace zou het Europese consortium dienen te verlaten.
Heseltine riep in herinnering dat Engeland, Frankrijk, West-Duitsland en Italië in 1978 waren overeengekomen hun beleid ten aanzien van de ontwikkeling en aanschaf van helikopters voor militaire doeleinden zoveel mogelijk te coördineren.
Verder verweet Heseltine premier Thatcher een autocratische regeerstijl. Volgens hem had de premier hem in het kabinet op alle mogelijke manieren tegengewerkt. Zo had zij bijvoorbeeld enkele malen geweigerd op zijn verzoek het kabinet bijeen te roepen en had zij zijn protest daartegen niet in de notulen willen opnemen. De ,,even-ichtige benadering'' van het kabinet van deze kwestie was volgens Heseltine een farce. ,,In de praktijk werd er alles aan gedaan om obstakels uit de weg te nemen voor het bod van Sikorsky/Fiat in strijd met het regeringsbeleid'', aldus Heseltine.
Voor Heseltine was de grens overschreden, toen Thatcher eiste dat alle uitlatingen van bewindslieden over de Westland-zaak door het gezamenlijke kabinet zouden moeten worden gecensureerd. Heseltine zag dit als een motie van wantrouwen in een principiële zaak en als een breuk van vertrouwen in de Europese partners.
Op 24 januari diende minister van handel en industrie Brittan zijn ontslag in. Zijn positie was onhoudbaar geworden nadat de dag daarvoor een meerderheid van de Conservatieve Lagerhuisleden het vertrouwen in de bewindsman had opgezegd. Die dag had premier Thatcher in het Lagerhuis toegegeven dat Brittan zijn goedkeuring had gehecht aan het doen uitlekken van een voor Heseltine schadelijke brief over de Westland-affaire.
Kort na het aftreden van Heseltine werd George Younger benoemd tot nieuwe minister van defensie en nam Malcolm Rifkind de portefeuille Schotland over van Younger.
Op 25 januari benoemde premier Thatcher Paul Channon tot opvolger van Brittan.
Op 27 januari overleefde de regering-Thatcher met 379 tegen 210 stemmen een debat in het Lagerhuis over de Westland-affaire. Oppositieleider Neil Kinnock had om het debat gevraagd.

Michael Heseltine bij het verlaten van Downingstreet 10, waar hij zojuist tijdens een kabinetszitting zijn ontslag als minister van defensie heeft ingediend.

Kabinetswijziging

Op 21 mei 1986 nam minister van milieu Kenneth Baker de portefeuille onderwijs en wetenschap over van Sir Keith Joseph, die met pensioen ging.

Sir Keith zat sinds 1956 in het parlement. Van 1970-1974 was hij minister van sociale diensten geweest. van 1979-1981 minister van industrie en sinds 1981 was hij verantwoordelijk voor onderwijs en wetenschap.

De portefeuille milieu kwam in handen van Nicholas Ridley, die zijn portefeuille transport overdroeg aan John Moore, een nieuwkomer in het kabinet.

NECROLOGIEËN

AUBROECK, KAREL (28-8-1894 Temse - 28-7-1986 Temse) Belgisch beeldhouwer.

Na zijn lagere school ging hij in Mechelen werken als houtsnijder-beeldhouwer, Tegelijk volgde hij er de lessen aan de academie. Tijdens de eerste wereldoorlog streed hij aan de IJzer, waar de voedingsbodem voor zijn Vlaamsgezindheid werd gelegd. Na de oorlog vestigde hij zich als zelfstandige houtsnijder te Temse.

BERTRAND, ALFRED (26-5-1913 Bilzen - 22-11-1986 Sint-Truiden). Belgisch oud-minister.

Hij bouwde zijn loopbaan op in de christelijke arbeidersbeweging. Van 1932 tot 1936 werkte hij als mijnwerker en in 1936 speelde hij een aktieve rol in de nationale staking. Daarna werd hij syndikaal propagandist van de KAJ, waarvan hij provinciaal voorzitter werd. Daarna werd hij ACW-propagandist en vervolgens secretaris van het vakverbond ACV van Limburg. Van 1946 tot 1979 was hij volksvertegenwoordiger. In 1959 werd hij voorzitter van de Vlaamse vleugel van de CVP, tot hij in 1961 minister werd in de regering Lefèvre-Spaak. Hij bleef gedurende 9 jaar minister van verkeerswezen en gedurende 1 jaar minister van volksgezondheid.

BOODT, AUGUST DE (30-12-1895 Nieuwmunster - 21-3-1986 Turnhout). Belgisch oud-minister.

Hij was van 1936 tot 1968 senator voor de Katholieke Partij, de latere CVP. Van 1950 tot 1952 was hij minister voor wederopbouw in de homogene CVP-regering-Pholien.

BRANS , JAN (5-3-1908 Sint-Truiden - 7-10-1986 Borgerhout). Oud-hoofdredacteur van Volk en Staat.

Deze advocaat, journalist en publicist speelde tijdens WO II een belangrijke rol in het Vlaamsnationalisme, onder meer als hoofdredacteur van Volk en Staat, het dagblad van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). In maart 1944 werd hij met een bijzondere missie naar Spanje gestuurd.
Na de bevrijding werd hij in België bij verstek ter dood veroordeeld. Brans bleef daarop in Spanje wonen. Later week hii uit naar de Bondsrepubliek Duitsland, waar hij in de industrie bedrijvig was. Omstreeks midden de jaren zestig keerde hij naar België terug.

BREYNE, ANTOON (6-5-1910 Ieper - 12-6-1986 Ieper). Belgisch hoogleraar/journalist.

Hij vatte zijn loopbaan aan als advocaat, waarna hij gedurende 35 jaar buitengewoon hoogleraar was aan de KU-Leuven, waar hij de grondslag legde van de perswetenschappen. Hij was hoofdredacteur-directeur van De Nieuwe Gids, voorzitter van de Vereniging van Beroepsjournalisten van België en een tijdlang gecoöpteerd senator voor de CVP.

DECLERCK, RICHARD (31-12-1899 Brugge - 12-3-1986 Antwerpen) Oud-gouverneur van Antwerpen.

Hij studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit te Gent. Ingevolge de oorlog moest hij zijn studies onderbreken, maar hij hervatte ze in 1922 te Leuven, waar hij rechten en klassieke filologie studeerde. Hij was er voorzitter van de rechtsgenootschap. Van 1926 tot 1935 was hij advocaat aan de balie te Brugge. Intussen was hij goed bevriend geworden met de opkomende politicus Achille Van Acker, die hem voor het socialisme kon winnen. In 1933 werd hij socialistisch gemeenteraadslid van Brugge, wat hij bleef tot eind 1938. Intussen was hij ook vrederechter geworden. Kort na de bevrijding, op 22 december 1945, werd hij benoemd tot gouverneur van de provincie Antwerpen, wat hij bleef tot 31 december 1966.

FLORIZOONE, GERY (23-2-1923 Adinkerke - 25-6-1986 Wezet). Belgisch priester-dichter.

Hij debuteerde in 1976 met de bundel Drie knotwilgen waarna nog een vijftiental bundels volgden.

GRYSE. JOHAN DE (1-9-1954 Roeselare - 7-1-1986 Merchtem) Voorzitter van de Onafhankelijke Kajottersbeweging in België.

Geboren in een kajottersgezin, studeerde hij voor onderwijzer en oefende hij dit beroep enige tijd uit. Hij werd verbondsverantwoordelijke van Jong-KAJ van Roeselare-Tielt.
Toen in 1977 zes KAJ-verbonden het niet langer eens konden zijn met de koers van de beweging, behoorde hij tot de oprichters van de Onafhankelijke Kajottersbeweging. Na een functie van algemeen coördinator, werd hij in 1982 voorzitter van de Onafhankelijke Kajottersbeweging.

HEMPTINNE, MARC DE (graaf) (6-4-1902 Gent - 1-4-1986 Zwijnaarde) Belgisch hoogleraar.

Als burgerlijk scheikundig ingenieur en doctor in de wetenschappen, werd hij in 1929 docent aan de katholieke universiteit te Leuven, waar hij twee jaar later tot gewoon hoogleraar werd benoemd. Hij bleef dat tot 1971. In 1948 kreeg hij de Franqui-prijs voor zijn werk over de vibratiespectra van eenvoudige koolwaterstoffen.
Hij was wetenschappelijk attaché bij de ambassade in Washington, voorzitter van de raad van het KMI, voorzitter van het atoomcentrum te Mol.

JANSSENS, CHARLES (8-6-1906 Antwerpen - 24-8-1986 Antwerpen). Belgisch akteur.

Hij verwierf vooral vermaardheid door zijn sterk en volks gevoel voor humor.

KERKHOVEN, LODE VAN (24-4-1914 Edegem - 24-12-1985 Edegem) Vooraanstaande figuur uit de Vlaamse beweging.

Na zijn opleiding aan de technische school van Kontich, was hij werkzaam bij Gevaert en actief in de Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ). In 1949 trad hij als vrijgestelde voor de propaganda in dienst van het IJzerbedevaartcomité, dat toen voorgezeten werd door prof. Fransen. Hij was ook actief betrokken bij de organisatie van de amnestiebetoging van 1959 te Antwerpen, bij de marsen op Brussel en de reorganisatie van het Verbond van Vlaamse Oud-strijders (VOS). In 1962 trad hij in dienst van de verzekeringsmaatschappij Noordstar en Boerhave en als vertegenwoordiger van de Culturele Stichting Noordstarfonds leverde hij een grote bijdrage tot de opbloei van het culturele leven in Vlaanderen. Hij was ook actief in het Davidsfonds.

LEBLANC, WALTER (26-12-1932 Antwerpen - 14-1-1986 Opzullik, Silly). Belgisch kunstschilder.

Hij kreeg zijn artistieke opleiding aan de academie te Antwerpen en aan het Nationaal Hoger Instituut. In 1958 was hij stichtend lid van G-58 Hessenhuis, waar hij aktief meewerkte aan het organiseren van tentoonstellingen. Terzelfdertijd nam hij samen met Günter Ueckert deel aan de internationale Zero-tentoonstellingenin Dusseldorf en elders. Zijn werd werd vaak beschreven als staande tussen kinetische kunst en Minima1 Art. Hij sprong erg zuinig om met de middelen en aan zijn suggestieve schildering van subtiele licht- en ruimteverschuivingen, is in de loop van de jaren weinig veranderd. Sedert 1939 laste hij „torsievormen" in als extra picturale elementen.
Leblanc kreeg o.a. de prijs Jonge Belgische Schilderkunst 1964, de Europaprijs 1966 van Oostende, de prijs van de Biënnale van Parijs 1967, de Eugène Baieprijs 1970, de prijs 1974 van de kamer van koophandel van Bazel.

LIFAR, SERGE (2-4-1905 Kiew, Rusland - 15-12-1986 Lausanne. Zwitserland) Russisch-frans danser en choreograaf

Lifar kwam op 15-jarige leeftijd terecht bij de dansstudio van Bronislawa Nijinska, balletmeester van het ballet van Kiew, en werd een van haar meest begaafde studenten. Drie jaar later, in 1923, maakte hij als Russisch vluchteling zijn debuut in Parijs bij Les Ballets Russes van impressario Serge Diaghilev. Hij onderscheidde zich als premier danseur in opmerkelijke rollen in balletten van Nijinska (Les Fâcheux, le Train Bleu), van Leonid Massine (Zéphire et Flore, Les Matelots) en van George Balanchine (Apolon Musagète, Le Bal, Prodigal Son). In 1929 maakte Lifar zijn debuut als choreograaf met Renard, een uitvoering op muziek van Igor Stravinski.

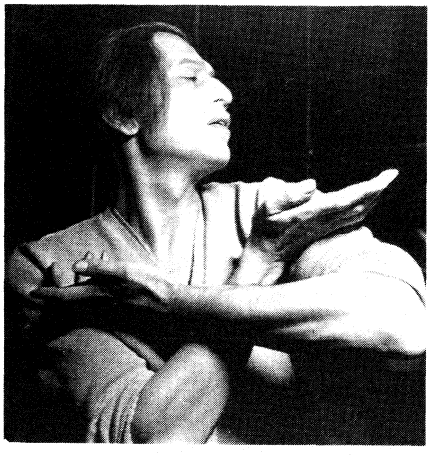

Na de dood van Diaghilev en de ontbinding van Les Ballets Russes kwam Lifar in 1929 bij de Parijse Opéra. Hij was de leider en vernieuwer van het ballet van de Opéra en premier danseur van meest eigen, neo-classicistische balletten als Icare, David triomphant, Suite et blanc (later Noir et blanc), Alexandre le Grand. Zijn laatste rol was die van Albrecht in Giselle in 1956. Met een onderbreking van twee jaar na de Tweede Wereldoorlog, waarin Lifar wegens collaboratie met de Duitse bezetters van de Franse podia was verbannen, bleef hij tot 1958 verbonden aan de Opéra. Zijn laatste ballet werd in 1960 uitgevoerd in Lausanne.
Lifar schreef zo'n vijfentwintig boeken over danstheorie en -historie. Zijn autobiografie Ma Vie verscheen in 1965.

MACMILLAN, MAURICE HAROLD (10-12-1894 London - 29-12-1986 Chelwood Gate, Sussex) Brits staatsman.

Harold Macmillan was de zoon van een succesvol uitgever. Hij studeerde in Eton en Oxford. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij in Frankrijk, waar hij drie keer gewond raakte. Door zijn huwelijk in 1920 met de dochter van de hertog van Devonshire kreeg Macmillan toegang tot de hogere Britse kringen. In 1924 werd hij gekozen in het Lagerhuis.
In de jaren dertig sloot hij zich aan bij Churchills Waarschuwingen tegen de Appeasement en rebelleerde hij als backbencher tegen het economische beleid. Hij raakte bekend als een

liberale, sociaal denkende en gematigde pragmaticus.
Onder Churchill werd hij staatssecretaris voor bevoorrading. In 1942 werd hij benoemd tot resident-minister in Algiers, en twee jaar later tot hoofd van de Geallieerde Commissie in Italië.
Van 1945 tot 1951 waren de conservatieven niet aan de macht. Daarna werd Macmillan minister van huisvesting en maakte zijn belofte waar jaarlijks 300.000 woningen te bouwen. In 1955 werd hii onder Anthonv Eden eerst minister van buitenlandse zaken en later van financiën. In 1956 stond hij achter het besluit om samen met Frankrijk en Israël militair in te grijpen toen de Egyptische president Nasser besloten had het Suez-kanaal te naasten. Die operatie eindigde in een faliekante mislukking. De conservatieve partij maakte daarop een ernstige crisis door en Eden moest van het toneel verdwijnen.
Macmillan volgde hem in januari 1957 op als premier en behield deze functie tot oktober 1963.
Op binnenlands gebied maakte Groot-Brittannië onder Macmillan een sterke economische groei door die tot uitdrukking kwam in de slagzin ,,U hebt het nog nooit zo goed gehad". Internationaal heeft Macmillan zich onderscheiden door een beleid van ontspanning. Hij wilde een vermindering van de Oost-West-tegenstellingen en zag zichzelf als bemiddelaar tussen de beide supermachten. In 1959 reisde hij naar Moskou om premier Chroesjtsjow over te halen zich redelijker op te stellen. Die poging mislukte. Maar Macmillan, die een hartstochtelijk voorvechter van een stop op kernwapenproeven was, boekte later toch succes toen Washington en Moskou op 25 juli 1963 een overeenkomst tekenden voor een stop op atoomproeven. Daarbij prees de Amerikaanse president Kennedy de verrichtingen van Macmillan.
In 1960 hield hij een historisch geworden toespraak tot het Zuidafrikaanse parlement. waarin hij zei dat ,,eenwind van verandering" door Afrika blies. Onder zijn bewind verleende Groot-Brittannië onafhankelijkheid aan een tiental landen, waaronder Ghana, Nigeria, Oeganda. Kenia en Maleisië.
Macmillan was ook de eerste Britse leider die ervan overtuigd raakte, dat de plaats van Engeland in Europa was, en al werd zijn verzoek om toetreding tot de EG nog door de Gaulle getorpedeerd, toen die toetreding een feit werd was hij het die op de kust van Dover het vreugdevuur mocht ontsteken.
Op zijn negentigste werd Macmillan Lord Stockton en deed hij zijn intrede in het Hogerhuis met een toespraak die een krachtig pleidooi werd voor verzoening in een samenleving die meer dan in zijn tijd door cynisme en onderlinge strijd werd verscheurd. Bij die gelegenheid leverde hij tevens kritiek op het beleid van premier Margaret Thatcher.
Tussen 1966 en 1973 publiceerde Macmillan zijn memoires in zes delen. In 1975 verscheen van zijn hand Past Masters.

MERTENS DE WILMARS, JACQUES (1-2-1917 Oxford - 24-5-1986 Brussel). Belgisch hoogleraar

Hij was prof. em. aan de KU-Leuven, ere-economisch adviseur van de Nationale Bank van België en ere-kabinetschef van de eerste minister.

MOELLER, CHARLES (18-1-1912 Brussel - 3-4-1986 Brussel). Belgisch hoogleraar.

Mgr. Moeller speelde een grote rol in het tweede Vaticaans Concillie, waar hij betrokken was bij de redactie van Lumen gentium en Gaudium et Spes. Hij washoogleraaraande faculteit voor wijsbegeerte van de UCL en eerste vice-secretaris van de congregatie voor de geloofsleer en later secretaris van de congregatie voor de eenheid. In 1970 werd hij verkozen tot lid van de Académie de Langue et de Littérature française.

NOTEBAERT, MARCEL (29-8-1924 Kortrijk - 30-3-1986 Kortrijk). Belgisch kunstschilder

Hij studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Gent. Hij werd nadien vooral actief in de textielnijverheid en meer bepaald als ontwerper van tapijten. In 1949 kreeg hij de grote prijs van Rome.

OVERSTRAETEN, JOZEF VAN (2-5-1896 Sint-Truiden - 5-10-1986 Leuven). Erevoorzitter van Vlaamse Toeristen- en Vlaamse Automobilistenbond VTB en VAB.

Als onderwijzer en regent, behaalde hij licentiaatsdiploma's in oudheidkunde, kunstgeschiedenis en pedagogische wetenschappen. Bij de VTB-VAB werd hij achtereenvolgens hoofdredacteur, secretaris, afgevaardigd beheerder en van 1952 tot 1980 voorzitter, waar hij uitgroeide tot een gezagvolle persoonlijkheid van de Vlaamse beweging.

PEE, WILLEM (9-4-1903 Brugge - 20-5-1986 Rosières). Belgisch taalkundige.

Hij was doctor in de Germaanse filologie, prof. em. aan de Rijksuniversiteiten te Gent en te Luik en ere-docent aan Studio Herman Teirlinck te Antwerpen. Als dialectoloog heeft hij zich intens bezig gehouden met de taaltoestanden in Frans-Vlaanderen. Hij was geruime tijd algemeen secretaris van de koninklijke commissie voor toponymie en dialectologie en redactie-secretaris van het mede door hem opgerichte tijdschrift Taal en Tongval.

PILLECYN, REMY DE (20-9-1920 Sint-Niklaas - 19-1-1986 Herentals). Belgisch kunstschilder.

Hij studeerde bij Isidoor Opsomer, wiens invloed hij blijvend heeft ondergaan. In 1962 vestigde hij zich in de Kempen en ontpopte zich er tot wat algemeen genoemd werd ,,een schilder van de stille weemoed".

PREUD'HOMME, ARMAND (21-2-1904 Peer - 7-2-1986 Edegem). Belgisch toondichter.

Na zijn humaniora studeerde hij orgel te Hasselt en daarna aan het Lemmensinstituut te Mechelen, waar hij in 1928 laureaat werd.
Van zijn ruim 500 liederen zijn Kempenland, Als de brem bloeit, Voor outer een heerd en het Kerstlied Susa Ninna de beroemdste, De operette Op de purp'ren hei werd de meest suksesvolle van het Vlaamse repertoire.
Hoewel hij tweemaal werd vrijgesproken, werd hij na de oorlog gebroodroofd, Na een moeilijke tijd, werd hij muziekleraar aan de Ursulinenschool te Hasselt. Het standbeeld dat te Hasselt voor hem werd opgericht werd op 31 juli 1981, twee maanden na de onthulling, gedynamiteerd.

PUEYO, EDUARDO DEL (29-8-1905 Zaragoza, Spanje - 9-11-1986 Rhode-Saint-Genese, België) Spaans pianist.

Hij vatte zeer jong zijn muziekstudies aan en op 21-jarige leeftijd oogstte hij groot succes te Parijs tijdens de Lamoureux-concerten, naar aanleiding van de honderdste verjaardag van Beethovens dood. Daarna trok hij zich terug uit het openbaar concertleven om zich gedurende een tiental jaren toe te leggen up de studie van een nieuwe pianotechniek. Bij zijn wederoptreden verwekte hij sensatie. Zijn techniek grensde aan de perfectie.
Del Pueyo verwierf ook grote bekendheid als pedagoog. Gedurende tientallen jaren leidde hij aan het Conservatorium van Brussel en aan de Muziekkapel Koningin Elisabeth te Argenteuil pianisten op.
Hij trad als solist op in verschillende landen in Europa en de Verenigde Staten en werd vooral bekend om zijn diep doordachte en tevens kleurrijke interpretaties van de muziek van Beethoven en van die van de Spaanse nationale School. Voor de Société Philharmonique in Brussel speelde hij diverse malen alle 32 Beethoven-sonates.

SCHOENMAECKERS, PAUL (5-10-1914 Antwerpen - 8-1-1986 Mechelen) Hulpbisschop.

Hij stamde uit een gezin van zeven kinderen, van wie er twee priester en twee kloosterling werden. In 1938 werd hij priester gewijd, in 1939 werd hij gemobiliseerd en in mei 1940, bij de aftocht van het Belgisch leger, trok hij mee naar Avignon, waar hij als aalmoezenier in een jongerenkamp werkte. Na de oorlog stond hij een tijdlang in het onderwijs. In 1945 werd hij geestelijk directeur aan het St.-Jozefseminarie, in 1947 directeur van het bisschoppelijk college te Leuven en in 1949 president van het St. Jozefseminarie te Mechelen. Op 26-10-1952 werd hij bisschop gewijd en kreeg hij de zorg over de parochies. de clerus, de katholieke aktie en de sociaal-caritatieve pastoraal. Sedert 1982 was hij regionaal vicaris voor Vlaams-Brabant en Mechelen (zie pag. 213/2-1982).

STERNEFELD, DANIEL (27-11-1905 Antwerpen - 2-6-1986 Ukkel). Belgisch dirigent en toondichter.

Hij studeerde aan het koninklijk Vlaams Muziekconservatorium bij De Vocht, Gilson en Van der Stucken. Na zijn opleiding studeerde hij fuga en contrapunt bij Gilson en directie bij Kraus, Zallinger en Karajan aan het Mozarteum te Salzburg.

TARKOWSKI, ANDREJ (4-4-1932 Zawroje, Iwanuwo, Sowjet-Unie - 29-12-1986 Parijs, Frankrijk) Russisch cineast.

Andrej Tarkowski was de zoon van de dichter Arseni Tarkowski. Hij studeerde muziek, beeldhouwkunst. arabisch en geologie, alvorens zich in 1956 aan te melden bij de Moskouse filmschool VGIK, die geleid werd door Michail Romm. Al vanaf zijn eindexanienfilm uit 1960, De stoomwals en de viool (Katok i skripka) werd Tarkowski erkend als een eigenzinnig. uitzonderlijk talentvol cineast.
Na het internationale succes van zijn eerste lange speelfilm De jeugd van Iwan (Iwanowo Detstu-o, 1962). bekroond met een Gouden

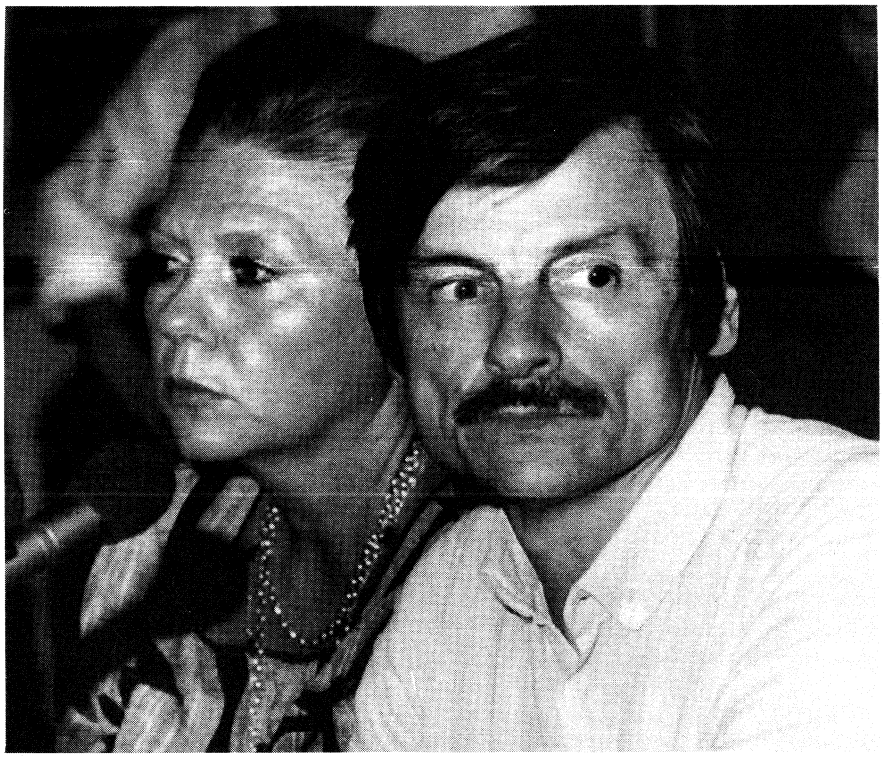

Andrej Tarkowski en zijn vrouw Larisa tijdens de persconferentie op 10 juli 1984, waarop zij aankondigden niet terug te keren naar de Sowjet-Unie.

Leeuw in Venetië, kon de regisseur met bijna onbeperkte middelen Andrej Roebljow maken, een drie uur lang epos over de middeleeuwse ikonenschilder. De film werd echter pas jaren na de opnamen in 1966 door de Sowjet-autoriteiten voor vertoning vrijgegeven.

In 1972 verscheen Solaris (speciale prijs jury Cannes), gevolgd door De Spiegel (Zerkalo, 1974) en Stalker (1979). Na enkele jaren aandringen kreeg Tarkowski toestemming in Italië Nostalgia (1983) te verfilmen.
Op verzoek van dirigent Claudio Abbado ensceneerde Tarkowski in 1983 ook Moessorgski's opera Boris Godoenow in het Londense Covent Garden. Hij vond in de opera het leitmotiv van al zijn films terug: ,,De mens moet de geestelijke krachten in zichzelf vrijmaken om tot morele vervolmaking te komen".

In juli 1984 maakte Tarkowski in Milaan bekend dat hij zich definitief in het Westen vestigde.
In 1986 sloot hij zijn oeuvre af met Het Offer (Offret), de geschiedenis van een man die de banden met het verleden vernieuwt door zichzelf op te offeren en die daardoor vrij wordt. Hij maakte de film met Sven Nykvist, de vaste cameraman van regisseur Ingmar Bergman en kreeg in Cannes de speciale juryprijs ,,voor zijn beheersing van de filmische expressie en de edelheid van zijn culturele boodschap". Zijn Zweedse camera werd eveneens bekroond.
Tarkowski zei zelf over Het Offer dat hij er ,,de afwezigheid in onze cultuur van ruimte voor een geestelijk bestaan" mee aan de kaak stelde. ,,Wij houden ons zo met materiële experimenten bezig dat onze geestelijke ontwikkeling te kort komt. De mens lijdt daaronder. Hij voelt een gebrek aan harmonie en zoekt er de oorzaak van. Door dat offer wordt die man weer zichzelf en maakt er de wereld weer leefbaar mee".

De Zweedse regisseur Ingmar Bergman noemde Andrej Tarkowski ,,de grootste, de man die een nieuwe taal uitvond, getrouw aan de natuur van film als weerspiegeling van het leven, het leven als een droom".

In het in 1986 gepubliceerde boek Sculpting in Time gaf Tarkowski onder meer zijn visie op de rol van de kunstenaar en het doel van alle kunst.

WIGNY, PIERRE (baron) (18-4-1905 Luik - 21-9-1986 Brussel) Belgisch politicus, oud-minister

Hij studeerde rechten te Luik en behaalde a de Harvard University het doctoraat in internationaal privaatrecht. Vlak voor WO II deed hij zich opmerken als secretaris-generaal van het Studiecentrum voor de Staatshervorming. Tijdens de bezetting behoorde hij tot de jonge christendemocraten, die in het geheim vergaderden om de grondslag te leggen van het naoorlogse politiek réveil. Na de bevrijding trad hij toe tot de CVP. Aldus was hij de coauteur van het Kerstprogramma. In 1949 werd hij Kamerlid voor Ath.
Hij bleef volksvertegenwoordiger tot 1971. In 1947 werd hii minister van Coloniën en bleef dat tot 1950. In 1958 werd hij als minister van buitenlandse zaken opnieuw met Congo geconfronteerd. Hij bleef minister tot 1961 en later, van 1967 tot 1968, was hij minister van justitie en Franse cultuur.

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

SOLOMONEILANDEN. Op 17 november 1986 trad premier Peter Kenilorea af, nadat zes vooraanstaande ministers uit het kabinet waren getreden i.v.m. beschuldigingen dat de premier in het geheim hulp ter waarde van £ 90.200 van de gouverneur van Frans Polynesië, Gaston Flosse, had aanvaard. Die hulp was bestemd voor het dorp van de premier, dat evenals de rest van de eilanden op 19 mei 1986 was getroffen door de cycloon Namu. Als gevolg van de cycloon vielen minstens 101 doden en raakten 90.000 mensen dakloos. Premier Kenilorea raamde eind mei dat 10 jaar nodig was om de schade te herstellen. Australische en Nieuwzeelandse militaire vliegtuigen voerden vanaf 21 mei hulpvoorraden aan, terwijl andere landen en instanties hulp toezegden.
Op 2 december meldde The Times dat de 39-jarige Ezekiel Alebua, tot dusver vice-premier en minister van binnenlandse en provinciale zaken, Kenilorea als premier was opgevolgd.
(Vor.ber.pag. 683/2-1985)

THAILAND Nadat Prem Tinsulanond op 5 augustus 1986 door koning Bhoemibol voor een derde ambtstermijn tot premier was benoemd (pag. 517/3-'86), vormde hij een coalitieregering die steunde op de volgende partijen: Democratische Partij (DP), Chart Thai (CT), Sociale Actie Partij (SAP) en Rasadorn Party (RP). Deze regering werd op 11 augustus 1986 door de koning beëdigd. De ministersportefeuilles waren als volgt verdeeld:
Premier - Prem Tinsulanond; vice-premiers - Pichai Rattakul (DP), generaal-majoor Chatichai Choonhavan* (CT), Phong Sarasin* (SAP), admiraal Sonti Bunyachai*, generaal Tienchai Sirisamphan' (RP); ministers toegevoegd aan het bureau van de premier - Meechai Ruchupan, officier-vlieger Sulee Mahasantana, Chirayu Isarangkun Na Ayuthaya (voorheen minister van industrie), Chaisiri Ruangkanchanaset (SAP), Amnuai Sowankhiri* (DP), Wichit Saensthong* (DP); defensie - luchtmaarschalk Paniang Kantarat (voorheen onderminister van defensie); financiën - Suthi Singsane (voorheen onderminister van financiën); buitenlandse zaken - luchtmaarschalk Siddhi Sawetsila (SAP); landbouw en coöperaties - generaal Harn Leenanond* (DP); verbindingen - Banharn Silpa-Archa* (CT); handel - politie-kapitein Surat Osathanugrah* (SAP); binnenlandse zaken - generaal Pracuab Suntharangkul- (voorheen vice-premier); justitie - Sa-at Piyawan* (CT); wetenschap, technologie en energie - Banyat Bantadtan* (DP); onderwijs - Marut Bunnag (DP, voorheen gezondheid); gezondheid - Thoetphong Chaiyanan* (DP); industrie - Pramuan Sapaysu* (CT); universiteitszaken - Subin Pinkhayan (SAP, voorheen onderminister van financiën).
Voorts werden 20 onderministers benoemd, afkomstig uit de volgende partijen: DP 9, CT 6, SAP 3 en RP 2.

* = nieuw

Op 1 september 1986 trad Veera Musikapong, de secretaris-generaal van de DP, af als onderminister van binnenlandse zaken, nadat hij op 29 augustus formeel in staat van beschuldiging was gesteld wegens twee gevallen van majesteitsschennis.

Op 6 november diende de minister van handel, Surat Osathanugrah (SAP), zijn ontslag in na een reeks financiële schandalen. Sinds september had de oppositie Surat ervan beschuldigd op onjuiste wijze aan twee Thailandse ondernemingen vergunningen te hebben verstrekt voor de invoer van hout ter waarde van $ 4 mln uit Birma. Nog voordat enig hout was ingevoerd, waren de vergunningen ingetrokken wegens bezwaren van premier Preni Tinsulanond en het ministerie van buitenlandse zaken. Deze vreesden dat het hout door Karen-opstandelingen zou worden gekapt en dat dit op bezwaren van de regering van Birma zou stuiten.

Premier Prem Tinsulanond droeg de portefeuille van handel over aan Montri Pongpanich, tot dan toe onderminister van binnenlandse zaken (AFP/Le Monde 13-11-'86).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

„GROTE COALITIE" IN OOSTENRIJK

Na zeven weken onderhandelen hebben de grootste twee politieke partijen van Oostenrijk, de Sozialistische Partei Österreichs (SPO)en de christelijke Österreichische Volkspartei (ÖVP). op 14 januari overeenstemming bereikt over de vorming van een coalitiekabinet. Het is voor het eerst sinds 1966 dat Oostenrijk weer geregeerd zal worden door een zogeheten ,.grote coalitie".

De onderhandelingen tussen de twee partijen volgden op de parlementsverkiezingen van 23 nov. 1986 die hadden geresulteerd in verlies voor de SPO en ÖVP en winst voor de kleine Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) en de Alternatieve Groenen (pag. 10/2 e.v.-1987). In de 183 zetels tellende Nationalrat beschikten de SPO (80 zetels) en de ÖVP (77 zetels) nu samen over 157 zetels, terwijl de FPÖ en de Groenen daarin resp. 18 en acht zetels bezetten,

,,We hebben overeenstemming bereikt over alle belangrijke onderwerpen en over de verdeling van de ministersposten", zo maakte de demissionaire socialistische bondskanselier Franz Vranitzky op 14 januari bekend. Vranitzky bleef eerste man in het nieuwe kabinet en OVP-leider Alois Mock werd behalve vice-kanselier minister van buitenlandse zaken. Beide partijen leverden evenveel kabinetsleden.

Op 15 januari legde oud-bondskanselier Bruno Kreisky met onmiddellijke ingang zijn ere-voorzitterschap van de SPÖ neer, alsmede zijn functies op het met de SPO verbonden Karl Renner instituut en het instituut voor internationale politiek.

Eén van de redenen voor die stap was dat Kreisky het de onderhandelingsdelegatie van de SPO kwalijk nam dat zij de portefeuille buitenlandse zaken in handen had gegeven van OVP-leider Mock. Kreisky, die als minister van buitenlandse zaken (1959-1966) en bondskanselier (1970-1983)Oostenrijk een vooraanstaande positie op het gebied van de internationale diplomatie had bezorgd, zag in het afstaan van de portefeuille aan de ÖVP het loslaten van traditionele waarden en trok Mocks geschiktheid als minister van buitenlandse zaken in twijfel.

Verder gaf Kreisky, aldus de NZZ (20-1), in een interview met het Oostenrijkse blad Profil blijk van zijn boosheid over de ontwikkeling die de SPO onder zijn opvolgers Fred Sinowatz en Franz Vranitzky had doorgemaakt. Sinowatz zou maar een schaduw van zijn kabinetschef Hans Pusch zijn geweest, zou door Pusch zijn bedrogen en had zijnerzijds de partij bedrogen. Kreisky verweet Vranitzky na de leiderschapswisseling binnen de FPO (pag. 9/3 e.v.-1987) in een paniekreactie ,,de kleine coalitie te hebben gedood en in de grote coalitie te zijn gevlucht".

Bondskanselier Vranitzky verklaarde dat hij de reactie van Krcisky begreep ,,als uitdrukking van zijn levenswerk", maar dat het buitenlandse beleid gemeenschappelijk kabinetsbeleid was en dat op het ministerie nooit beslissingen genomen zouden kunnen worden die tegen de opvattingen van de SPÖ-leden van het kabinet ingingen.

Over de door de SPO en OVP gevoerde onderhandelingen meldde Chris van Esterik in *NRC/H'blad* van 15 januari o.m. het volgende:

...Aanvankelijk verliep het overleg tussen de twee onderhandelingsdelegatiec na de verkiezingen voorbeeldig. In de met veel stilte omgeven onderhandelingen was al eind december en begin januari, met beproefde Oostenrijkse voortvarendheid inzake het sluiten van compromissen. overeenstemming bereikt op een groot aantal punten tussen de SPO en de ÖVP, die 17 jaar lang in de oppositie heeft gezeten.

Eenstemmigheid over onderwerpen als de wijze van terugdringing van het financieringstekort naar zo'n twee procent, hervorming van het belastingstelsel, sanering en gedeeltelijke privatisering van de grote sector staatsbedrijven werd snel bereikt en het leek zelfs binnenskamers nauwelijks tot enig heftig debat van betekenis te voeren tussen de onderhandelingsdelegaties van beide partijen. Op een duidelijk akkoord na over de zorgelijke landbouwsector leek men snel op een nieuwe regering af te stevenen.

Dat veranderde toen het getou trek om de ministersposten een aanvang nam. Er ontstond rumoer om de positie van de ÖVP-er Michael Graff, campagneleider van de door de ÖVP verloren verkiezingen en algemeen secretaris van zijn partij. de meest invloedrijke functie na partijleider Mock. Graff heeft politieke ambities en paart die aan het politieke wereldbeeld en het ferme taalgebruik van Franz Joseph Strauss. Hij was de beoogde minister van justitie voor de OVP in het nieuwe kabinet en wilde tegelijkertijd secretaris van de partij blijven.

Deze tacticus van formaat werd door de SPO niet graag in de regering gezien. temeer daar het combineren van een partijpolitieke functie met het ministerschap van justitie zelfs in Oostenrijkals ongewenst wordt beschouwd. De huidige minister van justitie, SPO-er Ofner. verklaarde gisterochtend dan ook dat de nieuwe minister van justitie gemeten zal worden naar de mare waarin hij in staat is om de onafhankelijkheid van de justitie te handhaven tegen partij-invloeden van binnenuit en van buitenaf.

Tochverwachten weinigen dat Graff zijn ambitie om minister te worden zal laten varen om op die wijze snel tot een akkoord te komen tussen beide partijen. Maar vlak voor de bekendmaking van het akkoord tussen de delegaties maakte Graff aan de pers bekend dat hij afzag van het ministerie van justitie. Zijn eigen delegatie had hem waarschijnlijk in de eindronde laten vallen, omdat de SPO-delegatie in ruil voor dit offer wel een heel begeerlijke post aan partijleider Mock aanbood: behalve het vice-kanselierschap ook nog het ministerie van buitenlandse zaken voor hem persoonlijk.

De SPO-delegatie op haar beurt had er alle belang hij om snel duidelijkheid over de post van buitenlandse zaken te scheppen omdat maandagavond (12 januari) de vroegere bondskanselier van Oostenrijk, Bruno Kreisky, erevoorzitter van de SPO, zich plotseling in de onderhandelingen gemengd schijnt te hebben met de mededeling dat de SPO het ministerie van buitenlandse zaken in geen geval aan een minister van de OVP mocht overlaten. Kreisky vreest dat, met een OVP-minister op buitenlandse zaken, de vooraanstaande positie die Oostenrijk in de internationale diplomatie

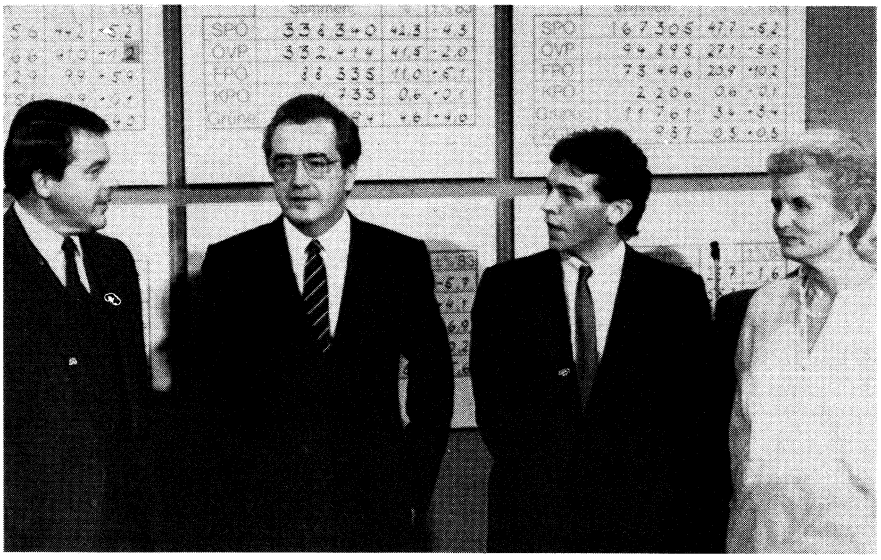

SPO-leider Franz Vranitzky (l.) en OVP-leider Alois Mock (2de v.l.) tijdens het bekend worden van de verkiezingsuitslagen op 23 november 1986. Naast hen de lijsttrekkers van de twee andere in de Nationalrat gekozen partijen: Jörg Haider (FPO) en Freda Meissner-Blau (Alternatieve Groenen).

Weekblad 56ste jaargang No. 2878, pag. 42119-42134

heeft opgebouwd tijdens zijn 13-jarige kanselierschap verloren zal gaan. Een positie die het laatste half jaar toch al ernstig is aangetast door de verkiezing van Waldheim – die door de OVP was aangewezen als presidentskandidaat – tot bondspresident.
Kreisky zou zelfs gedreigd hebben de basis van de partij te mobiliseren als de SPO niet aan buitenlandse zaken vast zou houden, aldus het conservatieve dagblad Die Presse. Kreisky is nog steeds een man van groot gezag in de Oostenrijkse politiek en wellicht heeft kanselier Vranitzky het daarom verstandig geacht om een mogelijke. uiterst pijnlijke partijmuiterij onder leiding van de oud-kanselier de kop in te drukken door het snel creëren van een fait accompli.
De nieuwe regering bestaat uit 17 leden, vijf minder dan de vorige: een wens waar de OVP gedurende de verkiezingen voortdurend op hamerde.
Om het ministerie van justitie buiten de invloed van partijpolitieke machinaties te houden – er zijn op dit moment nogal wat schandalen waarin een aantal politici verwikkeld zijn en die tot rechtszaken kunnen leiden – wordt daar een partijloze specialist benoemd...

Samenstelling kabinet

Op 21 jan. 1987 werd het nieuwe coalitiekabinet beëdigd. Het telde 17 leden, vijf minder dan het vorige, dat uit 16 ministers (incl. bondskanselier) en zes staatssecretarissen had bestaan (pag. 8/2-1987). SPÖ en ÖVP leverden elk zeven ministers en één staatssecretaris, terwijl justitie in handen van een onafhankelijke specialist kwam.

De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Bondskanselier - Frans Vranitzky* (SPO); vice-kanselier, minister van buitenlandse zaken - Alois Mock (OVP); binnenlandse zaken - Karl Blecha* (SPO); financiën - Ferdinand Lacina* (SPO); verkeer en staatsindustrie - Rudolf Streicher* (SPO); sociale zaken - Alfred Dallinger* (SPO); economie - Robert Graf (OVP); defensie - Robert Lichal (OVP); justitie - Egmont Foregger (partijloos); onderwijs - Hilda Hawlicek (SPO); landbouw - Josef Riegler (OVP); gezinszaken en milieu - Marilies Flemming (OVP); wetenschap - Hans Tuppy (ÖVP); minister op het bureau van de bondskanselier,; Franz Löschnak* (SPO) en Heinrich Neisser (OVP); staatssecretaris voor vrouwenzaken - Johanna Dohnal* (SPÖ); staatssecretaris voor financiën - Johannes Ditz (OVP).

* onveranderd

Leopold Gratz nieuwe voorzitter Nationalrat

Op 17 dec. 1986 kwam de op 23 november gekozen Nationalrat voor de eerste keer bijeen en koos met 159 van de 170 geldig uitgebrachte stemmen oud-minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz (SPO) tot voorzitter als opvolger van Anton Benya, die de laatste 15 jaar die functie had bekleed. Marga Hubinek (ÖvP) werd met 141 stemmen gekozen tot tweede voorzitter en Gerulf Stix (FPÖ) met 118 stemmen tot derde voorzitter. *(NRC/H'blad, Volkskrant,* NZZ, FAZ, Le Monde, The Times, Financial Times, Informationen aus Österreich)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

KABINETSSTANDPUNT INZAKE VOORSTELLEN COMMISSIE OORT NAAR DE TWEEDE KAMER

Op 23 december 1986 is door de bewindslieden van financiën en van sociale zaken er? werkgelegenheid het kabinetsstandpunt inzake de voorstellen van de Commissie tot vereenvoudiging van de loon- en de inkomstenbelasting (Commissie Oort) (pag. 80611 e.v.-1986) naar de Tweede Kamer gestuurd. Tevens zijn adviesaanvragen uitgegaan naar de Stichting van de Arbeid, de Sociaal-Economische Raad en de Emancipatieraad.
Het kabinetsstandpunt houdt in de voorstellen van de Commissie op hoofdpunten uit te voeren. Het kabinet is gaarne bereid om het standpunt aan de hand van de uit te brengen adviezen en de te voeren discussies bij te stellen waarbij evenwel aan te brengen wijzigingen de vereenvoudiging niet in gevaar mogen brengen en de financierbaarheid verzekerd is.
De bewindslieden van sociale zaken en werkgelegenheid vragen van de SER met name aandacht voor de sociaal-economische consequenties van de vereenvoudigingsvoorstellen en voor de gevolgen voor de sociale zekerheid. Van de Stichting van de Arbeid wordt vooral aandacht gevraagd voor de zogenaamde bruteringsoperatie. Hieronder wordt verstaan de verschuiving in de inhoudingssfeer van de premieplicht voor de AAW, de AKW en de AWBZ van de werkgever naar de werknemer, onder gelijktijdige verhoging van het loon met de opslagpremies.

Uitgaande van de randvoorwaarde van budgettaire neutraliteit heeft de Commissie Oort een nadere uitwerking gepresenteerd van vier door haar gekozen centrale thema's, te weten:
– één tarief over een inkomenstraject;
– samenvoeging van belastingen over het inkomen met premies voor de volksverzekeringen;
– loonbelasting zoveel mogelijk eindheffing;
– het stroomlijnen van aftrekposten en andere regelingen.
In het kabinetsstandpunt wordt uiteengezet welke de betekenis is van die voorstellen. De uitwerking van voorstellen naar de hoofdlijnen van het rapport van de Commissie – een belangrijke, uit het regeerakkoord voortvloeiende taak – is inmiddels met kracht ter hand genomen.
Het resultaat van de voorstellen van de Commissie Oort is naar de mening van het kabinet binnen een – naar de huidige ramingen – min of meer budgettair neutraal kader een belangrijke vereenvoudiging van de belastingheffing en de heffing van de premies volksverzekeringen. Het betreft een vereenvoudiging welke zowel voor heffingsplichtigen als voor inhoudingsplichtigen en belastingdienst van betekenis is. Per saldo zullen de voorstellen een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan het streven van de regering tot het terugdringen van de regelgeving.
De wijze waarop de vereenvoudigingen worden bereikt verschilt per onderdeel van de voorstellen. De diversiteit van de voorstellen kan meebrengen dat de waardering voor de onderscheidene onderdelen per onderdeel verschilt. Een weging van afzonderlijke onderdelen zonder acht te slaan op de samenhang daartussen lijkt niet wenselijk. Het pakket voorstellen is door de Commissie als een samenhangend geheel gepresenteerd.
Het is duidelijk dat het budgettair neutrale kader waarin de voorstellen zijn gedaan een zeer belangrijk element is dat het op zichzelf reeds moeilijk maakt onderdelen uit het geheel te lichten. Een soortgelijke overweging geldt ten aanzien van de uiteindelijke inkomensgevolgen aangezien deze bestaan uit het saldo van de effecten van verschillende onderdelen van de voorstellen. Ook zijn verschillende onderdelen van de voorstellen inhoudelijk nauw met elkaar verbonden.
Het aanvaarden van de hoofdlijnen van het rapport als uitgangspunt voor wetgeving brengt op de vorengenoemde gronden mee dat de desbetreffende maatregelen in beginsel als een totaal pakket in wetsvoorstellen moeten worden uitgewerkt. Deze dienen vervolgens op hetzelfde moment in werking te treden.
Het vorenstaande laat evenwel onverlet dat er binnen het kader van enerzijds de door de commissie aangegeven hoofdlijnen en anderzijds de randvoorwaarde van budgettaire neutraliteit, ruimte blijft voor een nadere toetsing van onderdelen.
Overigens moet ook, binnen datzelfde kader, nog een aantal aspecten worden ingevuld. Het betreft onderdelen die door de commissie wel zijn aangeduid maar niet nader uitgewerkt. Bij aanpassingen kan met name worden gedacht aan verdergaande vereenvoudigingen. Daarbij zij wel aangetekend dat de voorstellen, zoals ook uit het kabinetsstandpunt moge blijken, te vergelijken zijn met een zelfdragende carrosserie, waaraan niet te veel kan worden gesleuteld zonder dat de stevigheid wegvalt. Verbeteringen zijn mogelijk, maar het koetswerk dient als een gegeven te worden beschouwd. Voor mogelijke wijzigingen dan wel amenderingen zal als algemeen uitgangspunt moeten gelden dat de vereenvoudiging niet wordt aangetast en dat de financierbaarheid verzekerd is.
Het kabinet is zich er van bewust dat bij de uitvoering van de voorstellen verschillende categorieën belastingplichtigen als gevolg van de maatregelen een achteruitgang in inkomen zullen ervaren. Ook zijn er belangrijke doorwerkingen naar andere terreinen als gevolg van de bruteringsoperatie, die noodzakelijk is vanwege de overheveling van de opslagpremies van de werkgevers naar de werknemers.
Beide elementen doen nogmaals blijken dat de onderhavige vereenvoudiging een ingrijpende operatie is. Alternatieve, minder ingrijpende methoden om te komen tot uitvoering van de voorstellen van de commissie zijn naar ons oordeel evenwel niet voorhanden.
Vooralsnog is het kabinet, alles afwegende, van mening dat het aanbeveling verdient de voorstellen van de commissie te volgen. Een eindoordeel zal eerst kunnen worden gegeven nadat de adviezen zijn ontvangen die over deze voorstellen aan de verschillende adviesorganen zijn gevraagd en nadat de uitkomsten van het overleg met de volksvertegenwoordiging over het kabinetsstandpunt bekend zijn.
Ten aanzien van de inkomsteneffecten die zijn verbonden aan de voorstellen zij nog opgemerkt dat een oordeel daarover niet los kan worden gezien van de algemene financiële en sociaal-economische situatie in het jaar van invoering. De op dat moment geldende algemene koopkrachtvooruitzichten zullen alsdan mede in de beschouwing dienen te worden betrokken.
In het kabinetsstandpunt wordt uiteen gezet dat er onderdelen zijn ten aanzien waarvan,

binnen de randvoorwaarde van budgettaire neutraliteit en rnet behoud van de hoofdlijnen van de voorstellen, een bijstelling tot een beter resultaat leidt.
Iri dit stadium van de besluitvorming heeft het kabinet er de voorkeur aan gegeven nog geen expliciet standpunt in te nemen ten aanzien van een aantal andere onderdelen, waar zonder dat dat de structuur van de commissievoorsteilen hoeft aan te tasten een andere uitwerking mogelijk is. In het bijzonder ten aanzien van een aantal voorstellen die van belang zijn voor ondernemers die aan de inkomstenbelasting zijn onderworpen stelt het kabinet voor binnen het budgettaire cn vereenvoudigingskader de mogelijkheid van alternatieven te onderzoeken. (Ministerie van financiën)

WIJZIGINGEN IN DE BELASTINGHEFFING MET INGANG VAN 1 JANUARI 1987

Inkomstenbelasting en loonbelasting *1987*

Tarief

Het tarief voor **1987** is als volgt tot stand gekomen
– de wettelijke inflatiecorrectie voor **1987** (1,8%) is volledig toegepast,
– de met ingang van **1** april **1983** getroffen tijdelijke tariefmaatregel blijft ook voor **1987** geiden

Tariefgroep I

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep I bedraagt **f 7 474**
(1986 f 7 341)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep I als men niet voldoet aan de voorwaarden voor indeling in tariefgroep II, III of IV.
Voor indeling in tariefgroep II, III of IV komen in beginsel slechts in Nederland wonende personen in aanmerking. Inwoners van België. Suriname, de Nederlandse Antillen, Aruba en (onder de voorwaarde dat 90% van het onzuivere wereldinkomen in Nederland is belast) de overige buiten Nederland wonende personen worden voor de tariefgroepindeling gelijkgesteld met inwoners van Nederland.
Voorts wordt men voor de loonbelasting ingedeeld in tariefgroep I als men op de loonbelastingverklaring de vragen met betrekking tot de tariefgroepindeling niet heeft beantwoord (b.v. omdat men de gegevens die nodig zijn om voor indeling in tariefgroep II, III of IV in aanmerking te komen. liever niet aan de werkgever wil verstrekken).
Bij de inkomstenbelasting kan men vervolgens (eventueel door het indienen van een T-biljet) wel rekening laten houden met de juiste tariefgroep. Ook bestaat de mogelijkheid in de loop van het jaar een vermindering van loonbelasting wegens voetoverheveling of een voorlopige teruggaaf voetoverheveling te ontvangen.

Tariefgroep II

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep II bedraagt **f** 11 **211**
(1986 f 11 0121

Mcri wordt ingedeeld in tariefgroep II:
1. Als men
   a. ongehuwd is en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar is of ouder. en
   c. duurzaam voor zich alleen een huishouding voert en
   d. geen eigen of aangehuwd kind of pleegkind heeft. dat jonger is dan **27** jaar en iri belangrijke niate op zijn/haar kosten wordt onderhouden
2. Als men
   a. ongehuwd is en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar 27 jaar is of ouder en
   c. duurzaani een huishouding voert met uitsluitend eigen, aangehuwde of pleegkinderen die bij dc aanvang van he: kalenderjaar allen jonger zijn dan **27** jaar en
   d. geen eigen of aangehuwd kind of pleegkind heeft, dat jonger is dan **27** jaar en in belangrijke mate op zijnihaar kosten wordt onderhouden

Tariefgroep III

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep III bedraagt: f **14.948**
(1986: **f 14.682)**

Men wordt ingedeeld in tariefgroep III:
1. Als men gehuwd is en de echtgenoot/echtgenote heeft in het kalenderjaar geen inkomen:
2. Als men ongehuwd is en duurzaam een huishouding voert met een ongehuwde die:
   a. in het kalenderjaar geen inkomen heeft en
   h. bij de aanvang van het kalenderjaar **27** jaar of ouder is.
3. Als men ongehuwd is en duurzaam een huishouding voert met een ongehuwde die:
   a. in het kalenderjaar geen inkomen heeft en
   b. bij de aanvang van het kalenderjaar nog geen **27** jaar is maar wel **18** jaar of ouder en niet grotendeels op kosten van zijn/haar ouders wordt onderhouden.

Voor de inkomstenbelasting moet de ongehuwde alleenverdiener samen met zijn niet verdienende partner een verzoek doen om te worden ingedeeld in tariefgroep III (alleenverdienertoeslag).
Voor de loonbelasting moet de ongehuwde die duurzaam met een ander een gezamenlijke huishouding voert een beschikking vragen voor indeling in tariefgroep III.

Tariefgroep IV

De belastingvrije som voor personen ingedeeld in tariefgroep IV bedraagt **f 13 454**
(1986 f 13 214)

Men wordt ingedeeld in tariefgroep IV
1 Als men
   a ongehuwd is en
   b een eigen of aangehuwd kind of pleegkind heeft dat jonger is dan **27** jaar en in belangryke mate op zijn/haar kosten wordt onderhouden
   c duurzaam een huishouding voert met uit sluitend eigen aangehuwde of pleegkinderen die bij de aanvang van het kalenderjaar allen jonger zijn dan **27** jaar
2. Als men:
   a. ongehuwd is en
   b. een eigen of aangehuwd kind of pleegkind heeft, dat jonger is dan **27** jaar en in belangrijke mate op zijn/haar kosten wordt onderhouden
   c. duurzaam voor zich alleen een huishouding voert

Men wordt geacht een kind in belangrijke niatt te onderhouden indien
– voor een kind recht bestaat op kinderbijslag, of:
– de op hem/haar drukkende kosten van le vensonderhoud van een kind ten minste *f* **56** per week bedragen.

Arbeidstoeslag

De arbeidstoeslag bedraagt (maximaal): **f 413**
(1986: f 407)

Men heeft recht op de arbeidstoeslag als men betaalde werkzaamheden buiten her huishouden verricht. Men heeft ook recht op de arbeidstoeslag als men ziekengeld geniet, De toeslag is verwerkt in de witte loonbelastingtabellen. Hierdoor wordt voor de loonbelasting automaiisch niet de toeslag rekening gehouden en hoeft de toeslag niet te worden aangevraagd.

Aanvullende arbeidstoeslag

De aanvullende arbeidstoeslag bedraagt (maximaal) j **802**
(1986 f 787)

De aanvullende arbeidstoeslag is een toeslag voor de kosten van kinderopvang
Men heeft recht op deze toeslag als men voldoet aan de volgende drie voorwaarden
a men wordt ingedeeld in tariefgroep I,
b men heeft recht op de arbeidstoeslag (zie hiervoor),
c tot het huishouden behoort een eigen, aangehuwd of pleegkind dat bij aanvang van het kalendegaar jonger dan **12** jaar is

De ondernemer, die wordt ingedeeld in tariefgroep III en de meewerkaftrek (zie hierna) geniet, omdat zijn echtgenoot meewerkt in zijn onderneming, komt bij voldoening aan de voor de aanvullende arbeidstoeslag gestelde voorwaarden, voor deze toeslag in aanmerking en wel tot hetzelfde niveau als waarop tweeverdieners gezamenlijk recht hebben, dus **2 x f 802** = *f* 1.604 (1986 **2 x f787 = 51574)**

Meewerkaftrek

De meewerkaftrek bedraagt
5% van de winst als de echtgenoot **1750** of meer uren meewerkt,
3,5% van de winst bij **1225** tot **1750** uren,
2,5% van de winst bij **875** tot **1225** uren,
1,5% van de winst bij **525** tot **875** uren.
Het minimum bedraagt in alle gevallen **f 415** (1986: **f 407).**
De meewerkaftrek is de aftrek die in de situatie, dat de ene echtgenoot meewerkt in de onderneming van de andere echtgenoot, wordt verleend aan de echtgenoot voor wiens rekening de onderneming wordt gedreven.
Echtgenoten kunnen er ook voor kiezen om ieder zelfstandig in de belastingheffing te worden betrokken. Dat kan op gezamenlijk schriftelijk verzoek aan de inspecteur bij de aangifte. In zo'n geval is het noodzakelijk dat een reële beloning voor de in de onderneming meewerkende echtgenoot is overeengekomen, welke overeenkomst schriftelijk moet zijn vastgelegd. De beloning moet minstens **150** percent van de algemene belastingvrije som, dus voor **1987** minstens **f 11.211 (1986: f 11.012)** bedragen. In dat geval wordt geen meewerkaftrek genoten en kunnen beide echtgenoten als zij voldoen aan de voor de aanvullende arbeidstoeslag geldende voorwaarden, in aanmerking komen voor deze toeslag tot een bedrag van **f 802 (1986: f 787).**

Aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag

De aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag

Schijventarief in 1987 (tussen haakjes de percentages en bedragen voor het kalendegaar 1986)

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomensschijven	Totaal opvolgende inkomensschijven	Belasting over totaal opvolgende inkomensschijven
16 (16) over de eerste	f **9 759** (*f* **9 574**)	*f* **9 759** (**f 9 574**)	**f 1561** (*f* **1531**)
25 (**25**) over de volgende	**f 7 505** (**f 7 373**)	**f** 17 **264** (*J* 16 947)	**f 3 437** (*f* **3** 374)
32 (**32**) over de volgende	f **14 927** (**f 14 663**)	**f 32 191** (**f 31** 610)	**f 8 213** (**f 8** 066)
42 (**42**) over de volgende	**f 13 128** (**f 12 896**)	**f 45 319** (*f* **44 506**)	f **13 726** (f **13 482**)
52 (**52**) over de volgende	**f 20 756** (**f 20 389**)	*f* **66 075** (**f 64 895**)	**f 24 519** (**J 24 084**)
61 (61) over de volgende	**f 26 642** (**f 26 171**)	**f 92 717** (**f 91 066**)	f **40 770** (**f 40 048**)
67 (**67**) over de volgende	*f* **29 788** (**f 29 261**)	**f 122 305** (*f* **120 327**)	*f* **60 727** (**f 59** 652)
70 (70) over de volgende	**f 109 973** (**f 108 028**)	**f 232 478** (*f* **228 355**)	**f 137 708** (**f 135** 271)
72 (72) over de volgende guldens			

Het bedrag aan belasting wordt naar beneden afgerond op gehele guldens
Bedragen van f **140** (1986 f **137)** en minder worden niet geheven

bedraagt ¼ van het inkomen uit arbeid met een maximum van f 4.517
(1986 f 4 437)

Men heeft recht op de aanvullende alleenstaande-ouder-toeslag als men voldoet aan de volgende voorwaarden:
a. men wordt ingedeeld in tariefgroep IV;
b. men vervult betaalde werkzaamheden buiten het huishouden of men geniet ziekengeld,
c tot het huishouden behoort een kind dat bij de aanvang van het kalenderjaar jonger dan 13 jaar is,
d men heeft geen recht op kinderbijslag voor een kind tussen de 16 en 27 jaar dat het huishouden verzorgt

Uitgaven in verband met ziekte, invaliditeit, bevalling, adoptie, overlijden, arbeidsongeschiktheid en ouderdom

- De kosten van ziekte, invaliditeit e.d. komen voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan:
  12,8% (1986: 12.6%) van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen f 48.97: (1986: f 48.437) of minder bedraagt;
  f 4.800 (1986: f 4.650) vermeerderd met 3% van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen meer dan f 48.979 (1986: f 48.437) doch niet meer dan f 111.000 (1986: *f* 109.000) bedraagt;
  f 8.150 (1986: *f* 7.900) indien het onzuivere inkomen meer dan f 111.000 (1986: *f* 109.000) bedraagt.
- Het bedrag waarmee de uitgaven de drempel overschrijden wordt verhoogd met een kwart, indien in de twee aan 1987 voorafgaande kalenderjaren aftrek voor ziektekosten e.d. werd genoten, of indien voor meer dan vier kinderen recht bestaat op kinderbijslag of vervangende buitengewone-lastenaftrek (voor het vaststellen van het aantal kinderen wordt een kind slechts eenmaal geteld). Als in de drie aan 1987 voorafgaande kalenderjaren aftrek werd genoten. wordt het bedrag waarmee de uitgaven de drempel overschrijden verhoogd met de helft. De verhoging kan niet meer bedragen dan 3% van het onzuivere inkomen met een maximum van f 3.350 (1986: f 3.250).
- Het bedrag voor extra uitgaven voor kleding en beddegoed die als uitgaven ter zake van ziekte en invaliditeit worden aangemerkt, wordt f 620 (1986: f 600).
  Indien wordt aangetoond dat de extra uitgaven meer bedragen dan f 1.240 (1986: f 1.2001, wordt het bedrag van f 1.240 verhoogd tot f 1.550 (1986: f 1.500).
- De vaste aftrek voor arbeidsongeschikten en ongehuwde bejaarden wordt f 567 (1986: f 556); de vaste aftrek voor gehuwde bejaarden wordt f 809 (1986: f 794).

uiteng gewone-lastenaftrek voor kinderen voor wie geen kinderbijslag wordt ontvangen

Belastingplichtigen die geen recht hebben op kinderbijsiag ingevolge de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) of dat recht wegens gemoedsbezwaren of in verband met regels ter voorkoming van samenloop niet geldend (kunnen) maken kunnen onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op buitengewone-lastenaftrek voor kosten van levensonderhoud voor kinderen jonger dan 27 jaar.
Als de kosten van levensonderhoud in belangriike mate op de belastingplichtige drukken, komen deze voor aftrek in aanmerking tot een bedrag van:
a. f 435 (1986: f 460) per kalenderkwartaal indien het kind jonger dan 6 jaar is;
b. f 575 (1986: f 575) per kalenderkwartaal indien het kind 6 jaar of ouder doch jonger dan 12 jaar is;
c. *f* 735 (1986: f 720) per kalenderkwartaal indien het kind 12 jaar of ouder doch jonger dan 18 jaar is;
d. f 575 (1986: f 575) per kalenderkwartaal indien het kind 18 jaar of ouder is.

Het bedrag vermeld onder letter d wordt verhoogd tot f 1.150 indien de kosten van levensonderhoud grotendeels (voor meer dan 50%) op de belastingplichtige drukken en tot f 1.725 indien deze kosten geheel (100%) of nagenoeg geheel (90% of meer) op de belastingplichtige drukken.
De kosten van het onderhoud van een kind worden geacht in belangrijke mate op de belastinavlichtiae te drukken, indien de op de belastingplichtige drukkende bijdrage in-de kosten van het onderhoud van het kind ten minste f 56 per week beloopt.
De kosten van het onderhoud van een kind die grotendeels dan wel geheel of nagenoeg geheel op de belastingplichtige drukken. worden niet in aanmerking genomen indien zij voor de belastingplichtige minder bedragen dan f 56 per week.

Eén-oudergezinnen

De kosten van gezinshulp in één-oudergezinnen met jonge kinderen komen voor aftrek in aanmerking voor zover zij meer bedragen dan: 10% van het onzuivere inkomen indien het onzuivere inkomen f 111.000 (1986: f 109.000) of minder bedraagt;
f 11.100 (1986: f 10.900) indien het onzuivere inkomen meer dan f 111.000 (1986: f 109.000) bedraagt.

Zelfstandigenaftrek

1987			1986		
Bij een winst		bedraagt de	Bij een winst		bedraagt de
gelijk aan of meer dan	doch minder dan	zelfstandigen-aftrek	gelijk aan of meer dan	doch minder dan	zelfstandigen-aftrek
f –	*f* 75.810	*f* 5.870	*f* –	*f* 74.460	*f* 5.760
f 75.810	*f* 79.020	*f* 5.350	*f* 74.460	*f* 77.610	*f* 5.250
f 79.020	*f* 82.230	*f* 4.830	*f* 77.610	*f* 80.760	*f* 4.740
f 82.230	*f* 85.440	*f* 4.310	*f* 80.760	*f* 83.910	*f* 4.230
f 85.440	*f* –	*f* 3.790	*f* 83.910	*f* –	*f* 3.720

De aftrek bedraagt ten hoogste *f* 33.300 (1986: f32.700).

Fictief rendement

Het percentage van het fictief rendement dat geldt voor vennootschappen, die buiten Nederland zijn gevestigd en hoofdzakelijk beleggen in banktegoeden, is voor 1987 vastgesteld op 8,4 (was 9,0).

Teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting en premies volksverzekeringen

De grens voor teruggaaf op verzoek van ingehouden loonbelasting (T-biljet) bedraagt in 1987 f 200 (1986: f 200). Voor teruggaaf van premies volksverzekeringen bedraagt de grens met ingang van 1987 f 140 (1986: f 137).

Aanslaggrens voor de inkomstenbelasting

De aanslaggrens voor de inkomstenbelasting wordt f 58.500 (1986: f 57.700).

Lijfrentepremie-aftrek

Het maximum van de lijfrentepremie-aftrek wordt f 16.998 (1986: f 16.697).

Zelfstandigenaftrek voor startende ondernemers

Voor startende ondernemers wordt de zelfstandigenaftrek gedurende een periode van 3 jaren jaarlijks verhoogd, in 1987 met f 2.136 (1986: *f* 2.098).
De startende ondernemer komt voor deze extra aftrek alleen in aanmerking als hij voldoet aan de voorwaarden die voor de zelfstandigenaftrek gelden, zoals de voorwaarden inzake het urencriterium.

Fiscale oudedagsreserve voor zelfstandigen

- De toevoeging aan de fiscale oudedagsreseve wordt 11,5% van de winst voor zover deze niet meer beloopt dan f 59.316 (1986: f 58.267) en 10% van de winst voor zover deze meer beloopt dan f 59.316 (1986: f 58.267).
- Het minimumbedrag van de jaarlijkse toevoeging aan de reserve wordt f 1.070 (1986: f 1.051) en het maximumbedrag f 16.838 (1986: f 16.540).

Stamrechtvrijstelling

De maxima gaan als volgt luiden:
- f 617.897 (1986: f 606.971) bij:
  overdrachten door ondernemers van 60 jaar of ouder;
  overdrachten door invalide ondernemers;
  het staken van de onderneming door overlijden;
- f 308.951 (1986: f 303.488) bij:
  overdrachten door ondernemers van 50 tot 60 jaar;
  overdrachten door ondernemers jonger dan 50 jaar wanneer de uitkeringen of verstrekkingen direct ingaan;
- f 154.477 (1986: f 151.745): in de overige gevallen.

Halve dagtabel

Mits de Eerste Kamer het desbetreffende wetsvoorstel goedkeurt komt met ingang van 1 januari 1987 de halve dagtabel, die gold bij loontijdvakken van 4 uur of minder, te vervallen. Vanaf die datum dient in die gevallen de witte dagtabel te worden toegepast.

Reiskostenregeling

De bedragen van de reiskostenaftrek en de vrijgestelde vergoedingen zijn als volgt:

afstand		aftrekbedrag*		vrijgestelde vergoeding	
meer dan	maar niet meer dan	1987	1986	1987	1986
– km	10 km	f 200	f 200	f 605	f 580
10	15	f 1.020	f 1.020	f 1.660	f 1.660
15	20	f 1.420	f 1.420	f 2.060	f 2.040
20	30	f 2.030	f 2.030	f 2.780	f 2.760
30	40	f 2.640	f 2.640	f 3.510	f 3.490
40	50	f 3.260	f 3.260	f 4.230	f 4.210
50	–	f 3.420	f 3.410	f 4.460	f 4.400

* Deze aftrekbedragen gelden voor de inkomstenbelasting; voor de loonbelasting zijn deze bedragen f 200 lager, omdat in de tabellen loonbelasting reeds rekening is gehouden met een bedrag van f 200.

Bij een afstand van meer dan 60 km is het bedrag van de vrijgestelde vergoeding f 0,51 per km (1986: f 0,51 per km), met een maximum van f 4.460 (1986: f 4.400).

Voortaan wordt in die situatie door toepassing van de witte dagtabel niirider loonbelasting ingehouden met als gevolg dat in een aantal gevallen na afloop van het jaar geen T-biljet meer hoeft te worden ingediend voor teruggaaf van loonbelasting.

Voorlopige aanslagregeling inkomstenbelasting, premieheffing volksverzekeringen en vermogensbelasting

Vanaf 1 januari 1987 worden alle voorlopige aanslagen op geautomatiseerde wijze opgelegd. Dit gebeurt op basis van gegevens die over vorige jaren bij de belastingdienst bekend zijn (in het algemeen op basis van de gegevens van vorige voorlopige aanslagen).
Tot op heden werd een voorlopige aanslag in beginsel alleen opgelegd als de schatting van het inkomen over het lopende jaar. die de belastingplichtige zelf op het aangiftebiljet aangaf, daar aanleiding toe gaf.

Wie krijgt een voorlopige aanslag?
Een werknemer of uitkeringstrekker krijgt een voorlopige aanslag als hij/zij naast loonbelasting. die van zijn/haar loon. pensioen of uitkering is ingehouden. nog een bedrag zal moeten betalen aan inkomstenbelasting van *f 500* of meer. Ook als hij/zij aan premies volksverzekeringen of aan vermogensbelasting nog een bedrag van *f 500* of meer moet (bij)betalen, krijgt hij/zij een voorlopige aanslag.
Iemand die anders dan in loondienst inkomsten verwerft, zoals een zelfstandige, krijgt een voorlopige aanslag als deze aan inkomstenbelasting, aan premieheffing of aan vermogensbelasting een bedrag van f *500* of meer moet betalen.

Wanneer komen de voorlopige aanslagen?
Door de geautomatiseerde manier van opleggen van voorlopige aanslagen is het tijdstip waaroo deze worden opgelegd, vervroegd.
De eerste voorlopige aanslagen inkomstenbelasting en vermogensbelasting worden voortaan opgelegd in de periode januari tot en met maart.
Voor personen die op I januari 1987 65 jaar of ouder zijn, worden in die periode alleen voorlopige aanslagen vermogensbelasting opgelegd.
In verband met het invoeren per 1 januari 1987 van de zogenaamde grijze loonbelastingtabel geschiedt de voorlopige aanslagregeling inkomstenbelasting voor hen nog op de gebruikelijke manier (dus niet geautomatiseerd). Voor hen komen de voorlopige aanslagen inkomstenbelasting in de gebruikelijke periode van mei tot en met augustus. Daarbij wordt (voor zover een voorlopige aanslag nog noodzakelijk is) rekening gehouden met de hogere inhouding van loonbelasting door toepassing van de grijze in plaats van de gele tabel (zie onder het hoofdje „nieuwe – grijze – loonbelastingtabel").
Een voorlopige aanslag premieheffing zal zoveel mogelijk – net als voorheen – in januari worden opgelegd. In die gevallen wordt ook de voorlopige aanslag inkomstenbelasting in januari 1987 opgelegd.
Omdat de voorlopige aanslagen eerder worden opgelegd, kan de betaling over meer resterende maanden van het jaar gespreid worden dan voorheen. Krijgt men de aanslag in januari, februari of in maart, dan kan men dus in elf, tien of negen maandelijkse termijnen betalen.
Aan het eind van elke maand moet tenminste het bedrag van de vervallen termijnen zijn betaald.
Vanaf 1 januari 1987 wordt, als achterstand bestaat in de betaling, elke maand een aanmaning gezonden. Tot nu toe gebeurde dit pas nadat enkele termijnen waren vervallen. Indien men na de aanmaning, waarvan de kosten *f* 5,– of *f* 10,– bedragen, nog niet of niet voldoende betaalt, kan de ontvanger invorderingsmaatregelen nemen. Dat brengt hoge kosten met zich mee.

(Voortzetting volgende *aflevering*)

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE CONSERVATIEVE PARTIJ

Sinds medio 1983 deden zich binnen de Conservatieve Partij van premier Margaret Thatcher o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Gummer volgt Parkinson op als partijvoorzitter

Op 14 september 1983 benoemde premier Thatcher John Selwyn Gummer tot voorzitter van de Conservatieve Partij als opvolger van Cecil Parkinson, die sinds september 1981 partijvoorzitter was geweest (zie ook hiervoor onder het kopje „Parkinson treedt af na in opspraak te zijn gekomen").

Honderdste jaarcongres

Van 11 t/m 14 oktober 1983 hield de Conservatieve Partij in Blackpool haar jaarlijkse congres. Op de openingsdag van het congres kondigde minister van binnenlandse zaken Brittan zwaardere gevangenisstraffen aan voor moordenaars.
Brittan zei dat moordenaars van politie-agenten en gevangenbewaarders minimaal 20 jaar in de gevangenis zouden moeten blijven. Dat gold ook voor mensen die terroristische moorden begingen, overvallers die vuurwapens droegen en voor kindermoordenaars met sexuele of sadistische motieven. Brittan kwam met deze en andere voorstellen tegemoet aan de sterke aandrang uit zijn partij zware misdadigers zwaarder te straffen en minder snel vrij te laten.
De maximum straf voor overvallers die vuurwapens bij zich droegen zou worden verhoogd van 14 jaar tot levenslang. Voorwaardelijke invrijheidstelling zou in de regel niet meer plaatsvinden bij geweldsmisdadigers en drugshandelaren die een straf van meer dan vijf jaar opgelegd hadden gekregen.
Uit het verloop van het debat over „law and order" bleek dat veel afgevaardigden nog ontevreden waren over het niet doorgaan van het regeringsvoorstel tot herinvoering van de doodstraf in Engeland. Het Lagerhuis had die zomer een dergelijk voorstel verworpen.
De minister stelde ook enige verruiming van de voorwaardelijke invrijheidsstelling in het vooruitzicht, voornamelijk voor diegenen die licht gestraft waren. Die versoepeling was nodig om plaats te maken in de gevangenissen voor zwaar gestraften.
Brittan beloofde een forse uitbreiding van het aantal gevangenisplaatsen: 4.800 in tien nieuwe gevangenissen en nog eens 4.000 in versneld uit te voeren uitbreidingen van bestaande gevangenissen. Verder zou worden nagegaan of goedkope kamp-achtige gevangenissen snel verlichting konden bieden voor het probleem van de overvolle gevangenissen.
Voor spanningen op het congres zorgde een voortijdig gepubliceerd rapport van jonge Conservatieven die waarschuwden voor infiltratie van de partij door het extreem-rechtse National Front.

Op 12 oktober zei minister van financien Lawson op het congres dat de Britse economie uit de recessie zou klimmen en met drie procent per jaar zou groei-

Premier Margaret Thatcher neemt op 14 oktober 1983 tijdens het jaarlijkse congres van de Conservatieve Partij een ovatie van haar partijgenoten in ontvangst. Naast haar partijvoorzitter John Selwyn Gummer.

en, één procent meer dan de regering in 1982 verwachtte. Het aantal werkenden steeg weer, aldus Lawson.
Op 13 oktober verwierpen de afgevaardigden op het congres met grote meerderheid een motie die was ingediend door het rechtse Lagerhuislid Harvey Procter. De motie wilde de grenzen sluiten voor mensen uit de vroegere koloniën die zich in Groot-Brittannië wilden vestigen, riep op tot vrijwillige repatriëring en stelde dat de afschaffing van de wet tegen rassendiscriminatie eindelijk weer Britse burgers gelijke rechten zou geven.
Op 14 oktober maakte premier Thatcher in een slottoespraak duidelijk dat haar regering onverminderd doorging met haar strakke economische beleid, gericht op lagere inflatie en rentelasten door middel van lagere overheidsuitgaven en belastingdruk.
Zij verdedigde bezuinigingen op de Nationale Gezondheidszorg. Die waren gericht op het snoeien van het overtollige bureaucratisch apparaat, niet tegen dokters en verpleegsters. Zij claimde dat de Nationale Gezondheidszorg alleen bij de Conservatieven in veilige handen was, recht tegen wat Labour beweerde. De Nationale Gezondheidszorg, de grootste werkgever van Europa, moest goed geleid worden, daar werkte de regering aan, zei premier Thatcher.
De premier bracht opnieuw haar vastberadenheid ten opzichte van de Sowjet-Unie onder woorden. Als eindverantwoordelijke voor het gebruik van de Britse kernmacht was zij persoonlijk verlangend naar het welslagen van de ontwapeningsbesprekingen tussen Oost en West, zo vertrouwde premier Thatcher haar partijgenoten toe.
De premier sprak begrip uit voor het verlies van duizenden banen in de klassieke industriële bedrijven. Maar zij wees op de veranderingen in de produktiestructuur die zich deze eeuw al hadden voltrokken en wees op de groeiende Britse werkgelegenheid in internationale dienstverlening, nieuwe technologie en wetenschap, hotellerie en recreatie. Vrije Britten in een vrije wereld zouden opnieuw grote prestaties leveren en zich kunnen meten met hun concurrenten, zoals zij dat in eerdere periodes van de geschiedenis hadden gedaan, aldus premier Thatcher.
In haar toespraak kwam de premier niet meer terug op het aftreden, op 14 oktober, van minister van handel en industrie Cecil Parkinson. Zonder zijn naam te noemen dankte zij hem alleen in zijn hoedanigheid van ex-partijvoorzitter voor de ,,briljante wijze" waarop hij de succesvolle verkiezingscampagne voor de Conservatieven had geleid.

Het Grand Hotel te Brighton kort na de aanslag.

Aanslag tijdens congres in Brighton

Van 9 t/m 12 oktober 1984 hield de Conservatieve Partij in Brighton haar jaarlijkse congres. De eerste dag van het congres werd beheerst door een in maart 1984 begonnen staking van mijnwerkers die nog steeds voortduurde (daarover zal in een volgende aflevering worden bericht). De Conservatieve regering was vastbesloten niet toe te geven aan de eisen van de ,,communistisch" genoemde leider van de mijnwerkersstaking, Arthur Scargill.
Leden van Thatchers kabinet lieten zich fel uit over de motieven van de leiding van de mijnwerkersbond, NUM, en de onverholen steun die de grootste oppositiepartij, Labour, de week daarvoor op haar congres in Blackpool aan de door de mijnwerkers gebruikte methoden had gegeven.
Minister van energie Walker beloofde de 70.000 mijnwerkers, die nog steeds kolen wonnen, en hun gezinnen, ondanks de intimidatie door een deel van de 110.000 stakende collega's, dat de regering hen nooit in de steek zou laten. Integendeel, zei hij, de Conservatieven hebben meer geïnvesteerd in nieuwe mijnen en de opbouw van de zeer verwaarloosde mijnbouwstreken dan Labour-regeringen ooit hadden gedaan.
Minister van binnenlandse zaken Brittan beloofde de plaatselijke politiekorpsen meer financiële steun om de als gevolg van de staking opgelopen overwerk-rekeningen te kunnen dekken. Hij kondigde ook maatregelen aan om de gekozen lokale politieraden het recht te ontzeggen districts-politiecommissarissen tijdelijk uit hun functie te ontheffen. Dat was o.a. gebeurd in sterk door stakende mijnwerkers gedomineerde streken, zoals Zuid-Yorkshire.
Op 10 oktober kondigde onderminister van gezondheid Kenneth Clarke op het congres levenslange gevangenisstraf aan voor drugshandelaren en een beperking van medische toepassing van heroïne.
Na een debat, waarin hardere maatregelen van de regering werden gevraagd, deelde Clarke mee dat het in Engeland sterk toegenomen solutiesnuiven (,,glue-sniffing") helemaal verboden werd. De praktijken van artsen die op dubieuze indicatie hard drugs voorschreven, zouden aan banden worden gelegd en het verantwoordelijk medische gebruik van dergelijke verdovende middelen zou aan strakke criteria worden gebonden.
De ,,plezier-minnende libertaire" hoofdstad van Nederland, ,,easy-going" Amsterdam, kreeg een aparte vermelding als belangrijke aanvoerbasis van drugs voor de Britse markt. Clarke wees op het daar posten van een gespecialiseerde Engelse politieman. De maximumstraf van 14 jaar voor de zware jongens uit de drugshandel werd verhoogd tot levenslang, met een verminderde kans op vroege vrijlating.

Op 11 oktober werd op het congres gesproken over het economisch beleid van de regering en m.n. over de werkloosheid. Minister van werkgelegenheid Tom King zei dat er voor de werkloosheid wellicht meer aandacht nodig was. Hij besefte, zo zei hij, de pijn, de eenzaamheid en de vernedering die werkloosheid met zich mee kon brengen.
Maar King hield vast aan het regeringsbeleid: werk zou alleen komen zodra de inflatie was bedwongen en Engeland weer kon concurreren op de wereldmarkt. De laatste maanden was de werkloosheid opnieuw snel gestegen, zo ook de inflatie. Zorgelijk was, zo zei King, dat de lonen weer veel sneller stegen dan de inflatie, wat slecht voor de concurrentie en de werkgelegenheid was.
Minister van handel en industrie Tebbit zei de staatsbedrijven te zullen bevrijden uit de greep van de staat. De leiders van de staatsbedrijven, zo zei hij, waren geen dwazen, maar slechts gevangenen in een systeem dat niet deugde. Tebbit, aldus de Volkskrant (12-10), kreeg van de afgevaardigden een staande ovatie van 1 minuut en 37

seconden, langer dan een van zijn concurrenten.
In de vroege morgen van 12 oktober, om 2.54 uur, ontplofte in het Grand Hotel te Brighton waar premier Thatcher en andere leden van de regering gedurende het congres logeerden, een bom, die in een badkamer op de zesde verdieping was verborgen. De explosie was zo krachtig dat een aantal verdiepingen van het hotel instortte.
Premier Thatcher, die op dat moment zat te werken aan een toespraak die ze die dag tot het partijcongres wilde houden, bleef ongedeerd, maar vijf andere mensen werden gedood: het parlementslid Sir Anthony Berry, Muriel McLean (die op 13 november aan haar verwondingen overleed), Seanne Shattock, Eric Taylor en Roberta Wakeham.
Dertig mensen werden naar het ziekenhuis vervoerd, maar de meesten konden korte tijd later weer naar huis. Onder degenen die zware verwondingen hadden opgelopen en in het ziekenhuis moesten blijven, was Norman Tebbit (die op 10 januari 1985 in het Lagerhuis terugkeerde), zijn vrouw Margaret, en John Wakeham, wiens vrouw bij de aanslag om het leven was gekomen.
Aan het einde van de morgen eiste het Provisional Irish Republican Army (IRA) in Belfast en Dublin de verantwoordelijkheid voor de aanslag op. ,,Mevrouw Thatcher zal zich nu realiseren dat Groot-Brittannië ons land niet kan bezetten, onze gevangenen niet kan martelen en onze mensen in onze straten niet kan doodschieten zonder daarvoor te worden gestraft. Vandaag hadden we geen geluk, maar denk erom, we hoeven maar één keer geluk te hebben; u zult altijd geluk moeten hebben", zo werd in een telefoontje aan de Ierse omroepmaatschappij RTE gesteld.
Ondanks de aanslag ging het congres door. Om 9.30 uur werd de vergadering, waarop Noord-Ierland aan de orde kwam, heropend. Minister voor Noord-Ierland Hurd zei dat de daders van de aanslag zich vergisten wanneer zij dachten met geweld het zoeken naar vrede in Noord-Ierland ongedaan te kunnen maken.
In een slottoespraak zei premier Thatcher dat de onmenselijke aanslag op onschuldige mensen de democratisch gekozen regering niet aan het wankelen mocht en zou brengen. Daarna ging zij over, zo zei ze, tot de orde van de dag.
Zij lanceerde een aanval op de mijnwerkersvakbond NUM en zei tot de critici uit haar eigen partij en uit het hele land dat het kwetsend en onzinnig was haar te verwijten niet genoeg medeleven te hebben met de meer dan drie miljoen werklozen in het land. Banen, betoogde zij met een pamflet van Keynes in de hand, kwamen uiteindelijk voort uit de werklust van de mensen en de winst van bedrijven, en niet uit geld dat de overheid niet had.

Tebbit volgt Gummer op als partijvoorzitter. Archer waarnemend voorzitter

Op 2 september 1985 deelde premier Thatcher mee dat Norman Tebbit was benoemd tot voorzitter van de Conservatieve Partij als opvolger van John Gummer.
Op 3 september maakte partijvoorzitter Tebbit de benoeming bekend van bestseller auteur Jeffrey Archer tot waarnemend voorzitter van de partij. "Omdat ik mijn eigen verantwooordelijkheden heb binnen het kabinet, zal Archer meer tijd hebben dan ik om door het land te reizen en m.n. in kiesdistricten te spreken", aldus Tebbit, die op 2 september binnen het kabinet "Chancellor of the Duchy of Lancaster" was geworden (pag. 4413-1987).
Archer had van 1969 tot 1974 voor Louth in het Lagerhuis gezeten, maar zich in okt. 1974 niet herkiesbaar gesteld na financiële verliezen op zakelijk terrein. Nadat hij het Lagerhuis had verlaten, schreef hij een aantal bestsellers als ,,Not a Penny More, Not a Penny Less", ,,Kain and Abel" en ,,First Among Equals".

Partijcongres van 1985

Van 8 t/m 11 okt. 1985 vond in Blackpool het jaarlijkse congres van de Conservatieve Partij plaats.
Op 9 oktober zei minister van financiën Lawson tot het congres dat de strijd tegen de inflatie, het terugdringen van de overheidsiiitgaven en verlaging van de belastingen de belangrijkste doelstellingen zouden blijven van de economische politiek van de Conservatieve regering.
Op kritiek op het regeringsbeleid antwoordde Lawson dat sinds 1983 het aantal werkenden in Groot-Brittannië met 600.000 was gestegen. De inflatie zou dat jaar nog dalen van zes naar vijf procent. De werkloosheid zou minder worden.
Geen andere regering had ooit de moed gehad de macht van de vakbonden terug te dringen zoals Margaret Thatcher had gedaan, aldus de minister. Hiermee refereerde hij aan de mijnstaking, van begin maart 1984 tot begin maart 1985, die de vakbonden hadden moeten opgeven, omdat premier Thatcher niet aan hun eisen tegemoet had willen komen.
,,Groot-Brittannië is veranderd van een land dat door de vakbonden geregeerd wordt in een land dat weer onder leiding staat van een democratisch gekozen regering", zo zei Lawson.
Op 10 oktober zei minister van energie Walker op het congres tijdens een bijeenkomst van kritische, liberaal georiënteerde partijgerioter. dat de Conservatieven de komende verkiezingen zouden verliezen als de regering haar harde beleid niet matigde en de ,,gewone werkende Britten" bleef negeren,

,,De kiezers hebben de Conservatieven in 1983 bij de herverkiezing van Margaret Thatcher het voordeel van de twijfel gegeven, omdat zij zich ervan bewust waren dat harde maatregelen genomen moesten worden om de Britse economie nieuw leren in te blazen. De kiezers zullen echter voor een tweede keer niet bereid zijn dezelfde excuses te slikken", aldus Walker. De Conservatieven mochten volgens de minister geen vrede hebben met het feit dat nu nog 86,2 procent van de Britten werk had en de overige 13,8 procent werkloos was.
,,Als we zo zelfingenomen blijven met ons beleid plegen we politieke zelfmoord", zo zei Walker.

Diezelfde dag beloofde minister van binnenlandse zaken Hurd het congres nieuwe wettelijke maatregelen om rassenonlusten en voetbalvandalisme te bestrijden. Hurd zei dat het volk wilde dat de vrede terugkeerde in de straten van de grote steden.

Tijdens een debat over orde en gezag werd de regering er door enkele afgvaardigden aan herinnerd dat 85 percent van het Britse publiek de herintroductie van de doodstraf in het strafrecht voorstond. Zover liet Hurd het echter niet komen. Als een antwoord op recente rellen in Handsworth, Brixton en Toxteth. maar vooral die van het afgelopen weekeinde in Tottenham, waarbij een politieman om het leven was gebracht, introduceerde Hurd een nieuwe misdrijf, dat van ,,wanordelijk gedrag". Dit was een begrip dat door de politie zeer ruim kon worden geïnterpreteerd. Als onderdeel hiervan bijvoorbeeld kon de politie samenscholingen van jongeren in en rond vervallen woonblokken verhinderen, waar veel van de rebellen hun oorsprong hadden.

Verder werd de maximumstraf voor relschoppers die een wapen in hun bezit hadden, opgevoerd tot levenslang. Hurd noemde de onruststokers misdadigers. Hij zei dat de discussie over hun gedrag niet moest worden versluierd door verhalen over werkloosheid. slechte huisvesting en verpaupering. Hij zei tot het congres dat de grootste problemen zich voordeden in gemeenten die werden bestuurd door militante socialisten, volgens de bewindsman de ,,hoge priesters van rassenconflicten". Hurd zei dat de politie alle noodzakelijke materieel zou krijgen, met inbegrip van plastic kogels en traangas (op het Britse vasteland had de politie nog nooit gebruik gemaakt van plastic kogels, die in Noord-Ierland vaak gebruikt werden om rellen de kop in te drukken).

De minister beloofde het congres dat de regering-Thatcher ,,eerlijk en evenwichtig" zou optreden bij het bestrijden van de prohlenien waarmee sommige binnensteden te kampen hadden. Hij verklaarde dat het Londense district Brixton, waar de bevolking in meerderheid niet-hlarik was. in de afgelopen vier jaar ruim 200 miljoen gulden overheidssteun had ontvangen, de wijk Handsworth in Bir-

mingham 85 miljoen en de wijk Toxteth van Liverpool 77 miljoen gulden.
De politiecontrole op voetbalsupporters zou worden opgevoerd. Op 9 oktober hadden zich in Leicester ernstige ongeregeldheden voorgedaan tussen de supporters van Leicester City en Derby County die een bekerwedstrijd hadden gespeeld.

Op 11 oktober liet premier Thatcher het congres in een slottoespraak weten dat zij niet van plan was haar krapgeld-politiek op te geven ter wille van grotere werkgelegenheid.
De premier zei: ,,We krijgen soms van politici en opiniepeilers te horen dat de mensen liever wat meer inflatie en wat minder werkloosheid willen. Maar er is een ding dat we niet zullen doen. We zullen geen reflatie veroorzaken. Je kunt geen zekere toekomst bouwen op oneerlijk geld."
Volgens Thatcher was in het verleden duidelijk geworden dat een ruimere geldpolitiek niet alleen tot meer inflatie leidde, maar bovendien niet leidde tot een duidelijke vermindering van de werkloosheid. Op dat moment waren volgens officiële cijfers 3,4 miljoen Britten werkloos, 13,8 procent van de beroepsbevolking. In haar toespraak maakte de premier duidelijk niet bereid te zijn tot compromisen, ondanks de voor de Conservatieven sombere resultaten van de opiniepeilingen.
Volgens Thatcher was het raadzaam het bestaande beleid voort te zetten, aangezien dit had geleid tot een daling van de inflatie van 21 procent in 1981 tot minder dan zes procent nu.
Thatcher ging in de toespraak ook in op de rellen die de afgelopen maanden waren uitgebroken in een reeks grote steden. Ze kondigde een uitbreiding aan van de politie. ,,Als zij meer mensen nodig hebben, meer materiaal, of ander materiaal, dan krijgen ze dat. We bezuinigen niet op het beschermen van leven en bezit", aldus Thatcher.
Zij schilderde een portret van een Groot-Brittannië in de jaren negentig, waarin drie van de vier gezinnen een eigen huis hadden en waarin het bezit van aandelen even gewoon was als een eigen auto.
Een ondernemende, welvarende en veilige natie ook, waarin gezonde en gezagsgetrouwe burgers een mate van onafhankelijkheid hadden waarvan hun voorvaders alleen maar durfden te dromen. En die burgers zouden in alle rust van hun oude dag kunnen genieten. ,,Stap voor stap zullen we de grenzen van het socialisme terugdringen en de macht teruggeven aan het volk", aldus de premier.

Partijcongres *van* 1986

Van 7 t/m 10 okt. 1986 hielden de Conservatieven in Bournemouth hun jaarlijkse congres onder het motto ,,De volgende stap voorwaarts". Op de eerste dag van het congres kondigde de nieuwe minister van onderwijs en wetenschap Baker (zie pag. 45/1987) aan dat vanaf 1988 voorlopig op experimentele basis in de grote binnensteden van Engeland een twintigtal zogenaamde technologie-colleges zou worden opgezet. Op die scholen zouden de technische vakken worden geleerd waar het Britse bedrijfsleven om zat te springen.

Kenneth Baker met zijn echtgenote Mary.

Het lesprogramma van deze nieuwe scholen werd vooral gericht op technologisch, wetenschappelijk en economisch-administratief onderwijs en op werk in de praktijk. Voor dit gratis onderwijs in de, vaak verpauperde, binnensteden kwamen jongens en meisjes in de leeftijdsgroep van 11 tot 18 in aanmerking.
De scholen met een kleine 1.000 leerlingen elk werden gesubsidieerd door het ministerie van onderwijs, en de particuliere sector zou volgens Baker een belangrijke bijdrage leveren in de kosten. Verder zouden ze worden bestuurd door speciale onderwijsinrichtingen.
De regering was vastbesloten deze onderwijstak te onttrekken aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke onderwijsraden, die vooral in de grote steden vaak gedomineerd werden door socialisten, die een voor de Conservatieven veel te progressief onderwijsbeleid voerden.

In zijn toespraak tot het congres verzette Baker zich tegen de opvatting van een grote groep Conservatieve Lagerhuisleden dat ouders het recht moesten hebben hun kinderen thuis te houden van de lessen seksuele voorlichting. ,,Om ouders het absolute recht toe te kennen hun kinderen uit deze lessen te halen, zou een slecht precedent zijn en bovendien moeilijkheden opleveren voor de onderwijzers", aldus de minister.

Om verderfelijke praktijken te voorkomen, zou de controle op seksuele voorlichting worden onttrokken aan de onderwijzers en de onderwijsraden en rechtstreeks worden geplaatst onder de verantwoordelijkheid van schoolbesturen nieuwe stijl, waarvan meer ouders deel uitmaakten en die verantwoording moesten afleggen aan de jaarvergadering van ouders. Deze besturen mochten dan uitmaken of er op hun scholen seksuele voorlichting zou worden gegeven en of ouders gemachtigd zouden worden hun kinderen thuis te houden.

Die dag werd eveneens duidelijk dat de regering haar privatiseringsprogramma zou voortzetten. Norman Lamont. financieel secretaris op het ministerie van financiën, maakte bekend dat na het staatsgasbedrijf volgende maand en British Airways in jan. 1987, in de loop van 1987 onde meer ook de Rolls Royce-fabrieken, de luchthavenorganen, de nationale busondernemingen en de waterleidingbedrijven in particuliere handen zouden overgaan. Sinds 1979 had de regering-Thatcher rond de 20 staatsbedrijven met een totaal werknemersbestand van 400.000 overgeheveld naar de particuliere sector.
Op 8 oktober zei minister van defensie Younger in een toespraak tot het congres dat de regering van mening was dat de vervanging van de Polaris-raket door het Trident-11-systeem de enige garantie bood op het behoud van een effectieve nucleaire afschrikkingsmacht. Als de Conservatieven de volgende verkiezingen zouden winnen, zou de modernisering van de eigen kernmacht in het begin van de jaren negentig plaatsvinden en rond de f 30 mrd kosten. De installatie van de Amerikaanse Trident-raketten op Britse onderzeeërs betekende een achtvoudi-

George Younger

ge vergroting van de nucleaire aanvalskracht van Groot-Brittannië.
Younger zei dat de Europese lidstaten van de NAVO ,,bovenal naar Groot-Brittannië kijken voor stabiliteit, leiderschap en gezond verstand". ,,Wij zijn niet en zullen nooit zacht zijn op defensiegebied". zo zei hij. ,.Wijzijn en blijven solide en betrouwbare bondgenoten. We zullen onze vrienden niet in de steek laten en vooral niet onze beste bondgenoot, de Verenigde Staten. Samen met onze bondgenoten hebben we nu de kracht de vrede zeker te stellen. Onze strategie van afschrikking heeft afgeschrikt. Door te laten zien dat we niet kunnen worden verslagen hebben we onszelf te gevaarlijk gemaakt om aan te vallen."
Minister van binnenlandse zaken Hurd deelde die dag mee dat kinderen de mogelijkheid zouden krijgen per video een getuigenis af te leggen in een strafproces. ,,Zelfs wanneer kindermishandeling aan het licht komt, komen de zaken niet altijd voor de rechter, vanwege het begrijpelijke verlangen dat het kind een verdere beproeving wordt bespaard. Ik wil die beproeving minder schrikwekkend maken door het gebruik van live-video te introduceren voor kinderen die zeggen het slachtoffer te zijn van seksuele of lichamelijke mishandeling. Dit bespaart hun de angst en pijn te getuigen in de aanwezigheid van hun vermeende mishandelaar". aldus Hurd, die verder een serie maatregelen aankondigde om de groeiende misdaad in Groot-Brittannië te beteugelen.
Minister van sociale diensten Fowler kondigde de bouw van 100 nieuwe ziekenhuizen voor de openbare gezondheidszorg NHS (National Health Service) aan.
Op 9 oktober verklaarde minister van financiën Lawson dat de regering zou vasthouden aan haar economische beleid, waarin inflatiebestrijding, de verkoop van staatsbedrijven en belastingverlaging centraal stonden. De minister legde de nadruk op de verplichting van de regering een anti-inflatiebeleid te blijven voeren. Op dat moment was de inflatie drie procent. In de komende kabinetsperiode zou de inflatie volledig zijn verdwenen, aldus Lawson.
Op 10 oktober lanceerde premier Thatcher aan het einde van het congres in een toespraak een felle aanval op het neutralisme van de Labourpartij. Thatcher zei dat de socialisten het ware karakter van het Britse volk verkeerd hadden beoordeeld en dat de Conservatieve Partij nu de enige partij was met een effectief beleid voor de verdediging van het Verenigd Koninkrijk.
,,De beslissing van de Labourpartij de

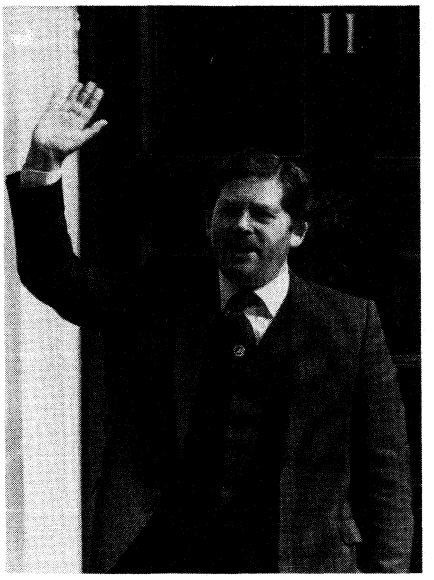

Nigel Lawson

kernwapens en Amerikaanse nucleaire bases van Brits grondgebied te verwijderen betekent de grootste winst voor de Russen in veertig jaar tijd, zonder dat ze ook maar een schot hebben afgevuurd", aldus de premier.
Thatcher verwees naar de top in Reykjavik tussen de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow (pag. 689 e.v.-1986)en zei dat het de ,,kracht en eenheid" van het Westen was geweest die de Russen naar de onderhandelingstafel had gevoerd.
,,Wekunnen een vijand die over kernwapens beschikt niet afschrikken met conventionele wapens. In het geval van de dreiging van een atoomoorlog resteert nog slechts de optie van overgave", zo zei ze.
Volgens de premier zou Groot-Brittannië onder een Labourbewind geen loyaal lid van de NAVO kunnen blijven omdat de socialisten de fundamentele strategie van het bondgenootschap verwierpen, ,,Een Groot-Brittannië onder Labour zou een neutralistisch Groot-Brittannië zijn"., aldus Thatcher.
De premier prees oud-Labourleiders als Aneurin Bevan en Hugh Gaitskell die de neiging tot eenzijdige ontwapening in hun eigen partij altijd te vuur en te zwaard hadden bestreden. .,Die strijd is nu voorbij", aldus Thatcher. .,Die Labourpartij is dood en zij is vermoord door Kinnock" (deleider van Labour).
Over de Alliantie van Liberalen en sociaal-democraten die verdeeld was over het defensiebeleid, zei de premier: ,,Als ze niet vaag zijn, zijn ze verdeeld en als ze niet verdeeld zijn, zijn ze vaag."
Ten aanzien van de werkloosheid merkte ze op: ,,De socialisten hebben beloofd in hun eerste twee jaar aan de regering één miljoen banen erbij te scheppen. In de echte wereld is het zo dat wij één miljoen banen hebben gecreëerd, niet door met geld te smijten, maar door ruimte te scheppen voor

Jeffrey Archer, zijn echtgenote Mary (m.)en zoon William tijdens een bijeenkomst van de pers bij hen thuis in Grantchester op 27 oktober 1986, de dag nadat Archer was afgetreden als vice-voorzitter van de Conservatieve Partij.

nieuwe bedrijven, door de laagste belastingtarieven sinds veertig jaar te realiseren. Wat Labour wil, gaat banen vernietigen: tienduizenden door de invoering van sancties tegen Zuid-Afrika, duizenden zo niet tienduizenden door de afschaffing van kernenergie, en nog veel meer doordat zij alle talent en nieuwe investeringen uit het land zullen verjagen.''

Aftreden vice-voorzitter Xrcher

Op 26 okt. 1986 maakte Jeffrey Archer bekend dat hij was afgetreden als vicevoorzitter van de Conservatieve Partij. Archer zei dat hij zo ,,dom" was geweest in de val te trappen een prostituée die hij nooit had ontmoet geld aan te bieden. Hij zei: ,,Vanwegedie beoordelingsfout – er, alleen daarom – heb ik mijn ontslag ingediend als waarnemend voorzitter van de Conservatieve Partij. Ik heb nooit, herhaal nooit, Monica Coghlan ontmoet, en ook heb ik nooit omgang, van welke aard dan ook, gehad met een prostituée.
,,Enige weken geleden kreeg ik een telefoontje van een vrouw die zich Debbie noemde. Zij zei dat ze een prostituée was en dat een klant van haar het gerucht verspreidde dat we elkaar op Shepherds Market hadden ontmoet en omgang hadden gehad (,had had an association')."
,,Ik zei haar dat dit absoluut niet waar was en dat voorzover ik wist we elkaar nooit hadden ontmoet. Vervolgens ontving ik verdere telefoontjes van haar die er op neer kwamen dat de pers haar achtervolgde als gevolg van de onthullingen van haar klant en dat zij niet wist hoe de pers te vermijden."
,,Op dat moment hield haar klant vol dat we elkaar inderdaad hadden ontmoet. Dom genoeg, dat realiseer ik me nu, trapte ik in wat ik alleen maar een val kan noemen, waarin een blad, naar mijn mening. een laakbare rol speelde."
,,Ervan uitgaand dat deze vrouw werkelijk aan de pers wilde ontkomen en me realiserend dat voor mij elke publiciteit van deze aard uiterst schadelijk zou zijn en waarvoor een actie wegens smaad geen adequate oplossing was, bood ik haar aan geld te geven, zodat ze voor een korte periode naar het buitenland kon gaan, en zorgde ik ervoor dat zij het geld kreeg."
,,Vanwegedie beoordelingsfout, en alleen daarom, heb ik mijn ontslag ingediend bij de premier als waarnemend voorzitter van de Conservatieve Partij."
Die dag had het zondagsblad News *of* the *World* onthuld dat Archer de prostituée een som geld had aangeboden (ruim f 6.000)om hem niet langer meer lastig te vallen.

OOST-EUROPA

TSJECHOSLOWAKIJE

TIEN JAAR CHARTA 77. BENOEMING NIEUWE WOORDVOERDERS

Verscheidene leden van de mensenrechtenbeweging Charta 77 werden op 6 jan 1987 in Praag gearresteerd vlak voor het begin van een persconferentie ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de groep. De meesten van hen werden in de loop van die avond weer op vrije voeten gesteld.

Anna Sabatova, Ladislav Lis, Jiri Dienstbier en Vaclav Maly werden op straat door de politie opgepakt. Na haar vrijlating deelde Anna Sabatova mee dat de ondervraging op het politiebureau een ,,puur formele aangelegenheid" was geweest, die slechts ten doel had te voorkomen dat zij zich tot de pers kon wenden.

Andere activisten van Charta 77 gaven alsnog een persconferentie in de flat van Martin Palous. Zij zeiden dat de politie zeker negen Chartisten had opgepakt of dusdanig in de gaten had gehouden dat zij op de persconferentie verstek moesten laten gaan. Tot de afwezigen behoorde de toneelschrijver Vaclav Havel.

Ongeveer 40 min. na het begin van de persconferentie viel het licht in de flat van Palous uit en bleken de zekeringen uit de stoppenkast te zijn verwijderd.

Ondanks de arrestaties, het verscherpte toezicht en de intimidatie toonden de aanwezigen zich gematigd optimistisch over een verbetering van de mensenrechten in Tsjechoslowakije. Zij putten hoop uit de hervormingen in de Sowjet-Unie. Palous sprak over een ongekende ,,openheid", die na jaren weer te bespeuren viel. Jan Ruml zei een ,,religieuze opleving" te zien onder de katholieken op het platteland en schreef dit toe aan een gevoel onder de bevolking dat de Sowjet-maatschappij minder repressief werd, en dat de Tsjechoslowaakse zou volgen.

De Charta-leden riepen de Tsjechoslowaakse bevolking op om op te komen voor ,,hun emancipatie, sociale vernieuwing en een democratische orde" en voor volledige burgerrechten. De kans op grotere democratie mocht volgens de beweging niet worden gemist. Charta benoemde tevens drie nieuwe woordvoerders die gedurende 1987 in functie zouden blijven. Het waren Jan Litomisky, Josef Vohryzek en Libuse Silhanova. Volgens waarnemers hield Charta zich met de benoeming van de drie aan haar politiek van evenwicht tussen de verschillende groepen die van de beweging deel uitmaken.

Nederlands eredoctoraat voor Hejdanek

De Tsjechoslowaakse filosoof Ladislav Hejdanek ontving op 8 jan. 1987 een eredoctoraat in de wijsbegeerte van de Universiteit van Amsterdam. Hij kreeg de onderscheiding ,,op grond van zijn bijdrage aan de hedendaagse filosofie, het openhouden van de dialoog tussen de filosofie in Tsjechoslowakije en die in het Westen, en zijn verdediging van de vrijheid van de filosofie".
Hejdanek, een van de ondertekenaars van Charta 77, was zelf niet bij zijn promotie aanwezig, omdat de autoriteiten in Praag hem een reisverbod hadden opgelegd. Hij liet zich vertegenwoordigen door zijn collega Jiri Nemec, met wie hij in de jaren zestig oecumenische seminars had georganiseerd, gesprekken tussen protestanten, katholieken en marxisten.

De 59-jarige Hejdanek had sinds zijn promotie in 1952 slechts drie jaar in zijn eigen vak kunnen werken. Jarenlang was hij documentalist bij een wetenschappelijk instituut, terwijl hij in zijn vrije tijd een honderdtal artikelen schreef die voornamelijk in literaire bladen werden gepubliceerd. In juli 1968, tijdens de Praagse Lente, werd hij benoemd tot wetenschappelijk medewerker aan het filosofisch instituut van de Praagse academie van wetenschappen.
Twee jaar later werd Hejdanek met vele anderen ontslagen in het kader van de ,,normalisering". Hij kreeg ook een publikatieverbod opgelegd. Sinds die tijd werkte hij als nachtwaker, portier, stoker en administrateur. Zijn latere geschriften werden alleen in het buitenland of ondergronds gepubliceerd. Van 1977 tot 1979 was Hejdanek een van de woordvoerders van Charta 77.

Hejdanek organiseerde al vijftien jaar lang wekelijks filosofische seminars bij hem thuis. In 1980 nam hij een initiatief van-zijn collega Julius Tomin over om buitenlandse filosofen uit te nodigen voor gastvoordrachten (zie pag. 21/1). Via deze seminars wilde Hejdanek de studenten in Praag op de hoogte houden van de stand van zaken in de filosofie buiten Tsjechoslowakije.

Twee leden Jazz Sectie op vrije voeten

Op 28 dec. 1986 werden in Praag twee van de zeven in september gearresteerde leden van de dissidente organisatie Jazz Sectie vrijgelaten (zie pag. 23/1). De vrijlating van drie andere leden was door een rechter gelast maar door hoger beroep van de openbare aanklager voorlopig tegengehouden. De vrijlating van vice-voorzitter Josef Skalnik en penningmeester Milos Drda werd niet officieel gemeld. Onduidelijk was of ook de juridische actie tegen hen was gestaakt. Volgens een van de verdedigers van de groep was de gezondheidstoestand van beiden slecht.
De zeven gearresteerde leiders hadden al tijdens de kerstdagen terecht moeten staan op beschuldiging van illegale commerciële activiteit. Dat proces was uitgesteld tot begin jan. 1987.

ERNSTIGE VERVUILING VAN DE ODER

Het partijblad *Rude Pravo* maakte op 12 nov. 1986 bekend dat meer dan 20 ton hoogzwavelige olie in de Oder terecht was gekomen. De olie was enkele dagen daarvoor door een cementfabriek in de rivier de Lucina in het noorden van Moravië geloosd, en daarna via de Ostravice in de Oder terechtgekomen. De Ostravice was al een zwaar vervuilde rivier, die door een industriegebied vol chemische fabrieken en staalindustrie stroomde.

Op 2 december lieten Poolse functionarissen weten de Tsjechoslowaakse regering aansprakelijk te stellen voor een vergoeding van de schade die Polen had geleden als gevolg van het weglekken van 190 ton olie in de Oder. Zevenhonderd Poolse arbeiders waren nog steeds bezig de olieresten op te ruimen.
Volgens de Tsjechoslowaken was de Poolse regering op 10 november officieel op de hoogte gesteld van de naderende olievlek. Bovendien was er volgens hen slechts 80 ton olie in de rivier terechtgekomen. De Polen zeiden in het geheel niet te zijn gewaarschuwd en op 13 november met de olievlek te zijn geconfronteerd toen deze Polen binnendreef. Ook waren de Tsjechoslowaken volgens functionarissen in Warschau pas op 11 november, vier dagen na het ongeluk met de opruimingswerkzaamheden begonnen.
De Tsjechoslowaakse autoriteiten werden ook in eigen land gehekeld wegens hun gedrag in de vervuilingszaak. Het jeugdblad *Mlada* Fronta schreef dat ,,de tendens om de zaak te bagatelliseren en de vijf dagen die nodig waren geweest om de schuldige te vinden die honderden tonnen olie verloren had laten gaan, hadden geresulteerd in internationale schande".

VERHOUDING TUSSEN KERK EN STAAT GESPANNEN

Tussen dec. 1980 en dec. 1983 vonden er geen officiële ontmoetingen plaats tussen de Tsjechoslowaakse autoriteiten en vertegenwoordigers van het Vaticaan, hoewel de onderhandelingen betreffende de bezetting van zeven vacante bisschopszetels nog niet waren afgerond.
Waarnemers waren van mening dat de autoriteiten bezorgd waren over een mogelijke toename van een militant katholicisme in het land, met name in Slowakije, waar een groot deel van de bevolking katholiek was,
Een andere bron van conflicten vormde de in 1971 door het Tsjechoslowaakse bewind opgerichte priesterorganisatie Pacem in Terris, die in 1983 door het Vaticaan formeel werd verboden, aangezien zij als een spreekbuis van het bewind werd gezien. Volgens de autoriteiten was minstens de helft van de 3200 priesters in Tsjechoslowakije lid van de organisatie, maar het Vaticaan schatte het aantal leden op ongeveer 500.

Twee Franciscanen, Jan en Trojan Barta, werden op 7 april 1982 veroordeeld tot resp. 18 en 15 maanden gevangenisstraf wegens het voortzetter~van religieuze activiteiten in Liberec nadat hen dit eerder verboden was. Jan Barta *(62)* stierf op 2 december van dat jaar aan een hartaanval.
Eind maar: en begin april 1983 werd in Praag. Plzen, Liberec en Bratislava een groot aantal Franciscanen door de politie gearresteerd. De meesten werden eind juli weer vrijgelaten, maar twee van hen werden door een rechtbank in Plzen veroordeeld tot gevangenisstraffen van 6 en 8 maanden op beschuldiging van illegale religieuze activiieiten.

Op 2 dec. 1983 werden de onderhandelingen tussen de Tsjechoslowaakse autoriteiten en de kerk hervat met een bezoek van minister van buitenlandse zaken Bohuslav Chnoupek aan paus Johannes Paulus II in het Vaticaan. Vaticaanse bronnen omschreven de ontmoeting als ,,moeizaamen gedwongen".

Aartsbisschop Luigi Poggi, de afgezant van de paus voor Oost-Europa, arriveerde op 29 febr. 1984 in Praag voor besprekingen met de Tsjechoslowaakse regering.
Kardinaal Frantisek Tomasek, de Tsjechoslowaakse primaat, verklaarde op 11 april 1984 de paus te hebben uitgenodigd voor de herdenking in Tsjechoslowakije in 1985 van de 1100ste sterfdag van bisschop Methodius, die Boheman en Moravië gekerstend had.

Op 18 april berichtte radio Vaticaan dat in Slowakije al 1700 personen hun handtekening hadden geplaatst onder een verzoekschrift betreffende een bezoek van de paus aan het land.
Het katholieke Oostenrijkse persbureau Kathpress berichtte op 2 juli 1984 dat het Tsjechoslowaakse bewind de katholieke kerk in dat land onder druk had gezet om zich los te maken van het Vaticaan en zich onder het gezag van de patriarch van de Russisch-orthodoxe kerk te plaatsen. Volgens het bericht was een week eerder de leiding van de priesterorganisatie Pacem in Terris uitgenodigd op een bijeenkomst, waar het woord werd gevoerd door Vasil Bilak, de belangrijkste ideoloog van de communistische partij. Bilak had daar gezegd dat de Tsjechoslowaakse katholieke kerk met Rome moest breken, zichzelf een nationale kerk moest verklaren en zich moest plaatsen onder het geestelijk gezag van de patriarch van Moskou. Bovendien moest in 1985, wanneer de kerk de sterfdag van Methociius zou herdenken, niet de paus een bezoek brengen aan Tsjechoslowakije, maar de patriarch van Moskou, aldus Bilak.
In de loop van 1984 en 1985 werden verschillende arrestaties verricht en processen gevoerd tegen personen die werden beschuldigd van illegale religieuze activiteiten.
Op 11 april 1985 liet kardinaal Tomasek weten van de autoriteiten te hebben vernomen, dat ,.detijd nog niet rijp was" voor een bezoek van de paus aan Tsjechoslowakije
Meer dan 100.000 gelovigen woonden op 7 juli in Velehrad de herdenkingsplechtigheden bij voor de heilige Cyrillus en Methodius. Yen aantal Westeuropese hoogwaardigsheidsbeklederS, die de viering hadden willen bijwonen, was een inreisvisum geweigerd. De afgevaardigde van de paus naar de plechtigheid, kardinaal Agostino Casaroli, had tijdens zijn verblijf in Tsjechoslowakije een onderhoud met president Husak.

In sept. 1985 had het partijblad Vragen over Vrede en Socialisme kardinaal Tomasek ervan beschuldigd hand- en spandiensten te verlenen aan ,,anti-Tsjechoslowaakse kringen" die ,,leugens verspreidden over de toestand in Tsjechoslowakije. In zijn contacten met zulke kringen zou Tomasek de toestand in zijn land ,,zwart hebben afgeschilderd".
De kardinaal reageerde in november op de beschuldigingen in een brief aan de redactie van het blad, waarin hij stelde dat de kerk geen centrum van politieke oppositie was, maar slechts pastoraal en zendingswerk wenste te verrichten. Hij leverde kritiek op de bemoeienissen van de staat met kerkelijke zaken en met de activiteiten van gelovigen.

In een vraaggesprek met het Oostenrijkse blad Kurier in juli 1986 vergeleek kardinaal Tomasek de positie van de Tsjechoslowaakse katholieke kerk met die in Polen en Hongarije, ,,waar men geen pogingen doet de kerk tot slavernij te brengen". De 87-jarige primaat liet zich niettemin optimistisch uit over de invloed van de kerk in zijn land, mede gezien de toenemende religieuze belangstelling van de kant van jongeren. Volgens Tomasek lieten zelfs veel partijleden hun kinderen dopen, ondanks de ,,penibele gevolgen" die dat voor zulke ouders kon hebben.
In hetzelfde artikel in Kurier kwam Vladimir Janku aan het woord, de regeringsfunctionaris die verantwoordelijk was voor kerkelijke aangelegenheden. Hij sprak tegen dat de kerk zich in een groeiende aanhang mocht verheugen, en dat mensen die hun kinderen lieten dopen werden gestraft. Zij werden volgens hem alleen maar ,,verhoord" over de doop van hun kinderen.
Tijdens een bezoek aan Denemarken in sept. 1986 gaf premier Lubomir Strougal op een persconferentie toe dat

de regering in Praag problemen had met paus Johannes Paulus II. ,,Hij benoemt diverse mensen tot bisschop die wij wegens hun extreme standpunten niet kunnen accepteren. Volgens ons kun je alleen mensen benoemen die acceptabel zijn voor zowel het Vaticaan als voor ons, mensen die niet kritisch staan tegenover ons", zo zei Strougal, maar voegde er aan toe dat nij wel mogelijkheden zag voor een compromis.

Negen van de dertien bisschopszetels in Tsjechoslowakije waren vacant, terwijl één zetel werd bezet door een apostolisch administrator omdat het bewind niet had ingestemd met de benoemingen van Rome.

BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND. SOWJET-UNIE

Op 9 juli 1984 vloog premier Lubomir Strougal, na een verblijf van een dag in Moskou, terug naar Praag. Volgens het Sowjet-persbureau Tass had Strougal een onderhoud gehad met zijn Russische collega Nikolaj Tichonow over de economische samenwerking tussen beide landen.
Op 30 mei 1985 arriveerde de Tsjechoslowaakse president Gustav Husak in Moskou voor een officieel bezoek aan de Sowjet-Unie. Tass berichtte op 31 mei dat zowel Husak als Sowjetleider Michail Gorbatsjow zich hadden uitgesproken voor een beëindiging van de kernwapenwedloop en tegen een uitbreiding daarvan in de ruimte. Tijdens zijn verblijf tekende Husak een overeenkomst betreffende economische, wetenschappelijke en technische samenwerking met de Sowjet-Unie voor een periode van 15 jaar.

Oostenrijk

De relaties tussen Tsjechoslowakije en Oostenrijk bekoelden aanzienlijk ten gevolge van een grensincident op 30 okt. 1984, waarbij een Tsjechoslowaakse vluchteling op Oostenrijks gebied door Tsjechoslowaakse grenswachten werd neergeschoten (zie pag. 23/2). Het lichaam van de 33-jarige man werd op 5 november 450 meter binnen Oostenrijks gebied gevonden. Ook werden aan die kant van de grens zestien patroonhulzen aangetroffen.
De Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz overhandigde de Tsjechoslowaakse ambassadeur op 8 november een protestnota waarin werd aangedrongen op bestraffing van de grenswachten die de vluchteling hadden neergeschoten.
Uit protest tegen de ,,anti-Tsjechoslowaakse campagne" in Oostenrijk riep het Tsjechoslowaakse ministerie van buitenlandse zaken op 13 november zijn ambassadeur in Wenen, Marek Vanuta, terug naar Praag.
Begin 1985 werden pogingen ondernomen de gespannen verhouding tussen de twee landen te verbeteren. Een overleg tussen regeringsvertegenwoordigers, dat eind februari plaatsvond, werd in mei gevolgd door een ontmoeting tussen de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken Bohuslav Chnoupek en zijn Oostenrijkse collega Gratz. Na afloop van de bijeenkomst verklaarde Chnoupek dat Tsjechoslowaakse grenswachten de instructie hadden gekregen de grenzen met Oostenrijk te respecteren.

Verenigde Staten

Op 11 juli 1985 maakte de Amerikaanse immigratiedienst bekend, dat de tweede man van de Tsjechoslowaakse ambassade in Washington, Milan Svec, in mei politiek asiel had gevraagd en gekregen.
Op 28 sept. 1985 werd een Amerikaanse legerhelikopter, die een patrouillevlucht uitvoerde binnen het Westduitse luchtruim op 2 km. van de Tsjechoslowaakse grens beschoten door een Tsjechoslowaaks gevechtsvliegtuig, dat daarbij twee tot vier raketten afvuurde. In een verklaring van het Tsjechoslowaakse ministerie van buitenlandse zaken werd op 2 oktober gesteld dat het vliegtuig ,,waarschuwingssignalen'' had gegeven omdat ,,het gevaar bestond dat de helikopter het Tsjechoslowaakse luchtruim zou gaan schenden". Washington diende bij Tsjechoslowakije een krachtig protest in tegen het incident.

West-Duitsland

De Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken Bohuslav Chnoupek bracht van 12-15 juli 1984 een bezoek aan West-Duitsland. Hij sprak er met zijn collega Hans-Dietrich Genscher, werd ontvangen door bondspresident Richard von Weizsacker en had in Beieren een onderhoud met Franz-Josef Strauss.
Op 22 aug. 1985 troffen Chnoupek en Genscher elkaar in het Westduitse Celle, waar zij onder meer spraken over economische kwesties, milieuproblematiek, en over de culturele betrekkingen tussen beide landen.
Naar aanleiding van de dood van een Westduitse wandelaar, die in sept. 1986 op Westduits grondgebied door Tsjechoslowaakse grenswachten werd neergeschoten (zie pag. 23/2), diende de regering in Bonn een scherp protest in bij de Praagse autoriteiten.
Op 20 september bracht Praag het ministerie van buitenlandse zaken in Bonn officieel van het voorval op de hoogte. Een dag later boden de Tsjechoslowaakse autoriteiten eveneens hun verontschuldigingen aan over het gebeurde.

AFRIKA

TOGO

POGING TOT STAATSGREEP MISLUKT. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Gnassingbe Eyadema, de huidige president van Togo, kwam via een militaire staatsgreep op 13 januari 1967 aan de macht. Op 14 april 1967 werd hij officieel president. Op 23/24 september 1986 mislukte een poging tot staatsgreep. Dat was volgens *Internationales Afrikaforum* (4/1986) de zesde aanslag op Eyadema's leven en regime, waarbij hij ongedeerd op zijn post bleef.

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste binnenlandse ontwikkelingen in Togo sinds het komplot van januari 1983.

Wijzigingen kabinet

Bij een reorganisatie van het kabinet op 13 september 1984 keerden twee vooraanstaande ministers niet terug: Anani Kuma Akakpo-Ahianyo (buitenlandse zaken en samenwerking sinds juli 1978) en Tete Tevi-Benissan (economie en financiën sinds november 1978).

In het nu 17 leden tellende kabinet, waarin zes nieuwe ministers waren opgenomen, werden de portefeuilles als volgt verdeeld:

Defensie - president Gnassingbe Eyadema; binnenlandse zaken - Kpotivi Tevi-Djidjogbe Lacle; uitrusting, mijnbouw en PTT - Barry Moussa Barque (voorheen openbare werken, mijnbouw, energie en waterkracht); ontwikkeling platteland - Koffi Walla (voorheen planning en bestuurshervorming en sinds mei 1983 ook industrie); arbeid en openbare diensten - Sebou Nyandi Napo; planning platteland - Samon Kortho: gedelegeerd minister in het bureau van de president, belast met voorlichting - Gbegnon Amegboh (voorheen tevens belast met PTT); nationaal onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Komlan Agbetiafa (voorheen eerste en tweede graads onderwijs); justitie - Ayivi Mawuko Ajavu; gezondheid, sociale zaken en vrouwenaangelegenheden - Agbetra Ayissah (voorheen derde en vierde graads onderwijs); handel en transport - Pali Tchalla (voorheen aangeduid als Kpahi Djalla); jeugd, sport en cultuur - Bloua Yao Agbo* (voorheen staatssecretaris van begroting); buitenlandse zaken en samenwerking - Atsu-Koffi Amega* (voorheen VN-ambassadeur); staatsbedrijven - Koffi Djondo*; technisch onderwijs en beroepsopleiding - Koffi Edoh*; economie en financiën - Komlan Alipui*; planning en industrie - Yaovi Adodo*.

* = nieuw (Vor.ber.pag. 192/1-1983)

Op 20 mei 1986 werden twee nieuwe ministers benoemd:

Yagninim Bitokotipou (openbare werken, arbeid en openbare diensten) als opvolger van S.N. Napo en Mawugbe Anani (justitie) i.p.v. A.M. Ajavu.

Commandant Seyi Memene werd diezelfde dag benoemd tot directeur van de nationale veiligheidsdienst.

Parlementsverkiezingen

Op 24 maart 1985 konden ca. 1,4 mln Togolezen naar de stembus voor de verkiezing van een nieuw parlement van 77 leden en 22 kandidaat-leden. Terwijl bij de vorige verkiezingen op 30 december 1979 (pag. 94/1-'80) een eenheidslijst van 67 kandidaten voor de 67 zetels was opgesteld door de eenheidpartij RPT (Rassemblement du peuple togolais), konden dit maal alle staatsburgers, die ouder dan 25 jaar waren èn lid van de RPT, zich verkiesbaar stellen. Deze wijziging, aangeduid als een ,,stapin het proces van de democratisering", was op 13 januari 1985 door president Eyadema bekendgemaakt. Voor de 99 posten werden 216 kandidaten toegelaten.

Dood kolonel Koffi Kongo

Op 29 maart 1985 overleed kolonel Koffi Kongo, inspecteur-generaal van de strijdkrachten, volgens de officiële lezing aan een hartaanval in zijn woning. Hij werd op 12 april in aanwezigheid van president Eyadema met militaire eer begraven.
Maar volgens Togolese oppositiebronnen in Lomé en Parijs was de kolonel vier weken voor zijn dood onder huisarrest geplaatst en zou hij om politieke redenen zijn vergiftigd. Nog op 11 april arriveerde een missie van Amnesty International in Togo. Een verzoek van deze missie een autopsie of enig ander onderzoek naar de doodsoorzaak bij te wonen bleef zonder gevolg: er vond geen autopsie plaats.

Bomaanslagen. Arrestaties. Beschuldigingen aan adres van Ghana

In augustus 1985 vond in de hoofdstad Lomé een serie aanslagen plaats waarbij aanzienlijke materiële schade werd aangericht maar geen doden vielen.

Nadat op 3 augustus een explosie had plaatsgevonden, werden in de nacht van 16 op 17 augustus bomaanslagen uitgevoerd op het hoofdkantoor van de RPT, het hotel „? februari" en de firma SONACOM (Société National du Commerce).Op 24 augustus volgden aanslagen op de centrale markt van Lomé en het gebouw van de sociale dienst.

Reeds op 20 augustus werd de directeur van de nationale politie (Sureté), Kodjo Akeroume, vervangen door kapitein Madji Kodjo Ayakou.

Op 24 september vond in Lomé een grote manifestatie tegen de ,,terreur" plaats. die door de eenheidspartij RPT was georganiseerd en waaraan naar verluidt 150.000 mensen deelnamen. Diezelfde dag maakte president Eyadema bekend dat 15 personen waren gearresteerd wegens betrokkenheid bij de bomaanslagen en bij de verspreiding van pamfletten waarin de strijdkrachten werden opgeroepen tot ,,rebellie in vredestijd" en omverwerping van de regering. Er was ook sprake van pamfletten waarin tot moord op het staatshoofd werd opgeroepen.
Onder de arrestanten waren de dierenarts Ati Randolph, die op 14 september was aangehouden, en prof. Yema Gu-Konu (van de Benin-Universiteit). De overige arrestanten waren voor het merendeel intellectuelen, van wie velen uit het zuiden van het land afkomstig zouden zijn.
Een van deze arrestanten, de 60-jarige Homère Aka Adote. overleed op 23 september aan de gevolgen van een te hoge bloeddruk, aldus de officiële lezing, of ten gevolge van marteling, aldus andere bronnen.
Vanaf 30 september volgde een tweede reeks arrestaties. Daarbij zou een tiental personen, meest intellectuelen, zijn opgepakt.
Een tweede missie van Amnesty International naar Togo, die daar van 11-15 oktober verbleef, kreeg geen toestemming vier gedetineerden te bezoeken die in verband met de aanslagen op 24 augustus 1985 waren gearresteerd en zouden worden berecht. Onder deze vier was een ambtenaar, Oscar Mensah Nessanvi Biova, die bij een explosie gewond zou zijn geraakt.
De afgevaardigden van Amnesty mochten 14 gedetineerden in de civiele gevangenis van Lomé wel zien maar niet spreken. Ten minste twee van hen droegen gips- of andere verbanden en ook anderen toonden tekenen van mishandeling.
In het jaarboek '85 berichtte Amnesty over de verdere gang van zaken het volgende:

„Na de missie in oktober stuurde Amnesty International op 17 oktober een voorlopig verslag over haar bevindingen aan de autoriteiten. Zij wees erop dat sommige van de gevangenen die haar afgevaardigden hadden gezien, waren gemarteld. De organisatie drong bij de regering aan op humane behandeling, bekendmaking van de naam en plaats van detentie van alle gedetineerden en op het inachtnemen van de wettelijk voorgeschreven termijn van 48 uur die gold voor politiehechtenis. Zij drong bij de regering ook aan op onafhankelijk onderzoek naar de marteling van gevangenen van wie de namen bij Amnesty International bekend waren. en naar de dood van Homère Aka Adote.
Eind oktober kondigden de autoriteiten aan dat zij een onderzoekscommissie hadden ingesteld onder leiding van Gaba Kue Sipohon, een rechter. Zij zegde ook toe een afgevaardigde naar het Internationaal Secretariaat van Amnesty International te sturen om uit te leggen wat de bevoegdheden en de procedures van deze commissie waren. Deze afgevaardigde kwam echter niet opdagen en de organisatie ontving ook geen antwoord op herhaalde verzoeken om de toegezegde opheldering,

Op 31 decembei ging een derde missie van Amnesty International naar Togo om informatie los te krijgen van leden van de regeringsonderzoekscommissie. De afgevaardigden van Amnesty International werden echter een nacht vastgehouden en de verdere toegang tot het land werd hen ontzegd Eind 1985 had de onderzoekscommissie haar bevindingen nog niet bekend gemaakt. Amnesty International ontving onofficiële berichten dat de commissie tot de conclusie was gekomen dat sommige gevangenen waren mishandeld of gemarteld.
Voorts was Amnesty International verontrust over berichten dat de autoriteiten artikel 52 van het Wetboek van Strafvordering hadden gewijzigd om de politietroepen de bevoegdheid te geven elke verdachte van een ernstig delict voor onbepaalde tijd zonder proces te detineren.

Op 4 december 's avonds vonden in Lomé opnieuw twee aanslagen plaats. Daarbij werden twee mensen gedood. terwijl de spoorlijn in de volkswijk Tokoin werd beschadigd.
Onduidelijk bleef of er verband bestond met de aanslagen van augustus. Toen was volgens minister van binnenlandse zaken Lacle gebruik gemaakt van dynamietstaven, terwijl bij de aanslagen van 4 december TNT was gebruikt.
In een interview met Le Monde (7-12-'85) stelde president Eyadema leden van de in Ghana verblijvende Togolese oppositie voor de aanslagen verantwoordelijk, in het bijzonder Gilchrist en Bonito Olympio (de zonen van de in 1963 vermoorde president Sylvanus Olympio). Tegelijk betwistte Eyadema dat hij Ghanese ballingen, tegenstanders van het regime van Jerry Rawlings, in Togo toestond subversieve acties tegen het buurland voor te bereiden. (In juni 1986 werd bericht dat Togo een aantal Ghanese ballingen had uitgewezen).

Rapporten over lot gevangenen

Van 18-23 december bracht een vier leden tellende missie van de Associatie van Afrikaanse Juristen (AJA) een bezoek aan Togo. Het rapport van deze missie werd op 15 januari 1986 gepubliceerd. Daarvoor waren nog rapporten verschenen van twee Franse advocaten namens de oecumenische hulporganisatie Cimade (10 januari 1986) en van de onderzoekscommissie van de Togoleseregering (14 januari 1986). Op 16 juni 1986 publiceerde Amnesty International een tweede rapport.

In het AJA-rapport werd gesteld dat er tijdens het voorlopige onderzoek – d w.z. vóór de opening van het gerechtelijke onderzoek – sprake was geweest van ruw optreden van de politie en van mishandeling waardoor zeker vier gedetineerden in een hospitaal moesten worden behandeld. Dit was niet te wijten aan regeringsinstructies, maar aan overijverige ambtenaren.
Volgens de twee Franse advocaten waren sinds september 1983 omstreeks 50 arrestaties verricht. De periode van detentie zonder aanklacht. die volgens de wet 48 uur mocht duren

en die éénmaal mocht worden verlengd. bedroeg in sommige gevallen één of twee maanden. Geconstateerd werd dat 12 gedetineerden, die beschuldigd werden van het verspreiden van subversieve pamfletten, waren geslagen of aan elektroshocks waren onderworpen, met als gevolg dat zes van hen in een ziekenhuis moesten worden behandeld. De dood van Adote werd aan deze vorm van marteling, elektroshocks, toegeschreven.
Daarentegen stelde de onderzoekscommissie van de regering dat de detentie-omstandigheden in het algemeen geen aanleiding boden tot speciale kritiek. De gedetineerden verklaarden dat hun voedselvoorziening correct was en dat zij zo nodig adequate medische behandeling ontvingen. Wel verzocht de commissie de veiligheidsautoriteiten zich aan de wettelijke duur van de detentie zonder aanklacht te houden.
In haar op 16 juni 1986 te Londen gepubliceerde verslag meldde Amnesty International dat het rapport van de regeringscommissie naar verluidt onvolledig of vervalst was. Zelf concludeerde Amnesty dat martelingen van gevangenen veelvuldig voorkomen. Die vonden doorgaans plaats door politie of militairen in de periode direct na de arrestatie, wanneer de gevangenen zonder contact met familie, advocaten of artsen (,,incommunicado'') worden vastgehouden. De schendingen van mensenrechten in Togo omvatten voorts: procesparodieën, detenties zonder vorm van proces, slechte gevangenisomstandigheden en het doden van gevangenen door middel van martelingen of buitengerechtelijke executies. Amnesty raamde het aantal politieke gevangenen in Togo op 200 a 300.

De Togolese minister van justitie, Mawugbe Anani, noemde het verslag van Amnesty op 17 juni 1986 ,,een weefsel van onwaarheden".

Amnestie *1985/86*

T.g.v. de 19de verjaardag van zijn machtsovername verleende president Eyadema op 13 januari 1986 amnestie aan 10 van de 15 die in september 1985 wegens de verspreiding van pamfletten waren gearresteerd. Volgens AFP (13-1-'86) waren de andere vijf reeds eerder in vrijheid gesteld.
Voorts werden 191 ,,gewone" gevangenen vrijgelaten (d.w.z. 20% van alle gevangenen volgens de officiële cijfers), nadat in het kader van de amnestie de vonnissen van alle gevangenen (met uitzondering van degenen veroordeeld wegens moord of diefstal van openbaar bezit) met een kwart waren gereduceerd. Onder de amnestie vielen ook twee Franse staatsburgers die wegens oplichting tot één jaar gevangenisstraf waren veroordeeld

In april 1986 werden nog vier personen, die sinds september 1985 op beschuldiging van subversie gevangen zaten, vrijgelaten. Er bleven toen volgens de autoriteiten nog drie personen in hechtenis i.v.m. de zogeheten sabotagecampagne.

Bij een eerdere amnestie, op 1 juli 1985, waren drie personen in vrijheid gesteld die in augustus 1979 waren veroordeeld in verband met een op 26 oktober 1977 onthuld komplot (pag. 782/3 e.v.-'79): majoor Kwavo Sanvee. Emmanuel de Souza (nu aangeduid als Kodjovi de Souza) en Kossivi Savi de Tove.

Vonnissen in subversieproces

Op 16 juli 1986 begon voor een rechtbank in Lomé een proces tegen diverse personen die ervan beschuldigd waren pamfletten te hebben verspreid die beledigend waren voor het staatshoofd. Op 30 juli werden drie beklaagden, die sinds september 1985 gevangen zaten, veroordeeld tot 5 jaar gevangenisstraf: prof. Yema Gu-Konu, At: Randolph en mevr. Abian Randolph. Aan laatstgenoemde werd door de president onmiddellijk gratie verleend. Drie andere beklaagden werden bij verstek tot dezelfde straf veroordeeld, o.w. Kodjo Lossou.

Ati Randolph was naar verluidt een lid van de in Parijs gevestigde Togolese oppositiebeweging MTD.
Op 14 januari 1986 had Frankrijk op verzoek van Togo een besluit tot uitwijzing van de adjunct-secretaris-generaal van de MTD. Paulin Lossou, uitgevaardigd. Hij kreeg huisarrest opgelegd in zijn woning te Seine-Saint-Denis bij Parijs. Daar arriveerde de politie op 22 juli om tot zijn uitwijzing over te gaan, maar de agenten slaagden er niet in binnen te komen. Op 7 augustus 1986 besloot het administratieve tribunaal van Parijs de uitwijzing van Lossou op te schorten, omdat de tegen hem ingebrachte beschuldigingen onvoldoende waren voor de ,,absolute spoed"-procedure.

Arrestaties na vondst explosieven

Op 11 augustus 1986 maakte de minister van binnenlandse zaken, Kpotivi Tevi-Djidjogbe Lacla, tijdens een persconferentie bekend dat op 23 juli negen personen van Togolese herkomst waren gearresteerd die in het bezit waren van twee koffers met 14 kilo explosieven. Dit betrof een komplot van het ,,internationale terrorisme" om diverse Afrikaanse landen te destabiliseren. De bekendmaking vond plaats op de dag dat president Eyadema in Yamoussoukro (Ivoorkust) een conferentie bijwoonde over de veiligheid in de regio. Daaraan werd voorts deelgenomen door de presidenten Houphouët-Boigny (Ivoorkust), Bongo (Gabon) en Moboetoe (Zaïre) alsmede door de minister van de strijdkrachten van Senegal en die van defensie van Kameroen. De deelnemers beklemtoonden de noodzaak het ,,internationaal terrorisme" te bestrijden.

Volgens minister Lacle had een van de arrestanten bekend de explosieven te hebben gekregen van ,,een lid van de ambassade van Libië in Cotonou (Benin)" voor aanslagen in Lomé. Volgens verklaringen van arrestanten zouden aanslagen worden gepleegd op de Amerikaanse ambassade, de centrale markt en enkele bioscopen.

Na overleg tussen minister Lacle, zijn collega van buitenlandse zaken Amega en de secretaris van het Libische Volksbureau in Lomé werd op 13 augustus meegedeeld dat Togo Libië niet van betrokkenheid beschuldigde.

Poging tot staatsgreep mislukt. Komst Franse en Zaïrese militairen

Op 23 september 1985 braken's avonds in de hoofdstad Lomé vuurgevechten uit tussen omstreeks 60 leden van een ,,terroristisch commando" en veiligheidstroepen. De commando-leden, gewapend met explosieven, machinegeweren en raketwerpers, voerden een aanval uit op het militaire

Een geboeide rebel met buitgemaakte wapens na de verijdelde couppoging in de nacht van 23 op 24 september 1986.

kamp van Tokoin waar president Eyadema verbleef, kennelijk met het doel hem te doden of gevangen te nemen en zijn bewind ten val te brengen.
Na een strijd van ongeveer zeven uur hadden de veiligheidstroepen de orde in Lomé op 24 september 's morgens hersteld. Er waren toen volgens radio-Lomé 13 personen gedood – zes burgers (incl. een Westduitser) en zeven aanvallers. Bovendien waren 19 leden van het commando gevangengenomen. Deze werden op 24 september 's middags door president Eyadema aan diplomaten getoond, samen met buitgemaakte wapens en voertuigen.
Nadat de Togolese regering had gemeld dat het ,,terroristische commando" vanuit het buurland Ghana was binnengedrongen, werd de grens met Ghana (op ca. 5 km. ten westen van Lomé) op 24 september voor onbepaalde tijd gesloten.
Op 25 september's morgens werden in Lomé, waar inmiddels een nachtelijk uitgaansverbod van kracht was, opnieuw schoten gehoord, toen leger en politie hun zoekactie naar gevluchte commandoleden voortzetten. De regering maakte bekend dat nog een ,,tiental overvallers" was aangehouden, waarmee het aantal arrestanten tot minstens 29 steeg. Aan het eind van die ochtend verzocht president Eyadema Frankrijk om militaire hulp op grond van twee verdragen: 1) het defensieakkoord van 10 juli 1963 en 2) het verdrag inz. militaire bijstand en samenwerking uit 1976. Op basis van eerstgenoemde akkoord stemde Frankrijk er op 25 september 's avonds mee in ,,voor korte duur" parachutisten en Jaguar-jachtbommenwerpers naar Togo te sturen. Tevoren had Frankrijk reeds gewaarschuwd tegen elke poging tot destabilisatie in Togo.
In de nacht van 25 op 26 september arriveerde een versterkte compagnie van ca. 250 Franse parachutisten in Lomé onder bevel van kolonel Charrier (afkomstig uit Gabon en de Centraal Afrikaanse Republiek), aangevoerd in vier Transall-toestellen. Bovendien bracht een Franse mijnenveger een bezoek aan de haven van Lomé, terwijl vier Jaguars op de luchtmachtbasis Niatougo (400 km noordelijker) werden gestationeerd.
OP 26 september maakte het Zairese persbureau *Azap* bekend dat Zaire 350 parachutisten voor ,,onbeperkte duur" naar Togo zou sturen als gebaar van solidariteit van president Moboetoe met zijn Togolese collega Eyadema. Daarbij werd eraan herinnerd dat Togo in 1978 troepen ter beschikking van Moboetoe had gesteld, toen het erom ging een opstand in de Zairese provincie Shaba te onderdrukken (zie pag. 144-1981).
Op 28 september arriveerde president Moboetoe voor een solidariteitsbezoek in Lomé. Toen waren de eerste 50 Zaïrese para's in Togo aangekomen.

Togo *beschuldigt Ghana* en *Burkina-Faso*

Op 29 september verstrekte de Togolese minister van binnenlandse zaken, Lacle, nadere bijzonderheden over de voorlopige resultaten van de ondervraging van de gevangengenomen commandoleden tijdens een persconferentie waarop een tiental van deze gevangenen werd getoond.
Lacle sprak over de bekentenissen van 20 gevangenen: 13 in Ghana woonachtige Togolezen, 2 Maliërs, 3 Ghanezen (incl. een beroepsmilitair), één uit Burkina-Faso en één uit Niger. Volgens de minister waren deze mannen en hun medeplichtigen in januari gerecruteerd door ,,drie in Ghana woonachtige Togolezen voor rekening van de familie Olympio en van ex-kapitein Lawson*". Zij hadden hun eerste opleiding ontvangen in een Ghanees militair kamp, Asenyam geheten. Op 1 februari waren dertig van deze recruten aan boord van een Ghanees militair toestel naar Ouagadougou (Burkina-Faso) gevlogen, waar zij door ,,de ambassadeur van Ghana" waren ontvangen. Na een militaire opleiding in Burkina (het kamp Diallo) te hebben voltooid en wapens te hebben gekregen van een Burkinese kapitein met de naam Tshingere, waren zij op 2 april naar Accra (Ghana) teruggekeerd. Anderen hadden een opleiding in twee Ghanese kazernes gevolgd.
Eveneens volgens minister Lacle was een twintigtal commandoleden tussen 21 en 26 september onafhankelijk van elkaar via Akosombe Togo binnengekomen. Hun missie was president Eyadema te vermoorden, maar zij warenvoordien ,,geneutraliseerd".Waren zij in hun opdracht geslaagd, dan hadden andere commando's in actie moeten komen. Deze hadden militaire kampen moeten aanvallen. Voorts waren op de dag van de couppoging 200 man, militairen uit Burkina-Faso, in Ghana aangekomen om van daaruit de aanvallers de helpende hand te bieden, zodra de staatsgreep zou zijn geslaagd.

Daarna zou volgens plan via een proclamatie de vorming van een Voorlopige Raad voor Togolees Herstel zijn bekendgemaakt, die uit 10 leden zou bestaan en zou worden voorgezeten door een zekere Amah Ayayi, alias ,,kapitein Sancho", die in Accra (Ghana) woonde en in opdracht van de beide zonen van de vroegere president Sylvanus Olympio handelde. Een week later zou een regering worden gevormd onder leiding van de nieuwe president Gilchrist Olympio Aldus de versie van minister Lacle
Deze deelde nog mee dat onder de arrestanten ook diverse daders waren van de aanslagen die in 1985 te Lome hadden plaatsgevonden

Zowel Ghana (plv. minister van buitenlandse zaken Kwamena Ahwoi) als Burkina-Faso (president Sankara) ontkenden iets met het komplot te maken te hebben.
Om zijn goede wil te tonen liet de Ghanese leider Jerry Rawlings reeds op 27 september enkele Togolese ballingen arresteren om informatie te verschaffen die de autoriteiten in Lomé bij hun onderzoek zou kunnen helpen.
Van zijn kant beschuldigde de Ghanese minister van voorlichting, Totovi Quakyi, het Togolese leger er op 25 september van Ghanese grenswachten te hebben beschoten, terwijl volgens berichten van de Ghanese televisie vier Togolese patrouilleboten en een gevechtsvliegtuig op 28 september het territorium van Ghana hadden geschonden.
President Sankara van Burkina-Faso verzekerde nog dat er in zijn land geen militair kamp Diallo was en dat er evenmin een kapitein Tshingere bestond.

Op 9 oktober's avonds sloot Ghana zijn oostelijke grens met Togo.
Op 16 december wees Togo 73 Ghanezen uit die het land illegaal zouden zijn binnengekomen. Sinds 23 september waren al meer dan 300 Ghanezen uitgewezen.

Slachtoffers

Eind september bedroeg het aantal doden bij de mislukte staatsgreep volgens de officiële Togolese versie 26 burgers (incl. een Westduitser en een Fransman) en 8 aanvallers.

Vertrek Frans contingent

Na een aanwezigheid van negen dagen werd het Franse militaire contingent op 5 oktober uit Togo teruggetrokken. Het Zaïrese contingent telde toen ca. 200 man.

Dertien doodvonnissen

Het staatsveiligheidshof van Lomé

*In verband met een op 26 oktober 1977 onthuld komplot waren in november 1978 beschuldigingen geuit tegen luitenant-kolonel Merlaud Lawson, die inmiddels was gevlucht. Diens broer, Beni Lawson, was in oktober 1979 vanuit Niger naar Togo ontvoerd en daar gedetineerd maar kort daarop vrijgelaten. Teyi Lawson werd in juni 1979 door de Ghanese politie in Accra gearrestee d en aan Togo uitgeleverd, waar hij werd gedetineerd. Ook hij werd omschreven als een broer van luitenant-kolonel Lawson. (Zie pag. 782/3 e.v.-'79).

veroordeelde in de nacht van 19 op 20 december 1986 dertien personen, van wie drie bij verstek, ter dood wegens hun deelname aan de poging tot staatsgreep op 23 september 1986. Onder de drie bij verstek ter dood veroordeelden was Gilchrist Olympio. Veertien andere beklaagden kregen levenslange gevangenisstraf, van wie zeven bij verstek werden veroordeeld. Voorts werd een aantal beklaagden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van een maand tot een jaar. Drie verdachten werden vrijgesproken.
Tijdens het proces, dat op 18 december was begonnen, hadden diverse beklaagden bekend dat zij in Ghana waren gerecruteerd. Daar hadden zij hun eerste militaire opleiding ontvangen u-elke zij vervolgens in Burkina Faso hadden voltooid. Voor het merendeel waren de beklaagden Togolezen, aldus Le Monde (22-12-'86).

Herverkiezing president Eyadema

Op 21 december 1986 werd generaal Gnassingbe Eyadema, die door de eenheidspartij RPT als enige kandidaat was aangewezen, als president herkozen voor een tweede ambtstermijn van zeven jaar. Hij verwierf 99,95% van de uitgebrachte stemmen bij een opkomst van bijna 99%. In de hoofdstad Lomé sprak 99,759 van de kiezers zich vóór Eyadema uit. elders was dat 100% (AFP, Reuter). (Vor.ber. pag. 94/2-1980).

Amnestie 1987

Ter gelegenheid van de 20ste verjaardag van zijn machtsovername kondigde president Eyadema in een TV-toespraak op 12 januari 1987 's avonds een amnestie af. Van allen die volgens het strafrecht waren veroordeeld werd een kwart van hun straf kwijtgescholden, zodat 207 van de 1.265 gevangenen onmiddellijk op vrije voeten zouden worden gesteld. Ook aan de twee politieke gevangenen, die op 30 juli tot 5 jaar gevangenisstraf waren veroordeeld (prof. Yema Gu-Konu en Ati Randolph), werd amnestie verleend, zodat er volgens de president ,,in onze gevangenissen geen politieke gevangenen meer zijn". Hij maakte geen melding van de in december 1986 veroordeelden

TOPCONFERENTIE VAN TOGO, GHANA EN BURKINA-FASO GEANNULEERD

Voor 10 januari 1987 was in Yamoussoukro (Ivoorkust) een topconferentie aangekondigd waaraan, naast president Félix Houphouët-Boigny van Ivoorkust, de presidenten van Togo, Ghana en Burkina-Faso – resp. generaal Eyadema, kapitein Jerry Rawlings en kapitein Thomas Sankara – zouden

De president van Togo. generaal Gnassingbe Eyadema (r), werd op 28 oktober 1985 door zijn Westduitse ambtgenoot Richard von Weizsacker in Bonn ontvangen

deelnemen. Maar deze ,,verzoeningstopconferentie" werd op het laatste moment geannuleerd.
Hoewel daarvoor geen officiële verklaring werd gegeven, meenden diplomatieke bronnen in Ivoorkust dat de annulering een gevolg was van recente verklaringen van president Sankara. Deze had op 9 januari bekendgemaakt dat hij in Yamoussoukro een ,,explosief dossier" wilde presenteren over een komplot dat tot ,,een bloedig drama onder de Franse gemeenschap in Burkina" had kunnen leiden tijdens het bezoek van de Franse president Mitterrand aan Ouagadougou op 17 november 1986. Bij dit komplot was een ,,buurland" betrokken waarvan de naam niet werd onthuld.

ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Toen de wereldmarkt van fosfaat, Togo's voornaamste exportprodukt, instortte, was Togo in 1979 gedwongen steun bij het Internationale Monetaire Fonds (IMF)te zoeken en een herschikking van zijn officiële buitenlandse schulden met de Club van Parijs overeen te komen, aldus de Financial Times (6-1-'87).

IMF-kredieten

Ter ondersteuning van de financiële aanpassingsprogramma's van de regering verleende het Internationale Monetaire Fonds (IMF) in de jaren 1983-1985 drie maal een standby krediet: 1) op 7 maart 1983 voor 13 maanden ter waarde van 21.375.000 SDR's; 2) op 7 mei 1984 voor 12 maanden ter waarde van 19 mln SDR's; en 3) op 21 mei 1985 voor 12 maanden ter waarde van 15,4 mln SDR's. In zijn rapport n.a.v. het laatstgenoemde krediet meldde het IMF dat in Togo een ,,opmerkelijke mate van financiële stabilisatie" was bereikt. Het tekort van de regering was gereduceerd van 8,7% van het bruto nationaal produkt in 1982 tot 7,3% in 1984.
Op 9 juni 1986 keurde het IMF een nieuw standby krediet voor 22 maanden goed ter waarde van 23.040.000 SDR's ter ondersteuning van het financiele programma van de regering voor de periode 1986-87, dat, aldus het IMF, meer nadruk legde op de aanmoediging van de particuliere sector. De economie van Togo leek nu volgens het IMF de ernstige moeilijkheden m.b.t. de buitenlandse schulden te boven te komen.

Herschikking buitenlandse schuld

De Club van Parijs (vertegenwoordigers van Westerse crediteuren) stemde op 5-6 juni 1984 in met een herschikking van Togo's buitenlandse schuld. Deze herschikking, de vierde sinds 1979, had betrekking op 95% van de verschuldigde aflossingen en rente over de periode 1 januari 1984 – 30 april 1985. Het betreffende bedrag, naar schatting $80 mln a 90 mln, werd uitgesmeerd over een periode van tien jaar, met uitstel van betaling gedurende vijf jaar. De resterende 5% moesten in vijf termijnen tussen 30 december 1984 en 30 september 1988 worden voldaan.
Op 24 juni 1985 stemde de Club van Parijs in met een herschikking van 95% van de verschuldigde aflossingen en rente over de periode 1 mei 1985 - 30 april 1986. Het betreffende bedrag, naar schatting $25 mln a $30 mln, werd uitgesmeerd over 11 jaar, met uitstel van betaling gedurende vijf jaar. De resterende 5% moest in termijnen van elk 1% worden voldaan, voordat de aflossing van de 95% zou beginnen.
De totale buitenlandse schuld van Togo werd door de NZZ (27-6-'85) op $800 mln geraamd.

Schulden aan Frankrijk, West-Duitsland en Canada van in totaal 50 mrd francs CFA waren kort tevoren in 1985 kwijtgescholden.

In 1986 sprak de Togolese regering zich uit tegen een verdere herschikking van de buitenlandse schuld. De aflossing van deze schuld vergde bijna 50% van de opbrengsten uit de export. De *Financial Times* (6-1-'87) raamde Togo's openbare buitenlandse schuld op ca. 293,7 mrd francs CFA ($900 mln).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EENZIJDIG BESTAND IN AFGHANISTAN

Op 15 januari is een door het bewind in Kaboel eenzijdig afgekondigd bestand voor de Afghaanse regeringstroepen en hun Sowjet-bondgenoten ingegaan. Dit bestand werd door de leiders van zeven verzetsgroepen verworpen en van nieuwe gevechten werd melding gemaakt.

Hieronder volgt een overzicht van ontwikkelingen binnen het bewind in Kaboel en van zijn pogingen een nationale verzoening onder leiding van de daar regerende Democratische Volkspartij van Afghanistan tot stand te brengen. Daarbij speelden de voornaamste organen van dit bewind, de Revolutionaire Raad en het Centrale Comité. een vooraanstaande rol.

Bijeenkomst Loya Jirga (april *1983)*

Op 6 april 1985 kondigde de Revolutionaire Raad via radio-Kaboel een bijeenkomst aan van de Loya Jirga of Grote Raad, de traditionele nationale vertegenwoordiging van stammenleiders, die voor het laatst in 1977 bijeen was geweest. In de aankondiging werd erop gewezen dat de bijeenroeping van de Loya Jirga op ,,gevoelige historische momenten" plaatsvond. Dit maal zou worden overlegd over methoden om een ,,betrouwbare vrede en veiligheid te handhaven, interventie van imperialistische en reactionaire krachten te stoppen, het vergieten van Afghaans bloed door Afghanen te beletten en de revolutie door te voeren". Op 14 april begonnen de verkiezingen van de afgevaardigden voor de Loya Jirga, die van 23-25 april 1985 in Kaboel bijeenkwam.
Op de laatste dag van de vergadering aanvaardden de 1.796 afgevaardigden unaniem een resolutie waarin o.a. de ,,levensbelangrijke steun" van de Sowjet-Unie in de vorm van militaire contingenten werd goedgekeurd. Voorts werd op uitgeweken Afghanen een beroep gedaan naar hun land terug te keren. Met het oog op de verzetsstrijders (mujaheddin) werd gesteld: ,,De misleide mensen, die op grond van de provocaties van de vijand naar de wapens hebben gegrepen en tegen de belangen van het land handelen, moeten zo spoedig mogelijk de zinloosheid van hun activiteiten tegen het land en zijn revolutionaire macht erkennen, hun wapens neerleggen en een nieuw, fatsoenlijk en vreedzaam leven beginnen. Zij moeten weten dat de revolutie in Afghanistan, die bij het volk steun vindt, onomkeerbaar is..''

Lokale verkiezingen *(aug. 1985 - sept. 1986)*

Op 10 aug 1985 kondigde president Karmal op de televisie aan dat er, voor het eerst sinds de machtsovername door de Democratische Volkspartij van Afghanistan (april 1978), in de volgende dagen verkiezingen zouden worden gehouden voor nieuwe lokale raden Diezelfde dag werd meegedeeld dat op 11 aug in enkele districten van de hoofstad Kaboel en in negen districten in de provincie Kaboel verkiezingen zouden plaatsvinden

Over deze verkiezingen berichtte Joris Versteeg in de *Volkskrant* (24-8-'85) o.a.:

..Voor de vijf zetels per district werden vijf kandidaten gepresenteerd. Toespraken werden niet gehouden en de identiteit van de kandidaten, vrijwel allen onbekende aanhangers van de regering, werd enkele minuten voor de stemming bekend gemaakt. De stemming vond plaats door middel van handopsteken. Er was geen gelegenheid tot beraadslaging.
Wie ondanks de aanwezigheid van regeringsfunctionarissen en draaiende camera's nog de moed had om tegen te stemmen of zich van stemming te onthouden. zag die afwijzing niet in de uitslag terug. Alleen de stemmen ten gunste van de kandidaten werden bekend gemaakt. Radio Kaboel meldde afgelopen woensdag in een enthousiaste reportage over een verkiezingsbijeenkomst in het district Deh Sabz. dat alle stemgerechtigden zich in een ,vrije en democratische sfeer' unaniem ten gunste van de kandidaten hadden uitgesproken,

De verkiezingen vonden hoofdzakelijk in de stadstaat Kaboel plaats. In de gebieden die de regering controleert woont slechts twintig percent van de bevolking, waarvan de grote meerderheid in Kaboel..."

Tijdens de politburozitting van 30 jan. 1986 (zie hieronder) werd ook over de eerste fase van de lokale verkiezingen gesproken. Verklaard werd dat de verkiezingen in Kaboel en in de hoofdsteden van de provincies Badakhshan, Balkh, Nangarhar, Nimos en Kaboel ,,ineen volledig vrije en democratische atmosfeer en met behoud van de traditie en de karakteristieke lokale kenmerken" hadden plaatsgevonden. Aan de verkiezingsbijeenkomsten nam 90% van de kiesgerechtigden deel die 120 afgevaardigden in 28 jirga's (raden) kozen. De afwijzing van enkele kandidaten in de provincies Kaboel, Badakhshan en Balkh alsook in de hoofdstad Kaboel werd als een manifestatie van de echte democratie aangemerkt.

In september 1986 vond de laatste fase van de verkiezingen plaats, waarbij in totaal 14.190 afgevaardigden waren verkozen. Volgens een artikel in het

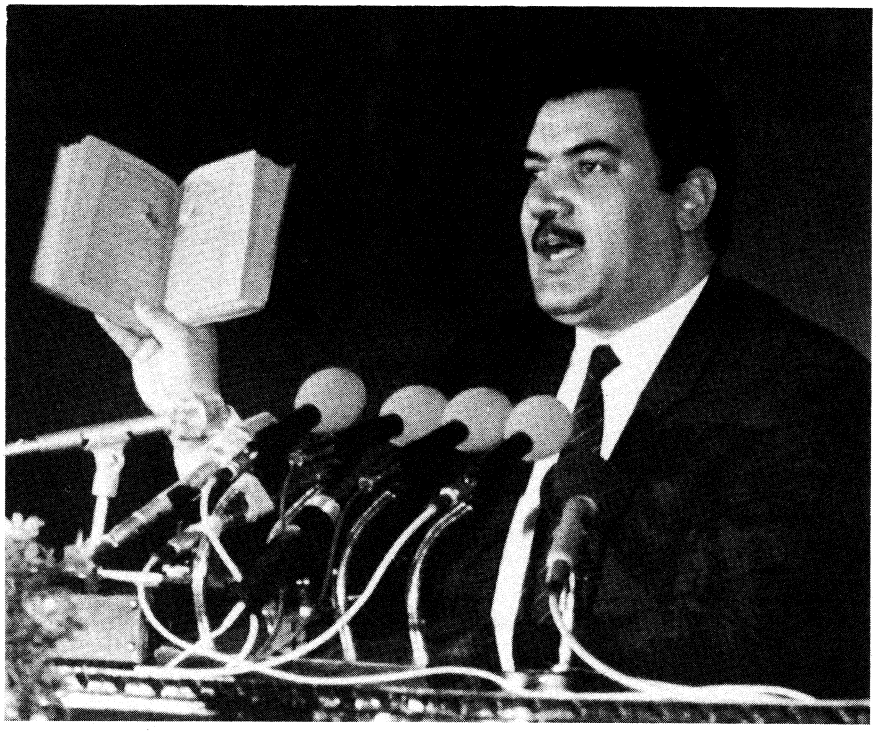

De Afghaanse leider Najibullah toont tijdens een persconferentie in Kaboel op 18 januari 1987 een exemplaar van de Koran met een kogelgat. Hij stelde een mujaheddin (verzetsstrijder) hiervoor verantwoordelijk.

Weekblad 56ste jaargang No. 2879, pag. 42135-42150

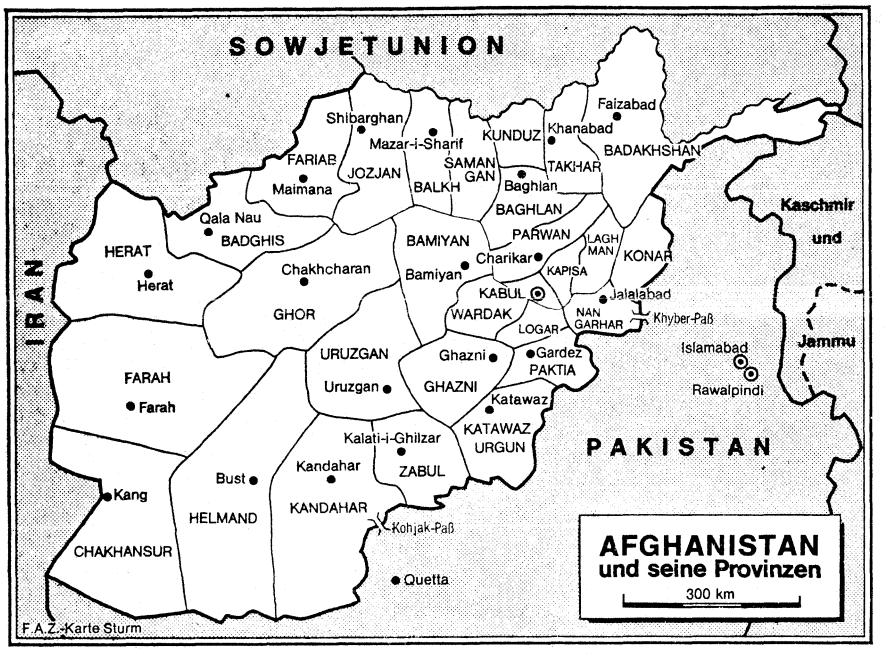

partijblad Haqiqat-e Enqelqb-e *Sowr* (eind okt. 1986) had 85% van het electoraat zijn stem uitgebracht

16de plenaire zitting Centrale Comité (nou. 1985)

Op 21 november 1985 vond in Kaboel de 16de plenaire zitting van het Centrale Comité van de Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVA) plaats.

Tijdens deze zitting trad Ghulam Dastagir Panjshiri ,.om gezondheidsredenen" af als lid van het politburo (sinds 1980). terwijl ook twee kandidaat-leden werden vervangen: generaal Abdul Qadir (,,omgezondheidsredenen") en Mohammed Ismail Daneshwar (vanwege ,,de irrelevantie van zijn huidige post"; hij was sinds medio 1985 ambassadeur in Libië). Twee nieuwe kandidaat-leden werden gekozen: brigade-generaal Nazar Mohammed, toen minister van defensie, en Sulayman Ali Laiq, minister van nationaliteiten en stammenzaken.

Voorts werd Mohammed Najibullah, lid van het politburo sinds 1981, gekozen tot secretaris van het CC met algehele verantwoordelijkheid voor veiligheidszaken.

De samenstelling van het politburo werd aldus:

Secretaris-generaal Babrak Karmal. Leden. Anahita Ratebzad, Sultan Ali Keshtmand, Saleh Mohammed Ziray, Nur Ahmad Nur, generaal-majoor Mohammed Rafi, luitenant-generaal Mohammed Aslam Watanyar, Mohammed Najibullah. Kandidaat-leden: Mahmud Barialay (sinds 1981), Abdol Zohour Razimjo (sinds 1983), Nazar Mohammed, Sulayman Ali Laiq.

Uitbreiding Revolutionaire Raad (januari 1986)

Op 9 jan. 1986 maakte radio-Kaboel bekend dat onder voorzitterschap van Babrak Karmal een gemeenschappelijke zitting van het politburo (van de DVA) en van de regering was gehouden welke o.m. was gewijd aan een discussie over de ,,uitbreiding van de maatschappelijke steunpilaren van de revolutionaire volkssoevereiniteit". Het publiek was ervan in kennis gesteld dat .,een reeks vertegenwoordigers van verscheidene lagen van de maatschappij en nationaliteiten. die niet tot de partij (DVA) behoren, tot regeringsleden werden benoemd. (Dit betrof vooral de benoemingen van 26 dec. 1985, zie hieronder).

Tijdens de gemeenschappelijke zitting werd beklemtoond dat de ,,Revolutionaire Raad uit vertegenwoordigers van alle lagen en klassen, met inbegrip van de arbeiders, boeren, handwerkers, gilden, intellectuelen, grondbezitters, de middengroep van de geestelijkheid en de particuliere investeerders alsmede van alle nationaliteiten. stammen en clans in Afghanistan bestaan" moest. Besloten werd tot de instelling van diverse permanente commissies in de Revolutionaire Raad alsmede tot de vorming van een commissie die een nieuwe grondwet voor Afghanistan moest ontwerpen.

Op 19 jan. 1986 werden 79 nieuwe leden in de Revolutionaire Raad benoemd, van wie 71 niet tot de DVA behoorden zoals een aantal moslemgeestelijken. Het aantal leden van de Revolutionaire Raad kwam daarmee op 165. Aan het slot van de Raadszitting, die op 17 jan. was geopend, werd een nieuw, uit 18 leden bestaand presidium van de Revolutionaire Raad gekozen dat als volgt as samengesteld:

Voorzitter (president): Babrak Karmal. Vice-voorzitters: generaal Abdul Qadir. generaal-majoor Gol Aqa. Secretaris: Mohammed Anwar Farzam. Ledeii. Anahita Ratebzad, Khodaynur Bawar, Sayd Mansur Kayhani, Shah Ali Akbar Shahrestani. Abdorrahim Owraz, Abdorrahim Hatef, Maulawi Abdorra'uf, Abdol Satar Pordeli, Farid Ahmad Mazdak, Haji Mohammed Asef Kesbgar. Mohammed Azam Systani, Naser Dehqan, Najmoddin Kawiani. Nasrollah Waziri.
Voorts werden drie nieuwe vice-presidenten van de Revolutionaire Raad gekozen: Haji Mohammed Tsamkani, Sahebolhaq Namto en Haji Nezamoddin

President Karmal werd alvast aangewezen tot voorzitter van de nog te vormen commissie voor het opstellen van de nieuwe grondwet.

Aanvaarding eerste vijfjarenplan

Op 30 jan. 1986 vond onder voorzitterschap van Babrak Karmal een zitting van het politburo van de DVA plaats, aldus *AdG* (23-3-'86), waarop vicepremier Sardar Mangal (tevens voorzitter van de staatsplancommissie) een uiteenzetting gaf over het eerste nationale vijfjarenplan (maart 1986 - maart 1991). Dit plan werd volgens KCA (dec. '86) op 8 febr. door het politburo goedgekeurd.

Het plan beoogde een economische groei van 25% (sinds 1978 bedroeg de groei slechts 2% per jaar volgens officiële ramingen), waarbij het volume van de industriclc produktie met 38% moest toenemen en dat van de landbouwproduktie met 14 a 16%. Het totale volume van de investeringen in de planperiode werd begroot op 115 mrd afghanis. Daarbij werden maatregelen in het vooruitzicht gesteld om de investeringen in de particuliere sector van de industrie te bevorderen. Deze sector moest meer dan de helft van de industriclc produktie voor zijn rekening nemen.
De Far Eastern Economic Review) (6-3-'86) meldde dat het bruto nationaal produkt van Afghanistan. dat in 1978-79 op 1-12 mrd afghanis was geschat, na een daling in 1979-80 in de periode 1981-83 vrijwel op hetzelfde peil was gebleven. In 1984-85 was het BNP echter gestegen tot naar schatting 153,5 mrd afghanis Overigens stelde dit blad dat slechts een zeer klein deel van de Afghaanse economie onder controle van het regime in Kaboel stond.

Instelling *commissie nieuwe* grondwet (febr. 1986)

De Revolutionaire Raad keurde tijdens een zitting op 20 febr. 1986 de samenstelling goed van een uit 74 leden bestaande commissie voor het opstellen van een nieuwe grondwet. De leden van deze door president Karmal voorgezeten commissie waren afkomstig uit ..alle nationaliteiten, stammen en clans en alle klassen en sociale geledingen uit diverse provincies van het land".

Voorts keurde hel presidiuni van de

Revolutionaire Raad de instelling goed van een commissie die een decreet nioest ontwerpen t.b.v. de eerbiediging van de rechten en traditionele vrijheden van de stammen.
Op 23 rnaart opende president Karmal de eerste zitting van de grondwetgevende commissie

In een toespraak stelde hij dat het ontwerp ..democratisch en progressief" moest zijn met als grondslag ,,de hoge nationale belangen en de strikte naleving van de heilige religie van de Islam". ,,De verwezerilijking van de doelstellingen van de nationale en democratische aprilrevolutie alsook de uitvoering van de verlangens en wensen van de bevolking van tie: land t.a.v.de opbouw van een nieuwe maatschappij alsmede het totstandbrcngen van vrede, vrijheid, gerechtigheid, broederschap, gelijkheid. democratie en vooruitgang moeten in de grondwet worden geconsolideerd en verankerd", aldus Karmal.

Karmal en Keshtmand in *Sowjet-Unie* (april 1986) Akkoorden

President Karmal verliet Afghanistan op 30 maart 1986 voor een privébezoek aan de Sowjet-Unie.
Op 21 april arriveerde premier Sultan Ali Keshtmand in Moskou voor een officieel vriendschapsbezoek. Hij voerde besprekingen met zijn Sowjetambtgenoot Nikolai Ryzjkow. De volgende dag ondertekenden zij een beginselakkoord over de samenwerking van beide landen op economisch en handelsgebied. Voorts werd een protocol ondertekend inzake kwesties van economische samenwerking in de jaren 1986-1990. Eerder was op 13 febr. voor dezelfde periode een handelsakkoord tussen beide landen in Moskou ondertekend, dat voorzag in een toename van het onderlinge handelsvcrkecr met 30% vergeleken met de periode 1981-1985. De Sowjet-Unie was toen de voornaamste handelspartner met ca. 65% van Afghanistans totale buitenlandse handel. Bovendien verschafte Moskou omstreeks 70% van de buitenlandse hulp.
Op 1 mei keerde Karmal in Kaboel terug vanuit de Sowjet-Unie waar hij volgens radio-Kaboel een medisch onderzoek had ondergaan. Hij werd bij zijn aankomst op het vliegveld begroet door de Sowjet-ambassadeur en leden van het Afghaanse politburo. Karmals langdurige afwezigheid had geleid tot speculaties dat hij ernstig ziek was dan wel dat hij iri ongenade was gevallen. Vooral zijn afwezigheid in Kaboel bij de militaire parade t.g.v. de 8ste verjaardag van de april-revolutie op 27 april had dergelijke speculaties gevoed, te meer omdat het Sowjet-partijblad Prawda die dag, zich kritisch over het Afghaanse regime had uitgelaten (,,ontevredenheid over wat er tot nog toe is gedaan" en ,,scherpe kritiek op tekortkomingen die het revolutionaire proces in Afghanistan hebben belemmerd" bleken uit het besluit van de Revolutionaire Raad ,,de sociale basis van de revolutie te verbreden").

Premier Sultan Ali Keshtmand tijdens een toespraak op 5 september 1986 tot de conferentie van niet-gebonden landen in Harare (Zimbabwe).

18de plenaire zitting Centrale Comité. *Karmal* als secretaris-generaal DVA vervangen door *Najibullah*

Op 4 mei 1986 vond in Kaboel de 18de plenaire zitting van het *CC* van de Democratische Volkspartij van Afghanistan plaats. In een brief aan het *CC* verzocht Babrak Karmal te worden ontheven van zijn functie als secretaris-generaal van de partij vanwege zijn slechte gezondheid, ,,internationale problemen" en ,,een accurate beoordeling van mijn mogelijkheden". Dit verzoek werd door het *CC* aanvaard, dat Karmal nog succes wenste bij zijn activiteiten als voorzitter van de Revolutionaire Raad en als lid van het politburo.
Op voorstel van premier Kishtmand werd de 39-jarige generaal-majoor Mohammed Najibullah tot nieuwe secretaris-generaal van de Partij gekozen.

Najibullah werd op 6 aug. 1947 geboren als lid van de Ahmadzai, een Pashtoen-stam, in de provincie Paktia. Na een opleiding aan het Habibiya-gymnasium (tot 1964) ging hij medicijnen studeren aan de universiteit van Kaboel. In 1965 trad hij toe tot de zojuist opgerichte DVA. Twee maal werd hij gevangen gezet wegens zijn actieve rol in de revolutionaire strijd. In 1975 voltooide hij zijn medicijnenstudie, maar hij oefende nooit een praktijk uit.
In 1977 werd Najibullah lid van het CC: hij behoorde tot de Parcham-factie. Na de machtsovername van de DVA in april 1978 werd hij lid van de Revolutionaire Raad en ambassadeur in Teheran (benoeming op 28 juni 1978).
In sept. 1978 werd Najibullah ontslagen en uit de partij gesloten wegens een beweerde samenzwering tegen de toen dominerende Khalq-factie. Hij vluchtte samen met andere Parcham-leden waarschijnlijk naar de Sowjet-Unie.

Babrak Karmal tijdens het 27ste congres van de CPSU in Moskou (25 februari – 6 maart 1986) met op de achtergrond Sowjet-partijleider Gorbatsjow.

Na de Sowjet-interventie van 27 dec. 1979 en de installatie van het regime-Karmal werd Najibullah leider van de nieuwe staatsveiligheidsdienst KHAD In 1981 werd hij lid van het politburo en in nov 1985 secretaris van het Centrale Comité, belast met de algehele verantwoordelijkheid voor veiligheidszaken
In december 1985 werd Najibullah als leider van de KHAD vervangen door luitenant-generaal Gholam Faruq Yaqubi. Inmiddels had hij deze dienst met 25.000 agenten en vele tienduizenden betaalde informanten ontwikkeld tot een formidabel wapen tegen het nationaal islamitische verzet. aldus Joris Versteeg in de Volkskrant (10-5-'86)

Onder de leiding van Najibullah volgde de KHAD op het platteland een pacificatiepolitiek. waarbij getracht werd de positie van de traditionele leiders tegenover een gepolitiseerd verzet te versterken. In een aantal gevallen lukte het de KHAD om. gebruik makend van lokale tegenstellingen, voormalige verzetsgroepen in regeringsmilities te veranderen. Bekende voorbeelden, aldus Joris Versteeg, zijn

de groepen van Ismat Muslim in Kandahar en Malang bi] Kaboel. Door infiltratie slaagde de KHAD erin een reeks guerrillacommandanten te vermoorden Voorts werd de KHAD o.a. door Amnesty International beschuldigd van het martelen van tegenstanders.
Als lid van de Pashtun-stam (Pathaan) nam Najibullah binnen de Parcham-factie een belangrijke positie in. omdat de Pathanen de belangrijkste aanhangers van de Knalq-factie vormden

Radio-Kaboel maakte op 5 mei bekend dat de nieuwe partijleid-r voortaan zou worden aangeduid als Najib, d.w.z. dat het achtervoegsel ,,ullah'' (van Allah) werd weggelaten.
Op 8 mei kondigde Najibullah een campagne aan tegen de groeiende corruptie in het land. In een toespraak tot het politburo kapittelde hij functionarissen die steeds omvangrijker verduistering van openbare gelden mogelijk maakten. Partijleden werden beschuldigd van nepotisme, omkoping en verduistering.

De machtswisseling in Kaboel op 4 mei zou niet zo soepel zijn verlopen als de officiële mededelingen suggereerden.

Volgens Der Spiegel (12-5-'86) zou de Khalq-leider en minister van binnenlandse zaken, Sayed Mohammed Ghulabzoi, eind april tijdens een kabinetszitting de vervanging van .,de zwakkeling Karmal'' hebben geeist, terwijl speciale eenheden van de onder hem ressorterende politie, de ,,Sarondoi'', de binnenstad van Kaboel hebben afgegrendeld en demonstraties van aanhangers van Karmal hebben verhinderd. Daarop hadden de Sowjets Karmal op 1 mei met een speciaal vliegtuig naar Kaboel teruggestuurd. Voorts lieten zij tanks posities innemen op de heuvels rond de hoofdstad en waarschuwingsschoten afvuren. Dat was kennelijk voldoende om een interne couppoging van legereenheden te voorkomen die in meerderheid nog steeds pro-Khalq waren, aldus Der Spiegel. Drie dagen duurde de stormachtige zitting van het Centrale Comité; er zouden zelfs schotenwisselingen hebben plaatsgevonden waarbij diverse gewonden vielen.
Westerse diplomaten berichtten op 6 mei in New Delhi, aldus DPA, dat Sowjet-militairen het presidentiele paleis en het hoofdkwartier van het Centrale Comité hadden afgegrendeld en strategisch belangrijke posities hadden ongenomen (o.a. bij het terrein van radio-Kaboel). Afghaanse troepen zouden nauwelijks zijn ingezet.
Nadat de Khalq-aanhangers er volgens Der Spiegel niet in waren geslaagd hun favoriet, minister van defensie Nazar Mohammed. verkozen te krijgen, had Sowjet-ambassadeur Fikrjat Tabejew, die meerdere malen tussenbeide kwam, de verkiezing van Najibullah als compromis weten door te drukken.
Op 11 mei meldden Westerse diplomaten in Islamabad dat studenten de voorgaande week in Kaboel zeker acht protestdemonstraties hadden georganiseerd ter ondersteuning van Karmal. Die zouden zijn uiteengeslagen door de ,,Sarondoi''. Op 2 mei zou Anahita Ratebzad. de enige vrouw in het politburo. ook een protestdemonstratie ten gunste van haar vriend Karmal hebben georganiseerd.

Vorming collectief leiderschap. Verzet tegen Najibullah?

Op 15 mei 1986 kondigde de nieuwe partijleider Najibullah in een door radio-Kaboel uitgezonden toespraak de vorming aan van een collectief leiderschap. bestaande uit hemzelf, president Karmal en premier Keshtmand. met de volgende taakverdeling: De Revolutionaire Raad onder Karmal zou zich concentreren op de versterking van de staatsorganen met behulp van ,,nationale patriottische krachten''. De ministerraad onder Keshtmand zou zich wijden aan de verbetering van de functiebehartiging door de ministeries en aan de uitvoering van de economische politiek. Najibullah zelf zou zich inzetten om een ..tekort aan actieve uitvoering'' en een ..gebrek aan controle'' in het partijwerk te herstellen om zo de DVA te transformeren in een partij van .,revolutionaire acties''.

Volgens Afghaanse bronnen in Islamabad (8 juli) waren de voorgaande weken in Kaboel anti-Najibullah pamfletten verspreid en zouden 200 studenten zijn gearresteerd die zich openlijk zouden hebben verzet tegen de nieuwe leider. Voorts zouden bij straatgevechten in Kaboel op 5 juli ten minste 15 mensen zijn gedood, aldus *AFP* (9-7-'86)

19de plenaire zitting Centrale Comité. *Mutaties* in CC en Politburo. Politiek van nationale verzoening

Op 10 juli 1986 vond in Kaboel de 19de plenaire zitting van het Centrale Comité van de DVA plaats. In een rede leverde secretaris-generaal Najibullah kritiek op het functioneren van de partij.

Vele partij- en staatsfunctionarissen hadden verzuimd de doelstellingen van de revolutie te dienen. De partij had ook nagelaten zijn handelwijze kritisch te beoordelen. Een ,,herstructurering'' was noodzakelijk om de strijd tegen de .,rebellen'' (mujaheddin) te winnen en om aan ,.de eisen en verlangens van volk cn staat'' te kunnen voldoen. Dat de ,,rebellen'' nog niet waren verslagen. viel daaraan toe te schrijven dat er vaak geen overeenstemming bestond tussen woorden en daden van de partij Er waren ,.kostbare fouten'' gemaakt. Functionarissen hadden hun plichten verzuimd: velen hadden misbruik gemaakt van hun macht en naar persoonlijke privileges gestreefd. Maar de partij zou zich niet aan zijn taak onttrekken om een revolutionaire maatschappelijke orde op te bouwen, aldus Najubullah.
Hij benadrukte de noodzaak tot eenheid binnen de partij Het .,zaaien van tweedracht door sommige DVA-leden zal de vijander. van de revolutie dienen''. De ondermijning van de eenheid zou worden beschouwd als ..verraad van de belangen van revolutie. partij en volk'' alsook van de vriendschap met de Sowjet-Unie.

Aan het slot van de zitting koos het CC eenstemmig 31 nieuwe leden en 39 nieuwe kandidaat-leden, terwijl 15 kandidaat-leden tot volwaardig lid werden bevorderd. Drie leden verloren hun plaats, o.w. de voormalige vice-premier Assadullah Sawari* die reeds in juni 1981 in het presidium en het politburo had verloren (pag. 723/1-'82). Najmoddin Kawiani en Haydar Masud werden tot secretarissen van het CC gekozen. terwijl generaal-majoor Mohammed Yasin Sadeqi van deze taak werd ontheven i.v.m.,.zijn benoeming op een andere post''. (Sadeqi werd op 13 juli als hoofd van de afdeling politieke zaken van het leger vervangen door brigade-generaal Zabihollah Ziarmal.)
Sulayman Ali Laiq. de minister van nationaliteiten en stammenzaken, werd bevorderd van kandidaat-lid tot volwaardig lid van het politburo. Mir Saheb Karwal, een CC-secretaris. en luitenant-generaal Gholam Faruq Yaqubi. minister van staatsveiligheid (zie hieronder). werden gekozen tot kandidaat-leden van het politburo.

Tevens werden de 29 leden van een tevoren ingestelde centrale revisiecommissie t.b.v. het CC gekozen. Deze commissie moest verantwoordelijk zijn voor de controle op de lidmaatschapsbijdragen en het beheer van de partijbegroting. Voorts moest zij zich bezig houden met brieven en bezwaarschriften die aan de partijorganen werden gericht en zij moest de toetreding van de werkende bevolking tot de partij organiseren.
Het CC sprak zich positief uit over de toelating van de Revolutionaire Vereniging van Afghaanse Werkers alsook van andere linkse democratische organisaties zoals de Nationaal-Democratische Partij van Afghanistan. De Revolutionaire Vereniging van Afghaanse Werkers had op 8 juli een protocol getekend waarin zij haar ,,ideologische,politieke en organisatorische eenheid'' met de DVA proclameerde.
Op 20 juli deelde Najibullah mee dat twee linkse democratische organisaties tot de DVA waren toegetreden. Drie andere zouden dat op korte termijn doen, terwijl nog zo'n organisatie zich daartoe reeds bereid had verklaard.

Op 16 september werd een gezamenlijk communiqué gepubliceerd waarin de fusie van de Voorhoede Organisatie van Jonge Werkers van Afghanistan met de DVA werd aangekondigd. Op **30** oktober fuseerde de Voorhoede Organisatie van Werkende Mensen van Afghanistan met de DVA.

Volgens Najibullah waren onder de 147 CC-leden 81 Pashtoenen, 50 Tadz-

*Op 13 juli meldde het Iraanse persbureau dat Sawari uit de partij was gestoten en dat hij zou worden berecht op grond van beschuldigingen dat hij betrokken zou zijn geweest bij de moord op honderden personen.

jieken, 5 Oezbeken, 2 Hasara's, 2 Beloetsjen en 2 Turkmenen alsmede één Pashai, één Nuristani en één Arabier.
Het Nationale Vaderlandse Front (een in 1981 gevormde unie van DVA-vertegenwoordigers en afgevaardigden van nationale en stammen-groeperingen, bedoeld om de nationale eenheid onder leiding van de DVA te bevorderen – zie pag. 723/1-'82) verenigde alle organisaties en individuen die zich voor de nationale verzoening uitspraken en zich aan de wetten van de republiek hielden.
De nationale verzoening was de belangrijkste taak van het regime, aldus Najibullah op 20 juli. Daarom was een aparte commissie met dat doel gevormd. Voorts was de rol var, dc patriottische geestelijkheid van belang. Partij en staat zouden hun best doen om gunstige voorwaarden voor de instandhouding van de religieuze riten en tradities te scheppen alsmede voor de verbetering van de materiële basis van de islamitische religie, bijv. ten behoeve van de bouw en het onderhoud van moskeeën en andere gebouwen.

Het aantal moslem-geestelijken in Afghanistan was door de Afghaanse minister van islamitische zaken. Maulawi Abdul Wali Hojat, volgens een Tass-bericht van 21 maart 1986 op 250.000 gesteld.

Op 27 september werd de instelling van een Commissie voor Nationale Verzoening goedgekeurd door het politburo en het presidium van de Revolutionaire Raad. Deze commissie had, aldus het desbetreffende communiqué, tot taak: ,,Het herstel van nationale vrede voor de hele natie, de preventie van imperialistische contra-revolutionaire interventie en broedermoord, het verwezenlijken van de doelstellingen van de Sowr (april)-revolutieen haar nieuwe ontwikkelingsfase, het beëindigen van bloedvergieten en de opbouw van een nieuwe, democratische en vreedzame maatschappij".

Twee partijfunctionarissen uitgestoten

Op 21 augustus 1986 besloot het politburo van de DVA twee functionarissen uit de partij te stoten: Aziz Ahmed, de eerste secretaris van Kaboel, wegens ,,ernstigefouten bij de uitoefening van zijn functie; en Abdul Rahim, eerste secretaris van de provincie Jozjan, wegens ,,ernstige zwakheden".

Terugtrekking zes Sowjet-regimenten

Van 15-27 oktober 1986 trok de Sowjet-Unie zes regimenten uit Afghanistan terug. zoals Sowjet-leider Michail Gorbatsjow reeds op 28 juli 1986 had aangekondigd. Dit kwam volgens Westerse waarnemers neer op de terugtrekkingvan ca. 8.000 Sowjet-militairen of wel omstreeks 7% van de totale militaire aanwezigheid van de Sowjet-Unie in Afghanistan.
Maar op 30 oktober stelde de Amerikaanse luitenant-generaal Leonard Perroots, directeur van de inlichtingendienst van het Pentagon. dat de Sowjet-Unie zich aan ,,misleiding'' had schuldig gemaakt: de teruggetrokken troepen waren pas twee maanden tevoren naar Afghanistan gestuurd. Voordat de terugtrekking begon, aldus Perroots. hadden de Russen ongeveer 118.000 man in Afghanistan en nu zou dit aantal ongeveer 116.000 man bedragen in plaats van ca. 112.000. Deze beschuldiging werd door Moskou als ,,nietsmet de realiteit van doen'' van de hand gewezen. (Op de militaire ontwikkelingen en de diplomatiekc bemoeienissen inzake een tijdschema voor de terugtrekking van de Sowjettroepen wordt in een volgende aflevering nader ingegaan.)

20ste plenaire zitting Centrale Comité. *Karmal* ontheven van overige functies. Tsamkani waarnemend president

Tijdens de 20ste plenaire zitting van het CC van de DVA, die op 20 november 1986 in Kaboel werd gehouden, werd een schriftelijk verzoek van Karmal om wegens zijn gezondheid ,,die met de dag slechter wordt" (aldus Najibullah) te worden ontheven van zijn overige partij- en staatsfuncties eenstemmig goedgekeurd. Karmal werd de Orde van de april-revolutie alsmede een staatspensioen toegekend. Nog dezelfde dag stemde de Revolutionaire Raad in met Karmals aftreden als president van de Revolutionaire Raad en voorzitter van het presidium (d.w.z. als staatshoofd). Haji Mohammed Tsamkani, een van de vice-presidenten van de Revolutionaire Raad, werd tot waarnemend president gekozen tot de invoering van de nieuwe grondwet en de instelling van een permanent parlement.

Tsamkani. geen lid van de DVA, was eerder. op 3 april 1986, tot voorzitter gekozen van de zojuist gevormde centrale raad van de Hoge Jirga, welke die dag voor het eerst bijeenkwam. Onder koning Zahir Shah was hij (tot 1973) senator.

De zitting van de Revolutionaire Raad werd voorgezeten door Nur Ahmad Nur, lid van het politburo, die nu ook werd aangeduid als vice-president van de Revolutionaire Raad.
Het CC bevorderde de tijdens de vorige zitting tot kandidaat-lid van het politburo gekozen lt.-gen. Yaqubi op 20 november tot volwaardig lid van het politburo in plaats van Karmal. Voorts werden twee nieuwe kandidaat-leden van het politburo gekozen: kolonel-generaal Sayed Mohammed Ghulabzoi, de minister van binnenlandse zaken, en Farid Ahmad Mazdak, de eerste secretaris van de Democratische Jeugdorganisatie van Afghanistan. De verkiezing van Ghulabzoi, de leider van de Khalq-factie, en zijn recente militaire bevordering werden door

Najibullah (m.)op 19 oktober 1986 te Kaboel in gesprek met Sowjet-militairen kort vóór hun terugkeer naar de Sowjet-Unie.

Shah Mohammed Dost

waarnemers beschouwd als een beloning voor zijn steun aan Najibullah.
Op 25 november meldden Westerse diplomaten in Pakistan dat onlangs diverse aanhangers van Karmal in Kaboel waren gearresteerd. Ook deden geruchten de ronde dat Karmal onder huisarrest was geplaatst.

Nieuwe minister van *buitenlandse* zaken. Wijziging kabinet

Op 4 december 1986 werd Shah Mohammed Dost als minister van buitenlandse zaken – een ambt dat hij sinds 28 december 1979 vervulde – vervangen door Abdul Wakil, een vroegere ambassadeur in Londen, die eerder, aldus de FAZ (6-12-'86) minister van financiën was geweest (28 december 1979 - 7 juli 1984). Premier Sultan Ali Keshtmand kwalificeerde Wakil als een ,,ervaren diplomaat en partijfunctionaris".

Dost werd in de rang van staatsminister voor buitenlandse zaken tot permanent vertegenwoordiger (ambassadeur) van Afghanistan bij de VN benoemd.

Voorts werd luitenant-generaal Nazar Mohammed ontheven van zijn post als minister van defensie en formeel bevorderd tot eerste vice-premier, Brigade-generaal Mohammed Rafi, sinds 23 september 1982 vice-premier (pag. 724121'82). werd nu opnieuw minister van defensie, een functie die hij eerder van 28 december 1979 tot 4 januari 1982 had uitgeoefend. Hij werd door partijleider Mohammed Najibullah, aldus radio-Kaboel, belast met de toepassing van ,,nieuwe tactieken" tegen de opstandelingen.
Volgens Najibullah ging het bij deze wijzigingen niet slechts om een wisseling van personen. maar was het een ,,zaak van oorlog of vrede".
Na deze mutaties was het kabinet als volgt samengesteld:

Premier – Sultan Ali Keshtmand: eerste vicepremier - luitenant-generaal Nazar Mohammed (tevoren minister van defensie). vicepremier en voorzitter staatsplancommissie – Mohammed Aziz; vice-premier en voorzitter economische consultatieve raad – Sayed Amanoddin Amin (voorheen alleen vice-premier): vice-premiers - Abdorrashid Arian, Pohanmal Gol Dad. Mohammed Hakim*, Sayd Mohammed Nasim Mayhanparast en Abdol Majid Sarboland; landbouw en landhervorming – Abdul Ghaffar Lakanwal: burgerluchtvaart – Mohammed Aziz Negahban*; handel – Mohammed Khan Jalalar; verbindingen – luitenant-kolonel Mohammed Aslam Watanvar: bouwnijverheid – Nazar Mohammed; onderwijs en opleiding - Abdol Samad Qayumi, energie (electriciteit)– Raz Mohammed Paktin; financiën – Mohammed Kabir; buitenlandse zaken – Abdul Wakil*; hoger onderwijs en beroepsopleiding - Borhanuddin Ghaisi; binnenlandse zaken – kolonel-generaal Sayed Mohammed Ghulabzoi; irrigatie en waterstaat - Mohammed Shah Sorkhabi. islamitische zaken – Maulawi Abdol Jamil Zarifi*; justitie – Mohammed Bashir Baghlani: lichte industrie en levensmiddelen – Lmar Ahmad Lmar*; mijnbouw en industrie – Najibollah Masirhad: defensie – brigade-generaal Mohammed Rafi (tevoren vice-premier); nationaliteiten en stammenzaken - Sulayman Ali Laiq: gezondheid - Mohammed Nabi Kamyar: staatsveiligheid - luitenant-generaal Gholam Faruq Yaqubi*: transport - luitenant-kolonel Sheryan Mazduryar.
Staatsministers (adviseurs): onderwijs en opleiding – Faqir Mohammed Yaqubi; financiële en economische zaken – Fazl Haq Khaleqiar; buitenlandse zaken - Shah Mohammed Dost (tevoren minister van buitenlandse zaken); islamitische zaken - Abdol Ghafur Baher; nationaliteiten en stammenzaken – Sargang Khan Zazay; sociale en culturele zaken – Abdol Wahed Sorabi.

* = benoemd in 1986

Sinds de kabinetswijzigingen van september 1982 (pag. 724/2/'82) waren in de samenstelling van de ministerraad door nieuwe benoemingen en portefeuillewisselingen verdere veranderingen opgetreden. Daarbij waren de volgende leden betrokken:

Brigade-generaal Nazar Mohammed was volgens een mededeling van radio-Kaboel d.d 3 december 1984 benoemd tot minister van defensie als opvolger van generaal Abdul Qadir (pag. 724/2/'82) die toen eerste vice-president van het presidium van de Revolutionaire Raad werd. Voordien was Mohammed stafchef van de Afghaanse strijdkrachten. Op 8 oktober 1986 werd gemeld dat Qadir tot ambassadeur in Polen was benoemd.
Mohammed Aziz, die volgens een bericht d.d. 22 juni 1986 tot vice-premier en voorzitter van de staatsplancommissie was benoemd i.p.v. Sarwar Mangal (zie hieronder), was tevoren minister van lichte industrie en levensmiddelen. Zijn benoeming op dit nieuwe ministerie was op 22 maart 1984 door radio-Kaboel bekendgemaakt.
Sayed Amanoddin Amin was op 26 december 1985 tot vice-premier benoemd: tevoren was hij onderminister van lichte industrie en levensmiddelen.
Mohammed Hakim werd begin november 1986 als vice-premier vermeld.
Sayd Mohammed Nasim Mayhanparast was op 30 november 1985 tot vice-premier benoemd.
De benoeming van Mohammed Aziz Negahban tot minister van burgerluchtvaart was up 3 april 1986 bekendgemaakt.
Abdol Samad Qayumi was volgens een bekendmakingvan radio-Kaboel d.d. 6 april 1983 benoemd tot minister van onderwijs en opleiding i.p.v. Faqir Mohammed Yaqub (zie pag. 722/3 '82), toen gespeld als Yacubi) die vervolgens staatsminister werd.
Mohammed Kabir was, aldus een mededeling van het Afghaanse persbureau Bakhtar op 7 juli 1984, benoemd tot minister van financiën oni de ,,financiële discipline" te verbeteren. Bakhtar gaf geen nadere bijzonderheden over het lot van Kabirs voorganger, Abdul Wakil.
Borhanuddin Ghaisi verving bij een op 13 oktober 1983 bekendgemaakte kabinetswijziging Sarwar Mangal als minister van hoger onderwijs en beroepsopleiding (zie pag. 724/2/ '82). Mangal werd toen benoemd. tot vicepremier en voorzitter van de staatsplancommissie i.p.v. Khalil Ahmad Abawi, maar op 22 juni 1986 werd Mangal zonder opgaaf van redenen vervangen door Mohammed Aziz.
De benoeming van Maulawi Jamil Zarifi tot minister van religieuze zaken was op 16 oktober 1986 bekendgemaakt Hij verving Maula Abdul Wali Hojat die op 8 april 1985 tot bewindsman van dit toen nieuwe ministerie was benoemd.
Mohammed Bashir Baghlani was bij de op 13 oktober 1983 afgekondigde kabinetswijziging benoemd tot minister van justitie als vervanger van Wahab Safi, van wie geen nieuwe functie werd vermeld.
Lmar Ahmad Lmar was volgens een bericht van 22 juni 1986 Mohammed Aziz als minister van lichte industrie en levensmiddelen opgevolgd. Tevoren was Lmar voorzitter van de staatscontrolecommissie (radio-Kaboel meldde deze benoeming op 15 januari 1986). In deze functie werd hij opgevolgd door Mohammed Sharif Sharifi.
Najibollah Masirhad was volgens een mededeling van Bakhtar op 3 juni 1985 benoemd tot minister van mijnbouw en industrie als opvolger van Mohammed Ismail Daneshwar zonder nadere toelichting.
Luitenant-generaal Gholam Faruq Yaqubi werd minister van staatsveiligheid, nadat dit ministerie per decreet van de Revolutionaire Raad was ingesteld, aldus radio-Kaboel op 11 januari 1986.
Khaleqiar, Baher, Zazay en Sorabi waren op 26 december 1985 tot ministeriele adviseurs (staatsministers) benoemd.

Najibullah in Moskou

Op 11 december arriveerde de Afghaanse partijleider Najibullah voor zijn eerste officiële vriendschapsbezoek aan de Sowjct-Unie in Moskou. De volgende dag werd hij door Sowjetpartijleider Gorbatsjow ontvangen, die hem verzekerde dat de Sowjet-Unie ,,een buur in tegenspoed niet in de steek zal laten". Gorbatsjow wenste dat Afghanistan ,,een onafhankelijk, niet-gebonden en tegenover ons, zijn buur, een bevriende staat" is. Najibullah betoogde, voordat hij na een vierdaags bezoek zijn terugreis via Tasjkent aanvaardde: ,.Wij weten beter dan iemand anders dat de Sowjetburgers onze vrienden, broeders en leraren zijn."

Eenzijdig bestand afgekondigd

Op 1 januari 1987 werd een toespraak van de Afghaanse partijleider Najibullah gepubliceerd die hij tijdens een buitengewone zitting van het Centrale Comité van de DVA in Kaboel had gehouden. Daarin kondigde hij aan dat de Afghaanse en Sowjet-troepen met ingang van 15 januari een bestand van zes maanden in acht zouden nemen als gebaar tegenover het islamitische verzet om een dialoog te openen die moet leiden tot een regering van nationale eenheid.

Van 5-7 januari bracht de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze een „werkbezoek" aan Kaboel' waar hij steun betuigde aan het bestandsvoorstel. In een op 7 januari te Moskou gepubliceerd communiqué na afloop van Sjewardnadze's bezoek verklaarde de Sowjet-Unie zich bereid een tijdschema vast te stellen voor de terugtrekking van haar troepen uit Afghanistan.

Op 15 januari, de eerste dag van het eenzijdig afgekondigde bestand, maakte Najibullah bekend dat tussen Kaboel en Moskou een akkoord was bereikt dat de weg moet bereiden voor een totale terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan.

Maar de leiders van zeven Afghaanse verzetsgroepen verwierpen op 17 januari na beraad in de Pakistaanse stad Peshawar dit bestand. Zij kondigden aan de strijd tegen het bewind in Kaboel te zullen voortzetten „tot de laatste Sowjet-militair is verdwenen" en de regering van Najibullah was gevallen. Tegelijk bereikten zij overeenstemming over de vorming van een eigen interim-regering.

Over de situatie schreef Joris Canimelbeeck in de *Volkskrant* (7-1) o.a.:

Het beeindigen van een burgeroorlog lijkt vaak nog moeilijker dan het stoppen van een gewone oorlog De Sowjet-Unie heeft het laatste half jaar verschillende malen laten weten zich uit Afghanistan te willen terugtrekken Maar mocht dat inderdaad gebeuren. dan is het nog maar zeer de vraag of er dan ook een einde komt aan de burgeroorlog in dat land.

Die woedt namelijk al vanaf het moment dat de Afghaanse communistische partij in april 1978 de macht greep, maar barstte in alle hevigheid los nadat Moskou eind 1979 een invasiemacht stuurde die nu 110 duizend man omvat. Ondanks een grote overmacht in manschappen en materieel is de Sowjet-Unie er samen met de Afghaanse regeringstroepen niet in geslaagd het verzet te verslaan

De Sowjet-Unie zakte steeds verder weg in het Afghaanse moeras en leek zich. net als de VS destijds in Vietnam vast te bijten in een niet te winnen oorlog tegen de vijanden van een bevriend bewind. Vorig jaar liet Moskou. bij monde van de energieke partijleider Gorbatsjow, echter uitdrukkelijk blijken uit Afghanistan weg te willen.

De uitspraken van Gorbatsjow gingen gepaard met politieke verschuivingen in Kaboel. Babrak Karmal, die direct na de Sowjet-invasie in 1979 aan de macht kwam, werd in mei als secretaris-generaal van de communistische partij door Najib vervangen. In november nam Najib alle resterende functies van Karmal over Het staat wel vast dat Moskou Karmal niet de geschikte man vond om de gewenste politiek geloofwaardig te kunnen vormgeven.

Vorige week nam Najib het initiatief van Moskou over. Hij stelde een tweezijdig bestand van een halt jaar en een regering van nationale verzoening voor Zijn voorstel werd echter onmiddellijk verworpen door het Afghaanse verzet en de Verenigde Staten. omdat zij van mening zijn dat alle Sowjet-troepen eerst het land moeten verlaten voor er over een politieke oplossing gesproken kan worden.

Afgelopen weekeinde besloot het bewind in Kabul dan maar met ingang van 15 januari een eenzijdig bestand af te kondigen. Als voorwaarde werd gesteld dat het verzet het staakt-het-vuren ook in acht zou nemen.

Sibghatullah Mojaddedi (l.). Mohammed Nabi Mohanimedi (m.)en Burhanuddin Rabbani tijdens een ontmoeting van Afghaanse verzetsleiders in Peshawar (Pakistan) op 12 januari 1987.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

WIJZIGINGENIN DE BELASTINGHEFFING MET INGANG VAN 1 JANUARI 1987. (Voortzetting van pag. 51/1 e.v.)

Inkomstenbelasting en loonbelasting 1987

Op NWW-uitkeringen de groene loonbelastingtabel van toepassing

Met ingang van 1 januari 1987 wordt op de NWW-uitkeringen. de werkloosheidsuitkeringen ingevolge de nieuwe werkloosheidswet, de groene loonbelastingtabel toegepast.

Voorheen ontvingen werklozen maximaal gedurende 6 maanden een WW-uitkering (WW = werkloosheidswet) en vervolgens een WWV-uitkering (WWV = wet werkloosheidsvoorziening). Op de WW-uitkering was de witte loonbelastingtabel van toepassing en op de WWV-uitkering de groene loonbelastingtabel. Het Gelangrijkste verschil tussen de witte en de groene tabel is, dat in de witte tabel i verwerkt de arbeidstoeslag en een aftrek voor verwervingskosten (4%-regeling)en f 200 reiskosten en iri de groene tabel niet. In die tabel is een kostenaftrek van f 200 verwerkt.

Vanaf 1 januari 1987 wordt zowel op reeds lopende als op nieuwe werkloosheidsuitkeringen de groene loonbelastingtabel toegepast. Wordt echter een WW-uitkering tezamen met loon of een ZW(Ziektewet)-uitkering uitbetaald, dan wordt op het gezamenlijke bedrag de witte tabel toegepast, dus ook op de WW-uitkering.

Nieuwe – grijze – loonbelastingtabel voor nevenpensioenen

Met ingang van 1 januari 1987 geldt een nieuwe – grijze – loonbelastingtabel voor zogenaamde nevenpensioenen genoten door in Nederland wonende personen, die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt. Deze tabel is alleen van toepassing als de inhoudingsplichtige bij de inhouding van loonbelasting van pensioenen, lijfrentes e.d. geen rekening houdt met de AOW-uitkering.

Tot nu toe was op die pensioenen de gele tabel van toepassing Deze gele tabel blijft van toepassing op de AOW-uitkering en de daarmee tezamen uitbetaalde pensioenen e.d.

In de grijze tabel wordt anders dan in de gele tabel geen rekening gehouden met belastingvrije sommen en met de vaste kostenaftrek van f 200.

Door toepassing van de grijze tabel wordt een hoger bedrag aan loonbelasting op bedoelde nevenpensioenen ingehouden dan bij toepassing van de gele tabel. Daarmee wordt bereikt, dat veel 65-plussers in het vervolg niet langer een aanslag inkomstenbelasting zullen ontvangen. Voor een nog groter aantal 65-plussers zal de aanslag inkomstenbelasting tot een lager bedrag dan thans het geval is. kunnen worderi opgelegd.

Voor 1987 geldt voor kleine nevenpensioenen eeri overgangsregeling. Die regeling houdt in, dat de grijze tabel niet wordt toegepast op een nevenpensioen van minder dan f 540 per jaar.

Investeringsbijdragen en -toeslagen (WIR)

Investeringen in bedrijfsmiddelen komen voor investeringsbijdragen in aanmerking als het totaal van de investeringen in het kalenderjaar 1987 f 2.900 (1986: f 2.900)te boven gaat (bedrag blijft dus ongewijzigd).

Voorlopige aanslagregeling vennootschapsbelasting

Met ingang van het belastingjaar 1987 worden de voorlopige aanslagen vennootschapsbelasting in beginsel opgelegd in de maand maart. Als basis voor deze aanslagen, die geautomati-

Kleinschaligheidstoeslag WIR
Aanspraak op de kleinschaligheidstoeslag ontstaat indien minder dan f 1.154.000 (1986: f 1.134.000) in bedrijfsmiddelen wordt geïnvesteerd.
De grootte van de kleinschaligheidstoeslag bedraagt bij een jaarinvestering van:

1987			1986		
meer dan	doch niet meer dan		meer dan	doch niet meer dan	
f –	f 49.000	6 %	f –	f 48.000	6 %
f 49.000	f 97.000	5¾%	f 48.000	f 95.000	5¾%
f 97.000	f 145.000	5½%	f 95.000	f 142.000	5½%
f 145.000	f 193.000	5¼%	f 142.000	f 189.000	5¼%
f 193.000	f 241.000	5 %	f 189.000	f 237.000	5 %
f 241.000	f 289.000	4¾%	f 237.000	f 284.000	4¾%
f 289.000	f 337.000	4½%	f 284.000	f 331.000	4½%
f 337.000	f 385.000	4¼%	f 331.000	f 378.000	4¼%
f 385.000	f 433.000	4 %	f 378.000	f 426.000	4 %
f 433.000	f 481.000	3¾%	f 426.000	f 473.000	3¾%
f 481.000	f 529.000	3½%	f 473.000	f 520.000	3½%
f 529.000	f 577.000	3¼%	f 520.000	f 567.000	3¼%
f 577.000	f 626.000	3 %	f 567.000	f 614.000	3 %
f 626.000	f 674.000	2¾%	f 614.000	f 662.000	2¾%
f 674.000	f 722.000	2½%	f 662.000	f 709.000	2½%
f 722.000	f 770.000	2¼%	f 709.000	f 756.000	2¼%
f 770.000	f 818.000	2 %	f 756.000	f 803.000	2 %
f 818.000	f 866.000	1¾%	f 803.000	f 851.000	1¾%
f 866.000	f 914.000	1½%	f 851.000	f 898.000	1½%
f 914.000	f 962.000	1¼%	f 898.000	f 945.000	1¼%
f 962.000	f 1.010.000	1 %	f 945.000	f 992.000	1 %
f 1.010.000	f 1.058.000	¾%	f 992.000	f 1.040.000	¾%
f 1.058.000	f 1.106.000	½%	f 1.040.000	f 1.087.000	½%
f 1.106.000	f 1.154.000	¼%	f 1.087.000	f 1.134.000	¼%
f 1.154.000	f –	–	f 1.134.000	f –	–

seerd zullen worden opgelegd. wordt genomen 110% van de gemiddelde winst en de WIR-premie over de twee voorafgaande jaren. Deze aanslagen kunnen op basis van de in het aangiftebiljet vennootschapsbelasting te vermelden schattingen in de loop van de tweede helft van het jaar worden herzien.
Tot op heden werden de voorlopige aanslagen vennootschapsbelasting opgelegd in de maand augustus.
Voor de betaling gaat dezelfde regeling gelden als voor de inkomstenbelasting (maandelijkse betalingstermijnen)

Vermogensbelasting 1987

Tariefgroepindeling met daarbij behorende belastingvrije sommen

- tariefgroep 1: ongehuwden en gehuwden die duurzaam gescheiden leven, jonger dan 27 jaar, tenzij zij voor een kind recht hebben op kinderbijslag of vervangende buitengewone lastenaftrek;
  belastingrijvrije som f 57.000 (1986: f 56.000).
- tariefgroep 2: de niet in tariefgroep 1 ingedeelde ongehuwden en gehuwden die duurzaam gescheiden leven (27 jaar en ouder);
  belastingvrije som f 90.000 (1986: 188.000); verlaging bedrag door gewijzigde tariefgroepsindeling.
- tariefgroep 3: gehuwden, tenzij zij duurzaam gescheiden leven;
  belastingvrije som f 114.000 (1986: f 112.000).

Kinderaftrek

Voor studerende kinderen van 18 tot 27 jaar wordt de aftrek in 1987 *f* 36.000 (1986: *f* 35.000). Voor kinderen tot 18 jaar blijft de kinderaftrek in 1987 f 7.000.

Vrijstelling periodieke uitkeringen

Het vrijstellingsbedrag met betrekking tot rechten op uitkeringen en verstrekkingen ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval wordt f 28.300 (1986: *f* 27.800) voor degene die de uitkering geniet. f 19.800 (1986: f 19.450) voor de langstlevende echtgenoot, f 8.100 (1986: f 7.900) voor wezen en f 4.050 (1986: f 3.950) voor halfwezen.
De overeenkomstige bedragen voor ingegane lijfrenten worden resp. f 23.200 (1986: f 22.700), f 16.200 (1986: f 15.900), f 6.600 (1986: f 6.500) en *f* 3.300 (1986: *f* 3.250).

Ondernemersvrijstelling

- een vrijstelling van 100% voor een eerste vermogensschijf van f 119.000 (1986: f 117.000);
- een vrijstelling van 40% voor een tweede vermogensschijfvan f 119.000 (1986:f 117.000)tot f1.147.000 (1986: f 1.127.000);
- de vrijstelling voor vermogens van meer dan f 1.147.000 (1986: f 1.127.000) bedraagt f 530.000 (1986: f 521.000).

Oudedagsvrijstelling

Voor de heffing van de vermogensbelasting over het jaar 1986 en over volgende jaren mag voor de toepassing van de oudedagsvrijstelling de leeftijd van de echtgenoot van belastingplichtige in aanmerking worden genomen indien dat leidt tot een hoger vrijgesteld bedrag.

Rechten van successie, van schenking en van overgang 1987

Vrijstelling successierecht
(tussen haakjes bedragen voor 1986)

Echtgenoten
vrijstelling: f 463.171 (*f* 454.981)
Jonge kinderen
vrijstelling: f 6.617
(f 6.500 per jaar beneden 23 jaar met een minimum van f 13.234 (f 13.000)
Oudere kinderen
vrijstelling: f 13.234
(f 13.000) voor kinderen ouder dan 23 jaar. mits de verkrijging niet meer bedraagt dan f 39.701 (f 38.999)
Invalide kinderen
vrijstelling als kinderen beneden 23 jaar, met minimum van f 19.850 (f 19.499)
vrijstelling: f 13.234
(f 13.000) voor kinderen ouder dan 23 jaar
Ouders
vrijstelling: f 66.167 (f 64.997)
Andere bloedverwanten in rechte lijn
drempel van f 13.234" (f 13.000)
Ongehuwden samenwonenden
Voor ongehuwd samenwonenden die na hun 22e jaar tenminste 5 jaren met erflater tot diens overlijden hebben samengewoond geldt:

* Onder drempel wordt verstaan een vrijstelling die in beginsel vervalt als de verkrijging het maximum van de vrijstelling te boven gaat.

- indien sprake is van een zogenaamde tweerelatie (zie hiervoor noot 2, onderdeel a, bij de tabel Tarief van het Successierecht)
  vrijstelling van f 463.171 (f 454.981);
- indien sprake is van een zogenaamde meerrelatie (zie hiervoor noot 2. onderdeel b, bij de tabel Tarief van het Successierecht)
  vrijstelling van f 231.586 (f 227.491):

Heeft de samenleving 4. 3 of 2 jaar geduurd, dan bedraagt in beide hiervoor genoemde gevallen
de vrijstelling respectievelijk f 185.268, f 138.952 of f 92.635 (*f* 181.992, f 136.495 of f 90.997);
Rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11%
drempel van f 13.234 (*f* 13.000) indien en voorzover aan de verkrijging niet een opdracht is verbonden die aan de verkrijging het karakter ontneemt van te zijn geschied in het algemeen belang;
Alle andere gevallen
drempel van f 1.322 (f 1.299).
Op de vrijstellingen van echtgenoten. kinderen tot 23 jaar, en ouders worden eventuele pensioenrechten in mindering gebracht (bij echtgenoten en ongehuwd samenwonenden voor de helft). Deze vermindering is echter aan een maximum gebonden. De vrijstelling voor echtgenoten en ongehuwd samenwonenden kan nooit minder bedragen dan f 132.334 (f 129.994). Voor kinderen tot 23 jaar bedraagt de vrijstelling nooit minder dan f 13.234 (*f* 13.000) en is het kind invalide dan bedraagt de vrijstelling nooit minder dan f 19.850 (f 19.499). Ouders hebben een vrijstelling die nooit minder dan f 13.234 (*f* 13.000) kan bedragen.

Vrijstelling schenkingsrecht
(tussen haakjes bedragen voor 1986)

Schenkingen door ouders aan kinderen
vrijstelling: (per kalenderjaar) f 6.617 (f 6.500)
vrijstelling eenmalig f 33.085 (*f* 32.500) voor kinderen tussen 18 en 35 jaar mits in de aangifte op de vrijstelling een beroep wordt gedaan.
Rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11%
drempel van f 6.617 (f 6.500) indien en voorzover aan de verkrijging niet een opdracht is verbonden die aan de verkrijging het karakter ontneemt van te zijn geschied in het algemeen belang.
Alle andere gevallen
drempel: (per periode van 2 jaar) *f* 3.969 (*f* 3.899).

Kostprijsverhogende belastingen

Bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's

Het tarief van de bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's bedraagt voor het jaar 1987 17,3% en 25,9% (was sedert 1 april 1986 16.4% en 24,6%).
De tariefverhoging spruit voort uit de Wet houdende tijdelijke fiscale maatregelen ter bevordering van het gebruik van ongelode benzine en de aankoop van schone en van beperkt schone personenauto's.
De heffing gaat over de catalogusprijs minus de omzetbelasting, waarbij het lage percentage geldt voor de eerste f 10.000 van de catalogusprijs en het hoge voor de rest van de catalogusprijs.

Voorbeeld: als een auto een cataloguswaarde heeft van f 21.000 dan bedraagt de bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's voor die auto:

17,3% van $\frac{100}{120}$ x 10.000 = f 1.442

25,9% van $\frac{100}{120}$ x 11.000 = f 2.374

f 3.816

Interingsvrijstelling

De interingsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 1 en *2)* bedraagt

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij voor d? heffing van de inkomstenbelasting over het voorgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van: nihil of meer doch ten hoogste f 9.900 (1986: f 9.725)		meer dan f 9.900 (1986: f 9.725) doch niet meer dan f 19.800 (1986: f 19.450)	
		1987	1986	1987	1986
—	*25*	*f 257 000*	*f 252 000*	*f 128 000*	*f 126 000*
25	*35*	*f 238 000*	*f 234 000*	*f 119 000*	*f 117 000*
35	*45*	*f 205 000*	*f 201 000*	*f 103 000*	*f 101 000*
45	*55*	*f 154 000*	*f 151 000*	*f 77 000*	*f 75 000*
55	*65*	*f 64 000*	*f 62 000*	*f 32 000*	*f 31 000*

De interingsvrijstelling voor gehuwden (tariefgroep *3)* bedraagt:

Indien de belastingpiichiige aan wel, ingeval zijn echtgenootjonger is, diens echtgenoot de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij voor de heffing van de inkomstenbelasting over het voorafgaande kalenderjaar een onzuiver inkomen heeft genoten van: nihil of meer doch ten hoogste f 14.150 (1986: f 13.900)		meer dan f 14.150 (1986: f 13.900) doch niet meer dan f 28.300 (1986: f 27.800)	
		1987	**1986**	**1987**	**1986**
—	25	f 367.000	f 360.000	f 183.000	f 179.000
25	35	f 339.000	f 333.000	f 169.000	f 166.000
35	45	f 294.000	f 289.000	f 147.000	f 144.000
45	55	f 220.000	f 216.000	f 110.000	f 108.000
55	65	f 91.000	f 90.000	f 45.000	f 44.000

Oudedagsvrijstelling

De oudedagsvrijstelling voor ongehuwden (tariefgroep 2) bedraagt:

Indien de belastingplichtige de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering* van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste f 8.100 (1986: f 7.950)		meer dan f 8.100 (1986: f 7.950) doch niet meer dan f 16.200 (1986: f 15.900)	
		1987	1986	1987	1986
35	45	f 15.000	f 14.000	f 7.000	f 7.000
45	55	f 44.000	f 43.000	f 22.000	f 22.000
55	65	f 116.000	f 114.000	f 58.000	f 57.000
65	75	f 161.000	f 159.000	f 81.000	f 79.000
75	—	f 114.000	f 112.000	f 57.000	f 56.000

De oudedagsvrijstelling voor gehuwden (tariefgroep *3)* bedraagt:

Indien de belastingplichtige dan wel, ingeval zijn echtgenoot ouder is maar niet ouder dan 74 jaar, diens echtgenoot de leeftijd heeft bereikt van:	doch nog niet de leeftijd van:	en hij aanspraak heeft op een jaarlijkse uitkering* van in totaal: nihil of meer doch ten hoogste f 11.600 (1986: f 11.350)		meer dan f 11.600 (1986: f 11.350) doch niet meer dan f 23.200 (1986: f 22.700)	
		1987	**1986**	**1987**	**1986**
35	45	f 20.000	f 19.000	f 11.000	f 10.000
45	55	f 64.000	f 62.000	f 32.000	f 31.000
55	65	f 165.000	f 162.000	f 83.000	f 82.000
65	75	f 230.000	f 226.000	f 115.000	f 113.000
75	—	f 163.000	f 160.000	f 82.000	f 81.000

* Uit hoofde van een pensioenregeling. al dan niet ingegane lijfrenten of polissen van levensverzekering.

Vermindering bvp voor zogenaamde schone personenauto's

De vermindering van bijzondere verbruiksbelasting voor schone personenauto's bedraagt in *1987,* zoals dat sedert i april *1986* het geval is:
voor auto's met een cilinderinhoud van minder dan *1,4* l: f *850;*
voor auto's met een cilinderinhoud van *1,4* l of meer: f *1,700.*
De vermindering bvp voor beperkt schone auto's ad f *400* komt met ingang van *1* april *1987* te vervallen.

Benzine-accijns

Met ingang van *1* januari *1987* wordt de accijns van lichte olie (= benzine) verhoogd met f 0,22 per hectoliter voor ongelode benzine en met f 0,14 per hectoliter voor gelode benzine. De tariefverhoging spruit voort uit de Wet houdende tijdelijke fiscale maatregelen ter bevordering van het gebruik van ongelode benzine en de aankoop van schone en van beperkt schone personenauto's.
Het accijnstarief voor ongelode benzine bedraagt met ingang van *l* januari *1987 f 76.54* per hectoliter (was sedert *1* november *1986 f* 76,32) en dat voor gelode benzine *f* 79,62 per hectoliter (was sedert *1* november *1986 f 79.48).*

Wijziging tariefstructuur en accijnstarieven van tabaksfabrikaten

Mits de Eerste Kamer het desbetreffende wetsvoorstel goedkeurt komt met ingang van *1* januari *1987* wijziging in de tariefstructuur en accijnstarieven van tabaksfabrikaten.
Het tarief van de tabaksaccijns is opgebouwd uit twee elementen, een specifiek element en een ad valorem element. Het ad valorem element is een vast percentage per tabaksoort van de kleinhandelsprijs van dat produkt. Het specifieke element bestaat uit een vast bedrag in guldens per *1.000* stuks of per kilogram nettogewicht.
De wijziging van de tariefstructuur houdt een andere verdeling in van de tabaksaccijns over het specifieke en het ad valorem element voor sigaretten en kerftabak (rooktabak, droge pruimtabak en snuif). Het specifieke element wordt verdubbeld en wordt *50%* van het totale bedrag aan belasting (accijns + BTW): het ad valorem element wordt dienovereenkomstig verlaagd.
Verder is de overgangsregeling die voor de goedkoopste kerftabak voor drie jaren gold, vanaf *l* januari *1987* vervallen.
Ten slotte is, ter voorkoming van cumulatie van de BTW-verhoging van 1 oktober en de tabaksaccijns, het ad valorem accijnstarief enigszins verlaagd zowel voor sigaretten en shag, als voor sigaren.

Gevolgen

De accijnsdruk op de goedkope sigaret neemt iets toe en die op de duurdere sigaret wat af. De accijnsdruk op sigaretten in de populaire prijsklasse blijft gelijk. Eenzelfde accijnsdrukwijziging als bij sigaretten is te zien bij de goedkopere en duurdere shag.
De accijnsdruk op sigaren ondervindt van de maatregel praktisch geen invloed.

Beperkingen beursbelasting van grote effectentransacties

Voor de aankoop of de verkoop van effecten van een zelfde fonds geldt (mits de Eerste Kamer het desbetreffende wetsvoorstel goedkeurt) met ingang van 1 januari *1987* een maximumbedrag per afdoening van f *1.200.*
Dit maximumbedrag wordt bereikt bij een effectentransactie van f l miljoen.
Bij afdoening van transacties in een zelfde fonds van meer dan f l miljoen blijft het bedrag van beursbelasting dus beperkt tot f *1.200.*

Kwijtschelding van belastingen

De regelgeving en het beleid ten aanzien van kwijtschelding van belastingen is met ingang van 1 januari *1987* gewijzigd.

Tarief van het successierecht en van schenkingsrecht voor 1987 (tussen haakjes bedragen voor 1986)

tussen (1)	en (2)	Indien geërfd of verkregen wordt door: I. echtgenoot, kinderen, afstammelingen in tweede of verdere graad[1]) of een verkrijger als hierna onder [2]) vermeld a	b	II. broers, zusters, bloedverwanten in de rechte opgaande lijn a	b	III. andere verkrijgers uitgezonderd de rechtspersonen die vallen onder het tarief van 11% a	b
f 0 (f 0)	f 33.085 (f 32.500)	f 0 (f 0)	5	f 0 (f 0)	26	f 0 (f 0)	41
f 33.085 (f 32.500)	f 66.170 (f 65.000)	f 1.654 (f 1.625)	8	f 8.602 (f 8.450)	30	f 13.564 (f 13.325)	45
f 66.170 (f 65.000)	f 132.337 (f 129.997)	f 4.301 (f 4.225)	12	f 18.527 (f 18.200)	35	f 28.453 (f 27.950)	50
f 132.337 (f 129.997)	f 264.672 (f 259.992)	f 12.241 (f 12.024)	15	f 41.686 (f 40.948)	39	f 61.536 (f 60.448)	54
f 264.672 (f 259.992)	f 529.340 (f 519.980)	f 32.091 (f 31.523)	19	f 93.296 (f 91.647)	44	f 132.997 (f 130.645)	59
f 529.340 (f 519.980)	f 1.323.345 (f 1.299.945)	f 82.378 (f 80.921)	23	f 209 750 (f 206.041)	48	f 289 151 (f 284 038)	63
f 1.323.345 (f 1.299.945)	en het hogere bedrag van de belaste verkrijging	f 264.999 (f 260.313)	27	f 590.873 (f 590.424)	53	f 789.374 (f 775.416)	68

a) Belasting over het in kolom (1) genoemde bedrag.
b) Heffingspercentage over het gedeelte van de (belaste) verkrijging. dat ligt tussen de bedragen van kolom (1) en kolom (2).
[1]) Voor afstammelingen in de tweede of verdere graad bedraagt de belasting het ingevolge deze kolom verschuldigde, vermeerderd met 60% daarvan.
[2]) Onder verkrijger in tariefgroep I wordt verstaan een verkrijger – niet zijnde de echtgenoot – die:
a. tot het tijdstip van het overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 22e jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste 5 jaren en met geen ander dan met een of meer kinderen jonger dan 27 jaar van een van hen of van hen beiden een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd. Met een kind wordt gelijkgesteld een pleegkind, waaronder voor de toepassing van dit lid wordt verstaan een kind dat door de verkrijger en de erflater of schenker als een eigen kind is onderhouden en opgevoed;
b. tot het tijdstip van het overlijden of de schenking samen met de erflater of de schenker na hun 22e jaar anders dan bedoeld onder letter a gedurende een aaneengesloten periode van ten minste 5 jaren een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd.

Er zijn nu formulieren voor het aanvragen van kwijtschelding. te weten het kwijtscheldingsformulier Ondernemers en het kwijtscheldingsformulier Particulieren. In verband met de wijzigingen is er ook een nieuwe folder over de kwijtschelding. Deze folder en de nieuwe formulieren zijn verkrijgbaar bij de ontvangkantoren.

Enkele hoofdpunten

Kwijtschelding is in beginsel alleen mogelijk voor de:
- inkomstenbelasting:
- premieheffing volksverzekering (AOW. AWW e.d.);
- onroerend-goedbelastingen.

Wie vermogen heeft, kan geen kwijtschelding krijgen. Vermogen is bij voorbeeld: een bank- of girosaldo, een auto, een stuk grond, een garage, een tweede woning, een caravan. een boot. effecten, vordering, spaarbrieven enz. Ook overwaarde van de eigen woning hoort ertoe.
Uitzondering: bij mensen van 65 jaar en ouder blijft per persoon f 4.600 aan vermogen buiten beschouwing.
In beginsel wordt geen kwijtschelding verleend als andere schuldeisers wel worden voldaan.
Bij de beoordeling van het verzoek om kwijtschelding is belangrijk iemands ,.netto-besteedbaar inkomen". Dat zijn alle inkomsten verminderd met bepaalde uitgaven. zoals huur of hypotheekrente (maximumbedrag = huursubsidiegrens), premies voor ziektekostenverzekeringen (ziekenfonds!), en (soms) hoge ziekte- of invaliditeitskosten.
In beginsel kan iemand voor volledige kwijtschelding in aanmerking komen als het nettobesteedbaar inkomen per maand lager is dan het ,,normbedrag":
- echtpaar of samenwonenden f 1.320;
- éénoudergezin f 1.165:
- alleenstaande met eigen huishouding f 860:
- alleenstaande woningdeler f 760.

Ligt het netto-besteedbaar inkomen boven het normbedrag, dan kan iemand ten hoogste voor gedeeltelijke kwijtschelding in aanmerking komen.
Vanaf 1 januari 1987 wordt bij de berekening van het netto-besteedbaar inkomen met de kinderbijslag geen rekening gehouden. Daar staat tegenover dat de kinderen nu buiten beschouwing blijven bij de bepaling van het normbedrag.
Met ontvangen alimentatie (ook voor de kinderen). met bijverdiensten en met de eenmalige uitkering voor meerjarige minima wordt bij de berekening van het netto-besteedbaar inkomen ook rekening gehouden.

Inkomsten van de partner bij samenwonen tellen mee bij de berekening van het netto-besteedbaar inkomen.
Inkomsten van inwonende kinderen van 27 jaar of ouder tellen in beginsel bij de berekening van het netto-besteedbaar inkomen mee. Inkomsten van jongere inwonende kinderen, ook als die zelf verdienen, tellen in beginsel niet mee.

Vragen van kwijtschelding

Met ingang van 1 januari 1987 dienen verzoeken om kwijtschelding te worden gericht aan de ontvanger der rijksbelastingen. Voorheen moesten deze verzoeken worden gericht aan de directeurs van 's-Rijksbelastingen.
Het verzoek om kwijtschelding moet worden gedaan bij de ontvanger in wiens ambtsgebied de indiener van het verzoek woont.

Bestuurdersaansprakelijkheid; anti-misbruikwetten in werking

Op 1 januari 1987 treden in werking de tweede en derde wet ter bestrijding van misbruik van rechtspersonen met uitzondering van de regeling omtrent de levering van aandelen. De eerste wet, de zogenaamde Wet ketenaansprakelijkheid (Staatsblad 1981, 370). is reeds op 1 juli 1982 in werking getreden.
De tweed anti-misbruikwet heeft ten doel in bepaalde omstandigheden bestuurders van rechtspersonen hoofdelijk aansprakelijk te stellen voor schulden die de rechtspersoon heeft aan de bedrijfsvereniging. de belastingdienst en het verplichte bedrijfspensioenfonds. De rechtspersoon is verplicht om zo spoedig mogelijk nadat gebleken is dat hij niet tot betaling in staat is, daarvan mededeling te doen aan de bedrijfsvereniging. de fiscus en het verplichte bedrijfspensioenfonds.

In de derde anti-misbruikwet wordt onder meer door wijziging van de artikelen 138 en 248 Boek 2 Burgerlijk Wetboek de positie van de curator versterkt in het faillissement van naamloze en besloten vennootschappen en andere rechtspersonen die aan de heffing van de vennootschapsbelasting zijn onderworpen. De curator kan de (feitelijke) bestuurders persoonlijk aanspreken in geval van kennelijk onbehoorlijk bestuur in de periode van drie jaren voorafgaande aan het faillissement, indien dat een belangrijke oorzaak is van het faillissement.

Bij het parlement aanhangige wetsvoorstellen die bij aanvaarding in 1987 tot aanvulling of wijziging van de hiervoor gepubliceerde gegevens kunnen leiden

Wijziging Algemene wet inzake rijksbelastingen met betrekking tot de uitbreiding van informatieverplichtingen ten behoeve van de belastingheffing.
Wetsvoorstel tot aanscherping van sancties op het gebied van belastingen.
Wetsvoorstel tot berekening van rente inzake belastingen en premies volksverzekeringen.
Wijziging van de Wet op de Inkomstenbelasting 1964 (verhoging stakingsvrijstelling voor belastingplichtigen van 55 jaar en ouder).
Wijziging van de inkomstenbelasting en de vermogensbelasting in verband met de Wet op de studiefinanciering.
Wijziging van de Wet op de inkomstenbelasting 1964 (afschaffing van investeringsbijdragen voor zeeschepen).

Voorstel van wet van het TK-lid Vermeend (PvdA) tot wijziging van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 met het oog op het tegengaan van mogelijkheden tot oneigenlijk gebruik (reparatiewetgeving).
Wijziging van de inkomstenbelasting (verruiming toepassing huurwaardeforfait).
Herziening van de regeling van inkoop van eigen aandelen.
Voorstel van wet van de TK-leden Vermeend en Van Nieuwenhoven (PvdA) tot invoering van een fiscale tegemoetkoming ter bevordering van kinderopvangvoorzieningen met het oog op het verbeteren van de toegang tot de arbeidsmarkt voor met name (her)intredende vrouwen.

Aangekondigde wetsvoorstellen. *die bij aanvaarding* door het parlement in 1987 tot aanvulling of wijziging van de hiervoor gepubliceerde *gegevens kunnen* leiden
- Wetsvoorstel tot herziening van de deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting.
- Wetsvoorstel tot aanvulling van het begrip personenauto's voor de heffing van de bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's. alsmede voor de motorrijtuigenbelasting en de inkomstenbelasting.

ONTWIKKELINGEN BINNEN LABOUR SINDS MEDIO 1983

Vanaf midden juni 1983 deden zich binnen de socialistische Labour-partij, die bij de parlerneritsverkiezingen van 9 juni 1983 haar grootste nederlaag sinds 1918 had geleden (pag. 369 e.v.-1983), de volgende ontwikkelingen voor:

Bij de verkiezingen had de Labour-partij 209 van de 650 Lagerhuis-zetels gekregen.

82ste congres. Kinnock gekozen tot partijleider. Hattersley nummer twee

Op 2 oktober 1983 koos de Labour-partij in Brighton tijdens haar jaarlijkse congres – dat duurde van 2 t/m 7 oktober – Neil Kinnock tot leider en Roy Hattersley tot waarnemend leider als opvolgers van resp. Michael Foot en Denis Healy. Foot, partijleider sinds 1980. had op 12 juni bekendgemaakt dat hij op het congres van zijn partij in oktober niet meer herkiesbaar zou zijn, maar tot die tijd als partijleider in functie zou blijven (pag. 372/2-1983). Healy, sinds 1980 de nummer twee binnen de partij, had op 13 juni laten weten niet in die functie herkozen te willen worden en ook geen partijleider te willen worden.

In de stemming om het leiderschap kreeg Kinnock 71,272 procent, Hattersley 19,288 procent, Eric Heffer – de meest linkse kandidaat – 6,303 procent en Peter Shore 3,137 procent.

Bij de stemming om het plaatsvervangend leiderschap behaalde Hattersley 67,266 procent, de militant linkse Michael Meacher 27,886 procent, Denzil Davies 3,523 procent en Gwyneth Dunwoody 1,323 procent.

In zijn overwinningstoespraak riep Kinnock groeperingen binnen de partij op als één campagneteam op te trekken. ,,Eenheid is de prijs van de overwinning, van nu af aan, niet alleen een paar weken voor de volgende verkiezingen", aldus Kinnock. die het socialisme de meest ,,redelijke en rationele leer ter wereld" noemde, maar daaraan toevoegde dat de realiteit niet uit het oog verloren moest worden

● Neil Kinnock werd op 28 maart 1942 in Tredegar, Wales. geboren Na het gymnasium studeerde hij aan de Cardiff University industriele vcrhoudingcn. Zijn eerste baan was het geven van cursussen aan arbeiders. In 1970 werd hij voor het kiesdistrict Bedwellty (Zuid-Wales) in het Lagerhuis gekozen. vier jaar later werd hij de leider van de Tribune. het blad van de linkervleugel binnen Labour. Sinds 1978 maakte hij deel uit van het Nationaal Uitvoerend Comité (NEC) van de partij. In 1979 werd hij de belangrijkste woordvoerder van Labour op het gebied van het onderwijs in het Lagerhuis en in 1980 trad hij toe tot het schaduwkabinet, waarin hij verantwoordelijk

Peter Shore

werd voor onderwijs. Kinnock wordt beschouwd als een pragmaticus.

● Hattersley, geboren 28-12-1932, zat sinds 1964 voor Birmingham. Sparbrook in het Lagerhuis en werd na een aantal functies in de lagere regionen van de regering eind jaren zestig en midden van jaren zeventig onder premier James Callaghan minister van prijzen en consumentenbescherming (1976-1979).
Na de nederlaag van Labour bij de verkiezingen van 1979 werd hij in het schaduwkabinet gekozen en werd hij verantwoordelijk voor milieu, in 1980 voor binnenlandse zaken. Hattersley gaat door voor een vertegenwoordiger van de gematigde vleugel binnen de partij.

Op 3 oktober kreeg Kinnock het congres tijdens een besloten zitting mee bij het definitief uitstoten van vijf vertegenwoordigers van de zogenaamde ,,Militant Tendency", een trotskistische groepering binnen de partij (zie 391/2-1983).

Op 4 oktober nam Foot op het congres afscheid als leider. In een afscheidsrede zei hij zich diep te schamen voor Labours grote verkiezingsnederlaag en stelde zichzelf grotendeels voor het fiasco verantwoordelijk.

Verder riep Foot zijn partijgenoten op zich niet af te wenden van het beleid van eenzijdige kernontwapening dat de partij voor de verkiezingen had verdedigd.

Op 5 oktober gaf het congres gehoor aan de oproep van Foot en deed de uitspraak dat een volgende Labour-regering ,,onvoorwaardelijk alle kernwapens zal verwijderen" binnen haar eerste regeringstermijn (maximaal vijf jaar). Werknemers uit de defensie-industrie moesten worden omgeschoold voor sociaal zinvol werk. De eenzijdige nucleaire ontwapening gold ook voor Amerikaanse kernwapens op Brits grondgebied.

Op 6 oktober hield Kinnock zijn eerste grote redevoering als partijleider en trok van leer tegen premier Thatchers politiek van ,,geschroeide aarde en verraad". Kinnock zei dat de premier niets van gewone mensen begreep en zich ook niets van hen aantrok. Zij richtte, aldus Kinnock, het land te gronde. De armen en gebrekkigen, kinderen en werklozen zouden de tol moeten betalen.

Neil Kinnock (r) en Roy Hattersley na hun verkiezing tot respectievelijk leider en waarnemend leiaer van Labour op 2 oktober 1983

Tony Benn na zijn overwinning bij de tussentijdse verkiezing in Chesterfield. Naast hem zijn vrouw Caroline.

De nieuwe Labour-leider verweet Thatcher belachelijk ouderwets patriottisme. Labour, zo zei hij, straalde het nieuwe, moderne patriottisme uit: het patriottisme van nu, de zucht naar vrede.
In zijn toespraak concentreerde hij zich op de nationale gezondheidszorg waar zo fors bezuinigd moest worden dat zelfs doktoren en verpleegsters ontslagen werden.

Tony Benn terug in Lagerhuis

Op 1 maart 1984 won Tony Benn, de radicale leider van de linkervleugel binnen Labour, een tussentijdse verkiezing in Chesterfield, waardoor hij terugkeerde in het Lagerhuis. De tussentijdse verkiezing was noodzakelijk geworden doordat Eric Varley, sinds 1964 MP (Member of Parliament, lid van het parlement) voor Chesterfield, het Lagerhuis had verlaten. Net als Benn was Varley lid van Labour. Bij de algemene verkiezingen van 9 juni 1983 was Benn zijn zetel voor Bristol, East. kwijtgeraakt en uit het parlement verdwenen.

83ste jaarlijkse congres

Van 1 t/m 5 oktober 1984 hield Labour in Blackpool haar jaarlijkse congres. De eerste conferentiedag werd gedomineerd door de in maart 1984 begonnen mijnstaking die nog steeds voortduurde. Tegen de wil van partijleider Kinnock gaf het congres complete, onvoorwaardelijke steun aan de stakende mijnwerkers. Verder werd die dag een voorstel van Kinnock voor interne partijdemocratisering verworpen.

Op 2 oktober deed Kinnock een felle aanval op alle vormen van geweld, inclusief die van de regering-Thatcher. Verder herinnerde hij eraan dat de wet de enige bescherming was van de zwakkeren.

Op **3** oktober sprak het congres zich opnieuw uit voor eenzijdige nucleaire ontwapening. Een door Labour geregeerd Groot-Brittannië zou echter NAVO-lid blijven en niet bezuinigen op conventionele bewapening.
Een motie om alle Amerikaanse bases in Groot-Brittannië te sluiten, zowel die met kernwapens als die met conventionele wapens, werd verworpen.

Op 4 oktober zei Hattersley tot het congres dat een toekomstige Labour-regering sneller succes zou hebben bij het bestrijden van de werkloosheid naarmate zij er beter in slaagde in overleg met de vakbeweging de lonen te matigen.
Verder sprak hij een scherpe waarschuwing uit aan het adres van die financiële instellingen die voor zo'n 40 mrd pond in het buitenland hadden belegd. Hij zei dat dat geld terug moest komen om banen in Groot-Brittannië te scheppen. ,,Wie toch ter wille van een half procentje meer rendement wegblijft met zijn geld zal zware repercussies ondervinden."
Hattersley bepleitte een expansionistische politiek: meer overheidsinvesteringen in vervoer. huisvesting en gemeentelijke industriële bedrijvigheid. Verder nodigde hij het congres uit het hele concept van genationaliseerde industrieën nog eens te overdenken.
Het congres ging daar echter niet op in en stelde dat alle staatsindustrieën die door de aan de macht zijnde Conservatieve regering waren of werden verkocht, door Labour terstond weer zouden worden genationaliseerd. Hattersley had dat alleen maar voor het binnenkort geprivatiseerde telefoonbedrijf British Telecom willen beloven

84ste congres

Op 1 oktober 1985 hield Kinnock tijdens het 84ste congres van Labour – dat van 29 september tot 4 oktober in Bournemouth werd gehouden – een toespraak, waarin hij vooral de linkervleugel binnen de partij waarschuwde. Kinnock hield het congres voor dat de extremisten van links de overwinning bij de volgende verkiezingen in gevaar brachten.
Volgens hem was voor de Britse kiezers alleen een gematigd sociaal-democratisch beleidaanvaárdbaar. Het winnen van de verkiezingen moest de eerste prioriteit van de partij zijn, aldus Kinnock, die een beroep deed op het congres zich in te zetten voor een realistisch alternatief voor de ,,verwoesting" die de Conservatieve regering de laatste zes jaar had aangericht. ,,Macht zonder principes is gevaarlijk en verwerpelijk, maar principes zonder macht zijn nutteloos voor de 6.000 nieuwe werklozen per week en al die andere mensen die het van Labour moeten hebben", aldus Kinnock.
Op 2 oktober nam het congres een motie aan van mijnwerkersleider Arthur Scargill, die voorstelde dat een toekomstige Labour-regering zich zou vastleggen op de belofte de mijnwerkers die tijdens hun staking van een jaar (van maart 1984 tot maart 1985) waren veroordeeld schadeloos te stellen. De motie kreeg echter niet de tweederde meerderheid die nodig was om deze controversiële kwestie in het verkiezingsmanifest van de Labourpartij opgenomen te krijgen.
Tijdens het debat over deze zaak zei Kinnock dat het ,,uiterstoneerlijk" zou zijn wanneer de partij zou beloven dat iedereen die de wet overtrad door een Labour-regering schadeloos zou worden gesteld. Kinnock veroordeelde de voormannen van de staking voor de wijze waarop zij de staking hadden geleid. De staking was zonder een stemming van de leden begonnen, op het slechtst denkbare tijdstip, het einde van de winter, en was niet goed voorbereid, aldus de partijleider.
Scargill antwoordde dat het ging om een klassenstrijd en dat Labour de spot zou drijven met de langste staking uit

de Britse geschiedenis wanneer de mijnwerkers niet schadeloos werden gesteld door een toekomstige socialistische regering. ,,Onze vakbond is gegijzeld door het Thatcher-bewind. dat er .op uit is de Britse vakbeweging te vernietigen". aldus Scargill.
Kinnock beloofde wel de ontslagen mijnwerkers hun baan terug te geven. Verder zegde hij toe de Britse steenkoolindustrie uit te breiden in plaats van in te krimpen en de door de mijnwerkers gehate directie van de National Coal Board te vervangen. Maar..zo maakte hij het congres duidelijk, die beloften konden alleen worden ingelost ais Labour ook inderdaad de volgende verkiezingen won.

Op **3** oktober sprak het congres zich opnieuw uit voor een eenzijdige kernontwapening. Een voorstel van de linkervleugel het lidmaatschap van de NAVO op te zeggen werd door het congres verworpen.
Verder besloot het congres dat het Britse Zuid-Afrika-beleid onder een Labour-regering zou worden gewijzigd. De afgevaardigden spraken zich uit voor economische sancties en voor een verbod op de export van wapens naar Zuid-Afrika. Labour wilde ook nauwere betrekkingen aanknopen met de zwarte vrijheidsbeweging. Oliver Tambo van de verzetsbeweging Afrikaans Nationaal Congres (ANC) kreeg die dag op het congres van de socialisten een warm onthaal.

85ste congres

Van 29 september t/m **3** oktober 1986 vond in Blackpool het 85ste congres van de Labour-partij plaats, waarop de defensiepolitiek, de toekomst van de kerncentrales en de bestrijding van de werkloosheid centraal stonden.
Op 29 september aanvaardde het congres met overweldigende meerderheid een pakket maatregelen dat was gericht op verruiming van de werkgelegenheid en op een radicale hervorming van de inkomstenbelasting en het sociale zekerheidsstelsel.
Het streven van Labour was in de eerste twee jaar van een socialistisch bewind de werkloosheid terug te dringen van vier naar drie miljoen. Om de economische groei te stimuleren zouden de overheidsbestedingen vooral in de bouw flink worden verruimd. onder meer via een tweejarig noodprogramma van nieuwe woningen, scholen en ziekenhuizen.

Waarnemend leider en financieel woordvoerder Hattersley zette die dag uiteen dat hij van de rijkste vijf procent van de bevolking 3,6 mrd pond wilde overhevelen naar de sociaal zwakste laag van tien mln mensen.
De werkloosheidsuitkeringen, de kinderbijslag en de AOW zouden worden verhoogd met een gemiddelde van dertig gulden per week. Hattersley verwierp de eis van een minderheid op het congres dat alle inkomens drie procent hoger werden belast zodat sneller kon worden begonnen met de complete socialistische ,,wederopbouw" van Groot-Brittannië.
Hattersley presenteerde het congres het beeld van Labour als de partij van prestatie, investeringen, van export en van produktie, maar bovenal de partij van de banen. Labour zou de verwerkende industrie uit de huidige staat van ,,terminaal verval" redden en nieuw leven inblazen.

Leden van het Nationaal Uitvoerend Comité van Labour op de laatste dag van het in 1984 in Blackpool gehouden congres V.l n r Tony Benn, Alan Hadden, partijleider Ncil Kinnock cn sccrctaris generaal Jim Mortimer

,,Dat kan alleen maar door in Groot-Rrittannie te investeren, eerst in de publieke en daarna in de particuliere sector Een voorbeeld van de krankzinnigheid van het monetarisme is de absurditeit van een miljoen gezinnen die geen eigen dak boven hun hoofd hebben terwijl er 400000 bouwvakkers werkloos rondlopen ', aldus Hattersley
Hij voorspelde radicale veranderingen in de organisatie van de Britse economie Zo zou een Laboiiriegering onder meer een openbare beleggingsbank opzetten, een nieuw prijsbeleid invoeren, het sociaal partnerschap met werkgevers en werknemers herstellen, de controle op moriopolie-vorming verscherpen en de vlucht van kapitaal naar het buitenland tegengaan. Dat laatste overigens zonder terug te keren naar een systeem van verplichte deviezenbeperking. ,,We hebben een economisch beleid dat werkt en dat Groot-Brittannië weer aan het werk krijgt". aldus Hattersley.
Diezelfde dag werden acht trotskisten (,,Militants''), onder wie Derek Hatton, de waarnemend leider van de gemeenteraad van Liverpool, en diens rechterhand Tony Mulhearn, uit de partij gezet.
Op 30 september lanceerde Kinnock in zijn kernrede tot het congres een aanval op het beleid van de Amerikaanse regering inzake Nicaragua. Als ,,eerlijke vriend" van de Verenigde Staten zei Kinnock dat het verkeerd was van de Amerikanen de contra's te bewapenen, het arme Nicaragua economisch op de knieën te dwingen en politiek in de armen van de Russen te drijven.
Ten aanzien van Labours defensiebeleid herhaalde Kinnock dat Groot-Brittannië onder zijn leiding niet weerloos zou zijn en dat het zijn verplichtingen jegens de NAVO zou blijven nakomen, maar dan zonder wat hij vernietigingswapens noemde. ,,Ik wil voor mijn land sterven, maar ik zal mijn land nooit voor mij laten sterven", aldus Kinnock.
De Labour-leider zei dat hij de conventionele verdedigingsmacht van Groot-Brittannië wilde opvoeren en dat de Amerikaanse conventionele bases en inlichtingenfaciliteiten op Brits grondgebied zouden worden gehandhaafd. Volgens Kinnock had het pronucleaire defensiebeleid van de conservatieve regering geleid tot de verwaarlozing van de conventionele strijdkrachten.
,,Ditbetekent dat de nucleaire drempel is verlaagd. Dat heeft de veiligheid van Europa niet verhoogd Integendeel, het gevaar is er alleen maar door toegenomen'', aldus Kinnock Verder deed Kinriock in zijn toespraak een beroep

op de ,,morele meerderheid'' van Britten die zich tegen het ,,boosaardige en lage'' conservatisme keerden, premier Thatcher bij de volgende verkiezingen naar huis te sturen. Volgens Kinnock werd Groot-Brittannië na zeven jaar ,,Thatcherisme'' beheerst door arrogantie en agressie.
Hij hield het congres voor dat Labour een verkiezingszege zou boeken omdat zes mln Britten nu zo arm waren dat ze zich niet fatsoenlijk konden kleden. twee mln kinderen in gezinnen leefden die van de bijstand moesten rondkomen, één van de vier gezinnen in een vervallen woning woonde en duizenden gezinnen geen eigen dak boven het hoofd hadden. Kinnock beloofde zijn achterban de tweedeling in de Britse samenleving op te heffen, maar hij voegde er tevens aan toe dat dat niet mogelijk zou zijn zonder een verhoging van het financieringstekort.

Diezelfde dag vonden verkiezingen voor het Nationaal Uitvoerend Comité (NEC) van de partij plaats die resulteerden in verlies voor radicaal links (,,hard left'') en de verwijdering van Eric Heffer, één van de belangrijkste tegenstanders van Kinnock. Verder werd ook de zeer linkse Margaret Beckett, parlementslid voor Derby South, verslagen.

Op 1 oktober kwam het NEC in zijn nieuwe samenstelling voor het eerst bijeen en koos Kinnock tot vice-voorzitter van de partij.

Eveneens op 1 oktober aanvaardde het congres met tweederde meerderheid een compromis inzake het kernenergie-beleid. Het compromis hield in dat een toekomstige Labour-regering Groot-Brittannië geleidelijk minder afhankelijk zou maken van kernenergie. De bouw van nieuwe reactoren zou worden stopgezet en de reeds bestaande kerncentrales zouden over een periode van enkele decennia worden gesloten. Groot-Brittannië was op dat moment voor 20 procent afhankelijk van kernenergie. Volgens Kinnock zou de volledige sluiting van de bestaande **38** reactoren in Groot-Brittannië tenminste 20 jaar vergen.

Kinnock zei dat een socialistische regering die de hoogste prioriteit wilde toekennen aan het verruimen van de werkgelegenheid zich niet zou kunnen veroorloven 150.000 banen in de civiele nucleaire energie op de tocht te zetten. Op 2 oktober sprak het congres zich uit voor eenzijdige kernontwapening. Pogingen van ultra-links Groot-Brittannië uit de NAVO te halen faalden. Wel werd een motie aangenomen die de tweezijdige ontmanteling van NAVO en Warschau-pact voorstond

ROEMENIË

WIJZIGINGEN BINNEN REGERING, STAAT EN PARTIJ

Op pag 294/3 e v -1979 werd voor het laatst een overzicht gegeven van de samenstelling van de leidende organen van de Roemeense communistische partij en de Roemeense staat Met het oog op de veelvuldige wijzigingen die sindsdien hebben plaatsgevonden volgt hieronder een overzicht van de samenstelling van deze organen naar de huidige stand van zaken

ROEMEENSE COMMUNISTISCHE PARTIJ

Uitvoerend politiek comité

Leden:

Nicolae Ceausescu, Iosif Banc, Emil Bobu, Virgil Cazacu, Elena Ceausescu, Lina Ciobanu. Ion Coman, Nicolae Constantin. Constantin Dascalescu, Ion Dinca, Miu Dobrescu. Ludovic Fazekas, Alexandrina Gainuse, Manea Manescu, Paul Niculescu, Constantin Olteanu. Gheorghe Oprea, Gheorghe Pana, Ion Patan. Dumitru Popescu, Gheorghe Radulescu.

Kandidaat-leden:

Stefan Andrei, Stefan Birlea, Nicu Ceausescu, Leonard Constantin, Gheorghe David. Petru Enache, Suzana Gadea, Mihai Gere. Maria Ghitulica, Nicolae Giosan. Mihai Marina, Ilie Matei, Vasile Milea. Ioachim Moga, Ana Muresan, Elena Nae, Marin Nedelcu, Cornel Pacoste. Tudor Postelnicu. Ion Radu, Ion Stoian, Gheorghe Stoica, Iosif Szasz, Ioan Totu. Ion Ursu, Richard Winter.

Permanent Bureau

Leden.

Nicolae Ceausescu, Emil Bobu, Elena Ceausescu, Constantin Dascalescu. Manea Manescu. Gheorghe Oprea, Gheorghe Radulescu.

Secretariaat van het Centrale Comité

Secretaris-generaal. Nicolae Ceausescu

Secretarissen:
Stefan Andrei, Iosif Branc, Emil Bobu. Ion Coman, Silviu Curticeanu, Petru Enache. Maria Ghitulica, Constantin Radu, Ion Stoian

Centraal College

Voorzitter: Miu Dobrescu

Centrale controlecommissie

Voorzitter. Ilie Verdet
Vice-voorzitter: Vasile Vilcu

STAAT

President van de socialistische republiek Roemenië: Nicolae Ceausescu

Staatsraad

Voorzitter: Nicolae Ceausescu
Vice-voorzitter: Manea hlanescu, Gheorghe Radulescu. Petru Enache. Maria Ghitulica. Arpad Pall

Grote h'ationalc Asseinblce

Voorzitter: Nicolae Giosan
Vice-voorzitters Maria Gheorghe, Maria Lazar, Iosif Szasz, Marin Ivascu.

ORGANEN PAN STAAT EN PARTIJ

Voorzitter van de Centrale raad van arbeiders-controle en economische en sociale activiteiten: Stefan Andrei

Voorzitter van de Raad van problemen van economische en sociale organisatie: Emil Bobu

Voorzitter van de Nationale raad van defensie: Nicolae Ceausescu

Voorzitter van de Opperste raad van sociaal-economische ontwikkeling: Nicolae Ceausescu

Voorzitter van de Nationale raad van wetenschap en onderwijs: Elena Ceausescu

Vice-voorzitters van de Nationale raad van wetenschap en onderwijs Ion Teoreanu, Ion Ursu.

REGERING

Ministerraad

Premier: Constantin Dascalescu

Eerste vice-premiers. Elena Ceausescu. Ion Dinca, Gheorghe Oprea.

Vice-premiers: Dimitrie Ancuta, Nicolae Constantin, Ludovic Fazekas, Cornel Pacoste, Ion C. Petre, Gheorghe Petrescu. Anrta Spornic

Ministers:

Landbouw - Gheorghe David; chemische industrie - Gheorghe Dinu; binnenlandse handel - Ana Muresan: onderwijs - Ion Teoreanu: elektrotechniek - Alexandru Necula; elektriciteit - Ioan Avrani: financien - Alexandru Babe; voedselindustrie en verwerving van landbouwprodukten - Paula Prioteasa: buitenlandse zaken - Ioan Totu; buitenlandse handel en internationale economische samenwerking - Ilie Vaduva; bosbouw - Eugen Tarhon; gezondheid - Victor Ciobanu: zware industrie - Mihai Moraru; industriele opbouw - Alexandru Dimitriu; binnenlandse zaken - George Homostean; justitie - Gheorghe Chivulescu; arbeid - Maxim Berghianu; lichte industrie - Alexandrina Gainuse: machinebouw - Marin Nedelcu, metaalindustrie - Marin Enache: mijnbouw, oliewinning en geologie - Ioan Folea; nationale defensie - Vasile Milea; petrochemische industrie - Adrian Stoica; voorziening van technische materiaal - Petre Preoteasa; toerisme - Ion Stanescu; transport en telecommunicatie - Pavel Aron: houtindustrie en bouwmaterialen - Richard Winter.

Centrale instellingen, waarvan de hoofden lid zijn van de ministerraad:

Voorzitter van de Staatscommissie voor kernenergie: Cornel Mihulecea;
Voorzitter van de Staatscommissie voor prijzen: Ion Patan;
Voorzitter van de Staatsplancommissie: Stefan Birlea:
Voorzitter van de Nationale raad voor wetenschap en technologie: Elena Ceausescu:
Voorzitter van de Nationale raad van waterstaat: Ion Badea;
Voorzitter van de Nationale vrouwenraad: Ana Muresan;
Voorzitter van de Nationale unie van landbouwproduktiecooperaties Vasile Marin

Ministers-staatssecretarissen. die lid zijn van de ministerraad:

Landbouw - Ferdinand Nagy; landbouw (hoofd van de staatsboerderijen) - Costel Eremia; landbouw (tevens hoofd van het staatsdepartement van landbouw) - Florea Gruia; chemische industrie -?; buitenlandse zaken - Aurel Duma; buitenlandse handel en internationale economische samenwerking - Alexandru Rosu en Gheorghe Cazan; machinebouw -?; voorziening van technische materiaal - Dumitri Bejan; binnenlandse zaken (departementshooid van staatsveiligheid) - Tiidor Postelnicu; Staatsplancomniissie - Ion Constantinescu: Nationale raad voor wetenschap en technologie Emilian Dobrescu en Mihail Florescu.

Leden van de ministerraad uit hoofde van hun anibt.

Voorzitter van de commissie voor zaken de Volksraden betreffende: Gheorghe Pana;
Eerste secretaris van het Centrale Comité van de vereniging van conimunistische jongeren: Nicu Ceausescii:
Eerste vice-voorzitter van de Raad van economische en sociale organisatie: Ion Bucur.
Eerste vice-voorzittrr van de Nationalr raad voor wetenschap en technologie: Ion Ursu;
Voorzitter van de Centrale raad van het algemene verbond van vakverenigingen: Lina Ciobanu;
Voorzitter van de Raad voor socialistische cultuur en onderwijs: Suzana Gadea:
Eerste vice-voorzitter van de Staatsplancommissie: Ion Ceausescu.

Belangrijkste mutaties sinds 1980

De talrijke mutaties binnen de Roemeense regering, staat en partij hielden volgens waarnemers niet altijd verband met de concrete economische situatie in het land. Vaak was er sprake van een ,,gewone job-rotatie" of een bliksemafleider voor algemene problemen. Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste wisselingen sinds 1980.

Op 29 maart 1980 werd het aantal eerste vice-premiers uitgebreid tot drie. Naast Gheorghe Oprea bekleedden nu ook Elena Ceausescu en Ion Dinca deze functie.

Elena Ceausescu, van beroep chemisch ingenieur, werd door waarnemers al lang gezien als de persoon met de meeste politieke invloed na de president. Sinds 1973 was zij volledig lid van het Uitvoerend politiek comité (Politburo) van de Roemeense communistische partij (RCP)en sinds 1977 lid van het Permanent Bureau. Bovendien was zij halverwege 1979 benoemd tot voorzitter van de Nationale raad voor wetenschap en technologie.
Ion Dinca was voor zijn benoeming tot eerste vice-premier minister van industriele opbouw en vice-premier geweest

Op 29 maart werd eveneens de oprichting van een nieuwe Staatscommissie voor kernenergie bekendgemaakt.

Op 8 sept. 1981 meldde het Roemeense persbureau Agerpers dat het ministerie van mijnbouw. oliewinning en geologie was opgedeeld in drie afzonderlijke ministeries. Ion Lazarescu werd de nieuwe minister van mijnbouw, Gheorghe Vlad minister van oliewinning en Ioan Folea minister van geologie
Tevens werd melding gemaakt van de oprichting van een nieuw ministerie van machinebouw, met aan het hoofd Ioan Avram, en van een nieuw ministerie van machinerieen. elektrotechniek van elektronica, dat geleid zou worden door Gheorghe Petrescu

Dascalescu *nieuwe premier*

Tijdens een zitting van de Grote Nationale Vergadering (het Roemeense parlement) op 21 mei 1982 werd Constantin Dascalescu benoemd tot premier Hij volgde Ilie Verdet op die deze functie sinds niaart 1979 nad bekleed (zie pag 279/3-1979)

De 62-jarige Dascalescu was sinds 1972 lid van de Staatsraad. In juni 1976 was hij benoemd tot voorzitter van de Nationale unie van landbouwprodiiktiecooperaties, en sinds maart 1978 was hij voorzitter van de Raad van economische en sociale organisatie.

Het parlement benoemde de aftredende premier tot vice-voorzitter van de Staatsraad.
Volgens een bericht van Agerpers op 21 mei behoorden voortaan ook de voorzitter van de Centrale raad van het algemene verbond van vakverenigingen, de voorzitter van de Nationale unie van landbouwproduktiecoöperaties, de eerste secretaris van het Centrale Comité van de vereniging van communistische jongeren, de eerste vice-voorzitter van de Raad van economische en sociale organisatie, en de voorzitter van de Nationale vrouwenraad tot de ministerraad

Op 14 sept. 1982 werd bekend dat het ministerie van bosbouw en bouwmaterialen, dat tot dan toe werd geleid door Ioan Florea, werd onderverdeeld in twee nieuwe ministeries. Ion Cioara werd de nieuwe minister van bosbouw, en Ioan Florea kreeg de leiding over het nieuwe ministerie van houtindustrie en bouwmaterialen.

Op 8 oktober werd Ilie Verdet benoemd tot secretaris van het Centrale Comité van de RCP. Hij bleef lid van het Uitvoerend politiek comité van de partij, maar deed afstand van de functie van vice-voorzitter van de Staatsraad. Het partijblad *Scinteia* meldde op 4 november dat Dumitru Apostoiu was benoemd tot secretaris van de Staatsraad en tot presidentieel adviseur.
Het persbureau *Agerpres* maakte op 23 maart 1983 melding van de verkiezing van Mariea Manescu, die van 1974 tot maart 1979 premier was geweest. en van gen. Constantin Olteanu. op dat moment minister van nationale defensie, tot lid van het Uitvoerend comité van de RCP.
Tot kandidaat-leden werden verkozen: Ioan Totu, Stefan Birlea, Cnrnel Pacoste en Ion Hadu.

Op 10 dec. 1983 werd bekend dat Nicu Ceausescu. de zoon van de president, verkozen was tot eerste secretaris van het Centrale Comité van de vereniging van communistische jongeren. Op 13 december meldde *Scinteia* dat Nicu Ceausescu eveneens was benoemd tot minister van jeugdprobleniatiek.

Op 7 febr. 1984 werd melding gemaakt van het overlijden van Iosif Kovacs (72), een der vice-voorzitters van de Staatsraad. Kovacs was sinds 1955 lid geweest van het Centrale Comité van de RCP.
Gheorghe David werd op 27 maart benoemd tot minister van landbouw en voedselindustrie, in welke functie hij Ion Texu opvolgde.

Agrespres meldde op 8 dec. 1984 dat het aantal leden van het Permanent Bureau van het Uitvoerend politiek comité van de RCP was teruggebracht van dertien naar acht. Ex-premier Manea Manescu was gepromoveerd tot lid van het Permanent Bureau, maar Iosif Banc, Virgil Cazacu. Nicolae Constantin, Ion Patan, Petre Enache en Stefan Andrei moesten vertrekken.

De 84-jarige Stefan Voitec, die sinds 1965 lid was van het Uitvoerend politiek comité van de RCP, overleed op 4 dec. 1984.

Voitec had als vooraanstaande sociaal-democraat in 1948 een grote rol gespeeld bij de communistische machtsovername in Roemenie, toen hij de linkervleugel van de sociaaldemocraten ertoe bracht een fusie aan te gaan met de communisten. Van 1948-49 en van 1956-61 was Voitec vice-premier geweest. Van 1961-65, 1974-79 en vanaf 1980 was hij vice-voorzitter van de Staatsraad.

Tijdens een zitting van de Grote Nationale Assemblée op 29 maart 1985 werd Nicolae Ceausescu unaniem herkozen tot president van Roemenië voor een nieuwe periode van vijf jaar.

Op 13 febr. 1985 was een nieuw ministerie van machinebouw gevormd, waarin het vroegere ministerie van machinerieën, elektrotechniek en elektronica was ondergebracht. Op 29 juli werd dit ministerie onderverdeeld in een ministerie van zware industrie (onder Mihai Moraru), een ministerie van machinebou (onder Marin Nedelcu) en een ministerie van elektrotechniek (onder Alexandru Necula).
In het partijblad Scinteia verscheen op 11 aug. 1985 een bericht over de reorganisatie van het ministerie van chemische industrie. Gheorghe Dinu zehield de leiding over liet ministerie van cheniische industrie, maar daarnaast werd een nieuw ministerie var: petro-

chemische industrie gevormd, onder leiding van Adrian Stoica.

Op 16 dec. 1985 werd bekend dat een nieuw ministerie van voedselindustrie en verwerving van landbouwprodukten was gevormd, met aan het hoofd Gheorghe Pana.
Een dag later kondigde president Ceausescu aan dat gen. Constantin Olteanu als minister van nationale defensie werd vervangen door gen. Vasile Milea, die tot dan toe eerste vervangend minister van nationale defensie en hoofd van de generale staf was geweest.
Het Roemeense persbureau Agerpres maakte op 11 nov. 1985 bekend dat Stefan Andrei was ontheven van zijn functie als minister van buitenlandse zaken. Volgens de melding werd Andrei .,belast met andere taken" en werd hij opgevolgd door Ilie Vaduva.
De minister van elektriciteit, Ion Licu, werd op 8 maart 1986 ontslagen, vijf maanden nadat hij als zodanig was benoemd. Hij werd opgevolgd door Ioan Avram, die in okt. 1985 als vicepremier verantwoordelijk voor energiewinning, aan de kant was gezet.

Op 27 aug. 1986 werd bekend dat Ioan Totu, tot dan toe vice-premier, bij presidentieel decreet was benoemd tot minister van buitenlandse zaken. De econoom Ilie Vaduva, die hij verving, werd minister van buitenlandse handel en internationale economische samenwerking.
Volgens hetzelfde bericht was Alexandru Babe benoemd tot minister van financiën in opvolging van Petre Gigea, voor wie geen nieuwe functie werd genoemd.

Gheorghe Pana volgde Teodor Coman op als voorzitter van de commissie voor zaken de Volksraden betreffende.
Tot vice-premiers werden benoemd Dimitrie Ancuta en Cornel Pacoste.

TWAALFDE EN DERTIENDE PARTIJCONGRES

Het twaalfde congres van de Roemeense communistische partij, dat van 19-23 nov. 1979 in Boekarest werd gehouden, werd bijgewoond door 2.656 afgevaardigden en door 148 genodigden uit 98 landen. Voor het eerst sinds dertien jaar had ook China een delegatie gestuurd, onder leiding van gen. Ulanhu.
In de toespraak waarmee president Ceausescu zich tot het congres richtte wijdde hij onder meer uit over de economische situatie in het land. Hij drong er bij de Roemenen op aan tot een grotere produktiviteit te komen in alle sectoren van-de economie, en hij kondigde verdere beperkende maatregelen aan, met name op het gebied van behoud van energie.
Ten aanzien van de buitenlandse politiek wees Ceausescu op de actieve rol die Roemenië wenste te spelen in het voortzetten van de ontspanningspolitiek en het verminderen van de bewapeningswedloop. Het land wilde blijven samenwerken met de Oostbloklanden, maar zou een eigen politieke koers varen, onafhankelijk van de Sowjet-Unie.

Protest tegen herverkiezing Ceausescu

Kort voor de verkiezing van de partijfunctionarissen tijdens de slotzitting van het congres op 23 november, kreeg een van de oudere partijleden, Constantin Pirvulescu, de gelegenheid de gedelegeerden toe te spreken. Pirvulescu verklaarde daarbij tegen de herverkiezing van Ceausescu tot partijleider te zullen stemmen, aangezien deze volgens hem ondemocratisch was en persoonlijke belangen zwaarder liet wegen dan partijbelangen. Hij eiste dat het Centrale Comité zou beslissen wie de nieuwe partijleider werd en niet de gedelegeerden, aangezien dezen volgens hem slechts spraken over de herverkiezing van Ceausescu en voorbijgingen aan de werkelijke problemen van het land.

De 84-jarige Pirvulescu, afgevaardigde voor het stad Boekarest, werd uitgesloten van verdere deelname aan het congres. Ceausescu noemde Pirvulescu een ,,rebel" en een ,,provocateur" en wees erop dat besluiten over partijaangelegenheden door het congres werden genomen en niet door ,,opruiers" als Pirvulescu.

Pirvulescu had het grootste deel van de Tweede Wereldoorlog in de Sowjet-Unie doorgebracht, waar hij commissaris was geweest in het Rode Leger. Na terugkeer in Roemenië was hij in 1954 lid geworden van het Politburo van de toenmalige Roemeense Arbeiderspartij. In 1960 werd hij uit de partij gezet wegens vermeende betrokkenheid bij een samenzwering tegen de toenmalige leider Gheorghe Gheorgiu-Dej. Na de benoeming van Ceausescu tot partijleider in 1965 werd Pirvulescu gerehabiliteerd en bekleedde hij verschillende functies in de partij tot aan zijn pensioen in 1969. Hij bleef nadien wel nog lid van de Controlecommissie van de partij

Het congres herkoos zonder verdere tegenstemmen Ceausescu tot partijleider en koos eveneens een nieuw Centraal Comité, dat 245 volledige en 163 kandidaat-leden telde. De uitbreiding van het CC van 361 naar 408 leden hield verband met de groei van het ledenaantal van de RCP (meer dan 2.900.000).

Tot de nieuw-gekozen leden behoorde Nicu Ceausescu, de 27-jarige zoon van de president, en de achtste vertegenwoordiger van de familie Ceausescu in het CC.
Het Uitvoerend politiek comité, dat door het CC werd gekozen, bestond uit 27 volledige en 18 kandidaat-leden (voordien 26 volledige en 15 kandidaat-leden). Onder de nieuwe leden bevonden zich zeven vrouwen.

Dertiende partijcongres

Het dertiende congres van de RCP werd van 19-22 nov. 1984 in Boekarest gehouden en werd bijgewoond door 3114 gedelegeerden.
In zijn inleidende toespraak op 19 november maakte Ceausescu, onder wiens leiderschap Roemenië zijn militaire rol binnen het Warschau-pact had beperkt. duidelijk dat Roemenië in het Warschaupact zou blijven. Maar ook herhaalde de Roemeense leider zijn steun voor het idee om NAVO en Warschaupact tegelijkertijd op te heffen. Hij herhaalde tevens zijn beroep op Washington en Moskou om het opstellen van kernraketten in Europa stop te zetten en de reeds geplaatste raketten terug te trekken.
Tijdens zijn toespraak hield de president de afgevaardigden voor dat Roemenië gedurende de komende vijf jaar de industriële en agrarische produktie wilde intensiveren, maar dat het gecentraliseerde economische systeem moest worden gehandhaafd. ,,De ontwikkeling van de revolutionaire arbeidersdemocratie betekent geenszins dat het unitaire bestuur van de activiteiten van de staat moet worden afgeschaft", zo zei Ceausescu. Volgens Westerse diplomaten verzette de partijleider zich daarmee tegen oproepen, die in de partij werden gehoord, voor hervormingen in de economie naar het voorbeeld van Hongarije en Polen.

In verdere toespraken, die tijdens het congres werden gehouden, werd vastgesteld dat ook in de toekomst grote olie- en voedselimporten noodzakelijk zouden blijven. Hoe groot deze import was werd niet bekend gemaakt.
Tijdens de slotzitting van het congres op 22 november werd Nicolae Ceausescu unaniem herkozen tot secretarisgeneraal van de RCP.
Het congres koos ook een nieuw Centraal Comité, dat bestond uit 265 volledige en 181 kandidaat-leden. Tot de nieuwe leden behoorden Ilie Ceausescu, een broer van de president, en Poliana Cristescu, zijn schoondochter.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Ant erpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

BONDSDAGVERKIEZINGEN IN WEST-DUITSLAND

In de Bondsrepubliek Duitsland zijn op 25 jan terkiezingen gehouden voor de Bondsdag Bij deze verkiezingen wist weliswaar de regerende coalitie van christen-democi aten (CDU en CSU) en liberalen (FDP) de meerderheid te behouden, maar voor bondskanselier Helmut Kohl (CDU) was het verkiezingsresultaat niettemin teleurstellend

Hij zag de aanhang voor de christen-democratie onder de Westduitse bevolking teruglopen van 48 *8* % in 198.3 tot 44,3 % nu Daarmee boekten CDU en CSU het slechtste verkiezingsresultaat sinds de eerste verkiezingen voor de Bondsdag in 1949

Het verlies van CDU/CSU werd gedeeltelijk goedgemaakt door de winst van de FDP. die t.o.v. 1983 met 2.1 % vooruit ging en uitkwam op 9,1 %.

De andere grote volkspartij in de Bondsrepubliek. de sociaal-democratische SPD, verloor licht in vergelijking met 1983 en daalde van 38,2 % naar 37 %. Dat was altijd nog beter dan de omvang van de aanhang voor de SPD, die opinieonderzoeken de partij voor de verkiezingen hadden toegedicht. Volgens de polls was de aanhang van de SPD gedaald tot 32 a 34 %. Toch was dit voor de SPD de slechtste verkiezingsuitslag sinds 1961

De grote verkiezingswinnaar was de partij van de Groenen, die in percentage groeide van 5,6 naar 8,3 en in zetelaantal van 27 naar 42.

In de nieuwe Bondsdag beschikt de coalitie over 269 zetels (was 278) en de oppositie over 228 (was 220). De voorsprong in zetels van de coalitie is dus van 58 naar 41 gedaald.

Het percentage van de coalitiepartijen daalde van 55,8 naar 53,4. Voor bondskanselier Helmut Kohl is dat echter een voldoende comfortabele meerderheid om normaal te kunnen doorregeren.

Dat de liberale minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, in het nieuwe kabinet weer minister van buitenlandse zaken wordt, is door de winst van zijn partij nu wel zeker

Voor Franz-Josef Strauss, de leider van de zusterpartij van de CDU, de Beierse CSU, is dat een hard gelag, Zijn wens was de ministerspost van Genscher te kunnen over nemen. Binnen de christen-democratische groepering verloor Strauss' partij verhoudingsgewijs meer dan de CDU van Kohl.

De CSU ging van 10.6 procent met 53 zetels in 1983 naar 9,8 procent nu met 49 zetels, de CDU daalde van 38.1 procent met 191 zetels naar 34,5 procent met 174 zetels In de Bondsdag treden de afgevaardigden van beide christelijke partijen als eén tractie op

Een groot succes was de verkiezingsuitslag voor minister van buitenlandse zaken Genscher. In de laatste twee weken voor de verkiezingen is het thema buitenlandse zaken in de interesse van de kiezers sterk naar voren gekomen. In het bijzonder de angst voor pogingen van Strauss om de ontspanningspolitiek tegenover de Oosteuropese landen op losse schroeven te zetten, deed veel christen-democratische kiezers overlopen naar de liberalen van Genscher.

Uit verkiezingsanalyses blijkt dat 830.000 mensen die de vorige keer CDU stemden nu FDP kozen. Daarnaast bleven nog eens 900.000 CDU-stemmers thuis en liepen een miljoeri rnensen over naar de SPD, maar daarvoor kreeg de CDU van de sociaaldemocraten een half miljoen stemmen terug.

De CDU verloor in het gehele land stemmen, de SPD moest in het bijzonder verliezen incasseren in de grote steden

Als oorzaak voor het slechte resultaat van de christen-democraten wordt het lage opkomstpercentage aangegeven (van 89,1 in 1983 naar 84,4 deze keer), de reeds genoemde overloop naar de liberalen en de gedachte dat de roalitie toch wel in stand zou blijven

Opmerkingen van Kohl over de vermeende aanwezigheid van concentratiekampen in de DDR en zijn vergelijking tussen Sowjet-leider Gorbatsjow en Hitlers propaganda-minister Goebhels hebben blijkbaar geen goed gedaan aan het imago van Helmut Kohl

Kohl gaf op de verkiezingsavond toe een verlies te hebben geleden ,,dat van

De uitslag van de verkiezingen voor de Bondsdag was als volgt:

	1987		1983	
	%	zetels	%	zetels
Opkomst	84,4		89.1	
CDU	34.5	174	38,2	191
CSU	9,8	49	10,6	53
CDU CSU	44.3	223	48,8	244
SPD	37	186	38,2	193
FDP	9,1	46	7	34
Groenen	8,3	42	5,6	27
Overigen	1,3	—	0.4	—

Vooraanstaande vertegenwoordigers van de Groenen, Petra Kelly (l.) en Otto Schily, tonen hun vreugde over de behaalde verkiezingsresultaten.

Weekblad 56ste jaargang No. 2880. pag 42151-42166

deze grootte niemand had verwacht". Wij zijn ,,natuurlijk niet tevreden met het resultaat", voegde hij eraan toe, maar het verkiezingsdoel om de ,,coalitie van het midden" te kunnen voortzetten was bereikt, zei hij.

Minister Genscher zag in de uitslag een bevestiging van de politieke lijn van de FDP als ,,partij van de vooruitgang en de vrede".

SPD-lijstaanvoerder Johannes Rau was vooral verheugd over het feit dat de SPD niet de voorspelde grote nederlaag had geleden en SPD-voorzitter Willy Brandt vond dat het verlies van de partij ,,inelk geval niet op rekening van Johannes Rau kan worden geschreven".

Een van de woordvoerders van de Groenen, Lukas Beckmann, zag in de winst van zijn partij ,,een bevestiging van de totale buitenparlementaire beweging."

Strauss ten slotte was van mening dat als consequentie van de uitslag de politiek van de bondsregering ,,pakkender, geprofileerder en uitgesprokener" moet worden. De CSU had eronder geleden, zei hij, dat zij voor ,,bepaalde ongerijmdheden" van de Bonner politiek verantwoordelijk werd gemaakt en in ,,het verliesproces werd betrokken".

Uitslagen per deelstaat

Hierna volgt een overzicht van de uitslagen van de Bondsdagverkiezingen, uitgesplitst naar deelstaat. Alleen de stemmenpercentages worden gegeven van de partijen, die zetels in de Bondsdag hebben verworven.

Sleeswijk-Holstein

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1983 %
Opkomst	84,4	89,2	84,8
CDU	42	46,5	49
SPD	39,8	41,7	43,7
FDP	9,4	6,3	2,2
Groenen	8	5,2	3,6

Nedersaksen

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983	Landdag 1986 %
Opkomst	85,1	89,6	77,3
CDU	41,5	45,6	44,3
SPD	41,4	41,3	42,1
FDP	8,8	6,9	6
Groenen	7,5	5,7	7,1

Noordrijnland-Westfalen

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1985 %
Opkomst	85.4	89,5	75,2
CDU	40,1	45,2	36,5
SPD	43,2	42,8	52,1
FDP	8,4	6,4	6
Groenen	7,5	5,2	4,6

Hamburg

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1986 %
Opkomst	83	88,7	77,8
CDU	37,4	37,6	41,9
SPD	41,2	47,4	41,7
FDP	9,6	6,3	4,8
Groenen	11	8,2	10.4

Bremen

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1983 %
Opkomst	82,9	88,3	79,7
CDU	28,9	34,2	33,3
SPD	46,5	48,7	51,3
FDP	8,8	6,5	4,6
Groenen	14,5	9,7	5,4

Hessen

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1983 %
Opkomst	85,8	90,2	83,5
CDU	41,3	44,3	39,4
SPD	38,7	41.6	46,2
FDP	9,1	7,6	7.6
Groenen	9,4	6	5,9

Rijnland-Palts

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1983 %
Opkomst	87	90.4	90,4
CDU	45,1	49,6	51,9
SPD	37	38,4	39,6
FDP	9.1	7	3,5
Groenen	7,5	4.5	4,5

Baden-Württemberg

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 Y"	Landdag 1984 %
Opkomst	83,1	88,4	71.2
CDU	46,7	52,6	51,9
SPD	29,3	31,1	32,4
FDP	12	9	7,2
Groenen	10	6,8	8

Beieren

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1986 %
Opkomst	81,8	87,6	70,1
CSU	55,2	59,5	55,8
SPD	27	28,9	27,5
FDP	8,1	6,2	3,8
Groenen	7,7	4,7	7,5

Saarland

	Bondsdag 1987 %	Bondsdag 1983 %	Landdag 1985 %
Opkomst	87,5	90,6	85,9
CDU	41,2	44,8	37,3
SPD	43,5	43,5	49,2
FDP	6,9	6	10
Groenen	7,1	4,8	2.5

Consequenties verkiezingsuitslag voor CDU/CSU en voor verhoudingen binnen de coalitie

De correspondent in de Bondsrepubliek Duitsland van het NRC/H'blad gaf in de krant van 26 jan. aandacht aan de consequenties, die de verkiezingsuitslag van 25 jan. zou kunnen hebben voor de christen-democratische combinatie CDU/CSU alsmede voor de coalitie van CDU/CSU en de liberale FDP. Het volgende is daaraan ontleend.

Met een roodaangelopen gezicht, moeizaam sprekend en naar de grond kijkend, verscheen de Beierse CSU-leider Franz-Josef Strauss op de verkiezingsavond pas helemaal aan het einde in de ..Bonner Runde", het traditionele rechtstreekse tv-debat van de partijvoorzitters op de verkiezingsavond. Het eerste deel van de uitzending had Strauss verstek laten gaan; hij had geweigerd om mee te doen.

De 72-jarige politicus, geeerd en verguisd in zijn land en ver daarbuiten, had het zichtbaar moeilijk. Zijn droom om zijn politieke carrière te kunnen afsluiten met het ministerschap van huitcnlandse zaken, een post waarvan hij zelf vindt er de best beschikbare man voor te zijn, was vervlogen.

De christen-democraten hebben zo'n harde klap bij de verkiezingen opgelopen en de liberalen hebben hun positie binnen de coalitie zodanig versterkt, dat Strauss' kans om Hans-Dietrich Genscher van diens stoel te dringen vrijwel nihil is. Franz-Josef Strauss zal geen grote rol meer spelen in de politiek van de Bondsrepubliek en dat besefte hij in de avond van 25 jan ook zelf

Het tragische is dat het politieke dier Strauss. die doorgaans politieke ontwikkelingen al ver tevoren ruikt, die ontwikkeling nog grotendeels aan zichzelf te wijten heeft ook. In een poging om uiterst rechtse kiezers in Beleren terug te winnen en af te houden van hun neiging om over te lopen naar een nieuwe reactionaire splinterpartij (bij de deelstaatverkiezingen enkele maanden geleden behaalde deze groep, genaamd De Republikeinen, 3 procent) had Strauss in een laat stadium van de verkiezingscampagne de ontspanningspolitiek op losse schroeven gezet

Aan de ,,illusionaire ontspanningspolitiek" aan de jaren zeventig zou zijn partij niet meer meedoen. liet hij zijn stadhouder in Bonn. Theo Waigel, zeggen. Daarmee bood hij Genschers FDP een prachtige gelegenheid zich te profi-Ieren. te meer daar Genscher tijdens zijn dertienjarig ministerschap op buitenlandse zaken een aanzienlijk aandeel heeft gehad in het vorm geven aan de Ostpolitik.

Daartoe uitgenodigd door het Duitse kiessysteem met twee stemmen, van welke de eerste de plaatselijke of regionale kandidaat geldt en de tweede op de landelijke partij wordt uitgebracht, liepen zeer veel CDU-kiezers naar de FDP over, dat wil zeggen zij splitsten hun stem; de eerste voor de plaatselijke CDU-kandidaat. dc tweede voor de FDP als partij.

Voor de definitieve bepaling van de verhoudingen in de Bondsdag is de tweede stem echter de belangrijkste, aan de hand daarvan wordt het verdelingspercentage en het zeteltal bepaald.

Strauss' nogal wilde actie ter blokkering van nieuwe politieke initiatieven in Oosteuropese richting kwam op 22 jan in het rechtstreekse tv-debat van de partijleiders nog duidelijk tot uitdrukkiiig Hij raakte in een hevig twistgesprek over de ontspanningspolitiek niet FDP-voorzitter Bangemann

Helmut Kohl heeft in hetzelfde debat blijkbaar onvoldoende duidelijk kunnen maken dat hii Strauss op dit punt wel in toom kon houden, ondanks zijn uitspraken dat de akkoorden de zijn gesloten tussen de Bondsrepubliek en de DDR. Polen en de Sowjet-Unie geldig zijn

De FDP noemt deze verdragen .,politiek bindend", een term die Strauss echter in strijd zei te achten met de Grondwet Bij zijn CSU wordt de terni politiek bindend uitgelegd als een blokkade van het streven naar hereniging van Duitsland. omdat daardoor naar baar mening de bestaande grenzen tussen de heide Duitslanden en tussen de DDR en de voormalige Duitse gebieden in Polen en de Sowjet-Unie zouden worden erkend.

Een ruk naar rechts zijn deze verkiezingen dus niet geworden. zoals velen hadden gevreesd. Ook de parolen over nationale trots en een ,,hernieuwd nationaal bewustzijn" (Kohl).die vanuit CDU en CSU ir. de verkiezingsstrijd waren geworpen, hebben blijkbaar loch -minder weerklank gevonden bij de kiezers dan de gebruikers van de termen ervan hadden gehoopt.

Strauss gebruikte in zijn verkiezingsredes daarnaast begrippen als ..uittreden uit de schaduw van de nazi-tijd".

Hoewel de bestaande coalitie weer een voldoende meerderheid heeft verwacht men in Bonn dat de coalitiebesprekingen wel enige tijd in beslag zullen nemen.

De liberalen zullen hun versterkte terugkeer uit de verkiezingen in klinkende munt willen omzetten. In de eerste plaats zal dat gebeuren op het terrein van de al genoemde ontspanningspolitiek.

Daarnaast heeft de FDP twee grote wensen op haar lijstje: een zo groot mogelijke belastingverlaging (er wordt gesproken over 45 miljard mark) en een totale afschaffing van de subsidies voor (noodlijdende) bedrijven. Wat dat laatste betreft willen de liberalen geheel terug naar de vrije markt-economie terwijl binnen de CDU een sterke stroming bestaat die uit het oogpunt van instandhouding van werkgelegenheid een deel van de subsidies wil handhaven.

CSU-voorzitter en minister-president van Beieren Franz-Josef Strauss (l.) met bondskanselier en CDU-voorzitter Helmut Kohl op een CSU-bijeenkomst in december vorig jaar.

Martin Bangemann (r.). voorzitter van de FDP en minister van economische zaken in het kabinet-Kohl, toast met zijn voorganger als partijvoorzitter. minister van buitenlandse zaken en vicekanselier Hans-Dietrich Genscher, bij het bekend worden van de verkiezingsuitslagen.

Ook op het punt van de belastingverlaging bestaan verschillen van mening tussen de christen-democraten en de liberalen: de liberalen willen de verlaging vooral ten goede doen komen aan het bedrijfsleven en aan actieve, meer dan gemiddeld verdienende particulieren.

Bij de CDU bestaat een stroming. geleid door minister van werkgelegenheid Norbert Blum en CDU-secretaris-generaal Heiner Geissler, die in het bijzonder de grote gezinnen en de lagere inkomens van de verlaging wil doen profiteren. Het is mogelijk dat deze stroming nu tegenover de liberalen zwakker is komen te staan.

Ten slotte is een belangrijk punt in de coalitie-onderhandelingen de binnenlandse veiligheid. De CSU heeft aangekondigd het punt van de zogeheten kroongetuige opnieuw aan de orde te zullen stellen. Dat is de voorgestelde regeling waarbij terroristen die hun kameraden verraden strafvrijheid en een nieuwe identiteit krijgen.
Bij een eerdere poging het afgelopen jaar werden de liberale ministers, die al met het voorstel akkoord wilden gaan, teruggeroepen door het FDP-congres, als gevolg waarvan de regeling niet kon worden ingevoerd
Rechtse kringen binnen de CDU/CSU konden toen wel strengere maatregelen binnenhalen tegen militante demonstranten, die nu als bijna-terroristen mogen worden behandeld. Als dat punt nu weer ter tafel komt zal er vrijwel zeker tussen FDP en CSU nauwelijks een compromis mogelijk zijn.
Strauss zei in de avond van 25 jan, op de Duitse tv dat hij zijn consequenties zal trekken uit de verkiezingsuitslag. Bij hem betekent dat niet dat hij zich als gevolg van zijn verlies nu bescheidener zal opstellen. Integendeel. een verliezende Strauss is gevaarlijker dan een die winst heeft gemaakt. Helmut Kohl zal al zijn politieke ervaring nodig hebben om uit die strijd met een werkbaar regeringsprogramma tevoorschijn te komen.

Gevolgen voor SPD en betrekkingen tussen SPD en Groenen

In het *NRC/H'blad* van 27 jan. ging de *correspondent van dit dagblad in Bonn nader in op de mogelijke gevolgen van de verkiezingsuitslag voor de SPD en de relatie* tussen SPD *en Groenen.* Zijn *betoog luidde aldus:*

De meest gevraagde politicus in Bonn was op 26 jan. de SPD-minister-president Oskar Lafontaine van de deelstaat Saarland. Bij tv-teams en bij de vele honderden Duitse correspondenten ging hij van hand tot hand. Niemand leek zich nog te kunnen voorstellen dat de 44-jarige vertegenwoordiger van de linkervleugel van de SPD volgend jaar januari niét de opvolger wordt van partijvoorzitter Willy Brandt.
Toen in de loop van de dag Johannes Rau ook nog verklaarde niet voor die functie beschikbaar te zijn. leek het helemaal vast te staan: Oskar Lafontaine wordt de volgende kanselierskandidaat van de SPD en misschien wel de volgende bondskanselier van het land.
De uit Saarlouis afkomstige politicus. die bij de jezuïeten op school ging en later natuurkunde studeerde. kan daarbij zelfs op de steun rekenen van 56-jarige Rau, ondanks het feit dat deze binnen de sociaal-democratische partij een duidelijk andere. minder radicale politiek voorstaat dan Lafontaine.
Bijna demonstratief kwamen de beide minister-presidenten. elk in hun deelstaat regerend met absolute meerderheid. tegelijkertijd aan bij het SPD-hoofdkwartier in de Westduitse hoofdstad, waar het hoofdbestuur van de partij bijeen kwam. In de zittingszaal praatte men over de oorzaken van de verloren verkiezing - de partij zakte van 38.2 naar 37 procent - buiten werden slechts vragen gesteld over de opvolging van Willy Brandt.
Lafontaine zelf hield zich op de vlakte. In de ,,komende maanden". zei hij, zou wel duidelijk worden welke richting de discussie binnen de partij opging.
Hij maakte echter onmiddellijk duidelijk wat voor een politiek van hem te verwachten is: tegen raketten en SDI. tegen de NAVO als geheel, vóór een radicale werkgelegenheidspolitiek bijvoorbeeld.
En, de belangrijkste vraag voor de SPD op dit moment, Lafontaine sluit een coalitie met de Groenen niet uit: ,,Op één punt heb ik steeds een duidelijk ander accent gezet dan Johannes Rau. Een uitspraak dat met de Groenen geen coalitie mogelijk is en ook onder geen enkele voorwaarde zal zijn, acht ik fout "
Daarmee geeft Lafontaine impliciet een verklaring voor het verlies van de SPD en reeksen kopstukken uit de partij die Rau tot nu toe waren gevolgd in zijn absolute blokkade tegenover de Groenen. bleken op **26** jan. ineens bijgedraaid. De Groenen zijn voor de sociaal-democratische leiders salonfähig geworden en in Oskar Lafontaine lijken zij de man te zien die het beste in staat is om deze ongeregelde groepering bij een eventuele samenwerking in toom te houden.
Op een persconferentiedie hij in de middag van **26** jan. gaf in het totaal uitpuilende gebouw van de Saarlandse vertegenwoordiging in Bonn bleek echter dat Lafontaine niet per se een coalitie met de Groenen nastreeft. Maar: ..Wij hebben nier een parlementair systeem en àai functioneert principieel alleen als alle partijen bereid zijn met elkaar regeringsverantwoording te dragen."
Als men een coalitie met de Groenen niet uitsluit. zo redeneert Lafontaine, is dat een basis voor de vraag aan hen of zij bereid zijn regeringsverantwoordelijkheid op zich te nemen.
Want, aldus de Saarlandse niinister-president, ,,in de afgelopen verkiezingsstrijd hebben we hun die vraag geschonken We hebben hen er niet toe gedwongen de interne strijd uit te vechten wat voor een partij ze uiteindelijk zijn, een van realo's of van fundi's, van mensen die tot een coalitie bereid zijn of die alleen buitenparlementaire acties willen ondersteunen".
In Saarland heeft Lafontaine deze methode drie jaar geleden zelf beproefd. Hij vroeg de Groenen voor de verkiezingen of ze bereid waren met hem te regeren: ze weigerden Daarop kreeg Lafontaine een absolute meerderheid en bleven de Groenen onder de vijfprocents kiesdrempels.

,,DeSPD moet vrij, open en zonder voorbehoud op de Groenen afstappen. Dat willen de Groenen toch zo graag. Het wordt dan zeer interessant om te zien wie bij hen de strijd gaat winnen".
Een van de sterkste ondersteuners van deze tactiek binnen de SPD. het hoofdbestuurslid Erhard Eppler. die al boeken over milieuthema's schreef toen de Groenen nog niet bestonden, ziet de Groenen als een product van de sociaal-liberale coalities van de jaren zeventig. De sociaal-democraten moeten nu die beweging op haar bestendigheid testen.
Eppler: ,,De Groenen worden nu óf een echte partij, die dus ook bereid is coalities aan te gaan, óf ze doen dat niet. In dat laatste geval zullen ze uiteindelijk weer verdwijnen, want je kunt niet anti-partijen partij zijn en macht hebben gekregen en vervolgens blijven weigeren deze macht uit te oefenen."
De enige op dit moment zichtbare serieuze tegenkandidaat tegen Lafontaine als de nieuwe leider van de SPD zou fractievoorzitter Hans-Jochen Vogel kunnen zijn. Ondanks zijn stijve uiterlijk en schoolmeesterachtige optreden heeft hij binnen de leiderskring van de SPD veel goodwill door zijn loyaliteit en verpletterende ijver.
Vogel zelf ontliep op 26 jan. iedereen; hij wilde niet eens vragen beantwoorden over de verkiezingsuitslag Of hij bereid zou zijn met de Groenen samen te werken? Daaraan twijfelt niemand in Bonn. Hans-Jochen Vogel is een uiterst flexibel politicus, die zonder moeite de zwaai heeft gemaakt van de pro-raketten politiek van Helmut Sehmidt naar een anti-raketbeleid.
De sterkste tegenstand binnen de SPD tegen samenwerking met de alternatieven komt van vakbondszijde. De voorzitter van de mijnwerkersbond Klaus Niggemeier, SPD-bestuurslid, liet op 26 jan. 's avonds al weten verzet te zullen organiseren tegen samenwerking met de alternatieve partij ,,omdat ze uit de industriële maatschappij willen stappen en van moderne technologieën willen afzien"
Bij de Groenen zelf ten slotte bleek op **26** jan. dat men de bui van toenaderingspogingen van SPD-zijde al ziet hangen. Een van de felste tegenstanders van samenwerking met de soci-

aal-democraten. lid van het driepermons-voorzittcrscoilectief Rainer Trampert, zei dat alleen met de SPD kan worden samengewerkt als deze zich .,totaalherstructureert ' Aan met de mond beleden aanhankelijkheidsbetuigingen van de SPD had hij niets. zei hij ,.de SPD moet met een radicaal ander programma komen"
De SPD lonkt naar de Groenen. dezen verhogen onmiddellijk hun prijs.

Perscommentaren

Citaten uit perscommentaren n.a.v. de Westduitse verkiezingsuitslag leveren het volgende beeld op:

Het NRC/H'blad van 26 jan. schreef in een hoofdartikel
De Duitse Kiezer heeft gisicreri gesproken en opnieuw zijn bijdrage tot het imago van Duitse stabiliteit geleverd Helmut Kohl blijft bondskanselier en de christelijk-liberale coalitie wordt voortgezet. Een andere uitslag zou alle wetten van logica en opinie-onderzoek nok hebben gelogenstraft. Het land toont sedert enkele jaren een glanzende economische balans en grote, meeslepende onderwerpen staan niet op de agenda. Dus sloot een tevreden kiezer zich bij een tevreden regering aan. die de afgelopen jaren met de kracht van de passiviteit de conjunctuur.-hausse haar werk heeft laten doen.
,,Weiter so, Deutschland" stond in het campagne-vaandel van Helmut Kohl en daarmee was alles ook wel zo ongeveer gezegd. De campagnes zelf werden derhalve door een neurotische verveeldheid gekenmerkt. De partijen hadden de kiezer niet zoveel inhoudelijke stof tot discussie te bieden en naarmate politieke boodschappen minder lading hebben. wordt de verpakking vaak bonter. De christen-democraten hadden in een uiterst professionele campagne een wervelwind van optimisme en identificatie tussen Kohl en kiezer geënsceneerd, zodat het bij massale bijeenkomsten soms leek alsof de verkiezingsoverwinning al werd gevierd. Speculaties over een absolute christen-democratische meerderheid deden zelfs de ronde, ook al leert de ervaring dat zulks in de Bondsrepubliek praktisch uitgesloten is en dat zulke geruchten alleen al goed zijn voor extra stemmen aan de partij die zijn bestaan welhaast te danken heeft aan 's lands afkeer van absolute meerderheden, de liberale FDP.

Desalniettemin is de uitslag van gisteren een verrassing Een verlies van 21 zetels voor de CDU/CSU had niemand verwacht en de stralende winnaar tot gisteren, Helmut Kohl. weet sinds gisteravond dat het niet voldoende is om zichzelf en zijn landgenoten te prijzen voor het bereikte bruto nationaal produkt. Het lijkt alsof de kiezer tekenen van zelfgenoegzaamheid de kop heeft willen indrukken. Een aangename bijkomstigheid is ook dat het nationaal-conservatieve geluid van de laatste weken uit CDU- en CSC-kringen kennelijk niet is gehonoreerd.
Het protest van de Westduitse kiezer tegen de voorswelbaarheid van zijn gedrag was subtiel. Het is onder meer een signaal aan de huidige coalitie om de Ostpolitik niet te laten verschrompelen tot louter lippendienst. De overzichtelijke schablonen van Helmut Kohl met zijn vlotte vergelijkingen tussen het huidige Oost-Europa en het vroegere nazi-Duitsland, houden te weinig rekening met de fundamentele behoefte in de Bondsrepubliek aan zo goed mogelijke betrekkingen met Oost-Europa. Ontspariningspolitiek mag dan wellicht elders een verouderd begrip zijn. in West-Duitsland draagt het bij tot de cohesie van het land. Een bezwerende en corrigerende Hans-Dietrich Genscher blijft nu in elk geval iri de buurt
Verbittering is er in het Beierse kamp. al moet er meteen aan worden toegevoegd dat liet hier om systematische verbittering gaat: als de CSU successen hoekt. klopt men er zich tevreden op

De top van de SPD voor de aanvang van een partijhestuursvergadering op 26 januari n.a.v. de uitslag van de verkiezingen voor de Bondsdag een dag eerder. Staande de lijsttrekker van de SPD hij deze verkiezingen. Johannes Rau. Zittend l. Jochcn Vogel. voorzitter van de SPD-Bondsdagfractie, en partijvoorzitter Willy Brandt.

de borst en als het slecht gaat. heeft ..Bonn˘ de schuld. Met dit interpretatie-schema heeft de CSU het tot een ongekend regionaal machtsblok gebracht. maar daarmee zijn ook tevens de grenzen getrokken. De 72-jarige Strauss heeft dat gisteravond luidkeels mokkend en stampend, maar toch bepaald niet voor de eerste keer in zijn indrukwekkende politieke loopbaan mogen ervaren.
Een alternatief voor het subtiele protest van gisteren had de Westduitse kiezer eigenlijk niet. De aloude Genossen-partij bevindt zich in een diepe, structurele crisis. De traditionele arbeider klampt zich aan het behoud van economische groei en verzorgingsstaat vast. De post-industriele SPD-er wordt bij het horen van het moord ,,vooruitgang" om te beginnen achterdochtig en slaat vervolgens aan het filosoferen over nieuwe economische eri sociale samenlevingsvormen. Sommige ideeën zijn niet oninteressant. maar het hele beeld is zo verwarrend en onrijp dat de Westduitse sociaaldemocratie nog lang niet aan regeringsverantoordelijkheid toe is. De braaf ploeterende Johannes Rau heeft deze verwarring zo goed en zo kwaad als dit ging met zijn predikantenharmonie weten te bedekken. Maar feit bleef en 'blijft dat de SPD een halfslachtig sociaal-economisch program en een zonderling veiligheidsbeleid te bieden heeft - een veiligheidsbeleid dat de Bondsrepubliek slechts moeilijkheden in het westelijk bondgenootschap zou bereiden. Bij dit alles komt ook nog dat de SPD al jaren de culturele hegemonie heeft verloren. De partij is niet ,.modern". wordt niet met nieuwe. originele ideeën geïdentificeerd en kan zich nauwelijks nog warmen aan het Westduitse intellectuele milieu. Duitse schrijvers gaan al lang niet meer op pad om voor de SPD te werven.
Als zij al gaan dan is het meer en meer voor de Groenen. die het ware protest tegen de gevestigde partijen vertegenwoordigen
Helmut Kohl. gaat dus verder: ,,Weiter So, Deutschland"? Voor zover mogelijk wel, zo mag worden aangenomen, maar de grenzen zijn in zicht. De fenomenale economische successen van de Bondsrepubliek dwingen het land tot meet internationale verantwoordelijkheid. En dat in een periode waarin de Bondsrepubliek ondrr actieve aanvoering van Helrnut Kohl juist bezig is zich meer niet zichzelf dan met de buitenwereld bezig te houden.
Hegemoniaal provincialisme zou de Bondsrepubliek al snel iii een isolement brengen en daarmee is een land. dat produkt. peiler. rn probleem tegelijk is van het Westen. niet gediend en Europa evenmin In zoverre moet Helmut Kohl na vier jaar nog bewijzen dat hij nieer is dan een andeischatte woekeraar met hiiisrnarht. dat hij meer kan zijn dan de chefverwarming van het Duitse gemoed en dat hij nieer belichaamt dan de sublimatie van Otto Normalverbraucher.
Lr Monde. 27-1; hoofdartikel.
West-Duitslands Europese partners hebben een goede reden om zich over de uitslag van de Bondsdagverkiezingen te verheugen. De Duitse kiezers hebben de CDU-leuze .,doorgaan" in feite ter harte genomen De stembus hreft positieve punten opgeleverd en ondubbelzinnige waarschuwingen gegeven
De coalitie kan voortgaan. maai moet oppassen dat ze zich iiirt te ver op het rechts-nationalistische pad begeeft Dat slaat ook op de mep die uitgedeeld is aan de CSU van Franz Josef Strauss, die zich tijdens de campagne aan pocherij en harde aanvallen op Genschers liberale FDP te buiten ging.
Kohl heeft de indruk gewekt niet ongevoelig te zijn voor de argumenten van zijn rechtervleugel, met name voor wat betreft de Oostbetrekkingen en hei opkomen voor dc Duitse belangen op het internationale toneel. Hij zal zijn koers moeten aanpassen.
De overwinning van de CDU/CSU-FDP-coalitie is geen persoonlijk succes voor Kohl. rnaar eerder voor indrukwekkende bewindslieden als minister van financiën Stoltenberg en zijn collega van buitenlandse zaken Genscher De kiezers hebben allereerst het economische succes van de BRD gehonoreerd. d.w.z. de rigoreuze aanpak van de openbare financiën. wat gebeurde in een gunstige internationale conjunctuur. Ten tweede heeft Bonn de essentiële buitenlands-politieke opties overeind kunnen houden. Het onweerspreekbare succes van de FDP. die haar belangrijke invloed ook op het toekomstige kabinet kan handhaven. is voor Moskou en Parijs bevredigend.
De Duitse kiezers hebben de SPD niet aan de macht gebracht. maar daaruit concluderen dat de sociaal-democraten uitgeschakeld zijn. is voorbarig.

De kiezers hebben de SPD in een positie gelaten, die verzekert dat het niet tot het harde liberalisme komt dat sommige werkgeversmilieus wensen. De oppositie. waarbij de Groenen hun positie hebben versterkt. is voldoende sterk om bij toekomstige keuzen van de regering tegenwicht te bieden.
Men moet nu afwachten of de Bondsrepubliek zich binnen de EG harder gaat opstellen t.a.v. zaken als milieubehoud en de verdediging van de belangen van de boeren en van de Westduitse staalindustrie.
Kohl zal in de komende vier jaar zijn regeercapaciteiten opnieuw moeten bewijzen. Hij zal rekening moeten houden met de diversiteit van de publieke opinie, wil hij voorkomen dat de FDP van partner gaat wisselen, met name nu de Groenen in het parlement aanwezig zijn
De FDP heeft in het voorjaar de gelegenheid zich bij de regionale verkiezingen te manifesteren Het geduld van de kiezers met Kohl, die weinig charisma heeft maar niet van gezond verstand verstoken is. kan snel uitgeput raken als de bondskanselier subtiele politieke en economische evenwichten verstoort. die het functioneren van de Bondsrepubliek mogelijk maken
Henri de Bresson schrijft iii Le Monde 27-1 vanuit Bonn, dat de Groenen zieh nu hecht in de Bondsdag genesteld hebben en met name in alle grote steden hun positie konden versterken. Dat schept voor alle andere partijen problemen. omdat de Groenen nu aanwezig zullen zijn in alle Bondsdagcommissies. ook in de cominissie die toezicht uitoefent op de geheime diensten. De aanwezigheid van de Groenen kan eventueel ook de wippositie van de FDP gaan aantasten

ROEMENIË

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. VERSNELDE AFLOSSING WESTERSE SCHULDEN. ERNSTIGE PROBLEMEN IN LANDBOUW- EN ENERGIESECTOR

In het blad Le *Courrier* des *Pays* de *L'Est* verscheen in dec. 1985 de volgende beschouwing van E. Lhomel over de moeilijkheden waar de Roemeense economie mee te kampen had:

Niettegenstaande een spectaculaire gezondmaking van de externe betalings- en schuldpositie die in internationale financiële kringen veel bewondering heeft gewekt, schijnt Roemenië in 1985 een land dat meer dan ooit tevoren in een crisissituatie verkeert. Vier jaren van ongekende bestedingsbeperking hebben de binnenlandse economische moeilijkheden alleen maar nog verder verergerd. Immers, de Roemeense autoriteiten hebben van de vier laatste jaren van de terugbetaling van de buitenlandse schuld een ware obsessie gemaakt, waarvoor elk ander economisch of sociaal desideratum moest wijken. Daarbij zijn er, bij gebrek aan een weloverwogen strategie, een aantal maatregelen genomen die buitengewoon schadelijk zijn gebleken voor het produktieniveau en de levensstandaard van de bevolking.

Een chronologische beschouwing van de gebeurtenissen in de periode 1980-85 leert dat eind 1980 een betalingsbalanstekort van 2,4 miljard dollar per jaar was ontstaan (d.w.z. 4.2% van het BNP) bij een buitenlandse schuld van 12 miljard dollar, waarvan 407r op korte termijn. Overleg met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) in 1981 leidde tot een herstructurering van de schuld op korte termijn en het toekennen van twee leningen: één van 195 miljoen dollar (trekkingsrecht) en één van 1.2 miljard dollar (betalingsbalanshulp, gebonden aan een stabilisatieprogramma), welke laatste lening echter tot nader order bevroren werd totdat Roemenië nog ontbrekende gegevens had verschaft. In juli 1982 werden onderhandelingen over een nieuwe schuldenovereenkomst geopend en eind 1982 werd de eerste tranche ad 500 miljoen dollar van de bevroren lening vrijgegeven.

Ten gevolge van reeds in juli 1981 genomen binnenlandse economische maatregelen (i.c. beperking consumentenkrediet. nieuwe belastingen, energiebesparing, verhoging van bepaalde tarieven en instelling van distributie van bepaalde voedingsmiddelen zoals olie, suiker, meel er, rijst) kon reeds eind 1982 een overschot op de handelsbalans ad 1.8 miljard dollar en op de betalingsbalans ad 650 miljoen dollar verkregen worden.

Om dit laatste doel te bereiken waren tevens buitengewoun drastische externe maatregelen genomen. zoals toewijzing van deviezen voor import ter waarde van slechts 60% van die van 1980 (waardoor echter tevens de export met 26% verminderde vergeleken met 19811: ook werden de kunstmatig laaggehouden electriciteits- en andere brandstofprijzen met resp. 25 en 300% tot een meer realistisch niveau opgetrokken.

In 1983 nam Roemenië nieuwe tranches op het IMF-krediet op. zegde toe de buitenlandse schuld nog verder te verminderen en devalueerde de Hoemeense munt driemaal achtereen, met als resultaat dat de buitenlandse schuld in december 1984 tot 7.3 miljard dollar verminderd was. twee

Nadat Roemenië eind 1983 reeds geweigerd had de energieprijzen nog verder te verhogen (zoals door het IMF was gevraagd) en afgezien had van het opnemen van de laatste tranche ad 285 miljoen dollar van de IMF-lening, wees Ceaucescu in november 1984 het „diktaat" van het IMF formeel af en weigerde alle verdere door het IMF gevraagde maatregelen te nemen. Terugblikkend op de samenwerking tussen Roemenië en het IMF en de breuk die daarin in 1984 is opgetreden kan men stellen dat het IMF snel vastgelopen is op de hypercentralisatie van de Roemeense economie en de totale afkerigheid van de leiders om enige soepelheid in de economische structuur te brengen. Met name bleken deze absoluut niet bereid om gebruik te maken van het prijsmechanisme om het toenemende gebrek aan evenwicht tussen vraag en aanbod te herstellen.

Daarvoor zijn echter een aantal redenen aan te voeren:

1. Handhaving van de stabiliteit van de prijzen werd opnieuw als permanente doelstelling van de Roemeense regering bevestigd, waaraan een even hoge prioriteit werd toegekend als aan de terugbetaling van de buitenlandse schuld.
2. Verhoging van de landbouwprijzen en aanmoediging van de particuliere landbouwsector werd door de Roemeense regering principieel van de hand gewezen. De daaruit gevolgde verslechtering van de interne bevoorradingssituatie in 1984 en 1985 moet daarom geweten worden, enerzijds aan passief verzet van de boeren, en anderzijds aan het streven van de regering om een zo groot mogelijk deel van de landbouwproduktie voor export te bestemmen
3. Overstappen van de trekpaarden van de Roemeense economie nl. de petrochemie en de metallurgie op industrieën met een grotere toegevoegde waarde. zoals door het IMF aanbevolen, zou neerkomen op verraad aan de economische keuzen die in de laren 1965-70 werden gedaan en het „ceausisme" van één van ziin grootste troeven beroven, nl. mobilisatie van de bevolking op het thema van een onafhankelijke industriële basis in tegenstelling tot de vroegere Sowjet-plannen om het Roemeense landbouwpotentieel verder te ontwikkelen en Roemenië tot graanschuur van de COMECON te maken.
4. Blijkens een rede voor het dertiende congres van de Roemeense communistische partij in november 1984 heeft Ceausescu wederom de versterkte centralisatie van de Roemeense economie bevestigd en elke afwijking daarvan tot ketterij bestempeld. Dit betekent dat de partijactivisten in de voornaamste (industriële)sectoren oppermachtig blijven en dat van zelffinanciering (van investeringen of toeslagen op het loon) geen sprake zal zijn. Integendeel. het Centrale Comité van de partij heeft op 17 oktober 1985 besloten tot militarisatie van de energiesector, d.w.z. dat naast de directeur een militaire commandant aan het hoofd van de grote energie-produktie-eenheden is geplaatst, die zonodig het leger zal kunnen inzetten. In dit verband moet m-orden opgemerkt dat de energiesector zwaar te lijden heeft gehad van de strenge winter 1984-1985, gevolgd door excessieve droogte, waardoor het streven naar autarkie op energiegebied weer verder naar de toekomst verschoven is, niettegenstaande het feit dat binnen afzienbare tijd de eerste twee tranches van elk 600 megawatt van de eerste Roemeense kerncentrale in bedrijf zullen worden gesteld. Ook heeft Roemenië zich gedwongen gezien nieuwe leningen in het Westen op te nemen voor de financiering van de import van olie (de deviezenreserves bedroegen begin 1985 slechts één maand import!). Daaruit zou overigens niet mogen worden afgeleid dat het absolute hoofddoel van het Roemeense vijfjarenplan 1986-90, nl. integrale terugbetalingvan de gehele buitenlandse schuld, daardoor zou zijn aangetast. Integendeel, dit hoofddoel dient veeleer als alibi voor de handhaving van een harde economische strategie van bestedingsbeperking, wat nog eens door demilitarisatie van de energiesector is onderstreept.

President Nicolae Ceausescu (l.) en zijn vrouw Elena nemen traditionele nieuwjaarswensen in ontvangst van Roemeense kinderen.

Voortzetting geforceerd exportbeleid

Uit het economische plan voor 1986, dat op 18 dec. 1985 door het Roemeense parlement werd goedgekeurd, bleek dat Roemenië van plan was het beleid van geforceerde export, dat reeds geleid had tot dramatische tekorten aan energie en levensmiddelen, voort te zetten. Het beleid had ten doel de buitenlandse schuld van Roemenië, die eind 1985 6,6 miljard dollar beliep, binnen enkele jaren geheel af te betalen, hetgeen volgens Westerse deskundigen neerkwam op „economische nonsens".

Het plan voorzag in een toename van de buitenlandse handelmet 12 tot 15 %,

vooral door een stijging van de export; de import uit het Westen moest zoveel mogelijk worden teruggebracht. Het voorzag bovendien in een stijging van het nationaal inkomen met 10 tot 12%, in een even grote stijging van de indust iële produktie en in een toename van de landbouwproduktie met 6 tot 7%.

De graanproduktie rnoest **31** miljoen ton bedragen. een miljoen ton meer dan het plan voor **1985** had voorgeschreven. (De werkelijke graanproduktie over **1985** bedroeg slechts **20** miljoen tori). De kolenpi-odiiktie moest **69** miljoen ton worden, tegen **64** miljoen ton volgens de plannen var: **1985,** over welk jaar de werkelijke produktie 44 miljoen ton bedroeg.

Achterstand schuldbetalingen

In mei 1986 liet de regering in Boekarest haar Westerse schuldeisers weten niet te kunnen voldoen aan haar schuldbetaling van 300 miljoen dollar De oorzaak daarvan lag volgens Roemenië bij de inkomstenderving, die het land had geleden als gevolg van het EG-verbod op de import van Oosteuropese land- en tuinbouwprodukten na de ramp in de Russische kerncentrale in Tsjernobyl (zie pag. 305 e.v.-1986).

Energiebeperkende maatregelen

Eind 1986 werden in Roemenië opnieuw een aantal maatregelen afgekondigd die er op gericht waren te bezuinigen op het energieverbruik. Evenals in de voorafgaande twee winters moest een belangrijk deel van de energiebesparing door de huishoudens worden opgebracht. Dat betekende niet alleen stroomonderbrekingen elke dag, maar bovendien een verbod op het gebruik van huishoudelijke apparaten als ijskasten, stofzuigers, wasmachines, strijkijzers en centrifuges. Het aantal lampen per woning moest worden beperkt, krachtige lampen door pitjes worden vervangen, en het was verboden in meer dan één kamer het licht aan te steken. Door de vermindering van de druk op het gas konden de meeste woningen niet worden verwarmd en moest worden gekookt op een minuscuul vlammetje.

Ook in bedrijven en kantoren stond de verwarming op een uiterst laag pitje, in winkels mocht geen kunstlicht worden gebruikt, de straatverlichting werd niet meer aangestoken, en vanaf 19 jan. 1987 gold opnieuw een verbod op particulier autoverbruik.

MAATREGELEN TER VERHOGING GEBOORTENCIJFER

In dec. 1985 meldde het persbureau *Agerpres* dat de Roemeense partijleiding nieuwe maatregelen had genomen om het geboortencijfer te verhogen. Zo zou de belasting, die kinderloze echtparen al betaalden. worden verhoogd en zouden grote gezinnen extra financiële bijdragen krijgen. Daarnaast was besloten ,,deverantwoordelijkheid van artsen en functionarissen in de gezondheidssector te vergroten".

In het *NRC/H'blad* van 19-2-1986 schreef Peter Michielsen een toelichting op de nieuwe maatregelen, waaraan het volgende werd ontleend:

Een campagne om de daling van het geboortencijfer een halt toe te roepen is in Roemenië langzamerhand een periodiek verschijnsel geworden Eens in de twee of drie jaar worden de Roemenen geconfronteerd met dergelijke campagnes en met steeds verdergaande maatregelen om net krijgen van kinderen te bevorderen Iii de praktijk blijken die maatregelen echter steeds maar kort of helemaal niet te werken, waarna weer een nieu e campagne wordt gestart.

De Roemeense pers is er nu al weken druk mee Het blad România Libera kopt de reeks met het opschrift ..Kinderen - jeugd en kracht van de natie, nobel antwoord aan de samenleving en de toekomst van het vaderland". Onder die noemer verschijnen dagelijks artikelen met koppen als ,.Mamma. hoe mooi klinkt dit woord". ,,Jonge gezinnen, de trots van het land" of ,,Demissie van de kinderarts". Daarin komen medici aan het woord. of moeders wier belangrijkste probleem lijkt hoe ze hun vijfde kind zullen noemen. of werkneemsters bij kindercrèches.

Het is nu bijna twintig jaar geleden dat Roemenië zich serieus ongerust begon te maken over de daling van het geboortencijfer. In **1966** werd ingegrepen: abortus werd verboden. echtscheidingen werden sterk bemoeilijkt. Abortus was nog slechts toegestaan in gevallen van verkrachting, erfelijke ziekten, gevaar voor de moeder of als zij al vier kinderen had. Illegale abortussen werden zwaar gestraft.

De resultaten waren spectaculair: het aantal echtscheidingen daalde in **1967** van **1.35** tot 0,20 per duizend inwoners, het geboortencijfer steeg van 6,1 naar 18,1 per duizend Roemenen. Maar dat duurde niet lang. Al in 1975 was het aantal echtscheidingen weer opgelopen tot zelfs boven het cijfervan **1966.** In datzelfde jaar was het geboortencijfer van 18,1 weer gedaald tot 10,4 de helft van het geboortencijfer waarnaar van overheidswege wordt gestreefd. Noch de legale abortus, noch de illegale bleek een halt te zijn toegeroepen. In **1984** werd meegedeeld dat **742.000** Roemeense vrouwen het jaar daarvoor zwanger waren geraakt en dat **421.386** van hen - 57 procent - een legale abortus hadden ondergaan. Volgens president en partijleider Ceausescu was maar negen procent van die abortussen op medische gronden te rechtvaardigen geweest. Nog erger was dat het sterftecijfer was gaan stijgen en dat aldus de bevolkingsgroei bleek te zijn afgenomen tot minder dan drie procent per jaar.

Deze cijfers waren in **1984** aanleiding tot vergaande maatregelen, die het niveau van de op overreding gerichte perscampagne verre te boven gingen. Er werden regionale organen opgericht die zich met de supervisie van het geboortegebeuren gingen bezighouden. In sommige gevallen kregen ze militair aandoende benamingen, zoals het ,.Provinciaal Demografisch Commando". Ze kregen vergaande bevoegdheden. Zo worden werkneemsters van fabrieken en kantoren sindsdien verplicht zich elke maand aan een gynaecologisch onderzoek te onderwerpen. Blijkt dat ze zwanger zijn dan wordt hun verdrre begeleiding toevertrouwd aan instanties die er nauw op toezien dat ze geen abortus ondergaan. Vrouwen die. hoewel getrouwd, zeggen dat ze geen kinderen kunnen krijgen worden verplicht zich aan onvruchtbaarheid te laten behandelen.

Niemand is in staat zich aan die onderzoeken te onttrekken, want het bewijs dat men na het onderzoek krijgt moet worden getoond als men aanspraak maakt op andere medische hulp. een tandartsbehandeling of een georganiseerde vakantie. Getrouwde maar kinderloze echtparen betalen al enkele jaren een soort boete in de vorm van een extra belasting van 15 procent van een gemiddeld maandloon.

Al die maatregelen hebben kennelijk niet het gewenste effect gesorteerd. reden voor de huidige campagne Aan de waarschijnlijke redenen voor de tegenvallende voorplantingsdrang wordt in de campagne niet veel aandacht besteed: de pers beperkt zich tot het emotionele effect en tot het prijzen van de aanwezige voorzieningen voor kinderen. Als overal in Oost-Europa heeft de daling van het geboortencijfer onder andere te maken met de snelle urbanisatie en industrialisatie en de door het tekort aan arbeidskrachten gestimuleerde mogelijkheden voor vrouwen om carrière te maken - mogelijkheden die doorgaans veel groter zijn dan in West-Europa

Daarnaast is er echter nog een specifiek Roemeense factor. Het levenspeil is sinds **1980** aanzienlijk gedaald Dat betreft zowel de lonen als het verzorgingsniveau. Babyvoedsel, melk, boter. eieren. vlees e s suiker zijn hoogstens met veel moeite te vinden, moeite die werkende vrouwen zich niet kunnen permitteren. Daarnaast heeft de energieschaarste de afgelopen winters tot dramatische situaties geleid. Dat is geen situatie die het krijgen van kinderen aantrekkelijk maakt en het is moeilijk voorstelbaar dat het geboortencijfer stijgt zolang de Roemenen niet een beter materieel bestaan wordt geboden. Zelfs als lonen, kinderbijslag. de subsidies voor crèches e d zouden stijgen is er voor dat geld gewoon te weinig te koop.

POSITIE HONGAARSE MINDERHEID

Ondanks pogingen op diplomatiek niveau tot een oplossing te komen in de kwestie van de Hongaarse minderheid in Roemenië, laaide de polemiek tussen Roemenië en Hongarije in de loop van 1983 en 1984 weer op.

Volgens de Financial Times (4-12-1984) kreeg een Roemeense delegatie, die in sept. 1984 een officieel bezoek aan Boedapest bracht, daar onder meer een 12 pagina's tellend document overhandigd, waarin suggesties werden gedaan over een verbetering van de positie van de in Transylvanië wonende Hongaren.

Roemeense functionarissen bleven echter alle aantijgingen van discriminatie van de minderheid verwerpen en hielden vol dat de Hongaarse bevolkingsgroep volledige rechten genoot, en zich in theaters, in kranten, op scholen en via de radio van haar eigen taal kon bedienen.

Over de kwestie van de Hongaarse minderheid en de rol die deze speelde in de Roemeens-Hongaarse betrekkingen schreef Peter Michielsen in het *NRC/H'blad* van 15-3-1986 onder meer het volgende:

Tussen Hongarije en Roemenië groeit de verbittering over de kwestie van de in Transylvanië wonende Hongaarse minderheid. Hongarije doet geen moeite meer te verhullen dat de relaties met het buurland danig zijn vertroebeld en van Roemeense zijde wordt het Hongaarse ongenoegen met steeds meer agressiviteit bejegend

Tot vorig jaar placht Hongarije de permanente

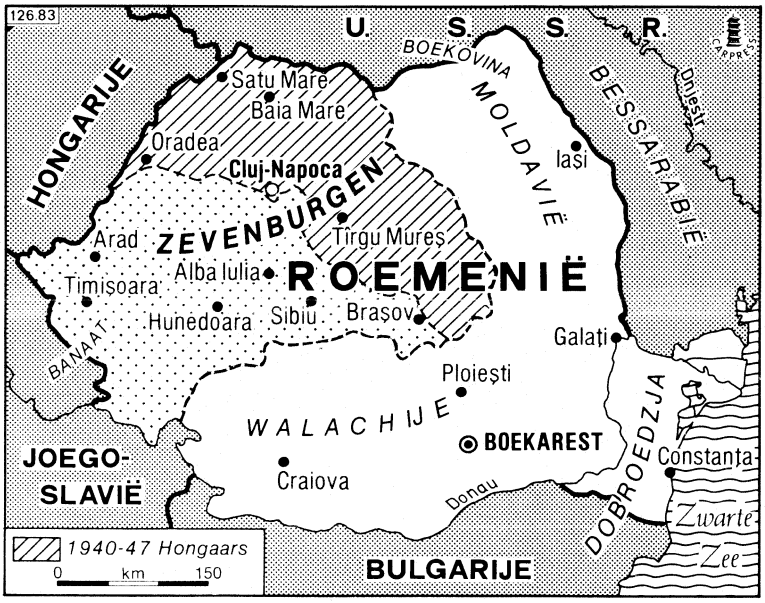

onvrede over de behandeling van de Hongaarse minderheid in het buurland met de mantel van de bondgenootschappelijke liefde te bedekken, ook al betreft het een thema dat Hongaren. van welke ideologische overtuiging dan ook, al jaren indringend bezighoudt.

Toch lijkt Hongarije de oude terughoudendheid te' hebben laten varen. Matyas Szürös. secretaris van het Centraal Comité, heeft onlangs openlijk erkend dat de betrekkingen met Roemenië zijn verslechterd. Daarmee gaf hij impliciet toe dat de benadering van de stille, diplomatie heeft gefaald, zoals eigenlijk al sinds juni 1977, toen de partijleiders Ceausescu en Kadar in Debrecen en Oradea concrete afspraken maakten over de regeling van het geschil. duidelijk is geweest. Szürös verklaarde voor de Hongaarse radio. dat van de afspraken van 1977 weinig terecht is gekomen. dat het verkeerd is steeds stil te staan bij zaken die in het verledcn hebben gespeeld (hetgeen Roemeense historici vaak met overgave doen) dat er ..obstakels.' zijn die een verbetering in de weg staan en dat Hongarije vindt dat-in een land met minderheden de meerderheid .,beleefdheid of. zoals Gyula Illyés uitdrukte. een grote mate van tact ten aanzien van de minderheid moet tonen."

Dat is nog altijd het maximum aan boosheid dat in de relatie tussen Hongarije en Roemenië openlijk tot uitdrukking kan worden gebracht, maar in de Oosteuropese context laat het verwijt niets aan duidelijkheid te wensen over: Roemenië blokkeert een verbetering, houdt zich niet aan afspraken en schendt de rechten van de Hongaarse minderheid, altijd nog 1,77 miljoen mensen. Dat Szürös Illyés noemde, was een duidelijk signaal, want het is met name die inmiddels overleden schrijver geweest die de behandeling van de Hongaren in het buurland aan de orde heeft gesteld en die daarvoor vanuit Roemenië met naam en toenaam was verketterd als ..instrument in handen van fascistische Hongaarse emigranten".

De boosheid van de Hongaren is de afgelopen maanden aangescherpt door een reeks incidenten. Daar was eerst de opheffing van het Hongaarse tijdschrift Muvelödes (Cultuur), dat is opgegaan in het Roemeenstalige tijdschrift Cintarea Romániei en daarin alleen isteruetevindenindevormvanwat Hongaarstalige pagina's Hetzelfde overkwam overigens een Duitstalig cultureel tijdschrift Daarna u aagden de Hongaren het lot van de minderheden in Roemenië aan de kaak te stellen op het Cultureel Forum in Boedapest (een actie waarvoor de Roemenen prompt wraak namen door als enige van de 33 vertegenwoordigde landen de slotverklaring te blokkeren) en op het PEN-congres in New York.

En vervolgens ontstond in Hongarije opschudding over de vermeende zelfmoord van Arpad Visky. een vooraanstaande Hongaarstalige acteur in Transylvanië. Visky, ex-medewerker van een samizdatblad, zat een jaar gevangen en mocht na zijn vrijlating eind 1984 niet als acteur werken. Hij nam werk aan als ongeschoold arbeider en vroeg vergunning om. net als de ex-hoofdredacteur van Müvelödes, naar Hongarije te emigreren. Die toestemming kwam niet. In januari werd Visky opgehangen in een bos gevonden. Volgens de Roemenen had hij zelfmoord gepleegd. maar bij die lezing zijn door zijn vrienden en familieleden vraagtekens gezet.

In deze sfeer van gestegen animositeit was het niet verwonderlijk dat de Roemeense media hun scherpste wapens uit de kast haalden In ianuari begon een perscampagne Roemeense bladen verweten de Hongaren op hoge toon het vooroorlogse Horthy-regime te rehabiliteren. een regime dat naar het Roemeense oordeel bij uitstek heeft uitgeblonken in de vervolging van Roemenenin het van 1940 to 1944 tot Hongarije behorende Transylvanië. Dezelfde maand verscheen in Roemenië een boek over de behandeling van Roemenen onder Horthy. een boek dat in de Roemeense pers uitvoerig en zonder terughoudendheid is besproken. Zo vliegen de Roemeense lezers termen en adjectieven om do oren als "de satanische (Hongaarse) politiek van fysieke en psychologische eliminering" van de Roemeense minderheid, de .,genocide" door de Hongaren, hun ,,bloeddorstige mensenjacht" en wat dies meer zij. Dat de Hongaren pogen een dergelijk regime in ere te herstellen moet, zo is duidelijk, worden afgekeurd

De polemiek zal wel weer doodbloeden: het is ook zeker niet de eerste van deze aard Maar het is wel de scherpste sinds lang. En het onderwerp op zich blijft zijn actualiteit behouden. Transylvanie is emotioneel voor Roemenen en Hongaren belangrijk: beide landen zien het als de wieg van hun nationaal bewustzijn, nog afgezien van de logische zorg voor volksgenoten in den vreemde.

Uit de steeds openlijker wijze waarop de Hongaren hun ongenoegen uiten is duidelijk dat het geduld in Boedapest opraakt Aan de andere kant is duidelijk dat Roemenië zijn beleid niet wijzigt Dat beleid komt neer op assimilering van de minderheid door het aantal culturele en andere uitingsmogelijkheden te beperken leden van de minderheid vooral de intelligentsia. zoveel mogelijk buiten Transylvanië te huisvesten door hen elders werk te geven en elk protest vanuit Boedapest onder te laten sneeuwen in een steeds herhaalbare polemiek over Hongaarse wandaden in het verleden of in lange beschouwingen die moeten bewijzen dat de Roemeense eigendomsrechten authentieker zijn dan de Hongaarse.

De simpele waarheid dat dit gebied. dat zo vaak van Hongaarse in Roemeense handen en omgekeerd is overgegaan. altijd een minderheid heeft gehuisvest die door de meerderheid - of dat nu de Hongaarse of de Roemeense was - met wantrouwen en vijandigheid is bejegend. is in geen van beide landen erg populair maar daaroni, nog niet minder waar. Het is geen waarheid die tot handzame conclusies leidt. In die zin is Szürös' suggestie het verleden te laten niet onredelijk. Maar of Boekarest dat ook zo ziet moet worden betwijfeld.

DISSIDENTEN

Eind aug. 1984 werd bekend dat de schrijver Mircea Sandulescu en de filmregisseur Mircea Danieluc hun lidmaatschap van de Roemeense communistische partij hadden opgezegd uit protest tegen de .,ondraaglijke beperkingen" op cultuurgebied en op het gebied van de persvrijheid. Sandulescu had bovendien toestemming gevraagd om te emigreren.

Om soortgelijke redenen had de schrijver, dichter en journalist Dorin Tudoran in maart 1982 zijn partijlidmaatschap opgezegd, nadat hij in juli 1981 al uit de Schrijversbond was gestapt. Tudoran, tot dan toe een van de lievelingsauteurs van het Roemeense bewind, protesteerde daarmee tegen de steeds zwaardere druk die de partij in Roemenië op het bestuur van de Schriiversbond uitoefende en tegen de opvatting dat kunstenaars en schrijvers een propaganda-instrument van de regering waren

In april 1985 ging Tudoran in hongerstaking toen de Roemeense overheid bleef weigeren hem toestemming tot emigratie te geven. Na veelvuldige druk uit het buitenland, met name van de kant van het Amerikaanse Congres, mocht Tudoran op 24 juli 1985 Roemenië verlaten.

DONAU-ZWARTE ZEEKANAAL. GEOPEND

Op 26 mei 1984 werd door president Nicolae Ceausescu de officiële opening verricht van het Donau-Zwarte Zeekanaal, een 64,2 km. lange waterweg die de doorgang naar de Zwarte Zee met ongeveer 400 km. bekortte.

Het kanaal, dat van Cernavoda aan de Donau tot aan Agigea aan de Zwarte Zee liep, was berekend op 75 miljoen ton vrachtvervoer per jaar. Het voorzag bovendien in de irrigatie van ruim 200 000 hectare land in het gebied Dobrogea Langs het kanaal waren drie nieuwe binnenhavens gebouwd te Cernavoda. Medgidia en Basarabi, en

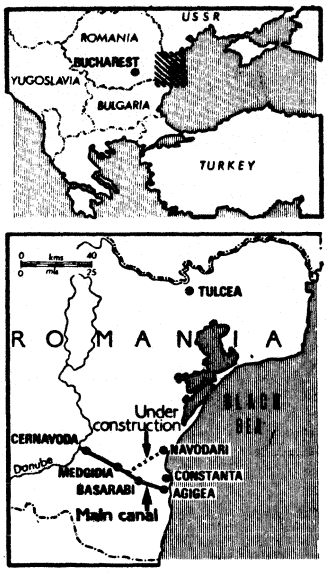

(Financial Times)

een nieuwe zeehaven tussen Agigea en Constanta-zuid
Tussen Poarta Alba (halver ege het kanaal) en het ten noorden van Constanta gelegen Novadori werd een zijkanaal aangelegd van 25 km lengte dat voor een tweede uitweg naar de Zwarte Zee moest zorgen

INKRIMPING ROEMEENSE STRIJDKRACHTEN

In een toespraak op 17 dec. 1985 prees Nicolae Ceausescu ,,de belangrijke rol en bijdrage van het Roemeense leger bij de tenuitvoerlegging van het sociaal-economische ontwikkelingsplan". De president zei dat deze rol in de toekomst nog zou toenemen. Het is in het belang van officieren om .,actief deel te nemen aan het hele politieke en sociale leven. inclusief aan de economische ontwikkeling", aldus Ceausescu. Militaire eenheden werkten volgens hem al in diverse ecoiiomische sectoren en zouden vanaf 1986 ook deel gaan nemen aan de aanleg van een nieuw kanaal van Boekarest naar de Donau en aan irrigatie- en herbebossingsprojecten.
Waarnemers vermoedden dat het leger speciale taken zou krijgen in probleemsectoren, en dat Ceausescu op het leger rekende om de vastgelopen economie weer op gang te brengen.

Referendum over *vermindering militaire uitgaven*

Op 23 nov 1986 werd in Roemenië een referendum gehouden over een voorgenomen vermindering van de militaire uitgaven met 5 procent
Partijleider Ceausescu had twee dagen eerder tijdens een massabijeenkomst in Boekarest gezegd dat de Roemeense strijdkrachten zouden worden verkleind met 10 000 man en dat 250 tanks en pantservoertuigen plus 130 kanonnen en mijnenlanceerders buiten gebruik zouden worden gesteld, evenals 26 gevechtsvliegtuigen en helicopters
De defensieuitgaven werden met 1,35 miljard lei (135 miljoen dollar) verminderd (De defensiebegroting voor 1986 beliep 12 21 miljard lei)
De Roemeense leider drong er bij andere landen op aan zijn voorbeeld te volgen Hij riep op tot internationale inspanningen om tegen 1990 een vermindering van de conventionele bewapening met 20 procent te bereiken en een vermindering met 50 procent tegen het eind van de eeuw

Aan het referendum over de verlaging van de defensiebegroting werd door vrijwel de totale Roemeense bevolking deelgenomen. Volgens het persbureau *Agerpres* had 99,99 procent van de stemgerechtigden zijn goedkeuring uitgedrukt voor de vermindering. De stemming was niet geheim, aangezien op de biljetten ook namen en adressen moesten worden ingevuld. Aan het referendum deden ook jongeren in de leeftijd van 14 tot 18 jaar mee. die anders geen stemrecht hadden.
Ceausescu had zijn plannen voor een vermindering van de militaire uitgaven op 9 sept. 1986 bekendgemaakt, waarna ze op 24 oktober door het parlement werden goedgekeurd. De uitslag van het referendum had volgens waarnemers dan ook een zuiver propagandistische waarde.

KERK EN STAAT

Tegen het eind van 1983 trad er enige verbetering op in de tot dan toe gespannen betrekkingen tussen de Roemeense staat en de rooms-katholieke kerk.
In okt. 1983 kreeg een groep katholieken toestemming van de Roemeense autoriteiten om, voor het eerst sinds 1945. een pelgrimstocht naar Rome te maken. Ook mocht het Vaticaan waarnemend bisschoppen benoemen in de bisdommen Oradea en Tiinisoara.
Op 30 okt. 1984 benoemde paus Johannes Paulus II de 40-jarige Ioan Robu tot bisschop van het diocees Boekarest. waar sinds 1954 geen katholiek kerkvorst was geweest. De bisschopswijding vond op 8 december te Rome plaats.
Gheorghe Calciu-Dumitreasa. een Roemeens-orthodox priester die in 1979 was veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens het ,.doorgeven van inlichtingen die de staatsveiligheid in gevaar brengen", werd op 30 aug. 1984 onverwachts vrijgelaten. Aangenomen werd dat druk uit het buitenland. met name van de Britse liberale leider David Steel, daarbij een rol had gespeeld. Ook in de Verenigde Staten was door het ministerie van buitenlandse zaken en dooi een aantal godsdienstige organisaties herhaaldelijk gevraagd om de vrijlating van Calciu, die tijdens zijn gevangenschap vijf maal in hongerstaking was gegaan uit protest tegen de omstandigheden waaronder hij was gedetineerd. Calciu had ook van 1948 tot 1964 gevangen gezeten.
Op 5 aug. 1985 arriveerde Calciu. samen met zijn vrouw en zoon, in Rome, nadat hij toestemming had gekregen te emigreren. Tot aan zijn vertrek had hij, bewaakt door meerdere veiligheidsagenten tegelijk. onder huisarrest gestaan.

In juli 1985 werd de baptist Constantin Sfatcu, die was betrapt op het vervoeren van bijbels, tot 7½ jaar gevangenisstraf veroordeeld. Hij was schuldig bevonden aan poging tot moord op de politieman die hem had aangehouden. Keston College, een Brits instituut dat religieuze ontwikkelingen in Oost-Europa volgt, meldde dat de 32-jarige Sfatcu tussen zijn arrestatie op 19 april en het begin van het proces op 11 juli ernstig was mishandeld.

Eind aug. 1985 meldde het Oostenrijkse persbureau Kathpress dat de 29 jaar oude Janos Csilik. priester van de kathedraal in Oradea in het westen van Roemenië waar veel mensen wonen van Hongaarse afkomst, verscheidene malen tussen maart en mei van dat jaar daar de veiligheidsdienst Securitate was ondervraagd. Toen hij weigerde inlichtingen te geven over sommige parochieleden was de priester zwaar afgeranseld.

Gelovigen bezetten kerk

Keston College meldde op 6 aug. 1986 dat t eehonderd Roemeense Zevende Dag Adventisten hun kerk hadden bezet in een poging te verhinderen dat deze zou worden afgebroken. De bezetting vond plaats in Boekarest, waar ongeveer 1000 Zevende Dag Adventisten woonden en begon op 29 juli, de dag waarop groepen slopers een begin zouden maken met de afbraak. De politie had het gebouw omsingeld om te voorkomen dat nog meer gelovigen zich bij de bezetters zouden aansluiten. maar had zich later die dag teruggetrokken

Het kerkgebouw lag in het oudste en fraaiste deel van Boekarest, waar de vooraf gaande jaren op zeer grote schaal historische bouwwerken – waaronder kerken en kloosters en de woningen van tienduizenden mensen – met de grond gelijk waren gemaakt. Het regime had zijn oog op dit centrale deel van de stad laten vallen om er een ,,burgercentrum" te bouwen. bestaande uit een groot aantal in moderne stijl opgetrokken gebouwen waarin ministeries en

andere overheids- en partijinstanties moesten worden gehuisvest.

Op 7 augustus werden de demonstrerende gelovigen met geweld uit de kerk verwijderd en werd met de sloop begonnen.
Volgens Keston College waren uit Roemenië ook berichten gekomen over protesten van sefardische joden tegen de sloop van hun svnagoge in Boekarest. waaraan op 21 juli I 986 was begonnen. De protesten van de driehonderd sefardische joden waren genegeerd, al hadden ze volgens Keston College wel een ander gebouw toegewezen gekregen

Brandstichting in synagoge

Volgens leden van de joodse gemeenschap in Boekarest hadden gemaskerde mannen op 30 okt. 1986 een synagoge in Buhusi, 260 km. ten noorden van Boekarest, in brand gestoken. Het gebouw. dat kort daarvoor was gerestaureerd, werd zwaar beschadigd bij de brand.

Volgens de zegslieden hadden de daders de bewaker van de synagoge enkele messteken toegebracht, benzine langs de muur van het gebouw gegoten en deze in brand gestoken.
In een naar Wenen verstuurd communiqué liet de joodse gemeenschap op 9 november weten dat de Roemeense politie vier mensen had gearresteerd in verband met dc brandstichting. De mannen hadden kunstvoorwernen uit de synagoge willen stelen, maar toen zij niets van hun gading vonden hadden zij het gebouw, een van de oudste synagoges in Oost-Europa, in brand gestoken.

Patriarch *Justin* overleden

Op 31 juli 1986 overleed op 76-jarige leeftijd patriarch Justin Moisescu. die sinds 1977 aan het hoofd stond van de Roemeens-orthodoxe kerk.
In 1958 had Moisescu, als metropoliet van Moldavië. toegezien op de uitvoering van maatregelen, die het aantal kloosters in het land tot de helft hadden teruggebracht. De laatste tijd was de patriarch bekritiseerd vanwege zijn passieve houding ten aanzien van een regeringsbeleid, dat algemeen werd beschouwd als strijdig met de belangen van de kerk.
Moisescu was lid van de Nationale raad van de socialistische democratie en het eenheidsfront en sinds 1961 lid van de Grote Nationale Assemblée (parlement).

BUITENLANDSE POLITIEK

BETREKKINGEN MET WEST-DUITSLAND

Van 15-17 okt. 1984 bracht president Nicolae Ceausescu, vergezeld door zijn vrouw Elena en minister van buitenlandse zaken Stefan Andrei. een officieel bezoek aan West-Duitsland. Hij voerde er gesprekken met president Richard von U'eizsacker, met bondskanselier Helmut Kohl en met minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher.
De Westduitse regeringswoordvoerder Peter Boenisch verklaarde op 17 oktober dat beide landen geen overeenstemming hadden bereikt ten aanzien van de kwestie van de Duitse minderheid in Roemenië (zie pag. 632/3 e.v.-1983) en dat om die reden geen slotcommuniqué werd uitgegeven. Van Roemeense zijde had men geweigerd te garanderen dat voortaan grotere aantallen ethnische Duiters zouden mogen emigreren, en men had geïrriteerd gereageerd op de Westduitse klachten over het feit dat emigranten in Roemenië gedwongen werden voor grote sommen geld functionarissen om te kopen om aan de benodigde emigratie-formulieren te komen.

In nov. 1984 werden vijf Roemeense diplomaten door de Westduitse regering uitgewezen, toen vast was komen te staan dat zij werkten aan de verwezenlijking van plannen om een bomaanslag te plegen op het gebouw van Radio Free Europe in München en om een Roemeense emigré te ontvoeren.
Kort daarop wees Roemenië vier functionarissen van de Westduitse ambassade in Boekarest uit.

Frankrijk

De Roemeense minister van buitenlandse zaken Stefan Andrei bracht van 12-15 nov. 1984 een bezoek aan Frankrijk, waar hij ontmoetingen had met president François Mitterrand en met de toenmalige minister van buitenlandse zaken Claude Cheysson. Tijdens deze gesprekken waren met name de bilaterale handelsbetrekkingen en kwesties van bewapeningscontrole aan de orde geweest.

Verenigde Staten

Toen Roemenië op 7 nov. 1982 besloot een belasting in Westerse valuta op emigranten te gaan heffen en hen te verplichten tot terugbetaling van alle genoten onderwijs, raakte het in conflict met de Verenigde Staten, die op 4 maart 1983 aankondigden Roemenië's handelsstatus van meest begunstigde natie op 1 juli niet te zullen verlengen.
In juli 1985 dreigde het Amerikaanse Congres opnieuw de jaarlijks te verlengen status van meestbegunstigde handelspartner aan Roemenië te blokkeren, wanneer het land twee belangrijke opposanten van het bewind niet zou laten emigreren. Op 22 juli verklaarde de Roemeense regering zich bereid de twee, de Roemeens-orthodoxe priester Gheorghe Calciu en de dichter en schrijver Dorin Tudoran, een uitreisvisum te verlenen.
Roemenië was als enige Oostblokland in het bezit van deze handelsstatus, waardoor het zijn exportprodukten tegen de laagst mogelijke invoerrechten naar de Verenigde Staten kon exporteren.

China en *Noord-Korea*

Tijdens het bezoek dat president Ceausescu van 7-12 okt. 1985 aan China bracht, voerde hij besprekingen met de Chinese president Li Xiannian. met partijsecretaris Hu Yaobang en met premier Zhao Ziyang. Op 9 oktober reikte Ceausescu de hoogste Roemeense onderscheiding, de Eerste Orde van de socialistische republiek Roemenië, uit aan de Chinese leider Deng Xiaoping.

Van 12-14 oktober bezocht Ceausescu de Democratische Volksrepubliek Korea

Warschaupact

Op een plenaire vergadering van het door de communistische partij beheerste Socialistische Eenheidsfront op 23 mei 1985 riep president Ceausescu het Warschaupact op zijn militaire kracht met tien procent te verminderen. ,,Dit zal geen gevaar voor de verdedigingscapaciteit van onze landen betekenen, maar het prestige van socialistische landen versterken en een intensivering van de strijd voor de vrede in Europa en de hele wereld veroorzaken", zo zei de Roemeense president. Een dag eerder had hij in een toespraak tot de Staatsraad toegegeven dat Roemenië in april vergeefs had gepleit voor verlenging van het Warschaupact met een kortere periode dan de termijn van twintig jaar waarmee het nu was verlengd (zie pag. 774/1 e.v.-1985).

Tegen het eind van 1985 meenden Westerse waarnemers dat een verandering had plaatsgevonden in de verdedigingsstrategie van Roemenië, die duidde op een grotere verbondenheid met de overige Oostbloklanden op het gebied van de buitenlandse politiek. In een toespraak tot legerofficieren op 17 december riep Nicolae Ceausescu onder meer op tot een nauwere samenwerking met de legers van het Warschaupact en met andere bevriende strijdkrachten.

Roemeens VN-functionaris in eigen land vastgehouden

In mei 1986 werd Roemenië door de vakbond van personeelsleden van de Verenigde Naties ,,in de krachtigste termen" veroordeeld wegens de detentie van de Roemeense VN-functionaris Liviu Bota. De bond, waarvan functionarissen uit alle VN-lidstaten deel uit-

maakten, beschuldigde Roemenië van schending van het principe van de onafhankelijkheid van internationale functionarissen, dat gold voor alle aan de VN uitgeleende persorieelsleden. Dit principe zou door de Roemeense regering tot twee keer toe zijn geschonden, een keer in het geval van een Roemeens technisch deskundige die in Burkina Faso werkte en bij een privébezoek aan zijn land enkele maanden werd vastgehouden, de tweede keer in het geval van Bota.

Liviu Rota was directeur van Unidir, liet VN-instituut voor ontwapeningsonderzoek in Genève. Hij werkte al 14 jaar voor de Verenigde Naties, Bota werd in dec. 1985 door zijn regering teruggeroepen en was sindsdien niet op zijn post teruggekeerd. Kort daarop presenteerden de Roemenen een brief van Bota, waarin hij secretaris-generaal Perez de Cuellar zijn ontslag aanbood. Perez wees de brief van de hand zolang deze hem niet door Bota persoonlijk ter hand zou worden gesteld. Volgens sommige waarnemers had de affaire te maken met de rivaliteit van de diverse machtsgroepen binnen de Roemeense leiding, volgens anderen had Bota geweigerd de helft van zijn salaris aan zijn regering over te maken, hetgeen in Roemenië gebruikelijk was voor aan de VN uitgeleende functionarissen.

Commentaar

In een beschouwing in Internationale Spectator (april 1986) over de Roemeense buitenlandse politiek in de jaren '80, kwam Alfons Kramps onder meer tot de volgende conclusies:

De Roemeense buitenlandse politiek is in de jaren '80 niet drastisch gewijzigd. Het autonoom optreden is zichtbaar gebleven. en ook de theoretische fundering van het beleid bleef gelijk. Het feit dat Roemenië op een aantal tijdstippen, zoals in 1980 in de kwestie-Afghanistan en in 1984 inzake kernwapens, moest zwichten voor Moskou, onderstreepte dat Boekarest bepaalde marges niet kan overschrijden. Dit was al in 1968 gebleken, toen Ceausescu zijn openlijke kritiek op de invasie in Tsjechoslowakije geleidelijk moest inslikken, zonder zich volledig te onderwerpen. Roemenië maakt nu eenmaal deel uit van het Oostblok. waar de macht van Moskou het zwaarst weegt.
Aan de drijfveren van de Roemeense buitenlandse politiek lijkt weinig veranderd. De economische realiteit dwingt wel tot een grotere samenwerking met de Sovjetunie. Dit is op zich zelf geen onomkeerbare ontwikkeling. Het betekent wel dat de omstandigheden waarbinnen de autonome Roemeense koers wordt uitgezet. minder gunstig zijn geworden. Over de gehele linie is de internationale positie van Roemenië verzwakt De malaise in Roemenië kan de politieke eenheid aantasten. en zij beperkt ook de mogelijkheden internationaal actief te zijn. De toegenomen spanningen tussen Oost en West in de jaren '80 betekenden een inperking van de Roemeense speelruimte. Voor Boekarest valt te hopen dat de in 1985 ingezette dooi doorzet.

AZIË (ZUID)

AFGHANISTAN

INDIRECTE BESPREKINGEN AFGHANISTAN-PAKISTAN ONDER AUSPICIËN VAN DE VN. VERDERE DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN

In februari 1982 kwam een officieel initiatief van de Verenigde Naties t.b.v. een politieke regeling van de kwestie-Afghanistan op gang. Dit resulteerde in indirecte besprekingen tussen Afghanistan en Pakistan door hun ministers van buitenlandse zaken met Diego Cordovez, de persoonlijke vertegenwoordiger van de VN-secretaris-generaal, als tussenpersoon.
De eerste ronde van die indirecte besprekingen (,,proximity taks") vond van 16-25 juni 1982 in Genève (Zwitserland) plaats (pag. 728/2-'82). De tweede ronde werd van 11-22 april 1983 en 16-24 juni 1983 eveneens in Genève gehouden (pag. 3071213-'84); de laatste periode werd toen ten onrechte als derde ronde aangeduid).

Derde gespreksronde (aug. 1984)

Op 12 juni 1984 maakte VN-bemiddelaar Diego Cordovez in Geneve bekend dat een nieuwe. derde. gespreksronde medio augustus 1984 zou plaatsvinden. Dat was mogelijk geworden door een recent akkoord over een ,,pakket van afspraken" waarover hij in de eerste helft van april tijdens bezoeken Kaboel (Afghanistan), Islamabad (Pakistan) en Teheran (Iran) had onderhandeld (pag. 308/2-'84). Overigens zou Iran op eigen verzoek net zo min als bij de vorige gespreksronden in Genève vertegenwoordigd zijn, maar het werd wel op de hoogte gehouden.

Diego Cordovez, onder-secretaris-generaal van de VN en bemiddelaar bii de indirecte besprekingen tussen Afghanistan en Pakistan.

Tijdens een bezoek dat de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar. van 11-15 juli 1984 aan Moskou bracht. wisselde hij met de toenmalige Sowjet-functionarissen president Konstantin Tsjernenko en minister van buitenlandse zaken Andrei Gromyko, van gedachten over de kwestie-Afghanistan. waarbij zij hun ,,steun voor een politieke regeling via onderhandelingen" bevestigden
Een bezoek van de Pakistaanse staatssecretaris van buitenlandse zaken, Niaz Ahmed Naik, aan Moskou, dat op 23 juli zou beginnen, werd ..op verzoek van de USSR" voor onbepaalde tijd verdaagd, aldus een bekendmaking op 22 juli in Islamabad.

De derde gespreksronde vond uiteindelijk van 24-30 augustus 1984 in Genève plaats. Dit maal waren beide delegaties - de Afghaanse o.l.v. de minister van buitenlandse zaken Shah Mohammed Dost en de Pakistaanse o.l.v. diens ambtgenoot Sahabzada Yaqub Khan - in het Palais des Nations, het Europese hoofdkwartier van de VN, aanwezig en wel in aparte kamers waartussen VN-bemiddelaar Diego Cordovez heen en weer .,pendelde". Voorheen ontving Cordovez de twee delegaties steeds afzonderlijk. Pakistan weigerde nl. rechtstreeks met Afghanistan te onderhandelen, omdat dit neer zou komen op een erkenning van het bewind van president Babrak Karmal. De gespreksronde werd op 30 augustus afgesloten zonder dat concrete resultaten werden gemeld.
De volgende dag deelde Cordovez mee dat de vierde gespreksronde in februari 1985 zou worden gehouden. Dan zouden ,,concrete discussies" worden gevoerd over reacties van de twee landen op ontwerp-teksten die hij (Cordovez) hun had voorgelegd. Deze teksten hadden betrekking op alle hoofdpunten, aldus de VN-bemiddelaar, die daarmee doelde op de vier cruciale onderwerpen: 1)terugtrekking van buitenlandse troepen; 2) niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden van staten: 3) internationale garanties voor non-interventie; en 4) vrijwillige terugkeer van vluchtelingen.
Op 17 september 1984 deelde Diego Cordovez nog mee: ,,Wij zijn bezig op basis van een pakket dat bestaat uit verschillende punten waarover de partijen reeds overeenstemming hebben bereikt. Wij vinden het van belang dat alle aspecten van het probleem als een pakket (d.w.z.één geheel) worden beschouwd..."
Op 23 januari 1985 werd uit VN-kringen in New York vernomen dat Pakistan in verband met de parle-

mentsverkiezingen (pag. 161-'85) om uitstel van de vierde gespreksronde had gevraagd. Begin februari werd bericht dat de nieuwe gespreksronde tot eind april of begin mei was uitgesteld.

Later, op 25 juni 1985, deelde Cordovez mee dat hij in december 1984 een gedetailleerde brief aan zijn gesprekspartners had gestuurd met vragen over de structuur en de vorm van een alomvattende politieke regeling. Met het opstellen van ..specifieke instrumenten" (documenten) voor zo'n regeling was ë augustus 1984 reeds een begin gemaakt, aldus Cordovez tijdens een bijeenkomst met de pers op 5 juni 1985.

Cordovez in Islamabad *en* Kaboel (mez *1985)*

Van 25-31 mei 1985 bracht Diego Cordovez een bezoek aan Pakistan en Afghanistan om antwoorden te krijgen op de vragen uit zijn brief van december 1984. Hij voerde twee dagen overleg in Islamabad (o.a. met de Pakistaanse president Zia ul-Haq) en drie in Kaboel (o.a. met president Babrak Karmal). Op 31 mei maakte hij in Islamabad bekend dat de volgende gespreksronde op 18/19 juni in Geneve zou plaatsvinden. Hij had bij beide partijen een verandering van de posities vastgesteld en ,,zeer positieve antwoorden" op afzonderlijke vragen gekregen. Volgens Cordovez had hij een voorgenomen bezoek aan de Iraanse hoofdstad Teheran wegens ,,technische, logistieke redenen" niet kunnen afleggen.

Overleg VS-SU (juni *1985)*

Op 18 en 19 juni 1985 vonden in Washington ,,openhartige en serieuze" gesprekken over Afghanistan plaats tussen Amerikaanse en Sowjet-diplomaten. De Amerikaanse delegatie werd geleid door Richard Murphy, onder-minister van buitenlandse zaken; de Sowjet-delegatie door Oleg Sokolow, de tweede man van de Sowjet-ambassade in Washington. Het was het eerste formele Amerikaans-Russische overleg over Afghanistan sinds juli 1982, toen in Moskou een onderhoud plaatsvond tussen Arthur Hartman, de Amerikaanse ambassadeur, en Georgi Kornijenko, onderminister van buitenlandse zaken van de SU.

Vierde gespreksronde (juni *1985)*

Bij de vierde ronde van de indirecte besprekingen, die van 20-24 juni 1985 in Genève werd gehouden, werd volgens Diego Cordovez vooruitgang geboekt. Tijdens de ,,zeerintense, serieuze en vruchtbare'' gesprekken waren ,,concrete amendementen" aangebracht op ,,concrete teksten", zo verklaarde de VN-bemiddelaar op 25 juni

Sahabzada Yaqub Khan, minister van buitenlandse zaken van Pakistan.

tijdens een persconferentie. Hij kondigde voorts aan dat de volgende gespreksronde op 27 augustus zou beginnen.
Na zijn terugkeer uit Geneve verklaarde de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken. Sahabzada Yaqub Khan, op 27 juni in Islamabad dat geen vooruitgang was geboekt op het punt van de terugtrekking van de Sowjettroepen. M.b.t. de drie andere cruciale punten noemde hij de vooruitgang echter aanzienlijk.
Na de vierde ,gespreksronde stuurde VN-bemiddelaar Cordovez, in overeenstemming met de wensen van zijn gesprekspartners, de tekst van het ontwerp-document inzake internationale garanties voor non-interventie naar de regeringen van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie, die als mogelijke borgen waren aangeduid. Dit maakte Cordovez tijdens een persconferentie op 30 augustus 1985 bekend.

Overleg *in* Moskou *Vijfde* gespreksrunde *in Genève* (augustus *1985)* Resolutze AV

Op 25 augustus 1985 voerde de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken Sahabzada Yaqub Khan in Moskou besprekingen met de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Georgi Kornijenko Deze sprak in datzelfde weekend ook met de Afghaanse minister van buitenlandse zaken Shah Mohammed Dost
Hoewel Dost, Yaqub Khan en Cordovez op 27 augustus in Geneve aanwezig waren, belette een procedurekwestie die dag het formele begin van de vijfde gespreksronde. De Afghaanse minister Dost eiste namelijk dat beide landen voortaan rechtstreeks met elkaar zouden onderhandelen, iets wat de Pakistaanse minister Yaqub Khan weigerde. Cordovez had op 27 en 28 augustus aparte informele gesprekken met beide ministers over de vraag ,,hoe de besprekingen moesten worden gevoerd", waarna Dost ermee instemde het overleg op dezelfde - indirecte - basis voort te zetten als in de vorige ronden.
De eigenlijke onderhandelingen in de vijfde ronde vonden vervolgens op 29 en 30 augustus plaats. Inmiddels had Cordovez schriftelijke antwoorden van de Amerikaanse en Russische regeringen ontvangen op het ontwerp-document inzake internationale garanties t.b.v. Afghanistans integriteit. De commentaren van beide regeringen werden door Afghanistan en Pakistan bestudeerd, zo deelde Cordovez op 30 augustus mee. De besprekingen in Genève waren z.i. ,,zeer moeilijk, maar ook zeer nuttig" geweest. De huidige moeilijkheden toonden aan dat ,,wij (nu) het cruciale punt van de onderhandelingen hebben bereikt", aldus Cordovez. Zijn beide gesprekspartners hadden van ,,hernieuwde vastberadenheid om overeenstemming te bereiken" blijk gegeven.
De VN-bemiddelaar meldde nog dat de volgende gespreksronde van 16-20 december 1985 te Genève zou worden gehouden.
Op grond van persverslagen van de mededelingen van Cordovez viel, samenvattend, af te leiden dat het document inz. de internationale garanties gereed was en dat de ontwerp-documenten over het vluchtelingenvraagstuk en de niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden (van Afghanistan) ,,praktisch voltooid" waren. De voornaamste problemen bleven de onderlinge relatie tussen deze drie zaken en de kwestie van de terugtrekking van de buitenlandse (d.w.z. Sowjet) troepen.
De ,,onmiddellijke terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Afghanistan" werd verlangd in een resolutie die op 13 november 1985 door de Algemene Vergadering van de VN met 122 tegen 19 stemmen bij 12 onthoudingen werd aanvaard.

Een soortgelijke resolutie was op 15 november 1984 met 119 tegen 20 stemmen bij 14 onthoudingen goedgekeurd (pag. 70/3-'86). Mozambique. dat in 1984 tegenstemde, onthield zich in 1985.

Amerikaans aanbod (december *1985)*

Op 13 december 1985 maakte de Amerikaanse onderminister van buiten-

landse zaken John Whitehead in een toespraak te Washington bekend dat de Amerikaanse regering VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar schriftelijk in kennis had gesteld van haar bereidheid als borg te willen fungeren ,,inde context van een alomvattende en evenwichtige regeling" inzake Afghanistan. .,Wij hebben ook onze hereidheid te kennen gegeven oni het ontwerp-garantie-instrument (document) dat Cordovez aan de partijen en aan ons heeft voorgelegd te aanvaarden, mits de centrale kwestie var, de terugtrekking van de Sowjet-troepen en haar onderlinge relatie tot de andere instrumenten (documenten) worden opgelost", aldus Whitehead.
Volgens de *FAZ* (16-12-'85) zou Perez de Cuellar op 11 december van het Amerikaanse aanbod in een brief van het State Department op de hoogte zijn gebracht. Dit aanbod impliceerde dat een terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan een beëindiging van de Amerikaanse hulp aan de verzetsstrijders (mujaheddin) tot gevolg zou hebben, aldus de *NZZ* (17-12-'85). VN-bemiddelaar Diego Cordovez toonde zich ,,verheugd en tevreden" over deze Amerikaanse stap

Zesde gespreksronde (december *1985)*

De op 16 december 1985 begonnen zesde ronde van de indirecte besprekingen in Genève werd op 19 december beëindigd zonder dat noemenswaardige vooruitgang was geboekt. Diego Cordovez deelde mee dat hij nieuwe voorstellen had geformuleerd om ,,de muur van wantrouwen" te slechten. De onderhandelaars hadden afgesproken hun respectieve regeringen te raadplegen en eind februari of begin maart 1986 opnieuw in Geneve bijeen te komen. Volgens Cordovez bleven de partijen het oneens over de vorm van de besprekingen. Afghanistan eiste opnieuw ,,directe" besprekingen in plaats van de tot dan toe gebruikelijke ,,indirecte" geprekken, terwijl Pakistan zich daartegen bleef verzetten.
In de Volkskrant (24-12-'85) schreef Joris Cammelbeeck o.a.:

,,Nu de zesde ,,indirecte" gespreksronde .. geen zichtbaar resultaat heeft opgeleverd, lijkt de diplomatieke impasse weer compleet.
Toch hebben de vorige onderhandelingsronden. die sinds 1982 worden gehouden, geleid tot overeenstemming over drie voorwaarden waaraan een oplossing moet voldoen. stopzetting van hulp aan het Afghaanse verzet (door Pakistan), garanties van de Sowjet-Unie en de VS dat een toekomstig akkoord zal worden nageleefd en de vrijwillige terugkeer van drie miljoen Afghaanse vluchtelingen (uit Pakistan).
Het grote struikelblok is de terugtrekking van de Sowjet-troepen. Het Afghaanse bewind houdt voet bij stuk dat deze vierde kwestie alleen geregeld kan worden door ,,directe besprekingen tussen Afghanistan en Pakistan. Islamabad. dat Kaboel een tijdsschenia voor de terugtrekking wil voorleggen, acht ..directe" besprekingen uitgeslotcn Volgens Pakistan zou dat neerkomen op internationale erkenning van het illegale bewind-Karma!. De huidige president werd drie dagen na de Sowjet interventie geinstaileerd na de moord door KGB-agenten op zijn voorganger Hafizullah Amin
Hoe de volgende onderhandelingsronde, eind februari of begin maart. ook zal afloper:. vaststaat dat Moskou streeft naar een regeling die tenminste garandeert dat na terugtrekking van de troepen een bevriend bewind in Kaboel aan de macht blijft
Een opmerkelijk artikel in de Prawda van zaterdag (21 december 1985) bevestigt dat streven Het partijblad roept op tot ..het schepper, van een atmosteer van positieve dialoog tussen alle sociale en politieke krachten. inclusief zij die tot nu toe vijandig tegenover de revolutie hebben gestaan, om zo te komen tot een nationale opleving van Afghanistan" Prawda geeft bovendien toe dat er in de beginfase van de revolutie fouten zijn gemaakt en meent dat de ..sociale basis van de revolutie verbreed moet worden" Zelfs ..Afghaanse kapitalisten" zouden aan een dergelijke dialoog moeten deelnemen.

Prawda sluit aan op uitlatingen van president Karmal in november. Karmal heeft te kampen met een opvallend gebrek steun onder de bevolking. Zouden de Sowjet-troepen zich te zijner tijd terugtrekken dan moet diens positie aanmerkelijk steviger zijn dan nu. wil zijn bewind niet binnen de kortste keren oniver geworpen worden.
Hoe verklaarbaar het streven van de Sowjet-supermacht naar een stabiel en bevriend bewind in Kaboel ook is, Karmal, die nota bene door Moskou op zijn stoel is geholpen. lijkt niet de aangewezen collaborateur. Met zijn instemming wordt al zes jaar geprobeerd liet verzet de kop in te drukken. En bij die poging zouden naar schatting al een miljoen Afghanen om het leven gekomen zijn, terwijl drie miljoen mensen naar Pakistan en een miljoen anderen naar Iran zijn gevlucht Hij is mede verantwoordelijk voor de enorme schade die aan bouwland, vee. huizen. wegen, irrigatiewerken en het milieu is aangericht door bombardementen en vergif.

De gespannen voet waarop Afghanen in hun nauwelijks tot eenheidstaat ontwikkelde land steeds met hun regeringen hebben gestaan. doet vermoeden dat geen enkel bewind het lang zal uithouden. Zeker niet als vanuit Kaboel wordt getracht een einde te maken aan de traditionele islamitische samenlevingsverbanden. ( )
De andere kant van dezelfde medaille is echter. dat de doelmatigheid van het verzet voortdurend wordt aangetast dooi. onderlinge concurrentie en de verdeeldheid Het verzet is nog steeds lokaal georganiseerd en pogingen om tot meer samenwerking tc komen lopen na verloop van tijd stuk op persoonlijke tegenstellingen tussen guerrilla-commandanten of religieuze meningsverschillen
Omdat de bevolking het grootste slachtoffer is van de oorlog en de guerilleros niet zonder de aanwezigheid en hulp van de bevolking kunnen overleven is het van het grootste belang dat zij erin slagen hen van vluchten te weerhouden, Daarvoor is nodig dat verzetsbewegingen het vertrouwen van de islaniitische voormannen in de plaatstelijke stammen weten te winnen en zij bereid zijn met andere leiders met een afwijkende opvatting van de islam samen te werken. De oorlog niaaht een breuk met de traditionele politieke cultuur noodzakelijk.
Het artikel in Prawda kan daarom niet alleen worden geïnterpreteerd als een aanwijzing dat Moskou zich op voorwaarden uit het Afghaanse moeras zou willen bevrijden, maar ook dat er een race gaande is tussen het bewind en het verzet. Beide trachten de bevolking aan zich te binden door de tijd voor zich te laten werken: het bewind dooi een ,,dialoog" met de oppositie in de steden tot stand te brengen. het verzet door de bevolking op het platteland aan zich te binden door de opbouw van een ondergrondse maatschappij Die moet haar ervan weerhouden te vluchten en rijp maken verder te zien dan het enge stammen erband waarin zij eeuwen heeft geleefd. "

Afghuans *tijdschema* voor terugtrekking *Sowjet-troepen?*

Op 1 januari 1986 schreef de New York Times dat een hoge functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken de vorige dag melding had gemaakt van een Afghaans tijdschema voor de terugtrekking van alle Sowjet-troepen uit Afghanistan binnen een jaar in het kader van een algehele vredesregeling. Dit tijdschema zou tijdens de zesde gespreksronde in Geneve informeel door de Afghaanse minister van buitenlandse zaken, Shah Mohammed Dost, zijn

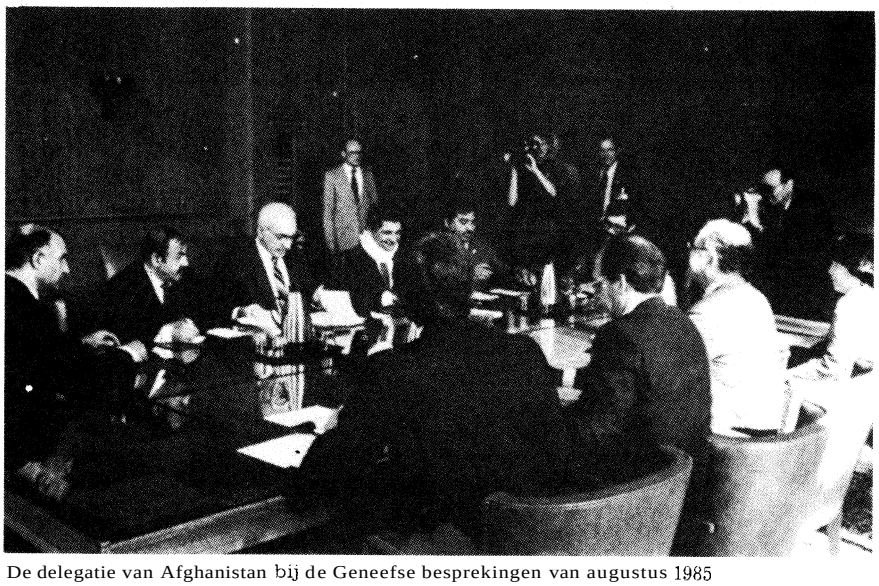

De delegatie van Afghanistan bij de Geneefse besprekingen van augustus 1985

voorgelegd aan VN-bemiddelaar Diego Cordovez. Het schema werd niet formeel gepresenteerd, omdat de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Sahabzada Yaqub Khan, weigerde rechtstreeks met Dost te onderhandelen totdat deze een garantie verstrekte dat de Sowjet-regering voor het tijdschema instond.

Op 2 januari verklaarden Pakistaanse functionarissen dat zij niet op de hoogte waren van een door Afghanistan gepresenteerd tijdschema voor de terugtrekking van de Sowjet-troepen.

Op 15 januari bevestigde Afghanistans ambassadeur bij de VN, Mohammed Zarif, dat minister Dost tijdens de laatste gespreksronde in Geneve een schriftelijk plan aan VN-bemiddelaar Cordovez had overhandigd waarin ,,de vorm en de grote lijnen'' voor een oplossing van de nog te regelen problemen waren aangegeven. Maar daarin was geen gedetailleerd tijdschema voor de terugtrekking van de Sowjet-troepen opgenomen, aldus Zarif. Naar zijn zeggen zou Afghanistan zo'n tijdschema indienen zodra Pakistan zou instemmen met directe onderhandelingen met de regering in Kaboel.

Eerder had president Babrak Karmal in een op 11 januari gepubliceerd interview met het Japanse dagblad Asahi Shimbun het aanbod van de Amerikaanse regering om als borg op te treden bij een regeling van het Afghaanse conflict verworpen. Voorts sloot hij elke onderhandeling met het Afghaanse verzet uit (Le Monde 14-1-'86).

De Washington Post meldde op 20 januari dat het State Department een mededeling aan alle Amerikaanse ambassades in het buitenland had gestuurd dat noch de Amerikaanse regering noch Pakistan noch de VN het vermeende Sowjet-tijdschema hadden gezien.

Op 22 januari zei de Afghaanse minister van buitenlandse zaken Dost tegen Westerse journalisten in Kaboel dat hij VN-bemiddelaar Cordovez niet een terugtrekking van de Sowjet-troepen binnen een jaar had voorgesteld. Zo'n tijdschema zou worden ingediend zodra de Pakistaande regering tot directe besprekingen bereid was. ,,Maar daarover wordt niet onderhandeld'', aldus Dost. Zelfs als de Sowjet-militairen zouden worden teruggetrokken en ook na de eventuele ondertekening van een vredesakkoord, zouden nog diverse duizenden Russische militaire adviseurs in Afghanistan blijven, zo voegde de minister daaraan toe, want ,,dat is een volledig andere kwestie''.
President Karmal verduidelijkte dit laatste punt op 26 januari tegenover Westerse journalisten in Kaboel. Naar zijn zeggen zouden slechts zo veel Sowjet-adviseurs in Afghanistan blijven als daar reeds ten tijde van koning Zahir Shah waren.

Diego Cordovez in Moskou, Islamabad, Kaboel en New-Delhi (februari-april 1986)

Op 11 februari 1986 werd VN-bemiddelaar Diego Cordovez in Moskou ontvangen door de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze. Volgens *Tass* werd o.m. gesproken over een internationale garantie voor een eventuele politieke regeling van de kwestie-Afghanistan.
Op 18 maart hield Cordovez een persconferentie in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad na afloop van een elfdaagse pendel tussen Kaboel en Islamabad. Hij deelde mee dat de Afghaanse regering een voorlopig tijdschema voor de terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan had overhandigd.
Op 3 april maakte Diego Cordovez in New York bekend dat Afghanistan en Pakistan ermee hadden ingestemd hun ,,indirecte besprekingen'' te hervatten. De nieuwe, zevende ronde zou op 5 mei in Geneve beginnen. Het van de Afghaanse regering ontvangen ontwerp-tijdschema voor de aftocht van de Sowjet-troepen was door Pakistan als ,,discussiebasis'' aanvaard. Bovendien zou Afghanistan hebben toegezegd zonder voorwaarden vooraf te zullen onderhandelen (The Times 5-4-'86).
Op 18 april ontnioette Cordovez de Afghaanse en Pakistaanse minister van buitenlandse zaken, Dost en Yaqub Khan, afzonderlijk in New Delhi waar beiden een conferentie van de ministers van buitenlandse zaken van de niet-gebonden landen bijwoonden.
Hij overhandigde hun een door hem opgestelde ontwerp-tekst voor het vierde document, incl. de kwestie van de terugtrekking van de Sowjet-troepen. Dit ontwerp ontving de instemming van beide ministers, aldus deelde Cordovez op 19 april mee. Bij het komende overleg in Genève kwamen de onderhandelingen in hun ,,beslissende'' fase, zo meende de VN-bemiddelaar die reeds op 3 april had gezegd dat er geen achtste ronde nodig mocht zijn. Cordovez merkte nog op dat er na het bereiken van een akkoord een ,,verandering van vorm'' bij de besprekingen zou volgen, wat erop leek te duiden dat beide partijen hadden ingestemd met rechtstreekse ontmoetingen bij elk verder overleg (Financial Times 21-4-'86).
Terwijl Cordovez geen bijzonderheden over de inhoud van zijn ontwerp wilde prijsgeven, wezen waarnemers op het verschil van opvatting tussen beide partijen over het tempo van de Sowjet-terugtrekking. Pakistan zou wensen dat die operatie onmiddellijk startte en binnen zes maanden was voltooid, terwijl Afghanistan voorstander zou zijn van een gefaseerde terugtrekking in 18 maanden (The *Observer* 4-5-'86) of zelfs in drie tot vier jaar.

Vervanging *Karmal*. Zevende *gespreksronde in Genève (mei 1986)*. Overleg verdaagd

Een dag vóór de hervatting van de indirecte besprekingen in Genève werd op 4 mei 1986 president Babrak Karmal als leider van de Democratische Volkspartij van Afghanistan vervangen door Mohammed Najibullah (pag. 6712). Hoewel deze machtswisseling volgens Westerse perscommentaren zeker niet toevallig op dat moment plaatsvond, heerste onzekerheid over de eventuele gevolgen.
Bij het begin van de zevende gespreksronde op 5 mei stelde Cordovez dat de besprekingen twee tot drie weken zouden vergen. Als zij slaagden, zou er vrede in Afghanistan zijn, maar als zij mislukten, dan was er reden voor uiterste bezorgdheid over de consequenties van die mislukking voor het Afghaanse volk, aldus de VN-bemiddelaar. Deze deelde nog mee dat bij zijn bezoeken aan Moskou en Washington de regeringen van beide staten hadden toegezegd als borgen van een via onderhandelingen bereikte regeling te willen fungeren.

Op 16 mei maakte Cordovez bekend dat Afghanistan en Pakistan ermee hadden ingestemd hun besprekingen nog een week voort te zetten. Er was daarbij nauwelijks vooruitgang geboekt. Op 23 mei werd het overleg verdaagd tot 30 juli. Beide delegaties zouden naar hun landen terugkeren voor beraad met hun regeringen.
De Pakistaanse premier Mohammed Khan Junejo verklaarde op 18 juli te Washington tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten dat de Afghaanse vertegenwoordigers in Genève een terugtrekking van de Sowjet-troepen uit Afghanistan binnen vier jaar hadden voorgesteld. Hij noemde dit voorstel onoprecht en verlangde een terugtrekking binnen vier maanden. (NZZ 21-7-'86).

Op 28 juli kondigde Sowjet-leider Gorbatsjow een terugtrekking van zes Sowjet-regimenten uit Afghanistan aan vóór het einde van 1986.
De hervatting van de indirecte besprekingen in Geneve werd vervolgens met één dag uitgesteld tot 31 juli.
De die dag geopende gespreksronde werd op 8 augustus voor onbepaalde

tijd verdaagd. Cordovez verzekerde dat de besprekingen niet in een impasse verkeerden en dat nieuwe voorstellen van hem door de regeringen van beide landen moesten worden bestudeerd. Maar de Pakistaanse minister Yaqub Khan zei dat beide partijen nog ver uiteenliggende opvattingen hadden over een tijdschema voor de troepenterugtrekking. Zijn Afghaanse ambtgenoot Dost zou nu een periode van 3 1/2 jaar nu voldoende hebben geacht. aldus *NRC/H'blad* (8-8-'86).
Op 9 aug. besprak Dost het verloop van de Geneefse besprekingen in Moskou met de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze.
Op 14 augustus deelde de woordvoerder van dit ministerie, Gennadi Gerasimow, mee dat Pavel Mozjajew, sinds maart 1984 tweede secretaris van de CPSU van Leningrad, per 9 augustus tot ambassadeur van de Sowjet-Unie in Afghanistan was benoemd als opvolger van Fikrjat Tabejew, die deze functie sinds 8 november 1979 had vervuld

Afghanistan-overleg VS-SU

Op 2 september 1986 vond in Moskou in het kader van de bilaterale besprekingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten een nieuw gesprek over Afghanistan plaats. De Amerikaanse delegatie werd geleid door Arnold Raphael; de Sowjet-vertegenwoordiging door Joeli Aleksejew. Hoewel voor dit beraad twee dagen waren uitgetrokken. waren reeds de eerste dag alle agendapunten besproken. aldus de woordvoerder van de Amerikaanse ambassade in Moskou.

Terugtrekking *Sowjet-troepen.* Verklaring *Gorbatsjow*

Op 8 oktober werd in Moskou officieel de terugtrekking van zes Sowjet-regimenten uit Afghanistan in de tweede helft van oktober aangekondigd. Dezelfde dag zei de Pakistaanse minister van buitenlandse zaken Yaqub Khan dat zijn regering in contact met Moskou stond om ,,een snelle oplossing voor het Afghaanse probleem" te zoeken parallel aan de indirecte besprekingen in Genève.
Op 10 oktober werd door het Sowjetpartijblad *Prawda* in een niet getekend artikel gewaarschuwd dat zolang de ,,interventie" in Afghanistan vanuit Pakistan en Iran voortduurde, een volledige terugtrekking van de Sowjettroepen uit Afghanistan ,,absoluut uitgesloten" was.
Van 15-27 oktober vond de terugtrekking van zes Sowjet-regimenten uit dit land doorgang (zie pag. 69/1).

In een op 23 november zowel in de Sowjet-Unie als India uitgezonden interview met de Indiase televisie verklaarde Sowjet-partijleider Gorbatsjow: ,,Wij staan voor een ongebonden en onafhankelijk Afghanistan in." Naar zijn mening was ,,de dag nabij waarop de kwestie van een politieke regeling rond Afghanistan zal zijn opgelost. Dat zal tegelijkertijd de oplossing van de kwestie van de terugtrekking van de Soujet-troepen betekenen. Wat onder auspiciën van de VN is ondernomen – ik denk aan de missie Cordovez – is een reëel proces. Het kan met succes worden afgerond en leiden tot een politieke regeling. mits.. Pakistan en de Verenigde Staten vóór een politieke regeling zijn". Over de militaire aanwezigheid van de SU in Afghanistan merkte Gorbatsjow nog op: ,.Wij hebben niet de bedoeling daar voor altijd te blijven en ik geloof niet dat regering of volk van Afghanistan dat zouden accepteren."

Resolutie AV

Inmiddels had de Algemene Vergadering van de VN op 5 november 1986 opnieuw een resolutie aanvaard waarin de onmiddellijke terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Afghanistan werd geëist. Dit maal werd de resolutie goedgekeurd met 122 tegen 20 stemmen bij 11 onthoudingen.

Aankondiging hervatting Geneefs overleg

Op 3 december kondigde Diego Cordovez in Islamabad (Pakistan) aan dat een nieuwe ronde van de indirecte besprekingen tussen Afghanistan en Pakistan op 11 februari 1987 in Geneve zou beginnen. Cordovez had in de twee voorafgaande weken bezoeken aan Islamabad, Kaboel en Teheran gebracht, waarbij hij o.a. op 23 november een ontmoeting met de Afghaanse leider Mohammed Najibullah had.
Volgens The Times (4-12-'86) hadden gesprekken in Kaboel en Islamabad overeenstemming opgeleverd over hoe de terugtrekking van de Sowjet-troepen zou worden gecontroleerd, maar niet over wanneer die terugtrekking zou plaatsvinden. De controle zou worden uitgeoefend door waarnemers van de VN, die tevens belast zouden worden met de controle op de stopzetting van de bevoorrading van het Afghaanse verzet, aldus Reuter (3-12-'86).

Overleg in Moskou (december 1986)

Op 8 en 9 december 1986 voerde de Pakistaanse staatssecretaris van buitenlandse zaken, Abdul Sattar, in Moskou besprekingen met Juli Woronzow en Edoeard Sjewardnadze, resp. eerste plv. minister en minister van buitenlandse zaken, over o.a. de situatie aan de Pakistaanse grens. Sjewardnadze verzekerde Sattar dat ,,de Sowjet-Unie de regeling van de Afghaanse kwestie op zo kort mogelijke termijn" wenst.
Vervolgens verbleef de Afghaanse partijleider Mohammed Najibullah, die werd begeleid door o.m. premier Sultan Ali Keshtmand en minister van buitenlandse zaken Abdul Wakil, in Moskou (pag. 70/3).

VN-ONDERZOEK INZAKE SITUATIE MENSENRECHTEN IN AFGHANISTAN. RAPPORTEN ERMACORA

De VN-commissie voor de mensenrechten aanvaardde op 15 maart 1984 met 27 tegen 8 stemmen bij 6 onthoudingen een resolutie waarin de voorzitter van deze commissie werd verzocht een persoon van erkende internationale reputatie te benoemen tot speciale rapporteur om de situatie van de mensenrechten in Afghanistan te onderzoeken ,,ten einde voorstellen te formuleren die konden bijdragen tot het waarborgen van volledige bescherming van de mensenrechten van alle ingezetenen van het land, vóór, tijdens en na de terugtrekking van alle buitenlandse troepen". De tegenstemmen waren afkomstig van Bulgarije, Cuba, DDR, India, Mozambique. Oekraïne, Sowjet-Unie en Svrië. De commissie wenste een uitvoerig rapport in 1985.
Nadat de betreffende resolutie op 24 mei 1984 door de Economische en Sociale Raad (ECOSOC) was goedgekeurd benoemde de voorzitter van de commissie voor de mensenrechten op 13 aug. 1984 Felix Ermacora, een Oostenrijkse jurist en lid van de commissie?tot speciale rapporteur.
Ermacora kreeg van de Afghaanse regering geen toestemming om ter plekke een onderzoek in te stellen. Deze beschouwde de beslissing van de VN-commissie als inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Afghanistan.
Felix Ermacora bracht vervolgens in december 1984 een bezoek aan Pakistan, waar hij getuigenissen van vluchtelingen uit 15 Afghaanse provincies ontving en ook diverse ziekenhuizen voor Afghaanse oorlogsslachtoffers bezocht. Een onderzoek onder de ca. 50.000 Afghaanse vluchtelingen in India vond geen doorgang, omdat de Indiase regering Ermacora geen toestemming verleende (Le Monde 3-3-'85).
Op 1 maart 1985 werd het rapport van Ermacora in Geneve gepubliceerd en op 5 maart werd het bij de VN-commissie voor de mensenrechten ingediend. Over de inhoud van dit rnpport meldde

Jos Klaassen in de *Volkskrant* (8-3-'85) het volgende:

Het Ermacora-rapport gaat uit van de vraag hoe het komt dat zich op dit ogenblik zo'n vier miljoen Afghanen als vluchteling in Pakistan en Iran bevinden De belangrijkste reden ziet de Oostenrijkse rapporteur in de ,,nieuwerevolutionaire fase" die sedert december 1979 in Afghanistan is ingetreden. Daarmee legt hij een rechtstreeks verband tussen de Russische militaire interventie en de verslechtering van de mensenrechtensituatie in Afghanistan.
Maar daarnaast constateert Ermacora dat de grove schendingen van de rechten var, dc mens door het regime in Kaboel voor 1979 op hun beurt de oorzaak zijn van het verzet tegen het communistische bewind, dat de Sowjet-intervcntie weer heeft uitgelokt.
Om compleet te zijn gaan rapporteurs over de rechten van de mens uit van een onderzoek naar de wijze waarop met mensenlevens wordt omgesprongen én de economische mensenrechten. Maar het accent ligt toch voornamelijk op de schending van het recht van de mens op leven en veiligheid.
En op dat punt vormt het regime van Babrak Karmal een zwarte bladzijde in de historie van Afghanistan. In tegenstelling tot de beloften van Karmal begin 1980, merkt Ermacora op. zijn mensen gevangen gehouden of geëxecuteerd. Tussen maart en december 1980. claimt Karmal, zijn 4.231 gevangenen vrijgelaten. Maar, meldt Ermacora, een aantal van hen blijkt toch te zijn geëxecuteerd.
Volgens sommige informanten van de Oostenrijker zijn er nu ruim vijftigduizend politieke gevangenen in Afghanistan: zeventig percent mannen, vijftien percent vrouwen en de rest jongeren. Ermacora heeft een voormalige Afghaanse veiligheidsagent geïnterviewd over martelpraktijken in Afghanistan. Hij somt acht martelpraktijken op. Om de ,,minste" te noemen: het uittrekken van nagels. electroschokken op genitaliën, het uitrukken van de baard van met name geestelijken en openbreken van de mond van gevangenen waarna bewakers erin urineren
Opmerkelijk is ook dat Ermacora gewag maakt van het gebruik van vergift tegen de bevolking op met name het platteland. Hij noemt een getuigeverslag dat er chemicaliën in een kanaal in Padkhwab-e-Shana zijn gegoten en meldt gevallen van gifgas dat ingezet is tegen vee in de streken Quargha en Uzbin om het verzet te beroven van zijn voedselbronnen.
Scherp veroordeelt het Ermacora-rapport de gevaren waaraan het Karmal-bewind vrouwen en kinderen blootstelt. Hij beroept zich op ,,talrijke getuigen" die hem hebben verteld dat kinderen ernstig gewond raakten toen ze ,,booby-trap toys" (..speelgoed"-explosieven) opraapten, die vanuit vliegtuigen waren afgeworpen in gebieden waar het verzet opereert. Deze explosieven, die bij eerste aanraking ontploffen, hadden de vorm van potloodjes en speelgoedbeestjes. Met deze taktiek zou het regime in Kaboel in 1982 begonnen zijn.

De VN-commissie voor de mensenrechten aanvaardde op 13 maart 1985 een resolutie waarin op de autoriteiten van Afghanistan een beroep werd gedaan ,,de ernstige en massale schendingen van de mensenrechten en in het bijzonder de militaire repressie tegen de Afghaanse burgerbevolking te beeindigen." De commissie gaf ook uiting aan haar ,,grote ongerustheid over de voortdurende aanwezigheid van buitenlandse troepen" in Afghanistan. Daarmee werd in feite het rapport van Ermacora goedgekeurd, wiens mandaat met een jaar werd verlengd.

De commissie nam haar besluit met 26 tegen 8 stemmen (incl. India en de SU) bij 8 onthoudingen. Aan de stemming ging een heftig debat vooraf, waarin de Sowjet-gedelegeerde rapporteur Ermacora beschuldigde van nazi-sympathieën.

Tweede rapport *Ermacora*

Op 20 november 1985 bracht Felix Ermacora een tweede rapport uit over de situatie van de mensenrechten in Afghanistan, dit maal ten behoeve van de Algemene Vergadering van de VN. Opnieuw had de Afghaanse regering hem de toegang tot het land geweigerd, zodat hij zich hoofdzakelijk moest baseren op honderden gesprekken met Afghaanse vluchtelingen in Pakistan waar hij in de zomer van 1985 drie weken lang vluchtelingenkampen en ziekenhuizen had bezocht.

Ermacora concludeerde dat de situatie van de mensenrechten in Afghanistan was verslechterd: ,,De regering treedt, met grote steun van buitenlandse troepen, zeer hard op tegen tegenstanders of vermeende tegenstanders van het regime zonder respect voor de mensenrechten." Alleen al in de eerste negen maanden van 1985 zouden onder de Afghaanse burgerbevolking ca. 35.000 doden zijn gevallen. hoofdzakelijk vrouwen en kinderen. Als er niet snel een politieke oplossing wordt gevonden, zal zich in Afghanistan de ergste volkenmoord sinds de Tweede Wereldoorlog afspelen. aldus Ermacora (NRCI *H'blad* 9-12-'85).

In het rapport werden de Afghaanse autoriteiten opgeroepen een nationale verzoening na te streven. Daarbij werd opgemerkt: ,,Een absolute voorwaarde voor nationale consensus is de terugtrekking van alle buitenlandse troepen en de eliminatie van buitenlandse invloed."

Derde rapport *Ermacora*

Op 8 januari 1986 beëindigde Ermacora een derde bezoek aan Afghaanse vluchtelingenkampen en hospitalen in Pakistan, nadat hem de toegang tot Afghanistan opnieuw was geweigerd.
In zijn op 26 februari 1986 aan de VN-commissie voor de mensenrechten uitgebrachte rapport waarschuwde Ermacora voor een dreigende uitroeiing van het Afghaanse volk. Dit maal raamde hij het aantal doden onder de burgerbevolking voor heel 1985 op ca. 35.000. Reeds meer dan een derde deel van de 15,5 mln inwoners was het land uitgevlucht. In 23 dorpen uit vier provincies was de bevolking met ruim 50 % verminderd. Hij constateerde geen verbetering van de toestand, hoewel de Afghaanse regering door steun op een bredere volksvertegenwoordiging trachtte zich duidelijker te legitimeren. De strijd werd aan beide kanten steeds harder gevoerd. De regels van menselijkheid en van de betreffende internationale conventies werden daarbij net zo min nageleefd als bij de behandeling van politieke gedetineerden of krijgsgevangenen.
Op basis van dit rapport veroordeelde de VN-commissie voor de mensenrechren Afghanistan op 12 maarr wegens .,wijdverbreideschendingen" van deze rechten, zoals routinematige martelingen en massa-executies. De betreffende resolutie werd aanvaard met 28 tegen 9 stemmen bij 5 onthoudingen.

Vierde rapport *Ermacora*

In het kader van de 41ste Algemene Vergadering van de VN werd op 11 november 1986 een vierde rapport van Felix Ermacora gepubliceerd. Dit bestond uit een kort document van tien pagina's tekst. aldus Le Monde (15-11-'86), dat ter beschikking werd gesteld voor een brede kring van belangstellenden. en uit een aanhangsel met gedetailleerde inlichtingen, dat slechts op speciaal verzoek verkrijgbaar was. Deze wijze van publikatie werd van officiële zijde gemotiveerd als een bezuinigingsmaatregel.
Maar Le Monde wees erop dat in het aanhangsel van 90 paragrafen (vergeleken met de tekst van 55 paragrafen) juist de twee passages waren opgenomen waarin het gevaar van een ,,genocide van de bevolking" werd uiteengezet. Ermacora zelf verklaarde in Wenen, aldus Reuter (22-11-'86), dat 13 pagina's uit zijn rapport waren geschrapt, waarin ook passages stonden die over het gebruik van chemische wapens door Sowjet-troepen in Afghanistan handelden. (In zijn rapporten had Ermacora steeds alleen over buitenlandse troepen gesproken).
In een interview met het Amerikaanse magazine Newsweek (22-12-'86) maakte Felix Ermacora melding van het gebruik van napalm en fosforbommen.
Volgens het gepubliceerde deel van het rapport zou het aantal slachtoffers van de oorlog onder de burgerbevolking in 1986 zijn gedaald tot 10.000 a 12.000. Maar het aantal vluchtelingen bleef toenemen, naar schatting met 8.000 per maand. Ermacora maakte ook melding van "ernstige beschuldigingen van foltering" tijdens verhoren door de Afghaanse geheime politie.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

REFERENDUM OP DE FILIPPIJNEN

Op 2 februari vond op de Filippijnen een nationaal referendum over een nieuwe grondwet plaats. Voor president Corazon Aquino betekende dit referendum bovendien een test van haar populariteit en een vertrouwensvotum voor haar persoon en haar presidentschap. (Vor.ber. pag. 177 e.v.-1986)
Volgens de officiële en definitieve uitslag. die op 7 februari werd bekendgemaakt, had 76,29% van de kiezers de ontwerp-grondwet goedgekeurd. De FAZ (7-2) meldde dat slechts 60% van de strijdkracliten vóór de nieuwe constitutie had gestemd. Volgens voorlopige gegevens (Le Monde 4-2) bedroeg de opkomst bijna 90%.

Over het referendum zelf berichtte Frans Nijhof in de *Volkskrant* (3-2)het volgende:

„Voor het eerst sinds vijftien laar verliepen de stemmingen ordelijk en rustig Van massaal geweld. omkoping en diefstal van stembussen was nu geen sprake Maandagmorgen (2 febr) om zes uur stonden al lange rijen Filippino's te wachten tot de stemlokalen open gingen Dc commissie voor de verkiezingen, Comelec. had besloten om de 87000 stemlokalen om drie uur 's middags weer te sluiten Daardoor konden de stembussen nog met daglicht worden vervoerd naar de centrale kieskantoren. waardoor de kans op diefstal werd beperkt.
De kiezers moesten hun vingerafdruk op het stembiljet plaatsen. Daarna werd met onuitwisbare inkt de nagel van de rechterwijsvinger blauw gekleurd. waardoor werd voorkomen dat de kiezers vaker gingen stemmen. De stemmen werden door de vrijwilligersorganisatie Namfrel gecontroleerd op onregelmatigheden. Rondom de stemlokalen hadden allerlei straatverkopers hun handelswaar uitgestald om de wachtende kiezers van eten en drinken te voorzien. Het regeringsleger was in verband met de volkstemming in staat van paraatheid gebracht. (...)
De opperbevelhebber van het regeringsleger. generaal Fidel Ramos, was het niet eens met de orderegels van de Comelec, dat geregistreerde kiezers moesten stemmen in de plaats van registratie. Veel militairen konden daarom niet stemmen. omdat zij bij stembureau's tegenover de kazernes werden geweigerd..."

Aan het referendum van 2 februari 1987 gingen de volgende ontwikkelingen vooraf.

Vorming grondwetscommissie

Tijdens een massabijeenkomst ter viering van het feit dat zij drie maanden in functie was, maakte president Aquino op 25 mei de vorming bekend van een commissie die een nieuwe grondwet moest opstellen. Zij benoemde 44 leden, o.w. politici, geestelijken, juristen en boerenvertegenwoordigers, die in het algemeen een doorsnede van de Filippijnse samenleving vertegenwoordigden, hoewel er geen bekende communisten onder de benoemde leden waren. Vijf zetels in de commissie werden ,,in de geest van verzoening" opengehouden voor aanhangers van ex-president Marcos en nog een zetel werd gereserveerd voor een vertegenwoordiger van de Iglesia ni Kristo, een pro-Marcos gezinde inheemse religieuze sccte. Later werd meegedeeld dat de voormalige minister van arbeid. Blas F. Ople, die een nieuwe Filippijnse Nationalistische Partij (PNP) leidde (op 15 maart i986 opgericht), en vier pariementsleden van de voormalige KBL (Beweging voor een Nieuwe Maatschappij, de partij van Marcos) – Teodulo Nativida, Alejandro Almendaras, Regalado Maambung en Rustico de los Reves – tot de commissie waren toegetreden.
Op 2 juni hield de constitutionele commissie haar openingszitting. President Aquino verzocht de commissie haar taak binnen drie maanden te voltooien. zodat het land voor het einde van het jaar een ..volwaardige democratische republiek" kon worden. De 48 toen aanwezige leden kozen eenstemmig mevr. Cecilia Munoz-Palma, voormalig rechter bij het hooggerechtshof, tot voorzitter.
President Aquino had op 25 maart 1986 de door president Marcos in 1973 ingevoerde grondwet buiten werking gesteld en een interim ,,vrijheidgrondwet" geproclanieerd. terwijl het uit één kamer bestaande parlement werd ontbonden en de post van premier werd afgeschaft. De interim grondwet gaf de president o.m. de bevoegdheid lokale en provinciale functionarissen te benoemen alsook leden van de rechterlijke macht. Voorts was de president gemachtigd wetten per decreet uit te vaardigen en te herroepen. maar de handhaving van aile bestaande individuele rechten werd gewaarborgd. President Aquino beloofde bij die gelegenheid binnen 60 dagen een commissie te benoemen voor hei opstellen van een nieuwe grondwet.

President Corazon Aquino bracht op 2 februari haar stem uit in een schooltje op de suikerplantage van haar familie in Hacienda Luisita (ca. 43 mijl ten noorden van Manila).

Ontwerp-grondwet ingediend

Op 12 oktober 1986 sprak de constitutionele commissie haar goedkeuring uit over het door haar opgestelde ontwerp. Volgens een woordvoerder waren van de 46 aanwezige leden 44 vóór en twee tegen (Jose Suarez en Jaime Tadeo van het Nationalistische blok).

Op 15 okt. werd het ontwerp tijdens een formele plechtigheid ondertekend en aan president Aquino overhandigd. Het ontwerp bestond uit 18 artikelen en 305 paragrafen. Aan The Times (5-2) en de NZZ (2-2) werden de volgende punten ontleend:

- De Filippijnen worden aangeduid als een democratische staat.
- Nadrukkelijk wordt gesteld dat het burgergezag te allen tijde boven de strijdkrachten uitgaat, die worden aangeduid als de ,.beschermer van het volk en de staat".
- Er komt een uit twee kamers bestaand Congres met een Hogerhuis van 24 senatoren en een Huis van Afgevaardigden met 250 leden.
- Alle leden van het Congres moeten een volledige opsomming geven van hun bezittingen bij hun ambtsaanvaarding.
- De ambtstermijn van de president en de vice-president wordt beperkt tot zes jaar, d.w.z.in de bestaande situatie tot 30 juni 1992. Een tweede regeringsperiode is uitgesloten.
- De president moet het Congres regelmatig over zijn gezondheidstoestand informeren.
- De staat zal politieke dynastieën, zoals gedefinieerd door de wet. verbieden.
- De officicren en manschappen van de geregelde strijdkrachten zullen naar evenredigheid worden gerecruteerd uit alle provincies en steden, in zoverre dat praktisch uitvoerbaar is

Weekblad 56ste jaargang No. 2881. pag 42167-42182

Vice-president Salvador Laurel (r.)nam op 2 juni 1986 de eed af van mevrouw Cecilia Munoz-Palma die eenstemmig gekozen was tot voorzitter van de 48 leden tellende commissie welke een nieuwe grondwet voor de Filippijnen moest opstellen.

- In overeenstemming met het nationale belang ,,aanvaarden en voeren de Filippijnen een politiek van vrijwaring van kernwapens op zijn grondgebied"
- De staat heeft de opdracht een rechtvaardige en dynamische sociale orde te bevorderen die de voorspoed en onafhankelijkheid van de natie zal waarborgen waarbij het volk van armoede wordt bevrijd.
- De staat garandeert volledige eerbiediging van mensenrechten.
- De staat waarborgt gelijkheid van mannen en vrouwen en beschermt ook het recht van het volk op gezondheid.
- De staat zal het recht van het volk op een evenwichtige en gezonde ecologie beschermen en bevorderen, in overeenstemming met het ritme en de harmonie van de natuur.
- De ,,Bill of Rights" verbiedt het gebruik van marteling, geweld, bedreiging of intimidatie alsook de toepassing van geheime detentieplaatsen, ,,incommunicado'' en andere vormen van detentie.
- Buitenlanders wordt toegestaan 's lands natuurlijke rijkdommen te exploiteren.

Nadat president Aquino op 15 okt. 1986 haar goedkeuring aan het ontwerp had verleend. gaf vice-president Salvador Laurel onmiddellijk blijk van bezwaren tegen ,,heelwat bepalingen". Voorts stelde hij Op 29 okt. voor aan het referendum ook de vraag te verbinden of men het eens was met de verlenging zonder verkiezingen van Aquino's ambtstermijn tot 30 juni 1992. Maar president Aquino ging hier niet op in.

De op 23 nov. als minister van defensie vervangen Juan Ponce Enrile riep het Filippijnse volk op de nieuwe grondwet te verwerpen, nadat president Aquino op 3 jan. 1987 een landelijke campagne voor goedkeuring van het ontwerp had ingeluid.

Tijdens de campagne bleek dat het verzet tegen de nieuwe grondwet vooral afkomstig was van het extreem-linkse Nationaal Democratisch Front en extreem-rechtse groeperingen. Frans Nijhof berichtte in de *Volkskrant* (6-2) o.a.:

,.Voor het eerst in de Filippijnse geschiedenis hadden de twaalf extreem-linkse organisaties. ondergebracht bij het NDF, en de extreem-rechtse groeperingen, waaronder de aanhang van Marcos en de Enrile-groep. elkaar gevonden. Beide hebben de grondwet verworpen en voerden daarvoor weken lang campagne. Het NDF zegt tien miljoen aanhangers te hebben, dat is bijna de helft van het aantal stemgerechtigden (25 miljoen).
In felle campagnes heeft het NDF weken lang de leden en sympathisanten voorgehouden tegen de ontwerp-grondwet te stemmen Of de achterban heeft niet geluisterd. of het NDF heeft gebluft over haar ledental, want het effect op de uitslag was nihil. Voor president Aquino en het Filippijnse volk is duidelijk geworden dat het NDF niet de massa vertegenwoordigt of namens de massa spreekt. De massa heeft partij gekozen voor Aquino waarbij de boeren en landarbeiders haar trouw zijn gebleven. ..

Commentaar

Onder de kop ,,Goed nieuws uit de Filippijnen" schreef *NRC/H'blad* (3-2) in een hoofdartikel:

,.De Filippijnse kiezers hebben gisteren per referendum in overweldigende meerderheid hun steun uitgesproken voor de nieuwe grondwet van president Corazon Aquino. Dit is een triomf voor de grondwettelijke. burgerlijke democatie in een land waar het volk bijna twee decennia lang onder de staat van beleg heeft moeten leven. Het is ook een triomf voor mevrouw Aquino zelf. Het referendum is een persoonlijk mandaat voor haar presidentschap dat nooit zo hevig onder vuur lag van zowel de linker- als de rechterzijde als de afgelopen weken
Bij de nieuwe constitutie zelf. die de Marcos-grondwet uit 1973 vervangt, kunnen overigens wel enige kanttekeningen worden geplaatst De grondwetscommissie heeft zich niet beperkt tot het vaststellen van de rechten en regels voor de staatsorganen de politici en de burgers Zo smeekt het Filippijnse volk in de preambule God om .,een regime van vrijheid. waarheid. rechtvaardigheid. gelijkwaardigheid. vrede, broederschap en liefde" te garanderen. In reactie op Marcos' autocratie is gepoogd voortaan elk machtsmisbruik uit te bannen en elk denkbaar recht van de Filippijnse burger in details uit te spitten. De grondwet roept niet alleen een groot aantal nieuwe organen. instituties. commissies en andere lichamen in het leven, maar wil ook de samenstelling. bevoegdheden en werk ijze daarvan zelf regelen en ten slotte ook nog een brede schets geven van de beleidsdoeleinden
Het zijn zaken waarvan men zich kan afvragen of deze in een grondwet thuishoren De breedvoerigheid heeft een boekwerk opgeleverd van maar liefst 80 bladzijden. terwijl op tal van cruciale punten toch onduidelijkheid is blijven bestaan. De passages over de toelaatbaarheid van kernwapens en over de landhervorming zijn betrekkelijk vaag. En het artikel over de economie gaat uit van het principe van de vrije markteconomie. maar belooft tegelijkertijd een .,krachtig protectionisme van patriottische belangen" en een ,,vergaand collectivisme"
De grootste betekenis heeft het referendum voor de politieke positie van president Aquino Vóór de goedkeuring van de grondwet werd zij er door haar tegenstanders van beschuldigd een revolutionair bewind te voeren en dus eigenlijk niet veel beter te zijn dan Marcos. Nu een absolute meerderheid van de kiezers .,ja" heeft gezegd tegen haar grondwet, en de weg open is voor de meer-partijen-verkiezingen in mei en heroprichting van het Congres. heeft zij zich ontdaan van deze kwetsbare plek. Het referendum heeft haar presidentschap de legitimiteit gegeven waartoe voor de twijfelaars de verkiezingen van vorig jaar februari niet in staat waren.

Ook al is het geen gunstig teken dat de meeste tegenstemmen geregistreerd werden in de legerkampen in en rond Manila, het referendum heeft de kans vergroot dat Marcos en de ontevreden legeronderdelen hun ondermijnende activiteiten zullen staken. Of de communistische en islamitische opstandelingen in de uitslag reden zullen zien om de dialoog met de regering te hervatten is onzeker Dat zal toch in de eerste plaats afhangen van de resultaten die Aquino weet te boeken bij het oplossen van de immense sociaal-economische problemen van haar land. Het nu verkregen mandaat maakt een krachtdadig beleid in die richting mogelijk, en dat is, nu de democratie weer terugkeert. een verheugende ontwikkeling in de Filippijnen."

De Financial Times (4/2/87) noemt de uitslag van het referendum. in een hoofdartikel. een overwinning voor de democratie en stelt eveneens dat daarmee het presidentschap van Aquino gelegitimeerd is Gewezen wordt op recente maatregelen die aan de Marcos-jaren doen denken, wat echter niet wegneemt dat Aquino kennelijk haar imago van integriteit heeft weten te behouden. Ook in dit hoofdartikel worden problemen als de benadering van de rebellen, die hun onderhandelingen met Manilla hebben afgebroken. het grootgrondbezit en de rechtse dissidentie binnen de strijdkrachten. genoemd als uitdagingen voor Aquino.

WEST-EUROPA

BELGIË

EVOLUTIE VAN HET BEVOLKINGSCIJFER

Op 1 januari 1986 telde België 9 838 895 inwoners Dat is 1 174 eenheden meer dan op 1 januari 1985 De toename van de bevolking is zoals in 1984 uitsluitend op rekening van Vlaanderen te schrijven In Brussel en Wallonië bleef het aantal inwoners dalen De bevolkingsgroei is lager dan in 1984 toen er 4 698 inwoners bijkwamen

De groei in 1985 is het resultaat van enerzijds een positief saldo van de natuurlijke groei met 1.592 eenheden en anderzijds een negatief migratiesaldo van 418 eenheden. In Vlaanderen nam de bevolking toe met 6.315 eenheden tot een totaal van 5.676 194 inwoners Het aantal inwoners van Brussel daalde met 3 360 tot 957 546 eenheden. Wallonië telt nu 206.165 inwoners, waarvan er 66.445 in het Duitse taalgebied wonen Voor geheel Wallonië is er een daling van 1 481 eenheden, maar in het Duitse taalgebied is een toename genoteerd met 227 eenheden

Het aantal geboorten daalt nog steeds: 114 283 in 1980 tegen 115 790 in 1984 Het geboortecijfer bedraagt nu 11.39 per duizend, tegen 11.7 in 1984 en 11 9 in 1983 Het is het laagste geboortecijfer dat ooit werd genoteerd Tot op heden werd het lage geboortecijfer van 1940, dat volgde op het mobilisatiejaar 1939, als een uniek feit beschouwd

Het aantal overlijdens is vergeleken met 1084 licht gestegen van 110 557 tot 112 691 eenheden. Het sterftecijfer bedraagt 11,43 per duizend, tegen 11.2 in 1984 en 11.6 in 1983
Zoals in 1984 is het migratiesaldo negatief, -418 eenheden tegenover-515 in 1984 en -7 575 in 1983

WIJZIGING IN HET ARBITRAGEHOF

Op 1 december 1986 heeft SP-senator Rik Boel de eed afgelegd als nieuwe raadsheer van het Arbitragehof, ter opvolging van Willy Calewaert, die met pensioen is gegaan

Rik Boel was achtereenvolgens minister van binnenlandse zaken, voorzitter van de Cultuurraad en burgemeester van de stad Tienen Boel is de Belgische communautaire geschiedenis ingegaan als de minister van binnenlandse zaken die, toen een rijkswachthond een Franstalige Voerenaar had gebeten, verklaarde dat de hond uit wettige zelfverdediging had gehandeld. De Franstaligen konden er niet om lachen en 12 Waalse leden van zijn kabinet namen ontslag. Daarna kwam er een Waals veto tegen Boel voor «m het even welke ministerportefeuille (Zie pag 197 1-1985)

NIEUWE BISSCHOP VAN LUIK

Op PO maart 1986 benoemde de paus Albert Houssiau tot bisschop van Luik, ter opvolging van mgr. Van Zuylen, die de leeftijdsgrens heeft bereikt. De 60-jarige Houssiau wordt de 90ste bisschop van Luik. Hij was dekaan van de faculteit van theologie van de UCL.

Albert Houssiau liep college in Kuregem en doceerde gedurende 12 jaar sacramentenleer en liturgie aan de Leuvense universiteit, ook in het Nederlands Zijn opvolger voor die leerstoel was de huidige kardinaal Godfried Danneels. Houssiau leidde een tijdlang het heropende Hoger Geestcollege te Leuven en speelde een rol in de reorganisatie van het Instituut voor Godsdienstwetenschappen

NIEUWE VOORZITTER VAN DAVIDSFONDS

Op 16 maart 1986 werd de 57-jarige Leuvense fysicus prof Lieven van Gerven verkozen tot nationaal voorzitter van het Davidsfonds ter opvolging van Clem de Ridder

Van Gerven wordt de elfde voorzitter van het Davidsfonds, dat 111 jaar bestaat. Van 1974 tot 1980 was hij voorzitter van de Verniging van Vlaamse Proiessoren en in die functie leidde hij het Vlaamse verzet tegen het Egmontpact van de regering 'Tindemans-11, kantte hij zich tegen de drieledige gewestvorming en ontwikkelde hij samen met prof Van Istendael projecten in verband met de staatshervorming, vooral op het vlak van het fiscale federalisme.

NEDERLAND

BEZOEK PREMIER LUBBERS EN MINISTER VAN DEN BROEK AAN DE SOWJET-UNIE

Minister-president Ruud Lubbers en minister Hans van den Broek van buitenlandse zaken hebben van 20-22 nov. 1986 een bezoek aan Moskou gebracht. Het bezoek vond plaats op uitnodiging van Sowjet-premier Nikolai Ryzjkow. De uitnodiging van Sowjet-premier Ryzjkow aan zijn Nederlandse collega Lubbers dateerde van 30 okt. 1985 (pag. 752/1-1985), toen in de Nederlandse politiek de discussies hoog opliepen over de vraag, of Nederland 48 Amerikaanse kruisvluchtwapens op zijn grondgebied moest installeren.
Volgens de agenda, die het kabinet op 1 juni 1984 had opgesteld (pag. 369 e.v.-1984). moest daarover op 1 nov. 1985 een besluit genomen worden (pag. 733 e.v. en 749 e.v.-1985).
Het bezoek is toen niet doorgegaan, omdat premier Ryzjkow in zijn uitnodiging voorwaarden had gesteld m.b.t. het naderende 1 nov. besluit inzake plaatsing en op 1 nov. 1985 heeft het Nederlandse kabinet tot plaatsing besloten, maar de Sowjet-uitnodiging voor een bezoek bleef gehandhaafd.

LOOP VAN BEVOLKING IN PROVINCIES EN GEWESTEN IN 1985

	Bevolking in absolute cijfers			Per 1.000 inwoners op 1 januari 1985				
Rijk, provincies en gewesten	op 1 januari 1986	op 1 januari 1985	Verschil	Geboorten	Sterfgevallen	Natuurlijk accres	Migratiesaldo	Totaal accres
Antwerpen	1 582 786	1 581 480	- 1 306	11 58	10 66	- 0 92	- 0 09	+ 0 83
Brabant	2 218 349	2 217 445	- 904	11 36	11 66	- 0 30	+ 0.71	- 041
Henegouwen	1.277 939	1282 119	- 4 180	11 65	13 08	- 1 43	- 1 83	- 3 26
Luik	991 535	992 383	- 848	11 62	12 84	- 122	+ 0.37	- 0 85
Limburg	731 875	729 620	+ 2 255	12 50	7 58	+ 4 92	- 1 83	+ 3.09
Luxemburg	224 988	224 375	+ 613	13 99	11 89	+ 2.10	+ 0 63	+ 2 73
Namen	412 231	411 222	+ 1009	12 66	12 36	+ 0.30	+ 2 15	+ 2 45
Oost-Vlaanderen	1 328 805	1 330 422	- 1617	10 70	11 62	- 0 92	- 0 30	- 122
West Vlaanderen	1 090 384	1 088 635	- 1 i32	11 56	10 75	- 0 8 1	t 0 7 8	- 159
Het Rijk	9 858 895	9 857 721	- 1 174	11 59	11 43	+O 16	- 0 04	+ 0.12
Brussels gewest	976 536	980 196	- 3.660	12 00	13 49	- 1 49	- 2 24	- 353
Vlaams gewest	5 656 194	5 669 879	+ 6 313	11 31	10 44	+ 0 87	+ 0 24	- 111
Waals gewest	3 206 165	3 207 646	- 1481	11 96	12 55	- 0 59	+ 0 13	- 0 46
waarvan Duits taalgebied	66.445	66.218	- 227	12.19	10.37	+ 2.12	+ 1.31	+ 3.43

De Belgische bevolking is in 1983 met 1.174 eenheden toegenomen. Uit bijgaande tabel, opgesteld op basis van gegevens van het Nationaal Instituut voor de Statistiek, blijkt dat die toename de resultante is van een aantal uiteenlopende bewegingen.
Op het niveau van de gewesten groeide de bevolking alleen maar in Vlaanderen aan. In Wallonië en Brussel zette de daling zich voort. In Vlaanderen woont nu 57,57% van de Belgische bevolkirig. in Wallonië 32,52%, in Brussel 9.90%. Toch heeft Vlaanderen het laagste geboortencijfer, maar het sterftecijfer is er eveneens het laagst. Naast de negatiel-e natuurlijke aangroei kent Brussel ook een hoog negatief migratiesaldo.
Per provincie valt de bevolkingsafname in Henegouwen en Oost-Vlaanderen op. In het oog springen voorts de relatief' hoge geboortencijfers van Luxemburg. Kamen en Limburg, het vrij lage geboortencijfer van Oost-Vlaanderen. en het lage sterftecijfer in Limburg. Opmerkelijk is ten slotte het hoge migratiesaldo in Namen.

Het bezoek kwam nu na de topontmoeting van de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik op 11 en 12 okt. 1986 (pag. 68911 e.v.-1986)

Verloop *van* het bezoek

Met de Nederlandse delegatie van premier Lubbers en minister van buitenlandse zaken Hans van den Broek reisde ook een groep zakenlieden mee. Allen kwamen om half vier 's middags Moskou-tijd op 20 nov. 1986 in koud en winderig weer en natte sneeuw aan op het Moskouse vliegveld Wnoekowo-II dat gereserveerd is voor hoge gasten. Na de begroeting onderaan de vliegtuigtrap volgden de volksliederen, gespeeld door leden van een militaire erewacht, die later ook voor de gasten paradeerden onder het spelen van de mars ,,Het onoverwinnelijke Sowjetleger". De gasten stonden onder een spandoek met de tekst ,,Hartelijk welkom, hoge Nederlandse gasten".

Het bezoek werd van Russische zijde slechts als ,,bezoek" aangeduid, niet als .,officieel bezoek". zoals eerder was aangenomen. Een verschil met een officieel bezoek volgens het Sowjet-protocol lijkt dat de erewacht slechts uit een detachement landmacht bestond, niet uit detachementen der drie strijdkrachtonderdelen, en dat aan het eind geen gemeenschappelijk slotdocument zal morden ondertekend.

Na de begroeting op het vliegveld ging het gezelschap onder motorescorte in snel tempo naar het gastenverblijf op de Leninheuvels, langs een geheel door de politie van ander verkeer ontdane weg, die met vele honderden Nederlandse en Sowjet-vlaggen was versierd en waar op twee plaatsen de leus ,,Moge de alzijdige samenwerking tussen de Sowjet-Unie en Nederland zich verder versterken en ontwikkelen" werden ontwaard.

Van Sowjet-zijde bestond, behalve uit premier Ryzjkow, de delegatie uit de voorzitter van het Staatsplanbureau Nicolai Talyzin, Wsewolod Moerachowski (de voorzitter van het superlandbouwministerie Gosagroprom) en W. Kamentsew, voorzitter van het Staatscomité voor buitenlandse economische betrekkingen.

Bij de besprekingen op 20 nov. had Lubbers als eerste punt gewag gemaakt van Nederlandse belangstelling voor uitbreiding van de economische betrekkingen met de Sowjet-Unie. Daarbij prees hij met name ons bankwezen aan en de Amsterdamse kapitaalmarkt en maakte hij gewag van de Nederlandse interesse in de Russische belangstelling voor het fenomeen joint venture.
Tijdens een officieel diner in het Kremlin in de avond van 20 nov. heeft de Nederlandse premier krachtig gepleit voor een liberalisatie op het gebied van de emigratie van joden uit de Sowjet-Unie. Het deel van de rede van Lubbers, dat over deze kwestie ging, ontbrak in de weergave ervan in het Sowjet-partijdagblad *Prawda* van 21 nov.

In het door de *Prawda* gecensureerde deel van zijn tafelrede aan het officiële diner in het Kremlin sprak Lubbers over een in de Tweede Wereldoorlog ontstane ..historische schuld" aan het joodse volk. Hij zei te hopen dat de nieuwe emigratiewet in de Sowjet-Unie kan leiden tot ,,minder bureaucratische rompslomp en vertraging" en een ,,ruimhartig beleid" inzake de joodse emigratie.
Deze is de afgelopen jaren teruggelopen van enkele tienduizenden tot ongeveer duizend personen per jaar. De nieuwe Sowjet-emigratiewet beperkt de familiehereniging tot verwanten in de eerste graad. De hele passage in de toespraak van Lubbers over deze zaak ontbreekt in de *Prawda*.
Lubbers, die dit punt ook al 's middags bij zijn eerste bespreking met premier Nicolai Ryzjkow in de Catharinazaal van het Kremlin ter sprake had gebracht, noemde de algemene reactie van de Russen op opmerkingen over mensenrechten ,,niet zo origineel".
Ryzjkow van zijn kant was met het bekende Sowjet-standpunt gekomen dat in het Westen grootscheeps de mensenrechten worden geschonden door werkloosheid, prostitutie, dakloosheid enzovoort.
In het algemeen vond Lubbers echter dat er ten opzichte van bezoeken die hij vroeger in andere hoedanigheden aan Moskou had gebracht in de sfeer met name tijdens het diner, veel ten goede was veranderd. Ryzjkow noemde hij een buitengewoon plezierige collega.
Opnieuw bleek zonneklaar dat het Kremlin niet bereid is tot een afzonderlijke oplossing inzake de middellange-afstandswapens in Europa, los van het vraagstuk van het ruimte-defensiesysteem SDI.

Lubbers en Van den Broek hebben rijdens hun besprekingen tegenover de Russen betoogd dat een oplossing voor de middellange-afstandswapens – in tegenstelling tot wat Moskou meent – niet hoeft te wachten op Sowjet-Amerikaanse overeenstemming over SDI of strategische wapens

Daarop was volgens kringen in de Nederlandse delegatie van Ryzjkow de opmerking gevolgd: ,,Ik weet dat u wilt dat wij ontkoppelen, splitsen. Maar dat doen wij niet. Het is één pakket". Na afloop van de besprekingen verklaarde Lubbers dit standpunt meer als ,,politiek-onderhandelingstechnisch" dan als ,,zakelijk" te beschouwen.

Ook in zijn tafelrede beklemtoonde de minister-president dat er geen belemmeringen zijn voor een aparte regeling voor de middellange-afstandswapens.
Op 21 nov. hebben premier Lubbers en minister Van den Broek een onderhoud gehad met Sowjet-partijleider Gorbatsjow, waarbij tevens de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze aanwezig was.
Ook Gorbatsjow verzekerde premier Lubbers en minister Van den Broek nadrukkelijk, dat Moskou de problematiek van de middellange af-

Sowjet-premier Nikolaj Ryzjkow (geheel rechts) met zijn Nederlandse collega Ruud Lubbers.

standswapens niet zou losmaken uit het .,pakket" van Reykjavik.
Niettemin vond premier Lubbers na afloop .,is de Sowjet-Unie toch op een aantal punten in beweging".
Het gesprek tussen Lubbers. Gorbatsjow en de ministers van buitenlandse zaken Hans van den Broek en Edoeard Sjewardnadze, waarbij de laatste er overigens het zwijgen toe deed. werd door beide kanten kennelijk als plezierig en informatief ervaren. en ging bijna geheel over wapenbeheersing.
Het officiële persbureau *Tass*, dat er naar Russische begrippen uitgebreid verslag van deed. kenmerkte het gesprek als ..open, gekenmerkt door goede wil en niet-formeel".
Iets bereikt of veranderd aan het Sowjet-standpunt lijkt door de Sowjet-Nederlandse onderhandelingen. die behalve de ontmoeting met Gorbatsjow op 21 nov. ook een tweede ronde met premier Nikolai Ryzjkow en een meer dan vier uur durend gesprek Van den Broek-Sjewardnadze omvatten, echter niet.
,,Ons pakket zit met draden van concessies aan elkaar, probeert u alstublieft niet om dat los te halen", had Gorbatsjow gezegd op het voortdurende oproepen van Nederlandse zijde om de problematiek van de middellange afstandwapens als losstaand van de problematiek van strategische wapens en SDI te behandelen.

Minister Van den Broek had eerder 's middags in zijn gesprek met Sjewardnadze ook de kwestie van de mensenrechten ter sprake gebracht. met name in een ,,tête a tête" met de Sowjet-minister waarin specifieke gevallen aan de orde zijn gesteld of genoemd maar waarover Nederlandse woordvoerders in het belang van de zaak geen verdere mededelingen wilden verstrekken.
Enigzins laconiek reageerde Lubbers op de wijze waarop de Russische kranten op 21 nov. zijn tafelrede van 20 nov. hadden bekort met ongeveer **33** procent van de tekst. Onder de gesneuvelde passages waren met name ook die waarin hij voor een verruiming van het beleid inzake joods emigratie had gepleit.

,,Dat weglaten bewijst voornamelijk hoe moeilijk die zaken hier intern liggen", aldus de premier, die de censuur van de Prawda-redactie ,,niet zo verbazingwekkend" noemde: ,,Ik had nooit gedacht dat hier veel persvrijheid bestond".
Bij het gesprek van de ministers van buitenlandse zaken was van Russische zijde onthuld dat de .,consultaties op hoog niveau" tussen de VS en de USSR begin dec. voorlopig op het niveau van delegatieonderhandelaars in Geneve zullen plaatsvinden
Lubbers en Van den Broek waren vol lof over het voortgaan van die Sowjet-Amerikaanse dialoog
De slee van de verslechterende Sowjet-Amerikaanse betrekkingen lijkt even stilgezet aldus Lubbers
Sjewardnadze had s middags tegen Van den Broek gezegd dat Moskou Washington niet meer vertrouwde
Gorbatsjow had zich van een opmerking in deze zin onthouden

Verslag premier Lubbers van onderhoud met *Gorbatsjow*

Na afloop van zijn gesprek met Sowjet-partijleider Gorbatsjow gaf premier Lubbers voor de meegereisde Nederlandse pers een verslag van het verloop ervan

Lubbers leek aangenaam getroffen door de persoon van Gorbatsjow die hij ,,een talent om zaken over het voetlicht te brengen en dat in verschillende toonaarden nagaf.
Lubbers en Van den Broek hadden in het gesprek wel alle zeilen moeten bijzetten. wanneer de Sowjet-leider de Nederlandse gasten ,,grondig met vragen bestookte". Lubbers had de indruk dat Gorbatsjow het gesprek benutte om hrt westerse standpunt eens grondig door te nemen. ..soms als een soort check op de door hem ontvangen rapportage. met vragen als ,,hoe komt het toch dat..."
..Zo nu en dan keek ik collega Van den Broek eens aan. en dan besloten we om ook van onze kant eens wat indringende vragen te stellen". zei Lubbers. Uit kringen van de delegatie viel te vernemen dat op zo'n moment toch wel vaak .,het luikje dichtging" en de Sowjet-leider het gesprek op het volgende punt bracht
Minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze deed er de volle drie uur van de ontmoeting Lubbers-Gorbatsjow het zwijgen toe. ..blaar die was dan ook 's middags al vier uur platgepraat door collega Van den Broek". aldus Lubbers schertsend.
..Het gesprek is meer geweest dan een herhaling van bekende standpunten Als dat het geval was geweest zouden we ook eerder klaar zijn geweest". aldus Lubbers. Maar iets veranderd aan die standpunten hebben de ontmoetingen in Moskou nu ook weer niet.
..Iets bereikt. nou nee. aldus delegatiekringen na afloop

Voor de Russen blijft de problematiek van de middellange afstandswapens (INF) onderdeel van een ..pakket˘. onlosmakelijk verbonden met en afhankelijk van een oplossing voor het Amerikaanse SDI Mochten de Nederlandse pleidooien dat hier sprake is van een vergissing. omdat SDI niet offensief bedoeld is en het Westen er niet werkelijk op uit zou zijn door een kosmische wapenwedloop de CSSR economisch op de knieën te dwingen. (..dat zou ook haaks staan op ons streven naar uitbreiding van de economische samenwerking"), dan zal dat toch pas later kunnen blijken
Lubbers bleef bij zijn standpunt dat de Sowjet-koppeling inzake SDI een ,,onderhandelingstechnisch" fenomeen is, gericht op concessies inzake SDI van Washington.
De ontwikkelingen voor ..Reykjavik˘ en zelfs de plaatsing van kruisraketten op Nederlandse bodeni waren. afgaande op mededelingen van Nederlandse zijde, in hrt Kremlin wel bijna vergeven en vergeten. Een schertsende opmerking van Gorbatsjow aan hrt hrgin. over dr ,,goede betrekkingen tussrn Nederland en de Sowjet-Unie die nu dreigen tr worden verstoord door tegen ons gerichte raketten", in de eerste vijf niinuten van het gesprek door de journalisten opgevangen, was de enige in zijn soort
Nadat de journalisten de deur uit waren is op geen enkele wijze hrt pre-Reykjavik door Gorbatsjow nog ter sprake gebracht. aldus Lubbers
Verwijzend naai de spectaculaire Russische uitnodiging aan de vooravond van de november-beslissing over kruisraketten in 1985 had Gorbatsjow wel gezegd ..Wij kennen elkaar uit correspondentie Goed dat wij nu officiële contacten hebben"
Die zijn er geweest en wat dat betreft is het door de Kussen kennelijk ais positief beoordeelde bezoek van de ..eerste Nederlandse regeringsleider die ooit Rusland of de Sowjet-Unie heeft bezocht' dus zeker tien succes geweest.

Economische *kwesties*

Bij het bezoek van de Nederlandse premier Ruud Lubbers aan Moskou is iets meer bekend geworden over de Sowjet-ideeën ten aanzien van joint ventures tussen Sowjet- en kapitalistische ondernemingen op het grondgebied van de USSR. .,Een bepaald deel" van de baten uit onderneming kan naar het Westen worden overgemaakt, aldus Lubbers op 22 nov. op een persconferentie in Moskou aan het eind van zijn bezoek.
Ook stellen de Sowjet-autoriteiten zich voor, volgens onze minister-president, 40 procent belasting te heffen op de baten en zouden de joint ventures niet verplicht worden uitsluitend voor export buiten de Sowjet-Unie te werken. Wel zouden deze bedrijven hun eventuele importen uit het Westen geheel door exporten naar het Westen moeten financieren.
De door Lubbers genoemde bijzonderheden vormen een nadere invulling van de plannen voor het wettelijk mogelijk maken van joint ventures in de Sowjet-Unie, die eind 1986 naar voren kwamen, maar waarover nog geen wetsontwerp of ander beleidsdocument van betekenis het licht heeft gezien.
Eerder was bekend geworden dat de Sowjet-overheid voor het Westers aandeel in ondernemingen een maximum van 49 procent wil stellen en dat de joint ventures op Sowjct-territorium een Sowjet-directeur zouden moeten hebben.

Een commissie van vakministers onder leiding van de voorzitter van het comité voor buitenlandse economische betrekkingen, W. Kamentsew, die in Moskou ook Lubbers' voornaamste economische gesprekspartner was, is doende om een beleidsdocument te produceren over alle met joint ventures verbonden problemen.
Bepaalde vormen van joint venture bestonden in de Sowjet-Unie in de jaren twintig, ten tijde van de zogenaamde ..nieuwe economische politiek (NEP)".Sinds de collectivisatie van de jaren '30 zijn deze echter uit den boze.

De nieuwe wetgeving, zo hebben Westerse diplomaten in Moskou vernomen, zal begin 1987 klaar moeten zijn, als ook de algemene structuurverandering in de buitenlandse handel van de USSR is voltooid, waarbij diverse ministeries zijn gereorganiseerd en onder andere organen zijn ingesteld en de theoretische mogelijkheid van directe handelscontacten tussen Sowjet- en buitenlandse ondernemingen is geopend.
Ook bij het Nederlandse bezoek is de grote Russische nieuwsgierigheid naar het functioneren van joint ventures gebleken, die Westerse en Japanse ondernemingen in hun besprekingen al bij hun gesprekspartners in Moskou hadden geconstateerd.
Lubbers, zo wordt in Moskou vernomeri, heeft de in Nederland op dit gebied aanwezige ,,know how" aangeprezen, met name ook ten aanzien van joint ventures van het ,,51-49-procent-model".
Ook is van Nederlandse zijde opgemerkt dat er wel eerst tussen Nederland en de USSR een zogenaamde ,,bilaterale investeringsbeschermingsovereenkomst" zou moeten komen, wil de Nederlandse belangstelling voor deze vorm van economische samenwerking met de Sowjet-Unie enige vlucht nemen.
Van Sowjet-zijde wordt gezegd dat zo'n 1000 kapitalistische ondernemingen al belangstelling zouden hebben getoond voor het beginnen van joint ventures met Sowjet-ondernemingen, en dat er begin 1987 ook een handje vol van start zouden kunnen gaan.
Volgens Kamentsew profiteert Moskou ook van de ervaringen die thans in de ,,open zones" in China worden opgedaan, al zijn de Sowjet-plannen anders van aard dan de Chinese werkelijkheid.
Onder de ,,captains of industry", die Lubbers op zijn Moskouse reis vergezelden, was van enthousiasme voor het oprichten van deze joint ventures weinig te merken. Hoewel de mogelijkheid allerwege als interessant werd beoordeeld, zouden de Russen toch met een aantal concessies over de brug moeten komen, vond men, niet alleen door middel van een bilaterale investeringsbeschermingsovereenkomst, maar ook ten aanzien van zeggenschap in de bedrijfsvoering.
Te denken valt in dat verband over zeggenschap over de kwaliteitscontrole, om te voorkomen dat de op Sowjetterritorium gevestigde onderneming de goede naam van de kapitalistische deelnemer te schande maakt.
Voorshands lijkt de bereidheid bij Nederlandse bedrijven om veel tijd en mankracht te steken in het bijdragen in de meningsvorming in Moskou over het verschijnsel joint ventures. dan ook nog gering.
Maar, zoals een der zakenlieden het uitdrukte, ,,die joint ventures zullen er wel komen want het lijkt in de komende jaren de enige mogelijkheid om hier wat te verdienen"
De meeste Westeuropese landen en bedrijven hebben hun export naar de Sowjet-Unie in 1986 drastisch zien teruglopen, vermoedelijk een gevolg van de precaire betalingspositie van de USSR in harde valuta, na de daling van de olieprijs en de dollarkoers.
Inspelend op dit laatste probleem heeft Lubbers in Moskou de aantrekkingskracht van de stabiele gulden als middel voor het aangaan van commerciële leningen aangeprezen.
Nederlandse bankkringen – de Sowjet-Unie sloot in 1986 voor het eerst in Amsterdam een guldenslening af – denken eerder aan het overnemen van een deel van het pakket leningen dat de Sowjet-Unie nu in dollars aangaat, dan aan een mcgelijke spectaculaire toename van het aantal Sowjet-leningen.
Zo'n toename zou de USSR in principe in staat stellen zijn importen uit kapitalistische landen te hervatten en gezien de bodemschatten van het land zien Westerse bankiers de Sowjet-Unie ook als een zeer kredietwaardige partner.

Mededeling Politburo

Moskou beschouwt het bezoek van de Nederlandse ministers Lubbers en Van den Broek aan de Sowjet-Unie als ,,een nieuwe impuls in de ontwikkeling van wederzijds voordelige samenwerking" tussen de USSR en Nederland. Dat staat in het op 4 dec. 1986 verschenen wekelijkse communiqué van het Sowjet-Politburo.
Volgens deze tekst vormden de ontmoetingen van Gorbatsjow en Ryzjkow met de Nederlanders en de resultaten daarvan tevens ,,de uitdrukking van bereidheid tot verdere ontwikkeling van de dialoog met de Westeuropese landen, met het doel een oplossing te vinden voor actuele problemen voor de veiligheid van Europa en de gehele wereld".

Het is gebruikelijk dat het Sowjet-Politburo op zijn wekelijkse zitting de uitkomsten van onderhandelingen met vreemde mogendheden evalueert, al heeft dat in het Nederlandse geval even geduurd in verband met Gorbatsjows aansluitende bezoek aan India. De in het communiqué gekozen formuleringen bevestigen de al eerder van Sowjet-zijde tot uitdrukking gebrachte tevredenheid met het verloop van het Nederlandse bezoek.

GEVOLGENONGEVALKERNREACTOR IN TSJERXOBYL VOOR NEDERLAND

Het mogelijke aantal sterfgevallen in Nederland ten gevolge van het ongeval met de kernreactor in Tsjernobyl (pag. 305 e.v.-1986)bedraagt gemiddeld drie per jaar voor de komende 30 jaren. Dit aantal is eerder een over- dan een onderschatting.
Tot deze conclusie kwam de Coördinatie-commissie voor metingen van radioactiviteit en xenobiotische stoffen (CCRX), die op 15 okt. 1986 het eindrapport van metingen van radioactiviteit aan de regering heeft aangeboden.

De CCRX heeft de metingen die door een aantal instituten waren verricht, verzameld en doorgerekend.
De instituten waren het Rijksinstituut voor de volksgezondheid en milieuhygiene, het KNMI. de Kernfysische dienst. het Energieonderzoekscentrum Nederland, het Interuniversitair reactor instituut, het Kernfysisch versneller instituut, de KEMA en de Kerncentrale Borssele
Nederland behoort in Europa tot de landen die slechts licht besmet zijn geraakt met radioactieve neerslag ten gevolge van de ramp met de reactor in Tsjernobyl. Binnen Nederland bestaan echter plaatselijk verschillen van een factor tien.
Dit werd veroorzaakt doordat de meeste neerslag gedurende de nacht van 3 op 4 mei 1986 door plaatselijke onweersbuien neerkwam. Deze buien lagen vooral op de lijn Eindhoven-Utrecht-Amsterdam-Den Helder.
Voor volwassen personen werd de stralingsbelasting na mei voornamelijk bepaald door uitwendige bestraling van cesium-134 en cesium-137. Voor éénjarige kinderen wordt de stralingsbelasting gedurende het eerste jaar echter voor 60 procent bepaald door het drinken van melk.
De coördinatie-commissie stelt dat het ongeval bij Tsjernobyl heeft aangetoond dat de bestaande alarmregelingen aanpassing behoeven.
In Nederland was slechts een tiental academisch opgeleide stralingsdeskundigen beschikbaar om de gevolgen van de ramp bij Tsjernobyl voor Nederland in beeld te brengen en om te adviseren bij eventuele maatregelen.
Dit aantal bleek zeer krap. Verdubbeling ervan is minstens noodzakelijk.
De drie kankerdoden per laar die de coördinatie-commissie voor de komende periode verwacht, zijn berekend aan de hand van de zogeheten lineaire dosis-effectrelatie. die door het merendeel van de deskundigen wordt aanvaard.
Hierbij gaat men ervan uit dat bij een lage blootstelling de gevolgen evenredig zijn aan de stralingsdosis. Omdat deze gevolgen zeer gering zijn. en hooguit statistisch meetbaar, bestaat hierover nog enige wetenschappelijke controverse.
In het algemeen gaat men ervan uit, aldus de commissie. dat de dosis-effect relatie een overschatting van het risico inhoudt. De drie extra verwachte kankerdoden per jaar zouden dan een hoge schatting zijn.
Ter vergelijking is het goed te weten dat de algemene sterfte aan kanker in Nederland per jaar 32.000 bedraagt De drie extra doden zullen dus nooit gemeten kunnen worden als een verhoging
De toename van het aantal erfelijke afwijkingen in het nageslacht ten gevolge van Tsjernobyl wordt ook zeer laag geschat. namelijk 30 op de miljoen levend geborenen gedurende de eerste twee generaties. Deze toeneming valt in het niet bij de natuurlijkr kans op ernstige erfelijke afwijkingen, die ongeveer zes procent is.

PLENUM CENTRAAL COMITE. GORBATSJOW PLEIT VOOR MEER DEMOCRATIE

Op 27 en 28 jan. 1987 kwam het Centraal Comité van de communistische partij ("het partijparlement'') in Moskou bijeen voor zijn halfjaarlijkse zitting. In tegenstelling tot wat gebruikelijk was had Sowjet-leider Michail Gorbatsjow de datum van het plenum tevoren, op 23 januari, bekendgemaakt. Hij had overigens niet aangegeven waarom het plenum, dat in december had moeten plaatsvinden. was uitgesteld. (Volgens de partijstatuten stond als maximumtijd tussen twee plena zes maanden aangegeven). Het plenum werd door waarnemers in Moskou met spanning tegemoet gezien. omdat het over kaderpolitiek zou gaan en mogelijk nieuwe veranderingen in de Sowjet-leiding zou brengen.

Toespraak Gorbatsjow. Voorstel tot democratisering verkiezingssysteem

In zijn toespraak tot het Centraal Comité op 27 januari zei Gorbatsjow onder meer het aantal kandidaten bij Sowjet-verkiezingen (tot dan toe één per functie) uit te willen breiden en de mogelijkheid te willen openen ook niet-partijleden op leidende posten te benoemen. Waar tot dan toe partijorganisaties op alle niveau's eenstemmig de van hogerhand voorgedragen kandidaat steunden, zouden ze in de toekomst op rayon-, stads-, provincie- en republikeins niveau in een geheime stemming hun voorkeur kunnen uitspreken voor een in principe onbeperkt aantal kandidaten. Gorbatsjow noemde de voorgestelde hervorming een streven naar "meer effectieve en daadwerkelijke deelname van alle kiezers". De uitbreiding van het aantal kandidaten kon onder andere worden bereikt door de kiesdistricten te vergroten. aldus de Sowjet-leider. Hij achtte het ook nodig meer jongeren en vrouwen op leidende posten in de samenleving te benoemen.

Tevens analyseerde hij kritisch de onder zijn voorgangers gevoerde kaderpolitiek. Voortaan, zei hij, "is het beslissend criterum de houding van de kaders tegenover de herstructurering". Binnen afzienbare tijd zou een "wet op de socialistische onderneming" in openbare discussie worden gebracht, die voorzag in een aanzienlijke uitbreiding van de zelfstandigheid van bedrijven, zo kondigde de partijleider aan.

Aan een commentaar op de rede van Gorbatsjow door Raymond van den Boogaard (*NRC/H'blad* 28-1-1987) werden de volgende passages ontleend:

Gorbatsjows plannen. die hij nadrukkelijk als die van het Politburo presenteerde, behelsden onder meer verkiezingen met meerdere kandidaten voor de vertegenwoordigende organen. van Opperste Sowjet tot deelgemeenteraden, en meer. kadrrbenormingen voor anderen dan de 19 miljoen partijleden. Gorbatsjow noemde het zelfs "logisch" dat ook de verkiezing van de centrale partijorganen, zoals het Poiitburo. zou morden gedemocratiseerd Met behoud van hrt principe van he? "democratisch centralisme". waarin de wil van hogerop wet is. dat wel Maar tegelijkertijd met meer ,,controle van onderop". meer openbaarheid van brstiiur. kritiek en zelfkritiek.

Bepaald snijdend was zijn verhandeling over het recente verleden. Theoretisch. zo meende hij. is men in de partij nog vaak stil blijven staan in het dogmatisme van de jaren dertig i n veertig. toen ..de taken heel anders waren". Gorbatsjow herhaalde. feller nog dan op het partijcongres van vorig jaar, zijn analyse van het Brezjnew-tijdperk. overigens wederom zonder namen te noemen. ..Sociale roest". onwil om de werkelijkheid onder ogen te zien en gebrek aan ruimte voor kritische analyses hadden geleid tot een situatie, zei hij, waarin corruptie en scepsis de overhand hadden en een niet onaanzienlijk deel van de partijleden ..boven alle kritiek was verheven," in procedurele zin dari. Een element van persoonlijke irritatie liet Gorbatsjow doorklinken, toen hij zei dat er in het recente verleden geen daadkrachtig beleid was gevoerd maar wel eindeloos jubilea waren gevierd. Ook maakte hij een betrekkelijk dreigende opmerking aan het adres van degenen die hadden toegelaten dat kunst en cultuur voor een groot deel door flauwe smakeloosheid werden beheerst.

Gorbatsjow heeft enkele malen in het openbaar gewag gemaakt van ,.verzet" tegen zijn beleid, maar wachtte zich gisteren kennelijk wel dit zwaar beladen woord in de mond te nemen. Wel zei hij dat ,.de strijd niet licht is" en .,de veranderingen ten goede langzaam komen" Een meerderheid der partijgenoten is druk aan het werk om de veranderingen door te voeren. zei hij, ,.maar niet zelden reageren partijcomité's gewond op acties en vaak is de eerste secretaris van een comité daarvoor verantwoordelijk". Er zijn er nog heel wat ,,die op de oude wijze werken", aldus Gorbatsjorn. "Ja. er zijn er zelfs die openlijk afremmen."

Het gedrag van die laatsten zal ongetwijfeld nader aan de orde komen in een door Gorbatsjow voorgestelde ,,partijconferentie'' in 1988, die gevolgd zal worden door een nieuwe verkiezingscampagne in alle partijgelederen. Voor Westerse waarnemers is dit de bevestiging dat Gorbatsjow het partijcongres bijna een jaar geleden allerminst als een eindpunt of zelfs als geslaagd beschouwd heeft. Net zo'n verkiezingscampagne in 1985 had Gorbatsjow, naar zijn mening, niet genoeg medestanders opgeleverd. en trouwens. ook het partijcongres was geeindigd in de verkiezing van een Centraal Comité waarin veel oude getrouwen waren teruggekeerd.

Geruchten aan de vooravond van het plenum wilden. dat Gorbatsjow erop uit was binnen de partij een maximumleeftijd voor ambtsdragers in te voeren. Als dat waar was. is hij daar niet in geslaagd. Maar aan de extreme bestaanszekerheid. die eigen was aan het partijleven in het Brezjnewtijdperk lijkt een eind te komen: "In principe is stabiliteit van de kaders een goede zaak, maar niet tot in het absurde." aldus de partijleider. ,.Het apparaat is er voor de politiek. de politiekis er niet voor het apparaat." zo citeerde hij Lenin. een opmerking die hem gisteren ook niet louter vrienden zal hebben bezorgd bij zijn gehoor in het Kremlin.

Uitvoerig stond Gorbatsjow stil bij de onlusten vorige maand in Kazachstan, waar studenten in opstand kwamen tegen de benoeming van een Rus tot partijchef. Hij zei dat deze gebeurtenissen ..nader moeten worden geanalyseerd" en dat ze eens te meer aantonen hoe belangrijk het was dat de verschillende bevolkingsgroepen evenredig vertegenwoordigd waren in de leidende organen ,,Chauvinisme en nationalisme" blijven in de Sowjet-Unie uit den boze. evenals .zionisme en antisemitisme'' overigens.

Een aantal passages uit de openingsrede van Gorbatsjow wordt in het volgende nummer opgenomen onder de kop TEKSTEN.

Slotresolutie. Personele wijzigingen

Tijdens de tweede zittingsdag van het plenum van het Centraal Comité werd besloten de 75-jarige Dinmoechamed Koenajew, voormalig partijchef van Kazachstan, uit het Politburo te verwijderen. Een naaste adviseur van Gorbatsjow. Aleksandr Jakowlew, werd bevorderd tot kandidaat-lid van het Politburo. Verder was besloten om twee nieuwe secretarissen van net Centraal Comité te benoemen: de partijleider van Wit-Rusland, Nikolaj Sljoenkow, en Anatoli Loekjanow, die een belangrijke afdeling van het Centraal Comité leidde. De '72-jarige Michail Zimjanin, de partijsecretaris verantwoordelijk voor ideologie en wetenschap, ging "om gezondheidsredenen" met pensioen.

Het nieuwe kandidaat-lid van het Politburo, Jakowlew. werd besclouwd als een van de invloedrijkste partijfunctionarissen. Hij werkte in de jaren zestig op de propaganda-afdeling van het Centraal Comtié, maar werd in 1973 verwijderd en naar Canada gestuurd als ambassadeur. Aangenomen werd dat dit gebeurde naar aanleiding van een artikel waarin hij zich had uitgeproken tegen russofiele tendenzen in de pers en de literatuur van die tijd. Gorbatsjow haalde hem. na een bezoek aan Canada. terug naar Moskou. waar Jakowlew directeur werd van het Instituut voor Wereldeconomie en adviseur voor Andropow. In 1985 werd hij benoemd tot leider van de propaganda-afde-

Aleksandr Jakowlew

Anatoli Loekjanow

ling van het centrale partis-apparaat en in 1986 tot secretaris. Jakowlew begeleidde Gorbatsjow bij diens reis naar Frankrijk en bij de topontmoetingen met president Reagan
De beide nieuwe secretarissen, de ingenieur Sljoenkow en de jurist Loekjanow, werden gezien als sterke voorstanders van het economisch hervormingsbeleid van Gorbatsjow. Hun carrière maakte een grote sprong onder het bewind van Joeri Andropow.

Volgens Raymond van den Boogaard (*NRC/H'blad* 29-1-1987) leek Michail Gorbatsjow nog een lange weg te moeten afleggen door de Sowjet-instituties. voordat aan realisering van zijn vernieuwingsideeën te denken viel.

Dat bleek gister avond eens te meer aan het eind van het plenum van hrt Centraal Coniite in Moskou. In het slotdocument dat dit ..partijparlement'. aannam. ontbreekt de onstuiniigheid waarmee Gorbatsjow dinsdag de vergadering had toegesproken. Van een van Gorbatsjows voorstellen. de organisatie van een partijconferentie in 1988, gevolgd door nieuwe partijverkiezingen op alle niveaus. is in het document zelfs niets terug te vinden
Gorbatsjows uitvoerige aanklacht tegen het onder zijn voorganger Brezjnew gevoeide beleid is in het document verschrompeld tot de erkenning. dat „negatieve tendenzen" in de jaren zeventig niet onderkend waren Aan de andere kant zwaait het Centraal Comité. dat weliswaar vorig jaar opnieuw was verkozen maar nog voor een groot deel uit oude getrouwen uit Brezjnews tijd bestaat. zichzelf lof toe door te zeggen dat toch ook vroeger ..omvangrijk werk werd verricht in de partij. en door de kaders van het Centraal Comité".
Op sommige punten lijkt liet Centraal Comité met haar secretaris-generaal te zijn meegegaan. Het is noodzakelijk te zorgen voor de instroming van „verse kaders" en diegenen horen te worden bevorderd die ..actief aan de herstructurering van de Sowjet-samenleving bijdragen
Ook mogen voortaan „geen partijleden meer boven kritiek verheven zijn".
Gorbatsjows ideeën voor meer deinocratie bij verkiezingen binnen en buiten de partij. lijken dooi veel leden van het Centraal Comité, bijna allen op de ouderwetse. goed geregelde wijze gekozen partijbureaucraten, niet weinig enthousiasme begroet te zijn. Gorbatsjow had dinsdag de invoering van meer-kandidatenlijsten bij verkiezingen voor de sowjets bepleit. In de tekst van het Centraal Comité blijft daarvan niet veel meer over. dan dat in de procedure tot de kandidaatstelling het aantal in besloten kring besproken kandidaten moet worden uitgebreid.
Het Centraal Comité ondersteunt Gorbatsjows plannen voor meer democratie voor verkiezingen bij partijposten. maar treedt niet in details waar de partijleider da: wel had gedaan: het recht van een ieder om kandidaten naar voren te brengen, en de algemene invoering van geheime stemming.
Ook de persoonlijke wijzigingen in de Sowjettop, waaraan het Centraal Comité gisteren zijn goedkeuring heeft gehecht. getuigen van het moeizaam karakter van Gorbatsjows machtsontplooiing. Weliswaar verdween, zoals verwacht, de voormalige Kazachstaanse partijchef Dinmoechanied Koenajew, voorgesteld als toonbeeld van alles wat vies en voos was :n het Brezjnew-tijdperk. Gorbatsjow kon echter geen vervangend lid naai. eigen smaak het Politburo binnenloodsen. waardoor het aantal leden van dit alles beheersende machtsorgaan in de Sowjet-Unie daalde tot elf De positie van de laatste onversneden „brezjnewiaan" in de Sowjetleiding, de Oekraïnse partijchef Wladimir Sjtsjerbitski, lijkt ongeschonden
Een stap op weg naar een Gorbatsjowmeerderheid in het Politburo bleek gisteren wel de bevordering van Aleksandr Jakowlew tot kandidaatlid van dit orgaan. De 63-jarige Jakowlew is een van de meer maikaiite figureii binnen de Sowjet-leiding. Als partijsecretaris, belast met ideologie en kunst. is hij o a. verantwoordelijk voor de culturele dooi die de USSR thans doormaakt Gorbatsjow had hem in 1983 teruggehaald naar Moskou uit Canada \\-aarheen hij als ambassadeur was weggepromoveerd na een conflict in de jaren '70 met de zogenaamde „russofielen" binnen het culturele deel van het partijapparaat
Jakowlews stijgen impliceert het dalen van de 72-jarige Michail Zimjanin. die als partijsecretaris aftrad. ..om gezondheidsredenen' Van 1976 tot 1986 was Zimjanin binnen het partijsecretariaat de behoeder van ideologie en propaganda geweest. in welke functie hij zich naar verluidt elke avond de voorpagina's van Moskouse ochtendbladen liet brengen ter controle.
Waar Gorbatsjows machtsontplooiing in Politburo en Centraal Comité dus nog te wensen lijkt over te houden. lijkt zijn greep op de organisatorische gang van zaken in de partijtop toe te nemen. Daarvan getuigt de promotie tot partijsecretaris van de 57-jarige Nikolaj Sljoenkow en de 56-jarige Anatoli Loekjanow die in het Centraal Coinité als hoofd van de zogenaamde ..centrale afdeling" een forse stem heeft in het benoemingsbeleid. Partijsecretarissen stemmen weliswaar niet mee in het Politburo, maar ze hebben een fors deel van de macht in de dagelijkse gang van zaken aan de top in handen.
En zo gaat Gorbatsjows snelle gang door de instituties toch verder. sneller in ieder geval dan iemand dat sinds de jaren dertig heeft klaar gespeeld Waar de grenzen liggen, en het geringe enthousiasme voor zijn aanpak en stijl bij een aanzienlijk deel van het machtsapparaat. blijkt ook uit de buitenland-paragraaf van het gisteren aangenomen slotdocumerit. Het agressieve optreden van het Westen. en vooral het Anierikaanse streven naar militair overwicht maakt ..algemene versterking van de defensiecapaciteit' van de Sowjet-Unie nodig. zo heet het. In deze felle vorm was dat irts dat we uit Moskou eigenlijk niet meer hadden vernomen sinds het aftreden van Gromyko als minister van buitenlandse zaken. De veteraan Gromyko was gisteren overigens de belangrijkste spreker op het plenum.
Maar alles is compromis. en aan de passage lijkt dan ook nog een typisch Gorbatsjowzinnetje toegevoegd. voor versterking van die defensie is „snellere toename van het economisch potentieel nodig".

Nikolaj Sljoenkow

Slotrede Gorbatsjow

In zijn op 29 januari door het persbureau Tass gepubliceerde slottoespraak tot het Centraal Comité stelde Gorbatsjow vast dat het plenum "de partij, het land en de samenleving aanzienlijk verder had gebracht op het pad van de herstructurering. Dit plenum heeft een solide basis gelegd voor verdere voorwaarde wordt voldaan: alles wat wij hier hebben besloten moet vastberaden in de praktijk worden gebracht' De reorganisatie van de Sowjet-samenleving. aldus Gorbatsjow. "is geen !vandeling langs een goed begaanbaar pad maar een klim. vaak door de wildernis". Daarbij moet elk klein succes worden onderkend maar moeten ook de tekortkomingen worden blootgelegd.
Democratie. aldus de partijleider. is de sleutel tot verandering omdat alleen door democratie de mensen bij het veranderingsproces kunnen worden betrokken. "We hebben democratie even hard nodig als we lucht nodig hebben". Volgens Gorbatsjow kon de democratie ook als garantie dienen dat fouten uit het verleden niet werden herhaald. De Sowjet-leider kondigde in zijn toespraak ook een "federale partijconferentie" aan.

MACHTSWISSELING IN KAZACHSTAN LEIDT TOT RELLEN

Op 16 dec 1986 werd tijdens een zitting van het Yazachstaanse Cen-

traal Comité besloten een eind te maken aan het bewind van partijsecretaris Dinmoechamed Koenajew, een Kazach. en in zijn plaats Gennadi Kolbin, een Rus van geboorte. te benoemen.

Een dag na de benoeming gingen in de Kazachstaanse hoofdstad Alma-Ata studenten de straat op, volgens waarnemers vooral uit protest tegen de benoeming van een Rus tot partijchef Zij staken een winkelcentrum en auto's in brand en raakten slaags met de politie Behalve nationalistische sentimenten zouden de slechte voedselbevoorrading, en ontevredenheid over medische voorzieningen en de woonsituatie tot de uitbarsting hebben geleid Volgens het persbureau Tass, dat melding maakte van de twee dagen dur ende ongeregeldheden, bevonden zich onder de studenten parasiterende, straatschennende en andere anti-sociale personen

Waarnemers meenden dat de Tass-melding over ongeregeldheden in eigen land vermoedelijk geen precedent had in de geschiedenis van dit persagentschap. Rellen in Georgië, Estland en Litauen waren in de jaren '70 nooit officieel gemeld of toegegeven.

Dinmoechamed Koenajew werd voor het eerst partijleider van Kazachstan in 1960. Na door Nikita Chroesjtsjow te zijn ontheven van deze functie. kreeg hij in 1964, onder Leonid Brezjnew opnieuw de leiding over de partij. Koenajew was sinds 1971 lid van het Moskouse Politburo. Aan zijn ontslag was maandenlang kritiek voorafgegaan op zijn door nepotisme en corruptie gekenmerkte stijl van regeren.
Gennadi Kolbin (59) was tweede partijsecretaris in Swerdlowsk alvorens hij in 1975 tot tweede secretaris van de communistische partij in Georgië werd benoemd, waar hij de plaatsvervanger was van de toenmalige partijleider Edoeard Sjewardnadze Tot zijn benoeming in Alma-Ata was Kolbin partijleider van het gebied Oeljanowsk

Verdere ontwikkelingen

Volgens een mededeling van het persbureau Tass had de nieuwe Kazachstaanse partijleider op 21 december scherpe kritiek geleverd op het beleid in deze Sowjet-republiek. Kolbin had die dag een buitengewone vergadering van het kabinet bijgewoond en daar de "zelfgenoegzaamheid, de onverantwoordelijkheid en andere negatieve verschijnselen" gehekeld. Bij de bijeenkomst was ook Michail Solomentsew aanwezig, een lid van het Politburo in Moskou, die na de onlusten naar Kazachstan was gezonden.

Op de kabinetsvergadering was gesproken over de problemen op het gebiedvan devoedselvoorziening en de bevoorrading met consumptiegoederen. "Talrijke ondernemingen werken niet vlot, produceren geen kwaliteitsgoederen, halen hun verkoopplan-

Gennadi Kolbin

nen niet en schenden leveringsplichten", aldus het Tass-bericht.

Kolbin en Solomentsew brachten na de vergadering een bezoek aan een landbouwkundig instituut. Een dag eerder hadden zij ook een kolchozmarkt bezocht, en hadden zij aan de universiteit en het Polytechnisch instituut enkele ontmoetingen gehad met studenten.

Tass meldde op 23 december dat de Kazachstaanse partijleiding die dag in Alma-Ata bijeen was gekomen om de situatie in de republiek te bespreken. Daarbij waren "ernstige tekortkomingen" in het organisatorische en ideologische werk van de partij geconstateerd, die alleen met "urgente maatregelen" en "radicale veranderingen in de stijl en het bestuur van de partij" konden worden verholpen. De "ongezonde manifestaties" van 17 en 18 december, zo werd volgens Tass vastgesteld, "tonen aan dat speciale aandacht moet worden besteed aan de internationalistische opvoeding". Tijdens de bijeenkomst, die werd bijgewoond door Solomentsew, werd onderstreept dat "meer vaart moet worden gezet achter het streven naar orde en discipline en de strikte naleving van de criteria van het partijleven", en dat de strijd tegen "alcoholisme en andere anti-sociale uitingen" moest worden geïntensiveerd.

Tass schreef dat Kolbin zijn voorganger "fouten en nalatigheden" in diens personeelsbeleid had verweten en dat Kazachstan onder zijn leiding zou terugkeren naar een "meer leninistisch beleid" Koenajews bestuur werd volgens het bericht gekarakteriseerd door een gebrek aan "openheid en democratische normen"
Het partijdagblad *Prawda* liet in een hoofdartikel op 28 december een krachtige waarschuwing horen tegen een opleving van het nationalisme in de Sowjet-Unie. In hei artikel werden de rellen in Kazachstan niet genoemd, maar er werd opgeroepen tot "besluitvaardig optreden tegen pogingen plaatselijke belangen voor het landsbelang te laten gaan", "Marxisme is onverzoenbaar met nationalisme". zo citeerde de krant Lenin.

Op 27 december was volgens een mededeling van Tass in Kazachstan een speciale raad in het leven geroepen ter bestrijding van nepotisme. omkoperij, alcoholisme en andere misdaden en sociale problemen. De nieuwe partijleider Kolbin stond aan het hoofd van de raad, die verder bestond uit leden van het centraal partijcomité. Kolbin noemde de raad nodig om "negatieve verschijnselen" te bestrijden. De meest dringende taak van de nieuwe raad was volgens Tass het zorgen voor orde en discipline in Kazachstan. Dergelijke raden zouden in de republiek ook regionaal en plaatselijk worden opgezet. Alle Kazachstaanse lokale besturen moesten, zo stond in de verklaring, de inwoners beschermen tegen "misdadigers, relschoppers en parasitaire elementen".

Financiële organen kregen de opdracht om een "grondige controle" uit te voeren naar het gebruik van staatsgelden in bedrijven, en de bedrijfsleiding die de regels overtrad ter verantwoording te roepen.

Veroordeling

De Kazachstanskaja *Prawda* meldde begin januari 1987 dat een van de aanstichters van de nationalistische onlusten in Kazachstan, mevrouw G.A.

Dinmoechamed Koenajew

Sabitowa. door het Kazachstaanse hooggerechtshof tot vijf jaar kamp was veroordeeld. Sabitowa. een docent aan de universiteit. had volgens het verslag van haar proces in de krant "aangezet tot haat jegens andere nationaliteiten" en zij had illegale pamfletten en een spandoek vervaardigd.

Vervanging tweede partijsecretaris

Op 10 jan. 1987 werd op een plenum van het Kazachstaanse centraal comité de tweede man van de plaatselijke partij. ondersecretaris Oleg Mirosjin. een ethnische Rus, aan de kant gezet en vervangen door de Kazach Sagidoela Koebasjew.

Volgens Ravmond van den Boogaard (*NRC/H'blad* 13-1-1987) vertegenwoordigde Koebasjew vermoedelijk de staatsveiligheidsdienst KGB. zoals wel vaker het geval is bij tweede secretarissen in de Sowjet-republieken.

Op het plenum in Alma Ata. dat formeel aan de landbouw was gewijd, werd door partijchef Kolbin opnieuw de staf gebroken over het beleid van zijn voorganger Dinmoechamed Koenajev en een verregaande zuivering van diens aanhangers uit het republikeins bestuursapparaat in het vooruitzicht gesteld. .,Alleen diegenen zullen kunnen blijven die over voldoende politieke, beroeps- en morele kwaliteiten en toewijding beschikken'. aldus Kolbin.

Het dagblad *Komsomolskaja Prawda* maakte op 10 januari als eerste melding van geruchten over "wreedheid van dc militie" tijdens de rellen van 17 en 18 december, waarbij volgens onbevestigde berichten meer dan twintig doden waren gevallen. De krant ontkende de geruchten niet, maar citeerde een verantwoordelijke functionaris die zei dat "al het mogelijke was gedaan om op vreedzame wijze een eind te maken aan de studentendemonstratie op een plein in Alma-Ata. Volgens het blad was onder de Kazachstaanse studenten al lange tijd sprake van nationalistische agitatie.

Commentaar

Volgens de *Financial Times* (6-1-1987) vormden de rellen in Alma-Ata slechts de laatste episode in een reeks gebeurtenissen, die vanaf 1983 had geleid tot vergaande veranderingen in de vijf Centraalaziatische Sowjet-republieken

Met het vertrek van Koenajew lijkt een eind te zijn gekomen aan de zuivering. die begon toen Sjaraf Rasjidow, die 24 jaar de leiding had gehad in Oezbekistan. plotseling stierf, kort voor het aan het licht komen van een grootscheepse zwendel in de katoenproduktie De Oezbekistaanse minister van katoenindustrie, Wachobzjan Oesmanow. had tussen 1978 en 1983 Moskou honderden miljoenen roebels laten betalen voor zo'n 4.5 ton ruwe katoen, die nooit geproduceerd was Oesinanow werd in 1984 gearresteerd en ter dood veroordeeld.

Moskou was in 1982. na de dood van Brezjnew, al een campagne begonnen in de Centraalaziatische republieken. die erop gericht was de plaatselijke politieke machtsverhoudingen te doorbreken en weer meer controle over de economie te krijgen.

Er werdeii flinke zuiveringen doorgevoerd. Tussen 1982 en 1984 werd in Kirgizie meer dan 80% van de plaatselijke partijleiders ontslagen. In Oezbekistan werden 10 van de 13 eerste secretarissen. die in feite de afzonderlijke provincies bestuurden. ontslagen. In Kazachstan werd in febr. 1986 tweederde deel van het centraal partijcomité vervangen.
In tegenstelling tot vroeger (toen het gebruikelijk was dat de plaatselijke partijleider uit de republiek zelf afkomstig was en de tweede secretaris een ethnische Rus was) worden de laatste drie jaar mannen als de nieuwe leider van Kazachstan. Gennadi Kolbin, gelanceerd. in een poging het centrale gezag te verstevigen. De rellen in Alma-Ata tonen echter aan dat een dergelijk beleid verzet kan oproepen onder een deel van de bevolking. dat zich meer en meer bewust wordt van zijn nationale en religieuze identiteit.

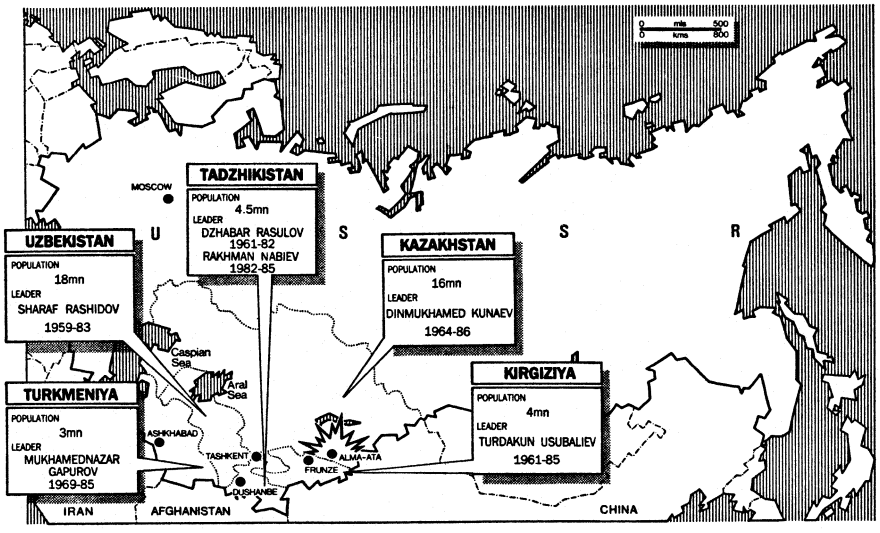

(Financial Times)

AFGHANISTAN

RAPPORT AMNESTP INTERNATIONAL

Inmiddels had de mensenrechtenorganisatie Amnesty International in een op 19 november 1986 gepubliceerd rapport gemeld dat in Afghanistan op grote schaal en systematisch marteling plaatsvindt. Volgens di: rapport waren er overeenstemmende verklaringen over de medeplichtigheid van Sowjetpersoneel door hun aanwezigheid bij ondervraging onder marteling. Over het algemeen werden de martelingen toegepast op gevangenen die in hechtenis zijn bij de Afghaanse staatsveiligheidsdienst KHAD. Soms wordt echter ook melding gemaakt van marteling in gevangenissen, militaire inrichtingen en bij gevangenneming van mensen tijdens gewapende conflicten op het platteland. aldus Amnesty.

In het betreffende rapport wijst Amnesty erop dat volgens Aighanistans voorlopige grondwet van april 1980 martelen verboden is en dat Afghanistan ook internationale verdragen heeft ondertekend tegen martelingen Volgens de organisatie worden de nationale en internationale normen echter met voeten getreden gezien de willekeurige arrestatie en langdurige detentie zonder vorm van proces van duizenden mensen die doorgaans met martelingen gepaard gaat

Amnesty maakte zich behalve over marteling ook zorgen over:

- berichten over buitengerechtelijke executies. begaan door Sowjet-troepen. die werderi bijgestaan door Afghaanse militairen Sommigen van de slachtoffers zijn leden van de gewapende oppositie die in hechtenis genomen waren Veel anderen behoren echter klaarblijkelijk niet tot de strijdkrachten van de oppositie; zij werden slechts verdacht van liet sympathiseren met het gewapend verzet. of vermoedelijk gedood als represaillemaatregel tegen aanvallen op het regeringsleger. of kennelijke willekeurige aanvallen bedoeld om de lokale bevolking te intimideren:
- de gevangenschap van duizenden politieke gevangenen, onder wie gewetensgevangenen die gevangengezet zijn wegens de niet-gewelddadige uitoefening van fundamentele mensenrechten. zoals vrijheid van nieningsuiting en vrijheid van vereniging Andere gevangenen die worden beschuldigd van activiteiten ter ondersteuning van hrt gewapend verzet. worden zonder formele aanklacht of proces vastgehouden oi gevangengezet na politieke processen die niet overeenkomen met de internationaal vastgelegde wettelijke normen.
- het opleggen van de doodstraf – o a voor het plegen van politiek gemotiveerde, gewelddadige misdrijven – door speciale revolutionaire rechtbanken zonder recht van beroep. Amnesty International registreerde 77 doodvonnissen en 68 executies die in 1984 van officiële zijde werden gemeld en veertig doodvonnissen die van officiële zijde werden gemeld in 1985 Zij vermoedde echter dat dit slechts een deel was van hrt totale aantal gevallen waarbij de doodstraf was opgelegd en uitgevoerd In 1984 deed Amnesty international een beroep op president Babrak Karmal om deze doodstraffen niet uit te voeren en legde deze zaken ook

voor aan de Speciale VN-Rapporteur inzake Standrechtelijke of Willekeurige Executies

Amnesty International ging ook nader in op het probleem van het verkrijgen van informatie Daarover werd in het rapport o.a. gesteld:

Door de situatie in Afghanistan is het verzamelen en het verifiëren van informatie over zaken waar Amnesty International zich bezorgd over maakt, moeilijk geworden Officiële bronnen leveren nauwelijks relevante informatie en de Afghaanse nieuwsmedia staan volledig onder regeringscontrole Buitenlandse journalisten die officieel toegang hebben gekregen tot Afghanistan, bezochten liet land onder omstandigheden die het hen onmogelijk maakten te berichten over zaken betreffende mensenrechten.

De VN-Commissie voor de Rechten van de Mens deed in maart 1984 de aanbeveling een Speciale Rapporteur aan te stellen om „de situatie van de mensenrechten in Afghanistan te onderzoeken Al voor de aanstelling verklaarde de Afghaanse regeringwaarnemer in de commissie dat de Speciale Rapporteur geen toestemming zou krijgen het land binnen te gaan Herhaalde verzoeken van de Speciale Rapporteur aan de Afghaanse regering om toestemming voor een bezoek aan Afghanistan werden niet beantwoord

Het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) verkreeg tot nu toe slechts bij twee gelegenheden toestemming om in Afghanistan te opereren (tijdens korte missies in 1980 en 1982) ondanks het herhaald aanbieden van diensten aan de Afghaanse regering en vertegenwoordigers van de regering van de Sowjet-Unie In januari 1980 ontving het Rode Kruis toestemming regelmatig en zonder getuigen, alle politieke en zogenaamde „veiligheids" gevangenen in Afghanistan te bezoeken, evenals alle mensen die gevangen waren genomen tijdens gevechten Twee gedelegeerden van het Rode Kruis. waaronder een arts. bezochten in februari en april de Pul-e Chaikhi-gevangenis in Kaboel, waar zij respectievelijk 42 en 385 gevangenen zagen T-zinal april echter werden de activiteiten van de Rode Kruis gedelegeerden meer en meer ingeperkt De autoriteiten weigerden de visa van de gedelegeerden te verlengen en in juni 1980 werden zij teruggeroepen

Twee laai later in juni 1982, werd er in principe een overeenkomst bereikt over de terugkeer van een Rode Kruis-missie naar Kaboel In augustus septembei 1982 bezocht een Rode Kruis-delegatie afdeling I van de Pul-e Charkhi-gevangenis, waar zij toegelaten werden tot 338 veroordeelde gevangenen en met 66 van hen spraken, zonder getuigen De gedelegeerden vertrokken in oktober op uitdrukkelijk verzoek van de regering die hen gevraagd had de missie af te breken

In april 1986 bezochten gedelegeerden van het Rode Kruis Afghanistan voor liet eerst weer sinds 1982, en weer werd over toelating tot gevangenen onderhandeld

Zo heeft de Afghaanse regering de laatste jaren dus slechts in zeer beperkte mate aan internationale waarnemers toegang tot het land verleend. Amnesty International is echter in staat geweest voormalige politieke gevangenen waarvan de meesten slachtoffers van martelingen waren te interviewen in Pakistan, India en in Europese landen van asiel Hoewel de verhalen van vluchtelingen soms onnauwkeurigheden bevatten en partijdig zouden kunnen zijn, is veel van de verschafte informatie gelijkluidend Hrt is mogelijk gebleken berichten, die door informanten onafhankelijk van elkaar waren verschaft, aan elkaar te toetsen, ook al hadden de informanten verschillende achtergronden en kwamen ze uit verschillende delen van het land

MILITAIRE OPERATIES 1984-1986

Hieronder volgt een overzicht van de voornaamste operaties die het militaire Sowjet-contingent in Afghanistan samen met Afghaanse regeringstroepen uitvoerde tegen de voornaamste verzetshaarden van de mujaheddin sinds april 1984.

Offensief Panjshir-vallei (april-mei *1984)*

Op 21 april 1984 hegonnen Sowjet-troepen hun zevende offensief in de Panjshir-vallei (ziepag. 308/2 c.v.-'84). Op 29 april meldden diplomatieke kringen in Delhi (India) dat de Russische en Afghaanse trorpen een kwart van de Panjshir-vallei hadden weten te bezetten. Op 7 mei werd vanuit Delhi bericht dat deze troepen er ook in waren geslaagd de Andarab-vallei ten noorden van Kaboel, een aanvoerroute tot de Panjshir-vallei. te heroveren. Op 23 mei meldde de Sowjetkrant *Krasnaja Zwezda* vanuit Kaboel dat de Afghaanse troepen een succesvol offensief tegen verzetsstrijders in de Panjshir-vallei vrijwel hadden afgesloten. Er was alleen nog sprake van „de liquidatie van enkele kleine en verspreide vijandelijke groepen". Op 29 mei berichtte A P vanuit Delhi dat de Sowjet-troepen volgens Westerse diplomaten toen minstens 45 stellingen in de vallei in handen hadden alsmede alle vitale routes en toegangen tot de vallei.

Vanaf 3 juni zouden de mujaheddin van Ahmed Shah Massoud naar eigen zeggen succesvolle tegenaanvallen hebben ondernomen en de „bezettingstroepen" uit de zijdalen Parende, Andarab en Shomai Wardah hebben verdrongen (*AFP* 14-6-'84). Deze troepen zouden zijn gedwongen zich in de vestingen Bozorak (bij de ingang van de Parende-vallei), Rokah en Onawa terug te trekken.

Over het Sowjet-offensief schreef Olivier Rov in Le Monde (27-6-'84) o.a.:

„De Sowjets bezetten hrt derde deel van de Panjshir-vallei, tot en met de dorpen Astana en Barak. alsmede de laaggelegen Andarab-vallei De bevolking van de Panjshir heeft de vallei verlaten De voornaamste leider van het verzet in de regio. commandant Massoud, is in leven en de kern van zijn troepen is Intact (...) Op 21 april zette een (Sowjet-) tankkolonne zich in beweging om de Panjshir- en de Andarab-vallei binnen te trekken, terwijl met helikopters aangevoerde troepen. ver weg bij de achterhoede van Massoud. trachtten de fuik te sluiten. Nadat de tanks zonder problemen de plaatsen Banu (in de Andarab) en Astana (in de Panjshir) hebben bereikt, vallen de Sowjets en de regeringstroepen de aangrenzende valleien aan. Maar op dat punt gaat het met het offensief de verkeerde kant uit: de mobiele groepen van Massoud voeren tegenaanvallen uit. de geregelde Afghaanse troepen raken in verwarring en de Sowjets lijden zware verliezen. Het schijnt dat zij de aangrenzende valleien verlaten om zich alleen solide in de beneden Panjshir te installeren."

Vanuit Afghaanse verzetsbronnen in Islamabad werd op 5 juli 1984 bericht dat Sowjet-eenheden en Afghaanse regeringstroepen vanaf 24 juni ca. 1.500 mujaheddin in de plaats Kohe Safi (op ca. 40 km. ten noordwesten van Kaboel) hadden omsingeld. Die plaats werd beschouwd als een bevoorradingspunt voor het nabijgelegen ge-

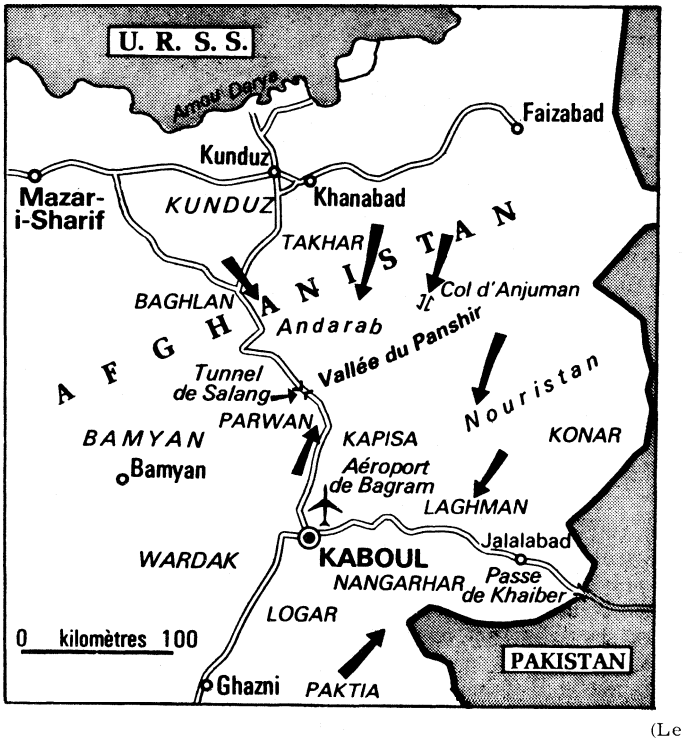

(Le Monde).

bied rond Paghman, waarin Sowjet-troepen medio juni zouden zijn binnengetrokken. Voorts zouden vanuit Kohe Safi door mujaheddin talrijke aanvallen (met raketten) op de luchtmachtbasis Bagram (ten noorden van Kaboel) zijn uitgevoerd, waarbij in de voorgaande twee maanden 45 vliegtuigen en helikopters zouden zijn beschadigd of vernietigd.
De politieke adviseur van verzetsleider Massoud, Mohammed Ei; Haq, verklaarde tijdens een verblijf in Londen (13 juli) tegenover The Times dat de Russen toen nog 25 km van de 100 km lange Panjshir-vallei bezet hielden. terwijl de mujaheddin nog de vele zijvalleien beheersten.

Verdere offensieren *in 198.2*

Op 19 juni 1984 werd door Westerse diplomaten in Islamabad (Pakistan) meegedeeld dat ca. 10.000 Sowjet-militairen op 4 juni een offensief waren begonnen in de westelijke provincie Herat, in het grensgebied met Iran. De gelijknamige provinciehoofdstad Herat zou op de eerste dag van het offensief door meer dan 300 tanks zijn afgegrendeld t.b.v. een uitgebreide zoekactie in de stad. Tegelijk zou de Sowjet-luchtmacht ten zuiden en westen van de stad intensieve bombardementen hebben uitgevoerd, die volgens bovengenoemde diplomaten .,hoge verliezen" onder de burgerbevolking vergden.
In een interview met het Franse persbureau AFP in Teheran (17-7-'84) deelde de militaire leider van het islamitische verzet in de provincie Herat, Alaedin Khan. mee dat het Sowjet-offensief ,,minstens 1.000 doden" onder de burgerbevolking van 40 dorpen had geëist.
Op 24 juli maakten Westerse diplomaten in Islamabad melding van een omvangrijk Sowjet-offensief in de Logar-vallei vlak ten zuiden van Kaboel. Twee kolones – de ene vanuit Kaboel. de andere vanuit Ghazani in het zuiden – zouden de vallei hebben bereikt.
Vanaf eind juli 1984 werd melding gemaakt van verdere Sowjet-offensieven in en rond de Panjshir-vallei, vooral bij Astana, en op het nabijgelegen Shomali-plateau.
Op 28 augustus 1984 werd vanuit Islamabad bericht dat er 12.000 tot 14.000 Sowjet-militairen waren samengetrokken in de zuidoostelijke provincie Pakhtia.

Achtste *Panjshir-offensief* (september *1984)*

Op 18 september werd door diplomatieke bronnen in New-Delhi en Islamabad bekendgemaakt dat Sowjet-eenheden en geregelde Afghaanse troepen op 5 september een verrassingsactie in het noordoosten van de Panjshir-vallei hadden uitgevoerd waarbij 200 a 300 mujaheddin zouden zijn gedood. Op 10 september zouden ook Sowjet-eliteeenheden in die sector zijn gedropt. Op 24 oktober deelde de Franse journalist Bertrand Gallet tegenover AFP in Parijs. op grond van eigen waarneming en verklaringen van ooggetuigen, mee dat bij dit tien dagen durende offensief naar schatting 12.000 Russische militairen naar de vallei waren opgetrokken om de guerrillastrijders van Massoud een nederlaag toe te brengen. De mujaheddin. die zich in de rotswanden van de vallei hadden verschanst, vielen de Russen aan toen deze zich hadden verspreid. Deze zouden in paniek zijn weggevlucht en daarbij zouden honderden Russische militairen zijn gesneuveld, aldus Gallet.

In The Observer (18-11-'84) schreef Tony Davis vanuit de Panjshir-vallei dat het verzet daar volgens Massoud in de loop van 1984 iets meer dan 150 man had verloren. maar dat er ondanks een evacuatie in het voorjaar naar schatting 1 200 burgers waren gedood bij bombardementen en commando-aanvallen. Massoud claimde dat zijn mannen tijdens het 7de offensief (in april) 2.500 Russische en Afghaanse militairen hadden gedood en bij het 8ste offensief (in september) nog eens 3 000. Bovendien zouden zij meer dan 500 vrachtwagens en pantservoertuigen hebben vernietigd alsook 10 straalvliegtuigeil en 22 helikopters hebben neergeschoten. Volgens Davis was een bevestiging van die cijfers onmogelijk te verkrijgen. Volgens de guerrillastrijders waren bij een helikopterlanding van de Solz.jet-troepen bij de stad Khenj in september alleen al ruim 400 Russen gedood of gewond.

Offensieven eind *1984* - begin *1985*

Op 25 december 1984 deelden Afghaanse verzetskringen in Islamabad mee dat Sowjet-eenheden en Afghaanse regeringstroepen met artilleriesteun omstreeks drie weken eerder in de oostelijke Afghaanse provincies Pakhtia en Kunar offensieven waren begonnen om de grens met Pakistan te sluiten.

Reuter-correspondent Tom Heneghan meldde in *NRC/H'blad* (27-12-'84):

Meer dan 10.000 Russische en Afghaanse militairen. gesteund door verkenningsvliegtuigen. een geniebataljon en eenheden met SM-21 raketwerpers, voerden aanvallen op rebellen uit rond de stadjes Jaji en Mangal in Pakhtia. aldus ballingen. Beide steden liggen op de route tussen de Pakistaanse grensstad Teri Mangal en Kaboel. Door regelmatige bombardementen en beschietingen met vliegtuigen en gevechtshelikopters raakte het verkeer ontwricht en begonnen vluchtelingen Pakistan binnen te stromen
In de provincie Kunar ten noorden van de Khyber Pas rukt een leger van meer dan 10.000 communistische militairen op aan weerszijden van de rivier de Kunar naar de provinciale hoofdstad Asadabad en stuit onderweg op zwaar verzet. aldus ballingen en diploniaten.
Bij beide operaties hebben de troepen overal langs de ingenomen guerrillaroutes mijnen gelegd. Ze zullen naar ver\<-acht nieuwe militaire posten gaan opzetten om de stroom rebellen in de lente te blokkeren
In de Panjshir-vallei ten noorden van de Kaboel hebben Russische parachutisten en tanks vorige week nieuwe voorraden aangevoerd naai. Puzhghur. het laatste dorp dat ze veroverden bij hun militaire opmars in de vallei in april en mei (1984) en waar het garnizoen na een langdurig beleg door de rrhellen zo goed als afgesloten was geraakt van aanvoer van buitenaf. aldus ballingen De ballingen citeerden een brief van de commandant van Panjshir, Ahmed Shah Massoud, waarin stond dat de Russische troepen het gebied 's nachts bombardeerden

Overzicht Sowjet-offensieven (tot augustus *1985)*

De NZZ (13-9-'85) berichtte over de ,,beperkte operaties van het Sowjetleger" o m het volgende.

..Alle grotere gevechtsacties. die zich in Afghanistan in de laatste maanden aispeelden. vertonen hetzelide patroon De Sowjet-troepen bewegen zich in grote pantserkolonnes cn met helikopterdekking naar doelen in die delen van het land die door guerrillastrijders worden beheerst Na min of meer langdurige gevechten en opmarsen trekken deze kolonnes zich weer terug. zonder een neiging te tonen zich in dc kortstondig bezette gebieden duurzaam te vestigen. (...)
Met de middelen die hun ter beschikking staan. kunnen de mujaheddin zulke gepantserde kolonnes slechts margiriale schade toebrengen: enkele tanks lopen op mijnen. die door vrijheidsstrijders zijn gelegd. of worden door enkele van de paar raketten getroffen. waarover zij beschikken Het lukt soms met zware machinegeweren helikopters neer te schieten Maar de lichtbewapende guerrillastrijders zien zich in de praktijk steeds gedwongen voor zulke geconcentreerde aanvallen terug te wijken - meestal zo diep de bergen in dat de tanks niet meer kunnen volgen en de Sowjet-troepen gedwongen zijn te voet te vechten Dit schijnen zij ongaarne te doen. Meestal nemen zij er genoegen mee posten in te richten, die door helikopters u-orden bevoorraad en vroeg of laat, vaak via de lucht, meer uit de hogere bergdalen worden teiuggctrokken.
De Sowjet-troepen laten zich streds minder vaak door Afghaanse regeringstroepen begeleiden. omdat deze als weinig betrouwbaar gelden en vaak overlopen. De pantserkolonnes van het Rode Leger doen aanvallen met verscheidene doelstellingen: (1) om verkeersaders te bevrijden van de druk van de guerrillastrijders, als deze al tr actief worden en vaak konvooien overvallen; (b)om wegen en pisten af te snijden. die voor de guerrillastrijders dienst doen om contact met de buitenwereld in Pakistan en Iran te onderhouden en te worden bevoorraad. en (c) om versterkte posities te ontzetten. die door mujaheddin worden ,,belegerd"

Het komt zelden voor dat de Sowjet-troepen in de verderaf gelegen gebieden, waarin zij met hun pantserkolonnes doordringen. garnizoenen inrichten en daar blijven Sonis echter laten zij Afghaanse regeringstroepen achter Dc pantserkolonnes plegen ria enige tijd te vertrekken Dat is het ogenblik waarop de mujaheddin opnieuw tevoorschijn komen rn trachten de achtergebleven steunpunten weer in te nemen. (.)
Dat de Sowjet-legerleiding cr niet toe wil overgaan het hele land met posten en garnizoenen te bedekken, hangt ongetwijfeld samen met de sterkte van haar troepen De steeds als .,beperkt contingent" aangeduide Sowjet-strijdkrachten zijn in de loop van de voorbije vijfeneenhalf jaar in omvang toegenomen Schattingen, die in drcember 1979 van 80 000 tot 100 000 man spraken. varieren thans tussen 150 000 en 200 000 (man).(...) Maar dr Russen

hebben drie tot vier maal meer manschappen nodig, als zij het hele bergachtige gebied met een net van garnizoenen willen bedekken. Een volledige bezetting van het land door Sowjet-garnizoeneri zou ook in tegenspraak met de politieke doelstellingen komen die de Sowjet-Unie voor de geest staan. Kennelijk wil zij Afghanistan door een haar gehoorzame lokale regering laten besturen. (...) Als het Rode Leger alle „pacificatiewerk" overneemt. dat vroeg of laat door de lokale regering moe? worden voortgezet. dan zou deze moeilijk ooit eigen initiatieven kunnen ontwikkelen

De Sowjet-aanvallen verlopen steeds weer volgens hetzelfde patroon. In de Panjshir-vallei hebben nu reeds negen dergelijke aanvallen plaatsgevonden: zij eindigden er telkens mee dat de buitengewoon bekwame guerrillaleider Ahmed Shah Massoud vanuit de passen. hooggelegen valleien en zijdalen tot tegenaanvallen overging. nadat de vijandelijke pantserkolonnes min of meer diep in het hoofddal waren binnengedrongen. Het 7de en 8ste offensief van mei en september 1984 werden met de omvangrijkste middelen uitgevoerd en vorderden ook het meeste. De Sowjet-troepen poogden Mas~oud en de zijnen te omsingelen. waarbij zij 10.000 man aan parachutisten op de passen en toppen dropten en ook in de paralelle dalen aan weerszijde van de passen lieten oprukken.
Doch deze manoeuvres zijn tot op heden mislukt. In de late herfst van het vorige jaar (1984) kon Massoud al weer zulke energieke tegenaanvallen uitvoeren dat in oktober 1984 een nieuwe pantserkolonne vanuit Kaboel werd gestuurden een 9de offensief van de Sowjets op gang kwam
Deze zomer (1985) gingen Massouds troepen opnieuw tot de aanval over Op 15 juni bestormden zijn guerrillastrijders de basis van Peshghur. Deze (basis), op 50 km binnen het hoofddal gelegen, was de hoogstgelegen (basis) van de vier hoofdsteunpunten die de Russen in de vallei hadden achtergelaten. (...) De Afghaanse generaal die haar (de basis) leidde. de in de Sowjet-Unie opgeleide brigade-generaal Ahmeduddin. sneuvelde bij de aanval van de guerrillastrijders. en talrijke andere officieren van het geregelde (Afghaanse)leges werden gevangengenomen
Later opende Massoud onderhandelingen om in totaal 131 gevangen officieren te ruilen voor gevangen guerrillastrijders. Maar een goede week na de afsluiting daarvan op 6 juli (1985) vielen helikopters van de regering de basis aan, waar de 131 officieren gevangen werden gehouden waarvan de uitwisseling was overeengekomen. Alle 131 gevangenen zouden daarbij zijn omgekomen (.)

Ookin de Kunar-vallei. die bij Jalalabad in het dal van de rivier de Kaboel uitmondt, werd eind mei (1985) een grote pantserkolonnc stroomopwaarts gestuurd Deze zou uit 900 tanks en personeelsvoertuigen hebben bestaan en omstreeks 10.000 man* sterk zijn geweest. De kolonne bereikte het hoogste garnizoen in devallei. Barikot. dat sinds 1980 geïsoleerd was geweest en alleen met helikopters was bevoorraad. Barikot ligt slechts 5 km van de grens met Pakistan verwijderd; zes maanden lang hadden de mujaheddin getracht de plaats in ?enrmen. (...)

De Sowjet-tanks keerden na 12 dagen naar Jalalabad terug Nieuwe garnizoenen werden niet ingericht De guerrillastrijders. die zich in de zijdalen hadden moeten terugtrekken, zouden nu weer in de Kunar-vallei zelf opereren. tussen de nog bestaande garnizoenen van Barikot. Asniar en Tshagsarai
De evenwijdig met dc Pakistaanse grens lopende Kunar-vallei is een belangrijke doorgangsetappe voor de guerrillastrijders Talrijke paswegen leiden vanuit Pakistan daarheen Het schijnt de Sowjet-expeditie niet te zijn gelukt deze af te sluiten Het dal zelf wordt als stel-k ontvolkt beschreven. Nog slechts ongeveer een derde van de voormalige bevolking zou zich toen nog in zijdalen ophouden

Ook in de Logar-vallei. iets dichter bij Kaboel en aan de zuidkant van de Kaboel-rivier. hebben dc Russen de laatste tijd niet soldaten van de Afghaanse regering een grote: c aanval ondernomen welke ca 200 militaire voertuigen omvatte Daarbij zouden tegen de 1 000 Sowjet-parachutisten zijn ingezet Twaalf dorpen in het district Qarghar zouden met de grond zijn gelijkgemaakt. en tegen de 1.000 burgers zouden zijn vermoord. Aan deze strafexpeditie schijnen de guerrillastrijders te zijn ontkomen. maar de boeren moesten daarvoor boeten

In Kuh-e-Safi. ten noorden van Kaboel. vonden eveneens gevechten plaats De lokale verzetsleider Mawlawi Shafiullah is aan dit front op 16 april (1985) gesneuveld (.) Voor het verzet had hij een van de pisten naar het noorden opengehouden. die naar de Panjshir-vallei en vervolgens naar de noordelijke provincies leidt. (.) De Sowjet-operaties in Kuh-e-Safi moeten waarschijnlijk als een poging worden gezien de Panjshir-vallei van de buitenwereld af te snijden.

Soortgelijke tankaanvallen in dc gebieden van het verzet worden ook uit de verderaf gelegen provincies van Afghanistan gemeld Zij kwamen voor bij Khandahar. bij Herat. in het gebied van (de provincie) Helmand (d.w.z. in het zuidwesten) en in het noorden bij Mazar-i-Sharit. Alleen in het centrum van het land. in het hooggebergte. dat door de sjiïtische Hazara's wordt bewoond. voeren de Russen generlei operaties uit. (...)
Het gedrag van de Sowjet-troepen is het beste bewijs ervoor dat het Afghaanse verzet. ook in het zesde jaar na de Sowjet-invasie, ongebroken voortduurt en onoverwonnen verder strijdt." Aldus de NZZ(13-9-'85).

Offensief in Pakhtia (augustus-september 1985)

Op 21 augustus 1985 begonnen grondtroepen, omstreeks 10.000 Russische en Afghaanse militairen. met steun van ca. 4.000 parachutisten een offensief inAfghanistans zuidoostelijke provincie Pakhtia. Volgens het Chinese persbureau *Xinhua* had dit offensief ten doel: 1)de aanvoerlijnen van de guerrilla in deze provincie af te snijden; 2) de guerrilla-controle op grote gebieden in de provincie Pakhtia te beëindigen; en 3) om het garnizoen van de stad Khost te ontzetten dat sinds juni door guerrillastrijders was ingesloten. Op 5 september meldden Afghaanse guerrillastrijders dat zij op 1 september een tegenaanval hadden ingezet, waarbij Sowjet-troepen in sommige gebieden na zware gevechten waren teruggeslagen.

Op 10 september deelden Westerse diplomaten in Delhi mee dat het Sowjet-offensief aan het einde van de voorgaande week (ca. 7 september) was beeindigd. Omstreeks 1.000 Russische en Afghaanse militairen zouden zijn gedood of gewond en vier helikopters zouden zijn neergeschoten.
De derde man van het verzet in Pakhtia, Ahmed Gul. werd op 6 september tijdens het Sowjet-offensief gedood. Op 13 september kwam de op één na hoogste verzetsleider, F'athullah Haqqani. door granaatvuur in de buurt van Lezha om het leven.
Op 24 september begonnen Sowjet-troepen en Afghaanse regeringsmilitairen nieuwe aanvallen op guerrilla-basis in de provincie Pakhtia. Diezelfde dag werd een guerrillaleider. Dad Mir, gedood bij een poging een door Russische en Afghaanse troepen ingenomen steunpunt op 6 mijl ten zuidoosten van Khost te heroveren.

Offensieven april 1986

De *NZZ* (1-5-'86) bevatte een verslag d.d. 29 april van de correspondent uit Nicosia over de recente strijd in Afghanistan. Deze maakte melding van diverse offensieven uit de voorbije weken van Afghaanse regeringstroepen met Sowjet-steun. Hij berichtte o.a.:

..De belangrijkste daarvan richtte zich opnieuw, zoals reeds in oktober j.l. (1985). tegen de grensposities van het verzet in de provincie Pakhtia. in het bijzonder tegen de ondergrondse bases van de mujaheddin bij Jawar in het district Khost. op enkele kilometers vanaf de Pakistaanse grens. Het offensief werd met grotere middelen dan ooit tevoren uitgevoerd. De commandanten van het verzet stonden dit maal volgens eigen schattingen tegenover vier bataljons van elk 1.000 man, die in helikopters xverden aangevoerd en die door speciale Sowjet-eenheden waren versterkt. De gevechten waren bijzonder hard en gingen voor beide zijden met grote verliezen gepaard In tegenstelling tot de offensieven van de vorige herfst (1985), toen de regeringstrijdkrachten na hevige gevechten weer onverrichterzake moesten terugtrekken. lukte het dit maal aan de gecombineerde Soujet-Afghaanse eenhrden tot Jawar door te dringen. (..)
De Sowjetrussische en Afghaanse troepen hielden de basis (bij Jawar) drie dagen lang bezet en hebben deze toen ongetwijfeld leeggehaald en verwoest Volgens de jongste mededelingen van het verzet zijn de eenheden nu weer teruggetrokken. nadat zij in het hele gebied mijnen hebben gelegd. Het verzet. zo verluidt uit Peshawar, zou nu bezig zijn met het opruimen van deze mijnen. Daarbij bediende het zich van een groep van 80 gevangen soldaten en officieren van het geregelde leger van Kaboel. Gelijktijdig werd tegen Kandahar (in het zuiden) een luchtoffensief uitgevoerd. Dit offensief schijnt ten doel te hebben de dorpen in de vruchtbare omgeving van de stad (..) te verwoesten om de verbinding van het verzet in de oude (binnen)stad met de bergen en heuvels in de omgeving te onderbreken. Gewonden uit Kandahar. die op 21 april (1986) in Quetta (Pakistan) arriveerden. spraken van hevige bombardementen en gevechten rond Kandahar sinds 10 april en meldden dat ca. 140 personen. burgers en verzetsstrijders. het leven hadden verloren.
De aanvallers schijnen in Kandahar hetzelfde doel na te streven als in Herat in 1984. Deze stad. de op één na grootste van Afghanistan, was tot 1984 grotendeels in handen van het verzet geweest (.)

---

* Omstreeks 8 000 Sowjet-militairen en een paar duizend Afghaanse regeringssoldaten begonnen op 21 mei 1985 aan dit offensief in de Kunar-vallei. Op 7 juni werd een slotaanval op de belegeraars van het garnizoen van Barakot ingezet met een honderdtal tanks. waardoor dit garnizoen na elf maanden beleg werd ontzet Op 9 juni meldden verzetsbronnen dat de meeste mujaheddin het gebied hadden ontruimd.

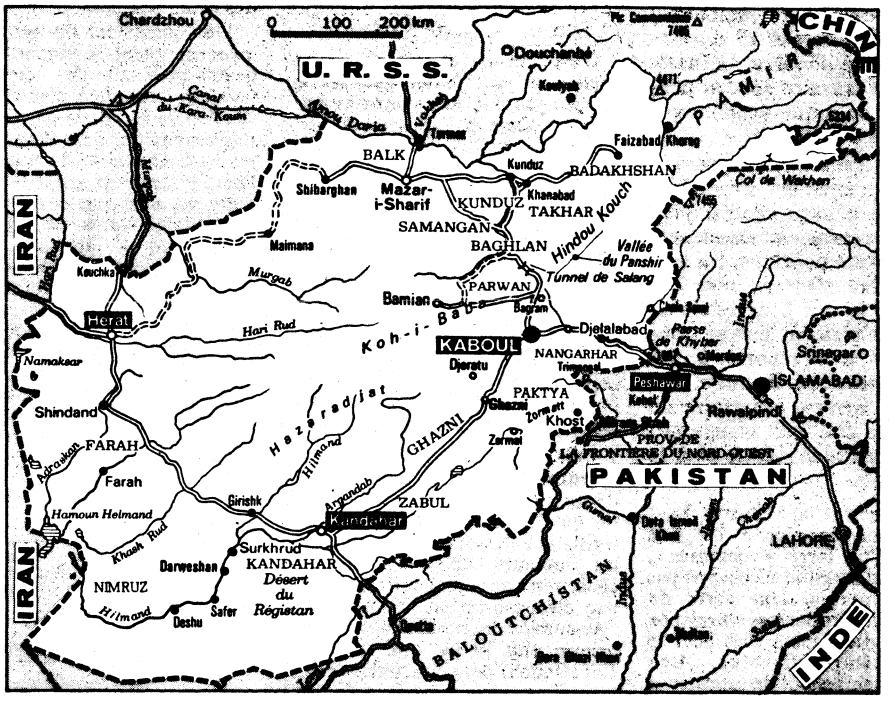

(Le Monde 21-11-1986)

De Sowjet-troepen hebben de stad (Herat in 1984) door een muur, waarachter zich mijnenvelden bevinden, van de buitenwereld geïsoleerd. De dorpen en landerijen rondom Herat werden tot een afstand van 20 km naar het westen en 10 km naar het oosten verwoest, de bodem werd geëgaliseerd en zo werd een ,,vuurzone'' ingericht Deze wordt bewaakt door vliegtuigpatrouilles. die artillcrievuur richten op alles wat beweegt. Door deze maatregelen werd het verzet gedwongen de stad te verlaten en zijn hoofdkwartier in de naburige bergen in te richten (...) Het voornaamste probleem van het verzet in Herat zou eruit bestaan dat de burgerbevolking door de Sowjet-maatregelen tot een vlucht in de richting van Iran wordt gedwongen, zodat het voor het verzet steeds moeilijker wordt aan levensmiddelen te komen...''

Het offensief van Afghaanse troepen en Sowjet-eenheden tegen de guerrillabasis bij Jawar of Zhawar begon in de avond van 4 april 1986 en eindigde op 22 april met de verovering van deze basis, aldus het Sowjet-persbureau Tass. Radio-Kaboel meldde de volgende dag dat de basis was verwoest en dat meer dan 1.000 opstandelingen waren gedood. Op 25 april trokken de Afghaanse en Russische troepen zich terug naar hun basis in Khost.

Mujaheddin-commandant Jalaludin Haqani claimde volgens The *Observer* (11-5-1986) dat zijn mannen 1.010 vijandelijke soldaten, o.w. 18 Russen, hadden gedood en 230 gevangen hadden genomen. Voorts zouden de mujaheddin naar eigen zeggen 4 helikopters en 10 andere vliegtuigen hebben neergeschoten. Hun eigen verliezen stelden zij op 130 doden en 280 gewonden, aldus The Observer.

Strijd in *Herat* en *Logar* (juli 1986)

Nadat mujaheddin van de Jamiat-e-Islami op 16 juni 1986 een offensief in Herat hadden gelanceerd, meldden zij kort daarop dat zij de gelijknamige provinciehoofdstad vrijwel volledig onder controle hadden gekregen. Maar op 13 juli meldde het Sowjet-persbureau Tass dat Afghaanse regeringstroepen een rebellenaanval in de provincie Herat hadden afgeslagen, tientallen ,,bandieten'' hadden gedood en grote hoeveelheden wapens hadden buitgemaakt. Tass deelde niet mee wanneer deze operatie had plaatsgevonden. Westerse diplomaten in Islamabad deelden op 15 juli mee dat de Afghaanse troepen na zware beschietingen enkele wijken in de stad Herat onder controle hadden gekregen en daar tot huiszoekingen waren overgegaan. Huizen, die voor schuilplaatsen van mujaheddin werden aangezien, werden opgeblazen.

Op 29 juli kondigden Westerse diplomaten een Sowjet-offensief tegen de mujaheddin ten zuiden en zuidwesten van Kaboel aan, vooral in de provincie Logar. De verzetsbeweging Hezb-i-Islami meldde op 2 augustus dat verzetsstrijders op 25, 27 en 28 juli o.a. 13 posten van de regeringstroepen in deze provincie hadden aangevallen en alsmede 5 tanks en 7 vrachtwagens hadden vernietigd.

Op 5 augustus werd door Westerse diplomaten in Pakistan melding gemaakt van een offensief van ca. 4.000 Sowjet-militairen tegen guerrillastrijders in het gebied van Paghman ten westen van Kaboel. In de nacht van 20 op 30 juli zou daar de hevigste strijd zijn geleverd.

In hetzelfde gebied zouden Sowjet-eenheden en Afghaanse troepen op 4 september een nieuw groot offensief hebben gelanceerd om de guerrillastrijders te verdrijven en een eind te maken aan de frequente aanvallen op de hoofdstad Kaboel.

Succes *Massoud*

De leider van het verzet in de Panjshir-vallei, Massoud, breidde zijn invloed naar het noorden tot aan de grens met de Sowjet-Unie uit en werd, aldus Le Monde (21-11-'86), de onbetwiste leider van het verzet in het noordoosten. Op 27 augustus 1986 maakte hij zich met guerrillastrijders uit zes verschillende gebieden door een frontale aanval meester van het strategisch belangrijke garnizoen van Farkhar, dat door 300 man werd verdedigd.

Ontwikkeling oorlog

In een artikel van Alain Chevalerias in de NZZ (29-9-'86) werd gesteld dat Moskou zijn militaire activiteiten in Afghanistan heeft verhoogd. Hij schreef voorts o.a.:

.,Vooral in de steden Herat en Kandahar. die deels door de mujaheddin zijn bezet, hebben Sowjet-troepen diverse grotere aanvallen ondernomen die (..) niet tot het gewenste succes leidden In Kaboel. Ghazni. Mazar-i-Sharif en ook in andere steden worden de bewegingen van de verzetsstrijders daarentegen in aanzienlijke mate belemmerd door versterkte politiepatrouilles, nachtelijke helikoptercontroles en een gordel van wachtposten. Om de mujaheddin van hun traditionale aanvalsbases te beroven hebben Sowjet-troepen met bulldozers en met behulp van artillerie de plaatsen vlakbij grotere steden verwoest. Citgebreide mijnenvelden beschermen de Sowjet-Afghaanse stellingen. Omdat de mijnenvelden niet zijn gemarkeerd. komen daarin dagelijks burgers om het leven. (...)

In de ,.bevrijde zones'' hangt de militaire Sowjet-druk af van de strategische betekenis van de regio. De gebieden, die het vaakst aan aanvallen zijn blootgesteld. liggen aan belangrijke. door de Sowjet-Unie aangelegde verbindingswegen naar steunpunten en langs de Pakistaanse grens. waarover de buitenlandse hulp het land binnenkomt.

In de laatste maanden is het in de provincies Pakhtia, Paktika, Nangarhar en Kunar tot gevechten met grote verliezen gekomen. Bij deze militaire operaties heeft de Sowjet-Unie grote hoeveelheden mensen en materieel ingezet. In de lente hebben Afghaanse eenheden in Zhawar (provincie Pakhtia), drie kwart van hun bestand verloren. Diverse honderden soldaten deserteerden over de nabijgelegen grens. Om deze verliezen te compenseren zag Moskou zich gedwongen de beste troepen naar het front te sturen. De getroffen gebieden bieden een beeld van de verwoesting en herinneren met de ontwortelde bomen en de vele kraters aan Europese slag\-elden uit de beide wereldoorlogen.

Vluchtelingen uit provincies, die verder van de Pakistaanse grens af liggen. berichtten ook van belangrijke militaire operaties in de regio Kunduz (belangrijk wegenknooppunt voor de

invallers) en Jozjan, waar Moskou Afghaanse gasvoorraden exploiteert. Voor zulke militaire acties worden complete pantserregimenten ingezet. die steun van 50 tot 100 vliegtuigen krijgen

In juli hebben Sowjet-soldaten in de provincie Wardak, in een relatief rustig gebied, dorpen uitgekamd, jonge mensen die riiet op tijd de bergen ingevlucht waren gevangengenomen en mijnen gelegd. die door de mujaheddin wegens ontbrekende opsporingsapparatuur niet kunnen worden gelokaliseerd. Volgens mededelingen van onlangs uit Afghanistan teruggekeerde Franse artsen zouden zich onder de slachtoffers van deze acties talrijke gedode kinderen bevinden ''

AMERIKAANSE HULP AAN AFGHAANS VERZET

Op 27 juli 1984 berichtte de *Wall* Street *Journal* dat de commissie voor financiële toewijzingen van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden in een besloten zitting de vorige dag $ 50 mln beschikbaar had gesteid voor geheime hulp aan het Afghaanse verzet via de Amerikaanse inlichtingendienst CIA. Daarmee zou de totale hulp voor 1984 neerkomen op $83 mln. Volgens dit Amerikaanse blad was het geld vooral bestemd om de door de rnujaheddin geleden verliezen en bij het recente Sowjet-offensief in de Panjshir-vallei (pag. 308/2 e.v.-'84) te compenseren.

Op 29 november 1984 meldde de *New York* Times op basis van informaties verstrekt door functionarissen van het State Department en de CIA dat de Amerikaanse regering voor het fiscale jaar 1985 $280 mln had uitgetrokken voor geheime militaire hulp aan het Afghaanse verzet. Dit kwam neer op een verdubbeling van de hulp die in het op 30 september geëindigde fiscale jaar 1984 was verstrekt en op een totaalbedrag van $ 625 mln sinds de Sowjet-interventie in december 1979. Dit geld is bestemd voor de aankoop van wapens - vaak van Sowjet-makelij- in landen als China. Egypte en Israël. Deze ,,exorbitant'' dure wapens worden naar Pakistaanse havens gestuurd en overgedragen aan de Pakistaanse autoriteiten (krachtens een akkoord tussen Pakistan en de CIA). Hoeveel van deze wapens uiteindelijk de guerrillastrijders bereikten was onzeker. Volgens sommige inlichtingendiensten, aldus de NYT, zou 15 tot 40% ervan in handen komen van Pakistani en Afghaanse ballingen. terwijl een groot deel van de wapens die bij het verzet terechtkwamen oud en ondoelmatig zouden zijn.

Op 13 januari 1983 berichtte de Washington Post dat de geheime CIA-hulp aan het Afghaanse verzet voor het lopende fiscale jaar (1 oktober 1984 - 30 september 1983) tot $230 mln was gestegen. Dit betekende dat ruim 80S van het CIA-budget voor geheime operaties hieraan werd besteed. (Ter vergelijking werd gesteld dat de CIA het voorgaande laai S 24 mln voor de antisandinisten in Nicaragua had uitgegeven) De CIA-hulp zou o m worden gebruikt voor de levering van luchtafueergeschut dat in staat zou zijn Sowjet-helikopters neer te halen Volgens de Washzngton Post kreeg het Afghaanse verzet het lopende jaar bovendien nog S 200 mln van diterse landen uit het Midden-Oosten en Azie

Op 10 oktober 1985 werd vanuit Senaatskringen in Washington vernomen dat de commissies van Senaat en Huis van Afgevaardigden in september hun goedkeuring hadden gehecht aan de overboeking van een bedrag van ca. $250 mln uit geheime CIA-fondsen voor het op 30 september afgesloten fiscale jaar naar de begrotingsjaren 1986 en 1987. Dit bedrag, ..een eenmalige aanvulling", zou worden besteed voor militaire hulp aan het Afghaanse verzet, en wel voor de aankoop van munitie, kleine wapens, granaatwerpers en luchtafweer tegen helikopters. Een Senaatsbron zei dat hij niet de berichten kon bevestigen dat er met een deel van het geld draagbare Blowpipe-raketten van Britse makelij zouden worden aangeschaft.

In een op 17 oktober 1985 door het Pakistaanse dagblad *Muslim* gepubliceerd interview stelde de Afghaanse onderminister van defensie, generaal Mohammed Azimi, dat de Amerikanen nieuwe gronddoelraketten met een reikwijdte van 15 a 16 km aan het Afghaanse verzet hadden geleverd.

In afwijking van bovenstaande Amerikaanse berichten schreef het Amerikaanse magazine *Time* (9-12-'85) dat het Congres via een geheime beslissing in het voorjaar van 1985 aan de CIA voor het lopende fiscale jaar een bedrag van $ 470 mln had verstrekt voor wapenhulp aan de Afghaanse verzetsstrijders. Uit eigen onderzoek bleek. aldus Time. dat een groot deel van de Amerikaanse militaire hulp – volgens sommige ramingen zelfs 509 – de ,,mujaheddin'' nooit bereikte.

Stinger-raketten voor Afghaans *verzet*

Op 31 maart 1986 publiceerde de IHT een bericht van de *Washington* Post dat de regering-Reagan had besloten enkele honderden luchtdoelraketten van het type Stinger aan anti-communistische rebellen in Afghanistan en Angola te le eren. Dit besluit zou gebaseerd zijn op de aanbeveling van een commissie. bestaande uit hoge vertegenoordigers van het State Department. de CIA, het Pentagon en de Nationale Veiligheidsraad, die de geheime paramilitaire operaties van de CIA beraamt en coördineert. De betreffende aanbeveling zou op 25 februari zijn gedaan. Volgens de *Washington* Post zouden de week tevoren reeds de eerste raketten in beide landen zijn aangekomen.

Tot dusver hadden de Afghaanse mujaheddin in hun strijd tegen de Russische en Afghaanse luchtmacht. in het bijzonder de zwaarbewapende Sowjet-helikopters van het type Mi-24. slechts de beschikking over SAM-C luchtdoelraketten (met een bereik van ca. 3,5 km). De *Volkskrant* (8-4) berichtte:

Vanaf een hoogte van duizend tot tweeduizend meter en onbereikbaar voor machteloos ge-

Een Sowjet-helikopter van liet type Mi 24

weervuur van het verzet voeren de helikopters van het type Mi-24 na uitvoerige verkenningen hun aanvallen uit.
Ook met de SAM-7-luchtdoelraketten kunnen de mujaheddin weinig uitrichten. Alleen bij staït en landing slagen de mujaheddin er soms in een Sou-jet-helikopter met de anderhalve meter lange SAM-7-raket uit te schakelen
Dat dat slechts af en toe lukt komt omdat de Mi-24 helikopters magnesiumfakkels uitwerpen die de afgeschoten SAM-raket op een dwaalspoor brengen. De raket richt zich namelijk op de warmste hittebron, die in dat geval niet meer de motor van de beoogde helikopter maar een fakkel is Dit afweermiddel werd door de Amerikanen in Vietnam ontwikkeld tegen de SAM-raketten die het Noordvietnamese leger en het verzet in Zuid-Vietnam, de Vietcong, gebruikten.

Vliegtuigen van het type SU-25 zijn voor de SAM-7 raketten nog minder kwetsbaar. Alleen als de raket op de achterzijde van het vliegtuig gericht kan worden en ook nog op een hoogte van 150 meter vliegt bestaat de kans dat doel wordt getroffen. Om dat risico te verkleinen ..swingen" de Sowjet-piloten met het wendbare toestel op geringe hoogte door de dalen waar zich wellicht verzetsstrijders met SAM's verscholen houden.
Maar zelfs als de SAM-7 doel! treft dan nog komt het zeldenvoor dat het doelwit .,dodelijk" getroffen wordt. De lading van een kilo springstof is in de meeste gevallen te gering. Bovendien kennen de Russische piloten de zwakheden van hun eigen wapens goed en doen dari ook aanvallen met soms zestien helikopters tegelijk.

De Stinger kan aan dit overwicht in de lucht waarschijnlijk geen einde maken. maar kan wel gevoelige klappen uitdelen. De Amerikaanse raket heeft een grotere reikwijdte dan de SAM-7 (maximaal 8 km). vliegt sneller en het geleidingssysteem werkt met infrarood en ultraviolet. waardoor de magnesiumfakkels weinig uithalen. Ook vindt de Stinger zijn doel ongeacht vanuit welke hoek hij (vanaf de schouder) wordt afgeschoten.

Op 16 juni 1986 ontving de Amerikaanse president Reagan vier leiders van de Alliantie van het Afghaanse verzet in het Witte Huis voor een onderhoud van 35 minuten. Na afloop daarvan verklaarde hun woordvoerder Burhanuddin Rabbani, leider van de Jamiat-e-Islami, dat er geen Stinger-raketten aan de mujaheddin waren geleverd en dat zelfs geen levering daarvan was toegezegd.
Maar Bernard Gwertzman (NYT) meldde in de IHT (15-12-'86) dat Afghaanse guerrillastrijders volgens Amerikaanse functionarissen sinds kort gebruik maakten van onlangs geleverde Stinger-raketten. De aanwezigheid van deze luchtdoelraketten op het strijdtoneel dwong Russische en Afghaanse piloten hoger te vliegen, waardoor zij minder effectief tegen de guerrillastrijders konden opereren, zo hadden de functionarissen op 12 december verklaard. Zij stelden voorts dat de Sowjet-strijdkrachten en de Afghaanse regeringstroepen in 7 jaar oorlog 1.000 vliegtuigen en helikopters hadden verloren. Maar zij konden geen afzonderlijke cijfers voor 1986 verstrekken.

Een Amerikaanse militair met een luchtdoelraket van het type Stinger.

De Franse televisiejournalist Jacques Abouchar tijdens zijn proces voor een .,revolutionair tribunaal" in Kaboel. Hij werd op 20 oktober 1984 veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf'. maar op 25 oktober 1984 werd hij vrijgelaten en op 27 oktober keerde hij in Parijs terug.

Amerikaanse raming Sowjet-slachtoffers

Volgens schattingen van Amerikaanse inlichtingendiensten, aldus bovengenoemde Amerikaanse functionarissen op 12 december 1986. waren er aan Sowjet-zijde sinds de militaire interventie van eind 1979 35.000 slachtoffers gevallen, met inbegrip van ca. 12.000 doden.

LOTGEVALLEN WESTERSE STAATSBURGERS

Ralph Pinder-Wilson, Brits staatsburger en leider van het Britse instituut van Afghaanse Studies in Kaboel, werd op 9 juli 1982 veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf wegens het inwinnen van informatie en het verspreiden van valse geruchten over Afghanistan t.b.v. Engeland en wegens .,samenwerking met de contra-revolutie en imperialistische staten tegen de Democratische Republiek Afghanistan". Op 14 juli werd hij vrijgelaten. waarop hij Afghanistan onmiddellijk verliet.

Philippe Augoyarde, een Franse arts in dienst van Aide médicale internationale, werd op 16 januari 1983 door Afghaanse regeringstroepen gevangengenomen tijdens een operatie tegen guerrillabases in de provincie Logar. Hij werd op 13 maart 1983 veroordeeld tot 8 jaar gevangenisstraf wegens spionage, illegale toegang tot Afghanistan en ,,samenwerking met contra-revolutionaire elementen. Maar hij werd op 9 juni vrijgelaten, waarna hij op 12 juni in Parijs terugkeerde.

Jacques Abouchar, een Franse televisiejournalist. werd op 17 september 1984 door Sowjet-troepen gevangengenomen. toen hij optrok met mujaheddin in het oosten van Afghanistan. Hij werd op 20 oktober 1984 veroordeeld tot 18 jaar gevangenisstraf wegens het illegaal binnenkomen van Afghanistan. Na felle veroordelingen door Franse politieke leiders van dit vonnis en de Sowjet-politiek in Afghanistan in het algemeen werd Abouchar op 23 oktober vrijgelaten, waarna hij op 27 oktober in Parijs terugkeerde.

Charles Thornton, een Amerikaanse journalist van de ,,Arizona Republic" werd op 19 september 1985 gedood, toen Sowjet-militairen een vrachtwagen, waarin hij samen met mujaheddin ten noorden van Kandahar reed, in een hinderlaag onder vuur namen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatscliappij B.V.. Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam - Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MOSKOU LAAT DISSIDENTEN VRIJ

Tijdens een persconferentie in Moskou op 10 febr. 1987 werd bekendgemaakt dat circa 140 Sowjet-burgers, die waren veroordeeld wegens anti-Sowjet-propaganda, op vrije voeten waren gesteld. en dat andere gratieverzoeken in behandeling waren genomen.
De woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, verklaarde dat de gevangenen waren vrijgelaten op grond van een decreet van het Presidium van de Opperste Sowjet. nadat zij zelf om een herziening van hun vonnis hadden verzocht. Zij waren in twee groepen op vrije voeten gesteld, op 3 en 9 februari.
Volgens Gerasimow bekeken de autoriteiten nog meer gevallen ,,Wanneer een individu de aandacht van de regering vraagt voor zijn of haar zaak en belooft het als anti-Sowjet-propaganda beschouwde gedrag te staken, dan wordt dat in overweging genomen en als regel wordt zijn of haar verzoek gehonoreerd", aldus de woordvoerder. Hij wilde niet zeggen hoeveel mensen er nog gevangen werden gehouden krachtens artikel 70, maar deelde mee dat het aantal gratieverzoeken dat in behandeling was, ongeveer gelijk was aan het aantal gevangenen dat nu was vrijgelaten.
De herziening van de straffen was volgens Gerasimow ,,in overeenstemming met het democratiseringsproces" in de Sowjet-Unie. Het maakte deel uit van de algehele herziening van het strafrecht en van veroordelingen in het land. Hij zei dat er commissies waren gevormd uit vertegenwoordigers van het ministerie van binnenlandse zaken, van justitie en van andere overheidsorganen, die zich zouden buigen over mogelijke wijzigingen in het wetboek van strafrecht, met name wat betreft de artikelen over anti-Sowjet-propaganda (artikel 70, waarvoor de maximumstraf zeven jaar opsluiting gevolgd door vijf jaar verbanning was) en de verspreiding van laster (artikel 190.1, waarvoor de maximumstraf drie jaar opsluiting en twee jaar verbanning was).
De herziening had ten doel het strafrecht milder te maken, aldus Gerasimow, ,,zodatwe minder mensen achter de tralies en achter prikkeldraad hebben". In het kader van het onderzoek zou ook de doodstraf voor ernstige misdaden aan een herziening worden onderworpen.
Gerasimow verklaarde dat alle vrijgelaten gevangenen schriftelijk bij de Opperste Sowjet (het parlement) om gratie hadden verzocht of de verzekering hadden gegeven na hun vrijlating geen tegen de staat gerichte activiteit te zullen ondernemen.
De in 1983 tot zeven jaar opsluiting en vijf jaar verbanning veroordeelde joodse activist Josif Begoen had volgens Gerasimow geweigerd aan die voorwaarden te voldoen en zat daarom nog gevangen.
Anatoli Korjagin. de dissidente psychiater. kwam niet op dc lijst van 140 voor, zo zei Cerasomow.
De eerste berichten over de vrijlatingen kwamen op 7 februari van de dissidente kerngeleerde Andrej Sacharow en zijn vrouw Jelena Bonner. Zij beschikten over een lijst met namen van 43 vrijgekomen politieke gevangenen, die volgens Sacharow allen een document hadden meegekregen waarin stond dat zij op vrije voeten waren gesteld krachtens een decreet van 2 februari.
Een groot aantal van de vrijgelaten gevangenen zat in kamp 35 in Perm in de Oeral, een van de meest beruchte strafkampen in de Sowjet-Unie.

Onder hen bevonden zich de 53-jarige wiskundige Joeri Sjichanowitsj, die in 1983 was opgepakt wegens zijn werk voor het ondergrondse blad Kroniek van de Lopende Gebeurtenissen en die was veroordeeld tot vijf jaar kamp en vijf jaar verbanning, de joodse dissident Roald Zelitsjonok, de econoom Lew Timofejew, die de gevangenis inging voor zijn oproep tot economische hervormingen onder Leonid Brezjnew, de Oekraïense nationalisten Danilo Sjoemoek en Zorjan Popadjoek, de historicus Jewgeni Antsoepow, de schrijver Sergej Grigorjants, de vakbondsactivist Lew Wolochonski, de religieuze activist Josip Terelja, de baptisten Wasili Barats en Pjotr Roematsjik, de dichter Rotislaw Jewdokimow, de letterkundige Michail Mejlach, Kirill Popow, Wadim Jankow, Sergej Below, Grigori Isajew, de Est Lagle Parek en de Litouwer Antanas Terleckas.

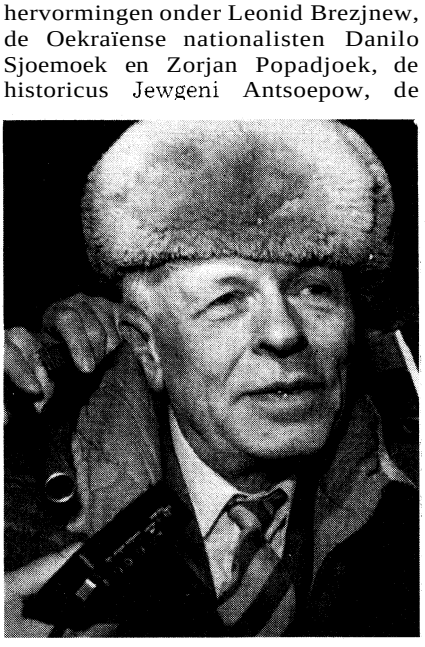

Andrej Sacharow bij aankomst in Moskou op 23 december 1986.

Volgens dissidenten in Moskou was in de verklaring, die de vrijgelaten gevangenen hadden moeten tekenen en waarmee ze beloofden in de toekomst geen anti-Sowjet-wetten te zullen overtreden, geen melding gemaakt, ook niet indirect, van vroegere overtredingen. Een dissident noemde dat een ,,gelukkig compromis". De gevangenen ,,menen dat zij, ondanks hun gevangenisstraf, in het verleden geen wetten hebben geschonden, en dus ook in de toekomst geen wetten zullen overtreden", aldus deze zegsman.
Een van de vrijgelatenen, Sergej Grigorjants, zei op 11 februari tegen journalisten in Moskou nooit een dergelijke verklaring te hebben ondertekend.

Hij vertelde van 15 tot 30 januari in de gevangenis van Tsjistopol apart te zijn gezet in een isoleercel. Op 20 januari had hij bezoek gekregen van twee vertegenwoordigers van het openbaar ministerie, die hem zeiden dat hem gratie werd verleend en dat hij daartoe een belofte moest tekenen zich verder aan de wet te houden. Grigorjants had hen gezegd alleen een verklaring te willen tekenen waarin stond dat hij de wet nooit had geschonden en dat ook in het vervolg niet zou doen. De functionarissen waren kwaad weggegaan en Grigorjants was op 7 februari toch op vrije voeten gesteld.

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International had de vrijlatingen toegejuicht, maar geëist dat iedereen, die wegens anti-Sowjet-activiteiten vastzat, vrij zou komen. Volgens de organisatie zaten er alleen al op grond van artikel 70 van het wetboek van strafrecht meer dan vijfhonderd mensen gevangen.
Westerse deskundigen schatten het totaal aantal politieke gevangenen op enkele duizenden.

Korjagin en *Chodorowitsj*

Eind dec. 1986 hadden de Sowjet-autoriteiten laten weten dat twee dissidenten, Anatoli Korjagin en Sergej Chodorowitsj, het land mochten verlaten. De echtgenotes van de twee mannen hadden te horen gekregen dat zij emigratie-aanvragen voor hun familie konden indienen.
Korjagin, een 48 jaar oude psychiater, die adviseur was van de Helsinki-groep die de naleving door de Sowjet-

Weekblad 56ste jaargang No. 2882, pag. 42183-42198

Unie van de Slotakte wilde controleren, werd in 1981 wegens anti-Sowjet-propaganda veroordeeld tot zeven jaar internering in een werkkamp, gevolgd door vijf jaar interne verbanning.
De 45 jaar oude Chodorowitsj, een computerprogrammeur, werd in 1983 tot drie jaar werkkamp veroordeeld omdat hij als beheerder van een door de schrijver Aleksandr Solzjenitsyn opgericht fonds financiële hulp had verzameld voor familieleden van politieke gevangenen. In 1986 werd zijn vonnis met drie jaar verlengd wegens voortdurende anti-Sowjet-activiteiten.
De echtgenote van Korjagin verklaarde begin februari niet te weten of haar man zou ingaan op het aanbod te emigreren. Volgens haar was de zaak van Korjagin in behandeling bij de Opperste Sowjet. Over haar zoon Iwan, die een kampstraf van drie jaar uitzat, was niets bekend.

Betogingen voor vrijlating *Begoen*

Vanaf 9 februari werd op een aantal achtereenvolgende dagen door Josif Begoens echtgenote Inna en zijn zoon Boris, samen met enkele anderen, een demonstratie gehouden in het centrum van Moskou. Op spandoeken werd daarbij onder meer de vrijlating van Begoen geëist.
Op 12 februari werden de betogers korte tijd door de politie vastgehouden en werden Begoens vrouw en zoon gewaarschuwd verder geen acties te ondernemen.
Een dag later werd dusdanig geweld gebruikt tegen demonstranten en Westerse journalisten, dat een demonstrante voor behandeling naar een ziekenhuis moest. Vijf betogers onder wie de zoon van Begoen, en een drietal Westerse journalisten werden voor verhoor meegenomen naar het politiebureau. Boris Begoen kreeg samen met twee andere betogers een zogenaamde ,,administratieve" straf opgelegd van max. vijftien dagen opsluiting wegens verstoring van de openbare orde.
In de eraan voorafgaande dagen was het ook verschillende malen tot vechtpartijen met de demonstranten gekomen en hadden omstanders antisemitische leuzen geroepen.
De woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, had elke betrokkenheid van de autoriteiten bij de gewelddadige incidenten ontkend. Het persbureau *Tass* noemde op 13 februari de demonstraties een door en voor Westerse correspondenten ,,in scène gezette show".
Volgens waarnemers leken de autoriteiten door de incidenten in het centrum van Moskou in verlegenheid te zijn gebracht, vooral met het oog op de ontwapeningsbijeenkomst die van 14-16 februari in de Russische hoofdstad werd gehouden, waaraan door tal van bekende buitenlanders werd deel genomen.

Georgi Arbatow, directeur van het Sowjet-instituut voor de VS en Canada in Moskou, verklaarde op 14 februari voor de Amerikaanse televisie dat hij in een telefoongesprek met Moskou de verzekering had gekregen dat Josif Begoen was vrijgelaten, en dat dit eerder zou zijn gebeurd wanneer er geen demonstraties waren gehouden.
Toen Begoens vrouw daarop navraag deed bij het ministerie van binnenlandse zaken in Moskou, werd haar op 16 februari gezegd dat haar man nog gevangen zat in de stad Tsjistopol en dat zij zich voor verdere informatie tot de Opperste Sowjet en de KGB moest wenden.

Verbanning Sacharow en Bonner opgeheven. Voorafgaande ontwikkelingen

Op 19 dec. 1986 werd in Moskou officieel bekendgemaakt dat de dissidente geleerde Andrej Sacharow en zijn vrouw Jelena Bonner door de Sowjet-autoriteiten werden vrijgelaten uit interne verbanning. Sacharow zou naar Moskou kunnen terugkeren en daar ,,actief kunnen deelnemen" aan het leven binnen de Sowjet-Academie van Wetenschappen, waarvan hij nog steeds lid was. Het nieuws werd bekendgemaakt door onderminister van buitenlandse zaken Wladimir Petrowski. Naar zijn zeggen hadden de autoriteiten, die verantwoordelijk waren voor Sacharows verblijf in Gorki (een voor buitenlanders gesloten stad 400 km. ten oosten van Moskou), ,,positief beschikt" over een verzoek van Sacharow zelf.
Sowjet-leider Michail Gorbatsjow had zelf, per telefoon, Andrej Sacharow en Jelena Bonner op de hoogte gesteld van de beslissing een eind te maken aan hun verbanning. De telefoon in hun huis in Gorki was er speciaal voor aangesloten.

De kernfysicus en strijder voor de mensenrechten Andrej Sacharow (65) was op 22 jan. 1980 verbannen naar Gorki in verband met zijn dissidente activiteiten, zoals de publikatie van kritische artikelen in de Westerse pers en frequente contacten met Westerse diplomaten en correspondenten (zie pag. 111/2 e.v.-1980). Sacharow had zich sinds 1966 steeds openlijker als een criticus van de Sowjet-overheid ontpopt.
Jelena Bonner werd in aug. 1984 na een veroordeling wegens anti-Sowjet-activiteit eveneens naar Gorki verbannen. Tot die tijd was zij bijna de enige bron van informatie over het bestaan van haar echtgenoot geweest.
Mevrouw Bonner was tussen 1975 en 1979 enkele malen in Italië geweest om zich aan een oogkwaal te laten behandelen, maar had na die tijd geen toestemming meer gekregen voor verdere medische behandeling in het buitenland. Aangezien haar lichamelijke conditie verslechterd was na enkele hartaanvallen in de loop van 1983, hield Andrej Sacharow in 1984 tot twee maal toe een hongerstaking uit protest tegen de weigering van de autoriteiten zijn vrouw voor medische behandeling naar het Westen te laten gaan. Op 16 april 1985 begon hij aan een nieuwe hongerstaking, die hij, met een onderbreking van 11 tot 25 juli, volhield tot 23 oktober van dat jaar, toen hij vernam dat zijn vrouw een uitreisvisum zou krijgen.
Jelena Bonner arriveerde op 2 dec. 1985 in Rome. Voor haar vertrek had zij moeten beloven in het Westen geen interviews of persconferenties te zullen geven. Na een behandeling aan haar oogkwaal vloog mevrouw Bonner op 7 december door naar de Verenigde Staten, waar zij op 13 jan. 1986 een open-hartoperatie onderging
De schoonzoon van mevrouw Bonner, Efrem Jankelewitsj, verklaarde op 8 december dat zijn schoonmoeder ,,heel boos" was geworden, toen zij in de Verenigde Staten door Sowjet-functionarissen vervaardigde videobanden bekeek, die lieten zien hoe Sacharow aan het eten was terwijl hij in werkelijkheid een hongerstaking hield. Sommige scenes uit de filmpjes dateerden volgens mevrouw Bonner uit 1980, op andere was Sacharow gefilmd tijdens onderbrekingen van zijn hongerstakingen in 1984 en 1985.
Toen Jelena Bonner haar man in een telefoongesprek op 12 december wilde waarschuwen dat hij werd gefilmd met verborgen camera's, werd de telefoonverbinding ernstig gestoord.

In febr. 1986 publiceerde het Britse zondagsblad The *Observer* brieven van Andrej Sacharow, die uit de Sowjet-Unie waren gesmokkeld en naar zijn familieleden in de Verenigde Staten waren gestuurd, die de authenticiteit ervan bevestigden. De brieven toonden aan dat Sacharow door de KGB was onderworpen aan periodieke, maar systematische foltering, waaronder gedwongen voeding, geestelijke marteling en fysiek geweld.
Uit de brieven bleek eveneens dat Sacharow had afgezien van zijn recht de Sowjet-Unie te verlaten na een

gesprek dat hij op 5 sept. 198.5 in Gorki had gevoerd met een functionaris van de staatsveiligheidsdienst KGB, Sergej Sokolow.

De Sowjet-autoriteiten hadden zich altijd op het standpunt gestcld dat Sacharow het land niet mocht verlaten wegens kennis van staatsgeheimen, Hij was als ,,vader van de Sowjet-waterstofbom'' iri het verleden nauw betrokken geweest bij het bewapeningsprogramma van dc Sowjet-Unie, vooral in de jaren vijftig.

In het gesprek tussen Sacharow en Sokolow had laatstgenoemde de opgave van het emigratierecht als voorwaarde gesteld voor de toestemming voor Sacharows vrouw om naar het Westen te gaan. Een tweede voorwaarde - dat zij in het Westen niet met persvertegenwoordigers zou praten - werd ook ingewilligd, een derde - dat Sacharow zijn standpunt over kernontwapening zou opgeven - niet.
In een brief, die Andrej Sacharow op 16 febr. 1986 had geschreven en die op **3** maart naar het Centraal Comite was gestuurd. deed hij een vurig beroep op partijleider Michail Gorbatsjow om alle gewetensgevangenen in de Sowjet-Unie vrij te laten. In een bijgevoegd schrijven deelde Sacharow mee dat hij zijn brief zou laten publiceren als hij binnen een half jaar geen antwoord zou ontvangen.
Een kopie van de brief werd op 2 sept. 1986 aan Westerse correspondenten in Moskou overhandigd.

In de brief bedankt de dissidente geleerde Gorbatsjow voor het feit dat zijn vrouw. Jelena Bonner, de kans heeft gekregen zich in het Westen aan haar oogziekte te laten behandelen. Hij schrijft naar aanleiding van Gorbatsjows interventie ten gunste van zijn vrouw te hopen dat de partijleider hem ook terwille kan zijn met betrekking tot andere wensen ,.die niet alleen humanitair van belang zijn maar ook betekenis hebben voor de staat"..,Ik doel op de gewetensgevangenen,"zo gaat Sacharow verder.

In de brief vraagt hij om vrijlating van de gevangenen die zijn veroordeeld wegens anti-Sowjet-agitatie en -propaganda. schendingen van de wet op de scheiding van kerk en staat en kerk en school en de verspreiding van voor de staat lasterlijk materiaal. In de brief somt Sacharow twaalf politieke gevangenen met naam en toenaam op en schrijft hij .,ongeveer dertig" anderen persoonlijk te kennen .,Ik smeek u de vrijlating te bevorderen van deze gevangenen uit de plaatsen waar ze worden vastgehouden of in ballingschap wonen",aldus Sacharow. Een algemene amnestie zou de steun hebben van het grootste deel van de intelligentsia en zou als een signaal fungeren naar andere landen die mensen om hun overtuiging opsluiten. ,,We kunnen niets voor gewetensgevangenen in de wereld doen zonder zelf het goede voorbeeld te geven'', zo schrijft Sacharow

Sacharow terug in Moskou

Bij aankomst in Moskou op **23** dec. 1986 zei Andrej Sacharow ,,ergblij en erg moe" te zijn en verklaarde hij zich met al de krachten waar hij over beschikte in te willen zetten voor de mensenrechten. ..Ik hoop dat ik daarin volkomen vrij zal zijn". Sacharow noemde het een wetenschappelijke handicap dat hij zolang in ,,volledig isolement" had geleefd, maar zei aan te nemen dat hij terug kon keren naar zijn vroegere instituut. het Instituut voor Theoretische Natuurkunde.

Enkele uren na zijn terugkeer woonde Sacharow in het Instituut voor Natuurkunde van de Academie van Wetenschappen een seminar bij. Collega-wetenschappers bereidden hem er een warm welkom

Sacharow was op 32-jarige leeftijd lid geworden van de Academie, en was toen het jongste lid in de geschiedenis van deze organisatie.

Interviews met Westerse bladen

In vraaggesprekken, die Sacharow op 27 december in Moskou hield met vier Amerikaanse bladen en met de Westduitse televisie. verklaarde hij niet de leiding te willen nemen van de dissidente beweging in de Sowjet-Unie, maar zich te beperken tot het ijveren voor de vrijlating van enkele gevangen vrienden en tot de wetenschap. Hij zei dat zijn gezondheid slecht was en dat dit beperkingen aan zijn activiteiten oplegde.

Volgens Sacharow hebben drie factoren een rol gespeeld bij de beslissing zijn ballingschap in Gorki op te heffen: de internationale campagne voor zijn vrijlating. de evolutie van de binnenlandse politiek in de laatste vijf jaar en de behoefte om belemmeringen voor de wetenschappelijke samenwerking met andere landen weg te nemen ,.Het streven naar samenwerking heeft een zeer belangrijke rol gespeeld, omdat wetenschappelijke organisaties in de hele wereld hun medewerking afhankelijk hebben gemaakt van mijn vrijlating". aldus Sacharow.

In het vraaggesprek met de Amerikaanse kranten ging Sacharow in op SDI. het Amerikaanse ruimteschild tegen raketten. Naar zijn oordeel kan SDI niet slagen en .,gezien vanuit een militair strategisch gezichtspunt nooit voldoende effectief zijn om een krachtige tegenstander tegen te houden." De kerngeleerde zei over SDI ,,werkelijk negatief" te denken, omdat ..elke krachtige tegenstander met een voldoende hoog technologisch niveau altijd de technische prestaties van de andere kant kan overtreffen en daarbij zelfs minder hoeft te investeren dan de bouwer van SDI."
Sacharow keerde zich tegen het Sowjet-beleid ten aanzien van SDI. Sinds de top in Reykjavik heeft Moskou akkoorden met het Westen over de vermindering van de bewapening afhankelijk gemaakt van een akkoord over SDI. Volgens Sacharow is dat .,een fout". ,,Die benadering is tc star."zei hij. ,,Men moet ervan uitgaan dat het onmogelijk is een totale stopzetting van onderzoek naar deze vraagstukken te verwachten, omdat dit onderzoek nauw te maken heeft met het vooruitzicht van de militaire technologie in de volgende eeuw. Maar ik hoop dat een compromis kan worden gevonden op andere gebieden die niet te nauw verbonden zijn met SDI."

In een interview met het Westduitse blad Der Spiegel (5-1-1987) zei Sacharow zich te willen verdiepen in het probleem van de veilige kernenergie.

De dissidente kerngeleerde zei ,.honderd procent veilige kerncentrales'' mogelijk te achten en te willen deelnemen aan de discussies over de bouw van dergelijke veilige kerncentrales. ,.Ik heb een paar ideëen maar het is nog te vroeg om daarover te praten." Hij noemde het ongeluk met de kerncentrale van Tsjernobyl op 26 april 1986 ,,een verschrikkelijke ramp", maar, zo zei hij. andere vormen van energie-opwekking zijn nog veel schadelijker voor het milieu Daar komt bij dat. zo zei Sacharow. de wereld de kernenergie eigenlijk niet kan missen. .,Ik denk. en zal blijven denken, dat de mensheid het zonder kernenergie niet kan stellen. om econoniische, sociale en andere redenen. ook wegens het milieu Als je alle kolengestookte centrales in de wereld bij elkaar neemt richten die zeker meer schade aan dan Tsjernobyl en dat zullen ze blijven doen. Ook waterkrachtcentrales vernietigen het milieu," aldus Sacharow.

Deelname Sacharow aan internationaal forum

De vice-voorzitter van de Sowjet-Academie van Wetenschappen. Jewgeni Welichow. verklaarde op 2 febr. 1987 dat Andrej Sacharow was uitgenodigd deel te nemen aan een internationaal forum over vrede, kernwapens en ontwapening. dat van 14-17 februari in Moskou zou worden gehouden onder de leus ,,Vooreen kernwapenvrije wereld, voor het overleven van de mensheid".
Aan het forum werd door 850 schrijvers, acteurs, wetenschappers en andere bekende persoonlijkheden uit 80 landen deelgenomen; uit de Sowjet-Unie zelf waren er 500 genodigden.
In zijn voor de pers niet toegankelijke rede pleitte Sacharow onder andere voor openheid en democratisering in de Sowjet-Unie, de vrijlating van politieke gevangenen en het recht op emigratie. Het Sowjet-persbureau Tass maakte bekend dat Sacharow de initiatieven van partijleider Gorbatsjow had toegejuicht en zich had uitgesproken voor een drastische beperking van de nucleaire bewapening op basis van gelijke veiligheid.

Tass maakte ook melding van een oproep van tien joodse Sowjet-burgers aan de forumdeelnemers, waarin zij steun vroegen voor hun emigratieverzoeken, die door de autoriteiten waren afgewezen.
Tijdens de slottoespraak tot de deelnemers aan het forum op 16 februari verklaarde Sowjet-leider Gorbatsjow onder meer dat het Kremlin een nieuwe aanpak van mensenrechten voorstond. Dat is, zo zei de partijleider, niet het gevolg van ,,drukuit het Westen, of van onze wens geliefd te zijn terwijl wij geheime bedoelingen hebben".
De Sowjet-televisie, die de redevoering van Gorbatsjow uitzond, bracht ook enkele malen Sacharow in beeld.

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE ALLIANTIE VAN SOCIAAL-DEMOCRATEN EN LIBERALEN

Sinds de parlementsverkiezingen van 9 juni 1983 ontwikkelde de situatie binnen de in de Alliantie samenwerkende Sociaal-Democratische en Liberale Partij zich als volgt:

De Alliantie had bij de verkiezingen 23 (17 voor de Liberale Partij en zes voor de Sociaal-Democratische Partij) van de 650 zetels in het Lagerhuis behaald, terwijl zij er bij de ontbinding van het parlement, in mei 1983, nog 42 had gehad (13 voor de Liberalen en 29 voor de Sociaal-Democraten)

Jenkins treedt af als leider SDP. Owen opvolger

Op 13 juni 1983 maakte Roy Jenkins zijn aftreden als leider van de Sociaal-Democratische Partij (SDP) bekend. Als zijn opvolger adviseerde hij zijn partij David Owen te kiezen.
Jenkins zei dat zijn partij een nieuwe leider nodig had die haar zou aanvoeren bij de volgende verkiezingen.
,,Gelukkig is een dergelijk leider voorhanden gelet op de overwinning van David Owen", aldus Jenkins. Owen was op 9 juni in zijn kiesdistrict herkozen.
Jenkins voegde er aan toe dat hij hoopte dat Owen hem zonder interne strijd in de partij zou opvolgen.
Op 15 juni werd oud-minister van buitenlandse zaken Owen geïnstalleerd als leider van de SDP. Er waren geen tegenkandidaten.

Ook Steel praat over vertrek

Op 14 juni 1983 zei David Steel, de leider van de Liberale Partij, in een radio-interview dat hij in geen geval verplicht was de partij naar de volgende algemene verkiezingen (binnen maximaal vijf jaar) te leiden. De Liberale leider zei dat hij nu zeven jaar aan het hoofd van zijn partij had gestaan en dat hij altijd had gezegd dat niet langer dan een jaar of tien te willen doen. ,,Ik geloof dat na tien jaar de partij eens stil moet staan bij zowel haar strategie als haar leider", aldus Steel.
Op 6 juli werd bekendgemaakt dat Steel zich om persoonlijke redenen gedurende de zomer niet zou bezighouden met zijn taken als leider van de Liberale Partij. Steel wilde zich bezinnen op ,,de komende vier of vijf jaar".

Congressen *van* de Sociaal-Democraten en Liberalen in 1983

Van 11-14 september 1983 hield de SDP in Salford haar jaarlijkse congres. Op de eerste dag van het congres besloot de SDP voorlopig geen fusie aan te gaan met de Liberale Partij en bij komende verkiezingen geen gemeenschappelijke kandidaten te stellen. De mogelijkheid van een fusie na de volgende algemene verkiezingen, die uiterlijk medio 1988 moesten plaatsvinden, werd opengelaten Voorlopig moesten de twee partijen op het gebied van samenwerking eerst wat meer ervaring opdoen en een apparaat voor volledige samenwerking vormen In de Volkskrant (13-9-1983) tekende Peter Brusse bij het SDP-congres het volgende aan

De Britse Sociaal-Democraten, die bij de jongste verkiezingen in Alliantie met de Liberalen een kwart van de stemmen maar nog geen vijf percent van de zetels behaalden, zijn in conferentie bijeen om te bewijzen dat zij, en niet Labour, de ware oppositie vormen.
Hun grote troef is David Owen, die deze zomer het leiderschap van Roy Jenkins, de voormalige voorzitter van de Europese Commissie overnam en een vurig pleidooi hield voor ,,economische hardheid en sociale zachtheid". Owen, afkomstig uit de Labour-partij, meent dat het mogelijk is zich economisch rechts van het centrum op te stellen, en bij de zorg voor de zwakkeren links van dat centrum. Anderen beschouwen de vroegere socialist als een conservatief met een hart. Zij geloven dat hij zich niet meer afzet tegen Labour, zijn oude partij, maar richt op de zwakke punten van Thatcher met haar ogenschijnlijke gebrek aan liefde voor armen en misdeelden.
Thatcher heeft de politieke landkaart drastisch gewijzigd. Zij zal alles op alles zetten om de gedemoraliseerde Labourpartij te vernietigen en een nieuwe kapitalistische oppositie te kweken. Met haar ontmanteling van de welvaartsstaat en het overhevelen van grote gedeelten van de openbare sector naar de privé-sector hoopt zij de wederopbouw van een socialistisch Engeland onmogelijk te maken. In deze wetenschap probeert David Owen zijn gezag te vergroten. Hij heeft het grote voordeel van ministeriële ervaring – staatssecretaris van gezondheid en minister van buitenlandse zaken – terwijl de vermoedelijke nieuwe leider van de Labour-partij Neil Kinnock nooit minister is geweest.

David Steel (Le Monde, 6-6-1983)

De afgelopen maanden heeft Owen zich krachtdadig laten gelden en, zo al geen gezag, dan op zijn minst ontzag ingeboezemd. Zijn optreden op de televisie is indrukwekkend en voor zijn redevoeringen hoeft hij geen kladblaadjes meer te raadplegen: het bewijs dat hij werkelijk in de eerste divisie thuishoort. Zijn niet te blussen ambitie kan hij niet verbergen. Dit is een van de redenen dat hij voorlopig geen fusie met de Liberalen wil. De Liberale leider David Steel heeft een natuurlijke charme die Owen te enen maal mist. Owen wenst de Sociaal-Democraten een eigen identiteit te geven en hen af te schilderen als realisten, tegenover de Liberale idealisten die al vijftig jaar geen regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen. Owen heeft de aanhangers van een fusie binnen de SDP, zoals de door hem hardnekkig terzijde geschoven Roy Jenkins, een nederlaag bezorgd op de eerste dag van de conferentie in Salford. Met overweldigende stemmen werd het idee van een fusie verworpen. De Liberale waarnemers toonde zich teleurgesteld. Volgende week op hun congres zullen zij de hooghartige Owen zeker bekritiseren. De Alliantie wordt niet rechtstreeks bedreigd. Owen liet de mogelijkheid open tot fusie na de volgende verkiezingen in 1987 of 1988.
Politieke waarnemers vragen zich af of David Owen genoeg crativiteit bezit om de bijna drie jaar oude Sociaal-Democratische Partij een waarachtig eigen gezicht te geven en botsingen met de Liberalen te voorkomen. Zijn ,,grote" redevoering eergisteren, de eerste als partijleider, brachten echter twijfels en teleurstelling. Het heilig vuur scheen te ontbreken en hij gaf, zijn tekst voorlezend, niet de indruk Thatcher naar de kroon te steken. Hij bracht geen nieuwe ideeën ofschoon hij met bijna Thatcheriaanse woorden zijn geloof in hard werken en de realiteit van de vrije markt met winst en concurrentie propagandeerde.
Hij is voorstander van de plaatsing van de kruisraketten terwijl de Liberale bondgenoten, evenals Labour, zich hiertegen verzetten. Welvaart en veiligheid aldus Owen, zullen er moeten zijn voordat die welvaart eerlijk kan worden verdeeld. Hij meent dat Thatcher speelt op een egoïsme dat de Britten uiteindelijk vreemd is en die zij snel zullen verwerpen. Owen gaf als motto hard en zacht tegelijk. Een vooraanstaand politiek commentator Hugo Young heeft pas gezegd:,,Als ik een politiek leider zou zijn, zou ik Thatcher niet aanvallen op haar economisch beleid, ik zou mij concentreren op de sociale rechtvaardigheid." Owen schijnt dit te willen doen.

Van 19-24 september 1983 kwamen de Liberalen in Harrogate bijeen. Tegen de wil van partijleider Steel in nam het congres twee moties aan die inhielden dat er Europese vredestroepen naar Noord-Ierland moesten worden gestuurd en dat Groot-Brittannië met Argentinië en de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) over de toekomst van de Falklandeilanden moest gaan onderhandelen.

Op 20 september nam het congres een amendement aan waarin stond dat de uiteindelijke goedkeuring van het verkiezingsprogramma van de partij berustte bij de partijleider.
Op 22 september verwierpen de gedelegeerden een voorstel tot het kiezen van een waarnemend partijleider.

Op 23 september vroeg Steel op de slotzitting van het congres de regering-Thatcher het eigen Britse kernwapen de Polaris ter discussie te stellen bij de Geneefse onderhandelingen. Voor de regering-Thatcher was dit onaanvaardbaar. Steel bleef vaag over de vraag of hij de plaatsing van kruisraketten goedkeurde wanneer de onderhandelingen in Genève mislukten. Hij zei de plaatsing te kunnen aanvaarden als de mislukking van de besprekingen aan de Russen zouden zijn te wijten.
Onder de kop ,.Britse Alliantie blijft bestaan ondanks interne verschillen" merkte Marc Chavannes in *NRC/H'blad* (26-9-1983) het volgende op:

De Britse derde politieke macht de Alliantie van Liberalen en Sociaal-Democraten, heeft aanzienlijke interne meningsverschillen op haar congressen de afgelopen twee weken overleefd. maar de kans is groot dat heide partijen de komende tijd heftig zullen botsen op het gebied van de kernwapens.
Beide leiders, David Owen (SDP) en David Steel (Liberalen), kwamen zegevierend tevoorschijn uit de congressen die hun partijen in Salford, respectievelijk Harrogate hielden. Vooral voor Steel was dat belangrijk. Hij heeft zich sinds de verkiezingen van begin juni ver gehouden van de politieke frontlijn: hij was ziek en somber.
Op het congres van de traditioneel nogal wispelturige en regionaal verdeelde liberalen behield Steel voor zichzelf het recht op de eindredactie van het verkiezingsprogramma van zijn partij. Hij kon zich bovendien de verkiezing van een waarnemend leider als waakhond van het lijf houden. Steel kon echter niet voorkomen dat de jonge Liberalen hem met moties opzadelen die eenvoudige oplossingen voor de Falkland-eilanden en Noord-Ierland verlangen, waar hij als minister weinig mee aan zou kunnen.
Vooral in zijn slottoespraak bloeide het charisma van de Liberale voorman, de meest vertrouwde politicus van Engeland, weer op. Hij zag kans de linkervleugelspelers in zijn partij tevreden te stellen zonder de SDP te kwetsen. Dr. David Owen, die daarna en met bijna evenveel succes, de Liberalen mocht toespreken, wees op de noodzaak dat beide partijen vóór 1987 werkelijk doordachte, gemeenschappelijke standpunten hebben ontwikkeld, vooral over defensie.
Kritische liberale parlementsleden blijven huiverig voor Owens ,.thatcherisme met een menselijk gezicht". De twee partijen gaan intussen min of meer constructief samen verder, met het doel bij de eerstvolgende verkiezingen, uiterlijk in 1988, gemeenschappelijk een meerderheid te halen. De partij die de meeste zetels haalt mag dan de premier leveren, hebben zij nu al afgesproken.

1984

Van 9-13 september 1984 vond het jaarlijkse congres van de SDP in Buxton, Midden-Engeland, plaats. In zijn slottoespraak tot het congres, op 12 september, herhaalde partijleider Owen dat hij nauw wilde samenwerken met de Liberale Partij, maar dat beide partijen hun eigen identiteit moesten bewaren.

Op 20 september spraken de Liberalen zich in Bournemouth tijdens hun jaarlijkse congres uit voor ,,onmiddellijke[v] terugtrekking van de in Groot-Brittannië gestationeerde NAVO-kruisraketten (op dat moment 16, geplaatst op de basis Greenham Common). Van de afgevaardigden waren er 611 vóór en 556 tegen terugtrekking van de kruisraketten.
De uitspraak was een nederlaag voor partijleider Steel, die voorstander was van een ,,bevriezing[w] van de NAVO-raketten zolang Oost en West bezig waren met onderhandelingen over een reductie van de nucleaire wapens in Europa.
Na afloop van de stemming zei Steel dat er ,,geensprake van kan zijn dat wij op een dergelijk programma de verkiezingen zullen ingaan". Als partijleider had hij het recht van veto over het verkiezingsprogramma.

Ten aanzien van de Polaris-duikbootraketten bewoog het congres zich in tegengestelde richting en eiste niet langer dat dit wapen onmiddellijk zou worden geschrapt. Deze raketten moesten worden gebruikt bij de onderhandelingen over de wapenbeheersing tussen Oost en West.

1985

Van 7 t/m 11 sept. 1985 hield de SDP in Torquay haar jaarlijkse congres. Hierover meldde Wio Joustra in de *Volkskrant* (12-9-1985) o.m. het volgende:

...In Torquay is een einde gekomen aan de identiteitscrisis, waaraan de SDP mank ging sinds haar oprichting door ,,debende van vier" Labour-leden van hel Lagerhuis, David Owen. Shirley Williams. Roy Jenkins en Bill Rodgers in 1981. Was de partij een nieuwe versie van de Labour-partij, ontdaan van haar extreme linkse standpunten'? Of was ze een centrumpartij, die slechts wist te profiteren van de fouten van de grote twee? Of boden Owen en de zijnen gewoon een u-at plezieriger vorm van conservatisme. Thatcher met een menselijk gezicht[7]
De vraag waar de SDP in het huidige politieke spectrum kan worden ingedeeld. heeft het congres deze week opgelost door uit te spreken dat ze daar helemaal niet in thuis hoort. Een motie die de partij omschreef als .,centrum links" werd (op 10 september- red. KHA) verworpen. In plaats daarvan beschrijven de sociaal-democraten zichzelf riu als een partij met een radicale dimensie. die een beleid voorstaat waarin realisme en een nieuwe economische koers worden gecombineerd met compassie en begrip voor de behoeften en aspiraties van iedereen eri met een open, klassenloze, niet-racistische en rechtvaardiger samenleving Eeii partij van altruïsten dus
Met een verlaging van de inflatie en een injectie van 5 mrd pond in werkgelegenheidsprogramma's wil de SDP. tezamen met de Liberalen, een alternatief bieden voor zowel de conservatieven als de socialisten in voorkomen dat mevrouw Thatcher zal kunnen zeggen: ,,Een stem voor David is een stem voor Neil (Kinnock, leider van a e Labour-partij), dus stem op mij."
Ondanks de bevlogenheid waarmee het nieuwe, pragmatische tijdperk van de SDP werd ingeleid, kwamen op het congres toch nog enkele geschilpunten met de Liberalen naar buiten. Deze doen zich vooral voor op het terrein van het defensiebeleid. Het is voorts een publiek geheim dat Owen en de al even ambitieuze Liberale leider David Steel elkaar niet al te goed liggen. In een televisie-interview gaf Owen toe dat hij en Steel geen ,,boezemvrienden" zijn. Gezien de toenemende populariteit van de Alliantie worden echter ook de persoonlijke geschillen geofferd op het altaar van het politiek opportunisme. Deze week hebben de beide Davids in ieder geval de schijn weten op te houden dat met betrekking tot het leiderschap van de Alliantie alles tot in de puntjes geregeld is. ,,Premier wordt de leider van de partij die de meeste zetels in het Lagerhuis verzamelt en de ander wordt vice-premier", riepen zij in koor.
Daarvoor is echter een absolute meerderheid vereist. Voorlopig mag de Alliantie volgens de

Een archieffoto uit 1981 van de vier oprichters van de Sociaal-Democratische Partij. V.l.n.r.: William Rodgers, Shirley Williams, Roy Jenkins en David Owen.

opiniepeilingen echter alleen nog maar dromen van een coalitie met Conservatieven of - wat waarschijnlijker lijkt - de Labour-partij

Van *17* t/m *20* september kwamen de Liberalen in de Schotse industriestad Dundee voor hun jaarlijkse congres bijeen. Hoofdthema's vormden ,,partnership" en samenwerking met de Sociaal-Democraten. Duidelijke meningsverschillen tussen beide partijen kwamen niet ter sprake.
Op *21* sept. 1985 merkte *The Times* n.a.v. van het congres o.m. het volgende op: ,,Het is het gebrek aan duidelijkheid op het gebied van beleid dat het meest de aandacht verdient. De verschillen tussen de Liberalen en de SDP over de kruisraketten en Polaris zijn het meest in de openbaarheid gekomen; Steel heeft er gisteren niets over gezegd en over het onderwerp is tijdens het congres niet gedebatteerd. Wel zei Steel deze week bij een andere gelegenheid dat hij er zeker van was dat de Alliantie voor de verkiezingen een eensgezind defensiebeleid zou hebben." Verder was het Britse dagblad van mening dat het economische programma van beide partijen gebrek aan structuur vertoonde.

1986

Van *13* t/m *17* sept. *1986* werd in Harrogate het jaarlijkse congres van de Sociaal-Democraten gehouden onder de slogan ,,Nietlinks, niet rechts, maar voorwaarts".
Op de eerste dag van het congres verklaarde partijleider Owen dat hij de overtuiging was toegedaan dat premier Thatcher niet het eind van haar ambtsperiode (medio *1988)* zou afwachten voor het houden van verkiezingen, maar al in het voorjaar van *1987* verkiezingen zou uitschrijven. ,,Zij vreest een economische terugslag en een teruglopend vertrouwen in het pond", zo zei hij.
Owen beloofde een belastinghervorming ter vervanging van een ,,oneerlijk en niet werkend" systeem dat talloze Britten in de armoede stortte. Het recht rijk te worden moest worden gecompenseerd door de plicht de armoede af te schaffen. Volgens Owen zou de komende verkiezingscampagne als motto dragen ,,Welstand bereiken - Armoede beëindigen". Verder wilde de partij invoering van het systeem van evenredige vertegenwoordiging.

Op *14* september discussieerden de afgevaardigden op het congres over de Britse nucleaire wapens. De vraag of de midden jaren negentig verouderde Polaris-raketten vervangen moesten worden en zo ja waardoor leidde tot verschillen van mening binnen de partij. Op voorstel van het partijbestuur spraken de gedelegeerden zich uit voor een in de zomer tussen SDP en Liberalen uitgewerkt compromis dat de beslissing over de vervanging van de Polaris tot na de volgende verkiezingen uitstelde.
Van zijn kant maakte Owen duidelijk dat hij nog steeds van mening was dat een besluit over de modernisering van de Polaris-raketten vóór de verkiezingen diende te worden genomen en dat de rakettenvervangen moesten worden wanneer Washington en Moskou er niet in slaagden een omvangrijk ontwapeningsakkoord te bereiken. Owen werd hierin gesteund door defensiewoordvoerder John Cartwright, die zei dat de kiezers niet tevreden zouden zijn met uitvluchten op het gebied van de binnenlandse veiligheid.
In verband met de Polaris-problematiek wezen Owen en Cartwright op de gesprekken, die zij op 4 september samen met Britse Liberalen in Parijs hadden gevoerd met o.m. de Franse president Mitterrand en premier Chirac over de mogelijkheden van een gecoördineerd Brits-Franse kernwapenbeleid. Deze gesprekken waren bemoedigend verlopen. Voor een dergelijke samenwerking waren echter langdurige onderhandelingen nodig, waarbij ook de andere NAVO-partners betrokken moesten worden. Zo stonden gesprekken met Bonn en Rome op het programma.
Owen verklaarde dat de vorming van een Europees nucleair wapen ,,een keerpunt zal vormen in de Britse defensiepolitiek". Met een ,,minimaal Europees nucleair afschrikkingspotentieel" zou Groot-Brittannië niet volledig zijn aangewezen op de Amerikaanse garantie van nucleaire bescherming en de ,,huidige bewoner van het Witte Huis", aldus Owen. Een volledige Britse nucleaire onafhankelijkheid was niet meer nodig.
Gastspreker David Steel verklaarde dat de Alliantie met haar defensiebeleid een nieuwe weg insloeg ,.om een nieuwe en invloedrijke rol voor Groot-Brittannië te vinden, de Europese pijler van de NAVO te versterken en een kosteneffectieve verdediging te scheppen". Daarmee kon een aanzienlijke bijdrage worden geleverd aan afschrikking en wapenbeheersing. Het idee van een ,,minimaal Europees nucleair potentieel" werd door het congres overgenomen.

Van *22* t/m *26* september kwamen de Liberalen in Eastbourne voor hun jaarlijkse congres bijeen. Op de tweede dag van de conferentie namen de gedelegeerden met *652* tegen *625* stemmen een motie voor Europese defensiesamenwerking zonder kernwapens aan. De Liberalen spraken zich tevens uit tegen de vervanging van de Polarisraket door een ander onafhankelijk Brits kernwapen.
Het resultaat van de stemming was een nederlaag voor partijleider Steel en betekende dat de Alliantie-partners nu lijnrecht tegenover elkaar stonden op het gebied van defensie.
Op *25* september werd de kloof tussen beide partijen nog groter toen de Liberalen met overweldigende meerderheid besloten het concept van een niet-nucleair Groot-Brittannië uit te breiden tot kernenergie.

Het officiële standpunt van de SDP was dat het civiele gebruik van kernenergie voorlopig niet mocht toenemen

Op *26* september zei Steel in een slottoespraak dat hij zich niet aan het anti-kernwapenbesluit van het congres zou houden. Hij zei dat het een beoordelingsfout was te denken dat men een kernwapenvrije wereld kon bereiken door aan iedere lantaarnpaal een bord ,,kernwapenvrije gemeente" te hangen. ,,Ik hecht alleen aan macht als er principes aan ten grondslag liggen. Maar ik ben nauwelijks geïnteresseerd in principes als we geen macht hebben er iets mee te doen", aldus de Liberale partijleider.

ECOLOGISCHE PARTIJ VERANDERT NAAM IN GROENE PARTIJ

In sept. *1985* besloot de Ecologische Partij in Dover tijdens haar jaarlijkse congres haar naam te veranderen in Groene Partij. Het besluit werd genomen met *244* tegen *93* stemmen.
Over het ontstaan van deze milieupartij en de ontwikkeling die zij doormaakte merkten W. Rüdig en P.D. Lowc in een artikel in *Political* Studies (jrg *34,* nr *2,* juni *1986)* o.m. het volgende op:

De toegenomen belangstelling voor de milieuproblematiek leidde in een aantal Westeuropese landen tot de vorming van milieupartijen. Deze partijen trokken door hun activiteiten vaak een brede publieke belangstelling en in sommige landen verwierven zij voldoende electorale steun voor een afvaardiging in het nationale parlement. Het Verenigd Koninkrijk liep bij deze ontwikkeling uit de pas. Hoewel de Britse milieupartij. de Green Party, de eerste in haar soort in West-Europa was, heeft zij in de Britse binnenlandse politiek nooit een rol van betekenis kunnen spelen. Waarom is het idee van een milieupartij bij de Britse kiezers veel minder aangeslagen dan bij kiezers in andere Westeuropese landen?
De geschiedenis van de Green Party kan in een aantal fases worden onderverdeeld. De partij werd in februari 1973 in Coventry onder de naam ,,People" opgericht. De beginfase van de partij duurde tot 1975; pogingen om de steun van de milieubeweging te verkrijgen, mislukten. de electorale steun bleef benederi de verwachtingen en het ledenaantal was minimaal. De tweede fase liep van 1975 tot 1979. Nadat de partij als gevolg van diepgaande ideologische meningsverschillen bijna ten on-

der was gegaan. werd de naain van de partij in 1975 veranderd in „Ecology Party": de interne crisis werd overwonnen, de activiteiten werden uitgebreid en het ledenaantal nam toe tot meer dan 5 000 De derde fase beslaat de periode vanaf 1979 tot heden, waarin op- en neergang in ledenaantal en electorale steun elkaar afwisselden. De partijorganisatie lijkt momenteel stevig genoeg gegrondvest, zodat een totale ineenstorting onwaarschijnlijk is. In ledenaantal is de Green Party nog steeds aanzienlijk kleiner dan andere kleine partijtjes. zoals de Communist Party of Great Britain, het National Front, de Plaid Cymru en de Scottish National Party. Bij de algemene parlementsverkiezingen boekte de Ecology Party tot nu toe slechts bescheiden resultaten: 1,5% van het totale aantal uitgebrachte stemmen in 1979 en 1% in 1983. Toch waren deze verkiezingsresultaten, vergeleken met die van de andere kleine partijen, zo slecht nog niet: een electorale doorbraak zit er onder de huidige omstandigheden voor de Green Party echter niet in.

De oprichting van „People" vond plaats in een atmosfeer van industriele neergang in één van Engelands traditionele industriegebieden, nl Coventry. De stichters werden geinspirccrd door een gevoel van een naderende ineenstorting indien er op korte termijn geen fundamentele wijziging zou plaatsviriden. Er werd contact gezocht met allerlei milieugroepen. waaronder vele locale afdelingen van de Conservation Society en de Friends of the Earth, maar de Britse milieubeweging bleek niet bereid de nieuu-e milieupartij te steunen. Het gebrek aan steun vanuit de Britse milieubeweging bleek een ernstige handicap voor de partij te zijn, want hierdoor kon de vaak brede steun voor allerlei milieu-actiegroepen niet worden gemobiliseerd ten behoeve van de partij.
De verklaring voor dit gebrek aan steun voor de milieupartij ligt in het feit dat milieu-activisten in de jaren zestig en zeventig hun doeleinden, althans voor een deel, wisten te bereiken met middelen die het traditionele, gevestigde, Britse bestuurssysteem hun bood. zodat een aparte milieupartij door hen overbodig werd geacht. Een ander probleem dat de partij in haar beginjaren parten speelde, was haar interne verdeeldheid De partij ontleende haar belangrijkste ideologische inspiratie aan de ideeën van Edward Goldsmith. die in zijn geschriften een tamelijk uitgewerkte theorie over sociale ontwikkeling en de industriele samenleving had ontvouwd. Het waren niet zozeer Goldsmith's verwerping van de industrialisering en zijn pleidooi voor een „ecologische samenleving" die binnen de partij weerstanden wekten. als wel zijn verwerping van de vrouwenemancipatie en van de integratie van buitenlanders en zijn pleidooi voor. een sterk gezag en een autoritaire overheid. De interne tegenstellingen alsmede de teleurstellende resultaten tijdens de algemene verkiezingen van 1974 en de teruglopende publieke belangstelling voor milieuvraagstukken leidden in 1975 tot een uittocht van leden. die de partij tot op de rand van de ondergang bracht.
De Ecology Party maakte in de jaren na 1975 haar moeilijkste periode door Zij werd van de ondergang gered door een nieuwe leiding met een meer pragmatische visie op het beleid van de partij. Bovendien kwamen in de tweede helft van de jaren zeventig twee nieuwe vraagstukken in het centrum van de publieke belangstelling te staan. die de Ecology Party kansen leken te bieden: de aanleg van autosnelwegen en kernenergie. Het protest van milieugroepen tegen de aanleg van autosnelwegen ebde snel weg, nadat het bouwprogramma en de besluitvormingsprocedures door de overheid waren aangepast op dusdanige wijze, dat aan de kritiek van milieugroepen tegemoet was gekomen. Kernenergie werd onderwerp van openbare debatten toen de publieke opinie werd geconfronteerd met onenigheid tussen deskundigen over de veiligheid van de opslag van nucleair afval. met plannen voor het opnieuw bewerken van nucleair afval uit Japan en met veiligheidsproblemen in de kerncentrale van Windscale. De Ecology Party nam actief deel aan de campagne tegen kernenergie. maar kon daaruit weinig politieke munt slaan, enerzijds omdat ook Labour en de Liberalen zich openlijk tegen kernenergie uitspraken en daartnee een groot aantal tegenstanders van kernenergie aantrokken, anderzijds omdat de Ecology Party door de overwegend linksgeorienteerde milieu-activisten nog steeds werd geïdentificeerd met de omstreden ideeën van Goldsmith.
Niettemin zag de Ecology Party haar ledenaantal tussen 1978 en 1980 sterk groeien. van 600 naar bijna 6.000. Met deze toeloop van nieuwe leden werd de invloed van de „electoralisten", die streefden naar de opbouw van een hechte partijstructuur en de activiteiten van de partij wilden verleggen van directe acties naar het winnen van politieke invloed op bestuursniveau, versterkt ten koste van die van de „anarchisten", die de nadruk legden op een grote mate van zelfstandigheid voor de plaatselijke afdelingen en op actieve steun aan milieuactiegroepen. De ontwikkelingen zaten de Ecology Party ook in de jaren na 1980 niet mee. de beweging tegen kernenergie verliep na enkele jaren. de opkomst van de vredesbeweging leidde de aandacht voor milieuvraagstukken bij de publieke opinie af en het verschijnen van de SDP/Liberale Alliantie op het Britse politieke toneel zoog veel leden bij de Ecology Party weg. Gedurende de laatste jaren lijkt de opvatting dat getracht moet worden zoveel mogelijk milieugroepen en -actievoerders onder één groene vlag te verenigen, weer veld te winnen. (NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, Le Monde, NZZ, AdG, KCA, Wereldwijzer)

IERLAND

ONTWIKKELINGEN SINDS HET AANTREDEN VAN DE REGERING-FITZGERALD

Sinds het aantreden van de uit Fine Gael en Labour bestaande regering van premier Garret FitzGerald, op 14 december 1982 (pag. 284/1 e.v.-1983), deden zich in de Ierse Republiek o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Afluisterschandaal. Haughey overleeft motie van wantrouwen.
Nieuwe secretaris-generaal *voor Labour*

Op 19 januari 1983 onthulde minister van justitie Michael Noonan dat uit een intern onderzoek van zijn ministerie bleek dat onder de vorige regering telefoongesprekken waren afgeluisterd (zie voor eerder afluisterschandaal pag. 281/3-1983). Het onderzoek had uitgewezen dat in 1982 de toenmalige minister van justitie, Sean Doherty, toestemming had gegeven tot het afluisteren van de telefoons van twee journalisten uit Dublin – Bruce Arnold van de *Irish* Independent en Geraldine Kennedy van de Sunday *Press* – en dat de toenmalige vice-premier, Ray McSharry, apparatuur van de politie had gebruikt om een persoonlijk gesprek met Martin O'Donoghue (op dat moment minister van onderwijs), een tegenstander van toenmalig premier Charles Haughey, op te nemen.
De onthullingen leidden tot het ontslag van de commissaris van de nationale politie, Patrick McLaughlin, en zijn assistent op 20 januari, terwijl MacSharry en Doherty op 21 januari hun functies binnen de Fianna Fail, de partij van Haughey, opgaven.
In openbare verklaringen over deze kwestie zei Doherty dat hij om redenen van nationale veiligheid toestemming had gegeven tot het aftappen van de telefoons van de twee journalisten, terwijl MacSharry verklaarde dat hij zijn gesprek met O'Donoghue had opgenomen teneinde te bewijzen dat deze hem geld had aangeboden om Haughey te laten vallen.
Voormalig premier Haughey ontkende op de hoogte te zijn van het afluisteren en eiste een officieel onderzoek om zijn onschuld vast te stellen.
Op 8 februari verwierpen de parlementsleden van de Fianna Fail met 40 tegen 33 stemmen een motie waarin het aftreden van Haughey als partijleider werd geëist.
Tijdens het 51ste jaarlijkse congres van Fianna Fail, op 26-27 februari in Dublin, kreeg Haughey overweldigende steun van de 6.000 gedelegeerden toen hij bekendmaakte partijleider te willen blijven.
Over de positie van Haughey merkte Peter Brusse in de Volkskrant (9-2-1983) o.m. het volgende op:

Opnieuw hadden de kranten zijn aftreden voorspeld. Maar weer is Charles Haughey als een Houdini maandagnacht (7-8 febr., red. KHA) uit de ketenen losgebroken. Charles Haughey blijft leider van de Ierse oppositiepartij Fianna Fail. Binnen een jaar heeft hij, eenmaal als premier, drie officiële moties van wantrouwen van de parlementaire fractie weten af te slaan.
De afgelopen weken leek zijn lot eindelijk te zijn bezegeld. Het afluisterschandaal moest hem de genadeslag toebrengen. De pers publiceerde al vroom necrologieën, maar Charles Haughey heeft ontdekt hoe Lazarus uit zijn graf-is opgestaan. Zijn vijanden maken zich

Charles Haughey

belachelijk. Sinds Eamon de Valera, de eerste minister-president van Ierland, heeft geen politicus zoveel hartstochten losgewoeld als Charles Haughey.
In zijn eigen Fianna Fail wordt hij net zo gehaat als aanbeden. Een tussenweg schijnt nauwelijks mogelijk te zijn Wijze mannen. zo schrijven de Ierse kranten. durven zondags niet naar de kerk, omdat na de mis voor- en tegenstanders elkaar te lijf dreigen te gaan. Vooral op het platteland is de Fianna Fail sterk.
Eén van zijn eigen parlementsleden, Charles McCreevy, noemde Haughey's weigering op te stappen ,,totaal-fascistisch", maar toch bleek ook maandagnacht na acht uren verhit en ooosaaraig en vooral ook listig verqaaeren aat Haughey de weifelaars op zijn hand hield. Hij redde zich met 40 tegen 33 stemmen. Hij zorgde zelfs voor overlopers uit het vijandelijke kamp.
Charles Haughey, zo geloven zijn aanhangers, is heilig overtuigd van zijn roeping Ierland te redden. terwijl zijn tegenstanders willen bewijzen dat hij een op macht beluste opportunistische man is die op zeer dubieuze wijze zijn miljoenen bij elkaar heeft verdiend en als de Godfather altijd nog net op tijd de dans weet te ontspringen

In 1970 stond hij als ontslagen minister terecht wegens wapensmokkel voor het IRA. Wegens gebrek aan bewijs werd hij vrijgesproken, maar de affaire heeft hem meer goed dan kwaad gedaan. Negen jaar later was hij partijleider.
De Fianna Fail haat het huidige IRA. maar zal nooit verloochenen zelf uit het IRA te zijn voortgekomen en nog te dromen van een verenigd Ierland. Toen Haughey via een paleisrevolutie in 1979 aan de macht kwam. kreeg hij heel wat vertrouwen van IRA-şvm~athisanten een vertrouwen dat echter snel verdween, zeker toen hij tijdens de IRA-hongerstaking pal achter premier Thatcher bleef staan. Sommigen menen echter dat dit de prijs was die Haughey bereid was te betalen voor het beruchte Brits-Iers verdrag, waarbij Thatcher de deur voor hereniging zou hebben geopend. Londen heeft dit steeds ontkend en de Brits-Ierse verhoudingen zijn er niet op verbeterd.
Maar zeker niet alleen uit wraak heeft Haughey, die een klein jaar in de oppositie tot zichzelf moest komen, Ierland niet solidair verklaard met Engelands Falkland-oorlog. Dit ,,verraad", te vergelijken met Ierlands neutrale houding tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft Thatcher Haughey nooit vergeven. De nieuwe Fine Gael-regering van premier Garret FitzGerald die in november weer aan de macht kwam, probeerde de verhoudingen wat te verbeteren.
Op buitenlands gebied heeft Haughey niets weten te bereiken, maar ook op economisch terrein heeft hij jammerlijkgefaald. Met onverantwoordelijk optimisme bleef hij ondanks de recessie hopen op Ierlands industriële revolutie. Ierland ging per persoon meer buitenlandse leningen aan dan Polen.
In eigen partij is Haughey er nooit in geslaagd zijn tegenstanders en rivalen voor zich te winnen of uit te schakelen. En zo ontstonden de samenzweringen en vorig jaar het afluisterschandaal dat twee van Haughey's voormalige ministers hun baan kostte en het hoofd van de Ierse politie vorige maand dwong met zijn assistent af te treden. (..)

Haughey zelf heeft kunnen volhouden dat hij van de Ierse Watergate-praktijken zelf niet afwist. Zoals hij zich met dezelfde verve wist vrij te pleiten van het schandaal waarbij Ierlands meest gezochte moordenaar afgelopen najaar werd gearresteerd in het huis van de door Haughey zelf benoemde procureur-generaal (pag. 282/1-1983, red. KHA). Toen Haughey met deze merkwaardige samenloop van omstandigheden werd geconfronteerd zei hij: ,,Grotesque, unbelievable (ongelooflijk), bizarre, unprecedented (zonder weerga)" De Ieren korten het af tot Gubu. Het werd een nieuw woord in de Ierse taal...

Premier Garret FitzGerald

Op 2 juni 1983 bekrachtigde het bestuur van de Labour Party de benoeming van Colm O Briain tot secretarisgeneraal van de partij als opvolger van Seamus Scally, die in oktober 1982 in Galway tijdens het jaarlijkse partijcongres zijn ontslag had aangeboden.

Begroting voor 1983 en 1984

Op 9 februari 1983 presenteerde minister van financiën Alan Dukes de begroting voor 1983. die tot doel had het begrotingstekort van de overheid terug te brengen van 988 mln IR£ in 1982 (956 mln IR£ in 1981) tot 897 mln IR£ in 1983. Door een verhoging van de inkomstenbelasting en BTW moest 350 mln IR£ extra binnenkomen. In 1987 moest de begroting in evenwicht zijn. De belangrijkste maatregelen die de regering wilde nemen waren een verhoging van het BTW-tarief voor gewone goederen van 18 tot 23 procent en voor luxe-goederen van 30 tot 35 procent, een tijdelijke heffing van 1 procent op alle inkomens, een verhoging van het maximumtarief voor de inkomstenbelasting van 60 tot 65 procent, invoering van een nieuwe onroerend goed-belasting voor bewoners van dure huizen met een inkomen van meer dan 20.000 IR£, een verhoging van de telefooiitarieven en een verhoging van de accijnzen op kleurentelevisies en video cassetterecorders.

Op 28 januari 1983 stonden 187.006 mensen, i.e. 14.5 procent van de beroepsbevolking. als werkloos geregistreerd.

In een op 7 januari gepresenteerde mini-begroting was een verhoging van de accijnzen op tabak, alcohol en benzine aangekondigd, hetgeen 120.000 IR£ moest opleveren.

Nadat de pas opgerichte National Planning Board in juni een noodrapport over de economie had opgesteld, kwam het kabinet op 19-20 juli bijeen om te praten over het economische beleid. Tijdens de bijeenkomst probeerden Labour-ministers hun collega's ervan af te brengen te streven naar bezuinigingen op het gebied van de sociale diensten.

Op 21 juli werd een mini-begroting bekendgemaakt waarin sprake was van aanpassingen om de uitgaven van diverse departementen, waaronder gezondheid, terug te brengen en van bepaalde belastingverhogingen (bijv. 5 pence extra op een pakje sigaretten) en een poging het begrotingstekort eind dat jaar te beperken tot 950 mln IR£.

Op 30 september zei FitzGerald dat de overheidsuitgaven in 1984 met 500 mln IR£ moesten worden teruggebracht, wilde de regering de begroting in 1987 in evenwicht hebben.

Op 25 januari 1984 maakte Dukes bij de presentatie van zijn begroting voor 1984 bekend dat het tekort over 1983 van 1120 mln IR£ teruggebracht moest worden tot 1089 mln IR£. In de begroting was weer sprake van belastingverhogingen. Zo kwam er 8 procent BTW op boeken, werd een pint bier 2 pence duurder, een gallon benzine 6 pence en een pakje van 20 sigaretten 10 pence duurder.

In april 1984 kwam de regering met wetgeving voor een reductie van de normale werkweek van maximaal 48 uur tot maximaal 40 uur. Verder wilde de regering het overwerken beperken en het hebben van twee banen (,,double-jobbing") verbieden.

Anti-abortus amendement *in* grondwet opgenomen

Op 7 september 1983 keurden 841.233 Ieren (66,9 procent van de geldig uitgebrachte stemmen) een amendement op de grondwet goed dat als volgt luidde: .,Destaat erkent het recht op leven van de ongeborene en garandeert – met gepaste eerbied voor gelijk recht op het leven van de moeder – dit recht in zijn wetten te eerbiedigen en zover als in de praktijk mogelijk te verdedigen." Het amendement moest grondwettelijke kracht geven aan de Wet op Overtredingen tegen de Mens uit 1861, onder welke abortus in Ierland onwettig was.

Vooral de plattelandsbevolking in het westen van Ierland was voor het amendement. Tegen stemden 416.136 Ieren (33.1 procent). Van de ongeveer 2.358.000 stemgerechtigde Ieren begaf 54.6 procent zich naar de stembus.
Een wetsontwerp, dat het amendement omvatte en voorzag in het houden van een referendum, was op 2 november 1982 door de regering-Haughey geïntroduceerd en in mei 1983 door het parlement goedgekeurd. Op 7 oktober ondertekende president Patrick Hillery de wet en werd het anti-abortus amendement onderdeel van de grondwet.

Premier FitzGerald was tegen het amendement. dat volgens hem juridisch te vaag was. Hij benadrukte echter dat dat niet betekende dat hij voorstander van abortus was. De premier maakte zich zorgen over de reactie van de protestanten vooral in Noord-Ierland die nieuwe bewijzen meenden te hebben gevonden dat de Ierse Republiek alleen de Rooms-Katholieke zedenleer duldde.
De uitslag van het referendum was niet alleen een succes voor de Rooms-Katholieke Kerk, maar ook voor de in april 1981 opgezette Pro-Life Amendment Campaign (PLAC), waarin verschillende groeperingen actie voerden

Verder hadden vooral de Anti-Amendment Campaign (AAC). Protestantse en Joodse kerkgenootschappen. alsmede een groot aantal medici en juristen zich tegen het amendement uitgesproken

Tweede ambtstermijn voor *president Hillery*

Op 30 september 1983 maakte president Patrick Hillerv bekend dat hij van plan was zich bij de komende presidentsverkiezingen opnieuw kandidaat te stellen, waarna als verkiezingsdatum 23 november werd vastgesteld. Hillery. een voormalige minister van Fianna Fail, was in november 1976 voor de eerste keer president van Ierland geworden. na vier jaar lid van de Europese Commissie te zijn geweest.

Eerder had de president laten weten niet veel voor een tweede ambtsperiode van zeven jaar te voelen. De leiders van de grootste drie politieke partijen hadden hem echter gevraagd zijn standpunt nog eens te overwegen.

Patrick J. Hillery (op de voorgrond links) in Dublin Castle op 3 december 1983, de dag dat hij als president van Ierland aan een tweede ambtstermijn van zeven jaar begon. Naast hem zijn echtgenote. De tweede man achter Hillery is premier Garret FitzGerald.

Op 21 oktober verliep de periode dat er kandidaten voor de presidentsverkiezingen konden worden voorgedragen en bleek dat Hillerv de enige kandidaat was. Op grond hiervan werd Hillery herkozen verklaard en op 3 december begon hij aan zijn tweede ambtstermijn als president.

Benoeming ombudsman *Wijziging kabinet*

Op 17 oktober 1983 maakte minister van openbare diensten John Boland bekend dat de regering had besloten Michael Mills te benoemen tot 's lands eerste ombudsman. Mills. een vooraanstaand politiek journalist. zou, op voorwaarde dat het parlement zijn benoeming goedkeurde, op 3 januari 1984 als ombudsman beginnen voor een periode van zes jaar.

Op 13 december voerde premier FitzGerald een kabinetswijziging door, die noodzakelijk was geworden doordat minister van handel en toerisme Frank Cluskey op 8 december ontslag had genomen. Cluskey was tegen een beslissing van de regering financiële hulp te geven aan de Dublin Gas Company zonder de maatschappij te nationaliseren.
De portefeuille van Cluskey werd overgenomen door John Bruton (Fine Gael), die zijn portefeuille industrie behield, maar energie afstond aan vice-premier en minister van milieu Dick Spring (Labour). Milieu ging naar Liam Kavanagh (Labour). wiens portefeuille arbeid werd overgenomen door Ruairi Quinn (Labour).

Adams president *Sinn Fein*. Regeringsboycot

Op 12 november 1983 koos de Provisional Sinn Fein, de politieke vleugel van het Provisional Republican Army (IRA), haar vice-president Gerry Adams tot president. Adams was op 9 juni 1983 voor het kiesdistrict Belfast West. Noord-Ierland, in het Britse Lagerhuis gekozen (pag. 369/3-1983), maar had daar zijn zetel niet ingenomen omdat Sinn Fein de Britse grondwet niet erkende. Als nieuwe president van de partij was Adams de opvolger van Ruairi O Bradaigh, die 13 jaar die positie had bekleed.

Na diverse gewelddadige acties van het IRA begon de regering op 20 december met een intern onderzoek naar een mogelijke actie tegen Sinn Fein en in februari 1984 besloot zij te weigeren delegaties te ontmoeten waarbij vertegenwoordigers van Sinn Fein aanwezig waren.
Tijdens een van 13-15 april 1984 gehouden Labourcongres zei de leider

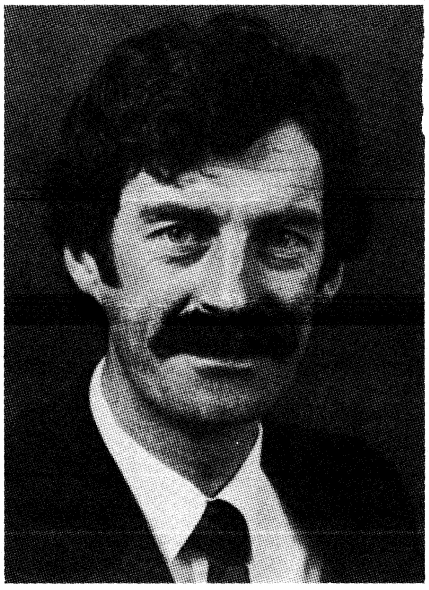

Dick Spring

van die partij, Dick Spring, in een toespraak dat hij alles zou doen wat hij kon om toetreding van zelfs Sinn Fein tot het politieke proces te vergemakkelijken, maar dat ,.zij moeten afzien van hun voortdurende steun voor het geweld".

Op 8 november trok Garret FitzGerald zich terug als sponsor van de Ierse anti-apartheid beweging wegens de banden die Sinn Fein met deze beweging had.

Kiesrecht voor buitenlanders

Op 14 juni 1984 spraken de Ieren zich in een referendum met 836.155 tegen 272.988 stemmen uit voor algemeen kiesrecht voor in Ierland gevestigde buitenlanders. Een wetsontwerp daartoe was op 11 april door het parlement aangenomen. Het referendum werd tegelijk met de verkiezingen voor het Europese Parlement gehouden.

Bij die verkiezingen verloor Labour haar vier zetels die zij in het Europese Parlement had gehad (pag. 406/2-1984).

Het werd aan het parlement overgelaten te beslissen of alle in Ierland wonende buitenlanders (naar schatting 40.000) stemrecht zouden krijgen – zoals al het geval was bij plaatselijke verkiezingen – of alleen burgers van EG-staten (dezen konden al hun stem uitbrengen bij de verkiezingen in Ierland voor het Europese parlement) of misschien alleen in Ierland wonende Britse staatsburgers.

In het Britse Lagerhuis was voorgesteld de ongeveer 600.000 in Groot-Brittannië wonende Ieren niet meer automatisch stemrecht te geven. zoals op dat moment het geval was. maar de Britse regering had dit voorstel afgewezen. (NRC/H'blad, Volkskrant. Le Monde, The Times. NZZ. KCA. AdG)

BELGIË

JAARVERSLAG-1986 VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB)

Aan het op 11 februari 1987 gepubliceerde jaarverslag van de NBB over 1986 zijn de volgende gegevens ontleend.

1) ECONOMISCHE EN FINANCIËLE ONTWIKKELING.

De prijzen

De daling van de gemiddelde invoerprijs voor goederen en diensten is niet alleen de meest opzienbarende van de ontwikkelingen van 1985 tot 1986, zij was er ook de motor van. Die daling bedroeg ongeveer 11 %, en overtrof daarmee die welke gemiddeld in de andere industrielanden plaatsvond; zij was sterker dan welke gelijkaardige daling ook die het land in elk van de laatste dertig jaren ten goede was gekomen. De omvang van de terugval kan niet worden verklaard door de forse prijsdaling van de aardolie alleen, maar heeft ook te maken met het verloop van de dollarnoteringen van verscheidene grondstoffen, met de vertraging van de inflatie in de landen die België van fabrikaten voorzien en met de stijging van de gewogen gemiddelde wisselkoers van de Belgische frank.

Het gevolg van die daling was dat de stijging van de consumptieprijzen verder werd afgeremd, en dat die vertraging van het ene jaar tot het andere sterker was dan bij de voornaamste handelspartners. De gemiddelde jaarlijkse stijging van die prijzen liep in België terug van 4,9% in 1985 tot 1,3% in 1986; van het ene jaareinde tot het andere beliep ze maar 0,6% Onder die algemene beweging gaan echter betekenisvolle bijzondere ontwikkelingen schuil. Bij de prijzen van de energieprodukten – aardolieprodukten, steenkool, gas en elektriciteit – was de ommekeer bijzonder duidelijk. Meestal vastgesteld op basis van parameters waarover met de overheid is overeengekomen, waren zij in 1985 gemiddeld met 5,4 % gestegen, en daalden zij in 1986 gemiddeld met 19,6 % Voor de groep van de ,,levensmiddelen"bereikte de gemiddelde stijging in 1986 nog maar 1,9%, tegen 3,4% het jaar vooraf, een vertraging die toe te schrijven was aan de prijsdaling van de ingevoerde en ook van enkele binnenlandse produkten.

Ondanks hun hoog invoergehalte, werden de overige produkten nog 5,672 duurder. tegen 5,9% in 1985, en het was pas in de laatste maanden van het jaar dat hun prijsstijging verzwakte. De diensten werden gemiddeld 5,2% duurder, iets meer dan in 1985, ondanks de vertraging in het tweede halfjaar.

Stroomafwaarts is de daling van de in franken uitgedrukte prijzen aan de grens dus niet overal of niet volledig doorgerekend. Het doorgeefproces werd afgeremd door starheid, weerstanden tegen neerwaartse aanpassing en praktijken die de prijsconcurrentie beperken. De prijsdaling aan de grens heeft de winstmarges zeker verruimd, zowel bij de produktie, als bij de distributie, of zelfs bij de invoer, onder meer wanneer de verkoop en de activiteit tegen de buitenlandse concurrentie beschut waren.

De oorsprong van de snel gestegen binnenlandse kosten kan worden onderzocht door de weerslag te meten van de stijging van iedere categorie van kosten op de prijzen van de totale bestedingen, wat de binnenlandse bestedingen en de uitvoer samen zijn.

De loonkosten per eenheid produkt zouden slechts met 0,8% verhoogd zijn, dit is minder dan een vierde van hun verhoging in 1985. De indirecte belastingen na aftrek van de subsidies zouden met 2,772 toegenomen zijn, een derde slechts van de stijging van 1985. De ,,overige" binnenlandse-kostenelementen, een restpost die in hoofdzaak het bruto exploitatieoverschot van de vennootschappen en de inkomens van de zelfstandigen omvat, zouden in 1986 met nagenoeg 11% verzwaard' zijn, tegen 7% in 1985. De vergelijking van de Belgische gegevens met die van de acht voornaamste industrielanden toont aan dat de loonkosten per eenheid produkt in nationale munt in 1986 aanzienlijk minder zouden gestegen zijn in België dan elders, terwijl de ,,overige" binnenlandse kosten driemaal sterker zouden geklommen zijn. Er is al op gewezen dat de ruilvoet van de industrielanden in 1986 verbeterde. Ook België heeft daar voordeel bij gehad: zijn gemiddelde uitvoerprijzen in nationale munt zijn met 6,9% gedaald, terwijl zijn gemiddelde invoerprijzen, met I1,1% terugliepen.

Inkomens van particulieren en vennootschappen

Onder overigens gelijkblijvende omstandigheden heeft een ruilvoet verbetering tot gevolg dat het reële inkomen per eenheid produkt dat beschikbaar is voor binnenlandse besteding, toeneemt. In België kwam die inkomenswinst in 1986 alle categorieën van inkomens ten goede, zij het in vrij uiteenlopende mate.

Wegens de vertraging die in 1983 in de koppeling van de lonen aan het indexcijfer van de consumptieprijzen was ingevoerd, steeg het jaargemiddelde van de lonen sterker dan dat van het indexcijfer. Tegen vaste prijzen zou de

bezoldiging per loontrekkende, met inbegrip van de sociale bijdragen, met ongeveer 1% zijn toegenomen, terwijl zij in ieder van de voorafgaande vijf jaren was gedaald, de loonsom zou. wegens een lichte stijging van de werkgelegenheid, nog wat sterker – namelijk met zowat 1,6% --zijn gestegen. De andere primaire inkomens van de particulieren namen krachtiger toe. Het ondernemersinkomen van de zelfstandigen zou tegen vaste prijzen met zo'n 9% zijn geklommen. tegen 1.5% in 1985: het zou, met uitzondering van dat van de land- en tuinbouwers, tegelijk voordeel hebben gehaald uit de verruiming van de winstmarges per eenheid en van de expansie van de verkoop. De inkomens uit vermogen zouden in reële termen met 6,4% zijn gestegen, tegen 5,1% in 1985.
De totale stijging van het primaire inkomen van de particulieren in 1986 – 3.7% tegen vaste prijzen – was de grootse van de afgelopen 10 jaar. Het voor consumptie en sparen beschikbare saldo zou nog iets sterker toegenomen zijn, doordat het nettobeslag van de overheid op die primaire inkomens minder gestegen zou zijn dan die inkomens.
De vennootschappen haalden nog aanzienlijker voordelen uit de ruilvoetverbetering. De prijsdaling van de ingevoerde produkten verminderde de kostprijzen aanzienlijk, niet alleen via de mechanische uitwerking, maar ook indirect, door bij te dragen tot een tragere stijging van de loonkosten. Aan de kant van de verkopen werden alleen de gemiddelde uitvoerprijzen door prijsverminderingen getemperd. De gemiddelde verkoopprijzen op de binnenlandse markt zouden nog iets gestegen zijn. Aldus zouden de winstmarges met zowat 16% verruimd zijn. Het bruto exploitatieoverschot van de vennootschappen zou met 20% geklommen zijn, tegen 14% in 1985.
Anderszijds is de nettoschuld van de vennootschappen de jongste jaren verminderd en de jongste tijd liepen ook de rentetarieven terug. Bovendien stegen de door de vennootschappen betaalde directe belastingen drie maal minder sterk dan hun bruto exploitatieoverschot na betaling van de vermogensinlsomens. In 1986 werd de directe belastingheffig op de vennootschappen dus relatief lichter.
Ten dele gaat het om een toevallige ontwikkeling. aangezien bij de inkohiering van belastingen betreffende voorgaande jaren aan de vennootschappen netto meer werd terugbetaald. Maar zij heeft ook te maken met de toekenning van diverse belastingvoordelen. Per saldo zou het beschikbare inkomen van de vennootschappen met ongeveer 34% gestegen zijn

Bestedingen en binnenlands produkt

De toename van de koopkracht van de particulieren gaf aanleiding tot een herstel van de particuliere consumptie. die in volume zou toegenomen zijn met 3% tegen 1,5% in 1985. Dat expansieritme is sedert 7 jaar niet meer bereikt. De aankopen van goederen. onder meer die van wagens, stegen sneller dan die van diensten.

Een nog dynamischer bestanddeel van de vraag was de bruto kapitaalvorming door de bedrijven. De voorraden, die de vorige drie jaren waren verminderd, zouden opnieuw aangevuld zijn, niet enkel in verband met de produktieverhoging, maar ook doordat de aardolieverbruikers van de lage prijzen gebruik maakten om hun reserves aan energieprodukten aan te vullen. Vooral de investeringen in vast kapitaal van de vennootschappen (+7,6% tegen 3,9% in 1985) en die van de eenmanszaken waren echter belangrijker dan in 1985.

De investeringen werden opgevoerd in de dienstensector en in de verwerkende nijverheid en daalden daarentegen in de elektriciteitssector.
De overheid zou haar eigen investeringen voor de zesde opeenvolgende jaar hebben verminderd. Zij bezuinigde ook op haar lopende aankopen van goederen en diensten. Haar directe loon- en pensioenlasten daarentegen, zouden zoals in 1985 licht zijn toegenomen.
Met inbegrip van de verkoop van goederen en diensten aan het buitenland, zouden de finale bestedingen met 3,770 zijn toegenomen, tegen 1,6% in 1985. Het invoervolume van goederen en diensten steeg sterker (+6,2%) dan de finale bestedingen en ook forser dan in 1985, toen het met 1,9% was toegenomen. Het invoervolume lag hoger dan het volume van de uitvoer.

De groei van de economie werd gelukkig ondersteund door de ontwikkeling van de binnenlandse bestedingen en vooral door het dynamisme van de investeringsuitgaven van de bedrijven. De economische groei versnelde van 1,5% in 1985 tot 2,1% in 1986.

Produktie en werkgelegenheid

De vermeerdering van de finale bestedingen leidde tot een nieuwe toename van het gezamenlijke activiteitspeil, maar die toename was verre van algemeen.

(Voortzetting volgende *aflevering)*

AFGHANISTAN

UITWIJZING AMERIKAANSE DIPLOMATEN. INCIDENT

Op 8 mei 1983 gelastte de Afghaanse regering de Amerikaanse diplomaat Peter Graham, gestationeerd in Kaboel. het land binnen 48 uur te verlaten. Hij werd ervan beschuldigd .,illegale magazines" te hebben verspreid en ,,diplomatieke normen en Afghaanse tradities" te hebben overtreden. Graham, die deze beschuldigingen ontkende. verliet Kaboel op 10 mei. Op 19 mei werd bericht dat Masjedi Hewadmal, tweede secretaris op de Afghaanse ambassade in Washington, uit de Verenigde Staten was uitgewezen, omdat hij ,.niet langer aanvaardbaar voor de Amerikaanse regering" was.
Op 15 september 1983 werden twee Amerikaanse diplomaten in Kaboel. Hugh Turner en Robert Blackburn, door Afghanistan uitgewezen wegens beweerde spionage. Het Amerikaanse State Department noemde deze beschuldiging de volgende dag ,,schandelijk en absurd".
Op 11 april 1984 meldde het Sowjetpersbureau Tass dat Richard Vandiver, een Amerikaanse diplomaat in Kaboel, beschuldigd was van spionage en opdracht had gekregen Afghanistan binnen 48 uur te verlaten.

Incident

Een Sowjet-soldaat zocht op 31 oktober 1985 zijn toevlucht in de Amerikaanse ambassade in Kaboel, waar hij verklaarde de oorlog moe te zijn en naar huis terug te willen. De ambassade werd daarop door Russische en Afghaanse troepen omsingeld, terwijl de elektriciteit werd afgesloten. Na twee gesprekken met Sowjet-ambassadeur Fikrjat Tabejew verliet de soldaat op 4 november vrijwillig de ambassade, aldus het State Department.

SOWJET-KRIJGSGEVANGENEN EN DESERTEURS

De Internationale Commissie van het Rode Kruis (ICRK) bereikte in mei 1982 een regeling met de Sowjet-autoriteiten, de Afghaanse regering en vertegenwoordigers van Afghaanse mujaheddin-groeperingen over een internering van in Afghanistan gevangengenomen Sowjet-militairen in Zwitserland. De betrokken Sowjetkrijgsgevangenen zouden met instemming van de Zwitserse regering in Zwitserland worden geïnterneerd .,tot het staken van de vijandelijkheden in

Afghanistan of, anders, voor maximaal twee jaar". (Zie pag. 750/3-'82).
Overeenkomstig deze regeling werden in totaal 11 aan de ICRK overgedragen Sowjet-gevangenen in Zwitserland geïnterneerd. Op 20 mei 1984 kwam een einde aan de internering van de eerste drie Sowjet-militairen, Op 26 maart 1986 werd de laatste in vrijheid gesteld. Deze keerde op eigen verzoek naar de Sowjet-Unie terug zoals dat eerder het geval was geweest met 7 andere Sowjet-militairen. Van de resterende drie bleven twee in Zwitserland (deeen kreeg de vluchtelingenstatus, de ander ontving een verblijfsvergunning)., terwijl een zich in West-Duitsland vestigde.
Twee gedeserteerde Sowjet-militairen arriveerden in juni 1984 in Engeland maar keerden vandaar op 11 november 1984 naar de Sowjet-Unie terug. Daar zouden zij op 30 november hebben verklaard dat zij tegen hun wil in Engeland waren vastgehouden en daar slecht waren behandeld.
Op 17 december 1984 werd bericht dat een andere Sowjet-deserteur, Nikolai Ryzjkow, die in 1983 naar de VS was uitgeweken, had besloten naar de SU terug te keren, nadat hij de verzekering zou hebben ontvangen dat hij niet zou worden gestraft. Maar een Westduitse organisatie voor mensenrechten meldde in september 1986 dat Ryzjkow tot 12 jaar werkkamp was veroordeeld. Op 11 december 1985 werd hij naar een kamp voor politieke gevangenen in Barasjewo overgebracht, aldus de NZZ (8-9-'86).

Op 22 november 1986 maakte de Canadese regering bekend dat vijf deserteurs van het Sowjet-leger uit Afghanistan waren gesmokkeld, nadat zij drie tot zes jaar waren gevangen gehouden door mujaheddin. De vijf waren op 20 november vanuit Pakistan naar Canada gekomen, waar zij politiek asiel kregen. Op 25 november hadden zij in Toronto een onderhoud met twee functionarissen van de Sowjet-ambassade in Ottawa, die hun vrijwaring van straf toezegden als zij naar de Sowjet-Unie terugkeerden. Zij gaven te kennen in Canada te willen blijven. Een van de vijf deserteurs, de 22-jarige Sergei Boesow, verklaarde dat drie gedeserteerde Sowjet-militairen, die na een verblijf in Engeland en de Verenigde Staten naar de Sowjet-Unie waren teruggekeerd, daar ter dood waren veroordeeld en terechtgesteld (AP 26-11-'86).

Berichten uit de SU

Op 14 juni 1985 werd vanuit Moskou vernomen dat op 20 mei in Jerewan, de hoofdstad van de Sowjet-republiek Armenië, door 200 ouders voor het recruteringscentrum was betoogd tegen het aanstaande vertrek van hun zonen naar Afghanistan. Een veertigtal demonstranten was aangehouden, ondervraagd en beschuldigd van ,,straatterreur". (*AFP/Le* Monde 16-6-'85)

Op 11 juli 1986 berichtte de Sowjet-legerkrant *Krasnaja Zwezda* dat een aantal hoge functionarissen in de Sowjet-Unie, vooral in dc Aziatische republiek Oezbekistan, hun invloed aanwendden om te voorkomen dat hun dienstplichtige zonen naar Afghanistan werden gestuurd. Het Britse blad The Guardian schreef in een commentaar: ,,De beslissing het schandaal aan de kaak te stellen sluit aan op een straffe dienstplichtpolitiek. die erop gericht is te verzekeren dat zelfs de zonen van mensen met goede relaties hun militaire dienst vervullen."

Eveneens in juli 1986 meldde de in Londen gevestigde organisatie ..Index on Censorship" dat Slawa Denosow, een archeoloog uit Doesjambe. de hoofdstad van de aan Afghanistan grenzende Sowjet-republiek Tadzjikistan, was gearresteerd en in een psychiatrische inrichting was opgesloten, omdat hij handtekeningen had verzameld voor een petitie waarin geprotesteerd werd tegen het conflict in Afghanistan.

Eerder. op 3 april 1986, had het Franse persbureau AFP op basis van een in Moskou circulerend ondergronds bulletin bericht dat twee leden van de Sowjet-ambassade in Kaboel wegens goudsmokkel ten behoeve van ,,Afghaanse kopers" ter dood waren veroordeeld en terechtgesteld. Volgens dit bulletin waren de twee diplomaten: Sultan Radjebow, tot 1978 minister van justitie in de Sowjet-republiek Tadzjikistan, en een ambassadesecretaris met de naam Saidow. De executie van Sultan Radjebow werd door een woordvoerder van de vertegenwoordiging van Tadzjikistan in Moskou als ,,kletspraat" ontkend.

Sowjet-krijgsgevangenen omgekomen?

Op 27 april 1985 explodeerde een munitiedepot in een Afghaans kamp bij Zangali (15 mijl ten zuiden van Peshawar). Op 8 mei maakte de scheidende Sowjet-ambassadeur in Afghanistan, Witali Smirnow, bekend dat zeker twintig Russische en Afghaanse militairen, die in dit kamp gevangen waren gehouden door Afghaanse .,contra-revolutionaire benden", in opstand waren gekomen en het door hen bezette munitiedepot hadden opgeblazen in plaats van zich over te geven aan de guerrillastrijders. Volgens Smirnow waren daarbij 12 Sowjet-militairen omgekomen, terwijl het Sowjet-persbureau Tass meldde dat ook ,,omstreeks honderd bandieten" waren gedood. Maar volgens Afghaanse ballingen waren de krijgsgevangenen ontkomen tijdens een twee uur durende kettingreactie van explosies. De Pakistaanse regering had slechts melding gemaakt van gevechten tussen rivaliserende Afghaanse guerrillagroepen in Zangali.

PROTESTEN INZAKE AFGHAANSE EN PAKISTAANSE GRENSSCHEXDINGEN. AANSLAGEN IN PAKISTAN

Omdat de Afghaanse verzetsstrijders (mujaheddin) het merendeel van hun wapens en voorraden vanuit Pakistan ontvingen, ging de steeds oplaaiende strijd in oostelijk en zuidoostelijk Afghanistan vooral om de beheersing van de aanvoerwegen vanuit Pakistan.

Daarbij voerden vliegtuigen van de Afghaanse luchtmacht ook aanvallen uit op doelen in Pakistan, meestal vlak over de grens, wat tot herhaalde protesten van Pakistan leidde. Voorts stelde Pakistan de Afghaanse geheime dienst KHAD verantwoordelijk voor talrijke sabotage-acties in het grensgebied, incl. bomaanslagen in de Pakistaanse stad Peshawar waar een groot deel van de ca. **3** mln Afghaanse vluchtelingen verblijft. Maar ook Afghanistan protesteerde bij Pakistan tegen diverse incidenten.

Pakistaanse berichten over grensschendingen

Alleen al in 1984 werden door Pakistan 63 schendingen van het grondgebied en het luchtruim van Pakistan geregistreerd, waarbij 146 mensen werden gedood en 113 gewond raakten. (In 1983 telde Pakistan 44 schendingen van zijn luchtruim.)

Omstreeks 40 doden en 50 a 60 gewonden vielen op 27 januari 1984. toen twee Afghaanse vliegtuigen een bombardement uitvoerden op een markt in Angur Adda (Waziristan). De Afghaanse zaakgelastigde in Islamabad, Sharif Folad, werd op het ministerie van buitenlandse zaken ontboden om een Pakistaanse protestnota tegen deze ,,barbaarse aanval" in ontvangst te nemen. De zaakgelastigde ontkende echter dat het bombardement had plaatsgevonden en verklaarde dat het bericht ,.slechts propagandadoeleinden" diende.
Op 17 juni 1984 protesteerde Pakistan tegen een bombardement van Afghaanse vliegtuigen op 16 juni. waarbij zes Afghaanse kinderen zouden zijn gedood in de buurt van een Pakistaanse grenspost ten noorden van de Khyber Pas.
Op 13 en 14 augustus voerden Afghaanse vliegtuigen bombardementen uit op Pakistaanse grensdorpen in het gebied van Parachinar, waarbij volgens Pakistan 14 mensen om het leven kwamen. Afghanistan sprak tegen dat de bombardementen hadden plaatsgevonden.
Op 19 augustus meldde Pakistan dat bij een beschieting door Afghaanse artillerie op 18 augustus in het gebied van Teri Mangal bij de grensstad Paranichar 18 mensen waren gedood en 15 gewond geraakt. Bij een tweede artille-

riebeschieting van hetzelfde gebied op 19 augustus zouden nog eens 16 mensen zijn omgekomen.
Een Afghaanse artilleriebeschieting van Teri Mangal op 21 augustus vergdevolgens Pakistan 3 doden. Hetzelfde dodental werd genield na een nieuwe luchtaanval in dit gebied op 23 augustus. Een Pakistaanse regeringswoordvoerde stelde dat sinds 13 augustus bij in totaal zes Afghaanse grensschendingen 54 mensen waren gedood en 35 waren gewond.
Op 27 september 's avonds bombardeerde de Afghaanse luchtmacht de markt van Teri Mangal met als gevolg 32 doden en 48 gewonden. aldus een mededeling op 28 september van de Pakistaanse regering. Radio-Kaboel ontkende op 1 oktober. dat er een Afghaanse aanval op Teri Mangal had plaatsgevonden.
Op 29 oktober en 25 december voerden Afghaanse vliegtuigen volgens Pakistan bonibardementen uit op het Pakistaanse grensdorp Arandu. met als gevolg 8 doden en 11 gewonden.

Op 31 mei 1985 maakte Pakistan melding van de 60ste schending van zijn luchtruim door de Afghaanse luchtmacht sinds het begin van 1985. Bij de vorige schending zouden enkele doden zijn gevallen.
Maar bij de luchtaanvallen van 31 mei door Mig-l9 jachtvliegtuigen op het dorp Swir zouden 12 doden en 32 gewonden zijn geteld.
De Pakistaanse staatsminister van buitenlandse zaken, Zain Noorani, maakte vervolgens bekend (The Times 5-6-'85) dat Russische en Afghaanse vliegtuigen en helikopters het Pakistaanse luchtruim sinds eind 1979 in totaal 615 maal hadden geschonden en dat Pakistan daartegen 83 maal bij Afghanistan had geprotesteerd.
Na een bezoek aan het dorp Swir waarschuwde de Pakistaanse president Ziu ul-Haq op 8 juni 1985 dat zijn regering wellicht haar terughoudende politiek moest herzien als de grensschendingen voortduurden ,,wat ook de consequenties daarvan zijn''. Als de luchtaanvallen doorgingen, zou Pakistan ,,een passende tegenstoot toedienen'', aldus de president. Inmiddels werd de Pakistaanse luchtmacht uitgerust met Amerikaanse F-16 toestellen, terwijl de levering van 500 Amerikaanse Sidewinder-raketten t.b.v.deze toestellen was aangekondigd.
Maar vooralsnog beperkte Pakistan zich nog tot protesten tegen diverse Afghaanse grensschendingen en aanvallen op doelen in Pakistan in de periode tot mei 1986.

Volgens The *Observer* (4-5-'86) waren in de voorbije drie maanden meer dan 200 mensen gedood in Pakistans Noordwestelijke Grensprovincie als gevolg van luchtaanvallen op grensdorpen, landmijnen langs lokale wegen en bomexplosies op markten. De *Financial Times* (19-5-'86) meldde dat meer dan 35 mensen, incl. vele Afghaanse vluchtelingen, sinds 5 mei 1986 waren gedood door Russische en Afghaanse troepen in het gebied van Parachinar. Volgens het Pakistaanse ministerie van buitenlandse zaken werden in de eerste vier maanden van 1986 in totaal 160 maal Afghaanse vliegtuigen in het Pakistaanse luchtruim gesignaleerd.
Op 17 mei 1986 schoot de Pakistaanse luchtmacht voor het eerst sinds de Sowjet-interventie in Afghanistan (eind 1979) een Afghaans gevechtsvliegtuig neer. Volgens het Pakistaanse ministerie van defensie hadden vier Afghaanse vliegtuigen het Pakistaanse luchtruim geschonden. Zij werden ca. 9 mijl binnen Pakistan onderschept door twee Pakistaanse F-16's, waarvan één een Afghaans toestel – waarschijnlijk een Suchoi-22 – neerhaalde en de andere een tweede Afghaans vliegtuig beschadigde. Brokstukken van het neergeschoten toestel kwamen in de buurt van Parachinar neer.
Sindsdien werden nog diverse Afghaanse luchtaanvallen op doelen in Pakistan gemeld. Volgens Le Monde (22-12-'86)beschuldigden Pakistaanse functionarissen het Afghaanse bewind van minstens 600 schendingen van het Pakistaande luchtruim sinds 1 januari 1986.

Afghaanse beschuldigingen

Op 8 oktober 1984 beschuldigde radio-Kaboel het Pakistaanse leger ervan op 6 oktober te hebben geschoten op twee Afghaanse helikopters tijdens hun landing in de buurt van Barikot (in de Afghaanse provincie Kunar). Daardoor zouden de helikopters ernstig zijn beschadigd.

Op 26 januari 1985 meldde radio-Kaboel dat Pakistaanse strijdkrachten drie dagen lang de Afghaanse garnizoenstad Barikot met granaten en raketten hadden bestookt. waardoor 16 mensen waren gedood.

Op 16 juli 1985 werden twee niet-diplomatieke leden van de Pakistaanse ambassade in Kaboel gearresteerd op beschuldiging van spionage. Na een uitwisseling van officiële protesten werden de twee mannen vrijgelaten, aldus Le Monde (30-7-'85). Op 28 oktober 1984 werd een niet-diplomatiek lid van het Pakistaande consulaat in Kandahar, Mohammed Shah, op beschuldiging van spionage gearresteerd.

Aanslagen in Pakistan

Op 28 juli 1984 explodeerde een autobom bij het hoofdkwartier van de fundamentalistische Afghaanse verzetsorganisatie Hezb-i-Islami van Gulbuddin Hikmatyar in Peshawar in de Noordwestelijke Grensprovincie (NWFP)van Pakistan. Daarbij werden 4 mensen gedood en raakten 12 gewond. Dezelfde dag explodeerden nog twee bommen in de NWFP: de ene in Sadda (40 km ten zuidwesten van de grensstad Parachinar), waar 6 doden en 29 gewonden vielen; de andere in Chitral (een bergstad ten noorden van Peshawar). waar alleen materiële schade werd gemeld.

Van Pakistaanse zijde werd de mogelijkheid geopperd dat de aanslagen voortvloeiden uit de onderlinge strijd tussen de verschillende in deze provincie gevestigde Afghaanse verzetsorganisaties, maar ook werd verondersteld dat de Russische of Afghaanse geheime dienst achter de explosies zaten

Op 30 juli 1984 gaven de Pakistaanse autoriteiten alle Afghaanse verzetsorganisaties in Peshawar opdracht deze stad vóór 31 augustus te verlaten. Volgens de Pakistaanse commissaris voor Afghaanse vluchtelingen in de NWFP, Rustan Shah, had deze uitwijzing niets te maken met de bomaanslag. Hij wees erop dat Peshawar overvol met vluchtelingen (ca. 30.000) zat, dat de bezoekers van de kantoren van de verzetsbewegingen verkeersproblemen veroorzaakten en dat de oorspronkelijke bewoners (ca. 550.000) zich onzeker begonnen te voelen.

Op 16 augustus vergden bomaanslagen in een vluchtelingenkamp voor Afghanistan één dode en één ernstig gewonde. waarna de opdracht aan de Afghaanse verzetsorganisaties om hun kantoren in Peshawar vóór 31 augustus te sluiten werd herhaald.

Op 24 oktober was een bioscoop in Peshawar het doelwit van een bomaanslag: er vielen 5 doden en 22 mensen raakten zwaargewond.

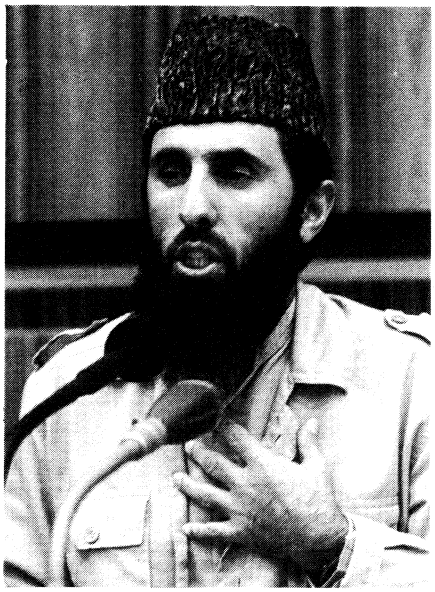

Gulbuddin Hikmatyar

Volgens niet-officiële berichten werden drie agenten van de Afghaanse geheime dienst KHAD en een Afghaanse vluchteling gearresteerd.

Op 23 januari 1986 explodeerde een bom van 2 kilo in het kantoor van de Pakistaanse luchtvaartmaatschappij PIA in Peshawar. Drie mensen werden gedood en 29 raakten gewond.

Er volgde een hele serie bomaanslagen. De FAZ stelde op 10 februari 1986 dat sinds eind 1988 in totaal 21 tijdbommen in Peshawar en omgeving tot ontploffing waren gekomen; daardoor werden 28 burgers gedood en raakten honderden gewond. In vrijwel dezelfde periode werden zeven agenten van de KHAD gearresteerd.

Ook in de maanden maart t/m juli 1986 werden diverse bomaanslagen gemeld.

Op 27 maart in een restaurant te Peshawar: 4 doden en 17 gewonden. Op 7 juni in de buurt van een markt in Peshawar: 5 doden en 30 gewonden. Op 12 juli in een hotel in Teri Mangal: 10 doden en 15 gewonden.

ZEVEN VERZETSORGANISATIES VORMEN NIEUWE ALLIANTIE

Op 16 mei 1985 maakten zeven Afghaanse verzetsorganisaties tijdens een persconferentie in Peshawar (Pakistan) de vorming van een nieuwe alliantie, de Itehad-i-Islami Mujaheddin Afghanistan (=Islamitische Eenheid van Afghaanse mujaheddin), bekend. Deze alliantie kwam neer op een bundeling van twee elkaar soms bestrijdende coalities, een gematigd nationalistische en een fundamentalistisch islamitische. Voorlopige woordvoerder werd Gulbuddin Hikmatyar, de leider van de fundamentalistische Hezb-i-Islami (Islamitische Partij). De zes andere bij de alliantie betrokken leiders waren: Sibghatullah Mojaddedi (Nationaal Bevrijdingsfront van Afghanistan), Mohammed Nabi Mohammedi (Harakate Inqulabe Islami of Beweging voor de Islamitische Revolutie), Syed Ahmed Gailani (Nationaal Islamitisch Front van Afghanistan), Burhanuddin Rabbani (Jamiat-i-Islami), Maulavi Mohammed Yunus Khalis (Hezbi-i-Islami, gematigde factie) en Abdulrab Rasul Sayyaf (die oorspronkelijk de leiding van alle fundamentalistische groeperingen had moeten overnemen). (Vor. ber. pag. 730/1/2-1982)

Massoed Khalili. secretaris van het politieke comité van de Jamiat-i-Islami, zei in een interview met de Volkskrant (7-11-'85)over de organisatie van de nieuwe alliantie: ,,Er is een besluitvormende raad, waarin alle partijen gelijkwaardig zijn vertegenwoordigd, en er is een uitvoerende raad, bestaande uit de leiders van elke partij. Elk van de leiders is bij toerbeurt drie maanden woordvoerder van de coalitie. Daarnaast worden comité's gevormd op het gebied van militaire zaken, financien. onderwijs en cultuur."

Maar nog op 10 januari 1987 schreef Henri Beunders in NRC/H'blad dat de zeven-partijen-alliantie slechts een gedeeltelijk succes is: ,,Rabbani en Hikmatyar ijveren om het hardst om door het buitenland tot enige vertegenwoordiger van het verzet erkend te worden."

Samenwerking sjiitische verzetsgroepen

Terwijl de zeven in Pakistan zetelende verzetsgroeperingen alle tot de soennitische geloofsrichting van de islam behoren, kende Afghanistan ook zeker elf elkaar bestrijdende sjïitische groeperingen. Tien van deze groeperingen uit het berggebied Hazarajat (ten noorden van Kandahar) kwamen op 17 juni 1985 na de bemiddeling van de Iraanse Ayatollah Montazeri (de gedoodverfde opvolger van imam Khomeini) een wapenstilstand overeen. Dit werd op 26 juni 1985 in Islamabad (Pakistan) bekendgemaakt. Daarbij werd melding gemaakt van een volledig staakt-het-vuren en van gezamenlijke pogingen ,,de noordelijke supermacht" (Sowjet-Unie) en zijn marionettenbewind te vernietigen.

In een Reuter-bericht, opgenomen in *NRC/H'blad* (2-7-'85), werd o.a. gesteld:

,,Westerse diplomaten die de oorlog in Afghanistan vanuit Pakistan volgen, spreken hun twijfel uit over de mogelijkheid van een werkelijke duurzame vrede in Centraal-Afghanistan, waar pro-Iraanse guerrillastrijders een bittere strijd voeren tegen de circa 1 miljoen Farsi (Perzisch) sprekende Hazara's, die van Mongoolse afkomst zijn en de laagste sociale status hebben. ,,Die overeenkomst moet wel op zeer dun papier zijn geschreven," aldus een van de diplomaten. (...)
Door Iran gesteunde partijen zoals de Sazman-i-Nasr en de Sepha-Pasdaran (die banden zou hebben met de radicale Iraanse revolutionaire gardisten) hebben tweederde van het gebied veroverd op de traditionele leiders, die worden vertegenwoordigd door de Shura-i-Ittefaq partij. Deze partij, de enige die niet deelneemt aan het bestand, valt langzaam uiteen door de herhaaldelijke aanvallen van Nasr en Sepah, door haar eigen corruptie en inefficiëntie, zo zeggen de Afghaanse ballingen in Pakistan (. .)
Teheran heeft het conflict tussen gematigden en radicalen aangewakkerd door de pro-Iraanse partijen te voorzien van wapens en wapenzendingen aan andere sjïitische of soennitische verzetsgroepen in West-Afghanistan te blokkeren. Somjet-troepen, die zijn gestationeerd in Bamyan, geven er de voorkeur aan de sjiieten hun onderlinge conflicten te laten uitvechten in plaats van zich in het strijdgewoel te mengen in het strategisch onbelangrijke gebied.
De Iraniërs behaalden een overwinning toen zij erin slaagden sjeik Asif Mohseni. de belangrijkste sjiitische geestelijke van Afghanistan en hoofd van de enige sjiitische partij die regelmatig Sowjet-troepen aanvalt, deel te laten nemen aan het sjïitische samenwerkingsverband. (...)
De Franse Afghanistan-kenner Olivier Roy is van mening dat de Iraanse bemoeienissen met de gebeurtenissen in Hazarajat meer steunen op religieus-ideologische motieven dan voortkomen uit de wens de Afghanen bij te staan in hun strijd tegen de Russische bezetter..."

GORBATSJOW PLEIT VOOR MEER DEMOCRATIE

Enkele passages uit de toespraak, waarmee Sowjet-leider Michail Gorbatsjow zich op 27 jan. 1987 richtte tot het plenum van het Centraal Comité:

(Zie pag. 10211 e.v.)

Er bestaan nog steeds misverstanden in de samenleving. en in de Partij zelf. over de complexiteit van de situatie waarin het land zich bevindt. Misschien is dit ook een verklaring voor de vragen van sommige kameraden over de maatregelen die genomen worden door het Politbureau en de regering bij de herstructurering. De Partij moet het leven in zijn geheel en in zijn complexiteit zien Prestaties. hoe imposant ook, mogen noch de tegenstrijdigheden in de ontwikkeling van de samenleving noch onze vergissingen en ons falen verdoezelen.
We hebben hier al eerder over gesproken, en we moeten dit vandaag opnieuw herhalen: op een gegeven moment begon het land zijn stuwkracht te verliezen; moeilijkheden en onopgeloste problemen begonnen zich op te stapelen; er traden elementen van stagnatie op en andere verschijnselen die het socialisme vreemd zijn. Dit alles heeft de economie en de maatschappelijke en geestelijke sectoren ernstig aangetast. Natuurlijk, kameraden, is de ontwikkeling van het land niet tot stilstand gekomen. Tientallen miljoenen Sowjet-burgers hebben eerlijk gewerkt, en vele partij-organisaties en onze kaders zijn energiek bezig geweest in het belang van het volk. Dit alles heeft een opbouw van negatieve processen gestuit, maar het kon ze niet volledig afwenden.
De noodzaak voor verandering werd het duidelijkst voelbaar in de economie en op andere gebieden - maar werd in politiek en praktisch werk van de Partij en de staat niet onderkend. Waardoor ontstond deze complexe en tegenstrijdige situatie?
De voornaamste oorzaak - en het Politbureau vindt het noodzakelijk dit uiterst open te stellen - was dat het Centraal Comité en de leiding van het land de noodzaak tot veranderingen en het gevaar van een opbouw van crisisverschijnselen in de samenleving niet tijdig en volledig onderkend hebben. En dat ze geen duidelijke politiek hebben geformuleerd om ze te overwinnen. waarbij een meer volledig gebruik van de mogelijkheden intrinsiek aan het socialistische systeem gemaakt had kunnen worden.
Conservatieve sentimenten, inertie een neiging alles dat niet paste in conventionele patronen weg te wuiven. en een zekere onwil om dringende sociaal-economische onderwerpen aan te pakken, hadden de overhand bij het bepalen van de politiek en bij praktische activiteiten.
Kameraden, de leidinggevende organen van de Partij en de staat dragen hiervoor de verantwoordelijkheid. De oorzaken van deze situatie stammen uit een ver verleden en vinden hun oorsprong in die specifieke historische situatie waarin op grond van algemeen bekende omstandigheden levendige debatten en creatieve ideeën verdwenen uit theoretische en sociale wetenschappen. terwijl autoritaire evaluaties en opinies onomstotelijke waarheden werden waar alleen commentaar op geleverd kon worden.
De organisatievormen van de samenleving die in de praktijk te voorschijn kwamen werden niet betwist. Erger nog, die ideeën werden feitelijk vergeleken met de wezenlijke eigenschappen van het socialisme en gepresenteerd als dogma, waardoor er geen plaats was voor wetenschappelijke analyse. Er kwam een ver-

starde opvatting te voorschijn van socialistische produktieverhoudirigen en hun dialectische interrelatie met het produktieapparaat werd onderschat.
Deze benadering van de theorie kon slechts een negatieve invloed hebben op de sociale wetenschappen en hun rol in de samenleving. Het is een feit, kameraden, dat allerlei schoolmeesterachtig getheoretiseer, waar niemands belangen en essentiële problemen hij gebaat zijn, dikwijls werd aangemoedigd in dit land, terwijl pogingen om een constructieve analyse te maken en nieuwe ideeën te opperen niet werden ondersteund.
De situatie aan het theoretische front had een negatief effect op de oplossing van praktische problemen. Tientallen jaren werden verouderde methoden gecontinueerd in het economische beleid terwijl somniige efficiënte economische systemen ongefundeerd werden afgewezen. Tegelijkertijd werden zaken die niet in overeenstemming waren met de werkelijke rijpheid van de samenleving, en die in sommige gevallen in conflict kwamen met de aard daarvan, gecultiveerd bij de produktie en distributir De controle over wie het socialistische eigendom beheerde en hoe het beheerd werd was ernstig verminderd. Het werd duidelijk uilgehold door departementale en dorpse standpunten, en werd ,,van niemand". vrij. zonder een echte eigenaar. In vele gevallen werd het tenslotte gebruikt om arbeidsloos inkomen aan te ontlenen.
Er heerste een onjuiste houding ten opzichte van cooperatief eigendom. hetgeen voorgesteld werd als iets ,,tweederangs" en zonder toekomst. Dit alles had verschrikkelijke gevolgen voor het agrarische en sociale beleid. Ernstige discrepanties bleven zich ophopen hij de planning.
Onder deze omstandighedengroeide het gebrek aan gevoel voor verantwoordelijkheid. Er werden uiteenlopende bureaucratische regels en instructies ontworpen. Menselijke activiteit werd vervangen door bestuur per decreet. gespeelde efficiëntie en het produceren van een papierwinkel. Negatieve processen tastten ook de sociale sfeer aan. De sociale doelstellingen van de economie in de laatste paar vijfjarenplan-perioden verwaterden en er ontstond een soort doofheid voor sociale onderwerpen. Vandaag zien we waar dit alles toe geleid heeft.
We hebben nu met succes het werkgelegenheidsprobleem opgelost en gezorgd voor de primaire sociale garanties. Maar me hebben ons niet volledig het potentieel van het socialisme gerealiseerd met betrekking tot het verbeteren van woonomstandigheden, voedselvoorziening, gezondheidszorg en onderwijs. en de oplossing voor een aantal andere essentiële problemen

Er traden schendingen aan de dag van een zeer belangrijk principe van het socialisme - distributie naar werken. De strijd tegen arbeidsloos inkomen was niet consequent. Het beleid ten opzichte van materiele en morele motivatie om efficient te werken was inconsistent. Grote onterechte bonussen en verschillende extra premies werden betaald. rapporten met een onjuiste voorstelling van zaken uit winstbejag werden getolereerd. Parasitaire gel-oelens werden sterker, en de mentaliteit van ,.inkomensnivellering" begon wortel te schieten. Dat alles trof die arbeiders die beter konden en wilden werken. en maakte het leven voor de leeglopers gemakkelijker.
Elementen van sociale corrosie die de laatste paar jaar de kop opstaken hadden een negatief effect op het moreel van de samenleving. en hebben, op de een of andere manier, onopgemerkt, de hoogstaande morele waarden ondermijnd die altijd karakteristiek zijn geweest voor ons volk en waarop we trots zijn - te weten ideologische toewijding, werklust en vaderlandsliefde.
Een onvermijdelijk gevolg hiervan was dat de belangstelling voor maatschappelijke aangelegenheden afnam. er was sprake van verharding en scepsis. De laag van de bevolking. deels jonge mensen. wier uiteindelijke doel in het leven materiele welstand en winstbejag tot elke prijs was. werd groter Hun cynische stellingname nam steeds agressievere vormen aan, vergiftigde de mentaliteit van hun omgeving en bracht een vloedgolf van consumentisme op gang Toenemend alcohol- en drugmisbruik en toenemende criminaliteit werden een indicatie van het verval van de sociale zeden.
Minachting voor wetten, knoeien met rapporten. aannemen van steekpenningen en het aanmoedigen van pluimstrijkerij en kruiperij. had een verderfelijke invloed op de morele atmosfeer in de samenleving.
Echte zorg voor mensen, voor hun leef- en werkomstandigheden en hun sociale welzijn, werd dikwijls vervangen door koketteren met de politiek - het massale toekennen van onderscheidingen, titels en prijzen. Er ontstond een sfeer van toegeeflijkheid en aandacht voor detail. discipline en verantwoordelijkheid nam af.
Ernstige tekortkomingen van ideologische en politieke opvoeding werden verbloemd door ostentatieve activiteiten, campagnes en het vieren van talrijke jubilea. De wereld van de dagelijkse realiteit, en die van een schijnwelzijn, liepen steeds verder uiteen. En dat had zijn invloed op cultuur. literatuur en beeldende kunsten. Er werden lagere maatstaven aangelegd voor het beoordelen van artistiek creatief werk En daardoor verscheen er heel wat middelmatig werk. zonder eigen gezicht. Stereotypen van een bourgeois-massacultuur. Platvloersheid. primitieve smaak en geestelijke ongevoeligheid begonnen de Sowjet-maatschappij op grotere schaal binnen te dringen. Ik kan niet nalaten hier te wijzen op de verantwoordelijkheid van onze ideologische afdelingen, de redacteuren van kunststijdschriften, literaire critici, schrijvers zelf en zij die in de kunst werkzaam zijn, voor de ideologische en artistieke richting van het scheppende proces en voor de geestelijke gezondheid van het volk. Er was een gebrek aan principes, aan aandacht voor het detail, en aan de werkelijke behoefte om talent in de kunstvakbonden te koesteren en aan te moedigen. Vraagstukken van het hoogste belang, die te maken hadden met de stand van zaken in de culturele sfeer. kregen dikwijls niet genoeg belangstelling van de leiders van de bonden. Ook vierden bureaucratie en formalisme hoogtij. en er trad een extreme intolerantie ten opzichte van de kritiek op. In sommige gevallen gingen tomeloze ambities de boventoon voeren in plaats van realistische kritiek en zelfkritiek.
De situatie werd nog verergerd door het feit dat de benadering van de Partij van creatief werk dikwijls vervangen werd door ongerechtvaardigde afdelings-inmenging in puur creatieve processen. en door sympathieen en antipathieën die gebaseerd waren op persoonlijke voorkeur. terwijl methoden voor ideologisch overwicht en advies plaats moesten maken voor bestuur per decreet.

Kameraden. dc situatie binnen de Partij en haar kaders had ook invloed op de situatie die eind van dc jaren zeventig en begin van de jaren tachtig ontstond. De leidende bestuursorganen van de Partij waren niet in staat, tijdig en met onderscheidingsvermogen. het gevaar te onderkennen van de groei van negatieve tendensen in de maatschappij en in het gedrag van sommige comniunisten. en beslissingen te riemen die het leven gebood.
Hoewel zij gigantische mogelijkheden hadden en in bijna alle collectieven werkzaam waren, weken vele belangrijke partijorganen af van principiele standpunten. Lang niet al deze organen bonden resoluut de strijd aan met negatieve verschijnselen - lankmoedigheid, wederzijds protectionisme. verslappen van de discipline en toenemende dronkenschap. Departementalisme, kleinsteedsheid en uitingen van nationalisme werden niet altijd op gepaste wijze afgewezen.
De situatie binnen de Partij werd ook beïnvloed door het feit dat iri een aantal gevallen de partijorganen zich niet strikt hielden aan de leninistische principes en aan dc normen van het partijlevrn. Ik doel hier op het afnemende belang van de rol van partijbijeenkomsten en kiesorganen, die communisten de kans ontnemen energiek bij te dragen aan de discussie over essentiële kwesties en, ten slotte, ook werkelijk de stemming te beinvloedeii in collectieven en in de samenleving als geheel. Het principe van gelijkheid tussen communisten werd dikwijls geweld aangedaan. Veel leden van de Partij die leidende posities bekleedden vielen buiten controle of kritiek.
De gerechtvaardigde verontwaardiging van werkende mensen'over het gedrag van die hoge functionarissen, die wij vertrouwen en gezag geschonken hebben, en van wie verwacht werd dat zij waakten over de belangen van de staat, en over het gedrag van die burgers die zelf hun gezag misbruikt hebben, kritiek de kop ingedrukt hebben. en winst nagejaagd hebben, en waarvan sommigen zelfs de medeplichtigen, zoniet de organisatoren, van criminele activiteiten werden. kunnen wij niet over het hoofd zien.
De overweldigende meerderheid van hen die lid zijn geworden van de Partij bestaat uit de beste vertegenwoordigers van de arbeidersklasse, de boerenbevolking en de intelligentsia. Zij hebben eerlijk en onzelfzuchtig hun partijplicht vervuld. Maar we moeten toegeven dat er in die tijd geen sterke barrière opgericht was tegen oneerlijke, brutale mensen die op winst uit waren en wilden profiteren van hun lidmaatschap van de Partij

Wij zijn tot op zekere hoogte afgeweken van de regel dat de hoofdzaak niet het aantal nieuwe leden maar de kwaliteit van de gelederen van de Partij was. En als gevolg daarvan was de strijdbaarheid van de partijorganisatie aangetast. Alles wat ik zojuist heb gezegd, kameraden, laat zien hoe ernstig de situatie in de verschillende lagen van de samenleving was en hoe dringend de noodzaak is voor diepgaande veranderingen. Het is erg belangrijk dat wij, leden van het Centraal Comité. een realistisch standpunt innemen. We moeten ons goed realiseren dat we ons nog maar in het beginstadium van de herstructurering bevinden. Het voornaamste en meest complexe werk nioet nog komen. Wij moeten doortastend voortgaan. stap voor stap. zonder te aarzelen. We moeten nuchter vaststellen wat er aangericht is. We moeten niet bang zijn fouten te corrigeren. We moeten nieuwe wegen zoeken en vinden om problemen op te lossen als zij zich voordoen en definitieve vooruitgang boeken in de richting van onze doelstellingen.
We moeten duidelijk lering trekken uit het verleden - opdat geen ruimte ontstaat tussen beslissingen en de praktische uitvoering daarvan. Er moet geen bedrog en zelfgenoegzaamheid zijn. Ik herhaal dit omdat we het zelfs nu tegenkomen.
We moeten handelen, handelen en nog eens handelen - energiek, doortastend, creatief en met kennis van zaken.
De noodzaak om het probleem zo te stellen komt voort uit het feit dat zelfs tegenwoordig in veel economische, regerings-, staats-. en zelfs partijorganen. en in produktiegemeenschappen zelf, lang niet iedereen zich aanpast aan de eisen die het leven stelt. Er zijn heel wat mensen die niet gauw de last van het verleden afleggen, die een afwachtende houding aannemen en openlijkeenspaak in het wiel steken. waardoor zij de politieke en maatschappelijke activiteiten hinderen. Niet iedereen heeft begrepen dat werken op de nieuwe manier betekent dat oude gewoonten en methoden resoluut moeten worden opgegeven.
Uit ontmoetingen en gesprekken met werkende mensen en met partij- en ecoriomische kaders. blijkt dat de herstructurering veel steun krijgt. De bevolking is er helemaal voor. Maar het is opvallend dat veel mensen die voor vernieu-

wing zijn, geloven dat er ergens hogerop geherstructureerd moet worden, dat het door anderen gedaan moet worden - door staats- en economische partijorganen. door andere takken van de economie, door gezamenlijke ondernemingen, door anderen in het produktieapparaat, op de boerderij of in de bouw. Kortom, het moet door iedereen gedaan worden behalve door henzelf.
Nee. kameraden. hoewel wij terecht een herstructurering op elk niveau eisen. moet ieder van ons bij zichzelf beginnen. Iedereen - arbeiders, collectieve boeren, intellectuelen; kortom iedereen van de produktiegemeenschap tot het Centraal Comité en de regering aan toe - moet op een nieuwe manier te werk gaan - energiek. creatief en, ik herhaal, gewetensvol.

Kameraden! Wij begrijpen nu beter dan vroeger de diepzinnigheid van Lenins idee over de levende. innerlijke band tussen socialisme en democratie. Een eenvoudige en heldere gedachte wordt steeds hechter verankerd in sociaal bewustzijn: iemand kan alleen schoon schip maken als hij het gevoel heeft dat het schip zijn eigendom is.
Deze waarheid moet onveranderd in praktijk gebracht worden. Ik herhaal, in praktijk. Anders zal de menselijke factor niet effectief zijn Slechts door de consequente ontwikkeling van de vormrn van democratie die inherent zijn aan het socialisme, door een verbreding van het zelfbestuur, zal onze vooruitgang in produktie, wetenschap en technologie, literatuur, cultuur en de beeldende kunst, op alle gebieden van het sociale leven. mogelijk zijn. Alleen zo verzekeren wij ons van gewetensvolle discipline. Herstructurering zelf is slechts mogelijk via democratie en dank zij democratie. Alleen zo is het mogelijk de meest creatieve kracht van het socialisme: vrijheid van arbeid en vrijheid van denken in een vrij land, een kans te geven.
Daarom wordt een verdere democratisering van de Sowjet-maatschappij een dringende taak voor de Partij. Het gaat hier absoluut niet om het liquideren van ons politieke systeem. We moeten met een maximum aan effectiviteit gebruik maken van alle mogelijkheden die het systeem biedt en het werk van de Partij, van de Sowjets en de staatsorganen, van maatschappelijke organisaties en produktiegemeenschappen. met een diepe democratische tevredenheid vervullen en alle cellen van het maatschappelijke organisme nieuw leven inblazen. Dit proces is al aan de gang op het platteland. Partijorganen worden al energieker. Kritiek en zelfkritiek nemen toe. De massamedia zijn begonnen actief mee te werken. Het volk van de Sowjet-Unie voelt het heilzame effect van publieke openheid, die een norm in het Sowjetleven aan het worden is. De ontwikkeling van democratie bij de produktie, dat wil zeggen de consequente introductie van de werkelijke principes van zelfbestuur in produktiegemeenschappen is van het grootste belang. De economie is de beslissende factor in de samenleving. Tientallen milioenen mensen zijn daar dagelijks mee bezig. Daarom is de ontwikkeling van democratie in de produktie de belangrijkste stroming bij het verdiepen en verbreden van het socialisme in zijn totaliteit. Dit is het instrument waardoor het mogelijk zal zijn ons te verzekeren van de brede en actieve deelname van de werkende bevolking op alle gebieden van het sociale leven, en waardoor het mogelijk zal worden vele blunders en misrekeningen te vermijden.

De belangrijkste praktische doelstelling is het scheppen van voorwaarden en het introduceren van produktieorganisatievormen die iedere arbeider in staat zullen stellen zichzelf de werkelijke eigenaar van de onderneming te voelen.
Bij het streven naar een gezondere atmosfeer in de samenleving is het essentieel om ..openheid" nog meer aan te moedigen. Dit is een machtig instrument om het werk op ieder niveau te verbeteren en een effectieve vorm van controle door het hele volk. De ervaring die we hebben opgedaan sinds de zitting van het Centraal Comité in april is daar de bevestiging van.
Het is duidelijk dat de tijd is aangebroken om wetten op te stellen die openheid (glasnost) garanderen. Deze moeten het maximum aan openheid (otkrytost) zeker stellen bij de activitcitcn van dc staat en van publieke organisaties, en de arbeiders een echte kans geven om hun mening te uiten over ieder onderwerp in het openbare leven.
Kritiek en zelfkritiek zijn beproefde instrumenten van een socialistische democratie. Daar lijkt niets tegen in te brengen. Maar in het werkelijke leven stuiten wij op feiten die erop duiden dat lang niet iedereen zich bewust geworden is van de noodzaak de kritische manier van denken in de samenleving te ondersteunen. Soms gaat het zover dat sommige werknemers zelfs de kleinste opmerking beschouwen als een aantasting van hun prestige, dat ze met alle mogelijke middelen verdedigen.

Er hebben zich ook gevallen voorgedaan waar de meer ervaren werknemers bij betrokken waren. Ze geven de juistheid van de kritiek toe, bedanken je er zelfs voor, maar maken geen haast hun tekortkomingen uit de weg te ruimen, omdat ze verwachten dat ze het zich net als vroeger kunnen permitteren.
Zo'n houding ten opzichte van kritiek heeft niets gemeen met onze principes en ethiek. In het huidige stadium, waarin we opkomen voor nieuwe benaderingen van het sociaal-politieke leven, in de culturele en intellectuele sfeer, neemt het belang van kritiek en zelfkritiek enorm toe. De houding van mensen ten opzichte van kritiek is een belangrijke maatstaf voor hun houding ten opzichte van herstructurering, en ten opzichte van al het nieuwe dat zich in de samenleving afspeelt.
Ik moet tot mijn spijt zeggen dat we steeds weer gevallen tegenkomen van mensen die geen kritiek accepteren, maar ook van vervolging van mensen die kritiek leveren, van regelrechte onderdrukking van de kritiek zelf. Dikwijls neemt dit zulke proporties aan, en gebeurt het in dergelijke vormen. dat het Centraal Comité tussenbeide moest komen om opnieuw de waarheid en de rechtvaardigheid vast te stellen, en eerlijke mensen te helpen die het belang van het werk na aan het hart ligt. Ik heb al eens over deze zaak gesproken, maar de verbetering gaat langzaam. Neem artikelen in de pers in de maand januari alleen al. en u zult zien dat vervolging van mensen wegens kritiek een verre van zeldzaam verschijnsel is. In dit verband moeten de pogingen van de massamedia om kritiek en zelfkritiek te ontwikkelen in onze samenleving gesteund worden.
Onze hele ervaring leert ons dat de Partij in een periode van verandering, als zij de moeilijkste en stoutmoedigste taken ter hand neemt, altijd een beroep gedaan heeft op de jeugd, op haar enthousiasme en toegewijdheid aan de zaak van het socialisme, haar onwil stilstand te accepteren en haar betrokkenheid bij vooruitgang. Vandaag, nu wij spreken over de noodzaak van democratische veranderingen, over een grotere, werkelijke deelname van het volk aan het oplossen van de problemen van de herstructurering. krijgt de positie die de jongere generatie inneemt een geweldige politieke betekenis.
We moeten meer aandacht besteden aan de arbeids-, politiek-ideologische en morele scholing van jonge mensen, en wij moeten ons sneller en meer vastberaden ontdoen van alles wat niet ter zake doet in ons werk met de jeugd, en bovenal moeten wij af van de didactische toon en de administratieve methoden. Ja, dit alles bestaat en het moet vermeld worden. Wat ook de achtergronden van deze benadering zijn - gebrek aan vertrouwen in de redelijkheid en rijpheid van de sociale aspiraties en acties van jonge mensen. een simpele behoefte om op safe te spelen of de moeilijkheden van het leven te verzachten voor onze kinderen - men kan het onmogelijk eens zijn met zo'n stellingname.
Nee, kameraden, er is geen andere realistische manier om een persoonlijkheid te vormen, om de burgerlijke positie van een jong mens te kneden dan om hem of haar te betrekken bij alle openbare aangelegenheden. Er kan geen substituut bestaan voor praktijkervaring. Daarom is het belangrijk de huidige situatie te veranderen.
Wat stel ik me precies voor? Vóór alles - meer vertrouwen in jonge mensen, een vertrouwen dat gepaard gaat met gepaste hulp en vrijheid van kameraadschappelijke kritiek over vergissingen, meer onafhankelijkheid voor hen om hun werk in te delen, hun studies, dagelijks leven. vrije tijd, en meer verantwoordelijkheid voor hun ondernemen en handelen Dit vooronderstelt voor hen het recht om deel te nemen aan het bestuur van de samenleving op ieder niveau.
Een belangrijk aspect van de democratisering van het openbare leven is het promoveren van kameraden die geen lid zijn van de Partij naar leidinggevende functies in de maatschappij.

Dit is een kwestie van principe. Wil een socialistische maatschappij gezond en progressief zijn. dan moet zij ruimte bieden aan de politieke en professionele groei van iedereen. en moet zij de meest veelbelovende talenten uit het volk naar voren schuiven.

Het vrije selecteren van mensen die bevorderd moeten worden - zowel uit communisten als uit niet partij-leden - zal een doel zijn van de democratisering en zal helpen grote massa's arbeiders bij het bestuur te betrekken.
Evenzo is er de kwestie van het meer algemeen promoveren van vrouwen naar leidende posities. Er bevinden zich veel succesvolle werkende vrouwen op partij- en staatsposten. in de wetenschap, de gezondheidszorg, het onderwijs, de cultuur, de lichte industrie. de handel en alledaagse diensten. Vandaag de dag beantwoordt het nog meer aan de behoeften van ons land om vrouwen te betrekken bij de economie en de cultuur op landelijk of provinciaal niveau. We krijgen de kans; we hoeven alleen maar vrouwen te vertrouwen en te steunen.
Hoe staat het met de herstructurering binnen de Partij? Welk voorbeeld wordt er gegeven door de partijcomités. partijleiders en activisten? Alle partijkaders zullen met de herstructurering te maken krijgen. Maar ze gaan er verschillend mee om. Er is een zichtbaar gat ontstaan tussen degenen die gestadig en vastbesloten vorderingen maken, en degenen die niet opschieten.
Met de herstructureringslessen hebben sommige partijleiders het moeilijk. Ze kunnen nog niet de opzichtersfuncties opgeven die buiten de competentie van partijcomités vallen. evenmin kunnen ze afstand doen van de wens om voor iedereen alle beslissingen te nemen en de zaken goed in de hand te houden. Maar dit belemmert, als altijd, de groei van de verantwoordelijkheid van de kaders voor het werk dat hun is toevertrouwd, de ontwikkeling van hun initiatief en onafhankelijkheid.

Een devaluatie van het begrip reconstructie mag nergens voorkomen, in geen enkele sector van ons sociaal en produktiesysteem. Men moet het onmiddellijk onderkennen en ertegen optreden. als opportunistische persoonlijke ambities en zelfzuchtigheid onder het vaandel van het systeem verschijnen, als specifiek herstructureringswerk vervangen wordt door prachtig klinkende frasen en breedsprakigheid.
Ik wil nog eens herhalen dat wij zonder ontwikkeling van de democratie, zonder brede deelname van de arbeiders, de problemen waar we voor staan niet het hoofd zullen kunnen bieden.
(Vrij Nederland)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam - Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

IEREN NAAR DE STEMBUS

Op 17 februari konden zo'n 2,4 mln kiesgerechtigde Ieren (op een bevolking van ongeveer 3,5 mln) naar de stembus gaan om 166 afgevaardigden in de Dail (de Ierse Tweede Kamer) te kiezen. De verkiezingen waren noodzakelijk geworden nadat de Labour Party onder leiding van Dick Spring op 20 januari haar medewerking aan het kabinet van premier Garret FitzGerald had opgezegd uit protest tegen bezuinigingen op de begroting voor 1987 (zie verderop). Na het vertrek van de vier Labour-ministers in de regering had de Ierse president, Patrick J. Hillery, op 21 janüaïi het parlement ontbonden.

De uit Fine Gael en Labour bestaande centrum-linkse regering van premier FitzGerald (Fine Gael) was na de parlementsverkiezingen van 24 nov. 1982 op 14 dec. 1982 aan de macht gekomen voor een regeerperiode van maximaal vijf jaar (zie pag. 284/1-1983 en pag. 119/2 e.v.-1987).

De verkiezingen werden gewonnen door de oppositionele Fianna Fail van ex-premier Charles Haughey, die echter drie zetels tekort kwam voor een absolute meerderheid in de Dail. Na het bekend worden van de verkiezingsuitslag verklaarde Haughey: ,,Fianna Fail zal nu een regering vormen, die, voor een volledige regeerperiode, een programma van nationaal herstel zal uitvoeren teneinde het evenwicht op het gebied van de overheidsfinanciën te herstellen, waarbij tevens de problemen van de werkloosheid, de emigratie en het uitzonderlijk hoge belastingpeil zullen worden aangepakt.

FitzGeralds partij Fine Gael behaalde volgens The *Times* (21-2) met 51 zetels haar slechtste resultaat in 30 jaar.
Het meest indrukwekkend was het resultaat van de van Fianna Fail afgescheiden Progressive Democrats van Desmond O Malley (zie verderop) die voor het eerst aan parlementsverkiezingen meededen en 14 zetels behaalden.
Sinn Fein, de politieke vleugel van het Irish Republican Army (IRA),die begin nov. 1986 had besloten het Ierse parlement niet langer te boycotten (zie verderop), wist geen enkele zetel te veroveren.
De marxistische Workers' Party o.l.v. Tomas MacGiolla behaalde twee zetels winst en ging van twee naar vier zetels.

De Dail ziet er nu als volgt uit (tussen haakjes de situatie net voor de verkiezingen)

	1987	nov. 1982
Fianna Fail	81 (71)	75
Fine Gael	51 (68)	70
Labour	12 (14)	16
Progr Democr	14 (5)	–
Workers' P	4 (2)	2
Onafh	4 (5)	3
Vacant	(1)	

Charles Haughey (l.) en Garret FitzGerald

De Dail zal naar verwachting op 10 maart bijeenkomen om Haughey tot Taoiseach (premier) te kiezen Het is dan de derde keer dat Haughey die post bekleedt

Charles James Haughey werd op 16 september 1925 in Castlebar (W.-Ierland)geboren. Hij is advocaat en lid van het Institute of Chartered Accountants in Ierland. Sinds 1957 is hij lid van de Dail. Van 1961-1964 was hij minister van justitie. Van 1964-1966 minister van landbouw en visserij. en van 1966-1970 minister van financiën. Van 1977-1979 beheerde hij de poitefeuille gezondheid en ssciale zaken Het premierschap bekleedde hij van dec 1979-juni 1981 en van rnaart 1982-nov. 1982 (zie ook pag. 11913 e.v.).

Verkiezingscampagne

De slechte econoinische situatie in Ierland vormde het belangrijkste thema in de verkiezingscampagne. In de *Financial Times* (6-2) meldde Hugh Carnegy over de economische problemen van Ierland en de opvattingen daarover van de grootste partijen het volgende:

Toen premier FitzGeralds Fine Gael/Labour-coalitie vorige maand wegens onenigheid over de begroting uiteen viel, wees minister van financiën John Bruton er voor de televisie op dat Ierland te veel schulden heeft. Het zal moeilijk zijn iemand te vinden die het hier niet mee eens is.
De totale Ierse schuld bedraagt 24,3 miljard Ierse pond, ofwel 148% van het BNP. De staatsschuld is sinds het aantreden van de huidige regeringscoalitie eind 1982 verdubbeld. Veel van de schade werd echter al daarvoor aangericht, tijdens het bewind van de Fianna Fail-regering in de jaren 1977-1981, die veel geld leende om de uitbreiding van de publieke sector te financieren en daarmee een vicieuze cirkel van begrotingstekorten en nieuwe leningen op gang bracht.
Er wordt nu geprobeerd de groei van Ierlands buitenlandse schuld - die nu ongeveer 40% van de totale staatsschuld omvat - te beperken, door de meeste nieuwe leningen op de binnenlandse kapitaalmarkt af te sluiten. Een betrekkelijk gezonde betalingsbalans en de aflossing van de duurste buitenlandse leningen, hebben ervoor gezorgd dat Ierland zijn schuldenverplichtingen nog in de hand kan houden.
De regering is erin geslaagd om de jaarlijkse schatkistleningen terug te brengen van meer dan 15% van het BNP in 1981 tot 13% vorig jaar. Maar het ministerie van financiën heeft berekend dat de jaarlijkse schatkistleningen moeten dalen tot 8% van het BNP om de totale schulden-BNP-ratio te stabiliseren. De voortdurend groeiende schuldendienst heeft de Ierse economie ernstig verzwakt, juist toen ze zich probeerde te herstellen van de wereldrecessie van het begin van de jaren tachtig.
Het gevolg was een neerwaartse spiraal. De belastingen en rentepercentages stegen ruim boven het Europese gemiddelde, waardoor ondernemingen en industrie onder druk kwamen en de economische groei en investeringen kelderden. De werkloosheid steeg eind 1986 tot 19,3% van de werkende bevolking, dat is na Spanje het hoogste percentage van de EG. Een direct gevolg van de slechte economische situatie is de groeiende emigratie. die een niveau heeft bereikt dat sinds de jaren vijftig niet meer is voorgekomen. De netto-emigratie bedraagt

Weekblad 56ste jaargang No. 2883, pag. 42199-42214

volgens de officiele cijfers meer dan 30.000 personen per jaar.
De campagne voor de parlementsverkiezingen van 17 februari, waarin de inflatie van minder dan 4% op jaarbasis een van de weinige lichtpuntjes vormt, wordt beheerst door de vraag hoe het schuldenprobleem onder controle te krijgen, de groei te stimuleren en de stijging van de werkloosheid aan te pakken. FitzGeralds en Bruton erkennen dat ze de omvang van de economische problemen onderschat hebben en ze noemen nog hardere bezuinigingen de enige mogelijkheid.

FitzGeralds Fine Gael wil volgens haar partijprogramma dit jaar 210 miljoen Ierse pond bezuinigen. Maar dan zouden de overheidsuitgaven dit jaar nog steeds met 400 miljoen stijgen tot 6,2 miljard Ierse pond. Fine Gael heeft een serie liberaliseringsmaatregelen voorgesteld om de particuliere investeringen in de industrie te bevorderen. Het meest radikale voorstel vormt de gedeeltelijke privatisering, met behoud van een meerderheidsaandeel door de overheid, van een deel van de staatsindustrie. Tot de belangrijkste kandidaten voor privatisering behoren Irish Life Building Society. Aer Lingus, National Stud, Irish Telecom, Gas Board en Bord NA Mano. Al deze ondernemingen hebben grote schulden.
De Fine Gael-benadering wordt in veel opzichten gesteund door de Progressive Democrats, de zelfbewuste nieuwe partij onder leiding van ex-Fianna Fail-minister Desmond O'Malley. Fine Gael en de Progressive Democrats worden daarom gezien als potentiële coalitiepartners. De opinie-onderzoeken wijzen er tot nu toe echter niet op dat beide partijen voldoende stemmen zullen behalen om Haughey's Fianna Fail van een overwinning af te houden. Haughey gaat uit van een veel ambitieuzer en riskanter benadering. Zijn partij wil de schuldenproblemen te boven komen via economische groei. Hij erkent de behoefte aan bezuinigingen, maar weigert aan te geven waar hij deze wil doorvoeren. Terwijl de regering eerst de openbare financien in orde wil brengen voordat de groei gestimuleerd wordt, wil Fianna Fail deze zaken gelijktijdig verwezenlijken. Fianna Fail ziet vooral groeimogelijkheden in de landbouw, voedingsindustrie, tuinbouw, toerisme, financiële dienstverlening en de hulpbronnen van de zee. Ierland maakt geen onmiddellijke schuldendienstcrisis door, maar de groeiende schuldenlast heeft wel een negatief effect op de economie. De Ieren zullen moeten kiezen tussen voortgezette versobering of de overtuiging van Fianna Fail dat hun land via economische groei de problemen te boven kan komen.

Op 19 februari merkte Wio Joustra in de Volkskrant over Haughey's ideeën o.m. het volgende op:

Welke maatregelen een eventueel kabinet-Haughey III zou nemen om Ierland uit het dal te halen, daarover zwijgt 's lands meest omstreden politicus als het graf. In een recent interview zei Haughey in 1987 te vertrouwen op een hausse in de consumptieve bestedingen, over de komende vier jaar op een economische groei van tweeëneenhalf procent per jaar en op 57 duizend nieuwe banen in de sector hoogwaardige technologie.

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN SINDS MEDIO 1984

Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de Ierse Republiek sinds medio 1984. Het overzicht vormt een aansluiting op de gebeurtenissen vermeld op pag. 11912 e.v.-1987.

Beperking voedselsubsidies. Nieuw economisch plan. Begroting-I985. Rapport OESO

Op 3 aug. 1984 maakte de regering bekend dat zij o.m. de subsidies op brood, melk en boter wilde verminderen. Als gevolg van deze maatregel werd een brood 8 pence duurder, een pint melk 2 pence en een pond boter 8 pence. Tevens werd de Land Commissie afgeschaft.
Op 28 augustus kondigde minister van handel John Bruton strenge maatregelen aan om de buitenlandse schuld van de overheid te beperken. Volgens officiële opgaven was Ierland het buitenland eind 1983 6,97 mrd IR£ schuldig, i.e. 2200 IR£ per hoofd van de bevolking.

Op 2 oktober kwam een regering met een nieuw economisch programma, getiteld „Building on Reality" („Gebaseerd op Realiteit"), dat tot doel had het begrotingstekort in drie jaar terug te brengen van 7,5 tot 5 procent van het Bruto Nationale Produkt (BNP). Deze doelstelling, die al veel minder ambitieus was dan het eerdere plan van de regering dat tekort volledig terug te brengen (pag. 120/2), moest worden bereikt zonder verdere verhogingen van het globale belastingniveau, waarvan men vond dat het de grenzen van aanvaardbaarheid had bereikt na de belastingverhogingen in 1983 en 1984 (pag. 120/2 e.v.), maar met aanzienlijke besparingen op het gebied van de uitgaven.
Het lenen van de overheid, vooral in het buitenland, moest worden gereduceerd van 17 tot 11,25 procent van het BNP. Er stonden belastingmaatregelen op het programma om het aantal produkten waarvoor het hoogste BTW-tarief gold te verminderen. Verder kwam er voor het eerst voor bouwland een grondbelasting.

Op 9 oktober meldde *NRC/H'blad* dat het aantal werklozen in Ierland in september met 2.678 was verminderd tot 211.528 oftewel 16,8 procent van de beroepsbevolking.
Op 30 jan. 1985 presenteerde minister van financiën Dukes zijn begroting voor 1985. Daarin werd uitgegaan van een begrotingstekort van 1,23 mrd IR£ (i.e. hoger dan het over 1984 geregistreerde tekort van 1,09 mrd IR£) en van een toename van de overheidsschuld met 2 mrd IR£ tot 20 mrd IR£, waarvan 11 mrd IR£ buitenlandse schuld.
Aan belastingen moest ongeveer 80 mln IR£ meer binnenkomen. De wegenbelasting ging omhoog, evenals de accijnzen op benzine en sigaretten: resp. met 10 pence per gallon en 10 pence per pakje. Het hoogste BTW-tarief werd verlaagd tot 23 procent, waardoor men het smokkelen van artikelen als televisies vanuit Noord-Ierland minder winstgevend hoopte te maken. Het aantal tarieven op het gebied van de inkomstenbelasting werd verminderd van vijf tot drie (van 35, 48 en 60 procent), met een stijging van de drempel voor het bodemtarief.
Op 23 mei 1985 maakte de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in haar jaarlijkse economische rapport over Ierland bekend dat de economische vooruitzichten voor dat land nog steeds somber waren en dat dit te wijten was aan de grote buitenlandse schuld van Ierland die 55 procent van het BNP bedroeg en de geringe kans op herstel van het particuliere bedrijfsleven.
In het rapport stelde de OESO dat Ierland in verhouding de grootste overheidsschuld had van alle 24 OESO-lidstaten. De totale staatsschuld bedroeg 128 procent van het BNP.
De economische groei zou in 1985 licht achteruitgaan van 2,5 naar 2 procent. De inflatieverwachtingen waren daarentegen iets gunstiger. Voor 1985 en 1986 voorspelde het rapport een inflatie van 5,5 procent, tegen 8 procent in 1984.
De verwachtingen voor de werkgelegenheid waren somber. In dec. 1984 was meer dan 17 procent van de beroepsbevolking werkloos. Een derde van alle werklozen was jonger dan 25 jaar. De werkloosheid kon alleen afnemen door een vergroting van de industriële produktie en een uitbreiding van de export, zo meende de OESO.
Op die manier zou ook het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans kunnen afnemen. Maar doordat een groot deel van de binnenlandse besparingen werd opgeslokt door de publieke sector, zag de OESO op middellange termijn weinig kansen voor het verminderen van dit tekort.

Nieuwe procureur-generaal

In dec. 1984 werd de jurist John Rogers benoemd tot procureur-generaal als opvolger van Peter Sutherland. Sutherland, die zijn functie opgaf om lid van de Europese Commissie te worden (zie pag. 452/3-1985), was van juni 1981-febr. 1982 procureur-generaal geweest en in dec. 1982 bij de terugkeer van de regering-FitzGerald opnieuw in die functie benoemd (pag. 28412-1983).

Vrijere anttconceptie. *Desmond* O'Malley uit de Fianna *Fail* gezet

Op 7 febr. 1985 kwam de regering met een wet die de verkoop van niet-medische contraceptieve middelen aan personen boven de 18 toestond De wet betekende een wijziging van de Health (Family Planning) Act uit 1979, onder welke alleen gehuwde mensen voorbehoedsmiddelen konden krijgen op recept. Op 20 februari keurde de Dail de wet met 83 tegen 80 stemmen goed.
Van de regeringspartijen Fine Gael (70 parlementszetels) en Labour (15 zetels zonder die van de parlementsvoorzitter, die niet mee stemde) stemden drie parlementariërs van Fine Gael en één van Labour tegen de wet en onthield één Labour-lid zich van stemming. Twee leden van de Workers' Party en één onafhankelijke parlementariër stemden echter voor de wet, zodat die toch nog werd aangenomen.
Van de oppositie onthield Desmond O'Malley van de Fianna Fail zich van stemming, nadat hij tijdens het debat over deze kwestie sterk had geageerd tegen de handhaving van wat hij sectarische wetten noemde en op 26 februari werd hij formeel uit de partij gezet voor ,,gedrag niet passend voor een lid''. Op 18 mei 1984 was O'Malley al een belangrijke functie binnen de Fianna Fail kwijtgeraakt door een verschil van mening met partijleider Haughey inzake Noord-Ierland.

Onder het kopje ,,Regering Ierland wint slag om het condoom'' berichtte Peter Brusse in de Volkskrant (27-2-1985) o.m. het volgende:

De Ierse regering heeft - heel banaal - de katholieke kerk om de oren geslagen met een ... kapotje. Voor buitenstaanders een hilarische klucht met Bunuel-effecten. maar voor de Ieren zelf een historische gebeurtenis. Voor het eerst in het 63-jarige bestaanvan de Ierse Republiek heeft de regering het aangedurfd de waarschuwing over hel en verdoemenis in de wind te slaan.
Het was een bittere, angstig emotionele strijd. Maar tenslotte won de regering met een Durexdunne meerderheid steun voor het wetsontwerp, dat personen boven de 18 jaar het recht geeft om condooms zo maar uit de automaat te trekken.
De voormalige minister O'Malley, die zich van stemming had onthouden, omdat hij zich niet kon verenigen met de kerkgetrouwe oppositie, kreeg te horen dat hij ogenblikkelijk uit zijn Fianna Fail-partij gezet zou worden O'Malley gold als de leider van de verlichte tak van de Fiarina Fail Roomse activisten hadden ministers met geweld bedreigd en aangekondigd hen te zullen ontvoeren als zij het zouden wagen voor het condoom te stemmen. De nieuwe aartsbisschop van Dublin. Kevin McNamara (...) voorzag het einde der tijden. Hij donderde dat de wet zal leiden tot overspel, meer abortus en verspreiding van geslachtsziektes.
Enkele jaren geleden waren de eerste stappen tot geboorteregeling genomen. De pil mocht slechts op doktersrecept worden voorgeschreven aan gehuwde vrouwen ter regeling van de menstruale cyclus. De pil blijft alleen beschikbaar voor gehuwden, maar het ,,niet-medische'' voorbehoedsniiddel, het condoom, kan nu zonder doktersrecept verkocht worden aan alle volwassenen.
Ierland geldt als het laatste ware bolwerk van de katholieke kerk. (...)
Vijf jaar geleden bracht de paus een bezoek aan Ierland. Dat leidde tot een morele opleving en zelfs een geboortegolf. Maar sindsdien begon de kerk haar greep - vooral op de jeugd - te verliezen. En Ierland heeft Europa's jongste bevolking Dit inspireerde de zelf zeer katholieke minister-president Gerald FitzGerald pogingen te ondernemen om tot een waarachtige scheiding tussen kerk en staat te komen. Vooral ook om de vrees van de protestanten in Noord-Ierland weg te nemen.
FitzGerald begon zijn hervormingen kennelijk te vroeg De kerk begon een tegenoffensief. Opgeschrikt door de legalisatie van abortus in andere Europese landen werd drie jaar geleden een referendum afgedwongen met als doel in de grondwet vast te leggen dat in Ierland geen wet gemaakt kan worden die abortus kan toestaan (zie pag. 12013, red. KHA). De kerk won. Duizenden Ierse vrouwen moeten nu naar Engeland. ,,Go to England'' betekent in de volksmond: zich laten aborteren.
De strijd om het condoom was een nieuwe krachtmeting. Veel commentatoren meenden dat FitzGerald opnieuw zijn vingers zou branden. De in het nauw gedreven bisschoppen gingen echter zo hysterisch te keer dat zelfs eenvoudige katholieken begonnen te twijfelen aan de ruomse onfeilbaarheid. De massale demonstraties en nachtwaken zoals tijdens het abortusreferendum bleven achterwege. (...)
FitzGerald heeft zijn positie verstevigd. De vraag is of hij het nu zal aandurven een nieuw referendum uit te schrijven dat de grondwet weer moet wijzigen. Deze keer om een regel weg te halen die het onmogelijk maakt om echtscheiding te legaliseren. Op het ogenblik verbiedt de grondwet zowel de invoering van echtscheiding als abortus.(...)

Vorming Progressieve Democraten door *Desmond O'Malley*

Op 21 dec. 1985 maakte Desmond O'Malley de vorming bekend van de Progressieve Democraten, een nieuwe partij die volgens het vroegere Fianna Fail-lid voorstander was van een duidelijke scheiding tussen kerk en staat en een verzoenende politiek ten aanzien van Noord-Ierland. Op economisch gebied pleitte de nieuwe partij voor een fundamentele belastinghervorming, bezuinigingen bij de overheid en het aanmoedigen van particuliere ondernemingen.

Onder de kop ,,De snelle opkomst van een nieuwe politieke partij'' meldde correspondent Hugh Carnegy in de *Financial Times* (11-2-1986) o.m. het volgende:

Toen Desmond O'Malley. een uit de oppositionele Fianna Fail gezette voormalige minister, op 21 december zijn Progessive Democrats lanceerde, kon hij nauwelijks voorzien dat het Ierse publiek zo snel op deze nieuwe politieke partij zou reageren. Nog geen twee maanden later heeft O'Malley drie partijgenoten naast zich in de Dail en telt zijn partij al 14.000leden. Door de snelle groei van de Progressive Democrats is de machtsverhouding in de Ierse binnenlandse politiek binnen enkele weken aanzienlijk veranderd. Volgens een begin deze week gepubliceerd opinie-onderzoek ligt de nieuwe partij al voor op de grootste regeringspartij
Volgens het onderzoek, dat in opdracht van de Irish Times door het Marker Research Bureau of Ireland werd uitgevoerd. zouden de Progressive Democrats of ,,Progos'' 25% var: de stemmen krijgen. 2% meer dan de Fine Gael van premier FitzGerald. Haughey's Fianna Fail is volgens het onderzoek met 42% nog steeds de grootste partij, maar evenals de Fine Gael leed ze een aanmerkelijk verlies in vergelijking met het vorige opinie-onderzoek in november. De aanhang van de Labour Party. Fine Gaels coalitiepartner. is sinds 1982 teruggelopen tot 4%.
Op basis van de laatste opiniecijfers rekent O'Malley op 41 van de 166 zetels in de Dail bij de verkiezingen van volgend jaar. Misschien is dat te optimistisch, maar zeker is wel dat in politiek Dublin op het ogenblik gesproken wordt over de vraag of de Fianna Fail nu nog wel een meerderheid kan behalen en over de vooruitzichten van een coalitie tussen de Fine Gael en de Progressive Democrats.
O'Malley. een advocaat uit Limerick. werd vorig jaar februari uit de Fianna Fail gezet, omdat hij weigerde tegen een wetsvoorstel ter liberalisering van de wetten op de voorbehoedsmiddelen te stemmen. Met zijn vertrek kwam een einde aan een lange periode van ontevredenheid over het leiderschap van Haughey. Toen hij de steun kreeg van Mary Harney. een parlementslid dat uit de Fianna Fail werd gezet wegens steun aan het Brits-Ierse akkoord over Noord-Ierland, richtte hij de nieuwe partij op. Afgelopen januari voegden zich nog twee parlementsleden van de Fianna Fail bij de Progressive Democrats: Pearse Wyse uit Cork en Bobby Malloy uit Galway.
Tot nu toe hebben openbare bijeenkomsten van de nieuwe partij in Cork, Galway Dublin en Limerickmenigtenvan 2000 tot 3000 bezoekers getrokken. Volgens partijfunctionarissen bestaat 40% van de leden uit vrouwen. Ongeveer een derde van de leden is niet rerder lid van een politieke partij geweest en de rest is gelijk verdeeld tussen voormalige aanhangers van Fine Gael en Fianna Fail.

De Progressive Democrats leggen vooral de nadruk op de wens een einde te maken aan de ,,burgeroorlogpolitiek'', een verwijzing naar de oorsprong van Fine Gael en Fianna Fail. De Fine Gael werd gevormd door de aanhangers van de Vrijstaat, die binnen de wet van 1920, die Ierland verdeelde, opereerden. De Fianna Fail ontstond uit de Sinn Fein, die de regering van de Vrijstaat gewapenderhand bestreed wegens haar aanvaarding van de Ierse deling. Tot op de dag van vandaag worden Fine Gael en Fianna Fail veel minder door de ideologische links-rechts tegenstelling gescheiden dan door hun verschillende nationalitische tradities. De Progressive Democrats zijn van mening dat hierdoor veel jongeren worden afgeschrikt.
Op economisch gebied pleit O'Malley voor overheidsbezuinigingen. vrij ondernemerschap. een drastische beperking van de rol van de staat en bezitsvorming. Dit economisch conservatisme vindt een tegenhanger in Harney's oproepen voor een ruimhartige sociale politiek. ~ a aanntrekkingskracht op de jongeren dankt de nieuwe partij voor een belangrijk deel aan Mary Harney. Het imago een anti-Haughey Fianna Fail-splintergroep te zijn, zou nadelig kunnen werken. maar de ruime steun

van alle kanten lijkt dit gevaar al verkleind te hebben. Wel zou de partij nog steeds graag een vooraanstaand Fine Gael-lid willen verwelkomen

Op 10 apr. 1986 sloot het eerste parlementslid van Fine Gael, Michael Keating, zich bij de Progressive Democrats aan.
Eind mei sprak de nieuwe partij zich in Dublin tijdens haar eerste jaarlijkse congres uit voor het intrekken van de constitutionele aanspraak van Ierland op jurisdictie over Koord-Ierland. Verder beloofde het congres het basistarief op het gebied van de inkomstenbelasting te verlagen van 35 tot 25 procent, de aan salaris gekoppelde sociale verzekering af te schaffen en de overheidsuitgaven terug te brengen

Begin dec. 1986. aldus de Volkskrant (21-1-1987), trad het rechtse parlementslid Alice Glenn uit Fine Gael omdat zij FitzGerald te liberaal vond op terreinen als abortus en echtscheiding.

Begroting-1986. Devaluatie pond. Hulp voor boeren

Op 30 jan. 1986 kwam de regering met haar begroting voor 1986, die uitging van in totaal 55 mln IR£ aan bezuinigingen op de uitgaven en een toename van 154 mln IR£ aan inkomsten, met een verhoging van de indirecte belastingen. Het begrotingstekort (1,28 mrd IR£ in 1985) moest worden teruggebracht tot 1,25 mln IR£, ofwel 7,4 procent van het Bruto Nationale Produkt (BNP).
Wat de belastingen betreft werd het BTW-tarief van 23 procent verhoogd tot 25 procent, werd de heffing van 1 procent op de inkomstenbelasting afgeschaft, het hoogste belastingtarief op het gebied van de inkomstenbelasting verlaagd van 60 tot 58 procent, en zowel de drempel als het plafond voor het basistarief van 35 procent op het gebied van de inkomstenbelasting verhoogd
Eerder al waren de lonen voor ambtenaren voor 12 maanden bevroren (ondanks een proteststaking van een dag op 15 okt 1985) en was er een grens van 2 procent gesteld aan loonsverhogingen voor werknemers in staatsbedrijven
Op 2 augustus werd het Ierse pond met 8 procent gedevalueerd t o v de andere munteenheden binnen het Europese Monetaire Systeem (EMS)
Op 28 augustus kondigde de regering een pakket hulpmaatregelen aan voor boeren wier reële inkomen als gevolg van twee jaar slecht weer met ongeveer 25 procent was gedaald

Kabinetswijziging

Op 13 febr. 1986 maakte premier FitzGerald een ingrijpende ka-

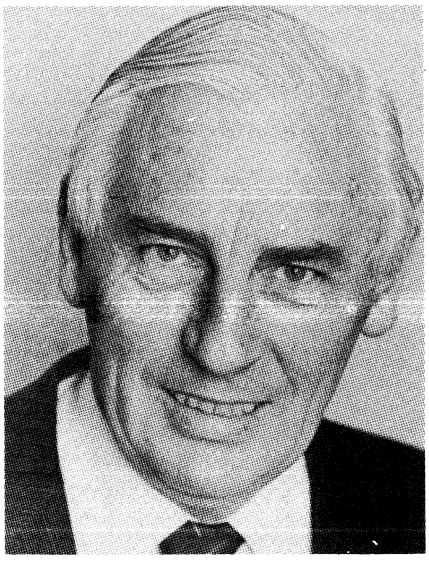

Peter Barry

binetswijzigin– bekend. Deze stap werd geïnterpreteerd als een poging de populariteit van de regering te herstellen, na grote verliezen voor Fine Gael en Labour bij op 20 juni 1985 gehouden lokale verkiezingen en met het oog op de uiterlijk in nov. 1987 te houden parlementsverkiezingen.

Bij de kabinetswijziging waren alleen ministers van Fine Gael betrokken. Alan Dukes stond zijn portefeuille financiën af aan John Bruton en nam justitie over van Michael Noonan. Bruton, sinds 13 dec. 1983 minister van handel, toerisme en industrie (pag. 121/3), stond handel en industrie af aan Noonan en toerisme aan Liam Kavanagh, die verder verantwoordelijk werd voor Iers-sprekende gebieden, visserij en bosbouw. Kavanaghs portefeuille milieu werd overgenomen door John Boland, wiens portefeuille openbare diensten in handen kwam van Ruairi Quinn, die tevens arbeid behield.
Gemma Hussey, die in een salarisgeschil met leraren gewikkeld was geweest; werd van onderwijs overgeplaatst naar sociale zaken, voor die tijd in handen van Barry Desmond. Laatstgenoemde, die had gepleit voor de sluiting van acht ziekenhuizen en andere impopulaire economische maatregelen, bleef verantwoordelijk voor gezondheid, nadat zijn drie collega's van Labour hadden gedreigd ontslag te nemen wanneer hij zou worden verwijderd. Onderwijs kwam in handen van Patrick Cooney, wiens portefeuille defensie werd overgenomen door Patrick O'Toole, de vroegere minister van Iers-sprekende gebieden, visserij en bosbouw. Nieuwe ministers werden niet benoemd.

Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Premier (Taoiseach)– Garret FitzGerald' (Fine Gael); vice-premier (Tanáiste). energie - Richard (,,Dick'') Spring* (Labour); verbindingen - Jim Mitchell* (Fine Gael); gezondheid - Barry Desmond (Labour);buitenlandse zaken - Peter Barry' (Fine Gael); onderwijs - Patrick Cooney (Fine Gael); milieu – John Boland (Fine Gael); handel en industrie - Michael Noonan (Fine Gael); financiën - John Bruton (Fine Gael); sociale zaken - Gemma Hussey (Fine Gael); justitie - Alan Dukes (Fine Gael); Iers-sprekende gebieden, visserij, bosbouw en toerisme - Liam Kavanagh (Labour); defensie - Patrick O'Toole (Fine Gael; arbeid en opcnbarc diensten – Ruairi Quinn (Labour);landbouw - Austin Deasy* (Fine Gael);

*geen verandering

Referendum over echtscheiding

Op 26 juni 1986 spraken de Ieren zich in een referendum met 935.842 (63,5 procent van de geldig uitgebrachte stemmen) tegen 538.279 stemmen (36,5 procent) uit tegen een voorstel tot opheffing van het constitutionele verbod op echtscheiding. De opkomst lag iets boven de 59 procent. Ierland is met Malta het enige Europese land waar echtscheiding bij wet verboden is.

Op 18 febr. 1986 was de Labour Party met een wetsvoorstel tot legalisering van echtscheiding gekomen, maar dit was op 26 februari met 54 tegen 33 stemmen verworpen.

In april had de regering vervolgens wetsvoorstellen op tafel gelegd die voorzagen in het houden van een echtscheidingsreferendum en echtscheiding mogelijk maakten voor mensen wier huwelijk gedurende minimaal vijf jaar een mislukking was en die ten minste twee jaar van tafel en bed waren gescheiden. Op 16 mei was de Ierse Tweede Kamer met het voorstel tot het houden van een referendum akkoord gegaan en op 24 mei de Senaat.

Premier Garret FitzGerald en zijn vrouw Joan brengen op 26 juni 1986 hun stem uit voor het referendum over echtscheiding.

De Rooms-Katholieke Kerk was tegen echtscheiding. In een in mei uitgegeven pastorale brief aan alle Rooms-Katholieken (93 procent van de bevolking) stelde zij o.a. dat echtscheiding altijd een ramp was voor kinderen. Andere groeperingen die tegen echtscheiding waren, zoals Family Solidarity. concentreerden zich op de gevolgen van echtscheiding voor kinderen, bezit, pensioenrechten en de inkomens van afhankelijke vrouwen. Binnen Fine Gael sprak o.m. minister van onderwijs Cooney zich openlijk uit tegen de steun van de regering voor de hervorming,

De campagne ten gunste van echtscheiding werd gecoördineerd door Peter Barry voor Fine Gael en ook door de Divorce Action Group. De oppositionele Fianna Fail had zich gedurende de campagne neutraal opgesteld, al hadden sommige leden van die partij tijdens het debat in de Ierse Tweede Kamer (14-16 mei) de echtscheidingsvoorstellen als te liberaal van de hand gewezen.

Sinn Fein beëindigt boycot Ierse parlement. Oprichting Republican Sinn Fein

Op 2 nov. 1986 besloot de Sinn Fein aan het einde van een driedaags congres in Dublin met 429 tegen 161 stemmen een einde te maken aan haar boycot van het Ierse parlement en voortaan haar eventuele zetel(s) weer in te nemen.

In juni 1981 had de partij bij de Ierse parlementsverkiezingen één zetel behaald. maar deze niet ingenomen. Voor de Ierse parlementsverkiezingen van 24 nov. 1982 had de Sinn Fein geen kandidaten gesteld (pag. 284/1-1983). Bij de lokale verkiezingen van 20 juni 1985 had de partij iets meer dan 3,2 procent van de stemmen gekregen en haar eerste zetel in de gemeenteraad van Dublin.
Tot dusver had de partij op het standpunt gestaan dat het Ierse parlement niet geheel Ierland vertegenwoordigde (vanwege Noord-Ierland) en dat eraan meewerken verraad zou betekenen aan de heilige zaak: de hereniging van Ierland.

Partijvoorzitter Gerry Adams (zie ook pag. 121/3) was van mening dat Sinn Fein nooit boven haar status van Noordiers randverschijnsel kon uitgroeien als de partij geen rol ging spelen in de politiek van de Ierse Republiek. In die opvatting werd hij gesteund door het nationale bestuur van de partij en de militaire leiders van het Irish Republican Army (IRA).

De beslissing van het congres leidde tot een splitsing binnen de beweging. Na de stemming verlieten Ruairi O Bradaigh, de vroegere partijpresident (zie pag. 121/3), en bijna 30 andere gedelegeerden de conferentie en later die dag kondigde O Bradaigh op een bijeenkomst in een hotel buiten Dublin de oprichting aan van een nieuwe partij, de Republican Sinn Fein. Op de bijeenkomst waren ongeveer 130 mensen aanwezig. Voorzitter van de nieuwe partij werd Daithi O'Connell, die vroeger een militaire leider van het IRA zou zijn geweest.

O Bradaigh verklaarde dat zijn groepering nog geen militaire organisatie had, maar het recht op militair verzet tegen Britse heerschappij in het Noorden ondersteunde. Hij zei verder dat deelname aan een parlement waarin het Noorden niet vertegenwoordigd was een verraad zou betekenen van .,alleswaar we voor staan - een verraad van het Republikanisme".

Premier FitzGerald riep in antwoord op de stemming alle ,,democratische" partijen in Ierland op zich te verenigen teneinde ervoor te zorgen dat er geen Sinn Fein vertegenwoordiger in het parlement werd gekozen. Oppositieleider Haughey zei in een reactie hierop dat FitzGeralds antwoord ,,alle schijn had van politieke onrijpheid" en dat een eventuele verkiezingswinst voor Sinn Fein geheel te wijten zou zijn aan het beleid van de coalitie.

Regering struikelt *over* begroting voor 1987

Op 20 jan. 1987 verlieten de vier Labour-ministers, vice-premier Dick Spring, Barry Desmond, Liam Kavanagh en Ruairi Quinn, het kabinet omdat zij het niet eens waren met bezuinigingen van zo'n 260 mln IR£ op de begroting voor 1987, die eind januari aan het parlement moest worden voorgelegd. Met die bezuinigingen, die vooral lagen op het gebied van sociale zaken, het onderwijs en de gezondheidszorg, hoopte Fine Gael het begrotingstekort, dat in 1986 1,4 mrd IR£ bedroeg ofwel 8,5 procent van het BNP, terug te brengen tot 1,2 mrd IR£ ofwel 7,4 procent van het BNP.

Labour-leider Dick Spring zei op 20 januari dat de bezuinigingen op onrechtvaardige wijze op de zwakste schouders terecht zouden komen.

Diezelfde dag kondigde premier FitzGerald aan dat op 17 februari vervroegde verkiezingen zouden plaatsvinden en een dag later vroeg hij president Hillery het parlement te ontbinden. Tot 10 maart, de dag waarop de Dail een nieuwe premier zou kiezen, zou een overgangsregering, bestaande uit be indslieden van Fine Gael, de lopende zaken waarnemen. *(NRC/H'blad, Volkskrant,* Le Monde, NZZ, *FAZ,* The Times, Financial Times, KCA, *AdG,* Wereldwijzer).

WEST-EUROPA

BELGIË

JAARVERSLAG VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIE (NBB) OVER 1986

Een samenvatting van het eerste gedeelte van bovengenoemd jaarverslag werd in de vorige aflevering (pag. 122/2 e.v.) opgenomen.

Produktie en werkgelegenheid

Dit gedeelte werd besloten rnet de conclusie dat de toename van het gezamenlijke activiteitspeil verre van algemeen was Vervolgens werd m het jaarverslag gesteld.

De industrietakken die een aantal categorieën consumptiegoederen produceren, hebben voordeel gehaald uit een duidelijke opleving van de vraag De produktie van uitrustingsgoederen, andere dan telecommunicatiemateriieel, heeft zich niet hersteld, die in de metaalnijverheid is opnieuw gedaald. In de chemische industrie en de papiernijverheid bleef de activiteit er wel op vooruitgaan, maar in een alweer vertraagd tempo.
Ook de ontginning in de steenkolenmijnen, die onder meer getroffen werd door de sociale onrust van het tweede kwartaal, liep opnieuw terug. De activiteit in de elektriciteitscentrales onderging de invloed van de onderhoudswerken in verscheidene kerncentrales. die in de gasnijverheid van het gebruik van andere, goedkoper geworden bronnen van industriële energie. De olieraffinaderijen hebben hun produktievolume van het ene op het andere jaar het sterkst opgevoerd: de teruggang van 1985, in verband met de tijdelijke stopzetting van een raffinaderij, maakte in 1986 plaats voor een activiteitsexpansie, die tegelijk in de hand werd gewerkt door het opnieuw op gang brengen van die eenheid. door de zeer sterke toename van het verbruik van afgewerkte aardolieprodukten en bovendien door de overdracht aan een Belgische producent van de bestellingen bij een in Nederland gevestigde en tijdelijk niet-actieve raffinaderij. Het herstel in de bouwsector is toe te schrijven aan de vraag van de vennootschappen naar gebouwen en aan de nieuwe stijging van de bestedingen van de particulieren voor woningen. In de landbouw bleef zowel de plantaardige als de dierlijke produktie op het vrij zwakke peil van 1985.
Sedert het begin van de jaren tachtig is door de – verhandelbare en niet-verhandelbare – diensten toegevoegde waarde niet meer zo snel toegenomen

als voorheen, en die ontwikkeling heeft zich ook in 1986 voortgezet.
Desondanks bleef de dienstensector arbeidsplaatsen creeren, zij het minder dan in 1983, onder meer wegens de saneringsmaatregelen bij de maatschappijen voor openbaar vervoer. In de industrie daarentegen, waar de produktiviteitsstijging de toename van de toegevoegde waarde overtrof, bleven arbeidskrachten afvloeien, maar was het verlies aan arbeidsplaatsen minder groot dan in 1985. De omgekeerde ontwikkeling kenmerkte de bouwsector, waar de werkgelegenheid voor het eerst steeg sinds 1979. In het geheel van de diverse bedrijfstakken zijn er tussen juni 1985 en juni 1986 25.000 nieuwe arbeidsplaatsen bijgekomen, een aantal dat, ondanks de versnelling van de economische groei, licht onder dat van 1985 bleef. Het is niet uitgesloten dat een aantal wettelijke maatregelen ter stimulering van de werkgelegenheid na verloop van tijd aan kracht hebben ingeboet; voorts hebben de bedrijven gewacht tot zij de verbintenissen zouden kennen die zij inzake werkgelegenheid eventueel zouden aangaan krachtens de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomsten.
Uit de berekeningen blijkt dat de beroepsbevolking met enkele duizenden eenheden is teruggelopen. De bevolking op arbeidsleeftijd gaf namelijk voor de eerste maal een daling te zien, en bovendien is de totale activiteitsgraad weinig veranderd. Deze stabiliteit is echter meer ogenschijnlijk dan reëel, want zij is het gevolg van de toepassing van reglementaire bepalingen: overeenkomstig de regeringsmaatregelen van eind 1984 worden de oudere werklozen geleidelijk uit de beroepsbevolking verwijderd. Zo liep het officiële aantal werklozen tussen juni 1984 en juni 1985 terug met 40.000, en met slechts 28.000 in de daaropvolgende twaalf manden. Als die oudere werklozen niet worden uitgeschakeld, ziet de ontwikkeling er echter anders uit: dan is de werkelijke werkloosheidcvermindering belangrijker geweest in de tweede periode, namelijk 7.000 eenheden, dan in de eerste, toen ze 2.000 had bedragen.
De werkloosheid berekend volgens de reglementaire definitie en op grond van voor seizoeninvloeden gecorrigeerde gegevens, bereikte eind 1985 12,796 van de beroepsbevolking, in november 1986 12,396; op deze datum bedroeg de werkloosheidsgraad 8,5% voor de mannen en 17,796 voor de vrouwen. Tot op zekere hoogte is de daling in 1986 toe te schrijven aan het feit dat een groter aantal werklozen – vooral vrouwen – een deeltijdse betrekking aanvaardden.

De overheidsfinanciën

Het netto financiële tekort van de Schatkist bedroeg in 1986 fr. 556 miljard, tegen fr. 571 miljard in 1985, terwijl het tekort van de gezamenlijke overheid verslechterd is: het kan voor 1986 worden geraamd op fr. 573 miljard tegen fr. 554 miljard in 1985. Dat tekort is echter relatief minder belangrijk geworden ten opzichte van het bruto nationaal produkt want het daalde met 0,492 tot 11,2%. Het saldo is onophoudelijk gedaald sedert de eerste jaren van het decennium, toen het gemiddeld 15,3% bedroeg.
Het geheelvan de fiscale en parafiscale ontvangsten zou met 3,592 toegenomen zijn. De niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten vertoonden een daling, onder meer als gevolg van de rentedaling. In totaal zou de overheid in 1986 over **3%** extra ontvangsten hebben kunnen beschikken.
De totale overheidsuitgaven zouden in nagenoeg hetzelfde tempo zijn toegenomen.

De verhoging van de netto uitgaven voor goederen en diensten werd goed in de hand gehouden (+ 1,6%). Door de vertraging van de prijsstijgingen moest de overheid de indexinlevering van 2% niet toepassen. De lopende overdrachten aan de particulieren stegen iets sterker dan de totale uitgaven. De uitgaven voor werkloosheid en ter bevordering van de werkgelegenheid gingen verder omhoog met 4,6% omdat tegenover de daling van het aantal werklozen een toename stond van de alternatieve tewerkstellingsprogramma's.
De daling met 1,4% van de subsidies aan de bedrijven trof vooral de openbare bedrijven, die ertoe werden gebracht hun exploitatierekeningen aan te zuiveren. Twee categorieen van overheidsuitgaven stegen nog met zowat 10%: de lopende overdrachten aan het buitenland en de rentelasten op de overheidsschuld.
Alles bij elkaar heeft de groei van de lopende overheidsuitgaven met 4,3% die van de ontvangsten overtroffen. Het verschil tussen beiden werd goedgemaakt door een beperking van de kapitaaluitgaven, aangezien deze met 7,7% werden verminderd. De investeringen van de lokale overheid werden opnieuw teruggeschroefd en de hulp aan de gemengde investeringsmaatschappijen werd tot bescheiden bedragen teruggebracht.
Er was in 1986 een financieel overschot van de binnenlandse sectoren. waardoor het overheidstekort ruimschoots werd gedekt. De spaarneiging van de particulieren zou in totaal 16,3% van hun beschikbaar inkomen hebben bereikt. In absolute waarde kan dat netto aanbod van middelen dooi de particulieren op

VRAAG NAAR EN AANBOD VAN ARBEIDSPLAATSEN

(veranderingen in duzzenden eenheden)

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
1 Vraag naar arbezdsplaatsen (beroepsbevolking)	+25	+59	+16	+17	+25	+16	+ 1	−12	− 3 *e*
2. Aanbod van arbeidsplaatsen (werkgelegenheid) vanwege:									
2 1 de bedrijven:									
— landbouw, bosbouw en visserij	− 4	...	− 6	− 3	− 3	− 1	...	− 1	... *e*
— industrie	−42	−27	−20	−48	−32	−20	− 9	−13	− 9 *e*
— bouwnijverheid	− 4	+ 2	− 9	−30	−23	−19	−14	...	+ 2 *e*
— verhandelbare diensten	+22	+36	+24	+ 2	+ 2	+ 6	+16	+36	+24 *e*
Totaal	−28	+12	−11	−78	−55	−33	− 6	+21	+17 *e*
2 2 de niet-verhandelbare diensten	+30	+33	+10	+ 3	+ 6	− 6	+ 8	+ 7	+ 8 *e*
2.3 het buitenland	− 1	− 1	− 1	− 1	− 1		− 1	...	... e
Eindtotaal	+ 1	+45	− 2	−76	−50	−39	...	+28	+25 e
p.m. 1. Deeltijdarbeid..	(n)	(n .)	(n .)	(n .)	(n .)	(n .)	(+47)	(+48)	(+50) *e*
2. Gedeeltelijke werkluosheid	(n .)	**(− 13)**	(+ 7)	(+20)	(− 8)	(+ 5)	(+ 6)	(−20)	(− 4)
3. Werkloosheid (1 – *2)*:									
Mannen	+ 8	− 1	+ 5	+60	+44	+31	− 3	− 31	−21
Vrouwen	+16	s 15	+ L3	+33	+31	+24	+ 4	− 8	− 7
Totaal	+24	+14	+18	t 9 3	+74	+55	+ 1	−40	−28

ONTVANGSTEN, UITGAVEN EN NETTO FINANCIERINGSBEHOEFTE (–) VAN DE OVERHEID

	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 *e*	
	Miljarden franken								Miljarden franken	*Veranderingspercentages t.o.v. 1985*
1. *Ontvangsten :*										
1.1 Directe belastingen	553	608	631	655	768	783	867	921	952	+ 3,4
1.2 Indirecte belastingen	385	412	437	458	504	539	563	593	613	+ 3,4
1.3 Sociale-zekerheidsbijdragen	395	425	459	489	532	586	666	739	768	+ 3,9
1.4 Kapitaalbelastingen	11	13	13	13	12	13	13	13	13	...
1.5 Totaal van de fiscale en parafiscale ontvangsten (1.1 tot 1.4)	1.344	1.458	1.540	1.615	1.816	1.921	2.109	2.266	2.346	+ 3,5
1 6 Niet-fiscale en niet-parafiscale ontvangsten	37	45	61	76	96	87	93	98	88	– 10,2
1.7 Eindtotaal (1.5 + 1.6)	1.381	1.503	1.601	1.691	1.912	2.008	2.202	2.364	2.434	+ 3,0
2. *Uitgaven :*										
2.1 Netto-uitgaven voor goederen en diensten	502	535	582	639	680	696	727	765	777	+ 1,6
2.2 Rentelasten	137	165	211	289	367	395	449	509	560	+ 10,0
2.3 Uitgaven voor werkloosheid en ter bevordering van de werkgelegenheid	84	103	122	154	166	191	203	215	225	+ 4,6
2.4 Lopende overdrachten aan de particulieren	570	620	662	725	777	833	881	922	957	+ 3,8
2.5 Subsidies aan de bedrijven	101	110	114	123	126	143	149	143	141	– 1,4
2.6 Lopende overdrachten aan het buitenland[1]	38	44	47	51	62	64	62	64	70	+ 9,4
2.7 Totaal van de lopende uitgaven (2.1 tot 2.6)	1.432	1.577	1.738	1.981	2.178	2.322	2.471	2.618	2.730	+ 4,3
2.8 Brutovorming van vast kapitaal	112	124	144	148	148	143	133	121	117	– 3,3
2.9 Kapitaaloverdrachten[1]	79	89	123	157	152	170	142	179	160	– 10,6
2.91 Kredietverlening en participaties	(39)	(45)	(80)	(103)	(109)	(127)	(96)	(128)	(110)	– 14,1
2.92 Andeie kapitaaloverdrachten	(40)	(44)	(43)	(54)	(43)	(43)	(46)	(51)	(50)	– 2,0
2.10 Totaal van de kapitaaluitgaven (2.8 + 2.9)	191	213	267	305	300	313	275	300	277	– 7,7
2.11 Eindtotaal (2.7 + 2.10)	1.623	1.790	2.005	2.286	2.478	2.635	2.746	2.918	3.007	+ 3,1
3. Netto *financieringsbehoefte* (1.7 – 2.11)	– 242	– 287	– 404	– 595	– 566	– 627	– 544	– 554	– 573	+ 3,4

[1] Het gaar om nettobedragen, d w.z. het verschil tussen de door de overheid aan andere sectoren gestorte overdrachten en de van andere sectoren ontvangen overdrachten

ongeveer 400 miljard worden geraamd. Het financieringsvermogen van de vennootschappen zou 5.4% van het BNP hebben bereikt, wat een bedrag van ongeveer fr. 275 miljard vertegenwoordigt Het overschot van de financiële besparingen van de particulieren en vennootschappen op de netto financieringsbehoeften van de staat (- 2,1% van het BNP) werd geleend aan het buitenland

Betalingsbalans van de BLEU

Voor de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU) in haar geheel zou het overschot in het lopende verkeer met het buitenland op transactiebasis ongeveer fr. 150 miljard hebben bedragen, tegen 40 miljard in 1985. Die stijging is in hoofdzaak toe te schrijven aan het goederenverkeer.

Het particuliere kapitaalverkeer nam opnieuw in omvang toe en zou geleid hebben tot een netto-uitvoer van ongeveer fr. 185 miljard. 1986 betekende een ommekeer in een tendens. Sedert het begin van het decennium had de export van particulier kapitaal de neiging gehad af te nemen en deze ontwikkeling was gepaard gegaan met de geleidelijke verbetering van de externe lopende rekening.
De netto aankopen van buitenlandse effecten die in 1985 fr. 118 miljard hadden bedragen bereikten over het gehele jaar 1986 zowat fr. 170 miljard. De beleggingen in buitenlandse aandelen scoorden een uitzonderlijk hoog bedrag: over de eerste tien maanden van 1986 bedroegen zij fr. 20 miljard. De gedragswijziging van de beleggers was bruusk. Over de eerste tien maanden kochten de ingezetenen voor fr. 94 miljard obligaties in vreemde valuta's aan.
De trek van de Belgische en Luxemburgse beleggers in langlopende activa in vreemde valuta's had in 1986 wellicht specifieke oorzaken
(a) De daling van de rentetarieven op de binnenlandse markt
(b)De geruchten volgens welke het contractuele statuut van de overheidsschuld tegenover ingezetenen eenzijdig door de autoriteiten veranderd zou kunnen worden
De directe investeringen van de ingezeten vennootschappen in het buitenland werden belangrijker over de eerste tien maanden bereikte ze per saldo fr 38 miljard tegen fr 14 miljard in heel 1985 Die uitbreiding had vooral te maken met leningen aan verwante buitenlandse vennootschappen
Het totale tekort in het gehele verkeer van lang kapitaal met het buitenland kon niet gedekt worden door een netto invoer van kort kapitaal
Aangezien het saldo van alle kapitaalbewegingen met alle looptijden het lopende overschot over het gehele laar overtrof, kwam op de valutamarkt een netto-vraag naar deviezen tot uiting waaraan moest worden voldaan ofwel door in te teren op de deviezenreserves, ofwel door nieuwe leningen van de Schatkist in vreemde valuta's De bedragen nodig om dit tekort op de valutamarkt goed te maken kwamen van leningen in het buitenland ten belope van fr 72 miljard tegen fr 34 miljard in 1985

De binnenlandse geld- en kapitaalmarkt

De ontwikkeling van de aankopen van effecten in buitenlandse valuta's door de Belgische beleggers was geen uiting van een veralgemeende voorkeur voor financiële activa op lange termijn, integendeel: de totale vraag van de particulieren en bedrijven naar die activa is in 1986 verzwakt De vorming van tegoeden in Belgische franken voor meer dan een jaar is inderdaad duidelijk teruggelopen over de eerste tien maanden van het jaar bedroeg ze slechts fr 142 miljard, een heel wat kleiner bedrag dan dat van de overeenstemmende periode van 1985 - fr 252 miljard -, toen het renteverloop en de verwachte rentedaling de beleggingen op halflange en lange termijn hadden gestimuleerd De vraag naar langlopende activa viel vooral terug in het tweede kwartaal van 1986, na de rentedaling, en zij bleef aarzelend tot het eind van het jaar

Die tegenzin van de spaarders voor beleggingen op lange termijn in Belgische franken veroorzaakte een vermindering van het aanbod van nieuwe obligaties. De Staat spreidde zijn uitgiften in de tijd, en schreef in het tweede kwartaal geen lening uit, in tegenstelling met wat gebruikelijk is. Het succes van zo'n lening bleek erg onzeker, temeer daar het rendement van de op de beurs genoteerde obligaties was opgelopen; een verhoging van het rendement op een nieuwe lening zou het signaal zijn geweest voor een veralgemeende beweging van de binnenlandse credit- en debetrentetarieven.
De doorlopende uitgiften van kasbons, waar-

mee de financiële instellingen permanent middelen aantrekken, leden nog sterker onder dc afkerigheid van de beleggers Deze hebben zich daarentegen niet afkerig getoond ten aanzien van obligaties in franken die in België en in het Groothertogdom werden aangeboden door privé-ondernemingen en vooral door internationale instellingen.
In totaal, dit is rekening houdend dus met alle tegoeden in vreemde valuta's die. zoals al is aangegeven, in 1986 sterk opliepen, is de vorming van financiële activa door de particulieren en de vennootschappen dat jaar aanzienlijk toegenomen: zij bedroeg over de eerste tien maanden ongeveer fr. 790 miljard. tegen zowat fr 570 miljard in dezelfde periode van 1985. Die stijging kan in de eerste plaats worden verklaard door de hiervoor al in het licht gestelde toename van het financiële overschot van ieder van die twee sectoren, waarvan de financiële besparingen direct of indirect het tekort van de Belgische overheid en dat van het buitenland hebben gedekt. Een tweede verklaring ligt in de toename, sterker nog in 1986, van het bedrag aan intra-sectoriële vorderingen en schulden: meer dan het voorafgaande jaar, deden gezinnen en vennootschappen een beroep op vreemde middelen die hun direct of indirect door andere gezinnen of andere vennootschappen werden verschaft. Het beroep van deze laatste op de middelen aangebracht door het buitenland vertoonde, zoals eerder al is gezegd, een vermindering.
Gedurende de laatste vijf jaar was het beroep van de gezinnen op krediet tot een zeer laag peil gedaald; in 1985 was het wel opnieuw toegenomen. en die beweging is in 1986 in nog sterkere mate doorgegaan Over de eerste tien maanden gingen de gezinnen voor fr. 74 miljard nieuwe schulden aan, tegen fr. 39 miljard in dezelfde periode van 1985.
Niettegenstaande de gereserveerde winst van de vennootschappen sterker toenam dan hun kapitaaluitgaven. deden de bedrijven in 1986 meer dan in 1985 een beroep op externe financiering ten belope van fr. 117 miljard over de eerste tien maanden, tegen fr. 78 miljard tijdens dezelfde periode van 1985. Dat wijst erop dat de vennootschappen, althans een aantal daarvan, een bijzonder belangrijke voorraad financiele activa hebben aangelegd.
De overheid deed een veel groter beroep op de geldmarkt dan in 1983 en veel minder op de andere segmenten van de binnenlandse financiele markt.
Aan het eind van het jaar bleek uit de balans van de financiele instellingen dat deze bijzonder liauide waren. Hun tegoeden in overheidspapier voor ten hoogste een jaar en de beschikbare marges op hun herdiscontoplafond bij de NBB waren samen nog toegenomen en bereikten fr. 1.266 miljard.

Rentetarieven

Al in het begin van het tweede kwartaal van 1984 was de rente op schatkistcertificaten beginnen te dalen, en die beweging had zich met enkele onderbrekingen voortgezet. De duidelijkste onderbreking was de stijging eind 1985: de aanzet tot de herschikking van april 1986 veroorzaakte hevige spanningen op de valutamarkt van verscheidene lidstaten van het EMS.

Ook in de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie werd de valutamarkt verstoord door de uitvoer van kort kapitaal.
De bewegingen in de tarieven voor de certificaten, die leidinggevend zijn voor de geldmarkt, hebben de rente in belangrijke geledingen van de markt voor kortlopende middelen beïnvloed.

Die invloed werd nog versterkt door de veranderingen in de disconto- en voorschottarieven van de Bank. In overeenstemming met de principiële beslissing van mei 1985 heeft de Bank gedurende het gehele jaar 1986 haar tarieven afgestemd op de rente voor driemaands schatkistcertificaten, er zorg voor dragend dat de eerstgenoemde iets hoger bleven dan de tweede. De jongste wijziging had plaats op 8 januari 1987: de discontovoet, die sinds eind mei 8% bedroeg, werd toen op 8,5% gebracht.

Als men afziet van de verhoging van de gevoeligste tarieven in de eerste maanden van 1986, was het rendement van de diverse categorieën financiële activa op de binnenlandse financiele markt fundamenteel neerwaarts gericht.
De creditrentetarieven op korte-termijndeposito's zijn gedaald. Die welke het snelst reageren op de geldmarktsignalen, werden in de eerste negen maanden van het jaar. naar gelang van de looptijd, verminderd met 1 tot 2,75%, terwijl de zogeheten „lijsttarieven" op kleinere deposito's in dezelfde periode met 0,75 tot 1% daalden.
De debetrentetarieven die de financiële instellingen aanrekenen op hun diverse vormen van kredietverlening, volgden over de hele linie de neerwaartse beweging van de creditrente. De „leidende" tarieven voor de kortlopende bankkredieten werden, naargelang van de categorie, verminderd met 1,50 tot 2,25%; begin 1987 werdenzij echteropnieuw met 0,50 tot 1% opgetrokken als gevolg van de opgelopen geldmarkttarieven. De rente voor investeringskredieten en hypotheekleningen toegestaan door de openbare kredietinstellingen, daalde met 2,50%, een daling die begin 1987, na de aanpassing van de kasbonrente. gedeeltelijk ongedaan moest worden gemaakt: de twee soorten kredietverlening werden dan respectievelijk 0,50 en 0,25% duurder.
Inzake het monetair beleid, zijn de rentetarieven het werkzame instrument van de NBB gebleven. De omstandigheden wettigden geen beperkende maatregelen om de liquiditeitsschepping te verminderen of de activering van bestaande liquiditeiten te compenseren.

2) VOORUITZICHTEN VOOR DE BELGISCHE ECONOMIE.

België heeft sedert midden van de jaren 1970 in de EG op enkele fronten terrein verloren. Dat was niet het geval voor zijn groei, die even groot bleef als die van de andere landen, dank zij de sterkere ontwikkeling van zijn industriële produktie en van zijn overheidsdiensten. Maar op het vlak van de werkgelegenheid. de investeringen, de uitvoer en de produktiviteit van de diensten heeft België een achterstand opgelopen die, ondanks de vooruitgang in 1986, niet werd goedgemaakt; zijn industrie daarentegen heeft inzake produktiveit wel voorsprong genomen op zijn concurrenten van de Gemeenschap.

Toch is de Belgische economie nog welvarender geworden, ook al is de vooruitgang ongelijk verdeeld: België blijft een van de landen waar het beschikbare inkomen van de gezinnen in verhouding tot het nationale inkomen het hoogst ligt; het inkomen waarover de overheid beschikt, na de uitgaven voor overdrachten, om haar eigen consumptie- en investeringsuitgaven te dekken, blijft daarentegen laag. al is de fiscale druk in België een van de zwaarste. Het aan de totale verbruiksuitgaven - particuliere en overheidsconsumptie - bestede deel van het nationale produkt ligt in België op een peil dat tot de hoogste behoort. Het is ook waar dat de Belgische economie, zoals hierboven al herhaaldelijk gezegd is, het afgelopen jaar een zeer bijzonder voordeel heeft gehaald uit de ontwikkeling van de wereldprijzen. Haar ruilvoet verbeterde sterk genoeg opdat zij haar lopend overschot op het buitenland in waarde kon opvoeren zonder daarom een toegenomen goederen- en dienstenvolume aan het buitenland te moeten afstaan: zo kon zij het produkt van haar toegenomen activiteit gebruiken voor eigen consumptie en investeringen.

Er is al beklemtoond dat de concurrentiepositie van de Belgische economie verzwakt werd door de wijze waarop de binnenlandse prijzen tot stand kwamen.
De wettelijke beperkingen, die gedurende vijf jaar de loonsverhoging hebben ingetoomd. worden vanaf 1987 minder strikt Zodra winstmarges. prijzen en ionen cumulatief beginnen toe te nemen, zouden de kosten van de aan concurrentie blootgestelde activiteiten getroffen worden door nieuwe lasten, hetzij direct door de verhoging van de verkoopprijzen van de overige sectoren. hetzij indirect door de stijging van de nominale lonen.
De bedrijven die de mededinging moeten trotseren, zouden die lasten niet steeds kunnen doorberekenen in hun eigen verkoopprijzen, vooral wanneer de kwaliteit van de aangeboden produkten de verkopers ervan in een „price taker"-positie dwingt. Het concurrentievermogen van de bedrijven zou zo sterk afbrokkelen, dat de voortzetting van de activiteiten in het gedrang wordt gebracht
De netto kapitaaluitvoer heeft in 1986 niet enkel het hele lopende overschot opgeslorpt, maar er de overheid zelfs toe genoopt haar buitenlandse schuld op te voeren.
In totaal is de nettoschuld van de overheid en van de openbare bedrijven, alsook van de financiele instellingen. tegenover het buitenland hoger gebleven dan de waarde tegen marktkoersen van de netto tegoeden van de NBB op het buitenland. Die nettoschuld is wel een steeds kleiner wordend deel van de waarde van de buitenlandse tegoeden van de ingezetenen onder de vorm van deposito's, aandelen en obligaties.
Het is zeker dat de nationale economie de lasten op die schulden moet betalen. Onzeker is het daarentegen dat de ontvangslen op de particuliere tegoeden gerepatrieerd zullen worden.
In de openbare financiën blijft de omvang van de uitgaven en, bijgevolg, van de ontvangsten van de overheid grote zorgen baren, wegens de weerslag van beide op de factorallocatie. op de algemene produktiviteit van de economie, op de inkomensverdeling en op de kosten, en ook wegens de uiteenlopende reacties die zij uitlokken in het gedrag van de economische subjecten. die veel gevoeliger zijn voor de belastingheffing dan voor de voordelen die ze direct of indirect uit de uitgaven halen. Er is geen enkele twijfel over dat de inspanning om het overheidstekort te verkleinen, moet worden voortgezet. Op dit ogenblik wordt het tekort wegens zijn belangrijkheid aangevoeld als een zwakke plek in de nationale economie, die de stevigheid van de munt in het gedrang brengt; als het zouaanhouden. zou het in de toekomst,. in een andere conjunctuur, opnieuw een verstorende factor worden, en inmiddels zou het zichzelf voeden door de buitenmatige groei van de schuldenlast.

De gezondmaking van de overheidsfinanciën valt onder de bevoegdheid van de politieke overheid. De regering heeft de bedoeling de budgettaire ontsporing stop te zetten. De opdracht van de bewindslieden wordt er op dat vlak echter niet eenvoudiger op als sommigen er zich in hun betogen toe beperken de overheidsschuld voor te stellen als een nettoschuld van de bevolking. terwijl er toch geen passiva zijn zonder vorderingen: de verplichtingen van de overheid hebben als tegenpost de activa die de ingezetenen direct of, via financiële instellingen, indirect hebben op de Staat: hierboven is al gezegd dat de openbare schuld tegenover het buitenland zelf kleiner is dan de waarde van de vooraad buitenlandse vorderingen van de ingezetenen.

Bij de commentaren op de rentelast van de openbare schuld wordt ook nogal eens uit het oog verloren dat die een tegenwicht heeft de uitbetaalde interesten vormen immers een inkomen uit vermogen voor diegenen die rechtstreeks, of anderszins, de uiteindelijke crediteuren van de overheid zijn.
Van de fiscale lasten is voorts gezegd dat zij een aderlating betekenden voor de inkomens in de economie, terwijl deze laatste toch ook voordeel haalt uit hun herbesteding en bovendien uit de uitgaven die overeenstemmen met het tekort. Door de feiten op een te alarmerende wijze voor te stellen, wordt geen dienst bewezen aan de inspanning van de overheid, want zo kan men voedsel geven aan overdreven onrust die het vertrouwen in de munt dreigt te ondermijnen.
Al tientallen jaren speelt de Staat in de Europese landen een steeds grotere rol. Dat is een ontwikkeling die België bijzonder heeft gekenmerkt, om de omvang van de overheidsuitgaven in verhouding tot het nationale produkt nauwkeuriger te kunnen beoordelen. zou men aan die uitgaven dan nog de belangrijke subsidies moeten toevoegen die de Regeringen gewoon zijn geworden toe te staan, zoals ook in andere landen, in de vorm van discriminerende belastingverminderingen die fiscale uitgaven worden genoemd.
De opgaande conjunctuur van de laatste vier jaar en, meer onlangs. de daling van de rentetarieven en van de invoerprijzen, hebben de uitwerking van de sinds 1982 genomen besparingsmaatregelen op een gepast ogenblik kracht bijgezet: de relatieve omvang van het financiële overheidstekort is afgenomen.
Het saneringsproces moet in versneld tempo doorgaan met ingang van 1987, wanneer het maatregelenpakket van kracht wordt waarvan de beginselen door de Regering in mei 1986 werden vastgelegd. Het is vooralsnog moeilijk de werkelijke uitwerking van de voorgenomen bezuinigingen op de totale bestedingen te meten.
Om te beginnen is het nog niet helemaal duidelijk hoe diep men in 1987 werkelijk in de uitgaven zal snijden. A fortiori is er evenmin al duidelijkheid over het verlies dat in de overheidsontvangsten zal worden geleden door de terugslag van de getroffen maatregelen. Vervolgens is niet bekend hoe de gezinnen zullen reageren waarvan het beschikbare inkomen direct of indirect door het terugschroeven van de overheidsuitgaven zal worden getroffen. Die gezinnen kunnen immers hun financiële spaarneiging terugdringen om het peil van hun verbruik en hun investeringen te kunnen aanhouden; wat dat betreft, zullen de gedragswijzigingen wellicht verschillen naar gelang van de hoogte van het beschikbare inkomen.
De beperkende uitwerking op de binnenlandse vraag zal uiteindelijk afhangen van de wijzigingen in de totale neiging oni financiële besparingen te vormen. Het is dan ook niet zeker dat het ruime aanbod van deze laatste, dat de financiering van het overheidstekort had vergemakkelijkt, gehandhaafd blijft.
Al bij al zouden de factoren die de groei stuiten kunnen verzwakken. In 1987 verwacht iedereen een zwakkere toename van de binnenlandse bestedingen, terwijl sommigen rekenen op een grotere bijdrage van de netto-uitvoer van goederen en diensten. Mocht de internationale toestand verslechteren. dan zou het economisch beleid derhalve voor een moeilijke keuze staan. Ofwel zou het moeten dulden dat de binnenlandse groei verzwakt. wat de kansen op het behoud van de tewerkstelling in het gedrang brengt, ofwel zou het ernaar streven de teugels te vieren op gevaar af het lopende overschot te doen afnemen. Dat zou dan niet meer voldoende zijn om de netto-uitvoer van kapitaal te compenseren.

De sanering van de openbare financien, die noodzakelijk is, snoeit in de totale bestedingen, maar maakt op zichzelf geen krachten vrij om andere bestedingen op te voeren.

Gezondmaking is een noodzakelijke voor aarde voor de versteviging van de nationale economie, maar daarmee kan niet worden volstaan. Om in de toekomst beter de groei en de werkgelegenheid te kunnen waarborgen. moeten de binnenlandse investeringen worden ontwikkeld.
Gedurende het decennium dat verlopen is sedert het begin van de jaren 1970 waren de gereserveerde brutowinsten van de vennootschappen in verhouding tot het nationale produkt in België gedaald, terwijl ze in de andere landen van de Gemeenschap waren toegenomen. De kapitaalvorming door de vennootschappen had een gelijkaardige ontwikkeling vertoond. De Belgische verwerkende nijverheid had haar investeringen in die periode echter wel sterker opgevoerd dan die van de andere lid-staten van de Gemeenschap; die inspanning was evenwel veel meer gericht op de verbetering van de produktiviteit dan op een uitbreiding van het produktievermogen.
De tegenvallende conjunctuur in de tweede helft van de jaren 1970 en de verzwaring van de kosten, hadden daarentegen geleid tot de sluiting van gemarginaliseerde bedrijven en tot het opgeven van de minst rendabele activiteiten door andere ondernemingen De nationale economie ging meer produkten invoeren die voorheen binnen de grenzen werden geproduceerd. en zo klom het invoergehalte van de binnenlandse bestedingen
In de jaren 1980 zijn de beschikbare inkomens van de vennootschappen, met andere woorden hun brutobesparingen. weer sneller gaan toenemen, van 6.6% van het bruto nationale produkt in 1981 tot 11,5% in 1986; een zelfde ontwikkeling was echter niet merkbaar bij de investeringen in vaste activa, waarvan de relatieve belangrijkheid vrijwel niet veranderde. De in ruime mate herstelde zelffinancieringsmogelijkheden leidden tot een toename van het financieringsvermogen van de vennootschappen, die gebruikt werd om financiële activa aan te leggen; een deel van die tegoeden nam de vorm aan van directe investeringen in buitenlandse bedrijven.

Hoewel de rendabiliteit verbeterd is, de financiële structuur van de ondernemingen versterkt werd en het publiek, mede dank zij fiscale vrijstellingen. een buitengewone trek had in beleggingen in risicodragend kapitaal en zo de aandelenuitgiften vergemakkelijkte, hebben de initiatieven de verwachtingen niet ingelost. Daarbij komt dat de investeringen verder grotendeels op rationalisering gericht waren, en dat zij pas in 1986 meer bijdroegen tot een uitbreiding van het bestaande produktievermogen en tot het scheppen van arbeidsplaatsen.
Investeringsbeslissingen worden getroffen op grond van de toekomstverwachtingen betreffende de onderneming en hebben hun microeconomische rationaliteit. De rendabiliteit en het voortbestaan van het bedrijf worden versterkt door fusies, overnamen, participaties en vestigingen in het buitenland. Maar daardoor wordt het algemene probleem van de economie niet opgelost. Men kan niet voorbijgaan aan de ontwikkeling van de grote macro-economische gegevens, waaruit de samenhang blijkt tussen de vrijwaring van het externe evenwicht, het behoud van de werkgelegenheid en de handhaving van de welvaart van de bevolking.
De internationalisering, die de binnenlandse bestedingen hoe langer hoe meer afhankelijk maakt van bevoorrading in het buitenland, noopt de economie ertoe tegelijk activiteiten te ontwikkelen die goederen en diensten produceren. waarmee het land voldoende betaalmiddelen kan verdienen. De materiële toekomst van het land kan aan die wetmatigheid niet ontsnappen. Deze maakt het noodzakelijk de structuren te versterken om de opgelopen handicaps te verhelpen, het verworvene te consolideren en het land op die wijze de kracht te bezorgen on nog meer bij te dragen tot de opbouw van Europa

NEDERLAND

PENSIOENRECHTEN WEDUWE NSB-ER ROST VAN TONNINGEN

Medio maart 1986 bleek uit perspublikaties, dat de weduwe van het vroegere NSB-lid van de Tweede Kamer mr. M. Rost van Tonningen, mevr. Fleurie Rost van Tonningen-Heubel, sinds 1950 in het genot was van een pensioen, dat werd verstrekt door de Nederlandse staat.
De toenmalige minister van binnenlandse zaken, dr. R.W. de Korte (VVD) heeft daarop een ambtelijke commissie ingesteld, die moest nagaan, of in die situatie verandering gebracht kon worden.
Nadat deze commissie haar werkzaamheden had voltooid, heeft het kabinet - inmiddels het tweede kabinet-Lubbers - op voorstel van de opvolger van dr. De Korte op binnenlandse zaken, minister C.P. van Dijk (CDA), besloten niet over te gaan tot een ingreep in het pensioenrecht van mevr. Rost van Tonningen.
Dit bleek uit een brief van minister Van Dijk van 17 nov. 1986 aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer.

Mevrouw Rost van Tonningen geniet thans een pensioen op basis van het Tweede-Kamerlidmaatschap van haar man (in 1937 gekozen; op 6 mei 1945 overleden). Indien men thans iets zou willen doen aan het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen, dan kan dat niet anders dan bij wet. Zo'n wet moet ingevolge de Grondwet in elk van beide kamers van de Staten-Generaal, met tweederde meerderheid worden aanvaard, omdat het gaat om een on-

Fleurie Rost van Tonningen-Heubel

derdeel van de financiële rechtspositie van (gewezen) kamerleden en hun nabestaanden.
Bij de overwegingen speelde een rol. dat zo'n wettelijke maatregel in strijd zou komen met de rechtszekerheid.
Van belang daarbij is dat reeds uit een wet uit 1946 blijkt dat ten aanzien van „foute" kamerleden alleen de tijd na 15 september 1941 (tot 6 augustus 1945) niet mocht meetellen voor pensioen.

Een ambtelijke werkgroep had aan het kabinet drie alternatieven aangereikt:
- volledig verval van het pensioenrecht;
- gedeeltelijk verval van het pensioenrecht, namelijk door wegneming van het effect van de zogenaamde diensttijddoortelling;
- géén ingreep in de pensioenrechten.

Voor het kabinet was de afweging ten aanzien van de vraag, of aangekoerst zou moeten worden op een wettelijke maatregel, bijzonder moeilijk. Het kabinet beseft terdege, dat een beslissing om niet daartoe over te gaan, als bijzonder pijnlijk zal worden ervaren bij grote delen van de Nederlandse samenleving.
Met name bij verzetsdeelnemers en oorlogsslachtoffers zal zo'n beslissing hard aankomen.
Ook het kabinet meent dat, hoezeer ook de pensioenbeschikkingen ten aanzien van mevrouw Rost van Tonningen op zich regelmatig genomen zijn, twijfel kan ontstaan over de rechtvaardigheid van deze pensioenbeschikkingen.
Niettemin is het kabinet na zorgvuldige afweging uiteindelijk tot de opvatting gekomen, dat geen wettelijke maatregel zou moeten worden voorbereid
Bij de overwegingen speelde een rol, dat zo'n wettelijke maatregel in strijd zou komen met de rechtszekerheid. Van belang daarbij is dat reeds uit een wet uit 1946 blijkt dat ten aanzien van ,,foute" kamerleden alleen de tijd na 15 september 1941 (tot 6 augustus 1945) niet mocht meetellen voor pensioen.
Terwijl de herinnering aan de oorlog nog vers was, is de wetgever er toch niet toe gekomen om ook hun diensttijd van 1937 tot 15 september 1941 niet te laten meetellen voor pensioen.
Daarna is op basis van opvattingen van rechtvaardigheid die kennelijk in de jaren rondom 1950 leefden, pensioen aan mevrouw Rost van Tonningen toegekend.
Vervolgens is dankzij een bepaald effect van een wet uit 1956 haar weduwenpensioen verhoogd. Zij behoorde namelijk tot de gevallen bij wie, omdat de echtgenoot binnen een bepaalde periode na diens kamerlidmaatschap overleden was, de periode tot de echtgenoot 65 jaar zou zijn geworden, als diensttijd voor pensioen werd meegeteld. Toenmalige ministers van binnenlandse zaken waren zich van de problematiek bewust, maar hebben toen geen aanleiding gezien om anders te beslissen.
Uit notulen van de ministerraad uit 1953 blijkt dat het toenmalige kabinet gesproken heeft over het effect van de zogenaamde diensttijddoortelling op het weduwenpensioen van mevrouw Rost van Tonningen. Dat kabinet besefte dus wat er toen aan de orde was, en beeft niettemin de consequenties daarvan geaccepteerd.
Er heeft zich kennelijk sindsdien een verschuiving in het rechtsgevoel voorgedaan, op grond waarvan de omstandigheid dat mevrouw Rost van Tonningen thans weduwenpensioen geniet uit hoofde van het kamerlidmaatschap van haar man, onlangs de aandacht trok.
Het kabinet heeft overwogen dat als een bepaalde toestand zo lang gehandhaafd is (36 jaar sinds 1950; 30 jaar sinds 1956), terwijl daarvoor verantwoordelijke bewindslieden van die toestand kennis droegen, het in strijd komt met de rechtszekerheid om in die toestand verandering te brengen door een wettelijke maatregel tot geheel of gedeeltelijk verval van dit weduwenpensioen. Er hebben zich in deze lange periode ook geen nieuwe feiten voorgedaan die tot een andere uitkomst zouden leiden.
Ten slotte acht het kabinet het niet uitgesloten dat zo'n wettelijke maatregel door mevrouw Rost van Tonningen zal worden aangevochten bij nationale en internationale rechters. Daargelaten of daarmee enig succes zou worden behaald, zouden deze processen een langdurige nasleep van deze kwestie kunnen meebrengen. Daardoor zouden gedurende lange tijd steeds weer oude wonden bij verzetsdeelnemers en oorlogsslachtoffers worden opengereten.
Alles afwegende. stelt het kabinet aan de beide Kamers der Staten-Gencraa! voor. het dossier-Rost van Tonningen te sluiten. Minister Van Dijk heeft voordat het kabinet tot dit besluit kwam, over de kwestie van het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen in besloten overleg gesproken met vaste commissies uit de Eerste en Tweede Kamer.
Ook heeft hij gesproken met oud-Tweede-Kamerlid Joop Wolff, die organisaties van verzetsdeelnemers en vervolgingslachtoffers vertegenwoordigde.
Mevrouw Rost van Tonningen geniet thans een pensioen op basis van bet Tweede-Kamerlidmaatschap van haar man (in 1937 gekozen; op 6 mei 1945 overleden). Voor de pensioentoekenning in 1950 is haar pensioenaanvraag door binnenlandse zaken onderzocht; toekenning kon echter niet geweigerd worden omdat er geen wetsbepaling bestond (en nog steeds niet bestaat), op grond van waarvan het recht op pensioen van kamerleden vervallen kan worden verklaard.
Mevrouw Rost van Tonningen werd toen aangemerkt als weduwe van een in actieve dienst overleden kamerlid. Er werd aangenomen dat het mandaat van de in 1937 gekozen Tweede Kamer voortduurdevoorbij 15 september 1941
Maar op grond van een wet van 1946 werd de diensttijd van Rost van Tonningen vanaf 15 september 1941 (tot 6 augustus 1945) niet bij de pensioenberekening betrokken, omdat er sprake was geweest van onvaderlandslievend gedrag. Diens diensttijd werd derhalve vastgesteld op: 1937 - 1941.

Dankzij een bepaald effect van een wet van 1956 is het pensioen van mevrouw Rost van Tonningen verhoogd. In deze wet was namelijk het beginsel opgenomen van diensttijddoortelling: voor weduwen van in actieve dienst overleden kamerleden, maar ook die van gewezen kamerleden die overleden waren binnen een bepaalde periode aansluitend op hun kamerlidmaatschap, werd (en wordt) do tijd tussen de datum van overlijden en de datum waarop de overledene 65 jaar zou zijn geworden, als diensttijd meegeteld.
Bij de herberekening in 1956 van het weduwenpensioen van mevrouw Rost van Tonningen werd zij aangemerkt als weduwe van een gewezen kamerlid, overleden in een bepaalde periode, aansluitend op diens kamerlidmaatschap. De diensttijddoortelling resulteerde in een vermeerdering van de diensttijd voor de pensioenberekening met het tijdvak van 6 augustus 1945 tot 19 februari 1959 (de datum waarop Rost van Tonningen 65 jaar zou zijn geworden).
Maar ook als - zoals in 1950 - mevrouw Rost van Tonningen zou zijn aangemerkt als weduwe van een in actieve dienst overleden kamerlid, zou diensttijddoortelling hebben plaatsgevonden.
Rost van Tonningen verloor zijn Nederlanderschap - als gevolg van in vreemde krijgsdienst treden - in elk geval op 4 augustus 1944, toen hij werd beëdigd tot ,,Untersturmführer der Reserve" bij de Waffen-SS. Voor de pensioenaanspraak als zodanig is Nederlanderschap evenwel geen vereiste. Noch Rost van Tonningen zelf, noch zijn weduwe behoefden Nederlander te zijn (en te blijven), om aanspraak te kunnen maken op pensioen.
Voor de hoogte van het pensioen heeft het verlies van Nederlanderschap evenmin consequenties. Dit verlies vond namelijk plaats in een periode die toch al niet mocht worden meegerekend als diensttijd voor ,.foute" kamerleden.
Het verlies van Nederlanderschap heeft wel consequenties voor de te kiezen pensioencategorie, want Rost van Tonningen moest bij verlies van Nederlanderschap worden bel schouwd als te zijn afgetreden als kamerlid.
Mevrouw Rost van Tonningen moest dus worden aangemerkt als weduwe van een overleden gewezen kamerlid. In dat licht bezien heeft men in 1950 een foute pensioencategorie gekozen, maar in 1456 een juiste, aldus minister Van Dijk.

Het pensioen bedraagt thans 23.000 gulden per jaar.
Mevrouw Rost van Tonningen is nog altijd politiek actief. Vanuit haar villa Ben Trovato te Velp leidt ze het nationaal-socialistische consortium De Levensboom en distribueert ze neonazistische lectuur waarin Hitler wordt geprezen en onder titels als Die Auschwitz-Luge pseudo-wetenschappelijk twijfel wordt gezaaid over de omvang van de ,,holocaust".

In het weekeind van 15 en 16 nov. 1986 was ze met enkele jonge neonazi's demonstratief aanwezig bij een herdenking van nationaal-socialisten die in de oorlog zijn omgekomen.

Hoorzitting Commissie van binnenlandse zaken van Tweede Kamer

Aanvankelijk leek een meerderheid van de Tweede Kamer in te stemmen met het besluit van het kabinet. Dat veranderde echter na 24 nov., toen in de Tweede Kamer een hoorzitting plaats vond, die door de Kamercommissie van binnenlandse zaken was georganiseerd en waar getuigen het woord voerden uit ruim 20 organisaties, afkomstig uit het verzet, oorlogsslachtoffers, de drie' joodse kerkgenootschappen en het joods maatschappelijk werk.

Allen meenden, dat de Tweede Kamer een initiatiefwetsontwerp moest maken, waardoor pensioenrechten van kamerleden, die zich in de oorlog ,,onwaardig" hebben gedragen, worden geschrapt. Daarmee zouden de pensioenen van NSB-Kamerleden en hun nabestaanden alsnog aan dezelfde toetsing onderworpen worden als die van oorlogsslachtoffers en verzetsstrijders.

Alle sprekers kwamen met oproepen om de pensioenen van NSB-weduwen alsnog terug te draaien, als een zaak van rechtvaardigheid
Vervolgden en verzetsmensen worden schriel bedeeld en moeten meestal heel lang op invaliditeitspensioen wachten

Diverse staaltjes daarvan werden verteld. Een vrouw die werd geboren in een vernietigingskamp, kreeg geen pensioen omdat ze in het buitenland was geboren, zo besliste men aan de hand van de Wet uitkeringen vervolgingsslachtoffers, die overigens pas in 1973 tot stand kwam.

Verzetsstrijders en hun weduwen en de oorlogsslachtoffers krijgen bovendien geen cent, zo schrijven deze pensioenwetten voor, als zij zich volgens de autoriteiten in de oorlog ,,in Nederlands nationaal opzicht'' onwaardig hebben gedragen.

Terwille van de rechtsgelijkheid, zo werd in alle toonaarden betoogd. moeten de pensioenregels voor Kamerleden met eenzelfde toetsingscriterium worden uitgebreid, opdat de NSB-pensioenen alsnog kunnen worden aangetast.

Tweede Kamer wil einde aan pensioen weduwe Rost van Tonningen

De Tweede Kamer zal proberen langs wettelijke weg alsnog het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen te beëindigen.
Een ruime meerderheid sprak zich daarvoor uit in de avond van 27 nov., aan het slot van een debat over de kwestie.

Tegelijkertijd wil de Kamer ook de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (APPA) zo wijzigen dat voortaan ook parlementariërs hun pensioenrechten kunnen verliezen.

De Kamer keerde zich daarmee tegen minister Van Dijk (binnenlandse zaken). De bewindsman had de Kamer voorgehouden dat ingrijpen in het pensioen op gespannen voet zou staan met de rechtszekerheid en waarschuwde de Kamer ervoor dat ze door een wijziging van de APPA ,,de bijl aan de wortels van haar eigen onafhankelijkheid legde''

Van Dijk zei echter wel mee te willen werken aan de beslissing van de Kamer.

Na een twaalf uur durend debat, dat regelmatig werd onderbroken voor intern beraad, nam de Kamer een motie van PvdA-fractievoorzitter Kok en vier andere leden aan waarin ze zichzelf opdroeg een wet voor te bereiden die het mogelijk moet maken om een pensioen in te trekken. Dat wetsvoorstel moet echter wel kans maken op een tweederde meerderheid in de Kamer.

De motie-Kok werd aanvaard met een gewone meerderheid van 78 tegen 60 stemmen Voor de motie stemden 39 leden van de PvdA-fractie, 18 CDA-ers, 15 VVD-ers, twee D66-ers, de PPR, PSP en RPF.

Het debat duurde zo lang omdat de meningen over een wijziging van de APPA zo verdeeld waren.
Het CDA wilde in de wet verankeren dat alle strafrechtelijke veroordelingen die gerelateerd kunnen worden aan artikel 1 van de Grondwet als ,,nationaal onwaardig'' gedrag zouden kunnen worden aangemerkt. De andere fracties vonden die interpretatie te ,,ruim''.
Uiteindelijk diende de VVD-er De Grave een vergelijkbare motie in. Maar zijn uitleg van de ,,gronden" die zouden kunnen leiden tot ,,onwaardig gedrag'' was beperkter. Een ruime meerderheid van 97 van de 138 Kamerleden schaarde zich achter deze motie.

Incident n.a.v. uitlating CDA-er Van der Burg

De Tweede-kamerleden Van den Bergh, Schaefer (beiden PvdA) en Weisglas (VVD) eisten op 4 dec. van CDA-fractievoorzitter De Vries dat de christen-democraat Van der Burg excuses aanbiedt voor diens politieke uitlatingen over ,,de joodse lobby'' in de Kamer, die het standpunt van PvdA en VVD over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen zou hebben beïnvloed.
In het nummer van het weekblad Vrij Nederland, gedateerd op 5 dec., concludeert Van der Burg, woordvoerder van het CDA in het Kamerdebat over het pensioen van de weduwe Rost van Tonningen, dat PvdA en VVD zich toen in meerderheid tegen voortzetting van het pensioen hebben uitgesproken uit gevoeligheid voor de ,,joodselobby, geconcentreerd rond de Kamerleden Weisglas, Van den Bergh en Schaefer'' en het ,,gezonde Volksempfinden''.
De drie Kamerleden hebben gezamenlijk stappen ondernomen tegen Van den Burg. ,,Ik ben meer dan ontstemd, ik ben verbluft dat een CDA-Kamerlid het anno 1986 in zijn hoofd haalt om over een joodse lobby te spreken'', aldus Weisglas.
Van der Burg zelf zei op 4 dec. dat hij zich ervan ,,bewust is dat de uitlating kan worden ervaren als krenkend''. ,,Datwas geenszins mijn bedoeling''. aldus de CDA-er.
Het CDA-kamerlid mr. dr. V. van der Burg heeft nog op 4 dec. zijn excuses aangeboden aan de Kamerleden Van den Bergh, Schaefer (beiden PvdA) en Weisglas (VVD). Van der Burg distantieert zich van zijn eigen uitspraak.
De fractievoorzitters van VVD en PvdA, Voorhoeve en Kok, hadden bij CDA-fractieleider De Vries eveneens op excuses aangedrongen.
Beiden namen de uitlatingen van het CDA-Kamerlid hoog op. Voorhoeve sprak van ,.een niet onbelangrijke vergissing'' en Kok kwalificeerde de uitlatingen als ,,buitengewoon onzorgvuldig en kwetsend voor een groep Kamerleden''. Voorhoeve en Kok beschouwden de kwestie na de excuses inmiddels als afgedaan.
Van der Burg verklaarde dat hij zijn excuses aanbood ,,aaniedereen die zich gekwetst voelt'' en in het bijzonder de door hem genoemde Kamerleden. Het CDA-Kamerlid gaf eerder te kennen dat de weergave van zijn uitspraken ,,een volstrekt verkeerde indruk'' gaf van wat hij in een gesprek van uren zou hebben gezegd

MIDDEN-OOSTEN

LIBANON

ONTWIKKELINGEN SINDS BEGIN 1985

Op 14 januari 1985 besloot de Israëlische regering tot een eenzijdige terugtrekking van het Israëlische leger uit Zuid-Libanon en wel in drie fasen (pag. 761/1-'85). Op 16 februari werd met het vertrek van de laatste Israëlische eenheden uit Sidon de eerste fase voltooid (pag. 762/3-'85). Op 24 april werd de tweede fase van de Israëlische terugtrekking afgesloten (pag. 763/3-'85).
In de twee dagen vóór het Israëlische besluit had de Twaalfde Brigade van het Libanese leger posities ingenomen langs de zuidelijke kustweg tussen Khalde en de rivier de Awali tot op ca. 2 km van de toenmalige Israëlische zone (pag. 805/2-'85).
Inmiddels werd het gezag van de centrale Libanese regering van nationale eenheid verder verzwakt door steeds oplaaiende gevechten tussen milities van diverse islamitische facties, terwijl de christelijke militie, de Libanese Strijdkrachten, een rebellie begon tegen de voornaamste christelijke partij, de Falangistische Kataeb. Behalve een strijd om de macht in de door Israël ontruimde gebieden duurde ook de strijd om de beheersing van Beiroet voort, waar het gebrek aan gezag o.m. werd gedemonstreerd door ontvoeringen van buitenlanders (zie pag. 80513-'85 en 770 e.v.-'86).
Hieronder volgt het eerste gedeelte van een overzicht over de verdere gebeurtenissen in Libanon sinds begin 1985.

Franse waarnemers gedood. Bomaanslagen in West-Beiroet (januari 1985).

In de nacht van 7 op 8 januari 1985 werd de adjunct-commandant van de Franse bestandswaarnemers in Beiroet, luitenant-kolonel Claude Cuenot, op straat in de Westbeiroetse wijk Ras El Nabeh doodgeschoten. Hij was de tweede Franse waarnemer die om het leven kwam sinds dit observatieteam van 80 man eind maart 1984 zijn missie was begonnen (zie pag. 26/1-'85). Hoewel van Franse zijde werd gesuggereerd dat Cuenot het slachtoffer van een roofoverval was geweest, werd de moord later opgeëist door de Islamitische Jihad.

Op 14 januari werden twee Franse bestandswaarnemers, die met hun jeep onderweg waren naar een observatiepost in de sjiitische wijk Bourj-Barajneh (Zuid-Beiroet) Op 300 meter van die post door twee inzittenden van

een personenauto met machinegeweren doodgeschoten.
Van 9 t/m 18 januari 1985 werden bij een reeks bomaanslagen in West-Beiroet, aldus The Times (19-1-'85), 18 mensen gedood en minstens 137 gewond.

Een bomexplosie in het restaurant Smugglers Inn vergde op 9 januari 's avonds drie doden en 12 gewonden.
Op 11 januari was de Bank of Beirut and Arab Countries aan de Corniche Mazraa in West-Beiroet he? doelwit var ern bomaanslag Onder voorbijlopende burgers vielen drie doden en 27 gewonden. De eigenaar van de bank was een Druus, Toufic Assaf, Volgens ***The Times*** (12-1-'85) was het de vijfde aanslag binnen zes weken op een Druzisch doel: door vier autobommen waren eerder al in totaal 14 Druzische burgers gedood. Namens een tot dusver onbekende groepering ,,Jongeren van Vrij Beiroet" werd in een anoniem telefoontje verklaard: ,,Dit is de eerste daad in een waarschuwing aan Walid Joumblatt om de strijders van zijn (Druzische) Progressieve Socialistische Partij (PSP) uit Beiroet weg te halen."
Op 12 januari explodeerden drie bommen in West-Beiroet. waarvan twee vlak na elkaar in de dichtbevolkte wijk Wata El Moeseitbe. die door de PSP werd gecontroleerd, nabij de Arabische universiteit. Hierbij werden drie mensen gedood en meer dan 60 gewond.
Op 15 januari ontploften vlak na elkaar twee bommen in een flatgebouw in West-Beiroet. De politie meldde vier doden en 25 gewonden. Volgens een zegsman van een veiligheidsdienst was de flat eigendom van een Druus.
Op 18 januari explodeerde een autobom in de sjïitische wijk Beir El Abed: Twee voorbijgangers werden gedood en 12 raakten gewond. Eerder die dag had de politie drie ladingen van elk 7 kg dynamiet in de wijk Mazraa tijdig onschadelijk gemaakt.

Na een pauze van bijna twee weken werd Oost-Beiroet op 18 januari weer betrokken bij de gevechten in de naburige bergen tussen troepen van het Libanese leger in Souk el-Gharb en strijders van de Druzische militie in de omringende dorpen. Granaten en raketten kwamen neer in de christelijke wijken Hazmieh (één dode en een gewonde), Furn el-Shebbak (vijf gewonden) en Ain Roummaneh.

Op 20 januari werd in West-Beiroet slag geleverd tussen de sjïitische knalmilitie en de soennitische Mourabitoun-militie. Er was sprake van 4 doden en 11 gewonden. Na negen uur maakte een bestand een einde aan de strijd.

Minister *Hoss* trekt ontslag in. Val Libanese pond

Op 26 januari 1985 diende de minister van arbeid en onderwijs, Selim Hoss, zijn ontslag in. Hij was de voornaamste vertegenwoordiger van de soennieten van Beiroet in de regering van nationale eenheid en de enige econoom in het kabinet. Hoss had privé bittere kritiek geuit op het falen van president Amin Gemayel, premier Rashid Karame en andere kabinetsleden zoals minister Camille Chamoun van financiën om het eens te worden over maatregelen om een eind te maken aan de anarchie in West-Beiroet en de val van het Libanese pond.

De voornaamste sjïitische minister Nabih Berri gaf te kennen dat hij en de Druzische minister Walid Joumblatt met Hoss sympathiseerden. Volgens Berri voelde Joumblatt, die de kabinetszittingen al twee maanden had geboycot en zelf aan aftreden zou denken, ,,dezelfde bitterheid" als Hoss. Maar Berri meende dat vooral met het oog op de ophanden zijnde terugtrekking van de Israëlische troenen een aanblijven van de regering met inbegrip van Hoss vereist was.
Volgens de NZZ (29-1-'85) had Hoss ook meningsverschillen met zijn collega's over een reeks bevorderingen en benoemingen, waarbij, aldus Le Monde (29-1-'85). sjïieten zouden zijn begunstigd ten 'koste van soennieten. Een andere soennietenleider uit Beiroet. oud-premier Saeb Salam, had op 12 januari zijn vertrouwen in de regering opgezegd vanwege de die dag door het kabinet benoemde niet-soennitische functionarissen, o.w. Edmond Naim, de nieuwe gouverneur van de centrale bank, die op 21 januari in functie trad.

Maar nadat van vele kanten druk op Hoss was uitgeoefend om aan te blijven (o.a. door de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam), trok hij zijn ontslag op 28 januari in. Die avond wijdde het kabinet een speciale zitting aan de economische crisis, die gepaard ging met een ernstige val van het Libanese pond.
De waarde van het pond t.o.v. de Amerikaanse dollar, die eind 1984 $ 1 = £ 8,92 bedroeg, was op 25 januari gedaald tot $ 1 = f 12,25, waarop alle transacties in buitenlandse valuta door de handelsbanken van Beiroet werden opgeschort. Op 28 januari trad een kortstondig herstel in, toen een koers van S 1 = £ 10,65 werd genoteerd, maar op 29 januari verloor het pond opnieuw aan waarde ($ 1 = ca. 11,75).

Na het kabinetsberaad deelde premier Karame mee dat Libanon de hulp van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) zou inroepen voor een bestudering van zijn economische problemen. Voorts zou Libanon er bij de Arabische landen op aandringen eerder toegezegde hulp metterdaad te verlenen, terwijl het ook zou trachten leningen van andere landen te krijgen.

Nog op 29 januari vloog premier Karame naar Damascus voor overleg met de Syrische president Hafez Assad. Aan de besprekingen in Damascus, die ook op 30 januari voortduurden, werd van Libanese zijde voorts deelgenomen door de ministers Hoss, Berri en Joumblatt en een afgezant van president Gemayel. Er werden afspraken gemaakt over pacificatiemaatregelen t.a.v. de grote doorgaande wegen en de situatie in West-Beiroet en Zuid-Libanon. Op 31 januari reisde Joumblatt met een delegatie van het Nationale Democratische Front (NDF), een bundeling van linkse partijen (pag. 802/1-'85), vanuit Damascus naar Libië.
Op 2 februari ontploften binnen korte tijd vier bommen bij drie bankgebouwen in West-Beiroet. De verantwoordelijkheid voor deze aanslagen, waarbij vier voorbijgangers gewond raakten. werd opgeëist door de Islamitische Jihad als ,,laatste waarshuwing aan de staat en alle banken" die ,,met de dollar speculeren" tegen het Libanese pond. Volgens de krant El *Safir* waren drie van de getroffen banken onder de in totaal vijf, waarnaar de openbare aanklager een onderzoek instelde wegens ,,zaken betreffende valutaspeculatie". Die dag daalde het Libanese pond verder: $ 1 = £ 13,30.
Op 4 februari, ,,zwarte maandag", werd een koers bereikt van $ 1 = £ 15,15 a 15,20.
Op 5 februari steeg de koers weer $ 1 = £ 13,50 a 13,80, nadat bekend geworden was dat president Gemayel een ,,dringende boodschap" naar de Saoedische koning Fahd had gestuurd met een verzoek om noodhulp ter waarde van $ 500 mln. De boodschap werd naar Riad overgebracht door de Libanese zakenman Rafic Hariri, die de Saoedische nationaliteit bezit. Volgens het Libanese blad Al *Nahar* zou Hariri tegen zijn Libanese gesprekspartners hebben gezegd dat Saoedi-Arabië bereid was die hulp te verlenen. Voorts verzocht president Gemayel koning Fahd bij diens komende bezoek aan Washington (11 februari) te pleiten voor Amerikaanse financiële hulp aan Libanon (zie pag. 422/1-'85).

Op 7 februari meldde correspondent Jan Keulen in de Volkskrant o.a.:

,,De lage koers van het Libanese pond heeft geleid tot grote prijsverhogingen en tot het verdwijnen van bepaalde produkten uit de winkels. Medicijnen registreerden in januari een gemiddelde verhoging van 50 procent. In bepaalde sectoren – winkels waar radio's. televisies en dergelijke verkocht worden – is een begin gemaakt met de ,,dollarisatie", dat wil zeggen dat de prijs direct gekoppeld is aan de koers van de dollar en dus dagelijks verandert."

Over de ineenstorting van de Libanese economie (zie ook pag. 803-'85) had Jan Keulen eerder in de Volkskrant van 15 januari 1985 o.m. het volgende geschreven:

,,In de jaren 1975-1982, ook jaren van burgeroorlog en grote politieke iristabiliteit. verloor het pond nauwelijks aan waarde ten opzichte van de dollar. Ondanks de verwoestingen, onder andere van het commerciële centrum van Beiroet en de industriegebieden, was er toen geen sprake van een radicale verarming."
.,De betalingsbalans bleef overschotten vertonen en het Libanese pond, gedekt door een goudvoorraad van meer dan 200 percent, bleef stabiel. Een van de redenen was de aanwezigheid van de PLO in Beiroet. die voor een enorme

invoer van deviezen zorgde. De Arabische landen vochten hun geschillen vaak uit middels Libanese milities en op Libanese bodem. maar wapens en soldij werden betaald. en hoefden niet door de Libanezen zelf te worden opgebracht.
Na 1982. toen de Palestijnen van het toneel verdwenen – mèt hun geld –, moest de rekening voor de wapens en voor de oorlog door de Libanezen zelf betaald worden. Het Libanese leger werd na september 1982 weer opgebouwd en uitgerust met, voornamelijk, Amerikaanse wapens. De rekening die de Amerikanen voor hun tanks en ander wapentuig presenteerden bedroeg meer dan 1 miljard dollar. Al met al bedroeg in 1984 de defensiebegroting ongeveer 40 percent van het staatsbudget.
De regering moest geld lenen op de lokale markt. hetgeen inflatoir werkte Volgens de econoom Elias Baroudi bedraagt de rente op uitstaande leningen ongeveer 35 percent van de geplande staatsuitgaven in 1985. Daarbij komt dat de regering in 1985 nog een keer zo'n tien miljard Libanese pond moet lenen om haar uitgaven ie dekken.
Volgens een vorige week gepubliceerd rapport van de Centrale Bank heeft de staat nu een schuld van meer dan 30 miljard Libanese pond. In normale tijden komt een groot deel van de inkomsten – ongeveer de helft – uit de invoerbelasting, die geheven wordt in de havens en het vliegveld van Beiroet. In 1983 inde de Libanese staat op die manier 1.272 miljard Libanese pond. In 1984 kwam er echter niet meer binnen dan 461 miljoen pond
De reden was niet alleen de sluiting van het vliegveld in de eerste helft van 1984 en het feit dat bijvoorbeeld de haven van Sidon nu in het door Israël bezette zuiden ligt. De belangrijkste reden was dat de diverse milities. met name de falangisten, de PSP en Amal, illegale havens exploiteren, met aanzienlijke goedkopere tarieven dan de officiële havens, om hun oorlogsinspanningen te financieren.

De oorlogsinspanningen brengen echter geen rijkdom. Integendeel. Het dure Libanese leger viel in februari 1984 uit elkaar in sectarische divisies. Naast grote schade aan woonwijken. fabrieken en infrastructurele voorzieningen werd door de strijd ook de binnenlandse markt .,gefragmenteerd" De verschillende gebieden zoals Zuid-Libanon. de Chouf. het Noorden en Beiroet werden gedeeltelijk los van elkaar bestaande markten, wat een kostenverhogend effect had. Een poging – eind vorig jaar – van de regering de illegale havens onder controle te brengen mislukte (de maatregelen werkten maar een paar weken) en in de legale havens zetten de diverse politieke groeperingen hun illegale praktijken voort.
Een andere belangrijke reden voor de slechte stand van zaken is het uiblijven van buitenlandse – vooral Arabische – hulp. Van de in 1979 toegezegde Arabische hulp van 2 miljard dollar werd tot nu toe maar 417 miljoen betaald. Van de 289 miljoen dollar toegezegde Amerikaanse hulp werd 159 miljoen ontvangen. Het niet over de brug komen van Arabisch geld ligt – behalve aan de politieke chaos in Libanon – ook aan de recessie in de Golfstaten als gevolg van het olie-overschot op de ereldmarkt. Om dezelfde redenen zijn de overboekingen van in de Golfstaten levende Libanezen gedaald tot iets meer dan 50 miljoen dollar per maand: in 1982 bedroegen die maandelijks nog ongeveer 150 miljoen dollar."

.,Begin 1985 liggen de zaken anders (dan in de jaren 1975-1982). Er is sprake van een scherpe toename van de inflatie – zo'n 35 percent gedurende vorig jaar met de scherpste stijgingen in november en december – gepaard aan een daling, zowel in 1983 als in 1984, van het Bruto Nationaal Produkt. De werkloosheid wordt op 35 à 50 percent geschát, voor industrie-arbeiders zelfs op 75 percent; geschat, omdat officiële statistieken, arbeidsbureaus en sociale diensten ontbreken. Economen verwachten dat de stagnatie in 1985 zal aanhouden en dat de inflatie kan oplopen tot 70 percent ..

Eind 1984 bedroeg het tekort op de Libanese betalingsbalans $ 1.5 mrd

Kapingen op vliegveld van Beiroet (februari 1985)

Op 7 februari 1985 kaapten vier Libanese sjïieten, allen leden van de Al Haj Hassan-familie, een Boeing 707 van Cyprus Airways op het vliegveld van Beiroet. Zij eisten de vrijlating van twee (sjïitische) Amal-leden die op Cyprus wegens vliegtuigkaping sinds 1983 elk een gevangenisstraf van zeven jaar uitzaten. Na zes uur gaven de kapers zich aan leden van de Amal-militie over. Volgens Amal-vertegenwoordiger sjeik Hussein Masr had de regering in Nicosia toegezegd de beide gevangenen vrij te laten.

Een ontevreden veiligheidsfunctionaris van de luchthaven van Beiroet kaapte op 23 februari een Boeing 707 van de Libanese luchtvaartmaatschappij Middle East Airlines (MEA). Hij beval alle passagiers snel het toestel te verlaten. Een van hen kwam om het leven toen hij in de luchtstroom van de startende motoren terechtkwam. Na een retourvlucht naar Cyprus voerde da kaper onderhandelingen met de secretaris van PSP-leider Joumblatt, Akram Chayeb, waarbij de chef van de veiligheidsdienst de instelling zou hebben toegezegd van een commissie om de grieven van de kaper – meer promotiekansen, salarisverhoging en verbetering van de veiligheid op de luchthaven – te onderzoeken. Vervolgens verdween de kaper in een auto met PSP-functionarissen naar het Druzische dorp Shweifat. Het vliegveldpersoneel ging op 25 februari in staking om de eisen van de niet-gearresteerde kaper kracht bij te zetten.

Voortdurend geweld in West-Beiroet. Confrontatie Amal-Hezbollah

Bij een explosie van een autobom in West-Beiroet kwamen op 10 februari 1985 twee mensen om het leven.
Op 18 februari ontplofte aan autobom vlakbij een kantoor van de Amal-militie in een sjïitische woonwijk ten zuiden van Beiroet. Er vielen vijf doden en ca. 40 gewonden (Le Monde 20-2-'85).
Op 19 februari werd een officier van de Franse bestandswaarnemers bij zijn observatiepost in Shweifat (Zuidoost-Beiroet) doodgeschoten door .,onbekende elementen". Shweifat stond onder controle van de Druzen-militie van de PSP.
Op 25 februari vonden in West-Beiroet straatgevechten plaats tussen twee sjïitische milities, de Amal en de (pro-Iraanse) Hezbollah (Partij van God). Tevoren was in diverse kranten een verklaring van de Hezbollah gepubliceerd waarin de Amal het recht werd betwist de strijd tegen de Israëlische troepen in Zuid-Libanon te leiden, omdat deze onderhandelingen met de Israëliërs zou voeren. In de avond van 25 februari kwamen door de explosie van twee autobommen in een sjïitische woonwijk in Zuid-Beiroet zeker zes mensen om het leven, terwijl omstreeks 30 gewond raakten.

Een eerder optreden van de Hezbollah, op 18 februari in de Zuidlibanese havenstad Sidon, had al tot afkeurende kritiek van de Amal geleid. Op 16 februari hadden de laatste Israëlische troepen zich uit Sidon teruggetrokken, waarna eenheden van het Libanese lege- de controle over de stad overnam. Op 18 februari trokken meer dan 10.000 sjïitische fundamentalisten in een konvooi van ruim 300 bussen en auto's, georganiseerd door de Hezbollah, vanuit Beiroet langs de kustweg zuidwaarts om naar werd verondersteld ,,de bevrijding van Sidon" te vieren. Eenmaal in Sidon aangekomen werd door de fundamentalisten, van wie er honderden gewapend waren, een demonstratieve mars door de stad gehouden. Daarbij werden Libanese vlaggen verbrand en aanplakbiljetten met de beeltenis van president Gemayel, ,,de nieuwe sjah", verscheurd. Zwaaiend met afbeeldingen van de Iraanse leider Ayatollah Khomeini en de vermiste Libanese sjïietenleider Moussa Sadr eisten de betogers de stichting van een islamitische republiek Libanon. Zeker tien drankwinkels moesten het ontgelden: flessen wijn en whisky werden kapotgegooid. De plaatstelijke traditionele autoriteiten veroordeelden ,,deze nieuwe invasie" als een ,,sjïitische uitdaging van de soennitische meerderheid". Ook de Amal van Berri en het NDF van Joumblatt leverden scherpe kritiek.

Alliantie PSP-Mourabitoun

Op 23 februari 1985 meldde de FAZ dat PSP-leider Walid Joumblatt en Ibrahim Koleilat, de leider van de nasseristische soennitische Mourabitoun-militie, na een langdurig onderhoud met Libië's tweede man, majoor Jalloud, in Tripoli waren overeengekomen hun milities te bundelen. De in maart 1984 door de PSP-militie bestreden en toen uitgeschakelde Mourabitoun (zie pag. 25/2-'85) boekte met deze alliantie een groot succes. aldus de *FAZ*. Dit blad zag in Joumblatts toenadering tot de door Libïe gesteunde Mourabitoun te-

vens een indicatie dat de PSP-leider meer afstand van Syrië nam.

Falangistische delegatie bij Assad

Op 23 en 24 februari 1985 bracht een delegatie van de Libanese Falangistische partij (Kataeb) o.l.v. voorzitter Elie Karamé een bezoek aan de Syrische hoofdstad Damascus. De delegatie werd ontvangen door president Hafez Assad en de adjunct-secretaris-generaal van de Baath, Abdallah el-Ahmar. Bij dit eerste bezoek van een Falangistische leider aan Damascus sinds 1978 werd volgens Falangistische bronnen vooral gesproken over de behoefte aan veiligheid voor de christelijke gemeenschappen, in het bijzonder de geïsoleerde christelijke bevolking in Iqlim el Kharroub aan de voet van het door Druzen beheerste Chouf-gebergte, aldus de Financial Times (25-2-'85). De Falangistische delegatie zou haar wens hebben beklemtoond inzake een vreedzame coëxistentie met andere gemeenschappen. De partij zou een document opstellen met haar opvattingen over de vereiste toekomstige politieke hervormingen in Libanon. Elie Karamé noemde Syrië ,,de garant voor de versterking van de Arabische identiteit van Libanon". ,,Slechts met behulp van Syrië is een beëindiging van de gevechten tussen de verscheidene groepen in Libanon mogelijk", aldus de Falangistische leider (FAZ 28-2-'85).
Op 5 maart droeg de Falangistische militaire politie in Douar 54 Syriërs, voor het merendeel militairen, over aan hoge Syrische officieren. De Syriërs waren diverse jaren door de Falangisten gevangen gehouden aldus Le Monde (7-3-'85); Syrië hield ca. 3.000 Libanezen vast die in de loop van de laatste jaren waren gevangen genomen.
Eveneens op 5 maart bracht de Syrische vice-president Khaddam een bezoek aan Beiroet voor overleg met president Gemayel en premier Karame.

Bomaanslag bij woning *Hezbollah*-leider

Op 8 maart 1985 explodeerde een autobom in een sjiïtische woonwijk aan de zuidrand van Beiroet, Bir el-Abed, op 25 meter van de woning van sjeik Mohammed Hussein Fadlallah, de geestelijk leider van de Hezbollah. Fadlallah bleef ongedeerd, maar door de explosie kwamen 72 mensen om het leven en raakten 256 gewond. De Hezbollah-leider stelde Israël en zijn bondgenoten voor de aanslag verantwoordelijk. Dezelfde beschuldiging werd ook geuit door Amal-leider Berri en de soennitische minister Selim Hoss. De Israëlische regering ontkende op 10 maart bij monde van premier Peres en minister van defensie Rabin ook maar iets met de aanslag van doen te hebben. Zij veroordeelde dergelijke ,,moorddadige methodes".

De zelfmoordaanslag op een Israëlisch konvooi net ten noorden van Metullah, waarbij op 10 maart twaalf Israëlische militairen werden gedood en 14 gewond (pag. 763/2/'85), werd als een sjiitische vergeldingsactie beschouwd.

Medio mei verschenen in de Verenigde staten berichten dat de aanslag op sjeik Fadlallah was gepleegd door een Libanese contra-terreureenheid, die door de Amerikaanse Centrale Inlichtingendienst CIA zou zijn opgeleid en getraind, maar die zonder voorkennis of toestemming van de CIA zou hebben gehandeld.

Een bericht van deze strekking verscheen op 12 mei in de Washington Post. President Reagan vaardigde op 3 april 1984 een richtlijn uit voor preventieve en vergeldingsacties tegen terroristen en tegen landen die het terrorisme steunen. Hij zou dc CIA hebben opgedragen daarvoor contra-terreureenheden op te leiden, aldus de WP. Dit laatste werd op 13 mei bevestigd door de Amerikaanse senator Patrick Leahy, vice-voorzitter van de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten, die zei een onafhankelijk onderzoek te hebben ingesteld naar deze en ongeveer vijf andere CIA-operaties. Het hele contra-terreurprogramma zou na de aanslag op sjeik Fadlallah zijn geschrapt. Deze werd door Washington verantwoordelijk geacht voor terreuracties tegen Amerikaanse doelen in Libanon (zie pag. 68312 e.v.-'84), maar volgens Amerikaanse regeringsfunctionarissen had de CIA nog niet besloten wat men met Fadlallah zou doen NYT/Volkskrant 17-5-'85). De aanslag van 8 maart zou zijn uitgevoerd door een groep buitenstaanders, die gehuurd was door de Libanese veiligheidsdienst welke op haar beurt met de CIA samenwerkte. aldus de NYT.

De CIA liet op 13 mei weten ,,nooit op enigerlei wijze Libanese veiligheidseenheden te hebben opgeleid m.b.t. de in de Washington Post beschreven gebeurtenissen". De CIA was ,,ook niet van tevoren op de hoogte van de in het artikel gemelde contra-terreuractie", zo werd verklaard. Een samenwerking van de CIA met de Libanese veiligheidsdienst werd niet uitdrukkelijk ontkend.

Overleg Khaddam *in* Bikfaya

Op 9 maart 1985 overlegde de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam in Bikfaya met de Libanese president Amin Gemayel en leden van de Libanese regering, o.w. premier Rachid Karame en de ministers Walid Joumblatt en Nabih Berri (zie foto pag. 796-'85). Volgens Le Monde (10-3-'85) drong hij er bij bepaalde ministers op aan zich verzoenlijker jegens hun staatshoofd op te stellen.

Rebellie Geaga (maart 1985). Christelijke *aanval* op *Sidon*

Op 11 maart 1985 werd een van de commandanten van de Falangistische militie ,,Libanese strijdkrachten", de 32-jarige Samir Geaga, wegens insubordinatie uit het politieke bureau van de Falangistische partij gestoten. Hij had kritiek geleverd op de te pro-Syrisch geachte koers van president Amin Gemayel, tevens leider van de Falangistische partij.
Bovendien weigerde Geaga een door zijn militie-eenheid opgerichte wegversperring bij Barbara aan de kustweg tussen Beiroet en Tripoli op te heffen. Daar hieven zijn manschappen tol op diverse goederen, vooral benzine uit de raffinaderij van Tripoli. Deze inkomsten zouden een belangrijk deel uitmaken van de gelden waarmee de Falangistische militie werd gefinancierd. Zowel president Gemayel als de regering-Karame hadden herhaaldelijk geëist dat aan deze situatie een einde zou komen, maar ondanks toezeggingen in die zin was de wegversperring gebleven.

Harm Botje berichtte in *NRC/H'blad* (15-3-'85) o.a.:

,,Die tol bracht per dag zo'n 200.000 pond (40.000 gulden) op aan belastinggelden geheven over het doorgaande verkeer van Tripoli naar Beiroet. De tol van St.Barbara diende daarnaast als grote grensfortificatie van de Falange waar het door de Falangisten beheerste gebied overgaat in dat van de ,.peetvader" van Zghorta, oud-president Soleiman Frangié. Die fortificatie is deels bemand met gevluchte bewoners uit het plaatsje Bcherre, waar Geagea zelf vandaan komt en waarvan de bewoners al sinds mensenheugenis in een stevige vete met de bewoners van Zghorta zijn verwikkeld.
Commandant Geagea zelf was hoofduitvoerder van de moord op Tony Frangié (in juni 1978, zie pag. 812-'79), de zoon van ex-president Soleiman Frangié en de bloedwraak daaruit voortkomende leidde tot de nog steeds durende splitsing in het katholieke blok der maronieten. Commandant Geagea wilde het fort van St. Barbara niet opheffen voordat hij en de zijnen vrijelijk naar Bcherre konden terugkeren, en legde de opdrachten van zijn :superieuren, gegeven in het kader van de ,,unificatie" van Libanon. naast zich neer..."

Op 12 maart begon binnen de Libanese Strijdkrachten een rebellie tegen de Falangistische partij. De commandant van de militie, Fouad Abou Nader (zie pag. 29/1-'85), stelde in een verklaring dat de Libanese Strijdkrachten hun recht weer uitoefenden om ,,onafhankelijke beslissingen te nemen en maatregelen te treffen ten einde deze beslissingen op politiek en militair gebied alsook wat betreft veiligheid en voorlichting uit te voeren".
Op 13 maart werd duidelijk dat Geaga met zijn ,,Beweging van de 12de maart" kennelijk een zeer groot deel van de militie-eenheden, zo niet de

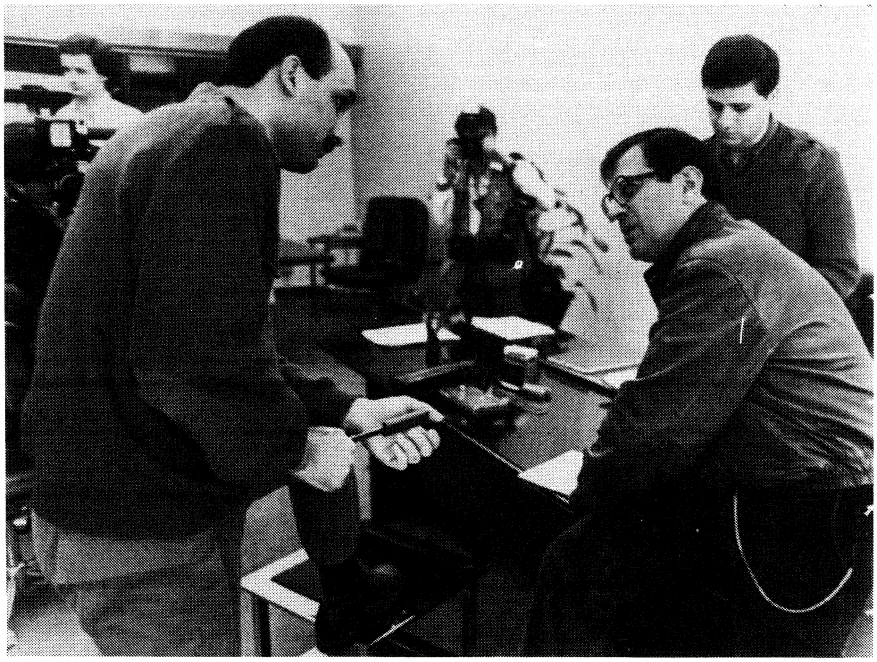

De rebellerende commandant van de Libanese Strijdkrachten, Samir Geagea, in overleg met de dissidente politicus Karim Pakradouni (met bril) op 19 maart 1985. Uiterst rechts een adjudant van Geagea, Pierre Daher.

gehele Libanese Strijdkrachten, aan zijn zijde had. Hijzelf beweerde de steun te genieten van alle 28 garnizoenen. Eveneens op 13 maart riep president Gemayel Falangistische parlementsleden en religieuze leiders bijeen. Deze veroordeelden de rebellie maar stemden in met Gemayels voorstel tot vorming van een zeven leden tellende bemiddelingscommissie o.l.v. de maronitische patriarch Antonios Boutros Khoreiche. Aanvankelijk weigerde Geaga deze commissie te ontmoeten, omdat er niet te praten viel over zijn eisen.

Weliswaar vond op 14 maart een ontmoeting plaats tussen de bemiddelaars en de ,,rebellen", die verlangden ,,zelf in de regering vertegenwoordigd" te worden, maar een oplossing van de problemen bleef uit. Wel verzekerden de rebellen dat zij uitsluitend uit ,,Libanees-christelijke motieven" handelden, m.a.w. niet in samenwerking met Israël.

In de nacht van 14 op 15 maart vergaderden de leiders van de rebellie in de woning van Solange Gemayel, de weduwe van de in 1982 vermoorde president Bechir Gemayel (de voorganger en broer van Amin Gemayel). Zij vormden een ,,noodcomité waarin, naast Samir Geaga, zitting namen: Elie Hobeika (de chef van de veiligheidsdienst), Fouad Abou Nader, Fadi Frem (de vroegere commandant van de Libanese Strijdkrachten), Antoine Bridi en Kamal Adouan alsmede twee burgers nl. Karim Pakradouni (de voormalige politieke adviseur van Bechir Gemayel) en Charles Ghostine.

Inmiddels had de Syrische president Hafez Assad zijn speciale afgezant, generaal Mohammed Kholi, naar zijn Libanese ambtgenoot Amin Gemayel gezonden om deze ,,volledige steun" toe te zeggen. Op 14 maart ontving de Syrische vice-president Khaddam de Libanese premier Karame, bij welke gelegenheid hij verklaarde: ,,Syriëkan niet onverschillig blijven tegenover een verdachte beweging die de doeleinden van Israël in Libanon dient en schade toebrengt aan de Libanese en Arabische belangen". Volgens Khaddam was die beweging erop gericht ,,de politiek van nationale verzoening in Libanon te torpederen". De volgende dag confereerde Khaddam in Damascus met premier Karame en diens ministers Joumblatt, Berri en Hoss.

De situatie in Oost-Beiroet en het gebied ten noord-oosten daarvan bleef gespannen. Er werd melding gemaakt van diverse schietpartijen tussen Gemayel-getrouwe en rebelle ende christelijke militieleden, waarbij in de wijk Karantina twee doden en zes gewonden zouden zijn gevallen. Het maronitisch (christelijk) kerngebied was in drie zones gesplitst, waarvan twee – in het noorden bij Batroun (Jbeil en Kesrouan) en in het zuiden bij Oost-Beiroet – door de rebellen werden gecontroleerd, terwijl de derde daartussen, de zg. Bas-Metn, in handen van aanhangers van Amin Gemayel bleef.

Later in de middag van 15 maart namen christelijke eenheden van het Libanese leger enkele posities in Oost-Beiroet over waar militieleden tegenover elkaar stonden. De kustweg naar het noorden, die door aanhangers van Amin was geblokkeerd, werd weer geopend.

Vervolgens nam Syrië tegenover de rebellen een tweeslachtige houding aan: enerzijds stemde het in met telefonische contacten tussen vice-president Khaddam en de woordvoerder van het ,,noodcomité" Karim Pakradouni: anderzijds trok het op 16 maart troepen en tanks samen aan de noordgrens van het Falangistische bolwerk in de Mont Liban bij de kuststad Batroun en stuurde het troepen naar de Mont Sannine, de hoogste top van de Mont Liban.

Op 17 maart verzekerde Pakradouni: .,De rebellie is er slechts op gericht orde op zaken te stellen binnen de christelijke gemeenschap in Libanon. We ziin niet anti-Svrisch. niet pro-Israëlisch, onze opstand is niet gericht tegen de andere Libanese organisaties, het is een puur christelijke aangelegenheid."

Maar de rebellen, die zich in de nacht van 14 op 15 maart tot de ,,Beweging voor de christelijke beslissing" hadden geconstitueerd, opperden het voorstel verkiezingen te organiseren voor een ,,christelijke nationale raad", die als christelijk parlement zou moeten fungeren van waaruit een civiel bestuur voor de christelijke gebieden naar voren zou moeten komen. Met de verdediging van ,,het christelijke vaderland" zouden de Libanese Strijdkrachten moeten zijn belast. Dit kwam in de praktijk neer op autonomie van het christelijke Libanon.

Premier Karame meende in een verklaring voor de Libanese radio op 18 maart dat ,,het kiezen van een christelijk parlement ons terug zal brengen naar de donkerste dagen van de burgeroorlog, Libanons bestaan zal ondermijnen en zelfs het einde van Libanon kan betekenen".

Niettemin werd ook over deze ,,christelijke nationale raad" gesproken door een drie leden tellende christelijke bemiddelingscommissie, die bestond uit de minister van PTT Joseph Hashem (als vertegenwoordiger van president Gemayel), Karim Pakradouni (lid van het noodcomité") en oud-minister Michel Murr (als bemiddelaar). Op 17 maart werd melding gemaakt van een beginsel-akkoord.

Maar op 18 maart openden eenheden van de Libanese Strijdkrachten o.l.v. Geaga met steun van Falangistische strijders in de buitenwijken van Sidon de aanval op posten van de overwegend

islamitische 98ste brigade van het Libanese leger en van de soennitische Mourabitoun-militie. De strijd leidde op 19 maart tot de vlucht van meer dan 20.000 moslems uit de oostelijke buitenwijken.
Op 20 maart werd Samir Geaga gekozen tot stafchef van de Libanese Strijdkrachten. Fouad Abou Nader, tot dan toe commandant, werd nu voorzitter van de ,,commandoraad'' van de Libanese strijdkrachten, een politieke instantie die de vier christelijke politieke partijen vertegenwoordigde (Falangistische partij, Nationaal-Liberale Partij, Tauzim en de Wachters van de Ceder).

De aan Geaga loyale militie rukte op van het nog onder Israelische controle staande Jezzine (op 24 april 1985 ontruimd), een van de sleutels tot de Bekaa-vallei. naar de dorpen juist ten oosten van Sidon: Abra. Hilalyeh. Gayya en het Libanese gedeelte van Mieh-Mieh. Deze dorpen hadden een aanzienlijke christelijke minderheid (15 à 25% van de bevolking) en liggen op de heuvels die uitkijken op het lager gelegen Sidon en het Palestijnse kamp Ain el-Helweh (Volkskrant 5-4-'85).

Deze beslissingen werden genomen tijdens een bijeenkomst van het noodcomité ten noorden van Beiroet, waaraan niet werd deelgenomen door Fouad Abou Nader. Volgens Pakradouni was het noodcomité veranderd in een ,,uitvoerend comité, dat als een ,,collegiaal bestuur'' de activiteiten van de militie moest leiden. Het uitvoerend comité bestond uit Samir Geaga, Elie Hobeika, Fadi Frem, Karim Pakradouni, Antoine Bridi, Charles Ghostine, Georges Adouan en de nieuwelingen Elie Assouad, Etienne Sakr en Faouzi Mahfouz. Fouad Abou Nader maakte van dit nieuwe comité geen deel uit.

Gemayel in Damascus. Strijd in Beiroet en *Sidon*

Op 23 maart 1985 voerde president Gemayel in Damascus vijf uur lang overleg met zijn Syrische ambtgenoot Assad Het laatste deel van het onderhoud werd ook bijgewoond door de Syrische vice-president Khaddam en de Syrische premier Abdel Raouf al-Kasm
Uit Syrische perscommentaren en officiele verklaringen kon, aldus de NZZ (26-3-'85), worden afgeleid dat president Assad de Libanese president steun tegen de rebellerende Libanese Strijdkrachten had toegezegd en dat Gemayel de Syrische president had beloofd niet te zullen afwijken van zijn tot dusver gevoerde politiek, welke op de akkoorden van Lausanne (van maart 1984, zie pag 23/3 e v '85) was gebaseerd

Inmiddels raakten de rebellerende Libanese Strijdkrachten, die op militair gebied de overhand hadden gekregen, op politiek gebied steeds meer geïsoleerd. Niet alleen weigerde Camille Chamoun. de leider van de conservatieve christelijke coalitie, het Libanese Front, ,,het voldongen feit'' van de nieuwe leiding van de Libanese Strijdkrachten te aanvaarden. ook het bestuur van de Falangistische partij veroordeelde de rebellie op 23 maart als een ,,gewapende staatsgreep. Het decentralisatieproject van Geaga was niets anders van een ,,plan voor een nieuwe (burger)oorlog''.
Maar in de nacht van 23 op 24 maart braken voor het eerst sinds juni 1984 weer zware gevechten uit tussen troepen aan weerszijden van de demarcatielijn die de christelijke en islamitische sectoren van Beiroet scheidt (de zg. groene lijn). Op 25 maart keerde de rust voorlopig terug, nadat overeenstemming over de instelling van een ,,militievrije zone'' langs de groene lijn was bereikt.
Op 26 maart laaide de strijd bij Sidon weer op tussen christelijke militieleden van Geaga en de 98ste brigade van het Libanese leger.
Op 29 maart begonnen de Libanese Strijdkrachten vanaf de heuvels bij de christelijke dorpen Mieh-Mieh en Maghdouche beschietingen van de Palestijnse kampen van Mieh-Mieh en Ain el-Helweh, omdat naar hun zeggen ca. 450 pro-Arafat strijders van de PLO op de kust van Zuid-Libanon waren geland en die Palestijnse strijders van de kampen opnieuw fortificaties zouden hebben gemaakt.
Om dat te verhinderen hebben de mannen van Geaga, de mannen van Antoine Lahad (het door Israël betaalde en opgeleide Zuidlibanese Leger SLA) en de Israëliërs besloten de Palestijnse kampen rond Sidon te proberen leeg te bombarderen, aldus Harm Botje (NRCI H'blad 2-4-'85). Dat gebeurde vanuit Jezzine, gelegen tegen de hellingen van de Barouk-bergrug, op zo'n 25 km schootsafstand van Sidon. Sinds de eerste granaten op het kamp Mieh-Mieh vielen, ruimden de soldaten van het Libanese leger, die in het kamp orde en rust moesten bewaren, ijlings het veld. Hun plaats werd ingenomen door gewapende Palestijnen zelf die vervolgen: veer hulp kregen van moslem-fundamentalisten, aldus Harm Botje.
Hoewel er zo'n 1.500 soldaten van het geregelde Libanese leger in Sidon gestationeerd waren, moesten militieleden van de Nasseristische Volksorganisatie (de grootste soennitische partij in Sidon, Mourabitoun), de Organisatie van Communistische Actie, moslem-fundamentalisten en Amal ingrijpen om te voorkomen dat de christelijke militie (geschat op 500 tot 700 leden) de Palestijnse kampen en moslembuurten van Sidon onder de voet zou lopen, zo meldde Jan Keulen in de Volkskrant (5-4-'85).

(Voortzetting volgende aflevering)

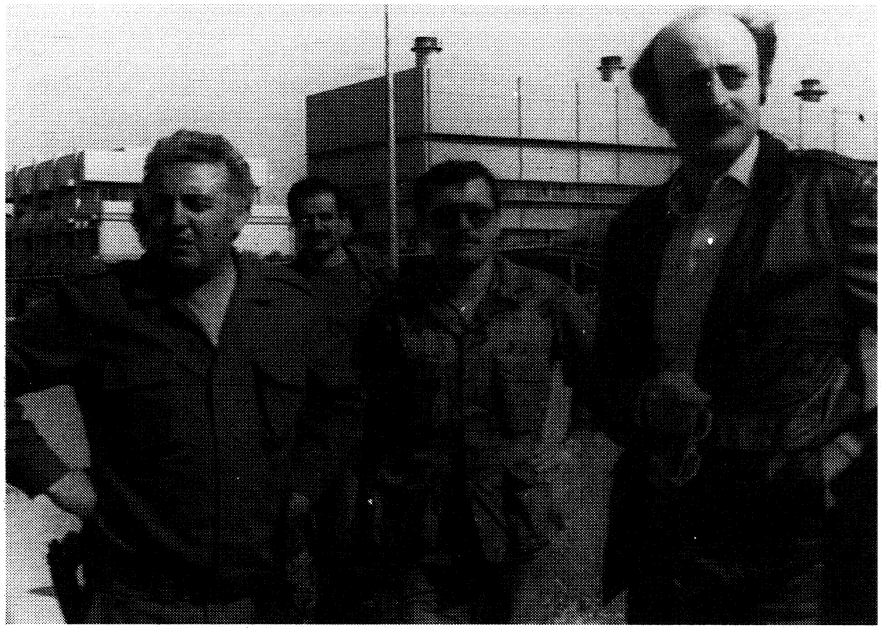

Druzen-leider Walid Joumblatt (r.) hield op 28 april 1985 in Jiyeh toezicht op de opmars van de Druzen-militie langs de kustweg Beiroet-Sidon. Links de opperbevelhebber van de Druzen-militie, kolonel Cherif Fayad.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SYRIE EN DE LIBANESE VERWARRING

Op 22 februari 1987 trokken Syrische troepen voor het eerst sinds eind augustus 1982 (pag.307/3-'83) het islamitische West-Beiroet (Libanon) binnen. Het ging in eerste instantie om ca. 4.500 militairen met o.a. 60 tanks. Zij hadden tot taak orde en veiligheid in West-Beiroet te herstellen.

Syrië rechtvaardigde zijn interventie met een akkoord van negen punten, dat op 20 februari in Damascus was ondertekend door vijf Libanese moslem-.. leiders: premier Rachid Karame, minister van onderwijs Selim Hoss, Amal-leider Nabih Berri. Druzen-leider Walid Joumblatt en parlementsvoorzitter Hussein Husseini. De vijf leiders gingen akkoord met het ontbinden en ontwapenen van alle milities in West-Beiroet en riepen Syrische militaire hulp in bij het bewaken van regeringsgebouwen, ambassades, de haven, het vliegveld en de doorgaande wegen.

De Syrische president Hafez Assad ,,willigde zaterdag (21 februari) dit verzoek in", aldus het Syrische persbureau *Sana*. en onmiddellijk daarop een Syrische opmars vanuit het oosten van Libanon door Druzisch gebied in het Chouf-gebergte naar de zuidelijke toegang tot West-Beiroet. Syrië heeft sinds 1976 een ,,vredesmacht" van ca. 25.000 man in Libanon gelegerd.

Reeds op 2 juli 1986 had Syrië 80 militaire waarnemers naar West-Beiroet gestuurd, die drie dagen later maren versterkt met 200 elitemilitairen van de Speciale Brigades van het Syrische leger.

De Libanese president Amin Gemayel werd 21 februari bij zijn terugkomst uit Parijs voor een voldongen feit gesteld. Hij noemde de Syrische interventie ,,onwettig en een mogelijke impuls voor het ineenstorten van het legitieme gezag in Libanon".

De Syrische interventiemacht, die op 23 februari tot ca. 7.000 man met 100 tanks was uitgegroeid, arriveerde na een week van felle gevechten tussen de sjïitische Amal-militie en de militie van de Druzische PSP met haar linkse bondgenoten.

Maarten Jan Hijmans schreef in de Volkskrant (24-2) o.m. het volgende

,,Voorde Syrische president Assad kan zondag 22 februari evenmin een feestdag zijn geweest. Het inzetten van het eigen leger was voor Damascus altijd een laatste redmiddel om ongewenste ontwikkelingen in het buurland in de hand te houden. Daadwerkelijke inmenging kwam als duw- en trekmiddelen. het toepassen van trucs en manieren om bondgenoten de kastanjes uit het vuur te laten halen, hadden gefaald

En dat is wat er in feite ook nu aan de hand is. Niet voor niets heeft de Syrische president maanden geaarzeld voordat hij zich dit weekeinde door West-Beiroets islamitische leiders tot de stap liet ,,overhalen". Het inzetten van eigen troepen is tenslotte niet minder dan een laatste troef. die voor zijn prestige zeker niet zonder risico is

Altijd sinds Assads eerste bemoeienissen met de Libanese politieke landkaart. ging hem om het behouden van een evenwicht. Bij het begin van de Libanese burgeroorlog, in 1973. leek het erop dat het de christenen zou lukken om Korte metten te maken met Arafats Palestijnen en de gezamenlijke linkse partijen. Assad koos toen partij voor links Maar nadat de kansen een jaar later waren gekeerd, en de linkse leider Kamal Joumblatt voor zijn geestesoog al een nieuw. geseculariseerd en van christelijke dominantie ontdaan Libanon zag oprijzen, wisselde de Syrische president van partner.

Dat jaar 1976 kwamen de Syrische troepen voor het eerst. om een halt toe te roepen aan de onstuitbare linkse opmars. De eerste belegering van een Palestijns kamp, Tell al Zaatar bij Beiroet. door christenen vond plaats onder toeziend oog van Syriërs. Kamal Joumblatt, die waarschuwingen van de Syriërs (en van Arafat) in de wind had geslagen en het linkse offensief wilde voortzetten, werd in dat jaar vermoord. Weinig Libanezen (en zeker niet Kamals zoon Walid) twijfelen aan de Syrische verantwoordelijkheid voor de moord.

Hun aanwezigheld in Libanon omvat sinds '76 zo'n 25 duizend man. Officieel zijn ze er op verzoek van de Libanese regering en met een mandaat van de Arabische Liga, als ..vredesmacht". In 1978, toen de christenen opnieuw een gooi deden naar de macht. reageerde de vredesmacht met genadeloze bombardementen van christelijk Oost-Beiroet.

En dat alles nog steeds op grond van de Syrische filosofie dat Libanon zijn ruzies dient op te lossen door niemand de overhand te laten krijgen. Uit de tijd van de burgeroorlog stamt een Syrisch voorstel om het traditionele christelijke overwicht te veranderen in een 50-50 vertegenwoordiging van christenen en moslims in liet parlement, onder gelijktijdige vermindering van de macht van de christelijke president Het kwam nimmer van de grond Vervolgens kwam de Israëlische invasie van 1982, waarbij Syrië's aanwezigheid in Libanon en welk evenwicht dan ook een flinke terugslag opliep. doos Israëls hulp ten gunste van de christelijke Falangisten. Het duurde tot begin 1984 voordat Syrië's bondgenoten, de sjiitische Amal en de Druzische PSP ook met deze situatie afrekenden. Toen nog broederlijk eensgezind heroverden zij West-Beiroet op d' Libanese regeringstroepen, die trouw waren aan de christelijke president Dat luidde ook het vertrek in van dc marmiers uit de VS. die de fictie van een ..sterke en legitieme" Libanese regering overeind hadden helpen houden. Syrië was hersteld in zijn rol van scheidsrechter en vanaf dat moment begon een lange serie pogingen van Damascus om door middel van politieke druk een nieuw Libanees evenwicht te scheppen.

Een van de belangrijkste was het ,,akkoord van di milities". nadat ,,Libanese verzoeningsconferenties" in 1983-84 waren mislukt. Nadat het Syrië was gelukt Elias Hobeika aan het hoofd te krijgen van de Falangistische (christelijke) militie. werd dit militie-akkoord op 27 december 1985 gesloten tussen de Falange de druzen en Amal. De ..vechtende basis" van de belangrijkste Libanese groeperingen werd het daarbij eens over iets waarover de politici nooit een akkoord hadden kunnen bereiken: het oude Syrische plan van een 50-50 deling van de macht.

Maar Hobeika werd door zijn christelijke achterban in bloedige gevechten afgezet. Het was het einde van het akkoord. Syrische pogingen om dan toch in ieder geval Wert-Beiroet te pacificeren door middel van ,,veiligheidsakkoord", leverde in *'86* evenmin wat op.

Integendeel. Gaandeweg groeide de weerstand van de PSP en andere linkse milities tegen de sjiitische beweging Amal. Een van de redenen was Amals onmacht de orde te handhaven tegenover de groeiende aanhang van de veel radicalere sjïitische Hezbollahi. Een andere dat het gedrag van Amal, dat tenslotte de militie is

Een Syrische patrouille op 22 februari in de wijk Tarek Jededa van West-Beiroet.

Weekblad 56ste jaargang No. **2884,** pag. 42215-42230

van Libanons grootste bevolkingsgroep, de vrees deed groeien dat na christelijke overheersing een sjïitische dreigde.
En tenslotte door de manier waarop Amal zich ontpopte als Syriës trouwste bondgenoot, die niet terugtrok voor het vuile werk in de kampoorlog tegen de PLO. de oude bondgenoot van Libanees links. (Een kampoorlog overigens die maar niet gewonnen kon worden, met alle nare implicaties van dien voor Assads prestige. Het moet zeker mede een aanleiding voor hem zijn geweest om ,,iets" te ondernemen.)
Het voornemen van Amal om kantoren te openen in enkele nieuwe wijken startte uiteindelijk het linkse offensief. dat voor Syrië aanleiding werd om in te grijpen Maar wat Damascus te denken moet geven, is dat dit offensief herinneringen opriep aan de linkse-Palestijnse coalitie van destijds. Herinneringen trouwens waarop PSP-leider Joumblatt enkele dagen geleden onomwonden zinspeelde."

In *NRC/H'blad* (23-2) merkte Michael Stein nog het volgende op:

.,De grote verliezer is de PSP van Walid Joumblátt: haar aanvoerwegen door de Chouf en naar de kust worden door de Syrisch-Libanese ,Overredingsmacht' bezet, waardoor zij een groot deel van haar militaire manoeuvreerruimte verliest.
Een tweede verliezer is de PLO van Arafat. die nu rechtstreeks door de Syriers in toom zal worden gehouden.
Een derde verliezer zal mogelijk Hezbollah zijn, de door Iran op afstand bestuurde sjiitische partij die de afgelopen weken met bulldozers aarden wallen rond haar kantoren heeft opgeworpen - zogenaamd tegen een Amerikaanse aanval, in werkelijkheid omdat zij de Syrische wraak moet duchten wegens haar pro-PLO-gezindheid tijdens de recente gevechten in Zuid-Libanon.
Syrie moet nu noodgedwongen zelf orde scheppen in een land waar vele van zijn ,natuurlijke' bondgenoten niets van de Syrische orde moeten hebben. Als Syrië over de schreef gaat, wordt het in financieel opzicht gestraft door zijn Arabische geldschieters aan de Golf en in militair-politiek opzicht door zijn beschermheer, de Sowjet-Unie. Zijn bondgenoot Libië heeft zich reeds zeer afkeurend afgewend. En zijn andere bondgenoot Iran zal het zeker niet accepteren als Hezbollah wordt aangepakt – iets wat onherroepelijk zal gebeuren, als de Syriërs inderdaad orde willen scheppen..."

ONTWIKKELINGEN SINDS MAART 1985

Hieronder volgt – in aansluiting op het overzicht van pag. 13913 e.v. – het tweede gedeelte van een overzicht over gebeurtenissen in Libanon sinds begin 1985.

Gevechten in Beiroet en *Sidon*. Aftreden regering-Karame ongedaan gemaakt (april 1985)

Nadat de gevechten bij Sidon (zie pag. 14413) op 31 maart 1985 opnieuw waren opgelaaid, deed de Syrische president Assad op 1 april in een door generaal Mohammed Kholi overgebrachte boodschap een beroep op zijn Libanese ambtgenoot Amin Gemayel meer troepen van het Libanese leger naar dit gebied te sturen. Dezelfde dag bracht generaal Michel Aoun, de opperbevelhebber van het Libanese leger, voor het eerst een bezóek aan Damascus.

Op 2 april, toen de strijd bij Sidon reeds meer dan 70 doden en 150 gewonden had gevergd, besloot de Libanese legerleiding versterkingen ,te sturen. Maar de 400 soldaten en 28 pantservoertuigen, die toen in de richting van Sidon optrokken, kwamen niet verder dan het vliegveld van Beiroet, officieel omdat ze ,,hetnoodzakelijke materieel misten". Volgens sommige bronnen, aldus de Volkskrant (5-4-'85), hadden christelijke militieleden, die de haven van Beiroet – het vertrekpunt van de kolonne – controleerden, de zware machinegeweren van de pantservoertuigen afgehaald.
Op 3 april deelde het VN-bureau voor Palestijnse vluchtelingen (UNRWA) mee dat 22.000 bewoners van de Palestijnse kampen Ain el–Helweh en Mieh-Mieh wegens de gevechten hadden moeten vluchten.
Terwijl de gevechten bij Sidon – meest artillerieduels – voortduurden, begon in de nacht van 7 op 8 april ook langs de ,,groene lijn" in Beiroet een reeks schietpartijen tussen christelijke en islamitische militieleden, zodat op 8 april drie van de vijf passages tijdelijk moesten worden gesloten.
Op 9 april vond op verzoek van president Gemayel in Bkerké, vlak ten noorden van Beiroet, een christelijk congres plaats van 46 bisschoppen en christelijke politici, o.w. oud-president Camille Chamoun, onder voorzitterschap van patriarch Khoreiche. Het congres riep op tot beëindiging van de gevechten in Sidon, bekritiseerde ,,de verdelingsplannen" van Israël, bevestigde de eenheid van Libanon en zijn Arabische identiteit en ondersteunde het Libanese bondgenootschap met Syrië. Maar de rebellerende christelijke militieleiders ontbraken. Volgens Fouad Abou Nader waren de deelnemers aan het congres ,,nietrepresentatief voor wat er leeft aan de christelijke basis". De eveneens afwezige oud-president Soleiman Frangié zei dat hij ,,er niets van verwachtte". Soennitische politici zoals premier Karame en minister Hoss alsook de sjiïtische leider Nabih Berri uitten zich positief over de resultaten van de conferentie.

Op 10 april verklaarde premier Karame na afloop van een zitting van de ministerraad in het presidentiële paleis van Baabda: ,,Dit is de laatste vergadering waaraan ik meedoe, zolang de eerdere besluiten van het kabinet over het zenden van troepen naar Sidon niet worden uitgevoerd." Karame kreeg onmiddellijk steun van de soennitische minister van onderwijs, Selim Hoss. De premier nam zijn besluit, nadat een bestand in Sidon (van 9 april) niet bleek te worden nageleefd.

Onduidelijk was de positie van de christelijke militie in dit gebied. Volgens Le Monde (12-4-'85) zou Samir Geaga, de nieuwe stafchef van de Libanese Strijdkrachten. een bezoek aan Magedalyoun, het hoofdkwartier van de Libanese Strijdkrachten in het zuiden, hebben gebracht om Nazu Nazarian. hun commandant. te overreden zijn manschappen terug te trekken. Deze was een supporter van de rebellie tegen president Gemavel (The Times 3-4-'83). Jan Keulen maakte in de Volkskrant (11-4-'85) melding van berichten over een bezoek. op 7 april, van Samir Geaga aan Israël. waar hij gesprekken zou hebben gevoerd met de Israëlische ministers Rabin (defensie) en Shamir (buitenlandse zaken!. Nazarian had in The Times bevestigd dat zijn manschappen nauw samenwerkten met het Zuidlibanese Leger (SLA),dat door Israël werd gefinancierd. opgeleid. gewapend en gedirigeerd.
Le Monde vroeg zich af wat de manoeuvreerruimte van de Libanese Strijdkrachten in het zuiden t.o.v. Israël was. dat er door Beiroet van werd beschuldigd onderhands de gevechten in Sidon aan te wakkeren t.b.v. zijn plan tot confessionele hergroepering van de bevolking van Zuid-Libanon.

Op 10 april werd ook in Beiroet weer gevochten langs de groene lijn. Op 13 april, aangeduid als de 10de verjaardag van het uitbreken van de burgeroorlog in Libanon, werden zowel vanuit Sidon als Beiroet zware gevechten gemeld. In westelijk Beiroet werd slag geleverd tussen de sjïitische Amal en Druzen van de PSP.
Op 15 april tenslotte arriveerden 30 pantservoertuigen van het Libanese leger met 150 militairen in Sidon, maar dit leidde vooralsnog niet tot een beeindiging van de strijd, die volgens veiligheidsfunctionarissen van 18 maart tot 16 april aan 91 mensen het leven had gekost en 450 gewonden had gevergd. (In officiële berichten was sprake van 81 doden en 375 gewonden).
Op 16 april 's middags begon in West-Beiroet een 16 uur durende strijd tussen de soennitische Mourabitoun en de sjïitische Amal. Terwijl de Mourabitoun steun ontving van een aantal (pro-Arafat-gezinde) Palestijnen, werd de Amal vanaf 17 april 's morgens vroeg geholpen door de Druzische PSP-militie. Volgens de officiële cijfers vielen er 35 doden en 167 gewonden.
De gevechten werden de ernstigste genoemd sinds maart 1984, toen de nasseristische Mourabitoun werd verslagen door de PSP-militie van Walid Joumblatt met steun van de Amal (zie pag. 25/2 e.v.-'85). De strijd begon volgens officiële mededelingen toen leden van de Mourabitoun een kantoor trachtten te openen in een soennitische wijk en dit kantoor prompt werd bestormd door leden van de Amal.
Kort daarvoor waren Amal-leider Nabih Berri en PSP-collega Walid Joumblatt uit Damascus teruggekeerd. waar zij met de Syrische vice-president Khaddam hadden gesproken. Bij hun terugkeer kondigde Berri de vorming van een ,,gemeenschappelijkmi-

litair commando'' van Amal, PSP en een aantal andere pro-Syrische organisaties om ,,een einde te maken aan de wanorde en chaos in West-Beiroet". Enkele uren vóór het uitbreken van de strijd beide Berri met de soennitische minister Selim Hoss om hem te vertelleri dat de milities een ,,politiemacht" zouden samenstellen om West-Beiroet beter te controleren (*Volkskrant* 23-4-'85). Hoss protesteerde. omdat z.i. op deze wijze de rol van de officiële politie en van de in West-Beiroet gestationeerde Zesdci Brigade van het Libanese leger (overwegend sjiïtisch) onaanvaardbaar uitgehold zou worden.

Het resultaat van de strijd was dat het hoofdkwartier van de Mourabitoun aan de Corniche Mazraa werd ingenomen en verwoest. dat hun radiostation ,,De stem van Arabisch Libanon" hei zwijgen werd opgelegd en dat de Amal en zijn bondgenoten de controle van de soennitische volkswijken van West-Beiroet overnamen. Niet alleen in deze wijken. maar ook in de aangrenzende Palestijnse kampen Sabra en Chatila werden huiszoekingen en arrestaties uitgevoerd. (Eerder op 16 april hadden zich al schermutselingen voorgedaan tussen de Amal en Arafat-aanhangers in het Palestijnse kamp Bourj el-Barajneh in Zuid-Beiroet.

Volgens Jan Keulen had de strijd een duidelijk sectarisch karakter gekregen: ,,Soennitische winkels werden geplunderd, sommige moskeeën vernield en er vonden mishandelingen en zelfs moorden plaats, waar Libanese en Palestijnse soennieten het slachtoffer van werden."

Op 17 april diende premier Karame zijn ontslag in, omdat de regering van nationale eenheid was ,,geëxplodeerd''. Hij bekritiseerde de ,,egoïstische politici'' voor ,,een van de zwartste en luguberste nachten die West-Beiroet ooit gekend heeft.'' Minister Selim Hoss, die vrijwel tegelijk aftrad, sprak van een ,,nationale catastrofe".

Op 19 april keerde de demisionaire premier Karame van een bezoek van 24 uur uit Damascus terug, waar hij drie uur lang met de Syrische vice-president Khaddam sprak over de Libanese regeringscrisis. Khaddam ontving ook delegaties van de Amal en de PSP.

Op 23 en 24 april volgde in Damascus een conferentie van twaalf leiders van de drie belangrijkste islamitische gemeenschappen in Libanon – soennieten, sjïieten en Druzen – onder leiding van de Syrische vice-president Khaddam.

Er bleken vier bijeenkomsten en een directe interventie van de Syrische president Assad nodig om een compromis te bereiken, dat slechts zeer gedeeltelijk voldoening schonk aan de soennieten, aldus *Le* Monde (26-4-'85).

Strijders van de Druzen-militie verbrandden op 28 april 1985 in Jiyeh een Falangistische vlag.

Deze moesten zich tevreden stellen met de volgende veiligheidsregeling voor West-Beiroet: De Zesde Brigade van het Libanese leger en de binnenlandse veiligheidstroepen (gendarmerie) kregen hun prerogatieven in het westelijke stadsdeel terug. Een veiligheidscomité, bestaande uit vertegenwoordigers van de milities en het Libanese leger, werd ingesteld om toe te zien op de terugtrekking van de Amal en PSP-milities uit West-Beiroet. Dit comité stond onder leiding van de commandant van de Zesde Brigade, die volgens de soennieten ,,tesjïitisch" was en aan de bevelen van Amal-leider Berri gehoorzaamde. Bovendien bleef de gezamenlijke Amal-PSP-strijdmacht als ,,force d'appoint" (hulpleger) achter de hand.

Daarop kwamen premier Karame en minister Hoss terug op hun besluit om af te treden. Khaddam voegde daar op 24 april aan toe dat de Libanese regering de komende dagen weer voltallig zou vergaderen, wat impliceerde dat ook Berri en Joumblatt hun boycot zouden opheffen.

Kranten in Beiroet meldden op 25 april dat president Assad de Libanese moslemleiders in Damascus had gewezen op de situatie in Zuid-Libanon, ,,Israëls Vietnam". Hij zou hebben gezegd: .,Geen moeite moet worden gespaard bij de steun aan het nationalistische verzet tot de Israëlische vijand van het hele Libanese grondgebied is verdreven."

Sidon en *Jezzine* (eind april 1985).

Offensief PSP-militie

Op 22 april kondigde de stafchef van de Libanese Strijdkrachten, Samir Geaga, eenzijdig een staakt-het-vuren in Sidon af (ingaande 16.00 uur) alsmede een terugtrekking van zijn militieleden (ca. 350 man). Geaga zei dat hij .,het Libanese leger en verschillende staatsinstellingen de kans (wilde geven) om hun taak te verrichten". Op 23 april werden de militieleden naar de haven van Jiyeh overgebracht voor transport naar Beiroet. Op 24 april begonnen de Israëlische troepen hun terugtrekking uit de Oostlibanese Bekaa-vallei. Die dag ontruimden zij hun hoofdkwartier in Jezzine, de belangrijkste christelijke agglomeratie in het zuiden van Libanon, alsmede de berg Barouk. Inmiddels waren de niet uit Beiroet afkomstige christelijke militieleden achtergebleven in de christelijke dorpen bij Sidon, die na een betrekkelijk rustig etmaal op 24 april het doelwit werden van beschietingen.

(De strijd in dit gebied had in de periode van 18 maart tot 23 april volgens officiële gegevens 111 doden en 450 gewonden gevergd.) Na het vertrek van de Israëlische troepen, die in totaal een gebied van 750 km² met ca. 60.000 inwoners hadden ontruimd, en de christelijke militie van Samir Geaga kregen de christelijke bewoners de rekening gepresenteerd.

De posities in de door Israël ontruimde Bekaa-vallei werden grotendeels overgenomen door de Eerste Brigade van het Libanese leger, bijgenaamd de Syrische brigade (1.100 man). Maar in de plaats Rachaya verschenen Druzi-

sche militieleden van de Progressieve Socialistische Pasrtij (PSP) op straat evenals op de toppen van de Baroukberg, waar de Israëlische troepen hun radarpost vóór hun vertrek hadden verwoest. Er was toen sprake van dat het Libanese leger binnen 24 uur naar Jezzine zou optrekken waar zich ca. 200 manschappen van het SLA bevonden, het Zuidlibanese leger van Antoine Lahd.
Op 25 april voerden Arafat-getrouwe Palestijnse strijders uit het kamp Ain el-Helweh een aanval uit op het christelijke dorp Darb es-Sim bij Sidon. Het werd geplunderd en in brand gestoken. nadat de ca. 1.500 inwoners waren verdreven. Op 26 april bestormden Palestijnse strijders en leden van moslem-milities nog een zevental verlaten christelijke dorpen in de buurt van Sidon, waaronder Abra en Mieh-Mieh. waar zij plunderend en brandstichtend doorheen trokken. Enkele tienduizenden christelijke burgers uit dit gebied – zeker 75.000 mensen volgens een voormalig parlementslid – vluchtten naar het 25 km oostelijker gelegen Jezzine.
Een achtste christelijk dorp, Maghdouche (8.000 inwoners) werd onder bescherming van de sjiïtische Amal-militie geplaatst. nadat de bewoners hun wapens hadden ingeleverd. Maghdouche beheerste de toegang tot een keten van gemengd sjiïtisch-christelijke dorpen.
In de nacht van 27 op 28 april begon de voornamelijk uit Druzen bestaande PSP-militie. ca. 300 man met 18 Russische T-54 tanks. een offensief om de Geaga-militie te verjagen uit de Iqlim el Kharroub, het gebied juist ten noorden van Sidon (zie pag. 804-'85). De PSP-militie veroverde Jiyeh en bereikte op 28 april om 11 uur de brug over de Awali-rivier, de noordelijke toegang tot Sidon. Daarmee was de verbinding gelegd met het ,,Volksbevrijdingsleger" van Sidon, bestaande uit nasseristen, moslem-fundamentalisten, communisten en Palestijnen. Dit ,,leger" had vanaf 27 april 's avonds zijn .,offensief" in oostelijke richting voortgezet en het bereikte op 28 april het dorp Kfar Falous, dat door eenheden van het SLA werd verdedigd. Tegelijk nam de Amal-militie, zonder een schot te lossen, de controle over een aantal christelijke dorpen ten zuidoosten van Sidon in handen; de wapens van de christelijke bevolking werden in beslaggenomen. Volgens voorlopige cijfers kwamen bij de strijd van 27 april 22 mensen om het leven en vielen bij de gevechten op 28 april zeker 42 doden.

In een communiqué dat werd uitgegeven door de nasseristen. communisten en het Sidonese parlementslid Nazih Bizri werd gesteld: ,.We verdedigden onze waardigheid na de agressie van de christelijke militie en de agenten van Israël die op 18 maart begon We zijn trots maar betreuren tegelijkertijd dat deze gevechten nodig waren. Onze strijd is niet gericht tegen de christenen maar tegen de plannen van Israël.

Terwijl de uittocht van christenen uit de omgeving van Sidon naar Jezzine voortduurde, trokken ook duizenden vluchtelingen naar dat deel van Zuid-Libanon dat nog onder controle van het Israëlische leger stond.
De Israëlische minister van defensie Rabin verklaarde op 29 april dat Israël alleen humanitaire hulp aan de vluchtelingen zou verschaffen, maar dat het niet met zijn leger in de gevechten in het ontruimde gebied zou interveniëren. Diezelfde dag trok het Israëlische leger zich uit de Zuidlibanese havenstad Tyrus en omgeving terug. Na de aftocht trokken leden van de Amal-militie en een klein detachement van het Libanese leger Tyrus binnen.

Vredesplan Berri-Joumblatt. Nieuwe gevechten in Beiroet. *Hobeika* leider Libanese Strijdkrachten. Situatie tot 20 mei 1985

Nadat christelijke en islamitische milities in Beiroet elkaar op 27 april elf uur lang met zware artillerie hadden bestookt, kreeg de ,,groene lijn" tussen het oostelijke en westelijke stadsdeel opnieuw het karakter van een frontlinie.
Kort na het uitbreken van nieuwe gevechten langs de groene lijn in de nacht van 29 op 30 april begonnen eenheden van het Volksbevrijdingsleger (een bundeling van linkse milities o.l.v. de PSP) en de Amal-militie een aanval op Kfar Falous (ca. 10 km ten westen van Jezzine) dat door SLA-troepen werd verdedigd. Na een onbesliste strijd van elf uur kondigde het Volksbevrijdingsleger op 30 april 's avonds een staakt-het-vuren af.
Eveneens op 30 april legden Amal-leider Nabih Berri en PSP-leider Walid Joumblatt een ,,vredesplan" voor aan de opperbevelhebber van het Libanese leger, generaal Michel Aoun.
Volgens dit plan moest de Eerste Brigade van het Libanese leger de controle over Jezzine en omgeving overnemen, mits het SLA zich terugtrok. Voorts zou de 12de Brigade belast worden met de controle op de kustweg Beiroet-Sidon en het gebied van Iqlim el Kharroub. Verder behelsde het plan de terugkeer van alle christenen en moslems naar de huizen en bezittingen vanwaar zij waren gevlucht ,,met solide garanties dat hun veiligheid niet wordt bedreigd". Tot slot was sprake van een echt bestand in Beiroet, waar een veiligheidscomité van vier partijen* toezicht moest houden op de ontmanteling van de fortificaties van de diverse milities.
Terwijl generaal Aoun aan Berri meedeelde dat het leger het voorgestelde plan ,,zonderreserves" aanvaardde, vroeg de Falangistische partij tijd om de voorstellen te overwegen. Overigens dreigde de stafchef van de (Falangistische) Libanese Strijdkrechten, Geaga, dezelfde dag dat ,,wat met geweld van ons is afgenomen '"'k weer door geweld zal worden teruggenomen". Doelend op Joumblatt en Berri stelde hij: ,,Zij zullen duur betalen voor elke druppel christelijk bloed die in de gebieden van Kharroub en Sidon is vergoten."
Inmiddels had het Rode Kruis uit het gebied van Kharroub in de drie voorgaande dagen, aldus The Times (2-5-'85), 65 lijken opgehaald, voor het merendeel van christenen.
Op 30 april verklaarde Joumblatt dat zijn mannen Jezzine niet zouden aanvallen. Bovendien escorteerde de Druzische militie die dag een konvooi van ongeveer 50 auto's met ca. 130 christenen uit Jezzine via het Chouf-gebergte naar Beiroet.
Andere christenen die naar Jezzine waren gevlucht trokken vandaar in steeds groter getale naar dorpen in de z.g. Israëlische veiligheidszone. Volgens berichten van 2 mei verbleven daar toen 18.000 van deze vluchtelingen. Schattingen van het aantal in Jezzine achtergebleven vluchtelingen varieerden van 20.000 tot 60.000.
Op 3 mei werden ca. 800 vluchtelingen vanuit Zuid-Libanon met bussen naar de Israëlische havenstad Haifa overgebracht, vanwaar zij met gecharterde boten naar Jounieh, de ,,christelijke" haven ten noorden van Beiroet. vertrokken.
Over de vluchtelingen, oorlogsslachtoffers en moorden in het gebied ten oosten van Sidon en de Iqlim el Kharroub schreef Jan Keulen in de *Volkskrant* (9-5-'85) o.m. het volgende:

.... Volgens het rooms-katholieke informatiecentrum in Oost-Beiroet ontvluchtten in totaal 71.430 personen 82 dorpen in de Iqlim el-Kharoub en het gebied ten oosten van Sidon gedurende de maanden maart en april. Het informatiecentrum maakt verder gewag van 205 burgerslachtoffers ten gevolge van de gevechten en 424 gewonden ttijdens deze twee maanden. Interessant is dat het informatiecentrum melding maakt van 18.240 christelijke inwoners van de Iqlim, die op enkele honderden na allemaal gevlucht zijn en een kleine 40.000 islamitische inwoners die ter plekke bleven of inmiddels teruggekeerd zijn haar hun dorpen. Wat betreft de resterende vluchtelingen, een goeie vijftigduizend: een meerderheid daarvan was Palestijns of moslem-Libanees en velen zijn sinds het einde van de gevechten terugge-

* Amal. PSP-militie. Libanese Strijdkrachten en Libanese leger.

keerd naar de kampen en dorpen ten oosten van Sidon. De christenen uit hetzelfde gebied – naar schatting zo'n tienduizend – zijn inderdaad gevlucht en bil-akkeren inet de kleine 20 000 lotgenoten uit de Iqlim, in Jezzine, de zuidelijke grensstrook svan of Oost-Beiroet. De meerderheid van deze christerien werd echter niet verjaagd door de moslem-milities maar door de Libanese Strijdkrachten van Samir Geaga

Om deze onsympathieke maar nuttige oorlogsalgebra even voort te zetten. van de 214 doden vielen minstens 110 in Sidon en de aangrenzende kampen als gevolg van de falangistische beschietingen De rest overleed als gevolg van de oorlogshandelingen ten oosten van Sidon en de Iqlim. Westeuropese diplomatieke bronnen in Beiroet houden het erop dat zo'n zestig christenen inderdaad lafhartig zijn vermoord na afloop van de eigenlijke gevechten Deze slachtpartijen werden. volgens deze bronnen, met name uitgevoerd door de druzenmilitie van Walid Joumblatt. (...)

Tussen juni 1982 en februari 198.5 vond in de Palestijnse kampen ten oosten van Sidon een „sluipende" massamoord plaats: volgens gegevens van de UNRWA (VN-agentschap voor hulp aan Palestijnse vluchtelingen) werden 175 Palestijnse burgers vermoord. Deze moorden en de – niet meegetelde – ontvoeringen werden uitgevoerd door christenen uit dezelfde dorpjes die nu overgenomen zijn door de Palestijnse en moslem-milities. Bij wijze van voorbeeld. op 10 april 1985 werden zes Palestijnen gefolterd door een groep falangisten in Darb es-Sim. De Palestijnen werden vastgebonden en er werd net zolang op hun hoofden geschoten tot er – letterlijk – niets meer van over was.. "

Inmiddels namen de gevechten langs de groene lijn in Beiroet in hevigheid toe. Rij de tien uur durende strijd op 5 mei werd voor het eerst in lange tijd ook het vliegveld van Beiroet bestookt. De laatste doorgang in de groene lijn, de Museum-passage, werd gesloten. Voorts werd de christelijke enclave Souk el-Gharb (5 mijl ten oosten van Beiroet) door artillerie. waarschijnlijk van Druzen-militie, bestookt.

Op 6 mei, toen de gevechten in Beiroet voor de negende achtereenvolgende dag voortduurden (met in totaal 40 doden en 254 gewonden), riep president Gemayel de Hoge Militaire Raad bijeen – zes officieren van zes religieuze gemeenschappen (een maroniet, een Grieks-orthodoxe en een Grieks-katholiek alsmede een soenniet, een sjiiet en een Druus) – om te spreken over de afbakening van een neutrale zone aan weerskanten van de groene lijn. Dezelfde dag vloog de maronitische patriarch Khoreiche naar Rome voor beraad met paus Johannes Paulus II over een vredesinitiatief.

Niettemin bereikten de artilleriebeschietingen over en weer in de nacht van 6 op 7 mei een ongekende intensiteit. Volgens de Falangistische radio kwamen 2.500 projectielen op Oost-Beiroet terecht, terwijl de politie melding maakte van 600 inslaande raketten en granaten in de islamitische wijken. Er vielen minstens 28 doden.

Op 7 mei werd de Hoge Militaire Raad het eens over een onmiddellijk staakt-het-vuren in Beiroet. terwijl de Syrische president Assad in een telefoongesprek met zijn Libanese ambtgenoot Genlal-el Syrië's steun toezegde bij diens pogingen een ..alles omvattende oplossing te vinden die de steun heeft van de Libanese leiders". Ook dit bestand werkte niet, maar de strijd nam wel in hevigheid af.

Op 9 mei 's avonds koos het uitvoerend comité van de Libanese Strijdkrachten de 27-jarige Elie Hobeika eenstemmig voor een periode van ruim vier maanden tot voorzitter van dit comité en daarmee tot nieuwe Leider van de Falangistische militie. Als voorzitter, een tot dan toe niet bestaande functie, kwam Hobeika boven Samir Geaga te staan. die echter stafchef bleef en daarmee de tweede man in het uitvoerend comité werd. In een verklaring na zijn verkiezing zei Hobeika: „Wij proclameren heden dat de Libanese optie een Arabische is; wij zeggen dit uit volle overtuiging en niet uit angst. Syrië neemt in deze optie een overheersende rol in dankzij de geografische en historische banden en de lotsverbondenheid..."

Hobeika wees erop dat „sommigen onder ons" in het verleden voor een koers hadden gekozen ten gunste van ..regionale partijen die vijandig jegens de Arabische omgeving staan" (waarmee hij kennelijk op Israël doelde). Dat was noodzakelijk om zich te verdedigen tegen gevaren die het lot van de christenen bedreigden. Evenwel „inde huidige regionale en internationale conjunctuur en in het belang van de Libanese aanhorigheid. nienen wij dat men in overeenstemming met de Arabische omgeving moet handelen en wel door integratie" in de Arabische wereld. Hobeika nodigde ..alle Libanezen. alle Arabieren. in de eerste plaats Syrië uit ..te handelen om Libanon te redden Ook deed hij een oproep tot het vinden van „een formule voor een verstandhouding tussen christenen en moslems Hobeika bepleitte ook een verzoening \-an de christenen onderling, waarbij hij er bij oud-president Soleiman Frangié op aandrong een streep te zetten onder de ..tragedie var: het noorden", d.w z. de moord op diens zoon Tony in juni 1978 (zie ook pag 142/3) Tot slot wees Hobeika op di noodzaak van ..de autonomie van de christelijke beslissing", d w z de basis van de beweging van 12 maart (idem)

Volgens *AP* (10-5- 851 had de Syrische president Assad erop aangedrongen Geaga op de een of andere manier uit te schakelen en de bemoeienissen fot een verzoening tussen christenen en moslems te hervatten

In de Libanese krant Al *Shark*. die nauw met Syrië gelieerd zou zijn. werd de toespraak van Hobeika positief beoordeeld. Maar dit blad herinnerde ook aan de rol die Hobeika, als chef van de inlichtingendienst van de Libanese Strijdkrachten (sinds 1980), had gespeeld bij de moordpartij in de Palestijnse kampen Sabra en Chatila in september 1982. (Volgens het Israëlische rapport van de onderzoekscommissie-Kahan waren de moorden gepleegd door een Falangistische eenheid o.l.v. Hobeika, hoewel deze persoonlijk buiten de kampen was gebleven. zie pag. 37913-'83). Het Libanese blad Al ***Safir*** (links-islamitisch) schreef dat Hobeika eerst zijn goede bedoelingen moest bewijzen door het verbindingsbureauvan de Libanese Strijdkrachten in Jeruzalem te sluiten evenals het

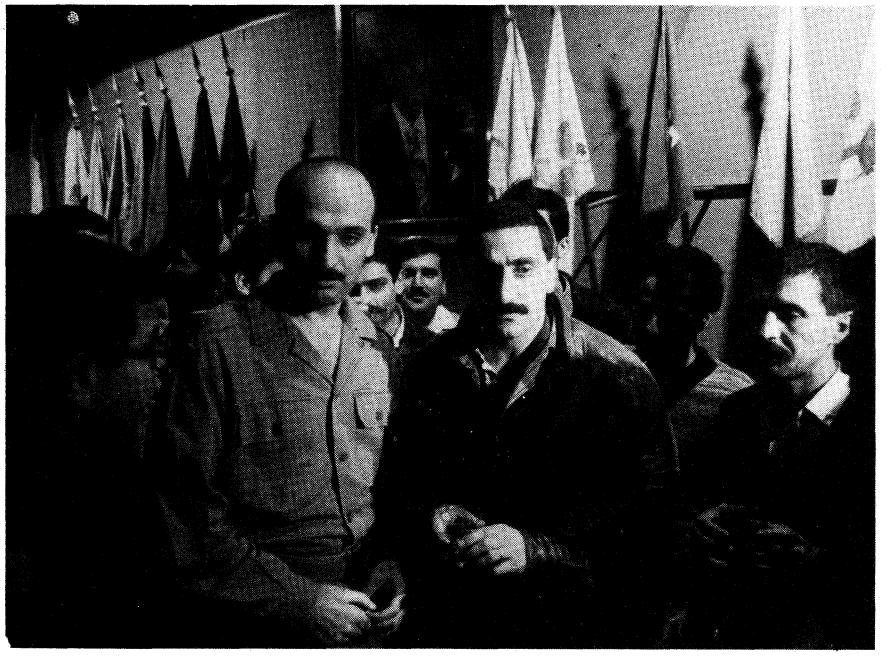

Onder het portret van Pierre Gemayel, de overleden leider van de Falangistische partij, staan naast elkaar (in het midden) de leider van de (christelijke)Libanese Strijdkrachten Elie Hobeika (r.)en de stafchef Samir Geagea (l.).

Israëlische verbindingskantoor in Tabarja.

Hobeika gold als een onverzoenlijke maroniet die een opleiding in Israël had gekregen. Anderzijds zou hij geheime contacten met Damascus hebben onderhouden, waar hij twee maal in 1984 en 1985 (vóór 12 maart) op bezoek zou zijn geweest (Le Monde 11-5-'85).

De PSP-leider Walid Joumblatt wees op 12 mei tijdens een persconferentie in zijn geboorteplaats Moukhtara elke dialoog met de leiders van de christelijke militie, ,,diebende misdadigers", af. De oproep van Hobeika, ,,een beroepsmisdadiger", was een pakket ,,leugens, waarschijnlijk bedoeld om tijd te winnen, om dat hij nieuwe wapens heeft ontvangen", aldus Joumblatt. Deze verklaarde zich wel bereid te onderhandelen met Amin Gemayel, maar dat was naar zijn zeggen wellicht ,,het aanbod van de laatste kans".
Op 13 mei verwierp ook de sjiitische Amal-leider Nabih Berri elk vergelijk met de Libanese Strijdkrachten, voor al omdat zij onaanvaardbare gesprekspartners naar voren schoven. Hij verlangde een ,,verstoting"van de christelijke milities door president Gemayel, hoewel hij diens aftreden, een ,,wisseling in de staatsleiding", dringend noodzakelijk achtte. Dit aftreden werd ook geëist door oud-president Soleiman Frangié.

Dezelfde dag voerde Joumblatt overleg met de Syrische vice-president Khaddam in Damascus, waar ook een afgezant van president Gemayel, Michel Samaha, verbleef.
Inmiddels waren de gevechten in Beiroet vanaf 12 mei weer heviger geworden. Op 13 mei meldde de politie dat het aantal slachtoffers sinds 28 april was opgelopen tot 90 doden en 476 gewonden. Diezelfde dag kwam een raket op het paleis van justitie in Oost-Beiroet terecht met als gevolg dat alle dossiers in vlammen opgingen.
In die situatie gingen nog meer Libanese persoonlijkheden naar Damascus voor beraad met de Syrische leiding, zoals Amal-leider Berri, Hussein Quwatli (een nauwe medewerker van de soennitische moefti) en de Grieks-katholieke patriarch Maximus V Hakim.

Onder Libanese politici werd de roep om een terugkeer van het Syrische leger naar Beiroet steeds luider. Voorstander van een hernieuwde aanwezigheid van de Syrische militairen, die Beiroet in 1982 onder Israëlische druk verlieten na eenverblijf van zes jaar als Arabische Vredesmacht, waren naar verluidt de meeste islamitische en linkse partijen. Ook somtnige christelijke leiders, zoals ex-president Frangié en vice-parlementsvoorzitter Abou Fadel, spraken zich daarvoor uit, terwijl ex-president Camille Chamoun op 17 mei liet weten dat ,,de Syriërs, als ze willen, een einde kunnen maken aan de gevechten", die toen in drie weken tijd 108 doden en 543 gewonden hadden gevergd.

Strijders van de Amal-militie werpen een blik op het verwoeste Palestijnse kamp Sabra (31 mei 1985).

Eveneens op 17 mei verklaarde de Syrische vice-president Khaddam in een interview met de Libanese krant Al Anwar dat de terugkeer van de Syrische troepen ,,nu nog niet aan de orde" was.

In datzelfde interview zei Khaddam dat een oplossing van de Libanese crisis ,,dichtbij" was. Nodig daarvoor waren de instelling van een krachtige centrale staat en de vorming van een .,patriottisch" leger. Tijdens de verzoeningsconferenties in Genève (1983) en Lausanne (1984, zie pag. 23/2 e.v.-'85). was afgesproken het confessionele systeem (gebaseerd op de verdeling van de macht tussen de verschillende religieuze groepen) te herzien. ..Het is genoeg de bestaande afspraken na te leven". aldus Khaddam.

Op 18 mei kondigde Elie Hobeika drie maatregelen aan, die als tegemoetkomingen aan Syrische verlangens werden gezien: 1) sluiting van het verbindingskantoor in Jeruzalem: 2) terugtrekking van alle leden van de Libanese Strijdkrachten uit zuidelijk Libanon (ca. 500 man); en 3) verbreking van alle contacten met het SLA. Tegelijk stelde Hobeika de opening van onderhandelingen voor over een onmiddellijk en permanent bestand in Beiroet.

Eerste ronde kampoorlog (vanaf 19 mei 1985) tussen Amal en Palestijnen

Terwijl moslems en christenen elkaar voor de 23ste achtereenvolgende dag over de groene lijn in Beiroet bestookten, opende de sjiïtische Amal-militie op 20 mei 1985 kort na middernacht een aanval op de drie Palestijnse kampen in de zuidelijke sector van West-Beiroet – Sabra, Chatila en Bourj el Barajneh – die al sinds 6 februari 1984 onder gedeeltelijke controle van Amal stonden. Amal wilde voorkomen dat de Palestijnen na de terugtrekking van het Israëlische leger Libanon opnieuw tot hun voornaamste machtsbasis zouden maken en de aanval had vooral ten doel de groeiende militaire aanwezigheid van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) in Beiroet te vernietigen.
De Amal-militie. die o.a. over artillerie en tanks beschikte, stuitte op fel verzet van de PLO-strijders in de kampen, die trouw waren aan Yasser Arafat. Vrijwel vanaf het begin kreeg Amal bovendien steun van de overwegend sjiïtische Zesde Brigade van het Libanese leger. In de kampen sloten pro- en anti-Arafat gezinde Palestijnen zich aaneen. Anti-Arafat PLO-eenheden – naar verluidt van de dissidente Fatah-groep van Abou Mousa – voerden vanaf 22 mei raket- en artilleriebeschietingen uit op de vooruitgeschoven Amal-posities vanuit de bergen ten oosten van Beiroet, een gebied dat onder controle stond van de Druzische PSP-militie. Overigens stelden de PSP en de linkse partijen van het Nationaal Democratisch Front (NDF) zich neutraal op.

Op 22 en 23 mei veroverden Amal-militie en Zesde Brigade het grootste deel van Sabra en Chatila, maar zij slaagden er niet in het belegerde Bourj el Barajneh in te nemen. Via het ondergrondse netwerk van tunnels en bunkers, dat reeds vóór de Israëlische invasie van 1982 was aangelegd,

slaagden PLO-commando's er steeds weer in op te duiken in Sabra en Chatila.
Pas op 31 mei leek Sabra geheel onder controle van Amal en Zesde Brigade te staan en Chatila grotendeels.
Naar mate de strijd voortduurde deden steeds meer berichten de ronde over wreedheden en massamoorden, die door beide kanten zouden zijn gepleegd m'aar vooral door de Amal. Vele Palestijnen vluchtten naar gebieden die onder controle van de Druzische PSP stonden, zoals de wijk Mouseitbe in Beiroet (hemelsbreed op minder dan een kilometer van Sabra).
In een bericht van Jan Keulen *(Volkskrant* 28-5-'85) stelde Abou Mujahid, woordvoerder van het kampcomité van Sabra en Chatila, dat heel wat Palestijnen waren geëxecuteerd in de detentiecentra van Amal in Bourj el Murr en Ouzai. Hij verklaarde:

.,De haat van Amal jegens ons is onbeschrijfelijk. (. .) Amal doet in het kamp Sabra hetzelfde wat de Israëli's destijds in de vluchtelingenkampen in Gaza deden. Alle kleine straatjes worden weggevaagd en huizen die gebruikt werden door Palestijnse strijders worden opgeblazen of tegen de grond gebulldozerd."
,,Hetis een grote wraakneming op ons Palestijnen. strijders of burgers". aldus een oude Palestijn wiens huis door de Amal was opgeblazen. Hij voegde daaraan toe: ,,Wat er nu gebeurt herinnert ons aan de Falangistische slachtpartij in Oost-Beiroet, in het kamp Tell Zaatar in 1976 (zie pag. 777/3 e.v.-'76). Het herinnert natuurlijk ook aan de slachtpartijen in Sabra en Chatila in 1982. Deze keer is het meneer Berri, de leider van Amal, die altijd zei zo solidair te zijn met het Palestijnse volk. We hebben tientallen jaren samengewerkt met de sjiitische moslems en wie had ooit kunnen denken dat ze nog eens dezelfde, fascistische methodes zouden toepassen als de Falangisten? En dat zijn dan de moslems die altijd hun mond vol hadden over de godsdienst, over de liefde, over de bevrijding van Jeruzalem."

In Tunis beschuldigde PLO-leider Yasser Arafat op 27 mei de Amal-militie ervan de vorige dag in Sabra 60 Palestijnse burgers, o.w. vrouwen en kinderen, te hebben vermoord. Het in Damascus gevestigde Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF) van anti-Arafat groepen (zie pag. 49313-'85) deed op 26 mei een beroep op de Syrische regering tussenbeide te komen en een eind te maken aan ,,de massamoorden en uitroeiingsacties" die door Amal werden gepleegd.
Op 31 mei aanvaardde de Veiligheidsraad eenstemmig een resolutie waarin op alle betrokken partijen een beroep werd gedaan ,,gewelddaden tegen de burgerbevolking in Libanon en in het bijzonder in en rond Palestijnse vluchtelingenkampen te beëindigen." De Raad was op verzoek van Egypte – en tegen de zin van Libanon – bijeengekomen.
Eveneens op 31 mei kondigde de Amal-militie een eenzijdig bestand in de oorlog rond de Palestijnse kampen af. waarbij volgens officiële cijfers van de Libanese politie tot dan toe 427 mensen waren gedood en 1.957 gewond geraakt.
Diezelfde dag keerde de Libanese president Amin Gemayel naar Libanon terug vanuit Damascus, waar hij sinds 29 mei met zijn Syrische collega Assad had gesproken over de mogelijkheden van een .,algeheel politiek en veiligheidsprogramma" om een eind te maken aan de strijd tussen de Libanese gemeenschappen.
Beide presidenten hadden vijf werkbijeenkomsten van in totaal 18 uur. Na de derde zitting merkte Gemayel op 30 mei op: ,,De in Libanon aanwezige Syrische strijdkrachten kunnen. in samenwerking met het Libanese leger, het vertrouwen en de rust onder de Libanezen herstellen. De gebeurtenissen hebben aangetoond dat de legale en nationale veiligheid alleen bij machte is de situatie meester te worden. (...) Ik heb geconstateerd dat president Assad het Libanese dossier wil sluiten en een nieuw pad wil inslaan na tien jaar burgeroorlog in Libanon." ,,Slechts omvangrijke hervormingen op het gebied van de politiek en de veiligheid" konden volgens Gemayel aan die oorlog een einde maken. Maar over concrete afspraken tussen beide presidenten werd geen mededeling gedaan.
Op 3 juni braken opnieuw gevechten uit rond de belegerde Palestijnse kampen Chatila en Bourj el Brajneh. Diezelfde dag werd in Damascus in aanwezigheid van vice-president Khaddam overlegd tussen de Amal, het PNSF en het NDF o.l.v. Walid Joumblatt. Een woordvoerder van het PNSF zei op 5 juni dat Amal de vorige avond op het laatste moment een akkoord in de weg stond door te eisen dat de (sjïitische) Zesde Brigade van het Libanese leger met de bewaking van de Palestijnse kampen werd belast.
Na een twee dagen durende spoedzitting in Tunis nam de Raad van de Arabische Liga (21 leden) op 9 juni een resolutie aan waarin werd opgeroepen tot een onmiddellijk bestand en tot terugtrekking van de troepen die de Palestijnse kampen belegerden. De zitting werd door Libanon geboycot, omdat het om een puur binnenlandse aangelegenheid zou gaan. Voorts behelsde de resolutie een oproep tot vrijlating van de krijgsgevangenen en het verlenen van faciliteiten aan het Rode Kruis om eerste hulp te verlenen en de gewonden te evacueren. Op Libanon werd een beroep gedaan de PLO te helpen haar ,,politieke, sociale en voorlichtende plichten te vervullen" en de heropening van het PLO-kantoor in Beiroet (gesloten sinds 1982) toe te staan. De PLO werd opgeroepen Libanons onafhankelijkheid en soevereiniteit te erkennen.
Voor Amal-leider Berri betekende de resolutie het groene licht voor .,Yasser Arafat om de zuidelijke wijken van Beiroet met artillerie te bestoken". Volgens Jan Keulen (Volkskrant 11-6-'85) was het zware Palestijnse geschut, dat op 9 en 10 juni de positie: van Amal en de zesde Brigade bestookte, echter van het Democratisch Front voor de bevrijding van Palestina (DFLP) van Nayef Hawatmeh en het PNSF.

De leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP- een component van het PNSF). Georges Habache, beschuldigde de Syrische regering er op 10 juni in Koeweit (na vertrek uit Damascus) van verantwoordelijk te zijn voor de aanval op de Palestijnse kampen. Het Palestijnse persbureau Wafa had eerder melding gemaakt van een bijeenkomst op 3 juni tussen Arafat, het PFLP en de Communistische Partij van Palestina, welke had geresulteerd in een gemeenschappelijke oproep aan alle Palestijnen om hun conflicten bij te leggen.
Abou Mujahid, de woordvoerder van het PNSF in Beiroet, beschuldigde Amal ervan de onderhandelingen in Damascus te rekken om, vóór het bereiken van een akkoord, het kamp Chatila geheel in handen te krijgen. Volgens Abou Mujahid waren Sabra en Chatila voor Amal van ,,strategisch belang", omdat beide kampen een buffer vormen tussen de door Amal gecontroleerde zuidelijke sjiitische wijken en West-Beiroet waar, tot dit moment, ook andere partijen macht uitoefenen, Als Sabra en Chatila in handen zouden vallen van Amal zou de weg openliggen om ook West-Bciroct totaal onder controle te brengen. Zowel Palestijnen als linkse Libanese zegslieden beschuldigden Amal van ,,streven naar hegemonie": een beschuldiging die eerder alleen was voorbehouden aan de Falangistische partij

Tot 11 juni vergden de gevechten om de Palestijnse kampen, aldus Libanese politiebronnen, 534 doden en 2.158 gewonden. Maar daarbij waren de meeste Palestijnse slachtoffers niet meegeteld. Volgens de Palestijnse Rode Halve Maan zouden ca. 500 Palestijnen zijn omgekomen en 1.500 gewond geraakt.

Op 11 juni braken in de wijk Sanaya (West-Beiroet) gevechten uit tussen strijders van de Druzische PSP en de sjïitische Amal, waarbij zeker 4 doden zouden zijn gevallen. Harm Botje tekende hierbij in *NRC/H'blad* (12-6-'85) aan:

Walid Joumblatt lijkt nu bezig cliënten te werven onder die groepen die zich rechtstreeks door Amal en de sjiieten bedreigd voelen, zoals de Palestijnen en de Libanese soennieten.
Voor Amal kan die Druzische activiteit aanleiding zijn tezijnertijd de alliantie met de Druzen in West-Beiroet geheel te verbreken en steun te zoeken bij de Libanese christenen, die de Druzen als belangrijkste erfvijanden in het Libanese geheel beschouwen. Dat zo'n nieuwe constellatie niet uitgesloten is blijkt uit berichten dat christelijke eenheden van het Libanese leger al bezig zijn samen met de sjiitische brigades van dat leger en met Amal de Palestijnse kampen te bestoken.
Men moet daarbij nog iets aantekenen. De

sjiieten van Libanon zijn over drie afzonderlijke ,,enclaves" verdeeld: het zuiden, West-Beiroet en de Bekaa-vallei. De verbindingslijnen tussen die drie sjiitische delen van Libanon lopen thans. zeker nu de Druzen een deel van de kustweg tussen West-Beiroet en het zuiden hebben veroverd. over Druziseh gebied. Daarmee kunnen de Druzen de aanvoer tussen Zuid-Libanon en West-Beiroet, voor Amal van levensbelang, naar believen afsnijden ''

In de voorgaande dagen waren vooral 's nachts tientallen aanvallen uitgevoerd op posities van Amal en de Zesde Brigade. Deze aanvallen werden toegeschreven aan soennitische commando's zoals het ,,Soennitisch Verzet", de ,,Nationale Krachten van West-Beiroet", de ,,Mourabitoun-Brigade Hamza'' de ,,Militievan Chakr el Berjaoui" of andere groepen.
Op 14 juni 's avonds reden twee personen met een auto vol explosieven in op een post van de Zesde Brigade in het zuiden van West-Beiroet. Door de ontploffing kwamen 23 mensen om het leven, o.w. de twee inzittenden en negen militairen, terwijl 36 andere personen gewond raakten. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd telefonisch opgeëist door een Mourabitoun-militie.
Op 17 juni 's avonds werd in het kantoor van de Syrische vice-president Khaddam in Damascus een akkoord van 13 punten getekend door de Amal, het NDF (in aanwezigheid van leider Walid Joumblatt) en het pro-Syrische PNSF.
Het ,,akkoordvan Damascus" voorzag volgens een PSNF-woordvoerder in een staakt-het-vuren, evacuatie van de gewonden uit de kampen, uitwisseling van gevangenen en de terugtrekking van de strijders van Amal en de Zesde Brigade naar posities die zij voor het begin van de gevechten innamen. Voorts moesten alle zware en middelzware wapens uit de Palestijnse kampen worden verwijderd onder toezicht van een gemengde commissie, bestaande uit twee leden van Amal, , twee vertegenwoordigers van het NDF, twee van het PSNF en een Syrische waarnemer Deze commissie zou na afloop van de operatie ook moeten waken over de veiligheid in de kampen, in samenwerking met de Libanese gendarmerie (FSI). Volgens het akkoord mochten de Palestijnen hun lichte wapens houden, een bepaling waarin Amal zich tegen zijn zin had moeten schikken.
In feite waren er, aldus de Volkskrant (22-6-'85), geen zware wapens in de kampen: alleen machinegeweren, antitankraketten en kleine mortieren die tot de lichte wapens worden gerekend. Ook de eis van Amal dat de kampen onder controle moesten komen van de Zesde Brigade van het Libanese leger werd niet ingewilligd.

De politiek-gezien belangrijkste clausule in het ,,akkoord van Damascus" was dat het Palestijns Nationaal Reddingsfront (PNSF)erkend werd als de ,,verantwoordelijke (vertegenwoordiger) van de Palestijnen in Libanon totdat de PLO haar eenheid heeft herwonnen en zich weer stelt achter haar programma dat vijandig staat tegenover het imperialisme, het zionisme en de reactionaire plannen".

Een Palestijnse vrouw zoekt tussen de puinhopen van het Palestijnse kamp Bourj el Barajneh naar haar bezittingen (23 juni 1985).

Jan Keulen merkte hierbij op (Volkskrant 22-6-'83): ..Wat dat betreft heeft Syrië dus zijn zin gekregen De PLO is buiten spel gezet en vervangen door de pro-Syrisch? organisaties van het NSF
De grootste Palestijnse organisatie. Al Fatah van Yasser Arafat en twee belangrijkste marxistische organisaties (pro-Sowjet). de Palestijnse Comrnunische Partij en het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) blijven in de kou staan. Voor deze organisaties is volgens het Akkoord van Damascus, politiek geen plaats meer in Libanon. Wat dat betreft is het akkoord totaal in strijd met de politieke en militaire realiteit in de kampen Het overgrote deel van de Palestijnse strijders in Beiroet. in feite de kampmilitic. is lid van Al Fatah. De tweede organisatie is het DFLP."
,,Aboe Jihad, een van de belangrijkst? leiders van Al Fatah. zei daarentegen, dat het Akkoord van Damascus in strijd was met het Akkoord van Cairo. de in 1969 gesloten overeenkomst tussen de PLO en de Libanese staat. Volgens dit akkoord oefent de PLO allerlei rechten uit in de dertien Palestijnse kampen in Libanon: cr was bij voorbeeld sinds 1969 Palestijnse politie in de kampen en geen Libanese politie Sinds de Israëlische invasie in Libanon van 1982 en het conflict tussen Syrië en de PLO is het akkoord van Cairo een dode letter. maar – aldus Aboe Jihad – juridisch is het nog steeds van kracht. Aboe Jihad wees erop dat de Libanese staat niet vertegenwoordigd was tijdens de onderhandelingen in Damascus en dat het akkoord tussen Amal, NDF en PNSF niet een officieel verdrag tussen Libanon en de PLO kan vervangen."
..Zelfs binnen het reddingsfront is het Akkoord van Damascus, dat het haast ,,heilige" alleenrecht van de PLO aantast om te spreken voor de Palestijnen, aangevallen George Habache en zijn ..tweede'' man Bassam Aboe Sherif, beiden op het ogenblik in Algiers zeiden aan de bij het verdrag van Cairo verworven rechten vast te blijven houden."

Ondanks het akkoord werden de gevechten rond de kampen Chatila en Bourj el Barajneh nog op 18 juni voortgezet, maar op 19 juni werd het eerste concrete resultaat in het kader van het akkoord geboekt: het Rode Kruis evacueerde 98 gewonde Palestijnen en vijf kinderen uit de twee nog belegerde kampen. Daarop keerde de rust terug.
Op 23 juni begonnen de Palestijnse overlevenden met ,,de grote schoonmaak" in de kampen en op 25 juni trokken ca. 90 manschappen van de Libanese gendarmerie de drie kampen binnen om enkele posten in te richten. Bij de vijf weken durende strijd waren zeker 635 mensen gedood en ongeveer 2.500 verwond, aldus officiële cijfers.

Naar schatting werd 80% van Sabra en Chatila totaal verwoest, terwijl in Bourj el Barajneh de schade op 35% werd geraamd

Verdere gebeurtenissen in Beiroet (20 mei - 13 juni 1985)

Op 22 mei 1985 ontplofte een autobom met een kracht van ca. 200 kilo TNT in de dichtbevolkte wijk Sin el Fil in christelijk Oost-Beiroet. Le Monde (24-5) meldde 60 doden en 172 gewonden.

De gekaapte Boeing 727 van Trans World Airlines op het vliegveld van Beiroet (16 juni 1985) met op de achtergrond het wrak van de Boeing 727 van de Jordaanse iuclitvaartrnaatschappij Alia.

Op 10 juni kwam een Franse kapitein in de buurt van Souk al-Gharb door de kogel van een scherpschutter om het leven. Hij was het zesde lid van de Franse waarnemersmacht dat sinds maart 1984 werd gedood.
Op 11 juni werd op het vliegveld van Beiroet een Boeing 727 van de Jordaanse luchtvaartmaatschappij Alia gekaapt door waarschijnlijk zes Libanese sjiieten die o.a. de evacuatie van alle ge apende Palestijnen uit de kampen bij Beiroet eisten. Na een vlucht door het Middellandse Zeegebied, met landingen op Cyprus en in Palermo (Sicilië), keerde de Boeing op 12 juni op het vliegveld van Beiroet terug, waar alle inzittenden werden vrijgelaten. Vervolgens werd het toestel opgeblazen, waarna de kapers spoorloos verdwenen.
Enkele uren later werd een Boeing 727 van de Libanese luchtvaartmaatschappij Middle East Airlines tijdens een vlucht van Beiroet naar Larnaca (Cyprus) gekaapt door een gewapende Palestijn. Bij aankomst in Larnaca liet de kaper de passagiers gaan die hij had meegedeeld dat het om een wraakactie voor de kaping en vernieling van het Jordaanse toestel ging. Vervolgens werd de eis van de kaper, een vliegtuig met bestemming Amman, ingewilligd. In de Jordaanse hoofdstad werd de kaper in hechtenis genomen.

Kaping Amerikaanse Boeing na 17 dagen beëindigd. Israël laat gevangenen uit ***Atlit*** *vrij*

Een Boeing 727 van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij Trans World Airlines (TWA) werd op 14 juni 1985 met 145 passagiers en 8 bemanningsleden gekaapt tijdens vlucht 847 van Athene naar Rome door twee gewapende mannen, naar verluidt Libanese sjïieten. Deze waren in Athene aan boord gegaan, waar zij een metgezel wegens plaatsgebrek hadden moeten achterlaten.
De kapers dwongen de piloot koers te zetten naar het vliegveld van Beiroet, waar zij 19 passagiers vrijlieten en vervolgens hun eisen bekendmaakten. De voornaamste daarvan was de vrijlating uit de gevangenis van Atlit in Israël van 766 gedetineerden. voor het merendeel Libanese sjiieten maar ook Palestijnen, die begin april van het Zuidlibanese kamp Ansar naar Israël waren overgebracht.
De identiteit van de kapers bleef voorlopig onduidelijk. Zij werden in verband gebracht met de fundamentalistisch-sjiitische Hezbollah. maar een woordvoerder van de sjïitische Amal beweerde dat zij geen lid van enigerlei organisatie waren maar slechts verwanten van enkele gedetineerden in Atlit. Een woordvoerder van de Jihad al-Islami ontkende nadrukkelijk elke verantwoordelijkheid voor de kaping. De voornaamste gebeurtenissen tijdens de zeventien dagen van deze kaping waren:

14 **juni** - Van Beiroet vliegt de Boeing naar Algiers. waar 22 passagiers worden vrijgelaten. Een medeplichtige van de kapers. Ali Atwa, wordt op het vliegveld van Athene gearresteerd. Tegen middernacht keert de Boeing in Beiroet terug, waar de kapers eeri Amerikaanse marineduiker, Robert Stethem, vermoorden en zijn lijk op de landingsbaan werpen. Zij eisen nu o.a. de vrijlating van Ali Atwa.
15 juni - De Boeing vliegt voor de tweede maal naar Algiers, waar de door de Griekse autoriteiten vrijgelaten Ali Atwa vervolgens arriveert. Nadat reeds drie passagiers waren vrijgelaten, wordt Ali Atwa geruild voor 19 Griekse en Amerikaanse passagiers alsmede 5 stewardessen. Kort daarop worden nog 25 passagiers vrijgelaten. Nauwelijks een uur later zouden zich volgens een woordvoerder van TWA ,,meer dan 12 piraten'' aan boord van de Boeing bevinden. In de avond worden nog tien oudere passagiers in vrijheid gesteld. Volgens radio-Algiers gebeurde dit in ruil voor de overdracht aan Syrië van een op Cyprus gevangen gehouden ,.broeder-strijder''.
16 juni - Na besprekingen met het Rode Kruis worden kort na middernacht nog drie passagiers vrijgelaten. De Boeing verlaat Algiers en landt voor de derde

De sjïitische leider Nabih Berri (l.) tijdens een persconferentie op 18 juni 1985 met twee vrijgelaten gijzelaars, de Griekse zanger Demis Roussos en diens Amerikaanse secretaresse Pamela Smith.

maal in Beiroet. De kapers weigeren meer gijzelaars te laten gaan tenzij Israël sjïitiscbe gevangenen vrijlaat. De voor het merendeel Amerikaanse gijzelaars verzoeken president Reagan geen geweld te gebruiken. Nabih Berri, de leider van de sjïitische Amal, verzoekt de kapers hem ,,officieel'' te machtigen om te onderhandelen over het leven van de gijzelaars in ruil voor de vrijlating van de gevangenen te Atlit. De kapers zeggen toe de nog aanwezige passagiers (waarschijnlijk 41) niet te zullen krenken tijdens de onderhandelingen die Berri o.a. met Westeuropese diplomaten wil voeren. Berri meldt vervolgens dat de kapers ook de vrijlating van twee in Spanje gedetineerde Libanezen eisen. In de loop van de avond kondigt Berri een ,,algemene mobilisatie'' af van de Amal, uit vreees voor een Israëlische of Amerikaanse militaire interventie. Een zieke Amerikaanse passagier wordt vrijgelaten.

Tijdens een mars van sjïieten naar het vliegveld van Beiroet ter ondersteuning van de kapers van het TWA-toestel werden Amerikaanse en Israëlische vlaggen vertrapt (21 juni 1985).

17 juni - Nog voor zonsopgang worden ca. 30 gijzelaars door de Amal naar verschillende geheime bergplaatsen in Beiroet overgebracht, maar – naar later bleek – vier passagiers bleven in handen van de Hezbollah en de resterende drie bemanningsleden bleven aan boord van de Boeing. Berri verklaart de eis van de kapers inzake de vrijlating van de 766 gevangenen te steunen. Israël laat weten dat het alleen aan een Amerikaans verzoek op hoog niveau inzake vrijlating van de sjïitische gevangenen zal ingaan.

18 juni - Drie passagiers, o.w. de Griekse zanger Demis Roussos, worden vrijgelaten. President Reagan levert kritiek op de onveiligheid van de luchthaven van Athene, roept op tot resoluut optreden tegen luchtpiraterij en sluit elke concessie uit.

19 juni - De drie bemanningsleden aan boord van de Boeing worden geïnterviewd. Gezagvoerder John Testrake waarschuwt tegen elke reddingsoperatie. Het Internationale Rode Kruis laat weten dat het niet kan bemiddelen. Pan American World Airways schort zijn vluchten naar Griekenland op.

20 juni - Vijf gijzelaars dringen er tijdens een persconferentie op het vliegveld van Beiroet bij de VS op aan geen geweld te gebruiken, nadat president Reagan heeft verklaard dat de grenzen van het Amerikaanse geduld zijn bereikt.

21 juni - De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz verzekert Israël dat de regering-Reagan geen concessies zal doen aan de kapers of andere landen zal vragen hun eisen in te willigen.

22 juni - Amal meldt dat de gijzelaars naar nieuwe bergplaatsen zijn overgebracht.

23 juni - President Reagan laat weten dat de VS geen militaire actie zullen ondernemen om de gijzelaars te bevrijden.

24 juni - Israël laat 31 Libanese gevangenen, meest sjïieten, vrij. Berri verlangt de terugtrekking van de Amerikaanse oorlogsschepen voor de Libanese kust, wat onmiddellijk door de Amerikaanse regering van de hand wordt gewezen.

25 juni - Het Witte Huis maakt bekend een blokkade van Libanon te overwegen. 's Avonds brengt een delegatie van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRK) voor het eerst een bezoek aan de 40 gijzelaars op verschillende geheime plaatsen.

26 juni - Berri biedt aan de gijzelaars naar een Westerse ambassade – bijvoorbeeld die van Frankrijk of Zwitserland – over te brengen en daar te laten blijven tot Israël zijn gevangenen laat gaan. Ook konden de gijzelaars naar Damascus worden gestuurd. Een zieke Amerikaanse gijzelaar werd vrijgelaten. Voorts koppelde Berri het lot van twee ontvoerde Fransen – Jean-Paul Kaufman en Michel Seurat, aan dat van de gegijzelde Amerikanen en de Libanese gevangenen in Israël.

27 juni - Diplomaten in Damascus voorspellen een oplossing op grond waarvan de gijzelaars naar Syrië zouden worden overgebracht, dat hen in de kortst mogelijke tijd zou vrijlaten ,,in hoger staatsbelang''.

28 juni - Berri meldt contacten tussen de Amerikaanse president Reagan en zijn Syrische ambtgenoot Assad.

29 juni - Syrische functionarissen kondigen aan dat de 39 Amerikaanse gijzelaars in de loop van de dag naar Damascus zullen worden overgebracht. Maar er ontstond vertraging, omdat de Hezbollah, die drie bemanningsleden en vier passagiers onder haar hoede had, weigerde deze te laten gaan tot een Amerikaanse verzekering was ontvangen dat na de vrijlating geen militaire vergeldingsmaatregelen tegen Libanon zouden worden genomen.

30 juni - Berri kondigde de vrijlating van de gijzelaars aan en doet mededeling van de belofte van president Assad dat Israël de 735 resterende gevangenen zal vrijlaten. ,,We weten niet wanneer en hoe, (maar) we hebben het principe'', aldus Berri. 's Avonds arriveerden de 39 Amerikanen in Damascus, waar zij een persconferentie gaven. Veertien uur na hun vrijlating in Beiroet arriveerden de ex-gijzelaars in de vroege ochtend van 1 juli op de Amerikaanse luchtmachtbasis Rhein-Main bij Frankfurt, waar zij o.m. door de Amerikaanse vice-president George Bush werden begroet.

Inmiddels had het Amerikaanse State Department op 29 juni een verklaring uitgegeven dat ,,de VS hun aloude steun voor het behoud van Libanon, zijn regering. zijn stabiliteit en zijn veiligheid bevestigen. Dit werd beschouwd als de door de Hezbollah verlangde verzekering.

Maar op 1 juli besloot de Amerikaanse regering tot het nemen van juridische en diplomatieke stappen om het internationale vliegveld van Beiroet te isoleren. Alle Amerikaanse vluchten naar Beiroet werden gestaakt en de Amerikaanse luchthavens werden gesloten

Op 30 juni 1985 hielden de 39 vrijgelaten Amerikaanse gijzelaars een persconferentie in het Sheraton hotel te Damascus onder een portret van de Syrische president Assad.

voor de Libanese luchtvaartmaatschappij MEA. Nabih Berri noemde deze Amerikaanse boycotmaatregelen op 3 juli ,,verraadvan hun beloften, een aanmoediging tot geweld en een inbreuk op Libanons soevereiniteit en veiligheid".
Inmiddels had de Amerikaanse regering op 2 juli geëist dat Libanon de kapers van het TWA-toestel voor de rechter zou brengen dan wel naar de VS zou uitwijzen. Zo niet dan zouden de VS ,,eenzijdige stappen" ondernemen, aldus woordvoerder Bernard Kalb van het State Department.
Op 3 juli liet Israël 300 gevangenen uit Atlit vrij. De overige 435 gedetineerden werden in ongeveer gelijke porties in vrijheid gesteld op resp. 24 juli, 13 augustus, 28 augustus en 10 september.

Verdere gevechten in Beiroet. Overleg Libanese moslem-leiders in Damascus. Veiligheidsplan voor West-Beiroet. Komst Syrische waarnemers (juli 1985)

Op 1 juli 1985 braken in West-Beiroet opnieuw gevechten uit tussen militieleden van de Amal en de PSP, die resp. gesteund werden door de Zesde Brigade van het Libanese leger en voormalige Mourabitouns.
Op 3 juli werden gevechten gemeld in het kamp Bourj el Barajneh tussen de Amal-militie en Palestijnen; de bestandscommissie herstelde de rust.
Op 6 juli arriveerde Amal-leider Berri in Damascus voor overleg met de Syrische leiders, vice-president Khaddam en president Assad. Dezelfde dag kwam ook de Libanese parlementsvoorzitter, de sjiïet Hussein Husseini (pag. 802/3-'85), in de Syrische hoofdstad aan.
Op 8 en 9 juli voerden 13 Libanese moslem-leiders in Damascus onder leiding van de Syrische vice-president Khaddam elf uur lang besprekingen over een oplossing van de Libanese crisis. Onder die leiders waren premier Karame, Druzen-leider Joumblatt, Berri en de geestelijke leider van de soennieten, sjeik Hassan Khaled.
Op 9 juli las premier Karame een .,Verklaring van Damascus" voor waarin stond: ,.Libanon is één staat en heeft één ondeelbare veiligheid. Het is één land en iedereen die er woont dient zich te houden aan de wet." Overeenstemming was bereikt over een ,,nieuw nationaal plan" van in totaal 16 punten. De belangrijkste daarvan waren:

- Vestiging van een werkelijk democratisch bestuur en uitwerking van een nieuwe grondwet die definitief een einde maakt aan het godsdienstige regime. Dat betekent dat de moslems evenveel macht moeten krijgen als de van oudsher dominerende christenen. De grondwet moet een einde maken aan het ,,sectarisch despotisme".
- Verwezenlijking van gelijke rechten en plichten voor alle Libanezen en aanvaarding van het beginsel van gelijke kansen.
- Voortzetting van het verzet tegen de Israëlische bezetting en steun aan het nationale verzet.
- Reorganisatie van het 37.000 man sterke leger ,.om het in staat te stellen zijn nationale rol te vervullen tegen de Israëlische vijand". (Het leger is al sinds het begin van de Libanese burgeroorlog verdeeld langs religieuze scheidslijnen. De islamitische leiders willen nu invoering van de dienstplicht).
- Elke vorm van autonomie voor Libanese en Palestijnse groeperingen wordt verboden. (Premier Karame: ,,Wij weigeren speciale veiligheidsmaatregelen voor welke Libanese of Palestijnse groep dan ook."). Alle gewapende groepen in Libanon moeten worden ontbonden en alle wapens moeten worden ingeleverd bij het Libanese leger.

Voorts werd ook een akkoord bereikt over de veiligheid in Beiroet. Onder andere moet de veiligheid van de luchthaven van Beiroet worden verbeterd. De islamitische milities moeten verdwijnen uit de omgeving van het vliegveld. De veiligheid in West-Beiroet zal worden overgedragen aan een speciale eenheid van het Libanese leger, die onder bevel moet staan van de Libanese premier én de minister van defensie. Dit vormt een tegemoetkoming aan de soennitische leiders die klagen over de overheersing van het westelijke stadsdeel door sjiïeten en Druzen.
Op 11 juli maakte premier Karame de vorming bekend van een uit zeven leden bestaande coördinatiecommissie die moest toezien op het inzamelen van wapens van de milities in West-Beiroet, de sluiting van alle militiekantoren alsmede verwijdering van de leuzen en aanplakbiljetten van de milities. In deze commissie zaten naast twee vertegenwoordigers van de Amal, twee afgevaardigden van het NDF en een afgezant van premier Karame ook twee vertegenwoordigers van het Libanese leger en de gendarmerie. De commissie zou assistentie krijgen van 35 tot 45 Syrische militaire waarne-

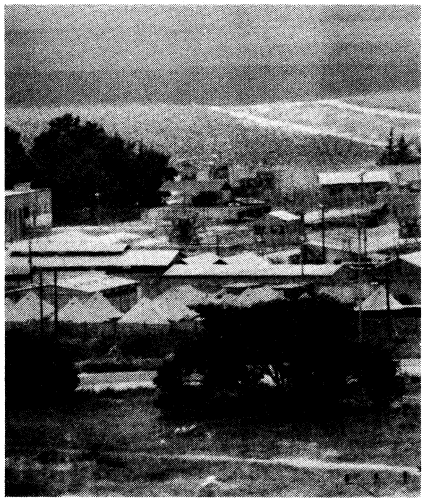

Een beeld van de militaire gevangenis bij Atlit (ten zuiden van Haifa).

De Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam leidde op 9 juli 1985 in zijn kantoor te Damascus de slotzitting van een conferentie van Libanese islamitische leiders. V.r.n.l. Walid Joumblatt, Moustapha Saad, Nazih Bizri, Adel Osseiran, Rachid Karame (de Libanese premier), Abdel Amir Kabalan (schuil gaand achter Karame). Mohammed Abou Shakra, Khaddam, Hassan Khaled (onzichtbaar), Mohammed Mehdi Shamseddin, Selim Hoss, Nabih Berri en Farouk el-Chareh (de Syrische minister van buitenlandse zaken).

mers, van wie de eerste vijf op 14 juli 's avonds in West-Beiroet arriveerden.
Overigens verlangde PSP-leider Joumblatt dezelfde dag in een toespraak tot Druzische strijders in het Chouf-gebergte praktisch het vertrek van president Gemayel: ,,Er kan geen oplossing zijn zolang de Falange bestaat. (...) We zullen niet terugkeren naar de situatie van geen overwinnaar, geen overwonnene. Of zij doden ons of wij doden hen."

Hoewel op 15 juli zowel in West-Beiroet als langs de groene lijn nog diverse gevechtsactiviteiten werden gemeld, begonnen de milities 's avonds met de terugtrekking uit West-Beiroet. Op 16 juli begonnen 700 gendarmes, met steun van de Zesde Brigade van het Libanese leger. aan de pacificatie van het westelijke stadsdeel. Militieleden verschenen in burgerkleding en hun kantoren werden veranderd in sociale centra.
Afgezien van enkele incidenten – zoals een aanslag op een PSP-vertegenwoordiger op 19 juli – heerste voorlopig in West-Beiroet een ongebruikelijke rust.

Verder overleg. Vorming Nationaal *Eenheidsfront* (eind juli, begin augustus 1985)

Op 24 juli vonden in Damascus onder leiding van de Syrische vice-president Khaddam twee bijeenkomsten plaats: (1) van de leiders van het Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF)en (2) van vertegenwoordigers van met Syrië samenwerkende Libanese partijen, incl. de Amal en de PSP.
Op 28 juli kondigde Amal-leider Berri op een gemeenschappelijke persconferentie met PSP-leider Joumblatt in Moukhtara de vorming van een Nationaal Eenheidsfront aan. ,,Partijen en krachten (...) die geloven in een verenigd, Arabisch, democratisch Libanon" werden uitgenodigd toe te treden tot het front op een bijeenkomst in Chtaura, die voor 6 augustus werd aangekondigd.
Op 29 juli overlegden Berri en Joumblatt in Damascus met vice-president Khaddam, terwijl de Libanese oud-president Soleiman Frangié daar diezelfde dag een ontmoeting had met de Syrische president Assad alsook met Berri en Joumblatt. Op 30 juli bracht ook de Falangistische minister Joseph al-Hashem een bezoek aan Damascus.
Op 31 juli volgde een ontmoeting tussen twee belangrijke christelijke leiders in Libanon. De leider van de Libanese Strijdkrachten, Elie Hobeika, zocht oud-president Frangié in diens zomerresidentie te Ehden op. Hobeika's adviseur Karim Pakradouni sprak na afloop van de ontmoeting over .,een werkelijke verzoening' en hij voegde daaraan toe dat ,,we bezig zijn de werkelijke en meest representatieve christelijke onderhandelaar (met de moslems) vast te stellen' Op 1 augustus herhaalde Frangié zijn eis inzake het aftredenvan Amin Gemayel als president van Libanon
Die eis werd op 5 augustus ook gesteld door Druzen-leider Joumblatt in een vraaggesprek met de krant Al *Safir* Tegelijk liet hij weten dat geen dialoog nu of in de toekomst met de Libanese Strijdkrachten mogelijk was

Op 6 augustus werd, zoals aangekondigd, in Chtaura het Nationale Eenheidsfront opgericht. Onder de ca. 100 aanwezigen waren vertegenwoordigers van 15 progressief-islamitische partijen of organisaties alsmede ongeveer 30 onafhankelijke politici, met inbegrip van enkele christenen. De christelijke vice-voorzitter van het Libanese parlement. Mounir Abou Fadel. werd tot voorzitter van het front gekozen. De deelnemers aanvaardden een uit 9 punten bestaand programma, dat o.a. de afschaffing van het confessionele staatssysteem .,in al zijn instellingen" beoogde.
Volgens dit sinds 1943 bestaande systeem moet bijv. de president een maronitisch christen. de premier een soennitische moslem en de parlementsvoorzitter een sjiiet zijn. De niet-aanwezige oud-president Frangié zou zich vooral tegen dit programmapunt hebben verzet

Behalve met Syrië beoogde het front ook nauwere banden met het Oostblok. Het verzette zich tegen ,.de lijn van (PLO-leider) Arafat die erop is gericht de Palestijnse zaak te liquideren" en tegen Israël.

Libanese moslem-leiders en enkele ,,onafhankelijke" christenen hielden op 6 augustus 1985 in Chtaura een bijkomst voor de vorming van een Nationaal Eenheidsfront. V.l.n.r. Walid Joumblatt (PSP), George Hawi (Libanese Communistische Partij), Rachid Solh (een soennitische oud-premier), Mounir Abou Fadel (de christelijke vice-voorzitter van het parlement), Nabih Berri (Amal) en Assem Kanso (Arabische Socialistische Baath).

, We proberen een nieuw Libanon en nieuwe Libanezen te scheppen''. zei Berri Hij erkende dat de christelijke president Gemayel en de christelijke gernrenschap de voorstellen van het front waarschijnlijk niet zullen accepteren. .,Maarwaarom zouden ze"" vroeg hij ,Wij zijn sterker dan zij''.

Bij de oprichting van het eenheidsfront ontbraken vooraanstaande soennitische leiders, en Tamam Salaam. zoon van ex-premier Saeb Salaam. stelde dan ook dat het verbond niet representatief is. Volgens hem was het .,voorbestemd te mislukken".
Oud-president Frangie zei op 7 augusius dat hij delen van he? programma van het Nationale Eenheidsfront te aanvaarden, maar hij gaf de voorkeur aan zijn eigen hervormingsvoorstel uit 1976, dat hij toen in samenwerking niet president Assad van Syrië opstelde.
Maarten Jan Hijmans schreef in de Volkskrant (8-8-'85) o.a.:

,,In de met rood fluwelen gordijnen beklede balzaal van het Park Hotel in Chtaura is dinsdag 6 augustus de grootste links-progressieve coalitie geboren uit de Libanese geschiedenis Voor het eerst gingen de Progressieve Socialistische Partij PSP van de Druzische leider Walid Joumblatt en de Amalbeweging van de sjiitische voorman Nabih Berri een officiële coalitie aan. (...)
Een tiental kleinere groepen als de Syrische Sociale Nationale Partij. de Baath en de Communistische Partij groepeerden zich rond deze grote twee. Een deel van hen was trouwens al met de PSP verbonden in een eerdere coalitie. het Nationale Democratische Front. Het toetreden tot het nieuwe ..Front van Nationale Eenheid'' van organisaties als de politieke raad van de stad Sidon en van een aantal onafhankelijke figuren. onder wie de grieks-orthodoxe vice-voorzitter van het parlement. Mounir Abou Fadel, gaf er een quasi-nationaal tintje aan.
Op de verzoeningsconferentie van Lausanne van 1983 spraken Berri en Joumblatt zich ook voortdurend uit voor .,secularisatie, deconfessionalisering en een democratisch bestel van one man one vote''. Het verschil met toen is echter de klaarblijkelijke steun van Syrië voor deze monstercoalitie van ,,nationale progressieve krachten''. terwijl ook de totaal ondermijnde positie van de ,,regering van nationale eenheid'' en de door zijn eigen achterban in de steek gelaten president Amin Gemayel de eisen meer gewicht verschaft dan toen.
Libanons soenna-moslim establishment toonde dat goed te hebben begrepen door vrijwel verstek te laten gaan in Chtaura. Als vertegenwoordigers van de soennieten. die zich sinds 1943 mochten verheugen in een comfortabele deling van de macht met de maronieten (hun viel traditioneel de post van eerste ministrr ten deel) kwamen slechts twee afgevaardigden van premier Rachid Karame.
Ook de in 1983 nog met Joumblatt cn Berri verbonden maronitische oud-president Soleiman Frangié, schitierde door afwezigheid. (. .)
Het nieuwe front brengt zodoende een scherpere polarisatie teweeg tussen wat in de Libanese context tot nog toe .,oppositie˘ en ,,loyalisten'' werden genoemd. en dat met de klaarblijkelijke zegen van Damascus. Eigenlijk is dat laatste de enige verrassende ontwikkeling. Syrië heeft in Libanon tot dusver altijd een politiek gevoerd waarbij het zorgvuldig bewaren van een evenwicht tussen niaronieten en links vooropstond (...).''

(Voortzetting volgende aflevering)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

RAPPORT WERKGROEP TWEEDE KAMER N.A.V. DISCUSSIE OVER PENSIOENRECHTEN WEDUWE ROST VAN TONNINGEN

De Tweede Kamer heeft op 27 november 1986 twee moties aanvaard. waarin zij zichzelf de opdracht gaf na te gaan hoe langs wettelijke weg een einde gemaakt kon worden aan het pensioen van de weduwe van het vroegere NSB-TK-lid Rost van Tonningen, alsmede op welke wijze de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (AP-PA) zodanig gewijzigd kon worden. dat voortaan ook parlementariërs hun pensioenrechten kunnen verliezen (pag. 139/1 e.v.-1987; kwestie pensioenrechten weduwe Rost van Tonningen pag. 137/3 e.v.-1987).

N.a.v. deze uitspraak heeft de Tweede Kamer een commissie in het leven geroepen. die voorstellen moest ontwerpen om aan deze taakstelling gestalte te geven. Deze commissie heeft op 25 februari 1987 eindverslag uitgebracht.

In dit eindverslag wees de commissie de mogelijkheid af om het ex-TK-lid Rost van Tonningen postuum te berechten. Een suggestie in die richting was kort daarvoor gedaan door medewerkers van het wetenschappelijke instituut van de Evangelische Volkspartij EVP. In het rapport van de TK-werkgroep werd die gedachte afgedaan als ,,een niet begaanbare weg''.
In het rapport spreekt de werkgroep voor het beëindigen van het pensioen een voorkeur uit voor een regeling die ,,zowel op enkele specifieke gevallen uit het verleden als op eventuele zich nog aandienende gebeurtenissen in de tockonist van toepassing is.'' Het is de bedoeling dat enkele leden van de Kamer zich op basis van dit rapport zetten aan de opstelling van een initiatief-voorstel van wet ter beëindiging van het pensioen.
De ,.meest kanshebbende'' mogelijkheid tot (geheel of gedeeltelijk) vervallen verklaren van het uitzicht of het recht op pensioen is volgens de werkgroep een regeling waarbij een relatie wordt gelegd met hel zich in vijandelijke krijgs- of overheidsdienst begeven en het begaan van of veroordeeld zijn wegens enig strafbaar feit.
Wat betreft de term ,.enig strafbaar feit'' wordt in het bijzonder gedoeld op zeer ernstige vergrijpen als: misdrijven tegen de veiligheid van de staat, oorlogsmisdrijven, misdrijven tegen de menselijkheid en het misdrijf van genocide (volkerenmoord).
Met het opnemen in de tekst van ..begaan. of deswege veroordeeld'' wordt beoogd te bereiken dat verval van pensioenrecht óók kan plaatshebben indien de betrokkene zich aan berechting en/of veroordeling heeft onttrokken door bijvoorbeeld zelfmoord. Hiervan was sprake in het geval van Rost van Tonningen, die na de bevrijding in de strafgevangenis in Scheveningen zelfmoord pleegde.

Drie maatstaxen zouden volgens ae werkgroep dienen voor vervallenverklaring van (uitzicht of recht op) pensioen van Tweede-Kamerleden, gewezen leden en hun nabestaanden
In de eerste plaats moot de betrokkene zich in vijandelijke krijgs- of overheidsdienst hebben begeven
In de tweede plaats moet hij een bepaald strafbaar feit in de vorm van een misdrijf tegen de veiligheid van de staat ot een oorlogsmisdrijf Iiebben gepleegd.
En. ten derde, kan het gaan om ieniand die op 10 mei 1940 Kamerlid was en in 1945 uitgesloten werd van het lidmaatschap der toenmalige tijdelijke Staten-Generaal.
Laatstgenoemde omstandigheid slaat op het verleden en doet volgens de werkgroep recht aan de op 27 november door de Tweede Kamer aangenomen motie-Kok (PvdA): de twee andere maatstaven kunnen ook betrekking hebben op toekomstige gevallen volgens de eveneens aangenomen motie-De Grave (VVD)
De werkgroep meent dat de Tweede Kamer kan besluiten. de Raad van State gehoord. het uitzicht of het recht op pensioen geheel of gedeeltelijk vervallen te verklaren op grond van een der genoemde maatstaven. maar dan moet wel eerst de Algemene Pensioenwet politieke ambtsdragers zijn gewijzigd krachtens een wetsvoorstel dat volgens de grondwet (art. 63) alleen kan worden aangenomen met tenminste tweederde van het aantal uitgebrachte stemmen in elk van beide Kamers.
Volgens de werkgroep was het niet haar taak te onderzoeken of een van de gesuggereerde voorstellen tot wetswijziging feitelijk een meerderheid van tweederde zou kunnen verwerven
Wel heeft zij een ..politiekeschatting'' gemaakt van de vraag welke oplossing de meeste kans zou kunnen bieden. De werkgroep meent dat een variant die zowel elementen van de motie-De Grave als van de motie-Kok bel-at een reele mogelijkheid irihoudt om een meerderheid van tweederde te behalen
Waar de werkgroep aanneemt zullen de fractievoorzitters in hun fracties nader onderzoeken of de genoemde variant inderdaad uitzicht biedt op de vereiste gekwalificeerde meerderheid: daarna zouden een of meer Tweede-Kamerleden zich kunnen belasten met de indiening van een initiatief-wetsvoorstel.
Als de Algemene Pensioen\%-et politieke ambtsdragers inderdaad conform dat voorstel wordt gewijzigd kan (niet: moet) de Tweede Kamer tot vervallenverklaring van een pensioen overgaan: voor zo'n verklaring zou een gewone meerderheid voldoende zijn, waarna voor de betrokkene nog beroep open staat op de Centrale Raad van Beroep. aldus het concept van de werkgroep.
Het zal. meende de voorzitter van de werkgroep. het Tweede-Kamerlid dr. W de Kwaadsteniet (CDA). nog wel enige maanden duren alvorens de gesuggereerde wetswijziging, gesteld dat de diverse Kamerfracties ervoor voelen. het Staatsblad bereikt Het is dus geen kwestie van ..pats-boem. de zaak is klaar'.
De ondervoorzitter, het lid mr. P R Stoffelen (PvdA). sprak over een ..consistent'' voorstel, dat objectieve gronden bevat voor toekomstige gevallen en dezelfde normen voor een vraag-

stuk uit het verleden, zonder dat er sprake is van gelegenheidswetgeving. Op grond van de wet kan een onderweru dat de Kamer zelf regardeert volgens hem rechtsgeldig worden beslist door een Kamerbesluit ,.ter uitvoering van de wet''.

MINISTER VAN DIJK IN HET ZIEKENHUIS. MINISTER DE KONING TIJDELIJK NAAR BINNENLANDSE ZAKEN STAATSSECRETARIS DE GRAAF VAN SOCIALE ZAKEN NU MINISTER

Op 26 jan. 1987 is de minister van binnenlandse zaken, drs. C.P. van Dijk, opgenomen in het Dijkzigt-ziekenhuis in Rotterdam voor het ondergaan van een open-hartoperatie.

In eerste instantie trad minister Korthals Altes van justitie op als minister van binnenlandse zaken ad interim.
Toen echter bleek, dat het nog geruime tijd zou duren alvorens minister Van Dijk zijn functie weer zou kunnen uitoefenen is op **3** febr. besloten, dat m.i.v.deze datum drs. J. de Koning, tot dat moment minister van sociale zaken en werkgelegenheid, belast zou worden met het ministerschap van binnenlandse zaken gedurende de periode van herstel van de heer Van Dijk.

Voor dezelfde periode is staatssecretaris L. de Graaf van sociale zaken en werkgelegenheid tijdelijk benoemd tot minister van dit departement.
Het ligt in de bedoeling de ,,oude situatie'' weer te herstellen, zodra de heer Van Dijk zijn werkzaamheden als minister van binnenlandse zaken kan hervatten.

VOORNEMEN TOT STAATSBEZOEK KONINKLIJK PAAR AAN JAPAN

Op 21 november 1986 bleek uit berichten in de pers, dat het ministerie van buitenlandse zaken doende was met de voorbereidingen van een staatsbezoek van koningin Beatrix en prins Claus aan Japan, dat in de loop van 1987 zou moeten plaatsvinden.
Het koninklijk paar zou dan ontvangen worden door keizer Hirohito, de vorst, die al tijdens de Tweede Wereldoorlog en gedurende de Japanse bezetting van het toenmalige Nederlands-Indië keizer was van Japan.
De Rijksvoorlichtingsdienst RVD berichtte toen, dat het nog niet zeker was, dat de koningin en prins Claus een officieel staatsbezoek zouden afleggen. ,,Erwordt over gedacht. Maar er staan op het lijstje nog meer landen, waaraan wellicht een staatsbezoek kan worden gebracht. De keuze is tenslotte een zaak van buitenlandse politiek'', aldus een woordvoerder van de RVD.

De uitnodiging van Japan dateert al van 1971. Toen bracht Hirohito een particulier bezoek aan Nederland (pag. 15/1-1972). Dat wekte indertijd veel opschudding, vooral onder de slachtoffers van de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.
De op 8 september 1983 overleden cabaretier Wim Kan. zelf een van de dwangarbeiders aan de Birma-spoorliln. maakte zich toen tot tolk van het verzet.

Bezwaren Indische *oorlogsslachtoffers*

Een groot aantal organisaties van Indische oorlogsslachtoffers zou zich in het weekend van 29 en 30 november 1986 beraden over ,,waardige'' protestacties tegen een mogelijk staatsbezoek van koningin Beatrix aan Japan. Enkele slachtoffersorganisaties hadden al toegezegd aan acties te zullen deelnemen. Dit werd op 28 november bekendgemaakt door kolonel b.d. R. Boekholt, voorzitter van de Stichting herdenking 15 augustus 1945.
Al drie jaar eerder had de regering-Nakasone bij Buitenlandse zaken een eerste verzoek voor een staatsbezoek van het koninklijk paar aan Japan en keizer Hirohito op tafel gelegd, zegt Boekholt. Zo'n bezoek werd destijds door de Nederlandse regering ongelukkig geacht en op de lange baan geschoven.

Vooral het Nederlandse bedrijfsleven in Japan heeft in de loop van 1986 zeer grote druk uitgeoefend om het officiële bezoek doorgang te laten vinden, aldus Boekholt, die een mandaat had gekregen van **33** Indische organisaties om namens hen in deze kwestie het woord te voeren.
Volgens hem kon de Nederlandse regering niet meer onder een standpunt over dit bezoek uit. Er leek inmiddels diplomatieke overeenstemming te zijn over de reis van Beatrix. Slechts over de exacte datum (najaar 1987) zou nog worden overlegd tussen Tokio en Den Haag.
In september 1986 zou de Nederlandse regering diplomatieke overeenstemming hebben bereikt over een staatsbezoek van koningin Beatrix aan Japan.

Op 30 september spraken kolonel b.d. R. Boekholt en vier mensen die andere Indische slachtofferorganisaties vertegenwoordigen met minister Van den Broek over een bezoek van Beatrix aan Japan, aldus Boekholt in het *Vara*-radioprogramma 'In de rooie haan' van 29 november. Uit dat gesprek bleek Boekholt dat er al afspraken over de reis van de koningin waren gemaakt.
Van den Broek zette in het bewuste gesprek uiteen dat Japan reeds drie jaar tevoren druk op Den Haag had uitgeoefend om Beatrix een bezoek te laten brengen aan Japan. Onder druk van het bedrijfsleven zou men nu, in 1986, niet meer onder dit bezoek uit kunnen.

Kolonel Boekholt vroeg daarop – in zijn hoedanigheid van adjudant van de koningin – een gesprek aan met Beatrix. Dezelfde vijf vertegenwoordigers van Indische organisatie spraken op 26 november anderhalf uur met de koningin. Zij luisterde met ,,bijzonder veel aandacht'' naar hen en maakte aantekeningen, aldus Boekholt in ,In de rooie haan'.

Vice-premier De Korte *noemt staatsbezoek aan* Japan *,niet verstandig, niet wijs* en *niet* gewenst''

Op een partijbijeenkomst van de VVD in Woudenberg op **1** december heeft minister van economische zaken en vice-premier De Korte zich publiekelijk uitgelaten over een eventueel staatsbezoek van het koninklijk paar aan Japan, hoewel over de zaak in het kabinet nog geen besluit gevallen was. Volgens De Korte zou een staatsbezoek van koningin Beatrix aan keizer Hirohito op korte termijn ,,niet verstandig. niet wijs en niet gewenst'' zijn.
,,Eenofficieel bezoek rijt oude wonden open'' bij de slachtoffers van de Japanse bezetting van Nederlands-Indië. aldus De Korte. ,,De Japanse gemeenschap in ons land dragen wij een zeer goed hart toe. We zijn verheugd met hun aanwezigheid en hun talent. Japanners zijn een intelligent en hardwerkend volk. Maar laten we de goed lopende economische samenwerking niet belasten met een emotioneel geladen politiek probleem uit het verleden'', zei De Korte.
Aanvankelijk had De Korte zich voorgenomen om in zijn toespraak in Woudenberg te zeggen dat dit probleem ,,zich vanzelf zou oplossen'', omdat ,,Hirohito niet het eeuwige leven heeft''. Nadat er in Den Haag echter consternatie ontstond over de oorspronkelijke tekst waarin deze passage wel stond, besloot De Korte op de valreep deze verwijzing naar Hirohito's ouderdom – hij is inmiddels 85 jaar – niet uit te spreken.
De Korte verklaarde ,,als coördinator van de liberale bewindslieden'' nadrukkelijk namens de VVD te hebben gesproken. Hij liet doorschemeren dat de VVD-ers in het kabinet zich op 28 november in de ministerraad al tegen een staatsbezoek hadden gekeerd. Premier Lubbers suggereerde na afloop van het kabinetsberaad dat er zich nog niemand tegen had uitgesproken.
De VVD heeft zich al in een vroeg stadium gebogen over het mogelijke bezoek van koningin Beatrix aan Japan. Fractievoorzitter Voorhoeve had zich begin oktober al tegen zo'n bezoek verzet.
Na overleg met vice-voorzitter Bolkestein, die verantwoordelijk is voor het

buitenlands beleid van de VVD-fractie, kwam de VVD tot een definitief standpunt. Daarbij was behalve vice-premier De Korte ook fractievoorzitter Zoutendijk uit de Eerste Kamer betrokken.

Kritische reacties op uitlatingen De Korte

Met zijn uitlatingen lokte vice-premier De Korte nogal wat kritiek uit.
De CDA-fractie kwalificeerde het optreden van de vice-premier als een .,merkwaardige solo actie".
Ook de RVD noemde het vooruitlopen van De Korte op nog te nemen kabinetsbesluiten .,ongebruikelijk".

Op 2 december heeft PvdA-fractievoorzitter Kok premier Lubbers om opheldering gevraagd.
Volgens fractievoorzitter Van Mierlo van D'66, die zelf tegen het staatsbezoek gekant was, was het ,,niet in het nationaal belang als een discussie hierover nu al wordt opgespeeld in de publieke opinie".
Het TK-lid J.S.L. Gualthérie van Weezel, woordvoerder van de CDA-fractie, vond, dat het optreden van De Korte in Woudenberg ,,riekt naar partijpolitieke profilering". ,,En dat in de week na Rost van Tonningen. De VVD lijkt in te willen werken op de gevoelens van de mensen uit de kampen", aldus Van Weezel. Het CDA heeft overigens ook ,,grote aarzeling" over een eventueel staatsbezoek.

Debat in Tweede Kamer. Premier Lubbers distantieert *zich* van uitspraken De Korte

In antwoord op het verzoek van PvdA-fractievoorzitter Kok kwam premier Lubbers op 2 december in de Tweede Kamer tekst en uitleg geven n.a.v. de uitspraken van vice-premier De Korte. Hij nam hier, openlijk afstand van hetgeen De Korte had gezegd. De premier zei, dat hij de vice-premier op 1 december nog ,,krachtig had ontraden" om zich op een partijbijeenkomst buiten het kabinet tegen het staatsbezoek uit te spreken. Dit optreden van De Korte ,,behoort tat de categorie: eens, maar niet meer", aldus premier Lubbers.

Zowel PvdA-fractievoorzitter Kok als zijn collega Van Mierlo van D'66 wilde van de minister-president weten of de uitlatingen van vice-premier De Korte wel te rijmen zijn met de ..eenheid van beleid". ,,zorgvuldigheid"en de ministeriele verantwoordelijkheid voor de koningin die bij de voorbereiding van een staatsbezoek geboden zijn.
.,Op het verkeerde moment en op de verkeerde plaats heeft de vice-premier het kabinet in een netelige positie gebracht", stelde Kok vragenderwijs vast.
Lubbers ontkende dat niet. Volgens de minister-president ,,worstelde" de vice-premier echter zo met de tekst van de spreekbeurt in de avond van 1 december die hij in Woudenberg zou houden. dat ,,dergelijke vragen hem niet scherp voor ogen stonden".
In de middag van 1 december was Lubbers al ter ore gekomen dat De Korte zich in Woudenberg openlijk tegen een eventueel staatsbezoek zou verzetten. De premier zei in de Tweede Kamer dat hij toen onmiddellijk zijn vice-premier heeft opgebeld om hem hiervan af te brengen. .,Ik wist wel dat er reeds een tekst onder embargo aan de pers was verspreid Maar dat mag niet de enige rol spelen", vertelde Lubbers.
De Korte had daarop nog wel enige .,retouches aangebracht". Hij schrapte de passage waarin hij, met een verwijzing naar de hoge leeftijd van keizer Hirohito, concludeerde da'. een staatsbezoek na diens dood wel mogelijk zou zijn
De inmenging van Lubbers had maar ten dele effect .,Op het hoofdpunt' (de openlijk uitgesproken opvattingen van de vice-premier over een staatsbezoek van de koningin waartoe door het kabinet nog niet was besloten) bleef de interventie ,,zonder succes'. concludeerde Lubbers. ,,ik acht deze stellingname op deze wijze en met deze toelichting uiteraard ongelukkig", voegde hij er aan toe.

VVD teleurgesteld

De VVD bleek geen begrip te kunnen opbrengen voor de desavouering. die premier Lubbers vice-premier De Korte in het TK-debat had doen ondergaan. Dat Lubbers zijn vice-premier De Korte politiek niet dekte, stelt me teleur'', zei VVD-TK-fractievoorzitter J.J.C. Voorhoeve na afloop van het debat.

Volgens Voorhoeve hadden in het Kamerdebat met Lubbers niet alleen de staatsrechtelijke aspecten van De Kortes optreden ter sprake moeten komen maar ook de inhoudelijke bezwaren die de VVD daartegen heeft.
Het liberale Kamerlid W. Weisglas trachtte in het debat het standpunt van de VVD nog wel nader toe te lichten. Kamervoorzitter Dolman hamerde hem echter af omdat in de vragen van PvdA-fractievoorzitter Kok, die om het debatje had gevraagd. alleen de procedurele consequenties van het optreden van de vice-premier aan de orde waren.
De regering moest de vragen van de SGP'er B.J. van der Vlies, die een week eerder aan het kabinet schriftelijk vroeg of het kabinet wel rekening hield met de gevoelens van de Indische oorlogsslachtoffers. nog beantwoorden. VVD-fractievoorzitter Voorhoeve, die zich zelf overigens afzijdig hield van het debat. toonde zich daarover achteraf ,,niet gelukkig".
,,Ikbegrijp de kunstmatige commotie. die nu is ontstaan niet". zei de liberale fractievoorzitter over het argument van Lubbers dat niet vice-premier De Korte maar Voorhoeve de bezwaren van de VVD te berde had moeten brengen.
Lubbers had in het debat gezegd dat het ,,merkwaardig" was dat De Korte het uitdragen van de opstelling van de VVD niet had overgelaten aan Voorhoeve. Maar de premier zei daar wel een verklaring voor te hebben. ,,Ik wil het duiden als uitlatingen van een minister die in zijn specifieke verantwoordelijkheid als minister van economische zaken geprangd wordt door het hem door de pers opgedrukte etiket dat hij onder druk zou staan van het bedrijfsleven om het staatsbezoek wel te laten doorgaan", aldus de premier.

De christelijke werkgeversorganisatie NCW heeft zich op 2 december ook negatief uitgelaten over de stellingname van De Korte. Het NCW zei te vrezen dat de uitlatingen van de minister van economische zaken wel eens schadeliik zouden kunnen ziin voor de betrekkingen met Japan.

De Korte erkent ,,procedurele fout"

Op 5 december na afloop van het wekelijkse kabinetsberaad erkende vice-premier De Korte tegenover de pers, dat hij met zijn uitlatingen over een eventueel staatsbezoek aan Japan nog voordat het kabinet hierover een besluit genomen had ,,een procedurele fout" had gemaakt.
Het bleek verder, dat hij n.a.v. zijn uitspraken een gesprek met de koningin had gehad.
De Korte vertelde de pers, dat hij, voorafgaand aan het kabinetsberaad. zijn collega-ministers had meegedeeld: ,,Ik ben mij ervan bewust. dat ik een procedurele fout heb gemaakt". Volgens De Korte was zijn mededeling voor zijn collega's geen aanleiding geweest voor nadere vragen.

Staatsbezoek aan Japan gaat niet door

Op 10 december beantwoordde premier Lubbers de eerder aangehaalde vragen van TK-lid Van der Vlies.
Uit het antwoord bleek, dat het staatsbezoek van koningin Reatrix aan Japan niet door zou gaan.

Volgens de regering zouden de wederzijdse betrekkingen alleen maar te lijden hebben onder de ,,politieke en/of publieke controverses", die met een officieel bezoek aan Japan gepaard zouden gaan.
Lubbers schreef, dat de regering daarom, ,,gelet op de bestaande gevoelens, waar overigens van meet af aan rekening mee is gehouden", van oordeel is, dat ,,een staatsbezoek onder de gegeven omstandigheden niet in het belang is van de wederzijdse betrekkingen" en ,,thans niet dient te worden bevorderd".

Minister Van den Broek van buitenlandse zaken liet op 11 december weten, dat hij de Nederlandse ambassadeur in Tokio opdracht zou geven om daar uit te leggen, waarom de regering had besloten het staatsbezoek niet door te laten gaan.
Volgens Van den Broek zou het niet goed zijn geweest onder de huidige omstandigheden het bezoek toch doorgang te laten vinden. Hij hoopte voor dit standpunt in Japan begrip te kunnen kweken.
Het kabinet heeft in zijn besluit vooral rekening gehouden met de ,,bestaande gevoelens en met de tegenstellingen die zijn gerezen in de voortijdige discussie", aldus Van den Broek.
In de Tweede Kamer werd op 11 december positief gereageerd op het kabinetsbesluit.

UITLEVERINGSVERDRAG MET DE VS. BEZOEK VAN FITZUERALD AAN DE VS EN VAN REAGAN AAN IERLAND. NIEUWE AMERIKAANSE AMBASSADEUR

Op 14 juli 1983 werd in Washington een uitleveringsverdrag getekend tussen Ierland en de Verenigde Staten. Het verdrag werd op 14 dec. 1984 van kracht.
Aan de totstandkoming van het verdrag waren veie jaren van onderhandelen voorafgegaan. In 1972 was aan het vorige uitleveringsverdrag een einde gekomen.
Het verdrag gold voor misdrijven waarvoor in beide landen een gevangenisstraf stond van meer dan één jaar, maar niet voor politieke misdaden.

FitzGerald naar de VS. Reagan op bezoek *in Ierland*

Op 15 maart 1984 hield de Ierse premier Garret FitzGerald tijdens een bezoek aan de Verenigde Staten een toespraak tot het Amerikaanse Congres, waarin hij de afgevaardigden vroeg zich op te stellen tegen de uitbreiding van steun aan partijen die betrokken waren bij wat hij omschreef het afschuwelijke geweld in Noord-Ierland.
Op 16 maart had FitzGerald een ontmoeting met de Amerikaanse president Reagan en na zijn terugkeer in Ierland op 17 maart nodigde hij Reagan uit voor een bezoek aan Ierland.
Op 1 april deed de Ierse oppositieleider Haughey een beroep op de Amerikaanse president tijdens diens bezoek de Ierse hereniging tot belangrijk doel van het Amerikaanse buitenlandse beleid te verklaren en te verklaren dat de VS ,,de kunstmatig opgelegde verdeling'' niet erkende. Vervolgens leverde Haughey kritiek op de Amerikaanse ambassadeur Robert Kane omdat deze nog voordat er een antwoord van Reagan was gekomen te kennen had gegeven dat er op zo'n verklaring niet behoefde te worden gerekend.
Van 1-4 juni vond het bezoek van de Amerikaanse president aan Ierland plaats. Het bezoek werd gekenmerkt door strenge veiligheidsmaatregelen en ging gepaard met demonstraties die in het bijzonder waren gericht tegen Reagans beleid in Midden-Amerika.
Op 3 juni sprak premier FitzGerald tijdens een staatsdiner in Dublin Castle speciaal zijn steun uit voor de vredesvoorstellen van de Contadoragroep voor Midden-Amerika.
Op 4 juni sprak Reagan in een toespraak tot het Ierse parlement voornamelijk over de Oost-West betrekkingen en de wapenbeheersing, nadat hij drie dagen eerder bij zijn aankomst op het vliegveld van Shannon meer specifiek Ierse onderwerpen had aangesneden, waarbij hij had opgeroepen tot verdraagzaamheid en verzoening en had verzekerd dat ,.zij die geweld aanmoedigen of betrokken zijn bij het terrorisme in Noord-Ierland nooit welkom zullen zijn in de VS''. Ook zei hij dat zijn bezoek voor hem een terugkeer betekende naar zijn wortels en die van Amerika. Op 3 juni bracht Reagan een bezoek aan het Zuidierse plaatsje Ballyporeen, waar zijn overgrootvader in 1829 in de plaatselijke kerk zou zijn gedoopt. Reagan woonde in dit plaatsje een korte kerkdienst bij en bracht vervolgens een bezoek aan de O'Farrell Pub in het centrum van Ballyporeen.
Met het aanbieden van haar geloofsbrieven aan de Ierse president Patrick Hillery werd de voormalige Amerikaanse minister van gezondheid Margaret Heckler op 30 jan. 1986 ambassadeur voor haar land in Ierland (zie ook pag. 438/3-1986).

De Amerikaanse president Ronald Reagan en zijn vrouw Nancy in de pub te Ballyporeen.

NEDERLANDER MENTEN DE TOEGANG TOT IERLAND GEWEIGERD

Op 14 febr. 1985 deed de Joodse gemeenschap van Dublin een dringend beroep op de regering van premier FitzGerald te verhinderen dat de Nederlandse oorlogsmisdadiger Pieter Menten zou terugkeren naar zijn landgoed bij het dorp Leamybrien in het zuidelijke graafschap Waterford dat hij sinds 1964 in zijn bezit had.

Menten, die in 1980 in Nederland was veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar wegens medeplichtigheid aan de massamoord op 400 Poolse joden tijdens de Tweede Wereldoorlog, kwam in de nacht van 21/22 maart 1985 uit de Scheveningse gevangenis vrij. na tweederde van zijn straf te hebben uitgezeten, inclusief twee jaar voorarrest.
Op 21 maart weigerde het Ierse ministerie van justitie in een korte verklaring Menten de toegang tot Ierland. Het verbod was uitgevaardigd door minister van justitie Michael Noonan. die gebruik makend van de vreemdelingenwet uit 1935 de ,,Nederlander Pieter Menten verbiedt voet op Ierse bodem te zetten''.
Mentens advocaat verklaarde in een interview met de Ierse radio dat de Ierse weigering in strijd was met het recht van inwoners van EG-landen vrij rond te reizen in de lidstaten van de Gemeenschap.
Op 22 maart liet de Ierse regering weten van mening te zijn niet in strijd te handelen met de EG-bepalingen. Bij het beroep op een bepaling uit de Ierse vreemdelingenwet was bekeken of het weren van Menten strijdig zou zijn met de rechten van EG-burgers, aldus een woordvoerder van de regering in Dublin. ,,Volgens onze interpretatie hebben we met het beroep op de vreemdelingenwet voldoende grond om Menten de toegang te kunnen weigeren'', zo zei hij.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerii en Uitgeverij, Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N.0165-3660

VOORSTEL GORBATSJOW: APART INF-VERDRAG

Sowjet-persbureau *Tass* heeft op 28 febr. een verklaring verspreid van de secretaris-generaal van de communistische partij van de Sowjet-Unie (CPSU), Michail Gorbatsjow, waarin deze de bereidheid uitte met de Amerikaanse regering een ,,aparte overeenkomst" te sluiten over nucleaire wapens voor de middellange afstand in Europa (INF) op basis van de afspraken, die hij hierover vorig jaar oktober in Reykjavik met de VS-president Ronald Reagan had gemaakt (pag. 689 e.v.-1986).

In het ministerie van buitenlandse zaken in Moskou werd op 2 maart een persconferentie gehouden, waarop vice-minister van buitenlandse zaken Alexander Bessmertnych en de chef van de generale staf van de Sowjet-strijdkrachten maarschalk Sergei Achromejew een toelichting op het voorstel gaven.

Vice-minister Bessmertnych zei hier, dat het voorbarig zou zijn te denken, dat nu de weg was vrijgemaakt voor een nieuwe topontmoeting tussen Gorbatsjow en Reagan. Daarvoor moest eerst de reactie van de Amerikanen worden afgewacht t.a.v. dit vraagstuk en andere kwesties, aldus Bessmertnych.

Wel werd volgens Bessmertnych een bezoek aan Moskou van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz in overweging genomen.

In de onverwachte verklaring van *Tass* van 28 febr. maakte Sowjet-partijleider een einde aan het ,,pakket'', waarin de Sowjet-Unie overeenstemming over INF en strategische kernwapens afhankelijk had gemaakt van Amerikaanse instemming met aanzienlijke beperkingen op de ontwikkeling van het Strategisch Defensie Initiatief SDI, de Amerikaanse plannen m.b.t. de installering van een afweerschild tegen kernraketten in de ruimte.

De koppeling tussen strategische kernwapens en het afweerschild bleef behouden.

In de weergave van de naar zijn zeggen met Reagan in Reykjavik gemaakte afspraak zegt Gorbatsjow dat ,,de USSR en de VS in de loop van komende vijf jaar al hun middellange-afstandswapens in Europa zullen liquideren''.

De Sowjet-Unie zou hoogstens honderd kernkowwen op raketten van deze klasse kunnen behouden op haar Aziatische grondgebied, en de Verenigde Staten op hun ,,nationaal territorium''.

Uit verklaringen van de chef van de generale staf maarschalk Sergei Achrotnejew kwam weinig begrip naar voren voor de bezwaren die Westeuropese landen vorig jaar tegen de INF-afspraak in Reykjavik hadden ingebracht.

Dat de Westerse middellange-afstandsraketten mede zouden dienen als tegenwicht voor een conventioneel Sowjet-overwicht in Europa, wees de maarschalk van de hand. Naar zijn zeggen is er sprake van evenwicht tussen NAVO en Warschaupact.

Westeuropese zorgen over Sowjetraketten voor kortere dan middellange afstand achtte de maarschalk ondervangen door Gorbatsjows voorstel voor onderhandelingen over deze wapens.

Na de ondertekening van een Sowjet-Amerikaanse overeenkomst over INF zal de Sowjet-Unie uit de DDR en Tsjechoslowakije haar ,,operationeel-taktische raketten van verhoogde reikwijdte" terugtrekken naar Sowjetgebied, aldus Gorbatsjow. Het gaat hier om wapens, in Westerse terminologie bekend als de SS-21 en 22, die door Moskou waren geplaatst als reactie op het begin van de plaatsing van Westerse Pershing-I1 en kruisraketten in november 1983.

In Gorbatsjows jongste voorstel wordt met geen woord meer gerept over de Franse en Britse kernwapens, die eens een overeenkomst op basis van de zgn. ,,nul-optie" in Europa onmogelijk maakten en waarvan Gorbatsjow vorig jaar januari nog de bevriezing noodzakelijk had geoordeeld.

Volgens Bessmertnych is het wel noodzakelijk dat Frankrijk en Groot-Brittannië zich ,,op den duur" bij het proces van liquidatie van kernwapens aansluiten, evenals andere kernmachten.

Gorbatsjows verklaring kwam als een verrassing, nadat hij een week eerder tegenover de Italiaanse premier Andreotti weliswaar niet meer over het pakket gesproken had, maar de ontbinding ervan evenmin had aangekondigd.

Gorbatsjow gaat in zijn bekendmaking zijdelings in op de bezwaren die na de top in Reykjavik waren verwoord tegen de INF-afspraak, met name in Londen, Parijs en Bonn, waar was gesteld dat de Westerse Pershings II en kruisraketten niet alleen maar dienden als tegenwicht voor de Russische SS-20's, maar ook verband hielden met het overwicht van de Sowjet-Unie in Europa op het gebied van conventionele strijdkrachten en andere wapensystemen

Deze bezwaren, na afloop van Reykjavik gedeeltelqk door Washington erkend, doet Gorbatsjow af als een ,,poging op elk van de terreinen afzonderlijk een overeenkomst te saboteren."

Moskou had ook direct na afloop van de top heftig geprotesteerd tegen wat de Sowjet-Unie beschreef als ,,Ameri-

Beeld van de persconferentie in het ministerie van buitenlandse zaken in Moskou op 2 maart, waar een toelichting werd gegeven op de verklaring van secretaris-generaal Gorbatsjow van 28 februari. V.l.n.r. Viktor Karpow, hoofd van de afdeling bewapeningsbeperking van het ministerie van buitenlandse zaken, vice-minister van buitenlandse zaken Alexander Bessmertnych, de woordvoerder van het ministerie Gennadi Gerasimow en vice-minister van defensie maarschalk Sergei Achromejew.

Weekblad 56ste jaargang No. 2885, pag. 42231-42246

kaans verraad" aan de afspraken die in Reykjavik zouden zijn gemaakt in de gesprekken onder vier ogen tussen Reagan en Gorbatsjow. Tegelijk echter had het Kremlin vastgesteld dat die afspraken niet golden zolang de Amerikanen niet zouden afzien van SDI.

De nieuwe voorstellen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow kwamen, nadat de Amerikaanse regering eerst op 97 nov. vorig jaar had aangekondigd een nieuwe nucleair bewapende B 52 bommenwerper in gebruik te zullen nemen en daarmee zich niet langer te houden aan de beperkingen, opgelegd door het SALT-11-verdrag met de SU uit 1979, dat overigens door geen van beide partijen was geratificeerd (zie ook pag. 726/2-1986).

Vervolgens had de Amerikaanse president Reagan op 23 febr. van dit jaar de Amerikaanse onderhandelaars in Genève over vermindering van kernbewapening opdracht gegeven met de Sowjet-vertegenwoordigers niet te onderhandelen over beperkingen van de zg. ,,ruime interpretatie" van het ABM-verdrag.

In het ABM-verdrag uit 1972 worden beperkingen opgelegd aan verdedigingssystemen tegen ballistische raketten. De ,,ruime interpretatie" van de Amerikaanse regering houdt in, dat onderzoek mag worden verricht naar nieuwe ruimtesystemen, die in 1972, ten tijde van het afsluiten van het ABM-verdrag, nog niet bekend waren, Op die manier zou het SDI-onderzoek kunnen worden voortgezet.

Genève-onderhandelaar Viktor Karpow, inmiddels afgelost, stelde tijdens een persconferentie in Moskou vast dat de door Moskou gelegde koppeling een ,,politiek" karakter had.

Ook de Nederlandse ministers Lubbers en Van den Broek, die in november jl. bij Gorbatsjow voor een ,,ontkoppeling" van het pakket pleitten, kwamen na afloop van hun gesprek tot de conclusie dat het Russische standpunt meer door ,,onderhandelingstactische" dan militair-technische motieven wordt ingegeven (pag. 99/3 e.v. 1987).

Gorbatsjow refereert overigens in zijn verklaring aan de Westerse politici die hem hadden verzocht de vraag van INF los te maken uit het pakket: ,,Men heeft ons meer dan eens ervan proberen te overtuigen, dat als de USSR de vraag van de middellange-afstandsraketten uit het Reykjavik-pakket zou losmaken, het niet moeilijk zou zijn tot een afspraak over hun liquidatie in Europa te komen".

In het licht daarvan vergt de Sowjet-leider thans een ,,snel, positief antwoord".

Westerse diplomaten in Moskou sloten in een eerste reactie niet uit dat Moskous nieuwe voorstellen er mede op gericht zijn regeringen onder druk te zetten die in eigen land plaatsing van Pershings en kruisraketten uitsluitend met de aanwezigheid van de SS-20 verdedigd hebben.

Eerste reacties in *de* VS

De Amerikaanse regering toonde zich in een eerste reactie verheugd over de voorstellen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow.

,,Wij zullen zeer binnenkort een uitgewerkt voorstel op tafel leggen en hopelijk kan er dan snel een akkoord worden bereikt", zei Dan Howard, een van de woordvoerders van het Witte Huis. Volgens andere regeringsfunctionarissen werkten Amerikaanse experts al geruime tijd aan een ontwerpakkoord op dit punt, dat onlangs gereed is gekomen.

In Washington wordt het voorstel dat Gorbatsjow deed gezien als een concessie van de zijde van de Sowjet-Unie.

De Verenigde Staten zouden zich volgens de SU in het kader van een te sluiten overeenkomst moeten beperken bij het tot ontwikkeling brengen van hun SDI- (of ,Star Wars'-)programma, iets waar Reagan niet toe bereid was. Deze eis, die sindsdien ook de wapenonderhandelingen in Genève in hun voortgang heeft belemmerd, hebben de Russen nu kennelijk opgegeven.

Ondanks deze ,,positieveontwikkeling" die het Witte Huis signaleert wijzen Amerikaanse deskundigen er ook op dat in Reykjavik sen aantal lastige details onuitgewerkt is gebleven.

Het gaat daarbij in de eerste plaats om een aan de eliminering van de Europese wapens gekoppelde vermindering van het aantal raketten in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie en in de Verenigde Staten, met name in Alaska.

Verder is er ook nog lang geen overeenstemming over de verificatie-procedures. Amerikaanse functionarissen zeggen dat niet alleen de Russen maar ook verscheidene Europese regeringen bezwaar hebben tegen inspectie door waarnemers ter plekke omdat hierdoor te veel andere gevoelige informatie zou worden prijsgegeven.

De woordvoerder van het Witte Huis, Albert Rusty Brashear, noemde het voorstel, voor zover hij het kon beoordelen, positief. Brashear voegde daaraan toe dat de VS hun eigen INF-voorstel nog zullen indienen bij de onderhandelingen over wapenbeperkingen in Genève en dat de VS de details van het Sowjet-voorstel eerst nog moeten bestuderen.

Een andere Amerikaanse functionaris zei dat ,.als Gorbatsjow zegt dat de wapenbeheersingsvraagstukken moeten worden gescheiden, dat een geweldige stap is"

De Amerikaanse onderhandelaar in Genève, Max Kampelman, drukte in een telefoongesprek met het Amerikaanse televisiestation ABC zijn ,,voldoening" uit met Gorbatsjows voorstel. Volgens Kampelman kan het echter wel zes maanden duren voordat een aantal punten, zoals de verificatie, zijn opgelost.

De Democratische politicus Claiborne Pell, voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, zei op 1 maart in een televisie-interview vanuit Genève dat hij het Russische voorstel toejuicht en ziet als ,,een aanmoediging voor onze onderhandelaars".

Zijn Republikeinse voorganger op dezelfde post. Richard Lugar. sloot zich hierbij aan.

Robert Dole. de leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat, wees echter in een reactie op de achterstand in conventionele sterkte die het NAVO-leger in Europa heeft en maande het enthousiasme wat te temperen.

De op het gebied van internationale vraagstukken nog altijd zeer invloedrijke oud-minister Henry Kissinger noemde een week eerder in een artikel in het tijdschrift Newsweek de in Reykjavik bijna bereikte akkoorden ,,een unilaterale concessie" van de kant van de Verenigde Staten. Kissinger wees erop dat een overeenkomst op het gebied van de middellange-afstandswapens het vermogen van de Sowjet-Unie niet aantast om West-Europa met andere middelen. zoals korte-afstandsraketten, te vernietigen.

Sommige waarnemers in Washington menen dat het niet toevallig is dat Gorbatsjow met zijn voorstel komt op een moment van grote chaos en verwarring in het Witte Huis als gevolg van de Iran-affaire.

President Reagan zou de feestelijke gebeurtenis die het tekenen van een wapenakkoord toch is op korte termijn heel goed kunnen gebruiken, al was het alleen maar om de aandacht af te leiden van zijn binnenlandse politieke problemen.

Toenadering op dit punt kan ook de plannen voor een topontmoeting in Washington weer leven inblazen en ook dat zou in de ogen van de president een welkome afleiding zijn voor pers, publiek en politiek in de Verenigde Staten.

Aan het slot van de eerste conferentie tussen beide leiders, in Genève. werd een bezoek van Gorbatsjow aan de Amerikaanse hoofdstad afgesproken, maar na het mislukken van de onderhandelingen in Reykjavik leek dat voorlopig van de baan.

Reacties in West-Europa

In Westeuropese hoofdsteden is het voorstel met grote tevredenheid ontvangen.

De secretaris-generaal van de NAVO, Lord Carrington noemde het voorstel ,,eenbelangrijke stap vooruit".

De Westduitse regering en fractieleden van zowel coalitie als oppositie hebben positief gereageerd op het voorstel van Gorbatsjow.

Minister van buitenlandse zaken Genscher zei dat Gorbatsjow hiermee ,,de grootste hindernis" voor een akkoord over de middellange-afstandswapens uit de weg heeft geruimd. Daarmee wordt een ,,centrale ontwapeningswens" van de Westduitse regering vervuld, die van het begin af aan verbonden is geweest met het tweedelige NAVO-besluit van december 1979, aldus Genscher.

De Sowjet-leiding, zei de minister, was er in talrijke gesprekken met vertegenwoordigers van de Bondsrepubliek van overtuigd geraakt dat de pas later gelegde verbinding tussen de onderhandelingen over de middellange-afstandsraketten en SDI moest worden opgegeven.

De jongste verklaring van de Sowjet-leider, zei Genscher, is er een bewijs voor dat een ,,intensieve dialoog en hardnekkig onderhandelen" net zo lonend zijn als ,,een politiek die erop gericht is de ander aan zijn woord te houden".

Van de Bondsdagleden reageerden uit de CDU-fractie de invloedrijke Ruhe en Stercken, respectievelijk plaatsvervangend fractievoorzitter en voorzitter van de vaste commissie voor buitenlandse zaken, positief. Stercken sprak van een ,,doorbraak naar de grootste ontwapeningskans sinds decennia".

SPD-fractievoorzitter Vogel riep bondskanselier Kohl op om na deze ,,constructieve en serieuze stap" zich ,,vastberaden teweer te stellen" tegen CSU-voorzitter Strauss en de ,,staalhelmgroep" in zijn fractie, die verwijdering van de raketten in Europa van verdere voorwaarden afhankelijk willen maken.

Op 1 maart al heeft DDR-leider Erich Honecker via zijn permanente vertegenwoordiger in Bonn in een boodschap aan bondskanselier Kohl de verwachting uitgesproken, dat deze zich bij de westelijke bondgenoten zal inzetten voor de verwerkelijking van Gorbatsjows voorstel.

Honecker sprak van een ,,historische kans" op de weg naar een wereld zonder kernwapens. In

het geval van een akkoord stond de DDR klaar om met de Sowjet-regering ,,af te spreken om de in de Duitse Democratische Republiek gestationeerde raketcomplexen van grotere reikwijdte terug te trekken''.
Voor de regering in Londen kwam het initiatief van Gorbatsjow als een enigszins lastige verrassing. Premier Thatcher bereidt zich met grote zorg voor op een reis naar Moskou eind maart, waarschijnlijk het eerste Westerse bezoek nadat Gorbatsjow heeft gesproken.
Hoewel de Britse premier nooit een wig tussen zichzelf en president Reagan laat drijven, wil zij graag een nuttige en voornaine rol vervullen iri het verkeer tussen de twee superleiders. zeker in een jaar dat hoogstwaarschijnlijk verkiezingen in Engeland zal brengen.
Officieelbestudeert Londen de voorstellen nog, zeiden zowel het kantoor van de premier als het ministerie van buitenlandse zaken op 2 maart.
Aangenomen mag worden dat de Britse regering niet graag afstand doet van de verklaring van politieke eenheid die voor de NAVO schuilgaat in de plaatsing van middellange afstaridswapens. Bovendien veroorzaakt een eventuele grotere nadruk op conventionele wapens ook in Londen onoverkomelijke begrotingsproblemen.
Als enig Westers land heeft Frankrijk in een eerste reactie niet positief gereageerd op het voorstel van de Sowjet-Unie om een aparte overeenkomst te sluiten over de middellange-afstandswapens in Europa (INF).
Minister van defensie Adré Giraud zei op 2 maart, dat het vertrek van de Europese raketten alleen maar tot onevenwichtigheid leidt. ten voordele van de Russen"

Alle Franse politieke partijen staan zeer wantrouwig tegenover de jongste voorstellen van de Sowjet-partijleider, behalve de communistische partij, die blijkens haar spreekbuis l'Humanité ,,hetnieuwe vredesinitiatief van Gorbatsjow'' toejuicht.
Charles Hernu. de socialistische oud-minister van defensie, reageerde afwijzend: ,,Geen Pershings? Geen SS-20's? Dat klinkt prachtig. maar dan blijft de Russische superioriteit op het gebied van lange afstandsraketten en conventionele wapens".

Meer genuanceerd was de reactie van president Mitterrand in de kabinetsvergadering van 4 maart. Philip Freriks, correspondent van De Volkskrant in Parijs, berichtte hierover in deze krant op *6* maart, dat de Franse president het kabinet in herinnering bracht, dat hij al voor zijn verkiezing in 1981 de leuze ,,ni Pershings, ni SS 20'' (geen Pershings en geen SS 20's) hanteerde en dat de NAVO zich reeds in 1979 uitsprak voor de nuloptie.
Dat neemt niet weg dat ook Mitterrand de zorg deelt, die de basis vormt van alle opwinding. Eens te meer zijn de Fransen bevreesd dat hun kernmacht vroeg of laat voorwerp zal worden van onderhandelingen zoals die nu in Geneve gaande zijn. En dat hun, Fransen, nauwelijks nog een keus zal worden gelaten als Amerikanen en Russen het eenmaal eens zijn over wat en hoeveel er allemaal uit Europa dient te verdwijnen.
De manier waarop Mitterrand dat probleem voor zijn ministers samenvatte is wat dat betreft glashelder: de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie onderhandelen. Men kan betreuren dat Frankrijk er niet bij is. Ik vind van niet. Er is sprake van een wanverhouding tussen de hoeveelheid kernwapens van de twee supermachten: meer dan 10 miljoen kernkoppen. en die van Frankrijk: 110 kernkoppen. Wat zou Europa kunnen zeggen bij een dergelijke onderhandeling? Niet veel, aldus Mitterrand. die daarmee toont niet gespeend te zijn van werkelijkheidszin.
Maar je kunt wel zeggen, zo vervolgt Mitterrand met zo veel woorden . dat je hun definitie van middellange afstandswapens niet deelt en je kunt ze je eigen standpunt kenbaar maken. En dat luidt, dat de afschrikking een systeem is waarmee de zwakste in staat wordt gesteld om vrees te wekken bij de sterkste.
De Franse president had bovendien tot zijn kennelijke tevredenheid opgemerkt dat Gorbatsjow ook wil praten over de korte-afstandsraketten. Mitterrand achtte het ,,essentieel'' dat onderhandelingen daarover gekoppeld worden aan een INF-akkoord.
,,Hij heeft gelijk". schijnt premier Chirac tot twee keer toe gemompeld te hebben, terwijl Mitterrand college gaf in de ministerraad. Later was er officieel van ,,gelijkgerichtheid'' sprake, terwijl de UDF-ministers al mokten dat het voorbehoud van Mitterrand ten aanzien van Gorbatsjows voorstellen ,.onvoldoende'' was, aldus Philip Freriks
Bedenkingen tegen het voorstel werden op 2 maart geuit door de opperbevelhebber van de NAVO. generaal Bernard Rogers, die aanvoerde dat een dergelijk verdrag vergezeld zou moeten worden met vermindering van korte-afstandsraketteti en andere wapens. ,.Een geïsoleerd, en ik herhaal geïsoleerd. verdrag over een nul-niveau zou ons terugbrengen naar waar we voor 1979 waren'', zo zei Rogers.
In Londen heeft de Britse premier Margaret Thatcher op 2 maart het voorstel van Gorbatsjow ,,een goede stap vooruit'' genoemd, maar tegelijkertijd gewaarschuwd dat er nog .,een heleboel dingen moeten worden uitgewerkt".

Sowjet-delegatie in Genève dient voorstellen INF officieel in

De delegatie van de Sowjet-Unie bij de besprekingen met de VS in Genève over beperking van nucleaire bewapening heeft op 2 maart het voorstel van partijleider Michail Gorbatsjow over de verwijdering van middellange afstandsraketten uit Europa formeel ingediend.
De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie kwamen op 2 maart overeen hun onderhandelingen over INF-wapens onmiddellijk voor onbepaalde tijd voort te zetten. Aanvankelijk zou op 4 maart een pauze in de onderhandelingen beginnen.
Na de zitting tussen de onderhandelaars, die een uur duurde, zei de Amerikaanse woordvoerder Teddy Shroeder dat de Amerikaanse delegatie werkt aan een eigen voorstel over middellange-afstandsraketten. Over de inhoud van dat voorstel kon hij nog geen bijzonderheden geven.

Tegenvoorstel *VS*

De Amerikaanse delegatie bij de onderhandelingen in Genève heeft op 4 maart haar voorstel inzake INF ter tafel gebracht.
President Reagan kondigde op 4 maart aan dat het Amerikaanse ontwerpverdrag ,,de specifieke formule volgt'' waarover hij het met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow eens was geworden tijdens hun topconferentie in oktober in Reykjavik.

Op een persbriefing in het Witte Huis zei Reagan dat de VS in hun voorstel oproepen tot verwijdering van middellange-afstandsraketten uit Europa, waarbij beide partijen elk honderd kernkoppen op hun eigen grondgebied mogen handhaven.
Het Amerikaanse voorstel voorziet verder, zo zei Reagan, in beperkingen op het gebied van kortedrachtwapens en in effectieve controlemaatregelen.
Door het voorstel van Gorbatsjow waren volgens Reagan ,,ernstige belemmeringen'' weggenomen.
Vooraanstaande Amerikaanse Congresleden zeiden op 4 maart dat de kans dat er dit jaar een verdrag tussen de supermogendheden wordt gesloten nu groter is geworden, en dat er mogelijk ook een topconferentie tussen Reagan en Gorbatsjow kan worden gehouden.

Op diezelfde mogelijkheid zinspeelde op 4 maart ook een hoge Sowjet-diplomaat, de plaatsvervangend am-

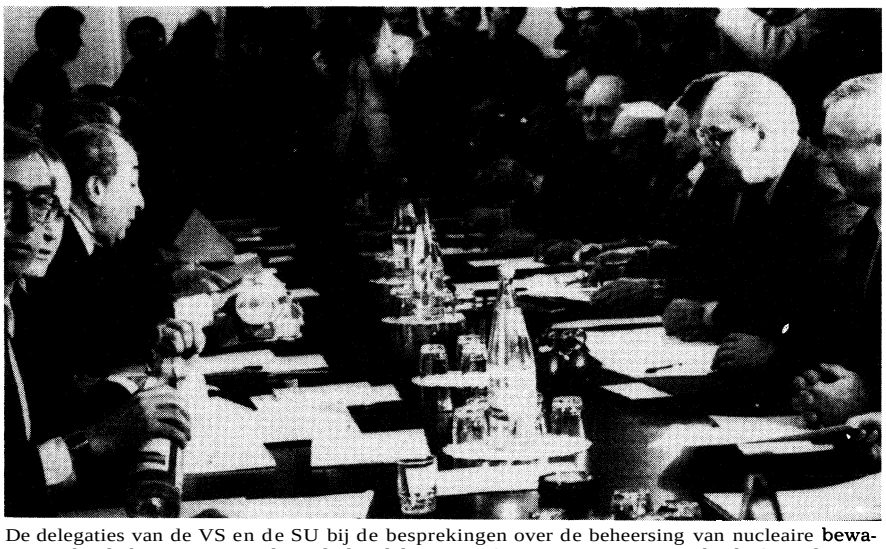

De delegaties van de VS en de SU bij de besprekingen over de beheersing van nucleaire bewapening bij de hervatting van de onderhandelingen in Geneve op 2 maart. Links de Amerikaanse afvaardiging met aan het hoofd Max Kampelman (3e v.l.) en rechts de Sowjet-vertegenwoordigers, geleid door Joeri Worontsow (2de v.r.).

bassadeur van de Sowjet-Unie bij de Verenigde Naties, Roland Timerbaew. ,,Dat is niet uit te sluiten", zei de diplomaat op de vraag of een akkoord over middellange-afstandsraketten zou kunnen leiden tot een topontmoeting. Zo'n top zou dan wel gewijd moeten zijn aan ,,fundamentele kwesties" en ,,goed voorbereid" moeten worden. Timerbaew zei verder dat het hem niet zou verbazen als Gorbatsjow nog anaere ..nieuwe ideeën'' op het gebied van de ontwapening zou lanceren.

Intussen heeft de Westduitse minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Genscher, op 4 maart na een telefoongesprek met zijn Franse collega, Jean-Bernard Raimond, gezegd dat Frankrijk geen bedenkingen heeft naar aanleiding van het Sowjet-voorstel om de INF-wapens uit Europa te verwijderen. In een radio-interview riep Genscher op tot het aannemen van het Sowjet-voorstel zonder er voorwaarden aan te verbinden wat betreft korte-drachtraketten.

Het Amerikaanse ontwerp-verdrag over de verwijdering van de kernwapens voor de middellange afstand uit Europa (INF) bevat gedetailleerde bepalingen over verificatie-maatregelen en beperking van de kernwapens voor de korte afstand.

Dit heeft de Amerikaanse INF-onderhandelaar Maynard Glitman op 4 maart gezegd nadat het ontwerp-verdrag formeel was ingediendop het Geneefse kernwapenoverleg met de Sowjet-Unie.

Glitman zei dat parallelle plafonds voor de korte afstandswapens alsmede strikte verificatie-afspraken over de naleving van het verdrag een ,,integraal onderdeel" van het INF-akkoord moeten zijn.

De Verenigde Staten willen het recht hebben om een gelijk aantal korte afstandswapens in Europa op te stellen , als de Sowjet-Unie haar wapens in deze categorie wil behouden , aldus Glitman

De Amerikaanse senator Sam Nunn een defensie-expert, zei eerder dat de Sowjets 800 van dergelijke wapens hebben De VS hebben geen korte afstandswapens in Europa

De Amerikaanse INF-onderhandelaar zei dat het ontwerp-verdrag compleet is met uitzondering van enkele verificatie-maatregelen waarover nog met de NAVO-bondgenoten zal worden overlegd

De leider van de Amerikaanse onderhandelingsdelegatie in Genève, Max Kampelman, lichtte op 5 maart in Brussel de NAVO-partners in over het Geneefse overleg. Hij werd vergezeld door zijn medeonderhandelaars Glitman en Lehman (strategische wapens).

Positieve reactie SU

De eerste reactie van het Kremlin op het voorstel van de VS voor verwijdering van middellange-afstandsraketten uit Europa is ,,zeer positief". De Sowjet-Unie hoopt dat er nu snel een akkoord over de INF-wapens kan worden gesloten.

Dat bleek op 5 maart uit uitlatingen van de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow tijdens de wekelijkse persconferentie.

Het voorstel dat de VS in Genève hebben gepresenteerd is gebaseerd, zo zei Gerasimow op afspraken die Sowjet-leider Gorbatsjow en president Reagan hebben gemaakt tijdens de topconferentie in Reykjavik, vorig jaar oktober, en ,,die ook dienden als basis voor ons voorstel". ,,Zoals u begrijpt is onze eerste reactie daarom zeer positief", zei Gerasimow.

De Sowjet-woordvoerder suggereerde dat de onderhandelaars in Genève nu binnen zes maanden een overeenkomst zouden kunnen uitwerken om er zeker van te zijn dat die nog tijdens Reagans presidentschap geratificeerd zou kunnen worden, maar hij erkende dat er nog veel werk in Geneve zou moeten worden verzet. ,,De partijen zijn het erover eens middellange-afstandsraketten te verwijderen uit Europa, maar de methodes van uitwerking kunnen een weg van 1000 mijl zijn", zo zei Gerasimow.

In een rede tot Amerikaanse hoofdredacteuren heeft president Reagan op 5 maart gezegd dat de ,,doorbraak" in het Sowjet-standpunt tegenover de INF-onderhandelingen te danken is aan de ,,standvastigheid" van het Westen. De nieuwe hoop op een verdrag over INF-wapens was volgens de Amerikaanse president het gevolg van het feit dat het Westen niet gebogen had voor de inspanningen op het gebied van public relations om concessies los te krijgen.

,,De verandering in het Sowjet-standpunt is een grote doorbraak", zo zei Reagan. ,,Dat bewijst dat bij het werken voor de zaak van de vrede paraatheid, geduld en standvastigheid resultaat hebben".

Reagan zei de volgende stappen op 6 maart te zullen bespreken met de Amerikaanse onderhandelaars.

Reagan legde er de nadruk op dat hij niet het plan heeft om SDI, het onderzoek naar een ruimteschild tegen raketten, ,,dedroom van de mensheid van een veiliger wereld, weg te onderhandelen".

In Genève heeft de Sowjet-Unie op 5 maart op de ontwapeningsconferentie van de Verenigde Naties nieuwe concessies aangeboden in het kader van de pogingen te komen tot een verbod van chemische wapens.

Afspraak voor bezoek minister Shultz aan Moskou in april

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz zal van 13 tot 16 april Moskou bezoeken voor besprekingen met zijn Sowjet-ambtgenoot Eduard Sjewardnadze.

Een mogelijk akkoord over de middellange-afstandsraketten (INF) in Europa zal naar verwacht wordt een van de belangrijkste gespreksonderwerpen zijn, zo heeft president Reagan op 6 maart verklaard na een gesprek met de drie Amerikaanse onderhandelaars bij de besprekingen in Geneve.

Joeri Worontsow, het hoofd van de Sowjet-delegatie bij de Geneefse onderhandelingen, zei op 6 maart in Parijs te ve achten dat er binnen drie a vier maanden een akkoord kan zijn dat klaar is voor ondertekening.

Hij verwachtte niet dat een akkoord zal worden opgehouden door meningsverschillen over de raketten voor de korte afstand (SRINF) die een reikwijdte hebben van minder dan duizend kilometer.

Over de controle op naleving van het te sluiten verdrag zei Worontsow dat Moskou een ,,agressief standpunt" zal innemen door aan te dringen op zeer vergaande verificatiemogelijkheden. Zo kan Moskou akkoord gaan met inspectie-ter-plekke van raketbases als de VS bereid zijn hun raketbases open te stellen voor Sowjet-inspecteurs. rw

Een hoge functionaris van het Pentagon, Richard Perle, in Washington zei op 6 maart te geloven dat president Reagan heeft besloten zijn omstreden SDI-programma minder snel in te voeren dan hij aanvankelijk van plan was. Minister van defensie Caspar Weinberger heeft eerder gezegd dat het ..Star Wars"-svsteem al in 1993 operationeel zou kunnen zijn.

De Amerikaanse senator Sam Nunn heeft op 8 maart gepleit voor een koppeling tussen verwijdering van Amerikaanse middellange afstandsraketten uit Europa en vermindering van conventionele strijdkrachten en chemische wapens van de Sowjet-Unie.

De democratische senator is voorzitter van de Senaats-commissie voor de strijdkrachten.

Geïnterviewd op de Amerikaanse televisie zei Nunn dat er ,,gerechtvaardigde" en ,,wijdverbreide" bezorgdheid bestaat dat een overeenkomst over de nul-optie de veiligheid van Europa zou verzwakken.

Daarom, zo zei Nunn, zou in een dergelijk verdrag een clausule over ,,het hoogste nationale belang" moeten worden opgenomen die de VS in staat zouden stellen het militaire evenwicht op andere terreinen in overweging te nemen voordat alle Amerikaanse raketten worden teruggetrokken.

,,We zouden de Sowjet-Unie er tevoren van op de hoogte moeten brengen dat een van de dingen die we willen bekijken voordat we al die raketten terugtrekken - laten we zeggen de laatste, 20, 25 procent - het evenwicht is van conventionele en chemische wapens. We zullen bepalen of de Sowjets bereid zijn geweest om flinke reducties te realiseren op het gebied van dat overweldigende vermogen op het gebied van chemische wapens en tanklegers", zo zei Nunn.

MUTATIES IN PARTIJ, STAAT. STRIJDKRACHTENEN MEDIA SINDS JANUARI 1986. BENOEMING NIEUWE AMBASSADEURS

Na het 27ste partijcongres, dat van 25 februari tot 6 maart 1986 in Moskou werd gehouden (ziepag. 193 e.v.-1986), begon de Sowjet-Unie een aantal van zijn ambassadeurs in de wereld te vervangen.

Op 8 maart 1986 werd de vervanging bekendgemaakt van Wladimir Semjonow, de ambassadeur voor de Sowjet-Unie in Bonn, door Joeli Kwitsinski, tut dan toe een van de drie Sowjet-onderhandelaars tijdens de ontwapeningsbesprekingen met de Amerikanen in Genève.

Het persbureau *Tass* maakte op 14 maart bekend dat Joeri Doebinin, de voormalige Sowjet-ambassadeur in Spanje, was benoemd tot leider van de Sowjet-delegatie bij de Verenigde Naties. De 55-jarige Doebinin volgde in New York Oleg Trojanowski op, die de Sowjet-Unie sinds 1976 bij de VN had vertegenwoordigd.

Volgens een bericht van *Tass* van 3 april was Oleg Trojanowski (66) benoemd tot nieuwe ambassadeur van zijn land in China, in opvolging van de 73-jarige Ilja Sjtsjerbakow, die met pensioen ging.

De benoeming betekende volgens waarnemers een lichte ,,promotie" van het ambassadeurschap in Peking, aangezien Trojanowski sinds het 27ste partijcongres kandidaat-lid was van het Centraal Comité en Sjtsjerbakow geen deel had uitgemaakt van het ,,partijparlement". Bovendien was Trojanowski een in New York zeer geziene en ervaren vertegenwoordiger van de Sowjet-Unie geweest. Hij was de zoon van de eerste Sowjet-ambassadeur in de Verenigde Staten en trad in de jaren vijftig op als tolk en diplomatiek assistent van de toenmalige partijleider Nikita Chroesjtsjow.

Leonid Zamjatin werd op 19 april benoemd tot Sowjet-ambassadeur in Londen, waar hij Wiktor Popow opvolgde die met pensioen ging. De 64-jarige Zamjatin stond sinds 1978 aan het hoofd van de afdeling voor internationale informatie van het Centraal Comité, in welke functie hij lange tijd als woordvoerder van het Kremlin optrad. Sinds 1984 was deze taak geleidelijk aan overgenomen door Wladimir Lomeiko, de woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken.

Van 1962 tot 1970 was Zamjatin hoofd van de persafdeling van het ministerie van buitenlandse zaken en daarna, tot

De permanente vertegenwoordiger van de Sowjet-Unie bij de Verenigde Naties, Aleksandr Belonogow.

1978, algemeen directeur van het persbureau *Tass*.

De persafdeling van het ministerie van buitenlandse zaken bevestigde op 11 juni het bericht dat Wladimir Lomeiko niet langer zou optreden als woordvoerder van dit ministerie, aangezien hij benoemd was tot ambassadeur met bijzondere opdracht.

Tot opvolger van Lomeiko werd kort daarop Gennadi Gerasimow benoemd.

Op 20 juni werd de 58-jarige Jakow Rjabow benoemd tot Sowjet-ambassadeur in Frankrijk. Hij volgde in die functie Joeli Worontsow op, die een maand daarvoor benoemd was tot eerste plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken.

Rjabow was in 1983 voorzitter geworden van de Staatscommissie voor economische betrekkingen met het buitenland; sinds 1984 was hij vice-premier, van welke functie hij op 19 juni 1986 werd ontheven in verband met zijn benoeming in Parijs.

Op 4 augustus werd in Moskou de benoeming bekendgemaakt van Aleksandr Belonogow tot permanent vertegenwoordiger van de Sowjet-Unie bij de Verenigde Naties. Hij volgde er Joeri Doebinin op, die deze post slechts twee maanden bekleed had, toen hij in mei werd benoemd tot Sowjet-ambassadeur in Washington (zie pag. 725/1-1986). De benoeming van Belonogow werd in VN-kringen gezien als een nieuwe illustratie van de groeiende Sowjet-belangstelling voor de ontwikkelingen in het Midden-Oosten.

De nieuwe ambassadeur bij de VN is een Midden-Oostenspecialist. De 55-jarige carrière-diplomaat werkte een aantal jaren in de Sowjet-ambassade in Londrn als derde. tweede en eerste secretaris, maar concentreerde zich na zijn terugkeer naar Moskou vooral op het Midden-Oosten. Hij werd in de jaren zeventig hoofd van de afdeling Midden-Oosten van het ministerie van buitenlandse zaken. In 1984, toen de Sowjet-Unie en Egypte na de door president Sadat bewerkstelligde breuk weer diplomatieke betrekkingen aanknoopten. werd Belonogow de eerste nieuwe Sowjet-ambassadeur in Cairo.

Tass meldde op 7 december 1986 dat de Sowjet-ambassadeur op IJsland, Jewgeni Kosarew met pensioen was gestuurd en vervangen weid door Igor Krasawin een 56-jarige carrière-diplomaat die eerder in Finland en op het ministerie van buitenlandse zaken had gewerkt

Waarnemers vermoedden dat de ambassadeurswisseling in verband stond met een incident bij de aankomst van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow in oktober 1986 in de IJslandse hoofdstad Reykjavik. In tegenstelling tot de Amerikaanse oresident Reagan. die voor de top in Reykjavik op 9 oktober op het vliegveld was verwelkomd door de president en de premier van IJsland, had Gorbatsjow de volgende dag ter begroetingslechts de IJslandse minister van buitenlandse zaken aangetroffen aangezien de president en de premier op dat moment aanwezig waren bij de opening van het parlement Volgens Sowjet-functionarissen had Kosarew Moskou bijtijds moeten inlichten zodat Gorbatsjow op een andere tijd had kunnen komen

Mutaties in partij, staat en media

Op 25 januari 1986 meldde het Sowjet-persbureau *Tass* dat de minister van bouw, Georgi Karavajew, was vervangen door Wladimir Resjetilow.

Op 30 januari maakte *Tass* de benoeming bekend van Sergej Basjilow tot

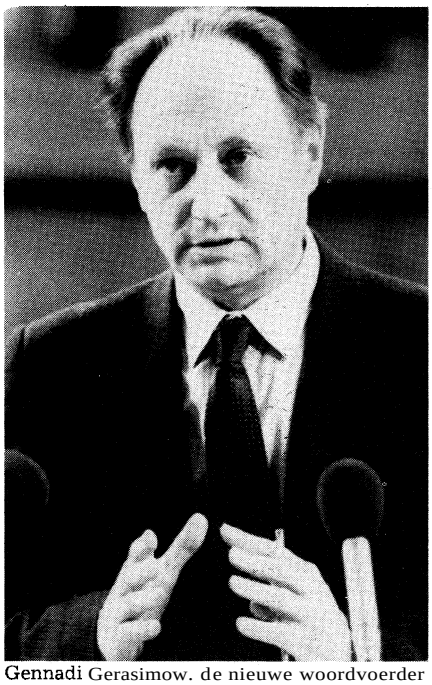

Gennadi Gerasimow. de nieuwe woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken.

minister van de bouw van ondernemingen in de zware industrie. Zijn voorganger in die functie, Nikolaj Goldin, ging met pensioen.
Michail Nenasjew werd op 24 februari benoemd tot voorzitter van de Staatscommissie voor publikaties, drukwerk en boekverkoop. Nenasjew, die tot dan toe redacteur was geweest van het dagblad *Sowjetskaja Rossija*, kwam als opvolger van Boris Pastoechow.

Andere mutaties binnen de Sowjet-media betroffen de benoeming half februari van Boris Wladimirow tot hoofdredacteur van het weekblad Ekonomitsjeskaja Gazeta, van Albert Beljajew tot hoofdredacteur van Sowjetskaja Koeltoera, en van I.P. Frolow - in opvolging van Richard Kosolapow – tot redacteur van het theoretisch tijdschrift Kommoenist.

Op 10 maart maakte *Tass* bekend dat Walentin Falin, redacteur-buitenland van de regeringskrant *Izwestia*, de leiding kreeg over het persbureau Nowosti, alwaar hij Pawel Naoemow zou vervangen.
Op 22 maart werd de instelling van een nieuwe Staatscommissie voor computertechnologie en informatica aangekondigd, waar volgens een bericht van 7 april Nikolaj Gorsjkow de voorzitter van was geworden.
Tass meldde op 11 april dat Marat Gramow was benoemd tot voorzitter van een nieuw-ingestelde Staatscommissie voor lichamelijke opvoeding en sport. Deze commissie kwam in de plaats van de commissie voor lichamelijke opvoeding en sport van de ministerraad.
Aleksandr Kovalenko trok zich op 10 april terug als voorzitter van de Staatscommissie voor materiaalbevoorrading. Op 23 juni werd Fjodor Losjtsjenko tot zijn opvolger benoemd.

Pjotr Demitsjew, kandidaat-lid van het Politburo, verruilde op 18 juni 1986 het ministerschap voor cultuur voor het ambt van eerste vice-voorzitter van het Presidium van de Opperste Sowjet. De 68 jaar oude Demitsjew werd daarmee de tweede man binnen de staatshiërarchie, onder staatshoofd Andrej Gromyko.
Waarnemers meenden dat Demitsjew, na twaalf jaar minister van cultuur te zijn geweest, in wezen was ,,weggepromoveerd''. Zijn naam was volgens hen verbonden met het uiterst conformistische en benauwde cultuurbeleid van de laatste Brezjnew-jaren. In de maanden voor zijn vertrek leek er sprake te zijn van een voorzichtige kentering op het gebied van de cultuurpolitiek, die volgens de berichten niet zozeer door het ministerie als wel door de met cultuur belaste partij-instanties onder partijsecretaris Aleksandr Jakowlew werd geleid.

Op 16 augustus werd Wasili Zacharow, een econoom, benoemd tot minister van cultuur. De nieuwe minister had tien jaar gewerkt als partijpropagandist. In 1983 was hij plaatsvervangend hoofd geworden van de afdeling propaganda van het Centraal Comité. Gennadi Wedernikow, partijleider in het district Tsjeljabinsk, en Wladimir Goesew, eerste vice-premier van de RSFSR (Russische Sowjet Federatieve Socialistische Republiek), werden krachtens een decreet van de Opperste Sowjet op 19 juni benoemd tot vicepremier.

Samenstelling van het Presidium van de Opperste Sowjet

Tijdens een zitting van de Opperste Sowjet op 18 juni 1986 werden Lew Zajkow (lid van het partijsecretariaat en van het Politburo en voormalig partijchef van Leningrad) en Wiktor Grisjin (voormalig partijchef van de stad Moskou) ontheven van hun lidmaatschap van het Presidium. Hun plaatsen werden ingenomen door de nieuwe partijleiders van Leningrad en Moskou, resp. Joeri Solowjow en Boris Jeltsin.
De volledige samenstelling van het Presidium zag er dientengevolge aldus uit:

Andrej Gromyko - voorzitter, Pjotr Demitsjew - eerste vice-voorzitter, de voorzitters van de Presidia van de Opperste Sowjets van de Unierepublieken - vice-voorzitters uit hoofde van hun ambt, Tenguiz Mentesjasjwili - secretaris, en de volgende leden: Nikolaj Basow, Rasul Gamzatow, mevr. Rimma Gawrilowa, Aleksandr Gitalow, Michail Gorbatsjow, Georgi Jegorow, Boris Jeltsin, Dinmoechamed Koenajew, Wiktor Misjin, mevr. Nadezjda Otke, mevr. Nina Ryzjowa, Wladimir Sjtsjerbitski, Midchat Sjakirow, Stepan Sjalajew, Nikolaj Sljoenkow, Joeri Solowjow, Roedolf Stachejew, mevr. Walentina Nikolajewa-Teresjkowa, Goemer Oesmanow, Inamszjan Oesrnanchodzjajew, Nikolaj Zlobin.

Verdere mutaties

Volgens een mededeling van *Tass* op 14 juli was de minister van werktuigbouw, Boris Balmont, vervangen door zijn eerste plaatsvervangende minister, Nikolaj Panitsjew.
Op 20 juli maakte *Tass* bekend dat Gennadi Woronowski als minister van elektrotechniek was vervangen door Oleg Anfimow.
Op 13 augustus 1986 werd Igor Rogatsjow benoemd tot plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken.
Joeri Bespalow werd op 17 augustus aangesteld als minister van chemische industrie, in opvolging van Wladimir Listow (54).
Bespalow was sinds 1979 verbonden aan de afdeling voor chemische industrie van het Centraal Comité en werd in 1984 plaatsvervangend hoofd van deze afdeling.

Krachtens een decreet van de Opperste Sowjet van 19 augustus vond er een ingrijpende reorganisatie plaats van de ministeries van bouw. De Staatscommissie voor bouwaangelegenheden (Gosstroj) veranderde in de Staatsbouwcommissie met als voorzitter Joeri Batalin, een van de vice-premiers van de Sowjet-Unie.

Verder werden er drie nieuwe bouwministeries gevormd die op regionale basis gingen opereren (de benoeming van de nieuwe ministers volgde op 2 september): een ministerie van bouw in de noordelijke en westelijke gebieden van de Sowjet-Unie, onder leiding van Wladimir Resjetilow (voorheen minister van bouw), een ministerie van bouw in de zuidelijke gebieden van de Sowjet-Unie, met aan het hoofd Arkadi Sjtsjepetelnikow (voorheen minister van industriële bouw), en een ministerie van bouw in de Oeral en West-Siberië, dat zou worden geleid door Sergej Basjilow (voorheen minister van de bouw van zware industriële ondernemingen). Het ministerie van bouw in het Verre Oosten en in Transbaikal werd omgedoopt tot ministerie van bouw in de oostelijke gebieden van de Sowjet-Unie. De ministeries van bouw, industriële bouw en bouw van zware industriële ondernemingen werden opgeheven.

Op 25 augustus werd meegedeeld dat Leonid Bibin, de eerste vice-voorzitter van de Staatsbouwcommissie, benoemd was tot lid van de ministerraad. Aleksej Petrisjtsjew, minister van de produktie van minerale kunstmest, overleed op 30 augustus 1986. Tot zijn opvolger werd op 7 september Nikolaj Olsjanski benoemd, die tot dan toe plaatsvervangend hoofd was geweest van de afdeling voor chemische industrie van het Centraal Comité.
De voorzitter van de Staatscommissie voor prijzen, Nikolaj Gloesjkow, werd op 27 augustus ontslagen en vervangen door Walentin Pawlow, die tot dan toe plaatsvervangend minister van financiën was geweest.
Eind augustus werd bekend dat de schrijver Sergej Zalygin (72) benoemd was tot hoofdredacteur van het Russische literaire tijdschrift Nowy *Mir*. Hij volgde in deze functie Wladimir Karpow (64) op, die in juni 1986 was gekozen tot eerste secretaris van de Schrijversbond. Zalygin was, in tegenstelling tot de meeste hoofdredacteuren van Russische kranten en tijdschriften, geen lid van de communistische partij.

Nowy Mir werd opgericht in 1925 en maakte een bloeiperiode door onder de non-conformistische dichter Aleksandr Twardowski, die het blad met een onderbreking van vier jaar leidde van 1950 tot 1970.

Op 26 september meldde *Tass* dat de minister van koopvaardij, Timofej Goezjenko (68) van zijn post was ontheven. Officieel werd niets bekendgemaakt over de redenen voor het ontslag, maar in Moskou ging men er algemeen van uit dat dit te maken had

met de scheepsramp op de Zwarte Zee op 31 augustus 1986. Toen kwamen 's nachts het cruiseschip Admiral Nachimow en een vrachtvaarder met elkaar in botsing. De Admiral Nachminow zonk binnen negen minuten. Van de 1234 opvarenden verdronken er 398.

Een onderzoek had uitgewezen dat het ongeluk het resultaat was van nalatigheid van beide betrokken kapiteins, die op 1 september werden gearresteerd. Volgens waarnemers in Moskou waren bij het onderzoek naar de gang van zaken bij de aanvaring veel onregelmatigheden aangetoond die direct onder de verantwoordelijkheid van Goezjenko vielen.

Op 26 september was in Moskou bekend geworden dat de ministers van spoorwegen en van bruggen en wegen een ,,waarschuwing" hadden gekregen en dat hun plaatsvervangers waren ,,berispt˘ wegens de grote vertragingen waarvan bij de aanleg van wegen en spoorwegen sprake was en wegens het feit dat dergelijke vertragingen stelselmatig geheim waren gehouden.
Volgens een bericht in de *Prawda* van 26 oktober had het presidium van de Opperste Sowjet de 53-jarige Joeri Wolmer benoemd tot nieuwe minister van koopvaardij.
Iwan Archipow, een van de vier eerste vice-premiers van de Sowjet-Unie, werd op 79-jarige leeftijd om gezondheidsredenen van zijn functie ontheven, zo meldde het persbureau *Tass* op 5 oktober.

Archipow was in de jaren vijftig vier jaar werkzaam geweest als economisch adviseur op de Sowjet-ambassade in Peking. Hij maakte talrijke reizen in het Verre Oosten en bracht in december 1984 een officieel bezoek aan Peking als de hoogste Russische regeringsfunctionaris in vijftienjaar.
Bovendien bekleedde Archipow verschillende functies in de partij, de regering en in de diplomatieke dienst voordat hij in 1974 werd benoemd tot een van de tien vice-premiers, en vervolgens in 1980 tot eerste vice-premier.

Op 25 oktober maakte de Sowjettelevisie de benoeming bekend van Nikolaj Poegin tot minister van autoindustrie. Hij volgde in die functie Wiktor Poljakow op, die op 18 oktober met pensioen was gegaan.
Op 2 november werd gemeld dat Wladimir Doerasow benoemd was tot minister van niet-ijzerhoudende metallurgie als opvolger van Pjotr Lomako.

Tass maakte op 10 november bekend dat volgens een besluit van het Centraal Comité en de ministerraad een aantal nieuwe bureaus van de ministerraad was gevormd:
het ministerraadbureau voor maatschappelijke ontwikkeling, met als voorzitter eerste vicepremier Gejdar Alijew,
het ministerraadbureau voor machinebouw. met als voorzitter vice-premier Iwan Silajew,
het ministerraadbureau voor brandstof en energie, met als voorzitter vice-premier Boris Sjstjerbina,
de ministerraadstaatscommissie voor buitenlandse economische betrekkingen, met als voorzitter Wladimir Kamentsew.

Volgens een melding in het dagblad *Sowjetskaja Latwija* (15-11-1986) was de 54-jarige Bruno Sjteinbrik benoemd tot minister van binnenlandse zaken van de Sowjet-republiek Letland. Sjteinbrik, die in '1951 in dienst was getreden bij de KGB en daar carrière had gemaakt, volgde Wladimir Jegorow op, Bie een ,,andere functie" zou krijgen. Jegorow was sinds september 1985 in functie (zie pag. 736/3-1985).
Op 28 december werd Filip Jermasj, hoofd van de Staatscommissie voor cinematografie, door het presidium van de Opperste Sowjet met pensioen gestuurd. Hij werd opgevolgd door de 54-jarige Aleksandr Kamsjalow, een voormalig leraar en bestuurder van de communistische jeugdbond, die sinds 1970 aan het hoofd stond van de sectie cinematografie van de afdeling cultuur van het Centraal Comité.
Volgens het persbureau *Tass* was de 63-jarige Jermasj verantwoordelijk voor het verbieden van de distributie van een aantal produkties die eerder veel publiek hadden getrokken. Er bestonden veel klachten over het beleid van Jermasj, waaronder de filmindustrie zou hebben geleden in prestige, kwaliteit en populariteit, aldus *Tass*.
Tass meldde dat Grigori Wasjtsjenko (67), die sinds 1983 minister van binnenlandse handel was geweest, met pensioen ging en dat Kondrat Terech, lid van het Centraal Comité van de Witrussische Sowjet-republiek, op 27 december tot zijn opvolger was benoemd.
Het partijblad *Prawda* maakte op 8 januari 1987 bekend dat een hoge functionaris van de KGB, **A.** Ditsjenko, was ontslagen omdat hij verantwoordelijk werd gehouden voor de arrestatie van een kritische journalist. De aankondiging in de *Prawda* was een zeldzaamheid in die zin, dat functiewisselingen en zuiveringen in de KGB meestal niet in de openbaarheid werdengebracht. Uit het feit dat KGB-chef Wiktor Tsjebrikow zelf het ontslag van de functionaris bekend maakte, leidden waarnemers af dat niet zozeer de rol van de KGB op landelijk niveau als wel die in de Oekraïne in het geding was.
KGB-officier Ditsjenko was volgens het bericht verantwoordelijk voor de detentie van de journalist Wiktor Berchin van het blad *Sowetski Sjachtjor,* die zich kritisch met het justitiële beleid in het district Worosjilowgrad had beziggehouden. Ook tegen collega's van Ditsjenko werden disciplinaire maatregelen genomen.
De Oekraïense partijchef Wladimir Sjtsjerbitski maakte in een hoofdartikel op de voorpagina van de *Prawda* van 15 februari het ontslag bekend van Boris Gontsjarenko wegens ,,grove schendingen" van de wet, waaronder ook de arrestatie van de journalist Berchin gerekend werd. Gontsjarenko was sinds 1971 partijhoofd van het district Worosjilowgrad en was tevens lid van het Oekraïense centrale partijcomité.
Tass maakte op 8 januari de benoeming bekend van de 51-jarige Nikolaj Kotljar tot minister van visserij. Hij volgde in die functie Wladimir Kamentsew op, die op 1 september 1986 was benoemd tot vice-premier.
Op 6 februari werd de landbouwdeskundige Efrem Sokolow (60) gekozen tot partijleider van Wit-Rusland. Zijn voorganger op die post, Nikolaj Sljoenkow, was op 28 januari gekozen tot secretaris van het Centraal Comité in Moskou (zie pag. 10313).
De 50-jarige Boris Tolstych was, naar een mededeling van *Tass* op 7 februari, benoemd tot eerste vice-premier en tevens tot voorzitter van de Staatscommissie voor wetenschap en techniek. Tolstych was sinds 1985 plaatsvervangend minister van elektronische industrie.

Op 2 februari werd in Moskou bekend dat Walentina Teresjkowa, de eerste vrouw in de ruimte, was afgezet als voorzitter van het Sowjet-Vrouwencomité en werd opgevolgd door Zoja Poechowa, lid van de Opperste Sowjet.
Volgens het *NRC/H'blad* (2-2-1987) werd Teresjkowa's ontslag gezien als een uitvloeisel van het beleid van vernieuwing van Sowjet-leider Gorbatsjow. Teresjkowa was sinds haar benoeming in 1968 sterk geïdentificeerd met het beleid van partijleider Leonid Brezjnew, dat de laatste tijd onderwerp van felle kritiek was.
Tijdens een bijeenkomst van het Vrouwencomité op 30 januari, die werd bijgewoond door Gorbatsjow, het staatshoofd Gromyko en premier Ryzjkow, had Teresjkowa in haar openingsrede een kritische toon aangeslagen over de vrouwenemancipatie in de Sowjet-Unie.

Ze zei dat het aantal vrouwen dat voor de betere banen wordt opgeleid in vijf jaar met anderhalf procent is gedaald en dat een groot aantal vrouwen in industrie, landbouw en de bouw nog steeds handenarbeid verricht. In sommige takken van de landbouw maken vrouwen 98 procent uit van de arbeiders die het zware werk doen. Teresjkowa noemde voorbeelden van vrouwen die met zakken van 60 kilo sjouwen en mest met de hand opruimen. In de machinebouw, zei Teresjkowa, werkt 70 procent van de vrouwen in de laagste loonschaal en maar 1,3 procent in hoge functies.
Ook uitte Teresjkowa kritiek op de tekorten van consumptiegoederen en op het feit dat de Sowjet-man thuis weinig uitvoert. Het resultaat van deze twee omstandigheden, aldus Teresjkowa, is dat ,,de tijd die door vrouwen aan de huishouding wordt besteed bijna even

lang is als de hele werktijd." Teresjkowa zei ook dat de zuigelingensterfte in de Sowjet-Unie hoger ligt dan in het Westen als gevolg van een gebrek aan medisch personeel en een gebrekkige opleiding van de Sowjet-artsen. Teresjkowa is een nationale heldin en een symbool van de gelijkwaardigheid van de vrouw sinds haar ruimtevlucht in 1963. Ze is lid van bet Centraal Comité en de Opperste Sowjet, het parlement, en zit ook in het presidium van de Opperste Sowjet.

Tass meldde op 17 februari dat de 57-jarige Kremlin-arts Jewgeni Tsjazow was benoemd tot minister van gezond-. heidszorg. De cardioloog Tsjazow was sinds 1968 plaatsvervangend minister van gezondheidszorg. In het Westen kreeg hij bekendheid wegens zijn co-voorzitterschap van de internationale actiegroep Artsen ter voorkoming van een kernoorlog (IPPNW), die in 1985 onderscheiden werd met de Nobelprijs voor de vrede. Die toekenning was toen niet geheel onomstreden, omdat Tsjazow in 1973 een brief had ondertekend waarin werd geageerd tegen een andere Sowjet-Nobelprijswinnaar, Andrej Sacharow (zie pag. 816/2 e.v.-1985).

Tsjazows rol als Kremlin-arts ging volgens sommigen al terug tot Nikita Chroesjtsjow. Tsjazow was een leerling van W. Winogradow, lijfarts van de in 1953 overleden Josef Stalin. Zijn naam verscheen in de loop der jaren onder de medische bulletins bij het overlijden van Sowjet-politici als Worosjilow, Gretsjko, Koelakow, Soeslow, Brezjnew, Andropow, Oestinow en Tsjernenko

Tsjazow, die lid was van het Centraal Comité en van de Academie van Wetenschappen, volgde als minister van gezondheidszorg Sergej Boerenkow op, die sinds december 1986 oneervol was ontslagen. Boerenkow was openlijk bekritiseerd omdat hij de salarisverhogingen voor artsen en ander medisch personeel, waarover in het Politburo overeenstemming was bereikt, niet bijtijds had uitgevoerd. Die maatregelen voorzagen in een salarisverhoging van 30% in 1987 en in totaal 70% in de periode 1986-1990.

Wijzigingen binnen de strijdkrachten

Op 11 augustus 1986 berichtte het Oostduitse persbureau ADN dat generaal Waleri Belikow tot nieuwe commandant van de Sowjet-troepen in Oost-Duitsland was benoemd. Hij volgde generaal Pjotr Loesjew op, die deze functie vanaf juli 1985 had uitgeoefend en die, volgens een bericht in het blad van de Sowjet-strijdkrachten *Krasnaja* Zwezda van 26 juli, eerste plaatsvervangende minister van defensie was geworden.
Tijdens de herdenking van de Oktoberrevolutie op 7 november 1986 werd de militaire parade op het Rode Plein in Moskou afgenomen door gen. Loesjew, en niet door minister van defensie Sergej Sokolow (75), die volgens de berichten wegens ziekte verhinderd was.

Naar aanleiding van speculaties over belangrijke wijzigingen in de militaire top van de USSR schreef Raymond van den Boogaard in het *NRC/H'blad* (7-11-1986) het volgende commentaar.

In Moskou worden belangrijke wijzigingen verwacht in de Sowjet-legerleiding nu eerste plaatsvervangend minister van defensie Pjotr Loesjew de plaats lijkt te i-ebben ingenomen van de minister van defensie maarschalk Sergej Sokolow. Loesjew nam vanmorgen de militaire parade op het Rode Plein voor de 69ste herdenking van de Oktoberrevolutie af. Sokolow ontbrak vandaag op het Rode Plein en gisteren op een plechtige viering in het Kremlin. Op het podium was wel een, kennelijk voor maarschalk Sokolow bedoelde, stoel opengelaten.

Er doen in Moskou geruchten de ronde dat de 15-jarige Sokolow, in 1984 tot minister van defensie benoemd als opvolger van de overleden Dmitri Oestinow, binnenkort wegens ernstige ziekte zal worden vervangen. Zijn – in de ogen van Westerse waarnemers – meest waarschijnlijke opvolger, de 63-jarige generaal Pjotr Loesjew, is pas in juli 1986 aangetreden als een van de drie eerste plaatsvervangende ministers van defensie van de Sowjet-Unie. Hij geldt thans kennelijk als de tweede man binnen de legerleiding, omdat hij Sokolow vervangt. Westerse waarnemers in Moskou houden ernstig rekening met de mogelijkheid dat Loesjew tegen de zin van minister Sokolow zelf tot deze status is opgeklommen.
De thans binnen de Sowjet-legerleiding ontstane situatie doet sterk denken aan die bij de revolutie-parade van 1984, kort voor de dood van Oestinow, toen eerste plaatsvervanger maarschalk Wasili Petrow de parade afnam. Loesjew blijkt dit jaar de post van de hoogbejaarde Petrow te hebben overgenomen. In aanzien heeft hij de beide andere eerste plaatsvervangend ministers, chef van de generale staf maarschalk Sergej Achromejew en commandant van het Warschaupact maarschalk Wiktor Koelikow overtroffen. Tot opvolger van Oestinow als minister werd eind 1984 maarschalk Sokolow benoemd, die echter toen al door sommigen als een ‚tussenpaus' op defensie werd gezien in tegenstelling tot zijn voorgangers Oestinow en Gretsjko is hij ook niet als volledig lid van het Politburo opgenomen.
De these over Loesjews benoeming tegen de zin van Sokolow berust op de 'timing' eerder dit jaar van Loesjews benoeming ten opzichte van een reis van Sokolow naar Finland. Sokolow was op 14 juli 1986 uitgezwaaid door zijn drie eerste plaatsvervangers Petrow, Koelikow en Achromejew, maar bij zijn terugkeer op 18 juli ontbrak P[illegible] de begroeting. Slechts een dag later kondigde het Oostduitse persbureau ADN de overplaatsing van Loesjew aan. die toen iets meer dan een jaar commandant van de Sowjet-troepen in de DDR was.
Loesjew fungeert inmiddels al meer dan een maand in feite als minister van defensie, zeggen bronnen in Moskou die inzicht hebben in het thans lopende bezoek van de Indiase minister van defensie aan Moskou. Loesjew is de hoogste Sowjet-militair die de Indiër tot nu toe in Moskou gesproken heeft, en Loesjew was ook degene die op 3 november een toespraak hield op een militaire viering van de 69ste verjaardag van de Oktoberrevolutie. Op die dag bleek echter tevens dat Sokolow nog in leven en in functie is. Maarschalk Achromejew bracht namens Sokolow groeten over op een plechtige zitting ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de militaire Worosjilow-academie.
Van belang voor Kremlin-tuurders zijn al deze dingen voornamelijk vanwege de wetenschap dat het al jarenlang niet erg boterde tussen partij- en legerleiding in de Sowjet-Unie. en mogelijk ook tussen verschillende fracties binnen de legerleiding zelf. Deze spanningen traden in de herfst van 1984 aan het licht bij het ontslag van maarschalk Nikolaj Ogarkow als chef van de generale staf. Ogarkow werkt sindsdien in Moskou als hoofd van het westelijk militair-'theater', maar doet regelmatig van zich spreken door de publikatie van artikelen over militaire doctrine. Deze maand hernam hij in een korte bijdrage in een voor het buitenland bestemd blaadje een stelling die hij in 1984 in het legerdagblad Krasnaja Zwezda had geventileerd, en die hem naar verluidt bij de toenmalige partijleiding onder Tsjernenko zeer impopulair had gemaakt De sterke nadruk in de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie op het evenwicht ten opzichte van de Verenigde Staten op nucleair gebied is ongerechtvaardigd, had Ogarkow gezegd, omdat kernwapens in feite voor het voeren van een oorlog onbruikbaar zijn. In plaats daarvan, zo luidt Ogarkows redenering, dient meer aandacht te worden besteed aan nieuwerwetse conventionele wapens, high-tech dus, enigszins naar analogie van de militair-technische ontwikkeling in het Westen.
Er zijn aanwijzingen voor verbanden tussen de vermoedelijke nieuwe minister van defensie, Loesjew, en maarschalk Ogarkow. De Oostduitse partijleider Erich Honecker bood in juli aan Loesjew bij diens vertrek uit de DDR een receptie aan, en voorzag Loesjew van de hoogste Oostduitse militaire onderscheiding, de Scharnhorst-medaille. Ogarkow had, kort na zijn ontslag als chef van de generale staf in 1984, eveneens een op de voorpagina van het Oostduitse partijblad Neues Deutschland met foto vermeld bezoek aan Honecker gebracht, waarover in de Sowjet-pers nooit een letter is verschenen.
Indien Sokolow nu inderdaad het veld ruimt als minister van defensie, dan is hij de derde als conservatief beschouwde hoge Sowjet-militair binnen een jaar die vertrekt, na maarschalk Petrow en de legendarische vloot-admiraal Sergej Gorsjkow.
Een onbeantwoorde vraag bij dit alles is, of de betrekkingen tussen de ‚modernen' in de legerleiding met de partijleiding van Gorbatsjow nu beter zijn dan in de tijd van Tsjernenko. Sommige Westerse waarnemers in Moskou zien in Gosbatsjows 'uitverkoop' van kernwapens in Reykjavik een teken dat de partijleider het met Ogarkow c.s. eens is dat deze wapens hun tijd gehad hebben. Anderen daarentegen wijzen erop dat Gorbatsjow niet het minste enthousiasme aan de dag heeft gelegd voor de ongetwijfeld omvangrijke investeringen die aan de ontwikkeling van een nieuwe generatie, high-tech-wapens verbonden zouden zijn. Maar aan de andere kant zou Gorbatsjow binnen het overheidsapparaat nog steeds zichtbaar strijdend om invloed en controle, een meer uitgesproken steun van de militairen voor zijn beleid en machtspositie best kunnen gebruiken.

GEVOLGEN VAN DE KERNRAMP IN TSJERNOBYL. DIVERSE ONTSLAGEN

Op 19 juli 1986 kwam het Politburo van de communistische partij in Moskou in een speciale zitting bijeen om het eindrapport te bespreken van de onderzoekscommissie, die was ingesteld om de oorzaken te achterhalen van de ramp met de kerncentrale in Tsjernobyl op 26 april van dat jaar (zie pag. 305 e.v.-1986).
In het communiqué dat na de zitting werd verspreid door het persbureau Tass, werd het ontslag van een aantal verantwoordelijke functionarissen aangekondigd, alsmede partij-disciplinaire maatregelen en het begin van

strafvervolging tegen anderen. Het onderzoek van de commissie had uitgewezen dat de ramp met de kerncentrale het gevolg was geweest van experimenten met de reactor; waarvoor noch de vereiste toestemmingen waren ontvangen, noch voldoende veiligheidsmaatregelen waren getroffen.

Ontslagen en bestraffingen

Onder de verantwoordelijke functionarissen die in verband met de ramp werden ontslagen bevonden zich Jewgeni Koelow, voorzitter van de Staatscommissie voor nucleaire veiligheid, Gennadi Sjasjarin, plaatsvervangend minister van energie en elektrificatie, Aleksandr Mesjkow, de eerste plaatsvervangend minister van machinebouw, en Iwan Jemeljanow, de onderdirecteur van het instituut Energotechnika waar de reactor van het type Tsjernobyl ontworpen was.
De minister van energie, Anatoli Majorets, kreeg een ernstige terechtwijzing maar mocht, gezien het feit dat hij zijn functie pas sinds maart 1985 bekleedde, aanblijven,.
De voormalige directeur van de kerncentrale, A. Brjoechanow, die al eerder was ontslagen en was opgevolgd door Erik Pozdysjew, werd uit de partij gezet.

Op 29 juli werd bekend dat de al eerder ontslagen hoofdingenieur van de kerncentrale, N. Fomin, eveneens uit de partij was gezet.
Het partijblad Prawda meldde op 14 augustus dat opnieuw zes functionarissen waren bestraft wegens fouten die geleid hadden tot de ramp in de kerncentrale van Tsjernobyl.
Twee van de zes, E. Koelikow, afdelingshoofd bij het ministerie van machinebouw, en G. Weretnikow, hoofd van Sojoezatomenergo, het bedrijf binnen het ministerie van elektrische energie dat zich bezighoudt met kernenergie, waren ontslagen en tevens uit de partij gezet. De twee hadden zich in hun werk, dat direct te maken had met de veiligheidsaspecten van kerncentrales, onverantwoordelijk gedragen; ze hadden ook ,,ernstige fouten" gemaakt in hun omgang met de staf, aldus het partijblad.
Enkele van de vier functionarissen,. die berispingen hadden gekregen werden door de Prawda geïdentificeerd als Aleksej Makoechin, eerste plaatsvervangend minister van energie en elektrificatie, en M. Aleksjew en W. Sidorenko, resp. vice-voorzitter en eerste vice-voorzitter van de Staatscommissie voor nucleaire veiligheid.
Op 2 september werd gemeld dat 27 leden van de communistische partij in Kiew uit de partij waren gezet wegens ,,lafheid en paniekzaaierij" na de ramp.

Nieuw ministerie van kernenergie

In het communiqué dat na de speciale zitting van het Politburo op 19 juli was verspreid werd ook de vorming aangekondigd van een ministerie van kernenergie. Volgens het communiqué wilde men met de vorming van een apart ministerie de doelmatigheid van de supervisie over het kernenergieprogramma van de Sowjet-Unie vergroten. Op 21 juli werd Nikolaj Loekonin benoemd tot eerste minister van kernenergie.

Loekonin was volgens het persbureau Tass in 1928 geboren en had in het verleden wegens zijn verdiensten de Leninprijs gekregen. In 1976 werd Loekonin directeur van de kerncentrale bij Leningrad en in 1983 directeur van de grote kerncentrale bij Ignalina in de Sowjetrepubliek Litouwen. Beide centrales bevatten grafietreactoren van hetzelfde type als in Tsjernobyl.

De snelle vorming van het nieuwe ministerie en de benoeming van de nieuwe minister onderstreepten volgens waarnemers de wens van het Politburo snel af te rekenen met de economische, politieke en andere gevolgen van Tsjernobyl. Een van de belangrijkste taken van Loekonin bestond uit het afrekenen met de technische problemen, die de uitvoering van het Sowjet-kernenergieprogramma in de voorafgaande jaren hadden belemmerd.

Tweede ramp in Tsjernobyl voorkomen

Volgens een verslag in het blad *Leninskoje Znamja* (20-8-1986) hadden brandweerlieden uit Moskou, die in Tsjernobyl bezig waren met het wegpompen van radioactief besmet koelwater uit de opslagplaatsen onder de verwoeste kernreactor, op 23 mei op het nippertje een tweede ramp kunnen voorkomen. In de bewuste reactor nummer vier was een vuurhaard ontdekt vlak bij een zaal waar olietanks waren opgeslagen. De brandweerlieden waren erin geslaagd de brand bijtijds te doven, maar hadden volgens het blad radioactieve besmetting opgelopen. Na hun terugkeer in Moskou waren zij tijdens een plechtige ceremonie onderscheiden.

Nieuwe voorzitter Academie van Wetenschappen

Tijdens een zitting van de Sowjet-Academie van Wetenschappen op 16 oktober 1986 werd de 83-jarige voorzitter van de Academie, Anatoli Aleksandrow, vervangen door de 61-jarige Goeri Martsjoek. Martsjoek werd in verband met deze promotie op

Goeri Martsjoek, de nieuwe voorzitter van de Academie van Wetenschappen.

28 oktober officieel ontheven van zijn functies van vice-premier en voorzitter van de Staatscommissie voor wetenschap en techniek.
In het *NRC/H'blad* van 17 oktober 1986 berichtte Raymond van den Boogaard naar aanleiding van de wisseling het volgende:

Aleksandrow die volgens geruchten in Moskou persoonlijk verantwoordelijk is gehouden voor de ramp met de kerncentrale in Tsjernobyl omdat hij opdracht zou hebben gegeven tot het uitvoeren van het rampzalige experiment in de centrale, is elf jaar voorzitter van de Academie geweest. Hij stond bekend als een fel tegenstander van de import van Westerse technologie.

Die import, betoogde Aleksandrow nog op het partijcongres in februari 1986, leidt tot ongewenste afhankelijkheid van het Westen en opent de weg naar mogelijke politieke pressie. Bovendien verminderen de importen de stimulans om in de Sowjet-Unie zelfstandig de wetenschap te ontwikkelen.
Opvolger Martsjoek, van oorsprong een verbureau Tass meldde dat hij sinds 1980 op het gebied is geweest van atoomonderzoek, heeft het staatscomité voor wetenschap en techniek, dat onder andere toezicht houdt op technologie-importen, sinds 1980 geleid. Hoewel hij volgens waarnemers vermoedelijk positiever staat tegenover deze importen geldt hij op het gebied van de economische organisatie als een conservatief. Hij is de ,,uitvinder" van het Sygma-systeem, een methode om planvervulling op lagere niveau's te controleren. Martsjoek is jarenlang directeur geweest van de Siberische afdeling van de Academie in Nowosibirsk, waar hij volgens Tass ,,grote organisatorische ervaring" heeft opgedaan.
Op de zitting van de Academie waar Martsjoek tot voorzitter werd gekozen is volgens het televisieverslag Aleksandrow bedankt voor zijn ,,effectieve leiding", een magere formule die bovendien ontbreekt in de verslagen van Tass. De televisie bracht Aleksandrow nauwelijks in beeld. Aleksandrow verscheen voor het laatst in de Sowjet-openbaarheid in september, toen hij een bezoek bracht aan de kerncentrale in Tsjernobyl.

(Voortzetting volgende aflevering)

LIBANON

ONTWIKKELINGEN SINDS JULI 1985

Op 6 augustus 1985 werd in Chtaura een progressief-islamitisch blok gevormd, het Nationale Eenheidsfront, met als voornaamste elementen de sjiitische Amal-beweging van Nabih Berri en de Druzische Progressieve Socialistische Partij (PSP) van Walid Joumblatt. Dit nieuwe front leek de steun te genieten van Syrië dat in elk geval militaire hulp aan de sjiieten bood, zoals nog op 30 juli was gebleken uit de levering van 50 T-54 tanks aan de Amal-militie en de Zesde Brigade van het Libanese leger.
Het soennitische establishment en de christelijke Falangisten bleven buiten het eenheidsfront, terwijl binnen de christelijke gemeenschap een ,,verzoening'' tot stand was gebracht tussen oud-president Soleiman Frangié en de nieuwe leiding van de Falangistische Libanese Strijdkrachten i.c. Elie Hobeika.
Zowel het Nationale Eenheidsfront als deze christelijke combinatie distantieerden zich van de Falangistische president Amin Gemayel en de vraag werd gesteld of Syrië hem zou blijven steunen dan wel zou laten vallen.
In aansluiting op het overzicht van pag. 146 e.v. volgt hieronder het derde gedeelte van een samenvatting van de gebeurtenissen in Libanon sinds begin 1985.

Ontmoeting Gemayel-Assad

Op 8 augustus had de Libanese president Amin Gemayel voor de achtste maal sinds maart 1983 een ontmoeting met de Syrische president Assad. In Damascus spraken beide staatshoofden vijf uur met elkaar. Daarna kondigde Gemayel aan dat Libanons politieke systeem op korte termijn zou worden herzien ,,overeenkomstig de realiteit van het leven in Libanon.'' ,,Wijzijn nu bezig een programma op te stellen om alle Libanese partijen te bewegen tot een alomvattende nationale dialoog'', aldus Gemayel. T.a.v. het Nationaal Eenheidsfront zei hij bereid te zijn alle openingen of initiatieven te steunen die zijn gericht op het bereiken van een ,,gemeenschappelijk concept''.

Gevechten tussen christelijke en islamitische milities in Beiroet. Aanslagen. Bestandsakkoord (augustus 1985)

Maar op 9 augustus 1985 nam de spanning langs de ,,groene lijn'' in Beiroet - de scheidslijn tussen de westelijke islamitische en de oostelijke christelijke sector van de hoofdstad - weer toe. Deze spanning ontlaadde zich in artillerieduels over en weer.

Op 14 augustus ontplofte een autobom in de industriewijk Saad el-Bouchrieh van Oost-Beiroet - de eerste aanslag van dit soort in het christelijke stadsdeel sinds 22 mei (pag. 152/3). Het aantal slachtoffers van de explosie liep op tot 13 doden en 122 gewonden.

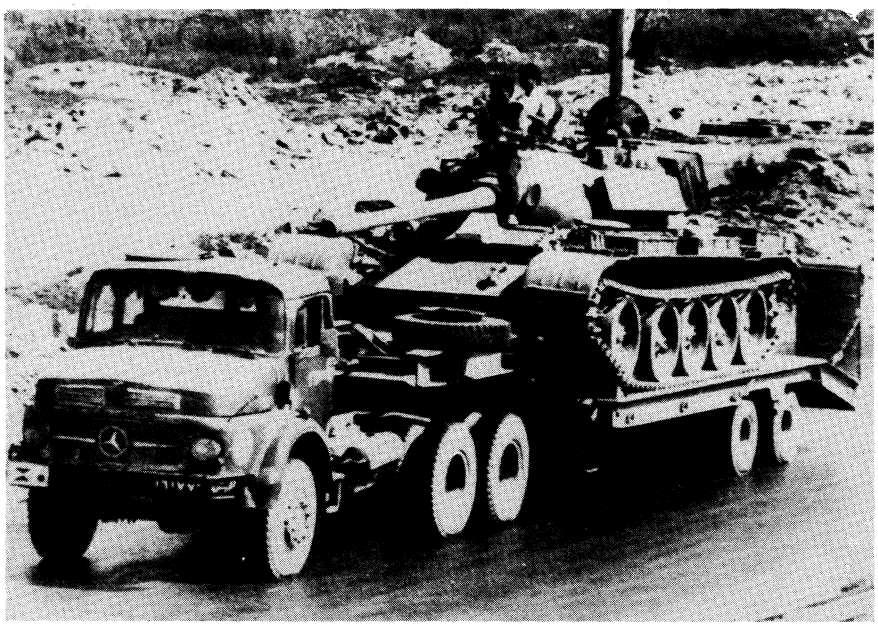

Een Syrische oplegger met een T-54 tank op weg naar Zuid-Beiroet (30 juli 1985). Dit was een van de 50 T-54 tanks die Syrië ter beschikking stelde aan de Amal-militie en de Zesde Brigade van het Libanese leger.

Op 17 augustus ontplofte opnieuw een autobom in Oost-Beiroet, dit maal voor de supermarkt Melki in Antelias. Deze aanslag vergde 55 doden en 120 gewonden.
Op 19 augustus explodeerden twee met explosieven beladen auto's in West-Beiroet - de ene in de Druzische wijk Zarif, de andere in de sjiitische wijk Ghobeira. Deze aanslagen, waarvoor de verantwoordelijkheid telefonisch werd opgeëist door de tot dan toe onbekende ,,Zwarte Brigades'', vergden minstens 29 doden en 100 gewonden. Deze organisatie sprak van vergeldingsacties voor de aanslagen in Oost-Beiroet waarvoor niemand de verantwoordelijkheid had geclaimd.
De volgende nacht werd Beiroet getroffen door de zwaarste bombardementen van het jaar, aldus de bewoners. Er werd melding gemaakt van naar schatting 4.000 inslagen in acht uur. Ook de omgeving van de hoofdstad werd zwaar getroffen, incl. het kustgebied van de christelijke havenstad Jounieh en de dorpen van Kesrouan, Metn en Jbeil.
Volgens Le Monde (23-8-'85) was de balans van tien dagen geweld op 21 augustus: 246 doden, 775 gewonden, 1.138 zwaar beschadigde auto's en 2.500 verwoeste of beschadigde huizen.
Op 22 augustus, toen het aantal slachtoffers van de strijd in Beiroet op 320 doden en 1.100 gewonden werd gesteld, kwam onder auspiciën van Syrië een staakt-het-vuren tot stand.
De Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam had zich op 21 augustus telefonisch in verbinding gesteld met de Libanese president Amin Gemayel. Hij stelde voor een bijeenkomst te beleggen van het Libanese veiligheidscomité - vertegenwoordigers van Amal, PSP-militie, Libanese Strijdkrachten en het Libanese leger - onder voorzitterschap van kolonel Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst. Die bijeenkomst vond op 22 augustus doorgang en wel in Anjar in de oostelijke Bekaavallei. Daar bereikten alle partijen overeenstemming over een vijf punten tellend bestandsakkoord dat o.m. inhield: de beëindiging van het gebruik van zware wapens; neutralisering van het vliegveld van Beiroet en heropening van de luchthaven; normalisering van de situatie langs de demarcatielijnen en de mogelijkheid tot het stationeren van Syrische waarnemers.
Eveneens op 22 augustus kwam in Bikfaya voor het eerst sinds 10 april het Libanese kabinet bijeen, ook al ontbraken daar wel twee belangrijke ministers nl. Nabih Berri en Walid Joumblatt. Premier Karame schaarde

Een beeld van het Libanese kabinet tijdens de zitting van 22 augustus 1985 te Bikfaya. V.l.n.r. Jeseph Jereissati (kabinetschef), Adel Osseiran (defensie en landbouw). premier Rachid Karame, president Amin Gemayel, Camille Chamoun (financiën, huisvesting en coöperaties), Selim Hoss (arbeid en onderwijs), Victor Kassir (economie, handel, industrie en oliezaken), Joseph Hashem (PTT, gezondheid en sociale zaken) en Chafic Mneimeh (secretaris-generaal kabinet)

zich achter het bestand en liet zich instemmend uit over de stationering van Syrische waarnemers in Beiroet. Hij veroordeelde de recente gevechten en bomaanslagen als ,,daden van de duivel waarvoor onschuldigen de prijs betalen". 's Avonds leek het bestand redelijk goed te worden nageleefd. Ondanks diverse bestandsschendingen in de volgende dagen werden de gevechten niet op grote schaal hervat.
Inmiddels leverde de stationering van Syrische waarnemers problemen op. Amal-leider Berri eiste op 22 augustus dat deze waarnemers ,,diep binnen" christelijk gebied zouden worden gelegerd. De Amal en de PSP-militie gaven Christelijke legereenheden en de Libanese Strijdkrachten op 24 augustus vijf dagen de tijd om alsnog Syrische waarnemers toe te laten, maar de christelijke groeperingen wilden de Syriërs alleen langs de groene lijn accepteren, waar toen ook nog steeds Franse officieren als waarnemers optraden.
Op 28 augustus kwamen de drie voormalige Libanese presidenten - Camille Chamoun*, Charles Hélou en Soleiman Frangié - in Smar-Jbeil bijeen om te spreken over de moslem-eisen inzake een deconfessionalisering van het politieke systeem in Libanon.

Op 29 augustus 's avonds wisselden de vertegenwoordigers van Amal en de Libanese Strijdkrachten in het veiligheidscomité bij een doorlaatpost aan de groene lijn in Zuid-Beiroet 22 gijzelaars - 11 christenen en 11 moslems - uit die onlangs in beide sectoren van de hoofdstad waren ontvoerd

Volgens de politie waren in de voorgaande week meer dan 55 burgers gekidnapt. vooral bij de doorlaatposten langs de groene lijn. Alleen in de maand augustus werd melding gemaakt van ca. 150 ontvoeringen. waarbij een deel van de slachtoffers na korte tijd weer werd vrijgelaten. Volgens Le Monde (1-9-'83) was tussen Amal en de Libanese Strijdkrachten onderhandeld over de uitwisseling van 28 christenen en 21 moslems.

Op 31 augustus, de 7de verjaardag van de verdwijning van de sjiïtische imam Moussa Sadr (zie o.a. pag. 391/2-'82), deed Amal-leider Berri tijdens een bijeenkomst in Baalbek een nieuw voorstel voor de politieke hervorming van Libanon. In dit programma van 8 punten stelde Berri in de overgangsperiode tot de deconfessionalisering van Libanon de vorming voor van een presidentiële raad die uit zes leden moest bestaan welke de zes voornaamste religieuze groeperingen van het land zouden vertegenwoordigen: sjïieten, maronieten, soennieten, Grieks-orthodoxe christenen, Druzen en Grieks-katholieke christenen. Elk van de zes leden zou bij toerbeurt een jaar lang het voorzitterschap moeten vervullen. Tot dan toe berustte het presidentschap volgens het ongeschreven Nationaal Pact uit 1943 in handen van de maronitische christenen

Op 28 augustus 1985 kwamen de drie voormalige Libanese presidenten – v.l.n.r. Soleiman Frangié, Camille Chamoun en Charles Hélou – in Smar-Jbeil bijeen om te spreken over een gemeenschappelijk christelijk standpunt t.a.v. de door de moslem-politici verlangde staatshervorming.

Voorts verlangde Berri de opstelling van nieuwe kieswetten en de invoering van een algemene dienstplicht voor een geherstructureerd Libanees leger. Tevens stelde hij voor coördinatieverdragen met Syrië te sluiten over zaken als politiek, veiligheid, defensie, economie, onderwijs en voorlichting.

In zijn toespraak zei Berri ook dat zijn beweging zo lang tegen de aanhangers van Arafat zou strijden tot deze het akkoord van Amman met de Jordaanse koning Hoessein annuleerden, net zoals Amal de voorstanders van het verdrag van 17 mei 1983 (met Israël) in Libanon tot annulering van deze overeenkomst had gedwongen.

Op 1 september raakten Amal-leden in West-Beiroet opnieuw slaags leden van de Druzische PSP-militie van Walid Joumblatt. Dezelfde dag keerde een Falangistische delegatie o.l.v. vicevoorzitter George Saadeh uit Damascus terug na tweedaags overleg met de Syrische vice-president Khaddam.

Eveneens op 1 september arriveerde Berri in Damascus, waar hij ook reeds vóór zijn komst naar Baalbek een week had vertoefd, om naar verluidt zijn hervormingsvoorstel te bespreken

Syrische troepen in *Zahlé*

Inmiddels waren op 30 augustus voor het eerst sinds 1981 Syrische officieren in de stad Zahlé verschenen, een christelijke enclave met 120.000 meest Grieks-orthodoxe inwoners aan de rand van de Bekaa-vallei. Dat gebeurde op grond van een nieuwe regeling waarbij de veiligheid in de stad door de Libanese gendarmerie werd gewaarborgd onder toezicht van een controlecommissie die bestond uit Syrische en Libanese officieren, vertegenwoordigers van de Falangistische partij en bekende persoonlijkheden uit Zahlé. De plaatstelijke militie van de Libanese Strijdkrachten moest haar wachtlokalen sluiten en haar wapens inleveren, terwijl de sjïitische militie haar wegversperring buiten Zahlé moest opheffen. De oude situatie dateerde van juni 1981, nadat Zahlé drie

* Op 24 augustus 1985 trad de toen 85-jarige Camille Chamoun af als voorzitter van de Nationaal Liberale Partij die hij in 1958 had opgericht en sindsdien had geleid. Zijn zoon Dany Chamoun werd zonder tegenstemmen tot partijvoorzitter gekozen (FAZ 26-8-'85).

maanden lang door de Syriërs was belegerd (zie pag. 38512 e.v.-'82).
Bij een explosie van een autobom op de groentenmarkt van Zahlé werden op 4 september volgens de politie 14 mensen gedood en 46 gewond. De verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd door niemand opgeëist. Verondersteld werd dat de bom was aangebracht door tegenstanders van de nieuwe regeling, d.w.z. extremistische christenen of Israëlische agenten (*NZZ* 8-9-'83).
Op 7 september trokken 140 Syrische militairen Zahlé binnen om de Libanese gendarmes te helpen bij het handhaven van de orde, aldus generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische inlichtingendienst in Libanon.

Hervormingsplan Frangié. Hervatting kampoorlog. *Hobeika* in Damascus (september 1985)

Op 5 september publiceerde oud-president Soleiman Frangié een plan tot hervorming van de Libanese instellingen. In het parlement zouden christenen en moslems voortaan een gelijk aantal vertegenwoordigers moeten hebben. De drie voornaamste politieke posten - president, premier en parlementsvoorzitter - dienden echter voorbehouden te blijven aan de drie grote religieuze gemeenschappen. Alle andere leidende posities in de politiek, de strijdkrachten en elders mochten niet meer volgens een religieuze verdeelsleutel worden bezet. Berri's voorstel inzake een roulerend presidentschap werd door Frangié verworpen. Wel stelde hij voor dat de premier niet meer door de president, maar door het parlement zou worden benoemd.

Inmiddels had het aantal ontvoeringen in Beiroet zo'n omvang aangenomen dat het Libanese leger op 3 september de laatste doorgang in de groene lijn had gesloten. Deze ontwikkeling leidde ertoe dat in Beiroet de grootste schaarste aan voedsel en brandstof optrad sinds de Israëlische invasie van 1982.
In die situatie begonnen op 3 september weer schietpartijen tussen de Amal-militie en Arafat-getrouwe PLO-strijders uit het kamp Bourj el Barajneh. In de nacht van 4 op 5 september braken in West-Beiroet bovendien gevechten uit tussen de Amal en de Druzische PSP-militie.

Le Monde (8/9 sept. '85) meldde dat de gevechten op beide fronten sinds 7 september 22 doden en 143 gewonden hadden gevergd. Daarbij werden de slachtoffers (6 sept.) van een massamoord op Palestijnen in Haret Hreik (zuidelijk Beiroet) buiten beschouwing gelaten. Volgens Ghassan Siblini, lid van het politieke bureau van Amal, zouden bij een persoonlijke wraakactie van een jongeman in Haret Hreik 7 tot 14 Palestijnen zijn gedood, maar volgens het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) waren zeker 22 Palestijnen geëxecuteerd.

In de nacht van 9 op 10 september werd rond Bourj el Barajneh een nieuw staakt-het-vuren van kracht, nadat tussen het pro-Syrische Palestijnse Nationale Reddingsfront (PNSF) en de Amal een akkoord was bereikt over de inrichting van vijf waarnemersposten rondom het kamp. Elk van die posten zou worden bemand door een Syriër, twee Amal-leden en twee Palestijnen. De strijd daar had tot dan toe zeker 53 doden - meest burgers - en 250 gewonden gevergd. Sinds 9 september ondernamen Amal en PSP-militie in West-Beiroet gezamenlijke patrouilles om een herhaling van de onderlinge gevechten te voorkomen.
Eveneens op 9 september bracht de leider van de Libanese Strijdkrachten, Elie Hobeika, een officieel bezoek aan Damascus. Hij voerde daar twee gesprekken van in totaal drie uur met de Syrische vice-president Khaddam. (Op 10 september werd toegegeven dat Hobeika eerder al twee of drie geheime bezoeken aan Syrië had gebracht.) Na afloop van de gesprekken verklaarde Hobeika dat beide partijen het in principe eens waren over de wijze waarop een eind aan de oorlog in Libanon moest worden gemaakt.
,,Het accent werd gelegd op de eenheid van Libanon, zijn onafhankelijkheid, zijn Arabische aanhorigheid en de noodzaak om de nationale eendracht te bereiken via de evolutie van het (politieke) systeem in een kader van gelijkheid en gerechtigheid tussen Libanezen", aldus Hobeika. Duidelijk was, aldus de NZZ (12-9-'85), dat de Libanese Strijdkrachten nu de rol van Syrië als scheidsrechter in Libanon hadden erkend.

Op 12 september leidde een incident in Badaro, vlak ten oosten van de groene lijn, tot twee uur durende gevechten in een viertal wijken van christelijk Oost-Beiroet tussen militieleden van de Falangistische Partij en de Libanese Strijdkrachten. Daarbij vielen twee doden en drie gewonden.
Dezelfde dag voerde Hobeika in Noord-Libanon overleg met oud-president Frangié over zijn besprekingen in Damascus, die hij op korte termijn wilde voortzetten, en over Frangié's hervormingsplan, dat Hobeika als een voorspel tot een dialoog kenschetste.
Ook op 12 september kwamen de Libanese sjiieten onder voorzitterschap van hun religieuze leiders bijeen om een gemeenschappelijk voorstel voor een politieke hervorming uit te werken. Amal-leider Berri en sjeik Mohammed Fadlallah, de geestelijke leider van de Hezbollah, woonden die bijeenkomst bij.

Het leek er toen op dat een Syrisch plan om een nationaal congres van de Libanezen in Damascus te beleggen vorderingen maakte, zo concludeerde de NZZ (15-9-'83).

Zware strijd in Tripoli. Legering Syrische troepen

Op 15 september 1985 's avonds braken in de Noordlibanese havenstad Tripoli gevechten uit tussen de twee partijen die elkaar ook reeds in juli-augustus 1984 hadden bestreden (pag. 79413 e.v.-'85), nl. de (soennitische) Islamitische Eenheidsbeweging Al Towhid van sjeik Said Shaaban en de door Syrië gesteunde ,,Arabische Ridders", de militie van de Arabische Democratische Partij (ADP).
Sinds de uitvoering van het vredesakkoord van 18 september 1984 (pag.

Een beeld van het Kubbeh-district in Tripoli (17 september 1985).

795/1-'85) was het in Tripoli betrekkelijk rustig geweest tot 19 juni 1983.

Toen ontplofte een zware autobom voor een delicatessenwinkel in de havenwijk Mina Het aantal slachtoffers van deze door niemand opgeëiste aanslag liep op tot 73 doden en ca. 130 gewonden.

Nadat sjeik Said Shaaban kritiek had geleverd op de bijeenkomst van Libanese moslem-leiders in Damascus (8-9 juli. zie pag. 155/2 e v.), waarvoor hij niet was uitgenodigd, braken op 8 juli in Tripoli nieuwe gevechten uit waarbij tot 11 juli zeker 43 mensen werden gedood en 80 gewond (NRC/H'blad 11-7-'8.5).

Op 20 augustus vervolgens werden bij de explosie van nog een autobom bij het huis van een leider van de Jundullah (een soennitische fundamentalistische groep) 44 mensen gedood. De verailtwoordelijkheid voor deze aanslag werd opgeëist door de .,Christelijke Revolutionairen van de Ceder", die waarschuwden dat .,geen fundamentalistische moslem zal worden toegestaan in Libanon te blijven" (KCA januari '86). In die periode zou de houding van de Islamitische Eenheidsbeweging meer openlijk fundamentalistisch zijn geworden; er waren berichten dat zij contacten legde met de Hezbollah.

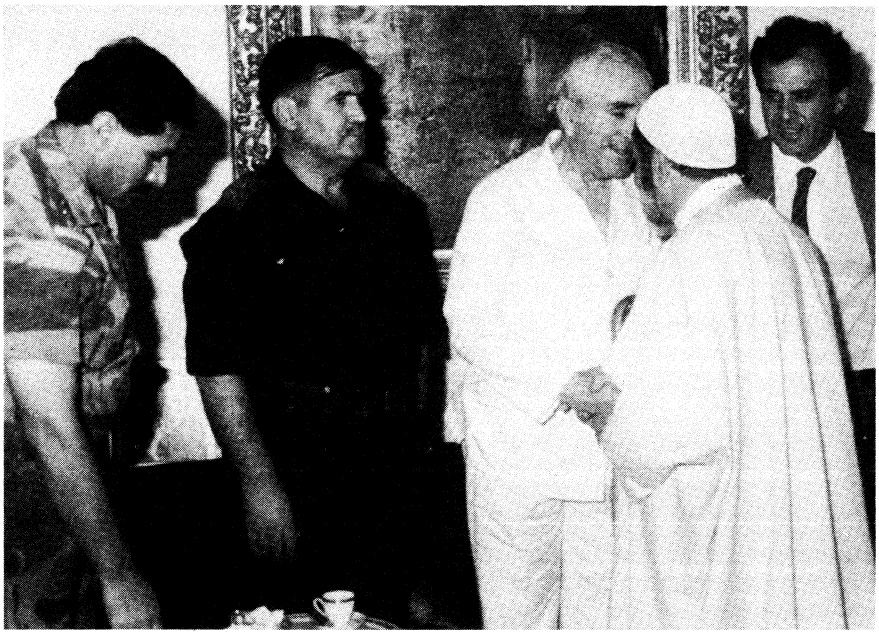

Sjeik Said Shaaban (op de rug gezien), de leider van de Islamitische Eenheidsbeweging Al Towhid, werd na zijn instemming met de pacificatie van Tripoli op 23 september 1985 begroet door premier Rachid Karame (in het wit) in aanwezigheid van een Syrische militaire delegatie. Links de vicecommandant van de Syrische troepen in Libanon, generaal Moustapha Faroussi. Tweede van links generaal Ghazi Kanaan, de chef van de Syrische inlichtingendienst in Libanon.

Van 1.5-17 september werd de strijd vooral gekenmerkt door zware artillerie-, raket- en mortierbeschietingen, waarbij de legerkazerne Bahjat Ghanem in de wijk Kubbeh op 16 september een voltreffer kreeg (10 doden). Op 18 september meldde sjeik Shaaban dat Syrische artillerie aan de zijde van de ADP aan de strijd deelnam.

Volgens een NZZ-bericht van 19 september ontving de ADP artilleriemunitie van de buiten de stad gelegerde Syrische eenheden, terwijl de aanvoer voor de Al Towhid-militie scheen te worden verzorgd door aanhangers van PLO-leider Yasser Arafat.

Aan het einde van de vijfde achtereenvolgende dag van gevechten (19 september) werd het totaal aantal slachtoffers op 97 doden en 269 gewonden gesteld.

Op 20 september veroverde de ADP belangrijke posities in het hart van Tripoli en op de Al Towhid. De ADP stelde toen vijf voorwaarden voor een bestand, waaronder legering van een Syrisch legerbataljon in Tripoli om de haven te bewaken en uitvoering van maatregelen om Arafat-gezinde PLO-strijders te beletten wapens overzee aan te voeren.

Op 21 september vloog de Libanese premier Rachid Karame naar zijn geboortestad Tripoli, waar toen ook een Syrische militaire delegatie verbleef met o.m. generaal Moustapha Faroussi (de plv. commandant van de Syrische troepen in Noord- en Oost-Libanon)en generaal Ghazi Kanaan (de chef van de Syrische militaire inlichtingendienst in Libanon). Terwijl deze afgezanten poogden een staakt-het-vuren tot stand te brengen, nam de strijd in hevigheid toe. In de nacht van 21 op 22 september nam de ADP-militie de haven van Tripoli en de aangrenzende wijk Mina - het bolwerk van Al Towhid - onder vuur, waarbij één schip werd beschadigd en een ander in brand vloog. Door het nachtelijk bombardement werden in de havenbuurt alleen al minstens 10 mensen gedood en 32 gewond. Volgens de politie (23 sept.) waren sinds het begin van de strijd in totaal 155 doden en 484 gewonden geregistreerd. Voorts zouden meer dan 200.000 van de naar schatting 700.000 inwoners van Tripoli toen de stad zijn ontvlucht.

Volgens een lid van de Syrische militaire delegatie werd op 23 september een beginsel-akkoord met de Towhid bereikt over de stationering van Syrische troepen in de havenwijk van Tripoli en de ontwapening van de plaatselijke milities door Libanese en Syrische legereenheden. Hoewel op 23 september 's avonds een bestand werd afgekondigd - het 14de sinds het begin van de strijd - laaiden de gevechten de volgende dag weer op. De door Syrië verlangde inlevering van zware wapens zou door beide partijen zijn afgewezen.

Op 27 september, toen de strijd onverminderd voortduurde en het dodental tot 217 was opgelopen, beschuldigde sjeik Shaaban Syrië van de voorbereiding van een ,,bloedbad". Het zou bij de stad 4.000 militairen hebben samengetrokken om binnen een week de wijken in handen van Al Towhid aan te vallen. Dit werd door generaal Ghazi Kanaan tegengesproken.

Op 27 september staakten de Syrische officieren hun bemiddelingspogingen. ,,Watnu gebeurt is hun verantwoordelijkheid" (van de Towhid), aldus Kanaan. Hij voorspelde een intensivering van de strijd, waarbij hij erop wees dat verscheidene bondgenoten van Syrië - de Libanese Communistische Partij, de Syrische Sociale Nationale Partij (SSNP) en de Libanese Baath - manschappen rond Tripoli hadden samengetrokken om de ADP te helpen.

Op 28 september begonnen deze pro-Syrische milities een offensief dat door Al Towhid werd afgeslagen. Maar het tweede offensief, dat op 30 september van start ging, had meer succes. Er werd terreinwinst geboekt, vooral door de SSNP die ca. 300 militieleden had ingezet. Syrische tanks en zware kanonnen in de bergen ten noorden en oosten van de stad bleven artillerie-steun leveren, aldus *The Times* (1-10-'85).

Eveneens op 30 september werden in West-Beiroet vier Sowjet-diplomaten ontvoerd door de tot dan toe onbekende Islamitische Bevrijdingsorganisatie - Strijdkrachten Khaled Ibn al Walid (zie pag. 770/2/3-'86), welke dreigde de diplomaten te doden als de strijd in Tripoli niet werd gestaakt.

Ook de volgende dagen claimden de pro-Syrische milities opnieuw overwinningen, maar verslaggevers constateerden op 3 oktober, aldus *Reuter*, alleen een kleine terreinwinst bij de

havenwijk Mina; rond de Abu Samra in het oosten, een hooggelegen bolwerk van Al Towhid, zouden geen veranderingen te bespeuren zijn.
In die situatie kwam Iran tussenbeide. Op 1 oktober 's avonds voerde de Iraanse president Khamenei een telefoongesprek van een uur met zijn Syrische ambtgenoot Assad over de situatie in Tripoli. Nog dezelfde nacht ging een delegatie van de pro-Iraanse .,Islamitische Amal'' o.l.v. haar chef Hussein Mussavi vanuit de Bekaa-vallei naar Tripoli. Tot deze delegatie behoorde ook de Iraanse consul in Damascus.
Deze afvaardiging wist in Tripoli een kort bestand te bewerkstelligen ten einde sjeik Shaaban de mogelijkheid te bieden naar Damascus te gaan om daar met de Syrische autoriteiten te onderhandelen. Zodoende reisde sjeik Shaaban op 2 oktober in de vroege morgen onder geleide van een deels Iraanse, deels pro-Iraanse delegatie naar Damascus, waar hij door de Syrische vice-president Khaddam werd ontvangen. Aldus de NZZ (4-10-'85).
Terwijl de strijd in Tripoli was hervat, bereikte sjeik Shaaban op **3** oktober's avonds in Damascus een akkoord met de Syrische president Assad.
Volgens het Syrische persbureau Sana hadden beiden ,,identieke inzichten" over hoe vrede en veiligheid in Tripoli moesten worden hersteld. De Syrische televisie meldde bijzonderheden waaruit bleek dat sjeik Shaaban met de drie voornaamste Syrische eisen had ingestemd: 1) De vrijheid van actie van de ,,nationale" politieke partijen - d.w.z. de pro-Syrische partijen - is voortaan gewaarborgd. 2) Het Syrische leger trekt Tripoli binnen onder dekking van een ,,operatiecentrum'', geleid door de commandant van de Syrische troepen in Noord-Libanon die alle vrijheid van actie heeft op het terrein van de veiligheid (zo mogelijk inzetten van het Syrische leger). 3) Alle milities dienen zich onder toezicht van deze commandant te ontwapenen. Maar de zware en middelzware wapens ,,zullen aan hun eigenaren worden teruggegeven" als het ,,operatiecentrum dat in specifieke omstandigheden nodig acht". De ,,individuele" wapens (revolvers, mitrailleurs) moeten door iedere organisatie worden opgeslagen.
Voorts werd in het negen punten tellende akkoord bepaald dat een coördinatiecommissie van alle bij de strijd betrokken partijen onder leiding van premier Rachid Karame de toestand in de stad moest ,,normaliseren".
Het akkoord voorzag in een bestand dat in de nacht van 3 op 4 oktober te middernacht moest ingaan. Na het bekend worden van het akkoord namen de vijandelijkheden geleidelijk af. Op 6 oktober 's ochtends trok een Syrisch bataljon van 800 man Tripoli binnen, waar het centrum en de havenwijk werden bezet. De milities brachten vervolgens hun zware geschut onder toezicht van de Syriërs naar twee centrale punten in de stad. Daarmee kwam voorlopig een einde aan de strijd die ruim 500 doden en 1.300 gewonden had gevergd. Volgens waarnemers was nog slechts een derde van de huizen in Tripoli voor onmiddellijke bewoning geschikt.
Over de Syrisch-Iraanse relatie in de kwestie-Tripoli berichtte Harm Botje in *NRC/H'blad* (4-10-'85)o.m. het volgende:

,,De Iraanse krant Islamitische Republiek heeft dezer dagen een felle aanval gedaan op de ,.moordenaars van Tripoli". Volgens het Teheraanse dagblad slaat wat thans in de Noordlibanese havenstad zich afspeelt alles wat de ,,zionisten en de Amerikanen" op dat gebied hebben gepresteerd. ,,De moslims van Tripoli worden op gruwelijke en schandelijke wijze afgeslacht en de verantwoordelijken voor die misdaad zullen hun gerechte straf niet ontgaan", aldus een fulminerend hoofdcommentaar.
Het blad zei er niet bij dat de hoofdverantwoordelijken voor het bloedbad in Tripoli zetelen in de Syrische hoofdstad Damascus en dat zij sinds enige jaren behoren tot de belangrijkste Iraanse strategische bondgenoten in de regio. De officieel ontkende maar wel degelijk bespeurbare wrijving tussen Damascus en Teheran valt vooral te verklaren uit dat begrip ,.strategisch". De Iraanse zaakgelastigde in Beiroet, Mahmoud Nourani, mocht dan afgelopen weekeinde beweren dat ,,Iran strategische relaties met Syrië onderhoudt en dat geruchten over een verkoeling van de Syrisch-Iraanse betrekkingen ten gevolge van de gebeurtenissen in Tripoli kwaadaardige geruchten zijn." maar dat is noch vanuit Teheran noch vanuit Damascus gezien helemaal waar.
Men kan hoogstens zeggen dat de affaire rond Tripoli laat zien waar de Syrische en de Iraanse belangen wezenlijk uiteen gaan lopen en in de toekomst zullen blijven lopen. De affaire-Tripoli geeft kortom aan waar de grenzen van de Syrisch-Iraanse samenwerking ook in de toekomst, liggen. (...)
Alle ,,aanvoerlijnen" van Iran naar Libanon lopen noodzakelijkerwijs via Syrië. Als het om Libanon gaat bepaalt in laatste instantie Syrië, en niet Iran het beeld.
Dat is zeker het geval met Tripoli. De Syriërs, zouden gaarne zien dat de fundamentalistische leider sjeik Shaaban daar zijn nieuw theocratisch Genève van Calvijn zonder bloedvergieten opheft maar ze hebben tevens laten blijken dat hun die opheffing desnoods een stevig bloedbad waard is. Waar de Iraniërs nu op uit lijken is te proberen Shaaban te overtuigen dat hij zich conform de Syrische regels moet gedragen..."

Voorgeschiedenis *vredesakkoord* militieleiders (oktober-december 1985)

Op 15 oktober 1985 bereikten de drie belangrijkste Libanese milities - de christelijke Libanese Strijdkrachten, de sjiitische Amal en de Druzische PSP - in de Syrische hoofdstad Damascus een principe-akkoord dat een einde zou moeten maken aan de strijd in Libanon. Dit akkoord werd bereikt na vier ronden van overleg sinds 26 september tussen vertegenwoordigers van de drie milities onder leiding van de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam.

Aan de vierde overlegronde werd deelgenomen door Michel Samaha en Assad Chaftari (Li-

Syrische militairen zien toe op de naleving van het bestand in Tripoli (7 oktober 1985).

banese Strijdkrachten), Marwan Hamade en Akram Chehayeb (PSP) en Mohammed Beydoun (Amal).

Reeds op 13 oktober had de leider van de Libanese Strijdkrachten, Elie Hobeika, de tripartite besprekingen te Damascus in het openbaar goedgekeurd en deze als keerpunt gekenschetst. Tijdens een toespraak in Jounieh die dag zei Hobeika dat elke regeling van de Libanese crisis rekening moest houden met de ,!onveranderlijke factoren" van Libanon en niet met de ,,voorbijgaandesituaties". Zo'n regeling moest de ,,noodzakelijke garanties voor de christenen bevatten, waarbij hij elke inbreuk op de soevereiniteit, veiligheid en vrijheid van Libanon als de ,,rodelijn" kenschetste die niet mocht worden overschreden. Het einde van de oorlog betekende voor Hobeika het ontstaan van een ,,vrije Libanese staat", een effectieve regering en een nationaal leger alsmede de terugkeer van alle verdreven Libanezen naar hun woningen en de restitutie van hun land. ,,Als wij het van de hand wijzen een ander Israël in onze omgeving te worden, dan zullen wij tegelijk anderen niet toestaan ons tot Palestijnen (i.c. vluchtelingen) op ons eigen grondgebied te maken", aldus de christelijke militieleider. Hij waarschuwde tegen een te grote haast bij de afschaffing van het politieke confessionalisme.

Voorts leverde Hobeika zonder president Amin Gemayel te noemen kritiek op het Libanese ,,regime" dat hij verweet vredeskansen te hebben verzuimd en geen infrastructuur te hebben geschapen voor het economische en sociale leven. Het ,,huidige regime" heeft Libanon in de staat van oorlog teruggebracht, ,,nadat wij op de drempel van de vrede gestaan hadden", aldus Hobeika.

In de nacht van 14 op 15 oktober werden in Oost-Beiroet gevechten geleverd tussen de christelijke aanhangers van Hobeika en die van Samir Geaga.

Op 18 oktober vertrok de Libanese president Gemayel naar Damascus waar hij onmiddellijk door zijn Syrische ambtgenoot Assad werd ontvangen voor een onderhoud over het akkoord van de milities. Tijdens zijn tweede ontmoeting met Assad op 19 oktober stemde Gemayel met het akkoord in, hoewel hij volgens de *Financial Times* (21-10-'85) zijn ongenoegen zou hebben geuit over het feit dat de Syriërs nu met zijn opponenten, "nieuwkomers" (kennelijk een verwijzing naar Hobeika), overlegden.

Op 22 oktober bracht Hobeika zijn tweede officiële bezoek aan Damascus, waar hij besprekingen voerde met vice-president Khaddam en generaal Kanaan. De andere militie-leiders. Berri (Amal) en Joumblatt (PSP), hadden reeds op 16 oktober met Khaddam overlegd.

Op 23 oktober meldde Al *Nahar* dat volgens generaal Kanaan mogelijk medio november al een Libanese verzoeningsconferentie in Damascus zou worden gehouden, mits de drie militieleiders tevoren een definitief akkoord hadden bereikt. Daartoe zou tussen hen op 26 oktober voorbereidend overleg plaatsvinden.

In die fase traden nieuwe spanningen binnen het christelijke kamp aan het licht. Op 24 oktober sloten de Libanese Strijdkrachten het falangistische partij-orgaan Al *Aamal*, dat Hobeika er de dag tevoren van had beschuldigd de rechten van de Libanese christenen te verkwanselen en zich te laten gebruiken om president Gemayel tot concessies te dwingen. Tegelijk werd hoofdredacteur Joseph Abou Khalil onder huisarrest geplaatst.

In een verklaring stelden de Libanese Strijdkrachten dat Al *Aamal* voor twee weken werd gesloten wegens "provocerende artikelen en tendentieuze berichtgeving, die scheuringen zouden kunnen veroorzaken onder de christenen en de huidige pogingen om de Libanese crisis te beëindigen zouden kunnen schaden". De voorzitter van de falangistische partij, Elie Karamé, zei op 24 oktober ook acties tegen zijn partij te vrezen.

Eerder was het Falangistische radiostation, De Stem van Libanon, al overgenomen door manschappen van Hobeika.

Op 29 oktober sloten leden van de Libanese Strijdkrachten het dagblad ***Le*** Réveil, een door president Amin Gemayel opgerichte Franstalige krant die meningen van de Falangistische partij vertolkte. Partijvoorzitter Elie Karamé protesteerde en liet weten dat zijn partij weigerde zich te onderwerpen aan de wil van de christelijke militie.

Maar Hobeika genoot kennelijk de steun van Syrië, dat op 28 oktober 31 leden van de Libanese Strijdkrachten vrijliet die het al jaren gevangen had gehouden.

Inmiddels had het voorbereidende overleg van de vertegenwoordigers van de drie milities op 26/27 oktober te Damascus tot overeenstemming geleid.

Politieke kringen in Beiroet meldden op 1 november dat de drie militieleiders – Hobeika, Berri en Joumblatt – op 3 november naar Damascus zouden komen om het akkoord te ondertekenen. Maar de ondertekening vond toen geen doorgang, omdat volgens Amal en de PSP de vertegenwoordigers van de Libanese Strijdkrachten plotseling nieuwe voorwaarden hadden gesteld

Over de inhoud van het akkoord werden vooralsnog geen mededelingen gedaan, maar op 17 oktober meldde het onafhankelijke dagblad Al *Nahar* een aantal bijzonderheden.

Er was sprake van een overgangsregeling van 1½ a 3 jaar waarin het confessionele systeem zou worden afgeschaft. Een nieuw kabinet zou bestaan uit 24 a 26 leden met inbegrip van zes staatsministers zonder portefeuille die uit de zes voornaamste geloofsgemeenschappen zouden worden gerecruteerd. Deze staatsministers zouden de presidentiële decreten mede moeten ondertekenen, wat op een beperking van de presidentiële macht neerkwam. Voorts zou het parlement worden uitgebreid van 99 tot 142 leden, met een gelijk aantal vertegenwoordigers van christenen en moslems. Het Libanese leger zou naar zijn kazernes worden teruggeroepen en onder Syrische leiding worden gereorganiseerd, aldus Al Nahar

Jan Keulen berichtte in de Volkskrant (8-11-'85):

,,Een woordvoerder van de christelijke militie bevestigde dat het akkoord ,,geölied" moest worden en dat ,,verkeerdeinterpretaties" voorkomen dienden te worden.

Twee belangrijke christelijke leiders, de oudpresidenten Chamoun en Frangié maakten inmiddels grote bezwaren tegen het ontwerpakkoord. De twee Maronitische oudgedienden tekenden vooral protest aan tegen de beperkte bevoegdheden van de president van de republiek, zoals dat omschreven stond in het akkoord. ,.Het akkoord druist in tegen de waardigheid en de vitale belangen van ons land." aldus Chamoun. En Frangié zei te geloven dat, als dit akkoord het eind zou moeten inluiden van de burgeroorlog, de burgeroorlog nog wel heel lang zou duren.

Afgezien van de inhoudelijke bezwaren van Chamoun, Frangié en andere traditionele leiders weerspiegelen de discussies in het christelijke kamp ook de machtsstrijd die in de christelijke gelederen gaande is: wie heeft het recht namens de christenen te spreken? President Gemayel en zijn Falangistische partij zijn in een verbeten strijd verwikkeld met de Libanese strijdkrachten. en het is voor Gemayel uiteraard een vernederende ervaring dat hij helemaal niet betrokken werd bij de onderhandelingen in Damascus.

Het probleem van de representativiteit speelt ook bij de moslims. Amal en PSP mogen dan spreken namens het Nationaal Eenheidsfront, een coalitie van elf pro-Syrische linkse en islamitisclie groeperingen, dit neemt niet weg dat er nog heel wat politieke krachten zijn die zich buitengesloten voelen. Dit geldt vooral voor de traditionele soennitische politici waarvan een aantal zondag (3 nov.) naar Damascus ontboden werd om – op z'n minst – op de hoogte te worden gesteld van het gewraakte akkoord, althans de hoofdlijnen ervan..."

.,Het bizarre van de polemiek rond het akkoord van Damascus is dat de inhoud in eerste instantie angstvallig geheim gehouden werd. Hoewel enkele punten uitlekten, bij voorbeeld over de geleidelijke de-confessionalisering en de afwijzing van een verdeling van Libanon, bleven de details in het duister.

Pas donderdag (7 nov.) publiceerde een aantal dagbladen in Beiroet deze zo belangrijke details. Volgens het akkoord moet het Libanese leger terug naar de kazernes om. met hulp van Syrië, te worden gereorganiseerd. In de tussentijd moeten het Libanese politiekorps en het Syrische leger zorg dragen voor rust en orde en

moeten de milities worden ontwapend. Er zal een nieuw kiesstelsel worden ingevoerd waarbij elke mohafazat (provincie) zal fungeren als kiesdistrict.
Naast de Kamer van Afgevaardigden zal er een Senaat worden ingesteld. Een nieuwe regering zal een grondwet moeten opstellen en zal – tijdens een overgangsperiode van vijf jaar – dienst doen als constituerende vergadering. De president zal niet meer alle kabinetsvergaderingen voorzitten en de positie van de premier wordt (ten opzichte van de president) versterkt. Het parlement zal uit evenveel christenen als moslims bestaan en de drie grootste sekten – maronieten, soennieten en sjiieten – zullen elk evenveel parlementszetels ter beschikking hebben (de „1-2-3-formule").
Het document geeft ook een aantal „mechanismen" aan om de burgeroorlog – met Syrische steun – te beëindigen.
„Het akkoord kan niet alle Libanezen bevredigen", schreef de Syrische krant Tishrin, „maar alle Libanezen moeten enkele concessies doen in het belang van het vaderland ..."

Na een ontmoeting met president Gemayel liet oud-president Chamoun op 5 november weten dat hij reserves koesterde jegens het politieke deel van het ontwerp-akkoord, in het bijzonder voor wat betreft de beperking van de presidentiële prerogatieven. Ook oud-president Frangié stelde zich die dag kritisch tegenover het akkoord op.
Terwijl de onderhandelingen stokten, nam het geweld toe. Op 12 november werd een vrachtauto vol explosieven door de chauffeur in een zelfmoordactie opgeblazen vlakbij het klooster St. George in Oost-Beiroet, waar politici van het christelijke Libanese Front toen een vergadering hielden. Vier mensen, o.w. de chauffeur, werden gedood en 23 raakten gewond. Onder de gewonden waren oud-president Camille Chamoun, zijn zoon Dany Chamoun, de falangistische partijvoorzitter Elie Karamé en de secretaris-generaal van het front Edouard Honein. Volgens Michael Stein (*NRC/* H'blad 13-11-'85) was de aanslag een „signaal" dat de Syriërs aan de christelijke leiders wilden geven.

Op 20 november 's avonds leidde een vlagincident tot felle gevechten in West-Beiroet. Leden van de Druzische PSP-militie haalden Libanese vlaggen weg die t.g.v. de nationale onafhankelijkheidsdag (22 nov.) waren opgehangen. Militairen van de sjiitische zesde brigade van het Libanese leger en leden van de Amal-militie traden hiertegen op. In de loop van de strijd ontving de PSP-militie steun van voormalige (soennitische) Mourabitoun-leden, maar andere pro-Syrische groeperingen zoals de SSNP en de Baath hielden zich afzijdig. Op 22 november 's avonds werd door een Syrische officier, luitenant Mohammed Rustom, een staakt-het-vuren tot stand gebracht, maar dit hield slechts tot de volgende morgen stand. Pas op 24 november keerde de rust terug. De

Een gemengde Amal-PSP patrouille trok op 25 november 1985 door West-Beiroet om de naleving van een nieuw bestand te controleren, nadat beide partijen elkaar vijf dagen lang hadden bestreden. Op de foto links Akel Hamiye (hoofd veiligheidsdienst Amal) en in het midden met witte trui Abou Said (hoofd veiligheidsdienst PSP).

„vlaggenoorlog" had toen minstens 65 doden en 225 gewonden gevergd.
Op 11 december 's morgens werd een nieuw veiligheidsplan voor West-Beiroet van kracht: 450 Libanese militairen en 400 politiemannen trokken het westelijke stadsdeel binnen om daar de rust en orde te handhaven, nadat de militieleden van Amal en PSP van hun leiders opdracht hadden gekregen de wapens neer te leggen en uit het straatbeeld te verdwijnen. Premier Karame verklaarde: "Beiroet krijgt haar laatste kans met dit experiment om de totale ineenstorting te voorkomen". Bij de coördinatie van de operatie waren tientallen Syrische adviseurs en waarnemers betrokken.

Terwijl zich vanaf 13 december weer incidentele schietpartijen langs de groene lijn voordeden, werd op 14 december het overleg over het vredesakkoord in Damascus hervat. De Syrische vice-president Khaddam ontving afzonderlijk vertegenwoordigers van de PSP-militie en de Libanese Strijdkrachten. Op 17 december lieten de Libanese Strijdkrachten 14 Syrische gevangenen vrij, aldus een mededeling van de christelijke militie.
Op 22 december leidde het overleg in Damascus tussen de drie voornaamste Libanese milities, incl. de Amal, nog niet tot een akkoord. Men werd het niet eens over de modaliteiten van de beoogde grondwetshervorming.
Na een nieuwe gespreksronde keerden de Libanese vertegenwoordigers op 25 december 's avonds naar Beiroet terug.
De volgende dag deelden Amal-leider Berri mee dat hij samen met PSP-leider Joumblatt en de leider van de Libanese Strijdkrachten nog voor het einde van het jaar het vredesakkoord zou ondertekenen,

Ondertekening vredesakkoord door militieleiders

Op 28 december 1985 ondertekenden de drie belangrijkste Libanese militieleiders – Nabih Berri, Elie Hobeika en Walid Joumblatt – te Damascus in het kantoor van de Syrische vicepresident Khaddam het vredesakkoord, dat het einde van de Libanese burgeroorlog moest inluiden.
Met ingang van 31 december moest een staakt-het-vuren van kracht worden. Die dag werden in Beiroet aanslagen gepleegd op president Amin Gemayel, die ongedeerd bleef, en Assaad Chaftari (een naaste medewerker van Elie Hobeika), die licht gewond raakte. Er volgden in Oost-Beiroet schietpartijen tussen diverse christelijke groeperingen. In totaal vielen 13 doden en 40 gewonden.
Op 2 januari 1986 voerde de Libanese president Amin Gemayel in Damascus vijf uur besprekingen met zijn Syrische ambtgenoot Hafez Assad. Bericht werd dat Gemayel zich door Assad niet liet overhalen tot steun aan het vredesakkoord.

Uitgevers. Keesing Uitgeversmaatschappij BV, Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20 I S S N 0165-3660

RAMP MET VEERBOOT BIJ ZEEBRUGGE

Op 6 maart om 19.20 uur verliet de veerboot *Herald* of *Free Enterprise* van de maatschappij Townsend Thoresen de binnenhaven van het Belgische Zeebrugge voor een tocht naar de Britse haven Dover. De zee was zeer kalm en er stond nauwelijks wind (2 a 3 graden Beaufort). Omstreeks 19.25 uur passeerde het 7.950 ton metende schip de uiteinden van de lange havenpier, Op nog geen anderhalve kilometer van de haven, hooguit om 19.30 uur, begon het schip plots te hellen. In minder dan een minuut was het gekapseisd en lag het op zijn zij.
Omstreeks 19.42 uur kregen de havendiensten van Zeebrugge radiofonisch het bericht door dat een veerboot was gekapseisd. Kort daarop werd het rampenplan in werking gezet. Tussen 20.00 uur en 21.00 uur kwam de hulpactie volledig op gang, aldus *De Standaard* **(9-3).**
In Zeebrugge werd een crisiscomité geïnstalleerd o.l.v. de Westvlaamse gouverneur Olivier Vanneste. Reeds even voor 20.00 uur hingen Belgische, Franse, Britse en Nederlandse helikopters boven het wrak van de *Herald* of *Free Enterprise*. Belgische, Nederlandse en Duitse marineschepen, die deelnamen aan NAVO-manoeuvres in de buurt, voeren naar de plaats van de ramp samen met vissersboten en reddingsboten.

Dankzij deze massale reddingsoperatie werden volgens voorlopige gegevens van de naar schatting 543 opvarenden 409 gered; 55 doden werden geborgen en 79 mensen werden vermist. Op 14 maart werd nog een dode geborgen, zodat er toen nog 78 mensen vermist zouden zijn. Maar de Belgische minister van verkeer, Herman de Croo, verstrekte op 13 maart in de Senaat heel andere cijfers: 349 geredden, 45 doden en 164 vermisten. Het grote probleem was het ontbreken van een juiste passagierslijst. Woordvoerder Paul Ellis van Townsend Thoresen verklaarde op 13 maart: ,,We zijn alleen zeker dat er 80 bemanningsleden waren, en we vermoeden dat er 463 passagiers waren."

Naar de oorzaak van het snelle kapseizen van de *Herald* of *Free Enterprise* wordt onafhankelijk van elkaar door de Britse en Belgische autoriteiten een gerechtelijk vooronderzoek ingesteld. Reeds op 9 maart werd in de meeste media binnenstromend zeewater door de openstaande voorste laadkleppen als de waarschijnlijk belangrijkste oorzaak van de ramp genoemd. Het openstaan van deze kleppen werd door diverse getuigen geconstateerd. Maar scheepvaartdeskundigen menen dat er meer aan de hand moet zijn geweest. In *Elseviers Magazine* (14-3) berichtte Simon Rozendaal:

,,S.Keuning, hoofd van de scheepvaartinspectie van het Nederlandse ministerie van verkeer en waterstaat: ‚Er moet nog iets anders zijn gebeurd. Alleen het openstaan van de deuren is niet voldoende om een dergelijk schip zo snel te laten kapseizen.'

Verschillende andere oorzaken dienen zich aan:
- een verkeerd gebruik van de ballasttanks. Veerboten hebben ballasttanks cm bij weinig lading toch een goede diepgang te hebben. Ook deze oorzaak is volgens ex-kapitein en ex-scheepsvaartinspecteur Dick Schouten niet voldoende: ‚Met die ballasttanks kun je de veerboot een halve meter op en neer bewegen';
- een aanvaring met een zandbank of een obstakel onder water. Een dergelijke schok kan het schip hebben laten hellen waardoor water via de laadklep op het autodek kwam ofwel de enkelvoudige zijwand aan bakboordzijde hebben gescheurd. Omdat de veerboot met de bakboordzijde op de zeebodem rust, kan men dit pas controleren als het schip over enkele weken geborgen is;
- in tegenstelling tot de voorschriften laten veerdiensten vrachtwagenchauffeurs vaak in hun wagens op het cardeck slapen. Ex-kapitein Schouten: ‚Waarschijnlijk zijn dan de waterdichte deuren van het cardeck naar de schachten niet vergrendeld en kan er zo water van de ene verdieping naar de andere stromen';
- de vrachtwagens worden niet altijd vastgezet, waardoor ze kunnen schuiven en een aanvankelijk kleine helling versterken;
- bij eerdere ongelukken met veerboten bleken de deuren in de waterdichte schotten tussen de machinekamers beneden de autodekken vaak open te staan omdat het personeel regelmatig van de ene ruimte naar de andere liep..."

Over de veiligheid van de zogenaamde ,,rij-op-rij-af" veerboten schreef Henk Strabbing in de *Volkskrant* (9-3) nog het volgende:

,,Dit type veerboot heeft vrij dicht boven het zeeniveau grote open ruimtes en betrekkelijk weinig waterdichte schotten. De autodekken zelf hebben geen waterdichte schotten. Wanneer daar water binnenkomt, kan dat binnen de kortste keren van voor naar achter doorstromen."

De Britse scheepvaartdeskundige Alan Thorpe vergeleek voor de BBC-radio dit type schip met een grote doos. Als er water binnen komt, zinken ze erg snel Een andere Britse scheepvaartexpert. Clive Langmead, kwam met dezelfde vergelijking : rij-op-rij-af schepen zijn dozen, die zich zeer snel met water vullen als er iets mis gaat. Volgens Langmead is vijftien centsmeter water op het onderste autodek al voldoende om het schip uit zijn evenwicht te brengen. Hij meent dat een ramp als deze ,,op een dag moest gebeuren". Langmead werkte vroeger voor Towsend Thoresen, (...)
Opvallend is dat zowel Thorpe als Langmead het ontwerp op zich niet wenst aan te vallen. Beiden wijzen erop dat rij-op-rij-af schepen in de afgelopen jaren over de hele wereld steeds zonder ernstige ongelukken hebben geopereerd. Het ontwerp is veilig, zo zegt Clive Langmead, maar wel kwetsbaar als er iets onvoorziens gebeurt.
De bergingsdeskundige William Cooper wijst erop dat de specifieke bouw van een rij-op-rij-af schip het voor de passagiers heel moeilijk maakt om te vluchten. Als een dergelijk schip gaat hellen, is het erg lastig om aan de hoge kant van het schip te komen.

Het Britse zondagsblad The Observer citeert een aantal experts. die zeggen dat de ramp is veroorzaakt omdat de lading slecht beveiligd zou zijn.
Formeel moeten auto's en vrachtwagens voor het vertrek aan de laadvloer worden vastgeketend. De Herald vertrok in grote haast en een half uur te laat. Het is goed mogelijk dat de bemanning heeft besloten een aantal auto's pas in volle zee aan de vloer vast te maken. De wand van het schip blijkt niet beschadigd. Het is mogelijk dat door een snelle wendmanoeuvre bij het uitvaren auto's zijn gaan schuiven, dat daardoor het schip scheef kwam te liggen en

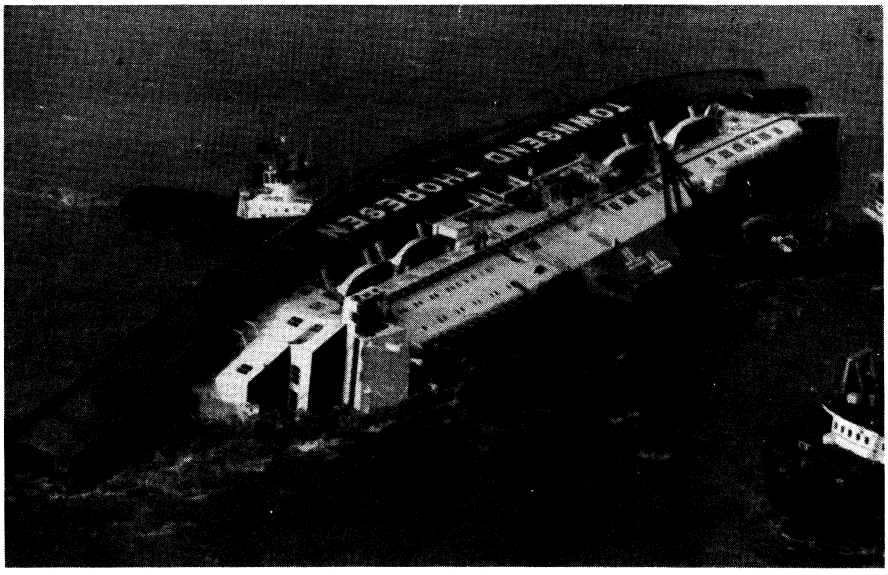

De gekapseisde „Herald of Free Enterprise"

Weekblad 56ste jaargang No. 2886, pag. 42247-42262

door de openstaande laaddeuren water heeft geschept. De eigenaar van het schip, rederij Townsend Thoresen gaf op 8 maart in een officiele verklaring toe dat ,.er iets met de deuren moet zijn geweest".
Ook is het praktijk dat de laadkleppen van de autodekken na het vertrek nog even open blijven staan om de uitlaatdampen te laten wegtrekken. Dat is in normale omstandigheden geen probleem omdat die dekken een stuk boven de waterlijn liggen. Maar toen de Herald begon te kantelen heeft die open laadklep waarschijnlijk bijgedragen tot de snelheid waarmee de boot zonk, aldus vermoedt The Observer
De Internationai Maritime Organisation van de Verenigde Naties rapporteerde in november 1984 dat naar verhouding meer rij-op-rij-af schepen verloren gaan dan schepen die een normaal aantal waterdichte schotten hebben. Het rapport waarschuwde dat het schuiven van een vrachtwagen al gauw zou kunnen leiden tot een rampzalig stabiliteitsprobleem bij een rij-op-rij-af schip..."

De Herald of Free Enterprise werd (in 1980) gebouwd op de werf Schichau Unterweser AG in Bremershaven even-als twee zusterschepen, Spirit of Free Enterprise (1979) en Pride of Free Enterprise (1980). Op 9 maart bevestigde woordvoerder Paul Ellis van Townsend Thoresen dat de Herald 3½ week eerder al een onderhoudsbeurt had moeten ondergaan (na elke 12.000 mijl), maar dat de rederij aan de Britse autoriteiten een maand uitstel had gevraagd en gekregen. Hij ontkende met klem dat het schip moest worden nagekeken wegens een defect aan de laaddeuren.

Scheepvaart en ongelukken

Het Kanaal tussen Groot-Brittannië en het Europese vasteland is de drukst bevaren route ter wereld, met jaarlijks zo'n **23** mln passagiers en 2,5 mln auto's die van en naar Engeland op in totaal 114 veerboten worden vervoerd. Op topdagen wordt de oversteek ca. 250 maal gemaakt.

In de afgelopen vijf jaar vonden op deze route zeven ongelukken met veerboten plaats:

- In december 1982 vond op de rede van Harwich een aanvaring plaats tussen twee veerboten, de European *Gateway* (van Townsend Thoresen) en de Speedlink *Vanguard* (van Sealink). De European Gateway kapseisde binnen drie minuten en zonk kort daarna. Er vielen 6 doden onder de 70 opvarenden.
- In april 1983 brak op open zee brand uit op de Franse veerboot Armorique. Eén passagier kwam om het leven.
- In augustus 1984 botste de Olau *Britannia* tegen het Franse vrachtschip Mont Louis dat vervolgens zonk. Er waren geen persoonlijke ongelukken.
- In maart 1985 voer de hovercraft Princess Margaret op een pier in de haven van Dover. Van de 400 opvarenden kwamen 4 mensen om het leven en raakten 32 gewond.
- In juni 1985 liep de veerboot *Norland* (van North Sea Ferries) op een zandbank bij de Nederlandse kust, na een aanvaring met een Duitse kustvaarder. Persoonlijke ongelukken werden niet gemeld.
- In december 1986 brak brand uit op de veerboot Sikilian die op weg was van Le Havre naar Engeland. Er vielen geen slachtoffers. maar 300 opvarenden moesten van boord worden gehaald.
- In februari 1987 raakte de veerboot Nordic Ferry (van Townsend Thoresen) in de monding van de haven van Harwich betrokken bij een aanvaring in dichte mist. Ook hierbij vielen geen slachtoffers.

In de laatste paar jaar is het aantal passagiers en de hoeveelheid lading van de z.g. roll-on, roll-off (ro-ro) veerboten fors toegenomen. In 1975 vertrokken in totaal 393.000 vrachtwagens en trailers uit Britse havens naar het Europese vasteland. In 1985 bedroeg dit aantal 868.000. aldus The Economist (14-3). Het aantal passagiers op autoveerboten van Dover naar Calais bijvoorbeeld steeg van 6.8 mln in 1975 tot 14,3 mln in 1986.

Towsend Thoresen is een dochteronderneming van de Europese veerbotengroep, die in december 1986 werd overgenomen door Peninsular and Oriental Steam Navigation (Pen O). P en O domineert de route tussen de Britse oostkust en het continent met een vloot van 29 schepen.
Towsend Thoresen opereert op de route Dover - Zeebrugge met drie veerboten in samenwerking met de Belgische groep RMT. In 1985 werden op deze route meer dan een miljoen passagiers en ruim 600.000 personenauto's en vrachtwagens vervoerd.
De route Dover - Ostende, die uitsluitend wordt geopereerd door RMT, is nog eens twee keer zo druk: 2,4 miljoen passagiers en 1,2 miljoen auto's.
In de strijd tegen de vaste oeververbinding tussen Engeland en Frankrijk, de Kanaaltunnel die volgens de huidige plannen in 1993 zal worden geopend, heeft Towsend Thoresen twee jumbo-veerboten in aanbouw op een Westduitse werf: The Pride of Dover en The Pride of *Calais*, die volgens plan in juni resp. november in gebruik zullen worden genomen. Beide schepen van 26 duizend ton zijn in staat 2300 passagiers en 650 auto's en vrachtwagens - het dubbele van de capaciteit van The Herald of Free *Enterprise* - in 75 minuten over het Kanaal te vervoeren.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

WERELDWIJDE PRODUKTIE VAN AARDOLIE IN **1985** EN **1986**

Hierna volgen de gegevens m.b.t. de wereldwijde winning van aardolie in de jaren 1985 en 1986. De produktiecijfers zijn geordend naar land en regio van herkomst.

Het cijfermateriaal is ontleend aan de Neue *Zürcher Zeitung* van 21 jan. 1987. Dit Zwitserse dagblad op zijn beurt citeert de gegevens uit de aflevering van jan. 1987 van het in Londen verschijnende maandblad Petroleum Economist.

OLIEPRODUKTIE IN **1985** EN **1986**
(In 1000 ton)

Midden-Oosten	**1985**	**1986**
Saoedi-Arabië	158.255	247.600
Iran	109.400	93.100
Irak	68.780	84.300
Koeweit	47.350	70.300
Aboe-Dhabi	37.870	46.200
Oman	24.265	27.300
Dubai	16.875	16.400
Qatar	14.490	16.000
Syrië	8.810	10.000
Sharjah	3.085	3.000
Bahrein	2.078	2.000
Turkije	2.109	2.000
Ras al-Khaimah	350	450
Israël	12	12
Totaal	493.239	618.662

Verre Oosten	**1985**	**1986**
China	124.800	129.600
Indonesië	57.635	64.780
Australië	27.000	33.000
India	29.883	31.000
Maleisië	21.000	24.500
Broenei	7.400	7.500
Pakistan	1.720	2.100
Thailand	1.708	1.600
Birma	1.500	1.300
Nieuw-Zeeland	843	940
Japan	530	650
Filippijnen	408	300
Taiwan	115	125
Totaal	274.542	297.395

Noord-Amerika	**1985**	**1986**
Verenigde Staten	491.342	480.000
Canada	83.207	82.000
Totaal	574.549	562.000

Midden- en Zuid-Amerika	1985	1986
Mexico	150.885	140.000
Venezuela	88.633	89.760
Columbia	8.900	18.000
Trinidad	8.905	8.500
Cuba	865	1.000
Guatemala	170	250
Barbados	92	95
Brazilië	28.135	30.535
Argentinië	23.310	22.145
Ecuador	14.270	13.600
Peru	9.383	8.800
Chili	1.650	1.600
Bolivia	962	880
Suriname	52	90
Totaal	336 178	335 255

Afrika	1985	1986
Nigeria	74.180	73.000
Libië	49.245	49.500
Egypte	44.865	40.000
Algerije	31.263	28.450
Angola	11.342	13.000
Kameroen	9.200	10.000
Gabon	8.620	8.100
Kongo	5.600	5.850
Tunesie	5.408	5.500
Ivoorkust	1.300	1.350
Zaire	1.300	1.250
Benin	350	350
Ghana	40	20
Marokko	20	20
Totaal	242 775	236.930

Totaal wereldwijd 2.761.740 2 920.797

West-Europa	1985	1986
Groot-Brittannië	127.527	128.500
Noorwegen	38.455	40.500
Nederland	4.067	5.000
West-Duitsland	4.074	4.100
Denemarken	2.892	3.600
Frankrijk	2.646	3.000
Italië	2.379	2.700
Spanje	2.184	2.000
Griekenland	1.318	1.300
Oostenrijk	1.149	1.100
Zweden	9	10
Totaal	186.690	191.810

Oost-Europa	1985	1986
Sowjet-Unie	595.000	613.000
Roemenië	10.700	11.000
Joego-Slavië	4.150	4.200
Albanië	3.100	3.000
Hongarije	2.012	2.000
Polen	260	250
Bulgarije	150	150
Tsjechoslowakije	125	125
DDR	60	60
Totaal	615.557	633.785

Toelichting

De wereldwijde produktie van aardolie, die sedert 1979 (met uitzondering van 1984) door een dalende tendens werd gekenmerkt, is in 1986 sterk toegenomen en heeft een produktieniveau bereikt, dat voor het laatst in 1981 was voorgekomen.

De groei van de produktie van aardolie in 1986 bedroeg 5,8%, vergeleken met een daling van 2,3% in 1985 en een kleine groei van 2,7% in 1984.

De in 1986 wereldwijd geproduceerde aardolie bedroeg 2,921 mrd ton en lag daarmee iets boven het produktieniveau van 1981, dat 2,904 mrd ton bedragen had, maar nog altijd rond 10% beneden het in 1979 geregistreerde rekordniveau van 3,225 mrd ton.
De opmerkelijke groei van de wereldwijde produktie van aardolie in het jaar 1986 werd vooral veroorzaakt door de meer dan gemiddelde toename van de olieproduktie in de bij de OPEC aangesloten landen.

Dit kartel, waarvan de olieproduktie in het eerste halfjaar van 1985, 383 mln ton, was gedaald tot het laagste niveau sinds de oprichting van de organisatie in 1960, heeft met name van sept. 1985 tot okt. 1986 een afzetpolitiek tot terugwinning van verloren marktaandelen letterlijk tot elke prijs gevoerd.

De 13 OPEC-lidstaten hebben hun olieproduktie in het tweede halfjaar van 1985 opgevoerd tot 413 mln ton en in het eerste halfjaar van 1986 tot 445 mln ton. Het daardoor ontstane overmatige aanbod aan aardolie leidde echter niet tot enige prijsmatiging, zoals de OPEC en vooral de Saoedi-Arabische sjeik Yamani klaarblijkelijk hadden verwacht, maar tot een regelrechte ineenstorting van de prijs voor ruwe olie.

De gemiddelde prijs van $28 per vat ruwe olieisvannov. 1985 tot april 1986 gedaald tot beneden de $10, voordat een stabilisatie van de prijs op het niveau van $13 a $15 gerealiseerd kon worden. Op het eind van 1986 ging de prijs naar $17, nadat de OPEC de politiek van produktiebeperking weer opgenomen had.

In de tweede helft van 1986 produceerde de OPEC 460 mln ton ruwe olie, waardoor het totaal voor 1986 uitkwam op 905 mln ton, in vergelijking met 1985 een stijging van 16%.

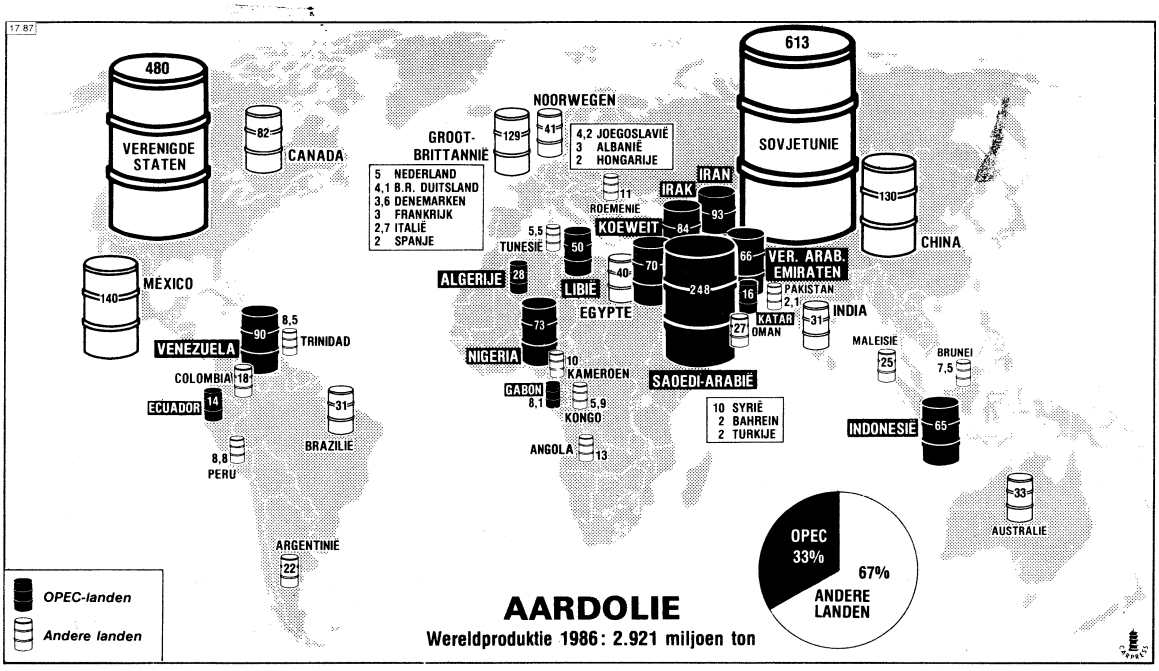

Het OPEC-aandeel in de wereldwijde produktie van ruwe olie, dat in 1985 was gedaald tot 28,2%, een absoluut dieptepunt in het bestaan van de organisatie, kon in 1986 worden vergroot tot 31%.

Naast de OPEC-lidstaten hebben de staatshandelslanden (de communistische staten) met een produktievergroting van 3% tot 763 mln ton eveneens Dijgedragen tot een verhoging van hei wereldwijde produktieniveau, terwijl de staten, die niet tot een van deze twee groepen behoren, met 1.207 mln ton ongeveer dezelfde hoeveelheid olie hebben voortgebracht als in 1985.

Individueel gezien zijn door deze ontwikkeling enige veranderingen opgetreden in de ranglijst van de landen met de grootste produktie van ruwe olie. Weliswaar staat de Sowjet-Unie nog steeds aan de top van de ranglijst, maar door een lager dan gemiddelde produktiegroei van **3%** is het aandeel van de SU in de wereldwijde produktie van olie gedaald van 21,5% naar 21%.
Gelijktijdig is het produktie-aandeel van de VS door een vermindering van de produktie met 2,3% gedaald van 17,8% naar 16,4%.

Saoedi-Arabië. dat in de ranglijst nog altijd op de derde plaats komt, heeft zijn produktie opgevoerd met meer dan 50% en zijn produktie-aandeel vergroot van 5,7 naar 8,5%.
Op de vierde plaats komt Mexico met een iets verkleind aandeel (van 5,5% naar 4,8%), terwijl de vijfde plaats wordt gedeeld door China en Groot-Brittannië met een aandeel van 4,4% (was resp. 4,5% en 4,6%).
Vervolgens komt Iran met 3,2% (was 4%) nog voor Venezuela, dat ondanks een lichte stijging van de produktie met 1,3% zijn aandeel zag dalen van 3,2% naar 3,1%.
Op de negende plaats gekomen is Irak, dat zijn produktie-aandeel wist te vergroten van 2,5% naar 2,9%. Na Canada, dat met 2,8% (was 3,4%) volgen Nigeria met 2,5% (was 2,7%), Koeweit met 2,4% (was 1,7%), Indonesië met 2,3% (was 2,1%), Libië met 1,7% (was 1,8%) en Aboe Dhabi met 1,6% (was 1,4%).

Noorwegen met een onveranderd aandeel en Egypte met iets verminderd aandeel van elk 1,4% (was voor Egypte 1,6%) delen de volgende plaats. Na hen komen Australië en India met ieder 1,1% (was 1%).

Aan het eind van de lijst van landen, die ten minste een aandeel van 1% in de wereldwijde produktie van aardolie hebben, staan Algerije en - voor het eerst - Brazilië.

WEST-EUROPA

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT NOORD-IERLAND

Sinds eind 1981 deden zich in Noord-Ierland op het gebied van de binnenlandse veiligheid o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 24 e.v. 689 e.v.-1982):

Eén van de fundamentele problemen van Noord-Ierland is, dat de protestantse meerderheid (1 mln mensen) zich Brits en de rooms-katholieke minderheid (500.000 mensen) zich Iers voelt.
Krachtens een wet uit 1920 was Ulster (Noord-Ierland) een Britse provincie met een groot aantal eigen bevoegdheden. Hierbinnen streden rooms-katholieke groeperingen tegen wat zij noemden de onderdrukking van de protestantse meerderheid. In 1968 begonnen rooms-katholieken een actie tegen hun achterstelling als burgers wat betreft kiesrechten, huisvesting en werkgelegenheid. Opeenvolgende Noord-ierse premiers kwamen met hervormingsplannen, die door protestantse en z.k.-extremisten werden verworpen. Deze gingen tot geweld en terreur over: aan r.k. zijde vooral de „provisionals" van het illegale Ierse Republikeinse Leger (IRA), aan protestantse zijde de Ulster Defence Association (UDA).

Toen het geweld tussen rooms-katholieken en protestanten de omvang van een burgeroorlog aan ging nemen, werd Ulster op 30 mei 1972 direct onder het bestuur van Londen geplaatst. De Stormont, het door protestanten gedomineerde parlement, werd ontbonden.
Op 31 december 1973 kwam aan het rechtstreekse bestuur van Noord-Ierland door Londen een einde. Op 1 januari 1974 trad een Noordierse uitvoerende raad in functie, die echter op 28 mei 1974 weer aftrad, waarna op 29 mei Noord-Ierland weer onder direct bestuur van Londen kwam.

Nadat verschillende pogingen van Groot-Brittannië Noord-Ierland meer zeggenschap te geven waren mislukt, kwam de Britse regering in april 1982 met een nieuw plan, waarin o.m. sprake was van een uit 78 zetels bestaande raadgevende assemblée. Hiervoor werden op 20 oktober 1982 verkiezingen gehouden (pag. 689 e.v.-1982).

Cijfers m.b.t.het geweld in 1982

Op 7 februari 1983 maakte de Britse minister voor Noord-Ierland, James Prior, bekend dat zich in 1982 382 (in 1981: 815) schietpartijen hadden voorgedaan, waarvan 201 in het eerste half jaar en 181 in het tweede halfjaar. Het totale aantal explosies bedroeg in 1982 219 (in 1981: 398), waarvan 139 in het eerste en 80 in het tweede halfjaar. Er werden in 1982 in totaal 113 (in 1981: 131) bommen onschadelijk gemaakt, waarvan 69 in het eerste en 44 in het tweede halfjaar

Het totale aantal doden door terroristisch of sektarisch geweld, door operaties van de veiligheidstroepen of als gevolg van relletjes bedroeg in 1982 in totaal 97 (in 1981: 101), waarvan 35 in het eerste en 62 in het tweede halfjaar. Daaronder waren 57 burgers (net als in 1981), 28 (in 1981: 23) leden van het leger, incl. het Ulster Defence Regiment (UDR), en 12 (in 1981: 21) leden van de Royal Ulster Constabulary (RUC) en Royal Ulster Constabulary Reserve (RUC „R[n]"), de Noordierse politiemacht.

De officiële cijfers zagen er als volgt uit:

	totaal 1982	jan.-juli	juli-jan.
schietpartijen	382	201	181
explosies	219	139	80
onschadel. gem. bommen	113	69	44
doden: burgers	57	21	36
doden: leger/UDR	28	10	18
doden: RUC/RUC „R"	12	4	8
gewonden: burgers	328	226	102
gewonden: leger/UDR	98	36	62
gewonden: RUCIRUC „R"	99	42	57

Verder deelde Prior mee dat de veiligheidstroepen in 1982 4.045 (in 1981: 4.104) huizen hadden doorzocht, waarvan 1.730 in het eerste en 2.315 in het tweede halfjaar. In 1982 waren 321 vuurwapens (in 1981: 398) gevonden, waarvan 196 in het eerste en 125 in het tweede halfjaar. Er waren 41.453 (in 1981: 47.070) schoten munitie aangetroffen, waarvan 17.615 in het eerste en 23.838 in het tweede halfjaar. Tenslotte hadden de veiligheidstroepen in 1982 5.066 pond (in 1981: 7.536) explosieven ontdekt, waarvan 89 pond in het eerste en 4.977 pond in het tweede halfjaar.

Over het aantal mensen dat wegens overtredingen met een terroristisch karakter in staat van beschuldiging was gesteld, gaf de minister de volgende informatie:

	1981	1982	jan.-juli	juli-jan.
moord	48	50	32	18
poging tot moord	72	96	55	41
overtred. i.v.m. vuurwapens	155	173	84	89
overtred. i.v.m. explosieven	39	41	20	21
diefstal	158	130	79	51
anders	446	196	125	71
Totaal	918	686	395	291

Tijdens de tweede helft van 1982 werden twee mensen veroordeeld wegens moord (15 in de eerste helft), vier mensen wegens poging tot moord (13), één voor samenzwering tot moord (vijf), drie wegens doodslag (11), 23 wegens overvallen (50), zeven voor brandstichting (41), en 24 wegens overtredingen die te maken hadden met benzinebommen (80).

Ontwikkelingen vanaf eind *1981* tot medio 1982

– 21 december 1981: VS weigeren dominee Ian Paisley, de leider van de radicale protestantse partij DUP (Democratic Unionist Party), visum.
– 22 januari 1982: arrestatie in de VS van Owen Carron en Danny Morrison, twee leden van de Provisional Sinn Fein (de politieke vleugel van het Irish Republican Army, IRA), wegens poging vanuit Canada illegaal VS binnen te komen, nadat hun een visum was geweigerd (zie voor verkiezing Carron tot parlementslid voor het Noordierse kiesdistrict Fermanagh and South Tyrone pag. 28/1-1982).
– 29 januari: vooraanstaande protestantse leider John McKeague in Belfast doodgeschoten. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het INLA (Irish National Liberation Army), de militaire vleugel van de Irish Republican Socialist Party IRSP*.
– 5 en 6 februari: Noordierse politie houdt bij razzia 43 mensen aan op verdenking van terroristische activiteiten.
– 23 februari: IRA laat voor de kust van Ierland 1.200 ton metend Brits schip zinken, dat met kolen vanuit Engeland naar Noord-Ierland op weg was.
– 4 maart: politie arresteert in Drogheda, Ierland, Gerard Tuite, een vermeend IRA-lid, die in november 1980 uit de gevangenis in Brixton, ten zuiden van Londen, was ontsnapt. Op 13 juni 1982 veroordeelt een speciale rechtbank in Dublin Tuite tot tien jaar gevangenisstraf wegens het in bezit hebben van materiaal voor het maken van bommen in Greenwich (zuid-oost Londen) tussen 1 juni 1978 en 1 maart 1979.
– 5 maart: dominee Martin Smyth wint tussentijdse verkiezing in het kiesdistrict Belfast-South voor de gematigde protestantse partij OUP (Official Unionist Party). De verkiezing voor de Lagerhuis-zetel was nodig wegens de dood van dominee Robert Bradford (OUP) op 14 november 1981. Bradford was door het IRA doodgeschoten (pag. 30/2-1982).
– 15 maart: golf bomaanslagen; één dode en een vijftiental gewonden.
– 25 maart: het IRA schiet in Belfast drie Britse militairen dood ,,om te bewijzen dat we niet zijn uitgeschakeld". De aanslag wordt beschouwd als een antwoord op verklaringen een dag eerder van het hoofd van de politie, Sir John Hermon, die had gezegd dat het IRA en het INLA waren ,,ondermijnd door de slagen die de politie hun in de loop van de laatste maanden heeft toegebracht". Dankzij verklikkers uit terroristische gelederen had de politie de laatste maanden zo'n 200 mensen gearresteerd op verdenking van terroristische activiteiten.
– 28 maart: politie-inspecteur Norman Duddy in Londonderry door het IRA doodgeschoten.
– 9 april: serie bomaanslagen.
– 19 april: in Londonderry overlijdt de 11-jarige Steven McConomy, die op 16 april was getroffen door een plastic kogel van het leger. Diezelfde dag gebruikt het leger in Londonderry plastic kogels om een groep demonstranten te verspreiden die met stenen en benzinebommen gooiden naar soldaten. De dood van de jongen leidde tot nieuwe oproepen tot een verbod op het gebruik van plastic kogels door de veiligheidstroepen. Volgens Le Monde (22-4-1982) had het gebruik van die kogels sinds 1972 14 slachtoffers geëist.
– 20 april: in verschillende plaatsen ontploffen aan auto's bevestigde bommen; twee doden. Verantwoordelijkheid aanslagen opgeëist door het IRA.
– nacht van 27/28 april: 24 autobussen in remise in Armagh opgeblazen.
– 4 juni: James Flynn, die vroeger directeur operaties van het Official IRA zou zijn geweest, in Dublin doodgeschoten. Verantwoordelijkheid schietpartij opgeëist door het INLA, dat verklaart dat ae aanslag is bedoeld als wraak voor de moord die in 1977 in Dublin door Flynn is gepleegd op Seamus Costello, oprichter van de IRSP.

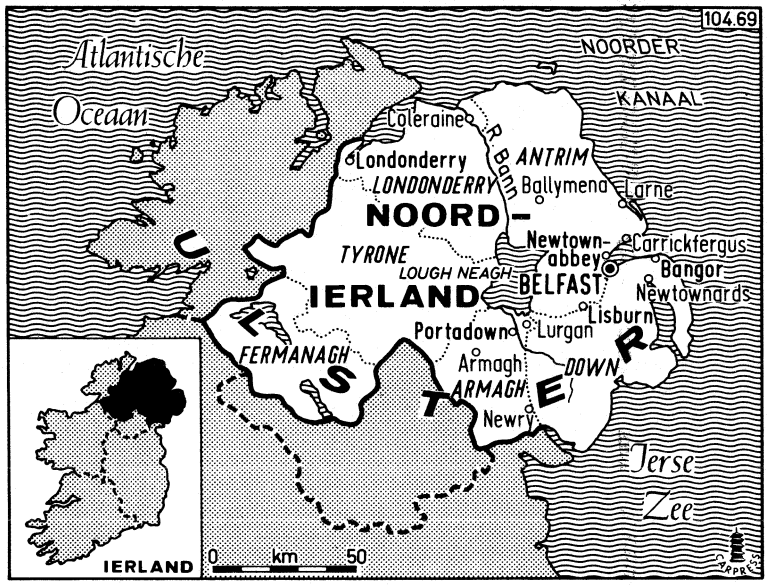

Elf doden bij twee bomaanslagen in Londen

Op 20 juli 1982 werden in Londen bij twee bomaanslagen in totaal 11 mensen gedood en meer dan 50 gewond. De eerste bom, die was verstopt in een auto, ontplofte om 10.43 uur toen de Household Cavalry in vol ornaat van de kazerne door Hyde Park reed naar Whitehall voor het dagelijkse ritueel van het wisselen van de wacht.
De bom was via afstandsbediening tot ontploffing gebracht op het moment dat de ruiters langsreden. Twee van hen werden onmiddellijk gedood en 23 anderen raakten gewond (2 officieren van de bereden politie, vier soldaten te paard en 17 burgers). Later overleden nog twee cavaleristen, op 21 en 23 juli. De paarden vingen veel van de splinters en spijkers, afkomstig van de bom, op en beschermden zo hun berijders. Zeven van de 16 cavalerie-paarden werden gedood of door veeartsen uit hun lijden verlost.
De tweede bom ontplofte om 12.55 in een muziektent in Regent's Park tijdens een concert van de militaire band Royal Green Jackets. Bij de explosie werden zes soldaten gedood en raakten 28 anderen gewond (24 leden van de strijdkrachten en vier burgers). Een zevende lid van de band stierf op 1 augustus.
In een later die dag in Dublin en Belfast uitgegeven veklaring eiste het IRA de verantwoordelijkheid voor de aanslagen op en vergeleek de actie met het zenden van een troepenmacht door Groot-Brittannië naar de Falklandeilanden ter verdediging van het recht op zelfbeschikking van de bewoners van die eilanden.
De verklaring luidde: .,Nu is het onze beurt een beroep te doen op artikel 51 van het statuut van de Verenigde Naties en alle mooie woorden van Thatcher over het recht van zelfbeschikking van een volk te citeren. Het Ierse volk heeft soevereine en nationale rechten, waaraan geen enkele troepen- of bezettingsmacht een einde kan maken." In november 1981 had het IRA voor het laatst een aanslag in Londen gepleegd (pag. 30/2-1982).
De bomaanslagen werden zowel door de Britse als de Ierse regering veroordeeld. Op 20 juli zei de Britse premier Margaret Thatcher in het Lagerhuis dat alle leden daarvan geschokt waren door de bomexplosies en hun diepste deelneming betuigden aan de families van de doden en gewonden. Zij voegde eraan toe: ,,Deze ongevoelige en laffe misdaden zijn begaan door slechte en beestachtige mensen die niets van democratie afweten. We zullen niet rusten voordat ze voor de rechter zijn gebracht."
Diezelfde dag zei Labour-leider Michael Foot dat zijn partij zich op het standpunt stelde ,,dater geen politieke kwestie in dit democratisch land mag worden opgelost door middel van zo'n meedogenloze barbaarsheid" en hij voegde eraan toe dat ,,wij met alle politieke middelen hiertegen zullen strijden".

De Ierse premier Charles Haughey betuigde namens zijn regering en volk zijn diepste deelneming aan de families van de slachtoffers en zei: ,,Zij die

* In 1974 hadden de ,,strenge" marxisten binnen het Official IRA hun organisatie verlaten en de IRSP opgericht.

verantwoordelijk zijn voor deze onmenselijke misdaden brengen onherstelbare schade toe aan de goede naam van Ierland en de zaak van de Ierse eenheid". Ook oppositieleider Garret FitzGerald van Fine Gael veroordeelde de aanslagen.

Ontwikkelingen van eind juli 1982 tot december 1982

–24 augustus 1982: veiligheidstroepen pakken in Londonderry 32 mensen op en verrichten huiszoekingen.
– 25 augustus: voormalige hongerstaker van het IRA, Eamon Bradley (die vijf jaar gevangen had gezeten en in 1981 was vrijgelaten) in Londonderry doodgeschoten. Hij zou ,.in koelen bloede door Britse soldaten zijn vermoord". Politie stelt onderzoek in.
– 1 september: William Dickson, lid van de DUP en gemeenteraadslid van Belfast, ernstig gewond bij schietpartij in die stad Verantwoordelijkheid schietpartij opgeëist door het INLA, dat op 2 september o.m. verklaart dat ,,de DUP, geleid door de fascisten Paisley en Robinson die loyalistische moordbendes steunen, verantwoordelijk moet worden gehouden voor de dood en verminking van onschuldige nationalisten".
– 15 september: twee kinderen en een Britse soldaat overlijden na bomexplosie in West-Belfast. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het INLA. dat zijn .,deelneming" uitspreekt ,.met de nabestaanden en de gewonde burgers" en zegt dat het zal nagaan waarom de bom is geplaatst op een plek waar kinderen speelden.
– 20 september: Sir John Hermon, hoofd van de RUC, kondigt aan dat er een onderzoek zal worden ingesteld naar de wijze waarop loyalistische en republikeinse paramilitaire organisaties aan hun geld komen. Het onderzoek zal worden geleid door William Mooney.
– 18 oktober: onderwijzer David Wright in Newry voor zijn klas doodgeschoten. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het INLA (zie ook pag. 690/3-1982).
– 22 oktober: het IRA ontvoert in Belfast Thomas Cochrane, een sergeant van het UDR. Als vergelding ontvoert de Ulster Volunteer Force (UVF),een verboden protestantse paramilitaire organisatie, later die dag in dezelfde stad de katholieke Joseph Donegan.
– 24 oktober: De UVF laat weten verantwoordelijk te zijn voor de dood van Donegan. wiens zwaar verminkte lijk op 25 oktober wordt gevonden.
– 25 oktober: het IRA eist de verantwoordelijkheid op voor het executeren van Cochrane, wiens lijk op 29 oktober wordt gevonden. Verder wordt die dag in Armagh de katholieke Peter Corrigan, een actief aanhanger van de Sinn Fein (de politieke vleugel van het IRA) doodgeschoten. Op 25 januari 1985 wordt het UDR-lid Geoffrey Edward voor de moord op Corrigan veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.
– 27 oktober: drie politiemannen bij Lurgan in het graafschap Armagh met hun auto opgeblazen. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het IRA.
– 9 november: politieman en vrouw in Noordierse plaats Enniskillen om het leven gekomen bij ontploffing van door het IRA geplaatste bom.
– 16 november: twee politiemannen in Markethill, Armagh, doodgeschoten door het INLA. Winkelier in Belfast doodgeschoten. Vermoedelijke leider UVF, Lennie Murphy, in Belfast vermoord bij het verlaten van zijn auto.
– 17 november: het IRA laat weten dat Murphy verantwoordelijk is geweest voor de dood van 20 ,,onschuldige nationalisten" en is geëxecuteerd omdat ontdekt was dat Murphy van plan was een nieu loyalistisch terreurteam te vormen dat zou gaan opereren vanuit het protestantse Shankill gebied in Belfast.
– nacht van 17/18 november: het IRA ontvoert in Londonderry de rooms-katholieke Patrick Gilmour, wiens zoon Raymond de politie inlichtingen heeft verstrekt die tot de arrestatie van een aantal mensen, verdacht van terrorisme, hebben geleid. Op 26 september 1983 wordt Patrick Gilmour vrijgelaten.
– 6 december. begin van proces tegen 38 mensen. Bewijzen in deze zaak geleverd door de verklikker (,,supergrass") Christopher Black. een vroeger lid van het Provisional IRA.

Dominee Ian Paisley (l.) en Peter Robinson (r.) van de Democratic Unionist Party.

Raadgevende assemblée vraagt om krachtiger maatregelen tegen geweld. Noordierse politie wordt versterkt

Op 22 november 1982 boog de op 20 oktober gekozen raadgevende assemblée (pag. 689 e.v.-1982) zich over de nieuwe golf van geweld in Noord-Ierland. De protestanten, die een meerderheid hadden in dit lichaam, dienden een motie in waarin minister Prior werd gevraagd om krachtiger maatregelen tegen het geweld.
Op 30 november maakte Prior in Belfast bekend dat de Noordierse politie zou worden versterkt met in totaal 1.000 mensen in volledige dienst en reservisten om de strijd tegen het terrorisme krachtiger te kunnen voeren.
De RUC kreeg er 500 mensen in vaste dienst bij en 300 reservisten. Ook kwamen er 336 administratieve krachten bij, zodat anderen vrij werden gemaakt voor actieve dienst. De RUC had dan 8.000 man in volle dienst en 2.500 reservisten. Bovendien waren er 10.000 Britse soldaten gestationeerd.

Zeventien doden bij bomaanslag in bar te Ballykelly. *INLA* in Ierland verboden

Op 6 december 1982 ontplofte 's avonds in een bar te Ballykelly (graafschap Londonderry) een bom, waardoor in totaal 17 mensen (11 soldaten en 6 burgers) het leven verloren en meer dan 60 mensen gewond raakten
De bar lag vlak bij een kazerne. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het INLA.

Op 10 december publiceerde het INLA de volgende verklaring in Saoirse, het orgaan van de IRSP: ,,Het INLA is het enige leger in het Noorden dat nooit onschuldige burgers heeft aangevallen of willekeurige bomaanslagen of schietpartijen heeft uitgevoerd. Iedere gewapende actie in de geschiedenis van onze beweging is tegen een specifiek militair of politiek doel geweest... Verlaat ons land en laat ons volk beginnen met het opzetten van een regering van vrede, met rechtvaardigheid en het recht onze eigen economische en sociale zaken te bepalen."
In een reactie op de bomaanslag verklaarde de Ierse Republiek het INLA op 5 januari 1983 tot verboden organisatie.

Op 12 juni 1986 werden vier INLA-leden veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf, nadat zij hun rol bij de bomaanslag op de bar hadden toegegeven. Een andere verdachte, wiens moeder en tante tot de vier veroordeelden behoorden, kreeg tien jaar gevangenisstraf nadat hij moord had ontkend, maar doodslag had toegegeven.

Drie *leden* Sinn *Fein* mogen niet naar *Londen* komen

Op 8 december 1982 verbood de Britse regering drie leden van de Provisional Sinn Fein naar Londen te komen Het verbod, dat werd uitgevaardigd door minister van binnenlandse zaken William Whitelaw op grond van de wet ter voorkoming van terrorisme, goid voor Gerry Adams (op dat moment vice-president van Sinn Fein) Danny Morrison (hoofd voorlichting en redacteur van de *Republican* **News**) en Martin McGuinness alledrie lid van de Noordierse raadgevende assemblre
De drie waren door Ken Livingctone de leider van de Greater London Council (GLC) en 25 van zijn mederaadsleden van Labour uitgenodigd naar Londen te komen om op 14 december te praten over ,manieren om een Britse terugtrekking uit Ulster tot stand te brengen en de hereniging van Ierland'
Op de uitnodiging was felle kritiek gekomen van Conservatieve leden van de GLC, Noordierse protestantse parlementariërs en de regering. Op 6 december had de leider van de Britse Labour Party, Michael Foot, in het openbaar de uitnodiging afgekeurd en in een brief aan Livingstone liet hij weten dat Labour absoluut tegen ,,de barbaarse methoden van het IRA en andere terroristische groepen in Noord-Ierland is".
Op 9 december zei de Britse premier Thatcher in het Lagerhuis dat de Londense politie om het verbod had gevraagd op basis van inlichtingen over de betrokkenheid van de drie mannen bij terroristische activiteiten.
In een diezelfde dag uitgegeven verklaring stelde de Provisional Sinn Fein dat de gronden voor het verbod ,,doorzichtig dun en oppervlakkig" waren en zij herinnerde eraan dat Whitelaw in 1972 Adams en McGuinness, toen nog geen gekozen vertegenwoordigers, naar Londen had laten komen voor gesprekken met leden van de Britse regering.
Op 26 februari 1983 vloog Livingstone op uitnodiging van de Sinn Fein naar Belfast, maar volgens GLC-functionarissen was dit een persoonlijk bezoek. Nadat Adams op 9 juni 1983 in het Britse Lagerhuis was gekozen (pag. 369 e.v.-1983). hief Whitelaw op 10 juni het verbod voor Adams naar Londen te komen op en op 26 juli reisde Adams naar de Britse hoofdstad. Op 28 juli bevestigde Adams dat hij zijn zetel in het Lagerhuis niet zou innemen omdat zijn partij weigerde de Britse grondwet te erkennen.

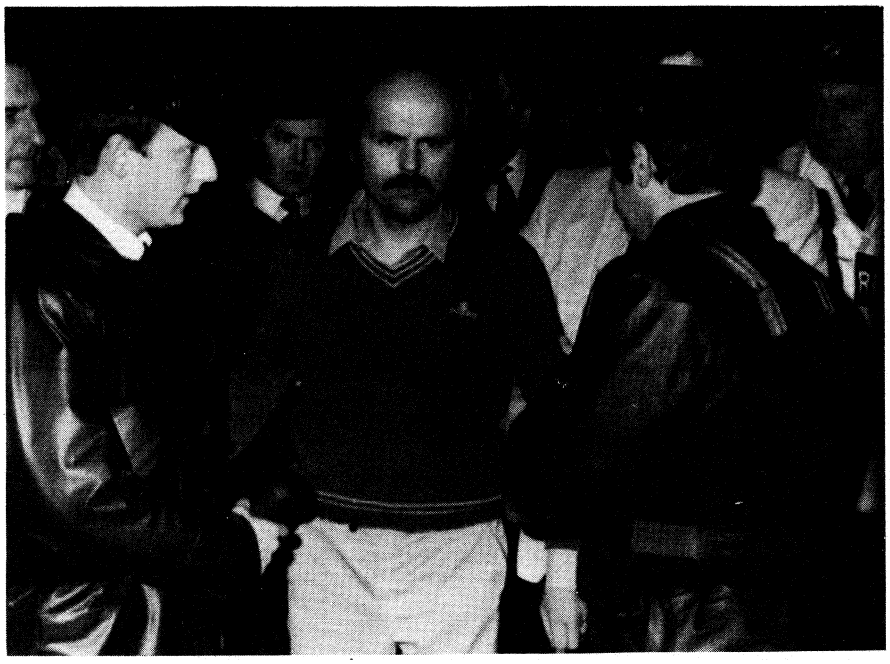

De door Ierland aan Noord-Ierland uitgeleverde Dominic McGlinchey wordt in de nacht van 17/18 maart 1984 overgedragen aan de Britse autoriteiten.

Sinn Fein-leider Gerry Adams op 21 oktober 1982, de dag nadat hij in de nieuwe Noordierse assemblée was gekozen.

Het *geval-McGlinchey*

Op 7 december 1982 gelastte het Ierse Hooggerechtshof de uitlevering aan Noord-Ierland van Dominic McGlinchey. die, zo zei hij zelf, lid van het Provisional IRA was geweest. Het was de eerste keer dat de Ierse Republiek de terugkeer naar het Noorden gelastte van een persoon die wegens terroristische activiteiten werd gezocht.

McGlinchey, die in Noord-Ierland o.m. werd gezocht wegens moord op de postkantoorhoudster Hester McMullan op 28 maart 1977, had gesteld dat hij niet door Ierland kon worden uitgeleverd omdat hij zijn vermeende misdaden op bevel van het Provisional IRA had begaan. Het Hooggerechtshof wenste echter niet te aanvaarden dat de roofoverval op het postkantoor een politieke daad was zoals McGlinchey beweerde (voor politieke misdrijven verbood de Ierse wet uitlevering).
Vervolgens dook McGlinchey, die op borgtocht was vrijgelaten, onder. Hij bleef voortvluchtig tot 17 maart 1984, toen hij in de buurt van Shannon in het westen van Ierland werd gearresteerd. In de nacht van 17/18 maart 1984 werd McGlinchey, na een spoedzitting van

het Ierse Hooggerechtshof uitgeleverd aan de Britse autoriteiten in Noord-Ierland. In november 1983 had McGlinchey in een interview met de Ierse Sunday *Tribune* gezegd 30 moorden te hebben gepleegd.

Op 24 december 1984 werd McGlinchey schuldig bevonden aan moord op de postkantoorhoudster en veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.

Zijn veroordeling werd echter nietig verklaard - o.m. wegens onvoldoende bewijs - door het Noordierse Hof van Beroep, waarna hij werd vrijgelaten.

Vervolgens werd McGlinchey onmiddellijk opnieuw gearresteerd en uitgeleverd aan Ierland, waar nog aanklachten tegen hem liepen.

Omstreden schietpartijen door veiligheidstroepen

Tussen november 1982 en april 1983 werden in totaal tien mensen die werden verdacht van terroristische activiteiten neergeschoten en gedood door de veiligheidstroepen onder aanvechtbare omstandigheden. De Social Democratic and Labour Party (SDLP), Provisional Sinn Fein, en leden van de rooms-katholieke geestelijkheid beweerden later dat de veiligheidstroepen opdracht hadden gekregen ,,te schieten om te doden", maar hun verzoek om een openbaar onderzoek werd door de regering geweigerd, al werden sommige gevallen doorverwezen naar de Director of Public Prosecutions in Noord-Ierland.

Nadat kritiek was geleverd op het doodschieten door de politie op 12 december 1982 van Seamus Grew, een vooraanstaand lid van het Official IRA in het begin van de jaren zeventig en later een prominent lid van de IRSP, en Roderick Carroll, die lid van het INLA zou zijn, ontkende minister voor Noord-Ierland Prior dat de politie op vermeende terroristen schoot met de bedoeling hen te doden.

Op 30 juli 1983 werd in Armagh de rooms-katholieke Martin Malone doodgeschoten door een lid van het UDR, op 9 augustus 1983 in Belfast de 22-jarige Thomas Reilly door een Britse soldaat (zie verderop onder het kopje ,,Rellen"), op 8 november 1983 de rooms-katholieke Adrian Carroll door een UDR-lid en op 12 december 1983 Anthony Dawson in Belfast door een lid van de RUC dat op dat moment geen dienst had. Wegens moord op Dawson werd de agent, Thomas Andrews, op 9 september 1985 veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf.

Cijfers m.b.t. het geweld in 1983

Met betrekking tot het geweld in 1983 gaf minister Prior op 16 februari 1984 de volgende cijfers:

	totaal 1983	jan.-juli	juli-jan.
schietpartijen	290	136	154
explosies	266	116	150
onschadel. gem. bommen	101	53	48
doden: burgers	44	15	29
doden: leger/UDR	15	5	10
doden: RUC/RUC ,,R"	18	9	9
gewonden: burgers	280	87	193
gewonden: leger/UDR	88	47	41
gewonden: RUCIRUC ,,R"	142	30	112

Over de activiteiten van de veiligheidstroepen verstrekte Prior de volgende informatie:

	totaal 1983	jan.-juli	juli-jan.
huiszoekingen	1.494*	878	616
gev. vuurwapens	199†	116	83
gev. schoten munitie	32.1681	28.105	4.063
gev. explos. (ponden)	3.762	1.603	2.159

* later herzien in 1.497
† later herzien in 200
‡ later herzien in 32.451

De minister gaf de volgende cijfers over het aantal mensen dat in 1983 in staat van beschuldiging was gesteld wegens overtredingen met een terroristisch karakter:

	totaal 1983	jan.-juli	juli-jan.
moord	75	33	42
poging tot moord	60	23	37
overtred. i.v.m. vuurwapens	150	63	87
overtred. i.v.m. explosieven	48	19	29
diefstal	119	59	60
anders	161	66	95
Totaal	613	263	350

Gedurende de tweede helft van 1983 werden acht personen veroordeeld voor moord (zes in de eerste helft), zeven voor poging tot moord (zeven), vier wegens samenzwering tot moord (drie), één voor doodslag (twee), 16 wegens overvallen (29), 12 voor brandstichting (20), vijf voor overtredingen in verband met explosieven (21), vier voor overtredingen die te maken hadden met benzinebommen (17) en 33 voor overtredingen in verband met vuurwapens (70).

Ontwikkelingen begin 1983

- 16 januari: de door talrijke processen tegen terroristen bekendgeworden rooms-katholieke rechter William Doyle in Belfast doodgeschoten. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het IRA, dat laat weten dat Doyle als ,,prominent"lid van de rechterlijke macht .,actief betrokken is bij het ondersteunen van de Britse imperialistische aanwezigheid in Ierland"
- 27 januari: de Ierse premier Garret FitzGerald roept in Belfast op tot nauwe samenwerking tussen Groot-Brittannië en Ierland om vrede te krijgen in Noord-Ierland.
- 31 januari: campagne gestart tegen het gebruik van plastic kogels in Noord-Ierland en Groot-Brittannië. De campagne is een gemeenschappelijk initiatief van de National Council for Civil Liberties (NCCL) en de Britse Society of Social Responsibility in Science.

Onderzoek Europese Parlement naar de *situatie in Noord-Ierland.* Rapport-Haagerup. Resolutie

Op 23 febr. 1983 besloot de politieke commissie van het Europese parlement (met 12 tegen zeven stemmen en vier onthoudingen) een onderzoek in te stellen naar de politieke problemen van Noord-Ierland. Ondanks protesten van Noordierse Europarlementariërs en van de Britse regering gaf het Europese Parlement de commissie op 9 maart toestemming door te gaan met het opstellen van een officieel rapport over de politieke en economische situatie in Noord-Ierland. Niels Haagerup, een Deense Europarlementariër van de Liberale Partij, werd op 15 maart gekozen om het rapport te vervaardigen.

Het voorstel voor het onderzoek was afkomstig van John Hume, de leider van de Social Democratic and Labour Party (SDLP) in Noord-Ierland.

Op 24 februari verklaarde minister Prior in het Britse Lagerhuis dat de commissie voor een dergelijk onderzoek geen bevoegheid had. Volgens hem was het initiatief in strijd met een uitspraak van het Europese Parlement in juni 1981, waarbij dat lichaam zich niet bevoegd had verklaard voorstellen te doen voor grondwettelijke veranderingen in Noord-Ierland.

Op 10 maart zei de Britse premier Margaret Thatcher in het Lagerhuis dat het Europese Parlement ,,niet het recht heeft te praten over de interne aangelegenheden van een lidstaat" en dat haar regering tegen de beslissing van het Europese Parlement was een rapport over Noord-Ierland op te stellen.

Op 12 december werd het rapport-Haagerup gepubliceerd. In zijn rapport verwierp de Deen het idee van een Britse terugtrekking uit Noord-Ierland. en zei dat er geen vooruitzicht was op een verwezenlijking van Ierse eenheid in de afzienbare toekomst. Wel stelde hij dat Noord-Ierland niet een puur intern Brits probleem was.

Tegelijk met het rapport werd een ontwerp-resolutie over Noord-Ierland gepubliceerd, die begin 1984 aan het Europese Parlement zou worden voorgelegd. Daarin werden de Britse en Ierse regering opgeroepen ,,nogeens te kijken naar hun individuele en collec-

tieve verantwoordelijkheden voor het uitbreiden en vergroten van hun wederzijdse samenwerking niet alleen in zaken die te maken hebben met de veiligheid ten noorden en zuiden van de huidige grens, maar ook hun invloed te gebruiken bij de twee gemeenschappen in Noord-Ierland om een politiek systeem tot stand te brengen met een rechtvaardig (,,equitable'') delen van regeringsverantwoordelijkheden die passen bij de identiteiten van de twee tradities".

Op 29 maart 1984 keurde het Europese Parlement met 124 tegen drie stemmen (Paisley van de DUP, John Taylor van de OUP en Neil Blaney van Onafhankelijk Fianna Fail) en 63 onthoudingen het rapport en de daarbij behorende resolutie goed.

Het parlement erkende dat de Europese Gemeenschappen geen constitutionele rol te spelen hadden in Noord-Ierland, maar riep wel op tot meer economische hulp van de Gemeenschap en regelmatige herzieningen door de Europese Commissie en Raad van Ministers.

Op 12 juni kondigde de Europese Commissie een studie aan naar de economische problemen van Noord-Ierland, overeenkomstig de aanbevelingen van het rapport-Haagerup.

Oprichting ,,Nieuw Ierland Forum".

Op 11 maart 1983 maakte de Ierse premier Garret FitzGerald bekend dat er een ,,Forum voor een Nieuw Ierland" zou worden opgericht. Een die dag door de regering hierover uitgegeven verklaring luidde als volgt: ,,De regering stelt voor, in overeenstemming met de betrokken politieke partijen, een forum op te richten voor consultaties die moeten leiden tot een durende vrede en stabiliteit in een nieuw Ierland via het democratische proces.

Daaraan kunnen alle democratische partijen deelnemen die geweld afwijzen en gekozen of benoemde leden in het Ierse parlement of de Noordierse assemblée hebben. Ook zal het forum vragen naar de standpunten van andere mensen van alle tradities die het met de doelstelling van deze consultaties eens zijn en die geweld afwijzen. Het ligt in de bedoeling dat het forum voor het einde van het jaar zal rapporteren over mogelijke nieuwe structuren en processen waardoor zijn doelstelling kan worden bereikt. De premier zal een ontmoeting regelen van de leiders van alle partijen die spoedig wensen deel te nemen aan de discussie over de regelingen."

De uit Fine Gael en Labour bestaande centrum-linkse regering van premier FitzGerald was na de parlementsverkiezingen van 24 nov. 1982 op 14 dec. 1982 aan de macht gekomen en had in febr. 1983 haar beleid inzake Noord-Ierland opnieuw bekeken. Op 17 februari had de regering voorstellen van SDLP-leider John Hume ontvangen voor de vorming van een raad waarin alleen nationalistische partijen zitting mochten nemen, die vooral zouden praten over de gevolgen van eenheid voor de betrekkingen tussen kerk en staat. economische vooruitzichten, en garanties voor protestanten.

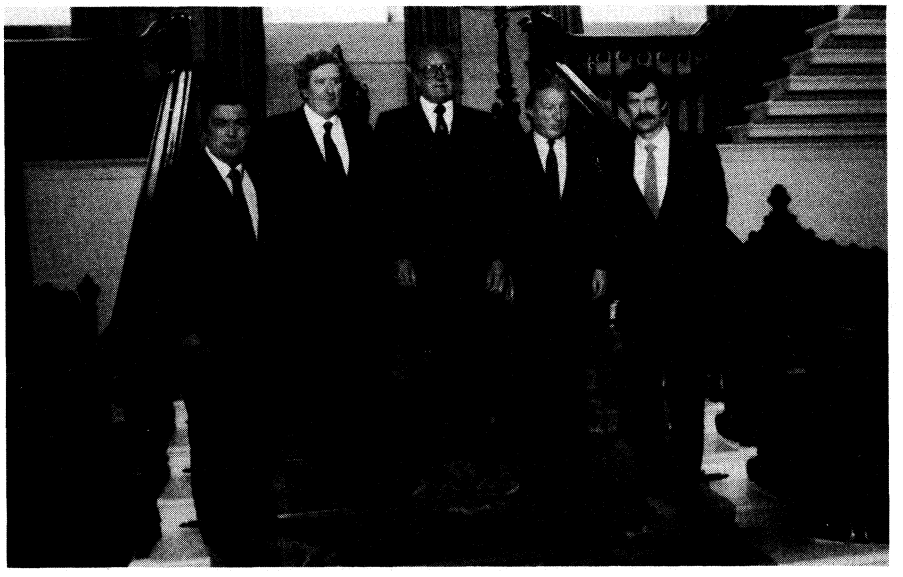

De voorzitter van het Nieuw Ierland Forum, Colm O hEocha (m.), met de leiders van de vier in het forum vertegenwoordigde partijen op 30 mei 1983 in Dublin Castle. V.l.n.r.: John Hume van de Social Democratic and Labour Party, Garret FitzGerald van Fine Gael, Colm O hEocha, Charles Haughey van Fianna Fail en Dick Spring van Labour.

Het Britse ministerie voor Noord-Ierland liet op 11 maart in een verklaring het volgende weten: ,,Het staat de regering en partijen van de (Ierse) Republiek natuurlijk vrij te praten over welke structuren en regelingen naar hun idee passend zijn wanneer er zoals de regeringsverklaring dat noemt een nieuw Ierland ontstaat. Het is aan de bevolking van Noord-Ierland te beslissen of zij willen deelnemen aan dergelijke discussies, maar deze discussies kunnen niet het fundamentele standpunt aantasten dat Noord-Ierlanci een deel van het Verenigd Koninkrijk is en zal blijven, omdat de meerderheid van zijn bevolking dat wenst. Dat is formeel vastgelegd in de Northern Ireland Constitution Act van 1973, en de regering van de Republiek is ook aan dat principe gebonden."

Op 11 april begonnen besprekingen tussen verschillende politieke partijen in Ierland en het Noorden. De protestantse Unionistische partijen en de uit zowel rooms-katholieken als protestanten bestaande Alliantie-partij in het Noorden, alsmede de Workers' Party in de Republiek, hadden al eerder de uitnodiging van FitzGerald deel te nemen aan het forum afgewezen. De Provisional Sinn Fein had geen uitnodiging ontvangen. DUP-leider Paisley liet de Ierse premier in een brief weten dat hij persoonlijk een campagne zou leiden tegen elke poging bijeenkomsten i.v.m. het forum te houden.

Op 30 mei kwam het Nieuw Ierland Forum voor de eerste keer bijeen. Voorzitter was Colm O hEocha, president van het University College Galway. Vier partijen waren in het forum vertegenwoordigd: Fine Gael, Labour, Fianna Fail en de SDLP.

Na diverse bijeenkomsten kwam het forum op 4 november met zijn eerste grote rapport. Daarin stelde het dat het geweld in Noord-Ierland sinds 1969 de Britse regering ongeveer £ 9 mrd had gekost (prijsniveau 1982) en dat zo'n 2.300 personen waren gedood: 1.043 rooms-kathokieken en 864 protestanten. Onder de slachtoffers waren 722 leden van de veiligheidsdiensten en 278 leden van paramilitaire groepen (onder wie 178 IRA-leden).

De republikeinse groeperingen waren volgens het rapport verantwoordelijk voor 1.264 doden, de loyalistische paramilitairen voor 613 en de veiligheidstroepen voor 264 doden.

Verder meldde het rapport dat sinds 1969 in de Ierse Republiek nog eens 45 personen waren gedood bij explosies en dat acht leden van de Ierse politie waren vermoord, terwijl het aantal gewapende overvallen (de meest gebruikte manier voor IRA en INLA om geld bijeen te krijgen, zo werd algemeen aangenomen) was gestegen van 11 in 1970 tot 306 in 1981.

Noordierse terroristen veroordeeld *met behulp van verklikker-terrorist. Andere van dergelijke gevallen*

Op 11 apr 1983 werden 14 loyalisten (protestanten) veroordeeld tot levenslang en in totaal 200 jaar gevangenisstraf na schuldig te zijn bevonden aan in totaal meer dan 60 tenlasteleggingen, varierend van bomaanslagen in rooms-katholieke wijken, moorden op IRA-leden smokkelen van wapens uit de Verenigde Staten tot (in 13 gevallen) lidmaatschap van de Ulster Volunteer Force (UVF)
De 14 mannen werden voornamelijk veroordeeld op grond van getuigenissen van een verklikker, Joseph Bennett, die, zoals hij zelf had bekend, commandant van de UVF in Belfast was In ruil voor zijn getuigenis had Bennett ontslag van strafvervolging gekregen voor een serie misdaden, waaronder de moord op een postkantoorhoudster in 1982 (waarvoor twee van zijn medeplichtigen op 25 april tot elk 12 jaar gevangenisstraf werden veroordeeld, nadat Bennett het bewijs had geleverd)
Rechter Justice Murray zei tijdens het proces dat hij het afkeurde dat de Kroon niet de precieze voorwaarden had vastgesteld waaronder Bennett ontslag van strafvervolging had gekregen en hij onderstreepte het gevaar van het accepteren van niet bevestigd bewijs van een medeplichtige (op 24 dec. 1984 vernietigde het Hof van Beroep in Belfast de vonnissen tegen de 14 loyalisten op grond van onjuiste beslissingen over de toelaatbaarheid van het door Bennett geleverde bewijsmateriaal).

Op 13 april zei minister Prior op een persconferentie dat het gebruik van ,,bekeerde terroristen'' erg belangrijk was en absoluut gerechtvaardigd.
Op 27 april onthulde hij dat het geld dat door de RUC was gebruikt om ,,supergrasses'' onder te brengen in het Verenigd Koninkrijk en het buitenland afkomstig was van zijn ministerie. In 1982 was het bedrag voor die herhuisvesting volgens Prior in de zes cijfers gelopen.

Een andere verklikker was Kevin McGrady, wiens getuigenis leidde tot een proces dat op 5 mei 1983 in Belfast begon tegen tien personen die van 45 misdaden werden beschuldigd.

De getuigenis van het vroegere INLA-lid Henry (Harry) Kirkpatrick leidde tot de arrestatie in Belfast en Armagh van een dertigtal mensen. Tot de arrestanten behoorden Sean Flynn, een vroeger IRSP-raadslid van Belfast, en James Brown, voorzitter van het IRSP-bestuur in Belfast. Kirkpatrick zelf werd op 3 juni veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf wegens vijf moorden en verder tot in totaal 922 jaar gevangenisstraf wegens andere beschuldigingen. Hij verzocht zijn straf te mogen uitzitten in Engeland.

OP 16 mei werd bevestigd dat Kirkpatricks vrouw Elizabeth in Belfast was gekidnapt door het INLA, dat dreigde haar zo nodig te zullen doden om het gebruik van betaalde informanten te stoppen.
Op 3 augustus werden ook Kirkpatricks stiefvader Richard Hill en diens dochter Diana in Ierland door het INLA gekidnapt, maar op 18 augustus werden zij door de Ierse politie weer bevrijd.
Kirkpatricks vrouw werd op 25 augustus vrijgelaten na wat het INLA noemde .,een belangrijke herwaardering van tactiek''. Onmiddellijk distantieerde zij zich. net als Kirkpatricks moeder. van de verklikkersactiviteiten van haar man en probeerde zij hem over te halen zijn getuigenis in te trekken.

In mei 1983 werden 71 personen gearresteerd dankzij de informatie van het vroegere IRA-lid Robert Quigley. Toen Quigley op 4 juli in Belfast voor de rechter verscheen om te getuigen bij het proces tegen 20 personen die waren beschuldigd van 87 terroristische misdaden. waaronder het IRA-lidmaatschap, ontstond een vechtpartij.

Begin juli werden in Belfast zo'n 13 personen beschuldigd van lidmaatschap van de illegale UVF, samenzwering tot moord, vuurwapenovertredingen en gewapende overvallen, nadat verklikker William Allen. een voormalig UVF-lid, de bewijzen hiervan had geleverd In 1985 besliste een rechter in Belfast echter dat door Allen geleverd bewijs ,,ongeloofwaardig'' was.

Begin augustus werden in Belfast in totaal 35 personen veroordeeld wegens verschillende terroristische misdrijven op basis van bewijzen geleverd door Christopher Black, een informant van de Provisional IRA. die ontslag van rechtsvervolging had gekregen. Drie personen werden vrijgesproken.

Op 15 september begon het vroegere INLA-lid John Grimley in Belfast met het geven van informatie over diverse misdaden waarbij 21 personen waren betrokken.

Op 18 november werd gemeld dat 14 mannen in Belfast terecht stonden op beschuldiging van terroristische activiteiten nadat hun namen waren genoemd door UVF-informant James Crockard. die zelf levenslang had gekregen wegens twee moorden. Crockards getuigenverklaring werd echter op 21 februari 1985 door een rechter verworpen.

Er waren ook verklikkers die hun getuigenverklaringen weer introkken: UVF-informant Clifford McKeown (in augustus 1982), die op 15 juni 1983 werd veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens gewapende overvallen: IRA-informant Walter McCrory (17 augustus 1983): IRA-informant Robert Lean (19 oktober 1983), die vervolgens onmiddellijk werd gearresteerd in verband met de moord in 1981 op Patrick Trainor, een andere IRA-informant: de vermeende Provisional IRA-informanten Patrick McGurk (19 oktober 1983) en William Shelley (11 november 1983).
Op 7 mei 1983 meldde het INLA dat het INLA-informant Eric Dale had ,,terechtgesteld''.

Tussentijdse verkiezing voor de Noordierse assemblée

Op 20 april 1983 won James Speers bij een tussentijdse verkiezing in het graafschap Armagh een zetel in de Noordierse assemblée voor de gematigde protestantse Official Unionist Party (OUP).Bij de op 20 oktober 1982 voor de assemblée gehouden verkiezingen (pag. 689 e.v.-1982)was die zetel in handen gekomen van de nummer twee van de Social Democratic and Labour Party (SDLP), Seamus Mallon, die echter vanwege zijn lidmaatschap van de Ierse Senaat zijn zetel in de assemblée niet had mogen innemen.
Na de tussentijdse verkiezing was de zetelverdeling in de assemblée als volgt: OUP 27, meer extremistische protestantse Democratic Unionist Party (DUP)21, SDLP 13, Alliantie-partij 10, Provisional Sinn Fein 5, Onafhankelijke Unionisten 1, en de Ulster Popular Unionist Party (UPUP) 1.

Ontwikkelingen m.b.t. in Frankrijk gearresteerde IRSP-Leden. Andere arrestaties

In het weekeinde van 21-22 mei 1983 werden de drie op 28 augustus 1982 in Vincennes (Frankrijk) gearresteerde leden van de IRSP, Stephen King, Mary Reid en Michael Plunkett (pag. 251/3-1983), uit hechtenis ontslagen, nadat een bij hun arrestatie betrokken officier had verklaard dat de meeste bij hen aangetroffen wapens en munitie door de Franse politie waren neergelegd. Het drietal was beschuldigd van het smokkelen van wapens en munitie naar Ierland.
Op 5 oktober liet men alle beschuldigingen tegen de drie IRSP-leden vallen. Het drietal vroeg vervolgens politiek asiel in Frankrijk en kreeg dit op 24 oktober.
Ondertussen had een onderzoek van het Franse ministerie van defensie geleid tot de vervolging van maj. Jose Windels wegens het aanmoedigen van getuigen tot het leveren van vals bewijs, en tot het ontslag of de overplaatsing van de meeste officieren die bij de arrestatie betrokken waren.

Op 14 augustus 1983 werd gemeld dat de Franse politie wapens had aangetroffen in een vrachtwagen die op het punt stond aan boord te gaan van de veerboot van Le Havre naar Rosslare, en dat een Ierse burger, Michael MacDonald, samen met twee Fransen, was gearresteerd en beschuldigd van het bezit en illegaal vervoer van wapens
Op 21 maart 1984 werden MacDonald en Alain Frilet, een Franse journalist, door een rechter in Le Havre veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf MacDonald kreeg verder een boete die overeenkwam met £ 5 300

Aanslagen op politieke figuren

In mei en juni 1983 vond in Noord-Ierland een golf aanslagen plaats tegen gebouwen waarin politieke partijen waren gehuisvest of tegen vertegenwoordigers van die partijen. De aanslagen werden in verband gebracht met de Britse parlementsverkiezingen

van 9 juni 1983 (waarbij Gerry Adams voor de Provisional Sinn Fein in het Britse Lagerhuis werd gekozen, zie pag. 369 e.v.-1983).
Op 30 mei werd in Belfast het hoofdkwartier van de Irish Republican Socialist Party (IRSP)verwoest, volgens de politie door brandstichting. Op 5 juni gingen in Londonderry de kantoren van de Social Democratic and Labour Party (SDLP, in Londen vertegenwoordigd door John Hume) in vlammen op, terwijl op 27 juni het kantoor van de SDLP aan Falls Road in Belfast werd aangevallen.
Op 17 juni beschuldigde de SDLP de Sinn Fein ervan tijdens en sinds de verkiezingscampagne een campagne van geweld te voeren. Volgens de SDLP waren de huizen van 12 van haar medewerkers aangevallen. Gerry Adams zei echter niets met de aanslagen te maken te hebben en veroordeelde deze.
Op 3 juli werd in Belfast het huis van Gerard Fitt, het vroegere SDLP-lid voor West-Belfast, vernield bij een aanslag door onbekende personen. Fitt. die op 9 juni niet was herkozen (hij was ditmaal als onafhankelijke de verkiezingen ingegaan), was in het verleden al meerdere malen op die manier het slachtoffer geworden van aanslagen.
Op 14 november kwam Frederick Armstrong, een Official Unionist die voorzitter was van de gemeenteraad van Armagh en in zijn vrije tijd voor het Ulster Defence Regiment werkte, om het leven toen een in een auto geplaatste bom ontplofte.
Op 7 december werd Edgar Graham, die voor de Official Unionists in de Noordierse assemblée zat, in Belfast buiten de Queen's University, waar hij part-time docent was, doodgeschoten. Het IRA eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op.

Ontwikkelingen in de VS

Op 1 juli 1983 oordeelde een gerechtshof in New York de Amerikaanse burger Andrew Duggan en de Ierse burgers Colm Meehan, Eamon Meehan en Gabriel Megahey schuldig aan een complot tot het kopen en smokkelen van wapens, explosieven en luchtdoelraketten naar Ierland voor republikeins terroristisch gebruik.
Op 22 juli werd Megahey, die het hoofd van het IRA in de Verenigde Staten werd genoemd, veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf, terwijl Colm Meehan twee jaar gevangenisstraf kreeg en de andere twee verdachten elk drie jaar.
Tussen de VS en het Verenigd Koninkrijk ontstonden meningsverschillen over de activiteiten van Noraid, een

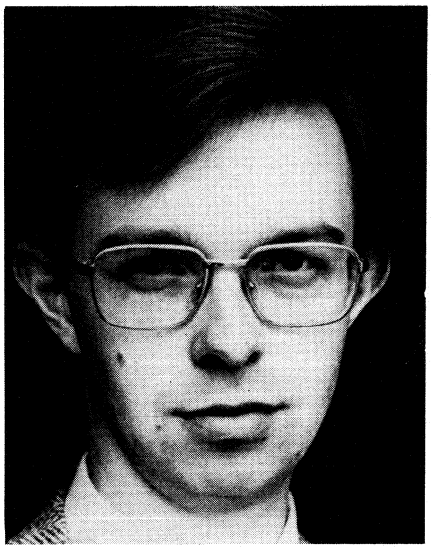

De op 7 december 1983 door het IRA doodgeschoten Edgar Graham.

Amerikaanse organisatie van Ierse emigranten of hun nakomelingen die geld inzamelde. Terwijl Noraid verklaarde dat haar activiteiten zich louter beperkten tot het verlenen van financiële hulp aan rooms-katholieke gevangenen in Noordierse gevangenissen of hun families, hielden de Britse autoriteiten vol dat Noraid in plaats daarvan wapens verscheepte voor het IRA en het INLA.
In augustus bezocht een groep van 80 Noraid-aanhangers Noord-Ierland om mogelijke gevallen van discriminatie tegen rooms-katholieken te onderzoeken. Een lid van de Britse regering zou met de groep praten, maar annuleerde de besprekingen nadat een lid van de groep, Stephen Lich, op 9 augustus bij de rellen in Belfast (zie verderop) was gearresteerd en een boete had gekregen voor het gooien van stenen naar een patrouille van de RUC. In diezelfde week kreeg een andere Amerikaan, James Hennessy, een boete voor zijn aandeel in rellen in Londonderry.
Op 15 augustus arriveerden twee Democratische leden van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden. Robert Borski en Richard Ottiriger, in Noord-Ierland om een onderzoek in te stellen naar mogelijke discriminatie van rooms-katholieken.
Medio september reisden dominee Ian Paisley van de DUP en John Hume van de SDLP naar de Verenigde Staten in een poging meer Amerikaanse investeringen in Noordierse bedrijven los te krijgen en tegenwicht te geven aan argumenten van organisaties als Noraid.

Rellen

Op 12 juli 1983 deden zich ernstige rellen voor in Ballynahinch, 20 mijl ten zuiden van Belfast. De ongeregeldheden begonnen enkele uren voordat de protestanten in heel Noord-Ierland marsen hielden ter nagedachtenis van de slag aan de Boyne in 1690, toen protestanten rooms-katholieken versloegen. Bij het onderdrukken van de rellen, waarbij gebruik werd gemaakt van plastic kogels, werden volgens de pers 31 politiemensen gewond. Ook in Londonderry deden zich die dag ongeregeldheden voor.
In de dagen die volgden bleef het in Londonderry onrustig. In de nacht van 17/18 juli werden twee officieren van

De door Ierland aan Noord-Ierland uitgeleverde Seamus Shannon wordt op 31 juli 1984 bij de grens overgenomen door leden van de Royal Ulster Constabulary.

de RUC in die stad doodgeschoten. De rooms-katholieke bisschop van Derry, Edward Daly, maande tot kalmte.
Nadat op 9 augustus een 22-jarige rooms-katholieke jongeman, Thomas Reilly, door een Britse soldaat was doodgeschoten, volgden gedurende verscheidene dagen rellen in Belfast.

Op 13 juli kwamen in het graafschap Tyrone vier leden van het UDR om het leven, toen hun jeep op een landmijn reed. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door het IRA.

Op 14 december 1984 veroordeelde het High Court in Belfast de 19-jarige Britse soldaat Ian Thain tot levenslange gevangenisstraf wegens het doodschieten van Reilly.

Ierland levert Shannon uit

Op 26 juli 1983 gelastte een rechtbank in Dublin de uitlevering van het vermeende IRA-lid Seamus Shannon aan Noord-Ierland, waar deze werd gezocht in verband met de moord op Sir Norman Stronge en diens zoon James op 21 januari 1981. Sir Norman Stronge was van 1944-1969 voorzitter geweest van het Lagerhuis van de Stormont, het vroegere Noordierse parlement. Het IRA had die aanslag toen opgeëist.
Op 10 augustus 1983 ging Shannon tegen deze beslissing in beroep, maar op 31 juli 1984 oordeelde het Hooggerechtshof in Dublin dat Shannon onmiddellijk aan Noord-Ierland moest worden uitgeleverd, hetgeen diezelfde dag gebeurde.

Ontsnapping uit de *Maze-gevangenis*

Op 25 september 1983 ontsnapten 38, voornamelijk republikeinse, gevangenen uit de Maze-gevangenis bij Belfast.
Bij die actie werd een bewaarder, James Ferris, doodgestoken, en raakte een andere bewaarder door kogels ernstig gewond. Twee dagen later waren in totaal 19 ontsnapte gevangenen weer gepakt.
Op 26 januari 1984 werd bekendgemaakt dat de directeur van de gevangenis, Ernest Whittington, ontslag had genomen. Het ontslag volgde op de publikatie diezelfde dag van een zeer kritisch rapport van Sir James Hennessy, hoofdinspecteur van de gevangenissen in Engeland en Wales, waarin deze de aandacht vestigde op de onachtzaamheid en het slechte moreel van het personeel, vooral sinds de hongerstakingen van 1981, alsmede op architecturale problemen en incompetentie op directeursniveau.
Op 26 mei 1984 werd de uit de Maze-gevangenis ontsnapte Robert Russell in Dublin opgepakt, zodat er nog 18 ontsnapte gevangenen voortvluchtig waren. Op 31 mei zeiden de advocaten van Russell dat deze beroep zou aantekenen tegen een beslissing van een districtshof in Dublin hem aan het Noorden uit te leveren.

Brits-Iers overleg

Op 7 november 1983 had de Britse premier Margaret Thatcher op Chequers (haar officiële buitenverblijf) een ontmoeting met de Ierse premier Garret FitzGerald. Het was de eerste formele Brits-Ierse ontmoeting op dat niveau in twee jaar.
De besprekingen, die voornamelijk over Noord-Ierland gingen, werden gehouden in het kader van de Anglo-Ierse Intergouvernementele Raad (AIIC), die bij de vorige top, in november 1981, was gevormd (pag. 28/2 e.v.-1982). Zij werden gezien als een consolidatie van de verbetering in de betrekkingen sinds het aan de macht komen van FitzGerald in december 1982. Als onderdeel van dat proces had de Ierse premier op 22 maart 1983 tijdens een zitting van de Europese Raad in Brussel en op 19 juni 1983 tijdens een bijeenkomst van diezelfde Raad in Stuttgart informele ontmoetingen met Thatcher gehad.

Op 1 februari had de Ierse minister voor buitenlandse zaken, Peter Barry, in Londen met minister Prior gesproken. Prior bracht vervolgens op 5 mei een bezoek aan Dublin. Op 27 juli kwam Barry opnieuw naar Londen voor besprekingen met zowel Prior als minister van buitenlandse zaken Geoffrey Howe. Tijdens deze besprekingen werd overeenstemming bereikt over de vorming van een niet-gouvernementele contactorganisatie, de „Anglo-Irish Encounter" genoemd, die als belangrijkste doel de promotie van „vrede, verzoening en stabiliteit" tussen het Britse en Ierse volk had.

In een na de besprekingen op Chequers uitgegeven communiqué lieten de premiers op 7 november weten dat zij „ernstig bezorgd zijn over het voortdurende geweld en vastbesloten zijn alle mogelijke middelen aan te grijpen om dit te beëindigen. Ook werd meegedeeld dat FitzGerald Thatcher had ingelicht over de werkzaamheden van het Nieuw Ierland Forum.
In het communiqué stond verder dat beide regeringshoofden „blij zijn met het bevredigende resultaat van de onderhandelingen voor de levering van Kinsale gas aan Noord-Ierland" en dat zij uitkeken naar verdere AIIC-bijeenkomsten op het niveau van regeringsleiders „met regelmatige tussenpozen".

De onderhandelingen over de levering van aardgas uit het Kinsale veld voor de zuidkust van Ierland aan Noord-Ierland, die in december 1981 van start waren gegaan, hadden op 19 oktober 1983 geresulteerd in de ondertekening van een „memorandum of understanding" door Ierse en Britse ministers (op 6 september 1984 maakte de Britse regering bekend dat zij wegens veranderde economische omstandigheden het memorandum of understanding opzegde).

FitzGerald en Thatcher maakten in het communiqué ook bekend dat zij een gemeenschappelijk rapport hadden goedgekeurd waarin binnen het kader van de AIIC de samenwerking tussen de twee landen sinds 1981 opnieuw werd bezien. Het rapport was door Britse en Ierse functionarissen opgesteld en voorzag in uitwisselingen op het gebied van institutionele structuren, burgerschapsrechten, veiligheidszaken, economische en culturele Samenwerking en maatregelen ter aanmoediging van het wederzijdse begrip.

Aanslag op kerkje Pinkstergemeente

Op 20 november 1983 werden bij een aanval op een kerkje van de Pinkstergemeente, de Mountain Lodge Gospel Hall in Darkley, graafschap Armagh, drie personen gedood en zeven gewond. De verantwoordelijkheid voor de aanval werd opgeëist door de Katholieke Reactie Macht, die op 21 november in een verklaring liet weten dat de aanval „een symbolische wraak" was voor recent sektarisch geweld tegen rooms-katholieken in Armagh.
In het Lagerhuis zei minister Prior op 21 november dat de daders met automatische geweren die door het INLA gestolen waren uit een legerarsenaal, geschoten hadden op ouderlingen bij de ingang van het kerkje. Twee ouderlingen waren ogenblikkelijk gedood, een derde was de kerk ingerend en daar aan zijn wonden bezweken. Daarna waren de aanvallers de kerk ingestormd en hadden salvo's op de ongeveer 60 aanwezigen afgevuurd.

OUP boycot assemblée

In verband met de aanslag op de Mountain Lodge Gospel Hall besloot de Official Unionist Party (OUP) op 21 november 1983 zich terug te trekken uit de Noordierse assemblée, waardoor de effectieve macht van de assemblée ernstig werd verzwakt. De zittingen van de assemblée werden al geboycot door de Sinn Fein en de SDLP.
Op 16 december meldde de Financial Times dat alleen de Democratic Unionist Party (DUP) en de Alliantiepartij nog aan de zittingen van de assemblée deelnamen.
Op 23 mei 1984 beëindigde de OUP haar boycot van de assemblee. OUP-leider James Molyneaux zei dat zijn partij haar zetels weer ging innemen omdat het gedrag van minister voor Ierland Prior een vacuum ten aanzien van het leiderschap over Noord-Ierland had geschapen.

Molyneaux deed zijn uitspraak nadat Prior op 21 mei in een radio-interview had duidelijk gemaakt dat hij waarschijnlijk in de nabije toekomst als minister voor Noord-Ierland zou worden vervangen.

Ontvoering Don Tidey in Ierland

Op 24 november 1983 werd in Dublin de zakenman Don Tidey, voorzitter van een Ierse supermarktketen, ontvoerd. Drie dagen later eiste het Provisional IRA voor de vrijlating van Tidey £5 mln losgeld.

Op 7 augustus had de Ierse politie een man, Nicholas Keogh, gearresteerd die had geprobeerd de Canadese multimiljonair Galen Weston, de president van de groep waartoe de supermerktketen behoorde, te ontvoeren in de buurt van Dublin.

Na de ontvoering van Tidey ging de Ierse politie o.m. op zoek naar Brendan McFarlane, één van degenen die op 25 september uit de Maze-gevangenis waren ontsnapt. In totaal zouden ongeveer acht personen direct bij de kidnapping betrokken zijn.
Op 16 december wist de Ierse politie Tidey te bevrijden na een vuurgevecht in een boerderij bij Tipperary waarbij twee politiemensen werden gedood.
Ondanks intensieve zoekacties arresteerde de politie slechts twee personen, die op 18 december weer werden vrijgelaten zonder in staat van beschuldiging te zijn gesteld.
Tijdens de jacht op Tidey waren twee politie-officieren in Carrigtwohill, bij Cork, van hun uniform ontdaan door Dominic McGlinchey, die echter niet werd gepakt (zie onder kopje "Het geval-McGlinchey").

Ontwikkelingen m.b.t. aanslagen in Engeland

Op 26 mei 1983 veroordeelde het Central Criminal Court in Londen John McComb uit Belfast tot 17 jaar gevangenisstraf, omdat hij samen met Gerard Tuite en anderen in 1979 betrokken was geweest bij het plaatsen van 16 bommen in Londen, Bristol, Southampton, Coventry, Manchester, Liverpool, Canvey Island en op de M6-autosnelweg in Leicestershire.

Op 2 december werd Thomas Quigley in het westen van Belfast gearresteerd en zes dagen later werd hij in Londen in staat van beschulaiging gesteld in verband met bomexplosies in de Britse hoofdstad in oktober en november 1981 Op 7 maart 1985 werd Quigley wegens zijn aandeel in die aanslagen veroordeeld tot levenslang Datzelfde gold voor Paul Kavanagh

Op 10 december ontplofte een bom bij de barakken van de Royal Artillery in Woolwich (zuidoost-Londen), waarbij vijf personen werden gewond. Hoewel het Scottish National Liberation Army de verantwoordelijkheid voor de aanslag opeiste, geloofde de politie dat het een bom van het INLA was geweest.

Op 13 december werd in Londen, in de buurt van Kensington High Street, een bom gevonden en onschadelijk gemaakt die leek op exemplaren die het Provisional IRA gebruikte.

Op 17 december explodeerde buiten het warenhuis Harrods in Knightsbridge, Londen, een auto met bom, hetgeen het leven kostte aan twee politie-officieren en drie winkelende mensen. Verder raakten 91 personen gewond, onder wie 13 politiemensen.
In een op 18 december uitgegeven verklaring eiste het IRA de verantwoordelijkheid voor de aanslag op, maar zei dat de militaire raad van de organisatie de aanslag niet had goedgekeurd en dat er ,,geen herhaling van dit soort operaties" zou plaatsvinden.

Op 21 december werden in verband met de aanslag zes personen gearresteerd, maar van hen zou niemand daarbij direct betrokken zijn geweest.

Cijfers m.b.t. het geweld in 1984

Op 7 februari 1985 verstrekte de nieuwe Britse minister voor Noord-Ierland, Douglas Hurd (benoeming op pag. 44/ 3-1987), de volgende cijfers m.b.t. het geweld in Noord-Ierland in 1984:

	totaal 1984	jan.-juli	juli-jan.
schietpartijen	230	115	115
explosies	193	123	70
onschadel. gem. bommen	55	33	22
doden: burgers	36	19	17
doden: leger/UDR	19	13	6
doden: RUCIRUC ,,R"	9	7	2
gewonden: burgers	513	210	303
gewonden: leger/UDR	86	45	41
gewonden: RUCIRUC ,,R"	267	104	163

Inzake de activiteiten van de veiligheidstroepen verschafte Hurd de volgende informatie:

	totaal 1984	jan.-juli	juli-jan.
huiszoekingen	1.282	775	507
gev. vuurwapens	197	120	77
gev. schoten munitie	17.211	16.189	1 022
gev. explos. (ponden)	8.534	7.343	1.191

De minister gaf de volgende cijfers over het aantal mensen dat in 1984 in staat van beschuldiging was gesteld wegens overtredingen met een terroristisch karakter

	totaal 1984	jan.-juli	juli-jan.
moord	41	30	11
poging tot moord	68	37	31
overtred. i.v.m. vuurwapens	155	80	75
overtred. i.v.m. explosieven	21	18	3
diefstal	94	62	32
anders	149	57	92
Totaal	528	284	244

In het tweede halfjaar van 1984 werden 5 personen veroordeeld wegens moord (zes in het eerste halfjaar), zes wegens poging tot moord (zeven), vier wegens samenzwering tot moord (zes), 17 weeens overtredingen in verband met explosieven (11), tien wegens overtredingen in verband met vuurwapens (54), 53 wegens roof (91), 16 wegens overvallen (22), vier wegens brandstichting (13), 1 persoon wegens een overtreding die te maken had met benzinebommen (19) en 42 personen wegens andere overtredingen (43).

Ontwikkelingen in 1984

- Begin maart 1984: in samenwerking met de Ierse politie verricht de RUC een aantal arrestaties in verband met een vermeend complot van leden van de Ulster Volunteer Force (UVF), een verboden protestantse paramilitaire organisatie, geld af te persen van een keten van kruidenierswinkels door te dreigen voedselprodukten in die winkels te vergiftigen.
- 6 maart: William McConnell, een onderdirecteur van de Maze-gevangenis, bij het verlaten van zijn woning in Belfast doodgeschoten. Aanslag opgeëist door het IRA, dat zegt dat McConnell in de gevangenis afstraffingen had georganiseerd en verantwoordelijk was geweest voor het toewijzen van vernederend werk aan republikeinse gevangenen.
  In verband met de moord worden later zeven mensen in staat van beschuldiging gesteld. Op 9 maart zegt DUP-leider Paisley dat ,,sectoren van de samenleving" de conclusie kunnen trekken dat ,,de Britse inlichtingendienst... belang kan hebben bij het tot zwijgen brengen van iemand die een ernstige hindernis kan zijn".
  Op 2 februari had McConnell op de TV het gevangenisbeleid verdedigd tegen kritiek uit het Hennessy-rapport (zie onder kopje ,,Ontsnapping uit de Maze-gevangenis") en op 3 februari had hij in een brief gezinspeeld op zijn dood.
- 14 maart: Sinn Fein-leider Gerry Adams door kogels gewond buiten gerechtshof in Belfast, waar hij terecht moet staan wegens het hinderen van politie op een verkiezingsbijeenkomst in 1983. Drie andere leden van de Sinn Fein eveneens gewond. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door de Ulster Freedom Fighters, een buiten de wet gestelde paramilitaire groep die meestal in verband werd gebracht met de legale Ulster Defence Association (UDA).Op 15 maart zegt Adams dat de veiligheidstroepen van te voren van de moordaanslag op de hoogte waren, maar de politie van Belfast ontkent dit. Wegens de aanslag krijgen drie mannen op 22 maart 1985 gevangenisstraffen van tussen de 12 en 18 jaar.
- 8 april: de rooms-katholieke magistraat Thomas Travers, die de zaak van Adams behandelde, ernstig gewond en zijn dochter Mary

gedood bij aanslag, waarvoor de verantwoordelijkheid wordt opgeëist door het IRA. Na de aanslag op Adams was diens zaak verdaagd.
- 1 mei: 10 personen veroordeeld voor o.m. moord, wapenovertredingen en IRA-lidmaatschap, nadat het door het voormalige Provisional IRA-lid Robert Quigley aangedragen bewijsmateriaal authentiek is bevonden.
- 8 mei: 39 mensen, beschuldigd van bijna 200 strafbare feiten, verschijnen voor een rechter in Belfast. Bewijzen in deze zaak grotendeels geleverd door het vroegere Provisional IRA-lid Raymond Gilmour. Op 18 dec. 1984 worden 35 personen vrijgesproken nadat een rechter het door Gilmour geleverde bewijsmateriaal ,,volkomen ongeloofwaardig" heeft bevonden.
- 18 mei: vier leden veiligheidstroepen bij twee bomontploffingen, bij Enniskillen en in zuid-Armagh, gedood.
- 17 juni: drie vooraanstaande leden van de Irish Republican Socialist Party (IRSP). onder wie Kevin McQuillan, in het westen van Belfast gearresteerd.
  eind juli: Brian McNally in graafschap Armagh doodgeschoten door het IRA, dat verklaart dat zijn vroegere lid McNally een verklikker was geworden.

Wederom rapport Nieuw Ierland Forum

Op 2 mei 1984 publiceerde het Nieuw Ierland Forum een rapport waarin sprake was van drie mogelijkheden voor politieke ontwikkeling in Ierland: een eenheid vormende Ierse staat (waaraan het forum de voorkeur gaf), een federale of confederale regeling tussen het Noorden en het Zuiden, of een gezamenlijke soevereiniteit van Groot-Brittannië en Ierland over Noord-Ierland.

Diezelfde dag juichte minister voor Noord-Ierland Prior het rapport toe als een oprechte poging vooruitgang te boeken, maar noemde hij enkele aspecten ,,eenzijdig en onaanvaardbaar", eraan toevoegend dat er geen redenen waren overeenstemming te verwachten over een van de drie door het forum voorgestelde oplossingen.
De Britse Labour Partij en de Sociaal-Democratische/Liberale Alliantie gaven die dag verklaringen uit waarin het rapport werd toegejuicht.
De Ierse premier FitzGerald zei op 2 mei tijdens een persconferentie dat het rapport geen blauwdruk was voor een toekomstig Ierland, maar meer een agenda ,,die verdere actie voorondersteld". Hij stelde dat de ideeën van het Forum blijk gaven van een openheid voor de Unionistische traditie en van een niet eerder voorgekomen gevoeligheid ten aanzien van Unionistische angsten.

De Ierse oppositieleider Haughey wees in eerste instantie alle opties in het rapport anders dan die van een verenigde staat als onwerkbaar van de hand, maar bagatelliseerde op 3 mei zijn verschillen van inzicht met de andere leden van het forum en deed een beroep op politici zich te concentreren op de brede terreinen van overeenstemming die waren bereikt.
In Noord-Ierland waren de reacties op het rapport over het algemeen vijandig. DUP-leider Paisley toonde zich zeer kritisch ten aanzien van het rapport. Zijn partij liet op 3 mei weten tegen een verenigd Ierland te zijn en waarschuwde tegen de gevaren van pogingen het Noorden en het Zuiden te integreren
De OUP vroeg de Britse regering het rapport af te wijzen. De nummer twee van de partij, Harold McCusker, zei dat zowel hij als de 1 mln mensen in het Noorden het rapport niet konden accepteren.
De Provisional Sinn Fein omschreef het rapport op 2 mei als een ,.zak tumtum" en zei dat het geen aandacht besteedde aan het Britse geweld in Noord-Ierland.

Op 4 mei liet de Alliantie-partij weten dat het voorstel voor een verenigd Ierland onverenigbaar was met een gelijkwaardige erkenning van zowel de Unionistische als nationalistische traditie.
Op 2 juli debatteerde het Britse Lagerhuis over het rapport. Tijdens het debat benadrukte minister Prior dat de ,,komende paar maanden" gebruikt moesten worden voor .,voorzichtige, gedetailleerde en wezenlijke besprekingen" en hij voegde eraan toe dat het beter was wanneer de partijen in Noord-Ierland zelf tot overeenstemming kwamen, dan wanneer de regering dit probeerde te bereiken en op te leggen.
Prior noemde de erkenning dat er geen eenstemmigheid zou zijn ,,voor een formulering die de Unionisten het recht ontzegt te behoren tot het verenigd Koninkrijk of apart te blijven van Ierland" ,,een doorslaggevende en duurzame realiteit".

Komst Nornid-lid *Galvin* verboden. Uitbarstingen van geweld

Op 28 juli 1984 vaardigde de Britse minister van binnenlandse zaken Leon Brittan op advies van zijn collega voor Noord-Ierland Prior een verbod uit voor Martin Galvin, hoofd publiciteit van Noraid, het in de VS gevestigde pro-republikeinse hulpcomité (zie eerder onder kopje ,,Ontwikkelingen in de VS"), naar het Verenigd Koninkrijk te komen. Het verbod was ,,bevorderlijk voor het openbaar welzijn", aldus een woordvoerder van de Britse regering.
Op 5 augustus arriveerde een grote groep Noraid-aanhangers in Noord-Ierland om deel te nemen aan verscheidene demonstraties ter gelegenheid van de 13de verjaardag van de introductie van internering zonder proces voor vermeende terroristen.

Ondanks het verbod dook Galvin op 12 augustus op bij een demonstratie in de buurt van een adviescentrum van de Provisional Sinn Fein in het westen van Belfast. Toen de politie vervolgens probeerde Galvin te arresteren, werd één persoon gedood en raakten ongeveer 20 andere mensen gewond. Galvin slaagde erin te ontkomen.
Volgens ooggetuigen voerde de politie een charge uit op een menigte van naar

Martin Galvin (l.), hoofd publiciteit van Noraid, en de voor Sinn Fein in de assemblée gekozen Martin McGuinness op de plek in Londonderry waar op 25 augustus 1982 IRA-lid Eamon Bradley werd doodgeschoten.

schatting 3.000 mensen en schoot zij van dichtbij en gericht met plastic kogels, hetgeen in strijd was met de regels voor het gebruik van plastic kogels.

In een diezelfde dag uitgegeven verklaring zei de RUC dat de politie was aangevallen door een menigte mensen die de arrestatie van Galvin probeerden te voorkomen en dat de gedode man, Sean Downes, die door een plastic kogel was getroffen, was geïdentificeerd als een rellenschopper. Het ministerie voor Noord-Ierland rioenide Galvins aanwezigheid in Belfast een opzettelijke poging de wet te tarten.
Op 13 augustus hielden tussen de 5.000 en 10.033 mensen een maïs door west-Belfast uit protest tegen het optreden van de politie. De hoofdcommissaris van de RUC, Sir John Hermon, gaf die dag opdracht tot een onafhankelijk onderzoek naar de activiteiten van de veiligheidstroepen (op 24 sept. 1986 werd een reservist van de RUC in Belfast vrijgesproken van moord op Downes).
De Ierse regering tekende op 12 augustus officieel protest aan bij de Britse regering en verzocht om een onderzoek naar de gebeurtenissen die dag.
Op 14 augustus aanvaardde minister Prior de volledige verantwoordelijkheid voor het inreisverbod voor Galvin. Achteraf gezien, zo zei hij, leek het verbod een ,,grote fout". Het idee van een onafhankelijk onderzoek naar het verbod werd echter op 20 augustus door premier Margaret Thatcher afgewezen. In een brief aan Labour-leider Neil Kinnock zei ze dat ze niets in zo'n onderzoek zag en dat er al een politieonderzoek op komst was naar de dood van Downes.
Het optreden van de RUC werd opnieuw het onderwerp van kritiek op 14 augustus, toen rellen bij een voetbalwedstrijd in Belfast leidden tot kwetsuren bij 47 politiemensen en veel voetbalfans. De politie gebruikte plastic kogels om de menigte te verspreiden.
Het geweld in Noord-Ierland hield verscheidene dagen aan. Op 15 augustus deden zich in het (voornamelijk protestantse) gebied rond Shankill Road in Belfast botsingen voor tussen de politie en een menigte mensen die demonstreerden ter ondersteuning van 47 vermeende leden van de protestantse Ulster Volunteer Force die in Belfast terecht stonden.
Op 18 augustus vonden rellen plaats in het Shankill gebied en in het (voornamelijk rooms-katholieke) west-Belfasi en op 20 augustus in Strabane in het graafschap Tyrone. De politie meldde dat bij de Shankill-rellen voor het eerst sinds 1973 loyalistische schutters hadden geschoten op de veiligheidstroepen.
Nadat de leden van de Noordierse assemblée van zomerreces waren teruggeroepen voor een speciale zitting over de uitbarstingen van geweld, kwamen zij op 21 augustus bijeen en namen een resolutie van de DUP aan, waarin de moed van de RUC werd geprezen, het optreden van Prior werd veroordeeld en de ,,grove onevenwichtigheid" in de berichtgeving van de media werd gekritiseerd.
Galvin, die zowel Iers als Amerikaaris staatsburger was, dook op 21 augustus in Dublin op, waar hij zei dat de aanval van de politie het Amerikaanse volk had laten zien wie de ,,echte terroristen" waren. Diezelfde dag beschuldigde premier FitzGerald Galvin ervan ,,in Noord-Ierland verantwoordelijk te zijn voor dood en destructie" en hij noemde Galvins aanwezigheid in de Republiek niet gewenst.

Op 11 dec. 1984 veroordeelde het Special Criminal Court in Dublin drie mannen tot tien jaar gevangenisstraf voor hun aandeel in een poging een scheepslading illegale wapens vanuit de VS Ierland binnen te brengen. De drie waren Martin Ferris (een vroeger lid van de militaire raad van het Provisional IRA), John Patrick Crawley (een voormalige Amerikaanse marinier) en Michael Browne (de kapitein van het op 29 september door de Ierse marine onderschepte schip Marita Ann). Twee bemanningsleden kregen vijf jaar voorwaardelijk.
Aan boord van de Marita Ann had de Ierse marine wapens en munitie ter waarde van naar schatting £1,5 mln aangetroffen, waaronder twee zware machinegeweren en 160 andere geweren.

Europese parlement tegen gebruik plastic kogels

Op 11 okt. 1984 keurde het Europese parlement met 150 tegen 29 stemmen (Britse Conservatieven en DUP-leider Paisley) en 13 onthoudingen een motie goed waarin een beroep werd gedaan op de Britse regering het gebruik van plastic kogels te verbieden en op de EG-ministerraad bij de Britse regering te bemiddelen om ervoor te zorgen dat het gebruik van die kogels werd gestaakt voordat er nog meer ,,onnodige doden" vielen.

Hongerstaking loyalistische gevangenen

Op 20 aug. 1984 begonnen twee loyalistische gedetineerden in de Magilligan-gevangenis in het graafschap Londonderry met een hongerstaking ter ondersteuning van hun eis te worden gescheiden van de rooms-katholieke gevangenen. Tegen 10 september namen in totaal tien gevangenen aan de protestactie deel en op die dag begonnen naar schatting 400 andere gedetineerden met een driedaagse hongerstaking uit sympathie. Volgens de hongerstakers was er in de Maze-gevangenis al meer dan een jaar sprake van een feitelijke scheiding tussen protestanten en rooms-katholieken.
Op 18 september schortten de tien hongerstakers hun actie op en begonnen kleine hoeveelheden voedsel tot zich te nemen teneinde hun conditie op peil te houden terwijl zij probeerden tot onderhandelingen te komen over hun eis.
Hoewel Peter Robinson, het parlementslid van de DUP voor Belfast East en een lid van het Comité voor de Rechten van Loyalistische Gevangenen, na een gesprek op 17 september met onderminister voor Noord-Ierland Nicholas Scott melding had gemaakt van een ,,zekere flexibiliteit" in de houding van de autoriteiten, herhaalde Scott op 26 september het standpunt van de regering dat scheiding van de gevangenen de paramilitaire invloed kon vergroten en de veiligheid van de gevangenen kon ondermijnen.
Op 5 oktober kwam aan de hongerstaking een einde.

Nieuwe leider Alliantie-partij. Assemblée-lid Seawright uit de DUP gezet. *Veroordelingen* Seawright

Op 24 sept. 1984 werd bevestigd dat John Cushanan, de chief whip (degene die zorgt voor de fractiediscipline) van de Alliantie-partij in de Noordierse assemblée en een vroegere partijsecretaris, was gekozen tot partijleider als opvolger van Oliver Napier, die op 22 september had laten weten na 11 jaar partijleidcrschap te willen opstappen.
Op 29 november werd George Seawright, die voor de DUP in de assemblée zat en in de gemeenteraad van Belfast, veroordeeld tot zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en £100 boete omdat hij op 29 mei in het openbaar had gezegd dat de gemeenteraad van Belfast een verbrandingsoven moest kopen om de rooms-katholieken en hun priesters te verbranden. Nadat Seawright had geweigerd zijn uitlatingen in te trekken, werd hij op 31 december uit de DUP gezet.

Op 2 okt. 1986 werd Seawright veroordeeld tot negen maanden gevangenisstraf voor oproerig gedrag en het hinderen van de politie tijdens een protestactie tegen het op 15 nov. 1985 ondertekende Brits-Ierse akkoord over Noord-Ierland (zie daarvoor een volgende aflevering).

Opnieuw overleg tussen Thatcher en FitzGerald

Op 18-19 nov. 1984 kwamen premier Thatcher en haar Ierse collega FitzGerald opnieuw op Chequers bijeen voor overleg in het kader van de

Anglo-Ierse Intergouvernementele Raad (AIIC, zie voor het eerste overleg, op 7 nov. 1983, onder het kopje ,,Brits-Iers overleg").

Na afloop verklaarden beide regeringsleiders in een gezamenlijk communiqué dat zij een ,,uitgebreide en constructieve" uitwisseling van gedachten over ontwikkelingen in relatie met Noord-Ierland sinds hun ontmoeting in 1983 hadden gehad. Daarbij hadden zij volledig rekening gehouden met ,,hetstandpunt van de Britse regering zoals dat op 2 juli in het Lagerhuis is bepaald, met het rapport van het Nieuw Ierland Forum, en de voorstellen van constitutionele democratische partijen zoals die zijn vastgelegd in recentelijk gepubliceerde documenten", aldus het communiqué.

Tijdens het overleg had FitzGerald nog eens gezegd dat het de wens van de Ierse regering bleef dat de twee delen van Ierland samen zouden komen door middel van vrije onderhandelingen en in vrede, maar hij had erkend dat iedere verandering in de constitutionele status van Noord-Ierland als deel van het Verenigd Koninkrijk alleen met de toestemming van een meerderheid van de bevolking van Noord-Ierland zou plaatsvinden.

Premier Thatcher had van haar kant herhaald dat Noord-Ierland een deel was van het Verenigd Koninkrijk en dat de meerderheid in Noord-Ierland wilde dat dit zo bleef.
Tegelijkertijd had ze gezegd dat als de meerderheid van de bevolking van Noord-Ierland in de toekomst duidelijk een verandering in de constitutionele status van Noord-Ierland zou wensen en goedkeuren, de Britse regering met wetgeving daarvoor zou komen en die zou steunen.

De twee premiers hadden afgesproken dat 1) elke poging politieke doelen te stimuleren d.m.v. geweld of de dreiging met geweld afgekeurd moest worden en dat ook zij die zulke methodes accepteerden en steunden moesten worden afgewezen; 2) dat de identiteit van zowel de meerderheid als de minderheid in Noord-Ierland erkend en gerespecteerd moest worden en tot uitdrukking moest komen in de structuren en processen in Noord-Ierland op manieren die voor beide gemeenschappen aanvaardbaar waren; 3) dat de regeringswijze in Noord-Ierland de leden van beide gemeenschappen het vertrouwen moest geven dat hun rechten gewaarborgd werden; en 4) dat de samenwerking tussen de twee regeringen op het gebied van de veiligheid zou worden voortgezet en waar mogelijk verbeterd.

Verder waren zij het eens over een diepgaande en voortdurende dialoog tussen beide regeringen in het kader van de AIIC en zouden zij elkaar in de komende maanden nog een keer ontmoeten.

Na afloop van het Brits-Ierse overleg ontstond enige spanning tussen beide landen toen premier Thatcher op 19 november tijdens een persconferentie zei dat alle drie in het rapport van het Nieuw Ierland Forum genoemde mogelijkheden voor Noord-Ierland ,,out" waren.

Verder zei minister voor Noord-Ierland Hurd op 21 november tijdens een persconferentie dat elke samenwerking tussen de twee landen verenigbaar moest zijn met het gezag van de Britse regering en dat hoewel de kwestie van een gemeenschappelijke veiligheidscommissie verder bekeken moest worden de Ierse Republiek slechts een consultatieve rol zou hebben.

Diezelfde dag noemde premier FitzGerald op een bijeenkomst van zijn partij de uitlatingen van de Britse premier ,,nodeloosbeledigend" en verweet minister van buitenlandse zaken Peter Barry Thatcher en Hurd ,,onfatsoenlijk gedrag".

Cijfers m.b.t. het geweld in 1985

De officiële statistieken m.b.t.het geweld in Noord-Ierland in 1985 zagen er als volgt uit:

	totaal 1985	jan.-juli	juli-jan.
schietpartijen	196	101	95
explosies	148	53	95
onschadel. gem. bommen	67	32	35
doden: burgers	25	15	10
doden: leger/UDR	6	3	3
doden: RUC/RUC ,,R"	23	19	4
gewonden: burgers	468	208	260
gewonden: leger/UDR	33	20	13
gewonden: RUC/RUC ,,R"	415	111	304

Activiteiten veiligheidstroepen:

	totaal 1985	jan.-juli	juli-jan.
huiszoekingen	812	367	445
gev. vuurwapens	238	112	126
gev. schoten munitie	13.748	6.020	7.728
gev. explos. (ponden)	7.373	3.859	3.514

Aantal wegens overtredingen met een terroristisch karakter aangeklaagde personen:

	totaal 1985	jan.-juli	juli-jan.
moord	24	21	3
poging tot moord	52	19	33
overtred. i.v.m. vuurwapens	105	56	49
overtred. i.v.m. explosieven	37	15	22
diefstal	65	40	25
anders	239	91	148
Totaal	522	242	280

In het tweede halfjaar van 1985 werden 25 mensen veroordeeld wegens moord (13 in het eerste halfjaar), vier wegens poging tot moord (16), zeven wegens samenzwering tot moord (drie),12 wegens overtredingen in verband met explosieven (24), 62 wegens overtredingen in verband met vuurwapens (73), 66 wegens roof (121), 13 wegens overvallen (16), 26 wegens brandstichting (6), en 29 wegens een overtreding die te maken had met benzinebommen (59).

Omstreden optreden veiligheidstroepen eind 1984

In de tweede helft van 1984 deden zich in Noord-Ierland de volgende incidenten voor waarbij het optreden van de veiligheidstroepen omstreden was:

- 16 oktober: jongeman die in gestolen auto zou rijden in Belfast door soldaat neergeschoten.
- 19 oktober: bouwaannemer gedood tijdens vuurgevecht tussen legerpersoneel en vermoedelijke IRA-leden bij Dungannon (graafschap Tyrone).
- 1-2 december: vermeend IRA-lid en soldaat in de buurt van Kesh (graafschap Fermanagh) gedood in hinderlaag van het leger waarin twee mannen door de Ierse politie worden gegrepen (onder wie de op 25 sept. 1983 uit de Maze-gevangenis ontsnapte James Pious Clarke).
- 6 december: twee vermeende IRA-leden door veiligheidstroepen gedood op het terrein van een psychiatrisch ziekenhuis bij Londonderry.
- 17 december: gewapend man doodgeschoten en een ander gepakt in het graafschap Armagh i.v.m.een ontploffing van een landmijn die een politievoertuig vernielde.
- 21 december: ontdekking van het lijk van een uit de Maze-gevangenis ontsnapte man in een rivier vlakbij de plaats waar Clarke is gepakt.

Uitgevers Keesing Uitgeversmaatschappij B.V, Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20 - I.S.S.N. 0165-3660

PARLEMENTSVERKIEZINGEN IN FINLAND

Op 15 en 16 maart hebben in Finland verkiezingen plaatsgevonden voor het uit één Kamer bestaande parlement („Eduskunta"), waarvan de 200 leden voor vier jaar worden gekozen. Winnaar werd de conservatieve Nationale Coalitiepartij van Ilkka Suominen die negen zetels winst behaalde en van 44 naar 53 zetels ging. De conservatieven slaagden er echter niet in de grootste partij van het land te worden. Wel eisen zij op grond van hun succes een plaats in de nieuwe regering op.

De Finse Sociaal-Democratische Partij (SSDP) van premier Kalevi Sorsa die over 57 zetels beschikte, verloor er één en is met 56 zetels nog steeds de grootste partij. Van de drie andere partijen in de regering-Sorsa behaalden de Centrumpartij (KP) o.l.v. minister van buitenlandse zaken Paavo Vayrynen en de liberaal georiënteerde Zweedse Volkspartij (SFP) van Christoffer Taxell ten opzichte van de vorige parlementsverkiezingen (op 20 en 21 maart 1983, pag. 457/3 e.v.-1983) elk twee zetels winst en verloor de Boerenpartij (SMP) van Pekka Vennamo ten opzichte van 1983 acht zetels.

De communisten, die ditmaal met twee lijsten de verkiezingen waren ingegaan (zie verderop), verloren in totaal zeven zetels: de uit eurocommunisten en links-socialisten bestaande Volksdemocratische Liga (SKDL) één zetel en het stalinistische Democratisch Alternatief zes zetels.

De Groenen gingen van twee naar vier zetels en de Christelijke Unie (SKL) van drie naar vijf zetels. De poging van de Liberale Volkspartij op eigen kracht in het parlement te komen mislukte (in 1983 waren de Liberalen samen met de Centrumpartij de verkiezingen ingegaan). De Constitutionele Rechtspartij verloor de ene zetel die zij in 1983 had behaald.

Volgens ***Le*** Monde (18-3) was de opkomst bij de verkiezingen 75,9 procent (in 1983: 80,7 procent).

Na de verkiezingen concludeerde Suominen dat na 21 jaar de oppositierol van de conservatieven voorbij was en dat „zeons nu niet meer buiten de regering kunnen houden". Hij bepleitte de vorming van een centrumrechtse coalitie in plaats van de centrum-linkse die Finland de laatste twee decennia heeft bestuurd.

De leider van de Centrumpartij Väyrynen zei dat de onderhandelingen over een nieuwe coalitie pas zouden beginnen wanneer op 1 april het nieuwe parlement officieel bijeenkomt.

De zetelverdeling in het parlement is nu als volgt (tussen haakjes de situatie net voor de verkiezingen)

	zetels 1987		1983
Sociaal-Democraten	56	(57)	57
Conservatieven	53	(44)	44
Centrumpartij	40	(37)	38
Zweedse Volkspartij	12	(11)	11
Boerenpartij	9	(16)	17
Volksdemocraten	16	(17)	27
Democratisch Alternatief	4	(10)	
Christelijke Unie	5	(3)	3
Groenen	4	(2)	2
Constit. Rechtspartij	-	(2)	1
Anders		(1)	

	stemmenpercentages 1987	1983
Sociaal-Democraten	24,3%	26,8%
Conservatieven	23,2%	22,2%
Centrumpartij	17,6%	16,7%
Zweedse Volkspartij	5,3%	4,6%
Boerenpartij	6,3%	9,7%
Volksdemocraten	9,4%	9,9%
Democratisch Alternatief	4,3%	4,1%
Christelijke Unie	2,6%	3,0%
Groenen	4,0%	1,4%
Constit. Rechtspartij	0,1%	0,4%

Verkiezingscampagne

In de verkiezingscampagne, die in de pers lauw werd genoemd, stond de samenstelling van de volgende regeringscoalitie centraal en kwamen specifieke verkiezingsthema's nauwelijks aan de orde. Al jaren bestaat in Finland een nationale consensus over belangrijke kwesties, uiteenlopend van economisch beleid tot buitenlandsepolitiek. Alle grote partijen. aldus de Financial Times (16-3), beschouwden de werkloosheid en de huisvesting als de belangrijkste onderwerpen.

Volgens de *NZZ* (13-3) ging de verkiezingsstrijd voornamelijk over de bescherming van het milieu en details van het financiële en sociale beleid.

In de Volkskrant (18-3) tekende Kees Los bij de verkiezingsuitslag het volgende aan:

De uitslag van de Finse parlementsverkiezingen is van dien aard dat de politieke leiders zich. na het bekend worden van de resultaten, angstvallig van commentaar onthielden en zich binnenskamers gingen beraden over de vraag hoe een nieuw kabinet er zal moeten uitzien Alleen Ilkka Suominen. leider van de conservatieve oppositiepartij. zei niet voor zich te zien hoe zijn partij nu nog buiten de regering kan worden gehouden. Hij heeft dan ook negen zetels gewonnen.

Een winst van een dergelijke omvang hoeft in Finland niet de .doorslag te geven. In 1979 bijvoorbeeld wonnen de conservatieven tien zetels en de leider van toen. Harri Holkeri, liet zich in gelijke termen uit als Suominen nu. De sociaal-democratische premier Kalevi Sorsa

Ilkka Suorninen, de leider van de Nationale Coalitiepartij, op 16 maart tijdens het aanhoren van de verkiezingsuitslagen.

Weekblad 56ste jaargang No. 2887, pag. 42263-42278

Kalevi Sorsa (l.), de leider van de Sociaal-Demokratische Partij, en Pekka Vennamo, de leider van de Boerenpartij, geven op 16 maart commentaar op de verkiezingsresultaten.

verklaarde echter simpelweg niet bereid te zijn met de conservatieven in een coalitie te gaan zitten. Gezegd werd dat deze weigering eigenlijk afkomstig was van de toenmalige president Kekkonen, die toetreding van conservatieven tot de regering niet wenselijk achtte. omdat dit in de hoofdstad van het oostelijk buurland, Moskou, ontevredenheid zou kunnen oproepen. De centrum-linkse coalitie, met de sociaal-democraten als de sterkste partij, werd voortgezet. Het zal echter een hele toer worden om na deze verkiezingen weer een werkbare coalitie tot stand te brengen. De Finse politiek is na de oorlog geheel ingericht op een zo groot mogelijke stabiliteit, speciaal bedoeld om de Sowjet-Unie (waarmee in een 1948 een Verdrag van Vriendschap, Samenwerking en Wederzijdse Bijstand werd gesloten) te overtuigen van de neutraliteit en vreedzaamheid van de Finnen. Vandaar dat wetten die van enig belang zijn, met tweederde meerderheid in het parlement moeten worden aangenomen. Het betekent ook dat belangrijke beleidsterreinen als de buitenlandse politiek en de defensie zijn onttrokken aan de ,,politiek van alledag". Ze zijn het terrein van de president, Mauno Koivisto.

De eis van een tweederde meerderheid bij belangrijke besluiten brengt met zich mee dat moet worden gestreefd naar flink grote coalities. De regering-Sorsa was samengesteld uit vier partijen met samen 121 van de tweehonderd zetels. Deze regering slaagde er in om – bij hoge uitzondering – de termijn van vier jaar vol te maken. Verreweg de meeste Finse regeringen van na de oorlog plachten lang voor de eindstreep uit elkaar te spatten, omdat die tweederde meerderheid niet kon worden gehaald. De politieke wendbaarheid en besluitvaardigheid hadden er niet weinig van te lijden.

Het is onvoorspelbaar wat er de komende weken in de Finse binnenlandse politiek zal gaan gebeuren. In de verkiezingscampagne is door de Centrumpartij, die deel uitmaakte van de coalitie en die met veertig zetels de derde partij van Finland is, geopperd een soort ,,supercoalitie'' te vormen, waarvan de drie grote partijen (sociaal-democraten, 56 zetels, de conservatieven, 53 zetels, en de Centrumpartij) deel zouden moeten uitmaken.

Ook de conservatief Suominen heeft over hetzelfde idee al eens hardop lopen denken. Het is nog maar de vraag of de sociaal-democraten daaraan zullen meedoen, want ze zullen naast de twee ,,burgerlijke" partijen altijd in de minderheid zijn. Sorsa heeft zelfs van tevoren laten weten dat hij zou opstappen als zijn partij grote klappen zou krijgen bij de verkiezingen. Het werd maar een tikje. één zetel verlies, maar de houding van Sorsa verschilde toch aanzienlijk van die in 1979; de premier sluit geen conservatieven uit. maar dreigt zelf op te stappen.

Daarnaast hebben de conservatieven (,,Kokoomus" heten ze in het Fins en dat betekent coalitie) onder Suominen een ontwikkeling naar het centrum doorgemaakt. En op het gebied van de gevoelige buitenlandse politiek en defensie zijn ze niet van de sociaal-democraten te onderscheiden. De Finse neutraliteit. het verdrag met de Sowjet-Unie, ja zelfs het instellen van een kernwapenvrije zone in Noord-Europa wordt door Suominen met vuur verdedigd. Het is moeilijk in te zien wat president Kekkonen, als hij nog had geleefd, tegen Kokoomus in de regering zou hebben kunnen inbrengen.

Er zijn nog wat andere signalen die erop wijzen dat de Finnen misschien andere tijden in hun binnenlandse politiek gaan meemaken. De communistische partij is zodanig gespleten in ,,stalinisten" en ,,eurocommunisten'' dat daardoor alles bij elkaar zeven zetels verloren zijn gegaan Alle vermaningen die de afgelopen jaren uit Moskou zijn gekomen om de eenheid te bewaren, hebben niet kunnen verhinderen dat de twee groepen gescheiden de verkiezingen zijn in gegaan. Zonder commentaar van de partij in de Sowjet-Unie. Die stelde eind januari zelfs een bijeenkomst met de Finse zusterpartij(en) uit om de schijn te vermijden dat ze zich zou bemoeien met de Finse verkiezingen.

In de tijd van Kekkonen was zoiets onvoorstelbaar. Als er toen verkiezingen in Finland naderden, bevatte de Prawda altijd wel een commentaar waarin werd uiteengezet welke coalitie het meest wenselijk werd geacht, opdat de vriendschapsbanden tussen beide volkeren niet zouden worden beschadigd. En Kekkonen van wie de vuistregel afkomstig is dat ,,in Finland de buitenlandse politiek voorrang heeft boven de binnenlandse en ook moet hebben", was geneigd zelf in te grijpen in de partijpolitiek om geen aanstoot te geven.

Bij dezeverkiezingen zijn er uit de Sowjet-Unie geen .,stemadviezen" gekomen. Het kan betekenen dat de kansen van de conservatieven van Suominen om mee te gaan regeren voor het eerst in ruim twintig jaar reëel zijn.

Ontwikkelingen binnen de Communistische Partij

Tijdens het 20ste partijcongres van de Finse Communistische Partij (SKP),

De eurocommunistische leider ANO Aalto (r.)en zijn partijgenoot Esko Helle luisteren kort na de sluiting van de stembureaus naar de eerste verkiezingsuitslagen.

dat van 25-28 mei 1984 in Helsinki werd gehouden, leed de ,,orthodoxe'' of ,,stalinistische''minderheid binnen de partij een nederlaag toen secretaris-generaal Arvo Aalto werd gekozen tot voorzitter van het Centrale Comité in plaats van Jouko Kajanoja, die sinds niei 1982 voorzitter was (pag. 684/1-1982) en zowel vóór als tijdens het congres openlijk door Moskou was gesteund. Verder werd Aarne Aitamurto, die net als Aalto behoorde tot de ,,revionistische'' eurucomniunistische meerderheid binnen de partij, op 27 mei gekozen tot nieuwe secretaris-generaal.

Die dag verklaarde Aitamurto tegenover de pers dat de eurocommunisten de stalinisten 15 van de 50 zetels in het Centrale Comité en drie van de 11 plaatsen in het Politburo hadden aangeboden. De leider van de stalinisten, Taisto Sinisalo. had het aanbod echter afgewezen omdat hij na de verkiezing van Aalto een verdere samenwerking ondenkbaar achtte (volgens Le Monde (29-5-1984) had de strijd tussen de twee vleugels binnen de partij ertoe geleid dat het aantal leden van de SKP was gedaald van 48.000 in december 1982 tot 33.000 begin 1984).

Over de al jaren bestaande verdeeldheid binnen de *SKP* en het 20ste partijcongres meldde Peter Michielsen in *NRC/H'blad* (14-9-1984) het volgende:

Er ligt een tijdbom onder de Finse Communistische Partij, vanouds een belangrijke partij in de Finse politiek, maar niemand in Helsinki durft met zekerheid te stellen of de bom zal ontploffen en of de partij na achttien jaar intern geruzie nu merkelijk uiteen zal vallen. Eén ding is zeker: de wissels zijn gezet en de kans dat de breuk wordt gelijmd zonder aanzienlijk gezichtsverlies voor een van beide vleugels is minimaal.

De ruzie in de SKP is chronisch en slopend en zou geen nieuws zijn als op het twintigste partijcongres in mei van dit jaar geen climax zou zijn bereikt die de bom op scherp zou hebben gesteld. In 1966 vond een SKP-congres plaats waarop de oude stalinist Aimo Aaltonen als partijchef plaats moest maken voor de gematigder Aarne Saarinen. Een minderheid binnen de partij nam dat niet en van die tijd dateert de verdeling tussen de stalinistische minderheid en de gematigder – later eurocommunistische geëtiketteerde – meerderheid De factievorming. vooral ontstaan rond de keuze van personen in de leiding. werd later bezegeld door diepgaande onenigheid over politieke kwesties: vooral de Sowjet-invasie in Tsjechoslowakije in 1968 fungeerde daarbij als grote waterscheiding.

Een formele breuk heeft de SKP zich – vooral wegens Russische druk – nooit kunnen veroorloven. Moskou trok partij voor de pro-Russische minderheid. maar vond Finland te belangrijk om de niet geringe communistische invloed door een breuk in de SKP te laten verzwakken. En dus werkten de twee ruziënde vleugels een arrangement uit waarbij de zetels in het Centrale Comité. het Politburo, de parlementsfractie e.d. werden verdeeld volgens de verdeelsleutel van hun veronderstelde aanhang: de meerderheid zestig procent, de rninderheid veertig. Elke vleugel had zijn eigen krant. *Kansan Uutiset* voor de meerderheid. *Tiedonantaja* voor de minderheid.

Ket zou daar waarschijnlijk als curiosum in de internationale communistische beweging bij zijn gebleven als niet juist het kiezersvolk in beweging zou zijn gekomen. Kalevi Suomela, een van de leiders van de Volksdemocratische Liga (SKDL) die als massa-organisatie fungeert en waarin de SKP-meerderheid volledig domineert· ,,De aanhang van de meerderheid begon weg te lopen naar de sociaal-democraten. Men was het geruzie beu en op het congres in niei moest de meerderheid wel tot een nieuwe strategie overgaan er moest een eind komen aan de strijd voor de hele partij te gronde zou gaan, en niet alleen de partij. ook de SKDL'' ..Het was nu of nooit. Als er nu geen partijdiscipline zou zijn afgedwongen, zou op het volgende congres de minderheid de meerderheid hebben en zou het tot een breuk zijn gekomen tussen de SKP en de SKDL''

Een belangrijke eis van de meerderheid was het vertrek van partijleider Kajanoja, ooit gekozeri als compromis tussen de twee vleugels maar steeds meer vertegenwoordiger van een ..derde weg''. Daarriaast moest de minderheid haar blad Tiedonantaja opgeven: het zou moeten worden vervangen door een nieuw discussieblad, ironisch genoeg Yhteistyö (Samenwerking) genaamd.

Jaakko Laakso is jong, fanatiek, politiek commentator van Tiedonantaja en een van de briljantste polemici en journalisten van Finland. ,,Het congres werd een totale mislukking. We zijn eruit gegooid. Er is gezegd dat we zijn weggelopen. Onzin. We kregen als gebruikelijk een aantal zetels in het Centraal Comité (15 van de 50) en het Politburo (drie van de elf) aangeboden, maar alleen op voorwaarde dat we de leider van de meerderheid Arvo Aalto als nieuwe partijleider en Aarno Aitamurto als nieuwe secretaris-generaal, zouden accepteren Dat was chantage, want dat konden we niet en dat hadden we tevoren gezegd.''

En dus was de breuk. de facto in elk geval, een feit: de minderheid liep weg, verdween uit het nieuwe Centraal Coniité en het Politburo en werd daarna ook weggezuiverd uit alle belangrijke partij-afdelingen.

Esko Vainionpaa. lid van het nieuwe Politburo: ,.De minderheid was gewaarschuwd: we konden zo niet doorgaan. We hebben hen er niet uit willen gooien. Zij stonden op de handhaving van Kajanoja en zijn groep en dat konden wij niet accepteren ` Laakso: ,,Het tragische is dat het congres draaide om personen – Aalto, Aitamurto – en niet om zaken, want we hebben steeds gezegd het eens te zijn met de politieke lijn van het congres.''

Zoals met alles in de Finse politiek, speelt ook in dit communistische conflict de Somjet-Unie een rol op de achtergrond. Vóór het congres had de Prawda er veel over geschreven en duidelijk gemaakt waar de voorkeur van Moskou lag: geen samenwerking met burgerlijke partijen (zoals Aalto wilde), vóór herverkiezing van Kajanoja, tegen een breuk.

Bij de beslissende stemming (door de meerderheid met 183 tegen 163 stemmen gewonnen) ontbrak de Sowjet-delegatie. De volgende dag bracht de Prawda slechts een tienregelig berichtje over het gebeurde. ondertekend door liefst twee correspondenten. De naam van de nieuwe partijleider Aalto werd niet genoemd, onvermeld bleef dat Kajanoja en de minderheid uit Centraal Comité en Politburo waren verdwenen. Gemeld werd alleen dat .,de moeilijkheden van de laatste jaren in de SKP hun weerslag hebben gevonden in de documenten die zijn aangenomen en bij de verkiezingen voor de leidende organen''.

Laakso: .,Dat zit de meerderheid natuurlijk dwars. De relaties met Moskou zijn ingevroren. Aalto heeft nog steeds geen Sowjet-vertegenwoordigers ontmoet. Maar dat hoeft niemand te verbazen De SKDL is tenslotte de enige grote Finse partij zonder relaties met Moskou. Waarom? Omdat de enige anti-Sowjet-geluiden die je in Finland hoort uit de SKDL komen. De SKDL onderdrukt de commuriisten en is hard bezig een socialistische partij te worden. Daar zijn we zeer nerveus over''.

Op 15 oktober waarschuwde de Sowjet-Unie de SKP voor een breuk in de partij Tijdens een ontmoeting in de Sowjet-ambassade te Helsinki met o m Aalto, Aitamurto Kajanoja en Sinisalo las een lid van het Sowjet-Politbuio, Grigori Komanow, een brief voor, waarin o m stond dat een splitsing in de SKP zou kunneri leiden tot een verzwakking van de krachten die de politieke lijn van de Finse president Mauno Koivisto ondersteunden

Op 27 oktober besloot het Centrale Comité van de SKP op initiatief van de stalinisten in maart 1983 een buitengewoon partijcongres te houden.

Twee dagen later waarschuwde partijleider Aalto de minderheid binnen de partij dal zij uitstoting uit de partij riskeerde wanneer ze de onafhankelijke politiek van de SKP bleef bestrijden,

Op 2 december berichtte radio Helsinki dat de eurocommunistische meerderheid in de districten Uusimaa en Turku in zuidwest Finland, waar de stalinisten de partijorganisaties domineerden, eigen afdelingen had gevormd en dat ze dat wilde gaan doen in alle acht door de stalinisten gecontroleerde districten.

Diezelfde dag zeiden de stalinisten dat ze in maart 1985 niet zouden deelnemen aan het buitengewone partijcongres. Sinisalo noemde de vorming van eigen districtsorganisaties door de meerderheid de ernstigste verdeeldheid zaaiende maatregel die de SKP ooit had meegemaakt.

In januari 1985 zetten de eurocommunisten eigen organisaties op in vijf door de minderheid gedomineerde districten.

Op 23 maart hield de SKP in Helsinki haar buitengewone congres, dat werd bijgewoond door 236 eurocommunisten en geboycot door 119 stalinisten. Tijdens het congres werd Aalto unaniem herkozen als voorzitter. Tot secretaris-generaal werd Esko Vainionpää gekozen.

Een van de beslissingen die op het congres werden genomen, was dat het Centrale Comité in plaats van het partijcongres voortaan lokale of districtsorganisaties mocht ontbinden.

Kort voor het congres had de Prawda laten weten dat het Centrale Comité van de SKP in strijd met de partijvoorschriften had gehandeld door parallelle districtsorganisaties op te richten en door op 26 januari tc beslissen dat die organisaties aan het partijcongres mochten deelnemen.

Op 29 maart kwamen de stalinisten vervolgens bijeen en verklaarden dat zij niet vrijwillig de partij zouden

verlaten. Sinisalo noemde het buitengewone congres een ,,volslagen mislukking". De introductie van een eurocommunistische ideologie in de partij, zo zei hij, zou de betrekkingen schaden met de Sowjet-Unie, die een breuk binnen de SKP altijd als de ,,slechtst mogelijke oplossing" had gezien.

Op 13 oktober besloot het Centrale Comité van de SKP de acht door stalinisten gedomineerde districtsorganisaties uit de partij te zetten. De beslissing kwam nadat de acht afdelingen geen gehoor hadden gegeven aan een in september door de partijtop gesteld ultimatum zich neer te leggen bij de op het buitengewone partijcongres genomen besluiten en het blad *Tiedonantaja* te sluiten.
Kort na het ultimatum had de Communistische Partij van de Sowjet-Unie (CPSU) het Centrale Comité in een schrijven ervoor gewaarschuwd dat elke verdere onenigheid binnen de SKP de Fins-Russische relaties kon schaden. Verder had de CPSU ervoor gezorgd dat het internationale blad *Sputnik* voortaan niet meer gedrukt werd bij een drukkerij die in handen was van eurocommunisten, maar bij een die geleid werd door stalinisten.

Op 23 januari 1986 publiceerde het Centrale Comité van de SKP een nieuw partijprogramma, waarover op het partijcongres van 1987 gediscussieerd zou worden. In het programma werd het belang van banden met de communistische partijen van de Sowjet-Unie en Oost-Europa onderstreept, maar ook een ,,natuurlijke" samenwerking met de communistische partijen in West-Europa volgens het principe van niet-inmenging en van ,,respect voor de door ieder gekozen weg".

Op 12 april maakten de stalinisten bekend dat zij voor de parlementsverkiezingen van maart 1987 een eigen verkiezingsorganisatie hadden opgericht onder de naam Democratisch Alternatief en op 27 april kozen zij hun eigen Centrale Comité met Taisto Sinisalo als voorzitter en Jouko Kajanoja als secretaris-generaal.

Op 13 juli liet de afdeling van het ministerie van justitie die verantwoordelijk was voor de registratie van partijen weten dat de stalinistische vleugel binnen de SKP zich formeel als politieke partij had laten registreren onder de naam Democratisch Alternatief.

Ontwikkelingen binnen de SKDL

Op 25 en 26 mei 1985 vond een congres van de Finse Volksdemocratische Liga (SKDL), een alliantie van de SKP en linkse socialisten die van mei 1977 tot december 1982 aan de regering had deelgenomen, plaats. Tijdens het congres werd Esko Helle, een lid van de meerderheid binnen de SKP, met 161 tegen 31 stemmen gekozen tot nieuwe voorzitter van de Volksdemocraten als opvolger van Kalevi Kivistö, die sinds 1979 die functie bekleedde.
Verder werd het aantal stalinisten in het bestuur van de SKDL teruggebracht tot één. In totaal beschikte de SKP in het bestuur van de SKDL over acht zetels.
Op 5 juni 1986 verwijderde de SKDL tien stalinisten uit haar 27 personen tellende parlementsfractie. Kort daarna verklaarden de tien dat zij van plan waren in het parlement hun eigen groep te vormen onder de naam Democratisch Alternatief.

Ontwikkelingen binnen de SFP en de Centrumpartij

In de NZZ van 27 juni 1986 werd gemeld dat de Zweedse Volkspartij (SFP) op haar jaarlijkse congres minister van justitie Christoffer Taxell had gekozen tot voorzitter als opvolger van Par Stenback.

In februari 1981 was Peter Stenlund secretaris-generaal van de SFP geworden in de plaats van Bengt Bergman.

Volgens de NZZ werd het congres beheerst door het probleem van de kernenergie en wilde de SFP een plan uitwerken voor het stilleggen van de vier Finse kerncentrales.
In hetzelfde artikel werd melding gemaakt van een congres van de Centrumpartij waarop de gedelegeerden partijvoorzitter Vayrynen hadden uitgeroepen tot kandidaat voor de in 1988 te houden presidentsverkiezingen.

Paavo Vayrynen van de Centrumpartij.

Andere partijpolitieke ontwikkelingen

In september 1982 wijzigde de Finse Partij van Volkseenheid (SKYP) haar naam in Liga van Burgermacht en koos zij Kaarlo Pitsinki, een vroegere Sociaal-Democraat, tot voorzitter als opvolger van Anssi Keski-Vahala, die in 1979 in die functie was gekozen. Sinds 1979, toen de partij haar enige – in 1975 gewonnen – zetel kwijtraakte, is de partij niet meer in het parlement vertegenwoordigd.
Op 10 december 1985 maakte radio Helsinki de registratie bekend van de Finse Partij van Gepensioneerden (Suomen Elakelaisten Edusue) onder voorzitterschap van Yrjoe Virtanen.

Wijzigingen binnen de regering

In juni 1983 werd (tweede) minister van onderwijs en cultuur Gustav Björkstrand (SFP) ook verantwoordelijk voor Noordeuropese aangelegenheden (zie voor samenstelling van het op 6 mei 1983 aangetreden kabinet-Sorsa pag. 458/3-1983).
Op 1 oktober begon het nieuwe ministerie van milieu officieel zijn werk met Matti Ahde (SSDP) als minister. Ahde was al in mei tot minister van milieu benoemd (pag. 458/3-1983), maar had in feite tot september gefungeerd als (tweede) minister van binnenlandse zaken. Als minister van milieu werd Ahde verantwoordelijk voor gebieden die vroeger onder het departement van binnenlandse zaken en dat van land- en bosbouw vielen.
Op 15 november 1984 werd een kabinetswijziging aangekondigd waarbij vier Sociaal-Democraten waren betrokken. Met ingang van 3 december werd Vappu Taipale, (tweede) minister van gezondheid en sociale zaken, vervangen door Matti Puhakka, wiens portefeuille verbindingen in handen kwam van minister van binnenlandse zaken Matti Luttinen. Binnenlandse zaken werd overgenomen door het Sociaal-Democratische parlementslid Kaaisa Raatikainen. Taipale was benoemd tot directeur-generaal van de Raad voor Sociale Zaken.
Op 1 februari 1986 volgde Esko Ollila (KP), een lid van de raad van bestuur van de Bank van Finland, zijn partijgenoot Ahti Pekkala op als minister van financiën. Pekkala, die sinds 1979 op financiën zat, was in december 1985 benoemd tot gouverneur van de provincie Oulu.
Met ingang van 1 juni nam Pirjo Ala-Kapee (SSDP) de portefeuille onderwijs over van haar partijgenote Kaarina Suonio.

Militaire benoemingen

Op 11 oktober 1983 ging gen. Lauri

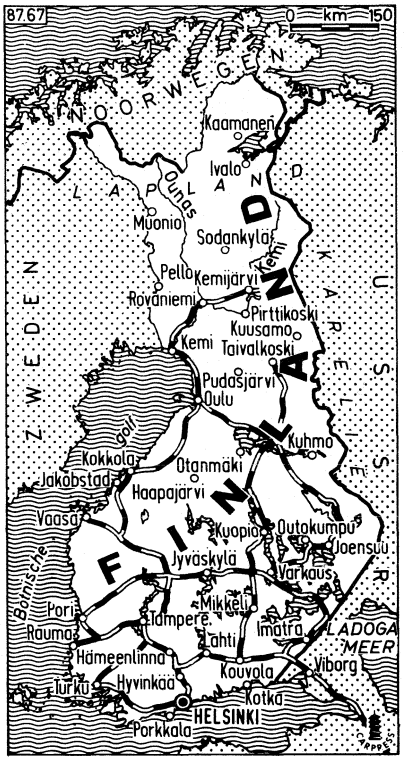

Sutela, de commandant van de Finse defensiemacht, met pensioen. Hij werd opgevolgd door lt.-gen. Jaakko Valtenen, chef van het grote hoofdkwartier, die tot generaal werd bevorderd. Tot nieuwe chef van het grote hoofdkwartier werd vice-admiraal Jan Klenberg benoemd.

Wet *voor* gewetensbezwaarden

Op **12** juli **1985** keurde het parlement een wet goed volgens welke mensen met gewetensbezwaren tegen de militaire dienst konden volstaan met een geschreven verklaring, waarin stond dat zij de door de wet geëiste overtuiging hadden. Dit hadden ze vroeger moeten bewijzen voor een onderzoekscommissie. De plaatsvervangende dienstplicht werd uitgebreid van **12** tot **16** maanden (de militaire dienst duurde acht maanden) en zou enige training op het gebied van de defensie omvatten. In vredestijd hoefden Jehovah's getuigen niet in militaire dienst. De wet werd op 1 januari **1987** van kracht.

In januari 1984 was gemeld dat 27 Finnen recentelijk gevangenisstraffen hadden gekregen omdat ze geweigerd hadden in militaire dienst te gaan nadat hun aanvraag om plaatsvervangende dienst was verworpen. Eén van de betrokkenen. Pertti Haaparanta, die op 10 januari 1984 aan zijn gevangenisstraf begon, werd door de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International Finlands eerste „gewetensgevangene" genoemd en kreeg vervolgens amnestie van de Finse president Koivisto. die echter wel besliste dat Haaparanta in de gevangenis moest blijven totdat plaatsvervangend werk voor hem was gevonden.

WEST-EUROPA

BELGIË

BEGROTINGSRESULTAAT VOOR 1986. BEGROTINGSCONTROLE EN AANVULLENDE BESPARINGEN. MOEILIJKHEDEN MET F-ONDERWIJSBEGROTING. HERSCHIKKING VAN DE REGERING. IMF-VERSLAG OVER 1986.

Op 6 jan. deelde begrotingsminister Verhofstadt de eindafrekening mee van de uitvoering van de begroting voor **1986.** Het jaar werd afgesloten met een tekort van 555,5 miljard frank. d.w.z.12,1 miljard beneden de raming van 567,6 miiiard. Verhofstadt toonde zich zeer tevreden over het gepresenteerde werk: het begrotingstekort werd gereduceerd tot 11,3 % van het BNP en het resultaat kan volgens de minister nog gunstiger worden wanneer de definitieve groeicijfers van het BNP bekend zullen zijn. De begrotingsminister steunt zijn berekeningen op de kasverrichtingen van de Nationale Bank. waarin ook de schulden verrekend zijn. Verhofstadt schreef het behaalde resultaat toe aan het Spaarplan van de regering (zie pag. 370/2 e.v. en **38612** e.v. 1986), dat voorzag in **32** miljard besparingen in **1986.** De minister kondigde aan dat de besparingen in **1987** ongeveer **130** miljard moeten belopen om het begrotingstekort terug te dringen tot 417,8 miljard of 8,1 % van het BNP.

De Vlaamse socialisten velden over het in **1986** gevoerde beleid een negatief oordeel. Ondanks een gunstige wereldconjunctuur, zal het BNP nauwelijks met 2 % groeien. Dit moet volgens de SP toegeschreven worden aan het matigingsbeleid, aan de toegenomen invoer, de verzwakking van de uitvoerpositie, de toename van de kapitaalvlucht en de bedrijfsinvesteringen, die achter blijven op de explosie van de bedrijfswinsten. Volgens de SP hebben de bedrijven een financieel overschot van **300** miljard, dat niet aan investeringen wordt besteed. Dit alles heeft geleid tot een sterke toename van de werkloosheid.

Opwaardering *van* de Frank

Bij de Europese muntherschikking van 12 januari werd de BFr. ten opzichte van de ECU met 1,5 % opgewaardeerd. De meerderheid zag hierin een aanmoediging om het herstelbeleid onverminderd voort te zetten. De opwaardering is een ontegensprekelijke aanduiding van het herstel van de economie. De oppositie zag daarentegen geen redenen tot triomferen en uitte twijfels over de opportuniteit van de pogingen om de sterke munten te volgen. De oppositie verwees naar de hoge discontovoet en dito kapitaalvlucht, die geen blijken van vertrouwen zijn De inflatie is nog steeds niet bedwongen. de uitvoer verzwakt de groeiperspectieven zijn mager het begrotingstekort is hoog, alsook de werkloosheid, aldus de oppositie

Moeilijkheden met *F-onderwijs*

Op 6 febr. publiceerde de krant De Standaard een nota waarin de studiedienst van de CVP zijn bezorgdheid uit over de evolutie van het begrotingstekort in januari **1987** en over de uitvoering van de onderwijsbegroting aan Franstalige kant. In januari bedroeg het tekort 98,2 miljard, wat meer is dan de voorgaande jaren en wat bijna een vierde is van wat het tekort voor het hele jaar **1987** mag zijn, met name 417 miljard. De CVP vermoedt dat de begrotingsminister een aantal facturen van **1986** naar **1987** heeft verschoven om het begrotingsresultaat voor **1986** te flatteren. Inzake de Franstalige onderwijsbegroting vermoedt de CVP dat de Franstalige onderwijsminister zonder bijkomende besparingen ongeveer 2 miljard meer zal uitgeven dan toegelaten is.

Op **13** febr. rekende minister Verhofstadt in een nota aan de kabinetsraad voor dat de regering 21,2 miljard meer zal moeten besparen dan voorzien om het begrotingsobjectief te bereiken. Dit is te wiiten aan **13.4** miliard meeruitgaven en **7,7** miljard minderontvangsten. Bij de nieuwe ramingen is uitgegaan van een lagere BNP-groei (3,3 i.p.v. 3,9%) en van een hogere werkloosheid (+ **15.000).** De bijkomende besparingen zijn het resultaat van: 11,8 miljard mindere ontvangsten in **1986;** 13,1 miljard minder fiscale opbrengsten als gevolg van de lagere BNP-groei; de specifieke besparingen, die **8.1** miljard moeten opbrengen; de inhaalbeweging van de bedrijfsvoorheffing (5,1 miljard); de verhoging van de niet-fiscale ontvangsten, o.m. door de verkoop van ECU's, wat 4 miljard moet opbrengen. Er werden bijkredieten gevraagd voor de werkloosheid (2,7 miljard), de nationale bedrijfssectoren (2,2 miljard), nog niet uitgevoerde besparingen, voor brugpensioenen (1,2 miljard) en het onderwijs (3,9 miljard), openbare werken **(2** miljard).

Tijdens de beraadslaging op de kabinetsraad rees het vermoeden dat Franstalig-onderwijdnister Damseaux de hem opgelegde besparingen niet gerealiseerd zou hebben. Damseaux was echter niet de enige die bijkredieien vroeg. In totaal werd een

bedrag van 6 miljard aan gevraagde bijkredieten betwist.
Op 18 febr. stelde het partijbestuur van de CVP dat in het N-onderwijs en in de sociale sector de besparingsgrens is bereikt. De regering moet het herstelbeleid voortzetten en haar ambtstermijn uitdienen, maar dit beleid moet een menselijker gelaat krijgen, aldus de CVP.
Op 20 febr. kwam vast te staan, dat F-onderwijsministcr Damseaux een niet te verontschuldigen begrotingstekort heeft van 4,9 miljard: 2,2 miljard bestaat uit achterstallige betalingen, vooral van tijdelijke leerkrachten; 2,7 miljard is nodig voor uitgaven van 1987, als gevolg van het niet-uitvoeren van de opgelegde besparingen, vooral in het secundair onderwijs. Volgens een nota van de administratie van begroting schoot Damseaux tekort op 4 punten:
- het niet uitvaardigen van omzendbrieven;
- het niet strikt toepassen van de maatregelen;
- het niet realiseren van de besparingen voor het secundair onderwijs;
- het niet doorvoeren van de geplande personeelsvermindering.

Op 24 febr. wees het kabinet van minister Damseaux de beschuldigingen van slecht beheer van de hand. Dat het Franstalig onderwijsdepartement zoveel bijkredieten nodig heeft, werd toegeschreven aan het feit dat de Nederlandstalige sector reeds bijkomende kredieten kreeg voor nog niet betaalde facturen van 1986. Bovendien noemde het kabinet een aantal maatregelen van het Spaarplan onrechtvaardig voor het Franstalig onderwijs.
Dezelfde dag nog reageerde de administratie van begroting dat de F-sector onder de vorige regering reeds een dergelijke operatie doorvoerde en dat geen twee maal op dezelfde regularisering aanspraak kan worden gemaakt.

Herschikking van het kabinet

Op 9 maart werd minister Damseaux tot ontslag gedwongen. Het niet uitvoeren van de besparingen van het Spaarplan was de belangrijkste reden van zijn ontslag. De dag van zijn ontslag hield Damseaux een emotionele persconferentie waarop hij de topministers vergeleek met een ,,17de eeuwse Calvinistische rechtbank, die de brandstapel al optrekt nog voor er recht gesproken is''.
Volgens Damseaux was de hele zaak van de F-onderwijsbegroting te herleiden tot een communautaire rel. De topministers weigerden in te gaan op zijn vraag om op basis van een zelfde berekeningswijze een vergelijkende studie te maken van de beide onderwijsbegrotingen (N en F). Damseaux beklaagde zich erover dat zijn Franstalige collega's in de regering hem niet hebben gesteund bij het verdedigen van zijn begroting.
Dezelfde dag benoemde de koning Antoine Duquesne tot minister van Franstalig onderwijs. Hij is 46 jaar oud en was tot dan kabinetschef (en vertrouwensman) van vice-premier en minister van justitie Gol. Duquesne is geen parlementslid. Dat zorgde voor enige opschudding binnen de parlementsfracties van de PRL.

Antoine Duquesne werd geboren in Elsene op 3 februari 1941. Hij is doctor in de rechten. advocaat en was enige tijd assistent aan de rechtsfaculteit van Luik tussen 1973 en 1977 was hij kabinetschef van diverse liberale ministers. In 1980 was hij kabinetschef van staatssecretaris Bertouille (Waals gewest). Sedert 1981 was hij kabinetschef van vice-premier Gol.
Duquesne is directeur van de Nationale Kas voor Beroepskrediet, bestuurder bij het Franstalig instituut voor middenstandsvorming en lid van het bestuurscomité van Sabena.

IMF-verslag over 1986

Op 6 maart liet een delegatie van het IMF zich in haar verslag over de economische ontwikkeling in 1986 gunstig uit. Maar zij uitte tevens haar bekommernis over het gevaar dat het sterke winstherstel slecht begrepen zou worden. Men mag er geen signaal inzien dat de discipline inzake de overheidsuitgaven en de inkomensvorming zou mogen verslappen. De opleving van de investeringen, het Spaarplan en het centraal akkoord (zie pag. 75612 e.v. 1986) zijn positieve ontwikkelingen voor 1986. Maar de besparingsobjectieven gaan volgens het IMF nog niet ver genoeg. Om bij de huidige lage inflatie de overheidsschuld als percent van het BNP te stabiliseren, is een veel lager begrotingstekort vereist dan de 7% van het BNP waarop het regeringsbeleid mikt.
Voorts wordt gesteld dat de belastingdruk en de sociale bijdragen verlaagd zouden moeten worden, omdat beide de concurrentiekracht ondermijnen, maar eerst moet de rijksschuld beter gestabiliseerd zijn. ,,De positie van België zou veel sterker zijn als het beslissingen zou kunnen nemen over zeer scherpe uitgavenverlagingen in 1988'', schrijft het IMF.
Het IMF vindt het positief dat het centraal akkoord de band erkent tussen lonen, concurrentiekracht en werkgelegenheid en dat het een grotere soepelheid in het arbeidsbestel mogelijk maakt. Men mag echter niet de fout begaan de gestegen inkomsten van de ondernemingen voor duurzame winstverbeteringen aan te zien. Het IMF betreurt dat de minimumlonen zijn verhoogd.

Antoine Duquesne

Het economisch beleid staat voor de uitdaging de opleving van de investeringen verder in de hand te werken. Zij vertegenwoordigen nog altijd 8,5 % van het BNP, of twee punten lager dan begin van de jaren zeventig. Om de werkloosheid te kunnen drukken moeten de investeringen tot dat peil opgetrokken worden. Daarom ook mogen de ondernemingswinsten niet te hoog worden geacht. Ten slotte dringt het IMF erop aan de lange termijnrente hoog te houden om de kapitaaluitvoer tegen te gaan.

Aanvullende besparingen

In de nacht van 12 op 13 maart bereikte de regeringstop na wekenlange onderhandelingen een akkoord over aanvullende besparingen. Het werd op 13 maart door de voltallige kabinetsraad bekrachtigd.
De regering aanvaardt een tekort van 419,7 miljard (1,9 miljard meer dan oorspronkelijk voorzien). Om dit bedrag te bereiken werden aanvullende besparingen vastgelegd ten belope van 20,3 miljard, verdeeld als volgt (in miljarden):
- Gezagsdepartementen: 1,3
- Economische cel: 2,6
- Sociale cel: 5,8 (maar in de sector sociale zekerheid worden een groot aantal uitkeringen verhoogd)
- Onderwijs (alleen F): 1,5
- Administratie: 2,8
- Niet-fiscale ontvangsten: 5,8
- Schatkistverrichtingen: 0,5

Voorts worden de kredieten voor de aankoop van ambassadegebouwen in het buitenland ingekrompen.

Verkeerswezen en PTT zullen een aantal verlieslatende activiteiten afstoten
De RTT en de openbare kredietinstellingen moeten voortaan 0,5% rente betalen aan de Schatkist voor de staatswaarborg op al hun uitstaande leningen. De uitgifte van ECU's moet geld opbrengen. Dat wordt ook verwacht van een strenge controle op de gebouwen die de staat (vaak nutteloos) bezit of huurt.
De privatisering van een aantal overheidsbesluiten zal volgens de normale parlementaire procedure verlopen. Een ministercomité zal een reeks voorstellen en een tijdsschema uitwerken voor de toekenning van beheersautonomie, inbreng van particulier kapitaal en verkoop van activa.

NEDERLAND

VERKIEZINGEN VOOR PROVINCIALE STATEN. HERSTEL VOOR PVDA, VERLIES VOOR CDA EN W D

Op 18 maart zijn verkiezingen gehouden voor de Provinciale Staten in de 12 Nederlandse provincies.
De twee regeringspartijen, CDA en VVD, bleken hier de verliezers te zijn geworden. Vergeleken met de Tweede Kamerverkiezingen van mei vorig jaar (pag. 353 e.v.-1986) verloren de twee partijen elk tegen de twee procent van hun aanhang. Voor de VVD was het verlies in vergelijking met de Statenverkiezingenvan 1982 (pag.215/2 e.v.-1982) nog aanzienlijk groter: de partij liep terug van 22,2% naar 15,5%. Voor het CDA was het verlies in de Provinciale Staten niet zo groot (van 33,4% in 1982 naar 33% nu), maar de uitslag betekende voor de Nederlandse christen-democraten wel de voortzetting var, een tendens, die in de tweede helft van de jaren zestig was begonnen en alleen bij de TK-verkiezingen van 1986 was onderbroken: de christen-democratie verliest gestaag aan aanhang.
CDA en VVD gezamenlijk kregen minder dan de helft van het totaal aantal uitgebrachte stemmen: 48,5%.

De PvdA herstelde zich ruimschoots van het enorme verlies, dat deze partij in 1982 had geleden en wist zich vrijwel op het in 1986 bereikte niveau te handhaven: 1982 21,75%, 1986 33,3% en nu 33%.
Zelfs heroverde de PvdA op het nippertje, met een voorsprong van 3.434 stemmen op het CDA, de positie van grootste partij, die zij in 1986 bij de TK-verkiezingen aan het CDA was kwijtgeraakt.
De opkomst bereikte op 18 maart met 66% een historisch dieptepunt. Sinds de afschaffing van de opkomstplicht gingen er niet zo weinig mensen voor Statenverkiezingen naar de stembus, een trend, die vijf jaar geleden inzette; toen kwam nog geen 68% van de kiezers op. D'66 en de kleine partijen ter linker en ter rechter zijde profiteerden hiervan en gingen vooruit t.o.v. de TK-verkiezingen van 1986.

Dankzij deze verkiezingsuitslag krijgt de PvdA 262 zetels in de Provinciale Staten. Het CDA moet genoegen nemen met 254 zetels. Doordat de Statenverkiezingenvan 1982 voor de PvdA zo slecht waren uitgevallen is het aantal vertegenwoordigers voor deze partij in de Provinciale Staten met 97 toegenomen. Het CDA verloor vijf zetels.

De positie van de VVD in de Provinciale Staten is na deze verkiezingen ernstig verzwakt. De partij heeft nu 112 zetels, 45 minder dan deze partij in 1982 bij de toen voor haar gunstig verlopen verkiezingen behaalde.
Premier Lubbers toonde zich niet geschokt over het verlies van het CDA. Hij zei, dat het CDA, na zeer goede uitslagen van de Kamerverkiezingen, met deze verkiezingsuitslag ,,niet al te ontevreden" hoefde te zijn.
Fractievoorzitter Voorhoeve van de VVD was ,,teleurgesteld" over het resultaat van zijn partij, maar had deze uitslag, gezien de verkiezingsenquêtes, verwacht.
Ernsting (CPN) en Van Es (PSP) beschouwden de gunstige uitslag voor klein links als een afstraffing van het gematigde optreden van de PvdA.

VOLLEDIGE UITSLAG
VERKIEZINGEN PROVINCIALE STATEN

NEDERLAND — **14.587.216 Inwoners**

		Staten 87		Staten 82		T.K. 86
Opkomst	% 66 0	stemmen 7 111 783	zetels 748	zetels 744	stemmen 6 904 453	% 67.9	% 85 6
CDA	33,0	2.345.347	254	259	2.297.630	33,3	34,6
PvdA	33,0	2.348.781	262	165	1.437.838	20,8	33,3
VVD	15,5	1.100.218	112	157	1.530.244	22,2	17,3
U66	6,7	474.487	45	56	572.254	8,3	6,1
PPR	1,2	87.506	10	11	67.390	1,0	0,6
PSP	0,5	38.266	3	11	67.366	1,0	0,4
CPN	0,6	43.396	4	14	93.183	1,3	0,3
PPR/PSP/CPN	2,5	176.491	15	16	307.992	4,5	1,8
SGP	2,1	152.396	15	15	151.322	2,2	1,6
RPF	0,2	16.096	1	6	19.380	0,3	0,2
GPV	0,6	43.538	5	7	38.666	0,6	0,5
SGP/RPF/GPV	1,9	135.633	14	11	150.997	2,2	1,4
EVP	0,1	3.503	—	—	—	—	0,1
FNP	0,2	15.110	2	3	17.334	0,2	0,0
FPGB	0,0	1,567	—	—	2.805	0,0	0,0
Groenen	0,6	39.368	1	—	—	—	0,0
CD	0,3	18.786	—	—	—	—	0,1
SAP	0,1	3.282	—	—	—	—	0,0
SP	0,5	34.625	1	—	3.782	0,5	0,3
HP	0,0	1.288	—	—	—	—	0,0
Nw Limb	0,4	31.070	4	—	—	—	0,0
CP86	0,0	1.029	—	1	—	—	0,0
PvdA/PPR	0,0	—	—	12	87.988	1,3	0,0
Ov 82/86				—	24.291	0,3	1,4

LIJST MET AFKORTINGEN

CDA	Christen Democratisch Appel
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
PvdA	Partij van de Arbeid
D'66	Democraten 66
SGP/SG	Staatkundig Gereformeerde Partij
RPF/RF	Reformatorische Politiek Verbond
GVP/GP	Gereformeerd Politiek Verbond
PPR/PR	Politieke Partij Radikalen
PSP/PS	Pacifistisch Socialistische Partij
CPN/CN	Communistische Partij van Nederland
PROGRFRY	Progessyf Fryslân (CPN.PPR, PSP)
LINKSGEL	Links Gelderland PSP, PPR. CPN
LINKSSAM	Linkse Samenwerking, PSP/CPN
LINKSBRA	PPR. PSP, CPN: Links Brabant
FNP	Fryske Nasjonale Partij
FPGB	Fed. Partij Grunneger Bond
SP	Socialistiese Partij
SAP	Socialistiese Arbeiderspartij
CD	Centrumdemocraten
CP'86	Centrumpartij '86
GROENEN	Groenen
HP	Humanistische Partij

Voor de partijen SGP, RPF, GPV, PPR. PSP en CPN worden bij combinaties de afkortingen SG, RF. GP, PR. PS en CN gebruikt.

In de vier grootste steden luidde de uitslag aldus:

AMSTERDAM **679140**

	Staten '87 st.	%	St '82 %	K '86 %
Opkomst	**288753**	**56,7**	59,8	76,8
VVD	**40872**	**14,2**	20,6	15,9
CDA	**39619**	**13,7**	14,7	15,8
PvdA	**126376**	**43,8**	31,2	47,3
D66	**26065**	**9,0**	8,3	8,4
CPN	**18024**	**6,2**	13,1	2,8
PSP	**13349**	**4,6**	7,3	3,4
PPR	**9430**	**3,3**	2,9	1,9
SG	**506**	**0,2**	0,3	0,3
Groenen	**7245**	**2,5**	—	—
SG/RP/GP	**2283**	**0,8**	1,2	0,7
CD	**4120**	**1,4**	—	0,6
SAP	**370**	**0,1**	—	0,1
HP	**494**	**0,2**	—	0,0
Overige	**—**	**—**	0,4	2,8

ROTTERDAM **571372**

	Staten '87 st.	%	St '82 %	K '86 %
Opkomst	**233537**	**55,0**	56,6	77,4
CDA	**41640**	**17,8**	18,4	19,7
PvdA	**120692**	**51,7**	40,6	49,8
VVD	**26927**	**11,5**	18,4	13,8
D66	**16114**	**6,9**	8,2	6,9
PR/PS/CP	**12214**	**5,2**	9,6	3,4
SGP	**4717**	**2,0**	2,1	1,3
RPF/GPV	**3386**	**1,5**	2,0	1,3
SG	**794**	**0,3**	0,7	0,4
Groenen	**1938**	**0,8**	—	—
EVP	**584**	**0,3**	—	0,2
SAP	**374**	**0,2**	—	0,1
CD	**3877**	**1,7**	—	0,4
HP	**280**	**0,1**	—	—
Overige	**—**	**—**	—	2,6

'S-GRAVENHAGE **443961**

	Staten '87 st.	%	St '82 %	K '86 %
Opkomst	**189868**	**56,9**	58,9	77,6
CDA	**44310**	**23,3**	23,2	25,3
PvdA	**70089**	**36,9**	24,9	36,7
VVD	**38575**	**20,3**	30,9	22,2
D66	**16359**	**8,6**	9,0	7,6
PR/PS/CP	**10152**	**5,3**	8,3	3,4
SGP	**2786**	**1,5**	1,5	1,0
RPF/GPV	**2372**	**1,3**	1,5	1,0
SP	**482**	**0,3**	0,7	0,3
Groenen	**1531**	**0,8**	—	—
EVP	**334**	**0,2**	—	0,2
SAP	**329**	**0,2**	—	0,1
CD	**2549**	**1,3**	—	1,9
Overige	**—**	**—**	—	1,9

UTRECHT **229933**

	Staten '87 st.	%	St '82 %	K '86 %
Opkomst	**105495**	**60,5**	63,0	81,9
CDA	**23971**	**22,7**	24,8	24,5
VVD	**14149**	**13,4**	20,6	14,9
PvdA	**39511**	**37,4**	—	40,3
D66	**9392**	**8,9**	9,4	7,6
PPR	**5440**	**5,2**	—	2,8
PSPICPN	**8498**	**8,1**	9,4	4,9
RPF/GPV	**1429**	**1,4**	1,7	1,1
SGP				
HP	**132**	**0,1**	—	0.0
CD	**866**	**0,8**	1,5	1,0
SP	**1275**	**1,2**	1,5	**1.0**
PvdA/PPR	**—**	**—**	28,8	—
Overige	—	**—**	—	2.0

De uitslag in de 12 provincies was als volgt:

GRONINGEN **558.186**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St 82 zet	%	K '86 %
Opkomst	**311295**	**73,2**	**55**	55	73,3	87,6
PvdA	**135841**	**43,6**	**25**	18	30,4	46,8
CDA	**68473**	**22,0**	**13**	13	23,4	22,9
VVD	**39780**	**12,8**	**7**	9	16,7	13,5
D66	**18295**	**5,9**	**3**	4	6,8	5,4
CPN	**9571**	**3,1**	**2**	4	6,8	1,5
GPV	**14584**	**4,7**	**2**	3	4,6	3,9
PSP	**6329**	**2,0**	**1**	2	3,5	1,5
SGP/RPF	**5088**	**1,6**	**1**	1	2,1	1,3
PPR	**9750**	**3,1**	**1**	1	2,8	1,6
Gr Bond	**1567**	**0,5**	**—**	—	0,9	—
SP	**2017**	**0,7**		—	0,5	0,5
Overige	**—**	**—**		—	1,5	1,1

FRIESLAND **599102**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St 82 zet	%	K 86 %
Opkomst	**336958**	**77,0**	**55**	55	77,3	90,3
CDA	**110796**	**32,9**	**19**	20	34,3	34,8
PvdA	**130801**	**38,8**	**22**	16	27,8	39,5
VVD	**38696**	**11,5**	**6**	8	15,0	13,0
Pr.Frysl.	**11677**	**3,5**	**2**	3	5,9	2,4
D66	**14895**	**4,4**	**2**	3	5,8	5,2
FNP	**15110**	**4,5**	**2**	3	5,4	—
SGP/RPF	**8301**	**2,4**	**1**	1	3,0	2,0
GPV	**6682**	**2,0**	**1**	1	1,7	1,6
Overige			**—**	—	1,1	1,5

DRENTHE **434040**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St 82 zet	%	K '86 %
Opkomst	**245514**	**76,1**	**51**	51	74,9	90,3
PvdA	**109322**	**44,5**	**24**	17	32,5	43,5
CDA	**60604**	**24,7**	**13**	14	26,4	27,0
VVD	**43583**	**17,7**	**9**	11	22,0	17,8
D66	**13714**	**5,6**	**3**	4	8,2	5,2
PSP	**2869**	**1,2**	**—**	—	—	0,7
PPR	**5321**	**2,2**	**1**	—	—	1,1
GPV	**5571**	**2,3**	**1**	1	2,1	1,8
RPF	**3781**	**1,5**	**—**	1	2,0	1,1
SP	**749**	**0,3**		0	0,4	0,2
PPR/PSP	**—**	**—**		2	4,1	—
Overige				1	2,3	1,6

OVERIJSSEL **1003828**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St '82 zet	%	K '86 %
Opkomst	**535685**	**73,7**	**63**	63	76,0	89,7
CDA	**218424**	**40,8**	**27**	27	40,8	41,1
PvdA	**165477**	**30,9**	**20**	13	20,8	31,2
VVD	**61594**	**11,5**	**7**	10	16,6	13,3
D66	**28208**	**5,3**	**3**	5	7,9	4,8
PSPICPN	**8580**	**1,6**	**1**	2	3,1	1,1
RPF	**12315**	**2,3**	**1**	2	2,9	1,7
SGP	**15240**	**2,8**	**2**	2	3,0	2,2
PPR	**10989**	**2,0**	**1**	1	2,0	1,1
GVP	**14749**	**2,8**	**1**	1	2,4	2,3
SAP	**109**	**0,0**	**0**	0	—	0,0
Overige	**—**	**—**	**—**	—	0,5	1,2

Fractievoorzitter Kok van de PvdA meende, dat het verlies voor de regeringspartijen een ,,beduidende verschuiving in de krachtsverhoudingen'' betekende. Zijns inziens moet deze ,,duidelijke uitslag politieke consequenties hebben''. Van Mierlo van D'66 sloot zich bij hem aan.

In de provincie Limburg hebben de verkiezingen van 18 maart de grootste

GELDERLAND **1771467**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St '82 zet	%	K. '86 %
Opkomst	893914	68,4	75	71	71,0	87,7
CDA	315488	35,3	27	27	36,4	37,5
VVD	134222	15,0	11	15	21,3	16,4
PvdA	276680	31,0	24	14	19,6	31,5
D66	56376	6,3	5	6	8,4	5,4
SGP	37924	4,2	3	2	4,2	3,0
L.Geld.	35288	4,0	3	5	6,2	2,9
RPF/GPV	25842	2,9	2	2	3,2	2,9
SAP	164	0,0	—	—	—	0,0
SP	3692	0,4			0,7	0,3
Groenen	8238	0,9	—		—	
Overige	—	—			0,0	1,0

UTRECHT **954262**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St '82 zet.		K. '86 %
Opkomst	470585	67,2	59	59	70,7	86,8
CDA	150408	32,0	19	18	30,1	33,8
VVD	90230	19,2	11	17	27,3	21,6
PvdA	120851	25,7	16	0	—	26,6
D66	39186	8,3	5	5	9,1	7,0
PPR	1555	3,3	2	0	—	1,7
PSP,CPN	15298	3,2	2	3	5,9	2,2
RPF/GPV	18541	3,9	2	2	4,2	2,8
SGP	16426	3,5	2	2	3,7	2,5
HP	514	0,1	—	—	—	0,0
CD	1742	0,4	—	—	—	0,1
SP	1834	0,4	—		0,6	0,3
PvdA/PPR	—	—	0	12	19,1	—
Overige	—	—	—	—	—	1,4

FLEVOLAND **185169**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St. '82 zet.	%	K '86
Opkomst	86378	69,2	39	39	65,4	86,3
PvdA	29362	34,0	14	14	33,8	33,6
CDA	23585	27,3	12	11	25,0	29,8
VVD	12724	14,7	6	7	16,8	17,2
D66	7448	8,6	3	2	6,0	7,9
SGP/RPF	5102	5,9	2	2	6,5	4,5
GPV	1952	2,3	0	1	2,6	1,7
PPR	2577	3,0	1	1	2,3	1,3
CP86	1029	1,2	—	1	2,9	0,9
PSP/CPN	2369	2,7	1	—	4,1	1,5
SP	230	0,3	0	0	—	0,3
Overige	—	—	—	—	—	1,3

NOORD-HOLLAND **2329341**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St '82 zet	%	K '86 %
Opkomst	1096733	63,1	79	79	67,1	83,5
VVD	216343	19,7	16	22	26,9	21,5
CDA	276357	25,2	21	19	23,8	27,7
PvdA	374348	34,1	28	19	23,2	34,5
D66	91344	8,3	6	7	9,3	7,7
CPN	33825	3,1	2	5	6,5	1,4
PSP	29068	2,7	2	4	5,1	2,0
PPR	28267	2,6	2	2	2,6	1,5
SP	1602	0,2	0	0	0,3	0,2
Groenen	19731	1,8	1	—	—	—
SG/RP/GP	18302	1,7	1	1	2,0	1,3
CD	5943	0,5	—	—	—	0,3
SAP	889	0,1	—	—	—	0,1
HP	494	0,0	—	—	—	0,0
Overige	—	—	—	—	0,3	1,8

verschuivingen te weeg gebracht. Het CDA verloor hier de absolute meerderheid in de Staten, nadat deze partij, oorspronkelijk in de gedaante van de KVP, die meerderheid decennia lang had gehad. Na 1982 bezette het CDA 34 van de 63 zetels: na 18 maart zijn dit er 28. De grote winnaar in Limburg was de PvdA, die 11 zetels won en daarmee op een totaal van 21 uitkwam.

Prognose zetelverdeling Eerste Kamer

Begin juni kiezen de Provinciale Staten een nieuwe Eerste Kamer. Op basis van de verkiezingsuitslagen van 18 maart zou de zetelverdeling in de Senaat als volgt veranderen:

	Staten 1987	Kamer 1986
Zetels	75	75
CDA	26	26
PvdA	26	17
VVD	12	16
D66	5	6
PPR/PSP/CPN	3	6
SGPIRPFIGPV	3	4

Fictieve zetelverdeling Tweede Kamer

	Staten 1987	Kamer 1986
Zetels	150	150
CDA	51	54
PvdA	51	52
VVD	24	27
D66	10	9
PPR/PSP/CPN	7	3
SGP/RPF/GPV	7	5

CDA-gouverneur Kremer van Limburg toonde zich niet erg verontrust over deze politieke aardverschuiving: „Dit zou wel eens heel goed voor het CDA kunnen zijn en het zal de discussie in de staten verlevendigen".

Verschuivingen

De uitslagen van de verkiezingen van 18 maart 1987 laten zien, dat de Tweede Kamerverkiezingen van mei 1986 heel exceptioneel zijn geweest.
De hoogtepunten van vorig jaar waren de nooit eerder vertoonde doorbraak van het CDA in de gelederen van de niet-gelovige kiezers en het bijna helemaal opgeslorpt worden van klein links door de PvdA.
Beide bewegingen zijn op 18 maart weer teniet gedaan en daarmee staat de Nederlandse kiezer weer met beide benen op de grond. Een op de drie kiezers gaf er overigens de voorkeur aan die benen ook niet in beweging te brengen. Ze stemden met hun voeten, zoals dat heet, ze bleven thuis.

Vorig jaar brachten ruim 3 miljoen mensen hun stem uit op de PvdA, op 18 maart waren dat er maar 2.3 miljoen. De VVD trok vorig jaar 1,6 miljoen mensen naar de stembus, gisteren slechts 1,1 miljoen. Voor het CDA zijn de cijfers 3,1 en 2.3 miljoen.
Procentueel maakt dit alles weinig uit. De gevolgen van de lage opkomst zijn gelijkelijk over de partijen verdeeld.
De trend van 18 maart is er een naar links, dat wil zeggen: grote aantallen burgers kozen voor een linksere partij

ZUID-HOLLAND **3165889**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St. '82 zet.	%	K. '86 %
Opkomst	**1479420**	**63,1**	**83**	83	65,3	83,8
CDA	**415486**	**28,1**	**24**	22	25,9	29,5
PvdA	**501609**	**33,9**	**30**	21	25,0	33,7
VVD	**256839**	**17,4**	**15**	21	25,3	19,7
D66	**114098**	**7,7**	**6**	7	9,0	7,0
PR/PS/CP	**58772**	**4,0**	**3**	6	6,9	2,8
SGP	**64536**	**4,4**	**3**	4	4,5	3,1
RPF/GPV	**34522**	**2,3**	**2**	2	2,8	1,8
SP	**6074**	**0,4**	—	—	0,6	0,4
Groenen	**11379**	**0,8**	—	—	—	—
EVP	**3503**	**0,2**	—	—	—	0,3
SAP	**1221**	**0,1**	**0**	0	—	0,1
CD	**11101**	**0,7**	**0**	0	—	0,2
HP	**280**	**0,0**	—	—	—	—
Overige	—	—	—	—	—	1,4

ZEELAND **355398**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St. '82 zet.	%	K. '86 %
Opkomst	**176403**	**67,8**	**47**	47	69,0	86,3
CDA	**55365**	**31,4**	**15**	15	31,0	32,9
PvdA	**51293**	**29,1**	**14**	10	20,7	29,6
VVD	**28382**	**16,1**	**8**	10	21,7	17,8
SGP	**18270**	**10,3**	**5**	5	10,4	7,9
D66	**10148**	**5,7**	**2**	3	6,9	5,5
RPF/GPV	**6317**	**3,6**	**2**	2	3,9	2,9
PPR	**4340**	**2,5**	**1**	1	2,9	1,0
PSP/CPN	**2073**	**1,2**	—	—	2,5	0,9
SP	**215**	**0,1**	—	—	—	0,1
Overige	—	—	**0**	0	—	1,4

NOORD-BRABANT **2139510**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St. '82 zet	%	K '86 %
Opkomst	**962511**	**61,1**	**79**	79	63,6	84,6
CDA	**428300**	**44,5**	**36**	39	47,4	44,2
W D	**127480**	**13,3**	**10**	16	20,1	15,4
PvdA	**285384**	**29,7**	**24**	13	15,6	29,6
D66	**59033**	**6,1**	**5**	6	8,2	5,5
L.Brab.	**33852**	**3,5**	**2**	4	6,3	2,5
SG/RP/GP	**11936**	**1,2**	**1**	1	1,3	0,9
SP	**15627**	**1,6**	**1**	—	1,1	0,7
SAP	**899**	**0,1**	—	—	—	0,0
Overige	—	—	—	—	—	1,2

LIMBURG **1091024**

	Staten '87 stemmen	%	zet.	St. '82 zet.	cl,	K. '86 %
Opkomst	**516387**	**63,1**	**63**	63	59,6	82,8
CDA	**221861**	**43,0**	**28**	34	51,4	46,0
W D	**50345**	**9,7**	**6**	11	17,1	11,3
PvdA	**167813**	**32,5**	**21**	10	16,4	34,0
D66	**21742**	**4,2**	**2**	4	6,9	4,4
PPR	**10707**	**2,1**	**1**	2	2,7	1,0
PSP/CPN	**8582**	**1,7**	**1**	2	3,9	1,1
SG/RP/GP	**1682**	**0,3**	—	—	—	—
Nw. Limb.	**31070**	**6,0**	**4**	—		—
SP	**2585**	**0,5**	—	—	0,8	0,3
Overige	—	—	**0**	0	0,5	1,6

dan in 1986. Die beweging blijkt uit de volgende verschuivingen, ervan uitgaande dat de VVD nog steeds een rechtse partij is:

- De VVD verloor 48.000 stemmen aan het CDA, 13.000 aan de PvdA en maar liefst 36.000 aan D'66.
- Het CDA verloor 10.000 kiezers aan klein links. 17.500 aan de PvdA en 31.500 aan D'66.
- De PvdA verloor 72.000 stemmen aan klein links.

(Dit zijn voor verkiezingen nogal kleine aantallen. Dat komt omdat het saldo's zijn van winst en verlies en door de lage opkomst).

Vorig jaar concentreerden de kiezers zich op twee grote partijen in en naast het centrum, het CDA en de PvdA. Dat was het gevolg van de strijd om de vraag welke de grootste partij zou worden en van de rivaliteit tussen Den Uyl en Lubbers.

De radicale groepen ter linker- en ter rechterzijde werden daarvan het slachtoffer. Aan het verlies op 18 maart van de PvdA aan klein links is te zien dat de ,,basisomvang'' van klein links weer is hersreld.

In dat beeld past ook dat het CDA weer 15.000 stemmen aan klein rechts moest afstaan.

D'66 zat in het centrum op rozen. Het wist van beide kanten wat te winnen: 31.500 stemmen van het CDA en 36.000 van de VVD Winst van en verlies aan de PvdA hielden elkaar in evenwicht. Beide stromen bestonden niettemin uit ruim 40.000 kiezers.

Zoals gewoonlijk had D'66 het minst stabiele kiezerscorps. De drie andere partijen werden voor 80 a 85 procent gesteund door mensen die ook vorig jaar op hen hadden gestemd, voor D'66 was dat maar 60 procent.

Opmerkelijk was vorig jaar ook de doorbraak van het CDA in de niet-confessionele groepen. Geschat wordt dat toen 20 procent van de niet-kerkelijken op de partij van Lubbers heeft gestemd. Voor zover nu te overzien is dat up 18 maart weer teruggebracht tot de gebruikelijke 6 a 8 procent.

Uit de Intomart-schaduwverkiezingen, waaraan deze gegevens zijn ontleend, blijkt echter dat bij het CDA-kiezersbestand de rust nog niet is weergekeerd. Bij deze schaduwverkiezingen wordt. om de kiezersbewegingen in kaart te kunnen brengen. aan 33.000 mensen gevraagd hoe ze nu hebben gestemd en hoe de vorige keer. Bijna één op de tien CDA-stemmers van 18 maart wist niet meer wat hij/zij tien maanden geleden heeft gestemd. Bij de andere partijen is dat niet meer dan drie procent.

Bij de CDA-stemmers van 18 maart rekent 79 procent zich tot de ,,trouwe kiezers'', bij PvdA en VVD is dat 86 procent.

Dat zijn opmerkelijke verschillen die aangeven dat bij het CDA nogal wat kiezers zitten die kennelijk geen hechte binding met die partij hebben en die zich wellicht meer door de persoon van de politiek leider dan door de christelijke partijbeginselen voelen aangetrokken. Op de lange duur is dat voor het CDA geen geruststellend gegeven.

Vorig jaar was er ook een doorbraak in de provincies, namelijk een van het CDA in de linkse bolwerken van de Randstad. Dat hoge niveau heeft de partij daar niet kunnen handhaven. Het CDA heeft in Noord en Zuid-Holland en in de vier grote steden net als in de rest van het land 1,5 a 2 procent verloren. Toch is dat, als men de uitslagen van het CDA van de laatste tien jaar bekijkt, geen echt slecht resultaat

Bekijkt men de uitslagen van de laatste 10 jaar dan hebben CDA en PvdA een normale tot goede uitslag behaald. Beide partijen zijn - behoudens in bijzondere omstandigheden zoals wanneer ze met elkaar een coalitie vormen (1981-1982)-qua omvang aan elkaar gewaagd. De ontstuimige groei van de VVD in de jaren 1981-1982 blijkt opnieuw een intermezzo te zijn geweest dat nog niet is herhaald.

D'66 is het spiegelbeeld van de VVD, hoewel er ook een zeer intensief verkeer is tussen de democraten en de sociaaldemocraten.

Commentaren politici

Een overzicht van commentaren op de verkiezingsuitslag van 18 maart uit de mond van politici levert het volgende beeld op:

Premier Lubbers verwacht dat het verlies van de regeringspartijen CDA en VVD de coalitie onder extra spanning zal zetten. ,,De positie van het kabinet is wankeler geworden''.

De VVD gaat er evenwel van uit dat het tweede

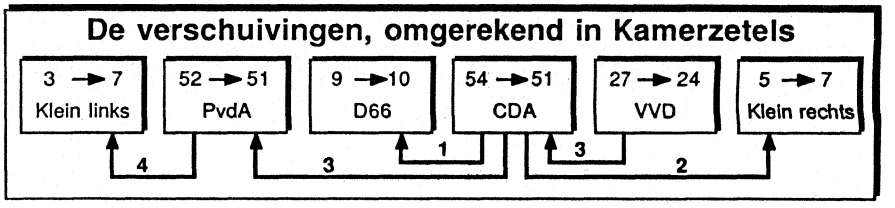

kabinet-Lubbers zijn beleid ongewijzigd kan voortzetten

PvdA en D'66 vinden dat de kiezers duidelijk te verstaan hebben gegeven dat het kabinet meer rekening moet houden met de wensen van de oppositie.

Lubbers voorspelt dat hij . hrt beleid nog meer op z'n inhoud gaat verdedigen". De premier is somberder over de consequenties van de uitslag dan minister De Koning. de architect van het regeerakkoord. .,De uitslag betekent niets voor de machtsverhoudingen binnen het kabinet", zei De Koning. ,,Nade Kamerverkiezingen ben ik er bewust op uit geweest een regeerakkoord te maken. waarin geen winnaars of verliezers te herkennen waren".

CDA-fractieleider De Vries vindt het ,.een geweldige prestatie" dat zijn partij zich nagenoeg handhaaft ten opzichte van de topuitslag van de Kamerverkiezingen van vorig jaar.

De top van de VVD vindt dat het forse verlies van die partij geen consequenties voor de samen erking met het CDA mag hebben. ..De VVD heeft zich gebonden aan een regeerakkoord Dat moet worden uitgevoerd". aldus vice-premier De Korte.

VVD-voorzitter Ginjaar erkende zonder aarzeling dat de uitslag voor de liberalen ,,ronduit teleurstellend is". Het resultaat, vertaald in Kamerzetels, ,,is voor een partij als de VVD te weinig", aldus Ginjaar. ,,Wij zijn er niet in geslaagd onze idealen uit te dragen. De VVD moet zich erop bezinnen hoe zij die wèl kan overbrengen."

Ginjaar weigert een verband te leggen tussen het verlies en de opzienbarende uitspraak van VVD-fractieleider Voorhoeve, kort voor de verkiezingsdag, dat de partij de richting van een middenpartij, links van het CDA, moet inslaan.

Ook VVD-fractievoorzitter Voorhoeve zei niet te geloven dat zijn uitspraken invloed hebben gehad op de verkiezingsuitslag. .,Metde uitslag kan ik niet tevreden zijn Ik zie die als een aansporing om de partij verder te herstellen en uit te bouwen ".

Voorhoeve: ,,De uitslag toont aan dat mijn opmerkingenvan januari over de verhoudingen in de Eerste Kamer niet uit de lucht waren gegrepen, hoewel anderen dit als een spookbeeld betitelden." Voorhoeve beschouwt de verschuivingen in de Eerste Kamer overigens ,.niet als een ramp."

De leiders van de oppositie, Kok (PvdA) en Van Mierlo (D'66) vinden dat de teruggang van CDA en VVD als een waarschuwing van de kiezers moet u-orden gezien. .,De regeringspartijen moeten beter gaan luisteren naar de oppositie". aldus Van Mierlo.

,.De coalitie heeft een gele kaart gekregen. er is een bres in de meerderheid van CDA en VVD geschoten", oordeelde Kok. ,.De belangrijke politieke winst van deze verkiezingen vind ik dat de coalitie te verstaan heeft gekregen dat ze met dit beleid op de verkeerde weg is. Er is sprake van een verzwakking van de coalitie. Van 52 procent vorig jaar naar in de buurt van de 49 procent nu is toch een niet geringe verschuiving."

Kok vindt het ..opmerkelijk" dat de PvdA flink wat kiezers aan klein links is kwijtgeraakt, zonder dat haar positie daardoor echt is verslechterd. ,,Wij minnen dus nogal wat van CDA en VVD."

D'66-leider Van Mierlo voelt zich ,,een beetje de overwinnaar", omdat de democraten als enige van de vier grote partijen lichte winst boeken.

Volgens hem is gebleken dat zijn hernieuwde optreden als partijleider niet de enige verklaring is voor dc klim naar boven, die DGG bij de Kamerverkiezingen van vorig jaar inzette. ..Toen werd ons herstel toegeschreven aan het Van Mierio-effect Dat is niet langer vol te houden. Ik heb mij nu nadrukkelijk op dc achtergrond gehouden D'66 heeft de lakmoesproef doorstaan."

Hij wijst erop dat D'66 het meest stabiele electoraat van de vier grote partijen heeft. ,.De verschuivingen bij de drie andere grote partijen zijn groter dan bij D'66."

De drie partijtjes zagen zich bij het binnenstromen van de eerste uitslagen in een interessante positie gemanoeuvreerd. Bij berekeningen van de nieuwe samenstelling van de Eerste Kamer leken de regeringspartijen CDA en VVD hun meerderheid te verliezen. Dat kan betekenen dat het kabinet regelmatig op steuri van de drie christelijke partijen moet terugvallen.

De SGP-fractieleider in de Tweede Kamer. Van der Vlies. zei daarover. ,,Als we steun moeten verlenen om het kabinet in het zadel te houden dan zullen we ons uiteraard niet willoos opstellen. We gaan niet zeggen: Goed. het land moet worden bestuurd. dus we doen aan alles mee. Nee. we zullen op voor ons principiële zaken zeker niet meewerken."

Van der Vlies wijst daarbij op voor zijn partij onaanvaardbare kwesties. zoals een nieuwe euthanasiewet en een wet gelijke behandeling.

Voor RPF-voorzitter Visser is het echter nog maar de vraag of de drie christelijke partijen met een ,,wippositie" in de Eerste Kamer een vuist kunnen maken in zulke principiële immateriële kwesties. ,,Bij de euthanasiewetgeving is het in de toekomst nog altijd mogelijk dat er andere meerderheden van VVD, PvdA, D'66 en kleine linkse partijen worden gevormd'. aldus Visser.

Het GPV-Tweede Kamerlid Schutte toonde zich blij met de goede uitslag .,in een tijd dat de christelijke partijen niet hoog aangeschreven staan". Ook Schutte ging er van uit dat de nieuwe positie van de drie kleine christelijke partijen in de Eerste Kamer kan betekenen dat het kabinet een stapje terug moet doen met voorstellen over nieuwe euthanasiewetgeving.

De kleine linkse partijen hebben opgetogen gereageerd op de verkiezingsuitslag. De CPN sprak over ,,een schitterend resultaat", dat de mogelijkheid inhoudt om ooit terug te keren in de Tweede Kamer.

De PPR sprak over .,een unieke uitslag" en ,.een record sinds 1974".

De PSP hield het op: ,,verheugend".De partijen constateerden dat veel kiezers zijn teruggewonnen op de PvdA.

Vooral de PPR heeft de afgelopen weken met succes aan de weg getimmerd. Senator Bas de Gaay Fortman: .,De PPR is geen splinter meer, in vrijwel heel Nederland zijn we boven de drie procent gekomen."

De Gaay Fortman wilde dan ook nauwelijks meer terugdenken aan zijn onheilsboodschap van enkele maanden geleden. Toen stelde hij het voortbestaan van de PPR afhankelijk van de uitslag van de op 18 maart te houden verkiezingen. De radicaal: .,Je kunt moeilijk praten over opheffing als iedereen je gelukwenst".

De Gaay Fortman signaleerde nog dat de PPR het vooral goed heeft gedaan in provincies waar de partij zonder andere partijen de verkiezingen was ingegaan. ,.Daaruit moeten we lering trekken". aldus de senator.

PPR-fractievoorzitter in de Tweede Kamer Ria Beckers zei: ..De kiezers hebben duidelijk gezien dat ze er niks mee opgeschoten zijn door vorig jaar op de PvdA te stemmen". Ze sprak over een aanmerkelijke versterking van links in de Eerste Kamer.

PSP-voorzitter Marco Mazelend noemt het verheugend dat na de buiteling van vorig jaar zijn partij en de andere radicaal linkse partijen zich herstellen. .,Het bevestigt onze vermoedens dat veel PvdA-stemmers op hun schreden zijn teruggekeerd omdat ze op een aantal punten bedrogen zijn uitgekomen.

De landelijke aanvoerders van de vier grootste politieke partijen spreken in de NOS-TV-studio na over de resultaten van de verkiezingen voor de Provinciale Staten. V.l.n.r. Lubbers (CDA), Voorhoeve (VVD), Kok (PvdA) en Van Mierlo (D'66).

IAEA-SYMPOSIUM GEWIJD AAN KERNRAMP TSJERNOBYL. OFFICIEEL SOWJET-RAPPORT OVER DE TOEDRACHT VAN DE RAMP. GEVOLGEN IN DE SOWJET-UNIE. AKKOORDEN MET VS EN FINLAND

Op 25 augustus 1986 begon in Wenen, ia het hoofdkwartier van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA), een vijfdaags symposium dat geheel gewijd was aan het ongeluk met de kerncentrale in Tsjernobyl (vor. ber. pag. 305 e.v.-1986 en pag. 168/3). Meer dan 500 experts uit alle delen van de wereld namen aan de conferentie deel. Ongeveer de helft van de in totaal 112 lidstaten van de IAEA was met een delegatie vertegenwoordigd. De gedelegeerden van de lidstaten vormden samen met vertegenwoordigers van 20 internationale organisaties vier gespecialiseerde werkgroepen, waarvan er twee zich bezighielden met het ontwerp van de reactor en met het verloop van het ongeluk, en twee met de gezondheids- en milieu-aspecten. Als discussiestuk bij de conferentie diende het officiële Sowjet-rapport over de toedracht van de kernramp in Tsjernobyl, dat op 25 augustus in Wenen werd gepubliceerd.

Op de eerste dag van het symposium was de leider van de uit 28 personen bestaande Sowjet-delegatie, prof. Waleri Legasow, de centrale figuur. Bij de opening van de plenaire vergadering 's ochtends was hij een van de drie sprekers en in de plenaire vergadering 's middags hield hij een uiteenzetting van vijf uur over het algemene gedeelte van het Russische rapport. Daarna beantwoordde hij nog eens de meeste vragen op een persconferentie, waar ook de directeur-generaal van de IAEA, Hans Blix, aanwezig was.

Legasow was plaatsvervangend directeur van het Koertsjatow Instituut voor Atoomenergie in Moskou en lid van de Sowjet-Academie van Wetenschappen.

In zijn openingstoespraak liet Legasow er geen twijfel over bestaan dat de Sowjet-Unie door zou gaan met het gebruik van kernenergie. ,,Het toekomstig gebruik van nucleaire energie kan niet worden vermeden als we de problemen van de ontwikkelde mensheid willen oplossen. Wij zien maar één weg voor ons", aldus Legasow. Zonder kernenergie zou de Sowjet-Unie volgens hem niet in staat zijn de volgende fase in haar technische ontwikkeling door te voeren. Bij zijn presentatie 's middags van het algemene gedeelte van het rapport hield hij zich vrijwel letterlijk aan de gepubliceerde tekst. Tijdens de voordracht liet Legasow een video zien, waarop beelden te zien waren van de beschadigde reactor die vanuit een helicopter van zeer dichtbij waren gemaakt.

Tijdens de persconferentie aan het einde van de eerste zittingsdag verklaarde Legasow dat op dat moment 12 van de 24 RMBK-1000 kerncentrales in de Sowjet-Unie (centrales van hetzelfde type als die in Tsjernobyl) buiten gebruik waren gesteid om verbeteringen aan te brengen in het veiligheidssysteem. De nieuwe veiligheidsvoorzieningen zouden een nadelige invloed hebben op de capaciteit van de reactor, zodat de exploitatie in de toekomst minder rendabel zou zijn. In 1987 zou de totale elektriciteitsproduktie van de RMBK-reactoren in de USSR 10% lager liggen dan in 1986. aldus Legasow. Hij wees suggesties dat de RMBK-centrales geen tweede veiligheidsomhulling zouden hebben met kracht van de hand en zei dat de RMBK-omhulling anders dan bij de meeste reactortypes verdeeld was over verschillende compartimenten. Hij onthulde verder dat het experiment met de turbinegenerator dat tot de catastrofe in Tsjernobyl leidde, werd uitgevoerd door een commerciële elektrotechnische firma.

Het officiële Sowjet-rapport

In het *NRC/H'blad* van 25 augustus 1986 gaf Felix Eijgenraam de volgende samenvatting van het Sowjet-rapport over de toedracht van de ramp in Tsjernobyl:

Het rapport geeft een zeer gedetailleerd overzicht van de fatale reeks van gebeurtenissen in centrale nummer 4 in de vroege ochtenduren van 26 april en bevat een grondige wetenschappelijke analyse van de oorzaken die tot de ramp leidden. Bij de reconstructie van het ongeval is gebruik gemaakt van wiskundige modellen die met de computer zijn doorgerekend

In de nacht van het ongeluk bevonden zich in het complex van vier centrales bij Tsjernobyl in totaal 176 werknemers. Daarnaast waren nog eens 268 bouwvakkers in de nachtploeg aan het werk bij de bouw van een vijfde en zesde centrale 1300 meter verderop. Volgens het rapport was de ramp het gevolg van een ,,uiterst onwaarschijnlijke combinatie van overtredingen van de instructies en bedieningsreglementen" door het personeel in de centrale.

De reeks blunders die tot het ongeval leidde begon in de vroege middag van 25 april, de dag waarop de reactor zou worden stopgezet voor een normale periodieke onderhoudsbeurt. Voordat de reactor werd uitgeschakeld was er een experiment gepland met één van de acht turbinegeneratoren van de centrale (een turbinegenerator zet de warmte-energie van de stoom in de turbine om in elektrische stroom). Het experiment was bedoeld om te testen hoe lang de generator na het afschakelen van de reactor stroom kan blijven leveren – als de stoomdruk in de turbines wegvalt blijft de generator nog een korte tijd freewheelen en in die tijd kan dus nog elektriciteit worden opgewekt. Het idee was om deze stroom achter de hand te hebben voor het uitschakelen van de reactor wanneer alle andere noodvoorzieningen mochten falen.

Volgens het rapport is een dergelijk experiment niet verboden in een normaal functionerende

De directeur-generaal van het IAEA, Hans **Blix** (l.), onderhield zich op 25 augustus 1986 voor het begin van het IAEA-symposium over Tsjernobyl in Wenen met het hoofd van de Sowjet-delegatie, Waleri Legasow.

kerncentrale niits het maar op de juiste wijze wordt uitgevoerd met inachtneming van aanvullende veiligheidsmaatregelen. Bij eerdere proeven was al gebleken dat bij het freewheelen van de generator een aparte voltageregelaar nodig was om het voltage van de geleverde stroom constant te houden. Bij het experiment op 25 april zou zo'n regelaar voor het eerst worden uitgetest

Het werkprogramma voor het experiment was echter onzorgvuldig voorbereid en niet door de bevoegde instanties goedgekeurd. In het rapport staat letterlijk: ,,de kwaliteitvan het programma was armzalig en de sectie over veiligheidsmaatregelen was een puur formele zaak'. Het veiligheidsonderdeel vernieldde slechts dat ..voor alle schakelhandelingen die tijdens het experiment zouden worden uitgevoerd toestemming nodig was van de ploegleider van de centrale' en dat ..de staf in geval van nood diende tc handelen in overeenstemming met de reactorinstructies''. Voor de aanvang van de experimenten hoefde de leidinggevende functionaris – in dit geval een elektrotechnicus en geen reactordeskundige – niet meer te doen dan ..dedienstdoende veiligheidsofficier waarschuwen'. tiet experimenteerprogramma schoot niet alleen schromelijk tekort in aanvullende veiligheidsmaatregelen, maar het voorzag ook het afschakelen van het noodkoelsysteem. Dat betekende dat gedurende de hele testperiode – geraamd op ongeveer vier uur – de veiligheid van de reactor ernstig zou worden aangetast.

Slecht voorbereid en zich niet bewust van de gevaren begon het reactorpersoneel in de middag van 25 april met het voorbereiden van het experiment. Het reactorvermogen werd omlaag gebracht en één van de twee turbines werd uitgeschakeld. Een uur later werd ook het noodkoelsysteem uitgeschakeld om te voorkomen dat een eventueel ,,vals alarm'' roet in het eten zou gooien bij het experiment. Dit was nog maar de eerste van de zes kapitale fouten die het rapport als oorzaak van de ramp opgeeft. In de loop van de middag en de avond moest het experiment steeds worden uitgesteld wegens problemen met het regelen van het reactorvermogen.

Vanaf ongeveer 11 uur 's avonds raakten de gebeurtenissen in een stroomversnelling: het reactorpersoneel trachtte het vermogen terug te brengen naar een kwart, maar verloor de controle zodat het kelderde naar ongeveer 1 procent. Pas om één uur 's nachts lukte het om het vermogen op te krikken tot 7 procent. Dat was nog steeds te laag, maar er werd desondanks besloten om met het experiment door te gaan.

Ondertussen waren er in de reactorkern problemen opgetreden wegens ,,vergiftiging''met het edelgas xenon. dat vrijkomt bij het draaien op laag vermogen. Xenon is een sterke neutronenvanger en de aanwezigheid ervan in het splijtmateriaal maakte het moeilijk om het vermogen van de reactor op te voeren. Enkele minuten over één werd een volgende grove inbreuk gedaan op de veiligheidsinstructies. Tot dan werd het koelwater door zes van de in totaal acht grote pompen door de kern van de reactor gestuwd. Tegen alle regels in werden nu ook de overige twee pompen aangeschakeld. Dat betekende niet alleen dat er geen reservekoelcapaciteit meer over was. maar leidde ook tot een overbelasting van het buizenstelsel in de reactorkern. Het aanschakelen van de extra pompen leidde tot het wegvallen van de dampdruk in de ,,stoomdrums'' – de tanks waar de hogedrukstroom voor de turbines wordt gescheiden van het koelwater. De parameters van het reactorsysteem waren daarna niet meer goed in de hand te houden. Omdat het personeel echter nog steeds de reactor niet wilde uitschakelen werd één van de speciale reactorbeveiligingssystemen geblokkeerd. Om 01.22 uur bleek nog uit een computerprint dat de toestand in de reactorkern zodanig was dat de reactie onmiddellijk moest worden stopgezet

Dit signaal werd echter genegeerd en de staf begon met de uitvoering van het experiment

Vlak na het begin van de proef begon het reactorvermogen van de centrale te stijgen en na ongeveer 40 seconden gebood de ploegleider om de reactie te stoppen met behulp van de controle- en stopstaven. Dit lukte maar ten dele omdat sonimige staven niet volledig in de reactorkern doordrongen. Toen de ploegleider dit wilde verhelpen deden zich de waterstofexplosies voor met de bekende gevolgen.

Het rapport wijt de kernramp geheel aan een samenstel van menselijke fouten. In de komende week zal moeten blijken of deze verklaring ten volle kan morden geaccepteerd of niet Critici wijzen er op dat met het geven van dc schuld aan het personeel van de centrale het kernenergieprogramma als zodanig buiten schot blijft. De vraag is echter of die zienswijze juist is. Bij het ongeval in Harrisburg was het uit de hand lopen van de situatie ook het gevolg van een lange serie op zich uiterst onwaarschijnlijke blunders en beoordelingsfoiiten Zolang mensen de mogelijkheid hebben om door het omzeilen van allerlei veiligheidsvoorschriften in te grijpen in de procesgang in een kernreactor blijft de menselijke factor een onberekenbaar maar niet weg te cijferen onderdeel van de nucleaire technologie.

Preventieve maatregelen

Volgens deskundigen had de stoomexplosie die het dak van de reactorhal had opengereten en ervoor gezorgd had dat 3,5% van alle splijtingsprodukten van de reactor in de atmosfeer terecht kwam zich nooit kunnen voordoen als de reactor niet een belangrijke tekortkoming had gehad: de mogelijkheidvan het optreden van een positieve dampbelcoëfficiënt (wanneer de kernreactie en stoomproduktie in de reactor elkaar in een spiraal kunnen opdrijven).

Om te voorkomen dat zich in hun overige RMBK-reactoren een positieve dampbelcoëfficiënt kon ontwikkelen hadden de Russen inmiddels vier preventieve maatregelen doorgevoerd. Er zouden voortaan continu minimaal 80 in plaats van 30 regelstaven in de kern aanwezig moeten zijn en ze zouden bovendien niet meer helemaal uit de reactor kunnen worden teruggetrokken. Daarnaast zou er voortaan splijtstof met een hogere verrijkingsgraad (2,4% uranium in plaats van 2,0%) worden gebruikt en werd er een nieuw snel afschakelsysteem geïntroduceerd.

Extra kankergevallen

Een veelbesproken punt tijdens het congres vormden de radiobiologische gevolgen van de ramp. Uit berekeningen, die tijdens een van de gesloten zittingen waren gemaakt en die op aandringen van de pers bekend werden gemaakt, bleek dat ten gevolge van de kernramp in de eerste 70 jaar erna in het Europese deel van de Sowjet-Unie naar schatting 24.000 mensen extra aan kanker zouden overlijden. Ongeveer 1300 van deze kankergevallen zouden het gevolg zijn van uitwendige gammastraling, de rest zou worden veroorzaakt door inwendige opname van radionucliden bij het eten van voedsel of bij inademing. Morrison Rosen, de directeur van de adviesgroep voor nucleaire veiligheid van de IAEA, zei in een toelichting dat de berekening was gebaseerd op de Russische schatting van een gemiddelde individuele extra stralingsdosis ten gevolge van Tsjernobyl van 3,3 REM in het betrokken gebied. Het grootste aantal slachtoffers zou in de directe omgeving van de getroffen centrale vallen. Westerse experts kwamen bij berekeningen van het aantal extra doden op lagere cijfers uit, waarbij het verschil in sommige gevallen zelfs een factor tien bedroeg.

Na afloop van de slotzitting op 29 augustus, tijdens welke vanuit de werkgroepen een lijst met 13 aanbevelingen overhandigd werd aan directeur-generaal Hans Blix, verklaarde de Russische delegatieleider Waleri Legasow dat de Russen al het materiaal waarover zij op dat moment beschikten aan de conferentie hadden voorgelegd, en dat zij bereid waren ook in de toekomst relevante nieuwe gegevens aan de experts van de andere IAEA-lidstaten te verstrekken.

Dodelijke slachtoffers

Begin augustus 1986 bleek het aantal dodelijke slachtoffers van de kernramp in Tsjernobyl te zijn gestegen tot **31.** Dit kon worden geconcludeerd uit het feit dat in Mitino, 22 km. ten westen van Moskou, opnieuw iemand werd begraven op dat deel van het plaatselijke kerkhof, dat gereserveerd was voor de directe slachtoffers van Tsjernobyl.

De Amerikaanse specialist voor beenmergtransplantaties, Robert Gale, die kort na de ramp op 26 april was ingeschakeld bij de behandeling van ernstig bestraalde slachtoffers, verklaarde op 3 augustus dat zich binnen twee tot drie jaar de eerste gevallen van leukemie zouden voordoen onder de ongeveer 100.000 mensen die zich ten tijde van de ramp in Tsjernobyl bevonden. Andere vormen van kanker, zoals longkanker, zouden zich volgens hem over een veel langere periode – tot 30 jaar – ontwikkelen.

Nieuwe dorpen voor evacués

Het partijblad Prawda schreef op 23 juli 1986 dat in de buurt van de kerncentrale van Tsjernobyl een nieuw stadje zou verrijzen: Groenkaap, een plaats die onderdak moest bieden aan ongeveer 10.000 inwoners, voornamelijk personeel van de kerncentrale en hun gezinnen. In Groenkaap waren 7250 huizen voorzien. alsmede ge-

meenschapsvoorzieningen, aldus Prawda.
Verder zouden in de noordelijk van de kerncentrale gelegen provincie Gomel veertig nieuwe dorpen worden gebouwd voor de geëvacueerden uit de omgeving van Tsernobyl.

Klachten evacués

Het partijblad Prawda publiceerde op 18 augustus 1986 een aantal klachten van geëvacueerde inwoners van dorpen uit de omgeving van Tsjernobyl. Enkele briefschrijvers klaagden dat zij al maanden met enkele andere gezinnen in een eensgezinswoning moesten bivakkeren, anderen dat plaatselijke functionarissen wel kleding en financiële toelagen in het vooruitzicht hadden gesteld, maar die beloften nog steeds niet gestand hadden gedaan. In een andere brief werd geklaagd dat niemand de slachtoffers van de kernramp vertelde wat blootstelling aan krachtige radioactieve straling op lange termijn voor hun gezondheid betekende. Verder waren er klachten over plunderingen in de achtergelaten woningen in de buurt van Tsjernobyl. Prawda schaarde zich achter de klagende slachtoffers van de ramp en gaf toe dat er problemen waren bij de hulpverlening aan de evacués en bij de informatieverschaffing. Het blad zette de plaatselijke overheden aan hun pogingen, die problemen op te lossen, te verdubbelen.

Betogingen van Esten tegen inzet bij Tsjernobyl. Berichten over gedwongen tewerkstelling

In kringen van Sowjet-emigranten in Zweden werd op 27 augustus 1986 vernomen dat honderden Esten protestmarsen hadden gehouden tegen de gedwongen recrutering van militaire reservisten, die gebieden rondom Tsjernobyl moesten ontsmetten. Ants Kippar, een Estlandse balling, verklaarde dat de Sowjet-autoriteiten na afloop van de demonstraties in Tallinn verscheidene arrestaties hadden verricht. Volgens hem waren circa 1000 Estlandse technici en chauffeurs naar de Oekraïne gestuurd.
Het Estse blad Noorte Haal schreef in augustus dat plusminus 300 militaire reservisten uit Estland tot werkonderbrekingen waren overgegaan nadat hen was meegedeeld dat hun reeds twee maanden durende verblijf in en rond Tsjernobyl met vier maanden werd verlengd.
De Prawda maakte op 2 september melding van problemen bij de handhaving van de discipline onder de arbeiders die betrokken waren bij het schoonmaakwerk in het radioactief besmette gebied. De krant gaf toe dat de radioactiviteit in het gebied nog steeds erg hoog was en dat de arbeiders in looppas over bepaalde stukken land moesten gaan om het besmettingsgevaar te beperken. Aangezien degenen die er werkten goed waren ingewerkt had een regeringscommissie besloten, aldus Prawda, dat hun terniijn moest worden verlengd en dat het werk door dezelfde staf moest worden voortgezet.
In het *NRC/H'blad* van 24 januari 1987 bleek uit verhalen van Russische emigranten, die enkele weken daarvoor naar het Westen waren gekomen, dat duizenden mensen uit de hele Sowjet-Unie naar Tsjernobyl waren gedeporteerd. Bouwvakkers, vrachtwagenchauffeurs, elektriciëns, monteurs, ingenieurs en artsen werden onder militair gezag geplaatst en naar de verboden zone gebracht. Wie weigerde kreeg één tot vijf jaar gevangenisstraf volgens artikel 80 van het wetboek van strafrecht.

Vertragingen bij werkzaamheden in Tsjernobyl

In de Prawdavan 6 augustus 1986 werd gemeld dat tekorten aan beton en slecht management in Tsjernobyl hadden geleid tot ,,drastische" vertragingen bij het decontamineren van radioactief besmette grond en gebouwen, bij het isoleren van de kernreactor die in april in brand was geraakt, en bij de bouw van nieuwe woningen voor geëvacueerde bewoners. Daardoor was het twijfelachtig of men in staat zou zijn volgens plan twee van de onbeschadigde reactoren in oktober weer op te starten. De kerncentrale in Tsjernobyl placht met een opwekkingscapaciteit van 4000 megawatt in 10% van de energiebehoefte van de Oekraïne te voorzien. Het was voor het eerst dat in de Sowjet-pers melding werd gemaakt van problemen bij het elimineren van de schadelijke gevolgen van de ramp met kernreactor nummer 4.

Reactoren weer in bedrijf

Het regeringsblad Izwestija meldde op 29 september 1986 dat een van de drie na het ongeluk van 26 april nog resterende kernreactoren in Tsjernobyl weer in gebruik was genomen. ,,Reactor nummer 1", zo meldde het blad, ,,is op een minimaal controleerbaar niveau" gebracht, hetgeen erop duidde dat de reactor wel was aangesloten maar nog niet op het niveau waarop elektriciteit voor commerciële doeleinden kon worden geproduceerd.
De minister van elektrificatie van de Oekraïne, Witali Skljarow, zei in de *Izwestija* dat de transmissielijnen in zijn Sowjet-republiek weer elektriciteit uit Tsjernobyl verwachtten. De tweede reactor zou binnen enkele dagen eveneens in bedrijf worden genomen. Aan reactor nummer 3, die samen met de onder beton bedolven ramp-reactor een veiligheidssysteem deelde, werden volgens Izwestija reparatiewerkzaamheden uitgevoerd. De krant meldde ook dat de betonnen ,,sarcofaag" om reactor 4 een hoogte had van 58 meter en dat het dak ervan drie meter dik was.

Maatregelen ter besparing van energie

In een vraaggesprek met het weekblad *Nedelja* (18 oktober 1986) verklaarde plaatsvervangend minister van energie Dmitri Protsenko, dat ter bestrijding van de problemen bij de stroomvoorziening na de ramp in Tsjernobyl in de Sowjet-Unie meer nachtarbeid zou worden ingevoerd. Ook zouden in een aantal bedrijven de vrije dagen van het weekeinde naar elders worden verschoven. Andere maatregelen in een ,,pakket van maatregelen" om het elektriciteitsverbruik meer regelmatig over de week te verdelen en te verminderen, waren het verschuiven van de aanvangstijd van ondernemingen met $1^1/_2$ of 2 uur en het doven van reclameverlichting en overtollige straatverlichting.
Volgens Protsenko was een en ander noodzakelijk door een ,,tekort" van 6 miljoen kilowatt, dat ontstaan was door het tijdelijk uitschakelen van de kerncentrale in Tsjernobyl, door ,,voorzorgsonderhoud" verricht aan andere centrales, vertraging bij de inwerkingstelling van drie andere kerncentrales en een teleurstellende opbrengst van waterkrachtcentrales in de droge zomer van 1986. Voorop stond, aldus de minister, dat het tekort aan stroom niet ten koste mocht gaan van de industriële produktie.

Geen nieuwe grafietreactoren van het type-Tsjernobyl

De Britse minister van energie, Peter Walker, die op 17 december 1986 als eerste buitenlandse gezagsdrager na de ramp een bezoek aan Tsjernobyl bracht, verklaarde na het bezoek van zijn Sowjet-collega Nikolaj Loekonin te hebben vernomen dat de Sowjet-autoriteiten hadden besloten geen grafietreactoren van het type-Tsjernobyl meer te bouwen, maar alleen nog drukwaterreactoren. Tot die tijd had de Sowjet-Unie in het openbaar steeds gezegd het vertrouwen in de grafietreactoren door de ramp niet te hebben verloren, omdat het ongeluk te wijten zou zijn geweest aan een bijna onvoorspelbare reeks menselijke fouten en

niet aan gebreken aan de reactor zelf of fouten in het ontwerp. Walker beschreef zijn bezoek aan Tsjernobyl als een ,,nogal deprimerende ervaring". Hij had een helikoptervlucht boven dorpen bij de centrale gemaakt en de weer normaal opererende reactoren een en twee bezocht: in reactor nummer drie, die men in de zomer van 1987 weer in gebruik hoopte te nemen, werden alle machineonderdelen nog ontsmet.

Sowjet-Amerikaans akkoord

Op 22 augustus 1986 tekenden de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie een protocol inzake nucleaire veiligheid en nucleair onderzoek. De overeenkomst voorzag in wederzijdse inspectie ter plaatse van bepaalde onderzoekscentra voor kernenergie en ,,in de nabije toekomst" ook in een uitwisseling van veiligheidsspecialisten op het gebied van kernenergie. Volgens een functionaris van de Amerikaanse ambassade in Moskou was het ongeluk in de Russische kerncentrale in Tsjernobyl een stimulans geweest voor het sluiten van een veiligheidsovereenkomst. In het protocol werd aangedrongen op nauwere samenwerking bij de ontwikkeling van snelle-kweekreactoren, alsmede andere terreinen van nucleaire studie. Deskundigen van beide landen zouden in 1987 een reeks van vier bijeenkomsten houden, waarbij onder andere zou worden gesproken over de veiligheidsaspecten van snellekweekreactoren en andere typen kerncentrales.

Sowjet-Fins akkoord

De Sowjet-Unie en Finland tekenden op 7 januari 1987 een akkoord, waarin zij beloofden elkaar in een vroeg stadium te waarschuwen in het geval van een nucleair ongeluk. Het akkoord, het resultaat van de conventie die in augustus 1986 tijdens de IAEA-conferentie in Wenen werd gesloten, was het eerste van deze aard van de Sowjet-Unie met een Westerse mogendheid.

Het akkoord werd ondertekend door de Finse premier Kalevi Sorsa en zijn Sowjet-ambtgenoot Nikolaj Ryzjkow. In het verdrag verplichtten de twee landen elkaar onmiddellijk in te lichten als er sprake was van een verhoogd niveau van de radioactiviteit binnen *300* km. van de gemeenschappelijke grens, ongeacht de bron van de verhoging en zelfs als de radioactiviteit afkomstig was uit een derde land.

In Finland had men zich na het ongeluk in Tsjernobyl zorgen gemaakt over de gevolgen van een eventuele soortgelijke ramp in een kerncentrale die heel wat dichter bij Finland lag dan die in Tsjcrnobyl. Op het schiereiland Kola had de Sowjet-Unie vier kerncentrales in gebruik. Nog dichterbij de gemeenschappelijke grens lagen de vier kerncentrales bij Leriingrad, die van hetzelfde type waren als die in Tsjernobyl

Mogelijk Westduitse hulp bij verbetering Russische kerncentrales

De woordvoerder van de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl, Friedhelm Ost, maakte op 12 januari 1987 in Bonn bekend dat Westduitse banken en bedrijven besprekingen voerden met de Sowjet-Unie over de mogelijke modernisering van Russische kerncentrales. De regering in Bonn was bereid althans een deel van zo'n project te financieren. Ost zei dat er geen overeenkomst was gesloten en hij noemde geen namen van de betrokken bedrijven of banken.

Moskou *vraagt Japan advies* over *stralingsslachtoffers*

Een groep wetenschapsmensen uit de Sowjet-Unis arriveerde op 11 januari 1987 in Japan voor een elfdaags bezoek om de behandeling door Japan van slachtoffers van de atoombom in Hiroshima te bestuderen. De groep bezocht onder meer de Stichting voor onderzoek naar de uitwerking van straling in Hiroshima, die in 1948 aanvankelijk door de Verenigde Staten was opgezet als de ,,commissie voor slachtoffers van de atoombom" (ABCC), en die nadien door de Japanse en Amerikaanse regering samen werd beheerd. Volgens een Japanse functionaris hadden de wetenschappers op 13 januari de medewerking van Japan gevraagd bii het behandelen van slachtoffers van de kernramp in Tsjernobyl. Andrej Worobjow, de leider van de Sowjet-groep, zei dat zijn land van plan was medische controle uit te oefenen op alle mensen, die op het moment van de ramp binnen een straal van *30* km. van de centrale verbleven.

Topfunctionarissen IAEA in *Tsjerno*byl

Het hoofd van het Internationale Atoomagentschap (IAEA) in Wenen, de Zweed Hans Blix, verklaarde op 14 januari 1987 na, een bezoek aan Tsjernobyl ,,onder de indruk" te zijn van de schoonmaakwerkzaamheden.
De Russische waarnemend directeur van het IAEA, L. Konstantinow, vergezelde Blix bij zijn bezoek aan de centrale. In een interview met het *NRC/* H'blad (10-2-1987) zei Konstantinow dat de situatie rond de rampcentrale langzamerhand weer normaal werd.

,,Maar dat betekent nog niet dat de hele omgeving is ontsmet. Er is nog steeds stralingsgevaar. De zone waar niemand mag komen wordt binnenkort teruggebracht tot 10 kilometer. Binnen een straal van 30 kilometer zijn 24 dorpen volledig ontsmet. Een deel van de geëvacueerde bewoners zal daar waarschijnlijk dit voorjaar terugkeren. Maar natuurlijk zal de straling zeer nauwkeurig in dr gaten worden gehouden. Ook wordt nauwgezet geselecteerd wat voor gewassen het veiligst geteeld kunnen worden. Er zijn 140 dammen en dijken aangelegd om te voorkomen dat de rivieren via het regenwater worden besmet. Het is alles bij elkaar een enorm werk dat intussen al ruim 2 miljard roebel heeft gekost."
Tsjernobyleenheid nummer **3,** pal naast de vernielde centrale. wordt momenteel zeer zorgvuldig getest en zal waarschijnlijk ook spoedig weer volop gaan werken. In totaal zijn er dan in de Sovjet-Unie 13 zogenoemde RMRK-centrales in bedrijf. Nog 8 centrales van hetzelfde type zijn in aanbouw-; die zullen worden voltooid. Daarna zullen er geen grafietcentrales meer bijkomen.

EMIGRATIE VAN JODEN UIT DE SOWJET-UNIE. VEROORDELINGEN JOODSE ACTIVISTEN. VRIJLATINGEN.

Op *30* december 1985 publiceerde het Sowjet-persbureau Tass een verklaring waarin recente verslagen in de Westerse pers over een op handen zijnde grootscheepse emigratie van joden uit de Sowjet-Unie ,,volledigongegrond" werden genoemd.

De Moskouse correspondent van het Franse televisie station TF-1 had in oktober 1985 gemeld dat partijleider Michail Gorbatsjow opdracht had gegeven jaarlijks tien- tot twintigduizend joden uit de Sowjet-Unie te laten vertrekken. Volgens andere geruchten zou de Sowjet-Unie bereid zijn 15.000 joden naar Israël te laten gaan en zouden dezen met een luchtbrug van Franse vliegtuigen via Warschau naar Israël worden overgebracht. Het project zou in de herfst en winter van 1985 onderwerp van geheim overleg zijn geweest, waarbij de Sowjet-leiders, premier S. Peres van Israël, de Poolse president W. Jaruzelski, de Franse president F. Mitterrand en Edgar Bronfman, de voorzitter van het Joodse Wereldcongres, betrokken waren geweest.

Bronfman verklaarde echter in een vraaggesprek met een Amerikaans televisiestation op 9 januari 1986 maar ,,zeerweinig elementen" te ontdekken die wezen op een verandering van het traditionele standpunt van Moskou ten aanzien van de joodse emigratie. Hij achtte het niet onmogelijk dat partijleider Gorbatsjow wat gunstiger dan zijn voorgangers stond tegenover een liberalisering van het visumbeleid, maar, aldus Bronfman, ,,hij moet zijn macht nog consolideren".

Het Russische emigratieprogramma, waarmee in 1971 begonnen was, bereikte in 1979 zijn hoogtepunt met 51.000 emigranten. Na de verslechtering in de Oost-Westbetrekkingen door de Russische invasie in Afghanistan in 1980 was de emigratie sterk gedaald. Volgens Westerse bronnen zouden 400.000 Russische joden de Sowjet-Unie willen verlaten.

Een joodse organisatie in de Verenigde Staten meldde op 9 januari 1986 dat in 1985 in totaal 1139 Russische joden de Sowjet-Unie hadden verlaten. In 1984 hadden 896 joden toestemming tot emigratie gekregen.
Een woordvoerster van het internatio-

nale comité voor migratie in Wenen deelde begin januari 1987 mee, dat in 1986 in totaal 943 joden uit de Sowjet-Unie waren geëmigreerd. Van hen waren er 211 doorgereisd naar Israël.

Nieuwe regels Sowjet-emigratie

Op 1 januari 1987 werden in de Sowjet-Unie nieuwe emigratieregels van kracht, die een toevoeging vormden op de uit 1970 daterende regels over ,,binnenkomst en vertrek voor particuliere doeleinden". Aanvragen voor vertrek naar het buitenland zouden voortaan automatisch in overweging worden genomen als ze vergezeld gingen van een uitnodiging van een echtgenoot, vrouw, vader, moeder, zoon, dochter, broer of zuster.
Het Sowjet-persbureau Tass meldde dat de wet voor het eerst een exacte lijst van de emigratieprocedure vastlegde en van de documenten die nodig waren voor emigratie. De wet uit 1970, zo zei Tass, gaf die bijzonderheden niet.

Emigratie-aanvragen werden tot dan toe behandeld aan de hand van richtlijnen van de ministeries, in plaats van dat ze getoetst werden aan nationale maatstaven. waardoor de persoonlijke beoordeling van individuele amhtenaren een grote rol kon spelen. Het resultaat daarvan was vaak dat er lange, onverklaarbare wachttijden waren en een gebrek aan uniformiteit bij de vraag welke documenten nodig waren.

De belangrijkste vernieuwing was dat de emigratie-aanvragen voortaan binnen strikte tijdslimieten behandeld moesten worden en dat redenen voor weigering van een exit-visum expliciet moesten worden gegeven. Aanvragen voor korte reizen moesten binnen een maand worden beantwoord en in geval van dood of ernstige ziekte binnen drie dagen. Aanvragen voor permanente emigratie moesten binnen een maand worden beantwoord en eventuele verzameling van aanvullende informatie mocht niet langer dan zes maanden in beslag nemen. In het algemeen gold de regel dat de emigratie werd geweigerd omdat de aanvrager op de hoogte was van staatsgeheimen, maar in het vervolg moest de precieze reden van de weigering worden opgegeven.

Waarnemers meenden dat de Sowjet-Unie niet noodzakelijkerwijze bereid was de emigratie te liberaliseren, maar die wel minder willekeurig te maken. Samoeil Ziws, de voorzitter van het Anti-Zionistische Comité, verklaarde op 29 januari in een interview tijdens een Amerikaans televisieprogramma dat de Sowjet-regering bezig was de afwijzing van duizenden emigratieverzoeken van Sowjet-joden opnieuw te bestuderen. Volgens hem ging het om acht- tot tienduizend verzoeken van refoezeniks – Sowjet-joden die willen emigreren maar dat niet mogen –.De herziening van de afgewezen aanvragen stond volgens hem in verband met de sinds 1 januari geldende nieuwe emigratiebepalingen

In kringen van refoezeniks was overigens sceptisch gereageerd op de nieuwe emigratieregels. Men vreesde dat wanneer deze strikt werden geïnterpreteerd er in feite sprake was van een verstrakking van de regels, omdat alleen nog joden voor emigratie in aanmerking kwamen die familie in de eerste graad in het buitenland hadden

Ziws verklaarde eveneens dat in de loop van januari 500 Russische joden te horen hadden gekregen dat zij de Sowjet-Unie mochten verlaten. Uit emigratiecijfers, die door Westerse functionarissen waren genoteerd, was deze grote toename begin februari nog niet af te lezen.

Het door Ziws geleide Anti-Zionistische Comité werd door Westerse waarnemers gezien als een propaganda-instrument. Ziws zelf had tijdens zijn regelmatige bezoeken aan het Westen steeds het officiële Sowjet-standpunt herhaald, dat alle Sowjet-joden die wilden emigreren ook waren vertrokken. Dat verklaarde volgens hem de scherpe daling van het aantal joodse emigranten de voorafgaande jaren.

Veroordelingen joodse activisten

Sinds 1984 werden de veroordelingen bekend van de volgende joodse activisten:

De leraar Hebreeuws Josef Berensjtein werd in november 1984 in Kiew veroordeeld tot vier jaar strafkamp op beschuldiging van verzet tegen zijn arrestatie. Nadezjda Fradkowitsj werd op 18 december 1984 veroordeeld tot twee jaar strafkamp wegens parasitisme. Joeli Edelsjtein kreeg op 19 december 1984 een veroordeling tot 3 jaar kamp wegens illegale handel in verdovende middelen (die volgens zijn vrienden met opzet in zijn woning waren gelegd). Leonid Sjrajer werd begin januari 1985 veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf wegens het verspreiden van anti-Sowjet-verzinsels. Aleksandr Cholmjanski, een leraar Hebreeuws, werd veroordeeld tot 18 maanden wegens straatschenderij. Mark Nepomnisjtsji werd op 5 februari 1985 veroordeeld tot drie jaar gevangenis op beschuldiging van het belasteren van de staat in open brieven aan joodse groeperingen in de Verenigde Staten. De joodse activist Jewgeni Aigenberg, die Hebreeuwse les gaf aan een groep jongeren. werd in juli 1985 veroordeeld tot 2 1/2 jaar gevangenisstraf wegens laster tegen de staat. Roald Zelitsjonok kreeg een veroordeling tot drie jaar strafkamp wegens opmerkingen die hij geschreven had in brieven naar het Westen. Wladimir Brodski werd half augustus 1985 veroordeeld tot drie jaar strafkamp wegens opzettelijke straatschenderij. Leonid Wolwowski werd op 24 oktober 1985 veroordeeld wegens laster tegen de Sowjet-staat.

Josif *Begoen* op vrije voeten gesteld

Op 20 februari 1987 werd de joodse dissident Josif Begoen, voor wiens vrijlating eerder die maand in Moskou demonstraties waren gehouden (zie pag. 114/1 e.v.),ontslagen uit de gevangenis van Tsjistopol. Bij zijn aankomst

Josip Begoen wordt na terugkomst in Moskou op 23 februari 1987 enthousiast verwelkomd.

op het Moskouse Kazanstation op 23 februari werd Begoen verwelkomd door tientallen vrienden en verslaggevers. Nadat aanvankelijk was geprobeerd met sneeuwschuivers een eind aan de bijeenkomst te maken, werd de groep ongemoeid gelaten. Begoen zei dat hij terwille van zijn vrijlating een verklaring had ondertekend dat hij zich in de toekomst van anti-Sowjetactiviteit zou onthouden. Hij wist nog niet of hij en zijn gezin toestemming zouden krijgen naar Israël te emigreren. De 54-jarige Begoen, die het leven in de gevangenis ,,onmenselijk zwaar" noemde, zei in de toekomst verder te willen strijden voor het recht van Sowjet-joden om hun eigen cultuur te beleven en naar Israël te emigreren.

Josif Begoen kreeg al in 1971 problemen met de autoriteiten nadat hij een uitreisvisum voor Israël had aangevraagd. Hij verloor zijn baan bij het staatsplanbureau Gosplan en hij besloot de kost te gaan verdienen als privé-leraar Hebreeuws, een in de Sowjet-Unie verboden beroep. In 1977 werd Begoen veroordeeld tot twee jaar binnenlandse verbanning wegens ,,parasitisme en straatloperij". Een jaar later volgde een tweede veroordeling wegens overtreding van de ,,binnenlandsepaspoortufetten" en werd hij voor drie jaar verbannen. In november 1982 werd hij opnieuw gearresteerd, in Leningrad. waar hij het proces tegen de dissident Joeri Orlow wilde bijwonen. De rechtbank veroordeelde de activist enkele maanden later tot een zeer zware straf: zeven jaar gevangenisstraf en vijf jaar binnenlandse verbanning.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

WILLY BRANDT LEGT LEIDING SPD NEER

Willy Brandt, voorzitter van de West-duitse sociaal-democratische partij SPD en, van 1969-1974, de bondskanselier van de ,,Ostpolitik'', heeft op 23 maart de leiding van zijn partij neergelegd.

Tot zijn opvolger werd verkozen de voorzitter van de SPD-fractie in de Bondsdag, Hans-Jochen Vogel. Het hoofdbestuur van de SPD wees Vogel tot nieuwe voorzitter met 32 van de 34 stemmen.

Het aftreden van Willy Brandt kwam als een grote verrassing.

Vice-voorzitter Johannes Rau maakte in de middag van 23 maart rond vijf uur in het Erich Ollenhauerhaus in Bonn (het SPD-hoofdkwartier) het aftreden van Brandt bekend. Volgens de (schriftelijke) verklaring van Brandt was de in het openbaar gevoerde discussie in de SPD over de benoeming op 17 maart van de Griekse Margarita Mathiopoulos als woordvoerder van de partij slechts een symptoom van de sfeer in de partij.

Brandt wilde daarom niet meer aanblijven tot de zomer van 1988. Met zijn beslissing, schrijft Brandt, wil hij de partij ,,verwarrende en nadelige discussies besparen". De SPD staat dit jaar immers voor vijf belangrijke deelstaat-verkiezingen.

De discussie over zijn stijl van leiding geven noemde Brandt ondraaglijk. Door af te treden meende hij de discussie over wie zijn opvolger moest worden te beperken. Brandt stelde het SPD-bestuur voor om nog voor het zomer-reces een bijzonder partij-congres te beleggen om een nieuwe voorzitter te kiezen.

Johannes Rau zei in de avond van 23 maart dat het SPD-bestuur Brandts rede waarin hij zijn aftreden bekend maakte bewogen en met respect had aangehoord. Medewerkers van Brandt in het Erich Ollenhauerhaus lieten hun tranen de vrije loop. Het verweesde SPD-bestuur sprak van een gebeurtenis, die ,,ver buiten de grenzen van de Bondsrepubliek als een schok ervaren zou worden".

De rede, waarmee Willy Brandt zijn voorzittersambt neerlegde, stond afgedrukt in het Hamburgse weekblad ***Die Zeit*** van 27 maart.

Uit de tekst werd duidelijk, dat Brandt zich ernstig boos maakte over ,,hettotale ontbreken van discipline ook bij verantwoordelijke en ervaren leden van onze partij", tegen ,.de meedogenloze houding tegenover degenen die rnidden in een verkiezingsstrijd staan". tegen het gebruik van zelfs de partij vijandige media en tegen ,.pogingen om op bedekte wijze oude rekeningen te vereffenen".

Helmut Schmidts openlijke eis de politieke leiding van de partij van het partijbestuur over te dragen op de Bondsdagfractie wordt door Brandt in de rede beschreven als een ,,poging een koerswisseling via koude sanering" (,auf kalteni Wege') door te voeren.

In de rede waarschuwt Brandt ervoor dat hij ,.legendevorming niet onweersproken zal laten". in het bijzonder niet als deze betrekking heeft op de ..lasterlijke" beschuldiging. dat het verkiezingsverlies van 25 januari aan hem te wijten is. ,,Wie probeert mij in de rol van de zondebok te kunnen dringen. vergist zich In Berlijn en van 1961 tot 1972 op nationaal niveau heb ik samen inet anderen getoond, dat en hoc men verkiezingen kan winnen".

,,Voor een dergelijke aard van discussies sta ik niet meer ter beschikking en ik ben er zeker van dat de grote meerderheid van dr partij het net zo zat is hoe wordt onigegaan met besluiten van partijcongressen rn hoe wetten van de democratie binnen de partij worden geschonden". zou Brand? hebben gezegd

Hij is teleurgesteld door de .opstand van kleingeestigheid" tegen de benoeming van Margarita Mathiopoulos tot woordvoerder van de partij, waarmee hij een teken van liberaliteit en verjonging had willen stellen. ook tegenover partijloze sociaal-democraten die niet alleen in de rood-groene atmosfeer te vinden zijn ,.Ik ben voor open deuren. tegen inteelt". aldus Brandt

De direkte aanleiding voor het aftreden van Brandt is het protest in de SPD tegen de benoeming van de Griekse historica Margarita Mathiopoulos tot woordvoerder van de SPD. Mathiopoulos kreeg de baan in het SPD-hoofdkwartier hoewel ze geen lid is van de SPD. Ze bezit verder nog de Griekse nationaliteit.

Tegen haar benoeming was fel verzet gerezen in de rijen der Duitse sociaal-democraten Brandt werd in zijn beslissing echter gesteund door Johannes Rau en SPD-fractieleider Hans-Jochen Vogel die tevens een van de vice-voorzitters van de partij is Vogel riep zijn partijgenoten op hun waardigheid te bewaren in de discussie over personen

In de middag van 23 maart verspreidde Margarita Mathiopoulos in Bonn een persverklaring waarin zij aankondigde dat zij niet langer beschikbaar was voor de functie bij de SPD..,Ikheb niet gesolliciteerd, de baan is me door de SPD-voorzitter aangeboden." schrijft Mathiopoulos. De kritische stemmen van de afgelopen dagen over haar persoon hadden haar niet overtuigd. Zij accepteert de baan echter niet omdat zij ,.ervan overtuigd is geraakt dat Willy Brandt door mijn benoeming geschaad kan worden". Willy Brandt, laat zij erop volgen ,,hoorttot de grote persoonlijkheden uit de naoorlogse geschiedenis van Europa".

Uit een interview dat Mathiopoulos de avond van 23 maart laat aan het West-

Willy Brandt (r.) en Margarita Mathiopoulos.

Weekblad 56ste jaargang No. **2888,** pag. **42279-42294**

duitsc journaal gaf blijkt overigens dat zij in de nacht van 22 op 23 maart met Brandt nog overleg heeft gehad. Brandt heeft haar toen verteld dat hij het voorzitterschap zou neerleggen. In de ochtend van 23 maart voerde Mathiopoulos in Bonn ook nog een gesprek met de Saarlandse minister-president Oskar Lafontaine. Kort daarop kwam haar verklaring over haar terugtreden.

Om negen uur 's avonds op 23 maart maakte vice-voorzitter van de SPD Johannes Rau bekend dat Hans-Jochen Vogel met grote meerderheid tot opvolger van Brandt gekozen was. Op dat ogenblik klonk uit honderden kelen van Jusos (Jonge Socialisten) die naar het SPD-hoofdkwartier waren gekomen de oude welkomskreet uit Brandts betere jaren: ,,Willi, Willi''.

Günter Verheugen, de woordvoerder, van de SPD, merkte terneergeslagen op dat hij nu pas besefte wat de discussie van de afgelopen dagen over Brandt teweeg had gebracht. .,De argumenten die Brandt gegeven heeft voor zijn opstappen stemmen ons niet vrolijk", aldus Verheugen. De woordvoerder zei ontzet te zijn door Brandts terugtreden.

De verkiezing van Hans-Jochen Vogel tot voorzitter van de SPD is naar de mening van Johannes Rau geen tussenoplossing. Rau zei: ,,Wijhebben een voorzitter benoemd tot het volgende partij-congres." Dat zal inderdaad een bijzonder partij-congres worden, dat nog voor de zomervakanties gehouden wordt.

De linker-vleugel van de SPD had liever gewild dat de Saarlandse minister-president Lafontaine Willy Brandt had opgevolgd. Volgens Rau was Lafontaine niet beschikbaar voor het voorzitterschap. Lafontaine is wel (met drieëndertig stemmen) vice-voorzitter van de SPD geworden.

Johannes Rau luchtte ten slotte zijn boosheid dat de SPD de afgelopen dagen en weken ,,meer gediscussieerd heeft over personen in de partij dan over de desastreuze regeringsverklaring van Helmut Kohl".

Helmut Kohl weigerde op 23 maart te reageren op het aftreden van Brandt. CDU-secretaris-generaal Geissler sprak van ,,een logisch gevolg van de verscheurdheid en stuurloosheid in de SPD".

FDP-secretaris Haussmann vond dat Brandt als internationaal gerenommeerd politicus ,,een treurig en onwaardig einde" heeft gevonden.

Voorgeschiedenis, Tanend gezag Willy Brandt

In De Volkskrant van 24 maart gaf de correspondent van dit dagblad in Bonn een overzicht van de voorgeschiedenis van het aftreden van Willy Brandt. waarin hij betoogde. dat het gezag van Willy Brandt binnen de SPD al tanende was, geruime tijd voor de benoeming van Margarita Mathiopoulos een rol speelde.

Het volgende is aan deze beschouwing ontleend.

In het najaar van 1985 schoof Brandt Johannes Rau als de uitdager van Helmut Rohl bij de Bondsdag-verkiezingen naar voren. De linkervleugel van zijn partij was razend Gefrustreerd hadden de linkse socialisten afgerekend met de politiek van bondskanselier en partijgenoot Helmut Schmidt. En nu werd Schmidts alter ego – de uiterst gematigde Rau – hun leidsman.

In Rau's kanselarij aan de Rijn in Dusseldorf riep Willy Brandt indertijd met rood aanlopend gezicht dreigend: ,.Laat niemand aan Johannes komen, want dan krijgt hij met mij te doen!'' In werkelijkheid kreeg Rau in zijn politieke veldtocht tegen Kohl geen enkele rugdekking van Willy Brandt. Maandenlang liet de SPD-voorzitter Rau alleen aanmodderen. Rau leek niet te vechten tegen Kohl. maar tegen zijn eigen achterban. Brandt schrok er zelfs niet voor terug om Rau openlijk af te vallen.

Rau had als verlriezingsstrategie dat hij voor de SPD de absolute meerderheid wilde behalen. Maar Brandt vertelde in zijn Zuidfranse zomerhuisje tegen verslaggever Günter Hofmann (Die Zeit) dat ,,drieënveertig procent ook heel mooi zou zijn". Op zich getuigde Brandts uitspraak van realisme. Maar tegelijkertijd viel hij zijn favoriet in de rug aan.

Waarschijnlijk stond Brandt toch ambivalent tegenover Rau. Diens absolute meerderheid was te hoog gegrepen. maar ook Rau's totale weigering met de Groenen samen te werken moet Brandt te ver gegaan zijn In elk geval dwong Rau de SPD om zijn strategie ook te volgen bij de verkiezingen in Nedersaksen en Beieren.

Het gevolg was dat de sociaal-democraten die verkiezingen verloren. Toen de SPD in november 1986 ook nog in Hamburg zware verliezen moest incasseren. was Brandt desperaat. Het enige wat de SPD nog kon doen. zei Brandt. was verhinderen dat Kohl en Strauss de absolute meerderheid in de Bondsdag zouden halen.

Brandts eigenmachtige verandering van de verkiezingsstrategie leidde – vlak voor de verkiezingen – tot een nieuwe rel. Op het nippertje kon de SPD-voorzitter Rau tegenhouden om de handdoek in de ring te gooien. Rau's naaste medewerkers Hombach en Wolfgang Clement (hij was tot dan woordvoerder van Brandt) stapten uit protest op.

De Bondsdag-verkiezingen van 25 jan. 1987 liepen uit op de zwaarste nederlaag van de SPD sinds 1961. Johannes Rau leek wel opgelucht toen hij Bonn verliet. Rau had ook geen zin meer om Brandt op te volgen. Daags na de verkiezingen meldde zich de Saarlandse minister-president Oskar Lafontaine in Bonn. Lafontaine keerde zich af van de verkiezingsstrategie van de SPD. Er zou volgens hem geprobeerd moeten worden met de Groenen samen te werken.

Brandt liet Lafontaine in zijn ,.coup" tegen de gematigde vleugel in de SPD begaan. Het was het begin van een moordende guerrilla tussen de linker-vleugel en de gematigde socialisten van de Seeheimer Kreis.

Lafontaines tweede ,,coup" was de benoeming van de vroegere burgemeester van Hamburg, Ulrich Klose. tot SPD-penningmeester. Geheel onverwacht (en op het laatste nippertje) had de linker SPD-vleugel (onder leiding van Lafontaiiie) Klose naar voren geschoven voor deze post. En hij werd ook gekozen. Brandt liet het begaan. In werkelijkheid was Klose altijd al zijn favoriet geweest. De ruzie in de partij leek de voorzitter op de koop toe te nemen.

De verbazing in Bonn was groot toen op 17 maart de dertigjarige Margarita Mathiopoulos in het SPD-hoofdkwartier gepresenteerd werd als de nieuwe woordvoerdster van de partij. Het meest saillante detail was dat mevrouw Mathiopoulos geen lid van de SPD is Zij bezit nog de Griekse nationaliteit. maar er loopt een aanvraag om Duitse te worden

De in Bonn geboren historica Mathiopoulos heeft gestudeerd op een beurs van de liberale Friedrich Naumann Stiftung. van FDP-geld dus Het heeft FDP-minister Genseher de uitspraak ontlokt dat Margarita Mathiopoulos kennelijk boven de partijen staat.

Want eerder zou ze pogingen in het merk hebben gesteld om woordvoerdster te worden van de CDU-minister van wetenschap in Bonn. Heinz Riesenhuber. Bovendien gaat zij in mei trouwen met Friedbert Pfluger. de woordvoerder van de Westduitse president Richard von Weizsacker (CDU). Pfluger werd onlangs nog genoemd als mogelijke CDC-voorzitter in Nedersaksen.

Nu zou ze dus voor de SPD zijn gaan werken Voor Margarita Mathiopoulos – ..vriendin des huizes'' in huize-Brandt – zou Brandt door het vuur gaan, kondigde de 73-jarige SPD-voorzitter aan. Mathiopoulos zelf zei strijdlustig dat zij er niet aan dacht om te wijken voor de druk van de vele razende SPD-ers. .,Ik durf dit avontuur aan." sprak ze.

Haar toekomstige partij was inmiddels in rep en roer. Openlijk werd (door hoog en laag in de SPD) om het aftreden van Brandt geroepen De voorzitter was niet langer een integrerende figuur. maar een splijtzwam. .,Laten we in elk geval ons gevoel van waardigheid niet verliezen". moest SPD-fractievoorzitter Vogel uiteindelijk manen.

Politieke loopbaan *Willy Brandt*

Eveneens uit De Volkskrant van 24 maart aangehaald is de volgende schets van de politieke loopbaan van Willy Brandt.

Het aftreden van Willy Brandt als voorzitter van de sociaal-democratische SPD maakt een abrupt einde aan een politiek leven voor Duitsland dat ruim dertig jaar heeft geduurd

In 1957 werd Willy Brandt regerend burgemeester van West-Berlijn en begon hij een lange politieke loopbaan. die een hoogtepunt bereikte in 1969 toen Brandt werd gekozen tot bondskanselier

Willy Brandt is maar ruim vier jaar bondskanselier geweest, want bij Brandt hebben triomf en nederlaag altijd redelijk dicht bij elkaar gelegen. De ontdekking van een Oostduitse spion in de naaste omgeving van de bondskanselier leidde in 1974 tot zijn aftreden. De spion Günter Guillaume was echter niet de enige reden. Er was ook politieke tegenwerking en er waren doelbewuste onthullingen over zijn privé-leven. Brandt – ,,ikben geen pilaarheilige" – heeft altijd vijanden gehad.

Dit alles neemt niet weg dat Brandt ongekend lang een hoofdrol heeft gespeeld op het politieke toneel. Hij heeft zijn grote rivalen in de partij. de oude, vasthoudende fractieleider Herbert Wehner en zijn opvolger als bondskanselier Helmut Schmidt, politiek overleefd. Nu heeft de SPD, die nog onder zijn leiding een nieuwe politiek ontwikkelde. ook Brandt de rug toegekeerd.

Brandts politiek van verzoening met Oost-Europa is in de Bondsrepubliek lange tijd zeer omstreden gewees In het buitenland maakte deze politiek Brandt tot de meest populaire en gewaardeerde Duitse politicus.

Zijn bekendheid ontstond reeds als burgemeester van West-Berlijn. Hij was in 1961 regerend burgemeester toen Walter Ulbricht de Berlijnse Muur bouwde en zo de DDR hermetisch afsloot

van de Bondsrepubliek. Voor Brandt was de bouw van de Muur een belangrijke politieke ervaring Hij moest toezien dat zowel bondskanseliet Adenauer als de westerse geallieerden niets ondernamen tegen de definitieve deling van zijn stad

Dat president Kennedy later met zijn ..Ich bin ein Berliner ' de Westberlijners moreel opmonterde. veranderde nirts aan Brandts overtuiging dat de Bondsrepubliek zelf het Duits? vraagstuk moest zien op te lossen.

Die kans kreeg hij eind 1969. Na enkele jaren in de Grote Coalitie van CDU/CSU en SPD minister van buitenlandse zaken te zijn geweest. vormde Brandt toen samen niet FDP-voorzitter Walter Scheel de sociaal-liberale coalitie Het was een politiek waagstuk, want de meerderheid van SPD en FDP in de Bondsdag was dun.

Brandts politiek in het begin van dr jaren zeventig was vooral gebaseerd op visionaire denkbeelden over de buitenlandse politiek en grote binnenlandse hervormingen en minder op praktisch handelen. Toch waren zijn eerste jaren een enorm succes. Van zijn Ostpolitik ging een grote aantrekkingskracht uit, omdat hier politiek gepaard ging met menselijk en moreel handelen

Brandt wilde Adenauers politiek van verzoening met Frankrijk en de andere Westeuropese landen en het verankeren van de Bondsrepubliek in het westers bondgenootschap voltooien door een politiek van verzoening met Oost-Europa. Dit moest niet name geschieden door een erkenning van de na de oorlog ontstane grenzen en de feitelijke erkenning van de DDR. Met deze politiek van ontspanning wilde Brandt de vrede in Europa veilig stellen en de mensen in de DDR meer vrijheid verschaffen. Brandt. die in 1933 voor Hitler had moeten vluchten en tijdens de oorlog als emigrant in Noorwegen leefde, wist de Sowjet-Cnie en andere Oosteuropese landen voor deze politiek te winnen. In 1970 reisde hij naar Erfurt in de DDR om met de Oostduitse preniier Willi Stoph te spreken. Hij vloog naar Moskou om een verdrag met de Sowjet-Unie te ondertekenen. En kort daarna was Brandt in Warschau. waar hij knielde voor het monument dat herinnert aan de joden die door de nazi's in het ghetto werden vermoord. In 1971 kreeg Brandt de Nobelprijs voor de vrede.

Niet lang na zijn grote verkiezingsoverwinning in 19'72 begon de ster van Brandt aan glans te verliezen. Zijn aangekondigde grote binnenlandse hervormingen bleven uit. Hij maakte zijn belofte om voor ,,meer democratie" in de Bondsrepubliek te zorgen niet waar; in tegendeel. Brandt is ook de bondskanselier geweest die instemde met het ,,radicalenbesluit", dat leidde tot het weren van iedereen uit de openbare dienst die naar communisme rook.

Bovendien had Brandt weinig voeling met de praktische politiek van alledag. Hij kreeg geen greep op de financiéle en economische problemen van de Bondsrepubliek. Ze interesseerden hem ook weinig. Voor deze problemen was de ,,Macher" Helmut Schmidt nodig. De spion Guillaume was eigenlijk niet meer dan een geschikte aanleiding om in de bondskanselarij een nieuwe regeringsleider te installeren.

Willy Brandt bleef echter onaangevochten de voorzitter van de SPD. Hij bleef zich mengen in de internationale politiek. zij het dat zijn aandacht zich verlegde naar de Derde Wereld en het ontwapeningsbeleid. Brandt werd voorzitter van de Socialistische Internationale en van de Noord-Zuid Commissie die de noord-zuid dialoog moest voorbereiden.

Brandts kracht was ook zijn vermogen rebellerende Duitse jongeren voor de SPD te winnen. Hij slaagde erin een belangrijk deel van de protesterende studenten van 1968 in de SPD te integreren.

De laatste politieke ..Wende" van de SPD kon Brandt echter niet meer overtuigend over het voetlicht brengen. Dit maakte zijn aftreden als partijvoorzitter onontkoonibaar.

SOWJET-UNIE

VRIJLATINGEN JOODSE ACTIVISTEN. PUBLICITEIT ROND MOSKOUSE JEUGDBENDES. VERDERE ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE DISSIDENTEN

Mevrouw Avital Sjtsjaranski, de in Israël wonende echtgenote van de Sowjetdissident Anatoli Sjtsjaranski. verklaarde op 6 januari 1986 dat haar man, die gevangen zat in een strafkamp in de Oeral, in oktober 1985 opnieuw was veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf.

Hij kreeg deze straf omdat hij een hongerstaking had gehouden om er tegen te protesteren dat hij zijn post niet ontving. Sjtsjaranski had toen net zes maanden kampgevangenis achter de rug In 1977 was hij op beschuldiging van spionage voor de Verenigde Staten veroordeeld tot drie jaar gevangenis gevolgd door tien jaar kamp.

Op 11 februari 1986 werd de 38-jarige Sjtsjaranski vrijgelaten in het kader van een uitwisseling tussen Oost en West waarbij verder alleen spionnen waren betrokken.

Sjtsjaranski's 77-jarige moeder, Ida Milgrom, en zijn broer met diens gezin kregen, na enkele weigeringen, op 27 juli 1986 alsnog toestemming van de Sowjet-autoriteiten te emigreren en arriveerden op 25 augustus in Israël.

Lifsjits vrij

De Amsterdamse advocaat L. Hamer deelde op 17 maart mee dat de joodse dissident Wladimir Lifsjits was vrijgelaten uit een werkkamp in Oost-Siberië. De computerdeskundige Lifsjits, die al jaren wachtte op een uitreisvisum voor Israël, werd in 1986 door een rechtbank in Leningrad veroordeeld tot drie jaar werkkamp wegens ,,anti-Sowjet-laster". De vrouw van Lifsjits had Hamer en een Amerikaanse advocaat gevraagd haar man in het proces bij te staan, maar de Sowjet-autoriteiten hadden geweigerd daar toestemming voor te geven.

Michail Sherman en *Inna* Kitrosskaja-Meiman overleden

Michail Sherman, een leukemie-patiënt, die een symbool werd in de strijd voor joodse emigratie uit de Sowjet-Unie, overleed op 5 maart 1987 in een Israëlisch ziekenhuis.

Sherman, die 32 jaar werd. was in 1980 met zijn moeder uit de Sowjet-Unie naar Israël geëmigreerd. Toen in oktober 1985 ontdekt werd dat hij leukemie had. zeiden de artsen dat alleen een transplantatie van beenmerg van een naaste bloedverwant hem zou kunnen redden. Zijn in de Sowjet-Unie achtergebleven zuster Inessa bleek de enige mogelijke donor. Inessa Fleurowa vroeg in december 1985 een toeristenvisum voor Israël aan. dat haar door het ministerie van binnenlandse zaken in Moskou weid geweigerd In plaats daarvan werd emigratie van de hele familie aangeraden. Mevrouw Fleurowa. haar man Wiktor Fleurow en hun twee dochtertjes volgden het advies, en moesten vervolgens tot augustus 1986 wachten alvorens zij na tussenkomst van de Amerikaanse beenmergspecialist Robert Gale toestemniing kregen om te emigreren Maar toen weigerde Fleurows vader de vereiste toestemming aan zijn zoon om het land te verlaten. De Fieurows hielden hongerstakingen in Moskou. terwijl Michail Sherman zich tot de internationale media wendde Hij ging naar IJsland ten tijde van de Amerikaans-Kussische top. en vervolgrns naar de Verenigde Staten. Daar hoorde hij dat de Fleurows uiteindelijk een visum hadden gekregen.

Maar de komst van de familie. iri november 1986, was te laat om Sherinaris leven nog re kunnen redden hoewel de transplantatie nog werd verricht Zijn arts. Allen Bereby, had enkele maanden eerder gezegd dat ,,we de Sowjet-autoriteiten formeel en zelfs officieel de schuld moeten geven" als Sherman stierf omdat een eerdere transplantatie hem had kunnen redden.

Op 9 februari 1987 overleed in Washington de 54-jarige Inna Kitrosskaja, de vrouw van de Russisch-joodse dissident Naoem Meiman. Inna Kitrosskaja was op 19 januari 1987 in de Verenigde Staten aangekomen. nadat zij en haar man jarenlang vergeefs hadden geprobeerd een uitreisvisum te krijgen. Naoem Meiman, een wiskundige en lid van de Moskouse Helsinki-groep was steeds een visum geweigerd omdat werk dat hij 30 jaar daarvoor had gedaan hem toegang tot staatsgeheimen zou hebben gegeven. Zijn vrouw, die in de Sowjet-Unie al enkele malen vergeefs was geopereerd aan een tumor in de hals, had uitnodigingen gekregen voor verdere medische behandeling in de VS, Zweden, Frankrijk en Israël maar mocht lange tijd niet weg omdat zij als Meimans vrouw toegang tot dezelfde staatsgeheimen zou hebben gehad.

Hongerstaking joodse *vrouwen*

Ongeveer 75 joodse vrouwen begonnen aan de vooravond van 8 maart, de internationale vrouwendag, een driedaagse hongerstaking om te demonstreren voor de vrijlating van joodse gevangenen en tegen de emigratiepolitiek van de Sowjet-Unie. Zij behoorden allen tot families aan wie uitreisvisa geweigerd waren. De vrouwen hielden hun actie in 9 Russische steden: Moskou, Leningrad, Kiew, Riga, Tbilisi, Bakoe, Jerewan, Tallinn en Gorki.

Opnieuw demonstratie in Moskou

Op 16 maart 1987 werd in het centrum van Moskou door drie refoezeniks een demonstratie gehouden. Boris Begoen, zoon van de kort daarvoor vrijgelaten Jozif Begoen, Fjodor Finkel en zijn

zuster Lilja eisten daarbij toestemming van de Sowjet-autoriteiten voor emigratie naar Israël, in het bijzonder voor de aan kanker lijdende vrouw van Finkel, Swetlana, die in de Sowjet-Unie niet de benodigde therapie voor haar ziekte kon krijgen. De demonstranten, die na een half uur door de militie werden afgevoerd, kregen van verschillende omstanders vijandige reacties te horen.

Moskouse jeugdbendes in het nieuws

De gewelddadige incidenten die zich in februari tijdens betogingen in Moskou haddenvoorgedaan (zie pag. 11411 e.v.) waren volgens Sowjet-woordvoerder Gennadi Gerasimow het werk geweest van rechtse jongeren, die op eigen initiatief de orde wilden handhaven. Hoewel over het algemeen weinig geloof was gehecht aan deze verklaring - volgens ooggetuigen waren betogers en verslaggevers aangevallen door KGB-agenten - was het verschijnsel van de jeugdbendes daarmee opnieuw officieel in het nieuws gekomen.
Het Sowjet-weekblad Ogonjok had kort daarvoor een artikel gewijd aan deze Moskouse ,,vigilanten", die hun hoofdkwartier hadden in de voorstad Ljoebertsi en in de wandelgangen daarom ,,ljoeberi'' werden genoemd. Volgens het blad betrof het jongeren van rond de twintig, die zich de verdedigers voelden van de traditionele manier van leven in de Sowjet-Unie.
In het NRC/H'blad van 28-2-1987 schreef Raymond van den Boogaard onder meer het volgende over dit verschijnsel:

Ongeveer vijfhonderd Moskouse jongeren hielden op 22 februari een optocht door de Moskouse binnenstad om te protesteren tegen het optreden van de Ljoeberi, een jeugdbende die 's avonds en 's nachts de Moskouse straten afschuimt om hippies. punks, metallisti en andere naar hun gevoel ,.anti-sowjetgedrag" vertonende jongeren in elkaar te slaan. Volgens een bericht deze week van het persbureau Nowosti zou het gegaan zijn om jongeren tussen de 14 en 17 jaar, die over de Kalininprospekt. een van de grootste verkeersaders van het centrum, trokken onder het roepen van leuzen als ,.we krijgen de Ljoeberi wel te pakken", en ,,laten we ze wegjagen".
Onafhankelijke getuigen in Moskou bevestigen de demonstratie en hebben ook gehoord dat ..Moskou voor de Moskovieten" werd geroepen. De militie (politie) beperkte zich ertoe met een geluidswagen voor de demonstranten uit te rijden en de betogers op te roepen ,,vreedzaam" te blijven. Na enige tijd heeft de menigte zich verspreid, aldus Nowosti, zonder dat het tot gewelddadigheden was gekomen.
De betoging, voor zover bekend in de Sowjet-Unie uniek in zijn soort. vestigt de aandacht op een kennelijk groeiend probleem voor de Sowjet-autoriteiten: dat van georganiseerde groepen jongeren die, vooral in de nachtelijke uren het recht in eigen hand nemen. In het geval van de Ljoeberi gaat het om arbeidersjeugd uit Ljoebertsi, een betrekkelijk rauwe arbeidersstad in de onmiddellijke omgeving van Moskou. Grote groepen jongeren vandaar komen elke avond met de voorstadtreinen aan in het centrum van Moskou. en hebben het voorzien op andere jongeren van beiderlei kunne. die door haardracht, kleding of attributen hun ergernis wekken.
Volgens recente publikaties in de Sowjet-pers zijn de Ljoeberi georganiseerd in een soort bende. ,,Het Kantoor" geheten. Ze hebben een eigen hymne. waarin Ljoebertsi als ..centrum van hrute fysieke kracht" en toekomstige hoofdstad van Rusland wordt geprezen. Ljoeberi roken en drinken niet en nemen geen drugs. aldus hun groepsethiek. Ze zijn gekleed in vormeloze broeken, witte overhemden en ontlenen hun kracht aan vechttraining in talloze al of niet officiële centra voor fysieke training in Ljoebertsi. Hun aantal is kennelijk zeer aanzienlijk. De militie van Ljoebertsi heeft bij invallen in de onofficiële sportscholen een lijst van 500 namen aangelegd. maar van slechts drie van die lijst komt de naam ook voor op de lijst van ongeveer 200 Ljoeberi die de Moskouse militie heeft gearresteerd en geregistreerd.

Volgens de Sowjet-pers komt het de laatste tijd steeds meer voor dat gearresteerde Ljoeberi uit andere steden afkomstig blijken te zijn. De politie is bang voor de Ljoeberi, die niet altijd even recht in de Sowjet-leer blijken als ze voorgeven. De Sowjet-pers heeft melding gemaakt van speculatie met de leren jacks, spijkerbroeken. sieraden en andere attributen die ze hun slachtoffers afhandig maken De Ljoeberi treden bij voorkeur als groep tegen eenlingen op, en Moskouse jongeren die 's avonds naar huis terug moeten van discoavonden en dergelijke zijn als de dood voor hen. Het optreden van onofficiele jeugdbewegingen is geen nieuw verschijnsel in Moskou. In de jaren zestig en zeventig ging het vooral om aanhangers van verschillende voetbalclubs die met elkaar slaags raakten. ook op dagen dat er niet gespeeld merd. De laatste jaren, aldus een recent artikel in de krant Oetsjitelskaja Gazeta. vindt de groepsvorming echter vooral plaats op grond van (westerse) muzikale voorkeur en kledinggedrag. De huidige Moskouse jeugd-scene onderscheidt hippies, punks en, laatste loot aan de boom van de onofficiële jeugdbeweging, de ,,metallisti'' (bewonderaars van heavy metal). Die laatsten zijn vooral sterk vertegenwoordied in de Biilmer-achtige buitenwijken van Moskou, compleet met kettingen. leren jasjes, e.d. Zij allen vormen het lijdend voorwerp van de Ljoeberi, die als onofficiële ,,ordehandhavers'' niet enig zijn in bun soort. Al sinds 1986 is in het dagblad Komsomolskaja Prawda regelmatig melding gemaakt van groepen georganiseerde jongeren die het recht in eigen hand nemen. Zij pretenderen de straat van gespuis te zuiveren, omdat de militie ,,niets doet" en de vrijwillige hulppolitie (zogeheten droezjinniki) niet van plan is de veilige verlichte trottoirs te verlaten. Vaak gaat het om ex-soldaten die moeite hebben met de terugkeer in het burgerleven, aldus de Komsomolskaja Prawda, die daarbij melding maakt van de deelname van veel Afghanistan-veteranen in deze clubs. Een voorbeeld is de Moskouse club ,,Rechten orde", waar een nieuw lid eerst werd ingeschakeld bij de onofficiële hulpverlening aan de familie van een in Afghanistan gesneuvelde dienstplichtige. Daarna werd hij door de leiders van de organisatie ingezet bij de bestrijding van zwarte markt en corruptie, in dit geval bij de Moskouse paardenraces, het ,,Hippodroom".
Uit verscheidene Sowjet-steden is het bestaan van dit soort min of meer uitgebreide organisaties gemeld, die soms voor hun karate-, samboen judo-trainingen toegang weten te krijgen tot officiële sportfaciliteiten. In enkele gevallen blijken door geweld gefascineerde jongeren te koketteren met verboden nazi-symbolen en -leuzen, zoals de groep die enkele jaren geleden in Moskou bij het metrostation Poesjkinskaja, een traditioneel verzamelingspunt voor jeugdige Moskovieten, een herdenking van Hitlers geboortedag op touw wilde zetten.

Cit de publikaties in de Sowjet-pers komt een weinig duidelijk beleid van de overheid ten opzichte van onofficiële jeugdbewegingen naar voren. Briefschrijvers in de Komsomolskaja Prawda hebben in sommige gevallen hun waardering uitgesproken voor de onofficiële ordebewaarders. wegens hun strijd tegen zwarthandelaren of, zoals in de stad Dnjepropetrowsk, hun krachtdadig optreden tegen verkrachters. Sommigen meenden dat vechtsporten van overheidswege beter moeten worden gecontroleerd door officiële scholingen te organiseren.
Wat de Ljoeberi betreft meende het weekblad Sobesednik dat de oorzaak voor het verschijnsel vooral moet worden gezocht in het agressie opwekkende welvaartsverschil tussen Ljoebertsi en het naburige Moskou. waar veel mensen uit Ljoebertsi overdag werken zonder een woonvergunning voor de Sowjet-hoofdstad te kunnen krijgen.
Het gewelddadig optreden van de Ljoeberi tegen punks, hippies en metallisti gaat in tegen het algemene overheidsbeleid om tegenover dit soort stromingen een tolerante houding aan te nemen. Zodoende wil men voorkomen dat grote groepen jongeren zich in min of meer militante tegenculturen gaan verliezen. In het kader van dit beleid worden thans op de Sowjet-televisie regelmatig breakdance-groepen getoond, en vinden in jeugdhuizen bij tijd en wijle concerten plaats van groepen die de Sowjet-versie van heavy metal ten gehore brengen. Ook mocht op 7 december 1986 in het cultuurpaleis van de Dynamo-fabriek in Moskou een herdenkingsavond voor de moord op John Lennon worden gehouden. een in heel Oost-Europa nog steeds door velen aanbeden idool. Zelfs Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow onderhield zich onlangs op een Kremlin-receptie ter gelegenheidvan een internationaal forum uitvoerig met Lennons weduwe, Yoko Ono.

Irina Griwnina naar Nederland

Op 29 oktober 1985 arriveerde de Russische dissidente Irina Griwnina samen met haar man Wladimir Neplechowitsj en twee dochters in Nederland.

De in 1945 geboren Griwnina was in 1980 gearresteerd op beschuldiging van ..laster tegen de Sowjet-Unie". Van 1980 tot 1983 zat zij een verbanningsstraf uit wegens haar activiteit in een werkgroep die in de Somjet-Unie het gebruik van de psychiatrie voor politieke doeleinden onderzocht. Na haar terugkeer in Moskou werd Irina Griwnina voortdurend met arrestatie bedreigd, omdat zij zich in de ogen van de autoriteiten illegaal in de Russische hoofdstad had gevestigd. Zij begon een briefwisseling met de Russische autoriteiten en met onder meer het Europese parlement. In haar strijd om een uitreisvisum te verkrijgen merd Griwnina gesteund door vooraanstaande politici, kunstenaars en journalisten. In Nederland kreeg zij steun van bijna alle politieke partijen.

Twee leden van de Russische vredesorganisatie ,,ter bevordering van het vertrouwen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten", het echtpaar Olga en Aleksej Loesnikow, werden op 21 februari 1986 de Sowjet-Unie uitgezet. Het echtpaar, dat ongevraagd een uitreisvisum had gekregen, had kunnen kiezen tussen veroordeling of emigratie met een visum voor Israël. Zij kozen voor het laatste hoewel zij niet joods waren. Volgens Aleksej had hun uitwijzing waarschijnlijk te maken

Irina Griwnina met haar man en twee dochters in hun Moskouse woning

met het verzoekschrift dat de vredesorganisatie twee weken daarvoor naar het Centraal Comité van de partij had gestuurd, waarin het Kremlin werd opgeroepen in het belang van het vredesproces hechte contacten tussen Oost en West aan te moedigen.

Dissidenten Morozow en Martsjenko in *gevangenschap* overleden

In september 1986 werd bekend dat de Sowjet-dissident Mark Morozow, een wiskundige en ingenieur, op 3 augustus in de gevangenis van Tsjistopol was overleden. Hij was 55 jaar oud.

Morozow had in 1978 zijn fiat in Moskou ter beschikking gesteld voor de eerste persconferentie van een onofficiële groepering die zichzelf ,,Vrije inter-professionele Associatie van Arbeiders" noemde. Vier dagen daarna werd hij op beschuldiging van ..anti-Soxvjet-agitatie en -propaganda' gearresteerd en veroordeeld tot vijf jaar interne verbanning naar Workoeta in Noord-Siberië. In 1980 werd een tweede aanklacht tegen hem ingediend en werd hij tot nog eens dertien jaar gevangenis en interne verbanning veroordeeld. Hij was beschuldigd tot het aanzetten van ontevredenheid bij arbeiders en van het verspreiden van ondergrondse geschriften waaronder. volgens beweringen. zijn eigen essay waarin hij kritiek uitte op de Sovjet-interventie in Afghanistan. Morozow begon zijn nieuwe straftijd in een heropvoedingskamp met streng regime in de regio Perm. In december 1983 werd hij opnieuw gestraft en overgebracht naar de gevangenis in Tsjistopol, ruim 800 km. ten oosten van Moskou.

Op 8 december 1986 overleed de 48-jarige Russische dissident Anatoli Martsjenko in de Tsjistopol-gevangenis. Martsjenko, die 18 jaar van zijn leven in gevangenissen en kampen had doorgebracht, was sinds augustus 1986 in hongerstaking uit protest tegen de mishandelingen door bewakers en tegen het verbieden van bezoek van familieleden. In een uit de gevangenis gesmokkelde oproep aan de in november 1986 in Wenen gestarte vervolgconferentie van Helsinki (CVSE) had hij geschreven zijn hongerstaking te zullen volhouden tot het eind van deze conferentie.

Bij Martsjenko's vrouw, Larisa Bogoraz, was er op 21 november door de KGB op aangedrongen een uitreisvisum voor Israël aan te vragen voor haarzelf, haar man en hun zoon. Zij had geweigerd een dergelijke stap te doen zonder overleg met haar man, die zij sinds april 1984 niet meer had gezien. Eind november had een KGB-functionaris haar meegedeeld dat haar echtgenoot zich .,uitstekend" voelde

Het begon allemaal in 1958 met een vechtpartij in een woonbarak voor arbeiders bij de hudroelektrische centrale van Noworossijsk – een onschuldige vechtpartij zoals ze. als na het werk de wodka vloeit, bij zulke projecten in Siberie eerder regel dan uitzondering zijn. Er vielen geen doden. geen gewonden, maar de politie hield voor het gemak iedereen in de barak aan. of ze nu bij de vechtpartij betrokken waren geweest of niet. Van een onderzoek was geen sprake: alle arrestanten werden gewoon tot dezelfde straf veroordeeld.

Zo kwam Anatoli Tichonowitsj Martsjenko. twintig toen. zoon van ongeletterde spoorwegarbeiders uit he' Siberische Barabinsk. in de Goelag Archipel terecht De lijdensweg van Anatoli Martsjenko begint pas goed als hij in 1960 uit een van de beruchte kampen van Karaganda untsnapt en met een medegevangene besluit naar Iran hrt dichtstbijzijnde buitenland. te vluchten Ze slagen 'erin naar Asjchabad te komen. maar de vlucht mislukt: op 29 oktober 1960 worden de twee op vijftig meter van de grens aangehouden. Martsjenko wordt beschuldigd van verraad De medevluchteling geeft hem. in ruil voor strafverlichting. de schuld en Martsjenko wordt op 3 maart 1961 tot zes jaar kamp veroordeeld.
Hij brengt de straf door in een reeks kampen en gevangenissen. Eenmaal vrij vestigt hij zich in Aleksandrow bij Moskou en schrijft er een boek waarvan het manuscript naar het Westen wordt gesmokkeld en uitgegeven. Het boek. in het Nederlands vertaald onder de titel Wat ik zeggen wou. is na de geruchtmakende boeken van Solzjenitsyn over de kampen van Stalin, Een dag in het leven van Iwan Denisowitsj voorop. het eerste gedetailleerde verslag van de omstandigheden in de Goelag na Stalin. Wat ik zeggen wou schokt de buitenwereld die na de aarzelende destalinisatie en de beginnende ontspanning was gaan geloven dat de Goelagverschrikkingen met Stalin waren opgehouden te bestaan en dat men in de Sowjet-Unie van Brezjnew wat menselijker met mensen omsprong.
Het boek maakt van Martsjenko een getekende:

Anatoli Martsjenko en zijn vrouw Larisa Bogoraz.

hij wordt maandenlang op de voet gevolgd door de KGB die wacht op een aanleiding om hem op te sluiten Op 29 juli 1968 wordt Martsjenko opnieuw gearresteerd. een week nadat hij in een open brief zijn solidariteit had betuigd aan de Praagse Lente en had geprotesteerd tegen de Sowjet-druk op de Praagse leiding. Wegens ,,overtreding van de paspoortregels" krijgt hij een jaar kampstraf met streng regime. Na dat jaar krijgt hij twee jaar wegens ,.verspreiding van valse verzinsels"
Tussen 1971 en 1975 is Martsjenko vrij. In zijn ballingsoord Tsjoena in Siberië ontmoet hij Larisa Bogoraz. de ex-vrouw van de in 1966 tijdens ~ geheim gehouden proces veroordeelde dichter Joeli Daniel. die wegens haar protest tegen de bezetting van Tsjechoslowakije in ballingschap is gestuurd. Ze trouwen. In 1973 wordt hun zoon Pawel geboren. Martsjenko sluit zich. eenmaal terug in Moskou, aan bij het Helsinki Comité. dat de naleving, door de Sowjet-Unie, van de akkoorden van Helsinki wil toetsen. Hij schrijft een tweede boek, over het transport naar zijn verbanningsoord Tsjoena. van Taroesa naar Tsjoena: zijn open brieven en zijn andere acties voor de mensenrechten leveren hem in 1975 een nieuwe straf van twee jaar op wegens ..overtreding van de paspoortregels". In 1981 volgt de laatste en zwaarste straf: tien jaar kamp en vijf jaar verbanning wegens ..anti-Sowjet-agitatie en -propaganda".
Over de omstandighcdcn, waaronder hij in Tsjistopol is gestorven is weinig bekend. Zijn vrouw heeft hem al sinds 1984 niet meer mogen zien, voor Martsjenko reden om in hongerstaking te gaan. Vrienden achten het mogelijk dat hij als gevolg van die hongerstaking is gestorven. Hij repte in zijn laatste brief in augustus van zware mishandelingen door de bewakers en omschreef zijn gevangenschap als een ,,lopende band naar de vernietiging". Martsjenko had als gevolg van de ontberingen van vijftien jaar kamp een lange reeks kwalen: hij leed aan polyneuritis, gepaard gaande met verlammingsverschijnselen. aan chronische tweezijdige oorontsteking,vrijwel totale doofheid. aan chronische gastritis. arthritis en nephritis.

Vrijlating Dzjemilow

Moestafa Dzjemilow, de dissidente Krim-Tataar die jarenlang had geijverd voor het recht van zijn volk om naar zijn woonsteden op de Krim terug te keren, liet in het weekeinde van 20 december 1986 zijn vrienden in Moskou weten dat hij was vrijgelaten. Dzjemilow belde vanuit Magadan aan de oostkust van Siberië en zei toestemming te hebben naar zijn woning in Tasjkent terug te keren.
Dzjemilow had al begin december moeten vrijkomen na het uitzitten van een vrijheidsstraf van drie jaar. Vlak voor die vrijlating werd hij voor de rechter gebracht op een nieuwe beschuldiging van anti-Sowjet-laster. Hij was daarop in hongerstaking gegaan, maar had het proces niet tegen kunnen houden. De rechter had hem een voorwaardelijke straf van drie jaar opgelegd.

Dzjemilow had vanaf 1967 zeven kamp- en gevangenisjaren uitgezeten wegens zijn acties voor het recht op terugkeer naar de Krim. De Krim-Tataren werden in 1944 op last van Stalin van de Krim gedeporteerd naar Centraal-Azië omdat ze met de Duitsers zouden hebben gecollaboreerd. Tijdens de deportatie stierven veel mensen. In 1967 werden de Krim-Tataren officieel gezuiverd van het verwijt te hebben gccollaborccrd. Ze kregen het recht om in Oezbekistan een krant in het Tataars uit te geven en hun taal te onderwijzen, maar terugkeer naar de Krim bleef verboden en individuele Krim-Tataren die trachtten terug te gaan werden veelal opnieuw gedeporteerd. De Krim-Tataren vinden ook de mogelijkheden om in Oezbekistan hun culturele identiteit te handhaven. onvoldoende.

Oproep voor algemene amnestie

Onder de kop ,,Oproer aan de wereldgemeenschap" circuleerde in december 1986 in Moskou een tekst, die door 70 Russische dissidenten was ondertekend, waarin een algemene amnestie werd gevraagd voor politieke gevangenen. In de oproep werd eveneens een verzachting gevraagd van het gevangenisregime in het algemeen en intrekking van de wetsbepalingen over anti-Sowjet-agitatie en -laster, die de basis vormden voor veel veroordelingen van dissidenten in de voorafgaande jaren. Met name werd intrekking geëist van artikel 188-1 van het wetboek van strafrecht van de Russische federatie, dat het mogelijk maakte gevangenen jaren extra straf op te leggen wegens inbreuk op de kampregels.

De kort daarvoor overleden Anatoli Martsjenko werd in de tekst omschreven als ,.een van hen die wel vermoord maar niet vernietigd en tot zwijgen gebracht kan worden of ertoe kan worden gebracht de weg van de dubbelzinnigheid en het compromis te gaan".

Korjagin vrij

Op 18 februari 1987 werd de dissidente psychiater Anatoli Korjagin op vrije voeten gesteld. Zijn vrijlating werd al sinds eind december verwacht (zie pag. 113/3).

Anatoli Korjagin was in 1980 lid geworden van de onofficiële .,werkgroep tot onderzoek van het gebruik van de psychiatrie voor politieke doeleinden". Hij rapporteerde verscheidene gevallen van dissidenten die om politieke redenen waren opgenomen in psychiatrische inrichtingen. Korjagin werd gearresteerd in februari 1981 kort nadat hij had verklaard Aleksej Nikitin. een mijnwerker uit Donetsk die een vrije vakbond had willen oprichten en die door de autoriteiten in een psychiatrische inrichting was opgenomen, geestelijk gezond te bevinden.
Tijdens zijn verblijf in het strafkamp stond Korjagin geregeld aan mishandelingen bloot en hield hij verscheidene langdurige hongerstakingen, die hem een extra veroordeling van twee jaar opleverden
Korjagin werd benoemd tot erelid van de World Psychiatrie Organisation. de internationale organisatie van psychiaters die verontwaardigd had gereageerd op zijn veroordeling. (In januari 1983 trok de Sowjet-Unie zich terug als lid van de WP4 om een dreigende royering voor te zijn).

In februari werd Korjagin door enkele honderden ministers, parlementsleden en professoren uit verschillende Westeuropese landen en de Verenigde Staten voorgedragen als kandidaat voor de Nobelprijs voor de Vrede 1987. Hij werd voorgedragen wegens zijn strijd tegen het politieke gebruik van de psychiatrie en zijn inzet voor de medische ethiek en de menselijke waardigheid.

Kort na zijn vrijlating liet Korjagin vanuit zijn woonplaats Charkow buitenlandse correspondenten in Moskou weten geen verklaring te hebben getekend waarin hij beloofde zich voortaan te onthouden van anti-socialistische en anti-Sowjet-activiteiten. Hij noemde het voorleggen van een dergelijke verklaring aan dissidenten een belediging en onderdeel van de repressie.
Korjagin zei zich verder te zullen blijven inzetten voor de respectering van de mensenrechten in de Sowjet-Unie. Hij had in een brief aan de officier van justitie in Kiew de rehabilitatie geëist van alle dissidenten en de bestraffing van diegenen die schuld hadden aan hun arrestatie en veroordeling.
In een brief die Korjagin eind februari overhandigde aan een vertegenwoordiger van een buitenlands persbureau deed hij een beroep op de Westerse autoriteiten om hem en zijn familie te helpen om uit de Sowjet-Unie te emigreren. Hij verklaarde dat hij tot dan toe nog geen fundamentele veranderingen had opgemerkt in het leven in de Sowjet-Unie en dat de KGB nog steeds een overweldigende macht had over de gewone burger. ,,Na alles wat ik heb gezien en meegemaakt zal ik nooit in staat zijn het totalitaire Sowjet-regime te tolereren", aldus Korjagin.

Emigratie Tarnopolski

Op 1 februari 1987 arriveerde de joodse dissident Joeri Tarnopolski, samen met zijn vrouw en dochter, in Wenen, van waaruit zij zouden doorreizen naar de Verenigde Staten.

De 50-jarige Tarnopolski, hoogleraar scheikunde en dichter, had drie jaar in een werkkamp in Siberië doorgebracht op beschuldiging van anti-Sowjet-propaganda. In 1979 had hij een uitreisvisum voor Israël aangevraagd. in 1983 werd hij gearresteerd wegens de oprichting van een .,vrije universiteit" in Charkow, vooral bedoeld voor jongeren die om politieke redenen niet aan de universiteit mochten studeren. Tarnopolski zei dat hij zijn straf, die tot maart 1986 had geduurd, bijna voortdurend in eenzame afzondering had doorgebracht en dat zijn vrouw hem in drie jaar slechts twee maal had mogen bezoeken. Hij was een aantal malen in hongerstaking gegaan om druk op de autoriteiten uit te oefenen.

Religieuze dissidenten in vrijheid

Op 14 februari 1987 werd de Russisch-orthodoxe Aleksandr Ogorodnikow vrijgelaten uit een werkkamp bij Chabarowsk in het verre oosten van de Sowjet-Unie.

De 36-jarige Ogorodnikow had vanaf 1978 gevangen gezeten wegens de oprichting van een

christelijk jeugdseminarie Tijdens zijn 9 jaar gevangenschap had hij meer dan 400 dagen in eenzame opsluiting doorgebracht en was hij in totaal meer dan 650 dagen in hongerstaking geweest. onder meer om zijn bijbel terug te krijgen. Ogorodnikow kreeg tijdens het uitzitten van zijn straf tot twee maal toe een nieuwe termijn opgelegd Dc laatste keer gebeurde dat in april 1986 toen hij drie jaar kamp erbij kreeg wegens overtreding van het kampreglement.

Op 24 februari 1987 werd ook de vrijlating bekend van de 49-jarige Igor Ogoertsow, die 20 jaar zonder onderbreking had vastgezeten in gevangenissen, werkkampen en ballirigsoorden Ogoertsow was de oprichter van de illegale . Al-Russische christelijke bond ter bevrijding van het volk' Naar verluidt was Ogoertsow ernstig ziek en wilde hij naar het Westen emigreren

Volgens een mededeling van Jelena Bonner op 13 maart was de Russisch-orthodoxe priester Gleb Jakoenin vrijgelaten uit zijn verbanningsoord in Siberië. Jakoenin, die mede-oprichter was van het ,,Christelijke comité voor de verdediging van de rechten van gelovigen in de Sowjet-Unie", was in 1980 veroordeeld tot vijf jaar kamp en vijf jaar interne verbanning op beschuldiging van ,,opruiing en propaganda tegen de Sowjet-staat".

Verdere vrijlatingen

Op 1 maart 1987 werd de 54-jarige Serafim Jewsjoekow, die in januari was vrijgelaten uit een psychiatrische kliniek, gearresteerd en opnieuw naar een kliniek gebracht, nadat hij de dag ervoor met zijn echtgenote en dochter op het Poesjkinplein in Moskou had geprotesteerd tegen de gevangenhouding van zijn zoon in een werkkamp. Op **3** maart werd Jewsjoekow weer vrijgelaten. Zijn dochter verklaarde tegenover journalisten dat haar vader ,,inredelijke gezondheid" was, na in de kliniek onder dwang twee injecties met verdovende middelen toegediend te hebben gekregen.

Jewsjoekow werd in 1978 gepensioneerd als navigator bij Aeroflot en kreeg een baan als radio-technicus op een vliegveld. In datzelfde jaar vroeg hij toestemming om met zijn gezin het land te kunnen verlaten maar kreeg te horen dat hij, omdat hij geen jood was en geen familie in het buitenland had. geen wettige reden had om te vertrekken.
Toen Jewsjoekows zoon dienst weigerde omdat het gezin plannen had om te emigreren werd hij in mei 1986 veroordeeld tot drie jaar strafkamp. Uit protest tegen deze veroordeling ging Serafim Jewsjoekow, samen met zijn vrouw en dochter, elke zaterdagavond naar het standbeeld van Poesjkin in het centrum van Moskou en hield daar een wake van 20 minuten. Alle gezinsleden droegen daarbij op hun kleding het label ,,gevangene Jewsjoekow". In juli 1986 werd Jewsjoekow opgepakt en naar een inrichting gestuurd.

(Voortzetting volgende aflevering)

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

DIVERSE **BENOEMINGEN**

Sinds jan. 1986 vonden in de VS o.m. de volgende benoemingen plaats (vor.ber. op pag. 437/3 e.v. en 426 e.v.-1986):

Mutaties binnen het *NASA*

Op 15 febr. 1986 maakte de interim-directeur van het Nationale Bureau voor Lucht- en Ruimtevaart (NASA), William Graham. bekend dat hij Philip Culbertson had ontheven van zijn verantwoordelijkheden als algemeen manager van het NASA, een twee maanden eerder gecreëerde functie. en hem andere taken had gegeven. Graham zei dat ,,blijktdat een te vermoeide hogere managementstructuur in de nieuwe omgeving te moelijk te hanteren en te langzaam is". Culbertson had 20 jaar voor het NASA gewerkt.

Nadat NASA-directeur James Beggs op 4 dec. 1985 met onbetaald verlof was gegaan in verband met een aanklacht tegen hem wegens verduistering van overheidsgelden (pag.440/2-1986), was Graham interim-directeur geworden.

Op 20 februari deelde Graham mee dat hij schout-bij-nacht Richard Truly, een vroegere astronaut die op dat moment aan het hoofd stond van het Naval Space Command, had benoemd tot mededirecteur met verantwoordelijkheid voor ruimteveerprogramma's ter vervanging van Jesse Moore, die het

William Graham, die eind 1985/begin 1986 enige maanden interim-directeur van het NASA is geweest.

Philip Culbertson, de vroegere algemeen manager van het NASA.

Johnson Ruimtecentrum zou gaan leiden.
Volgens Graham was de beslissing Moore te vervangen genomen voor de ramp met het ruimteveer Challenger op 28 januari (pag.81 e.v.-1986) en was de mededeling uitgesteld wegens het onderzoek naar de ramp.
Op 25 februari kondigde Beggs zijn ontslag aan en op 6 maart deelde president Reagan mee dat hij James Fletcher had benoemd tot nieuwe NASA-directeur. Fletcher. die van 1971-1977 ook al die functie had bekleed, werd op 12 mei in het Witte Huis beëdigd.
Op 20 augustus maakte het NASA de benoeming bekend van gen. Forrest McCartney tot directeur van het Kennedy Ruimtevaartcentrum, op Cape Canaveral in Florida. McCartney was de opvolger van Richard Smith, die op 31 juli met ontslag was gegaan. Smith was medeverantwoordelijk geweest voor het besluit de Challenger te lanceren.
Op 7 november berichtte Le Monde dat Arnold Aldrich, één van degenen binnen het NASA die toestemming hadden gegeven voor de lancering van de Challenger, was benoemd tot leider van het ruimteveerprogramma. Aldrich, die volgens Le Monde in het ruimtevaartcentrum in Houston was belast met de bemande vluchten, zou voortaan in Washington verantwoordelijk zijn voor het gehele NASA-ruimteveerprogramma.

Wijzigingen binnen de CIA

Op 4 maart 1986 maakte het Witte Huis bekend dat de tweede man van de

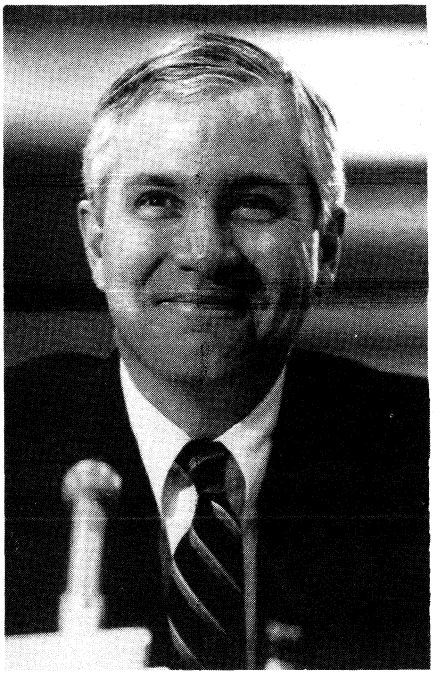

Robert Gates

Centrale Inlichtingendienst CIA (Central Intelligence Agency). John McMahon, om persoonlijke redenen ontslag had genomen. In een korte verklaring werd gezegd dat McMahon zou worden opgevolgd door Robert Gates, op dat moment plaatsvervangend directeur van de afdeling inlichtingen. McMahon had 34 jaar voor de CIA gewerkt. Sinds 1982 was hij tweede man onder algemeen directeur William J. Casey.
Op 2 febr. 1987 aanvaardde president Reagan ,,met grote tegenzin en spijt" het ontslag van de 73-jarige William Casey, die op 15 dec. 1986 in het ziekenhuis was opgenomen voor de verwijdering van een hersentumor en op 18 december was geopereerd. Casey, sinds 1981 – toen president Reagan aan de macht kwam – CIA-directeur, zou worden opgevolgd door Robert Gates, die al sinds december voor Casey waarnam.

Op 2 maart schreef Gates echter in een brief aan president Reagan dat hij zich wilde terugtrekken uit vrees dat de Senaat zijn benoeming maandenlang zou ophouden, tot verschillende onderzoekscommissies naar de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (pag. 785 e.v.-1986) hun werk hadden afgesloten. Dit zou naar zijn inzicht niet goed zijn voor het land en voor de CIA in het bijzonder.
De rol van de CIA in het schandaal rond de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran en het daaruit voortvloeiende doorsluizen van gelden naar tegenstanders van de Nicaraguaanse regering was sterk bekritiseerd (daarover zal in een volgende aflevering uitvoeriger worden bericht).
Op **3** maart maakte de woordvoerder van het Witte Huis vervolgens bekend dat president Reagan de directeur van het FBI (Federal Bureau of Investigation), William H. Webster, had benoemd tot opvolger van Casey.
De Democratische voorzitter en de Republikeinse vice-voorzitter van de Senaatscommissie die hoorzittingen over de benoeming zou houden, noemden Webster op **3** maart in een gezamenlijke verklaring ,,een goede keuze". Zij stelden vast dat hij ,,in brede kring respect geniet om zijn grote persoonlijke integriteit en zijn professionele kwaliteiten".

De op 6 maart 1924 in St Louis, Missouri. geboren Webster, een Republikein. was in febr. 1978 door de Democratische president Jimmy Carter aan het hoofd van het FBI gesteld. Voordien was hij rechter. In de tijd van zijn directeurschap breidde het FBI zijn werkterrein op de gebieden van terrorismebestrijding en contraspionage sterk uit.

Habib opvolger Shlaudeman als *speciale afgezant voor Midden-Amerika*

Op 7 maart 1986 benoemde de Amerikaanse president Ronald Reagan de ervaren diplomaat Philip Habib tot zijn speciale afgezant voor Midden-Amerika. Habib, die die dag net van een missie op de Filippijnen in Washington was teruggekeerd, moest een diplomatieke oplossing voor Nicaragua zoeken.
,,Er moet echter geen misverstand bestaan over het feit dat de inspanningen van afgezant Habib een diplomatieke oplossing te bereiken samen moeten gaan met een toenemende druk op de Nicaraguaanse communisten", zo zei Reagan bij Habibs benoeming. De president legde er de nadruk op dat zijn voorstel om $ 100 mln extra hulp aan de tegenstanders van de Nicaraguaanse regering te geven -waarvan $ 70 mln voor militaire doeleinden- door het Congres goedgekeurd moest worden.
Als speciaal afgezant voor Midden-Amerika was Habib de opvolger van Harry Shlaudeman, die op 17 febr. 1984 in die functie was benoemd (pag. 85/2-1985).

In de NZZ van 16 mei 1986 werd gemeld dat Shlaudeman tot nieuwe ambassadeur in Brazilië was benoemd als opvolger van Diego Asencio.

Benoemingen binnen de Fed

Op 21 maart 1986 vroeg Preston Martin, de vice-voorzitter van de Federal Reserve Board (Fed), het stelsel van centrale banken in de VS, in een brief aan Reagan, die hem vier jaar daarvoor had benoemd, ontslag. Martin, de tweede man na voorzitter Paul Volcker, gaf persoonlijke redenen als verklaring voor zijn aftreden.
In de Volkskrant van 24 maart 1986 werd bij het aftreden van Martin o.m. het volgende opgemerkt:

FBI-directeur William Webster, die op **3** maart 1987 door president Reagan is voorgedragen als nieuwe chef van de CIA.

Vorige maand organiseerde Martin. een getrouwe supply-sider, die bekend staat als een voorstander van hrt stimuleren van de economie door verdere verlaging van de rentestanden. een ,,paleisrevolutie" tegen zijn baas. de alom gerespecteerde Volcker.
Met twee nieuwe door Reagan benoemde leden (pag. 439/3-1986, red. KHA) in de zevenkoppige Fed, die vorige maand huri plaats innamen, kent de Fed een meerderheid van pro-Reagan-mensen. Die twee benoemingen leidden al tot speculaties dat Paul Volcker mogelijk consequenties zou verbinden aan die sitiiatie als hij de indruk kreeg dat ze zijn voorzichtige anti-inflatiebeleid onmogelijk zouden maken
Hei duurde niet lang voor Martin probeerde van die meerderheid gebruik te maken Vorige week werd via de pers bekend dat Volcker op 24 februari een nederlaag had geleden op een voor hem belangrijk punt. Met een stemvcrhouding van vier tegen drie verwierp dc Fed het advies van haar voorzitter het disconto niet met een half procent te verlagen. maar te wachten tot dat West-Duitsland en Japan het voorbeeld hadden gegeven voor zo'n verlaging
Volcker was bang dat een eenzijdige renteverlaging door dr Verenigde Staten de dollar verder omlaag zou drukken, een ontwikkeling die hij als gevaarlijk beschouwt. Martin en zijn medestanders betoogden echter dat de hoge rentestanden de economische groei remmen en dat er nu al lang genoeg was gewacht op de bondgenoten
Na de stemming leek het er even op dat Volcker onmiddellijk zou aftreden in plaats van in augustus 1987 als zijn termijn afloopt. Een dergelijke actie zou een desastreus effect hebben gehad op de financiele markten en de dollar. Vroeg in de middag van dezelfde dag echter kwam één van de nieuwe Fed-leden. Wayne Angell, bij Volcker met de mededeling dat hij van mening was veranderd en het disconto niet direct wilde verlagen Een nieu e stemming bracht een meerderheid aan Volcker's kant, waarna de voorzitter zijn invloed in West-Duitsland en Japan gebruikte om binnen een week discontoverlaging daar te bewerkstelligen. waarna de Verenigde Staten alsnog volgden.
De stemming was niet meer dan een verhulde poging van Martin om Volcker de laan uit te werken en zelf voorzitter te worden. De faliekante mislukking maakte hem onmogelijk als voorzitter. als iemand in Washington daar al voor had gevoeld.

Op 12 mei maakte het Witte Huis bekend dat president Reagan had besloten Maniiel Johnson, die sinds 6 februari lid was van de Fed. te benoemen tot vice-voorzitter. Verder zou H. Robert Heller. sinds 1978 directeur internationale economie van de Bank of America. zitting nemen in het bestuur van de Fed. Heller as ook hoofd van de afdeling financiële studies van het Internationale Monetaire Fonds geweest.
Begin oktober gaf Emmett J. Rice, wiens 14-jarige ambtsperiode bij de Fed op 31 jan. 1990 afliep, te kennen dat hij „om zuiver persoonlijke redenen" de Fed per 31 december ging verlaten.
Medio december trok de nog door president Richard Nixon benoemde Henry C. Wallich zich wegens zijn slechte gezondheidstoestand uit de Fed terug.
Op 24 jan. 1987 meldde de NZZ in een bericht dat twee dagen daarvoor was gedateerd. dat Reagan de Texaanse financiële adviseur Edward Kelley had voorgedragen als lid van de Fed als opvolger van Rice.

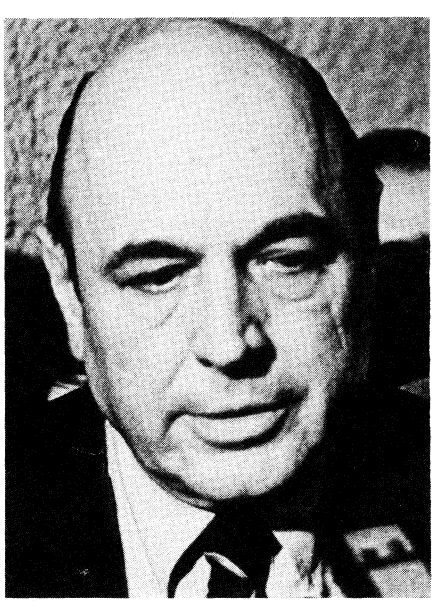
Harry Shlaudeman

John S. R. Shad

Nieuwe ambassadeurs in Egypte, Soedan, Nederland de EG en de Sowjet-Unie. Overlijden Stoessel

Op 31 mei 1986 meldde Le Monde dat Frank Wisner, de assistent-onderminister voor Afrikaanse zaken, was benoemd tot ambassadeur in Cairo ter vervanging van de in januari afgetreden Nicholas Veliotes (pag. 440/2 e.v.-1986). In de Soedanese hoofdstad Khartoem zou de beroeps-diplomaat Norman Anderson het ambassadeur overnemen van Alexander Horan.

Op 13 aug. 1986 benoemde president Reagan de Amerikaanse ambassadeur in Nederland. Paul Bremer III, tot reizend ambassadeur voor de strijd tegen het terrorisme, een functie die werd bekleed door Robert Oakley. Bremer was sinds 1983 ambassadeur in Nederland. Voor die tijd had hij posten bekleed in Noorwegen. Malawi en Afghanistan.
Op 20 maart 1987 droeg het Witte Huis de voormalige zakenman John S.R. Shad voor als nieuwe ambassadeur in Den Haag. De Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen zou binnen drie weken een advies over de voordracht uitbrengen, waarna er in de voltallige Senaat over moest worden gestemd. Wanneer zich hierbij geen biizondere problemen voordeden. zou Shad eind april in Nederland arriveren, aldus een woordvoerder van het State Department (ministerie van buitenlandse zaken).
Shad was op dat moment voorzitter van de Securities and Exchange Commission (SEC), een onafhankelijke overheidsinstelling die toezicht hield op de effectenhandel. Hij had geen diplomatieke ervaring.

Onder de kop ,,Nieuwe ambassadeur John Shad: harde werker, trouw Republikein" schetste correspondent H.M. van den Brink in *NRC/H'blad* (21-3-1987) het volgende portret van de opvolger van Bremer:

Een harde werker met een goed praktisch vernuft en een trouw supporter van president Reagans economisch en politiek programma Zo wordt door terzakekundigen John S R. Shad gekarakteriseerd, de man die naar alle waarschijnlijkheid volgende maand de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Nederland wordt.
Shad werd in 1923 geboren in Brigham City (Utah), werkte 's nachts in een vliegtuigfabriek om overdag een universitaire studie te kunnen volgen. diende tijdens de oorlog bij de marine. voltooide zijn opleiding aan Harvard en werkte vanaf 1949 bij verschillende firma's op Wall Street. Hier specialiseerde hij zich in het voorbereiden en begeleiden van fusiebesprekingen. Toen hij merkte dat daarbij een gedetailleerde juridische kennis goed van pas zou komen, schreef hij zich samen met zijn vrouw in voor een avondstudie rechten...We besloten dat dat interessanter was dan 's avonds naar de televisie te kijken", vertelde hij in 1981 een commissie van de Senaat.
Het is een uitlating die kenmerkend u-ordt gracht voor deze self made man. Tijdens zijn dertigjarige carrière in de financiële wereld vergaarde hij een kapitaal dat wordt geschat op veertien miljoen dollar. Tot 1981 was hij vicepresident van de beleggingsfirma E. F. Hutton en lid van de directie van zeven andere bedrijven Hij gaf deze functies op om voorzitter te n-orden van de Securities and Exchange Commission, een onafhankelijkc overheidsinstelling die toezicht houdt op de rffectenmarkt en waarvan de ongeveer 1900 medewerkers een beperkte opsporingsbevoegdheid bezitten.
Bij zijn installatie beloofde Shad een eind te

zullen maken aan de ,,excessieve regulering" van de kapitaalmarkt die in de afgelopen vijftig jaar zou zijn ontstaan. Hij zag destijds de taak van de SEC niet zozeer als het toezicht houden op de handel, maar veeleer als het bijdragen aan ..een verbetering van het proces van kapitaalopbouw". Shad is – en dat is niet verwonderlijk gezien zijn achtergrond - een warm voorstander van de vele overnames waardoor het Amerikaanse bedrijfsleven de laatste jaren wordt gekenmerkt. Hij ziet ze als een middel om de efficientie in bestaande bedrijven te vergroten. In een vraaggesprek zei hij ooit dat over hrt algemeen de raden van bestuur van Amerikaanse bedrijven bestaan uit ..voortreffelijke individuen".
Shad kondigde in 1981 aan hard te zullen optreden tegen oneerlijke praktijken bij fusies en overnames, zoals het misbruik maken van voor-wetenschap. Vertrouwen van het publiek in het functioneren van de kapitaalmarkt acht hij namelijk van essentieel belang voor het stimuleren van investeringen. Shad lijkt op dit punt woord te hebben gehouden. Onderzoek onder leiding van de SEC heeft de laatste maanden geleid tot een reeks arrestaties van hooggeplaatste figuren in Wall Street op beschuldiging van ..insider trading".
Sinds 1948 is de toekomstige ambassadeur betrokken bij de fondsenwerving voor de Republikeinse partij. In 1979 stond hij aan het hoofd van het fonds voor Ronald Reagans verkiezing in New York. Shad is bovendien een goede vriend van William Casey, die Reagans verkiezingscampagne leidde en die tot voor kort directeur was van de geheime inlichtingendienst CIA. Deze connectie verklaart goeddeels uitverkiezing voor de post van SEC-voorzitter en nu voor het ambassadeurschap in Den Haag. ,,John Shad heeft de afgelopen lare uitstekend werk voor ons gedaan en we willen graag nog een tijd van zijn diensten gebruik maken". zo lichtte onlangs een Witte Huismedewerker de voordracht toe.
In Washington is de laatste tijd nogal wat kritiek te horen geweest op de vele ambassadeursposten die Reagan-getrouwen zonder enige politieke ervaring ten deel vallen. Ten aanzien van John Shad zijn deze geluiden tot dusver nog niet vernomen. Hij wordt gezien als een kundig man. die in staat moet worden geacht zich de nodige kennis en vaardigheden snel eigen te maken. De gezant-in-spe liet deze week weten zelf nog geen commentaar te willen geven op zijn toekomstige benoeming.

Op 27 jan. 1987 meldde *NRC/H'blad* dat de Amerikaanse president Reagan een van zijn assistenten, Alfred Kingon, had benoemd tot ambassadeur bij de Europese Gemeenschappen, een functie die op dat moment nog werd uitgeoefend door William Middendorf.

Op 30 januari benoemde Reagan de specialist in Sowjet-aangelegenheden Jack P. Matlock tot nieuwe ambassadeur in Moskou als opvolger van Arthur Hartman, die vijf jaar lang zijn land in Moskou had vertegenwoordigd en in dec. 1986 had laten weten om persoonlijke redenen zijn post te willen verlaten. Matlock was al eerder, van 1961-1963 en van 1974-1978, aan de Amerikaanse ambassade in Moskou verbonden geweest. Verder had hij als Sowjet-specialist deel uitgemaakt van de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad.

Op 9 dec. 1986 was in Washington de vroegere ambassadeur in Moskou. Walter John Stoessel. overleden. De op 24 jan. 1920 in Kansas geboren diplomaat speelde een belangrijke rol op het gebied van de Amerikaanse diplomatie in de jaren zestig en zeventig en was van 1973-1976 ambassadeur in Moskou. Hoewel hij in 1982 met pensioen was gegaan, had hij in nov. 1985 nog aan het hoofd gestaan van een Amerikaanse delegatie die in Boedapest deelnam aan een cultureel forum in het kader van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa.

Militaire benoemingen Webb op defensze *verantwoordelijk voor* de *marine Vertrek onderminister van defensie* Perle

Op 3 juni 1986 meldde de *NZZ* dat president Reagan de benoeming had bekendgemaakt van adm. Carlisle Trost tot nieuwe bevelhebber van de marine en van gen. Larry Welsh tot nieuwe bevelhebber van de luchtmacht. Trost, die tot dan toe het bevel had gevoerd over de Amerikaanse oorlogsvloot in de Atlantische Oceaan, zou adm. James Watkins opvolgen, terwijl Welsh de opvolger werd van gen. Charles Gabriel (zie ook pag. 437/3 e.v.-1986).
Op 26 febr. 1987 werd in een NAVO-communiqué bekendgemaakt dat gen. John R. Galvin, sinds 2 maart 1985 commandant van het Amerikaanse zuidelijke commando (pag. 426/1-1986). was benoemd tot opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten in Europa als opvolger van gen. Bernard Rogers. Galvin zou eind juni zijn nieuwe functie aanvaarden.

Op 17 febr. 1987 liet John Lehman. die sinds het aantreden van Reagan in 1981 onder minister van defensie Caspar Weinberger verantwoordelijk was voor de marine (pag. 138/2-1981), weten te willen aftreden om een baan bij het particuliere bedrijfsleven te aanvaarden.
Een dag later maakte het Witte Huis bekend dat president Reagan van plan was James Webb aan te wijzen als opvolger van Lehman. Webb was op het ministerie van defensie verantwoordelijk voor de reservisten.

Op 12 maart kondigde Richard Perle, sinds maart 1981 onderminister van defensie voor internationale veiligheidszaken, zijn aftreden aan. Zodra een opvolger was benoemd zou hij zijn functie opgeven. Wel zou hij als adviseur aan het Pentagon (ministerie van defensie) verbonden blijven.
Perle stond bekend als een ,,havik" en was voorstander van een harde onderhandelingslijn in Geneve tegenover de Sowjet-Unie.
Tijdens een korte persconferentie maakte Perle op 12 maart bekend dat hij ,,om persoonlijke redenen" zijn ontslag had aangeboden. Hij was o.a. bezig met een sleutelroman over internationale onderhandelingen en het militair-industriële complex.
In zijn ontslagbrief sprak Perle lof uit voor president Reagan en minister van defensie Weinberger wegens hun ,.geduld" in de wapenonderhandelingen met de Sowjet-Unie, dat volgens hem nu een ,,controleerbaar"INF-akkoord binnen bereik had gebracht. Perle zei verder nog een warm voorstander te zijn van een ,,brede"interpretatie van het ABM-verdrag over anti-raketsystemen (zie ook pag. 161 e.v.).

Rehnquist volgt Burger op als opperrechter

Op 17 juni 1986 maakte president

William Rehnquist (l.) wordt op 26 september 1986 in het Witte Huis ingezworen als zestiende opperrechter van het Supreme Court door de scheidende president Warren Burger (m.). De echtgenote van Rehnquist houdt de bijbel vast terwijl president Ronald Reagan toekijkt.

Reagan bekend dat Warren E. Burger die dag was afgetreden als president van het Hooggerechtshof en dat hij een andere rechter uit het Hooggerechtshof, William H. Rehnquist, had aangewezen als opvolger.
Naar Reagan meedeelde was Burger (78) na een ambtsperiode van 17 jaar afgetreden om zich volledig te kunnen wijden aan de voorbereidingen voor de viering van de 200ste verjaardag van de Amerikaanse grondwet,.
Reagan maakte tevens bekend dat hij Antonin Scalia. op dat moment rechter in een federaal hof van beroep. had aangewezen om de vacature die door de promotie van Rehnquist was ontstaan, te vervullen. Zowel Rehnquist als Scalia stonden ais zeer conservatief bekend.
De benoeming van Rehnquist stuitte op verzet van Democraten in de Senaat. die de benoeming moest goedkeuren. Na een aantal hoorzittingen over deze kwestie ging de Senaats-commissie voor juridische zaken op 14 augustus met 13 tegen vijf stemmen met de benoeming van Rehnquist akkoord en op 17 september volgde de Senaat met 65 tegen 33 stemmen. Met 98 stemmen vóór en geen stem tegen keurde de Senaat die dag ook de benoeming van Scalia goed.
Een dag na de stemming in de Senaatscommissie meldde *NRC/H'blad*-correspondent H.M. van den Brink over de bezwaren die tegen Rehnquist bestonden het volgende:

De Senaatscommissie voor juridische zaken is gisteren met dertien stemmen voor en vijf tegen akkoord gegaan met de benoeming van William Rehnquist tot president van het Amerikaanse Hooggerechtshof.
Tegenstanders van dit besluit. onder wie de prominente Democratische Senatoren Edward Kenned- en Joe Biden, hebben echter aangekondigd dat zij alles in het werk zullen stellen om de omstreden benoeming alsnog te voorkomen.(...)
Kennedy iei gisteren dat Rehnquist er bedenkelijke opinies op nahoudt over rassenkwesties. vrouwenrechten. de scheiding van staat en kerk en het grondwettelijke recht op vrije meningsuiting. Hij zou daarom ongeschikt zijn voor het bekleden van het ambt van hoogste rechter. Uit een opinie-onderzoek, waarvan de resultaten gisteravond door een televisiestation werden bekendgemaakt. zou blijken dat 58 procent van de Amerikanen deze mening deelt. Slechts dertig procent van de ondervraagden staat achter de promotie van Rehnquist. die al veertien jaar deel uitmaakt van het Hooggerechtshof.
Het Hooggerechtshof heeft de bevoegdheid wetten evenals uitspraken van rechtbanken aan de grondwet te toetsen en wordt daarom gezien als een belangrijke sturende factor in tal van maatschappelijke ontwikkelingen. De door de president voorgedragen leden voor het negen personen tellende college worden doorgaans nauwgezet ondervraagd door de Senaatscommissie voor juridische zaken. en hun antecedenten worden aan een degelijk onderzoek onderworpen.
In het geval van William Rehnquist leidde dat twee weken geleden tot een reeks onaangename hoorzittingen. Tijdens deze bijeenkomsten vertelden getuigen dat Rehnquist betrokken was geweest bij het intimideren van zwarte burgers die zich als kiezer wilden laten registreren. Voorts rers er twijfel omtrent een memorandurn dat Rehnquist als jeugdig assistent van een lid van het Hooggerechtshof had geschreven waarin hij segregatie bepleitte; Rehnquist verdedigde zich door te zeggen dat hij zich slechts in de persoon van de betrokken rechter had verplaatst.
Tot slot bleek dat in de eigendomaktes van Rehnquists huis en zomerhuis een bepaling was opgenomen die de verkoop verbood aan respectievelijk zwarten en joden. Rehnquist zei aanvankelijk dat hij over deze bepaling had heengelezen, maar moest later toegeven dat hij er in een van de heide gevallen door zijn advocaat schriftelijk op was gewezen
Na beeindiging van de hoorzitting raakte de commissie in conflict met president Reagan over inzage van stukken die Rehnquist als juridisch adviseur voor de regering van president Nixon had geschreven. Uiteindelijk konden de Senatoren een deel van het materiaal bestuderen. Ze vonden daarin geen bezwarende stukken In de laatste dagen ontstond er nog enige beroering over een medicijnenverslaving waaraan Rehnquist tussen 1977 en 1981 heeft geleden.
Hoewel een meerderheid van de Senaatscommissie in al deze punten geen aanleiding zag haar steun aan Rehnquist te onthouden heeft de procedure zijn publieke aanzien zonder twijfel geschaad. De televisiekijkers konden van dag tot dag volgen hoe de kandidaat-opperrechter nors. krampachtig en steeds zo kort mogelijk op de vragen tijdens de hoorzitting reageerdr
Hij vormde daarin een groot contrast met de tweede kandidaat voor het Hooggerechtshof. Antonin Scalia. die breeduit lachend en grappen makend rond voor zijn conservatisme uitkwam en zijn ondervraging met glans doorstoiid. De Senaatscommissie beval zijn benoeming met algemene stemmen aan.

Raad van Economische adviseurs weer compleet

Op 14 juli 1986 benoemde president Reagan Michael Mussa tot derde lid van de Raad van Economische Adviseurs (CEA, Council of Economic Advisers). Mussa bekleedde een leerstoel aan de Graduate School of Business Administration aan de universiteit van Chicago.
Met de benoeming van Mussa was de Raad weer voltallig. nadat de zetel van de voormalige vice-voorzitter, William Niskanen, ruim een jaar niet was bezet. Voorzitter van de CEA was Beryl Wayne Sprinkel en het andere lid was Thomas Moore.

Zegsman Shultz stapt op. *Redman* opvolger

Op 8 okt. 1986 nam Bernard Kalb, de belangrijkste woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken. ontslag vanwege berichten in de pers dat de regering-Reagan valse voorlichting had gegeven over Libië. „Geloof in het woord van Amerika is de polsslag van de democratie", zei Kalb, die werd opgevolgd door zijn assistent Charles Redman.

Kalb had zijn functie bij buitenlandse zaken twee jaar uitgeoefend na een lange carrière in de journalistiek bij de New York Times en de televisie-omroepen CBS en NBC

Tijdens een korte persconferentie verklaarde Kalb dat zijn ontslag niet betekende dat hij het oneens mas met minister van buitenlandse zaken George Shultz, die hij een . monument van integriteit en geloofwaardigheid noemde Wel was hij het oneens met de misleidingscampagne zoals die door de pers was weergegeven Hij vertelde niets van de plannen voor een dergelijke campagne te hebben geweten voordat bij er in d~ krant over las
Kalb weigerde te zeggen of zijn ministerie betrokken was geweest bij de campagne , Ik uit geen beschuldigingen zo verklaarde hij

De week daarvoor had de Washington Post gemeld dat de regering de pers inet opzet verkeerde informatie had gegeven om de Libische leider Kadhafi in de waan te brengen dat een nieuwe militaire actie van dc VS aanstaande was.

Shultz ontkende dat er een beslissing was genomen valse informatie te verspreiden, maar voegde eraan toe dat de regering mogelijkheden oni Kadhafi nerveus te maken niet zou versmaden.

Carlucci volgt Poindercter op als *adviseur voor* de nationale veiligheid. Ontslag lt.-kol. North

Op 2 dec. 1986 benoemde president Reagan de diplomaat Frank C. Carlucci tot hoofd van de Nationale Veiligheidsraad (National Security Council, NSC) als opvolger van John Poindexter, die op 25 november vanwege de kwestie van de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (pag. 785 e.v.-1986) om overplaatsing had gevraagd. In afwachting van de benoeming van een nieuwe veiligheidsadviseur had Alton G. Keel, de nummer twee van de NSC, voor Poindexter waargenomen.
In verband met diezelfde kwestie had één van Poindexters naaste medewerkers bij de NSC, lt.-kol. Oliver North, op 25 november ontslag gekregen (daarover in een volgende aflevering meer).
De op 18 okt. 1930 in Scranton. Pennsylvania, geboren Frank Charles Carlucci was in 1956 in diplomatieke dienst getreden. Hij werkte achtereenvolgens in Zuid-Afrika, Belgisch Kongo, Zanzibar en Brazilië. Van 1971-1973 had hij een belangrijke functie bij het Office for Management and Budget. In 1973-1974 was hij onderminister van gezondheid, onderwijs en welzijn.
Van 1974-1977 bekleedde hij het ambassadeurschap in Portugal. Onderdirecteur van de CIA was hij van 1977-1981. In 1981 maakte Reagan hem onderminister van defensie. een functie die Carlucci een jaar later opgaf voor een positie in het bedrijfsleven.
Carlucci stond bekend als een kundig diplomaat en een pragmaticus.

SOMALIA

INTERNE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Binnen het Somalische staatsbestel hebben zich de laatste jaren o.a. de volgende politieke ontwikkelingen voorgedaan.

Grondwetswijziging. *President* Barre *herkozen*

De Volksvergadering (parlement) keurde op 1 december 1984 een wijziging van de grondwet (van 1979) goed waarin werd bepaald dat de president voortaan voor een ambtstermijn van zeven jaar zou worden aangewezen via algemene verkiezingen.
Tot dusver was de presidentskandidaat; aangewezen door het Centrale Comité van de eenheidspartij SRSP (Somalische Revolutionaire Socialistische Partij), gekozen door de Volksvergadering voor een ambtstermijn van zes jaar. Dat was de laatste maal op 26 januari 1980 gebeurd (pag. 544/2-'80).
Tijdens het derde congres van de SRSP, dat van 16-20 november 1986 in Mogadishu werd gehouden, werd generaal-majoor Mohammed Siad Barre, staatshoofd sinds 1969, aangewezen tot enige kandidaat voor het presidentschap en tevens bevestigd in zijn ambt als secretaris-generaal van de SRSP voor een nieuwe periode van vijf jaar.

Op 23 december 1986 vond de eerste algemene presidentsverkiezing plaats. Barre verwierf 99,93 % van de ruim 4,8 mln uitgebrachte stemmen. Volgens radio-Mogadishu waren 1.486 neenstemmen geteld. Er zouden minder dan 300 ongeldige stemmen zijn geregistreerd, aldus de Somalische ambassade in Nairobi (Kenia)
Op 28 december 1986 werd de 67-jarige Barre officiëel tot winnaar van de verkiezing geproclameerd en op 6 januari 1987 werd hij in de Volksvergadering beëdigd.

Volgens The Times (30-12-'86)werkte president Barre aan het begin van zijn nieuwe ambtstermijn van zeven jaar op medisch advies slechts twee uur per dag. Hij was op 23 mei 1986 bij een auto-ongeluk gewond geraakt. De volgende dag stuurde de Saoedische koning Fahd een speciaal vliegtuig om Barre naar het militaire hospitaal van Riad over te brengen voor een spoedoperatie. Na een afwezigheid van een maand keerde president Barre op 23 juni in Mogadishu terug, waar de eerste vice-president, luitenant-generaal Mohammed Ali Samanter, in de tussentijd als waarnemend president had gefungeerd.

Verkiezing Volksvergadering

Verkiezingen voor de Volksvergadering waren op 31 december 1984 gehouden. Evenals bij de verkiezingen van 30 december 1979 waren alle 171 kandidaten aangewezen door de eenheidspartij SRSP (pag. 54412-'80). Volgens de op 12 januari 1985 bekendgemaakte officiële uitslag werden in totaal 4.220.000 stemmen uitgebracht. waarvan 99,86 % ten gunste van de SRSP-kandidaten die voor vijf jaar werden gekozen. Voorts werden zes afgevaardigden door de president benoemd.
Dezelfde dag vonden verkiezingen plaats voor de districtsraden.

Samenstelling kabinet. Benoeming premier

Op 1 februari 1987 benoemde president Mohammed Siad Barre de eerste vice-president, luitenant-generaal Mohammed Ali Samanter, tevens tot premier. Daarmee werd Samanter, die ook de portefeuille van defensie beheerde' de eerste bewindsman op deze nieuwe post. Tegelijk werden drie kabinetsleden bovendien tot vice-premier benoemd.
Na deze mutaties en andere wijzigingen sinds 1 maart 1982 (pag. 469/3-'82) was het kabinet als volgt samengesteld:

Eerste vice-president, premier en defensie - luitenant-generaal Mohammed Ali Samanter; tweede vice-president, vice-premier en planning - generaal-majoor Hussein Kulmiye Afrah (planning sinds 22-2-'85); vice-premier en binnenlandse zaken - brigade-generaal Ahmed Suleiman Abdulla (per 1-3-'82 planning; binnenlandse zaken sinds 31-5-'84); vice-premier, mijnbouw en waterstaat - kolonel Ahmed Mahmoud Farah (minister sinds 1-3-'82): buitenlandse zaken - Abderrahman Jama Barre; justitie en religieuze zaken - Hassan Abdullahi Farah (sinds 31-5-'84); financiën - Mohammed Shaikh Usman (sinds '31-5-'84): industrie - Hussein Abdille Alasow*; handel - Mahmud Said Muhammad*; voorlichting en nationale oriëntatie - Abderrashid Shaikh Ahmad*; cultuur en hoger onderwijs - Abdi Salan Shaikh Hussein (deze portefeuille sinds 31-5-'84; vanaf 1-3-'82 havens en zeetransport): onderwijs - Abdullahi Mohammed Mireh*. openbare werken en huisvesting - Mussa Rabile Ghod (per 1 maart 1982 minister voor het bureau van de president: per 31-5-'84 handel: sinds 22-2-'85 veeteelt en bosbouw): landbouw - Abderrazak Mahmud Abubakr*: veeteelt en bosbouw - brigade-generaal Bileh Rafleh Guled (sinds1-3-'82 landbouw):visserij - Adan Mohammed Ali (sinds 31-5-'84); gezondheid - Mohammed Shaikh Ali Munasar*: arbeid en sport - kolonel Mire Awara Jama (tot 22-2-'85 jeugd en sport; sindsdien arbeid, jeugd en sport); toerisme - kolonel Mohammed Umar Jes (sinds 1-3-'82 voorlichting en nationale oriëntatie; voordien toerisme): havens en zeetransport - brigade-generaal Mahmud Gele Yusuf (sinds 31-5-'84); PTT - Yussuf Hassan Ilmi*: ontwikkeling Juba-vallei - Ahmad Habib Ahmad (sinds 31-5-'84): transport en burgerluchtvaart - Jama Gaas Ma'awiye (sinds 31-5-'84): staatsminister in het bureau van de president voor politieke zaken - Mohammed Abdullah Fahdil (per 31-5-'84 industrie: sinds 22-2-'85 industrie en handel); staatsminister voor economische zaken - Abdel-Qasim Salad Hassan (per 1-3-'82 minister van cultuur en hoger onderwijs; per 31-5-'84 arbeid en sociale zaken; sinds 22-2-'85 openbare werken): schatkist - Abdullahi Warsame Nur (sinds augustus 1983).

* = nieuw

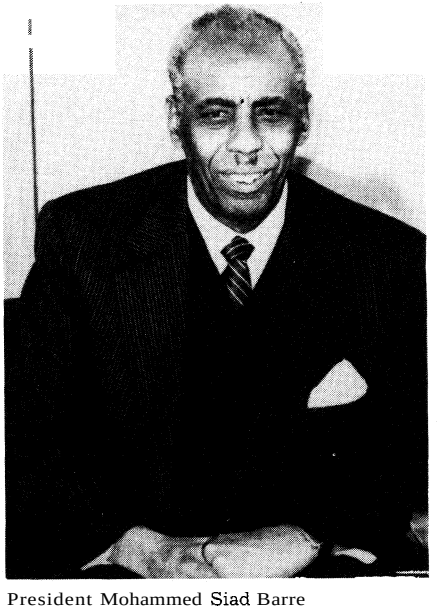

President Mohammed Siad Barre

Kolonel Ahmed Mahmoud Farah, een van de drie nieuwe vice-premiers, was begin mei 1984 in het vijf leden tellende politieke bureau van de SRSP opgenomen om de zetel in te nemen van brigade-generaal Ismail Ali Abokor, de voormalige derde vice-president die op 9 juni 1982 was gearresteerd (pag. 470/2-'82).

ACTIVITEITEN SOMALISCHE OPPOSITIEBEWEGINGEN. SOMALISCHE BESCHULDIGINGEN TEGEN ETHIOPIË. ONTMOETING BEIDE STAATSHOOFDEN IN DJIBOUTI. VERDERE BESPREKINGEN EN ONTWIKKELINGEN

Het bewind van president Siad Barre wordt sinds 1981 bestreden door twee oppositiebewegingen 1) de op 6 april 1981 in Londen opgerichte Somalische Nationale Beweging (Somali National Movement - SNM); en 2) het in oktober 1981 gevormde Somalische Democratische Reddingsfront (Somali Democratic Salvation Front - SDSF). (Vor.-ber.pag. 467/2-'82 en 469/1-'82).

De SNM, die vooral op de Issak-clan in het noorden steunt. had eerst een steeds wisselende leiding. Bij het oprichtingscongres in Londen had Hassan Adan Wadadi als woordvoerder op. Vervolgens werd Ahmed Ismail Abdi. een voormalige minister van planning, als secretaris-generaal vermeld. Tijdens het derde congres. dat naar verluidt in Somalia werd gehouden (19-24 juli 1983), werd een centraal comité van 36 leden en een uitvoerende raad van 11 leden gekozen onder voorzitterschap van Yusuf Ali Shayk Madar.

Het vierde SNM-congres, dat van 3-9 aug. 1984 plaatsvond, koos een 41 leden tellend centraal comité met

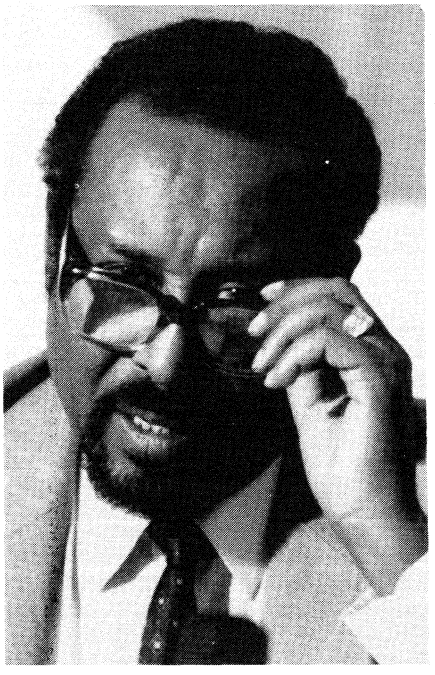

De leider van de Somalische oppositiebeweging Somali National Movement (SNM), Ahmad Mohammed Silanyo, tijdens een persconferentie op 30 januari 1987 te Londen.

Ahmad Mohammed Silanyo als voorzitter en Ali ïvïonammed Osobleh Wardigley als vice-voorzitter. Toen werd tevens besloten de congressen voorts eens per twee jaar te houden. Begin 1987 was Silanyo nog steeds voorzitter.

Het SDSF ontstond uit een fusie van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Somalia (DFLS). o.l.v. Ahmed Abderrahman Aydeed, het Somalische Reddingsfront (SSF) o.l.v. kolonel Ahmed Abdullahi Yusuf en de Somalische Arbeiderspartij (SWP) o.l.v. Hussein Said Jama. Het recruteerde zijn aanhang vooral uit de Majerteen-clan in Midden-Somalia. De leiding was in handen van een 11 man tellend comité (mededeling van 18 okt. 1981) met kolonel Yusuf als voorzitter, Jama als vicevoorzitter en Aydeed als voorlichtingssecretaris.
Tijdens het tweede congres van het SDSF, gehouden van 8-12 nov. 1983, werd een nieuw uitvoerend comité gevormd, waarin blijkens de gepubliceerde lijst Jama als gewoon lid fungeerde, terwijl Aydeed ,,met unanieme instemming geschrapt" was. Sinds het eerste SDSF-congres, dat eind februari-begin maart 1983 was gehouden en waarop Yusuf als voorzitter was herkozen. waren andere vooraanstaande leden van SWP en DFSL uit het SDSF verwijderd.

Begin juli 1985 werd melding gemaakt van een scheuring in het SDSF door de afsplitsing van een splintergroep, het Somalische Patriottische Bevrijdingsfront (SPLF), dat bestond uit z.g. gematigden die ontevreden waren over de leiding van het SDSF (kolonel Yusuf). Leider van het SPLF werd Hussein Said Jama, de voormalige chef van de SWP. De zetel van de nieuwe groepering was Aden (Zuid-Jemen). waar oorsponkelijk ook de SWP gevestigd was.

Op 1 oktober 1985 werd kolonel Ahmed Abdullahi Yusuf in Dire Dawa (Ethiopië) gearresteerd. samen met diverse aanhangers, en vervolgens gedetineerd in Addis Abeba.
Tijdens het tweede congres van de beweging. die nu werd aangeduid als Democratic Front for the Salvation of Somalia (DFSS). in maart 1986 werd de secretaris buitenland, Hassan Haji Ali Mireh, tot nieuwe voorzitter gekozen. Dit congres werd ook bijgewoond door SNM-leider Silanyo.
v
Binnen het DFSS was kolonel Yusuf o m verweten dat hij kennelijk niet bereid was een fusie" van de Somalische oppositiebewegingen te bevrirderrn. Ook zou hij hebben gepoogd de invloed van Ethiopie op het DFSS terug te dringen.

Bertchten over gevechten en *aanverwante ontwikkelingen*

Zoals eerder gemeld (pag. 465 e.v.-'82) braken eind juni 1982 zware gevechten uit in de regio Galgadud en de Mudugh-regio in centraal Somalia. De Somalische regering maakte melding van een inval van Ethiopische troepen, maar Ethiopische autoriteiten en het SDSF claimden dat het een zuiver interne Somalische aangelegenheid (van het SDSF) was. Th de laatste week van juli 1982 kreeg de Somalische regering via een Amerikaanse luchtbrug militaire uitrusting van de Verenigde Staten ter waarde van $ 5 mln , terwijl de leverantie van eerder bestelde Amerikaanse wapens (incl. luchtafweergeschut en radar) werd bespoedigd. Ook Italië stuurde wapens naar Somalia.
Begin augustus 1982 bleek dat de door Ethiopië gesteunde SDSF-troepen omstreeks 35 km diep in Somalia waren doorgedrongen. Op 15 augustus 1982 kondigde president Barre de noodtoestand in de grensgebieden af.
Vanaf medio 1982 werd ook het door Somalia gesteunde Westsomalische Bevrijdingsfront (WSLF) weer actiever in de Ogaden, het omstreden gebied dat vrijwel geheel onder controle stond van Ethiopië (pag. 467/1-'82). Het WSLF claimde in een op 13 sept. 1982 uitgegeven communiqué dat zijn guerrillastrijders bij de in juli begonnen gevechten 163 Ethiopische militairen hadden gedood en 300 verwond.
Van augustus 1982 tot eind 1985 werden sporadische gevechten uit het grensgebied tussen Somalia en Ethiopie gemeld alsook diverse guerrilla-acties in Somalia

In het weekend van 26 sept 1982 deelden dc Somalische autoriteiten mee dat hun troepen bij recent? gevechten 320 Ethiopische militairen hadden gedood en nog eens 200 verwond
Op ti nov. 1982 werd een Britse freelancejournalist, Richard Wells. door de Somalische veiligheidspolitie gearresteerd en vervolgens het land uitgewezen. omdat hij had bericht dat Somalia de mededelingen over gevechten met Ethiopié had overdreven
Overigens meldde Koert Lindijer in h R C H'blad (10-11-'82) dat het Ethiopische leger en enkele honderden guerrillastrijders van het SDSF nog steeds de dorpen Balambalc en Goldogob aan de grens in het middenwesten bezet hielden
Op 2 jan. 1983 claimde de SNM dat strijders van deze beweging die dag 724 gevangenen hadden bevrijd uit de gevangenis van Mandera in het noordwesten van Somalia op ca. 55 km van Berbera. De oppositiezender Radio Halgan berichtte dat bij die overval 26 gevangenbewaarders waren gedood. De Somalische autoriteiten stelden echter op 12 jan. dat slechts 12 gevangenen waren ontsnapt, maar de regering kondigde voor het hele gebied de uitzondeïingstoestand af en sloot bovendien op 8 jan. de grens met Djibouti.
Radio Halgan meldde dat SDSF-strijders begin februari 1983 20 Somalische militairen hadden gedood bij een aanval op Garaya Cau-l in de noordelijke regio Toghdeer Dezelfde zender stelde kort daarop dat de Somalische autoriteiten in noordelijk Somalia 700 mensen hadden gearresteerd wegens de voortdurende onrust in dit gebied

Op 13 febr. 1983 kondigde president Barre tijdens een bezoek aan Hargeisa (Noord-Somalia) een amnestie van een maand af voor guerrillastrijders en mensen die ,,misdaden tegen de staat gepleegd" hadden, als zij zich bij de politie meldden. Een woordvoerder van het ministerie van defensie claimde op 30 maart dat 334 personen van het inmiddels tot twee maanden uitgebreide amnestie-aanbod gebruik hadden gemaakt; dit aantal werd door een SDSF-woordvoerder betwist.

Op 17 juli 1983 maakte de Somalische regering bekend dat haar troepen een grootscheepse Ethiopische aanval langs een breed front in centraal Somalia hadden afgeslagen. Een bevestiging hiervan door andere bronnen bleef uit.
Op 31 augustus 1983 meldde Radio Halgan dat zeker 20 Somalische militairen en drie burgers waren gedood bij rellen in vier steden in de regio Bakool die aan Ethiopie grensde. Maar dit werd door de Somalische ambassadeur in Kenia tegeneeswroken In hetzelfde gebied werden volgens Radio Halgan (8-9-'83) 250 Somalische militairen gedood en 300 verwond bij een guerrilla-aanval
Dezelfde zender claimde. aldus DPA (9-10-'83). dat SDSF-strijders bij een aanval op legerstellingen in Dhabad in de centrale regio Galgadud op 5 oktober 1983 85 regeringsmilitairen hadden gedood en 120 verwond

Op 30 januari 1984 meldde radio-Mogadishu dat zes Ethiopische gevechtsvliegtuigen (Mig-21 en Mig-23) die dag bombardementen hadden uitgevoerd op de noordwestelijke Somalische grensstad Borama alsook op het

---

* Op 9 oktober 1982 meldde de SDSF-zender Radio Kulmis dat het SDSF en de SNM een gezamenlijk front hadden gevormd om de ..gewapende strijd" tot omverwerping van het ..dictatoriale regime" van president Siad Barre versterkt te kunnen voortzetten. De oprichting van een gezamenlijke militaire commissie werd bekendgemaakt alsook de vorming van een aparte commissie die zou werken aan de eventuele fusie van beide oppositiegroepen.

dorp Goroyo-Awl. Daarbij kwamen in Borama 63 mensen om het leven, terwijl 105 gewond raakten. In Goroyo-Awl werd slechts geringe schade gemeld. De BBC berichtte op 1 februari dat een groep diplomaten en journalisten, die een bezoek aan Borama had gebracht, had bevestigd dat de stad was gebombardeerd. Le Monde (1-2-'84) wees erop dat in het aangrenzende Ethiopische gebied medio januari aanslagen hadden plaatsgevonden op de spoorlijn Addis Abeba-Djibouti, waarvoor de verantwoordelijkheid was opgeëist door het WSLF.

Op 6 april 1984 claimden Radio Halgan dat SDSF-strijders bij drie aanvallen in de centrale regio Galgadud 128 Somalische regeringsmilitairen haddengedood. 99 verwond en 80 gevangen genomen.
Volgens Le Monde (22-4-'84) beschuldigde SNM-woordvoerder Omar Elmi Dihoud het Somalische leger ervan in maart drie dorpen te hebben verwoest - Bali-Deglay, Sebidly en Dagardeer (op ca. 100 km ten zuiden van Burao) - en meer dan 200 boeren te hebben gedood. Deze moord werd door de Somalische zaakgelastigde te Parijs formeel tegengesproken.
Op 11 juni 1984 claimde Radio Halgan dat zes regeringsmilitairen waren gedood en 16 gewond bij een treffen met SNM-strijders op 7 juni bij Hargeisa. Volgens deze zender (20-6-'84) waren bij een muiterij van Somalische troepen in het district El Borde in de regio Bakool vele militairen gedood. Op 31 juli 1984 berichtte Radio Halgan dat in juni en juli meer dan 100 mensen in het noordwesten waren gedetineerd.
Radio Halgan maakte op 13 november 1984 melding van een nieuw SNM-offensief. Daarbij zou de SNM gebieden in het noordwesten onder controle hebben gekregen en de stad Hargeisa hebben omsingeld. Tegelijk zou het SDSF in het zuiden aanvallen op legerbases hebben uitgevoerd.
Op 22 november werd vanuit Djibouti bericht dat tussen 14 en 19 november minstens 49 burgers in Noord-Somalia (o.a. in Hargeisa) door Somalische regeringstroepen waren geexecuteerd. omdat zij sympathisanten of aanhangers van de SNM zouden zijn.

Op 24 november 1984 kaapten drie dissidente Somalische militairen een Boeing 707 van Somali Airways tijdens een vlucht van Mogadishu naar Jedda (Saoedi-Arabië).Zij dwongen de piloot het toestel te doen landen op het vliegveld Bole bij de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba. De kapers, geleid door kapitein Awil Adan Bourhan, dreigden het toestel op te blazen indien de Somalische regering niet op hun eisen inging: de vrijlating van zeven jongeren, die op 3 okt. 1984 ter dood waren veroordeeld wegens een reeks bomexplosies in Hargeisa in juni en juli 1984 (geclaimd door het SDSF), en de vrijlating van 14 politieke gevangenen (o.w. voormalige ministers).
In de nacht van 24 op 25 november lieten de kapers 19 passagiers en 3 bemanningsleden vrij. Aanvankelijk weigerde de Somalische regering elk contact met de kapers, terwijl zij de Ethiopische regering verantwoordelijk stelde voor de afloop van de kaping en de veiligheid van de 103 overgebleven gijzelaars in het toestel.
Maar door tussenkomst van een vertegenwoordiger van de Italiaanse ambassade in Addis Abeba kwamen onderhandelingen op gang die ertoe leidden dat de gijzelaars op 27 november werden vrijgelaten en de kapers zich aan de Ethiopische autoriteiten overgaven. Somalia zou hebben toegezegd de zeven jongeren niet terecht te stellen, terwijl Ethiopië de kapers politiek asiel aanbood.

Eind december 1984 meldde een SNM-woordvoerder in Londen dat de Somalische regering 28 mensen had terechtgesteld als vergelding voor een geslaagde SNM-aanval op een legerkazerne in Burao eerder die maand.
Het Somalische ministerie van defensie verklaarde op 20 december 1984 een aanval van Ethiopische troepen op Audal en Toghdeer in het noordwesten van Somalia te hebben afgeslagen. De verantwoordelijkheid voor die aanval werd echter opgeëist door het SDSF of SSDF.

Op 1 januari 1985 zouden Ethiopische troepen. aldus radio-Mogadishu. een aanval hebben uitgevoerd op de Somalische grensstad Balambale. Bij die aanval die na acht uur werd afgeslagen zouden aan Ethiopische zijde 200 militairen zijn gedood en meer dan 200 verwond. terwijl aan Somalische zijde 4 doden en 14 gewonden zouden zijn gevallen Maar het SSDF claimde op 2 januari een aanval van het Somalische leger op zijn posities in het gebied van Balambale te hebben afgeslagen en daarbij 64 regeringsmilitairen te hebben gedood. Ethiopië ontkende elke betrokkenheid bij de gevechten.

Op 17 september 1985 meldde radio-Mogadishu dat de Ethiopische luchtmacht en artillerie de voorgaande twee dagen plaatsen in Somalia hadden bestookt. Op 15 sept. zouden vliegtuigen en artillerie dorpen in het noordwesten en de regio Awadal onder vuur hebben genomen, waardoor onder de burgerij 6 doden en 21 gewonden waren gevallen. Op 16 sept. zouden vliegtuigen een bombardement hebben uitgevoerd op de stad Abudwak in de regio Galgadud, waardoor 17 burgers zouden zijn gedood en 15 gewond. Radio Haldan berichtte echter dat de aanvallenvan 15 sept. door Somalische oppositiebewegingen waren uitgevoerd.

Overleg Somalia - Ethiopië. Amnestie Barre

Op 15 en 16 januari 1986 vond in Djibouti de eerste topconferentie plaats van de Intergouvernementele Autoriteit voor droogte en ontwikkeling (IGADD), waarvan zes Oostafrikaanse staten deel uitmaakten: Djibouti, Ethiopië, Kenia, Oeganda, Soedan en Somalia. Tijdens deze conferentie, waarop de IGADD formeel werd opgericht, ontmoetten de staatshoofden van Somalia en Ethiopië, Mohammed Siad Barre en Mengistu Haile Mariam, elkaar voor het eerst sinds maart 1977 (te Aden, pag. 610/1-'77). Tot deze ontmoeting zou de Italiaanse onderstaatssecretaris (voor wereldhonger), Francesco Forte, een belangrijke bijdrage hebben geleverd.

Op 17 en 18 januari voerden Barre en Mengistu drie gesprekken in aanwezigheid van president Hassan Gouled Aptidon van Djibouti. Beide staatshoofden kwamen overeen een gezamenlijke commissie op te richten om ,,gebieden van fundamentele geschillen te onderzoeken en te identificeren en om zo spoedig mogelijk aan beide staatshoofden verslag uit te brengen over de wegen en middelen om het geschil tussen de twee landen op te lossen". De .,constructieve" gesprekken van beide staatshoofden hadden ten doel ,,het scheppen van de noodzakelijke voorwaarden voor ... het vestigen van een duurzame vrede tussen de twee landen", aldus een gezamenlijke verklaring.
Tijdens een bezoek aan Hargeisa kondigde president Barre op 25 januari 1986 een algemene amnestie af voor Somaliërs die sinds het uitbreken van de Ogaden-oorlog in 1977 in ballingschap leefden. Zij moesten zich daarvoor bij de Somalische diplomatieke vertegenwoordigingen laten registreren.
Van 7-9 mei 1986 kwam de Ethiopisch-Somalische commissie voor het eerst in Addis Abeba bijeen. De voornaamste vertegenwoordigers waren de twee ministers van buitenlandse zaken, resp.

De Ethiopische leider kolonel Mengistu Haile Mariam (met gevouwen handen), en de president van Djibouti, Hassan Gouled Aptidon (met bril), tijdens een bijeenkomst op 15 januari 1986 in Djibouti.

Goshu Wolde en Abderrahman Jama Barre Hoewel de besprekingen als ,,vruchtbaar' werden omschreven zouden weinig vorderingen zijn geboekt In een gezamenlijke persverklaring werd meegedeeld dat een volgende bijeenkomst in Mogadishu zou worden gehouden teneinde definitieve overeenstemming over de agenda te bereiken

Op 26 augustus meldde A P dat in Mogadishu de tweede ronde van de iredesbesprekingen was begonnen De komst van de Ethiopische minister van buitenlandse zaken Goshu Wolde betekende het eerste bezoek van een Ethiopische regeringsvertegenwoordiger aan Somalia sinds 16 jaar

Ook deze tweede gespreksronde leverde kennelijk geen concreet resultaat op.

Op 20 oktober 1986 deelde president Barre in een boodschap aan het volk t.g.v.de 17de verjaardag van de revolutie mee dat met Ethiopië besprekingen aan de gang waren om de vrede te herstellen en ve volgens samenwerking en goede nabuurschap mogelijk te maken. Hoewel die besprekingen nog in het beginstadium verkeerden, verwachtte Barre dat zij met succes zouden worden bekroond.

Op 19 november ontving president Barre in Mogadishu de Ethiopische minister van binnenlandse zaken, Endale Tessema. die hem een persoonlijke boodschap van de Ethiopische leider Mengistu overhandigde.

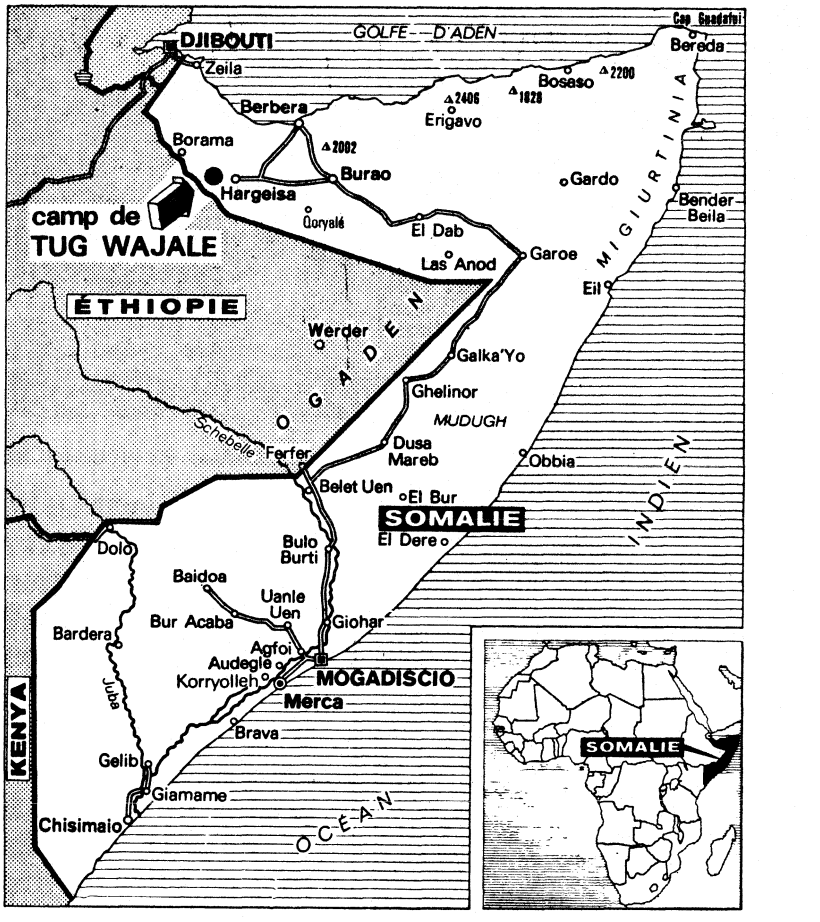

(Le Monde 27-1-1987)

Nieuwe activiteiten verzet.
Ontvoering en vrijlating Fransen

Eind december 1986 maakte Radio Halgan bekend dat SNM-troepen een grootscheepse aanval hadden uitgevoerd op een legerbasis in Gumburra (bijna 20 mijl van Hargeisa) en daar meer dan 100 regeringsmilitairen hadden gedood. (The Times 30-12-'86).

Op 21 januari 1987 deelden Somalische oppositiekringen in Nairobi (Kenia) mee dat in Hargeisa een ,,volksopstand" was onderdrukt. Het leger zou het vuur hebben geopend op een studentenbetoging, nadat bij een eerdere manifestatie ca. 250 personen waren gearresteerd. Voor Hargeisa zou de staat van beleg zijn afgekondigd. Kort daarop meldden verzetskringen dat het leger in deze stad 25 mensen, o.w. 10 studenten, zou hebben doodgeschoten als vergelding voor een aanslag op een militaire patrouille, waarbij een officier werd gedood.

In de nacht van 23 op 24 januari werd een groep van tien Fransen, medewerkers van de humanitaire organisatie Artsen zonder Grenzen (Médecins sans frontieres - MSF), ontvoerd uit het vluchtelingenkamp Tug-Wajale. In dit kamp, gelegen op 80 km ten noorden van Hargeisa en op 10 km van de grens met Ethiopië, waren ca. 32.000 Ethiopische vluchtelingen ondergebracht. Ooggetuigen verklaarden dat een commando van ca. 60 gewapende mannen met de Fransen in de richting van de grens was vertrokken.

Op 27 januari deelde de Franse premier Chirac mee dat de gijzelaars, naar het scheen, door de SNM werden vastgehouden. Op 30 januari bevestigde SNM-leider Ahmad Mohammed Silanyo tijdens een persconferentie te Londen dat de tien Fransen ..gezond en wel" in handen van de SNM waren.

Silanyo adviseerde de Franse autoriteiten contact op te nemen met de lokale SNM-leiders om ,,detailproblemen" te regelen met het oog op de vrijlating van de gijzelaars. Hij betoogde dat de vluchtelingenkampen in noordelijk Somalia door de Somalische regering werden gebruikt om ,,veiligheidsagenten" te werven.

Een speciale afgezant van de Franse regering, Fernand Wibaux, bracht op 30 januari een boodschap van premier Chirac over aan het Ethiopische staatshoofd Mengistu Haile Mariam die de medewerking van Ethiopië toezegde. Op 4 februari ging Wibaux samen met Ethiopische functionarissen naar Dire-Dawa (ca. 200 km van de grens met Somalia), waar de SNM een basis had.

Op 6 februari werden de tien Fransen op Ethiopisch grondgebied bij Dire-Dawa overgedragen aan de Ethiopische autoriteiten. Vandaar werden zij overgebracht naar Addis Abeba, waar zij op 7 februari 's morgens aan de vertegenwooordigers van de Franse regering werden overgedragen. In de late avond arriveerden zij per speciaal chartervliegtuig op de Parijse luchthaven Orly, waar zij o.a. door premier Chirac werden begroet.

Volgens Rony Brauman, dc voorzitter van MSF, had de ontvoering alleen tot doel gehad de aandacht van de media en de internationale opinie op de SNM te richten.

Somalia meldt Ethiopische aanval.
Bereidhezd tot voortzetting overleg

Op 13 februari deelde het Somalische ministerie van defensie mee dat de luchtmacht en de landmacht van Ethiopië de vorige dag aanvallen hadden uitgevoerd op zes grensplaatsen in

het noordwesten van Somalia (de provincie Todghere). Na zes uur van gevechten waren de Ethiopische troepen ,,heroïsch teruggeslagen'' door Somalische militairen. Vervolgens meldde Somalia dat 300 Ethiopische soldaten waren gedood en dat honderden anderen gevangen waren genomen. De Ethiopische troepen zouden met luchtsteun tot 20 km diep in het noordwesten van Somalia zijn doorgedrongen.
Maar de Somalische verzetsbeweging SNM verklaarde volgens *NRC/H'blad* (17-2) dat zij de aanval had uitgevoerd en daarbij 189 Somaliërs had gedood. Op 17 februari maakte het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken bekend dat een officieel onderzoek was ingesteld naar een .,klein incident'' op 12 februari. .,waarbij kleine eenheden van de strijdkrachten van Ethiopië en Somalia waren betrokken''.
Diplomaten en Somalische journalisten, die door Somalia naar het strijdtoneel waren overgebracht, maakten volgens de *FAZ* (19-2) melding van Ethiopische aanduidingen op de elf vernietigde tanks, van bergen buitgemaakt materieel en van gesneuvelden, die onmiskenbaar Ethiopische uniformen droegen. Veertig Ethiopiërs zouden gevangen zijn genomen, waaronder een luitenant van de 9de pantserdivisie. Het vermoeden werd geuit dat de aanval een eigenmachtige actie van een Ethiopische commandant was geweest, die wellicht ter ondersteuning van Somalische rebellen had gehandeld. Maar daartegen spreekt, aldus de *FAZ*. dat de aanvallers kennelijk door de Ethiopische luchtmacht werden gesteund.

Nog op 14 februari vroeg de Somalische premier Mohammed Ali Samanter Ethiopië te laten weten hoe het de toekomst van de bilaterale betrekkingen zag. Op 17 februari sprak de woordvoerder van het Ethiopische ministerie van buitenlandse zaken de hoop uit dat ,,de lopende verzoeningsgesprekken'' niet door het incident zouden worden beïnvloed. Tegelijk bevestigde de Somalische president Barre dat hij tot verdere vredesbesprekingen bereid was. Voor een nieuwe gespreksronde werd toen ,,de tweede helft van maart'' genoemd. Op 19 maart meldde *The Times* dat Somalia een delegatie naar Addis Abeba zou sturen voor de komende besprekingen.

VLUCHTELINGENPROBLEEM. CHOLERA-EPIDEMIE EN HONGERSNOOD

Sinds de Ogaden-oorlog (1977-1978) kreeg het noordwesten van Somalia een stroom Ethiopische vluchtelingen te verwerken. Vanaf juli 1984 tot begin 1985 arriveerden in Somalia, vooral in het noordwesten, volgens het VN-Hoge Commissariaat voor vluchtelingen (UNCVR) 107.000 nieuwe vluchtelingen, t.w. boeren en nomaden die Ethiopië wegens de droogte verlieten (zie pag. 18712 e.v.- '85).
Eind maart 1985 werd in het vluchtelingenkamp Gannad bij Hargeisa cholera ontdekt. De cholera-epidemie breidde zich in drie maanden uit tot de negen vluchtelingenkampen in die buurt. Op 26 juni 1985 bedroeg het aantal doden volgens radio-Mogadishu.l.262. Er stierven toen gemiddeld 19 mensen per dag, voor het merendeel kinderen jonger dan vijf jaar.
Begin 1986 kwam een nieuwe vluchtelingenstroom uit Ethiopië op gang. Deze mensen meldden dat zij alles hadden achtergelaten omdat de Ethiopische functionarissen hun islamitische godsdienst niet eerbiedigden en de boeren en nomaden in collectieve landbouwnederzettingen wilden onderbrengen. Op 25 februari 1986 deed het UNHCR een noodoproep voor $ 15,4 mln ten behoeve van de zojuist aangekomen vluchtelingen.
Op 13 maart 1986 waarschuwde de Somalische minister van binnenlandse zaken bovendien voor een ernstige hongersnood in 18 afgelegen gebieden, waar ca. 2.5 mln mensen gevaar zouden lopen.

In april 1986 waren er volgens schattingen 850.000 vluchtelingen in Somalia, verdeeld over 36 kampen.
Maar in *Le Monde* (19-11-'86) noemde Jacques de Barrin het Somalische cijfer van 826.000 vluchtelingen sterk overdreven. In een reactie stelde de Somalische zaakgelastigde in Parijs, Ali Abdi Gurhan, in *Le Monde* (5-12-'86) dat het aantal vluchtelingen in Somalia 820.000 bedroeg en dat 120.000 van hen pas in de voorgaande maanden in Somalia waren aangekomen.

BERICHTEN OVER WAPENLEVERANTIES DOOR ZUID-AFRIKA EN **ISRAËL**

In december 1984 maakte de Zuidafrikaanse minister van buitenlandse zaken, Roelof Botha, een reis langs diverse Oost-Afrikaanse landen, aldus *The Observer* (26-4-'85). Behalve aan de Comoren (pag. 54013-'85) bracht hij ook een bezoek aan Somalia, waar hij in Mogadishu met president Barre sprak. Botha zou met Barre een akkoord hebben bereikt dat de South African Airways (SAA) toestemming verschafte via het Somalische luchtruim te vliegen en in Mogadishu te landen. Dit akkoord werd eerst door de Somalische regering ontkend, maar de afspraken werden later door de SAA bevestigd. Volgens *The Observer* stemde Zuid-Afrika er tevens mee in de verouderde wapenvoorraden van het Somalische leger te vervangen en aan te vullen. technisch personeel beschikbaar te stellen voor het repareren en onderhouden van de Somalische militaire hardware en hulp te verlenen bij de uitbreiding van het vliegveld van Kismayu en de haven van deze kuststad. die resp. ter beschikking van de Zuidafrikaanse luchtmacht en marine zouden komen. (Zie ook pag. 706/3-'86).

Reeds zes weken lang werden frequente nachtvluchten naar het vliegveld van Mogadishu uitgevoerd. aldus The Obseroer: dat kon erop wijzen dat de Zuidafrikaanse wapenleveranties reeds waren begonnen. Bovendien opereerden een opleidingsteam van ex-Rhodesische piloten onder leiding van de Zuidafrikaanse wingcommander Wilde op de luchtmachtbasis te Baidoa

In een te Nairobi ontvangen verklaring van het DFSS werd, aldus *The Times* (24-5-'85). gesteld dat Israëlische vliegtuigen in de nacht tonnen militaire uitrusting overbrachten naar de luchthavens van Mogadishu en Balli-Doogle. Aan deze leveranties was een geheim bezoek van een Somalische delegatie aan Israël voorafgegaan. Tegelijk meldde het DFSS dat Zuidafrikaanse vliegtuigen grote hoeveelheden wapens bleven aanvoeren.
Deze berichten over Israëlische en Zuidafrikaanse wapenleveranties werden door de Somalische ambassade in Londen als leugens gekenschetst *(The Times* 28-5-'85).
In een artikel over Somalia's streven naar buitenlandse hulp merkte Jacques de Barrin in *Le Monde* (12-12-'86) op dat de pogingen in de richting van Zuid-Afrika geen enkel resultaat hadden opgeleverd.

CONTACTEN MET ITALIË

De Italiaanse premier Bettino Craxi bracht van 20-23 september 1985 een officieel bezoek aan Somalia, waar hij in Mogadishu besprekingen voerde met president Barre. Deze zou, aldus de *NZZ*, op militaire leveranties van Italië hebben aangedrongen, in het bijzonder Leopard-tanks. Maar Italië wilde niet verder gaan dan de bestaande omvang van de onderlinge militaire samenwerking, waarbij het assistentie bood bij de opleiding van Somalische militairen en verouderde tanks aan het Somalische leger leverde.
Medio februari 1987 bracht Barre een privé-bezoek aan Italië.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

LIBISCHE NEDERLAAG IN TSJAAD

Op 19 maart trok een 700 man tellende Libische militaire kolonne vanuit Ouadi-Doum naar Fada om deze plaats te heroveren die op 2 januari bij een verrassingsaanval door Tsjadische regeringsmilitairen was veroverd (pag. 3311). Van de 1.500 man van het Libische garnizoen waren toen 800 gedood en 150 gevangengenomen (***Die Zeit*** 3-4). De Libische kolonne werd door Tsjadische troepen bij Rir-Kora onderschept en vernietigd - 370 Libische soldaten kwamen om. Niet beter verging het een tweede Libische kolonne van 800 man die de volgende dag vanuit Ouadi-Doum te hulp schoot - de helft kwam bij de strijd om het leven. In totaal zouden 786 Libiërs zijn gedood. Het verz akte Libische garnizoen van Ouadi-Doum werd vervolgens op 22 maart aangevallen door Tsjadische troepen onder aanvoering van de opperbevelhebber Hassan Djamous, uitgerust met lichte pantserwagens en jeeps voorzien van Franse anti-tankraketten van het type Milan. Nadat Djamous' mannen met behulp van krijgsgevangenen door de mijnenvelden rond de luchtmachtbasis waren geleid, bestormden zij het Libische garnizoen dat in 90 minuten werd verslagen. Volgens Tsjadische berichten werden 1.269 Libische militairen gedood en 438 gevangengenomen, o.w. de Libische commandant, kolonel Khalifa Aboul Aftar. De verliezen onder de Tsjadische troepen bedroegen naar eigen zeggen 29 doden en 58 gewonden. Onder de gewonden was volgens een bericht van 1 april de opperbevelhebber Hassan Djamous, die naar het militaire hospitaal Val-de-Grâce in Parijs zou zijn overgebracht en ad interim zou zijn vervangen door Yosko Issaka. Volgens diplomatieke bronnen echter zouden de Tsjadische troepen, aldus IHT (3-4),meer dan 200 man in Ouadi-Doum hebben verloren.

Volgens een voorlopige balans van de ambassade van Tsjaad te Parijs (Le ***Monde*** 26-3) zouden de Tsjadische troepen in Ouadi-Doum een belangrijke hoeveelheid onbeschadigd Libisch militair materieel hebben buitgemaakt: 11 lichte L-39 bommenwerpers, twee Marchetti SF-260 vliegtuigen, drie Mi-24 helikopters, achttien BM-21 raketwerpers, twaalf S-62 tanks, 42 T-55 tanks. tien complete radarinstallaties en voorts o.a. 400 gevechtsvoertuigen. Later meldde *IHT* (3-4) dat ook een intact gebleven Mi-25 helikopter (de exportversie van de Mi-24). was buitgemaakt.

Op 25 maart begonnen Libische troepen hun laatste grote basis in het noorden van Tsjaad, Faya-Largeau. te ontruimen. Zij waren door het verlies van Ouadi-Doum niet langer te bevoorraden. Het ca. 2.500 man sterke Libische garnizoen trok zich in noordelijke richting terug. Omstreeks 2.000 vluchtende Libiërs zouden in de woestijn van dorst zijn omgekomen. aldus een veronderstelling van *The Observer* (5-4)

Op 27 maart trokken Tsjadische regeringstroepen zonder strijd Faya-Largeau binnen dat zij 's avonds naar eigen zeggen ,,volledig onder controle'' hadden. Alleen 274 Tsjadische strijders in dienst van het Libische Islamitische Legioen zouden zijn achtergelaten en nog 16 Libische soldaten. terwijl - vergeleken met Ouadi-Doum - maar een beperkte hoeveelheid militair materieel werd buitgemaakt (incl. elf T-55 tanks). aldus de Tsjadische ambassade te Parijs op 30 maart. Overigens was de Tsjadische opmars vertraagd door een hevige zandstorm die de Libiërs daarentegen de kans voor een onbelemmerd evacuatie bood. waarbij onzeker was of de ontruiming op bevel van hoger hand dan wel op initiatief van de plaatselijke militaire leiders geschiedde.

Volgens de Tsjadische generale staf werden op 27 maart ten noordwesten van Zouar 88 Libische militairen gedood en 14 gevangengenomen die zouden behoren tot een uit Faya-Largeau afkomstige eenheid.

Op 30 maart kwam de plaats Ounianga-Kébir. tevoren bezet door Libische troepen, onder ,.volledige controle'' van het Tsjadische leger, aldus een mededeling van de generale staf Deze maakt geen melding van slachtoffers, wat erop duidde dat het ca 700 man sterke Libische garnizoen de plaats vooraf had ontruimd Wel werden omstreeks 30 vijandelijke soldaten gevangengenomen en viel opnieuw militair materieel in Tsjadische handen (incl een Marchetti-vliegtuig en vijftien T-35 tank,)

Op 31 maart meldden aanhangers van Goukouni Oueddei te Parijs dat de Libische troepen ook het garnizoen bij Gouro (150 man) in het noorden hadden ontruimd Volgens een Tsjadisch legercommunique werd deze plaats op 1 april door Tsjadische troepen bezet Dezelfde dag zou ook de oase Zouar na ontruiming door de Libische troepen in handen van het Tsjadische leger zijn gevallen Behoudens de omstreden Aouzou-strook zouden toen nog alleen Wour en Bardai door Libische troepen worden bezet (Le Monde 3-4)

Op 2 april zei een diplomaat in N Djamena dat de Libiers pogingen ondernamen om een verdedigingslinie aan te leggen van Wour (in het noordwesten bij de grens met Niger) via Bardai naar Yebbi-Bou

In de *IHT* (3-4) meldde James Brooke (NYT) dat er volgens Tsjadische militaire communique 3 603 Libische militairen waren gedood en 1.165 gevangengenomen bij 26 gevechten in 1987. In de drie maanden van strijd zouden 35 Tsjadische militairen zijn gedood en 82 gewond geraakt.

De Libische materiële verliezen be-

Tsjadische regeringsmilitairen inspecteren een bij Fada buitgemaakte tank

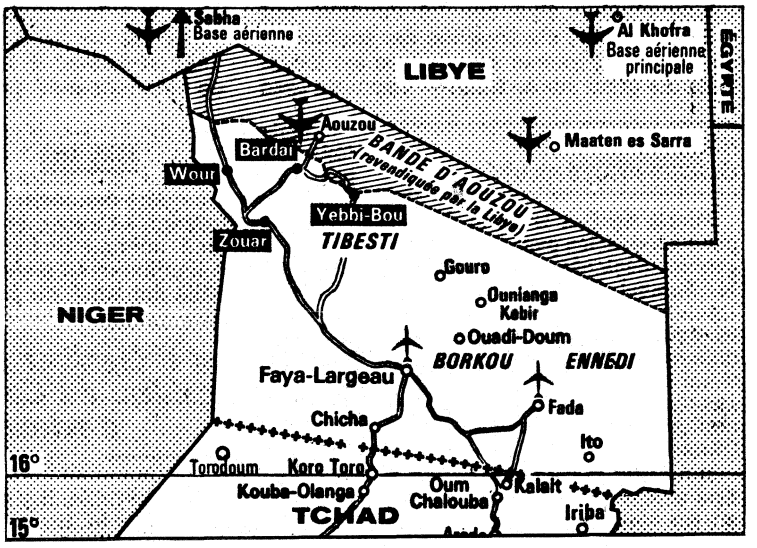

(Le Monde)

droegen volgens deze communiqués o a 94 T-55 tanks vernietigd en 82 buitgemaakt: 109 gepantserde personeelsvoertuigen vernietigd en 180 buitgemaakt: alsmede 31 vliegtuigen en 9 helikopters neergeschoten. vernietigd of buitgemaakt. Voorts zouden 12 T-62 tanks zijn vernietigd. terwijl 60 kanonnen. zes radar-installaties en twaalf batterijen luchtdoelraketten in handen van de Tsjadiërs zouden zijn gevallen.

Volgens een diplomaat had Tsjaad meer wapens van Libië ..gekregen" dan van de Verenigde Staten of van Frankrijk. De Tsjadische regering had eind 1986 van de Amerikaanse regering $13 mln aannoodhulp ontvangen. terwijl Frankrijk 400 Milan antitankraketten had geleverd voor $34.000 per stuk (Time 6-4).

Positie Libische troepen in *Soedan*

In een communiqué van het Tsjadische ministerie van buitenlandse zaken werd op 23 maart bekendgemaakt dat Libische troepen op 21 en 22 maart Tsjadische dorpen bij de grens met Soedan - Adé, Tiné en Koulbous - hadden aangevallen. De vijandelijke troepen waren door de Tsjadische regeringstroepen verdreven en hadden zich vervolgens .,op Soedanees gebied teruggetrokken".

Dezelfde dag deelde de Soedanese president Sadiq el-Mahdi in het parlement mee dat in februari 700 a 800 Libische militairen in de regio Darfour (West-Soedan) waren aangekomen. De Soedanese regering had hen verzocht het land te verlaten, maar zij waren niet naar het noorden in de richting van Libië vertrokken. In plaats daarvan waren zij naar het westen tot op Tsjadisch gebied doorgedrongen om daar Tsjadische regeringstroepen aan te vallen. aldus de Soedanese premier. Tegelijk betreurde hij dat de Franse luchtmacht ..het Soedanese luchtruim (had) geschonden" bij verkenningsvluchten boven Libische troepen in Soedan.

Volgens de NZZ (26-3) had Frankrijk kort tevoren een detachement gevechtshelikopters in Abéché gestationeerd om de oostgrens van Tsjaad te bewaken i.v.m. de in West-Soedan gelegerde Libische strijdmacht van ca. 2.000 man. Dit blad veronderstelde dat de Libische opmars vanuit Soedan tegen Iriba, Oum Chalouba en Kalait was gericht in coördinatie met de Libische opmars vanuit Ouadi Doum naar Fada.

Op 24 maart ontkende het Libische persbureau *Jana* dat er Libische troepen in West-Soedan waren. Daar waren wel strijdkrachten van de Conseil démocratique révolutionnaire (CDR) van Acheikh Ibn Omar. Op 26 maart meldde *Jana* dat deze strijdkrachten een aanval op Tsjadische regeringstroepen hadden uitgevoerd in de buurt van Adé.

Op 28 maart veroordeelde de Soedanese minister van binnenlandse zaken, Sidahmed el-Hussein. de Libische militaire aanwezigheid in Darfour als .,totaal onaanvaardbaar". Hij eiste een ,,onmiddellijke terugtrekking" van de Libische troepen.

Maar de Soedanese premier Sadiq el-Mahdi verzekerde op 29 maart dat de kwestie van de aanwezigheid van Libische troepen in zijn land ,.was geregeld". Naar zijn zeggen hadden .,recente contacten met het Libische opperbevel militair en politiek een eind gemaakt aan dit probleem". De volgende dag deelde hij mee dat hij zijn leger opdracht had gegeven de Libische troepen in Darfour te omsingelen en ze naar Libië te begeleiden binnen een tijdsbestek van een week.

Volgens Sadiq el-Mahdi had hij hiertoe besloten na overleg met de Libische stafchef, kolonel Abou Bakr Younes.

Op 6 april maakte de Soedanese minister van defensie. brigade-generaal Fadlallah Burmah Nasir. bekend dat de Libische troepen in Darfour zich hadden teruggetrokken.

Verklaringen Kadhafi

In eeri toespraak ter gelegenheid van de 17de verjaardag van de ontruiming van de Britse basis in Libië stelde de Libische leider kolonel Kadhafi op 29 maart in Tripoli dat .,de strijd (in Tsjaad) zal voortduren tot Goukouni Oueddei, Acheikh Ibn Omar en hun strijdkrachten naar N'Djamena terugkeren". Libië wil de oorlog niet". aldus Kadhafi, ,,maar als het de uitdaging aanvaardt, tot de oorlog en de algemene mobilisatie besluit, dan zullen zijn duizenden tanks en honderden vliegtuigen in staat zijn alle Franse koloniën in Afrika. tot aan de evenaar. te bevrijden". Volgens de Libische leider ,.vechten de strijdkrachten van de neo-GUNT aan het oostfront in Tsjaad en in Abéché. terwijl de imperialisten beweren dat zich daar Libische troepen bevinden". Naar zijn zeggen waren er in Fava-Largeau sinds 1973 alleen Tsjadische troepen geweest. Libië voorzag slechts ,,de bevriende krachten" van tanks. raketten, voertuigen en artillerie. Voor Frankrijk dreigde. aldus Kadhafi. ..een lang en bitter conflict" totdat het ,,zijn vuile handen" van Tsjaad aftrekt.

In een diezelfde dag door het Franse televisiestation Antenne 2 uitgezonden interview verklaarde de Libische leider zich echter bereid .,elk soort internationale samenwerking te aanvaarden om het Tsjadische probleem op te lossen"

Positie Frankrijk

Tijdens de opmars van de Tsjadische regeringstroepen verzorgden de 2.300 Franse militairen (Operatie Epervier) de aanvoer en zij waarborgden de veiligheid van het achterland. maar zij grepen niet rechtstreeks in de gevechten in (Die Zeit 3-4: The *Observer* 5-4). Maar op 3 april dreigde de Franse minister van defensie, André Giraud, met de inzet van Franse troepen ten noorden van de 16de breedtegraad. de ,,rode lijn" . als Libië bleef doorgaan met het bombarderen van Ouadi-Doum. Vanaf 23 maart voerden Libische Toepolews en Migs van grote hoogte bombardementen uit om de achtergelaten militaire uitrusting te vernietigen. Twee maal per dag werden ca. 20 bommen op Ouadi-Doum afge-

worpen. ..Tot nog toe hebben wij de bescherming ten zuiden van de 16de parallel verzekerd", aldus Giraud. maar ,,ais een nieuwe situatie zich ontwikkelt. zal onze hulp aan Tsjaad worden aangepast. (...) Nu is er sprake van een totaal andere situatie. Wij hebben onszelf nooit verboden vreedzame operatics uit te voeren. eventueel zelfs ten noorden van de 16de breedtegraad."
Aan de andere kant leek Frankrijk niet bereid ter wille van de Aouzou-strook een directe confrontatie met Kadhafi aan te gaan. Op 2 april adviseerde de Franse minister van ontwikkelingssamenuerkirig Michel Aurillac het territoriale geschil ter arbitrage roor te leggen aan het Internationale Hof van Justitie te Den Haag Hij wees erop dat het akkoord uit 1933 tussen de toenmalige koloniale mogendheden Frankrijk en Italie waarop Kadhafi zich beroept volgens het internationale i-echt ongeldig is Het was de taak van Tsjaad ot Libië om internationale arbitrage te vragen
Hoewel de Tsjadische minister van buitenlandse zaken Gouarra Lassou. nog enkele dagen tevoren had aangekondigd dat het volgende doel van de Tsjadische troepen de ,,bevrijding" van de Aouzou-strook zou zijn, verklaarde de Tsjadische president Hissène Habre op 4 april dat de oorlog tussen Tsjaad en Libië niet ging om dat gebied. De vraag was of Libië genegen was .,het bestaan van Tsjaad als natie, als staat en als volk te erkennen"..,Als Libië genegen is ... met ons een dialoog te voeren om tot een vreedzame oplossing te geraken, dan zijn wij daartoe op elk moment bereid. want wij zoeken de dialoog", zo verklaarde Habre.

Positie Libië

De snelle nederlaag van Libië in Tsjaad werd door waarnemers verklaard uit het slechte moreel van de Libische troepen en het door Kadhafi gerecruteerde vreemdelingenlegioen Carolien Roelants schreef in *NRC/H'blad* (31-3) voorts:

De Libiers waren niet goed gemotiveerd en ze vochten ook slecht. volgens Franse kenners van oorlog in de woestijn. Hun zware tanks zakten weg in het woestijnzand of waren ingegraven. Met dezelfde statische manier van oorlog voeren waarbij tanks als artilleriestukken worden gebruikt. van Sowjetadviseurs geleerd, laten de Iraakse troepen zich elke keer weer verrassen door het veel mobielere Iraanse leger De taaie woestijnvechters van president Hissene Habré in hun snelle Toyota's voorzien van raketten en terugstootloze vuurmonden hadden ook geen enkele moeite met de logge Libische tanks De Libiers leden een snelle nederlaag bij Fada. begin januari. en Ouadi-Doum. tien dagen geleden. en trokken zich vervolgens uit Faya Largeau terug nog voor de Tsjadiërs in de aanval gingen.."

(Vor.ber.pag. 33 e.v.)

WEST-EUROPA

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

REGIONALE VERKIEZINGEN

Op pag 568/2 e.v - 1985 is verslag uitgebracht van een aantal verkiezingen voor parlementen in deelstaten in de Bondsrepubliek Duitsland. eindigend met de vermelding van het resultaat van de verkiezingrrì in Noordrijnland-Weitfalen op 12 niei 1985
Nadien zijn in West-Duitsland de volgende regionale verkiezingen gehouden

Gemeenteraadsverkiezingen in Sleeswijk-Holstein

Op 2 maart 1986 werden in Sleeswijk-Holstein verkiezingen gehouden voor de gemeenteraden in deze deelstaat Het resultaat ervan was aldus

Gemeenteraden in Sleeswijk-Holstein

	1986 %	1982 %
Opkomst	68,8	73,9
CDU	44,2	50,1
SPD	40,3	34,6
Groenen	7,4	3,1
FDP	4,4	6,8
Overige	3,7	4,5

In de vier grote steden werd de SPD de grootste partij in plaats van de CDU Kiel (50,6%), Lubeck (43,8%), Flensburg (35,1%) en Neumunster (48,9%) In deze vier steden keerde de FDP niet in de gemeenteraden terug

Verkiezingen voor de Landdag van Nedersaksen

Op 15 juni 1986 konden 5,6 mln burgers in de deelstaat Nedersaksen naar de stembus gaan om hun regionale parlement, de Landdag, opnieuw samen te stellen.
De verkiezing was van meer dan regionale betekenis, omdat, in geval de SPD de meerderheid zou behalen. in de Bondsraad, de Eerste Kamer in Bonn, de coalitie van CDU/CSU en FDP haar meerderheid zou verliezen.
De verkiezingsuitslag luidde aldus:

Landdag Nedersaksen

	1986 %	zetels	1982 %	zetels
Opkomst	'i7 4		77 7	
CDU	44 3	69	50,7	88
SPD	42 1	66	365	63
Groenen	i,1	11	6 5	11
FDP	6 0	9	5 9	9
Overige	0.5	--	0,4	--

Ondanks het sterke verlies van de CDU kon minister-president Ernst Albrecht (CDU) verder regeren, aangezien zijn partij en de FDP te zamen met 78 zetels precies één zetel meer hadden dan de combinatie van SPD en Groenen
De FDP had voor de verkiezingen toegezegd, dat zij, als de verkiezingsuitslag dat mogelijk zou maken. een coalitie met de CDU zou aangaan

Gemeenteraadsverkiezingen in Nedersaksen

In Nedersaksen vonden op 3 oktober 1986 opnieuw verkiezingen plaats nu voor de gemeenteraden in deze deelstaat Deze verkiezingen hadden het volgende resultaat

Gemeenteraden in Nedersaksen

	1986 %	1981 %
Opkomst	72,1	76,2
CDU	46.0	50,2
SPD	40.3	36,9
Groenen	5.4	3.6
FDP	4.9	6.4
Overige	3.1	2.8

Verkiezingen voor de Landdag zn Bezeren

Op 12 oktober 1986 werden in Beieren verkiezingen voor de Landdag gehouden.
Hoewel de CSU van minister-president Franz-Josef Strauss iets verloor, behield deze partij de absolute meerderheid.
De verkiezingsuitslag was als volgt:

Landdag Beieren

	1986 %	zetels	1982 %	zetels
Opkomst	70.3		78	
CSU	55.8	128	58,3	133
SPD	27,5	61	31.9	71
Groenen	7.5	15	4.6	--
FDP	3.8	--	3.3	--
Republikeinen	3.0	--	--	--
Overige	2.4	--	1.7	--

Voor de SPD was dit het slechtste verkiezingsresultaat in Beieren sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. De Republikeinen. die hun partij op 25 november 1984 hadden opgericht als afsplitsing van de CSU (pag. 571/2-1985), namen voor het eerst aan de Landdagverkiezingen deel.

Parlementsverkiezingen in Hamburg

In Hamburg werden op 9 november 1986 verkiezingen gehouden voor het plaatselijk parlement, de .,Burgerschaft"
Het waren de laatste regionale verkiezingen voor de Bondsdagverkiezingen van 25 januari 1987 (pag.81 e.v.-1987). De uitslag van de verkiezingen luidde aldus:

De burgemeester van Hamburg, Klaus von Dohnanyi (SPD) (l.) bespreekt de resultaten van de verkiezingen voor het Hamburgse stadsparlement met zijn voornaamste opponent Hartmut Perschau (CDU).

Parlement in Hamburg

	1986 %	zetels	1982 %	zetels
Opkomst	78,1		77.6	
CDU	41 Y	54	38.6	48
SPD	41.8	53	51.3	64
Groenen	10.4	13	6,8	8
FDP	4.8		2.6	--

Landdagverkiezzngen in Hessen

In Hessen zijn *op* 5 *april* 1987 *vervroegde verkiezingen voor de Landdag gehouden. de eerste regionale verkiezingen na de Bondsdagverkiezingen van 25 januari.*
De vervroegde verkiezingen waren *noodzakelijk geworden. doordat op* 9 *februari de in Wiesbaden regerende coalitie van SPD en Groenen uiteen was gevallen.*

De rood-groene coalitie in Hessen was aan het bewind *sinds* 16 *oktober* 1985. *De coalitie was begin februari gestruikeld over de vraag of de* plutoniumfa*briek Alkem in Hanau wel of geen vergunning moest krijgen* om *meer plutonium te verwerken. De SPD was bereid Alkem nog tien jaar te laten doorwerken. De Groenen vonden echter, dat de fabriek onmiddellijk dicht moest.*
Minister-president Holger Börner (SPD)van de deelstaatregering in Hessen verzond op 9 februari een ontslagbrief aan minister Joschka Fischer (Groenen)van milieuzaken, nadat een dag eerder de Groenen op een congres een motie hadden aangenomen om de coalitieregering te verlaten, tenzij de regering binnen twee weken haar goedkeuring introk voor het gebruik van plutonium door de Alkemfabriek. Hiermee was *een einde gekomen aan de eerste regeringscoalitie in West-Duitsland. waaraan werd deelgenomen door de Groenen.*

..Het is niet normaal om aanbiedingen van ontslag te doen op partijcongressen en op die wijze via de massamedia". zo schreef Borner in zijn brief aan Fischer. ..Dit schijnt te behoren tot een nieuwe. onconventionele stijl. Ik aanvaard uw aanbod."
Börner voerde in zijn brief ook aan dat zijn partij zich de 2500 ontslagen niet kon veroorloven die het gevolg zouden zijn van de sluiting van Alkem.

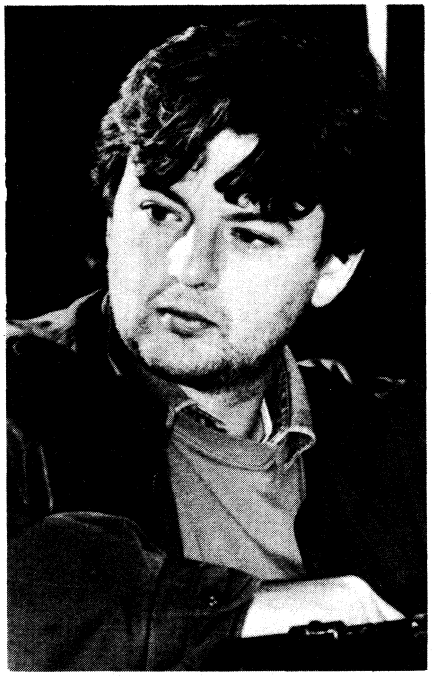

Joschka Fischer, tot 9 februari milieuminister in de regering van Hessen, het eerste lid van de partij van de Groenen, die een ministerambt heeft bekleed.

De resultaten van de verkiezingen waren als volgt:

Landdag in Hessen

	1987 %	zetels	1983 %	zetels
Opkomst	79		83 6	
CDU	42 1	4 i	39 4	44
SPD	40 2	44	46 2	51
Groenen	9 4	10	5.9	7
FDP	7 8	9	7 6	8

Voor de eerste maal sinds de Tweede Wereldoorlog zal er in Hessen een regering worden gevormd, waarvan de SPD geen deel uitmaakt. De winst van de Groenen was *niet voldoende om het verlies van de SPD te compenseren. Beide groeperingen hadden voor de verkiezingen verklaard opnieuw een coalitie te willen vormen.*
CDU en FDP, die eveneens voor de verkiezingen het voornemen hadden aangekondigd een coalitie te willen vormen, hebben te zamen *met* 56 *zetels een voorsprong van twee zetels op de 54 zetels van de combinatie van SPD en Groenen.*

REGEERAKKOORD CDU, CSU EN FDP. NIEUW KABINET-KOHL

Bij de verkiezingen voor de Bondsdag, die op 25 januari werden gehouden behaalde de coalitie van CDU, CSU en FDP opnieuw de meerderheid (pag. 81 e.v. - 1987)

De drie partijen begonnen dadelijk na de verkiezingen aan onderhandelingen, die waren gericht op de voortzetting van hun coalitie.
Deze besprekingen werden op 9 maart afgerond met het afsluiten van een regeerakkoord.
De correspondent van het NRC/H'blad in Bonn berichtte in de krant van 11 *maart het volgende over de inhoud van dit regeerakkoord en over de wijze. waarop het tot stand gekomen was.*

Aan de ene kant continuïteit in de veiligheidspolitiek. zelfs versterking van het op ontspanning gerichte beleid van de liberaal Genscher. Aan de andere kant een zekere verrechtsing op het terrein van binnenlandse veiligheid, tot uitdrukking komend in strengere straffen voor militante demonstranten en meer bevoegdheden voor de justitie bij de bestrijding van terrorisme. Dat zijn de twee centrale compromissen in het regeerakkoord
De liberalen hebben voor het doorzetten van hun beleid van ontspanning tegenover de Sowjet-Unie en de Oosteuropese landen, gekoppeld aan een vaste binding van de Bondsrepubliek aan het westelijk bondgenootschap, tegenover de rechtervleugel binnen de CDU. geleid door fractievoorzitter Alfred Dregger, en tegenover Strauss' CSU, een prijs moeten betalen in de vorm van inperking van de demonstratievrijheid en uitbreiding van de opsporingsbevoegdheid.

De grotere speelruimte van Genscher in het bijzonder tegenover de Sowjet-Unie en op het gebied van de externe veiligheid ia reeds tot uitdrukking gekomen in de officiele reacties van de Westduitse regering tegenover Gorbatsjows voorstel voor een afzonderlijk akkoord over middellange-afstandsraketten in Europa (pag. 161 e v.-1987).
Hoewel sterke krachten binnen de CDU/CSU als voorwaarde voor een dergelijk akkoord een verdrag op het terrein van kernraketten van kortere reikwijdte zouden willen stellen. kon Genscher ongestoord zijn gang gaan met de officiële reactie dat niet Gorbatsjou-s concessie ,,een centrale ontwapeningswens van de regering in vervulling was gegaan'. Verzet in het regeringskamp. zei Genscher. kon er niet zijn. want de nul-optie was tenslotte een Westelijke ris geweest ..in samenhang met hel NAVO-dubbelbesluit van december 1979"
CDU-fractieleider Dregger probeerde vergeefs steun te winnen voor opname in het regeerakkoord van de eis voor een gelijktijdig akkoord over kortere-drachts raketten en CSU-Bondsdaglid Hans Klein, voorzitter van de commissie voor buitenlandse zaken. wilde zelfs meteen een verdrag over vermindering van conventionele bewapening
De Bund der Vertriebenen de organisatie van verenigingen die de mensen vertegenwoordigen die na de Tweede Wereldoorlog zijn verdreven uit voormalige Duitse gebieden in Oost- en Midden-Europa. gaf een woedend commentaar op Bonns ondersteuning van Gorbatsjows voorstel. Genscher krijgt in een verklaring te horen dat hij ..dialectisch verwarrende ontwapeningsvoorstellen" van partijleider Gorbatsjow ,,overijld en kritiekloos" heeft overgenomen.
In de coalitie-onderhandelingen waren de eisen van Dregger en Klein geen punt van overleg. CDU-secretaris-generaal Heiner Geissler. die voor zijn partij de onderhandelingen over het regeerakkoord heeft gevoerd. wees er op 10 maart nadrukkelijk op dat ontspanningspolitiek en nul-optie erin staan
Verder is men het erover eens dat er ..ook" onderhandeld moet worden over de andere kernraketten
De Bund der Vertriebenen vindt dat het punt van de Duitse hereniging een grotere rol moet spelen in het beleid tegenover de Sowjet-Unie en dat Moskou concessies moeten worden afgedwongen.

Genschers streven is steeds gericht geweest op een behoedzame omgang met het begrip .Duitse hereniging'. aangezien landen als Polen en de Sowjet-Unie daaruit gebiedsaanspraken door de Duitsers zouden kunnen afleiden. In het nieuwe regeerakkoord komt de ,Duitslandpolitiek' als zodanig niet voor: dat punt wordt in de regeringsverklaring opgenomen.
CDU-onderhandelaar Geissler zei op 10 maart dat de hereniging van Duitsland doel blijft van de regering, waaraan hij een zin vastkoppelde die naderhand ook door bondskanselier Kohl werd gebruikt: ..vrijheid gaat voor eenheid"
Kohl deed deze uitspraak tijdens de CDU/CSU-fractievergadering van 10 maart. die het grootste deel van de dag duurde en waarin buiten de agenda om een debat over de Duitslandpolitiek ontstond.
Bernhard Friedmann (CDU) eiste van Kohl dat deze in zijn regeringsverklaring zich duidelijk zou uitlaten over de consequenties van de politiek van Gorbatsjow voor de hereniging van Duitsland. De ..hereniging der. Diiitsers". zei hij. gesteund door een deel van de fractie. mort als veiligheidsconcept in de onderhandelingen van de beide wereldmachten worden ingevoerd. De Diiitsers moeten op dat punt voorstellen doen die eigenlijk al in Genève op tafel hadden dienen te liggen
Kohl zei het vervolgens niet uit te sluiten dat de politiek van Gorbatsjow tot veranderingen voert in de situatie van een gedeeld Duitsland. ..Ik zie een grote kans in de komende jaren ontstaan. Wij kunnen haar benutten als onze binding aan het Westen ondubbelzinnig is. Wij mogen ons niet laten inkopen Wij zouden falen tegenover de geschiedenis als we die kans niet zouden benutten, maar de vrijheid moet voor de eenheid staan".
In deze uitspraak zat ook een waarschuwing aan het adres van die rechtse kringen die via een politiek van neutralisme een Duitse hereniging zouden willen vergemakkelijken Kohl heeft zieh duidelijk op de lijn-Genscher gesteld
De concessies die de liberalen op het gebied van binnenlandse veiligheid hebben moeten doen bestaan vooral uit een vermommingsverbod en een verbod op passieve bewapening bij demonstraties. In liberale kring. in het bijzonder in de deelstaten. bestaan tegen deze reeds lang bediscussieerde maatregelen grote bezwaren Men vreest dat op die manier de mogelijkheid ontstaat om vreedzame demonstraties te verbieden op grond van de mogelijkheid dat zich groepjes militanten kunnen manifesteren Die kans wordt groter nu vermomming, meestal in de vorm van bivakmutsen en motorhelmen. niet meer als overtreding. maar als misdrijf zal worden aangemerkt.
Formeel zullen wetsontwerpen op dit terrein pas in de herfst worden ingediend en heeft de FDP tot die tijd de mogelijkheid met zichzelf in het reine te komen, maar de partij is ten aanzien van deze kwestie in het regeerprngrani akkoord gegaan met de zin: .,Er bestaat noodzaak tot handelen" CDU-man Geissler citeerde deze zin op 10 maart tijdens een persconferentie herhaaldelijk.
Als verdere mogelijke maatregelen staan genoemd: strafbaarheid voor het openlijk bepleiten van geweld Deze maatregel richt zich bijvoorbeeld duidelijk tegen somrnige groepen binnen de Groene partij. die het omzagen van hoogspanningsmasten nabij kernenergie-centrales hebben bepleit
En voorts: hogere straffen bij diefstal van munitie en wapens, voor het in bezit hebben van materiaal voor de samenstelling van explosieven en verkleining van de mogelijkheid voor terroristen in de gevangenis tot gedeeltelijk omzetten van huil straf in een voorwaardelijke.
Afgezien van de concessies op de punten demonstratievrijheid en terrorisme-bestrijding hebben de liberalen nog een veer moeten laten. de regeling ten aanzien van abortus. In de komende regeerperiodr zal liet voor vrouwen moeilijker worden eeii abortus te krijgen Zonder een tweede arts in te schakelen gaat dat niet meer en de vrouw zal ,ten gunste van het levcri" geadviseerd moeten worden
Bij de FDP heeft men deze en andere mogelijke maatregelen geaccepteerd omdat zij met een belastingverlaging van 44 miljard mark. waarbij een verlaging van het hoogste belastingtarief van 56 naar 53 procent opname van het punt milieubescherming als ,staatsdoel' in de Grondwet. een financiële politiek die gericht blijft op terugdringing van overheidsuitgaven op veel punten haar zin heeft gekregen

Bondskanselier Kohl *herkozen*

De op 25 januari nieuw verkozen Bondsdag kwam op 11 maart bijeen om de bondskanselier aan te wijzen. Helmut Kohl werd opnieuw als zodanig gekozen. Hij kreeg 253 stemmen. vier meer dan de benodigde absolute meerderheid van 249 stemmen. De coalitie beschikt in de Bondsdag over 269 zetels. Volgens waarnemers waren de ontbrekende stemmen voor Helmut Kohl afkomstig uit de rijen van de CDU, waar geen algemene tevredenheid heerste over het regeerakkoord.
Helmut Kohl accepteerde zijn verkiezing en werd vervolgens door president Von Weizsacker tot bondskanselier benoemd, waarna Kohl tegenover de voorzitter van de Bondsdag, Philipp Jenninger. de ambtseed aflegde.
Vervolgens werd de samenstelling van het kabinet bekend gemaakt. Deze was als volgt:

Bondskanselier - Helmut Kohl (CDU);
minister voor bijzondere taken. hoofd van het

Het Westduitse kabinet met de bondspresident op de trappen van het presidentiële paleis Schaurnburg.
Eerste rij v.l.n.r. Friedrich Zimmermann, Hans-Dietrich Genscher, president Richard von Weizsacker. Rita Sussmuth, bondskanselier Helmut Kohl. Dorothee Wilms en Gerhard Stoltenberg.
Tweede rij v.l.n.r. Martin Bangemann, Hans Engelhardt. Manfred Worner, Ignaz Kiechle, Oscar Schneider, Norbert Blum. Hans Klein, Wolfgang Schauble en Christian Schwarz-Schilling.
Achterste rij v.l.n.r. Jurgen Möllemann. Heinz Riesenhuber, Jurgens Warnke en Walter Wallmann.

bureau van de bondskanselier - U'olfgang Schauble (CDU); buitenlandse zaken - Hans-Dietrich Genscher (FDP): binnenlandse zaken - Friedrich Ziinmerman (CSU). justitie - Hans A. Engelhardt (FDP): financien - Gerhard Stoltenberg (CDU): economische zaken - Martin Bangemann (FDP): voedselvoorziening. land- en bosbouw - Ignaz Kiechle (CSU): intern-Duitse betrekkingen - Dorothee Wilms (CDU); arbeid en sociale zaken - Norbert Blüm (CDU); defensie - Manfred Wörner (CDU): jeugd. familie, vrouwen en volksgezondheid - Rita Sussmuth (CDU): verkeer - Jurgen Warnke (CSU); milieu. natuurbescherming en veiligheid van kernreactoren - Walter Wallmann (CDU); post en telecommunicatie - Christian Schwarz-Schilling (CDU); ruimtelijke ordening. bouwnijverheid en stedebouw - Oscar Schneider (CSU); wetenschappelijk onderzoek en technologie - Heinz Riesenhuber (CDU): onderwijs en wetenschappen - Jurgen W. Möllemann (FDP). ontwikkelingssamenwerking - Hans Klein (CSU)

Parlementaire staatssecretarissen:

Bureau van dr bondskanselier - Lutz G Stavenhagen (CDU). met de titel staatsminister, en Liselotte Berger (CDU): buitenlandse zaken - Helmut Schäfer (FDP) en Irmgard Adam-Schwaetzer (FDP. beiden met de titel staatsminister: binnenlandse zaken - Carl-Dieter Spranger (CSU) ei1 Horst Waffenschmidt (CDU); justitie - Friedrich-Adolf Jahn (CDU); financicn - Hansjorg Häfele (CDC) cn Friedrich Voss (CSU): economische zaken - Ludolf-Georg von Wartenberg (CDU)en Erich Riedl (CSU):voedselvoorziening. land- en bosbouw - Georg Gallus (FDP) en Wolfgang von Geldern (CDU); intern-Duitse betrekkingen - Ottfried Hennig (CDU); arbeid en sociale zaken - Wolfgang Vogt (CDU) en Stefan Hopfinger (CSU). defensie - Peter-Kurt Würzbach (CDU) en Agnes Hurland-Buning (CDU): jeugd. familie. vrouwen en volksgezondheid - Anton Pfeifer (CDU).verkeer - Dieter Schulte (CDU); milieu, natuurbescherming en veiligheid van kernreactoren - Martin Gruner (FDP) en Wolfgang Gröbl (CSU); post en telecommunicatie - Wilhelm Rawe (CDU); ruimtelijke ordening. bouwnijverheid en stedebouw - Jurgen Echternach (CDU); wetenschappelijk onderzoek en technologie - Albert Probst (CSU); onderwijs en wetenschappen - Irmgard Karwatzki (CDU): ontwikkelingssamenwerking - Volkmar Köhler (CDU).

In het nieuwe kabinet-Kohl hebben vier leden van de FDP zitting; in het vorige kabinet waren dat drie ministers. De vierde minister is Jurgen Möllemann op onderwijs en wetenschappen, tot dan staatsminister op buitenlandse zaken.

Eveneens nieuw is Hans Klein (CSU) op ontwikkelingssamenwerking, tot dan woordvoerder buitenlandse zaken van de CDU/CSU-fractie. Hij is een vertrouweling van de Beierse minister-president Franz-Josef Strauss.

Aan Franz-Josef Strauss had Helmut Kohl aangeboden deel uit te gaan maken van het kabinet in Bonn; hij kon kiezen uit de posten financiën, defensie en binnenlandse zaken. Hij gaf er echter de voorkeur aan in München te blijven.

In het kabinet niet teruggekeerd zijn Heinrich Windelen (intern-Duitse betrekkingen) en Werner Dollinger (verkeer). beiden CDU. Zij werden opgevolgd door resp. Dorothee Wilms (CDU) en Jürgen Warnke (CSU).

Regeringsverklaring

Bondskanselier Helmut Kohl heeft op 18 maart in de Bondsdag de regeringsverklaring afgelegd.

..De schepping bewaren. dé toekomst gestalte geven" luidde het thema van bondskanselier Helmut Kohls tweeëneenhalf uur durende regeringsverklaring. Daarin somt hij alle politieke thema's van het moment op, zoals die in het regeerakkoord tussen christen-democraten en liberalen zijn opgenomen en geeft hij de richting aan voor de daarin - als gevolg van ontbrekende overeenstemming - niet opgenomen buitenlandse politiek. Het toekomstperspectief in de rede is vaag. zo zeer zelfs dat het Kohl zeer welgezinde conservatieve dagblad Die Welt op 19 maart schrijft: ..De accenten gingen verloren in de breedte van de programpresentatie. in louter verscheidenheid. Door de homrn ziet men het bos niet meer"

Helmut Kohls toekomstvisioen is vooral. zo kan men in zijn rede aan het begin van zijn nieuwe regeerperiode horen. dat alles zo wordt voortgezet. zoals hij dat in de afgelopen vier jaren is begonnen. Het opvallendste punt is dat van de buitenlandse politiek. in het bijzonder die tegenover de landen van het Warschaupact Door continuïteit en betrouwbaarheid op dat punt te beloven. door ook daar in feite de zaken te laten zoals ze zijn. laat Helmut Kohl definitief weten dat de lijn-Genscher geldt: zijn gekoketteer met de rechtervleugel binnen de CDU en de Beierse zusterpartij CSU is voorbil Kohls binnen die kring met vreugde ontvangen, voor de verkiezingen gemaakte opmerking over concentratiekampen in de DDR en ook zijn Gorbatsjow-Goebbels vergelijking werd op 18 maart weggewist met de zinsnede: ..De betrekkingen met de Sowjet-Unie zijn voor ons van centrale betekenis. Deze te verstevigen en te verdiepen is in overeenstemming met de belangen en wensen van de mensen in onze beide staten" en met het aanbod aan de DDR-leiding om ,,elke inspanning te ondernemen om de betrekkingen tussen de beide staten in Duitsland in een goed en open klimaat verder te ontwikkelen"

De schaduw van Genscher hangt eveneens over het deel van zijn rede waarin Kohl zegt dat ,,sommigen denken dat het probleem van de eenheid van onze natie onafhankelijk van het Oost-West conflict opgelost zou kunnen worden. Tegen zulke illusies - of ze nu van rechts of van links komen - moet men zich verzetten. Er bestaat geen eigen weg voor Duitsland De Duitsers zullen alleen samenkomen als de Oost-West tegenstelling in een duurzame. alles omvattende Europese vredesorde is opgeheven. waarin de mensenrechten echt zijn verwerkelijkt".

Gorbatsjow, zegt Kohl, moet aan zijn woord worden gehouden als hij spreekt van het ,nieuwe denken' in de internationale betrekkingen Als deze nieuwe koers .,kansen in zich bergt tot meer begrip. tot meer samenwerking en vooral tot meer concrete resultaten bij ontwapening en wapenbeheersing, dan zullen wij deze oppakken". Daarbij moeten echter niet ,,de realiteiten uit het oog worden verloren. noch illusies worden nagejaagd, noch bestaande tegenstellingen w-orden weggewist"

Kohis toekomstprogramma op binnenlands politiek terrein. dat zich naar hij zegt tot de volgende eeuw uitstrekt, bevat vijf punten: versterking van het ,waardenbewustzijn', behoud van een sterk bedrijfsleven gebaseerd op de sociale markteconomie. een schoon en menselijk leefmilieu, vrijheid voor alle Duitsers. ook die in de DDR, en ren duurzame vrede. In de uitwerking van die thema's hoort men veel details, maar weinig concrete aanduidingen over de verwerkelijking

Als Kohl praat over de belangrijkste belastinghervorming in de geschiedenis van de Bondsrepubliek. ontbreekt elk spoor van aanduiding hoe hij deze 44 miljard verlaging wil financieren. Als hij zegt dat veiligstelling van de AOW de belangrijkste kwestie van de eeuw is, kan hij geen idee van een concept aangeven dat begin volgend jaar daarvoor op tafel moet liggen. Als hij - vijf minuten van tweeëneenhalf uur - praat over werkloosheid. is het enige perspectief dat hij de tweeëneenhalf miljoen werklozen biedt een verdere ,.verbetering van de economische randvoorwaarden"

Overal in de rede schemert door dat de coalitiepartners op vele punten geen overeenstemming hebben kunnen bereiken. Op een van de weinige thema's waar dit wel is gelukt - milieubescherming - weidt Kohl dan ook uit met een gedetailleerde opsomming van maatregelen. En ook het belang dat de vele muziek- en zangverenigingen in het land hebben bij het behouden van een .,menselijk gezicht van ons land" wordt minutenlang uitgesponnen.

Kohl heeft Oost en West laten weten dat zij niet bang hoeven te zijn voor buitenlands politieke experimenten van Bonn. De uitspraken daarover behoren tot de belangrijkste passages in zijn regeringsverklaring, ook al zit er niets schokkends in.

Voor de toekomstvisie die hij in de rede zei te geven moet men diep graven. ,.Maar in vele opzichten is het juist het geruststellende aan Helmut Kohl, dat hij veel pragmatischer is dan hij zelf graag toegeeft", schrijft op 19 maart de Suddeutsche Zeitung.

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

DIVERSE BENOEMINGEN

Sinds begin december 1986 vonden in de VS o.m. de volgende benoemingen plaats (vor. ber. op pag. 215/2 e.v.):

Reagans woordvoerder Speakes vertrekt naar *bedrijfsleven*. Fitzwater opvolger.

Op 4 dec. 1986 maakte de woordvoerder van het Witte Huis. Larry Speakes. bekend dat hij per 1 febr. 1987 ging werken bij de Newyorkse beleggingsfirma Merrill, Lynch & Co., waar hij hoofd van de afdeling communicatie werd.

Speakes was in maart 1981 presidenteel woordvoerder geworden nadat zijn voorganger James Brady ernstig gewond was geraakt bij een aanslag op Reagan (officieel was Brady nog in functie).

Speakes ontkende dat zijn vertrek iets te maken had met het schandaal rond de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran. Hij zou al sinds begin oktober met zijn nieuwe werkgever in onderhandeling zijn, een maand voordat de wapenleveranties bekend werden.

Op 12 jan. 1987 deelde het Witte Huis mee dat Marlin Fitzwater, op dat moment woordvoerder van vice-president George Bush, met ingang van 2 februari de voorlichtende taak van Speakes zou overnemen, Fitzwater kreeg als titel ,,ondersecretaris voor perszaken", dezelfde titel die Speakes had gehad.

Reagans woordvoerder Larry Speakes (r.) op 12 januari 1987 met zijn opvolger Marlin Fitzwater.

Keel ambassadeur bij de NAVO

Op 19 december 1986 meldde *NRC/H'blad* dat president Reagan van plan was Alton Keel, de plaatsvervangend leider van de Nationale Veiligheidsraad (NSC),te benoemen tot ambassadeur bij de NAVO. Voordat Frank Carlucci op 2 december tot hoofd van de NSC was benoemd als opvolger van John Poindexter (pag. 219/3), had Keel korte tijd de lopende zaken van de Nationale Veiligheidsraad behartigd.

Directeur voorlichting Witte Huis Buchanan neemt ontslag. Aftreden opvolger *Koehler*

Op 3 febr. 1987 deelde Fitzwater mee dat de directeur voorlichting van het Witte Huis, Patrick Buchanan, per 1 maart ontslag had genomen om als leider van de conservatieve beweging een rol te kunnen spelen in de campagne voor de presidentsverkiezingnen van 1988.

Naar aanleiding van het vertrek van Buchanan meldde *NRC/H'blad* op 4 februari o.m. het volgende:

...Buchanan was de laatste tijd genoemd als een mogelijke kandidaat voor de Republikeinse nominatie voor het presidentschap, maar hij deelde vorige week mee dat hij geen kandidaat zou ziin omdat hij geen splitsing teweeg wilde brengen in de conservatieve vleugel van de partij

Patrick Buchanan een prominente conservatieve commentator. trad in 1985 toe tot de staf van het Witte Huis twee dagen nadat Donald Regan Reagans stafchef was geworden (pag. 87/3-1985, red. KHA). Begon vorig jaar wekte hij de ergernis van de Democraten in het Congres op door hen in een gast-column in de Washington Post ervan te beschuldigen de zijde van Moskou te hebben gekozen in de strijd tussen de Nicaraguaanse regering en de door Washington gesteunde rebellen.

Kortgeleden zou hij volgens sommige berichten Regan hebben geërgerd door de Republikeinen te verwijten dat zij de president onvoldoende steunden in het rumoer om de Iran-affaire. In een tweede gast-column in de Washington Post. die zoals later werd meegedeeld, niet tevoren was goedgekeurd door het Witte Huis, had hij de Republikeinen in het Congres ervan beschuldigd dat zij Reagan in de steek lieten na de onthulling van de geheime wapenverkopen aan Iran en het doorsluizen van winsten op die transacties naar de contra's in Nicaragua.

Een felle toespraak die Buchanan enkele weken geleden hield op een pro-Reagan bijeenkomst vlak bij het Witte Huis ontstemde andere assistenten van de president, die vonden dat hij in de Iran-affaire te zeer de confrontatie zocht.

Op 19 februari werd de journalist John O. Koehler benoemd tot opvolger van Buchanan, maar op 9 maart trok hij zich terug op verzoek van de nieuwe chef-staf van het Witte Huis, ex-Senator Howard Baker, die op 27 februari in die functie was benoemd en op 2 maart aan het werk was gegaan.

Koehler zei op 9 maart begrip te hebben voor de situatie. ..Ik heb niet het gevoel dat er met me gesold is. Ik erken dat Senator Baker de komende 22 maanden mensen om zich heen moet hebben die hij al lange tijd kent, die hij begrijpt, bij wie hij zich prettig voelt en die zich bij hem prettig voelen", aldus Koehler op een korte persconferentie in het Witte Huis.

Koehler zei dat zijn ontslag niets te maken had met het feit dat hij op tienjarige leeftijd in Duitsland gedurende zes maanden lid was geweest van een nazi-jongerengroep, zoals inmiddels bekend was geworden. In 1945 was Koehler met zijn ouders uit Dresden naar de VS geëmigreerd.

Oud-Senator Baker volgt *Regan* op als stafchef Wztte *Huis*

Op 27 februari 1987 verving president Reagan de stafchef van het Witte Huis Donald Regan door ex-Senator Homard Baker Het was Reagans eerste actie in antwoord op het de dag daarvoor verschenen rapport van de commissie-Tower over het schandaal van de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (pag 783 ev-1986). een rapport waarin de stafchef stevig werd bekritiseerd (daarop zal in een volgende aflevering nader worden ingegaan) Verder zou Reagans echtgenote Nancy op het vertrek van Regan hebben aangedrongen Regan schreef op 27 februari een korte ontslagbrief aan de president, die het ontslag aanvaardde met een verklaring dat Regan ,,al vele maanden geleden' had aangegeven ,,in de nabije toekomst" naar het particuliere bedrijfsleven te willen terugkeren

De commissie-Tower was op 1 december 1986 geinstalleerd en telde drie leden oud-Senator John Tower voormalig minister van buitenlandse zaken en oud-Senator Edmund Muskie alsmede de vroegere nationale veiligheidsadviseur Brent Scowcroft

Baker, een gematigde Republikein, zei op een persconferentie dat hij nu niet

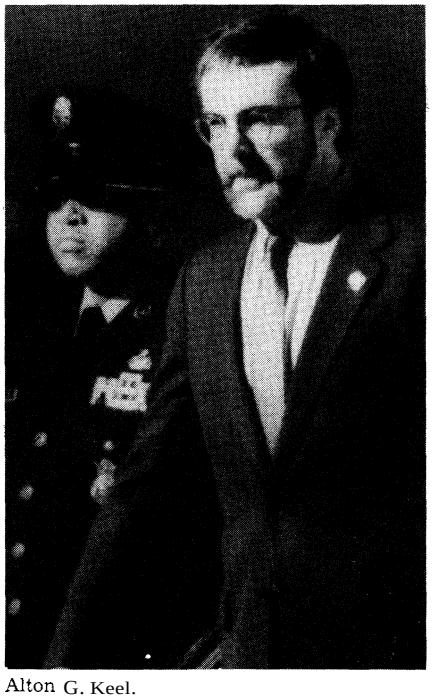

Alton G. Keel.

Patrick Buchanan, de per 1 maart 1987 afgetreden directeur communicatie van het Witte Huis.

meer zou strijden om de Republikeinse kandidatuur voor het Amerikaanse presidentschap, een idee waarmee hij had gespeeld. De twee zaken gingen niet samen, zei hij. Hij bevestigde dat hij een eerder aanbod had afgewezen om de zieke William Casey (zie pag. 216/1) op te volgen als directeur van de CIA. ,,Maar in dit geval vroeg de president me de gevoeligste functie aan te nemen in zijn persoonlijke omgeving, om het Witte Huis namens hem te organiseren, en ik zag niet hoe ik dat kon afwijzen", aldus Baker.
Zowel Democratische als Republikeinse Congresleden verwelkomden Reagans keuze van Baker als stafchef. Bij de bekendmaking van de benoeming noemde de president Baker een ,,man met een onbetwiste integriteit en kundigheid" voor wie hij ,,de grootst mogelijke bewondering en respect" koesterde. Baker zou op 2 maart officieel in functie treden.

De op 15 november 1925 in Huntsville, Tennessee. geboren Howard Henry Baker. kwam in januari 1967 in de Senaat. Hij maakte voor het eerst naam als lid van de Senaatscommissie die de rol van oud-president Richard Nixon in het Watergate-schandaal onderzocht. Van 1977-1981 was hij leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat en sinds januari 1981 leider van de Republikeinse meerderheid. In 1984 stelde hij zich niet meer herkiesbaar voor de Senaat teneinde zich beter te kunnen voorbereiden op de presidentsverkiezingen van 1988. Sinds begin 1985 werkte hij als advocaat in Washington.

Bij het aftreden van Regan tekende *NRC/H'blad* (28-2-1987) het volgende aan:

In veel sterkere mate dan zijn voorgangers in het nabije verleden oefende Donald Regan persoonlijk controle uit over de staf van het Witte Huis: hij trachtte zijn invloed uit te breiden tot op het terrein van de nationale veiligheid. was aanwezig bij vrijwel alle vergaderingen over het mislukte Iran-initiatief en moet in de eerste plaats verantwoordelijk worden gesteld voor de chaos die in het Witte Huis uitbrak toen de geheime wapenzendingen bekend werden. Zo oordeelt het eergisteren \.erschenen rapport van de commissie-Tower over Donald Regan, de stafchef van de president van de Verenigde Staten die gisteren als gevolg van de Iran-affairezijn functie heeft moeten opgeven.

Al in november. kort na het bekendworden van de Amerikaanse ouverture richting Teheran. circuleerden berichten dat Regan beladen met de zonden van het kabinet de woestijn in zou worden gestuurd, Maar de wens was voorlopig de vader van de gedachte Met dezelfde keiharde koppigheid die zijn stijl van leidinggeven in het Witte Huis kenmerkte, bleef hij zich verzetten tegen een ontslag dat als oneervol zou kunnen worden uitgelegd. In de afgelopen week verloor hij echter ook de steun van de president, die hem tot dusver door dik en dun had gesteund en weerstand had geboden aan zelfs zijn oudste, trouwste vrienden en zijn vrouw Nancy. toen die'om het wegzenden van de stafchef hadden gevraagd.

Ronald Reagan zei dinsdag (24 februari-red. RHA), gevraagd naar de toekomst van Regan, tegen verslaggevers dat hij niemand in zijn naaste omgeving ervan zou weerhouden terug te keren naar een particuliere werkkring. Naar verluidt had de stafchef echter bedongen dat hij pas enkele dagen na publikatie van het voor hem schadelijk geachte Tower-rapport zou hoeven heengaan. voor zover dat onder de omstandigheden mogelijk was met opgeheven hoofd. Twee uur voor gistermiddag zijn ontslag bekend werd. ontkende hij nog dat hij met onmiddellijke ingang zou vertrekken. Maar kort daarna schreef hij, kennelijk onder druk, een één-regelige ontslagbrief

Als stafchef, een positie die hij sinds 1984 bekleedde, had Donald Regan een sterk centraal gezag in het Witte Huis gevestigd. Hij week vrijwel niet van de zijde van de president en niemand had toegang tot het staatshoofd zonder toestemming van Regan De stafchef stond bekend om zijn intimiderende gedrag en zijn grof taalgebruik. Zijn naaste medewrrkers werden om hun timide houding ,,de muizen'' genoemd
Donald Regan gedroeg zich meer als een eerste minister dan als een assistent van de president. zo vonden zijn critici. Dat bleek ook bij gelegenheden als de topconferentie met Sowjetleider Gorbatsiow in Genève en toen Reagan voor een operatie in het ziekenhuis moest wordrn opgenomen In hrt laatste geval onderhield Regan het contact met de bedlegerige president en leidde in zijn plaats de zittingen van het kabinet. iets waar hij ook graag de aandacht op vestigde.
Bij de invloedrijke echtgenote van de president, Nancy Reagan, viel dit gedrag niet in goede aarde. Zij meende dat Regan afbreuk deed aan de status van haar man. Na het uitbreken van het Iran-schandaal verweet zij de stafchef dat hij de omstreden wapenzendingen niet voorkomen of beter georganiseerd had. Nog meer toorn riep Regan over zich af door de in de ogen van velen onvoldoende voorbereiding die hij de president had gegeven op een persconferentie over de Iran-affaire, door zijn aandringen op het herroepen van presidentiële verklaringen tegenover de commissie-Ton-er en door zijn wens dat Reagan om het vertrouwen in zijn capaciteiten te herstellen. al kort na zijn laatste operatie. aan zijn prostaat (op 5 januari 1987. red. KHA), een zwaar programma van spreekbeurten zou afwerken. Het feit dat hij in een telefoongesprek met Nancy Reagan de hoorn op de haak zou hebben gegooid. schijnt voor de Eerste Dame de deur dicht te hebben gedaan. Vóór Regan de taak van stafchef op zich nam, was hij in de eerste vier jaar van Reagans presidentschap minister van financien. Daarvoor was hij president-directeur van de beleggingsfirma Merrill. Lynch & Co., kolonel in de marine, en (beurs)student op Harvard. Zijn

President Reagan (r.) begeleidt zijn nieuwe stafchef Howard Baker naar diens plaats voor een bijeenkomst van het kabinet in het Witte Huis op *2* maart 1987.

persoonlijk vemogen wordt geschat op meer dan dertig miljoen dollar Regan zal niet in de laatste plaats in de herinnering blijven om enkele geruchtmakende uitspraken van de laatste jaren. Over een economische boycot van Zuid-Afrika. „De Amerikaanse vrouwen zijn niet bereid omwille van de strijd tegen apartheid hun diamanten up te geven." Over het beïnvloeden van de media na de topconferentie in Reykjavik: „Wij zijn als de mensen die het vuil opscheppen na een parade We nernen een beroerde situatie en proberen er een positieve draai aan te geven."

WRIGHT VOLGT TIP O'NEILL OP ALS VOORZITTER VAN HET HUIS VAN AFGEVAARDIGDEN. ANDERE WIJZIGINGEN IN HET CONGRES. DEFINITIEVE ZETELVERDELING IN HET HUIS

Op 8 december 1986 koos de Democratische fractie van het Huis van Afgevaardigden unaniem James (.„Jim") Wright (Texas) tot voorzitter van het Huis als opvolger van Thomas (.,Tip") O'Neill, die op 18 oktober afscheid genomen had van het Congres (pag. 73711-1986). Wright begon zijn taak als voorzitter op 6 januari 1987, toen het 100ste Congres sinds de onafhankelijkheid van de VS aan het werk ging (zie voor de op 4 november 1986 gehouden „mid-term elections" pag. 737 e.v.-1986).

Tot leider van de Democratische (meerderheids)fractie in het Huis, een functie die door Wright was bekleed. kozen de Democratische Afgevaardigden Thomas S. Foley (staat Washington).

De Republikeinse Afgevaardigden kozen die dag Robert H. Michell (Illinois) tot leider van de Republikeinse minderheid in het Huis.

Op 20 november waren Robert C. Bvrd (West Virginia) en Robert Dole (Kansas) herkozen als leiders van resp. de Democratische en Republikeinse fractie in de Senaat. Byrd was sinds 1977 en Dole sinds 1988 (sinds het vertrek van Howard Baker) fractieleider in de Senaat.

De nieuwe voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. de Democraat Jim Wright (I.), en de leider van de Democratische meerderheid in het Huis, Thomas Foley, op 8 december 1986.

Bij de verkiezingen van 4 november hadden de Democraten zowel in het Huis als de Senaat een meerderheid behaald. Van de 100 Senaatszetels waren er nu 55 (in 1984: 47) in handen van Democraten en 45 (in 1984: 53) in handen van Republikeinen.

In het 435 leden tellende Huis van Afgevaardigden beschikten de Democraten over 258 zetels en de Republikeinen over 177 zetels.

Op 20 januari 1987 werd de zeer conservatieve Senator Jesse Helms (North Carolina) de Republikeinse voorman in de Senaatscommissie van buitenlandse betrekkingen, die geleid werd door de Democraat Claiborne Pell. De Republikeinse fractie verkoos Helms boven Senator Richard Lugar, de voormalige voorzitter van de commissie (zie pag. 86/2-1985). De stemmenverhouding was 24 tegen 17. Helms had zijn zege te danken aan het anciënniteitsstelsel. Hij was vier jaar langer Senator dan Lugar.

GOUVERNEUR WALLACE VERLAAT POLITIEK. INVOERING MARTIN LUTHER KING-DAG

Op 19 januari 1987 nam de Democratische gouverneur van Alabama, George C. Wallace (geb. op 25-4-1919 in Clio, Alabama) afscheid van het politieke leven, toen hij zijn gouverneurszetel overdroeg aan de op 4 november 1986 gekozen Republikein Guy Hunt (pag. 738/3-1986). Wallace had zich bij die verkiezingen niet herkiesbaar gesteld. Onder de kop „George Wallace verlaat politiek als gematigd man" meldde de Volkskrant (21-1-1987) het volgende:

De man die ooit de belichaming was van de strijd tegen de rassenintegratie in de Verenigde Staten. gouverneur George Wallace van de staat Alabama. heeft maandag (19 januari) de politiek vaarwel gezegd. Hij koos de dag waarop de Verenigde Staten officieel de geboorte herdenken van Martin Luther King. de in 1968 vermoorde dominee die op de bres stond voor de gelijke rechten van de Amerikaanse zwarte. De 67-jarige Wallace, die de guuverneurszetel die hij zestien jaar heeft bezet. maandag afstond aan zijn opvolger Guy Hunt, is de geschiedenis ingegaan als de man die lijfelijk de negers de toegang tot de universiteit van Alabama versperde en die in januari 1963 uitriep. .„Segregatie nu! Segregatie morgen! Segregatie altijd!"

Acht maanden later sprak King in Washington over zijn droom waarin hij de blanke en zwarte kinderen van Alabama hand in hand zag. als broeders en zusters.

De droom van King is zeker nog niet ten volle verwezenlijkt. Dezer dagen nog trad de Klu Klux Klan in Alabama op. Maar Wallace zelf illustreerde hoe het kanverkeren. In 1982 vroeg hij voor zijn laatste verkiezing ook de stemmen van de zwarten en hij kreeg ze. Vorig jaar

Coretta Scott King (r.). de weduwe van de in 1968 vermoorde dominee Martin Luther King, en haar zoon Dexter bij de onthulling van een buste van King in het Capitool te Washington op 16 januari 1986.

maakte een van de belangrijkste zwarte universiteiten hem tot haar eredoctor

In een vraaggesprek zei Wallacr onlangs dat hij zijn „Segregatie altijd!" waarschijnlijk beter niet had kunnen uitroepen. maar dat hij had gedacht aan de federale regering en haar te grote invloed op het plaatselijke bestuur. Hij wees erop dat anderen. zoals oud-president Lyndon B. Johnson. aan het begin van hun loopbaan de segregatie steunden

De loopbaan van Wallace overschreed de grenzen van zijn staat en in Washington was men op de hoogte van zijn afkeer. van een almachtige federale bureaucratie Hij was in dit opzicht het program van Ronald Reagan voor.

George Wallace was vier keer kandidaat voor het presidentschap - in 1964. 1968, 1972 en 1976. In 1972 kreeg hij 3.8 miljoen stemmen bij de Democratische voorverkiezingen (primary), bijna evenveel als de liberale Senator George McGovern. die uiteindelijk kandidaat \-oor het Witte Huis zou worden. In 1976 steunde Wallace de nominatie van Jimmy Carter, zuiderling als hij

In de campagne van 1972 werd op George Wallace een aanslag gepleegd. Hij raakte gedeeltelijk verlamd en kwam in een rolstoel terecht. Hij is grotendeels doof en ziet slecht. Oud-president Richard Nixons oordeel over Wallace is: .„Zijn geblaf was altijd erger dan zijn beet Ik heb nooit tegen hem gestemd. Hij stond altijd open voor een gesprek ".

Achtendertig staten hielden maandag de in 1983 door de regering in Washington afgekondigde officiele vrije dag voor de herdenking van Martin Luther King. Het denkbeeld om een desbetreffende wet te maken was gesteund door een andere oude voorstander van segregatie, Senator Strom Thurmond van Zuid-Carolina, die mét Wallace van mening was dat de oude tijd voorbij was en niet om naar achterom te kijken.

Op 8 november 1983 had president Reagan de door het Congres goedgekeurde wet ter invoering van de Martin Luther King-dag ondertekend. Het Huis van Afgevaardigden had de wet op 2 augustus 1983 met 338 tegen 90 stemmen goedgekeurd en de Senaat was op 19 oktober 1983 met 78 tegen 22 stemmen gevolgd. De Martin Luther King-dag wordt op de derde maandag in januari gehouden en vond voor het

eerst in 1986 plaats. De enige concessie die de initiatiefnemers van de Martin Luther King-dag hadden moeten doen was dat de dag niet op de geboortedag van King, 15 januari, was vastgesteld. maar op de derde dag van de maand. De overweging was dat de Amerikanen op die manier tegelijkertijd van een lang weekeinde zouden kunnen profiteren.

KANDIDATEN VOOR DE PRESIDENTSVERKIEZINGEN VAN 1988

Op 16 september 1986 maakte Pierre S. du Pont IV, een vroegere gouverneur van Delaware, officieel bekend dat hij wilde meedingen naar de Republikeinse nominatie voor het Amerikaanse presidentschap, waarvoor in 1988 in de VS verkiezingen zullen worden gehouden. Du Pont. afkomstig uit een vooraanstaande familie die in de chemie zat en een vertegenwoordiger van de rechtervleugel binnen de ,,Grand Old Party" (Republikeinse Partij), was de eerste Republikein die zich officieel als presidentskandidaat aanmeldde.
Op 23 februari 1987 maakte Richard Gephardt, een lid van het Huis van Afgevaardigden voor de staat Missouri, als eerste Democratische politicus officieel bekend dat hij streefde naar de presidentskandidatuur voor zijn partij in de verkiezingen van 1988. Gephardt, die bekend stond als een bekwaam parlementariër met gematigde opvattingen op vrijwel ieder gebied, zei die dag dat hij het Witte Huis dacht te veroveren door harder te werken dan alle andere kandidaten

De toespraak waarin hij zijn beslissing meedeelde stond verder in het teken van een oproep tot het Amerikaanse volk om opnieuu de competitie met andere landen aan te gaan op het gebied van handel industrie en techniek Hij vroeg verder om handelswetgeving die het Amerikaanse bedrijfsleven tegen het buitenland beschermt controle op de omvang van de agrarische produktie meer geld voor onderwijs en een buitenlandse politiek gebaseerd op aandacht voor de mensenrechten en wapenbeheersing

Op 10 maart deelde Bruce Babbitt, de voormalige gouverneur van Arizona, in Manchester, New Hampshire, mee dat hij zou meedoen aan de strijd binnen de Democratische partij om de kandidatuur voor het Amerikaanse presidentschap.

Op 24 maart tekende de Republikein Alexander Haig de papieren waarme hij zich kandidaat verklaarde voor de presidentsverkiezingen van 1988. Haig was stafchef geweest van president Nixon in diens laatste jaar in het Witte Huis, NAVO-opperbevelhebber in Europa van 1974 tot 1979 en minister van buitenlandse zaken in de eerste anderhalf jaar van de regering-Reagan (zievoor aftreden Haig als minister van buitenlandse zaken, op 25 juni 1982, pag. 527-1982).
Haig gaf op 24 maart toe dat hij als een buitenstaander aan de race naar het Witte Huis begon. Hij noemde zijn brede en intensieve ervaring binnen de regering zijn voornaamste electorale wapen. In de campagne zou hij de noodzaak van krachtig en competent leiderschap benadrukken.

Op 19 februari had de Democratische gouverneur Mario Cuomo van New York laten weten niet van plan te zijn in 1988 het presidentschap na te streven. .,Naar mijn mening heeft de Democratische partij geen gebrek aan kandidaten die de capaciteiten hebben om deze natie naar een gezondere, menselijker en meer verlichte toekomst te leiden", aldus Cuomo.
De gouverneur zei dat zijn beslissing ,.het beste is voor mijnstaat. mijn familie en ookvoormijn partij".

NORMALISERING DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET HET VATICAAN. UITWISSELING AMBASSADEURS

Op 10 januari 1984 maakten de Verenigde Staten en het Vaticaan de normalisering van hun diplomatieke betrekkingen bekend. Die dag benoemde president Reagan de zakenman William A. Wilson uit Californië tot eerste ambassadeur van de VS bij de Heilige Stoel (tussen 1848 en 1867 was de Amerikaanse vertegenwoordiger een minister geweest) en op 13 april 1984 bood aartsbisschop Pio Laghi, sinds 10 december 1980 apostolisch delegaat in de VS, in Washington zijn geloofsbrieven aan als pronuntius (diplomatiek vertegenwoordiger van de paus in een niet rooms-katholiek land).

In 1848 waren de VS en het Vaticaan betrekkingen met elkaar aangegaan, maar in 1867 had het Amerikaanse Congres de regering verboden overheidsgeld te gebruiken voor een ambassade in Vaticaanstad. In 1939 benoemde president Franklin D. Roosevelt een .,persoonlijke vertegenwoordiger" bij het Vaticaan die doos de president werd betaald en wel de rang. maar niet de titel van ambassadeur had.
Roosevelts opvolger Harry S. Truman probeerde in 1951 een ambassadeur. Mark Clark. bij het Vaticaan te benoemen, maar moest zijn poging opgeven na verzet van vooraanstaande protestanten. Van 1950-1970 hadden de VS geen vertegenwoordiger bij het Vaticaan. hoewel elke president na Truman tenminste één keer de paus ontmoette.
In oktober 1965 was paus Paulus VI de eerste paus die de Verenigde Staten bezocht. In 1970 benoemde president Richard Nixon zijn eigen ,,speciale gezant". die later ook optrad voor president Gerald Ford en in 1977 werd vervangen door een vertegenwoordiger van president Jimmy Carter en in 1978 door een andere persoonlijke vertegenwoordiger. In oktober 1979 bezocht paus Johannes Paulus II de Verenigde Staten.
In strijd met het verbod uit 1867 werden sinds het presidentschap van Nixon sommige kosten van de presidentiele vertegenwoordigers bij het Vaticaan door het ministerie van buitenlandse zaken betaald Een poging het verbod in te trekken, waardoor het aanknopen van normale diplomatieke betrekkingen mogelijk. maar niet verplicht werd. werd in 1977 door de Senaat gesteund, maar in het Huis van Afgevaardigden afgewezen.

In februari 1981 benoemde president Reagan William Wilson tot zijn persoonlijke vertegenwoordiger. Reagan had een aantal contacten met de paus en werd op 7 juni 1982 door hem in audientie ontvangen (pag. 603/2-1983).
In de tijd die volgde vonden diverse ontmoetingen tussen hoge functionarissen van het Vaticaan en de Amerikaanse regering plaats. In augustus sprak president Reagan kardinaal Agostino Casaroli, toen minister van buitenlandse zaken van het Vaticaan; in oktober had gen. b d. Vernon Walters. op dat moment een sweciale afgezant van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, een ontmoeting met de paus; in februari 1983 bezocht Amerikaanse vice-president George Bush de paus; en in november 1983 voerden Reagan. Bush en minister van buitenlandse zaken George Shultz gesprekken met Casaroli.
Na een initiatief van de Republikeinse Senator Richard Lugar, die de paus begin 1983 had ontmoet, maakte het Congres in september 1983 het verbod uit 1867 ongedaan en bekrachtigde president Reagan dit op 22 november 1983 met een handtekening. Het initiatief van Lugar was o.m. gesteund door de Senatoren Edward Kennedy, John Glenn en Daniel Patrick Moynihan (allen Democraten).

Onder de kop ,,Amerikaanse kerken maken bezwaar tegen betrekkingen VS-Vaticaan" tekende Sytze van der Zee in *NRC/H'blad* (3-1-1984) het volgende aan:

Ondanks de boze protesten van Amerikaanse protestantse kerken lijkt president Ronald Reagan vastbesloten om formeel diplomatieke betrekkingen met het Vaticaan aan te knopen Vermoedelijk zal hij dit nog in de loop van deze maand doen door een ambassadeur naar het Vaticaan te sturen De VS worden thans door een persoonlijke representant van de president vertegenwoordigd
Vorig jaar heeft het Amerikaanse Congres de weg vrijgemaakt door een uit 1867 daterende wet te herroepen waarin het wordt verboden federale middelen voor het onderhouden van een diplomatieke missie van de Heilige Stoel te gebruiken. In de afgelopen weken heeft een reeks van kerkelijke organisaties evenwel laten weten ernstig bezwaar te hebben tegen diplomatieke relaties tussen de VS en het Vaticaan. Hiertoe behoort de Nationale Raad van Kerken. waarbij 31 Amerikaanse kerken zijn aangesloten. Volgens de Raad zijn diplomatieke betrekkingen in strijd met de Amerikaanse grondwet. omdat daarin van een scheiding tussen kerk en staat wordt uitgegaan Tegen is naast het American Jewish Congress. de Seventhday Adventist. de Baptist Joint Committee on Public Affairs en Americans United ook de Moral Majority van dominee Jerry Falwell, een van Reagans trouwste bondgenoten.
Naar de mening van Falwell zouden hij en de zwarte predikant Jesse Jackson. die tevens Democratisch presidentskandidaat is. voor hetzelfde geld up een eigen uitwisseling van ambassadeurs kunnen aandringen. Beiden hebben hun eigen kerk.
De Zevende-Dags Adventisten hebben een advertentie-campagne tegen het voornemen van Reagan georganiseerd.
Opmerkelijk is dat ook van rooms-katholieke zijde in de VS weinig geestdriftig is gereageerd. Het jezuietenblad America heeft onlangs de vrees uitgesproken dat de Vaticaanse pronuntius in Washington en Reagans ambassadeur bij de Heilige Stoel pogingen zulen ondernemen de Amerikaanse rooms-katholieke kerk politiek monddood te maken Van een diplomatieke erkenning zou het State Department meer profijt hebben dan de kerk zelf. aldus America.
Volgens de jezuïet Gerald Fogarty, hoogleraar in de theologie aan de universiteit van Virginia,

President Reagan (l.) aanvaardt op 13 april 1984 de geloofsbrieven van Pio Laghi, de nieuwe ambassadeur van het Vaticaan in de Verenigde Staten

zijn de Amerikaanse bisschoppen in het algemeen altijd al tegen een aanknopen van diplomatieke betrekkingen tussen de VS en het Vaticaan geweest
Zij zouden bang zijn dat dit tot een heropleving van het anti-katholicisme in de VS zou kunnen leiden. Vooral onder fundamentalisten bestaan nog sterk anti-katholieke ressentimenten. die bepaald niet worden verheimelijkt.
Een baptistische universiteit gaf hiervan vorige week opnieuw een staaltje ten beste door te beslissen dat haar studenten voortaan niet meer aan sportwedstrijden met katholieke studenten mogen deelnemen. Tegen deze achtergrond heeft een leidende katholiek in een interview met het blad Our Sunday Visitor gezegd dat wanneer een geheime stemming zou worden gehouden ten hoogste tien piocent van de bisschoppen zich voor diplomatieke betrekkingen zouden uitspreken
Van hun kant wijzen het Congres en de Amerikaanse regering erop dat paus Johannes Paulus II met zijn actieve buitenlandse politiek vooral ten aanzien van Oost-Europa een steeds belangrijker rol is gaan spelen Voor de VS is het daarom zaak in het Vaticaan de vinger aan de pols te houden. Een ander gegeven is dat dit jaar in de VS presidentsverkiezingen zullen worden gehouden. De Republikeinen maken ei geen geheim van dat zij hevig zijn geïnteresseerd in katholieke stemmen
Voorstanders van diplomatieke betrekkingen herinneren er bovendien aan dat de VS en het Vaticaan al eerder relaties met elkaar hebben onderhouden (..)In 1867 werden de verbindingen verbroken. omdat de Amerikaanse regering niet een hereniging van Italie in de weg wilde staan. Omstreeks die tijd werden de pauselijke provincies bij Italië ingelijfd
Een andere Amerikaanse overweging was dat niet-katholieken in de pauselijke kerkprovincies op godsdienstige gronden zouden worden gediscrimineerd. Voor het Congres was dit aanleiding om door middel van een wet betrekkingrn met het Vaticaan eens en voorgoed onmogelijk te maken Deze situatie duurde tot 1939 voort. toen president Franklin Delano Roosevelt een persoonlijke gezant naar het Vaticaan stuurde.
Deze bleef daar ta-aalf jaar, waarna het contact opnieuw werd afgebroken, aangezien pogingen van president Harry Truman om de gezant tot ambassadeur op te waarderen waren stukgelopen. Bijna twintig jaar lang waren de VS niet meer bij de Heilige Stoel vertegenwoordigd. totdat president Richard Nixon Henry Cabot Lodge tot persoonlijk representant benoemde. Aangenomen wordt dat Reagan de huidige gezant. zijn vriend William Wilson. zal handhaven en hem tot ambassadeur zal maken.

Op 20 mei 1986 deelde een woordvoerder van het State Depaitment (buitenlandse zaken) mee dat Wilson ontslag had genomen als ambassadeur bij het Vaticaan Volgens de woordvoerder had Wilson zijn ontslag op 19 mei aan president Reagan aangeboden
In januari 1986 was Wilson in opspraak gekomen. nadat bekend was geworden dat hij naar Libië was gereisd om met de Libische leider Kadhafi te spreken in een periode waarin Washington voortdurend verklaarde dat Libië betrokken was bij de aanslagen die op 27 december 1985 waren gepleegd op de vliegvelden van Rome en Wenen (pag. 242/2-1986).
Het State Department had later meegedeeld dat Wilson geen toestemming voor zijn reis naar Libië had gehad en dat minister van buitenlandse zaken Shultz de ambassadeur wegens diens eigenmachtige optreden had berispt.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, KCA).

LIBANON

ONTWIKKELINGEN IN ZUID-LIBANON SINDS MEI 1985. ROL SLA EN ISRAËL. POSITIE UNIFIL.

Tijdens de derde en laatste fase van de Israëlische terugtrekking uit Libanon werd vrijwel dc hele zone van de VN-interim-vredesmacht (UNIFIL) ontruimd (pag. 764/1-'85). Dit ging gepaard met een geleidelijke stijging van het aantal incidenten tussen UNIFIL-militairen en het pro-Israëlische Zuidlibanese leger (SLA)onder leiding van generaal Antoine Lahad.
UNIFIL had toen een sterkte van 5.822 man, t.w. 4.421 infanteristen. 229 stafleden op het hoofdkwartier en 1.172 man logistiek personeel. De bijdrage van de diverse landen was als volgt:

Frankrijk	1.380
Noorwegen	851
Ierland	730
Ghana	709
Nepal	666
Fidji	626
Finland	162
Zweden	150
Italië	48

Op 4 mei 1985 vond een incident met Nederlandse militairen plaats op 4 km ten noorden van de grens met Israël.

Volgens de officiele lezing werden zes Nederlandse militairen, die per jeep aan het patrouilleren waren. rond het middaguur door SLA-leden omsingeld die hen ontwapenden en voor ondervraging meenamen naar een hoofdkwartier in het dorp Beit Lis. Na interventie door Israëlische verbindingsofficieren, die door het UNIFIL-hoofdkwartier te Nakoura van het incident op de hoogte waren gesteld, werden de Nederlandse militairen drie uur later vrijgelaten.

Op 7 juni 1985 gijzelden SLA-leden 25 Finse UNIFIL-militairen 19 weiden opgepakt bij Adaisseh (vlakbij de Israëlische grens) toen zij per bus van een vakantie in Israël terugkeerden, de zes anderen werden in Qantara (6 mijl ten noorden van de grens) aangehouden
Het SLA dreigde elk uur een Finse soldaat te doden tenzii 11 SLA-leden werden vrijgelaten, die volgens de Israëlische minister van defensie Rabin door UNIFIL-militairen waren ontwapend om te worden overgedragen aan de sjiïtische Amal-militie. Maar een UNIFIL-woordvoerder stelde dat de 11 SLA-leden waren gedeserteerd. Zij bleken door de Amal-militie in Bedias gevangen te worden gehouden.
Op 8 juni werden vier van de in Qantara aangehouden Finse militairen in .,een gebaar van goede wil'' vrijgelaten.
Op 9 juni nam het SLA een Franse

officier luitenant-kolonel Jean-Michel Bilemdjian. die met de onderhandelingen in deze zaak was belast. gevangen, maar hij werd na enkele uren weer vrijgelaten. dank zij de directe interventie van de Israëlische premier Shimon Peres (Le Monde 11-6-'85).

Op 13 juni spraken VN-vertegenwoordigers en functionarissen van het Internationale Rode Kruis met de 11 SLA-leden die in handen van de Amal waren Daarbij kwam vast ie staan dat deze elf niet onder het commando van Lahad wilden terugkeren. Dit werd de volgende dag door het Rode Kruis aan Lahad meegedeeld. Op 14 juni waarschuwde de onder-secretaris-generaal van de VN. Brian Urquhart, die met de Israëlische regering over deze affaire onderhandelde dat UNIFIL ..een militaire optie" overwoog om de 21 Finnen vrij te krijgen.
Op 15 juni werden zij in opdracht van generaal Lahad vrijgelaten.

Op 26 juni meldde de Jerusalem Post op basis van een intern VN-rapport dat Finse UNIFIL-militairen op 7 juni een schijnaanval op de post van de 11 SLA-leden hadden uitgevoerd oni hen op hun verzoek te helpen over te lopen naar de Amal. De zaak was in scene gezet. omdat de elf bij openlijke desertie represailles tegen hun familieleden vreesden

Inmiddels was op 10 juni officieel een einde aan de Israëlische bezetting van Libanon gekomen met de terugtrekking van de laatste Israëlische legereenheden. Wel liet Israël enkele honderden rnilitairen adviseurs en agenten in burger achter in de z.g. veiligheidszone (twee tot 12 km diep) om het SLA van generaal Lahad te steunen. Nog dezelfde dag kwamen twee Katjoesjaraketten bij de Israëlische nederzetting Moshav Shomera in Noord-Calilea terecht. De vanuit Zuid-Libanon afgevuurde rakettrn maakten geen slachtoffers.

Op 13 juni meldde Israël in het grensgebied met Libanon een onbemand Syrisch verkenningsvliegtuig te hebben neergeschoten.

Zelfmoordacties tegen SLA.

Israëlische operaties in Libanon (juli-september 1985)

Op 9 juli 1985 werden bij twee zelfmoordacties in de veiligheidszone 17 mensen gedood: 13 Libanese burgers, 2 SLA-leden en de t ee daders. Twee Israëlische militairen en drie SLA-leden raakten gewond. De aanslagen werden ongeveer gelijktijdig uitgevoerd in Ras Bayada en Hasbaya bij door het SLA bemande controleposten tot resp. de westelijke en oostelijke sector van de veiligheidszone. In beide gevallen werden met explosieven geladen auto's tot ontploffing gebracht door hun chauffeurs: de 28-jarige Druzische studente Ibtissam Harb en de 20-jarige Syriër Khalid Azrak. Beiden hadden afscheidsboodschappen op videobanden laten vastleggen. De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd opgeëist door de Syrische Sociale Nationale Partij (SSNP). een seculiere Libanese partij.
Een soortgelijke aanslag werd op 15 juli uitgevoerd door de 23-jarige Libanees Hicham Ibrahim Abbas bij een SLA-controlepost in de buurt van Tibnit. Behalve de daders kwamen 7 burgers en 2 SLA-leden om het leven. Abbas was lid van de Libanese Baathpartij. Zijn auto was voorzien van de vlag en het embleem van het Rode Kruis.
Op 21 juli voerden met helikopters aangevoerde Israëlische militairen een zoekactie uit in het sjiitische dorp Kabrikha, in de Zuidlibanese veiligheidszone op 7 km van de grens met Israël. Volgens een Israëlische woordvoerder werd daarbij een lid van een gewapend commando gedood. maar volgens de Libanese staatsradio kwamen minstens drie dorpelingen om het leven.
Op 23 juli beschoten Israëlische kanonneerboten de haven van Sidon. Zij schoten het onder Hondurese vlag varende vrachtschip Roule in brand, nadat de kapitein van dit schip eerder voor de kust geweigerd had in te gaan op Israëlische sommaties om naar de Israëlische haven Haifa te varen. Volgens een Israëlische militaire woordvoerder was het schip betrokken bij .,verdachte activiteit"- d.w.z. wapenvervoer t.b.v.Palestijnse guerrillastrijders -. maar volgens de kapitein vervoerde het schip cement uit Roemenië.

Op 26 juli werden bij de ingang van het Palestijnse vluchtelingenkamp Mieh-Mieh bij Sidon de lijken van vier Palestijnen gevonden, waaronder dat van de lokale militaire Fatah-leider Jalal Issa Shamniar Volgens de politie waren de vier mannen gemarteld voordat zij waren doodgeschoten.
In een achtergelaten boodschap werden de vier beschuldigd van ..collaboratie met Israël".

Op 31 juli werden bij een aanslag met een auto vol explosieven op een Israëlische patrouille in het dorp Arnoun de bestuurder en een Libanese burger gedood. terwijl twee Israëlische militairen gewond raakten. Volgens een Israëlische legerwoordvoerder was de dader een 13-jarige jongen, maar volgens de SSNP, die de aanslag claimde. betrof het een 22-jarige student.
Op 2 augustus voerde de Israëlische luchtmacht een aanval uit op een SSNP-basis bij Chtaura in de Oost-Libanese Bekaa-vallei. De SSNP zelf maakte melding van twee doden en drie gewonden, maar Libanese functionarissen berichtten van 10 doden.
Dit was de derde Israëlische luchtaanval sinds 10 juni en de negende sinds begin 1985. De voorgaande aanvallen waren op één na alle tegen Palestijnse doelen gericht. Het betrof:

- 9 januari - Een basis van het Volksstrijdfront (PSF) in El-Marj
- 10 februari - Gehouwen van het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) ten oosten van Chtaura. Naar verluidt twee Libanese burgers gedood.
- 11 februari - Een basis van Fatah-dissidenten van Abou Mousa in Taalabaya in de Bekaa-vallei.
- 13 maart - Posities van Al Saika in Bar Elias in de Bekaa-vallei.
- 9 april - Een gebouw van het PSF en de Druzische PSP in het Chouf-gebergte Daarbij zouden 8 doden zijn gevallen.

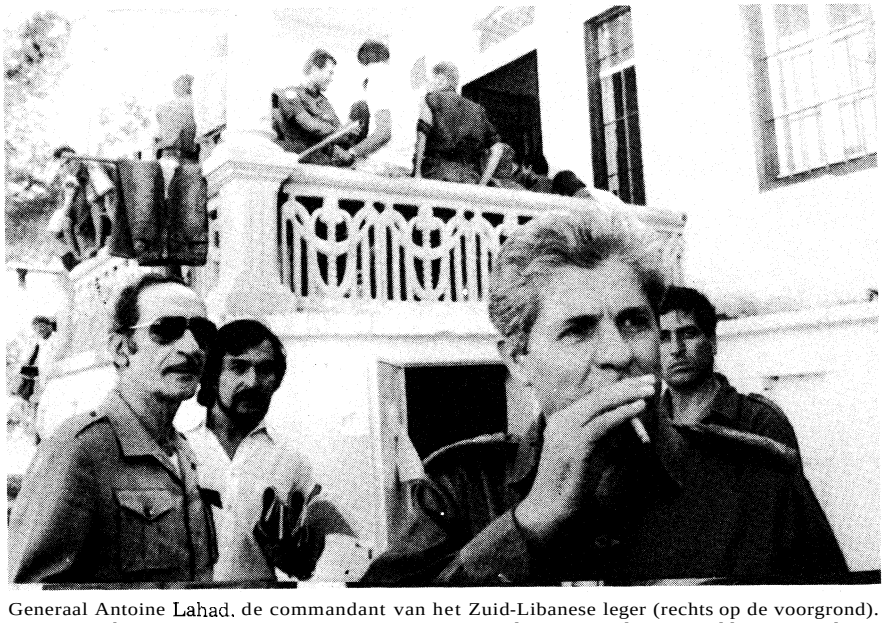

Generaal Antoine Lahad, de commandant van het Zuid-Libanese leger (rechts op de voorgrond). voor een gebouw te Marjayoun waarin Finse UNIFIL-militairen werden gegijzeld. Een aantal van hen staat op het balkon.

● 17 april - Een DFLP-basis in Bar Elias
e 10 juli - De Palestijnse kampen Baddawi en Nahr el-Bared bij Tripoli (Noord-Libanon). incl. twee bases van Fatah-dissidenten van Abou Moussa en een basis van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina - Algemeen Commando (PFLP-GC) van Ahmed Jibril Veiligheidsfunctionarissen spraken de volgende dag van 31 doden en ca. 60 gewonden
e 29 juli - Een PFLP-GC-basis bij Bar Elias

Een basis van het PFLP-GC in Taanayel na het bombardeinrnt van de Israëlische luchtmacht op 8 augustus 1985.

Op 5 augustus weiden voor het eerst sinds de officiele Israelische terugtrekking uit Libanon twee Isi aëlische militairen in Zuid-Libanon gedood Zij sneuvelden in een vuurgevecht met Aiabische guerrillastrijders - hoogstwaarschijnlijk Amal-leden - in de buurt van Majdel-Slim (op 5 km van de grens met Israël) Daarbij werden ook drie guerrillastrijder? gedood Het totale aantal in Libanon gesneuvelde Israelische militairen sinds de invasie van juni 1982 kwam daarmee op 656
Op 6 augustus ontplofte een met explosieven beladen muilezel bij de toegang tot het SLA-hoofdkwartier in Hasbaya. De man op de muilezel kwam om het leven en een Libanese burger raakte gewond. Volgens het Libanese Nationaal Verzetsfront. dat de verantwoordelijkheid voor de aanslag opeiste. was de dader een 23-jarigeLibanese communist.
Op 8 aiigustus voerde de Israëlische luchtmacht opnieuw een aanval uit op een basis van het PFLP-GC in Taanayel in de Bekaa-vallei nabij Bar Elias. Kranten in Beiroet maakten melding van twee gewonden.
Op 15 augustus ontplofte een met explosieven geladen Mercedes bij een SLA-post in Beit Yahoun. Vier SLA-leden werden gedood De verantwoordelijkheid werd geclaimd door de Libanese Baath-par tij die meedeelde dat de dader een 18-jarige Svriër was

Dezelfde dag veroordeelde een van de leiders van de pro-Iraanse Hezbollah. sjeik Sobhi Toufaili. de zelfmoordaanslagen in de veiligheidszone (zessinds 10 juni),omdat daarbij talrijke burgerslachtoffers vielen en maar weinig vijanden werden gedood

Nog op 15 augustus werd de havenstad Tyrus beschoten door artillerie van het SLA of van Israelische troepen aldus de Libanese televisie Op 19 aug kwam een mortiergranaat (van het SLA) terecht op een post van twee Ierse UNIFIL-militairen Het dak werd doorboord maar de granaat explodeerde niet

Op 28 augustus kamden Israëlische troepen in Zuid-Libanon drie sjiïtische dorpen uit aan de rand van de veiligheidszone. waaronder Kabricha, in de sector van het Ghanese UNIFIL-contingent. Volgens UNIFIL-\voordvoerder Timur Goksel waren 70 dorpsbewoners in Kabricha door Israëlische militairen ondervraagd. De arrestatie van acht dorpelingen werd gemeld.
Later die dag explodeerde een met explosieven geladen BMW bij een SLA-post in de buurt van Jezzine. Bij deze aanslag. die volgens de Libanese televisie door een lid van de Assad Brigade van de Libanese Baath-partij werd uitgevoerd. kwam volgens de Israëlische legerradio één SLA-lid om het leven.

Maar de Baath-partij maakte melding van 60 doden of gewonden. terwijl in andere berichten sprake was van 15 doden of gewonden.

Op 29 augustus maakte de Israelische legerwoordvoerder bekend dat in de nacht van 24 op 25 aug. voor de Libanese kust een plezierjacht op weg van Cyprus naar Sidon door de Israëlische marine was onderschept. Daarbij werd een Palestijns commando gevangen genomen van zes Al Fatah-leden, die - naar mededelingen bij hun ondervraging - opdracht hadden een ..spettaculaire aanslag" in (Noord-)Israël te plegen. Twee Westerse bemanningsleden, een Amerikaan en een Australiër. waren eveneens gearresteerd.

Op 31 augustus werd opnieuw een uit Cyprus vertrokken jacht. de Ganda. voor de Zuidlibanese kust door de Israëlische marine onderschept. Een aantal Palestijnse commandoleden van Force 1i en twee ,,westerlingen'' (een Brit en een Griek) werden gearresteerd. aldus deelde een Israëlische legerwoordvoerder op 1 september mee. Hoewel ook deze Palestijnen volgens Israël een ..spectaculaire aanslag" in Noord-Israël zouden hebben beraamd. werd er in commentaren op gewezen dat PLO-leider Yasser Arafat bezig was de door Amal-strijders ,,bewaakte' Palestijnse vluchtelingenkampen in Zuid-Libanon te versterken Daartoe zouden reeds ca 2.000 Palestijnse cuminando's in Libanon zijn geïnfiltreerd.
Bovendien duurde de strijd tussen de diverse Palestijnse facties voort. Op 2 september werd een Arafat-getrouwe veiligheidscommandant in het vluchtelingenkamp Ain el-Helweh bij Sidon. Hussein al-Haybi. door schoten zwaar gewond. nadat op 30 augustus een andere Fatah-leider (pro-Arafat). Mustafa Kassem Khalifé. in zijn huis in hetzelfde kamp was doodgeschoten. Haybi was de zevende prominente Arafat-aanhanger op wie in de voorbije twee maanden in die streek een aanslag was gepleegd. Op 26 augustus was Mohammed Shikhani in Ain el-Helweh vermoord.

Fatah-leider- Salah Khalaf. beter. bekend als Abu Iyad. verklaarde op 31 aug. in een interview met een krant uil Aboe Dhabi dat de guerrillakampen van Palestijnen in Tunesie definitief waren gesloten cn dat de strijders uit die kampen naar Zuid-Libanon en Irak waren overgebracht. Naar zijn zeggen was Al Fatah ook van plan de kampen in Algerije en Zuid-Jemen te sluiten.

Op 3 september volgde een nieuwe zelfmoordaanslag op een SLA-post. dit rnaal te Kfar Houne. De autobestuurder. volgens een anoniem telefoontje een lid van de Libanese Baath. kwam om het leven. terwijl acht SLA-leden zouden zijn gedood of verwond *(Reuter* 2-9-'85).

Op 5 september voerde de Israelische luchtmacht aanvallen uit op een commandopost van het pro-Libische Palestijnse Arabische Revolutionaire Comité bij het dorp Qabb Elias op 10 mijl

van Zahlé in Oost-Libanon. Daarbij zouden aan Palestijnse zijde 6 doden en 10 gewonden zijn gevallen.
Op 11 september explodeerde een zelfmoordauto bij een SLA-controlepost in de buurt van Hasbaya. De bestuurder, een 18-jarige sjiitisch meisje, kwam om het leven en twee SLA-leden raakten gewond. Later claimde de SSNP dat 18 SLA-leden en twee Israëlische officieren van de inlichtingendienst waren gedood, maar *dit* werd o.a. door Israël tegengesproken.
Op 17 september werd een jonge Egyptenaar gedood bij een zelfmoordactie tegen een SLA-post in Tellet Alman.
Bij een zoekactie van Israëlische troepen naar sjiïtische guerrillastrijders van de Hezbollah. die verantwoordelijk werden geacht voor een reeks beschietingen van hToord-Israël met Katjoesja-raketten, deed zich op 21 september een vuurgevecht voor bij het dorp Zirkin, waarbij een Israëlische helikopter op de grond werd vernietigd.
In de nacht van 26 op 27 september voerden Israëlische vliegtuigen een luchtaanval uit op een basis van Abou Mousa, op 7 km ten westen van Baalbek. Dit werd beschouwd als een vergeldingsactie voor de moord op drie Israëliërs in de haven van Larnaca (zie pag. 208/3-'86 en 2371'3-'86).

Terugtrekking Nederlands *UNIFIL*-detachement

Op 8 oktober 1983 maakte de Nederlandse regering bekend dat zij had besloten het Nederlandse UNIFIL-detachement tegen het einde van de maand uit Zuid-Libanon terug te trekken. Daarvoor werden twee redenen opgegeven: 1) de verslechtering van de veiligheidssituatie (in september waren in de Nederlandse sector gemiddeld 10.000 schoten per week geteld); en 2) het mandaat voor UNIFIL in ongewijzigde vorm werd onuitvoerbaar en daarom niet langer zinvol geacht. Tegelijk bood de Nederlandse regering een symbolische bijdrage aan UNIFIL aan in de vorm van 15 marechaussees voor de bewaking van het UNIFIL-hoofdkwartier in Nakoura. maar op 16 oktober werd meegedeeld dat de VN had laten weten hieraan geen behoefte te hebben.
Op 24 oktober keerden de laatste 160 Nederlandse UNIFIL-militairen naar huis terug, waarmee een eind kwam aan zes en een half jaar aanwezigheid van Nederlandse militairen in Zuid-Libanon.

Toen het ,,Dutchbatt'' op 14 maart 1979 de verantwoordelijkheid voor de toegewezen sector overnam van de Franse militairen, bestond de Nederlandse bijdrage uit 800 man Op 19 oktober 1983 werd de Nederlandse bijdrage verminderd aan een bataljon tot een compagnie (ca. 150 man). In totaal dienden 8.500 Nederlanders bij UNIFIL. Negen kwamen om het leven - de meesten als gevolg van ongelukken - en dertien raakten gewond.

De Nederlandse sector werd overgenomen door UNIFIL-militairen van Fidji en Nepal.

Zelfmoordactzes tegen SLA *Israëlische* operatzes *in Libanon* (oktober - december *1985)*

Op 17 oktober 1985 bliezen vier guerrillastrijders in een zelfmoordactie het radiostation .,Stem van de Hoop" bij Marjayoun op. Het station was in 1980 door majoor Saad Haddad, de voorganger van Antoine Lahad, opgericht; het werd gefinancierd door een Amerikaanse christelijke missiegroep ,,High Adventure". Behalve de vier commandoleden, die volgens een mededeling tot de Libanese Communistische Partij zouden behoren. kwamen ook een SLA-lid en een technicus om het leven. Volgens The Times (18-10-'85) was dit de 13de zelfmoordaanval sinds medio juni.

Op 27 oktober bombardeerde de Israelische luchtmacht twee bases van het PFLP-GC bij Taanayel in de Bekaa-vallei. Een Libanese politiewoordvoerder meldde 5 doden en 9 gewonden.

Op 4 november meldden militaire kringen in Israël dat twee zelfmoordaanvallen in Zuid-Libanon waren verijdeld. De chauffeur van een met explosieven geladen auto kwam om het leven toen SLA-soldaten van een post bij Arnoun het vuur openden en de auto ontploite Bi: een SLA-post in Aramta (zesmijl ten zuiden van Jezzina) raakte een jonge Libanese vrouw op een met explosieven beladen ezel zwaar gewond en werden drie van haar begeleiders gedoc d. toen SLA-soldaten het gezelschap onder vuur namen Volgens K t u t e r werd verondersteld dat de vrouw tot de SSNP behoorde.
Op 5 november reed een 24-jarige Syriër niet zijn auto vol explosieven in op een Israelisch militair konvooi. Volgens de SSNP kwam hij bi: deze actie. waarbij o.a. een Israëlische tank zou zijn opgeblazen. om het leven. maar volgens Israël werd zijn auto door SLA-soldaten beschoten en opgeblazen
Op 6 november trokken Israelischc troepen en SLA-leden drie dorpen in Zuid-Libancm binnen - Bani Hadjam, Markaba en Taibe - n-aar zij in totaal drie huizen verwoestten. aldus UNIFIL-woordvoerder Goksal

In de loop van november nam het aantal gewapende aanvallen van de Amal-militie op het SLA in Zuid-Libanon sterk toe. aldus mededelingen van UNIFIL,, dat in zijn zone die maand tot 23 november 90 incidenten registreerde.

Op 3 december voerde een Israëlische infanterie-eenheid een aanval uit op een basis van het PFLP-GC in Haoush al-Qonnaabah, op 10 km ten noorden van Hasbaya en op 3 km buiten de veiligheidszone. Behalve 5 a 8 Palestijnse guerrillastrijders zouden een Libanese onderofficier en twee Druzischc militieleden zijn gedood. Een aantal Palestijnen werd gevangen genomen en grote hoeveelheden wapens en munitie werden buitgemaakt. aldus een Israëlische legerwoordvoerder.

Terechtstellengen *in Sidon* en *omgeving*

Op 30 oktober 1985 werd voor het eerst in 40 jaar in Sidon een executie met de galg voltrokken. Het slachtoffer, Mahmoud Hable, was na een proces van drie weken achter gesloten deuren ter dood veroordeeld door een ,,veldtribunaal'' van het soennitische Volksbevrijdingsleger (PLA). Volgens het PLA was Hable de leider geweest van de ,,burger acht" tijdens de Israëlische bezetting van Sidon. Na het vertrek van de Israëlische troepen was hij door de Amal-militie gevangengenomen die hem op 6 september aan het PLA hadden overgedragen voor berechting. In het Palestijnse kamp Ain al-Helweh bij Sidon werden op 27 november drie Palestijnse vrouwen en een Tunesiër door een Palestijns vuurpeloton terechtgesteld. nadat zij door een Palestijns ,,veldtribunaal'' ter dood waren

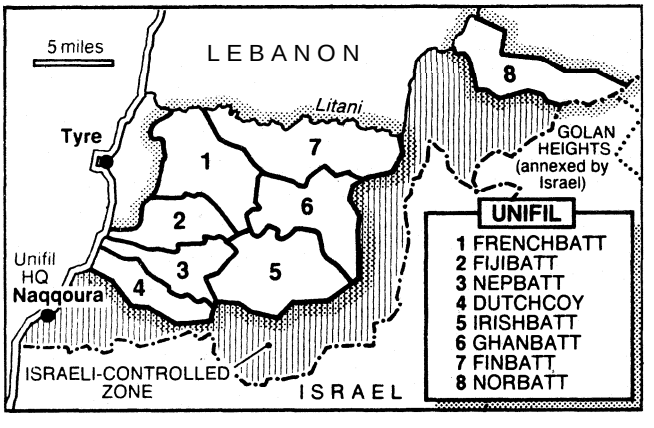

De posities van d: diverse UNIFIL-bataljons (The Times)

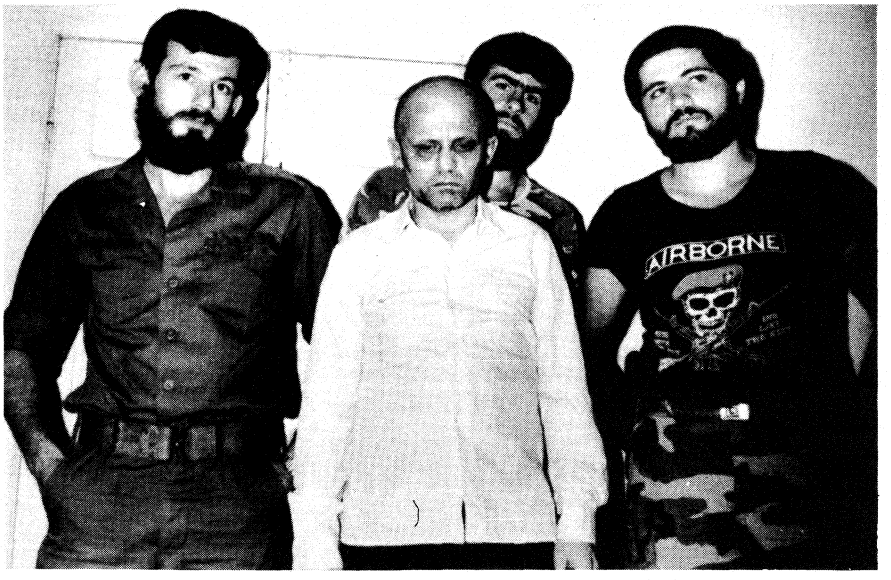

De leider van de voormalige burgerwacht in Sidon, Mahmoud Hable (m.),in handen van leden van de Amal-militie.

veroordeeld wegens de moord op vier leden van Al Fatah (in juli) en ,,collaboratie" met de voormalige Israëlische bezetters.

Israëlisch-Syrisch luchtgevecht. Confrontatie Syrië - Israël (november 1985 - januari 1986)

Op 19 november 1985 vond het eerste Israëlisch-Syrische luchtgevecht sinds mei 1983 boven Libanon plaats. Volgens Syrië verdreven Syrische Migs twee Israëlische F-15 toestellen ,.die het Syrische luchtruim in het gebied van Nabak schonden"; over eventuele verliezen werd niet gerept. Maar een Israëlische legerwoordvoerder meldde dat twee Syrische Mig-23 toestellen, die trachtten Israëlische gevechtsvliegtuigen tijdens een patrouillevlucht boven Oost-Libanon te onderscheppen, met raketten waren neergeschoten en op Syrisch grondgebied waren neergestort.

De commandant van de Israëlische luchtmacht, generaal-majoor Amos Lapidot, gaf op 20 nov. toe dat het luchtgevecht boven Libanees gebied was begonnen maar in het Syrische luchtruim was voortgezet.

Op 24 november stelde Syrië mobiele SAM-6 en CAM-8 luchtafweerraketten op in Libanon, zowel in de Bekaavallei als langs de hoofdweg Damascus-Beiroet.

De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Robert Murphy, die toen in de regio verbleef (zie pag. 554/2-'86), intervenieerde op verzoek van Israël bij Syrië dat vervolgens deze raketten op 1 dec. 1985 uit Libanon terugtrok.

Maar op 15 dec. 1985 verklaarde de Israëlische stafchef, generaal Moshe Levi, dat Israël zich zorgen maakte over de verplaatsing binnen Syrië van SAM-2 luchtdoelraketten naar drie vooruitgeschoven posities nabij de Syrisch-Libanese grens in de voorbije drie weken. Volgens Levi bedreigde de stationering van de SAM-2 raketten, met een bereik van 40 a D0 km, ,,in niet geringe mate onze vrijheid om gebruik te maken van het Libanese luchtruim". Vooral de Israëlische patrouillevluchten boven de Bekaa-vallei zouden gevaar lopen.

De verplaatsing van de SAM-2 raketten werd de volgende dag door de Syrische regering bevestigd en verdedigd als een zuiver defensieve maatregel. De Syrische regeringskrant Tishrin stelde dat Israël ,,zichhet recht voorbehoudt om verkenningsvluchten en aanvallen uit te voeren in Libanon, maar Syrië het recht ontzegt zichzelf te verdedigen".

Op 26 dec. 1985 onthulde de Israëlische premier Shimon Peres dat Syrië opnieuw mobiele SAM-6 en SAM-8 raketten in Libanon had geplaatst. maar niet op dezelfde lokaties als in november. Zij zouden op hun nieuwe plaatsen, op 5 a 7 km van de Syrische grens, de SAM-2 raketten tegen eventuele Israëlische luchtaanvallen kunnen beschermen. Dezelfde dag waarschuwde de Israëlische minister van defensie Rabin dat Israël een gunstige tijd en een zinvolle manier zou vinden om met ,,dit probleem" af te rekenen ,,ongeacht de kosten".

Op 5 jan. 1986 werd door Amerikaanse bronnen bericht dat Syrië zijn SAM-6 en SAM-8 raketten opnieuw uit Libanon had teruggetrokken op verzoek van Washington. Terwijl functionarissen van het Israëlische ministerie van defensie deze maatregel van geringe militaire betekenis achtten, wees premier Peres erop dat Syrië aan zijn grens met Libanon nog steeds CAM-2 raketten had staan die een ,,zekere provocatie" betekenden.

Ontwikkelingen in Zuid-Libanon (eind 1985 tot medio februari 1986)

Eind 1985/begin 1986 nam het geweld in Zuid-Libanon toe.

Op 30 december 1983 werden bij een aanslag op een SLA-post ir. de buurt van Kunin twee SLA-leden gedood, terwijl een Israëlische soldaat gewond raakte. Daarop zouden Israelische militairen en SLA-leden. aldus het Libanese hiad Ai Nahar, het sjiitische dorp Kunin hebben bestormd, de in oners hebben verdreven en huizen hebben opgeblazen. Omstreeks 300 bewoners meldden zich bij een UNIFIL-post: een deel van hen was later naar Kunin teruggekeerd, aldus een UNIFIL-woordvoerder.

In de vroege morgen van 2 januari explodeerde voor het eerst sinds juni 1982 een Katjoesjaraket in de Noordisraelische grensstad Kirjat-Shmona. De vanuit Libanon afgeschoten raket richtte slechts materiële schade aan. De Israëlische minister van defensie Rabin dreigde dezelfde dag met vergeldingsacties tegen de aanvallers. ongeacht of het sjiitische extremisten dan wel Palestijnse guerrillastrijders waren. De verantwoordelijkheid voor de aanval werd opgeëist door een splintergroep van Amal, de ,,Brigade van het verzet van de gelovigen". die liet weten dat ..de Israeliërs niet met rust zullen worden gelaten zolang het Libanese volk gedwongen wordt te emigreren".

Tegelijkertijd braken nieuwe artilleriegevechten uit tussen het overwegend soennitische Volksbevrijdingsleger van Sidon en het SLA, waarbij granaten in de stad Sidon terechtkwamen.

Op 3 januari werden twee Libanese guerrillastrijders door het SLA gedood bij een aanval op een SLA-post in de buurt van Beaufort

Nadat een SLA-eenheid bij Dellafa in een hinderlaag was gevallen - één dode en vier gewonden -, zou het Israëlische leger op 4 januari volgens Libanese veiligheidskringen 30 tanks naar de z.g. veiligheidszone in Zuid-Libanon hebben gestuurd. Kranten uit Beiroet maakten dagelijks melding van beschietingen van plaatsen ten noorden van de demarcatielijn door het SLA en van razzia's in plaatsen binnen de veiligheidszone. Het geweld had tot de uittocht van bijna 5.000 bewoners geleid

N.a.v. een Libanese klacht over ,,de voortdurende daden van agressie en grove praktijken van de Israëlische bezettingstroepen in Zuid-Libanon" kwam de Veiligheidsraad op 13 januari bijeen.

Een ontwerp-resolutie, waarin o.m. ,,Israëlische gewelddaden" in Zuid-Libanon ten zeerste werden betreurd, werd op 17 januari getroffen door een veto van de Verenigde Staten. Er waren 11 stemmen vóór (waaronder die van Frankrijk) bij drie onthoudingen (Australië, Denemarken en Engeland).

Op 29 januari bombardeerden vier Israëlische gevechtsvliegtuigen drie Palestijnse steunpunten (van het

PFLP-GC, de Fatah-dissidenten van Abou Mousa en het Palestijnse Bevrijdingsfront/PLF) aan de rand van de vluchtelingenkampen Ain el-Helweh en Mieh-Mieh bij Sidon. Onder de aanhangers van Abou Mousa vielen één dode en vier gewonden. Kort tevoren hadden Israëlische functionarissen melding gemaakt van de komst van honderden PLO-strijders naar Zuid-Libanon, in het bijzonder de omgeving van Sidon.

Op 31 januari wierpen Israëlische vliegtuigen boven Sidon pamfletten uit waarin stond dat de infiltratie van Palestijnen „onvermijdelijk" tot zeer harde maatregelen van Israël. ook tegen de burgerbevolking zou leiden
Op 5 februari werden bij Sidon zware gevechten gemeld tussen leden van de moslem-militie en het SLA. Daarbij werd ..per vergissing" een UNIFIL-helikopter door de Islamitische Alliantie tot een noodlanding gedwongen: de zes UNIFIL-militairen bleven ongedeerd.

Ontvoering twee Israëlische militairen Zoekactie Israëlische leger (17-22 februarz)

Op 17 februari 1986 viel een door Israëlische militairen begeleide SLA-konvooi bij Bint Jbeil in een hinderlaag. Twee SLA-leden werden gedood en twee Israëlische militairen werden ontvoerd. Anderhalf uur later trok een grote Israëlische troepenmacht Zuid-Libanon binnen voor een zoekactie naar de twee ontvoerde collega's die zich uitstrekte tot buiten de veiligheidszone

Op 22 februari werd de zoekactie gestaakt zonder dat de twee Israëlische militairen waren gevonden. De ca. 1.300 Israëlische militairen waren 's avonds geheel uit het gebied ten noorden van de veiligheidszone teruggetrokken, terwijl de troepensterkte in die zone tot normale proporties zou zijn teruggebracht. Bij de zoekactie kwamen op 18 februari twee Israëlische militairen om het leven.

Volgens UNIFIL-woordvoerder Timor Goksel hadden de Israëlische troepen bij hun razzia's in 16 Libanese dorpen minstens 143 sjiïeten gearresteerd, van wie 44 weer werden vrijgelaten. In die dorpen. met als grootste Tibnine, zouden omstreeks 3.000 mensen zijn ondervraagd. In Chaora werden op 21 februari alle inwoners - voor het eerst ook vrouwen en kinderen - in twee scholen samengedreven voor een verhoor; na de Israëlische terugtrekking werd een aantal dorpelingen door UNIFIL-militairen naar een hospitaal overgebracht.
Voorts ontdekten Israëlische militairen tientallen wapenopslagplaatsen. waaronder een met een honderdtal Katjoesja-raketten. Het merendeel van deze wapens zou zijn gevonden in de sector die onder controle van het Ierse UNIFIL-detachement stond.

Reeds op 17 februari had het Islamitische Verzetsfront waarin de fundamentalistisch-sjiitische Hezbollah een belangrijke plaats zou innemen, via de Libanese televisie een videofilmpje getoond waarop een gewonde militair was te zien die een van de ontvoerde Israeliers zou zijn Tevens verschafte het Islamitische Verzetsfront fotocopieen van de identiteitskaarten van de twee mannen met namen en legernummers De Israelische legerwoordvoerder bevestigde op 18 februari de juistheid van de gepubliceerde namen (Yossi Fink en Rahamin al-Sheikh) Diezelfde avond dreigde het Islamitische Verzetsfront een van de twee Israeliers te executeren als het Israelische leger niet voor 19 febiuari te 21 00 uur ziin zoekactie had gestaakt. De volgende avond werd aan de media in Beiroet een communiqué verstrekt met de mededeling dat .,het doodvonnis tegen een van de twee Israëlische gijzelaars was voltrokken".

Eveneens op 19 februari meldde de .,Organisatie van de onderdrukten der aarde" via een communiqué in Al Nahar mee dat zij de op 30 maart 1985 ontvoerde joodse arts Elie Hallak had terechtgesteld ,.uit vergelding voor de terroristische operaties van Israël tegen onze onderdrukte dorpen in Zuid-Libanon". De Libanese staatsburger Hallak zou hebben bekend de leider van de operaties van de Mossad in Libanon te zijn geweest, aldus het communiqué. Daarmee zou hij de vierde joodse Libanees in twee maanden zijn die door deze organisatie was gedood (zie ook een volgende aflevering.)

Uri Lubrani, de Israelische codrdinator voor Zuid-Libanon. verklaarde op 24 februari in een vraaggesprek met de Jerusalem Post dat een langer verblijf van de Israelische troepen in Zuid-Libanon de hele sjïitische bevolking daar vijandig tegenover Israël zou hebben gestemd. Naar zijn zeggen hadden de ..extremisten". de Hezbollah. .,een enorme pressie op Amal uitgeoefend door deze ervan te beschuldigen de bevolking aan haar lot over te laten op het moment van de beproeving".
De beschieting van Noord-Israël met Katjoesja-raketten in de afgelopen dagen - een dozijn in 48 uur - werd door Lubrani aan de Amal toegeschreven Amal zou deze raketten hebben afgevuurd om het verwijt van de Hezbollah te ontzenuwen en om aan te tonen dat ook zij de Israelische tegenstander bestreed

Voortdurend geweld. Israëlische interventies

In de volgende maanden vonden regelmatig gewelddadige confrontaties plaats in Zuid-Libanon tussen sjiïtische guerrillastrijders en leden van het SLA, waarbij incidenteel Israëlische troepen werden betrokken. Voorts voerde de Israëlische luchtmacht aanvallen uit in de buurt van Sidon maar ook elders in Libanon. Onder meer werden de volgende incidenten gemeld.

In de nacht van 26 op 27 februari 1986 werden bij een botsing tussen een Israëlische patrouille en „gewapende elementen" in Jebel el Botm binnen de veiligheidszone één Israelische militair gedood en vier andere gewond. Op 27 februari voerden Israelische troepen een razzia uit in de kustplaats Masraat Bijut al-Sijad buiten de veiligheidszone, aldus Libanese veiligheidskringen
Op 1 maart werden door een Israelische patrouille bij de Israëlische grens drie Palestijnse guerrillastrijders (DFLP volgens Israël) onderschept Twee van hen. die Israelische uniformen droegen, werden doodgeschoten: de derde werd gevangengenomen.
In de nacht van 8 en 9 maart vond in de westelijke sector van de veiligheidszone een vuurgevecht plaats tussen een Israëlische patrouille en een sjiïtische commando-eenheid. Twee guerrilla-strijders en een Israëlische militair werden gedood. terwijl vijf Israëliërs gewond raakten
Enkele uren nadat 12 Katjoesja-raketten waren neergekomen in het christelijke dorp Aishjeh, een SLA-bolwerk, werd de marktplaats Nabatweh op 24 maart vanuit de veiligheidszone door SLA-artillerie bestookt. De politie meldde 3 doden en 24 gewonden.

Enkele uren nadat bij een beschieting met Katjoesja-raketten in Kirjat Shmona vier gewonden waren gevallen - de eerste sinds juni 1982 - , voerde de Israelische luehtniacht op 27 maart aanvallen uit op steunpunten van Al Fatah in het Palestijnse vluchtelingenkainp Mieh-Mieh bij Sidon. De verantwoordelijkheid voor de raketaanval was opgeëist door Fatah-aanhangers van Arafat De Israëlische luchtaanvallen vergden volgens persberichten 10 doden en 22 gewonden.
Op 30 niaart meldde een UNIFIL-w-oordvoerder dat in de voorgaande 48 uur twee UNIFIL-militairen - één uit Fidji en één uit Ghana - door gewapende elementen waren gedood. Daarmee kwam het aantal sinds 1978 gedode .,blauwe baretten" op 120
Op 7 april voerde de Israelische luchtmacht op Palestijnse doelen in het vluchtelingenkamp Mieh-Mieh alsook op een Palestijnse radiozender in de plaats Faouar (2 km ten zuiden van Sidon). Vier gebouwen van Al Fatah en een bunker van het PFLP werden getroffen. Volgens Libanese veiligheidskringen raakten minstens 8 personen gewond. maar AFP meldde 2 doden en 6 gewonden. Volgens een Israëlische militaire woordvoerder hield de aanval verband met de aanhouding op 31 maart van drie guerrillastrijders bij de Israëlische grens. Deze zouden uit een van de aangevallen bases vertrokken zijn om in opdracht van Al Fatah een gijzelingsoperatie in de Noordisraelische kibboets Manara uit te voeren.
Op 8 april ontplofte een met explosieven geladen Mercedes bij een SLA-hoofdkwartier in Kowkaba. Bij deze door de Libanese Baath geclaimde zelfmoordactie vielen 4 doden en 11 gewonden
Op 10 april explodeerde een autobom bij het stadhuis van Sidon. De politie meldde 3 doden en 34 gewonden.
Op 29 mei werden vijf SLA-leden in een hinderlaag bij Nabatiyeh gedood. Op 5 juni trok het SLA het sjiitische dorp Kfar Roumane binnen. waar de lijken van de vijf SLA-leden waren gevonden; 14 huizen werden opgeblazen en vijf mensen werden gearresteerd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

WINST VOOR MOSLEMBROEDERS IN EGYPTE

Op 6 april vonden in Egypte vervroegde parlementsverkiezingen plaats volgens een gewijzigde kieswet. In tegenstelling tot de verkiezingen van 1984 (pag. 353/1-'84) konden nu weer onafhankelijke kandidaten worden gekozen. Van de 448 verkiesbare zetels in de Volksvergadering waren 48 voor onafhankelijken gereserveerd. De overige 400 zetels werden betwist door kandidaten die op partijlijsten stonden.
De onafhankelijke kandidaat moest ten minste 20% van de stemmen in zijn kiesdistrict weten te verwerven en de partijen moesten landelijk een kiesdrempel van 8% van de stemmen halen.
In totaal waren er ca. 3.700 kandidaten, o.w. 1.938 onafhankelijken voor de 48 zetels (Le Monde 3/6 april).
Aan de verkiezingen werd deelgenomen door vijf partijen of partijcombinaties:

1) De Nationaal Democratische Partij (NDP) met president Hosni Mubarak als voorzitter. Deze regeringspartij verwierf bij de verkiezingen van 1984 390 van de 448 zetels.

2) De Nieuwe Wafd met als voorzitter Fuad Seragedin. In 1984 won deze partij de overige 38 zetels waarvan acht door moslembroeders werden be-

3) Alliantie van het Islamitische Front bestaande uit (a) de Socialistische Arbeiderspartij o.l.v. Ibrahim Shukri (in 1984 goed voor 7,073% van de stemmen); (b) de Liberale Partij o.l.v. Mustafa Kamel Murad (0,679%); en (c) de Moslembroederschap o.l.v. sjeik Hamed Abu el-Nasr. Op 15 februari 1987 deelde een woordvoerder van de Moslembroederschap mee dat de (niet meer functionerende) alliantie met de Nieuwe Wafd was ontbonden en dat de Moslembroeders op een gemeenschappelijke lijst met de vier andere toegelaten oppositiepartijen aan de verkiezingen van 6 april zouden deelnemen. Uiteindelijk kwam echter een kleinere coalitie tot stand nadat de Moslembroeders praktisch de Liberale Partij en haar weekblad Al Ahrar had overgenomen (*NRC/H'blad* 6-4).

4) De nasseristisch-linkse Tagamupartij (Progressieve Unionisten) o.l.v. Khaled Mohieddin, welke in 1984 4,169% van de stemmen verwierf.

5) De streng islamitische Umma-partij die in 1984 niet aan de verkiezingen had deelgenomen.

Conflict over kieswet Klacht Kamal Khaled Referendum over *ontbinding parlement*

De op 27 mei 1984 gehouden parlementsverkiezingen hadden plaatsgevonden op basis van een nieuwe, door de Volksvergadering in 1983 goedgekeurde kieswet (zie pag. 353/1-'84). Daarbij was het oude districtenstelsel, waarbij elk district een afgevaardigde naar het parlement stuurde. vervangen door een kieskringensysteem met partijlijsten en een landelijke kiesdrempel van 8%. Dat had tot gevolg dat onafhankclijke kandidaten geen kans meer hadden ooit in het parlement te komen. De oppositie protesteerde van meet af aan tegen de nieuwe kieswet. Tenslotte diende Kamal Khaled, oud-lid ven de Wafd en lid van de Egyptische Orde van Advocaten. bij het Hoger Administratieve Hof een klacht in. Hij stelde dat de kieswet inconstitutioneel was omdat deze hem geen ,,gelijke kansen" gaf, zoals artikel 8 van de grondwet die uitdrukkelijk aan alle Egyptische staatsburgers toekent. ,,Denieuwe wet verhindert mij als onafhankelijk kandidaat bij de parlementsverkiezingen op te treden en is dus strijdig met het bewuste artikel", aldus Kamal Khaled. Het Hoger Administratieve Hof legde die constitutionele rechtsvraag vervolgens voor aan het Hoge Grondwettelijke Gerechtshof. dat als enige bevoegd is over dit soort kwesties te oordelen. Dit hof werd gevraagd of de gewraakte kieswet met de grondwet in overeenstemming is

In december 1986 bracht een door het Hoge Grondwettelijke Gerechtshof ingestelde ,.commissie van wijzen' een rapport uit uaarin werd geconcludeerd dat de vigerende kieswet inderdaad op zeer vele punten niet met de grondwet strookt Om een dergelijke uitspraak van het Hoge Grondwettelijke Hof te aoorkomen nl een gedeeltelijk of geheel ongrondwettelijke verklaren van de kieswet, werd een aantal aanvullingen en verbeteringen van de kieswet aan het parlement voorgelegd Die werden op 30 december door het parlement aanvaard en op 31 december door president Mubarak goedgekeurd Op grond van de geamendeerde artikelen kon voortaan in elk van de 48 kiesdistricten een niet partijgebonden dus onafhankelijke kandidaat worden gekozen, mits deze 20% van de stemmen in het kiesdistrict haalt

In het kader van ,.gelijke kansen voor allen" werd. aldus Harm Botje (NRC/H'blad 24-1), voorts het artikel uit de kieswet geschrapt dat een minimum aantal vrouwelijke afgevaardigden voorschreef. De voorwaarde dat ten minste 50% van de afgevaardigden uit .,boeren en arbeiders" moet bestaan. werd niet gewijzigd omdat die bepaling in de grondwet zelf staat. Ook werd er niets veranderd aan de landelijke kiesdrempel van 8% voor partijen - iets waartegen de oppositie zich bleef verzetten - en bleven lijstverbindingen verboden.
Sommige juristen betwistten ook de geldigheid

Op 1 april 1987 besloten de voornaamste Egyptische oppositieleiders aan de parlementsverkiezingen deel te nemen. V.l.n.r. Ibrahim Shukri (Socialistische Arbeiderspartij). Mustafa Kamel Murad (Liberale Partij) en Fuad Serageddin (Nieuwe Wafd).

Weekblad 56ste jaargang No 2890 pag 42311-42326

van de wetswijzigingen, omdat die door een mogelijk op ongrondwettelijke wijze gekozen parlement waren aanvaard. Overigens volgt uit het inconstitutioneel verklaren van de kieswet niet automatisch dat het zittende parlement niet legitiem is, want daarvoor is een nieuwe procedure nodig.
Voor president Mubarak was de legitimiteit van het parlement van het grootste belang, omdat zijn ambtstermijn in oktober 1987 afloopt en het parlement in augustus 1987 de nieuwe president moet aanwijzen. waarbij ervan wordt uitgegaan dat Mubarak zich herkiesbaar zal stellen.
Door de kieswet te veranderen voordat het Hoge Grondwettelijke Gerechtshof zijn uitspraak deed, was volgens de regerende NDP de zaak niet langer relevant. Immers al zou de oude wet ongrondwettelijk zijn geweest, er was nu een nieuwe die wel aan de grondwet voldeed. De oppositie was het daar volstrekt niet mee eens. Zij wenste zich in eerste instantie tot president Mubarak met het verzoek de geamendeerde kieswet niet te ondertekenen en liet na diens goedkeuring weten een nieuwe procedure bij het Hooggerechtshof te zullen beginnen om na te gaan of de vernieuwde wet wel aan de grondwet voldoet.

Op verzoek van de regering besloot het Hoge Grondwettelijke Gerechtshof zijn uitspraak over de grondwettelijkheid van de kieswet tot 6 maart 1987 uit te stellen.

Op 4 februari maakte president Mubarak bekend dat op 12 februari een referendum zou worden gehouden over de vraag of het parlement al dan niet moest worden ontbonden. De president wilde het parlement ontbinden ,,omde nieuwe kieswet te kunnen toepassen", hoewel de termijn van het zittende parlement pas in 1988 afliep. Als met de parlementsontbinding werd ingestemd, moesten binnen 60 dagen nieuwe verkiezingen worden uitgeschreven. Voorts zouden tot 12 februari geen parlementsvergaderingen meer worden gehouden.
Mubaraks besluit een referendum te houden, werd door de leider van de oppositionele Nieuwe Wafd, Fuad Serageddin, ,,een gezegend antwoord op de eisen van het volk" genoemd. Ibrahim Shukri, de leider van de Socialistische Arbeiderspartij, sprak van een ,,verstandige maatregel". Mustafa Kamel Murad, de leider van de Liberale Partij, kenschetste het presidentiële besluit als een ,,constructievestap op de weg naar de democratie".
Het referendum op 12 februari verliep zonder noemenswaardige incidenten. Volgens de op 14 februari bekendgemaakte officiële uitslag waren 10.599.438 geldige stemmen uitgebracht (een opkomst van 76,51%), waarvan 88,9% vóór ontbinding van het parlement was.
Op 15 februari schreef president Mubarak na de ontbinding van de Volksvergadering parlementsverkiezingen voor 6 april uit. Eventuele aanvullende verkiezingen zouden op 13 april worden gehouden. Het nieuwe parlement

President Hosni Mubarak brengt zijn stem uit in het referendum over de ontbinding van het parlement (12 februari 1987).

zou op 22 april voor zijn eerste zitting bijeenkomen.

Verkiezingsuitslag. Commentaren

Op 10 april maakte de minister van binnenlandse zaken, Zaki Badr, de verdeling van 439 van de 448 verkiesbare zetels bekend. In 9 districten was geen beslissing gevallen, daar moesten de kiezers op 13 april voor een tweede ronde naar de stembus. Van de toegewezen zetels verwierf de NDP er 338, incl. 30 via onafhankelijke kandidaten. De Alliantie van het Islamitische Front kreeg 60 zetels, incl. 4 via onafhankelijke kandidaten. De Nieuwe Wafd behaalde dit maal 36 zetels. Onafhankelijke kandidaten veroverden 5 zetels. Tagamu en Umma behaalden onvoldoende stemmen om een zetel te verwerven.

Ondanks een verlies van 52 zetels behield de regeringspartij NDP haar tweederde meerderheid, maar zij kwam, voor het eerst sinds de invoering van het meerpartijen-systeem in 1976, onder de 80% van het totaal aantal zetels.
Het verlies van de Nieuwe Wafd - 22 zetels - werd toegeschreven aan de omstandigheid dat deze partij, na de breuk met de Moslembroeders, het publiek niet goed duidelijk wist te maken wat nu het verschil met de regeringspartij was (Volkskrant 11-4).
De Alliantie van het Islamitische Front werd nu de grootste oppositiegroepering en dat was vooral een groot succes voor de Moslembroeders die nu met 40 (van de 60 voor de Alliantie) vertegenwoordigers in het parlement kwamen tegen acht in 1984. Belangrijke leiders van de Broederschap, zoals Ahmed Seif al-Islam Hassan al-Banna (de zoon van de oprichter van de Moslembroederschap), werden als parlementslid gekozen. In Helwan. een industriestad ten zuiden van Cairo, won de fundamentalistische sjeik Youssef al-Badri een individuele zetel ten koste van de staatsminister voor oorlogsproduktie Gamal al-Sayed Ibrahimmet 11.000 tegen 10.000 stemmen. In Minieh, een islamitisch bolwerk in Opper-Egypte, verwierf de Alliantie zelfs 7 van de 24 zetels. Volgens schattingen bracht een half miljoen kiezers zijn stem op kandidaten van de Broederschap uit.

De linkse Tagamu-partij behaalde nu slechts 2% van de stemmen. Haar leider, Khaled Mohieddin, verloor de strijd om een individuele zetel in de provincie Kalyoubia, waar zijn familie vanouds veel macht had. Hij verwierf slechts 47.000 stemmen, terwijl zijn voornaamste tegenstander Hassan Mansur (NDP) 79.000 stemmen kreeg. Volgens de *NZZ* (12/13 april) kwam dit doordat twee aangrenzende districten tot één kiesdistrict waren samengevoegd. In Kfar Shukr waren de Mohieddins niet te verslaan, maar dat gold voor de familie Mansur in Tukh, waar drie maal meer kiezers in de kiesregisters waren ingeschreven.
Volgens de officiële totaal uitslag brachten 7,23 mln van de 14,4 mln geregistreerde kiezers hun stem uit (ca. 50% tegen ruim 43% in 1984). Maar Harm Botje wees er in *NRC/H'blad* (11-4) op dat volgens een ruwe schatting slechts 60% van de bevolking in de kiesgerechtigde leeftijd zich metterdaad in de kiesregisters heeft laten inschrijven. Volgens de *Financial* Times (9-4) bedroeg de opkomst in de steden ca. 30% vergeleken met 80% op het platteland.
Minister Zaki Badri zei op 10 april dat de verkiezingen een ,,toonbeeld van democratie" waren. Hij ontkende meldingen van de oppositie dat bij gewelddadigheden tijdens de verkiezingen verschillende doden waren gevallen.
Onafhankelijke waarnemers constateerden op 6 april echter talrijke onregelmatigheden en verschillende vechtpartijen, vooral in de Nijldelta en Alexandrië, waarbij in totaal enkele honderden gewonden vielen, aldus Jam Keulen in de Volkskrant (11-4). Hij berichtte voorts: ,,De vele gevallen van verkiezingsvervalsing die gemeld werden, bestaan er altijd uit dat NDP-stembriefjes voor en na sluitingstijd aan de stembussen werden toegevoegd. Daarmee werd het aantal stemmers,

dat officieel op ongeveer zeven miljoen ligt kunstmatig opgekrikt Met deze praktijk werd eveneens het aandeel van NDP-stemmen geflatteerd

De 78-jarige Wafd-leider Serageddin noemde de verkiezingen de slechtstr in Egypte s geschiedenis

Rellen tussen christenen en moslems. Arrestatie islamitische fundamentalisten en Moslembroeders

Op 27 februari braken in Sohag (450 km ten zuiden van Cairo) rellen uit, nadat een moskee was afgebrand Volgens de autoriteiten was de oorzaak kortsluiting, maar volgens islamitische fundamentalisten was de brand door christenen (Kopten) aangestoken Als represaille stichtten fundamentalisten vervolgens brand in het portaal van de nabijgelegen Kerk van de Maagd Maria. Toen veiligheidstroepen tussenbeide kwamen. werd nog een poging tot brandstichting hij een andere kerk gedaan. De politie arresteerde 58 fundamentalisten.

Eveneens op 27 februari deden zich rellen voor in Beni Suef (115 km ten zuiden van Cairo), nadat een gerucht was verspreid dat christenen met spuitbusseri kruisen hadden aangebracht op de kleding van gesluierde islaniitische vrouwen. Militante islamieten keerden zich tegen ongesluierde vrouwelijke studenten. De politie verrichtte 51 arrestaties onder fundamentalisten

Al Ahram meldde op 15 maart aat een rechtbank in Cairo 13 tuiidarnentalisten had vrijgesproken van de aanklacht inzake samenzwering tot omverwerping van de regering en brandstichting in Alexandrie De openbare aanklager had levenslang geëist

Bij nieuwe vechtpartijen in Sohag raakten op 20 maart 22 mensen gewond, o.w. 11 leden van de politie. Dezelfde dag vergden gevechten tussen christenen en moslems in he? dorp Shobas el-Shohadaa in de Nijldelta één dode en twee gewonden. Daar werden 30 mensen aangehouden, o.w. twee parlementskandidaten van de Tagamu-partij

Tijdens de verkiezingscampagne voerde de NDP actie tegen het godsdienstig extremisme De laatste paar dagen voor de verkiezingen werden zo'n 750 fundamentalisten. leden en sympathisanten van Islamitische Alliantie, door de politie opgepakt Volgens regeringswoordvoerders ging het hoogstens om 100 arrestanten

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Aan het referendum van 1%februari waren voorts nog de volgende binnenlandse ontwikkelingen voorafgegaan

Overlijden Telmessani

Ut. leider en opperste gids van de Egyptische Moslembroederschap Omar Telmessani overleed op 22 mei 1986 in een ziekenhuis in een buitenwijk van Cairo De volgende dag werd hij uitgeleide gedaan in de Omar Makram Moskee in het centrunî van de Egyptische hoofdstad Een menigte van ca 5 000 mensen bewees hem de laatste eer Onder de rouwenden waren parlementsvoorzitter Rifaat al-Mahgoub minister van binnenlandse zaken Zaki Badr president Mubaraks vertegenwoordiger Abdallah Abdel Aziz de Koptische bisschop Gregorius en Ahmed Hamed Abu el-Nasr de waarnemend leider van de Moslembroederschap

Omar Telmessani die 81 of 82 jaar werd was in 1933 tot de Broederschap toegetreden welke in 1928 was opgericht door Hassan ai-Bariria die op 29 februari 1949 bij een straatgevecht in Cairo door de politie werd doodgeschoten. naar werd vermoed in opdracht van koning Faroek Hassan al-Barina werd als leider van de Broederschap opgevolgd door sjeik Hassan cl-Hodeibi

Na een mislukte aanslag op president Gamal Abdel Nasser door een lid van de Broederschap op 24 oktober 1954 verdwenen talrijke Moslembroeders in de gevangenis. o.w Hassan el-Húclcibi cn Omar Telmessani. Nadat Hodeibi in november 1966 in gevangenschap was overleden. werd Telmassani in 1971 door president Anwar Sadat uit de gevangenis ontslagen. Telmassani werd iri 1973 leider van de Moslembroederschap en in 1976 hoofdredacteur van Al Dawa, het orgaan van de Broederschap. Na Sadats bezoek aan Jeruzalem in 1977 voerde Al Dawa een steeds sterkere oppositie tegen diens vredespolitiek, met als gevolg dat Tclniassani in september 1981 opnieuw in de gevangenis belandde. waaruit hij op 26 december 1981 door Sadats opvolger Hosni Mubarak werd bevriid

In 1984 sloot de door Telmassani geleide Moslembroederschap een stembusalliantie met de Nieuwe Wafd onder leiding van Puad Serageddin (pag. 35412-'84). Daardoor kwamen acht nioslrmbroeders onder de 58 Wafdafgevaardigden in de Volksvergadering.

Deze ..infiltratie" politiek en meningsverschillen over de relatie met de radicalere. vooral uit jongeren bestaande islamitische groeperingen zoals de fundamentalistische Jamaat Islamiya leidden tot verdeeldheid binnen de Broederschap. die inmiddels sterk bleek re vergrijzen

Twee pogingen om in het voorjaar van 1986 een eigen blad op de markt te brengen niislukten door de interventie van de autoriteiten: Al Bashir enLi\\-a al Islam werden in februari resp eind april in beslag genomen.

Processen en *arrestaties Vrijlating gevangenen (mei* - oktober *1986)*

Op 24 mei 1986 wees het staatsveiligheidshof vonnis in twee processen tegen communisten.

In het eerste proces werden 47 beklaagden ervan beschuldigd tussen december 1979 en november 1981 een illegale communistische partij te hebben gevormd. die vijandig stond tegenover ..de bestaande maatschappelijke orde". en mrt ..geweld en terreur" een marxistische doctrine te hebben gepropageerd. In het tweede proces stonden 30 beklaagden terecht op de beschuldiging tussen december 1977 en augustus 1979 een associatie te hebben opgezet om. met geweld en terreur. de fundamenten van de maatschappelijke orde omver te werper:"

Het hof achtte slechts bewezen dat sommige brklaagder: in het bezit waren van pamfletten die .de gevestigde maatschappelijke orde ondermijnden"

In totaal werden 34 personen veroordeeld tot gevangenisstraffen ban een tot drie jaar met dwangarbeid De 43 anderen werden vrijgesproken Onder de veroordeelden waren Mohammed Guindi een zoon van een van de oprichters van de Wafd eri Mubarak Abdu Fadl voormalig sjeik van de Ai Azhar universiteit

Volgens Menis Abdel Nour een predikant van de Evangelische Kei k waren in januari 1986 te Cairo vier leden van een gezin die van de Islam naar het christendom waren overgegaan gearresieerd en in mei nog eens twee leden van een ander gezin aldus The *Observer* (15-6- 86) Tegen Eman Tewfik die in 1978 een protestant werd, zou door haar collega's op het ministerie van sociale zaken een klacht zijn ingediend wegens belediging van de Islam in het openbaar Volgens een wet uit 1982 kon een dergelijke belediging, beschouwd als verstoring van de openbare orde worden bestraft met gevangenschap voor de duur van 6 maanden tot 5 jaar De arrestatie van de zes Egyptenaren werd bevestigd door The Tzmes en A P (23-6-'86)

De predikant meldde ook de arrestatie van vier buitenlandse bekeerlingen in Alexandrië, maar dit werd door de ministeries van binnenlandse zaken en justitie ontkend. De arrestatie van de vier - twee Marokkanen en twee Tunesiërs - werd echter bevestigd in Le Monde (11-7-'86).

Op 5 juli 1986 meldde Harm Botje in NRC/H'blad dat in Alexandrie onlangs 16 mensen gevangen waren gezet die zich vanuit de Islam hadden bekerd tot een Evangelische sekte. die de spoedige terugkeer van Christus predikt. Volgens een woordvoerder van het riinisterie van binnenlandse zaken waren de zestien opgepakt wegens het verstoren van de openbare orde

Enkelen van hen zouderi inmiddels tot de Islam zijn teruggekeerd en vervolgens op vrije voeten gesteld

Na diverse brandstichtingen in Cairo, waarbij eind juni o.a. vijf videotheken in de volkswijk Choubra doelwit waren alsmede twee theaters, berichtte het semi-officiële weekblad Al *Mussawar* op 2 juli dat 37 religieuze extremisten op beschuldiging van sabotage waren gearresteerd. In dezelfde editie van dit weekblad stond tevens een interview met president Mubarak die verklaarde dat de meeste arrestanten leden van de fundamentalistisch-islamitische Al Jihad waren en reeds eerder waren gedetineerd wegens de

moord op president Sadat in oktober 1981.
Op 12 juli werd voor het staatsveiligheidshof te Cairo het proces geopend tegen 107 beklaagden in de zaak van de muiterij van de veiligheidstroepen uit eind februari 1986 (pag. 363 e.v.-'86).Het proces werd onmiddellijk verdaagd tot 4 oktober. Een tweede proces met 162 beklaagden werd op 13 juli verdaagd tot 5 oktober.
Op 1 september stelde de procureur-generaal, Mohammed Abdel Aziz el-Guindi, officieel 73 moslem-fundamentalisten in staat van beschuldiging wegens betrokkenheid bij de brandstichtingen in juni. De beklaagden onder leiding van de honinghandelaar Taha Ahmed el-Samawi werden er tevens van beschuldigd wapens en munitie van het leger te hebben gestolen, zich dagelijks in het wapengebruik te oefenen en de omverwerping van het regime na te streven. De procureur-generaal kondigde aan straffen te eisen variërend van 5 jaar gevangenis tot levenslange dwangarbeid.
Op 11 september werden formele aanklachten ingediend tegen 41 politie-officieren die beschuldigd werden van het martelen van islamitische fundamentalisten, leden van de Al Jihad. Dergelijke beschuldigingen waren in 1984 tijdens een proces tegen de Al Jihad geuit en hadden geleid tot een onafhankelijk medisch onderzoek, waarbij werd vastgesteld dat 28 leden van de groep inderdaad waren gemarteld. De zaak van 22 andere slachtoffers werd nog onderzocht. Onder de aangeklaagden waren vier brigade-generaals, incl. Sersawi en Mohammed Sawfat die de leiding hadden van de Tora-gevangenis ten zuiden van Cairo.

De regeringskrant *Mayo* meldde op 22 september dat in de laatste weken een aantal linke extremisten was gearresteerd in Cairo, Alexandrië, Benha en Mansura. Zij hadden ,,opruiendepamfletten'' verspreid.
Op 22 oktober meldde *Le Monde* dat de tien gearresteerde protestanten van islamitische origine waren vrijgelaten. Dit was bevestigd door de Franse sectie van Amnesty International. Niet bekend was of ook hun gerechtelijke vervolging was gestaakt

Verkiezing 70 leden Shura

Op 1 oktober 1986 werden verkiezingen gehouden voor de bezetting van 70 zetels in de consultatieve raad (Majlis al Shura), die bestaat uit 140 gekozen en 70 benoemde leden. Net als in 1983 (pag. 358/2-'84) besloten de oppositiepartijen ook dit maal de verkiezingen te boycotten, vooral uit protest tegen het vigerende kiesstelsel.
De minister van binnenlandse zaken, Zaki Badr, maakte op 2 oktober bekend dat 11,19 mln van de 13,66 mln kiesgerechtigde Egyptenaren hun stem hadden uitgebracht (bijna 82%).Op de kandidatenlijsten van de regeringspartij. de Nationaal Democratische Partij (NDP),hadden 10,96 mln kiezers gestemd, d.w.z.bijna 98%van de uitgebrachte stemmen.
De oppositie beschuldigde de regering ervan vervalste uitslagen te hebben gepubliceerd. Waarnemers toonden zich verbaasd over de hoge opkomst; zij wezen erop dat bij de verkiezingen voor de Volksvergadering van 27 mei 1984, waaraan ook door vier oppositiepartijen werd deelgenomen. de opkomst slechts 43,14% bedroeg (zie pag. 355/2-'84).
Volgens *The Times* (30-10-'86)bood de NDP oppositieleden enkele van de 35 zetels aan waarvoor leden werden benoemd. Maar alleen Ahmad al-Sabahi, de leider van de streng islamitische Umma-partij, accepteerde de hem aangeboden zetel, aldus *The Times*.

Onrust in Assiut (oktober-november 1986)

In de stad Assiut (Opper-Egypte) trad de politie op 20 oktober 's avonds met de wapenstok op tegen een demonstratie van omstreeks 5.000 fundamentalistische studenten die na een toespraak van sjeik Mohammed al-Mahallawi vanuit een plaatselijke moskee de straat waren opgetrokken om de vrijlating te eisen van ruim 100 gedetineerde collega's.

Zeker 95 van deze studenten waren op 4 oktober gearresteerd toen zij protesteerden tegen de manier waarop de politie 15 vrouwelijke studenten had gelast hun sluiers af te doen bij het betreden van de campus. Volgens de politie waren de vrouwen daartoe volgens nieuwe universiteitsregels ten behoeve van ,.identificatie'' verplicht.

Aanvankelijk viel al het nieuws over de rellen in Assiut onder de censuur van de regering, aldus *The Times* (23-10-'86). Later kwam zij met een eigen versie. Het regeringsdagblad Al *Misr* van 22 oktober bevatte een verslag van een toespraak van de minister van binnenlandse zaken, generaal-majoor Zaki Badr, tot studenten in Alexandrië. In dat verslag maakte de minister slechts melding van een incident in Assiut waarbij een docent was neergestoken en een student was gearresteerd. Na een demonstratie van studenten die de vrijlating van hun collega eisten waren in Assiut 42 arrestaties verricht, aldus Zaki Badr.
Tegelijk maakte de minister bekend dat de veiligheidspolitie in Alexandrië een komplot van islamitische fundamentalisten had verijdeld om een station van de staatsradio in die stad te bestormen alsmede brand te stichten in videotheken en andere winkels. Bij drie afzonderlijke extremistische religieuze groepen waren wapens en bommen aangetroffen. Ook was een fundamentalistische leider in Cairo aangehouden die een rekening bij zich had voor ,,het transport van tienduizenden pamfletten van opruiende aard''.
Voorts maakte de regering bekend dat in Beni Suef. waar een dependance van de universiteit van Assiut gevestigd is, 11 studenten waren gedetineerd nadat zij het kantoor van de deken hadden bestormd. In totaal zouden zeker 50 arrestaties zijn verricht.

Op 31 oktober deed zich in de moskee El Gameya El Chareya in Assiut een incident voor. Volgens het ministerie van binnenlandse zaken trachtten ,,elementen van extremistische associaties'' de microfoon uit handen van de prediker te rukken om ,.hun fanatieke ideeën te propageren''. Daarop grepen de aanwezige gelovigen in. De gevechten werden tot buiten de moskee voortgezet. Aldus de officiële versie. Maar volgens *AP* (31-10) had de geestelijke in zijn preek gesproken over de ,,dictatoriale'' regering van president Mubarak, waarop een veiligheidsfunctionaris hem verzocht zich tot religieuze thema's te beperken. Toen de prediker weigerde daaraan gevolg te geven, had de functionaris getracht hem naar buiten te leiden. Daarop waren de 700 a 800 gelovigen, voor het merendeel studenten. de voor de moskee opgestelde politie te lijf gegaan.
Le Monde (5-11) noemde het incident een poging van extremistische moslems om de moskee weer onder controle te krijgen die nog kort te voren hun trefpunt was geweest.
Hoe het ook zij, bij de gevechten buiten de moskee tussen fundamentalisten en politie viel op 31 oktober één dode: ca. 20 personen raakten gewond en 48 werden gearresteerd. Na nieuwe gevechten werden op 2 november nog eens ca. 100 arrestaties verricht.

Atef Sedki volgt Ali Lutfi als premier op. Nieuw kabinet. Nieuwe president centrale bank

Op 9 november 1986 diende premier Ali Lutfi onverwacht het ontslag van zijn 14 maanden oude regering bij president Mubarak in. Deze benoemde nog dezelfde dag een nieuwe premier, de 56-jarige econoom Atef Sedki.
Op 10 november nam de president van de Egyptische centrale bank (sinds april 1985), Ali Negm, ontslag. Hij werd vervangen door Mohammed Salaheddin Hamid, minister van financiën in het kabinet-Lutfi.

Op 12 november beedigde president Mubarak het door Sedki gevormde nieuwe kabinet. Dit bestond uit 31 ministers en staatsministers. onder wie tien nieuwelingen. Alle vier vice-premiers uit het vorige kabinet werden gehandhaafd. De wijzigingen betroffen o.a.:
financiën - Mohammed Ahmed al-Razzaz; economie en buitenlandse handel - Yusri Ali Mustafa; bevoorrading en binnenlandse handel - Mohammed Galaleddiri Abdul Dahab, staatsminister wetenschappelijk onderzoek - Adel Abdel Hamid Ezz: gezondheid - Mohammed Ragheb Douidar.

Atef Sedki werd in 1930 in Cairo geboren. Hij voltooide zijn rechtenstudie aan de Universiteit van Cairo in 1951 en promoveerde in 1958 in de financiële en economische wetenschappen aan de Sorbonne te Parijs. Vervolgens was Sedki tot 1973 hoogleraar aan de Universiteit van Cairo. Vanaf 1973 was hij vier jaar werkzaam als cultureel attaché op de Egyptische ambassade in Parijs. In 1980 werd hij voorzitter van de commissie voor finaneiele en economische zaken van de Shura. In december 1981 benoemde president Mubarak hem tot president van de Rekenkamer, waarna hij in 1982 per presidentieel decreet de prerogatieven van een vice-premier kreeg. Sedki bekleedde voordien geen politiek ambt. Hij zou volgens AP (9-11) in september 1985 voor een kabinetspost hebben bedankt.
De nieuwe minister van economie Mustafa was tevoren Sedki's plaatsvervanger bij de Rekenkamer.

Ali Lutfi werd op 11 november tot voorzitter van de consultatieve raad (Majlis al Shura) benoemd.
In zijn ontslagbrief schreef Lutfi dat onder moeilijke omstandigheden een begin was gemaakt met de uitvoering van een geïntegreerd programma van economische hervormingen. Nu was de tijd gekomen ,,dateen nieuwe voorhoede van de zonen van Egypte de kans krijgt de mars voort te zetten" en die nieuwe dynamiek te verlenen.
In de benoemingsbrief van Sedki leverde president Mubarak indirect kritiek op Lutfi door te stellen dat Egypte's economische situatie nog steeds meer resultaten en vooruitgang nodig had. Hij sprak de hoop uit dat het nieuwe kabinet .,beter zal beantwoorden aan de verlangens en eisen van de Egyptenaren".
Over de achtergronden van de vervanging van Lutfi, die volgens The *Times* (11-11) niet vrijwillig was afgetreden maar telefonisch door Mubarak was ontslagen, berichtte Jan Keulen in de Volkskrant (14-11) o.a.:

,,Lutfi heeft tijdens de veertien maanden van zijn premierschap weinig indruk gemaakt; noch bij het grote publiek. noch bij economen en politici .,Hij was niet in staat gezag uit te oefenen over het kabinet" wordt in Cairo gezegd. Met name de minister van defensie Abdel Halim Abu Ghazala, algemeen beschouwd als Egyptes sterke man na president Mubarak, trok zich weinig aan van Lutfi, ondanks het feit dat Abu Ghazala als vicepremier hiërarchisch lager geplaatst was.
Op econoniisch terrein wist Lutfi, weliswaar econoom maar door zijn collega-economen niet erg hoog aangeslagen. geen orde in de chaos te scheppen. Deels waren de problemen van organisatorische aard. De gebieden van de ministeries van economie. financien, planning en internationale samenwerking en van de Centrale Bank overlappen elkaar en publiek en pers werden de afgelopen periode telkens weer verrast en verward door onverkwikkelijke competentie-conflicten Ali Lutfi bleef, hoe hoog de conflicten ook opliepen en hoe alarmerend de cijfers van de Egyptische economie ook waren. onverbeterlijk optimistisch. Zijn boodschap was in het kort: het komt allemaal wel goed.

President Hosni Mubarak (r.) belastte Atef Sedki (l.) op 8 november 1986 met de vorming van een nieuw kabinet.

President Mubarak deelde in eerste instantie Lufti's optiniisme. Het keerpunt in Mubaraks denken moet u-orden gesitueerd in juli (1986) toen Europees commissaris Claude Cheysson een bezoek aan Egypte bracht. Cheysson, die in de tijd dat hij nog Frans minister van buitenlandse zaken was bevriend raakte met Mubarak, wees de president op datgene waar Lutfi en de zijnen de raïs niet mee lastig durfden te vallen: Egypte moet onderhandelen met het IMF, het Internationaal Monetaire Fonds.
De cijfers spreken eeri onverbiddelijke taal Egypte heeft een schuld van haast 89 miljard gulden. In de komende drie jaar moet daarvan 6.5 miljard gulden afgelost worden en 6,2 miljard gulden rente betaald worden. Deze bedragen kan Egypte niet opbrengen. Net als andere landen in het Midden-Oosten is Egypte zwaar getroffen door de lage olieprijzen. Terwijl in 1985 nog voor haast zes miljard gulden oliegeëxporteerd werd. kwam er de eerste helft van dit jaar (volgens officieuse cijfers) niet meer dan 700 miljoen gulden binnen.
Ernstiger nog is de achteruitgang van de inkomsten uit de grote olieianden Saoedi-Arabie, Koeweit en Irak. waar meer dan twee miljoen Egyptische gastarbeiders werken. Het bedrag van 5,2 miljard gulden. dat de gastarbeiders jaarlijks naar huis sturen, zal in 1986 worden gehalveerd Daarbij komt nog dat dit jaar zo'n 200 duizend Egyptenaren hun baan in den vreemde hebben verloren en naar huis kwamen waar ook geen werk voor hen is.
Het toerisme. de derde pijler van de Egyptische economie, is ook beduidend teruglopen als gevolg van alle berichten over het terrorisme in het Midden-Oosten.
De combinatie van een teruglopende economie en een steeds zwaarder wordende schuldenlast roept natuurlijk om maatregelen. Het IMF, waarvan een team van experts zich al enige tijd in Cairo bevindt, is voorstander van een herstructurering van de Egyptische economie. Het bepleit bij voorbeeld een vereenvoudiging van het complexe systeem van wisselkoersen. Op het ogenblik worden er vier wisselkoersen gehanteerd. Het IMF wil ook dat de banken meer vrijheid krijgen bij het vaststellen van de rente, zodat buitenlandse investeringen aangetrokken kunnen worden.
Een van de meest omstreden voorstellen van het IMF is het afschaffen van het uitgebreide subsidiesysteem, dat de Egyptische staat jaarlijks haast vijf miljard gulden kost. Op het ogenblik worden brood. andere eerste levensbehoeften en benzine zwaar gesubsidiëeerd: subsidies waarvan behalve de grote groep armen ook de klassen. die beter af zijn. profiteren.
Het ontslag van Ali Lutfi en de ministers van economie en firiancien wordt algemeen gezien als een teken van Mubaraks ontevredenheid en ongeduld over het tot dusver gevoerde economisch beleid. Woensdag (12 nov) riep Mubarak de nieuwe regering in een toespraak op de economie weer gezond te maken en het Egyptische volk werd gemaand ,,te vechten voor welvaart" Mubarak liet ook weten, net overigens als de woensdag beëdigde premier Sedki. dat niet alle ideeenvan het IMF acceptabel zijn voor Egypte. ..We staan niet toe dat buitenlandse organisaties ons een economische politiek voorschrijven of besluiten nemen over hoe onze politiek moet worden uitgevoerd", aldus Mubarak..."

In een eerste verklaring stelde Sedki dat mensen met lage inkomens recht op financiële steun hebben. Hij wilde de subsidies niet schrappen, maar ze correct verdelen zodat ze bij de mensen terechtkomen die ze verdienen. De nieuwe premier beloofde zich voor een ,,maximale welstand voor de bevolking" te zullen inzetten, aldus de FAZ (13-11).

Verdere arrestaties islamitische extremisten, Berichten over *verijdelde* coup

Volgens het Egyptische dagblad Al *Ahram* werden op 7 november 1986 in Suez vijf islamitische extremisten gearresteerd, toen zij tijdens het vrijdaggebed in twee moskeeën pamfletten uitdeelden. Ooggetuigen berichtten vanuit Minya (240 km ten zuiden van Cairo) dat de politie daar het vrijdaggebed in een moskee, die als trefpunt van extremisten bekend stond, had verboden. De politie had de ca. 600 gelovigen voor de moskee verdreven. zonder dat het tot incidenten was gekomen.

Op 11 november werd te Alexandrië een groep van 13 islamitische extremisten. onder wie een reserve-officier van de landmacht, in staat van beschuldiging gesteld wegens brandstichting. De reserve-officier had daarvoor de middelen geleverd. aldus Al *Ahram.*

Op 14 november werden in een dorp in de provincie Fayum (100 km ten zuidwesten van Cairo) vier islamitische extremisten gearresteerd na een gevecht vóór het vrijdaggebed waarbij vier gelovigen gewond raakten, zo deelde het ministerie van binnenlandse zaken mee.

Op *3* december 's avonds wilde de fundamentalistische sjeik Hafez Salama. die in de zomer van 1985 in Cairo een agitatiecampagne voor de onmiddellijke toepassing van de shari'a had gevoerd (pag. 267/3 e.v.-'86), in een moskee te Assiut honderden gelovigen toespreken. Maar de politie schakelde de elektriciteit in de buurt uit, zodat de geluidsinstallatie in de moskee niet werkte. Bovendien moest sjeik Salama op last van de politie Assiut onverwijld verlaten.

Op 4 december onthulde de openbare aanklager, Mohammed Abdel Aziz el-Guindi, dat onlangs een couppoging van de fundamentalistische organisatie Al Jihad was verijdeld en-dat in verband daarmee vier legerofficieren en 20 burgers waren gearresteerd, terwijl nog drie burgers voortvluchtig waren. Aanvankelijk waren nog 27 burgers aangehouden, maar deze waren wegens gebrek aan bewijs weer vrijgelaten. De openbare aanklager, die niet zei wanneer en waar de arrestaties hadden plaatsgevonden, stelde in zijn aanklacht dat de betrokkenen ,,een groep (hadden) gevormd die met hun medewerking en leiding verzet bepleitte tegen de fundamentele beginselen die aan het regeringssysteem ten grondslag liggen". Die groep zette aan tot ,,haat en minachting voor dit systeem" en tot ,,verzet jegens het openbare gezag".

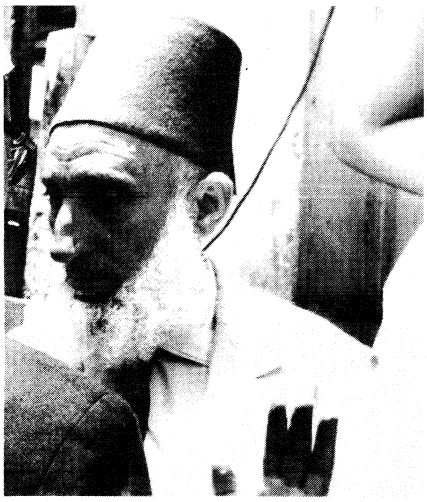

De fundamentalistische sjeik Hafez Salama.

Het Egyptische persbureau *Mena* meldde op 5 december dat de arrestatie van de 33 fundamentalisten al in april had plaatsgevonden. Nadere bijzonderheden over de couppoging werden in het weekend van 6 december door de Egvptische pers verstrekt. De leider van de in staat gestelde groep. ingenieur Ahmed Mohammed Samne, was al eerder in september 1981 onder het bewind van Anwar Sadat gearresteerd. Hij zou nauwe banden hebben onderhouden met ex-kolonel Abboud el-Zommor, die op 30 september 1984 wegens betrokkenheid bij de moord op Sadat tot levenslange dwangarbeid was veroordeeld (pag. 796/2-'84).

Harm Botje tekende hierbij aan (NRCI H'blad 8-12-'86):

..Al te ernstig moet men de zaak. volgens de Egyptische regeringspers althans. niet opvatten. Zo zou Samne er slechts in geslaagd zijn vier reserve-officieren voor zijn plannen te winnen Daaruit zou men moeten opmaken dat deze nieuwste loot aan de Al Jihad stam er niet erg in slaagde het leger te infiltreren en dat het oprollen van de groep een min of meer routinematige gebeurtenis was. De pers meldt dat de vier reserve-officieren niet hoger in rang waren dan luitenant.

Dat valt overigens niet af te leiden uit de akte van beschuldiging, zoals bekendgemaakt door het officiële Egyptische persbureau Mena Daarin kan men lezen dat bij de gearresteerde **33** mensen zich vier officieren in actieve dienst bevonden. Een ervan, commandant Fathi el Bahey, zou wapens uit de kazerne hebben gesmokkeld ten behoeve van de groep. Twee andere officieren hadden zichheester gemaakt van allerlei officiële documenten om ze. 'te gebruiken tegen het algemene belang in'

Naar uit betrouwbare bron verluidt is de hele zaak tegen de nieuwe Al Jihad groep aan het rollen gekomen na de grote muiterij in februari onder de recruten en dienstplichtigen van de Egyptische centrale veiligheidstroepen. Tijdens die muiterij zijn aanzienlijke hoeveelheden wapens verdwenen en dat is iets dat de Egyptische leiding aanzienlijke zorgen baart. Men is toen bij diverse legeronderdelen gaan tellen wat er allemaal precies in voorraad was en kwam zo op het spoor van commandant Fathi el Bahey en diens medestanders.

Zij werden in april al gearresteerd, maar de officiële aanklacht heeft tot december op zich laten nachten omdat er in Egypte op dit moment nogal wat onderzoekingen en processen tegen fundamentalische groepen lopen en men gedegen alle vertakkingen wil uitzoeken (...)

Als men alle officiële berichten bij elkaar optelt ziin er. na de muitesii. toch al gauw zo'n kleine 2000 Egyptenaren in hechtenis genomen wegens hun al dan niet vermeende lidmaatschap van een radicale fundamentalistische groep ."

Arrestatie communtsten

Op 16 december 1986 deelde het ministerie van binnenlandse zaken mee dat een ondergrondse communistische groep, het ,.Revolutionair Getij" was opgerold die de regering omver wilde werpen en ,,het communisme met geweld installeren". In Cairo en zes andere steden waren in totaal 44 personen gearresteerd, onder wie 23 vooraanstaande leden van de groep. De meesten van hen waren op 12 december tijdens een bijeenkomst in een flat in Gizeh (een voorstad van Cairo) aangehouden. Deze flat was gehuurd door de leider van de groep, professor Abdel-Moneim Teleima van de universitaire kunstacademie te Cairo. De groep, van wie nog drie leden voortvluchtig waren, zou sinds het begin van de jaren '60 actief zijn geweest; sommige leden zouden betrokken zijn geweest bij de voedselrellen van 1977, aldus een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken.

Nieuwe rellen in *Assiut*

Op 26 december 1986 bezette een groep islamitische extremisten tijdens het vrijdaggebed de moskee Al Rahma. Zij beletten andere gelovigen de toegang tot de moskee en hinderden de imam bij het houden van zijn preek. De politie greep in en er volgden gevechten met de extremisten. Daarbij raakten zeker 6 politiemannen en 6 demonstranten gewond. terwijl 122 betogers, meest studenten, werden gearresteerd.

Op 1 januari 1987 hielden prominente leden van diverse fundamentalistische bewegingen in Cairo een persconferentie, waarbij zij de politie volledig verantwoordelijk stelden voor de herhaalde rellen in Assiut.

Vonnis inzake rente

Op 12 januari werd in Cairo bekend dat het hof van beroep in Ismailia drie Egyptenaren had veroordeeld tot het betalen van rente voor schulden. De drie hadden onder verwijzing naar het in de Koran vastgestelde woekerverbod geweigerd de rente te betalen en zich daarbij beroepen op de Egyptische grondwet, krachtens welke het islamitische recht de voornaamste bron van de Egyptische wetgeving is. Maar volgens het hof van beroep viel de berekening van rente niet onder het Islamitische woekerverbod.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

CENTRAAL-ECONOMISCH PLAN 1987. ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN 1986 EN 1987

Op 9 maart presenteerde directeur drs P B de Ridder van het Centraal Planbureau CPB het Centraal-Economisch Plan 1987

Hierin wordt niet alleen beschreven hoe de economie zich in 1986 heeft ontwikkeld, maar ook wat volgens het CPB de vooruitzichten zijn voor 1987. Een samenvatting volgt hierna.

ALGEMEEN

De industriele wereld werd in 1986 geconfronteerd met uitzonderlijke betalingsbalansonevenwichtigheden, forse rente- en wisselkoersaanpassingen rn aanzienlijk lagere energieprijzen.

De Japanse yen werd t.o v het .merendeel van de Europese valuta flink duurder. terwijl de Amerikaanse dollar daarentegen fors in waarde daalde. Zo kon de situatie ontstaan dat het Japanse en Westeuropese bedrijfsleven aan concurrentiekracht inboette. en tegelijkertijd de Amerikanen hun concurrentiepositie verbeterden.

EXTERNE POSITIE

De Nederlandse uitvoer werd op buitrrilandse markten. waar voornamelijk niet dollars en ponden u-ordt betaald. duurder door de waardestijging van de gulden Zo daalde het uitvoerprijspeil van de concurrenten met 10.5%. terwijl onze export (excl energie) slechts 8% goedkoper werd.

KERNGEGEVENS 1984-1987

	1984	1985	1986	1987
	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in%			
VERONDERSTELLINGEN				
Volume wereldhandel (ongewogen)	8,5	3	4	3,5
Concurrerende uitvoer (dubbel herwogen. excl energie)	7	3,5	2,5	4
Prijspeil goedereninvoer (in gld)	6	1,5	–17,5	–5,5
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld) (dubbel herwogen, excl. energie)	7	2,5	–10,5	–6,5
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	3,5	2,5	–4,5	–5
Effectieve koers van de gulden t.o.v.concurrenten op buiten1 markten	–2	0,5	10	8,5
t.o.v. leveranciers	–4	–1	13,5	9,5
Koers van de dollar (niveau)	3,21	3,32	2,45	2,00
Volume materiële overheidsbestedingen	2	–0,5	1,5	–2
Volume investeringen in woningen	3	–4,5	6	2,5
Arbeidsduur in bedrijven[a]	–1	–2	–0,5 à –1	0 à –0,5
RESULTATEN				
Loonsom per werknemer in bedrijven	0,5	2	2,5 à 3	2 à 2,5
idem in de marktsector	1		3	2,5
Volume particuliere consumptie	–0,5	1,5	3 à 3,5	2,5 à 3
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	4	9,5	11,5	5
Volume goederenuitvoer	7	5	2,5 à 3	2
idem excl. energie	9	5	3 à 3,5	2,5
Volume goedereninvoer	6	6	4	4,5
Produktievolume bedrijven	2,5	2	2,5	1,5 à 2
Reëel nationaal inkomen	2,5	2,5	2	1
Prijspeil particuliere consumptie	2,5	2,5	0	–1
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	3,5	2,5	0	–1,5
Prijspeil goederenuitvoer	6,5	2	–15,5	–7
idem excl. energie	5	1,5	–8	–5,5
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	3	0,5	0,5 à 1	1
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer. incl incidenteel)	–0,5	2	3,5	3
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie	–5,5	2	1,5	0
	niveaus			
Liquiditeitsquote (ultimo)	39.7	42.2	43,5	44
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mld gld)	16.2	17.7	12,1	6
Voorraadvorming (mld gld)	3,i	5.1	2,3	4,3
Werkgclcgcnheid (1000 arbeidsjaren)	4511	4561	4625	4645
Geregistreerde werkloosheid (1000 pers.)	822	761	710	675
Arbeidsinkomensquote (bedrijven)[b]	84.5	84.4	82	83
Besparingen[c]	14,6	15,4	14,5	14
Financieringstekort Rijk (kasbasis)[d]	9.1	7.1	6,3	7,2
Belastingdruk (kasbasis)[c]	27.6	27.5	29	29,9
niet-belastingmiddelen aardgas binnenland (kasbasis)[c]	2.4	2,5	2,4	1,3
Sociale premiedruk"	23.2	22.i	22,2	22,6

a Contractuele uren per arbeidsjaar.
b Gecorrigeerd voor aardgas e.d..
c In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen
d Inclusief gedebudgetteerde bedragen; exclusief vervroegde aflossingen op woningwetleningen.

Dit leidde enerzijds tot een tegenvallende exportontwikkeling en anderzijds tot geringere winstmarges. Door de scherpe internationale concurrentie waren de exporteurs namelijk gedwongen hun prijzen te verlagen om hun marktaandelen zoveel mogelijk te behouden.

Voor 1987 veronderstelt het CPB een koers van de dollar van gemiddeld 2 gulden Dat is ongeveer het niveau van februari jl.. maai- lager dan het gemiddelde niveau van 1986. dat *f* 2.43 bedroeg. Voor de Nederlandse exporteurs zou dit tot enig marktverlies leiden

T.a.v. de goedereninvoer x-as vorig jaar sprake van een prijsdaling van maar liefst 17,5%, hij een volume-stijging van 4%. Het overschot op de betalingsbalans liep terug naar f 12,1 mld

Voor 1987 wordt een overschot geraamd van f 6 mld

Deze forse teruggang wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een ruilvoetverlies op energie van ca. f 5,5 mld.. en wordt versterkt door een verslechtering van de goederen- en dienstenbalans met f 1.5 mld

Deze ruilvoetverslechtering op de energiebalans wordt vooral veroorzaakt duor de daiing van het uitvoerprijspeil van aardgas. Het uitvoerprijspeil van ons aardgas is nl. met enige vertraging afhankelijk van de olieprijs

KOOPKRACHT

Door het tegelijkertijd optreden van nominale loonstijgingen en stabiele consumptieprijzen kon de koopkracht in 1986 over een breed front verbeteren. Deze verbetering varieerde voor uitkeringstrekkers, ambtenaren en werknemers in de gepremieerde en gesubsidieerde sector van 1 tot 2%.

Ook voor 1987 verwacht het CPB een algehele koopkrachtverbetering. aangezien de waardestijging van de gulden zich o.a. weerspiegelt in dalende consumptieprijzen en bovendien voor dit jaar nominale loonstijgingen worden geraamd.

BINNENLANDSE PARTICULIERE BESTEDINGEN

Bovengenoemde koopkrachttoename maakte in 1986 ondermeer een groei van het volume van de particuliere consumptie mogelijk van ruim 3% en deze groei wordt voor het lopende jaar geraamd op ca. 2.5%.

In 1986 was deze volume-toename vooral geconcentreerd bij de duurzame consumptiegoederen (auto's e.d) en buitenlandse vakanties.

De verbeterde koopkracht leidde vorig jaar tevens tot een fikse groei van de investeringen in (koop)woningen (6%). Voor 1987 raamt het CPB per saldo echter een geringe groei

De groei van de investeringen in koopwoningen en woningverbeteringen lijkt zich in 1987 voort te zetten. terwijl de investeringen in de sociale sector zullen afnemen (per saldo een volumegroei van 2,5%).

Ongerekend de investeringen in woningen groeiden de bedrijfsinvesteringen in vaste activa in 1986 maar liefst 11.5%. Een groei die de eerdere CPB-ramingen verre overtrof en met name in de tweede helft van 1986 was gelocaliseerd.

Hierbij was duidelijk sprake van een verschuiving van de groei van investeringen in machines naar die in bedrijfsgebouwen en wegvervoermiddelen. De forse toename van 1986 zal in 1987 niet kunnen worden voortgezet. doch uitkomen op ca. 5%

POSITIE BEDRIJFSLEVEN

De winstposities verbeterden in 1986 vooral bij de bedrijven die zich op de binnenlandse markt oriënteerden, als ook bij de importeurs De exporteurs daarentegen moesten, zoals eerder uiteengezet. veelal genoegen nemen met geringere winstmarges en zullen ook in 1987 met een soortgelijke situatie worden geconfronteerd.

Ondanks enige margevergroting op de binnenlandse afzet neemt de winstgevendheid van het Nederlandse bedrijfsleven af. De arbeidsinko-

mensquote stijgt dit jaar dan ook volgens het CPB, en wel met 1%-punt tot 83%
De produktiegroei van de sector bedrijven (ongerekend cncrgic) wordt dit jaar geraamd op 2 a 2,5% en valt daarmee wat lager uit dan vorig jaar, toen deze uitkwam op 3%
De werkgelegenheid nam in 1986 met ca. 65.000 arbeidsjaren toe, en voor 1987 wordt een toename van ca. 25.000 arbeidsjaren geraamd
In personen uitgedrukt, is er in 1986 zelfs sprake van een naoorlogs record van de groei van de werkgelegenheid. In 1986 vonden ruim 120.000 personen een baan.
Dit jaar zullen dat er 70.000 zijn. Dit jaar daalt de werkgelegenheid bij de overheid naar schatting met 5.000 arbeidsjaren.

DE OVERHEID
In vergelijking met andere landen is bij ons de collectieve lastendruk rijkelijk hoog. Opvallend is de forse groei van de belastinginkomsten. De belastingdruk nam vorig jaar met 1,5%-punt toe en stijgt in 1987 nog eens ca. 1%-punt.
De hogere belastinginkomsten uit 1986 weerspiegelen de gunstiger binnenlandse conjunctuur, waarbij een aanzienlijke toename zichtbaar werd van de loon- en inkomstenbelasting. De stijging in 1987 houdt tevens verband met de getroffen inkomstenverhogende maatregelen in de belastingsfeer. De maatregelen waren dit jaar tezamen met een pakket aan ombuigingen noodzakelijk om een tegenwicht te bieden aan de terugval van de aardgasbaten.
Door de daling van de olieprijzen zal dit jaar ca. f 11 mrd minder aan gasbaten in de schatkist belanden. Zonder aanvullende maatregelen zou het financieringstekort van het rijk in 1987 boven de 10% van de nationaal inkomen zijn uitgestegen.
Het financieringstekort van het Rijk bedroeg in 1986 6.3% van het nationaal inkomen (een daling met 0,8%-punt) en lijkt volgens de huidige ramingen in 1987 uit te komen op vrijwel het zelfde percentage als in 1985, t.w. 7.2% van het nationaal inkomen.
Naar verwachting stijgt de premiedruk van 22,2% in 1986 tot 22,5% in 1987. Deze drukstijging hangt samen met de geraamde loonstijging en uitbreiding van de werkgelegenheid, waardoor de premieontvangsten toenemen.

SLOT
Duidelijk is dat ook in 1987 het beleid gericht moet zijn op vermindering van het financieringstekort en de collectieve lasten. De concurrentiepositie en winstgevendheid van ons bedrijfsleven moeten zoveel mogelijk worden veilig gesteld.
Een zeer essentiele bijdrage dient hiertoe tc worden geleverd door een voortgezet proces van loonmatiging.
Er moet worden voortgegaan met het wegnemen van knelpunten aan de aanbodkant van onze economie (beter functioneren van de arbeidsmarkt).

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

FEDERAAL MINISTERIE VOOR MILIEU INGESTELD

Bondskanselier Helmut Kohl heeft op 3 juni 1986 bekendgemaakt, dat er op federaal niveau een ministerie voor milieu, natuurbescherming en veiligheid van kernreactoren in het leven was geroepen. Tot minister van dit nieuwe departement aangewezen was Walter Wallmann, tot dan burgemeester van Frankfurt am Main sinds 1977, tevens voorzitter van de CDU in Hessen sinds september 1982. Walter Wallmann werd op 6 juni beëdigd.

De instelling van dit ministerie werd algemeen gezien als een reactie op de ongerustheid onder de Westduitse bevolking na het ongeluk in de kerncentrale in Tsjernobyl in de Sowjet-Unie eind april 1986 (pag. 305 e.v. - 1986). Het ministerie werd gecreëerd, kort voor de verkiezingen voor de Landdag van Nedersaksen, die op 15 juni gehouden zouden worden (pag. 227/2-1987). De departementale afdelingen, die te zamen het nieuwe ministerie opleverden, waren afkomstig uit het ministerie van binnenlandse zaken, waar minister Friedrich Zimmermann (CSU) aan het hoofd stond.

Op dezelfde persconferentie van 3 juni annonceerde de bondskanselier, dat het ministerie voor jeugd, familie en volksgezondheid zou worden uitgebreid met een afdeling vrouwenzaken, zodat dit voortaan het ministerie voor jeugd, familie, vrouwen en volksgezondheid zou zijn.

REACTIES IN WEST-DUITSLAND OP ONGEVAL KERNCENTRALE IN TSJERNOBYL

Na het ongeluk in de kerncentrale van Tsjernobyl van 26 april 1986 (pag. 303 e.v. - 1986) werden op 30 april in de Bondsrepubliek Duitsland niveaus van radio-actieve besmetting gemeten, die 30 maal boven het normale peil lagen. In de daarop volgende dagen werden in sommige gebieden, waar het krachtig had geregend, nog hogere waarden gemeten.

Op 1 mei lieten de autoriteiten in Bonn waarschuwingen uitgaan tegen het nuttigen van verse melk, het zwemmen in open water en de consumptie van verse bladgroente (spinazie).
In sommige deelstaten werden verder reikende maatregelen getroffen. Zo verbood de regering in Baden-Württemberg de verkoop van verse bladgroente en sloot zij kinderspeelplaatsen in de open lucht.
Bondskanselier Kohl liet op 9 mei weten, dat hij een persoonlijke brief aan de secretaris-generaal van de CPSU, Michail Gorbatsjow, zou zenden, waarin hij om nadere informatie over de omvang en de oorzaken van het ongeval in Tsjernobyl zou vragen. Verder nam hij het initiatief tot het bijeenroepen van een vergadering van het Internationale Atoomenergie Agentschap van de VN (IAEA),die op 21 en 22 mei gehouden werd. alsmede tot een internationale conferentie over de veiligheid van kernreactoren, voorafgaand aan de jaarvergadering van het IAEA van september 1986. Deze laatste conferentie werd gehouden van 25-29 augustus 1986 (pag. 204/1 e.v.-1987).

Op de vergadering van de Raad van Gouverneurs van de IAEA van 21 en 22 mei 1986 werd er een akkoord over bereikt. dat verplichte regels geformuleerd zouden worden. waarbij de lidstaten in een vroeg stadium inlichtingen zouden moeten geven en omvattende informatie dienden te verschaffen over nucleaire ongevallen. die implicaties zouden hebben buiten de eigen grenzen.

Op 18 mei. op een bijeenkomst in München van Sudeten-Duitsers. deed bondskanselier Kohl een beroep op de Sowjet-Unie om de Bondsrepubliek compensatie te geven voor de schade die door het ongeluk in Tsjernobyl in West-Duitsland was aangericht
Het kabinet in Bonn besloot op 21 mei om DM 200 mln uit te trekken voor vergoedingen aan boeren. die hun bladgroenten niet hadden kunnen verkopen.
De gebeurtenissen in Tsjernobyl leidden niet tot een wijziging ten principale in de houding van de Westduitse regering t.a.v. kernenergie.
Bondskanselier Helmut Kohl verklaarde op 9 mei: ,,Deles van Tsjernobyl kan niet zijn, dat wij het gebruik van vreedzame kernenergie geheel afschaffen. Deze energiebron heeft bewezen veilig. goedkoop en milieuvriendelijk te zijn".
In een verklaring in de Bondsdag op 14 mei zei hij. dat een kerncentrale van het type van Tsjernobyl nooit een vergunning gekregen zou hebben in de Bondsrepubliek, waar de veiligheidsnormen onovertroffen in de wereld waren.

In een TV-interview op 28 mei zei de bondskanselier, dat de afschaffing van het gebruik van kernenergie eenvoudigweg niet aan de orde was, want dat dat een ramp voor de economie zou zijn en een massieve werkloosheid zou veroorzaken.
Minister Zimmermann van binnenlandse zaken had op 28 mei een bijeenkomst met de ministers uit de deelstaten met verantwoordelijkheid voor kernenergie. Hij zei na afloop, dat extra veiligheidscontroles van Westduitse kerncentrales niet nodig waren gebleken.
Op 29 mei bracht minister Zimmermann ten bezoek aan Wenen. waar hij gesprekken voerde met leden van de Oostenrijkse regering, die op 13 mei had opgeroepen tot bilaterale discussies, waarin gesproken zou moeten worden over de heroverweging, in het licht van de ramp in Tsjernobyl, van de voorgenomen bouw van een opwerkingsfabriek in Wackersdorf in Beieren. niet ver van de Oostenrijkse grens.
De liberale FDP, de kleinste coalitiepartner in de regering in Bonn, hield van 23 - 25 mei in Hannover een partijcongres, dat geheel in het teken stond van kwesties m.b.t. kernenergie.

Martin Bangemann minister van economische zaken in de federale regering en voorzitter van de FDP verklaarde op het congres dat de instemming van de partij met het gebruik van kernenergie altijd voorwaardelijk was geweest en dat de partij altijd had aangedrongen op maximale veiligheidsvoorzorgen

Het congres aanvaardde een resolutie waarin er op werd aangedrongen de bouw van de opwerkingsfabriek in Wackersdorf en de ingebruikname van de snelle kweekreactor in Kalkar in Noordrijnland-Westfalen opnieuw te bekijken

In de voornaamste oppositiepartij in Bonn de SPD, groeide na de ramp in Tsjernobyl de zorg over milieuvraagstukken In een bijeenkomst van de vijf SPD-minister-presidenten in de deelstaten Bremen Hamburg Noordrijnland-Westfalen Hessen en Saarland met de voorzitter van de SPD-fractie in de Bondsdag Hans-Jochen Vogel op 20 mei werd besloten dat de SPD na de deelstaatverkiezingen in Nedersaksen voorstellen zou doen m b t een tijdschema voor de afschaffing van kernenergie in de Bondsrepubliek

Een partijcommissie voor het uitwerken van dergelijke voorstellen was op 13 mei ingesteld. Op 14 mei had fractievoorzitter Vogel opgeroepen tot stopzetting van de kernenergieprojecten in Wackersdorf en Kalkar.

Van 16-19 mei hielden de Groenen in Hannover hun partijcongres. Hier werd een resolutie aangenomen, waarin aan de Groenen in Hessen werd opgedragen zich uit de regeringscoalitie met de SPD in deze deelstaat terug te trekken, als niet voor het einde van het jaar 1986 concrete stappen waren ondernomen tot sluiting van de twee kernenergiecentrales en alle nucleaire inrichtingen in Hessen.

Verder besloot het congres. dat de Groenen onder geen omstandigheden een kandidaat-bondskanselier voor de Bondsdagverkiezingen van 25 januari 1987 (pag. 81 e.v. - 1987) zouden ondersteunen, die niet zou pleiten voor de onmiddellijke sluiting van alle nucleaire installaties in de Bondsrepubliek.

OPWERKINGSFABRIEK IN WACKERSDORF. KERNCENTRALE IN BROKDORF. SNELLE KWEEKREACTOR IN KALKAR. KERNCENTRALE IN HAMM.

De regering in Bonn had eind januari 1985 definitief toestemming gegeven voor de bouw van een opwerkingsfabriek voor nucleair materiaal in het Beierse Wackersdorf, waarvan hier boven sprake is geweest

De bouw ervan zou de Bondsrepubliek in staat stellen kernafval in eigen land op te werken en dit niet langer te laten doen in Frankrijk en Engeland.

Nadat dit besluit gevallen was vond op 16 februari 1985 in het nabij gelegen Schwandorf een eerste protestdemonstratie plaats tegen de bouw van de opwerkingsinstallatie. waaraan door meer dan 30.000 mensen werd deelgenomen.

Het begin van de bouwwerkzaamheden aan de opwerkingsfabriek op 11 december 1985 werd gevolgd door nieuwe protestdemonstraties. Op 14 december braken de deelnemers aan een congres van de Groenen hun beraadslagingen af om aan een demonstratie in Wackersdorf deel te nemen. Meer demonstraties werden gehouden in de loop van 1986, die vaak leidden tot botsingen met de politie.

In de hele Bondsrepubliek werden ia het paasweekeind van 29 en 30 maart denionstraties gehouden, waaraan werd deelgenamen door om en nabij 360.000 personen. gericht tegen het energiebeleid van de regering in Bonn, tegen de ondertekening op 27 maart van een overeenkomst met de VS over Westduitse deelname aan het Amerikaanse SDI-programma (,,Starwars") en tegen de plaatsing in de Bondsrepubliek van Amerikaanse Cruise missiles en Pershing-II-raketten.

In het weekeinde van 17 en 18 mei raakte de politie verwikkeld in heftige schermutselingen met een duizendtal personen gedurende een demonstratie in Wackersdorf, waaraan in totaal door zo'n 20.000 mensen werd deelgenomen.

Op 1 juni staken ong. 2.000 Oostenrijkers de grens over om in Schmandorf tegen de bouw van de opwerkingsfabriek te demonstreren.

In het weekeind van 7 en 8 juni namen ong. 70.000 personen deel aan antinucleaire demonstraties. De grootste ervan vond plaats bij de kernreactor van Brokdorf in Sleeswijk-Holstein. ong. 50 km ten noord-westen van Hamburg: hier demonstreerden ong. 40.000 personen. Na afloop ervan leidde het optreden van ong. 1.000 deelnemers tot hevige rellen en botsingen met de politie in Hamburg.

De CDU-regering van Sleeswijk-Holstein maakte op 23 mei bekend, dat de ingebruikname van de kerncentrale in Brokdorf. die voor juni 1986 was gepland, werd uitgesteld i.v.m. nader onderzoek naar de veiligheidsvoorzieningen in de centrale.

De SPD-regering van Noordrijnland-Westfalen besloot in dezelfde periode de ingebruikstelling van de vrijwel voltooide snelle kweekreactor in Kalkar bij de Nederlandse grens te heroverwegen. Aan deze reactor was gebouwd sinds 1973.

Op 2 juni besloot dr regering van Noordrijnland-Westfalen dat de hoge-temperatuur en grafiet-gekoelde kernreactor in Hamm gesloten diende te blijven De reactor was op 30 niei tijdelijk gesloten voor reparatiewerkzaamheden, toen bekend werd dat op 4 mei als gevolg van defecten in filters uitstoot van radio-actieve deeltjes had plaatsgevonden

Het Beierse ministerie voor milieuzaken maakte op 12 juni bekend. dat het toestemming had gegeven voor de ontmanteling van een kerncentrale in Niederaichbach, 80 km. ten noordoosten van München.

De centrale was in 1972 in gebruik genomen, maar was in 1974 alweer gesloten, nadat hij 18 volledige dagen had gewerkt op volledige capaciteit, als gevolg van technische problemen. De ,.symbolische"stap was volgens het ministerie genomen om te bewijzen. dat het mogelijk is kerncentrales af te breken zonder schade aan het milieu toe te brengen.

De bouw van de opwerkingsfabriek in Wackersdorf gaf in de tweede helft van 1986 aanleiding tot een conflict tussen de regeringen van Oostenrijk en Beieren.

De Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken, Peter Jankowitsch, protesteerde bij de Beierse regering. nadat op 29 juni de Beierse grensautoriteiten geweigerd hadden 332 Oostenrijkse staatsburgers toe te laten. die in Regensburg hadden willen deelnemen aan een demonstratie tegen de bouw van de opwerkingsinstallatie.

Minister-president Franz-Josef Strauss van Beieren richtte op 17 juli een schrijven aan de op 8 juni nieuw verkozen president van Oostenrijk. Kurt Waldheim (pag. 401 e.v. - 1986), die voor zijn verkiezing de Beierse regering had gevraagd de bouw van de opwerkingsfabriek ,,nog eens te overdenken".

Strauss noemde in zijn brief aan Waldheim de Oostenrijkse bemoeienissen m.b.t. Wackersdorf ,,wel erg opdringerig" (,,Beinah eine Zumutung"). De brief werd gepubliceerd in *de Wiener Abendzeitung*, nog voor president Waldheim hem had ontvangen.

De toenmalige vice-kanselier in de Oostenrijkse regering, Norbert Steger. besloot op 26 juli op het laatste moment zijn voorgenomen deelname aan een voor die dag gepland .,Anti-Wackersdorf-Festival" in het Beierse Burglengenfeld niet te laten doorgaan, nadat de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher. hem ervan op de hoogte had gebracht, dat het Beierse ministerie van binnenlandse zaken bij buitenlandse zaken in Bonn had nagevraagd

welke mogelijkheden bestonden om hem de toegang tot de Bondsrepubliek te weigeren.
Een onderhoud in Salzburg tussen de ministers Genscher en Jankowitsch op 26 juli bracht de gemoederen enigszins tot bedaren. Daartoe diende eveneens een gesprek tussen de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl en zijn Oostenrijkse ambtgenoot Franz Vranitzky op 20 augustus, hoewel Kohl weigerde in te gaan op een verzoek tot heroverweging van de veiligheid van Westduitse nucleaire installaties en van de Westduitse politiek m.b.t. kernenergie.

De omstreden reactor in Rrokdorf werd op 7 oktober in gebruik gesteld, nadat de Westduitse minister van milieu, Walter Wallmann op 30 september had verklaard, dat de kernreactor, de 21ste van de Bondsrepubliek, voldeed aan de Westduitse voorschriften t.a.v. veiligheid en uitstoot van schadelijke stoffen.

SPD-MINDERHEIDSREGERING IN HESSEN, GEDOOGD DOOR GROENEN, OMGEZET IN COALITIE SPD-GROENEN.

De SPD en de Groenen in Hessen bereikten op 16 oktober 1985 een akkoord over de vorming van een gemeenschappelijke coalitieregering, die in de plaats zou moeten komen van de SPD-minderheidsregering gedoogd door de Groenen, die Hessen regeerde na de verkiezingen voor het deelstaatparlement van september 1982 en september 1983, die voor geen enkele partij een meerderheid hadden opgeleverd (pag. 664/3-1982 en 63411 - 1983). In juni 1984 hadden de Groenen een formeel akkoord met de SPD afgesloten, waarin zij hun steun aan de SPD-minderheidsregering toezegden zonder zelf van het kabinet deel te gaan uitmaken (pag. 58311 e.v. - 1985).

Het partijcongres van de Groenen in Hessen op 27 oktober 1985 in Neu Isenburg besloot in een verhouding van twee tegen één akkoord te gaan met de coalitie, tegen het advies van het federale partijbestuur

Op 12 december werd Joschka Fischer, een vroeger lid van de Bondsdag voor de Groenen, beëdigd als minister voor milieu en energie in de Hessische regering van SPD-ministerpresident Holger Börner.
Op 9 februari 1987 kwam er door toedoen van de Groenen een einde aan deze coalitie, als gevolg waarvan er op 5 april van dit jaar vervroegde verkiezingen voor de Landdag in Hessen gehouden werden, die een meerderheid opleverden voor CDU en FDP (pag. 228/1 e.v. - 1987).

SOWJET-UNIE

VRIJLATINGEN DISSIDENTEN (vervolg). OVERLIJDEN GRIGORENKO. SWETLANA ALLILOEJEWA VERLAAT SOWJET-UNIE OPNIEUW

Op pag 211/2 e v werd verslag gedaan van de vrijlating van een aantal Russische dissidenten Eerder werd over dit onderwerp geschreven op pag 113/1 e v en 207 3 e v Hieronder volgt een voortzetting van bovengenoemde berichten

De 53-jarige Genrich Altoenjan werd op 9 maart 1987 vrijgelaten uit de gevangenis van Charkow. Op 2 maart was hij in hongerstaking gegaan om zijn vrijlating af te dwingen.

Altoenjan behoorde tot de ,,initiatiefgroep voor de verdediging van mensenrechten" die in 1969 werd gevormd en waarvan de meeste leden snel werden gearresteerd en veroordeeld Na het uitzitten van een vonnis van drie jaar werd Altoenjan in 1980 opnieuw veroordeeld tot zeven jaar dwangarbeid, gevolgd door vijf jaar verbanning. De beschuldiging luidde dat hij openbare protesten had laten horen tegen de schending van mensenrechten in de Sowjet-Unie.
Begin 1987 werd Altoenjan van een werkkamp in het Siberische Perm overgebracht naar een gevangenis in Charkow, maar hij werd toen uitgesloten van vervroegde vrijlating omdat hij weigerde een verklaring te ondertekenen dat hij zou ophouden met activiteiten als die waarvoor hij veroordeeld was. Zijn zaak werd toen door Andrej Sacharow bekend gemaakt.

Jelena Bonner, de vrouw van Andrej Sacharow, maakte op 17 maart bekend dat opnieuw negen dissidenten waren vrijgelaten, onder wie Sergej Chodorowitsj.

De 47-jarige Chodorowitsj, die voor zijn arrestatie beheerder was van het ,,Solzjenitsyn-steunfonds", een particulier fonds voor hulp aan familieleden van politieke gevangenen, werd in 1983 tot drie jaar kamp veroordeeld wegens ,,anti-Sowjet-propaganda" en naar een kamp in Norilsk in Siberië gestuurd. In 1986 werd zijn straf met drie jaar verlengd omdat hij de kampregels zou hebben overtreden.

Onder de andere vrijgelatenen bevonden zich Iwan Kowaljow en zijn vrouw Tatjana Osipowa, die gevallen van schendingen van mensenrechten in de Sowjet-Unie openbaar hadden gemaakt, Michail Riwkin, Aleksej Smirnow en Galina Barats.

Volgens Jelena Bonner waren sinds de mededeling van de Sowjet-autoriteiten op 10 februari 1987 dat ongeveer 140 gevangenen zouden worden vrijgelaten en dat de zaak van een even groot aantal gevangenen zou worden onderzocht (zie pag. 113/1 e.v.) pas 87 dissidenten daadwerkelijk vrijgekomen.

Op 18 maart werd de mathematicus en vakbondsactivist Waleri Senderow (42) vrijgelaten uit de Lefortowo-gevangenis in Moskou. Begin februari was hij vanuit strafkamp no. 35 in Perm overgebracht naar de Moskouse gevangenis, waar hem gevraagd was een verklaring te tekenen waarin hij beloofde voortaan geen Sowjet-wetten meer te schenden. Senderow had slechts een zelf opgestelde tekst willen ondertekenen, waarin hij verklaarde geen Sowjet-wetten meer te zullen schenden, wanneer deze wetten zelf niet langer internationale overeenkomsten betreffende mensenrechten, de normen van de christelijke moraal en het belang van Rusland zouden schenden. Uiteindelijk was hij op vrije voeten gesteld zonder iets te hebben ondertekend.

Senderow was in juni 1982 gearresteerd en in februari 1983 veroordeeld tot 12 jaar strafkamp en 5 jaar interne verbanning op beschuldiging van anti-Sowjet-propaganda. Hij had zich onder meer bezig gehouden met het verspreiden van ondergrondse literatuur en was een van de leiders van de verboden vakbond SMOT, die vanaf 1978 had geprobeerd onafhankelijk te opereren.
In december 1983 werd Senderow tijdens zijn verblijf in het strafkamp tot een nieuwe periode van 5 jaar kamp veroordeeld

Pjotr Grigorenko overleden

Op 21 februari 1987 overleed in New York op 79-jarige leeftijd de Russische dissident en oud-generaal Pjotr Grigorenko. In de jaren zestig en zeventig was hij een van de belangrijkste voorvechters voor het naleven van de mensenrechten in de USSR.

Grigorenko, die op 16 oktober 1907 was geboren als zoon van een Oekraïense boer. studeerde aan het polytechnisch instituut van Charko , alvorens in 1931 in dienst te treden van het Rode Leger. Hij doorliep de hloskouse Academie van de Generale Staf met succes. Tijdens de Tweede Wereldoorlog raakte Grigorenko twee keer gewond; hij kreegde hoogste Sowjet-onderscheidingen, waaronder de Leninorde Na de oorlog doceerde hij aan het belangrijkste opleidingsinstituut voor Sowjet-officieren. de Froenze-academie. Van zijn hand verschenen talloze publikaties op het gebied van militaire geschiedenis en cybernetica.
Grigorenko raakte voor het eerst met de autoriteiten in conflict tijdens het partijcongres van september 1961. toen hij zich kritisch uitliet over een aantal ontwikkelingen in de Sowjet-Unie. Hij werd ontslagen aan de Academie en overgeplaatst naar het Verre Oosten van de Sowjet-Unie. In 1964 werd Grigorenko gearresteerd nadat hij een organisatie had opgericht die een terugkeer naar het leninisme nastreefde. Hij werd van zijn onderscheidingen en zijn militaire rang beroofd. uit de partij gezet en opgesloten in een psychiatrisch ziekenhuis.
Na zijn ontslag uit de kliniek. 14 maanden later, zette Grigorenko zijn dissidente activiteit voort. Hij sprak zich uit tegen de processen tegen de schrijvers Sinjawski en Daniel, keerde zich in het openbaar tegen de invasie van Tsjechoslowakije in 1968 en nam zich vooral het lot van de verbannen Krim-Tartaren ter harte, die het recht opeisten vanuit Centraal-Azie terug te keren naar hun woonplaatsen op de Krim
Toen een groep Tartaren in 1969 in Tasjkent terecht moest staan en Grigorenko zich opmaakte het proces te bezoeken werd hij op-

Pjotr Grigorenko en zijn vrouw Zinaida. gefotografeerd op 26 juni 1974 na Grigorenko's ontslag uit een psychiatrische inrichting.

nieuw gearresteerd en in een psychiatrische kliniek opgesloten. Hij kwam daar pas in 1974 uit. op voorspraak van president Nixon. Hij was toen te ziek - hij had in gevangenschap drie hartaanvallen gehad – om nadien nog actief te zijn. In 1977 ging hij met een visum voor zes maanden naar de VS om een van zijn kinderen op te zoeken Tijdens dat bezoek werd hem in 1978 zijn staatsburgerschap afgenomen. In het door partijleider en staatshoofd Brezjnew ondertekend decreet heette het dat Grigorenko het prestige van de USSR had geschaad.
In 1982 verscheen zijn memoires. In the underground. one meets only rats

Stalins dochter Swetlana *Alliloejewa verlaat Sowjet-Unie opnieuw*

Anderhalf jaar na haar spectaculaire terugkeer naar de Sowjet-Unie in oktober 1984 (zie pag. 266/3 e.v. - 1985) kreeg Swetlana Alliloejewa, dochter van Stalin, toestemming van de Sowjet-autoriteiten het land opnieuw te verlaten. Zij reisde via Zwitserland naar de Verenigde Staten, waar zij op 16 april 1986 arriveerde.
Haar 14-jarige dochter Olga Peters was op 15 april vanuit Moskou naar Engeland gevlogen, waar zij terug zou keren naar haar oude school.

Swetlana Alliloejewa liep in 1967 over naar het Westen. In de Verenigde Staten schreef zij enkele geruchtmakende boeken over zichzelf. haar vader en de Sowjet-Unie. Zij trouwde er met de Amerikaan William Peters. en krreg een dochter. Olga. Na haar scheiding vestigde zij zich in 1982 met Olga in Engeland
In oktober 1984 verliet zij Engeland plotseling en dook enkele dagen later met haar dochter op in Moskou. waar zij op een persconferentie het Westen en de Westerse pers heftig hekelde. Zij vertelde dat haar boeken onder auspiciën van de CIA waren geschreven en dat zij gedurende haar 17-jarig verblijf in het westen geen dag gelukkig was geweest. Zij vestigde zich in Georgië. de Sowjet-republiek waar haar vader vandaan kwam.

Eind maart was Swetlana Alliloejewa met haar dochter naar Moskou gereisd, waar zij toestemming vroeg weer naar het Westen te vertrekken. Sowjetbronnen zeiden toen dat haar dochter Olga die toestemming wel zou krijgen omdat de Sowjet-autoriteiten bij minderjarigen de dubbele nationaliteit erkennen, maar dat het onwaarschijnlijk was dat men Alliloejewa zou laten gaan.
In een interview met de Washington Post (18-4-1986) verklaarde Swetlana Alliloejewa dat zij en haar dochter de USSR hadden kunnen verlaten dankzij de persoonlijke bemoeienis van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Doorslaggevend was volgens haar echter de hulp van het Amerikaanse consulaat in Moskou geweest, waar men hen gewezen had op de rechten die zij als Amerikaanse staatsburgers konden doen gelden. Mevrouw Alliloejewa zei gedesillusioneerd te zijn geraakt in het land en in de mensen, waarvan velen bang waren geweest contact met haar te hebben,
Olga Peters verklaarde na aankomst in Engeland dat haar moeder in 1984 naar de Sowjet-Unie was teruggekeerd om 'haar kinderen uit een eerder huwelijk weer te kunnen zien. Maar die hadden niet op haar en al helemaal niet op Olga zitten wachten. Zelf had Olga in Engeland willen blijven, hoewel zij er achteraf geen spijt van had mee te zijn gegaan.
(NRC/H'blad, VK, NZZ, The Times, Le Monde, Wordt vervolgd, Der Spiegel)

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. NIEUWE WETGEVING T.A.V. PRIVÉ-ONDERNEMERSCHAP. MOGELIJKE HERVORMING PRIJSSYSTEEM. LIBERALISERING BUITENLANDSE HANDEL

Uit welingelichte bronnen in Moskou werd in november 1985 vernomen dat er een speciale commissie was gevormd die onderzoek deed naar aanpassing van de wetgeving in het geval van uitbreiding van privé-ondernemerschap. De commissie, die onder leiding stond van minister van justitie B. Wratsow, bestond uit vertegenwoordigers van de ministeries van justitie, financiën (belasting),handel en dienstverlening, twee juridische instituten (wetgeving en staatsrecht), het economische instituut van de Academie van Wetenschappen in Moskou, het Economisch-mathematisch instituut in Moskou, het economisch instituut van het Staatsplanbureau, en het economisch instituut van het Staatscomité voor arbeidsaangelegenheden. Van deze instellingen stonden vooral het Instituut voor staatsrecht en het Economisch-mathematisch instituut als pro-hervorming bekend.

Ook in de jaren 1977-'79 was er sprake geweest van een dergelijke aanpassing van de wetgeving, maar het werk was pas na het aantreden van Gorbatsiow weer hervat.

Volgens de bronnen zou Gorbatsjow al in juni 1983, tijdens een toespraak voor het Centraal Comité, van zijn verlangen naar meer ruimte voor privé-ondernemingen hebben blijkgegeven Hij was toen nog secretaris van het CC, belast met de landbouw.

Het dagblad *Izwestija* had begin november gemeld dat zo'n 17 a 20 miljoen Sowjet-burgers regelmatig illegaal zelfstandig hun diensten. aanboden aan anderen. Zij zouden daarmee per jaar illegaal 5 a 6 miljoen roebel verdienen, De weinige in de Sowjet-Unie toegelaten vormen van privé-ondernemerschap, zoals verkoop van landbouwprodukten van eigen lapjes grond en schoenlappen. hadden steeds een marginaal karakter gehad.

In juli 1986 trad in de Sowjet-Unie een oekaze ,,op niet door arbeid verkregen inkomsten" in werking, volgens welke nieuwe. hogere boetes golden voor Sowjet-burgers die wel particuliere inkomsten buiten de staat om hadden, maar niet de jaarlijkse declaratie voor de belastingen invulden.

Belastingen bestonden voornamelijk voor de beoefenaars van vrije beroepen als kunstenaars, schrijvers. bepaalde soorten tandartsen. etc. Andere beroepsgroepen kregen geen aangifteformulier. aangezien bijna iedereen in dienst u-as bij de staat en de inkomstenbelasting (die in de staatssector ongeveer 13% bedroeg. maar in de vrije beroepen tot 75% kon oplopen) door de werkgevers op het salaris kon worden ingehouden.

Bij een toelichting op de nieuwe oekaze in het dagblad Izwestija merkte Aleksandr Roekenkow, de hoofdofficier van justitie van de Sowjet-Unie, onder meer op:,,Van beslissende betekenis zijn natuurlijk niet wettelijke sancties, maar de vervolmaking van het economisch mechanisme". Hij zei ook dat het in de bedoeling van de overheid lag om ,,particuliere economische activiteiten verder te ontwikkelen en niet te onderdrukken".
Raymond van den Boogaard schreef in het *NRC/H'blad* van 30 juli 1986 over de nieuwe oekaze.

Gedecltelijk is de oekaze gericht tegen regelrechte corruptie. Wie voortaan voor werkzaamheden die hij ambtshalve moet verrichten. extra geld vraagt. kan daar tot tien jaar voor krijgen, en aanzienlijk meer bij recidive of op grote schaal - tot de doodstraf toe. Een chauffeur van een overheidsauto kan bij herhaling tot 1000 roebel boete krijgen voor het onofficiele taxi spelen. Dat is zo ongeveer een half jaar loon.
Maar het is vooral in de geldsieer dat de oekaze de meeste noviteiten biedt. Wie voortaan meer dan 5000 roebel aan een ander. of aan een instelling moet betalen. mag dat alleen doen door middel van een officiele rekening bij de spaarbank.
Wie meer dan 10.000 roebel ergens aan uitgeeft. moet in een verklaring aantonen waar hij dat geld vandaan heeft. Wie een huis laat bouwen (meestal een buitenhuisje. de zogenaamde datsja). dat meer dan 20.000 roebel waard is, moet eveneens aantonen waar hij deze forse sommen dan wel vandaan haalt. Dat antwoord kan over het algemeen natuurlijk eenvoudig

luiden. van bijverdiensten „over links". zoals Russen zeggen. zwarte handel in kleren bijvoorbeeld. of bijlessen of onderhoudswerkzaamheden.
Nu is het fascinerende aan dat alles dat de Sowjet-economie eigenlijk niet zonder kan. Het sterkste voorbeeld zijn hier de zogenaamde „sjabasjniki" (letterlijk lieden die op de sabbath werken) Wettelijke fabrieken of landbouwbedrijven zouden niet aan hun officiële planvervulling hoeven te denken, wanneer deze bouwvakarbeiders niet zouden bestaan. Sjabasniki werken tegen contante betaling en kunnen bij oplevering van (bijvoorbeeld) een bouwproject zeer veel geld verdienen Maar. ze bouwen het dan ook, en op tijd – veelal in tegenstelling tot de officiële bouwbedrijven Je kunt je afvragen wat er van het verschijnsel overblijft. als de sjabasjniki nu niet langer door de mazen van de belastingcontrole kunnen heenglippen. collectieve arbeidscontracten moeten ondertekenen. en ook de controle op wegblijven van hun eigenlijke baas verscherpt wordt

Op 19 november 1986 werd door de Opperste Sowjet een wet op de individuele arbeidsactiviteit aangenomen, die op 1 mei 1987 in werking zou treden.
Iwan Gladki. voorzitter van het Staatscomité voor arbeidsaangelegenheden, en andere sprekers maakten tijdens de parlementszitting melding van 29 in de wet vermelde toegestane terreinen van particulier ondernemerschap. Als voorbeelden werden daarbij genoemd: kleding maken, schoenlapperij, meubelmaken. vervaardiging van speelgoederen, kunstwerken en souvenirs, huizenbouw, autoreparatie, reparatie van huishoudelijke apparaten, individueel transport, fotografie. haarverzorging en schoonheidsverzorging, vertaalwerkzaamheden en privé-les. De wet noemde ook een paar activiteiten die nadrukkelijk waren verboden: lesgeven in vakken die niet op het schoolprogramma voorkwamen (een bepaling die volgens waarnemers bedoeld was om ongewenste fenomenen als religieuze instructie tegen te gaan), het handelen in produkten die door derden waren gemaakt, medische verrichtingen, fabricage van wapens, fabricage van artikelen voor het reproduceren van teksten en de reproduktie zelf, het fabriceren van narcotica en het organiseren van kansspelen.
Full-time particuliere arbeid moest volgens de wet beperkt blijven tot degenen die volgens de Sowjet-wetgeving niet tot werk in de staatssector verplicht waren: gehuwde vrouwen, studenten, invaliden. gepensioneerden, etc. Anderen mochten zich pas na hun normale werk met particuliere activiteiten bezighouden.
Het privé-ondernemerschap zou ook beperkt blijven tot leden van een gezin of tot individuen. Het in dienst nemen van derden bleef verboden. Een uitzondering daarop waren privé-ondernemingkjes die zich met de recycling van industrieel afval zouden bezighouden. Blijkens een bericht van het persbureau Tass mochten daarvoor collectieven van 5 tot 23 deelnemers worden gevormd, die bovendien als beginkapitaal een banklening van de staat zouden krijgen. De belasting die dergelijke bedrijfjes moesten betalen was vastgesteld op 10% op de inkomsten van de onderneming in het eerste jaar. 20% in het tweede jaar en 354 daarna. De staat zou geen steun verlenen aan noodlijdende coöperatieven
Activiteiten in de privé-sector werden gekoppeld aan een vergunningenstelsel dat mede ten doel had het ontstaan van al te grote inkomensverschillen tussen de staats- en de particuliere sector te voorkomen. De prijs van een vergunning voor particulier ondernemerschap (een zgn. patent) werd per republiek vastgesteld. onder inachtneming van hetgeen de aanvrager voor een vergelijkbare economische activiteit in de staatssector zou verdienen. Volgens waarnemers kon het feit dat plaatselijke autoriteiten de vergunningen afgaven een uitkomst betekenen in de Aziatische gebieden met een arbeidsoverschot. maar gaf het anderzijds Sowjet-functionarissen die tegen de individuele arbeid waren gelegenheid tot manipulatie.
Westerse waarnemers meenden dat er met de nieuwe wet sprake was van een politieke doorbraak binnen de Sowjetleiding ten aanzien van het privéondernemerschap, dat jarenlang als strijdig met de principes van de socialistische economie werd beschou d.

Pleidooi voor andere *prijzen*

Een van de eerste concrete aanwijzingen voor een hervorming van het prijssysteem in de Sowjet-Unie. die door partijleider Michail Gorbatsjow tijdens het 27ste partijcongres in februari 1986 werd aangekondigd (zie pag. 19511 e.v.- 1986). vormde een artikel in de Prawda van 15 juni 1986, waarin een pleidooi werd gehouden voor aanpassing van de interne Sowjet-prijzen aan die op de wereldmarkt. In dat artikel pleitte de econoom R. Chasboelatow er bijvoorbeeld voor dat Sowjet-spijkerbroeken niet langer goedkoper zouden zijn dan geïmporteerde van vergelijkbare kwaliteit. De gedachte om prijzen door het marktmechanisme te laten bepalen wees hij echter principieel af. ,,Dat zou fundamenteel in strijd zijn met de socialistische planning", aldus de auteur. Een belangrijk probleem noemde Chasboelatow het feit dat de introductie van meer rendabele produktiemethoden door de centrale prijsvaststelling in de USSR niet leidde tot verlaging van de prijzen. Hij zei dat naar een betere regeling gestreefd werd, waarbij prijsvaststelling niet meer centraal en bindend vanuit het centrum zou moeten geschieden. Door wie en op welke wijze prijzen dan wel zouden worden vastgesteld werd uit het artikel niet geheel duidelijk

Scherpere *controle* op *de kwaliteit van* de *produktie*

In een toespraak voor hogere partij- en bestuurskader op 14 november 1986 kondigde Sowjet-leider Gorbatsjow aan dat per 1 januari 1987 in alle bedrijven inspecteurs zouden worden geïnstalleerd om produkten af of goed te keuren. Hij noemde deze maatregel noodzakelijk ter verhoging van de kwaliteit van de produktie, ook van consumptie-artikelen. De inspecteurs zouden worden aangeleverd door de al bestaande organisatie Gosstandart. De Sowjet-leider waarschuwde op voorhand voor een ..bureaucratische" benadering van deze controle. waartegen partij- en andere organen dienden te waken.
De maatregel was een eerste stap op weg naar algemene ,,zelffinanciering" in de Sowjet-industrie, waarbij de producenten van rommel niet langer op inkomsten konden rekenen, het bedrijf zelf evenmin als de mensen die cr werkten. Algehele zelffinanciering zou echter nog niet algemeen worden ingevoerd. ..Dat kan niet van de ene dag op de andere", aldus Gorbatsjow.
Keuring van de produktie in de bedrijven was al een bekend verschijnsel in de defensie-industrie van de Sowjet-Unie, waar in alle ondernemingen door keurmeesters van het ministerie van defensie een oogje in het zeil werd gehouden.

Tijdens de bijeenkomst onthulde partijsecretaris Wladimir Dolgich dat in het lopende vijfjarenplan 24 miljard roebel zou worden uitgegeven voor het verhogen van de arbeidsveiligheid in de Sowjet-industrie.

*Prijsverhogingen volgens Sowjet*economen *onvermijdelijk*

Uit een aantal artikelen dat in december 1986 en januari 1987 in Sowjetbladen werd gepubliceerd bleek, dat volgens enkele gezaghebbende Sowjeteconomen grootscheepse prijsverhogingen onvermijdelijk waren. In het *NRC/H'blad* van 13-1-1987 schreef Raymond van den Boogaard de volgende toelichting:

De Sowjet-leiding koestert plannen voor omvangrijke prijsverhogingen voor consumptiegoederen en diensten op korte termijn. Het voornemen. neergelegd in een lang artikel in het richtgevende dagblad Prawda. zou een eind maken aan decennia van een politiek van prijsverlagingen en prijshandhaving, waarbij bijvoorbeeld de geldende huurtarieven nog uit

1923 dateren en de prijs van vlees in 24 jaar dezelfde is gehleven.
Prijsverhogingen voor essentiële levensbehoeften als vlees. melk. brood en woonruimte worden al tientallen jaren door Sowjet-economen bepleit als enige middel om het evenwicht tussrn vraag en aanbod. en daarmee de beschikbaarheid van goederen en dirnsten. te herstellen. Pleidooien voor prijsverhogingen vonden echter tot riu tor geen gehoor bii de politieke leiders in de Sowjet-Unie, die zich zorgen maakten over het sociaal-psychologisch effect van prijsverhogingen onder dr aan stabiel-prijzen gewende bevolking.
Econoom Wasili Parfenow zet in Prawda. onder de veelzeggende titel .Voor i oebels moet gewerkt worden'. uiteen dat de discrepantie tussen de groei van de inkomens en die van de produktie van consumptiegoederen en diensten geleid heeft tot ..onjuiste verhoudingen" Een ..snelle vervolmaking van de prijzen" zal een ..synthese van de economische belangen van producent en consument" teweeg brengen. aldus de auteur. Niet lage prijzen zijn een groot goed op zichzelf, ..maar dc vervulling van de vraag naar goederen en diensten is de eerste opgave". betoogt hij. Parfenow vindt ook dat het thans in sommige delen van de Conjet-Unie bestaande systeem van distributiebonkaarten moet worden afgeschaft. omdat het bonnensysteem zelf de verwekker van tekorten is.
Het is de eerste maal sinds vele jaren dat in Prawda zo openlijk wordt gepleit voor prijsverhogingen als middel om het evenwicht tussen vraag en aanbod van voedsel en consumptiegoederen en diensten te herstellen. Volgens Parfenow stegen in de periode 1975-85 de uitgekeerde lonen in de staatssector met 37 procent, waartegen een vermeerdering in het aanbod van consumptiegoederen met slechts 29 procent stond. en een toename van de landbouwproduktie met dertien procent.
Prijsverhogingen voor de consument worden ook bepleit door Pawel Boenitsj. een der invloedrijkste Sowjet-economen onder Gorbatsjow. In een vraaggesprek met het blad ,Argoementi i fakty', een instructieorgaanvoor partijpropagandisten. noemt Boenitsj prijsverhogingen ..onvermijdelijk". en een noodzakelijke voorwaarde voor het slagen van alle andere econoniische hervormingsplannen De prijsverhoging waarvan hier sprake is. omvat behalve consumentenprijzen overigens ook het systeem van prijsberekening van Sowjet-bedrijven onder elkaar.

In het laatste nummer van het economisch maandblad Eko waarschuwde de vooraanstaande Moskouse jurist Joeri Kachanowski voor de mogelijke psychologische invloed van een prijsverhoging. Hij beval ..uiterste voorzichtigheid" aan bij de uitvoering van dergelijke maatregelen. gezien de ..grote psychologische inertie" onder de bevolking ten opzichte van het prijsstelsel. ..De ervaring van andere socialistische landen kan niet zomaar naar ons land worden overgebracht". aldus Kachanowski. wellicht doelend op Polen. waar de moeilijkheden in 1980 immers ook waren begonnen met de verhoging van de vleesprijs
Tot nu toe is in de Sowjet-media overigens nog niets te bespeuren van een uitleg- of propagandacampagne voor een breder publiek ten opzichte van prijsverhogingen.
Wel is sinds 1 januari 1987 in de L'SSR een salarishervorming van kracht die voorziet in loonsverhogingen vanaf twintig procent voor gekwalificeerde arbeiders tot 35 en 45 procent voor hoger opgeleide ingenieurs Deze salarishervorming. die de inkomens nauwer aan arbeidsverrichtingen koppelt maar het bestaande systeem van basisloon en premies onverlet laat, leidt. menen westerse deskundigen, vermoedelijk tot grotere inkomensverschillen tussen werknemers binnen een onderneming. Anderzijds lijkt de salarishervorming de totale nominale koopkracht en daarmee de vraag en de tekorten alleen maar te doen toenemen

Wanneer de Sowjet-leiding ernst wil maken met het streven om mensen voor geldelijk gewin harder te laten werken. menen waarnemers. dan is een prijsverhoging bijna onontkoombaar Nu immers al kampen veel Sowjet-werknemers met het probleem dat ze hun geld nergens aan kunnen besteden, gezien de tekorten aan voedsel en veel consumptiegoederen. die door lage prijzen oneconomisch over de bevolking worden gedistribueerd Aan de kant van de producenten vormt de lage verkoopprijs veelal een ontmoediging voor produktie aan goederen die nauwelijks aan de in roebels uitgedrukte planvervulling bijdragen
In de genoemde discussie in hrt blad Eko besluiten de meeste deelnemers dan ook dat prijsverhogingen de enige rationele uitweg zijn. al wordt daarbij over hrt algemeen wel een compensatieregeling bepleit voor groepen met ren laag inkomen. gepensioneerden bijvoorbeeld
Voor de staat lijkt prijsverhoging voor voedingsmiddelen inmiddels onontkoombaar De econome L Skoelskaja becijfert in Eko dat in 1983 de inkomsten van de lichte- en voedingsindustrie al voor 63 procent uit staatssubsidies op produktie bestonden. tegrn nog maar zes procent in 1965. In het jaar tweeduizend zal bij ongewijzigd prijsbeleid de staatssubsidie de honderd procent aardig genaderd zijn. voorspelt Skoelskaja

Het Prawda-artikel van Parfenow van 12 januari bepleitte in meer brede zin de rehabilitatie van financiële betrekkingen als een middel van regulering en stimulering van de economie Volgens de Sowjet-socioloog Waleri Mansoerow. in een stuk in Argoementy i Fakty. vormt werk voor de hedendaagse jeugd in de Sowjet-Unie ai lang niet meer een van de eerste zorgen in hun leven. Meer dan om een goede. of goedbetaaldc betrekking maakt zij zich zorgen over woonruimte, hetgeen voor zeventig procent van de jeugd de voornaamste reden voor verhuizing is. (In de Sowjet-Unie wordt woonruimte vaak verstrekt door de werkgever of binnen een bedrijf bestaande fondsen) De vooraanstaande econome Tatjana Zaslawskaja vertelde in 1986 in het theoretisch partijtijdschrift Kommoenist dat zeventig a tachtig procent van de Sowjet-werknemers zelf van mening is op het bedrijf onder zijn macht te \verken.
De prijsverhogingen lijken de tweede fase te worden in een reeks van ingrijpende wijzigingen in het economisch systeem van de Sowjet-Unie. na de afkondiging van een wet per 1 mei 1987 die bepaalde vormen van particulier ondernemerschap in de dienstensfeer mogelijk maakt. Over de concrete invulling van die wet. die in november 1986 in de Opperste Sowjet is aangenomen. is nog altijd bijna niets bekend. Vorige maand verweet Zaslawskaja het ministerie van transport tijdens een televisie-uitzending burgers die in de toekomst een privé-taxi willen beginnen ..een korset van reglementen" te willen aanleggen
Afgezien van de in principe populaire wetgeving op het particuliere ondernemerschap. lijkt de Sowjet-leiding behalve een herziening van het prijsstelsel nog een sociaal-psychologisch precaire maatregel in petto te hebben: een vereenvoudiging van het ontslagrecht waardoor de Sowjet-burger niet langer automatisch recht heeft op een werkkring in zijn huidige woonplaats met een gegarandeerd salaris en op zijn bestaande opleidingsniveau. Een experiment bij de Witrussische spoorwegen leidde in 1986 tot het ontslag van 7.000 spoorwegarbeiders. in alle gevallen de meest improduktieven en diegenen waarvoor geen duidelijke taak bestond.
Zaslawskaja waarschuwde dat als deze procedures op grote schaal worden ingevoerd. mrn er niet langer van uit kan gaan dat de arbeidsoverschotten zoals nu wel automatisch door de overspannen arbeidsmarkt zullen worden opgevangen. Het ontbreekt. betoogde zij. aan wetenschappelijk gefundeerde prognoses trn aanzien van migratie van de arbeid cri de noodzakelijke planning van omscholingsprogramma's

Maatregelen ter stimulering van de landbouw

Op 29 maart 1986 werd in de Sowjet-Unie een decreet van de ministerraad gepubliceerd dat maatregelen bevatte die moesten leiden tot een stimulering van de Sowjet-landbouw door collectieve boeren tot een hogere produktic te prikkelen en dc landbouw te stimuleren. De regering wilde de produktie van graan stimuleren door bonussen te stellen op het overtreffen van de produktiedoeleinden. Dat gold zelfs voor sowchozen en kolchozen die er niet in slaagden de plancijfers te halen; als zij met hun produktie uitkwamen boven de het gemiddelde van het afgeiopen vijfjarenplan kwamen ze toch voor bonussen in aanmerking. De bonus kon oplopen tot 100% van het vastgestelde loon.

De gemiddelde jaarlijkse graanproduktie in de Sowjet-Unie had in het voorafgaande vijfjarenplan (1980-1985) 183 miljoen ton bedragen. terwijl het plan rei1 gemiddelde jaai-lilkar produktic van 239 miljoen ton had voorgeschreven

Dergelijke bonussen waren ook gesteld op planoverschrijdingen bij de produktie van suikerbieten. zonnebloempitten, soja. katoen. melk, thee. vlees en wol.
In een andere maatregel die de produktie moest stimuleren had de regering bepaald dat de somchozen en kolchozen maar 70% van alle fruit en groenten die ze volgens het plan moesten produceren aan de staat hoefden te leveren. De rest mochten zij vrij verkopen. In een maatregel die de decentralisatie moest bevorderen was verder bepaald dat het centrum zich voortaan zou beperken tot produktiedoelen voor de hele vijfjarenperiode in plaats van ze per jaar vast te stellen. Kolchozen mochten de opbrengst van het privéland van de leden bij hun eigen produktie optellen.

Sowjet-economie gedupeerd door daling olieprijs

In een i apport van het Weense instituut voor vergelijkende economische studies dat op 13 augustus 1986 werd gepresenteerd werd gesteld dat de Sowjet-Unie haar inkomsten in harde valuta in 1986 met tenminste 30% zou zien dalen als gevolg van de sterke daling van de prijzen voor olie Volgens een schatting van het instituut zou de Somjet-Unie in 1986 ongeveer 7 miljard dollar aan inkomsten derven

De Sowjet-Unie is de grootste olieproducent in de wereld. Terwijl de meeste olie voor eigen verbruik is of naar de Oostbloklanden wordt

geexporteerd. verkoopt het land desondanks nog enorme hoeveelheden olie aan West-Europa.

Het Weense instituut verwachtte voor 1986 ook een verlies van 3.5 miljard dollar aan inkomsten voor de Sowjet-Unie als gevolg van de ernstige n-aardevermindering van de dollar ten opzichte van andere munteenheden

Moskou verkoopt olie voor dollars maar betaalt de meeste importgoederen behalve graan in Westeuropese valuta Wegens de sterke val van de dollar konden de Russen met hun exportinkomsten steeds minder Westerse impostgoederen bekostigen

Het persbureau Tass meldde op 29 augustus 1986 dat hoge Sowjet-functionarissen in een ontmoeting met het Centrale Comité van de communistische partij kritiek hadden geleverd op het functioneren van de nationale olie-industrie Zij hadden melding gemaakt van ernstige tekortkomingen in de ontwikkeling van wetenschappelijk onderzoek en van slechte winningstechnieken Kort daarvoor waren in de Sowjet-pers ook berichten verschenen over andere problemen in de binnenlandse olie-industrie als de inefficiente reparatiewerkzaamheden, de slechte kwaliteit van de installaties en de slechte huisvesting in het belangrijke oliegebied van West-Siberie

Olie had in de voorafgegane jaren borg gestaan voor 60% van de buitenlandse deviezen in de Sowjet-Unie, maar die inkomsten waren sterk verminderd als gevolg van de daling van de olieprijzen op de wereldmarkt en de stagnering van de Sowjet-produktie sinds november 1983. Volgens officiele cijfers uit augustus 1986 was de olie-industrie de enige industriële sector in de Sowjet-Unie die in de eerste zeven maanden van 1986 niet aan de beoogde produktiecijfers had voldaan

Tass had echter in een afzonderlijk bericht laten weten dat de nationale olie-industrie eind augustus 1986 voldeed aan het plancijfer voor de dagelijkse produktie van olie en gas van 1.622.000 ton, hetgeen volgens het Tass-bericht werd gezien als een doorbraak.
Op 7 januari 1987 maakte de Sowjet-minister van olie, Wasili Dinkow. in Moskou bekend, dat de olieproduktie van de Sowjet-Unie zich in 1986 hersteld had. In dat jaar produceerde de Sowjet-Unie in totaal 615 miljoen ton olie. hetgeen iets onder het plancijfer van 616,7 miljoen ton bleef, maar aanzienlijk boven het produktiecijfer van 1985 (595 miljoen ton). Volgens Dinkow had de olieproduktie zich gestabiliseerd dankzij een ,,algemene herstructurering".
Dinkow verklaarde verder dat in de komende 5 jaar in West-Siberië 77 nieuwe olievelden zouden worden ontsloten.

Plancijfers 1987 en resultaten *1986*

Bij het voorleggen van het nieuwe economische plan aan de Opperste Sowjet op 18 november 1986 verklaarde het hoofd van het Staatsplanbureau. Nikolaj Talyzin, dat 1987 het groeijaar van de veranderingen in de Sowjet-economie moest worden.
In vergelijking met 1986 waren de plan-streefcijfers slechts in geringe mate verhoogd: 4 1% voor het nationaal inkomen (het plan voor 1986 was 3,9%, het resultaat in 1985 3,5%), de groei van de industriële produktie 4.4% (deze was in 1986 begroot op 4,3% en bedroeg in 1985 3,9%) en de toename van de arbeidsproduktiviteit zou in 1987 4% moeten bedragen, tegen 3,8% in het plan voor 1986 en 3.7% in 1983. Het plan voor de oliewinning, 617 miljard ton, was hetzelfde als voor 1986.
Uit cijfers van de Centrale Raad voor de statistiek, die op 17 januari 1987 door het persbureau Tass bekend werden gemaakt, bleek dat de industriële produktie van de Sowjet-Unie in 1986 4,9% was toegenomen in vergelijking met 1985. De groei in 1986 was ook groter dan het streefcijfer van 4,3% voor dat jaar. Tass meldde dat ondanks deze positieve tendens de Sowjet-economie op bepaalde terreinen nog ..ernstige gebreken" bleef vertonen.
Uit een op 21 januari 1987 verschenen communiqué van de ministerraad van de USSR bleek dat de Sowjet-leiding niet tevreden was met de economische resultaten in het jaar 1986, De raad had weliswaar met voldoening vastgesteld dat in de meeste sectoren van de Sowjet-economie sprake was van een verbetering, en dat de groei van het nationaal inkomen in 1986 het plancijfer had overtroffen, maar ,.de resultaten blijven achter bij de eisen die de partij in deze fase heeft gesteld". Het communiqué laakte met name het feit dat in de Sowjet-economie de principes van zelffinanciering en zelfstandigheid nog onvoldoende ingang hadden gevonden.

Westerse waarnemers zagen het belang van deze vaststelling vooral hierin, dat in het verleden optimistische cijfers over de Sowjet-economie door tegenstanders van economische hervorming waren gebruikt om aan te tonen dat de Sowjet-Unie ook zonder ingrijpende wijzigingen er wel zou komen.

Liberalisering van de *buitenlandse* handel

Op 23 september 1986 werd in de Sowjet-Unie een regeringsdecreet gepubliceerd, waaruit bleek dat vanaf 1 januari 1987 het ministerie voor de buitenlandse handel niet langer het monopolie had op economische transacties met het buitenland.
Vanaf 1 januari was het aan 20 ministeries en 70 bedrijven toegestaan zonder tussenkomst van het ministerie voor de buitenlandse handel economische transacties af te sluiten met buitenlandse ondernemingen. Overigens zouden een staatscommissie voor buitenlandse economische betrekkingen en het ministerie voor de buitenlandse handel een zekere controle blijven uitoefenen op de buitenlandse activiteiten ,,opdat staatsbelangen gewaarborgd blijven".
Het decreet bepaalde verder dat voor buitenlandse transacties speciale deviezenfondsen ter beschikking kwamen. Bedrijven konden voor deviezen ook aankloppen bij de bank voor de buitenlandse handel van de Sowjet-Unie.
Het decreet was ook van toepassing op de handelsbetrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Oosteuropese landen. Sowjet-bedrijven mochten in de toekomst ook vrijelijk handelen met bedrijven in de landen van de Comecon. Het afschaffen van het uit 1917 daterende monopolie had volgens waarnemers te maken met de klachten vanuit Russische bedrijven en van Westerse ondernemers die zaken deden in de Sowjet-Unie dat de handel met dit land ernstig werd belemmerd door de bureaucratische procedures van het genoemde ministerie. Bovendien paste het decreet volgens hen goed in het liberaliseringsbeleid van Sowjet-leider Gorbatsjow.

Joznt *ventures van* Russzsche en Westerse ondernemznyen

Tijdens een symposium dat op 19 en 20 juni 1986 in Moskou werd gehouden werd door de Sowjet-Kamer van Koophandel en de Internationale Kamer van Koophandel (ICC) besloten tot de oprichting van een gezamenlijke werkgroep ter bestudering van mogelijkheden van joint ventures op Sowjet-territorium tussen bedrijven uit Oost en West. Bij het symposium, waaraan door zakenlieden uit 15 Westeuropese landen werd deelgenomen, kwam voor de eerste keer de belangstelling van de Sowjet-Unie voor deze vorm van economische samenwerking met kapitalistische ondernemingen in de openbaarheid.
Deskundigen meenden dat deze belangstelling mede werd ingegeven door de hoop dat door middel van dergelijke bedrijven Westerse exportbeperkingen van technologie naar de Sowjet-Unie en Westers protectionisme tegen Sowjet-export konden worden omzeild of aangetast. De Westeuropese belangstelling voor joint ventures werd vol-

gens hen vooral gevoed door de drastisch afgenomen mogelijkheden van de Sowjet-Unie om in Westerse industrielanden aankopen tegen betaling in harde valuta te verrichten. Met name de ontwikkeling van de olieprijs vormde in dat opzicht een ernstige bedreiging van de Oost-West-handel, De aantrekkelijkheid van joint ventures met Sowjet-bedrijven zou dan ook voor een deel voortkomen uit de gedachte dat met de export van de produktie van deze bedrijven de Sowjet-Unie in de toekomst nieuwe importen uit het Westen zou kunnen financieren.
Het persbureau Tass maakte op 27 januari 1987 enkele bijzonderheden bekend van de voorwaarden die door de Sowjet-Unie gesteld werden aan joint ventures van Russische en Westerse ondernemingen. Daaruit bleek dat de nodige beperkingen golden. Zo moesten alle uitgaven in harde valuta, waaronder ook de salarissen van Westers personeel en de winsten die naar het westen werden overgeschreven, afkomstig zijn uit exportinkomsten. Al eerder werd bekend dat de samenwerkingsverbanden tussen Russische en Westerse ondernemingen de eerste twee jaar van hun bestaan zouden worden vrijgesteld van belasting. Daarna werd er een belasting geheven van 30% op de nettowinst. Bovendien zou het deel van de winst in harde valuta dat aan de Westerse partner toeviel met nog eens 20% worden belast.
Russische bedrijven hielden in elk geval een meerderheidsbelang van minimaal 51% in joint ventures. De voorzitter van de raad van bestuur en de algemeen directeur werden door de Sowjet-Unie aange ezen. Daarmee viel voor Westerse managers voor een groot deel de mogelijkheid weg om toezicht te houden op het personeel, dat hoofdzakelijk Russisch zou zijn. Ook kwaliteitscontrole zou dan nauwelijks in Westers handen zijn. Verder gold dat de Sowjet-Unie een joint venture kon ontbinden onder de voorwaarden van het contract dat voor de joint venture was opgesteld of via een beslissing van de Russische ministerraad als de gezamenlijke onderneming het doel en de taken die waren omschreven niet meer nastreefde.

Tijdens een congres in het Zwitserse Davos. waar door zo'n 500 politici en zakenlieden aan werd deelgenomen, werden op 4 februari door de eerste vice-voorzitter van de buitenlandse economische commissie van de USSR, Iwan Iwanow, verdere details bekendgemaakt betreffende joint ventures tussen Russische en Westerse ondernemingen:
- Winsten die werden gereserveerd of opnieuw geinvesteerd werden niet belast;

- De prijs van het produkt van de joint venture mocht door de partners zelf bepaald worden en ook lager zijn of hoger dan die voor vergelijkbare produkten in Moskou centraal werd vastgesteld,

- De lonen die aan de werknemers werden uitbetaald mochten niet afwijken van de bestaande normen. hoewel het volgens Iwanow mogelijk moest zijn bepaalde sleutelfiguren extra compensatie te geven:

- Joint ventures mochten ook met bedrijven buiten Moskou gesloten worden.
Iwanow zei dat de contracten tussen de buitenlandse bedrijven en Sowjet-bedrijven zelf gesloten moesten worden, zonder tussenkomst van het ministerie van handel in Moskou. Volgens hem hadden al 100 buitenlandse bedrijven zich aangemeld voor een samenwerkingsovereenkomst.

Meer vrijheid voor Sowjet-bedrijven

Volgens een op 7 februari 1987 in de Prawda gepubliceerd wetsontwerp zou het bedrijfsleven in de Sowjet-Unie veel meer mogelijkheden krijgen om zelf beslissingen te nemen over de bestemmingen van hun winsten, de hoogte van de lonen en de omvang van het personeelsbestand. Het wetsontwerp, dat over drie volle pagina's van de Prawda werd afgedrukt, omvatte een reeks maatregelen om de Sowjet-economie van haar strakke en centralistische regulering te bevrijden. Zo werd voorgesteld om bedrijven meer vrijheid te geven in hun produktiebeslissingen. Winsten moesten voor een groot deel ter beschikking komen van het eigen bedrijf. Ondernemingen die in het verleden van de staat compensatie kregen voor geleden verliezen konden volgens het wetsontwerp failliet worden verklaard,
Verder werd het bedrijven toegestaan om zelf het aantal werknemers te bepalen en zo nodig overtollig personeel te ontslaan. De lonen van de werknemers zouden door de bedrijven zelf moeten worden vastgesteld. De directie van een bedrijf zou door de werknemers moeten worden gekozen, een verkiezing die overigens afhankelijk bleef van uiteindelijke goedkeuring door de communistische partij. In het wetsontwerp stond verder dat ondernemingen handel mochten drijven met het Westen en met Westerse bedrijven joint ventures mochten vormen, waarbij het Russische belang wel minimaal 51% diende te zijn. Het ontwerp zou tijdens de eerstvolgende zitting van de Opperste Sowjet worden behandeld.

Bedrijven in Sowjet-Unie mogen *failliet* gaan

In februari 1987 verscheen in het blad *Moskowskije Nowosti* een artikel van de hand van de Sowjet-econoom Otto Latsis. waarin deze beweerde dat opheffing van verlieslijdende bedrijven niet strijdig was mrt het socialisme en zelfs noodzakelijk was als je het principe van zelffinanciering wilde hanteren. Latsis voncl dat de Sowjet-Unie het voorbeeld van Hongarije moest volgen. waar reeds in 1986 een faillissementswet was ingevoerd. Volgens de econoom stamde het voort laten bestaan van verlieslijdende ondernemingen nog gedeeltelijk uit de tijd van de burgeroorlog. die direct na de Revolutie uitbrak, en uit de Tweede Wereldoorlog, toen er koste wat kost geproduceerd moest worden
Latsis meende dat het besluit tot zelffinanciering bij alle Sowjet-bedrijven een gezonde stap was. maar alleen zin iiad als het gekoppeld werd aan een reëel systeem voor prijzen, kredieten en belastingen. Hij was overigens wel van mening dat naast het opheffen van verlieslijdende bedrijven het principe van volledige werkgelegenheid moest blijven bestaan en de regering ervoor moest zorgen dat iedereen - eventueel in een andere sector - werk zou krijgen.
Ten aanzien van de uit 1965 daterende wet, waarin de regels voor Sowjet-firma's waren vastgelegd. zei Latsis: ,,De wet spreekt zich niet uit over de mogelijkheid van failliet gaan, maar sluit deze ook niet uit".

Bouwbedrijf *failliet verklaard*

Het officiële persbureau Tass meldde op 26 maart 1987 dat een bouwbedrijf in Leningrad dat 2000 werknemers in dienst had failliet was verklaard. Het faillissement was het gevolg van de nieuwe bepalingen ten aanzien van financiële zelfstandigheid en verantwoordelijkheid voor bedrijven, aldus Tass.
Het bedrijf in kwestie zou, evenals vele ondernemingen in de Sowjet-Unie, er een gewoonte vari hebben gemaakt opleveringstermijnen van bouwprojecten te overschrijden. Tot de ontbinding van de onderneming was besloten door het gemeentebestuur van Leningrad. De activa van de onderneming zouden over andere bedrijven worden verdeeld.
De arbeiders, die volgens Tass een andere werkgever mochten kiezen, behielden hun recht op pensioen en ziekengeld in de mate waarin ze die bij de oude onderneming genoten. In hoeverre ze ook gegarandeerd hetzelfde zouden verdienen bij hun nieuwe bedrijf werd uit het bericht niet duidelijk.

ZAIRE

MUTATIES IN NATIONALE UITVOERENDE RAAD. NIEUWE PREMIER

De samenstelling van de Nationale Uitvoerende Raad (kabinet)werd na de benoemingen van 3 juli 1985 (pag. 732/3-'85) in totaal vier maal gewijzigd. nl. up 18 april 1986, 31 oktober 1986. 22 januari 1987 en 10 februari 1987.

Bij die wijzigingen werd de post van eerste staatscommissaris (premier) op 31 oktober 1986 afgeschaft. De betrokken fiinctionaris, Kengo Wa Dondo (sinds 5 november 1982), werd toen minister van buitenlandse zaken en internationale samenwerking als opvolger van Mandungu Bula Nyati die op zijn beurt bij de wijzigingen van 18 april 1986 Mokolo Wa Mpombo had vervangen.

Maar op 22 januari 1987 werd de post van eerste staatscommissaris weer ingesteld en opgedragen aan Mabi Mulumba, die op 31 oktober 1986 zijn intrede in de regering had gedaan als minister van financiën. Kengo Wa Dondo verliet nu het kabinet.

De Nationale Uitvoerende Raad was per 22 januari 1987 als volgt samengesteld:

Defensie. oud-strijders en territoriale veiligheid - (president) maarschalk Moboetoe Sese Seko: eerste staatscommissaris - Mabi Mulumba; justitie - Nsinga Udjuu Ongwakebi Untube (sinds 31-10-'86): territoriaal bestuur en decentralisatie - Vunduawe Te Pemako (sinds 31-10-'86): buitenlandse zaken en internationale samenwerking - mevr. Ekila Liyonda* (sinds 25-l-'85 ambassadeur in België, zie pag. 121/2-'86); burgerrechten - Nimy Mayidika Ngimbi (sinds 31-10-'86); voorlichting en pers - Mandungu Bula Nyati (sinds 31-10-'86); planning - Sambwa Pida Nbagui (sinds 5-i-'85); financien - Nyembo Shabani (vanaf 31-10-'86 economie en industrie): begroting - Duga Kugbe Toro (sinds 31-10-'86: vanaf 18-4-'86 mobilisatie, propaganda en politieke actie), economie en industrie - Tshunza Mbiye*; staatsinvesteringen - Tambwe Mwamba (sinds 31-10-'86: vanaf 18-4-'86 openbare werken): buitenlandse handel - Kasereka Kasai (vanaf 31-10-'86 grondbeheer. milieu en natuurbescherming). landbouw - Kayinga Onsi Ndal': plattelandsontwikkeling - D'Zbo Kalogi (van 18-4-'86 tot 31-10-'86 landbouw en plattelandsontwikkeling; vanaf 31-10-'86 landbouw): mijnbouw en energie - Ileo Itambala (sinds 18-4-'86); +enbare werken en regionale ontwikkeling - Mokolo Wa Mpombo (sinds 31-10-'86; vanaf 18-4-'86 hoger onderwijs. universiteiten en wetenschappelijk onderzoek): transport en verbindingen - Sampasa Kaweta Milombe (sinds 31-10-'86; tot 18-4-'86 jeugd. sport en recreatie; van 18-4-'86 tot 31-10-'86 buiten het kabinet): grondbeheer. milieu en natuurbescherming - Pendje Demodetdo Yako (van 12-4-'83 tot 18-4-'86 cultuur en kunst; van 18-4-'86 tot 31-10-'86 milieu en natuurbescherming; sindsdien buiten het kabinet): hoger onderwijs, universiteiten en wetenschappelijk onderzoek - Mokondo Bonza (van 18-4-'86 tot 31-10-'86 economie en industrie. sindsdien plattelandsontwikkeling): lager en voortgezet onderwijs - Nzege Aliaziambina; jeugd. sport en recreatie - Tshimbombo Mukuna (sinds 18-4-'86); vrouwen- en gezinszaken - mevr. Mayuma Kala (sinds 18-4-'86): gezondheid en sociale zaken - Ngandu Kabega (sinds 18-4-'86): openbare diensten - Mwando Simba (sinds 31-10-'86: vanaf 18-4-'86 territoriaal bestuur en decentralisatie); arbeid en sociale verzekeringen - Kisolokele Wamba (sinds 31-10-'86): PTT - Tokwahulu Bolamba (sinds 31-10-'86); cultuur. kunst en toerisme - Beyeye Djema (sinds 31-10-'86).

* – nieuw

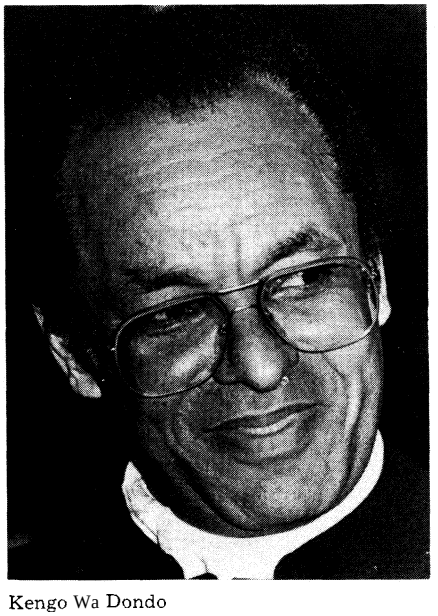

Kengo Wa Dondo

Op 10 februari 1987 ontsloeg president Moboetoe de minister van territoriaal bestuur en decentralisatie, Vunduawe Te Pemako, en de burgemeester van Kinshasa, mevr. Nzuzi Wa Mbombo, wegens ,,ernstigeovertredingen van de partijdiscipline". Vunduawe werd vervangen door de minister van begroting, Duga Kugbe Toro. Diens departement werd samengevoegd met dat van financiën onder minister Nyembo Shabani. Mevr. Nzuzi werd vervangen door Konde Vila Kikonda, tot dusver chef van de civiele garde.

Vunduawe Te Pemako had ook reeds in maart 1983 het kabinet moeten verlaten (pag. 304/3-'83). Volgens Reuter (10-2) was hij toen in ongenade gevallen omdat hij een dialoog was begonnen niet de verboden oppositiepartij Uniori pour la démocratie et le progrès social (UDPS). Op 31 oktober 1986 was hij echter in het kabinet teruggekeerd

BIJEENKOMST CENTRALE COMITÉ MPR. BESLUITEN. STANDBP KREDIET IMF

Aan het slot van de 12de zitting van het Centrale Comité van dc eenheidspartij Mouvement populaire de la révolution (MPR),welke bijna een maand duurde, werd op 28 oktober 1986 bekend gemaakt dat Zaire het bedrag voor de aflossingen van zijn buitenlandse schuld (ca. $ 5 mrd) zou limiteren tot 20% van zijn begroting en 10% van de opbrengsten uit zijn export Gedurende vier laar had Zaire 50% van zijn begroting en 25% van zijn exportopbrengsten besteed aan zijn schuldendienst. Daarmee had het land, aldus een verklaring van het CC, ,,een zekere internationale geloofwaardigheid" herkregen. maar het bezuinigingsbeleid had ,,degeloofwaardigheid van de regering bij het volk niet versterkt". Dit beleid. op basis van drie door hei IMF gesteunde stabiliseringsprogramma's, was een te zwaar offer gebleken. Het had tot de ,,blokkade van alle sectoren van de economie" geleid, Het CC nam, .,indachtig het feit dat het sluiten van bilaterale en multilaterale overeenkomsten geenszins betekent dat Zaire zijn rechten als soevereine staat heeft prijsgegeven". de volgende besluiten:

1) Voortaan moet elk programma dat in contact met het IMF wordt uitgevoerd, de nationale inspanningen aanvullen en in het perspectief van een wezenlijke economische stimulans voor Zaire worden uitgewerkt. Het mag niet alleen meer worden ontworpen als programma van bezuiniging en stabilisatie.
2) De structuur van de begroting moet vooral worden afgestemd op de ontwikkeling van het land en het efficient functioneren van het staatsapparaat. Dat zijn immers de enige garanties om meer middelen voor de terugbetaling van onze schulden beschikbaar te kunnen stellen.
3) De Uitvoerende Raad en de Wetgevende Raad krijgen opdracht met ingang van het begrotingsjaar 1987 de volgende besluiten uit te voeren: a) verhoging van de kapitaalbegroting met 20%: b) verhoeine van de salarisuitgaven met 20%; c) verhoging van de financiële middelen voor het functioneren van het staatsapparaat en de regionale bestuursorganen met 35%: d) beperking van de schuldendienst voor het buitenland tot maximaal 20% van de begroting: en e) beperking van de schuldendienst voor het binnenland tot maximaal 5% van de begroting.

Tijdens een bijeenkomst op 2 november kondigde Moboetoe aan dat Zaire onderhandelingen met het IMF zou beginnen over een nieuwe definitie van de uitvoeringscriteria voor het bereiken van andere terugbetalingstermijnen in overeenstemming met de CC-besluiten.

Standby krediet IMF

Bovengenoemde uitvoeringscriteria waren door het Internationale Monetaire Fonds (IMF) vastgesteld als een voor aarde voor de aan Zaire verstrekte leningen. Nog in mei 1986 had Zaire een overeenkomst met het IMF ondertekend voor een standby krediet van 214 mln SDRs voor de duur van 22 maanden.

(Vor.ber.pag. 96/3-1985)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V.. Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

REGERINGSWISSELING OP FIDJI

Bij de van 4-11 april gehouden parlementsverkiezingen op de Fidji-eilanden - een archipel in het zuiden van de Stille Oceaan - verloor de regerende Alliance Party van premier Ratu Sir Kamisese Mara de meerderheid in het Huis van Afgevaardigden. Volgens de op 12 april bekendgemaakte uitslag behaalde de Alliance Party. die sinds de onafhankelijkheid in 1970 aan de macht was. slechts 24 van de 52 zetels. terwijl zij in het op 18 december 1986 ontbonden parlement nog 29 zetels had. (Vor. ber. pag. 736/3-1982)

De winnaar van de verkiezingen werd een nieuwe coalitie van de multiraciale Labour Party en de door Indiërs gedomineerde National Federation Party die onder leiding van Timoci Bavadra 28 zetels verwierf. In het ontbonden parlement hadden deze coalitiepartijen resp. 2 en 21 zetels.
Onder het bewind van premier Kamisese Mara (66) was de politieke koers van Fidji duidelijk pro-westers geweest. Fidji onderhield open economische betrekkingen met Australië en Nieuw-Zeeland en het had een associatieverdrag met de Europese Gemeenschap. Het gold als een trouwe bondgenoot van de Verenigde Staten; de haven van de hoofdstad Suva werd regelmatig door Amerikaanse oorlogsschepen aangedaan

De leiders van de nieuwe coalitie kondigden tijdens de verkiezingscampagne een koerswijziging in de buitenlandse politiek aan. Zij wilden voortaan een niet-gebonden koers volgen en zich inzetten voor een atoomvrije zone in de zuidelijke Pacific. In navolging van Nieuw-Zeeland (zie pag. 113/1 e.v.-'85)wilde de coalitie geen oorlogsschepen meer tot de wateren van Fidji toelaten die met kernwapens zijn uitgerust of die door kernenergie worden voortgedreven. Omdat de Amerikanen zich niet wensen uit te spreken over de aard van de wapens aan boord van hun oorlogsschepen, zou dit in de praktijk erop neerkomen dat Amerikaanse schepen de toegang tot Suva wordt ontzegd. Anderzijds wilde de coalitie de Sowjet-Unie niet toestaan een ambassade in Suva te openen.
Het verkiezingsmanifest van de coalitie beloofde ook te werken aan vreedzame oplossingen voor de onafhankelijkheidsstrijdvan .,het volk van Kanaky (Nieuw-Caledonië), West-Papoea (een verwijzing naar de OPM-rebellen in Irian Jaya) en degenen onder Frans koloniaal bestuur in Polynesië".

Volgens Hans van Kregten (*Volkskrant* 15-4) had de leider van de Labour Party. de 52-jarige arts Timoci Bavadra. zijn steun te danken aan zijn ideeën over economische hervormingen en beloften om aan de diep gewortelde corruptie een einde te maken. Bavadra wilde. aldus de *NZZ* (15-4) meer nadruk leggen op de bestrijding van de werkloosheid en de verbetering van het sociale stelsel en het onderwijssysteem.

Volgens DPA (5-4) speelde bij de verkiezingen ook de kwestie van de grondbezitrechten een rol. Hoewel de oorspronkelijke bewoners. Melanesiërs of Fidjiërs. nog slechts iets meer dan 45% van de bevolking uitmaken. garandeert de grondwet hun liet onvervreemdbare recht op 83% van de bodem. De in de 19de eeuw als arbeiders voor de suikerplantages geimporteerde Indiërs. die nu ruim 49% van de bevolking vormen (51Q volgens R a - tel.), mogen nauwelijks 2% van de grond bezitten die niet in handen van de Melanesiërs is. Zij moeten hun akkers van de Melanesiërs pachten. De coalitie beloofde een wijziging aan te brengen in dit rechtssysteem van het grondbezit, terwijl de door Fidjiërs gedomineerde Alliance Party juist toezegde het traditionele systeem te zullen handhaven.

Op 13 april aanvaardde Timoci Bavadra het ambt van premier. Hij beloofde bezoeken van nucleaire oorlogsschepen te zullen verbieden. ook al wilde hij nauwe contacten met de Verenigde Staten blijven onderhouden.

Timoci Bavadra

Het ontstaan *van de coalitie*

Nadat de leider van de National Federation Party (NFP) en de toenmalige oppositie Jai Ram Reddv niet ingang van 15 mei 1984 het parlement had verlaten, werd Siddiq M Koya, van oktober 1977 tot mei 198%eider van de bloemen -factie (pag 736/3- 82) zijn opvolger Na de NFP-conventie van september 1984 viel de partij weer in diverse facties uiteen In maart 1985 werd een door Koya gesteunde NFP-kandidaat bij een tussentijdse verkiezing verslagen door een dissidente kandidaat die de steun had van de jeugd-sectie. Begin 1986 zaten vijf NFP-afvalligen als onafhankelijken in het parlement. onder wie mevr. Irene Jai Narayan die in juli 1985 door Koya als plaatsvervangend partijleider was ontslagen.
Inmiddels was in juli 1985 door leden van diverse vakbonden de Labour Party opgericht die. hoewel multiraciaal van opzet, vooral zijn aanhang verwierf onder de Indiërs (de basis van de NFP). Bij een tussentijdse verkiezing voor het Huis van Afgevaardigden in begin 1986 verloor de NFP een zetel aan de Alliance Party. De NFP eindigde als derde achter de Alliance Party en de Labour Party.

In december 1986 sloten diverse leden van de desintegrerende NFP zich bij de Labour Party aan. waardoor de nieuwe oppositie-coalitie tot stand kwam.

Atoomvrije zone. *Positie* kernmogendheden

De verkiezingsuitslag op Fidji illustreert, aldus Hans van Kregten, in elk geval dat het anti-Amerikaanse sentiment in de regio sterker wordt. De Amerikaanse weigering om het kernwapenvrije-zone-verdrag voor de Stille Oceaan te tekenen - het z.g. Verdrag van Rarotonga (pag. 529-'83) - had z.i. overal kwaad bloed gezet.
Dit verdrag was op 7 augustus 1985 ondertekend door acht van de dertien lidstaten van het South Pacific Forum: Australië. de Cook-eilanden. Fidji, Kiribati, Nieuw-Zeeland, Niue, Tuvalu en West-Samoa.
Een jaar later was het verdrag. aldus The Times (9-8-'86), door tien Forumleden ondertekend en door drie geratificeerd. Het was in elk geval nog niet ondertekend door de Salomon-eilanden en Vanuatu, terwijl Papoea Nieuw-Guinea op zijn ondertekening zou zijn teruggekomen. (Dit impliceert

Weekblad 56ste jaargang No. 2890, pag. 42311-42326

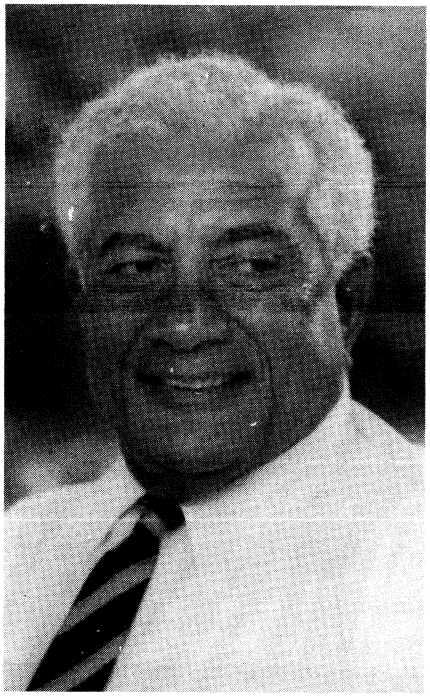

Ratu Sir Kamisese Mara

dat het inmiddels wel was ondertekend door Naoeroe en Tonga).
Op 8 dec. 1986 werd het Verdrag van Rarotonga door Australië als achtste lidstaat geratificeerd, waarna het verdrag van kracht werd. Eerder was het verdrag geratificeerd door de Cookeilanden, Fidji, Kiribati, Nieuw-Zeeland, Niue, Tuvalu en West-Samoa.
Vervolgens werden ook de vijf kernmogendheden in de gelegenheid gesteld de protocollen van het verdrag te ondertekenen. Frankrijk liet van meet af aan weten daartoe niet bereid te zijn.
Op 15 december 1986 zette de Sowjet-ambassadeur op de Fidji-eilanden in Suva namens de Sowjet-Unie zijn handtekening.
Op 5 februari 1987 deelden de Verenigde Staten bij monde van Charles Redman, woordvoerder van het State Department, formeel mee de protocollen niet te zullen ondertekenen. .,Gezien onze globale veiligheidsbelangen en verantwoordelijkheden zijn we onder de huidige omstandigheden niet in een positie om de protocollen te ondertekenen", aldus Redman.
Op 9 februari ondertekende de ambassadeur van China in Suva de protocollen.
Op 12 maart liet Engeland weten niet tot ondertekening over te gaan.

Ondertekening milieu-conventie

Op 25 november 1986 ondertekende 16 staten in de zuidelijke Pacific, waaronder Australië, Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten en Frankrijk (namens Nieuw-Caledonië en Frans Polynesië) in Noumea de Conventie voor de Bescherming van de Natuurlijke Hulpbronnen en het Milieu in de zuidelijke Stille Oceaan. Deze conventie is van toepassing op de zones van 200 mijl rond elk eiland.
De ondertekenaars verplichten zich vervuiling van de oceaan te verminderen en te voorkomen en zij hinden zich tevens aan regels omtrent het dumpen van kernafval in de zuidelijke Pacific. Aanvankelijk was Frankrijk tegen de conventie omdat de ontwerptekst het testen van kernwapens (Franse kernproeven op Muruoa) verbood, maar er werd een compromis bereikt. De conventie verplicht Frankrijk nu regelmatig te rapporteren over de milieueffecten van zijn kernproeven, terwijl ook afspraken werden gemaakt over procedures bij ongelukken en noodgevallen.

De conventie werd door zeven staten geratificeerd (Le Monde 2-12-'86): de Cook-eilanden, Frankrijk, de Marshall-eilanden, Nieuw-Zeeland, Palau, de Verenigde Staten en West-Samoa. Zij wordt van kracht na ratificatie door tien staten.

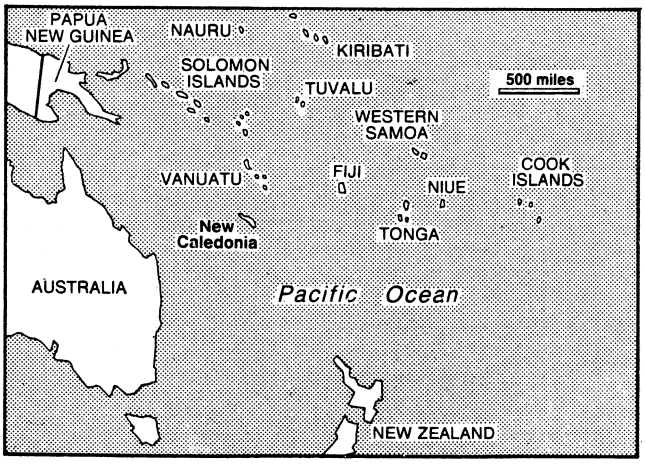

De 13 lidstaten **van** het South Pacific Forum en Nieuw-Caledonië (The Times)

SOWJET-UNIE

ANTI-ALCOHOLCAMPAGNE. VERKOOP VAN ALCOHOL STERK GEDAALD

Tijdens een persconferentie die op 27 februari 1986 in Moskou werd gehouden verklaarde Politburolid en eerste vice-premier Geidar Alijew dat in de Sowjet-Unie enkele maanden daarvoor de verkoop van alcohol nog de helft van de omzet van de detailhandel vormde. Het ging daarbij om een bedrag van ongeveer 600 miljard gulden per jaar. Alijew vertelde dat de drankomzet met een derde was gedaald sinds in mei 1985 maatregelen waren genomen tegen alcoholisme en drankmisbuik (zie pag. 534/2 e.v.-1985). Winkels voor bier en wijn zouden worden heropend omdat het tekort aan verkooppunten tot wantoestanden had geleid, aldus Alijew.

Prijsverhogingen van alcohol

Op 31 juli 1986 kondigde Nikolaj Gloesjkow, de voorzitter van het Staatsprijscomité, aan dat de Sowjet-Unie voor de tweede keer binnen een jaar de prijzen van wodka en andere sterke dranken zou verhogen. Tevens zou de produktie van wodka worden verlaagd. Alcoholische dranken zouden tussen de 20 en 25% duurder worden. Gloesjkow zei dat de prijzen van een groot aantal andere produkten als kinderkleding, horloges en klokken, fotografische apparatuur, bontjassen, motorfietsen en een aantal huishoudelijke apparaten werden verlaagd als compensatie voor de prijsverhoging van alcoholische dranken.
De vorige prijsverhoging van alcoholische produkten dateerde van 27 augustus 1985. De prijs van een halve liter wodka steeg toen van 6,80 roebel naar 7,90 roebel. Het goedkoopste wodkamerk, dat 4,70 roebel per halve liter kostte, was toen al uit de handel genomen. Het gemiddelde maandloon in de Sowjet-Unie was 200 roebel.
Sowjet-leider Gorbatsjow had eind juli tijdens een rondreis door het uiterste oosten van de Sowjet-Unie gezegd dat de staat sinds het begin van de anti-alcoholcampagne ongeveer 5 miljoen roebel aan accijnzen was misgelopen. Volgens hem was de consumptie van alcohol gedurende de zes maanden daarvoor met 35% gedaald. Het aantal sterfgevallen dat met alcohol samenhing nam af met 20% en ook het aantal echtscheidingen was dankzij de campagne teruggelopen, aldus Gorbatsjow.

Parfumindustrie gedijt

Het weekblad Literatoernaja Gazeta schreef op 12 november 1986 dat de

Russische parfumindustrie onverwacht goede tijden dooimaakte na de recente rnaatiegelen tegen alcoholisme Volgens het blad hadden zware drinkers die de wodka na de prijsverhogingeri niet meer konden betalen of die geen tijd hadden om in de lange rijen voor de drankzaken te slaan in de parfum een alternatief gevonden

Een fles goedkope parfum is te koop voor minder dan een roebel, terwijl een halve liter wodka tegen de tien roebel kost (ongeveer 32 gulden). Maar het wodkatekort is nu zo nijpend dat sommige alcoholisten ook duurdere buitenlandse parfums kopen Maar er zijn nog meer allerriatieven voor wodka ontdekt . Dronkaards... pakken nu goederen die niets Ir maken hebben met voedsel of parfum zoals schoonmaakmiddel. vloerwas. anti-statische vloeistuf en kakkerlakkenverdelgers". aldus Litraturnaja Gazeta. ..Alseen gevolg hiervan zal spoedig een aantal chemische middelen uit de winkels verdwijnen. Er zullen geen middelen zijn om ruiten schoon te maken of vloeren te poetsen en ongedierte en kakkerlaken zullen opleven." Sommige apotheken hebben ook hun voorraden medicijnen voor hart. lever en nierpatiënten zien slinken. ook hierin zit alcohol

Het persbureau *Tass* maakte op 26 december 1986 bekend dat de campagne tegen het alcoholisme in de Sowjet-Unie in de eerste elf maanden van 1986 had geleid tot een daling van 40% in de verkoop van alcoholische dranken Rovendien was de misdaad met een kwart verminderd, waren er 20% minder wegongelukken gebeurd en was het absenteisme met een derde verminderd, aldus Tass Volgens het persbureau werd het verlies a n inkomsten voor de staat door de lagere alcoholverkopen vrijwel gecompenseerd doordat het aantal mensen dat wegbleef van het werk sterk was gedaald Eerder lieten officiele statistieken zien dat de staat voor iedere roebel die zij kreeg door de verkoop van alcohol er drie verloor door produktieverlies en ongelukken op het werk als gevolg van alcoholisme

Vooral de afname van goedkope fruitwijnen, volgens Tass geliefd onder dronkaards, was sterk gedaald: met 75%. Champagne en cognac waren even populair gebleven, met een verkoop in 1986 van resp. 170 miljoen en 80 miljoen liter. Van wodka en likeuren was gedurende de eerste elf maanden van 1986 slechts 1,4 miljard liter verkocht, 62% minder dan in dezelfde periode het jaar daarvoor. De verkoop van vruchtesap was gestegen met 40%.

MAATREGELEN TEGEN DRUGSVERSLAVING

Het Moskouse blad *Moskowskaja* Prawda meldde op 11 april 1986 dat de Moskouse autoriteiten opdracht hadden gegeven tot een groot programma ter bestrijding van drugsverslaving He? blad gaf een verslag van een bijeenkomst van het partijcomité van de Sowjet-hoofdstad en stelde dat dit een aantal gemeentelijke en medische diensten had berispt wegens fouten en nalatigheden Daarnaast had het comite deze diensten opgedragen drugsverslaafden in Moskou op te sporen De juridische en medische autoriteiten moesten volgens de *Moskowskaja Prawda* middelen vinden om drugsverslaafden beter te behandelen en maatregelen treffen om te voorkomen dat geneesmiddelen werden gestolen en illegaal Merden verhandeld De politie en de artsen in Moskou kregen opdracht meer aandacht te besteden aan ‚opvoedend werk' onder personen die het gevaar liepen verslaafd te raken

Voor zover bekend was het de eerste keer dat men in de Sowjet-Unie iets dergelijks ondernam en ook de eerste keer dat werd toegeven dat er een drugsprobleem bestond Gewoonlijk werden drugsproblemen voorgesteld als een typisch Westers verschijnsel, het resultaat van jeugdwerkloosheid en andere spanningen binnen de kapitalistische samenleving.

Een week voor het verschijnen van bovengenoemd artikel had een functionaris van Interpol meegedeeld dat de Sowjet-Unie mogelijk lid werd van deze internationale politie-organisatie, vooral niet het oog op de bestrijding van drugsmokkel. Sinds het midden van de jaren zeventig was op de Moskouse luchthaven Sjeremetjewo een aantal buitenlanders aangehouden met verdovende middelen in hun bagage, meestal op weg vari het Midden- of Verre Oosten naar West-Europa of Noord-Amerika. Sommigen van hen hadden 8 jaar gevangenisstraf gekregen.

Volgens het blad *Literatoernaja Gazeta* (20 augustus 1986) bestond in de Sowjet-Unie een drugsprobleem dat door de autoriteiten niet langer mocht worden genegeerd, Deskundigen die in het blad aan het woord kwamen waren van mening dat er te weinig werd gedaan om patiënten te behandelen, handelaars te bestraffen en de verspreiding van verdovende middelen tegen te gaan. Een van hen verklaarde dat 20% van de verslaafden in de Sowjet-Unie zich door diefstal uit apotheken en ziekenhuizen voorzag van drugs. De andere 80% van de verslaafden gebruikte verdovende middelen uit planten als hennep en papavers - hasjies, marihuana, cannabis, opium e.d. - die werden verbouwd op staatsboerderijen, kolchozen en privé-grond. De straffen op illegale verbouw van zulke planten waren volgens de deskundigen veel te laag.

In december 1986 werd in de Sowjet-republiek Oezbekistan onder de naam ‚‚Operatie Opium" een giootscheepse opsporings- en vernietigingsactie gehouden tegen papaververbouw en opiatenbereidirig Vele hectaren papaver werden vernietigd en er werden honderden arrestaties verricht

Aan een beschouwing van Raymond van den Boogaard (*NRC/H'blad* 19 december 1986) over het drugsprobleem in de USSR en de bestrijding ervan werd het volgende ontleend

Hei bestaari van een omvangrijk drugsprobleem in de Sowjet-Unie is een ontdekking van dit jaar. De schrijver Tsjingiz Aitmatow doorbrak mei de publikatie van de roman Placha (Executieblok) een taboe van decennia Hij omschreef het bestaan van omvangrijke handelscircuits. mrt dealers. geldschieters. bereiders en alles u-at daarbij hoort

Daarna is een stroom van publikaties in de pers over drugs losgebarsten. die haast zou doen vergeten dat het probleeni - volgens Sowjetdeskundigen - in de USSR nog bepaald geen ‚.Westerse afmetingen" heeft aangenunien en bijvoorbeeld ver achterblijft bi] het alcoholprobleem in het Europese deel van de Sowjet-Unie De Moskouse partijchef Boris Jeltsin noemde eerder dit jaar een getal van 3.700 geregistreerde drugsverslaafden in Moskou, een stad van negen miljoen inwoners. Maar dat zijn er nog altijd meer dan het totale aantal dat de USSR in 1984 aan de V N opgaf: 3.000. Een arts-journalist beschreef onlangs in een weekblad hoe hij een artikel over dit probleem in 1979 aan een weekblad had aangeboden. maar toen te horen had gekregen dat het om een ‚‚verboden thema" ging.

Wel had het presidium van de Opperste Sowjet in 1979 een richtlijn voor drugsbestrijding afgekondigd. Ook een relevante strafwetgeving is aanwezig: op handel in drugs als men zelf geen gebruiker is staat tien jaar, drie jaar als men zelf verslaafd is. Kwekers van illegale hennep en papaver kunnen tot vijf jaar krijgen, verslaafde ouders kunneri uit de ouderlijke macht worden ontzet.

Uit de stortvloed van artikelen is het moeilijk een idee te krijgen van de omvang van het probleem, omdat totaalcijfers ontbreken en allerlei in het Westen te onderscheiden verschijnselen op een hoop worden gegooid: hard drugs, soft drugs, het snuiven van wasmiddelen, vlekkewater en lijm, verslaving aan medicijnen - het zijn voor de Sowjet-terminologie allemaal facetten van hetzelfde probleem.

Een hoge politiefunctionaris uit Georgië, Gennadi Aleksejew geeft als een der weinigen algemene cijfers: 80 procent van de drugsverslaving in Georgië heeft betrekking op consumptie van hennepprodukten en opiaten, de rest op chemische produkten en medicijnen. Sommige artsen schrijven tegen betaling recepten voor.

Uit de artikelen blijkt ook een fundamentele onzekerheid over de aanpak van het probleem. Misdaad of ziekte - het is een vaak behandelde vraag. De al genoemde Georgische functionaris kiest duidelijk voor het laatste en pleit er zelfs voor om bezit van geringe hoeveelheden voor eigen gebruik niet te vervolgen. Voor het uit de sfeer van strafvervolging halen van de vervolgden pleitte in een weekblad ook een moeder van twee verslaafde zoons uit Odessa.

Het ligt in de bedoeling in de komende vijf jaar voor het hele land 4,000 in drugs gespecialiseerde narcologen op te leiden. De stad Moskou kent sinds kort een speciaal telefoonnummer voor informatie over drugsverslaving. Soms bevat de Sowjet-pers verwijzingen naar geneesmiddelen tegen drugsverslaving die in onlwikkeling zouden zijn. Maar de Russische minister van gezondheid, Anatoli Potapow, heeft ruiterlijk toegegeven dat ,,niemand weet

hoe we iemand moeten genezen; en dan nog: 75 procent van de verslaafden onttrekt zich aan onze controle, de rest ondergaat een behandeling van zeven tot acht dagen en valt dan terug in het oude probleem".
De politionele bestrijding van het probleem neemt vooralsnog dan ook een belangrijke plaats in. Met name in Kazachstan heeft de vernietiging van illegale veldjes naar verluidt een hoge vlucht genomen. De gebieden waar voor medische doeleinden grondstoffen voor opiaten worden gekweekt zullen in aantal worden teruggebracht van tien naar vier of vijf. Een bijna onoplosbaar probleem is de in het wild groeiesde hennep e s papaver in Centraal-Azie die van heinde en ver verzamelaars trekt. Grootscheepse chemische vernietiging daarvan is geen haalbare kaart. wil er tenminste in die gebieden ook nog enige weidegrond overblijven.
Op 1 januari 1987 wordt in de Sowjet-Unie een wet van kracht die de rechter de mogelijkheid biedt jeugdigen tussen 16 en 18 jaar die zich aan medische behandeling onttrekken te plaatsen in een soort heropvoedingskampen, zoals die thans al bestaan voor jonge alcoholici.
De drugsverslaving neemt vooral onder de jeugd onrustbarend toe. Zes procent van alle leerlingen van de zevende tot en met de tiende klas van beroepsopleidingen in Georgië heeft ervaring met drugs. De onwetendheid is groot: 90 procent had bij eerste gebruik geen flauw benul van eventuele schadelijkheid, 79 procent van die groep is nu verslaafd.
Veel aandacht besteden de autoriteiten natuurlijk aan de handel. Een netwerk dat vanuit Kazachstan Leningrad voorzag. is thans opgerold. De Moskouse chef-narcoloog heeft de typische organisatie van een bende beschreven, tot en met de zogenoemde ,,konijntjes",op wie de effecten van het gebrouwene worden getest. De met de handel verbonden geldelijke belangen zijn enorm Een kilo opium brengt op de markt 30.000 roebel (1.054.000gulden) op. Met kapitalen van tienduizenden roebels op zak begeven de agenten van de benden zich vanuit Moskou en andere steden naar de kweekgebieden om de boeren met voorschotten tot het zaaien van hennep of papaver over te halen. In de Sowjet-pers zijn gevallen beschreven van boeren die werden vermoord omdat zij uit vrees voor de politie na het oogstseizoen de vooruitbetaalde waar niet konden afleveren. Ook in de tussenhandel komen moorden voor.
De enorme wachtkamers van het Moskouse Kazanstation, die Aitmatow als een belangrijk doorgangscentrum voor drugs had beschreven. zijn thans alleen nog toegankelijk voor mensen met een treinkaartje. Verder blijft in Moskou het drugsprobleem voor een buitenstaander voorlopig nog onzichtbaar.
Maar af en toe bevat de Sowjet-pers toch een bericht dat even aan Amsterdam doet denken. Een verslaafde heeft 70 tot 100 roebel per dag nodig en dat is voor de gewone man bijna een maandsalaris. In Doesjanbe, de hoofdstad van Kirgizië, is derhalve sprake van een epidemie van inbraken. In Odessa is een geval beschreven van een meisje dat zich prostitueerde om aan het geld voor de dagelijkse dosis te komen.

LIBERALISERING CULTUURBELEID. CONGRES VAN DE SOWJET-SCHRIJVERSBOND. DICHTERES RATOESJINSKAJA VERLAAT SOWJET-UNIE

Tijdens een persconferentie, die na afloop van een congres van de Sowjet-Schrijversbond op 30 juni 1986 in Moskou werd gehouden, keerden de meest vooraanstaande schrijvers van de Sowjet-Unie zich op tot dan toe ongekende wijze tegen de censuur, de verstikkende effecten van de bureaucratie en het zwijgen over de fouten uit het Stalin-tijdperk.
Tijdens het congres, dat 5 dagen duurde en waaraan 500 schrijvers deelnamen, was, in tegenstelling tot vorige congressen van de Schrijversbond, vrijuit gesproken en waren de officiële redevoeringen niet tevoren met de autoriteiten doorgenomen. Witali Korotitsji, hoofdredacteur van het weekblad Ogonjok, zei dat de schrijvers her erover eens waren dat censuur door het staatsapparaat Glawlit zich strikt zou moeten beperken tot het verbieden van oorlogspropaganda, pornografie, racisme en militaire geheimen. ,,Censuur mag niet ingrijpen in een puur literair proces", zei hij.

De toon van het congres was een paar dagen ervoor gezet in een gesprek dat een groep vooraanstaande schrijvers had met partijleider Gorbatsjow. Een vrije, openlijke discussie volgens toneelschrijver Mikhail Sjatrow, die vier en een half uur duurde en waarin de partijleider de schrijvers aanmoedigde een vernieuwende koers in te slaan. ,,Er werd geen poging gedaan ons op te dringen wat we moeten schrijven", zei Sjatrow, ..en wat niet. Het enige waar wat dit betreft over gesproken werd, is dat boeken interessant moeten zijn'. Gorbatsjow woonde zelf de openingsdag bij. maar sprak daar niet.

De dichter Andrej Woznesenski zei op de persconferentie het congres te hebben voorgesteld een commissie van schrijvers in het leven te roepen om manuscripten, die door de censuur waren afgewezen voor publikatie, opnieuw te beoordelen. Hij wilde dat schrijvers een uitgeverscoöperatie zouden oprichten, onafhankelijk van de staatsuitgeverij, om jonge schrijvers aan een podium te helpen. Volgens hem besteedde een schrijver 10% van zijn leven aan het schrijven van boeken en 90% om ze uitgegeven te krijgen.

Op het congres was een door 40 vooraanstaande schrijvers gesteunde petitie van de dichter Jewgeni Jewtoesjenko aangenomen om het vroegere buitenhuis van Boris Pasternak te bestemmen tot een te zijner ere ingericht museum. Tevens werd voorgesteld het werk van Pasternak, die een van de grootste dichters uit de geschiedenis van Rusland en van de wereldliteratuur werd genoemd, nu eindelijk in de Sowjet-Unie uit te brengen.

Gedichten van Boris Pasternak waren in de Sowjet-Unie in de jaren zestig enkele malen in beperkte oplage heruitgegeven Zijn roman Dokter Zjiwago, die in 1957 in het Westen werd uitgebracht. en die hem in 1958 de Nobelprijs voor literatuur opleverde, was steeds verboden literatuur gebleven. In febr. 1986 was de in 1960 overleden Pastcrnak bij het verschijnen van een nieuwe editie van zijn dichtwerk in de officiele Sowjet-pers uitbundig geprezen. In die uit twee delen bestaande uitgave waren ook de gedichten uit Dokter Zjiwago opgenomen. hoewel de naam van dat werk niet werd vermeld

Tijdens het congres werd Georgi Markow, die 15 jaar lang eerste secretaris was geweest van de Schrijversbond en die als ultra-conservatief werd beschouwd, vervangen door Wladimir Karpow, tot dan toe hoofdredacteur van het tijdschrift Nowy Mir (zie ook pag. 166/3). Eenderde van het 63 leden tellende secretariaat van de bond werd vervangen. Tot de nieuw gekozen bestuursleden behoorden ook de dichter Jewgeni Jewtoesjenko en de schrijver Walentin Raspoetin.

Volgens waarnemers waren de resultaten van het Schrijverscongres geen op zichzelf staand verschijnsel, maar maakten zij deel uit van een bredere vernieuwingsgolf die sinds het aantreden van partijleider Michail Gorbatsjow ook door het theater, de film en de televisie trok.

Tekenen van vernieuwing zagen zij onder meer in het feit dat het werk van Nikolaj Goemiljow, de dichter die in 1921 als contrarevolutionair werd geexecuteerd, binnenkort zou verschijnen; ook waren er werkgroepen opgericht om het werk van Osip Mandelsjtam, de dichter die in de dwangarbeiderskampen van Stalin overleed. te bestuderen. en dat van de dichter Wladimir Wysotski, die in 1980 overleed maar nooit officiele erkenning had gekregen. Verder was er een werkgroep in de weer om de vertaling voor te bereiden van James Joyce's Ulysses, terwijl ook een omvangrijke studie werd voorbereid over Wladimir Nabokow. de Russische balling die tot dan toe in de Sowjet-Unie was doodgezwegen. Naar verluidt werden enkele van deze projecten gesteund door Gorbatsjows vrouw Raisa.

Dichteres Ratoesjinskaja verlaat *Sowjet*-Unie

De dissidente dichteres Irina Ratoesjinskaja kreeg in dec. 1986 toestem-

Georgi Markow, de voormalige eerste secretaris van de Schrijversbond.

ming de Sowjet-Unie te verlaten om in Groot-Brittannië een medische behandeling te ondergaan Samen met haar man Igor Gerasjtsjenko arriveerde zij op 18 december in Londen.

Irina Ratocsjinskaja nas volgens deskundigen een van de meest getalenteerde dichtrrs van de Sowjet-Unie Zij werd ir. april 1983 veroordeeld tot zeven jaar strafkamp gevolgd door vijf jaar interne verbanning. wegens ..anti-Sowjet-agitatie" in gedichten die in samizdat-vorm de ronde deden De 32-jarige Ratoesjinskaja werd in juli 1986 van een strafkamp !:aar de gevangenis van Kiew overgebracht en op 9 okt 1986 vrijgelaten. naar nien toen aannam als gebaar van goede wil ter gelegenheid van de topontmoeting tussen de Amerikaanse president Reagan cn Con-let-ielder Gorbatsjow op IJsland (zie pag 689/1 e v -1986) Tijdens haar kamptijd had irina Ratoesjinskaja 250 gedichten geschreven Bij gebrek aan pen en papier kerfde ze de gedichten met een lucifer in stukken zeep. leerde ze uit haar hoofd en waste daarna haar handen zodat de tekst verdween

Tijdens een persconferentie in Londen op 22 december verklaarden Irina en haar man in het Westen te zullen blijven Een eventuele terugkeer naar de Sowjet-Unie zouden zij pas overwegen wanneer eerbied voor de rechten van de mens daar niet alleen in moorden maar ook in daden werkelijkheid zou worden.

Literaire dooi

In het *NRC/H'blad* van 7 maart 1987 vergeleek Raymond van den Boogaard de recente culturele liberalisatie in de Sowjet-Unie met de ,,dooi" tijdens de late jaren vijftig en begin jaren zestig:

De belangrijkste gebeurtenis in de Russische literatuur tot nu toe in 1987 is de publikatie van een gedicht van Aleksandr Twardowski (1910-1971) overeen aspect van de Stalin-terreur. Het gedicht, geschreven in de jaren zestig. verscheen vorige maand in het maandblad Znamja, dat in de huidige omstandigheden voortrekker lijkt te zijn van het literair reveil. Vervolgens werd het gedicht gepubliceerd in het niaart-nummer van het blad Nowy Mir, het belangrijkste orgaan gedurende de culturele ..dooi" aan het eind van de jaren vijftig en het begin van de jaren zestig, toen Twardowski er hoofdredacteur was.
Het gedicht. dat door ceri criticus deze week in het weekblad Literatoernaja Gazeta wordt vergeleken met de populaire en schokkende anti-stalinistische film Boete. heeft als titrl: Een zoon is niet verantwoordelijk voor zijn vader.
Dat is een citaat uit een rede van Stalin zelf. De dichter - Twardowski's vader was een slachtoffer van de terreur in de jaren dertig vertelt hoe hij en duizenden anderen door die zin opgelucht adem konden halen Niet *langer* was het nodig ,.altijd bij de hand te zijn, voor geval er een tekort mocht ontstaan aan klassevijanden", niet langer dus hoefde degenen die een opgepakte vader hadden zich bij voorbaat ..schuldigen zonder schuld" te voelen
,,Plotseling nergens meer schuldig aan". De prijs voor de bevrijding was echter natuurlijk wel dat de zoon zijn vader verloochende. de liefde voor zijn vader verruilde voor de liefde voor Stalin, ..de vader aller volkeren".
Het gedicht maakt deel uit van een cyclus, Over het recht op herinriering, die Twardowski kort voor zijn dood in 1971 had voltooid. maar die hij destijds niet had kunnen publiceren

(Voortzetting volgende aflevering)

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

AMERIKAANSE WAPENLEVERANTIES AAN IRAN

In aansluiting op het bericht van pag. 785 e.v.-1986 over de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran deden zich o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Sinds dc publikatie op 3 november 1986 in het pro-Syrische Libanesexveekblad Ash-Shiraa van een bericht over een geheim bezoek van Robcrt McFarlane de voormalige chef van de Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad (NSC), aan Teheran. was in de pers een stroom van berichten op gang gekomen over Amerikaanse afspraken met en wapenleveranties aan Iran. Op grond daarvan kon worden vastgesteld dat de VS. ondanks hun in 1979 afgekondigde wapenembargo tegen Iran, zowel direct ais indirect wapens aan dat land hadden geleverd, al dan niet in samenwerking met Israël. Op i9 november zei de Amerikaanse president Ronald Reagaii tijdens een persconferentie in het Witte Huis te Washington (pag 788/1-1986) dat dankzij de wapenzendingen drie Amerikaanse gijzelaars in Beiroet waren vrijgelaten (op 14 september 1985 de geestelijke Benjamin Weir, op 26 juli 1986 de geestelijke Lawrence Jenco en op 2 november 1986 David Jacobsen. zie ook pag 769 e.v -1986).

Persconferentie Reagan

Tijdens zijn persconierentie in het Witte Huis zei president Reagan op 19 november 1986 dat hij persoonlijk had besloten tot het geheime diplomatieke contact met Iran en tot de wapenzendingen naar dit land. Hij noemde de operatie een ,,gok met grote risico's", maar .,beslist geen fiasco of grote mislukking".
Reagan wees erop dat dank zij de wapenzendingen drie Amerikaanse gijzelaars in Libanon waren vrijgelaten. maai legde er tegelijkertijd nog eens de nadruk op dat de wapens geen losgeld voor de gijzelaars waren geweest. ,,We hebben de wapens ook niet gegeven, er is voor betaald". zei de president.
Hij voegde hieraan toe dat twee van de Amerikanen die nog gevangen werden gehouden inmiddels ook vrij hadden kunnen zijn wanneer de onderhandelingen niet voortijdig in de publiciteit muren gekomen.
,.Wij hebberi niets verkeerd gedaan". zei Reagan herhaaldelijk. Hij gaf echter toe dat de beslissirig om wapens te sturen ook binnen zijn regering zeer omstreden was geweest. Net als in zijn televisietoespraak van 13 november (pag. 788/1-1986) legde hij uit dat dc wapens in kwestie, waaronder duizend lanceerinrichtingen voor Tow-anti-tank-raketten, bij elkaar een kleine hoeveelheid vormden, uitsluitend voor defensieve doeleinden te gebruiken waren en geen doorslaggevende rol konden spelen in het conflict tussen Irak en Iran. Hij zei ook dat er voorlopig geen nieuwe zendingen zouden zijn. maar dat de diplomatieke contacten zo mogelijk zouden worden voortgezet.
Reagan ontkende dat er ,,een derde partij" bij de affaire was betrokken. Kort na de persconferentie gaf het Witte Huis echter een verklaring uit waarin de president ,,een mogelijk misverstand" uit de weg ruimde en liet weten dat er inderdaad ,,eenderde land betrokken was bij ons geheime Iran-project." De stafchef van het Witte Huis, Donald Regan, had in het weekeinde openlijk over de betrokkenheid van Israël gesproken,

De op 2 november 1986 in West-Beiroet vrijgelaten Amerikaan David Jacobsen.

Op 6 november had Reagan gezegd. ..De speculaties en commentaren naar aanleiding van een verhaal dat afkomstig is uit het Midden-Oosten zijn nergens op gebaseerd."
Op 13 november had de piesident in een televisietoespraak tot het Amerikaanse volk verklaard: ,.De beschuldiging is geuit dat de Verenigde Staten hun bondgenoten hebben bedrogen door in het geheim de officiële politiek te schenden van niet-onderhandelen met terroristen Deze beschuldigingen zijn volkomen onwaar."

Deel Iraans geld voor *wapenzendingen* gestort op *Zwitserse* rekeningen ten behoeve *van* de contra's. Rekeningen geblokkeerd

Op 25 november 1986 maakte president Reagan bekend dat een bliksemonderzoek van het ministerie van justitie had uitgewezen dat een deel van het geld dat Iran had betaald voor Amerikaanse wapenzendingen via geheime Zwitserse bankrekeningen was doorgesluisd naar groeperingen die tegen het Sandinistische bewind van

Nicaragua vochten (.,contra's˘),maar dat hij daarvan niet op de hoogte was geweest.
In een korte verklaring, die hij aan het begin van de middag in het Witte Huis aflegde, zei Reagen ..zeer ontsteld" te zijn over het feit dat bij de uitvoering van het Iran-beleid ,,in een belangrijk opzicht" was afgeweken van de uitgestippelde koers en dat hij daarvan niet op de hoogte was gesteld. De ontsporing. aldus de president. veranderde evenwel niets aan zijn oordeel dat de strategische doelstelling van het leggen van contacten met Iran, inclusief het zenden van wapens, juist was.
Voorts deelde Reagan mee dat hij een speciale commissie zou benoemen, die de rol en het functioneren van de Nationale Veiligheidsraad ging onderzoeken. Het was de bedoeling dat de commissie zich niet beperkte tot de Iran-episode, maar algemene richtlijnen voor een betere coördinatie van de buitenlandse politiek opstelde.
De president weigerde vragen te beantwoorden. Dat liet hij over aan minister van justitie Edwin Meese, die op 21 november met het onderzoek was belast.

Meese zei dat de VS ,,tussen januari 1986 en nu", via de Amerikaanse Inlichtingendienst CIA. aan Israël voor Iran bestemde wapens hadden geleverd ter waarde van $12 mln, betaald op het ministerie van defensie. maar dat Israël Teheran $ 10 mln tot $ 30 mln meer had berekend. Dit verschil was gestort op (Zwitserse) bankrekeningen die werden beheerd door vertegenwoordigers van Middenamerikaanse groeperingen die zich verzetten tegen de Sandinistische regering".
,,De enige persoon binnen de Amerikaanse regering die precies op de hoogtc daarvan was, was It-kol. North", aldus de minister.

Als staflid van de Nationale Veiligheidsraad (NSC)was It-kol. Oliver North de man van de ,,speciale operaties" in Centraal-Amerika en het Midden-Oosten. Hoofd van de NSC was John Poindexter. die op 4 december 1985 McFarlane als veiligheidsadviseur was opgevolgd (pag 440/1-1986) In verband met de uitkomsten van het onderzoek van Meese vroeg Poindexter op 25 november om overplaatsing en werd North ontslagen (pag. 219/3-1987)

Gevraagd naar de betrokkenheid van Poindexter verklaarde Meese dat deze ,,wel enige lucht had gekregen van de zaak, maar zich niet in de details had verdiept".

Op 26 november zei president Reagan in een telefonisch vraaggesprek met Time-redacteur Hugh Sidey over North. ,,Ik voel me niet verraden. Lt-kol. North was bij al onze operaties betrokken: de Achille Lauro. Libië. Hij heeft een goede staat van dienst. Hij is een nationale held. Mijn enige kritiek is dat mij niet alles werd verteld ``

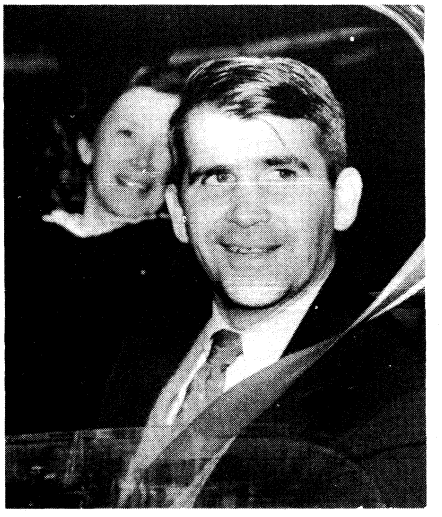

Lt.-kol. Oliver L. North arriveert op 30 november 1986 bij zijn huis in Great Falls, Virginia. Naast hem zijn vrouw Betsy.

Reagan zei verder. ..De Iraniers kwamen eerst naar ons Zij wilden over betere betrekkingen praten.Ik wilde daar niet aan omdat ik dan een sponsor van het terrorisme zou zijn. Zij zeiden dat ze iets aan het terrorisme probeerden te doen. We zeiden dat als zij werkelijk oprecht waren zij dat konden laten zien door het vrijlaten van de gijzelaars. Dat was een gemakkelijke manier om hun oprechtheid te bewijzen Wij kregen drie mensen terug en verwachtten elk moment de vrijlating van twee anderen. De pers moet de verantwoordelijkheid dragen voor wat zij heeft gedaan."
Over de betrokkenheid van Israël zei de president: ..Een ander land maakte de verkoop van die wapensystemen gemakkelijker. Vervolgens brachten zij teveel in rekening en stortten het geld blijkbaar op bankrekeningen van de leiders van de contra's Wij waren het niet die hrt geld naar hen stuurden. Het was een ander land."
Op de vraag of hij het Iran-project nu als een vergissing beschouwde. antwoorde Reagan: ..Ik denk dat we de enige actie ondernamen die mogelijk was in Iran. Ik ga haar niet afkeuren. Ik denk niet dat het een vergissing was. Nee. het heeft de uitwerking gehad die we hoopten Ik zie niets dat ik anders zou hebben gedaan."

Kort na de bekendmakingen in het Witte Huis kwam de woordvoerder van minister van buitenlandse zaken George Shultz met een verklaring waarin hij stelde dat zijn departement ,,met onmiddellijke ingang" de volledige verantwoordelijkheid voor het Iran-beleid had overgenomen. Hij voegde daaraan toe, dat de minister zijn president volledig steunde in diens streven naar herstel van de betrekkingen met dit land.
Onderminister Michael Armacost zou zich in het bijzonder met Iran bezighouden en daarbij ook de leiding krijgen van operaties waarbij verschillende overheidsinstanties betrokken waren. Die laatste rol was tot dusver door de Nationale Veiligheidsraad vervuld.

De affaire rond de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran en het daaruit voortvloeiende doorsluizeri van gelden naar de contra's wordt in de pers ook wel kortweg ,,Irangate" genoemd (er werden vergelijkingen getrokken met het Watergate-schandaal dat leidde tot het aftreden van president Richard Nixon op 8 augustus 1974, zie pag. 513 e.v.-1974), ,,Iranagua" of ,,Iranamok".

Over het Iran-beleid van de regering-Reagan merkte John Poindexter, aldus *NRC/H'blad* (26-11-1986), in The *Wall **Street** Journal* het volgende op:

De Verenigde Staten hebben geen baat bij het uiteenvallen van Iran Iran is een belangrijke geografische en strategische buffer die de Sowjet-Unie van de Perzische Golf scheidt. Niemand in dat gebied wil dat die buffer verdwijnt.
Pragmatische elementen in het Iraanse leiderschap begrijpen wat er is gebeurd en welke problemen er moeten worden opgelost om het land intact te houden. Zij hebben, zij het minimaal, gezocht naar wegen die uit het internationale isolement leiden.
De VS hebben niet onmiddellijk gereageerd op de signalen uit Teheran. We wilden er ons eerst van vergewissen dat ze van geloofwaardige leiders afkomstig waren.
De VS aanvaarden dat de islamitische revolutie een feit is. en geloven dat Iran als een onafhankelijke en economische gezonde staat die in vrede met zijn buren leeft. een mogendheid is die aan de stabiliteit van de regio kan bijdragen.
Voor de Iraniërs, die grote persoonlijke risico's hebben gelopen, was een bewijs van presidentiële bemoeienis en steun aan de operatie essentieel. In hun ogen, juist omdat Reagan als enige de verkoop van militair materiaal kon goedkeuren, was dit een duidelijk en overtuigend teken van presidentiële steun. Sterker nog. wapens zijn een belangrijke, waardevolle handelswaar in het Midden-Oosten. De hoeveelheid wapens, en zelfs het soort wapens, doet eigenlijk niet ter zake. In wezen vertegenwoordigt de hoeveelheid verkochte wapens de waarde van ongeveer één duizenste van alle wapens die Iran in de Golfoorlog heeft aangeschaft.
Aan de Amerikaanse zijde waren er Iraanse bewijzen van goede wil nodig. De VS hebben duidelijk gemaakt dat zij tekens van Iraanse oppositie tegen het gebruik van terrorisme wensten te zien en dat zij bovendien Iraanse hulp bij de vrijlating van Amerikaanse gijzelaars in Libanon verwachtten.
Er waren inderdaad tekens: Iraanse openbare oppositie tegen het gebruik van terreur. enkele door Iran gesteunde facties hebben niemand meer gegijzeld: de arrestatie van regeringsfunctionarissen die in verband met terrorisme kunnen worden gebracht; Iraanse tussenkomst bij de kaping van het TWA-toestel in Beiroet (op14 juni 1985, pag 153 e.v.-1987, red. KHA): snelle Iraanse oppositie bij de kaping van het Pan-Amtoestel in Karachi en de onmiddellijke en publieke weigering het gekaapte toestel te laten landen; en de vrijlating van Benjamin Weir, Father Jenco en David Jacobsen, allen gegijzeld in Libanon door de Islami Jihad.
Het fundament van dit Amerikaanse beleid, dat zowel in het geheim als in de openbaarheid is gevoerd. was consistent: de zorg voor een beeindiging van de Iraans-Iraakse oorlog en een beëindiging van terrorisme dat van staatswege wordt gesteund.

In de nacht van 25/26 november 1986 ontkende Israël door Iran betaalde dollars te hebben gestort op rekeningen van contra's. In een na een ministerieel spoedberaad uitgegeven verklaring gaf Israël wel voor de eerste maal officieel toe op Amerikaans verzoek defensieve wapens en onderdelen aan Iran te hebben geleverd.

In de regeringsveklaring sprak Israël zijn verbazing uit over de Amerikaanse aantijgingen dat Israël via een Zwitserse bankrekening geld had overgemaakt naar de contra's. Volgens de Israëlische verklaring stortte een Iraanse vertegenwoordiger op Amerikaanse instructies het geld voor de verscheepte wapens rechtstreeks op de Zwitserse bankrekening. ,,Het is vanzelfsprekend dat Israël niet bereid was en zal zijn als een dergelijk tussenstation te fungeren", aldus de verklaring.

Op 26 november verdedigde de Israëlische minister van buitenlandse zaken, Shimon Peres, het beleid van zijn regering in de Knesset.

Peres trok fel van leer tegen de vele critici in de Knesset, waarvan sommigen hadden aangedrongen op de instelling van ren parlementaire onderzoekscommissie naar de Israelische rol bij de geheime wapenleveranties aan Iran. .,Er is niets gebeurd waarover ik me zou moeten verontschuldigen. We hebben naar behoren gehandeld, uit louter morele overwegingen om Amerika te helpen bij de vrijlating van Amerikaanse gijzelaars. We hebben geen cent aan de wapenhandel met Iran verdiend en we hebben niets te maken met de Iraanse gelden die later via een Zwitserse bankrekening terecht zouden zijn gekomen bij de contra's in Nicaragua", zo verklaarde Peres.

,,Israël heeft Amerikaanse hulp genoten bij de emigratie van duizenden Ethiopische joden naar Israël, de Verenigde Staten helpt ons nog altijd met betrekking tot de joden in de Sowjet-Unie Is het dan zo verwonderlijk dat wij ook Amerika proberen te helpen als dat aan ons wordt gevraagd", zo stelde Peres keer op keer in het Israelische parlement. Beweringen over Israëlische geldovermakingen ten behoeve van de contra's in Nicaragua noemde Peres pure lasterpraat. ,,Geencent van de Iraanse gelden is ooit in Israël terecht gekomen, en geen cent is via Israël verder doorgestuurd. Geen cent", riep hij.
Volgens Peres waren de wapenzendingen naar Iran het gevolg van een ernstig dilemma omdat de Amerikaanse gijzelaars niet door middel van militair ingrijpen bevrijd konden worden. ,,Ik ben vol bewondering voor de president van Amerika, die voor 230 miljoen mensen moet zorgen en zich er volledig voor heeft ingezet om zes gegijzelde mensen vrij te krijgen. En dat heeft helemaal niets te maken met wapenhandel", aldus Peres.
Een links oppositielid verweet het driemanschap Peres. premier Shamir en minister Rabin van defensie dat zij het niet nodig hadden gevonden het voltallige kabinet in te lichten over de geheime wapenhandel en dat ook de speciale subcommissie voor de wapenhandel van het parlement in onwetendheid was gelaten Peres repliceerde, dat het om een geheime Amerikaanse operatie ging. waarbij Israël alleen behulpzaam was geweest. en dat geheimhouding in Israël noodzakelijk was zolang ook in Amerika geen openheid van zaken was gegeven.

Op 2 december verklaarde de in ballingschap in Parijs wonende ex-president van Iran, Abolhassan Bani-Sadr, dat Iran de eerste stappen had gezet bij de contacten met de VS. In een interview zei de ex-president dat Iran vanaf juli 1984 in Europa enkele malen contacten had gehad met de Amerikanen.

Installatie commissie-Tower

Op 1 december 1986 installeerde president Reagan de op 25 november aangekondigde commissie die het functioneren van de Nationale Veiligheidsraad zou gaan onderzoeken. De commissie telde drie leden: de voormalige Republikeinse Senator John Tower (voorzitter), de Democratische oud-minister van buitenlandse zaken en vroegere Senator Edmund Muskie, alsmede de voormalige nationale veiligheidsadviseur Brent Scowcroft.
De opdracht van de commissie was t eeledig: nagaan wat de rol van (de staf van) de Nationale Veiligheidsraad was geweest in de uitstippeling en uitvoering van het Iran-beleid en aanbevelingen doen over de taken die de staf van de NSC al dan niet kon/moest vervullen op het terrein van de buitenlandse politiek.
President Reagan zei dat hij de NSC-staf had opgedragen alle ,,veiligheidsoperaties" te staken zolang de commissie aan het werk was. De president benadrukte dat ook hij snelle en volledige opening van zaken wilde over wat er met de opbrengst van de wapenverkopen aan Iran was gebeurd.
Verder zei Reagan dat hij bereid was een speciale aanklager te benoemen, wanneer het lopende justitiële onderzoek naar de overheveling van Iraanse wapengelden naar de contra's daartoe aanleiding gaf.
Commissievoorzitter Tower zei op een persconferentie na de installatie dat de president de volledige medewerking van het Witte Huis had toegezegd. De commissie zou alle gewenste documenten kunnen inzien en iedereen in het Witte Huis ondervragen.
Over de werkzaamheden van de NSC meldde de Volkskrant (18-11-1986) o.m. het volgende:

De NSC werd in 1947 door president Truman opgericht als een adviesliehaam. Maar onder de regering-Reagan hebben NSC-stafleden hun invloed op de buitenlandse politiek aanmerkelijk weten uit te breiden. Zo is de NSC verantwoordelijk voor het uitdenken en – veelal ook – uitvoeren van omstreden plannen als het hulpprogramma aan de contra's (het anti-Sandinistische verzet in Nicaragua) en de invasie van Grenada in 1983 (...)
Critici van Reagan in het Congres menen dat de president de NSC gebruikt om democratische controle op de geheime activiteiten van de Verenigde Staten in het buitenland te omzeilen. Omdat de NSC een adviesliehaam van de president is, zijn de leden ervan geen verantwoording schuldig aan het Congres. Verschillende belangrijke stafleden van de NSC zijn in actieve dienst bij de strijdkrachten en sommige critici vragen zich dan ook af »f de huidige regeling een handjevol hoge militairen niet een ongelimiteerde macht geeft op de Amerikaanse politiek.
De NSC-staf bestaat uit circa vijftig officieren, diplomaten. deskundigen op het gebied van de inlichtingendiensten en academici Aan het hoofd staat (...) president Reagans nationale veiligheidsadviseur (...)
De NSC-stafleden beschikken over een doolhof van kantoren in het Witte Huis en in een aangrenzend kantoorgebouw Hun taak is de ondersteuning van de NSC. die uit vier leden is samengesteld: de president. de vice-president en de ministers van buitenlandse zaken en defensie De directeur van de CIA en de voorzitter van de chefs van staven treden volgens de wet op als adviseurs van de NSC. Reagan heeft bovendien verscheidene toegevoegde leden benoemd, onder wie minister van justitie Edwin Meese en de stafchef van het Witte Huis, Donald Regari.
De eigenlijke leden van de NSC lijken hoe langer hoe meer in de schaduw gesteld door de ondersteunende staf. Volgens openbaar gemaakte rapporten zijn sommige NSC-leden zoals minister van buitenlandse zaken Shultz en ministrr van defensie Weinberger volledig in het duiste: gehouden over kwesties als hij voorbeeld de contacten met Iran.

Benoeming onafhankelijke raadsman

Op 2 december 1986 kondigde president Reagan in een korte televisietoespraak aan dat er een onafhankelijke raadsman (.,independent counsel", beter bekend als speciale aanklager) zou worden aangesteld om het onderzoek te leiden naar de manier waarop geld uit wapenverkopen aan Iran naar de contra's was doorgesluisd. ..Als er illegale handelingen zijn verricht, zullen de daders worden vervolgd", aldus Reagan. Hij zei verder dat een onderzoek onder leiding van minister van justitie Meese bewijsmateriaal had opgeleverd dat een verzoek om de aanstelling van een onafhankelijke raadsman rechtvaardigde.

Volgens de Amerikaanse wet kan het ministerie van justitie om een buitenstaander als aanklager verzoeken wanneer het meent dat zijn eigen handelen belemmerd zou kunnen worden door een conflict tussen verschillende belangen. in dit geval de noodzaak van een volledig onderzoek naar de activiteiten van hoge regeringsfunctionarissen en de loyaliteit aan die zelfde regering.
Conform de wettelijke procedure voor de benoeming van een onafhankelijke raadsman zou Meese een desbetreffend verzoek richten aan

Lawrence Walsh. de op 19 december 1986 benoemde speciale aanklager in de affaire-Iran.

Frank Carlucci, de nieuwe nationale veiligheidsadviseur

drie federale rechters, die moesten nagaan of er voldoende grond was voor een dergelijke stap en, zo ja, de persoon moesten aanwijzen die het onderzoek ter hand zou nemen.

Aan het slot van zijn rede maakte president Reagan de benoeming bekend van Frank Carlucci tot hoofd van de NSC als opvolger van de op 25 november afgetreden John Poindexter (zie ook pag. 21913).
Op 19 december werd Lawrence Walsh, een vroegere federale rechter en plaatsvervangend minister van justitie onder president Dwight Eisenhower, benoemd tot onafhankelijk raadsman in de Iran/Nicaragua-affaire.
Zijn onderzoek zou niet alleen gericht zijn op de Amerikaanse wapenverkopen aan Iran en het doorsluizen van een deel van de winst naar de Nicaraguaanse contra's. Hij zou alle geheime pogingen onderzoeken om de contra's van voorraden te voorzien in een periode waarin het Amerikaanse Congres militaire hulp had verboden. Walsh nam het onderzoek over dat het ministerie van justitie naar de Iran/Nicaragua-zaak was begonnen.

Tussen oktober 1984 en 1 september 1986 was het de Amerikaanse regering op grond van een besluit van het Congres niet toegestaan militaire hulp aan de contra's te geven

In *NRC/H'blad* (22-12-1986) schetste correspondent H.M. van den Brink het volgende portret van Walsh:

De benoeming van Lawrence E Walsh tot speciale aanklager voor het onderzoek naar de Iran/Nicaragua-affaire is in Washington mrt instemming begroet. De 74-jarige Walsh heeft een uitgebreide bestuurlijke en juridische ervaring en bovendien een reputatie van onkreukbaarheid. Dertien jaar geleden stond hij hoog op de lijst om de speciale aanklager te worden voor het Watergate-schandaal.
Walsh is advocaat geweest, rechter. plaatsvervangend minister van justitie, onderhandelaar in de vredesbesprekingen met Vietnam, voorzitter van verscheidene onderzoekscommissies van de orde van advocaten en van de commissie die namens de orde advies uitbrengt over de hoogste rechterlijke benoemingen. In die laatste functie bevestigde hij zijn onafhankelijke positie door twee van president Nixons kandidaten voor het Hooggerechtshof af te wijzen Dat kostte hem zijn goede verstandhouding met het Witte Huis, waar hij voordien als prominente Republikein zeer gezien was. Twee andere kandidaten die het uiteindelijk in het Congres niet haalden hadden overigens eerder Walsh' goedkeuring gekregen.
Tot 1981 was hij verbonden aan de prominente advocatenfirma Polk & Wardwell in Ne York; na zijn pensionering op 70-jarige leeftijd vestigde hij zich in Oklahoma City en zette hij een nieuwe praktijk op. Op vragen van verslaggevers of hij niet te oud is voor het nieuwe karwei antwoordde Walsh vrijdag, kort na het bekendmaken van zijn benoeming, dat hij zich daar geen enkele zorg over maakte. De functie van ,,onafhankelijke raadsman" in de affaire Iran-Nicaragua noemde hij ,,waarschijnlijk de belangrijkste waarvoor ik ooit ben gevraagd". Hij voegde daar aan toe: ,,En daarom wil ik het doen."
Bedenkingen over de nauwe banden die Walsh door de jaren heen met de Republikeinse partij heeft gehad worden zowel door hem zelf als door leidende Democraten weggewuifd. Joe Biden, in het nieuwe Congres voorzitter van de Senaatscommissie voor juridische zaken, toonde zich gelukkig met de keuze van de raadsman. maar meer nog met de brede opdracht die deze voor zijn onderzoek heeft gekregen. Walsh gaat niet alleen alle aspecten bekijken van de geheime wapenzendingen naar Iran. maar ook die van de manier waarop daarvoor werd betaald en mat er vervolgens met het geld is gebeurd. Verder moet hij zich bezighouden met een onderzoek naar steun voor de Nicaraguaanse contra's sinds 1984. toen het Congres de regering verbood de rebellen rechtstreeks te steunen.
De keuze van Walsh en de formulering van zijn opdracht zijn het werk geweest van een commissie van drie rechters Een ,,onafhankelijke raadsman" – vóór 1978 en dus ook ten tijde van Watergate heette de functie ..bijzonder aanklager" – is nodig wanneer het vermoeden bestaat dat een justitieel onderzoek hoge regeringsfunctionarissen zou kunnen raken

Op 12 maart 1987 verloor It-kol. Oliver North twee processen die hij had aangespannen in een poging de benoeming van Walsh ongrondwettig te laten verklaren. Om elke twijfel over het constitutionele gehalte van die benoeming weg te nemen had minister van justitie Meese Walsh inmiddels benoemd tot speciale aanklager bij het ministerie van justitie.

Toespraak vice-president Bush. Radiopraatje Reagan. Rede Buchanan

Op 3 december 1986 gaf vice-president George Bush in een toespraak voor een groep conservatieve Republikeinen toe dat er binnen de Amerikaanse overheid fouten waren gemaakt in de uitvoering van het beleid ten opzichte van Iran en dat de geloofwaardigheid van de regering hierdoor ernstig was aangetast.
Hij zei echter ook dat het opnemen van een geheime dialoog met Teheran een verantwoord risico was geweest en dat president Reagan hierin zijn volle steun genoot.

Bush, die uit hoofde van zijn functie lid was van de NSC, ontkende iets te hebben afgeweten van het doorsluizen van geld uit Iran naar de contra's in Nicaragua. Hij prees de president voor diens optreden in de affaire, zei dat het er nu om ging de waarheid aan het licht te brengen en besloot met zijn vertrouwen uit te spreken in de vergevingsgezindheid van het Amerikaanse volk dat uiteindelijk, ondanks bezwaren tegen wapenverkopen aan Iran en geld voor de contra's. naar zijn overtuiging zou zeggen: ,,Onze president heeft de waarheid verteld. Hij heeft actie ondernomen. Laten we samen verder voorwaarts gaan."

Op 6 december zei president Reagan in zijn wekelijkse radiopraatje dat er fouten waren gemaakt bij de uitvoering van het Iran-beleid. De president zei de gerezen controverse over dat beleid zeer te betreuren en er alles aan te zullen doen om opening van zaken te geven en de kwestie uit de wereld te helpen. ,,Ik beloof u, ik zal orde op zaken stellen", zo zei Reagan.

Op 9 december zei Patrick Buchanan, de directeur voorlichting van het Witte

Huis. in een toespraak voor uitgeweken Cubanen en Nicaraguanen in Miami (Florida), dat Oliver North niet alleen een Amerikaanse held was, maar ook vergeleken moest worden met historische figuren als George Washington.
De hele affaire, zo zei hij, was eenvoudig een achterbakse campagne om de Amerikaanse hulp aan de contra's te torpederen. ,,Vergis u niet: dat is het waarover alle opwinding in Washingtori werkelijk gaat", zei Buchanan. ,,Het gaat er niet om of een paar technische wetsbepalingen zijn geschonden, maar of we een halt kunnen toeroepen aan het communisme in Midden-Amerika."
Diezelfde dg zei Larry Speakes, de officiële woordvoerder van het Witte Huis, dat de uitspraken van Buchanan niet de mening van de president weergaven.

Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran

Op 4 december 1986 kwamen de leiders van de Republikeinse en Democratische partij binnen het Congres overeen dat het Huis van Afgevaarden en de Senaat ieder een eigen bijzondere commissie zou instellen voor het onderzoek naar de Iran-affaire. De commissies zouden worden benoemd wanneer het Congres in januari in zijn nieuwe samenstelling bijeenkwam. Beide zouden worden voorgezeten door een lid van de Democratische Partij, die bij de verkiezingen van 4 november (pag. 737 e.v.-1986) zowel in Huis als Senaat een meerderheid had gekregen. De commissie van de Senaat zou uit zes Democraten en vijf Republikeinen bestaan, bij het Huis werd de verhouding negen tegen zes.
Op 16 december maakten de leiders van de Republikeinen en de Democraten in de Senaat de samenstelling bekend van de speciale onderzoekscommissie die zich in januari over de Iran-Nicaragua-connectie ging buigen. De commissie stond onder voorzitterschap van de Democraat Daniel Inouye (Hawai) en telde de volgende Democratische leden: David Boren, Howell Heflin, George Mitchell, Sam Nunn en Paul Sarbanes. Van Republikeinse kant hadden in de commissie zitting de Senatoren William Cohen, Orrin Hatch, James McClure, Warren Rudman en Paul Trible.
Op 17 december maakte Jim Wright, de Democratische voorman in het Huis van Afgevaardigden, de samenstelling van de Huis-commissie bekend. De negen Democraten in de commissie waren Lee Hamilton (voorzitter), Les Aspin, Edward Boland, Jack Brocks, Dante Fascell. Thomas Foley, Ed Jenkins. Peter Rodino en Louis Stokes
De zes Republikeinse onderzoekers waren William Broomfield. Dick Chenev, James Courter, Michael DeWine. Henrv Hyde en Bil1 McCollum

Op 21 november hadden functionarissen van het Witte Huis het Congres over de wapenleveranties aan Iran ingelicht en waren de commissies voor de inlichtingendiensten van Huis en Senaat met een onderzoek begonnen. De Senaatscommissie voor de Inlichtingendiensten startte op 1 december met het verhoren van getuigen achter gesloten deuren.
Op 8 december begon de commissie van buitenlandse zaken van het Huis van Afgevaardigden met openbare hoorzittingen De eerste die door deze commissie werd gehoord was minister van buitenlandse zaken George Shultz.
Een aantal getuigen beriep zich op het vijfde amendement van de Amerikaanse grondwet waarin staat dat ..niemand kan worden gedwongen in enige strafzaak een getuige tegen zichzelf te zijn", en weigerde een volledige verklaring af te leggen. CIA-directeur William Casey. die op 16 december voor de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten had moeten getuigen. werd op 15 december na een hersenbloeding in een ziekenhuis te Washington opgenomen (zieook pag. 216/1) Op 10 en 11 december was Casey al gehoord door de Huiscommissies voor de inlichtingendiensten en van buitenlandse zaken.

Op 18 december sloot de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten haar onderzoek af en droeg haar bevindingen over aan de speciale onderzoekscommissie van de Senaat. De commissie voor de inlichtingendiensten van het Huis van Afgevaardigden zou op haar beurt haar onderzoeksresultaten doorgeven aan de speciale onderzoekscommissie van het Huis.
Voorzitter David Durenberger van de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten zei op 18 december dat er belangrijke tegenspraken bleven in de verklaringen van de betrokkenen die wel hadden willen getuigen, maar dat de commissie geen kans zag die op te lossen. ,,Deéén zegt: we hebben niet vergaderd. De ander zegt van wel. De één herinnert zich dat iedereen vóór stemde, de ander herinnert zich dat iedereen tegen was. Om dat soort problemen gaat het", aldus Durenberger in een televisieprogramma.

Op 5 januari 1987 verwierp de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten een verzoek van president Reagan haar 150 pagina's tellende voorlopige rapport over de hoorzittingen vrij te geven met het argument dat het onvolledig en onnauwkeurig was.
Witte Huis-woordvoerder Larry Speakes zei op 6 januari in een reactie hierop dat de president ,,woedend" en ,,diep teleurgesteld" was over de beslissing. Volgens Speakes was het rapport het meest complete verslag op dat moment en bevatte het ,,de grootste verzameling beschikbare feiten" over het politieke handelen van president

David Abshire, de op 26 december 1986 door president Reagan benoemde speciale adviseur, die de strategie van het Witte Huis moest gaan coördineren in de zaak van de wapenverkopen aan Iran en de overboekingen naar de contra's. Naast hem **zijn** vrouw- Caroline.

Reagan inzake de Iran/Nicaragua-affaire.
Op 6 januari besloot de Senaat met 88 tegen vier stemmen tot de instelling van de speciale onderzoekscommissie en bereikte een compromis over het vrijgeven van het rapport. Het compromis hield in dat de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten een samenvatting van haar bevindingen in een besloten zitting aan de speciale onderzoekscommissie zou verstrekken, die vervolgens zou beslissen welke gedeelten van die samenvatting zij voor publikatie zou vrijgeven. Verder besloot de Senaat die dag dat de speciale onderzoekscommissie niet op 30 oktober, maar op 1 augustus haar onderzoek moest afronden.
Op 7 januari keurde het Huis van Afgevaardigden de instelling van de speciale onderzoekscommissie goed.
Op 8 januari maakte NBC-televisie gedeeltes uit het voorlopige rapport van de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten bekend. Op 29 januari werd het eindrapport van de Senaatscommissie vrijgegeven (zie verderop).

Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren

Op 26 december 1986 benoemde president Reagan David Abshire tot speciale adviseur om de strategie van het Witte Huis te coördineren in de Iran/

Nicaragua-affaire. Abshire kreeg de rang van kabinetslid en zou ,,een team leiden dat de activiteiten van het Witte Huis zou coördineren in alle aspecten van de Iran-zaak", aldus de officiële bekendmaking. Abshire zou op 5 januari met zijn taak beginnen. Republikeinse Senatoren hadden herhaaldelijk aangedrongen op een speciale adviseur voor deze affaire

Abshire was kort daarvoor afgetreden als ambassadeur voor de Verenigde Staten bij de NAVO. een post die hij sinds 1983 bcklccddc.

Op 27 december verklaarde president Reagan voor de radio dat de affaire van de wapenleveranties aan Iran ,,een teleurstelling voor ons allen" was geweest. Hij sprak de hoop uit dat de benoeming van' Abshire tot speciale adviseur het Witte Huis in staat zou stellen zich weer aan staatszaken te wijden.
Witte Huis-woordvoerder Larry Speakes zei die dag dat het de wens van de president was dat Abshire snel aan de slag ging. Diens rol zou eerder reagerend dan onderzoekend zijn, aldus Speakes.
Abshire moest ervoor zorgen dat het Witte Huis medewerking kon verlenen aan verschillende onderzoeken zonder dat daardoor de gewone werkzaamheden in het gedrang kwamen. Hij zou de antwoorden van het Witte Huis op vragen van de verschillende commissies coördineren. Speakes zei dat Abshire zou samenwerken met de hoofden van de belangrijkste diensten in het Witte Huis en alle belangrijke bijeenkomsten zou bijwonen. ,,De president wil dat er iemand full-time aan werkt", aldus Speakes.
Abshire zei op 27 december dat hij in zijn functie volstrekt de vrije hand kreeg. ,,Ik rapporteer aan de president en ik heb alle vrijheid die ik nodig heb", aldus de speciale adviseur.
Op 18 april 1987 meldde *NRC/H'blad* dat Abshire de dag ervoor zijn functie als coördinator had opgegeven.

Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiële order van 17 januari 1986 vrij

Op 9 januari 1987 gaf het Witte Huis een geheim memorandum vrij dat als datum 17 januari 1986 droeg en voor president Reagan was bestemd. Het memorandum, afkomstig van John Poindexter, toen nog hoofd van de Nationale Veiligheidsraad, was opgesteld door Poindexters toenmalige medewerker. lt-kol. Oliver North. Het memorandum was voorzien van de paraaf RR.
Bij het memorandum was een voor Reagan bestemde order gevoegd, die eveneens als datum 17 januari 1986 droeg, en door de president was getekend. In die order gaf Reagan toestemming voor de wapenleveranties aan Iran (zie ook pag. 786/2-1986).
De volledige tekst van het memorandum luidde als volgt:

,.Premier Peres van Israël stuurde heimelijk zijn speciale adviseur op het gebied van het terrorisme met instructies een plan voor te stellen waardoor Israël. met beperkte hulp van de VS. voorwaarden kan scheppen om een meer gematigde regering in Iran aan de macht te krijgen. De Israëliërs zijn zeer bezorgd dat Irans slechter wordende positie in de oorlog met Irak, de mogelijkheid van verdere radicalisatie in Iran en de mogelijkheid van een toenemende Sowjet-invloed in de Golf allemaal belangrijke dreigingen betekenen voor de veiligheid van Israël. Zij geloven dat het essentieel is dat zij handelend optreden teneinde ten minste een machtsevenwicht in de regio te handhaven.
Het Israelische plan gaat er van uit dat gematigde elementen in Iran aan de macht kunnen komen als deze facties laten zien dat zij Iran tegen Irak kunnen verdedigen en een Sowjet-interventie kunnen afschrikken Om het strategische doel van een meer gematigde Iraanse regering te bereiken, zijn de Israeliers bereid te beginnen met het verkopen van militair materieel aan Westers georienteerde Iraanse facties. Zij geloven dat zij op deze manier kunnen penetreren in de Iraanse regeringshierarchie, zoals voordien niet mogelijk was. De Israeliers zijn ervan overtuigd dat de Iraniers zo wanhopig verlegen zitten om militair materieel, kundigheid en inlichtingen dat het verschaffen hiervan zal resulteren in gunstige veranderingen op de lange termijn binnen de Iraanse regering op het gebied van personeel en instelling.
Verder zal er. wanneer de uitwisseling eenmaal begonnen is, een afhankelijkheid worden gecreëerd ten opzichte van degenen die de benodigde hulp verschaften, waardoor de hulpverlener(~)gebeurtenissen in de nabije toekomst dwingend kan (kunnen) beinvloeden. Een dergelijk resultaat is in overeenstemming met onze beleidsdoelstellingen en zal belangrijke voordelen bieden voor Amerikaanse nationale belangen. De enige eis die de Israeliers stellen is, zoals de gezant van de premier zegt, dat zij de verzekering krijgen dat zij Amerikaanse aanvullingen kunnen kopen voor de voorraden die ze aan Iran verkopen. We hebben de wettelijke problemen van de verkoop door Israël aan Iran van in de VS gemaakte wapens onderzocht. Omdat in de Amerikaanse wet staat dat ontvangers van Amerikaanse wapens de Amerikaanse regering op de hoogte moeten stellen van overdracht hiervan naar derde landen. raad ik u niet aan met de specifieke details van het Israelische plan akkoord te gaan. Er is echter een andere mogelijkheid. Enige tijd geleden bepaalde minister van justitie William French Smith dat u onder een passende order (,,appropiate finding") de CIA kunt machtigen wapens te verkopen aan landen die buiten de bepalingen van de wetten vallen en waarin eisen worden gesteld aan buitenlandse militaire verkopen. Het doel van het Israëlische plan zou bereikt kunnen worden, wanneer de CIA. zo nodig gebruik makend van een daartoe gemachtigde agent, wapens zou kopen van het ministerie van defensie onder de Economy Act en deze dan onmiddellijk na ontvangst van het juiste bedrag van Iran zou doorgeven aan Iran De Covert Action Finding (de order voor de geheime operatie) die hierbij is gevoegd zorgt voor de speelruimte die nodig is om de bovengenoemde transacties uit te voeren. De Iraniërs hebben aangegeven dat zij onmiddellijk 4000 Tow-wapens nodig hebben om te gebruiken in de lanceerinrichtingen die zij al hebben
De Israeliers zijn ook gevoelig voor een sterk Amerikaans verlangen onze gijzelaars in Beiroet te bevrijden en hebben er op aangedrongen dat de Iraniërs door een spoedige vrijlating van de vijf Amerikanen zowel hun invloed als goede bedoelingen tonen Beide zijden zijn overeengekomen dat de gijzelaars bij het begin van deze operatie onmiddellijk zullen worden vrijgelaten
Premier Peres liet zijn gezant nadrukkelijk opmerken dat zij goed op de hoogte zijn van ons standpunt geen concessies te doen aan terroristen. Zij wezen er. echter ook op dat terroristische groepen. bewegingen en organisaties beduidend gemakkelijker te beïnvloeden zijn via regeringen dan door een direkte benadering. Nu we gedurende bijna twee jaar van ontvoeringen niet in staat zijn geweest de ..Hizballah" ook maar enigszins te overreden, is deze benadering via de regering van Iran misschien wel onze enige manier om de vrijlating van de in Beiroet vastgehouden Amerikanen te bewerkstelligen. Hierbij moet weer worden opgemerkt dat sinds in september de dialoog met de Iraniers begon, eeru-aarde Weir is vrijgelaten en dat er geen sjiïtische aanvallen op Amerikaanse of Israelische personen. bezit of belangen hebben plaatsgevonden
Daarom wordt voorgesteld dat Israël de noodzakelijke regelingen treft voor de verkoop van 4000 Tow-wapens aan Iran. Voldoende fondsen voor de verkoop zullen worden overgedragen aan een agent van de CIA. De CIA zal dan de wapens van het ministerie van defensie kopen en via de agent de wapens aan Iran leveren Wanneer na de eerste verzending van 1000 wapens niet alle gijzelaars worden vrijgelaten. zullen verdere verzendingen ophouden.
Omdat de vrijlating van gijzelaars in sommige opzichten een bijkomstigheid is bij een belangrijker poging banden te ontwikkelen met potentieel gematigde krachten in Iran, wilt u aan de andrre kant misschien wel op een later tijdstip zulke leveranties doen toekomen aan andere groepen binnen de regering.
De Israëliërs hebben ons oin dringend antwoord op dit voorstel gevraagd. zodat zij dienovereenkomstig een plan op kunnen stellen. Zij merken op dat de condities zowel in Iran en Libanon zeer vluchtig zijn. De Israeliers zijn er zich van bewust dat deze hele operatie zal worden beëindigd wanneer de Iraniers hun doelstelling van een gematigde regering laten varen of verdere terroristische acties toestaan. U heeft de hoofdlijnen van het Israëlische plan besproken met de ministers Shultz en Weinberger, minister van justitie Meese en directeur Casey. De ministers Shultz en Weinberger bevelen u niet aan door te gaan met het plan. Minister van justitie Meese en directeur Casey geloven dat de doelstellingen van het plan op de korte en lange termijn de risico's van het beleid rechtvaardigen en geven u het advies de aangehechte order goed te keuren. Vanwege de buitengewone gevoeligheid van dit project, wordt aanbevolen. dat u gebruik maakt van uw wettelijke voorrecht de order niet onder aandacht te brengen van de toezichthoudende commissies van het Congres tot op hef moment dat u dat juist acht."

De presidiëntele order droeg als kop ,,Finding pursuant to section 662 of the Foreign Assistance Act of 1961 as amended, concerning operations undertaken by the Centra1 Intelligence Agency in foreign countries, other than those intended solely for the purpose of intelligence collection" en luidde als volgt:

.,Ik ben hierbij van oordeel dat de volgende operatie in een vreemd land (inclusief alle ondersteuning nodig voor zo'n operatie) van belang is voor de nationale veiligheid van de Verenigde Staten. en ik bepaal dat het essen-

tieel is gezien de uiterste gevoeligheid en veiligheidsrisico's hiervan, informatie vooraf te beprrken. en de directeur van de Central Intelligence voor te schrijven deze order niet onder aandacht te brengen van het Congres. zoals is bepaald in sectie 501 van de National Security Act van 1947. zoals geamendeerd. totdat ik anders beslis.

Iran. Het bijstaan van geselecteerde bevriende buitenlandse verbindingsdiensten. derde landen en derde partijen die betrekkingen hebben aangeknoopt met Iraanse elementen, groeperingen en individuen die sympathie koesteren voor de Amerikaanse regeringsbelangen niet als doel:
1) de vestiging van een meer gematigde regering in Iran, 2) het van hen verkrijgen van belangrijke inlichtingen die niet op een andere manier te verkrijgen zijn teneinde de bedoelingen vast te stellen van de huidige Iraanse regering ten aanzien van haar buren en ten aanzien van terroristische acties. en **3)** het bevorderen van de vrijlating var de Amerikaanse gijzelaars die in Beiroet morden vastgehouden en het voorkomen van nog meer terroristische acties van deze groepen Het verschaffen van fondsen, inlichtingen contraspionage, training begeleiding en verbindingen en andere noodzakelijke hulp aan deze elementen, groepen individuen, verbindingsdiensten en derde landen ter ondersteuning van deze activiteiten.
De Amerikaanse regering zal pogingen van derde partijen en derde landen vergemakkelijken om contact te leggen met gematigde elementen binnen en buiten de regering van Iran door middel van de levering aan deze elementen van wapens. uitrusting en daarbij behorend materiaal teneinde de geloofwaardigheid te vergroten van die elementen in hun poging een meer pro-Amerikaanse regering in Iran aan de macht te krijgen door het tonen van hun bekwaamheid in het verkrijgen van de benodigde bronnen oin hun land tegen Iran en interventie van de Sowjet-Unie te verdedigen. Deze steun zal worden beëindigd wanneer de Amerikaanse regering verneemt dat deze elementen hun doelstelling van een matiging van hun regering hebben laten varen en het materiaal hebben gebruikt voor doelstellingen anders dan vastgesteld in deze order."

De order was getekend met ,,Ronald Reagan".

Reagan neemt in ,,State of the Union" ,,volle verantwoordelijkheid" voor Iran-affaire op zich

Op 27 januari 1987 nam president Reagan in zijn jaarlijkse toespraak tot het Congres over de ,,State of the Union" de ,,volle verantwoordelijkheid" op zich voor het mislukken van zijn geheime diplomatieke initiatief in de richting van Iran. Hij hield daarbij echter vol dat het genomen risico de moeite waard was geweest.
's Ochtends had een delegatie van vooraanstaande Republikeinse politici de president gevraagd in zijn rede excuses te maken voor het zenden van wapens naar Iran. Daarmee zou hij naar hun mening een belangrijke bijdrage hebben kunnen leveren aan het beëindigen van de politieke crisis die door de affaire was ontstaan. Reagan had echter niet op deze suggestie willen ingaan.
Na een korte verwijzing naar de successen van zijn zesjarig bewind op het terrein van de economie en de buitenlandse politiek sprak Reagan over zijn Iran-initiatief. Van al zijn beslissingen uit de afgelopen zes jnar had hij daar de meeste spijt van, verklaarde hij. ,,We hebben niet bereikt wat we wensten en er zijn ernstige fouten gemaakt." Hij zei nogmaals dat de hele zaak tot op de bodem werd uitgezocht en dat hij te zijner tijd gepaste maatregelen zou nemen. Maar. zo sloot hij de Iran-passage af. de ongelukkige episode ,,mag er niet toe leiden dat later van deze generatie Amerikanen gezegd zal worden dat ze zo in de ban raakte van de angst voor mislukking, dat ze geen risico's meer durfde te nemen voor de zaak van de vrede en vrijheid in de wereld".
Reagan sprak ook over de steun aan de contra's. Hij bracht de standpunten van drie Democratische presidenten - Roosevelt, Truman en Kennedy - in herinnering die zich net als hij sterk hadden gemaakt tegen de verspreiding van het communisme op het westelijk halfrond. Hij noemde dit een ,,historische verplichting" en zei zich derhalve fel te zullenverzetten tegen stopzetting van de Amerikaanse hulp aan de contra's. ,,Er mag geen Sowjet-bruggehoofd bestaan in Midden-Amerika". zei hij met een verwijzing naar het Sandinistische bewind in Nicaragua.

Iraanse parlementsvoorzttter *Rafsanjani* toont door Reagan gestuurde *bijbel*

Op 28 januari 1987 liet de Iraanse parlementsvoorzitter Ali Akbar Hashemi Rafsanjani in Teheran op een persconferentie een in leer gebonden bijbel zien die president Reagan zou hebben gezonden. De voormalige Amerikaanse veiligheidsadviseur McFarlane zou de bijbel bij een bezoek aan Iran hebben meegebracht als gebaar om de relatie met Iran te verbeteren
Rafsanjani hield de bijbel open op de titelpagina, waar een handgeschreven bijbelvers als opdracht stond met daaronder de datum 3 oktober 1986 en een handtekening die ogenschijnlijk die van de Amerikaanse president was. De opdracht luidde: ,,Ende Schrift, die tevoren zag, dat God de heidenen uit geloof rechtvaardigt. heeft tevoren aan Abraham het evangelie verkondigd: In u zullen alle volkeren gezegend worden (de brief van Paulus aan de Galaten 3:8)."
Ook toonde de parlementsvoorzitter fotokopieën van valse Ierse paspoorten waarmee McFarlane en enkele andere Amerikanen naar Iran zouden zijn gekomen voor hun geheime missie. Het paspoort met een pasfoto van McFarlane stond op naam van een zekere in Dublin geboren Sean Devlin.
Rafsanjani zei dat de Amerikanen een maand geleden in Frankfurt via Iraanse wapenhandelaren nogmaals hadden getracht de contacten te verbeteren. ,,Reagan is mislukt. en bovendien is hij ren oude man", zei Rafsanjani.

Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken had op 22 januari bevestigd dat er in december 1986 contacten met Iran waren geweest. nadat minister van buitenlandse zaken Shultz op 21 januari tijdens een besloten hoorzitting van de Huis-commissie van buitenlandse zaken had verteld dat hij begin december een hoge ambtenaar van zijn departement had afgevaardigd naar ren geheime ontmoeting met Irariiërs in een niet nader genoemde Europese stad. De ontmoeting. die volgens Shultz diende om de Iraniërs duidelijk te maken dat er van wapenleveranties geen sprake meer zou zijn. vond op 6 december plaats. Kort na 6 december had Shultz te horen gekregen dat een lid van de CIA een nieuwe bijeenkomst met Iraanse firnctionarissen had belegd.

Op 29 januari bevestigde het Witte Huis dat president Reagan in het najaar van 1986 zijn handtekening had gezet in de aan Iran gestuurde bijbel. ,,Het was een gebaar om aan te geven dat degenen die daar waren werkelijk de president vertegenwoordigden en dat ook de president een man Gods was", zo zei Reagans wnnrdvoerder Larry Speakes. De bijbel zou in oktober in Frankfurt aan vertegenwoordigers van hoge functionarissen in Iran zijn overhandigd.

Eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten

Op 29 januari 1987 werd het eindrapport van de Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten vrijgegeven. Daarin werden geen definitieve conclusies getrokken. Dat werd overgelaten aan de speciale onderzoekscommissie van de Senaat.
In haar onderzoek had de Senaatscommissie geen aanwijzingen gevonden voor de betrokkenheid van president Reagan bij de contra-activiteiten van It.-kol. Oliver North.
Volgens Senator Daniel Boren - sinds het aantreden van het nieuwe Congres in januari voorzitter van de commissie - was wel duidelijk dat in de onderzochte periode ,.de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten in handen was van amateurs" en .,in een staat van wanorde verkeerde".
In haar rapport schreef de commissie dat de geheime onderhandelingen van de Amerikaanse regering met Iran voortkwamen uit de grote zorg van president Reagan om het lot van Amerikaanse gijzelaars en op aandrang van de Israëlische regering en bemiddelaars uit het Midden-Oosten. Ook het leggen van contacten met gematigde elementen in Iran speelde een rol. maar het was niet de enige en doorslagge-

vende reden voor het omstreden initiatief, aldus het rapport.

Het rapport vermeldde dat president Reagan en zijn belangrijkste adviseurs in november 1985, tijdens de topconferentie met Sowjet-leider Gorbatsjow in Genève. van de toenmalige adviseur voor nationale veiligheid Robert McFarlane te horen Kregen dat Israël een lading wapens naar Iran zou sturen en dat dit zou kunnen leiden tot de vrijlating van Amerikaanse gijzelaars.
Vanuit Israël werden al vanaf 1982 regelmatig wapens naar Teheran gezonden, ten dele van Amerikaanse makelij. De lading die in november werd gestuurd werd echter vanuit het Witte Huis nauwlettend gecontroleerd door de adviseur voor nationale veiligheid John Poindexter en zijn medewerker Oliver North.

De inlichtingendienst CIA. zo meldde het rapport van de Senaatscomniissie verder. beschikte al in 1984 over inlichtingen waaruit bleek dat de belangrijkste bemiddelaar in de onderhandelingen met Iran. Manucher Ghorbanifar, betrokken was bij de sinokkel van drugs in een rapport van het ministerie aan buitenlandse zaken werd hij ,,een getalenteerde fantast" genoemd
CIA-directeur William Casey waarschuwde de president bovendien dat Ghorbanifar wellicht alleen maar trachtte indruk te maken op de Amerikanen, en toen de bemiddelaar aan een test met een leugendetector werd onderworpen faalde hij
Meer dan eens, zo stelde het rapport vast, hadden de Verenigde Staten ondanks protesten van de CIA militaire iniormatie gegeven aan Iran over Irak, waarmee het in oorlog is.
Van een niet met name genoemde getuige had de commissie gehoord dat winsten uit de wapenuitzendingen naar Iran werden gestort op een Zwitserse bankrekening die werd beheerd door twee voormalige agenten van de CIA en de gepensioneerde luchtmachtgeneraal Richard Seeord. Vandaar werden de fondsen doorgestuurd naar rekeningen in Panama en op de Kaaiman-eilanden waarover contra-leider Adolfo Calero het beheeer voerde. Calero had echter in december tegen de pers gezegd dat hij nimmer geld uit de handel met Iran had ontvangen. Het rapport helderde deze tegenstrijdigheid niet op.

Wel verschafte het meer inlichtingen over het netwerk van particulieren dat door Oliver North was opgezet om steun te geven aan de contra's. Zijn belangrijkste medewerkers in deze operatie waren Secord en diens handelspartner Albert Hakim, een Amerikaan van Iraanse afkomstig. Een vliegtuig van de door North en de zijnen in Zwitserland opgerichte firma Lake Resourees. dat in Europa was om wapens voor de contra's te halen. werd op een gegeven moment omgeleid om als vervoermiddel te dienen voor een wapenzending naar Iran
North omschreef Hakim vorig jaar in een Witte Huis-memorandum aan McFarlane als ,,deman die de Europese afdeling leidt van onze steunactiviteiten voor het Nicaraguaanse verzet" en tegenover Poindexter als de vicepresident van een van de firma's die zijn opgezet ,,om steun aan verzetsbewegingen te behandelen".

Verder stond in het rapport dat de Israëlische minister van defensie Rabin het Witte Huis op 12 september 1986 had laten weten dat Israël een partij buitgemaakte Russische wapens kon leveren aan de Nicaraguaanse contra's. Poindexter had vervolgens in een memorandum aan president Reagan de aanbeveling gedaan de Israëlische premier Peres, die enkele dagen later op bezoek kwam, voor dat aanbod te bedanken. Volgens het rapport was de speciale anti-terreuradviseur van premier Peres, Amiram Nir, door Amerikaanse functionarissen volledig op de hoogte gebracht van het steunprogramma voor de contra's.

De Israëlische regering ontkende dat Israël geld en/of wapens naar de contra's had gestuurd. Rabin gaf op 30 januari een verklaring uit waarin werd gezegd dat een verzoek van een niet nader genoemd lid van de Amerikaanse Veiligheidsraad de contra's rechtstreeks te helpen door hem ..zonder meer van de hand was ge ezen".
De woordvoerder van de Israëlische premier Shamir, Avi Pazner. zei op 1 februari na een kabinetszitting, dat Iran het geld voor de geleverde wapens rechtstreeks had overgemaakt naar een speciale Amerikaanse rekening. Volgens hem was er .,geen geld door Israëlische handen gegaan".
Op 27 februari, een dag na de publikatie van het Tower-rapport (zie verderop). ontkende de Israëlische regering dat minister van defensie Rabin ltkol. North had aangeboden militaire adviseurs naar de contra's te sturen.
,,Het was juist North die om hulp vroeg", aldus een Israëlische woordvoerder. ,,In een hotel in New York heeft North vorig jaar mei met minister Rabin gesproken en stelde North voor een groep van twintig tot vijftig Israëlische instructeurs naar de contra's te sturen. Dit voorstel werd door Rabin direct van de hand gewezen". aldus de woordvoerder.

Rapport commissie-Tower

Op 26 februari 1987 verscheen het rapport van de commissie-Tower over de Iran/Nicaragua-affaire. In het rapport trok de commissie de conclusie dat de Amerikaanse regering, inclusief president Reagan, bij het aangaan van geheime diplomatieke contacten met Iran op tal van punten fouten had gemaakt en gebrek aan verantwoordelijkheid had getoond.
De president kon zich niet herinneren dat hij zijn goedkeuring had gehecht aan de eerste wapenzending naar Iran, aldus het rapport. Hij was niet op de hoogte van het doorgeven van belangrijke strategische informatie over Irak aan Iran en hij wist waarschijnlijk ook niet dat vanuit het Witte Huis militaire hulp aan de Nicaraguaanse contra's werd georganiseerd, maar deze onwetendheid ontsloeg hem niet van de directe verantwoordelijkheid voor al deze handelingen.

Toen Reagan op 26 januari voor de eerste keer door de commissie-Tover was gehoord had hij gezegd dat hij al in augustus 1985 akkoord was gegaan met een wapenzending naar Iran vanuit Israël, een uitspraak die overeenstemde met een verklaring van Robert McFarlane (deze was overipens op 19 februari in een ziekenhuis opgenomen na het slikken van een grote dosis valium). In een tweede onderhoud met de commissie. op 11 februari. was Reagan echter op die uitspraak teruggekomen en had hij gezegd dat hij pas achteraf toestemming had gegeven. een versie die door Witte Huis-stafchef Donald Regan werd gesteund. Op 24 fcbruari had Reagan tegen de pers gezegd dat hij niet meer precies wist wanneer hij voor het eerst toesteniming had gegeven voor het zenden van wapens aan Iran ..Laat iedereen die zich kan herinneren wat hij op 8 augustus 1985 heeft gedaan zijn hand opsteken". aldus Reagan Er ging geen enkele hand de lucht in. waarna de president concludeerde: ,,Ik denk dat het mogelijk is dat je iets vergeet."

Een andere conclusie van de commissie was dat het de regering-Reagan vanaf de eerste contacten met Iran erom te doen was geweest wapens te leveren in ruil voor Amerikaanse gijzelaars in Libanon. De commissie noemde het ,,op zijn best hoogst twijfelachtig" of de initiatieven in de richting van Iran en de contra's in overeenstemming met

De drie leden van de commissie-Tower tijdens een persconferentie in Washington op 26 februari 1987, de dag waarop de commissie haar rapport over de Iran/Nicaragua-affaire presenteerde. V.l.n.r.: Edmund Muskie, John Tower en Brent Scowcroft.

de wet waren. De commissieleden concludeerden bovendien dat enkele hooggepiaatste regeringsfunctionarissen hadden getracht de ware aard van het gebeuren te verdoezelen. terwijl lt.-kol. Oliver North zelfs daadwerkclijk bezig was geweest belangrijke informatie te verbergen. De commissie zei echter geloof te hechten aan president Reagans verzekering dat hij nu alle feiten aan het licht gebracht wilde zien.

Het rapport stelde dat er niets mis was met de positie van de Nationale Veiligheidsraad en dat de daarvoor geldende procedures deugelijk waren. In het geval van de wapenzendingen aan Iran en de hulp aan de contra's waren echter vrijwel alle regels genegeerd en was men vanuit het Witte Huis ,,onprofessioneei'' te werk gegaan.

North en Poindexter hadden de aard van hun geheime operaties verborgen gehouden voor hoger geplaatsten en deskundige collega's. Witte Huis-stafchef Donald Regan was in de eerste plaats verantwoordelijk voor ..de chaos'' in het Witte Huis nadat de Iranpolitiek in de openbaarheid was gekomen. De ministers Shultz en Weinberger trof het verwijt dat zij zich in stilte hadden gedistantieerd van een beleid waarmee zij het oneens waren in plaats van de president ertegen te blijven waarschuwen.

CIA-directeur Casey bleek nauwer bij de operaties betrokken te zijn geweest dan hij tegenover president Reagan, het Congres en een aantal van zijn eigen medewerkers had toegegeven. President Reagan zelf werd er op gewezen dat de Nationale Veiligheidsraad een adviesorgaan voor hem persoonlijk was. Zelfs bij zijn stijl van leiding geven, waarin veel aan ondergeschikten werd overgelaten, hield hij de plicht zich van de belangrijkste feiten op de hoogte te stellen en te controleren of zijn wensen en orders werden uitgevoerd.

De commissie had onder andere vastgesteld dat de presidentiële order van 17 jan. 1986 door de president wel was getekend, maar niet was gelezen.

Bij het in ontvangst nemen van het rapport gaf Reagan nog geen reactie op de inhoud, maar zei wel dat hij de conclusies en aanbevelingen ernstig ter harte zou nemen.

Op 27 februari werd Witte Huis-stafchef Donald Regan ontslagen (zie pag 23111).

De commissie-Tower had meer dan 50 mensen geïnterviewd: Witte Huis-stafleden. kabinetsleden, medewerkers van de Nationale Veiligheidsraad en personen die in het verleden vanuit een hoge regeringsfunctie ervaring hadden opgedaan met de besluitvorming op het terrein van de buitenlandse politiek. Tot de laatstgenoemde categorie geïnterviewden behoorden de oud-presidenten Riehard Nixon, Gerald Ford en Jimmy Carter. de voormalige ministers van buitenlandse zaken William Rogers. Henry Kissinger en Cvrus Vance. de exministers van defensie Robert McNamara en Harold Brown en de vroegere veiligheidsadviseurs Walt Rostow en Zbigniew Brzezinski. Er waren twee gesprekken gevoerd met president Reapan en één met vice-president Bush. Zes mensen weigerden voor de commissie te verschijnen: Poindexter. North, diens secretaresse Fawn Hall en naaste medewerker Robert Earl. ex-generaal Robert Secord en diens zakenpartner Albert Hakirn De commissie had echter onbeperkte toegang tot her archief van de Nationale Veiligheidsraad en kon verder beschikken over materiaal dat de FBI had vergaard ten behoeve van het onderzoek van de onafhankelijke raadsman Walsh. Dit ..vulde tie hiaten grotendeels op'', aldus het rapport.

In *NRC/H'blad* (27-2-1987) meldde correspondent H M van den Brink over de inhoud van het bijna 300 pagina's tellende rapport o.m. het volgende:

Volgens het rapport werd al in het voorjaar van 1985 binnen de staf van de Nationale Veiligheidsraad gewerkt aan een voorstel om Amerikaanse bondgenoten toestemming te geven voor het leveren van wapens aan Iran Het motief hiervoor was de vrees dat anders de Russen op deze manier hun invloed zouden uitbreiden Het plan had de instemming van CIA-directeur William Casey. maar stuitte op verzet van de ministers Shultz en Weinberger en werd daarom verlaten Dit was, zo zegt het rapport. meteen de laatste keer dat een dergelijk voorstel op een procedureel juiste manier met alle betrokkenen werd besproken.

In de zomer van 1985 begon de Israelische regering druk uit te oefenen op de Amerikanen om wapens aan Iran te mogen leveren. Volgens de commissie hadden de Israeliërs hierbij niet in de laatste plaats het eigen belang op het oog: het land heeft een eigen wapenindustrie die altijd op zoek is naar nieuwe afzetmarkten en zou graag zien dat er een wig werd gedreven tussen Amerika en het gematigde deel van de Arabische wereld. Steeds wanneer de Amerikanen in de loop van het initiatief dan ook aarzelden zond premier Peres een afgezant met een nieuw aanlokkelijk voorstel of louter een aanmoediging en goede raad.

In gesprekken in Washington en Jeruzalem raakten geopolitieke overwegingen al snel op de achtergrond. Belangrijkste thema werd de vrijlating van de Amerikaanse gijzelaars die in Libanon door pro-Iraanse groeperingen werden vastgehouden. Op 13 juli 1985 kwam de Israelische wapenhandelaar Al Schwimmer als afgezant van Peres met het voorstel 100 Amerikaanse Tow-raketten te ruilen voor alle zeven gijzelaars van dat moment. Reagan gaf zijn toenmalige veiligheidsadviseur Robert McFarlane aanvankelijk opdracht het contact aan de houden maar nog niet op het aantrekkelijke voorstel in te gaan. Op dit laatste kwam hij volgens McFarlane echter begin augustus terug. toen hij vanuit het ziekenhuis waar hij een operatie had ondergaan telefonisch toestemming gaf voor de ruil. Toen McFarlane hem herinnerde aan de oppositie van Shultz en Weinberger antwoordde de president: ..I'll take all the heat for it''. Het is deze conversatie die Reagan zich niet meer herinnert. De commissie zegt daw zij McFarlane's versie gelooft. die wordt tegengesproken door stafchef Donald Regan.

Nadat t ee keer door Israel wapens naar Iran waren gestuurd. maar de Iraniers zich ontevreden hadden getoond over de kwaliteit daarvan en niet alle zeven gijzelaars vrij waren gekomen wilde McFarlane de pogingen beëindigen. De presidrnt was het hierin met hem eens, dacht hij

Inmiddels was echter luitenant-kolonel Oliver North. een staflid van de Nationale Veiligheidsraad, zich inrt de zaak gaan bemoeien Hij zette met instemming van zijn nieuwe superieur de contacten voort met Iraniërs. Israëliërs en de als bemiddelaars optredende internationale wapenhandelaars Kashoggi en Ghorbanifar In de loop van deze contacten, die plaatshadden in Washington. Londen en Frankfurt. loog North over zijn toegang tot Reagan, over de Amerikaanse positie inzake Trak en op nog verschillende andere punten

North misleidde ook zijn naast collega's. In mei 1986 vloog een missie onder leiding van McFarlane naar Teheran in de verwachting daar in ruil voor vierduizend Tow-raketten de vrijlating van alle gijzelaars te bewerkstelligen. North wist van tevoren dat dat er niet in zat. maar had dat Poindexter en McFarlane niet verteld

Al op 17 januari had de president een document getekend waarin toestemming werd gegeven voor rechtstreekse wapenverkopen van de Verenigde Staten aan rran. Wat er precies in deze ,,intelligence finding'' stond wist Reagan niet, want hij had het stuk zelf niet gelezen. Tegenover de commissie heeft hij gezegd dat hij niet heeft toegestemd in het ruilen van wapens voor gijzelaars aangezien voor de wapens betaald moest worden. Alle piannen van North gingen echter wel van zo'n ruil uit, maar uiteindelijk lukte het niet de gijzelaars vrij te krijgen. Nadat dat werd ingezien is binnen het Witte Huis nog serieus een gewapende bevrijdingsactie overwogen.

Voor het vervoer van bij elkaar vier ladingen wapens naar Iran maakte North gebruik van een privé-netwerk dat beschikte over vliegtuigen en landingsplaatsen en dat hij vanuit het Witte Huis had opgezet om financiële en militaire hulp aan de contra's te geven in een periode dat het Congres dergelijke steun had verboden. Toen parlementariers daarover vragen stelden. verzekerde de toenmalige veiligheidsadviseur McFarlane dat North beslist niet bij dit soort operaties was betrokken. hoewel hij beter wist Ook McFarlane's opvolger Poindexter was op de hoogte. Toen North zelf moest getuigen voor een commissie van het Congres en loog over zijn betrokkenheid, kreeg hij van Poindexter een memo met de tekst: ..goed gedaan''.

Deze en andere memoranda en brieven uit het archief van de Nationale Veiligheidsraad zijn opgenomen in een aanhangsel van het rapport. Er is ook een boodschap bij waarin North aan Poindexter suggereert dat de president van zijn geheime activiteiten op de hoogte is. Met een verwijzing naar zijn particuliere financiers schrijft North: ,,De president weet best waarom hij ontmoetingen heeft gehad met bepaalde mensen om zijn dank uit te spreken voor hun steun aan de democratie in Midden-Amerika.'' De commissie beschikt echter niet over aanwijzigingen dat Reagan van de operatie op de hoogte was en zegt zijn ontkenning te geloven. Het rapport stelt dat het moeilijk is te bewijzen dat gelden uit de wapenverkoop aan Iran inderdaad bij de contra's terecht zijn gekomen. Vaststaat dat op de twee wapenzendingen uit Israel drie miljoen dollar is verdiend en op de vier ladingen uit de Verenigde Staten twintig miljoen. Ook staat vast dat North zelf heeft gezegd dat de winsten naar de contra's zijn gegaan, maar nadat het geld op bankrekeningen in Zwitserland is gestort. is het niet meer verder te traceren.

Dezelfde Zwitserse bankrekeningen waren ook de eindbestemming van ongeveer dertig miljoen dollar die minister van inter-Amerikaanse betrekkingen Elliott Abrams als steun voor de contra's had gekregen van een buitenlandse ,.privépersoon''. Volgens verschillende Amerikaansemedia gaat het hierbij om de Saoedische koning Fahd.

Volgens het Tower-rapport maakten enkele agenten van de Amerikaanse inlichtingendienst deel uit van het illegale netwerk van

De Saoedische multimiijardair Adnan Kashoggi (l.) en de Iraanse wapenhandelaar Manucher Ghorbanifar.

North. maar was de organisatie als geheel noch bij de contacten met Iran noch bij de verboden contra-hulp ingeschakeld. Directeur William Casey wist echter dat sommigen van zijn mensen met North werkten maar lichtte hier noch zijn eigen staf noch de president over in. Ook deze handelwijze wordt door de commissie gelaakt.

In haar conclusies en aanbevelingen schrijft de commissie-Tower dat het overtreden van procedureregels een van de belangrijkste oorzaken is van het ontstaan van de huidige crisis in het Witte Huis. Zijn naaste medewerkers hebben daarnaast verzuimd president Reagan te attenderen op fouten. onregelmatigheden en de consequenties van sommige besluiten. Uiteindelijk ligt echter toch de verantwoordelijkheid bij de president zelf, want de Nationale Veiligheidsraad, de bron van alle ellende, „werkt alleen als de president ervoor zorgt dat hij werkt".

In een afzonderlijk hoofdstuk getiteld „Wat er mis ging", had de Tower-commissie een overzicht gegeven van de opeenhoping van fouten en blunders die leidden tot de ernstigste crisis uit het presidentschap van Ronald Reagan. De volgende samenvatting hiervan verscheen in het *Utrechts Nieuwsblad* van 27 febr. 1987:

De wapenleveranties aan Iran en de activiteiten van de staf van de Nationale Veiligheidsraad (NSC) zijn schoolvoorbeelden van de gevaren van een beleid dat wordt gevoerd buiten de begrenzingen van een ordelijke procesgang.
Het Iran-initiatief was regelrecht in strijd met het eigen beleid van de regering ten aanzien van terrorisme, de oorlog tussen Iran en Irak en de militaire steun aan Iran. Die strijdigheid is nooit opgelost, en nooit werden de consequenties ervan afdoende in overweging genomen en behandeld. Het gevolg was over het algemeen een Amerikaans beleid dat zichzelf tegenwerkte.
De commissie gelooft dat het niet adequaat afhandelen van deze tegenstrijdigheden goeddeels het gevolg was van fouten in de besluitvorming.

Vastgestelde procedures voor het nemen van besluiten voor de nationale veiligheid werden genegeerd. Evaluaties van het initiatief door alle kopstukken van de NSC werden te onregelmatig gehouden. De initiatieven werden onder het kabinetsniveau onvoldoende doorgelicht. Van inlichtingenmateriaal werd onvoldoende gebruik gemaakt. Betreffende juridische beperkingen werden onvoldoende bezien. De hele zaak werd te informeel afgehandeld, zonder afdoende schriftelijke stukken over wat was overwogen, besproken en besloten.
Dit patroon werkte door bij de uitvoering van het Iran-initiatief. De NSC-staf nam de directe operationele uitvoering op zich. Het initiatief viel binnen de traditionele verantwoordelijkheid van de ministeries van buitenlandse zaken en defensie en de CIA. Toch werden die diensten goeddeels genegeerd. Enorm vertrouwen werd gesteld in een netwerk van particulieren en tussenpersonen.

Hoe het initiatief moest worden uitgevoerd kreeg nooit de benodigde aandacht van de NSC-leiding, en werd op werkniveau niet kritisch beschouwd. Nooit werd besloten tot een periodieke evaluatie van het verloop van het initiatief. Het resultaat was een amateuristische en grotendeels onbevredigende operatie. Tijdens het hele proces werd het Congres nooit op de hoogte gesteld.

De handel en wandel van de NSC ter ondersteuning van de contra's is veel minder compleet duidelijk. Niettemin wijst wat er wel bekend is erop. dat ook daar de inspanningen werden geteisterd door dezelfde problemen.
De wapenverkoop aan Iran en de steun van de NSC aan de contra's tonen de risico's aan die betrokken zijn bij het in het geheim uitvoeren van hoogst omstreden plannen.
Het initiatief naar Iran was een geheime operatie die direct in strijd was met belangrijk en algemeen bekend beleid van de uitvoerende macht. Maar het initiatief zelf droeg een fundamentele strijdigheid in zich.
Twee doelstellingen waren van het begin af aan duidelijk: een strategische opening naar Iran en vrijlating van Amerikaanse burgers die gegijzeld werden gehouden in Libanon De wapenverkoop aan Iran leek een middel te zijn om beide doelstellingen te bereiken. Het speelde ook in de kaart van lieden die andere belangen hadden, sommige van persoonlijke financiële aard.

In feite was de wapenleverantie aan Iran niet gepast voor het bereiken van beide doelstellingen. Wapens waren wat Iran wilde. Als de Verenigde Staten alleen streefden naar het vrij krijgen van de gijzelaars, zou een ruil van wapens voor gijzelaars dc onmiddellijke doelstelling van beide partijen hebben kunnen verzekeren.
Maar als de Amerikaanse doelstelling een bredere strategische relatie was, dan had de wapenverkoop afhankelijk moeten zijn van het eerst aanbrengen van de elementen voor die relatie.
Een ruil van wapens voor gijzelaars zou in die context contraproduktief zijn voor he? bereiken van die bredere strategische doelstelling. Daar komt bij dat voor het vrij krijgen van de gijzelaars invloed moest worden uitgeoefend op Hezbollah, waarbij de meest radicale elementen van het Iraanse regime betrokken kunnen zijn. De strategische opening die de VS zochten. had echter betrekking op mat werden beschouwd als „gematigde elementen".
De Amerikaanse functionarissen die bij het initiatief betrokken waren. leken drie afzonderlijke opvattingen te hanteren. Voor sommigen leek de voornaamste motivatie voortdurend een strategische opening naar Iran. Voor anderen werd de strategische opening een voorwendsel voor het leveren van wapens om de gijzelaars vrij te krijgen. Voor weer anderen, leek het initiatief van het begin af aan duidelijk een ruil van wapens voor gijzelaars te zijn.
Wat de bedoeling ook was, vrijwel vanaf het begin was het initiatief in feite een serie ruiltjes van wapens voor gijzelaars.
Het initiatief werd voortdurend beschreven in termen van de bredere strategische betrekkingen. maar die elementen werden nooit tot werkelijkheid (...)
Er ontstond al snel een patroon van onderhandelingen en uitwisselingen van wapens en gijzelaars. Terwijl de vrijlating van alle gijzelaars steeds werd beloofd, kwamen de gijzelaars in feite één voor één. en niet allemaal vrij. Deze droevige geschiedenis is een krachtig bewijs voor de reden waarom de VS zich nooit bij de wapenleveranties hadden mogen laten betrekken (...)
Het is niet duidelijk hoe overste North in eerste instantie betrokken raakte bij activiteiten ter ondersteuning van de contra's, ten tijde van het verbod van het Congres. Er zijn geen aanwijzingen dat de activiteiten van overste North ooit in enig forum zijn besproken met de president. Er schijnt ook nooit, op enig niveau, overleg tussen de departementen te zijn geweest over het werk van North.
Overste North werkte blijkbaar grotendeels geïsoleerd, en hield eerst de heer McFarlane en later vice-admiraal Poindexter op de hoogte (...)

Er werden veel ernstige fouten gemaakt. Zonder afdoende onderzoek en overweging, werden inlichtingen doorgespeeld aan de Iraniërs die mogelijk van groot belang waren voor de oorlog tussen Iran en Irak. Tijdens een ontmoeting op 5-7 oktober 1986, gaf overste North een verkeerd beeld van zijn contacten met de president. Hij vertelde de wapenhandelaar Ghorbanifar verhalen over gesprekken met de president die volledig verzonnen waren (...j
Nadat de eerste leverantie niet leidde tot vrijlating van de gijzelaars en het ene vrijlatingsplan werd vervangen door het volgende had het Congres beslist op de hoogte moeten worden gebracht. Overleg met het Congres zou nuttig zijn geweest voor de president, omdat hij daardoor een idee had kunnen krijgen hoe het publiek op het initiatief zou reageren. Het zou invloed hebben uitgeoefend op zijn besluit om het voort te zetten. (...)

De Verenigde Staten speelden een belangrijke rol bij de wapenleveranties (door Israel) aan Iran in 1985. Of die Amerikaanse betrokkenheid legaal was hangt in eerste instantie af van de vraag of de president de leveringen van te voren goedkeurde.

De commissie was niet in staat onweerlegbaar bewijs te leveren op dat punt. Maar de raad vindt dat de conclusie dat hij (de president) vooraf toestemming gaf geloofwaardig is.
Maar ook als de president op enige wijze instemde met de transactie. blijft een ernstige juridische vraag bestaan. Het is niet duidelijk of de vorm van de toestemming voldoende was. De toestemming voldeed niet aan de voorwaarden van de Wet op Beheersing van Wapenexport. vooral bij het niet bestaan van schriftelijke garantie van de Iraniërs ten aanzien van onbevoegd doorverkopen.
Volgens de Nationale Veiligheidswet is het niet duidelijk of de mondelinge goedkeuring door de president geldt als presidentieel besluit, dal het initiatief van vitaal belang was voor de nationale veiligheid van de Verenigde Staten. De goedkeuring werd nooit op papier gezet, en blijkt aan slechts één persoon te zijn overgebracht. De president zelf kan het zich niet herinneren. Ook hier werd de verplichting het Congres op de hoogte te brengen genegeerd

Reacties

Op 27 febr. 1987 zei de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani dat Iran ,,gelukkig en trots" was omdat het rapport van de commissie-Tower bewees dat ,,dezelfdedingen die het Witte Huis aanvankelijk ontkende, nu zijn bevestigd".
Leunend op een automatisch geweer zei Rafsanjani tijdens het wekelijkse vrijdagsgebed bij de Universiteit van Teheran dat er in Amerikaanse politieke kringen werd gelachen om president Reagan. ,.Ze lachen om u", zei Rafsanjani alsof hij Reagan toesprak. ,,Ze zeggen dat u seniel wordt, en dat u niet weet hoe u de zaken moet aanpakken".
De Westduitse regering vroeg om opheldering over een passage in het rapport waarin stond dat de Amerikaanse luchtmachtbasis bij Frankfurt was gebruikt om wapens naar Iran te zenden.
De Sowjet-krant *Izwestija* schreef op 27 februari dat het rapport van de commissie-Tower geen conclusies bevatte over de precieze rol van topfunctionarissen van het Witte Huis, met inbegrip van president Reagan. Het rapport ,,spreidt de schuld op zo'n manier dat het de president niet raakt", met name door te zeggen dat Reagan niet op de hoogte was geweest van de bijzonderheden van de operatie.

Shultz en Weinberger ontevreden over conclusies Tower-rapport

De ministers Shultz (buitenlandse zaken) en Weinberger (defensie) waren het niet eens met de conclusies in het rapport van de commissie-Tower dat ,,zij zich simpelweg hebben gedistantieerd van het programma" en ,,niet energiek gepoogd hebben de president te beschermen",
Shultz zei tegenover verslaggevers in China, waar hij een bezoek aflegde, dat zijn handelingen niet slechts de bedoeling hadden zijn eigen straat schoon te vegen. ,,Ikwerk niet op diemanier", zei de minister, die overigens eerder had toegegeven dat zijn opereren in de Iran-affaire ook niet bepaald de schoonheidsprijs verdiende.

Shultz had Washington op 26 februari verlaten. In het vliegtuig naar Peking zei Shultz die dag tegen journalisten dat hij niet zou aftreden wegens de Iran-affaire Wel gaf hij zichzelf een ,,slechtcijfer" voor zijn optreden in de kwestie-Iran.
Verder zei Shultz dat hij de regering van China zou vragen haar wapenleveranties aan Iran te beeindigen. Hij verklaarde dat hij die wapenleveringen eerder in Peking had aangesneden en het opnieuw zou doen ,,Operation Staunch wordt mrt kracht nagestreefd", aldus de minister (,,Operation Staunch" was de naam die was gegeven aan de Amerikaanse politiek – ondermijnd door de Iran-affaire – om de bevoorrading van Iran met wapens uit het buitenland te beëindigen). Peking ontkende dat het wapens leverde aan Iran

Tegenover de Baltimore Sun noemde Weinberger de conclusies van de commissie-Tower ,,niet gerechtvaardigd en niet onderbouwd door enig bewijsmateriaal". Volgens Weinberger hadden Shultz en hij aan president Reagan alle argumenten voorgelegd die tegen de wapenzendingen pleitten, maar waren zij ,,systematisch buiten het overleg gehouden". In het rapport werd gezegd dat zij ,,enigszins geëxcuseerd" waren doordat de staf van de Nationale Veiligheidsraad hen niet had ingelicht over de geheime wapenzendingen.
Op 14 maart zei Reagan in zijn wekelijkse radiopraatje dat hij ten onrechte niet naar de argumenten van Shultz en Weinberger had geluisterd. Hij prees beide ministers als mannen ,.met een sterke overtuiging."„Zij hebben nooit geaarzeld om mij zonder om egen op de hoogte stellen van hun zienswijze op zaken van nationale veiligheid", aldus de president. Dit was ook gebeurd toen de wapenleveranties aan Teheran besproken werden.
,,Ik heb hun advies laten meewegen maar heb tenslotte besloten dat het de moeite waard was het risico te lopen en er toch mee door te gaan. Uiteindelijk is gebleken dat zij gelijk hadden en ik ongelijk", zo vervolgde Reagan. De president zei verder nog dat hij naar de mening van de twee ministers zou blijven luisteren in de komende maanden.

Televisietoespraak Reagan

Op 4 maart 1987 gaf president Reagan in een redevoering voor de televisie toe dat de geheime operatie met Iran was uitgelopen op een ruil van wapens tegen gijzelaars en dat dit ,,fout" was. ,.Wat begon als een strategische opening richting Iran werd tijdens de uitvoering ervan een handel van wapens in ruil voor gijzelaars. Dit gaat in tegen mijn eigen ideeën, tegen het beleid van de regering en tegen de oorspronkelijke strategie die we in gedachten hadden", zo zei Reagan.
,,Toen het ging om het sturen van de medewerkers van de NSC". zo vervolgde de president. .,moet ik erkennen dat mijn stijl niet in overeenstemming was met mijn vroegere wijze van optreden". De president verklaarde dat hij al was begonnen zijn ,,regeerstijl" te .,corrigeren".
Reagan zei dat hij tot nu toe gezwegen had over het schandaal, omdat hij wilde wachten tot de hele waarheid aan het licht was gekomen. Hij erkende daarbij, dat hij voor zijn stilzwijgen een prijs had moeten betalen, en wel in de vorm van een verlies aan vertrouwen bij de bevolking.
Hij had, zo zei de president, naar eer en geweten een paar maanden geleden het Amerikaanse volk gezegd dat de operatie met Iran geen ruil betekende van wapens voor gijzelaars. ,,Mijn hart en mijn beste bedoelingen zeggen mij nog steeds dat dat waar is, maar de feiten en het bewijs zeggen mij dat dit niet zo is", aldus Reagan.
,,Er zijn redenen waarom het gebeurd is maar geen excuses. Het was een fout." Reagan zei dat hij zijn verantwoordelijkheid ,,als president" niet kon ontlopen. Hij gaf toe dat hij niet genoeg vragen had gesteld aan zijn medewerkers over de Iran-operatie. Hij was zo begaan met het lot van de gijzelaars, dat hij niet voldoende was ingegaan op de ,,details van het totale Iran plan". Reagan herhaalde nadrukkelijk, dat hij niet op de hoogte was geweest van het doorsluizen van gelden uit de Iraanse wapenleveranties naar de Nicaraguaanse contra's.
De gezondste manier om op een fout te reageren was, zo zei de president, je les eruit trekken en doorgaan.
Hij zei verder dat hij de ,,eerlijke, overtuigende en uiterst kritische" conclusies van de commissie-Tower over zijn Iran-beleid accepteerde en ernaar zou handelen. De reacties op Reagans toespraak waren over het algemeen positief.

Beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen

Op 11 maart besloten de speciale onderzoekscommissies van het Congres Albert Hakim, de zakenman van Iraanse afkomst die samen met de gepensioneerde luchtmachtgeneraal Richard Secord betrokken was bij het vervoer van wapens naar Iran en naar de contra's in Nicaragua, beperkte immuniteit te verlenen in ruil voor zijn getuigenis.
Na het verkrijgen van immuniteit kon een tegenover de onderzoekscommissies afgelegde getuigenis niet meer als

bewijsmateriaal voor een strafrechtelijke vervolging gebruikt worden. Speciale aanklager Walsh was om die reden tegen een vroegtijdige verlening van immuniteit.

Op 10 maart had hij de Congrescommissies gevraagd tenminste negentig dagen te wachten met het verlenen van ,,beperkte immuniteit" aan North, Poindexter en Secord, zodat hij de tijd zou hebben zelfstandig zijn bewijsmateriaal te vergaren.

Behalve aan Hakim hadden de speciale onderzoekscommissies van Huis en Senaat inmiddels beperkte immuniteit verleend aan North's secretaresse Fawn Hall, Secords medewerker Robert Dutton en Edward de Garray, directeur van een luchtvaartonderneming die bevoorradingsvluchten naar de contra's uitvoerde.

Op 17 maart kwamen de speciale onderzoekscommissies en Walsh overeen dat medio april zou worden gestemd over het verlenen van beperkte immuniteit aan Poindexter. Begin juni zou een besluit worden genomen over het verlenen van beperkte immuniteit aan North.

Rafsanjani beschuldigt VS van pogingen Iran tegen de *Sowjet*-Unie op *te* zetten

Op 13 maart 1987 beschuldigde de Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani de VS van pogingen Iran verwikkeld te laten raken in een oorlog met de Sowjet-Unie.
Volgens het Iraanse persbureau Irna zei Rafsanjani in een rede tijdens het wekelijkse vrijdaggebed dat Amerikaanse afgezanten hem vorig jaar zomer een ,,satellietfoto" hadden laten zien waarop het gebied afgebakend stond van waaruit de Sowjet-strijdkrachten Iran zouden binnentrekken.
De Amerikanen hadden de Iraniërs verteld dat de Sowjet-Unie 36 legerdivisies aan haar zuidelijke grens had samengetrokken met de bedoeling Iran aan te vallen. De bedoeling was volgens Rafsanjani om de Sowjet-Iraanse betrekkingen te vertroebelen en ,,ons te verwikkelen in een oorlog met onze noordelijke buur".

Volgens in het Tower-rapport afgedrukte memoranda was een van de bedoelingen van de Amerikanen die van 25-28 mei 1986 in Teheran waren geweest, de Iraniërs inlichtingen te geven over militaire activiteiten van de Sowjet-Unie in de buurt van Iran.
In het Independence Hotel te Teheran werd op 26 mei volgens het rapport tijdens een ontmoeting tussen de Amerikaan Howard Teicher en Iraniërs de ,,Sowjet-positie en dreiging ten opzichte van Iran" samengevat. Teicher zou hebben gezegd. .,Er zijn 26 divisies. De trans-Kaukasische militaire districten zijn gereorganiseerd en verbeterd De Sowjets hebben de frequrntie van acties over de grens met Pakistan opgevoerd. vallen ook zo nu en dan Iran binnen en zijn met een terreurcampagne in Pakistan begonnen."

In een reactie op de rede van Rafsanjani noemde het Sowjet-persbureau TASS de Amerikaanse mededelingen aan Iran ,.een opzettelijke en grove provocatie". TASS onderstreepte dat de Sowjet-Unie een van de eersten was die de islamitische revolutie van 1979 in Iran had erkend.

Persconferentie Reagan

Op 19 maart zei president Reagan op een persconferentie in het Witte Huis dat hij op geen enkele manier, direct of indirect, op de hoogte was van geheime initiatieven de contra's in Nicaragua te voorzien van wapens en geld. Daarnaast herhaalde hij nog eens zijn standpunt dat het leggen van diplomatieke contacten in Iran in aanleg een juiste politiek was geweest, maar later .,was ontaard" in het ruilen van wapens voor gijzelaars.

Reagan zei dat het zijn bedoeling was geweest contact te zoeken met gematigde Iraanse leiders en een einde te maken aan de oorlog tussen Iran en Irak. Dat er uiteindelijk alleen over het ruilen van gijzelaars tegen wapens was gesproken had hij pas in het rapport-Tower gelezen.

De president bestreed dat het hierbij om een rechtstreekse ruil ging. Hij zei dat Iran slechts ,,filosofische" invloed had op de groeperingen in Libanon die Amerikaanse gijzelaars gevangen hielden.
,,Wanneer er in mijn familie iemand zou zijn ontvoerd en ik iemand zou huren van wie ik dacht dat hij die persoon weer veilig thuis zou brengen – ik geloof nog steeds dat dat niet hetzelfde is als losgeld betalen", aldus de president.

Gevraagd naar zijn – op initiatief van North belegde – ontmoetingen met groepen Amerikanen die geld hadden geschonken aan de contra's. zei de president dat hij destijds niet beter wist dan dat het ging om mensen die financieel hadden bijgedragen aan reclamespots ten behoeve van de contra's die bedoeld waren om het Congres ertoe te bewegen de hulp aan de contra's te hervatten.

Net na afloop van de persconferentie zei Reagan in antwoord op een hem toegeroepen vraag dat vice-president Bush geen bedenkingen tegen het Iran-initiatief had gehad.
Waarnemers waren het erover eens dat Reagan het op de persconferentie goed had gedaan.

Iran zal met eigen rapport komen

Op 20 maart 1987 zei de Iraanse president Ali Khamenei dat de Iraanse regering met een eigen rapport zou komen over de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran. Volgens de president zou dit rapport duidelijk maken dat de Amerikanen .,elke dag" hadden gelogen over de transacties.

Khamenei zei dit op de laatste dag van het ,,Iraanse jaar" tot moskeegangers in Teheran. Zijn opmerkingen werden uitgezonden via radio-Teheran. Hij zei dat de Amerikaanse pogingen met Iran in contact te komen waren mislukt omdat ze waren gebaseerd ,,op verkeerde analyses van de regerende kliek in Amerika". die ,,de politieke trends in Iran verkeerd heeft beoordeeld".

Volgens hem hadden de Amerikanen met ,,hunavontuur" drie doelen op het oog gehad: ze wilden gijzelaars vrij krijgen, ze wilden betrekkingen met Iran aanknopen en ze wilden ,,het Iraanse grondgebied als basis gebruiken om tegen de Sowjet-Unie te spioneren". Dit toonde overigens aan, zei Khamenei, dat de Amerikanen nu overtuigd waren van ,,de duurzaamheid en de stabiliteit van het systeem dat in de islamitische republiek is opgezet".

VEROORDELINGEN IN DE VS VOOR SMOKKEL VAN WAPENS NAAR IRAN

Op 24 nov. 1986 werden in San Diego vijf Amerikanen veroordeeld tot gevangenisstraffen van één tot zes jaar voor hun rol in een smokkelcomplot om onderdelen van gevechtsvliegtuigen aan Iran te leveren. De verdediging voerde tevergeefs aan dat de regering-Reagan in feite toestemming had gegeven voor dergelijke leveranties.

,,Water ook verschijnt in de kranten, en wat de afgelopen tijd in Iran is gebeurd is hier niet van belang", zei de rechter bij het voorlezen van het vonnis.

Op 9 febr. 1987 veroordeelde een rechter in San Diego twee broers tot lange gevangenisstraffen en ieder $ 100.000 boete wegens het leiding geven aan een bende die gestolen onderdelen van F-14 gevechtsvliegtuigen van de Amerikaanse marine naar Iran smokkelde. Edgardo Agustin kreeg 18 jaar gevangenisstraf en zijn broer Franklin 13 jaar. De bende was in 1985 opgerold.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Utrechts Nieuwsblad, Le Monde, NZZ, Time, *AP)*

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

WINST VOOR GOLKAR IN INDONESIË

Op 23 april vonden in Indonesië algemene verkiezingen plaats. Bijna 94 mln kiesgerechtigden (op een bevolking van ca. 168 mln) konden hun stem uitbrengen op kandidaten voor 400 van de 500 zetels van het parlement, de Dewan Perwakilan Rakyat (DPR). De overige 100 zetels zijn gereserveerd voor militairen. Evenals in 1977 (pag. 289 e.v.-'77) en in 1982 (pag. 585 e.v.-'82) waren slechts drie partijen tot de stembus toegelaten: de regeringspartij Golkar (Golongan Karya of functionele groepen). de Partai Persatuan Pembangunan (PPP) of Verenigde Ontwikkelingspartij en de Partai Demokrasi Indonesia (PDI) of Democratische Partij van Indonesië. De PPP werd aangeduid als islamitisch. de PDI als nationalistisch-christelijk.

De kiezers konden in 283.534 kieslokalen hun stem uitbrengen op 2.065 kandidaten die zorgvuldig door het bewind waren geselecteerd. aldus Hans Beynon in de Volkskrant (11-4).

Volgens een op 24 april bekendgemaakte niet-officiële uitslag op basis van ca. 90 % van de uitgebrachte stemmen (Le Monde 26/27 april) verwierf de Golkar nu 72,6% van die stemmen tegen 64% in 1982. Het stemmenpercentage van de PPP daalde van 28% tot 16,2%, terwijl de PDI opklom van 8% tot 11,2%. Na telling van 81,9 mln stemmen meldde de verkiezingscommissie het volgende resultaat: Golkar 59,5 mln, PPP 13.2 mln en PDI 9.2 mln stemmen. De eerste resultaten toonden aan dat de PDI in Jakarta ca. 28% van de stemmen had gewonnen, aldus IHT (25126 april). In Aceh (Atjeh), het traditionele islamitische bolwerk in het noorden van Sumatra. leed de PPP een gering verlies ten gunste van Golkar.

De voorlopige zetelverdeling (vergeleken met 1982) luidde als volgt: Golkar 298 (242), PPP 64 (94) en PDI 38 (24). PPP en PDI protesteerden tegen onregelmatigheden bij de verkiezingen. zoals het ontbreken van stembiljetten of het dubbel uitreiken ervan. Maar volgens Keith B. Richburg (*IHT*) waren het de meest ordelijke en geweldloze verkiezingen sinds de onafhankelijkheid en ook andere waarnemers stelden vast dat de verkiezingsdag zonder echte incidenten verliep. De opkomst werd op 90% geraamd.

Verkiezingscampagne Beperkingen voor buitenlandse journalisten

Op 17 maart kondigde de Indonesische regering beperkende .,puur administratieve'' maatregelen af voor buitenlandse journalisten voor de periode van 24 maart tot en met 10 juni. Volgens dc richtlijnen van het ministerie van voorlichting dienden zij zich bij de autoriteiten te melden voor een vergunning. wanneer zij een van de 27 provincies wilden bezoeken. Voor een bezoek aan de provincies Irian Jaya cn Oost-Timor was een ,,speciale vergunning'' nodig. terwijl voor de steden. incl. dc hoofdstad Jakarta aparte pasjes vereist waren.

Op 24 maart begon de officiële verkiezingscampagne die van 45 dagen (in 1982) tot 25 dagen was teruggebracht. Dit werd in verband gebracht met de ervaringen opgedaan bij de campagne van 1982, waarin volgens de officiele cijfers 39 doden vielen (pag.58611-'82). Over de campagne van 1987 schreef Hans Beynon in de Volkskrant (11-4) o.a.:

..Campagneleiders moeten zich beperken tot redevoeringen over de materiële ontwikkeling. Verboden is aile kritiek op het staatshoofd. de regering, het beleid en de andere partijen. Verboden is ook elke discussie over ethnische groepen. regionale kwesties. de godsdienst. en over vreemde landen en hun leiders.

Elk openbaar optreden kan worden verboden, optochten zijn niet toegestaan en het aantal toehoorders van openbare bijeenkomsten is beperkt tot ongeveer vijftigduizend. Bovendien mag per dag slechts één partij een manifestatie houden en zijn er in Jakarta in totaal niet meer dan acht toegestaan. Van de overheidsmedia mogen de partijen vier maal gebruik maken om hun boodschap van maximaal een kwartier uit te dragen. Die programma's moeten wel tien dagen tevoren ter goedkeuring worden voorgelegd aan de censor.

Kan er dan nog iets fout gaan? Ja, met de pers. Dus daarvoor heeft het ministerie van voorlichting net als voorheen een brochure samengesteld met verplichte wenken. die vijftien pagina's beslaan. En tenslotte zijn er in de eerste en de laatste linie de opzichters die alles rimpelloos moeten laten verlopen: de vierhonderdduizend leden van de strijdkrachten en politie...''

President Soeharto bij de stembus.

Een correspondent van *AFP* in Jakarta meldde in *NRC/H'blad* (2-4) voorts

.In een verkiezingsrede riep president Soeharto de Indonesiërs op om mee te doen aan de 25 dager? durende verkiezingscampagne, die naar hij verwacht .kalm en zonder vijandigheid, en zonder stoornissen' zal verlopen. alvorens op de dag van de verkiezingen hun stem uit te brengen

Hoge regeringsfunctionarissen en militaire leiders hebben herhaaldelijk onderstreept dat Indonesië .Pancasila Democratie' rivaliteit noch oppositie erkent. omdat alle zaken door middel van consensus en als door een grote familie worden geregeld. Volgens voorstanders biedt zo'n ..democratie'' politieke partijen de kans om zich met concrete zaken bezig te houden. zodat ze geen tijd hoeven te besteden aan het verdedigen van een ideologie

Critici stellen echter dat verkiezingen door die ideologische uniformiteiten iedere betekenis hebben verloren. en de dissidente ,Groep van 50' heeft de verkiezingen .verspilling van tijd en geld'' genoemd nu het economisch zo slecht gaat (..)

De opperbevelhebber van het lege:. generaal Benny Murdani. waarschuwde dat de militairen klaarstonden om ,repressieve maatregelen' te treffen tegen een ieder die door zijn optreden .het ongestoorde verloop' van de verkiezingen hinderde. De Indonesische strijdkrachten - die niet stemmen - hebben toegezegd dat ze zich neutraal zullen opstellen tijdens de verkiezingen, en tot dusver hebben ze tot elk van de drie partijen een gelijke afstand bewaard

Ondanks herhaalde waarschuwingen van regeringenleger tegen het exploiteren van verschillen tussen religieuze en etnische groeperingen hebben de drie partijen tijdens de campagne hun presentatie een onverholen religieus tintje gegeven. De litanie vaii Koran-verzen, de islamitische begroetingen. de steeds weer herhaalde ruep .,Allah is groot'', en de zwerm van religieuze leiders onder de campagnewoordvoerders hebben sinds de campagne 24 maart begon de dagelijkse bijeenkomsten gekleurd. Volgens waarnemers hier is dat duideliike godsdienstige accent bedoeld om de stemmen van de moslims te winnen - 90 procent van de 165 miljoen zielen tellende Indonesische bevolking is moslim

*Op de begroting was voor de verkiezingen 132 mrd rupiah uitgetrokken (ca *J* 163 mln)

Weekblad 56ste jaargang No. 2891. pag. 42327-42342

PPP-voorzitter luitenant-generaal Sudharmono.

De religieuze toon is met name bedoeld voor de aanzienlijke hoeveelheid „zwevende kiezers", de naar schatting 17 miljoen nieuwe jonge kiezers en de minstens 12 miljoen leden van een invloedrijke moslim-organisatie die zich in 1984 depolitiseerde.
Die organisatie. de conservatieve Nahdatul Ulama (NU), die volgens voorzitter Abdul Rahman Wahid zo'n 35 miljoen leden telt, verbrak de banden met de PPP die zij in 1973 samen met drie andere moslimpartijen oprichtte. De NU onthief haar leden van de verplichting om de PPP te steunen en moedigde hen aan om hun eigen politieke keuze te maken.
De afsplitsing van de NU betekende een zware slag voor de PPP. de belangrijkste oppositiepartij die het bij de laatste twee verkiezingen in Jakarta met een marginaal verschil aflegde tegen de machtige Golkar. De PPP zelf is aanzienlijk verzwakt door onophoudelijke onderlinge strijd binnen het leiderschap en door het overlopen van ontevreden leden naar de Golkar. Naar de veelvuldig op de voorpagina's verschijnende berichten te oordelen heeft dat overlopen inmiddels een bijna routinematig karakter aangenomen.
Terwijl de Golkar, die 70 procent van de stemmen hoopt te krijgen, door dat overlopen alsvanzelf nieuwe leden lijkt binnen te halen. is de kleine PDI niet stil blijven zitten. De PDI reageerde prompt op de situatie. daarvan getuigen de in de pers breed uitgemeten recente bekeringen van islamitische PDI bestuursleden tot de NU en de nieuwe campagne aanpak van de partij. Naast de traditionele aandacht voor de armen en het gebruik van de charismatische naam van wijlen president Soekarno middels de deelname van een van diens dochters aan de campagne, wist de kleine christelijk-nationalistische partij een doorbraak te bewerkstelligen door zich direct tot de moslims te richten.

De partij heeft uitgebreid ingespeeld op Wahids aanmoediging van NU leden die de PDI willen steunen en heeft ook gebruik gemaakt van een aantal NU leden in haar campagne.
De Golkar liet zich evenmin onbetuigd en wierp ministers, regeringsvertegenwoordigers en een paar van hun vrouwen en vrouwen van militaire leiders in de strijd die hoog opgaven van wat de regering zoal in de godsdienstige sector had bereikt.
Ondanks alle drukte rond de verkiezingsbijeenkomsten leverden de meeste bijeenkomsten in Jakarta en in de provincies zowel kwalitatief ais kwantitatief een teleurstellend spektakel op, zo stond in hoofdartikelen in de kranten (...) Bijeenkomsten in Jakarta werden veelal bijgewoond door georganiseerde groepen en genoten geringe belangstelling onder individuele kiezers. aldus ooggetuigen. Ook de afwezigheid van welgestelde longeren uit de middenklasse en studenten bii de bijeenkomsten bleef niet onopgemerkt..."

De afsluitende verkiezingsbijeenkomst van de PPP in Jakarta vond op 15 april plaats PPP-voorzitter John Naro riep de ca. 400.000 aanwezigen op te streven naar meer macht voor het parlement en grotere persvrijheid.
De Golkar sloot haar verkiezingscampagne op 16 april af in het Senayan-stadion te Jakarta. waar ca. 150.000 mensen kwamen opdagen. Ruim de helft van het publiek was echter al vertrokken toen Golkar-voorzitter Sudharmono het woord nam.
Op 17 april volgde de slotbijeenkomst van de PDI. Volgens een schatting woonde een half miljoen mensen toen het debuut in Jakarta bij van mevr. Megawati Soekarnoputry, de oudste dochter van wijlen president Soekarno en kandidate voor de PDI. De massale opkomst bij deze manifestatie - volgens andere schattingen waren er 800.000 a 1 mln mensen -ging gepaard met geruchten in Jakarta dat de militairen bedekte steun aan de PDI hadden geboden. (The Times 18-4).
Na het einde van de officiële verkiezingscampagne, waarbij naar verluidt slechts één persoon door geweldsdadigheden om het leven kwam, volgde een vijfdaagse „afkoelingsperiode".
Op 22 april verklaarde president Soeharto in een nationale TV-uitzending: „Het belangrijkste in ons leven als burger van een soevereine natie is het stemmen. Daarom noem ik deze verkiezingen een feest van de democratie." Soeharto prees de drie deelnemende partijen voor de vreedzame manier waarop zij de campagne hadden gevoerd. Hij herinnerde eraan dat het om de vierde nationale verkiezingen onder zijn 21 jaar oude bewind ging, waarbij hij een vergelijking trok met de ene verkiezing onder het twintigjarig bewind van zijn voorganger Soekarno.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Aan de rustig verlopen verkiezingen was een periode voorafgegaan waarin tegenstellingen op de achtergrond tot uitingen van geweld en protest hadden geleid.

Rellen in *Tanjung* Priok (september 1984)

In de late avond van 12 september 1984 vielen volgens luitenant-generaal Benny Murdani, de opperbevelhebber van de strijdkrachten en tevens leider van het Nationale Veiligheidsbureau KOPKAMTIB. 9 doden en 53 gewonden bij gevechten tussen ca. 1.500 moslems en militairen in Tanjung Priok, het havengebied van de Indonesische hoofdstad Jakarta.

Volgens Willem van Kemenade (NRC/H'blad li-9-'84) waren in de Rawa Badak-moskee anti-Soeharto affiches aangeplakt. Op 8 september zou een politie-officier met bemodderde laarzen de moskee hebben betreden om de affiches weg te scheuren of zwart te maken. Deze heiligschennis - men mag alleen met schone blote voeten een moskee betreden - lokte een reactie van de omstanders uit Vier jongeren staken de motorfiets van de politieman in brand. De vier werden gearresteerd. Na felle preken van modern-geestelijken in de Rawa Badak-moskee, waarbij de vrijlating van

Op de laatste dag van de verkiezingscampagne, 17 april, sprak de oudste dochter van wijlen president Soekarno, Megawati Soekarnoputry, een menigte supporters van de PDI op het parkeerterrein van het Senayan-stadion te Jakarta toe

de vier werd geëist, trok een opgewonden menigte ondrr leiding van de prediker Amir Biki op 12 september naai het politiebureau De betogers zwaaiden mrt messen, sikkels en nzeren staven Zij weigerden gehoor te geven aan oproepen om zich te verspreiden, waarna de in paniek gebrachte soldaten - aanvankelijk waren 15 man veiligheidstroepen t r hulp geroepen - rnet scherp op de menigte schoten

Generaal Benny Murdani verklaarde op 14 september dat islamitische leiders mensen hadden aangezet om op te staan tegen de regering. Maar deze zou geen enkel teken van opstand dulden en zij zou „onverantwoordelijke schendingen van de openbare orde vastberaden en krachtig onderdrukken", aldus Murdani. Er werd vervolgens melding gemaakt van honderden arrestaties.
Op 20 september deed de „Petisi 50" of „Groep van 50" - een groep van prominente dissidenten die in mei 1980 met een petitie in de openbaarheid kwam (zie pag. 162/1-'83) - in een open brief aan president Soeharto een oproep tot het instellen van een onafhankelijk onderzoek naar het verloop en de oorzaken van de onlusten in Tanjung Priok.

In de brief werd gesteld dat het aantal doden beduidend hoger lag dan het officiële aantal van negen. Het onafhankelijke weekblad Tempo stelde het dodental op 20 september op 28, maar sommige islamitische bronnen repten zelfs van 40 doden. De brief, die door 22 leden van de "Groep van 50" was ondertekend. noemde de door generaal Murdani gegeven versie van de gebeurtenissen eenzijdig en onvolledig. De afwijking van de principes van de grondwet van 1945 was volgens de brief de basisoorzaak van de geweldsuitbarsting. De schending van die principes had haar hoogtepunt bereikt met de indiening van vijf wetsontwerpen in het parlement.
Een van deze voorstellen, het wetsontwerp inzake de sociale organisaties. behelsde het voornemen om de Pancasila (Sanskriet voor vijf zuilen: geloof in God, menselijke waarden. consensusdeinocratie, nationale eenheid en sociale rechtvaardigheid). d.w.z. de staatsfilosofie, verplicht te stellen als enige ideologie voor alle maatschappelijke organisaties, met inbegrip van religieuze. (Zie verderop).

Vooral tegen dit wetsontwerp verzette zich het Korps Muballigh Indonesia (Korps van Indonesische islamitische voorgangers). onder wiens hoede omstreeks 40 moskeeën in Jakarta. incl de Rawa Badak-moskee. vallen. Dit korps wilde het recht van een eigen ideologie voor elke organisatie verdedigen, Dit verzet uitte zich tijdens de vrijdagse preek en in discussies in eigen kring en binnen de ruimte van een geestverwante moskee Zo stelde Jusfiq Hadjar, redacteur van Demi Demokrasi (Voor Democratie), in de Volkskrant (26-9-'84)

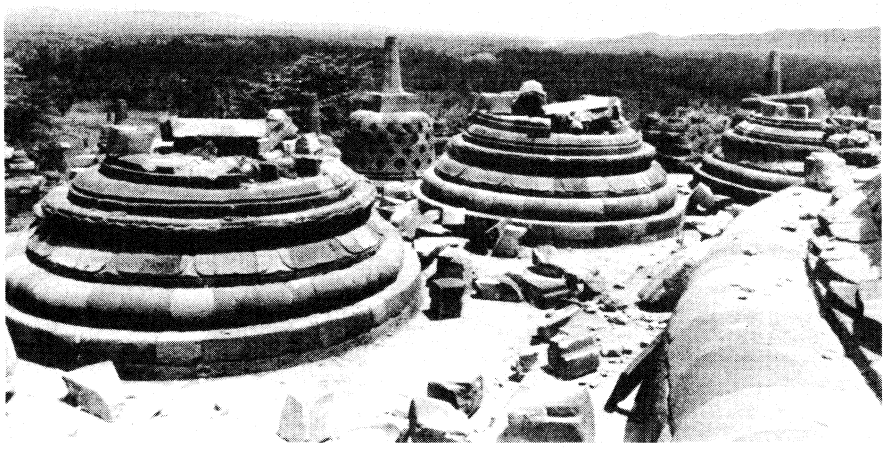

Beschadigde „stupa's" van de Borobodur-tempel op Midden-Java na de bomaanslag van 21 januari 1985.

Voorzitter van het Korps Muballigh Indonesia is Sjafruddin Prawiranegara. voormalig minister van financiën en premier van de „Revolutionaire regering van de Republiek Indonesië" te Bukittingi op Sumatra (1958-1961), die met Amerikaanse steun tegen Soekarno opereerde.

Bomaanslagen in Jakarta (oktober 1984) Arrestaties (november 1984)

In de ochtend van 4 oktober 1984 werden bomaanslagen gepleegd op twee filialen van de Central Asia Bank, eigendom van de Chinees Liem Sioe Liong, en op het winkelcentrum Glodok in de Chinese wijk van Jakarta. Bij die laatste aanslag vielen twee doden, terwijl in totaal zestien mensen gewond raakten. Onmiddellijk daarop werden 15 arrestaties verricht. Later werden volgens de krant *Sinar Harapan* (16-10-'84)op zijn minst nog eens 15 mensen gearresteerd, naar verluidt leden van een islamitische jongerenorganisatie.
Op 17 oktober richtte een bomexplosie lichte schade aan in een noedelfabriek in Jakarta, die eveneens eigendom was van Liem Sioe Liong.
Op 29 oktober 's avonds deed zich een explosie voor in een munitiedepot bij de militaire basis Cilandak in Jakarta. De reeks ontploffingen duurde voort tot de volgende morgen. Tot op een afstand van 10 km werden niet-geëxplodeerde bommen aangetroffen die door de kracht van de ontploffing uit het depot waren geslingerd. Er werd melding gemaakt van zeker 16 doden en 200 gewonden. Speculaties over sabotage werden door de autoriteiten van de hand gewezen.
Begin november werden negen leden van „Petisi 50" - allen ondertekenaars van de oproep inzake een onafhankelijk onderzoek naar de gebeurtenissen in Tanjung Priok - gearresteerd. o.w. generaal b.d. Hartono R. Dharsono, oud-commandant van de Siliwangi Divisie en voormalig secretaris-generaal van de Associatie van Zuidoostaziatische naties (ASEAN); A.M. Fatwa, moslem-leider en secretaris van Petisi 50" en H M Sanusi ex-minister van textiel onder wijlen president Soekarno. Behalve deze drie bevonden zich o.a. nog de volgende personen onder arrest: de moslem-geestelijke Hadji Rhoma Irama, de advocaat Mawardi Noor en de voormalige studentenleider Tonny Ardie.

Bomaanslag op Borobudur-tempel (januari 1985). Vonnissen

Op 21 januari 1983 ontploften negen tijdbommen bij de Borobodur-tempel op Midden-Java bij Jogjakarta. Daarbij werden acht van de 72 stupa's. waarin zich Boeddha-beelden bevinden, beschadigd. Het beroemde tempelcomplex, dat tussen 774 en 884 is gebouwd, was in 1983 heropend na een restauratie van 14 jaar onder auspiciën van de Unesco.
Terwijl niemand de verantwoordelijkheid voor de aanslag opeiste. werd bericht dat drie voortvluchtige studenten werden verdacht. Op 23 januari werden twee vermoedelijke daders van de aanslag in Jogjakarta gearresteerd, aldus de krant *Suara Karya.*

Op 15 januari 1986 begon in Malang (Oost-Java) een proces tegen drie moslem-fundainentalisten Zij werden beschuldigd van samenzwering tegen de staat en subversieve activiteiten nl de aanslag op de Borobodur-tempel de aanslag op een rooms-katholieke kerk te Malang op 25 december 1984 en de aanslag op een toeristenbus met bestemming Bali in Banyu-angi (Oost-

Java) op 14 maart 1985 (waarbij 7 mensen werden gedood).

Een van de beklaagden. Ahmad Mutadawilah. bekende de bommen bij de kerk in Malang te hebben geplaatst – uit protest tegen de benoeming van Murdani. een christen. tot opperbevelhebber van de strijdkrachten – alsmede de negen bommen bij de Borobudur-tempel – ui: protest tegen de regeringspolitiek en om de eis inzake een islamitische staat kracht bij te zetten.

Op 24 maart 1986 werden twee verdachten veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf De derde kreeg 13 jaar wegens de levering van de explosieven

Verdere incidenten in 1985

In de loop van 1985 deed zich nog een aantal incidenten voor. Deels werd daarvoor geen verklaring gegeven. deels werden die incidenten van officiële zijde als ongelukken aangeduid.

Op 31 januari 1985 's avonds werd het paleis van Solo op Midden-Java. de Susuhunan Kraton. bijna geheel dooi brand verwoest
Eind januari 1989 ontplofte een munitiedepot in Madiun (Oost-Java): er werd alleen grote materiële schade aangericht Op 13 maart 1985 explodeerde een militair munitiedepot in de buitenwijken van Bandung (West-Java); 17 militairen en burgerarbeiders kwamen om het leven Van militaire zijde werden deze explosies aan ,,ongelukken" geweten
Op 10 juli 1985 werd het winkelcentrum Pasar Baru in Chinatown (Jakarta) door brand verwoest Op 21 juli brandde een deel van de studio's van Radio Republiek Indonesia in Jakarta af, daarbij kwamen twee mensen om het leven.

Vonnissen Tanjung Priok

In verband met de rellen in Tanjung Priok van 12 september 1984 werden op 9 februari 1985 vier mensen veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 18 tot 20 maanden. Op 11 april werden in verband met deze zaak nog eens 28 personen veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van één tot drie jaar.

Op 26 oktober 1985 werd een moslem-geestelijke veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf. Een andere moslem-geestelijke kreeg volgens een bericht van 29 oktober 1985 eveneens een gevangenisstraf van 20 jaar opgelegd. Beiden waren schuldig bevonden aan opruiing.

Veroordeling *Sanusi,* Dharsono en Fatwa

Ex-minister H.M. Sanusi werd op 13 mei 1985 veroordeeld tot 19 jaar gevangenisstraf wegens het beramen en financieren van de bomaanslagen te Jakarta in oktober 1984. Eerder (vanaf 2 mei) was aan zeven van zijn medebeklaagden al een gevangenisstraf variërend van 10 tot 17 jaar opgelegd. Sanusi ontkende elke betrokkenheid bij de bomaanslagen. Hij gaf alleen toe dat hij enig geld aan een van zijn medebeklaagden had geleend.
In dezelfde zaak werd in augustus 1985 nog een beklaagde tot levenslang veroordeeld. terwijl een andere 14 jaar gevangenisstraf kreeg.
Op 8 januari 1986 werd generaal b.d. Hartono Dharsono wegens subversieve actie veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf. Door de ondertekening van de open brief had hij een bijdrage tot het veroorzaken van onrust geleverd en door het houden van een toespraak tot een bijeenkomst, belegd door A.M. Fatwa, had hij mogelijk jonge militante moslems aangezet tot gewelddadige acties, zoals de bomaanslagen in Jakarta van oktober 1984. Dharsono beklemtoonde dat hij geen subversieve pogingen tegen de regering had ondernomen. maar dat hij alleen de beginselen van de Nieuwe Orde had willen handhaven.
Fatwa. die schuldig was bevonden aan soortgelijke aanklachten. was reeds op 24 december 1985 tot 18 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Tonny Ardie kreeg 9 jaar gevangenisstraf opgelegd voor zijn subversieve acitiviteiten. aldus een bericht van het persbureau Antara op 9 januari 1986.

In april 1986 reduceerde het hooggerechtshof de straf van Dharsono tot 7 jaar. Een verzoek tot herziening van zijn vonnis werd op 12 oktober 1986 door het hooggerechtshof afgewezen. Het vonnis van Fatwa werd bekrachtigd.

Executie *radicale* moslem-leider

Op 7 februari 1985 rond middernacht werd Salman Hafidz, plaatsvervangend leider van de z.g. ,,Imron"-groep van moslem-fundamentalisten, door een militair vuurpeloton terechtgesteld, nadat hij volgens het Indonesische persbureau Antara (14-2-'85) ter dood was veroordeeld wegens ,,subversieve activiteit" en moord.

In sommige berichten werd gesteld dat de ,,Imron"-groep betrekkingen onderhield met de ,,Indonesische Islamitische Revolutionaire Raad (IIRC),die in maart 1981 een DC-9 van de Indonesische luchtvaartmaatschappij Garoeda tijdens een vlucht naar Bangkok zou hebben gekaapt (pag 91/3-'82). De leider van de IIRC, Imron Mohammed Zein, werd op 12 april 1981 gearresteerd en op 13 februari 1982 ter dood veroordeeld. Op 13 april 1983 berichtte Le Monde dat hij was terechtgesteld, nadat president Soeharto verzoeken tot gratie had verworpen. Eerder dat jaar zou hij volgens persberichten uit de gevangenis zijn ..verdwenen .
Salman Hafidz (29) had in 1982 een aanval op een politiepost geleid, waarbij drie politiemannen waren gedood

Executie *communisten. Ontslag voor* voormalige communisten

Op 14 mei 1985 werd Mohammed Munir, voormalig leider van de vakbond SOBSI en lid van het Centrale Comité van de PKI (Communistische Partij van Indonesië). door een vuurpeloton geëxecuteerd. Hij was in 1968 gearresteerd en in 1973 ter dood veroordeeld op beschuldiging van poging tot omverwerping van de wettige regering. In oktober 1984 was Munirs gratieverzoek afgewezen.
Op 30 augustus 1983 bevestigde het Indonesische ministerie van justitie dat ook drie andere voormalige PKI-leden - Rustomo, Gatot Lestario (ook bekend als Gatot Sutarjo) en Djoko Unting - door een vuurpeloton op het eiland Madoera waren terechtgesteld. Amnesty International had op 19 aug. reeds gemeld dat zij op resp. 1, 2 en 3 juli waren geëxecuteerd. De drie waren in 1968-1969 gearresteerd. Gatot Lestario en Djoko Untung werden in januari 1976 ter dood veroordeeld. Het doodvonnis tegen Rustomo zou in 1975 zijn uitgesproken. Hun gratieverzoeken werden in 1984 door president Soeharto afgewezen.

Op 8 oktober 1986 bevestigde de legerwoordvoerder. brigade-generaal Pieter Damanik, dat onlangs negen voormalige communisten waren geëxecuteerd, nadat alle mogelijkheden van beroep waren uitgeput. Later volgde de bevestiging van nog een executie. Amnesty International berichtte in het maandblad Wordt Vervolgd (november 1986) over de executies:

Maman Kusmayadi. een 29-jarige islamitisch-activist die was beschuldigd van het doden van drie politiemannen bij een overval op een politiebureau in Bandung, West-Java, in 1981, is op 12 september jl. geëxecuteerd. Negen andere gevangenen die tussen 1968 en 1973 ter dood zijn veroordeeld in verband met een couppoging in 1965, zijn eind september en begin oktober geexecuteerd Zij hadden ruim vijftien jaar in hechtenis gezeten en vijf van hen waren door een speciaal militair tribunaal veroordeeld. waardoor zij geen recht op hoger beroep hadden.
Vier van de negen waren vastgehouden in de Cipinanggevangenis. Jakarta en zijn geëxecuteerd in Cimanggis. ten zuidwesten van de hoofdstad. Supono Mardsudidjoju. 65 jaar. Bono Walujo, 63 en Syam Kamaruzaman. 61. waren allen oud-leden van het ,,speciale bureau" van de Communistische Partij van Indonesië (PKI). dat volgens de huidige regering het brein achter de couppoging was. Zij zijn op 26 septeinber geexecuteerd. Een voormalig kolonel van de luchtmacht, Soediono. 61, was op 3 oktober geexecuteerd.
Vijf van de ter dood gebrachte gevangenen die in verband met de couppoging waren vastgehouden hadden buiten Jakarta vastgezeten.
Amadr Janafiah. oud-provinciaal secretaris van de PKI in Kalimantan zat gevangen in Banjarmasin, Kalimantan Abdullah Alihami. oud-lid van het centraal comité en provinciaal secretaris van de PKI in Riau. Sumatra. had vastgezeten in Padang. West-Sumatra. Kamil, 58, was luitenant van het Indonesische leger in centraal Java. en was beschuldigd van moord op twee hoge officieren ten tijde van de couppoging. Suvono Wiroatmodjo zou plaatsvervangend hoofd van het ,.speciale bureau" van de PKI in Noord-Sumatra zijn geweest en had gevangen gezeten in Medan. Tamuri Hidayat,

61, zou leider van de PKI in Bal? geweest zijn. Amnesty International heeft berichten ontvangen dat een andere man, Wismar Marpaung, geëxecuteerd zou zijn vanwege zijn betrokkenheid bij de couppoging, maar er is geen officiële bevestiging van zijn dood.

Volgens Amnesty zijn er nog minstens zestien veroordeelden voor wie executie dreigt. Amnesty heeft op 2 september een brief aan president Soeharto gestuurd waarin opnieuw Amnesty's oppositie tegen de doodstraf in alle gevallen werd aangehaald. Ook vroeg Amnesty de president alle bestaaride doodvonnissen te wijzigen in andere straffen. Op 8 oktober stuurde Amnesty een telex aan president Soeharto waarin zij haar grote spijt uitte over de executies.

De minister van arbeid, admiraal Sudomo, maakte op 7 november 1985 bekend dat meer dan 1.600 werknemers waren ontslagen wegens hun banden in het verleden met communistische organisaties. Het grootste deel van de ontslagen viel onder geschoolde arbeiders in de olie-industrie; 960 waren in dienst van de staatsoliemaatschappij Pertamina. Nog eens 6.000 arbeiders zouden worden ..doorgelicht" met kans op ontslag, aldus admiraal Sudomo.
De executies leidden tot uitingen van bezorgheid van de kant van de EG en Australië alsmede Nederland.

Wet op *Maatschappelijke Organisaties (Ormas)*

In oktober 1984 werd een speciale commissie ingesteld om de vijf door de regering ingediende wetsontwerpen, incl. die inzake de maatschappelijke organisaties. aan een nader onderzoek te onderwerpen.
Drie van deze wetsontwerpen betroffen de hervorming van het kiesstelsel, de uitbreiding van het parlement (Dewan Perwakilan Rakyat - PDR) en het Consultatieve Volkscongres (Majelis Permusyarawatan Rakyat - MPR) alsmede de invoering van de mogelijkheid tot amendering van de grondwet door middel van een referendum.
De overige twee wetsontwerpen hadden betrekking op de aanvaarding van de Pantacila als enige ideologie voor de politieke partijen resp. de maatschappelijke organisaties (met inbegrip van de religieuze organisaties).

Het wetsontwerp inzake de politieke partijen bevestigde gewoon dat de drie toegestane organisaties - de door de regering gesteunde Golkar: de Verenigde Ontwikkelingspartij of Partai Persutuan Pembangunan (PPP);en de Indonesische Democratische Partij of Partai Demokrasi Indonesia (PDI) - de Pancasila als enig ideologisch fundament hadden aanvaard. Dat gebeurde door de PPP formeel tijdens haar eerste nationale congres van 20-22 augustus 1984 te Jakarta. Ook de beide andere politieke groeperingen gingen met dit principe akkoord. Op 11 februari 1985 werd dit wetsontwerp van kracht
Tegen het wetsontwerp inzake de maatschappelijke organisaties rees veel verzet: van religieuze zijde. speciaal orthodox islamitisch. maar vooral van de organisaties die actief opereren op gebieden als burger- en mensenrechten. onderwijs, stads- en plattelandsontwikkeling Zij oefenden. overigens zonder enig resultaat aldus *NRC/H'blad* (27-12-'86), grote druk uit op parlementsleden om bij de behandeling van de wet voldoende bewegingsvrijheid in te bouwen. Maar bij de officiële behandeling in het parlement, in juni 1985, was er van enige oppositie of van amendementen geen sprake meer. Van de 30 artikelen die de Ormas omvat. gingen tien over sanctiemaatregelen, waaronder schorsing en zelfs verbod. De organisaties kregen twee jaar de tijd. d.w.z. tot juni 1987. om hun statuten aan de nieuwe wet aan te passen.

Wijzigingen kabinet

In het vierde ontwikkelingskabinet, beedigd op 19 maart 1981 (zie pag. 704/3-'83), werden de volgende wijzigingen aangebracht. Xli Said werd, in verband met zijn beediging als president van het Opperste Gerechtshof op 30 mei 1984. als minister van justitie vervangen door Ismail Saleh. to dusver procureur-generaal. Nugrohu Notosusanto, de minister van onderwijs en cultuur, overleed op **3** juni 1985 en werd op 30 juli 1985 opgevolgd door prof. Fuad Hassan.

(Voortzetting volgende aflevering)

BELGIË

GEWEZEN PREMIER VANDEN BOEYNANTS IN BEROEP ZWAARDER GESTRAFT

Het hof van beroep van Brussel heeft op 21 januari het beroep behandeld dat gewezen premier Paul Vanden Boeynants had aangetekend tegen zijn voorwaardelijke veroordeling door de correctionele rechtbank Vanden Boeynants tekende aanvankelijk beroep aan tegen de correctionele uitspraak en automatisch volgde het openbaar ministerie Hij trok dit later weer in wegens gezondheidsredenen

Het openbaar ministerie kan dat echter niet, zodat de zaak toch in beroep behandeld moest worden. De uitspraak in beroep was strenger: Vanden Boeynants werd nu ook veroordeeld als vervalser.

Het hof van beroep, voorgezeten door rechter Nicole Lumen, behandelde de zaak op 17 dec. 1986 en deed op 21 januari 1987 uitspraak. In een streng juridisch arrest, dat alle adjectieven schuwt en zich nergens waagt aan andere dan juridische beschouwingen, zegt het hof van beroep dat het vonnis van de correctionele rechtbank voor het grootste deel van kracht blijft. De eerste rechter heeft de zaak duidelijk beoordeeld en zijn uitspraak is juridisch gemotiveerd. Sommige financiële handelingen werden echter als simulatie tegenover de fiscus beschouwd en niet als een misdaad van gemeen recht.

Maar vooral inzake het gebruik van het valse document op naam van de vroegere ambassadeur van Libanon, - in

President Soeharto (derde van links op de voorste rij) poseert met zijn op 19 maart 1983 benoemde regering, het vierde ontwikkelingskabinet.

het proces werd het document de „valse Francis" genoemd - heeft het hof van beroep een andere mening dan de eerste rechter. Beide rechters noemen het document vals. Maar de correctionele rechter was van oordeel dat Vanden Boeynants het valse stuk slechts gebruikte om de gerechtelijke overheid op een dwaalspoor te brengen en niet om de fiscus te verschalken. Het werd dus afzonderlijk bestraft.

De eerste rechter beschouwde Vanden Boeynants ook niet als de vervalser van het stuk. Hij werd slechts veroordeeld omdat hij misbruik maakte van een vals document, dat mogelijk door iemand anders werd gemaakt.

Het hof van beroep was het daarmee niet eens. Vanden Boeynants heeft het valse stuk gebruikt om het gerecht te misleiden en om de fiscus op een dwaalspoor te brengen. De vervalsing moet bijgevolg gezien worden als één geheel met alle andere frauduleuze daden. Hier is duidelijk eenheid van opzet en inzicht en er moet dus één straf uitgesproken worden. Er is daarenboven te weinig van uit te gaan dat Vanden Boeynants slechts misbruik maakte van een vals document. Hij moet beschouwd worden als de vervalser en dusdanig ook bestraft worden. Immers, niemand anders dan Vanden Boeynants wist waarvoor het stuk moest dienen: hij lag aan de basis van de valse handtekening. hij is de enige die voordeel had bij de vervalsing en hij is de enige die de tekst kende die op het document moest worden getypt. Volgens de wet is hij bijgevolg niet alleen de mede-dader van de vervalsing, maar is hij de vervalser. Het lijdt geen twijfel dat hij met dit valse stuk voordeel wilde halen bij de fiscus en dat hij meteen de hele maatschappij wou bedriegen en benadelen. Gezien die ene opzet, gezien de ernst van de daden, moet de enige straf de zwaarste zijn.

Er zijn echter verzachtende omstandigheden omdat Vanden Boeynants zelf nog zwaar, ook sociaal, de gevolgen van het geheel moet dragen en ook gezien de diensten die hij vroeger het land bewees Daarom wordt hij tot drie jaar voorwaardelijk en tot 500.000 fr. boete veroordeeld, aldus rechter Nicole Lumen.

In het correctionele arrest bedroeg de boete globaal 620.000 fr. omdat er twee straffen uitgesproken werden. In beroep worden alle feiten als één geheel beschouwd, is er slechts één straf en kan er dus maar één, zij het de zwaarste, boete zijn.
(Vor.ber.pag. 595/1 e.v.-1986en 717/3 - 1986).

NEDERLAND

RAPPORT COMMISSIE-DEKKER M.B.T. STRUCTUUR EN FINANCIERING GEZONDHEIDSZORG

De Commissie structuur en financiering gezondheidszorg, naar de naam van haar voorzitter aangeduid als commissie-Dekker, heeft op 26 maart haar eindadvies uitgebracht aan de bewindslieden van volksgezondheid.

In het advies doet de commissie vergaande voorstellen om de gezondheidszorg te herstructureren, vooral met het oogmerk de kosten binnen de perken te houden.

Een van de voorstellen is gericht op de instelling van een basisverzekering tegen ziektekosten. die elke Nederlander verzekert tegen alle gezondheidsrisico's, die uit een oogpunt van verzekerbaarheid van zorg en financieel risico in een verzekeringssysteem thuishoren. Dit zogenaamde basispakket dekt dan 85% van alle kosten. Daarnaast moet iedereen de mogelijkheid hebben om zich aanvullend te verzekeren.

COMMISSIE

Van de Commissie structuur en financiering gezondheidszorg maken deel uit: prof dr W. Dekker (voorzitter).voorzitter van de Raad van Toezicht van N.V. Philips Gloeilampenfabrieken: prof.dr. P.R. Boorsma. hoogleraar openbare financien aan de Technische Universiteit Twente: prof dr. A.J. Dunning (wnd. voorzitter). hoogleraar cardiologie aan de Universiteit van Amsterdam: drs. G J. Hazekamp. directeur Stichting Landelijke Gereformeerde Raad voor Samenlevings-Aangelegenheden: prof.dr H J J Leenen. hoogleraar sociale achtergronden van gezondheid en gezondheidszorg aan de Universiteit van Amsterdam: mevr.mr. J.J.M.S Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn. lid van de Eerste Kamer en prof.dr B.M.S. van Praag, hoogleraar wiskundige economie aan de Erasmus-universiteit in Rotterdam.

BASISPAKKET

De volgende functies moeten naar de mening van de commissie in elk geval tot het basispakket behoren
- preventieve zorg:
- verloskundige zorg en kraamzorg:
- verpleging. behandeling en verzorging van langdurige zieken en zorg- en hulpbehoevenden (intra-, semi-, en extramuraal):
- revalidatie aan zieken en gehandicapten (intramuraal via wijkverpleging)
- reactivering (intramuraal en dagbehandeling);
- genees- en heelkundige behandeling en daarmee verband houdende kortdurende verpleging en verzorging;
- psychosociale hulpverlening:
- verpleging, behandeling en verzorging van psychiatrische patiënten;
- verpleging. behandeling en verzorging van lichamelijk gehandicapten (intra- en semimuraal, dagbehandeling en thuiszorg):
- verpleging, behandeling cn verzorging van geestelijk gehandicapten (intra- en semimuraal, dagverpleging/dagopvang en thuiszorg):
- hulp aan zintuiglijk gehandicapten:
- tandheelkundige hulp voor verzekerden tot en met 18 jaar.

De overheidsbemoeienis met de gezondheidszorg moet verregaand worden teruggedrongen en zich beperken tot bet vaststellen van de kaders waarbinnen de partijen op de gezondheidsmarkt: verzekeraars. consumenten en gezondheidszorginstellingen, zich dienen te bewegen.
De werking van de markt bevat. zo meent de commissie-Dekker, namelijk voldoende prikkels tot zelfregulering.

Doelmatigheid
De huidige structuur en financiering van de gezondheidszorg staan doelmatigheid en flexibiliteit in de weg. Wet- en regelgeving en een verbrokkelde financieringsstructuur hebben een groot aantal schotten geplaatst tussen de verschillende onderdelen van de zorg. waartoe de commissie-Dekker overigens ook de maatschappelijke dienstverlening rekent.
Deze verkokering belemmert soepele overgangen tussen de samenstellende delen van de gezondheidszorg. Om deze verstarring te doorbreken kiest de commissie voor het versterken van de marktgerichtheid van het zorgstelsel.
Deze beoogde versterking van de marktgerichtheid is uitsluitend bedoeld om de flexibili-

Leden van de Commissie structuur en financiering gezondheidszorg, bekend als de commissie-Dekker, tijdens de presentatie van hun bevindingen. V.l.n.r. prof. dr. H.J.J. Leenen, mevr. J.J.M.S. Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, algemeen secretaris J. de Beer, prof. dr. W. Dekker (voorzitter), prof. dr. A.J. Dunning en prof. dr. B.M.S. van Praag.

teit in het belang van de kostenbeheersing te vergroten. Kwaliteit en toegankelijkheid van de gezondheidszorg moeten onder alle omstandigheden worden gewaarborgd. evenals handhaving van solidariteit en rechtvaardigheid

Financiering

De commissir stelt voor de financiering van de zorg onder tc brengen in één verzekeringsstelsel. Ook de financiering van bejaardenoorden. gezinsverzorging, algemeen maatschappelijk werk en sociaal-pedagogische zorg. die nu via de begroting van het ministerie van Welzijn. Volksgezondheid en Cultuur worden gefinancierd. zou in het stelsel moeten worden opgenomen Deze basisverzekering moet worden gefinancieerd uit de volgende bronnen

- *Eigen bijdragen.* De commissie stelt voor de bestaande eigen bijdrage-regelingen voor voorzieningen die onder he: basispakket vallen te handhaven In totaal wordt een kleine 10 procent van de kosten van de basisverzekering hiedoor gedekt.
- *Centrale* Kas Daarnaast moet de basisverzekering worden betaald uit een centrale kas die wordt gevoed met:

- overheidsbijdragen Het bedrag hiervan is gelijk aan het totaal van de huidige rijksbijdragen en bijdragen van lagere overheden aan (onderdelen van) de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.
- werkgeversbijdragen Het bedrag hiervan is gelijk aan het totaal van de huidige directe en indirecte bijdragen van werkgevers aan de AWBZ. de ziekenfondsverzekering. de particuliere ziektekostenverzekeringen en de ambtelijke ziektekostenregelingen.
- ren procentuele premie over het inkomen van de verzekerden tot de huidige premiegrens volksverzekeringen De centrale kas dekt een kleine 80 procent van de kosten van de basisverzekering

De inning van deze premie zou via de belastingdienst moeten lopen.

- *Nominale premie* Verder is in de voorstellen van de commissie voorzien in een nominale premie per verzekerde. De hoogte daarvan hangt af van de vorm die de verzekerde kiest en kan worden gerelateerd aan de hoogte van het eigen risico Deze premie mort ruim 10 procent van de kosten van de basisverzekering dekken. De aanvullende verzekering wordt gefinancierd via nominale premies per verzekerde. De nominale premie is lager naarmate een verzekerde kiest voor meer eigen risico's.

Risicoselectie

Uit de centrale kas van de basisverzekering worden uitkeringen gedaan aan de verzekeraar op basis van objectieve criteria zoals bij voorbeeld de samenstelling, de risico's en de leeftijdsopbouw van het verzekerdenbestand.
Inschrijving van verzekerden met een hoog risico of een hoge leeftijd moet via het verdeelsysteem. meent de commissie. eerder worden beloond dan belast. Hiermee hoopt men te vnnrkomen dat verzekeraars. door het uitsluiten van zware risico's hun concurrentiekracht willen vergroten.
De onderlinge concurrentie tussen de verschillende verzekeraars moet zich richten op kwaliteit en service-verlening in combinatie met de hoogte van de nominale premies voor basis- en aanvullende verzekering.
Ondoelmatige uitvoering. hoge administratiekosten of excessieve winstvorming kan hierdoor. zo vertrouwt de commissie, worden vermeden omdat de verzekerden een dergelijke verzekeraars de rug toe zullen keren. Het stelsel bevat daardoor prikkels om de nominale premies laag te houden wat tevens de kostenbeheersing bevordert
De commissie-Dekker is er voorstander van de nieuwe verzekering te baseren op het restitutiestelsel. wat inhoudt dat de patiënt eerst zelf de rekening betaalt en de kosten daarna declareert bij de verzekeraar.

Wet en regelgeving

De voorstellen van de commissie-Dekker hebben grote gevolgen voor de wet- en regelgeving op het trrrein van de qezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.
Naast de Gezondheidswet en wetgeving inzake patiëntenrechten kan volgens de commissie worden volstaan met drie wetten:

- een wet op de kwaliteit van zorg.
- een wet op de zorgverzekering:
- en een sterk vereenvoudigde Wet ziekenhuisvoorzieningen

De AWBZ. dc Ziekenfondswet. de Wet up de toegang tot ziektekostenverzekeringen en de daarmee samenhangende wetgeving betreffende lastenverevening (MOOZ en IPLZ). alsmede de Wet tarieven gezondheidszorg zullen. ais de voorstellen worden aanvaard. allemaal kunnen worden ingetrokken omdat hun strekking. zover nodig. is opgenomen in de nieuwe wet op de zorgverzekering.
Daarnaast kan de Wet voorzieningen gezondheidszorg worden ingetrokken.
De Tijdelijke verstrekkingenwet maatschappelijke dienstverlening en de Wet op de bejaardenoorden moeten. aldus de commissie, worden opgenomen in een om te vormen en te vereenvoudigen Wet ziekenhuisvoorzieningeil
Ook enkele regelingen op het terrein vari de gezinsverzorging en de maatschappelijke dienstverlening zullen kunnen vervallen.
De bemoeienis van de overheid met de inkomstenvorming in de gezondheidszorg via de WAGGS en de Wet Inkomensvorming Vrije Beroepsbeoefenaren zal eveneens kunnen worden beeindigd.

Adviesraden

De voorstellen van de commissie-Dekker hebben ook gevolgen voor de adviesraden op het terrein van de volksgezondheid en de maatschappelijke dienstverlening
De commissie beveelt aan de huidige adviesstructuur verrrgaand te vereenvoudigen om doublures te vermijden. De huidige adviesraden wil de commissie vervangen door:

- een Gezondheidsraad die zich (net als nu) richt op de advisering over medisch-wetenschappelijke onderwerpen en toepassing van nieuwe technologie:
- een Nationale Raad voor de Volksgezondheid en Maatschappelijke Dienstverlening die adviseert over beleidsinhoudelijke vraagstukken;
- en een Raad voor de zorgverzekering die technische ddviezeii uitbrengt over de uitvoering van de ziektekostenverzekering:
- de SER zou zich tenslotte moeten buigen over de advisering van de premies

OVERZICHT KOSTEN GEZONDHEIDSZORG IN 1987

Kostensoort	1987 in mln. guldens
Intramurale gezondheidszorg	20 854
Specialistische hulp	1 798
Geneesmiddelen	4 000
Extramurale gezondheidszorg	5 951
Collectieve preventieve zorg	805
Beleid, administratie en beheer, ambulancediensten en overige qezondheidszorg	2 454
Totaal	35 863

Totaaloverzicht kostenontwikkeling basisverzekering 1987 - 2000 (volume)

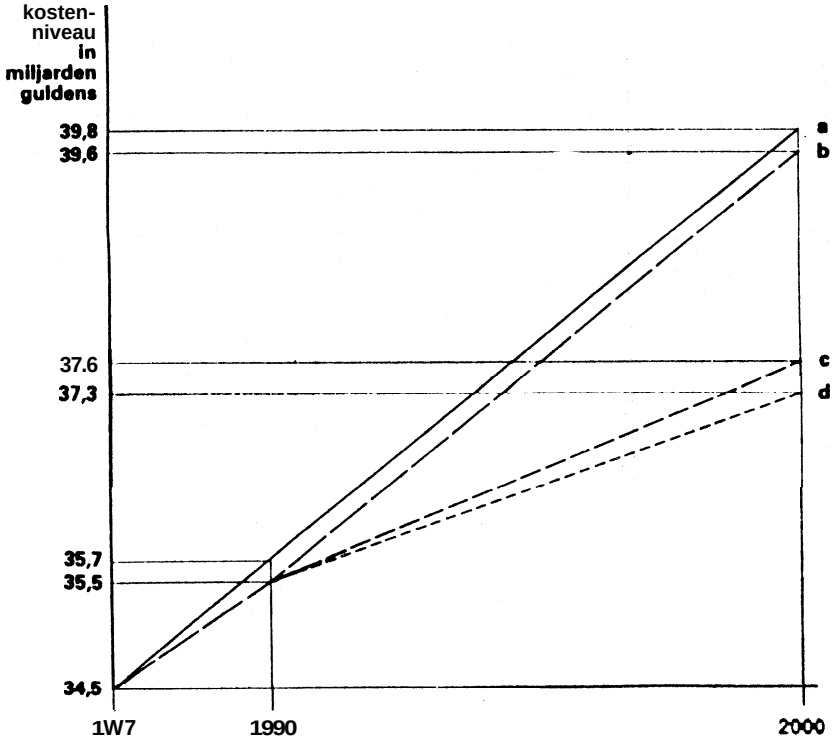

a: ontwikkelingopbasis vandemografische trend.
b: ontwikkeling opbasisvandemografische trend na maatregelen 1987 - 1990.
c: ontwikkelingopbasis vandemografische trend na maatregelen 1987 - 1990 en substitutie.
d: ontwikkeling op basis van demografische trend na maatregelen 1987 - 1990, substitutie en overige ombuigingen.

KOOPKRACHTMUTATIES ten gevolge van invoering nieuw verzekeringsstelsel zonder kinderpremies in de basisverzekering (in procenten)

	Bruto	Werknemers bedrijven		Zelfstandigen	Ambtenaren		Bejaarden	
		ZFW	Particulier		Interim	IZA	ZFW	Particulier
Ongehuwd	14088	–3		0	–4	–5	–1	8
	20350			–4			1	4
	25640	1		–5	–4	–2	3	3
	30000	2		–5	–4	–1	3	1
	40000	4		–6	–4	1	5	0
	49000	4						
	49500		–4	–6	–4	2		0
	70000		–4	–6	–4	3		–1
	100000		–2	–3	–2	4		0
Gehuwd	*20350*			2			–3	12
	25640	*–3*		1	–4	–6	–2	8
	30000	–2		–1	–4	–5	–1	6
	40000	*1*		–3	–4	–3	2	4
	49000	*1*						
	49300		–4	–3	–4	–1		3
	70000		*–4*	–4	–4	1		1
	100000		*–2*	–2	–2	1		2
Gehuwd	*20350*			12				
met twee	*25640*	–4		8	1	–6		
kinderen	*30000*	*–3*		6	0	–5		
	40000	*0*		3	–1	–3		
	49000	*0*						
	49500		*–1*	1	–1	–2		
	70000		–2	0	–2	0		
	100000		*–1*	1	–1	1		

Inkomensgevolgen
De commissie-Dekker heeft zich ook beraden op de inkomensgevolgen van de invoering van het nieuwe verzekeringsstelsel. De consequenties van de invoering van het nieuwe stelsel zijn op een aantal punten meer dan marginaal. oordeelt de commissie. maar niet van dien aard dat ,.de grenzen van het aanvaardbare worden overschreden' (Zie tabel koopkrachtmutaties)

Zorgverlening
De commissie-Dekker doet eveneens ingrijpende voorstellen voor de zorgverlening dooi. instellingen. artsen en medische specialisten. In de huidige situatie is een ziekcnionds verplicht een overeenkomst aan te gaan met bij voorbeeld iedere nieuw gevestigde arts of tandarts. hetgeen voor de betrokken medicus een gegarandeerd inkomen betekent
Wanneer de voorstelleii van de commissie-Dekker worden verwezenlijkt zijn dc verzekeraars vrij contracten af te sluiten met de meest doelmatig werkende instellingen en artsen. mits die ..aanbieder van zorg" voldoet aan de gestelde (kwaliteits)eisen.
In dit svsteem bestaat dus voor ~~geen enkele~~ aanbieder van zorg een op grond van erkenning gegarandeerde financiering.
De commissie verwacht ook dat de doelmatigheid hierdoor kan worden verhoogd omdat er tussen instellingen en artsen onderling concurrentie is in prils en kwaliteit

Analyse voorstellen commissie-Dekker

In een hoofdartikel in het NRC/H'blad van 27 maart werden de voorstellen van de commissie-Dekker aan een nadere analyse onderworpen.
Het volgende is hieruit geciteerd.

Het rapport-Dekker wil een revolutie in de gezondheidszorg. Eerst moet. via enkele jaren crisismanagement. de huidige overcapaciteit worden gereduceerd. Vervolgens wordt een verbetertherapie voorgesteld die alle partijen ertoe dwingt beter op de kosten te letten. De werking van vraag en aanbod - het marktmechanisme - speelt daarbij een belangrijke rol. Verzekeraars (particuliere en ziekenfondsen) concurreren om de gunst van de consument. aanbieders van gezondheidszorg (ziekenhuizen, artsen) concurreren om de gunst van de verzekeraars Het monopolie van ziekenfondsen wordt opgeheven waar echter tegenover staat dat zij niet meer gebonden zijn aan een contractplicht zodat ,,dure˘ aanbieders van gezondheidszorg in de kou komen te staan.
De commissie-Dekker legt, ter verdediging van haar voorstellen, grote nadruk op de kostenbesparende effecten. Dat is. gelet op haar aandacht, begrijpelijk.
Toch blijven de effecten van haar ingrijpende verbetertherapie vooralsnog beperkt: de vervanging van dure zorg door goedkopere vormen (bij voorbeeld specialistische hulp door hulp van de huisarts. zieken- en verpleeghuishulp door thuiszorg) zou op een totaalbedrag van *40* miljard gulden niet meer dan *2* miljard opleveren: Een revolutie met een ogenschijnlijk bescheiden resultaat

Een belangrijk voordeel kan zijn dat een vrijere concurrentie tussen de aanbieders van gezondheidszorg niet alleen de kosten drukt, maar ook de kwaliteit verhoogt. Hoewel de kwaliteit van de Nederlandse gezondheidszorg naar internationale maatstaven hoog kan worden genoemd, is er nog volop ruimte voor verbetering.

Maar efficiency en kwaliteit zijn niet de enige maatstaven waaraan de gezondheidszorg moet voldoen. Solidariteit is vanouds een centraal begrip in de gezondheidszorg. niet alleen in Nederland maar ook elders in Europa. en terecht. Met een toenemende vergrijzing in het vooruitzicht wordt een groter beroep op de solidariteit gedaan dan voorheen. wie oud is ontvangt gemiddeld een veelvoud aan gezondheidszorg van hetgeen hij/zij betaalt aan premies. Een verbreding van de kring van verplicht verzekerden, van de huidige ziekenfondsverzekering (verplicht voor alle werknemers met een inkomen kleiner dan *f* 49.150. met een inkomensafhankelijke premie) tot de nieuw in te voeren basisverzekering (verplicht voor allen, deels gefinancieerd met een inkomensafhankelijke premie tot *f 64.530)* is dan ook een goede zaak. Zeker als. ook binnen deze basisverzekering mogelijkheden tot eigen risico worden ingebouwd.
De idee van de basisverzekering is natuurlijk niet nieuw: ze kwam al voor in de Structuurnota Gezondheidszorg die in *1974* door de toenmalige staatssecretaris Hendriks werd gepubliceerd. Tot dusver kwam er niets van terecht. dit in tegenstelling tot andere Europese landen waar in vele gevallen (bijna) de gehele bevolking verplicht verzekerd is tegen bepaalde ziektekosten. Dr consternatie en de storm van kritiek die op *26* maart vanuit de belangengroepen losbarstte. richtte zich gelukkig niet op de basisverzekering. zodat mag worden verwacht dat die nu spoedig werkelijkheid wordt.
Natuurlijk zijn er nog tal van vraagtekens. met name ten aanzien van de premie en ten aanzien van het pakket van de hasisverzekering. Welk deel van de premies nominaal en inkomensafhankelijk wordt. heeft ingrijpende gevolgen voor de koopkracht (waarbij wel moet worden bedacht dat gezinnen volgens de opzet-Dekker niet meer dan *f 13.6* miljard aan de basisverzekering bijdragen: dat is minder dan de helft van de totale kosten). Het niet opnemen van bepaalde voorzieningen in het pakket kan ertoe leiden dat de kosten door kleine groepen moeten wordcn gedragen zodat de premies - bij voorbeeld voor fysiotherapeutische hulp - hoog zullen zijn
Dit neemt niet weg dat het rapport van de commissie-Dekker serieuze bestudering verdient. Er ligt nu een rapport op tafel dat een consistent en veelomvattend plan lanceert dat een beter lot verdient dan detailkritiek van belangengroepen. De eerste reacties uit de politiek zijn in ieder geval hoopgevend.

Alternatief voorstel van PvdA

De grootste oppositiepartij, de PvdA heeft op 30 *maart plannen gelanceerd, die een alternatief moeten vormen voor de voorstellen van de commissie-Dekker.*
Uitgangspunten van de PvdA-voorstellen. die werden toegelicht door het PvdA-TK-lid mevr. I. Muller -van Ast, zijn. dat iedere verzekerde, ongeacht zijn inkomen, gelijke rechten *heeft op gezondheidszorg; dat er een ziektekostenverzekering moet komen, die voor* alle Nederlanders geldt; en dat de verzekeringspremie tot een inkomen van *f* 80.000 *naar draagkracht geheven en door de belastingdienst geïnd* wordt.
Naast de variabele premie betaalt men nog een vaste bijdrage *van f* 300 *per* jaar; voor maximaal twee kinderen nog eens *f* 150 per kind.

In de nota Naar een algemene wet ziektekostenverzekering (AWZ) gaat de PvdA op voorhand uit van de voorstellen van de commissie-Oort tot een grondige herziening van het stelsel van de inkomstenbelasting (pag. 806/1 e.r *-1986)* en komt zo tot een overzicht van de inkomenseffecten bij een premie van *8.73 %* en een vast aandeel van *f 300*
Voorgesteld wordt dat dc AWZ-premie niet als buitengewone last bij de aangifte inkomstenbelasting kan worden afgetrokken. Bij de invoering van een AWZ mogen de inkomenseffecten voor mensen tot en met modaal *(f40.000)* niet negatief zijn. zegt de nota. Bij inkomens boven modaal mag dat wel, is dat ook beoogd om de verloren gegane solidariteit te herstellen. Zo gaan alleenstaande werknemers met een inkomen van *f 60.000* er 5% op achteruit en een tweeverdienende werknemer zonder kinderen drie procent. Voor modaalverdieners zou in-

voering van de AWZ in het algerneen een inkomensverbetering van zo'n drie procent moeten opleveren.
Het pakket aan gezondheidsvoorzieningen dat de PvdA vorirstaat, zou nagenoeg gelijk moeten zijn aan het huidige ziekenfondspakket en aan dat van de algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ). Extra kosten van ,,klasseverpleging" en esthetische chirurgie horen volgens de fractienota niet in het AWZ-pakket thuis
Fysiotherapie wordt slechts gedeeltelijk vergoed: tandartsbehandelingen alleen voor jongeren De ,medirijn-knaak" wordt afgeschaft: slechts medicijnen die op ren positieve lijst voorkomen. worden vergoed Daarmee wordt de last van de bezuiniging gelegd bij de aanbodkant. oftewel bij de farmaceutische industrie en de apothekers.
De kosten van het pakkrt van de voorgestelde AWZ bedragen f 30.3 miljard, maar dat bedrag zou - zonder dat aan de aangeboden voorzieningen wordt getornd - in vier jaar tijd met één miljard tot f 29.3 miljard kunnen morden verlaagd Nu bedragen de totale kosten \-an de volksgezondheid ongeveer f 36,7 miljard
Aan de nota dir uitvoering geeft aan het beginselprogramma van de PvdA van 1977, is volgens mevrouw Müller-van Ast ruim vijf laar gewerkt
Met een AWZ ineent de fractie dat het mogelijk wordt in de gezondheidszorg over te gaan op budgetfinanciering. als gevolg daarvan zal de behandeling meer op de patiënt zijn afgestemd en minder op de portemonnee van de hulpverleners.
Nodig is om de inkomens van de vrije beroepsgroepen in de medische sector ondubbelzinnig te regelen en iedereen in de gezondheidszorg in loondienst te brengen. zodat hun inkomen niet meer afhankelijk zal zijn van het aantal medische verrichtingen
De nota van de PvdA komt nadat de wetenschappelijke bureaus van het CDA en van de VVD zich voor een ,,basisverzekering" hadden uitgesproken en ook de commissie-Dekker. met het advies tot een verplichte basisverzekering kwam.
Het CDA is ,,gematigd positief" over de plannen x-an de PvdA. ..Vooral het feit dat de PvdA het volledige draagkrachtbeginsel heeft losgelaten waarderen wij positief. als ook dat de PvdA zoals wij tot een zekere beperking van het voorzieningenpakket wil komen". aldus het Kamerlid A.G.W.J. Lansink VVD-fractiespecialist G.B. Nijhuis vindt de PvdA met haar nota ,,nogte dogmatisch omdat zo een centrale rol aan de overheid wordt toegekend".
De Vereniging van Nederlandse ziekenfondsen (VNZ)reageerde ,,overwegend positief" op het plan. De PvdA ondervangt in haar nota de nadelen van het rapport van de commissie-Dekker. aldus de VNZ.
De vakcentrales FNV en CNV lieten weten niet blij te zijn met de ,,wat al te forse" inkomenseffecten van het PvdA-plan.

ITALIË

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Vanaf begin okt. 1984 deden zich in Italië m.b.t.de regering, het parlement, het presidentschap en de politieke partijen o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber.op pag. 433 e.v., 708/3 e.v. en 727 e.v.-1985):

Roep om aftreden minister van buitenlandse *zaken* Andreotti

Op 4 okt. 1984 kwamen de Radicale Partij en de extreem-linkse Democrat i ~ ~Parlementariërs in het parlement met een motie. waarin zij om het aftreden van de Christen-Democratische minister van buitenlandse zaken. Giulio Andreotti, vroegen.
De minister zou in het verleden hulp hebben verleend aan Michele Sindona, de Siciliaans-Amerikaanse bankier, die op 25 september door de VS was uitgeleverd om in Italië gehoord te worden in verband met aanklachten wegens samenzwering tot moord en afpersing (pag. 709/1-1985).
Andreotti's beweerde betrokkenheid bij Sindoiia in 1972-1974 (als premier en vervolgens als minister van defensie) was vaak een onderwerp van speculatie geweest. maar tot dan toe nooit in het openbaar ter sprake gebracht.
In een geheime stemming werd de motie met 199 tegen 101 stemmen. bij 154 onthoudingen (Communisten) verworpen. Aanwezig waren 454 Afgevaardigden. Ongeveer 50 Afgevaardigden afkomstig uit de gelederen van de regeringspartijen zouden de motie hebben gesteund.
Andreotti, die in maart 1982 door een parlementaire onderzoekscommissie was gezuiverd van enige betrokkenheid bij de activiteiten van Sindona, verdedigde zichzelf tegen de door hem uitgebrachte beschuldigingen in een artikel op de voorpagina van het Romeinse dagblad *II* Tempo van 6 oktober. Hij ontkende dat hij ooit Sindona had geholpen, zeggend dat Sindona ,.mij nooit om gunsten heeft gevraagd", en wees erop dat hij als minister van buitenlandse zaken de maand daarvoor een nieuw verdrag had uitgevaardigd op grond waarvan Sindona door de VS was uitgeleverd.
Hij voegde eraan toe dat de beschuldigingen tegen hem ingegeven zouden kunnen zijn door mensen die tegen zijn beleid ten aanzien van het buitenland waren (onderwie, binnen de regeringscoalitie. Sociaal-Democraten en Liberalen)

De na de parlementsverkiezingen van 26 en 27 juni 1983 (pag. 417 e.v -1983) gevormde regering o.l.v de Socialist Bettino Craxi bestond uit de volgende vijf partijrn. dr PSI (Socialisten). DC (Christen-Democraten). PSDI (Sociaal-Democraten). PRI (Republikeinen) en PLI (Liberalen).

Ondanks het feit dat de Communistische Partij (PCI)zich op 4 oktober van stemming had onthouden, deed de partij op 7 oktober in *L'Unità* een beroep op Andreotti af te treden, aanvoerend dat de minister bij ,,eenmorele kwestie van enorm belang" slechts de steun van 199 Afgevaardigden had gekregen.
Vervolgens diende de PCI samen met de kleine extreem-linkse partijen op 17 oktober in het parlement een motie in waarin zij stelden dat de positie van Andreotti sinds de recente stemming onhoudbaar was en zij om zijn aftreden vroegen. In de motie stond dat de minister Sindona had beschermd. dat hij een corrupt persoon tot hoofd van de geheime dienst had benoemd en dat zijn politieke medewerkers bij de mafia waren betrokken.

De motie van de PCI en twee andere moties, ingediend door de neo-fascisten (MSI) en Onafhankelijk Links, werden op 30 oktober in de Senaat verworpen (als president van de Senaat had Cossiga bepaald dat de stemming openbaar zou zijn). De motie van de PCI werd verworpen met 177 tegen 98 stemmen. die van de MSI met 238 tegen 15 stemmen, en de derde motie met 174 tegen 95 stemmen. De meeste

Een archieffoto uit 1977 van Giulio Andreotti en gen. Raffaele Giudice, het toenmalige hoofd van de douanepolitie.

Senatoren stemden overeenkomstig de fractiedisciplines. Daarna gaven de leden van de coalitiepartijen door het opsteken van hun hand te kennen dat zij Andreotti steunden.
Van 21-23 november kwamen beide Huizen van het parlement in een speciale zitting gezamenlijk bijeen voor een rapport van een parlementaire commissie over het op grote schaal ontduiken van belastinggelden op benzine en andere olieprodukten in de jaren zeventig, waarbij Andreotti en de vroegere minister van financiën Mario Tanassi zouden zijn betrokken (zie ook pag. 710/1 e.v.-1985).
In 1980 was de oliezwendel aan het licht gekomen en in 1981 had een magistraat in Turijn een onderzoek gelast. De parlementaire commissie had de zaak in aug. 1982 afgesloten, maar in nov. 1982 weer geopend om verdere aanklachten te onderzoeken.

Op 3 okt. 1982 was besloten het onderzoek stop te zetten, maar twee dagen later had de PCI formeel om een uitbreiding van het onderzoek gevraagd. Aan het einde van het debat op 23 november overleefde Andreotti alle tegen hem ingediende moties. In de eerste motie, ingediend door de PCI en verworpen met 484 tegen 421 stemmen en één onthouding, werd gevraagd om een uitbreiding van het onderzoek van de parlementaire commissie naar beschuldigingen dat Andreotti in 1974 als minister van defensie op oneerlijke wijze zijn invloed had aangewend om gen. Raffaele Giudice te bevorderen tot chef van de invloedrijke Guardia di Finanza (douane-politie).
Giudice was een van degenen die in 1982 en 1983 in verband met de oliezwendel waren veroordeeld (zie pag. 710/1 e.v.-1985). Later bleek dat hij lid was van de geheime vrijmetselaarsloge Propaganda 2 (P-2). Andreotti vertelde het parlement dat de benoeming van de generaal collegiale verantwoordelijkheid was geweest en hij benadrukte dat hij geen druk had uitgeoefend en ook geen reden had gehad druk uit te oefenen op de benoeming van gen. Giudice.

In twee andere moties, ingediend door de MSI en door de PCI en extreem-links, werd gevraagd om een berechting van Andreotti wegens corruptie. Deze moties werden met resp. 507 tegen 101 (de PCI onthield zich van stemming) en 499 tegen 394 stemmen en 1 onthouding verworpen.

Wijzigingen binnen het kabinet. Ontwikkelingen binnen de PLI

Nadat het kabinet op 7 maart 1985 ,,een wet tegen de honger'' had goedgekeurd, volgens welke 1900 mrd lire (toen $ 1 mrd) in de komende 18 maanden zou worden besteed aan projecten in de Derde Wereld, werd op 9 mei de Socialistische minister voor Europese zaken Francesco Forte benoemd tot onderminister voor wereldhonger, een nieuwe functie.
Op 31 juli nam de Socialist Loris Fortuna de portefeuille Europese zaken over van Forte. De Liberaal Valerio Zanone, die tot voor kort secretaris van de PLI was geweest, werd minister van milieu als opvolger van Alfredo Biondi. Biondi volgde Zanone op als partijsecretaris van de Liberalen.
Op 18 mei 1986 koos de PLI aan het einde van een vijfdaags congres in Genua minister van industrie Renato Altissimo tot partijsecretaris. Bij de stemming behaalde Altissimo een krappe overwinning op Biondi. In 1985 was het omgekeerde het geval geweest. Om de twee rivaliserende facties binnen de partij te verzoenen stelde Giovanni Malagodi, die van 1954-1972 partijsecretaris was geweest en nu honorair president van de partij was, voor dat een politiek bureau met vertegenwoordigers van beide groeperingen een mandaat zou krijgen voor een structurele hervorming van de partij.

Cossiga beëdigd als president van Italië. Regering-Craxi blijft aan. Fanfani president Senaat.

Op 3 juli 1985 werd Francesco Cossiga, de Christen-Democratische president van de Senaat en ex-premier, beëdigd als achtste president van de republiek Italië als opvolger van de Socialist Alessandro Pertini, die vanaf 10 juli 1978 die functie had bekleed. De ambtsperiode van een Italiaans president bedraagt zeven jaar.
Cossiga was op 24 juni tot president gekozen. Al in de eerste stemronde had Cossiga de vereiste t eederde meerderheid van het 1.101 leden tellende kiescollege gekregen (pag. 433 e.v.-1985, biografie Cossiga op pag. 434/1-1985).

Amintore Fanfani net na zijn verkiezing tot Senaatspresident

In Italië wordt een president gekozen tijdens een vergadering van beide Huizen van het parlement (Kamer van Afgevaardigden en Senaat) en vertegenwoordigers van de 20 Italiaanse gewesten, een kiescollege van 1 101 leden.

Op 4 juli bood premier Craxi het ontslag van zijn regering aan, een formaliteit, en liet president Cossiga weten dat het kabinet moest aanblijven.
Vijf dagen later werd Amintore Fanfani, een vooraanstaande Christen-Democraat die vijf keer premier was geweest (het laatst in 1982-1983), gekozen tot nieuwe president van de Senaat als opvolger van Cossiga. Van 1968-1973 en van 1976-1982 had Fanfani die functie ook al in handen gehad.

Onenigheid binnen het kabinet over de nasleep van de kaping van het Italiaanse cruiseschip Achille Lauro. Ontslag en herstel regering-Craxi

Op 17 okt. 1985 diende premier Craxi het ontslag van zijn regering in bij president Cossiga wegens verdeeldheid binnen de coalitie over de afhandeling van de Achille Lauro-affaire. Een dag eerder had de Republikeinse Partij (PRI) aangekondigd dat zij in verband met die kwestie haar drie ministers uit het kabinet terugtrok.

Op 7 okt. 1985 was het Italiaanse cruiseschip Achille Lauro. de voormalige Willem Ruys, door vier Palestijnen in Egyptische wateren gekaapt. nadat het de haven van Alexandrië had verlaten met bestemming Port Said Op 9 oktober gaven de vier kapers zich over aan de Egyptische autoriteiten.
In de nacht van 10/11 oktober onderschepten vier F-14 gevechtsvliegtuigen van het vliegdekschip Saratoga (Amerikaanse Zesde Vloot) boven de Middellandse Zee ten zuiden van Kreta een Egyptische Boeing-737, met aan boord de vier kapers, twee Palestijnse leiders, onder wie Mahmoud Abul Abbas (ook bekend als Abu Abbas). vier Egyptenaren en de bemanning. De Boeing, die onderweg was naar Tunis, werd gedwongen te landen op de NAVO-luchtmachtbasis Sigonella op Sicilië, waar de kapers door de Italiaanse autoriteiten in hechtenis werden genomen. Op 12 oktober zette Italië Abbas op een Joegoslavisch lijntoestel met bestemming Belgrado. Binnen de Italiaanse regering brak vervolgens een conflict uit over het besluit Abbas te laten gaan (zie voor de ontwikkelingen rond de kaping van de Achille Lauro pag. 238/2-1986).

Op 15 oktober leverde de Republikeinse minister van defensie Giovanni Spadolini in een brief aan Craxi kritiek op het besluit Abbas te

Bettino Craxi (2de v.r.) tijdens overleg met zijn coalitiepartners op 29 oktober 1985. Zittend v.l.n.r.: Giovanni Spadolini, de secretaris van de Republikeinse Partij, Ciriaco de Mita, de secretaris van de Christen-Democratische Partij. de Socialist Craxi, en de demissionaire vice-premier Arnaldo Forlani.

laten gaan en zei dat Craxi en minister van buitenlandse zaken Andreotti hem niet hadden geconsulteerd bij verscheidene belangrijke beslissingen over de kaping en de nasleep daarvan. Hij was van mening dat de Italiaanse justitie Abbas had moeten vasthouden om hem te gebruiken als getuige bij het proces tegen de vier kapers. Craxi verklaarde dat Abbas in een vliegtuig had gezeten dat diplomatieke onschendbaarheid genoot en drager was van een Iraaks diplomatiek paspoort
Op 17 oktober gaf Craxi in de Kamer van Afgevaardigden een uiteenzetting van de afhandeling van de Achille Lauro-affairewaarna hij het ontslag van zijn kabinet indiende.

Vervolgens vroeg president Cossiga de demissionaire premier hangende de vorming van een nieuw kabinet aan te blijven om de lopende zaken te behartigen. Na drie dagen onderhandelen met partijleiders en andere figuren verzocht Cossiga Craxi een nieuw kabinet te vormen. De volgende twee dagen voerde Craxi besprekingen met de leiders van de coalitiepartijen, waarna hij naar de VS vertrok voor een ontmoeting met de Amerikaanse president Reagan en andere Westerse leiders (ter voorbereiding van de Amerikaans/Russische top in Genève op 19-20 november).

Op 28 oktober hervatte Craxi zijn besprekingen met de vier coalitiepartners en twee dagen later maakte hij bekend dat besloten was het ontslag van het kabinet in te trekken, met dezelfde ministersploeg door te gaan, en het parlement om een vertrouwensvotum te vragen.
Voordat hij op 6 november in de Kamer van Afgevaardigden de vertrouwenskwestie stelde, hield Craxi een toespraak waarin hij opmerkingen maakte die niet in de door de coalitiepartijen goedgekeurde tekst stonden en tot kritiek van de Republikeinen en andere Afgevaardigden leidden. Zo merkte hij o.m. op dat hij de rechtmatigheid van de gewapende strijd van de Palestijnen niet betwistte.
Craxi zei dat hij de Palestijnen met wie hij had onderhandeld over de vrijlating van de passagiers van de Achille Lauro had geprobeerd duidelijk te maken dat de gewapende strijd niet tot een oplossing leidde. ,,Gewapende strijd zal de Palestijnse strijd niet oplossen. Maar ik wil de rechtmatigheid ervan niet ontkennen. Wie een beweging veroordeelt die haar land wil bevrijden, schendt de historische wetten", aldus Craxi.
Hij zei verder: ,,De Palestijnse kwestie bestaat eruit dat aan het Palestijnse volk een land en instellingen gegeven moeten worden", maar stelde ook dat ,,Israël wettige rechten heeft die moeten worden gegarandeerd". ,,Israël bezet al 18 jaar Arabische gebieden ...we denken dat Israël die gebieden terug moet geven in ruil voor vrede", zo zei hij nog.
Hij vergeleek de gewapende strijd van de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) tegen Israël met de Italiaanse eenheidsstrijd aan het einde van de 19de eeuw. PLO-leider Arafat vergeleek hij met de Italiaanse vrijheidsstrijder Giuseppe Mazzini, die in ballingschap ook aanslagen voorbereidde. Ondanks zijn opmerkingen kreeg Craxi op 6 november toch het vertrouwen van de Kamer: met 347 tegen 239 stemmen en één onthouding. Twee dagen later verliet de Senaat met 180 tegen 102 stemmen en één onthouding weten vertrouwen te hebben in de regering-Craxi.

Diezelfde dag (8 november) benadrukte Craxi in een reactie op de op hem geleverde kritiek dat het niet zijn bedoeling was geweest de nagedachtenis van Mazzini te bezoedelen, maar voegde eraan toe dat ,mensen soms door wanhoop worden gedreven onorthodoxe methodes te gebruiken ' voor het bereiken van onafhankelijkheid
Op 14 november was de regering-Craxi 833 dagen aan de macht, waarmee zij het record van het derde kabinet van Aldo Moro (dat van febr 1966 tot 5 juni 1968) brak en de Italiaanse regering met de langste zittingsperiode sinds de Tweede Wereldoorlog werd

Besprekingen over *voortzetting coalitie tot 1988*

Op 19 maart 1986 kwamen de leiders van de vijf regeringspartijen bijeen voor besprekingen over een voortzetting van hun coalitie tot de parlementsverkiezingen van 1988 (in Italië wordt het parlement voor vijf jaar gekozen; de laatste parlementsverkiezingen hadden op 26 en 27 juni 1983 plaatsgevonden). Tijdens het overleg bereikten zij in principe een akkoord over een toekomstige wisseling van het premierschap waarom de Christen-Democratische partijsecretaris Ciriaco de Mita had gevraagd, maar verdere concessies werden in dat stadium door Craxi niet gedaan.
Op 29 april, aldus *NRC/H'blad* (30-4-1986), maakte de Socialistische vicesecretaris Claudio Martelli bekend dat Craxi begin 1987 zou aftreden en het premierschap zou overdragen aan een christen-democraat die tot de verkiezingen van 1988 zou regeren.

In jan. 1986 had De Mita gedreigd de Christen-Democratische ministers, de meerderheid binnen het kabinet, uit de regeringsploeg terug te trekken wanneer een onderwijsmotie niet als vertrouwensmotie in het parlement zou worden gebracht. Dit deed Craxi en op 16 jan. kreeg de regering het vertrouwen van de Kamer met 346 tegen 231 stemmen.
Daarmee was tegelijk een nieuwe wet op godsdienstonderwijs aangenomen die de godsdienstles niet langer verplicht stelde op openbare scholen. Leerlingen van 14 jaar of ouder zouden in het vervolg zelf mogen beslissen over het al dan niet volgen van godsdienstlessen.
De Liberalen stemden voor. maar distantieerden zich van de handelswijze van de Christen-Democratische minister van onderwijs Franca Falcucci, die op14 dec. 1983 een akkoord over godsdienstonderwijs op scholen had ondertekend zonder dat dit ter goedkeuring aan het parlement was voorgelegd. Het optreden van de minister had tot negen protest-moties geleid. Hierna had De Mita om het vertrouwensvotum gevraagd.

Zeventiende congres *PC1*

Van 9 t/m 13 april 1986 vond in Florence een buitengewoon congres van de Italiaanse Communistische Partij (PCI)plaats. Tijdens het congres, het zeventiende in de geschiedenis van

de partij, slaagde secretaris-generaal Alessandro Natta erin de belangrijkste stromingen om zich heen te verenigen. De bestaande regeringscoalitie vond in de ogen van Natta geen genade, maar de Socialistische Partij van Craxi werd op 9 april door Natta omschreven als één van de .,hervormingsgezinde en progressieve krachten" die het land nodig had om het ,,democratisch alternatief" te vormen dat de Communisten wensten. Een partijwoordvoerder zei later dat de PCI ook wel wilde samenwerken met vooruitstrevende christenen en met ecologische, pacifistische en feministische bewegingen.

Aan het einde van het congres werd Natta unaniem herkozen als secretaris-generaal.

In *NRC/H'blad* (9-4-1986) merkte correspondent Rik Rensen over de situatie waarin de PCI zich op dat moment bevond het volgende op:

De Italiaanse Communistische Partij stond in eigen land vroeger ook wel bekend onder de bijnaam de .,andere kerk" met haar eigen ,.Heilige Stoel" en haar eigen .,paus" in Moskou. Dat was in de dagen dat de koude oorlog nog op het scherpst van de snede werd uitgevochten en de Communisten in Italie voor de overige leden van het NAVO-bondgenootschap nog het grote kwaad vertegenwoordigden. Deelneming van de Italiaanse Communisten in dc regering leek een schrikbeeld: Italië zou een satellietstaat van de Sowjet-Unie worden, het evenwicht in het Mediterrane gebied zou ernstig worden verstoord en wie weet zou de paus uit Vaticaanstad moeten verdwijnen

Maar ook in de grootste Communistische Partij van West-Europa (de PCI telt ruim 1.5 miljoen leden) blijkt het ..realisme" de overhand te hebben gekregen. In 1956 keurde de Partito Comunista Italiano (PCI)de Russische inval in Hongarije nog goed. Maar de inval van de ,Sowjet-broeders'' in Tsjechoslowakije werd al in twijfel getrokken en de inlijving van Afghanistan cn de bemoeienissen met het Polen

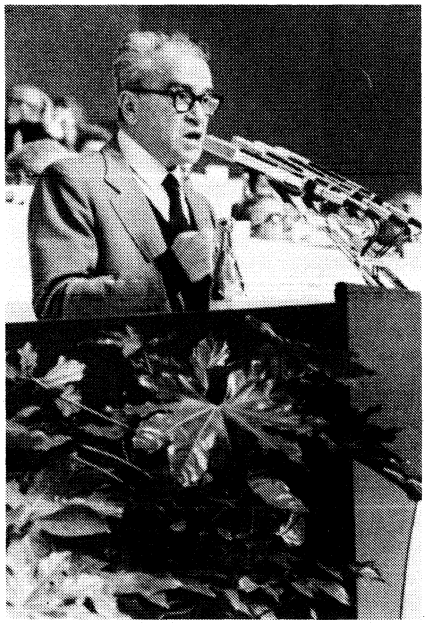

Pietro Ingrao

van Lech Walesa maakten een definitief einde aan de hartelijke betrekkingen tussen Moskou en haar aanhangers in Rome.

Vandaag begint in Florence een buitengewoon partijcongres dat bepalend is voor de toekomstige lijn van de Italiaansee Communisten. Doorgaan op de oude weg of vernieuwen? Streven naar regeringsdeelneming of in de oppositiebanken blijven waar de partij al sinds 1947 zit? De beslissing is niet alleen moeilijk maar ook essentieel voor de toekomst van de partij. Want de populariteit van de Italiaanse Communisten in eigen land neemt af. Het tijdperk van de in Italie uiterst populaire Communistische partijleider Enrico Berlinguer is afgesloten na zijn dood in 1984 en nu is de periodc aangebroken dat de leden moeten kiezen. Voor dogmatisme of realisme. Want een middenweg lijkt niet langer mogelijk

Bijna twee laar geleden nam ene Alessandro Natta het roer over van de onbetwiste leider der Italiaanse Communisten, Enrico Berlinguer Maar de wisseling van de wacht heeft de partij niet veel goeds opgeleverd. De ellende begon vlak na de gemeenteraadsverkiezingen van mei vorig jaar De Communisten. uit op een herhaling van de overwinning tijdens dc Europese verkiezingen. moesten bakzeil halen en in de oppermachtige Christen-Democraten hun meerdere erkennen. Niet van harte mant de sputterende Alessandro Natta hield vol dat zijn partij zou terugkomen tijdens het langverwachte referendum over het al dan niet korten op de automatische prijscompensatie.

De Communisten waren natuurlijk tegen kortingen en leken af te stevenen op een overwinning. n ant elke gezond-denkende Italiaan zou volgens de Communistische redenering tegen het inleveren van loon zijn. Maar er gebeurde een klein wonder, want een meerderheid van de Italiaanse bevolking stemde in juni 1985 in met een korting op de automatische prijscompensatie. Over het waarom van deze uitslag is nooit een sluitende analyse gegeven. Misschien hadden de Italianen genoeg van onophoudelijke regeringscrises, misschien wilde een meerderheid der Italianen de PCI op haar nummer zetten of misschien had PCI-leider Alessandro Natta toch niet het charisma dat hem voor enkelingen werd toegeschreven.

Zeker is wel dat de Communistische partijleiding na deze twee belangrijke nederlagen besloot een buitengewoon congres uit te schrijven: het tij moet worden gekeerd en als het even kan snel. Als de PCI voor de Italiaanse kiezer niet langer de oppositiepartij bij uitstek betekent, als steeds meer kiezers overlopen naar de Socialisten van Bettino Craxi of gewoonweg thuisblijven dan moet er wat gebeuren.

Maar wat7 Daarover denken de verschillende stromingen binnen de partij totaal anders. Natta zelf is de vertegenwoordiger van de middengroepen in zijn partij. Hij is de hoeder van de lijn-Berlinguer. die haaks staat op het behoudende marxisme-leninisme en de werkende klasse vooral aan zich probeert te binden door flink af te geven op het .,arbeidsvijandige'' beleid van het kabinet-Craxi. Uiterst links van hem opereert een kleine orthodox-leninistische vleugel die nauwe banden met de Sowjet-Unie propageert en aan de linkerzijde staan ook de zogenoemde Radicalen onder leiding van Pietro Ingrao, die wel in een democratische rechtsstaat gelooft maar dan met veel grotere beslissingsbevoegdheden voor de werkende klasse. Uit de mond van Ingrao rollen bijvoorbeeld regelmatig termen als arbeiderszelfbestuur en arbeidersparticipatie.

De liberale-communistische vleugel staat onder leiding van Giorgio Napolitano, die ijvert voor een complete breuk met de Sowjet-Unie en een hechte samenwerking met de Socialisten wier voorman Bettino Craxi de huidige regeringscoalitie leidt.

Of de Italiaanse communistische partij ook werkelijk streeft naar regeringsverantwoordelijkheid is niet de belangrijkste vraag die tijdens dit congres moet worden beantwoord. Belangrijker is een strategie te bedenken die aantrekkelijk is voor het kiezersvolk en het ziet er naar uit dat de liberalen onder leiding van Giorgio Napolitano erin zullen slagen een meerderheid van de 1091 gedelegeerden achter zich te krijgen.

De leider van de Italiaanse Communistische Partij, Alessandro Natta (m.),wordt door zijn partijgenoten toegejuicht na zijn toespraak ter afsluiting van het zeventiende partijcongres. Natta wordt geflankeerd door Giancarlo Pajetta (l.) en Ugo Pecchioli.

Zeventiende,congres DC

Van 26 t/m 30 mei 1986 hield de Christen-Democratische Partij (DC)in Rome haar tweejaarlijkse congres. Twee thema's stonden op het congres centraal: overdracht van het premierschap aan een Christen-Democraat en eenheid in de partij. Op 26 mei zei partijsecretaris Ciriaco de Mita dat een Christen-Democratische premier regel en geen uitzondering moest blijven en hij gaf aan dat na de goedkeuring van

de komende begroting de tijd was aangebroken voor een wisseling van 'riet premierschap.

Als grootste politieke partij van Italië had de DC aan bijna elk kabinet sinds dc Tweede Wereldoorlog de premier geleverd

Op 30 mei werd Dc Mita herkozen als partijsecretaris Van de meer dan 1 100 gedelegeerden stemde 74,55 procent op hem Er waren geen andere kandidaten

In zijn toespraak aan het slot van het congres benadrukte De Mita de noodzaak dat er ren einde kwam aan interne fractievorming zoals die traditioneel in de DC bestaat

De Christen-Democratische Partij is in feite een samenraapsel van verschillende fracties die het politieke spectrumvan uiterst rechts tot links bestrijken. Iedere fractie wordt aangevoerd door een ,,baron'' of ,,machtsmakelaar'', die verplichtingen heeft aan zijn achterban.

Wat betreft de politieke lijn van de partij sprak De Mita zich uit voor een voortzetting van de bestaande centrum-linkse vijfpartijencoalitie. Hij sloot een herhaling van (beperkte) samenwerking met de Communisten uit. Begin jaren zeventig had de DC met gedoogsteun van de Communisten geregeerd.

Premier *Craxi* dient *zijn* ontslag in. Vorming nieuwe *regering-Craxi*

Op 27 juni 1986 diende premier Craxi na een korte kabinetszitting het ontslag van zijn regering in bij president Cossiga. Craxi was die dag overhaast teruggekeerd naar Rome vanuit Den Haag waar hij de Euro-top bijwoonde (pag. 449 e.v.-1986). President Cossiga vroeg Craxi als waarnemend premier aan te blijven tot er een nieuwe regering was gevormd.

Nadat de Kamer van Afgevaardigden op 25 juni een decreet betreffende nieuwe financiële steun voor de slachtoffers van de aardbeving in Napels van 1980 in een geheime stemming had weggestemd, besloot de regering t.a.v. een financieringswet voor steden, provincies en gewesten, waarover een dag later gestemd moest worden. de vertrouwenskwestie te stellen. Bij het stellen van de vertrouwenskwestie wordt openlijk gestemd. Vervolgens kreeg de regering met 338 tegen 230 stemmen het vertrouwen van de Kamer. Maar toen er enkele minuten later een geheime stemming over de financieringswet plaatsvond, stemden slechts 266 Afgevaardigden voor de wet, en 293 tegen. Waarnemers in Rome waren van mening dat de Christen-Democratische Partij erop uit was Craxi van zijn post te verdrijven.

Bij de parlementsverkiezingen van 26 en 27 juni 1983 hadden de vijf partijen die op 4 aug. 1983 o.l v. Craxi een kabinet haddrn gevormd in totaal 366 zetels van de 630 Kamerzetels behaald (DC 225, PSI 73. PRI 29, PSDI 23 en PLI 16). De Communisten hadden bij die verkiezingen 198 zetels gekregen

Het nieuwe kabinet-Craxi na de beëdiging op 1 augustus 1986. met president Francesco Cossiga. V.l.n.r.: Francesco de Lorenzo, Antonio Gullotti, Pier Luigi Romita (gedeeltelijk zichtbaar). Carlo Donat-Cattin, Giovanni Spadolini, Virginio Rognoni, Fabio Fabbri (achter Cossiga), president Cossiga, premier Bettino Craxi, Carlo Vizzini, Franca Falcucci, Luigi Granelli, Valerio Zanone, Giuseppe Zamberletti. Remo Gaspari, Arnaldo Forlani. Antonio Gava en Costante Degan.

Na overleg met de leiders van de vijf coalitiepartijen benoemde president Cossiga op 4 juli Senaatspresident Fanfani tot informateur. Fanfani moest mogelijkheden voor de vorming van een nieuw kabinet onderzoeken.

Op 9 juli gaf Fanfani zijn informatie-opdracht terug aan president Cossiga. Hij was er niet in geslaagd een oplossing voor de regeringscrisis te vinden. Een dag later gaf Cossiga de christen-democraat Andreotti opdracht een nieuwe regering te vormen, maar op 11 juli lieten de Socialisten weten dat zij daaraan niet zouden meewerken (zonder de Socialisten was er geen meerderheidsregering te vormen: vrijwel alle partijen wezen een coalitie met de Communisten af).

Claudio Martelli. de vice-secretaris van de Socialistische Partij. zei dat de Socialisten niets hadden tegen Andreotti als persoon. maar dat zij zich keerden tegen ,.de manier waarop zijn kandidatuur is ontstaan. na een hinderlaag in het parlement". ,.In plaats van de coalitie en een regering die in de ogen van iedereen goed werk deed te consolideren. heeft de Christen-Democratische Partij munt geslagen uit de situatie om op een wrede en unilaterale manier haar eigen predominantie in het politieke leven en ook het premierschap op te eisen'', zei Martelli.

Op 18 juli vroeg Andreotti meer tijd voor zijn pogingen de politieke partijen nader tot elkaar te brengen, maai op 21 juli staakte hij zijn pogingen en gaf hij zijn opdracht terug.

Na zijn gesprek met Cossiga zei hij dat er ..voldoende punten van overeenkomst zijn om de komende twintig maanden verder samen te werken'', maar dat de ..politieke wil" hiertoe ontbrak. Hij doelde daarmee op de Socialisten die elk voorstel tot samenwerking van de hand hadden gewezen.

Diezelfde dag (21 juli) benoemde Cossiga Craxi tot kabinetsformateur en op 23 juli werd de impasse in de onderhandelingen over een nieuw kabinet doorbroken, toen Craxi en de Christen-Democratische partijsecretaris De Mita na overleg verklaarden dat er een nieuwe basis voor samenwerking was gevonden. Craxi mocht aanblijven tot het congres van de Socialisten in het voorjaar van 1987. Op het congres zou hij als premier aftreden ten gunste van een Christen-Democraat. Als gewoon partijsecretaris kon hij dan de verkiezingen van 1988 voorbereiden.

Op 29 juli werden de vijf partijen het eens over het politiek-economische programma voor de komende 20 maanden. Wegens de nog korte zittingsduur van het kabinet was het een summier akkoord. Een van de belangrijkste punten was het overheidstekort dat dankzij de lage dollar en de goedkope

olie het laatste half jaar stabiel was gebleven. Andere belangrijke punten in het economisch beleid vormden de werkloosheid en het terugdringen van de inflatie die met zes procent op een voor Europese begrippen hoog niveau stond.
Op 1 augustus maakte Craxi de samenstelling van zijn nieuwe regering bekend en later die dag werd het kabinet beëdigd De ministersploeg telde vijf nieuwe gezichten en drie ministers kregen een andere portefeuille De rest bleef ongewijzigd

Het nieuwe kabinet – het 45ste in Italië sinds de Tweede Wereldoorlog – zag er als volgt uit:

Premier - Bettino Craxi (PSI); vice-premier - Arnaldo Forlani (DC); buitenlandse zaken - Giulio Andreotti (DC); defensie - Giovanni Spadolini (PRI): binnenlandse zaken - Oscar Luigi Scalfaro (DC): justitie - Virginio Rognoni* (DC); begroting - Pier Luigi Romita (PSDI): finaneien - Bruno Visentini (PRI); schatkist - Giovanni Goria (DC): Europese zaken - Fabio Fabbri* (PSI); regionale zaken - Carlo Vizzini (PSDI):openbaar bestuur - Remo Gaspari (DC); betrekkingen met het parlenirnt - Oscar Mammi (PRI); burgerbescherming - Giuseppe Zamberletti (DC); Zuid-Italie - Salverino de Vito (DC); wctenschappelijk onderzoek - Luigi Granelli (DC); onderwijs - Franca Falcucci (DC): openbare werken - Franco Nicolazzi (PSDI): landbouw - Filippo Mario Pandolfi (DC): verkeer - Claudio Signorile (PSI); Post en Teleconimunicatie - Antonio Gava (DC); industrie - Valerio Zanone† (PLI); arbeid - Gianni de Michelis (PSI); buitenlandse handel - Salvatore Formica*(PSI); koopvaardij - Costante Degan† (DC), staatsdeelneming - Clelio Darida (DC); gezondheid - Carlo Donat-Cattin*(DC); toerisme - Nicola Capria (PSI);cultuurgoederen - Antonio Gullotti (DC); milieu - Francesco de Lorenzo* (PLI).

* nieuw
t andere portefeuille

Op justitie had Mino Martinazzoli (DC) gezeten. op Europese zaken Loris Fortuna (PSI), op buitenlandse handel Nicola Capria (PSI), op gezondheid Constante Degan (DC)en op milieu Valerio Zanone (PLI)
Fortuna was op 5 dec. 1985 in Rome overleden
De plaats die daardoor in het kabinet vrijkwam was niet opgevuld.

Op 5 augustus legde Craxi in de Senaat de regeringsverklaring af. Het programma van de regering concentreerde zich op interne politieke stabiliteit en nauwere samenwerking met de buurlanden in Zuid-Europa. Op 6 augustus kreeg het kabinet vervolgens met 181 tegen 114 stemmen het vertrouwen van de Senaat. De Kamer van Afgevaardigden gaf op 8 augustus met 352 tegen 227 stemmen haar zegen aan het nieuwe team van Craxi

Vrijspraak voor president Radicale Partij *Tortora. 32ste* partijcongres

Op 15 sept. 1986 werd depresident van de Radicale Partij en bekende televisiepresentator, Enzo Tortora in hoger beroep vrijgesproken van handel in drugs en banden met de Napolitaanse versie van de mafia, de Camorra.
Tortora behoorde tot een groep van 137 mensen die op 17 sept. 1983 door een rechtbank in Napels schuldig waren bevonden aan o.m. samenwerking met de Camorra. Hij was toen veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf en een boete van 50 mln lire. De rechtbank in Napels had zich in haar uitspraak voornamelijk gebaseerd op getuigenissen van zogenoemde ,,pentiti'', verdachten of veroordeelden die samenwerken met justitie en als gevolg daarvan in de regel strafvermindering krijgen.
In hoger beroep oordeelde een andere rechtbank in Napels echter dat Tortora onschuldig was.

Tortora was op 17 juni 1983 gearresteerd. Precies een jaar later werd hij voor de Radicale Partij in het Europese Parlement gekozen. Op grond daarvan genoot hij onschendbaarheid en kon hij zijn straf niet uitzitten Op 10 dec. 1985 gaf Tortora zelf zijn zetel in het Europese Parlement op, en zei dat hij zich ter beschikking van de Italiaanse justitie zou stellen. Vervolgens werd hij in Milaan onder huisarrest geplaatst. Sinds nov. 1985 was Tortora president van de Radicale Partij.

Van 29 okt. t/m 2 nov. 1986 hield de Radicale Partij in Rome haar 32ste congres, dat in het teken van opheffing van de partij stond. Partijsecretaris Giovanni Negri had rond 21 september gezegd dat hij en andere leden in het partijbestuur ,,walgen'' van de situatie in de Italiaanse politiek. Verder had hij de partij. die bij de verkiezingen van juni 1983 elf zetels had behaald, te kampen met een groot verlies aan leden.

Op 2 november besloot het congres echter de partij voorlopig niet op te heffen. De partijleden wilden eerst nog proberen nieuwe leden te werven. Lukte dat niet, dan zou in 1987 op een buitengewoon partijcongres een besluit over opheffing worden genomen.

Enzo Tortora, de president van de Radicale Partij. Achter hem partijsecretaris Giovanni Negri.

AFRIKA

SOMALIA

HERSTEL BETREKKINGEN RIET LIBIE

Op 8 april 1985 kwamen Somalia en Libië overeen hun diplomatieke betrekkingen op ambassadeursniveau te herstellen. Somalia had die betrekkingen op 25 augustus 1981 verbroken wegens ,,samenzweringen'' van de Libische leider Kadhafi tegen het Somalische volk (pag. 468/3-1982).

NORRIALISERING RELATIE MET SOWJET-UNIE

Op 8 oktober 1986 maakte de Somalische minister van buitenlandse zaken, Abderrahman Jama Barre, in Mogadishu bekend dat hij in het voorafgaande weekend te New York met zijn Sowjet-ambtgenoot Edoeard Sjewardnadze had afgesproken dat hun landen hun onderlinge betrekkingen zouden normaliseren. Somalia had zijn diplomatieke betrekkingen met de Sowjet-Unie, tegelijk met de opzegging van het vriendschapsverdrag, op 13 november 1977 ,,bevroren" (pag. 1951 213-'78). Op 16 november 1986 bevestigde president Barre dat de dialoog tussen Somalia en de SU ,.in het belang van de twee landen en de twee volken'' was hervat. Diezelfde maand bracht de plv. minister van buitenlandse zaken van Somalia een bezoek aan Moskou. aldus de FAZ (31-12-'86).

ZAIRE

NIEUWE MILITAIRE INLICHTINGENDIENST

Op 30 oktober 1986 maakte president Moboetoe de opheffing bekend van de militaire inlichtingendienst (Service de Renseignements Militaires et d'Action - SRMA), omdat uit een onderzoek was gebleken dat de ,,eer, reputatie en waardigheid van de Zairese strijdkrachten door de activiteiten van deze dienst ernstig waren geschaad''. Dit betrof vooral het optreden van troepen, waarvoor de SRMA verantwoordelijk werd gesteld, tegen de burgerbevolking na de aanval op Moba in november 1984 (zie pag. 36/2-'85).
Een tuchtraad werd ingesteld om leiding te geven aan het onderzoek naar het gedrag van de SRMA-leden. Deze raad bestond uit generaal Singa Boyenge Mosambay (inspecteur-generaal van de strijdkrachten), generaal Likulia Bolongo (staatssecretaris van defensie) en generaal Eluki Monga Aunda (chef van de generale staf).

Op 18 november werd de vorming van een nieuwe dienst voor militaire opera-

ties en inlichtingen (SARM)bekendgemaakt onder leiding van brigade-generaal Esale Yoka. Deze dienst zou onder bepaalde omstandigheden ook in het buitenland kunnen opereren.
Eind november werd Nkema Liloo benoemd tot speciale adviseur van de president voor nationale veiligheidszaken.

RAPPORT AMNESTP INTERNATIONAL OVER SCHENDING MENSENRECHTEN. OPTREDEN TEGEN UDPS

In een op 19 maart 1986 gepubliceerd rapport over de situatie van de mensenrechten in Zaire maakte Amnesty International melding van een nieuwe reeks arrestaties in de periode van oktober 1985 tot eind januari 1986 van politieke tegenstanders, van detentie zonder aanklacht of proces, van marteling en mishandeling van politieke gevangenen en van buitengerechtelijke executies.

AI nam kennis van enkele honderden politiek gemotiveerde arrestaties gedurende 1985. De meeste van deze arrestanten werden kennelijk na enkele weken of maanden uit hechtenis weer vrijgelaten. Sommigen van de arrestanten werden verdacht van steun aan de verboden oppositiepartij UDPS. Nadat in juni 1985 zeven voormalige leden van de Nationale Vergadering (UDPS-aanhangers) waren vrijgelaten (pag. 122/1-'86), werden op 13 oktober 1985 weer twee oud-parlementsleden van de UDPS gearresteerd, Tshisekedi Wa Mulumba en Kanana Tshiongo. In de weken na hun arrestatie werden meer dan 100 andere UDPS-aanhangers opgepakt in Kinshasa. Mbuyi-Mayi en andere plaatsen (o.m. in Noordoost-Shaba). Verschillende gedetineerden zouden tijdens hun hechtenis om het leven zijn gekomen: volgens onofficiële bronnen zouden de gevangenen zijn mishandeld.
Tshisekedi Wa Mulumba en Kanana Tshiongo werden op 17 januari 1986 te Kinshasa door het staatsveiligheidshof veroordeeld tot 18 maanden gevangenisstraf wegens ,,belediging van het staatshoofd". Tshisekedi had kort voor zijn arrestatie aan een AFP-correspondent meegedeeld dat aanwezigen op een UDPS-bijeenkomst door soldaten van de Speciale Presidentiële Brigade waren mishandeld. De betrokken correspondent. Nicolas Baby. die deze verklaring had gepubliceerd. moest Zaire op 13 oktober 1985 verlaten met de mededeling dat hij in Zaire zou kunnen terugkeren. Toen hij op 2 januari 1986 op zijn post terugkwam. werd Baby tot persona non grata verklaard en op een vliegtuig naar Parijs gezet.
AI ontving veel berichten over marteling en mishandeling van gevangenen Vooral mensen die tijdens anti-oproeroperaties van het leger in Noordoost-Shaba waren gedetineerd, zouden routinematig zijn gemarteld.
Ten minste drie mensen werden ter dood veroordeeld, maar het werkelijke aantal was wellicht hoger. De doodstraffen volgden op veroordelingen wegens moord of gewapende roofoverval.
Naar verluidt werden ongeveer 30 dorpelingen uit Kansabala (in het Nzawa-gebied ten noorden van Moba) gedetineerd en geëxecuteerd zonder enige vorm van proces AI ontving ook berichten over buitengerechtelijke executies op het eiland Idjiwi in het gebied Kivu. Ten minste 30 mensen zouden daar tussen februari en mei 1985 zijn terechtgesteld.

Op 21 januari 1987 werd bericht dat een van de oprichters van de UDPS. Mpinga Shambuyi Makanda, die sinds juni 1986 in Zaire was gedetineerd, in België was aangekomen voor een dringend noodzakelijke medische behandeling. Op 6 maart overleed hij te Brussel. Op 13 maart werd zijn stoffelijk overschot naar Zaire overgebracht, wat op het vliegveld van Kinshasa leidde tot botsingen tussen militairen en sympathisanten van de UDPS. De vrouw en de dochter van de overledene, die uit Brussel kwamen, werden gearresteerd. aldus Le Monde (17-3).

KARL-I-BOND AMBASSADEUR IN WASHINGTON. BEZOEK MOBOETOE. LUCHTMACHTBASIS KAMINA WEER IN GEBRUIK?

Op 22 juli 1986 maakte het Zairese persbureau *AZAP* bekend dat de voormalige premier Nguza Karl-I-Bond, die zich in juni 1985 met president Moboetoe had verzoend (pag. 121-3-'86), tot ambassadeur van Zaire in Washington was benoemd.
Vanaf 8 december 1986 bracht president Moboetoe een zesdaags officieel bezoek aan de Verenigde Staten, waarbij hij op 9 december door de Amerikaanse president Reagan in Washington werd ontvangen. Volgens persberichten zou o.a. zijn gesproken over het weer in gebruik nemen van de vroegere Belgische luchtmachtbasis Kamina in de provincie Shaba.

Volgens mededelingen van de ,,Heritage Foundation" in Washington, aldus de NZZ (23-2-'87). had Moboetoe zijn gastheer verzocht zijn medewerking te verlenen aan het weer in gebruik nemen van Kamina. De ,,Heritage Foundation", die nauwe betrekkingen met de regering-Reagan onderhoudt, meende zelfs dat het vliegveld een ideale ,,voet aan de grond" zou zijn voor eventuele verdere Amerikaanse bombardementen op Libië.
Tegelijk maakte de NZZ melding van een bericht in de New York Times dat vliegtuigen van de Santa Lucia Airways in opdracht van de Amerikaanse CIA in 1986 drie maal wapens voor de Angolese U ITA-rebellen hadden vervoerd en daarbij Kamina als tussenstation hadden gebruikt. Maar dit bericht werd door de UNITA en president Moboetoe en vervolgens ook door Washington tegengesproken, aldus de FAZ (5-3-'87).
Dit Westduitse dagblad meldde dat de Verenigde Staten Kamina als strategische basis wilden benutten. President Moboetoe zou er tijdens zijn bezoek aan Washington mee hebben ingestemd dat het Amerikaanse ministerie van defensie met voorlopig een bedrag van $ 2 mln de landingsbaan en de navigatiehulpmiddelen zou herstellen. aldus de FAZ.

AANKONDIGING VERKIEZINGEN

Op 13 januari 1987 meldde radio-Kinshasa dat vanaf 31 mei achtereenvolgens verkiezingen zouden plaatsvinden voor de districtsraden, lokale raden en regionale assemblées. Tot besluit zou op 6 september het nationale parlement worden gekozen.

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

OCEANIË

VISSERIJ-AKKOORDEN IN DE ZUIDELIJKE PACIFIC

Op 27 augustus 1985 deelde een regeringswoordvoerder van Kiribati mee dat op 18 augustus in Manila (Filippijnen) een visserij-akkoord was getekend tussen Kiribati en de Sowjet-Unie. Op grond van dit akkoord. waarover zes maanden lang in Singapore en Manila. was onderhandeld mochten maximaal 16 Sowjet-vaartuigen in de wateren van Kiribati op tonijn vissen tegen een jaarlijkse vergoeding van omgerekend £ 1,2 mln of $ 1,7 mln. Zowel de Verenigde Staten als Australië gaven uiting aan hun bezorgdheid over een uitbreiding van de Sowjet-invloed in de zuidelijke Pacific. omdat de Sowjet-vissersschepen vooral tot taak zouden hebben het lucht- en scheepvaartverkeer in de Pacific te observeren.

Terwijl Kiribati op 15 mei 1986 liet weten te verwachten dat het voor één jaar gesloten visserij-akkoord met de SU zou worden verlengd, deelde de premier van Vanuatu. Walter Lini. mee ook een visserij-akkoord met de SU te wensen. Vervolgens knoopte Vanuatu op 29 mei 1986 diplomatieke betrekkingen aan met Libië (op ambassadeursniveau) en op 30 juni 1986 met de Sowjet-Unie (eveneens op ambassadeursniveau).

Maar op 15 okt. 1986 deelde een regeringswoordvoerder van Kiribati mee dat zijn land de Sowjet-schepen had verboden binnen de exlcusieve economische zone van 200 mijl te vissen, aangezien het visserij-akkoord na een jaar was verlopen. Dat betekende dat Kiribati het verdrag niet had verlengd. Op 20 oktober 1986 werd na twee jaar onderhandelen in Nuku'alofa (Tonga) een visserij-akkoord ondertekend tussen de Verenigde Staten en de 16 lidstaten van de South Pacific Regional Fisheries Agency. Op grond van dit akkoord zullen de Verenigde Staten, aldus de *NZZ* (24-10'86), gedurende vijf jaar jaarlijks $ 12 mln aan de 16 staten betalen om deze schadeloos te stellen voor de tonijnvangst door de Amerikaanse vissersvloot, een vangst die op $ 100 mln wordt geschat. Van die $12 mln gaan $ 8 mln rechtstreeks naar de betrokken landen en de Fisheries Agencies ontvangt $ 2 mln. $ 1,75 mln gelden als licentiekosten voor de Amerikaanse tonijnvissers en $ 0,25 mln zijn bedoeld als technische hulp.

De betrokken staten hadden $ 16,5 mln gedurende twee jaar verlangd en aangedrongen op verdere onderhandelingen over een regeling voor de volgende jaren. Maar uiteindelijk hadden zij met het Amerikaanse aanbod moeten instemmen. Daardoor zou Kiribati nu van de VS minder hulp ontvangen dan het voorheen van de SU had gekregen. aldus de *NZZ*.

Ook na de ondertekening van de akkoord zette de Sowjet-Unie zijn onderhandelingen met Vanuatu, die in Sydney (Australië) werden gevoerd, voort. Op 19 december 1986 bevestigde Vanuatu dat het op een nader te bepalen datum een visserij-akkoord met de Sowjet-Unie zou ondertekenen. Volgens regeringsbronnen zou dit akkoord havenfaciliteiten voor Sowjet-vissersschepen en landingsrechten voor vliegtuigen van Aeroflot omvatten. Op 13 januari 1987 werd vanuit Tokio bericht dat het visserij-akkoord zojuist was ondertekend (*Le* Monde 15-1).

Op 2 februari had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz in Washington een onderhoud met zijn ambtgenoot van Vanuatu. Sela Molisa. Deze verving premier Walter Lini die toen wegens een lichte hersenbloeding in een ziekenhuis werd opgenomen. Na het onderhoud verklaarde u-oordvoerder Redman van het State Department dat de Verenigde Staten ,,het recht van alle soevereine staten erkennen overeenkomsten aan te gaan met wie zij maar wensen, en wij hebben dat tegen functionarissen van Vanuatu gezegd". Maar ..tegelijk hebben wij Vanuatu's aandacht gevestigd op het feit dat Sowjet-visserij-operaties vaak een dekmantel zijn voor andere activiteiten", aldus Redman die voorts opmerkte dat het State Department geen kopie van het visserij-akkoord had gezien. Functionarissen van Vanuatu hadden het akkoord omschreven als zuiver commercieel van aard.

TUVALU

ALGEMENE VERKIEZINGEN. NIEUW KABINET

De tweede algemene verkiezingen op Tuvalu sinds de onafhankelijkheid van deze eilandengroep in 1978 vonden op 12 september 1985 plaats. Negen van de twaalf leden van het uit één Kamer bestaande parlement werden herkozen (tegen acht in 1981). Onder de drie verslagen leden was de minister van sociale diensten. Falaile Pilitati.

Het nieuwe parlement herkoos Tomasi Puapua als premier. Deze was op 17 sept. 1981 voor de eerste maal door de Kamer aangewezen. Puapua vormde het volgende kabinet:

Premier en minister van plaatselijk bestuur en buitenlandse zaken - Tomasi Puapua; vice-premier en minister van financien - Henry Faati Naisali: sociale diensten - Solomona Metia Tealofi (voorheen openbare werken en verbindingen): openbare werken en verbindingen - Lale Seluka (voorheen handel en natuurlijke hulpbronnen). handel en natuurlijke hulpbronnen - Kitiseni Lopati (nieuw).

(Vor.ber.pag. 272/3-1982)

De deelnemers aan de 17de bijeenkomst van het South Pacific Forum poseerden op 8 augustus 1986 te Suva (Fidji) voor een familieportret. Achteraan (v.l.n.r.): Ratu David Tonganivalu (vice-premier Fidji), Va'ai Kolone (premier West-Samoa), Sit Tom Davis (premier Cook-eilanden), Sir Peter Kenilorea (premier Solomon-eilanden) en Ratu Sir Kamisese Mara (premier Fidji). Middelste rij: Henry Naisali (vice-premier Tuvalu), Tosiwo Nakayama (Gefedereerde Staten van Micronesië), Lionel Bowen (vice-premier Australië), Prins Fatafehi Tu'ipelehake (premier Tonga) en David Lange (premier Nieuw-Zeeland). Eerste rij: Ieremia Tabai (president Kiribati). Tomasi Puapua (premier Tuvalu), Legu Vagi (minister buitenlandse zaken Papoea Nieuw-Guinea), Hammer DeRoburt (president Naoeroe) en Walter Lini (premier Vanuatu).

WEST-SAMOA

VA'AI KOLONE PREMIER. ALGEMENE VERKIEZINGEN

Premier Tofilau Eti Alesana, in functie sinds 30 december 1982 (herkozen op 19 maart 1985, zie pag. 683/3-'85), trad op 27 december 1985 af. nadat de Wetgevende Vergadering of Fono zijn begroting met 27 tegen 19 stemmen had verworpen en het staatshoofd. Susuga Malietoa Tanumafili II. geweigerd had de Fono te ontbinden. Ook reeds in juli 1985 had het staatshoofd een dergelijk verzoek verworpen. omdat 27 van de 47 Fono-leden toen een petitie hadden ondertekend ten gunste van een nieuwe regering onder leiding van Va'ai Kolone, die reeds van april - september 1982 premier was geweest (zie pag. 683/3-1985). Een formele motie van wantrouwen in Tofilau Eti Alesana was toen om technische redenen niet in stemming gekomen.

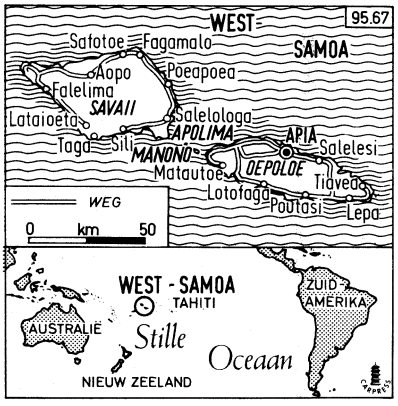

In januari 1986 werd Va'ai Kolone opnieuw premier. Hij vormde een coalitieregering die steunde op 15 leden van de Christian Democratic Party (CDP), geleid door oud-premier Tupuola Taise Efi. en op 12 voormalige leden van de Human Rights Protection Party (HRPP). die bij de algemene verkiezingen van 22 febr. 1985 31 zetels had verworven. De portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Premier en minister van buitenlandse zaken - Va'ai Kolone: vice-premier en minister van openbare werken - Tupuola Taisi Efi; land- en bosbouw. visserij - Fuimaono Mimio; economische ontwikkeling - Le Tagaloa Pita. onderwijs, arbeid. jeugd. sport en cultuui - Le Mamea Ropati (eerder minister van febr.-sept. 1982 en van dec. 1982 - febr. 1985): financien - Sam Saili; gezondheid, transport en burgerluchtvaart - Toelesulusulu Siueva; justitie - George Michael Lober: grondbeheer en kartering - Faumuina Anapapa.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PALESTIJNSE NATIONALE RAAD IN ALGIERS

Van 20-26 april werd in Algiers de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC) – een Palestijns parlement-in-ballingschap – gehouden.
De zitting stond in het teken van het herstel van de Palestijnse eenheid. Die was op 19 april grotendeels tot stand was gekomen na een verzoening van Al Fatah van Yasser Arafat met twee linkse groeperingen, het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van Georges Habache en het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) van Nayef Hawatmeh, die in 1984 de 17de zitting van de PNC in Amman hadden geboycot. Slechts drie kleinere groeperingen, die geheel onder Syrische controle staan, weigerden aan de verzoening deel te nemen: het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina – Algemeen Commando (PFLP-GC) van Ahmed Jibril, de Al Fatah-dissidenten van kolonel Abou Mousa en Al Saika. Voor de opening van de PNC-zitting trokken ook Fatah-Revolutionaire Raad van Abu Nidal en het Volksstrijdfront (PSF) van Samir Ghoshe zich terug.
Het feit dat Al Fatah. PFLP en DFLP samen met drie andere groepen – het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF)van Abul Abbas, het Arabische Bevrijdingsfront (ALF) en de Palestijnse Communistische Partij (PCP) – het eens konden worden over een platform was reden genoeg om deze zitting tot "de PNC van de eenheid" te bestempelen. Yasser Arafat gebruikte het woord zeker drie maal in zijn openingsrede. De breuk binnen de PLO, die in 1983 door Syrisch toedoen in drie stukken uiteenviel, werd gelijmd.
Meer dan een jaar lang had Algerije, daarbij actief gesteund door de Sowjet-Unie, achter de schermen daaraan gewerkt, en in maart 1987 wierp ook de Libische leider Kadhafi zich op als verzoener. Op 25 maart hadden zes Palestijnse organisaties, incl. PFLP en DFLP, op uitnodiging van Kadhafi het "document van Tripoli" opgesteld met strikte eisen die Al Fatah moest inwilligen. Dat zou moeten gebeuren tijdens de voorbereidende verzoeningsdialoog die voor 10 april te Algiers op het programma stond. Die bijeenkomst moest worden uitgesteld.
Op 12 april hadden Arafat en Habache, die elkaar sinds drie jaar niet hadden ontmoet, twee maal een gesprek. Daarna onderhandelden de leiders van acht Palestijnse groepen (incl. Samir Ghoshe) een week lang over de door de PNC te nemen besluiten in het kader van een "verzoeningsdialoog". tot op 19 april een akkoord werd bereikt.
Over de prijs die voor die eenheid moest worden betaald en de verdere consequenties berichtte Maarten-Jan Hijmans in de Volkskrant (21-4):

"Eisen van met name het Volksfront en het Democratisch Front voor organisatorische hervormingen werden grotendeels gehonoreerd Het uitvoerend comité wordt van twaalf naar mogelijk twintig leden uitgebreid. Alle groepen zullen erin worden vertegenwoordigd en bovendien kiezen de leden uit hun midden een secretariaat van vijf leden dat met de dagelijkse leiding zal worden belast. In hoeverre dit Arafats reputatie de PLO als een one-man-show te leiden aan banden legt zal nog moeten blijken Ondermeer uir de keus van de vijf personen.
Verder wordt ook de status van de Centrale Raad, een lichaam van rond de zestig leden dat als een soort verkleinde Nationale Raad alleen een adviserende functie had. opgewaardeerd De Centrale Raad krijgt nu de taak het PLO-bestuur te controleren. En tenslotte zullen naar aanleiding van het verwijt van corruptie en machtsmisbruik. alle instanties en organisaties worden doorgelicht. Daarvoor zal ondermeer een commissie worden benoemd.
Wellicht belangrijker dan de organisatorische zijn de politieke koerswijzigingen. De verwerping van het Ammanakkoord met Hoessein werd verwacht. Opzienbarender is de herziening van de relatie met Egypte en de toenadering tot Syrie. De PLO gaat wat Egypte betreft haar uitspraken uit 1983 (Algiers) herhalen. waarin werd gezegd dat de relaties met Egypte afhangen van de mate waarin Egypte zich van de akkoorden van Camp David distantiëert Daaraan wordt toegevoegd dat uitspraken van de Arabische topconferenties van toepassing zijn, waaronder die van Bagdad van 1978 waarin de relaties van Arabische wereld met Cairo werden verbroken.
Tegelijkertijd echter wordt in de resolutie die de PNC gaat aannemen niets gezegd over concrete stappen Die worden doorverwezen naar de nieuwe Uitvoerende Raad. Ook worden de relaties die er in het verleden veelvuldig met Cairo waren, niet veroordeeld, maar als officieuze contacten betiteld Een woordvoerder van het Democratische Front lichtte toe dat deze dubbelzinnigheden – en met name het niet specifiek opzeggen van ieder contact – mogelijkheden geven voor manoeuvreren Me? name tegenover Syrie. (. .)
Dezelfde woordvoerder zei verder dat de toenadering tot Syrie. dat via zijn pro-Syrische Palestijnse vazallen eri Amal de afgelopen vier laar de PLO bloedig heeft bestreden. eerlijk is gemeend ..De uitnodiging van Arafat van vorige week aan Assad om naar Algiers te komen. die werd overgebracht via de vroegere PNC-voorzitter Khaled Fahoum in Damascus. werd door alle groepen ondersteund Arafat heeft zelfs Assad opgeroepen het front van standvastigheid te laten herleven. dat in 1978 werd gevormd door Syrie. de PLO. Zuid-Jemen. Algerije en Libië," aldus deze woordvoerder. Het Standvastigheidsfront had tot het na dc Israëlische invasie van Libanon in 1982 overleed. tot doel de rol van Egypte te neutraliseren

Nog op 19 april werd het akkoord van Amman tussen PLO-leider Yasser Arafat en de Jordaanse koning Hoessein formeel door de PLO opgezegd. Daaraan waren de volgende ontwikkelingen voorafgegaan.

Koning *Hoessein* beëindigt samenwerking met Arafats PLO

Eind 1985 hield koning Hoessein van Jordanië nog steeds vast aan het akkoord van Amman dat hij op 11 februari 1983 met PLO-leider Yasser Arafat had gesloten (zie pag. 420/1-'85), ondanks het feit dat zijn pogingen om besprekingen op gang te brengen tus-

Een beeld van de slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad. V.l.n.r. PLO-leider Yasser Arafat. Abou Iyad (Al Fatah), Georges Habache (PFLP). Cherif Messadia (secretaris Algerijnse eenheidspartij FLN). en Nayef Hawatmeh (DFLP).

Weekblad 56ste jaargang No. 2893. pag. 42359-42374

Koning Hoessein (r.) begroet Yasser Arafat op 25 januari 1986.

sen Israël en een Jordaans-Palestijnse delegatie vooralsnog zonder resultaat waren gebleken. Koning Hoessein bleef tegen de zin van Syrië, Israël en de VS met Arafats PLO onderhandelen, hoewel deze ondanks druk van o.a. Jordanie en Egypte bleef weigeren met de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad in te stemmen (pag.498/3 en 50311 en 549/3 - 555/1-'86).

Van 25 januari - 7 februari 1986 vond in de Jordaanse hoofdstad Amman een nieuwe gespreksronde plaats tussen koning Hoessein en Yasser Arafat, waarbij ook Palestijnse vertegenwoordigers uit de door Israël bezette gebieden en de speciale Amerikaanse afgezant Walter Cluverius (pag. 551/2-'86) een rol speelden. Bij dit overleg stond de erkenning van de Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 door Arafat centraal.

Resolutie 338 van 22 oktober 1973 riep alle partijen in de huidige gevechten (d.w.z.de oktober-oorlog van 1973) op onmiddellijk na de wapenstilstand de tenuitvoerlegging te beginnen van de Veiligheidsraadresolutie 242 (1967) in al haar onderdelen. De operatieve paragrafen van resolutie 242 (1967), die op 22 november 1967 na afloop van de Zesdaagse Oorlog werd aanvaard, luiden als volgt:

,,De Veiligheidsraad (...)

1. bevestigt dat de verwezenlijking van de beginselen van het Handvest de vestiging vereist van een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten, die de toepassing van beide volgende beginselen moet inhouden:

a. terugtrekking van Israëlische strijdkrachten uit gebieden die tijdens het jongste conflict zijn bezet;*

b. beëindiging van alle aanspraken op belligerentie of van de staat van oorlog alsmede respect voor enerkenning van de soevereiniteit, territoriale integriteit en politieke onafhankelijkheid van alle staten in het betrokken gebied en van hun recht in vrede te leven binnen veilige en erkende grenzen, vrij van bedreigingen of daden van geweld;

2. bevestigt voorts de noodzaak van:

a. gegarandeerde vrijheidvan scheepvaart door de internationale waterwegen in het gebied;

b. het tot stand brengen van een rechtvaardige regeling van het vluchtelingenvraagstuk;

c. de garantie van de territoriale onschendbaarheid en politieke onafhankelijkheid van elke staat in het betrokken gebied door maatregelen die onder meer de instelling van gedemilitariseerde zones inhouden;

3. verzoekt de secretaris-generaal een speciale vertegenwoordiger te benoemen met de opdracht in het Midden-Oosten contacten met de betrokken regeringen te leggen en te onderhouden ten einde overeenstemming te bevorderen en behulpzaam te zijn bij pogingen tot het bereiken van een vreedzame en aanvaarde regeling in overeenstemming met de bepalingen en beginselen van deze resolutie;

4. verzoekt de secretaris-generaal zo spoedig mogelijk aan de Veiligheidsraad verslag uit te brengen over de vorderingen van de pogingen van de speciale vertegenwoordiger."

De PLO had zich altijd tegen resolutie 242 verzet, omdat deze niets zegt over het politieke streven van het Palestijnse volk en impliciet het zelfbeschikkingsrecht van de Palestijnen uitsluit. Over het overleg in Amman berichtte Jan Keulen achteraf in de *Volkskrant* (12-2-'86) o.m. het volgende:

,,Inzet van de besprekingen en onderhandelingen was de organisatie van een internationale conferentie over het Midden-Oosten-conflict. Wie moeten er aan zo'n conferentie meedoen, onder welke voorwaarden en welke ,,status'' hebben de uitkomsten van de conferentie (bindend of adviserend) waren problemen die ter tafel kwamen. (...)
Het ging de afgelopen weken in Amman over de plaats van de Palestijnen in een mogelijke oplossing van het Arabisch-Israëlische conflict. Alle partijen in het conflict zijn het er over eens geworden dat een oplossing alleen binnen een internationaal ,,raamwerk'' (conferentie) gevonden kan worden. Alle partijen: Israël, Jordanië, Syrië, Egypte, de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie erkennen 242. Behalve de PLO. Koning Hoessein en ook de Amerikanen zeggen nu tegen de PLO: erken 242 totdat er een gelijk uitgangspunt (momentum) ontstaat om het vredesproces op gang te brengen.
Het antwoord van de PLO was uiteindelijk: okay, maar onder één voorwaarde, dan moet Washington het recht van de viereneenhalf miljoen Palestijnen erkennen op zelfbeschikking in het kader van een Jordaans-Palestijnse federatie. Let wel: deze formule sloot al bij voorbaat een onafhankelijke Palestijnse staat uit, een streven dat de PLO feitelijk sinds begin 1985 heeft laten vallen.
De Palestijnen herinnerden de afgelopen weken aan tal van gevallen waar Washington het zelfbeschikkingrecht van volken erkent en wezen bitter op het bezoek dat de Angolese Unita-leider Savimbi bracht aan het Witte Huis. Is Savimbi respectabeler d'an Arafat?
Maar de Amerikanen, in Amman vertegenwoordigd door onder andere afgezant Walter Cluverius, trapten er niet in. ,,We hebben al genoeg concessies gedaan'' zei een Amerikaanse diplomaat in Amman, doelend op de verklaring van het State Department dat ,.het Palestijnse probleem meer is dan een vluchtelingenprobleem'', de voorwaardelijke bereidheid de PLO toe te laten tot een vredesproces en de acceptatie van een internationale conferentie waaraan ook de Sowjet-Unie zou meedoen.
Uiteindelijk leken twee Palestijnse politici uit bezette gebieden, journalist Hanna Siniora en advocaat Faez Abu Rahmeh, de impasse te doorbreken. Ze kwamen met een ontwerpverklaring waarin de PLO 242 en 338 erkent, waarin Israël met name genoemd wordt (endus erkend) en waarin weliswaar het recht van zelfbeschikking van het Palestijnse volk genoemd wordt maar niet afhankelijk wordt gemaakt van een Amerikaanse garantie dat dit recht ook kan worden uitgeoefend. Een en ander wordt uitgesteld tot de internationale conferentie zelf.
Arafat en andere PLO-leiders gingen met de ontwerp-verklaring akkoord, althans zo vertelden ze Siniora en Abu Rahmeh (die zelf geen PLO-leden zijn, maar wel door de PLO werden aangewezen in een eventueel toekomstige Palestijnse onderhandelingsdelegatie*). De Amerikanen waren ook tevreden en het historisch moment van een politieke doorbraak leek nabij te zijn. De domper op de feestvreugde volgde echter snel.
Bij het laatste gesprek tussen Arafat en Koning Hoessein. woensdag (5 februari), bracht de PLO-leider niet de ontwerp-tekst van Siniora/ Abu Rahmeh over, maar drie alternatieve ,,statements''die zowel erkenning door de PLO van 242 noemen als het feit dat de vredesconferentie gebaseerd moest zijn op het Palestijnse recht op zelfbeschikking.

---

* In de Engelstalige versie van de resolutie staat: ,,from territories occupied in the recent conflict''; in de Franstalige versie: „retrait... des territoires occupés lors du récent conflict''. Op grond van de Franse versie interpreteren de Arabische staten ,,de gebieden'' als alle gebieden.

* Hanna Siniora en Faez Abu Rahmeh waren ook voor de Israëlische regering als gesprekspartners aanvaardbaar, aldus de toenmalige Israëlische premier Peres op 23 juli 1985 (pag. 499/2-'86).

Drie dagen later, op zaterdag (8 februari). vertrok Arafat kennelijk met lege handen uit Amman en waren Israël en de Verenigde staten snel met verklaringen dat het Jordaan>-Palestijnse overleg misiukt was Wat er precies mis ging in Amman is niet helemaal duidelijk maar enkele factoren zijn toch bekend Er was binnen de PLO kritiek op de aanvaarding van 242, zonder duidelijke Amerikaanse garanties. Verder zijn bepaalde Joidaansc leiders. met name premier Zeid Rifai (bekend om zijn goede bandrn met Syrië) en kroonprins Hassan, weinig behulpzaam geweest in het overleg met de PLO-leiders en groeide wederzijds wantrouwen en irritatie . ''

Kort na zijn terugkomst uit Amman verklaarde Hanna Siriiora op 9 februari in Jeruzalem dat er in de Jordaanse hoofdstad vooruitgang was geboekt. Hij vatte die vooruitgang tegenover Salomon Bouman in *NRC/H'blad* als volgt samen:

..Ik geloof, dat rr sprake is van een flinke verandering van de Amerikaanse houding jegens de PLO en wel op de volgende drie punten: de Verenigdr Staten spreken nu over het beleggen van een internationale vredesconferentie: de Verenigde Staten aanvaarden deelneming van de Sowjet-Unie aan een internationale vredesconferentie; de Verenigde Staten spreken over het uitnodigen van de PLO aan een internationale vredesconferentie".

Aan PLO-zijde constateert Hanna Siniora de volgende zijns inziens belangrijke wijziging: ,.de PLO is bereid in het raam van een internationale vredesconferentie met alle relevante partijen, inclusief Israël te oriderhandelen."

.,Het is de eerste maal dat van PLO-zijde Israël met name als een van de relevante partijen wordt genoemd, zegt hij. Volgens hem is er daarom sprake van een niet onbeduidende ideologische concessie van de PLO.

Verder zijn de besprekingen in Amman toch niet gekomen. Hanna Siniora noemt de afwijzing door de PLO van de Amerikaanse eis resoluties 242 en **338** van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties te erkennen als de voornaamste reden voor het vastlopen van het overleg. ,,De PLO aanvaardt resoluties 242 en **338** in het raam van een pakket dat ook de relevante resoluties 181 en 194 (stichting van een joodse en een Palestijnse staat in Palestina en Palestijns recht op terugkeer en/of volledige compensatie) omvat", legt hij uit. Voor de Amerikanen is dit .,pakket" in deze formulering echter onaanvaardbaar. Amerikaanse diplomaten stonden in Amman op vervanging van het begrip ,,relevante Veiligheidsraadsresoluties" door ,.geëigende (appropriate) Veiligheidsraadsresoluties".

Na een ontmoeting tussen Arafat en de Egyptische president Hosni Mubarak op 18 februari in Caïro deelde laatstgenoemde mee: ,,Wij weten dat Jordanië en de PLO de voornaamste partijen zijn ten aanzien van een regeling (van het Palestijnse probleem). Er zijn nog steeds gesprekken tussen Jordanië en de PLO. (...) Ik heb gisteren Osama al-Baz (adviseur van Mubarak) naar Amman gezonden. (...) De onderhandelingen en contacten tussen beide partijen worden voortgezet..."

Maar op 19 februari maakte koning Hoessein in een toespraak tot de natie, die rechtstreeks door de Jordaanse radio en tv werd uitgezonden, bekend: ,,Wij zijn niet (langer) in staat de politieke coördinatie met de PLO-leiding voort te zetten. totdat hun woorden worden omgezet in verplichtingen. gekenmerkt door betrokkenheid, geloofwaardigheld en consequentie."

Hoessein rechtvaardigde zijn beslissing met de afwijzing door de PLO van de laatste Amerikaanse voorstellen. ,,Op 25 januari," zo zei hij. ..heeft de VS aan Jordanië een tekst doen toekomen waarin gezegd werd dat de PLO, in ruil voor aanvaarding van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad en zijn uitgesproken bereidheid om met Israël te onderhandelen en terrorisme af te zweren. door Washington zou worden geaccepteerd als deelnemer aan een internationale conferentie over vrede in het Midden-Oosten." Maar na vier dagen van onderhandelen, aldus de vorst, en ,,nadat wij ervan overtuigd waren dat de PLO de veranderde Amerikaanse houding op waarde schatte, heeft zij ons verbaasd door resolutie 242 af te wijzen".

De Verenigde Staten hadden er daarop bij Hoessein op aangedrongen dat Jordanië in zee zou gaan met Palestijnen van de door Israël bezette gebieden. Deze suggestie had Jordanië echter afgewezen. ,,Daarmee is opnieuw een hoofdstuk in het zoeken naar vrede afgesloten."

,,Ofschoon deze fase van politieke actie met de PLO op een andere wijze is geëindigd dan wij hadden gehoopt, zullen de beginselen van het Jordaans-Palestijnse akkoord (van 11 februari 1985) tot de fundamenten blijven behoren van de banden tussen het Jordaanse en Palestijnse volk", aldus Hoessein.

Hij droeg de zaak nu over ,,aan de Palestijnse forums in de bezette gebieden en de diaspora alsmede Arabische hoofdsteden en organisaties".

In een vraaggesprek met de *New York Times* op *22* februari zei koning Hoessein het te zullen respecteren als de Palestijnen zouden besluiten de PLO als hun ,,enige legitieme vertegenwoordiger" te handhaven. Maar hij liet doorschemeren dat de keuze van een ander forum om hun wensen kenbaar te maken voor Jordanië eveneens aanvaardbaar was.

,,De Palestijnen moeten nu een beslissing nemen", aldus de koning. ,,Zijn ze gelukkig met de kruipende annexatie van hun land door Israël en hun mogelijke verdrijving uit Palestina? Als zij er ongelukkig mee zijn, wat willen ze dan dat we eraan doen?"

Gevraagd of dit voor de Palestijnen ook een keuze zou moeten inhouden voor een ander leiderschap, zei de Jordaanse koning: ,,Ik bedoel simpelweg dat de Palestijnen hun eigen dialoog moeten beginnen. Zij moeten zeggen of we gelijk hebben of niet. of met iets anders komen Als ze hebben vastgesteld wat ze willen, kunnen ze een forum creeren om hun wil tot uitdrukking te brengen Als dat de PLO is,' aldus de vorst, ,,dan zullen we dat respecteren ·

PLO-verklaring. Hoessein en Ar-fat in Egypte, Sluiting verbindingsbureau PLO in Amman

Op 8 maart 1986 gaven het Uitvoerend Comité van de PLO en het Centrale Comité van Al Fatah na diverse dagen van gemeenschappelijk beraad in Tunis een communiqué uit waarin de Verenigde Staten verantwoordelijk werden gesteld voor het mislukken van het vredesoffensief. Zij waren op de door hen aangegane verplichtingen teruggekomen en zij hadden van de PLO de inwilliging van voorwaarden verlangd die onvervulbaar waren. Diepe teleurstelling werd uitgesproken over het feit dat koning Hoessein ten onrechte de verantwoordelijkheid voor het mislukken van de jongste besprekingen bij de PLO had gelegd. Maar de verbondenheid van de PLO met ,.het Jordaans-Palestijnse vredesproces" werd bekrachtigd.

Volgens PLO-bronnen hadden twee Palestijnse leiders, Farouk Kaddoumi (leider van het politieke departement en officieus ,,minister van buitenlandse zaken") en Salah Khalaf alias Abou Iyad (leider van het militaire en veiligheidsdepartement) tevergeefs getracht Arafat te overreden het akkoord van Amman op te zeggen. Na de publikatie van het communiqué uitte Georges Habache, de leider van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP), zijn teleurstelling over het feit dat geen opzegging van dit akkoord had plaatsgevonden, hoewel zulks z.i. de voorwaarde was voor een verzoening van alle Palestijnse groeperingen.

Bij de opening van de vierde conferentie van- de Arabische Parlementaire Unie in Amman verklaarde koning Hoessein op 11 maart dat Jordanië bleef vasthouden aan de besluiten van de Arabische topconferenties van Rabat (1974) en Fes (1982), waarin de PLO het alleenvertegenwoordigingsrecht voor alle Palestijnen werd toegekend. ,,Wij hebben niet de bedoeling de PLO te vervangen of de plaats van de Palestijnen in te nemen als onderhandelaar."

Op 20 maart had koning Hoessein een vier uur durend gesprek in Caïro met de Egyptische president Mubarak. Na afloop verklaarde de Jordaanse vorst: ,,Wij streven er allemaal naar een rechtvaardige en duurzame vrede in het gebied te bereiken. Maar het is

duidelijk dat wij wat betreft onze huidige inspanningen in Jordanië een zeer ernstige tegenslag hebben ontmoet of om zo te zeggen voorlopig op dood spoor zijn terechtgekomen."
Op 23 maart had president Mubarak een onderhoud van bijna drie uur met PLO-leider Arafat in Caïro die daarna opmerkte dat hij het met koning Hoesseins woorden over een ,,dood spoor" eens was. De schuld daarvoor gaf Arafat aan Amerikaanse onbuigzaamheid. Het aan Mubarak toegeschreven streven om de samenwerking tussen Hoessein en de PLO te herstellen leverde kennelijk geen resultaat op.
Op 2 april verklaarde Arafat tegenover kranten in Koeweit dat het Palestijnse verbindingsbureau in Amman de week tevoren door de Jordaanse regering was gesloten. maar hij voegde daaraan toe dat dit gebeurd was in het kader van een akkoord tussen Jordanië en de PLO. Dezelfde dag ontkende de hoogste PLO-vertegenwoordiger in Amman, Khalil Wazir alias Abou Jihad, een eerder bericht van de Koeweitse krant Al Anba, dat hij en nog 100 Palestijnen in Jordanië waren uitgewezen. Naar zijn zeggen waren slechts twee Palestijnen daar niet meer welkom. Van Palestrjnse zijde werd voorts vernomen dat het Palestijnse persbureau *Wafa* al enige weken geen bulletins meer in Amman mocht verspreiden ,,vanwegede weigering van de PLO om haar bulletins aan de censuur voor te leggen", zoals door de Jordaanse autoriteiten zou zijn verlangd.

Ongehoorzaamheidscampagne kolonel Atallah

Op 10 april 1986 verschenen berichten in de pers over een ,,ongehoorzaamheidscampagne" van kolonel Atallah Atallah (codenaam Abu Zaim) tegen Yasser Arafat. Kolonel Atallah, adjunct-stafchef van de strijdkrachten van de PLO en lid van de Revolutionaire Raad van Al Fatah, zou zijn campagne na 19 februari zijn begonnen. Hij beschuldigde Arafat van ,,machtsmisbruik", terwijl hij hem tevens verantwoordelijk stelde voor de breuk met koning Hoessein. Hij kreeg de steun van enkele PLO-leiders en Palestijnse officieren in Jordanië, onder wie brigade-generaal Naim al-Khatib, de commandant van de Badr-brigade van het Palestijnse Bevrijdingsleger (PLA).

Atallah was volgens NRC/H'blad (3-6-'86) een uiterst dubieuze figuur, die als chef van de militaire inlichtingendienst van de PLO in Zuid-Libanon door middel van moord, afpersing en smokkel miljoenen vergaarde. Tijdens de Israëlische invasie van juni 1982 in Libanon nam hij als eerste de benen. Bij zijn rebellie tegen Arafat in mei 1983 noemde kolonel Abou Mousa kolonel Atallah corrupt en incompetent (zie pag. 355/2-'83).

Nadat Atallah drie maal een uitnodiging van Arafat voor een ontmoeting had afgewezen, zond Arafat op 8 april Abou Hajem, de broer van Atallah, voor een laatste bemiddelingspoging naar Amman. De daarbij voorgestelde ontmoeting in Bagdad met Arafat werd door Atallah verworpen.
Op 10 april meldde Abou Iyad dat Al Fatah had besloten Atallah en zes andere officieren te royeren.

Op 23 april besloot de Opperste Militaire Raad van de PLO tijdens een bijeenkomst in Bagdad Atallah uit al zijn functies te ontslaan. Deze betwistte dit besluit met het argument dat de Militaire Raad daartoe niet bevoegd was; hij verlangde een bijeenkomst van het CC van de PLO.
Op 28 mei riep Atallah naar eigen zeggen de ,,opperste militaire raad van Al Fatah'' in Amman bijeen; 41 van de 52 leden zouden zijn verschenen. (Volgens Abou Jihad bestond een dergelijke raad niet). De aanwezigen verwierpen de disciplinaire maatregelen tegen Atallah als illegaal.
Op 1 juni belegde Atallah naar zijn zeggen een bijeenkomst van de ,,algemene militaire raad van Al Fatah''. De 409 aanwezigen besloten Atallah tot opperbevelhebber van Al Assifa (de strijdkrachten van Al Fatah) te benoemen in plaats van Arafat. Bovendien werden Arafat en Abou Jihad van hun functies ontheven en als leden van Al Fatah geschorst ,,in afwachting van de convocatie van het congres" van Al Fatah.
Op 3 juni bagatelliseerde Arafat deze afsplitsing. ,.Het is algemeen bekend dat het hierbij gaat om een theateropvoering van de Jordaanse geheime dienst", aldus de PLO-leider. Hij zei voorts dat geen enkele Arabische regering, ook de Jordaanse niet, erin zal slagen een alternatief in het leven te roepen voor de ware vertegenwoordiging van het Palestijnse volk. ,,en al helemaal niet met dit stelletje dwazen".
Hoewel de Jordaapse regering ontkende Atallah actief te steunen; begon zij vanaf medio april wel maatregelen te nemen tegen officieren van Al Fatah die trouw aan Arafat waren.

Toen werden zeven Arafat-aanhangers naar Irak uitgewezen, omdat zij tegen de staatsveiligheid zouden hebben gehandeld. Maar volgens Palestijnse bronnen hadden zij geweigerd te dienen onder een nieuwe pro-Atallah commandant van de grote Fatah-basis in Karameh. Medio mei werd Salah Tamari, de leider van de jeugdbeweging van Al Fatah en een naaste medewerker van. Khalil Wazir (Abou Jihad), door de Jordaanse regering uitgewezen. Ook werd aan sommige Arafat-aanhangers die buiten Jordanië verbleven de toegang tot het land ontzegd, terwijl anderen die het land verlieten te horen kregen dat zij niet mochten terugkeren. Pro-PLO kranten van de Westelijke Jordaanoever werden in Jordanië verboden

Op 20 juni deelde een PLO-woordvoerder in Tunis mee dat het Uitvoerend Comité van de PLO en de Revolutionaire Raad van Al Fatah de vorige dag hadden besloten Atallah te royeren.
De Revolutionaire Raad van Al Fatah stelde op 19 juni dat de Jordaanse politiek ,.samenvalt met de Israëlische en Amerikaanse maatregelen en de fundamentele principes van de Palestijnse revolutie ondermijnt". Op de Arabische Liga werd een beroep gedaan bij de Jordaanse auioriieiien ie interveniëren om een eind te maken aan hun ,,vijandige daden tegen de PLO en de Palestijnen".

Sluiting Al Fatah-kantoren *in* Jordanië. Uitwijzing Abou Jihad

Op 7 juli 1986 gelastte de Jordaanse regering de sluiting van alle 25 kantoren van Al Fatah in Amman en elders in het land. De hoogste PLO-vertegenwoordiger in Jordanië, Abou Jihad, moest het land binnen 48 uur verlaten. In een Jordaanse regeringsverklaring werd Al Fatah beschuldigd van ,,aanvallen op Jordanië en zijn vredespolitiek in het Midden-Oosten ten aanzien van de Palestijnse kwestie". Deze aanvallen waren ,,instrijd met de geest van samenwerking en begrip" op basis waarvan de Fatah-kantoren functioneerden. Volgens de minister van voorlichting, Mohammed al-Khatib, was de maatregel niet van toepassing op de 12 PLO-kantoren. De Jordaanse erkenning van de PLO als de ,,enige legitieme vertegenwoordiger" van het Palestijnse volk werd opnieuw bevestigd.
Op 15 juli beschuldigde koning Hoessein op een persconferentie in Amman Al Fatah van inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van zijn land. Hij sprak van een ,,tamelijk vreemde, goddeloze alliantie" tussen Al Fatah, Jordaanse communisten en islamitische fundamentalisten die naar zijn zeggen achter de onlusten op de campus van de Yarmouk-universiteit zat, waar op 14-15 mei 1986 bij de gevechten met de veiligheidspolitie drie studenten werden gedood en 60 gewond raakten. Ook had zijn regering, aldus Hoessein, ,,sluitend bewijs" dat een PLO-factie ,,een groot bedrag" had betaald om een islamitische fundamentalist te helpen bij een recente tussentijdse verkiezing in het noorden van het land; die fundamentalistische kandidaat was echter verslagen.

De sluiting van de Fatah-kantoren werd door de Israëlische regering als ,,een positieve ontwikkeling" begroet, maar door Palestijnse kringen op de Westelijke Jordaanoever veroordeeld. Zo schreef het palestijnse dagblad Al *Shaab* (pro-PLO): .,Het Jordaanse re-

gime zet stevige stappen op de door de Amerikanen uitgestippelde weg. We moeten er in dit verband op wijzen dat de sluiting van de Palestijnse kantoren een oude eis is van Amerika en Israël." Studenten van de universiteit van Bir Zeit (Westoever) verbrandden op 16 juli tijdens een protestdemonstratie foto's van koning Hoessein. Over verdere ontwikkelingen op de Westelijke Jordaanoever wordt in een volgend artikel nader ingegaan.

Palestijns beraad. Beperking *PLO*-aanwezigheid in *Tunis*

Op 10 augustus 1986 besloot het Uitvoerend Comité van de PLO een tweedaags beraad in Bagdad onder voorzitterschap van Yasser Arafat. In een slot-communiqué werd op de diverse facties binnen de PLO een beroep gedaan in te gaan op een Algerijns initiatief tot een verzoeningsconferentie. Pogingen een eind te maken aan de interne verdeeldheid, zoals ondernomen door de Sowjet-Unie, werden toegejuicht. Voorts werd opgeroepen tot normalisering van de betrekkingen met Syrië en tot nauwere relaties met Jordanië, hoewel de recente Jordaanse besluiten daarop ,,zwarteschaduwen" hadden geworpen.
Begin augustus had het er, na onderhandelingen in Moskou, even op geleken dat een regeling om alle Palestijnse groepen bijeen te brengen - een zitting van de Palestijnse Nationale Raad - kans van slagen had.
Maar op 23 augustus kwamen de zes Palestijnse groepen, gebundeld in het Palestijns Nationaal Reddingsfront (pag. 493/3-'85), na een nacht durende bijeenkomst in Damascus tot de conclusie dat zij niet aan een dergelijke zitting wilden deelnemen tot Arafat zijn akkoord met koning Hoessein had opgezegd en een verklaring had herroepen dat hij afzag van terroristische acties buiten de door Israël bezette gebieden (de ,,Verklaring van Caïro", zie pag. 553/1-'86).

Op 6 september werd in Beiroet een gemeenschappelijk communiqué gepubliceerd van Al Fatah, het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP) en de Palestijnse Communistische Partij (PCP). Daarin werd meegedeeld dat de drie organisaties bij onderhandelingen in Praag (1-4 september) een akkoord hadden bereikt over een programma van elf punten om de eenheid van de Palestijnse beweging te herstellen. Daarbij was overeengekomen dat "het Jordaans-Palestijnse akkoord van 11 februari 1985 niet meer van kracht was en niet meer de basis vormde voor de politiek van de PLO op Palestijns, Arabisch en internationaal niveau". Voorts werden "alle Amerikaanse voorstellen, met name het project van administratief zelfbestuur in de bezette gebieden" verworpen. Het Midden-Oosten-probleem diende volgens de gesprekspartners in Praag te worden opgelost op een internationale conferentie waar de Palestijnen alleen vertegenwoordigd zouden moeten zijn door de PLO.
Een voor 14 september in Algiers geplande vergadering van Arafat, in zijn hoedanigheid van leider van Al Fatah, en de leiders van DFLP en PCP ging op het laatste moment niet door. Vooral de communisten hadden erop aangedrongen ook het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP van Georges Habache) bij de vergadering te betrekken, maar het PFLP liet het afweten. Syrië bleef zich tegen een intern Palestijnse verzoening verzetten en het oefende volgens Nabil Amer (raadsman van Arafat) druk uit op Algerije en de kleinere radicale Palestijnse groeperingen. Overigens voerde Arafat op 14 september in Algiers besprekingen met de Algerijnse autoriteiten. die de PLO al vijf maanden eerder hadden uitgenodigd voor het houden van een zitting van de Palestijnse Nationale Raad.
Diezelfde maand verschenen berichten over groeiende problemen voor de PLO in Tunis. De Tunesische regering zou de bewegingsvrijheid van PLO-leden in het land hebben beperkt en het toelatingsbeleid jegens Palestijnen hebben verscherpt. Op 1 oktober werd van Palestijnse zijde in Amman vernomen dat de PLO in de loop van september een reeks vestigingen van Tunesië naar Irak, Soedan en Noord-Jemen had overgeplaatst. Op 16 oktober bevestigde een hoge PLO-functionaris dat de overplaatsing van het militaire personeel al vrijwel in kannen en kruiken was.
Maar op 18 oktober ontkende Arafat in Khartoem (Soedan) dat hij van plan was het politieke hoofdkwartier van de PLO uit Tunis naar een andere Arabische hoofdstad te verplaatsen. PLO-functionarissen zeiden dat ook het politieke departement (o.l.v. Farouk Kaddoumi), de voorlichtingsafdeling en het perbureau Wafa in Tunis zouden blijven. Het militaire hoofdkwartier was naar de Iraakse hoofdstad Bagdad verplaatst, aldus Arafat in een op 18 oktober gepubliceerd interview in het Egyptische magazine October.
In de nacht van 22 op 23 oktober bereikten vijf Palestijnse groeperingen tijdens overleg in Tunis overeenstemming over een oproep om "zo spoedig mogelijk" een zitting van de Palestijnse Nationale Raad (PNC) te beleggen. Behalve door Al Fatah, DFLP en PCP werd aan het overleg ook deelgenomen door het Palestijnse Bevrijdingsfront (PLF) van Abul Abbas en het Arabische Bevrijdingsfront (ALF) Grote afwezige bleef het PFLP van Habache.
Op 22 november bevestigde Khalil Wazir alias Abou Jihad. de "nummer twee" van Al Fatah, dat hij in Moskou besprekingen voerde met Georges Habache. Volgens Palestijnse bronnen in Damascus werd gewerkt aan een compromis waarbij Arafat formeel zijn akkoord met koning Hoessein zou opzeggen en de in Damascus gevestigde radicale groepen weer in de PLO zouden opgaan (*NYT/Volkskrant* 26-11-'86).

Bijeenkomst Jordaans-Palestijnse commissie

Op 15 en 16 februari 1987 vond in Amman de 35ste zitting van de gemeenschappelijke Jordaans-Palestijnse commissie plaats die belast is met de hulpverschaffing aan Palestijnen in de door Israël bezette gebieden. Die commissie was sinds 23 maart 1986 niet meer bijeengeweest. De Palestijnse vertegenwoordiging werd geleid door Abou Jihad, die daarmee voor het eerst sinds zijn uitwijzing in juli 1986 in Amman terugkeerde.
Officieel waren de activiteiten van de commissie opgeschort wegens het ontbreken van fondsen. Tijdens de Arabische topconferentie van Bagdad in 1978 hadden de Arabische landen toegezegd per jaar $ 150 mln te storten, maar de stortingen waren in 1986 opgeschort. In januari 1987 betaalde Saoedi-Arabië echter $ 9,5 mln, zijn bijdrage voor 1985, en kort daarop maakte Koeweit $ 5 mln over. Volgens de Volkskrant (19-2) was dat te danken aan Arafats lobbywerk in Koeweit tijdens de vijfde Islamitische topconferentie (26-29 januari 1987).

Aankondiging PNC-zitting

Op 24 maart stuurde de voorzitter van de PNC, sjeik Abdul Hamid el-Sayeh, officiële uitnodigingen aan alle 426 leden om deel te nemen aan de 18de zitting die op 20 april in Algiers zou worden geopend. De aankondiging kwam uit de Iraakse hoofdstad Bagdad, waar een bijeenkomst van het permanente bureau van de PNC. in aanwezigheid van Arafat, had plaatsgevonden. Tevoren was in Tripoli (Libië) overeenstemming bereikt tussen vijf groeperingen – Al Fatah, DFLP, PCP, ALF en PLF – over een werkdocument voor de PNC-zitting. Op 10 april zou in Algiers eerst een "dialoog-bijeenkomst" worden gehouden, voor de vaststelling van de agenda en voor overleg met PFLP-leider Georges Habache. aldus werd op 26 maart bericht.

BELGIË

EVOLUTIE VAN DE BELGISCH-ZAIRESE BETREKKINGEN

1) De Zaïrese schulden

Op 10 en 11 maart 1986 hielden België, de VS, Frankrijk, Canada, Italië, Groot-Brittannië, de Bondsrepubliek Duitsland, Japan (de zogenaamde bevriende landen), de Wereldbank. het IMF, de EG en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank te Brussel een informele vergadering onder het voorzitterschap van eerste minister Wilfried Martens en diens Zaïrese collega Kengo Wa Dondo. Deze vergadering ging door op verzoek van Zaïre om de bevriende landen te bewegen tot een nieuw ontwikkelingsplan voor de Zaïrese economie.

Bij zijn aankomst verklaarde Kengo Wa Dondo te verwachten dat de kredietverstrekkers de nodige steun zouden geven om de inspanningen die Zaïre reeds sedert 1983 levert voort te kunnen zetten en tevens met een nieuw ontwikkelingsbeleid van start te kunnen gaan. ,,Wijzijn al onze verplichtingen inzake onze schulden stipt nagekomen, maar het saldo tussen de verkregen steun voor investeringen en de aflossing van de schulden is negatief, wat betekent dat er meer geld Zaïre verlaat dan er binnenkomt", aldus Kengo, die aandrong op een herschikking van de Zaïrese schuld. Bovendien wil Zaïre het soberheidsbeleid niet langer loshaken van een ontwikkelingsplan waarvoor geld moet worden vrijgemaakt. Dat geld komen we hier vragen, zei de Zaïrese eerste minister. Hij voegde er nog aan toe te verwachten dat België de motor zal blijven van de steun aan zijn land en dat het nu het voorbeeld zou geven op het vlak van nieuwe investeringen in Zaïre.

In het slotcommuniqué van de bijeenkomst werd Zaïre aangemoedigd om het economisch herstelbeleid voort te zetten. Dat beleid moet worden ondersteund door investeringen en de bedrijven zullen hiertoe worden aangemoedigd. De bevriende landen lieten verstaan dat dit vanwege Kinshasa een positief investeringsbeleid veronderstelt. Op de conferentie werden echter geen concrete afspraken gemaakt over de financiële problemen.

Minister van buitenlandse betrekkingen Leo Tindemans beklemtoonde dat het onmogelijk is om op korte termijn extra Belgisch overheidsgeld vrij te maken voor Zaïre. Hij zei van mening te zijn dat Zaïre op drie manieren aan zijn ontwikkeling moet werken: er moet een klare en gedisciplineerde politiek komen; het schuldprobleem moet een redelijke benadering krijgen en de particuliere sector moet zijn bijdrage leveren. Het schuldprobleem is volgens Tindemans bespreekbaar als Zaïre een inspanning levert voor zijn eigen ontwikkeling. Zo vond hij dat sommige bureaucratische obstakels kandidaat-investeerders in de weg staan. Hij suggereerde dat een ombudsman in deze goede diensten zou kunnen bewijzen.

De Zaïrese delegatie onderstreepte de enorme inspanningen die reeds werden geleverd. Tussen 1983 en 1986 is een negatieve groei van 3% omgezet in een groei van 2%. Maar met een bevolkingsgroei van 3% is dat onvoldoende om de welstand van de bevolking te verhogen. In 1985 moest daarenboven 44% van de rijksbegroting aangewend worden ter aflossing van de schulden, terwijl tussen 1983 en 1985 nog 800 miljoen dollar in het buitenland moest worden geleend. Verder ontvouwde de delegatie een vijfjarenplan voor de stimulering van de economie. Dit plan zou voor de helft (75 miljard Bfr.) door het buitenland gefinancierd moeten worden. Het mikt op een gemiddelde groei van 4% per jaar.

Op 12 maart deed Kengo op een werkvergadering op het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) zijn beklag over het feit dat het Belgisch aandeel in de investeringen in Zaïre daaldevan 9%in 1984 tot 3,7% in 1985. ,,Beide landen hebben nochtans baat bij een nauwe samenwerking. U hebt het kapitaal,de mensen en de technologie. Wij hebben de goedkopere arbeidskrachten en de grondstoffen", aldus Kengo.

Hij vroeg zich af of België en Zaïre geen bilateraal akkoord zouden kunnen ondertekenen met waarborgen voor de Belgische investeringen, zoals dat met de VS reeds het geval is. Uit de reacties van de Belgische industriëlen bleek echter een grote bezorgdheid te bestaan over de risico's van investeringen in Zaïre, over de onduidelijke investeringscode, de gevolgen van de scherpe daling van de Zaïre, het gebrek aan geschoold personeel en de slechte wegeninfrastructuur.

Op 22 en 23 april 1986 zegde de consultatieve groep van bevriende landen en internationale organisaties na een tweedaagse bijeenkomst te Parijs Zaïre verhoogde hulp toe, ter verwezenlijking van het programma tot structurele aanpassing van de Zaïrese economie. De groep drukte zijn voldoening uit over het herstelbeleid dat het land sedert 1983 voert. Van Belgische zijde werd erkend dat de betalingen van België aan Zaïre vertraging hadden opgelopen. De betalingen zullen versneld worden uitgevoerd ten belope van 4,9 miljard Bfr in 1986, 4,7 miljard Bfr in 1987 en 5,3 miljard Bfr in 1988, naast het behoud van een kredietlijn van 2,5 miljard Bfr, die bedoeld is als rechtstreekse steun aan de Zaïrese betalingsbalans.

Op i9 mei ging de ,.Club van Parijs" over tot de herschikking van de Zaïrese buitenlandse schuld, die ongeveer 4,7 miljard dollar beloopt.

Eind september 1986 waren er geruchten over hevige onrust in Zaïre. Bij de opening op 27 september van de twaalfde gewone zitting van het Centraal Comité van de MPR zei president Moboetoe dat de situatie in het land helemaal niet rooskleurig was, ondanks de zware offers, die de jongste jaren aan de bevolking zijn gevraagd. ,,Offers moeten zin hebben en moeten het welzijn van de bevolking ten goede komen, zoniet verliezen wij onze geloofwaardigheid", aldus Moboetoe die benadrukte dat het economisch herstel zeer dringend is geworden (zieook pag. 256/2).

In het kader van de structurele aanpassing van de Zaïrese economie, meer bepaald voor de aankoop van grondstoffen, verleende België op 14 december een renteloze lening van 300 miljoen.

Op 15 december deed president Moboetoe op terugweg van Washington Brussel aan voor een driedaags vriendschappelijk bezoek. Hij was vergezeld door verscheidene van zijn ministers en kwam bij de Belgische regering steun zoeken voor zijn beslissing met ingang van 1987 de afbetaling van de buitenlandse schuld te beperken tot 10% van de uitvoerinkomsten of 20% van het rijksbudget. Ondanks alle inspanningen, was Zaïre immers een netto-uitvoerder van kapitaal geworden. Dat kon niet blijven duren en daarom werd steun gezocht voor een verlichting van de Zaïrese schuldenlast. Na verscheidene herschikkingen van het kabinet (pag. 256/1), trok president Moboetoe tijdens het weekeinde van 1 en 2 november alle macht naar zich toe en oefende hij ook het eerste ministerschap uit (van 1966 tot 1977 cumuleerde hij ook beide functies).

Op 9 januari 1987 kondigde Moboetoe aan dat eerlang in de regering opnieuw een coördinator zou instaan voor het dagelijks beheer van de staatszaken. Hij beklemtoonde dat de functie van eerste staatscommissaris (premier) niet was afgeschaft, maar dat zij tijdelijk was bevroren wegens de beroering daarover, ontstaan op de zitting van het Centraal Comité van de MPR die van 27 september tot 29 oktober 1986 duurde. Tevens kondigde hij aan dat op economisch vlak gestreefd zal worden

naar minder afhankelijkheid van het buitenland Toch betreurde hij dat de verwachtingen die gewekt werden op de Brusselse informele top niet in vervulling waren gegaan onder meer op het vlak van de buitenlandse investeringen

Op 22 januari werd Mabi Mulumba benoemd tot eerste minister (zie pag 25611) De ambassadrice in Brussel Ekila Lyionda, weid minister van buitenlandse zaken Moshohekwa Kalimba Wa Katana werd de nieuwe Zairese ambassadeur te Brussel Katana is jurist van vorming en bekletddc reeds een aantal ministersfuncties

2) Scherpe aanvallen tegen Tindemans

Eind maart 1986 steeg de spanning tussen Zaïre en België gevoelig. Op 25 maart laakten de leiders van de eenheidspartij MPR minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans. Zij zeiden geschokt te zijn door sommige van zijn verklaringen op de bijeenkomst van 10 en 11 maart te Brussel.

Op 28 maart kwam er een nieuwe uitval tegen Tindemans, ditmaal vanwege het officiële persbureau *AZAP*. Aanleiding was de persconferentie van de minister over de rol van België in de VN-commissie voor de mensenrechten en het feit dat hij van België het gastland voor politieke vluchtelingen wil maken. ,,Tindemans, van wie de Belgische politieke kringen weten dat hij het gewoon is zijn vijanden koudweg in de rug te schieten, heeft er de voorkeur aan gegeven via een omweg zijn ontevredenheid te uiten over de kritiek op zijn beleid die hij, volgens zijn eigen entourage, slecht verteerd heeft", aldus *AZAP*. Het persbureau voegde eraan toe dat de minister andermaal de fout begaat een vijandige houding aan te nemen tegenover een land dat hij heel goed kent. Zaïre zal beslist en scherp reageren op het doen en laten van enkele marginalen in Brussel, ,,de echte hoofdstad van de subversie tegen Zaïre".

Minister Tindemans noemde de aanval .,ongelooflijk". Hij wees erop dat de persconferentie over de VN-commissie voor de mensenrechten, waarop *AZAP* niet aanwezig was. niets met Zaïre te maken had. Hij ontbood nog dezelfde dag ambassadrice Ekila Lyionda.

3) Sabena verliest landingsrecht in Kinshasa

Op 5 april 1986 werd op bevel van een rechter te Brugge op de luchthaven van Oostende beslag gelegd op een Zaïrese DC 8 vrachtvliegtuig. De rechter had uitspraak gedaan in een conflict tussen Air Zaïre en de Belgische piloot Van Impe. die ontslagen werd door de Zaïrese luchtvaartmaatschappij. Het conflict sleepte reeds voort sedert eind 1982 wegens niet betaling van wedden en het eenzijdig verbreken van het arbeidscontract door Air Zaïre. Reeds op 18 januari 1983 werd beslag gelegd op een toestel van Air Zaïre te Zaventem. Daarop werd het achterstallig loon betaald. Voor het overige (opzegvergoeding, pensioen. opgelopen schade enz..) werd Air Zaïre veroordeeld tot het betalen van 7.5 miljoen Bfr. Omdat dat vonnis niet meteen uitvoerbaar was, liet Van Impe beslag leggen op materiaal en onderdelen van Air Zaïre in opslagplaatsen op Zaventem. Op 21 maart 1986 veroordeelde het Arbeidshof te Brussel Air Zaïre tot het betalen van een schadevergoeding van 5.2 miljoen Bfr. Air Zaïre deed echter geen voorstel tot betaling. zodat beslag gelegd werd op het toestel dat op 4 april 1986 te Oostende was geland.

Kinshasa reageerde onmiddellijk rnet een landingsverbod voor Sabena en sloot de kantoren van Air Zaïre te Zaventem en Oostende. Parijs werd de centrale basis voor het Europees net van Air Zaïre en op 8 april werd de eerste lijnvlucht plechtig uitgevoerd. Ook de particuliere maatschappij Scibe-Zaïre sloot zijn kantoren in België.

Anderzijds kwam uit Kinshasa een verzoenend gebaar. *AZAP* betreurde op 5 april de recente kritiek in de Zaïrese pers op minister Tindemans en schreef deze toe aan een communicatiestoornis tussen beide landen.

Op 7 april werd het beslag op de Zaïrese DC 8 opgeheven. nadat de Belgische piloot op 6 april afzag van de bezwarende inbeslagname van materiaal en onderdelen van Air Zaïre. Sabena, bij wie Air Zaïre ook schulden heeft, beschikt immers over een recht van voorkoop. Van Impe en andere piloten. die in een gelijksoortige situatie verkeren. zouden dan geen kans meer hebben om het bedrag dat zij eisen uit de verkoop van het materiaal en onderdelen te halen. Het kabinet van verkeersminister De Croo liet weten ,,datindien het toestel toelating tot opstijgen kreeg, dit niet betekent dat de regering druk uitoefende op de rechterlijke macht. Wel dat een oplossing werd gevonden die de diverse partijen voldoening schenkt".

Op 10 april meldde *AZAP* dat in de hoogste Zaïrese kringen voorgesteld werd een rondetafelconferentie op het hoogste niveau te beleggen om alle facetten van de betrekkingen tussen België en Zaïre te ontwarren.

Op 13 april leidde het onderhoud van staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking Kempinaire met president Moboetoe niet tot de opheffing van het landingsverbod voor Sabena. Na een welles-nietes-spel. waarbij alles draaide rond de bereidheid van presiderit Moboetoe om minister Tindemans te ontvangen. werd op 18 april plots toch beslist dat Tindemans naar Kinshasa zou gaan ..op uitnodiging van zijn Zaïrese ambtsgenoot". De beslissing kwam na een onderhoud van Tindemans met ambassadrice Lyionda en nadat premier Martens een telefoongesprek had gehad met de Zaïrese premier Kengo Wa Dondo. Maar de landing van de Belgische minister in Kinshasa bleef tot liet laatste ogenblik problemen opleveren. De Belgische regering eiste dat de minister met een Sabena-toestel te Kinshasa zou aankomen. De Zaïrese <l -erheid repliceerde dat de beslissing om Air Zaïre naar Parijs te verhuizen gehandhaafd bleef en dat de in beslag genomen DC 8 moest worden beschouwd als een geschenk van Zaïre aan België.

Uiteindelijk landde Tindemans toch met een Sabena-toestel. dat echter doorvloog naar Johannesburg. Kinshasa beschouwde dit niet als een lijnvlucht. omdat alleen de minister en zijn gezelschap in de Zaïrese hoofdstad mochten uitstappen.

Op 23 april 1986 werd het vijfdaagse bezoek van Tindemans besloten met een audiëntie bij president Moboetoe welke naar verluidt verliep in een hartelijke sfeer. Voordien was een Zaïrees-Belgisch communiqué uitgegeven, waarin eerst een aantal algemene beginselen werd beklemtoond. Herhaald wordt dat tussen België en Zaïre bevoorrechte betrekkingen bestaan. Deze passage is opgenomen op uitdrukkelijk verzoek van Zaïre. Verder wordt overeengekomen dat er raadplegings- en overlegmechanismen worden opgericht, zowel op het vlak van de bilaterale samenwerking (om voortaan incidenten tc vermijden), als in een toekomstgericht perspectief. De twee ministers van buitenlandse zaken wensen elkaar op zoveel mogelijk punten te vinden en beide landen wensen elkaar op internationaal diplomatiek vlak te steunen. Tenslotte nodigde Tindemans zijn Zaïrese ambtsgenoot uit voor een bezoek aan België.

Voor het belangrijkste geschilpunt, met name de landingsrechten van Sabena. werd een bevredigende oplossing gevonden. Meer concrete afspraken moesten gemaakt worden op de vergadering van de gemengde Belgisch-Zaïrese commissie. Ook de kwestie van de beledigingen van de krant De Morgen (editie van 22 april) aan het adres van president Moboetoe zou dan worden besproken Zaire vraagt de toepassing van de wet van 20 december 1852 ,,relative a la répression des offenses

envers les chefs des gouvernements étrangers".

4) Relaties met Zaïre krijgen andere vorm

In een vraaggesprek met de krant De *Standaard* verklaarde minister van buitenlandse betrekkingen Tindemans op 7 mei 1986 dat de betrekkingen met Zaïre in een nieuw tijdperk zijn getreden. De relaties krijgen een andere vorm en de post-koloniale periode wordt definitief afgesloten. Om de relaties met de vroegere kolonies een andere vorm te geven zoekt de Belgische regering naar een soort Gemenebest-formule. Indien Zaïre, Rwanda en Boeroendi dat uitdrukkelijk wensen. Het kan echter niet gaan om een kopie van het Commonwealth, aldus Tindemans.

Op 25 mei sloten beide landen een akkoord over wetenschappelijke en technologische samenwerking. Het heeft een looptijd van vijf jaar.

De normalisering van de Belgisch-Zaïrese betrekkingen kreeg verder gestalte op 5 juni, toen Brussel weer het Europese hoofdkwartier werd van Air Zaïre. met éénmaal per week een tussenlanding te Parijs. Reizigers uit Zaïre worden voortaan op de luchthaven van Zaventem behandeld als andere passagiers. Tot dan toe werden de Zaïrezen aan een veel strengere controle onderworpen. omdat Brussel ervan uitging dat die in Kinshasa ontoereikend was. De Zaïrese overheid beschouwde dat echter als discriminatie. Zaïre kondigde nieuwe veiligheidsmaatregelen aan op de luchthaven van N'Djili. Belgische veiligheidsdeskundigen zullen er de situatie bestuderen.

Op 10 juli werd het slotdocument van de bijeenkomst van de Grote Gemengde Belgisch-Zaïrese Commissie ondertekend. Er werd een akkoord bereikt over de luchtverbinding tussen Zaïre en België. waarbij Sabena zoals voorheen wekelijks vijf vluchten naar Kinshasa mag uitvoeren. waarvan twee in een pool met Air Zaïre. De Zaïrese luchtvaartmaatschappij krijgt een deel van de Sabenawinst op de lijn naar Kinshasa. De betaling van de Belgische piloten van Air Zaïre zal geregeld worden.

De schulden van Zaïre bij de RTT ten belope van 1.5 miljard Bfr worden herschikt. Voorts staat België een lening toe van 530 miljoen Bfr en zal de stimulering van de Zaïrese economie ondersteund worden met een krediet van 500 miljoen Bfr en een 100 miljoen Bfr bedragendc steun voor de Zaïrese Kleine en Middelgrote Ondernemingen (KMO). De uitvoering van het vijfjarenplan voor de Belgische hulp aan Zaïre werd geraamd op 19,3 miljard Bfr van 1983 tot 1987. De projecten zullen regionaal en sectorieel beter geconcentreerd worden en er zal gepoogd worden de particuliere sector bij de hulp te betrekkingen.

Tenslotte krijgt Zaïre Bistel-computers. Het gaat hier om een Belgisch informatiesysteem per telefoon voor informatieverspreiding en communicatie onder kabinetten en overheidsdiensten. Bistel is één van de paradepaardjes van premier Martens.

5) De militaire samenwerking

Na een onderhoud met president Moboetoe maakte minister van landsverdediging De Donnéa op 2 juli 1986 bekend dat België zijn militaire samenwerking met Zaïre zal uitbreiden. In cijfers uitgedrukt betekent dat een verhoging van het budget met 13 tot 20% gespreid over twee jaar en het zenden van 10 extra militairen naar Zaïre. Voorts zal België actieve steun verlenen bij de uitbreiding van de militaire academie en de oprichting van een school voor opperofficieren.

Tijdens een tafelrede deed de minister ook het voorstel om binnen de West-europese Unie (WEU)te overwegen een groot Europees-Afrikaans bondgenootschap te sluiten, enigszins vergelijkbaar met de NAVO. Een en ander zorgde voor heibel binnen de Belgische regering. De Donnéa reageerde verbaasd en verklaarde dat hij premier Martens en minister Tindemans voor zijn vertrek mondeling op de hoogte had gebracht van zijn plan, dat binnen het budget van landsverdediging blijft en past in de bestaande bilaterale akkoorden. De Donnéa zei dat hij bijgevolg niet verplicht was de kabinetsraad hierover te raadplegen.

Minister Tindemans repliceerde op 9 juli dat hij met De Donnéa nooit een formeel gesprek heeft gehad over de verhoging van de militaire bijstand aan Zaïre ten belope van 100 miljoen Bfr. Beslissingen met een dergelijke weerslag moeten normaal besproken worden in het ministercomité voor het buitenlands beleid, aldus Tindemans. Hij was evenmin te spreken over De Donnéa's voorstel tot oprichting van een Europees-Afrikaanse alliantie. Dat is essentieel een kwestie van buitenlands beleid, zoals de oprichting van de NAVO in 1949.

Op 11 juli bevestigde het ministercomité voor het buitenlands beleid de beslissingen die minister van landsverdediging De Donnéa te Kinshasa bekend had gemaakt. De minister moet ze echter financieren uit de bestaande budgetten en desnoods interne verschuivingen doorvoeren in zijn budget van landsverdediging.

Concreet zal 10 miljoen Bfr gaan naar de officierenschool voor Kananga, waar vanaf 1987 zeven tot acht Belgische officieren zullen bijkomen voor de oprichting van een militaire academie. Eveneens 10 niiljoen Bfr gaat naar het Centrum voor Hogere Militaire Vorming te Kinshasa, waar twee of drie extra Belgische officieren-stafbevethouders zullen helpen bij de oprichting van een hogere stafschool.

De logistieke School van Kinshasa krijgt een miljoen Bfr. extra steun In Shaba, waar de Belgische coöperanten werken bij de 21ste Brigade. zal een bedrag van 10 miljoen Bfr besteed worden aan de uitrusting en de voeding Het hospitaal op de oasis van Kamina krijgt 1 miljoen Bfr. voor de aankoop van geneesniiddelen. Het trainingscentrum voor commando's van Kota-Koli krijgt 5 miljoen Bfr. ter verbetering van de waterbevoorrading en de aankoop van materiaal. In Banana. waar drie Belgische militairen van de Zeemacht actief zijn. wordt 2 miljoen Bfr besteed aan de verbetering van het laboratorium.

Op 16 juli wees minister Tindemans in antwoord op een parlementaire interpellatie de oprichting van een Europees-Afrikaanse alliantie van de hand, omdat dit .,puur neokolonialisme zou zijn". Binnen de WEU wordt wel overwogen de onrusthaarden in Afrika van naderbij te bekijken. maar dat heeft niets te maken met een alliantie, aldus Tindemans.

6) Juridische samenwerking

Op 4 oktober 1986 ondertekende minister van justitie Gol te Kinshasa een overeenkomst over bilaterale juridische samenwerking en bijstand. Door de overeenkomst kunnen sommige vonnissen van burgerlijke rechtbanken van het ene land in het andere land worden uitgevoerd. Dat is van rechtstreeks belang voor de ruim 18.000 Belgen in Zaïre en de omgeveer 10.000 Zaïrezen in België.

Ook is overeengekomen dat beide landen op een meer systematische wijze juridische contacten zullen onderhouden om te vermijden dat individuele gevallen zullen leiden tot betwistingen tussen beide landen.

(Vor.ber.pag. 121/2 e.v. 1986)

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ONTWIKKELINGEN INZAKE FLICK-AFFAIRE

Vanaf 1981 heeft in de binnenlandse politiek van de Bondsrepubliek Duitsland een kwestie een rol gespeeld, die bekend geworden is onder de naam Flick-affaire.

Het ging hierbij om giften vanuit het bedrijfsleven aan politieke partijen via zg. verenigingen voor algemeen welzijn. Financiële schenkingen aan politieke partijen zijn in West-Duitsland slechts beperkt aftrekbaar voor de belastingen. Echter, donaties aan charitatieve instellingen en verenigin-

gen, die het algemeen welzijn dienen, zijn volledig aftrekbaar.
Justitie was in 1981 een onderzoek begonnen naar het vermoeden. dat de Westduitse politieke partijen verenigingen tot algemeen welzijn hadden opgericht, die uit het bedrijfsleven belastingtechnisch voordelige schenkingen in ontvangst namen, die vervolgens naar de met de betrokken vereniging geaffilieerde politieke partij werden doorgesluisd.
Meer in het bijzonder was het onderzoek gericht op de giften, die de onderneming Friedrich Flick KG aan politieke partijen had verricht. Dit had te maken met het feit, dat dit concern in 1975 een belastingvoordeel had genoten, in ruil waarvoor het geld geschonken zou hebben aan verenigingen, die waren verbonden met de toen belangrijkste regeringspartij, de sociaal-democratische SPD.
Over deze affaire is reeds eerder verslag uitgebracht in het *KHA* op pag. 697/3 e.v. - 1982 en op pag. 57012 e.v. - 1985.

Op verzoek van de SPD-fractie in de Westduitse Bondsdag is op 19 mei 1983 een parlementaire enquêtecommissie in het leven geroepen, die naar deze kwestie een onderzoek moest instellen.
De commissie bestond uit vijf leden van de CDU/CSU-fractie, vier van de SPD-fractie en één elk van de FDP-fractie en de fractie van de Groenen.
De commissie had tot opdracht klaarheid te brengen over de vraag ,,of - en zo ja op welke wijze - het Flick-concern het in het werk gesteld had invloed uit te oefenen op besluiten van leden van de Duitse Bondsdag, van de regering, van het ambtenarenapparaat of van andere instellingen van de Bondsrepubliek Duitsland.
In het bijzonder diende vastgesteld te worden, op welke basis de federale minister van economische zaken de beslissing getroffen heeft, die er de voorwaarden voor in het leven geroepen heeft, dat aan Friedrich Flick KG belastingvoordelen voor de winst uit de verkoop van aandelen van de firma Daimler-Benz AG met het oog op wettelijk begunstigde herinvesteringen dienden te worden toegekend en - na gerezen twijfel - te worden gehandhaafd".
Aan deze taakstelling voor de commissie werden op 27 oktober 1983 op grond van amendementen uit de fracties van SPD, CDU/CSU en FDP nog enkele elementen toegevoegd.
Zo zou onderzocht moeten worden, of partijen. leden van de Bondsdag of andere personen geprobeerd hadden invloed uit te oefenen op uitvoerende organen met als doel, dat de door het Flick-concern verzochte belastingvoordelen op grond van par. 6 van de wet op de inkomstenbelasting en par. 4 van de wet op investeringen in het buitenland aan het concern niet zouden worden verleend.
Tot het slot van haar werkzaamheden zijn evenwel de leden van de commissie het niet eens geweest over de interpretatie van de door de Bondsdag verstrekte opdracht.

De commissieleden uit SPD en Groenen waren van oordeel, dat de commissie tot taak had alle gevallen te onderzoeken. waar het Flick-concern mogelijk invloed had uitgeoefend op het proces van politieke besluitvorming, terwijl de commissieleden uit CDU/CSU en FDP vonden, dat de commissie uitsluitend een onderzoek moest instellen naar de besluitvorming inzake het verlenen van belastingvoordeel aan het concern.
De enquêtecommissie is op 18 januari 1984 haar werkzaamheden begonnen en zij heeft in februari 1986 eindverslag uitgebracht.
Het bleek toen, dat de commissie er niet in was geslaagd m.b.t. haar bevindingen unanimiteit te bereiken.
De commissieleden uit de regeringspartijen CDU/CSU en FDP brachten op 3 februari een eigen eindverslag uit, op 17 februari gevolgd door een eindverslag van de commissieleden van de SPD, terwijl op 6 maart het commissielid voor de Groenen, Otto Schily, zijn conclusies uit de werkzaamheden van de commissie bekend maakte.
Nadat de commissie in 66 zittingen getuigen had verhoord - de verhoren hadden 321 uur in beslag genomen en waren op bijna 11.500 pagina's genotuleerd - en in nog eens 19 zittingen intern beraad had gevoerd, kwam de meerderheid van CDU/CSU en FDP naar buiten met de volgende conclusies:

- Het onderzoek heeft geen twijfel doen ontstaan aan de economische noodzaak van par. 6 van de wet op de inkomstenbelasting als voorwaarde voor de structurele wijziging van de economie

– De procedure voor het toekennen van een belastingvoordeel zou afgeschaft moeten worden.

– De toetsingskenmerken in de betrokken wet moeten worden gepreciseerd

– Het resultaat van het onderzoek rechtvaardigt niet een inperking van het traditioneel gegroeide en wettelijk verankerde belastinggeheim.

– De federale wetgever moet met spoed een wet m.b.t. parlementaire enquêtecommissies tot stand brengen, waarbij de procedure en de taakomschrijving scherp gedefinieerd kunnen worden.

– De inmiddels tot stand gebrachte nieuwe regeling m.b.t. de financiering van politieke partijen (pag.571/1 - 1983) lijkt op het punt van publicatieplicht en sancties bij schendingen van deze plicht afdoende.

– De tot dusverre geldende gedragsregels voor afgevaardigden dienen nieuw geformuleerd en uitgebreid te worden en zij dienen bij kracht van wet te worden vastgelegd

– De Bondsdagverordening tot bescherming van geheimen moet worden aangepast.

In afwijking van de meerderheid van CDU/CSU en FDP kwamen de SPD-leden van de commissie o.m. tot de volgende gevolgtrekkingen:

– De formulering van de opdracht voor een parlementaire enquêtecommissie is alleen zaak van degene. die om de instelling van een dergelijke commissic verzoekt.

– Par 6 van de wet op de inkomstenbelasting moet opnieuw worden geformuleerd.

– De federale regering moet in bepaalde gevallen worden bevrijd van de plicht tot handhaving van het belastinggeheim.

In zijn slotbericht kwam Otto Schily, lid van de commissie voor de Groenen, tot de volgende vaststellingen:

– De plicht van de leden van de Bondsdag m.b.t. het opgeven van hun inkomens- en vermogensverhoudingen moet worden verscherpt, vooral waar het gaat om niet-geldelijke giften, die zij gedurende de tijd van hun mandaat ontvangen.

–De strafbaarheid van omkoping van afgevaardigden moet opnieuw worden ingevoerd.

– Par. 6 van de wet op de inkomstenbelasting moet fundamenteel worden veranderd. waarbij onderzocht moet worden, of een nieuwe formulering van par. 6 kan leiden tot een structurele verandering van de economie, die voldoet aan ecologische voorwaarden.

– Het kartelrecht moet worden verscherpt en de wet op het kredietwezen moet worden vernieuwd.

– In een verordening inzake de procedures m.b.t. parlementaire enquêtecommissies moeten de rechten van minderheden worden versterkt.

In de ontwerp-motie van de commissie voor de voltallige Bondsdag, waarin de Bondsdag ,,kennis neemt" van de resultaten van de werkzaamheden van de coinmissie wilden de Groenen een verandering zien aangebracht, volgens welke de Bondsdag .,met instemming kennis neemt" van de afwijkende opvattingen van Otto Schily.

Tenslotte formuleerden de Groenen nog een motie ter behandeling in de plenaire Bondsdag. waarin werd uitgesproken. dat de meerderheid van de parlementaire enquêtecommissie niet had voldaan aan de door de publieke opinie gestelde eis om zonder aanzien des persoons een onderzoek in te stellen naar de Flick-affaire en de kwestie van giften aan politieke partijen
In dezelfde tekst verlangden de Groenen van de regering, dat deze een rapport aan de Bondsdag zou uitbrengen, waarin zou worden gemeld ,,hoeveelmiljoen D Mark met behulp van of in samenhang met belastingontduiking in de afgelopen jaren waren betaald aan de partijen CDU, CSU, FDP en SPD en/of aan individuele functionarissen en mandaatsdragers van deze partijen".

Op 13 maart 1986 besprak de Bonds-

dag in plenaire zitting het eindrapport van de parlementaire enquêtecommissie inzake de Flick-affaire.
Het werd duidelijk in het debat. dat alle in de Bondsdag vertegenwoordigde partijen van oordeel waren. dat uit de gebeurtenissen consequenties getrokken moesten worden, waardoor het in de toekomst onmogelijk zou worden met behulp van donaties aan politieke partijen invloed uit te oefenen op politieke beslissingen.
De woordvoerders van CDU/CSU, FDP en SPD lieten blijken, dat naar hun mening de democratie de proef op de som had doorstaan en dat er geen sprake kon zijn van een ,,gekochte republiek".
Bij het begin van de vergadering hadden de Groenen vergeefs gevraagd om uitstel van het debat, omdat het rapport met een afwijkende mening van hun afgevaardigde Otto Schily niet tijdig genoeg was gepubliceerd om van de beraadslagingen deel te kunnen uitmaken.

Bij de stemmingen aan het slot van het debat nam de Bondsdag met behulp van de regeringsmeerderheid het rapport van de commissie voor kennisgeving aan. De meerderheid verwierp alle moties, die door de SPD en de Groenen waren ingediend.

Proces tegen graaf Lambsdorff, *Hans* Friderichs en *Eberhard von* Brauchitsch

In het proces tegen de voormalige ministers van economische zaken Otto graaf Lambsdorff en Hans Friderichs (beiden FDP) en de voormalige manager van het Flick-concern Eberhard von Brauchitsch, dat op 29 augustus 1988 was begonnen (pag. 57012 e.v.-1985), liet het gerechtshof in Bonn op **23** juli 1986 de beschuldigingen aan het adres van de twee politici inzake corrumpeerbaarheid vallen, toen het weigerde tegemoet te komen aan een verzoek van de officier van justitie om nieuwe getuigen a charge tegen graaf Lambsdorff en Hans Friderichs te horen.
Het gerechtshof liet weten, dat niet kon worden verwacht, dat zelfs het horen van nog meer getuigen zou leiden tot een veroordeling van de beschuldigden op dit punt. Beschuldigingen van belastingontduiking bleven gehandhaafd.

Op 17 februari 1987 veroordeelde het gerechtshof in Bonn graaf Lambsdorff tot een boete van DM 180.000 wegens belastingontduiking en hulp bij belastingontduiking in de kwestie van donaties aan politieke partijen door het Flick-concern.
Hans Friderichs, de voorganger van graaf Lambsdorff als minister van economische zaken en, na zijn aftreden als minister, voorzitter van de raad van bestuur van de Dresdner Bank, werd voor hetzelfde vergrijp veroordeeld tot een boete van DM 61.800.

Karl-Friedrich Flick, hoofd van het Flick-concern, die zelden in het openbaar verschijnt, wordt op 15 maart door fotografen belaagd. kort voordat hij getuigenis zal afleggen voor de parlementaire enquêtecommissie in de Flick-affaire.

De voormalige Flick-functionaris Eberhard von Brauchitsch kreeg een boete van DM 550.000 en een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar voor het gebruiken van ,,frontorganisaties" om belastingvoordeel te verwerven bij het doen van geldelijke donaties aan politieke partijen.
De drie betrokkenen werden nu officieel vrijgesproken van de beschuldigingen van corruptie en corrumpeerbaarheid.

Beschuldigingen Otto Schily jegens bondskanselier Kohl leiden niet tot proces

De afgevaardigde in de Bondsdag voor de Groenen Otto Schily had in februari 1986 in brieven aan de officieren van justitie in Bonn en in Koblenz bondskanselier Kohl ervan beschuldigd bij getuigenverhoren voor de parlementaire enquêtecommissie in de Flick-affaire van de Bondsdag en voor een onderzoekscommissie van het parlement van de deelstaat Rijnland-Palts over illegale donaties aan politieke partijen bewust gelogen te hebben.
Onderzoeken, ingesteld door de apparaten van de genoemde officieren van justitie, leidden echter niet tot processen.
De officier van justitie in Koblenz liet op 21 mei weten de zaak te seponeren. De officier van justitie in Bonn kwam op 30 mei tot eenzelfde oordeel.
Volgens Schily had Kohl op 18 juli 1985 in een getuigenverhoor door de onderzoekscommissie van het parlement van Rijnland Palts bewust een onwaarheid uitgesproken, toen hij met nee antwoordde op de vraag of hii wist. dat hij handelde in strijd met de wet, toen hij actief fondsen wierf voor de Staatsburgerliche Vereinigung in Rijnland-Palts, waarbij het verworven geld in de praktijk aan de CDU in deze deelstaat ten goede kwam.
Helmut Kohl was van 1969-1975 minister-president van Rijnland-Palts en van 1966 - 1973 voorzitter van de CDU in deze deelstaat.

De officier van justitie in Koblenz was tot de mening gekomen, dat Kohl weliswaar de gestelde vraag met ja had moeten beantwoorden, maar dat het zeer wel denkbaar was, dat de vraag zo onduidelijk geformuleerd was geweest, dat er aanleiding tot misverstand was, zodat het uitspreken van een bewuste onwaarheid niet bewezen kon worden.
In het tweede geval, dat Otto Schily aanbracht, ging het om het getuigenverhoor van bondskanselier Kohl door de parlementaire enquêtecommissie van de Bondsdag op 7 november 1984. Hier had Kohl ontkennend geantwoord op de vraag, of hij wist van een bedrag van DM 55.000, dat in contanten door Flick betaald was aan zijn persoonlijke secretaresse Juliane Weber. Mevr. Weber had voor de enquêtecommissie laten weten zich een dergelijke betaling niet te herinneren.
Volgens de officier van justitie in Bonn zou niet bewezen kunnen worden, dat Helmut Kohl hiervan wel afwist.

LIBERALISERING CULTUURBELEID (VERVOLG). HERWAARDERING VERBODEN FILMS. GROTERE VRIJHEID VOOR THEATERS

Op pag. *26111* eindigde een verslag over de recente ontwikkelingen op cculturee l gebied in de Sowjet-Unie met een beschouwing van Raymond van den Boogaard (*NRC/H'blad* 7-3-1987), waarin deze de huidige culturele liberalisatie vergeleek met de ,,dooi" tijdens de late jaren vijftig en begin jaren zestig. Hieronder volgt de voortzetting van deze beschouwing.

Met name sinds het afzetten van partijleider Nikita Chroesjtsjow in 1964 was het Twardowski steeds meer onmogelijk de literaire lijn van Nowy Mir door te zetten, Tijdens de ,,dooi" werd in dit tijdschrift onder andere de beroemde novelle Een dag uit het leven van Iwan Denisowitsj van Aleksandr Solzjenitsyn gepubliceerd, een beschrijving van het leven in Stalins kampen.

In Literatoernaja Gazeta is een bezoek beschreven dat Twardowski in 1969 bracht aan de redactie van het jeugdmaandblad Joenost, in de ijdele hoop dat zijn cyclus daar wellicht zou kunnen verschijnen. Maar ook vooral om het werk voor te lezen, gedichten met een sterk belerende strekking en die zich nadrukkelijk richten tot een generatie die de Stalin-tijd niet meer bewust heeft meegemaakt.
De huidige voorzichtige culturele liberalisatie staat in grote mate in het teken van de vorige dooi: niet altijd met nog in die tijd verboden werken, maar wel vaak met auteurs die begin jaren zestig al als politiek-problematisch golden. De nieuwe hoofdredacteur van Nowy Mir, de schrijver Sergej Zalygin, heeft voor 1988 de publikatie van Pasternaks lang verboden Dokter Zjiwago aangekondigd, maar het is tot nu toe vooral het maandblad Znamja dat. onder leiding van Grigori Baklanow, de toon aangeeft. Deze maand bevat het blad een opzienbarende novelle van Anatoli Pristawkin, Hier sliep een gouden wolkje. Dat verhaal gaat over een Moskous kindertehuis, dat in de oorlogsjaren wordt overgebracht naar de Kaukasus, en wordt ondergebracht in een plaatsje vanwaar door Stalin een heel volk. de Tsjetsjen, is gedeporteerd. In Znamja staan deze maand verder nog niet gepubliceerde gedichten van Olga Berggolts (1910-1975), met een relaas over haar dramatisch leven van de hand van Wladimir Laksjin, een van de voornaamste critici & publiceerden in Twardowski's Nowy Mir.
Net als bij de vorige dooi zijn er bepaalde tijdschriften die zich van de liberalisatie verre wensen te houden: het tijdschrift Oktjabr, dat doorgaat met de publikatie van werk van Aleksandr Tsjakowski een van de ,,huisschrijvers" van het Brezjnew-tijdperk. Tsjakowski is overigens nog steeds hoofdredacteur van de belangrijke Literatoernaja Gazeta.
Het weekblad Ogonjok publiceerde een gesprek met de ,,angry young men" van de Sowjet-poëzie aan het eind van de jaren vijftig en vroeg hun hoe zij terugkijken op de dooi van toen en hoe zij denken over de toekomst. Andrej Woznesenski wijst erop dat in de jaren zestig de mensen uit de kampen werden vrijgelaten. ,,Dat was zeer belangrijk. Maar een film als Boete zou toen niet zijn toegelaten, en zelfs hem opnemen zou al onmogelijk geweest zijn."
De dichter-zanger Boelat Okoedzjawa ziet in de ontwikkeling van nu ,,een voortzetting van die tijd" en wil wat hem nog aan krachten rest graag voor de nieuwe tijd inzetten. De enige van het gezelschap die erop wijst dat je in deze nieuwe periode toch eigenlijk het ontstaan van nieuwe. jeugdige dichters zou verwachten is de dichteres Bella Achmadoelina.

Dezelfde correspondent deed in het *NRCIH'blad* van *30* maart *1987* verslag van groeiende weerstanden tegen het cultureel beleid van partijleider Michail Gorbatsjow:

Met ongekende felheid hebben inmiddels bestuursleden van de Russische Schrijversbond de aanval ingezet op de liberalisatie van het cultuurbeleid, zoals die de afgelopen maanden tot uitdrukking is gekomen in de publikatie van tot nu toe in de Sowjet-Unie verzwegen auteurs en literaire werken. Volgens Sergej Michalkow, voorzitter van de bond, ,,moet er een eind komen" aan de ,,beledigende woorden in de pers aan het adres van hen die veel voor de Sowjet-macht hebben gedaan". De openheid in de Sowjet-pers die thans door de partijleiding wordt voorgestaan, wordt door ,,zwartelieden" misbruikt, aldus de 74-jarige Michalkow.
De Russische Schrijversbond, die niet verward moet worden met de belangrijker Sowjet-Schrijversbond, is een organisatie die in de vorige ,,dooi" in de Sowjet-cultuurpolitiek rond 1960 is opgericht als een bastion van de conservatieven in de culturele wereld. Het bestuur, waarin in het verleden soms Russofiele en antisemitische tendenzen een belangrijke rol hebben gespeeld, stelt zich kennelijk nu eenzelfde doel. Het verst gaat de schrijver Pjotr Proskoerin, die - volgens een verslag in het weekblad Literatoernaja Gazeta - de voorstanders van liberalisatie van ,,schooierachtige methoden" beschuldigt. Bij progressieve bladen als Moskowskije Nowosti en Ogonjok, de bladen die in de Sowjet-pers de dragers zijn van de politieke en culturele vernieuwing, werken ,,mensen die zich schamen voor het woord communist", vondt Proskoerin, ,,En onze kritiek zwijgt, Prawda zwijgt en Literatoernaja Gazeta (het blad van de Sowjet-Schrijversbond, red.) discussieert over de romanproduktie in Argentinië en wijdt geen aandacht aan wat er bij ons in Rusland gebeurt," aldus de spreker. De schrijver Joeri Bondarew schroomt niet om de voorstanders van liberalisatie op één lijn te stellen met degenen die in 1941 de ,,nationale waarden" aan de nazi's hadden willen verkwanselen. De Sowjet-literatuur heeft een ,,Stalingrad" nodig om het tij te keren, meent Bondarew. Veel geciteerd werd Jegor Ligatsjow, de tweede man binnen de Sowjet-leiding, die eerder deze maand in een toespraak in Saratow heeft gewaarschuwd tegen een verslapping van het partijtoezicht in het culturele leven en een verlaging van het ,,ideologisch gehalte".

Kritische films alsnog uitgebracht

In juni *1986* kondigde Sowjet-regisseur Elem Klimow (53), die een maand eerder gekozen was tot voorzitter van de Bond van Filmers, de instelling aan van een speciale commissie die zich zou buigen over het lot van tot dan toe door de censuur niet vrijgegeven films. De uit verschillende beroepsgroepen samengestelde commissie zou de overwegingen, die tot het op de planken leggen van de voltooide films hadden geleid, opnieuw in beschouwing nemen.
De verrassende benoeming van Klimow, wiens eigen films meer dan 10 jaar door de staatscensuur op de planken waren gelegd, was door waarnemers opnieuw gezien als teken van een

Elem Kimow

veranderend cultureel beleid onder partijleider Gorbatsjow. Eerder had de vrijgave van twee jarenlang verboden films, beide van regisseur Aleksej German, in die richting gewezen.

In 1985 was de film Mijn vriend Iwan Lapsjin, die het rauwe leven in een Siberisch provinciestadje in het begin van de jaren dertig beschreef, overal in de Sowjet-Unie vertoond.
Begin 1986 werd aangekondigd dat de film Controle op de wegen, die 15 jaar eerder gemaakt was onder de titel Operatie Gelukkig Nieuwjaar, zonder coupures in de bioscopen zou verschijnen. Het televisieprogramma Kinopanorama prees op 24 jan. 1986 film en regisseur uitbundig en noemde hen waarheidsgetrouw en moedig. Volgens Sowjet-bronnen was de film met name verboden geweest omdat hij impliciet verwees naar het feit dat na de Tweede Wereldoorlog op grote schaal Sowjetburgers die terugkwamen uit Duitse krijgsgevangenschap zonder nader onderzoek als landverraders in strafkampen werden opgesloten.

Film hekelt stalinisme

In jan. *1987* werd in een aantal Moskouse bioscupen de film Pokajanije (Boete) uitgebracht van de Georgische regisseur Tengiz Aboeladze. De uit *1984* daterende film, die al eerder met groot succes in Georgië was vertoond, werd door velen gezien als een zowel realistische als allegorische afrekening met het stalinisme. De film handelde over de fictieve dictator Varlam, een combinatie van Stalin, Beria (Stalins politiechef sinds *1938* en de uitvoerder van talloze terreurdaden), Mussolini en Hitler, en over het schrikbewind dat hij voerde, compleet met massale en willekeurige arrestaties en martelingen. *NRC/H'blad*-correspondent Raymond van den Boogaard schreef op *26* jan. *1987* na het zien van de film:

Het vertonen van de film is alleszins te vergelijken met de publikatie van Aleksandr Solzjenitsyns ,,Een dag uit het leven van Iwan Denisowitsj" in 1962, de eerste beschrijving van Stalins kampen die officieel werd uitgegeven. Maar men vergisse zich niet: ,,Boete" gaat veel verder dan een taboe-onderwerp. De film heeft een duidelijke strekking: wanneer de Sowjetmaatschappij niet geestelijk en moreel afrekent

met het stalinisme, deze schijnbaar eeuwigdurende hypotheek van angst en discretie en schaamte, dan is er voor die Sowjet-Unie geen toekomst.

Postume hulde voor Tarkowski

Het Russische weekblad Moskowskije Nowosti prees op 10 jan. 1987 de filmregisseur Andrej Tarkowski voor zijn ,,cinematografische triomfen gedurende de periode van stagnatie'' tijdens het bewind van partijleider Leonid Brezjnew. Het weekblad noemde Brezjnew niet met name maar maakte duidelijk dat bureaucratie en censuur in zijn tijd ertoe leidden dat Tarkowski grote problemen had met het vertonen van zijn films.

Tarkowski, die op 29 dec. 1986 in Parijs overleed (zie pag. 47/1 e.v.), zocht in 1984 politiek asiel in het Westen. Zijn surrealistische, poetische films werden onverenigbaar geacht met het sociaalrealisme en waren zelden of moeilijk in de Sowjet-Unie te zien. In okt. 1986 werden drie van zijn films, Andrej Roebljow, De spiegel en Stalker, voor het eerst in jaren in Moskouse bioscopen gedraaid.

Grotere vrijheid voor theaters

Volgens een mededeling van het partijblad Prawda had op 19 april 1986 in Moskou een bijeenkomst plaatsgevonden van het Centraal Comité van de partij, tijdens welke door hoge cultuurambtenaren en vooraanstaande personen uit de Russische theaterwereld was vastgesteld dat het Sowjettheater kritischer en geëngageerder moest worden, en dat de zeggenschap over het repertoire en ook de bedrijfsvoering van de theaters moest komen te liggen bij de zogenaamde artistieke raden van de theaters.
Volgens *NRC/H'blad*-correspondent Raymond van den Boogaard waren deze raden een soort adviesorganen die dan kennelijk minder onder de directe invloed van het ministerie van cultuur zouden komen te staan.

Dat ministerie heeft de afgelopen jaren een zeer restrictief verbodsbeleid gevoerd Het u-as onder andere uit protest tegen dat beleid dat regisseur Joeri Ljoebimow in 1983 voorgoed, zo lijkt het, de wijk naar het westen nam. De bijeenkomst in Moskou waarop besloten werd tot kritischer toneel heet in de Prawda een uitwerking van de besluiten voor de theaterwereld op het jongste partijcongres. Het blijkt dat het ministerie van cultuur voor de 630 theaters van de Sowjet-Unie een nieuwe organisatiestructuur heeft uitgewerkt, waarin - geheel naar analogie van de industrie - gedacht wordt aan meer zelfbestuur en financiële onafhankelijkheid.
Kunstkringen in Moskou zijn voorshands nog sceptisch ten aanzien van een daadwerkelijke liberaliseringvan het kunstbeleid in de Sowjet-Unie. Alles hangt ervan af welke inhoud aan de arbeid van de artistieke raden van de theaters wordt gegeven, menen zij.
Op het 27ste partijcongres (25 febr.-6 mrt. 1986) waren over kunst en cultuur overigens bijna uitsluitend harde en orthodoxe dingen gezegd, met name ook door partijleider Michail Gorbatsjow zelf. Sindsdien zijn er echter een paar opmerkelijke dingen gebeurd in de kunstwereld, met name de benoeming van een nieuwe chef voor de afdeling cultuur van het Centraal Comité, een soort ,,partijministerie'' voor de kunsten, dat functioneert naast het echte ministerie. De nieuwe chef is Joeri Woronow, een voormalige hoofdredacteur van de krant Komsomolskaja Prawda ten tijde van partijleider Chroesjtsjow. Hij zou destijds onder druk van vertegenwoordigers van de harde lijn van het hoofdredacteurschap zijn ontheven na publikatie van een artikel waarin drastische reductie van de directe inmenging door de partij in het kunstzinnig leven werd bepleit.

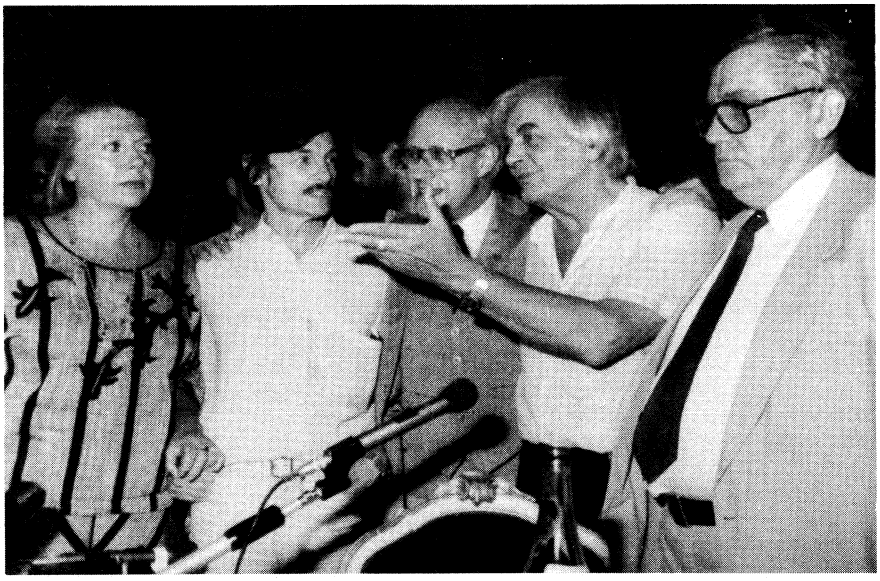

Enkele Russische ballingen ontmoetten elkaar bij gelegenheid van de persconferentie op 10 juli 1984 in Milaan, waarop Andrej Tarkowski aankondigde niet naar de Sowjet-Unie te zullen terugkeren.
V.l.n.r. Tarkowski's vrouw Larisa, Andrej Tarkowski, de cellist Mstislaw Rostropowitsj, regisseur Joeri Ljoebimow en de schrijver Wladimir Maksimow.

LATIJNS-AMERIKA

PARAGUAY

OPHEFFING VAN DE STAAT VAN BELEG. VOORGAANDE ONTWIKKELINGEN

Op 8 apr. 1987 is een einde gekomen aan de staat van beleg in Paraguay, nadat de regering het desbetreffende decreet niet had verlengd. De staat van beleg, die oorspronkelijk in 1947 tijdens een burgeroorlog werd ingevoerd, was sinds 1954, toen de huidige president, gen. Alfredo Stroessner aan de macht kwam, bij decreet telkens met drie maanden verlengd. Hij werd sinds Stroessner aan de macht is zeven maal een etmaal opgeheven om verkiezingen mogelijk te maken. In 1970 maakte de generaal een einde aan de staat van beleg op het platteland. In de hoofdstad Asuncion bleef de maatregel echter van kracht. Onder de staat van beleg mocht de regering zonder proces mensen vasthouden voor onbepaalde tijd, iedere staking verbieden, en de vrijheid van meningsuiting beperken.
Na de opheffing van de staat van beleg gaf Stroessners privé-secretaris Mario Abdo Benitez te kennen dat er voorwaarden aan de opheffing verbonden waren. Het hing volgens hem nu van de politieke partijen en burgers af de ,,vrede en orde'' in stand te houden, zodat de regering niet opnieuw de staat van beleg zou afkondigen, waartoe zij volgens de grondwet het recht heeft.

Aan het opheffen van de uitzonderingsregel gingen o.m. de volgende ontwikkelingen vooraf (vor.ber.pag. 344/3-1980):

Nieuwe kieswet

In aug. 1981 aanvaardde het parlement een wijziging van de kieswet. De nieuwe kieswet verbood partijen druk uit te oefenen op kiezers om blanco stembiljetten in te leveren of zich als vorm van protest van stemming te onthouden. Verder stelde de wet als eis dat een partij 10.000 leden verdeeld over ten minste eenderde van de kiesdistricten in het land moest hebben om geregistreerd te worden. De Communistische Partij bleef verboden evenals elke andere partij met ,,gelijke doelstellingen''. Ook waren partijen met internationale banden verboden of partijen die ,,radicale, religieuze of klassenstrijd'' predikten of ,,haat onder Paraguyanen''. Alle kandidaten voor het presidentschap moesten lid zijn van bestaande geregistreerde partijen.
De nieuwe kieswet werd afgewezen door het Nationale Akkoord (Acuerdo Nacional, AN), een brede coalitie van oppositiepartijen, waarvan er slechts

één. de Partido Revolucionario Febrerista (PRF), als wettig was erkend. De andere partijen die deel uitmaakten van de AN waren de Christen-Democratische Partij (PDC), de Partido Liberal Radical Autentico (PLRA) o.l.v. Domingo Laino, en de Movimiento Popular Colorado (Mopoco), een dissidente afsplitsing van de regerende Coloradc Partij (Partido Colorado, PC) waarvan de leiders bijna allemaal in ballingschap waren.
Het Paraguyaanse parlement werd gedomineerd door de PC van gen. Alfredo Stroessner, die sinds 1954 president van Paraguay was en op 12 febr. 1978 het laatst was gekozen. Op 15 aug. 1978 was Stroessner beëdigd voor een zesde achtereenvolgende amhtstermijn van vijf jaar

Houding bisschoppen

Eind aug. 1981 publiceerden de Paraguyaanse bisschoppen een pastorale brief, waarin zij voorspelden dat ,.bestaande scheuren en tegenstellingen" binnen het regime van Stroessner ,.duidelijker zullen worden naarmate de sociale en economische omstandigheden het tempo van de gebeurtenissen versnellen".
Op 26 dec. 1984 maakte de Paraguyaanse Bisschoppenconferentie, die onder voorzitterschap stond van aartsbisschop Ismael Rolon, een document openbaar. waarin het niveau van corruptie binnen de regering, de omvang van de smokkel en de toenemende sociale tegenstellingen in het land waren gekritiseerd.

Op 7 mei 1985 werd melding gemaakt van een interview met Rolon. waarin hij zich uitsprak tegen de dictatuur in het land, beweerde onmenselijkheid van de politie, corruptie, schendingen van de mensenrechten, sociaal onrecht, en machtsmisbruik.
Hierop liet de Colorado Partij in een commentaar weten dat de aartsbisschop zijn ware politieke neigingen had onthuld waarmee hij de autoriteit van de kerkhiërarchie die ,,uitdrukking heeft gegeven aan haar solidariteit met de vijanden van het Paraguyaanse volk" verder ondermijnde.
In oktober leverde de Colorado Partij in een ander commentaar kritiek op *Sendero*, een tweemaandelijkse publikatie van de rooms-katholieke kerk, wegens het ,,volgen van hetzelfde spoor als de slecht bekend staande spreekbuis van subversie en terrorisme", ABC *Color*, en wegens het zich inlaten met ,,de schandelijke campagne van het in diskrediet brengen van de onderdelen van de staat" en het prediken van haat onder Paraguyanen.
Op 20 dec. 1985 meldde AFP dat de secretaris-generaal van de Paraguyaanse Bisschoppenconferentie, mgr Jorge Livieres Banks, had gezegd dat de rooms-katholieke kerk besprekingen zou beginnen ,,op alle sociale niveaus en niet alleen met de regering en de oppositie...om te komen tot een nationale dialoog". De secretaris-generaal en mgr Oscar Paez Garcete werden genoemd als de tussenpersonen die de gesprekken zouden gaan leiden.
Op 7 febr. 1986 verklaarde Waldino Ramon Llovera, de president van de Mopoco. dat de door de Kerk gesteunde besprekingen de laatste mogelijkheid vormden voor een vreedzame oplossing tussen de oppositie en de regering. De Colorado Partij weigerde echter aan een dialoog deel te nemen.

Pogingen van ballingen *terug* te keren. Verbanning Laino

In sept. 1982 probeerden een aantal in ballingschap levende politici en vakbondsleiders vanuit Brazilië en Argentinië in Paraguay terug te keren. Zij kregen echter geen toestemming het vliegtuig te verlaten en moesten weer uit Paraguay vertrekken.
Onder de ballingen was de Christen-Democratische leider Luis Alfonso Resck, die op 24 juni 1981 was gearresteerd en drie dagen later naar Argentinië was overgebracht, nadat hij in het openbaar een verklaring van de Venezolaanse Senaat (op 4 mei), had gesteund waarin het regime-Stroessner werd veroordeeld. In die tijd kreeg Laino op het ministerie van buitenlandse zaken de waarschuwing dat ook hij verbannen zou worden als hij de regering in het openbaar bleef kritiseren.

Laino en Resck hadden in maart 1981 deel uitgemaakt van een groep leiders van het Nationaal Akkoord die een bezoek brachten aan Brazilië, waar zij in contact traden met leden van de Braziliaanse oppositie en verbannen leden van de Mopoco. Toen zij in Paraguay terugkeerden, waren zij twee uur lang op het vliegveld vastgehouden en waren al hun papieren in beslag genomen.
Laino had in 1979 in de gevangenis gezeten en was daar in sept.-okt. 1980 opnieuw in terechtgekomen als gevolg van een golf arrestaties na de moord in Asuncion op de vroegere president van Nicaragua, Anastasio Somoza Debayle.

Op 17 dec. 1982 werd PLRA-leider Laino naar Argentinië verbannen omdat hij een boek over Somoza had geschreven. Alle exemplaren van het boek, getiteld De Commerciële Generaal, werden voor de publikatie in beslag genomen en de uitgever in kwestie werd gearresteerd. Volgens de autoriteiten belasterde het boek Somoza.

Op 29 april 1984 probeerde Laino Paraguay binnen te komen, maar deze poging mislukte.

Op 9 maart 1985 ondernam de PLRA-leider een nieuwe poging terug te keren naar zijn vaderland. maar de Paraguyaanse politie stuurde hem naar Argentinië terug. In Buenos Aires leidde Laino op 15 aug. 1985 een demonstratie, waaraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van de RPF en de Mopoco. Een week later leidde hij bij de Paraguyaanse grens een tweede demonstratie. waarbij meer dan 500 ballingen aanwezig waren, die de vrijlating eisten van de sinds 1962 in de gevangenis zittende kapt. Modesto Napoleon Ortigoza
Op 25 april 1987 lukte het Laino tenslotte in Paraguay terug te keren, waar hij door honderden mensen werd begroet ,,Ik keer zonder bitterheid in het land terug en ik ben klaar om te strijden voor een vreedzame overgang naar de democratie", aldus de oppositieleider.

Kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 1983

Na een buitengewoon congres van de PC werd op 18 sept. 1982 bekendgemaakt dat Stroessner opnieuw was voorgedragen als kandidaat voor de in febr. 1983 te houden presidentsverkiezingen. Voordien werd in brede kring verwacht dat Stroessner de kandidatuur zou overlaten aan gen. Andres Rodriguez, die sinds dec. 1981 commandant van het Eerste Legercorps was.
In diezelfde maand koos de Partido Liberal Radical (PLR), één van de twee officiële oppositiepartijen, Senator Enzo Doldan tot haar kandiaat voor het presidentschap.

Gen. Stroessner voor de zevende keer president

Op 6 febr. 1983 werd gen. Stroessner voor de zevende keer tot president gekozen. Hij kreeg 90 procent van de uitgebrachte stemmen. Doldan behaalde 5,7 procent, en een derde kandidaat, Fulvio Hugo Celauro van de Partido Liberal (PL), 3,2 procent. Het AN had de kiezers opgeroepen de verkiezingen te boycotten.
Volgens Doldan en Celauro was er met de verkiezingsresultaten geknoeid (de Colorado Partij had de controle over de stembussen en het tellen van de stemmen). Het bleek dat zich op verscheidene stembureaus onregelmatigheden hadden voorgedaan bij het verstrekken van stembiljetten en volgens The Economist van 12 februari waren sommige ingevulde stembiljetten opzettelijk terzijde gelegd en andere vervangen. Verkiezingscommentatoren waren het er echter over eens dat Stroessners populariteit voldoende was om zijn terugkeer bij eerlijk verlopende verkiezingen te verzekeren.

Kort voor de verkiezingen had Doldan verklaard dat hij ,,geen campagne voerde om nu te winnen, maar om te vechten voor democratie in de toekomst".
De op 7 febr. 1983 bekendgemaakte verkiezingsuitslag luidde als volgt:

	stemmen	%
Gen Stroessnci	919 533	90,0
Doldan	58 OI6	5,7
Celauro	32 935	3,2
Ongeldig	11 053	1 1

Ten behoeve van de verkiezingen was de staat van beleg, op 6 februari voor 24 uur opgeheven. Terwijl de oppositiepartijen hun campagne baseerden op de kwestie van de democratische rechten, verdedigde gen. Stroessner het beleid van zijn regering als volgt: ,,Er is voldoende democratie en het volk weet dat. Hier bestaat democratische orde, vrijheid, vooruitgang en welzijn."
Volgens de grondwet kreeg de winnaar van de verkiezingen tweederde van de zetels in het parlement, de 60 leden tellende Kamer van Afgevaardigden en de 30 leden tellende Senaat. De overblijvende zetels werden verdeeld tussen de andere legale partijen in evenredigheid met de door hen behaalde percentages stemmen.
Op de dag van de verkiezingen probeerden acht in ballingschap levende politici naar Paraguay terug te keren. Zij mochten het land echter niet binnenkomen. Onder hen was PDC-leider Resck en Ricardo Esperanza Leiva, secretaris van de Paraguyaanse Arbeidersfederatie (CPT).

Beëdiging Stroessner. Samenstelling *Kabinet.*

Op 15 aug. 1983 werd gen. Stroessner beëdigd voor zijn zevende ambtstermijn als president. Bij diezelfde gelegenheid werden drie nieuwe ministers benoemd. Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Buitenlandse zaken - Carlos Augusto Saldivar*; defensie - gen. Gaspar German Martinez*; financiën - gen. Cesar Barrientos: justitie en arbeid - Jose Eugenio Jacquet*; onderwijs en religie - Raul Pena; binnenlandse zaken - Sabino Montanero; landbouw en veeteelt - Hernando Bertoni; volksgezondheid en sociaal welzijn - Adan Godoy Jimenez; industrie en handel - Delfin Ugarte Centurion; openbare werken en verbindingen - gen. Juan Caceres.

*= nieuw

Saldivar. een jurist. was tot dan toe ondersecretaris op het ministerie van justitie geweest. Hij was lid van de Senaat en tweede vice-president van de Colorado-partij. Gen. German verving gen Marcia1 Samaniego, die. net als gen. Barrientos, in 1954 voor het eerst in het kabinet was benoemd.

Verder werd Luis Maria Argaña, een jurist en hoogleraar die sinds 1954 lid was van de Kamer van Afgevaardigden. benoemd tot president van het Hoge Tribunaal van justitie als opvolger van Juan Felix Morales. die sinds 1967 op die post had gezeten.
In *NRC/H'blad* (16-8-1983)werd bij de beëdiging van Stroessner het volgende opgemerkt:

De Paraguyaanse dictator Alfredo Stroessner is gisteren begonnen aan zijn zevende achtereenvolgende mandaat als president temidden van ongekende parlementaire protesten die een duidelijke politieke toon hebben gegeven aan de sociale onrust die al enige maanden bestaat. De radicaal-liberalen. die oppositie voeren tegen Stroessner, bleven gisteren weg bij de ceremonie waarin deze opnieuw als president werd beëdigd. Het was de eerste keer dat een toegestane oppositiepartij zich openlijk uitspreekt tegen het bewind van Stroessner. die al bijna dertig jaar aan de macht is en op 6 februari met negentig procent van de stemmen opnieuw voor vijf jaar is gekozen.
Stroessner. die de 71 nadert, wordt aan het begin van zijn zevende termijn geconfronteerd met de scheuren in zijn regime en in zijn prestige, dat is gevestigd op ,,stabiliteit en vrede". De economische crisis, die ook andere militaire regimes in Latijns-Amerika aan het wankelen heeft gebracht, is hiervan de belangrijkste oorzaak.
Na de jaren van welvaart die hun hoogtepunt vlak na 1970 bereikten. werd het land getroffen door een ernstige recessie, veroorzaakt door de dalende prijzen voor traditionele exportprodukten als katoen, soja, hout en vlees De problemen werden nog versterkt door de overstromingen die het zuiden van het land teisterden en meer dan honderd miljoen dollar schade veroorzaakten
Het tekort op de handelsbalans overschreed in 1982 de 250 miljoen dollar en de deviezenreserve is met 100 miljoen dollar verminderd tot 650 miljoen dollar. De buitenlandse schuld voor het voornamelijk van de landbouw levende Paraguay met drie miljoen inwoners bedraagt 1.2 miljard dollar. Het minimumloon van 30.000 guarani's (ongeveer 540 gulden) is onvoldoende voor het gemiddelde gezin om van rond te komen De bedrijven klagen over de belastingdruk en de staat moet geld lenen om zijn werknemers te kunnen betalen.
Mede wegens deze crisis aanvaardt een groot deel van de bevolking. vooral de middenklasse, de vrijheidsbeperkingen niet meer die al gelden sinds de machtsovername van generaal Stroessner in 1954, die volgde op een aantal staatsgrepen en zeven jaar burgeroorlog.
Leden in ballingschap van verboden oppositiepartijen kritiseren de ,,electorale farce" waarmee Stroessner steeds weer is herkozen. Maar ook intern groeit de kritiek op de bejaarde ..sclerose" regering met ministers tussen de 60 en 65 jaar die volgens critici beter geschikt zijn voor het leiden van een kleine boerderij dan van een moderne economie en hun tijd verdoen met nutteloze ceremonies.
Enkele dagen geleden werd ook voor het eerst gedemonstreerd voor de vrijlating van politieke gevangenen en zijn *33* gevangenen een hongerstaking begonnen. Van een aantal zijden wordt nu voorzichtig aangedrongen op het aftreden van Stroessner. maar deze wil daar niets van weten ..Hier sterf je op je werk". aldus Stroessner.

Generaal Alfredo Stroessner op 6 februari 1983 bij de stembus.

Zes ballingen mogen terugkeren

Eind dec. 1983 maakte de regering bekend dat zes politici uit ballingschap mochten terugkeren. De zes, die meer dan 20 jaar in ballingschap hadden doorgebracht. waren allen lid van de Mopoco. Onder hen was Migual Angel Gonzalez Casabianca, de president van de partij.

Demonstratie oppositie. Regerzng geeft *waarschuwing.* Maatregelen tegen de pers. Nieuwe *demonstratie*

Op 17 febr. 1984 werd in de hoofdstad Asuncion voor de eerste keer sinds 1954 een anti-regeringsdemonstratie gehouden. Meer dan 2.000 mensen waren aanwezig bij een door de PRF (Partido Revolucionario Febrerista) georganiseerde mars. De demonstratie vond plaats tijdens een korte periode van toegenomen activiteit binnen de oppositie.

Op 20 maart gaf het ministerie van binnenlandse zaken een verklaring uit, waarin het alle burgers en politieke partijen verzocht zich strikt aan de wet te houden ,,methet oog op de mobilisatie van ongeregelde en pseudo-democratische minderheden die illegale acties in ons land proberen uit te voeren".

Verder stond in de verklaring dat groepen die niet als wettige politieke partijen waren erkend de wet overtraden en de democratie vernietigden, waarbij ze ,,bewust of onbewust" tegemoet kwamen aan een van de doelstellingen van het ,,internationale totalitarisme en statenloze communisme".

Restricties werden opgelegd aan m.n. leiders van de Mopoco en de PLRA, van wie er tussen mei 1984 en febr. 1985 verscheidenen bij diverse gelegenheden werden aangehouden, en aan de media, terwijl het voor 7 juli 1984 geplande congres van de Mopoco werd verboden. ABC *Color.* de meest gelezen (onafhankelijke) krant, werd op 22 maart 1984 op last van het ministerie van binnenlandse zaken voor onbepaalde tijd gesloten. De directeur en eigenaar van de krant, Aldo Zuccolillo,

die in aug. 1983 12 dagen was vastgehouden voor het publiceren van een tegen de regering gerichte brief. werd op 16 maart 1984 opnieuw gearresteerd, ditmaal voor het publiceren van een interview met Mopoco-president Gonzalez Casabianca, maar een week later weer vrijgelaten.

De sluiting voor onbepaalde tijd van ABC *Color* was volgens het ministerie het gevolg van de rol die de krant speelde als .,permanente woordvoerder voor ongeregelde politieke groepen die legale of institutionele steun missen", en van haar .,voortdurende streven de openbare orde omver te werpen". Een poging het Hooggerechtshof te laten verklaren dat de restricties op het gebied van de persvrijheid in strijd met de grondwet waren. mislukte.
Op 24 september werd Alcibiades Gonzalez Delvalle, de president van de Paraguyaanse Vakbond voor Journalisten en een journalist van ABC *Color*, gearresteerd wegens het schrijven van een artikel over corruptie binnen de regerende Colorado Partij.

In oktober vroeg een andere journalist, Gustavo Codas, politiek asiel in Brazilië, nadat hij vijf maanden in de Venezolaanse ambassade in Asuncion had doorgebracht.

Op 11 november werd Radio Nanduti voor onbepaalde tijd gesloten. Humberto Rubin, de directeur en eigenaar van het radiostation, werd gearresteerd voor het uitzenden van vraaggesprekken met politici van de oppositie.

In juli 1983 had Radio Nanduti een zendverbod gekregen voor 30 dagen wegens het ..systematisch verstoren van de openbare orde en het creeren van sociaal alarm", en begin maart 1984 had het radiostation sancties opgelegd gekregen van Antelco, het staatsorgaan voor omroepzaken. voor het noemen van Mopoco.

Begin jan. 1985 werd de .,definitieve" sluiting van het algemene magazine Aqui bekendgemaakt.

Ondanks alle beperkingen hield de PRF, met steun van de andere leden van het Nationale Akkoord, op 16 febr. 1983 in Asuncion een demonstratie onder de slogan ,,Verzet, Vrede en Verandering",waaraan ongeveer 5.000 mensen deelnamen. Het ministerie van binnenlandse zaken had voor de demonstratie toestemming gegeven.
Nadat Radio Nanduti had bericht over landbezettingen door boeren, kreeg het station in aug. 1983 een zendverbod voor tien dagen wegens het .,verspreiden van subversie en wanorde".

Begin 1986 werd het radiostation opnieuw met sluiting bedreigd nadat één van zijn journalisten, Oscar Acosta, gedurende 90 dagen was geschorst wegens het interviewen van leden van de oppositie.
Humberto Rubin, die in de loop van 1985 opnieuw was gearresteerd. kwam in dec. 1983 vrij. nadat politiecommissaris, gen. Carlos Schreiber, hem had laten weten dat hij zijn journalistieke aanpak moest veranderen. Gebeurde dit niet. dan dreigde verbanning.

Op 4 nov 1985 was directeur/eigenaar van ABC *Color* Zuccolillo de toegang tot het land ontzegd toen hij na het ontvangen van een prijs van de Columbia Univercitv in de VS naar Paraguay wilde terugkeren Zuccolillo had de prijs gekregen als een erkenning voor zijn inspanningen ter verdediging van de persvrijheid en voor zijn bijdrage tot een beter begrip op het halfrond

Nationaal Akkoord presenteert programma *Veranderingen in* de top van PRF, PDC en PLR

Op 14 aug. 1984 presenteerde het Nationale Akkoord zijn programma op een bijeenkomst die werd bijgewoond door ongeveer 1.000 mensen. In het programma eiste de coalitie o.m. het opheffen van de staat van beleg en pleitte zij voor vrijlating van alle politieke gevangenen, verdediging van de mensenrechten, het afschaffen van repressieve wetten, het instellen van een nieuwe kieswet en van een nieuwe wet op de politieke partijen: voor vrijheid van meningsuiting, beëindiging van het regeringsmonopolie t.a.v. de media, een verdediging van nationale soevereiniteit, een onafhankelijke rechterlijke macht, en een billijke herverdeling van de rijkdom.

In nov 1983 was Euclido Acevedo. de leider van de radicale vleugel binnen de PRF, gekozen tot president van de PRF.

In okt. 1984 koos de PDC Alfredo Rojas Leon tot haar president. Florencio Riveros Vasquez en Juan Carlos Descalzo Buongermini werden door de partij gekozen tot vice-president.

In jan. 1983 werd Persio Franco gekozen tot president van de PLR.

Congres Colorado Partij

Eind sept. 1984 hield Stroessners Colorado Partij een congres, dat werd gekenmerkt door verdeeldheid over de selectie van een vice-voorzitter voor de partij, een belangrijke functie gezien de steeds hogere leeftijd van partijvoorzitter Juan Ramon Chavez. en de nog niet opgeloste kwestie van de opvolging van Stroessner.
Van de bijna 500 afgevaardigden op het congres tekenden 340 een petitie ter ondersteuning van de kandidatuur van Mario Abdo Benitez, op dat moment partijsecretaris en p ivé-secretaris van Stroessner, maar oppositie van gevestigde partijleden verhinderde dat hij als vice-voorzitter werd geaccepteerd.

Alle militairen en overheidsdienaren waren verplicht lid te worden van de Colorado Partij.

Op 15 aug 1984 was met een militaire parade in Asuncionrherdacht dat het precies 30 jaar geleden was dat Stroessner als president was geïnstalleerd Ter gelegenheid van die herdenking meldde redacteur Marc Leijendekker in *NRC/H'blad* (15-8-1984) o m het volgende

De decaan der dictators. zo wordt hij genoemd: Alfredo Stroessncr. 71 jaar. de man die Paraguay al dertig jaar lang in een ijzeren greep houdt.

Met een militaire parade wordt vandaag in de hoofdstad Asuncion herdacht dat Stroessner precies dertig jaar geleden als president werd geïnstalieerd, na verkiezingen die slechts dienden om de machtsgreep van drie maanden daarvoor te bekrachtigen Sindsdien is Stroessner zes keer in zijn ambt bevestigd. in verkiezingen waarbij de vraag niet was wie er zou gaan winnen. maar hoe groot de meerderheid zou zijn die de generaal zich had toegedacht.

Alfredo Stroessner, de zoon van een Beiers? bierbrouwer, is de laatste van de Latijns-Amerikaanse caudillo's in de stijl van Rafarl Trujillo uit de Dominicaanse Republiek, Fulgencio Batista op Cuba en Anastasio Somoza in Nicaragua. Hij nam Somoza op na de Sandinistische revolutie. al bleek deze niet veilig voor mensen die zijn dood wilden. De Auschwitz-arts Joseph Mengele vond bij hem onderdak. en zit er volgens onbevestigde berichten nog.

In het geïsoleerd liggende Paraguay. een land met 3,3 miljoen inwoners dat tien keer zo groot is als Nederland hebben. Stroessner en zijn ,.democratie zonder communisme" zich kunnen handhaven met een mengeling van repressie en populisme.
De president trekt schijnbaar onvermoeibaar het land door om handen te schudden, linten door te knippen en babv's te kussen Regelmatig worden de Paraguyanen herinnerd aan de

heldhaftige verrichtingen van de toenmalige jonge officier in de Chaco-oorlog in de jaren dertig tegen Bolivia. Verder spreekt hij vloeiend guarani, een Indiaanse taal die officieel als tweede taal wordt gebruikt in Paraguay. Een en ander heeft hem volgens waarnemers een onmiskenbare sympathie bezorgd bij een deel van de bevolking.

Stroessner beroemt zich er graag op dat hij vrede heeft gebracht in Paraguay. dat een verleden heeft van opstanden, staatsgrepen en bloedige oorlogen. Maar die vrede is dan wel, al dertig jaar lang, een ,,vrede van de staat van beleg". zo zeggen zijn critici
Onder die staat van beleg maakt een uitgebreid netwerk van geheime politie en informanten een effectieve en harde bestrijding van iedere vorm van oppositie mogelijk. De politie heeft vergaande arrestatiebevoegdheden. ,,Gevangenen lopen met name in het begin van hun gevangenschap het risico te worden gemarteld" schrijft Amnesty International over de periode 1980-1983. ,,Hoewelde slachtoffers doorgaans werden gedwongen valse bekentenissen te ondertekenen, was het hoofddoel van het martelen duidelijk elke poging van verzet tegen de regering te ondermijnen."

Naar schatting 40.000 opposanten zijn daarnaast in ballingschap gestuurd, en honderdduizenden anderen zijn uit eigen beweging weggevlucht, vooral naar Argentinië en Brazilië.
,,Dit is een verstikt land", zo verklaarde een medewerker van een organisatie voor de rechten van de mens. Een teruggekeerde balling: ,,Er heerst een soort sluimerende angst die deel uitmaakt van de lucht die we inademen. Hele generaties hebben nooit ervaren wat het is om in een werkelijke democratie te leven".

De dictatuur van Stroessner berust op twee poten: het leger en de Colorado Partij. Als opperbevelhebber van de 22.000 man sterke strijdkrachten kan hij het leger gebruiken voor onderdrukking van politieke tegenstanders wanneer hij dat nodig acht.

Sommige jongere officieren zijn ontevreden over de geringe promotiekansen doordat Stroessner zich omringt met oudere generaals van zijn leeftijd, maar geldelijk gewin maakt veel goed. Corruptie en smokkel zijn twee hoofdkenmerken van het bewind-Stroessner, en het leger speelt daarbij de hoofdrol. Met de smokkel van verdovende middelen, sterke drank, sigaretten, auto's en elektronica is waarschijnlijk een groter bedrag gemoeid dan met de ,,officiële'' uitvoer van Paraguay.
Stroessners Colorado Partij, de andere poot van zijn dictatuur, heeft alle institutionele touwtjes in handen. Officieren moeten lid zijn van deze partij. Banen en contracten gaan in eerste instantie naar trouwe aanhangers. Rechtspraak wordt door de macht van de Colorado Partij vooral een manier om het optreden van het regime te ondersteunen.

Af en toe en in beperkte vorm heeft Stroessner enige vorm van politieke oppositie toegestaan. Zo mocht er in 1982 een conferentie over mensenrechten worden gehouden. Ook kon het meest-verkochte blad van het land, ABC Color, jarenlang als een van de weinige media voorzichtig kritiek leveren op Stroessner, maar in maart werd het blad voor onbepaalde tijd gesloten na de publikatie van uitlatingen van een oppositieleider.
Een andere bron van voorzichtige oppositie is de katholieke kerk. De bisschoppen hebben bij verschillende gelegenheden het ,,gebrek aan vertrouwen in de bestuurders van het land, in zijn politici en in het toepassen van het recht" en de ,,willekeurige arrestaties, de martelingen en het gebrek aan vrijheid'' in herderlijke brieven aan de kaak gesteld.
Bedreigender voor het regime is echter de mogelijkheid dat de economische problemen leiden tot politieke onrust. In de jaren zeventig groeide Paraguay het snelste van alle Latijns-Amerikaanse landen, maar vorig jaar daalde het bruto nationaal produkt met tien procent. De traditionele export van vlees. katoen en hout lijdt onder de gevolgen van de grote overstromingen van vorig jaar en onder de lage wereldmarktprijzen. De tekorten op de begroting en de handelsbalans geven steeds meer problemen, en er wordt al gesuggereerd dat Paraguay bij het Internationaal Monetair Fonds zal moeten aankloppen om zijn buitenlandse schuld van twee miljard dollar te kunnen afbetalen.

De economische opleving in de jaren zeventig is voor een groot deel toe te schrijven aan de investeringen voor de Itaipu-dam die Paraguay en Brazilië samen hebben aangelegd in de rivier de Parana (pag. 799/1 en 820/1-1982, red. KHA). Dit ambitieuze project, van naar schatting 18,5 miljard dollar, is echter niet de verwachte goudmijn. De hoop om veel energie kwijt te raken aan het geïndustraliseerde zuidoosten van Brazilië is aanzienlijk geslonken na de dalende vraag naar energie.

Een andere impuls voor verzet tegen Stroessner zou uit het buitenland kunnen komen. De oude dictator wordt steeds meer omringd door buurlanden waar de democratie is hersteld. In Argentinië en Bolivia hebben burgerregeringen de macht overgenomen van militaire regimes. In Brazilié wordt volgend jaar een burgerpresident gekozen, en ook in het nabije Uruguay zijn verkiezingen in het vooruitzicht gesteld.

Oppositieleiders hebben echter verzucht, dat de enige manier waarop er aan het tijdperk-Stroessner een einde kan komen, zijn dood is.

In april 1986 gaf gen. Stroessner voor de eerste keer in het openbaar toe dat er binnen de Colorado Partij verdeeldheid bestond. Hij zou hebben gezegd dat ,,er sommige mensen zijn die nu naar de andere kant willen", omdat ze geloofden dat de regering ,,bezig is in te zakken en het schip water maakt''. Hij zou hieraan hebben toegevoegd: ,,Er kan een lek zijn, maar we gaan dat repareren."

Binnen de partij waren twee stromingen: de ,,militanten". een pro-Stroessner factie, en de traditionalisten, die steeds openhartiger werden in hun kritiek op het beleid van Stroessner, inclusief de staat van beleg. De traditionalisten waren van mening dat gen. Stroessner in 1988, aan het einde van zijn zevende ambtstermijn, moest opstappen. Volgens hen was dat de beste manier om een vloeiende overgang te verzekeren en de Colorado Partij in stand te houden.

Een groep naaste medewerkers van Stroessner stuurde aan het hoofd zijn privé-secretaris Mario Abdo Benitez aan op een snelle naar een beheersing van de partij teneinde niet alleen Stroessner voor te dragen voor een achtste ambtstermijn op het congres van 1987, maar ook zijn uiteindelijke opvolger aan te wijzen.

De verdeeldheid binnen de partij was toegenomen na onthullingen in dec. 1985 over een fraude van $100 mln., waarbij functionarissen van de Paraguyaanse Centrale Bank betrokken waren. In verband daarmee waren 15 bankfunctionarissen, 14 zakenlieden en twee Spaanse bankiers gearresteerd. De president van de Centrale Bank, Cesár Romero Acosta was een van degenen die werden beschuldigd van het illegaal uitvoeren van miljoenen dollars.

Functionarissen uit de bankwereld zeiden dat partijdigheidvan de kant van de rechter, Edgar Stanley, had geleid tot aanklachten tegen alleen die bankiers die banden hadden met de ,,militante', factie van de Colorado Partij, terwijl de familie van de rechter in verband werd gebracht met de traditionalisten.

Congres Mopoco. Nieuwe partijvoorzitter. Arrestaties

Tijdens een op 6-7 apr. 1985 in de Argentijnse grensplaats Posadas gehouden congres van de Mopoco werd Waldino Ramon Llovera gekozen tot partijvoorzitter als opvolger van Miguel Angel Gonzalez Casabianco. Verder koos de partij Enrique Riera, Alejandro Stumpfs en Andres Bogado tot vice-voorzitter.

Op het congres wees de Mopoco geweld af, maar herhaalde dat zij zou doorgaan te strijden voor een beëindiging van de lange geschiedenis van slechte daden en misdaden van de dictatuur''. De beweging besloot haar kantoor in Buenos Aires te handhaven en haar hoofdkwartier niet naar Asuncion over te brengen.

Toen Riera, Stumpfs en Gonzalez Casabianca op 14 sept. 1985 vanuit Brazilië in Paraguay terugkeerden, werden zij door de Paraguyaanse politie gearresteerd, maar op 16 oktober kwamen zij weer vrij.

Het lot en de verblijfplaats van een boerenleider van de Mopoco, Marcelino Corazon Medina, die eveneens op 14 september was gearresteerd en vervolgens een hongerstaking was begonnen, bleven onduidelijk.

Op 25 jan. 1986 raakte o.m. partijvoorzitter Llovera gewond toen 50 functionarissen van de Mopoco werden aangevallen door politie in uniform en in burger op het moment dat zij het partijbureau wilden binnengaan.

Demonstratie oppositie

Op 14 febr. 1986 werd in Asuncion een door de AN georganiseerde demonstratie gehouden, waarbij 15.000 mensen aanwezig waren. De demonstranten eisten een beëindiging van de staat van beleg en de vorming van een constituerende vergadering. Verder vestigden zij de aandacht op de situatie van de politieke gevangenen en de censuur voor de media. De demonstratie volgde op de mislukte poging van de rooms-katholieke kerk verzoenende gesprekken tussen oppositie en regering te organiseren (zie onder kopje ,,Houding bisschoppen").

(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, KCA)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

BLANK ZUID-AFRIKA KOERST NAAR RECHTS

Op 6 mei vonden in Zuid-Afrika vervroegde verkiezingen voor de blanke kamer van het parlement plaats.
Het aantal geregistreerde blanke kiezers in Zuid-Afrika per 31 januari 1987 bedroeg 3.031.414, vergeleken met 2.290.527 in 1981, toen de laatste algemene verkiezingen werden gehouden. (Zie pag. 289 e.v.-'81)
De geregistreerde kiezers vertegenwoordigen 61.9% van alle blanken (4,9 mln), die op hun beurt 14,3% uitmaken van Zuid-Afrika's totale bevolking van 34.354.425 personen.
Het blanke parlement (House of Assembly) telt 178 zetels. De afgevaardigden voor 166 zetels worden rechtstreeks gekozen; 8 afgevaardigden worden indirect gekozen en 4 worden door de president benoemd (één per provincie). Het aantal rechtstreeks gekozen afgevaardigden was sinds de verkiezingen van 1981 met één uitgebreid krachtens een amendement op de grondwet uit 1982 dat binnen de Kaapprovincie een aparte zetel voor Walvisbaai instelde (geografisch in Namibië gelegen).

Bij de verkiezingen van 6 mei won de sinds 1948 regerende Nationale Partij (NP) van president P.W. Botha opnieuw een overweldigende meerderheid, met 123 van de 166 zetels.
De grote verliezer was de liberale Progressive Federal Party (PFP), nu geleid door Colin Eglin, die slechts 19 zetels behield, een verlies van 7 zetels t.o.v. 1981.

President P.W. Botha en zijn echtgenote Elize bij de stembus in het kiesdistrict George op 6 mei 1987.

De PFP werd als de officiële oppositie in het parlement verdrongen door de Conservatieve Partij (CP), een rechtse afscheiding van de NP onder leiding van Andries Treurnicht (zie pag. 193 e.v.-'82), die van 17 zetels (stand begin 1987) opklom tot 22 zetels.
De gematigde, overwegend Engelstalige New Republic Party (NRP) onder leiding van Bill Sutton, die in 1981 nog 8 zetels had gewonnen, behield slechts een zetel.
De resterende zetel werd gewonnen door één van de drie onafhankelijke kandidaten, de z.g. New Nats, die vóór de verkiezingen uit de NF waren getreden.

De verdeling van de 166 rechtstreeks gekozen zetels werd vergeleken met de uitslag van 1981 en de situatie voor de verkiezingen

	1981	1987 begin	1987 6 mei
NP	131	116	123
CP		17	22
PFP	26	25	19
NRP	8	5	1
HNP		1*	
Onafh.		2	1

De Herstigte Nasionale Partij (HNP) o.l.v. Jaap Marais had bij een tussentijdse verkiezing op 30 oktober 1985 haar eerste zetel gewonnen.

De verdeling van de parlementszetels over de vier provincies was als volgt:

	Kaap	Natal	OVS	Transvaal
NP	48	14	14	47
CP				22
PFP	8	5		6
NRP		1		
Onafh.				1
	56	20	14	76

De verdeling van de stemmenpercentages vergeleken met 1981 geeft het volgende beeld:

	1981	1987
NP	57	52,4
CP	1,4*	26,4
PFP	19,4	14,1
NRP	7,8	1,9
HNP	14.1	3.1
Overige	0.3	2,1

* In 1981 werd aan de verkiezingen deelgenomen door de Nationale Conservatieve Partij (NCP) o.l.v. Connie Mulder die in 1982 een fusie aanging met de CP.

Verkiezingsstrijd

Over de verkiezingsstrijd van de diverse kandidaten berichtte Phillip van Niekerk in de Volkskrant (6-5) het volgende:

,,De PFP en de NRP hebben een alliantie gevormd die inhoudt dat zij elkaar niet zullen bestrijden. Per district zal slechts een lid van een van de twee partijen kandidaat staan, degene met de meeste kansen. De HNP en CP zijn er niet in geslaagd zo'n alliantie te vormen en zullen elkaar in een tiental districten bestrijden.
Het kiesstelsel van Zuid-Afrika. een voormalige Britse kolonie, is gebaseerd op het winner-takes-al1 systeem van Westminster. De partij met het grootste aantal stemmen in een district krijgt de zetel.
In beginsel is elk district ongeveer even groot. maar de plattelandsdistricten zijn qua bevolkingsaantal kleiner dan die in de grote steden. De provincie Transvaal telt 76 districten, de Kaapprovincie 56, Natal 20 en Oranje Vrij Staat 14.

De spannendste strijd zal vermoedelijk woeden in Transvaal, Natal en de oostelijke Kaap. In de landelijke- en industriegebieden van Transvaal hebben de uiterst rechtse partijen een offensief ingezet tegen de Nationale Partij. In Natal en de oostelijke Kaap wordt slag geleverd om de Engelstalige kiezers tussen de Nationale Partij en de alliantie van PFP en NRP.

Vooral de uitslagen om de volgende zetels zullen (ondermeer)met spanning tegemoet worden gezien:

- in het district Simonstown, een badplaats ten zuiden van Kaapstad, hoopt de PFP te winnen van de NP. De oorspronkelijke NP-kandidaat, minister van Milieu John Wiley, pleegde kort voor het begin van de campagne zelfmoord:

- in de districten Helderberg en Stellenbosch ten noorden van Kaapstad en Randburg in Noord-Johannesburg staan drie kopstukken die zich van de NP hebben afgescheiden als onafhankelijke kandidaat. In Randburg lijkt de onafhankelijke kandidaat Wynand Malan al zeker van de overwinning. In Helderberg echter zal de vroegere ambassadeur in Londen, Denis Worrall, een zware dobber hebben aan Chris Heunis, minister van Grondwetszaken en de goeroe van de regering op het

Weekblad 56ste jaargang No. 2894, pag. 42375-42390

gebied van constitutionele hervormingen. Heunis heeft de beste kaarten;

- In minstens veertig districten van Transvaal en zes in Oranje Vrijstaat wordt de NP zwaar uitgedaagd door de CP. Maar in veel districten zijn de kansen van de CP verkleind doordat daar veel rechtse kiezers HNP zullen stemmen. In de districten waar de CP kans maakt op een overwinning staan meerdere ministers kandidaat. zoals minister van Arbeid Pietie du Plessis, die voor zijn politieke overleven vecht. In de mijnstad Carletonville maakt de leider van de Mijnwerkers Unie en beschermheer van de privileges van de blanke arbeiders, Arrie Paulus, een kans om de zetel voor de CP op de NP te veroveren;
- in Natal lijkt de PFP er zeker van om de zetel af te nemen van onderminister van Buitenlandse Zaken Ron Miller, de NP-kandidaat in Noord-Durban;
- drie andere zetels van de PFP in Natal, die van Greytown en Pietermaritzburg noord en zuid, worden echter bedreigd door de NP...''

Bijzonderheden uitslagen

De uitslag van de verkiezingen werd over het algemeen als een ,,ruk naar rechts'' gekenschetst. Daarbij wees o.a. The Economist (9-5) erop dat de opkomst van rechts nog verhuld was door de eigen interne verdeeldheid. De kandidaten van de HNP deden het net goed genoeg om de kansen van diverse rivalen van de CP te bederven. Samen wonnen deze partijen 28,3% van de uitgebrachte stemmen.

Over de resultaten van de CP en de andere partijen meldde Phillip van Niekerk in de Volkskrant (8-5) o.m.:

,,...De grootste verrassing van deze verkiezingen was de grote steun voor de CP die meer dan een half miljoen stemmen veroverde.

De CP staat voor een harde apartheidspolitiek, en daarbij een verdeling van het land op geografische basis. De partij onderhoudt nauwe banden met de neo-fascistische Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB) van Eugene Terre-'Blanche.

Het was voor het eerst dat de CP meedeed aan de parlementsverkiezingen. De Conservatieven splitsten zich in 1982 van de NP af. In 1981 kreeg de andere extreem rechtse partij, de Herstigte Nasionale Party (HNP),veertien procent van de stemmen, maar veroverde slechts één zetel. De conclusie is dat het aantal stemmen voor extreemrechts is verdubbeld, en dat de mogelijkheid ontstaat voor toekomstige regering voor de snel groeiende extreem rechtsen na de volgende verkiezingen. Andries Treurnicht, de leider van de

Denis Worrall, een van de drie onafhankelijke kandidaten.

Conservatieve Partij, zei in een commentaar: ,,De CP gaat op dezelfde lijn verder. We zijn in de vijf jaar van ons bestaan snel een factor van belang geworden, en we zullen nog sterker worden.''

Onder de Nationalisten die door uiterst rechts hun zetel zijn kwijtgeraakt zijn de minister van landbouw, Greyling Wentzel, en de onderminister van ontwikkelingshulp, Hendrik Tempel, beide kandidaat in districten in het oosten van Transvaal

De Progressieven slaagden erin één zetel te winnen, die van Noord-Durban, waar ze de onder-minister van Buitenlandse Zaken Ron Miller, wisten te wippen. En, in een grotendeels over het hoofd geziene overwinning, slaagde de PFP erin een zetel in de gemeenteraad van Johannesburg te winnen, waarmee de partij de grootste stad van het land beheerst.

De PFP werd hard geraakt door de campagne van de NP, waarin ze in verband werd gebracht met het verboden Afrikaanse Nationale Congres. De leider van de PFP, Colin Eglin, zei daarover: ,,Ik kan niet ontkennen dat de resultaten een enorme terugslag betekenen voor de PFP en het concept van een progressieve alliantie die zich ontwikkelt tot een alternatieve regering voor Zuid-Afrika.''

Er was grote belangstelling voor de vroeger gegarandeerd Nationalistische zetel van Helderberg buiten Kaapstad, waar de minister van Staatkundige Ontwikkeling en Planning, Chris Heunis, een flinterdunne overwinning van 39 stemmen behaalde op Denis Worrall, de voormalige ambassadeur in Londen, die als onafhankelijke kandidaat was.

Ofschoon Heunis - vroeger een van de meest waarschijnlijke opvolgers van president Botha - zijn zetel behieid, betekent zijn ,,overwinningsnederlaag'' een enorme terugslag voor zijn carrière.''

Een andere onafhankeiijke kandidaat, Wynand Malan, behield zijn zetel in Johannesburg (kiesdistrict Randburg) met een comfortabele meerderheid. De derde onafhankelijke ,,New Nats'' kandidaat, mevr. Esther Lategan, werd verslagen voor de zetel van het district Stellenbosch, maar zij wist het aantal stemmen op de oppositie bijna te verdubbelen. Waarnemers hadden moeite een verklaring te vinden voor de resultaten van de onafhankelijken - 1,3% van de stemmen, aldus Allister Sparks in *NRC/H'blad* (8-5):

,,Sommigen zien in hun succes een aanwijzing dat, terwijl grote aantallen Engelstaligen zich achter Botha's Afrikaner Nationalisten schaarden, een segment van de Afrikaner intellectuele elite de andere kant uitgaat, in de richting van hervormingen. maar daarbij een historische tegenzin koestert om op de PFP te stemmen. Dat zou erop kunnen duiden dat het tribale karakter van de blanke Zuidafrikaanse politiek, met zijn scheiding tussen Engelstaligen en Afrikaners.nu begint te ontbinden. maar dat de meerderheid van beide groepen in dat proces een meer rechtse koers gaat varen. Dit zou overeenkomen met de tendens die andere blanke minderheidsgroepen in Afrika te zien hebben gegeven, met name in het Rhodesië van Ian Smith, waar de blanken steeds verder oprukten naar rechts naarmate ze meer onder druk van de zwarte meerderheid kwamen te staan.''

The Times (8-5) wees erop dat de

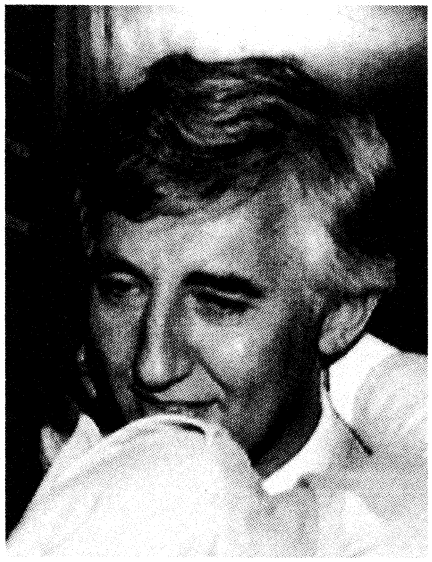

Wynand Malan, de enige onafhankelijke kandidaat die bij de verkiezingen een overwinning behaalde.

successen van de CP niet allemaal in plattelandsdistricten werden geboekt. Er werden twee opmerkelijke overwinningen in steden behaald: 1) in Randfontein, waar oud-minister Connie Mulder de zetel heroverde die hij in 1979 had moeten opgeven vanwege het z.g.,,Muldergate"-schandaal (pag. 335 e.v.-'79):en 2) in de mijnstad Carletonville ging de overwinning naar Arrie Paulus. de leider van de blanke mijnwerkers. Wel verwierf de CP al haar 22 zetels in de provincie Transvaal

NRP-leider Bill Sutton werd in zijn kiesdistrict door een NP-kandidaat verslagen.

De opkomst bij de verkiezingen bedroeg ruim 68% vergeleken met 66% in 1981

Reacties

President P.W.Botha interpreteerde de overwinning van zijn NP als een mandaat voor harde veiligheidsmaatregelen. In een TV-interview zei hij op 7 mei dat hij ,,krachtig" tegen buitenparlementaire oppositie zou optreden. Botha waarschuwde de buitenwereld om zich niet met de zaken van zijn regering te bemoeien en verklaarde vol vertrouwen dat zich ,,wijze en vreedzame zwarte leiders" zullen aandienen om te gaan onderhandelen over het delen van de macht met zijn regering. ,,Zuidafrikanen willen hun eigen problemen oplossen en geloven in gematigde en evenwichtige hervormingen in vele richtingen", zei Botha. ,,Maar daarbij is het blanke electoraat niet bereid een beleid te steunen dat ertoe zou leiden dat de ene groep door de andere wordt gedomineerd".
Aartsbisschop Desmond Tutu zei dat Zuid-Afrika de ,,donkerstetijd uit zijn geschiedenis" is binnengegaan. Hij stelde dat de verkiezingen weliswaar irrelevant waren voor de zwarte gemeenschap als geheel, maar dat als de uitslag anders was geweest er tenminste nog een straaltje hoop was geweest. ,,Ik geloof dat wat we toenemende onbuigzaamheid van deze regering gaan zien - een escalatie van de onderdrukking en intolerantie tegenover elke tegenspraak".

De voormalige, op 7 februari 1986 afgetreden PFP-leider, Frederik van Zyl Slabbert, meende dat Zuid-Afrika nu een stadium heeft bereikt waarin het duidelijk is dat het niet mogelijk is een parlementair alternatief voor de regering te formeren.

Analyse

Correspondent Allister Sparks schreef in *NRC/H'blad* (9-5) en The *Observer* (10-5) o.m. het volgende:

..De blanke Zuidafrikanen hebben de weg gekozen van Ian Smith Met de ruk naar rechts hebben de blanken in Zuid-Afrika de laatste hoop op een vreedzame oplossing van het rassengeschil de bodem ingeslagen Ze besloten de gelederen tegen hun zwarte landgenoten en de buitenwereld te sluiten eri zolang mogelijk vast te houden aan he? blanke niinderheidsbestuur.
Deze gang van zaken zal onvermijdelijk een zelfde afloop hebben als in Zuid-Afrika's noordelijke buurstaat Een blank minderheidsbestuur zal een tijdje lukken maar op den duur dezelfde cyclus met gewelddadig verzet, repressie en internationaal isolement voortbrengen die het land na veel bitterheid en menselijk leed langzaam laat verbloeden (...)
Duizenden Engelstalige Zuidafrikanen. die ongerust zijn geworden door de binnenlandst ongeregeldheden. de buitenlandse druk eri de verkiezingscampagne van de Nationale Partij die opzettelijk inspeelde op een ingeboezemde angst voor het zwarte gevaar waarbij de PFP werd afgeschilderd ais ,,soft"ten aanzien van 's lands veiligheid en het communisme. gaven hun traditionele oppositie tegen het Afrikaner nationalisme op er. wierpen zich in de schoot van president Botha. Tegelijkertijd liepen duizenden verontruste Afrikaners van de Nationale Partij over naar de Conservatieve Partij
Professor Lan-rerice Schlemmer, Zuid-Afrika's specialist op het gebied van opiniepeilingen zei dat dit het antwoord was van een ..onzeker electoraat". Hij meent dat sancties het syndroom versterken en symbolische strafmaatregelen die verontwaardiging veroorzaken zonder dat de naleving wordt afgedwongen. deze houding eerder verharden dan veranderen.
Door de ruk naar rechts zijn de Nieuwe Republikeinen weggevaagd, hebben de Progressieve Federalisten een derde van hun zetels verloren en zijn ze door de Conservatieven vervangen als de officiële oppositie. Dit heeft de hele configuratie van de blanke politiek veranderd. Jarenlang was de harde kern van het blanke liberalisme in Zuid-Afrika het enige obstakel op weg naar het soort ,,Laager"-denken dat te zien was in Ian Smith's Rhodesie en andere delen van Afrika waar blanke minderheden onder druk kwamen te staan.
Nu ligt het blanke liberalisme dodelijk gewond terneer. Het kan zich niet herstellen omdat het brandpunt van de blanke politiek zich onomkeerbaar heeft verschoven naar een strijd tussen rechts en uiterst rechts
De ,,verligtes" zijn nu buitenstaanders. De regering heeft de invloedrijke leden van haar intellectuele elite verloren. Intern zal de regering nu nog meer de gevangene worden van zijn eigen herleefde atavisme terwijl de grote druk zal komen van het grote aantal parlementariërs die nu de zetels op de rechtervleugel bezetten en op hun beurt weer de adem in de nek zullen gaan voelen van de Conservatieven.

Botha zal nog altijd de retoriek van de ..hervormingen" blijven verkondigen en beweren dat hij een mandaat heeft om daar mee door te gaan. Maar dit is wel een heel bijzonder concept van hervormingen, namelijk een aanpassing eerder dan afschaffing van de apartheid. Zoals David Welsh, hoogleraar Afrikaanse Studies aan de Universiteit van Kaapstad, zegt: .,Erzal nu geen sprake zijn dat de regering met het Afrikaans Nationaal Congres zal spreken of bereid zal zijn aan de heerschappij van de blanke minderheid een einde te maken. Men zal doorgaan met het doorvoeren van de neo-apartheid en de veiligheidsmaatregelen en militaire acties opvoeren om alle oppositie te vernietigen."
Zoals Botha in zijn laatste redevoering die hij tijdens zijn verkiezingscampagne hield zei. zal de regering over haar hervormingsvoorstellen praten met ,,fatsoenlijke. evenwichtige en vreedzame" zwarten. Dat sluit het hele spectrum van het Verenigd Democratisch Front uit, de populaire volksorganisaties en vakbonden. De regering en de uitgekozen zwarten zullen praten over Botha's ingewikkelde institutionele conglomeratie van stadstaten. nationale staten en autonome staten. regionale dienstverlenende raden en een nationale Grondwettelijke Raad, die alleniaal gebaseerd zijn op het principe van het bestuur over de ..eigen aangelegenheden". onder supervisie van de blanke nationale regering.

Geen enkele geloofwaardige zwarte leider zal aan deze discussies deelnemen. Zeker Chief Mangosuthu Buthelezi, de laatste van de geloofwaardige gematigde zwarten, zal dat niet doen In een wanhopige reactie op de verkiezingsuitslagen zei hij dat hij ,,totaal verbijsterd" was door de uitslag die ,,alle vooruitzichten op vruchtbare onderhandelingen heeft vernietigd'

Omdat elke gezonde politieke oplossing ontbreekt. omdat ze in de steek is gelaten door haar eigen intellectuele elite en zich zelf heeft vastgesnoerd in de vermeende dreiging van de kant van extreem-rechts. za! de regering proberen aan de macht te blijven door een politiek van repressie en inkapseling. terwijl daarachter zich de blanke steun zal consolideren en de oppositie van de liberalen als een abberatie en zelfs als verraad zal morden beschouwd.

Dit zal een stijgende curve van frustratie. verbittering en radicalisering in de zwarte woongemeenschappen tot gevolg hebben. Omdat de zwarte leiders ondergronds gedreven worden, zullen zij waarschijnlijk in hun wanhoop hun toevlucht nemen tot de strategie van geweld, wat op zijn beurt weer het voorwendsel voor de regering zal zijn voor hardere repressie. Het is een somber vooruitzicht."

Perscommentaren

In Het Parool (7-5) werd onder de kop ,,Opmaat tot ellende" het volgende commentaar op de verkiezingsuitslag gegeven:

,,Voor .beperkte hervormingen', .gescheiden ontwikkeling', ja. 'apartheid' in het algemeen lijkt het vandaag een goede dag. De blanke macht in Zuid-Afrika, in handen van de Nationale Partij van Pieter Botha, is zwaar gepantserd uit de verkiezingen voor de blanke kamer te voorschijn gekonien. Botha's motto van 'aanpassen zonder capitulatie' - een moderne versie van zijn voormalige 'aanpassen of steroen'-slogan - is zeer succesvol gebleken in een tijd dat de blanken onder steeds grotere druk zijn gekomen van de raciale geweldsuitbarstingen en het door een sanctiegolf veroorzaakte verworpenen-der-aarde-syndroom. De blanken zijn, om kort te gaan. er kennelijk nog niet van overtuigd dat ze de macht hoe dan ook minstens moeten gaan delen met de zwarte meerderheid.

Toch is dat niet de enige les die uit deze verkiezingen valt te leren. Weliswaar is de door de liberale oppositiepartij PFP uitgestippelde lijn tegen het apartheidssysteem verworpen, maar dat was ook wel een erg dubbelhartige koers. De PFP functioneert sinds haar bestaan juist binnen dat apartheidssysteem en de liberale ideeën voor de toekomst waren door de gigantische NP-propagandamachine effectief neergesabeld als de weg naar capitulatie.

Meer succes hadden de onafhankelijke New Nats, ook al wist dat drietal slechts beslag op één zetel te leggen. De tweede zetel ging rakelings aan hen voorbij volgens het verdeelsysteem van een districteristelsel waarin de winnaar alles krijgt. Uit de analyses blijkt dat veel NP-stemmers deze keer hun sympathie in het stemhokje voor een onafhankelijke kandidaat uitbrachten. Uit deze trend mag de les worden getrokken dat een beleid van verande-

ringen dus kennelijk moet komen van de linkerkant van de NP en niet. zoals voor de verkiezingen wel werd gezegd. van de liberale PFP. die door zijn eenzijdige achterban van Engelstaligen in feite een 'etnische partij' is geworden. Veel PFP-ers hebben op de New Nats gestemd of liepen over naar Botha's Afrikaner-partij, die nu steeds minder leunt op de Boeren van Nederlandse afkomst.

Hoewel sommige zwarte leiders, zoals dominee Allan Boesak, deze verkiezingen als irrelevant hadden afgedaan, mag niet worden vergeten dat de feitelijke macht in Zuid-Afrika nog steeds in nanden van de blanken is De leiders van die minderheid voelen zich nu ongetwijfeld gesterkt om op de koers-Botha verder te gaan: dus geen onderhandelingen met het ANC, constitutionele veranderingen die de macht van de blanken garanderen en een straffe hand tegen de onrust in de zwarte town-ships.

Een toekomstig Zuid-Afrika waarin voor het ANC geen prominente rol is weggelegd lijkt even onhaalbaar als het Palestijnse probleem proberen op te lossen zonder de PLO Een 'Nationale Raad' zoals Botha die ziet, zonder ANC-voormannen, kan de politieke aspiraties van de zwarte meerderheid op geen enkele wijze bevredigen De uitslag van de verkiezingen in Zuid-Afrika zal dan ook niet voor een adempauze in de onrust in het land kunnen zorgen. De noodtoestand lijkt een permanent karakter aan te gaan nemen. evenals de persbreidel en de pogingen om de opkomende macht van de militante zwarte vakbonden terug te schroeven.

Maar omdat het zwarte verzet geen enkele reden heeft om op zijn lauweren te gaan rusten. wachten een door de verkiezingsuitslag verder gepolariseerd Zuid-Afrika hete, gevaarlijke en buitengewoon onaangename tijden. De geschiedenis zal haar onvermijdelijke, bloedige loop dan buiten het Kaapse parlement nemen."

Onder de kop ,,Botha's winst" schreef *NRC/H'blad* (8-5) o.a.:

,,...Eenbeter bewijs dat immobilisme de blanke samenleving in zijn greep houdt en dat het bewind en een ruime meerderheid van het electoraat elkaar op dit punt goed verstaan, kon niet worden geleverd.
"Een optimistischer redenering wil dat uiterst rechts met deze verkiezingen zijn piek heeft bereikt en dat de gevaren van die kant door Botha nu redelijk nauwkeurig in kaart kunnen worden gebracht. Met andere woorden, het regime kan zijn beleid van voorzichtige hervormingsgezindheid voortzetten zonder daarvoor in de toekomst aan de extreem-conservatieven een onaanvaardbaar hoge prijs te hoeven betalen. De (zetel)winst zou kunnen worden gebruikt om de face lift van zijn beleid waarmee het regime is begonnen, af te maken. Maar met meer overtuigingskracht kunnen de door deze verkiezingen geschapen verhoudingen worden uitgelegd als een signaal dat het electoraat er nauwlettend op blijft toezien dat nauwe grenzen niet worden overschreden.

Daarmee is de zaak in haar kern aangegeven. Een beleid dat twintig, misschien zelfs tien jaar geleden nog openingen had kunnen bieden, kan nu slechts de impasse vergroten. De zwarte bevolking en haar leiders nemen geen genoegen meer met een politiek die voorbij tracht te gaan aan de uitdrukkelijke eis van erkenning van de fundamentele rechten van de meerderheid: de beslissende factor te zijn bij de aanwending van de staatsmacht in al haar geledingen. De geleidelijkheid die Botha zegt voor te staan wordt evenzeer afgewezen als de wens der extremen om onverkort terug te keren naar de zuiverste vorm van Apartheid. Dat de blanke kiezers voor die werkelijkheid de ogen blijven sluiten. tekent de tragedie van dit land."

WEST-EUROPA

NEDERLAND

JAARVERSLAG 1986 **NEDERLANDSCHE BANK. PRESIDENT DUISENBERG DRINGT AAN OP EXTRA BEZUINIGINGEN OVERHEID.**

De directie van de Nederlandsche Bank heeft op 28 april het jaarverslag over 1986 uitgebrach:.
Op een persconferentie ter gelegenheid hiervan op 27 april heeft de president van de Bank, dr. W.F. Duisenberg, verklaard, dat de overheid in de lopende kabinetsperiode een bedrag van f 5 tot f 10 mrd extra zou moeten bezuinigen om de doelstelling van het regeerakkoord te bereiken.
Er is geen ruimte voor lastenverlichting. In plaats van de afgesproken f 18 mrd is zeker f 25 mrd aan ombuigingen nodig om het financieringstekort in 1990 terug te brengen tot 5,5% van het nationaal inkomen.

Volgens Duisenberg zijn de verwachtingen waarop het regeerakkoord is gebaseerd te rooskleurig. gezien de feitelijke economische ontwikkeling in de wereld.
Vorig jaar heeft Duisenberg in het overleg in de Sociaal-economische raad al soortgelijke kanttekeningen geplaatst. Hij komt nu met zijn kritiek naar buiten omdat het overschot op de betalingsbalans zeer snel terugloopt.
,,Vier jaren van ongekend grote overschotten op de betalingsbalans liggen achter ons. Voorlopig voorgoed. De tegenhanger van dat overschot, het tekort van de overheid, zal dus ook omlaag moeten. En met dat tekort gaat het juist niet de goede kant op: dit jaar loopt het weer op met 1 procent tot 8,5 procent van het nationaal inkomen.
Voor volgend jaar tekenen zich negatieve signalen af, zowel in de vorm van dreigende overschrijdingen bij de uitgaven alsook door een sterk tegenvallen van de economische groei. Wie in deze omstandigheden ruimte ziet voor lastenverlichting, nu of op afzienbare termijn, mag het zeggen. Ik niet," aldus Duisenberg.
Duisenberg is er net als het Centraal Planbureau nog van uitgegaan dat de economische groei jaarlijks gemiddeld 2 procent blijft bedragen in deze kabinetsperiode. ,,Dat heb ik maar zo gehouden," aldus Duisenberg, ,,wordt het minder dan wordt de problematiek scherper. Daar zullen we deze zomer meer van weten. zoals minister Ruding van financiën in zijn kaderbrief heeft aangegeven. Het zou mij niet verbazen als de minister dan moet komen met meer alarmerende berichten."
De president van de centrale bank wees er ook nog op dat de ombuigingen die tot nu toe zijn gerealiseerd maar voor de helft als echte ombuigingen te bestempelen zijn. Bij de andere helft gaat het volgens hem om lastenverzwaring.
Over de loonontwikkeling toont Duisenberg zich in zijn jaarverslag ook bezorgd. De versnelde loonstijging vormt de eerste bedreiging van een gezonde voortzetting van de economische ontwikkeling, schrijft hij.
Meer details volgen hierna.

De ontwikkeling van het financieringstekort tot 1990, zoals het kabinet die voor ogen heeft, is gebaseerd op een groot aantal veronderstellingen. Zo gaat het kabinet uit van een daling van de rente tot ongeveer vier procent. het oplopen van de olieprijs tot 25 dollar per vat. een daling van het financieringstekort van de

Op een persconferentie presenteerde de directie van De Nederlandsche Bank op 27 april het jaarverslag over 1986. V.l.n.r. drs. A. Szasz, dr. W.F. Duisenberg, drs. J.A. van Sillem en mr. B.A.J.M. van Hellenberg Hubar.

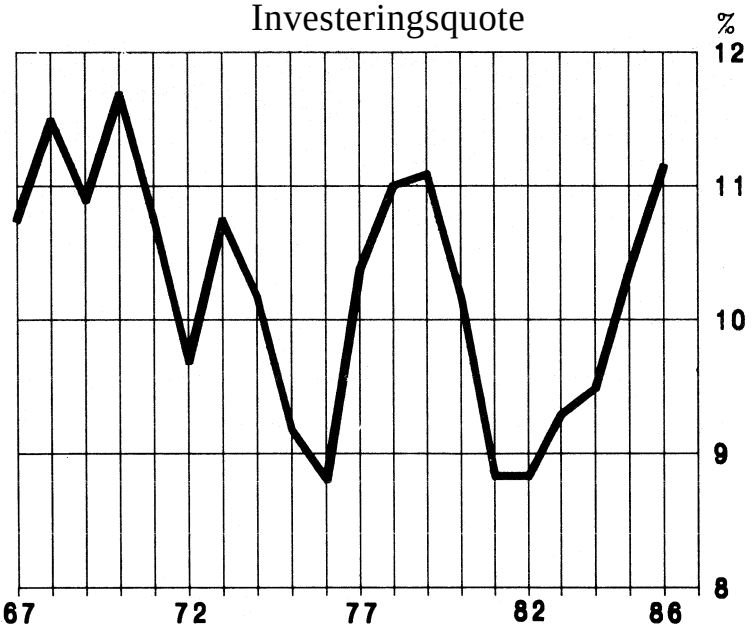

De investeringen stijgen. De investeringsquote (bruto investeringen in percenten van het nationaal inkomen) is exclusief de delfstoffenwinning en de overheidsinvesteringen de laatste jaren fors in herstel. Voor dit jaar wordt een verdere, zij het meer gematigde groei verwacht.

lagere overheid (gemeenten enzovoort) tot 0.2 procent en een dollarkoers van 2.25 gulden.
Deze veronderstellingen zijn van doorslaggevend belang omdat een kleine afwijking grote gevolgen kan hebben Zo leidt een dollarkoers die een dubbeltje lager uitvalt dan geraamd tot zo'n 500 miljoen gulden minder inkomsten van de overheid.
Duisenberg noemt de uitgangspunten stuk voor stuk niet onrealistisch. Maai. dat alle uitgangspunten van het kabinet ook allemaal èn tegelijkertijd waarheid zullen worden moet volgens hem ,,op zijn zachtst gezegd als zeer optimistisch worden gekwalificeerd"
Vandaar dat Duisenberg zelf maar aan het rekenen is geslagen. op basis van zoals hij zelf zegt .,iets voorzichter" veronderstellingen: de rente blijft steken op het huidige peil van ongeveer zes procent, een olieprijs van achttien dollar. één procent tekort voor de lagere overheid en een dollarkoers van twee gulden.
Met zeker zeven miljard extra bezuinigingen als uitkomst van zijn rekensommetje. Geld dat volgens Duisenberg vooral bespaard moet worden door vermindering van de overheidsuitgaven, zeker ook omdat de uitgaven in vorige

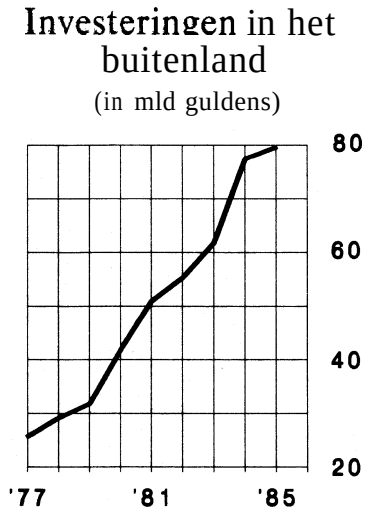

bezuinigingsrondes veelal buiten schot zijn gebleven. Alleen voor de overheidsinvesteringen wil hij wel een uitzondering maken
De oproep tot een snelle(re) vermindering van het financieringstekort heeft alles te maken met het in snel tempo afnemen van het overschot op de lopende rekening. Dit overschot (het saldo van de in- en uitvoer van goederen en diensten) is vorig jaar niet bijna een derde teruggelopen. van 18 tot 12.5 miljard.

Gerekend over de twaalf maanden tot maart dit laar lag het overschot al weer vijf miljard lager.

Deze ontwikkeling hoeft niet perse tot droefenis te stemmen. Een van de oorzaken is namelijk de sterke groei van de invoer wat als teken kan worden gezien van een oplevende binnenlandse economie.
Daar staat echter tegenover dat de uitvoer wordt gedwarsboomd door de sterke daling van de dollar en het Britse pond. wat heeft geleid tot een sterke verslechtering van de Nederlandse concurrentiepositie. Een ontwikkeling waartegen Nederland volgens Duisenberg .,in de praktijk niets kan uitrichten".
Vermindering van het saldo op de lopende rekening betekent per definitie dat in het binnenland (per saldo) minder wordt geswaard. Gevolg hiervan is dat er minder sp argeld beschikbaar is voor de overheid (omhaar tekort te dekken) en voor bedrijven (om hun investeringen te financieren).
Daarnaast legt ook de Nederlandse ontwikkelingshulp een beslag op de binnenlandse besparingen. Uitgangspunt is dat deze hulp niet kleiner mag worden en ook de investeringen van bedrijven niet in het gedrang mogen komen.

Dit betekent dat de last van het kleinere spaarsaldo op de schouders van de overheid terecht moet komen. Werkt de overheid niet mee dan zal de vraag naar de binnenlandse spaargelden het aanbod ruim overtreffen, wat een stijging van de rente met zich mee kan brengen ,.en daarmee tot schadelijke gevolgen voor de werkgelegenheid zal leiden" aldus Duisenberg.
Heeft de in-en uitvoer van goederen en diensten zich vorig jaar zoals Duisenberg zegt ,,naar meer normale" verhoudingen ontwikkeld. bij de in- en uitvoer van kapitaal was dat zeker niet het geval Per saldi, verdween er vorig jaar het recordbedrag van 21.5 miljard gulden over de Nederlandse grens, geld dat vooral in buitenlandse aandelen en obligaties werd belegd Van een kapitaalvlucht om belastingredenen was volgens Duisenberg geen sprake.
Ook is hij vol vertrouwen dat de kapitaaluitvoer dit jaar een minder spectaculaire vlucht zal nemen De eerste cijfers over 1987 duiden daar al op want in januari en februari stroomde per saldo drie miljard minder over de grens dan in dezelfdr maanden vorig jaar
Als belangrijke bron voor. de kapitaaluitvoer noemt Duisenberg de Nederlandse hankrri. die in het binnenland furs extra geld in omloop hebben gebracht. Door met dit geld buitenlandse effecten te kopen kwam vorig laar de koers van de gulden onder druk te staan (voor de transacties moeten guldens in andere valuta worden omgewisseld) Een ontwikkeling waar Duisenberg - gelet op de 'eed' die hij heeft afgelegd om dr sterke positie van de gulden te verdedigen - niet echt blij mee was.
Belangrijk wapen van De Nederlandsche bank in de strijd om de harde gulden is de rente. Om de positie van de Nederlandse munt internationaal - en vooral ten opzichte van de Westduitse mark te handhaven - is, zo iegt Duisrnberg, een renteverschil mrt de Bnndsrepiiblirk noodzakelijk ..Dat is de hoge prijs die we voor een sterke gulden moeten betalen. Maar wie de gulden naar beneden praat. praat de rente in Nederland omhoog ``
Om aan de groei van de geldhoeveelheid in het binnenland het hoofd te bieden heeft de Bank vorig jaar al een ,,beperkte monetaire dijkbewaking" ingesteld Met de banken is de afspraak gemaakt dat zij in 1986 rn '87 hun (netto) geldschepping tot elf à twaalf procent zullen beperken.
Zou een dergelijke maatregel achterwege blijven dan is volgens Duisenberg het gevaar van een stijging van de rente zeker aanwezig
Een liogere rente is ongeveer het laatste waar de Nederlandse economie - en vooral het bedrijfsleven - up zit te wachten. Na enkele jaren van een sterk herstel van de investeringen - die nu een peil hebben bereikt dat een kwart hoger ligt dan het dieptepunt in 1982 - zal er naai. verwachting van Duisenberg dit jaar sprake zijn van een betrekkelijk geringe groei
Als oorzaken vuur deze aizwakking noemt hij onder andere de gestegen loonkosten, geringere vraag uit het buitenland en het wegvallen van een aantal belastingvoordelen voor bedrijven.
Het weinig aanlokkelijke gevolg van het inzakken van de investeringen is een afname van de groei van de werkgelegenheid
Juist de werkgelegenheid is -hoe beroerd het er ook met de werkloosheid voorstaat - een van de

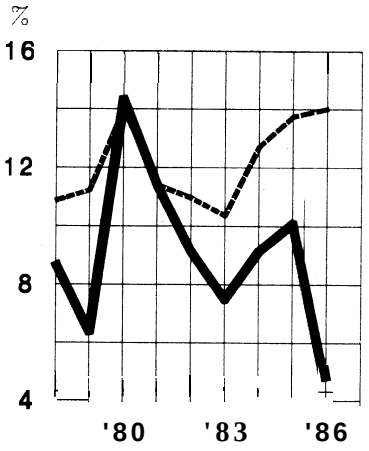

Het rendement op investeringen in het buitenland (de doorgetrokken lijn) is mede door de harde gulden sterk gedaald. Investeringen van buitenlandse beleggers in Nederland (de stippellijn) leveren veel meer op.

schaarse paradepaardjes van de Nederlandse economie De groei van het aantal banen (vorig jaar hebben 120.000 mensen. inclusief deeltijdwerkers. een baan gevonden) lag in 1986 op een peil dat in twintig jaar niet meer is voorgekomen. Ook internationaal gezien steekt de Nederlandse ontwikkeling gunstig af.
Wat de groei van het aantal banen betreft steekt Nederland eigenlijk al vele jaren boven het gemiddelde EG-peil uit.

Dat desondanks de werkloosheid slechts met kleine stapjes afneemt is te wijten aan een relatief sterke groei van het aantal mensen (vooral vrouwen) dat op zoek gaat naar een baan. Ook wat het arbeidsaanbod betreft heeft Nederland de afgelopen tien jaar de overige EG-landen ruim overtroffen.
In de afgelopen twee jaar is dit aanbod wel enigszins afgezwakt, waardoor - bij de aanhoudende groei van het aantal banen - de werkloosheid heeft kunnen dalen.
Met het vooruitzicht van een sterk lagere groei van de investeringen moet het kabinet volgens Duisenberg ,,buitengewoon voorzichtig'' zijn om maatregelen te nemen die het tempo van de investeringen nog verder kunnen afzwakken.
Hoe belangrijk de verkleining van het financieringstekort volgens Duisenberg ook is, aan de overheidsuitgaven ter stimulering van de investeringen in het bedrijfsleven (zoals de Wir) mag niet worden getornd. Want anders kan volgens Duisenberg de ,,belangrijkste motor voor het creëren van werkgelegenheid'' wel eens flink gaan haperen.

Reacties politieke partijen, maatschappelijke organisaties en bankwezen

De coalitiepartners CDA en VVD hebben het jaarverslag van De Nederlandsche Bank aangegrepen om hun voortslepende ruzie over belastingverlaging opnieuw op te rakelen.
Het CDA noemt het ,,inderdaad onverstandig om te speculeren over ruimte voor lastenverlichting in 1988''. Regeringspartner VVD meent juist dat volgend jaar ,,een aanvang dient te worden gemaakt met het proces van verlaging van de collectieve lastendruk''
De coalitiepartners zijn dus verdeeld over de vraag of de lasten voor burgers en bedrijven volgend jaar al omlaag moeten. Dit meningsverschil speelt ook in het kabinet.
Geen enkele grote fractie in de Tweede Kamer steunt Duisenbergs pleidooi voor extra bezuinigingen ter waarde van ongeveer zeven miljard gulden.
VVD en PvdA beklemtonen dat te veel bezuinigingen schadelijk zijn voor de economische groei en de werkgelegenheid. Het CDA erkent de ,,zorgelijke ontwikkelingen bij de overheidsfinanciën,'' maar ziet geen aanleiding tot extra bezuinigingsmaatregelen. ,,Wij moeten strak vasthouden aan het uitgavenkader van het regeerakkoord'', aldus het CDA.
VVD en D'66 sluiten zich daarbij aan.
De CDA-fractie bepleit grote waakzaamheid voor een verdere waardestijging van de gulden.
De PvdA wijst erop dat de binnenlandse bestedingen compensatie moeten blijven bieden voor de dalende exportgroei. Stimulering van de binnenlandse bestedingen kan de ,.neerwaartse spiraal van protectionisme'' tegengaan, aldus de fractie, die daarom meer overheidsinvesteringen bepleit.
Ook vakbonden en werkgeversorganisaties hebben kritiek op de harde uitspraken van de president van De Nederlandsche Bank.
De FNV vindt het onbegrijpelijk dat bankpresident Duisenberg extra wil bezuinigen. Bij hem speelt het kennelijk geen rol dat ombuigingen sociaal nadelig zijn en de strijd tegen de werkloosheid verder bemoeilijken, aldus de vakcentrale.
Het CVN is ook tegen het voorstel. ,,Debezuinigingen in het regeerakkoord zijn voldoende.''
Het CNV mist in het jaarverslag ,,opnieuw''een ondersteuning van de herverdeling van arbeid.
De werkgeversorganisatie VNO kapittelt Duisenberg omdat hij te weinig oog heeft voor lagere belastingen als middel om de economische groei te stimuleren.
Extra bezuinigingen worden door het VNO niet afgewezen, maar wel door de christelijke tegenhanger van het VNO, het NCW. De christelijke werkgevers vinden het pleidooi van Duisenberg ,,voorbarig en paniekerig''
De banken kunnen zich over het algemeen wel vinden in de verscherping van de vermogenseisen van De Nederlandsche Bank (DNB).
Het steekt ze alleen dat met name het ministerie van financiën geen enkele moeite doet om de banken te helpen hun iinanciele buffers te vergroten. Die buffers worden gevoed door de bankwinsten. De verlangens van de autoriteiten zoals de opgave van spaargelden aan de fiscus of de verhoging van de voorzieningen voor schuldenlanden kosten het bankwezen alleen maar geld.
De voorzitter van het college van overleg van de banken, W.E. Scherpenhijsen Rom. wijst ook op de gevaren die er in de nieuwe zogenoemde solvabiliteitseisen schuilen Vooral bij schommelingen in de dollar. Als de dollar stijgt. moeten de banken in guldens veel meer reserves aanhouden tegenover hun dollarleningen Dat beperkt de manoeuvreerruimte van de banken.
De Nederlandsche Bank heeft nu vier categorieën leningen ingesteld. waartegenover de banken respectievelijk 1, 4, 7 en 10 procent eigen vermogen moeten aanhouden. Bij de hoogste categorie bij blanco leningen moeten de banken in het vervolg 10 procent eigen vermogen aanhouden.
Wijs geworden door de ervaringen in het verleden - de golf van faillissementen in het Nederlandse bedrijfsleven in het begin van de jaren tachtig en het uitbreken van de schuldencrisis in 1982 - heeft de Nederlandsche Bank besloten dat de banken hun financiële buffers moeten vergroten. Daarmee loopt de bank in de pas met internationale ontwikkelingen.
Het overleg in Nederland is op een haar na gevild en invoering heeft tot gevolg dat de banken de helft van hun vrije reserves kwijt zijn.
Momenteel hebben ze een flink surplus aan eigen vermogen (aandelenkapitaal plus reserves) boven wat De Nederlandsche Bank als verplichte reserve eist. Dat verdwijnt voor de helft. maar De Nederlandsche Bank verzekert dat alle banken zo ruim in hun jasje zitten dat ze aan de eisen kunnen voldoen.

Op de persconferentie bij het DNB-jaarverslag zei dr W. Duisenberg dat hij tevreden was over de versterking van de vermogenspositie van de banken, waarover hij twee jaar geleden nogal ongerust was. ..We kunnen nu meezingen in het koor van de sterkere bankenstelsels.''

Eveneens was de president te spreken over de voorzieningen die de banken hebben getroffen voor leningen aan schuldenlanden. Uit het verslag blijkt dat het Nederlandse bankwezen zich waar mogelijk terugtrekt uit de kredietverlening aan schuldenlanden. In de periode 1984-i986 liep het bedrag aan lange leningen per saldo met 600 miljoen gulden terug. (Trouw. De Volkskrant. NRC/H'blad) (Vor. ber. pag. 39011 e.v.-1986).

MINISTER VAN DIJK TERUG OP BINNENLANDSE ZAKEN. MINISTER DE KONING WEER NAAR SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID. MINISTER DE GRAAF AFGETREDEN EN HERBENOEMD ALS STAATSSECRETARIS

De koningin heeft op 6 mei minister Van Dijk weer belast met de leiding van het ministerie van binnenlandse zaken, minister De Graaf van sociale zaken en werkgelegenheid eervol ontslag verleend en hem tegelijkertijd herbenoemd tot staatssecretaris op dat departement, waarvan de leiding weer is toevertrouwd aan minister De Koning, die wordt ontheven van zijn functie als minister van binnenlandse zaken.

Daarmee zijn de verschuivingen in het kabinet-Lubbers II ongedaan gemaakt, die noodzakelijk waren geworden door de ziekte van minister Van Dijk. Deze onderging enkele maanden geleden een hartoperatie, waarvan hij volgens het communiqué van het kabi-

Minister Van Dijk van binnenlandse zaken (r.)terug op zijn werk, terwijl minister De Koning (m.) het bureau leeg maakt. De kamerbewaarder steekt een handje toe.

net van de koningin nu voldoende hersteld is om zijn taak als minister weer uit te oefenen.
(Vor. ber. pag. 158/1-1987).

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

REGERINGSCRISIS IN WEST-BERLIJN. CORRUPTIESCHANDALEN

Drie leden van de regering (senatoren) van West-Berlijn hebben op 7 en 8 april 1986 hun ontslag aangeboden. nadat de stad enige tijd geteisterd was door onthullingen m.b.t. schandalen inzake donaties aan politieke partijen en corruptiegevallen, waarin hoofdzakelijk politici uit de CDU verwikkeld waren. De Westberlijnse regering was een coalitie van CDU en FDP.
Op 7 april 1986 boden twee senatoren hun ontslag aan, nl. Heinrich Lummer (binnenlandse zaken, tevens loco-burgemeester, CDU) en Horst Franke (bouwnijverheid, CDU). Op 8 april werd hun voorbeeld gevolgd door Horst Vetter (milieuzaken, FDP).
De affaire was op 4 november 1985 aan het rollen gekomen met de arrestatie van Wolfgang Antes, voormalig voorzitter van de CDU in de wijk Charlottenburg en voormalig burgemeester van dit stadsdeel. Hij werd door de justitiële autoriteiten verdacht van omkoopbaarheid, verduistering en poging tot afpersing.
In samenhang met het geval-Antes werden nog minstens 30 andere personen gearresteerd, afkomstig uit de politiek, het bouwwezen, de handel in onroerend goed en de halve of de hele onderwereld.

Volgens justitie had Antes uit deze kringen smeergeld tot de hoogte van enkele honderdduizenden D mark in ontvangst genomen en had hij zich hiervoor meerdere malen erkentelijk getoond.
Zo zou hij van een bordeeleigenaar DM 50.000 gekregen hebben, nadat hij hem de exploitatie had bezorgd van het zeer gunstig - in het Centrum bij de gedachtniskirche - gelegen Café Europa.
Nog meer geld zou Antes gekregen hebben van een jurist, Christoph Schmidt-Salzmann. Antes zou er voor hebben gezorgd, dat Schmidt-Salzmann in het bezit kon geraken van een bepaald stuk grond. Voor deze bemiddeling zou Antes DM 180.000 van Schmidt hebben ontvangen.

Pas enkele weken na zijn arrestatie legde Antes zijn functie van CDU-lid van de stadsdeelraad van Charlottenburg neer. In het voorjaar van 1985 was hij al niet herkozen als wethouder van bouwnijverheid in deze wijk, nadat er verdenking tegen hem gerezen was.

De contactman van senator Lummer. Otto Putsch.

Kritisch voor de CDU in West-Bellijn werd de affaire-Antes, toen duidelijk werd, dat leidende politici uit deze partij in de zaak verwikkeld waren.
Zo zouden de senator van binnenland-. se zaken Heinrich Lummer en de CDU-fractievoorzitter in het Huis van Afgevaardigden Dankward Buwitt contact tot stand gebracht hebben van de autohandelaar Otto Putsch met kringen in de CDU, resp. met Wolfgang Antes.
De actualiteitenrubriek Monitor van het eerste Westduitse TV-net maakte op 25 maart 1986 een beëdigde verklaring van Putsch openbaar, waaruit kon worden afgeleid, dat Lummer ervan afwist, dat Antes van Putsch een hoog bedrag aan partijdonaties of smeergeld had verlangd voor de voorgenomen verkoop van een aantal woningen, die in het bezit waren van de stad West-Berlijn. Putsch wilde voor een bedrag van DM 8 mln van de stad West-Berlijn 2.000 woningen in erfpacht overnemen, waarvan de waarde in het economisch verkeer op DM 32 mln werd geschat. Volgens justitie had Putsch DM 5 mln aan smeergeld geboden om de transactie tot stand te brengen: DM 1 mln voor de partijkas van de CDU en DM 4 mln voor Antes persoonlijk. De verkoop is overigens niet doorgegaan.
N.a.v.een aantal merkwaardige beslissingen van Antes op het terrein van onroerend goed had de afdeling juridische zaken van Charlottenburg al voor de officier van justitie ingreep een disciplinaire procedure tegen Antes in gang gezet. In het kader van deze procedure hielden zich met de zaak-Antes bezig de regerende burgemeester van West-Berlijn Eberhard Diepgen, senator Lummer van binnenlandse zaken, senator Wilhelm Kewenig van wetenschapsbeleid en de burgemeester van Charlottenburg Eckart Lindemann, allen CDU.
De procedure eindigde met een mild geformuleerde berisping aan het adres van Antes. Daarop liet het bestuur van de CDU in Charlottenburg weten eenstemmig deze berisping te betreuren. Aan de bestuursvergadering. waarin hiertoe werd besloten, werd deelgenomen door senator Kewenig en burgemeester Lindemann.
Het bestuur vroeg in plaats daarvan om een disciplinaire maatregel tegen de directeur van de afdeling juridische zaken van Charlottenburg.
In de bovengenoemde uitzending van Monitor had Putsch ook nog verklaard, dat hij in 1973 „op verzoek van een instantie in Bonn" één van 17 reizen van Lummer naar Libanon had betaald.
In zijn eerste aflevering van april 1086 berichtte het Hamburgse weekblad Der Spiegel, dat Lummer in 1971 uit middelen van de CDU een bedrag van DM 2.000 had betaald aan de Aktionsgemeinschaft 17 Juni, een rechtsextremistische organisatie. Lummer bevestigde de juistheid van dit bericht.
In samenhang met de kwestie-Antes stond verder nog de arrestatie op 21 januari 1986 van de bouwondernemer Kurt Franke, die werd beschuldigd van corruptie.
Franke onderhield nauwe betrekkingen met de politieke partijen in West-Berlijn. die hij vele donaties had doen toekomen, de meeste daarvan echter aan de CDU.
Senator Horst Vetter van milieuzaken (FDP) zou van Franke DM 50.000 hebben ontvangen volgens justitie; volgens Vetter zelf waren het maar DM 10.000 geweest.
Gelijktijdig geraakte senator Horst Franke van bouwnijverheid (CDU) in opspraak, omdat deze zich er persoonlijk voor inzette, dat zijn naamgenoot Kurt Franke bij de bouw van een jeugdhotel een bijzondere vergunning zou worden verleend, waardoor deze enkele honderdduizenden D mark kon uitsparen, die anders in de staatskas zouden zijn gevloeid.
De regerende burgemeester van West-Berlijn, Eberhard Diepgen had in 1982, toen hij nog voorzitter was van de CDU-fractie in het Huis van Afgevaardigden, van Franke een bedrag van DM 50.000 voor de CDU in ontvangst genomen. Op een persconferentie op 23 januari 1986 sloot Diepgen niet uit, dat hij nog een tweede bedag, nu van DM 25.000 had ontvangen, maar daar was hij niet zeker van. In ieder geval was het geld op ordelijke wijze geboekt en er waren geen kwitanties voor afgegeven, waaruit bleek, dat het om politieke donaties ging, zodat de gift niet voor de belastingen aftrekbaar was geweest.
De CDU deelde op 25 januari mee, dat de partij in de periode 1980 - 1985 bij

elkaar DM 228.100 van Franke had ontvangen. De partij erkende, dat zij deze donaties, in strijd met de wet, niet had gepubliceerd in de *Bundesanzeiger*.
De SPD-oppositie verlangde een verder reikende verduidelijking van Diepgen. Het lag geheel aan de burgemeester zelf om alle vermoedens te weerleggen als zou er een samenhang bestaan tussen de partijdonaties van Franke en ambtelijke neslissingen ten gunste van hem.

Diepgen schorste de burgemeester van de wijk Tiergarten, Hans-Martin Quell (CDU), die in 1981 een partijdonatie ter hoogte van DM 60.000 van Franke in ontvangst had genomen en tegen wie justitie een onderzoek had ingesteld i.v.m. de verdenking van omkoopbaarheid.
Diepgen verklaarde van de onschuld van Quell overtuigd te zijn, maar hij had om redenen van ,,politieke hygiëne" diens verzoek ingewilligd zijn functie neer te leggen zo lang de verdenkingen niet waren opgehelderd.
Op 27 januari 1986 mislukte een gesprek tussen de vier fractievoorzitters van de in het Westberlijnse Huis van Afgevaardigden vertegenwoordigde partijen, dat door burgemeester Diepgen was voorgesteld.
Volgens de woordvoerder va de Senaat (de Westberlijnse regering), Winfried Fest, had Diepgen de hoop gekoesterd, dat een dergelijk gesprek een regeling zou opleveren, die zou verhinderen, dat ontvangers van partijdonaties dadelijk onder verdenking van corrumpeerbaarheid zouden geraken.

De vertegenwoordigers van de Alternatieve Lijst (AL)weigerden deelname aan het voorgestelde gesprek.

De voorzitter van de SPD-fractie in het Huis van Afgevaardigden, Walter Momper, verliet de bijeenkomst na een paar minuten, onidat Diepen niet bereid was gebleken ,,duidelijke antwoorden" te geven op vragen naar partijdonaties voor de CDU, naar een noodzakelijke ,,uitstoting van criminele tendensen en elementen" uit de CDU en naar zijn vroegere activiteiten in samenhang met overheidsbeslissingen inzake bouwprojecten in de stad.

Momper zei ten overstaan van de pers, dat wijdverspreide twijfels niet van de hand te wijzen waren, of Diepgen wel de juiste persoonlijkheid was om neutraal en onpartijdig leiding te geven aan een gesprek over partijdonaties en de structuren in het bouwwezen in West-Berlijn.

Eveneens op 27 januari besloot het Huis van Afgevaardigden tot de instelling van een parlementaire enquêtecommissie, die. parallel met de bemoeienissen van justitie, een onderzoek moest instellen naar het bouw- en corruptieschandaal. Van de commissie maakten deel uit drie leden van dc CDU-fractie, twee leden van de SPD-fractie en één lid uit elk van de fracties van de FDP en de Alternatieve Lijst.

In een debat in het plenaire Huis van Afgevaardigden op 30 januari diende de fractievoorzitter van de AL, Heidemarie Bischoff-Pflanz, een mede door de SPD gesteunde motie van wantrouwen in tegen burgemeester Diepgen.

Mevr Bischoff-Pflanz gaf als argumenten voor het indienen van de motie. dat Diepgen er voor verantwoordelijk was, dat Berlijn als een metropool van omkopingsgeld en corruptieaffaires in de krantenkoppen terecht was gekomen en dat de integriteit van Diepgen ,,weg" was, sinds bekend geworden was, dat hij had meegewerkt aan het in de doofpot stoppen van de affaire-Antes.
Op grond van de stand van zaken van het justitiele onderzoek tot dan kon worden vastgesteld, dat de Senaat verweten kon worden steun te hebben gegeven aan een ,.criminele vereniging"
Dc voorzitter van dc CDU-fractie. Dankward Buwitt, steide hier tegenover, dat het uitgerekend de AL was, die voormalige brandstichters in het Huis van Afgevaardigden had binnengebracht en zelf een ,.gestoorde relatie" met het staatsgezag had, die nu op huichelachtige wijze twijfel zaaide aan de persoonlijke integriteit van burgemeester Diepgen.
SPD-fractievoorzitter Walter Momper riep Diepgen ertoe op zijn woorden over herstel van de politiek moraal en zuiverheid door daden te laten volgen. Hij vroeg de burgemeester zich te ontdoen van de in de affaire verwikkelde senatoren.
In het belang van de stad verlangde hij alle partijdonaties te publiceren. die in de afgelo-wen jaren verricht waren door klaarblijkelijk bevoordeelde bouwondernemingen.
Diepgen verweet de oppositie vooroordelen te construeren en boosaardige laster te verspreiden.

De motie van wantrouwen werd op 1 februari met de stemmen van de coalitiemeerderheid tegen verworpen. Bij de stemming waren 142 van de in totaal 144 afgevaardigden aanwezig. Alle 80 leden uit CDU en FDP stemden tegen. De 62 leden van SPD en AL stemden voor de motie.

senator van binnenlandse zaken Lummer gaf op 1 april een persconierentie n.a.v. de verklaringen van Otto Putsch in de uitzending van Monitor van 25 maart.

Hij verklaarde hier niets af te weten van enigerlei eisen van Wolfgang Antes jegens Otto Putsch in samenhang met de verkoop van woningen in stadsbezit. Ook ontkende hij, dat hij het contact tussen Putsch en Antes tot stand had gebracht. Hij kon zich slechts twee ontmoetingen met Putsch herinneren, maar kon andere ontmoetingen niet uitsluiten.

M.b.t. de financiering van een reis naar Libanon liet zijn geheugen hem in de steek.
M.b.t. de betaling van DM 2.000 aan de rechts-extremistische organisatie Aktionsgemeinschaft 17 Juni zei Lummer, dat deze was verricht om te voorkomen. dat de betrokken organisatie zou deelnemen aan verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden.
Burgemeester Diepgen gaf op 4 april een verklaring uit, waarin hij een herstructurering van de Senaat aankondigde. In de daarop volgende dagen vonden langdurige en taaie onderhandelingen plaats tussen de coalitiepar-

Burgemeester Diepgen (vooraan rechts) met senator Lummer.

tijen CDU en FDP, waarin er van de zijde van de CDU op de FDP druk werd uitgeoefend om ook de liberale senator Vetter bij de herstructurering te betrekken en deze niet te beperken tot de CDU-senatoren Lunimer en Franke, van wie inmiddels wel vaststond, dat zij zouden moeten vertrekken.

De gesprekken hadden tot resultaat, dat de CDU-senatoren Lummer en Franke op 7 april hun ambt neerlegden. Burgemeester Diepgen stelde voor tot nieuwe senator van binnenlandse zaken te benoemen Wilhelm Kewenig, tot dan senator voor wetenschapsbeleid.

Nieuwe senator voor wetenschapsbeleid zou moeten worden George Turner, de president van de universiteit Stuttgart-Hohenheim.

Opvolger van Franke als senator voor bouwnijverheid zou moeten worden Georg Wittwer. tot dan staatssecretaris bij de senator voor stadsontwikkeling en milieuzaken.
Het ambt van loco-burgemeester, dat tot dan door Lummer was bekleed, zou nu gaan naar de senator voor onderwijs, Hanna-Renate Laurien.
Vervolgens diende op 8 april FDP-senator Horst Vetter voor milieuzaken zijn ontslag in. Als zijn opvolger droeg de FDP voor de partijloze voormalige president van de Technische Universiteit van West-Berlijn, Jürgen Starnick.
Op 17 april verkoos de meerderheid van het Huis van Afgevaardigden van CDU en FDP de nieuwe senatoren en de nieuwe functieverdeling overeenkomstig de voordracht.

SOWJET-UNIE

GROTERE VRIJHEID VOOR THEATERS (VERVOLG). EFROS OVERLEDEN. MEER RECHTEN VOOR KERKEN

Tijdens het eerste congres van de in nov. 1986 in Moskou opgerichte Bond voor Theatergezelschappen, dat op 5 dec. 1986 in Moskou werd gehouden, werden Russische acteurs, toneelschrijvers en theaterdirecteuren opgeroepen zich voortaan in te zetten om het culturele bureaucratendom te bestrijden en de Sowjet-maatschappij te hervormen. Theaters zouden onafhankelijker worden van het ministerie van cultuur en een grotere verantwoordelijkheid krijgen voor hun repertoirekeuze. Tegelijkertijd zouden er experimentele theaterstudio's geopend worden in het hele land, waarvan zeven in Moskou.
Partijleider Michail Gorbatsjow was aanwezig bij het congres. Tijdens zijn bewind waren reeds meermalen toneelstukken opgevoerd over netelige onderwerpen uit heden en verleden, die voorheen als taboe werden beschouwd. Zo behandelde het toneelstuk ,,Sjolom-Aleichemstraat, no. 40'' de kwestie van de emigratie van joden uit de Sowjet-Unie, en vormde het stuk ,,Spreek" een felle aanklacht tegen het stalinisme en zijn gevolgen voor het leven van de boeren.

Anatoli Efros overleden. Goebenko nieuwe directeur Taganku-theater

Op 13 jan. 1987 overleed in Moskou op 61-jarige leeftijd Anatoli Efros, die beschouwd werd als een van de grootste Russische toneelregisseurs van na de Tweede Wereldoorlog.

Efros, die op 3 juni 1925 in Charkow was geboren, begon zijn artistieke loopbaan in Rjazan. en kreeg in 1954 de leiding over het kindertheater in Moskou. In 1963 werd hij benoemd tot artistiek leider van het Lenin-Komsomoltheater in Moskou, waar hij het initiatief nam tot enkele voorstellingen van contemporaine Sowjetauteurs, die hem in conflict brachten met de overheid in een periode van politiek-culturele verkilling aan het begin van het Brezjnew-tijdperk. In 1967 leidde de opvoering van Boelgakows onder Stalin verboden werk Molière tot zijn ontslag. De leiding van het Lenin-Komsomoltheater werd overgenomen door Mark Zacharow, die er na verloop van tijd weer een van Moskous interessantste theaters van maakte.
Efros was inmiddels als gastregisseur aan verschillende theaters verbonden, maar werd ook daarbij achtervolgd door politieke tegenwerking. Zijn enscenering van Tsjechows De drie zusters in het theater aan de Malaja Bronnaja in 1968 werd verboden vanwege pessimisme, een latere enscenering van Shakespeares Romeo en Julia (in vertaling van Pasternak) door het slijk gehaald als .,een uitdrukking van hopeloosheid en verkrachting van Shakespeare"

Na ook in de Verenigde Staten en Japan te hebben gewerkt. ging Efros in 1984 in op het aanbod van de overheid artistiek leider van het Taganka-theater te worden. Zijn voorganger daar, Joeri Ljoebimow. had in 1983 geweigerd van een gastregie in Italië terug te keren. tenzij hem toezeggingen werden gedaan dat hij meer artistieke vrijheid zou krijgen.
Efros' beslissing de plaats van Ljoebimow in te nemen werd hem door velen niet in dank afgenomen. Zijn dood kwam op een tijdstip waarop in Moskou werd gesproken over een eventuele terugkeer van Ljoebimow.

De acteur en filmregisseur Nikolaj Goebenko werd op 9 maart 1987 genoemd als de nieuwe directeur van het Taganka-theater. In een vraaggesprek met het persbureau Tass verklaarde hij de reputatie van het gezelschap in het spelen van controversiële avantgardeprodukties in ere te willen houden. ,,Ik beschouw het toekomstige Taganka-theater als een scherpe publicist, ik zie het belang in van het reageren op sociale problemen", aldus Goebenko. Hij verklaarde Boris Godoenow van Poesjkin te willen uitbrengen, een stuk dat enkele jaren eerder door Ljoebimow was ingestudeerd maar waarvan de opvoering toen werd geweigerd door de Sowjet-autoriteiten.

MEER RECHTEN VOOR KERKEN

Uit een juridische rubriek van het Journaal van het Moskouse patriarchaat *van* de Russische orthodoxe kerk van jan. 187 viel op te maken dat de positie van de kerk, en met name van de kerkgemeente, in de Sowjet-Unie aanzienlijk was versterkt.
In het *NRC/H'blad* van 1-5-86 lichtte Ger van den Berg deze conclusie onder meer als volgt toe:

De positie van de kerkgemeente die in de rubriek wordt uitgelegd is liberaler dan die. neergelegd in een instructie voor de toepassing van de wetgeving op de godsdienst uit 1961. Die instructie was een van de belangrijkste maatregelen in het kader van Chroesjtsjows antireligieuze politiek. Chroesjtsjow trok er de concessies mee in die tijdens de Tweede wereldoorlog aande Russisch orthodoxe kerk waren gedaan toen Stalin de steun van die kerk nodig had in de strijd tegen nazi-Duitsland.

De atheïstische politiek die de Sowjet-leiders steeds hebben voorgestaan uitte zich niet alleen in sterk anti-godsdienstige propaganda, maar ook in een poging tot onderdrukking van de godsdienst langs juridische en administratieve weg. Een van de belangrijkste bepalingen was dat kerkgemeentes (godsdienstige genootschappen, in de terminologie van de wet) geen eigendommen konden verwerven of vrijelijk contracten konden sluiten. In het toonaangevende, door Lenin ondertekende decreet van 1918 over de scheiding van kerk en staat stond kort samengevat: een kerkgemeente is geen rechtspersoon. De wet op de godsdienstige verenigingen van 1929 behelsde dezelfde bepaling. Stalins toenadering tot de Russische orthodoxe kerk tijdens de Tweede wereldoorlog gaf de Russisch orthodoxe kerkgemeente echter het recht om gebouwen en transportmiddelen te verwerven, arbeidscontracten af te sluiten en te handelen in religieuze voorwerpen. Dit had tot gevolg dat de kerk - zeker in de periode na Stalins dood - een opbloei beleefde. Chroesjtsjow trok de privileges in: gebouwen werden nog slechts beschikbaar gesteld door de overheid, de kerken konden in feite alleen nog lager personeel in dienst hebben. de handel in religieuze voorwerpen door de kerken werd verboden. Dit gebeurde door een instructie van de Raad voor godsdienstzaken uit 1961 die pas in de jaren zeventig in het Westen bekend werd. In navolging van die instructie, werd ook de wet op de godsdienstige genootschappen in 1962 gewijzigd, maar ook die wetswijziging werd pas na de jaren zeventig naar buiten bekend. Onder Brezjnews bewind veranderde hieraan weinig, al vertoonde de door zijn voorganger sterk gepropageerde atheïstische politiek weinig elan. Wel publiceerden de autoriteiten in 1975 officieel de wet op de godsdienstige genootschappen zoals die al in 1962 in feite was gewijzigd.
Na de dood van Brezjnew gingen er - ook in de officiële pers - stemmen op om tot wijziging van de rechtspositie van de kerkgemeentes over te gaan omdat. zo werd betoogd. die gemeentes echte verenigingen waren en hun rechtspositie daaraan moest worden aangepast.
Het lijkt erop dat dit nu in stilte is gebeurd. In het staatsblad van de Sowjet-Unie is hiervan niets terug te vinden maar de juridische rubriek van het Journaal van het Moskouse patriarchaat bevat zoveel uitspraken die geheel in tegenspraak zijn met de instructie uit 1961 dat men wel moet concluderen dat de wet is gewijzigd.
Er wordt gezegd dat een kerkgemeente die bij

de autoriteiten is geregistreerd. rechtspersoonlijkheid heeft, dat zij gebouwen en transportmiddelen in eigendom kan verwerven voor de eigen behoeften en handel mag drijven in religieuze voorwerpen. Maar de rubriek gaat nog verder: onder de oude regeling mochten in beginsel alleen godsdienstige plechtigheden plaatsvinden in of rond de kerk of in huizen van particulieren. Nu mogen de geestelijken ten behoeve van zwaar zieke personen de in een bepaalde godsdienst gebruikelijke rituele plechtigheden verrichten in ziekenhuizen, bejaarden- en invalidentehuizen en zelfs in gevangenissen, zonder toestemming van de autoriteiten. Ook zijn begrafenisplechtigheden toegelaten op begraafplaatsen en in crematoria.
Omdat - typisch op zijn Russisch - de tekst van denieuweregelingen niet is gepubliceerd, blijft veel in het onzekere. Zo mag een geestelijke nu een zwaar zieke in een strafkamp bezoeken zonder dat hij daarvoor toestemming nodig heeft van de gemeentelijke autoriteiten, maar misschien mag de commandant van zo'n strafkamp zo'n bezoek weigeren. Niets wordt gezegd over de lijst van verboden godsdiensten, zoals de Jehova-getuigen en de Pinkstergemeente.
Toch is duidelijk dat de rechtspositie van de kerk onder Gorbatsjow aanzienlijk is verbeterd en dat de door Chroesjtsjow ingevoerde restricties zijn afgeschaft. Dit is niet slechts een terugkeer naar de relatief liberale situatie van de jaren vijftig. De liberalisering gaat verder omdat ze waarschijnlijk niet slechts de Russisch orthodoxe kerk betreft maar alle in de Sowjet-Unie toegestane godsdiensten.
Het feit dat nu enige afstand wordt genomen van de politiek van repressie van de godsdienst is een teken van interne liberalisering. Maar zeer Russisch blijft de indirecte, obscure manier waarop deze liberalisering gestalte krijgt.

BINNENLANDSE TOURNEES VAN GORBATSJOW. BELANGRIJKE REDEVOERING IN WLADIWOSTOK. BEZOEK AAN LETLAND EN ESTLAND

Op 25 juli 1986 arriveerde partijleider Michail Gorbatsjow in Wladiwostok voor een bezoek van een week aan het Verre Oosten van de Sowjet-Unie.
Op 28 juli hield Gorbatsjow in deze stad een redevoering, waarin hij onder meer zijn ideeën uiteen zette over de ontwikkeling van het Russische Verre Oosten. Dit gebied zou moeten uitgroeien tot een hoog ontwikkelde economische zone die op den duur in staat was de vruchten te plukken van de komende ,,renaissance-periode van de wereldgeschiedenis'' in de Pacific.

De partijleider lanceerde het plan om voor de Azië/Pacific-regio een internationale veiligheidsconferentie volgens Helsinki-model te beleggen. Hij maakte ook duidelijk vooral te streven naar een politieke oplossing van regionale conflicten. Tevens zegde hij toe het streven naar een nucleair-vrije zone in de Zuid-Pacific te ondersteunen.

Gorbatsjow kondigde voorts aan dat voor eind 1986 zes Sowjet-regimenten uit Afghanistan zouden worden teruggetrokken, en hij sprak ook van een ,,substantiëlehoeveelheid'' troepen die uit Mongolië zouden worden teruggetrokken.
Volgens Westerse waarnemers had Gorbatsjow in deze redevoering duidelijk gemaakt dat hij de betrekkingen met zijn grote Aziatische buren, China en Japan, wilde verbeteren, dat hij erkenning wilde van de Sowjet-Unie als Aziatische mogendheid, de economische dynamiek van het gebied wilde aanwenden ten dienste van de economische modernisering in eigen land, en de Verenigde Staten uit het Stille Oceaangebied wilde verdrijven.

Tijdens een toespraak tot partijfunctionarissen in Chabarowsk op 31 juli, welke door de Sowjet-televisie werd uitgezonden, verklaarde Gorbatsjow dat het programma van economische en sociale herstructurering (perestrojka), dat hij na zijn aantreden geïntroduceerd had. zo veelomvattend was dat het een revolutie genoemd mocht worden.
De partijleider leverde kritiek op de resultaten van landbouw en industrie in de regio, op de gebrekkige sociale voorzieningen, en op de soms verstikkende invloed van de partijorganisatie op plaatselijke initiatieven.
Hij zei dat zijn bezoek hem had overtuigd van het belang van regionale autonomie en kondigde aan dat een aantal zaken, dat onder de verantwoordelijkheid van het Staatsplanbureau viel, zou worden overgedragen aan de regio's. Verder zouden fabrieksraden worden opgericht, die zouden functioneren naast de bestaande partij- en vakbondscommissies

Bezoek aan Letland en Estland

Van 17-22 febr. 1987 bracht partijleider Michail Gorbatsjow een bezoek aan de Baltische Sowjet-republieken Letland en Estland, die samen met Litouwen in 1939 door de Sowjet-Unie waren ingelijfd in het kader van het Sowjet-Duitse niet-aanvalsverdrag, en waar op grote schaal nationalistische en anti-Russische gevoelens heersten.
Tijdens zijn bezoek aan de Letse hoofdstad Riga klaagde Gorbatsjow over de ,,laster en leugens'' die zouden worden verspreid vanuit kringen van Baltische ballingen in het buitenland over de werkelijkheid in de Baltische landen.
In Tallinn, de hoofdstad van Estland, waarschuwde de partijleider dat een opleving van nationalistische gevoelens of gedachten aan grotere onafhankelijkheid onder de Sowjet-republieken niet zou worden getolereerd. Gorbatsjow was betrekkelijk positief over de economische situatie in Estland, dat tot de welvarendste gebieden van de Sowjet-Unie behoorde. Wel betreurde hij het dat Estland maar voor 2,5 miljard roebel bijdroeg aan de Sowjet-economie in haar geheel, terwijl er per jaar voor **3** miljard roebel aan energie. grondstoffen, machines, e.d. werd ingepompt.

BUITENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN. GROMYKO IN ITALIE EN SPANJE

Op 25 febr. 1985 arriveerde de toenmalige Sowjet-minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko in Rome voor een driedaags officieel bezoek aan Italië.
Gormyko's bezoek aan Italië was het eerste aan een land dat in het kader van het NAVO-dubbelbesluit tot plaatsing van Amerikaanse kernraketten was overgegaan. Deze in 1979 genomen beslissing had de betrekkingen tussen Italië en de Sowjet-Unie lange tijd belast.

Ontmoeting met paus Johannes Paulus *II*

Minister Gromyko had op 27 februari een gesprek met paus Johannes Paulus II, die daarvoor speciaal een vasten-meditatieweek onderbrak waarin hij gewoonlijk geen diplomatieke activiteit ontplooide. De paus en Gromyko hadden elkaar bij Gromyko's vorige bezoek aan Italië in 1979 al eens gesproken. In tegenstelling tot toen waren op verzoek van Gromyko deze keer tolken bij het gesprek aanwezig. Na afloop van het drie kwartier durende onderhoud werd van beide kanten gezegd dat de ontmoeting in een hartelijke sfeer was verlopen. Op een vraag aan Gromyko of hij de paus had uitgenodigd voor een bezoek aan de Sowjet-Unie, antwoordde hij dat deze kwestie niet aan de orde was geweest.

Verdere besprekingen

Tijdens de ontmoetingen die Gromyko had met president Sandro Pertini, premier Bettino Craxi en zijn ambtgenoot Giulio Andreotti werd met name over bewapeningsvraagstukken gesproken. Volgens de Russische minister had de plaatsing van nieuwe Amerikaanse raketten in Europa niet bijgedragen tot de grotere veiligheid van dit continent. Hij herhaalde ook het Sowjet-standpunt dat de wapenbeheersingsbesprekingen in Genève tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie geen resultaten zouden opleveren wanneer de Verenigde Staten niet zouden af zien van hun plan voor een strategische defensie tegen raketten in de ruimte (SDI).

Bezoek aan Spanje

Op 28 februari vloog Gromyko van Rome naar Madrid, waar hij een lunchbespreking had met de Spaanse premier Felipe Gonzalez. De Spaanse mi-

Andrej Gromyko (l.) werd op 27 februari 1985 ontvangen door paus Johannes Paulus II

nister van buitenlandse zaken Fernando Morán verklaarde op 1 maart tegenover de pers dat tijdens verdere besprekingen met de Sowjet-delegatie met name de Russische bezorgdheid over het Amerikaanse SDI-plan en de houding van Spanje ten opzichte van de NAVO aan de orde waren gekomen. Op 1 maart werd Gromyko ontvangen door koning Juan Carlos, met wie hij ruim een uur in bespreking was.
Gromyko's bezoek aan Spanje werd afgesloten met de ondertekening van drie verdragen, waarvan er een het vermijden van dubbele belasting betrof en de andere twee betrekking hadden op een uitbreiding van de samenwerking op cultureel en wetenschappelijk gebied.

GORBATSJOW BEZOEKT INDIA

Van 25-28 nov. 1986 bracht Sowjetleider Gorbatsjow een officieel bezoek aan India.
De sterke banden tussen de twee landen dateerden van 1955 toen Nehru, de grootvader van premier Rajiv Gandhi, naar Moskou reisde voor economische hulp. De Sowjet-Unie stond ook aan de kant van India bij de oorlogen die het land in 1965 en 1971 tegen Pakistan voerde. In mei 1985 bracht premier Gandhi nog een vriendschapsbezoek aan de Sowjet-Unie (zie pag. 665/2 e.v.-1985).
In een voorbeschouwing op het bezoek van Gorbatsjow schreef Mohan Ram in het *NRC/H'blad* van 21 nov. 1986 onder meer het volgende:

India heeft koel gereageerd op de toespraak van Gorbatsjow op 28 juli in Wladiwostok. waarin hij zijn plan voor een vredes-zone langs de Aziatische kust van de Stille Oceaan ontvouwde. Gorbatsjow zocht toenadering tot China en kondigde zelfs enkele concessies aan in het onderlinge grensgeschil; de afgebroken Sowjet-Chinese besprekingen over de grens tussen beide landen worden in febr. 1987 in Peking hervat.
India maakt zich terecht zorgen: De Sowjet-Unie is weliswaar India's bondgenoot, maar heeft het land nooit openlijk gesteund in zijn aanspraken aan gene zijde van de grens met China. Op officiële Sowjet-kaarten staat het Aksai-gebied (in Chinese handen maar door India opgeëist) zelfs als Chinees grondgebied aangegeven. Anderzijds tonen dezelfde kaarten Arunachal Pradesh (in handen van India maar geclaimd door China) als een deel van India. Dat wil zeggen dat de Sowjet-Unie geen van beide landen volledig steunt in aanspraken over en weer.
Bovendien verzekerde India toen het in 1981 besprekingen met China begon over hun grensgebied dat het nooit een akkoord zou sluiten dat India's vriendschap met de USSR in gevaar bracht. Gorbatsjow gaf India in Wladiwostok echter geen enkele verzekering van dien aard. India staat huiverig tegenover de Sowjet-plannen voor een vredes-zone langs de oceaankust. De Sowjet-Unie heeft echter een groot diplomatiek offensief ten gunste van het plan gelanceerd, en Gorbatsjow komt in India onder meer proberen India's steun ervoor te verkrijgen.
India toonde in 1969 geen belangstelling voor Brezjnews pan-Aziatische veiligheidsplan, dat destijds door China werd afgewezen als zijnde een plan om China te ,,omsingelen". Maar in 1971 sloot India een bilateraal vriendschapsverdrag met de Sowjet-Unie.
India's recente belangstelling voor een militaire band met de Verenigde Staten is Moskou een doorn in het oog. Vooral het plan van India om zijn nog te bouwen lichte gevechtsvliegtuigen te voorzien van Amerikaanse GE-404-motoren is bij de Sowjets in slechte aarde gevallen. En India heeft in het kader van dit project ook voor secundaire installaties Amerikaanse produkten op het oog. De VS hebben hun houding ten opzichte van India duidelijk gewijzigd. In Washington meent men nu dat de overdracht van technologie voor zowel militaire als civiclc toepassingen het vertrouwen in India zal vergroten en tot een beter wederzijds begrip zal leiden. Maar het Amerikaanse besluit om Pakistan AWACS te leveren en de Amerikaanse dubbelzinnigheid over wat volgens India een Pakistaans kernwapen-programma is vormen een beletsel voor de verbetering van de Indiaas-Amerikaanse relaties.
India blijft behoefte houden aan de Russische strategische, diplomatieke en militaire hulp. Gorbatsjow zal bij zijn bezoek de Amerikaanse plannen in liet Zuidaziatische subcontinent hekelen. Als extra dramatisch accent zal hij een grootscheeps economisch hulpprogramma voor India's ontwikkeling bekendmaken.

Bij zijn aankomst op 25 november werd Gorbatsjow, die vergezeld was van zijn vrouw Raisa, van minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze en van een delegatie van ruim 200 medewerkers, welkom geheten door premier Rajiv Gandhi. De Indiase premier noemde Gorbatsjow daarbij een ,,strijder voor de vrede" en prees diens ,,respect voor de niet-gebondenheid" van India.
Tijdens het Russische bezoek werd een aantal overeenkomsten tussen beide landen gesloten, waaronder een verdrag om de samenwerking op het gebied van de energievoorziening te intensiveren. Tevens werd een begin gemaakt met de samenwerking tussen Snwjet-bedrijven en Indiase particuliere ondernemingen.
Aan het slot van Gorbatsjows bezoek gaven premier Gandhi en de Russische leider een gezamenlijke verklaring uit waarin zij de internationale gemeenschap opriepen een verdrag te sluiten dat het gebruik van of het dreigen met gebruik van kernwapens zou verbieden. Zij noemden de ondertekening van deze ,,Delhi-verklaring" een ,,nieuwe stap naar de vrede". Op een afsluitende persconferentie op 28 november spraken beide staatslieden van een geslaagd en vruchtbaar bezoek dat was verlopen in een openhartige en warme sfeer.
Volgens *NRC/H'blad-correspondent* Mohan Ram (1-12-1986) was Gorbatsjows vierdaagse bezoek aan New Delhi geen onverdeeld succes te noemen.

Bondgenoot India kon het over mondiale kwestics moeiteloos met de Sowjet-Unie eens zijn: beide landen hebben eendere belangen bij het streven naar een wereld zonder oorlog voor het eind van de eeuw. Maar over Moskous houding ten aanzien van regionale kwesties is India minder enthousiast.
Gorbatsjow kwam vooral om India's steun te verkrijgen voor zijn collectieve veiligheidsplan voor Azië en het Stille Oceaangebied dat hij op 28 juli in Wladiwostok heeft gelanceerd. Premier Gandhi heeft dat plan ,,inspirerend", genoemd, maar ook niet meer Zijn medewerking toegezegd heeft hij in elk geval niet, al is bekend dat Gorbatsjow het plan uitvoerig aan zijn gastheer heeft uitgelegd.
Van essentiëler belang voor India is de nieuwe dreiging die het ziet in het Awacs (radarvliegtuigen)-systeem dat Pakistan binnenkort krijgt, en het streven van dat land naar een eigen kernbom. Gorbatsjow zei India's be-

zorgdheid te delen, en ging zelfs zover Pakistan te waarschuwen voor onberaden acties tegen India. Sprekend over het Sowjet-Indiase vriendschapsverdrag van 1971 noemde hij als het grootste belang daarvan de wederzijdse belofte om op te treden ..indien voor één of elk van beiden een gecompliceerde situatie ontstaat Zulke situaties hebben zich voorgedaan " Dit wordt gezien als een duidelijke boodschap aan Pakistan dat de Sowjet-Unie niet werkeloos zal toezien in het geval van een militaire dreiging jegens India.
Maar India's zorgen over de Solvlet-Chinese toenadering bleven bestaan. Gorbatsjow heeft India verzekerd dat de verbetering in de betrekkingen tussen Moskou en Peking India niet zal schaden Maar hij zegde India geen steun toe in het slepende grensgeschil met China. Daarentegen sloot hij een India's-Chinees conflict niet alleen met zoveel woorden uit, hij gaf India zelfs in overweging om spoedig toenadering tot Peking te zoeken. Dit liet India koud. De bestaande meningsverschillen over Afghanistan en Cambodja werden gemaskeerd: India wil dat alle buitenlandse troepen zich uit deze landen terugtrekken – iets dat de Sowjet-Unie moeilijk te verteren vindt Het bestaan van meningsverschillen over deze kwesties werd toegegeven. maar bilzonderheden werden niet bekendgemaakt.

Maar de onderlinge samenwerking kreeg door het bezoek een nieuwe impuls. Zoals verwacht resulteerden de besprekingen rond het bezoek in een akkoord over economische en technologische samenwerking. Het meest tastbare resultaat van het bezoek was een nieuw krediet van in totaal 1,5 miljard roebel boven op de 1 miljard, die in mei 1985 al waren toegezegd. De lening wordt verstrekt tegen een minimale rente en gebruikt voor Russische hulpprojecten. Gorbatsjow heeft aangeboden in India een ruimtevaart-centrum te bouwen waar astronauten kunnen worden opgeleid en satellieten gelanceerd. Ook is gesproken over de mogelijkheid wederzijdse handel in rupees en roebels uit te breiden.
Het belangrijkste aspect van de bilaterale samenwerking is dr militaire hulp De chef van de Russische generale staf, maarschalk Sergej Achromejew heeft niet de Indiase militaire top gesproken over de algehele veiligheidstoestand en de vraag hoe Moskou India's militaire vermogen het best kan vergroten. Het is duidelijk dat de Amerikaanse wapenleveranties aan Pakistan, hoe onmiskenbaar die ook in verband staan met de rorrigr toestand in het Midden-Oosten. door India als bedreigend worden gezien De Sowjet-Unie wil India helpen De Russen hebben al een antwoord op Pakistans vliegende Awacs-systeem toegezegd: het continent MiG-29 jagers - vliegtuigen die de landen van het Warschaupact nog niet eens hebben - wordt in versneld tempo afgeleverd. Ook worden er onderzeeërs van de Kol-klasse gestuurd India's afhankelijkheid van militaire goederen uit de Sowjet-Unie zal hierdoor toenemen.
Over het geheel genomen blijven de Sowjet-Indiase betrekkingen dus ongewijzigd. ondanks bedenkingen in New Delhi tegen het veiligheidsplan voor Azie en het Stille Oceaangebied en bezorgheid over de Sowjet-Chinese détente

DE POSITIE VAN DE SOWJET-UNIE IN DE PACIFIC

Naar aanleiding van Gorbatsjows ,,rede van Wladiwostok" op 28 juli 1986, waarin hij duidelijk maakte de Amerikaanse superioriteit in de Stille Oceaan niet langer vanzelfsprekend te vinden, verscheen in de *Volkskrant* van 24-12-1986 de volgende beschouwing over de positie van de Sowjet-Unie in deze regio:

Onder Gorbatsjow is een einde gekomen aan de nadruk van de Russische diplomatie op de Atlantische Oceaan. In Wladiwostok onthulde de Sowjet-leider op 28 juli de Russische bedoelingen. In zijn rede zei hij dat Moskou van plan is een belangrijke politieke en economische rol te spelen bij de ,,wedergeboorte in de wereldgeschiedenis" van de Stille Oceaan.

De Sowjet-leider stofte het ,.alomvattend Aziatisch veiligheidsplan" af dat Brezjnew in 1969 lanceerde. Maar Gorbatsjows pleidooi voor een ,,Pacific Conference", die op de lange termijn zou moeten leiden tot de volledige afschaffing van kernwapens en de vestiging van een vrede- en veiligheidssysteem in Azie. \\-erd in de regio even onderkoeld ontvangen als het plan van Brezjnew. Het werd beschouwd als een al te doorzichtige poging om het Sowjet-isolement te doorbreken. De Russische leider wist ook waar dr Pacific Conference gehouden zou moeten worden: in Hirosjima. ..Waarom zou die stad, het eerste slachtoffer van het nucleaire kwaad. niet het Helsinki van Azië en dc Pacific kunnen worden?" vroeg Gorbatsjow zich af.

Met grootscheepse oefeningen in de ..zwarte wateren" tennoorden van Japan illustreerde de Sowjet-Unie in de zomer van 1986 over een geduchte krijgsmacht in de Stille Oceaan tc beschikken De Russische Rode Banier-vloot is

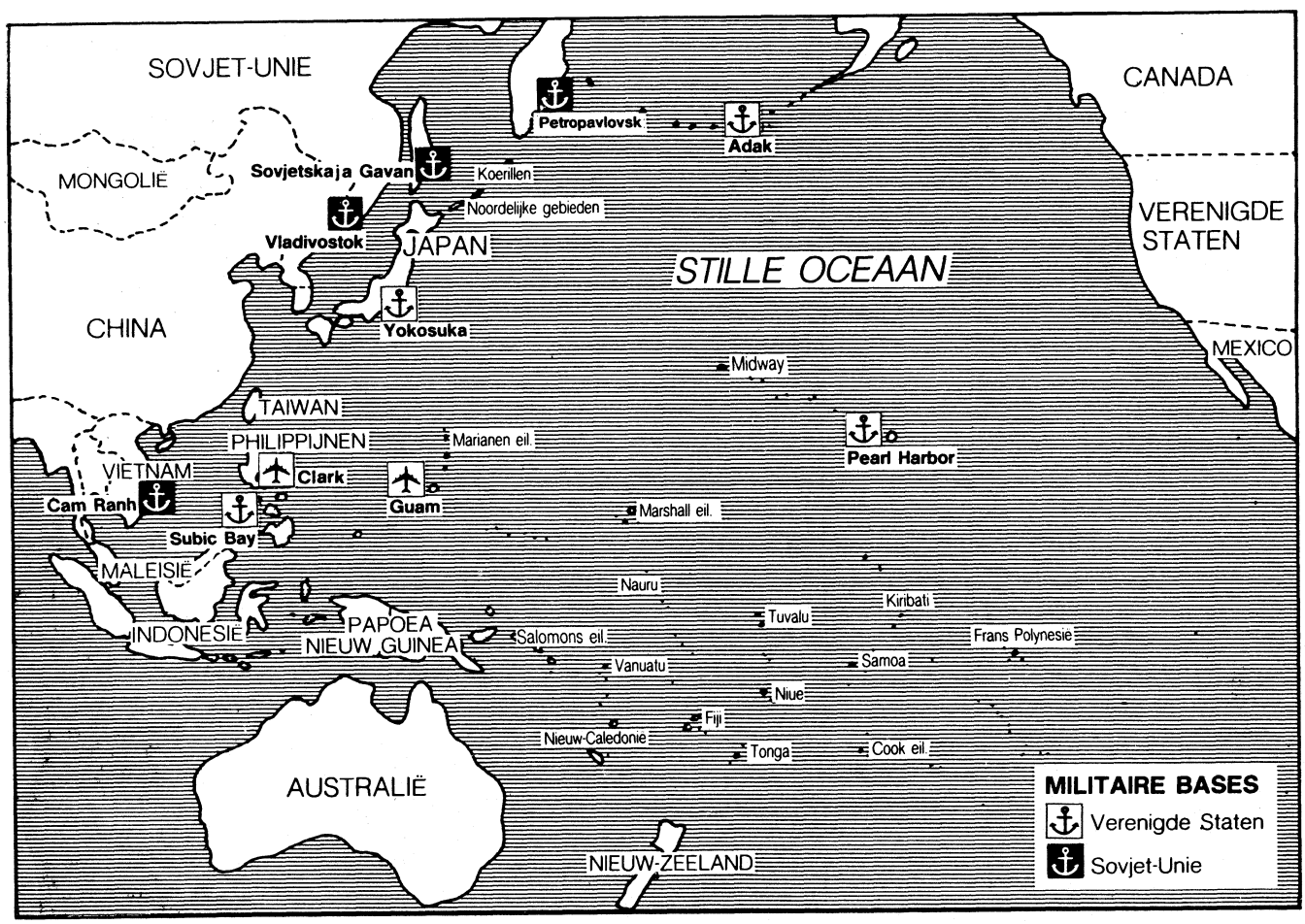

(De Volkskrant 24-12-1986)

de grootste van de vier Sowjet-marinevloten. Zij is in staat een gebied te bestrijken dat zich uitstrekt van Wladiwostok tot Kamtsjatka en tot Cam Ranh in Virtnam. Ze bestaat volgens Amerikaanse cn Japanse bronnen uit ongeveer negentig grote oppervlakte-schepen, waaronder twee vliegdekschepen. en rond 130 onderzeeërs. waarvan *32* zijn uitgerust met ballische raketten en kruisraketten

Dezelfde bronnen schatten dat ruim eenkwart van de totale Russische landmacht. wat neerkomt op minstens een half miljoen soldaten. in Azië is gestationeerd Behalve over 450 vliegtuigen beschikt de luchtmacht in Azië over tachtig strategische bommenwerpers van het type Backfire die bewapend zijn met kruisraketten. Tetislotte behoren tot het Russische wapenarsenaal in Oost-Azië de 162 SS-20 middellange afstandsraketten met drie kern koppen elk. De gestadige Russische militaire rxpansie leidde de afgelopen ;aren tot ongerustheid in China, Japan, Zuid-Korea. Taiwan en Singapore voor welke landen vrije zeeroutes tussen de Stille en Indische Oceaan van vitaal economisch belang zijn.

Washington, zo luidde Gorbatsjows onuitgesproken boodschap in Wladiwostok, krijgt een concurrent in het gebied dat een snelle economische groei doorniaakt en dat steeds is beschouwd als onaantastbaar Amerikaans domein. Het eerste resultaat van de Russische diplomatieke inspanningen kregen de Amerikanen eind 1986 voorgeschoteld Met Kiribati. een archipel van eilandjes onder de evenaar. en Vanuatu. de vroegere Nieuwe Hebriden. sloot Moskou visserijverdragen, waarbij de Sowjet-Unie in het geval van Vanuatu eveneens havenfaciliteiten krijgt.*

De verdragen zouden misschien geen aandacht hebben getrokken als de Australische premier Malcolm Fraser niet verschrikt had opgemerkt dat het met visserijverdragen begint, dat faciliteiten voor het verwerken van vis volgen, dat dan brandstof moet worden aangevoerd en dat daarvoor vliegvelden nodig zijn en dat je voor je het weet .,een basis hebt".

Niettemin, menen experts. is de politieke en militaire kracht van de VS in de Stille Oceaan vooralsnog onbetwistbaar. Met een vloot van ruim honderd oppervlakte-schepen. waaronder zes vliegdekschepen en ruim vijftig onderzeeërs. en met een luchtmacht van ruim 680 vliegtuigen is de VS in alle opzichten superieur. Het industriële hart van de Sowjet-Unie ligt bovendien ver weg van bijvoorbeeld Cam Ranh. Deze voormalige Amerikaanse basis. die sinds 1978 enorm is uitgebreid, kan bovendien geblokkeerd worden door de Amerikaanse strijdmacht op de basis Subic Bay en Clark in de Filippijnen. Hetzelfde is het geval met de militaire Sowjet-Basis in Wladiwostok, die goeddeels ingesloten wordt door de Amerikaanse bondgenoten Zuid-Korea en Japan De marinebasis Petropawlowsk op het schiereiland Kamtsjatka is de enige aan open zee.

De inval op Afghanistan en het neerhalen van een Zuidkoreaanse Boeing heeft de toch al zwakke politieke en economische positie van de Sowjet-Unie in de Stille Oceaan geen goed gedaan. Goede betrekkingen onderhoudt Moskou slechts met het wispelturige Noord-Korea. Cambodja, Laos en Vietnam, dat zelfs lid is van de Oosteuropese tegenhanger van de EG, de Comecon. Het zijn tevens bondgenoten die ver achtergebleven zijn bij de Aziatische .,renaissance".

Hiertegenover staat dat de vanzelfsprekende strategische doniinantie van de VS in de Pacific aan enige slijtage onderhevig is. Belangrijker dan het afvallen van Nieuw-Zeeland als partner in het Anzus-pact. zijn de ontwikkelingen in de Filippijnen en de vraag of de contracten voor de vitale bases Subic-Bay en Clark ook na 1991 verlengd zullen worden.

* (Zie pag 287/3 e.v.)

MIDDEN-OOSTEN

ISRAËL

BURGEMEESTERSBENOEMINGEN EN ANDERE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN DE BEZETTE GEBIEDEN, ISRAELISCH-JORDAANSE SAMENWERKING.

Nadat eind oktober 1985 door de Israëlische media bijzonderheden van een Israelisch document over een voorlopig Israëlisch-Jordaans condominium t.a.v. de Westelijke Jordaanoever waren gepubliceerd (pag. 551/3 e.v.-'86). leek er na de opzegging door de Jordaanse koning Hoessein van zijn "politieke samenwerking" met Arafats PLO op 19 februari 1986 (pag. 291/1-'87) sprake van een Israëlisch-Jordaanse samenwerking in dat gebied. Beide staten verklaarden te streven naar verbetering van de levensomstandigheden op de Westoever. Zij namen maatregelen die ten doel hadden de invloed van de PLO op de lokale Palestijnse bevolking te breken.

Palestijn burgemeester *van Nabloes*

Het Israëlische civiele bestuur op de Westelijke Jordaanoever benoemde op 26 november 1985 de 44-jarig Palestijn Zafer al-Masri tot burgemeester van Nabloes. Deze was reeds jaren voorzitter van de Kamer van Koophandel in Nabloes. Hij stamde uit de rangen van de oude pro-Jordaanse bourgeoisie op de Westoever: zijn neef Taher al-Masri was sinds 10 januari 1984 minister van buitenlandse zaken van Jordanië en zijn oom Hikmat al-Masri was vicevoorzitter van de Jordaanse Senaat.

De leider van het Israëlische bestuur, luitenant-kolonel Ephraim Sneh, maakte op een gezamenlijke persconferentie met Zafer al-Masri bekend dat diens benoeming paste in de door de Israëlische premier Shimon Peres toegezegde verbetering van de levensomstandigheden op de Westelijke Jordaanoever, wat een beter klimaat voor vredesonderhandelingen met Jordanië zou moeten scheppen. Al-Masri zelf noemde zijn benoeming een stap vooruit, maar hij stelde dat die geen verband kon houden met eventuele vredesonderhandelingen, omdat het nieuwe stadsbestuur zich alleen met gemeentelijke aangelegenheden zou bezig houden. Dit bestuur zou voorlopig bestaan uit de leden van de Kamer van Koophandel. Op 19 december trad Al-Masri in functie.

Tegen de benoeming van Al-Masri werd verzet aangetekend door "radicale" Palestijnse leiders, onder wie Bassam Shaka die op 25 niaart 1982 door de Israëlische autoriteiten als burgemeester van Nabloes was ontslagen (pag. 263/3-'82). Sindsdien was de stad door een Israëlische officier bestuurd.

Moord op gematigde Palestijn

Op 2 december 1985 werd de als "gematigd" omschreven 73-jarige Palestijnse advocaat Aziz Shehadeh bij zijn woning te Ramallah vermoord. Hij leidde met zijn broer en diverse van zijn zonen het grootste advocatenkantoor op de Westelijke Jordaanoever. Zijn zoon Rajah Shehadeh. die inmiddels de leiding van het kantoor had overgenomen, had onlangs in een boek met de titel "De derde weg" voor een

Zafer al-Masri (r.) werd op **26** november 1985 benoemd tot burgemeester van Nabloes door het Israëlische civiele bestuur. Links de leider van dit bestuur, luitenant-kolonel Ephraim Sneh.

vreedzame coëxistentie van het Israëlische en het Palestijnse volk gepleit. De moord, die door geen enkele groepering werd opgeëist, werd in verband gebracht met landaankopen in bezet gebied, waarbij Shehadeh als advocaat van een der partijen betrokken was.

Burgemeester *Nabloes* vermoord. Kandidaten voor burgemeesterschap bedanken

Op 2 maart 1986 s morgens werd de burgemeester van Nabloes, Zafer al-Masri, bij de ingang van het gemeentehuis doodgeschoten. De onbekende dader wist te ontkomen.
De verantwoordelijkheid voor de moord werd door twee Palestijnse organisaties opgeëist: 1) Het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) van Georges Habache en 2) de groep van Abu Nidal. Het PFLP deelde mee dat Al-Masri door de "Che Guevara Brigade" was geëxecuteerd vanwege zijn steun aan "de Jordaans-zionistische samenzwering om een alternatief voor de PLO in de bezette gebieden te scheppen en om "de Palestijnse zaak te liquideren". Volgens de groep van Abu Nidal was het aan een "verrader" voltrokken doodvonnis "een waarschuwing aan Yasser Arafat, koning Hoessein (van Jordanië) en de Mossad" (de Israëlische geheime dienst). De moord werd veroordeeld door de PLO en door de regeringen van Israël en Jordanië.
Op 3 maart werd Al-Masri begraven bij de ingang van de Mazous el-Masri moskee in de hoofdstraat van Nabloes. De in een Palestijnse vlag gewikkelde lijkkist werd door enkele tienduizenden Palestijnen, vooral jongeren, begeleid die foto's van Al-Masri en PLO-leider Arafat droegen en met Palestijnse vlaggen zwaaiden. De menigte riep leuzen tegen de Jordaanse koning Hoessein en de Syrische president Assad en scandeerde "PLO ja, Hoessein neen". De begrafenis werd gekenschetst als een van de grootste PLO-manifestaties die de bezette Westelijke Jordaanoever had gekend. Dezelfde dag werd in het nabij Nabloes gelegen vluchtelingenkamp Balata een 57-jarige Palestijn door Israëlische militairen doodgeschoten, nadat hij een Israëlische soldaat zou hebben aangevallen.
De moord op Al-Masri leidde ertoe dat tenminste drie prominente Palestijnen, die kandidaat stonden voor het burgemeesterschap in andere steden op de Westoever, zich terugtrokken.
Binnen twee dagen na de moord lieten Jamil Tarifi, Walid Moestafa Hamad (beiden supporters van Arafats PLO) en de als pro-Jordaans bekend staande Nadim Zaro weten niet meer beschikbaar te zijn. Israëlische militaire autoriteiten bevestigden dat alle drie tevoren akkoord waren gegaan met een eventuele benoeming.

De begrafenis van Zafer al-Masri, de vermoorde burgemeester van Nabloes, leidde op 3 maart 1986 tot een van de grootste manifestaties van Palestijns nationalisme op de bezette Westelijke Jordaanoever. Naast portretten van Zaher al-Masri werd in de rouwstoet ook de (illegale) Palestijnse vlag meegedragen.

Zaro, een vroegere Jordaanse regeringsfunctionaris die burgemeester van Ramallah zou worden, vertrok ijlings naar Amman. Zijn vertrek werd door velen gezien als een overhaaste vlucht. Tarifi ging zover advertenties te plaatsen in drie plaatselijke karanten om bekend te maken dat hij de post van burgemeester van El Bireh niet langer ambitieerde.
De Volkskrant (6-3-'86) tekende hierbij aan:

„De moord op El Masri blijkt zodoende het verwachte afschrikwekkende effect te hebben op andere plaatselijke leiders. Het betekent dat de plannen van de Israëlische premier Peres om de situatie in de bezette gebieden te normaliseren een forse terugslag zullen ondervinden.
Een van Peres' opties was de opwaardering van het plaatselijke leiderschap op de Westoever en in de Gaza-strook.
Als eerste stap had Peres de vervanging in gedachten van de Israëlische interimburgemeesters in de plaatsen waar de vorige Likoed-regering in 1982 hun Palestijnse voorgangers had ontslagen. Masri's benoeming in Nabloes had gevolgd moeten worden door benoemingen in Ramallah, El Bireh, Gaza en Hebron. Het lokale bestuur in deze plaatsen had zo tot nieuw leven gewekt kunnen worden. Dat had de weg kunnen effenen naar overdracht van bestuurlijke bevoegdheden. Mogelijk had zich ook een nieuw, pragmatisch leiderschap kunnen ontwikkelen, dat bereid was met Israël samen te werken en dat in de toekomst had kunnen dienen als alternatieve gesprekspartner.
Maar deze hoop lijkt – zeker voorlopig – vervlogen (...).
Maar niet alleen Peres is het slachtoffer, ook voor de Jordaanse koning Hoessein is de situatie nadelig. En niet alleen omdat Masri, wiens neef Hoesseins huidige minister van buitenlandse zaken is, behoorde tot een familie met sterke banden met Amman. Erger voor de koning is dat hij intussen in een kuil dreigt te vallen die hij zelf heeft gegraven.
In de rede waarin hij enkele weken geleden (op 19 febr. 1986. pag. 291/1) de samenwerking met PLO-voorzitter Arafat opzegde, liet hij duidelijk uitkomen dat de PLO hem had teleurgesteld door niet resolutie 242 te aanvaarden. Met zoveel woorden noemde hij het onzin dat de PLO in ruil voor 242 een Amerikaanse erkenning wenste van het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht. Jordanië en de PLO hadden immers al onderling een afspraak voor een Palestijns-Jordaanse federatie. En was niet het allerbelangrijkste het terugwinnen van de verloren gebieden? En was het dus geen tijd, dat de Palestijnen zich bezonnen op de vraag of hun leiders wel echt datgene naar voren brachten wat zij wensten?
Met name deze laatste, sindsdien enkele malen herhaalde uitdaging aan het leiderschap van Arafat, lijkt de populariteit van de koning in de bezette gebieden eerder te hebben geschaad dan vergroot. Nog dagelijks vertoont de Jordaanse televisie beelden van delegaties van Jordaniërs en Palestijnen die de koning hun steun komen betuigen in zijn paleis. Maar in Amman is het intussen een publiek geheim dat heel wat delegaties van dankbare Palestijnen van de Westoever in werkelijkheid bestaan uit Palestijnen uit vluchtelingenkampen in Amman zelf, die door de Jordaanse geheime dienst zijn geronseld.
In de gebieden zelf heeft nog geen representatieve stem het voor de koning opgenomen. Tekenendis een reactie van de als pro-Joidaans bekendstaande burgemeester van Bethlehem. Elias Freij, die verklaarde dat „alleen een verzoening tussen Arafat en de koning" de huidige impasse kan opheffen.
In werkelijkheid is er in de bezette gebieden een sfeer van grote vijandschap gegroeid jegens de koning, die in samenwerking met Amerika „Arafat in de val had willen laten lopen"...''

Koning *Hoessein* poogt PLO-invloed op Westoever terug te dringen. Jordaans hulpfonds voor *Westover*

De burgemeester van Bethlehem, Elias Freij, bevestigde op 2 juli 1986 dat onderhandelingen gaande waren om Mohammed Rashid Ja'abari (lid van een pro-Jordaanse familie) te benoemen tot burgemeester van Hebron. Voorts waren de benoemingen aan de orde van Khalil Moessa Khalil in Ramallah, Walid Haj Moestafa in El Bireh en Abdel Fattah Doedein in Doera. Palestijnse bronnen meldden dat de vier de voorgaande week in de Jordaanse hoofdstad Amman overleg pleegden en burgemeester Freij zei dat ook hij binnenkort naar Amman zou gaan in verband met deze zaak.
Kennelijk als reactie op Hoesseins besluit d.d. 7 juli om alle kantoren van Al Fatah in Jordanië te sluiten (pag. 292/3) trok Ja'abari zijn kandidatuur voor het burgemeesterschap van Hebron in, aldus *NRC/H'blad* (9-7).Ja'abari, aan wie bij zijn bezoek aan Amman daarvoor Jordaanse steun was toegezegd, zei op 8 juli tegen Reuter: "Gezien de problemen tussen Jordanië en de PLO heb ik besloten dat ik geen burgemeester wil worden". Vrienden van twee

andere gegadigden zeiden dat wellicht ook deze hun kandidatuur – voor Ramallah en El Bireh – zouden intrekken.
Op 9 juli meldde de Israëlische krant *Haaretz* dat Israël koning Hoessein had beloofd hem te helpen "zijn greep te versterken" op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook ten koste van de PLO. Er hadden. aldus *Haaretz,* de voorgaande paar maanden nauwe contacten tussen Israël en Jordanië plaatsgevonden over de uitvoering van "belangrijke sociaal-economische Jordaanse programma's" op de Westoever. Overigens verzekerde de Jordaanse minister van planning Taher Kanaan, dezelfde dag dat dergelijke plannen voor economische hulp slechts waren bedoeld om de bevolking te helpen. "Het is geen poging de loyaliteit van sommige mensen op de Westelijke oever terug te winnen", aldus Kanaan.
Tijdens een gesprek met de pers in zijn paleis te Amman verklaarde koning Hoessein, aldus de *Financial Times* (16-7-'86).dat hij bezorgd was over een massale uittocht van de Palestijnen uit de bezette gebieden als gevolg van Israëlische maatregelen. Als de Palestijnen naar Jordanië zouden uitwijken, "dan hebben wij hier een probleem, dan staat de nationale veiligheid op het spel". zo zei de Jordaanse koning. Daarom wilde Jordanië een economische ontwikkelingsprogramma voor de Westelijke Jordaanoever lanceren ten behoeve van de Palestijnse bevolking aldaar.

Voor dat ontwikkelingsplan van vijf jaar werden de uitgaven geraamd op S 1,3 mrd, zo werd op **3** augustus te Amman bekendgemaakt. Jordanië stelde pogingen in het werk om voor de financiering van dit plan geld in te zamelen. De Amerikaanse vice-president Bush bood tijdens een bezoek aan Amman een bedrag van $ 4,5 mln aan. wat als een symbolisch gebaar van steun aan de politiek van koning Hoessein werd beschouwd. Jordanië zou echter voor het eerste jaar een Amerikaanse bijdrage van $ 80 mln verlangen. aldus de NZZ (8-8-'86).
Volgens het Jordaanse plan moest tussen 1986 en 1990 voor minstens $ 960 mln in de Westelijke Jordaanoever worden geïnvesteerd om 60.000 nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen. Daarbij werd opgemerkt dat tussen 1967 en 1984 uit de bezette gebieden 764.000 Palestijnen waren weggetrokken, terwijl 98.000 Palestijnen – een derde van alle arbeidskrachten in de bezette gebieden – thans in Israël werkten om hun levensonderhoud te bekostigen. In november zou kroonprins Hassan in Amman een internationale conferentie voorzitten, waar het plan nader zou worden toegelicht en bijdragen voor de financiering ervan zouden worden ingezameld.

Opiniepeiling Westoever Steun voor Arafat 71,1%

Op 8 september 1986 publiceerde de Palestijnse krant *Al Fajr* (hoofdredacteur Hanna Siniora) de resultaten van een opiniepeiling die tussen 28 juli en 8 augustus was gehouden onder leiding van prof. Moahmmed Shadid, politicoloog aan de Najah-universiteit in Nabloes, en die was gefinancierd door *Al Fajr,* het Amerikaanse magazine *Newsday* en de Australische Omroep Organisatie. Van de ondervraagden zag 93% de PLO als hun enige legitieme vertegenwoordiger. Steun aan Yasser Arafat werd uitgesproken door 71,1%, terwijl slechts 3,404 de voorkeur aan koning Hoessein gaf.
Op de vraag welke interim-regeling voor een oplossing van het Palestijnse probleem zij prefereren, koos slechts 6,3 percent van de ondervraagden voor aansluiting bij Jordanië. Niemand sprak zich uit voor autonomie binnen Israël, zoals de regering-Peres voorstaat. De voorkeur ging uit naar de vestiging van een Palestijnse staat in de Westoever en Gazastrook (49,7 percent). Maar uiteindelijk streeft liefst 78 percent van de ondervraagden als definitieve oplossing naar een democratische Palestijnse staat in heel Palestina (dus inclusief Israël), terwijl slechts 17 percent genoegen neemt met een Palestijnse staat die zich beperkt tot de Westoever en Gazastrook. Maar 1% wenste een Palestijnse entiteit gekoppeld aan Jordanië.

Over het karakter van de eigen staat liepen de opvattingen uiteen: 26,5% wilde een staat beheerst door de islamitische wet (shari'a), terwijl 30% de voorkeur gaf aan een staat gebaseerd op de Islam èn het Arabisch nationalisme. Maar 10% was voor een seculiere staat, terwijl slechts 2% een staat van het Westerse type prefe eerde.
Voor 60% van de ondervraagden was de gewapende strijd de meest effectieve tactiek voor de oplossing van het Palestijnse probleem, terwijl 7,3% de voorkeur gaf aan diplomatieke actie.
Aanslagen uit het verleden op Israëlische doelen werden verschillend beoordeeld. Zo keurde 87% de aanslag op een autobus tussen Haifa en Tel Aviv in 1978 goed, terwijl maar 37% de aanslagen op de vliegvelden van Wenen en Rome van december 1985 gerechtvaardigd achtte.

De opiniepeiling was gebaseerd op gesprekken met 1.000 Palestijnen in de bezette gebieden
Zowel de organisatoren van de steekproef als Meron Benvenisti, een Israelische deskundige wat betreft de Westoever die hen van advies diende. erkenden dat iedere opiniepeiling in een omgeving die dcrmatc politiek en militair onder druk staat. een grote marge van onbetrouwbaarheid heeft. Bovendien droeg het traditionele karakter \-an de samenleving in deze gebieden bij tot een oververtegenwoordiging van academici. die vaak politieke activisten zijn en eerder dan anderen bereid zijn aan een opiniepeiling deel te nenien.
Benvenisti benadrukte niettemin dat de steekproef in goed vertrouwen is uitgevoerd en de meest degelijkc poging tot nu toe was om dc meningen van Palestijnen te peilen. Zelfs als de resultatenvooral de houding van politiek actieve mensen weerspiegelen, geven zij toch belangrijke aanwijzingen voor wat de meerderheid van de Palestijnen in de bezette gebieden denkt

Volgens Benvenisti bleek ui: de opiniepeiling de onjuistheid van de veronderstelling dat de Palestijnen in de diaspora radicaler zouden zijn dan de Palestijnen in bezet gebied.

Heropening Arabische bank in Nabloes

Op 17 september 1986 werd bekendgemaakt dat het Israëlische civiele bestuur had ingestemd met de heropening van het bijkantoor van de Cairo-Amman Bank in Nabloes dat sinds juni 1967 was gesloten. *NRC/H'blad* (18-9-'86) berichtte:

„Amerikaanse diplomaten in Amman en Tel Aviv speelden een belangrijke rol in het moeilijke onderhandelingsproces tussen Israël en Jordanië over de heropening van de bank. De Jordaanse regering bezit 88 procent van de aandelen van de bank, terwijl Egypte beschikt over de overige twaalf procent. De Cairo-Amman-bank heeft veertien kantoren in Jordanië en beschikte over vijf kantoren op de westelijke Jordaanoever voor 1967.
De centrale banken van Israël en Jordanië zullen om financiële en veiligheidsredenen op indirecte wijze gezamenlijk het te heropenen kantoor van de Cairo-Ammanbank controleren. In het bijzonder zijn de Israeli's er kien op, dat via deze bank geen gelden worden overgemaakt naar PLO-aanhangers in instellingen in bezet gebied. Israelische autoriteiten waarschuwden gisteren de nieuw bankdirecteur. een zakenman uit Jericho, dat dergelijke activiteiten tot onmiddellijke sluiting van de bank zullen leiden.
Zakenlieden in Nabloes verwachten dat de heropening van de bank de groei van de economie op de westelijke Jordaanoever zal stimuleren en Palestijnen ertoe zal bewegen hun spaargelden bij de bank te deponeren. De heropening van de bank is onder andere een uitvloeisel van de Israëlische politiek de levensomstandigheden in bezet gebied te verbeteren (...).
Aanmoediging van Jordaanse invloed in bezet gebied op rekening van de PLO is thans een van de hoofdkenmerken van de Israelische bezettingspolitiek. De heropening van de sterk door Amman gecontroleerde bank in Nabloes is een aspect van deze politiek. Politieke kringen in Jeruzalem verwachten dat dit beleid op den duur vruchten zal afwerpen en zogenaamde „authentiekePalestijnen" naar voren zal brengen die bereid zijn in een Jordaans-Palestijnse delegatie deel te nemen eventueel vredesoverleg."

Het filiaal van de Cairo-Amman Bank in Nabloes werd op **3** november zonder enige ceremonie heropend

Drie Palestijnse burgemeesters op Westoever benoemd

Op 28 september 1986 benoemde het

Israëlische civiele bestuur drie pro-Jordaanse Palestijnen tot burgemeester van steden op de Westoever. De benoemingen betroffen: Abdel Majid Zir, een 58-jarige internist, tot burgemeestervan Hebron; de 69-jarige Khalil Moessa Khalil tot burgemeester van Ramallah (hij was daar. reeds burgemeester van 1969 tot 1972); en Hassan al-Tawil, een 71-jarige "mukhtar", tot burgemeester van El Bireh. De vorige Palestijnse burgemeesters van deze drie steden waren resp. in 1983, 1981 en 1982 onder de Likoed-regering ontslagen. Sindsdien waren deze steden door Israëlische officieren bestuurd.

Op 29 september verklaarde de Jordaanse minister voor de bezette gebieden, Marwan Doudin, dat zijn regering had besloten de benoemingen "officieel (te) erkennen" en "de plannen van hun gemeenten te integreren in het Jordaanse vijfjarenplan voor de ontwikkeling" van de Westoever.

Volgens het hoofd van het Israëlische civiel bestuur, kolonel Ephraim Sneh, pasten de benoemingen in het beleid dat zich ten doel stelt de Arabieren (Palestijnen) op lokaal niveau zoveel mogelijk bestuursbevoegdheden te geven. Van het begin van het invoeren van zelfbestuur was beslist geen sprake, aldus Sneh. Hij wees erop dat nu alle 25 steden op de Westoever weer door Arabieren worden geleid.

Over de recente ontwikkelingen schreef Maarten Jan Hijmans in de Volkskrant (1-10-'86) o.m.:

,,Alle drie de nieuwe burgemeesters staan bekend als ,,traditionele leiders" die zich betrekkelijk weinig hebben beziggehouden met politiek en eerder georienteerd zijn op het Jordaans koningshuis dan op de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO). Alle drie hebben, voor zij de benoeming aanvaardden, een reis gemaakt naar Amman en kennelijk het groene licht gekregen van de Jordaanse regering. Het feit dat Jordanië hun benoeming toejuicht is daarom niet onverwacht. Maar een officiële erkenning betekent toch een belangrijk ,,moment" in een ontwikkeling(...).

Aan het begin van dit jaar was eenmaal eerder sprake van een Jordaans-Israëlische samenwerking toen Jordanie – stilzwijgend toen nog – zijn goedkeuring gaf aan de benoeming van Zafer al-Masri tot burgemeester van Nabloes. Al-Masri werd echter na nog geen tien weken vermoord door pro-Syrische PLO-fracties. Hij werd opgevolgd d: zijn rechterhand Hafez Toekan. Maar drie kandidaat-burgemeesters voor andere plaatsen trokken zich geschrokken terug. Een Israëlisch-Jordaans scenario voor een functionele deling van de macht op Westoever leek in de kiem gesmoord.

De huidige – in het geheim voorbereide – nieuwe benoemingen en de officiële Jordaanse goedkeuring laten echter zien dat Jeruzalem en Amman in de tussentijd niet stil hebben gezeten. Er hoeft trouwens niet aan te worden getwijfeld dat zij bij dit hernieuwde gezamenlijke optreden de actieve steun van de Verenigde Staten hebben gekregen"

In een vraaggesprek met AFP (*Volkskrant* 22-10-'86) concludeerde de Israëlische directeur van het "West Bank Data Project", Meron Benvenisti, dat "Israël en Jordanië, met nadrukkelijke hulp van de Verenigde Staten, stilzwijgend hebben besloten het werk in de gebieden te verdelen". ,,Israëlhanteert de stok en Jordanië houdt de bewoners iets lekkers voor. Het resultaat is dat de Israëlische bezetting definitief wordt", verklaarde hij. ,,Israël houdt de handen vrij voor wat het het belangrijkste vindt; het land, de veiligheid, de infrastructuur en de nederzettingen. Jordanië mag van zijn kant proberen zijn invloed te vergroten op het leven van de 1,3 miljoen Palestijnen".

Palestijnse burgemeester in Anabta

Op 23 oktober benoemde het Israëlische civiele bestuur de Palestijn Tahar Hijazi tot burgemeester van het stadje Anabta, ten noordwesten van Nabloes. Hijazi was in 1982 afgetreden als lid van de gemeenteraad na het ontslag van de gekozen burgemeester door Israël.

Op 28 september 1986 werden met toestemming van Jordanië drie Palestijnse burgemeesters voor steden op de Westelijke Jordaanoever benoemd: links Khalil Moessa Khalil (Ramallah), rechts Hassan al-Tawil (El Bireh).

Abdel-Majid Zir, die op 28 september i986 tot burgemeester van Hebron werd benoemd.

Weinig steun voor Jordaans ontwikkelingsproject

Van 8-10 november vond in Amman een conferentie van mogelijke donateurs ten behoeve van twee Jordaanse vijfjarenplannen – één voor het land zelf en één voor de Westelijke Jordaanoever – plaats. De Jordaanse leiders raamden minstens $ 150 mln per jaar nodig te hebben aan buitenlandse hulp voor de verwezenlijking van het laatste project. Aan de conferentie werd deelgenomen door vertegenwoordigers van Arabische landen alsmede door afgevaardigden van West- en Oosteuropese landen en de Verenigde Staten. De vertegenwoordiger van de PLO in Amman, Abdel Razak Yehia, wees een uitnodiging van de hand.

Volgens Le Monde (15-11-'86) was tot dan toe alleen door de VS een financiële bijdrage toegezegd. Naast de al eerder overgemaakte $ 4,5 mln had het Amerikaanse Congres de toewijzing goedgekeurd van een bedrag tot $ 15 mln voor het komende begrotingsjaar. Maar de lidstaten van de EG stelden zich evenals de Arabische Golfstaten zeer voorzichtig op. Frankrijk en Italië bijv. wilden slechts steun toezeggen aan duidelijk afgebakende projecten, waarvoor de gelden rechtstreeks – en niet via Amman – zouden worden overgemaakt.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MACHTSWISSELING OP MALTA

President Agatha Barbara trad op 15 februari 1987 aan het eind van haar vijfjarige ambtstermijn (zie pag. 182/2-'82) af. Zij werd als waarnemend president opgevolgd door Paul Xuereb, de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden.
Vlak voor haar aftreden had president Barbara het Huis van Afgevaardigden (parlement) ontbonden om de weg vrij te maken voor verkiezingen die binnen drie maanden moesten worden gehouden.

Na een verbeten. maar betrekkelijk rustige verkiezingscampagne vonden op 9 mei de parlementsverkiezingen plaats. Evenals in 1976 en 1981 ging de strijd vooral tussen de sinds juni 1971 regerende Labour Party, die vanaf eind 1984 geleid werd door Carmelo Mifsud Bonnici. en de christen-democratische Nationalist Party, waarvan de leiding sinds 1977 berustte bij Edward Fenech Adami.
Reeds bij de verkiezingen van 12 december 1981 (pag. 180/3-'82) hadden de Nationalisten 50.92% van de stemmen behaald tegen Labour 49,07%. Maar dank zij een ingenieuze combinatie van het districtenstelsel en het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, kwam Labour toen toch met 34 van de 65 parlementszetels als winnaar uit de strijd. Uit protest tegen een beweerde ,,gerrymandering'' door Labour, d.w.z. het manipuleren met de grenzen van kiesdistricten, gingen de Nationalisten vervolgens tot een boycot van het parlement over die pas op 29 maart 1983 werd beëindigd. Overeengekomen werd dat regering en oppositie met elkaar zouden spreken over een wijziging van de electorale regelingen vóór de volgende parlementsverkiezingen. Dit overleg leidde ertoe dat op 27 januari 1987 een door premier Bonnici ingediend amendement op de grondwet met slechts één stem tegen werd aanvaard, waarin o.a. werd bepaald dat de partij die meer dan 50% van de stemmen verwierf ook de meerderheid van de zetels in het parlement zou krijgen.
Het tellen van de stemmen nam dit maal 53 uur in beslag. Pas op 12 mei om 3.00 's morgens werd de officiële uitslag bekendgemaakt. De Nationalisten hadden volgens de *FAZ* (14-5) 119.792 stemmen (50,91%) behaald en Labour 114.971 stemmen (48,87%). Andere partijen kregen 0,21% van de stemmen, incl. de Communistische Partij (119 stemmen) en de nieuwe centrum-linkse Democratische Partij (380 stemmen). aldus Le Monde (14-5).
Bij de verkiezingen verwierf Labour 34 zetels, maar dooi het constitutionclc amendement van januari kregen de Nationalisten vier zetels extra. zodat zij op 35 zetels uitkwamen.
De opkomst van de ca. 246.000 kiesgerechtigden bedroeg volgens de *NZZ* (13-5) 96,1% vergeleken met 94.64 in 1981
In de nacht van 11 op 12 mei diende premier Carmelo Mifsud Bonnici zijn ontslag in, toen duidelijk was dat aan 16 jaar Labour-heerschappij een einde was gekomen.

Op 13 mei werd de 53-jarige Bonnici getroffen door een hartaanval: hij werd in een ziekenhuis opgenomen. Zijn toestand werd op 15 mei stabiel en bevredigend genoemd. maar volgens zijn lijfarts had hij een langdurige rustperiode nodig. In onbevestigde berichten. aldus The Times (15-5). werd gesteld dat vooraanstaande partijleden. o w de vorige minister van openbare werken Lorry Sant. de schuld voor de verkiezingsnederlaag tijdens een bijeenkomst in het hoofdkantoor van de partij op 13 mei aan Mifsud Bonnici en zijn voorganger Dom Mintoff hadden gegeven.

Fenech Adami premier

Op 12 mei rond het middaguur werd de 53-jarige leider van de Nationalist Party. Edward (Eddie) Fenech Adami. door waarnemend president Paul Xuereb beëdigd als de nieuwe premier. Hij noemde de verzoening van de politieke tegenstellingen op het eiland zijn belangrijkste taak. ,,Wij moeten ons weer één volk voelen'' en ,,wij willen minder arrogantie en meer dialoog''. aldus Fenech Adami. Hij kondigde aan dat .,volledige democratie en democratische rechten zullen worden hersteld. Op economisch terrein zou het particuliere initiatief weer worden aangemoedigd. Minder nadruk op grote overheidsprojecten en een sterke uitbreiding van de diensten stonden op het programma. De vroegere Labour-premier ,.Mintoff heeft dat steeds tegengehouden, omdat hij geloofde dat de kracht van Malta ligt in de ,blue collar' arbeiders''. aldus Fenech Adami. Een onmiddellijke devaluatie van het Maltese pond viel niet te verwachten. ,.Ik geloof dat het realistischer is het Maltese pond te koppelen aan een andere groep munten'', zo stelde de nieuwe premier. Maar daarbij achtte hij een waardevermindering wel waarschijnlijk, want .,de Nationalisten willen dat de waarde hiervan op een hoogte ligt die stijging van de produktie mogelijk maakt.'' Voorts zei de nieuwe premier dat zijn regering direct zal optreden tegen corruptie en ,,een eind (zal) maken aan de situatie waarbij een aantal mensen de vrije hand wordt gelaten om geweld te plegen''.

Edward Fenech Adami, de nieuwe premier var, Malta.

Fenech Adami herinnerde eraan dat de nieuwe neutraliteitsclausule in de grondwet niet toestaat buitenlandse militaire bases op Malta te vestigen. (De neutraliteit en de niet-gebonden status van het land waren bekrachtigd in het op 27 januari goedgekeurde amendement als ,,hetwisselgeld dat de Nationalisten moesten betalen'' voor de wijziging van de electorale regeling, aldus de Volkskrant op 13 mei). Zijn regering wilde de banden met West-Europa versterken en naar aansluiting bij de Europese Gemeenschap streven. Over de verhouding met het naburige Libië zei hij de ,,vriendschappelijke betrekkingen''. die onder de Labour-regering waren aangeknoopt, en .,gunstige handelsbalans'' met dat land te willen handhaven. ,.Maar wij zullen niet de indruk geven dat de buitenlandse politiek van de twee landen door elkaar heen loopt'', aldus Fenech Adami. Het ,.onevenwichtig neutralisme'', met de nadruk op Libië en de Sowjet-Unie, zou worden gecorrigeerd.

Eddie Fenech Adami (geboren op 7 februari 1934) studeerde rechten aan de Universiteit van Malta en werd advocaat. In 1969 kwam hij als Nationalistisch afgevaardigde in het parlement. nadat hij een tussentijdse verkiezing in Birkirkara (Valetta) had gewonnen. Nadat George Borg Olivier na twee verkiezingsne-

Weekblad 56ste jaargang No. 2895. pag. 42391-42406

derlagen (1971 en 1976) als leider van de Nationalist Party was afgetreden. werd Fenech Adami op 16 januari 1977 zijn opvolger In 1979 werd zijn huis in Birkirkara aangevallen door Labour-aanhangers. Sinds datzelfde laar is Fenech Adami vice-president van de Europese Unie van Christen-democraten.

Onmiddellijk na zijn beëdiging stuurde de nieuwe premier de politiecommissaris Lawrence Pullicino voor onbepaalde tijd met ziekteverlof, terwijl hij ook het ontslag aanvaardde van Toni Pellecrine, de chef van de omroepcommissie (The Times 13-5).

Nieuw kabinet

Op 14 mei werd het nieuwe, 18 leden tellende kabinet van premier Eddie Fenech Adami beëdigd. De ministersportefeuilles, waaronder veel nieuwe, werden als volgt verdeeld:

Vice-premier en minister van binnenlandse zaken en justitie - Guido de Marco; buitenlandse zaken - Vincent Tabone; onderwijs - Ugo Mifsud Bonnici (een neef van de vorige Labour-premier): sociale politiek - Luis Galea; financien - George Bonello Dupuis; ontwikkeling infrastructuur - Michael Falzon; ontwikkeling produktiviteit - Lawrence Gatt; ontwikkeling tertiaire sector - Emanuel Bonnici; eiland Gozo - Anton Tabone. Voorts telde het kabinet acht parlementaire secretarissen.

Vincent Tabone (73) is de enige minister met regeringservaring. Hij diende in de regering van de Nationalistische premier George Borg Olivier, die de onderhandelingen met Engeland over de onafhankelijkheid van Malta in 1964 voerde.
Guido de Marco, plaatsvervangend leider van de Nationalist Party. had zich in januari 1977 na een onbesliste stemming over de opvolging van Borg Olivier als kandidaat voor het leiderschap van de partij teruggetrokken.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Sinds oktober 1984 hadden zich o.a. de volgende ontwikkelingen op Malta voorgedaan.

Einde lerarenstaking. Schoolstrijd bijgelegd. Bomaanslagen

Op 10 november 1984 kondigden 2 000 onderwijzers van openbare scholen aan dat zij hun 47 dagen oude staking op 12 november zouden beeindigen (pag 674/2 e v -'84) met het oog op ,,de belangen van de kinderen" Op 12 november bleek dat het ministerie van onderwijs de onderwijzers naar andere scholen had overgeplaatst dan die waar zij vóór de staking werkzaam waren. De eisen van de stakers - betere werkomstandigheden en hogere lonen - waren niet ingewilligd, maar het ontslag van de stakers werd ingetrokken
Op 19 november 1984 gingen ook de sinds 1 oktober gesloten deuren weer open van de 72 particuliere scholen na een voorlopig akkoord tussen aartsbisschop Joseph Mercieca en premier Dom Mintoff Hiermee kwam een einde aan de schoolstrijd tussen de roomskatholieke kerk en de socialistische regering (zie pag. 673/1 e.v.-'84). De kerk stemde tijdelijk in met het amendement op de onderwijswet dat de particuliere scholen verbood voortaan schoolgeld te heffen, d.w.z. tijdens het lopende schooljaar zou het onderwijs gratis zijn. Op 14 november had de kerk bekendgemaakt dat haar scholen in het voorgaande jaar een financieel tekort van 516.000 Maltese ponden hadden geboekt ($ 1,09 mln). De aartsbisschop sprak de hoop uit dat nu onderhandelingen konden worden gevoerd tussen beide partijen over een gezamenlijke financiering van de particuliere scholen door de kerk en de staat.

Het compromis volgde op een Italiaans bemiddelingsaanbod en een bezoek van premier Mintoff aan Rome (4-5 oktober), waar hij ontmoetingen had met de Vaticaanse staatssecretaris kardinaal Agostino Casaroli en de Italiaanse premier Bettino Craxi (zie pag. 674/3-'84).

Inmiddels duurden de bomaanslagen op Malta voort. Op 16 november explodeerde een bom bij de Italiaanse ambassade in Floriana en enkele uren later nog een bij de club van de Nationalist Party in Birkirkara. Deze aanslagen richtten aanzienlijke materiële schade aan. Er was toen sprake van 15 aanslagen in negen weken. Op 19 november werd een bom geworpen op het dak van de Vaticaanse ambassade; ook hier werd alleen materiële schade aangericht.

Mintoff treedt af als premier en Labour-leider. Mifsud Bonnici opvolger

Dom Mintoff, premier van Malta van 1955-1958 en opnieuw sinds 21 juni 1971, trad op 22 december 1984 af.

Direct nadat hij hiervan mededeling had gedaan in het parlement, werd Carmelo Mifsud Bonnici, ,,senior" vice-premier en minister van onderwijs, in Mintoffs plaats tot premier beedigd.

Carmelo Mifsud Bonnici werd op 17 juli 1933 geboren Als vakbondsadvocaat werd hij in 1980 vice-voorzitter van de Labour Party In oktober 1982 werd hij tot kandidaat-leider d w z opvolger van Mintoff, aangewezen Begin 1983 trad hij toe tot het kabinet als minister van arbeid ensociale diensten, als opvolger van de op 7 juli 1982 overleden Danny Cremona In april 1983 kwam Mifsud Bonnici in het parlement, waar hij de zetel innam van een afgetreden Labour-lid Bij een kabinetsreorganisatie op 3 oktober 1983 werd hij benoemd tot ,,senior' vice-premier en minister van onderwijs In deze laatste functie speelde hij een belangrijke rol in het conflict met de roomskatholieke kerk over het schoolgeld

Op 24 december 1984 werd het kabinet van Mifsud Bonnici beëdigd. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

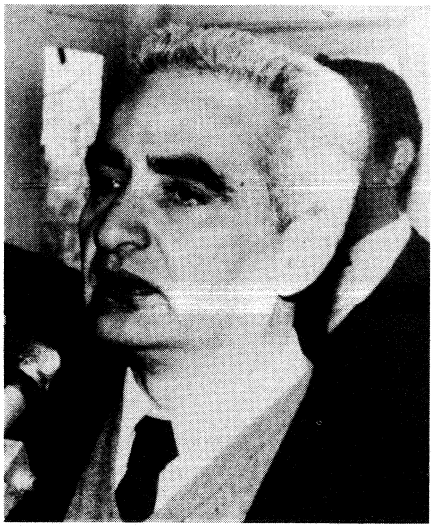

Carmelo Mifsud Bonnici

Premier, binnenlandse zaken en onderwijs - Carmelo Mifsud Bonnici; ,,senior" vice-premier, justitie en parlementszaken - Joseph Cassar; vice-premier, financiën en douane - Wistin Abela; buitenlandse zaken en cultuur - Alex Sciberras Trigona; openbare werken - Lorry Sant; gezondheid en milieu - Vincent Moran; parastatale en volksinvesteringen - Philip Muscat; economische planning en handel - Lino Spiteri; arbeid en sociale diensten - Freddie Micalleff; toerisme - Joseph Grima: landbouw en visserij - Joseph Debono Grech: industrie - Karmenu Vella.
Later werd parlementsvoorzitter Daniel Micallef tot minister van onderwijs en milieu benoemd.

Mintoff (68) behield zijn zetel in het parlement, maar droeg de functie van Labour-leider, die hij sinds 1949 had vervuld, eveneens over aan Mifsud Bonnici.

Akkoord Malta - Vaticaan. Einde schoolstrijd

Op 8 maart 1985 had premier Mifsud Bonnici zijn eerste ontmoeting met de leider van de (Nationalistische) oppositie, Edward Fenech Adami. Waarover zij spraken werd niet bekendgemaakt.

Medio februari had de premier onderhandelingen met het Vaticaan over een concordaat aangekondigd Voorts was op 23 februari een gastspreker op een bijeenkomst van de Nationalist Party, Massimo Gorla*, de Italiaanse voorzitter van de Europese Unie van Jonge Christen-democraten, gearresteerd Hij werd in staat van beschuldiging gesteld wegens

* Massimo Gorla werd op 20 september 1985 door de regering van Malta uitgewezen, omdat hij zonder toestemming aan een bijeenkomst van de Nationalist Party had willen deelnemen Tegelijk kregen de voorzitter van de Italiaanse christen-democraten, Flaminio Piccoli, en de Westduitse CDU-politicus Kai-Uwe von Hassel een spreekverbod opgelegd.
Op 21 september 1986 werd de voorzitter van de Europese christen-democratische jongeren, de Italiaan Andrea de Guttry, op Malta gearresteerd, nadat hij een Nationalistische bijeenkomst had toegesproken. Hij mocht het eiland op 24 september verlaten.

overtreding van de Wet op de buitenlandse inmenging uit 1982. maar op 23 februari tegen borgtocht in vrijheid gesteld

Na verdere onderhandelingen over de schoolstrijd zowel op Malta als in hel Vaticaan werd op 27 april 1985 een akkoord tussen Malta en het Vaticaan bereikt, dat werd ondertekend door vice-premier Joseph Cassar, aartsbisschop Joseph Mercieca en monsigneur Achille Silvestrini, de Vaticaanse secretaris voor openbare zaken. Dit akkoord voorzag o.m. in de geleidelijke invoering van gratis onderwijs op rooms-katholieke scholen in een periode van drie jaar Ook werd overeenstemming bereikt over de criteria voor de toelating van leerlingen tot het voortgezette onderwijs, waarbij geen melding werd gemaakt van staatsvertegenwoordigers in een toelatingscommissie Voorts werden de identiteit van de rooms-katholieke scholen en de autonomie van hun organisatie gewaarborgd met inachtneming van de betreffende staatsnormen Een gemengde commissie zou worden opgericht om andere kwesties inzake de betrekkingen tussen kerk en staat te bestuderen, in het bijzonder het probleem van de kerkelijke eigendommen die de regering-Mintoff in beslag had willen nemen.

Eind juli 1986 bereikten de regering en de rooms-katholieke kerk op Malta een akkoord inzake de schooljaren 1985/86 en 1986187, waarin de bijdragen van de staat en de kerk aan de scholen in deze periode werden vastgesteld. Het akkoord werd ook ondertekend door aartsbisschop Mercieca.

Politiek geweld. Overleg regering-oppositie

Op 30 november 1986 raakten 23 mensen gewond, van wie vier door kogelschoten, tijdens gevechten tussen aanhangers van de oppositionele Nationalist Party en de regerende Labour Party in Zejtun.

Volgens oppositieleider Fenech Adami had de politie de kant van de Labour-,,delinquenten" gekozen. Zijn aanhangers hadden in Zejtun, een Labourbolwerk, een openluchtbijeenkomst belegd.

Op 5 december 's avonds werd de club van de Nationalist Party in het dorp Gudja vanuit een passerende auto beschoten. Daarbij werd een 25-jarige man dodelijk getroffen. De aanslag werd door oppositie en regering veroordeeld. Aartsbisschop Mercieca, die de begrafenis van het slachtoffer op 7 december leidde, riep op tot ,,verzoening" met de politieke tegenstander.

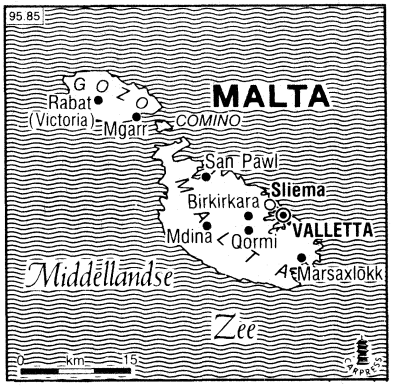

Op 12 december bereikten Labour en de Nationalisten een akkoord over het eerdergenoemde amendement op de grondwet

BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Sinds oktober 1984 hadden zich in de buitenlandse betrekkingen van Malta o.m./ de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Samenwerkinqsakkoord met Libië

Tijdens een officieel bezoek van de Libische leider, kolonel Kadhafi, aan Malta (17-19 november 1984) werd door Kadhafi en de Maltese premier Mintoff een akkoord inzake vriendschap en samenwerking op economisch gebied en inzake veiligheid ondertekend. In dit verdrag. dat voor vijf jaar gold, beloofde Malta de aanwezigheid van buitenlandse militaire bases op zijn grondgebied niet toe te staan, terwijl Libië toezegde Malta, als het werd aangevallen, militaire bijstand te verlenen mits de Maltese regering daarom vroeg. Voorts zou Libië Maltese militairen opleiden en de mogelijkheid van wapenleveranties aan Malta ,.bestuderen". Beide landen verplichtten zich ,,niet deel te nemen aan een militair bondgenootschap dat de veiligheidsbelangen van de ander kan schaden".

Op 5 december 1984 werd het verdrag door het Maltese parlement geratificeerd met 33 tegen 30 stemmen.

Neutraliteitsverdrag met Italië opgezegd

Op 5 december 1984 deelde premier Mintoff in het Maltese parlement mee dat het neiitraliteitsverdrag met Italië (ondertekend in september 1980 en geratificeerd in 1981) niet werd verlengd en dus was verlopen, omdat de Italiaanse regering zich volgens Mintoff niet aan de daarin opgenomen bepalingen over economische hulp had gehouden.

Mintoff in Moskou

Van 17-20 december 1984 bracht premier Mintoff zijn eerste staatsbezoek aan de Sowjet-Unie In Moskou sprak hij met de toenmalige Sowjet-leiders premier Nikolai Tichonow en president Konstantin Tsjernenko In een gezamenlijk coinmunique werd opgeroepen de Middellandse Zee te erkennen als een zone van stabiele vrede, veiligheid en samenwerking Op 2 maart 1984 hadden beide landen een akkoord getekend over uitbreiding van de economische en technische samenwerking

Craxi op Malta *Ondertekening financieel* protocol Contact met *Libië*

Op 20 november 1986 bracht de Italiaanse premier Bettino Craxi een bezoek van vijf uur aan Malta Met zijn Maltese ambtgenoot Mifsud Bonnici ondertekende hij een bilateraal akkoord inzake financiele, economische en technische samenwerking voor de periode 1987-1990 Italie zegde hulp toe ter waarde van 180 mrd lire De helft van deze hulp zou bestaan uit goederen en grondstoffen; met de andere helft zouden ontwikkelingsprojecten worden gefinancierd.

Tegelijk had de Italiaanse minister van buitenlandse zaken Andreotti, die Craxi vergezelde, in Valetta een gesprek van drie kwartier met zijn Libische ambtgenoot Kamal Hassan Mansour. Deze ontmoeting was kennelijk voorbereid door premier Mifsud Bonnici die op 19 november in Tripoli een ontmoeting met de Libische leider Kadhafi had gehad.

Buitenlandse politiek Malta

Over de buitenlandse politiek van Malta schreef Marc Leijendekker in *NRC/ H'blad* (9-5-'87) o.a.:

,,Na onderhandelingen tussen socialisten en nationalisten is begin dit jaar de neutraliteit van Malta vastgelegd in de grondwet. Maar de twee partijen werken dit niet op dezelfde manier uit. Onder Dom Mintoff, de socialist die van 1971 tot 1984 premier is geweest. zocht Malta toenadering tot het nabije Tripoli. De Libische leider Moammar Gaddafi was voor Mintoff een ..bloedbroeder".
Maar de nationalistische voorman Eddie Fenech Adami verklaarde in een interview dat er als hij premier zou worden. een einde komt aan de ,.bijna volledige identificatie" met Libië. Zijn christen-democratische partij geldt als Westers georienteerd. en ook al waarschuwen de socialisten dat er alleen maar aids van kan komen, Fenech Adami streeft naar aansluiting bij de Europese gemeenschap. (.)

Mintoff wilde voorkomen dat Malta nog langer gedomineerd zou worden door één bepaald land of bepaalde groep. Hij brak met de NAVO, herzag in 1972 het defensieverdrag met Londen waardoor de Britten als afscheidscadeau tot 1979 veertien miljoen pond per jaar betaalden voor hun basis, en streefde naar vriendschap-

pelijke betrekkingen met alle landen aan de Middellandse Zee.
Libië werd daarbij een belangrijke partner. Niet alleen ligt er maar 300 kilometer zee tussen de twee landen, Kadhafi was bovendien in de jaren zeventig een rijk man. En Malta kan volgens de meeste economen niet zonder buitenlandse hulp.
Het zoeken naar geld was een belangrijke drijfveer bij Mintoffs internationale contacten. Nadat hij meer Brits geld had weten los te krijgen door te dreigen naar Moskou te gaan, kwamen de Chinezen helpen de voor het eiland zo belangrijke haven te verbeteren. Een vriendschapsverdrag met iralie in 1981 was gekoppeld aan hulp en werd opgezegd toen er geen geld meer kwam uit Rome. En na het vriendschapsverdrag uit 1981 met Moskou kreeg Mintoff in 1984 een Russisch contract los voor de bouw van acht schepen op Malta.

Vlak daarna droeg hij de leiding over aan Carmelo Mifsud Bonnici. Deze verbeterde de contacten met West-Europa, maar financiële hulp blijft een belangrijk streven in de buitenlandse politiek. ,,Ik zou zelfs naar de duivel stappen als de duivel bereid is onze exporten te kopen". heeft Bonnici gezegd.
Het afgelopen jaar zijn de betrekkingen met Libië wat verzwakt. mede door de economische problemen van Kadhafi (...).

Maar het Libische culturele centrum staat nog steeds pontificaal tegenover het presidentiële paleis. en een aantal hotels en bedrijven is in Libische handen. Ook de studenten merken het nog. want mede onder druk van Libië is Arabisch verplicht gesteld voor toelating tot de universiteit - overigens geen onmogelijke opgave, want de Maltese taal wemelt van de Arabische invloeden: de katholieken op Malta roepen ,,God" aan met ,,Alla".
Premier Bonnici zei in een vraaggesprek dat de Maltese neutraliteit en de relaties met Libië (de twee landen sloten in 1984 een verdrag van vriendschap en samenwerking dat onder andere de training van Maltese soldaten omvat) goed zijn te rijmen ..Aanvankelijk beschouwden de Westerse landen het beleid van Mintoff als schadelijk voor hun belangen", zei Bonnici. ,.De Verenigde Staten blijven bezwaren maken. maar de Wcstcuropeselanden zien nu in dat het beleid tevens in hun voordeel is. En ook Israël heeft de afgelopen drie maanden twee keer zijn steun uitgesproken voor onze politiek van niet-gebondenheid."
.,De Amerikanen snappen ons niet goed. maar wij zijn juist erg actief geweest om Russische expansie in Libië te voorkomen. Wij willen geen Russische bases zo dicht bij. Ik ben ervan overtuigd dat de Libische regering zich geïsoleerder zou hebben gevoeld en meer naar de Sowiet-Unie was getrokken als wii niet zulke nauwe banden met Libië hadden onderhouden."
Voor zijn opponent Fenech Adami zijn de banden echter te eng geworden. ,,Het verdrag uit 1984 komt bijna neer op een militaire alliantie", zei hij. Hij suggereerde dat hij als premier echter eerder zou kiezen voor het langzaam laten verlopen van het verdrag dan voor opzegging. ,,Iedere regering in Malta zal proberen goede betrekkingen met Libië te onderhouden. We moeten de werkelijkheid niet vergeten: het ligt dichtbij, en we hebben er goede handelsrelaties mee." Libië is na West-Duitsland, Groot-Brittannië en Italië vierde op de lijst van importeurs vanuit Malta. (...)
De socialist Bonnici zei dat het ,.tragisch" zou zijn als de nationalisten gaandeweg de neutraliteit van Malta zouden verlaten. ,,Dat zou zeker tot een toename van spanning in de Middellandse Zee leiden", aldus Bonnici.
Fenechi Adami houdt zich op vragen hierover zorgvuldig op de vlakte. (...)
,,Wij moeten onze echte plaats hervinden," zei Fenech Adami. ,,Malta zou in ieder geval niet langer de stoorzender spelen in de internationale politiek."

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

TWEEDE ARIBTSTERMIJN VOOR SECRETARIS-GENERAAL PEREZ DE CUELLAR

De Veiligheidsraad heeft op 10 okt. 1986 in een besloten zitting unaniem de zittende secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar, bij de Algemene Vergadering voorgedragen voor herbenoeming in zijn functie voor een tweede ambtstermijn, ingaande op 1 jan. 1987.
Dit gebeurde, nadat volgens persberichten Abderrahman Khane uit Algerije, een voormalige directeur van de VN-organisatie UNIDO, zijn kandidatuur had teruggetrokken, voordat de stemming had plaatsgevonden.
Later os de dag os 10 okt. ging de Algemene Vergadering unaniem met de voordracht van de Veiligheidsraad akkoord.
Javier Perez de Cuellar uit Peru was zijn eerste ambtstermijn begonnen op 1 jan. 1982, nadat hij op 15 dec. 1981 door de Algemene Vergadering eenstemming tot secretaris-generaal van de Verenigde Naties was verkozen (pag. 31373 e.v.-1982).

40STE ALGEMENE VERGADERING

Van 17 sept. - 18 dec. 1985 heeft in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York de 40ste Algemene Vergadering plaatsgevonden (zie voor de opening van deze bijeenkomst pag. 7411 - 1986: daar ook de verkiezing van de Spaanse diplomaat Jaime de Pinies tot voorzitter).

Algemene debatten.

Aan het begin van de activiteiten van de 40ste Algemene Vergadering (AV) stond de periode van de algemene debatten, die werden gehouden van 23 sept. - 11 okt.
Aan de algemene debatten werd deelgenomen door zes minister-presidenten, twee vice-presidenten, acht vicepremiers, 95 ministers van buitenlandse zaken en 16 andere vertegenwoordigers.
Verder hield de AV van 14 - 24 okt. een speciale zitting ter herdenking van het 40-jarige bestaan van de organisatie.
De ondertekening van het VN-Handvest op 26 juni 1945 aan het slot van de conferentie van San Francisco (pag. 6335 - 1945) was herdacht met een bijzondere bijeenkomst in San Francisco op 26 juni 1985.

Jaime de Pinies, voorzitter van de 40ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

Hierna volgen samenvattingen van de redevoeringen van de ministers van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten, de Sowjet-Unie en de Volksrepubliek China gedurende de algemene debatten.

VERENIGDE STATEN
GEORGE P SHULTZ MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN
23 september

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken zei o.m. ..Veel van de strijd in de wereld van vandaag komt voort uit de weigering van sommige regeringen om de realiteit te accepteren, dat het streven van mensen naar democratie en vrijheid eenvoudigweg niet voor altijd met geweld kan worden onderdrukt".
De VS en de SU hadden nu eer ..historische gelegenheid" om het risico van oorlog te verminderen. In de komende topbesprekingen (in Genève van 19 - 21 nov. 1985. pag 765 e.v. - 1985) zou iedere bereidheid van de SU om een faire overeenkomst te bereiken meer dan geëvenaard worden door de VS.
Een militaire opbouw zonder precedent van de SU had het fundament geerodeerd. waarop de afschrikking berustte Beide partijen moesten overeenkomst bereiken over betekenisvolle en verifieerbare verminderingen van de aantallen en van het destructieve potentieel van aanvalswapens
De Sowjet-Unie. met het meest actieve militaire ruimteprogramma in de wereld. lag voor op de Verenigde Staten op het veld van onderzoek naar sommige technologieen. Sowjet-propaganda over Amerikaanse programma's was klinkklaar eenzijdig en kon niet serieus worden genomen.
in Zuid-Afrika stond niet aan de orde. of apartheid ontmanteld moest worden, maar hoe en wanneer en wat er voor in de plaats moest komen. Vrede kon alleen tot stand worden gebracht door onderhandelingen tussen Zuid-Afrikanen van alle rassen over constitutionele hervormingen
De VS gaven steun aan directe onderhandelingen als het enige middel om te komen tot een

vreedzame oplossing in het Midden-Oosten. in het conflict tussen Iran en Irak en in dat tussen beide Korea's.
Sowjet-strijdkrachten moesten worden teruggetrokkrn uit Afghanistan. hetzelfde gold voor de Vietnamese troepen in Kampuchea (Cambodja). zodat de onafhankelijkheid van deze landen kon worden hersteld.
Voor wat betreft Centiaal-Amerika hadden de VS hun steun gegeven aan een verifieerbaar verdrag. gebaseerd op de 21 doeleinden. die door de Contadoragroep waren geforinuleerd.
In groeiende mate was er in de wereld erkenning van de onontkoombare band tussen vrijhcid en economische vooruitgang: overal was er sprake van inspanningen om voor producenten en en consumenten de ruimte te vergroten om op de vrije markt met elkaar overeenstemming te bereiken
Handhaving en versterking van het handelssysteem zou zeer wel de centrale economische kwestie van de dag kunnen zijn

SOWJET-UNIE
EDUARD SJEWARDNADZE. MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN
24 sept.

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken verklaarde. dat het voornaamste gevaar waarmee de wereld nu geconfronteerd werd. was. dat de nucleairr bewapeningsrace een ..nieuw begin" had gemaakt en zich voortspoedde. nu zij drrigde zich uit te breiden naar de ruimte
Er was een grote mogelijkheid. dat de bewapeningswedloop een oncontroleerbaar rn onomkeerbaar karakter zou verkrijgen In de uiteindelijke analyse was dit de weg. die Iridde tot een nucleaire ramp. Niet één enkele draai in de bewapeningsspiraal ging terrig op een initiatief van de Sowjet-Unie. Reeds in 1946 had zij voorgesteld alle kernwapens in de ban te doen
Het was niet de schuld van de Sowjet-Unie, dat er lokale conflicten woedden Zij was er alleen .,schuldig" aan altijd aan de zijde van de volkeren gestaan te hebben. die werden bedreigd door het imperialisme
De Verenigde Staten en sommige van haar nauwste bondgenoten waren verantwoordelijk voor de bestaande kritische toestand van de internationale betrekkingen.
Een politieke regeling van de situatie aangaande Afghanistan was mogelijk. Iedereen zou het recht van het Afghaanse volk moeten erkennen om een leven te leiden, zoals het dat zelf wilde. en er zou een einde gemaakt moeten worden aan alle vormen van buitenlandse inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de Democratische Republiek Afghanistan
Dan zou het mogelijk worden om in overeenstemming met de Afghaanse regering het Sowjet-contingent uit Afghanistan terug te trekken.
De voorstellen van Vietnam. Laos en Kampuchea leverden een goed politiek kader voor het opbouwen van betrekkingen van goede nabuurschap tussen alle landen van Zuid-Oost Azie.
Het denkbeeld. dat de ..twee supermogendheden" moesten ophouden te concurreren om invloed in de wereld kwam voort uit ,,onwetendheid of kwade wil" De Sowjet-Unie had geen intentie om zich te plaatsen boven andere landen en volkeren en evenmin zocht zij naar gelegenheden om hun haar wil op te leggen. Verder was zij niet verwikkeld in enigerlei concurrentie van wat voor soort dan ook, of het nu ging om markten, natuurlijke hulpbronnen. controle over zee- of luchtwegen dan wel het bezit van dc ruimte.
De Sowjet-Unie zou geen militaire superioriteit t.o v. haarzelf toestaan
Diegenen. die de verwachting mochten hebben. dat de Sowjet-economie een bewapeningswedloop, die aan haar werd opgedrongen. niet aan zou kunnen, vergisten zich grondig. Niettemin. hoe hoger het niveau van militaire confrontatie was. des te wankeler en onzekerder zouden de fundamenten van de wereldvrede zijn.
De Sowjet-Unie wilde normale. stabiele betrekkingen met de Verenigde Staten opbouwen. Zij geloofde niet. dat de bestaande spanningen in Sowjet-Amerikaanse betrekkingen voortkwamen uit een onvermijdelijke botsing van nationale belangen
De komende Sowjet-Amerikaanse topontmoeting zou zich moeten concentreren op het voorkomen van een bewapeningswedloop in de ruimte en het beëindigen van de bewapeningswedloop op de aarde, op het beperken en verminderen van kernwapens en op het vergroten van nucleaire stabiliteit

VOLKSREPUBLIEK CHINA
WU XUEQIAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN
30 september

De Chincsc minister van buitenlandse zaken deed een voorstel van vier punten tot nucleaire en conventionele ontwapening.
Alle nucleaire staten zouden onvoorwaardelijk moeten beloven geen kernwapens te gebruiken en niet te dreigen met het gebruiken van kernwapens tegen niet-nucleaire staten of kernwapenvrije zones; mogelijke escalatie van een conventionele oorlog tot een kernoorlog te vermijden; de twee militaire blokken moesten zo snel mogelijk een overeenkomst bereiken over een drastische vermindering van hun conventionele wapens; de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie moesten onmiddellijk een eind maken aan de wapenwedloop in al zijn vormen in de ruimte; alle landen. die in staat maren chemische wapens te produceren, zouden moeten ophouden chemische wapens te testen. te produceren. te vervoeren en te plaatsen en moesten beloven deze niet te gebruiken.
China verzette zich tegen de bezetting van Kampuchea door Vietnam en tegen de steun aan zulke daden van agressie door enigerlei grote mogendheden. Vietnam had zijn toevlucht genomen tot politieke trucs door een ,,politieke regeling" te gebruiken als een middel om de patriottische krachten in Kampuchea te splitsen en één voor één te vernietigen. ..De zogenaamde volledige terugtrekking van troepen uit Kampuchea in 1990 is puur bedrog. waarvan het doel is de verzetskrachten te elimineren en Vietnams rontrole over Kampuchea te bestendigen".
De ontwikkeling van de weretdeconomie werd gekenmerkt door een groeiende onevenwichtigheid en instabiliteit in recente jaren. die resulteerde in een wijder wordende kloof tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden. Ontwikkeling van de Derde Wereld was niet een zaak van zorg voor de Derde Wereld alleen.
China, het grootste ontwikkelingsland ter wereld. zou nooit iets doen, dat schade zou toebrengen aan de wereldvrede. .,Wij zullen niet tussenbeide komen in de binnenlandse aangelegenheden van andere landen, noch streven naar invloedssferen of hegemonie praktiseren".

Resoluties

Een overzicht van *de resoluties. die door de* 40ste *AV* zijn *aanvaard, levert het volgende beeld op:*

VEILIGHEIDSRAAD

Op 17 okt verkoos de AV Ghana, Bulgarije. Kongo, Venezuela en de Unie van Arabische Emiraten tot de vijf niet-permanente leden van de Veiligheidsraad. die op 1 jan 1986 de plaatsen moesten innemen. die dan zouden worden vrijgegeven door Egypte. Oekraine. Burkina Faso, Peru en India.
De vijf andere niet-permanente leden gedurende 1986 waren Australié, Denemarken, Trinidad en Tobago. Thailand en Madagascar.

ECOSOC

De AV hield op 17 okt. verkiezingen voor 18 zetels van de 54 leden tellende Economische en Sociale Raad van de VN
De samenstelling van de ECOSOC was na deze verkiezingen m.i.v. 1 jan. 1986 aldus.
Argentinie. Australie. Bangladesh. België, Brazilië, Wit-Rusland, Canada. China. Columbia, Costa Rica, Djibouti. Egypte, Finland. Frankrijk, Gabon, Duitse Democratische Republiek. Bondsrepubliek Duitsland, Guinea. Guyana. Haiti, IJsland, India. Indonesië. Irak. Italië. Jamaica, Japan. Marokko. Mozambique. Nigeria. Pakistan. Panama. Papua Nieuw Guinea. Peru. Filippijnen. Polen. Rocmenie. Rwanda. Senegal. Sierra Leone. Somalië. Sowjet-Unie. Spanje. Sri Lanka. Zweden, Syrië. Turkije. Oeganda. Verenigd Koninkrijk. Verenigde Staten, Venezuela, Joego-Slavië. Zaire en Zimbabwe.

UNCTAD

Op 21 nov bevestigde de AV zonder stemming de benoeming van Kenneth K.S. Dadzie tot secretaris-generaal van de VN-conferentie over handel en ontwikkeling UNCTAD

INTERNATIONAAL GERECHTSHOF
In een gezamenlijke zitting met de Veiligheidsraad verkoos de AV op 9 dec. Nikolai Konstantinowitsj Tarassow. werkzaam op het ministerie van buitenlandse zaken van de SU en voordien van 1972 - 1976 Sowjet-ambassadeur in Mexico, tot één van de leden van het Internationale Gerechtshof in Den Haag.
Hij was de opvolger van Platon Dmitrijewitsj Morozow (SU). die m.i.v. 6 sept. 1983 was afgetreden.

HOGE COMMISSARIS VOOR VLUCHTELINGEN
Bij consensus verkoos de AV op 10 dec. de Zwitser Jean-Pierre Hocké tot Hoge Commissaris voor vluchtelingen met een ambtstermijn van drie jaar, ingaande op 1 jan. 1986.
Hocké, die de Deen Poul Hartling opvolgde, was sinds 1968 in dienst geweest van het Internationale Rode Kruis. laatstelijk als directeur operationele activiteiten.
Voor de post waren eveneens kandidaat ge-

Jean-Pierre Hocké, de nieuwe Hoge Commissaris voor vluchtelingen.

weest Boutros Boutros-Ghali, de Egyptische minister van buitenlandse zaken. en Max van der Stoel. de voormalige Nederlandse minister van buitenlandse zaken.
Hocké's kandidatuur werd gesteund door de VS en een aantal Derde wereldlanden

TERRORISME
Op 9 dec. aanvaardde de AV. voor het eerst in de geschiedenis van de VN, unaniem een resolutie. waarin terrorisme in alle vormen en aspecten werd veroordeeld. en waarin de verplichtingen van staten m.b.t. de bestrijding ervan werden uiteengezet
Toen de tekst nog in behandeling was bij de juridische commissie van de AV had op 6 dec. Cuba tegen de aanvaarding ervan gestemd, omdat in de voorliggende tekst niet met zo veel woorden terrorisme. uitgaande van staten. werd veroordeeld. Bij de stemming in de commissie hadden Israël en Burkina Faso zich van stemming onthouden.
In de plenaire AV voegden deze staten zich echter bij de consensus ten gunste van de resolutie.

AFGHANISTA
M b.t. de voortgaande militaire aanwezigheid van de Sowjet-Unie in Afghanistan aanvaardde de AV op 13 nov. met 122 tegen 19 stemmen bij 12 onthoudingen een resolutie. waarin werd opgeroepen tot de ..onmiddellijke terugtrekking van buitenlandse troepen" uit dat land (zie ook pag 9213 - 1987).
In 1984 werd de Afghanistan-resolutie nog gesteund door 119 landen (pag. 7013-1986). Nu voegden zich bij de voorstemmers Burkina Faso en Oeganda. die zich een jaar eerder van stemming hadden onthouden, alsmede St Kitts & Nrvis, dat toen niet bil de stemming aanwezig was geweest.
Mozambique was afwezig in 1985: afwezig in 1985 en 1984 waren Bhoetan. Roemenie. Seychellen en Noord-Jemen.
Op 13 dec. ging de AV voor de eerste maal akkoord. met 80 tegen 22 stemmen bij 40 onthoudingen. met een resolutie waarin ..diepe zorg" werd uitgesproken over schendingen van de rechten van de mens en fundamentele vrijheden door de Afghaanse autoriteiten. met ,,krachtigesteun van vreemde troepen".
Tegen deze laatste resolutie stemden Afghanistan. Angola, Benin, Bulgarije. Wit-Rusland, Cuba, Tsjechoslowakije, Zuid-Jemen. Ethiopië, DDR. Hongarije. India. Laos. Libië. Dadzie was rrn vroegere permanente vertegenwoordiger van Ghana bil de VN en van 1982 - 1985 Hoge Commissaris van Ghana in Londen. Dadzie werd benoemd voor een driejarig? ambtstermijn. te beginnen op 1 jan 1986 De post was vacant sinds het eind van 1984. toen Gamani Corea (Sri Lanka) het ambt had neergelegd

Mongolië. Nicaragua. Polen. Roemenië. Sowjet-Unie. Syrië. Orkrainc. Vietnam en Zuid-Jemen.
De onthoudingen waren hoofdzakelijk afkomstig uit Derde Wereldlanden. maar onder hen bevonden zich ook Cyprus. Finland, Malta en Joego-Slavië.
Afwezig waren nog eens 14 Derde Wereldlanden, terwijl Bolivia en Iran - m.b.t. dit laatste land was een vergelijkbare resolutie ingrdiend - niet aan de stemming deelnamen

FALKLAND EILANDEN
De AV aanvaardde op 27 nov. met 107 stemmen tegen 4 stemmen bij 41 onthoudingen een resolutie. opgesteld door een groep niet-gebonden landen en gesteund door Argentinie. waarin wrrd aangedrongen op het houden van ,,onderhandelingen over alle aspecten van de toekomst" van de Falkland Eilanden. Voor de eerste maal. sinds de kwestie in de AV van de VN aan de orde was gekomen, kwam in de resolutie het begrip soevereiniteit niet meer voor.
Het bleek, dat deze keer. in vergelijking met de stemming over de Falkland-resolutie van 1984. een aantal EG-landen niet langer bereid was zich van stemming te onthouden. Tot de voorstemmers behoorden in 1985 Frankrijk. Griekenland en Italie Ook een aantal leden van het het Gemenebest, waaronder Australië en Canada, stemden nu voor.
Door Engeland ingediende amendementen. u-aarin het recht op zelfbeschikking van de eilandbewoners werd herbevestigd. werden verworpen met 60 tegen 38 stemmen en met 57 tegen 36 stemmen.

KAMPUCHEA, NAMIBIË EN MIDDEN-OOSTEN
M.b t. Kampuchea, Namibië en het Arabisch-Israëlische conflict aanvaardde de 40ste AV teksten en nam zij besluiten, die gelijkluidend waren aan de teksten en besluiten van de 39ste AV (pag. 70/3. Kampuchea: 71/1. Namibië: en 71/2, Midden-Oosten – 1986).

ZUID-AFRIKA
De AV aanvaardde op 10 dec. rrn groot aantal resoluties over Zuid-Afrika, waarvan het merendeel gelijkluidend was aan die van de 39ste AV (pag 71/1 e.v.-1986)en van eerdere AV's.
De 40ste AV ging daarnaast akkoord met een aantal resoluties. waarin werd ingegaan op de verslechterende situatie in Zuid-Afrika op het gebied van de openbare veiligheid.
Met 128 tegen acht stemmen bij 18 onthoudingen keurde de AV een resolutie goed. die uitdrukking gaf aan diepe zorg over de ,.voortgaande slachtingen. moorden en andere gruweldaden tegen weerloze tegenstanders van de apartheid". de ..volledige steun" proclameerde ..aan de nationale bevrijdingsbewegingen van Zuid-Afrika als de authentieke vertegenwoordigers van het Zuidafrikaanse volk in zijn rechtvaardige strijd voor vrijheid" en de .,legitimiteit" herbevestigde van ,.de strijd van het volk van Zuid-Afrika voor een verenigd, niet-raciaal en democratisch Zuid-Afrika".
Tegen deze resolutie stemden België, Frankrijk. Bondsrepubliek Duitsland, Italio, Luxemburg, Portugal. Verenigd Koninkrijk. en de VS.
Voorts keurde de AV mrt 122 tegen 18 stemmen bij 14 onthoudingen een tekst goed, die de oproep van de AV tot ,.omvattende en verplichte sancties" tegen Zuid-Afrika herbevestigde.
Tegenstemmers waren de hier boven genoemde acht landen plus Canada, Denemarken, Grenada. IJsland. Ierland, Israël, Japan. Nederland. Noorwegen, en Spanje
Met 117 stemmen tegen zes stemmen bij 10 onthoudingen vroeg de AV aan het secretariaat van de VN om. in samenwerking met de Organisatie van Afrikaanse Eenheid en de Beweging van niet-gebonden landen, een wereldconferentie over sancties tegen racistisch Zuid-Afrika te organiseren. die al in juni 1986 gehouden zou moeten worden
De zes trgenstemmen waren afkomstig van België. Bondsrepubliek Duitsland. Italië, Portugal. Verenigd Koninkrijk en VS.
De AV keurdemet 125 tegen nul stemmen bij 24 onthoudingen de tekst goed van een Internationale Conventie tegen apartheid in de sport en deed een beroep op alle staten het document zo spoedig mogelijk te ondertekenen en te ratificeren

CENTRAAL AMERIKA
In 1984 was de 39ste AV er nog in geslaagd bij consensus een resolutie te aanvaarden. waarin het vredesinitiatief van de Contadoragroep t.a.v. de conflicten in Centraal-Amerika welkom werd geheten.
De 40ste AV lukte het niet om overeenstemming te bereiken over de formulering van een vervolgresolutie. met als resultaat, dat het onderwerp werd doorverwezen naar een onbepaald later tijdstip.

DEKOLONISATIE
In overrenstemming met een besluit van de 39ste AV (pag. 72/1-1986) hield de AV op 16 okt. een bijzondere zitting. waarin werd herdacht. dat 25 jaar eerder de Verklaring over het verlenen van onafhankelijkheid aan koloniale landen en volkeren door de toenmalige AV was goedgekeurd.
Op 2 dec. aanvaardde de AV met 139 tegen nul stemmen bij 13 onthoudingen een resolutie, die een herbevestiging uitsprak van ..het onvervreemdbare recht van alle volkeren onder koloniaal bestuur op zelfbeschikking en onafhankelijkheid'. zoals voorgeschreven in de Verklaring van 1960
De AV aanvaardde op 2 dec de gebruikelijke reeks resoluties. waarin het ,,onvervreemdbare iecht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid" werd geproclameerd voor een aantal met name genoemde territoria, die onder het bestuur stonden van de VS of het Verenigd Koninkrijk.
Ook herhaalde de AV het eerder vastgelegde standpunt, dat het onderwerp van de door Marokko bestuurde Westelijke Sahara een ..kwestie van dekolonisatie" is In 1984 stemden 90 landen voor deze tekst Een jaar later bedroeg het aantal voorstemmers 96. Zeven landen stemden toen tegen (Centraal Afrikaanse Republiek. Equitoriaal Guinée. Gabon. Guatemala. Marokko. Filippijnen en Zaire). terwijl 39 zich van stemming onthielden. Honduras had zich in eerste instantie als één van de 96 voorstemmers laten registreren. maar verklaarde achteraf, dat het zich van stemming had willen onthouden.
De AV aanvaardde op 2 dec. ook nog bij consensus een resolutie over het door Nieuw-Zeeland bestuurde Tokelau, waarin het .,onvervreemdbare recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid van de bevolking" werd herbevestigd en waarin er kennis van werd genomen. dat er onder de plaatselijke bevolking (,.voor het moment")geen wens bestond de banden met Nieuw-Zeeland te herzien.
In de tekst werden ,,de verzekeringen van de besturende mogendheid, dat zij zal voortgaan zich alleen te laten leiden door de wensen van de bevolking van Tokelau" verwelkomd.

ONTWAPENING. VREDE EN INTERNATIONALE VEILIGHEID
Op 18 nov. stemde de AV met 76 tegen nul stemmen bij 12 onthoudingen in met een resolutie, waarin de wijdreikende ontwapeningsonderhandelingen tussen de VS en de SU werden verwelkomd en waarin de hoop werd uitgesproken dat de voorgenomen topontmoeting tussen de VS en de SU later die maand in Genève (pag. 765 e v. - 1985) ,,een beslissende impuls" aan deze onderhandelingen zou geven.
De resolutie gaf uiting aan de hoop, dat de onderhandelingen in Genève tussen de VS en de SU ..spoedige en effectieve overeenkomsten" zouden opleveren .,over het stopzetten van de nucleaire bewapeningswedloop, met zijn negatieve gevolgen zowel voor de internationale veiligheid als voor de sociale en economische ontwikkeling. over reductie van hun nucleaire arsenalen, over het voorkomen van een wapenwedloop in de ruimte en over het gebruik van de ruimte voor vreedzame doeleinden".
De resolutie sprak tenslotte uit. dat deze bilaterale onderhandelingen ,,op geen enkele wijze de urgente noodzaak verkleinen om multilaterale onderhandelingen te beginnen en vol te houden" over ontwapeningsvraagstukken.
Van stemming onthouden hadden zich Australië, België, Bondsrepubliek Duitsland, IJsland. Israël, Italië, Japan. Luxembourg. Portugal. Turkije, Verenigd Koninkrijk en VS. Van de 70 landen. die bij de stemming afwezig waren geweest, verklaarden 40 achteraf. dat zij voor hadden willen stemmen en vier (Frankrijk, Malawi, Nederland en Noorwegen) dat zij zich van stemming hadden willen onthouden.
Evenals in voorgaande jaren aanvaardde de AV een groot aantal resoluties over verschillende

aspecten van ontwapening, vrede en internationale veiligheid. waarin hoofdzakelijk eerder ingenomen posities werden herhaald.
Hieronder bevonden zich 15 resoluties over het na te streven duel van ,,algemene en volledige ontwapening", 17 over de aanbevelingen en besliiiten van de speciale AV over ontwapening van 1978 (pag. 595/3 e.v -1978) en negen over die van de speciale AV in 1982 over hetzelfde onderwerp (pag. 248/3 e v.-1983).
Resoluties over andere onderwerpen betroffen de volgende zaken:

Internationaal jaar van de vrede. Zonder stemming ging de AV op 24 okt. akkoord met een resolutie, waarin zij de beslissing van nov. 1982 in herinnrring bracht om 1986 uit te roepen tot het jaar van de vrede en een proclarnatievan die strekking uitvaardigde. waarin zij een beroep deed op alle volkeren zich aan te sluiten bij de Verenigde Naties in resolute inspanningen om de vrede en de toekomst van dc mensheid veilig te stellen.

Conferentie over ontwapening en ontwikkeling. Zonder stemming stemde de AV op 16 dec. in met een resolutie, waarin zij het besluit van de 39ste AV in herinnering bracht om een internationale conferentie bijeen te roepen over de relatie tussen ontwapening en ontwikkeling (pag. 72/2-1986) en waardering uitsprak voor de Franse regering voor haar uitnodiging om als gastheer op te treden voor de conferentie. die van 15 juli - 2 aug. 1986 in Parijs gehouden zou kunnen worden.

Derde speciale AV over ontwapening. De 39ste AV had opdracht gegeven, dat de 40ste AV een datum zou vaststellen voor een derde speciale AV. gewijd aan ontwapening. De 40ste AV besloot echter op 16 dec. zonder stemming deze kwestie door te verwijzen naar de 41ste AV.

ECONOMISCHE EN FINANCIËLE ZAKEN
De 40ste AV aanvaardde, in de meeste gevallen zonder stemming, ruim 70 resoluties. die waren voorbereid door de tweede commissie van de AV. die voor economische en financiele zaken
De meeste hiervan gingen over problemen van ontwikkelingslanden

Internationale economische veiligheid. Op 17 dec. aanvaardde de AV met 96 tegen 19 stemmen bij 28 onthoudingen een resolutie. waarin nadruk werd gelegd op ..denoodzaak internationale economische veiligheid te bevorderen, gericht op de economische en sociale vooruitgang in elk land, maar i.h.b. in ontwikkelingslanden, d.m.v. internationale economische samenwerking en en gebruikmaking van het potentieel van internationale en regionale organisaties". De secretaris-generaal van de VN werd verzocht een ,.omvattend analytisch rapport over het concept van internationale economische veiligheid" op te stellen. dat mogelijk zou kunnen worden voorgelegd aan de 42ste AV
De 19 tegenstemmers waren alle ontwikkelde landen Bij de stemming waren 15 leden niet aanwezig, van deze laatste lieten Gambia en Zimbabwe naderhand weten dat zij hadden willen voorstemmen

Minst ontwikkelde landen. Zonder stemming ging de AV op 17 dcc. akkoord met de conclusies en aanbevelingen van een intergoevernementele groep, die een tussentijds onderzoek had uitgevoerd naar de vorderingen van de uitvoering van het actieprogramma voor de minst ontwikkelde landen in de jaren tachtig. dat oorspronkelijk in dec. 1980 was aanvaard als deel van de derde ontwikkelingsdekade van de VN (pag. 452/2-1981).
De resolutie drong er bij alle betrokken partijen op aan de inspanningen tot uitvoering van het programma te intensiveren in het licht van de bevindingen van het onderzoek, die als annex bij de resolutie waren gevoegd
Het onderzoek sprak er ernstige zorg over uit. dat er sinds 1981 een betekenisvolle verslechtering was opgetreden in de algemene sociaaleconomische situatie van de rninst ontwikkelde landen.

Wereldvoedselprogramma 1987 - 1988. Zonder stemming passeerde op 16 dec. een resolutie de AV, die in herinnering bracht. dat begin 1986 een conferentie moest plaatsvinden. waarin gesproken zou worden over de firianciele toezeggingen aan het Wereldvoedselprogramma voor de twee jaren periode 1987 - 1988. De resolutie stelde als doel een totaal aan vrijwillige bijdragen van S 1,4 mrd, bestaande uit 3.250.000 ton voedsel tegen prijzen van 1985 en $504 mln contant.
De resolutie gaf uitdrukking aan de hoop, dat deze middelen nog vermeerderd zouden worden door additionele bijdragen uit andere bronnen met het oog op de toekomstige omvang van ciscn voor gezonde projecten en op de capaciteit van het programma om op een hoger niveau te opereren.

VS-handelsembargo tegen Nicaragua. Met 91 tegen zes stemmen bij 49 onthoudingen aanvaardde de AV op 17 dec een resolutie, waarin de AV er haar zorg over uitsprak. dat het unilaterale handelsembargo en de andere maatregelen. die de VS op 1 mei 1983 jegens Nicaragua hadden ingesteld. en die waren uitgebreid en verbreed op 1 nov. 1985, een negatief effect zouden hebben op de economie van het land. i.h.b. op zijn handel, en daaruit voortvloeiend op zijn ontwikkelingsplannen.
De resolutie verlangde. dat deze maatregelen onmiddellijk zouden worden ingetrokken ei1 nodigde alle staten uit om te helpen de negatieve effecten van het handelsembargo en de andere maatregelen tc verkleinen en om bij te dragen aan de economische en sociale ontwikkeling en aan regionale economische integratie.
De zes landen, die tegen deze resolutie hadden gestemd, waren Canada. Grenada. Israël. Sierra Leone. St Kitts & Nevis en de VS. Van de voorstemmers liet Costa Rica achteraf weten. dat het zich van stemming had willen onthouden.

Ontwikkelingshulp en hulp bij rampen. In een reeks resoluties. die de AV op 17 dec. zonder stemming goedkeurde, werd opgeroepen tot het verlenen van speciale economische hulp aan de volgende landen: Bangladesh, Benin, Kaapverdische Eilanden. Centraal Afrikaanse Republiek. Tsjaad, Comoren. Djibouti. Equatoriaal Guinée. Ethiopie. Gambia. Guinea. Guinea-Bissau. Libanon. Madagascar. Mauretanië. Mozambique, Nicaragua. Sierra Leone. Vanuatu en Zuid-Jemen.
Evenals in voorgaande jaren aanvaardde de AV verschillende resoluties. waarin werd aangedrongen op het verlenen van speciale hulp aan de door droogte getroffen gebieden in Afrika.

SOCIALE. HUMANITAIRE EN SOCIALE KWESTIES

VN-Wereldconferentie voor het internationale jaar van de jeugd. In overeenstemniing met het daartoe strekkende besluit van de 39ste AV (pag. 73/3-1986) hield de AV medio nov. een aantal plenaire zittingen als VN-Wereldconferentie voor het jaar van de jeugd.
In deze hoedanigheid aanvaardde de AV op 18 nov. een resolutie, waarin nadruk werd gelegd op het belang van het Internationale jaar van de jeugd (met als motto participatie. ontwikkeling. vrede) en goedkeuring werd gegeven aan richtlijnen voor toekomstige actie. die waren opgesteld door het secretariaat-generaal van de VN.
Drie andere resoluties, op de jeugd betrekking hebbend, die de AV op 18 nov. zonder stemming aanvaardde, gingen over ..inspanningen en maatregelen tot toepassing en het genot door de jeugd van mensenrechten. i.h.b het recht op onderwijs en het recht op werk"...kansen voor de jeugd" en ..communicatiekanalen tussen de VN en de jeugd en jeugdorganisaties".

Mensenrechten voor buitenlanders. Op 13 dec aanvaardde de AV zonder stemming een Conventie over de rechten van de mens voor individuen die geen staatsburgers zijn van de landen. waarvan zij ingezetene zijn.

Mensenrechten en fundamentele vrijheden. Eveneens op 13 dec ging de AV akkoord met een aantal resoluties, waarin een veroordeling werd uitgesproken van schending van de mensenrechten en fundamentele vrijheden in Afghanistan (zie boven). Chili. El Salvador . Guatemala en Iran T.a.v. Iran werd voor de eerste maal een dergelijk? uitspraak gedaan
De resolutie inzake Chili werd aangenomen met 88 tegen 11 stemmen hij 47 onthoudingen
Tien landen waren hij de stemming niet aanwezig. van deze verklaarde één naderhand. dat het had willen voorstemmen
Die m b.t El Salvador was aanvaard met 100 tegen twee stemmen bij 42 onthoudingen Hier waren 12 landen niet bij de stemming aanwezig.
Van de voorstemmers liet één achteraf weten zich van stemming te hebben willen onthouden en één van de landen. die zich van stemming hadden onthouden. liet naderhand weten eigenlijk te hebben willen voorstemmen.
De resolutie over Guatemala was aangenomen met 91 tegen acht stemmen bij 47 onthoudingen.
Hier waren 10 landcn bij de stemming niet aanwezig, waarvan één na afloop liet weten te hebben willen voorstemmen
De veroordeling van Iran was goedgekeurd met 53 tegen 30 stemmen bij 45 onthoudingen en 29 afwezigen
Bolivia had aan geen van deze stemmingen deelgenonien. Iran had alleen deelgenomen aan de stemming over de resolutie inzake Iian. waar het land tegen had gestemd.

Kechtspraak voor minderiarigen. Op 20 nov ging de AV zonder stemming akkoord met een lange reeks VN-standaard minimum regels voor de toepassing van rechtspraak jegens minderjarigen. De tekst was een voortvloeisel van een VN-Congres over de preventie van misdaad en de b handeling van inisdadigers. dat van 26 aug. - 6 sept. 1985 in Milaan was gehouden. Eerder waren d? regels opgesteld op een bijeenkomst in Beijing (Peking) in mei 1984. waardoor ze ook wel worden aangeduid als de Beijing-regels.

Slachtoffers van misdaad en niachtsinisbruik. Op 29 nov. stemde de AV zonder stemming in rnct een Verklaring over de fundamentele principes van rechtvaardigheid voor slachtoffers van misdaad van machtsmisbruik.

VN-Decennium voor de vrouw. Op 13 dec. keurde de AV het slotdocument goed. dat was opgesteld door de Wereld-vrouwenconferentie, die in juli 1985 in de Keniase hoofdstad Nairobi was gehouden (pag 84/3 e v -1986: slotdocument pag. 85/3 e v - 1986).

VN-Ontwikkelingsfonds voor vrouwen. Zonder stemming besloot de AV op 13 dec. de instelling per 1 juli 1985 van een VN-Ontwikkelingsfonds voor vrouwen (Unifem) goed te keuren Unifem zou in een verhouding van ,,autonome associatie" staan t.o.v. het VN-Ontwikkelingsprogramma

Verdovende middelen. Op 13 dec. aanvaardde de AV een aantal resoluties over de strijd tegen het wereldwijde drugsprobleem. In één hiervan. die zonder stemming was goedgekeuid. werd besloten om in 1987 in Wenen een internationale conferentie op niinisterieel niveau te beleggen over misbruik van en handel in illegale drugs.

BEGROTING VN-FINANCIËN

Op 18 dec. besloot de AV in meerderheid een VN-begroting voor de periode 1986 - 1987 goed tc keuren, die voorzag in uitgaven tot een hoogte van $1.663 341.600. De secretaris-generaal had een aanvraag ingediend voor een bedrag van $1.742.784.500.

De stemverhouding was 127 voor. 10 tegen (Bulgarije. Wit-Rusland. Tsjechoslowakije, DDR. Hongarije, Israël. Polen, Sowjet-Unie, Oekraine en VS). bij 11 onthoudingen (België, Frankrijk. Bondsrepubliek Duitsland. Italië. Japan, Luxemburg. Nederland, Portugal. Roemenië, Spanje en Verenigd Koninkrijk), terwijl 10 landen bij de stemming niet aanwezig waren

Op dezelfde dag besloot de AV, dat de lopende begroting voor 1984 - 1985 van $1.611.551.200 benedenwaarts moest worden bijgesteld met het bedrag van $2.597.200. Dit besluit werd goedgekeurd met 125 tegen 12 stemmen bij 10 onthoudingen terwijl 11 landen afwezig waren.

Eveneens op 18 dec. besloot de AV tot een herziening van de percentages die de lidstaten aan de begroting moesten bijdragen in de financiële jaren 1986. 1987 en 1988

Het besluit werd aanvaard met 109 stemmen voor, 15 tegen (Bahrein. Columbia. Ecuador, Iran. Koeweit, Filippijnen. Qatar, Saoedi-Arabië. Singapore, Spanje. Syrië, Turkije, Unie van Arabische Emiraten, VS en Venezuela), bij 27 onthoudingen en zeven afwezigen.

Onder de nieuwe verdeling van de bijdragen aan de VN-begroting zijn de percentaees van de voornaamste 10 contrihutanten de volgende.

Verenigde Staten 25%. Sowjet-Unie (incl. Wit-Rusland en dc Oekraïne) 11.82%: Japan 10,84%; Bondsrepubliek Duitsland 8,26%; Frankrijk 6,37%; Verenigd Koninkrijk 4,67%; Italie 3.79%: Canada 3,06%; Spanje 2.03%; Nederland 1.7%.

Verder betalen 78 lidstaten het minimum van 0.016; 11 betalen 0.02%:en vijf landen betalen 0,03%

Tegen de achtergrond van voortdurende beschuldigingen, vooral uit de VS. van spilzucht en gebrek aan efficiency besloot de AV op 18 dec. tot de instelling van een intergoevernementele werkgroep op hoog niveau met leden uit 18 lidstaten, die gedurende een jaar de administratieve en financiële zaken van de VN-organisatie moest onderzoeken.

Bijeenkomsten *40ste* A V in 1986

In de loop van 1986 is de 40ste AV nog een paar maal bijeen geweest.

Eerst vergaderde zij van 28 april - 9 mei. Deze vergadering was geheel gewijd aan de financiële crisis van de VN-organisatie.

Vervolgens kwam de AV bijeen van 27 mei - 1 juni in een zitting, die geheel was gewijd aan de economische crisis in Afrika.

Daarna vergaderde zij op 20 juni om het besluit te nemen, dat de conferentie over de relatie tussen ontwapening en ontwikkeling, die eind juli begin aug. in Parijs zou worden gehouden (zie boven) uitgesteld moest worden tot 1987. waarbij de vaststelling van de nieuwe datum en plaats van bijeenkomst werd overgelaten aan de 41ste AV.

Tenslotte kwam de 40ste AV nog een keer bijeen op 15 sept. voor haar slotzitting.

41STE ALGEMENE VERGADERING

Op 16 sept. 1986 werd in New York de 41ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties geopend. die zou duren tot 19 dec.

Op haar openingsdag verkoos de AV de minister van buitenlandse zaken van Bangladesh, Humayan Rashid Chowdhury, tot haar voorzitter.

Resoluties

Hierna volgt het overzicht van de voornaamste besluiten, die de 41ste AV heeft genomen.

VEILIGHEIDSRAAD

Op 16 okt. verkoos de AV vijf nieuwe niet-permanente leden van de Veiligheidsraad. Het waren de Bondsrepubliek Duitsland. Italie. Japan. Argentinië en Zambia. Hun lidmaatschap ging in op 1 jan. 1987 en zij kwamen in de plaats van Australië, Denemarken. Thailand, Trinidad en Tobago en Madagascar.

De andere vijf niet-permanente leden in 1987 zijn Ghana, Bulgarije. Kongo. Venezuela. en de Unie van Arabische Emiraten.

ECOSOC

De AV verkoos op 16 okt. 18 leden van de 54 zetels tellende Economische en sociale raad. waarna in 1987 de volgende landen van de ECOSOC deel uitmaakten.

Australie, Bangladesh. België, Belize. Bolivia. Brazilië. Bulgarije, Wit-Rusland. Canada. China, Columbia, Denemarken, Djibouti. Egypte, Frankrijk. Gabon. Duitse Democratische Republiek, Bondsrepubliek Duitsland, Guinea, Haïti, IJsland, India. Iran. Irak, Italie, Jamaica. Japan. Marokko. Mozambique. Nigeria. Noorwegen. Oman, Pakistan, Panama. Peru, Filippijnen. Polen. Roemenië, Rwanda, Senegal. Sierra Leone. Somalië. Sowjet-Unie, Spanje, Sri Lanka, Soedan. Syrie. Turkije, Verenigd Koninkrijk. VS. Uruguav, Venezuela, Zaïre, en Zimbabwe.

ZUIDATLANTISCHE OCEAAN VREDESZONE

Op 27 okt. aanvaardde de AV een resolutie, ingediend door Brazilië, waarin ..de Atlantische Oceaan in het gebied tussen Afrika en Zuid-Amerika" werd uitgeroepen tot ..een zone van vrede en samenwerking"

De stemverhouding was 124 voor (waaronder Argentinie en Engeland). één tegen (de VS). acht onthoudingen (België, Frankrijk, Bondsrepubliek Duitsland, Italie. Japan. Luxemburg. Nederland cn Portugal). terwijl 25 landen bij de stemming niet aanwezig waren, waarvan er acht latei. lieten weten te hebben willen voorstemmen.

Op 25 nov. ging de AV akkoord met een resolutie. waarin er bij Argentinië en Engeland op werd aangedrongen .,onderhandelingen te beginnen met oog op het vinden van de middelen om een vreedzame en definitieve oplossing te bereiken voor de problemen. die tussen beide landen hangende zijn, met inbegrip van alle aspecten van de toekomst van de Falkland Eilanden (Malvinas)'

Deze keer stemden 116 landen voor deze iesolutie: in 1985 waren dat er 107 geweest (zie boven). Tegenstemmen werden uitgebracht door Engeland. Belize. Oman en Sri Lanka; in 1985 had Sri Lanka zich van stemming onthouden. 34 landen onthielden zich van stemming en vier waren afwezig

Onder de voorstemmers bevonden zich in 1986 Australië, Canada. de VS, Frankrijk. Griekenland, Italië en Spanje. Nederland, dat zich in 1985 van stemming had onthouden, was in 1986 het vijfde EG-lid. dat voor stcmdc Andere staten, die zich in 1985 van stemming hadden onthouden, maar nu voor stemden, waren de Bahamas, Broenei, Egypte. Fidji. Noorwegen, Papoea Nieuw-Guinea en Sierra Leone

Humayan Rushid Chowdhury, minister van buitenlandse zaken van Bangladesh. voorzitter van de 41ste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

ONTWAPENING, VREDE EN INTERNATIONALE VEILIGHEID

Met 102 stemmen tegen twee stemmen (Frankrijk en de VS) bij 46 onthoudingen en acht afwezigen, waarvan later één verklaarde te hebben willen voorstemmen, aanvaarde de AV op 4 dec. een resolutie, die was ingediend door de Sowjet-Unie en de met haar verbonden staten.

In deze resolutie deed de AV een beroep op de staten „om hun inspanningen te concentreren op de verzekering van de veiligheid op gelijke grondslag voor alle staten en in alle sferen van internationale betrekkingen" en om ,.hun bijdrage te leveren aan praktische maatregelen om de naleving en toepassing van het Handvest te verzekeren met bijzondere aandacht voor de cruciale en onderling verbonden terreinen van ontwapening, de regeling van crises en conflicten. economische ontwikkeling en samenwerking, de bevordering en bescherming van de rechten van de mens en fundamentele vrijheden".

Onder de landen, die zich van stemming onthielden. bevonden zich de 14 NAVO-leden buiten de VS, Australie. Ierland, Israël, Japan. Nieuw-Zeeland, Saoedi-Arabië en Zweden

De AV aanvaardde weer een groot aantal resoluties over verschillende aspecten van de vraagstukken van ontwapening. vrede en internationale veiligheid. waarin zij in voorgaande jaren ingenomen posities bevestigde. Hieronder waren er 15 m.b.t.het nagestreefde doel van ..algemene en volledige ontwapening". 18. die betrekking hadden op de aanbevelingen en beslissingen van de speciale AV over ontwapening in 1978 (pag. 595/3 e.v. - 1978) en 10 in samenhang met de speciale AV over hetzelfde onderwerp van 1982 (pag 248/3 e.v. - 1983).

Daarnaast werden nog de volgende resoluties aangenomen:

Bilaterale onderhandelingen over kernwapens.

Op 4 dec. ging de AV akkoord met 88 stemmen voor (waaronderdrie, die als onthouding waren bedoeld), nul stemmen tegen, bij 56 genotuleerde onthoudingen en 14 afwezigen (waarvan er drie hadden willen voorstemmen) met een

tekst, waarin de AV er kennis van nam. dat er op de topontmoetingen tussen de VS en de SU in nov. 1985 in Genève (pag. 765 e.v. - 1985) en in okt. 1986 in Reykjavik (pag. 689 e.v - 1986) enige vooruitgang was geboekt in de richting van ..het voorkomen van een bewapeningswedloop in de ruimte en het beeindigen ervan op aarde" en er bij de twee betrokken regeringen op aandrong .,geen nioeite te sparen bij het proberen hun overeengekomen doeleinden in onderhandelingen te bereiken in overeenstemming met de veiligheidsbelangen van alle staten en het universele verlangen naar vooruitgang in de richting van ontwapening"

CVOE. Zonder stemming aanvaardde de AV op 4 dec een resolutie, waarin zij het akkoord verwelkomde, dat in sept. 1986 was bereikt op dr conferentie over vertrouwenwekkende maatregelen en ontwapening in Europa (CVOE) te Stockholm (pag. 641 e.v. - 1986) De resolutie sprak van ,.concrete, militair betekenisvolle. politiek bindende en verifieerbare vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen'.

Conferentie over ontwapening en ontwikkeling. Met oog op het besluit van de 40ste AV van 20 juni 1986 om de voor medio 1986 geplande conferentie over de relatie tussen ontwapening en ontwikkeling uit te stellen tot medio 1987 besloot de AV op 4 dec zonder stemming deze conferentie nu te doen plaatsvinden in het hoofdkwartier van de VN in New York van 24 aug. - 11 sept. 1987.

Derde speciale **AV** over ontwapening. In overeenstemming met de opdracht. die de 40ste AV had gegeven. besloot de AV op 3 dec. zonder stemming. dat er in 1988 een derde speciale AV, gewijd aan ontwapening, zou plaatsvinden.

VEROORDELING LUCHTAA VAL VS OP LIBIË

Op 20 nov. nam de AV met 79 tegen 28 stemmen bij 33 onthoudingen (waarvan één had willen voorstemmen) en 18 afwezigen een resolutie aan. die de VS veroordeelde wegens de luchtaanvallen op Libië van 15 april 1986 (pag.614/1 e v - 1986) De aanval werd een ,.schending van het Handvest van de VN en van het internationale rrcht" genoemd.

Tegen de resolutie stemden Antigua en Barbuda, Australië. België. Canada, Tsjaad. Chili, Costa Rica. Denemarken. Dominicaanse Republiek, Frankrijk. Bondsrepiihliek Duitsland. Grenada. IJsland, Israël. Italie. Japan. Luxemburg. Nederland, Nieiiw-Zeeland. Noor egen. Portugal. St Kitts & Nevis. St Lucia. St Vincent & de Grenadinen. Spanje. Verenigd Koninkrijk. VS en West-Samoa

In de resolutie werd er bij de VS op aangedrongen ..af te zien van het dreigen met of gebruik van geweld bij de regeling van disputen en meningsverschillen" met Libië en werd op alle andere staten een beroep gedaan .,omaf te zien van het verlenen van hulp of faciliteiten voor het begaan van daden van agressie" tegen Libië

Het recht van Libië op het ontvangen van .,passende compensatie voor de materiele en humanitaire verliezen. die het waren toegebracht" werd erkend.

In de preambule gaf de resolutie uiting aan de diepe zorg over de .,de dreigementen en agressieve provocaties en het opleggen van culturele en economische sancties. met inbegrip van het bevriezen van activa en bezittingen". die tegen Libië waren gericht. Ook werd Libif slachtoffer van desinformatie-campagnes genoemd.

Voorts werd kennis genomen van de veroordelingen van de handelwijze van de VS. die waren uitgesproken door 22ste topconferentie van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid in juli 1986, door de topconferentie van de beweging van niet-gebonden landen in sept 1986 en door de vergadering van ministers van buitenlandse zaken van de Islamitische conferentie-organisatie op 2 okt 1986 in New York

Tenslotte gaf de resolutie uiting aan zorg over het feit dat de VN-Vcilighcidsraad was verhinderd zijn plichten na te komen ..als gevolg van de negatieve stem van bepaalde permanente leden"

CENTRAAL AMERIKA

De AV aanvaardde op 3 nov een resolutie, waarin met aandrang werd opgeroepen tot een ,.volledig en onmiddellijk nakomen" van het vonnis van het Internationale Gerechtshof in Den Haag van 27 juli 1986. waarin de juistheid werd erkrnd van een klacht van Nicaragua inzake miiitaire en para-militaire activiteiten van de VS in en tegen Nicaragua.

De resolutie maakte ook melding van ,,de gebeiirtenissen. die in en tegen Nicaragua hebben plaatsgevonden. nadat het vonnis was uitgesproken, in het bijzonder de voortgezette financiering door de VS van militaire en andere activiteiten in en tegen Nicaragua".

De resolutie werd goedgekeurd door 94 landen (waarvan achteraf één zich van stemming had willen onthouden) en er werden drie stemmen tegen uitgebracht (El Salvador. Israël en de VS) terwijl er 47 stemonthoudingen en 14 afwezigen waren. Van de laatste had één willen voorstemmen

Onder de voorstemmers bevonden zich Australië, Nieuw-Zeeland.de NAVO-leden. Canada. Denemarken, Griekenland. IJsland. Nederland. Noorwegen en Spanje. Enkele van de landen. die zich van stemming onthielden, waren acht andere NAVO-leden en Costa Rica. Guatemala, Honduras en Japan

Was de 40ste AV er niet in geslaagd overeenstemming te bereiken over een algemeen aanvaarde formulering m.b.t.de conflictsituatie in Midden-Amerika (zie boven). nu aanvaardde de 41ste AV op 18 nov. zonder stemming een resolutie, waarin opnieuw steiin werd uitgesproken aan het vredesinitiatief van de Contadoragroep en de Lima- (of Steun)groep. De resolutie drong er bij beide groepen op aan ..te volharden in hun waardevolle inspanningen" en vroeg alle staten .,voort te gaan hun hun vastbesloten steun te verlenen".

ZCID-AFRIKA

Op 10 nov. deed de AV een beroep op de Veiligheidsraad ,,omvattende en verplichte sancties" tegen Zuid-Afrika af te kondigen, terwijl zij tegelijkertijd er bij de VS. Engeland en andere landen, die tegen het opleggen van sancties waren. op aandrong ..hun positie in heroverweging te nemen".

De stemverhouding voor deze resolutie was nu 126 voor. 16 tegen, 13 onthoudingen en drie afwezigen. In 1985 was de stemverhouding voor een dergelijke tekst 122 voor, 18 tegen. 14 onthoudingen en vier afwezigen geweest.

Van de 18 landen, die in 1983 hadden tegengestemd. bracht nu Grenada een stem voor uit en onthield Japan zich van stemming. De overige zestien bleven tegen stemmen: België, Canada. Denemarken, Frankrijk. Bondsrepubliek Duitsland. IJsland. Ierland. Israël, Italie. Luxemburg, Nederland. Noorwegen. Portugal. Spanje. Verenigd Koninkrijk en de VS

Onder de voorstanders van sancties in 1986 bevonden zich Dominica en St Kitts & Nevis, die in 1985 afwezig waren geweest bij de stemming. en Malawi en de Solomon Eilanden. die zich een jaar eerder van stemming hadden onthouden.

NAMIBIË

Van 17 - 20 sept vergaderde de AV in een speciale zitting over Namibië. De vergadering werd afgesloten met de aanvaarding van vijf lange resoluties. waarin de AV oude posities opnieuw bevestigde.

Tegen niet één van de resoluties werd een tegenstem uitgebracht. Wel waren er bij alle vijf talrijke stemonthoudingen.

De vijf resoluties hadden als titels meegekregen'

1. Dc situatie in Namibië, voortvloeiend uit de illegale bezetting van het gebied door Zuid-Afrika
2. Toepassing van resolutie 435 (1978) van de Veiligheidsraad (pag.110/2 c v. - 1978).
3. Werkprogramma voor. de VN-Raad voor Namibië.
4. Verspreiding van informatie en mobilisering van de internationale publieke opinie tot steun aan dc onmiddellijke onafhankelijkheid van Namibië.
5 VN-Fonds voor Namibië

Op 11 dec. besloot de AP akkoord te gaan met het voorstel van secretaris-generaal Perez de Cuellar oin Rernt Carlsson (Zweden) te benoemen tot VN-Hoge Commissaris voor Namibië voor een ambtstermijn van zcs maanden. ingaande op 1 juli 1987 Tot dat tijdstip zou deze functie vervuld blijven door Brajesh Chandra Mishra (India), die de post bekleedde sinds 1 april 1982 (pag. 261/3 - 1983).

Bernt Carlsson (43)was op het moment van zijn benoeming onderstaatssecretaris voor Noordeuropese zaken in de Zweedse regering In het begin van de jaren zeventig was hij internationaal secretaris van de Zweedse sociaal-democratische partij geweest en van 1976 - 1983 was hij secretaris-generaal van de Socialistische Internationale geweest.

DIVERSE INTERNATIONALE KWESTIES

Op 5 nov. aanvaardde de AV met 122 tegen 20 stemmen bij 11 onthoudingen een resolutie. waarin werd gevraagd om de onmiddellijke terugtrekking van alle buitenlandse troepen uit Afghanistan (zie pag. 95/2 - 1987).

Met 115 tegen 21 stemmen bij 13 onthoudingen en negen afwezigen (waarvan eén van plan was geweest voor te stemmen en twee het voornemen hadden zich van stemming te onthouden) vroeg de AV op 21 okt. om de terugtrekking van alle buitenlandse strijdkrachten uit Kampuchea.

M.b.t.de .,kwestie Palestina" en meer i h a. de situatie in het Midden-Oosten aanvaardde de AV talrijke resolutics. alle herhalingen van eerder ingenomen posities.

DEKOLONISATIE

Onder de talrijke resoluties over koloniale gebieden, die de AV op 2 dec. aanvaardde - voor het merendeel herhalingen van eerdere jaren - was er één. waarin besloten werd het Franse overzeese gebiedsdeel Nieuw Caledonie opnieuw bij te schrijven op de lijst van niet-zelfbesturende territoria.

De stemverhouding was 89 voor. 24 tegen en 34 onthoudingen.

In de resolutie werd het recht van de bevolking van het gebied op zelfbeschikking en onafhankelijkheid bevestigd en werd een beroep gedaan op de Franse regering om tot dit doel samen te werken met de VN-commissie voor dekolonisatie.

Verder aanvaardde de AV opnieuw een resolutie m.b.t. de U'estelijke Sahara. waarin werd herhaald, dat dit ..een kwestie van dekolonisatie" was, ,.die nog moet worden voltooid op de basis van de uitoefening door het volk van de U'estelijke Sahara van zijn onvervreemdbare recht op zelfbeschikking en onafhankelijkheid".

De stemverhouding was nu 98 voor. nul tegen (in 1985 hadden zeven landen, waaronder Marokko. tegen gestemd), 44 onthoudingen en 16 afwezigen (o.a. Marokko en een land. dat van plan was geweest om voor te stemmen).

ECONOMISCHE EN FINANCIELE KWESTIES

Zoals ieder jaar aanvaardde de AV weer talrijke resoluties over economische en financiële kwesties, waarvan de meeste betrekking hadden op de bijzondere problemen van de Derde

wereldlanden In enkele hiervan werd ingegaan op het schuldenvraagstuk van deze landen.
Zo ging de AV op 8 dec. zonder stemming akkoord met een resolutie, waarin werd gesteld, dat problemen met aflossingen cn rentebetalingen een ernstige, restrictieve en voortgaande last voor de economische en sociale ontwikkeling van vele ontwikkelingslanden vormen, en waarin bepaalde vereisten werden geformuleerd om ,,billijke, duurzame en wederzijdse aanvaardbare oplossingen" te bereiken, ..rekening houdend met de bijzondere omstandigheden van ieder land"
Eveneens op 8 dec. aanvaardde de AV met 125 regen 10 stemmen (de VS en negen andere ontwikkelde landen) bij 10 onthoudingen en 13 afwezigen een resolutie, waarin zij opnieuw een bevestiging formuleerde van ,,de urgente noodzaak om passende en effectieve maatregelen te treffen op de terreinen van geld, financieen. schulden, financieringsstromen, handel en ontwikkeling om de netto overdracht van middelen van ontwikkelingslanden naar ontwikkelde landen te beëindigen en om te draaien". Twee ontwerp-resoluties - ,,Buitenlandse schuldencrisis en ontwikkeling" en ,.Schulden verwante kwesties" - werden unaniem doorverwezen naar de 42ste AV.
Verder besloot de AV zonder stemming op 5 dec., dat de zevende zitting van de VN-conferentie over handel en ontwikkeling UNCTAD van 9 - 30 juni 1987 in Genève zou worden gehouden.
De AV herhaalde het verlangen van de 40ste bijeenkomst, dat het secretariaat-generaal een rapport zou opstellen over het concept van internationale economische veiligheid. De betrokken resolutie werd aangenomen met 117 tegen 16 stemmen bij 11 onthoudingen en 14 afwezigen.
Vervolgens besloot de AV, nog steeds op 8 dec., om Kiribati. Mauretanie en Tuvalu toe te voegen aan de lijst van minst ontwikkelde landen (LDC's), die er daardoor als volgt uitzag: Afghanistan, Bangladesh. Benin, Bhoetan, Botswana, Burkina Faso, Boeroendi, Kaapverdische Eilanden, Centraal Afrikaanse Republiek. Tsjaad, Comoren. Djibouti. Equatoriaal Guinée, Ethiopie, Gambia, Guinea, Guinea Bissau, Haïti. Kiribati, Laos, Lesotho. Malawi, Malediven. Mali, Mauretanie, Nepal, Niger. Rwanda. Sao Tomé en Principe, Sierra Leone, Somalië, Soedan, Tanzania. Togo. Tuvalu, Oeganda, Vanuatu, Westelijk Samoa, Noord-Jemen en Zuid-Jemen.
Met 152 tegen nul stemmen bij één onthouding (de VS) en vijf afwezigen besloot de AV er bij de internationale gemeenschap op aan te dringen om ,,op een tijdige en effectieve manier te voorzien in de financiële, materiele en technische hulp. die nodig is om de weerstand te vergroten van de frontlijnstaten (Angola. Bostwana, Mozambique, Tanzania, Zambia en Zimbabwe) en andere aangrenzende staten om beter de effecten te weerstaan van de economische maatregelen. die door Zuid-Afrika zijn genomen. of die door de internationale gemeenschap tegen Zuid-Afrika zijn genomen".

SOCIALE. HUMANITAIRE EN CULTURELE KWESTIES

In een aantal resoluties, door de AV op 4 dec. bij meerderheid aanvaard, werden veroordelingen uitgesproken van schendingen van de mensenrechten en van fundamentele vrijheden in Afghanistan, Chili, El Salvador en Iran.
In 1985 kwam ook Guatemala in dit rijtje voor, maar nu .,verwelkomde"de AV ,,het proces van democratisering en terugkeer tot grondwettigheid" in dit land, waarvan de regering werd aangespoord .,door te gaan met maatregelen te nemen voor de effectieve toepassing van de grondwet en andere wetten. die gericht zijn op het garanderen van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden".
De resolutie m.b.t. Afghanistan werd goedgekeurd met 89 tegen 24 stemmen bij 36 onthoudingen en negen afwezigen, waarvan één later verklaarde te hebben willen voorstemmen.
De tekst over Chili was aangenomen met 94 tegen vijf stemmen (o.a. de VS) bij 42 onthoudingen en zeven afwezigen, waarvan één zou hebben voorgestemd.
De resolutie over El Salvador was aanvaard met 110 tegen nul stemmen bij 40 onthoudingen en zeven afwezigen terwijl El Salvador niet aan de stem ing deelnam.
De resolutie m.b.t. Iran verwierf goedkeuring met 61 tegen 32 stemmen bij 42 onthoudingen en 23 afwezigen, waaronder de meeste Warschaupactlanden.
Op 4 december gaf de AV met 146 stemmen tegen één (de VS) bij acht onthoudingen (waaronder West-Duitsland, Israël, Japan en Engeland) en drie afwezigen, waarvan één zou hebben voorgestemd, goedkeuring aan een tien artikelen tellende Verklaring over het recht op ontwikkeling.
Het document stelde het bestaan vast van een ,,onvervreemdbaar menselijk recht (...) van ieder menselijk persoon en alle volkeren (...) om deel te nemen aan, bij te dragen aan en te genieten van economische, sociale, culturele en politieke ontwikkeling, waarin alle menselijke rechten en fundamentele vrijheden volledig kunnen worden gerealiseerd."
De AV aanvaardde op 4 december bij consensus een serie resoluties, waarin de internationale gemeenschap werd opgeroepen om financiële en materiële hulp te verlenen aan vluchtelingen en/of verdreven personen in Zuidelijk Afrika, Djibouti, Somalië, Soedan, Tsjaad en Ethiopië.

Werelddecennium voor culturele ontwikkeling. Op 8 december aanvaardde de AV met 146 stemmen tegen een (de VS) bij twee onthoudingen (Engeland en Israël) en negen afwezigen een resolutie waarin de periode 1988-1997 werd uitgeroepen tot het Werelddecennium voor culturele ontwikkeling
Dit decennium zou onder de hoede komen te staan van de UNESCO en als voornaamste doelstellingen hebben de erkenning van de culturele dimensie van ontwikkeling, de verbreding van deelname aan cultuur bevestiging en verrijking van culturele identiteit en bevordering van internationale culturele samenwerking

Internationaal jaar van behuizing voor de dakloze. In herinnering brengend dat zij 1987 had uitgeroepen tot Internationaal jaar van de dakloze aanvaardde de AV op 8 december bij consensus een resolutie waarin er bij de regeringen op werd aangedrongen om, hernieuwde politieke toewijding te tonen aan de behuizingsbehoeften van de armen en gedeprivilegieerden door betekenisvolle maatregelen te nemen ( ) met inbegrip van toegang tot land, de aanpassing van regels aan de behoeften van mensen, de verbetering van toegang tot krediet en leningen en de bevordering van plaatselijke en betaalbare bouwmaterialen

BEGROTING

Op 11 december besloot dc AV. dat de oorspronkelijke in december 1985 vstgestelde begroting voor de periode 1986 - 1987 van $1.663.341.500 zou worden verhoogd met $48.459.700 tot een totaal van $1.711.801.200.
Daarnaast verlaagde de AV de raming van inkomsten voor de VN, anders dan afkomstig uit bijdragen van leden, van $317.465.600 naar $304.745.600
De eerste resolutie was aaneenomen met 122 tegen 13 stemmen bij 10 onthoudingen en 13 afwezigen.
De tweede resolutie was goedgekeurd met 132 tegen 11 stemmen bij twee onthoudingen en 12 afwezigen.
Bulgarije, Wit-Rusland, Tsjechoslowakije, DDR, Hongarije, Israël, Polen, Roemenië, de Sowjet-Unie, Oekraïne en de VS hadden tegen beide resoluties gestemd.

FINANCIELE CRISIS. HERVORMING BEGROTINGSPROCEDURE

In de loop van 1986 hebben de Algemene Vergadering en andere organen van de VN steeds meer aandacht moeten geven aan de groeiende financiële problemen van de VN-organisatie.
De 40ste AV had op 18 december 1985 al besloten een inter-gouvernementele werkgroep uit 18 landen in te stellen, die een onderzoek moest doen naar de efficiency van het administratieve en financiële functioneren van de VN (zie boven).
Toen de 40ste AV van 28 april - 9 mei 1986 opnieuw bijeenkwam, speciaal om zich met de financiële problemen van de VN bezig te houden, schreef secretaris-generaal Perez de Cuellar in een rapport aan de AV, dat de VN werden geconfronteerd met financiële problemen van ,,een dergelijke omvang, dat deze diepgaande implicaties moesten hebben voor de levensvatbaarheid van de organisatie en haar huidige en toekomstige effectiviteit".
De AV besloot in haar zitting in april en mei vorig jaar tot een aantal bezuinigingsmaatregelen, maar nadien verslechterde de situatie weer, hoofdzakelijk als gevolg van het niet betalen door de Verenigde Staten van de contributie over 1986.

De VS worden aangeslagen voor 25% van de VN-begroting, maar in de VS waren steeds meer stemmen luid geworden, die kritiek hadden op wat werd beschouwd als verkwisting, inefficiency en een anti-VS-opstelling van de VN, alsmede op het systeem van een land één stem bij het nemen van beslissingen m b t de begroting van de organisatie
In samenhang hiermee had het Congres van de VS wetgevende maatregelen getroffen, waarbij ernstige beperkingen werden aangebracht op het betalen van de VS-contributie aan de VN
In april 1986 had het secretariaat-generaal van de VN analyses gepubliceerd, waarin de financiele problemen van de VN werden toegeschreven aan deels het feit, dat sommige landen niet volledig de contributie betaalden, waarvoor zij werden aangeslagen. omdat zij het niet eens waren met onderdelen van het beleid van de VN, deels aan het feit, dat sommige landen een achterstand hadden bij het betalen van hun contributie

Deze achterstand was in april 1986 opgelopen tot $240 mln. Ruim 70% van deze achterstand was door vier landen verschuldigd, nl. Brazilië, Zuid-Afrika, dat in het begin van de jaren zeventig van de werkzaamheden van de VN was uitgesloten, maar formeel

nog wel lid was van de organisatie, de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten.
Hoewel in het eerste kwartaal van 1986 enige betalingen waren verricht om de opgelopen achterstand te verkleinen, werd verwacht, dat de achterstand tegen het eind van 1986 zou zijn gegroeid tot $270 mln, niet meegerekend speciale uitgaven van de VN, zoals die voor vrede-bewarende strijdkrachten van de VN.
In dit laatste opzicht werden de financiële problemen van de VN enigszins verlicht, toen op 18 april 1986 de SU voor de eerste maal stemde voor een verlenging, met drie maanden, van het mandaat van de VN-Interim strijdkrachten in Libanon, UNIFIL, en beloofde haar aandeel in de kosten ervan voortaan ook te zullen betalen.
Een onmiddellijk dreigend tekort aan kasmiddelen van de VN van $100 mln in 1986 werd echter toegeschreven aan aanwijzingen, dat de VS tenminste de helft van de contributie van $208 mln, waarvoor zij waren aangeslagen, niet zouden betalen.
Op grond van een amendement op de begroting van het ministerie van buitenlandse zaken voor 1985, dat was ingediend door de Republikeinse senator voor Kansas Nancy Kasselbaum, werd van de regering van de VS verlangd de contributie aan de VN te beperken tot 20% in plaats van 25%, zolang er geen systeem van gewogen stemmen, afhankelijk van de grootte van de contributie, werd geïntroduceerd voor het eind van 1986.
Daarenboven had het Congres restricties aangebracht op contributies van de VS aan de VN, die samenhingen met het betalen van salarissen aan VN-functionarissen, die uit landen van het Warschaupact afkomstig waren. Betoogd werd, dat de SU voor deze bedragen moest opkomen.
Tenslotte onthield het Congres nog betalingen aan de VN, omdat het van oordeel was, dat de wijze van het betalen van belastingen door de VN-organisatie aan de VS moest worden herzien.
In antwoord op beweringen vanuit de VS, dat een bijdrage van 25% aan de begroting van de VN excessief hoog was, werd door functionarissen van de VN naar voren gebracht, dat de VS-contributie als percentage van het Bruto Nationaal Produkt (BNP) bepaald niet de hoogste was en dat een aantal ontwikkelingslanden, al waren zij aangeslagen voor de laagste bijdrage van 0,01%, in verhouding tot hun BNP meer betaalden dan de VS. Ook werd er op gewezen, dat Noorwegen als percentage van het BNP de hoogste bijdrage leverde en dat de VS in dit opzicht op de 18de plaats kwamen.

Op 20 augustus 1986 publiceerde de groep van 18 haar rapport, waarin zij omtrent 70 aanbevelingen deed, die zowel bezuinigingsmaatregelen bevatten als voorstellen tot hervorming van de begrotingsprocedure van de VN. Deze laatste voorstellen waren erop gericht de lidstaten nauwer te betrekken bij het opstellen van de begroting in een vroeg stadium.
Deze voorstellen werden gesteund door 10 leden van de werkgroep, waaronder de vertegenwoordigers van de VS en de SU. De minderheid, waaronder vijf vertegenwoordigers van Afrikaanse landen, was van oordeel, dat bepaalde ontwikkelde landen gebruik maakten van de financiële problemen van de VN om de feitelijke controle van de organisatie aan haar meerderheid van Derde wereldlanden te ontwringen.
Onder de voorgestelde bezuinigingsmaatregelen bevond zich een vermindering met 1.700 man van de permanente staf van de VN, die op dat moment ongeveer 11.000 personen telde, in een periode van drie jaar, waarbij lagere functies met 15% verkleind moesten worden en hogere posten met 25%. De commissie merkte in deze context op: ,,de qualificaties van de staf, in het bijzonder in de hogere categorieën, zijn inadequaat en de werkmethodes zijn inefficiënt."
Verder deed de commissie de aanbeveling het aantal conferenties en commissievergaderingen van de VN drastisch te besnoeien en de departementale structuur van de VN te stroomlijnen.
Op 19 december 1986 aanvaardde de 41ste AV zonder stemming een resolutie, waarin de aanbevelingen van de groep van 18 werden goedgekeurd.
In het bijzonder besloot de AV, dat de sleutelrol in het opstellen van de begroting van de VN moest worden toebedeeld aan de 21 landen tellende Commissie voor programma en coördinatie (CPC),die zou optreden als subsidiair orgaan van de AV en haar beslissingen zou treffen bij consensus.
De uiteindelijke besluiten over de begroting zouden blijven berusten bij de AV en de bestaande rol van de adviserende commissie voor administratieve en begrotingskwesties zou gehandhaafd blijven, maar de CPC zou de begrotingsvoorstellen een jaar tevoren van de secretaris-generaal ontvangen en had de bevoegdheid een begrotingsplafond in te stellen en programmaprioriteiten vast te leggen.
Gezien de eis van besluitvorming bij consensus had elk lid van de CPC in de praktijk een veto m.b.t. begrotingsvoorstellen voor zij de AV bereikten.
Bij de discussies over deze resolutie zei

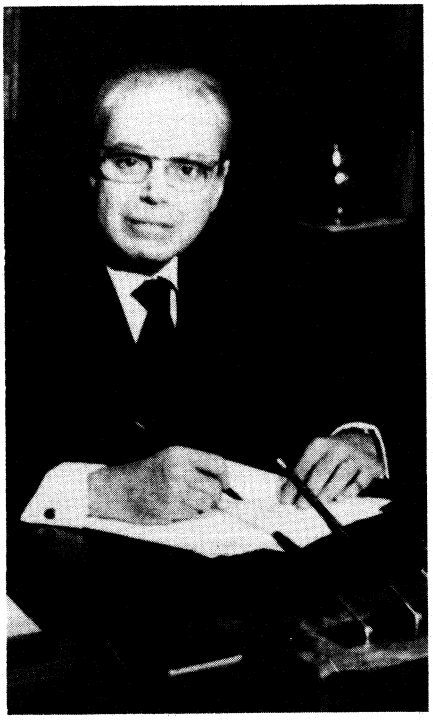

Javier Perez de Cuellar

de vertegenwoordiger van Zimbabwe, Isack Mudenge, dat de hervormingen de mogelijkheid in zich sloten van ondermijning van het democratisch systeem van de VN.
De vertegenwoordiger van de VS, generaal Vernon Walters, sprak echter van een ,,grote dag voor de VS en een grote dag voor de mensheid".
Walters meende, dat de resolutie het hem een stuk gemakkelijker zou maken het Congres ervan te overtuigen de kortingen op de VS-contributie aan de VN ongedaan te maken.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz had op 27 oktober al aan secretaris-generaal Perez de Cuellar laten weten, dat de VS onmiddellijk een contributie van $100 mln aan de VN zouden overmaken, iets minder dan de helft, waarvoor het land was aangeslagen.
Op 5 december had de AV verkiezingen gehouden voor een derde van de leden van de CPC. Daarna waren de volgende landen lid van deze commissie:

Argentinie, Bangladesh. Benin, Brazilië, Burkina Faso. Wit-Rusland, Kameroen. China, Frankrijk, Bondsrepubliek Duitsland. Indonesië, Japan. Nederland, Peru. Sowjet-Unie, Trinidad en Tobago, Tunesië. Verenigd Koninkrijk. Verenigde Staten. Joego-Slavië en Zambia.

Bij de schorsing van de 41ste AV op 19 december bleef het onderwerp ,,actuele financiële crisis van de Verenigde Naties" op de agenda staan voor verdere consideratie en actie, wanneer de zitting hervat wou worden.

BUITENLANDSE POLITIEKE ONTWIKKELINGEN (vervolg).

SJEWARDNADZE OP TOURNEE DOOR VERRE OOSTEN EN ZUIDOOST-AZIE

De Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze arriveerde op 2 maart 1987 in Bangkok. de hoofdstad van Thailand. Het was het begin van een tournee waarop hij achtereenvolgens ook de landen Australië, Indonesië, Laos, Cambodja en Vietnam zou bezoeken.

In Thailand voerde Sjewardnadze besprekingen met zijn ambtgenoot Siddhi Savetsila en met premier Prem Tinsulanond.

Australië

De aankomst van Sjewardnadze in Australië op 3 maart verliep niet zonder incidenten. Een joodse Australiër had zich weten te mengen onder het ontvangstcomité en stelde de minister vragen over de positie van joden in de Sowjet-Unie. Voor het parlementsgebouw in Canberra werd Sjewardnadze opgewacht door ettelijke honderden demonstranten, die anti-Sowjet-leuzen riepen. Pogingen van Sjewardnadze een discussie met de betogers aan te gaan gingen in gejoel ten onder.

Tijdens zijn tweedaagse verblijf in Australië sprak de Sowjet-minister met premier Bob Hawke en met zijn collega Bill Hayden. In deze gesprekken, zo verklaarde Sjewardnadze op 4 maart tegenover de pers, had hij met nadruk gewezen op het belang dat de Sowjet-Unie had bij vrede en stabiliteit in het gebied van de Stille en de Indische Oceaan. Zijn land voelde zich bedreigd door de uitbreiding van de Amerikaanse zeemacht in dat deel van de wereld en door de Amerikaanse aanwezigheid in Japan, Zuid-Korea, op de Filippijnen en in Micronesië. De Sowjet-Unie was volgens hem niet van plan in de Zuid-Pacific een militair actieve rol te spelen. Moskou was weliswaar geïnteresseerd in uitbreiding van de betrekkingen, maar uitsluitend op economisch, diplomatiek en cultureel gebied.

Sjewardnadze en Hayden tekenden een overeenkomst die voorzag in regelmatig politiek overleg tussen hun beide landen.

Indonesië

Op 5 maart kwam Sjewardnadze in Jakarta aan, waar hij werd begroet door zijn Indonesische ambtgenoot Mochtar Kusumaatmadja. Indonesië onderhield ten tijde van president Soekarno hartelijke betrekkingen met Moskou. De relaties stonden echter sinds de aan de communisten toegeschreven coup in 1965 op een laag pitje.

In het *NRC/H'blad* van 7-3-1987 ging correspondent Willem van Kemenade in op de achtergronden van dit bezoek:

Indonesië is een van de meest anti-communistische landen ter wereld, maar wegens de grotere afstand beschouwt het de Sowjet-Unie als een minder kwaad dan China. Met name met Vietnam, Moskous belangrijkste bondgenoot in de regio, onderhoudt Jakarta speciale betrekkingen omdat het dit land als een buffer tegen China beschouwt

Vanaf het einde van de jaren '50 tot de staatsgreep in 1965 was de Sowjet-Unie Indonesiës grootste wapenleverancier en donor van monumenten en grote projecten zoals het Krakataustaalcomplex en Asahan-alluminiumcomplex. die later onder Duits en Japans toezicht zijn voortgezet. Sjewardnadze zei voor zijn vertrek naar Jakarta in Sydney dat er een solide basis voor betere betrekkingen met Indonesie bestaat. ,,De nationale belangen van de beide landen zijn nooit met elkaar in conflict geweest en onze standpuntrn in vele brandende zaken van dit moment liggen dicht bij elkaar of zijn identiek"

Het meest brandende punt is uiteraard de patstelling in Cambodja. Al op 2 maart gaf Sjewardnadze tijdens zijn eerste stop in Bangkok te kennen dat sommige aspecten van de voorgestelde Russische troepenterugtrekking uit Afghanistan toepasbaar zouden kunnen worden op Cambodja. Door het verbeterde klimaat in de Chinees-Russische betrekkingen in de afgelopen maanden is er enige beweging gekomen in de Cambodjaanse impasse. De Chinese sterke man Deng Xiaoping zei enige maanden geleden in antwoord op Gorbatsjows Wladiwostok-rede dat China de Russische militaire aanwezigheid in Camranh Bay zal aanvaarden onder voorwaarde dat Hanoi zich terugtrekt uit Cambodja. Moskous misnoegen dat Vietnam Russische hulp verkwanselt en de recente wijziging in de topleiding in Hanoi dragen eveneens bij tot een nieuwe benadering van dit nu negen jaar voortslepende conflict.

Waar Indonesië bezorgd over is. is dat een combinatie van Chinrrs-Russische détente en een vermindering van de militaire rol van Vietnam de weg zal banen voor een hoger niilitair profiel van China in de regio. Indonesië is nog steeds niet bereid om de in 1967 ,,opgeschorte" diplomatieke betrekkingen met China te herstellen, terwijl het vorig jaar een aantal belangrijke initiatieven tegenover de Sowjet-Unie en Oost-Europa heeft genomen.

President Soeharto bracht in september bezoeken aan Roemenië en Hongarije. zijn eerste bezoeken aan communistische landen sinds zijn ambtsaanvaarding in 1967. Een grote Indonesische handelsdelegatie bezocht vijf Oosteuropese landen en een Russische delegatie reisde naar Jakarta. De Sowjet-Unie toonde zich bereid Indonesies in zware moeilijkheden verkerende economie te helpen middels aankoop van rubber. palmolie. koffie, tin. etcetera

Minister Sjewardnadze had op 8 maart een onderhoud met president Soeharto, waarin met name de betrekkingen tussen de supermachten en ontwapeningsvraagstukken aan de orde waren gekomen.

Na het vertrek van Sjewardnadze deelde zijn Indonesische college Kusumaatmadja de pers mee dat de Russische minister bij zijn vierdaagse bezoek aan Indonesië geen nieuwe voorstellen had gedaan om een einde te maken aan de al acht jaar durende impasse in Cambodja. ,,Er zijn mogelijkheden voor een compromis ... maar er blijven grote verschillen van mening", aldus Kusumaatmadja.

In een gezamenlijke verklaring die aan het einde van het bezoek werd uitgegeven riepen Indonesie en de Sowjet-Unie op tot overeenstemming over een multilateraal verdrag om kernproeven te verbieden. Ook gaven de landen uiting aan hun bezorgheid over de uitbreiding van de wapenwedloop tot dc ruimtc.

Laos

Tijdens het bezoek dat Sjewardnadze van 8-10 maart aan Laos bracht. ontplofte een tijdbom voor het Russische culturele centrum in Vientiane. de hoofdstad van Laos. enkele uren voordat de Russische minister op 9 maart een bezoek zou brengen aan dit centrum. Diplomaten in Vientiane verklaarden dat de explosie het leven had gekost aan een Laotiaanse bewaker. Het was niet duidelijk of de ontploffing iets te maken had met het bezoek van Sjewardnadze. De staatsradio meldde niets over de explosie en had het bezoek van de Russische minister ook niet aangekondigd. Radio Vientiane meldde op 9 maart wel dat minister Sjewardnadze de communistische leiders van Zuidoost-Azië had opgeroepen er aan mee te werken dat dit gebied een zone van vrede en stabiliteit zou worden.

Cambodja en Vietnam

Sjewardnadze arriveerde op 10 maart in Phnom Penh, de hoofdstad van Cambodja, maar liet zich in het openbaar niet uit over de toekomst van de 140.000 man sterke Vietnamese troepen in dit land.

Een dag later reisde hij door naar Hanoi, waar hij onder meer besprekingen voerde met zijn Vietnamese ambtgenoot Nguyen Co Thach. Deze laatste verklaarde tijdens een diner op 12 maart. dat de afsluiting vormde van de tournee van zijn Russische collega, dat Vietnam van plan was besprekingen te gaan voeren met zowel China als met de samenwerkende Zuidoostaziatische landen (Asean) om tot een pulitieke oplossing te komen inzake de kwestie Cambodja. Een dag eerder hadden beide ministers volgens het Vietnamese persbureau *VNA* verklaard dat ,,de normalisatie en verbetering van de betrekkingen tussen enerzijds Vietnam en de Sowjet-Unie. en anderzijds Vietnam en de Volksrepubliek China een belangrijke bijdrage zouden leveren aan een gezonder klimaat in Azië en de Pacific".

(*NRC/H'blad, Volkskrant,* Le Monde, The Times, Fin. Times, Intermediair, NZZ)

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

DIPLOMATIEKE ACTIVITEITEN

In 1985 werden in het Midden-Oosten diverse diplomatieke initiatieven ontvouwd die gericht waren (a) op een dialoog tussen Israël en een Jordaans-Palestijnse delegatie ter voorbereiding van een internationale Midden-Oosten-conferentie en (b)op een toenadering tussen Syrië en Irak (zie pag. 549/3 e.v.-'86). In 1986 werden de volgende diplomatieke activiteiten op dit terrein ontwikkeld.

Peres in Den Haag, Londen en Bonn. Gesprekken met Murphy

Van 19-29 januari 1986 bracht de Israëlische premier Shimon Peres een bezoek aan West-Europa.
Op 19 en 20 januari verbleef hij in Den Haag, waar hij behalve met Nederlandse politici. o.w. premier Lubbers en minister van buitenlandse zaken Van den Broek, ook besprekingen voerde met de Spaanse premier Felipe Gonzalez en de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy.
De ontmoeting Peres-Gonzalez bezegelde de ondertekening door Israëlische en Spaanse diplomaten op 17 januari in Den Haag van een overeenkomst over het aangaan van diplomatieke betrekkingen tussen beide landen op ambassadeursniveau: daartoe zouden in Tel Aviv en Madrid ambassades worden geopend.

Premier Shimon Peres (r.) van Israël en premier Felipe Gonzalez van Spanje bevestigden op 19 januari 1986 in Den Haag de bezegeling van de diplomatieke betrekkingen tussen hun beide landen.

Murphy, die tevoren in Londen overleg had gevoerd met de Jordaanse koning Hoessein, informeerde Peres op 19 januari 's avonds over Hoesseins opvattingen over het directe vredesoverleg dat Israël met Jordanië wilde voeren. Op 21 januari zei Peres op een persconferentie dat ,,Jordanië heeft ingestemd om te onderhandelen zonder voorwaarden vooraf", maar dat nog steeds twee problemen de onderhandelingen in de weg stonden.

- In de eerste plaats de samenstelling van een Jordaans-Palestijnse delegatie. ,,Wij zijn niet alleen altijd tegen de PLO geweest", aldus Peres, ,.maar ook sceptisch ten aanzien van de vraag of zij ver genoeg met koning Hoessein zou meegaan. Op dit moment is het dink ik, duidelijk dat zij niet de eis zal inwilligen die Jordanië hen heeft gesteld." (D.w.z. aanvaarding van Veiligheidsraadresoluties 242 en 338, zie pag. 290 e.v.)
- Het tweede probleem was volgens de Israëlische premier de vorming van een internationaal forum. Peres gaf aan dat dit het voornaamste onderwerp van gesprek met Murphy is geweest. De vraag die daarbij speelt is, hoe een constructie kan worden gevonden waarbij dit forum de door Jordanië gevraagde rugdekking verleent, zondat dat het de uitkomst bepaalt van Israëlisch-Jordaanse gesprekken. .,Geen enkel ander land mag onze toekomst bepalen", aldus Peres. ..en geen forum kan in de plaats komen van directe onderhandelingen."

De Israelische premier stelde opnieuw met nadruk vast dat er geen sprake kon zijn van deelname van de Sowjet-Unie aan dit forum als Moskou niet tevoren diplomatieke betrekkingen met Israël aanknoopte en toestemming verleende voor de emigratie van de Russische joden (zie ook pag. 561 e.v.-'86).
Op 21 januari 's avonds arriveerde Peres in Londen, enkele uren nadat koning Hoessein was vertrokken. De volgende dag had de Israëlische premier daar een onderhoud van 90 minuten met zijn Britse ambtgenoot Margaret Thatcher, die hem informeerde over haar besprekingen met koning Hoessein. Peres' verblijf in de Britse hoofdstad, dat op 24 januari werd afgesloten, omvatte niet alleen gesprekken met de Britse minister van buitenlandse zaken Howe, maar ook vier ontmoetingen met de Amerikaanse onderminister Murphy, die op 24 januari naar Washington terugkeerde. Tijdens een persconferentie die dag meldde Peres dat ,,erbelangrijke vooruitgang" was geboekt. Het wachten was nu op een duidelijke boodschap van koning Hoessein over de samenstelling van een Arabisch onderhandelingsteam. Volgens Peres zou koning Hoessein .,inde komende dagen" PLO-leider Arafat ontmoeten ..om een laatste poging" te doen hem te bewegen tot aanvaarding van de voorwaarden tot deelneming aan de besprekingen, nl. afzien van geweld en een impliciete erkenning van de staat Israël. Premier Thatcher deelde mee dat zij een uitnodiging voor een bezoek aan Israël - het eerste van een Britse premier - had aanvaard.

Op 26 januari 's avonds kwam Peres in Bonn aan voor een officieel bezoek (tot 29 januari). Op 27 januari bracht hij een bezoek aan het voormalige concentratiekamp Bergen-Belsen en de volgende dag stond o.a. een ontmoeting van drie uur met de Westduitse Bondskanselier Kohl op het programma. Na een bezoek aan West-Berlijn (29 januari) keerde Peres naar Israël terug.
Tijdens een persconferentie op het vliegveld van Tel Aviv zei Peres op 30 januari dat hij geen wezenlijke vooruitgang in het vredesproces constateerde, waarvan de sleutel nu in handen was van de Jordaanse koning Hoessein. ,.Zolang wc niet weten wat Jordanië zal doen" - de op 25 januari begonnen gespreksronde Hoessein-Arafat duurde voort (pag. 290/1- ,,weten we niet wat de volgende stap zal zijn", aldus Peres. Hij stelde: ,,Jordanië moet nu beslissen al dan niet aan het vredesproces mee te doen."

Mubarak in Parijs en Bonn

Op 29 januari 1986 had de Egyptische president Mubarak in Parijs een onderhoud met zijn Franse ambtgenoot Mitterrand. Zij hadden elkaar sinds 1981 reeds minstens twaalf maal ontmoet. de laatste keer eind december 1985 in Egypte. Mubarak stelde nu een voorstel aan de orde, dat hij de vorige dag in een rede tot de Raad van Europa in Straatsburg had geopperd, nl. de vorming van een Europese .,contactgroep˅ ter voorbereiding van een internationale conferentie over het Midden-Oosten, waaraan behalve door de grote mogendheden door alle betrokken partijen zou moeten worden deelgenomen, ,,met inbegrip van de PLO als enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk". Die ,,contactgroep˅ zou ,,de standpunten dichter bij elkaar" moeten brengen. Overigens moest de PLO wel resolutie 242 van de Veiligheidsraad aanvaarden, alvorens zij voor deze internationale conferentie werd uitgenodigd. zo verklaarde Mubarak.

Op 31 januari besloot Mubarak een tweedaags bezoek aan Bonn, waar hij zijn voorstel o.a. met Bondskanselier Kohl besprak. Deze zegde ,,zorgvuldi-

ge'' bespreking ervan met de Europese partners toe

Ontwtkkelingen na breuk Hoessein-*Arafat*

Nadat koning Hoessein op 19 februari de beeindiging van zijn , politieke coordinatie met de PLO-leiding had bekendgemaakt (pag 291/1), verklaarde een woordvoerder van het Amerikaanse State Department op 20 februari Het is duidelijk dat we een periode van bespiegeling zijn binnengetreden bij alle partijen ··

Medio maart ondernam de Amerikaanse onderminister Richard Murphy een informatiereis naar het Midden-00sten

Op 10 maart werd hij door de Egyptische president Mubarak voor een gesprek van een uur ontvangen. Op 12 maart had hij in Jeruzalem een onderhoud met de Israelische minister van buitenlandse zaken Shamir en diens collega van defensie Rabin.

Op 20 maart voerde de Jordaanse koning Hoessein in Caïro besprekingen met de Egyptische president Mubarak. Van 31 maart - 3 april bracht de Israëlische premier Peres een particulier werkbezoek aan de Verenigde Staten, waar hij op 1 april in Washington een onderhoud met de Amerikaanse vice-president George Bush had. Door Israëlische functionarissen werd op 6 april een bezoek van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz aan de regio aangekondigd.

Missie Murphy (april 1986)

De Amerikaanse vice-president Bush onthulde op 8 april 1986 tijdens een persconferentie in Bahrein dat onderminister Murphy zijn delegatie had verlaten voor bezoeken aan Israël en Egypte in het kader van een ,,nieuw (Amerikaans) initiatief''. maar een woordvoerder van het State Department zei kort daarop dat Murphy slechts een onderzoek ging instellen naar de mogelijkheden voor vrede. Bush bracht toen bezoeken aan enkele Golfstaten, waaronder Saoedi-Arabië. Murphy reisde van 8-10 april heen en weer tussen Caïro en Jeruzalem, waar naast ,,mogelijkheden om het vredesproces weer in beweging te brengen'' ook het Egyptisch-Israëlische geschil inzake Taba werden besproken.

Op 12 april had Murphy in Damascus een langdurig onderhoud met de Syrische president Assad. Diezelfde dag arriveerde de Jordaanse koning Hoessein in Saoedi-Arabië voor overleg met koning Fahd.

Op 27 april maakte de Israëlische premier Peres in een televisie-interview melding van ,,stille diplomatieke contacten met Jordanië die tot nu toe meer begrip dan overeenstemming'' hadden opgeleverd. Volgens Jordaanse bronnen die door Radio Monte Carlo werden aangehaald bestonden er geen geheime diplomatieke contacten tussen Israël en Jordanië en waren Peres' opmerkingen bedoeld om de verbetering van de betrekkingen tussen Jordanië en Syrië te saboteren, zo meldde *NRC/H'blad* (29-4-'86).

Assad *in Amman*

Op 5 en 6 mei 1986 bracht de Syrische president Assad een bezoek aan Jordanië, zijn eerste sinds 1977. Hij beantwoordde daarmee het bezoek dat koning Hoessein op 30 en 31 december 1985 aan Damascus had gebracht. Assad voerde in Amman drie lange gesprekken met de koning, welke volgens de Jordaanse minister van voorlichting, Mohammed Khatib. .,zonder twiifel succesvol'' waren geweest. Naar zijn zeggen was vooral gehandeld over het versterken van de Arabische eenheid (Zie pag. 555/1-'86).

Volgens het Syrische dagblad Tishrin was ook een internationale Midden-Oosten-conferentie onder auspiciën van de VN aan de orde geweest. Daarbij zou president Assad hebben benadrukt dat de Sowjet-Unie daaraan moest deelnemen ,,als borg van de Arabische rechten''. Diplomaten meldden dat de opvattingen van beide staatshoofden over de Golfoorlog niet dichter bij elkaar waren gebracht.

Mubarak in Akaba

Op 11 mei 1986 had de Egyptische president Mubarak in de Jordaanse havenstad Akaba een onderhoud van enkele uren met koning Hoessein. Naar verluidt poogde Mubarak zonder succes de koning ertoe over te halen zijn besprekingen met PLO-leider Arafat te hervatten.

Hoessein in Bagdad en Damascus

Op 13 mei 1986 arriveerde de Jordaanse koning Hoessein in Bagdad. dat hij voor zover bekend voor het laatst op 26 oktober 1985 had bezocht (pag. 551/2-'86). Na overleg met de Iraakse president Saddam Hoessein keerde de koning de volgende dag naar Jordanië terug.

Op 24 mei bracht koning Hoessein onverwachts een bezoek van zeven uur aan Damascus, waar hij zes uur lang met president Assad sprak. Volgens berichten uit Amman en Beiroet zou de koning pogingen hebben ondernomen om Syrië met Irak te verzoenen.

Le Monde (27-5-'86) wees er in dit verband op dat een Iraakse afgezant op 20 mei in Amman een boodschap van president Saddam Hoessein had overgebracht.

Op 26 mei had koning Hoessein in Bagdad opnieuw een ontmoeting met de Iraakse president. De Jordaanse premier Zeid Rifai, die Hoessein naar Bagdad had vergezeld. reisde op 27 mei naar de Griekse hoofdstad Athene voor spoedoverleg met de Syrische president Assad die daar toen voor een officieel bezoek (26-28 mei, pag. 30/2) verbleef.

In het weekend van 1 juni maakten Westerse diplomaten in Bagdad volgens de Financiel Times (2-6) bekend dat Irak een delegatie naar Damascus had gestuurd om te spreken over een heropening van de oliepijpleiding tussen Kirkoek en de Middellandse Zee (capaciteit 500.000 vaten per dag) die Syrië in 1982 had gesloten (pag. 447/2-'82).

Over de stand van zaken toen berichtte Michael Stein in *NRC/H'blad* (3-6-'86) o.a. het volgende:

,,De Kissinger-rol, die koning Hoessein van Jordanie zich. mede op verzoek van de Saoediers. heeft toebedacht om Syrie en Irak nader tot elkaar te brengen. heeft tot dusver nog niet helemaal de gewenste resultaten opgeleverd. Weliswaar hebben de Syriërs hun propaganda-oorlog tegen Irak op een laag pitje gezet, maar zij zwijgen als he? graf over de bemiddelingspogingen van de Jordaanse koning De Irakezen hebben van hun kant al officieel laten weten dat ..het voorbarig is om over welke resultaten dan ook te spreken''.

Het staat vast dat de Irakezen van Syrië het volle pond eisen: zij willen dat Syrië met Iran breekt. En het is even duidelijk dat de Syrische president Hafez Assad daartoe pas bereid is. als de Iraniers hem helemaal niets meer te bieden hebben.

Dat laatste heeft men in Teheran nu ook begrepen. Daarom kreeg de Iraanse zaakgelastigde in de Libanese hoofdstad de afgelopen week opdracht om mee te werken aan een bestand tussen de elkaar bestrijdende moslims en christenen in Beiroet. Aan de onderhandelingen namen zowaar de hezbollahi deel. de sji'itische fundamentalisten. (...) Dat het bestand al na een uur in diggelen lag. hoefde niet perse op rekening van de hezbollahi te worden geschreven. omdat het schieten en moorden in Libanon nu eenmaal veel gemakkelijker begint dan eindigt. Feit was dat Iran en zijn aanhang een bewijs van goede wil aan Syrië hadden gegeven, waarvan men in Damascus goede nota nam.

Ondanks alle problemen die de Jordaanse koning in zijn bemiddeling ontmoet. is men in kringen van de Arabische Liga in Tunis niet pessimistisch gestemd Men verwacht dat er uieindelijk toch een minimum aan overeenstemming zal worden bereikt. Dal zal een conferentie mogelijk maken van ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga eind deze maand. Die ministersconferentie zou dan een in juli te houden Arabische topconferentie in de Marokkaanse stad Casablanca moeten voorbereiden. die al vier jaar lang door de groeiende inter-Arabische tegenstellingen steeds maar opnieuw ,,tot nader datum'' werd uitgesteld.''

Hoessein in Parijs en *Washington*. Berichten over vliegtuigaankopen

Op 2 en 3 juni 1986 verbleef de Jordaanse koning Hoessein voor een privé-werkbezoek in Parijs, waar hij door premier Chirac en president Mitter-

rand voor een gedachtenwisseling werd ontvangen. Volgens het Amerikaanse magazine *Newsweek* (16-5-'86) werd tijdens Hoesseins verblijf een principe-akkoord gesloten tussen Frankrijk en Jordanië over de verkoop van 72 Mirage-2000 gevechtsvliegtuigen aan Jordanië ter waarde van $ 3 mrd, mits een regeling voor de kredietvoorwaarden kon worden bereikt. De betreffende Franse vliegtuigfabriek Dassault-Bréguet liet echter weten, aldus Le Monde (11-6'86), dat de besprekingen nog lang niet waren afgerond en dat het aantal van 72 toestellen sterk .,overdreven" was. Bovendien werd op 6 juni bericht dat Jordanië overwoog 40 Tornado-gevechtsvliegtuigen terwaarde aan £ 1 mrd te kopen van Panavia. een Brits-Westduits-Italiaans consortium (Financial Times 7-6-'86).

Vervolgens bracht koning Hoessein een particulier bezoek aan de Verenigde Staten. Op 9 juni had hij in het Witte Huis te Washington een kort onderhoud met president Reagan, die zou hebben laten weten dat het klimaat toen niet geschikt was voor nieuwe initiatieven i.v.m. het vredesproces in het Midden-Oosten. Vervolgens besprak koning Hoessein met minister van defensie Weinberger over de Jordaanse wapenwensen. hoewel president Reagan onder druk van het Congres voorgenomen wapenverkopen aan Jordanië had moeten opschorten.

Reeds in de herfst van 1985 had de Amerikaanse regering Jordanie moderne gevechtsvliegtuigen en luchtverdedigingsuitrusting toegezegd ter waarde van $1.9 mrd. Maar tegen die wapenverkoop was in het Amerikaanse Congres sterk verzet gerezen. De Senaat stemde op 24 oktober 1985 met 97 stemmen tegen één stem voor een resolutie om de verkoop tot 1 maart 1986 uit te stellen. tenzij Jordanie ermee instemde rechtstreekse vredesonderhandelingen met Israël te beginnen Op 12 november 1985 aanvaardde het Huis van Afgevaardigden een soortgelijke resolutie (zie pag. 551/1-'86)
Eind januari 1986 zouden volgens senator Richard Lugar. de voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen. 80 senatoren en ruim 270 Afgevaardigden zich in informeel overleg tegen de wapenleveringen aan Jordanie hebben uitgesproken. Er kwam een akkoord tot stand tussen minister van buitenlandse zaken Shultz en de Republikeinse senatoren Ligar en Robert Dole (fractieleider). Op grond van dit akkoord moest de regering-Reagan de voorgenomen wapenverkoop aan Jordanië voor onbepaalde tijd uitstellen. Deze beslissing werd op 3 februari 1986 door president Reagan bekendgemaakt

Iraaks-Syrische *ministersbijeenkomst* afgelast. Uitstel Arabische top

In een interview met de Washington Post (*IHT* 12-6) onthulde koning Hoessein op 10 juni 1986 dat de ministers van buitenlandse zaken van Irak en Syrië elkaar op 13 juni aan de grens van beide landen zouden ontmoeten als uitvloeisel van de voorafgaande Jordaanse bemiddelingspogingen De twee ministers, resp Tariq Aziz en Farouk el-Char eh, zouden o m de kansen voor een ontmoeting tussen beide staatshoofden Saddam Hoessein en Hafez Assad bespreken Hoessein meende dat een politiek bestand tussen Bagdad en Damascus ,de Arabische wereld in staat zou stellen uit de toestand van verlamming, die ons al veel te lang heeft bevangen, (te raken en) over te gaan tot een grotere cohesie' Hij sprak de hoop uit dat de ministersbijeenkomst de weg zou effenen voor een succesvolle Arabische topconferentie. waarop o m naar een gemeenschappelijke houding jegens Israël zou moeten worden gezocht.
Maar dn ontmoeting in de woestijn van Tennuf werd op het laatste moment uitgesteld, aldus een mededeling uit Amman, .,om uitgebreidere consultaties mogelijk te maken". Volgens het Koeweitse blad Al Siyassah (15-6)had Syrië de ontmoeting afgezegd onder druk van Iran. Op 12 juni had de Iraanse vice-minister van buitenlandse zaken; Mohammed Ali Besharati, in Damascus diverse uren met de Syrische vice-president Abdel Halim Khaddam gesproken. Hij zou ook een boodschap van de Iraanse president Khamenei voor president Assad hebben overgebracht. ,,De Iraniërs dreigden... Assad problemen in Libanon te scheppen, als hij in zijn toenaderingspogingen tot de Irakezen volhardde", aldus Al-Siyassah. Na zijn verblijf in Syrië bracht Besharati een bezoek aan Libanon. zo meldde het in Londen verschijnende Iraanse blad Kejhan (*FAZ* 16-6).

Volgens officieuze bronnen in Bagdad was de ontmoeting niet doorgegaan, omdat Syrië geweigerd had zijn steun aan Iran in de Golf-oorlog op te geven. In Amman en Beiroet werd de reden van het niet doorgaan van de ontmoeting veel meer gezocht in de problemen bij de voorbereiding van een buitengewone Arabische topconferentie, die volgens een aankondiging van 2 tot 4 juli in Fes (Marokko) zou moeten plaatsvinden, De secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi, besloot met het oog op de afgelaste ministersbijeenkomst zijn voorbereidingen voor de top voorlopig te staken. Eerder was een voor 3 mei geplande topconferentie uitgesteld.

De buitengewone Arabische topconferentie was oorspronkelijk bedoeld om op verzoek van Libië de Amerikaanse bombardementen op Tripoli en Bengasi van 15 april 1986 (pag 616/3 e o - 86) te behandelen Volgens een afgezant van koning Hassan I1 van Marokko, toen voorzitter van de Arabische Liga zou die top op 28 april in Fes moeten plaatsvinden hij zei dit na een onderhoud met Klibi op 2 april in Tunis
Maar op 27 april werd vanuit Rabat (Marokko) vernomen dat de top op verzoek van diverse deelnemers enkele dagen was uitgesteld Irak en de Golfstaten hadden van meet af aan laten weten zo'n top alleen zinvol te vinden als daar ook de Iraans-Iraakse oorlog zou worden besproken. een punt dat Syrië luist niet op de agenda geplaatst wilde zien.
Op 30 april kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Arabischc Liga in Fes bijeen voor het opstellen van de agenda Slechts acht ministers waren aanwezig, nl. die van Marokko, Libië, Irak. Jordanié. Koeweit. Tunesië. de Verenigde Arabische Emiraten en Zuid-Jemen. Bij die gelegenheid stelde de Libische minister Kamal Hassan al-Mansour onverwacht voor de conferentie in de Libische oase Sebha te houden, wat volgens waarnemers bedoeld leek om een discussie van de Golfoorlog te voorkomcn. De Libische positie werd gesteund door de Syrische minister Farouk el-Chareh. die op 1 mei onverwachts in Fes arriveerde. Maar de meerderheid van de 25 leden bleef vasthouden aan het standpunt dat op de top alle moeilijkheden in de Arabische wereld aan de orde moesten komen. met als punt i van de agenda de Golfoorlog.
Door het ontbreken van overeenstemming over de agenda moest de inmiddels voor 3 mei geplande topconferentie voor onbepaalde tijd worden uitgesteld. De Marokkaanse minister van buitenlandse zaken, Abdellatif Filali, zei na de slotzitting van de ministersbijeenkomst op 1 mei: ,,Hetenige probleem was een agenda samen te stellen. Daarom achtte iedereen het noodzakelijk verder beraad te houden en onmiddellijk na de Eid al-Fitr (het einde van de vastenmaand Ramadan) in juni bijeen te komen."
Overigens liet de Libische minister Mansour nog op 1 mei 's avonds weten dat zijn land vasthield aan een Arabische top in Sebha die ,,exclusief" gewijd moest zijn aan de ,,Amerikaanse agressie" tegen Libië. Hij werd daarin gesteund door Syrië. Zuid-Jemen en Algerije. aldus Le Monde (3-5-'86).

Volgens Michael Stein (*NRC/H'blad* 24-6-'85) was de Iraaks-Syrische ontmoeting door Irak afgelast, omdat de Syrische president Hafez Assad de verzoening welbewust zou hebben gesaboteerd

,,Assad was er, zo verkondigde men in Bagdad. niet op uit om zich met zijn Iraakse rivalen te verzoenen, doch gebruikte de verzoeningspogingen om waardevolle bijstand los te krijgen van zowel de Arabische Golfstaten als van hun ergste vijand. Iran. Niettemin wilden de Irakezen hun vrienden - Saoedi-Arabie. Koeweit en Jordanie - niet voor het hoofd stoten door botweg nee tegen de bemiddelingspogingen te zeggen. Maar toen de Syriers weigerden op de geplande ministers-bijeenkomst een waarnemer uit Jordanie of Saoedi-Arabie toe te laten. was voor Irak de maat vol.
Syrië blijkt een oude truc te hebben toegepast om de verzoeningsbijeenkomst reeds bij voorbaat te laten mislukken Het stelde namelijk een minimale verzoening voor door uitsluitend over economische samenwerkingsaspecten te praten, zoals de heropening van de Iraakse oliepijpleiding* door Syrisch gebied. die in 1982 door de Syriers werd dichtgedraaid teneinde Iran terwille te zijn. Een bespreking van puur economische kwesties. zonder de aanzienlijke Syrische hulp aan Iran (waaronderook wapens en munitie) te berde te brengen, was echter voor Irak bij voorbaat onaanvaardbaar.

*Volgens Westerse oliekringen had Irak aan Syrie voor de heropening van deze oliepijpleiding een doorvoervergoeding van 150.000 tot 180.000 vaten ruwe olie per dag aangeboden, aldus de NZZ (5-7-'86).

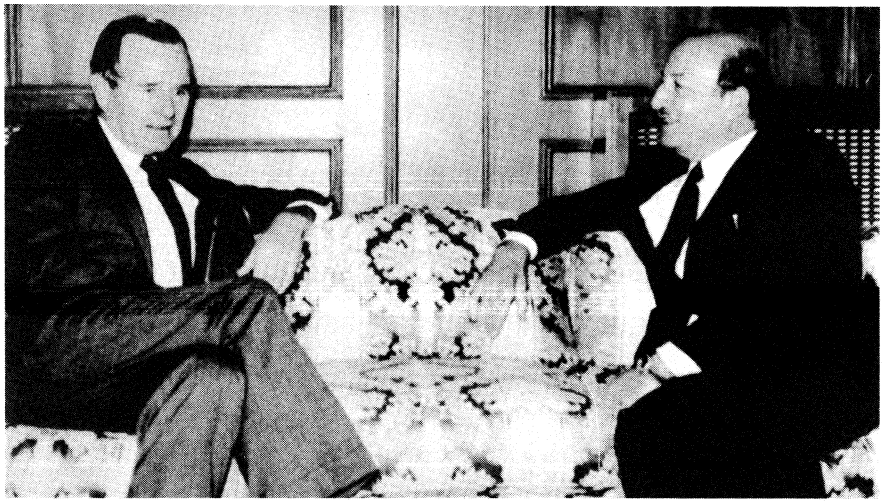

De Amerikaanse vice-president George Bush (l.) tijdens een ontmoeting met de Jordaanse premier Zeif Rifai op 31 juli 1986 in Amman.

Maar de Syriërs hadden nog een alternatief voorstel. Zij waren ook bereid om over maximale samenwerking en een totale verzoening met Irak te praten. Dat zou dan moeten gebeuren op basis van de overeenkomst die Syrie en Irak in 1978 hadden gesloten om beide landen terstond in een unie samen te brengen. President van de nieuwe gefuseerde staat zou volgens het afgesproken handvest van toen de Syrische president Assad zijn. terwijl de Iraakse president Saddam Hoessein met de rol van vice-president genoegen zou moeten nemen. De Syriërs stonden erop om dit handvest direct naar de letter uit te voeren. als de Irakezen echt in verzoening geinteresseerd waren

In Damascus mist men natuurlijk heel goed dat Saddam Hoessein slechts over zijn lijk akkoord zou gaan met de rol van nummer twee in een Syrisch-Iraakse unie (..)
Tegelijkertijd echter joeg Assad de Iraniërs de stuipen op het lijf. De betrekkingen tussen beide landen waren de afgelopen maanden door hun onderlinge machtsstrijd in Libanon en door de onbetaalde Syrische schulden aan Iran danig verslechterd. In Teheran besloot men dan ook dat er onmiddellijk iets moest worden gedaan. De Iraanse olieleveranties aan Syriers die drie maanden geleden werden gestaakt omdat Syrië zelfs de lopende olierekening niet meer kon betalen. werden opeens hervat. Bovendien verzachtten de Iraniers hun eis dat Syrië buitengewoon snel zijn uitstaande schuld van 2 miljard dollar aan Iran moest voldoen.
Wat president Hafez Assad betreft, kunnen de verzoeningspogingen gewoon doorgaan Men heeft in Damascus met de openhartigheid die de Syrische buitenlandse politiek kenmerkt, al te kennen gegeven dat de Iraanse hulp onvoldoende is om de buitengewoon ernstige economische problemen van het land de baas te worden en dat hulp van de Arabische broeders aan de Golf zeer. zeer gewenst is. Waar het om gaat. is de prijs.
De prijs die tot dusver werd geboden. was volgens Arabische bronnen te laag naar Syrische smaak. Er was in principe al overeenstemming bereikt inzake Iraakse gratis olieleveranties aan Syrie ter waarde van bijna 2 miljoen dollar per dag. Daarnaast zouden dan ook de Golflanden nog eens in hun wat lichter geworden geldbuidels moeten tasten ten behoeve van de Syrische economie en de Arabische eenheid."

Na de mislukte Syrisch-Iraakse verzoening kwam op 9 juli 1986 een nieuw Syrisch-Iraans olie-akkoord tot stand (zie pag. 30/1).

Sowjet-voorstel inzake vooroverleg over Midden-Oosten

Tijdens een bezoek van de Franse president Mitterrand aan Moskou (7-10 juli 1986) stelde Sowjet-leider Gorbatsjow voor een bijeenkomst van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad te houden ter voorbereiding van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Mitterrand stemde hiermee in. Maar Gorbatsjows voorstel werd op 10 juli door de Verenigde Staten en Israël verworpen en op 11 juli eveneens door Engeland.

Hoessein opnieuw in Bagdad en Damascus

Op 19 en 20 juli 1986 bracht koning Hoessein van Jordanië opnieuw een (van tevoren niet aangekondigd) bezoek aan Bagdad. Over zijn besprekingen met de Iraakse president Saddam Hoessein werden door de Iraakse media geen bijzonderheden bekendgemaakt, maar reeds vóór de komst van de koning had de Iraakse minister van voorlichting. Latif Nassif Jassem, een Iraaks-Syrische verzoening onmogelijk genoemd ,,zolangSyrië de bondgenoot van Teheran blijft."
In het weekend van 27 juli verbleef koning Hoessein meer dan een etmaal in Damascus voor overleg met de Syrische president Assad.

Bush in Israël, Jordanië en Egypte

Op 27 juli 1986 arriveerde de Amerikaanse vice-president George Bush in Israël in het kader van een tiendaagse rondreis door het Midden-Oosten. Volgens Amerikaanse functionarissen had Bush geen nieuw Amerikaans vredesinitiatief bij zich, maar hoopte hij kansen te peilen voor nieuwe inspanningen om het Arabisch-Israëlische conflict op te lossen. Nog diezelfde dag had Bush een ontmoeting met de Israëlische premier Shimon Peres. die hem informeerde over zijn besprekingen met de Marokkaanse koning Hassan II op 22 en 23 juli in Ifrane (pag. 497 e.v.-'86). Peres beklemtoonde dat gematigde Arabische leiders nu maximale Amerikaanse hulp nodig hadden. Hij drong er bij Bush op aan zijn invloed te gebruiken Egypte te overreden de onderhandelingen over de kwestie-Taba snel met een akkoord te bekronen om de betrekkingen met Israël te normaliseren en een topconferentie tussen Peres en de Egyptische president Mubarak vóór oktober mogelijk te maken. Op 29 juli sloten veel winkeliers in Oost-Jeruzalem hun zaken uit protest tegen het bezoek van Bush aan dit stadsdeel de vorige dag. Eveneens op 29 juli ontving Bush in het Amerikaanse consulaat te West-Jeruzalem een aantal Palestijnse leiders. De 18 Palestijnse aanwezigen, o.w. de hoofdredacteur van Al *Fajr* Hanna Siniora en een aantal burgemeesters, hadden voor de Amerikaanse vice-president een zes punten tellend document opgesteld, waarin op een rol voor de PLO bij elk overleg over de Palestijnse kwestie werd aangedrongen. Tien Palestijnen hadden de uitnodiging van Bush van de hand gewezen. Bij een bezoek eerder die dag aan een kibboets had Bush verklaard dat na de ontmoeting van Peres met koning Hassan een openbare ontmoeting tussen Peres en de Jordaanse koning Hoessein ,,de volgende logische stap" zou zijn in het vredesproces.

Op 30 juli 's avonds had Bush een ontmoeting met de Jordaanse koning Hoessein in het paleis te Amman. Hij overhandigde hem boodschappen van president Reagan en de Israëlische premier Peres. Op 1 augustus volgde een tweede ontmoeting tussen Bush en de koning in Akaba. De vorige dag was bekendgemaakt dat de Amerikaanse regering een bijdrage van $4.5 mln zou geven aan het Jordaanse hulpprogramma voor de bezette gebieden (zie pag. 319/1). Tijdens een persconferentie op 2 augustus duidde Bush aan dat de Jordaniërs zich niet bereid getoond hadden direct met de Israëliërs te onderhandelen.

Van Akaba vloog Bush op 2 augustus naar Luxor (Egypte).

(Voortzetting volgende *aflevering*)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DIPLOMATIEKE ACTIE IN MIDDEN-OOSTEN (I)

Sinds Shimon Peres op 11 en 12 september 1986 in zijn hoedanigheid van premier van Israël een ontmoeting had met de Egyptische president Hosni Mubarak heeft hij zich ingezet voor een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Nadat hij op 10 oktober 1986 als premier plaats had moeten maken voor Likoed-leider Yitzhak Shamir, zette Peres in een ondergeschikte rol als ministrr van buitenlandse zaken deze ,,kruistocht voor de vrede" met mogelijk nog meer inzet voort.

Volgens diverse perspublikaties had Peres op 11 april 1987 een geheime ontmoeting met de Jordaanse koning Hoessein, waarbij een akkoord zou zijn bereikt. Er volgde een felle confrontatie tussen Peres en Shamir, waarbij van een kabinetscrisis en vervroegde parlementsverkiezingen sprake was. Op 13 mei moest Peres inzien dat hij niet over een parlementaire meerderheid beschikte. Shamir concludeerde dat Peres geen mandaat van de regering bezit om verder te onderhandelen over vredesoverleg met Jordanië via zo'n internationale conferentie.

In aansluiting op het overzicht van pag. 333 e.v. volgt hier een samenvatting van de diplomatieke activiteiten en initiatieven in het Midden-Oosten sinds juli 1986.

Bush in Egypte. Geen Tuba-akkoord. Bemiddeling *Murphy*

Van 2-5 augustus 1986 verbleef de Amerikaanse vice-president George Bush in Egypte, nadat hij eerder Israël en Jordanië had bezocht (pag.336/2/3). Na bezoeken aan Luxor en El Gorah (in de Sinaï) - waar Bush op 3 augustus een contingent van de multinationale waarnemersmacht MFO toesprak - had de Amerikaanse vice-president op 4 augustus een ontmoeting van 2½ uur met de Egyptische president Mubarak in Caïro. Daarbij werd vooral gesproken over de wijze waarop de VS Egypte kon helpen bij een oplossing van zijn financiële crisis. Mubarak verzocht Washington om Egypte wat meer lucht te geven bij het terugbetalen van de rente op de militaire schulden van $ 4,5 mrd. Ook wenste Mubarak Amerikaanse steun bij zijn verzoek aan het Internationaal Monetaire Fonds (IMF) om hulp t.b.v. de Egyptische betalingsbalans. Maar Bush zei na de ontmoeting met Mubarak: ,,Ik heb duidelijk gemaakt aan onze Egyptische vrienden dat we niet met onze vingers kunnen knippen om het IMF te dwingen de flexibiliteit te tonen die enige van onze dierbaarste vrienden zo graag zien."

Inmiddels had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy, die Bush vergezelde, pogingen in het werk gesteld om nog vóór het vertrek van Bush een akkoord in het Egyptisch-Israëlische geschil over Taba tot stand te brengen. Murphy besprak deze kwestie op 3 augustus met de Egyptische minister van buitenlandse zaken. Esmat Abdel Meguid, en vervolgens met de Israëlische regering in Jeruzalem, waarna hij in de vroege orhtend van 4 augustus in Caïro terugkeerde. Murphy zou volgens de Israëlische radio hebben voorgesteld, los van de nog niet opgeloste geschilpunten,een memorandum uit te werken, dat dan op 4 of 5 augustus kon worden geparafeerd. Maar dat voorstel was in Jeruzalem vooral door de minister van buitenlandse zaken Shamir verworpen.

Bij zijn vertrek uit Caïro op 5 augustus deelde Bush mee dat Murphy in Egypte zou blijven om de beide partijen, die 's middags een nieuwe gespreksronde in Caïro begonnen, te helpen overeenstemming te bereiken over een arbitrage-akkoord inzake Taba. Een dergelijk akkoord was volgens Bush nabij. Het zou naar zijn zeggen een reële hinderpaal verwijderen in het algehele vredesproces in het Midden-Oosten.

Hoewel de VS voorstander bleven van ,,face-to-face" onderhandelingen, aldus Bush, ,,erkennen wij dat directe onderhandelingen gepaard kunnen gaan met het kader van een internationale conferentie of forum". waaraan de bij het conflict betrokken partijen en ,,de permanente leden van de Veiligheidsraad zouden kunnen deelnemen", d.w.z. ook de Sowjet-Unie.

Op 6 augustus werden de Egyptisch-Israëlische besprekingen over Taba in Caïro voortgezet, zonder deelneming van Murphy, maar een akkoord bleef uit.

Yitzhak Shamir, de premier van Israël.

Het geschil om Taba dateert uit 1982. Het gaat om een uitgedroogde riviermonding in de vorm van een driehoek (oppervlakte ca. 1 km^2); aan twee zijden door bergen begrensd met als hypotenusa een strook strand van 600 meter. Tijdens de Zesdaagse Oorlog van 1967 werd de Sinaï, met inbegrip van Taba. door het Israëlische leger veroverd. Toen dit leger op 25 april 1982 ook het laatste deel van de Sinaï ontruimde krachtens de bepalingen van de Camp David-akkoorden uit 1978 en het vredesverdrag van 1979. bleef Taba in Israëlische handen. Er was namelijk die dag door vertegenwoordigers van de VS, Egypte en Israël een interim-akkoord bereikt dat voorzag in een onderhandelingsprocedure zonder tijdslimiet, variërend van een compromis tot internationale arbitrage. Op 1 november 1982 werd in Taba een door Israëliërs gebouwd luxe hotel. Avia Sonesta, geopend, ondanks officiële Egyptische protesten.

Op 2 en 3 maart 1983 werd de kwestie besproken door delegaties van Egypte. Israël en de VS in de Egyptische stad Ismailia. Van 27-29 januari 1983 volgde een tweede Israëlische-Egyptische gespreksronde in Beersheba (Israel), die door Amerikaanse waarnemers werd bijgewoond (pag. 41813-'85).

Tijdens de derde Israëlisch-Egyptische onderhandelingsronde op 29/30 mei 1985 in Caïro (pag. 496/1-'85) verlangde Egypte internationale arbitrage in het grensgeschil.

Pas na twee kennelijk vruchteloos verlopen gespreksrondes tussen beide landen (3-5 december 1983 in Caïro en 10-12 december 1985 in Herzlia bij Tel Aviv), stemde de Israëlische regering op 13 januari 1986 met een internationale arbitrage in. Daartoe stelde zij een onderhandelingsdocument van 14 punten op.

Daarin werd de instemming met het beginsel van internationale arbitrage gekoppeld aan de voorwaarde dat de arbiters gedurende acht maanden een procedure van verzoening (conciliation) moeten volgen.

Vervolgens bracht de Israëlische minister zonder portefeuille, Ezer Weizman. op 26 en 27 januari een bezoek aan Caïro, waar hij twee gesprekken met de Egyptische president Mubarak voerde, maar hij slaagde er niet in een datum voor een topconferentie tussen Mubarak en de Israëlische premier Peres vast te stellen. Volgens Egypte kon zo'n topconferentie pas doorgang vinden nadat Israël het document, waarin de condities van de arbitrage precies waren vastgelegd, had aanvaard.

Niettemin startte op 5 februari in Cairo een nieuwe, vierde gespreksronde. De Israelische delegatie werd nu geleid door generaal Avraham Tamir, de directeur-generaal van het kabinet van premier Percs: de Egyptische door Nabil al-Arabi. de leider van de juridische afdeling in het ministerie van buitenlandse zaken.

Daarna vonden tussen Egypte en Israël o.m. de volgende gesprekken en contacten plaats:

- 13-15 februari - Gespreksronde in Herzlia.

Weekblad 56ste jaargang No. 2896, pag. 42407-42422

De Egyptische minister van buitenlandse zaken. Esmat Abdel Meguid (l.), ontvangt op 5 augustus 1986 het Israelische onderhandelingsteam inzake Taba. V.l.n.r. Avraham Tamir (delegatieleider), David Kimche (directeur-generaal ministerie van buitenlandse zaken) en Moshe Sasson (ambassadeur in Egypte).

- 4 maart - Begin gespreksronde in Heliopolis bij Caïro
- 20 maart - Israëlische minister van toerisme, Avraham Sharir, in Caïro ontvangen door president Mubarak (zie pag. 367/1- 86)
- 1 april - Gespreksronde in Caïro (de zevende).
- 1 april - Abba Eban, voorzitter Knessetcommissie voor buitenlandse zaken, door president Mubarak in Cairo ontvangen
- 22 mei - Driedaagse gespreksronde in Herzlia beeindigd. Compromisvoorstel van Amerikaanse juridische adviseur Avraham Sofaer door Egypte verworpen.
- 3 juli - Avraham Sofaer begint overleg met Israelische regering in Tel Aviv ria driedaags beraad met Egyptische regering
- 28 juli - Na verder overleg van Sofaer in Cairo brengt de Egyptische journalist Anis Mansour een boodschap van president Mubarak aan premier Peres over
- 30-31 juli - Gespreksronde in Herzlia en Eilat.

Koning Hoessein in Alexandrie

Op 6 en 7 augustus 1986 bracht de Jordaanse koning Hoessein opnieuw een bezoek aan Egypte, waar hij in Alexandrië besprekingen voerde met president Mubarak over de situatie in het Midden-Oosten ,,na de recente ontwikkelingen" (de ontmoeting Peres-Hassan II, de reis van Bush, de Golfoorlog en Hoesseins bemiddeling tussen Syrië en Irak, aldus diverse persberichten).
De twee staatshoofden bevestigden in een gemeenschappelijk slotcommuniqué dat ,,een rechtvaardige algehele vrede en de garantie van de legitieme rechten van het Palestijnse volk moeten worden verwezenlijkt door het houden van een internationale conferentie (waaraan) alle betrokken partijen alsmede de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad moeten deelnemen". Geen melding werd gemaakt van ,,directe onderhandelingen" met Israël noch van de PLO. Mubarak zou tevergeefs hebben getracht koning Hoessein met PLO-leider Arafat te verzoenen. aldus Egyptische bronnen.

In het communiqué werd wel een impliciete waarschuwing aan het adres van Iran gericht via de oproep aan de Arabische staten ,,het gemeenschappelijke defensieverdrag te respecteren" dat tegen elke buitenlandse agressie is gericht.

Egyptisch-Israëlische ontwerp-arbitrageovereenkomst.
Aankondiging topconferentie *Mubarak-Peres*

Op 10 augustus 1986 werden de Egyptische en Israëlische delegaties het ,,met Amerikaanse medewerking" in Caïro eens over een ontwerp-arbitrageovereenkomst die ter goedkeuring aan beide regeringen werd voorgelegd. Daarin werden echter twee punten nog niet geregeld: 1) de keuze van drie arbiters uit een lijst van 30 namen die door de VS (Murphy) was opgesteld; 2) de technische procedure m.b.t. de addenda van het akkoord, wat bleek in te houden de wijze waarop de beide opvattingen over het grensverloop in het cartografisch aanhangsel bij het akkoord ten behoeve van de arbiters zouden worden gepresenteerd.

The Times (12-8-'86) wees daarbij op een belangrijke omissie, nl. het ontbreken van een verwijzing naar de grens uit 1906 tussen Egypte en het Ottomaanse Rijk, die volgens Israël de laatste internationale demarcatielijn was die in dit gebied getrokken was. Egypte ging echter uit van een grenscorrectie uit 1915 met als criterium grenspost 91 en van de Egyptisch-Israëlische bestandslijn van 1949, waarbij als precedent de Israëlische ontruiming van Taba in 1957 na de Sinaï-campagne werd aangevoerd. Het praktische probleem was dat Israël niet precies in het terrein wist aan te geven waar de internationale grens in 1906 heeft gelopen, terwijl Egypte niet de preciese plaats van grenspost 91 kon aanduiden.

De Israëlische onderhandelaars stelden bij hun terugkeer uit Caïro op 10 augustus nadrukkelijk vast dat ook een kader voor de normalisering van de Israëlisch-Egyptische betrekkingen was overeengekomen. Dit behelsde o.m. de volgende Egyptische maatregelen: schadevergoeding voor de nabestaanden van de op 5 oktober 1985 in Ras Burka (Sinaï) doodgeschoten zeven Israëlische toeristen (pag. 270/1e.v. '86); de benoeming van een Egyptische ambassadeur in Tel Aviv (de vorige was op 20 september 1982 n.a.v. de moorden in de Palestijnse kampen Sabra en Chatilla teruggeroepen (zie pag. 379/2-'84); en het organiseren van een zoekactie naar de Israëlische onderzeeër Dakar die op 23 januari 1968 met 69 bemanningsleden spoorloos voor de Egyptische kust was verdwenen.

Op 13 augustus keurde het Israëlische kernkabinet de ontwerp-overeenkomst met 8 tegen 2 stemmen (de Likoed-ministers Moshe Arens en Ariel Sharon) goed. Dezelfde dag hervatten de beide delegaties hun besprekingen in Herzlia.
Op 18 augustus overlegden Egyptische en Israëlische juristen van beide departementen van buitenlandse zaken in de Zwitserse VN-missie te Genève over de samenstelling van de internationale arbitragecommissie alsmede over de modaliteiten van de arbitrage. Tot dan toe had elk van beide partijen. aldus The Times (20-8-'86), zes leden van de kandidatenlijst voorgedragen,

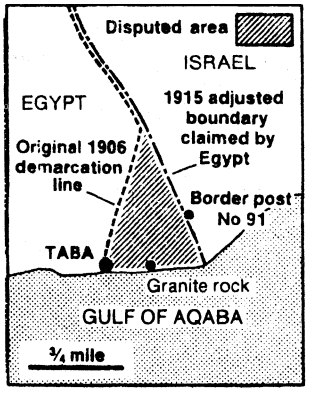

Het betwiste gebied bij Taba (The Times. 15-11-'84).

niaar geen enkele naam kwdni op beide voordrachten voor
Avraham Tamir de directeur-generaal van het kabinet van piemier Peres riad op 19 augustus een gesprek met president Mubarak in Cairo
Voor de Israelische televisie kondigde premier Peres op 20 augustus aan dat hij waarschijnlijk in de eerste helft van septembei een ontmoeting met president Mubarak in Egypte zou hebben
Voordien zou het definitieve arbitrageakkoord inzake Taba moeten zijn getekend
Het Egyptische weekblad *Al Moussawar* meldde op 28 augustus dat de top Mubarak-Peres op 11 septembei in Alexandrie zou plaatsvinden

Mubarak *in Amman*

Op 28 augustus bracht de Egyptische president Mubarak een niet-aangekondigd bezoek van tier uur aan Amman voor overleg met de Jordaanse koning Hoessein Daarbij zou volgens AFP vooral zijn gesproken over de geplande topconferentie van Mubarak met de Israelische premier Peres President Mubarak verklaarde bij zijn terugkeer in Cairo dat nog geen datum voor die top was vastgesteld

Sowjet-afgezanten in *Midden-Oosten*

Eind augustus 1986 brachten drie Sowjet-afgezanten bezoeken aan de Arabische wereld: Pjotr Demitsjew. de eerste vice-president van de SU, verbleef in Libië; Joeri Worontsow, eerste plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken, bezocht Syrië, Jordanië en Algerije; en Wladimir Petrowski, plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken, was in Tunesië, Egypte en Irak.
Worontsow werd in Damascus ontvangen door president Assad en in Amman door koning Hoessein, die op 31 augustus de Jordaanse premier Zeid Rifai naar Alexandrië zond met een boodschap over het overleg met de Sowjetafgezant.
De Financial Times (2-9-'86) schreef

.,Moskou's strategie schijnt erop gericht gematigde landen als Egypte en Jordanie. die beide dichtbij de VS staan, ervan te overtuigen dat zij niets te vrezen hebben van een meer actieve en flexibele Sowjet-politiek inzake het Midden-Oosten.
Tegelijkertijd zorgt Moskou ervoor zijn bondgenoten onder Arabische staten die een harde koers voorstaan. zoals Syrië en Libië, opnieuw te verzekeren dat zijn belang in het spelen van een uitgebreide regionale rol niet ten koste van hen zal gaan. De Sowjet-Unie streeft ernaar een delicate balans te bereiken tussen de concurrerende radicale en gematigde trends in het Midden-Oosten.
De Sowjet-activiteit thans is hoofdzakelijk geconcentreerd op een poging een verzoening tussen vijandige Palestijnse groepen aan te moedigen en tegelijk de zaak van een internationale coriferetitie over het Midden-Oosten te stimuleren In het laatste geval geniet Moskou de steun van gematigde staten als Jordanië
Deze pogingen vallen samen met een afname van het Anierikaanse prestige in de regio en een gevoel onder gematigde regimes dat Washington de hoop op het bereiken van een regeling in het Arabisch-Israëlische geschil heeft laten varen.

Sowjet-afgezant Petrowski verklaarde in Cairo ,Het Midden-Oosten is een arsenaal van de meest geperfectioneerde wapens in de wereld geworden Ervaring uit het verleden leert ons dat de enige weg om een rechtvaardige en vreedzame oplossing te bereiken ligt in hei bijeenroepen van een internationale conferentie

Nieuwe missie-Murphy Taba-akkoord geparafeerd

Op 1 september 1986 begon de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy in Jeruzalem een nieuwe ronde ,,pendeldiplomatie'

Hij moest aldus *NRC/H'blad* (2-9) nagaan in hoeverre de Israëlisch-Egyptische vrede met een Jordaans-Palestijnse component kon worden uitgebreid De Isiaelrsche premier Peres. die volgens Israelische bronnen op 10 en 11 september een topontmoeting niet de Egyptische president Mubarak in Alexandrië zou hebben, was gebrand op vooruitgang in het vredesproces in Jordaans-Palestijnse richting voordat hij in oktober het premierschap aan Shamir moest overdragen

Na overleg met Peres vloog Murphy op 2 september voor enkele uren naar Amman voor besprekingen met de Jordaanse koning Hoessein en premier Zeid Rifai. 's Avonds keerde Murphv in Jeruzalem terug voor nieuw beraad met premier Peres, waarna hij de volgende dag een ontmoeting had met de Israëlische minister van buitenlandse zaken Yitzhak Shamir. Murphy trachtte ook de voortdurende impasse in de onderhandelingen over Taba op te lossen.

In het kader daarvan had de Egyptische minister van buitenlandse zaken Esmat Abdel Meguid op 3 september in Alexandrie een gesprek met David Kimche. de secretaris-generaal van het Israëlische niinisterie van buitenlandse zaken. die ook reeds op 28 augustus besprekingen in Cairo had gevoerd. Volgens Kimche was Egypte teruggekomen op een eerder bereikte overeenkomst betreffende de luchtfoto s van de loop van de gewenste grenzen in het omstreden gebied. Egypte zou zich tegen de afspraak in verzetten tegen de Israëlische grensafbakeliningstechniek, die uitging van grenscirkels in plaats van grenspalen, zo meldde NRC/H'blad (4-9-'86).

Op 4 september voerde Murphy in Alexandrië overleg met minister Meguid en secretaris-generaal Kimche

De volgende dag werd bericht dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz een voorgenomen reis naar het Midden Oosten t g v de top Mubarak-Peies had afgelast
Op 6 september had Murphy in Alexandrie een gesprek van 2½ uur met dt Egyptische president Mubarak en nog een gesprek van 3 uur met minister Meguid waarbij het Taba-geschil met Israël het voornaamste onderwerp vormde

Later die dag (6 septembei) arriveerde Murphy in de Syrische hoofdstad Damascus waar hij eer onderhoud had met de staatsminister van buitenlandse zaken Issam al-Naeb en vervolgens op 7 september, door president Assad werd ontvangen
Na een kort bezoek aan Saoedi-Arabië keerde Murphy op 8 septembei in Cairo terug. waar de Israëlische onderhandelaars Avraham Tamir en David Kimche sinds 7 september geen overeenstemming hadden weten te bereiken niet hun Egyptische gesprekspartners over de precieze plaats van de grensmarkering
Op 8 septembe werden in Caïro onderhandelingen gevoerd tussen o.a. Murphy, Tamir en Meguid. Hoewel op 9 september van Israëlische zijde werd bericht dat de onderhandelingen waren vastgelopen en dat de topconferentie Mubarak-Peres nagenoeg zeker moest worden uitgesteld. ontving minister Meguid later die dag beide onderhandelingsdelegaties om op aandrang van Murphy de besprekingen tot een goed einde te brengen
Op 10 september werden de onderhandelingen voortgezet tot s rriiddags op instigatie van Murphy een doorbraak werd bereikt t a v de laatste geschilpunten
a) Twee alternatieve plaatsingen van grenspaal 91 waarbij de arbitragecommissie uit een van de tu ee alternatieven moet kiezen Mocht dit keuze in het voordeel van Egypte uitvallen, dan gaat het Avia Sonesta hotel in Egyptische handen over
b) Twee van de drie internationale arbiters een Fransman en een Zwitser, deze wijzen samen de derde arbiter aan De arbitragecommissie die voorts uit een Egyptenaar en een Israëliër zal bestaan, kreeg 18 maanden de tijd om tot een uitspraak te komen

Het akkoord werd 's nachts door het Egyptische kabinet goedgekeurd.
Kort na middernacht op 11 september werd het Taba-akkoord in het hotel Mena House buiten Caïro geparafeerd door Nabil al-Asabi en Radr Hamman (namens Egyptr), Avraham Tamir en David Kimche (namens Israël) en on-

De Amerikaanse ambassadeur in Egypte. Frank Wisner (r), parafeert het Egyptisch-Israëlische Taba-akkoord kort na middernacht op 11 september 1986 in het hotel Mena House buiten Cairo. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy (2de v. r.) ziet toe.

derminister Richard Murphy en ambassadeur Frank Wisner (namens de VS).
Daardoor kon de eerste topconferentie tussen de Egyptische president Mubarak en de Israëlische premier Peres alsnog doorgang vinden. Voordien hadden elf Egyptisch-Israëlische topontmoetingen plaatsgevonden: de eerste tijdens het bezoek van de Egyptische president Anwar Sadat aan Jeruzalem (19-21 november 1977), de laatste tijdens het bezoek van de Israëlische premier Menachem Begin aan Alexandrië (25-26 augustus 1981).

Top *Mubarak-Peres* in Alexandrië

Op 11 september 1986 vroeg in de middag arriveerden de Israëlische premier Peres en zijn delegatie op het Egyptische militaire vliegveld Jana Glis (ca. 80 km van Alexandrië). Peres was vergezeld van Abba Eban (de voorzitter van de Knesset-commissie voor buitenlandse zaken), minister Ezer Weizman, de Taba-onderhandelaars Avraham Tamir en David Kimche alsmede de Likoed-afgevaardigde Dan Meridor die als een vertrouweling van Yitzhak Shamir werd aangeduid. (Shamir had een uitnodiging van Peres van de hand gewezen, aldus Le Monde d.d. 13 september).

Van de luchtmachtbasis werd het Israëlische gezelschap met een helikopter van het Egyptische leger naar het zomerpaleis van de Egyptische president in Alexandrië, het Ras el-Tin paleis, overgebracht. Daar volgde een lunch met de Egyptische premier Ali Lufti, die door president Mubarak op 10 september 's avonds van een werkbezoek aan Londen was teruggeroepen.
Om 16.00 uur trof premier Peres president Mubarak in het Ras el-Tin paleis voor het eerst onder vier ogen. Daarop volgde om 19.00 uur een diner in grotere kring. Conform de afspraak maakte president Mubarak 's avonds bekend dat Egypte onverwijld weer een ambassadeur naar Israël zou sturen. Het bleek dat de Egyptische zaakgelastigde in Tel Avid, Mohammed Bassiouni, zijn land voortaan als ambassadeur zou vertegenwoordigen.
Op 12 september 's middags had premier Peres een tweede ontmoeting van 1½ uur met president Mubarak. In totaal spraken zij omstreeks zes uur met elkaar. waarvan meer dan de helft zonder andere functionarissen. Na de afsluitende gespreksronde zei de Egyptische president Mubarak ,,Wij hebben grote vooruitgang geboekt en zullen doorgaan tot de vrede in de hele regio bereikt is." Daarop vlogen Peres en zijn delegatie naar Israël terug.
Tevoren was een gezamenlijke slotverklaring uitgegeven, die door de Egyptische minister van buitenlandse zaken Meguid werd voorgelezen. Aan de versie van Reuter werd o.a. het volgende ontleend:

- De ontmoetingen tussen president Mubarak en premier Shimon Peres in Alexandrië op 11 en 12 september markeren een nieuw tijdperk in de bilaterale betrekkingen tussen Egypte en Israël alsook in het zoeken naar een rechtvaardige en allesomvattende vrede in het Midden-Oosten.

- De ondertekening van het compromis inzake de arbitrage van Taba bevestigt opnieuw het belang van onderhandelingen als middel voor het regelen van internationale geschillen. los van de geest van confrontatie en geweld. Het vormt een veelbelovend model ter navolging, waarop kan morden gebouwd. (. .)

- President Mubarak en premier Peres geloven stellig dat de twee landen, na de kwestie-Taba aan arbitrage te hebben onder orpen, thans hun inspanningen moeten concentreren op het

w

De Egyptische president, Hosni Mubarak (l.), in gesprek met de Israëlische premier. Shimon Peres, tijdens hun eerste ontmoeting op 11 september 1986 in Alexandrië.

doen herleven van het alomvattende vredesproces

- Zij beschouwen met grote bezorgdheid het effect van de impasse in dat proces.

- Zij verklaren 1987 tot het laar van onderhandelingen voor vrede. Zij doen een beroep op alle betrokken partijen dit jaar te wilden aan een intensieve inspanning om hei gemeenschappelijke en nobele doel te bereiken van een rechtvaardige, duurzame en alomvattende vrede.

- President Mubarak en premier Peres, samen met andere betrokken partijen, zullen hun inspanningen voortzetten om te komen tot een oplossing van het Palestijnse probleem in al zijn aspecten en tot de vestiging van een alomvattende vrede in de regio.

Het begin van het tweede gesprek tussen Mubarak en Peres op 12 september 's ochtend liep enkele uren vertraging op doordat beide partijen het niet geheel eens konden worden over de passage inzake de Palestijnen in de slotverklaring. Een hoge Israëlische functionaris verklaarde volgens de *Financial* Times (13-9):,,De Egyptenaren wensten Palestijnse zelfbeschikking in de context van een confederatie met Jordanië in het communiqué op te nemen. Dat is PLO-taal die we niet konden accepteren."

Na het gesprek met Peres op 11 september had Mubarak over de positie van de PLO gesproken. Deze moest naar zijn zeggen onverwijld Veiligheidsraadresolutie 242 erkennen en instemmen met een gemengd Jordaans-Palestijnse delegatie naar een internationale vredesconferentie onder auspiciën van de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad. Volgens Mubarak stond die internationale conferentie allerminst haaks op directe onderhandelingen tussen Israël en zijn Arabische buren, incl. de Palestijnen, maar vormde zij het kader waarin die directe gesprekken juist plaats kunnen vinden. ,,Die conferentie is bedoeld om het mogelijk te maken dat de betrokken partijen samen rond dezelfde tafel gaan zitten", aldus Mubarak. *(NRC/H'blad* 12-9-'86).

Tijdens zijn lunch met zijn Egyptische ambtgenoot Lutfi had Peres verklaard dat Israël de Palestijnen als een apart volk beschouwt en niet van plan is de Palestijnen te blijven overheersen. In een tafelrede op 12 september 's middag merkte de Israëlische premier voorts op dat de Palestijnen het recht hebben deel te nemen aan het bepalen van hun toekomst.

Wat betreft het zoeken van ,,een oplossing" zei president Mubarak op 12 september: ,,Natuurlijk zullen wij op dit punt samenwerken met onze vriend koning Hoessein. Premier Peres bevestigde vervolgens dat Egypte en Israël het erover eens zijn ,,de moeilijke Palestijnse kwestie te regelen in het kader van een arrangement met Jordanië".

De Egyptische ambassadeur in Israël, Mohammed Bassiouni (r.), schudt de hand van de Israelische president Chaim Herzog, nadat hij zijn geloofsbrieven heeft overhandigd (Jeruzalem, 23 september 1986).

Bij zijn terugkeer in Tel Aviv verklaarde premier Peres op 12 september: ,,President Mubarak sprak van een vredesconferentie met internationale deelneming te openen. Om de aard van de conferentie, de deelnemers eraan, de precieze procedures (te bepalen) kwamen wij overeen een commissie in te stellen om de conferentie voor te bereiden."

Op 23 september bood Mohammed Bassiouni zijn geloofsbrieven als ambassadeur van Egypte aan Israëls president Chaim Herzog aan.

Verzet Shamir tegen internationale vredesconferentie

In het weekend van 14 september trok de Israëlische vice-premier en minister van buitenlandse zaken Yitzhak Shainir fel van leer tegen het beleggen van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Shamir, tevens leider van de Likoed, was met andere partijgenoten van mening dat de door Peres en Mubarak in Alexandrië gemaakte afspraak om te zullen ijveren voor het beleggen van een dergelijke conferentie strijdig is met Israëls essentiële belangen, aldus Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (15-9-'86). Hij vervolgde:

De Likoed-kritiek op het beleggen van de internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten baseert zich op het argument dat Israël in zo'n internationaal forum geisoleerd komt te staan tegenover de ,,hele Arabische wereld" en moet opboksen tegen de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad, waaronder de Sowjet-Unie en China. Van Likoed-zijde wordt voorts aangevoerd dat het bijeenroepen van een internationale vredesconferentie de akkoorden van Camp David op losse schroeven zet en onvermijdelijk de weg vrijmaakt voor een onafhankelijke Palestijnse staat.

Vandaar dat dit weekeinde de afspraak in Alexandrië betreffende de internationale vredesconferentie door het Likoed-parlementslid Meridor als 'Israëlische zelfmoord' werd betiteld.

Voor zijn vertrek (14 september) naar de Verenigde Staten verdedigde premier Peres nogmaals het idee van een internationale vredesconferentie. Naar zijn zeggen zal een dergelijke conferentie geen dwingende bevoegdheden hebben en in drie regionale commissies worden verdeeld. Dergelijke internatioiiale begeleiding van het vredesproces is volgens Peres noodzakelijk om Jordanië aan de vredestafel te brengen. Voor het beleggen van zo n internationaal vredesforum greep premier Peres terug op een met grote meerderheid in oktober vorig jaar genomen Knesset-besluit ten gunste van dit idee. Overigens is premier Peres van mening dat het uitzicht op zo'n internationale vredesconferentie minder rooskleurig is dan Likoed zegt omdat hij tenminste op korte termijn geen wezenlijke verandering ziet van het Sowjet-standpunt ten aanzien van Israël.

Volgens Peres dient de Sowjet-Unie voor een diplomatieke rentree in het Midden-Oosten een politieke prijs te betalen: herstel van de diplomatieke betrekkingen met Israël en het openen van de poorten voor joodse emigratie. Het blad Haaretz meldt echter vandaag dat de Israëlische premier er genoegen mee neemt indien Moskou alleen de poorten voor Russische joden opent. Peres is van mening dat Israël door in te stemmen met het beleggen van een internationale vredesconferentie over het Midden-00sten (een idee dat door Moskou en Parijs reeds

ruime tijd wordt gepousseerd) zijn diplomatieke manoeuvreerruimte ten aanzien van de Sowjet-Unie aanzienlijk heeft vergroot In taktisch opzicht meent hij sterk te hebben gespeeid. Hoogst waarschijnlijk is in Alexandrie afgesproken dat een vredesconferentie over het Midden-Oosten ook zal doorgaan als de Sowjet-Unie niet meedoet.

Peres in de VS. *Gesprek* met Sjewardnadze

Op 15 en 16 september voerde de Israëlische premier Peres in Washington officiele besprekingen met de Amerikaanse regering o w president Reagan en minister van buitenlandse zaken Shultz
De Amerikaanse regering bevestigde haar steun voor het Israelische standpunt dat een vredesconferentie met deelneming van de Sowjet-Unie alleen mogelijk is als Moskou Israël erkent
De andere voorwaarde, aldus Peres op 16 september tijdens een persconferentie, is dat ,,de Russen hun optreden tegen de joodse gemeenschap (in de SU) veranderen
Peres zei dat hij met de Egyptische president Hosni Mubarak was overeengekomen te proberen een vredesconferentie te organiseren waarop zou kunnen worden geprobeerd een akkoord te bereiken tussen Israël en Jordanie ,,Israël heeft geen internationale confeientie nodig aldus Peres ,We hebben liever een bruiloft tussen bruid en bruidegom zonder de schoonmoeders ' Maar Israël was bereid het noodzakelijke te doen als Moskou de twee voorwaarden vervult en niet , te diep" deelneemt aan de onderhandelingen Israël ziet het meest in directe gesprekken met een gemengde delegatie van Jordaniers en Palestijnen, aldus Peres
Op 22 september s avonds had de Israelische premier Peres in het VN-gebouw te New York een gesprek van een uur met de Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edouard Sjewardnadze over . stappen noodzakelijk voor de normalisatie van de betrekkingen" Na afloop zei Peres dat hij en Sjewardnadze die in New York de opening van de 41ste Algemene Vergadering van de VN bijwoonde hun eigen ,standpunten en problemen ' naar voren hadden gebracht en het erover eens waren geworden dat beide landen de standpunten van de andere partij zorgvuldig zullen bestuderen Daarop zal dan, aldus Peres worden gereageerd
.,Beide partijen proberen er achter te komen welke de noodzakelijke stappen zijn voor de normalisering van de betrekkingen , aldus Peres
Sjewardnadze zei na het gesprek dat ,,zeer serieuze zaken" zijn besproken in een ,,normaleatmosfeer , niet alleen over bilaterale problemen. maar ook over het Midden-Oosten in het algemeen (Reuter)

Rotatie in Israël

Op 10 oktober bood premier Shimon Peres zijn ontslag aan president Chaim Herzog aan om zo de weg vrij te maken voor een functiewisseling met vicepremier en minister van buitenlandse zaken Yitzhak Shamir (pag 673/1-'86)
In een regeringsverklaring ter afsluiting van zijn premierschap zei Peres op 7 oktober in de Knesset dat er via Amerikaanse bemiddeling met Jordanie werd onderhandeld over het bijeenroepen van een voorbereidende vredesconferentie over het Midden-Oosten (pag 676/1-'86)

Verder *uitstel* Arabische top. Ministersbijeenkomst *in* Tunis

Nadat de secretaris-generaal van de Arabische Liga, Chedli Klibi (Tunesië), zijn voorbereidingen van een buitengewone Arabische topconferentie medio juni 1986 voorlopig had gestaakt (pag. 335/2) en de Marokkaanse koning Hassan II op 27 juli 1986 afstand had gedaan van het voorzitterschap van de Liga (pag. 498/3-'86) vond op 18 en 19 oktober 1986 in Tunis de 86ste zitting van de Raad van de Arabische Liga plaats.
De Raadsleden. d.w.z.de elf ministers van buitenlandse zaken en tien permanente vertegenwoordigers, waren volgens een slotcommuniqué van mening dat zo spoedig mogelijk een topconferentie moest worden gehouden. De voorzitter van de Raad, de Algerijnse minister Taleb Ibrahimi en Liga-secretaris-generaal Klibi kregen opdracht consultaties te beginnen om plaats en tijdstip van de conferentie vast te stellen. Door Koeweitse bronnen werd gemeld dat de Saoedische minister van buitenlandse zaken (prins Saoed al-Feisal) tijdens de Raadszitting had verklaard dat zijn land bereid was de komende topconferentie te organiseren, mits passende voorwaarden werden geschapen.
Inzake een vredesregeling voor het Midden-Oosten verklaarden de Raadsleden ,,dat zij eenzijdige en partiële initiatieven alsmede directe onderhandelingen met Israël volledig verwerpen". De ..juiste weg naar een rechtvaardige en alomvattende vrede" leidde ,,via het houden van een internationale conferentie onder auspiciën van de VN".

Saoedische bemiddeling tussen Syrië en Irak

Op 18 oktober 1986 arriveerde de Saoedische kroonprins Abdallah Ibn Abdel Aziz in Damascus met een boodschap van koning Fahd voor president Assad. Hij sprak geruime tijd met het Syrische staatshoofd en met vice-president Abdel Halim Khaddam. Vervolgens vertrok de kroonprins naar de Iraakse hoofdstad Bagdad. Naar verluidt was de reis van kroonprins Abdallah kennelijk een Saoedische poging Syrië met Irak te verzoenen, nadat een soortgelijke poging van de Jordaanse koning Hoessein op 13 juni i986 was mislukt (zie pag. 335/1 e.v).
In Bagdad werd kroonprins Abdallah op 19 oktober 's avonds door president Saddam Hoessein ontvangen.

Koning *Hoessein* in Caïro. Mubarak in Akaba

Op 22 en 23 november 1986 bracht de Jordaanse koning Hoessein een bezoek aan Egypte. Na afloop van zijn besprekingen met president Mubarak in Caïro gaven beide staatshoofden een persconferentie. De Egyptische president deelde mee dat hij met de koning o.a. had gesproken over Arabische aangelegenheden, regionale problemen, het Palestijnse vreaesproces en de Golfoorlog. Tot besluit verklaarde Mubarak: ,,Wij zijn het eens over de noodzaak tot het bijeenroepen van een internationale conferentie.. Wij hebben de stappen besproken die moeten worden gezet om zo'n conferentie bijeen te brengen. Wij spraken over de vorm van deze conferentie, de methode van haar voorbereiding alsmede over de vraag hoe wij daaraan zullen deelnemen."

Op 28 en 29 december ontmoetten president Mubarak en koning Hoessein elkaar opnieuw, nu in de Jordaanse havenstad Akaba. Het was hun 14de officiële ontmoeting sinds het herstel van de Jordaans-Egyptische betrekkingen in september 1984.
Koning Hoessein had de voorgaande week Saoedi-Arabië en Koeweit bezocht o.a. om te pleiten voor het houden van een Arabische topconferentie. Bovendien zette hij zijn pogingen t.g.v. een Iraaks-Syrische verzoening voort. Volgens goedingelichte kringen in Caïro waren er via Amman gesprekken tussen Irak en Syrië begonnen die ,.niet bij voorbaat tot mislukken lijken gedoemd", aldus Harm Botje in *NRC/H'blad* (29-12-'86). Het overleg in Akaba zou vooral ten doel hebben gehad een gemeenschappelijke koers uit te werken met het oog op de voor 26 januari 1987 in Koeweit geplande Islamitische topconferentie.

Uitvoering Tuba-akkoord

Begin oktober 1986 werd de samenstelling van de internationale arbitragecommissie inzake Taba bekend. Naast

de vertegenwoordigers van Egypte en Israël, resp Mohammed Sultan en Ruth Lapidot zaten in dit commissie de Zwitser Dietrich Schindler en de Fransman Pierre Bellet De Zweedse rechter Gunnar Lagergren werd veivolgens tot voorzitter aangewezen

Op 10 december begon de arbitragecommissie officieel haar werkzaamheden in Geneve
Op 7 januari 1987 opende een detachement van tien militairen t an de multinationale waarnemersmacht voor de Sinaï (MFO) een observatiepost in Taba krachtens het tussen Egypte en Israël bereikte compromis
Eerder was op 21 december 1986 in Jeruzalem bekendgemaakt dat Egypte en Israël hadden besloten 24 nieuwe telefoonverbindingen tussen Beersheba en El Arisch te installeren Voorts waren zij overeengekomen te gaan praten over methoden om storingen van radio-en televisie-uitzendingen te voorkomen.

Nieuwe missie-Murphy (januari 1987). Hoessezn in Bagdad

Op 6 januari 1987 's avonds arriveerde de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, in de Jordaanse hoofdstad Amman. Hij kwam voor een beoordeling van de kansen op vrede in het Midden-Oosten na het rumoer rond de Amerikaans-Iraanse wapentransacties (zie o.m. pag. 785 e.v.'86). Murphy sprak op 7 januari met premier Zeid Rifai en koning Hoessein, die nog dezelfde dag een bezoek aan Irak bracht voor overleg met president Saddam Hoessein. Op 8 januari ging Murphy naar Israël. waar hij in Jeruzalem besprekingen voerde met premier Shamir en minister van buitenlandse zaken Peres. Na een onderhoud met de Israëlische minister van defensie Rabin in Tel Aviv reisde Murphy op 9 januari door naar Egypte, waar hij met minister van buitenlandse zaken Meguid sprak en op 10 januari voor een onderhoud van een uur door president Mubarak in Caïro werd ontvangen. Tot slot van zijn missie bracht Murphy nog een bezoek aan Riad (Saoedi-Arabië).

De Volkskrant (15-1) schreef dat Murphy tijdens zijn rondreis had laten weten dat de Verenigde Staten het idee van een internationale conferentie over vrede in het Midden-Oosten toen weer ,,weinig aantrekkelijk" vonden.
In plaats daarvan stond Washington weer de aloude aanpak voor ogen van .,rechtstreekse besprekingen" van Israël met de andere partijen in het conflict.

(Voortzetting volgende *aflevering)*

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

MILIEU EN ONTWIKKELING. RAPPORT COMMISSIE BRUNDTLAND

Er zijn bewijzen te over dat de draagkracht van de aarde in rap ternpo achteruitholt. Uitputting van milieu en natuurlijke hulpbronnen vindt op grote schaal plaats en tegelijkertijd kampen meer mensen dan ooit met honger en ondervoeding en met een tekort aan brandhout om hun potje op te koken en zich mee te verwarmen.
De kloof tussen rijke en arme landen gaapt steeds wijder, en als er niets gebeurt is er nauwelijks uitzicht op een wending ten goede.
In een alsmaar complexer en onderling afhankelijker wordende wereld is het niet langer mogelijk problemen van elkaar te isoleren of delen van onze planeet ten prooi te laten aan armoede en milieu-afbraak, die elkaar bovendien ernstig versterken. Deze problemen treffen uiteindelijk iedereen.
Wijdverbreide armoede is ook bepaald geen onontkoombaar gegeven. Bij voldoende politieke wil is de mensheid in staat tot duurzame ontwikkeling te komen: in de behoeften van nu kan worden voorzien zonder er de natuurlijke bestaansbronnen van straks aan op te offeren.

Dit is de centrale boodschap van ,,Our Common Future" (..Onze gemeenschappelijke toekomst"). het rapport van de World Commission on Environment and Development (de Wereldcommissie voor milieu en ontwikkeling) onder voorzitterschap van de premier van Noorwegen, mevr. Gro Harlem Brundtland.
De 21 leden tellende commissie werd op 20 dec. 1983 in het leven geroepen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die tevens de voorzitter en de vice-voorzitter benoemde. In de laatste functie werd benoemd Mansour Khalid, voormalig minister van buitenlandse zaken en vice-premier van Soedan.
De commissie werd ingesteld om de vinger te leggen op de meest knellende problemen t.a.v. milieu en ontwikkeling en om aan te geven hoe deze concrete en realistische wijze het hoofd kunnen worden geboden.
Op een persconferentie in Londen heeft de commissie op 27 april 1987 haar eindverslag publiek gemaakt.

Aan de totstandkoming van dit lijvige document, ook wel het Brundtlandrapport genoemd, zijn drie jaar van hoorzittiiigen. conferenties en beraad met politieke leiders over de hele wereld voorafgegaan.
Een en ander werd financieel mogelijk gemaakt door de steun van vele instellingen en landen. waaronder Nederland. dat 400.000 gulden bijdroeg.
Kernpunt van het rapport vormen de mentaliteitswijziging en heroriëntatie op alle niveaus die nodig zijn om de samenhang tussen economische, sociale. politieke en milieuvraagstukken zodanig hoog op de agenda te krijgen dat dezr voldoende iri de besluitvorming doorwerkt Voor. de invulling hiervan komt het rapport met een lange rrrks aanbevelingen en specifieke voorstellen.
..Een wereldwijd politiek concept": zo omschreef Brundtland op de persconferentie het werkstuk van haar Commissie. ,,Een plan voor een beleid in dienst van blijvende menselijke vooruitgang tot in de volgende eeuw."
De Canadees Maurice Strong. lid van de Commissie en vooral bekend als voormalig hoofd van het VN-bureau voor Noodhulpoperaties in Afrika. wees er bij diezelfde gelegenheid op dat het rapport uiteraard geen wondermiddel is tegen de kwalen van onze tijd. ..Het noemt eenvoudigweg de nieuwe wegen die de wereld moet inslaan". aldus Strong.
Het Brundtland-rapport is met grote verwachtingen tegemoet gezien. Sommige deskundigen menrn dat het de wereldgemeenschap deze eeuw wellicht de laatste kans biedt om initiatieven te ontplooien die nodig zijn voor

Gro Harlem Brundtland

het behoud van het menselijk leefmilieu en reële ontwikkelingsmogelijkheden in de toekomst.

De leden van de Commissie hebben zich veel gelegen laten liggen aan een constructieve houding en een positieve toon. „Our Common Future" wil nadrukkelijk geen doemdenkend rapport zijn dat een tot in lengte van dagen voortwoekerend milieuverval voorspelt en armoede en misère op een steeds ernstiger vervuild rakende planeet met alsmaar verder afnemende bestaansbronnen.
Het rapport constateert dat het leefmilieu op vele fronten gevaar loopt, in Zuid en Noord, maar ademt tezelfdertijd het vertrouwen dat de mensheid een welvarender, rechtvaardiger en veiliger toekomst binnen bereik heeft.
Het ziet mogelijkheden voor economische groei en duurzame ontwikkeling, waartoe het werken aan vooruitgang en een goed beheer van de natuurlijke bestaansbronnen hand in hand moeten gaan. Dit acht het rapport ook van vitaal belang ter verlichting van de schrijnende armoede die in grote delen van de Derde Wereld verder om zich heen grijpt.
Het inzicht neemt toe dat milieu en ontwikkeling alles met elkaar te maken hebben. stelt de Commissie hoopvol vast.
Het besef groeit dat tal van vormen van snelle ontwikkeling de hulpbronnen uitputten die ze juist zouden moeten koesteren. en dat milieuafbraak ontwikkeling ondermijnt.
Armoede is niet alleen een belangrijke oorzaak. maar ook een frequent gevolg van milieuvernietiging. En het is dan ook zinloos de strijd tegen milieuproblemen aan te gaan zonder daar de achterliggende factoren van armoede en internationale ongelijkheid bij te betrekken.

Bevolking
De Commissie heeft haar beleidsadviezen gegroepeerd naar een aantal drcltcrrcincn, met de uitdrukkelijke kanttekening dat deze gebieden alle in elkaar grijpen en een geïntegreerde aanpak dus nodig is.
Op tal van plaatsen, aldus de Commissie, neemt het aantal mensen momenteel toe in een tempo dat de draagkracht van het lokale milieu ver overstijgt en hen elk reëel uitzicht op betere huis\-esting. gocdc gczondhcidszorg en een toereikende voedsel- en energievoorziening ontneemt.
Maatregelen ter bestrijding van massale armoede moeten daarom vergezeld gaan van stappen om de zorgwekkende bevolkingsexplosie een halt toe te roepen.
Het Brundtland-rapport roept de regeringen van betreffende landen op tot het voeren van een samenhangend bevolkingsbeleid met onder meer veel aandacht voor onderwijs. Want samen met mogelijkheden tot gezinsplanning stelt scholing mensen in staat zelf hun kindertal te bepalen en biedt ook vrouwen de kans greep op eigen leven te krijgen
Scholing moet bovendien het inzicht versterken dat dc bcstaansbronnen van de aarde eerlijker en met meer beleid moeten worden benut, zo schrijven de leden van de Brundtland-commissie

Voedsel
Terwijl de aarde nu per hoofd van de bevolking meer voedsel produceert dan ooit tevoren, telt de wereld toch elk jaar meer mensen die er te weinig van binnenkrijgen voor volledige ontplooiing van een actief, werkzaam leven. aldus het rapport.
De industrielanden kennen een doorgaans zwaar gesubsidieerd en tegen internationale concurrentie beschermd systeem van voedselproduktie, dat het overmatig gebruik van bodem en chcmicaliën, de vervuiling van wateren en voedsel en de ontluistering van het platteland in de hand heeft gewerkt.
Het subsidiesysteem heeft bovendien geresulteerd in grote overschotten, die deels als voedselhulp hun weg vinden naar de Derde Wereld en daar maar al te vaak de lokale markt verstoren.
Veel ontwikkelingslanden kampen daarentegen met een verwaarloosde voedsel-landbouw; jarenlang heeft het er ontbroken aan prikkels die een hogere produktie aantrekkelijk zouden hebben gemaakt voor de kleine voedselverbouwende boer en boerin.
In dit deel van de wereld zijn het vooral de massale boskap en liet platbranden vooi - tijdelijke - landbouw die het leefmilieu ernstig bedreigen.
Om in deze onevenwichtige situatie verbetering te brengen moet volgens het rapport het gros van de ontwikkelingslanden zodanig orde op zaken stelirn dat hun kleine boeren daadwerkelijk tot produktieverhoging worden aangezet, en moet het Westen zijn overschotten verminderen, het eigen protectionisme uitbannen en ecologisch verantwoorde landbouwmethoden bevorderen.
De Commissie benadrukt voorts dat honger vaak eerder een gevolg is van gebrek aan koopkracht dan van de afwezigheid van voedsel
Van groot belang zijn daarom landhervormingen en de bescherming van de kwetsbare zelfvoorzieningsboeren en landlozen in de Derde Wereld.

Genetisch materiaal
De verscheidenheid aan wilde plant- en diersoorten op aarde, dr zogeheten genetische diversiteit. gaat in recordtempo achteruit. zo stelt het rapport vast. Een zorgwekkend proces, onder meer omdat het genetisch materiaal in deze wilde soorten onontbeerlijk is voor het ontwikkelen van ziektenbestendige voedselgewassen en nieuwe medicijnen.
De verdere teloorgang van 's wereld biologische diversiteit kan echter nog een halt worden toegeroepen, meent de Commissie. Ze bepleit hiertoe het vraagstuk van de verdwijnende plant- en diersoorten en bedreigde ecosystemen allereerst als vitaal economisch probleem op de politieke agenda's te plaatsen. Hieruit zou dan een rem op de vernietiging van het tropisch regenwoud en andere belangrijke genenreservoirs moeten voortvloeien en een weloverwogen beheer van deze gebieden als economische bestaansbron voor de lange termijn.

Energie
Uitvoerig gaat de Brundtland-commissie in op de vraag hoe de wereld zich in de toekomst verantwoord van voldoende energie zal kunnen voorzien. Vooral de industrialisatie. landbouwontwikkeling en snelle groei van het aantal mensen in ontwikkelingslanden zullen een veel grotere energie-behoefte met zich meebrengen.
Momenteel verbruikt een inwoner van een industrieland met een markteconomie gemiddeld ruim 80 keer meer energie dan iemand in Afrika bezuiden de Sahara.
Maar het huidige wereldwijde energieverbruik zou vervijfvoudigen als de energieconsumptie in de Derde Wereld op hetzelfde niveau zou worden gebracht als in de rijke landen. En dat kan het ecosysteem van de aarde niet aan, zeker niet als die toename via niet-vernieuwbare fossiele brandstoffen wordt verkregen.
In het beoogde nieuwe tijdperk van economische groei zal dan ook aanzienlijk zuiniger met energie moeten worden omgesprongen.
Daarnaast zal de komende eeuw het sterk moeten hebben van de ontwikkeling van alternatieve vernieuwbare energiebronnen en van massale bosaanplant voor de energievoorziening van vele honderden miljoenen in de Derde Wereld. Hechte internationale samenwerking is hiertoe vereist.
Over de rol van kernenergie in dit verband blijken de Commissieleden verdeeld. Allen zijn het er echter over eens dat de produktie van nucleaire energie alleen acceptabel is bij afdoende oplossingen voor de problemen die hier nu nog bij spelen.

Industrie
Gezien de verwachte bevolkingstoename zal de industrie straks 5 a 10 maal zoveel goederen moeten produceren om alleen al het verbruik hiervan in de ontwikkelingslanden op hetzelfde peil te brengen als nu in de Westerse wereld
Investeringen in schone technologie hebben hun rendement niet alleen bewezen in termen van gezondheid en voorkomen milieuschade, maar vele mdustrieen ook economisch geen windeieren gelegd en moeten verder worden bevorderd, aldus het rapport.
Bovendien zullen de landen in de Derde Wereld op hun weg naar industrialisatie de steun van de huidige industrienaties hard nodig hebben ommilieu-afblaak tegente gaan en de beschikbare technologieën optimaal te kunnen benutten. Multinationals dragen in dit opzicht een speciale verantwoordelijkheid.
De Commissie toont zich overigens niet uitsluitend in juichstemming over de mogelijkheden van nieuw ontluikende technologieen. Deze mogen dan de belofte inhouden van hogere produktiviteit, een spaarzamer gebruik van grondstoffen en minder vervuiling. maar bergen tevens het risico in zich van onbeheersbare rampen.
Met het oog hierop bepleit het rapport onder meer een stringenter controle op de uitvoer van industriële- en landbouwchemicaliën en op het dumpen van afvalstoffen.

Steden
De wereld gaat een overwegend stedelijke toekomst tegemoet. Een conclusie die overeenstemt met een recente VN-prognoses.
Woonde in de ontwikkelingslanden in 1940 nog maar één op de 100 mensen in een stad met meer dan een miljoen inwoners, nu geldt dat al voor één op de 10 Derde Wereldbewoners.
De steden in de arme landen zullen er voor de eeuwwisseling bovendien nog eens zoveel mensen bijkrijgen dat ze hun infrastructuur en wooncapaciteit met 65 procent moeten uitbreiden om zelfs maar het doorgaans volstrekt ontoereikende voorzieningen-niveau van dit moment te kunnen handhaven.
Land. drinkwater en riolering. elektriciteit. medische zorg. scholen. vervoer; maar weinig Derde Wereldsteden zijn in staat hun snel toenemende bevolking van al deze zaken te voorzien. De illegale nederzettingen schieten er dan ook als paddestoelen uit de grond.
Het afwenden van een dreigende urbane crisis vergt volgens het rapport een beleid dat de druk op de metropolen ombuigt naar kleinere steden. die als plattelandscentrum een belangrijker functie toebedeeld moeten krijgen.
Ook moeten er speciale nederzettingen-strategieën komen om het verstedelijkingsproces in banen te leiden. Hoge verwachtingen zijn er in dit verband van de zogeheten ,.sites and services"-benadering, waarbij de overheid zich beperkt tot het leveren van grond en basisvoorzieningen. waarna de toekomstige bewoners zelf een menswaardige woning bouwen

Mondiaal
Als onderdeel van het in het rapport vervatte concept voor mondiale samenwerking ten gunste van duurzame ontwikkeling moeten vooral Wereldbank en Internationaal Monetair Fonds een voortrekkersrol vervullen om de Derde Wereld te helpen ontsnappen aan de wurggreep van dalende grondstoffenprijzen, protectionisme, torenhoge schuldenlasten en afnemende kapitaalstromen.
Daarnaast moeten alle naties zich via internationale verdragen verplichten tot een beter beheer van wereldzeeën, Antartica. dampkring en heelal.
Van alle denkbare milieurampen zou een kernoorlog zonder twijfel de ernstigste zijn. aldus het rapport, zodat ook bovenal de verbetering van de betrekkingen tussen 's werelds supermachten een zaak is van cruciaal belang.
Op internationaal, regionaal en nationaal niveau moeten voorts alle beleid en wetgeving zodanig worden bijgesteld en geeoordineerd

dat duurzame. ecologisch verantwoorde ontwikkeling er maximaal mee wordt ondersteund.

Actieprogramma
In haar slotwoord toont de Brundtland-commissie zich er terdege van bewust dat het effect van haar werk valt of staat met dr mate waarin haar voorstellen worden overgenomen. De benodigde mentale ommezwaai en herorientatie vergen een actieve follow-up, benadrukt de Commissie

Om zich van dit laatste te verzekeren doet ze een beroep op de Verenigde Naties om haar rapport om te zetten in een VN-Actieprogramma voor Duurzame Ontwikkeling. Aan de hand hiervan kunnen dan periodiek de geboekte vorderingen worden bezien en kan het beleid zonodig worden bijgesteld.
We zijn er unaniem van overtuigd dat veiligheid, welzijn en het pure voortbestaan van deze planeet afhankelijk zijn van de thans bepleite veranderingen. zo besluiten de 21 leden van de Commissie

WEST-EUROPA

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

BELEID T.A.V. VLUCHTELINGEN EN ASYLAANVRAGERS

Bondskanselier Helmut Kohl maakte op 27 aug. 1986 bekend, dat zijn kabinet een dag eerder besloten had een aantal maatregelen te treffen, die er op waren gericht de binnenkomst in de Bondsrepubliek van vluchtelingen uit landen in de Derde wereld en het Midden-Oosten te beperken.
De maatregelen waren vooral gericht tegen mensen, die naar West-Duitsland kwamen, meer om economische dan om politieke redenen.
De maatregelen behelsden o.m. het volgende:

Boete van DM 2.000 en andere financiele sancties voor luchtvaartmaatschappijen voor iedere passagier. die zij de Bondsrepubliek binnen brachten, die niet beschikte over een geldig visum.
Wetgeving. waaronder luchtvaartmaatschappijen verplicht werden om vluchtelingen, aan wie de toegang tot de Bondsrepubliek geweigerd werd. naar hun land van oorsprong terug te brengen
Verplichte transitvisa voor burgers uit Libanon, Sgrie, Ghana, Pakistan en Bangladesh, die doorgaande vluchten via de Bondsrepubliek maakten.
Striktere criteria voor het verlenen van toeristenvisa aan burgers uit ,,probleemlanden".
Uitbreiding van personeel, dat asylaanvragen behandelt, en van grensbewakers op de punten, waar de meeste vluchtelingen de grens passeren.
De bepaling, dat ieder, die asyl aanvroeg en voordien zonder veiligheidsproblemen een periode van drie maanden of meer in een doorgangsland had vertoefd. zonder meer toegang tot de Bondsrepubliek kon worden geweigerd
De bepaling, dat vluchtelingen, aan wie wel toegang was verleend, voor een periode van vijf jaar een werkvergunning onthouden zou worden: tot dan gold een periode van twee jaar. Uitzondering vormden vluchtelingen uit Oostblokstaten, voor wie een periode van één jaar zou blijven gelden.

Voorgeschiedenis. ,,Gat in de grens" via Berlijn

De maatregelen werden getroffen, nadat gedurende ong. anderhalf jaar het Westduitse apparaat voor de opvang van vluchtelingen onder zware druk had gestaan, doordat zeer vele vluchtelingen het land waren binnen gekomen via een ,,gat in de grens" in Berlijn.

In de loop van 1985 waren in West-Berlijn 23.000 asylaanvragers gearriveerd, 35% van het totale aantal personen, dat in dat jaar een aanvraag om asyl in de Bondsrepubliek had ingediend. In de eerste helft van 1986 alleen was dit aantal 15.034.
Deze mensen kwamen aan op het vliegveld Schönefeld in de DDR, niet ver buiten Oost-Berlijn. Na hun aankomst aldaar legden de Oostduitse autoriteiten hun geen strobreed in de weg, wanneer deze vluchtelingen zich op weg begaven naar West-Berlijn. Vervolgens konden zij zonder problemen West-Berlijn binnenkomen, omdat er aan de Westelijke zijde van de lijn, die Oost- en West-Berlijn scheidt, geen grensbewaking is.

De Senaat van West-Berlijn en de federale regering in Bonn weigerden nl. deze lijn als staatsgrens te erkennen. iets waarop de autoriteiten in Oost-Berlijn nu juist uit zijn.
Algemeen heerste aan Westelijke zijde dan ook de verdenking, dat de Oostduitse autoriteiten met hun handelwijze jegens de vluchtelingen wilden afdwingen, dat men aan Westberlijnse zijde zou overgaan tot grensbewaking, waarmee de scheiding tussen Oost- en West-Berlijn impliciet als staatsgrens zou zijn erkend.

Het vluchtelingenprobleem in West-Berlijn werd nog verscherpt, nadat in jan. 1986 de Oostduitse regering een overeenkomst had afgesloten met Zweden en Denemarken, waaronder de DDR-regering zou verhinderen, dat ,,illegale vluchtelingen" uit negen landen in het Midden-Oosten en Zuid-Oost-Azië naar Scandinavië zouden doorreizen.
Nadat de regering in Bonn verschillende démarches had ondernomen bij de regering in Oost-Berlijn. verklaarde de laatste op 5 juli 1985, dat zij de doortocht over haar grondgebied naar West-Berlijn van vluchtelingen uit Sri Lanka zou beperken.
Deze verklaring werd door de Oostduitse regering afgelegd op dezelfde dag, waarop de Bondsrepubliek en de DDR een nieuw akkoord hadden afgesloten over de zg. ,,s ing", het renteloze krediet aan de DDR, dat de DDR in staat stelt zijn rekening in het clearingstelsel voor de handel tussen beide landen te overschrijden (pag. 69/3-1985).
Later verklaarde het Oostduitse persagentschap ADN, dat m.i.v. 1 febr. 1986 ,.burgers uit een aantal staten" alleen zou worden toegestaan door te reizen naar het grondgebied van de Bondsrepubliek, als zij over de juiste papieren beschikten, maar deze maatregel gold niet voor het grondgebied van West-Berlijn, dat volgens de autoriteiten geen deel uitmaakt van de Bondsrepubliek en door haar niet wordt geregeerd.

Er werd niet gereageerd op verzoeken van Westduitse zijde aan de autoriteiten in de Sowjet-Unie en de DDR om geen personen uit Derde Wereldlanden naar Oost-Berlijn te vervoeren, die geen visa hadden voor een specifiek Westeuropees land.
Ook bleef een reactie achterwege op beweringen aan Westelijke zijde, dat de Oostduitse luchtvaartmaatschappij Interflug in Ghana adverteerde met ,,comfortabele vluchten" naar Oost-Berlijn en een gegarandeerde doortocht naar West-Berlijn.

Oostduitse maatregelen

Pas nadat op 27 aug. 1986 bondskanselier Kohl zijn aankondiging had gedaan, ging de Oostduitse regering tot actie over.
Het DDR-ministerie van buitenlandse zaken maakte op 18 sept. bekend, dat, met het oog op de invoering van verplichte visa in vele landen in West- en Noord-Europa en om verschillende andere redenen, alleen die personen een transitreis door de DDR mogen maken, die beschikken over een visum voor een specifiek land van bestemming.

Nog voordat het Oostduitse ministerie van buitenlandse zaken zijn verklaring wereldkundig had gemaakt was op 18 sept. het nieuws al naar buiten gebracht door Johannes Rau, de SPD-minister-president van Noordrijnland-Westfalen en kandidaat-kanselier voor de SPD in de Bondsdagverkiezingen van 25 jan. 1987.
Rau zei, dat de Oostduitse regering haar bereidheid om in te grijpen om de vluchtelingenstroom naar West-Berlijn te beperken had meegedeeld aan een functionaris van de SPD.
Namens de Westduitse regering werd daarentegen gezegd, dat het voorbereidende werk voor de Oostduitse verklaring was gedaan in besprekingen eind

aug. tussen Wolfgang Schauble, minister bij de bondskanselarij. en Erich Honecker. de secretaris-generaal van de in de DDR regerende SED.

KWESTIE NEUE HEIMAT

Een schandaal ontstond in de tweede helft van 1986 rond dc in financifle moeilijkheden verkerende bouwonderneming Neue Heimat.
Neue Heimat is eigendom van de Westduitse vakcentrale DGB via de holdingmaatschappij Beteiligungsgesellschaft fur Gemeinwirtschaft BGAG.
Opgericht was Neue Heimat in 1954 met als doelen het verrichten van door de staat gesubsidieerde sociale woningbouw en het exploiteren van de aldus gestichte woningen.
Op het hoogtepunt van haar bestaan op het eind van de jaren zeventig had Neue Heimat 300.000 woningen in haar bezit en had zij medezeggenschap in het beheer van nog eens 240.000 woningen.
Nadien was de onderneming als gevolg van wanbeheer in grote financiële problemen geraakt. terwijl er eveneens sprake was van een persoonlijke verrijking ten koste van de onderneming en de Westduitse staat van leden van het bestuur van de maatschappij, die allen uit de Westduitse vakbeweging afkomstig waren.
Vanaf 8 febr. 1982 heeft het Hamburgse weekblad Der Spiegel over deze affaire in een reeks van artikelen bericht (zie ook pag. 698/3-1982).
De kwestie was voor de DGB een zware belasting geworden, zowel in financieel opzicht - Neue Heimat had begin 1986 een schuld van DM 17.2 mrd - als voor de reputatie van de vakbeweging. Hoewel het op het eind van de zomer van 1986 naar uitzag. dat de BGAG en de banken overeenstemming zouden bereiken over een reddingspakket voor Neue Heimat, maakte de vakbeweging op 19 sept. bekend, dat de onderneming voor het symbolische bedrag van één Dmark was overgedaan aan Horst Schiesser, eigenaar van een middelgrote broodbakkerij in West-Berlijn,
Nadat echter de 15 voornaamste banken. waar Neue Heimat schulden aan had, niet hadden ingestemd met een door Horst Schiesser opgesteld reddingspakket voor Neue Heimat, was de BGAG verplicht de bouwonderneming op 10 nov. van Schiesser terug te kopen voor het bedrag van één Dmark plus een vergoeding voor door Schiesser gemaakte kosten tot een bedrag van DM 14 mln.

Op 19 sept. was de indruk ontstaan. dat Schiesser 190 000 van de 260.000 woningen van Neue Heimat had gekocht en dat de overige 70.000 uiterlijk 31 dec. 1986 zouden worden verkocht aan de deelstaten Noordrijnland-Westfalen en Hessen.
Op een persconferentie. die Schiesser op 25 sept. gaf. bleek echter. dat alle 260.000 woningen in zijn bezit waren overgegaan. en dat het de bedoeling was, dat de regeringen van Noordrijnland-Westfalen en Hessen de woningen in hun gebied van hem zouden kopen

De Bondsdag stelde op 5 juni 1986 een parlementaire enquêtecommissie in om een onderzoek te doen naar de affaire-Neue Heimat.

Op 19 ontstond ei een incident m b.t deze commissie. toen zij Alfons Lappas, president-directeur van de BGAG. liet arresteren, nadat deze had geweigerd voor de commissie getuigenis af te leggen. Twee dagen later werd hij weer vrijgelaten. na de toezegging te hebben gedaan nu wel te zullen getuigen.
Lappas trad op 13 nov. af als president-directeur van de BGAG In zijn ontslagbrief nam hij alle verantwoordciijkheid op zich voor de mislukte verkoop van Neue Heimat

NIEUWE REGERING VOOR WW-BETALING BIJ STAKING

Met 265 stemmen van de coalitiepartijen CDU/CSU en FDP voor en 210 stemmen van de oppositiepartijen SPD en Groenen tegen heeft de Bondsdag op 20 maart 1986 ingestemd met een nieuwe regeling voor de eventuele betalingen van werkloosheidsgeld in geval van stakingen.
Arbeidsrechtelijk is de Bondrepubliek in een aantal districten ingedeeld. Onder de ouderegeling was het zo. dat, als stakingen in een bepaalde bedrijfstak in één district leidden tot bedrijfssluitingen in dezelfde bedrijfstak in een ander district. geen WW hoefte te worden betaald, als de door de bedrijfssluiting getroffen arbeiders op het gebied van de arbeidsvoorwaarden eisen hadden gesteld. die identiek waren aan die van de stakende arbeiders. De vakbonden konden hierop inspelen door in de verschillende districten eisen te stellen, die, hoewel inhoudelijk in grote mate gelijk. niet woordelijk hetzelfde waren.
In dat geval moest aan door bedrijfssluiting getroffen werknemers als gevolg van stakingen elders in dezelfde bedrijfstak wel WW worden uitbetaald. Dat was in 1984 gebleken, toen de metaalarbeidersbond in mei en juni verschillende stakingen had uitgeroepen ter ondersteuning van eisen tot korter werken.
Het orgaan, dat in de Bondsrepubliek de WW betaalt, de Bundesanstalt fur Arbeit, had toen op 18 mei besloten geen WW te betalen aan door bedrijfssluitingen als gevolg van deze stakingen getroffen arbeiders in de metaalsector. De metaalarbeidersbond, de IG Metall had echter alle processen, die zij tegen deze beslissing aangespannen had, gewonnen.
N.a.v. de stakingen was de Bundesanstalt fur Arbeit daarop verplicht geweest ong. DM 200 mln te betalen aan WW-uitkeringen.
Vooral in de FDP had dit geleid tot grote aandrang om de wet op dit punt te veranderen.
De regering was toen gekomen met een voorstel voor een nieuwe regeling. waarbij geen WW betaald hoefde te worden, als de eisen in dezelfde bedrijfstak in verschillende districten ..naar aard en omvang gelijk" zijn .,zonder noodzakelijkerwijze overeen te stemmen".

De vakbeweging had zich krachtig tegen deze voorstellen verzet Op 10 dec 1985, toen het kabinet ertoe besloot, staakten 400 000 mensen en op 6 maart 1986. toen de Bondsdag de voorstellen in eerste termijn behandelde, was er arbeidsonrust, waarbij 200 000 personen waren betrokken

COALITIEREGERING CDU-FDP IN HESSEN. WALTER WALLMANN MINISTER-PRESIDENT. KLAUS TOPFER OPVOLGER ALS .MILIEL'-MINISTER IN BONN.

De Landdag in Hessen. waarvoor op 5 april 1987 verkiezingen waren gehouden, die op een nederlaag waren uitgelopen voor de zittende coalitieregering van SPD en Groenen (pag. 228/1 e.v.-1987), kwam in zijn nieuwe samenstelling op 23 april voor de eerste maal bijeen.
Zij verkoos toen met 57 van de 110 stemmen Walter Wallmann (CDU) tot minister-president.
Wallmann was de dag tevoren afgetreden als minister van milieu. natuurbescherming en veiligheid van kernreac-

Walter Wallmann, de CDU-minister-president van Hessen.

toren in de Bondsregering. In zijn plaats werd in Bonn benoemd Klaus Töpfer (CDU). tot dan minister van milieuzaken in de deelstaat Rijnland-Palts.
Bij zijn verkiezing tot minister-president kreeg Wallmann één stem meer. dan de fracties van CDU en FDP te zamen aan leden tellen.
Wallmann vormde een coalitieregering. waarin. met inbegrip van de minister-president, zeven ministers uit de CDU zitting hebben en twee uit de FDP.

REGIONALE VERKIEZINGEN

Op 17 mei 1987 zijn er verkiezingen gehouden voor de parlementen in de deelstaten Hamburg en Rijnland-Palts; in Hamburg is dat de Bürgerschaft en in Rijnland-Palts de Landdag.
In beide verkiezingen heeft de CDU een gevoelige nederlaag geleden. In Hamburg (1,6 mln inwoners) verloor de CDU 1.4% en in Rijnland-Palts (3.6 mln inwoners) zelfs 6.8%.
In Hamburg. waar de verkiezingen vervroegd gehouden werden, werd de SPD weer grootste partij, een positie, die zij bij de verkiezingen van nov. 1986 (pag. 227/3-1987) aan de CDU had moeten afstaan.
Na de verkiezingen van nov. 1986 waren onderhandelingen tussen SPD en CDU over de vorming van een grote coalitie in Hamburg op niets uitgelopen. Daarop besloot burgemeester Klaus van Dohnanyi (SPD)voor 17 mei vervroegde verkiezingen uit te schrijven.

Volgens de constitutie van Hamburg hoeft een regering niet n.a.v. verkiezingen af te treden. De op een minderheid steunende SPD-regering van burgemeester Von Dohnanyi kon na 9 nov. 1986 gewoon door regeren. zo lang hij niet door een meerderheid in de Burgerschaft naar huis werd gezonden

Verwacht wordt, dat de SPD nu een coalitie zal aangaan met de FDP, die na negen jaar weer met een vertegenwoordiging in de Burgerschaft is teruggekeerd.
In Rijnland-Palts bleef de CDU de grootste partij: om te kunnen regeren heeft zij nu echter de steun van de liberale FDP nodig, die na elf jaar afwezigheid weer terugkomt in het parlement.
De grote winnaars zijn duidelijk de liberalen. Hun winst wordt vooral toegeschreven aan de gevolgen van de onduidelijke ontwapeningspolitiek die hun Bonner coalitiegenoot CDU de laatste tijd heeft gevoerd. Uit analyses blijkt dat in Rijnland-Palts 60.000 CDU-stemmers naar de liberalen overliepen.

De grote verliezers waren behalve de CDU ook de Groenen. In Hamburg vielen zij van 10.4 naar 7 procent terug. In Rijnland-Palts wisten zij hun aanhang weliswaar van 4,5 naar 5,9 procent te vergroten waardoor de Groenen daar voor het eerst in het parlement komen, maar het percentage ligt duidelijk onder het landelijk gemiddelde. Het is ook lager dan de 7.5 procent die de partij in deze deelstaat nog bij de Bondsdagverkiezingen in januari kreeg.
Het verlies van de Groenen wordt vooral toegeschreven aan de ruzieachtige atmosfeer die de discussie bepaalt tussen fundamentalisten en realisten in de partij.

De SPD verloor in Rijnland-Palts weliswaar 0,8 procent (nu 38,8), maar wist haar stemmental vergeleken bij de Bondsdagverkiezingen in januari nog met 1,8 procent te verbeteren.
De CDU boekte in deze deelstaat. hel thuisland van bondskanselier Kohl, haar op één na slechtste resultaat sinds de oorlog.

De uitslag in beide deelstaten luidde aldus:

Burgercchaft Hamburg

	1987 %	zetels	1986 %	zetels
Opkomst	79,6		77.8	
CDU	40,5	49	41.9	54
SPD	45,0	55	l	53
Groenen	7.0	8	10.4	13
FDP	6.5	8	4.8	--

Landdag Rijnland-Palts

	1987 %	zetels	1983 %	zetels
Opkomst	77.2	90.4		
CDU	45.1	48	51.9	57
SPD	38.8	40	39.6	43
Groenen	5,9	5	4.5	--
FDP	7.3	7	3.5	--

Oorzaken verschuivingen

Aan het *NRC/H'blad* van 18 mei ontleend is de volgende beschouwing over de oorzaken van de verschuivingen bij de parlementsverkiezingen in Hamburg en in Rijnland-Palts.

De nul-outie en de landbouwwrijzen hebben bij de deelstaatverkiezingen in Hamburg en Rijnland-Palts de christen-democratische CDU parten gespeeld.
De partij van Helmut Kohl verloor door haar onduidelijke opstelling in de discussie over nucleaire ontwapening veel stemmen aan de liberale coalitiegenoot FDP.
De crisis-situatie waarin veel boeren en wijnboeren in Rijnland-Palts verkerrn leidde er toe dat 160 000 mensen die vorige keer nog CDU stemden nu thuisbleven Het opkomstpercentage zakte in deze deelstaat van 90.4 procent in maart 1983 naar 77.2 procent nu.
Wekenlang hebben de christen-democraten de Westdiiitse bevolking in het ongewisse gelaten over haar standpunt ten aanzien van de door Sowjet-leidrr Gorbatsjow voorgestelde nul-oplossingen \-our de middellange-afstandsraketten in Europa met ern bereikt van 500 tot 5000 kilomrtes
Helmut Kohl moet hebben zien aankomen dat dit zijn partij schade zou berokkenen bij de deelstaatverkiezingen. Op 15 mei kwam hij daarom zonder enig overleg met zijn liberale minister van buitenlandse zaken. Genschrr haastig met een soort totale nul-optie: állc kern apens weg uit Europa. ook die welke op het slagveld worden gebruikt.

w
Het voorstel kwam te laat en was bovendien te onduidelijk: Kohls ontwapeningsadviseur Horst Teltschik kwam bijvoorbeeld in de avond van 15 mei op de tv nog vertellen dat Kohl toch nog wel kernraketten in Europa wilde overhouden
Het betrekkelijk duidelijke standpunt van FDP-minister Genscher. die de nul-optie voorstellen van Gorbatsjow wil aanvaarden. heeft zijn partij de winst opgeleverd die C-enscher met dit standpunt moet hebben gezocht: niet alleen kwam de FDP in Hamburg en Rijnland-Palts voor het eerst na respectievelijk negen en elf jaar weer in het parlement, maar met percentages van 6,5 en 7.3 lukte dat nog ruimschoots ook.
De analyses van kiezersstromen laten zien dat de verschuivingen in zowel Hamburg als Rijnland-Palts zich vrijwel uitsluitend binnen de blokken hebben voltrokken: de Groenen verloren terrein aan de SPD, de CDU aan de FDP Tussen de blokken hadden vrijwel geen kiezersbewegingen plaats
In Rijnland-Palts heeft de CDU daardoor haar absolute meerderheid van 51.9 procent (nu 45.1 procent) verloren, als gevolg waarvan CDU-minister-president Bernhard Vogel alleen met steun van de FDP kan blijven regeren
In Hamburg leidde dat er toe dat er slechts één coalitiemogelijkheid is. namelijk van de SPD en de FDP Mocht die coalitie tot stand komen. dan is dat de eerste sociaal-liberale coalitie sinds de politieke Wende in Bonn in oktober 1982 naar een christelijk-liberaal bewind.
In plattelandsstreken in Rijnland-Palts verloren de christen-democraten meer dan gemiddeld. hier en daar zelfs 11 procent.
Naar de zin van de boeren, zoals de afgelopen tijd steeds opnieuw is gebleken. treedt de regering-Kohl niet hard genoeg op tegen de landbouwpolitiek van de Europese Commissie in Brussel. waar prijsverlagingen voor veel agrarische produkten worden voorgesteld om het ontstaan van overschotten te kunnen tegengaan.
Op 18 mei gaan de onderhandelingen tussen de ministers van landbouw van de EG daarover verder; de ministers kunnen zich voorbereiden op een nog onwilliger Bonner collega Ignaz Kiechle, die een week eerder al strijdlustig riep dat hij zich niet zal laten overstemmen Ook die uitspraak heeft het verlies van de CDU niet meer kunnen stoppen
Welke gevolgen de uitslagen voor de meningsvorming over de nul-optie zullen hebben. is slecht te voorspellen. Kohl heeft in feite op 15 mei een lijn gekozen die men als .,ja" zou kunnen interpreteren tegenover de beide nul-opties voor raketten van kortere (500 tot 1000 km) en grotere (1000 tot 5000 km) reikwijdte. maar dan wel onder de voorwaarde dat in de onderhandelingen ook de kernwapens tot 500 km reikwijdte worden betrokken en dat er ook over reducties op het terrein van conventionele en chemische wapens wordt gesproken.
Men kan echter ook zeggen dat Kohl met zijn voorstel het debat over de nul-optie nog verder heeft verward
Bij de rechtervleugel van zijn eigen partij is zijn voorstel inmiddels al op weerstand gestuit of zelfs geheel genegeerd.
In Hamburg kan na een periode van een half jaar SPD-minderheidsreger'ing weer een normale Senaat worden gevormd. De tactiek van

Bernhard Vogel (l.),CDU-minister-president van Rijnland-Palts, en de lijsttrekker van de FDP in deze deelstaat Rainer Bruderle (r.). In het midden de echtgenote van de liberale lijstaanvoerder, Angelika Bruderle.

burgemeester Klaus von Dohnanyi om een coalitie met de Groenen te verwerpen en na op zichzelf succesvolle gesprekken ook elk contact met de christen-democraten te verbreken, heeft uiteindelijk vruchten afgeworpen; Dohnanyi kan nu met de liberalen regeren als hij erin slaagt met hen een overeenkomst te sluiten dat hij vanuit Hamburg geen politiek tegen de Bonner coalitie van CDU/CSU en FDP zal voeren.
Opnieuw is duidelijk geworden dat meerderheden in de Bondsrepubliek via de liberale FDP lopen. Een groen-rode coalitie is blijkbaar moeilijk te verwerkelijken.
Daar waar dit het verklaarde doel was van beide partijen, zes weken eerder bij de deelstaatverkiezingen in Hessen, leidde dat tot verlies bij de SPD.

NEDERLAND

KABINET WIL 23 PROCENT MINDER VERKEERSSLACHTOFFERS IN JAAR 2000

Minister Smit-Kroes heeft op 16 april het nieuwe Meerjarenplan voor de verkeersveiligheid (MPV) naar de Tweede Kamer gezonden. Dit meerjarenplan werd bijgesteld en aangevuld toen verleden jaar bleek, dat er in 1986 7% meer doden en 4% meer gewonden in het verkeer waren gevallen dan in 1985.
Het aangepaste MPV presenteert de aanpak van een beperkt aantal problemen. waarvan echter nu en in de toekomst grote positieve resultaten worden verwacht. In elk geval zal dit vernieuwde meerjarenplan moeten leiden tot 25% minder verkeersslachtoffers in het jaar 2000.

In het meerlarenplan wordt de aandacht vooral gericht op de volgende gebieden:
- de versnelde installatie van regionale organen voor verkeersveiligheid in de provincie. Daardoor wordt de samenwerking tussen onder andere regionale overheden en particuliere organisaties versneld en geintensiveerd In 1988 zal elke provincie zo'n regionaal orgaan moeten bezitten.

- inpassing van verkeersonderwijs in de informaticalessen op de middelbare scholen. Men zal nagaan of het mede hierdoor mogelijk wordt het thcoriegedeelte van het ril-examen reeds op school te laten afleggen.
- volledige invoering van de ademanalyseapparatuur binnen twee jaar Hierdoor zal de politie gemakkelijker alcoholgebruik in het verkeer kunnen controleren.
- integrale herziening van de rij-opleiding, omdat aanpassing aan de eisen van het moderne verkeer noodzakelijk is.
- acht miljoen gulden extra voor het opheffen van de gevaarlijkste verkeerslokaties.
- bevordering van de naleving van de voor de verkeersveiligheid belangrijke snelheidslimieten. vooral op de 50 km- en 80 km-wegen.
- betere voorbereiding van de jongeren op het huidige verkeer door een versnelde uitgifte van de ontwikkelde lespakketten voor basis- en voortgezet onderwijs.

In totaal heeft minister Smit-Kroes in de komende twee jaar f 30 miljoen extra bestemd voor de verkeersveiligheid. naast uiteraard de normale begrotingsgelden. Na deze periode wordt bekeken of verdere financiering - afhankelijk van het feit of het beleid resultaat heeft - nuttig en mogelijk is.

Met dit alles wil de minister bereiken dat er in 1990 200 doden en 1500 ziekenhuispatiënten minder zijn dan in 1985.

POLEN

SAMENSTELLING LEIDENDE ORGANEN VAN PARTIJ, STAAT EN REGERING

Op pag. 233/2 e.v.-1982 werd voor het laatst verslag gedaan van de ontwikkelingen in Polen die uiteindelijk geleid hadden tot het uitroepen van de staat van beleg en de instelling van een militair bewind (13 december 1981).
Met het oog op de veelvuldige wijzigingen die sindsdien hebben plaatsgevonden binnen regering, staat en partij volgt hierna een overzicht van de samenstelling van de leidende organen naar de huidige stand van zaken:

POOLSE VERENIGDE ARBEIDERSPARTIJ (PVAP)

Politburo

Leden: Wojciech Jaruzelski, Kazimierz Barcikowski, Jozef Baryla, Jozef Czyrek, Jan Glowczyk, Czeslaw Kiszczak, Zbigniew Messner, Alfred Miodowicz, Wlodzimierz Mokrzyszczak, Zygmunt Muranski, Marian Orzechowski. Tadeusz Porebski, Florian Siwicki, Zofia Stepien, Marian Wozniak.

Kandidaat-leden: Stanislaw Bejger, Bogumil Ferensztajn, Janusz Kubasiewicz, Zbigniew Michalek, Gabriela Rembisz.

Secretariaat van het Centrale Comité

Eerste secretaris: Wojciech Jaruzelski
Secretarissen: Jozef Baryla, Henryk Bednarski, Stanislaw Ciosek, Kazimierz Cypryniak, Jozef Czyrek, Jan Glowczyk, Zbigniew Michalek, Tadeusz Porebski, Andrzej Wasilewski, Marian Wozniak.

Centrale Controlecommissie

Voorzitter: Wlodzimierz Mokrzyszczak

STAAT

Staatsraad

Voorzitter (staatshoofd): Wojciech Jaruzelski
Vice-voorzitters: Kazimierz Barcikowski, Zenon Komender, Tadeusz Witold Mlynczak, Tadeusz Szelachowski.

Secretaris: Zygmunt Surowiec

Leden: Adolf Ciborowski, Elzbieta Lucja Gacek, Wladyslaw Jonkisz, Witold Lipski, Kazimierz Morawski, Jerzy Nawrocki, Kazimierz Secomski, Piotr Stefanski, Wladyslaw Szymanski, Jerzy Uziemblo, Sylwester Zawadzki.

Sejm (Parlement)

Voorzitter: Roman Malinowski
Vice-voorzitters: Jadwiga Biedrzycka, Jerzy Ozdowski, Mieczyslaw Rakowski, Marek Wieczorek.

REGERING

Ministerraad

Premier: Zbigniew Messner
Vice-premiers: Zbigniew Gertych, Manfred Gorywoda, Wladyslaw Gwiazda, Jozef Koziol, Zbigniew Szalajda.

Voorzitter van de Hoogste Controlekamer Tadeusz Hupalowski

Voorzitter van de Plancomniissie. Manfred Gorywoda

Hoofd van het Bureau van de ministerraad (met ministeriële rang): Michal Janiszewski

Ministers:

Landbouw, bosbouw en levensmiddelenindustrie - Stanislaw Zieba, chemische en lichte industrie - Edward Grzywa; communicatie - Wladyslaw Majeswki: woningbouw, regionaal en gemeentelijk bestuur - Jerzy Bajszczak; kunst en cultuur - Aleksander Krawczuk; binnenlandse handel en diensten - Jerzy Jozwiak: milieubescherming en natuurlijke rijkdommen - Stefan Jarzebski; financiën - Bazyli Samojlik: buitenlandse zaken - Marian Orzechowski; buitenlandse handel - Andrzej Wojcik; gezondheids- en welzijnszorg - Miroslaw Cybulka; onderwijs en opvoeding - Joanna Michalowska-Gumowska; binnenlandse zaken - Czeslaw Kiszctak: ijzer-, staal- en technische industrie- Janusz Maciejewicz; justitie - Lech Domeracki: arbeid, lonen en sociale zaken - Stanislaw Gebala: mijnbouw en energie - Jan Szlachta; nationale defensie - Florian Siwicki; beheer van grondstoffen en brandstoffen - Jerzy Wozniak; wetenschap, hoger onderwijs en technologie - Benon Miskiewicz: transport - Janusz Kaminski; jeugdzaken - Aleksandr Kwasniewski: hoofd van het bureau voor religieuze gezindten - Wladyslaw Loranc; hoofd van het bureau voor wetenschappelijke en technische vooruitgang en de uitvoering ervan - Konrad Tott: hoofd van het bureau voor de koopvaardij - Adam Nowotnik; eerste vicevoorzitter van de plancommissie - Franciszek Kubiczek; voorzitter van het jeugdcomité van de ministerraad - Zbigniew Gertych; regeringswoordvoerder en hoofd van het persbureau in het bureau van de ministerraad - Jerzy Urban

MUTATIES BINNEN REGERING EN STAAT VANAF JANUARI 1982

Op 25 januari 1982 kwam Sejm (het Poolse parlement) voor het eerst sinds het uitroepen van de staat van beleg op 13 december 1981 bij elkaar. Tijdens de bijeenkomst werd een resolutie aangenomen waarin steun werd betuigd aan generaal Jaruzelski.
De Sejm bekrachtigde in een wet de op 13 december uitgevaardigde decreten en besloot tot het ontwerpen van een nieuwe wet, waarin een procedure werd vastgelegd voor het invoeren van de staat van beleg in noodgevallen.
Op 26 januari hechtte het parlement zijn goedkeuring aan enkele wijzigingen in de ministerraad:

Jerzy Korzonek. voormalig eerste plaatsvervangend minister van koopvaardij, volgde Stanislaw Bejger op als minister van koopvaardij in verband met de benoeming van Bejger tot eerste secretaris van de PVAP in Gdansk.
Prof. Benon Miskiewicz, tot dan rector van de Adam Mickiewicz Universiteit in Poznan. volgde Jerzy Nawrocki op als minister van wetenschap, hoger onderwijs en technologie. (Nawrocki had kort na het afkondigenvan de staat van beleg zijn ministersambt neergelegd),

Het Poolse persbureau PAP deelde op 19 februari mee dat Mieczyslaw Debicki, die sinds 1971 aan het hoofd stond van het secretariaat van het Comité van Nationale Defensie, ook benoemd was tot burgemeester van Warschau. Hij volgde in die functie Janusz Majewski op, die was benoemd tot plaatsvervangend minister van woningbouw en bouwmaterialen.
Tijdens een zitting van de Sejm op 27 februari werd Jan Knapik ontheven van zijn functie van minister van chemische en lichte industrie ,,inverband met zijn gezondheidstoestand", en werd Edward Grzywa tot zijn opvolger benoemd.

Zdzislaw Krasinski. tot dan minister en voorzitter van de Staatsprijzencommissie, kreeg de nieuwe functie van minister van prijszaken.

Kania terug in de politiek

Op 26 mei 1982 benoemde het Poolse parlement de in december 1981 afgezette partijleider Stanislaw Kania tot lid van de Staatsraad, een voornamelijk ceremonieel lichaam dat optrad als een collectief presidentschap. Tegelijkertijd werden de liberale katholieke politicus Ryszard Reiff, een openlijke tegenstander van de staat van beleg, en Wladislaw Kruszek, een man van de harde lijn, uit de raad gezet. Voorts werd de minister van godsdienstzaken, Jerzy Kuberski, benoemd tot de officiële vertegenwoordiger van Polen bij het Vaticaan.

Het weer opduiken van Kania in officiële kringen was volgens waarnemers een verrassing en gebeurde niet zonder verzet Zeventien parlementsleden stemden tegen zijn opneming in de raad en 42 onthielden zich van stemming.

Tijdens een parlementszitting op 21 juli 1982 werd Andrzej Werblan ontheven van de functie van vice-voorzitter van de Sejm en werden Zbigniew Gertych en Jerzy Ozdowski benoemd tot nieuwe vice-voorzitters.

Zenon Komender, tot dan minister van binnenlandse handel en diensten en voorzitter van de rooms-katholieke organisatie Pax, volgde Ozdowski op als vice-premier. Komenders ministeriële functies werden overgenomen door Zygmunt Lakomiec.

Stefan Olszowski, die een week eerder was ontheven van de functie van secretaris van het Centraal Comité van de PVAP, werd benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Olszowski, die werd gezien als een vertegenwoordiger van de harde lijn in de partij, was eerder minister van buitenlandse zaken geweest, van 1971 tot 1976 onder Edward Gierek.

Zijn voorganger Jozef Czyrek zou zich gaan bezighouden met de wederopbouw van de communistische partij. Andrzej Ornat werd benoemd tot minister zonder portefeuille met speciale verantwoordelijkheid voor jeugdzaken.

Reorganisatie ministerraad

Op 8 oktober 1982 kondigde Wojciech Jaruzelski een ingrijpende reorganisatie van de ministerraad aan die tot doel had de coördinatie en de doeltreffendheid van de economische plan-organen te verbeteren.
Een van de veranderingen behelsde het opheffen van het Economische Comité van de ministerraad en het verdelen van zijn taken over het regeringspresidium en een versterkte plancommissie.

Vice-premier Janusz Obodowski kreeg de functie van voorzitter van de plancoinmissie. Hij volgde Zbigniew Madej op. die als vice-premier de nieuwe verantwoordelijkheid kreeg problemen op het gebied van economische samenwerking tussen Polen en andere staten op te lossen
Zbigniew Szalajda volgde Andrzej Jcdynak op als vice-premier. Jedynak werd benoemd tot ambassadeur van Polen in Tsjechoslowakije. Szalajada's functie van minister van metallurgie en technische industrie werd overgenomen door Edward Lukosz
Stanislaw Nieckarz volgde Marian Krzak op als minister van financiën. Stanislaw Kukuryka werd minister van woningbouw en bouwmatenalen in opvolging van Tadeusz Opolski. Kazimierz Zygulski werd als opvolger van Jozef Tejchma benoemd tot minister van kunst en cultuur. en Antoni Rajkiewicz werd ,,op eigen verzoek" ontheven van het ministerschap van arbeid, lonen en sociale zaken.

Nieuwe kabinetswijzigingen. Ontslag Moczar en Wojtecki

Tijdens de parlementszitting van 23 maart 1983 werden opnieuw enkele wijzigingen in de samenstelling van het kabinet en de staatsraad doorgevoerd. Een van de wijzigingen stuitte op krachtig verzet in het Poolse parlement.
Het betrof het ontslag van minister van landbouw en levensmiddelenindustrie Jerzy Wojtecki, die volgens de officiële lezing zijn ontslag had ingediend ,,wegens door zijn harde werk veroorzaakte uitputting", zoals Jaruzelski het uitdrukte. Volgens onofficiële zegslieden was Wojtecki weggestuurd omdat hij protesteerde tegen een golf van toekomstige belastingverhogingen waarmee Jaruzelski de Poolse boeren wilde confronteren. Wojtecki stond bekend om zijn liberale houding ten aanzien van de privé-boeren die in Polen bijna driekwart van de landbouwgrond bewerkten. Bij de stemming over Wojtecki's vertrek stemden 69 van de 460 parlementsleden tegen en onthielden 81 anderen zich van stemming.
Wojtecki werd opgevolgd door Stanislaw Zieba.
Een andere belangrijke wijziging in het kabinet betrof generaal Mieczyslaw Moczar, voorzitter van de Hoogste Controlekamer, die met pensioen ging. Moczar was 30 jaar lang een dominerende en omstreden leider op het politieke toneel geweest; hij bleef wel de invloedrijke organisatie van oudstrijders, de Zbowik, aanvoeren (zie ook pag. 12/1 e.v.).

Moczar werd opgevolgd door Tadeusz Hupalowski, tot dan minister van bestuur, regionale economie en milieubescherming, wiens functie werd overgenomen door Wlodimierz Oliwa.

De andere wijzigingen betroffen de benoeming van Stanislaw Ciosek tot minister van arbeid. lonen en sociale zaken en de berioetriirig van Jerzy Wozniak tot minister van het beheer van grondstoffen in opvolging van Jan Antosik.
De Sejm accepteerde voorts het ontslag van Edward Duda als secretaris van de Staatsraad en wees Jerzy Szymanek als zijn opvolger aar.. Mevrouw Krystyna Marszalek-Mlynczyk verdween eveneens uit de Staatsraad en werd opgevolgd door Henryk Stawski.

Op 22 november 1983 hechtte de Sejm zijn goedkeuring aan de volgende wijzigingen:

Zbigniew Messner, partijleider in Katowice, werd benoemd tot vice-premier, speciaal belast mt het doorvoeren van economische hervormingen. in de plaats van Zbigniew Madej;
Manfred Gorywoda, een van de secretarissen van het Centraal Comité, werd voorzitter van de Plancommissie als opvolger van Janusz Obodowski, die vice-premier bleef;
Lech Domeradzki volgde Sylwester Zawadzki op als minister van justitie en Stefan Jarzebski werd de nieuwe minister van milieubescherming en waterbeheer (een nieuwe post).

Volgens Westerse waarnemers waren de wijzigingen met name bedoeld om beter het hoofd te kunnen bieden aan de economische crisis en werden Madej en Obodowski verantwoordelijk gesteld voor het falen van de regering bij het bestrijden van de crisis.

Verdere kabinetswijzigingen vonden op 30 mei 1984 plaats:

Stanislaw Ciosek werd als minister van landbouw, lonen en sociale zaken vervangen door Stanislaw Gebala;
Anna Kedzierska volgde de op 31 maart overleden Zygmunt Lakomiec op als minister van binnenlandse handel en diensten;
Janusz Maciejewicz werd benoemd tot minister van metallurgie en technische industrie, in welke functie hij Edward Lukosz opvolgde

Verkiezingen voor wojwodschappen

Bij de verkiezingen voor de raden van de wojwodschappen (provincies) en andere plaatselijke raden, die op 17 juni 1984 in Polen werden gehouden, had volgens de regering in Warschau 75% van de Polen zijn stem uitgebracht. Dit duidde volgens het bewind op een nederlaag voor de ondergrondse oppositie, die tot een boycot van de verkiezingen had opgeroepen.

Bij de verkiezingen stonden 110.428 zetels in gemeente- en provinciale raden op het spel. Voor het eerst waren twee kandidaten per zetel toegelaten. Wel waren alle kandidaten tevoren goedgekeurd door de overheid, hetgeen voor de ondergrondse vakbond solidariteit een reden was de verkiezingen te boycotten. De ondergrondse had gehoopt dat evenveel Polen niet zouden stemmen als Solidariteit vroeger leden telde: 10 miljoen, ofwel 40% van het aantal kiesgerechtigde Polen. Volgens regeringswoordvoerder Jerzy Urban bleef echter slechts 25% van de kiezers - ongeveer 6,2 miljoen mensen - weg bij de verkiezingen. Hij gaf wel toe dat het opkomstpercentage ver onder dat van de vorige verkiezingen in maart 1980 lag, toen 98,87% van de kiezers zijn stem had uitgebracht.

Minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak in de Sejm. Op de achtergrond Wojciech Jaruzelski (met donkere bril) en vice-premier Roman Malinowski.

Lech Walesa, de leider van Solidariteit, maakte op 23 juni bekend dat meer dan 40% van de Polen niet naar de stembus was gegaan. Walesa las een verklaring voor van de TKK, het viermansbestuur van de ondergrondse vakbond, waarin het precieze opkomstpercentage niet werd gegeven, maar waarin een schatting werd gemaakt op basis van de opkomstpercentages van de grootste steden.

Volgens de TKK ging in Warschau 57,4% van de kiezers naar de stemhus (tegen 71% volgens het bewind), in Gdansk 47% (officieel 68). in Wroclaw 40,3% (officieel 67). in Krakow 48.2% (officieel 64) en in Katowice 57.7% (officieel 78). Volgens de verklaring waren de opkomstpercentages verkregen door de medewerking van activisten die bij stembureaus kiezers hadden geteld. maar ook dank zij informatie van leden van kiescommissies die bijzonderheden hadden gegeven over de wijze van tellen van de stemmen. In veel stembureaus waren volgens de verklaring opkomstcijfers vervalst door het schrappen van namen van niet-opgekomen kiezers van de officiële lijsten en door het meetellen van stemmen van andere boycotters.
Walesa had voor de verkiezingen gedreigd zijn activiteiten voor Solidariteit te staken als het aantal boycotters zou tegenvallen. Op 23 juni verklaarde hij echter. ,,Ikhoef niet af te treden. Ik heb 10 miljoen aanhangers".

Parlementsverkiezingen

Op 13 oktober 1985 werden verkiezingen gehouden voor het Poolse parlement, de Sejm. Volgens de grondwet hadden deze verkiezingen in maart 1984 moeten plaatsvinden, vier jaar na de voorafgaande. Deze termijn was echter tot twee maal toe verlengd (13 februari 1984 en 3 december 1984).
Volgens *NRC/H'blad*-redacteur Peter Michielsen ging het bij deze verkiezingen niet zozeer om de samenstelling van het 460 leden tellende parlement. als wel om de opkomst die bepalend werd geacht voor de mate waarin de kiezer het bewind accepteerde.

Om die opkomst zo hoog mogelijk te laten uitvallen heeft het bewind van premier-partijchef Jeruzelski de kiezers een merkwaardig cadeau aangeboden: als de opkomst tevredenstellend is kan het regime concluderen dat de stabilisering van het land is voltooid en in dat geval wil het een nieuwe amnestie voor politieke gevangenen overwegen. Jaruzelski's ,,cadeautje" illustreert de onzekerheid van het bewind, dat vier jaar na de uitroeping van de staat van beleg nog bang is voor de boycot waartoe de ondergrondse oppositie heeft opgeroepen en zijn toevlucht neemt tot kunstgrepen om de stembussen vol te krijgen. Het regime heeft kosten noch moeite gespaard om de Polen te overreden Radio en televisie kregen een miljard zloty (ruim 20 miljoen gulden) toegestopt om in 160 uur verkiezingspropaganda met veel pop en rock vooral de jonge kiezers stemzin bij te brengen en Jaruzelski nam zelfs. zichzelf ongetwijfeld vermannend. de gedaante van een heus politicus aan, zette de zonnebril af, hing zijn uniform in de kast en begaf zich vrouwenhanden kussend en kinderen knuffelend onder het volk. Om de zaak nog aantrekkelijker te maken is in mei 1985 een kieswet geïntroduceerd die bepaald dat voor 410 van de 460 zetels twee kandidaten tegen elkaar in het krijt moeten treden. Al die 820 kandidaten zijn wel eerst door de massa-organisatie Pron op uiteenlopende manieren op hun betrouwbaarheid getest. Om de resterende 50 zetels hoeft niet te worden gestreden: vijftig eliteleiders komen zonder concurrentie in het parlement. Onder hen zijn Jaruzelski, de kernleden van het Politburo en de regering maar ook, als beloning voor lang. gehoorzaam en ondankbaar werk. mensen als Pronleider Dobraczynski en Alfred Miodowicz. leider van de nieuwe vakbonden.
Een instantie die het regime in elk geval niet heeft overtuigd van het democratisch gehalte van de verkiezingen is de kerk. Voor het eerst sinds 1957 komen er in de Sejm geen parle-

mentaricrs die de steun van tiet episcopaat genieten, langdurige onderhandelingen tussen kerk en regime ten spijt. De kerk heeft aldus, zonder de oppositionele oproep tot boycot van de verkiczingen rnct zoveel woorden te ondersteunen. duidelijk gemaakt in de verkiezingen geen heil te zien.
Alle ferme taal van het regime over consolidatie en stabilisering ten spijt konit er. geen Sejm met een grotere pluriformiteit dan de vorige. De laatste parlementsverkiezingen dateren van begin 1980, de tijd vóór de hete Poolse zomer, de stakingen en de opkomst van Solidariteit. De Sejm die toen werd gekozen bevatte een reeks afgevaardigden - een minderheid. maar wel een minderheid die raak van zich deed spreken - die cr relatief onafhankelijke en kritische denkbeelden op na hield
Vanuit dit parlement werden tussen augustus 1980 en december 1981 de regering méér vragen gesteld dan in alle 36 voorafgaande jaren van de ..volksmacht" samen en nooit tevureri heeft het bewind zich tot dermate flagrante schendingen van de Sejm-reglementen moeten wenden om de critici tot zwijgen te brengen als juist in de afgelopen vijf jaar: wetsontwerpen werden zelfs voor de afgevaardigden geheim gehouden tot de dag van de stemming, discussie werd verboden, wetsontwerpen werden zonder behandeling aangenomen. simpele meerderheden werden afdoende geacht waar volgens de regels tweederde meerderheden vereist waren, parlementariërs die zich kritisch opstelden werden bedreigd, berispt en zelfs als partijlid en daarmee als stemgerechtigd afgevaardigde gschorst. Talrijke wetten zijn aldus in strijd met de grondwetsbepalingen aangenomen. Die problemen bestaan na zondag niet meer. Van dc ..lastige" leden van de oud Sejm keert niemand terug en de normalisatie die het be ind overal in het land bespeurt zal op 13 oktober ook het Poolse parlement hebben veroverd

Cijfers over de opkomst

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban maakte op 14 oktober gedetailleerde cijfers bekend over de opkomst bij de verkiezingen, die volgens hem over heel Polen 78.87~van de kiezers bedroeg. Hij noemde dat percentage een groot succes voor de regering en een duidelijk teken van stabiliteit en vertrouwen in het regime. Er was drie procent meer kiezers naar de stembus gekomen dan bij de gemeenteraadsverkiezingen van juni 1984.

De ondergrondse vakbond Solidariteit, die op een groot aantal plaatsen zelf kiezers had geteld, bestreed dit percentage.

Lech U'alesa, de voormalige voorzitter van de vrije vakbond. zei dat in Gdansk volgens de tellingen van Solidariteit tussen 45 en 47 procent van de kiezers was komen opdagen Urban had voor Gdansk een percentage van 70 opgegeven. In Wroclew stemde volgens Walesa 45 procent van de kiezers (volgens Urban 78 procent), in Warschau 60 procent, in Sopot 43 procent en in Gdynia zelfs maar *33* procent
Regeringswoordvoerder Urban beschuldigde Walesa van ..propaganda". De cijfers van Walesa, zo zei hij, hebben niet met de werkelijkheid te maken.
De regeringswoordvoerder gaf wel toe dat minder dan 25 procent van de Poolse priesters zondag naar de stembus is gekomen. De Poolse kerk heeft het bewind op geen enkele wijze met de verkiezingen willen helpen en heeft een aanbod een aantal onafhankelijke kandidaatparlementsleden te benoemen. \-an de hand gewezen. Geen enkele bisschop heeft gestemd. Zelfs als Urbans percentages kloppen. heeft de

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban

regering volgens waarnemers een bittere pil te slikken gekregen. In het openbaar was uitgegaan van een streefpercentage van 75, maar Warschau hoopte onofficieel dat de opkomst tot 83 procent zou oplopen en met 78,8 procent ligt de opkomst maar weinig boven die bij de gemeenteraadsverkiezingen van juni 1984. toen - volgens door Solidariteit bestreden regeringsopgaven - 75 procent van de Polen ging stemmen.

Jaruzelski volgt Jablonski op als president. Kabinetswijzigingen

Tijdens de eerste zitting van het nieuwe parlement op 6 november 1985 werd Roman Malinowski gekozen tot voorzitter en Jadwiga Biedrzycka, Jerzy Ozdowski, Marek Wieczorek en Mieczysław Rakowski tot vice-voorzitter van de Sejm.
Voorts werd als opvolger van Henryk Jablonski gen. Wojciech Jaruzelski gekozen tot voorzitter van de Staatsraad (president). en volgde Zbigniew Messner Jaruzelski op als premier.
De namen van de vice-voorzitters, secretaris en leden van de Staatsraad, die eveneens op 6 november werden gekozen, werden opgenomen in het overzicht aan het begin van dit verslag. Het enige verschil tussen de huidige samenstelling van de Staatsraad en die van november 1985 betrof het lidmaatschap van Alfred Miodowicz, die op 17 juli 1986 vervangen werd door Jerzy Uziemblo.

Op 12 november hechtte de Sejm zijn goedkeuring aan een aantal wijzigingen in de ministerraad: het totaal aantal vice-premiers werd met twee verminderd tot vijf, en het aantal ministers werd teruggebracht van 30 naar 26, dit laatste als gevolg van de reorganisatie van enkele ministeries.

Zo waren het ministerie van landbouw en levensmiddelenindustrie en het ministerie van bosbouw en houtindustrie samengevoegd tot het ministerie van landbouw. bosbouw en levensmiddelenindustrie; het ministerie van bestuur en regionaal beleid werd samen met het ministerie van woningbouw en bouwmaterialen gecombineerd tot het ministerie van w«-ningbouli-, regionaal en gemeentelijk bestuur; het bureau voor het beheer van grondstoffen kreeg de verantwoordelijkheid over de elektriciteitsindustrie en viel voortaan onder de minister van grondstoffen en brandstoffen: het bureau voor milieubescherming en waterbeheer kreeg verantwoordelijkheid over de natuurlijke rijkdommen en kwam onder de minister van milieubescherming en natuurlijk rijk-

Zitting van de Sejm op 6 november 1985. Vooraan v.l.n.r. Henryk Jablonski, Wojciech Jaruzelski en Zbigniew Messner.

dommen; het bureau voor prijszaken werd opgenomen in het ministerie van financién. Het hoofd van het bureau van de ministerraad werd in de nieuwe ministerraad opgenomen: de voorzitter van de Hoogste Controlekamer verloor de ministeriele rang.

De drie nieuw-gekozen vice-premiers hadden alleen een economische achtergrond. Zbigniew Gertych was een voormalig voorzitter van de parlementscommissie voor budget en financiën; Jozef Koziol was eerste plaatsvervangend minister van landbouw geweest en sinds 1983 vice-voorzitter van de Plancommissie; Wladyslaw Gwazda was tot dan plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken geweest.

Tot de nieuw-benoemde ministers behoorden: Jozef Niewiadomski (bouw. regionaal en gemeentelijk bestuur),Joanna Michalowska-Gumowska (onderwijs en opvoeding). Marian Orzechowski (buitenlandse zaken). Andrzej Wojcik (buitenlandse handel). Miroslaw Cybulka (gezondheids- cn welzijnszorg). Jerzy Jozwiak (binnenlandse handel en diensten), Michal Janiczewski (hoofd van het bureau van de ministerraad), Aleksander Kwasniewski (lid van de ministerraad voor jeugdzaken). Adam Nowotnik (hoofd van het bureau voor de koopvaardij) en Konrad Tott (hoofd van het bureau voor wetenschappelijke en technische vooruitgang)

Verdere benoemingen

Op 23 december 1985 werd bekend dat Zygmunt Rybicki benoemd was op de nieuwe post van staatssecretaris. Admiraal Piotr Kolodziejczyk volgde op 13 februari 1986 admiraal Ludwik Janczyszyn op als opperbevelhebber van de Poolse marine.
De ambassadeur van Polen in de Sowjet-Unie, Stanislaw Kociolek, werd op 3 januari 1986 vervangen door Wlodimierz Natorf, voorheen de permanente vertegenwoordiger van Polen bij de Verenigde Naties.

Kociolek was lid van het Politburo geweest en vice-premier. en voor zijn benoeming tot ambassadeur in 1982 ook partijleider van Warschau

Ministers vervangen

Op 17 juli 1986 werden de ministers van financiën en woningbouw vervangen.
Stanislaw Nieckarz werd ,,op eigen verzoek" ontheven van zijn functie van minister van financiën en vervangen door Bazyli Samojlik, hoogleraar in de economie in Warschau.

Nieckarz had sinds 1982 de supervisie gehad over de pogingen de Poolse schuldenlast aan het buitenland, 30 miljard dollar groot, te herstructureren en te verminderen. In beide taken had hij weinig succes geboekt.

Minister van woningbouw Jozef Niewiadomski werd vervangen door Jerzy Bajszczak. Niewiadomski was op 26 juni benoemd tot partijleider in Lodz.

Als minister was hij er niet in geslaagd op zijn gebied vooruitgang te boeken. In Polen bedraagt de wachttijd voor woningen twintig jaar. Volgens officiele gegevens moet een pasgetrouwd paar in Polen rekening houden met de mogelijkheid dat ze pas rond het jaar 2005, als ze al een aardig kansje lopen binnen afzienbare tijd grootouders te worden, een eigen woning krijgen toegewezen. Niewiadomski verdedigde zich eerder dit jaar tegen verwijten met het argument dat de malaise te wijten is aan een kwestie van prioriteiten: het constructiepotentieel zou vooral worden ingezet op gebieden die lang zijn verwaarloosd; er zouden meer ziekenhuizen en scholen zijn gebouwd dan tijdens ..de periode van welvaart", d.w.z. de jaren zeventig.

Op 29 september 1986 volgde Jan Szlachta Czeslaw Piotrowski op als minister van mijnbouw en energie, en werd Kazimierz Zygulski als minister van kunst en cultuur vervangen door Aleksander Krawczuk.

Premier Zbigniew Messner maakte op 7 mei 1987 bekend dat de minister van godsdienstzaken, Adam Lopatka, was vervangen door Wladyslaw Lorane. Lopatka zou ,.een andere belangrijke functie" krijgen.

Lorane was van 19'79 tot 1982 - tijdens de periode-Solidariteit en de eerste maanden van de staat van beleg toen radio en televisie in vergaande mate werden gemilitariseerd - voorzitter van de Poolse radio en televisie geweest. Nadien had hij de partijafdeling voor ideologie geleid Hij stond bekend als een dogmaticus, die een reeks scherpe artikelen tegen de kerk had geschreven

Volgens waarnemers was Lopatka ontslagen omdat hij te liberaal was in de afhandeling van de betrekkingen tussen kerk en staat.

MUTATIES BINNEN DE POOLSE VERENIGDE ARBEIDERSPARTIJ (PVAP)

Het Centraal Comité van de PVAP hechtte tijdens zijn 7de plenaire zitting op 25 februari 1982 goedkeuring aan de benoeming van Czeslaw Kieszczak (minister van binnenlandse zaken sinds juli 1981) en Marian Wozniak (secretaris van het Centraal Comité sinds juli 1981) tot kandidaat-leden van het Politburo van de partij.

Drie leden van het Centraal Comité werden van hun lidmaatschap ontheven Bij Zygmunt Bobrowski gebeurde dat op eigen verzoek; Marian Arndt en Jan Malinowski werden echter ontslagen, resp. wegens een onjuiste houding ten aanzien van de staat van beleg, en wegens de weigering uit de vakbond Solidariteit te treden.

Op 5 juni werd de partijchef van Warschau, Stanislaw Kociolek, die bekend stond als een van meest prominente voorstanders van de harde lijn binnen het Poolse partijapparaat, ,,weggepromoveerd" tot ambassadeur van Polen in Moskou. Tot zijn opgolver werd Marian Wozniak benoemd.

Kociolek was partijchef van Warschau sinds het najaar van 1980. Hij bepleitte steeds harde maatregelen tegen de vakbeweging Solidariteit. Zijn reputatie als voorstander van de harde lijn dateerde uit 1970, toen hij als partijchef van Gdansk veiligheidstroepen het vuur liet openen op stakende arbeiders.

Partijtop gewijzigd

Aan het einde van een tweedaagse bijeenkomst van het Centraal Comité werd op 16 juli 1982 bekendgemaakt dat Stefan Olszowski, Hieronim Kubiak en Marian Wozniak waren afgetreden als partijsecretaris en dat Wozniak was gepromoveerd tot volledig lid van het Politburo. De nieuwkomers in het partijsecretariaat waren Manfred Gorywoda, economisch adviseur van Jaruzelski, en Jan Glowczyk, redacteur van Zycie Gospodarcze, een economisch weekblad.
Naast Wozniak was Stanislaw Kalkus gekozen tot volledig lid van het Politburo. De partijsecretaris van Gdansk, Stanislaw Bejger, werd kandidaat-lid van het Politburo.
Jan Labecki, die vertegenwoordiger was van de partij van de Leninwerven in Gdansk, waar in de zomer van 1980 de aanzet werd gegeven voor de stakingsgolf, verdween uit het Politburo.

Stanislaw Bejgr, Manfred Gorywoda en Wladyslaw Jonkisz werden lid van het Centraal Comité en Jozef Baryla, die lid was van de Militaire Raad voor Nationale Redding, werd kandidaat-lid.

Volgens waarnemers verdween met het aftreden van Olszowski, die verantwoordelijk was voor ideologie en het mediabeleid, de belangrijkste politieke tegenspeler van Jaruzelski. Zij meenden dat de verzwakte positie van 01szowski premier Jaruzelski meer ruimte zou geven om de beperkingen onder de staat van beleg te versoepelen.

Tijdens twee bijeenkomsten van het Centraal Comité van de PVAP (14-15 oktober 1983 en 18 februari 1984) werd onder meer gesproken over het falend beleid van de partij in het aantrekken van meer arbeiders en jonge leden. Sinds de opkomst van de vakbond Solidariteit had de PVAP 800.000 leden verloren. Jerzy Majka, hoofd van de informatie-afdeling van het CC, gaf op 15 oktober toe dat slechts 40% van de partijleden uit arbeiders bestond.

Op 6 januari 1984 verklaarde Majka dat de PVAP op dat moment 2.200.000 leden telde. Volgens hem was tijdens plaatselijke verkiezingen sinds oktober 1983 30% van de partijfunctionarissen niet herkozen.

(Voortzetting volgende *aflevering*)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerii en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DIPLOMATIEKE ACTIE IN MIDDEN-OOSTEN (II)

In aansluiting op de overzichten van pag. 333 e.v. en 337 e.v. volgt in deze aflevering een samenvatting van de diplomatieke activiteiten en initiatieven in het Midden-Oosten sinds begin 1987.

Koning Hoessein in Parijs en Rome

Van 12-14 januari 1987 bracht de Jordaanse koning Hoessein een officieel bezoek aan Frankrijk, waar hij in Parijs besprekingen voerde met o.a. president Mitterrand en premier Chirac. Hoessein pleitte voor het bijeenroepen van een internationale Midden-Oosten-conferentie en hij richtte zich tot ,,Europa en vooral Frankrijk" om een brug te slaan tussen de standpunten van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie teneinde zo'n internationale conferentie mogelijk te maken. Voorts deed hij een beroep op West-Europa om bij te dragen tot het Jordaanse ontwikkelingsplan voor de bezette gebieden (zie pag. 320/3). Presiden: Mitterrand gaf te kennen dat Frankrijk zijn lopende economische hulp van 4 mln francs zou kunnen verdubbelen; ook sprak hij zich ten gunste van het conferentieplan uit.
De Volkskrant (15-1) berichtte:

,.Wat uit Hoesseins bezoek aan Parijs en zijn oproep aan Europa om het vredesproces uit het slop te halen duidelijk naar voren sprong, was de mate waarin de koning teleurgesteld is in zijn Amerikaanse bondgenoten. In een interview met het persbureau AFP wond Hoessein er geen doekjes om...De geloofwaardigheid van de VS is door de leveranties van wapens aan Teheran vrijwel tot nul gedaald'. zo zei hij De reis van Murphy, zo onthulde hij, was Washingtons reactie geweest op een brief die hijzelf had geschreven aan president Reagan met het verzoek ..een gebaar te maken dat de geloofwaardigheid van Amerika in de regio zou herstellen". Maar Murphy had. aldus Hoessein. ,.in het geheel niets nieuws gebracht"
Hoesseins frustratie over de tekortschietende Amerikaanse rol (...) geldt in vrijwel gelijke mate voor Egypte Ook in Cairo is Murphy's reis van de afgelopen week ervaren als een koude douche Ook Egypte heeft zo zijn problemen met de wapenleveranties aan Teheran En net als Amman steunt Egypte het idee van een internationale conferentie. (.)
Murphy's afwijzing van een internationale conferentie gaat in tegrn alles waar de Egyptische diplomatie de afgelopen maanden aan heeft gewerkt..."

Van 15-17 januari bracht de Jordaanse vorst een officieel bezoek aan Italië, waar hij in Rome dezelfde onderwerpen aan de orde stelde tijdens zijn gesprekken met president Cossiga, premier Craxi en de ministers Andreotti (buitenlandse zaken) en Spadolini (defensie) Op 17 januari werd koning Hoessein door paus Johannes Paulus II voor een particuliere audiëntie in het Vaticaan ontvangen.

Koning *Hoessein in* Damascus

Op 10 en 11 februari bracht koning Hoessein van Jordanië een werkbezoek aan de Syrische hoofdstad Damascus. waar hij met president Assad vooral de toestand in Libanon besprak. Daarover was door koning Hoessein eerder gesproken met de Libanese president Amin Gemayel in de Jordaanse havenstad Akaba (4-6 februari). De Jordaanse koning en president Assad hadden elkaar eerder tijdens de vijfde Islamitische topconferentie in Koeweit ontmoet (zie elders in deze aflevering).

Premier *Shamir in* de VS

Op 15 februari vertrok de Israëlische premier Yitzhak Shamir naar de Vcrenigde Staten voor zijn eerste bezoek sinds hij in oktober 1986 de leiding van de Israëlische regering van Shimon Peres had overgenomen. Tevoren had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz in een telegram - waarvan het bestaan eerst geheim was gehouden en pas enkele dagen later, op 11 februari, was bevestigd - aan Shamir te kennen gegeven dat Washington nu een internationale conferentie over het Midden-Oosten steunde als een methode om Jordanië tot directe vredesonderhandelingen met Israël te brengen. Dat betekende dat Washington zijn vroegere verzet tegen zo'n conferentie zou hebben opgegeven. Deze werd door Shultz nu als .,nuttig" gekwalificeerd.

Maar Shamir bleef fel tegen een internationale conferentie gekant zoals uit een verklaring op 10 februari in de Knesset bleek. Dit lokte op 11 februari een felle discussie uit met de minister van buitenlandse zaken Peres die stelde dat de Knesset in oktober 1985 steun had betuigd aan een politiek programma, waarin Israëls deelneming aan een internationale vredesconferentie als begeleiding van directe onderhandelingen tussen de partijen in het conflict was opgenomen. Daarmee had de Knesset hem een mandaat gegeven zijn beleid voort te zetten, nl. het voeren van ,,directe onderhandelingen die, voor een beperkte tijd, kunnen beginnen via een internationale forum".
Volgens Shamir was bedoelde Knesset-uitspraak niet bindend voor de regering, die nooit echt over het voorstel van de vredesconferentie had ge-

Partners in Israëls regering van nationale eenheid, premier Yitzhak Shamir (r.) en minister van buitenlandse zaken Shimon Peres, tijdens de stemming op 19 mei 's avonds laat over vier moties van wantrouwen van de oppositie.

Weekblad 56ste jaargang No. 2897. pag. 42423-42438

sproken of gestemd. Intussen mocht Peres volgens de premier zijn opvatting uitdragen als zijn ,,eigen privé-stokpaardje", maar hij was niet gemachtigd het als een officiële politiek van Israël te presenteren.
Daarop liet Peres weten dat Shamir zijn verzet tegen een internationale conferentie als zijn ,;stokpaardje" mocht berijden, maar dit evenmin als goedgekeurde regeringspolitiek kon presenteren.
Kort vóór zijn vertrek naar de VS wees Shamir een internationale conferentie als een ,,absurd en belachelijk idee" van de hand.
Na een verblijf in New York, waar hij op 16 februari o.a. een gesprek met burgemeester Ed Koch had, arriveerde Shamir op 17 februari in Washington voor een officieel bezoek. Hij ontmoette die dag minister Shultz en werd op 18 februari door president Reagan in het Witte Huis ontvangen. Shultz zei hem dat Washington het ,,van belang acht alle mogelijkheden te onderzoeken om dit doel (nl. directe onderhandelingen tussen Israël en zijn Arabische buren) te bereiken, met inbegrip van een internationale conferentie". Ook president Reagan verklaarde dat ,,elkeredelijke maatregel, inclusief een internationale conferentie, overwogen dient te worden" om te komen tot rechtstreekse vredesonderhandelingen. Maar Shamir bleef bij zijn standpunt dat hij niets te maken wilde hebben met deze ,,door de Sowjets geïnspireerde uitvinding".
Voorts kwam in beide gesprekken de Iran-affaire aan de orde, die volgens Shultz ,,in wezen een Amerikaanse aangelegenheid" was, ,,hoe de betrokkenheid van verscheidene Israëliërs er ook uit mag zien".
Op 19 februari kwam een einde aan het officiële bezoek van Shamir, die vervolgens voor een particulier bezoek naar Los Angeles vertrok. Op 25 februari keerde hij in Israël terug.

EG-verklaring over Midden-Oosten (*23* februari)

Op 23 februari hielden de ministers van buitenlandse zaken van de twaalf EG-landen in het kader van de Europese Politieke Samenwerking te Brussel een bijeenkomst die speciaal gewijd was aan het Midden-Oosten. Na afloop werd een verklaring uitgegeven, waarin de Twaalf zich ten gunste uitspraken van ,,een internationale vredesconferentie onder auspiciën van de VN, met deelneming van de betrokken partijen alsmede elke partij die een directe en positieve bijdrage tot het herstel en de instandhouding van de vrede alsook tot de economische en sociale ontwikkeling van de regio kan leveren".
Voorts werd verklaard:

,,De Twaalf zijn van mening dat deze conferentie een passend kader voor de noodzakelijke onderhandelingen tussen de rechtstreeks betrokken partijen moet bieden.
De Twaalf zijn van hun kant bereid de hun toekomende rol met het oog op zo'n conferentie te spelen. Zij zullen zich inzetten zowel door het voorzitterschap als ook (door de leden) afzonderlijk om een actieve bijdrage te leveren tot de toenadering van de standpunten van de betrokken partijen. opdat zo'n conferentie wordt bijeengeroepen. Intussen verzoeken de Twaalf de betrokken partijen elke maatregel Ie vermijden die ertoe zou kunnen leiden de situatie te verslechteren en de vredesinspanningen te bemoeilijken en te vertragen.
Ongeacht toekomstige politieke oplossingen achten de Twaalf het gewenst dat de levensomstandigheden van de bewoners van de bezette gebieden worden verbeterd, in het bijzonder met betrekking tot hun economische, sociale, culturele en administratieve belangen. De Gemeenschap heeft reeds besloten de bevolking van de bezette gebieden hulp te bieden en toe te staan dat bepaalde produkten uit deze gebieden preferentiële toegang tot de gemeenschappelijke markt wordt verleend."

In de inleiding van deze verklaring werd verwezen naar de ,,Verklaring van Venetië" van juni 1980, waarin de Europese Raad had gesteld dat de PLO bij vredesonderhandelingen moest worden ,,betrokken[m] (pag. 42911-'80). Ditmaal werd de PLO als zodanig niet genoemd. Met de aangeduide ,,elke partij" zou volgens waarnemers vooral de VS en de SU zijn bedoeld.

Peres in Caïro

Van 25-27 februari bracht de Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres een bezoek aan Caïro voor overleg met de Egyptische president Mubarak en zijn regering.
Peres had zijn reis op 23 februari telefonisch door de andere ministers laten goedkeuren. De toen nog in de VS verblijvende premier Shamir liet volgens de Israëlische radio in New York weten dat Peres' bezoek tot de val van de regering van nationale eenheid kon leiden. Voorts verklaarde hij: ,,Peres kan in Egypte over alles praten wat Israël en Egypte betreft, maar hij heeft geen bevoegdheid iets te beslissen of af te sluiten wat een internationale conferentie aangaat, voordat het kabinet in deze zaak beslist." Daarop liet Peres weten: ,,Ik heb geen toestemming nodig. Ik ben niemands employé."
Peres vertrok naar Caïro enkele uren voordat Shamir uit de VS in Israël terug werd verwacht. Bij zijn aankomst in Caïro verklaarde hij dat hij gekomen was voor een poging ,,twee of drie" punten van meningsverschil met de Egyptenaren over een internationale conferentie op te lossen. Volgens de *FAZ* (25-2)moesten de volgende zaken nog worden geregeld: de deelneming en rol van de ,,Palestijnen[n] aan de onderhandelingstafel alsook de samenstelling en taak van de door Mubarak en Peres in Alexandrië overeengekomen Egyptisch-Israëlische voorbereidende commissie (pag. 341/2).
Volgens goed ingevoerde diplomatieke kringen in Tel Aviv, aldus *NRC/H'blad* (24-2),had Peres een lijstje met namen van zes Palestijnen bij zich die wat Israël betrof in een Jordaans-Palestijnse delegatie uit naam van het Palestijnse volk konden aanzitten. Volgens deze bronnen had PLO-leider Yasser Arafat zijn zegen aan deze ,,Palestijnse lijst" gegeven, waarbij erop gewezen werd dat Abou Jihad in het begin van de week een ,,geheim bezoek" aan Caïro had gebracht.
Op 25 februari voerde Peres besprekingen met de Egyptische premier Atef Sedki en de minister van buitenlandse zaken Esmat Abdel Meguid. De volgende dag had Peres een onderhoud van bijna twee uur met president Mubarak.
Na een tweede onderhoud tussen Mubarak en Peres op 27 februari werd in Caïro een gemeenschappelijk Egyptisch-Israëlisch communiqué uitgegeven. Daarin werd gesteld dat beide landen ernaar streven een akkoord te bereiken over de voorwaarden waaronder nog in 1987 een internationale vredesconferentie kan worden belegd. Die conferentie moet .,leiden tot directe onderhandelingen tussen alle betrokken partijen op basis van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties", aldus het communiqué.
Met betrekking tot die conferentie waren in Caïro schriftelijk drie punten overeengekomen, zo meldde The Times (28-2): 1) De conferentie moet leiden tot directe onderhandelingen; 2) iedere betrokken partij moet instemmen met de samenstelling van de Palestijnse vertegenwoordiging; en 3) Israël en Egypte zullen samenwerken bij voorbereidingen om het vredesproces te bevorderen.
Egyptische functionarissen lieten weten dat de besprekingen vooral waren geconcentreerd op de namen van aanvaardbare Palestijnen, waarbij Egypte zijn steun aan de PLO* als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk handhaafde. Voor zijn vertrek uit Egypte omschreef Peres de PLO echter als een ,,terroristische organisatie". (Financial Times).
Nog tijdens Peres' verblijf in Egypte werd de ingebruikneming van een

* In een interview met Reuter (18-3)verklaarde de PLO-leider Arafat dat een specifieke PLO-vertegenwoordiging bij een internationale vredesconferentie ,,niet nodig" is. ,,Elke Palestijn die zou participeren in zo'n conferentie zou dat doen in mijn naam en ik ben de voorzitter van de PLO", aldus Arafat.

rechtstreekse, automatische telefoonverbinding tussen Egypte en Israël door president Mubarak aangekondigd, maar op 27 februari 's avonds werd in Jeruzalem gezegd dat de technische voorbereidingen voor zo'n verbinding nog niet waren afgerond.

Tijdens het Israëlische kabinetsberaad op 1 maart traden de meningsverschillen tussen premier Shamir en minister Peres opnieuw aan het licht. Maar een regeringscrisis bleef uit, omdat het niet tot een stemming kwam.

Koning Hoessein bedankt voor *uitnodiging* Reagan. Bezoek aan Bonn

Op 25 februari werd vanuit Amman bericht dat de Jordaanse koning Hoessein een uitnodiging van president Reagan voor een bezoek aan de Verenigde Staten beleefd van de hand had gewezen. De koning achtte het huidige tijdstip ongeschikt, aldus de officiële formulering volgens Jordaanse regeringskringen.

In een interview met de *Financial* Times (18-2) had Hoessein reeds blijk gegeven van zijn ongenoegen over de Amerikaanse wapenverkopen aan Iran. Naar aanleiding daarvan merkte hij op: ,,De VS hebben hun geloofwaardigheià in dit gebied (het Midden-Oosten) totaal verloren. (...) Mij was verteld dat de Amerikanen alles wat in hun vermogen lag zouden doen om de levering van wapens aan Iran te voorkomen. (. .). Het laatste wat iemand ooit verwachtte was dat de VS de militaire machine van Iran zouden versterken, (een land) dat heeft geweigerd te antwoorden op elke oproep op deze (Golf)oorlog te beëindigen."
Ook toonde Hoessein zich sceptisch over de Amerikaanse positie in het Arabisch-Israëlische geschil. ,,Mij is verzekerd dat zij (de Amerikanen) geinteresseerd zijn in een oplossing van het Arabisch-Israëlische probleem Maar ik heb daarvan geen enkele manifestatie gezien". aldus de Jordaanse koning.
Voorts zei Hoessein dat hij zijn inspanningen zou vergroten om wapens te kopen uit andere bronnen dan de VS. Daarbij gaf hij de voorkeur aan West-Europa, maar hij sloot de Sowjet-Unie niet uit.

Op 5 en 6 maart bracht koning Hoessein samen met premier Zeid Rifai een bezoek aan Bonn voor overleg met de Westduitse regering. Bij zijn gesprekken met Bondspresident Von Weizsacker, Bondskanselier Kohl en minister van buitenlandse zaken Genscher werd koning Hoessein verzekerd dat de Bondsregering het plan voor een internationale vredesconferentie voor het Midden-Oosten steunde. Bondskanselier Kohl deelde mee dat Bonn en de EG hun bijdragen tot verbetering van de levensomstandigheden van de bevolking in de door Israël bezette gebieden zouden verhogen. (Tot dan toe bedroeg de directe hulp van Bonn voor de Palestijnen in bezet gebied DM 12 mln; de EG-hulp werd verhoogd van $ 2 mln tot $ 3 mln.)

Sitenko in Amman

Op 7 maart had Michail Sitenko, een speciale Sowjet-afgezant voor het Midden-Oosten, in Amman een ontmoeting met de Jordaanse koning Hoessein. Gesproken werd vooral over ,,de jongste ontwikkelingen" in het Midden-Oosten en een internationale vredesconferentie, aldus de Jordaanse radio *(AP).*

Koning *Hoessein* in *Caïro*

Op 22 maart voerde de Jordaanse koning Hoessein in Caïro besprekingen met de Egyptische president Mubarak om hun standpunten inzake een internationale vredesconferentie te coördineren. Voor zijn terugkeer naar Amman bevestigde de koning dat Jordanië dc PLO als enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk bleef beschouwen.

Ex-president Carter in *Midden-*Oosten

Op 15 maart vertrok de voormalige Amerikaanse president Jimmy Carter voor een particuliere rondreis door het Midden-Oosten. Na een verblijf in Algerije bracht hij op 18 maart een bezoek aan Caïro, waar hij o.a. een gesprek van een uur met de Egyptische president Mubarak had. In een toespraak tot de Amerikaanse Kamer van Koophandel in Caïro stelde Carter dat de Amerikaanse president Reagan het Midden-Oosten verwaarloosde, omdat hij meer dan voorgaande presidenten genegen was zijn buitenlandse politiek te voeren met militaire macht in plaats van met diplomatie.

Op 21 maart arriveerde Carter in de Syrische hoofdstad Damascus, waar hij de volgende dag twee maal een ontmoeting had met president Hafez Assad. Daarbij kwamen volgens een Syrische regeringswoordvoerder de internationale betrekkingen, de algemene ontwikkeling in het Midden-Oosten en de toestand in Libanon ter sprake. Carter zelf deelde mee dat Assad hem op zijn verzoek had verzekerd dat Syrië elke mogelijkheid benutte om de vrijlating van de in Libanon vastgehouden Amerikaanse en andere buitenlandse gijzelaars te bewerkstelligen. Volgens Westerse diplomatieke bronnen had Assad krachtig verzet aangetekend tegen de ..oneerlijke, ongerechtvaardigde en valse etiketten" die de VS Syrië hadden opgeplakt, in het bijzonder de beschuldiging dat Syrië internationaal terrorisme steunt. Via Amman, waar gesprekken met de Jordaanse koning Hoessein op het programma stonden, kwam Carter op 26 maart in Israël aan, het laatste land dat hij op zijn rondreis aandeed. Zijn komst viel samen met de achtste verjaardag van de ondertekening in Washington van het Egyptisch-Israëlische vredesverdrag, dat mede dank zij zijn bemiddelingsrol tot stand was gekomen (zie pag. 193/1-1979).
In Jeruzalem sprak Carter op 26 maart met de Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres over de mogelijkheden het vredesproces in het Midden-Oosten tot nieuw leven te wekken. Daarbij deelde hij mee dat de Syrische president Assad bereid was tot directe onderhandelingen met Israël over de Golan.-hoogten. onder de paraplu van een internationale conferentie die Assad als volgende stap op de weg naar een oplossing beschouwde (AP 26-3; The Times 28-3). In Bethlehem meldde Carter dat de leiders van Syrië. Jordanië en Egypte thans bereid waren aan een internationale conferentie deel te nemen.
De Amerikaanse president Reagan wees er tijdens een persconferentie, aldus de FAZ 1-4), nadrukkelijk op dat Carter niet op een officiële missie was en niet in zijn opdracht als bemiddelaar optrad. Tegelijk leek de regering Reagan tot een activering van de traditionele diplomatie te hebben besloten, waarbij o.a. het oude project van een internationale conferentie over het Midden-Oosten tot nieuw leven moest worden gewekt, zo meldde de *NZZ*-correspondent op 29 maart vanuit Washington. Volgens deze bron had de speciale Amerikaanse afgezant Wat Cluverius de week ervoor, omstreeks 24 maart, bezoeken aan Egypte en Israël gebracht. (zie ook pag. 551/2-'86)

Overleg *Peres* met Palestijnen

Inmiddels legde de Israëlische premier Peres de fundamenten voor een internationale vredesconferentie, aldus Salomon Bouman in *NRC/H'blad* (27-3). Daarbij zocht hij Palestijnse vertegenwoordigers bij het vredesoverleg (in Jordaans verband).
Op 24 maart ontving Peres in zijn kantoor een delegatie van 15 prominente Palestijnen, o.w. burgemeesters, journalisten en afgevaardigden van het Jordaanse parlement zoals Hikmat al-Masri (zie pag. 317/2).
Op 25 maart volgde een ontmoeting tussen een delegatie van de Israëlische Arbeiderspartij en tien Palestijnen uit bezet gebied in het King David hotel te Jeruzalem. Twee Israëliërs en vier Palestijnen ondertekenden bij die gelegenheid een gemeenschappelijke oproep tot een ,,directe onderhandeling in het kader van een internationale conferentie tussen de erkende en legitieme vertegenwoordigers van Israël, Jordanie en het Palestijnse volk". Van

Israëlische zijde werd de oproep getekend door Abba Eban (voorzitter van de Knessetcommissie voor buitenlandse zaken en defensie) en mevr. Ora Namir. De Palestijnse ondertekenaars waren: Hanna Siniora (hoofdredacteur van het dagblad Al Fajr). Elias Freij (burgemeester van Bethlehem) alsmede Basel en Said Kanaan (twee zakenlieden uit Nabloes). De zes andere Palestijnen. o.w. Faisal Husseini en Ziad Abu Ziad. distantieerden zich op het laatste moment van dit initiatief, omdat in de oproep niet expliciet werd gesproken van de PLO (van Arafat) als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk, hoewel daarin wel de ,,nationale rechten" van de Palestijnen waren vermeld.

Op 26 maart ontving minister Peres in zijn kantoor drie door hem uitgenodigde Palestijnen: Hanna Siniora, Fayez Abu Rahmeh (advocaat uit Gaza) en Sari Nusseibeh (lector aan de Bir Zeit-universiteit). De eerste twee identificeren zich met de PLO en zijn sinds de missie-Murphy uit 1985 voor zover bekend voor Israël. Jordanië en PLO-leider Yasser Arafat aanvaardbaar in een Jordaans-Palestijnse delegatie naar het vredesoverleg. Hoewel Peres PLO-deelneming aan het vredesoverleg opnieuw van de hand wees, had hij het principe van indirecte PLO-controle op de Palestijnse afvaardiging naar dit overleg aanvaard, zo stelde Salomon Bouman.

Eveneens op 26 maart beantwoordde Peres in een rechtstreekse uitzending via de Arabische zender van Radio Israël vragen van luisteraars uit de Arabische wereld. Die kwamen uit Egypte, Jordanië en Libanon. Verscheidene verbindingen werden na enkele seconden afgebroken: verondersteld werd dat deze uit Syrië kwamen. Onder de meer dan honderd Arabieren die reageerden was de voormalige Egyptische premier Mustapha Khalil.

Koning *Hoessein* in Damascus, Rabat, Den Haag, Brussel en Londen. EG en Arabische Liga

Op 3 april bracht de Jordaanse koning Hoessein een bezoek van zeven uur aan de Syrische hoofdstad Damascus, waar hij twee maal een gesprek met president Assad had. Bij hun eerste ontmoeting was o.a. ook vice-president Khaddam aanwezig.

Vervolgens voerde koning Hoessein in Rabat besprekingen met koning Hassan II van Marokko, waarna hij op 4 april in Nederland arriveerde.

Daar werd hij op 5 april door koningin Beatrix ontvangen, terwijl op 6 april gesprekken met premier Lubbers en minister van buitenlandse zaken Van den Broek op het programma stonden.

Na afloop hiervan had de Jordaanse vorst in Den Haag een korte ontmoeting met Nederlandse journalisten over zijn campagne voor het houden van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Naar aanleiding van zijn recente gedachtenwisseling met de Syrische president Assad merkte koning Hoessein op: ,,Wij beiden hopen dat de conferentie een conferentie zal zijn en niet slechts een paraplu. Het spel heet niet directe onderhandelingen, zoals sommigen zouden willen suggereren, hoewel de conferentie natuurlijk wèl alle partijen de mogelijkheid zal bieden om onderhandelingen aan te gaan. Het spel heet vrede en wij hebben ons vastgelegd op de zaak van een rechtvaardige en duurzame vrede".

Michael Stein tekende in *NRC/H'blad* (7-4) hierbij aan:

,,Deze mededeling zal de Israëlische minister van buitenlandse zaken Shimon Peres bepaald niet plezierig in de oren klinken. Peres heeft. om de conferentie wat smakelijker te maken in de ogen van zijn kiezerspubliek, altijd het begrip ,.paraplu" gebruikt, juist om aan te geven dat de conferentie alleen maar een voorwendsel is voor de belanghebbenden om directe onderhandelingen te beginnen.

De Syriërs die als de dood zo bang zijn dat opnieuw een Arabisch land het verdoemde voorbeeld van Egypte zou willen volgen. willen daarentegen nu al vastleggen dat er nimmer sprake kan zijn van directe bilaterale onderonsjes onder de paraplu van de vredesconferentie.

Om Assad ter wille te zijn, heeft koning Hoessein dus nu ook zijn eigen bezwaren tegen het idee van Peres kenbaar gemaakt. zonder nochtans bij voorbaat de mogelijkheid uit te sluiten van het soort directe onderhandelingen dat Peres en de Amerikaanse regering voor ogen staat.

Sinds koning Hoessein 20 jaar geleden de Westelijke Jordaanoever, die zijn grootvader had geannexeerd. aan Israël verloor, spreekt de vorst over de dwingende noodzaak om tot ,,een rechtvaardige en duurzame vrede in het Midden-Oosten" te komen. Geen andere Arabische leider heeft zo vaak dat begrip gehanteerd om duidelijk te maken dat er land tegen vrede moet worden geruild. Daarom heeft de koning zich altijd zo'n hartstochtelijk voorstander betoond van resolutie 242 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties die dit recept voorschreef. Daarom heeft hij zich het afgelopen jaar zo ingezet voor een internationale conferentie die het gewenste resultaat zou moeten opleveren. (...)

Hoesseins politieke strategie is erop gericht om op de een of andere manier de internationale vredesconferentie van start te laten gaan. Dan zal iedereen inclusief de Palestijnen, zo denkt hij. daaraan willen deelnemen.

De Palestijnen moeten aanwezig zijn omdat ,.er zonder Palestijnse deelneming nooit een oplossing voor het Palestijnse vraagstuk kan worden gevonden. Wij hebben geprobeerd en wij proberen nog steeds de obstakels te verwijderen voor een volledige Palestijnse deelneming aan de conferentie. Hoe kunnen zij niet aanwezig zijn of zouden zij verkiezen niet aanwezig te zijn als we de oplossing van het Palestijnse probleem in al zijn aspecten bespreken en tevens de uitvoering van de resoluties 242 en 338 van de Veiligheidsraad?"

De koning laat echter zorgvuldig in het midden hoe de Palestijnen op de conferentie vertegenwoordigd zouden moeten zijn, omdat voor hem ,.de bevrijding van het bezette land" prioriteit nr. 1 is....."

Op 7 april voerde koning Hoessein in Brussel besprekingen met de Belgische premier Martens (toen voorzitter van de EG), de Belgische minister van buitenlandse zaken Tindemans en de voorzitter van de EG-Commissie Delors. De Jordaanse koning gaf te kennen dat het van ,,vitaal" belang was dat de EG haar betrekkingen met Syrië verbeterde. De EG-sancties tegen dit land en de verbreking van de diplomatieke betrekkingen tussen Londen en Damascus (pag. 721/1-'86) vormden naar zijn zeggen een probleem. Minister Tindemans zei dat hij desondanks van zijn EG-collega's ,,toestemming" had gekregen om eventueel ook Syrië te bezoeken tijdens zijn voorgenomen reis naar het Midden-Oosten die op 14 april zou beginnen. Hij moest daar peilen onder welke voorwaarden een internationale vredesconferentie een succes zou kunnen worden.

Tijdens een informele bijeenkomst van de EG-ministers van buitenlandse zaken in Turnhout (België) op 4 en 5 april was gebleken dat de Twaalf er nog niet in waren geslaagd een gemeenschappelijk standpunt in te nemen over de deelname aan en de organisatie van zo'n conferentie. De ministers gaven hun hoogste ambtenaren opdracht uit te zoeken wie er mee moesten doen (wie het Palestijnse volk zou moeten vertegenwoordigen) en hoe de conferentie moest worden georganiseerd. alvorens de ministers een gemeenschappelijke positie zouden innemen.

Tijdens een conferentie van de ministers van buitenlandse zaken van de Arabische Liga in Tunis (5-6 april) verklaarden de Syrische minister Farouk el-Chareh echter: ,,Ikkan zeggen dat de Arabische ministers solidair zijn met Syrië, zolang deze Europese maatregelen (sancties) van kracht zijn. Van hervatting van de Europees-Arabische dialoog kan geen sprake zijn zolang de sancties werken."

Op 9 april bracht koning Hoessein een bezoek aan Londen waar hij 's avonds door de Britse premier Thatcher werd ontvangen. Hij werd begeleid door de Jordaanse premier Rifai die op 6 en 7 april samen met zijn minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri in Washington gesprekken had gevoerd met Amerikaanse functionarissen: onderminister van buitenlandse zaken Shultz en minister van defensie Weinberger. Na afloop daarvan verklaarde Rifai dat Jordanië en de VS het nog lang niet eens waren over het karakter van een internationale vredesconferentie. Wel leken de VS zich positiever op te stellen t.a.v. Syrië.

Onderminister Murphy maakte bekend dat de VS de signalen onderzoeken volgens welke Syrië bereid zou zijn tot deelneming aan vredesoverleg met Israël.

Maar op 9 april werd duidelijk dat de Britse regering zich bleef verzetten

tegen EG-contacten op hoog niveau met Syrië.

Peres in Madrid en Rome Overleg met *Sowjet-vertegenwoordigers*

Op 6 april voerde de Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres in Madrid overleg met zijn Spaanse collega Francisco Fernandez Ordoriez alsook met premier Felipe Gonzalez en koning Juan Carlos. Peres wilde Spanje, wegens zijn goede relaties met de Arabische wereld, mobiliseren voor het bijeenroepen van een internationale vredesconferentie.

Op 7 april was Peres in Rome voor een bijeenkomst van de Socialistische Internationale. Hij sprak daar 's avonds en de volgende dag met twee Sowjet-vertegenwoordigers: Karen Brutens (plv. hoofd van de afdeling Midden-Oosten van het Centraal Comité van de CPSU) en Alexander Zotow (lid van de afdeling buitenland van het CC). Bruten zei na afloop dat Sowjet-deelname aan een internationale conferentie zou kunnen leiden tot herstel van de Sovjet-Israëlische betrekkingen, maar Peres herhaalde dat eerst de betrekkingen moeten zijn hersteld alvorens van Sowjet-deelname aan zo'n conferentie sprake kan zijn. Maar op 9 april bevestigde Peres in Rome dat hij met de Sowjet-vertegenwoordigers een ,,serieuze dialoog'' had gevoerd die hij wilde ,,voortzetten''. De Israëlische minister sprak in de Italiaanse hoofdstad ook met de Palestijnse vertegenwoordigers Hanna Siniora en Fayez Abu Rahmeh.

Op 9 april beschuldigde de Israëlische premier Shamir minister Peres ervan Israël op de weg naar .,nationale zelfmoord'' te leiden. Diens streven een internationale vredesconferentie te beleggen hekelde Shamir als .,monsterachtig''. Zo'n conferentie betekende volgens Shamir het .,opgeven van Israëls onafhankelijkheid en vernietiging van 's lands veiligheid''. Volgens de premier was Peres ,,met listen, bedrog en oplichting'' bezig de weg voor een dergelijke Israëlische knieval voor de wereld te banen. .,Wij (de Likoed) doen daar niet aan mee'', aldus Shamir, die bij het vertrek van Peres al de hoop had uitgesproken dat diens missie zou mislukken.

Naar aanleiding van deze kritiek waarschuwde Peres op 10 april in Jeruzalem: ,,Deze aanvallen leiden tot de ontbinding van de regering van nationale eenheid. Men moet die mogelijkheid koelbloedig en geduldig onder ogen zien.'' Terwijl door politici van de Arbeiderspartij (van Peres) en de Likoed gesproken werd over de mogelijkheid van vervroegde verkiezingen in Israël, liet Peres weten dat hij de coalitieregering een plan voor een internationale vredesconferentie wilde voorleggen ondanks de bezwaren van premier Shamir.

Bijeenkomst permanente leden Veiligheidsraad

Inmiddels had VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar op 10 april een vertrouwelijke bijeenkomst gehouden met de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad (China, Engeland, Frankrijk, SU en VS) om de kansen op bijeenroeping van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten te peilen. De aanwezigheid van de Amerikaanse ambassadeur, naast die van de SU, bevestigde volgens *Le* Monde (15-4),de evolutie van de positie van de regering-Reagan jegens zo'n vredesconferentie.

Missie Tindemans

Op 14 april 's avonds tegen middernacht arriveerde de Belgische minister van buitenlandse. zaken, Leo Tindemans, in het kader van het Belgische EG-voorzitterschap. in de Jordaanse hoofdstad Amman. Daar voerde hij op 15 april overleg met kroonprins Hassan en minister van buitenlandse zaken Taher al-Masri.

's Avonds kreeg Tindemans van de Jordaanse premier Rifai te horen dat Syrië grotendeels op dezelfde lijn zat als Jordanië en Egypte wat betreft de voorgestelde vredesconferentie. Zo zou Syrië nu voor een gemengde Jordaans-Palestijnse delegatie zijn, het zou Veiligheidsraadresoluties 242 en 338 als referentie voor de conferentie aanvaarden en het zou ook bereid zijn tot rechtstreekse onderhandelingen met Israël in het kader van de conferentie (De Standaard 17-4).

Op 16 april had minister Tindemans een onderhoud van twee uur met de Egyptische president Mubarak in Heliopolis. Deze onderstreepte dat Egypte absoluut aan een eventuele internationale vredesconferentie wilde deelnemen. Tevens uitte Mubarak de wens dat de Twaalf zouden voortgaan met het zoeken van toenadering en zouden blijven helpen met het streven naar een oplossing voor het Midden-Oosten. Tindemans verzekerde dat het in Europese ogen ,,ondenkbaar'' is een vredesconferentie te houden waar Egypte niet aan meedoet.

Tindemans besloot op 18 april in Riad zijn besprekingen met zijn Saoedische collega, prins Saoed al-Feisal. Deze zei ,,zeer gelukkig te zijn met de Verklaring van Brussel (van 23 februari) en met het initiatief van Tindemans'' om naar het Midden-Oosten te komen. ,,Wij hopen dat dit het vredesmechanisme op gang kan brengen'', aldus de Saoedische minister van buitenlandse zaken, die voorts de hoop uitsprak dat Tindemans ,,ook alle andere Arabische landen zal kunnen bezoeken'', met op de eerste plaats Syrië.

Gevraagd naar eventuele deelname van Saoedi-Arabië aan de vredesconferentie, antwoordde de Saoedische minister dat in de eerste plaats de PLO er bij moet zijn, evenals de landen van wie gebied bezet is. Naar Tindemans zei, was de prins tijdens hun gesprekken ook voorstander van Egyptische deelname. noemde hij Syrië ,,een onmisbaar element'', beval hij contacten met de PLO aan en was hij het ook eens met directe onderhandelingen met Israël in het kader van de conferentie.

President Assad bezoekt *Sowjet-Unie*

Van 23-25 april bracht de Syrische president Hafez Assad een bezoek aan de Sowjet-Unie. In Moskou, dat hij het laatst in juni 1983 had bezocht, voerde Assad gesprekken met Sowjet-leider Michail Gorbatsjow, waarbij volgens Westerse diplomaten nog al wat meningsverschillen aan het licht kwamen.

Op 26 april werd een gemeenschappelijke verklaring gepubliceerd waarin de SU en Syrië zich verzetten tegen ,,gedeeltelijke en afzonderlijke akkoorden'' in het Midden-Oosten en zich uitspraken voor het bijeenroepen van een ,,internationale conferentie met volledige volmachten'', onder auspiciën van de VN en met deelname van alle bij het conflict om Palestina betrokken partijen. Een eerste stap in die richting zou kunnen worden gezet door de instelling van een voorbereidende commissie uit de permanente leden van de Veiligheidsraad. Beide partijen bevestigden .,de noodzaak om de eenheid in de gelederen van de Palestijnse verzetsbeweging te herstellen'', en wel ,,op een anti-imperialistische grondslag''. Gorbatsjow verzekerde Assad van ,,alle mogelijke hulp'' op economisch en militair gebied.

Volgens Westerse diplomaten zou Syrië de beschikking krijgen over modernere Sowjet-wapens en was Moskou ook bereid de aflossing van de Syrische schuld aan de SU (ca. $ 15 mrd) te vergemakkelijken. Ook veronderstelden deze diplomaten dat het aantal militaire Sowjet-adviseurs in Syrië zou worden uitgebreid van ca. 2.500 tot ca. 3.000.

Als tegenprestatie zou Syrië meewerken aan versterking van de Arabische en Palestijnse eenheid en aan intensivering van zijn inspanningen ten behoeve van een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Daarentegen zou druk van Moskou om Syrië voor een toenadering tot Irak te winnen alsmede tot beperking van zijn steun aan Iran tevergeefs zijn geweest, aldus persberichten in Le Monde (28-4).

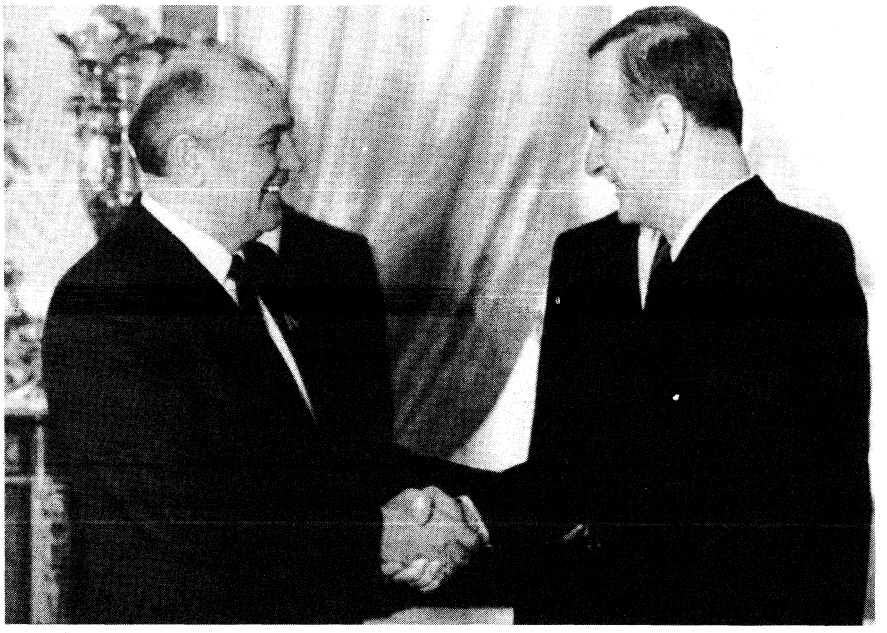

Michaïl Gorbatsjow. de secretaris-generaal van de CPSU, begroet Hafez Assad, de Syrische president. voor het begin van hun besprekingen in het Kremlin op 24 april 1987.

Verlenging Syrisch-Iraans *olie*-akkoord

Op 25 april werd in Teheran de verlenging van het olie-akkoord tussen Iran en Syrië ondertekend door de Iraanse minister van olie Gholam Reza Agazadeh en zijn Syrische ambtgenoot Ghazi el-Droubi. Volgens de Iraanse televisie had Iran zich daarbij verplicht Syrië gratis een miljoen ton olie te leveren als ,,Iraanse bijdrage tot de Syrische oorlogsinspanning tegen Israël''. Volgens het akkoord moet Iran 2,5 mln ton olie aan Syrië leveren.

Israëlische afgezanten naar Washington. Boodschap Reagan aan Shamir. Shamir in Parijs

Israëlische regeringsvertegenwoordigers deelden op 24 april in Jeruzalem mee dat premier Shamir de minister zonder portefeuille Moshe Arens naar Washington had gezonden om daar te waarschuwen tegen een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. Voorts had minister Peres de fractieleider van de Arbeiderspartij. Rafi Edri, naar Washington gestuurd om vóór zo'n conferentie te pleiten.

Op 26 april zond de Amerikaanse president Reagan een boodschap aan de Israëlische premier Shamir. Hij schreef, aldus Le Monde (2-5): ,,Wij hebben misschien een historische gelegenheid om vorderingen te maken in de richting van de vrede (...). De Verenigde Staten zijn bereid de mogelijkheid te onderzoeken van een internationale conferentie als één van de wegen die naar directe onderhandelingen voert''. Maar tijdens een officieel bezoek aan Frankrijk (27-30 april) bleek de Israëlische premier Shamir onverminderd tegenstander van een internationale conferentie. ,,Het zijn geen internationale conferenties of anderen dan Europeanen die beslist hebben over het lot van Europa. Zo geloof ik ook niet dat er vrede kan worden gevonden door internationalisering van ons regionale conflict'', aldus Shamir.

De Israëlische premier voerde in Parijs besprekingen met zijn Franse ambtgenoot Chirac en hij werd op 29 april door president Mitterrand in het Elysée ontvangen. Deze bevestigde dat Frankrijk voor het beleggen van een internationale conferentie was, omdat ,,de directe contacten tussen Israël en zijn Arabische buren geen kans van slagen hadden'' en hem ,,thans illusoir schenen''.

Persberichten over geheime ontmoeting Hoessein-Peres, voorlopig akkoord en formule voor vredesconferentie

Op 28 april kwam de Israëlische pers met berichten over een geheime ontmoeting tussen de Jordaanse koning Hoessein en de Israëlische minister van buitenlandse zaken welke zou hebben geleid tot een akkoord over een onderhandelingsformule in het kader van een internationale vredesconferentie.
Die ontmoeting had volgens Haaretz, Yediot Ahoronot en Al Hamishmar zeven uur in beslag genomen, waarbij de laatstgenoemde krant berichtte dat ook de Israëlische minister van defensie Yitzhak Rabin aanwezig was geweest. De beoogde conferentie zou de weg vrijmaken voor directe onderhandelingen tussen Israël en zijn buren, d.w.z. dienen als uitgangspunt voor rechtstreeks vredesoverleg. De conferentie zou niet de rol van arbiter kunnen vervullen.
In de eerste berichten werd geen plaats van de bijeenkomst genoemd en ook geen exacte datum. Volgens de *Financial Times* (13-5) vond de ontmoeting Zoessein-Peres in Londen plaats op 11 april. Dit blad schreef op grond van een mededeling van een lid van Israëls kernkabinet dat de voornaamste punten van het akkoord (,,memorandum of understanding'') waren:

- Een gedeeltelijke Israëlische terugtrekking van de Westelijke Jordaanoever, waarbij Israël bepaalde vooraf aangewezen strategische posities zou behouden.
- Joodse nederzettingen in de gebieden die aan Jordanië zouden worden teruggegeven, zouden niet worden ontmanteld en hun bewoners zouden het Israëlische staatsburgerschap behouden.
- Israël zou de supervisie over de veiligheid in Palestijnse gebieden buiten zijn eigen nieuwe grenzen blijven uitoefenen.
- Koning Hoessein zou de verantwoordelijkheid op zich nemen om de Palestijnen aan de internationale conferentietafel te brengen, waarbij de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie PLO specifiek werd uitgesloten.

In het memorandum werd geen melding gemaakt van Jeruzalem, terwijl weinig aandacht werd geschonken aan de Gazastrook, aldus de Financial Times.
Aangenomen werd dat bij de opstelling van het memorandum een makelaarsrol zou zijn gespeeld door de VS.

Reeds op 1 mei noemden de Jordaanse ministers Mohammed Khatib (voorlichting) en Marwan Dudin (bezette gebieden) de berichten uit Israël ,,klaarblijkelijk een nieuwe proefballon van de heer Peres''. ,,Als de Jordaanse regering iets mee te delen heeft, zal zij dat zelf wel doen en niemand anders'', zo werd in Amman gezegd.
,,Met betrekking tot wat er is gezegd over contacten en akkoorden. daarin is geen enkele waarheid'', aldus de Jordaanse premier Zeid Rifai op 3 mei in een verklaring tegenover het Jordaanse persbureau *Petra* na een onderhoud met koning Hoessein.
Dezelfde dag meldde de correspondent van de NZZ uit Nikosia dat uit de ontkenningen uit Ainman en de daarbij verstrekte bijzonderheden viel af te leiden hoe de stand van zaken m.b.t. een mogelijke vredesconferentie in de

visie van Jordanië was. Volgens de verklaringen van de Jordaanse regeringswoordvoerder hadden de Amerikanen door bemiddeling van onderminister Murphy voorstellen over een mogelijke internationale conferentie overgebracht. Later had de Amerikaanse consul-generaal in Jeruzalem het doorgeven van voorstellen en tegenvoorstellen tussen Israël en Jordanië overgenomen. Jordanië had tot dusver zeven maal tegenvoorstellen en opmerkingen t.a.v. een Amerikaans ontwerp gepresenteerd. Deze waren ter kennis van Israël gebracht en door Israël verworpen, aldus Jordaanse bronnen.

Op 5 mei voerde de Jordaanse koning Hoessein in Amman besprekingen met de Egyptische premier Atef Sedki. ,,De Egyptische en Jordaanse opvattingen over de noodzaak van het beleggen van een conferentie met alle partijen in het conflict, in het bijzonder de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad, zijn identiek'', zo berichtte de Jordaanse pers daarna.

In persberichten werd erop gewezen dat de reizende Amerikaanse ambassadeur voor het Midden-Oosten, Wat Cluverius, weken lang een shuttlemissie zou hebben uitgevoerd tussen Jordanië, Israël en Egypte.

Op 21 mei maakte de Amerikaanse ambassadeur in Israël, Thomas Pickering, ,,elementen bekend m.b.t. de vredesconferentie waarover Egypte, Jordanië en de VS het naar zijn zeggen eens waren.

De conferentie, waaraan de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad, de Arabische buurstaten van Israël, Israël zelf en Palestijnen zouden deelnemen, zou zijn gebaseerd op de volgende afspraken:

- Tijdens de conferentie zullen er geografische bilaterale onderhandelingscommissies worden gevormd.
- De conferentie kan geen oplossingen dwingend opleggen of een veto uitspreken over bilaterale overeenkomsten.
- Een Palestijnse vertegenwoordiging of Palestijnse vertegenwoordigers zullen deel uitmaken van een Jordaans-Palestijnse onderhandelingsdelegatie.
- Van deelnemers aan onderhandelingen wordt verwacht dat zij de resoluties 242 en **338** van de Veiligheidsraad aanvaarden en afzien van terrorisme en geweld.

Dreigende kabinetscrisis in Israël voorkomen. Bezoek Tindemans

De Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres kondigde op **3** mei aan dat hij de kwestie van een internationale vredesconferentie op 6 mei ter sprake zou brengen op de bijeenkomst van het kernkabinet. Die datum werd in overleg tussen Peres en premier Shamir op 5 mei uitgesteld tot 11 mei. Op 10 mei zond premier Shamir de directeur van zijn kabinet, Yosef Ben Aharon, naar Washington om het verzet in de Amerikaanse hoofdstad tegen de vredesideeën van Peres te organiseren.

Inmiddels voerde de Belgische minister van buitenlandse zaken Leo Tindemans, namens de EG sinds 9 mei overleg in Jeruzalem met leden van de Israëlische regering. Hij verklaarde op 11 mei niet op de hoogte te zijn van een akkoord tussen koning Hoessein en minister Peres. Wel stemden Jordanië, Egypte en Saoedi-Arabië naar zijn zeggen in met een internationale vredesconferentie zonder directe deelname van de PLO, omdat de fysieke aanwezigheid van deze organisatie een onoverkomelijk obstakel vormde voor het beleggen van zo'n conferentie. Hij meende dat het uitblijven van een positieve Israëlische beslissing in het Midden-Oosten een ,,explosievesituatie'' kon scheppen.

Het beraad van het Israëlische kernkabinet - vijf ministers van de Likoed en vijf van de Arbeiderspartij - op 11 mei leverde na 4½ uur overleg geen compromis op, waarbij Peres toestemming zou krijgen om zijn vredesinitiatieven voort te zetten. Het beraad zou op 13 mei worden voortgezet.

Die dag leed Peres, aldus de Volkskrant (14-5), in feite een dubbele nederlaag. In de eerste plaats omdat premier Shamir met succes zijn vredesplannen in de regering wist te torpederen. Het werd duidelijk dat vijf leden van het kernkabinet zich tegen Peres' plannen zouden hebben uitgesproken en dat betekende volgens het coalitie-akkoord verwerping. Overigens had Peres het niet op een stemming laten aankomen. In de tweede plaats was Shamir er voorlopig in geslaagd een parlementaire meerderheid tegen vervroegde verkiezingen te organiseren. Peres kwam volgens schattingen twee tot vijf stemmen tekort.

Minister Peres verklaarde op 13 mei 's avonds voor de Israëlische televisie, dat het misschien nog enkele weken kan duren, maar dat het vaststaat dat binnen afzienbare tijd alsnog een parlementaire meerderheid zal worden gemobiliseerd voor een Knesset-ontbinding en voor het uitschrijven van nieuwe verkiezingen. Peres sprak opnieuw over een unieke kans op vredesbesprekingen met Jordanië, waar Israël 39 jaar lang naar heeft uitgekeken en die nu niet verloren mag gaan. ,,Het is mijn plicht tegenover de jongere generatie om ervoor te zorgen dat het bloedvergieten zal worden stopgezet'', zei Peres.

Premier Shamir verklaarde in hetzelfde televisiejournaal, dat Peres na het kabinetsberaad geen mandaat meer heeft om zich nog langer namens de regering in te zetten voor een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten. ,,Er is geen meerderheid in de regering voor de voorstellen van Peres en daarom spreekt de minister van buitenlandse zaken in het buitenland niet langer namens de regering over een internationale conferentie'', zo stelde Shamir.

De premier sprak over een eenmansstreven van Peres dat Israël in de afgelopen periode aanzienlijke internationale schade heeft berokkend, omdat de kans op directe onderhandelingen met Jordanië er veel kleiner door is geworden. ,,Ik ben er trots op dat we die ontwikkeling tot stilstand hebben gebracht''. Hij zei te verwachten dat de ernstige regeringscrisis vanzelf over zou gaan als de Arbeiderspartij ontdekt dat elk streven naar vervroegde verkiezingen gedoemd is om te mislukken.

In Het *Parool* (14-5) wees Ad Bloemendaal erop dat de enige partij die zich nog niet had uitgesproken over steun aan Shamir dan wel Peres de kleine, vier zetels tellende Shas (van Yitzhak Peretz) was.

Op 15 mei arriveerde minister Peres in de VS voor een driedaags bezoek. Hij sprak op 16 en 17 mei, resp. in New York en Washington, met zijn Amerikaanse collega Shultz, die nog op 10 mei in brieven aan Peres en Shamir duidelijk steun betuigd had aan het conferentieplan. In een rede te Wash-

Amnon Rubinstein, de Israëlische minister van telecommunicatie. kondigde op 17 mei 1987 zijn aftreden aan.

ington voor de American Israel Public Affairs Committee (Aipac) verklaarde Shultz op 17 mei dat de Amerikaanse regering veel begrip had voor Peres' ideeën over een internationale vredesconferentie, maar dat zij officieel neutraal bleef in het interne Israëlische geschil tussen Peres en Shamir.
Op 17 mei sprak Peres in Washington ook omstreeks 1 1/2 uur met de Sowjet-ambassadeur Juri Dubinin.

Dezelfde dag kondigde de Israëlische minister van telecommunicatie, Amnon Rubinstein, aan dat hij op 20 mei zijn ontslag zou indienen en dat zijn Shinui-partij zich uit de regeringscoalitie zou terugtrekken. Rubinstein sprak de hoop uit dat de Arbeiderspartij zijn voorbeeld zou volgen en een eind zou maken aan het samenwerkingsverband met de Likoed in de coalitieregering. Rubinstein protesteerde hiermee tegen het blokkeren door premier Shamir van de internationale vredeconferentie, wat hij als het ,,missen van een historische vredeskans'' beschouwde.
Op 19 mei 's avonds verwierp het Israëlische parlement met grote meerderheid vier moties van wantrouwen van de linkse oppositie. Onder de 62 tegenstemmers was ook minister Peres. Dat was het gevolg van een akkoord tussen de Likoed van premier Shamir en de Shas, die zich verplichtte gedurende twee maanden niet voor vervroegde verkiezingen te zullen stemmen. In ruil daarvoor had de Likoed toegezegd een wet door de Knesset te laten goedkeuren die het Israëlische opperrabbinaat voortaan de bevoegdheid geeft alle in het buitenland verrichte bekeringen tot het jodendom ongedaan te maken dan wel goed te keuren. Daarmee keerde Shas-leider Yitzhak Peretz als minister zonder portefeuille in het kabinet terug; hij was officieel per 4 januari afgetreden als minister van binnenlandse zaken na een conflict over de registratie van een tot het jodendom bekeerde Amerikaan. Ronni Milo was op 6 januari tot waarnemend minister van binnenlandse zaken benoemd.

Op 24 mei diende minister Rubinstein formeel zijn ontslag bij premier Shamir in.
Salomon Bouman berichtte reeds op 20 mei vanuit Jeruzalem in *NRC/H'blad:*

,,De ontwikkelingen van gisteren (19 mei) hebben aangetoond dat de socialisten thans in het defensief zijn. Dat maakt het reeds in alle toonaarden door Shamir verworpen voorstel van Peres voor een internationale vredesconferentie voor het Midden-Oosten als voorportaal tot rechtstreeks vredesoverleg met Jordanië alleen maar ongeloofwaardiger.
Ook koning Hoessein van Jordanië moet zo langzamerhand wel tot de conclusie komen, dat

Yitzhak Peretz

Peres niet over parlementaire mogelijkheden beschikt een vredeskans te scheppen en dus zijn politieke huiswerk niet goed heeft gedaan. Hoewel Peres in Washington steun voor zijn vredesideeën heeft gekregen en een belangrijk gesprek met de Sowjet-ambassadeur in de VS heeft gevoerd. heeft het debat van gisteren ook naar buiten toe Shamirs positie versterkt en diens ..veto'' over de diplomatieke manoeuvres van Peres zelfs meer gezag gegeven.''

Berichten over Syrisch-Iraakse top in Jafar

Nog geen week na de Israëlische berichten over een geheime ontmoeting van koning Hoessein met premier Peres kwamen drie verschillende bladen op 4 mei met berichten over een geheime topontmoeting tussen de Syrische president Assad en de Iraakse president Saddam Hoessein, nl. het Amerikaanse dagblad Washington Post (met als bron Israëlische zegslieden), het Amerikaanse magazine Newsweek (de Israëlische minister zonder portefeuille Ezer Weizman) en het Koeweitse dagblad Al-Qabas (een hoge Saoedische functionaris).
Het meest gedetailleerde bericht verscheen in Al-Qabas. Volgens dit blad hadden Assad en Saddam Hoessein elkaar op 26 en 27 april ontmoet in Jafar, een woestijnplaats op het drielandenpunt tussen Jordanië, Syrië en Irak. Aan de geheime bijeenkomst zouden (op 26 april) ook de Jordaanse koning Hoessein en de Saoedische kroonprins Abdallah hebben deelgenomen. De ontmoeting tussen de presidenten van Syrië en Irak (op 27 april) zou vijf uur hebben geduurd.
De beide staatshoofden zouden elkaar hebben beloofd voortaan geen subversieve activiteiten tegen de andere staat op eigen grondgebied te dulden. Assad zou ermee ingestemd hebben een congres van de Iraakse oppositie, dat in Damascus zou worden gehouden, te annuleren. Ook zou hij op verzoek van Saddam Hoessein hebben beloofd de tegen Bagdad strijdende Koerden, die de Turks-Iraakse betrekkingen belasten, niet meer te helpen. Voorts zouden de twee presidenten hebben gesproken over de kwestie van het water van de Eufraat, in het licht van de nieuwe Turkse initiatieven (waardoor Turkije een groot deel van dit water gebruikt), en over de sinds 1982 gesloten Iraaks-Syrische oliepijpleiding.
Saddam Hoessein zou als voorwaarde voor een verzoening hebben verlangd dat Syrië zich voortaan in de Golfoorlog ,,neutraal'' opstelt.
De Syrisch-Iraakse top van Jafar, die volgens Le Monde (6-5) onbetwistbaar een succes voor de Jordaanse koning Hoessein vormde, diende vooral ter voorbereiding van een Arabische topconferentie, die volgens de jongste plannen nog dit jaar in Riad (Saoedi-Arabië) moet worden gehouden. En deze Arabische top vormt volgens de Financial Times (8-5) weer een voorwaarde voor een internationale vredesconferentie over het Midden-Oosten.

De Syrisch-Iraakse top werd door Le Monde ook een nieuw positief punt voor de Sowjet-diplomatie genoemd. Zij vond plaats onmiddellijk na de terugkeer van president Assad uit Moskou. Nog tijdens het verblijf van de Syrische president daar, had de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Petrowski een langdurig bezoek aan de Golfstaten gebracht, waarbij hij in Bagdad met president Saddam Hoessein had gesproken. Daarna was de Iraakse vice-premier en minister van buitenlandse zaken. Tariq Aziz, naar Moskou gegaan (aankomst 28 april).
Op 4 mei kondigde het Amerikaanse State Department aan dat onderminister Murphy nog dezelfde week een bezoek aan zeven Golfstaten, waaronder Irak, zou beginnen. Op 9 mei voerde Murphy in Oman, het eerste land van zijn tournee, besprekingen met regeringsvertegenwoordigers.

Syrische minister in Teheran

Op 12 mei bracht de Syrische minister van buitenlandse zaken, Farouk el-Chareh, een kort bezoek aan Teheran. Hij bracht een boodschap over van president Assad voor de Iraanse president Ali Khamenei, waarin Syrië steun aan Iran werd bevestigd (The Economist 23-5)., Intussen bleven Syrische en Iraakse kranten elkaar belasteren, terwijl de Iraakse pijpleiding via Sy-

risch gebied gesloten bleef hoewel president Assad in Jafar een heropening ervan zou hebben toegezegd.

Koning *Hoessein* in Cairo, Bagdad en Damascus

Op 12 mei had de Jordaanse koning Hoessein in Cairo een ontmoeting met de Egyptische president Mubarak.

Op 13 mei verbleef hij enkele uren in Bagdad voor een gesprek met de Iraakse president Saddam Hoessein.

Op 14 mei arriveerde de Jordaanse vorst voor een niet aangekondigd bezoek in Damascus waar hij onmiddellijk besprekingen begon met de Syrische president Assad Het voornaamste onderwerp daarbij was de ,,Syrisch-Iraakse verzoening'', aldus Arabische diplomatieke kringen

Het Koeweitse dagblad Al-Qabas meldde vanuit Damascus (in een verslag van de NZZ-correspondent uit Nikosia d.d. 21 mei) dat koning Hoessein tot een nieuwe pendelactie tussen Bagdad en Damascus had besloten, nadat duidelijk was geworden dat niet alle wantrouwen tussen de beide oude vijanden uit de weg was geruimd. In Bagdad was de koning geconfronteerd met de verdenking dat president Assad er slechts op uit was om door een schijntoenadering tot Irak meer hulp van Iran los te krijgen. Koning Hoessein had president Saddam Hoessein proberen duidelijk te maken dat Damascus in coördinatie met de Sowjet-Unie en de andere grote mogendheden poogde de Iraniërs ervan te overtuigen dat zij de oorlog met Irak moesten beëindigen.

Op 12 mei 1987 had de Jordaanse koning Hoessein (l.) in Cairo een ontmoeting met de Egyptische president Mubarak.

President Assad van Syrië (l.) verwelkomt koning Hoessein van Jordanie op 14 mei 1987 op het vliegveld van Damascus.

De Syrische president Assad had koning Hoessein meegedeeld dat hij zijn invloed op de beslissingen in Teheran gering achtte. In de zeven uur durende gesprekken met de Syrische president had koning Hoessein verklaard dat de toestand van de hele Arabische wereld in het geding was. Als Basra zou vallen betekende dit niet alleen de ondergang van Bagdad, maar ook van Damascus, aldus de Jordaanse koning.

Aan de mogelijkheden van Syrië in het Midden-Oosten een tegenwicht tegen Israël te vormen was daarmee een eind gekomen. In Israël zouden de aanhangers van de Likoed het overwicht verwerven, als het ,,Oostelijke Arabische Front'' ineenstortte, en die kringen in Israël, die het sluiten van vrede verwierpen en op een ,,nieuweoorlog t.b.v. een herverdeling van de kaarten in het Midden-Oosten'' gokten, konden gemakkelijk de overhand krijgen. Een oorlog tegen de Arabieren, waarbij Egypte afzijdig bleef, was voor de rest van de Arabische wereld uiterst gevaarlijk, in het bijzonder voor Damascus. Aldus koning Hoessein volgens het bericht van Al-Qabas (*NZZ* 27-5).

Het Koeweitse dagblad veronderstelde dat dankzij de bemiddeling van de Jordaanse koning Hoessein op 17 mei eveneens in Jafar een nieuwe geheime ontmoeting had plaatsgevonden, en wel tussen de Syrische vice-president Khaddam en de Iraakse vice-premier Tariq Aziz. Deze ontmoeting had ten doel een officiele topconferentie tussen de beide presidenten, Assad en Saddam Hoessein, voor te bereiden.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

VIJFDE TOPCONFERENTIE ORGANISATIE VAN ISLAMITISCHE LANDEN

Van 26 - 29 januari 1987 heeft in Koeweit de vijfde topconferentie plaatsgevonden van de organisatie van Islamitische landen.

Ondanks bedreigingen van de kant van diverse terreurgroepen was een record aantal islamitische landen vertegenwoordigd op de vijfde top van de Islamitische Conferentie Organisatie (ICO).
Van de 46 leden van de ICO waren alleen Iran en Afghanistan afwezig. Iran boycot de top wegens de Koeweitse steun aan Irak. terwijl Afghanistan als lid is geschorst in verband met de Sowjet-bezetting van dat land.
De Iraakse president Saddam Hoessein had zijn vice-president Izzat Ibrahim gestuurd. Andere aanwezige regeringsleiders waren de Marokkaanse koning Hassan en de Libische leider Kadhafi. Aanwezig was echter Irans bondgenoot president Assad van Syrië. Een van de eerste leiders die in Koeweit arriveerden was de Egyptische president Mubarak. Het is Mubaraks eerste Islamitische top: Egypte werd als lid geschorst na het vredesverdrag met Israël maar tijdens de vorige top in 1984 in ere hersteld. (pag. 38311 e.v. en 47113 e.v. - 1984).
Ongekende veiligheidsmaatregelen waren in Koeweit getroffen in verband met de conferentie. Niettemin ontplofte in de nacht van 24 op 25 januari een bom onder een auto die bij een hotel stond geparkeerd. Er vielen geen slachtoffers. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd later opgeëist door de Revolutionaire Organisatie – de eenheden van de Profeet Mohammed in Koeweit. Dezelfde groep eiste eerder de verantwoordelijkheid op voor enkele branden in Koeweitse olievelden.
Beiroetse kranten meldden op 26 januari dat de organisatie tevens alle luchtvaartmaatschappijen had gewaarschuwd het Koeweitse luchtruim te mijden, met ingang van de middag van 26 januari en voor de duur van drie dagen. ,,Wij bieden sommige leiders van Islamitische staten onze verontschuldigingen aan voor deze maatregel'', aldus de jongste verklaring.
De ministers van buitenlandse zaken van de ICO-landen aanvaardden op 25 januari een 32 punten tellende agenda. Daarop staan, aldus de Koeweitse onderminister van buitenlandse zaken

Suleiman Majed al Shanin, de Golfoorlog, de kwestie-Afghanistan, Tsjaad, de Palestijnse kwestie en het internationale terrorisme.
Volgens diverse leiders is de Golfoorlog het belangrijkste punt. Door de afwezigheid van Iran, dat al heeft aangekondigd eik besluit van de top te negeren, is de kans op succesvolle bemiddeling echter praktisch uitgesloten.

Onderhoud *Arafat - koning Hoessein*

In het kader van de top in Koeweit hebben de Palestijnse leider Yasser Arafat en de Jordaanse koning Hoessein op 26 januari besprekingen gevoerd, voor het eerst sinds Hoessein een jaar geleden met Arafat brak.
Arafat, leider van de Palestijnse Bevrijding Organisatie (PLO),sprak ook met de Egyptische president Mubarak, die Arafat en Hoessein met elkaar probeert te verzoenen.
De Jordaanse koning spant zich in voor de bijeenroeping van een internationale conferentie over het Midden-Oosten, die het vredesproces nieuw leven zou moeten inblazen. Hiervoor probeert hij ook steun te krijgen tijdens de Islamitische top.

De top werd op 26 januari geopend met een oproep van de Koeweitse emir, sjeik Jabir al-Sabah, tot ,,voortdurende intensieve inspanningen om een eind te maken aan het bloedvergieten" in de Golf.

Betrekkingen Egypte-Syrië

De Syrische president Assad arriveerde op 27 januari hand in hand met zijn grote rivaal Mubarak van Egypte in de zaal in Koeweit waar de Islamitische top wordt gehouden.
Minuten later haalde hij echter in een toespraak uit naar Egypte wegens zijn banden met Israël. ,.We moeten een eind maken aan bestaande relaties tussen Israël en bepaalde andere Arabieren", zei Assad. ,,Een Arabier kan niet tegelijkertijd met Arabieren en Israël samen zijn".
Mubarak reageerde niet, hoewel hij eerder had aangekondigd elke Syrische aanval te zullen beantwoorden.
Na Assads twee uur durende toespraak zei hij Assads kritiek niet te accepteren. Maar ,.ik besloot niet op deze woorden te antwoorden in het belang van deze top".
Alle aanwezigen, met inbegrip van een glimlachende Assad, applaudisseerden na dit commentaar. Egypte en Syrië zijn felle tegenstanders sinds 1977, toen de Egyptische president Sadat Jeruzalem bezocht.

Volgens zegslieden ter conferentie waren Egyptische en Syrische gedelegeerden eerder in de conferentieweek verwikkeld in verhitte discussies over de Egyptische banden met Syrië.
De Egyptenaren antwoorddeii op Syrische kritiek met de mededeling dat de Syriërs zelf contacten onderhielden met Israëlische functionarissen, wat de Syrische minister van buitenlandse zaken ertoe bracht woedend weg te lopen.
Volgens een in Bahrein gevestigd persbureau hebben veertien Arabische leiders besloten hun problemen met Egypte wat betreft Israël terzijde te schuiven en op 28 januari na afloop van de Islamitische top een eigen ,,informele top" te houden.

Slot conferentie. Resoluties

De leiders van 's werelds 850 miljoen moslims hebben op 29 januari opgeroepen tot terugtrekking van de Russische troepen uit Afghanistan, beëindiging van de Golfoorlog tussen Iran en Irak en de vrede te brengen in Libanon.

Koning Fahd van Saoedi-Arabië veroordeelde de zeven jaar oude Russische bezetting van Afghanistan als een ,,historische en strategische vergissing". ,.Het Afghaanse volk heeft meer dan een miljoen martelaren om de hele wereld te verzekeren dat zij niets anders accepteren dan het pad en de identiteit van de islam", zo zei hij in zijn rede tot de vijfde pan-Islamitische top in Koeweit.

Het Kremlin had aan de 46 lidstaten van de Islamitische Conferentie Organisatie laten weten dat het bereid is zich uit Afghanistan terug te trekken als er een regeling is bereikt met de Islamitische mujahedeen die de Russische en Afghaanse overheidstroepen bestrijden.

Het hoofd van de Islamitische Unie van Afghaanse Mujahedeen, Abradbu al-Rasou sayaf, drong er bij alle ICO-leden op aan de banden met Moskou te verbreken tot het zijn naar schatting 115.000 soldaten uit Afghanistan heeft teruggetrokken.

Saoedi-Arabië, de geboorteplaats van de islam en gastheer van zijn heiligste schrijnen in Mekka, verwerpt het communisme als atheïstisch en weigert daarom diplomatieke betrekkingen met de Sowjet-Unie aan te gaan.

Over de Golfoorlog prees Fahd Irak voor zijn vredesgezindheid en deed hij een beroep op Iran om met vechten op te houden en onderhandelingen te beginnen over een vredesregeling. Verwacht wordt dat de top opnieuw een vredesmissie naar Teheran zal sturen.
Over de Palestijnse kwestie drong hij er bij ,,machten die vrijheid en de rechten van de volkeren bepleiten om fair play te spelen en respect betonen aan de rechtmatige Palestijnse zaak".

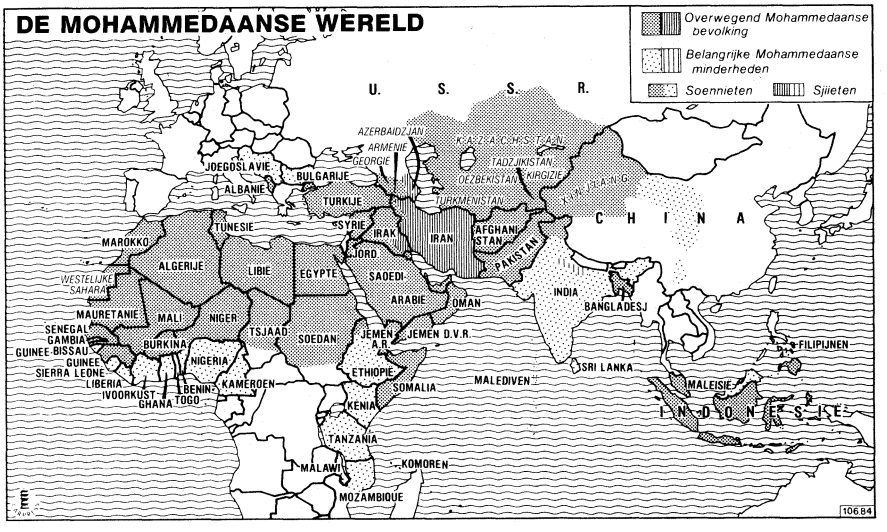

Commentaar

Aan een hoofdartikel in *Le Monde* van 1 februari 1987 ontleend is het volgende commentaar op het verloop van de vijfde Islamitische topconferentie:

De vijfde Islamitische topconferentie is verlopen zonder dat enig concreet besluit genomen is. Vooral met betrekking tot de oorlog tussen Iran en Irak kan men spreken van een flagrante mislukking. Omdat Iran en Irak verstek lieten gaan, moesten de deelnemers aan de topconferentie zich tevreden stellen met het opstellen van de zoveelste ,,platonische'' resolutie, die duidelijk de bedoeling had om Teheran te ontzien.
Dit gebaar van goede wil tegenover de Islamitische Republiek heeft nauwelijks kans van slagen. Iran heeft trouwens laten weten door te gaan met de oorlog todat Saddam Hoessein verdwenen is. Onder deze omstandigheden lijkt het niet erg waarschijnlijk dat bemiddeling door Algerije succes zal hebben.
Bagdad had op meer solidariteit van de islamitische staten gerekend en heeft dan ook niet

geaarzeld om irritatie over de ,,neutraliteit" van de top te laten blijken, door de luchtaanvallen op Iraanse steden op te voeren.
De gematigd? Arabieren maken zich niet al te veel illusies dat zij Iran er toe kunnen brengen om de oorlog niet voort te zetten. Zij hebben zich vooral ingezet voor het sluiten van de gelederen tegenover het gevaar dat Teheran vormt voor de gematigde Islam. Hiervoor rekenen zij op het Egypte van Mubarak. De terugkeer van dit land in de Islamitische familie is zonder twijfel het opvallendste resultaat van deze conferentie.
Toch veroorzaakt de terugkeer van Cairo, dat door de Camp David-akkoorden, gebonden is aan Jeruzalem, grote problemen. De Arabische eenheid is slechts een facade en bestaat alleen omdat de Arabieren met opzet de Palestijnse kwestie. die toch eigenlijk de reden voor de oprichting was vàn de Organisatie van de Islamitische Conferentie in 1971, naar de achtergrond hebben gedrongen. Daarom is het niet erg waarschijnlijk dat de verzoening tussen Mubarak en president Assad van Syrië en die tussen koning Hoessein en Yasser Hrafat in de nabije toekomst concrete resultaten kunnen afwerpen.
De voornaamste les van de top in Koeweit voor de gematigde Arabische landen is dat er, zolang de Golfoorlog voortduurt, weinig hoop is op een regeling van het Palestijnse probleem en op het sluiten van een eervolle vrede met Israël. (AP, AFP, Reuter, NRC/H'blad, Le Monde, NZZ, FAZ)
(Vor. ber. pag. 471/3 e.v. - 1984)

BIJEENKOMSTEN MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN. EGYPTE HERVAT DEELNAME AAN WERKZAAMHEDEN, NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL. NIGERIA ALS LID TOEGELATEN.

Egypte, dat op de vierde topconferentie van Islamitische landen weer als volwaardig lid tot de ICO was toegelaten (pag. 38311 e.v. en 47113 e.v. - 1984) hervatte de volledige participatie in de werkzaamheden van de organisatie met de deelname aan de vijftiende bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de ICO, die van 18 - 22 december 1984 werd gehouden in Sana, de hoofdstad van Noord-Jemen. Pogingen van Syrië, Iran en Libië om de toenmalige Egyptische minister van buitenlandse zaken, Ahmed Esmat Abdel Meguid, van deelname aan de conferentie uit te sluiten. liepen op niets uit.
Op deze vergadering werd S. Sharifuddin Pirzada, toen procureur-generaal en minister van justitie en parlementaire zaken van Pakistan, verkozen tot secretaris-generaal van de organisatie, als opvolger van Habib Chatti uit Tunesië. In de stemming versloeg Pirzada zijn tegenkandidaat, A.R. Shamsud Doha, de vroegere minister van buitenlandse zaken van Bangladesh.

Nigeria, dat tot dan een waarnemersstatus bij de ICO had ingenomen, werd op de 16de vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van 6 - 10 januari 1986 in Fez in Marokko toegelaten als volledig lid, het 46ste lid van de organisatie.

WEST-EUROPA

EG

ONDERTEKENING HERZIENING EEG-VERDRAG (EUROPESE AKTE) UITGESTELD NA VERWERPING DOOR DEENS PARLEMENT

Voor 27 jan. 1986 voorzien was de ondertekening van een wijziging van het EEG-verdrag (verdrag van Rome), waarover de Europese Raad van staats- en regeringsleiders in een bijeenkomst op 2 en **3** dec. 1985 in Luxemburg overeenstemming had bereikt (pag. 5511 e.v. - 1986; daar ook de inhoud van de verdragswijzigingen).
Er bleek nog een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken op 16 en 17 dec. noodzakelijk orn de laatste hand aan de verdragswijziging te leggen. Hier werd o.m. besloten de herziening neer te leggen in één ,,Europese Akte" (Acte unique Européenne) (pag. 5812 e.v. - 1986).
Echter, op 21 jan. 1986 nam het Deens parlement, het Folketing, een besluit, dat neerkwam op een afwijzing van de overeengekomen Europese Akte.
Daarop besloot de Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van den Broek, op 21 jan. om de ondertekening uit te stellen tot 17 en 18 febr. (In het eerste half jaar van 1986 bekleedde Nederland het voorzitterschap van de EG-ministerraden).

Het Deense parlemcnt. het Folketing, nam op 21 jan. een motie aan van de sociaal-democraten waarin de resultaten van de onderhandelingen in Luxemburg als totaalpakket werden verworpen
De regering ontving het verzoek de onderhandelingen te heropenen en met de resultaten daarvan in het Folketing terug te keren. Doordat de sociaal-democraat Ivar Nørgaard, die de motie indiende, zich ook uitsprak voor Europese samenwerking, kreeg de motie zowel de steun van groot als van klein links.
De Deense minister van Buitenlandse Zaken, Ellemann-Jensen, begon op 22 jan. onmiddellijk aan een rondreis langs de hoofdsteden van de EG-landen. Eind van de week zal hij het Deense parlement van zijn bevindingen op de hoogte brengen, om wellicht vervolgens minister Van den Broek in Den Haag te verwittigen. Maar hij sprak al in Kopenhagen de verwachting uit dat er bij de andere lidstaten waarschijnlijk weinig bereidheid zal zijn de onderhandelingen te heropenen.

Bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken. Eenzijdige verklaring Deense regering. Folketing besluit tot *referendum*

Op 27 jan. wijdden in Brussel de ministers van buitenlandse zaken hun vergadering aan de kwestie van de Europese Akte.
De voorzitter bleek na afloop tot de conclusie te zijn gekomen, dat de lidstaten hun uiterste best zouden doen om de Akte op 17 febr. te ondertekenen.
De Deense minister had in de vergadering een eenzijdige verklaring afgelegd, waar tegen de anderen geen bezwaar maakten.
Toen de ministers uit elkaar gingen was nog niet duidelijk of Denemarken ook zou tekenen. Het Deense parlement. het Folketing zou op 28 jan. de kwestie opnieuw bespreken.
Als het Folketing dan de hervormingen met wat de Deense minister Uffe Ellemann-Jensen aanduidde als ,,eengrote meerderheid" zou goedkeuren zou hij, met zijn collega's op de zeventiende zijn handtekening zetten. Zo niet, dan zou tegen eind februari een volksstemming worden georganiseerd in de uitslag waarvan Ellemann-Jensen het volste vertrouwen zei te hebben: ,,Ik vertrouw er op dat ik de dag na het referendum kan tekenen".

Wanneer het besluit (en dat is ook inderdaad gebeurd) om, voor het eerst in zeventig jaar, een niet-bindende referendum uit te schrijven, zou de regering er op wijzen dat de partners een nee tegen de hervormingen zouden beschouwen als een nee tegen de Europese samenwerking.
De meerderheid van de bevolking, zo meende Ellemann-Jensen, is zich bewust van het belang van deze samenwerking.

Een eenzijdige verklaring - de negentiende - die aan de Akte werd toegevoegd, moest het Folketing, of de Deense kiezer, ervan overtuigen dat de hoge milieunormen die in Denemarken van kracht zijn niet door Europese besluiten zouden kunnen worden aangetast.
De opvatting dat het Europees Parlement dank zij de Akte over grotere bevoegdheden zou gaan beschikken noemde Ellemann-Jensen een misverstand. De bevoegdheden van de Europese instellingen zullen dezelfde zijn als voordat de hervormingen werden overeengekomen, zo verklaarde hij in Brussel.
De verklaring luidt als volgt:

..De Deense regering constateert dat in gevallen waarin een lidstaat van oordeel is dat harmonisatiemaatregelen die op grond van artikel 100 A zijn aanvaard niet de verdergaande eisen betreffende het arbeidsmilieu. de milieuhygiëne of de in artikel **36** genoemde vereisten veilig stelt, het bepaalde in paragraaf 4 van artikel 100 A garandeert dat de betrokken lidstaat nationale maatregelen kan nemen. Deze nationale maatregelen hebben ten doel aan bovengenoemde eisen tegemoet te komen, en mogen geen verborgen protectionisme inhouden".

Diplomatieke kringen in Brussel meenden, dat de verklaring weinig toe- of afdoet aan wat al was overeengekomen, maar dat de regering in Kopenhagen met meer kracht kan betogen

dat de Deense autonomie wordt gewaarborgd.
Raadsvoorzitter Van den Broek verklaarde nadrukkelijk dat niet was heronderhandeld - de wens van de meerderheid in het Folketing die het hervormingspakket afwees.
Ellemann-Jensen ontkende dat hij liever een gemeenschappelijke verklaring van de Twaalf had gehad dan een eenzijdige Deense verklaring waar de anderen geen bezwaar tegen maakten. ,,Ik heb gekregen wat ik wilde", aldus de minister op een persconferentie in Brussel.

Negen van de 12 ministers ondertekenen Akte

Negen van de 12 ministers van buitenlandse zaken hebben op 17 febr. hun handtekening onder de Europese Akte geplaatst.
Geen ondertekening kwam er van Denemarken, Griekenland en Italië.
Denemarken wachtte op de uitslag van het referendum, dat op 27 febr. gehouden zou worden.

Dat de vertegenwoordiger van Italië geen handtekening zette was het gevolg van een verzoek van het Italiaanse parlement van medio de voorafgaande week. Het parlement in Rome heeft toen de regering gevraagd pas als laatste de Akte te tekenen, dat wil zeggen als alle andere EG-lidstaten getekend zouden hebben.
Van de Griekse regering is tot vrijwel het laatste moment onduidelijk gebleven wat ze nu eigenlijk zou gaan doen. Er kwam tenslotte geen Griekse handtekening onder de Akte. De Griekse staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Theodoros Pangalos zei in een gesprek met journalisten dat zijn land de Akte zeker zal tekenen. Maar, Athene wil wachten op het Deens referendum ,,uitrespect voor het Deense volk".
Zolang niet alle EG-lidstaten de Europese Akte hebben getekend kan deze niet naar de nationale parlementen van de EG-lidstaten worden gestuurd ter ratificatie. Minister Van den Broek zei dat ook het reglement van de Europese ministerraad pas gewijzigd zal worden als alle twaalf de handtekeningen onder het verdrag compleet zijn.

Van den Broek die als Voorzitter de ondertekeningsplechtigheid leidde gaf in zijn toespraak blijk van gemengde gevoelens.
Hij noemde de plechtigheid .,een belangrijk uur in de geschiedenis van de Gemeenschap", sprak over voldoening .,omdat een groot en gecompliceerd werk tot een goed einde is gebracht", maar had het ook over ,,bedroefheid omdat de rij van ondertekenaars nog niet de volledigheid heeft waarop wij hadden gehoopt".
Over de Akte zelf merkte Van den Broek op .,dat er al veel dingen over zijn gezegd, waarbij naar beide kanten schromelijk is overdreven".

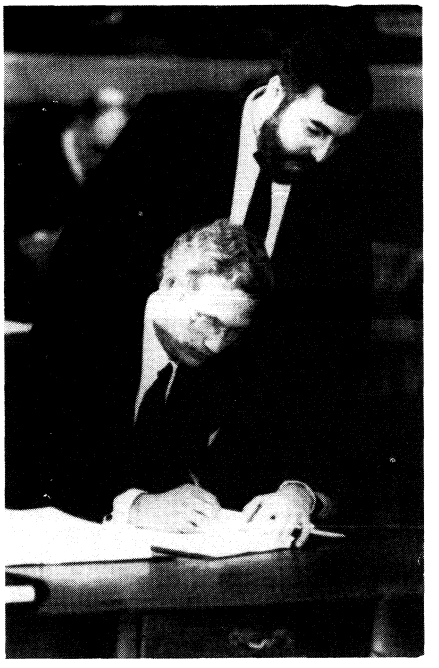

De Nederlandse minister van buitenlandse zaken. Hans van den Broek, tekende op 17 februari 1986 de Europese Akte.

De Europese Akte betekent ,.ondanks haar onvermijdelijke tekortkomingen een duidelijke vooruitgang en een stap in de goede richting. De vooruitgang die ze biedt zal in de praktijk groter blijken te zijn dat **a·IJ**hans denken", aldus de minister.

Van den Broek noemde twee ,,verdiensten˘ die de Akte bezit .,en die op zichzelf al een positief oordeel rechtvaardigen".
De Akte tracht volgens de minister een antwoord te geven op enkele van de essentiële vraagstukken van het huidige Europa. zoals de snelle totstandkoming van een echte. volledige vrije markt. Met het oog daarop moest de beslissingsbevoegdheid van de Gemeenschap versterkt worden hetgeen bereikt is door de uitbreiding van het stemmen met gekwalificeerde meerderheid.
De vereiste solidariteit tussen de lidstaten en de instrumenten die daarvoor gebruikt kunnen worden (de structuurfondsen) hebben in het Verdrag een plaats gekregen.
Het rechtstreeks verkozen Parlement wordt nauwer bij de wetgeving betrokken en kan meer invloed uitoefenen op de inhoud van de besluiten.
Verder bevat de Europese Akte het juridische kader voor toekomstige activiteiten van de Gemeenschap op het terrein van technologie en hetzelfde geldt voor de bescherming van het milieu, aldus Van den Broek.
De tweede ,,verdienste" van de Europese Akte is volgens de minister dat ze strijdige en contrasterende eisen en aspiraties met elkaar in evenwicht heeft weten te brengen
De Europese discussie is niet eenvoudig. Ze kan niet worden teruggebracht tot het dualisme dat sommigen erin zouden willen aanbrengen.
De lidstaten gaan weliswaar uit van een gemeenschappelijke grondgedachte. maar ze hebben toch uiteenlopende gevoelens, belangen en aspiraties ten aanzien van het Europese bouwwerk. Europa betekent dat men het aanvaardt in al zijn verscheidenheid en contrasten.
De incomplete ceremonie hedenmiddag is daarvan een voorbeeld. aldus de minister.
De verdienste van de Europese Akte is dat ze het altijd zo precaire evenwicht heeft gevonden tussen wat mogelijk en wenselijk is. De akte heeft wegen geopend die we nu vastberaden moeten inslaan. Ze is in de allereerste plaats een instrument in dienst van een politieke wil die op het kritieke moment geen verstek zal laten gaan. aldus minister Van den Broek.
Volgens de Raadsvoorzitter ging het er bij degenen die op 17 febr. wel tekenden uitsluitend om blijk te geven van hun vaste politieke wil om de hervorming van de Gemeenschap spoedig door te voeren.
Elke lidstaat is geheel onafhankelijk in zijn besluit. Het gaat er bij het tekenen dan ook niet om pressie uit te oefenen, zo zei hij.

De Europese Akte werd op 17 febr. ondertekend door de volgende ministers en staatssecretarissen: Leo Tindemans, de Belgische minister van Buitenlandse Zaken, zijn Duitse collega Hans-Dietrich Genscher, de Spaanse minister Francisco Fernandez Ordonez, de Franse minister Roland Dumas, diens Ierse collega Peter Barry, de Luxemburgse staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Robert Goebbels, de Nederlandse minister Hans van den Broek, de Portugese minister Pedro Pires de Miranda en de Britse adjunct-minister van Buitenlandse Zaken mevrouw Lynda Chalker.

Meerderheid Deense kiezers stemt voor *Akte*

Het referendum in Denemarken over de Europese Akte werd gehouden op 27 febr. Er was een opkomst van 74,8%.
Voor de Europese Akte stemden 1.629.824 Denen (56,2%) en er waren 1.268.000 tegenstemmers (43.8%).
De twee grootste steden, Kopenhagen en Aarhus, stemden overwegend negatief, en haalden daarmee de definitieve score voor de hervormingen flink omlaag.
Ook jongeren onder de 22 jaar stemden veelal tegen.
Van de sociaal-democraten was nog geen kwart (23%) voor de hervormingen; de sociaal-liberalen. de andere partij die had opgeroepen nee te stemmen, gaven een omgekeerd beeld te zien: 74 procent stemde positief.
Het totale percentage voorstemmers van 56 percent is aanmerkelijk lager dan in 1972. toen een dikke 63 percent positief stemde over de Deense toetreding tot de Gemeenschap. Ook de opkomst, 90,4 percent, was destijds veel hoger.
In een reactie op de uitslag wijzen tegenstemmers van de hervormingen erop dat nog steeds geen meerderheid de aansluiting bij de Gemeenschap als positief ervaart. Deze tegenstanders zouden wellicht op een nieuwe volksraadpleging kunnen aandringen, ditmaal om het lidmaatschap van de EG.
Premier Schluter zei in zijn reactie ,,dankbaar te zijn voor het duidelijke ja". Ook minister van Buitenlandse

Zaken Ellemann-Jensen noemde de uitslag een ,.heel belangrijk en onbetwist ja tegen de Gemeenschap".
De grootste oppositiepartij in Denemarken. dc sociaal-democratische, erkende een nederlaag te hebben geleden. ,,Wij zullen nu dit domme pakket moeten goedkeuren". verklaarde de partijwoordvoerder voor EG-zaken. Ivar Nørgaard, voor de televisie.

De Deense oppositie, onder leiding van de sociaal-democraten. heeft drie hoofdbezwaren tegen de veranderingen. waarover de lidstaten van de EG het in december in Luxemburg eens werden Deze bezwaren zijn dat zij teveel bevoegdheden geven aan het Europees Parlement. dat zij een gevaar rornien voor de onafhankelijkheid van het Deense parlement en dat zij de Deense vetorechten in EG-zaken bedreigen
De regering van Poul Schlüter waarschuwde de Deense bevolking echter dat zij zal kunnen rekenen op massale werkloosheid en jaarlijkse miljardenverliezen. als Denemarken zijn EG-lidmaatschap zou opzeggen.
Zij verklaarde de uitslag van de raadpleging niet als bindend te beschouwen en niet te zullen aftreden als het antwoord van de kiezers negatief zou uitvallen.

Laatste *drie handtekeningen* onder Europese Akte geplaatst

Op 28 febr. plaatsten de drie laatste ministers van buitenlandse zaken. die van Denemarken, Griekenland en Italië. in Den Haag hun handtekening onder de Europese Akte.
Om de Deense regering niet in verlegenheid te brengen. die net met een niet al te ruime meerderheid het referendum gewonnen had. liet de Italiaanse minister Andreotti het uitspreken achterwege van een rede, waarin hij zich zeer kritisch uitliet over de Europese Akte.

De Deense minister van buitenlandse zaken. Uffe Ellemann-Jensen op 28 februari 1986, nadat ook hij de Europese Akte had ondertekend. Minister Van den Broek ziet toe.

Wel werd de tekst van zijn rede in Den Haag uitgedeeld en was hij voor het vertrek van Andreotti naai Den Haag in Rome onder embargo aan journalistrn verstrekt Op t er zoek van Andreotti wei d de tekst van zijn niet uitgesproken rede als aanhangsel bij de Akte gevoegd

De Italiaanse regering. aldus de tekst van minister Xndreotti's rede. is altijd van mening geweest, en er bij haar optreden steeds van uitgegaan, dat de intergouvernementele Conferentie een historische aangelegenheid zou moeten bieden om het Europese integratieproces een nieuwe impuls te geven, op basis van het acquis communautaire", de plechtige verklaring van de Europese Raad van Stuttgart, en de conclusies van de Dooge en Adonnino-comités, volgens de methode van het Verdrag voor een Europese Cnie dat door het Europees Parlement is goedgekeurd
Italie meende dat de vorming van een grote gemeenschappelijke markt prioriteit moest hebben. evenals de algemene aanvaarding van besluitvorming bij meerderheid van stemmen in de Raad en versoepeling van de relevante procedures. versterking van het institutionele kader. met name het toekennen van medebeslissingsbevoegdheid aan het Europees Parlement. zoals voorzien in het Doogerapport. uitbreiding van de beheers- en uitvoerende bevoegdheden van de Europese Commissie en uitbreiding van het Verdrag van Rome tot andere werkterreinen.
Italie zal blijven streven naar het verwezenlijken van deze doelstellingen. in de overtuiging dat hierdoor de Gemeenschap in de behoeften van de Europese volkeren kan voorzien. ..Wij voelen ons hierin gesteund. niet alleen door het Europees Parlement, maar ook door talrijke lidstaten en de Commissie."
..Een objectieve analyse van de resultaten van de Intergouvernementele Conferentie". aldus minister Andreotti, ..leidt tot de conclusie dat de Akte slechts een partieel en onbevredigend antwoord is op het verlangen naar wezenlijke vooruitgang in de richting. zoals aangegeven door het Europese Paslement en in de rapporten van de Dooge en Adonnino Comité's.
..Waar het namelijk de bevoegdheden van het Europees Parlement betreft. voorziet de Akte in een systeem van twee lezingen dat niet in overeenstemming is met de door het Europese en Italiaanse Parlement gewenste medebeslissingsbevoegdheid."
.,Wat betreft de verbintenis om vóór 31 december 1992 de gemeenschappelijke interne markt te verwerkelijken. wil ik opmerken dat deze doelstelling sterk wordt geconditioneerd door een gehele serie uitzonderingen en afwijkingen. die ernstiee afbreuk doen aan de draagwijdte. Bovendien is de invoering van besluiten bij meerderheid van stemmen in de Raad beperkt tot slechts enkele artikelen van het Verdrag, met in belangrijke sectoren uitzonderingen en de mogelijkheid van afwijkingen.

Ten slotte, net zo min als de wenselijk geachte wezenlijke vooruitgang op het terrein van de Economische en Monetaire Unie is bereikt. zijn de conimunautairc bevoegdheden uitgebreid tot voor het leven in Europa bijzonder belangrijke sectoren, zoals cultuur, volksgezondheid, en de strijd tegen terrorisme. de georganiseerde misdaad en drugs."

De Akte. zo vervolgde de Italiaanse bewindsman. .,belichaamt dus niet de organische hervorming van de Europese Gemeenschap, waarnaar de Italiaanse regering heeft gestreefd, en die door het nationale parlement, in overeenstemming met de door de assemblee van Straatsburg verstrekte aanwijzigingen, werd gewenst
De Italiaanse regering is van oordeel dat de Intcrgouvernernentelc Conferentie. die als vervolg op de Europese Raad van Milaan is gehouden. geen gebruik heeft kunnen en willen maken van de voorhanden zijnde mogelijkheden oni onze Gemeenschap een werkelijk kwalitatieve sprong voorwaarts te doen maken.
Zij kan daarom niets anders doen dan uitdrukking geven aan haar diepgevoelde ontevredenheid.
Ook ter gelegenheid van de ondertekening van de Akte wil Italie uitdrukking geven aan zijn vaste wil om er naar te blijven streven dat de weinige hervormingen die zijn overeengekomen niet alleen volledig worden toegeuast. maar ook. en vooral. in evoluerende zin zullen worden uitgevoerd.
In dit verband verzoekt de Italiaanse regering het voorzitterschap, in overeensteniming met het verzoek dat het Europees Parlement aan de regeringen van de lidstaten heeft gericht onverwijld de wijziging van het interne reglement van de Raad door te voeren die het mogelijk maakt tot stemming over te gaan als daarom wordt gevraagd door de Conimissie of door drie lidstaten."
..Bovendien verzoekt de Italiaanse regering de regeringen van de lidstaten initiatieven te nemen. zodat de communautaire instellingen voor 1 januari 1988 onderzoek kunnen starten naar de uitvoering en de toepassing van de besluiten van de Intergouvernementele Conferentie.om de geldigheid ervan te controleren en de draagwijdte ervan te vergroten, met name wat betreft een uitgebreidere deelname door het Europees Parlement aan het proces van wetgeving, zodat de voorziene hervorming van de Europese Gemeenschap haar weg kan vervolgen."
De Italiaanse regering. zo besloot minister Andreotti in zijn niet-uitgesproken rede, ,.hecht er tenslotte aan duidelijk te stellen dat zij voortaan al het mogelijke zal doen om burgers, partijen en groeperingen meer bewust te maken van de Europese Unie en van initiatieven die deze naderbij kunnen brengen".

LANDBOUWPRIJZEN SEIZOEN 1986-1987

De EG-ministers van landbouw zijn het op 25 april 1986 eens geworden over de landbouwprijzen voor het seizoen 1986 - 1987, nadat zij hierover een week lang vergaderd hadden onder voorzitterschap van de Nederlandse minister van landbouw Braks.

De voornaamste kenmerken van het politieke akkoord zijn de volgende: de prijzen zijn bevroren, hier en daar zelfs gedaald en de produktie van granen zal door een medeverantwoordelijkheidsheffing worden afgeremd. De melkquota worden verlaagd en er wordt een aantal agro-monetaire maatregelen getroffen.
Die laatste gaan de Gemeenschap in 1986 80 miljoen Ecu (200 miljoen gulden) extra kosten en in 1987 nog eens 200 miljoen Ecu (500 miljoen gulden). Daar staat tegenover dat er ten aanzien van de oorspronkelijke (in februari 1986 op tafel gelegde) voorstellen van de Europese Commissie wijzigingen zijn aangebracht die de Gemeenschap in 1986 geen, maar in 1987 wel besparingen voor een bedrag van 400 miljoen Ecu (een miljard gulden) zullen opleveren.
Braks toonde zich aan het eind van het marathonoverleg zeer voldaan over het feit ,,dat het toch gelukt was over een

zo moeilijk pakket overeenstemming te verkrijgen. Dat is gebeurd met een zodanige meerderheid dat de formele afhandeling van het besluit geen gevaar loopt", zo zei hij.
De Nederlandse Landbouwminister doelde daarmee op het nu al bekende feit dat de Duitse minister Ignaz Kiechle tegen het gehele pakket zal stemmen, met uitzondering van de zuivelparagraaf.
De Spaanse minister Carlos Romero Herrera zal stemmen tegen het zuiveldeel van het pakket, maar de rest accepteren.
Op het laatste moment dreigden de Bondsrepubliek Duitsland, Spanje, Ierland en Luxemburg het ten aanzien van het gehele pakket te laten afweten. Was dat gebeurd dan had Braks een nieuwe marathonzitting moeten organiseren. Die vier landen bijeen beschikken namelijk over 23 stemmen in de Raad, voldoende voor een ,,blokkerende minderheid".

Het akkoord dat op 25 april bereikt werd is volgens Braks ,,een goed besluit, omdat het 't begin vormt van een meer marktconforme ontwikkeling".
De Raadsvoorzitter beklemtoonde dat de landbouwministers geen invloed hebben op zaken zoals een in waarde dalende dollar (die de EG veel geld kost omdat er hogere uitvoersubsidies gegeven moeten worden voor export naar de wereldmarkt) en op besluiten voor re- en devaluatie van Europese munten. ,,Op zaken waarop we wel invloed hebben is deze keer bespaard. De ministers van Financiën zullen ons ditmaal dus moeilijk van een geldverslindend beleid kunnen beschuldigen", zo zei Braks.

Granen

Het gesprek over de graansector is in 1986 heel moeilijk geweest. Europees landbouwcommissaris Andriessen had voor deze sector het invoeren van een medeverantwoordelijkheidsheffing van 3 percent (van de interventieprijs) voorgesteld en die is er ook gekomen.
Dat betekent dat de graanproducenten in het algemeen in het seizoen 1986-'87 een heffing van 5.38 Ecu per ton (14,35 gulden) zullen moeten betalen. De medeverantwoordelijkheidsheffing komt er voorlopig voor vijf jaar en de hoogte ervan zal elk jaar door de Raad worden vastgesteld.
De heffing moet de Gemeenschap de financiële middelen verschaffen om het graan gemakkelijker af te zetten. Maar ze is ook bedoeld als een signaal om de producenten duidelijk te maken dat er veel te veel graan wordt geproduceerd.
De n~edeverantwoordelijkheidsheffing moet geïnd worden bij de eerste verwerking van het graan, bij aankoop door de interventiebureaus of wel bij de uitvoer. Dat betekent dat graanproducenten geen heffing behoeven te betalen over het graan dat ze in hun eigen bedrijf gebruiken, bijvoorbeeld voor veevoer.
In het oorspronkelijke Commissievoorstel was er voorzien in een vrijstelling van de heffing voor de eerste 2j ton geproduceerd graan. Die vrijstelling is niet doorgegaan. Wel is er een regeling getroffen om kleine graanproducenten een beetje tegemoet te komen, in die zin dat zij over de eerste 25 ton geen heffing behoeven te betalen.
Dat gaat naar schatting 120 miljoen Ecu kosten (330 miljoen gulden). Maar als elke graanboer een franchise van 23 ton gekregen zou hebben zou dat 180 miljoen Ecu (450 miljoen gulden) gekost hebben. Met de vrijstellingsregeling waartoe nu is besloten bespaart de Gemeenschap dus nog 150 miljoen gulden.
De opbrengst van de medeverantwoordelijkheidsheffing van drie percent wordt geraamd op zo'n 477 miljoen Ecu ofwel bijna 1200 miljoen gulden.

Wat graan betreft zegt het bereikte politieke akkoord verder dat de interventieprijs voor zachte tarwe 179,44 Ecu per ton (484,80 gulden) wordt.
Verder zijn de kwaliteitseisen voor het graan aangescherpt.
De Commissie zal namelijk het maximum vochtgehalte van graan, dat in de interventie gaat, vaststellen binnen een marge van 14 tot 15 percent. In de komende verkoopseizoenen (1986-'87) wordt voor lidstaten die dat willen nog een maximum van 15 percent toegestaan. Maar in het daaropvolgende seizoen zal die 15 percent alleen nog maar toegelaten worden als er ongunstige klimatologische omstandigheden zijn geweest.

Een van de maatregelen die dienen om kwaliteit te stimuleren is ook de toeslag van 2 percent die gegeven zal worden op de interventieprijs van zachte broodtarwe die aan extra kwaliteitscriteria voldoet.
De interventieprijs voor gerst, voederrogge en sorghum (kafkoren) gaat met 5 percent naar beneden. De interventieprijzen voor durumtarwe zakt met 4 percent maar de steun voor dit graan wordt verhoogd tot 113,79 Ecu per hectare.

Zuivel

Het tweede belangrijke element in het prijspakket is het zuivelhoofdstuk.
Er is besloten dat de melkquota met in totaal drie percent zullen dalen en wel met twee percent per 1 april 1987 en een jaar later nog eens met één percent.
Om dat terugdringen van melkquota wat te vergemakkelijken komt er per 1 mei 1986 een communautaire opkoopregeling. Die machtigt EG-lidstaten om 4 Ecu per 100 kilogram (10,86 gulden) te betalen - en dat zeven jaar lang - aan melkproducenten die ofwel hun gehele produktie, ofwel meer dan de helft van die produktie er aangeven. Dat geld wordt betaald uit het Europees Landbouwfonds.
Lidstaten die melkproducenten kunnen bewegen om voor een geringer bedrag per 100 kilogram de melkveehouderij op te geven mogen het verschil houden en gebruiken voor herstructurering in de landbouw.

Blijken de vier Ecu per 100 kilogram niet voldoende dan mogen EG-lidstaten dat bedrag verhogen. Maar die verhoging moeten ze wel zelf betalen.
De EG-landbouwraad moet objectieve criteria vaststellen voor het aanpassen van de opkoopregeling aan lokale omstandigheden. Al bestaande nationale opkoopregelingen zullen de lidstaten mogen handhaven.

De al bestaande superheffing voor de melk zal door de EG-lidstaten in een keer of aan het eind van een halfjaarlijkse periode geind mogen worden.
De medeverantwoordelijkheidsheffing blijft twee percent van de richtprijs en ze is met een jaar verlengd.
Voor het melkprijsjaar 1986-'87 geldt dat de richtprijs voor melk ongewijzigd op 27,84 Ecu per 100 kilogram (75,26 gulden) gehandhaafd blijft.
Ook de interventieprijs voor boter blijft op hetzelfde peil, namelijk 313,20 Ecu per 100 kilogram (850,71 gulden).
En ook de interventieprijs voor magere melkpoeder wordt niet gewijzigd. Ze blijft 174,04 Ecu per 100 kilogram (472,73 gulden).

MCB's

Heel lang is er in de Raad gesproken over agro-monetaire maatregelen die er getroffen dienden te worden en dan speciaal over de afbraak van de negatieve monetaire compenserende bedragen (MCB's).

Al in Ootmarsum had de Franse minister van Landbouw, François Guillaume, duidelijk gemaakt dat hij de negatieve compenserende bedragen die ontstonden uit de herschikking van de EMS-munten in Ootmarsum, zo snel mogelijk wilde afbreken. (pag. 257 e.v.-1986)
Afbraak van de negatieve MCB's levert de boeren in die landen waarvoor die negatieve MCB's gelden namelijk een prijsverhoging op, uitgedrukt in hun nationale munt.

De Raad is echter maar ten dele met de Franse wens akkoord gegaan. De besluiten komen er op neer dat voor de Franse zuioelprodukten een negatief MCB overblijft van 1,7 percent en voor de overige Franse produkten (uitgezonderd pluimvee en varkensvlees) een negatief MCB van 4.8 percent.
De negatieve MCB's voor granen en oliehoudende zaden in Italië zullen 2,5 percent zijn

In het Verenigd Koninkrijk is na de aanpassing het negatieve MCB voor zuivelprodukten 3,6 percent en voor de overige produkten (exclusief pluimvee en varkensvlees) 5,1 percent.
Voor Griekenland geldt voor alle produkten een negatief MCR van 22.9 percent.
Voor België. Denemarken. Luxemburg. Ierland, Spanje en Portugal zijn er geen monetair? compenserende bedragen.
Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland hebben positieve MCB's. Die bedragen 2.9 percent voor dc zuivelprodukten, 2,4 percent voor de granen en 1,8 percent voor de overige produkten (ook hier zijn pluimvee en varkensvlees uitgezonderd).
Afgesproken is dat voor varkensvlrrs. pluimvee en eieren de MCB's die voortvloeien uit de monetaire besluiten van Ootmarsum tot 1 juni 1986 niet zullen worden toegepast.

Protest Duitse boeren. *Landbouwcommissaris* Andriessen *waarschuwt* tegen nationale *compensatiemaatregelen*

De Europese Commissie zal niet aarzelen naar het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen te gaan, als landbouwers op nationaal niveau compensatie krijgen voor de gevolgen van de beslissingen over de landbouwprijzen.
Europees commissaris mr Frans Andriessen heeft dit op 30 april 1986 verklaard tijdens een bijeenkomst van Beierse boeren in Herrsching.
Zijn waarschuwing was gericht aan het adres van de Bondsrepubliek, die bij het Europese prijsbesluit een voorbehoud heeft gemaakt.
Enkele dagen eerder had de Duitse regeringswoordvoerder Friedheim Ost in Bonn gezegd, dat het akkoord binnen de EG onbevredigend is, maar dat minister Kiechle van Landbouw een nog slechtere overeenkomst had voorkomen. Ost bevestigde toen, dat de regering van plan is boeren die in moeilijkheden komen, via een nationaal hulpprogramma op de been te houden.
De Duitse boeren verzetten zich heel sterk tegen de nominale prijsbevriezing en het voor de graanproducenten instellen van een medeverantwoordelijkheidsheffing.

Op de bijeenkomst van 30 april waarop mr Andriessen sprak, werd hij sterk aangevallen door voorzitter Gustav Suhler van de Beierse boeren, die hem persoonlijk verantwoordelijk stelde voor de negatieve gevolgen van de beslissingen voor de Duitse landbouwers.
Suhler zei, dat de boeren in Beieren zich niet lieten afschepen met ,,sociale broodkruimels". Hij noemde het beleid in Brussel een ,,primitieve prijsdrukpolitiek" en een belediging voor de boeren.

Andriessen wees deze ,,laster"resoluut van de hand. Door zo te praten is het niet gemakkelijker geworden de discussie zakelijk te houden. Andriessen verklaarde, dat Europa alleen tot succes kan komen, als de verschillende argumenten serieus worden genomen. Suhler krabbelde toen enigszins terug en verklaarde Andriessen niet te hebben willen beledigen. maar alleen de zorgen van de boeren tot uitdrukking te hebben willen brengen. De Duitse boeren vinden. dat het huidige landbouwbeleid in de verkeerde richting gaat.
Andriessen zei het te betreuren, dat de Bondsrepubliek tegen de beslissingen is, hoewel een reeks belangrijke concessies aan de Duitse boeren is gedaan.

Hulp aan Duitse boeren

Onder druk van de landbouwlobby heeft de Westduitse regering op 13 mei 1986 een aantal maatregelen getroffen tot steun aan de Duitse boeren. In totaal werd daarvoor op jaarbasis een bedrag van ong. DM 545 mln uitgetrokken.
DM 123 mln was bedoeld om het oppervlakte van z.g. ,,benadeelde" landbouwgebieden, waarvoor aan de boeren subsidie wordt betaald, uit te breiden van 4 mln tot 6 mln hectare, waarmee deze gebieden 51% van de Westduitse cultuurgebieden gingen uitmaken.

Aangezien van deze subsidie 12 mln Ecu (ong. DM 30 mln) uit de Europese kas moest komen, was voor deze maatregel toestemming nodig van de Europese ministerraad. Deze werd verleend in de landbouwministerraad van 26 en 27 mei.
Uitbreiding van de Westduitse ,,benadeelde" landbouwgebieden was al aan minister Kiechle toegezegd in de marathonvergadering van eind april, waarin de landbouwprijzen voor 1986 - 1987 werden vastgesteld, Het was toen de enige mogelijkheid om minister Kiechle tot medewerking te bewegen.
Daarnaast besloot het Westduitse kabinet op 13 mei ook nog eens een bedrag van DM 450 mln uit te trekken om de sociale verzekeringspremies te halveren, die moesten worden betaald door boeren met kleine en middelgrote bedrijven

PRINCIPE-AKKOORD M.B.T. PRODUKTIEBEPERKING

Na meer dan een week vergaderen zijn de EG-landbouwministers het op 16 dec. 1986 in principe eens geworden over beperkingen in de EG-landbouwproduktie.
De melkproduktie zou in de eerstvolgende twee jaar met 10% omlaag moeten gaan. In dezelfde periode gaat de prijs, waarvoor de EG rundvlees aankoopt, met ruim 10% naar beneden.
Aan de besluiten over zuivel en rundvlees hebben de ministers de toezegging verbonden, dat zij voor maart 1987 beslissingen zullen neinen over een VUT-regeling voor landbouwers en de stimulering van extensief grondgebruik.
Zij hebben verder besloten de groene koersen in bet Verenigd Koninkrijk. Frankrijk, Portugal. Griekenland en Spanje voor een aantal landbouwprodukten te verlagen.
De besparingen die de produktieverminderingen in de jaren na 1989 met zich mee zullen brengen, maken het verder mogelijk in 1987 te beginnen met het afgraven van de Europese Boterberg, die ruim 1,5 miljoen ton groot is. De Raad is akkoord gegaan met de .,boekhoudkundige truc' die landbouwcommissaris Frans Andriessen in he: overleg heeft gebracht
Andriessen wil dat de lidstaten de **3,2** miljard Ecu, die nodig is om de boter met verlies naar het Oostblok te exporteren of te verkopen voor industriële doeleinden, maximaal vier jaar lang aan de Commissie voorschieten. Vanaf 1989 is hij weer in staat met de lidstaten af te rekenen. In de tussentijd vergoedt de Commissie het renteverlies.
De korting op de quota is voor het grootste deel van tijdelijke aard Vanaf 1 april zal vier percent van de quota voor onbepaalde tijd worden opgeschort en een jaar later nog eens anderhalf percent.
Het eerder genomen besluit om drie percent van de quota, gespreid over twee jaar. definitief te verlagen, blijft van kracht.

De laatstgenoemde drie percent produktievermindering moet in eerste instantie bereikt worden door vrijwillige bedrijfsbeéindiging. Hiervoor wordt een vergoeding van 15 cent per liter ingeleverde melk betaald. gedurende zeven jaar.
Voor de 5,5 percent die de boeren tijdelijk kwijtraken, krijgen zij een vergoeding van 25 cent per liter, eventueel aan te vullen met een nationale premie van vijf cent.
Boeren die toch nog teveel melk blijven produceren, krijgen de rekening gepresenteerd in de vorm van de superheffing, die voortaan 100 percent van de richtprijs zal bedragen. Tut dusver was de boete 75 percent. Door de verscherpte toepassing van deze regeling denkt de Commissie nog eens een produktievermindering van één percent te bewerkstelligen.
Daarmee komt de totale vermindering op 9,5 percent. Dit was de uitgangspositie van Andriessen, zij het dat de landbouwcommissaris. gezien de structurele overschotproblemen. aandrong op definitieve maatregelen.

Voor Nederland is nog van belang dat Braks bij de verdeling van quota rekening mag houden met het feit dat een aantal melkveehouders het toegewezen quotum niet zal volmaken. Hij mag dus wat meer melk verdelen dan strikt genomen zou kunnen.
De Nederlandse bewindsman was al op deze mogelijkheid vooruitgelopen, maar werd hiervoor door Brussel op de vingers getikt. Braks heeft nu bedongen dat de regeling met terugwerkende kracht mag worden toegepast.
Het overleg over de quotaverlaging werd geblokkeerd door de zuidelijke lidstaten. die geen melkoverschotten produceren. Dit verzet werd uiteindelijk gebroken door met name aan Italie en Spanje een soepele toepassing van de regeling toe te staan
De zuidelijke lidstaten kunnen ook tevreden zijn over het besluit om de automatische aankoop van overschotten van melkpoeder in de wintermaanden op te schorten. De Europese Cominissie krijgt bovendien de mogelijkheid de interventie van boter en magere melkpoeder te vervangen door alternatieve maatregelen. als blijkt dat er alleen maar voor de interventie wordt geproduceerd.
De Bondsrepubliek Duitsland en Ierland hadden de grootste moeite mrt deze versoepeling van het interventiemechanisme, waarvoor de

Raad de criteria overigens nog moet vaststellen.
Het zuivelbesluit hing politiek en ook feitelijk zeer nauw samen met een besluit over de rundvleessector. waarin de EG eveneens met aanzienlijke overschotten te maken heeft. De produktiebeperkende maatregelen in de zuivel zullen ervoor zorgen dat de komende twee jaar nog meer runderen geslacht zullen morden
Daarom is ook voor het rundvlees een besluit gevallen, dat voorlopig slechts voor twee jaar zal gelden. De nadruk ligt daarbij op een verlaging van de aankoopprijs van rundvlees. Die aankoopprijs komt in feite op 89,5 percent van hrt huidige intervcntieniveau Omdat de besluiten over rundvlees en zuivel door sommige delegaties ook politiek als één pakket werden beschouwd, ontstond in de loop van het beraad nog eens de vrees dat de hele Raad op een mislukking zou uitlopen. omdat Ierland plotseling te kennen gaf niet akkoord te kunnen gaan met de voorgestelde prijsdaling. De Ierse minister dreigde het overleg zelfs te torpederen met zijn niet-officiële vetorecht. Uiteindelijk werden de Ieren afgekocht met een speciale premie van 18 Ecu per kalf.

LANDBOUWPRIJZEN SEIZOEN 1987-1988. COMMISSIEVOORSTELLEN

Landbouwcommissaris Andriessen heeft op 16 febr. zijn voorstellen m.b.t. de landbouwprijzen voor het seizoen 1987 - 1988 publiek gemaakt.

Het nieuwe pakket prijsvoorstellen voorziet in een zeer geringe daling van het gemiddelde prijsniveau in de Gemeenschap.
In nationale munten gaan de prijzen voor de boeren met 0,2 percent omlaag, Spanje en Portugal niet meegerekend.
In Nederland treedt een prijsdaling op van 2,4 percent. Dat is vooral een gevolg van de afbraak van de Monetaire Compenserende Bedragen (MCB's). Dit stelsel van heffingen en subsidies, dat is ingesteld om de EG-handel in landbouwprodukten niet te laten verstoren door valutaschommelingen, moet volgens de Commissie op den duur helemaal verdwijnen. In afwachting daarvan moeten de bestaande MCB's verder worden afgebroken, aldus de Commissie. Voor Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland, de enige twee landen met positieve MCB's. betekent dat dat vanaf 1 april de export duurder wordt.
De prijsverlaging is 2.9 percent voor melk, 2.4 percent voor granen en 1,8 percent voor andere sectoren.
Afgezien van deze ontmanteling van de MCB's zouden de prijzen in grote trekken worden bevroren op het niveau van vorig jaar.
Voor enkele produkten stelt Andriessen een geringe verhoging of verlaging voor.
Als de Landbouwraad de voorstellen aanvaardt. zijn de Spaanse boeren het beste af. Zij zien hun prijzen stijgen met 5,2 percent. Britse landbouwers krijgen een prijsverhoging van 2,7 percent, Griekse van 2,4 en Franse van 1,7 percent.
Voor de Westduitse, Nederlandse. Deense, Belgische en Luxemburgse boeren komen de voorstellen neer op een prijsverlaging.
Andriessen zei op 16 febr. dat zijn prijzenpakket een besparing op de Europese landbouwuitgaven van 1,2 a 1,3 miljard Ecu (2,8 tot 3 miljard gulden) zullen opleveren. In 1988 zou de bezuiniging zelfs 3,5 a 3,6 miljard Ecu (8.15 tot 8.5 miljard gulden) bedragen.
De Europese landbouwuitgaven schommelen op het ogenblik rond de 23 miljard Ecu (53,6 miljard gulden).
De besparingen zijn vooral te danken aan een heffing op oliën en vetten, die in 1988 2,1 miljard Ecu (4,9 miljard gulden) moet opleveren.
In de voor Nederland belangrijke zuivelsector verandert er, na het in december bereikte akkoord over produktievermindering met bijna 10 percent, bijna niets. De prijzen blijven gelijk. en de medeverantwoordelijkheidsheffingvan 2 percent blijft in stand. De Commissie wil een eind maken aan de interventie van gezouten boter.
Ook in de graansector moet de medeverantwoordelijkheidsheffing op het huidige niveau van 3 percent blijven. aldus de Commissie. De meeste prijzen blijven gelijk. met uitzondering van rogge en gierst (min 2,6 percent), mais (min 2,5 percent) en durum tarwe (min 4.7 percent).
De Commissie stelt verder beperking voor van de intrrvei~tieperiode.namelijk van februari tot mei.
De interventieprijs voor suiker moet in de ogen van de Commissie met twee percent dalen. Er is verder een extra heffing nodig om de verliezen, die de EG tijdens de campagne 198611987 op de suikerregeling heeft geleden. op te vangen. Volgens de Commissie wordt dat extra verlies op het ogenblik op 1000 miljoen Ecu geraamd
De extra heffing zou in dat geval ongeveer 2,5 percent van de bruto suikerprijs moeten bedragen.
Ook over de beperking van de rundvleesproduktie werd in december een akkoord gesloten. De Commissie wil daar op het ogenblik niets aan toevoegen. De prijzen blijven op het huidige niveau.
Men wil ook de basisprijzen voor varkensvlees op het huidige niveau bevriezen.
Ook in de groente- en fruitsector zijn er nauwelijks veranderingen.
Het ingrijpendst zijn de voorstellen voor oliën en vetten. Volgens ramingen van Brussel kost de ondersteuning van de markt voor deze produkten in 1987 meer dan vier miljard Ecu, vergeleken met 0,2 miljard Ecu tien jaar geleden. Een en ander is vooral het gevolg van de toetreding van Spanje en Portugal tot de Gemeenschap.

Naast de speciale heffing wil de Commissie de produktie van olijfolie, koolzaad- en zonnebloemolie inperken door de instelling van quota.
Andriessen stelt verder voor de prijs van sojaolie met vijf. en die van koolzaad met drie percent te verminderen Zonnebloemolie verandert niet in prijs. Andriessen wil de interventie van olijfolie en oliehoudende zaden beperken tot de laatste vier maanden van de campagne.
Gevraagd of hij verwacht dat zijn prijsvoorstellen op grote moeilijkheden in de ministerraad zullen stuiten, zei Andriessen dat vooral de onderhandelingen over de ontmanteling van de MCB's ..moeilijk" zullen zijn. Maar het moet een keer gebeuren, aldus Andriessen.
Naar verluidt zijn ook de onderhandelingen binnen de Commissie op het punt van de MCB's biizonder moeizaam verlooen Andriessen zou zijn voorstellen aanvankelijk al op 4 februari presenteren. Er bleek echter meer tijd nodig te zijn om binnen de Commissie overeenstemming te bereiken.

NEDERLAND

MEEVALLER VAN 2,1 MILJARD DOOR HOGERE BELASTINGOPBRENGSTEN

Het financieringstekort van de gehele overheid is in 1986 uitgekomen op 7,4% van het Nationaal Inkomen. Hiermee is de tekortdoelstelling voor 1986 uit het Regeerakkoord van het eerste kabinet-Lubbers bereikt. Na 1983 waarin het tekort 10,6% NI bedroeg, heeft zich een gestage daling voorgedaan.
Dit staat in de Februarinota (officieel Voorlopige Rekening 1986) die op 27 februari naar de Tweede Kamer is gezonden.

In de Februarinota wordt een overzicht gegeven van de realisatie van de Rijksbegroting 1986. In de nota wordt aangegeven welke wijzigingen zijn opgetreden sinds het verschijnen van de Miljoenennota 1987 (officieel Vermoedelijkc Uitkomsten 1986). In de Miljoenennota 1987 werd een tekort van 7,3% procent verwacht.
Het nagenoeg gelijkblijven van het tekortcijfer van de gehele overheid is een gevolg van de meevallende ontwikkeling bij de rijksoverheid en een tegenvallende ontwikkeling bij de lagere overheden. Het tekortcijfer van de lagere overheden steeg van 0.5 naar 1.1% NI.
Het tekort van de rijksoverheid inclusief de budgetteringen komt uit op f 24 miljard. ofwel 6,3% NI. In de miljoenennota 1987 bedroeg de raming nog f 26.1 miljard. ofwel 6.8% NI. De meevaller bij het Rijk bedraagt derhalve f 2.1 miljard.
Bij de uitgaven aan de WIR (Wet Investeringsrekening) is er echter een tegenvaller. Dr raming voor de WIR-uitgaven is met bijna 504, namelijk f 2.3 miljard. overschreden. Een ambtelijke werkgroep onderzoekt de oorzaken en de doorwerking van de overschrijding Hiervan zal in de Voorjaarsnota verslag worden gedaan.
De totale uitgaven op alle begrotingshoofdstukken te zamen af f 144 miljard worden per saldo met f 216 miljoen overschreden. dat wil zeggen met slechts 0,15%. In de nota worden posten besproken die meer dan f50 miljoen afwijken van de voorlopige uitkomsten in de Miljoenennota 198'7
Op Onderwijs en Wetenschappen is per saldo f 500.8 miljoen meer uitgegeven aan hogere lonen en wachtgelden. Door dc dalende leerlingaantallen is aan de garantieregeling in het voortgezet onderwijs f 54.9 miljoen meer besteed.

Bij VROM hebben zich bij de Rijksgebouwendienst f 163.2 miljoen aan overschrijdingen voorgedaan. Een gedeelte daarvan wordt veroorzaakt doordat er meer is gebou d dan het budget toeliet.
Op Verkeer en Waterstaat is door vertraagde betalingen f 150 miljoen minder bij de Oosterscheldewerken uitgegeven.
Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft f 413,4 miljoen minder besteed aan bijstand aan thuiswonenden. De uitgaven in het kader van dc RWW zijn daarentegen gestegen.
Het kabinet heeft eenmalig op de begroting 1986 van WVC f 80 miljoen extra ter beschikking gesteld voor bejaardenoorden. dit naar aanleiding van de toenemende kosten ten gevolge van de vergrijzing.

De belastingen hebben f 3,3 miljard meer opgebracht dan werd geraamd. De belastingontvangsten zijn vooral na september 1986 boven verwachting gestegen. De hogere belastingopbrengsten hebben tot gevolg dat de belastingdruk stijgt, naar verwachting van 28.8% NI in 1986 tot 29.6% NI in 1987
De uitgebrachte Februarinota geeft een beeld van de uitvoering van de Rijksbegroting 1986. Een doorwerking naar latere jaren komt in deze nota niet aan de orde. Daar is het in februari nog te vroeg voor.
Over de mate waarin de mee- en tegenvallers zich ook in 1987 en latere jaren zullen voordoen wordt zoals gebruikelijk in de uit te brengen Voorjaarsnota gerapporteerd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerii en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERTREK VOLCKER BIJ 'FED' VS

Op 2 juni heeft de Amerikaanse president Ronald Reagan in Washington bekendgemaakt dat Paul A. Volcker (59) had besloten geen derde termijn van vier jaar te aanvaarden als voorzitter van het bestuur van de Federal Reserve (Fed), het stelsel van centrale banken in de Verenigde Staten. De 61-jarige econoom Alan Greenspan zou Volcker, wiens ambtstermijn op 6 augustus afloopt. als voorzitter opvolgen. aldus Reagan.

De president zei dat hij het zeer betreurde dat Volcker niet langer wilde aanblijven. Hij zei het besluit ,,met grote tegenzin en spijt" te hebben aanvaard. .,Volcker is een historische voorzitter geweest tijdens een periode van economisch herstel en expansie", verklaarde hij. ,,Onder het voorzitterschap van Paul is de inflatie effectief teruggelopen".
Volcker, die om zijn grote invloed op de Amerikaanse economie ook wel de machtigste man na de president wordt genoemd, zei dat hij zijn besluit op 1 juni 's avonds had genomen om allerlei persoonlijke redenen, vanuit het geloof dat er een .,tijd is van komen en een tijd van gaan". Hij zei: ,,Ik heb niet het gevoel gepusht te zijn."
Zowel Volcker als Reagan benadrukte dat het vertrek van Volcker geen wijzigingen in het beleid van de Fed tot gevolg zou hebben. De president noemde het laag houden van de inflatie het belangrijkste doel van het toekomstige werk van de Fed en zei dat de nieuwe man Alan Greenspan daar ook zo over dacht.

Greenspan zei dat hij zich zou laten leiden door het model dat was opgezet door Volcker en noemde Volcker de ,,ideale voorzitter van de Federal Reserve".
Tegenover journalisten verklaarde Greenspan: ,,Op het moment ziet de economie er redelijk sterk uit en ik hoop dat dit zo blijft. Ik zie geen bewijs van een recessie". Hij beloofde door te gaan met de strijd tegen de inflatie waarmee Volcker was begonnen.

De aankondiging van het vertrek van Fed-voorzitter Volcker leidde tot een kortstondige inzinking op de financiële markten. Een kalmerende invloed had op 3 juni een verklaring van de Amerikaanse minister van de schatkist James Baker die zei onder Greenspan geen belangrijke wijziging in het Amerikaanse monetaire beleid te verwachten.

Over de verdiensten van Volcker als voorzitter van het bestuur van de Fed merkte Leonoor Meijer in Trouw (3-6) o.m. het volgende op:

...Reagan zelf heeft in dc afgelopen acht jaar vaak getwijfeld of hij nu blij moest zijn met de boomlange en dominante Volcker of juist ongelukkig. Als belangrijkste prestaties op economisch gebied van de regering-Reagan worden meestal aangemerkt het terugdringen van de inflatie en het aanzwengelen van de economische groei. Beid? prestaties worden eigenlijk toegeschreven aan Volckcr.
Toen de vorige president, Carter, Volcker in 1979 benoemde tot president van de Fed. kreeg Volcker de opdracht mee het vertrouwen in de economie enigszins te herstellen. De tweede oliecrisis en de val van de dollar hadden dit vertrouwen sterk aangetast. Eind 1979 nam Volcker daarop het besluit niet langer de rentestandcn, maar de geldvoorraad te beheersen. De rente moest zich vanaf dat moment naar de markt plooien.
Resultaat was een sterke stijging van de rente in zeer korte tijd. De algemene opvatting was dat Volckers aanpak op lange termijn zijn vruchten zou afwerpen. maar op korte termijn een sterke economische recessie zou veroorzaken. In 1981 en 1982 kregen de VS inderdaad te kampen met een flinke recessie. Pas in januari 1983 sloeg dit om in een economische opleving, die tot op dit moment voortduurt. De inflatie is tussen 1979 en nu drastisch gedaald. van dertien procent naar drie procent. Op dit moment is ook de (disconto)-rente in de VS weer zeer laag. te weten 5.5 procent tegenover twaalf procent in 1919.
Volcker kon de ouderwetse, en harde. methode van inflatiebestrijding gebruiken, omdat hij. als president van de Fed, redelijk onafhankelijk is van het Amerikaanse politieke circuit. Het bestuur van de Fed bestaat uit zeven personen. die met goedkeuring van de Senaat door de president worden benoemd. Eenmaal benoemd hebben zij nog maar vrij weinig te maken met de regering. Volcker zelf heeft tot nu toe maar twee keer met dc president onder vier ogen gesproken.
Ondanks deze onafhankelijke positie was de herbenoeming van Volcker in 1983 niet geheel onomstreden. Ten tijde van de economische recessie in 1982 werd de E'ed heftig bekritiscerd Een economisch weekblad ging zelfs zo ver op de voorpagina portretten van de zeven Fed-bestuursleden te plaatsen In het onderschrift werden zij ervan beschuldigd miljoenen kleine bedrijven te vermoorden. Ook de huidige stafchef van het Witte Huis Howard Baker zei toentertijd dat de Fed ,,zijn laarzen eens van de nek van de economie" moest halen
In de zomer van 1982 verzachtte Volcker echter een aantal van zijn maatregelen. Dit om het economisch herstel te versnellen en de lasten van de Amerikaanse banken te verlichten. Deze banken kregen in die zomer in alle heftigheid te maken met de internationale schuldencrisis. na de aankondiging van de Mexicaanse regering dat zij niet langer aan haar financiële verplichtingen aan het buitenland kon voldoen. Somber denkenden verklaarden na de benoeming van Volcker in 1983 dat Reagan dit alleen maar had gedaan om een zwart schaap te kunnen hebben als de schuldencrisis inderdaad veel Amerikaanse banken in problemen zou brengen Volcker zegt nu uit vrije wil weg te zijn gegaan bij de Fed. Het blijft onduidelijk of dit ook echt zo is. De laatste twee jaar waren vijf aanhangers van Reagan benoemd als bestuurslid van de Fed (zie ook pag. 216/3-1987, red. KHA). Volcker werd daardoor gedwongen steeds vaker compromissen af te sluiten, iets waartoe hij maar zelden bereid was. Regelmatig heeft hij in de afgelopen acht jaar met zijn ontslag gedreigd om zijn zin te kunnen krijgen...

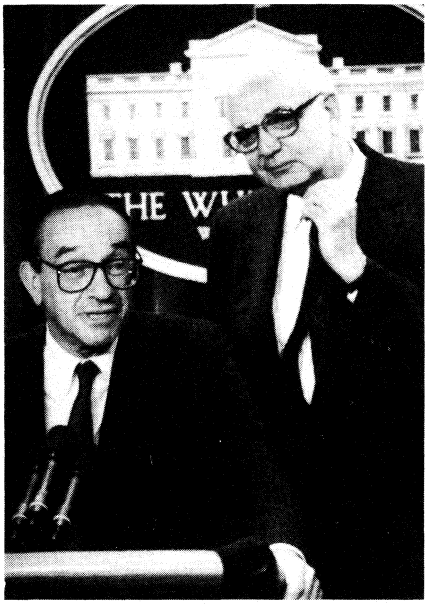

Paul Volcker (r.) en zijn opvolger Alan Greenspan tijdens een persconferentie in het Witte Huis te Washington op 2 juni.

Onder de kop .,Alan Greenspan, wandelende computer" schreef Willem Beusekamp in de Volkskrant (3-6)over Volckers opvolger o.m. het volgende:

Een allround conservatieve econoom. Een man die niet van experimenten houdt. een voorstander van zo min mogelijk overheidsbemoeienis, maar voor wie het recordtekort op de Amerikaanse begroting niet acceptabel is. Een beetje saaie man ook, tegen wie een oude studievriend zei: ,.Verdomme Alan, vertel eens een vieze mop. Of laat mij je er dan eindelijk eens een vertellen."

Alan Greenspan (61), oud-economisch topadviseur (een paar maanden) van de presidenten Richard Nixon en Gerald Ford (drie jaar) wordt op 6 augustus de nieuwe voorzitter van de Federal Reserve Board, de Amerikaanse tegenhanger van de Nederlandsche Bank En dus de op één na machtigste man van de Verenigde Staten, zoals liefhebbers van rang- en pikorden deze post kwalificeren. De bankier der bankiers wordt benoemd door de Amerikaanse president, maar opereert onafhankelijk van hem. Verantwoording is hij verschuldigd aan het Congres, maar dat stelt in het algemeen niet veel voor.
Greenspan krijgt de leiding over de ,,Board of Governors" van het ,,Federal Reserve System", kortweg aangeduid met de Fed. De board, het bestuur. bestaat uit zeven gouverneurs die toezicht houden op in totaal twaalf regionale banken met nog eens 24 filialen. De Fed opereert min of meer op dezelfde manier als andere centrale banken in niet-socialistische landen. Economische stabiliteit, werkgelegenheid, koopkrachthandhaving, evenwichtige betalingsbalans en een gezonde munt zijn zaken waarover zij moet waken. Verder is de Fed bankier van de overheid en de opzichter en

Weekblad 56ste jaargang No. 2898. pag. 42439-42454

bankier van de commerciële handelsbanken in de VS.
Ook de middelen die de Fed ten dienste staan, zijn niet veel anders dan in andere landen. Met voorop de mogelijkheid de beschikbaarheid - en dus de prijs - van geld en krediet te bepalen. Juist met dat instrument verwierf Greenspans voorganger wereldfaam Het was Paul Volcker (59) die tijdens zijn eerste ambtsperiode wereldfaam verwierf dooi- de beschikbare hoeveelheid geld krachtig in te dammen. Daardoor bereikte het renteniveau in december 1980 een nooit eerder vertoond niveau van 21.5 procent. De rest van de wereld heeft het geweten. overal schoten de rentetarieven omhoog r—dat de voorzitter van ae Fed dar goed vond voor ac Amerikaanse economie
Volcker werd in 1979 benoemd door een radeloze Jimmy Carter, onder wiens bewind de inflatie naar dertien, veertien procent was geschoten. Volcker beperkte de kredietverlening aan de handelsbanken en drong de inflatie mede daardoor binnen enkele jaren terug naar vier procent Sindsdien is de jaarlijkse prijsstijging in de Verenigde Staten nooit meer boven de vijf procent gekomen. In een notendop is dat Volckers grootste verdienste.
Talrijk zijn de waarnemers die met stelligheid beweren, dat Volcker er ook echt iets van maakte. Hij gaf de functie extra inhoud door in sobere stijl en met grote deskundigheid zijn omstanders te overtuigen van zijn gelijk. Alleen al zijn verschijning (boomlang, breed, slecht gekleed en altijd kauwend op goedkope sigaren) maakte indruk. Toch werd er in 1983 getwijfeld ui hij voor herbenoeming in aanmerking zou komen Hij zou Reagan te veel voor de voeten lopen en te eigenzinnig optreden. Toen al hadden de experts een opvolger paraat: Alan Greenspan

Precies vier jaar geleden, begin juni 1983, verschenen de grote verhalen over Greenspan, de man die in 1981 door Reagan was aangetrokken om het stelsel van sociale zekerheid in de VS te moderniseren. Greenspan die voor deze klus wel even ruimte kon maken in zijn praktijk als economisch adviseur van een tweehonderd Amerikaanse ondernemingen. Townsend-Greenspan heet het bureau van econometristen die voor veel geld precies kunnen voorspellen hoeveel vraag er zal zijn over twee jaar naar midsized personenauto's, of hoe het overheidstekort van de VS in 1990 er zal uitzien.
Greenspan en zijn inmiddels overleden partner Townsend gingen in 1953 van start en hadden zoveel succes met hun prognoses dat zij er diverse goed betaalde commissariaten bij hun clienten aan overhielden. Toen Greenspan ook nog eens drie jaar lang chef werd van president Fords economische adviescollege (van 1974-1977, red KHA) was zijn kostje gekocht. Een zakenlunch met Greenspan kost al gauw drieduizend dollar en voor een lezing komt hij pas in beweging als er een cheque van minimaal 15 duizend dollar tegenover staat. Greenspan lijkt Kissinger wel, en dat klopt, want enkele jaren geleden overwogen Kissinger Associates en Townsend-Greenspan een fusie.
De nieuwe Fed-voorzitter heeft nauwelijks gevoel voor humor al maakte hij gisteren tijdens een gezamenlijke persconferentie met de anderhalve kop grotere Volcker de voor zijn doen schalkse opmerking: ,.Het zal een van de grootste uitdagingen zijn om in de schoenen van Volcker te kunnen staan." Ofschoon Greenspan ooit nog eens als klarinettist in een swingorkest een jaar lang door de VS heeft gezworven. verklaarde hij in 1983 tegenover de New York Times: ,,Ik ben meer cijfergeoriënteerd dan artistiek."
Greenspan - enig kind. ongehuwd en gesloten van karakter - schijnt iets weg te hebben van een wandelende computer. Een voormalig collega: ,,Alan is een razend knappe wiskundige. Hij is in staat zeer gecompliceerde algebra schema's in zijn hoofd op te nemen en op ieder gewenst moment zeer professioneel reeksen van cijfers te produceren." Een directielid van General Motors vertelde de NYT dat hij altijd Greenspan belde. zodra er autoverkopen voor het volgende jaar moesten worden voorspeld. ,,Dan kreeg ik van het ministerie van handel een ander cijfer dan van de Fed Als ik Greenspan belde, had ik altijd binnen vijftien seconden het, naar later bleek, juiste antwoord."
Gisteren weigerde Greenspan uitspraken te doen over zijn plannen. Daarom tot slot een citaat uit 1983. toen hij al werd genoemd. als mogelijke opvolger van Paul Volcker. Ook toen al speelde het Amerikaanse overheidstekort een belangrijke rol.
,.Dwars door de partijen heen begint er een overeenstemming te groeien dat tekorten slecht zijn. ondermijnenden indien niet onder controle gebracht de economie zullen schaden. Het wordt steeds waarschijnlijker dat na de volgende presidentsverkiezingen de politiek veranderingen zal eisen om onze huishouding op orde te brengen."
Het begrotingstekort van de VS kwam in 1983 uit op 178,7 miljard dollar. Vorig jaar was dat al opgelopen tot 221 miljard dollar. Greenspan krijgt het nog druk.

Over de internationale betekenis van de Fed werd in een hoofdredactioneel commentaar van *NRC/H'blad* (4-6) tenslotte nog het volgende opgemerkt:

...De verantwoordelijkheid voor de gezondheid van de Amerikaanse munt geeft de Fed een invloed die veelverder dan de Verenigde Staten reikt Zolang de dollar internationaal de belangrijkste munt blijft, is de hele wereld in zekere zin afhankelijk van het beleid dat wordt uitgestippeld in het marmeren gebouw van de Fed in Washington.
De opvolging van Paul Volcker door Alan Greenspan als voorzitter van de Fed is daarom van internationale betekenis. zeker nu de onzekerheid in de wereldeconomie zo groot is als op dit moment en veel deskundigen een wereldwijde recessie vrezen. De voortdurende tekorten van de Verenigde Staten, de stijging van de Amerikaanse rente en de zwakke dollar, die slechts dank zij internationale ondersteuning zijn koers behoudt, vormen alle aanleiding voor ongerustheid. Volcker heeft herhaaldelijk en met kracht voor de gevaren van deze ontwikkelingen gewaarschuwd. Zijn enorme persoonlijke gezag niet alleen op Wallstreet, maar ook in het kleine groepje van monetaire autoriteiten in de wereld. garandeerde stabiliteit. Volcker stond als het ware garant voor een betrouwbaar Amerikaans monetair beleid, ongeacht de grillen van het Witte Huis en opeenvolgende ministers van financien. De bekendmaking van zijn vertrek gisteren kwam de dollar dan ook op een koersval van een procent te staan. Die koersinfluctuatie toont aan hoe groot de menselijke factor in de internationale financiële markten is.
Het vertrouwen in Volcker was zo groot dat hij afwisselend als een ,,halfgod" en als een ,,gigant" werd omschreven. Met een lengte van ruim twee meter was dat laatste zeker waar, maar Volckers autoriteit was niet alleen op fysieke kenmerken gebaseerd. Hij heeft eigenhandig de inflatie in de Verenigde Staten vanaf 1979 uitgebannen en hij verdient ruim krediet voor de beheersing van de schuldencrisis van ontwikkelingslandenvanaf 1982.
Alan Greensoan zal naar verwachting het beleid van zijn voorganger in grote lijnen voortzetten. Greenspan is een zeer gerespecteerd en deskundig econoom, die om zijn sombere voorspellingen in de VS wel bekend staat als ,,doctor Gloom". Hij deelt de zorgen van Volcker over de dollarkoers, de Amerikaanse economische groei, het begrotingstekort en de rente-ontwikkeling en hij zal Volckers anti-inflatiebeleid ongetwijfeld handhaven. Maar vooralsnog mist hij op de Amerikaanse financiële markten, in de politieke arena van Washington en in de internationale fora nog het gezag van Volcker.

WEST-EUROPA

BELGIË

EVOLUTIE IN DE MEDIA UITGEVERIJEN IN BEWEGING

De voorbije vier jaren zijn voor de media vrij bewogen geweest met de (mislukte) poging om een nieuwe Vlaamse populaire krant op de markt te brengen, spectaculaire failhssementen en concentraties in de perswereld.

De Nederlandstalzge pers

1) ,,24 UUR"
Eind dec 1983 besliste de raad van beheer van de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (VUM), die ,,De Standaard" ,,Het Nieuwsblad ' en ,,De Gentenaar uitgeeft, om via de dochteronderneming Infotex een nieuwe krant op de markt te brengen De krant moest op een ander lezerspubliek mikken dan dat van de bestaande kranten, maar moest toch trouw blijven aan de beginselen, die voorop stonden bij de oprichting van de VUM in juni 1976: opkomen voor de rechtmatige belangen van het Vlaamse volk, de verdediging van de vrije economie en van de pluralistische democratie. De krant moest ook een uitgesproken gezinsblad zijn. De algemene leiding van de krant werd toevertrouwd aan Piet Antierens, directeur an de commerciële diensten bij de VUM. Hoofdredacteur werd Bert Claerhout, tot dan sportredacteur bij de VUM.

Nog voor de krant op de markt verscheen rezen er moeilijkheden met de dagbladverkopers omdat een 600'tal niet-klassieke distributiekanalen werden aangesproken, zoals grootwarenhuizen en middenstandszaken.

In de nacht van 13 op 14 september 1984, nog voor de krant op de markt was gebracht, werden de VUM-kantoren te Antwerpen door onbekenden beschoten.
Op 20 september 1984 rolde de eerste ,,24 uur" van de persen, als produkt van de eerste grootschalige poging om in Vlaanderen een nieuwe krant uit te geven sedert het midden van de jaren veertig.
On 20 en 21 september behandelde de rechtbank van koopnandel van Antwerpen in kortgeding de klacht van de VUM tegen de federatie van dagbladverkopers wegens de tegen de VUM-kranten gevoerde boycotactie. Op 27 september oordeelde de rechtbank van koophandel dat de boycotactie onwettig was. In het vonnis werd gedreigd met dwangsommen per inbreuk op het vonnis.

Op 26 okt. 1984 besliste de raad van

beheer van de VUM een einde te maken de de publikatie van ,,24 uur" omdat de verhoopte doorbraak op de markt uitbleef. De redactie publiceerde via het persbureau *Belga* volgend bericht:

,,Vanavond omstreeks 18 uui kreeg de redactie van ,,24 uur" van haar directie te horen dat het verschijnen van de krant wordt stopgezet. Morgen zaterdag wordt geen numnier op de markt gebracht Zelfs geen afscheid van de lezers dus.
De redactie wordt hiermee voor het blok gezet en bezit voorts geen middelen om zich te vei-weren. Daarom dus deze verklaring.
Nagenoeg al degenen die de stap naar de nieuwe krant hebben gezet, namen dit risico omdat zij erin geloofden Zij hadden vertrouwen in twee zaken. de journalistieke mogelijkheden van het nieuwe produkt en de bedrijfseconumische studie, die eraan moest zijn voorafgegaan. Zij voelen zich thans bedrogen.
Zij stellen vast dat zij niet in de gelegenheid werden gesteld te bewijzen dat de krant leesbaar was: dat het ging om een journalistiek produkt met eigen karakter en gezicht die naam waardig, ongeacht wat veel collega's uit dezelfde beroepssector daar ook over mochten denken
Na amper een maand wordt door de werkgever aangevoerd dat inkomsten en uitgaven te ver uit elkaar lopen. De uitgetrokken fondsen zouden te vlug zijn opgebruikt en aanpassing aan de nieuwe marktsituatie zou financieel niet verantwoord zijn.
Er wordt ons gevraagd geen ,.zondebokken" aan te wijzen. Toch kan men niet anders dan vaststellen dat het concentreren op en het daarna even plots laten vallen van het zogenaamd ..alternatief circuit". falikant is afgelopen. Afgaande op de resultaten zijn wij eerder geneigd te spreken van een gok dan van een rekening.
Hierdoor heeft de redactie niet de gelegenheid gehad. de nieuwe krant waar te maken. Zij kan niet anders dan dit betreuren en zich bij de lezers verontschuldigen voor gewekte en niet ingeloste verwachtingen evenals voor enig ander ongerief waarvoor zij elke verantwoordelijkheid afwijst."

2) ,,DE MORGEN".

De latente moeilijkheden van ,,De Morgen" kwamen voor het eerst tot uiting toen op 1 juli 1983 bekend werd dat hoofdredacteur Paul Goossens met ontslag dreigde. omdat een van de belangrijkste aandeelhouders van de de uitgeverij De Roos, met name het ABVV (socialistisch vakverbond), slechts bereid was nieuwe financiële middelen ter beschikking te stellen in ruil voor meer controle op de redactie.

De Raad van beheer van De Roos moest zich uitspreken over een investeringsprogramma van 200 miljoen. Op 4 juli werd de crisistoestand bezworen na een gesprek van Paul Goossens met de aandeelhouders. Via het persbureau *Belga* werd gemeld dat de moeilijkheden op een misverstand berustten en dat de redactionele autonomie op geen enkel ogenblik ter discussie werd gesteld. Paul Goossens trok zijn ontslag in. In de mededeling aan *Belga* werd nog gezegd dat de besprekingen over de investeringen in een eindfase verkeerden.

In augustus 1983 waren de onderhandelingen echter nog niet afgerond en kreeg de directie af te rekenen met een actie van het personeel van de drukkerij ,.Het Licht". dat reageerde tegen de plannen om .,De Morgen" elders te drukken. Op 25 augustus 1983 verscheen .,De Morgen" met een blanco pagina 4, waar normaal het politieke nieuws en de commentaar verschijnt. Deze actie kon het in de maak zijnde herstructureringsplan. dat steunde op een studie en aanbevelingen van het studiebureau McKinsey, niet tegenhouden. Om dit plan, de schulden en de verliezen van de krant te financieren waren de SP. het ABVV en de verzekeringsmaatschappij Prevoyance Sociale - met name de drie belangrijkste takken van de socialistische gemeenschappelijke actie - bereid 125 miljoen te lenen. terugbetaalbaar over 15 jaar. Om verdere verliezen te beperken werd de redactie uitgerust met een tekstverwerkend systeem. waarbij de redactie ook instaat voor dc vormgeving. Op 9 januari 1984 vielen de eerste ontslagen bij ,.Het Licht".

Op 14 maart 1984 meldde de krant *Het* Volk (christelijke arbeidersbeweging) dat hoofdredacteur Paul Goossens naar een aantal bedrijfsleiders een brief had geschreven met het verzoek de krant financieel te steunen. Tegelijk kondigde de hoofdredacteur een ingrijpende redactionele koersverandering aan. *Het* Volk drukte de inhoud integraal af. Hij luidde als volgt:

.,Het is niet zonder schroom dat ik - Uw drukke activiteiten spijt - Uw aandacht durf vragen voor een enigszins ongewoon dossier. Het betreft hier de krant De Morgen, die sinds 1983 aan een opmerkelijk herstructureringsprogramma is begonnen In dat jaar werd het Amerikaans studiebureau McKinsey aangezocht om de toekomstperspectieven te onderzoeken. Het eindrapport kwam tot een relatief optimistische conclusie Tenminste, voor zover het bedrijf het aandurfde resoluut te moderniseren en de krant te verbeteren.
De rationalisatie is reeds in haar eindfase. Zo werkt de redactie sinds begin dit jaar volledig on-line en gebeurt de pagina-opmaak integraal op beeldscherm. Met die investering van circa 30 miljoen bevindt De Morgen zich aan de technologische spits van de Vlaamse en Belgische dagbladen. Op administratief vlak is de rationalisatie (bijna) een feit. Met een grote Vlaamse krantengroep werd een principe-akkoord inzake verregaande administratieve samenwerking afgesloten.

Op één essentieel punt laat de uitvoering van het rapport nog op zich wachten: de verbetering van het produkt. De krant moet een volledi ger nieuwspakket brengen (d.w z. investeren). niaar ook een veel opener redactioneel beleid voeren. Dit hopen we te realiseren door een kapitaalsverhoging (circa 60 miljoen) en een verruiming van de aandeelhoudersstructuur De huidige hoofdaandeelhouder, een v.z.w., gecontroleerd door de Socialistische Partij, zou immers de meerderheid afstaan. Aldus zou de redactie een autonome koers kunnen volgen en de krant een open gezicht geven
De maatschappelijke meerslag is groot. omdat op deze manier het pluralisme in de pers ern nieuwe dimensie en een solide basis krijgt Bovendien gaat het om een ernstig bedrijfseconomisch project dat op termijn rendementsperspectieven biedt. Om beide redenen heb ik het aangedurfd U hierover te schrijven en U terzake een dossier te bezorgen
Het is namelijk mijn stellige overtuiging. dat het bedrijfsleven voor dit project belangstelling kan hebben. Zoals de progressieven. inclusief de pers. er absoluut fout aan doen de ondernemers als tegenstanders of boemannen te beschouw-en. zo zou het betreurenswaardig zijn, mocht het bedrijfsleven geen nog hebben voor de ingrijpende koersveranderingen en het bedrijfsdynamisme van de krant. waarvan ik de tioofdredactie waarneem
Het zou voor mij een zeer grote eer en voldoening zijn, mocht U dit dossier belangrijk genoeg vinden om hierover in september met mij een gedachtenwisseling te hebben
Met de meeste hoogachting.

Paul Goossens,
Hoofdredacteur.

's Anderendaags meldde De Morgen ,,dat bekend was geworden dat Paul Goossens zich tot een aantal Vlaamse bedrijfsleiders had gericht met een vraag deel te nemen in een kapitaalsverhoging in het bedrijf, nodig om de adviezen van het Studiebureau Mc Kinsey uit te voeren. (...) De raad van beheer van De Morgen heeft laten weten dat het om een persoonlijk initiatief gaat van de hoofdredacteur, dat zonder haar medeweten is gebeurd. (...) De raad van beheer verklaart verder te gaan met de uitvoering van de aanbevelingen van McKinsey. Na de introductie van de nieuwe technieken in de eerste helft van dit jaar, werkt de raad voor het ogenblik aan de tweede fase, met name de uitbreiding van het aantal pagina's. de verbetering van het produkt en de kwalitatieve bijsturing".

Binnen de SP was er heel wat gemor om dit initiatief van Paul Goossens, maar na een buitengewone vergadering van het SP bureau verklaarden voorzitter Van Miert en minister van state Claes op 21 september 1984 dat ,,bij gebrek aan alternatief er wellicht niets anders zou opzitten dari een oplossing in die richting te zoeken voor de financiële moeilijkheden van de krant".

Op 19 maart 1985 verscheen ,,DeMorgen" met een totaal vernieuwd uiterlijk. De redactie zette onder de titel ,,Zes jaar onbetaalbare durf" uiteen hoe moeilijk het was geweest om te overleven.

Op 30 december 1985 werd de Samenwerkende Maatschappij ,.Het Licht" failliet verklaard. Dit was vooral te wijten aan het feit dat ,,De Morgen" sedert 1984 op de persen van een Brusselse drukkerij was gedrukt. Volgens de curator beantwoordde slechts een derde van de uitrusting van de socialistische drukkerij aan de vereisten van een modern bedrijf.

De SM .,Het Licht" werd in 1908 opgericht door de stamvader van het Gentse socialisme Eduard Anseele. In 1930 verhuisde de drukkerij van de Hoogpoort naar de Sint Pietersnieuwstraat te Gent, in een gebouw ontworpen door de architect Fernand Brunfaut en met als blikvanger een voorgevel van rood en zwart geglazuurde tegels. glas en ijzerwerk. Daar wachtte voor die tijd een ultra moderne rotatiepers.
Het dagblad ,,Vooruit" werd er gedurende bijna 80 jaar gedrukt. Na WO-I1 voegde senator August De Block er een handelsdrukkerij aan toe. Later diende de handelsdrukkerij vooral om de verliezen van ,.Vooruit" op te vangen

Deze spotprent van Zak in De Morgen d.d. 20 september 1986 zette bij de S P veel kwaad bloed. Hoofdredacteur Goossens sloot niet uit dat mede daarom de S P niet langer bereid was de verliezen van de krant te dekken en het faillissement van De Morgen aanvroeg.

Op 30 oktober 1986 deponeerde de raad van bestuur van de Samenwerkende Vennootschap ,,DeMorgen" uitgeefster van .,De Morgen" ,.Vooruit" en ,,De Antwerpse Morgen" de boeken bij de rechtbank van koophandel van Gent. nadat de SP als belangrijkste aandeelhouder via de Vereniging Zonder Winstoogmerken (VZW) Progressief Persfonds (95 % van de aandelen) niet bereid was het verlies van 73 miljoen over 1986 te dekken.

Dezelfde avond nog bezette het personeel de redactiegebouwen en werkte het aan de uitgave van een noodkrant met de titel ,,De Moord".
De raad van bestuur beklemtoonde in een mededeling dat het onmogelijk was gebleken op korte termijn 73 miljoen bij elkaar te brengen om het verlies te dekken. Als belangrijkste oorzaken van het faillissement wees de raad van bestuur op de moeilijkheden van de Belgische pers in het algemeen, de sterke stijging van de drukkosten, die niet werden gecompenseerd door een stijging van d e dagbladprijs of een verhoging van de inkomsten uit reclame. Pogingen om samen te werken met andere persgroepen liepen op niets uit en er werden ook geen particuliere partners gevonden. Het is duidelijk dat het particulier kapitaal om zuiver politieke redenen aan de ene kant weigert wat het aan de andere kant met gulle hand toestaat, aldus de raad van bestuur, die ook nog de houding van de regering aanklaagde, omdat deze sedert 1981 de perssteun systematisch had verminderd, wat voor ,,De Morgen" een verlies van 40 miljoen betekende.

Hoofdredacteur Paul Goossens verklaarde dat hij vijf minuten voor de aanvang van de vergadering van de raad van bestuur vernomen had dat de hoofdaandeelhouder het faillissement zou aanvragen. Hij noemde dit een zware fout met ver reikende gevolgen. Het faillissement komt voor het personeel erg onbegrijpelijk over. Het afgelopen jaar werden belangrijke inspanningen gedaan om een produkt op de markt te brengen dat behoorlijk was, zinvol in Vlaanderen en commercieel uitstekend ging. Volgens de CIM-cijfers werd een stijging van 40% geboekt. Dat alles bood de garantie dat ,,De Morgen" op korte termijn uit de financiële problemen kon geraken via een overname of participatie door anderen. Goossens wees er voorts op dat er nog andere redenen waren voor het faillissement, waarbij hij verwees naar het interview over de ,,rakettenbocht" van de SP en de bijhorende cartoon van cartoonist Zak (De Morgen van 20/9/ 1986).

Louis Tobback, SP-fractieleider in de kamer en voorzitter van het Progressief Persfonds, zei verdrietig te zijn om het faillissement. Hij gaf toe dat de verkoop van ,,De Morgen" met 10.000 gestegen was tot 42.000 maar dit was nog altijd onvoldoende om het break-even-point te bereiken. (nvdr: volgens McKinsey moesten 70.000 tot 75.000 exemplaren verkocht worden om geen verlies meer te lijden).

Op 2 november 1986 - na interne spanningen tussen redactie en SP-leiding, die Paul Goossens verweet ,,cavalierseul" te spelen omdat hij op 1 nov. alleen met een beperkte personeelsdelegatie naar de premier was gegaan - ontving premier Martens in zijn woning te Gent een delegatie van de bij het faillissement betrokken partijen. De delegatie verdedigde er een programma in vier punten. Vooreerst werden maatregelen gevraagd voor de pers in het algemeen. Ten tweede werd een investeringskrediet gevraagd voor de modernisering van de apparatuur van ,,De Morgen". Ten derde vroeg de delegatie te onderzoeken welke rol de staat kan spelen bij de overname van de krant. Ten vierde werd overheidsgeld gevraagd om tijdelijk de krant verder te kunnen uitgeven. Premier Martens nam alleen akte van dit programma.

's Anderendaags kwam de krant weer uit onder de titel De Morgen, nadat de tijdelijke vereniging De Onafhankelijke Pers vier miljoen bijeen had gebracht. De tijdelijke vereniging bestond uit personeel van de failliette krant en de NV Studin, die socialistische organisaties groepeert. SP-kamerlid Luc Van den Bossche was medebeheerder. Hij noemde het pertinent onwaar dat het faillissement een weerwraak was van de SP-leiding op de onafhankelijke koers van de krant. Wel stelde hij zich vragen over de houding van sommige vakcentrales binnen het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV).

Na de zitting van het SP-bureau van 3 november 1986 was SP-voorzitter Van Miert bijzonder verbitterd over de aanvallen die de SP in de noodkrant De Moord vanwege de redactie van ,,De Morgen" te verduren had gekregen.,,Ik heb mij nooit smeriger behandeld gevoeld", zei hij. Hij beklemtoonde dat de SP alles had gedaan om ,,De Morgen" in leven te houden. De boeken moesten echter neergelegd worden om een frauduleus faillissement te voorkomen.
Van de kant van de Vlaamse regering kwam op 4 november de melding dat, wanneer om steun werd verzocht, ,,De Morgen" niet anders behandeld zou worden dan andere bedrijven in moeilijkheden. De vrij strenge richtlijnen, die de Vlaamse sociaal-economische partners in mei 1982 hebben vastgelegd, zullen zonder meer van toepassing zijn, verklaarde Gaston Geens, voorzitter van de Vlaamse regering.
In De Morgen van 7 nov. kon de SP slechts via een betaalde advertentie de

officiele versie van de SP inzake het faillissement publiceren. De advertentie was persoonlijk betaald door Ronald Van den Rogaert (zie pag. 122/2 e.v.-1986). Deze stond als SP-werknemer ook in voor de actie ,,1.000 x 100.000 voor De Morgen". Dit idee werd gelanceerd door dichter en romanschrijver Hugo Claus om een links-progressieve krant in Vlaanderen in leven te houden. Duizend vooraanstaande linkse Vlamingen werden verzocht 100,000 fr. te storten voor de redding van .,De Morgen". Het was het begin van een indrukwekkende solidariteitscampagne om tegen eind december 1986 100 miljoenen bijeen te brengen voor de redding van de krant, Dezelfde dag (7 nov.) ontving premier Martens opnieuw een delegatie van ,,De Morgen" en liet hij de mogelijkheid doorschemeren dat kranten in moeilijkheden een voorschot kunnen krijgen op de perssteun van 1987.
Op 9 november kwam het openlijk tot een conflict tussen Paul Goossens en Ronald Van den Bogaert. Goossens bedankt hem voor bewezen diensten en sommeerde hem het dossier ,,1.000 x 100.000'' zo vlug mogelijk bij ,,De Morgen" terug te bezorgen.

Op 8 december 1986 kregen de parlementsleden van de linkerzijde van hoofdredacteur Goossens een veeg uit de pan, omdat zij nog geen financiële bijdrage tot de redding van de krant hadden geleverd. ,,Uitgerekend de dames en heren die door het volk verkozen zijn - op een Europees parlementslid na - en in vele congresteksten het pluralisme in de pers tot een absoluut dogma hebben verdedigd, laten het tot dusver afweten. Dat is triest, maar vooral maakt het vele verklaringen ongeloofwaardig", schreef hij.
Op 23 december meldde de krant dat de solidariteitsacties uitzicht boden op een bedrag van 66 miljoen.

35 miljoen uit de actie ,,100 x 100.000"; 9 miljoen van De Onafhankelijke Pers; 1.6 miljoen van giften; 5,1 miljoen, die in de pijplijn zaten ingevolge allerhande acties in steden en gemeenten: 1 miljoen werd verwacht uit de sponsoring van een voettocht van Gent naar Antwerpen. 2.5 miljoen uit de verkoop van een speciaal nummer van de krant onder de titel De Droom (het woord moord omgekeerd); 2 miljoen van een particulier. die zich daartoe formeel had verplicht: 10 miljoen vanwege de SP.

Op 25 december 1986 deden het personeel van .,De Morgen" (De Onafhankelijke Pers) en de SP (NV Studin) samen een bod op de activa en de titels van de failliete krant. De inbreng van de SP was beperkt tot 10% van het volgestort kapitaal.

Op 8 januari 1987 besliste de algemene vergadering van de coöperatieve vennootschap ,,1.000 voor 100.000" unaniem deel te nemen in de vennootschap die .,De Morgen" zal uitgeven. De op te richten vennootschap kon starten met een begin kapitaal van 72 miljoen. waarvan 44 miljoen van de actie 1.000x100.000. Op 15 januari 1987 werd de NV .,De Nieuwe Morgen" opgericht met een onderschreven kapitaal van 53 miljoen. Het toegelaten maatschappelijk kapitaal bedraagt 100 miljoen. De actie 1.000x100.000 loopt echter verder en moeten tegen eind 1987 nog 28 miljoen opbrengen. De raad van bestuur bestaat uit Ivan Heesterbeek, bestuurder van vennootschap, die voorzitter wordt, Simon Korteweg, directeur bij de Nederlandse Perscombinatie, en Frans Van Isacker, jurist en hoogleraar-emeritus in mediarecht. De krant kost 22 frank.

Volgens de statuten is ,,De Morgen'' een onafhankelijke progressieve Vlaamse krant. Zich baserend op de beginselen van de verdraagzaamheid. democratie en sociale rechtvaardigheid, wil zij ruimte scheppen voor op vernieuwing gerichte denkbeelden, stromingen en cultuuruitingen. Daarmee beoogt zij een fundamentele bijdrage te leveren aan het tot stand brengen van een volledig geëmancipeerde samenleving, waarbij een kritische houding tegenover alle bestaande instituten en machtscentra richtinggevend is voor de opstelling van de krant.

Op 3 februari 1987 werd bekend dat de adjunct-hoofdredacteur van De Morgen, Bob Van de Voorde, geweigerd had het nieuwe contract te ondertekenen wegens diepgaande meningsverschillen met hoofdredacteur Paul Goossens .,die bepaalde opvattingen huldigt over het maken van een krant en daarvoor een aantal mensen mobiliseert ten koste van heel de rest. Volgens Van de Voorde werd een groot deel van de redactie niet betrokken bij het maken van de krant. Hij gewaagde in dat verband van een malaise.
Op 16 februari verspreidde het SP-bureau in alle afdelingen en federaties het werkingsverslag 1985-1986 met het oog op de voorbereiding van het administratief congres van 15 maart. In dat verslag werd (ongewoon) uitvoerig ingegaan op de toestand bij ,,De Morgen" en de omstandigheden die tot het faillissement hebben geleid. Het verslag is niet mals voor de handelwijze van hoofdredacteur Paul Goossens. Het luidt als volgt (ingekort):

Slechts een beperkte groep mensen was op de hoogte van de dramatische financiele toestand en zocht reeds maanden koortsachtig naar reddingsmogelijkheden. Indien de ware toedracht met betrekking tot de financiele toestand zo lang binnenskamers werd en kon morden gehouden. was dat in de hoop de eventuele reddingsmogelijkheden niet extra te bemoeilijken. Het faillissement was niet alleen een enorme klap voor de redactie en de lezers maar ook voor de partij en in het bijzonder voor enkele niensen uit de partijleiding. die X jaar lang onbeschrijfelijke inspanningen hebben gedaan om toch maar in Vlaanderen één progressieve krant overeind te houden
De Socialistische Beweging (SP - ABVV - Soc Mutualiteiten en PS-Verzekeringen) bracht meer dan 450 miljoen bij elkaar om de jaarlijkse tekorten bij te passen. Voor belangrijke delen van dit bedrag dienden overigens leningen te worden aangegaan zodat de uiteindelijke kost voor de beweging hoger ligt.
De ene bron ria de andere droogde evenwel op tot uiteindelijk ook de SI³. die de laatste twee laren de lasten alleen moest torsen. aan het absolute einde van haai. financiële mogelijkheden zat. In feite is de partij verder gegaan dan haar beschikbaie mogelijkheden reikten. zodat nog meerdere jaren schulden zullen moeten morden betaald die voor Dᴘ Morgen werden aangegaan
Aangezien het faillissement van De Morgen gepaard is gegaan met zoveel kwakkels en beschuldigingen aan het adres van de SP. is het goed om de feiten nog eens op een rijtje te zetten ( )

Op 1 december 1978 rolde het allereerste nummer van De Morgen van de persen Aanvankelijk bleek de nieuwe formule nogal succesvol te zijn. Bijna 45 000 exemplaren werden dagelijks verkocht. Toch lag het aantal beneden de gezamenlijk verkochte exemplaren van Volksgazet en Vooruit begin 1978. Eén en ander was echter te verklaren door dat De Morgen pas na een aantal maanden na het faillissement van Volksgazet op de markt kwam waardoor vroegere lezers zich reeds tot een andere krant hadden gewend Daarbij dient gevoegd het ongenoegen dat bij een deel van de partijleden bestond tegenover het nieuwe concept van de krant; ongenoegen dat zich in bepaalde streken van het land manifesteerde via dalende verkoop. Ook de teloorgang van het specifieke Antwerpse karakter. dat Volksgazet bezat, had een negatieve invloed. In feite ontstond daardoor budgettair voor de nieuwe krant onmiddellijk een zwaar probleem. gezien gerekend nas op een hogere verkoop.
De groeiperspectieven die es normalerwijze moesten inzitten bleven niet alleen achterwege, bovendien begon de nieuwe krant steeds kopers en lezers te verliezen

Tussen december '78 en '84 verloor De Morgen aldus 30% van haar kopers en viel terug op een gemiddelde van 32 à 33.000 verkochte exemplaren per dag.
Ondertussen waren de finarieiele problenien nooit uit de lucht en jaarlijks moesten tientallen miljoenen gevonden worden om de verliezen bij te passen Bestendige financiële moeilijkheden beperkten uiteraard ten zeerste de mogelijkheden voor de krant om tegen de neerwaartse trend in te gaan Een agressief investeringsbeleid werd daardoor totaal onmogelijk

Maar er waren ongetwijfeld ook andere fundamentele oorzaken voor de teruggang. Zo voelde de traditioneel socialistische lezers zich eerder afgestoten dan aangetrokken. Een typisch voorbeeld hiervan is dat de Antwerpse liberale krant De Nieuwe Gazet wel de aankondigingen van activiteiten van socialistische kringen en organisaties publiceerde terwijl de redactie van De Morgen dat lange tijd weigerde om niet de indruk van partijgebondenheid te wekken.
Verder was er ook de veel te drammerige en chagrijnige toon, die toen heel wat lezers heeft afgestoten. Ondertussen werd het hoe langer hoe moeilijker om nog bedeltochten te houden teneinde de verliezen bij te passen.
En de enr deur na de andere ging dicht
Toch waren er enkelen, zoals Willy Claes en

Marcel Schoeters. die nooit aflieten en in extremis toch anderen weer konden overtuigen om nog een inspanning te doen.
Om het tij te doen keren werd begin 1983 aan het Studiebureaii McKinsey de opdracht gegeven een grondige doorlichting te maken van de krant en oplossingen voor te stellen om tot een rendabele situatie te komen.

HET MCKINSEP-RAPPORT

Uit dit onderzoek bleek alvast dat naar de inhoud van een meer lezersvriendelijke aanpak beslist noodzakelijk was (,,teveel doordrammerij en oeverloos gezanik").evenals een volledi ger produkt (breder aanbod sport en regionaal nieuws).Er werd ook op aangedrongen de Weekendplus te vervangen door een aantal (commercieel beter in te passen) thema-bijlagen Verder werd voorgesteld dat De Morgen zo vlug mogelijk de beschikking zou krijgen over een efficienter zet- en druksysteem, terwijl dringend een aantal operationele verbeteringen moesten doorgevoerd worden (reduceren onverkochte exemplaren. verbeteren verhouding abonnementen/losse ver koop. enz.). Teii slotte werd veel nadruk gelegd op de noodzaak van een professioneel management.
In een eerste fase zou dit plan de oplage moeten verhogen tot 50 000 exemplaren (in 1986). terwijl in een tweede fase door bijkomende acties de oplage verder zou stijgen tot 70 000 (in 1989). Qua financiële planning werd gesteld dat er nog heel mat jaren een financiëel verlies zou zijn (25 miljoen in 1985 en tussen de 10 en 20 miljoen in 1986). Pas daarna zou er een break-even komen (55.000 verkochte exemplaren),en zelfs een rendabele situatie (een nettobedrijfwinst van 35 miljoen in 1989). (.).

Toen De Morgen. mede door het zware bedrijfsverlies in 1983 (ca. 100 miljoen) in 1984 eigenlijk failliet was. hield zo goed als iedereen het voor bekeken.
Overigens zou er in 1984 opnieuw een bedrijfsverlies zijn van 85 miljoen. waardoor er een onmiddellijke nood aan vers kapitaal bestond ten belope van 55 miljoen
Gezien de verdere terugloop van de verkoop en de erbarmelijke financiële situatie was er aanvankelijk. buiten de SP, niemand meer bereid nog een financiële inspanning te doen
Mede door het feit dat ook de drukkerij Het Licht zeker in een failliet van De Morgen zou meegesleurd worden kwam er na meerdere weken van intense discussies, toch nog een belangrijke financiële inspuiting van de Gemeenschappelijke Actie. ten belope van 124 miljoen. De Gemeenschappelijke Actie beschouwde dit echter als een allerlaatste inspanning en stelde dit verder ais voorwaarde om zich definitief uit de uitgeversmaatschappij te kunnen terugtrekken.
Aldus droeg het ABVV. dat voordien hoofdaandeelhouder was. haar aandelenpakket voor 1 symbolische frank over aan het tot de SP-behorende vzw Progressief Persfonds (voorzitter L. Tobhack) Sedertdien bleef de SP, als enige aandeelhouder over. Er was geen andere keuze. Het was nu erop of eronder. Het nerd de laatste kans. (...)
Tegen deze achtergrond deed er zich bovendien een incident voor dat voor heel wat deining zorgde en één en ander niet vergemakkelijkte. Zonder medeweten van de aandeelhouders en de Raad van Bestuur, richtte de hoofdredacteur bedelbrieven naar een reeks groot-industriëlen en financiers. Dank zij inspanningen van Willy Claes en Karel Van Miert. konden de plooien worden glad gestreken. op basis van een protocol dat met de hoofdredacteur werd onderhandeld en op 18 september '84 door de betrokkenen werd ondertekend De tekst van dit protocol luidde als volgt:
,,Ten overstaan van Karel VAN MIERT en Willy CLAES, verklaart Paul GOOSSENS verder het hoofdredacteurschap van de krant De Morgen - Vooruit - De Antwerpse Morgen te zullen waarnemen onder volgende strikt geldende voorwaarden:
1) Paul GOOSSENS aanvaardt dat hij als hoofdredacteur zijn taak uitvoert én op basis van de conclusies van het McKinsey-rapport, meer bepaald inzake het inhoudelijk concept van de krant. én onder het gezag, de leiding en het toezicht van de Raad van Beheer nu en van de Manager-Publisher. zodra deze in dienst is Dit betekent dat hij op alle vlakken onmiddellijk gevolg dient te geven aan beslissingen van de Raad en van de Manager-Publisher.
2) Paul GOOSSENS erkent dat de uitoefening van de taak van hoofdredacteur hem geenszins machtigt tot het stellen van welkdanige daad van beheer ook.
Dit betekent dat hij namens de S.V. geen verplichting kan aangaan. noch enige rechten kan verwerven. Volledigheidshalve erkent hij dat dit inhoudt dat hij geen aanwervingen of afdankingen kan beslissen. Mondelingen overeenkomsten over te leveren diensten en prestaties kunnen slechts worden afgesloten in de mate dat ze binnen de begroting blijven, en voor zover ze kaderen in het algemeen beleid terzake van de manager-publisher
3) Paul GOOSSENS aanvaardt binnen de vier werkdagen, volgend op de ondertekening van dit document. de nodige voorstellen tot concrete uitvoering van het urgentieprogramma 1984. aan de Raad van Beheer over te maken.
Meer bepaald op volgende vlakken.
- De onmiddellijke afschaffing van de weekend-plus. en de vervanging ervan voor de rest van het jaar 1984 door vijf themanummers. In verband met deze themanummers dient hij de redactioneie organisatie waar te nemen.
- Een besparing van twee miljoen frank op jaarbasis op de item losse medewerkers ten opzichte van het door de Raad van Beheer aanvaarde budget voor 1984
- Een besparing van driehonderd duizend frank op jaarbasis op de item reproductiekosten ten opzichte van het door de Raad van Beheer aanvaarde budget voor 1984
Paul GOOSSENS erkent dat elke overtreding van één der bovengeformuleerde voorwaarden. een zwaarwichtige fout in zijnen hoofde uitmaakt.
Op 19 maart 1985 werd de nieuwe krant boven de doopvont gehouden: een nieuw en handig formaat. een meer lezersvriendelijke aanpak (geen drammerij maai. een opgewekte en levendige toon. meer sport en regionaal nieuws).
De nieuwe formule sloeg aan bij het lezerspubliek: zonder al te veel promotie steeg de oplage van 33.500 eind 1984 tot 39.000 eind 1985 Di? kan bijna volledig op rekening geschreven worden van de redactie, die met een niet al te omvangrijke bezetting er dagelijks in slaagde een kwaliteitskrant uit te brengen. Daarenboven bleek De Morgen een nieuwe, duidelijke positionering op de Vlaamse lezersmarkt verworven te hebben
In 1984-86 liep het aantal lezers van alle Vlaamse kranten dus terug met in totaal 135.000. terwijl De Morgen er 53.000 bij wist te winnen. weliswaar komende uit dc dalpcriodc van 1984.
Uit het CIM-onderzoek komt echter ook één van de fundamentele zwakheden van De Morgen naar voor: naast al te kleine oplage blijkt De Morgen bij uitstek een ,,doorgeefkrant" te zijn: gemiddeld blijkt De Morgen door meer dan vier mensen tegelijk gelezen te worden. tegenover nog geen drie voor de andere kranten. Daarenboven heeft De Morgen de meest ongunstige verhouding abonnementen/losse verkoop (1/3). Voor een krant die zo'n 17 P per exemplaar kost en in losse verkoop nog geen 14 F opbrengt, komt dit financieel zwaar aan.
Bovendieri bleek de lezersgroei van De Morgen in de tweede helft van 1986 af te zwakken. Vanaf eind 1985 ging de stijging nog slechts traag vooruit van 39.000 in december 'X5 tot ı 41.500 in september 1986.

DE MORGEN (In miljoen)

	30.12.86*	30.12.85	30.12.84
Oplage	52.000	46.923	44.800
Verkocht (gemiddelde jaar)	41.600	36.131	33.600
Onverkocht	22 %	23 %	25 %
BEDRIJFSOPBRENGSTEN			
abonnementen	65.1	46.	40.8
losse verkoop	113.3	97.4	85.9
publiciteit	65.0	50.5	52.2
diverse inkomsten	2.5	.9	.7
TOTAAL	245.9	194.9	180.2
BEDRIJFSKOSTEN			
drukkosten	110.4	81.9	77.2
werkingskosten	64.2	60.0	55.8
personeelskosten	136.5	114.9	119.2
afschrijvingen	8.4	13.9	13.5
TOTAAL	319.5	267.7	265.7
BEDRIJFSRESULTAAT	-73.6	- 72.8	- 85.5
BOEKHOUDKUNDIG RESULTAAT	- 71.1	- 35.3	- 55.5
BEDRIJFSKOSTEN IN % VAN DE BEDRIJFSRESULTATEN	129.9	137.4	147.5

* raming op basis van de resultaten van de eerste 9 maanden

In de loop van 1985 en 1980 werd actief gezocht naar eventuele hulp Met Het Laatste Nieuws waren ei verregaande gesprekken.

Vooral bij de hoofdredacteur bestond een sterke weerstand tegen een dergelijke samenwerking. Vollrdigheidshalve moet hier aan toegevoegd worden dat op dat ogenblik de hoofdredacteur zonder enig medeweten van de aandeelhouders en de Raad van Bestuur verregaande plannen aan het smeden was met een directeur van de Nederlandse Perscombinatie. Uit deze gesprekken sorteerden zelfs uitgeschreven nota's die slechts na de faling bekend werden gemaakt aan de Raad van Bestuur en aan de aandeelhouders.
Ondanks alle dure eden en goede voornemens liep het tekort in 1985 weer meer dan dubbel zo hoog op dan was gepland (zie tabel)
Niettegenstaande de krappe financiële middelen merd stelselmatig het budget overschreden: ondanks herhaaldelijk aandringen (en op een bepaald ogenblik zelfs verbod) bleef de Weekend-plus verschijnen (kostprijs: 5 miljoen op jaarbasis). werd het budget losse medewerkers stelselniatig overschreden (met 2 miljoen) en aan de opdracht om in de vakantiemaanden slechts 32 pagina's uit te brengen werd meermaals geen gevolg gegeven. In oktober 1985 werd van de verkiezingen gebruik gemaakt om de krant op 48 blz. te laten verschijnen (tegenover een basiskrant van 40 pagina's).
Wat in die periode gerechtvaardigd was. merd nadien als een verworven recht beschouwd. en alle maatregelen van de Raad van Bestuur werden stelselmatig genegeerd.
Op basis van de maandelijkse budgetcontrole bleek dat tijdens de eerste maanden van 1986 de begroting min of meer behoorlijk werd gevolgd. De overschrijding van het budgrt bedroeg toen op jaarbasis maximaal 7 miljoen
De oplagestijging ging. zij het vertraagd. nog vooruit en de publiciteitsopbrengsten overtroffen de verwachtingen Wel bleken een aantal kosten boven het budget te liggen (zo'n 4 miljoen personeelskosten en zo'n 5 miljoen extra drukkosten als gevolg van meerpagina's. extra-kleuren en vooral extra-bijlagen). Gehoopt werd een en ander nog recht te trekken in de tweede helft van het jaar. De hoofdredacteur verscheen evenwel minder en minder op de bestuursvergaderingen en het kwam tot nodeloze uitdagingen.
Erger was dat de hoofdredacteur zich met allerlei middelen en smoezen verzette tegen een publieke solidariteitsactie.
In september 1980 werd de financiële situatie steeds alarmerender. Boekhoudkundige prognoses onmiddellijk na de zomer wezen uit dat het jaarverlies 70 a 75 miljoen zou zijn.
Dit werd op 9 oktober gemeld aan de Raad van Bestuur (waarop ook Paul Goossens aanwezig was). Reden van deze plotse stijging van het voorziene jaardeficit was dat een aantal kosten uit de eerste helft van het jaar pas daarna geboekt waren (o.a.een drukfactuur van bijna 5 miljoen) en dat tijdens de vakantiemaanden de uitgaven onverminderd voortgingen, terwijl de opbrengsten uit verkoop en publiciteit traditioneel fel daalden. Besloten werd dat tegen de volgende Raad van Bestuur (maandag 20 oktober) door de bedrijfsrevisor een volledig rapport over de financiële situatie zou neergelegd worden. Uit dit rapport, dat opgemaakt werd op basis van de cijfers tot eind september. bleek dat het bedrijfsverlies op jaarbasis 71.1 miljoen zou bedragen.
Lenen was niet meer mogelijk. aangezien de SP zelf geen enkele ongebruikte borg meer had. En overal elders bleven de deuren gesloten. Met een verlies van gemiddeld zes miljoen per maand kon niemand nog overtuigd worden een hand toe te steken. En zelfs indien er een mirakel gebeurde en toch 70 miljoen was gevonden kon de krant op dezelfde basis met moeite verder gaan tot in de zomer van 1987.
Nadat de juridische aandeelhouders (Progressief Persfonds en Studin) de nodige formele handelingen hadden gesteld, werd de hoofdredacteur door Luc Van Den Bossche onmiddellijk in kennis gesteld van het feit dat de *SP* totaal aan het einde van haar financiele mogelijkheden zat, dat geen enkel uitzicht op nieuw kapitaal bestond en dat nieri bijgevolg niet anders meer kon dan de boeken neer te leggen.
Als hoofdredacteur en als permanent uitgenodigde van de Raad van Bestuur was Goossens beter dan wie ook op de hoogte van de dramatische financielr toestand van het bedrijf en de dreigende dagvaardingen van schuldeisers
Hij wist eveneens maar al te goed dat de *SP* zich reeds zeer zwaar in de schuld had gestoken om het engagement van 50 miljoen van eind 1985 na te komen.
Toch werd de partij. aan wie De Morgen 8 jaar lang haar bestaan dankte en in het bijzonder diegenen die in de loop der jaren dag in dag uit voor de krant enkele honderden milioenen hadden bij elkaar gebedeld. nu plots beschuldigd van een politieke moord. waar de grootste onwaarheden werden bijgesleurd.
Voor het faillissement van De Morgen zijn zeker tal van redenen aan te halen: gebrek aan voldoende financiele middelen, gebrek aan professioneel management. een redactie die stelselmatig beheersdaden stelde maar daarvoor geen financiele verantwoordelijkheid wou opnemen. een te kleine oplage en vooral een te klein aantal abonnementen, een te hoog percentage onverkochten. enz. Maar dat het een mediamoord was met duistere politieke bedoelingen, was laster. De hoofdredactrur kende volledig de ware toedracht van de zaak. zodat dit feit in zijn hoofde onmogelijk kan toegeschreven worden aan onwetendheid.
De economische en financiële werkelijkheid werd weggemoffeld De dag van het faillissement zette de hoofdredacteur de correspondent van Belga te Gent onder druk om het perscommuniqué van de Raad van Bestuur van de *S.V.* De Morgen. waarin de redenen van het faillissement werden uiteengezet. niet door te geven. Tot op het ogenblik van de opstelling van dit verslag is nog steeds het officiele SP-standpunt over het faillissement niet gepubliceerd. tenzij onder de vorm vaneen gebrekkig verslag van de persconferentie de maandag na de faling en een betaalde advertentie die Ronald Van den Bogaert op eigen initiatief met veel moeite kon doen plaatsen
Begin januari 1987 besliste het SP-bureau hoe dan ook 10 miljoen te vergaren voor de redding van De Morgen
De SP wenst van harte dat De Morgen kan blijven bestaan en wenst hulde te brengen aan de lezers en de sympathisanten die de krant alleszins voorlopig hebben gered. Zij heeft er zelf niet voor niets acht jaar voor gevochten en er zich bovendien ook nog tot over de oren voor in de schuld gestoken.
We zijn er trouwens van overtuigd dat met de tijd wel beter zal blijken welke enorme inspanningen de SP heeft gedaan. Verder ook hoezeer de partij de autonomie van de redactie heeft gerespecteerd. Want ook al was een politieke partij de aandeelhouder, geen enkele andere redactie genoot zo'n autonomie. Dank vroegen we voor dit alles niet. Maar stank evenmin. Hoe dan ook ,,good luck"!

3) ,,*DE NIEUWE*"

Op 18 *april* 1984 *nam de redactie van het weekblad ,,De Nieuwe" collectief ontslag omdat zijn niet kon dulden dat overwogen werd het weekblad in de handen van de Volksunie te spelen.*
In een mededeling zei hoofdredacteur Piet De Moor *dat binnen de raad van beheer van de NV De Nieuwe Pers twee strekkingen bestaan. Enerzijds is er de groep die de onafhankelijkheid van het blad wil vrijwaren. De andere groep, die een eerder zakelijke kijk heeft op het blad, is van oordeel dat het verlieslatende blad door de VU overgenomen moet worden*
,,De Nieuwe' *bestond* 20 *jaar en werd vooral door toedoen van* Henri-Floris *Jespers.* persraad *van gemeenschaps-minister* Hugo *Schiltz in VU-richting geduwd*
Op 27 juni werd de NV De Nieu e Peis ontbonden en *de Limburgse* industri-*eel* Martin *Lemmens. die al geruime* tijd *bij de publikatie van , De Yieuwe betrokken was* werd *als* vereffenaar *aangeduid Hij* beklemtoonde *dat het* blad *onder* dezelfde *naam* zou blijven verschijnen *en dat daarvoor een beroep zal worden gedaan op een pi*ofessione-*le kracht Hiermee bedoelde hij Mark* Grammens *die tot eind* 1980 hoofdre-*dacteur was* van , *De Nieuwe"*
De Leieffeningwerd aangevraagd door een minclerheidsgioep van *vier beheer-der ~die meedeelden , al geruime* tijd *alles in het* werk *te hebben gesteld om* het *voortbestaan van ,De Nieuwe als* volstrekt *onafhankelijk links en* fla-*mingantisch persorgaan te verzekeren ' Deze vier* beheerders *konden zich niet akkoord verklaren met het voorstel van de groep Kantoor Mediabemiddeling* (Martin *Lemmens en* Henri-Floris *Jespers) om een belangrijke kapitaalinbreng te koppelen aan de benoeming* van *Mark* Grammens *tot hoofdredacteur De vier beheerders richtten een oproep tot links en progressief Vlaanderen om ,De Nieuwe" uit de handen van de VU te houden*
Martin *Lemmens reageerde met de melding dat , De Nieuwe' absoluut onafhankelijk zal blijven en dat het weekblad geen structurele binding heeft met de Vlaams-nationale partij en die ook nooit zal krijgen*

Op 26 *maart* 1985 *deelde hoofdredacteur Mark Grammens, die ook de door hem opgerichte uitgeverij van* actuali-*teitsboeken was blijven leiden, mee dat hij weldra ,,De Nieuwe" zou verlaten.* Grammens *was een van de voornaamste oprichters van De Nieuwe, dat in* 1964 *voortkwam uit De Nieuwe Linie. Hij leidde het blad tot eind* 1980.

In augustus 1986 *bereikte de verkoop van het weekblad een dieptepunt en kwam het niet op de markt De redactie deelde mee dat ,.De Nieuwe" in okto-ber* 1986 *terug zou keren als maandblad dat meer aandacht zou besteden aan de sociaal-economische* problemen *Inmiddels was De Nieuwe steeds nauwer gaan aanleunen bij de* VU.

4) *WEEKBLAD ,,TOPICS"*

Midden *september* 1986 *diende de* Ne-

derlander Heerema, die tot kort tevoren de belangrijkste geldschieter was van de NV Editop, uitgeefster van Topics, via een Belgisch zaakgelastigde een klacht in tegen onbekenden.

Volgens Gazet van Antwerpen, die met het bericht kwam, was Heerema van oordeel dat zowat 600 miljoen die hij in Topics stak langs een ,,oneigenlijke weg" was weggevloeid. In een brief van 8 september 1986 vroeg Heerema aan een Belgisch zaakgelastigde zijn belangen in België te behartigen met het doel zoveel mogelijk terug te halen van het geld dat langs oneigenlijke weg blijkt te zijn weggevloeid. Heerema was van oordeel dat het kapitaal dat hij inbracht over de balk was gegooid, omdat ..Topics" niet was geworden wat men hem had voorgesteld. Het weekblad leed zwaar verlies.

De raad van bestuur van Editop protesteerde met klem tegen Heerema's aantijgingen en zei dat hij vanaf de stichting als belangrijkste aandeelhouder het beleid van het blad had bepaald. Hij nam steeds deel aan de vergaderingen van de raad van bestuur en had tot het ogenblik waarop hij eind juni 1986 zijn aandelen verkocht zelf de dagelijkse leiding van het bedrijf aangesteld. Als belangrijkste geldschieter besliste hij in hoofdzaak over de financiële politiek van Editop, aldus de raad van bestuur.

Op 26 november 1986 deponeerde de NV Editop bij de rechtbank van koophandel van Antwerpen de boeken. De dwingende eis tot betaling vanwege de drukkerij leidde tot het faillissement. ,,Topics" was gedurende drie weken niet meer verschenen omdat de drukkerij eerst de vereffening eiste van de schuld ten belope van 20 miljoen. Editop was niet bij machte dat bedrag te betalen.

Op 18 december 1986 arresteerde de onderzoeksrechter te Antwerpen hoofdredacteur Luc Vandriessche en Henk Berg.

Laatstgenoemde was tot mei 1986 afgevaardigd bestuurder. Beiden werden verdacht van misbruik van vertrouwen, valsheid in geschrifte met betrekking tot de boekhouding en de jaarrekeningen en bedrieglijke en eenvoudige bankbreuk. De hoofdredacteur werd op 2 januari 1987 weer vrijgelaten. Henk Berg kwam op 9 januari vrij.

5) ,,DE ZWIJGER"

Begin januari 1984 verdween het satirisch weekblad .,De Zwijger" van de markt. Onderhandelingen van de uitgeverij Kritak te Leuven, waarmee .,De Zwijger" verbonden was. enerzijds met het in Antwerpen gepubliceerde modeblad ..Oh-magazine" en anderzijds met de uitgeverij Manteau leidden niet tot een resultaat.

6) ALLERLEI

- Na een activiteit van ongeveer 5 jaar werd de uitgeverij Masereelfonds, die gespecialeerd was in poëzie en politieke literatuur, op 15 januari 1985 in vereffening gesteld. De instorting van de markt van het politieke boek werd als belangrijkste oorzaak aangeduid. Het Masereelfonds zelf blijft bestaan.

- Eind oktober 1985 besliste het artistieke magazine ,,Nieuw Wereldtijdschrift" de uitgeverij Manteau te verlaten. Het wordt voortaan uitgegeven door het Nederlandse concern Nijgh en Van Ditmar. NWT nam deze beslissing omdat de uitgeverij Elsevier, waartoe Manteau behoort, het verlieslatende magazine niet langer wou uitgeven

- Op 20 april 1986 besliste de raad van bestuur van de uitgeverij Manteau ,,afscheid" te nemen van directeur Julien Weverbergh. De 75'jarige Angèle Manteau behoudt een waarnemende functie.

Op 27 april verklaarden de bestsellerauteurs Jef Geeraerts, Ward Ruvslinck en Jos Vandeloo bij Manteau te blijven publiceren. In een interview met de Nieuwe beschuldigde Angele Manteau op 22 mei 1986 Julien Weverbergh van geknoei met contracten en persoonlijke voordelen. Anderzijds werd bevestigd dat Weverbergh werd aangeworven door de uitgeverij Hadewych om onder de imprint Houtekiet een Vlaams literair fonds op te bouwen.

Op 23 juni 1986 werd de 46'jarige essayist en prozaschrijver Lionel Deflo directeur bij Manteau, ter opvolging van Weverbergh. Daarna zette Manteau een actie in gang tegen de uitgeverij Hadewych om de verspreiding te voorkomen van elf titels van auteurs die vroeger bij Manteau uitgaven en met Weverbergh naar Hadewych overstapten. Op 30 oktober 1986 oordeelde de rechtbank van koophandel van Antwerpen de klacht van Manteau ongegrond.

- Op 6 november 1986 werd bekend gemaakt dat de NV Scriptora, bekend als Standaard Uitgeverij, en de Nederlandse uitgever Malherbe een akkoord hadden bereikt over de overname van de Standaard Uitgeverij. De NV Scriptora blijft als Belgische vennootschap bestaan en zal haar werkzaamheden voortzetten zoals in het verleden. Malherbe nam de boekhandels echter niet over. De transactie gebeurde precies 10 jaar nadat de NV Scriptora in handen kwam van Bührmann-Tetterode.

De uitgeverij en de met haar verbonden boekhandels werd in 1924 als zelfstandige firma opgericht door de stichters van het dagblad De Standaard. Tot 1976 bestond er via de leiding een band met de krant. Door het faillissement var de NV De Standaard in 1976 werd de zusterfirma overgenomen door Bührmann-Tetterode.

- Op 27 januari 1987 besliste de redactie van het weekblad ,,Links" de publikatie van het blad op 1 mei 1987 te stoppen. ,,Links" was gedurende meer dan 28 jaar de spreekbuis van de linkerzijde binnen de socialistische beweging. Luidens een mededeling bestond bij de redactie geen consensus meer over de te volgen redactionele en politieke lijn van het blad.

- In januari 1987 kwam de Hasseltse uitgeverij Heideland in financiële moeilijkheden. Ingevolge de economische crisis had Heideland dringend vers kapitaal nodig voor consolidering en uitbreiding. Op 6 februari 1987 werd Heideland failliet verklaard met een totale schuldenlast van 350 miljoen. Op 29 mei 1987 verleende de rechtbank van koophandel van Hasselt toelating tot overname van het activa van de failliete NV Heideland door de NV Concentra, die ook de krant .,Het belang van Limburg" uitgeeft.

- Op 25 april 1987 bereikten de Leuvense Boekengilde De Clauwaert en de Antwerpse uitgeverij Den Gulden Engel een akkoord tot nauwe samenwerking. De Boekengilde blijft een aparte vereniging zonder winstoogmerk, maar haar personeel, administratie en promotie worden door de Antwerpse uitgeverij overgenomen. Samen zullen zij een literaire prijs uitschrijven waaraan een substantiële som zal worden verbonden. Het samenwerkingsakkoord werd gesloten om de Boekengilde meer armslag te geven.

- Op 12 augustus 1985 werd bekend dat de Leuvense uitgeverij Kritak zou worden overgenomen door de Nederlandse uitgeverij Meulenhoff. In april van dat jaar was al een principe-akkoord tot nauwe samenwerking gesloten. Kritak, dat o.m. het politiek-culturele tijdschrift ,,De Nieuwe Maand" en het theaterblad ,,Etcetera" uitgeeft, blijft zelfstandig en met een eigen budget werken.

(Voortzetting volgende aflevering)

IJSLAND

TWEEDE AMBTSTERMIJN VOOR PRESIDENT FINNBOGADOTTIR. PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN. KABINETSWIJZIGINGEN. PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 1 augustus 1984 begon de president van IJsland, Vigdis Finnbogadottir, aan een tweede ambtstermijn van vier jaar als staatshoofd. Verkiezingen voor die functie, die op 30 juni hadden zullen plaatsvinden. waren niet doorgegaan omdat Finnbogadottir de enige kandidaat voor het presidentschap was geweest.
Finnbogadottir, dic op 30 juni 1980 voor de eerste keer tot president was gekozen, werd op 1 augustus 1984 door het parlement in haar functie van staatshoofd bevestigd.

Nieuwe voorzitter sociaaldemocraten. Ontwikkelingen binnen de Volksalliantie

In de herfst van 1984 werd Jon Baldvin Hannibalsson gekozen tot voorzitter van de oppositionele sociaal-democraten als opvolger van Kjartan Johannsson.
In november 1985 tijdens de jaarlijkse conferentie van de linkse oppositiepartij Volksalliantie werd Svavar Gestsson met een ruime meerderheid herkozen als partijvoorzitter, ondanks een dreigende breuk binnen de partij over de benadering van de partij van kwesties op het gebied van industriële betrekkingen. Vilborg Hardardottir werd als plaatsvervangend partijleider vervangen door Kristin Olafsdottir, één van de drie leden van een ,,commissie van moeders", die medio 1985 kritiek had geleverd op de ,,ondemocratische" methodes van de partijleiding.

Kabinetswijziging

Na een mededeling van Geir Hallgrimsson dat hij in januari 1986 zou aftreden als minister van buitenlandse zaken (zie voor samenstelling kabinet pag. 459/3-1983), werd op 9 oktober 1985 een kabinetswijziging bekendgemaakt waarbij alle zes ministers van de Onafhankelijkheidspartij betrokken waren.

Nadat op 23 april 1983 verkiezingen voor het uit 60 leden bestaande IJslands parlement, de Althing, waren gehouden (pag. 273 e.v.-1983). was op 26 mei 1983 een uit twee partijen (Progressieve Partij en Onafhankelijkheidspartij) bestaande centrum-rechtse regeringscoalitie gevormd o.l *o.* de Progressief Steingrimur Hermannsson (pag. 459/1 e.v.-1983).
Hallgrimsson (premier van 1974-1978) was bij de parlementsverkiezingen van 1983 niet herkozen en was in november 1983 als leider van dc Onafhankelijkheidspartij vervangen door Thorsteinn Palsson. In de herfst van 1986 zou hij gouvernrur van de centrale bank van IJsland worden

Op 15 oktober 1985 werden de meeste veranderingen binnen het kabinet van kracht. maar Hallgrimssons ontslag en vervanging werden pas op 24 januari 1986 geëffectueerd.
Het gewijzigde kabinet zag er als volgt uit:

Premier - Steingrimur Hermannsson (Progr); buitenlandse zaken - Matthias Matthiesen (Onafh.):landbouw. justitie, religieuze zaken - Jon Hclgason (Progr.): onderwijs. cultuur - Sverrir Herrnannsson (Onafh.). visserij - Halldor Asgrimsson (Progr.);handel en verbindingen - Matthias Bjarnason (Onafh): gezondheid en sociale zekerheid - Ragnhildur Helgadottir (Onafh.): financiën - Thorsteinn Palsson* (Onafh.): energie en industrie - Albert Gudmundsson (Onafh.);sociale zaken - Alexander Stefansson (Progr.).

* nieuw kabinetslid

Aftreden minister van industrie Gudmundsson. Oprichting Burgerpartij

Op 24 maart 1987 diende Gudmundsson zijn ontslag in als minister van industrie. Volgens Le Monde (27-3) was de minister, die schuldig was bevonden aan fiscale fraude, tot aftreden gedwongen door partijleider Palsson. Diezelfde dag maakte Gudmundsson bekend dat hij lijsttrekker was ge orden van een nieuwe partij, de Burgerpartij.

Parlementsverkiezingen. Verkiezingscampagne

Op 25 april 1987 konden de 171.400 kiesgerechtigde inwoners van IJsland naar de stembus gaan om 63 Afgevaardigden (drie meer dan in 1983) in het parlement te kiezen. Bij de verkiezingen raakte de centrum-rechtse coalitie van Hermannsson haar absolute mee - derheid in het parlement kwijt. Winnaars waren de pas opgerichte Burgerpartij die zeven zetels in de wacht wist te slepen en de Vrouwenlijst die haar zetelaantal verdubbelde.

De Sociaal-Democraten, die in 1983 na een afsplitsing van dissidenten met twee lijsten de verkiezingen waren ingegaan en toen in totaal tien zetels hadden behaald (zes voor de Sociaal-Democraten en vier voor de dissidenten), waren ditmaal met één lijst uitgekomen en kregen tien zetels. De uit communisten en links-socialisten bestaande Volksalliantie verloor twee zetels en kwam met acht Afgevaardigden in het parlement.

Volgens voorlopige verkiezingsuitslagen was de zetelverdeling in de Althing als volgt:

Vigdis Finnbogadottir (r.).de president van IJsland. samen met de Britse premier Margaret Thatcher (een archieffoto uit 1982).

	1987	1983
Onafh.	18	23
Progr.	13	14
Soc.-Dem.	10	6
Soc.-Dem. (diss)	-	4
Volksall.	8	10
Burgerp.	7	-
Vrouwenlijst	6	3
Overig	1	-
Totaal	63	60

De stemmenpercentages waren als volgt:

	1987	1983
Onafh.	27,2	38,7
Progr.	18,9	19,0
Soc.-Dem.	15,2	11,7
Soc.-Dcm. (diss.)	-	7,3
Volksall.	13,4	17,3
Burgerp.	10,9	-
Vrouwenlijst	10,1	5,5
Overig	4,3	0.5

Onder de kop ,,IJsland gaat naar de stembus in de sfeer van een gekkenhuis" schreef Peter Michielsen in NRCI H'blad (18-4) o.m. het volgende over de verkiezingscampagne:

Het had een rustige, saaie campagne kunnen worden. de strijd om de 63 zetels van het IJslandse parlement die op 25 april op het spel staan. Natuurlijk. de campagne zou's lands zes kranten even hebben gedomineerd, de televisie zou een paar weken in het teken van de verkiezingen hebben gestaan. en wat leden van 's wereld oudste parlement zouden even in hun rats hebben gezeten over de vraag of ze naar het piepkleine grijze Althinggebouw aan de Austurvelli in Reykjavik zouden terugkeren.
Maar als alles zijn normale loop had genomen zou op 25 april zijn gebleken dat de IJslander weer had gestemd zoals hij al veertig jaar stemt. De centrumliberale Sjálfstaedisflokkurin (Onafhankelijkheidspartij)(...) zou de grootste

partij zijn gebleven. haar coalitiegenoot, de conservatieve Framsóknarflokkurin (Progressieve Partij) van premier Hermannsson (.) zou weer een goede tweede zijn geworden. de oppositie van de Althyduflokkurin (sociaaldemocraten). de links-socialistische Althydubandalagid (Volksalliantie)en de feministische Kvennalistinn (Vrouwenlijst) zouden hun zetelaantal (..) een ietsje hebben uitgebreid En misschien ook wel niet.

En dat zou dat zijn geweest: over naar de orde van de dag. Immers, issues zijn er niet. niet werkelijk. De rampzalige inflatie van 130 procent op jaarbasis is in vier jaar door de centrum-rechtse regering teruggebracht tot een procent of vijftien, en links mag aanvoeren dat de manier waarop de nieuwe stabiliteit is bereikt de doorsnee-IJslander twintig tot dertig procent van zijn levensstandaard heeft gekost. zij is daar zelf medeverantwoordelijk voor. De door links gedomineerde vakbonden inimers hebben in 1983 ingestemd met een loslating van de loonindexering als dé manier om de hyperinflatie te bestrijden. Ze hebben daarmee het belang van de loontrekkers geofferd aan het nationaal belang en op de koop toe genomen dat ze daarvoor bij de huidige verkiezingen de rekening krijgen gepresenteerd.

En de oppositie mag ook nog, zoals de sociaaldemocratische partijleider John Baldvin Hannibalsson doet. aanvoeren dat ,,de verbetering van de economische situatie niet te danken is aan de wijsheid van de regering, maar aan externe factoren. zoals een goede visprijs, een lage olieprijs en lage rentetarieven" en klagen dat de ,,kwaliteit van de publieke sector" achteruit holt. dat het belastingsysteem .,bankroet" is omdat 8500 van 's lands 11000 bedrijven geen belasting betalen. dat de lonen in de publieke en in de privésector uit elkaar groeien. dat aan de infrastructuur te weinig wordt gedaan. dat de ziekenhuizen verkommeren. dat het platteland wordt verwaarloosd. dat steeds meer mensen onder het bestaansminimum terechtkomen en dat .,deze regering faalt" op het punt van de sociale rechtvaardigheid. Maar of de IJslandse kiezer zich door al deze verwijten tot fundamenteel ander stemgedrag zou hebben laten verleiden moet toch sterk worden betwijfeld.

Zou. Want een klein incident heeft de politieke situatie dermate drastisch veranderd dat het politieke landschap op IJsland op slag veel weg heeft van het fysieke landschap met zijn onvoorspelbare aardbevingen, zijn actieve vulkanen en zijn borrelende bronnen van kokend zwavelwater. In Reykjavik mag op het oog niets van verkiezingen te zien zijn omdat aanplakbiljetten. verkiezingspamfletten, luidsprekerauto's en ander uiterlijk vertoon hier taboe zijn. Maar onder de ogenschijnlijke rust borrelt het en de politieke atmosfeer doet nergens denken aan de consensussamenleving die de IJslandse toch heet te zijn.

De bom die eind maart in de rustige politieke vijver werd geworpen heet Albert Gudmundsson. Gudmundsson is ex-profvoetballer (bij Nice en Racing Paris) ondernemer. politicus en ex-minisiei. Gudmundsson is verder de held van de kleine man en als zodanig al jarenlang een belangrijke troef van de Onafhankelijkheidspartij. Gudmundsson is ook. zoals een schrijver het uitdrukt, ..de meest corrupte politicus uit de geschiedenis van IJsland". een superscharrelaar, een zakenman die elke maas in de wet kent en gebruikt, een ondernemer die het voor-wat-hoort-wat en de waarde van het gegeven woord heeft gecultiveerd en die in politiek en zakenleven de typisch IJslandse familie- en clantraditie tot bloc: heeft gebracht.

Voor deze populaire maar suspecte volksheld leek eind maart het politieke doek te vallen toen de eigen partij hem dwong als minister van industrie af te treden wegens belastingontduiking. Een kleine ..vergeetachtigheid'-ter waarde van vijftienduizend gulden. enkele drievoudig ingediende declaraties en wat vraagtekens rond twee belangrijke faillissementen leken het politieke lot van Gudmundsson te hebben bezegeld De Onafhankelijkheidspartij wilde hem nog handhaven als lijsttrekker, maar toen menigeen daarop met ethische verwijten kwam aanzetten moest ze beloven dat Gudmundsson niet meer in aanmerking kwam voor een ministerschap. Waarop Gudmundsson uit de partij stapte.

Wat vervolgens gebeurde verstelde de natie: hij vormde een nieuwe partij. de Borgara Flokkurin (Burgerpartij).Sterker: hij deed dat binnen twaalf uur. En nog sterker: na drie dagen was die partij volgens een peiling in aanhang de tweede van het land geworden. De Burgerpartij. niet meer dan een man en een naam en nog steeds zonder programma. werd aldus luttele weken voor de verkiezingen een vulkaan onder het politieke establishment. De IJslandse politiek werd op slag in een gekkenhuis herschapen. Alle normale issues verdwenen van tafel en de IJslanders sloegen los. Terwijl Gudmundsson op de lijst van meest populaire leiders onbedreigd de koppositie innam. is zijn voorganger als koploper. premier Hermannsson. in zijn eigen kiesdistrict niet eens meer zeker van herverkiezing. De Vrouwenlijst maakte een plotselinge opmars. van de vijfde plaats in de peiling van begin april tot tweede in die van vorige week. om vervolgens weer te zakken De Onafhankelijkheidspartij maakte een smak van 35 naar 24 procent. de sociaal-democraten van 28 naar 16 procent. Bij elke nieuwe peiling komt een volledig andere constellatie uit de bus en in feite is niet één lid van de Althing zeker van herverkiezing

Links en rechts zijn het roerend eens over de duurzaamheid van de Burgerpartij. De ..belastingontduikerspartij" is geen blijvertje. Birgir Gunnarsson van de Onafhankelijkheidspartij: .,Het gaat om psychologie en niet om politiek. De Burgerpartij is gegroepeerd rond een populair leider die als kampioen van de kleine man profiteert van een golf van diepe sympathie. Maar nu al taant de aanhang." Op dit moment is echter relevanter dat de verkiezingen voor de deur staan en dat de wel met Poujade en de Deense belastingontduiker Glistrup vergeleken Gudmundsson heel wat schade kan aanrichten voor hij verdwijnt Gunnarsson: ..Het probleem is dat straks geen tweepartijencoalitie kan worden gevormd. omdat geen twee partijen samen de meerderheid halen Er zijn er drie nodig als wij meedoen en vier ais wij niet meedoen." En de IJslanders hebben slechte ervaringen met coalities van meer dan twee partijen. Die komen niet ver. De kans is groot dat de Burgerpartij. zelfs als haar maar een kort leven is beschoren, een periode van instabiliteit inluidt en dat IJsland al gauw weer ter stembus moet. En crises kan het zich economisch niet veroorloven.

Niet iedereen ziet trouwens de affaire-Gudmundsson met lede ogen aan. Links is eigenlijk blij met de rel, al verliest het zelf heel wat aan IJslands eigen poujadist. Hannibalsson: .,Het traditionele krachtenveld is verstoord. Het verdeelde links heeft altijd moeten opboksen tegen een homogeen rechts. de Onafhankelijkheidspartij. De breuk speelt ons in de kaart. Er komt nu misschien een eind aan haar

Thorsteinn Palsson. de leider van de Onafhankelijkheidpartij, brengt op 25 april zijn stem uit

Temidden van partijgenoten luister Sigridur Duna Kristrnundsdottir (2de v.l.), parlementslid voor de Vrouwenlijst, naar de eerste uitslagen van de parlementsverkiezingen van 25 april.

Premier Steingrimur Hermannsson (l.) bij de stembus.

dominante rol in de politiek '' En de Vrouwenpartij wint zelfs dankzij Gudmundsson. w-ant. zo zegt een van haar drie Althingleden, Sigridur Duna Kristmundsdóttir. ,,nu wordt pas duidelijk wat voor troep de mannen van de politiek maken".
Het wekt op het eerste gezicht verbazing dat een duidelijk corrupte politicus in een niet zeer corrupt land zoveel aanhang wint Is persoonlijke populariteit belangrijker dan moreel-ethische criteria? Fridrik Sophusson. vicevoorzitter van de Onafhankelijkheidspartij: ,,Gudmundsson pakt stemmen van ons. maar ook van links. Velen zien hun kans schoon om het establishment eens flink tegen de schenen te schoppen. Het gaat niet echt om politieke zaken. Gudmundsson heeft nooit politieke concepten gehad." En wat zijn morele gedrag betreft, ach, velen vinden dat prima. Hij heeft op zijn belastingbiljet iets 'vergeten'. Nou en? Dat is niets nieuws op IJsland '' Gudrun Agnarsdóttir. parlementslid van de Vrouwenlijst: .,Belastingontduiking kan hier op zich geen issue zijn, het is een nationaal gebruik om belasting te ontduiken. het is de inflatiementaliteit, zelfs een overlevingsstrategie."
Maar persoonlijke populariteit alleen verklaart de omvang van Gudmundssons aanhang niet. Dat is maar een deel van de waarheid. De kiezerslawine richting Gudmundsson suggereert dat er iets grondig mis is met de IJslandse politiek - en er is ook iets mis Velen voelen zich niet langer door de gevestigde partijen vertegenwoordigd. Olafur Ragnar Grimsson van de Volksalliantie: .,De inflatie is met succes bestreden maar de gewone man heeft daar niets voor teruggehad. In deze kleine samenleving verwacht men gelijkheid en eerlijkheid en die zijn er niet. Onder de oppervlakte van consensus broeit grote ontevredenheid. bij links en rechts, en dat verklaart Gudmundssons succes." Met andere woorden: de ontevredenheid komt niet, zoals in zulke zaken gebruikelijk. de oppositie ten goede, omdat die in het IJslandse geval medeverantwoordelijk is voor de redenen ervan. Gudruri Agnarsdóttir: .,De gevestigde partijen hebben hun lesjes niet geleerd. De ontevredenheid kwam al ver voor deze rol losbarstte tot uitdrukking in allerlei bewegingen en actiegroepen. Dat hebben de grote partijen niet ingezien. En als wij er mede van profiteren, dan vooral omdat wij geen establishmentpartij zijn."
Helena Albertsdóttir is de dochter van Albert Gudmundsson. Ze is volgens menigeen nog veel corrupter dan haar vader en bovendien zijn kwade genius. De norse. blonde Helena is campagnemanager en de drijvende kracht achter de Burgerpartij Ze wil niets weten, Helena Albertsdóttir, van verwijten over populisme of gebrek aan politieke inhoud IJsland. zegt ze. ,,moet worden bevrijd". Onze onafhankelijkheid bestaat alleen op papier We zijn niet echt vrij omdat we niet weten wat vrijheid is en hoe we ermee moeten omgaan '' IJsland is een klein land, een dorpsgemeenschap Iedereen kent iedereen. achternamen worden nooit gebruikt. Het is. zegt Helena Albertsdóttir. een gemeenschap waarin .,iedereen bang kan worden gemaakt en ook bang u-ordt gemaakt door de politici. de bankiers, het establishment. de vakbondsleiders. de heren in hun glazen torens -- De Burgerpartij zal dat bestrijden Daar is geen partijprogramma voor nodig ..Albert is bekend. Men weet wie hij is. hij heeft zich al zo vaak bewezen. Albert is het programma, men weet wat hij vertegenwoordigt." Er zijn. zegt Helena. .,heel wat ongelukkige mensen hier die nergens terecht kunnen. niet mensen van links of rechts. maar mensen die een toekomst voor hun kinderen willen en in ons een partij zien die beantwoordt aan de behoeften van het land Dat zijn dingen waar je bij de oude partijen niet mee aan moet komen. De natie is bang voor het establishment. Denk je dat onze kiezers openlijk kunnen zeggen dat ze ons steunen? Nee. dan krijgen ze te maken met dat establishment. en tenslotte heeft iedereen wel eens een hypotheek nodig. of een lening. Die establishment herinnert me altijd aan de mafia '' En verdwijnen. nee. de Burgerpartij zal niet verdwijnen. ..Ik weet wat het volk wil Wij zullen aan de kant van het volk blijven staan want we weten wat het wil". zegt Helena Albertsdóttir (...).
De vulkanische eruptie die Burgerpartij heet heeft de verkiezingen van alle inhoud ontdaan. IJsland is even een gekkenhuis dat je zo dicht bij de Noordpool niet verwacht. St-rmir Gunnarsson, hoofdredacteur van 's lands grootste krant. Morgunbladid: ..De IJslanders zijn niet de koele noorderlingen die ze graag zouden willen zijn. Ze kunnen flink opgewonden raken. Tijdens de visserijoorlog met Engeland waren er heel wat die echt wilden schieten op de Britten en die direct uit de NAVO wilden stappen. Het stelt niet zoveel voor. Het gaat wel weer over. net zoals de breuk in de Onafhankelijkheidspartij over gaat."

Op 28 april diende de regering-Hermannsson haar ontslag in.
Op 10 mei verzocht president Finnbogadottir de demissionaire premier een nieuwe regering te vormen, maar al op 13 mei gaf deze zijn opdracht terug. Hermannsson zei die dag dat hij had geprobeerd de coalitie uit te breiden met een derde partner, de Vrouwenlijst, maar dat de Onafhankelijkheidspartij zich daartegen had verzet. De Vrouwenlijst had ,,zeer positief" op zijn pogingen gereageerd, aldus Hermannsson.
Vervolgens had hij geprobeerd een centrum-linkse vierpartijencoalitie van de grond te krijgen, bestaande uit de Progressieve Partij. de Vrouwenlijst, de sociaal-democraten en de Volksalliantie. maar die poging was mislukt wegens verzet van de Volksalliantie.
Op 14 mei belastte president Finnbogadottir de leider van de Onafhankelijkheidspartij, Palsson, met de vorming van een nieuwe regering.

OOST-EUROPA

POLEN

MUTATIES BINNEN DE POOLSE VERENIGDE ARBEIDERSPARTIJ (PVAP)

Op pag. 352/2 e.v. werd melding gemaakt van de wijzigingen. die einde 1982 hadden plaatsgevonden binnen de PVAP. Hierna volgen nog enkele mutaties binnen deze partij.

Marian Orzechowski was op 15 oktober 1983 gekozen tot kandidaat-lid van het Politburo; hij deed afstand van de functie van partijsecretaris, welke hij sinds oktober 1981 had bekleed. Tadeusz Porebski. lid van het Politburo, en Henryk Bednarski werden op 15 oktober gekozen tot secretaris van het CC.
Stefan Olszowski, van juli 1982 tot november 1985 minister van buitenlandse zaken, bood op 11 november 1985 ,,om persoonlijke redenen" zijn ontslag aan als lid van het Politburo.
De partijleider van Warschau, Marian Wozniak, werd diezelfde dag benoemd tot lid van het partijsecretariaat.

Filosoof *Schaff* door partij geroyeerd

De marxistische filosoof Adam Schaff, ooit een leidend theoreticus van de Poolse communistische partij; was volgens een mededeling op 28 juni 1984 in het partijblad *Trybuna Ludu* door de partij geroyeerd wegens het publiceren van ,,politiek schadelijke" artikelen. De Centrale Commissie voor partijcontrole deelde mee dat de 71-jarige

Minister van buitenlandse zaken Marian Orzechowski.

Schaff waarschuwingen van partijzijde had genegeerd en schuldig was aan gedrag dat ,,onverenigbaar was met de normen van de partij".

Kort daarvoor was Schaff in het Russische maandblad Voprosy Filosofii (filosofische vraagstukken) veroordeeld wegens het voorstaan van gedachten die ,,typerend waren voor het burgerlijk en reformistisch geestelijk arsenaal". Schaff had onder meer gesuggereerd dat de PVAP zichzelf na het uitroepen van de staat van beleg had moeten opheffen en opnieuw gevormd had moeten worden

CONGRESSEN POOLSE BOERENPARTIJ EN DEMOCRATISCHE PARTIJ

Van 26-30 maart 1984 werd in Warschau het negende congres gehouden van de Poolse Boerenpartij (ZSL), een van de partijen in de door de communisten gedomineerde regeringscoalitie. Vice-premier Roman Malinowski werd door het congres herkozen als voorzitter van de partij. Malinowski riep de Polen op zich achter de boeren te scharen met het doel Polen in 1990 al zijn voedsel zelf te laten produceren.

De ZSL had tijdens het legale bestaan van Solidariteit in de jaren 1980 en 1981 en na de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 een diepe crisis doorgemaakt. Veel partijleden traden uit uit ongenoegen over de rol van meeloper met de communistische partij die de ZSL steeds had gespeeld. Onder sterke druk van de basis stapte de partijleiding op. Partijleider Gucwa werd voorzitter van het parlement en Malinowski nam het roer over.
Tijdens het congres omschreef Malinowski zijn partij als .,de bondgenoot en partner van de communistische partij". ..Onze samenwerking is niet verstoken van discussies en disputen. maar ze is wel loyaal".
Op het congres werd veel aandacht geschonken aan de staat van de Pools landbouw, die werd gedomineerd door kleine privé-boeren die kampten met een gebrek aan middelen en technisch materiaal. Volgens Malinowski was de voedselcrisis in Polen voor een deel te wijten aan ,.het gebrek aan waardering voor het belang van de landbouw voor de sociaal-economische ontwikkeling" en ,.het gebrek aan stabiliteit in de landbouwpolitiek". Malinowski drong aan op een verhoging van de aankoopprijzen van landbouwprodukten, een omstreden thema in Polen. omdat een verhoging van de aankoopprijzen leidt tot een verhoging van de prijzen die de consument moet betalen.

Nieuwe voorzitter Democratische Partij

Het dertiende congres van de Democratische Partij werd gehouden van 11-13 april 1985. Bij de verkiezingen voor het voorzitterschap van de partij werd Edward Kowalczyk, die de partij geleid had sinds het 12de congres in maart 1981, verslagen door Tadusz Mlynczak, die ook van 1976 tot 1981 partijvoorzitter was geweest.

ONTWIKKELINGEN VOLGEND OP HET UITROEPEN VAN DE STAAT VAN BELEG

Na het uitroepen van de staat van beleg in Polen op 13 december 1981 door premier en partijleider Wojciech Jaruzelski en het instellen van een Militaire Raad van Nationale Redding (zie pag. 5 e.v.-1982)werden alle radio- en t.v.stations gesloten, met uitzondering van één radio- en één t.v.kanaal die onder speciaal toezicht kwamen te staan.
Op 15 december meldde radio Warschau dat de bevolking rustig en gedisciplineerd op de staat van beleg had gereageerd, hoewel bepaalde ;,contrarevolutionaire elementen" voor haarden van onrust hadden gezorgd.
Buitenlandse nieuwsdiensten werden voor hun berichtgeving afhankelijk van ooggetuigenverslagen door vrachtwagenchauffeurs en andere reizigers, of van dissidentenkringen in het buitenland. Uit deze berichten viel op te maken dat de Poolse autoriteiten geconfronteerd werden met verschillende vormen van actief en passief verzet, die veelal tot eind december aanhielden.

Op 13 december waren tanks ingezet in de straten van Warschau en Gdansk om de eerste massale protesten de kop in te drukken.
De vakbond Solidariteit, die een voorlopig bestuur had gevormd om gedurende de afwezigheid van de gevangenzittende leiders acties te leiden en nieuwsbulletins te verspreiden. had een lijst samengesteld van de fabrieken en mijnen waar gestaakt werd.
Aan een staking en bezetting van de Huta Warszawa staalfabrieken werd door regeringstroepen op 15 december een eind gemaakt Op diezelfde dag werd eveneens een eind gemaakt aan de bezetting door zo'n 13.000 personen van de scheepswerven in Gdansk.

Op 17 december, de dag die aan de vooravond van de staat van beleg door Solidariteit was uitgeroepen tot dag van nationaal protest en nationale eenheid (zie pag. 237/1 e.v.-1982)vonden in heel Polen stakingen, werkonderbrekingen en langzaam-aan-acties plaats. In Warschau werd de voor die dag voorgenomen demonstratie met behulp van waterkanonnen en traangas uit elkaar geslagen, waarbij een persoon gedood werd.

Bij de ontruiming die dag van de door stakers bezette Wujek-kolenmijn bij Katowice werden 7 mijnwerkers doodgeschoten en overleden twee anderen later aan hun verwondingen.
In Gdansk werden bij ongeregeldheden 164 burgers en 162 leden van de veiligheidstroepen gewond. De scheepsiverven werden gesloten van 20 december tot begin januari 1982. hangende een ..onderzoek" dat moest bepalen welke arbeiders uiteindelijk ontslagen zouden worden. Dit ..onderzoek" behelsde met name het verzoek een verklaring te tekenen waarin Solidariteit geloochend werd.

Op 17 december werd eveneens gemeld dat op het schiereiland Hel ten noordwesten van Gdansk en in de buurt van Warschau twee grote interneringskampen waren opgezet, waar de gevangenen (over wier aantal de schattingen uiteenliepen van 5000 tot 14.000) waren ondergebracht.

Volgens officiele berichten zat Solidariteitleider Lech Walesa niet gevangen. maar verbleef hij in een regeringspension in de buurt van Warschau. Vanaf 26 januari 1982 werd hij officieel gedetineerd. na protesten van zijn kant dat hij illegaal werd vastgehouden.

In een Kersttoespraak tot de Polen op 25 december 1981 verklaarde Jaruzelski dat de onafhankelijke vakbonden een rol zouden blijven spelen in de aangelegenheden van het land. Hij ontkende de verhalen dat in botsingen mei de autoriteiten honderden doden waren gevallen en dat de kerk onder druk zou staan, maar gaf toe dat de staat van beleg het leven van de individuele Poolse burger ,,gecompliceerd" had gemaakt

Op 28 december kwam een eind aan de 7-daagse bezetting van de kolenmijn van Piast; de 12 stakingsleiders werden een dag later gearresteerd. Aan bezettingen in de Huta Katowice staalfabrieken en de Ziemovit kolenmijn in Tychy was al eerder een eind gekomen (i-esp. op 23 en 24 december). en op 29 december liet regeringswoordvoerder Jerzy Urban weten dat Polen voor het eerst sinds 15 maanden vrij was van stakingen.

Voormalige Poolse *leiders* onder arrest

Het Poolse persbureau PAP publiceerde op 15 december 1981 een lijst met de namen van een aantal voormalige hoge functionarissen in regering en partij, die bij het afkondigen van de staat van beleg waren gearresteerd in verband met verondersteld machtsmisbruik tijdens hun bewind.

Onder hen bevonden zich: Edward Gierek (leider van de PVAP van 1970-1980), Edward Babiuch (premier van febr.-aug. 1980). Piotr Jaroszewicz (premier van 1970-febr. 1980). Franciszek Kaim (vice-premier van 1970-1979 en minister van metallurgie van 1976-1980), Tadeusz Wrzaszczyk (vice-premier van 1975-1980). Tadeusz Pyka (vice-premier van 1975-aug 1980), Jan Szydlak (vice-premier van 1976-1980). Wlodzimierz Lejczak (voormalig minister van mijnbouw en energie), Zdzislaw Grudzien (voormalig partijleider van Katowice en lid van het Politburo), Jerzy Lukaszewicz (voormalig secretaris van het CC en lid van het Politburo). Zdzislaw Zandarowski (voormalig secretaris van het CC van de PVAP) e.a.
Zdzislaw Grudzien overleed op 30 jan 1982 aan een hartaanval.

Politiek asiel voor ambassadeurs uit *Polen*

De ambassadeur voor Polen in de Verenigde Staten, Romuald Spasowski, vroeg op 20 december 1981 politiek asiel in dat land voor hemzelf en zijn gezin, hetgeen hen diezelfde dag werd verleend. Radio Warschau meldde een dag later dat Spasowski zou moeten terechtstaan wegens misdaden tegen de fundamentele belangen van de staat.
Zdzislaw Rurarz. de Poolse ambassadeur in Japan, reisde op 24 december met zijn gezin naar de Verenigde Staten, waar hij eveneens politiek asiel

vroeg en verkreeg Hij verklaarde op 28 december dat het plan, volgens welk de Poolse strijdkrachten te werk waren gegaan bij de machtsovername op 13 decembei, al in maart 1982 door de Sowjet-Unie was opgesteld

In januari 1982 vroeg een zoon van vicepremier Mieczyslaw Rakowski. die al enkele maanden in \Vest-Duitsland werkzaam was. politiek asiel in dat land. Een tweede zoon vroeg politiek asiel in Spanje.
De rerste secretaris van de Poolse ambassadr in Stockholm vroeg op 15 februari 1982 politiek asiel in Zweden.

Ontwikkelingen vanaf *begin januari* 1982

– 4 januari. Radii) Warschau meldt dat de arbeidssituatie in de havensteden Gdansk en Szczecin genormaliseerd is. Volgens Westerse persberichten is echter na het ..onderzoek" op de Leninwerven in Gdansk slechts de helft van dr werknemers aan het werk gegaan en is de rest ontslagen omdat zij zich niet wilde distanciëren van Solidariteit.
– 5 januari: Volgens radio Warschau had de regering besprekingen hervat met ,.activisten" van Solidariteit over maatschappelijke kwesties en over de toekomst van Solidariteit. Het was niet duidelijk of Lech Walesa bij deze besprekingen aanwezig was geweest: wel verklaarden enkele leden van Solidariteit dat zij na de machtsovername op 13 december 1981 benaderd waren door de PVHP met het oog op de vorming van een .,hervormd" Solidariteit (ofwel een vakbond die nauw met de autoriteiten zou samenwerken).
– 6 januari. Aartsbisschop Jozef Glemp doet in een redevoering een felle aanval op de ..onderzoekscampagnes" van de autoriteiten en zegt dat verklaringen van werknemers. die zijn getekend onder dreiging met ontslag, geen geldigheid hebben.
– 8-9 januari: Radio en televisie kondigen enige versoepelingen aan van de onder de staat van beleg geldende beperkingen. Vanaf 10 januari was het weer mogelijk lokale telefoongesprekken te voeren. hoewel deze zouden worden gecensureerd en mogelijk afgebroken: vanaf 11 januari werden bepaalde luchtroutes weer opengesteld voor vliegverkeer: in Warschau mochten vanaf 15 januari weer theaters. bioscopen en andere culturele instellingen bezocht morden: de telexverbindingen naar enkele Westerse ambassades werden hersteld; \,erslagen van buitenlandse journalisten werden niet langer gecensureerd.
8 januari: Een decreet van de Militaire Raad van Nationale Redding gelast rectoren van universiteiten en hogescholen op 16 februari 1982 de colleges te hervatten. Studenten- en faculteitsorganisaties waren geschorst en de Onafhankelijke Studentenassociatie was verboden
– 14 januari: Er verschijnt een nieuwe regeringskrant onder de naam *Rzeczpospolita* (Republiek).
– 17 januari. Radio Warschau komt weer met een tweede programma in de ether. Ook de uitzending van kerkdiensten wordt hervat
– 23 januari: De voorzitter van de r.k. organisatie Pax, Ryszard Reiff. wordt ontslagen en opgevolgd door Zenon Komender. de minister van binnenlandse handel en diensten. Volgens buitenlandse persdiensten had Pax zijn onder de staat van beleg opgeschorte activiteiten mogen hervatten op voorwaarde dat Reiff zou worden vervangen Hij zou onder meer tegen het uitroepen van de staat van beleg hebben gestemd.
– 30 januari: Nieuwe versoepelingen van de onder de staat van beleg ingevoerde regels houden in dat bruiloften en familiebijeenkomsten zonder toestemming vooraf mogen worden gehouden, dat het verschijningsverbod op een aantal kranten en tijdschriften. waaronder Politvka. wordt opgeheven, dat regionale radio-uitzendingen worden hervat. en dat het weer mogelijk is interlokaal te telefoneren
– 1 februari: Er worden prijsverhogingen doorgevoerd op elektriciteit. kolen, vlees, suiker en boter. Deze leiden in Gdansk tot verschillende botsingen tussen demonstranten en veiligheidstroepen. In Wroclaw en in Lodz en in de Ursus tractorentanriek bij Warschau viiiden werkonderbrekingen eri langzaam-aan-acties plaats
Particuliere automobilisten mogen weer benzine kopen in beperkte hoeveclheden.
– 2 februari: De regering kondigt aan dat de zeggenschap van rectores van universiteiten aanzienlijk wordt uitgebreid en dat die van staf en studenten zal worden teruggcbracht. Verder mogen studenten zich na afloop van de colleges niet langer op de universiteitsterreinen ophouden, zijn studentenpublicaties en -vakbondsactiviteiten vcrboden. mocten ook studenten voortaan in militaire dienst. en behoort iedereen binnen drie maanden na het beeindigen van zijn studie merk te hebben gevonden.
– 13 februari: Uit protest tegen de twee maanden durende staat van beleg worden demonstraties gehouden in Poznan. Lodz en Wroclaw, waarbij in Poznan 194 personen worden opgepakt.
– 17 februari Radio Warschau meldt dat gedurende de voorafgaande twee dagen 3500 personen zijn gearresteerd wegens overtredingen van de uitzonderingswetten; 3250 van hen worden een dag later weer vrijgelaten
– 28 februari: minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak kondigt verdere versoepelingen aan van de onder de staat van beleg geldende beperkingen. Ook zullen gevangenen en hun gezinnen. die uit Polen willen emigreren. daar vanaf 15 maart toestemming voor krijgen. Het ministerie van binnenlandse zaken liet op 8 maart weten dat tot dan toe slechts 15 van de 4000 gevangenen op het aanbod tot emigratie waren ingegaan. Het ministerie van justitie verzekerde die dag dat Poolse gevangenenniet tegen hun wil tot emigratie gedwongen zouden worden De *Washington Post* berichtte half maart dat enkele gevangen Solidariteitleden. die in hun kamp in Jaworzo (noordwest-Polen) een ondergronds blad hadden samengesteld. het regeringsvoorstel hadden veroordeeld als in strijd met het internationale recht.

Processen tegen leden Solidariteit

Op 10 februari 1982 werd Ewa Kubaszewicz, die na het invoeren van de staat van beleg aan een instituut in Gdynia een staking had georganiseerd, veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf. Twee mede-activisten. onder wie Lech Walesa's vroegere .,lijfwacht" Wladyslaw Trzcinsky, werden elk veroordeeld tot 9 jaar.
Andrzej Slowik. lid van het presidium van Solidariteit, was veroordeeld tot 4,5 jaar gevangenisstraf op beschuldiging van het organiseren van stakingen na 13 december 1981. In hoger beroep kreeg Slowik op 2 april 1982 nog 2 jaar erbij.
Jan Waskiewicz, lid van het presidium van Solidariteit. en Miroslaw Krupinski, vice-voorzitter van het presidium, moesten terechtstaan wegens het oprichten van stakingscomité's.

Over Lech Walesa werd halverwege februari bekend dat hij informele besprekingen had gevoerd met vertegenwoordigers van de regering. maar had geweigerd om zonder adviseurs deel te nemen aan formele onderhandelingen

– 19 maart: Het persbureau P A P bericht dat de burgemeester van Warschau opdracht heeft gegeven tot de opheffing van de Bond van Poolse Journalisten (SDP), een onafhankelijke vakbond voor journalisten die geleid wordt door Stefan Bratkowski De SDI' wordt op 20 maart vervangen door een nieuwe organisatie de Bond van Journalisten van de Poolse Volksrepubliek (SDPRL). die zich openlijk distancieert van de SDP Tot voorzitter van de nieuwe bond wordt Klemens Krzyzagorski benoemd Bratkowski. die na de schorsing van de SDP op 13 december 1981 was ondergedoken, verklaart op 21 maart tegenover Wrsterse journalisten dat de opheffing van de vakbond ontslag zal betekenen voor ongeveer 2000 van zijn leden.
– 1 april: De Poolse pers publiceert voor het eerst brieven waarin wordt gepleit voor opheffingran het tijdelijk verbod op de vakbeweging Solidariteit. Volgens waarnemers duidt dit op meningsverschillen binnen het Poolse regime over het te volgen beleid. Eén stroming binnen de Poolse leiding zou van mening zijn dat alleen een strikte handhaving van discipline en repressie een zekere stabilisatie in Polen teweeg kan brengen. De andere groep meent dat er geen sprake kan zijn van stabilisatie zolang het regime niet op de een of andere manier de dialoog met de maatschappij heeft hervat.
- 9-11 april: De avondklok, die op dat moment geldt van 23.00 tot 5 00 uur, wordt tijdens de Paasdagen opgeschort.
– 12 april: In een acht minuten durende uitzending van een clandestien radiostation onder de naam ..radio Solidariteit" wordt de vrijlating van de geinterneerden geëist en herstel van de menselijke waardigheid. De uitzending was met tijdstip en frequentie aangekondigd in een aan de vele clandestiene vakbondskrantjes die in Polen circuleerden.
– 13 april: In een tien pagina's tellend document doet aartsbisschop Jozef Glemp een dringend beroep op de militaire leiders Lech Walesa en andere geïnterneerde vakbondsleiders vrij te laten en met hen te onderhandelen over een nieuw nationaal akkoord.

Klemens Krzyzagorski, de voorzitter van de nieuwe Bond van Journalisten van de Poolse Volksrepubliek.

– 16 april: Op het centraal gelegen Overwinningsplein in Warschau wordt door ongeveer 500 personen een demonstratie gehouden voor de nagedachtenis van diegenen. die sinds de staat aan beleg bij gevechten met de politie om het leven zijn gekomen. De demonstratie wordt na 20 minuten zonder geweld door de politie beëindigd. Op het Overwinningsplein ligt al maanden een groot kruis van takken en bloenieri. een spontaan rnoriunient voor de op 28 mei 1981 overleden kardinaal Wyszinski.
– 28 april: Het ministerie van binnenlandse zaken maakt bekend dat op 2 mei 1000 geïnterneerden worden vrijgelaten. Ook zal vanaf die dag de spertijd in heel Polen worden opgeheven.
Jan Kulaj, de voorzitter van de organisatie Plattelands-Solidariteit. wordt vrijgelaten en verklaart voor de televisie dat hij bereid is actief te zijn in de officiële boerenpartij ZSL.

– 30 april: Leger- en politie-eenheden voeren een omvangrijke actie tegen het clandestiene radiostation radio Solidariteit dat voor de tweede maal uitzendt. De uitzending wordt na 10 minuten afgebroken.
– 1 mei: In Warschau en Gdansk worden grote demonstraties gehouden voor Solidariteit. in Warschau verzamelen zich 50.000 mensen op enkele straten afstand vanwaar het Poolse regime de officiële 1 mei-parade houdt. De politie heeft opdracht zich afzijdig te houden zolang de demonstratie beperkt blijft tot het stadscentrum en het officiële défilé niet in de war wordt gestuurd In Gdansk trekken ongeveer 20.000 betogers langs het appartement waar de familie van Lech Walesa woont
– 3 mei: Een illegale demonstratie van ongeveer 20.000 aanhangers van Solidariteit wordt in Warschau met waterkanonnen. traangas en knuppels uiteengeslagen. Ook in Gdansk en Szczezin vinden ernstige ongeregeldheden plaats. In totaal worden 1372 personen gearresteerd.
– 4 mei: In Warschau. Gdansk, Szczezin en enkele andere steden wordt opnieuw de avondklok ingevoerd. Telefoonverbindingen in grote delen van het land, waaronder Warschau en Gdansk. zijn verbroken.
– 6 mei: Poolse kranten bevestigen dat zich in Szczezin op 4 mei opnieuw ongeregeldheden hebben voorgedaan tussen demonstranten en politie. Reizigers melden dat de onlusten er ook op 5 mei voortduurden.
De televisie bericht uitgebreid over de processen tegen de verdachten die deelnamen aan de anti-regeringsgezinde demonstraties op 3 mei.
– 9 mei: In een nieuwe clandestiene uitzending van radio Solidariteit. die na 33 seconden onhoorbaar wordt gemaakt door een uitzending van pop-muziek. wordt door de vrouwelijke omroeper een .,oproep van het regionaal comité van Solidariteit in Warschau" voorgelezen. waarin wordt gevraagd op 13 mei, als de staat van beleg in Polen 5 maanden oud is, om 12 uur's middags al het werk voor een kwartier te onderbreken en op straat stil te blijven staan. Autobestuurders wordt gevraagd een minuut lang hun claxon in te drukken
– 13 mei: Naar aanleiding van stakingen en arrestaties worden 636 mensen gearresteerd. Een onbekend aantal mensen wordt op die dag ontslagen of ziet zijn rijbewijs door de politie afgenomen
– 26 mei: Een voormalige drukker van Solidariteit, Jan Narozniak, wordt bij een controle in Warschau door de politie neergeschoten als hij probeert te vluchten. Hij wordt gearresteerd en naar een ziekenhuis vervoerd, maar weet daar later uit te ontsnappen.
– 27 mei: Volgens regeringswoordvoerder Jerzy Urban is Solidariteit-leider Lech Walesa naar een ander detentiecentrum verplaatst om hem van ,,betere omstandigheden" te verzekeren. Urban kan niet zeggen waarheen Walesa is overgebracht. Tot dan toe werd hij vastgehouden in een villa in Otwock, 30 km. buiten Warschau.
– 30 mei: Onbekenden hebben een van de grote

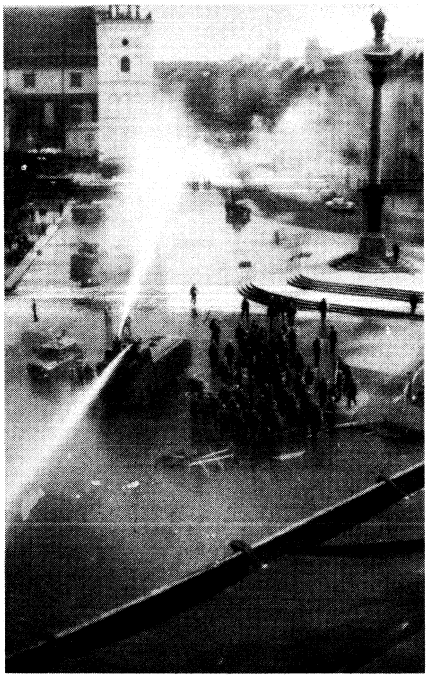

Een beeld van de oproerpolitie die met behulp van waterkanonnen een eind maakt aan een demonstratie op 3 mei 1982 van aanhangers van Solidariteit.

straatstenen op het Overwinningsplein in Warschau vervangen door een gedenksteen voor de 9 mijnwerkers die op 17 december 1981 door de politie werden doogeschoten bij de ontruiming van de U'ujek-mijn bij Katowice. De steen droeg de namen van de 9 slachtoffers en de tekst .,terherinnering aan de doden voor vrijheid en onafhankelijkheid". Nadat door honderden inwoners van Warschau bloemen waren gelegd bij het gedenkteken werd dit de dag erna verwijderd.
– 11 juni: Poolse functionarissen bevestigen dat Jan Waskiewicz, een voormalig leider van Solidariteit. op last van een rechtbank is opgesloten in een psychiatrisch ziekenhuis. De rechtbank had hem vrijgesproken van de beschuldiging onmiddellijk na het uitroepen van de staat van beleg een drie dagen durende staking op de Lenin-scheepswerf in Gdansk te hebben georganiseerd. Volgens artsen was Waszkiewicz ten tijde van de staking geestesziek: de rechtbank had geconcludeerd dat hij ,,een gevaar voor de openbare orde" vormde.
– 13 juni: In Gdansk, Wroclaw en Nowa Huta vinden ongeregeldheden plaats uit protest tegen 6 maanden staat van beleg. Vooral in Wroclaw en Nowa Huta wordt flink gevochten en vallen tientallen gewonden. In totaal worden 238 personen gearresteerd. Tijdens verdere demonstraties in Wroclaw op 16 en 18 juni worden nog eens 80 arrestaties verricht.
– 16 juni. Op de Lenin-scheepswerf in Gdansk wordt een staking van een kwartier gehouden, waar door de meeste arbeiders aan wordt meegedaan. Het ondergrondse coördinatie-comité van Solidariteit in Gdansk had de staking georganiseerd
– 22 juni: De minister van hoger onderwijs Benon Miskiewicz onthult tijdens een persconferentie dat het wetenschappelijk personeel van de universiteiten zal worden gezuiverd van tegenstanders van het regime of de staat van beleg. Een week daarvoor waren onder alle leden van de wetenschappelijke staven enquêteformulieren verspreid waarop zij gegevens moesten invullen over hun academische carrière en lidmaatschap van maatschappelijke organisaties.
– 28 juni. De politie maakt onder meer met behulp van een waterkanon een eind aan een demonstratie van enkele duizenden mensen in het centrum van Poznan ter gelegenheid van de verjaardag van een bloedige arbcidcrsopstand in 1956.
– 1 juli. Het persbureau PAP meldt dat in Warschau de avondklok is opgeheven en dat ook studentensociéteiten. discotheken en andere amusementsgelegenheden in die stad weer mogen openen.
– 3 juli: De overheid kondigt grote prijsverhogingen af voor koffie. thee en sterke drank en een gedeeltelijke opheffing van de wodkarantsoenering. Vanaf 5 juli zullen de prijzen voor koffie en thee vrijwel verdubbelen Verder mag elke volwassene dan een halve liter wodka per maand kopen voor de oude prijs (f 11.35) of een onbeperkte hoeveelheid voor de nieuwe prijs, die 40% hoger ligt.
– 7 juli: Een woordvoerder van de politie verklaart voor de televisie dat in Warschau een Belg is gearresteerd die apparatuur voor de clandestiene radiozender radio Solidariteit het land had binnengesmokkeld. Drie medewerkers van het radiostation zijn gearresteerd: Irena Romaszewska (de omroepster). Joanne Szczesna en Marek Ryszard, in wiens huis een zender werd aangetroffen.
– 12 juli: Het dagblad Trybuna Ludu, de spreekbuis van het Centraal Comité van de PVAP. meldt dat in de maanden april en mei meer dan 50.000 leden van de PVAP uit de partij zijn gezet wegens ,,onverschilligheid tegenover het partijleven" of schending van de partijdiscipline. In een eerste zuiveringsgolf sinds het invoeren van de staat van beleg werden in maart eveneens zo'n 50.000 Polen uit de communistische partij gezet.
– 13 juli: Vier leiders van de ondergrondse vakbeweging Solidariteit roepen in een pamflet de vroegere leden van de beweging op tot 31 juli niet te staken en geen demonstraties te houden. Zij verwachten dat de autoriteiten eveneens een verzoeningsgebaar zullen doen in de vorm van een open dialoog en vrijlating van de ongeveer 2500 mensen die op en na 13 december zijn opgepakt. Het pamflet is ondertekend door Zbigniew Bujak uit Warschau, Bogdan Lis uit Gdansk. Wladyslaw Frasyniuk uit Wroclau-en Wladyslaw Hardek uit Krakow.
– 15 juli: In een toespraak tot de plenaire vergadering van het CC van de PVAP noemt gen. Wojciech Jaruzelski het een grote tragedie dat ..jeugdige romantiek en bereidheid om offers te brengen werden geexploiteerd voor een politieke gok". Hij zegt dat de Poolse leiders oprecht proberen begrip te hebben voor de Poolse jeugd en .,dat vraagt erom dat wij de vergissingen vergeten die werden geboren in een opwelling van het moment en uit valse inspiratie".
– 21 juli. Jaruzelski kondigt in een rede tot het Poolse parlement aan dat ter gelegenheid van de nationale feestdag op 22 juli (bevrijding van de Duitse bezetting 38 jaar geleden) het ,,merendeel" van de geïnterneerden. onder wie alle vrouwen, zal worden vrijgelaten.
De woordvoerder van de Militaire Raad. Wieslaw Gornicki, geeft na afloop van de parlementszitting bijzonderheden over nieuwe versoepelingen van de staat van beleg: een aantal verenigingen wordt weer toegestaan: privé-reizen naar het buitenland op uitnodiging van familieleden kunnen worden toegestaan; er zijn weer uitwisselingen mogelijk tussen Poolse en buitenlandse instituten, organisaties. tweelingsteden, enz. en studenten kunnen studies in het buitenland hervatten; restricties voor het zeilen in kustwateren worden grotendeels opgeheven: men mag weer met het buitenland telefoneren en telegrammen versturen: het telexverkeer. ook in vreemde talen, wordt grotendeels vrijgegeven.

– 30 juli: Op verscheidene plaatsen in Warschau verschijnen pamfletten waarin om de vrijlating wordt gevraagd van Lech Walesa, de geïnterneerde leider van Solidariteit.
De dag erop worden in Warschau opnieuw

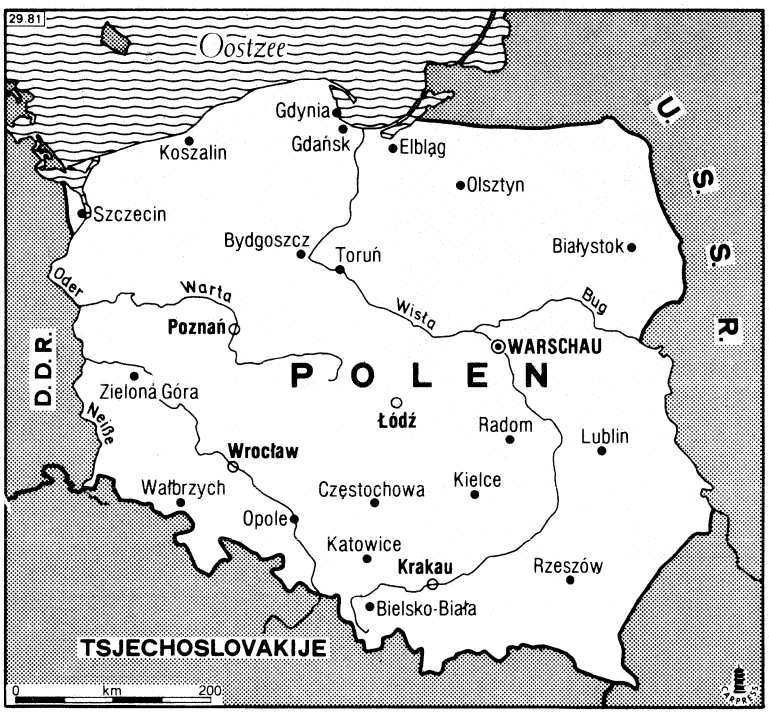

pamfletten verspreid, waarin leiders van Solidariteit oproepen tot nieuwe demonstraties en tot de vorming van een brede verzetsbeweging.
– 1 augustus: Op een bijeenkomst ter herdenking van de 200.000 doden bij de opstand in Warschau op 1 augustus 1944, spreekt de ondergedoken leider van de afdeling Warschau van Solidariteit. Zbigniew Bujak, de menigte toe via een verstopte microfoon. In zijn boodschap. die op een bandje is opgenomen. roept hij de Polen op te ..strijden voor sociale rechtvaardigheid. voor de rechten van de Poolse arbeider". en zegt hij dat Solidariteit zich in wil zetten voor de vrijlating van de nog vastzittende geinterneerden en voor het herstel van vrije vakbonden.
Na een mis die wordt opgedragen voor Lech Walesa. trekt een grote groep Polen naar het Overwinningsplein, waar zij met bloemen opnieuw ren kruis vormen op de plaats maar de baar van kardinaal Wyszinski heeft gestaan. Het kruis dat er lag was de dag ervoor door de autoriteiten weggehaald.
– 5 augustus: Volgens het regeringsdagblad Rzeczpospolita moet het plaveisel van het Overwinningsplein in het centrum van Warschau geheel worden vernieuwd wegens ouderdom en zal daarbij een gedenksteen worden aangebracht.
In Warschau circuleren pamfletten waarin de arbeiders worden opgeroepen op 31 augustus massaal op straat te demonstreren ter gelegenheid van de tweede verjaardag van de vakbeweging Solidariteit
– 13 augustus: P A P meldt dat een aantal Polen. die een maand daarvoor uit een kamp waren vrijgelaten, opnieuw is gearresteerd Het gaat volgens het bericht om vrijgelatenen ,,op voorwaarden". die zich toch weer schuldig hebben gemaakt aan ..activiteiten tegen de staat"
Aan de vooravond van de tweede verjaardag van de staking van de scheepswerf van Gdansk (16 augustus 1980) vinden in vier Poolse steden grootscheepse botsingen plaats tussen aanhangers van de verboden vakbeweging en de oproerpolitie. In Warschau. Gdansk. Wroclaw en Krakow worden duizenden personen door de politie. die gebruik maakt van waterkanonnen. uiteengedreven. De botsingen volgden na een oproep van ondergronds werkende leiders van Solidariteit om tijdens de tweede helft van augustus een campagne met vlugschriften en aanplakbiljetten te houden, die zou moeten uitmonden in een grootscheepse demonstratie op 31 augustus, de tweede verjaardag van de akkoorden die leidden tot de geboorte van de onafhankelijke vakbeweging.
– 16 augustus. In de havenstad Gdansk wordt door massaal politieoptreden een denionstratie verhinderd. In Warschau komt het tot een treffen tussen oproerpolitie (Zomo) en een menigte van ongeveer 2000 mensen. die bij het bloemenkruis op het Overwinningsplein het V-teken maken en roepen om de vrijlating van Lech Walesa
– 20 augustus: Er is een hek geplaatst om het Overwinningsplein in Warschau en een begin gemaakt met het openbreken van het plaveisel. Het kruis van bloemen en takken op het plein, dat al enkele maanden door inwoners van de stad werd onderhouden. was steeds meer een teken van stil protest tegen de staat van beleg geworden. De politie liet het gedurende de voorafgaande weken 's iiachts verwilderen. maar. elke ochtend werd een nieuw kruis gelegd
– 22 augustus: Iri een vraaggesprek dat in alle Poolse kranten wordt afgedrukt verklaart vicepremier Mieczyslaw Rakowski dat de overheid niet bereid is tot enige dialoog met dc ondergedoken leiders van Solidariteit. Volgens de premier hebben de ,,ondergrondse activisten van Solidariteit de bedoeling de socialistische grondslagen van de Poolse staat te ondermijnen en zo de normalisatie en de opheffing van de staat van beleg te vertragen".
Rakowski benadrukt dat de dialoog met d? bisschoppen wel door zal blijven gaan. hoewel hij deze niet zonder problemen nnemt. Hij betreurt het met name dat sommige priesters de preekstoel misbruiken voor slogans tegen de staat.
– 26 augustus: In zijn preek in het klooster van Jasna Gora ter gelegenheid van de zesde eeuwviering van de Zwarte Madonna van Czestochowa eist kardinaal Jozef Glemp de vrijlating van Lech Walesa en van de andere politieke gevangenen en tevens het opnieuw toelaten van vakbondsactiviteiten in het land.
– 27 augustus: Tijdens een betoging in Lodz breken vechtpartijen uit tussen demonstranten en politie. waarbij verschillende gewonden vallen. Er worden 108 arrestaties verricht
– 31 augustus: Ondanks uitgebreid machtsvertoon van de politie geven tienduizenden Polen gehoor aan de oproep van Solidariteit om via demonstraties het tweejarig bestaan van de vakbond te gedenken en de autoriteiten te tonen dat Solidariteit wel verboden maar niet verslagen is. In tenminste tien steden vinden geu-elddadige confrontaties plaats tussen politie en betogers. In de stad Lubin vallen drie doden en drie ernstig gewonden als de politie het vuur opent op een menigte. Andere steden waar gevochten wordt zijn: Warschau. Gdansk, Wroclaw, Katowice, Nowa Huta, Czcstochowa. Rzeszow. Szczecin en Przemysl. Daarnaast doen zich ook in andere steden incidenten voor. Radio Warschau maakt bekend dat Zbigniew Romaszewski, een van dc oprichters van de dissidentenbeweging KOR. die al maanden door de politie wordt gezocht, is gearresteerd.
– 1 september: Volgens een communiqué van de Poolseregering zijn de dag ervoor in totaal 4000 arrestaties verricht, waarvan 600 in Warschau. 6-15 in Wroclaw cn 100 in Szczecin. Er zouden in totaal 148 agenten en 63 demonstranten

Een opname uit augustus 1982 van drie Solidariteits-leden, Jan Rulewski. Jacek Kuron en Janusz Onyszkiewicz, in de Bialoleka-gevangenis in Warschau.

Tijdens de stemming in de Sejm op 8 okt. 1982 over de wet op opheffing van de bestaande vakbonden. stemden 10 afgevaardigden tegen deze wet. Op de foto twee van hen: Janusz Zablocki (l.) en Rudolf Buchala.

gewond zijn geraakt. Officieel wordt meegedeeld dat ook in Gdansk een dode is gevallen. Een 22-jarige man werd door een traangasgranaat getroffen. viel en overleed aan hersenletsel.
Alle Poolse krariteri besteden veel aandacht aan de ongeregeldheden en constateren daarbij dat de .,extremisten" en ,,dwazen van het ondergrondse Solidariteit" er niet in geslaagd zijn de arbeiders de straat op te krijgen.
De militaire autoriteiten wijzen de dissidente beweging KOR aan als hoofdschuldige van de ongeregeldheden van 31 augustus en kondigen strafvervolging aan tegen de leiders van deze beweging wegens het tegen de staat gerichte karakter van hun organisatie. De Militaire Raad van Nationale Redding (WRON)geeft een communiqué uit waarin de provinciale autoriteiten wordt opgedragen de openbare orde met kracht te handhaven. de justitiële autoriteiten wordt verzocht degenen die verantwoordelijk waren voor de botsingen snel te straffen, de openbare aanklager en het ministerie van binnenlandse zaken wordt verzocht het vooronderzoek tegen de leiders van KOR snel af te sluiten en aanklachten op te stellen wegens misdaden tegen de staat en de maatschappij. de autoriteiten op het gebied van wetenschap en onderwijs wordt opgedragen personeelsleden en studenten die zich ,,onbehoorlijk" hebben gedragen disciplinair te straffen.
De in 1976 door intellectuelen opgerichte beweging KOR. die zich steun aan de arbeiders ten doel stelde. had zichzelf op 28 september 1981 opgeheven (zie pag. 204/2-1982). De meeste vooraanstaande activisten van de beweging, zoals Jacek Kuron en Adam Michnik, waren sinds de afkondiging van de staat van beleg geïnterneerd. w
– 3 september: In de stad Lubin vinden voor de vierde achtereenvolgende dag gevechten plaats tussen politie en betogers. Aanleiding vormt onder meer het opruimen door de politie van drie bloemenkruisen op straat, die de inwoners van de stad hadden neergelegd ter nagedachtenis van de doden van 31 augustus.
Volgens regerings oordvoerder Jerzy Urban zijn de belangrijkste leiders van de KOR. die al sinds het begin van de staat van beleg zijn geinterneerd, nu ook formeel gearresteerd. Onder hen zijn Jacek Kuron. Adam Michnik, Jan Litynski en Henryk Wujec. Zij worden ervan beschuldigd voorbereidingen te hebben getroffen voor een omverwerping van het Poolse socio-politieke systeem. Urban zegt dat ook arrestatiebevelen zijn uitgevaardigd tegen de in het buitenland verblijvende KOR-leden Miroslaw Chojecki en Jan Jozef Lipski. Urban bevestigt de berichten dat de ongeregeldheden groter zijn geweest dan eerst bekend was gemaakt. In 34 van de 49 provincies waren er botsingen geweest tussen demonstranten en politie In 54 steden maren tienduizenden mensen de straat op gegaan. Ook in Wroclaw was ten gevolge van de ongeregeldheden een dode gevallen. aldus Urban
– 13 september: De TKK (voorlopige coördinatiecommissie van Solidariteit). die van 5-7 september .,ergens in Polen" vergaderd heeft. geeft een verklaring uit waarin zij het regime oproept onderhandelingen te beginnen met de voorzitter van Solidariteit. Lech Walesa. Zbigniew Bujak, Wladyslaw Fraspniuk, Wladyslaw Hardek. Bogdan Lis en Eugeniusz Szumiejko. de ondertekenaars van de verklaring. zeggen dat de demonstraties op 31 augustus een ..morele overwinning voor de natie" zijn geweest .,De natie kan niet met geweld geregeerd worden. Als de regeerders dat niet begrepen hebben en geen onderhandelingen beginnen met de nationale commissie onder leiding van Lech Walesa. dan is elke kans om het conflict op vreedzame wijze te regelen verkeken"
De TKK roept alle arbeiders op om met een minuut stilte op 30 september de vijf doden te gedenken die door het politieoptreden op 31 augustus zijn gevallen. Tegelijkertijd roept de TKK regionale afdelingen van Solidariteit op zich te onthouden van ,,grote acties" zonder overleg met en toestemming van de TKK. De Poolse maatschappij wordt opgeroepen tot het bewaren van discipline en eenheid.
In het proces tegen vier nationalistische dissidenten in Warschau eist de militaire openbare aanklager straffen tussen zes en tien jaar. De beklaagden zijn allen lid van de nationalistische dissidente beweging KPN (Confederatie voor een onafhankelijk Polen). Het proces liep al sinds juni 1981 maar was na de afkondiging van de staat van beleg opnieuw begonnen voor de militaire rechtbank van Warschau
In de steden Wroclaw, Noaa Huta, Szczecin. Krakow en Lodz wordt gedemonstreerd tegen negen maanden staat van beleg.
– 15 september: Jan Jozef Lipski, een 57-jarige literair criticus die lid was van de dissidente beweging KOR keert terug naar Polen ondanks de dreiging van de Poolse autoriteiten hem te berechten wegens ..pogingen de staat omver te werpen". Bij aankomst in Warschau noemt Lipski de tegen hem en tegen andere dissidenten ingebrachte beschuldigingen ,.absurd". Lipski had zich in Londen laten behandelen aan een hartkwaal.
– 16 september: Na thuiskomst in Warschau wordt Lipski gearresteerd.
Het Poolse parlement neemt een wet aan die het ambtenaren onmogelijk maakt zich in vakbonden te organiseren.
– 17 september. Na een tweedaagse bijeenkomst van Poolse bisschoppen in Warschau wordt een communiqué uitgegeven waarin de rooms-katholieke kerk de militaire leiders verantwoordelijk stelt voor het geweld in het land en hen ervan beschuldigt niets te doen om een eind te maken aan de politieke impasse. De bisschoppen doen ook hun beklag over . provocerende acties". zoals ontwijding van kerken en mishandeling van jeugdige kerkgangers.
– 20 september: De Poolse krant Dziennik Ludowy publiceert een aanval op de houding van een deel van de geestelijkheid tegenover de staat van beleg. De geestelijken worden ervan beschuldigd ..het sociale klimaat te verhitten. op te roepen tot overtreding van de wetten van de staat van beleg en een sfeer van wantrouwen en vijandigheid tegenover de grondwettelijke macht te willen creeren." Met name wordt Ignacy Tocarczuk, bisschop van Przemysl genoemd, die ook in het regeringsblad Rzeczpospolita van 8 september al berispt werd.
– 27 september: De Nederlandse afdeling van Solidariteit meldt dat een van de populairste wersonen van de verboden vakbond. Anna Walentynowicz, op 31 augustus in Gdansk is gearresteerd. Zij is in staat van beschuldiging gesteld voor het organiseren van een staking in december 1981 op de Lenin-scheepsmcrf in Gdansk
– 29 september: In Gdansk wordt een menigte van 2000 mensen, die een demonstratieve mis voor de vrijlating van Lech Walesa bijwoonde. door de politie met een waterkanon verspreid. Vertegenwoordigers van Solidariteit maken bekend dat in juli 1982 de vice-voorzitter van Solidariteit, Miroslaw Krupinski, door een militaire rechtbank in Bydgoszcz tot 3½ jaar gevangenisstraf is veroordeeld. Hij zou schuldig zijn bevonden aan de organisatie van een staking op 14 december 1981.

Vakbond Solidariteit ontbonden

Het Poolse parlement nam op 8 oktober 1982 met overgrote meerderheid een wet aan, die de bestaande vakbonden ophief en nieuwe vakbonden oprichtte op bedrijfsniveau. Daarmee kwam formeel een einde aan de eerste onafhankelijke vakbond in communistisch Oost-Europa. Tien van de 460 afgevaardigden stemden tegen de wet, negen onthielden zich van sternming.
Onder de nieuwe wet was de mogelijkheid tot staken voor de nieuwe vakbonden aan strikte beperkingen onderworpen. Ook maakte de wet de weg vrij voor een grote invloed van de communistische partij in de vakbonden, iets waar Solidariteit zich steeds tegen had verzet. De wet stond de vorming van vakbonden per bedrijf toe. maar sloot tot tenminste 1984 een centrale leiding van de vakbonden uit.
Tegelijk met deze wet nam het parlement een wet aan die de organisaties van boeren aan banden legde.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DERDE AMBTSTERMIJN VOOR THATCHER

Margaret Hilda Thatcher blijft premier van Groot-Brittannië. Zij veroverde met ruime; zij het iets verkleinde, meerderheid een derde ambtstermijn. Op 11 juni behaalden haar Conservatieven bij verkiezingen voor het Lagerhuis (Britse Tweede Kamer) 375 van de in totaal 650 zetels, een verlies van 17 in vergelijking met het aantal zetels bij de ontbinding van het parlement op 18 mei.

De socialistische Labour Party o.l.v. Neil Kinnock won in totaal 21 zetels en kwam op 229 zetels. Grote verliezer was de Alliantie van Liberalen en Sociaal-Democraten (SDP) die vijf zetels verloor en op 22 zetels uitkwam: 17 voor de Liberalen (was 19) en SDP 5 (was acht). De hoop van de twee leiders van de Alliantie, de Liberaal David Steel en de Sociaal-Democraat David Owen, met hun Alliantie het Britse twee-partijensysteem te doorbreken, was daarmee vervlogen. Van de ,,Bende van Vier". die in 1981 de SDP oprichtte uit onvrede over de te linkse koers van Labour, keerde alleen Owen in het Lagerhuis terug (voor het kiesdistrict Plymouth, Devonport). Roy Jenkins, oud-voorzitter van de Europese commissie, verloor zijn zetel in Glasgow Hillhead aan Labour. en Shirley Williams en Bill Rodgers zagen hun poging in het Lagerhuis terug te keren, mislukken.

Thatcher is de eerste Britse premier deze eeuw die drie opeenvolgende verkiezingszeges boekte. Na haar victorie verklaarde zij haar taak te aanvaarden ,,meteen gedwee en boetvaardig hart". Verwijzend naar voor het eerst tot het Lagerhuis doorgedrongen leden van de Labour Party, verklaarde zij het land te zullen verdedigen tegen ,,mensendie de democratie willen ondermijnen". Zij zouden geen kans krijgen.

Nadat lokale verkiezingen in Groot-Brittannië (m.u.v. Londen en Schotland) op 7 mei een gunstig resultaat hadden opgeleverd voor de Conservatieven, had premier Thatcher op 11 mei bekendgemaakt dat op 11 juni algemene verkiezingen zouden plaatsvinden. Het waren vervroegde verkiezingen. De officiële ambtsperiode van Thatcher, die bij de laatste algemene verkiezingen. op 9 juni 1983. voor de tweede keer premier was geworden (pag. 369 e.v.-1983), bedroeg vijf jaar

Het Britse parlementaire stelsel geeft de eerste minister in het laatste jaar van de regeringstermijn op elk gewenst moment de mogelijkheid de ontbinding van het Lagerhuis te verzoeken. Ook in 1983 waren vervroegde algemene verkiezingen gehouden. Op 3 mei 1979 was Margaret Thatcher de eerste vrouwelijke premier van Groot-Brittannie en Europa geworden (pag. 289 e.v.-1979).

De zetelverdeling in het Lagerhuis is nu als volgt (tussen haakjes het aantal zetels bij de ontbinding van het parlement):

	1987	1983
Cons.	375 (392)	396
Labour	229 (208)	209
Lib.) All.	17 (19)	17
Soc.-Dem.	5 (8)	6
SNP	3 (2)	2
Pld Cvm	3 (2)	2
OUP	9 (10)	11
DUP	3 (3)	3
SDLP	3 (2)	1
SF	1 (1)	1
Pop U.	1 (1)	1
Parl. voorz.	1 (1)	1
Onafh.	- (ij	
Totaal	650 (650)	650

(SNP: Scottish National Party: Pld Cym.: Plaid Cymru, Nationale Partij van Wales; OUP: de Noordierse Official Unionist Party, ziepag 180 e.v.; DUP: de Noordierse Democratic Unionist Party. van dominee Ian Paisley; SDLP: de Noordierse Social Democratic and Labour Party: SF: Provisional Sinn Fein, de politieke vleugel van het verboden Ierse Republikeinse Leger. IRA; Pop. U.: de Noordierse Popular Unionist Party)

Door het Britse districtenstelsel, waarbij ieder kiesdistrict één afgevaardigde in het Lagerhuis krijgt, komt de steun van de kiezer voor de Conservatieven enigszins vertekend over. Van de geldig uitgebrachte stemmen ging 42,30 procent (in 1983: 42,42 procent) naar de Conservatieven, 30,83 procent (in 1983: 27,51) naar Labour, 22,55 procent (in 1983: 25,36) naar de Alliantie, 1,28 (in 1983: 1,08) naar de SNP, 0,37 procent (in 1983: 0,40) naar Plaid Cymru en 2,64 procent (in 1983: 3,19) naar de overige partijen.

De Conservatieven verloren steun in het noorden van Engeland, in Schotland, en in Wales, maar wonnen zetels in Londen en vaagden Labour vrijwel geheel weg uit het zuiden en oosten van het land.

Labour deed het goed in Schotland en Wales, maar slaagde er niet in cruciale zetels in het oude industrie-gebied in het midden van Engeland te veroveren. De Alliantie verloor in het hele land.

De Conservatieven raakten 29 kiesdistricten kwijt die ze vroeger in handen hadden gehad, maar wisten er 12 te ontfutselen aan andere partijen, zodat het netto verlies 17 zetels was. Labour won 27 kiesdistricten, maar verloor er zes. De Liberalen kregen er drie kiesdistricten bij, maar verloren er vijf, terwijl de Sociaal-Democraten drie kiesdistricten kwijtraakten en er geen enkel kiesdistrict bij kregen. De Scottish National Party won drie zetels, maar verloor er twee. Plaid Cymru kreeg er één zetel bij en raakte niets kwijt. Datzelfde gold voor de Social Democratic and Labour Party. Ten-

Margaret Thatcher met haar echtgenoot op 11 juni voor het stembureau in Londen.

Weekblad 56ste jaargang No. 2899, pag. 42455-42470

Labour-leider Neil Kinnock en zijn vrouw Glennys tijdens het uitbrengen van hun stem voor de parlementsverkiezingen van 11 juni.

slotte werd de Onafhankelijke in het Lagerhuis niet herkozen

De Conservatieven veroverden de volgende kiesdistricten op Labour Battersea, Fulham, Ipswich, Thurrock, Walthamstow en Wolverhampton North East. en op de Alliantie Cambridgeshire North East, Colne Valley, Isle of Wight, Ryedale, Portsmouth South en Stockton South

Labour ontfutselde de volgende kiesdistricten aan de Conservatieven Aberdeen South, Bradford North, Bridgend, Cardiff West, Clwyd South West, Cunninghame North, Dewsbury, Edinburgh Central, Edinburgh South, Glanford & Scunthorpe, Halifax, Leicester East, Leicester South, Manchester Withington, Newcastle upon Tyne Central, Newport West, Norwich South, Nottingham North, Oxford East, Renfrew West & Inverclyde, Strathkelvin & Bearsden en The Wrekin; aan de Alliantie: Leeds West en Glasgow Hillhead; aan de SNP: Dundee East en Western Isles; en aan de Onafhankelijke: Blyth Valley.

De Alliantie pakte de volgende kiesdistricten af van de Conservatieven: Argyll & Bute, Fife North East en Southport.

De Scottish National Party veroverde de volgend kiesdistricten op de Conservatieven: Angus East, Banff & Buchan en Moray.

Plaid Cymru versloeg in het kiesdistrict Ynus Mon een Conservatief en de SDLP versloeg in Down South de Official Unionist Enoch Powell, die 37 jaar in het Lagerhuis had gezeten.

In het kiesdistrict West Belfast behield Gerry Adams, de president van Sinn Fein, zijn zetel.

Onder de nieuwe leden van het Lagerhuis bevonden zich vier niet-blanke gezichten: Diane Abbott voor Hackney North and Stoke Newington, Paul Boateng voor Brent South, Keith Vaz voor Leicester East, en Bernie Grant voor Tottenham, allen vertegenwoordigers van de Labour Party.

Kabinetswijziging

Op 13 juni reorganiseerde premier Thatcher haar kabinet. Daarin keerde Cecil Parkinson terug. die op 14 oktober 1983 als minister van handel en industrie was afgetreden na in opspraak te zijn gekomen door een verhouding met zijn vroegere secretaresse Sara Keays (zie pag. 43/1-1987). Parkinson nam energie over van Peter Walker.

Vijf ministers verdwenen uit het kabinet: de 80-jarige Lord Hailsham of Marylebone (voorzitter van het Hogerhuis), Nicholas Edwards (minister voor Wales), John Biffen (Lord Zegelbewaarder en leider van het Lagerhuis), Michael Jopling (minister van landbouw, visserij en voedselvoorziening) en Norman Tebbit („Chancellor of the Duchy of Lancaster").

Tebbit was op 13 juni onverwachts afgetreden. 's Avonds zei hij dat zijn beslissing het kabinet te verlaten moeilijk was geweest, „maar na acht jaar waarin mijn gezinsleden op de tweede plaats zijn gekomen, na de politiek, voel ik dat het tijd is hun meer tijd te geven". Zijn vrouw Margaret was nog steeds verlamd als gevolg van de bomaanslag te Brighton op 12 oktober 1984 (pag. 55/1-1987). Tebbit bleef voorzitter van de Conservatieve Partij.

Nieuwkomers in het kabinet waren Sir Michael Havers, die al jaren Attorney General was en nu voorzitter van het Hogerhuis werd, John Wakeham, die „Chief Whip" in het Lagerhuis was en nu Lord Zegelbewaarder en leider van het Lagerhuis werd, en John Major, die minister van staat op het ministerie van gezondheid en sociale zekerheid was, en nu eerste secretaris van financiën werd als opvolger van John MacGregor.

David Waddington werd de nieuwe „Chief Whip" van de regering.

Verder wisselde een aantal ministers van portefeuille: Lord Young stond werkgelegenheid af aan Norman Fowler en nam handel en industrie over van Paul Channon. Channon werd minister van transport als opvolger van John Moore, die minister voor sociale diensten werd, een portefeuille die door Fowler was beheerd.

Kenneth Clarke, die op 2 september 1985 door premier Thatcher tot „Paymaster General" (Rijksbetaler) was benoemd (pag. 45/1-1987), werd „Chancellor of the Duchy of Lancaster" als opvolger van Tebbit.

Na de wijziging zag het kabinet er als volgt uit (samenstelling vorige kabinet op pag. 43/1 e.v.-1987):

Premier - Margaret Thatcher*; „Lord President of the Council" en leider van het Hogerhuis - burggraaf William Whitelaw*: voorzitter van het Hogerhuis - Sir Michael Havers+; buitenlandse zaken en Gemenebest - Sir Geoffrey Howe*; financiën - Nigel Lawson*; binnenlandse zaken - Douglas Hurd*, handel en industrie - Lord Young; defensie - George Younger*; Wales - Peter Walker; Lord Zegelbewaarder en leider van het Lagerhuis - John Wakeham-; sociale diensten - John Moore; Noord-Ierland - Tom King*; landbouw, visserij en voedsel - John MacGregor; milieu - Nicholas Ridley*; werkgelegenheid - Norman Fowler; onderwijs en wetenschap - Kenneth Baker*; eerste secretaris van financiën - John Major-; Schotland - Malcolm Rifkind*; energie - Cecil Parkinson; „Chancellor of the Duchy of Lancaster" - Kenneth Clarke; transport - Paul Channon.

*onveranderd
+ nieuw

Verkiezingscampagne

In een reactie op de bekendmaking van premier Thatcher dat op 11 juni algemene verkiezingen zouden worden gehouden, zei Labour-leider Neil Kinnock op 11 mei dat „voorkómen van 13 jaar Thatcherisme" het belangrijkste campagnethema zou zijn en hij daagde de premier uit voor een televisiedebat. Kinnock zei te hopen dat de campagne niet zou worden beheerst door „wrok en verdachtmakingen". Wat Labour betrof moest Groot-Brittannië gered worden van het industriële verval, de sociale verdeeldheid en de vernietiging

van de maatschappelijke voorzieningen ,,Labourstaat een beleid voor van vrijheid van keuze, van investeringrn in mensen en werk, van een betere gezondheidszorg, van een rechtvaardiger onderwijssysteem en van een eind aan de armoede", aldus Kinnnck
De Liberale leider David Steel zei die dag dat de Alliantie ,.wil helen en niet verdelen" Hij beloofde een einde te maken aan de ,,maatschappij van zwendelaars" waartoe Groot-Brittannië onder de Conservatieven was verworden en de terugkeer naar het ,,staatssocialisme" van Labour te verhinderen. Volgens de Sociaal-Democraat Owen vonden veel Britten het tijd worden voor een verandering en tekende zich een meerderheid af voor een nationale coalitie die de natie kon verenigen.

Op 12 mei zei premier Thatcher in het Lagerhuis dat zij niet van plan was met Kinnock een televisiedebat aan te gaan.
Diezelfde dag kreeg Neil Kinnock het algemeen bestuur van zijn partij in meerderheid mee voor een gematigd verkiezingsprogramma. Voorstellen om uit de EG en de NAVO te stappen en onmiddellijke sluiting van alle Amerikaanse bases op Brits grondgebied werden met ruim verschil verworpen. Leden van de linkervleugel van de partij, zoals Tony Benn en Dennis Skinner, kregen wel gedaan dat de partij een speciale belasting op het programma zette voor de 100.000 meest welgestelden in het land.
De partij hield vast aan het defensiebeleid zoals dat op het Labourcongres van 1986 was vastgesteld (zie pag. 77/1 e.v.-1987).Alle Amerikaanse kernwapens moesten van Brits grondgebied worden verwijderd, zij het na een redelijke vorm van overleg. De bestaande Britse nucleaire Polarismacht werd afgeschaft en de al bestelde opvolgers, de Amerikaanse Trident-raketten, werden afgezegd.
Labour legde er de nadruk op dat de op dat moment al in het land gestationeerde raketten voor de middellange afstand waarschijnlijk zouden verdwijnen na een wapen-akkoord tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.
In interviews legde Kinnock de nadruk op de agenda ,,van de mensen zelf": betere huisvesting, gezondheidszorg, een einde aan de werkloosheid, meer oog voor de noden van de bejaarden. Labour beloofde één miljoen van de bestaande drie miljoen werklozen te zullen afhalen in twee jaar. Daarvoor werd £ 6 mrd (f 20 mrd) per jaar ter beschikking gesteld uit een iets ruimer begrotingstekort en het deels teniet

Alliantie-leiders David Owen (l.) en Roy Jenkins (m.) van de Sociaal-Democratische Partij en David Steel van de Liberale Partij tijdens een persconferentie van de Alliantie in Londen op 5 juni.

doen van de Conservatieve belastingverlagingen van de laatste jaren.
Het verkiezingsprogramma van Labour werd op 19 mei, de dag na de ontbinding van het parlement, gepresenteerd onder de leus ,,Britain will win". Kinnock zei die dag dat de Britten ,,schreeuwen" om verandering en dat ze nu een keuze hadden tussen sociale rechtvaardigheid van Labour en de verdeeldheid en dictatoriale benadering van de Tories. ,,Het Britse volk schrikt terug voor een ministerpresident die wil blijven doorregeren en verkiezingen verwart met kroningen", zei hij.
Diezelfde dag lanceerden ook de andere partijen hun verkiezingsprogramma's. Premier Thatcher kwam met twee documenten, het ene met haar prestaties van de afgelopen acht jaar en het andere met wat de Britten de komende jaren nog van haar konden verwachten. In Thatchers derde ambtstermijn zouden de waterleidingen elektriciteitsbedrijven worden geprivatiseerd, zou er minder sex en geweld op televisie te zien zijn, zouden de pubs langer opengaan, zou de immigratie uit de Gemenebestlanden een halt worden toegeroepen en zouden de uitkeringen worden opgeheven voor werkloze jongeren die weigerden zich voor een baan te laten opleiden.
In het partijprogramma van de Conservatieven werd een heel pakket maatregelen aangekondigd die de vakbonden betroffen. De rol van de ,,closed shop" (verplicht lidmaatschap van een bond) was definitief uitgespeeld. De volgende regering-Thatcher zou individuele vakbondsleden nog meer rechten geven om hun vakbonden te dwingen de wil van de leden te volgen. Een rijkscommissaris zou hen daarin bijstaan.
,.Wij hebben als natie een nieuwe kracht en een nieuw zelfrespect ontdekt", aldus de premier. .,Wij bouwen verder aan een beleid dat van Groot-Brittannië de snelst groeiende economie in Europa heeft gemaakt".
Voor de Alliantie stond een constitutionele hervorming centraal met als topprioriteit de introductie van een parlementair stelsel gebaseerd op evenredige vertegenwoordiging. Ook de Alliantie wilde de werkloosheid terugdringen, maar dan met een miljoen in drie jaar.
Het veiligheidsbeleid van de Alliantie was gericht op het behoud van een ,,minimum afschrikkingscapaciteit" voor Groot-Brittannië (zie ook pag. 118/2-1987) die in de toekomst ,,weg onderhandeld" kon worden. De Alliantie zag geen heil in de vervanging van de Polaris-raketten door het Trident-II systeem in de jaren negentig, zoals de Conservatieven wilden. Zij waren in de bestaande situatie tegen de verwijdering van alle kernwapens van Brits grondgebied, die Labour wilde koppelen aan een versterking van de conventionele strijdkrachten.

Op 27 mei vertelde de Amerikaanse president Ronald Reagan de Britse televisiekijkers dat hij ook met een Labourregering gewoon zou samenwerken, maar zou trachten ministers van een dergelijke signatuur af te brengen van hun ,,zware misverstanden" op defensiegebied.
Op deze uitlating van Reagan volgden in Groot-Brittannië boze reacties. De Conservatieve oud-premier Edward Heath noemde Reagans inmenging ,,de beste manier om anti-Amerikanisme in dit land te kweken". Diezelfde dag herhaalde Neil Kinnock dat na een Labourzege de Amerikaanse kernwapens van Brits grondgebied zouden worden verwijderd. Hij verweet de Amerikaanse president zich te mengen in de Britse verkiezingscampagne.
Op 28 mei zei premier Thatcher over het door Kinnock geuite verwijt: ,,Ik accepteer niet dat hij dat heeft gedaan. We zijn vrij te zeggen wat we willen en we geven dat recht ook anderen." De premier zei dat het de taak van een Britse regering is haar rol in de NAVO volledig te spelen en waarschuwde dat de niet-nucleaire politiek van Labour ,,een angstaanjagende draai aan de hele structuur van de NAVO" zou geven.
De VS zouden, zo herhaalde zij, door zo'n manoeuvre vervreemd worden en zij herinnerde aan het feit dat de Amerikanen de Britten in de Tweede Wereldoorlog te hulp waren gekomen. Na het verwijderen van Amerikaanse kernwapens kon men van de VS niet meer verwachten ,,risico's te nemen voor Groot-Brittannië", aldus de premier. Dat Kinnock ervan uitging dat de Britten hun land met alleen conventionele wapens zouden kunnen verdedigen, vergeleek Thatcher met een ,,mandie beweert dat je een tankbataljon met een katapult zou kunnen tegenhouden".
Behalve de defensie, speelden ook het onderwijs, de gezondheidszorg en de economie een belangrijke rol in de verkiezingscampagne, die allengs steeds harder en persoonlijker werd. De oppositiepartijen hamerden op de teruggelopen kwaliteit en de ongelijkheid in het Britse onderwijs en de grote tekorten waarmee de ziekenhuizen kampten. Volgens Thatcher had de regering £ 8 mrd uitgegeven aan de gezondheidszorg toen zij aan de regering kwam en was dit bedrag inmiddels opgelopen tot £ 21 mrd.
Over de Britse economie en over de verkiezingsprogramma's van de grootste drie Britse partijen werd in het weekblad *Carrière* (30-5) o.m. het volgende opgemerkt:

...De politieke kopstukken vechten dit jaar vooral over de vraag of het Groot-Brittannië in economisch opzicht nu goed of slecht gaat. Premier Margaret Thatcher vindt ,,goed" eigenlijk nog een te zwakke kwalificatie. Het Britse BBP (Bruto Binnenlands Produkt) steeg tussen 1982 en 1986 met totaal 14,5% tegenover 8% in Frankrijk en 9% in Duitsland. De Britse economie groeide zelfs sterker dan de Amerikaanse in 1985 en 1986 en overtrof het Japanse resultaat van 1986 en zal dat waarschijnlijk dit jaar weer doen.
Dat zijn indrukwekkende cijfers. maar. zoals The Economist schrijft. het gaat om korte termijn-cijfers en er wordt geen rekening gehouden me: de diverse stadia van economische cycli waarin landen verkeren
De Britten lijken echter weinig gewicht toe te kennen aan deze cassandra-achtige kanttekeningen. In februari leerden opiniepeilingen nog dat 29% van de mensen dacht dat het met de economie beter zou gaan. terwijl 31% het op een verslechtering hield. In april echter overtroffen de optimisten de pessimisten met 14 procentpunten.
Het verkiezingsmanifest (een mengeling van programma en propaganda) van de Conservatieven snorkt: ,,The British economy has never been stronger" en ,,Living standards are at record level". En er zijn veel factoren te vinden die het lijken te onderstrepen:
- een goede economische groei (3% in 1987).
- inflatie het laagst in 20 jaar,
- elke week worden 500 nieuwe bedrijven opgericht,
- een op de vijf volwassenen bezit aandelen,
- in het buitenland is meer dan £ 100 miljard belegd, waarmee alleen Japan de Britten overtreft.

Maar gelijktijdig waarschuwt Labour dat het slecht gaat met het land. De partij heeft met de werkloosheid een sterk argument in handen. Sinds Margaret Thatcher in 1979 aantrad, is de werkloosheid verdrievoudigd. En hoewel het cijfer de laatste tijd daalt, kan met 3 miljoen mensen zonder werk (11% van de beroepsbevolking) moeilijk van een bloeiende economie worden gesproken. Het voor iedereen zichtbare verval van stadsdelen of soms hele regio's, valt evenmin te loochenen
Labour heeft het over de tweedeling van de natie: een rijk Zuiden en Londen en een verarmend Noorden, Schotland en Wales. De partij van Neil Kinnock heeft veel leuks in petto voor de mensen volgens het manifest:
- een banenplan plus een anti-armoede programma ter waarde van f 6 miljard in de eerste twee jaar,
- het banenplan moet 1 miljoen extra mensen aan het werk helpen; de armoede wordt bestreden met een hogere AOW en de afschaffing van kijkgeld voor bejaarden,
- verhoging van de kinderbijslag,
- instelling van een ministerie voor vrouwenzaken

Over defensie blijft Labour met opzet vaag. Het is een terreinvol mijnenveldenvoor de socialisten door de extreme opstelling van de linkervleugel in de partij.
De onbekende factor in de verkiezingsstrijd tot 11 juni is de Alliantie. ,,het welkome tegenwicht tegen de twee partijen arrogantie". aldus The Economist. De tandemvan Liberalen en SDP (David Steel en David Owen) pleit - analoog aan destijds D'66 in ons land - voor ingrijpende staatsrechtelijke veranderingen. In een Great Reform Charter noemt men:
- de invoering van evenredige vertegenwoordiging in plaats van het districtenstelsel,
- het houden van verkiezingen op een vaste datum,
- hervorming van de werkwijze van het parlement.
- decentralisatie van bestuursmacht naar Schotland, Wales en de Engelse regio's en
- meer nadruk op de rechten van individuele burgers

In het weekblad *De Groene Amsterdammer (3-6)* schreef Maarten Hajer:

Premier Thatcher beweert dat de Britse economie dank zij de neo-liberale politiek van haar kabinet een hoge vlucht neemt. In eerste instantie lijken de cijfers Thatchers beweringen te ondersteunen. De Britse economie heeft nu al zes jaar een positief groeicijfer. In de lente van 1986 kon Engeland zelfs bogen op een hoger groeicijfer dan landen als West-Duitslanrl en Japan Als we dit gegeven echter bezien in context van de ontwikkelingen vanaf het moment dat Thatcher aan de macht kwam in 1979. dan ontstaat een heel ander beeld. In de eerste jaren van haar bewind stortte de economie volledig in elkaar De industriële produktie nam in één jaar met vijftien procent at. een ongekende afname. Vanuit deze achterstand lijkt een groeicijfer al gauw meer dan het is.
De hernieuwde economische kracht van het Verenigd Koninkrijk wordt door de Tories echter ook geillustreerd aan de hand van hrt werkloosheidsbeleid van de regering-Thatcher. De regering claimt dat ze sinds 1983 één miljoen banen heeft gecreeerd. Nadere analyse leert echter dat het hier met name om tijdelijke en part-time banen gaat. Bovendien zou een groot gedeelte plaatsvinden in eigen bedrijfjes waar je weer geen harde gegevens over kan verzamelen. Ondanks alles heeft Groot-Brittannië nog altijd 3,19 miljoen werklozen (11,7%).
Een van de meest zorgwekkende gegevens uit de statistiek is het feit dat 44 procent hiervan langer dan een jaar zonder werk zit. Deze groep is volledig uitgerangeerd. Zoals vele regeringen in West-Europa verstaat Thatcher bovendien de kunst van het voortdurend opnieuw tellen van de werklozen.De afgelopen jaren is het werkloosheidscijfer zo'n vijftien keer opnieuw berekend. Uiteindelijk verdwenen ten minste 400.000 mensen uit de statistieken.
Een veel betrouwbaardere indicator van economisch herstel is de ontwikkeling van de winstgevendheid. Dit cijfer is weliswaar verbeterd maar stijgt nog niet uit boven het niet direkt indrukwekkendr rendement-cijfer van 1978. De basis voor een herstel van de winstgevendheid en de nationale economie ligt in het toenemen van de investeringen De Economic Outlook van de OECD geeft echter aan dat de investeringen in de regeerperiode van Thatcher sterk achterblijven bij het gemiddelde voor de OECD-landen. Hierdoor blijft Groot-Brittannie ook in de toepassing van de nieuwe innovatieve technologieën in de industrie achter bij de internationale concurrenten. De basis waarop de economische groei wordt gerealiseerd, is dus nogal smal.

Een probleem apart is de belangrijke rol die de olie uit de Noordzee speelt in de Britse economie. Toen Nederland in de jaren zeventig veel aardgas exporteerde. spraken Engelse economen waarschuwend over The Dutch Disease. Nederland zou het hoge niveau van sociale voorzieningen baseren op de inkomsten uit de gas-exporten. Op het ogenblik gebeurt iets dergelijks in Groot-Brittannië. De olievoorraden worden in hoog tempo uitgevent. Sinds 1979 wordt 59 procent meer energie geëxporteerd. Van de sociale voorzieningen is in Groot-Brittannie echter niet veel meer over. De huidige minister van energie Peter Walker, heeft al aangekondigd dat de olie opraakt en dat in 1990 de olie-exporten wellicht nog maar veertig procent van de export van 1985 zullen bedragen. Dit zou een belangrijk negatief effekt hebben op de handelsbalans. De sociaaleconomische situatie in Groot-Brittannie is echter niet alleen een gevolg van het beleid van de Conservatieve regering. Veel van de ontwikkelingen komen voort uit min of meer autonome economische ont ikkelingen. De traditionele industriële produktie trekt vanuit de gehele westerse wereld naar Azië en de snelle ontwikkelingen van nieuwe kleinschalige en flexibele produktietechnieken hebben grote invloed. In veel opzichten reageert Thatcher meer op deze ontwikkelingen dan dat ze deze gericht stimuleert.

BELGIË

ONTWIKKELINGEN IN DE PERSWERELD

In aansluiting op het bericht van pag. 37013 e.v., waarin diverse ontwikkelingen in de Nederlandstalige pers gedurende de laatste vier jaar werden samengevat, volgt hieronder een overzicht van soortgelijke ontwikkelingen in de Franstalige pers.

De Franstalige pers

1) ,,LE SOIR".
Op 30 mei 1983 ontstond bij de Brusselse krant ,,Le Soir" en erbuiten grote beroering door het feit dat de Franse persmagnaat Robert Hersant erin was geslaagd zich als een van de zeven beheerders van de NV Rossel, uitgeefster van Le Soir, te laten verkiezen. Dit kon dank zij de groeiende onenigheid binnen de raad van beheer van de maatschappij Rossel, die in een meerderheids- en een minderheidsgroep is opgedeeld. Hersant is o.m. eigenaar van de Franse kranten ,,Le Figaro", ,,France-Soir'' en de in het Belgisch grensgebied veel gelezen ,,Nord Eclair". Het Franstalig satirisch weekblad *Pan* had eerder al gewag gemaakt van grote spanningen onder de aandeelhouders van de NV Rossel.

Op 2 juni 1983 publiceerde Jean Corvilain, directeur van de krant, een stellingname in verband met deze gang van zaken.

Hij verduidelijkte ..dat Hersant voorgedragen werd door de minderheid van de aandeelhouders en dat hij tot beheerder kon worden verkozen dank zij een interpretatie van de statuten. die door de meerderheid van de aandeelhouders als foutief wordt beoordeeld. De directie van de krant betreurt deze gedwongen intrede van Hersant, die in geen enkel opzicht beantwoordt aan het imago van de krant. (...)
Zijn aanwezigheid in de raad van beheer heeft echter geen enkele weerslag. Om te beginnen wordt hij geen aandeelhouder van Rossel. Ten tweede heeft een beheerder geen enkele andere bevoegdheid dan deel te nemen aan de beraadslagingen van de raad van beheer.

Wanneer hij niet met functies wordt bekleed, kan hij persoonlijk op geen enkele wijze wegen op de besluitvorming. De raad van beheer is bevoegd om te beslissen en de maatschappij te verbinden en binnen de raad van beheer is het de groep van de meerderheid van de aandeelhouders die beslist.
Deze meerderheidsgroep is vast besloten aan Hersant geen enkele bevoegdheid toe te kennen. Integendecl. Deze groep zal alles in het werk stellen opdat Hersant niet in het minst invloed zou kunnen uitoefenen op het beleid van de krant en geen greep krijgt op de redactionele koers. In overeenstemming met de meerderheidsgroep. die geleid wordt door mejuffrouw Marie-Thérèse Rossel, is de directie vastbesloten de krant te leiden op basis van onafhankelijkheid, vrijheid, rechtvaardigheid en integriteit".

De journalisten van ,,Le Soir" en ,,Le Soir Illustré" namen op 1 juni 1983 unaniem volgende motie aan:

..De verkiezing van Robert Hersant tot een van de zeven beheerders van de NV Rossel en Cie is een schande en moreel onaanvaardbaar. De journalisten zijn van oordeel dat deze keuze een aanslag is op de eerbaarheid van de krant en zijn journalisten. Zij nemen akte van de publieke verklaring van de hoofdredacteur, volgens dewelke hijzelf en de meerderheid van de aandeelhouders, onder wie de directeur. alles in het werk zullen stellen om te beletten dat Hersant zijn standpunt in het beheer van het bedrijf en de koers van de krant zou kunnen opdringen. De journalisten zijn van oordeel dat alleen de intrekking van de benoeming van Hersant daar in de toekomst borg voor kan staan".

,,Le Soir" is in 1887 opgericht als gratis advertentieblad en werd in 1918 een dagblad. De krant bleef de eigendom van de stichters E. Rossel, N. Corbelin en E. Roels. De NV Rossel en Cie controleert de kranten ,,Le Soir", .,La Meuse". .,La Lanterne" en ,,La Nouvelle Gazette'' en bezit daarnaast o.m. ook een reis- en reclamebureau.
De zevenkoppige raad van beheer is in twee groepen verdeeld. Marie-Thérese Rossel, Robert Hurbain, Jean Corvilain en Jean Botson vertegenwoordigen de meerderheid van de aandeelhouders en worden als ,,links" beschouwd. De minderheid wordt vertegenwoordigd door de gebroeders Jacques en André Declercq en Blanche Kuborn-de Gauquier en deze groep wordt bestempeld als katholiek en rechts. Volgens *Pan* is deze groep het niet eens met de linkse koers van ,,Le Soir", die volgens hen verantwoordelijk is voor de dalende verkoop en het verlies dat de krant lijdt.
Bij de vernieuwing van de raad van beheer werden de vier vertegenwoordigers van de meerderheid herkozen. Bij de minderheid was mevr. Kuborn niet langer kandidaat. Voor elk mandaat mochten twee kandidaten worden voorgedragen. De minderheid, die wist dat de meerderheid een van de gebroeders Declercq opzij wilde zetten, stelde voor het eerste mandaat Jacques Declercq en Robert Hersant voor. Er was, luidens *Pan,* hierdoor grote ontreddering bij de meerderheid, maar na een onderbreking werd Hersant verkozen. In de tweede ronde won André Declercq het van zijn broer Jacques. Voor het derde mandaat werden Jacques Declercq en Ivan du Monceau de Bergendal, directeur van ,,Pan'', voorgedragen.
Dat was voor de meerderheidsgroep blijkbaar onaanvaardbaar en die stelde - volgens de minderheid tegen de statuten in - een eigen kandidaat voor in de persoon van Conrad Matrige, directeur van ,,La Meuse". Deze werd verkozen, maar slechts voor één jaar, terwijl de andere mandaten zes jaar duren.
De minderheidsgroep maakte de zaak aanhangig bij de rechtbank van koophandel van Brussel. Tevens vroeg deze groep de aanduiding van een nieuwe voorzitter van de NV ;,omdat mej. Rossel geen belangstelling meer heeft voor het beleid van de NV Rossel en Le Soir". Deze vernietigde op 6 juli 1983 de verkiezing van Matrige en benoemde Jacques Declercq tot beheerder. met behoud van zijn vroegere volmachten. Over de tweede eis zou de rechtbank van koophandel later uitspraak doen. De meerderheid ging in beroep.
Op 1 september 1983 wijzigde het hof van beroep enigszins de uitspraak van de rechtbank van koophandel het mandaat van Matrige werd niet vernietigd, maar geschorst en Jacques Declercq werd niet tot beheerder benoemd. Op 12 september slaagde de buitengewone algemene vergadering er niet in een zevende beheerder aan te wijzen. De minderheid stelde opnieuw Jacques Declercq en du Monceau de Bergendal voor. Beiden werden verworpen, de eerste meerderheid tegen minderheid. de tweede unaniem.
In kort geding wees het hof van beroep op 22 september 1983 Cecil de Strycker, oud gouverneur van de Nationale Bank van België, aan als zevende beheerder van de NV Rossel, tot een buitengewone algemene vergadering een nieuwe beheerder had verkozen of tot eind januari 1984, indien de minderheid tot dan toe de benoeming van Matrige niet ten gronde (dus niet meer in kort geding) had betwist. Matrige werd in dat geval beheerder.
Als beide partijen het eerder eens werden over het zevende mandaat, liep het mandaat van De Strycker eveneens af. De oud-gouverneur van de NBB kreeg van het hof van beroep de opdracht mee de rechten van de minderheid te vrijwaren.
Bij gebrek aan overeenstemming over de kandidatuur van Matrige, werd De Strycker uiteindelijk als zevende beheerder bevestigd.
Op 6 januari 1987, kort nadat een speciaal nummer van de krant was uitgegeven ter gelegenheid van haar honderdjarig bestaan, deelde de directie van de NV Rossel mee dat de Franse Hersant-mediagroep een minderheidsaandeel van 24% had verworven. In oktober 1986 had de minderheidsgroep, die 126 van de 300 aandelen bezat, een overnamebod door de groep-Hersant aanvaard. Krachtens de statuten had de meerderheidsgroep, die tegen de transactie gekant was, het recht de aandelen zelf te kopen. Omdat de overnameprijs te hoog was en geen andere kandidaat-kopers werden ge-

vonden, kocht de meerderheid uiteindelijk *54* van de *126* aandelen. Het voorstel om de zaak met de hulp van derden in der minne te regelen, werd door de minderheid afgewezen. Deze groep droeg zijn overige *72* aandelen over aan Hersant. De meerderheid heeft nu 76% van de aandelen in zijn bezit, Hersant 24% d.w.z. net geen blokkeringsminderheid.

2) DE HENEGOUWSE PERS

A.)Op *31* oktober *1984* verwierf Robert Hersant een meerderheidsparticipatie in de Henegouwse uitgeversmaatschappij Société de Presse et de Publicité du Hainaut, Namur et Luxembourg, uitgeefster van de kranten ,,Le Rappel'' (Charleroi),,,L'Echo du Centre'' (La Louviere) en ,,Le Journal de Mons''. Eind december *1986* verkocht Hersant zijn aandelen in deze maatschappij aan de maatschappij Winandy. De nieuwe uitgeversmaatschappij werd beheerd door personen uit christelijke kringen van Charleroi, die moesten waken over de redactionele koers van ,,Le Rappel'' en ,,L'Echo du Centre.'' ,,Le Journal de Mons'' werd afgestaan aan de groep-Hersant en smolt samen met de Belgische edities van de Franse krant ,,Nerd-Eclair''. Francois Martou, voorzitter van de Franstalige christelijke arbeidersbeweging MOC, speelde in de transactie een belangrijke rol

In het akkoord is bedongen dat ,,Le Rappel'' en ,,L'Echo du Centre'' ge-'drukt worden op de persen van ,,La Cité'', de krant van de Franstalige christelijke arbeidersbeweging. Alleen de eerste pagina van de kranten verschilde. De binnenbladzijden waren gemeenschappelijk. De regeling ging in op *1* februari *1987*.

Op 1 juni *1987* besliste de raad van beheer van de uitgeversmaatschappij de boeken neer te leggen. ,,Le Rappel'' en ,,L'Echo du Centre'' verdwenen daarmee van de markt. Op de frontpagina van de kranten van 2 juni nam de directeur-hoofdredacteur, Carl Vandoorne, emotioneel afscheid van de lezers onder de titel ,,Vaarwel''. gedrukt in witte letters op een zwarte achtergrond.

Hij schreef: .,Eris geen enkele oplossing gevonden waarmee voldoende activa gewaarborgd zijn om het voortbestaan van het bedrijf te verzekeren. In deze omstandigheden gelastte de raad van beheer. vaststellend dat praktisch alle elementen verenigd zijn voor een faillissement, de afgevaardigde beheerder de boeken neer te leggen Dat is de slotzin van het verslag van de raad van beheer, die gisteravond voltallig vergaderde.

Op 2 februari, dag op dag vier maanden geleden, brachten wij een vernieuwde ,.Rappel'' en ,,Echodu Centre'' uit. Ze zagen er totaal anders uit. ander formaat. nieuwe opmaak. de journalistieke aanpak en de stijl. Wij hadden de ambitie in uw streek een moderne krant op de markt te brengen. die aandacht had voor nieuwe levenswijzen en gewoonten van mannen en vrouwen van vandaag. Het enige wat bleef waren de rubrieken en onze uitgangspunten: christelijk engagement. Waalse identiteit en regionale roeping. Was dit gek? Het was alleszins stoutmoedig.

We wisten dat het niet gemakkelijk zou zijn. Zeker omdat de Société de Presse et Publicite Hainaut-Namur-Brabant, die de kranten uitgeeft, sedert zes jaar verlies lijdt. 5.7 miljoen in 1980, 14 miljoen in 1981. 7.0 miljoen in 1982, 10.4 miljoen in 1983, 25 miljoen in 1984, 16 miljoen in 1985 en 22 miljoen in 1986

Maar we oordeelden dat het de moeite waard was de gok te wagen, mits zware offers en inspanningen: het vertrek van een dertigtal bedienden en journalisten, modernisering van de uitrusting. de journalisten stonden zelf in voor opmaak en zetten. grote publiciteitscampagne en een redactionele en administratieve synergie met ,,La Cité''.

Helaas, het gebrek aan belangstelling van de financiële groepen, de drukkosten. de moeilijkheden die ons verplichtten het aantal bladzijden te beperken, het gebrek aan overheidssubsidies en -hulp hadden ten overstaan van onze 42.000 lezers het laatste woord. Dat al wie impliciet of expliciet niet meer gelooft in de opiniepers nadenkt over de vraag of een ware democratie kan bestaan zonder pers met een identiteit.

De regering, die jaar na jaar de steun aan de pers heeft teruggeschroefd en die tegelijk geschenken uitdeelt ter versteviging van de grote krantengroepen. draagt een zeer grote verantwoordelijkheid in het verdwijnen van onze kranten. We moesten trachten onze kranten nieuw leven in te blazen. Maar het is wijs op tijd te stoppen. Na een bestaan van 87 jaar ..''

Tijdens het Pinksterweekeinde werd een akkoord bereikt over de overname van beide kranten.

Op dinsdag *9* juni verscheen ,,Le Rappel'' opnieuw als regionaal blad van de groep Vers l'Avenir. De journalisten zagen in deze overname een waarborg voor het behoud van de christelijke identiteit van de krant. Andere kandidaat-overnemer was de groep Le Soir-La Nouvelle Gazette.

Vers l'Avenir is de grootste Waalse regionale krantengroep met de titels .,Vers l'Avenir'', ,,L'Avenir du Luxembourg'',,,Le Courrier de l'Escaut'', ,,Le Jour-Le Courrier'' en ,,Le Rappel''.

,,L'Echo du Centre'' werd overgenomen door de Franse persgroep van Robert Hersant, die hiermee zijn positie op de Belgische Franstalige krantenmarkt opnieuw wist te verstevigen.

B.) Eind november *1984* nam Hersant het dagblad ,,La Province'' over van de Société Anonyme de Presse et d'Editions, een Henegouwse dochtermaatschappij van de groep Rossel (Le Soir), die drie edities van ,.La Nouvelle Gazette'' uitgeeft.

De titel ,,La Province'' werd sedert *1944* gehuurd van de VZW La Propagande Liberale. Dat huurcontract zou eind *1985* aflopen omdat de beheerders van de VZW oordeelden dat de krant nogal veel aandacht besteedde aan linkse meningen. Zij wilden de krant terugvoeren naar de liberale grondslag en kregen van Hersant de verzekering dat de technische uitrusting verbeterd zal worden. Voorts oordeelden de beheerders van de VZW dat de bijna *200* personeelsleden van de krant onder Hersant een betere toekomst tegemoet zullen gaan.

Directeur-generaal Fromont van ,,La Nouvelle Gazette'' verduidelijkte in een editoriaal dat het slechts over de overname van één titel gaat en dat zijn groep in ieder geval, ook na *1* januari 1986. een editie Mons-Borinage zou uitgeven onder een andere titel. ,,Onze lezers zijn niet te huur, onze personeelsleden niet te koop'', antwoordde Fromont op de door Hersant geboden mogelijkheid voor het personeel om naar zijn groep over te stappen.

Hersant repliceerde dat hij ,,La Nouvelle Gazette'' voorgesteld heeft in de streek van Mons-Charleroi een moderne krantendrukkerij op te richten, maar dat de directie van ,,La Nouvelle Gazette'' daarop niet is ingegaan.

Het kwam in het voorjaar van *1985* tot een rechtsgeding tussen de VZW Propagande Libérale en Hersant enerzijds en de Société anonyme de Presse et d'Editions (la Nouvelle Gazette) anderzijds, die contractueel de titel ,,La Province'' nog tot eind december mocht gebruiken, maar die de inhoud van ,,La Province'' systematisch uitholde om per *1* april *1985* een nieuwe krant op de markt te brengen. Ingevolge deze gang van zaken stuurde Hersant aan op een onmiddellijke overname van ,,La Province'' en een verbreking van het huurcontract tussen de VZW Propagande Libérale en de Société anonyme de Presse et d'Editions.

Op *19* april *1985* verscheen ,,La Province'' met *18* onbedrukte bladzijden. Alleen de frontpagina was bedrukt met de tekst ,,Neen, mijnheer Hersant'' en een verklarende tekst, alsmede de laatste pagina met het feuilleton, de stripverhalen, kruiswoordraadsels en de horoscoop. De dag tevoren had de algemene vergadering van de journalisten van de groep La Nouvelle Gazette eenparig tot deze actie beslist.

Zij kondigden aan voortaan niet meer te werken voor ,,La Province'' en niet meer te dulden dat onder deze titel gebruikt wordt gemaakt van de vrucht van hun arbeid. Zij beschuldigden Hersant ervan op een heimelijke manier de commerciële controle te hebben verworven over de titel, alvorens hij er de wettelijke eigenaar van was geworden. De journalisten meenden dat zij zich in dienst zouden stellen van Hersant indien hun werk verder onder de titel ,,La Province'' zou worden gepubliceerd.

C.) Op *17* oktober *1984* hadden de Groep Brussel Lambert (GBL) en de

Franse uitgeverij Hachette de Henegouwse Editions Dupuis overgenomen
Maar met deze oveiname liep het naderhand fout, toen de aandeelhouders van Dupuis op 8 november 1984 terugkwamen op hun overeenkomst met GBL en Hachette en ingingen op een hoger bod van de Franse groep Editions Mondiales, die 1 850 miljoen voor de totaliteit van de aandelen bood De Dupuis-erfgenamen waren eerder ingegaan op een bod van 1 750 miljoen vanwege GBL en Hachette Daarvan zou 80% in 1984 worden overgenomen en de rest in 1987, voor dezelfde prijs.
De advocaten van beide partijen waren bezig met het opstellen van de contracten en GBL en Hachette waren begonnen met een accountantsonderzoek ,.omdat zij geen kat in een zak wensten te kopen" Toen de aandeelhouders van Dupuis een hoger bod kregen van Editions Mondiales, gingen zij daar prompt op in ,,omdat niets ondertekend was" GBL beschuldigde Dupuis van woordbreuk
Op 9 november 1984 legde de rechtbank van koophandel van Brussel bezwarend beslag op de aandelen van de uitgeverij Dupuis, na een aanklacht van GBL, die aanvoerde dat tussen de groep en de familie Dupuis een principe-akkoord was bereikt waarover beide partijen zich openlijk hadden uitgesproken Ondanks dat, voerde de familie Dupuis geheime onderhandelingen, zonder GBL de mogelijkheid te geven een hoger bod te doen Met het beslag verbood de rechtbank de aandeelhouders van Dupuis. de families Dupuis en Matthews, met andere partners dan de GBL en Hachette te praten over de verkoop van de aandelen
Op 12 november tekende de familie Dupuis verzet aan tegen het vonnis Kort daarop maakte een van de familieleden bekend dat hij niet van plan was zijn participatie van 5% te verkopen, hoewel de verkoop aan GBL/Hachette en later Editions Mondiales op alle aandelen betrekking had
Op 19 november lieten de families Dupuis en Matthews via het persbureau Belga weten ,,dat de onderhandelingen met GBL/Hachette werden verbroken omdat de eisen van deze groep onaanvaardbaar waren Omdat de aandeelhouders het niet meer eens waren over de toekomst van het bedrijf, kwam de uitbreiding van de firma in het gedrang Om die uitbreiding te verzekeren, moest de familie op zoek gaan naar vreemd kapitaal Met dat doel werden diverse groepen benaderd, waaronder de GBL Op 22 september werd met deze groep niets meer dan een consensus bereikt Er werd nooit een overeenstemming bereikt over essentiele elementen en a fortiori werd dus nooit iets ondertekend Na versrhillende maanden van contacten, beschouwde Dupuis de onderhandelingen als mislukt Er was niet eens een protocol van akkoord ondertekend, wat voor de familie onaanvaardbaar was Daarom werden de onderhandelingen met Editions Mondiales/Dagobert Distribution hervat"
Op 12 augustus 1985 bereikten GBL Hachette en Les Editions Mondiales uiteindelijk een akkoord over de overname van de uitgeverij Dupuis
GBL heeft 51% van de aandelen, Hachette en Editions Mondiales hebben elk 24,5% van de aandelen Dupuis wordt overgenomen voor een bedrag van 1 7 miljard Ir
In een tweede fase wordt een overkoepelende holding opgericht, bestaande uit vier bedrijven de uitgeverij, de drukkerij, de pers en de audio-visuele activiteiten Na de herstructurering stapt Editions Mondiales, in een derde fase, uit de holding Haar participatie van 24,5% wordt in de eerste plaats aangeboden aan Dagobert Distribution, waarvan de voorzitter eveneens voorzitter is van Dupuis France GBL en Hachette krijgen pas in tweede instantie de kans om ze over te nemen
Voorts werd bedongen dat Editions Mondiales 80% van het kapitaal van de personderneming bezit, tegen 20% voor GBL In ruil voor deze concessie van GBL, voor wie de controle over de perssector tot dan toe een breekpunt was, verbindt Editions Mondiales zich ertoe de drie magazines (Humo, Télé-Moustique en Bonne Soirée) in Marcinelle te blijven drukken De GBL ziet anderzijds af van zijn eis tot schadevergoeding bij de families Dupuis en Matthews
Maar daarmee was de zaak nog niet rond want Anne-Marie Gueret-Dupuis bleef weigeren haar participatie van 5% te verkopen Op 26 augustus 1985 werd de koop dan toch beklonken
GBL bezit 51%, Hachette en Editions Mondiales elk 22,3% en Anne-Marie Gueret-Dupuis 4,4% De overnameprijs bedroeg 1 630 miljoen Voor Anne-Marie Gueret-Dupuis wordt gedurende drie jaar een bedrag van 60 miljoen ter beschikking gehouden voor het geval zij haar participatie alsnog zou willen verkopen
Op 10 april 1986 ontvouwde de directie een herstructureringsplan dat op 1,2 miljard werd begroot en voorziet in de schrapping van 244 banen

3) ,,LE PEUPLE"
De socialistische partijkranten ,,Le Peuple" en „Journal et Indépendance" verschenen op 4 oktober 1985 met een opmerkelijke frontpagina Onder de titel .,Onze titel redden' Ten nadele van wie?" werd een communiqué afgedrukt van de syndicale delegatie van de afdeling Boek van het ABVV
Bij ,,Le Peuple" werken 140 personen De technici zijn aangesloten bij de Centrale der Boek- en Papiernijverheid De redactie is aangesloten bij de Bond van Bedienden, Technici en Kaders (BBTK) Beide vakcentrales behoren tot het ABVV Maai beide groepen zaten niet op dezelfde golflengte
De Franse groep-Hersant deed een bod, dat onvoldoende waarborgen brvatte voor het personeel van de drukkerij Het andere bod kwam van La Nouvelle Gazette de Charleroi en de groep-Rossel. die o m ,,Le Soir" uitgeeft Dat bod bevatte onvoldoende waarborgen op redactioneel vlak. De arbeiders. die de drukkerij in handen hadden, stonden naar buiten toe het sterkst Alleen hun standpunten kwamen in de krant. terwijl de bedienden en redacteuren hun mening via het persbiireau *Belga* bekend moesten maken
De bedienden vonden een overname door de groep-Hersant de beste oplossing voor het behoud van de werkgelegenheid Die bevatte volgens hen ook de beste waarborgen voor de ideologische onafhankelijkheid
De arbeiders zetten zich daartegen af en riepen al wie met het socialisme begaan is op alles in het werk te zetten om te beletten, dat de offers, die het personeel reeds vele jaren bracht voor de overleving van de socialistische kranten, tevergeefs zouden zijn
Op 24 oktober 1985 kwam de socialistische gemeenschappelijke actie van Charleroi bijeen op het stadhuis en daar werd het bod van Hersant uiteindelijk afgewezen Verkozen werd in zee te gaan met de groep-Rossel, via de nieuwe uitgeversmaatschappij PDS II

4) ALLERLEI
- Op 27 mei 1986 legde de raad van beheer van de uitgeverij SA Nautet-Hans. die te Verviers de regionale krant ,,Le Jour" uitgeeft, de boeken neer Ook de dochtermaatschappij Agence Publicitaire Verviétoise was daarbij betrokken In een mededeling werd beklemtoond dat een herstructureringsplan volop in uitvoering was, waarbij zowel van de aandeelhouders, als van het personeel grote inspanningen werden gevraagd Op 20 mei, aldus de raad van beheer, gingen de arbeiders van de onderneming echter in staking, zonder de voorafgaande aanzeggingsprocedure te volgen De raad van beheer liet echter in het midden of die staking al dan niet een rechtstreekse oorzaak was van het faillissement
Op 16 juli 1986 nam de Naamse kran-

tengroep Vers l'Avenir ,,Le Jour'' en de andere publikaties van de uitgeverij Nautet-Hans over.

- Begin december 1984 bereikten de aandeelhouders van de enige Duitstalige krant van België ,,Grenz-Echo'' een principe-akkoord inzake de overname van het blad door de Régie Générale de Presse. Deze Régie geeft ,,La Libre Belgique'' en .,La Derniere Heure'' uit.
Op 8 december 1984 verscheen de ,,Grenz-Echo'' niet wegens een spontane staking van de arbeiders en bedienden, die daarmee protesteerden tegen het wegvallen van zes banen, als gevolg van deze overname. De journalisten waren bij de actie niet betrokken. Ingevolge de overname zouden zes drukkers hun baan verliezen. De overname ging uiteindelijk niet door en ,,Grenz-Echo'' bleef op de rand van het faillissement verder werken omdat de Waalse eigenaars van de krant niet langer bereid waren er vers geld in te pompen.
Op 8 november 1983 werd de krant voorlopig gered: een vastgoedmakelaar uit Eupen en een zakenman uit Sankt-Vith namen het blad en de drukkerij over.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

MAATREGELEN BEIERSE REGERING TEGEN VERSPREIDING AIDS

De regering van de 10,5 mln inwoners tellende deelstaat Beieren heeft op 19 mei 1987 ten uitvoer gelegd, wat zij onder scherpe protesten uit de rest van de Bondsrepubliek al eerder had aangekondigd: vergaande maatregelen tegen de verspreiding van de ziekte AIDS.

AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) is een door een virus - het HIV-virus - veroorzaakte aandoening, waarbij het menselijke afweersysteem tegen ziekten wordt afgebroken, waardoor degene, die het virus in zijn bloedstroom heeft (hij of zij heet dan seropositief te zijn) zonder weerstand is tegen infectieziektes. Tegen de aandoening is geen medicijn beschikbaar; de afloop is altijd dodelijk.
Het bestaan van de ziekte is voor het eerst vastgesteld in 1981 in de Verenigde Staten. Sindsdien heeft hij zich over vrijwel de hele wereld verspreid.
Aan de hand van onderzoek is het vermoeden gerezen, dat de oorsprong van de ziekte in Afrika ligt en dat hij daar al geruime tijd voor 1981 bestond.
De verspreiding van de ziektevindt plaats door geslachtsverkeer of door rechtstreeks bloedcontact, b v. door bloedtransfusies of gemeenschappelijk gebruik van injectienaalden.

De maatregelen van de Beierse regering hielden het volgende in:
Prostituées en drugsverslaafden worden verplicht zich elk kwartaal te laten onderzoeken. Prostituées moeten condooms gebruiken en worden ,,afgezonderd'' als zij dat niet doen; het bordeel waarin ze werken wordt dan gesloten.
Niet-Westeuropese buitenlanders die een verblijfsvergunning aanvragen, hebben zich aan een AIDS-test te onderwerpen en krijgen bij een positieve uitslag de vergunning niet.
Ten slotte moeten sollicitanten voor een ambtelijke functie of voor een functie bij de rechterlijke macht een AIDS-test ondergaan, waarbij ..een aanstelling doorgaans niet tot stand zal komen'' wanneer zij geïnfecteerd zijn.
De Beierse minister van binnenlandse zaken, Lang, en zijn staatssecretaris Peter Gauweiler maakten de ;,catalogus met maatregelen'' op 19 mei in Munchen bekend.
De besnorde Gauweiler, die doorgaans in een modieus gesneden Beiers klederdracht-jasje verschijnt, heeft met de door hem bedachte anti-AIDS-maatregelen in korte tijd landelijke bekendheid verworven. Op 19 mei zei hij ervan overtuigd te zijn dat niet alleen de andere Westduitse deelstaten snel met soortgelijke verordeningen zullen volgen, maar de andere Westeuropese landen ook.
Na een eerste aankondiging in febr., signaleerden gezondheidsdiensten in naburige deelstaten onmiddellijk een toename van uit Beieren afkomstige AIDS-patiënten op hun spreekuren, ook een aantal prostituées verlegde het werkterrein naar niet-Beierse steden als Stuttgart. Hannover en Frankfurt.
AIDS-geïnfecteerden, zo schrijven de nu door het Beierse kabinet unaniem aangenomen maatregelen van Gauweiler voor, moeten zich aan bepaalde regels houden. Zij zijn verplicht mensen met wie zij intieme. contacten onderhouden te informeren over hun ziekte, evenals alle hen behandelende artsen, tandartsen en masseurs.
Het is voorts in Beieren aan AIDS-patiënten verboden bloed. sperma, organen of weefsel ter beschikking te stellen voor medische doelen, geïnfecteerde vrouwen mogen hun kinderen niet de borst geven of hun melk voor andere baby's ter beschikking stellen, geïnfecteerde mannelijke en vrouwelijke prostituées mogen hun beroep niet verder uitoefenen.
Het bewust verspreiden van de infectie kan als het ,,opzettelijktoebrengen van lichamelijk letsel'' worden aangemerkt, eventueel zelfs als ,,dood door schuld''.
AIDS-geïnfecteerden die ,,aantoonbaar niet voor rede vatbaar zijn'' kunnen bovendien gedwongen in ziekenhuizen of therapeutische instellingen worden opgenomen. De plaatselijke gezondheidsdienst kan zoiets voorstellen, waarbij een rechter daarover een beslissing moet nemen. De wettelijke regels die daarbij gelden zijn dezelfde als die voor besmettelijke ziekten.

Staatssecretaris Gauweiler kreeg op 19 mei de vraag voorgelegd hoe hij wil controleren of prostituées condooms gebruiken. Zijn antwoord was dat men daarbij in de regel wil afgaan op informatie ,,van dames uit de scene zelf''. De verplichting condooms te gebruiken, aldus Gauweiler, dient vooral ter bescherming van de dames zelf; zij richt zich tegen Edelpuffs, dure bordelen waar tegen extra betaling (,,risicogeld'') geslachtsverkeer zonder condooms wordt aangeboden.
De aangewezen risicogroepen, die zich aan het driemaandelijkse onderzoek onttrekken of die bijvoorbeeld bij verhuizing hun nieuwe adres niet melden, komen officieel in het opsporingsboek van de politie te staan. Elke politieman moet naar hen uitzien.

Prostituée met *AIDS-infectie in* Munchen veroordeeld

Een prostituée die haar beroep bleef uitoefenen hoewel zij wist dat zij met AIDS was besmet is op 7 mei door een rechtbank in München tot twee jaar gevangenisstraf veroordeeld.
Tijdens de rechtszitting gaf zij toe schuldig te zijn aan ,.pogingen om lichamelijk letsel toe te brengen'' en aan de schending van de wet op bestrijding van epidemieën.
Het is de eerste keer dat een veroordeling is uitgesproken wegens mogelijke verspreiding van AIDS.
De 23 jaar oude prostituée is dochter van een alcoholicus en was op twaalfjarige leeftijd begonnen te tippelen.

Maatregelen tegen AIDS-Lijders aan Westduitse grens

Al sinds 1 april kan de Westduitse douane buitenlanders bij de grens terugsturen die met AIDS zijn geïnfecteerd of tegen wie een ,,gegronde verdenking'' bestaat dat dit het geval is. Burgers uit EG-landen zijn van de regeling niet uitgesloten.
De maatregel, die is genomen door minister Zimmermann (lid van de Beierse CSU) van binnennlandse zaken, is pas op 11 mei in Bonn bekend geworden.
Zimmermanns collega van gezondheid, Rita Sussmuth (CDU),is door het besluit ,,verrast", zij heeft onmiddellijk om opheldering gevraagd.
Volgens woordvoerder Michael-Andreas Butz van het ministerie van binnenlandse zaken heeft Zimmermann het besluit genomen nadat de grensautoriteiten hadden gevraagd hoe hun houding tegenover AIDS-pa-

tiënten of mogelijke AIDS-patiënten moest zijn.
De wettelijke grond voor de daarna uitgevaardigde maatregel is de wet die de toelating van buitenlanders regelt. Ter bescherming van de bevolking kunnen buitenlanders worden teruggewezen als zij ,,aanzienlijke belangen van de Bondsrepubliek in gevaar brengen of schaden".
Naar de uitleg van het ministerie van binnenlandse zaken geldt dat voor AIDS. ,.Voor de terugwijzing is geen bewijs nodig dat de buitenlander ook inderdaad aan AIDS lijdt of het AIDS-virus draagt". Voldoende is dat er een ,,overeenkomstiggegronde verdenking bestaat. AIDS-tests worden aan de grens niet uitgevoerd.
CDU-minister Sussmuth van gezondheid, die geregeld op het punt AIDS de degens kruist met haar uit Beieren afkomstige collega Zimmermann, heeft de speciale interministeriële AIDS-adviesraad bijeengeroepen om de maatregel te bespreken. De raad was evenmin als zij op de hoogte gesteld.
De Duitse AIDS-Hulp heeft de maatregel inmiddels ,,onzinnig" genoemd. Van AIDS-patiënten gaat geen gevaar voor de gezondheid uit, aldus de organisatie.
Bij de oppositiepartij SPD sprak Bondsdaglid Freimut Duve van ,,het nieuwe hoogtepunt in de lichtvaardige omgang met deze ziekte".
Het Groene Bondsdaglid Regula Bott veronderstelde dat de maatregel vooral zal worden gebruikt om zoveel mogelijk buitenlanders de toegang tot de Bondsrepubliek te weigeren.

Volgens Westduitse douane maatregelen ,,onuitvoerbaar"

Aan de Westduitse grenzen zullen buitenlanders niet op AIDS worden gecontroleerd. Volgens een woordvoerder van de Grenzschutzdirektion in Koblenz, van waaruit de directie over de 700 grensovergangen wordt gevoerd, zal slechts in ,,die theoretisch denkbare gevallen waarin geen twijfel bestaat dat iemand AIDS-patiënt is – bijvoorbeeld wanneer hij dat zelf zegt – worden ingegrepen". Normaal gesproken wordt niemand gevraagd of hij met AIDS geïnfecteerd is.
De Grenzschutzdirektion in Koblenz liet verklaren dat controle op AIDS aan de grenzen in feite ,,niet uitvoerbaar" is. Koblenz heeft nog op 12 mei een instructie aan de grensovergangsposten gestuurd waarin zij met een AIDS-patiënt worden geconfronteerd zij niet zelf beslissingen mogen nemen. Zij dienen met Koblenz contact op te nemen, waar een besluit over het betreffende geval wordt genomen.

AZIË (ZUID)

SRI LANKA

ONTWIKKELINGEN INZAKE HET TAMIL-VRAAGSTUK. POSITIE VAN INDIA

In 1985 werden in drie afleveringen overzichten gepubliceerd over de ontwikkelingen in Sri Lanka in verband met het Tamil-vraagstuk (pag. 321 e.v., 337 e.v. en 362 e.v.-'85). Die overzichten hadden betrekking op de periode december 1983 - mei 1985.
In deze aflevering wordt een begin gemaakt met een samenvatting van de voornaamste gebeurtenissen en ontwikkelingen sinds mei 1985.

President Jayewardene in India

Van 1-3 juni 1985 bracht president Junius Jayewai-dene van Sri Lanka een bezoek aan India voor een reeks gesprekken! ~2-en 3 juni) met de Indiase premier Rajiv Gandhi in New Delhi over beëindiging van het bloedvergieten in Sri Lanka en over een regeling van het Tamil-probleem.
In een op 3 juni uitgegeven gemeenschappelijke verklaring stemden beide leiders in met de noodzaak ,,onmiddellijke stappen" te ondernemen om een klimaat te creëren ter bevordering van een politieke regeling van het etnische probleem in Sri Lanka die aanvaardbaar is voor alle betrokkenen. Voorts kwamen zij overeen dat ,,alle vormen van geweld moeten verminderen en uiteindelijk moeten ophouden". ,,Elke mogelijke inspanning moet worden ondernomen, opdat zo spoedig mogelijk een normalisering van de toestand in het noorden en oosten (van Sri Lanka) wordt bereikt. Dit zal een spoedige terugkeer van staatsburgers van Sri Lanka uit India naar hun vaderland bevorderen." Aldus de gemeenschappelijke verklaring. Beide leiders bevestigden nog hun steun aan ,,de eenheid en integriteit van Sri Lanka".
Voor zijn vertrek verklaarde president Jayewardene op het vliegtuig van Delhi dat zijn regering een plan tot decentralisatie van het land had ontworpen op grond waarvan eerst districtsraden zouden worden gekozen die later tot regionale raden zouden kunnen worden samengevoegd. Hij herhaalde een aanbod inzake amnestie voor Tamil-strijders die hun wapens neerlegden. Naar zijn zeggen had India hulp aangeboden bij het zoeken naar een oplossing van het Tamil-probleem.
Premier Gandhi verklaarde tegenover AFP dat India, hoewel het zeer weinig kon doen, zou kunnen pogen de vertegenwoordigers van Sri Lanka met de Tamils samen te brengen. Gandhi sprak de wens uit dat ,,de Tamils en de regering zelf een bijeenkomst organiseren en dat wij beide partijen daarbij kunnen helpen".
Uit New Delhi berichtte Mohan Ram in *NRC/H'blad* (4-6-'85) o.a.:

..De resultaten van de top zijn belangrijk. Vorig jaar december vluchtten duizenden Tamils, over zee of per vliegtuig. naar de Zuidindiase deelstaat Tamil Nadu. Dit gebeurde nadat de regering van Sri Lanka de militaire operaties tegeri de Tamil-strijders die streven naar een eigen staat, had opgevoerd. Het was een nieuwe golf van vluchtelingen na de eerste stroom in 1953.
In februari jongstleden stelde Gandhi aan Jayewardene voor de situatie te bespreken. Maai. Jayewardene wees dit af Hij was ?-enmin in de stemming om de vastgelopen politieke dialoog met de Tamils te heropenen. Hij leek uit te zijn op een militaire oplossing. Terreur tegen Tamilgemeenschappen werd onderdeel van de operaties. De guerrillastrijders begonnen daarop met wraakacties. Ze richtten zich nu ook op Sinhalese gemeenschappen en opereren tut ver buiten hun traditionele gebied.
Jayewardene is thuis echter onder zware politieke druk gekomen. Sinds de aanvallen van de Tamil-strijders zich tot de Sinhalese burgers hebben uitgebreid, is er onder de Sinhalese meerderheid een geïoel van onzekerheid, zelfs paniek ontstaan Nu wordt het leiderschap van Jayewardene zelf ter discussie gesteld. Hij heeft immers gefaald in zijn poging een militaire oplossing te bereiken. terwijl deze poging een politieke oplossing verder heeft bemoeilijkt.
Daarom moest hij onmiddellijk de spanning doen verminderen, en begon hij naar een topontmoeting met Gandhi te streven in een poging de medewerking van India te verkrijgen bij het voorkomen dat Tamilguerrillastrijders vanuit India kunnen opereren.
Tijdens het overleg in New Delhi leek Jayewardene te zeggen dat India kan helpen bij het bestrijden van de guerrilla-activiteit en bij het dwingen van de guerrilla-groeperingen tot het zoeken van een oplossing binnen Sri Lanka zelf. dat wil zeggen tot het opgeven van hun eis van afscheiding. Sri Lanka vindt dat New Delhi nooit categorisch het separatisme of de terreur van de kant van de Tamils heeft veroordeeld. Een overtuigende manier om van deze afkeuring blijk te geven zou zijn dat India

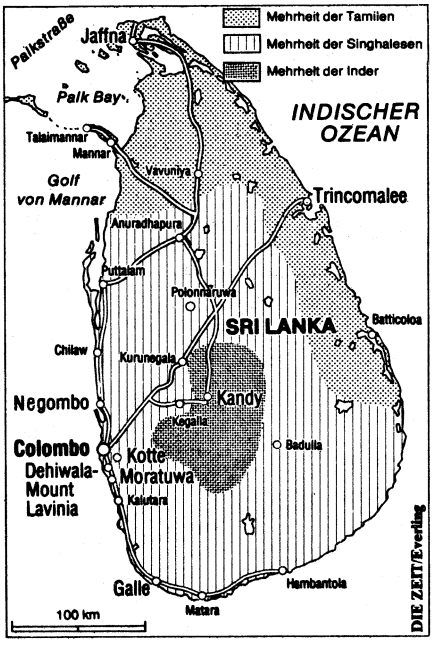

ingaat op het aloude voorstel van Colombo om gezamenlijk te gaan patrouilleren in de Straat van Palk die beide landen scheidt.
Het is niet bekend welk standpunt India in deze kwestie inneemt. maar de gezamenlijke verklaring na het topoverleg brengt India zeer dicht bij een expliciete afkeuring van het geweld van de kant van de verzetsstrijders. De zinsnede over de noodzaak van beeindiging van alle geweld zou ook betrekking hebben op de guerrilla-groeperingen in de Zuidindiase stad Madras die niets minder dan de souvereine staat Tamil Eelam willen en geloven dat dit op gewelddadige wijze kan worden bereikt.
India is ei voorstander van dat Jayewardene als eerste een einde aankondigt van alle militaire operaties tegen de Tamil-strijders. Als antwoord op dit eenzijdige gebaar zouden de verzetsstrijders hun activiteiten moeten staken. Dit zou moeten worden gevolgd door de vrijlating van gevangenen en een algemene amnestie voor de guerrillastrijders. Zo'n nieuw klimaat zou een nieuwe dialoog moeten vergemakkelijken. In deze dialoog zouden niet alleen de gematigde politieke Tamil-organisatie TULF, maar ook de guerrilla-groeperingen zelf moeten deelnemen.(..)
India heeft tijdens het overleg veel moeite gedaan de indruk te vermijden dat het tegenover Colombo een confrontatiekoers wil varen. en heeft getracht de angst in Sri Lanka dat India samenspant met de Tamil-extremisten om de eilandrepubliek uiteen te laten vallen, weg te nemen..."

Staakt-het-vuren afgekondigd *(18* juni 1985)

Op 18 juni 1985 maakte Lalith Athulathmudali, de minister van defensie en nationale veiligheid, bekend dat vijf Tamil-guerrillagroepen hadden ingestemd met ingang van die dag het vuren te staken voor een periode van drie maanden. De minister zei dat India bij het totstandbrengen van het staakt-het-vuren ,,een nuttige rol" had gespeeld, maar hij gaf geen nadere bijzonderheden.

Een woordvoerder van het Nationale Bevrijdingsfront Eelam (ENLF)liet op 19 juni 's ochtend weten dat ,,de stopzetting van de vijandelijkheden ons is opgelegd door de Indiase autoriteiten", maar dat het bestand niettemin gedurende 18 weken zou worden geëerbiedigd.

Het ENLF was volgens een bekendmaking van 11 april 1985 gevormd als een alliantie van vier Tamil-groepen om hun acties in de ,.gewapende revolutionaire strijd voor nationale onafhankelijkheid" te coördineren. Deze vier groepen waren: 1) Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). meestal aangeduid als de Tamil Tijgers; 2) Eelam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF): **3)** Eelam Revolutionary Organization of Students (EROS): en 4) Tamil Eelam Liberation Organization (TELO) (Zie ook pag. 340/1-'85)

Op 20 juni bevestigde ook een woordvoerder van de belangrijkste Tamil-organisatie buiten het ENLF, de People's Liberation Organization of Tamil Eelam (PLOTE, eerder aangeduid als PLOT), dat ook deze groep met een stopzetting van de vijandelijkheden had ingestemd.
Overigens had minister Athulathmudali erop gewezen dat er nog ca. 30 terroristische splintergroepen waren ,,die de boodschap mogelijk niet hebben begrepen".
Afgezien van enkele incidenten - zoals de bestorming door guerrillastrijders van een ziekenhuis in het district Mannar op 24 juni - bleef het niet-officiële bestand voorlopig functioneren. Daardoor kon de Indiase regering beginnen aan het voorbereiden van geheime besprekingen tussen de regering van Sri Lanka en vertegenwoordigers van Tamil-organisaties in het koninkrijk Bhoetan.

Besprekingen in Bhoetan. Eerste fase *(8-13* juli 1985)

Op 26 juni 1983 maakte de regeringswoordvoerder van Sri Lanka, staatsminister Anandatissa de Alwis, bekend dat de regering in Thimbu, de hoofdstad van Bhoetan, besprekingen zou houden met leiders van het Tamil United Liberation Front (TULF, de Tamilpartij in het parlement tot augustus 1983) en vertegenwoordigers van andere Tamil-groepen. De regering van India zou garant staan voor de veiligheid tijdens het overleg, maar daaraan niet deelnemen omdat dit ,,niet nodig is", aldus De Alwis. Aanvankelijk dreigden sommige Tamil-leiders de besprekingen te boycotten, maar na een interventie van een speciale afgezant van de Indiase premier Rajiv Gandhi, vertrokken ook de vertegenwoordigers van de vijf Tamil-guerrillagroepen en het TULF op 7 juli naar Bhoetan.
Op 8 juli begonnen in Thimbu de geheime beprekingen tussen vertegenwoordigers van de Srilankaanse regering o.l.v. Hector Jayewardene (een broer van president J.R. Jayewardene) - in deze delegatie was geen minister opgenomen -, een afvaardiging van het TULF o.l.v. voorzitter Murgugesu Sivasithamparam en secretaris-generaal Appapillai Amirthalingam, en afgezanten van het ENLF en de PLOTE. Twee leiders van Tamil-guerrillagroepen, Vellupillai Prabhakaran (LTTE)en Uma Maheswaran (PLOTE), woonden de besprekingen niet persoonlijk bij, maar hadden vertegenwoordigers gestuurd. Het overleg werd voorgezeten door Bhoetans minister van buitenlandse zaken Lyonpo Dawa Tsering.
Geen journalisten werden in Thimbu toegelaten, omdat de Srilankaanse regering het overleg buiten de publiciteit wenste te houden. Dit had tot gevolg dat de berichten over de besprekingen uit Colombo en New Delhi kwamen.
Op 10 juli 's morgens kondigde de Srilankaanse regering de onmiddellijke vrijlating aan van 643 Tamils die waren gedetineerd op grond van de wet ter preventie van terrorisme; in totaal zaten 1.197 Tamils onder anti-terrorisme wetten gevangen. Bovendien zou de avondklok in vijf noordelijke districten (provincie Jaffna) worden opgeheven welke sinds 23 november 1984 van kracht was (pag. 342/2-'85).

Eveneens op 10 juli werd door radio-India gemeld dat het Srilankaanse regeringsteam een autonomie regeling had voorgesteld die gebaseerd was op de vorming van districtsraden met bevoegdheden op het gebied van land, taal, onderwijs en werkgelegenheid Voorts zouden de overwegend door Tamils bewoonde noordelijke districten worden samengevoegd tot eén provincie met een eigen wetgevende vergadering.

Deze regeringsvoorstellen werden op 11 juli door de Tamil-vertegenwoordigers verworpen, omdat zij ,,inde verste verte niet tegemoet komen aan de aspiraties van ons volk". De Tamils presenteerden ,,vier beginselen", waaronder een Tamil-thuisland met vastgestelde identiteit (Tamil Eelam) en de erkenning van de Tamils als een afzonderlijke nationaliteit. Dit impliceerde dat de Tamil-districten in het noorden zouden moeten worden samengevoegd met die in het (noord)oosten tot één provincie. Hector Jayewardene verklaarde op 12 juli dat de Tamil-voorstellen neerkwamen op een eis inzake een afzonderlijke staat, terwijl elke oplossing van het etnische probleem op Sri Lanka z.i. het unitaire karakter van de grondwet moest erkennen.

Dezelfde dag (11 juli) maakte de Srilankaanse minister van voorlichting Anandatissa de Alwis bekend dat een aanslag op president Junius Jayewardene was verijdeld Voor het presidentiele kantoor was een auto ontdekt waarin drie jonge Tamils bezig waren een tijdbom met twee springladingen van samen 120 kilo te monteren Twee van de drie Tamils waren gearresteerd zij hadden bekend lid te zijn van de organisatie EROS
Anderzijds dreigde een aantal Tamil-afgevaardigden het overleg in Thimbu te verlaten omdat veiligheidstroepen in oostelijk Sri Lanka het bestandakkoord van 18 juni zouden hebben geschonden

Nog op 11 juli stuurde de Indiase premier Rajiv Gandhi de secretarisgeneraal van buitenlandse zaken, Romesh Bharidari, naar Thimbu kennelijk om een mislukken van de onderhandelingen daar te voorkomen en de impasse te doorbreken.

Op 13 juli werden de besprekingen tot 12 augustus geschorst. De unanieme afspraak om de dialoog voort te zetten was volgens waarnemers aan het optreden van Bhandari te danken.

Verklaring *Rajiv* Gandhi. *Indiase* bemiddeling

Op 15 juli verklaarde de Indiase premier Rajiv Gandhi in Madras (de hoofdstadvan Tamil Nadu, waar ca. 50 mln Indiase Tamils leven) dat de Tamils in Sri Lanka niet op de steun van India hoefden te rekenen wanneer zij naar afscheiding streefden: ,,We zullen geen steun verlenen aan meer (autonomie) dan in de (Indiase) deelstaten voorhanden is."
In het weekend van 4 augustus drong premier Gandhi er bij de Srilankaanse president Juriius Jayewardene op aan meer duidelijk omschreven voorstellen te presenteren ,.voor een zinvolle en substantiële overdracht van de macht" aan de voorgestelde provinciale raden. Dit advies werd overgebracht door J.N. Dixit, India's Hoge Commissaris in Sri Lanka, die de week ervoor in Delhi met Gandhi had overlegd. Dixit werd twee maal door president Jayewardene ontvangen die liet weten dat zijn broer. Hector Jayewardene, voorstellen voorbereidde.
Op 8 augustus arriveerde Bhandari in Colombo. Hij besprak met president Jayewardene voorstellen voor de nieuwe gespreksronde die voor de Tamils .,geloofwaardig" moesten zijn. De zes Tamil-organisaties hadden intussen unaniem de volgende uitgangspunten geformuleerd waarop ieder (regerings) voorstel volgens hen moest zijn gebaseerd (*NRC/H'blad* 10-8-'85):
- erkenning van de afzonderlijke nationale identiteit van de Tamils;
- respect voor de integriteit van het traditionele Tamil-,,vaderland";
- erkenning van het recht op zelfbeschikking; en
- burgerrechten voor Tamils van Indiase oorsprong die zich op het eiland hadden gevestigd.

Op 10 augustus vond de tot dan toe ernstige schending van het staakt-het-vuren plaats. Die dag explodeerde een op een tractor bevestigde landmijn in de noordelijke stad Vavuniya toen een politiepatrouille passeerde. Daarop volgde een schietpartij. Minstens 14 mensen kwamen om het leven, o.w. vijf politie-agenten.

Tweede fase besprekingen in Bhoetan *(12-22* aug. 1985)

Op 12 augustus 1985 begon in Thimbu de tweede fase van de geheime besprekingen tussen de Srilankaanse regering en zes Tamil-organisaties.

De leider van de regeringsdelegatie, Hector Jayewardene, verwierp de vier uitgangspunten van de Tamils, omdat deze naar zijn zeggen .,de ontkenning vormen van de soevereiniteit en territoriale integriteit van Sri Lanka". ,,Wij zien geen noodzaak om een speciale status te creëren voor de Tamil-minderheid omdat die ook niet bestaat voor de andere gemeenschappen in Sri Lanka", aldus Hector Jayewardene. Bovendien somde hij in een elf pagina's tellende verklaring ook een aantal voorwaarden vooraf op voor het bereiken van een regeling: de Tamils moesten al hun ,,wapens en ander materieel" inleveren en alle opleidingskampen in Sri Lanka en het buitenland sluiten. Alleen dan zou de regering een amnestie afkondigen voor de meerderheid van de Tamil-guerrillastrijders.
Op 13 augustus verwierpen vertegenwoordigers van de vijf Tamil-guerrillagroepen deze voorwaarden vooraf, maar zij verklaarden zich niettemin bereid tot een ,,rationele dialoog" met de regering.
Op 15 augustus vertrok Romesh Bhandari naar Bhoetan in een poging om de impasse in het overleg te doorbreken. In die situatie kwamen bij een nieuwe explosie in Vavuniya op 16 augustus 21 mensen om het leven. Daarop zouden in het wilde weg schietende militairen zeker 72 Tamil-burgers hebben gedood.
In verband met de berichten over gedode Tamils, waarbij door guerrillastrijders aantallen van 230 à 400 werden genoemd, braken de Tamil-vertegenwoordigers in Thimbu de besprekingen op 17 augustus af. Toen werd ook melding gemaakt van gewelddadige incidenten bij Trincomalee. een noordoostelijke kuststad.

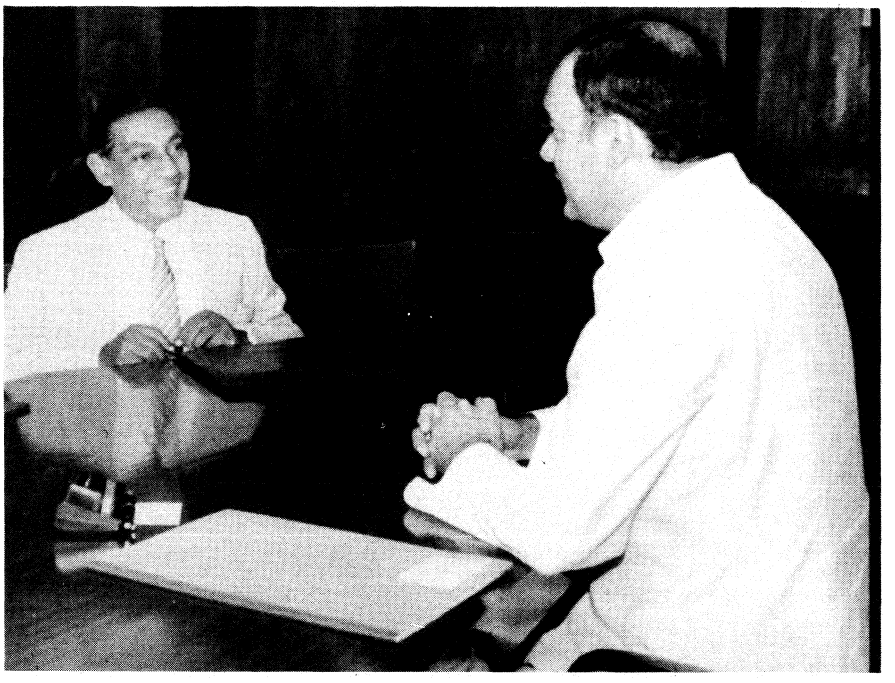

Hector Jayewardene, de leider van de Srilankaanse delegatie, in gesprek met de Indiase premier Rajiv Gandhi (r.) op **23** augustus 1985 in New Delhi.

Ondanks bemiddelingspogingen van Bhandari en een aankondiging van president Jayewardene op 21 augustus een onderzoek door een militaire commissie naar het incident in Vavuniya te doen instellen werden de formele besprekingen in Thimbu niet meer hervat.

Op 22 augustus deelde de Indiase Hoge Commissaris in Colombo, J.N. Dixit, op een persconferentie mee dat de besprekingen in Thimbu voor onbepaalde tijd waren verdaagd vanwege de ,.heropleving van het geweld" in Sri Lanka en ,,de kloof" tussen de standpunten van de Srilankaanse regering en de Tamil-delegatie. Naar zijn zeggen betreurde India in hoge mate dat het onderhandelingsproces was opgeschort zonder dat definitieve conclusies waren bereikt. Dixit had aan president Jayewardene laten weten dat de Indiase premier Rajiv Gandhi hoopte dat het staakt-het-vuren in Sri Lanka van kracht bleef teneinde ,,een atmosfeer te scheppen" die een hervatting van de besprekingen mogelijk maakte. Eveneens op 22 augustus kondigde een LTTE-woordvoerder aan dat zijn organisatie de huidige guerrillatactiek zou vervangen door een ,,totale oorlog". De Srilankaanse minister voor parlementszaken, Vincent Perera, beschuldigde de Tamil-guerrillastrijders er de volgende dag van plannen te maken voor een grootscheeps offensief. Naar zijn zeggen hadden zij het bestand al meer dan 600 maal geschonden.

India wijst Tamil-leiders uit. Overleg met Sri Lanka. Werkdocument. Twee TULF-politici vermoord

Op 23 augustus ontving de Indiase premier Rajiv Gandhi in New Delhi de leider van de Srilankaanse regeringsdelegatie Hector Jayewardene. Maar de Tamil-afgevaardigden gaven geen gehoor aan Gandhi's uitnodiging.
Op 24 augustus gelastte India de uitwijzing van twee in Tamil Nadu verblijvende Srilankaanse Tamil-leiders, A.S. Balasingham (woordvoerder LTTE) en C.S. Chandrahasan (leider van de PROTEG - Protection of Eelam Tamils from Genocide).

Balasingham vertrok naar Londen. Chandrahasan weigerde het vliegtuig. dat hem naar Boston (VS)had gebracht, te verlaten en keerde op 28 augustus in Bombay (India)terug, waarna zijn uitwijzingsbevel op 29 aug. werd ingetrokken. Een derde Tamil-leider, N. Satyendra (TELO), die een deportatie-order verwachtte, verliet India op eigen initiatief.
De uitwijzing van de Tamil-leiders leidde tot protestdemonstraties in Madras. waar op 29 en 30 augustus ruim 3.000 Tamils werden opgepakt in verband met een spoorwegblokkade.

Op 27 augustus nodigde premier Gandhi opnieuw de leiders van de Tamil-groepen van Sri Lanka uit voor een persoonlijke ontmoeting de volgende dag. Maar deze ontmoeting vond kennelijk geen doorgang.
Na tien dagen van besprekingen met Romesh Bhandari en een tweede onderhoud met premier Gandhi keerde Hector Jayewardene naar Sri Lanka terug, waar hij op 1 september in Colombo een ,,werkdocument" aan een speciale zitting van de ministerraad presenteerde.
De voorstellen in dit document handelden over de instelling van provinciale raden in de door Tamils overheerste noordelijke en oostelijke provincies van Sri Lanka. Deze raden zouden rechtstreeks worden gekozen. De leider van de meerderheidspartij zou vervolgens premier (Chief Executive) van een provinciaal kabinet worden. Maar er was door Hector Jayewardene en Bhandari geen akkoord bereikt over de vraag welke bevoegdheden aan de provinciale raden moesten worden overgedragen, d.w.z. op welke gebieden de controle bij de raden zou berusten. Ook werd niet gerept over de samenvoeging van de noordelijke en oostelijke provincies tot één bestuurseenheid.

Op 2 september werden twee voormalige parlementsleden van het TULF bij hun woningen in het noordelijke district Jaffna ontvoerd. De volgende dag werden hun lijken in de buurt gevonden; zij bleken te zijn vermoord.
De twee TULF-politici, M. Alalasunderam en V. Dharmalingam, behoorden tot de 17 TULF-leden die in oktober 1983 uit het parlement stapten uit protest tegen een constitutioneel amendement, waarbij een eed van trouw aan de unitaristische staat Sri Lanka verplicht werd gesteld. Dharmalingams zoon Siddharthan vertegenwoordigde de guerrillagroep PLOTE bij de besprekingen in Bhoetan.
De radio van Sri Lanka beschuldigde LTTE-militanten van de moorden. Deze waren volgens bronnen in Jaffna bedoeld als een waarschuwing aan het adres van het TULF niet in te stemmen met een hervatting van de besprekingen met de Srilankaanse regering. Eerder was gesuggereerd dat het TULF en een van de guerrillagroepen, PLOTE, vóór 18 september een pact met de regering zou tekenen op basis van het eerdergenoemde werkdocument. Een LTTE-woordvoerder in Madras ontkende elke betrokkenheid bij de moorden.

Regering Sri Lanka verlengt bestand. Instemming ENLF

Op 16 september 1985 maakte de Srilankaanse regering bekend dat zij het staakt-het-vuren met vijf Tamil-guerrillagroepen, dat op 8 september na drie maanden afliep, eenzijdig voor onbepaalde tijd verlengde. Inmiddels hadden de leiders van het ENLF op 14 september in Madras besloten een nieuwe uitnodiging van de Indiase premier Rajiv Gandhi om op 17 september in New Delhi besprekingen te voeren over de situatie in Sri Lanka te accepteren.
Bij deze ontmoeting lieten de ENLF-vertegenwoordigers premier Gandhi echter weten dat de voorstellen voor Tamil-autonomie zoals vervat in een ,,discussienota" geen basis konden vormen voor een hervatting van de formele besprekingen. Het aanbod van de regering van president Jayewardene was ,,te weinig en te laat".
Over de ENLF-verlangens schreef Mohan Ram in *NRC/H'blad* (20-9-'85) voorts:

Naast hun eis intrekking van het deportatiebevel tegen Dr Balasingham willen ze dat India een krachtig standpunt inneemt tegen de schendingen van het staakt-het-vuren en tegen wat zij de ,,feitelijke volkerenmoord" op de Tamils van Sri Lanka noemen.
Verder herhaalden ze dat verdere besprekingen met de Sri Lankese regering alleen mogelijk zullen zijn als Sri Lanka vier elementaire principes erkent: de Tamils zijn een afzonderlijke nationaliteit, ze hebben recht op zelfbeschikking, ze hebben een traditioneel vaderland (de huidige noordelijke en oostelijke provincies van Sri Lanka) en alle Tamils (ook zij die vanuit India migreerden) hebben kiesrecht en burgerrechten.
Deze vier principes werden na de eerste besprekingsronde in juli door de zes Tamil-groeperingen gezamenlijk naar voren gebracht, maar bij de tweede ronde in augustus door de Sri Lankese regering zonder meer verworpen.
De vies groepen hebben premier Gandhi ook laten weten dat zii ieder akkoord dat niet gebaseerd is op deze vier principes niet als bindend zullen beschouwen (wat impliceert dat zij dan hun guerrilla-oorlog zullen hervatten)

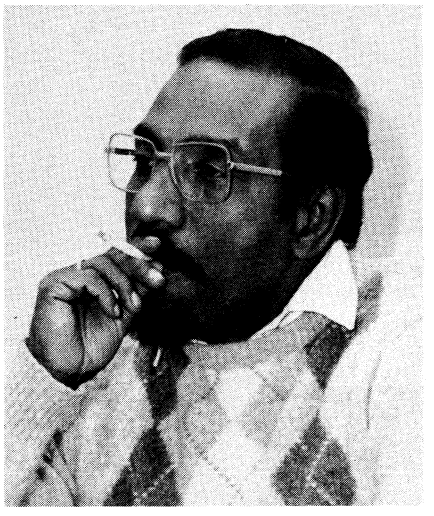

A.S. Balasingham, woordvoerder van de Tamil-guerrillabeweging LTTE, tijdens een interview in Londen op 26 augustus 1985. Hij was de vorige dag in de Britse hoofdstad aangekomen na zijn uitwijzing door India.

Op 23 september deelde het Indiase ministerie van buitenlandse zaken mee dat Romesh Bhandari op 26 september naar Colombo zou gaan voor besprekingen met president Jayewardene en de Srilankaanse regering over de mogelijkheden tot oplossing van het Tamil-conflict.
Op 26 sept. meldde het Indiase persbureau *UNI* dat het ENLF de door Colombo voorgestelde instelling van een uit drie leden bestaande, etnisch gemengde commissie voor toezicht op het bestand had afgewezen. In een uit 10 punten bestaande lijst met eisen, waarvan de inwilliging de voorwaarde voor een verlenging van het bestand vormde, werd o.a.. de terugtrekking van het Sinhalese leger in de kazerne alsook toezicht op de Tamil-gevangenen door Amnesty International of een soortgelijke organisatie verlangd.
Op 5 oktober arriveerden twaalf ,,militante" Tamil-leiders in Delhi voor besprekingen in het Indiase ministerie van buitenlandse zaken met Romesh Bhandari over een beter functioneren van het staakt-het-vuren. Daarbij ging het vooral over de samenstelling van een gemengde controlecommissie, waarvoor het ENLF een lijst met 20 namen indiende.
Op 8 oktober trok India het uitwijzingsbevel tegen Balasingham in, ter wille van de besprekingen in Delhi.
Op 10 oktober stemden ENLF en PLOTE in met een verlenging van het staakt-het-vuren voor de duur van drie maanden, nadat overeenstemming was

bereikt voor de instelling van een gemengde commissie die de naleving van het bestand effectief moest controleren (Committee for Monitoring the Cessation of Hostilities). Deze commissie kreeg toestemming haar rapporten openbaar te maken: de leden ervan mochten gevangenissen en detentiekampen bezoeken waar verdachte Tamils werden vastgehouden

Hoewel het akkoord door de Indiase premier Gandhi op 11 oktober als ,.de eerste grote stap vooruit" werd gekenschetst, verklaarde Romesh Bhandari diezelfde dag dat er geen vooruitzicht was op onmiddellijke hervatting van directe besprekingen tussen militante Tamils en de regering van Sri Lanka. Daarover wilde premier Gandhi spreken met president Jayewardene tijdens de Gemenebestconferentie in Nassau (Bahama's) van 16-22 oktober.

Op 16 oktober kwam de bestandscommissie voor het eerst bijeen. Zij bestond uit 11 Srilankaanse leden, van wie twee voorkwamen op de ENLF-kandidaten lijst.
Op 25 oktober verklaarde president Jayewardene in Londen dat hij op de Bahama's waardevelle gesprekken met de Indiase premier Gandhi had gevoerd. De Indiase regering deed haar uiterste best de Tamil-guerrillaleiders rond de onderhandelingstafel te brengen. Zij zou in Madras met hen spreken over de voorstellen, die waren vervat in een - nog niet gepubliceerd - werkdocument, aldus president Jayewardene.

Hervatting overleg in Delhi. Klachten over hestandsschendingen. Bestand de facto opgezegd

Op 7 november 1985 begon Romesh Bhandari in Hyderabad House in Delhi gesprekken met alle Tamil-partijen, d.w.z. leiders van het ENLF en vertegenwoordigers van het TULF. Het ENLF presenteerde een document waarin de bestandsschendingen door regeringstroepen werden opgesomd, maar diende geen eigen voorstellen in voor een regeling van de crisis. Het TULF kwam wel met een eigen discussiestuk.
Wat betreft de discussievoorstellen van Sri Lanka meldde Mohan Ram in *NRC/H'blad* (12-11-'85) dat president Jayewardene in Nassau tegenover premier Gandhi een aantal kleine concessies had gedaan: hij was nu bereid de oostelijke provincie zelf door middel van een referenduni te laten beslissen over de vraag of men de noordelijke provincie wilde fuseren of niet. Maar de Tamil-groepen zagen in dit voorstel een sinister plan om het Tamil-.,thuisland" in tweeën te splitsen, omdat voor de noordelijke provincie geen zelfde referendum was voorzien.
Op 8 november verlieten de vier in het ENLF verbonden Tamil-guerrillagroepen - TELO, LTTE, EROS en EPRLF - een ontmoeting met Bhandari. Zij achtten het zinloos de besprekingen voort te zetten wegens de ,,loze gebaren" van de Srilankaanse regering. Een ENLF-woordvoerder verklaarde op 9 november dat de vier groepen de gewapende strijd zouden hervatten. Zij verzochten India een invasie in Sri Lanka uit te voeren. Weliswaar wilden de vier groepen vooralsnog het staakt-het-vuren inachtnemen en zich ,,alleen uit noodweer" verdedigen.

Op 7 en 8 november 1985 ontmoetten president Jayewardene van Sri Lanka en premier Gandhi van India elkaar in Dhaka (de hoofdstad van Bangladesh) tijdens de eerste topconferentie van de Zuidaziatische Associatie voor Regionale Samenwerking (South Asian Association for Regional Co-operation - SAARC). welke toen door de leiders van zeven Zuidaziatische landen werd gevormd. De andere deelnemende staten waren Bangladesh, Bhoetan, Malediven, Nepal en Pakistan.
Op 16 december beschuldigde het Srilankaanse ministerie van nationale veiligheid Tamil-guerrillastrijders van 2.006 schendingen van het bestand van 18 juni alsmede van de moord op 378 mensen (296 burgers en 82 militairen of politieleden). In totaal zouden in 1985 volgens schattingen 2.500 burgers zijn gedood.
Op 10 januari 1986 traden de twee Tamil-vertegenwoordigers in de commissie voor toezicht op het bestand af. Zij klaagden over het optreden van de Srilankaanse strijdkrachten tijdens een bezoek van de commissie aan Jaffna in het weekend van 5 januari. Er waren toen helikopters ingezet om op Tamil-burgers te schieten.
Op 12 januari deelde een ENLF-zegsman in Madras mee dat de Tamil-guerrillagroepen zich niet langer gebonden achtten aan het staakt-het-vuren, aldus het Indiase persbureau PTI. Op 13 januari maakte de bevelhebber van de Srilankaanse strijdkrachten, luitenant-generaal Cyril Ranatunge, bekend dat het leger ,,verplicht is vergeldingsactie te ondernemen" bij aanvallen van guerrillastrijders; deze verklaring werd als een opzegging van het bestand beschouwd.
Op 16 januari werden bepaalde sectoren van het schiereiland Jaffna, gelegen binnen een straal van 1 km rond de militaire bases, door de Srilankaanse autoriteiten tot veiligheidszone verklaard (zieookpag. 342/3 - '85). In deze zone mochten militairen gebruik maken van mortieren om zich te verdedigen. De maatregel werd getroffen nadat het fort in Jaffna bijna 48 uur onafgebroken door Tamil-strijders met mortieren was bestookt.
Op 26 januari verklaarde president Jayewardene in een interview met een krant in Colombo: .,Het leger is nu beter uitgerust en opgeleid en ik verwacht dat het tegen het einde van dit jaar (1986) een eind kan maken aan het guerrillageweld. Ik streef naar een militaire regeling van wat ik meen dat een militair probleem is en daarna zal ik de politieke zijde aanvatten."

Akkoord *India - Sri* Lanka over *staatloze Tamils*

Op 15 januari 1986 bereikten India en Sri Lanka overeenstemming over de status van staatloze Tamil-plantagearbeiders van Indische herkomst.

Bijna een miljoen Tamils van Indische herkomst waren na het bereiken van de onafhankelijkheid van Ceylon (thans Sri Lanka) in 1948 behandeld als statenlozen zonder stemrecht. In 1964 had de toenmalige premier. mevr. Sirimavo Bandaranaike, met haar Indiase ambtgenoot Lal Bahadur Shastri een akkoord bereikt op grond waarvan 525.000 van deze Tamils het Indiase staatsburgerschap zouden krijgen en 300.000 dat van Sri Lanka. Omstreeks 150.000 Tamils die niet onder dit akkoord vielen werden op grond van een overeenkomst uit 1974 tussen beide landen verdeeld.

De uitvoering van de akkoorden leverde problemen op, omdat meer Tamils voor het staatsburgerschap van Sri Lanka kozen dan voor dat van India. Sommigen aan wie het staatsburgerschap van Sri Lanka was geweigerd kozen vervolgens voor India. 94.000 Tamils die door Sri Lanka waren geweigerd gingen er niet toe over het Indiase staatsburgerschap aan te vragen en bleven zo statenloos.

Sri Lanka stemde er op 15 januari 1986 mee in het staatsburgerschap toe te kennen aan 94.000 staatloze Tamils en hun sinds oktober 1964 geboren kinderen (in totaal ca. 269.000 mensen). India zou alle Tamils die vóór 30 oktober 1981 een verzoek om het Indiase staatsburgerschap hadden ingediend (506.000) dit staatsburgerschap verlenen. Volgens de Indiase Hoge Commissie in Colombo, J.N. Dixit, was dit reeds aan 421.207 personen verleend. Met de toekenning van het staatsburgerschap aan de overige staatloze Tamils, omstreeks 85.000, zou India beginnen zodra Sri Lanka de nodige wetgevende maatregelen had getroffen om alle overige Indische Tamils het staatsburgerschap van Sri Lanka te verlenen. Dat betrof in totaal ca. 469.000 personen, van wie ca. 200.000 reeds het staatsburgerschap hadden ontvangen.
Op 31 januari keurde het parlement van Sri Lanka de betreffende wet tot het verlenen van het staatsburgerschap aan deze categorie Tamils, afstamme-

lingen van de plantagearbeiders die in de 19de eeuw onder het Britse koloniale bewind naar het eiland waren gebracht, goed. Beide landen moesten volgens de afspraak binnen 18 maanden aan alle betrokkenen het staatsburgerschap hebben verleend.

Verslechtering relatie India - Sri Lanka

In het weekend van 2 februari voerde de Indiase onderhandelaar Bhandari in Madras besprekingen met Tamil-leiders van TULF en ENLF. De Srilankaanse voorstellen i.z. het Tamil-probleem waren voor het eerst schriftelijk geformuleerd in een brief van president Jayewardene aan de Indiase premier Gandhi op 30 januari, aldus de *Financial Times* (3-2-'86). Ook het TULF diende eigen voorstellen over regionale autonomie bij Gandhi in. De bedoeling was dat Bhandari op 3 februari in Colombi zou arriveren voor tweedaagse besprekingen met de Srilankaanse regering over de TULF-voorstellen.
Maar op het laatste moment werd Bhandari's bezoek ,,wegensonvoorziene omstandigheden'' uitgesteld. Bhandari weet dit uitstel aan de jongste escalatie van het geweld in Sri Lanka en de ,,diepe kloof'' tussen de voorstellen van het TULF en de naar verluidt ,,compromisloos negatieve'' reactie van president Jayewardene daarop (NZZ 5-2-'86). Volgens commentatoren was India ontstemd over de verharde houding van Jayewardene die voor een ,,militaire oplossing'' leek te hebben gekozen.
Hoewel de president op 2 februari boeddhistische monniken in Wathuruwila (bij Colombo) had opgeroepen adviezen voor ,,een geweldloze strategie'' te verschaffen, zei hij de volgende dag in een boodschap t.g.v. onafhankelijkheidsdag: ,,Ik beloof alle vredelievende mensen van Sri Lanka dat wij dit jaar het terrorisme in Sri Lanka in al zijn vormen zullen overwinnen, vernietigen en uitroeien.''
Op 9 februari verklaarde premier Gandhi aan het slot van een driedaags bezoek aan de Malediven: ,,Als Sri Lanka niet werkelijk in ons initiatief (ter oplossing van het Tamil-conflict) geïnteresseerd is, dan moet men dat tegen ons zeggen.'' De Indiase regering bevestigde dat zij Sri Lanka's territoriale integriteit zou verdedigen maar ,,niet met gevaar voor India's eigen eenheid en integriteit''. Wanneer Sri Lanka zijn militaire plannen zou doorzetten, dan zou India geen initiatief meer nemen in zijn rol als bemiddelaar (*Financial Times* 12-2-'86).
Op 26 februari sprak de Indiase minister van buitenlandse zaken, Bali Ram Bhagat, n.a.v. het doden van Tamil-burgers in Sri Lanka over ,,elementen van genocide''. Naar zijn zeggen had het geweld .,gevaarlijke proporties'' aangenomen en ,,ernstige repercussies'' voor India veroorzaakt.

Luchtaanvallen op Tamzls. Militaire maatregelen

Inmiddels escaleerde de strijd in Sri Lanka. Rij gevechten tussen Tamil-guerrillastrijders en veiligheidstroepen kwamen alleen al in het weekeind van 2 februari minstens 90 guerrillastrijders om het leven, aldus regeringsbronnen.
Op 19 februari werden 8 guerrillastrijders en 5 burgers gedood bij de eerste luchtaanval van Srilankaanse vliegtuigen die de regering in Colombo toegaf.
Op 27 februari vielen vliegtuigen en helikopters guerrillaschuilplaatsen op 6 km van Jaffna aan. Bij deze ,,preventieve actie'' werden drie mensen gedood, aldus het ministerie van defensie. Dit waarschuwde de volgende dag voor nog meer luchtaanvallen op de ca. 30 guerrillabases in de buurt van Jaffna.
Intussen was de veiligheidszone, die sinds 16 jan. voor een deel van dit gebied gold, op 13 februari uitgebreid tot het grootste deel van de oostkust van Sri Lanka. De strijdkrachten kregen volmacht schepen vóór de kust aan een onderzoek te onderwerpen en mensen te arresteren die zonder vergunning de veiligheidszone binnenkwamen.
In een verslag over de invoering van een visserijverbod in de noordelijke wateren van Sri Lanka per 2 maart meldde radio-Colombo dat er zeker 14 (vissers)boten werden gebruikt om gewapende Tamil-strijders van India via de 30 km brede Palk Straat naar Jaffna over te brengen.
Op 7 maart bood de minister van nationale veiligheid, Lalith Athulathmudali, de Tamil-strijders een bestand aan, als deze ermee instemden geen manschappen en materieel uit Tamil Nadu (India) aan te voeren.

Terwijl radio New Delhi meldde dat de Srilankaanse luchtmacht op 12 en 14 maart aanvallen had uitgevoerd op gebieden bij Jaffna waarbij slachtoffers onder de burgerbevolking waren gevallen, kondigde minister Athulathmudali op 13 maart aan dat de luchtaanvallen op Tamil-doelen met ingang van 15 maart een week lang zouden worden stopgezet. In ruil daarvoor verwachtte de regering dat de guerrillastrijders de aanvoer van manschappen en materieel via de Palk Straat zouden staken. Als zij daartoe besloten. zouden de luchtaanvallen niet worden hervat. ,,Als we een toestand van geweldloosheid kunnen bereiken, zijn we bereid overleg te beginnen, formeel of informeel, in het openbaar of in het geheim, direct of indirect'', aldus de minister. Dan kon er ,,met iedere individu of groep over een politieke oplossing'' worden gesproken. Athulathmudali noemde als begindatum 13 april.
De mededelingen van de minister volgden op een regeringsverklaring waarin deze ,,haarvaste en onvoorwaardelijke verbintenis jegens een politieke oplossing van het bestaande etnische probleem in Sri Lanka'' herhaalde. Voorts werd verklaard dat Sri Lanka ,,de voortdurende goede diensten van de regering van India waardeert''.

Volgens *The Times* (12-3-'86) waren er in Colombo reeds vertrouwelijke besprekingen gevoerd tussen minister Athulathmudali en Neelan Tiruchelvam, een voormalig parlementslid van het TULF.

Die besprekingen zouden zijn gegaan over de drie voornaamste geschilpunten: 1) de idee van een koppeling tussen een noordelijke en een oostelijke provincie in een gedecentraliseerd bestuurssysteem; 2) de omvang van de lokale controle op politiezaken die de centrale regering zal overdragen: en **3)** het probleem van het door de regering gesteunde vestigingsbeleid. in het bijzonder in de oostelijke provincie.
Het voornaamste probleem ad 2 betrof de recrutering van de politie die de centrale regering onder eigen controle wilde houden om het aanwerven van ,.terroristen'' door lokale autoriteiten te voorkomen. Ad 3 wilden de Tamils alle 37.000 beschikbare percelen aan Tamils toewijzen, terwijl de regering de vestiging van Tamils op 27 000 van deze percelen wilde toestaan.

Hoewel *The Times* (19-3-'86) meldde dat het vredesinitiatief van de Srilankaanse regering tot dusver door de militante (Tamil)groepen was verworpen, waren er toch tekenen van een hernieuwd vredesoffensief.

Op 9 april verklaarde de Srilankaanse minister van financiën, Ronnie de Mel, in Washington dat de besprekingen onder auspiciën van India wellicht in mei zouden worden hervat. ,,Gandhi is de enige die de Tamil-leiders terug naar de onderhandelingstafel kan brengen'', aldus De Mel. Dezelfde dag sloot de Indiase minister van buitenlandse zaken Bhagat uit dat de Tamil-guerrillagroepen die voor een onafhankelijke staat Tamil Eelam strijden door India zouden worden erkend. Zij zouden evenmin dezelfde status in India krijgen als de PLO en de SWAPO, aldus Bhagat.

Op 17 april verbleef Sri Lanka's minister van buitenlandse zaken, A.C.S. Hameed, in Delhi voor een ministersconferentie van de niet-gebonden landen. Hij had nieuwe autonomievoorstellen bij zich die de volgende dag door het TULF werden verworpen. Volgens een woordvoerder van deze partij behelsden de voorstellen de in-

stelling van unie-territoria zoals Goa in India, maar geen organisatorische koppeling tussen de twee provincies. Niettemin zei de secretaris-generaal van het TULF, Appapillai Amirthalingam, dat dit ,,vage" plan ,,de deur opent voor een vooruitgang in verhouding tot de eerdere voorstellen", zoals die in augustus 1985 door de regering waren geformuleerd. Amirthalingam en twee andere TULF-vertegenwoordigers werden in Delhi ontvangen door Romesh Bhandari, die eerder ook met minister Hameed had gesproken. Amirthalingham sloot echter directe besprekingen met Colombo uit (The Times 28-4-'86).

Op 29 april arriveerde een Indiase delegatie o.l.v. staatsminister P. Chidambaram in Colombo. Zij voerde besprekingen met o.a. president Jayewardene en oppositieleider Anura Bandaranaike. Op 4 mei 's nachts keerde de delegatie naar Delhi terug. Zij had in Colombo te horen gekregen dat de Srilankaanse regering nu bereid was tot een politieke, eerder dan een militaire, regeling en daartoe ,,zinvolle" besprekingen wilde beginnen, zo meldde de Financial Times (10-5-'86) vanuit New Delhi.

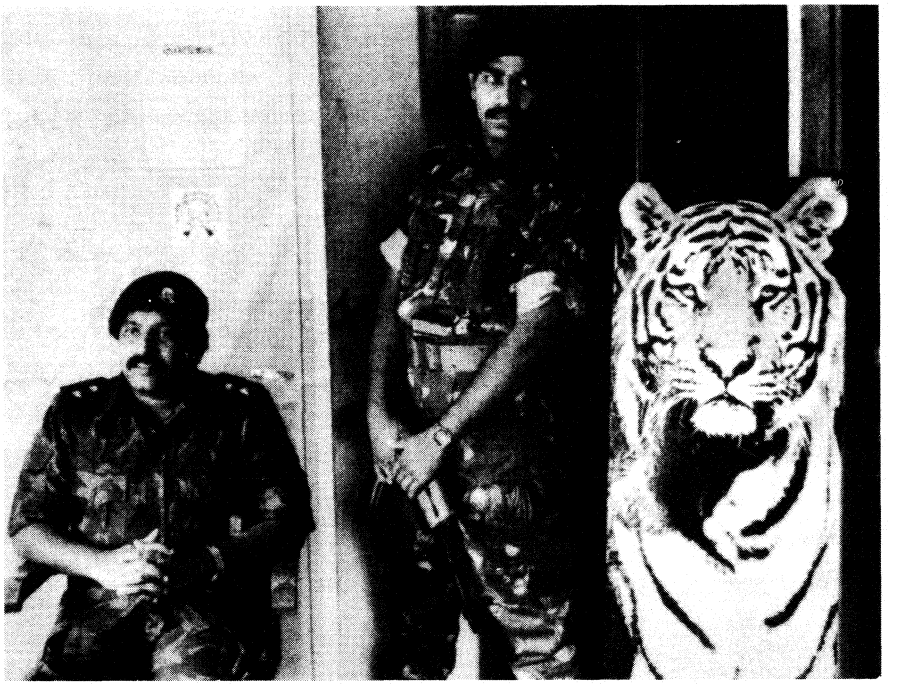

LTTE-leider Vellupillai Prabhakaran (l.)

Gevechten tussen LTTE en *TELO*. Bomaanslagen Colombo

Op 29 april 1986 braken op het schiereiland Jaffna gevechten uit tussen twee Tamil-guerrillagroepen, LTTE en TELO, nadat een TELO-commando twee LTTE-functionarissen had ontvoerd. Deze werden naar verluidt vermoord. De strijd, die zich tot het oosten van het eiland uitbreidde, duurde drie dagen en vergde volgens sommige schattingen meer dan 300 doden, van wie 135 onder de guerrillastrijders.

Op 2 mei werd bericht dat de LTTE-tijgers verscheidene TELO-bolwerken hadden vernietigd, waaronder het hoofdkwartier in Kalliyankadu. Daarbij zou TELO-leider Mohan Sri Sabaratnam gevangen zijn genomen.

Op 6 mei maakte een TELO-woordvoerder in Madras echter bekend dat Sabaratnam op 5 mei in Jaffna door een huurmoordenaar van de LTTE was doodgeschoten.

Inmiddels was op 3 mei 's morgens een bom ontploft in een Tristar van Air Lanka op de luchthaven van Colombo. De aanslag vergde 17 doden (per 10 mei), op 3 Srilankanen na allen buitenlanders. De Srilankaanse autoriteiten schreven de verantwoordelijkheid voor de aanslag toe aan de LTTE, maar dit werd in een LTTE-verklaring ontkend.

Bij een bomexplosie in het centrale telegraafkantoor in Colombo kwamen op 7 mei 's morgens 14 mensen om het leven, terwijl ruim 100 gewond raakten. Een woordvoerder van het ministerie van nationale veiligheid zei dat de autoriteiten de grootste Tamil-guerrillagroep, de LTTE, voor de aanslag verantwoordelijk achtten, maar later werd de verantwoordelijkheid opgeëist door de EROS (The Guardian 13-5) en het ultra-linkse Volksbevrijdingsfront (Janatha Vimukthi Peramuna - JVP), dat in april 1971 de mislukte opstand tegen de regering van mevr. Sirimavo Bandaranaike leidde (pag. 333/2 e.v.-'71).

Na deze aanslagen liet president Jayewardene weten dat de Srilankaanse regering haar standpunt had verhard. Zowel de regering als de Tamiltijgers (LTTE) spraken over een militaire oplossing van het conflict, waarbij beide scherpe kritiek op India uitoefenden. De president uitte opnieuw de beschuldiging dat India de Tamil-guerrillastrijders steunde in plaats van hen als internationale terroristen te behandelen. Daarentegen veroordeelde de LTTE India's bemiddeling ten behoeve van een politieke oplossing.

Operatie Srilankaanse strijdkrachten

Op 17 mei 1986 begonnen de Srilankaanse strijdkrachten een militaire operatie (officieel een troepenrotatie) met ca. 2.000 militairen die op het schiereiland Jaffna waren gelegerd. Die operatie had ten doel de stad Jaffna en het centrale Tamil-gebied op de guerrillastrijders te heroveren en weer onder controle van de strijdkrachten te brengen.

Regeringstroepen rukten vanaf het vliegveld Pallai, de marinebasis Kayts en de Olifantpas over de weg naar Jaffna op. terwijl ook militairen vanuit het fort van Jaffna in actie kwamen. De troepen ontmoetten hevig verzet van guerrillastrijders en boekten volgens persberichten slechts geringe terreinwinst.

Op 18 mei werden vijf legerkampen, waaronder het fort Jaffna. door guerrillastrijders aangevallen.

Op 19 mei voerden lichte vliegtuigen el1 helikopters van de Srilankaanse luchtmacht bombardementen en beschietingen op de stad Jaffna uit, waarbij talrijke burgerslachtoffers zouden zijn gevallen. Volgens de regering echter werd de grootste schade in Jaffna aangericht door slecht functionerende raketten van guerrillastrijders. Voorts werden kustdorpen in de buurt van Velvettiturai door de Srilankaanse luchtmacht en marine bestookt.

Volgens militaire wocrdvoerders werd de operatie op 23 mei met succes afgesloten. Dertig rebellen, twee soldaten en een burger zouden zijn gedood, maar volgens burgercomités uit Jaffna zouden alleen al bij een bombardement van de luchtmacht 80 a 90 burgers zijn omgekomen. Tevens meldde de regering dat alle legerkampen in het gebied nu veilig waren behalve het fort van Jaffna. Daarentegen claimde de LTTE op 25 mei dat zij het hele schiereiland weer onder controle had.

Over de militaire operatie en haar gevolgen berichtte Jurriaan Kamp in *NRC/H'blad* (4-6-'86) o.a.:

..De poging van Jayewardene zijn regeringstroepen te ontzetten uit het achttiende-eeuwse Nederlandse ford in het centrum van Jaffna, waar zij al een jaar Lang werden belegerd door Tamil-guerrillagroeperingen, liep op niets uit. Jaffna is nog steeds in de greep van Tamil-extremisten en het offensief heeft slechts geleid

tot een nieuwe reeks van terroristische aanslagen met tientallen onschuldige burgerslachtoffers.
Eerst nog in het oosten van het eiland waar de Tamils in de havenstad Trincomalee (op 21 mei) de tweede grootste cementfabriek van het eiland opbliezen. De fabriek was overigens een joint venture van Sri-Lankaanse Tamils met een Japans bedrijf en de werknemers waren voor 70 procent Tamils, hetgeen de willekeur van de Tamil-terroristen en hun onderlinge verdeeldheid illustreert.
Vervolgens verlegden de Tamils hun doelgebied opnieuw naar het tot dusver betrekkelijk rustige zuiden en westen van het eiland met als resultaat de aanslagen op een fruitvenverkingsfabriek en een passagierstrein (op 31 mei) in (de buurt van) Colombo van het afgelopen weekeinde .."

India tegen militaire oplossing. Toenemend geweld

Inmiddels had de Hoge Commissaris van Sri Lanka in Delhi, Bernard Tilakaratna, op 18 mei 1986 een boodschap van zijn regering aan de Indiase staatsminister P. Chidambaram overgebracht. Daarin werd gesteld dat ,,tenzij de Tamil-leiders zich aanmeldden om te spreken over de jongste Srilankaanse voorstellen" over een regeling via onderhandelingen het geen zin had de Indiase regering de ,,verduidelijkingen en en aanvullingen" te verschaffen die zij aan Colombo had gevraagd. Die verduidelijkingen betroffen het pakket voorstellen dat Chidambaram uit Sri Lanka had meegebracht m.b.t. de overdracht van bevoegdheden aan voorgestelde provinciale raden.
Op 19 mei veroordeelde de Indiase regering de militaire operatie op het schiereiland Jaffna in een verklaring. ,,Het valt bijzonder te betreuren dat zulke operaties moesten worden uitgevoerd op een tijdstip dat India en Sri Lanka betrokken waren bij besprekingen om een vreedzame politieke oplossing voor het probleem te vinden", zo werd gesteld.
De Indiase premier Gandhi zei volgens The Times (20-5-'86):,,Wijdachten dat de gesprekken goed waren geweest en dat een oplossing mogelijk was". Maar een ontmoeting met de Hoge Commissaris van Sri Lanka had hem de indruk gegeven dat de Srilankanen hun opvatting over het probleem herzagen door de tien dagen eerder in Colombo besproken voorstellen nu af te zwakken. Het leek alsof de Srilankaanse regering niet langer vertrouwen had in een politieke oplossing, aldus Gandhi.
Op 20 mei werd de Hoge Commissaris van India in Colombo, J.N. Dixit, voor een onderhoud van een uur ontvangen door president Jayewardene die hem verzekerde dat hij nog steeds naar een politieke oplossing streefde. Op 22 mei bracht Dixit een boodschap van zijn regering aan president Jayewardene over waarin op een ,,completestopzetting" van alle veiligheidsoperaties op het schiereiland Jaffna werd aangedrongen, omdat deze ,,het vredesproces in gevaar" brachten.
Op 24 mei verklaarde president Jayewardene zich tegenover een Indiase afgezant bereid tot onmiddellijke beeindiging van de militaire acties in Jaffna, als de Tamils van hun kant afzagen van het gebruik van geweld.
Dit geweld nam toe. Alleen al in de iaatste week van mei kwam bij schietpartijen en bomaanslagen meer dan 50 mensen om het leven, nagenoeg allemaal Sinhalezen (The *Observer* 1-6-'86). Nadere bijzonderheden worden in een volgende aflevering opgenomen.

President Jayewardene aanvaardt voorstel inzake conferentie politieke partijen. Nieuw autonomieplan regering

President Junius Jayewardene aanvaardde op 3 juni 1986 een voorstel voor het houden van een conferentie van alle geregistreerde politieke partijen ter bespreking van het etnische conflict. Dit voorstel kwam van de Mahajana Eksath Peramuna (MEP of Verenigd Volksfront) en kreeg vervolgens de steun van de regeringspartij, de United National Party (UNP).
Op 4 juni deelde staatsminister De Alwis mee dat vertegenwoordigers van de gematigde Tamil-partij TULF niet was verzocht aan de voorgenomen conferentie deel te nemen. De voornaamste Sinhalese oppositiepartij, de Sri Lanka Freedom Party (SLFP),weigerde op 18 juni zelf aan de conferentie deel te nemen.
Op 11 juni liet de Indiase premier Gandhi de Srilankaanse regering weten dat hij niet langer overtuigd was van haar streven naar een politieke oplossing. Mocht dat inderdaad het geval zijn dan wenste India zich als bemiddelaar terug te trekken. Was president Jayewardene daarentegen nog steeds geporteerd voor een ,,Indiase rol", dan moest de Srilankaanse regering onverwijld antwoorden op het Indiase verzoek om verduidelijkingen.
Op 12 juni meldde het onafhankelijke Srilankaanse blad Sun dat Sri Lanka's Hoge Commissaris in India, Bernard Tilakaratna, die toen in Colombo verbleef, een persoonlijke boodschap van president Jayewardene aan premier Gandhi zou overbrengen, waarin de te nemen stappen voor het zoeken van een politieke oplossing werden uiteengezet.
Op 18 juni keurde het Srilankaanse kabinet nieuwe autonomievoorstellen goed, die aan de conferentie van de politieke partijen zouden worden voorgelegd.
Dezelfde dag bracht Hoge Commissaris Tilakaratna deze voorstellen en de gevraagde verduidelijkingen aan premier Gandhi over.
Op 25 juni kwam de conferentie van de politieke partijen in Colombo bijeen. Behalve de UNP en de MEP waren vertegenwoordigd: de Communistische Partij van Sri Lanka, de trotskistische Lanka Sama Samaja, het Ceylon Workers' Congress, het Democratic Workers' Congress, het All Ceylon Tamil Congress en de Nava Sama Samaja Party (NSSP).
Bij het begin van de conferentie, waaraan dus door acht van de elf officieel erkende politieke partijen werd deelgenomen ontvouwde president Jayewardene een nieuw plan voor de regeling van de etnische kwestie via een systeem van machtsoverdracht, waarbij alle negen provincies van Sri Lanka een substantiële autonomie zouden genieten. De Volkskrant (30-6-'86):

,.Het hoofdbestanddeel van Jayewardene's voorstellen is een gedeeltelijke machtsoverdracht aan nieuw op te richten raden in de negen provincies op het eiland. De raden worden gekozen en hebben de functie van een volksvertegenwoordiging met wetgevende bevoegdheden en controle op het beleid van het provinciale ,,kabinet" onder een ,,eerste minister". die eveneens wordt gekozen en die zijn eigen ministerraad kan vormen.
De centrale regering in Colombo wordt vertegenwoordigd door een gouverneur, die door de president wordt benoemd. Hij heeft een representatieve functie zonder macht. In grote lijnen kan men overeenkomsten zien met de federale opzet van India.
De terreinen waarop de provinciale raden macht hebben zijn: handhaving van de openbare orde, agrarisch en industrieel beleid, onderwijs en cultuur, en belastingheffing. Dit zijn de terreinen waar de Tamils zich ten achter gesteld voelen. Over de ingewikkelde materie van de landverdeling onder de verschillende bevolkingsgroepen moet een nationale commissie - waarin de provinciale raden zijn vertegenwoordigd - beslissen.
De provincies krijgen het recht hun eigen politiemensen te recruteren tot de rang van hoofdinspecteur. In de rangen van commissaris en hoger wordt voorzien door de centrale politiemacht. De nationale defensie (strijdkrachten) en het buitenlandse beleid blijven de verantwoordelijkheid van de centrale regering. De strategische haven en marinebasis Trincomalee in het oosten blijft onder direkt gezag van Colombo. Niet duidelijk is of, en hoe, de rechterlijke macht een rol speelt in de machtsoverdracht van het centrum naar de provincie. De president blijft in laatste instantie verantwoordelijk voor het functioneren van de provinciale raden, in die zin dat hij maatregelen kan nemen als hij de overtuiging heeft dat de raden niet ,.wettig functioneren". Een van de maatregelen is ontbinding van de raad. De president kan ook de uitvoerende macht overnemen in de provincie om er de openbare orde te handhaven in geval de noodtoestand is afgekondigd.
Met het oog op de onrust en het verzet van de Tamils in het noorden en oosten zullen de eerste raden in deze provincies worden ingesteld."

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERKIEZINGEN IN ITALIË

Op 14 en 15 juni moesten de kiesgerechtigde Italianen zich naar de stembus begeven om 630 leden voor de Kamer van Afgevaardigden te kiezen en 315 Senatoren. Tegelijk met de parlementsverkiezingen vonden in Napels en een serie andere steden gemeenteraadsverkiezingen plaats.

Het waren vervroegde parlementsverkiezingen. Deze waren noodzakelijk geworden na een verschil van mening tussen de Socialisten (PSI)en de Christen-Democraten (DC),de belangrijkste twee leden van de sinds 4 aug. 1983 regerende vijf-partijencoalitie o.l.v. de Socialist Bettino Craxi, over het premierschap (zie verderop onder het kopje ,,Regeringscrisis'').Als grootste partij in het parlement eiste de Christen-Democratische Partij het premierschap op in het laatste deel van de regeerperiode, maar Craxi weigerde het premierschap af te staan (bij de parlementsverkiezingen van 26 en 27 juni 1983 hadden de Christen-Democraten een aanzienlijk verlies geleden en de Socialisten een forse winst geboekt, zie pag. 417 e.v.-1983).

De kiezers maakten echter geen einde aan de impasse over het premierschap, want zowel Socialisten als Christen-Democraten boekten winst, resp. 21 en negen zetels in de Kamer van Afgevaardigden. De Socialisten boekten weliswaar een grotere winst dan de Christen-Democraten. maar deze laatste bleven met 234 zetels de grootste partij in de Kamer. Hun drie regeringspartners, de Republikeinse (PRI),Sociaal-Democraten (PSDI) en Liberalen (PLI),leden een verlies van resp. acht, zes en vijf zetels.

De Communisten (PCI) raakten in de Kamer 22 zetels kwijt en gingen van 198 naar 177 zetels. De extreein-linkse Proletarische Democraten wonnen één zetel en kwamen op acht zetels uit. De Groenen, die voor het eerst aan de parlementsverkiezingen deelnamen, slaagden er in 13 zetels te veroveren.

De neo-fascistische MSI (Movimento Sociale Italiano) verloor in de Kamer van Afgevaardigden zeven zetels en zakte van 42 naar 35 zetels.

De Radicale Partij (PRI) boekte in de Kamer een winst van twee zetels en beschikte nu over 13 Afgevaardigden, onder wie Ilona Staller. in Italië bekend als pornoster ,,Cicciolina'', en Domenico Modugno, ooit wereldberoemd als de zanger van het lied ,,Volare''.

Om een stem te kunnen uitbrengen voor de Kamer van Afgevaardigden moet men in Italië 18 jaar of ouder zijn; voor. de Senaat 25 laar of ouder Voor de vernieuwing van de Kamer van Afgevaardigden waren 45.6 miljoen van de in totaal ruim 57 miljoen Italianen naar de stembus geroepen. Aan de verkiezingen voor de Senaat namen 39 miljoen mensen deel. Een Afgevaardigde moet ten minste 25 jaar oud zijn, een Senator 40 jaar

In 315 kiesdistricten moest een Senator worden gekozen. Voor de Kamerverkiezingen was het land ingedeeld in 32 kiesdistricten en mocht de kiezer maximaal vier voorkeursstemmen uitbrengen.

De opkomst bij de verkiezingen was 88.5 prucent (in 1983: 89 procent) Iri Italië is stemmen verplicht

Onder de kop ,.Groenen Italië verbijsterd door hun succes'' meldde correspondent Rik Rensen in *NRC/H'blad* (18-6) n m het volgende:

De Italiaanse Groenen. La Lista Verde, hadden wel gehoopt op een succesvolle verkiezingsuitslag. maar niemand had deze overdonderende overv.-inning verwacht: de Verdi ;<regen 2.5 procent van de stemmen en zullen in juli met dertien vertegenwoordigers in de Kamer. van Afgevaardigden en met één representant in de Senaat verschijnen.

.,Dit succes is nog groter dan dat van de Grunen in West-Duitsland''. zegt Silvano Vinceti. die de verkiezingscampagne heeft gecoordineerd. .,In Duitsland heb je namelijk met één partij te maken en hier zijn de milieukandidaten uit verschillende partijen afkomstig. Dit is dus een motie van wantrouwen voor de andere partijen en een blijk van vertrouwen in ons.''

Iedereen is zo verrast door het succes. dat nu in paniek wordt rondgekeken wie de veertien parlementszetels moeten bezetten. Een aantal mensen van de beweging. die het woord .,partij'' vermijdt. heeft uit idealistische motieven een handje geholpen bij de verkiezingscampagne Sommigen hebben geld gegeven (in totaal 150 miljoen lire. ongeveer 250 000 gulden). anderen hebben affiches geplakt en weer anderen hebben op de zeepkist gestaan om de mensen van de noodzaak van een schone maatschappij te overtuigen Iedereen stond voor zijn zaak. maar niemand had er echt rekening mee gehouden dal er ecri mogelijke verkiezing in hrt parlement op zou volgen

Maandagmiddag liep Rosa Filippini, voorzitter van de Italiaanse ..vrienden der aarde'' naar het Palazzo Montecitorio, de Italiaanse Tweede Kamer. om de eerste uitslagen te bekijken. Ze slaagde erin de perszaal binnen te komen. maar werd al gauw aangehouden door. een rnan dir haar vroeg te vertrekken. Ze had hier. niets te maken. wegwezen dus. Die houding veranderde snel toen de eerste uitslagen kwamen binnendruppelen ..Toen kon ik opeens overal naar toe '. zegt Rosa Filippini lachend. ..Iedereen was vriendelijk tegen mij. iedereen begon ineens complimentjes te maken ..

Een paar kilometer verderop zat ern aantal leden van de ..lachende zon''. het symbool waaronder de Groenen aan de verkiezingscampagne hebben meegedaan. naar de radio te luisteren. In het appartement aan de Via Magenta, vlak bij het centraal station. werden na het bekend worden van de eerste voorlopige uitslagen een fles ..schone'' wijn en een paar pakken vruchtensap opengemaakt Een paar uur later zaten de aanwezigen, onder wie coordinator Silvano Vinceti. elkaar verbaasd aan te kijken en de vraag door wie de dertien zetels moesten worden bezet lag als een gloeiend koolt'e op het tapijt te smeulen.

De Romeinse lijstaanvoerder Massimo Scalia zegt: ..Velen van ons zullen er tot het laatst voor vechten geen officiële partij te worden. Wij willen een pressiegroep zijn en ons niet identificeren met het gevestigde partijwezen. In de toekomst zal blijken of me daarin ook zijn geslaagd''

,.Wij moeten de vrije vertegenwoordigers van het volk blijven''. zegt Rosa Filippini. ..Dat betekent dat we moeten luisteren naar onze kiezers en niet naar de leiders. Wij hebben zoveel stemmen gewonnen onidat de kiezers dit van ons verwachten. Zij eisen van ons concrete maatregelen. Wij moeten de politiek op een niveau tillen dat concrete beslissingen worden genomen die in het belang zijn van het volk.''

Voordat aan de verkiezingscampagne werd begonnen hebben de vertegenwoordigers van

De voorzitter van de Christen-Democratische Partij. Arnaldo Forlani. vertelt de pers op 15 juni dat de verkiezingsuitslagen er voor zijn partij gunstig uitzien.

Weekblad 56ste jaargang No. 2900. pag. 42471-42486

de Groene lijst uitvoerig gepraat over het programma. Sommige wilden een uitgebreid partijprogramma opstellen waarin ook de meningen over zaken als werkloosheid. economische groei en onderwijs zouden zijn opgenomen. Maar toen deze discussie werd gevoerd, bleek al snel dat de aanhangers van de Groenen nooit op één lijn zouden kunnen uitkomen.
Toen bleek voor het eerst ook duidelijk dat de aanhang afkomstig is uit alle delen van de Italiaanse maatschappij, van uiterst links, zoals de Proletarische Democraten, tot rechts. zoals de neo-fascistische partij MSI.
Alex Langer, voorzitter en theoreticus van de beweging. ziet als enige overeenkomst tussen de Groenen en de linkse partijen dat beide streven naar een ideale maatschappij, een betere wereld in de toekomst. Maar Laura Conti, voorzitter van de Italiaanse milieuliga, vindt dat je niet Groen kunt zijn, zonder progressief te denken. ,,Het Liberalisme heeft de produktie. de markt en de economische groei als belangrijke principes en die staan haaks op ons beeld van een ideale maatschappij."
De verschillende stromingen vonden elkaar in een milieuprogramma. De coalitie zet de bescherming van het milieu op de eerste plaats en heeft over andere maatschappelijke zaken als beweging geen mening. Op een andere manier bleek het niet mogelijk links en rechts in één partij aan één programma te binden. Bovenaan de lijst van eisen staan ontmanteling van de kerncentrales. verhoging van de investeringen in onderzoek naar alternatieve energiebronnen, investeringen in filterinstallaties aan de mondingen van rivieren met het oog op een schone Middellandse Zee.
Maar de dertien Groenen in de Kamer van Afgevaardigden zullen gesteund door hun Groene Senator geen kans onbenut laten ook het referendum over de kernenergie zo snel mogelijk weer op de agenda van de Kamers te zetten...

Na de verkiezingen waren de 630 zetels in de Kamer van Afgevaardigden als volgt over de partijen verdeeld (tussen haakjes de percentages geldig uitgebrachte stemmen):

	1987	1983
Chr.-Dem.	234 (34,3)	225 (32,9)
Commun.	177 (26,6)	198 (29,9)
Social.	94 (14,3)	73 (11,4)
MSI (neo-fasc.)	35 (5,9)	42 (6,8)
Republ.	21 (3,7)	29 (5,1)
Soc.-Dem.	17 (3,0)	23 (4,1)
Liber.	11 (2,1)	16 (2,9)
Radic.	13 (2,6)	11 (2,2)
Prol. Dem.	8 (1,7)	7 (1,5)
Groenen	13 (2,5)	– (–)
Overig.	7 (3,3)	6 (2,8)

In de 315 zetels tellende Senaat was de zetelverdeling als volgt:

	1987	1983
Chr.-Dem.	124 (33,9)	120 (32,4)
Commun.	99 (28,3)	107 (30,8)
Social.	38 (10,7)	38 (11,4)
Gemeensch. lijst (PSI, PSDI, PR)	11 (3,4)	– (–)
MSI (Neo-fasc.)	16 (6,3)	18 (7,3)
Republ.	9 (3,9)	10 (4,7)
Soc.-Dem.	5 (2,2)	8 (3,8)
Liber.	2 (2,1)	6 (2,7)
Radic.	3 (1,6)	1 (1,8)
Prol.Dem.	1 (1,5)	0 (1,1)
Zuidtiroler Volkspartij	3 (0,5)	3 (0,5)
Groenen	1 (2,0)	– (–)
Overig	3 (3,4)	4 (2,3)

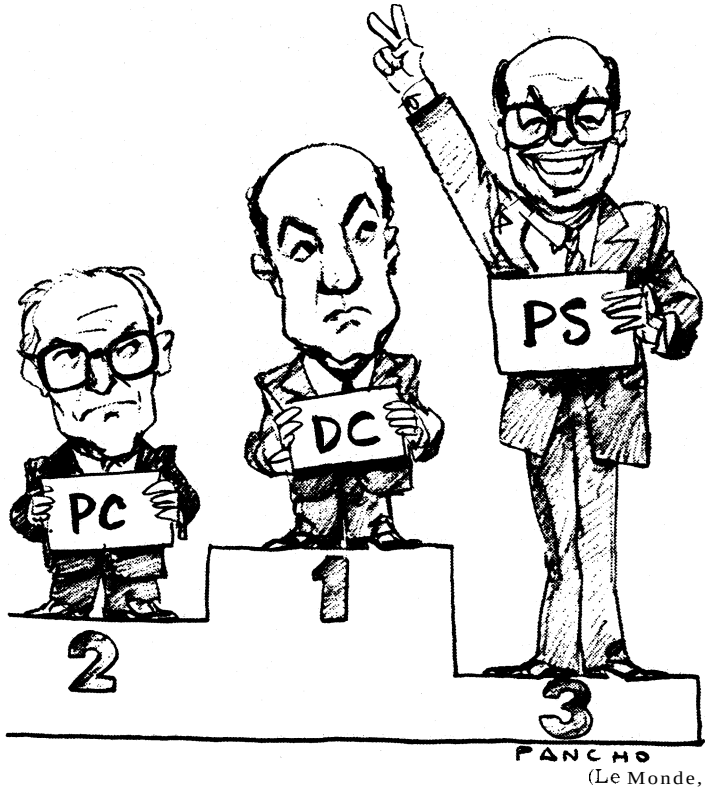

(Le Monde, 17-6-1987)

Op 17 juni werd in *NRC/H'blad* (17-6) de volgende balans van de verkiezingen opgemaakt:

De verkiezingen in Italie zijn voorbij en het land is nog steeds even onregeerbaar. Politici, journalisten en politieke experts zoeken ijverig naar de lichtpuntjes, maar iedere discussie eindigt met de conclusie dat de bonus voor Socialisten-leider Craxi en zijn Christen-Democratische rivaal De Mita, die allebei uit zijn op de premierszetel, het land nog verder in moeilijkheden heeft gebracht.
Dan gaan trivialiteiten als de opkomst van het pornosterretje Ilona ,,Cicciolina" Staller en de ruim 36.000 voorkeurstemmen voor de internationaal bekende ex-voetballer Gianni Rivera (een Christen-Democraat, red. KHA) het nieuws beheersen. Cicciolina kreeg ongeveer 15.000 voorkeurstemmen en versloeg daarmee bijna de leider van de partij, Marco Pancella. Maar de ,,geachte Afgevaardigde", zoals zij nu officieel heet, viel gisteren al meteen door de mand toen haar voor de televisie werd gevraagd commentaar te leveren op de verkiezingsuitslag. Zij begon een verklaring voor te lezen over vrije seks, praktisch seksueel onderricht op de middelbare scholen en campagnes tegen de preutsheid in Italië. Blozend droop zij af toen haar werd verzocht de volgende keer geen verklaring voor te lezen die door anderen is opgesteld.
Kampioen voorkeurstemmen was echter de Christen-Democraat Giulio Andreotti, de gewaardeerde minister van buitenlandse zaken. Hij kreeg er 278.000 en daaruit blijkt dat ook controversiele figuren het goed doen bij de Italiaanse kiezers.
Dat geldt ook voor de winst van de neofascisten in het roerige Alto Adige, dat door de meerderheid van Duitstaligen die daar wonen Zuid-Tirol wordt genoemd. De MSI van de neofascist Giorgio Almirante verloor landelijk (...), maar won in Zuid-Tirol bijna 4 procent van de stemmen en kwam in Bolzano op een kwart van de stemmen. Almirante en zijn partij spelen in op de angst bij de Italiaanstalige minderheid, zeker na de aanslagen die er de afgelopen weken zijn uitgevoerd.
De beurs vierde gisteren feest wegens de overwinning van gevestigde machten als de Christen-Democraten (..) en Socialisten (...) en het verlies van de Communisten (...). Het is sinds 1968 niet meer voorgekomen dat de algemene beurs-index de dinsdag na de verkiezingen steeg. ,,De vrienden van het risicokapitaal zijn toegenomen", werd gisteren op de beursvloer te Milaan opgemerkt.
De Partito Comunista Italiano (PCI),die meer dan een miljoen stemmen kwijtraakte, is de eerste partij die vergadert over de toekomst. morgen al Veel belangrijke partijleden zoeken de oorzaak van het verlies niet bij zichzelf, maar bij de linkse vakbonden die de ,.eisen van de werkende klasse" niet zouden hebben begrepen. De leiders van de PCI zijn zich er blijkbaar nog niet van bewust dat de partij wordt geleid door nauwelijks aansprekende oude heren die geen enkele indruk maken op de jonge kiezers.

VOORGAANDE ONTWIKKELINGEN

Sinds eind 1986 deden zich in Italië m.b.t. de regering en de politieke partijen o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor. ber. op pag. 281 e.v.-1987).

Congres PSDI

Van 10 t./m. 13 jan. 1987 vond in Rome het congres van de Italiaanse Sociaal-Democratische Partij (PSDI) plaats. Op 9 januari had de partij haar 40-jarige bestaan gevierd.
Het congres eindigde met de herverkiezing van partijleider Franco Nicolazzi en de vorming van een nieuw Centraal Comité. In dat orgaan kregen de aanhangers van Nicolazzi, de meerderheid binnen de partij, 120 zetels, en

Ilona Staller, in Italië beter bekend onder haar artiestennaam Cicciolina, na haar verkiezing tot parlementslid voor de Radicale Partij.

de aanhangers van Pier Luigi Romita, de minderheid, 21 zetels.
De oprichter van de partij, Giuseppe Saragat, die wegens zijn slechte gezondheid en hoge leeftijd (88) zelf niet aanwezig was, werd bij acclamatie tot president voor het leven gekozen.
Nicolazzi had bij zijn poging de partij een duidelijk linkse koers aan de zijde van de Socialisten te laten inslaan een grote meerderheid achter zich gekregen. In zijn slottoespraak sprak hij op 13 januari zelfs over een opening naar de Communisten toe. In 1947 had de PSDI zich afgescheiden van de Socialisten.

Regeringscrisis

Op 17 febr. 1987 liet premier Bettino Craxi weten niet van plan te zijn binnenkort het premierschap over te dragen aan een Christen-Democraat, zoals op 23 juli 1986 na een regeringscrisis zou zijn afgesproken (zie pag. 285/3-1987). „We hebben helemaal geen afspraak met de Christen-Democraten", aldus Craxi.
Een dag later prees Craxi in de Kamer van Afgevaardigden de samenwerking in en de bereikte resultaten van de uit vijf partijen bestaande („pentapartito") regeringscoalitie.

Tijdens het debat eiste de Christen-Democratische fractievoorzitter van Craxi op korte termijn opheldering over diens uitlating van 17 februari. De Communisten lieten weten een motie van wantrouwen tegen de premier te zullen indienen.

's Avonds zei premier Craxi dat het „zeer onwaarschijnlijk" was dat het premierschap binnenkort in handen van een Christen-Democraat zou komen. Hij zei dat hij zou aanblijven tot het parlement om zijn aftreden vroeg. Op 27 februari had Craxi een onderhoud met de partij-secretarissen van alle regeringspartijen en op 3 maart maakte hij in de Senaat het aftreden van zijn regering bekend. Vervolgens diende Craxi zijn ontslag in bij president Francesco Cossiga, die het ontslag onder voorbehoud aanvaardde.
In de Senaat viel de premier de Christen-Democraten aan. Volgens hem hadden zij een goed draaiend kabinet dat het internationale aanzien van Italië had verhoogd en een aantal binnenlandse problemen kordaat had aangepakt, om zeep geholpen. Craxi noemde de gespannen situatie en de voortdurende aanvallen van de kant van de Christen-Democraten de aanleiding voor zijn heengaan.

Over het door de regering-Craxi gevoerde beleid schreef Rik Rensen in *NRC/H'blad* (3-3) o.m. het volgende:

De Socialistische premier van Italië, Bettino Craxi, zou het liefst zijn door gegaan met regeren tot de geplande verkiezingen in juni 1988. Hij is populair bij de kiezers, en ook op het internationaal-politieke toneel wordt de boomlange Italiaanse politicus met de kalende schedel en de stuurse blik zo langzamerhand herkend. altijd goed voor extra stemmen.
Op economisch gebied had hij zijn naam bovendien graag verbonden gezien met de invoering van de „nieuwe lira", het muntstuk dat evenveel waard wordt als het huidige 1000-lire biljet. Craxi ziet de invoering van de „nieuwe lira" als kroon op het economische herstelbeleid van zijn kabinet en hij had zich die kroon graag zelf opgezet
Voortdurende twisten tussen de Socialisten en de Christen-Democraten hebben echter roet in het eten gegooid Daarom heeft hij vanmorgen in de ministerraad zijn voornemen bekendgemaakt op te stappen Vanmiddag zou hij hetzelfde doen in de Senaat, om daarna zijn ontslag in te dienen bil president Francesco Cossiga.(...)
Het kabinet-Craxi is in de eerste plaats verantwoordelijk geweest voor de belangrijke kortingen op de automatische prijscompensatie, die de strijd tegen de gierende inflatie in Italië al bij voorbaat onmogelijk maakte. Tot ieders verbazing stemde 54 procent van de Italianen tijdens een door de Communisten georganiseerd referendum „neen" tegen de handhaving van de automatische prijscompensatie. Niet alleen de Communisten moesten buigen voor het kabinet, ook de invloed van de vakbonden in het economische beleid was vanaf dat moment flink gereduceerd.

Het kabinet-Craxisloot op 18 februari 1984 een nieuw concordaat met het Vaticaan, dat op 25 maart 1983 werd geratificeerd. Het koord dat de katholieke kerk en de Italiaanse staat met elkaar had verbonden, werd zo flink gevierd, onder andere omdat het katholicisme niet meer als de godsdienstige hoeksteen van de Italiaanse samenleving werd beschouwd. Over het verplichte godsdienstonderwijs op school wordt nog strijd gevoerd.
Het buitenlandse beleid van het kabinet-Craxi wordt in de meeste opzichten als succesvol beschouwd. Met name de afwikkeling van de Achille-Lauro-kaping in oktober 1985 wordt vaak aangehaald als een belangrijke episode hierin (pag. 282 e.v.-1987, red. KHA). Toen de Amerikanen de Palestijnse kapers en hun baas Abu Abbas van een NAVO-luchtmachtbasis in Sicilië op transport naar de Verenigde Staten wilden stellen. greep Italië in en dwong de NAVO-bondgenoot met het geweer in de aanslag tot de terugtocht. Italië had bewezen onafhankelijk een oordeel te kunnen vellen en deed dat nog eens toen Abbas ondanks een Amerikaans verzoek tot uitlevering toch nog werd vrijgelaten Voor Craxi, en voor veel van zijn landgenoten was dit een heldendaad.
De geslaagde poging van Craxi in Tokio om samen met Canada te worden toegelaten tot de zogenoemde groep van vijf landen die op geregelde tijden bij elkaar komt voor overleg over monetaire zaken, wordt hier ook als een belangrijk wapenfeit beschouwd. In Parijs is gebleken dat de deelnemers van de groep van vijf niet onverdeeld enthousiast zijn over deze toelating. Italië werd een paar weken geleden bijvoorbeeld nog uitgesloten van het vooroverleg, maar sloeg hard terug door de daadwerkelijke bijeenkomst te boycotten. Het thuisfront gaf een staande ovatie.
Vooral het afgelopen jaar zijn de economische successen van het kabinet-Craxi breed uitgemeten. Over het volledig uit de hand gelopen overheidstekort wordt dan liever niet gepraat. Eerder wordt gewezen op de kortingen op de inkomstenbelasting van vorig jaar, die dit jaar nog een's zijn herhaald. Maar als het belangrijkste feit geldt dat de inflatie in drieenhalf jaar is teruggebracht van dertien tot vier procent en dat de winsten van het Italiaanse bedrijfsleven weer stijgen
Het kabinet en met name de premier schrijven deze successen toe aan de politieke rust onder de regering-Craxi Tegenstanders zijn eerder van mening dat Craxi het economische tij mee heeft gehad Externe factoren als de daling van de olieprijzen en de val van de dollar, die de import van grondstoffen veel goedkoper heeft gemaakt, zouden Craxi een handje hebben geholpen

Op 9 maart benoemde president Cossiga de Christen-Democraat Giulio Andreotti tot kabinetsformateur omdat de Christen-Democratische Partij de grootste partij van het land was. Andreotti was de kandidaat van de DC

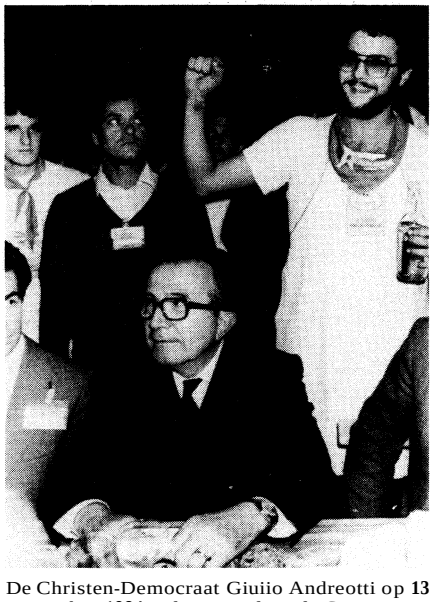

De Christen-Democraat Giuiio Andreotti op 13 september 1984 tijdens een door de Communistische partijkrant L'Unità gesponsord festival.

De Communistische Kamervoorzitter Nilde Jotti legt op 27 maart 1987 een verklaring af nadat president Francesco Cossiga haar heeft gevraagd te bemiddelen in de kabinetscrisis.

voor de opvolging van Craxi. De Socialistische Partij had echter liever de Christen-Democratische partijsecretaris Ciriaco de Mita of de Christen-Democratische demissionaire vicepremier Arnaldo Forlani als formateur gezien.
Op 19 maart verwierpen de Socialisten een door Andreotti opgesteld document, waarin een oplossing werd aangedragen voor vijf volksstemmingen, die op 14 juni moesten plaatsvinden en een heet hangijzer vormden bij de onderhandelingen over een nieuwe regering. De Christen-Democraten en Republikeinen wilden de volksstemmingen vermijden, maar de Socialisten wilden, net als de Sociaal-Democraten, dat de referendums doorgingen.

Op 16 januari had het Italiaanse Constitutionele Hof het groene licht gegeven voor vijf van de acht referendums waarvoor linkse partijen in 1986 handtekeningen hadden verzameld. Drie van de vijf toegestane volksstemmingen hadden met kernenergie te maken. Verder stond er een volksstemming over aansprakelijkheid van de rechterlijke macht bij verkeerde beslissingen op het gebied van de kernenergie en één over het afschaffen van de parlementaire onderzoekscommissie

In het document stelde Andreotti voor dat de nieuw te vormen regering wetsvoorstellen zou presenteren om het gebruik van kernenergie te reglementeren, waardoor automatisch de volksstemmingen daarover zouden komen te vervallen
De Socialisten waren van mening dat Andreotti de referendums wilde vermijden, omdat de Christen-Democraten bang waren dat de uitslag daarvan een versterking zou betekenen van de positie van de Socialisten

Op 25 maart gaf Andreotti zijn poging een nieuwe regering te vormen op en gaf hij zijn formatie-opdracht terug aan president Cossiga. Direct breekpunt voor Andreotti was het houden van de referendums over kernenergie waarover de partijen het niet eens hadden kunnen worden.
Twee dagen later verzocht president Cossiga de Communistische Kamervoorzitter Nilde Jotti te bemiddelen in de kabinetscrisis. Het was voor het eerst dat een Communist of een vrouw een dergelijke opdracht van het staatshoofd ontving, alhoewel de Communistische Partij van Italië (PCI) de op één na grootste politieke groepering van Italië was. Sinds 1947 wordt de partij uit de regering geweerd.
De beslissing Jotti de opdracht te verstrekken verraste de meeste politieke waarnemers in Rome. Algemeen werd verwacht dat de Christen-Democratische voorzitter van de Senaat, Amintore Fanfani, hiervoor zou worden aangezocht.
De president had Jotti, die sinds 1979 voorzitter van de Kamer van Afgevaardigden was en zeer gerespecteerd werd, een ,,exploratief mandaat" gegeven: ze moest nagaan of, binnen het parlement in zijn huidige samenstelling een meerderheid bestond waaruit een regering kon worden gevormd.
Op 31 maart gaf Jotti haar opdracht terug. Hoewel zij zei te geloven dat er mogelijkheden waren uit de impasse te komen, kon zij geen concrete voorstellen doen om de crisis op te lossen.
Op 1 april besloot president Cossiga het op 3 maart door hem onder voorbehoud geaccepteerde ontslag van de regering-Craxi alsnog te weigeren en Craxi terug te sturen naar het parlement om de vertrouwenskwestie te stellen. Een speciale afgezant van Cossiga vloog naar Rimini om de boodschap aan Craxi over te brengen. In die badplaats hielden de Socialisten op dat moment hun 44ste congres (zie verderop).

Alessandro Natta, de secretaris-generaal van de Italiaanse Communistische Partij (PCI).

Nadat Craxi op 5 april aan het slot van het congres fel van leer was getrokken tegen de DC, kondigde de Christen-Democratische partijsecretaris Ciriaco de Mita op 6 april aan dat zijn partij haar 16 ministers uit het 30 leden tellende kabinet (zie pag. 286/1-1987) zou terugtrekken wanneer Craxi niet zou aftreden en op 8 april dienden de 16 Christen-Democraten hun ontslag in, waardoor het aftreden van Craxi onvermijdelijk werd.
Na een debat in de Senaat op 8 en 9 april diende Craxi vervolgens zijn ontslag in bij president Cossiga.

Op 10 april vroeg Cossiga de Christen-Democraat Luigi Scalfaro, die in het kabinet-Craxi minister van binnenlandse zaken was geweest, een kabinet te vormen.
Na vier dagen onderhandelen moest Scalfaro echter zijn opdracht aan president Cossiga teruggeven. Scalfaro zei dat hij geen kans zag de uiteengevallen coalitie te doen herleven en dat een Christen-Democratisch minderheidskabinet in zijn ogen evenmin een mogelijkheid was.
Inmiddels was de secretaris-generaal van de Communistische Partij, Alessandro Natta, op 13 april met een eigen initiatief gekomen om uit de regeringscrisis te raken. Per brief nodigde hij die dag een aantal partijleiders uit een meerderheid te vormen van partijen die het doorgaan van de referendums wilden garanderen. Maar een dag later moest ook hij president Cossiga vertellen dat hij niet genoeg steun had gekregen.
Op 15 april gaf president Cossiga tenslotte de Christen-Democratische Senaatsvoorzitter Amintore Fanfani de opdracht een interim-regering te vormen die verkiezingen moest voorbereiden en tot die tijd de lopende zaken zou waarnemen.
Op 17 april stelde Fanfani zijn kabinet voor aan Cossiga en een dag later werd de interim-regering beëdigd. De 46e regering sinds 1945 bestond uit 15 van de 16 Christen-Democraten die deel hadden uitgemaakt van het vorige team en negen ,,technici" zonder politiek etiket. Inclusief de premier telde het kabinet in totaal dus 25 leden, vijf minder dan het vorige. Het was de zesde keer dat Fanfani premier werd.
De enige Christen-Democraat die niet in de regering terugkeerde, was vicepremier Arnaldo Forlani, die tijdens de samenstelling van het kabinet-Fanfani had geweigerd de portefeuille defensie over te nemen van de Republikein Giovanni Spadolini. Defensie kwam vervolgens in handen van Remo Gaspari, die onder Craxi minister van openbaar bestuur was geweest. Drie Christen-Democraten kregen in het

kabinet-Fanfani een grotere portefeuille dan zij onder Craxi hadden gehad: Giulio Andreotti werd behalve voor buitenlandse zaken ook verantwoordelijk voor Europese zaken, Giovanni Goria, onder Craxi minister van de schatkist, kreeg begrotingszaken erbij en Giuseppe Zamberletti werd behalve voor burgerbescherming verantwoordelijk voor openbare werken (zie voor samenstelling vorige kabinet pag. 286/1-1987). Het vice-premierschap werd afgeschaft.
Het kabinet-Fanfani zag er als volgt uit:

Premier - Amintore Fanfani (DC);buitenlandse en Europese Zaken - Giulio Andreotti (DC): defensie - Remo Gaspari (DC); binnenlandse zaken - Oscar Luigi Scalfaro (DC); justitie - Virginio Rognoni (DC):begroting en schatkist - Giovanni Goria (DC); financien - Giuseppe Guarino: openbaar bestuur en regionale zaken - Livio Paladin; betrekkingen met het parlement - Gaetano Gifuni; burgerbescherming en openbare u-erken - Giuseppe Zamberletti (DC): Zuid-Italie - Salverino de Vita (DC); wetenschappelijk onderzoek - Luigi Granelli (DC); onderwijs - Franca Falcucci (DC); landbouw - Filippo Mario Pandolfi (DC); Post en Telecommunicatie - Antonio Gava (DC); industrie - Franco Piga; arbeid - Ermanno Gorrieri: buitenlandse handel - Mario Sarcinelli: koopvaardij - Costante Degan (DC); staatsdeelneming - Clelio Darida (DC); gezondheid - Carlo Donat-Cattin (DC): toerisme - Mario di Lazzaro: cultuurgoederen - Antonio Gullotti (DC); milieu - Mario Pavan; verkeer - Giovanni Tavaglini:

- Guarino was hoogleraar administratief recht.
- Paladin had vroeger het presidentschap van het Constitutionele Hof bekleed.
- Gifuni was secretaris-generaal van de Senaat.
- Piga stond aan het hoofd van de commissie die toezicht hield op beursoperaties
- Sarcinelli was directeur-generaal van het ministerie voor de schatkist en een vroegere plaatsvervangend directeur-generaal van de Banca d'Italia.
- Pavan was een entomoloog.

Op 20 april legde premier Fanfani in de Kamer van Afgevaardigden zijn regeringsverklaring af. De belangrijkste taak van zijn overgangsregering op het gebied van de buitenlandse politiek was de afwikkeling van de economische topconferentie van de zeven belangrijkste industriële mogendheden in Venetië van 8 t./m. 10 juni.
Op 22 april werd de 82-jarige Liberaal Giovanni Malagodi in de derde stemronde met 208 van de 275 stemmen gekozen tot nieuwe Senaatsvoorzitter als opvolger van Fanfani.
Diezelfde dag werden de fraktievoorzitters van alle partijen (op de uiterst linkse Democratische Proletariërs na) het er over eens op 28 april een vertrouwenstemming over de regering te houden.
Op 28 april kreeg de minderheidsregering van Fanfani zoals de bedoeling was niet het vertrouwen van de Kamer. Van de Afgevaardigden stemden er 131 (o.m.Socialisten, Sociaal-Democraten en Radicalen) vóór de regering. 240 (Communisten, de neo-fascistische MSI, onafhankelijk links en de Zuidtiroler Volkspartij) tegen, en onthielden 193 (Christen-Democraten en Republikeinen) zich van stemming.
De uitslag was desalniettemin een verrassing omdat de Socialisten het kabinet steunden en de Christen-Democraten zich van stemming onthielden. Door de steun van o.m. de Socialisten voor het kabinet waren de Christen-Democraten wel genoodzaakt zich van stemming te onthouden. Volgens de pers gaven de Socialisten, Sociaal-Democraten en Radicalen Fanfani hun vertrouwen in een poging het kabinet en daarmee de referenduins te redden.
De Italiaanse grondwet schrijft voor dat er minstens een jaar moet verstrijken na het houden van algemene verkiezingen voor er een referendum kan plaatsvinden.
Na afloop van de vertrouwensstemming besloot de ministerraad op 14 en 15 juni algemene verkiezingen te houden. Vervolgens begaf Fanfani zich naar president Cossiga om het ontslag van zijn regering aan te bieden. De president verzocht Fanfani voor de lopende zaken te zorgen totdat na de verkiezingen een nieuwe regering was gevormd en ontbond het parlement. Deze laatste stap viel slecht bij de Socialisten. die een gesprek eisten met Cossiga. Dit werd geweigerd met het argument dat het geen zin had de crisis nog langer te laten duren.
Op 9 mei riepen de Italiaanse bisschoppen de rooms-katholieken op zich bij de algemene verkiezingen te laten leiden door het geloof. Ze herinnerden eraan dat de Italiaanse katholieken altijd volgens een ,,traditie van eenheid" hadden gestemd.
Italiaanse kranten schreven op 10 mei in hun zondagsedities dat de ,,bisschoppen de kant van de Christen-Democraten hebben gekozen".

44ste congres *PSI*

Van 31 maart t./m. 5 april 1987 vond in Rimini het 44ste congres van de Partito Socialista Italiana plaats. Het congres werd beheerst door de regeringscrisis. In zijn openingsrede sloot partijleider Craxi een nieuwe vijf-partijencoalitie niet uit. Hij toonde zich echter niet bereid concessies te doen voor wat betreft de volksstemmingen over het functioneren van het justitiële apparaat en het gebruik van kernenergie.
Craxi verdedigde het bestaan van referendums in Italië als een element van direkte democratie dat herhaaldelijk een belangrijke factor van vooruitgang was gebleken. Hij benadrukte dat zijn regering. de eerste van een Socialist in

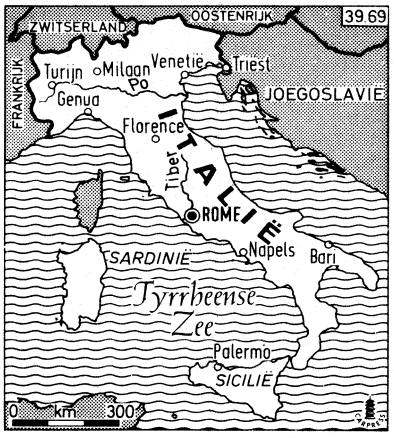

de geschiedenis van Italië, voor stabiliteit had gezorgd op het gebied van politiek cn rcgcringsactivitcitcn. Italië, aldus de partijleider, bevond zich niet meer in een economische crisis en was op dat moment de op vier na grootste industriële macht in de Westerse wereld. Hij wees op de vitaliteit van de Italiaanse economie en op de voor het land gunstige internationale conjunctuur.
Op 4 april werd Craxi via een geheime stemming met 93,25 procent van de stemmen herkozen als secretaris-generaal van de PSI. een functie die hij sinds 1976 bekleedde. Er waren meer dan 1.000 gedelegeerden op het congres aanwezig.
Op 5 april herhaalde Craxi in zijn slotrede de standpunten van zijn partij ten aanzien van de regeringscrisis: bereidheid tot een voortzetting van de vijf-partijencoalitie, ook onder een Christen-Democraat, maar zonder de referendums over de kernenergie te offeren.

Op 5 februari hadden de Socialisten in Rome een document gepresenteerd waarin een aantal ingrijpende veranderingen in het Italiaanse staatsbestel werden voorgesteicl. Zo wensten zij o.m direkte presidentsverkiezingen en een kiesdrempel bij parlementsverkiezingen.
Door direkte presidentsverkiezingen wilden de Socialisten voorkomen dat de keuze van het staatshoofd bepaald werd door partijbelangen.
De invoering van een kiesdrempel bij parlementsverkiezingen moest een veelheid aan partijen in het parlement voorkomen, waardoor regeren gemakkelijker werd.
In het document hadden de Socialisten verder een samensmelting voorgesteld van de PSI met de Sociaal-Democratische Partij en de Radicale Partij. Craxi had gezegd dat hij een socialistisch blok wilde vormen om in Italié ,.de linkse krachten te bundelen". Dit linkse blok moest een alternatief zijn voor het ,,conservatieve blok" dat rond de Christen-Democraten bestond.
Ten aanzien van de Communisten had Craxi gezegd: .,Als de PCI mee wil doen aan deze grote hervormingsgezinde beweging, dan moet die partij zich ook tot een sociaal-democratische en hervormingsgezinde partij ontwikkelen en de nostalgische wegen van het .historische compromis' of van ,eurolinks' vergeten." (NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times)

EG

UITWERKING AKKOORD VAN DEC. 1986 INZAKE PRODUKTIEBEPERKING

In de vroege ochtend van 3 maart hebben de ministers van landbouw een akkoord bereikt over de concrete uitwerking van hun akkoord van 16 dec 1986 inzake beperkingen op de landbouwproduktie

Zij hebben besloten de aankoop van zuiveloverschotten te beperken, waardoor er een eind kan komen aan de groei van de Europese ,,boterberg" Daarnaast was overeenstemming bereikt over een aantal maatregelen om de structuur van de EG-landbouw te verbeteren en de produktie van overschotten tegen te gaan

De besluiten zijn belangrijk, omdat het in december gesloten akkoord om de EG-zuivelproduktie met 9.5 percent te beperken nu onverkort kan worden uitgevoerd.
Quota-verlagingen worden begin april van kracht. Voorts is de weg vrijgemaakt voor een speciaal afzetprogramma, waarmee een miljoen ton overtollige boter kan worden weggewerkt.
Volgens het besluit krijgt de Europese Commissie de bevoegdheid om de automatische aankoop voor rekening van de EG van boter en magere melkpoeder onder bepaalde voorwaarden op te schorten. Deze versoepeling van het interventie-mechanisme vertaalt zich in een lagere prijs voor de boeren.
Er is afgesproken dat de interventie van boter kan worden gestaakt. zodra er in de EG meer dan 480.000 ton boter ligt opgeslagen. De één miljoen ton olie die via het afzetprogramma moet verdwijnen is daarbij niet meegeteld.
De Commissie zal de interventie weer hervatten als de marktprijs in één of meer landen is gezakt tot 92 percent van de interventieprijs. Als de voorraad vervolgens weer toeneemt tot 550.000 ton wordt de interventie opnieuw opgeschort, totdat de bodemprijs is gedaald tot 90 percent van de interventieprijs.
Dat brengt de effectieve omvang van de Europese ,,boterberg" op den duur terug van 1,3 miljoen tot ongeveer een half miljoen ton.
Voor magere melkpoeder wordt de interventie opgeschort als de bestaande voorraad met 100.000 ton is toegenomen. Voor dit produkt is er geen bodemprijs.
Het belangrijkste onderdeel van het pakket ,,sociostructurele'' maatregelen. waarover overeenstemming werd bereikt, is een steunregeling voor boeren die overstappen op produkten waarvan geen overschotten bestaan.
Producenten van granen, rundvlees, melk of wijn kunnen een premie krijgen als zij hun produktie gedurende vijf jaar met tenminste 20 percent terugbrengen.
Er komen ook steunregelingen voor boeren die grond braak laten liggen of bebossen.
Bedrijven waarvan het voortbestaan van belang is voor het behoud van het landschap, en die bovendien milieu-vriendelijke methoden toepassen, kunnen een premie krijgen van maximaal 230 gulden. Een kwart daarvan wordt betaald door de EG.
Voor het hele pakket is de komende drie jaar ruim 300 miljoen gulden nodig, zo heeft de Europese Commissie verklaard De maatregelen zullen pas volgend jaar van kracht worden.

EERSTE REACTIES IN MINISTERRAAD OP COMMISSIEVOORSTELLEN INZAKE LANDBOUWPRIJZEN 1987-1988

In de landbouwministerraad van 30 en 31 maart heeft commissaris Andriessen voor het eerst zijn voorstellen m.b.t. de landbouwprijzen voor het seizoen 1987 - 1988, die hij op 16 febr. bekend had gemaakt, aan de ministers gepresenteerd

De voorstellen van dc landbouwcommissaris kwamen onmiddellijk zwaar onder vuur te liggen van de Duitse minister Ignaz Kiechle.
Het idee om de prijzen te bevriezen en hier en daar zelfs te verlagen vind hij volstrekt onaanvaardbaar. Kiechle. wiens bondskanselier Kohl al twee brieven met protesten tegen de landbouwprijsvoorstellen naar de Commissie zond, haalde eveneens fel uit naar de voorstellen voor het laten verdwijnen van de Monetaire Compenserende Bedragen De Duitse minister verwees daarbij naar een uit 1979 daterende afspraak die volgens hem zou inhouden, dat afbraak van MCB's nooit mag leiden tot reëele prijsdalingen.
Minister Gerrit Braks van Nederland sprak geschrokken van een ..vrij zware Duitse stellingname''. Hij wees erop dat de situatie in de landbouw helemaal niet zo precair is als hier en daar wordt voorgegeven en dat bracht hem tot de uitspraak: ,.de voorstellen van Andriessen gaan eigenlijk nog niet ver genoeg, vooral niet omdat dreigt dat er nog flinke gaten in geschoten gaan worden''.
Als voorbeeld noemde hij de graanprijzen in Nederland ,.die dit jaar hoger liggen dan vorig jaar.'.
Tegenover het Duitse standpunt. namelijk dat het verdwijnen van de positieve MCB's ,,de doodsteek voor de Duitse landbouw betekent'' staat dat van Braks, die vindt. dat de MCB's dienen te verdwijnen, omdat men er in feite meer last dan profijt van heeft. Volgens de Nederlandse bewindsman is het nu het moment om via het afschaffen van die MCB's een prijsdaling door te voeren, alhoewel dat ,,niet eenzijdig voor Nederland kan gelden''.
Kiechle daarentegen neemt het standpunt in dat men pas van de MCB's af kan op het moment ,,dat er een echte Europese munt bestaat''
Braks meent dat de harde houding van zijn collega Kiechle veel te maken heeft met verkiezingen, die er in de komende maanden in vijf Duitse deelstaten worden gehouden.
Tijdens het Raadsdebat is verder gebleken dat tenminste vijf EG-landen ernstige bedenkingen hebben tegen de door de Commissie voorgestelde speciale heffing op plantaardige oliën en vetten. Dat zijn het Verenigd Koninkrijk, de Bondsrepubliek. Denemarken. Portugal en Nederland.
Spanje houdt zich nog wat op de vlakte Dat land vindt dat eerst nog maar eens verder op zo'n belasting gestudeerd moet worden. Maar de regering in Madrid lijkt zich wel bij een meerderheidsstandpunt in de Raad te willen aansluiten.

De Duitse minister Kiechle bracht op 31 maart in de Raad nog wat zwaarder geschut in stelling dan hij op 30 maart gedaan had. Hij zei toen onder meer niet te zullen dulden dat het boereninkomen in zijn land zou worden aangetast. Als met de Duitse belangen geen rekening wordt gehouden, dan slaat men een politiek gevaarlijke weg in. ,,Het Duitse volk is een germaans volk en als dat op hol slaat is dat minder beheersbaar dan een ander volk'', aldus - volgens Braks - de Duitse bewindsman in de Raad.
Kiechle heeft ook nog gezegd dat zijn land zich, door de Commissievoorstellen, ,,als grote EG-lidstaat geminacht voelt''.
Dat alles zorgt ervoor dat het dit jaar niet gemakkelijk zal zijn om snel tot een prijsbesluit te komen. Raadsvoorzitter Paul de Keersmaeker (België)houdt er dan ook rekening mee dat het op z'n vroegst half mei wordt voor er een besluit valt. Maar minister Braks is nog wat pessimistischer. Die vreest dat het wel juni kan worden, en hij sluit zelfs niet uit dat de Europese staats- en regeringsleiders zich met de landbouwprijzen moeten gaan bemoeien
Op voorstel van Braks gaat een speciale werkgroep een studie maken van de kostenfactor in de landbouw in de twaalf lidstaten en de Europese Commissie zal daar. voor de volgende Landbouwraad. een interpretatie van geven.
De ministers hebben besloten om de bestaande prijzen voor zuivel. rundvlees en schapen met twee maanden (dus tot eind mei) te verlengen. Dat is nodig om een juridische vacuum te voorkomen.

Reactie Europese landbouwersorganisatie *COPA*

Het presidium van de overkoepelende Europese boerenorganisatie, de COPA, heeft op 31 maart tijdens een gesprek met de Belgische Raadsvoorzitter, Paul de Keersmaeker, vrijwel niets van de voorstellen van Andriessen heel gelaten.
De COPA-voorzitter, de Deen Kjeldsen, had het over de ,,grotezorg en zelfs consternatie'', die de voorstellen bij de COPA hebben gewekt. In de afgelopen jaren is het verschil tussen de door de ministerraad vastgestelde prijzen en de prijzen die de boeren daadwerkelijk voor hun produkten ontvangen ,,dramatisch vergroot''.
De inkomens van de boeren liggen. qua koopkracht, nu 25 percent beneden het niveau van de jaren 1973 tot en met 1975, aldus Kjeldsen.
Indien de Raad akkoord gaat met de prijsvoorstellen van de Commissie, betekent dit voor een grote reeks produkten een verlaging van de producentenprijs met 10 tot 45 percent. Gezien de link die er tussen de verschillende sectoren bestaat, zal er een ernstige benedenwaartse druk ontstaan op de boereninkomens in vrijwel alle sectoren, ook die, die niet onder het gemeenschappelijk landbouwbeleid vallen, zoals aardappelen en bepaalde groenten.
De COPA acht de voorstellen ,,totaal onaanvaardbaar''. Als de Europese boeren offers moeten brengen, terwijl men de importen van produkten die rechtstreeks concurreren met Europese overschotten blijft toestaan, betekent dit een volledige ontkenning van een van de basisbeginselen van het gemeenschappelijke landbouwbeleid, namelijk de communautaire preferentie, aldus het COPA-standpunt.
Inderdaad exporteert de Gemeenschap jaarlijks 25 miljoen ton granen. Maar ze importeert tegelijkertijd meer dan 50 miljoen ton granen en voedingsstoffen plus, netto, nog eens vier miljoen ton oliën en vetten en dat tegen prijzen die het EG-niveau volledig ondermij-

nen en een groot onevenwicht op de markt creëeren, zo zette Kjeldsen uiteen.
De COPA is er evengoed als de Commissie op uit om een beter marktevenwicht te bereiken en om de kosten van het landbouwbeleid te drukken. Maar om dat te bereiken is langetermijnpolitiek nodig die de bestaande problemen op een realistische manier aanpakt, aldus Kjeldsen.
Hij pleitte bij Raadsvoorzitter De Keersemaeker voorts voor een minimum prijssysteem voor alle olien en vetten voor menselijke consumptie. De door Andriessen voorgestelde consumentenbelasting voor plantaardige oliën en vetten noemde hij een stap in de goede richting.

BELGIË

NIEUWE PARLEMENTSLEDEN. WIJZIGINGEN IN HET PARTIJLIDMAATSCHAP

KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS
Tijdens de vorming van de Waalse Gewestregering en de Franse gemeenschapsregering (zie pag 164/2-e v 1986) nam Olivier Deleuze (Ecolo, arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde) ontslag als kamerlid omdat hij het niet eens kon zijn met de passieve steun van zijn partij aan deze door christen-democraten en liberalen gevormde regeringen Hij werd opgevolgd door Jacques Preumont, die echter snel in onmin raakte met zijn partij Volgens de Ecolo-leiding omdat hij niet een deel van zijn parlementaire vergoeding aan de partijkas wou afstaan, volgens Preumont omdat Ecolo steeds meer de idealen van de Groenen verloochent
Op 18 januari nam Ecolo-kamerlid Georges Dutry (arrondissement Charleroi) om persoonlijke redenen ontslag Hij blijft lid van de Ecolo-beweging Hij werd opgevolgd door Yves Delforges
Op 25 februari nam Karel Dillen (Vlaams Blok, arrondissement Antwerpen) krachtens een afspraak binnen zijn partij ontslag Hij werd opgevolgd door Gerolf Annemans
Op 7 april nam Roger Nols (PRL/onafhankelijke, arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde) ontslag als Kamerlid om zich geheel aan het beleid van de gemeente Schaarbeek te wijden Hij werd opgevolgd door Willem Draps

SENAAT
Ingevolge een afspraak binnen de partij werd Jos Vangeel (CVP-provinciaal senator van Antwerpen) opgevolgd door Herman Deleeck. Eveneens volgens afspraak werd Roger Delcroix (PS-provinciaal senator voor Henegouwen) opgevolgd door Francois Dufour.

Ingevolge de benoeniing van Rik Boel tot rechter bij het arbitragehof (zie ook pag 99/2-1987) werd deze voor het arrondissement Leuven opgevolgd door Rene Swinnen (SP)

Op 13 juni heeft de partijraad van de Volksunie senator Joos Somers uit de partij gezet ,,omdat hij zich herhaaldelijk schuldig heeft gemaakt aan deonthologisch ontoelaatbare praktijken, het niet-naleven van riauwkeurige afspraken en het destabiliseren van de partijstructuren, zowel lokaal, als arrondissementeel en nationaal". Somers blijft zetelen als onafhankelijk parlementslid.

EUROPEES PARLEMENT
Op 29 januari 1987 nam Francois Roelants du Vivier, die in het Europees parlement Ecolo vertegenwoordigde (zie pag. 41213 e.v.-1984), ontslag uit Ecolo. Hij blijft zetelen als onafhankelijk ecologist. Hij zei teleurgesteld te zijn over de evolutie binnen Ecolo. ,,De partij is nog een lege envelop met het etiket Ecolo erop geplakt. Zij is niet langer een ecologische partij, maar gaat zich nu ook inlaten met zaken als de kwaliteit van het onderwijs en de werkgelegenheid, terwijl de ecologische strijd, die één van de grote uitdagingen is van deze tijd, op de achtergrond wordt geschoven", aldus Roelants du Vivier.
(Vor. ber. pag. 783/3 e.v.-1985)

NEDERLAND

COMPUTERKRAKEN STRAFBAAR STELLEN

Computerkraken moet strafbaar worden gesteld, mits het computersysteem waarin wordt ingebroken is beveiligd. Dat staat in het rapport Informatietechniek en Strafrecht van de commissie Computercriminaliteit, dat op 8 april aan minister Korthals Altes is aangeboden.

De Commissie is van mening dat Justitie een nieuwe bevoegdheid moet krijgen, namelijk die tot vergaring van gegevens in computersystemen. Daarmee wordt bedoeld dat ten behoeve van een justitieel onderzoek opsporingsambtenaren mogen zoeken in dergelijke systemen, gegevens daaruit mogen bijeenbrengen en opslaan op een drager die kan worden meegenomen.

In totaal doet de Commissie 29 voorstellen tot aanpassing en aanvulling van de strafwetgeving. Zo meent zij dat het onbevoegd afluisteren van gegevensoverdracht in brrde zin mort worden verboden
Ook dient het opzettelijk en wederrechtelijk wissen, wijzigen. onbruikbaar en ontoegankelijk maken van gegevens in geautomatiseerdr systemen onder de werking van de strafwet te worden gebracht
De Commissie heeft haar voorstellen getoetst aan de aanbevelingen die de OESO heeft gedaan ten aanzien van de strafbaar te stellen gedragingen. Zij komt tot de conclusie dat aan deze aanbevelingen is voldaan, waardoor. bij aanvaarding van de voorstellen, Nederland in de pas loopt met hetgeen elders strafbaar is of wordt gesteld.

De belangrijkste aanbevelingen zijn het strafbaar stellen van dr volgende gedragingen
- inbreuken op de beschikbaarheid van gegevens en het manipuleren van dergelijke gegevens,
- het zich wederrechtelijk toegang verschaffen tot ..gevoelige" gegrvens: het gaat hier om bepalingen betreffende het afluisteren en opnemen van gegevensoverdracht de bepalingen ten aanzien van staatsgeheimen. alsmede die over ..computervredebreuk ';
- het bekend maken of op bepaalde wijze gebruiken van wederrechtelijk verkregen gegevens: hier gaat het om bepalingen ten aanzien van staatsgeheimen en het met winstoogmerkt gebruiken of verkopen van door misdrijf verkregen gegeveiis:
- het wederrechtelijk bekend maken of op bepaalde wijze benutten van niet wederrechtelijk verkregen gegevens met een geheim karakter; het betreft hier bepaalde opgenomen gegevens die worden getransporteerd middels telecom, gegevens die berusten bij geheimhouders en bedrijfsgeheimen.

Daarnaast heeft de commissie voorstellen geformuleerd op het gebied van het strafprocesrecht. Het belangrijkste voorstel is om ten behoeve van Justitie een nieuwe bevoegdheid te creeren. namelijk die tot het vergaren van gegevens in computersvstemen.
Hierdoor zal het mogelijk worden ook zonder dat inbeslagneming van de drager. noodzakelijk is. de beschikking te krijgen over gegevens in het kader van een huiszoeking. een schouw of bij het verzoek om uitlevering. In het verlengde hiervan wordt voorgesteld de beheerder van te onderzoeken computersystemen tot medewerking te verplichten wanneer de toegang tot dat systeem beveiligd is. Deze verplichting geldt niet indien deze beheerder als verdachte wordt aangemerkt.

De commissie Computercriminaliteit werd op 20 november 1985 geïnstalleerd. Zij kreeg tot taak leemtes te signaleren in het Wetboek van Strafrecht die ontstaan zijn door het gebruik van moderne informatietechnieken.

De commissie is van mening dat het bestaande strafrecht onvoldoende is toegesneden op de dreigingen die zijn verbonden aan het ge- en misbruik van computers en telecommunicatie. De commissie heeft zich bij het formuleren van haar voorstellen beperkingen opgelegd Dit komt voort uit de gedachte dat de bestrijding van computercriminaliteit vooral een kwestie is van het treffen van preventieve maatregelen door bedrijven en instellingen die de potentiele slachtoffers vormen Het strafrecht kan hoogstens als logisch sluitstuk daarop een functie vervullen.
Daarnaast heeft de commissie een aantal gedragingen die ook als schadelijk kunnen warden aangemerkt niet strafbaar willen stellen onidat dit naar haar oordeel tot overcriminaliteit zou leiden

NIEUWE PARLEMENTSVOORZITTER. HAUGHEY MET EEN STEM VERSCHIL GEKOZEN TOT PREMIER. SAMENSTELLING KABINET. NIEUWE LEIDER FINE GAEL

Na de parlementsverkiezingen van 17 februari 1987 (pag. 129 e.v.) kwamen de 166 afgevaardigden van de nieuwe Dail (Ierse Tweede Kamer) op 10 maart voor het eerst bijeen en kozen het onafhankelijke parlementslid Sean Treacg tot Ceann Comhairle (parlementsvoorzitter). Vervolgens kozen de afgevaardigden met 83 tegen 82 stemmen en één onthouding Charles J. Haugheg tot Taoiseach (premier). Haughey werd gesteund door alle 81 leden van zijn Fianna Fail, de onafhankelijke Neil Blaney en, toen de stemmen staakten, door parlementsvoorzitter Treacy (bij het staken van de stemmen is de stem van de parlementsvoorzitter doorslaggevend)

Tegen Haughey stemden 82 parlementariërs (51 van Fine Gael, 12 van Labour, 14 van de Progrcssive Democrats, 4 van de Workers' Party, en de onafhankelijke linkse Jim Kemmy), terwijl het onafhankelijke parlementslid Tony Gregory zich van stemming onthield.

Na zijn verkiezing maakte Haughey de samenstelling van zijn regeringsploeg bekend, die dezelfde dag werd beëdigd. Het was de derde keer dat Haughey premier werd (biografie Haughey op pag. 129/3).

Hetnieuwekabinetzageralsvolgtuit: Premier en minister voor Iersprekende gebieden - Charles J. Haughey; vice-premier en minister voor buitenlandse zaken - Brian Lenihan; financiën en openbare diensten - Ray MacSharry; justitie - Gerard Collins: toerisme en transport - John Patrick Wilson; landbouw - Michael O'Kennedy; sociaal welzijn - Michael Woods; industrie en handel - Albert Reynolds; energie, [illegible] - Ray Burke; marine - Brendan Daly, milieu - Padraig Flynn; arbeid - Rertie Ahern; gezondheid - Rory O'Hanlan; defensie - Michael J. Noonan; onderwijs - Mary O'Rourke.

Het kabinet bestond voor het grootste deel uit ervaren politici die al eerder een regeringsfunctie hadden bekleed. Tot de nieuwelingen binnen de regeringsploeg behoorden Bertie Ahern en Mary O'Rourke. een zuster van minister van buitenlandse zaken en vice-premier Lenihan.

FitzGerald stapt op als leider Fine *Gael*. Dukes opvolger

Op 11 maart 1987, een dag nadat hij het premierschap had overgedragen aan zijn politieke rivaal Haughey, maakte Garret FitzGerald onverwachts bekend dat hij opstapte als leider van Fine Gael. Hij had de partij, die bij de verkiezingen van 17 februari 1987 17 zetels had verloren, tien jaar lang geleid.

FitzGerald werd op 9 februari 1926 in Dublin geboren. Hij studeerde Frans. Spaans. geschiedenis en rechten en filosofie aan de universiteit van Dublin. Van 1947-1958 was hij werkzaam bij de Ierse luchtvaartmaatschappij Aer Lingus. Van 1959-1973 doceerde hij politieke wetenschappen aan de universiteit van Dublin. Als journalist heeft hij o.m. voor de Financial Times gewerkt en The Economist.
Van 1965-1969 was hij lid van de Ierse Senaat en in 1969 werd hij voor Dublin South-East in de Dail gekozen. Van 1973-1977 was FitzGerald minister van buitenlandse zaken en in 1977 kwam hij aan het hoofd van Fine Gael te staan. Premier was hij van juni 1981 tot maart 1982 en van december 1982 tot 10 maart 1987. FitzGerald, die in Ierland ook wel „Goeie Garret" word? gennemd. heeft geijverd voor de toetreding van de Ierse Republiek tot de Europese Gemeenschappen en is één van de architecten van het Engels-Ierse akkoord over Noord-Ierland van november 1985.

Op 21 maart kozen de parlementsleden van Fine Gael de voormalige minister van justitie Alan Dukes, een econoom, tot partijleider als opvolger van FitzGerald. Dukes versloeg de twee andere kanshebbers op het leiderschap van de partij: Peter Barry en John Bruton, respectievelijk minister van buitenlandse zaken en van financiën in de vorige regering.

Bij de benoeming van Dukes tekende correspondent Wio Joustra in de Volkskrant (23-3) o.m. het volgende aan:

Met de benoeming van de 41-jarige econoom heeft Fine Gael voor een nieuw en harder imago gekozen. De grootste kanshebber voor de opvolging van FitzGerald was diens voormalige tweede man. de 58-jarige Peter Barry. De Fine Gael-fractie heeft volgens politieke waarnemers in Dublin echter tijdig ingezien dat hij ook de favoriet was van de nieuwe premier Charles Haughey. voor wie de zachtmoedige Barry geen partij leek.
Van de populaire technocraat Dukes. die aan zijn ijzig kalme optreden de bijnaam Cool Hand Dukes te danken heeft, wordt verwacht dat hij de 61-jarige Haughey het vuur zowel in als buiten het parlement na aan de schenen kan leggen. Bovendien hoopt Fine Gael dat hij in staat zal zijn de partij weer aantrekkelijk te maken voor jonge. progressieve Ieren die zich tijdens de laatste verkiezingen in drommen aansloten bij de nieuwe partij van het midden, de Progressieve Democraten.
Dukes is een protégé van FitzGerald die hem in 1981 uit Brussel weglokte. waar hij bij de Europese Commissie werkte en hem op zijn eerste dag als parlementariër minister van landbouw maakte. Hij bekleedde in het vorige kabinet ook nog de positie van minister van financiën. Dukes dankt zijn reputatie vooral aan de wijze waarop hij als minister van justitie het terrorisme heeft bestreden en de samenwerking tussen de veiligheidsdiensten aan de grens tussen Noord-Ierland en de Republiek heeft bevorderd.
Begin dit jaar loodste hij het omstreden uitleveringsverdrag met Groot-Brittannië door het parlement. Zijn grote tegenstander in dat debat was Haughey, die er niets voor voelde om de uitlevering van leden van het Iers Republikeins Leger (IRA) te vergemakkelijken.
Dukes is een groot voorstander van de modernisering van de orthodox-katholieke Ierse maatschappij. Evenals FitzGerald is hij ervan overtuigd dat pas serieus aan een verzoening tussen Dublin en Belfast kan worden gewerkt. als de republiek in een pluralistischer en minder bekrompen samenleving is veranderd. (NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, Fin. Times, The Times, NZZ, Ireland Today).

De leden van de regering-Haughey op 10 maart 1987, de dag van hun beediging, samen met president Patrick J. Hillery. procureur-generaal John Murray en Chief Whip Vincent Brady. Op de eerste rij v.l.n.r.: John P. Wilson, Ray MacSharry, premier Charles Haughey, president Patrick Hillery, Brian Lenihan, Gerard Collins, Michael O'Kennedy. Daarachter v.l.n.r.: procureur-generaal John Murray, Bertie Ahern, Michael Woods, Padraig Flynn, Ray Burke, Albert Reynolds. Rory O'Hanlon, Brendan Daly. Michael Noonan, Mary O'Rourke en Vincent Brady

POLEN

ONTWIKKELINGEN VOORAFGAAND AAN EN VOLGEND OP DE OPHEFFING VAN DE STAAT VAN BELEG

Op pag. 380/1 e.v. werd verslag gedaan van de ontwikkelingen in Polen, beginnend met het uitroepen van de staat van beleg in december 1981 en eindigend met het ontbinden van de vakbond Solidariteit in oktober 198%. Hierna volgt een overzicht van de verdere ontwikkelingen.

- 10 oktober: de clandestiene leiding van Solidariteit, de zgn. Voorlopige coördinatiecommissie (TKK) geeft een vlugschrift uit waarin zij een landelijke staking van vier uur aankondigt, die bedoeld is als protest tegen de formele opheffing van de onafhankelijke vakbonden. De staking moet op 10 november. de tweede verjaardag van de officiële registratie van Solidariteit als landelijke organisatie. om tien uur beginnen.
De vakbondsleiders roepen de werknemers op om de bedrijfsvakbonden die de overheid wil oprichten te boycotten.
- 11 oktober: Duizenden arbeiders bezetten de Lenin-scheepswerf in Gdansk en eisen de vrijlating van vakbondsleider Lech Walesa en andere geïnterneerden. alsmede de opheffing van de staat van beleg en wedertoelating van Solidariteit en andere vakbonden. Als de bezetting de volgende dag wordt voortgezet wordt de werf onder krijgstucht geplaatst op grond van een op 13 december afgekondigd decreet dat de overheid de mogelijkheid biedt een bedrijf te militariseren. Gedurende deze twee dagen vinden op verschillende plaatsen in de stad straatgevechten plaats tussen politie en betogers.
- 13 oktober: In de stad Krakau wordt door de politie met behulp van traangas, waterkanonnen en lawaaibommen een menigte arbeiders verspreid, die vanuit de staalfabriek in de voorstad Nowa Huta een optocht wil houden naar een kerk. Tiidens de gevechten wordt een ZO-jarige jongen doodgeschoten door de politie, hetgeen een dag later aanleiding is tot nieuwe ongeregeldheden.
- 21 oktober: Kazimierz Zygulski, de nieuwe minister van cultuur, verklaart voor de televisie dat door zijn persoonlijk ingrijpen alle nog geïnterneerde kunstenaars worden vrijgelaten. Hij vermeldt niet om hoeveel geinterneerden het gaat en evenmin of zij vallen onder de groep van 308, wier vrijlating begin oktober door Jaruzelski werd aangekondigd.
- 23 oktober: De TKK roept via in Warschau verspreide pamfletten op tot een reeks van demonstraties in de komende maanden en tot een algemene staking in de lente van 1983. De eerder door de TKK voor 10 november aangekondigde proteststaking van vier uur tegen het verbod van Solidariteit zou nu acht uur moeten duren en gevolgd moeten worden door betogingen.
- 26 oktober: Het parlement neemt de omstreden wet op het ,,sociaal-parasitisme" aan. Volgens deze wet moeten alle burgers tussen 18 en 45 jaar die niet ergens op de loonlijst staan zich bij de autoriteiten melden en uitvoerige inlichtingen kunnen verstrekken over hun bronnen van inkomsten. Wanneer zij dit weigeren of wanneer die inkomsten .,niet in overeenstemming zijn met de principes van sociale interactie" kunnen zij worden veroordeeld tot gevangenisstraf of max. 60 dagen dwangarbeid.
Tegenstanders van de wet vrezen dat deze de mogelijkheid biedt om ook na het opheffen van de staat van beleg aanhangers van de verboden vakbewegingen te vervolgen.
De Sejm neemt ook twee wetten aan inzake jeugdcriminaliteit en alcoholisme.
- 8 november: De Poolse radio maakt de arrestatie bekend van Piotr Bednarz, een lid van de vijfkoppige landelijke ondergrondse vakbondsleiding TKK en hoofd van de regionale ondergrondse in Wroclaw.
De leider van het militair bewind. Wojciech Jaruzelski. en de katholieke primaat Jozef Glemp geven na een 90 minuten durend onderhoud een gezamenlijk communiqué uit De generaal zegt daarin toe dat de paus zal worden uitgenodigd voor een bezoek aan zijn vaderland op 18 juni 1983. en de primaal sluit zich bij de generaal aan bij het uitspreken van .,$emeenschappelijke zorg voor hel behoud van en de versterking van de rust. de sociale orde en de gewetensvolheid op het werk''.
- 10 november: In 7 Poolse steden wordt door aanhangers van Solidariteit gedemonstreerd, maar volgens [illegible] en autoriteiten is aan de oproep tot een algemene staking van acht uur nauwelijks gehoor gegeven. Ruim 800 mensen worden gearresteerd wegens deelneming aan demonstraties of pogingen tot staking.
- 18 november: In een illegale uitgave van het blad Tygodnik Mazowsze geeft de ondergrondse leiding van Solidariteit (TKK) toe dat de staking van 10 november een mislukking is geworden. Het blad schrijft dat de handelwijze van de overheid, die arbeiders dreigde met ontslag of gevangenisstraf, aanleiding kan geven tot een nieuwe taktiek van Solidariteit: toekomstige stakingen niet meer aan te kondigen. maar in het geheim voor te bereiden.

Lech Walesa vrijgelaten

De leider van de verboden vakbond Solidariteit. Lech Walesa, werd na elf maanden internering op 12 november 1982 vrijgelaten uit zijn ballingsoord, het jachtslot Arlamowo in het zuidoosten van Polen, omdat hij volgens de regering ,,niet langer een bedreiging vormt voor de binnenlandse veiligheid van de staat".
Regeringswoordvoerder Jerzy Urban had een dag eerder verklaard dat tot de vrijlating was besloten na een ontmoeting van Walesa met minister van binnenlandse zaken en hoofd van de veiligheidsdienst Czeslaw Kiszczak. De ontmoeting volgde op een brief van Walesa aan regeringsleider Jaruzelski, waarin hij deze voorstelde een ernstig gesprek te voeren over onderwerpen van wederzijds belang. Urban zei dat aan Walesa ,,geen voorwaarden" waren gesteld maar benadrukte dat Walesa net als ieder ander opnieuw geïnterneerd zou kunnen worden als hij staatsgevaarlijke activiteiten zou ontplooien.

Op 14 november keerde Walesa terug in zijn woning in Gdansk. waar hij door een juichende menigte werd verwelkomd. In een korte toespraak beloofde hij ,,niet van de weg te zullen afwijken of de idealen van augustus te verraden". ,.In mijn toekomstig gedrag zal ik moedig zijn maar ook voorzichtig. We zullen winnen".

- 24 november: Wladyslaw Frasyniuk, de op 5 oktober 1982 gearresteerde leider van de afdeling Wroclaw van Solidariteit. wordt veroordeeld tot 6 jaar gevangenisstraf en 4 jaar ontzetting uit zijn burgerrechten. Frasyniuk, die tot zijn arrestatie deel uitmaakte van de TKK, werd beschuldigd van het organiseren van stakingen en demonstraties tegen de staat van beleg. het maken van illegale radio-uitzendingen, het verspreiden van pamfletten. en medeplichtigheid aan de dood van drie mannen, die in botsingen met de politie op 31 augustus om het leven maren gekomen.
- 25 november: In de Poolse pers wordt veel aandacht besteed aan de oproep tot opheffing van de staat van beleg door de PRON (.,Patriottische Beweging voor Nationale Wedergeboorte").een onlangs door de overheid gevormde organisatie die. onder aanvoering van de communistische partij. een aantal maatschappelijke stromingen in Polen bundelt. zoals de

De op 12 nov. 1982 vrijgelaten leider van Solidariteit weer verenigd met zijn gezin, V.l.n.r.: Lech Walesa, zijn vrouw Danuta en twee van hun kinderen. Bogdan en Magda.

andere politieke partijen. de nieuwe vakbonden. vertegenwoordigers van de kerk en onafhankelijken die zich loyaal opstellen ten aanzien van het regime.
Volgens de PRON was de tijd ook rijp om de ongeveer 1000 gevangenzittende aanhangers van Solidariteit vrij te laten.
- 26 november: De begrafenis in Warschau van Grazyna Kuron. de vrouw van Jacek Kuron wordt door 2000 mensen bijgewoond. die allen steun betuigen aan Solidariteit. Jacek Kuron, mede-oprichter van de KOR (Comité voor Sociale Zelfverdediging),heeft in verband met de dood van zijn vrouw een week de gevangenis mogen verlaten
- 27 november: De ondergrondse leiding van Solidariteit. de TKK, geeft een verklaring uit waarin de voor de ,,protestweek'' van 13-17 december geplande acties worden afgelast. De TKK verklaart zich loyaal aan de oniangs vrijgelaten leider van Solidariteit, Lech Walesa. en zal zich verder richten naar de acties die deze zal voorbereiden. De vrijlating van Walesa. de bekendmaking van de datum van het bezoek van de paus en een te verwachten bekendmaking over de opheffing van de staat van beleg scheppen volgens Solidariteit ,,een nieuwe politieke situatie'' waarin hoop bestaat op een ..soort wapenstilstand tussen de autoriteiten en de samenleving '

Opschorting *staat* van ***beleg***

Generaal Wojciech Jaruzelski kondigde in een televisietoespraak op 12 december aan dat de staat van beleg op 31 december 1982 zou worden opgeschort maar dat een aantal maatregelen dat in het kader van de staat van beleg was ingevoerd, bleef gehandhaafd ,,ter bescherming van essentiele staatsbelangen, de economie en de veiligheid van de burgers' De Poolse leider zei dat de 21 leden tellende Militaire Raad niet langer als besturend orgaan zou optreden maar het uitvoerend orgaan werd van de overgang van opschorting naar opheffing van de staat van beleg Ook zou de aanwezigheid van militaire commissarissen op regionaal bestuursniveau worden verminderd behalve in sleutelsectoren van de economie
Henryk Jablonski, de voorzitter van de Staatsraad, presenteerde op 13 december in de Sejm de wetsontwerpen die een eind moesten maken aan de staat van beleg, maar die de Staatsraad ook de mogelijkheid gaven door een reeks speciale volmachten ,,moeilijkheden'' spel de kop in te drukken Jablonski vertelde de Sejm dat met de wetgeving, gericht op de opheffing van de staat van beleg, tegelijk het wetsontwerp over de verzachting van de beperkende maatregelen diende te worden goedgekeurd Volgens hem behoorde een aantal maatregelen echter van kracht te blijven, vooral op het gebied van door het leger overgenomen bedrijven en diensten in de mijnbouw, het openbaar vervoer en de voedselvoorziening Het parlement ging op 18 december met negen onthoudingen akkoord met de wetsontwerpen

- 16 december: Lech Walesa wordt 's ochtends in zijn woning opgepakt en in een auto weggevoerd. Na een gedwongen rit van negen uur wordt hij 's avonds weer bij zijn huis afgeleverd. De politie weet met de autorit te voorkomen dat Walesa 's middags een toespraak houdt op een speciale massabijeenkomst op de twaalfde verjaardag van de bloedige rellen in Gdansk van december 1970. waarbij tientallen arbeiders om het leven kwamen De demonstratie bij het monument voor de gevallen arbeiders. waartoe in illegale pamfletten was opgeroepen, gaat niet door omdat de politie de omgeving heeft afgezet. Rekening houdend met een verbod op de bijeenkomst had Walesa de tekst van zijn redevoering een dag eerder vrijgegeven. Hij legde daarin nadruk op het feit dat er geen toekomst bestond voor geheim, ondergronds verzet,maar dat met open vizier gestreden moest worden. - 20 december: In het partijblad Trybuna Ludu wordt Lech Walesa beschuldigd van belastingontduiking en betrokkenheid bij ,.ernstige'' onregelmatigheden bij het beheer van de vakbondskas van de afdeling Solidariteit in Gdansk.
De Poolse pers publiceert de door het parlement goedgekeurde maatregelen. die bedoeld zijn als een vervanging van de decreten van de staat van beleg. die op 31 december wordt opgeschort. Volgens de nieuwe maatregelen kunnen arbeiders die onrust zaaien zonder opgaaf van redenen worden ontslagen. Ook kunnen studenten om die reden worden uitgesloten van onderwijs. Een aldus ontslagen arbeider kan pas weer in dienst treden na goedkeuring van zijn oude werkgever, waarbij hij ongeacht zijn beroepsverleden altijd op het minimumsalaris terechtkomt. Tijdens de periode van opschorting van de staat van beleg kunnen fabrieksdirecteuren zonder meer de 48-urige werkweek invoeren. Op de vervaardiging van pamfletten staat een maximumstraf van vijf jaar. Wie zich aan opruiing schuldig maakt kan drie jaar krijgen.

- 23 december: Volgens een regeringscommuniqué zijn op zeven man na alle Polen vrijgelaten die waren geinterneerd op grond van de staat van beleg en zijn alle interneringscentra geliquideerd. De internering van de zeven niet vrijgelaten Polen, allen prominente leden van Solidariteit. is omgezet in gewone hechtenis. Tegen hen wordt een proces voorbereid. De zeven zijn Andrzej Gwiazda. voormalig vicevoorzitter van Solidariteit en organisator van de staking bij de scheepswerf van Gdansk in augustus 1980: Seweryn Jaworski voormalig vice-voorzitter van de afdeling Warschau van Solidariteit; Marian Jurczik, vroeger voorzitter van de afdeling Szczecin: Karol Modzelemski, oud-woordvoerder van Solidariteit; Grzegorz Palka. vroeger bestuurslid van de vakbond; Andrzej Rosplochowski, lid van de afdeling Katowice van Solidariteit: en Jan Rulewski. de vroegere leider van de afdeling Bydgoszcz. Alle zeven zitten ze al sinds de afkondiging van de staat van beleg in december vorig jaar vast.
Behalve de zeven genoemde leiders van Solidariteit worden ook vier prominenten leden van KOR niet vrijgelaten, onder wie Jacek Kuron. Ook tegen hen wordt een proces voorbereid.

- 27 december: Piotr Bednarz, de op 7 november opgepakte plaatsvervangend voorzitter van Solidariteit in Wroclaw, wordt veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf wegens het voortgaan met vakbondsactiviteiten en het organiseren van protestacties na het afkondigen van de staat van beleg.

- 14 januari 1983: Lech Walesa vervoegt zich bij de Lenin-werf in Gdansk om er zijn oude baan van elektricien weer op te vatten, maar wordt weggestuurd omdat zijn papieren niet in orde zouden zijn. Vanaf 17 januari komt hij weer op de loonlijst te staan en krijgt hij salaris uitbetaald, hoewel de toegang tot het bedrijf hem blijft ontzegd. Pas drie maanden later, op 22 april, krijgt Walesa te horen dat hij zijn werk mag hervatten.

- 13 februari. De politie treedt met traangas en wapenstok op tegen meer dan 2000 Polrn die in Warschau betogen ten gunste van Solidariteit. De betoging vindt plaats na een mis voor. de aanhangers van Solidariteit die na de afkondiging van de staat van beleg zijn gearresteerd Met dergelijke missen wordt die afkondiging elke maand herdacht
Jan Jozef Lipski. een van de vijf leden van KOR. tegen wie een onderzoek loopt op verdenking van pogingen tot ondermijning van de staat. wordt uit een gevangcnisziekenhuis ontslagen en naar huis gestuurd.
- 17 februari: Zbigniew Romaszewski. mede-oprichter van KOR en belangrijkste man achter Radio Solidariteit. wordt veroordeeld tot 4 1/2 jaar gevangenisstraf wegens het opzetten van een illegale radiozender en het verspreiden van valse informatie. Zijn vrouw Zofia, de omroepster van de clandestiene zender. wordt tot 3 jaar veroordeeld. Zeven andere medewerkers krijgen gevangenisstraffen van 1 tot 30 maanden. in twee gevallen voorwaardelijk. Radio Solidariteit was vanaf april 1982 ongeveer twaalf keer te horen geweest in de steden Warschau. Wroclaw, Poznan en Gdansk De laatste uitzending vond plaats op 24 januari. de dag waarop het proces tegen de medewerkers van het radiostation begon.

- 2 maart: De journalist Alexander Malachowski. een voormalig leider van Solidariteit. wordt gearresteerd. Malachowski was eerder in december 1981 opgepakt en had toen vijf maanden gevangen gezeten.
- 7 maart: Zolnierz Wolnosci. het blad van de Poolse strijdkrachten. schrijft dat Jan Kulaj. voormalig leider van Plattelands-Solidaritrit. in staat van beschuldiging is gesteld wegens het aannemen van steekpenningen bij de verkoop van nieuwe auto's.
- 13 maart: In de steden Warschau. Gdansk en Wroclaw vinden vreedzame protestmarsen plaats tegen 15 maanden staat van beleg. In Gdansk wordt ook de dag erna nog een betoging gehouden. waaraan door de oproerpolitie een eind wordt gemaakt.
- 28 maart: Andrzej Konarski. een vroegere leider van Solidariteit, die zich sinds het uitroepen van de staat van beleg voor de autoriteiten verborgen heeft gehouden, geeft zich aan bij de politie.
- 30 maart: De kraandrijfster Anna Walentynowicz. een van de prominente leiders van Solidariteit, wordt veroordeeld tot 15 maanden voorwaardelijke gevangenisstraf.

- 6 april: Voor een militaire rechtbank in Warschau begint een proces tegen negen Polen die worden beschuldigd van het organiseren van protestacties tegen het Poolse bewind. Volgens de Poolse media maken de negen deel uit van een grotere groep activisten van Solidariteit, die onder leiding van Zbigniew Bujak in fabrieken de arbeiders zou hebben aangezet tot een boycot van de officiëlevakbonden en verzet tegen het militaire bewind.
- 16 april: De Poolse regering maakt bekend 27 activisten van Solidariteit te hebben gearresteerd. Tevens zijn door de politie in zes steden illegale drukkerijen van Solidariteit ontdekt en in Warschau een krachtige illegale zender van de vakbond. Onder de arrestanten bevinden zich Jerzy Jastrzebowski. lid van de TKK van Solidariteit, die sinds december 1981 door de poitie wordt gezocht en Zbigniew Belz.
- 17 april. Janusz Onyszkiewicz, de vroegere woordvoerder van Solidariteit, wordt gearresteerd op beschuldiging van deelname aan ondergrondse activiteiten.
- 21 april: De vakbond van beeldende kunstenaars wordt opnieuw geschorst. Na de eerste schorsing onder de staat van beleg in december 1981 was de bond in april 1982 weer in haar statutaire rechten hersteld. De nieuwe schorsing is het gevolg van de weigering van de bond om acht in 1982 uitgegeven communiqués officieelin te trekken. Deze bevatten kritiek op het militaire regime in Polen en steunbetuigingen aan het adres van Solidariteit.

- 24 april: Het persbureau PAP meldt de arrestatie van Jozef Pinior, een van de vijf leden van de TKK van Solidariteit. Een week eerder was tegen Pinior een gerechtelijk onderzoek begonnen. Hij wordt ervan verdacht bij zijn onderduiking in december 1981 80 miljoen zloty (2.4 miljoen dollar) uit de kas van Solidariteit te hebben verduisterd. De ondergedoken leiding van de vakbond heeft met dit geld een groot deel van haar acties gefinancierd.
- 1 mei: Meer dan 100.000 Polen geven gevolg aan de oproep van Solidariteit deel te nemen aan onofficiele 1 mei-demonstraties. In veel steden drijft de oproerpolitic aanhangers van Solidariteit met knuppels en traangas uiteen. In de hoofdstad worden ook pantserwagens ingezet.
-3 mei: In zeker vijf steden in Polen wordt vreedzaani gedeniunstreerd. De betogingen volgen op missen ter gelegenheid van een kerkelijke feestdag en Grondwetsdag, een vooroorlogse feestdag. Tot 1981 werd Grondwetsdag officieel genegeerd: onder druk van Solidariteit besloot de regering toen er wat meer aandacht aan te besteden.
- 17 mei: In Warschau wordt een nieuwe. van hogerhand toegelaten vakbond van acteurs gevormd, ter vervanging van de oude vakbond. die in 1982 werd ontbonden Tot die ontbinding werd door het regime overgegaan wegens de boycot van de staatstelevisie door de leden van de oude vakbond.
- 19 mei: Meer dan 10.000 mensen wonen de begrafenis bij van Grzegorz Przemysl, de 19-jarige scholier die op 12 mei door de politie is aangehouden en daarbij in elkaar is geslagen. Toen hij een etmaal later, inmiddels vrijgelaten, naar een ziekenhuis was vervoerd. overleed hij daar aan zwaar inwendig letsel. Aanhangers van Solidariteit leggen verband tussen de activiteiten van Przemyks moeder. de schrijfster Barbara Sadowska. die onder meer hulp biedt aan familieleden van politieke gevangenen, en de wijze waarop de politie met haar zoon is omgesprongen.
- 6 juni: Volgens een bericht van PAP is het hele bestuur van de Bond van Poolse filmmakers afgetreden. De bond was in december 1981 door de regering op non-actief gesteld. Regisseur Andrzej Wajda. voorzitter van de bond. was op 3 mei ontslagen als hoofd van een filmstudio, maar had op 12 mei te horen gekregen dat hij wel in Polen mocht blijven werken.

Een onderonsje tussen premier Wojciech Jaruzelski en PRON-voorzitter Jan Dobraczynski (r.)tijdens de feestelijkheden op 3 mei 1983 ter gelegenheid van de 192ste verjaardag van de eerste Poolse grondwet.

Walesa onder druk

Lech Walesa voerde van 9-11 april 1983 geheime besprekingen met leden van de ondergedoken coördinatiecommissie van Solidariteit (TKK),die uitmondden in een communiqué waarin de Poolse arbeiders werden opgeroepen de officiële 1 mei-viering te boycotten en zelf die dag betogingen te houden. Walesa werd na zijn geheime ontmoeting door de politie opgepakt en langdurig aan de tand gevoeld. Naar eigen zeggen had hij geweigerd op de hem gestelde vragen antwoord te geven. Ook Walesa's vrouw Danuta werd op 14 april 2½ uur lang door de politie verhoord.
Walesa had op 19 maart in Warschau eveneens overleg gepleegd met voormalige leiders van Solidariteit

Op 6 mei 1983 kwamen twintig tot dertig ondergedoken leiders van Solidariteit en van een aantal categoriale bonden in Warschau bijeen en stelden onder meer een brief op. gericht aan het parlement, waarin zij vakbondsvrijheid en amnestie voor gevangen vakbondsactivisten eisten. Na afloop van de bijeenkomst werd Lech Walesa, met nog negen anderen, door de politie aangehouden. De negen werden 48 uur vastgehouden.Walesa werd in een politie-auto teruggereden naar Gdansk, waar zijn telefoon werd afgesloten. Tegenover buitenlandse journalisten verklaarde Walesa twee dagen later dat hij zou onderduiken als het regime niet ophield hem voortdurend te schaduwen,te isoleren en aan te houden. Op 27, 28 en 30 mei werd Walesa door de politie in Gdansk verhoord in de zaak tegen de vroegere leiders van KOR (Comitévoor Sociale Zelfverdediging), onder wie Jacek Kuron en Adam Michnik, die werden beschuldigd van pogingen het regime omver te werpen In februari werd Walesa ook al drie dagen ondervraagd over deze zaak. Hij weigerde steeds antwoord op de hem gestelde vragen.

Op 25 februari waren Lech Walesa en zijn vrouw door de fiscale autoriteiten ondervraagd over een personenbusje dat mevr. Walesa uit het Westen had gekregen voor het vervoer van haar gezin. Volgens een woordvoerder van Walesa waren invoer en belasting van het busje door een medewerker van Solidariteit geregeld, maar moest Walesa desondanks 130.600 zloty belasting en een boete van 100.000 zloty betalen (in totaal 6.000 gulden).

Eind mei werd Walesa gelast een boete van 12 000 zloty (365 gulden) te betalen omdat hij had verzuimd een rechtszaak bij te wonen over een verkeersovertreding begaan door een vriend.

Paus brengt tweede bezoek aan Polen

Van 16-23 juni 1983 bracht paus Johannes Paulus II voor de tweede maal sinds zijn verkiezing in oktober 1978 een bezoek aan zijn vaderland. (Voor het eerste bezoek in juni 1979 zie pag. 703/1 e.v.-1979). Oorspronkelijk zou de paus al een jaar eerder, in augustus 1982, naar Polen zijn gekomen, maar in verband met de gespannen situatie in het land was toen tot uitstel besloten. Bij aankomst op het vliegveld van Warschau werd de paus onder meer verwelkomd door president Henryk Jablonski, die zei dit bezoek te beschouwen als een teken van de vergevorderde normalisering in Polen. Tijdens de mis die de paus daarna in Warschau opdroeg voor de in 1981 overleden primaat Stefan Wyszynski noemde hij met nadruk degenen ,,die de bitterheid proeven van de teleurstelling, van de vernedering, van het lijden, die hun vrijheid missen of wier waardigheid met voeten wordt getreden".
Na een ontmoeting met Jaruzelski in gezelschap van kardinaal Jozef Glemp en president Jablonski, had Johannes Paulus II op 17 juni een twee uur durend gesprek onder vier ogen met Jaruzelski. Hij verklaarde tegenover Jaruzelski te hopen op sociale vernieuwing ,,volgens de principes die in de kritische dagen van augustus 1980 zo moeizaam zijn bereikt".
Op 18 juni droeg de paus een mis op bij het klooster van Jasna Gora in Czestochowa ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de Zwarte Madonna, een ikoon waar miraculeuze krachten aan worden toegekend. Tegenover de naar schatting 2 milioen mensen die zich bij het klooster verzameld hadden sprak hij over ,,de grote zaak van de vrijheid" en noemde ,,denoodzaak van intermenselijke solidariteit".
In Poznan prees Johannes Paulus II in een preek op 20 juni de idealen van de

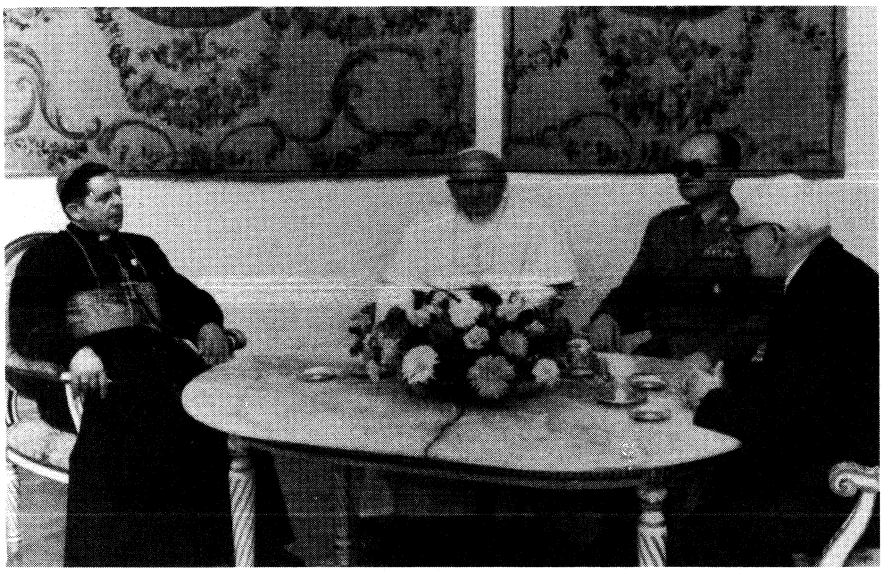

Paus Johannes Paulus II heeft op 17 juni 1983 een ontmoeting met generaal Wojciech Jaruzelski. Hierbij zijn ook de Poolse primaat Jozef Glemp (l.) en president Henryk Jablonski (r.)aanwezig.

verboden organisatie Plattelands-Solidariteit, en in Katowice hield hij voor anderhalf miljoen mensen een pleidooi voor vrijheid van vereniging en met name voor vakbondsvrijheid, welke volgens hem ,,een door de Schepper gegeven recht" was. Tijdens een mis in Wroclaw pleitte de paus opnieuw voor de idealen van Solidariteit. Toen Solidariteit-aanhangers na afloop een demonstratie wilden houden werden zij onmiddellijk door oproerpolitie verspreid.

Nadat de paus op 22 juni tijdens een openlucht mis in Krakow voor naar schatting 2 miljoen mensen twee Polen, die in 1863 aan een opstand tegen de Russen deelnamen, heilig had verklaard, vormden duizenden mensen een stoet en liepen zwaaiend met spandoeken van Solidariteit naar Nowa Huta. In deze voorstad van Krakow werd door de paus een kerk ingewijd die na lange tegenstand van de autoriteiten was gebouwd.
's Avonds had de paus een niet tevoren aangekondigde ontmoeting met premier Jaruzelski. Volgens het persbureau PAP hadden beiden daarbij de hoop uitgesproken dat het bezoek van de paus ,,ten goede zou komen aan een vreedzame ontwikkeling van het sociale leven in Polen".

Op de laatste dag van het pausbezoek vond er in Zakopane in het grootste geheim een ontmoeting plaats tussen Johannes Paulus II en Lech Walesa. Walesa, die vergezeld was van zijn vrouw en vier van zijn zeven kinderen, verklaarde later dat hij na dit gesprek meer optimistisch was over de toekomst.

De Poolse autoriteiten hadden pas op de tweede dag van het pauselijk bezoek ingestemd met een ontmoeting tussen Johannes Paulus II en Walesa. Voor die tijd had Walesa geklaagd dat alles in het werk werd gcstcld om een dergelijke ontmoeting te voorkomen. Zo waren zijn chauffeur en zijn woordvoerder hun rijbewijs kwijtgeraakt en werd de chauffur zijn auto afgenomen op grond van een snelheidsovertreding. Ook had Walesa geen vrij kunnen krijgen van zijn werk en was hij .,voor zijn eigen veiligheid" onder huisarrest geplaatst.

Oud-partijchef Gierek gezuiverd

Een commissie van het Poolse parlement kwam na een onderzoek in juli 1983 tot de conclusie dat er geen gronden bestonden voor een gerechtelijke vervolging tegen Edward Gierek, de vroegere Poolse wartiileider.

Gierek werd in 1980 na de opkomst van Solidariteit ten val gebracht (zie pag. 577/1 e.v.-1980) en er vervolgens van beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de economische malaise die aanleiding werd tot de arbeidsonrust en de opkomst van Solidariteit. Hem werd tevens willekeur en corruptie verweten.

Ook Edward Babiuch, die in 1980 kort premier was, werd gezuiverd van tegen hem ingebrachte beschuldigingen.

Opheffing staat van beleg; constitutionele wijzigingen

President Henryk Jablonski maakte op 21 juli 1983 in een korte verklaring voor de Sejm bekend dat de staat van beleg om middernacht, aan het begin van de nationale feestdag, zou worden opgeheven.
Premier Jaruzelski verklaarde voor het parlement dat het verloop van het pausbezoek aan Polen de autoriteiten had geholpen bij de beslissing de staat van beleg op te heffen. Hij waarschuwde echter dat ,,de anarchie niet zal terugkeren naar Polen" en dat de organisatoren van de contra-revolutie zich geen illusie hoefden te maken.
Vooruitlopend op de opheffing had het parlement zijn goedkeuring gehecht aan een aantal wetten waardoor veel van de beperkende maatregelen die onder de staat van beleg golden in de wetgeving waren opgenomen.
Op 20 juli werden door de Sejm drie grondwetswijzigingen goedgekeurd. Een daarvan schiep de mogelijkheid tot instelling van de noodtoestand in Polen bij een interne of externe bedreiging, een tweede bevestigde in de grondwet het bestaan van de massa-organisatie PRON en de derde garandeerde privé-boeren hun land.
Op 21 juli keurde de Sejm een amnestiewet goed, die voorzag in de vrijlating van degenen die veroordeeld waren wegens overtredingen van de bepalingen van de staat van beleg

Vrij kwamen gevangenen jonger dan 21 jaar, vrouwen en degenen die een straf korter dan drie jaar uitzaten. Langer gestraften zagen hun straf gehalveerd. Alle vrijlatingen zouden tot eind 1985 voorwaardelijk zijn.

Daarnaast bepaalde de amnestiewet dat ondergedoken Polen die zich bij de autoriteiten meldden niet vervolgd zouden worden. Een voorwaarde daarbij was dat zij het regime loyaliteit beloofden.
Een van de belangrijkste leiders van de ondergrondse vakbond Zbigniew Bujak, zei dat de leiders van Solidariteit geen gebruik zouden maken van de amnestie. Lech Walesa noemde de opheffing van de staat van beleg ,,onbevredigend". Hij zei liever de staat van beleg te hebben dan de nieuwe wetten.

Volgens *NRC/H'blad*-correspondent Peter Michielsen (21-7-1983) betekenden de nieuwe wetten voor Polen een terugkeer naar een situatie die vergelijkbaar was met de nadagen van het stalinisme.

Al voordat deze week de vermeende volksvertegenwoordigers in Warschau hun goedkeuring hechtten aan deze de facto institutionalisering van de staat van beleg, waren al vele restrictieve maatregelen die sinds 13 december 1981 onder de staat van beleg waren uitgevaardigd, in 's lands wetgeving opgenomen. De opheffing van de staat van beleg heeft daarom veel weg van een zuiver cosmetische ingreep: het militair bestuur verdwijnt en de staat van beleg wordt opgeheven, maar de Polen komen van de regen in de drup omdat er feitelijk niets verandert maar de beperkingen van de staat van beleg nu permanent en ,,normaal" zijn.
Een van de belangrijkste en door Solidariteit meest gehate wetten werd al vorig jaar aangenomen: de vakbondsu-et. In die wet werd elke op dat moment bestaande vakbond verboden. Nieuwe vakbonden, zo werd bepaald, mogen worden opgericht. maar op nauw omschreven voorwaarden. Zo zal elke nieuwe bond door plaatselijke rechtbanken moeten worden goedgekeurd. Elke fabriek en elk bedrijf mag maar één vakbond hebben, met een minimumaantal

van 50 leden. In de praktijk betekent dit dat als het regime vijftig arbeiders van de Leninscheepswerf optrommelt en hen een vakbond laat oprichten die vervolgeiis door een rechter wordt toegelaten, de lil 000 arbeiders van de werf vertegenwoordigd worden geacht: een tweede bond is immers niet mogelijk Een in de wet opgenomen clausule dat na 1984 per bedrijf wel meer dan één vakbond mogelijk is, is deze week geëlimineerd.

De vakbondswet legt tevens het stakingsrecht aan banden: staken mag alleen nog over zaken die dc werkomstandigheden betreffen. de vakbond mort bovendien de geschillen zeven dagen lang door een arbitrage-commissie laten bestuderen voordat het tot een staking kan komen. De vakbond heeft iiiet hei recht met de bedrijfsleiding te onderhandelen over lonen - de bedrijfsleiding hoeft zelfs helemaal nergens over met de vakbond te praten. want de bond mag zich uitsluitend bezighouden met welzijn. veiligheidsaspecten, gezondheidszaken en pensioenen. de traditionele vakbondszaken in Oost-Europa

Met die bepalingen wordt elke wederopstanding van Solidariteit en zelfs een .overname' van dc nieuwe bonden door voormalige leden van Solidariteit voorkomen. Er mogen. zo bepaalt de vakbondswet. geen vakbonden worden gesticht in een aantal sectoren: de politie. onderwijzend personeel. brandweerlieden. werknemers in de brandstoffensector. de bouw en de rechtspraak, werknrmers van gemilitariseerde bedrijven en werknemers van staatsbedrijven die het ministerie van binnenlandse zaken belangrijk acht voor de nationale defensie of de veiligheid.

Arbeiders in belangrijke industrieen, zo is deze week bepaald, moeten. als ze van baan willen veranderen, een opzegtermijn van zes maanden in acht nemen. De bedrijfsleiding heeft het recht hen. om de produktie op te drijven. tc laten overwerken zonder dat ze daarvoor extra worden betaald. Zelfbestuur kan worden verboden als de bedrijfsleiding vindt dat dit ,,in strijd is met het openbaar belang". Op .,werkschuwheid" staan nu zware boetes. op ,,werkontduiking" zelfs dwangarbeid Met dergelijke maatregelen kan het arbeidende volk in het gareel worden gedwongen als in dc belangrijke industrieën de na december 1981 geplaatste militaire commissarissen. die het toezicht uitoefenden. na de opheffing van de staat van beleg worden teruggetrokken.

Op lidmaatschap van een verboden organisatie, ongeacht haar doelstellingen. komt een gevangenisstraf van drie jaar te staan. Dat geldt behalve voor Solidariteit en aanverwante organisaties ook voor de verenigingen en bonden van academici, studenten en kunstenaars die na december 1981 zijn verboden. Een reeks andere wetten geeft het bewind van premier en partijchef Jaruzelski vergaande bevoegdheden. Zo krijgt de overheid het recht industriële bedrijven te militariseren en arbeiders onder militaire discipline te olaatsen. De politie wordt gereorganiseerd en eveneens van nieuwe bevoegdheden voorzien. Verdachten van wie de politie aanneemt dat ze ,.de veiligheid van de staat" bedreigen, mogen voor onbepaalde tijd in hechtenis worden gehouden. De veiligheidstroepen krijgen het recht vuurwapens, traangas, knuppels, honden en waterkanonnen in te zetten als ze dat nodig achten en tegen elke betoging of bijeenkomst op te treden waarvan ze vinden dat die de staatsveiligheid bedreigt. De Poolse rechters zijn in de nieu e wetgeving bepaalde rechten aan de politie kwijtgeraakt. Zo krijgt de politie het recht op vaag omschreven gronden op te treden tegen jongeren - bijvoorbeeld als die ..de principes van sociaal samenleven schenden" - en zelfs tegen hun ouders, die hen hebben .,gedemoraliseerd" De bepaling dat bijeenkomsten van vijf of meer personen zonder. vergunning taboe zijn. zal komen te vervallen - de rechteloosheid van de staat van beleg echter blijft.

De beperkende maatregelen vormen een pakket dat de eufemistische naam .,Speciale regels voor de periode ter overwinning van de sociaalpolitieke crisis" meekreeg. Formeel hebben de wetten een tijdelijk karakter. ze gelden voor de periode van 1983 tot 1985. Waarschijnlijk zal het parlement eind 1984 bekijken of het Poolse volk zich de wetgeving waard heeft getoond en welke elementen nog langer van kracht moeten blijven.
De wetten slaan niet slechts op een inperking van de vrijheden van arbeiders en jongeren en een uitbreiding van die van de politie. vrijwel geen segment uit de Poolse samenleving is overgedag:-n Zo wordt het culturele leven nieuw gereguleerd, waarbij de overheid de volledige controle heeft over alle financielc en organisatorische kanten van 's lands cultuur; het lager en het hoger onderwijs zijn evenmin vergeten. De minister van onderwijs krijgt he! recht gekozen universiteitsfunctionariscen en studenten weg te sturen als ze ..de staat schade toebrengen" - een terugschroeven van in 1981 toegekende vrijheden - en de rectoren krijgen hrt recht een veto uit te spreken over elke nieuwe organisatie van studenten

Ook de censuur. in 1981 afgeschaft. keert weer in volle hevigheid terug. In afwachting van een later te houden debat over een nieuwe perswet is bepaald dat elk geschreven of omgeroepen woord. elke academische tekst. elke te publiceren foto en zelfs elke vorm van kunst onderwerp dient te zijn van de aandacht van de censor.
En als zelfs al deze beperkende maatregelen de Polen niet in toom kunnen houden bezit het bewind in een speciaal in het leven geroepen en nu in de grondwet verankerde .,noodtoestand" een nieuw instrument om snel en zonder omwegen de staat van beleg weer uit te roepen. Tot nu toe kende Polen zo'n uitzonderingstoestand niet: tot dusverre moest aan de staat van beleg het parlement te pas komen en werd Polen opgezadeld met een op een militaire junta gelijkend bestuur van generaals. De nieuwe ,,noodtoestand" maakt aan die omslachtigheid en dit odium een eind: het wordt nu aan de discretie van het staatshoofd overgelaten om zonodig een noodtoestand te noemen staat van beleg zònder junta uit te roepen.

Nieuwe **wetten** aanvaard

Op 28 juli werden door de Sejm met grote meerderheid twee wetten aangenomen betreffende een verscherping van de censuur (9 stemmen tegen en 19 onthoudingen) en een verzwaring van straffen op het verspreiden van valse informatie, het lidmaatschap van verboden organisaties en het leiden of organiseren van protestacties (10 stemmen tegen en 13 onthoudingen).

Door twee partijloze parlementsleden was felle kritiek geleverd op de nieuwe wetten. Volgens de socioloog Jan Szczepanski kwamen deze neer op een .,daadvan zelfvernietiging": Karol Malcuzynski achtte ze in strijd met de door de regering bepleitte politiek van dialoog en overeenstemming.

Het parlement nam verder een nieuwe belastingwet aan. Polen die meer dan 1 miljoen zloty (ruim 30.000 gulden) per jaar verdienden betaalden voortaan 75% inkomstenbelasting; de belastingvrije voet werd op 300.000 zloty vastgesteld.

Solidariteit zet strijd voort

De voorlopige coordinatiecommissie van Solidariteit (TKK)gaf op *3* augustus drie verklaringen uit waarin zij verklaarde de strijd voor vakbonds- en mensenrechten in Polen vooi t te zetten. geen kans te zien op een compromis met het regime, en op 31 augustus de derde verjaardag van de akkoorden van Gdansk te willen herdenken met een algemene boycot van het openbaar vervoer in Polen Op 10 augustus riep de afdeling Warschau van Solidariteit haar aanhangers in de hooidstad op de akkoorden van Gdansk te hei denken met vreedzame manifesties op 31 augustus

Op 14 augustus werd door de oproerpolitie in Gdansk een einde gemaakt aan een betoging van duizenden aanhangers van Solidariteit die bij het rrionumerit voor de slachtoffers van de rellen van 1970 herdachten dat drie jaar daarvoor de staking op de scheepswerf begon, die het begin werd van de vrije vakbond.
In een korte toespraak tot arbeiders in Gdansk op 15 augustus schaarde Lech Walesa zich achter een ultimatum. dat een afdeling van Solidariteit het regime had gesteld, en waarin langzaam-aan-acties op de scheepswerf van Gdansk werden aangekondigd als de overheid niet uiterlijk op 22 augustus een dialoog zou beginnen met Walesa of andere vertegenwoordigers van Solidariteit. Het bewind wees op 19 augustus het ultimatum van de hand en beschuldigde Walesa daarbij van .,verraad van nationale en staatsbelangen". Aan de oproep tot langzaam-aan-acties werd op 23 augustus slechts door weinigen gehoor gegeven.
Tijdens een bijeenkomst van arbeiders en regerings- en partilfunctionarissen op de scheepswerf van Gdansk op 25 augustus hield vicepremier Mieczyslaw Rakowski een rede waarin hij de leiding van Solidariteit verweet verantwoordelijk te zijn voor de economische en sociale problemen van Polen en het socialisme in Polen omver te willen werpen Walesa hield op zijn beurt een verzoenende toespraak waarin hij compromissen voorstelde om aan de crisis in het land een einde te maken en erop aandrong dat beide partijen om de tafel zouden gaan zitten. Toen Rakowski deze suggestie verwierp werd hij door de ongeveer 500 aanwezigen uitgejouwd.

Op 31 augustus werd in veel grote steden openlijk gedemonstreerd voor Solidariteit. Vrijwel overal werd gehoor gegeven aan de oproep van de ondergrondse vakbond massaal de straat op te gaan en het openbaar vervoer te boycotten van twee tot vier uur 's middags. De omvangrijkste manifestatie vond plaats in Nowa Huta, waar tienduizend arbeiders van de staalfabrieken door de oproerpolitie uiteen werden gedreven.
in Gdansk legde Walesa bloemen bij het monument bij de Lenin-scheepswerf. De 2.000 mensen die hem vergezelden werden door de politie op afstand gehouden. Walesa verklaarde die avond dat Solidariteit .,een grote overwinning" had geboekt. ,,Het gaat er niet om zich tegen tanks teweer te stellen, maar te bewijzen hoe talrijk wij zijn".

COMOREN

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Op 22 maart 1987 vonden op de Comoren parlementsverkiezingen plaats. Bij deze verkiezingen voor de 42 leden tellende federale assemblée werden de 42 kandidaten, die door president Ahmed Abdallah waren aangewezen, in de eerste ronde gekozen. Alleen op het hoofdeiland, Grande-Comore, waren oppositiekandidaten van de Union pour le renouveau démocratique aux Comores (URDC) toegelaten. Maar URDC-leider Mouzaoir Abdallah en bekende dissidenten (voormalige aanhangers van de president) zoals ex-premier Ali Mroudjae en de vroegere assemblée-voorzitter Mohammed Taki mochten zich niet kandidaat stellen.
Na de opening van de stemlokalen op 22 maart werden de waarnemers van de oppositie verjaagd en door de strijdkrachten gearresteerd: zij werden vervangen door leden van de presidentiële garde aldus Le Monde (25-3). Volgens oppositiekringen zouden ca. 400 personen zijn opgepakt, van wie 200 tot 300 de volgende dag nog gevangen zouden zitten. Omstreeks 65% van de 340.000 kiesgerechtigden zou naar de stembus zijn gegaan.
Le Monde (10-4) meldde nog dat 41 kandidaten van de meerderheid direct waren gekozen, van wie 22 met 100% van de uitgebrachte stemmen. Eén kiesdistrict in het noorden van Grande-Comore leek toe te vallen aan een oppositiekandidaat, oud-staatsminister Ali Bazi Selim, maar deze gaf er de voorkeur aan zich terug te trekken ,,lieverdan te dienen als democratische waarborg voor het regime''. De volgende dag werd de regeringskandidaat tot winnaar geproclameerd. De oppositie zou in de 19 districten, waar zij kandidaten had kunnen stellen, 35,5% van de uitgebrachte stemmen hebben behaald.
Sinds de verijdelde staatsgreep van 8 maart 1985 (pag. 541/2-'85) hadden zich op de Comoren o.a. de volgende ontwikkelingen voorgedaan.

Ahmed Abdallah Abderrahman (l.), president van de Comoren, werd op 10 april 1987 door de Japanse premier Yasuhiro Nakasone in diens officiële residentie te Tokio begroet.

Nieuw kabinet

President en premier Ahmed Abdallah (Abderrahman) maakte op 21 september 1985 de samenstelling bekend van een door hem benoemd nieuw kabinet, dat uit negen ministers en drie staatssecretarissen bestond. De ministersportefeuilles waren als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken en samenwerking - Said Kafe: binnenlandse zaken, voorlichting en pers - Omar Tamou*: financien en begroting - Saïd Ahmed Saïd Ali (voorheen gedelegeerd minister); economie. handel en staatsondernemingen - Ali Nassor (voorheen financien en begroting): planning. milieu. stadsontwikkeling en huisvesting - Mikidache Abdourahim*: onderwijs. cultuur, jeugd en sport - Salim Idarousse (voorheen gedelegeerd minister): produktie. plattelandsontwikkeling, industrie en nijverheid - Mohammed Ali*: justitie, openbare ambten. werkgelegenheid en beroepsopleiding - Ben Ali Bacar (voorheen gedelegeerd minister); gezondheid en bevolking - Ali Hassan Ali (voorheen gedelegeerd minister). (* = nieuw)

De vier portefeuilles van staatsminister, die op 19 januari 1985 waren ingesteld (zie pag. 541/1-'85), bleken nu afgeschaft en de voormalige staatsministers maakten geen deel uit van het nieuwe kabinet. Onder hen was ex-premier Ali Mroudjae.

Vonnissen i.v.m. verijdelde staatsgreep

Tussen 4 en 8 november 1985 werden 77 mensen, die beschuldigd waren van delicten in verband met de verijdelde couppoging van 8 maart 1985, door de strafrechtbank van Moroni of de correctionele rechtbank van deze hoofdstad berecht. Voor de correctionele rechtbank verschenen alleen burgers tegen wie minder ernstige aanklachten waren ingebracht.

Volgens *AFP* werd op 8 november 1985 in het proces tegen 68 beklaagden uitspraak gedaan. Van hen werden 17 veroordeeld tot levenslange dwangarbeid, t.w. 16 leden van de presidentiële garde en de secretaris-generaal van het formeel verboden Front Démocratique (FD), Moustoifa Saïd Cheikh. Eén beklaagde (burger) werd vrijgesproken, drie beklaagden kregen elk een gevangenisstraf van 8 jaar opgelegd. 39 kregen gevangenisstraffen tot 5 jaar en acht werden tot gevangenisstraffen van maximaal 3 jaar veroordeeld.

Volgens Amnesty International stelde de rechtbank geen passend onderzoek in naar beschuldigingen van dr verdachten dat zij alleen hadden bekend omdat zij waren gemartrid Alle soldaten werden veroordeeld wegens poging tot omverwerping van de regering. hoewel dat bij enkele soldaten kennelijk gebeurde op basis van ontoereikend bewijsmateriaal. Gezien de omstandigheden adopteerde Amnesty International alle in november veroordeelde burgers die nog in de gevangenis zaten (ruim 40) als gewetensgevangenen. (Degenen die tot minder dan zes maanden waren veroordeeld werden vrijgelaten)

Alle veroordeelde burgers, behalve Moustoifa Saïd Cheikh en drie andere leden van het FD. werden in januari en mei 1986 vrijgelaten. aldus een bericht van Amnesty International in NRCI *H'blad* (15-9-'86).

Benoemingen

Op 15 februari 1986 werd bericht dat Ali Nassor het kabinet had verlaten i.v.m.zijn benoeming tot directeur van het presidentiële bureau. Zijn portefeuille (economie, handel en staatsondernemingen) werd samengevoegd met die van financiën en begroting onder minister Saïd Ahmed Saïd Ali. Voorts werd Saïd Ahmed Cheikh tot secretaris-generaal van de regering benoemd.

DJIBOUTI

BOMAANSLAG OP CAFÉ HISTORIL. PRESIDENT HASSAN GOULED HERKOZEN. WIJZIGINGEN KABINET EN ANDERE ONTWIKKELINGEN

In het op 5 juni 1982 gevormde kabinet van premier Barkat Gourad Hamadou (pag. 825/2-'82) werden in de periode 1983-1986 de volgende wijzigingen aangebracht.
Aden Robleh Awale trad op 30 maart 1983 af als minister van handel, transport en toerisme. Als reden werd zijn slechte gezondheid genoemd. Zijn portefeuille werd overgenomen door Musa Buralah Robleh, aldus een bekendmaking op 30 september 1984.
In die mededeling werd Youssef Ali Chirdon, de minister van binnenlandse zaken en PTT, als vice-voorzitter aangeduid, een titel die ook werd gevoerd door Omar Kamil Warsama, de minister van justitie en islamitische zaken.
Op 29 juni 1983 werd Habib Mohammed Loita als minister van defensie (sinds september 1978) ontslagen door president Hassan Gouled Aptidon zonder dat daarvoor een officiële reden werd opgegeven. Volgens ,,gezaghebbende bronnen'' was Loita's ontslag

het gevolg van ,,acties strijdig met de verplichtingen van kabinetsleden''. Geen opvolger werd benoemd.

Awale uit eenheidspartij gestoten. Veroordeling bij verstek

Op 8 mei 1986 besloot het politieke bureau van de eenheidspartij RPP (Rassemblement populaire pour le progres), in een bijeenkomst onder voorzitterschap van president Hassan Gouled, Aden Robleh Awale, de derde vice-voorzitter van de RPP en lid van het politieke bureau, uit de partij te stoten wegens zijn activiteiten ,,tegen de beginselen van de RPP'', waaronder het voeren van ,,massale propaganda'' tegen de partij zowel in Djibouti als het buitenland. Hem werd, aldus *Le Monde* (12-5-'86) verweten een verkapte oppositie binnen de partij te hebben gevoerd ,,sinds zijn uitstoting uit de regering, in maart 1983''.
Awale vluchtte drie dagen later uit Djibouti. Via Ethiopië wist hij Parijs te bereiken. Op 7 september 1986 werd hij bij verstek tot levenslange opsluiting veroordeeld wegens een samenzwering tot destabilisatie van Djibouti.

Bomaanslag op café Historil

Op 18 maart 1987 's avonds ontplofte een bom op het terras van het café Historil in het centrum van Djibouti. dat veel door buitenlanders, waaronder leden van het Franse garnizoen, werd bezocht. De aanslag vergde elf doden, waaronder vijf Fransen en drie Westduitsers, en ruim 40 gewonden.
Terwijl de plaatselijke politie te kennen gaf dat de aanslag het werk kon zijn geweest van medestanders van Aden Robleh Awale, inmiddels leider van de oppositiebeweging MNDID (Mouvement national djiboutien pour l'instauration de la démocratie), meende deze dat de aanslag een afleidingsmanoeuvre was van ,,naastemedewerkers'' van president Hassan Gouled met het oog op de presidentsverkiezing van 24 april.
Op 19 maart werd in Djibouti een man gearresteerd toen hij met een vliegtuig naar Aden wilde vertrekken. Volgens zijn paspoort was hij een 27-jarige Tunesiër, Adouani Hamouda Hassan geheten. Hij zou, naar president Hassan Gouled Aptidon op 23 maart meedeelde, hebben bekend de aanslag te hebben gepleegd en in de Syrische hoofdstad Damascus te zijn gerecruteerd door de ,,Troepen van revolutionairen en verzetsstrijders'', een tot dan toe onbekende organisatie. Hij was op 8 maart in Djibouti aangekomen. Op 29 maart werd Adouani Hamouda Hassan in staat van beschuldiging gesteld.

President Hassan Gouled Aptidon van Djibouti op **24** april 1987 bij de stembus.

Presidents- en parlementsverkiezingen

Op 24 april vonden in Djibouti presidents- en parlementsverkiezingen plaats. De zittende president Hassan Gouled Aptidon (sinds de onafhankelijkheid op 27 juni 1977), tevens de enige kandidaat, werd met 89,71% van de uitgebrachte stemmen voor een ambtstermijn van 6 jaar herkozen (in 1981 met 84,66%). Hij verwierf 90.177 stemmen.
Bij de diezelfde dag gehouden parlementsverkiezingen verwierven de 65 kandidaten van de officiële eenheidslijst, opgesteld door de RPP, 87,26% van de uitgebrachte stemmen. Er waren 100.964 kiesgerechtigden geregistreerd.

GAMBIA

PARLEMENTS- EN PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 11 maart 1987 werden in Gambia parlements- en presidentsverkiezingen gehouden.
Voor de 36 verkiesbare zetels in het parlement hadden vier partijen kandidaten gesteld: 1) de regerende Progressive People's Party (PPP) van president Sir Dawda Kairaba Jawara; 2) de National Convention Party (NCP) met als leider Sherif Mustapha Dibba; 3) de Gambian People's Party (GPP), officieel opgericht tijdens een congres op 29 maart 1986; en 4) de People's Democratic Organization for Independence and Socialism (PDOIS), opgericht tijdens een congres dat van 31 juli - 19 augustus 1986 werd gehouden.

De GPP. die zich een socialistische partij noemde. was gesticht door drie dissidenten van de PPP: de voormalige vice-president Assan Musa Camara (pag. *36311-'82)* die tot leider werd gekozen; de vroegere procureur-generaal en minister van justitie Muhamadu (Momodou) Lamine Saho (pag. *36312-'82);* en de voormalige minister van voorlichting en toerisme Howsoon Semega-Janneh. Camara en Saho bleven in het parlement zitten. Vervolgens sloot ook een onafhankelijk parlementslid, Henry Michael Jammeh, zich bij de GPP aan, zodat deze partij vóór de verkiezingen over drie zetels in het parlement beschikte.
De PDOIS was gesticht door Halifa Sallah, een voormalige maatschappelijk werker. en Samuel Sarr, een leraar. Beiden hadden volgens West Africa *(25-8-'86)* gevangen gezeten wegens overtreding van de bepalingen krachtens de noodtoestand die na de mislukte staatsgreep van 30 juli 1981 (pag. ?1/2-'82) waren geproclameerd.

Bij de parlementsverkiezingen won de PPP 31 van de 36 zetels (tegen 27 van de 35 in 1982), terwijl de NCP de overige 5 zetels verwierf (vier in het vorige parlement). NCP-leider Dibba verloor echter zijn zetel. De GPP raakte haar drie zetels kwijt en de PDOIS, die voor vijf zetels kandidaten had gesteld, wist geen zetel te bemachtigen.
Bij de presidentsverkiezingen werd Sir Dawda Kairaba Jawara, president sinds 1970, voor een nieuwe ambtstermijn van 5 jaar herkozen met 123.385 stemmen; 59% van de uitgebrachte stemmen bij een opkomst van 80,2%, aldus West *Africa* (23-3). Zijn tegenstanders S.M. Dibba (NCP) en A.M. Camara (GPP) verwierven resp. 57.343 stemmen (286) en 27.751 stemmen (13%). Bij de presidentsverkiezingen van 1982 had Jawara 72,4% van de stemmen verworven.
Volgens de FAZ (14-3) bleek uit het stembusresultaat de ongebroken populariteit van Jawara en zijn partij bij de boeren.

LENINGEN IMF. WIJZIGING ECONOMISCHE KOERS

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 19 september 1986 bekend dat het een leningenpakket voor Gambia had goedgekeurd ter waarde van in totaal 17,88 mln SDRs. Daarin begrepen was een standby krediet voor één jaar van 5,13 mln SDR en een structurele aanpassingsfaciliteit voor drie jaar van 8,04 mln SDRs, waarvan 3,42 mln onmiddellijk beschikbaar was.
In april 1985 had het IMF het vorige standby krediet opgeschort wegens Gambia's toenemende schulden (een betalingsachterstand van ruim $ 70 mln). De internationale donors lieten toen unaniem weten ,,zonder fundamentele economische hervorming geen geld''.

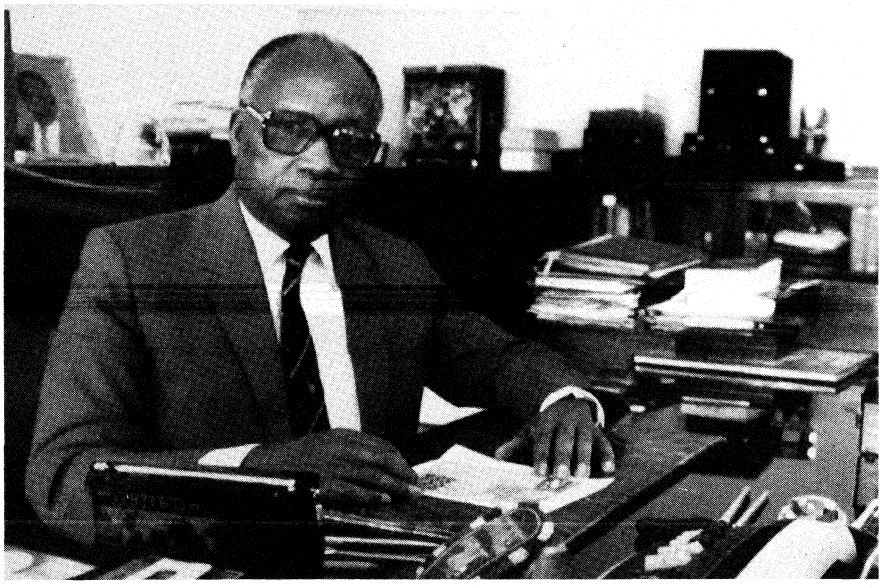

De president van Gambia, Sir Dawda Jawara, achter zijn bureau in zijn kantoor in de hoofdstad Banjul.

Gambia wijzigde daarop snel en drastisch zijn economische koers. De noodzakelijke devaluatie van de munt, de dalasi. werd voltrokken door deze te laten zweven. De rijstmarkt werd geprivatiseerd. Voorts werden 3.000 ambtenaren en 15% van de loontrekkers ontslagen. In juni 1985 werd een economisch herstelprogramma gelanceerd en de regering stelde een driejarenplan (1986/87-1988/89) op voor macro-economische en structurele aanpassing.

De internationale donors (incl. de Wereldbank) beloonden Gambia voor deze krachttoer (*FAZ* 10-11-'86) in de herfst van 1986 met kredieten van $ 45 mln alsmede met een royale herschikking van de schulden. Deze tegemoetkoming was vooral bedoeld om de aanzienlijke offers van de structuuraanpassing voor de bevolking te verzachten. Want met de hervormingen werd weliswaar de (voedsel)voorziening van het land genormaliseerd, maar de kosten van levensonderhoud gingen tegelijk fors omhoog. De stijging van de producentenprijzen en het vrijlaten van de wisselkoers, die de exportkansen voor Gambia's produkten verhoogde (het prijspeil werd aangepast aan dat van het grote buurland Senegal), kwamen vooral aan de boeren ten goede.

Volgens de doelstellingen van het nieuwe economische beleid moest de groei van Gambia's economie toenemen tot 3 a 3,5% per jaar tegen september 1988, terwijl in dezelfde periode het binnenlandse inflatietempo moest dalen van 4270 tot minder dan 10%.

MALAWI

PARLEMENTSVERKIEZINGEN.

MUTATIES KABINET

Op 15 april 1987 werd het 101 leden tellende parlement, dat - afgezien van de benoemde leden - in juni 1983 was gekozen (pag. 448/1-'83), door president Hastings Kamuzu Randa ontbonden. Voor het nieuwe, 112 leden tellende parlement werden op 27 en 28 mei verkiezingen gehouden, waarbij 223 kandidaten van de eenheidspartij Malawi Congress Party (MCP)streden om 107 zetels. De overige vijf parlementsleden zouden door president Banda worden benoemd.
Bij de verkiezingen verloren 53 parlementsleden hun zetel. Volgens de kiescommissie keerden 38 kandidaten in het parlement terug omdat er geen tegenkandidaat was. Van de elf vrouwelijke kandidaten werden de vier die al in het parlement zaten herkozen.
De opkomst onder de ca. 3,3 mln kiesgerechtigden was volgens het officiële persbureau van Malawi zeer hoog.

Mutaties kabinet

Op 3 juni 1987 benoemde president Banda een nieuw kabinet van 11 leden, terwijl hij de portefeuilles van buitenlandse zaken, landbouw, justitie, openbare werken en bevoorrading in eigen beheer hield. Onder de ministers waren twee nieuwelingen: Maxwell Pashane (onderwijs en cultuur) en Michael Mlambala (handel, industrie en toerisme). Volgens AFP (Le Monde 6-6) keerden drie bewindslieden niet in het kabinet terug.

Sinds de portefeuilleruil van 11 januari 1985 (pag. 112/2-'85) en een aantal portefeuillewisselingen in juni 1985 had president Banda het kabinet op 2 januari 1986 ontbonden en tijdelijk alle portefeuilles in eigen beheer genomen, zoals hij ook reeds in april 1984 en januari 1985 had gedaan.Op 16 januari 1986 werden alle kabinetsleden opnieuw benoemd. maar zij kregen vrijwel allemaal een andere portefeuille. Per 1 juli 1986 werd opnieuw een aantal wijzigingen in de samenstelling van het kabinet aangebracht, dat per die datum afgezien van de president (met dezelfde portefeuilles als op 2 juni 1987) uit de volgende elf leden bestond:

Robson Chirwa - minister zonder portefeuille (sinds 4-7-'83):Sidney Somanje - minister voor speciale taken (sinds 4-7-'83): Edward C I Bwanali - transport en verbindingen (sinds 16-1-'86): Dalton Katopola - financiën (sinds 1-7-'86): Solomon T. Phiri - onderwijs en cultuur (sinds 1-7-'86): Wadson B. Deleza - handel, industrie en toerisme (sinds 16-1-'86); Katola Phiri - gemeenschapsdiensten (sinds 16-1-'86): Stanford Demba - arbeid (sinds 16-1-'86): Kapichira Banda- bosbouw en natuurlijke hulpbronnen (sinds 16-1-'86): Richard Musa Banda - plaatselijk bestuur (sinds 16-1-'86).

In de periode van 12 juni 1985 - 1 juli 1986 hadden de volgende ministers het kabinet verlaten: George Kandawire (op 28 juni 1985 ontslagen als minister van bosbouw en natuurlijke hulpbronnen), Poltone Mtenje (in augustus 1985 vertrokken toen zijn ministerie van jeugd werd opgeheven) en Chimwemwe Hara (per 1 juli 1986 benoemd tot gouverneur van de centrale bank, nadat hij sinds 16 januari 1986 minister van financien was geweest). Richard Musa Banda was in augustus 1985 tot het kabinet toegetreden als minister van bosbouw en natuurlijke hulpbronnen.

AFTREDEN POLITIECHEF

Begin 1987 werd bericht dat de chef van Malawi's politie, inspecteur-generaal, Mac Kamwama (51), vanwege zijn leeftijd was afgetreden. Hij werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger L.G. Ngwata.
Kamwana was echter eerder genoemd in verband met John Ngwiri, die in december 1985 als kabinetssecretaris was ontslagen, officieel eveneens vanwege zijn leeftijd. Maar volgens onbevestigde berichten zou hij samen met andere vooraanstaande figuren van het establishment zijn betrokken geweest bij financiële onregelmatigheden.
Kamwana werd beschouwd als een bondgenoot van John Tembo, vooraanstaand lid van het nationale uitvoerende comité van de regerende eenheidspartij MCP en de man die (o.a. door The Times d.d. 6-4-'87) als de meest waarschijnlijke opvolger van president Banda wordt beschouwd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, €32100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

HERVORMING IN ZUID-KOREA VERWACHT

Op 10 juni wees de regerende Democratische Gerechtigheidspartij (DJP) tijdens een conventie in de Zuidkoreaanse hoofdstad Seoel haar voorzitter, de 54-jarige Roh Tae Woo, aan tot officiële kandidaat van de partij voor de indirecte presidentsverkiezingen. Roh Tae Woo, die op 2 juni door president Chon Doo Hwan was voorgedragen als zijn opvolger, verwierf de stemmen van 7.260 van de 7.309 afgevaardigden.

Er volgden onmiddellijk protestdemonstraties van de op 1 mei opgerichte Democratische Herenigingspartij (RDP) van Kim Young Sam en de op 27 mei gevormde ,,Nationale Raad voor een democratische constitutie". Eveneens op 10 juni bezetten ca. 400 studenten de Myongdong-kathedraal in het centrum van Seoel, die daarop door de oproerpolitie werd belegerd.

De oppositie had reeds lang op een grondwetsherziening aangedrongen, met als voornaamste punt rechtstreekse verkiezing van de president. Op 30 april 1986 had president Chon met een discussie over constitutionele hervorming ingestemd. Op 24 juni 1986 was daartoe een parlementscommissie van DJP en oppositie ingesteld, maar overeenstemming bleef uit. En op 13 april 1987 had de president de discussie uitgesteld tot na de Olympische Zomerspelen van 1988 die in Seoel zullen worden gehouden.

Het op 10 juni gestarte verzet mondde uit in een steeds gewelddadiger confrontatie tussen demonstranten en oproerpolitie.

Op 29 juni leek de impasse doorbroken toen Roh Tae Woo een 8 punten tellend voorstel voor veranderingen aankondigde, waarin de belangrijkste eisen van de oppositie werden ingewilligd. Roh zegde o.m. directe presidentsverkiezingen nog in 1987 toe.

Hieronder volgt een overzicht van voorafgaande ontwikkelingen.

Opheffing verbod inz. politieke activiteiten

Op 6 maart 1985 hief president Chon Doo Hwan het verbod inzake openbare politieke activiteiten op voor de laatste 14 van de 567 personen die oorspronkelijk op de betreffende ,,zwarte lijst" uit 1980 stonden (zie pag. 166/1-'81 en 132/2-'85). Onder deze 14 waren Kim Dae Jung (presidentskandidaat in 1971), Kim Young Sam (voormalig leider van de verboden Nieuwe Democratische Partij/NDP) en Kim Jong Pil (oud-leider van de ontbonden Democratisch-Republikeinse Partij/DRP).

Maar Kim Dae Jung mocht zich ook nu nog niet aansluiten bij een politieke partij of anderszins politiek actief zijn, omdat tegen hem nog een gevangenisstraf van 20 jaar liep wegens opruiing. Dezestraf was weliswaar in 1982 opgeschort maar niet geannuleerd, zo liet de minister van cultuur en voorlichting Lee Won Hong weten. Wel werd het huisarrest van Kim Dae Jung, dat hem na zijn .terugkeer uit de Verenigde Staten op 8 februari 1985 was opgelegd, op 6 maart opgeheven (zie pag. 132/2-'85).

Enkele uren na de opheffing van het verbod. door de regering als ,,eengrote stap voorwaarts naar nationale verzoening" omschreven, ontmoetten Kim Young Sam en Kim Dae Jung elkaar voor het eerst in bijna vijf jaar. Zij kondigden aan samen te werken in hun strijd om de democratie in hun land te herstellen.

Kim Young Sam was inede-voorzitter van de Raad ter bevordering van de democratie (CPD) welke actieve steun had verleend bij de oprichting van de Nieuwe Democratische Partij van Korea (NKDP) - de voornaamste oppositiepartij sinds de parlementsverkiezingen van 12 februari 1985 (pag.129-'85). Kim Young Sam drong er tijdens een persconferentie bij het regime op aan ,,echte democratische veranderingen toe te laten, zoals constitutionele wijzigingen die rechtstreekse presidentsverkiezingen mogelijk maken, en alle onderdrukkende maatregelen af te schaffen".

Nog op 21 februari had de pers in Seoel bericht dat 180 studenten waren veroordeeld tot gevangenisstraffen van 5 tot 25 dagen vanwege hun deelname aan anti-regeringsdemonstraties tijdens de recente verkiezingscampagne.

Na hun derde ontmoeting gaven Kim Dae Jung en Kim Young Sam, aldus The *Times* (23-3-'85), een gezamenlijke verklaring uit waarin zij twee eisen formuleerden: 1) vrijlating, gratie en teruggave van burgerrechten voor alle ,,gewetensgevangenen.-; en 2) vrijheid van beweging voor studenten en vakbonden. Aan die eisen moest worden voldaan voor de constituerende bijeenkomst van de Nationale Vergadering in de loop van april.

Fusie DKP met NKDP

In de ,,oude' oppositiepartij: de Democratische Korea Partij (DKP).die bij de verkiezingen van 12 februari 1985 56 zetels had verloren, ontstond beroering. Partijvoorzitter Yoo Chui Song aanvaardde de verantwoordelijkheid voor de nederlaag en trad op 27 februari af. Chough Yoon Hyung werd op 29 maart tot voorzitter van de DKP gekozen.

Nadat op 3 april echter 20 van de 35 parlementsleden van de DKP naar de NKDP waren overgelopen, maakte Chough Yoon Hyung nog dezelfde dag

President Chon Doo Hwan (r.) en Roh Tae Woo, de voorzitter van de regeringspartij DJP, nadat deze door een nationale partijconventie in Seoel tot kandidaat voor het presidentschap van Zuid-Korea was aangewezen.

Weekblad 56ste jaargang No. 2901, pag. 42487-42502

De twee voornaamste oppositieleiders van Zuid-Korea, Kim Dae Jung (l.) en Kim Young Sam (r.). tijdens een ontmoeting op 22 maart 1985 te Seoel.

bekend dat zijn partij een onvoorwaardelijke fusie met de NKDP aanging.
Volgens The Times (23-3-'85) hadden zich inmiddels ook drie onafhankelijke parlementsleden bij de NKDP aangesloten.
Ook van de kleinere Nationale Partij van Korea (KNP) liepen twee afgevaardigden op 4 april naar de NKDP over. Kim Chong Chul was op 4 maart als voorzitter van de KNP afgetreden en vice-voorzitter Yi Man Sop werd eind maart tot waarnemend voorzitter van de KNP gekozen.

Constztuerende *zitting* parlement

Op 13 mei 1985 kwam het in februari gekozen parlement voor zijn constituerende zitting bijeen.

De zittingsperiode van het oude parlement was al op 11 april afgelopen, maar de grootste oppositiepartij. de NKDP. had de opening van het nieuwe parlement afhankelijk gesteld van de inwilliging door de regeringspartij DJP, van de volgende voorwaarde: het indienen van een gemeenschappelijke resolutie m.b.t. het herstel van Kim Dae Jung in zijn volledige politieke rechten en de vrijlating van alle .,gewetensgevangenen". Op 9 mei werd bericht dat de fractievoorzitters van beide partijen een compromis hadden bereikt. Zij stelden in een gemeenschappelijke verklaring dat beide partijen na de opening van het parlement ,.gezamenlijke inspanningen" zouden ondernemen tot oplossing van de problemen inzake amnestie, het herstel van burgerrechten en aanverwante kwesties. Voorts adviseerden zij de regering welwillend te reageren op verzoeken om vrijlating van personen die om politieke redenen werden vastgehouden.

Het parlement koos op 13 mei de 70-jarige Lee Chai Hyung (DJP) met 230 van de 276 stemmen tot zijn voorzitter. In een toespraak tot de parlementsleden somde president Chon Doo Hwan drie hoofdtaken op voor de komende zittingsperiode: Korea moet de wereld bij de Olympische zomerspelen van 1988 zijn beste gezicht tonen: het moet een vreedzame machtsoverdracht waarborgen aan het einde van zijn (Chons) ambtstermijn als president in 1988: en het moet de betrekkingen met Noord-Korea met het oog op de vrede en de vereniging versterken. Het Koreaanse volk wenste al deze taken op verstandige wijze in een ,,onbaatzuchtige dialoog" te zien geregeld, aldus de president.
In de volgende dagen vond in het parlement een debat plaats over de ,,opstand van Kwangju" in mei 1980. De oppositie verlangde een parlementair onderzoek naar de achtergrond van de gebeurtenissen in Kwangju, waarbij volgens de NKDP-afgevaardigde uit deze stad, Shin Ki Ha, in totaal mogelijk 3.000 doden vielen (officieel 189).

Studentenprotest. Bezetting *USIS*-centrum in Seoel. Aftreden minister van justitie

Inmiddels had op 11 maart de eerste studentendemonstratie van 1985 in Seoel plaatsgevonden. Het was bijna traditie dat de studenten na hun lange wintervakantie de opening van het lente-semester aan de universiteiten aangrepen voor betogingen. Op 15 maart leidde zo'n demonstratie tot botsingen met de politie, zonder dat van arrestaties of gewonden melding werd gemaakt. Voorlopig bleef het studentenprotest beperkt.

Zelfs bij de herdenking van de 25ste verjaardag van de ,,studentenrevolutie" van 19 april 1960 (115 doden door politie-optreden) en de 5de verjaardag van de opstand in Kwangju van 17 mei 1980 (volgens officiële cijfers 189 doden door militair optreden) werd slechts melding gemaakt van de gebruikelijke gevechten tussen politie en studenten. waarbij resp. 370 studenten (in het hele land) en 100 demonstranten (alleen in Kwangju) werden gearresteerd.

Van 23-26 mei 1985 werd de bibliotheek van de Amerikaanse informatiedienst USIS in Seoel door 73 studenten bezet uit protest tegen de Amerikaanse steun aan president Chon Doo Hwan. Voorts verlangden zij een verontschuldiging van de Verenigde Staten voor beweerde Amerikaanse hulp bij het neerslaan van de opstand van Kwangju. Op 26 mei beëindigden de studenten, behorend tot de groep Sammintu (een acroniem voor vereniging van Korea, bevrijding van de massa's en de strijd voor democratie). hun bezetting op vreedzame wijze zonder dat tijdens de vierdaagse onderhandelingen met Amerikaanse functionarissen door de VS concessies waren gedaan. De Amerikanen bleven elke rol in de onderdrukking van de opstand ontkennen die naar zij toegaven met ,,uiterste bruutheid" was uitgevoerd.

Op 28 mei werden 25 van de 73 studenten die aan de bezetting hadden deelgenomen gearresteerd.

Nadat protesten de eerste dag van de gerechtelijke behandeling van de zaak tegen de bezetters van de USIS-bibliotheek hadden verstoord, trad de minister van justitie, Kim Suk Hwi. op 16 juli af. Hij aanvaardde verantwoordelijkheid voor de ordeverstoring en werd vervangen door Kim Sung Ky.

Op 18 juli werd van justitiële zijde te Seoel bekendgemaakt dat in de loop van de voorgaande drie weken 56 studenten waren gearresteerd die allen tot .,de pro-communistische organisatie Sammintu" behoorden. Van hen werden 13 in staat van beschuldiging gesteld wegens overtreding van de nationale veiligheidswet. De overige werden beschuldigd van gewelddaden en het organiseren van illegale demonstraties. Allen werden aangeklaagd wegens poging tot omverwerping van het regime van president Chon Doo Hwan.

Eerder had de politie op 29 juni invallen gedaan in negen universiteiten in Seoel en elders. Daarbij werden 65 studenten aangehouden, terwijl tegen de regering gerichte literatuur en molotow-cocktails in beslag werden genomen. Volgens de politie waren de invallen nodig om te voorkomen dat de universiteiten werden gebruikt als bases voor ,.onwettige activiteiten door een klein aantal militante studenten". Van de aangehouden studenten werden 16 later in staat van beschuldiging gesteld wegens het houden van illegale bijeenkomsten.

Benoemingen *regeringspartij* en kabinet *(1* aug. 1985)

Op 1 augustus 1985 benoemde president Chon Doo Hwan in zijn hoedanigheid van leider van de regeringspartij DJP generaal b.d. Chung Soon Duk tot secretaris-generaal van de DJP in plaats van Yi Han Tong. Tegelijk werd Lee Sei Kee, tevoren minister van nationale vereniging (toen aangeduid als Lee Se Ki), benoemd tot leider van de DJP-fractie in de Nationale Vergadering. Deze benoemingen weerspiegelden volgens een oppositievertegenwoordiger ,,de verharding van de DJP-koers".
De ministersportefeuille van nationale vereniging werd dezelfde dag toevertrouwd aan Park Ton Jin. die van december 1975 tot september 1980 reeds minister van buitenlandse zaken was geweest.

Conventie NKDP. Herhaald huisarrest voor Kim Dae *Juna*

Op 1 en 2 augustus 1983 vond in Seoel een nationale conventie van de Nieuwe Democratische Partij van Korea (NKDP) plaats. Lee Min Woo werd voor een nieuwe periode van twee jaar als voorzitter herkozen; hij versloeg zijn tegenkandidaat, Kim Jae Kwang, met 471 tegen 354 stemmen.
De conventie besloot unaniem Kim Dae Jung en Kim Young Sam tot adviseurs van de NKDP te benoemen. Zij waren niet aanwezig. Kim Dae Jung was op 31 juli opnieuw onder huisarrest geplaatst, kennelijk om te voorkomen-dat hij de conventie zou bijwonen. Kim Young Sam bleef daarop uit solidariteit weg. Kort na de sluiting van de conventie werd het huisarrest van Kim Dae Jung op 2 augustus weer opgeheven. Op 5 augustus kreeg hij van de autoriteiten een formele waarschuwing dat hij wegens wetsovertreding zou worden vervolgd als hij de benoeming tot NKDP-adviseur aanvaardde. Kim Young Sam had eerder geweigerd een politieke post te aanvaarden tot Kim Dae Jung weer politieke activiteiten mocht ontplooien.

Op 19 oktober werd Kim Dae Jung voor één dag onder huisarrest gesteld om hem te beletten een gezamenlijke persconferentie met Kim Young Sam bij te wonen waarop tegen martelingen in Zuid-Korea zou worden geprotesteerd. Op 8 november kreeg Kim Dae Jung opnieuw huisarrest, dit maal om hem te beletten deel te nemen aan een protestbijeenkomst van dissidenten, parlementariërs en priesters over folteringen in Zuid-Korea. De volgende dag werd het huisarrest opgeheven. Vervolgens werd Kim Dae Jung om soortgelijke redenen onder huisarrest gesteld op 4 en 23 december alsook op 31 januari 1986.

Amnestie

N.a.v. de 40ste verjaardag van de bevrijding van Korea van het Japanse bewind werden op 14 augustus 1985 door een amnestie 732 gevangenen in vrijheid gesteld. Onder hen waren geen politieke gevangenen. Bij een eerdere amnestie waren op 27 mei tien politieke gevangenen vrijgelaten t.g.v. Boeddha's geboortedag.

Wetsvoorstel inzake *campusprotesten* opgeschort

President Chon Doo Hwan schortte op 17 augustus 1985 een wetsvoorstel inzake ,,campus stabilisatie" op. Dit voorstel machtigde een buitengerechtelijke commissie protesterende studenten voor maximaal zes maanden naar ,,heroriëntatie-centra" te sturen. Studenten die weigerden samen te werken zouden volgens het voorstel een gevangenisstraf van maximaal 7 jaar krijgen De regering was aanvankelijk van plan het wetsontwerp tijdens een speciale zitting van de Nationale Vergadering in augustus te laten goedkeuren
Maar tegen het voorstel was wijdverbreid verzet gerezen, niet alleen van de politieke oppositie (NKDP) maar ook onder advocaten, geestelijken en mensenrechtengroepen zowel in Zuid-Korea als daarbuiten.

Op 8 augustus was dominee Moon Ik Kwan, een activist voor de mensenrechten voor drie dagen onder huisarrest geplaatst, nadat de politie 110 exemplaren in beslag had genomen van een verklaring van Moons Verenigde Volksbeweging voor Democratie en Vereniging (UPMDU) In deze verklaring werd het voorstel een ,,ongekend kwaadaardige wet' genoemd die de regering in staat stelt ,studenten die trachten democratie en vereniging (van Korea) te verwezenlijken rechtstreeks naar de gevangenis te sturen '
Op 15 augustus bereikte de kritiek een hoogtepunt, toen ook kardinaal Stephen Kim Sou Hwan, de primaat van de rooms-katholieke kerk, zich tegen het wetsontwerp uitsprak

Volgens de Financial Times (19-8-'85) was er sprake van een escalerende campagne tegen de oppositie waarmee in juni een begin was gemaakt. Hans Beynon schreef daarover in de *Volks*krant (9-8-'85) o.a.:

,,Deliberale koers die het bewind van president Chon Doo Hwan van Zuid-Korea in 1983 schuchter insloeg en het jaar daarop nog aanhield, scheen dit jaar na de februariverkiezingen zelfs te leiden tot een constructieve toenadering tussen de regeringspartij en de - bij de stembus succesvolle - oppositie. Maar met een reeks van harde maatregelen in de afgelopen weken is dit proces weer sterk vertraagd.
De aanhouding van dissidenten in alle geledingen van de bevolking roept herinneringen op aan hard presidentieel bewind met dramatische afloop in het verleden (de moord op president Park Chung-Hee). Geheel in de sfeer van verharding passen ook politie-razzia's op boekwinkels en de inbeslagneming van ,.linkse" of ,,pro-communistische"lectuur (...)
Het beleid om de universiteitscampussen voortaan tot verboden gebied te verklaren voor de politie, werd de afgelopen weken ook overboord gegooid tijdens razzia's waarbij tientallen studenten werden aangehouden. Een aantal van hen moet nu terecht staan.
Harder optreden is kennelijk ook het parool tegen de toch al sterk in het gareel gehouden arbeiders, die de eerste vijf maanden van dit jaar verwikkeld waren in 126 arbeidsconflicten. ofwel 25 percent meer dan in dezelfde periode van vorig laar. Hieraan schijnen. behalve de gebruikelijke vrees voor .,ondermijnende activiteiten" in ae arbciderswereld. vooral economische overwegingen ten grondslag te liggen: de groei van de Zuidkoreaanse economie verloopt trager dan men gewenst had.
De verharding van het beleid bleek verder uit elkaar snel opvolgende politieke gebeurtenissen, zoals het ontslag van de minister van justitie, de vervanging van de bij de studenten zeer populaire rector magnificus van de nationale universiteit van Seoel door een ijzervreter en de soortgelijke vervanging van de secretaris-generaal van de regeringspartij en van de fractievoorzitter in het parlement door havikken, die het vertrouwen van de president genieten..."

Voortgaand studentenprotest. Veroordeling studenten

Op 2 oktober 1985 werden de studenten die in mei de USIS-bibliotheek hadden bezet veroordeeld De leider van de (Sammintu-)groep, Han Un Kyung kreeg 7 jaar gevangenisstraf, terwijl zijn burgerrechten voor 3 jaar werden opgeschort Vonnissen van 3 tot 5 jaar gevangenisstraf werden opgelegd aan 18 andere studenten

De veroordelingen werden op 4 febr 1986 door het hof van beroep bekrachtigd, maar de strafmaat werd toen in de meeste gevallen met 1 tot 2 jaar verminderd

Op 29 oktober arresteerde de politie op de campus van de universiteit van Seoel 26 studenten op beschuldiging van pogingen tot omverwerping van de regering Deze studenten waren lid van het Comité ter Bevordering van de Democratie, dat volgens AP als een ondergrondse pro-communistische groepering werd aangeduid
Op 31 oktober werd een door de politie gezochte student bij een rouwdienst voor een overleden student gearresteerd. Deze actie leidde twee dagen lang tot studentendemonstraties in Seoel.
Op 4 november bestormde de Zuidkoreaanse politie de Amerikaanse Kamer van Koophandel in Seoel, twee uur nadat dit gebouw door 14 studenten was bezet uit protest tegen de ,,economische onderwerping" van Zuid-Korea door de VS, waarmee werd gedoeld op Amerikaanse pressie t.b.v. een openstelling van de Zuidkoreaanse markt.

Op 15 november hielden zes studenten een half uur het bureau van de minister van arbeid te Seoel bezet.
Op 18 november werd een kantoor van de regeringspartij DJP in Seoel door 191 studenten bezet. Na zes uur slaagde de politie erin de bezetters uit het gebouw, waar een begin van brand woedde, te verdrijven. Tegen de betrokken studenten werden arrestatiebevelen uitgevaardigd.
Op 2 december maakte de Zuidkoreaanse politie na negen uur een eind aan de bezetting van het Amerikaanse culturele centrum in Kwangju door 9 studenten, die o.a. beëindiging van de Amerikaanse steun aan de ,,militaire dictatuur'' in Zuid-Korea eisten.
Eind 1985 stonden volgens schattingen van oppositiekringen omstreeks 300 studenten terecht wegens tegen de regering gerichte activiteiten. Het totaal aantal studenten in Zuid-Korea werd toen op een miljoen geraamd.

Nzeuwe secretaris-generaal NKDP. *Uittreden* 12 parlementsleden. Toetreden Kim Young Sam

Op 25 november 1985 benoemde Lee Min Woo, de NKDP-voorzitter, Yu Che Yon tot secretaris-generaal van de partij.
Op 31 december traden 12 parlementsleden uit de NKDP. Het betrof leden van de z.g. Nieuwe Conservatieve Club die na de verkiezingen van februari uit de Democratische Korea Partij (DKP) naar de NKDP waren overgelopen. Zij verlieten deze partij nu volgens een woordvoerder omdat de leiding op de verkeerde weg was, en zij waren van zins de strijd voor constitutionele hervormingen ,,op hun eigen manier'' voort te zetten. De actie werd geleid door Yoo Han Yul, de vroegere secretaris-generaal van de DKP. De twaalf vormden op 10 augustus 1986 een nieuwe politieke partij, de People's Democratic Party (PDP).
Op 8 januari 1986 deelde Kim Young Sam mee dat hij zich bij de NKDP aansloot en dat hij zijn post als partijadviseur aanvaardde. Naar verluidt zou Kim Dae Jung met deze beslissing hebben ingestemd.

Reorganisatie kabinet (7 jan. 1986). Nieuwe stafchefs

Bij een reorganisatie van het kabinet verving president Chon Doo Hwan op 7 januari 1986 acht van de 22 ministers door nieuwe bewindslieden, terwijl nog twee ministers met een andere portefeuille werden belast. De totale portefeuilleverdeling werd als volgt:

Premier - Lho Shin Yong; vice-premier en minister van economische planning - Kim Mahn Je (voorheen financiën); buitenlandse zaken - Lee Won Kyung; binnenlandse zaken - Chung Suk Mo: financiën - Chung In Yong*; justitie - Kim Sung Ky; defensie -generaal b.d. Lee Ki Baek*;onderwijs - Sohn Jae Suk: sport - Park Sae Jik (voorheen regeringszaken): landbouw en visserij - Hwang In Sung: handel en industrie - Kum Chin Ho; energie en natuurlijke hulpbronnen - Choi Chang Nak*; bouwnijverheid - Lee Kgu Hgo*; gezondheid en welzijn - Rhee Hai Won; transport - Sohn Sook Ik: verbindingen - Lee Ja Hon: cultuur en voorlichting - Lee Won Hong: regeringszaken - Chung Kwan Yong*: wetenschap en technologie - Chon Hakze*: nationale vereniging - Park Ton Jin; arbeid - Cho Chul Kwon: eerste staatsminister voor politieke zaken - Chung Jae Chull; directeur bureau wetgeving - Lee Yang Woo*; directeur agentschap voor patriotten- en veteranenzaken - Kim Keun Soo*

(* = nieuw)

Lho Shin Yong, premier van Zuid-Korea van 18 februari 1983 tot 26 mei 1987.

Onder de bewindslieden die hun plaats in het kabinet verloren waren Shin Byong (vicepremier en minister van economische planning) en generaal Yoon Sung Min (defensie).
Onder de nieuwe ministers in de economische sector waren Chung In Yong. tevoren directeur van het agentschap voor supervisie en onderzoek van het bankwezen. en Choi Chang Nak, voorheen gouverneur van de Bank van Korea.

Generaal Lee Ki Baek, de nieuwe minister van defensie, was op 1 juni 1985 als voorzitter van de verenigde chef van staven vervangen door generaal Chong Chin Kwan. Op 16 december 1985 was generaal Chung Ho Yong in verband met zijn pensionering als stafchef van het leger opgevolgd door generaal Park Hee Do.

Aanklachten tegen zeven NKDP-afgevaardigden

Op 15 januari 1986 werden zeven parlementsleden van de oppositionele NKDP in staat van beschuldiging gesteld wegens obstructie van de parlementaire arbeid en ,,bruut'' optreden tegen afgevaardigden van de meerderheid'' tijdens het debat over de begroting voor 1986 in december 1985.

Omstreeks 80 afgevaardigden van de NKDP hadden een vijfdaagse ,.sit-in" gehouden om de behandeling van de begroting te koppelen aan een door hen verlangde wijziging van de grondwet waardoor een systeem van rechtstreekse presidentsverkiezingen zou worden ingevoerd Toen de regerende DJP vervolgens zonder de afgevaardigden van de oppositie in een zitting echter gesloten deuren op 2 december de begroting goedkeurdde, volgde een handgemeen tussen afgevaardigden van beide kampen.
Op 12 januari beëindigen ca. 60 NKDP-afgevaardigden een driedaagse sit-in in het parlementsgebouw, in de veronderstelling dat een akkoord met de regeringspartij was bereikt. Op grond daarvan zouden hun collega's in vrijheid voor de politie verschijnen om mee te werken aan het onderzoek naar het handgemeen. Na een verhoor van twee dagen, waarbij in totaal 17 NKDP-afgevaardigden werden ondervraagd, volgde op 15 januari de aanklacht tegen de zeven.

Op 16 januari waarschuwde president Chon Doo Hwan zijn opponenten tegen pogingen de grondwet te herzien, terwijl hij zijn belofte om aan het eind van zijn ambtstermijn in 1988 te zullen aftreden herhaalde.

Op 25 januari verwierp de NKDP bij monde van voorzitterschap Lee Min Woo een voorstel van de president om het debat over de wijziging van de grondwet tot na de Olympische Zomerspelen van 1988 in Seoel uit te stellen.

Op 4 februari begon een nieuwe serie studentendemonstraties in Seoel. Drie dagen later werden in verband hiermee 189 studenten in staat van beschuldiging gesteld. Omstreeks 700 studenten zaten toen gevangen of werden berecht (AFP).

Handtekeningenactie *oppostie* voor grondwetsherziening. Ontmoeting president-partijvoorzitters

Op 12 februari startten Kim Youg Sam en Kim Dae Jung, de medevoorzitters van de Raad ter bevordering van de democratie (CPD) samen met Lee Min Woo, de voorzitter van de Nieuwe Democratische Partij van Korea (NKDP), en 200 andere oppositieleden een campagne om tien miljoen handtekeningen in te zamelen voor een petitie ter ondersteuning van de verlangde grondwetsherziening.

Nadat Kim Dae Jung op 13 februari weer onder huisarrest was geplaatst (voor de negende maal sinds zijn terugkeer, aldus Le Monde), kreeg ook Kim Young Sam op 14 februari huisarrest. Voorts hield de politie 16 van hun aanhangers aan. De minister van justitie, Kim Sung Ky, waarschuwde de ondertekenaars van de petitie voor strenge straffen, omdat de campagne naar zijn zeggen ,,een verhulde daad van geweld'' vormde.

In de volgende nacht deed de politie invallen in de kantoren van twee oppositiegroepen (NKDP en CPD) en werden nog drie oppositieleiders onder huisarrest geplaatst. o.w. NKDP-vice-voorzitter Yang Soon Jik. In diezelfde nacht en de volgende dagen deed de politie ook invallen op de campussen van 129 universiteiten en colleges in heel Zuid-Korea. waarbij politieke pamfletten, spandoeken. benzinebommen en stokken in beslag werden genomen.
Volgens de Financial Times (li-2-'86) had de politie tot dan toe 449 studenten in 1986 gearresteerd vergeleken met 207 arrestaties in de eerste acht maanden van 1985.
Op 20 februari werden minstens 200 van de 350 leden van het Centrale Comité van de NKDP onder huisarrest geplaatst om een bijeenkomst van dit comité te voorkomen; onder hen was voor het eerst ook partijvoorzitter Lee Min Woo.

Op 21 februari werd het beleg van het NKDP-hoofdkwartier door de politie opgeheven; ook aan het huisarrest van meer dan 200 politici van de oppositie kwam een einde, o.w. Kim Young Sam die sinds 12 februari al drie maal huisarrest had gekregen.
Op 24 februari tenslotte mocht ook Kim Dae Jung na twaalf dagen zijn huis weer verlaten.

Dezelfde dag had president Chon Doo Hwan in het presidentiële paleis een gesprek met drie partijvoorzitters: Roh Tae Woo (DJP), Lee Min Woo (NKDP) en Yi Man Sop (KNP). Lee Min Woo had tevoren overlegd met Kim Dae Jung en Kim Young Sam. Hij zegde na de ontmoeting met de president toe de campagne ten behoeve van rechtstreekse presidentsverkiezingen te zullen voortzetten.
Naar verluidt had de president de DJP doen instemmen met het beginsel van een niet nader gespecificeerde constitutionele hervorming. Maar hij stipuleerde dat elke wijziging in de methode om de president te kiezen pas na 1988 aan de orde kon komen en dat zijn opvolger nog via de bestaande indirecte methode, d.w.z. door een kiescollege, moest worden gekozen

Amnestie (febr. 1986)

Op 28 februari 1986 werden n.a.v. de 5de verjaardag van de ambtsaanvaarding van president Chon Doo Hwan 1.177 veroordeelde personen op grond van een amnestie vrijgelaten. Onder hen waren geen politieke gevangenen.

Op 4 maart verlangde Lee Don Myong, voorzitter van de Koreaanse Katholieke Raad voor gerechtigheid en vrede, de vrijlating van de naar zijn zeggen 1.000 politieke gevangenen.

Voortzetting petitiecampagne. Vorming oppositie-alliantie. Voortdurende studentenonrust

Op 6 maart publiceerde de NKDP een lijst met namen van bijna 6.000 mensen die de petitie ten gunste van een onmiddellijke grondwetsherziening hadden getekend.

Op 9 maart ontving de petitiecampagne steun van de rooms-katholieke primaat van Zuid-Korea. kardinaal Stephen Kim Sou Hwan. In de Myongdong-kathedraal te Seoel zei de kardinaal in een preek: „We moeten dringend de democratie in Zuid-Korea invoeren." Hij vergeleek Zuid-Korea met de Filippijnen onder de op 25 februari uitgeweken president Ferdinand Marcos (zie pag. 161 e.v.-'86). „Als zij (functionarissen van de regeringspartij) beweren dat de Zuidkoreaanse situatie een andere is als in de Filippijnen, dan moeten zij eerst aantonen dat (Zuid-)Korea vrij is van corruptie, martelingen, politieke onderdrukking, de heerschappij van een handvol families en schendingen van de mensenrechten, zoals de praktijk was in de Filippijnen", aldus de kardinaal.

Op 14 maart schaarde ook het bestuur van de protestantse Nationale Raad van Kerken (NCC) zich achter de petitie.

Op 17 maart werd in Seoel een overkoepelende oppositie-alliantie, de National Liaison Organization for Democratization (NLOD), opgericht om de campagne voor grondwetsherziening te steunen.

Aan de oprichting werd deelgenomen door de NKDP. de Raad ter bevordering van de democratie (CPD), de coalitie van burgerrrechtenbewegingen UPMDU o.l.v. dominee Moon Ik Kwan, de protestantse Nationale Raad van Kerken (NCC) en de Koreaanse katholieke raad voor gerechtigheid en vrede.

Inmiddels waren op 14 maart studenten aan diverse universiteiten in Seoel slaags geraakt met de politie. Zij eisten het aftreden van president Chon Doo Hwan. Het voortdurend studentenprotest leidde ook later in maart en in april tot interventies van de politie op universiteitscampussen in heel Zuid-Korea.

Op 23 maart namen 20.000 tot 40.000 mensen deel aan een protestmars door Poesan, de op een na grootste stad van Zuid-Korea, onder aanvoering van Kim Young Sam en Lee Min Woo.

Op 30 maart namen omstreeks 60.000 mensen deel aan een mars van de oppositie in Kwangju, die als de grootste manifestatie voor grondwetsherziening tot dan toe werd beschouwd. Oppositieleider Kim Dae Jung werd in Seoel belet naar Kwangju te gaan. Later werden in Kwangju 69 mensen opgepakt die na de protestmars stenen naar de politie hadden geworpen en een monument in brand hadden gestoken.

Op 5 april betoogden in de stad Taegu ca. 15.000 personen ten gunste van grondwetsherziening. Hoewel o.a. Kim Young Sam de aanwezigen liet weten elk soort geweld te verwerpen, begonnen na de betoging ca. 2.000 mensen, vooral studenten, de politie aan te vallen die toen gebruik maakte van traangas en ca. 140 arrestaties verrichtte.

Op 24 april werd de Sungkyunkwam universiteit in Seoel voor drie dagen gesloten i.v.m. studentenbetogingen sinds 21 april uit protest tegen een regeringsbeslissing 10 studenten tot militaire dienst te dwingen, nadat zij eerder hadden geweigerd een verplichte opleiding van vijf dagen te volgen
Op 27 april vielen ruim 1 000 studenten de oproerpolitie in de stad Chongju aan. nadat daar een politieke bijeenkomst van de NKDP met omstreeks 5.000 mensen had plaatsgevonden.
Dezelfde dag arresteerde de politie 123 studenten van de Nationale Cniversiteit van Seoel die de universiteitsbibliotheek wilden bezetten. Tijdens een protestbijeenkomst aan dezelfde universiteit op 28 april staken t ee studenten zich in brand. Een van hen zou ziin omgekomen.

President bereid tot grondwetswijziging. Bezoek Shultz

Op 30 april 1986 verklaarde president Chon Doo Hwan zich voor het eerst bereid de grondwet nog voor het einde van zijn ambtstermijn te wijzigen, mits in de Nationale Vergadering een consensus werd bereikt over de aard van de hervormingen. Hij deelde dit aan de voorzitter van de NKDP, Lee Min Woo, mee, waarbij hij de oppositie opriep de door haar georganiseerde demonstraties te beëindigen. Ook de voorzitters van de regerende DJP en de oppositionele KNP waren bij deze gelegenheid aanwezig.
Op 3 mei woonden ca. 2.500 aanhangers van de NKDP in Inchon de opening bij van een bijeenkomst ter herziening van de grondwet. Buiten raakten ca. 4.000 radicale studenten en arbeiders slaags met de politie. Sommigen zouden ook leden van de NKDP hebben aangevallen, die zich genoodzaakt zag alsnog haar bijeenkomst te annuleren. Ruim 300 personen werden gedetineerd, van wie de volgende dag 129 formeel onder arrest werden geplaatst.
Op 6 mei vond op de campus van de Nationale Universiteit in Seoel een studentenmanifestatie plaats ter nagedachtenis van de door zelfverbranding omgekomen collega. Er volgden gevechten met de politie, waarbij twee agenten werden gedood.
Op 7 mei arriveerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, in Seoel voor een tweedaags bezoek. Tijdens een persconferentie op 8 mei betuigde Shultz steun aan president Chon Doo Hwan.

Hij sprak met politici van de DJP en de oppositie (o.w. Lee Min Woo), maar hij had geen tijd voor Kim Dae Jung of Kim Young Sam. (De laatste had op 21 april een onderhoud gehad met de Amerikaanse ambassadeur Richard Walker. naar verluidt voor het eerst sinds diens komst naar Seoel in 1981.)

Op 10 mei hield de NKDP in Masan een manifestatie ten gunste van een grondwetswijziging, waaraan door ca. 25.000 mensen werd deelgenomen. Opnieuw kwam een tweespalt tussen de gematigde oppositie en radicale studenten aan het licht.

De zesde verjaardag van de opstand van Kwangju op 18 mei 1980 leidde van 15-21 mei tot gewelddadigheden op de campussen van minstens 30 universiteiten.
Op 20 mei pleegde een student op de campus van de Nationale Universiteit in Seoel in het openbaar zelfmoord. De volgende dag werd het Amerikaanse culturele centrum in Pusan korte tijd door 21 radicale studenten bezet

Instelling commissie voor grondwetsherziening. Vorming nieuwe politieke partij

Op 29 mei 1986 kwamen de voorzitters van de regerende DJP en de oppositionele NKDP, resp. Roh Tae Woo en Lee Min Woo, met elkaar overeen op 5 juni een speciale zitting van het parlement bijeen te roepen voor de instelling van een parlementscommissie. Deze zou grondwetsamendementen moeten uitwerken ,,omhet volk een vrije keus van regering te garanderen"

De speciale zitting werd aanvankelijk geboycot door NKDP-leden die verlangden dat de regering eerst de naar schatting 1.500 politieke gevangenen vrijliet. Nadat de regering vanaf medio juni 147 politieke gevangenen had vrijgelaten en een welwillende behandeling van de overige gevallen in het vooruitzicht had gesteld, werd uiteindelijk op 24 juni een grondwetscommissie van 45 leden ingesteld (22 van de DJP, 22 van de oppositie en een voorzitter). Op 30 juli begon de commissie haar zitting.

Op 18 augustus maakte de regerende DJP het bij de commissie ingediende ontwerp voor een herziene grondwet openbaar. In dit ontwerp kreeg de president een grotendeels ceremoniële functie, terwijl de door het parlement gekozen premier met de uitvoerende macht werd belast. Voorts moest een presidentskandidaat vijf jaar ononderbroken in Zuid-Korea hebben gewoond. een bepaling die Kim Dae Jung van deelneming aan de presidentsverkiezing uitsloot. In het DJP-ontwerp kon het parlement geen motie van wantrouwen indienen tegen de premier binnen twee jaar na de verkiezingen. De NKDP wilde de voortaan rechtstreeks gekozen president alle uitvoerende bevoegdheden laten behouden.
Steun voor de DJP-voorstellen kwam echter van de 12 parlementsleden die de NKDP op 31 december 1985 hadden verlaten en die op 16 augustus 1986 officieel de Democratische Volkspartij (PDP) hadden gevormd. PDP-voorzitter Yu Han Yul benoemde op 27 augustus Chong Chae Won tot secretarisgetier-aai van de partij.

Mutaties DJP (23 aug. *1986)*

Op 23 augustus 1986 werd de secretaris-generaal van de regeringspartij DJP, Chung Soon Duk, vervangen door Yi Chun Ku. Tegelijk werd Yi Han Tong, een vroegere secretaris-generaal, benoemd tot leider van de DJP-fractie in de Nationale Vergadering als opvolger van Lee Sei Kee. De vervangen personen waren ruim een jaar in functie geweest. Waarnemers zagen in de mutaties een versterking van de positie van partijvoorziter Roh Tae Woo.

Reorganisatie kabinet *(26* aug. *1986)*

President Chon Doo Whan voerde op 26 augustus 1986 een reorganisatie van het kabinet uit waarbij 10 van de 24 leden werden vervangen, onder wie de ministers van binnenlandse en buitenlandse zaken. De samenstelling van het kabinet werd:

Premier - Lho Sing Yong; vice-premier en minister van economische planning - Kim Mahn Je; buitenlandse zaken - Choi Kwang Soo*; binnenlandse zaken - Kim Chong Hoh*; financiën - Chung In Yong; justitie - Kim Sung Ky; defensie - generaal b.d Lee Ki Baek; onderwijs - Sohn Jae Suk; sport - Lee Sei Kee*, landbouw en visserij - Hwang In Sung; handel en industrie - Rha Woong Bae*; energie en natuurlijke hulpbronnen - Choi Chang Nak; bouwnijverheid - Lee Kye Hyo; gezondheid en sociale zaken - Rhee Hai Won: arbeid - Lee Hun Kee*; transport - Cha Kyu Hon*; verbindingen - Lee Dae Soon*; cultuur en voorlichting - Lee Woong Hee*: regeringszaken - Chung Kwan Yong; wetenschap en technologie - Lee Tae Sup*; nationale vereniging - Huh Moon Do*: eerste staatsminister voor politieke zaken - Chung Jae Chul; directeur bureau wetgeving - Lee Yang Woo: directeur agentschap voor patriotten - en veteranenzaken - Kim Keun Soo.

(* = nieuw).

Lee Won Kyung werd als minister van buitenlandse zaken vervangen door Choi Kwang Soo, tot dusver chef van de permanente waarnemersmissie van Zuid-Korea bij de VN en eerder minister zonder portefeuille (2 sept. 1980 - maart 1981) alsmede minister van verbindingen (maart 1981 - 21 mei 1982). De nieuwe knister van handel, Rha Woong Bae, was in 1982 (3 jan. - 24 juni) minister van financiën geweest. Lee Sei Kee. tot voor kort fractieleider van de DJP. keerde terug in het kabinet, waarin hij van 18 febr. tot 1 aug. 1985 minister van nationale vereniging was geweest. De nieuwe minister op dit departement, Huh Moon Do, was tot dusver de voornaamste politieke secretaris van de president.

Volgens een woordvoerder van de president moest de reorganisatie van het kabinet helpen een ,,historisch keerpunt" in de politieke ontwikkeling helpen tot stand te brengen en tevens bijdragen tot het verbeteren van het ,,staatsmanagement''.
De oppositie had het aftreden van het hele kabinet geëist wegens ,,slecht bestuur". Hoewel de president deze eis niet inwilligde en ook op andere punten de oppositie niet tegemoet kwam, leek zijn regering het Koreaanse volk voor het eerst in ruim zes jaar serieus te nemen, aldus de Financial Times (29-8-'86).

Voortdurende confrontatie. Bestorming Konkuk-universiteit. Veroordeling Moon Ik Kwon

Inmiddels duurden de gewelddadige protesten van studentengroepen, die kritisch stonden tegenover het vergelijk tussen de politieke oppositie en het regime, in juli en augustus 1986 voort.
Op 30 augustus meldde het bureau van de openbare aanklager de arrestatie van 180 studenten na een onderzoek van vier maanden naar de activiteiten van de ,,pro-communistische" studentenorganisaties Minmintu en Chamintu, welke verantwoordelijk werden geacht voor de coördinatie van het studentenprotest.
Dit richtte zich vanaf 11 september vooral tegen de 10de Aziatische Spelen, die van 20 september tot 5 oktober in Seoel werden gehouden. Deze door Noord-Korea geboycotte Spelen waren volgens demonstrerende studenten bedoeld ,,als bliksemafleider van de nijpende binnenlandse problemen''.
Om de veiligheid bij deze Spelen te waarborgen werden in ruim drie maanden 263.564 verdachte criminelen opgepakt (d.w.z. één op de 150 Zuidkoreanen), van wie 48.333 personen formeel in staat van beschuldiging werden gesteld, 76.312 tot maximaal 29 dagen gevangenisstraf werden veroordeeld en 16.004 nog werden verhoord, aldus een mededeling van de politie te Seoel op 25 september. De overigen waren met een waarschuwing vrijgelaten.

Bij een bomexplosie op het internationale vliegveld Kimpo bij Seoel waren op 14 september vijf mensen gedood en ruim dertig verwond.

Op 28 oktober werden gebouwen van de Konkuk-universiteit in Seoel door studenten bezet. Nadat deze op 30 oktober een ultimatum hadden genegeerd, werd de campus van de universiteit op 31 oktober door ruim 7.000 agenten van de oproerpolitie bestormd en na felle gevechten veroverd. Daarop werden 1.476 studenten gearresteerd. De politie maakte melding van 82 gewonden, o.w. 38 agenten

Op 16 oktober 1985 poogden afgevaardigden van de oppositiepartij NKDP in het parlement een stemming te verhinderen over de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van hun collega Yoo Sung Hwan. Deze had verklaard dat de prioriteiten moesten worden verlegd van bestrijding van het communisme naar een hereniging van de twee Korea's. Na de tussenkomst van ruim 500 politie-agenten stemde de meerderheid. d.w.z. de regeringspartij. unaniem voor opheffing van de parlementaire onschendbaarheid, waarna Yoo Sung Hwan op *1 i* oktober werd gearresteerd.

Tegen 1.274 studenten werden op **3** november arrestatiebevelen uitgevaardigd.
Dezelfde dag werd de Presbyteriaanse dominee Moon Ik Kwan, leider van de mensenrechtenbeweging UPMDU, wegens opruiing veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf. Hij was eind mei tijdens een demonstratie ter herdenking van de opstand van Kwangju gearresteerd. Op 12 november werd zijn beweging op last van de regering ontbonden. Eerder was bericht dat de leider van de NCC, dominee Kim Tong Wan, op 9 november door de autoriteiten was gedetineerd en dat Kim Dae Jung op 11 november weer onder huisarrest was geplaatst.
Op 29 november poogden ca. 70.000 politie-agenten in Seoel een grote protestbijeenkomst van de NKDP te voorkomen. De NKDP wilde protest aantekenen tegen het steeds hardere optreden tegen activiteiten van de oppositie en tegen het uitblijven van een akkoord over de grondwetsherziening. De politie verdreef de betogers met traangas en hield 2.205 personen aan, incl. 20 NKDP-parlementsleden. Deze werden na korte tijd vrijgelaten, maar 51 zouden voor de rechter moeten verschijnen.
Op **3** december kondigde de NKDP voor 13 december demonstraties in tien provinciesteden aan om een eind te maken aan de ,,militaire dictatuur'' van president Chon Doo Hwan.

Student na marteling door politie overleden. Aftreden minister. Demonstraties

Op 18 januari 1987 maakte de Zuidkoreaanse radio bekend dat de 21-jarige student Park Chong Chol tijdens een verhoor door de politie op 14 januari was overleden. Politiechef Kang Min Chang deelde op 19 januari mee dat twee agenten in deze zaak waren gearresteerd Zij hadden de student tijdens een ondervi aging met zijn keel hard tegen de rand van een badkuip gedrukt met als gevolg dat hij dooi verstikking was overleden
Op 20 januari bood president Chon Doo Hwan publiekelijk zijn excuses aan voor de dood van de student Dezelfde dag traden de minister van binnenlandse zaken Kim Chong Hoh en politiechef Kang Min Chang af Zij werden vervangen door resp generaal b d Chung Ho Yong en Lee Yong Chang
De dood van de student leidde tot diverse demonst: aties die uitliepen op gevechten tussen studenten en politie Voor 7 februari organiseerde de NKDP in samenwerking met mensenrechtenorganisaties en religieuze groeperingen een ,nationale volkstreurdag" Een manifestatie (op 7 februari) op het terrein van de Myongdong-kathedraal in het centrum van Seoel werd door de regering op **3** februari illegaal verklaard, alleen kerkelijke vertegenwoordigers werd de deelneming toegestaan In ae vroege ochtend van 6 februari werden 2 373 personen op verdenking van criminele activiteiten opgepakt De oppositieleiders Kim Dae Jung en Kim Young Sam alsook ca 40 andere dissidenten kregen huisarrest opgelegd

Op 7 februari kwam in het in Seoel tot gewelddadige botsingen tussen ruim 30 000 man van de oproerpolitie en ca 20 000 demonstranten, van wie 799 werden aangehouden Er volgden verdere botsingen tussen politie en demonstranten op o a 18 februari, **3** maart en 20 maart

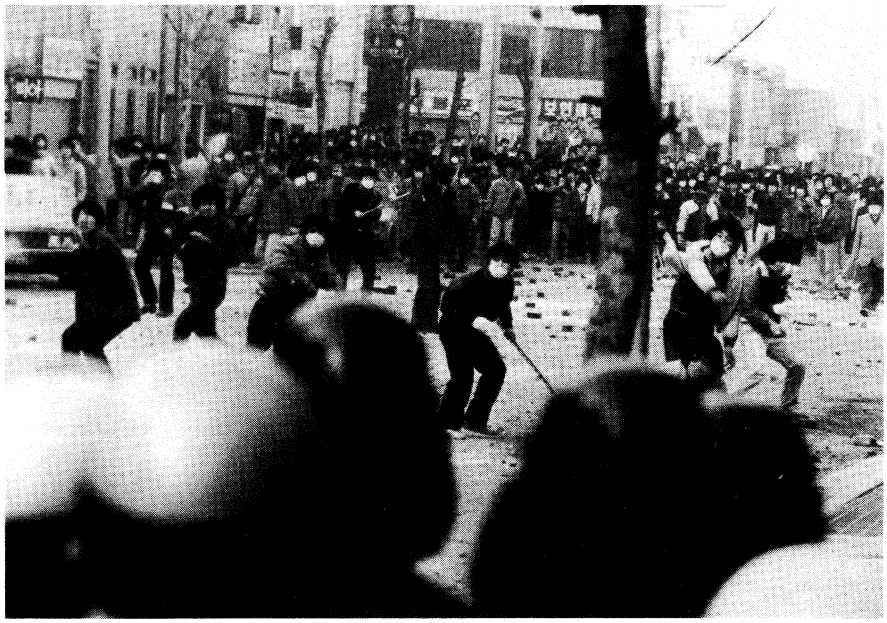

Studenten gooien stenen naar de politie tijdens een demonstratie in Seoel op 7 februari 1987 tegen de dood van een student die op 14 januari tijdens een ondervraging door de politie was overleden.

Scheuring in NKDP. Kim Dae Jung en Kim Young Sam *kondigen* vorming nieuwe partij aan

Op 8 april kwam een sinds 24 december 1986 in de NKDP smeulend conflict tot uitbarsting. Kim Dae Jung en Kim Young Sam distantieerden zich die dag in een gezamenlijke verklaring, voorgelezen door Kim Young Sam, van de NKDP die naar hun zeggen de verwachtingen van de Zuidkoreanen niet had kunnen waarmaken door de schadelijke vete over het leiderschap van de partij. ,,We weten nu duidelijk dat het interne dispuut binnen de NKDP niet zo maar een partijruzie is, maar ook het resultaat van de manipulatiepolitiek van het regime-Chon", aldus de verklaring. ,,Wezijn nu tot de conclusie gekomen dat er geen andere weg is dan een nieuwe oppositiepartij te creëren", zo stelden de twee Kims.

Op een persconferentie maakte Kim Young Sam bekend dat 74 van de 90 NKDP-parlementsleden formeel hadden toegezegd zich bij de nieuwe partij aan te sluiten.

De NKDP was sinds 24 december 1986 vrijwel verlamd, toen partijvoorzitter Lee Min Woo zonder instemming van de beide Kims had gesuggereerd dat dat de partij akkoord zou kunnen gaan met de grondwetsvoorstellen van de regerende DJP in ruil voor zijn pakket van zeven eisen over democratisering, de vrijlating van alle politieke gevangenen en het herstel van de grondrechten zoals de persvrijheid, de vrijheid van vergadering en vereniging en een eerlijke verkiezingswet. De DJP reageerde hier niet afwijzend op en kwam zelfs met voorstellen die in deze richting gingen, zodat Lee Min Woo zijn partijraad begin januari 1987 voorstelde de onderhandelingen voort te zetten. Maar de beide Kims stelden zich op 7 januari scherp tegen Lee Min Woo op, die toen aanbood af te treden.
De machtsstrijd binnen de partij bereikte op 4 april een climax, toen meer dan 200 NKDP-leden het hoofdkantoor van de partij bestormden en riepen dat er een einde moest komen aan de ,.dictatuur van de Kims binnen de partij voor hun eigen presidentiële ambities".

Kim Dae Jung kon de persconferentie van 8 april niet bijwonen, omdat hij opnieuw onder huisarrest was geplaatst.

President stelt discussie over grondwetshervorming uit tot na de Olympische Spelen

Op 13 april maakte president Chon Doo Whan in een televisietoespraak bekend dat hij had besloten de discussie over een hervorming van de grondwet uit te stellen tot na de Olympische Spelen van 1988. Volgens de president was een akkoord over een grondwetsherziening tussen regering en oppositie nog voor het einde van zijn ambtstermijn op 23 februari 1988 onmogelijk geworden; dat weet hij vooral aan de onenigheid binnen de oppositie. Als gevolg van deze ontwikkeling zouden nog in 1987 presidentsverkiezingen worden gehouden krachtens de bestaande grond et, d.w.z. door een kiescollege van 5.300 afgevaardigden. Het besluit van de president leidde op 17 april tot protestdemonstraties van studenten aan 24 universiteiten, waarbij het in Seoel tot gevechten kwam tussen studenten en oproerpolitie.
Sinds 28 april hielden 221 katholieke en protestantse geestelijken een hongerstrking om de president tot hervatting van het constitutionele debat te overreden.

Vorming Democratische Herenigingspartij (RDP)

Op 1 mei werd de nieuwe oppositiepartij, de Democratische Herenigingspartij (RDP), formeel opgericht tijdens een constituerende vergadering in Seoel waaraan door ca. 3.000 mensen werd deelgenomen. Kim Young Sam werd tot voorzitter gekozen. Meegedeeld werd dat de partij met 67 afgevaardigden in het 274 leden tellende parlement de grootste oppositiefractie vormde. De rest-NKDP behield 28 afgevaardigden en de KNP telde 21 afgevaardigden.

Studentenprotesten

Op 14 mei begon een nieuwe reeks studentenprotesten in verband met de verjaardag van de opstand van Kwangju (18 mei 1980).

Onthullingen over dood Park Chong Chol. President aanvaardt ontslag premier. Reorganisatie kabinet

Nadat een groep katholieke priesters op 18 mei had onthuld dat de politie had getracht de marteldood van de student Park Chong Chol in de doofpot te stoppen, gelastte president Chon Doo Hwan een volledig onderzoek. Op 21 mei werd de arrestatie van nog drie politiefunctionarissen bekendgemaakt. Uit de verhoren kwam aan het licht dat ook zij bij het martelverhoor van de student betrokken waren geweest en dat er pogingen in het werk waren gesteld om de zaak in de doofpot te stoppen. Op 29 mei maakte het openbaar ministerie officieel bekend dat Park Chong Chol was gestikt toen vijf politiemannen zijn hoofd onder water hielden.
Inmiddels had president Chon Doo Hwan op 26 mei het ontslag van premier Lho Shin Yong en zeven andere functionarissen aanvaard. Tegelijk werden nieuwe functionarissen benoemd. Lee Han Key, een professor in de rechten, werd nu premier.

De andere mutaties waren: Chung In Yong werd vice-premier en minister van economische planning i.p.v. Kim Mahn Je; Koh Kun werd minister van binnenlandse zaken als opvolger van Chung Ho Yong; Sakong I1 volgde Chung In Yong op als minister van financiën; Chung Hae Chang werd minister van justitie i.p.v. Kim Sung Ky; Kim Chong Keon werd directeur van het bureau wetgeving als opvolger van Lee Yang Woo. De nieuwe directeur voor het agentschap van nationale veiligheidsplanning werd An Moo Hyuk, opvolger van Chang Se Dong. Yi Jongnam werd de nieuwe procureur-generaal die Chung Hae Chang (nu justitie) opvolgde.

Lee Han Key, kort nadat hij op 26 mei 1987 tot premier van Zuid-Korea was benoemd.

Op 27 mei aanvaardde de regering het ontslag van politiechef Lee Yong Chang, die evenals de minister van justitie pas sinds 20 januari in functie was. Hij werd vervangen door Kwong Bok Kyung.
Het heengaan van vice-premier Kim Mahn Je hield verband met een financieel schandaal m.b.t. de scheepvaartmaatschappij Pan Ocean Shipping Company.
Op 29 mei werd het hoofd van de anticommunistische politie-eenheid Park Cho Won samen met twee medewerkers aangehouden wegens samenzwering met het doel het aantal politiemensen dat betrokken was bij het verhoor van de student zo klein mogelijk te houden.
Politiechef Park Cho Won is ten laste gelegd twee van de vijf ondervragers te hebben overgehaald zich over te geven en alle verantwoordelijkheid op zich te nemen. Pas onlangs kwam aan het licht dat er nog drie andere agenten bij het martelverhoor betrokken waren. Park heeft er voorts voor gezorgd dat er geld zou worden overgemaakt naar de families van de twee politiemannen die hij als zondebok liet fungeren.

(Voortzetting volgende aflevering)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

13DE TOPCONFERENTIE ZEVEN BELANGRIJKSTE GEINDUSTRIALISEERDE STATEN VAN HET WESTEN.

In Venetië heeft van 8 - 10 juni voor de dertiende keer de topconferentie plaatsgevonden van de zeven voornaamste geïndustrialiseerde landen van het Westen, de VS, Japan. de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Engeland, Italië en Canada. De aan de conferentie deelnemende delegaties stonden onder leiding van president Reagan van de VS, premier Nakasone van Japan, bondskanselier Kohl van West-Duitsland, president Mitterrand van Frankrijk, premier Thatcher van Engeland, premier Fanfani van Italië en premier Mulroney van Canada.
Overigens was mevr. Thatcher alleen in de avond van 8 juni en de ochtend van 9 juni in Venetië aanwezig; zij gaf er de voorkeur aan in eigen land de verkiezingscampagne te voeren (pag. 385 e.v.-1987).
Daarnaast was er een delegatie aanwezig namens de Europese Gemeenschappen, die werd aangevoerd door premier Martens van België, dat in het eerste halfjaar van 1987 het EG-voorzitterschap bekleedde, en van Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie.

Achtergrond, voorgeschiedenis. Louvre-akkoord m.b.t.waarde dollar

Het *NRC/H'blad* van 6 juni bevatte een voorbeschouwing van de conferentie, waarin aandacht werd geschonken aan enkele ontwikkelingen, die eraan voorafgaan waren gegaan.
Het volgende is daaraan ontleend.
De overschotten op de handels- en betalingsbalansen van Japan en West-Duitsland, en het tekort van de Verenigde Staten vormen in Venetië opnieuw het decor waartegen de show van de top zich afspeelt.
Op voorafgaande conferenties is hierover ook al gesproken zonder dat dit tot spectaculaire resultaten heeft geleid. Inmiddels is de dollar met z'n 40 procent in koers gedaald ten opzichte van de yen en de Westeuropese valuta, maar dit heeft niet tot de gewenste vermindering van de Amerikaanse tekorten en de Japans/Duitse overschotten geleid.
Het probleem wordt met de dag dringender. Het Amerikaanse handelstekort wil in waarde maar niet naar beneden en daarom bepleiten politici protectionistische maatregelen en verwachten deskundigen een verdere daling van de dollarkoers.
Maar een nóg verdere daling gaat ten koste van de economische activiteiten in Japan en West-Duitsland, terwijl de Amerikanen juist streven naar grotere economische groei in die landen.
Een nog lagere dollar brengt bovendien het gevaar met zich mee van oplopende inflatie in de VS. De dollar moet verder aantrekkelijk genoeg blijven voor buitenlandse beleggers, die onmisbaar zijn om het Amerikaanse begrotingstekort te financieren.
Vandaar dat de Verenigde Stater? nu officieel verkondigen dat de dollar ver genoeg gedaald is.
Dit werd bekrachtigd in het Louvre-akkoord van 20 febr'uari, toen de zes grote industriële mogendheden - de zevende. Italië. liep verbolgen weg - overeen kwamen dat gestreefd moest worden naar handhaving van de wisselkoersen .,rond hun huidige niveau".
Hoewel de dollar sindsdien vooral ten opzichte van de yen nog in koers is gedaald. is niettemin sprake van grotere stabiliteit dan in de periode tussen het Plaza-akkoord (september 1983, pag. 703/2 e.v.-1985), toen tot een daling van de dollar werd besloten, en de bijeenkomst in het Louvre.
De stabilisatie van de dollar is de afgelopen maanden niet bereikt door aanpassing van het economische beleid, maar door interventies van de centrale banken en rente-aanpassingen. In het weekeinde van 30 en **31** mei werd bekend dat de centrale banken van de tien rijkste westerse landen - waaronder Nederland - in maart en april ter waarde van maar liefst $ 73 miljard hebben geintervenieerd op de valutamarkten ter ondersteuning van de dollar. Interventies van een dergelijke omvang zijn sinds het loslaten van de vaste wisselkoersen in 1973 niet voorgekomen.
Het betekent dat het Amerikaanse overheidstekort nu voor een deel niet langer gefinancierd wordt door buitenlandse beleggers, maar door de Japanse en Westeuropese centrale banken.
Ondertussen heeft de Federal Reserve Board de rente in de VS iets omhoog gedreven, zodat het renteverschil tussen Japanse en Amerikaanse staatsobligaties ongeveer vijf procent bedraagt. Op die manier hopen de Amerikaanse autoriteiten geld uit het buitenland te kunnen blijven aantrekken.
De hogere dollarrente veroorzaakt op een ander terrein weer extra problemen. Het maakt de oplossing van de schuldencrisis van de Latijnsamerikaanse landen alleen maar moeilijker.
De schuldencrisis is de afgelopen weken in een nieuwe fase terecht gekomen, omdat de grote Amerikaanse banken begonnen zijn voorzieningen te treffen voor hun uitstaande vorderingen. Met de erkenning dat ze een deel van het geld nooit zullen terugkrijgen, neemt hun bereidheid om nieuwe leningen te verstrekken natuurlijk af.
En daarmee valt het schuldenplan van de Amerikaanse minister van financiën, James Baker, in duigen. Op de top zal de schuldenkwestie zeker aan de orde komen, zonder dat nieuwe initiatieven worden verwacht.
Vorig jaar op de economische top in Tokio (pag. 321 e.v.-1986) maakten de zeven landen afspraken voor grotere economische beleidscoördinatie en verbetering van het toezicht op elkaars economische prestaties.
Toen dook de term 'economische graadmeter' op, een beperkt aantal indicatoren (groei BNP, geldhoeveelheid, werkloosheid, overheidstekort, inflatie, handels- en betalingsbalans, etc.) om het beleid van landen te kunnen toetsen.
De Verenigde Staten zouden in Venetië

ECONOMISCHE PRESTATIES VAN DE ZEVEN GROTE INDUSTRIELANDEN

	VS	Japan	Duitsl.	Engel.	Frankr.	Italië	Canada
Reele groei (in procenten per jaar)							
1980	-2	4,3	1.5	-2,5	1,1	3,9	1,5
1986	2,5	2,5	2 4	2,5	2,2	2,8	3,1
Consumenten-prijspeil (in procenten per jaar)							
1980	13,5	7,7	5,4	18,0	13,3	21,2	10,2
1986	1,9	0.6	-0,3	3,4	2,2	5.9	4,2
Betalingsbalans (in mln dollars. lopende rekening)							
1980	1,9	-10,7	-15,7	-6.8	-4,2	-9,7	-1,0
1986	-140,6	86,0	36.0	-1.6	3,7	4,7	-6,3
Werkloosheid							
1980	7,2	2,0	3,4	6,5	6,6	7,6	7,4
1986	7,0	2,8	7,9	11,6	10,7	11,1	9,6
Begrotingstekort (in procenten van het bruto nationaal prodduct)							
1980	2,3	6,2	1.6	2,5	1,1	10,8	3,4
1986	5,0	4,3	0,7	2,6	2,9	14,2	4,9

Bron: IMF

graag het gebruik van 'graadmeters' willen formaliseren Ze hopen op die manier druk te kunnen uitoefenen op andere landen - Japan en West-Duitsland - om hun economische beleid te versoepelen. Maar de Duitsers, gesteund door de Britten, willen niets van enig automatisme in het gebruik van graadmeters weten en beschouwen ze hooguit als nuttige hulpmiddelen voor economische vergelijking.

De Verenigde Staten zouden bij het gebruik van graadmeters zelf ook onder grote druk komen te staan, omdat de Amerikanen zich niet houden aan de afspraken gemaakt op eerdere bijeenkomsten.

Het Amerikaanse overheidstekort zal dit jaar weliswaar met ongeveer $40 miljard afnemen van $ 220 tot $180 miljard, maar het ligt ver achter op het schema van de Gramm-Rudman begrotingswet.

Zolang de Amerikaanse binnenlandse besparingen onvoldoende zijn om de consumptie en investeringen in eigen land te financieren, moeten de Amerikanen geld uit het buitenland blijven aantrekken.

Terugdringing van het overheidstekort door een combinatie van belastingverhoging en bezuinigingen is de enige oplossing. Maar de president wijst belastingverhogingen en bezuinigingen op zijn militaire programma af; het Congres slaagt evenmin in terugdringing van de uitgaven.

Amerikaanse sancties i.v.m. Japans overschot op betalingsbalans verzacht. Japan annonceert economisch stimuleringsprogramma

De Amerikaanse president Ronald Reagan heeft in Venetië de sancties op de export van Japanse elektronische apparatuur gedeeltelijk opgeheven. Reagan zei op 8 juni tijdens zijn gesprek met de Japanse premier Nakasone dat de VS het totale pakket aan strafmaatregelen, dat $ 300 miljoen bedraagt, met $ 51 miljoen (17%) zal verminderen.

De Japanse delegatie heeft koel op het gebaar van de Amerikanen gereageerd, hoewel Nakasone tijdens het veertig minuten durende gesprek met Reagan zijn waardering voor de Amerikaanse stap heeft uitgesproken.

De Amerikaanse regering besloot op 15 april strafmaatregelen tegen de Japanse export van elektronica te nemen uit protest tegen het dumpen van Japanse elektronische apparatuur op de wereldmarkt.

Reagan besloot op 8 juni onverwachts de sancties van zijn land te verzachten omdat de Japanners zich wat betreft de export van een aantal soorten chips beter aan de marktprijs houden.

Witte Huiswoordvoerder Marlin Fitzwater noemde de export van Random Acces Memory Chips (DRAMS), die onder meer worden gebruikt in 20 inch-kleurtelevisies. Volgens Amerikaans onderzoek werden deze chips eerst voor 59 en nu voor 85 procent van de geldende markt aarde verkocht op de wereldmarkt.

Premier Nakasone heeft er tijdens zijn gesprek met Reagan voor gepleit dat het volledige pakket van sanctiemaatregelen wordt afgeschaft maar de Amerikaanse president antwoordde dat vooral de meest recente cijfers over de export van Japanse halfgeleiders hem dwingen vast te houden aan de strafmaatregelen.

Volgens Reagan hebben de Japanners hem wel de verzekering gegeven dat zij de dumping van elektronische apparatuur in andere landen geleidelijk zullen verminderen. Hij beklemtoonde echter dat onverkort aan de sancties wordt vastgehouden als de Japanners hun toezeggingen niet nakomen.

Fitzwater ontkende dat er een direct verband is tussen het Amerikaanse gebaar en het pakket stimuleringsmaatregelen van $ 45 miljard dat Japan eerder had aangekondigd.

Een functionaris van het Japanse ministerie van buitenlandse zaken, Koji Watanabe. zei op 8 juni tijdens een briefing dat Japanse maatregelen zijn bedoeld om de lokale economie te stimuleren en de export naar Japan te vergemakkelijken. Het gedeeltelijk opheffen van de Amerikaanse strafmaatregelen is echter bedoeld om Japan aan te moedigen het akkoord over de handel in halfgeleiders beter na te leven.

Reagan heeft het gebaar gemaakt in de wetenschap dat het in Washington misschien slecht wordt ontvangen en het Amerikaanse bedrijfsleven zal eisen toch onverkort vast te houden aan het volledige pakket sanctiemaatregelen.

De Japanse minister van internationale handel en industrie, Hajime Tamura, zei desondanks te verwachten dat de Amerikanen op korte termijn alle strafmaatregelen ongedaan zullen maken. Voor Japanse begrippen was hij uitermate kortaf aan het adres van de Amerikanen.

Onderwerpen op de topconferentie

Op de topconferentie in Venetië zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

Golf: De Verenigde Staten bepleiten vrije doorvaart door de Golf, en zoeken steun voor een staakt-het-vuren plan. Volgens dat plan zou de partij die weigert te onderhandelen door sancties worden getroffen.

Economische groei: De Verenigde Staten eisen van Japan en West-Duitsland dat zij hun economieen stimuleren zodat hun importen zullen toenemen, en zij de rol van de VS als stuwende kracht achter de wereldeconomie zullen overnemen De andere landen eisen op hun beurt dat de VS hun overheidstekort reduceren.

Vermindering van kernwapens: De zeven deelnemende landen zullen een superpact steunen dat voorziet in verwijdering uit Europa van alle middellange-afstandsraketten van dc kortcrc reikwijdte van VS eri Sowjet-Unie

Economische samenwerking: De Verenigde Staten en Frankrijk willen afspraken maken over streefcijfers voor valuta. groei. handelsbalansen, lopende rekeningen en inflatie. Als de streefcijfers niet bereikt worden zou dat automatisch tot onderling overleg moeten leiden West-Duitsland en Groot-Brittannie zien niets in bindende afspraken.

Stabiliteit van valuta: De Zeven zullen de afspraken over beheersing van valutafluctuaties, zoals die vorig jaar mei in Tokio en recentelijk in Parijs werden gemaakt, opnieuw bevestigen

Handel en protectionisme: Alle zeven leiders zeggen in principe voorstander te zijn van een vrije wereldhandel. Vooral op het gebied van de landbouw bestaat echter nogal wat frictie hierover tussen de leden. Ook de - inmiddels gedeeltelijk opgeheven - sancties van de VS tegen chipdumping door Japan veroorzaken wrijving op het gebied van handel.

Schuldencrisis: Alle zeven landen streven er naar de schuldenlast van de Derde wereld te verlichten. Japan heeft toegezegd een deel van zijn handelsoverschot hiervoor te gebruiken.

Aids: Tijdens de topontmoeting zullen de zeven leiders de verspreiding van AIDS in beschouwing nemen. en ook aandacht schenken aan de coardinatie van onderzoek naar de ziekte

Terrorisme: Er zal worden bekeken of er vooruitgang is geboekt wat betreft bestrijding van terrorisme sinds op de top in Tokio.

Aanslagen, veiligheidsmaatregelen

In de ochtend van 9 juni is bij de Amerikaanse ambassade in Rome een autobom ontploft. Bovendien werden vier granaten over de omheining van de ambassade gegooid. Volgens de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken ontploften twee granaten.

Bij de aanslag zijn geen doden gevallen, een vrouw werd in shocktoestand afgevoerd. De schade bestond uit gebroken ruiten van de ambassade en een aantal verbrande auto's.

Ook bij de Britse ambassade in Rome is op 9 juni 's ochtends een bom ontploft.

Na deze aanslagen zijn de veiligheidsmaatregelen in Venetië verder opgevoerd. Rond achtduizend politie- en veiligheidsagenten werden in uiterste staat van paraatheid gebracht

's Ochtends vroeg werd in de buurt van het Lido een watermijn onschadelijk gemaakt die door een voorbijganger was ontdekt. Een politiewoordvoerder zei dat de mijn mogelijk nog dateert uit de Tweede wereldoorlog en pas onlangs aan de oppervlakte is gekomen.

Verklaringen *over* politieke en economische onderwerpen

Op de eerste volledige dag van de topconferentie in Venetië - 9 juni - hebben de deelnemers verklaringen uitgegeven over de oorlog tussen Iran en Irak (de Golfoorlog), over terrorisme en over de Oost-West betrekkingen.

Met het eerst genoemde onderwerp riepen de leiders van de zeven landen op tot een zo snel mogelijke beëindigingvan de oorlog in de Golf, tot steun aan de bemiddelingspogingen van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, en tot aanvaarding van ,.doeltreffende en

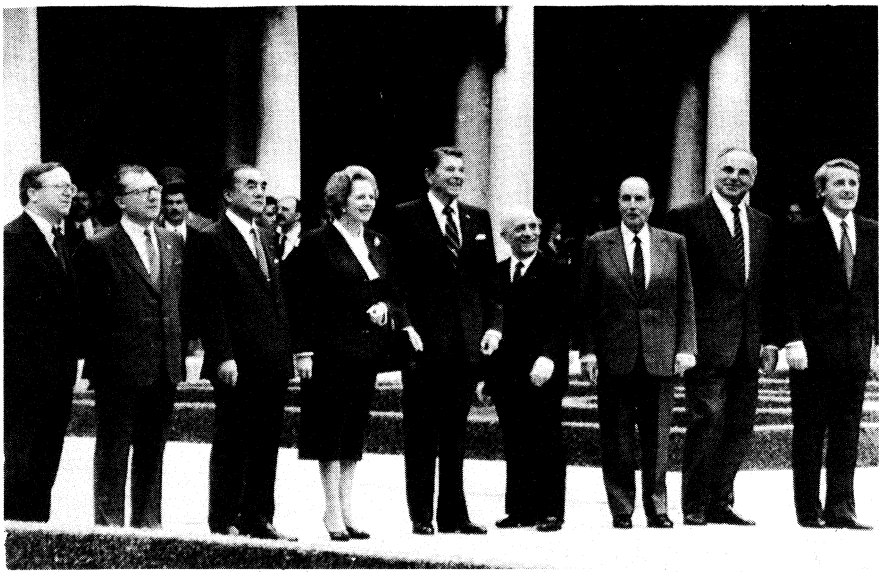

De deelnemers aan de economische topconferentie in Venetië. V.l.n.r. de Belgische premier Wilfried Martens, die in de eerste helft van 1987 het voorzitterschap van de EG bekleedde, de voorzitter van de EG-Commissie Jacques Delors, de Japanse premier Yasuhiro Nakasone. de Britse premier Margaret Thatcher. de Amerikaanse president Ronald Reagan. de Italiaanse premier Amintore Fanfani, de Franse president François Mitterrand, de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl en de Canadese premier Brian Mulroney.

rechtvaardige maatregelen" door de Veiligheidsraad van de VN De zeven onderschrijven het beginsel van vrije doorvaart in de Golf.
Deze verklaring komt na Amerikaanse dreigementen aan het adres van Iran in verband met mogelijke plaatsing van Chinese anti-scheepsraketten.
In een tweede verklaring wordt het „staatsterrorisme" veroordeeld en wordt gewezen op de noodzaak de veiligheid van reizigers te garanderen
In de derde verklaring. over Oost-Westbetrekkingen. wordt met belangstelling de binnenlands- en buitenlands-politieke ontwikkelingen in de Sowjet-Unie en de recente dialoog over wapenbeheersing gesignaleerd. De Sowjet-Unie wordt opgeroepen resultaten te boeken op het gebied van de mensenrechten en zich uit Afghanistan terug te trekken. Directe en constructieve onderhandelingen over chemische wapens en vermindering van de conventionele bewapening zijn „een essentiele voorwaarde" voor duurzame stabiliteit in de wereld.

Op 10 juni, de laatste dag van de conferentie. is gesproken over economische vraagstukken, terwijl toen ook AIDS en drugsverslaving aan de orde kwamen.

conferentiedeelnemers zijn akgegaan met verregaande coördinatie van hun economische beleid. Verder hebben zij opgeroepen tot meer hulp aan de armste landen en tot vermindering van de subsidies in de landbouw.

Elk van de zeven landen zal jaarlijks zijn doelstellingen voor de middellange termijn formuleren aan de hand van een beperkt aantal graadmeters. De ministers van financiën van de zeven landen zullen minstens drie keer per jaar bijeenkomen om te beoordelen of de landen zich aan de afspraken houden. Aan de evaluatie van het economische gedrag zijn evenwel geen automatische sancties verbonden. Het internationale monetaire fonds zal toezicht op de coördinatie houden.

De afspraken zijn volgens de Britse minister van financiën Nigel Lawson „geen grote sprong voorwaarts. maar een nuttige stap in de richting van wereld-economisch herstel".
De Japanse vice-minister van financien Toyoo Gyoten zei dat geheim blijft welke graadmeters precies gehanteerd zullen worden. Een Britse woordvoerder zei dat de graadmeters zullen worden gekozen „al naar gelang de omstandigheden". De ministers van financiën vrezen namelijk dat te grote openheid de financiele markten in beroering zal brengen en te veel druk zal leggen op de afzonderlijke landen.
Het akkoord over graadmeters bouwt voort op het Louvre-akkoord voor wisselkoersstabilisatie dat in februari werd gesloten. Dit streven naar stabiele wisselkoersen is in Venetië opnieuw bevestigd.

Op de economische top vorig jaar in Tokio werd afgesproken te onderzoeken of graadmeters bruikbaar zijn om het toezicht op het economische beleid van landen te verbeteren. „In Tokio werd het idee van graadmeters geconcipieerd, in Venetië vindt de bevalling plaats." zei een lid van de Amerikaanse delegatie.
In Venetië zouden afspraken zijn gemaakt om als graadmeters te gebruiken: economische groei. inflatie, betalings- en handelsbalans, wisselkoersen, begrotingstekort en rente.
De Verenigde Staten wensten volledige openbaarheid van dc gemaakte afspraken. maar dat is door West-Duitsland, Japan en Groot-Brittannie tegengehouden. Deze landen verzetten zich tegen iedere vorm van automatische toepassing van overeengekomen doelstellingen omdat zij verlies van soevereiniteit vrezen. De Amerikanen willen met graadmeters andere landen juist onder druk kunnen zetten
In de slotverklaring wordt verder opgeroepen tot terugdringing van de subsidies in het landbouwbeleid van de Westerse landen. Ondanks aandrang van Canada en de Verenigde Staten wordt niet afgeweken van de tekst die een maand eerder over dit onderwerp werd goedgekeurd door de ministerraad van de OESO, de club van 24 rijkste landen in Parijs.
Op deze dertiende topconferentie in Venetië is langdurig gesproken over de uitzichtloze situatie in de schuldenlanden. De beslissing van de belangrijkste Amerikaanse banken om voorzieningen te treffen voor te verwachten ver-liezen werd toegejuicht als een welkome stap in de richting van een meer marktgerichte oplossing van het schuldenprobleem in de midden-inkomenslanden.
Voor de armste landen in Afrika ten zuiden van de Sahara moeten nieuwe wegen voor schuldverlichting \\-ordcn gevonden. Groot-Brittannië heeft voorgesteld dat de Westerse donorlanderi hun leningen omzetten in schenkingen en dat internationale instellingen zoals het IMF wegen zoeken om de terugbetaling van uitstaande kredieten te versoepelen Op de komende IMF-jaarvergadering in september in Washington zullen hierover afspraken worden gemaakt.

Hierna volgen de hoofdpunten van de slotverklaring voor zover deze over economische vraagstukken ging

• *Macro economisch* beleid *en wisselkoersen*
Sedert de vorige topconferentie in Tokio hebben de zeven landen hun economische beleidscoördinatie opgevoerd. Gezien de akkoorden bereikt in het Louvre en in Washington (resp. februari en april van dit jaar) zouden verdere aanpassingen van de wisselkoersen contraproduktief kunnen zijn en de pogiiigeri tot meer groei en aanpassingen kunnen verstoren.
De aanpassingen van oiievenwichtigheden (van de betalingsbalans) zal een lang en moeilijk proces blijven. Wisselkoersen alléén kunnen het probleem niet oplossen. Landen met een overschot zullen hun binnenlandse vraag moeten versterken en hun handelsoverschotten nioeten verniinderen. Landen niet tekorten zullen hun begrotingstekorten en handelstekorten nioeten terugdringen.
Begrotingsdiscipline blijft een belangrijke doelstelling en terugdringing van overheidstekorten is voor een aantal van de top-landen noodzakelijk.

• Multilateraal toezicht en beleidscoordinatie
Als in de toekomst blijkt dat de economische groei in de wereld onvoldoende is. zijn extra maatregelen vereist. De ministers van financiën van de zeven landen moeten, zo nodig, extra beleidsmaatregelen ontwikkelen en nauw blijven samenwerken om stabiliteit van de wisselkoersen te ondersteunen.
Wij ondersteunen het akkoord dat is bereikt door de Groep van Zeven (de ministers van financien) om met de hulp van het IMF het toezicht op hun economieën te versterken met gebruik van economische graadmeters, waaronder wisselkoersen, door:

r de verplichting van ieder land om doelstellingen voor de middellange termijn te ontwikkelen en om voor de groep van landen doelstellingen vast te stellen. die onderling consistent zijn:

o gebruik te maken van graadmeters om de lopende economische ontwikkelingen te evalueren en om vast te stellen of sprake is van aanzienlijke afwijkingen van dc gewenste koers, waardoor aanvullende acties nodig kunnen zijn.

m Handel
Wij stellen met grote bezorgdheid vast dat sprake is van toenemende protectionistische druk. De Uruguay-ronde (de nieuwe ronde van handelsliberalisatie in het kader van het Algemeen akkoord inzake tarieven en handel) kan een belangrijke rol spelen in de handhaving en versterking van het wereldhandelssysteem.

• Landbouw
Wij bevestigen onze steun aan het belangrijke akkoord over landbouw dat is bereikt in de ministerraad van de OESO (de club van 24 rijkste landen) op 13 mei 1987.

m Ontwikkelingslanden en schulden
We herinneren aan de doelstelling om de officiele ontwikkelingshulp te brengen op het

niveau van 0,7% (van het bruto nationale produkt van donorlanden).
We steunen de centrale rol van het IMF en de Wereldbank en stellen met tevredenheid de achtstemiddelenaanvullingvoor IDA (deafdeling van de Wereldbank die zachte leningen verstrekt) vast. We steunen een algemene kapitaalverhoging van de Wereldbank als deze gerechtvaardigd wordt door een toegenomen vraag voor hoogwaardige leningen.
We verwelkomen het recente initiatief van de Japanse regering om extra middelen voor ontwikkelingslanden ter beschikking te stellen.
Voor de midden-inkomenslanden met grote schulden ondersteunen we de huidige geval-tot-geval-benadering, We ondersteunen de inspanningen van de commerciële banken en de schuldenlanden om te komen tot een 'menu' van alternatieve onderhandelingsprocedures en financiele technieken.
We erkennen de problemen van sommige armste landen, met name in Afrika ten zuiden van de Sahara. Voor deze armste landen kunnen lagere rente op uitstaande schulden en langere aflossingsperiodes de schuldenlast verlichten.
We verwelkomen het voorstel van de directeur van het IMF om aanzienlijk meer geld ter beschikking te stellen van de Structurele aanpassingsfaciliteit (een IMF fonds voor de armste landen). We hopen dat voor het einde van het jaar hierover de discussies worden afgerond.

In de slotverklaring stond verder nog, dat de zeven deelnemers aan de top de organisaties, die zich bezighouden met de- bestrijding van AIDS, politieke steun zullen geven en zullen voorzien van voldoende geld en personeel.
De conferentiedeelnemers legden er de nadruk op, dat internationale samenwerking bij de bestrijding van AIDS niet verbetert door alleen de krachtsinspanningen te verdubbelen.

,,AIDS vormt een van de belangrijkste gevaren voor de gezondheid in de wereld". staat in het slotdocument. ,,De Wereldgezondheidsorganisatie is het geschikste forum om de internationale krachtsinspanningen te bundelen in een poging de ziekte te bestrijden."

,.De deelnemende landen zijn van mening dat bij gebrek aan een afdoende vaccin de aandacht moet worden gericht op bestrijding en de voorkoming van de ziekte, door voorlichting aan het publiek. Deze voorlichting zou moeten bestaan uit informatie over de ernst van de AIDS-epidemie. de manier waarop het virus zich verspreidt en de stappen die iedereen kan nemen om te voorkomen dat men zelf wordt besmet of de ziekte overbrengt.
Zij zullen de gezamenlijke acties van onderzoeksinstellingen in de verschillende landen ook stimuleren. Als voorbeeld werd gewezen op het samenwerkingsprogramma van Franse en Amerikaanse onderzoekers, dat zal worden uitgebreid.

De deelnemers hebben ook kort gesproken over de bestrijding van het drugsprobleem. In de slotverklaring staat hierover dat zij ,,een strategie willen opstellen om nationale, regionale en multi-laterale campagnes te ondersteunen".
De Italiaanse voorzitter van de conferentie, premier Amintore Fanfani wilde op 9 juni na de bekendmaking van het slotdocument ook een samenvatting van de politieke gespreksonderwerpen voorlezen, maar dat is hem belet door de overige delegaties.
Tijdens zijn persconferentie na afloop zei Fanfani: ,,Niemand heeft mij gezegd niet met het document in te stemmen, dus is het goedgekeurd". Ook minister van buitenlandse zaken. Giulio Andreotti, kon zich niet herinneren dat iemand bezwaar had gemaakt tegen de door hem opgestelde samenvatting.
Daarin staat onder andere dat ,,de situatie in Zuid-Afrika met bezorgdheid wordt gevolgd." Wij zijn het erover eens dat een vreedzame oplossing voor de huidige crisis alleen kan worden gevonden "als het apartheidsregime wordt ontmanteld en wordt vervangen door een democratische niet-raciale regering".

Enkele reacties en commentaren

Na afloop van de top hebben alle deelnemers hun tevredenheid over de bereikte resultaten uitgesproken De Belgische premier Wilfried Martens. namens de Europese Gemeenschap in Venetié zei het erg positief te vinden dat ,,iedereen belangrijke ontwapeningsakkoorden wil afsluiten".
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz is van mening dat uil de slotverklaring blijkt dat de ,,zeven (deelnemende landen) de weg hebben vrijgemaakt voor onderhandelingen met de Sowjet-Unie over de dubbele nul-optie (verwijdering van kortereen middellange-afstandskernraketten)".
De enige die een aantal vraagtekens zette was de Franse president François Mitterrand die van mening is dat de top de laatste jaren te veel gericht is geweest op het maken van ,,propaganda". ,,Er zijn te veel officiële plichtplegingen, er is te veel ritueel en er is te veel contact met de media. Dat komt omdat iedere delegatie wil aantonen meer te hebben binnengehaald dan de andere."

In The Financial Times van 11 juni stond een hoofdartikel, waarin o.m het volgende werd gezegd:

De economische topconferentie te Venetië lijkt geen produktieve ,.meeting of minds" te hebben opgeleverd en mevrouw Thatcher had gelijk om er vroegtijdig weg te gaan. De slotamendementen waren geenszins wereldschokkend. Het slotdocument was voorgebakken en alleen de kwestie van de vrije navigatie in de Golf was aan de agenda toegevoegd. De partners van de VS zorgden ervoor zich tot retoriek te beperken.
Toch is de uitkomst niet bijzonder teleurstellend, want er was niets van verwacht. Drie van de aanwezige leiders waren politieke ,,lame ducks" en een vierde stond vlak voor verkiezingen. Krachtige politieke besluiten waren niet mogelijk, ook al was men het over zulke besluiten eens geworden.
Intussen toont het Louvre-akkoord aan dat centrale banken, mits voldoende resoluut. de wisselkoersen relatief stabiel kunnen houden via flexibele interventie Het ziet er naar uit dat het voorlopig zal blijven bij dit surrogaat voor een strategie.
De top kwam in zekere zin te vroeg. De rest van de wereld wacht nog af of Nakasone parlementaire goedkeuring zal krijgen voor zijn economische stimuleringsplannen en ook of de Westduitsers minder onverzettelijk zulleii worden als hun economie niet volgens plan tot nieuw leven komt.
Het officiële optimisme wordt niet geloofwaardiger nu de Japanse economie blijkens de cijfers slechts met 2½% is gegroeid in het afgelopen fiscale jaar. terwijl 4% groei werd verwacht. Binnen de Amerikaanse regering wil niemand openlijk bevestigen dat de Amerikaanse economie zich nu-wellicht naar een recessie beweegt vanwege de enorme particuliere schuldenlast. ook al heeft de regering massaal geleend. Dit zou zowel internationaal als nationaal een veel ernstigere ontwikkeling zijn dan een terugval in de overschotlanden (Japan. Bondsrepubliek). die bekende remedies bij de hand hebben als zij ervan overtuigd zijn deze te moeten hanteren. Maar de VS staan potentieel voor een diep dilemma, omdat verdere fiscale stimulansen ondenkbaar zijn. terwijl de dollar afhankelijk is van zijn reddingsgordel.
Deze kwesties kunnen de agenda vormen van een echte crisis-top als het ergste gebeurt Intussen is het begrijpelijk dat de leiders met de armen over elkaar blijven zitten.
Maar wel is het ongelukkig dat zij de gelegenheid niet hebben benut om een aantal andere belangrijke en nauwelijks marginaal te noemen problemen aan te kaarten. De meest voor de hand liggende kwestie is de schuldcrisis. President Alfonsins oproep tot een echte schuldenherziening leek aan dovemansoren gericht. Het Baker-plan voor constructieve kredietverlening lijkt in de bureaulade te liggen en de commerciele banken staan onder druk om aanzienlijke verliezen te nemen Er had toch wel enig officieel initiatief kunnen worden genomen op de verjaardag van het Marshall Plan. Het lijkt er evenwel op dat het eigenbelang minder verlicht is dan 40 jaar geleden.
Men had ook over de handel kunnen praten. waartoe Reagans verzachting van de handelssancties tegen Japan een geschikt klimaat had geschapen. Daarbij zou evenwel de harmonie op de top in gevaar zijn gebracht. Drie van de zeven leiders zijn tot landbouwprotectionisme gecommitteerd; dit heeft in Japan een absurd uiterste bereikt en die kwestie zal cruciaal worden in de lopende handelsronde. Maar handelsonderhandelingen verlopen zo uitermate traag dat ook die kwestie veilig in de kast kon blijven.
Deze aanpak kan nog steeds resultaat opleveren. Er zijn nu tekenen van toenemende particuliere bestedingen in de Bondsrepubliek en Japan en de handelsvolumes reageren krachtig op de wisselkoersaanpassingen Maar de tijd dringt, omdat de recente grootschalige interventie aanzet tot een monetaire inflatie, vergelijkbaar met die aan het einde van de jaren zeventig.
De kwestie die na Venetië op de agenda blijft, is of er in de VS en Japan een doeltreffend leiderschap kan worden gevestigd. waardoor de reële problemen tijdig kunnen worden aangepakt.

De International Herald Tribune schreef op 12 juni in een commentaar het volgende:
Er was gewaarschuwd dat er harde woorden zouden vallen op de conferentie van de leiders van de zeven belangrijkste westerse industrielanden in Venetië In plaats daarvan werden de kwesties die aan de orde kwamen, benaderd met banaliteiten en dubbelzinnigheden om zo min mogelijk wrijving te veroorzaken.
Minister Shultz omschreef de Amerikaanse belangen in de Perzische Golf alsof het om een meer in de Verenigde Staten ging, maar hij vestigde zijn hoop op de Veiligheidsraad om tot een einde van de Golfoorlog te komen. In dit orgaan van de Verenigde Naties is iedere poging om sancties tegen Iran in te stellen onmogelijk zonder goedkeuring van de Sowjet-Unie en China.
Er bestaat een merkwaardig idee dat de betrekkingen met de Sowiet-Unie verdeeld kunnen worden in categorieen, die geen invloed op elkaar hebben. Op één terrein streeft de Amerikaanse regering naar een wapenvermindering sakkoord. dat de Oost-West-verhoudingen zeker zou verbeteren.

ENGELAND

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds medio 1983 deden zich in Groot-Brittannië nog o.m. de volgende ontwikkelingen voor (zie voor wijzigingen binnen de regering-Thatcher en de partijpolitieke ontwikkelingen sinds die tijd pag. 42/2 e.v., 53/2 e.v.. 75 e.v., 116 e.v. en 385 e.v.-1987):

Op 9 juni 1983 waren in Groot-Brittannie parlementsverkiezingen gehouden. die hadden geresulteerd in een overw-inning voor de Conservatieven van premier Margaret Thatcher. Vervolgens was premier Thatcher aan een tweede ailibistei-mijn var, maximaal vijf a a r begonnen.

Defensiewitboek 198311984. Komst eerste *NAVO-kruisraketten.* Protestacties

Op 6 juli 1983 publiceerde de regering het defensiewitboek 198311984, waarin sprake was van £ 15,97 mrd aan uitgaven op het gebied van defensie (tegenover £ 14,09 mrd het jaar daarvoor), waarvan **t** 624 mln voor de Falkland-eilanden.
Van de gelden was ongeveer 50 procent bestemd voor militair materieel: 2,4 procent voor de nucleair-strategische krachten, 13,5 procent voor de marine, 15,3 procent voor het Rijnleger en 20,1 procent voor de luchtmacht. Voor onderzoek en ontwikkeling was 11,9 procent van de begroting gepland.
De verkoop van Britse militaire technologie zou van £ 900 mln in 1982 stijgen tot £ 2,4 mrd in 1983.
Het witboek bekrachtigde het voornemen van de regering om in geval van een mislukking van de onderhandelingen in Geneve tussen Oost en West, in Greenham Common en Molesworth 160 NAVO-kruisraketten te plaatsen, en stelde dat in geval van een conflict Londen en Washington samen zouden beslissen over de inzet van de wapens. Verder stond in het witboek dat in verband met de onevenwichtige krachtsverhouding tussen Oost en West en de problemen bij de controle een ,,bevriezing" van nucleaire wapens net zo onmogelijk was als een verklaring over het niet als eerste gebruiken van kernwapens. De vorming van een atoomwapenvrije zone in Midden-Europa had, aldus het witboek, een geringe militaire waarde en verschafte slechts een illusie van grotere veiligheid.
Op dat moment waren in Groot-Brittannië in totaal 27.000 Amerikaanse militairen met 32.000 familieleden gestationeerd, de meesten daarvan op luchtsteunpunten.

Op 22 oktober marcheerden naar schatting tussen de 200.000 en 230.000 mensen langs twee routes naar Hyde Park in Londen om te protesteren tegen de aanstaande plaatsing van kruisraketten op Britse bodem.
Op 29 oktober namen in Greenham Common (80 km ten westen van Londen) zo'n 1.000 a 2.000 mensen, voornamelijk vrouwen, deel aan een actie tegen de komst van de kruisraketten. Een aantal vrouwen probeerde de omheining rond de Amerikaanse luchtmachtbasis in Greenham Common met ijzerscharen door te knippen. Later deelde de politie mee dat 157 mensen bij de protestactie waren gearresteerd.

Sinds september 1981 bevond zich bij de Amerikaanse iucntrnachtbasis in Greenham Common, waar de kruisraketten zouden worden gestationeerd. een vrouwenvredeskamp (zie pag. 441/1 e.v 1983)

Op 31 oktober keurde het Lagerhuis met 362 tegen 218 stemmen het dubbele besluit van de NAVO van december 1979 (waarvan de plaatsing van kruisraketten in Groot-Brittannië een uitvloeisel was) bij gebrek aan overeenstemming tussen Oost en West in Geneve, opnieuw goed.
Labour en de Alliantie van Liberalen en Sociaal-Democraten waren tegen de plaatsing van kruisraketten. Volgens Labour was door de Amerikaanse invasie in Grenada het vertrouwen in de VS beschaamd en behoorde Groot-Brittannië op zijn minst een veto te hebben over het afvuren van de kruisraketten op Britse bodem volgens het principe van de ,,dual key" (,,de dubbele sleutel", zowel een Amerikaanse als een Britse knop).
De Sociaal-Democraat David Owen zei namens de Alliantie dat het fout was Grenada aan te grijpen om het dubbele sleutel-systeem te vragen. De Alliantie was steeds voor het systeem van de dubbele sleutel geweest.

Minister van defensie Michael Heseltine antwoordde dat de Verenigde Staten de garantie hadden gegeven niet zonder Britse toestemming de raketten af te schieten. Maar hij meende dat het eisen van een veto een motie van wantrouwen was en de NAVO zou ondermijnen.
Op 1 november, de dag waarop de kruisraketten in Greenham Common naar verwachting zouden arriveren, waarschuwde Heseltine dat demonstranten die zouden doordringen tot de kernkoppen op de Amerikaanse luchtmachtbasis het risico liepen te worden neergeschoten. Na afloop van het debat in het Lagerhuis wees de minister er op dat hij vanzelfsprekend allerminst wilde dat op vreedzame demonstranten geschoten zou worden, maar dat de mannen die waren belast met de bewaking van de basis moeilijk het verschil konden zien tussen demonstranten en als demonstrant vermomde terroristen, zeker bij nacht. Die dag arriveerden er echter geen kruisraketten.
Na een storm van reacties op de waarschuwing van Heseltine, zei deze op 4 november dat men bij Greenham Common slechts een minimum aan geweld zou gebruiken.
Op 9 november wees een federale rechter in New York in kort geding een verzoek van een aantal Britse vrouwen om de plaatsing van Amerikaanse kruisraketten in Groot-Brittannië te verbieden, van de hand. De organisatie Greenham Women against Cruise Missiles had de Amerikaanse president Ronald Reagan, minister van defensie Caspar Weinberger en de hoofden van de Amerikaanse luchtmacht en grondstriidkrachten voor de rechter gedaagd.
Op 14 november kwamen de eerste kruisraketten op Greenham Common aan. Later die dag bevestigde minister Heseltine in het Lagerhuis dat de raketten waren aangekomen. De eerste 16 van de in totaal 160 raketten die in Groot-Brittannië geplaatst zouden worden, moesten eind 1983 gevechtsklaar zijn. Heseltine zei niet hoeveel van de 16 raketten waren binnengevlogen. Hij zei dat ze nog geassembleerd en getest zouden moeten worden en dat de militairen nog moesten worden getraind. Labour-leider Neil Kinnock beschuldigde de regering van ,,onverantwoordelijk cynisme" en zei te vrezen dat met de komst van de raketten alle hoop op een akkoord in Genève was verkeken.

Heseltine stelde daarentegen dat de plaatsing van de raketten de noodzaak van een akkoord groter had gemaakt. Hij herhaalde dat het aantal kruisraketten dat de komende vijf jaar geplaatst zou worden, verminderd kon worden als de Sowjet-Unie tot concessies bereid was. De plaatsing was volledig in overeenstemming met het dubbele besluit van de NAVO van 1979 en op 31 oktober had het Lagerhuis met grote meerderheid de plaatsing aanvaard, zo memoreerde Heseltine.

Bruce Kent, de secretaris-generaal van de Britse vredesbeweging CND (Campaign for Nuclear Disarmament), sprak die dag van ,,een tragedie voor het menselijk ras die niet de uitkomst is van een democratisch proces. Deze raketten voegen aan niemands veiligheid iets toe. Wij zullen alles doen om de vrouwen bij Greenham Common in staat te stellen deze wapens in de praktijk onbruikbaar te maken."

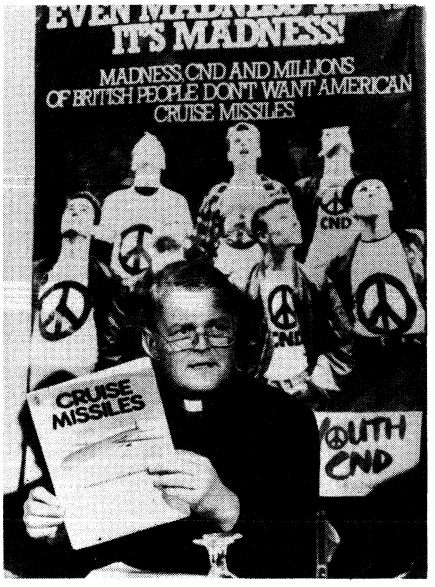

Bruce Kent. de secretaris-generaal van de Campaign for Nuclear Disarmament (CND), op 14 november 1983

Uit protest tegen de komst van de eerste kruisraketten begonnen de vredesvrouwen een reeks van blokkades van de ingangen van de basis. Verder stroomden uit alle delen van het land mensen toe om in Greenham Common tegen de stationering te protesteren. De vijftiende november werd spontaan uitgeroepen tot dag van rouw. Die dag werden in Greenham Common ongeveer 135 vrouwen tijdelijk ingerekend en werden buiten het Lagerhuis 300 demonstranten gearresteerd die het verkeer en de toegang tot het gebouw versperden.
Minister Heseltine werd die dag in Manchester, waar hij een discussie met studenten zou aangaan, met rode verf besmeurd. Vervolgens werd hem het spreken onmogelijk gemaakt.
In het Lagerhuis noemde Labour-leider Kinnock premier Thatcher een ,,lakeivan de Amerikanen", hetgeen de premier kwalificeerde als ,,absolute waanzin".
Op 17 november toonde kardinaal Basil Hume, de aartsbisschop van Westminster, in een artikel in The Times begrip voor het streven van de vredesbeweging en noemde het gebruik van kernwapens te enen male ontoelaatbaar, maar hij legde er de nadruk op dat voor die doelen de wet niet overtreden mocht worden. Hij schreef dat het hebben van kernwapens moreel iets anders was dan het gebruik ervan. Hij kon kernwapens aanvaarden als een afschrikwekkend middel om de vrede te bewaren; als een noodzakelijk kwaad. Het eenzijdig en onvoorwaardelijk opgeven van kernwapens zou de vrede in de waagschaal kunnen stellen, aldus Hume.

Diezelfde dag liet de Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie van Engeland en Wales na een vierdaagse bijeenkomst weten ,,diep bezorgd" te zijn over de komst van de kruisraketten. De bisschoppen hadden begrip voor de velen die deze gebeurtenis zagen als een obstakel voor vooruitgang op de ontwapeningsbesprekingen in Genève.
Begin december nam de CND op haar jaarvergadering in Sheffield met grote meerderheid een motie aan die opriep tot Engelands uittreden uit de NAVO. De CND telde op dat moment ongeveer 80.000 leden en 300.000 aanhangers.
Op 6 maart 1984 begon de politie met een ontruiming van het vrouwenvredeskamp bij Greenham Common.

Economisch beleid *regering*-Thatcher. Loonsverhoging leden Lagerhuis. Gedeeltelijke verkoop BP. Instelling vrijhavens. Begroting *1984/1985*

Op 7 juli 1983 kondigde de regering in het Lagerhuis een programma van bezuinigingsmaatregelen en terugkeer van staatsbedrijven naar de particuliere sector aan. Op de overheidsuitgaven moest £ 500 mln (toen ruim f 2 mrd) worden bezuinigd en het in particuliere handen brengen van staatsbedrijven moest ook £ 500 inln opleveren.
Nigel Lawson, die sinds drie weken minister van financiën was (zie pag. 372/1-1983 en pag. 43/1-1987), zei dat als de overheid in hetzelfde tempo geld bleef uitgeven de in februari geraamde overheidsuitgaven voor dat jaar van £ 119,6 mrd ruimschoots zouden worden overschreden.
Bezuinigd zou worden op defensie (£ 240 mln), gezondheid (E 140 mln), genationaliseerde industrieen (£ 57 mln), onderwijs (£ 36 mln), werkgelegenheid (X 30 mln), ontwikkelingshulp (X 20 mln) en verkeer (E 16 mln).
Oppositiewoordvoerder Peter Shore (Labour) noemde de plannen van de regering ,,oplichterij". ,,U gaat ons toch niet vertellen dat noch u. noch de premier vier weken geleden, vóór de verkiezingen, wist dat er bijna direct na de verkiezingen £ 1000 mln zou moeten worden bezuinigd", zo zei hij tegen de minister.
Op 20 juli besloten de leden van het Lagerhuis tegen de zin van premier Thatcher zichzelf een reeks loonsverhogingen toe te kennen. Het Lagerhuis besloot het inkomen van Lagerhuisleden op hetzelfde niveau te brengen als het salaris van hoge ambtenaren. die op dat moment t 18.5000 verdienden.
Met onmiddellijke ingang ging het inkomen van de Lagerhuisleden met 5,5 procent omhoog en verspreid over vier jaar kwam daar 22 procent bij. In 1988 zou de gelijkschakeling met de salarissen van hogere ambtenaren voltooid zijn.

In een eerder dat laar verschenen officieel rapport was gezegd dat het inkomen van de leden van het Lagerhuis met 31 procent zou moeten worden opgetrokken om het in overeenstemming te brengen met de salarissen van mensen in vergelijkbare posities in het bedrijfsleven en bij de overheid.

Politie-agentes slepen op 15 november 1983 een demonstrante weg bij het hek van de luchtmachtbasis Greenham Common, waar een dag eerder de eerste kruisraketten uit de Verenigde Staten waren aangekomen.

Op 21 juli deelde minister van financiën Lawson mee dat in het op 1 april 1984 beginnende begrotingsjaar 1984/1985 f 5 mrd moest worden bezuinigd. Volgens Lawson mocht er in dat jaar niet meer dan £ 126 mrd worden uitgegeven.
Op 27 juli maakte Lawson in het Lagerhuis bekend dat de regering £ 500 mln wilde binnenkrijgen door een deel van haar belang in de oliemaatschappij British Petroleum (BP) te verkopen. De regering had een belang van 39 procent in BP en moest naar schatting 7 procent van de hand doen om het beoogde bedrag van £ 500 mln bij elkaar te krijgen. Met het vrijgekomen geld moest het tekort op de Britse begroting worden verkleind. Bovendien paste het afstoten van de aandelen in het streven van premier Thatcher de overheidsbemoeienis in het particuliere bedrijfsleven zo gering mogelijk te maken.
Op 16 september maakte de Bank of England, de Britse centrale bank, bekend dat er ,,in het belang van de inflatiebestrijding en het economisch herstel van Groot-Brittannië 130 miljoen aandelen BP zouden worden verkocht voor minimaal £ 4,05 per stuk.
Op 26 september bracht de verkoop van zeven procent van de aandelen van BP in totaal £ 565,5 mln op.

Op 28 oktober maakte de regering bekend dat ze de helft van haar belang (van 45 procent) in de telecommunicatieonderneming Cable en Wireless aan particulieren wilde verkopen Het concern, dat tot 1981 geheel in handen van de Britse overheid was geweest. exploiteerde internationale telecommunicatieverbindingen en telefoonnetten in een groot aantal landen De verkoop van de aandelen zou naar verwachting £ 250 mln opbrengen Het geld zou worden gebruik voor vermindering van het begrotingstekort

Op 18 november maakte minister Lawson in zijn najaarsverklaring bekend dat de Britse economie op de goede weg was Bat jaar werd een groei verwacht van drie procent. terwijl de inflatie eind 1984 naar verwachting gedaald zou zijn tot 4,5 procent. Maar de belastingen moesten omhoog wanneer de overheidsbestedingen niet drastisch in de hand werden gehouden.
Om die bestedingen in de hand te houden moesten 37.000 overheidsbanen in vier jaar verdwijnen, verloren een half miljoen mensen huursubsidie en zou Engeland na 1986 de NAVO-norm van drie procent reële groei van het defensiebudget loslaten.

Op 21 augustus 1983 publiceerde de Sunday Times de resultaten van een onderzoek dat was verricht in opdracht van de commerciële televisiemaatschappij London Weekend ten behoeve van een televisieserie over armoede in Groot-Brittannie. Uit het onderzoek bleek dat op een totale bevolking van 55 miljoen mensen 7.3 miljoen Britten in armoede leefden en 750.000 van hen in ,,diepe armoede".

Op 29 september 1983 bleek uit cijfers die door de regering werden bekendgemaakt dat de winsten van bedrijven in Groot-Brittannië in 1982 met 25 procent warengestegenen de lonen van de werknemers met zes procent terwijl de levensstandaard op hetzelfde peil was gebleken
Diezelfde dag maakte het ministerie van sociale zaken bekend dat het aantal officieel geregistreerde werklozen in Groot-Brittannië in september met 157.000 was gestegen tot bijna 3,17 miljoen of 13,3 procent van de afhankelijke beroepsbevolking.

Begin januari 1984 meldde het Londense bureau Dunn and Bradstreet dat in 1983 in Groot-Brittannië een record aantal bedrijven over de kop was gegaan: 12.446, 12 procent meer dan in 1982. De grootste klappen vielen in de textiel, de autohandel en de bouw.

Op 12 december deelde minister van transport Nicholas Ridley in het Lagerhuis mee dat British Airways, de nationale luchtvaartmaatschappij, ,,zo vroeg mogelijk in 1985'' zou worden geprivatiseerd. Onderdelen van het autobedrijf British Leyland (BL) zouden in 1984 worden verkocht. In eerste instantie zou het daarbij gaan om de Jaguar-fabrieken. De Britse overheid had 99,7 van de aandelen van BL in handen.

Nadat op 9 november op het eiland Man de eerste vrijhaven in Groot-Brittannië in gebruik was genomen, gaf het ministerie van financiën op 2 februari 1984 toestemming voor het openen van vrijhavens in Southampton, Birmingham, Liverpool, Cardiff, Prestwick en Belfast. Het ging hierbij om delen van havens of vliegvelden waar goederen konden worden verwerkt en opgeslagen zonáer te worden ingeklaard en zonder het betalen van invoerbelasting.
Doel van de vrijhavens was het aantrekken van buitenlandse investeerders en het scheppen van werkgelegenheid. Voorwaarde was dat de geïmporteerde goederen na ver erking weer werden geëxporteerd.

Op 15 februari 1984 maakte minister van energie Peter Walker bekend dat de regering van plan was de speurtocht naar olie en gas langs de Britse kusten uit te breiden, teneinde de voorraden van de Noordzee aan te vullen. De olie- en gaswinning op de Noordzee was bijna op haar hoogste niveau en nieuwe vondsten werden steeds kleiner en kostbaarder om tot ontwikkeling te brengen.
Walker verklaarde in het Lagerhuis dat nieuwe exploratievergunningen zouden worden verstrekt. De nieuwe gebieden zouden diepere wateren rond de Shetland-eilanden en de Hebriden voor de Schotse kust omvatten, alsmede gebieden nabij bestaande oliebronnen in de ondiepere Noordzee.

Op 16 februari gaf het ministerie van financiën een witboek uit over de uitgaven van de staat van 1984/1985 tot 1986/1987. Daaruit bleek dat de uitgaven met vijf procent zouden stijgen van £ 120,4 rnrd in 1983/1984 tot £ 126,4 rnrd in 1984/1985. In 1985/1986 zou de staat naar verwachting £ 132,1 rnrd uitgeven en in 1986/1987 £ 136,7 mrd. Het aandeel van de overheidsuitgaven in het Bruto Nationale Produkt dat in 1981/1982 44 procent had bedragen, moest in 1984/1985 dalen tot 42 procent.
Van de £ 93.7 rnrd die de regering-Thatcher in 1984/1985 mocht uitgeven (de rest van het geld was bestemd voor o.m. lokale overheden). ging £ 37,3 rnrd naar de sociale zekerheid (in 1985/1986: £ 39,5 rnrd en in 1986/1987: £ 41,6 mrd). £ 17,03 rnrd naar defensie (in 1985/1986: £ 18,1 rnrd en in 1986/1987: £ 18,7 mrd) en £ 15,42 mrd naar de gezondheidssector.
Voor de plaatselijke overheden, die in 1983/1984 £ 32.8 mrd hadden gekost, was in 1984/1985 f 32,2 mrd, in 1985/1986 £ 23.0 rnrd en in 198611987 £ 33,8 rnrd uitgetrokken.
Uit de verkoop van staatsbedrijven hoopte de regering in 1984/1985 £ 1,9 rnrd te krijgen, in 1985/1986 £ twee rnrd en in 1986/1987 nog eens £ twee mrd. De financieringsbehoefte van de staatsbedrijven moest dalen van £ 2,5 mrdin 1983/1984 tot £ 90 mln in 1986/1987 en de staatsinvesteringen van £ 10,4 rnrd in 1983/1984 tot £ 9,1 rnrd in 1986/1987.
Aan inkomsten rekende de regering op £ 135,1 mrd. De inkomstenbelasting zou naar verwachting £ 33,8 rnrd opleveren, de BTW £ 18 mrd, de belasting op benzine en motorvoertuigen £ 14,2 mrd, de vennootschapsbelasting £ 8.4 mrd, de sociale verzekeringen £ 0,9 mrd, de belasting op alkohol en tabak £ 8.1 rnrd en de olie £ 2 mrd.

Op 13 maart presenteerde minister Lawson de begroting voor 1984/1985, die was gericht op verdere bestrijding van de inflatie, beperking van het

Minister van financien Nigel Lawson toont op 13 maart 1984 bij het verlaten van Downing Street 11 het befaamde begrotingskoffertje. Naast hem zijn vrouw Therese.

financieringstekort en meer ruimte voor bedrijfsleven en particulieren.
De begroting bood aanzienlijke belastingverlagingen voor het komende jaar en vooral - bij een voortgezet herstel van de economie - voor de verdere jaren van de regering. Desondanks was het een neutrale begroting: door elders meer belasting te innen bleven de overheidsuitgaven in grote trekken op het bestaande niveau.
De begroting ging uit van een groei van drie procent, een inflatie van 4,5 procent (was op dat moment 5,3 procent, het laagste niveau sinds de jaren zestig), en een financieringstekort van 2,25 procent van het nationale inkomen (was in 198311984 3,75 procent). Het aantal mensen in overheidsdienst was van 732.000 in 1979 gezakt tot 630.000 in april 1984 en moest in april 1988 zijn gedaald tot 593.000.

Wat de belastingen betreft zou de vennootschapsbelasting voor kleine ondernemingen worden teruggebracht van 38 procent tot 30 procent en voor grote bedrijven in stappen tot 1986/1987 van op dat moment 52 procent tot 35 procent. De zogenaamde belastingvrije voet voor de inkomstenbelasting werd tot zeven procent verhoogd, waardoor ongeveer 850.000 mensen, onder wie 100.000 weduwen, geen inkomstenbelasting meer hoefden te betalen.
Aan de andere kant werd de belastingvrijstelling van vijftig procent voor buitenlandse werknemers in de loop van de komende vijf jaar en de belastingvrije bedragen voor in het buitenland werkende Britten in de periode tot 6 april 1985 volledig afgeschaft. De in 1977 door de toenmalige Labour-regering ingevoerde toeslag op het werkgeversaandeel in de sociale verzekering (NIS)van één procent zou al in oktober 1984 verdwijnen.
De belastingaftrek op investeringen in nieuwe fabrieken en machines werd beperkt. Verder werden de aftrekmogelijkheden voor levensverzekeringspremies afgeschaft. Een verlaging van de successierechten, van de belasting op schenkingen en op speculatie zorgden echter voor voordeeltjes.
Importeurs moesten in de toekomst de BTW op ingevoerde waren gelijktijdig met de invoerrechten betalen, hetgeen de staat £ 1,2 mrd meer zou opleveren.
Er stonden belastingverhogingen op het programma voor sigaretten, bier, sterk alkoholische dranken, benzine en verder zou de belasting voor motorvoertuigen en bedrijfswagens omhoog gaan.
De belastinghervorming moest er voor zorgen dat Groot-Brittannië een land werd van mensen die in het bezit waren van een eigen huis en waardepapieren.

Beperking macht vakbonden aangekondigd. Vakbonden besluiten op 115de bijeenkomst TUC weer met de regering te gaan praten. Verbod op vakbondlidmaatschap voor werknemers GCHQ

Op 12 juli 1983 kondigde minister van werkgelegenheid Norman Tebbit in het Lagerhuis aan dat de regering van plan was in het najaar een wet in te dienen die vakbondsleden een grotere invloed op het beleid van hun honden gaf. Daarvoor zou het Britse vakbondssysteem op fundamentele punten worden veranderd.
Tebbit zei dat vakbonden in de nieuwe wet hun leden via geheime stemmingen zouden moeten raadplegen voor een staking. Bonden die dat niet hadden gedaan zouden kunnen worden vervolgd voor schadevergoeding.
Verder wilde de regering vakbondsleden een stem in de samenstelling van de bondsbesturen geven. Vakbondsleiders zouden in de nieuwe wet niet meer voor het leven kunnen worden gekozen, maar zich elke vijf jaar weer beschikbaar moeten stellen.
Ook zouden leden van vakbonden in de nieuwe wet zelf mogen uitmaken of ze wilden bijdragen aan de zg. politieke fondsen van de vakbonden. Hieruit werd o.a. de Labour Party gefinancierd.

Van 5-9 september 1983 vond in Blackpool de 115de bijeenkomst van het Trades Union Congress (TUC) plaats. Belangrijkste resultaat op dit vakbondscongres was dat, na een boycot van 18 maanden, de vakbonden weer gingen praten met de regering-Thatcher.
,,We moeten ophouden te wensen dat de wereld was zoals vroeger (...).'' ,,We moeten met de regering in gesprek raken en een partnership opbouwen dat Groot-Brittannië nieuw leven kan inblazen", aldus congrespresident Frank Chapple op 5 september in zijn openingsrede.
Op 6 september werd een nieuw hoofdbestuur gekozen, dat gematigder was dan het zittende. In het bestuur zaten nu 33 gematigde en 18 linkse vakbondsvertegenwoordigers.
Tijdens het congres werd met 5,8 miljoen tegen 3,9 miljoen stemmen gekozen voor een losser maken van de banden met de Labour Party en het beginnen van gesprekken met ook andere partijen (Labour was uit de vakbeweging voortgekomen en als zodanig de natuurlijke bondgenoot). Verder werd met 6,9 miljoen tegen 3,6 miljoen stemmen besloten de in april 1982 afgebroken gesprekken met de regering over een hervorming van de vakbonden weer op te vatten.

Norman Tebbit

Op 25 januari 1984 deelde minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe in het Lagerhuis mee dat de regering had besloten per 1 maart het vakbondslidmaatschap te verbieden van de ongeveer 7.000 werknemers bij het geheime regeringscommunicatiehoofdkwartier (GCHQ, Government Communication Headquarters) in Cheltenham.
De minister deelde mee dat de regering zich tot deze stap verplicht voelde door de arbeidsonrust die tussen 1979 en 1981 in het GCHQ was opgetreden, waardoor volgens hem de nationale veiligheid was bedreigd.
Het GCHQ verzamelt signalen en gegevens over militaire en diplomatieke bewegingen van voornamelijk het Oostblok. Dit gebeurt door middel van verschillende radiotelescopische stations in o.m. Groot-Brittannië, Cyprus, Singapore en Hongkong.
In ruil voor het verlies van recht op lidmaatschap van een vakbond en het recht om te staken kregen alle werknemers £ 1000. Voor wie vakbondslid wilde blijven zou elders werk worden gezocht.
Uit protest tegen de beslissing van de regering werd op 28 februari een door het TUC gesteunde Dag van Actie gehouden.

Op 1 maart deelde premier Thatcher in het Lagerhuis mee dat meer dan 90 procent van de employés van het GCHQ erin had toegestemd af te zien van hun lidmaatschap van een vakbond.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

EG-RAAD BESLUITELOOS

In de hoofdzetel van de EG in Brussel heeft op 29 en 30 juni een bijeenkomst plaatsgevonden van de Europese Raad, het gezelschap, dat bestaat uit de Franse president en de regeringsleiders van de 12 EG-lidstaten.

Onderwerp van gesprek voor de deelnemers aan de Raad was de dreiging van het uit de hand lopen van het begrotingstekort van de EG, in niet geringe mate als gevolg van een schijnbaar oncontroleerbare stijging van de uitgaven voor het landbouwbeleid.

De Raad is er niet in geslaagd conclusies te trekken of besluiten te nemen. De vertegenwoordigers van ii van de 12 EG-landen waren bereid in te stemmen met een tekst, die was opgesteld door de Raadsvoorzitter, de Belgische premier Martens, maar aanvaarding van het document stuitte op onwrikbaar verzet van de Britse premier, mevr. Thatcher.

Naar het oordeel van mevr. Thatcher werd in de voorgestelde tekst te veel gesproken over een verruiming van middelen voor Europees beleid en te weinig en onvoldoende stringent over bezuinigingen, speciaal op het landbouwbeleid.

De Britse delegatie wil eerst een mechanisme tegen overbesteding op tafel zien voordat een besluit over meer geld voor de EG kan vallen. Mevr. Thatcher verlangt daar boven, dat voor het totaal van uitgaven een ,,juridisch bindend" plafond wordt vastgesteld.

,,Het probleen van de EG is overbesteding" zei mevr. Thatcher op een persconferentie na afloop van de Europese Raad. ,,Wij kunnen niet akkoord gaan met verhoging van de eigen middelen, zolang niet duidelijk vaststaat hoe we de aanwending van dat geld onder controle gaan brengen". Thatcher stelde vast, dat ,,dewereld behoefte heeft aan een sterke Gemeenschap, die vertrouwen uitstraalt". ,,Dat kan alleen indien die Gemeenschap solvent is", aldus mevr. Thatcher.

Aard van de problemen

Hierna volgt een overzicht van de problemen, waar de EG voor staat en die de Europese Raad had moeten oplossen.

Landbouwvraagstukken

Een centrale kwestie binnen de EG is het gemeenschappelijke landbouwbeleid.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid vond zijn oorsprong in een natuurlijke frictie die in Europa wel meer om de hoek komt kijken: de politieke en economische ruilverhoudingen tussen Frankrijk en West-Duitsland.

Van Frankrijk is de hybride combinatie afkomstig van vaste prijzen (stabiel inkomen) plus openstelling van de markt in de EG (Franse export), maar anderzijds afsluiting voor landen buiten de EG (protectionisme). Frankrijk zag daarin een kans tot modernisering van de eigen landbouw, en wel zoveel mogelijk op kosten van de Gemeenschap.

Frankrijk is dan ook niet voor niets de grootste afnemer van het landbouw-garantiefonds. In 1985 ging bijna een kwart van dat fonds naar dit land. Dat is 4.6 miljard ecu (10,8 miljard gulden) tegen 3,6 miljard. ecu (8,5 miljard gulden) voor de Bondsrepubliek en een evenmin geringe 2 miljard ecu (4.7 miljard gulden) voor Nederland

West-Duitsland heeft het gemeenschappelijk landbouwbeleid oorspronkelijk beschouwd als ruilmiddel om de Franse markt met eigen industriële middelen te veroveren.

De Duitse landbouwsteide niet veel voor. Maar de hoge en stabiel? prijzen hebben de agrarische bedrijfstak behoorlijk opgekrikt. Dat heeft blijkbaar ook electoraal successen opgeleverd.

De Duitse beleidsmakers voelen derhalve mee met hun behoudende achterban en wensen een hoog prijspeil te handhaven. Van allerlei marktconforme neigingen moeten Bonn en vooral München niets weten. Eerder bestaat in de Bondsrepubliek een hang naar produktie-uitbreiding – als was het alleen rnaar om wat geld uit Brussel te zien terugkeren.

Dat laatste geldt trouwens ook voor Groot-Brittannie. Het land is netto-impurtcux van agrarische produktcn en ontvangt daarom relatief weinig van de EG. Ook hier bestaat een neiging tot produktie-uitbreiding.

Griekenland. Ierland, Spanje en Portugal vinden dat de Noordelijke landen verantwoordelijk gesteld moeien worden voor de huidige overschotten. Die moeten dan ook zoveel mogelijk door de laatsten worden gefinancierd. De zuidelijke landen eisen bovendien geld om hun eigen landbouwstructuur te moderniseren. Zii denken ook positief over een oliën- en vettenheffing die geheel door de consument wordt betaald

Die haast ingebakken tegenstelling lijkt nauwelijks te overbruggen omdat de landbouwproduktie in de EG de afgelopen twintig jaar onophoudelijk is toegenomen.

Nederland geeft met 4,1 procent de hoogste groei te zien, de laagste noteert België met 0,6 procent. Frankrijk (1,8 procent) en West-Duitsland (1,7 procent) zitten er zo'n beetje tussenin. Gemiddeld is dat groeitempo ongeveer even hoog als in de Verenigde Staten.

Vaak wordt het garantieprijsniveau genoemd als de belangrijkste motivatie voor boeren om meer te produceren. Critici vinden dat het nadeel van garantieprijzen bestaat in zijn gebrek aan selectiviteit tussen efficiënte en niet-efficiënte boeren. Met andere woorden: teneinde Franse bergboeren. Griekse fetakaasproducenten en Italiaanse tomatenproducenten te bewegen op het stemformulier de naam van de betrokken minister rood te maken

Tabel I

Aandeel van de landbouw in het bruto binnenlands produkt (bbp)en in de beroepsbevolking:

in procent van	bbp	beroeps-bevolking
België	2,6	2,6
Denemarken	4,7	7,4
West-Duitsland	1,8	5,1
Griekenland	16,5	27,0
Spanje	5,9	17,9
Frankrijk	4,0	7,1
Ierland	10,7	14,0
Italië	6,4	10,6
Luxemburg	3,1	4,5
Nederland	4,4	4,6
Portugal	6,5	23,1
Groot-Brittannië	2,1	2,3
EG-12	3,7	8,8

Op een persconferentie in Brussel na afloop van de Europese Raad beargumenteert mevr. Thatcher de juistheid van het Britse standpunt.

Weekblad 56ste jaargang No. 2902, pag. 42503-42518

Ontwikkeling van de garantie-uitgaven voor enkele sectoren van 1984 t/m 87 (in procenten van het totaal)

in procent	1984	1985	1986	1987
Granen en rijst	9,3	11,9	14,9	16,2
Zuivelprodukten	29,6	29,9	27,4	26,6
Oliën en vetten	3,6	5,6	7,7	8,2
Suiker	8,9	9,1	7,4	7,1
Rundvlees	13,9	13,8	12,0	10,2
Mon. comp. bedragen	2,0	0,9	2,0	1,4

dienen de prijzen relatief hoog te zijn. Anders verdienen zij minder dan hun bestaansminimum.
Het is duidelijk dat de hoge prijzen deefficiënte boeren juist wel ertoe drijven door produktieverhogingen inkomensverhogingen te realiseren. Deze scheefgroei is dan ook de reden dat driekwart van het garantiefonds in handen valt van een kwart – rijke – boeren. Het gevaar blijft de binding tussen prijzen en inkomens.
De produktie-aanmoedigingen komen ook door de produktiviteitsstijgingen. Het aantal gebruikte tractoren per hectare is in enkele jaren verdubbeld. De beroepsbevolking in de Europese landbouw is gehalveerd van 19 miljoen boeren in 1960 (exclusief Spanje en Portugal) tot ruim 10 miljoen in 1985.
Exporteurs worden natuurlijk aangemoedigd door de exportrestituties die het verschil tussen het nog veel lagere wereldmarktprijsniveau en het EG-prijsniveau moeten dekken.
De stagnatie van de vraag op de interne EG-markt en het wegvallen van markten daarbuiten heeft ertoe geleid dat nu elke produktiestijging in de EG automatisch leidt tot kostenstijgingen. Tabel II maakt duidelijk hoe de garantie-uitgaven voor een paar moeilijke gevallen zich hebben ontwikkeld.
De garantie-uitgaven bestaan voor de meeste produkten uit exportrestituties. kosten van het uit de markt nemen tegen die gegarandeerde prijzen (interventies)en veelal ook opslagkosten als de EG het verder niet kwijt kan.
Opvallend zijn de uitgavenstijgingen voor granen en oliën en vetten. Maar aan de andere kant zijn de eerste vruchten te bespeuren van de ,,december-akkoorden"(pag.367/2 e.v. en 4061 1 e.v.-1987)over zuivel en rundvlees: althans de schattingen voor de – nog veel te hoge – uitgaven lopen iets terug.
Uit tabel II blijkt niet hoeveel geld de EG besteedt aan particuliere en openbare opslag van onverkochte voorraden. In 1987 bedragen die uitgaven naar schatting 3,3 miljard ecu (7,7 miljard gulden), oftewel ruim 14 procent van de garantie-uitgaven, zeg 8,7 procent van de EG-begroting van dit jaar (37.8 miljard ecu, 89 miljard gulden).
De waarde van die voorraden was eind 1986 bijna 12 miljoen ecu (28,2 miljoen gulden). We spraken dan over bijvoorbeeld 15,8 miljoen ton granen, 1,3 miljoen ton boter, 957.000 ton magere melkpoeder en 290.000 ton olijfolie.
Op het eerste gezicht is het niet zo moeilijk wat te snijden in de landbouwbegroting. De Europese commissie heeft drie principes aangedragen.

In de eerste plaats handhaving van een restrictief prijsbeleid.
Daarnaast dienen de garanties en het interventiesysteem aan banden te worden gelegd. Vooral Groot-Brittannië maakt haar eventuele medewerking aan contributieverhoging strikt afhankelijk van de mate van knijpen in de landbouwuitgaven. Londen is zelden zó rigoureus geweest als nu: voor vrijwel alle produkten dienen garantiedrempels te komen waarboven geen of gemillimeterde prijzen worden betaald.
In verband met de budgettaire situatie past ook een Commissie-voorstel over een heffing op ingevoerde en geproduceerde olien en vetten.
Deze ,.margarine-tax" of ,,stabilisatie-mechanisme" vormt nu een van de twee breekpunten in het landbouwoverleg. Nederland, Groot-Brittannië en de Bondsrepubliek zijn tegen omdat zij o.a. vrezen dat de handelsbetrekkingen met de Verenigde Staten en de Derde Wereldd verstoord worden. Dit front heeft tot op heden stand gehouden.
Het verzet van Nederland is economisch niet goed verklaarbaar. Hollanders blijven toch wel margarine eten en de gevolgen voor de Verenigde Staten en de Derde Wereld kunnen worden opgevangen. Het lijkt er dus op dat Nederland tegen blijft om in geval van afbrokkeling van het front niet met de Zwarte Piet te blijven zitten.
Een tweede voorstel voor meer marktconformiteit slaat op de afbraak van monetair compenseerbare bedragen. Dat is een stelsel van heffingen en subsidies aan de grens op landbouwprodukten die worden verhandeld. Het correctiesysteem slaat op de gevolgen van wisselkoersveranderingen.
De blokkade betreft in dit dossier dat West-Duitsland een soort veto wil afroepen over afbraak van negatieve correcties die bij toekomstige muntherschikkingen kunnen ontstaan. De Duitsers hebben bezwaar tegen de verwachte negatieve effecten op het binnenlandse prijspeil.
Commissie-voorzitter Delors gaat, tot schrik van de landbouw-ministers, aan de top voorstellen om dat gedeelte van het dossier door de ministers van financiën te laten bespreken. Zo zou over de rest van het geblokkeerde pakket wellicht een principe-akkoord kunnen worden gesloten.
Of het nog niet genoeg is, moet er ook nog een regeling worden gevonden om de bestaande heffingen en subsidies af te breken. Hiermee gaat de Bondsrepubliek alleen akkoord indien de boeren inkomenssteun (in de vorm van een korting op de af te dragen BTW) mogen ontvangen. Het gaat om verlenging van een regeling die oorsprorikelijkvolgend jaar zou aflopen. De landbouwministers zijn hierover gedurende twee marathonzittingen gestruikeld.

Begrotingsproblemen

Al jaren probeert de EG te komen tot een ,,evenredige verdeling van lusten en lasten" van het communautaire gebeuren. Tot nu toe is daarmee weinig succes geboekt. De landbouwuitgaven blijven sneller stijgen dan het totaal van de begroting. Daardoor worden andere activiteiten (regionaal beleid, sociaal beleid, onderzoek, technologische samenwerking, milieu) weggedrukt.

De Commissie wil ten eerste dat het landbouwgarantiefonds per 1992 wordt teruggebracht van de huidige 61 procent tot 51 procent van de EG-begroting.
Die EG-begroting zal stapsgewijs moeten groeien van de huidige 27,8 miljard ecu (89 miljard gulden) tot 57 miljard ecu (135 miljard gulden) in 1992.
Dat betekent dat de landbouwuitgaven weliswaar blijven stijgen, maar dan minder snel dan de totale begroting. De daardoor ,,vrijgemaakte" ruimte zou volgens de Commissie gebruikt moeten worden voor een reële verdubbeling van de structuurfondsen (regionaal fonds, sociaal fonds en landbouwstructuurfonds). een aanzienlijke verhoging van de uitgaven voor onderzoek en een marge voor diverse vormen van nieuw beleid.
De structuurfondsen bedragen nu bijna 7 miljard ecu (16.4 miljard gulden) en nemen daarmee 16 procent van de begroting in beslag. Zij zouden moeten stijgen tot minstens 14 miljard ecu (33 miljard gulden), zeg 25 procent van de hele begroting.
Voor onderzoek staat nu ren schamele 774 miljoen ecu (1,8 miljard gulden) op de begroting (2 procent). Dat zou mogen worden verhoogd tot jaarlijks 1,7 miljard ecu, oftewel 3 procent.
Tegen bovengenoemde voorstellen zijn zeer veel bezwaren gerezen. Op he? gebied van onderzoek heeft Groot-Brittannië nog steeds haar veto tegen het reeds half ontklede kaderprogramma 1987-1991 op tafel liggen. De Europese Commissie heeft gezegd dat wellicht 1.000 Europese wetenschappers op straat komen te staan indien de Britten niet snel akkoord gaan.
Bij de voorstellen over verhoging van de structuurfondsen staan Noord en Zuid in de EG tegenover elkaar. De Noordelijke landen vinden eigenlijk dat zij in het recente verleden al genoeg hebben gedaan voor de drie fondsen.
Het Regionaal Fonds is het belangrijkste. Er gaat 7,5 procent van de begroting heen. Het doel is hulp te bieden aan streken waar de levensstandaard abnormaal laag is is of de werkloosheid voortdurend hoog. Het is het instrument bij uitstek voor het realiseren van ,,cohesie"tussen Noord en Zuid. Eind 1985 is in verband met de toetreding van Spanje en Portugal nog een aanpassing verricht. Nu kan het fonds beschikken over 2,5 miljard ecu.
Volgens West-Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Denemarken en Nederland kan geen sprake zijn van een verdubbeling. Deze landen willen niet veel verder gaan dan een symbolische verhoging van 1 miljard ecu in plaats van de gevraagde 7 miljard.
In de eerste plaats is de pil van de verhoging van het Regionaal Fonds sinds de toetreding nog onvoldoende verteerd. In de tweede plaats likt de EG nog haar wonden naar aanleiding van het miljardencadeau aan vooral Griekenland in de vorm van de Geïntegreerde Middellandse Zee-programma's (16,5 miljard gulden over 7 jaar). In de derde plaats stellen de Noordelijke landen vast dat het nogal schort aan de efficientie van de fondsen. Er verdwijnt veel geld in onbestemde zakken, projecten lopen vaak mis en fraudegevallen concurreren om de aandacht
De ministers willen dus garanties over het beheer voordat de geldkraan weer mag gaan druppelen. Voor hen zijn de woorden ,,cohesie en solidariteit" potentiële nachtmerries.
Een omvangrijke verhoging van de eigen middelen (contributie) van de EG zit er dan ook niet in.
Het belangrijkste ,,eigen middel" is de BTW-grondslag. Op de top in Fontainebleau in juni 1984 (pag. 417 e.v.-1984) werd de maximum aanspraak op die grondslag verhoogd van 1 tot 1,4 procent. Tevens werd afgesproken dat per 1 januari 1988 een verdere verhoging tot 1,6 procent kan plaatsvinden.
Afgezien van de vraag of dat inderdaad gebeurt, heeft EG-Commissaris Henning Christophersen (begroting) onlangs laten weten volgend jaar bij ongewijzigd beleid al 1,7 procent nodig te hebben.

De Commissie stelt overigens vast dat het huidige BTW-stelsel aan slijtage onderhevig is. De economische bedrijvigheid (bruto nationaal produkt) neemt volgens de Commissie sneller toe dan de BTW.
Daarom en wegens de ambities op langere termijn stelt de Commissie nu naast de bestaande drie ,.bronnen van eigen middelen" een vierde bron voor. het verschil tussen de BTW-grondslag en het BNP van elke lidstaat.
Door het BNP erbij te betrekken, kan de EG tevens meegenieten van investeringen, netto-

Tabel III

Budgettaire lusten en lasten (schattingen 1987, in mln ecu's). vergeleken met het bruto nationaal produkt (bnp) per hoofd van de bevolking als percentage van het EG-gemiddelde.

+ = netto-onvanger		- = netto-betaler (1)		
	bnp	lusten	lasten	saldo (afgerond)
België	108	1.400	1.700	– 300
Denemarken	153	1.000	860	+ 140
West-Duitsland	138	5.300	9.850	– 4.550
Griekenland	38	2.200	450	+
Spanje	58	3.000	2.800	+ 200
Frankrijk	126	6.600	7.260	– 660
Ierland	66	2.400	400	+ 2.000
Italie	86	6.150	5.150	+ 1.000
Luxemburg	142	10	70	– 60
Nederland	112	2.400	2.380	+ 20
Portugal	27	550	350	+ 200
Groot-Brittannië	91	3.600	4.600	– 1.000

(1) De Britse compensatie van de top in 1984 is verrekend

uitvoer en een deel van de overhcidsbcstc-dingen De contributie zou ..nooit" meer mogen bedragen dan 1,4 procent van het BNP (overeenkomend met 2.25 procent BTW): er is dus sprake van een soort ,,safety-net" waaraan de Britten zo hechten
Het voorstel is bedolven onder kritiek. Grofweg: de landen die meer moeten betalen zijn tegen. de landen die minder hoeven te betalen zijn voor. Tabel III geeft in grove lijnen weer hoe de landen er gezien vanuit de EG-begroting voor staan.
Dat beeld is zeer beperkt en nauwelijks bruikbaar omdat o.a. het betalingsbalansverkeer, de effecten op de handel en de transfers aan het particuliere bedrijfsleven buiten beschouwing zijn gelaten.
Met andere woorden: het door de Britten gehuldigde beginsel van juste-retour" klinkt wellicht heel redelijk maar het is niet te meten en dus ook niet te controleren.
Hoogstens zou je een vergelijking kunnen maken tussen het BNP en het teken van de nettopositie.
Het Commissie-voorstel komt erop neer dat de landen met een BNP groter dan indexcijfer 100 netto-betaler worden of blijven en dat landen met een BNP lager dan 100 netto-ontvanger worden.
Ook het voorstel van de Commissie rammelt in dat ene opzicht: namelijk dat het verband tussen relatieve welvaart en ,,verdiensten" aan de EG in open economieën niet is te meten. Wat dat betreft is de situatie voor de meer gesloten economieën van de armere landen duidelijker. Zij zijn voor de economische brandstof meer afhankelijk van de EG-begroting.
De Noordelijke landen verzetten zich daar niet tegen, zolang de EG-begroting geen excuus vormt voor structurele aanpassingen van de arme landen.

De Zuidelijke landen zeggen meer geld uit de structuurfondsen nodig te hebben opdat zij de eigen concurrentiekracht voor en na openstelling van de interne markt in 1992 kunnen opkrikken.
Intussen lijkt het erop dat in datzelfde jaar 1992 nog altijd 50 procent van de begroting aan landbouwuitgaven moet worden besteed. De financiële druk van het landbouwbeleid betekent dat landen met een relatief kleine landbouwsector, zoals Groot-Brittannië, minder van de EG profiteren. Daardoor blijven de ,,budgettaire onevenwichtigheden" gehandhaafd en dient steeds weer gekozen te worden voor correctiemechanismen waarbij ,,buitensporige" contributiebetalingen worden gecompenseerd.
Zo ook met Groot-Brittannië dat sedert 1980, in afwachting van een definitieve regeling, een ruimhartige compensatie ontvangt. Sedert de top in Fontainebleau is die regeling semi-permanent, althans voor de tijd dat het huidige contributiestelsel (1,4 procent BTW) geldt. En West-Duitsland krijgt sindsdien ook een kleine korting.

Afgesproken was dat het compensatie-mechanisme zou worden herzien zodra het ,,1,4-stelsel' zou worden verlaten De frustrerende onderhandelngen daarover doen nog menig Eurocraat naar de pillendoos grijpen De Britten hielden immers alle troeven in handen omdat zij veel voelen voor handhaving van de contributie en niets voelen voor verhoging van de contributie
Nederland verzet zich met hand en tand tegen automatische vernieuwing van dat systeem en gaat alleen akkoord indien een formule voor afbraak (degressiviteit) wordt overeengekomen Nederland is daarmee geisoleerd De Bondsrepubliek is eveneens tegen een nieuwe regeling voor de Britten ,,maar als het dan moet, dan willen wij ook een korting", aldus Bonn.
Denemarken, Italië en Frankrijk gaan vooral tekeer tegen de uitzondering die Bonn claimt. Spanje, Ierland, Portugal en Griekenland houden zich op de vlakte omdat zij in de voorstellen van de Commissie worden uitgezonderd van een bijdrage aan het Britse mechanisme.

Premier Thatcher verhindert akkoord Europese Raad. Ministers van landbouw bereiken overeenstemming over landbouwprijzen seizoen *1987*-1988

De tot laat in de avond van 30 juni uitgelopen EG-top in Brussel heeft weinig resultaten opgeleverd. Overleg over richtlijnen voor de ministers van landbouw en hun collega's, die zich met de EG-begroting bezighouden, leidde tot afspraken over de geleidelijke afbraak van de positieve monetaire compenserende bedragen, het volledig gebruik maken van het percentage van 1,4 van de BTW en de mogelijkheid betalingen enige tijd uit te stellen en over maatregelen om te voorkomen, dat bij het ontbreken van een communautair kaderprogramma projecten voor wetenschappelijk onderzoek zouden moeten worden afgebroken.
Maar het Verenigd Koninkrijk weigerde akkoord te gaan met de buitengewoon voorzichtig geformuleerde conclusies van het voorzitterschap over de problemen, waarmee de Gemeenschap zich op langere termijn geconfronteerd ziet.
Premier Lubbers meende dat het uit de boot vallen van het Verenigd Koninkrijk niet moet worden gedramatiseerd. Maar de volgende Europese Raad, in december in Kopenhagen, zal heel erg moeilijk worden.

Het probleem van de heffing op plantaardige oliën en vetten werd op zo'n manier terugverwezen naar de ministers van landbouw, dat de Europese Commissie daaruit de conclusie zou moeten trekken dat de wat in de wandeling wordt genoemd ,,margarinetax" uit het prijzenpakket dient te worden gelicht en dat, na overleg met de VS en een aantal ontwikkelingslanden, pas in de volgende Europese Raad een beslissing moet worden genomen.
De datum van eind 1992 voor het voltooien van een interne markt werd opnieuw bevestigd, een percentage van het communautaire bruto nationale produkt werd genoemd als basis voor het vaststellen van een nieuw plafond van de eigen middelen, en een nader overeen te komen verhoging van de middelen voor de zogenaamde structuurfondsen werd in betrekkelijk vage bewoordingen in het vooruitzicht gesteld.
Premier Lubbers meende dat de Raad in zoverre nuttig is geweest dat de ministers van landbouw zijn aangemoedigd knopen door te hakken, en dat de Begrotingsraad oriëntaties heeft gekregen om de moeilijkheden met de begroting voor dit jaar op te lossen.
Maar hij hoopt ook dat het ,,niet meer" zou gebeuren dat slechts elf van de twaalf landen de slotconclusies onderschrijven. De elf .,kregen genoeg" van de Britse pogingen om de conclusies te amenderen, en vonden het ,,welletjes" toen de Britse minister tegen 's avonds half negen opnieuw wilde proberen verandering te brengen in de conclusies. waarvan met name de Spaanse premier Felipe Gonzalez ongewijzigde aanvaardig had bepleit.
De Britten, kennelijk gewend aan ,,eindeloos doorpraten", leken ,,verrast",aldus de premier. Hij meende dat afgewacht moet worden hoe dit zal uitwerken, maar dat de zaak niet moet worden ,,gedramatiseerd".
De Britse premier Thatcher verklaarde na afloop te hebben willen voorkomen dat de Gemeenschap zich zou hebben vastgelegd op een wat zij noemde ,,opgeblazen" niveau van landbouwuitgaven.
Het nemen van besluiten over het vermeerderen van de inkomsten. zonder dat duidelijk is waarvoor dit geld zal worden aangewend, is haars inziens volstrekt onverantwoord. Zij verweet met name premier Lubbers, en diens Belgische en Ierse collega's Martens en Haughey, binnenslands te streven naar vermindering van het begrotingstekort. maar zich in Brussel geheel anders op te stellen.
Bondskanselier Kohl toonde zich tevreden over het feit dat een tijdschema voor de financiële hervormingen gestalte heeft gekregen.
Volgens president Mitterand is de top zeker een succes geworden in vergelijking met hetgeen er van werd verwacht.

MCB's

Frankrijk en de Bondsrepubliek hebben op verschillende niveaus langdurig overlegd over het door Frankrijk gesteunde voorstel van de Europese Commissie. de positieve monetaire compenserende bedragen af te breken, en het Westduitse verzet tegen afbraak, niet eens zo zeer van bestaande als wel van toekomstige positieve MCB's, om inkomensverlies voor de boeren te voorkomen.
Enerzijds bondskanselier Kohl, zijn minister van buitenlandse zaken Hans-Dietrich Gen-

scher en Kiechle, en anderzijds president Mitterand, premier Chirac. de minister van buitenlandse zaken Jean-Bernard Raimond en de minister van landbouw André Guillaume slaagden er in de avond van 29 juni niet in om tot een akkoord te komen. Maar een ontmoeting tussen de bondskanselier en de president, de volgende ochtend op de Franse ambassade. niaakte later op de dag de weg vrij voor overeenstemming

Volgens het akkoord. aan de totstandkoming waarvan ook de Commissie en het Belgische voorzitterschap hebben bijgedragen, zullen bestaande positieve MCB's in Nederland en de Bondsrepubliek de komende drie :aar gefaseerd worden afgebroken

Een onmiddellijke verlaging wordt bereikt via een vermindering van een punt en een halve punt vrijstelling. en bij het begin van het verkoopseizoen 1988-1989 volgt nogmaals een verlaging met een punt

Voor Nederland kan het toevoegen van een halve punt aan de vrijstelling bezwaarlijk zijn, en daarom heeft het de mogelijkheid van een eigen aanpak bedongen. Toekomstige positieve MCB's, onderscheiden in ,,kunstmatige" en ,,natuurlijke", zullen op basis van een. volgens premier Lubbers, technisch ingewikkeld patroon worden ontmanteld.

De ministers van landbouw en van financiën zullen voor 1 juli 1988 nagaan. hoe het stelsel in de praktijk uitwerkt

MARGARINE-TAX

De door de Commissie voorgestelde heffing op plantaardige oliën en vetten wordt in de slotconclusie niet genoemd, omdat in de middag van 30 juni werd besloten het voorstel naar de Landbouwraad terug te verwijzen.

Volgens minister Van den Broek zouden de ministers van landbouw. in het licht van de discussies in de Europese Raad, er verstandig aan doen nu geen beslissing te nemen. maar wel besluiten te nemen om de produktie van olijfolie. koolzaad. zonnebloempitten en soja te beperken.

Premier Lubbers merkte op. niet alleen dat Nederland. het Verenigd Koninkrijk en de Bondsrepubliek over voldoende stemmen beschikken om het voorstel te blokkeren. maar ook dat in Brussel was gebleken dat bij andere landen aarzelingen bestonden die dieper gingen dan werd vermoed.

De weinige steun die premier Chirac voor zijn pleidooi voor aanvaarding had gekregen. toonde aan dat andere landen. die niet tot het blok van tegenstanders behoorden. zich in feite .,over de streep hadden laten trekken".

De Italiaanse minister van buitenlandse zaken. Andreotti, had een ..wijs" pleidooi gehouden voor overleg met de VS en bepaalde ontwikkelingslanden. Deze landen menen dat de heffing protectionistisch is en in strijd met de bepalingen van het GATT. en vrezen nadelige gevolgen voor hun uitvoer naar de EG.

De Europese Commissie wijst deze verwijten van de hand. maar Nederland ,,heeft daar zijn twijfels over". aldus minister Van den Broek.

Andreotti heeft duidelijk gemaakt, dat hij de voorgestelde heffing wil gebruiken als pressiemiddel op de VS, om af te zien van protectionistische maatregelen.

Minister Van den Broek zei niet met zo veel woorden dat de Commissie het voorstel zou moeten intrekken, maar meende wel dat de landbouwministers een landbouwprijzenpakket zouden moeten kunnen vaststellen dat slechts maatregelen omvat om te voorkomen dat ,,het ongeremd laten doorgroeien van de produktie volstrekt onbetaalbaar" wordt.

De ministers kunnen over dit soort zaken slechts op basis van een Commissie-voorstel besluiten nemen.

Naar Nederlandse opvatting is de heffing ,.ondeugdelijk" als zijnde ,,een verkapt eigen middel", maar het niet-invoeren zal pas voor de begroting van 1988 problemen opleveren. Niet voor die over dit jaar. omdat zij pas op 1 oktober van kracht zou moeten worden.

Frankrijk heeft gesuggereerd om, indien mede door Brits verzet tegen de margarine-tax, de Gemeenschap volgend jaar circa 2 miljard ecu aan inkomsten moet delven. de compensatie voor het Verenigd Koninkrijk voor wat het volgens mevrouw Thatcher ..te veel" betaalt. te verminderen.

Minister Van den Broek vond dit een frisse gedachte om de vastgelopen discussie over de Britse compensatie weer nieuw leven in te blazen, maar toch een te gemakkelijke weg.

INKOMENSSTEUN BOEREN

Datgene wat de Gemeenschap wil doen om het gemeenschappelijk landbouwbeleid te hervormen is volgens de top volkomen in overeenstemming met de verbintenissen die zijn aangegaan op de wereldtop van Venetië en in de OESO.

Door het toekennen van een grotere rol aan de markt, en maatregelen als bet stimuleren van de tijdelijke bevriezing van landbouwgronden of een extensievere landbouw. moet het aanbod beter worden afgestemd op de vraag.

Gezien de gevolgen die dit kan hebben voor de boereninkomsten. kunnen hervormingen worden gecombineerd met directe en selectieve inkomenssteun. die altijd een aanvulling moet zijn op een prijsbeleid. en niet produktieverhogend en niet concurrentievervalsend mag werken

Zo'n maatregel van de EG en alle andere grote landbouwproducenten, kan op termijn alleen maar gunstige effecten hebben, mits het evenwichtig. geleidelijk en in onderling overleg wordt gevoerd.

De hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid moet gebeuren met inachtneming van de grondbeginselen. de rechtmatige belangen van de landbouwers, en de externe belangen van de Gemeenschap. waarbij elke dreigende tendens tot hernationalisatie moet worden voorkomen.

BEGROTING 1987

Om het dit jaar te verwachten tekort op te vangen, moet in de eerste plaats het percentage van 1,4 van de BTW-opbrengst dat de EG-landen aan de Gemeenschap afstaan, volledig worden gebruikt Dit levert volgens minister Van den Broek ongeveer 600 miljoen ecu extra op.

De Commissie heeft laten weten dat zij overweegt om, indien de gemeenschappelijke kas leeg raakt, uitkeringen op grond van het gemeenschappelijke landbouwbeleid niet meer bij wijze van voorschot te verstrekken. maar achteraf te voldoen. Dit gaat met name de armere, veelal zuidelijke landen veel te ver.

Maar het uitstellen van betalingen – zonder voorschotten om te zetten in betalingen achteraf – voor een periode van enkele weken of maanden. zal de Gemeenschap een aanzienlijke rentewinst opleveren. Met het vertragen van betalingen zou een besparing van circa 2 miljard ecu kunnen worden bereikt, voldoende om de tekorten die dit jaar in de landbouwsector worden verwacht te dekken.

Aanvankelijk zouden de ministers van landbouw op 30 juni 's avonds tegen zeven uur bijeenkomen om, aan de hand van de oriëntaties van de Europese Raad, te proberen overeenstemming te bereiken over het prijzenpakket. Door het uitlopen van het topoverleg werd het begin van de bijeenkomst verschoven tot tien uur 's avonds.

Een vergadering van de ministers van financiën was voor 2 juli voorzien. (Teneinde te voorkomen dat woensdag 1 juli een juridisch vacuüm zou ontstaan, kondigde de Commissie op 30 juni in het Publikatieblad conservatoire maatregelen aan, die neerkwamen op een bevriezing van de landbouwprijzen).

EIGEN MIDDELEN

De grootste bezwaren van mevrouw Thatcher tegen de conclusies van het voorzitterschap golden datgene dat wordt gezegd over nieuwe middelen. al worden die nadrukkelijk in verband gebracht met een vei-sterking van de begrotingsdiscipline.

In het kader van een eveneens overeengekomen werkprogramma vraagt de top de Ministerraad .,het niveau vast te stellen van het nieuwe plafondvan de eigen middelen op basis van een percentage van het communautaire Bruto Nationaal Produkt".

Weliswaar zeg: dc Europese Raad dat. zoals voorgesteld door de Commissie. bij het financieringssysteem meer rekening moet u-orden gehouden met de evenredigheid van de bijdragen overeenkomstig de welvaart van de lidstaten, maar de staats- en regeringsleiders hebben zich op de vlakte gehouden wat betreft dc manier, waarop een eigen middelen-plafond dat wordt uitgedrukt in een BNP-percentage moet worden bereikt.

Met een uitspraak over de manier waarop – op de volgende top in Kopenhagen – het plafond moet worden vastgesteld. is volgens minister Van den Broek absoluut niet vooruitgelopen op de wijze, waarop de bijdragen zullen worden berekend.

Nederland en het Verenigd Koninkrijk behoorden tot de landen, die het sterkst aandrongen op begrotingsdiscipline. en die het instemmen met een verhoging van de inkomsten van de Gemeenschap nadrukkelijk afhankelijk stelden van het in de hand houden van de uitgaven. vooral die voor de landbouw.

Volgens de Top is het ,.onontbeerlijk" dat een duurzame oplossing wordt gevonden voor het probleem van het financiële evenwicht

Enerzijds moet de Gemeenschap de beschikking krijgen over ,.passende middelen", anderzijds moet ,.een daadwerkelijke en dwingende begrotingsdiscipiine" in acht worden genomen.

In het licht van de opgedane ervaring – lees de overschrijdingen – moet de op de top van Fontainebleau overeengekomen regeling worden versterkt. .,De begrotingsdiscipline moet gelden voor alle uitgaven van de Gemeenschap. zowel de betalings- als vastleggingskredieten. Zij moet bindend zijn voor alle instellingen die bij de tenuitvoerlegging worden betrokken"

De Londense norm. die zegt dat de landbouwuitgaven niet sneller mogen stijgen dan die voor andere beleidsonderdelen. wordt niet alleen opnieuw bevestigd, maar ook nog aangescherpt ,,Uitzonderlijke omstandigheden" (als toetreding van nieuwe lidstaten en koersveranderingen van de dollar) die werden aangevoerd om afwijkingen van de norm te rechtvaardigen. dienen volgens de top nader te worden gepreciseerd .,Met name moet de monetaire factor in beide richtlijnen worden geneutraliseerd"

In Fontainebleau werd, behalve de verhoging van de BTW-afdracht tot 1,4 percent, ook de Britse compensatie overeengekomen. Nederland heeft meermalen onder andere het afbreken van deze compensatie als voorwaarde gesteld voor instemming met het verhogen van de inkomsten van de Gemeenschap. maar in de conclusies van de top van Brussel wordt niet gesproken over het geleidelijk beëindigen van de compensatie. De Europese Raad constateert dat er over de kwestie van de correctie van de begrotingsonevenwichtigheàen een besluit zal worden genomen tegelijkertijd met de besluiten over de toekomstige financiering.

STRUCTUURFONDSEN

Een der onderdelen van het ..drieluik" van de Commissie was het verdubbelen van de uitgaven van de structuurfondsen. het Sociaal Fonds, het Fonds voor Regionale Ontwikkeling en de afdeling Oriëntatie van het Gemeenschappelijk Landbouwfonds.

Het voorzitterschap van de Europese Raad in Brussel op de persconferentie na afloop van de bijeenkomst. V.l.n.r. de Belgische minister van buitenlandse betrekkingen Leo Tindemans. de Belgische preniier Wilfried Martens en de voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors.

Dit voorstel had de warme steun van de armere, over het algemeen zuidelijke EG-landen en Ierland. blaar de rijkere noordelijke staten hadden laten blijken een verdubbeling van de uitgaven te zullen afwijzen. en slechts te zullen instemmen met een verhoging. indien de fondsen doeltreffender gaan functioneren.
De zin waar het in de conclusie om gaat luidt als volgt: ,,De Europese Raad wil, op voorstel van de Commissie, in het kader van het nieuwe financieringsstelsel van de Gemeenschap een in 1992 te bereiken streefcijfer vaststellen voor de toewijzing van de fondsen, en hij zal dienovereenkomstig het meerjarenreferentiekader vaststellen teneinde te zorgen voor het evenwicht tussen de totstandbrenging van de interne markt en de versterking van de samenhang"
Aanvankelijk hadden de staats- en regeringsleiders willen volstaan met te herinneren aan het Commissie-voorstel om de uitgaven te verdubbelen, en in de passage over het vaststellen van een streefcijfer niet willen zeggen dat dit op voorstel van de Commissie. in het kader van het nieuwe financieringsstelsel. zal gebeuren.
Vertegenwoordigers van de armere landen hebben meermalen een verband gelegd tussen hun bereidheid mee te werken aan de voltooiing van de interne markt – iets wat vooral in het belang is van de meer geïndustrialiseerde staten – en de uitbreiding van de middelen voor de fondsen.

De zinsnede over het evenwicht tussen de totstandbrenging van de interne markt en de versterking van de samenhang – dit laatste is communautair jargon voor het versmallen van de kloof tussen de rijkere en armere landen – is ook pas in een vrij laat stadium in de conclusie gekomen.
De armere landen worden ook geacht hoop te putten uit de verwijzing naar het beginselbesluit van de top van 1984, om de kredieten voor de fondsen ,.in reële termen aanzienlijk tc verhogen", en de uitspraak aan het slot dat .,dank zij de tenuitvoerlegging van al deze maatregelen. de steun uit de fondsen een reele economische" factor zal worden.
Het noemen van een bedrag of percentage voor de verhoging is zorgvuldig vermeden, maar in Den Haag, aldus conferentiekringen in Brussel, denkt men aan een percentage van 25 a 30.
Uitvoerig wordt ingegaan op de noodzaak van hervorming van de Fondsen. De top is het eens met de plannen van de Commissie om deze doeltreffender te maken, .,zowel op het punt van de rationalisering van hun doelstellingen, het bundelen van hun acties aan de hand van communautaire criteria, rekening houdend met de achterstand van bepaalde regio's waar de industrie achteruitgaat, als het hanteren van een programmamethode.
Ook dient te worden voorzien in een differentiatie van de steunpercentages aan de hand van objectieve criteria. met name de welvaart van de ontvangende staat".
Nederland. zo bleek uit de opmerkingen van premier Lubbers, meent dat Spanje en Portugal. slechts ,,zeer bescheiden" van de fondsen profiteren. vooral ,,in vergelijking met eerdere toetreders". Als de uitbreiding van de Gemeenschap wordt aangevoerd als argument voor het verhogen van de uitgaven van de fondsen, zouden ook de nieuwe leden ervan moeten profiteren.

WERKPROGRAM

Teneinde in Kopenhagen definitieve beslissingen te kunnen nemen, heeft de Europese Raad ten behoeve van de ministers ook een werkprogramma en een werkprocedure opgesteld.
Voor het einde van het eerste kwartaal van 1988 moeten de ministers besluiten nemen over de nieuwe eigen middelen. Deze besluiten moeten dan voor het einde van dat jaar door de nationale parlementen worden bekrachtigd. zodat zij, met terugwerkende kracht, per 1 januari 1988 in werking kunnen treden.
Over de wijze waarop de te verwachten tekorten op de begroting voor volgen jaar zullen worden gedekt, was de top uiterst vaag: ,,in afwachting van deze ratificatie zullen door de begrotingsautoriteiten passende maatregelen worden genomen om te voorzien in de begrotingsbehoeften van 1988, teneinde de normale werking van de Gemeenschap veilig te stellen".
De besluiten over begrotingsdiscipline, de hervorming van de structuurfondsen en het streefcijfer voor de uitgaven, het vaststellen van het nieuwe maximum voor de eigen middelen. en de compensatie voor het Verenigd Koninkrijk vormen, in de woorden van de Raad, ,,een onlosmakelijk geheel"

INTERNE MARKT

Het, zoals premier Lubbers het uitdrukte, belangrijke is ,,het gedeukte vertrouwen" van het bedrijfsleven te herstellen. Daarom werd de doelstelling van het voltooien van de interne markt tegen 1992 nogmaals uitdrukkelijk bevestigd.
De ,,gemeenschappelijke economische ruimte" waarbinnen een vrij verkeer van goederen. personen, diensten en kapitaal is gewaarborgd, zal tot stand moeten komen door vooral de convergentie van het economische en monetaire beleid en met name de versterking van het Europese Monetaire Stelsel.
Zoals in verband met de structuurfondsen de interne markt werd genoenid, zo werd in de passage over de interne markt verwezen naar de Fondsen: teneinde de economische ruimte tot stand te brengen, moeten op andere gebieden begeleidende maatregelen worden genomen om, ,,uitgaande van de bepalingen van de Europese Akte, een grotere samenhang van de Gemeenschap te bewerkstelligeti".
De gemeenschappelijke ruimte zal sterkere economische groei en de werkgelegenheid bevorderen
De besluitvorming over de circa 300 voorstellen die de Commissie in het juni 1985 verschenen ..Witboek˅ opnam, is de laatste tijd langzamer gaan verlopen dan oorspronkelijk het plan was.
De Europese Akte, die 1 juli van kracht wordt, maakt het mogelijk over sommige onderwerpen te besluiten bij meerderheid van stemmen, in plaats van bij unanimiteit. ,,Teneinde de uiterste datum van 1992 tc kunnen aanhouden", aldus de verklaring van de top, ,,verzoekt de Europese Raad de bevoegde Raden ten volle profijt te trekken van de verbetering van het besluitvormingsproces, die thans krachtens de Europese Akte een feit is".
Om van het voltooien van de interne markt een onomkeerbare doelstelling te maken. zouden zo spoedig mogelijk. en in elk geval voor eind 1988, besluiten moeten worden genomen over de openstelling van overheidsopdrachten (leveranties en aanbestedingen). het meer harmoniseren van normen en standaarden. liberalisatie van het kapitaalverkeer, de verzekeringen en de onderlinge erkenning van diploma's.
filevrouw Thatcher maakte als enige bezwaar tegen het pleiten voor aanpassing van het vennootschapsrecht. waardoor de oprichting van ,.Europese vennootschappen" mogelijk zou worden.

KADERPROGRAMMA WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Mevrouw Thatcher deelde ook niet het verlangen van de andere deelnemers aan het topgesprek, nu eindelijk een besluit te kunnen nemen over het gemeenschappelijk onderzoeksprograinma.
Het Belgische voorzitterschap heeft een compromis voorgesteld dat ver achterblijft bij wat de Commissie aanvankelijk wilde uittrekken voor wetenschappelijk onderzoek naar nieuwe technologie. Maar in de jongste Onderzoeksraad verzette het Verenigd Koninkrijk zich, als enige, tegen dit compromis.
Om te voorkomen dat er op 1 juli een uittocht van medewerkers aan allerlei onderzoeksprojecten zou ontstaan, verzocht de top de instellingen ervoor te zorgen dat de lopende programma's niet behoeven te worden onderbroken.
Het betreft hier, zoals premier Lubbers opmerkte, geen politiek akkoord maar een juridische voorziening. De kredieten op de begroting van 1987 voor wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling moeten kunnen worden gebruikt voor de lopende programma's, ..in afwachting van de definitieve aanneming van het in de Europese Akte bedoelde meerjarige kaderprogramma".
Commissie-voorzitter Delors verzekerde na afloop dat lopende projecten zullen kunnen door-

gaan. Het bedrag dat het voorzitterschap als compromis heeft voorgesteld, 5,6 miljard ecu (in vergelijking met de 12 miljard die de Commissie oorspronkelijk wilde), noemde premier Lubbers ,,redelijk".
Mevrouw Thatcher had haar verzet tegen het kaderprogramma ook beargumenteerd met de noodzaak, vast te houden aan de limiet van 1,4 percent van de BTW-opbrengst. Al bij het begin van de vergadering had zij betoogd dat de besluiten van Fontainebleau, over deze 1,4 percent en over begrotingsdiscipline, niet warengerespecteerd, eh dat de gelden die beschikbaar waren gekomen waren aangewend voor he? financieren van overschotprodukties.
De prijzen die de Gemeenschap voor sommige landbouwprodukten betaalt, zijn volgens de Britse regeringsleider twee maal zo hoog als die op de wereldmarkt, die daardoor wordt gedestabiliseerd: ,,het enige middel om het gemeenschappelijk landbouwbeleid te hervormen is het dichtdraaien van de geldkraan".

Premier Lubbers zei de eerste dag van het overleg over het landbouw-drieluik – prijzen, MCB's, oliën en vetten – te hebben gesuggereerd de oorspronkelijke voorstellen van de Commissie te aanvaarden, teneinde duidelijk te maken dat het Nederland ernst is met de wens uitgaven in de hand te houden.
Zijn voorstel was, in zijn eigen woorden, met ,,verbaasde,geamuseerde blikken" ontvangen. Als argument tegen de ,,margarine-tax"had hij aangevoerd dat het voorstel – los van de bezwaren die er uit handelspolitiek oogpunt aan kleven – toch de mogelijkheid open laat voor een zekere stijging van de produktie. Hierdoor kan de indruk ontstaan dat de heffing nodig is om uitbreiding van de produktie te financieren, en ,,datlijkt mij vrijwel dodelijk".
Bij het begin van hun overleg hadden de deelnemers aan de top, voor de eerste maal in de geschiedenis van de Europese Raden, de voorzitter van het Europees Parlement, Sir Henry Plumb, ontvangen. Hij gaf een toelichting op de wensen die het Parlement, bij een meerderheid van ruwweg zes tegen één, aan het adres van de top had uitgesproken. Premier Lubbers merkte hier op dat de gedachtenwisseling met Sir Henry ,,geen nieuws" had opgeleverd.

LANDBOUWAKKOORD

Nog geen acht uur nadat de regeringsleiders en president Mitterrand het Berlaymont hadden verlaten vroeg in de ochtend van 1 juli, kwamen de ministers van landbouw in het Egmontpaleis tot een akkoord over de landbouwprijzen voor dit jaar.
In de loop van het maandenlange overleg is van de besparingen die dc Commissie op het landbouwbeleid wilde aanbrengen, aanvankelijk begroot op 1,1 miljard ecu, slechts 100 a 200 miljoen ecu overgebleven.
De afschaffing van de positieve MCB's, waarvoor de Europese Raad – door toedoen van met name bondskanselier Kohl en president Mitterand – de basis had gelegd, zal dit jaar leiden tot een reële prijsverlaging van ongeveer een half percent voor de Nederlandse boeren, die bovendien de handel met landen met een zwakke munt een percent uitvoersubsidie kwijt raken.
Het is de eerste maal dat Nederland, waar het de MCB's betreft, afwijkt van de Bondsrepubliek.
Weliswaar staan ook de boeren in de Bondsrepubliek dit jaar 1,5 percent van hun MCB's af, maar omdat hun prijzen in D-mark gelijk blijven, ondervinden zij de gevolgen alleen in handel met landen met een zwakke munt.
Wanneer volgend jaar ook de prijzen in nationale valuta's dalen, mag de Bondsregering die door nationale steunmaatregelen compenseren. Nederland en de Bondsrepubliek, landen met een relatief sterke munt. zijn zoals bekend de enige staten met positieve MCB's.
Volgens de Nederlandse minister van landbouw, Braks, biedt de afwijking met de Bondsrepubliek de Nederlandse boeren, met name de zuivelproducenten, een klein concurrentievoordeel ten opzichte van de Westduitse collega's. Zo kort na het akkoord wilde de Nederlandse bewindsman nog geen uitspraken doen over nationale steunmaatregelen die Den Haag, in navolging van Bonn, zou kunnen treffen.
De landbouwministers hebben de sterke hint die zij van hun premiers hadden gekregen ter harte genomen: een beslissing over de heffing op plantaardige oliën en vetten werd, in afwachting van de resultaten van overleg met de VS en andere producerende landen, voor een half jaar uitgesteld.
De gevolgen van het akkoord zullen vooral merkbaar worden in de sector granen, waar de automatische aankoop is beperkt tot acht maanden per jaar, tegen 94 percent van de interventieprijs, als de gemiddelde marktprijs onder het gegarandeerde interventieniveau zakt.
De prijzen voor riist. koolzaad en zonnebloemzaad worden indirect met zes percent verminderd, en de prijs voor koolzaad gaat nogmaals direct met drie percent omlaag.
Een dergelijke prijsverlaging geldt ook voor sojabonen.
Het uitblijven van een akkoord over de ,,margarine-tax" maakte een nog ingrijpender verlaging van de prijs voor soja voor de zuidelijke EG-landen onverteerbaar.
De zuivel-, rundvlees- en suikerprijzen zijn bevroren op het niveau van het afgelopen jaar.
In de lijn met wat premier Lubbers enkele uren tevoren elders in Brussel te berde had gebracht, liet minister Braks blijken dat Nederland voorstander was geweest van een meer ingrijpende verlaging, al is het bereiken van zekerheid over de prijzen op zichzelf van groot belang.
Omdat de landbouwuitgaven nog steeds het leeuwedeel van het totaal blijven vormen, valt te vrezen dat de Gemeenschap volgend jaar met hetzelfde soort problemen zal worden geconfronteerd.

Commentaar

In een hoofdartikel schreef het NRC/ Handelsblad op 1 juli onder de kop Toch een nuttige top:

,,Ook in de moeilijke situatie hier heeft de Duits-Franse vriendschap zich bewezen".
,,Wijvechten voor een zeer strak actieprogramma om voor elkaar te krijgen wat nodig is voor de Europese Gemeenschap".
Dit zijn uitspraken van diplomaten in de wandelgangen van de gisteravond geëindigde Europese Raad. Twee citaten die ook goed aangeven hoe de scheidslijnen door het Europa van de Twaalf lopen. De eerste uitspraak is van een Westduitse woordvoerder. Hij zei dit nadat intensief Duits-Frans overleg een akkoord had opgeleverd over wijziging van de regeling die lidstaten bij hun landbouwexporten compenseert na valuta-aanpassingen, de zogeheten monetair compenserende bedragen. Deze discussies tussen Duitsland en Frankrijk werden in de marge gehouden, maar zij domineerden niettemin het topgesprek.
Met deze afspraak werd de blokkade opgeruimd die de onderhandelingen over de landbouwprijzen de afgelopen maanden ernstig hadden bemoeilijkt. Alleen al daarom een toe te juichen resultaat.
Maar er kan nog een verdergaande conclusie aan worden verbonden. Het Duits-Franse akkoord toont aan dat de Duits-Franse as nog steeds sterk genoeg is om de Europese Gemeenschap te dragen.
De tweede uitspraak, op enigszins verwijtende manier gedaan, kwam van een Britse diplomaat en onderstreepte het isolement waarin het Verenigd Koninkrijk de afgelopen twee dagen verkeerde.
Mevrouw Thatcher werd, met alle hardnekkigheid die haar eigen is, niet moe erop te hameren dat de Gemeenschap voor een bankroet staat en dat in die penibele situatie – zeker op landbouwgebied – slechts krachtig orde op zaken kan worden gesteld. Dromen over verruiming van de middelen kan voorlopig beter achterwege blijven en er plannen voor maken is helemaal uit den boze. De wereld heeft behoefte aan een solvente EG.
Thatcher heeft haar hand overspeeld; zij heeft onvoldoende beseft dat zonder geven en nemen de Europese karavaan niet verder kan. Maar aan haar Europese gezindheid hoeft niet te worden getwijfeld en haar nuchtere opvattingen over verantwoord financieel beleid kan de Gemeenschap ter harte nemen.
Deze Europese top, die met zoveel scepsis tegemoet werd gezien, is geen nutteloze vertoring geworden. Het staatshoofd (Mitterrand) en de regeringsleiders bereikten akkoorden over richtlijnen waarmee de vakministers (met name die van landbouw en financiën) verder kunnen.
Opvallend was dat de leiders van de EG zich opstelden achter de besluiten die eerder dit jaar in OESO-verband over de landbouwpolitiek waren genomen en die een betere afstemming op de vraag en een belangrijker rol voor de markt inhielden. Zo zou de landbouw van blokaan-het-been van de Gemeenschap weer het sieraad in de EG-kroon kunnen worden.
Daarnaast werd echter veel doorgeschoven naar de volgende Europese Raad, die omstreeks Sinterklaas in Kopenhagen wordt gehouden. Daar zullen de fundamenten van een nieuw financieringssysteem van de EG moeten worden gelegd, dat het zeker tot eind 1992, als de belemmeringen voor de vrije ,,interne markt" moeten zijn opgeheven, kan uithouden. Deze niet geringe opgave eist van het Deense voorzitterschap, dat vandaag is aangetreden, een grotere inzet voor de Europese integratie dan het in het verleden heeft getoond

En De Volkskrant bevatte op 2 juli een hoofdartikel met als kop Destructief, waarin het volgende werd betoogd:

Een Europese Gemeenschap die zich moeizaam van de ene crisis naar de andere sleept, is een alom bekend beeld geworden. Het zeer niagere resultaat van de Europese top in Brussel is dan ook nauwelijks een verrassing. Spectaculaire besluiten konden niet worden verwacht. Daarvoor liggen de posities van de lidstaten over de toekomstige financiering van de EG te ver uit elkaar. Maar dat de Britse premier zelfs heeft geweigerd akkoord te gaan met de vage conclusies van de top is iets geheel nieuws. Margaret Thatcher, wier zelfbewustzijn door haar forse verkiezingszege nog groter is geworden. wil Europa weer eens naar haar hand zetten.
Op het eerste gezicht heeft Thatcher met haar ijzeren ,,nee" tegen elke verdere financiële toezegging van de EG gelijk. De Europese Gemeenschap is failliet, zo zegt ze, en dus is het eerste gebod sparen en nog eens sparen. Deze logica moge gelden voor een praktische ,,huisvrouw" (premier Chirac over Thatcher); zij gaat niet op voor de Europese politiek.
De politiek in Brussel wordt beheerst door een subtiel spel van geven en nemen. Bovendien hangen in Brussel alle problemen met elkaar samen. Het ombuigen van het inderdaad veel te dure landbouwbeleid moet gepaard gaan met het scheppen van nieuwe toekomstmogelijkheden voor de Europese boeren. Het voltooien van de gemeenschappelijke markt waar de noordelijke, geïndustrialiseerde lidstaten en dus ook Groot-Brittannie alle belang bij hebben, is alleen mogelijk met meer regionale en sociale steun voor de zuidelijke, minder ontwikkelde landen.
Thatcher doorbreekt deze samenhang en daarmee brengt zij het voortbestaan van de EG in gevaar. Door eenzijdig de nadruk op bezuinigingen te leggen draait het Britse standpunt uit op een afbraak van het Europese landbouwbeleid en het stagneren van ander gemeenschappelijk beleid zonder dat enig toekomstperspectief wordt geboden. Thatchers houding is destructief, omdat zij leidt tot minder in plaats van meer Europese integratie.

ENGELAND

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het overzicht van pag. 429 e.v.-1987 ontwikkelde de situatie in Groot-Brittannië zich als volgt:

Regering *mag* werknemers GCHQ vakbondslidmaatschap verbieden. 11öde *conferentie TUC: Willis* opvolger Murray als secretaris-generaal. *117de* conferentie

Op 17 juli 1984 bepaalde een rechter in Londen dat het verbod van de regering aan werknemers van het regeringscommunicatiehoofdkwartier (GCHQ) in Cheltenham lid te zijn van een vakbond (zie pag. 432/3-1987) ,,onwettig en daardoor ongeldig" was. Volgens de rechter had de regering eerst haar voornemen met de bonden moeten bespreken en vervolgens rekening moeten houden met het gehoorde.

De uitspraak volgde op een veroordeling van het verbod door de Internationale Arbeidsorganisatie. die in juni had gesproken van een overtreding van haar regel 87 met betrekking tot de vrijheid van organisatie.

Op 6 augustus bepaalde een Brits hof van beroep echter dat premier Thatcher wel het recht had werknemers van het GCHQ het vakbondslidmaatschap te verbieden. De rechter die het hof van beroep voorzat zei die dag dat het regeringsverbod duidelijk was ingegeven door overwegingen van nationale veiligheid, en dat rechtbanken geen bevoegdheid hadden zich uit te spreken over in dit kader genomen besluiten.

Vervolgens zeiden vakbondsvertegenwoordigers van werknemers van het GCHQ dat zij de zaak zouden aankaarten bij het Hogerhuis, de hoogste beroepsinstantie in Groot-Brittannië.

Op 22 november verklaarden vijf Lords van het Hogerhuis het verbod op vakbondslidmaatschap voor werknemers van het GCHQ wettig. De Lords keurden de handelwijze van de regering om het verbod af te kondigen zonder overleg met de bonden af, maar stelden de regering toch in het gelijk, uitsluitend en alleen op gronden ontleend aan de nationale veiligheid. Wat ,,nationale veiligheid" was konden uitsluitend regeringen bepalen, aldus de rechters.

De vakbonden kondigden aan dat zij nu een beroep zouden doen op het Europese hof voor de rechten van de mens in Straatsburg.

Van 3 t./m. 7 sept. 1984 werd in Brighton de 116de jaarlijkse conferentie van het Trades Union Congress (TTJC) gehouden, die werd gedomineerd door de begin maart begonnen mijnwerker sstaking (zie verderop)

Op de eerste dag van de conferentie namen de vakbonden met grote meerderheid een motie aan voor steun aan de stakende mijnwerkers De motie hield in dat de bonden geen kolen, cokes of extra-olie naar de energiecentrales en staalfabrieken zouden vervoeren wanneer die door de mijnwerkers besmet maren verklaard Vooral de vakbonden van staalarbeiders en van werknemers bij energiecentrales hadden zich tegen de motie verzet Zij waren o m bang dat de toch al aan een zijden draad hangende Britse hoogovens daardoor zouden moeten worden stilgelegd ten koste van duizenden banen in de staalindustrie

De motie was op 31 augustus door het algemeen bestuur van het TUC aanvaard niet 38 tegenvijf stemmen Het bestuur ontkende voor de mijnwerkers door de knieën te zijn gegaan en zei dat mijnwerkersleider Arthur Scargill andere eisen zoals .,totale steun" aan de mijnwerkers en 50 cent bijdrage van alle vakbondsleden had moeten laten vallen, Het TUC was vooral blij dat het eindelijk na zes maanden door de mijnwerkersbond bij het conflict betrokken werd en dus ook druk op de mijnwerkers kon uitoefenen om realistisch te zijn.

De aftredende TUC-voorzitter Len Murray zei op 31 augustus dat wanneer er problemen waren over het leveren van kolen de betreffende bonden bij het TUC raad konden vragen. Scargill en Murray hadden elkaar op 30 augustus voor het eerst sinds de staking begin maart gesproken. Scargill was bang dat het TUC de mijnwerkers wilde dwingen zich te matigen.

Op 4 september sprak Labour-leider Neil Kinnock de vakbondsafgevaardigden toe Hij sloot zich aan bij de meerderheidsuitspraak en keerde zich tegen geweld in de mijnstreek

Diezelfde dag werd Norman Willis, de nummer twee binnen het TUC, gekozen tot secretaris-generaal van de vakcentrale als opvolger van Len Murray. die srnds 1973 die functie had bekleed Op 1 mei 1984 had Murray bekendgemaakt dat hij als secretaris-generaal van het TUC wilde aftreden Op 7 september, de laatste dag van de conferentie nam hij afscheid

De verkiezing van Willis was een formaliteit ook al was ei Pen tegenkandidaat de uit de TUC-bureaucratie afkomstige econoom David Lea

In de Volkskrant (5-9-1984) schetste Peter Rrusse het volgende portret van Willis

Een grotere tegensteiling dan tussen Norman Willis, de nieuwe heer in het Congress House. hei hoofdkwartier van de TUC vakcentrale. en zijn voorganger. Len Murray, is moeilijk te bedenken. Willis zal aan het einde van de TUC-conferentie in Brighton deze week Len Murray opvolgen als secretaris-generaal van het TUC. De verkiezing - gisteren - was een formaliteit, ook al is Willis de eerste secretaris-generaal die het op moest nemen tegen een tegen-kandidaat. Willis is de grote onbekende. Zijn hele leven lang is hij nummer twee geweest. Hij bleef keurig in de schaduw staan. ook al is dat moeilijk voor z'n zwaar gebouwde man met een indrukwekkende bierbuik, die nog meer moppen schijnt te tappen dan Max Tailleur. Hij is joviaal. maar niemand schijnt te weten wat hij werkelijk denkt en wil. Hij is het grote raadsel, de hofnar, de fixer, maar je moet hem laten schuiven, zeggen commentatoren en collega's die in hem geloven. Maar anderen hebben er een hard hoofd in. Zij vrezen dat Norman Willis niet opgewassen is tegen de schier onmogelijke taak het TUC te leiden door het diepe dal van misère en verdriet.

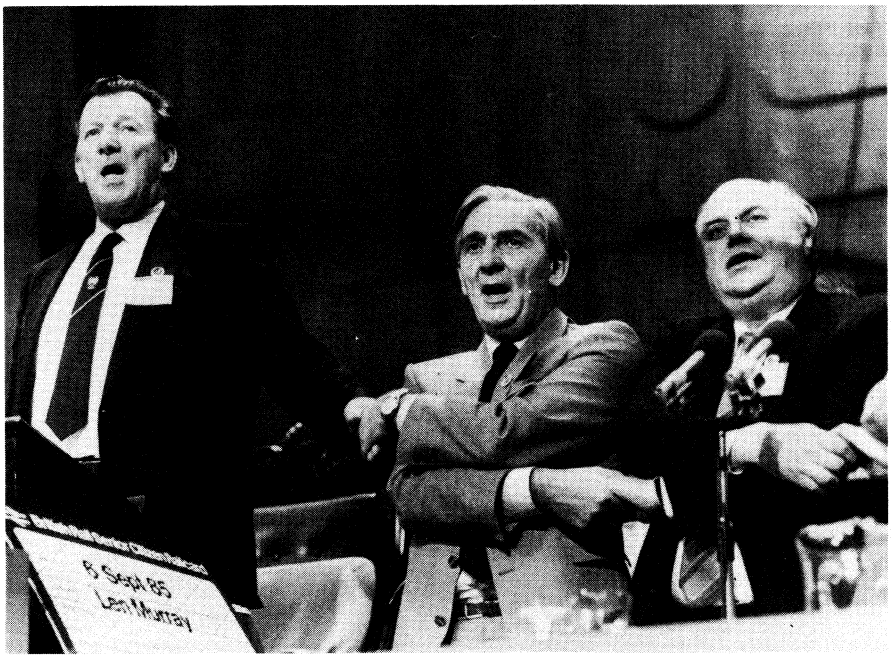

Norman Willis (r.), de nieuwe secretaris-generaal van het Trades Union Congress. met zijn voorganger Len Murray (m.) en ex-voorzitter Ray Buckton op 7 september 1984 aan het eind van de jaarlijkse bijeenkomst van het TUC.

Willis was tien jaar de assistent van Len Murray. Vrienden waren zij niet. Murray is de saaie, intellectuele tobber, die gelooft in nieuw realisme, de erkenning dat meer dan de helft van de vakbondsleden op premier Thatcher heeft gestemd. Murray was wars van de traditionele vakbondsrctoriek en zei keer op keer: ,,Kunnenwe het waarmaken?" Len Murray was een filosoof die pragmatisch te werk ging. Maar uiteindelijk kon hij het niet meer aan, Grijs, uitgeput en teleurgesteld stapt hij op. Hij gaat met vervroegd pensioen.

Norman Willis is 51. Hij kan in theorie tot 1999 aanblijven Hij is een Londenaar, een zoon van een kapper. die later bij de gemeente ging werken. Zijn ouders waren fervente vakbondsleden - deden mee aan de nationale staking van 1926 - en Norman kwam op zijn zestiende in dienst bij de transportarbeidersbond als loopjongen. Na militaire dienst werd hij overgeplaatst naar de afdeling vorming voor volwassenen, waar hij buschauffeurs les gaf. Hij mocht twee jaar naar Oxford. Hij studeerde fiscale en monetaire economie. Hij haalde redelijke cijfers.
Hij maakte promotie. deed research en werd assistent van de grote leiders van de transportarbeidersbond, Frank Cousins en Jack Jones. Zij hadden als leiders van de grootste vakbond veel meer macht dan de ,,papierentijger van het TUC". Toen Murray, de burocraat, in 1973 de top bereikte, waar de transportarbeiders bezwaar tegen hadden, leek het een goed idee om Willis bij het TUC als assistent van Murray te detacheren.
In de TUC-bureaucratie is Norman Willis een eenling gebleven. Murray gaf hem weinig kans en scheepte Willis op met randproblemen zoals pensioenen en het organiseren van de ,,mars voor banen". Hij was de TUC-ambassadeur op vakbondsconferenties, waar Murray zelf niet kon verschijnen. Er zijn honderd vakbonden bij het TUC aangesloten. In dat circuit ontwikkelde Norman Willis zich tot feestredenaar. Zijn echtgenote is secretaresse van de leider van de Labour-partij, Neil Kinnock. De bijna een generatie jongere Kinnocks zijn goed bevriend met het echtpaar Willis...

Van 2 t./m. 6 sept. 1985 hield het TUC in Blackpool zijn 117de bijeenkomst, die gekenmerkt werd door onenigheid (zie ook verderop onder het kopje ,,Mijnwerkersstaking'').
De onenigheid ontstond op de tweede dag van het congres o.m. doordat een meerderheid van TUC-leden zich uitsprak tegen het naleven van de vakbondswetten van de regering-Thatcher (zie ook pag. 432/2-1987). Deze wetten hielden in dat stakingen en prikacties alleen erkend werden als er een geheime algemene stemming onder vakbondsleden aan was voorafgegaan. Bonden die dat niet hadden gedaan, konden worden vervolgd voor schadevergoeding. De overheid zou voor de organisatie van dergelijke stemmingen financieel bijspringen.
De bond van technici (AUEW), de op één na grootste deelnemer aan het TUC, had gebruik gemaakt van dergelijke overheidssteun en weigerde zich neer te leggen bij het standpunt van het TUC dat hiervan in de toekomst moest worden afgezien. Ook wilde de AUEW het al geaccepteerde geld niet terugstorten in de staatskas. De bond van electriciëns (EETPU) had zich bij de AUEW aangesloten en het was niet uitgesloten dat nog meer bonden zich bij de AUEW zouden aansluiten, waardoor een scheuring dreigde.
In de nacht van 4/5 september werd na een aantal uren vergaderen echter een compromis bereikt. De AUEW werd - nog niet- geroyeerd. Maar hij moest zijn leden opnieuw hun mening vragen over het aanvaarden van overheidsgeld.

AUEW staat voor Amalgamated Union of Engineering Workers en EETPU voor Electrical, Electronic. Telecommunication and Plumbing Union.

Op 5 september stemden de afgevaardigden op de TUC-conferentie unaniem voor een motie waarin werd opgeroepen over te gaan tot economische sancties tegen Zuid-Afrika. Ook maakten dc afgevaardigden kenbaar achter vakbondsmaatregelen te staan die erop gericht waren Zuidafrikaanse goederen te boycotten.

De afgevaardigden, die 9,8 miljoen arbeiders van 98 vakverbonden vertegenwoordigden, namen de motie aan nadat Moss Evans, voorzitter van het internationaal comité van het TUC hun had gezegd dat een boycot van Zuid-Afrikaanse goederen op dat moment ,,verschillende nagels zou slaan in de doodskist van het apartheidsregime".
Met het besluit nam het TUC binnen de Internationale Conferentie van Vrije Vakbonden het voortouw in de strijd tegen het Zuidafrikaanse apartheidsregime. Enige tijd geleden was binnen deze internationale organisatie al gesproken over boycotacties maar tot concrete resultaten was het nog niet gekomen.
Volgens Moss Evans was de Britse vakcentrale de aangewezen organisatie om een boycotactie te leiden omdat Zuid-Afrika zeer nauwe banden onderhield met Groot-Brittannië. Dit land was de belangrijkste handelspartner van Zuid-Afrika.
De beslissende slagen moesten volgens hem echter van de regeringen komen. De afgevaardigden veroordeelden daarom de regering Thatcher, die nog steeds geen sancties tegen Zuid-Afrika had willen afkondigen.

Op 6 september koos het TUC voor de eerst keer in zijn geschiedenis een communist, Ken Gill, tot president van zijn algemeen bestuur. Twee maanden daarvoor was Gill uit de Communistische Partij gezet na beschuldigingen dat hij als voorzitter van het managementcomité van het communistische blad Morning Star was afgeweken van de partijlijn.

Mijnwerkersstaking. Afsplitsing binnen de NUM. Oprichting UDM

Van begin maart 1984 - begin maart 1985 vond in Groot-Brittannië een staking van mijnwerkers plaats. De staking was het gevolg van een herstructureringsplan voor de mijnen dat was opgesteld door de National Coal Board (NCB) onder voorzitterschap van Ian MacGregor, een Amerikaan van Schotse afkomst, die op 28 maart 1983 op die post was benoemd. Voor zijn benoeming had MacGregor de leiding gehad over het staatsbedrijf British Steel Corporation, waar hij het aantal arbeidsplaatsen had ingekrompen van 155.000 tot 85.000 Daardoor stond hij bekend als ,,debeul" (zie pag. 438/3 e.v.-1983).

Ian McGregor, de voorzitter van de National Coal Board.

Onder de kop ,,Dreigendesluiting Britse mijnen drijfveer achter staking" meldde de Volkskrant (4-3-1985) over het verloop van de staking o.m. het volgende:

– 31 oktober '83: de Nationale Mijnwerkersbond (NUM) roept op tot een actie om geen overwerk meer te verrichten uit protest tegen het aanbod de lonen in 1984 met 5,2 procent te verhogen. Aan de oproep wordt goed gevolg gegeven.
– 1 maart '84: beginpunt van het conflict. De NCB kondigt de onmiddellijke sluiting aan van de mijnen van Cortonwood en Bullcliffe Wood in Yorkshire. Hierna volgt de aankondiging van de sluiting van drie andere mijnen. De NUM verklaart voor een voldongen feit te zijn geplaatst. Op 5 maart leggen de mijnwerkers in Cortonwood spontaan het werk neer.
– 6 maart: McGregor maakt zijn herstructureringsplan bekend voor het begrotingsjaar '84-'85. Dit plan voorziet in de vermindering van de jaarlijkse produktie (100 miljoen ton) met 4 miljoen ton, de sluiting van 20 onrendabele mijnen en de afvloeiing van 20.000 arbeidsplaatsen op basis van vrijwilligheid.
Om tegen dit plan te protesteren dringt NUM-leider Arthur Scargill aan op een staking maar hij laat de regionale federatie zelf oproepen het werk neer te leggen. Hij past ook niet de NUM-statuten toe die bepalen dat voor het uitroepen van een nationale staking eerst een geheime stemming moet worden gehouden cn een meerderheid van 55 procent moet worden behaald.
– 12 maart: begin van de staking op landelijk niveau. De NUM in Yorkshire roept de staking uit en steeds meer afdelingen sluiten zich aan behalve Nottinghampshire. Tot het najaar wordt slechts in eenvierde van de mijnen gewerkt.
– 15 maart: het eerste dodelijke slachtoffer van het conflict valt tijdens een confrontatie tussen stakers en niet-stakers. Eerste ernstige inci-

Arthur Scargill, de leider van de National Union of Miners, brengt op 14 mei 1984 een groet aan stakende mijnwerkers. De Britse krant Sun wilde deze foto op 15 mei op de voor-pagina gebruiken onder de kop ,,Mine Fuhrer", maar drukkersbonden bij de krant weigerden de foto af te drukken.

dent van een geschil dat steeds geweldadiger zal worden.
– 17 maart: 8 van de 14 kolenbekkens spreken zich uit tegen de staking. Maar regionen die wel voorstander zijn, vertegenwoordigen een meerderheid van de mijnwerkers. In 132 van de 174 mijnen wordt gestaakt of door posten het werken onmogelijk gemaakt.
– 2 april. de vrachtrijders zijn de eersten die de stakers te hulp komen en besluiten geen kolen meer te vervoeren naar de centrales. De zeelieden weigeren de volgende dag kolen te lossen die zijn ingevoerd.
– april: drie onderhandelingsrondes tussen de NUM en de NCB lopen op niets uit.
– juni: nog vijf mislukte gespreksrondes. Geen overeenstemming over het begrip ,,onrendabele mijn".
– 9 juli: steun voor de stakers. De dokwerkers leggen 11 dagen lang het werk neer. De regering dreigt het leger in te zetten. Volgens energieminister Peter Walker zijn er genoeg kolenvoorraden tot eind 1985.
– 23 augustus: tweede staking van de dokwerkers tot 18 september.
– september: nieuwe onderhandelingen mislukken. Het vakverbond TUC verklaart zich solidair met de mijnwerkers. Aan het einde van de maand wordt nog in 100 mijnen gestaakt.
– 10 oktober: een rechtbank in Londen veroordeelt de NUM tot een boete van 200.000 pond en Scargill tot 1.000 pond wegens ,,belediging van de rechtbank". Het vakverbond weigert te betalen en probeert inbeslagneming van zijn fondsen te voorkomen door ze naar het buitenland te brengen.
– oktober. bekend wordt dat de NUM contact heeft met Libië en mogelijk financiële steun ontvangt.
– 31 oktober. mislukking van de laatste reeks onderhandelingen onder auspiciën van de onafhankelijke commissie voor sociale conflicten (ACAS).
– november: de NUM krijgt ongeveer 500.000 pond die door Sowjet-arbeiders bijeen is gebracht. De NCB probeert met belastingvrije premies de terugkeer naar het werk te bevorderen.
– 20 november. de staking vertoont ernstige tekenen van uitputting. Hel aantal stakers dat weer aan hel werk gaat groeit. Tweeënvijftigduizend van de 186 000 georganiseerde mijnwerkers werken weer
– 30 november: stakers doden een taxichauffeur met een van een brug gegooid blok cement wanneer hij werkwilligen naar een mijn brengt.
januari 1985: aan het eind van de maand zijn 76 000 man weer aan hel werk
– februari: hervatting van het overleg tussen NUM en NCB komt niet tot stand. De NCB staat erop dat ook over onrendabele mijnen wordt gepraat Op 20 februari wijst de NUM een door de NCB met de vakcentrale TUC uitgewei-kt compromis-voorstel van de hand
– 27 februari: meer dan de helft van de stakers heeft het merk hervat (93.700).
– 3 maart: landelijke conferentie met afgevaardigden uit alle 12 belangrijke kolenbekkens over de toekomst van de staking.
– 5 maart: bijna alle mijnwerkers zijn weer aan net werk (red KHA).

In diezelfde *Volkskrant* van 4 maart 1985 merkte correspondent Peter Brusse over de beëindiging van de staking o.m het volgende op:

De Britse mijnwerkers hebben de langste en kostbaarste staking uit de Britse geschiedenis opgegeven. Dinsdag (5 maart, red. KHA) zullen zij het werk hervatten. maar zonder akkoord met de werkgevers.
Arthur Scargill. de voorzitter van de NUM-mijnwerkersbond. heeft al aangekondigd dat de strijd zal worden voortgezet ,.ter bescherming van onze mijnen en mijnwerkersgemeenschappen". De NUM blijft weigeren de sluiting van onrendabele mijnen te aanvaarden.
Het besluit om weer aan het werk te gaan werd zondag in Londen genomen tijdens een speciale conferentie van afgevaardigden uit alle mijnstreken Scargill zelf wilde doorstaken, maar met een verrassend kleine meerderheid van 98 tegen 91 werd het voorstel van Zuid-Wales tenslotte aanvaard om zonder akkoord met zijn allen de mijnen in te gaan, precies een jaar nadat de eerste stakers in Yorkshire het werk hadden neergelegd.
Honderden mijnwerkers waren naar Londen gekomen om de afgevaardigden te overreden de staking niet op te geven Voorstanders van een ordelijke gezamenlijke hervatting van het werk werden uitgejouwd. Opnieuw bleek hoe groot de verdeeldheid is onder de mijnwerkers
Namens de Labour-partij zei oud-minister Stan Orme. die zelf vaak heeft geprobeerd te bemiddelen in het conflict. het te betreuren dat er geen overeenkomst is bereikt. De staking, zo zei hij. heeft niets opgelost.

In de laatste maanden hadden steeds meer mijnwerkers de staking opgegeven, afgelopen week werd de ..magische vijftig percent" gehaald. Het bleek inderdaad de voorspelde doorbraak te zijn geweest Vaak werden stakers door armoede en ontbering gedwongen weer de mijn in te gaan

In Zuid-Wales was de staking solieder gebleven dan elders: ruim 90 percent was blijven staken Maar uit vrees voor scheuring van het front en de bond leek de terugkeer zonder akkoord de enige ,.eervolle" oplossing. Maar enkele gedelegeerden zeiden openlijk ,,rampzalig"
Arthur Scargill, die ook gisteren weer als een held werd toegeiuicht. wil met zogenaamde guerrilla-acties. zoals lijdelijk verzet. langzaam-aan- en stiptheidsacties de NCB-staatsmijnen allereerst dwingen de 700 mijnwerkers amnestie te verlenen. die wegens diefstal. vernieling of brandstichting tijdens de staking ontslagen werden.
De NCB heeft nee gezegd, maar de mannen die, zo denkt men. kleine kruimeldiefstallen hebben gepleegd, als kolen voor eigen gebruik stelen, zullen hun baan vermoedelijk wel terugkrijgen De vraag is of de mijnwerkers nog de energie hebben om als ze weer terug aan het werk zijn. te blijven dwarsliggen.
De zegsman van de NCB, Michael Eaton, ontkende dat de staatsmijnen de overwinning hebben behaald. Hij zei: er zijn alleen maar verliezers. De mijnindustrie is de grote verliezer: we hebben afzetgebieden verloren en de industriële verhoudingen zijn verslechterd. Minister Peter Walker van energie sprak over de nodeloze staking die nu eindelijk voorbij is.
De regering is opgelucht, maar onthoudt zich van overwinningskreten zoals bij de Falklandoorlog. Premier Thatcher heeft zeker gewonnen. maar zij heeft Arthur Scargill niet, zoals ze gehoopt had, kunnen breken. Haar populariteit

Stakende mijnwerkers voor het hoofdkantoor van de Nationale Mijnwerkersbond in Pontypridd, Wales, op 1 augustus 1984.

is plotseling gedaald, omdat zij steeds heeft nagelaten te bemiddelen en te proberen een oplossing te vinden voor het nodeloos lange conflict. Volgens nieuwe opiniepeilingen heeft Thatcher daarmee tweedracht in het land gezaaid.

Maar de verdeeldheid bestaat in alle gelederen. Onder de mijnwerkers zelf heeft een derde nooit gestaakt. De verbittering tussen stakers en hen die opgaven in anders zo hechte gemeenschappen, is vaak groot. In de vakbeweging was ook vanaf het begin grote onenigheid. De TUC-vakcentrale bood ,,alle steun'', maar in werkelijkheid was er bar weinig sympathie voor de staking onder de vakbondsleden

De TUC-voorzitter Norman Willis meent dat Arthur Scargill twee weken geleden het laatste voorstel van de NCB had moeten aanvaarden. De enige echte steun kregen de mijnwerkers van de oude bonden als de spoorwegen en zeelieden, die zichzelf bedreigd voelen. Maar ook de staalarbeiders weigerden te helpen en de arbeiders in de energiecentrales verhinderden dat, zoals Scargill had gehoopt, de elektriciteit zou uitvallen.

In de Labour partij zelf is ook verbeten gediscussieerd over de ideologische aspecten van de staking. Partijleider Neil Kinnock steunde wel de mijnwerkers, maar kon zich niet verenigen met de militante denkbeelden van Arthur Scargill die volgens hem geen weerklank vonden bij de grote achterban. De linkervleugel daarentegen beschouwt de staking als de grote arbeidersopstand tegen het Thatcherisme. Een nederlaag voor de mijnwerkers zou een nederlaag voor de arbeidersbeweging zijn, die ieder rechtschapen socialist had moeten trachten te voorkomen; desnoods met een nationale staking. Ook het geweld op de picket-lijn werd vaak gezien als een noodzakelijk kwaad, zoals maar al te vaak in de geschiedenis van de vakbondsbeweging was bewezen.

In de mijngebieden heerst grote opluchting. maar vaak ook wrok en teleurstelling. Het blijft opvallend hoe trots veel mijnwerkers zijn aan de ,.historische staking'' te hebben deelgenomen, ook al hebben zij niet gewonnen. Tien jaar geleden hebben de mijnwerkers de conservatieve regering-Heath ten val gebracht. Zij hebben hun macht verloren. Menig socioloog meent dat de mijnwerkersstaking waarschijnlijk de laatste van de grote ,.ouderwetse arbeidersstakingen'' in West-Europa geweest zal zijn.

De kosten zijn enorm: naar schatting zeker vijftien miljard gulden. Maar het meest hebben de mijnwerkers zelf en hun gezinnen verloren. Zeker vier mensen zijn bij onlusten op de picket-lijn om het leven gekomen. De vaak ,,gehate'' politie heeft bijna tienduizend arrestaties verricht.

Een beeld van Dover op 15 juli 1984. een dag voordat de dokwerkersstaking zich tot die stad uitbreidde.

Mijnwerkersleider Arthur Scargill (met button) op het Trades Union Congress in Blackpool op 8 september 1983

Op 2 apr. 1985 besloot de NUM ook haar zeventien maanden volgehouden overwerkstaking af te gelasten.

Op 16 mei werden twee mijnwerkers tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld voor het doden van de taxichauffeur op 30 nov. 1984 tijdens de mijnstaking. Een hof van beroep verminderde de straf van de twee mijnwerkers op 31 okt. 1985 echter tot acht jaar gevangenisstraf, een vonnis dat op 12 december door het House of Lords werd gesteund.

Op 5 juli benoemde de NUM in Sheffield tijdens zijn jaarlijkse vergadering Arthur Scargill tot voorzitter tot het jaar 2003. Verder besloot de NUM tot een meer centraal gericht beleid met minder onafhankelijkheid voor de regio's.

Op 6 juli besloten de mijnwerkers van Nottinghamshire, waar tijdens de mijnstaking was doorgewerkt, met 228 tegen 20 stemmen de NUM te verlaten en een eigen bond op te richten. Nottinghamshire telde op dat moment officieel 28.500 mijnwerkers.

De nieuwe bond streefde er volgens voorman Roy Lynk naar een federatie met gelijkdenkenden uit de hele Britse steenkoolindustrie te vormen. Hij zei op 8 juli: ,,De mijnwerkersvakbond is gekidnapt. Wij willen hem teruggeven aan de leden. Wanneer dat een feit is, kunnen zij zelf uitmaken wie hem leidt.''

In de maanden die volgden spraken ook de mijnwerkers van South Derbyshire en Durham zich in meerderheid uit voor een afscheiding van de NUM en een aansluiting bij de nieuwe bond, de Vakbond voor Democratische Mijnwerkers (UDM). De National Coal Board verklaarde graag met de nieuwe bond te willen samenwerken. Roy Lynk verklaarde op 19 oktober dat de UDM binnen afzienbare tijd de nieuwe nationale vakbond voor mijnwerkers zou worden ,,gebaseerd op democratische principes en het recht op medezeggenschap van de individuele leden''. Op 6 december werd de UDM officieel als onafhankelijke vakbond erkend.

Op 29 juli maakte de National Coal Board bij de presentatie van het jaarverslag over het op 31 maart afgesloten boekjaar 1984 bekend, dat de staatsmijnen in dat jaar een verlies hadden geleden van £ 2,26 mrd, ruim f 10 mrd. De NCB schreef £ 1,75 mrd van dit verlies, ruim f 7,4 mrd, toe aan de mijnwerkersstaking.

Tijdens de staking was de kolenproduktie van 105 miljoen pond naar 42 miljoen gedaald. Volgens de NCB moesten 71 mijnen worden gesloten omdat ze niet werden onderhouden. Een aantal daarvan zou niet meer kunnen worden geopend, aldus de NCB. De mijnwerkers derfden tijdens de staking gemiddeld £ 10.000 (f 42.500) aan inkomen.

Op 3 sept. 1985 keurde het Trades Union Congress (TUC) in Blackpool tijdens zijn jaarlijkse bijeenkomst met 4.649.000 tegen 4.585.000 stemmen een door Scargill naar voren gebrachte resolutie goed die op 2 september met 25 tegen 16 stemmen was afgekeurd door het algemeen bestuur van het TUC.

In de resolutie werd een toekomstige

Labour-regering opgeroepen wetgeving te introduceren voor 1) een herziening van de gevallen van alle mijnwerkers die door de National Coal Board waren ontslagen als gevolg van de mijnwerkersstaking; 2) een weer in dienst nemen van alle mijnwerkers die door de NCB waren ontslagen wegens activiteiten die uit de staking waren voortgevloeid; 3) een terugbetaling aan de mijnwerkersbond en andere betrokken bonden van alle gelden die „geconfisqueerd" waren als gevolg van boetes, beslagleggingen en curatorschap; en 4) een beëindiging van alle mijnsluitingen die niet het gevolg waren van uitputting van de mijn.
Op 22 september werd Scargill gekozen tot voorzitter van de nieuwe Internationale Mijnwerkersorganisatie (IMO). Bij de nieuwe organisatie waren bonden uit zowel West- als Oosteuropese landen aangesloten.

Op 3 okt 1985 maakte minister van energie Peter Walker bekend dat de voorzitter van de British Steel Corporation, Sir Robert Haslam, het voorzitterschap van de National Coal Board zou overnemen van Ian McGregor Sir Robert zou per 1 nov 1985 vice-voorzitter van de NCB worden zonder uitvoerende bevoegdheid, in mei 1986 full-time vice-voorzitter, waarna hij op 1 sept 1986 formeel McGregor zou opvolgen voor een periode van drie jaar
Als voorzitter van de British Steel Corporation werd Sir Robert opgevolgd door Robert („Bob")Scholey, tot dusver vice-voorzitter en „chief executive" van British Steel Corporation

Op 14 nov 1985 aanvaardde een rechtbank in Londen de verontschuldigingen van de NUM voor „beledigingvan de rechtbank" en hief het beslag op dat zij had gelegd op de tegoeden van de bond ter waarde van ongeveer £ 10 mln Het beslag was gelegd nadat de NUM had geweigerd een in okt 1984 opgelegde boete te betalen Die boete was opgelegd omdat de NUM was blijven volhouden dat de mijnwerkersstaking officieel was

Modernisering London Stock Exchange. De „Big Bang"

Op 27 juli 1983 maakte minister van handel en industrie Cecil Parkinson de inhoud bekend van een overeenkomst die de regering had gesloten met de London Stock Exchange, de Londense effectenbeurs, een zelfstandig orgaan. De regering had de effectenbeurs toegezegd onmiddellijk een al jaren lopend gerechtelijk onderzoek naar concurrentievervalsende praktijken te staken in ruil waarvoor het Beursbestuur geleidelijk een aantal regels zou wijzigen dan wel opheffen, zodat de beurs op den duur een normaal commercieel bedrijf zou worden.
Op 9 september kondigde de directeur van de Bank of England, Robert Leigh-Pemberton, in de Financial Times aan dat zijn bank verscherpt toezicht ging houden op de London Stock Exchange. De controle was een onderdeel van de op 27 juli bekendgemaakte overeenkomst.

In april 1984 begon de Londense effectenbeurs met de afschaffing van vaste bemiddelingstarieven Over deze maatregel en de modernisering van de London Stock Exchange merkte correspondent Marc Chavannes in *NRC/H'blad* (14-4-1984) o.m. het volgende op:

De krijtstreepheren bewegen zich nog met evenveel genoegen door de nauwe straatjes en grote gebouwen van The City, het financiële hart van Londen. Maar in werkelijkheid veranderd er de laatste maanden meer dan in jaren het geval was.

Deze week nog nam de aandelenbeurs, de fameuze Stock Exchange, de historische stap geleidelijk het systeem van vaste bemiddelingstarieven af te schaffen Zo willekeurig als zo'n mededeling voor een buitenstaander mag klinken, zo fundamenteel is die voor de Londense beurs, die - net zoals de Amsterdamse – een besloten vereniging is
De wind van vernieuwing is niet spontaan gaan waaien Vorige zomer werd door de toenmalige minister van handel, Cecil Parkinson, een eind gemaakt aan een jarenlang juridisch onderzoek door het Britse Bureau voor eerlijke handelspraktijken (OFT) dat de beurs beschuldigde van monopolistische handelwijzen
In ruil voor het terzijde leggen van de zaak moest de beurs beloven eind 1986 een geheel vrije tarief-politiek te voeren Vanaf december van dat jaar moeten alle partijen die effecten willen kopen of verkopen vrij kunnen onderhandelen over het bemiddelingstarief dat de makelaar daarvoor krijgt
Dat is vooral van belang voor grote institutionele beleggers die tot nu toe er niet omheen konden voor aankoop van een pakket van 100 000 aandelen 100 000 keer de commissie te betalen die aankoop van eén aandeel kost Zonder dat de commissionair er zo veel meer werk aan heeft
De Britse regering, die geen aanhanger is van regelmatig ingrijpen in vrije marktverhoudingen, is gekomen tot deze opmerkelijke bemoeienis met het hart van haar financiele wereld omdat zij steeds meer omzet zag verdwijnen naar het buitenland Zij vreesde dat het gemeenschappelijk eigenbelang van te veel kleine beursfirma's binnen afzienbare tijd het stofrag op de beursvloer zou doen neerdwarrelen
Nu de beurs zich eenmaal heeft verplicht tot zelfvernieuwing heeft voorzittei Sir Nicholas Goodison een heel programma van heroverweging van de gegroeide regels en praktijken gelanceerd
Zo zal de traditionele scheiding tussen makelaars (brokers) en „hoekmannen" (jobbers) wegvallen, en hebben de Londense beurshuizen nu al meer vrijheid gekregen voor hun opdrachtgevers in buitenlandse aandelen te handelen
De buitenlandse markt is goeddeels verloren terrein voor de leden van de Stock Exchange
Volgens sommige waarnemers zal ook de eigen markt binnen vijf jaar overstroomd zijn door grote, buitenlandse investeringsbanken
Door de afschaffing van de vaste commissie is een heel proces van fusies en schaalvergroting opgetreden dat niet bij de douane ophoudt. Verschillende makelaarshuizen hebben het nu nog toegestane maximale percentage van 29,9 van hun aandelen aan grote Amerikaanse broers verkocht. Wanneer die belemmering verder vervalt zullen Japanners, Amerikanen en wie verder wil de Londense beursvloer direct gaan betreden.
De Bank of England, die het vernieuwingsproces namens de regering in de gaten houdt, laat deze internationalisatie willens en wetens plaatsvinden. Opengaan of vergeten worden is het devies. In vrije concurrentie mee blijven gmeien.

Op 3 juli 1984 maakte minister van financien Nigel Lawson een blauwdruk bekend van de regeringsplannen voor „diepgaande veranderingen '' op de Londense financiële markt. Volgens Lawson overwoog de regering serieus een toezichthoudend orgaan in te stellen ter bescherming van de investeerders.

Zo'n orgaan, waarvoor de Amerikaanse Securities and Exchange Commission (SEC) wel model stond, werd door de Londense beurs als uiterst on-Brits ervaren Maar de minister zei dat in sommige delen van de markt zelfregulering niet goed had gewerkt Als principe gaf hij daar overigens nog steeds de voorkeur aan
In zijn streven naar een doorzichtige, moderne opzet van de „financiële hoofdstad van Europa" zou hij een nieuw fraude-opsporingsteam instellen Juristen, accountants en politiemensen zouden daarin samenwerken om oneerlijke praktijken tegen te gaan
De Britse geldwereld beloofde de minister meer concurrentie door de spaarbankcombinatie Trustee Savings Bank, ook wel „The sleeping giant" genoemd, van haar laatste beletselen te ontdoen om als volwaardige handelsbank te gaan opereren Bovendien kregen de zogenaamde Building Societies meer armslag om te concurreren
Deze societies waren groot geworden door het verstrekken van goedkope hypotheken om het eigen woningbezit te bevorderen Zij waren echter steeds meer uitgegroeid tot spaarbanken De aangekondigde plannen boden hun de mogelijkheid zich verder in de richting van het dienstenpakket van de handelsbanken te ontwikkelen

Op 29 jan. 1985 publiceerde de regering een nota met voorstellen die financiële fraude en malversaties tegen moesten gaan en die het reilen en zeilen in de Londense City ingrijpend zouden veranderen.
Voortaan zou er officieel toestemming moeten worden verleend voordat er mocht worden gehandeld op de beurs. De bevoegdheid deze toestemming te verlenen lag in eerste instantie bij de

minister van financiën, maar zou worden gedelegeerd aan twee instanties die toezicht zouden houden op de financiële gang van zaken. Dat werden de Securities and Investments Board en de Marketing of Investments Board. Deze twee organen, die een behoorlijke mate van autonomie kregen, zouden worden samengesteld uit deskundige mensen.
De voorgestelde wet reguleerde de termijnhandei in geld en goederen en de handel in opties. Via anti-monopolie wetgeving zouden de minimumbedragen voor commissies worden afgeschaft. Ook het systeem waarbij effectenmakelaars aandelen kochten van hoeklieden zou verdwijnen.
Volgens minister van handel en industrie Norman Tebbit waren de regeringsvoorstellen voordelig voor zowel beleggers als de industrie en de financiële instellingen. De beleggers konden profiteren van de betere bescherming tegen fraude en nalatigheid die de voorstellen boden, de industrie kon profiteren van een goedkopere financiële dienstverlening omdat de concurrentie werd bevorderd en de financiële instellingen konden goed functioneren binnen een systeem waarin bemoeienis van de overheid zo beperkt mogelijk was gehouden en het toezicht werd uitgeoefend door instanties die vertrouwd waren met de markt.

Medio december publiceerde de regering voorstellen ter versterking van het toezicht op het bankwezen. De voorstellen maakten deel uit van maatregelen tegen de ,,streepjespak-fraude'' in the City.
Binnen de Bank of England zou een Raad voor het banktoezicht worden ingesteld. De president van de Bank of England was voorzitter van deze Raad, maar kon van haar adviezen afwijken. In dat geval moest hij de minister van financiën inlichten.

Op 19 december introduceerde minister van handel en industrie Leon Brittan (begin sept. 1985 had Brittan die portefeuille overgenomen van Tebbit, zie pag. 44/1-1987) in het Lagerhuis de Financial Services Bill, die de nieuwe structuur voor the City regelde. Die wet voorzag o.m. in een nieuwe Beurscommissie, die werd belast met het uitroeien van frauduleuze praktijken. De commissie kreeg tot taak toezicht uit te oefenen op de hele Londense investeringsmarkt. Zij zou een vergunningstelsel voor handelaren en makelaars in het leven roepen en richtlijnen opstellen om de mogelijkheden van fraude en misdaad tegen te gaan.
Daartoe kreeg de commissie disciplinaire bevoegdheden en mocht zij de gedupeerde beleggers helpen. Volgens

Leon Brittan

de regering zouden de twee maatregelen van die week het vertrouwen in The City herstellen.
Brittan zei op 20 december dat het Verenigd Koninkrijk nu ,,een nog onaantrekkelijker land is geworden voor fraudeurs''. In 1986 zouden structurele veranderingen in de regulering van de financiële diensten worden doorgevoerd, een operatie die bekend stond als de ,,Big Bang''.
Per 1 maart 1986 verviel de regel dat beursfirma's voor maximaal een derde in buitenlandse handen mochten zijn. Het gevolg was een grote overnamelust van de kant van machtige Amerikaanse en Japanse aandelenhandelaars en financiële giganten in het algemeen. Ook de Britse banken hadden zich ingedekt tegen de nieuwe marktverhoudingen door gerespecteerde makelaars en ,,jobbers" op te kopen, met wier expertise zij vanaf eind oktober slagvaardig van de nieuwe vrijheid van aandelenhandel hoopten te gaan profiteren.
Er kwamen een groot aantal fusies en overnames tot stand, waarbij zowel oude firma's werden opgeslokt als talentrijke handelaren werden weggekocht.

Op 22 april begonnen de beurs van Londen en de zogenoemde Over-the-counter beurs in de Verenigde Staten de noteringen van een aantal van elkaars fondsen te geven. De samenwerking werd door de Amerikaanse deelnemer de eerste stap genoemd op de weg naar een wereldomspannende, 24 uur per dag geopende marktplaats.
De twee beurzen zouden elk ongeveer 300 van elkaars fondsen in hun voortdurende verslaggeving opnemen. Onder de Londense aandelen bevonden zich de 100 fondsen die samen de Financial Times index uitmaken.
Op 16 september verklaarde de Londense Beurs haar naam te zullen wijzigen in International Stock Exchange na een fusie met de International Securities Regulatory Organization (ISRO). De ISRO was een organisatie van ongeveer 200 firma's die zich bezig hielden met de handel in internationale obligaties (eurobonds) en aandelen buiten de gevestigde beurzen om. Door de fusie met de groep internationale aandelenhandelaren wilde de Londense beurs een 24-urige elektronische handel in aandelen mogelijk maken.

Op 27 oktober 1986 vond de ,,Big Bang'' plaats. Op die dag werd de Stock Exchange Automated Quotation (SEAQ), het geautomatiseerde koersensysteem van de Londense beurs, in bedrijf genomen. De handelaren tikten hun koersen in op een gesloten beeldschermcircuit.
Alle instellingen die bij dit systeem waren aangesloten, konden zodoende direct zien wat er in een bepaald fonds was gedaan en voor welke prijzen zij voor een transactie bij de verschillende effectenhandelaren terecht konden. Het geavanceerde computersysteem stelde de effectenhandelaren in staat vanuit hun eigen kantoren te opereren. De ingebruikneming van het nieuwe systeem verliep niet vlekkeloos en ook in de dagen daarna deden zich technische storingen voor.
In de Volkskrant (27-10-1986) merkten Gert van der Have en Wio Joustra over de Big Bang o.m. het volgende op:

Na anderhalf jaar van koortsachtige voorbereidingen moet in Europa de beeldschermhandel zich voor het eerst ook op een effectenbeurs gaan bewijzen. Tegelijkertijd storten Amerikaanse en Japanse firma's zich op grote schaal op de Europese effectenmarkt. Door de vrijmaking van de effectenhandel in Londen wordt de concurrentie moordend.
,,Het zal een flinke worsteling worden, want er is nogal wat overcapaciteit in de markt'', beaamt device-voorzitter van de Engelse effectenbeurs Graham Ross Russell. Een kleine 60 effectenfirma's zullen trachten zich een plaats te veroveren in Londen. De beurs hoopt door de Big Bang sterker te staan in de concurrentieslag met New York en Tokio.
De markt in Londen zal vanaf vandaag meer weg hebben van een vrijworstelring, dan van een nette beurs met aloude tradities en afspraken tussen heren. Een handvol bevoorrechte firma's kon tot voor kort in ,,The City'', het financiële hart van Londen, een zeer comfortabel bestaan leiden.
Het kringetje effectenhandelaren - zowel commissionairs die met het publiek handelen als hoeklieden die met commissionairs zaken doen en de prijzen vaststellen - was besloten. Ze konden met de ogen dicht geld verdienen door de vaste provisie die binnen stroomde bij elke afgesloten transactie. Lange lunches en een bezoek aan de City-pubs maakte de korte werkdag vol.
Dat is verleden tijd. ,,Gezien de internationale concurrentie en de steeds grotere en professionele beleggers kon dit niet meer'', aldus Ross Russell. ,,Londen begon terrein te verliezen. In

het belangrijkste fonds, de Britse chemiegigant ICI, werd in New York meer gehandeld dan in Londen."
Het gevolg is dat de scheiding tussen hoekman en commissionair is afgeschaft. De marktmakers, zoals de effectenbedrijven nu heten. handelen in de verschillende aandelen niet alleen maar in opdracht van beleggers. Zij speculeren ook zelf voor eigen rekening. De vaste provisies behoren tot het verleden, zodat de effectenhandelaren elkaar met de bemiddelingstarieven beconcurreren om de beleggers naar zich toe te trekken. Het geheel wordt allemaal een stuk riskanter.

Waarom zijn *Amerikaanse* effectenreuzen als *Merrill* Lynch en Japanners als *Nomura naar Londen* gekomen?
De vice-voorzitter van de Londense beurs: ,,Dat is een gevolg van de opkomst van de wereldmarkt in effecten, een handel die 24 uur per dag doorgaat en waarbij iedereen vestigingen wil hebben in de belangrijkste financiële centra in de verschillende tijdzones."
.,De Amerikanen en de Japanners zaten tot nu toe vooral op hun thuismarkten. Londen geeft ze de gelegenheid om op grote schaal in het buitenland aanwezig te zijn. Voor Londen betekent het dat de benodigde kapitaalkracht om een dergelijke handel te kunnen financieren enorm is toegenomen en dat is voor onze positie belangrijk."

De Amerikanen en Japanners hebben er geen gras over laten groeien nu de deuren van The City geopend zijn. In recordtempo werden Britse effectenfirma's opgekocht en werden overal tophandelaren bij concurrenten weggekaapt. De Britse banken bleven niet achter. Ook zij mogen nu voor het eerst handelen in effecten. Het gevolg was een run op handelaren en waanzinnige salaris-aanbiedingen, de Golden Hallo's.
Een overmijdelijk neveneffect is dat er momenteel veel te veel handelaren zijn. Ross Russell: ,,Eris overcapaciteit. Iedereen wil erbij zijn uit angst de boot te missen. Zo zijn er nu ineens 27 marktmakers, die in overheidsobligaties handelen. Tot voor kort waren dat er vier tot vijf."(...)

De vice-voorzitter ontkent dat het doel van de Big Bang is om handel weg te halen bij de overige beurzen van Europa. ,,Maar", voegt hij er in een adem aan toe, ,,hetis natuurlijk wel zo. dat de markten die niet met hun tijd mee zijn gegaan en niet efficiënt werken, een deel van hun effectenhandel naar Londen zien vertrekken". Het is nu al zo dat alle grote bedrijven met zogenoemde road shows naar Londen komen om zich aan de beleggers te presenteren, in de hoop kapitaal binnen te slepen.

,,Alle grote beleggingsinstellingen hebben vertegen oordigers in Londen zitten. Kijk ook maar naar de grote Franse staatsbedrijven die geprivatiseerd worden. Ze geven hier allemaal een presentatie, zoals onlangs Saint Gobain. De handel in effecten van de grote Europese bedrijven zal meer en meer in Londen plaatsvinden"...

Geen herinvoering doodstraf

Na een debat van zeseneenhalf uur verwierp het Lagerhuis op 13 juli 1983 met 368 tegen 223 stemmen een herinvoering van de doodstraf voor moordenaars, hoewel premier Thatcher en volgens een Gallup-enquête ook 77 procent van de Britten ervoor was. Bij de stemming behoefden de parlementariërs zich niet aan de fractiediscipline te houden.
In afzonderlijke stemmingen werden ook nauwer afgebakende voorstellen voor herinvoering van de doodstraf

Een montage van de Britse ochtendkranten op 14 juli 1983, de dag nadat het Lagerhuis een herinvoering van de doodstraf had verworpen.

verworpen: voor moord op politiemensen met een meerderheid van 81 stemmen, voor het doden van dienstdoende gevangenisbeambtes met een meerderheid van 96 stemmen, en voo moord die gepaard ging met diefstal met een meerderheid van 175 stemmen.

Met 361 tegen 245 stemmen werd ook de herinvoering van de doodstraf voor terroristen verworpen, hoewel minister van binnenlandse zaken Leon Brittan hiervoor had gepleit.

Volgens de minister was het aantal delicten met dodelijke afloop alleen in Engeland en Wales al gestegen van 282 in 1960 tot 619 in 1982. De meerderheid van de parlementariërs voerde echter aan dat de veroordeling van terroristen in Noord-Ierland niet, zoals elders in het Verenigd Koninkrijk, via jury-rechtspraak maar via één rechter tot stand kwam, hetgeen volgens hen de toepassing van de doodstraf uiterst omstreden maakte.

Op 12 juli had de Generale Synode van de Church of England met 407 tegen 36 stemmen herinvoering van de doodstraf verworpen. De aartsbisschop van Canterbury, Robert Runcie, sprak van een ,,stapterug". Hij meende dat de staat teveel god zou spelen wanneer deze zou menen te mogen beschikken over leven en dood. Ook de Britse orde van advocaten sprak zich die dag bij een stemming met overgrote meerderheid tegen de doodstraf uit.

De (toenmalige) voorzitter van het Europese Parlement, Piet Dankert, schreef premier Thatcher in een brief dat het Verenigd Koninkrijk een grote stap terug zou doen van het morele gezag dat het in de Gemeenschap had wanneer het de doodstraf zou invoeren.

(NRC/H'blad, Volkskrant, The Times, Le Monde, KCA, AdG)

OOST-EUROPA

POLEN

ONTWIKKELING VANAF MEDIO 1983

Op pag. 409/1 e.v. werd onder meer verslag gedaan van de opheffing van de staat van beleg op 22 juli 1983 en enkele daarmee gepaard gaande maatregelen. Hieronder volgt een overzicht van de ontwikkelingen nadien.

Ontbinding Kunstenaarsbond en Schrijversbond

Op 21 juli 1983 werd de twee maanden eerder geschorste Kunstenaarsbond (ZPAP) door de autoriteiten opgeheven.
De Poolse Schrijversbond (ZLP) werd op 19 aug. 1983 ontbonden. Volgens het persbureau PAP was de maatregel genomen omdat de leiding van de Schrijversbond ,,alle voorstellen heeft verworpen om de bestaande problemen op te lossen".

De bond was geschorst toen in dec. 1981 de staat van beleg werd uitgeroepen. Aan die schorsing was volgens de bepalingen van de staat van beleg op 30 juni automatisch een eind gekomen. De Schrijversbond had daarvoor te horen gekregen weer te mogen functioneren als het bestuur en de leden werden gezuiverd van ,,anti-socialisten", schrijvers die zich hadden ingelaten met Solidariteit of dissidenten.
Op 29 juni had het partijblad Trybuna Ludu een zeer felle aanval gedaan op de bond en daarbij een lijst gepubliceerd van schrijvers die zich ,,anti-socialistisch" zouden hebben opgesteld. Op deze lijst kwamen ook de voorzitter en vice-voorzitter van de bond voor, Jan Jozef Szczepanski en Andrzej Braun.

Op 20 augustus werd tijdens een bijeenkomst, waaraan 80 regime-getrouwe schrijvers deelnamen, de oprichting aangekondigd van een nieuwe organisatie van schrijvers, die ,,het systeem en de wetten van de Volksrepubliek zal respecteren". Voorzitter van deze groep schrijvers was de 81-jarige Halina Auderska, oud-voorzitter van de ZLP.

Resultaten amnestie

Het ministerie van justitie berichtte op 12 aug. 1983 dat ongeveer 800 gevangenen waren vrijgelaten op grond van de op 21 juli door de Sejm goedgekeurde amnestiewet, maar dat zo'n 60 personen, waaronder de voormalige leiders van Solidariteit en de KOR, niet voor amnestie in aanmerking kwamen. Sylwester Zawadzki, de minister van justitie, verklaarde op 29 september dat 2.565 politieke gevangenen hadden geprofiteerd van de amnestie en dat 83 personen, die onder de staat van beleg waren gearresteerd, nog vastzaten.

Bekende activisten die in het kader van de wet op vrije voeten werden gesteld waren Zofia Romaszewska, een van de organisatoren van

Radio Solidariteit. Janusz Onyszkiewicz, de vroegere officiële woordvoerder van Solidariteit, en Bronislaw Geremek, een voormalig adviseur van de vakbond.
Het persbureau PAP meldde op 8 augustus dat 17 personen uit de illegaliteit zich bij de autoriteiten hadden gemeld om te kunnen profiteren van de amnestie. Onder hen bevond zich Pawel Bakowksi, een van de activisten die verantwoordelijk waren voor het ondergrondse blad Tygodnik Mazowsze, de uitgave van de afdeling Warschau van Solidariteit.
Wladyslaw Hardek, een van de vijf leden van de ondergrondse Solidariteit, las op 23 augustus via de Poolse televisie een verklaring voor, waarin stond dat hij zich bij de autoriteiten had gemeld omdat de strijd in de ondergrondse ,,zinloos" was en waarin hij alle ondergedoken activisten aanraadde hetzelfde te doen.
De vier overige leden van de TKK, Zbigniew Bujak, Tadeusz Jedynak, Bogdan Lis en Eugeniusz Szumejko, achtten het waarschijnlijk dat Hardek was gearresteerd en was gedwongen de verklaring voor te lezen. Op 22 september leverden zij in een verklaring felle kritiek op het gedrag van Hardek: ,.Ieder optreden voor de massa-media van vakbondsactivisten die uit hun schuilplaats komen of zijn gearresteerd door de veiligheidsdiensten verdient slechts veroordeling, aldus de TKK. die eraan toevoegde dat dit in het bijzonder gold voor leiders van Solidariteit op plaatselijk of landelijk niveau.

De 32-jarige Jan Narozniak, die in mei 1983 na zijn arrestatie uit een ziekenhuis was ontsnapt, gaf zich op 1 okt. aan bij de autoriteiten. Hij verklaarde dit te hebben gedaan na de afspraak dat de aanklacht tegen hem werd ingetrokken. Narozniak was in nov. 1980 gearresteerd wegens publikatie van een geheim regeringsstuk over het optreden tegen dissidenten. Na de dreiging met een algemene staking in Warschau besloten de autoriteiten hem toen vrij te laten. In dec. 1981 was Narozniak ondergedoken.

Gerechtelijk onderzoek tegen priesters

Henryk Jankowski, biechtvader en adviseur van Lech Walesa en voormalig aalmoezenier van Solidariteit, moest zich op 18 oktober melden op het kantoor van de openbare aanklager in Gdansk, waar hij te horen kreeg dat een gerechtelijk onderzoek tegen hem liep. Hij werd verdacht van misbruik van de godsdienstvrijheid, het belasteren van de staat en het verspreiden van valse informatie. Jankowksi, die vergezeld was van Walesa en zo'n 500 aanhangers van Solidariteit, weigerde tijdens het verhoor vragen te beantwoorden.

De juridische actie tegen Jankowski volgde op enkele verklaringen van Poolse functionarissen die wezen op een hardere politiek van de overheid tegen priesters die openlijk de idealen van Solidariteit verdedigden. Volgens regeringswoordvoerder Urban was ook tegen andere priesters een onderzoek ingesteld, onder meer tegen de Warschause priester Jerzy Popieluszko, die sinds febr. 1982 elke maand een ,,mis voor het vaderland" opdroeg.

Jankowski moest zich op 15 november opnieuw bij de rechtbank melden voor een verhoor. Het kwam daarbij tot korte schermutselingen tussen de ongeveer 1000 aanhangers van Solidariteit die hem vergezelden en de politie.

Op 17 november stuurde de minister van godsdienstzaken Adam Lopatka kardinaal Jozef Glemp een lijst met de namen van 69 ,,extremistische" priesters met het verzoek dezen tot de orde te roepen. Behalve Jankowski en Popieluszko werden op de lijst ook twee bisschoppen genoemd, Antoni Tokarczuk van Przemysl en Zbigniew Karszewski van Warschau. In de boodschap aan Glemp werd gezegd dat als hij de genoemde priesters niet zou opdragen hun ,,anti-socialistische acties" te staken, de regering maatregelen tegen hen zou nemen.

Warschau biedt dissidenten emigratie aan

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban bevestigde op 29 oktober dat de Poolse autoriteiten bereid waren de aanklachten tegen elf van samenzwering tegen de staat beschuldigde dissidenten in te trekken als zij Polen voor enige tijd zouden verlaten Het aanbod gold de vier KOR-leden tegen wie een proces werd voorbereid, Jacek Kuron, Adam Michnik, Zbigniew Romaszewski en Henryk Wujec, en zeven vroegere leiders van Solidariteit, die allen lid waren geweest van de Nationale Commissie, het bestuur van Solidariteit voor het uitroepen van de staat van beleg, nl Andrzej Gwiazda, Karol Modzelewski, Marian Jurczik, Jan Rulewski, Seweryn Jaworski, Andrzej Rozplochowski en Grzegorz Palka

Volgens Urban was het aanbod eveneens van toepassing op ,,eenoverweldigende meerderheid van mensen onder arrest en zelfs op hen die wegens politiek gemotiveerde misdrijven gevangen zitten".

In een uitzending van de clandestiene Radio Solidariteit op 9 november werd het voorstel tot emigratie uit naam van de gevangenen van de hand gewezen Tevens werd bekend gemaakt dat een voormalig leider van de KOR, Konrad Bielinski, lid was geworden van de TKK

Het ondergrondse tijdschrift van Solidariteit in Warschau, Tygodnik Mazowsze meldde op 17 november dat de zeven voormalige leiders van Solidariteit niet op het aanbod van de regering wensten in te gaan om in vrijheid te worden gesteld op voorwaarde dat zij zouden emigreren. De vier KOR-leden hadden het aanbod al eerder van de hand gewezen.

Op 18 november werd bekend dat de autoriteiten de aanklacht tegen de zeven voormalige leiders van Solidariteit hadden verzacht. Zij werden niet langer beschuldigd van pogingen het socialistische systeem omver te werpen, maar van samenzwering ter omverwerping van dat systeem. Op de eerste aanklacht stond maximaal de doodstraf; de maximumstraf op samenzwering was tien jaar.

Oprichting KOK. Amnestie-regeling verlengd

Het Poolse parlement besloot op 21 november unaniem tot de oprichting van een Nationaal Defensiecomite (KOK), dat zou worden geleid door premier en partijleider Wojciech Jaruzelski Er bestond in Polen al een staatscomité met dezelfde naam, maar die KOK stond onder toezicht van de regering en had minder vergaande bevoegdheden Het nieuwe comité kreeg omvangrijke bevoegdheden op het gebied van de uitroeping van de staat van beleg en de militarisering van de industrie

Op 22 november diende Jaruzelski zijn ontslag in als minister van defensie, een functie die hij 15 jaar had uitgeoefend, en waarin hij werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger. generaal Florian Siwicki. Als KOK-voorzitter bleef Jaruzelski echter opperbevelhebber van de strijdkrachten.

De Sejm stemde die dag ook in met een verlenging van het amnestie-aanbod voor ondergedoken activisten van Solidariteit. De amnestie-regeling was op 31 oktober afgelopen en werd nu verlengd tot 31 december 1983.

Vakbonden bekritiseren regeringsbeleid

Tijdens een tweedaagse bijeenkomst medio november tussen vertegenwoordigers van de Poolse regering en afgevaardigden van de nieuwe, door het regime opgezette vakbonden, werd de regering gebrek aan geloofwaardigheid, economische zorgeloosheid en kwade trouw verweten. De rond 40 vertegenwoordigers van de nieuwe bonden die bij het overleg betrokken waren, uitten daarbij kritiek op de economische hervormingen van de regering. Volgens hen had de regering de sociale gevolgen van de hervormingen – een hoge inflatie en een snelle verarming van een groot deel van de bevolking – niet voorzien en maakte zij zich schuldig aan een gebrek aan visie op lange termijn.
Ook werd geklaagd dat er binnen de bedrijven veel schortte aan het functioneren van de nieuwe bonden omdat veel directeuren er vijandig tegenover stonden en het bestaan ervan niet erkenden. Volgens het bewind bedroeg het totale ledental van de bonden 3,3 miljoen. Solidariteit had rond tien miljoen leden.

Nobelprijs voor Walesa

Lech Walesa, aan wie op 5 okt. 1983 de Nobelprijs voor de Vrede werd toegekend (zie pag. 856/2 e.v.-1983) werd twee dagen later met die prijs gelukge-

wenst door prof Janusz Groszkowski Groszkowksi was van 1972 tot 1976 vice-president van Polen, van 1962 tot 1971 voorzitter van de Academie van Wetenschappen en van 1971 tot 1976 voorzitter van het Nationaal Eenheidsfront de toenmalige massa-organisatie In zijn gelukwensen bedankte Groszkowski Walesa voor alles wat deze had gedaan voor Polen, Solidariteit, de Poolse arbeiders en de ,,vreedzame strijd voor de rechten en elementaire vrijheden van de mens'
De Poolse regering diende bij het Noorse Nobelprijscomité een formeel protest in wegens de toekenning van de prijs, die zij beschouwde als een ,,interventie in de binnenlandse aangelegenheden van Polen''

Oprichting nieuw *officieel* comité

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban deelde op 3 december mee dat een ,,comité voor de naleving van de wet, de openbare orde en de sociale discipline'' was gevormd om het Nationale Defensiecomité van premier Jaruzelski bij te staan.

Arrestatie n.a.v. herdenkzng

Tijdens een herdenkingsbijeenkomst in Katowice op 4 december kwam het tot schermutselingen tussen aanhangers van Solidariteit en de politie. Er waren ongeveer 500 mensen bijeengekomen voor een herdenking van de mijnwerkers die in dec. 1981 bij protesten tegen de uitroeping van de staat van beleg in de Wujek-mijn waren doodgeschoten. De politie verhinderde de onthulling van een gedenksteen en arresteerde zo'n 50 mensen, onder wie twee voormalige kopstukken van Solidariteit: Anna Walentynowicz, de kraandrijfster van de Lenin-scheepswerf wier ontslag in 1980 een van de aanleidingen was voor de arbeidsonrust waaruit Solidariteit voortkwam, en Kazimierz Switon.

Een proces tegen Walentynowicz (55) en Switon (53), dat op 6 april 1984 zou beginnen, werd voor onbepaalde tijd verdaagd omdat de beklaagden te ziek waren om voor het gerecht te verschijnen. Switon was in verband met zijn gezondheidstoestand al op 6 februari uit de gevangenis vrijgelaten.

Szczepanksi veroordeeld

Maciej Szczepanski, de vroegere chef van de Poolse radio en televisie, werd op 13 jan. 1984 door een Warschause rechtbank veroordeeld tot 8 jaar gevangenisstraf wegens corruptie en verduistering. Szczepanski's voormalige plaatsvervanger, Eugeniusz Patyk, werd tot 7 jaar veroordeeld. Beiden kregen ook een boete van 300.000 zloty, 5 jaar ontzetting uit de burgerrechten en inbeslagname van een deel van hun bezittingen.

Maciej Szczepanski, voormalig hoofd van de Poolse radio en televisie, tijdens de rechtszitting op 13 januari 1984.

Szczepanski, een goede vriend van de vroegere partijchef Gierek, werd in 1972 benoemd tot hoofd van radio en televisie. In 1980 viel hij in ongenade, tijdens de opkomst van Solidariteit en de grote zuiveringen in het Poolse establishment.
Na zijn aanhouding bleek dat in de 8 jaar van zijn directeurschap 217 miljoen zloty aan overheidsgelden (15 miljoen gulden volgens de toenmalige koers) door hem en zijn medeplichtigen ten eigen bate was aangewend. Hij bezat diverse buitenhuizen, auto's, vliegtuigen en een 16 leden tellend damesballet.

Voormalige regeringsleiders voor rechter

Op 13 februari besloot het parlement Piotr Jaroszewicz, premier van 1971 tot 1980, en Tadeusz Wrzaszczyk, vicepremier van 1975 tot 1980, voor een speciaal tribunaal te dagen om verantwoording af te leggen over hun beleid. Dat beleid leidde tot de schuldenlast van 25 miljard dollar aan het Westen en tot de politieke en economische stagnatie die in 1980 de opkomst van Solidariteit tot gevolg had. Concreet werden Jaroszewicz en Wrzaszczyk machtsmisbruik en ernstige beoordelingsfouten ten laste gelegd.
De voormalige premier maakte op 14 februari een schrijven bekend, waarmee hij een maand eerder geprotesteerd had bij de Sejm tegen het voornemen hem ter verantwoording te roepen voor beleidsfouten in de jaren zeventig. Hij stelde daarin dat in Polen en andere communistische landen politieke en regeringsbesluiten werden gedeeld en dat de verantwoordelijkheid eveneens werd gedeeld.

Confrontatie kerk-staat

Op 7 maart 1984 werd door een omvangrijke politiemacht een eind gemaakt aan een actie van 400 scholieren in het dorp Mietne, die hun landbouwschool hadden bezet uit protest tegen het bevel van de overheid de kruisbeelden van het schoolgebouw te verwijderen. De problemen in Mietne waren drie maanden eerder ontstaan, toen het hoofd van de school op last van de overheid de kruisbeelden-uit de leslokalen had weggehaald. Toen deze door de leerlingen door nieuwe waren vervangen, werden zij opnieuw verwijderd. De protestacties in Mietne bleven voortduren en breidden zich uit naar de naburige stad Garwolin.
Op 13 maart gaven de acht belangrijkste kerkelijke leiders, verenigd in het Uitvoerend Comité van de bisschoppenconferentie, na een bijeenkomst onder leiding van kardinaal Glemp een verklaring uit waarin stond dat het episcopaat vasthield aan het standpunt dat religieuze symbolen hun plaats moesten behouden in openbare ruimten en scholen. Regeringswoordvoerder Urban verklaarde die dag dat volgens het standpunt van de regering scholen niet-religieuze instituten wa-

ren waar religieuze symbolen niet thuishoorden.
Op 6 april bereikten kerk en staat een compromis in de ,,kruisbeeldenoorlog", dat naar het oordeel van waarnemers neerkwam op een aanzienlijke concessie van de kant van het regime. Volgens de nieuwe afspraak mochten er kruisbeelden hangen in de slaapzalen en leeszaal van de scholen, maar niet in de klaslokalen. Verder mochten leerlingen als zij dat wilden kruisbeelden op hun bank zetten of rond hun hals hangen. Ook werd een eind gemaakt aan de praktijk dat leerlingen pas toegang tot de school kregen als ze eerst een verklaring tekenden waarin zij het wereldlijk karakter van het onderwijs zeiden te respecteren.

Protestactie gelovigen.

In de Warschause voorstad Ursus protesteerden duizenden gelovigen tegen een beslissing van kardinaal Glemp tot overplaatsing van de plaatselijke kapelaan Mieczyslaw Nowak naar een parochie op het platteland. Nowak, die op 18 febr. 1984 werd overgeplaatst, stond bekend als een fervent aanhanger van Solidariteit. Zijn naam kwam voor op de door het bewind aan de kerkelijke leiding overhandigde lijst van 69 priesters die zich aan ,,extremisme" schuldig zouden maken en zich met politiek zouden inlaten.

Gelovigen van de St. Jozefkerk in Ursus, die ervan overtuigd waren dat Glemp met de overplaatsing van Nowak gezwicht was voor het Poolse bewind dat de kerk verzocht had de 69 priesters tot de orde te roepen, begonnen een ,,bid-in" in de kerk en een hongerstaking om het episcopaat te dwingen de overplaatsing van hun priester ongedaan te maken.
Glemp had op 15 maart een onderhoud met Nowak en met enkele hongerstakers, maar zij slaagden er niet in de kardinaal op andere gedachten te brengen. De actievoerders verklaarden later verontwaardigd te zijn over de aantijgingen van de primaat dat zij politieke munt uit de situatie wilden slaan, maar zeiden hun hongerstaking te zullen beëindigen.

Betogingen tegen regime

Op 1 mei werd door de Poolse politie in zeker 7 steden met waterkanonnen en traangas een eind gemaakt aan betogingen voor Solidariteit. Bijna 700 mensen werden die dag gearresteerd.

Het belangrijkste succes boekte Solidariteit in Gdansk. Daar slaagden Lech Walesa en duizenden aanhangers erin te infiltreren in de officiële 1 mei-optocht. op die manier langs de oproerpolitie te komen en aldus door te dringen tot het podium met de stedelijke autoriteiten. Op drie meter van dat podium maakte Walesa het V-teken van Solidariteit. Op het zelfde moment ontrolden zijn aanhangers hun spandoeken en begonnen ze vakbondsleuzen te roepen. De verbaasde autoriteiten op het podium staakten hun onderlinge gesprekken en blaften bevelen naar de even verbaasde oproerpolitie, die daartoe tot drie keer toe op het plein een charge tegen de vakbondsactivisten uitvoerde.

Op 3 mei, de dag waarop Polen zijn eerste democratische grondwet herdenkt, kwam het in diverse steden weer tot betogingen die door de oproerpolitie uiteen werden geslagen.

Conflict over benoemingen *rectores universiteiten*

Eind mei ontstond een conflict tussen het regime en de universiteiten toen premier en partijleider Jaruzelski weigerde de verkiezing van twee rectores goed te keuren. Op 21 mei sprak Jaruzelski een veto uit over de verkiezing van Klemens Szaniawski als rector van de universiteit van Warschau. Deze werd op 9 mei met grote meerderheid – 204 tegen 66 stemmen – gekozen, waarmee een eind kwam aan het tijdelijk bewind van zijn tegenstander bij de verkiezing, Kazimierz Dobrowolski. Deze was in dec. 1981 onder de staat van beleg door het bewind aangesteld ter vervanging van een duidelijke aanhanger van Solidariteit. Eerder had Jaruzelski al een veto uitgesproken over de verkiezing van Andrzej Wiktor als rector van de universiteit van Krakow en van Jerzy Fedorowski als rector van de universiteit van Poznan.

De gekozen rectores waren aanhangers van Solidariteit. Regeringswoordvoerder Urban had Szaniawski kort na diens verkiezing een ,,politieke militant" genoemd, die ,,met kracht strijdt tegen de politiek van de staat".
De verkiezing van de rectores paste volgens waarnemers in het streven van Solidariteit om het regime te bestrijden door aanhangers in vertegenwoordigende lichamen van de relatief vrije universiteiten te kiezen De vroegere woordvoerder van de vakbond, Janusz Onyszkiewicz was kort daarvoor gekozen in de senaat van de Warschause universiteit en ook bij andere universiteiten hadden aanhangers van Solidariteit het tot sleutelfuncties gebracht.
Regerings oordvoerder Urban gaf op 22 mei toe dat het bewind om politieke redenen een veto had uitgesproken over de nieuwe rector in Warschau. Van Szaniawski was volgens hem geen afdoende samenwerking met minister van onderwijs Benon Miskiewicz te verwachten Miskiewicz had het kiescollege van de universiteit geschorst om te voorkomen dat dit een ander in Szaniawski's plaats tot rector zou kiezen.

Vrijspraak in *zaak-Przemyk*

Twee politiemannen werden op 16 juli 1984 door een Warschause rechtbank vrijgesproken van betrokkenheid bij de dood van de scholier Grzegorz Przemyk, die op 14 mei 1983 overleed na door de politie te zijn opgepakt en in elkaar geslagen (zie pag. 411/1). De twee waren beschuldigd van daden die Przemyks gezondheid in gevaar hadden kunnen brengen; zij werden wegens gebrek aan bewijs vrijgesproken.

Van de vier anderen die terecht stonden in verband met de dood van Przemyk, kregen de ziekenbroeders Michal Wysocki en Jacek Szyzdek resp. 2 1/2 en 2 jaar gevangenisstraf wegens onzorgvuldigheid en nalatigheid, resulterend in gevaar voor Przemyks leven. Twee artsen, beschuldigd van nalatigheid bij het stellen van een diagnose van Przemyks toestand. werden schuldig bevonden aan een onbedoelde misdaad, maar bleken onder een amnestie te vallen.

Ontwikkelingen betreffende politieke *gevangenen*

Gedurende het eerste half jaar van 1984 groeide het aantal politieke gevangenen aanzienlijk. Volgens officiële cijfers zaten begin februari 54 politieke gevangenen een straf uit en wachtten er 180 op een proces. Begin maart bedroegen deze aantallen resp. 58 en 369 en medio juli 58 en 602 gevangenen.

Eind februari riepen ondergrondse leiders van Solidariteit in een verklaring Westerse mensenrechtenorganisaties op er bij de Poolse regering op aan te dringen om in de gevangenis verblijvende activisten van Solidariteit officieel de status van politieke gevangene te verlenen. De ondertekenaars van de verklaring, Zbigniew Bujak, Tadeusz Jedynak, Bogdan Lis en Eugeniusz Szumejko. zeiden dat een aantal van hun gedetineerde collega's hongerstakingen hield om erkenning van deze status. Zij zouden geregeld worden mishandeld en in cellen samen met criminelen worden vastgehouden. De Poolse regering hield vol dat de meeste Solidariteit-gevangenen al meer rechten hadden dan gewone misdadigers. maar dat zij werden gestraft wegens onordelijk gedrag.

Een voormalig leider van Solidariteit uit Wroclaw, Piotr Bednarz, die in dec. 1982 was veroordeeld tot 4 jaar gevangenisstraf, ondernam op 14 mei 1984 in de gevangenis van Barczewo een poging tot zelfdoding. Volgens Solidariteit was deze gevangenis, waar meer prominente oud-activisten van de verboden vakbond vastzaten, een van de meest beruchte gevangenissen van Polen.
Bednarz had op 15 mei als getuige moeten optreden in het proces tegen Jozef Pinior, een voormalig bestuurslid van Solidariteit. Pinior werd op 24 mei veroordeeld tot 2 jaar gevangenisstraf wegens het organiseren van stakingen en betogingen tijdens de staat van beleg.
In dec. 1983 en jan. 1984 was de katholieke kerk betrokken geweest bij pogingen de elf belangrijkste politieke gevangenen in Polen - zeven vroegere leiders van Solidariteit en vier kopstukken van het oppositionele comité KOR - vrij te krijgen. In april werden deze pogingen hervat. Ook met een hoge functionaris van de Verenigde Naties, Emilio de Olivares, die de gevangenen begin mei bezocht, vonden besprekingen plaats.

(Voortzetting volgende aflevering).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij BV.. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VON WEIZSACKER BEZOEKT SU

De president van de Bondsrepubliek Duitsland, Richard von Weizsacker, heeft van 6-11 juli een bezoek aan de Sowjet-Unie gebracht.

Het bezoek viel in een periode, waarin de betrekkingen tussen West-Duitsland en de Sowjet-Unie enigermate waren bekoeld. Deze verkoeling in de relatie was ingetreden, toen de Westduitse Bondsdag op 22 nov. 1983 had besloten akkoord te gaan met de plaatsing op Westduitse bodem van Amerikaanse Pershing-2 en kruisraketten (pag. 179/2 e.v. - 1984).
Weliswaar had de Westduitse minister van buitenlandse zaken, Hans-Dietrich Genscher, van 20-22 juli 1986 de Sowjet-Unie bezocht en had Sowjetpartijleider Michail Gorbatsjow toen gesproken van een ,,nieuwe bladzijde" in de verhouding tussen beide landen. maar sindsdien was er in feite niets gebeurd, dat tot een verbetering van de betrekkingen had kunnen bijdragen.
Integendeel, het Amerikaanse weekblad Newsweek van 27 okt. 1986 bevatte een interview met de Westduitse bondskanselier Helmut Kohl, waarin deze over Gorbatsjow zei: ,,Hij is een moderne communistische leider, die verstand heeft van public relations. Goebbels, één van degenen, die verantwoordelijk zijn voor de misdaden van het Hitler-tijdperk, was ook een expert in public relations".
Deze uitspraak van de bondskanselier had bij de leiding van de Sowjet-Unie veel kwaad bloed gezet.
Niet goed gevallen in de Sowjet-Unie was ook de aarzelende en verdeelde houding van de Westduitse christen-democraten t.a.v. de door de Sowjetleider voorgestelde ,,dubbelenuloptie" - de verwijdering van Europees grondgebied van alle raketten met een reikwijdtevan 500 - 5000 km., waaronder zowel de SS-20 raketten aan Sowjet-zijde vielen als de Pershing-2 en kruisraketten aan Westeuropese zijde. Maar ook vielen hieronder de raketten voor de korte afstand, waarin de SU een groot overwicht heeft.
De Sowjets hadden zich daarbij vooral gestoten aan de hardnekkigheid, waarmee de grootste regeringspartij in de Bondsrepubliek, de CDU/CSU, vasthield aan het behoud van de Pershing-1A kernraketten voor de Westduitse strijdkrachten. Deze van oorsprong Amerikaanse raketten zijn door de VS aan de Bondsrepubliek in eigendom gegeven. Kernbommen, die door deze raketten getransporteerd zouden kunnen worden, bleven echter in Amerikaans bezit.
Op de koele houding. die Moskou het afgelopen jaar tegenover Bonn heeft ingenomen, zijn ten aanzien van twee Westduitse gezagsdragers uitzonderingen gemaakt: de liberale minister Genscher en bondspresident Richard von Weizsacker. En juist die beiden zijn op 6 juli voor een zesdaags bezoek in de Sowjet-Unie gearriveerd,
De verwachtingen zijn dus hoog gespannen in de Bondsrepubliek. De voorafgegane week heeft de president verscheidene keren tegenover de media die verwachtingen geprobeerd af te zwakken. Dat het niet helemaal is gelukt. bewijst bijvoorbeeld het feit dat het ongekend hoge aantal van 140 journalisten met hem meereist.

Von Weizsacker maakte in de middag van 6 juli na zijn aankomst in Moskou direct duidelijk in welke atmosfeer hij het bezoek wil zien: zijn eerste officiële daad na een bezoek aan zijn collega Andrei Gromyko was een gang naar het graf van de onbekende Sowjetsoldaat aan de Kremlin-muur.
Terwijl achtereenvolgens het Duitse en het Somjet-volkslied werden gespeeld, stond de president enkele minuten oog in oog met de gevolgen van een stuk Duits verleden En met de Kremlinmuur. aan de achterkant waarvan op 28 mei Mathias Rust met zijn Cessna landde (zie verder, onder Sowjet-Unie).

Dat Von Weizsacker welkom is in Moskou bleek in de avond van 6 juli uit de tafelrede van de Sowjet-president Gromyko, die erop wees dat zijn land de rede van Von Weizsacker van 8 mei 1985 in de Bondsdag (pag. 38111 e.v. - 1985) ,,goed in herinnering" heeft. "In die rede werd de gedachte hoorbaar: van Duitse bodem mag nooit meer gevaar voor de vrede uitgaan. Wij weten die verklaring te waarderen".
Het was dezelfde rede, die onlangs een bezoek van de Israelische president Herzog aan de Bondsrepubliek mogelijk maakte.
En dat Moskou zelfs bereid was iets voor de goede verstandhouding met de president te doen, bewijst het feit dat dit jaar al 3840 etnische Duitsers de Sowjet-Unie hebben mogen verlaten, in juni zelfs 1400. In het hele voorgaande jaar waren dat er slechts 763.
In Bonn en in de Westduitse delegatie, die de president begeleidt, ziet men in deze vriendelijkheid tegelijkertijd een demonstratie tegen diens partijgenoot Helmut Kohl, die in de ogen van de Sowjet-leiders te veel zijn oor leent aan rechtse groepen binnen zijn partij.
Het partijblad Prawda verweet Kohl een week tevoren in het kernwapendebat nog ,,politieke blindheid". Hij was een ,,klinisch geval voor de oogarts", stond er.
De zeer Kohl-gezinde Frankfurter *All*gemeine noemde het op 6 juli in een hoofdartikel op de voorpagina desondanks ,.wat spookachtig" hoe de So-

Sowjet-president Andrei Gromyko (3e v.l.) neemt samen met de Westduitse president Richard von Weizsacker (4e v.l.) de erewacht af op de luchthaven van Moskou, kort nadat de laatste daar op 6 juli was aangekomen voor zijn zesdaagse bezoek aan de Sowjet-Unie.

Weekblad 56ste jaargang No. 2903, pag. 42519-42534

wjet-leiding de Duitse bondskanselier uit de betrekkingen probeert ,,uit te sluiten". Bonn mag daar niet op ingaan, aldus de krant.
Kohl zelf probeerde ook op 6 juli nog wat van de indruk weg te nemen dat hij niet meespeelt in het beleid tegenover Moskou. Tegenover opnieuw de *FAZ* wekte hij de indruk alsof in een ,,langdurig gesprek", dat hij op 6 juli met Von Weizsacker voerde, deze met een aantal opdrachten van de bondskanselier zelf op pad was gestuurd.
De verhouding met Moskou, liet hij weten, was voor Bonn van ,.centrale betekenis". Het gaat er nu om het gesprek te intensiveren en mogelijkheden van samenwerking op elk terrein te benutten".
Het tijdstip van Weizsackers staatsbezoek was juist goed, zei de bondskanselier, nu Oost en West in een beslissende fase van een mogelijk duurzame verbetering van hun verhoudingen verkeren.
Kohls bureau maakte duidelijk wat Von Weizsacker verder nog voor elkaar moet brengen: een ontmoeting Kohl-Gorbatsjow, ,,waarbijde politieke onderhandelingen gevoerd kunnen worden, die niet tot de taken van het staatshoofd behoren". Het was bijna een waarschuwing.
De persoonlijkheid-Von Weizsacker weet echter steeds een toon te vinden, waar de partijman Helmut Kohl geen feeling voor heeft.
Verzoening tussen het Duitse en het Sowjet-volk zat niet in zijn bagage, zei Von Weizsacker een week eerder nog in een gesprek met journalisten. ,,Verzoening is een menselijk gebeuren, dat je niet op de agenda voor een politieke reis kunt zetten". Uit zijn mond wordt zo'n uitspraak geaccepteerd; uit die van Kohl was zij al weer als een belediging opgevat.
De man, die als politieke architect op de achtergrond staat en die in de bondspresident wel vaker een bondgenoot vindt, is minister Genscher. Hij heeft de strijd om de nul-optie in zijn voordeel beslecht en hij heeft voor elkaar gekregen dat de gematigde toon tegenover Moskou weer de overhand heeft.

In een tv-interview maakte hij op 5 juli nog eens duidelijk welke overwegingen bij hem een rol spelen. ,,We hebben ons er lang genoeg over beklaagd dat de Sowjet-politiek zo onbeweeglijk was. Nu wordt zij beweeglijk, dan moeten wij niet angstig terugdeinzen en ook niet wantrouwig worden. Integendeel, we moeten de kansen van een dergelijke beweging benutten".
Zijn politieke tegenstanders hield hij voor, dat men alleen in staat is succesvol politiek tegenover de Sowjet-Unie te bedrijven als men bereid is de nieuwe ontwikkelingen in Moskou ,,gedifferentieerd" te beschouwen. Problemen hebben slechts degenen ,,die het moeilijk valt te scheiden van geliefkoosde vijandbeelden die de politiek zo eindeloos eenvoudig maken dat men de wereld kan indelen in goed en kwaad".
Tot die mensen behoort de bondspresident niet. Onze verantwoordelijkheid voor een constructieve, vreedzame nabuurschap, zei hij in de avond van 6 juli in zijn tafelrede bij Gromyko, ,,is door de pijnlijke herinnering aan de heilloze laatste oorlog slechts versterkt. Wij herinneren ons met smart de verliezen in het bewogen lijden dat de volkeren van de Sowjet-Unie in de door Hitler in uw land gebrachte oorlog te dulden hadden."
Aangezien hij zichzelf ook niet buiten de politieke realiteit van de Bondsrepubliek kan stellen, stond Von Weizsacker ook stil bij begrippen als vrijheid, mensenrechten en de Duitse deling.
De Duitsers in Oost en West, zei hij, ,,hebben nooit opgehouden en zullen nooit ophouden zich één natie te voelen". En daarbij: ,,Hetwordt niet altijd op prijs gesteld aan realiteiten te herinneren die men liever niet wil horen. Maar zij verdwijnen niet van de aardbodem als men ze ontkent," zei hij tegen de Sowjet-president.

Onderhoud Westduitse delegatie met Gorbatsjow

De Westduitse president Richard von Weizsacker en minister van buitenlandse zaken Genscher hebben op 7 juli in Moskou een vertrouwelijk gesprek gevoerd met Sowjet-leider Gorbatsjow. Over de inhoud wilde von Weizsacker na afloop niets onthullen. Dat zou tegen alle diplomatieke gebruiken zijn, zei hij.
Opgetogen klonk Weizsackers stem toen hij op 7 juli de atmosfeer van het gesprek met Gorbatsjow beschreef: ,,Intensief, serieus, openhartig en vol vertrouwen". En aan het einde van het ruim twee uren durende gesprek had Gorbatsjow ook nog de hartelijke groeten meegegeven voor bondskanselier Kohl.
De nu al een jaar of vijf aanhoudende koelte in de betrekkingen tussen Bonn en Moskou – destijds vooral veroorzaakt door de raketstationering in de Bondsrepubliek – lijkt voorbij te zijn. De door de Russen hooggeachte bondspresident heeft daarbij een belangrijke rol gespeeld.
Von Weizsacker probeerde op 7 juli duidelijk te maken, dat hij als staatshoofd niet buiten zijn bevoegdheden is getreden. Hij herhaalde wat hij de afgelopen week al eerder heeft gezegd, namelijk dat zijn bezoek een ,,schakel in een ketting" is.
De eerste schakel werd vorig jaar juli gesmeed toen Genscher van Gorbatsjow te horen kreeg, dat er een ,,nieuwe bladzijde" kon worden omgeslagen in de verhoudingen tussen de beide landen. De tweede is deze reis, de derde de komst in het najaar van Genschers collega Sjewardnadze naar Bonn. En de vierde een ontmoeting (Von Weizsacker: ,,In welke vorm dan ook") tussen Kohl en Gorbatsjow.
Voor de Sowjet-Duitse betrekkingen was het op 7 juli in Moskou helemaal een actieve dag.
Naast het gesprek Gorbatsjow-Von Weizsacker vond er nog een aparte ontmoeting Genscher-Sjewardnadze plaats, dat drieënhalf uur duurde. Daarover zei de Sowjet-minister achteraf, dat het ,,goed en buitengewoon constructief" was geweest.
Genscher en Sjewardnadze gaven evenmin gedetailleerde informatie over hun onderhoud. In kringen rond Genscher was te vernemen dat deze een wat pijnlijk punt ter sprake heeft gebracht.
Essentiële passages uit de tafelrede van Von Weizsacker in de avond van 6 juli zijn door het partijblad Prawda geschrapt. En die behandeling hadden niet eens de toch politiek nog verder van Moskou afstaande leiders als de premiers Thatcher en Chirac onlangs gekregen.
Tot de weggelaten passages behoort een citaat van Rosa Luxemburg, dat de vrijheid altijd de vrijheid van andersdenkenden is, en een citaat van de Duitse filosoof Kant, dat ,;wederzijds bezoeksrecht" de hoogste uitdrukking van vredeswil is.
Weggelaten zijn verder een alinea over hereniging van Duitse families en een alinea waarin staat dat bij jointventures eerst op de binnenlandse Sowjetmarkt moet worden nagegaan of het gemeenschappelijk produkt wel concurrerend is.
Een passage over de eenheid van het Duitse volk was in de Prawda samengevat met de zin: ,,In dit verband herhaalde de president de bekende positie van de BRD ten aanzien van de kwestie over het zogenaamde lot van de natie". Dat is een wat al te magere weergave van een zin als ,,De Duitsers die vandaag de dag in Oost en West gescheiden leven, hebben niet opgehouden en zullen ook niet ophouden zich één natie te voelen".

Gesprek Von Weizsacker met *Sowjet*-jongeren

Perestroika (het proces van Gorbatsjows herstructering) werd later op 7

juli het belangrijkste thema in een discussie tussen Von Weizsacker en een groep jongeren. Of de president geloofde in dat proces en hoe hij het waardeerde.
Von Weizsackers antwoord bevredigde hen zeer: ,,Ik wil mij niet aanmatigen cijfers te geven voor een intern proces in de Sowjet-maatschappij, maar wat ik hier nu zie in vergelijking met vorige bezoeken heeft een zeer sterke indruk op mij gemaakt."
Het opvallendste aan de discussie, die in de avond van 7 juli door de Westduitse TV werd uitgezonden en waarvan in de avond van 10 juli een samenvatting voor de Sowjet-TV komt, was de overeenkomst tussen de gedachten van jongeren in Oost en in West: het verwijt dat de jeugd geen idealen meer heeft en materialistisch is ingesteld, de achterstelling van de vrouw en kernenergie als gevaarlijke energiebron.
In het gesprek zei Von Weizsacker dat het onzin was dat het kapitalisme blijft streven naar de vernietiging van het socialisme; maar evenzeer is het onzin om te denken dat het kapitalisme vernietigd moet worden.
,,We worden steeds afhankelijker van elkaar en hoe groter die afhankelijkheid wordt des te meer speelruimte krijgen we voor samenwerking", meende Von Weizsacker. ,,Op de agenda van onze wereld staan geen kruistochten, staat geen apocalyptische eindstrijd tussen Goed en Kwaad, maar een groeiend aantal problemen die we alleen samen kunnen oplossen."

Mathias Rust spoedig *vrijgelaten?*

Er is een grote kans dat Mathias Rust, de Westduitse sportvlieger die in mei een spectaculaire landing maakte op het Rode Plein, spoedig zal worden vrijgelaten Dat heeft Valentin Falin, het hoofd van het persbureau *Novosti* en een vroegere ambassadeur van de Sowjet-Unie in Bonn gelegd
Tijdens een gesprek met journalisten op 8 juli zei Falin dat Rust binnenkort naar de Bondsrepubliek zou kunnen terugkeren en dat de affaire tot een einde kwam .Wacht u een paai uur of een paar dagen en dan zal er een oplossing worden gevonden", zo zei Falin die geldt als een nauwe adviseur van partijleider Gorbatsjow
Direct na de onopgemerkte vlucht van Rust van Finland naar Moskou heeft Falin al gezegd dat de vlieger niet lang zou worden vastgehouden Maar later bleek dat een onderzoek werd ingesteld naar de achtergronden van Rusts avontuur en met name naar de vraag of hij hulp van derden had gehad
Bondspresident Von Weizsacker wilde geen commentaar geven op de mogelijke vrijlating

Moskou vraagt uitlevering oorlogsmisdadigers
Discussie over Duitse deling

De Sowjet-Unie eist van West-Duitsland de uitlevering van een aantal oorlogsmisdadigers, die nu vrij en blij in de Bondsrepubliek leven. President Gromyko blijkt de Westduitse president Von Weizsacker een lijst met de namen van deze oorlogsmisdadigers overhandigd te hebben.
Gromyko zou Von Weizsacker die lijst gegeven hebben toen de Westduitse president ervoor pleitte om meer Russen van Duitse afkomst vergunning te geven uit de Sowjet-Unie te mogen vertrekken.
Op 8 juli hebben de Russische en Westduitse delegatie in Moskou fel gediscussieerd over het aantal Sowjets van Duitse afkomst die zouden willen vertrekken
De Frankfurter *Allgemeine* wees op 9 juli op de deels koele beschrijving" die het Kremlin heeft gegeven van het gesprek van Sowjet-leider Gorbatsjow en Von Weizsacker
In dat gesprek heeft Gorbatsjow aan Von Weizsacker en Genscher (de ministers van buitenlandse zaken namen ook aan de bijeenkomst deel) verteld dat de ,,Duitse kwestie" niet meer een open vraag is. Met ..Duitse kwestie" wordt de hereniging van beide Duitslanden bedoeld. Als iemand een andere weg zou willen inslaan zou dat volgens Gorbatsjow ,,zeer ernstige gevolgen" hebben.
De Russische leider wenste .,niet te theoretiseren" over het thema van de Duitse natie dat Von Weizsacker op de eerste dag van zijn verblijf in Moskou had aangesneden. Von Weizsacker had ervoor gepleit de .,onmenselijke gevolgen" van de deling van Duitsland ongedaan te maken zonder dat daarmee ,,de bestaande grenzen" zouden worden aangetast.
Voor Gorbatsjow is alleen het politieke aspect – en dat is het bestaan van twee afzonderlijke Duitse staten – belangrijk. Hoe het er over honderd jaar uitziet moet volgens Gorbatsjow ,,de geschiedenis beslissen".
Tegen Von Weizsacker zei hij: ,,Als we steeds opnieuw horen dat de Duitse kwestie open blijft, dat niet alles ,,duidelijk" is met betrekking tot de „Ostgebiete'' en dat ,,Jalta'' en ,,Potsdam" ,,onrechtmatig" zijn, komt de twijfel boven of de leiding van de Bondrepubliek wel consequent denkt vast te houden aan het ,.Verdrag van Moskou."
De Sowjet-partijkrant Prawda had Von Weizsackers worden over de eenheid van de Duitse natie bewust ook niet gepubliceerd. De chef van het Russische persbureau *Novosti* Valentin Falin (vroeger was hij Russisch ambassadeur in Bonn) liet blijken dat er in de Sowjettop meningsverschillen zijn ontstaan over de censuur die de Prawda had toegepast.
Die censuur, zei Falin, ,,hadden velen niet verwacht". Hij twijfelde er niet aan dat ,,sommigelieden" bij de *Prawda* de passages over de Duitse eenheid hadden geschrapt, Die ,,lieden" omschreef hij als ,,die Bremser", mensen die de actuele ontwikkelingen in de Sowjet-Unie willen tegenhouden.
Falin zelf distantieerde zich van de ingrepen van de Prawda in Von Weizsackers rede. En de Westduitse president merkte over de affaire op dat het hem deugd deed dat ook in de Sowjettop een discussie was ontstaan over de houding van de Prawda. Verder was hij

Op 8 juli ontving president Von Weizsacker het echtpaar Sacharow voor een diner op de Westduitse ambassade in Moskou. V.l.n.r. Andrei Sacharow, Marianne von Weizsacker, Jelena Bonner en Richard von Weizsacker.

van mening dat ,,de manier waarop de Sowjet-autoriteiten hun publiek willen informeren hun eigen zaak is."
Intussen is in Moskou bekend gemaakt dat de Russische regeringskrant *Izwestia* op 11 juli een onverkorte versie van de rede van Von Weizsacker zou publiceren,

Persconferentie bondskanselier Kohl in Bonn

De Westduitse bondskanselier Helmut Kohl heeft op 10 juli in Bonn een persconferentie gegeven, waarin hij o.m. zei, dat hij graag zou zien, dat Sowjet-leider Gorbatsjow in de eerste helft van 1988 een bezoek aan Bonn zou brengen. In dat halfjaar bekleedt de Bondsrepubliek het voorzitterschap van de EG.
Tijdens zijn persconferentie zei Kohl: ,,We moeten ons niet beperken tot de bilaterale betrekkingen, maar we moeten onze blik op Europa als geheel richten." Daarom zou Kohl het prettig vinden als Gorbatsjow in Bonn is als West-Duitsland EG-voorzitter is.
Kohl trachtte niet te verheimelijken dat er tussen Bonn en Moskou – ondanks de vooruitgang die nu geboekt is – nog een hele reeks problemen bestaan. Zo wees Kohl op de ,,Brief zur deutschen Einheit" die Walter Scheel in 1970 ter gelegenheid van het Duits-Russische Verdrag van augustus 19'70 aan de Sowjet-minister van buitenlandse zaken heeft geschreven. In die brief staat dat doel van de Bondsregering blijft ,,om een toestand van vrede in Europa te creëren waarin het Duitse volk in vrije zelfbeschikking zijn eenheid terugkrijgt".
Kohl noemde het bezoek van Von Weizsacker ,,een mijlpaal op de weg naar samenwerking". Hij begroette vooral dat ,,de politieke dialoog op hoog niveau intensief wordt voortgezet". Daarmee bedoelt hij dat de Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher en diens Sowjet-collega Sjewardnadze elkaar weer in het najaar zullen ontmoeten in de marge van de Algemene Vergadering van de VN in New York.
Verder liet Kohl weten, dat hij Moskou had beloofd een onderzoek te zullen instellen naar de lijst met namen van 16 vermeende oorlogsmisdadigers, die Sowjet-president Gromyko aan de Westduitse president Von Weizsacker had overhandigd.
Kohl wilde in af\\-achting van het onderzoek niets over de zaak zeggen, alleen dat van uitlevering van Westduitse staatsburgers geen sprake kan zijn.
Op de lijst staan de namen van Westduitse en Oekraiense collaborateurs uit de Tweede Wereldoorlog. Het conservatieve dagblad ***Die*** Welt publiceerde op 11 juli de lijst van de zestien die de Russen willen hebben.
Bijna alle personen op de lijst zijn geboren binnen de huidige grenzen van de Sowjet-Unie. Die Welt schrijft dat drie van hen door de Westduitse justitie zijn vrijgesproken. Eén is om gezondheidsredenen niet veroordeeld, tien mensen zijn niet vervolgd. en tegen twee lopen nog gerechtelijke procedures.
De Sowjet-justitie heeft volgens Die Welt in bijna alle gevallen bewijstukken voor het oorlogsverleden van de mensen om wier uitlevering is verzocht overhandigd aan de Westduitse justitie. Bij de processen die tegen enkelen van hen in de Bondsrepubliek zijn gehouden, zouden ook getuigen uit de Sowjet-Unie aanwezig zijn geweest.
De sociaal-democraat Egon Bahr meent op voorhand dat de regering de eis van Moskou tot uitlevering van deze oorlogsmisdadigers serieus moet nemen. Het "Groene" parlementslid Antje Volmer vindt dat de manier waarop de Bondsrepubliek omgaat met oorlogsmisdadigers en het nationaal-socialisme een test is van de vredelievendheid van haar land.

WEST-EUROPA

ENGELAND

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE DEFENSIE

In aansluiting op het bericht van pag. 429 e.v.-1987 deden zich in Groot-Brittannië op het gebied van defensie de volgende ontwikkelingen voor:

Veroordeling *Sarah* Tisdall wegens doorspelen defensie-memorandum naar krant

Op 23 maart 1984 werd Sarah Tisdall, een 23-jarige secretaresse op het ministerie van buitenlandse zaken, tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld omdat zij in okt. 1983 een geheim memorandum over de stationering van kruisraketten had doorgespeeld naar het dagblad The Guardian, dat de inhoud ervan op 22 okt. 1983 voor het eerst had onthuld.
In het memorandum bracht minister van defensie Michael Heseltine premier Thatcher op de hoogte van zijn plannen voor de aankomst van de kruisraketten op Britse bodem (pag. 429/3-1987).
Nadat de krant uitvoerig uit het document had geciteerd dwong de regering het blad via een gerechtelijke procedure een fotokopie te geven van het anoniem toegestuurde memorandum. Hierop werd Sarah Tisdall aangehouden.
Tisdall zei voor de rechtbank in principe niet tegen kruisraketten te zijn, maar bezwaren te hebben tegen de geheimhouding waarmee de komst ervan was omgeven. Zij werd veroordeeld voor overtreding van sectie twee van de Official Secrets Act uit 1911. waarin onthulling van staatsgeheimen strafbaar wordt gesteld.
Op 9 april ontzegde de ,.Lord chief justice" Sarah Tisdall het recht in hoger beroep te gaan. De rechter noemde het ,,gevaarlijke arrogantie wanneer een ambtenaar van het ministerie van buitenlandse zaken of een krant gaan uitmaken welke wetten zij wel en welke zij niet wensen te gehoorzamen".

Defensiewitboek *1984/1985*, 19851 1986, *1986/1987*

Op 14 mei 1984 presenteerde minister van defensie Michael Heseltine het defensiewitboek van de regering voor 198411985 (zie voor het vorige defensiewitboek pag. 429/1-1987). De defensie werd de komende jaren verder versterkt. Tot zeker 1986 werd de defensie overeenkomstig de NAVO-doelstelling met reëel drie procent verhoogd. Door vergrote doelmatigheid en privatisering wilde de regering komen tot een aanzienlijker versterking van de slagkracht van de strijdkrachten.
Met een defensiebudget voor 1984/1985 van £ 17,033 mrd, waarbij de kosten voor de Falkland-eilanden waren inbegrepen, gaf Groot-Brittannië volgens het witboek voor defensie meer uit dan elk ander Europees NAVO-land, zowel absoluut als per hoofd van de bevolking.
De aanschaf van militair materieel zou in de toekomst meer geschieden volgens het principe van de vrije concurrentie. Die beslissing betekende voor de klassieke defensie-industrie dat de tijd van vanzelfsprekende contracten afliep. Deze politiek werd al toegepast, maar was voor uitbreiding vatbaar. Zo zouden marineschepen in groot onderhoud worden gegeven bij de werf die de beste voorwaarden bood, niet noodzakelijkerwijs de eigen marine-werf. En ook het onderhoud van RAF-vliegtuigen werd vrij aanbesteed.
Een door Heseltine's voorganger John Nott genomen beslissing acht fregatten en torpedojagers buiten dienst te stellen, werd teruggedraaid en er zouden 2.000 man extra worden aangesteld voor dienst op zee, zodat de marine in totaal over 50 gevechtsschepen beschikte.

Wat de landstrijdkrachten betrof zou een t aalfde tankregiment met 4 000 man worden gevormd voor de bediening van de nieuwe MCV-80-gevechttanks en meervoudige rakettenwerpers binnen het Rijnleger Hoewel het aantal luchtmachtmilitairen constant bleef, zou de slagkracht van de luchtmacht met 15 procent toenemen door de nieuwe Tornado-vliegtuigen en het in gebruik nemen van het Nimrod-luchtbewakingssysteem

In het witboek werd verder meegedeeld dat de kosten die gemoeid waren met de overgang van het Polaris- naar het Trident-svsteem voor de nucleaire strijdkrachten op grond van de stijgende dollarkoers met £ 2 mrd waren gestegen van oorspronkelijk £ 7 mrd tot £ 9 mrd

Toch bedroegen de kosten voor de nucleaire verdediging nog maar 2,3 procent van de begroting De luchtmacht had met 20 procent het grootste aandeel in de defensiebegroting

Het aantal burgers dat werkte voor het ministerie van defensie was van 320 000 in 1964 gedaald tot 209 000 op dat moment en moest in 1988 170 000 bedragen.

Op 1 mei 1985 publiceerde de regering het defensiewitboek voor 1985/1986, waarin werd uitgegaan van in totaal £ 18,059 mrd aan uitgaven, inclusief die voor de Falkland-eilanden. In dat jaar zou het NAVO-doel van een jaarlijkse verhoging van het defensiebudget met drie procent niet helemaal worden bereikt. De verhoging bedroeg slechts 2,8 procent, exclusief de uitgaven voor de Falkland-eilanden.

Op 12 mei 1986 publiceerde de regering het defensiewitboek voor 1986/1987, waarin werd uitgegaan van £ 18,479 mrd aan uitgaven. Daarmee werd de NAVO-doelstelling van een jaarlijkse verhoging van het defensiebudget met reëel drie procent losgelaten.

Minister van defensie George Younger (die in jan. 1986 Heseltine was opgevolgd, zie pag. 45/3-1987) zei op 12 mei dat er geen dramatische beslissingen zouden worden genomen om de ,,afvlakking'' van de defensiebegroting mogelijk te maken.

Een van de problemen waar Younger toegaf mee te worstelen was de Nimrod, het vliegende verkenningssysteem van Britse makelij dat door General Electric werd gemaakt en over tijd en over zijn begroting was. Als er niet snel uitzicht op stipte leverantie kwam, zou de Britse regering de bestelling afzeggen en een Amerikaans alternatief bestellen (zie ook verderop).

De uitgaven voor de verdediging van de Falkland-eilanden werden verminderd van £ 552 mln tot £ 442 mln. Door het gereedkomen van een groot vliegveld hoefden er minder manschappen permanent te worden gestationeerd,

Demonstrafzes tegen de *kruisraketten Bijeenkomst CND*

Onder het motto .,Retour afzender' demonstreerden op 9 juni 1984 naar schatting van de Britse vredesbeweging 150 000 mensen in Londen tegen de plaatsing van de NAVO-kruisraketten op de Amerikaanse luchtmachtbasis in Greenham Common, zo'n 80 km ten westen van Londen

Twee leden van de internationale milieu-organisatie Greenpeace klommen op 11 juni in Londen in de toren van de Big Ben uit protest tegen de wapenwedloop

Op 25 november besloot de vredesorganisatie CND (Campaign for Nuclear Disarmament), die verdeeld was over de vraag of ze de schuld voor de wapenrace in de wereld ook aan het Sowjet-blok moest toerekenen, een motie waarin kritiek werd geoefend op de bewapeningspolitiek van de Sowjet-Unie niet in stemming te brengen. Volgens het CND-bestuur zou de organisatie de NAVO blijven bekritiseren als drijfveer achter de wapenwedloop, terwijl iedere nieuwe Sowjet-plaatsing van kerriwapens apart zou worden afgekeurd.

In de nacht van 5/6 febr. 1985 verwijderden politiemannen en mariniers een vredeskamp voor de luchtmachtbasis Molesworth, ongeveer 100 km ten noorden van Londen, waar in 1988 NAVO-kruisraketten zouden worden geplaatst. De actie kwam als een grote verrassing voor de 200 vredesactivisten die lagen te slapen. Rond de basis richtte de politie vervolgens een groot prikkeldraadhek op.

Op 6 februari verklaarde minister van defensie Michael Heseltine dat de actie was ondernomen om maanden van burgerlijke ongehoorzaamheid op het terrein van de luchtmachtbasis te voorkomen.

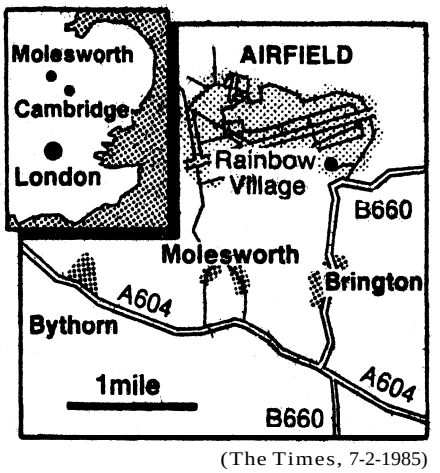

(The Times, 7-2-1985)

Op 7 en 8 april demonstreerden zo'n 20.000 mensen bij Molesworth tegen de kruisraketten en op 15 december betoogden ongeveer 3.000 vrouwen bij de luchtmachtbasis in Greenham Common ter gelegenheid van de zesde verjaardag van het dubbele besluit van de NAVO, waarvan de plaatsing van de kruisraketten een uitvloeisel was.

Op 21 jan. 1986 meldde het Britse defensieblad Jane's Defcnse Weekly dat de Sowjet-Unie vrouwelijke agenten had laten infiltreren bij de Greenham Women against Cruise Missiles (de Vrouwen van Greenham Common tegen de Kruisraketten), Het blad baseerde deze gegevens op mededelingen van Russische overlopers. Volgens deze getuigenissen u-aren drie tot zes vrouwelijke Sowjet-agenten, afkomstig uit het Oostblok en het Westen, sinds dec. 1983 voortdurend in het vredeskamp aanwezig geweest.

Geslaagde proef met ,,*Sea* Eagle''

Op 22 juli 1984 maakte Groot-Brittannië bekend dat een succesvolle proef was uitgevoerd met een nieuwe antischipraket, de ,,Sea Eagle'', die beter zou zijn dan de Franse Exocet-raket die in de Falkland- en Golfoorlog was gebruikt.

De week daarvoor was de computerbestuurde raket, die vlak boven het wateroppervlak vliegt. voor het eerst beproefd met een echte lading. Het doelwit, de 5.500 ton metende torpedojager Devonshire, werd vol getroffen door de raket, die was afgevuurd door een Sea Harrier.

Volgens een woordvoerder van het ministerie van defensie was de schade groter dan bij een directe treffer van een Exocet-raket het geval zou zijn geweest.

Engeland doet mee aan Eureka en SDI. Minister *Howe* ziet grotere rol voor WEU

Op 2 juni 1985 deelde het ministerie van buitenlandse zaken mee dat minister Sir Geoffrey Howe zijn Franse ambtgenoot, Roland Dumas op 31 mei had geschreven dat Londen wilde meedoen aan het Europese technologie-initiatief Eureka (European Research Coordination Agency, zie pag. 469 - 1985), waarbij het in de eerste plaats ging om civiele technologie.

Op 12 juni zei minister van defensie Heseltine in het Lagerhuis dat Groot-Brittannië het met de Amerikaanse president Ronald Reagan eens was dat er aanleiding was voor een uitvoerig onderzoek naar de mogelijkheden van een defensiesysteem in de ruimte (SDI, Strategic Defense Initiative, zie pag. 600/2-1983), maar hij stelde als voorwaarde voor Britse deelneming dat zulk onderzoek ook de Britse defensie-

inspanningen duidelijk direct ten goede zou komen.
Heseltine maakte duidelijk dat zijn regering wilde voorkomen dat er een eenrichtingsverkeer ontstond waarbij Britse deskundigheid en technologische kennis eenzijdig naar het Amerikaanse defensieproject toestroomden.
Op 22 juli zei Heseltine in Washington na een werklunch met zijn Amerikaanse ambtgenoot Caspar Weinberger dat Britse en Westeuropese bedrijven zich niet in de roi van ,,onderaannemer." zouden laten dringen wanneer zij eventueel gingen deelnemen aan het Amerikaanse SDI-onderzoek naar lasers en andere wapens om een aanval van vijandelijke raketten in de ruimte te onderscheppen.
Het overleg in het Pentagon was bedoeld om na te gaan wat de eventuele Britse en Westeuropese bijdrage kon zijn aan het SDI en hoe de eventuele Amerikaans-Europese samenwerking inhoud moest krijgen.

Op 30 oktober werden Groot-Brittannië en de VS het eens over een ,,raamakkoord" waarin de Britse deelname aan het SDI werd geregeld. Heseltine en zijn Amerikaanse collega Weinberger waren het die dag eens geworden in een gesprek na afloop van de Nucleaire Planning Groep-vergadering van de NAVO in Brussel (pag.120/1-1986).
Het raamakkoord zou ter verdere goedkeuring worden voorgelegd aan de regeringen in Londen en Washington. De Britten wilden harde Amerikaanse toezeggingen, dat een bedrag van $ 1,5 mrd uit het Amerikaanse SDI-budget ten goede zou komen aan Britse ondernemingen. Die garantie kon Weinberger op 30 oktober echter niet geven. Heseltine verklaarde hiervoor begrip te hebben.
Op 6 december ondertekenden Groot-Brittannië en de VS in Londen een ,,memorandumof understanding" over deelneming van Britse firma's en onderzoeksinstituten aan het SDI.

Onder de kop ,,Britse wapenfabrikanten tevreden over 1985" meldde Ben Dobbin in *NRC/H'blad* (18-1-1986) het volgende over de Britse wapenverkopen in 1985:

De Britse wapenfabrikanten zijn na vijf magere jaren weer in ow werbeste stemming nadat zii sinds augustus vorig jaar een aantal grote orders te pakken hebben gekregen die een waarde van tenminste dertig miljard gulden vertegenwoordigen.
Het Verenigd Koninkrijk. dat nu na de Sowjet-Unie, de Verenigde Staten en Frankrijk de vierde wapenleverancier van de wereld is geworden. heeft vorig jaar grote wapenleveringsovereenkomsten gesloten met landen in het Midden-Oosten en in Europa en tevens met de Verenigde Staten.

In 1984 verkochten de Britten voor meer dan tien miljard gulden aan wapens. Dat is het laatst beschikbare verkoopcijfer van het moment van het ministerie van defensie. Het huidige aandeel van de Britten in de wereld op het gebied van wapenverkoop is zes procent
Het Vcrcnigd Koninkrijk was de eerste bondgenoot van de VS die een overeenkomst met de regering-Reagan heeft gesloten om samen te werken op het gebied van het Strategisch Defensie Initiatief (SDI),dat belooft een van de grootste militaire programma's in de geschiedenis te u-orden.
,.Het is de Britse wapenverkopers eindelijk duidelijk geworden dat de binnenlandsr afzetmarkt steeds kleiner wordt" zegt Sir Frank Cooper, die gedurende zeven jaar staatssecretaris van defensie is geweest tot 1982.
Dat komt volgens hem doordat de nieuwe wapensystemen technisch steeds beter worden en ook veel duurder. Het Britse ministerie van defensie was daarom niet meer in staat zelf alle kosten voor de ontwikkeling van de wapens te dragen. zodat buitenlandse afnemers werden gezocht die een deel van de kosten voor hun rekening konden nemen. aldus Cooper Daar komt nog bij dat premier Thatcher de Britse wapenfabrieken zeer sterk in het buitenland heeft aanbevolen.
Het paradepaardje is de Harrier, het enige vliegtuig in het Westen dat verticaal kan opstijgen en landen. Het heeft de vliegcapaciteit van een helikopter, maar kan opereren als een supersonische gevechtsbommenwerper. De prijs van de Harrier is ongeveer zestig miljoen gulden.
Tot op heden zijn er meer dan 760 van verkocht of besteld. Daarvan gingen er 340 naar de Amerikaanse mariniers, twaalf naar Spanje en negentien naar India. Met de Amerikaanse vliegtuigfabrikant McDonnel Douglas wordt nu een nieuwe versie van de Harrier ontwikkeld.
Een andere belangrijke Britse pijler is Rolls Royce, die naast auto's ook vliegtuigmotoren maakt. De Verenigde Staten hebben voor de komende tien jaar al voor meer dan vier miljoen gulden aan de door die fabriek gemaakte Pegasus-motoren besteld. Waarschijnlijk gaat Rolls Royce ook motoren leveren voor de meer dan 1300 Sikorsky helikopters van het Amerikaanse leger Dat contract van meer dan zes miljard gulden zal volgens bronnen bij het Britse ministerie van defensie het totale aantal contracten van 1985 op ongeveer negentig miljard gulden kunnen brengen.
Het zou tevens de eerste keer zijn dat de Britten zich een aandeel hebben verworven in de helikoptermarkt van de VS.
Op 26 september vorig jaar kondigde de regering-Thatcher haar grootste wapenverkoop overeenkomst aan: de verkoop aan Saoedi-Arabië van 132 gevechtsvliegtuigen ter waarde van zeventien miljard gulden. Verdere contracten voor het trainen van piloten. de levering van reserveonderdelen en onderhoud kunnen dit bedrag nog verdubbelen.
Een week eerder had mevrouw Thatcher een overeenkomst gesloten met Jordanië dat elektronische wapensystemen, luchtdoelgeschut, snelle patrouillevaartuigen, onderdelen voor tanks en munitie ter waarde van ongeveer een miljard gulden van de Britten aanschafte.
En in augustus kondigde Oman aan acht Tornado gevechtsvliegtuigen van de Britten te hebben gekocht ter waarde van een miljard gulden.

In december tekenden de ministers van defensie van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, Weinberger en Heseltine, een memorandum, waardoor de Britten de eersten waren om deel te nemen aan SDI. Weinberger zei toen dat Britse bedrijven ,,belangrijke contracten" zouden krijgen in het kader van SDI. Hij gaf echter geen details.
Al deze contracten werden afgesloten in een periode dat de verviervoudiging van de olieprijzen de wapenaankopen van derde wereldlanden na 1980 met de helft had verminderd. Tevens betoonden landen als Brazilië, Israel en China zich in die tijd grote rivalen van de Britten.
Groot-Brittannië sloeg terug door het eigen wapenaanbod te vergroten met een scala aan zeldzame wapens en door de nadruk te leggen op de Britse deugdelijkheid.
De best verkopende wapens en militaire systemen van de Britten zijn pantservoeituigeii. gevechtsvliegtuigen, lichte vuurwapens, geleide wapens, munitie, radar- en radiosystemen. optische apparatuur en trainingssimulatoren.

Maar 1985 kende ook tegenslagen voor de Britten Op 5 novembei leed het Verenigd Koninkrijk een alom voorspelde nederlaag toen een Frans-Amerikaanse consortium een contract in de wacht sleepte ter waarde van dertien miljard gulden voor de bouw van een communicatiesysteem voor het Amerikaanse leger (zie verderop, red. KHA).
Het Franse staatsbedrijf Thompson-CSF en het Amerikaanse GTE gaan mobiele telefoon- en teleprintsystemen leveren in plaats van het systeem dat de Britse Plessey-fabriek en de Amerikaanse Rockwcll-fabrieken hadden ontwikkeld.
Iedereen verwachtte in september dat de Fransen de opdracht zouden krijgen ondanks een persoonlijk beroep van mevrouw Thatcher op president Reagan om de order aan Plessey te gunnen. Zij legde er de nadruk op dat het Verenigd Koninkrijk sinds jaren de meest betrouwbare bondgenoot is van de VS.
Soms is de strijd om orders weer in het voordeel van Londen beslist. Thatcher won van de Fransen door 72 Tornado's en zestig trainingsvliegtuigen te verkopen aan Saoedi-Arabië, Frankrijk slaagde er niet in zijn Mirages 2000 van de hand te doen.
Israel heeft fel gereageerd op de Britse wapenverkopen aan Jordanië en Saoedi-Arabie. De Britten verdedigen zich door te zeggen dat slechts aan gematigde landen in het Midden-Oosten wapens worden verkocht.
De wapenverkoop aan de Saoediers was de eerste keer dat Londen een ruilovereenkomst sloot bij een wapenlevering. Basil Dove, een onderzoeker van de Britse organisatie van wapenfabrikanten die 460 leden heeft. zegt dat de Britten voor een deel met olie zijn betaald door Saoedi-Arabië. Het symboliseert volgens hem de mate waarin regeringen bereid zijn te opereren op een markt waar de internationale concurrentie steeds heviger wordt.
,,Ik denk niet dat de wapenexporterende landen voorstanders zijn van het sluiten van ruilovereenkomsten. Maar als het moet, dan moet het", zegt Cooper. ,,Vroeger hadden de kopers veel meer cash geld dan nu het geval is."

Op 24 juni 1986 wisselden de Britse minister van defensie George Younger en zijn Amerikaanse collega Weinberger in Washington de eerste belangrijke contracten uit voor onderzoek in het kader van het SDI. Het betrof twee contracten met een totale waarde van $ 14,3 mln. Het belangrijkste daarvan was een contract van $10 mln voor het verrichten van een ,,Europese architectuurstudie", een project waarbij werd bekeken of het mogelijk was SDI-technologie te gebruiken voor de verdediging van Europa tegen strategische aanvallen.

Op 8 december maakte Weinberger bekend dat de Verenigde Staten voor meer dan $10 mln contracten hadden gesloten met Groot-Brittannië ten behoeve van het SDI. Weinberger ver-

,aarde dit na een gesprek met zijn Britse collega Younger.
Drie van de vijf overeenkomsten hadden betrekking op onderzoek naar defensiesystemen die gebruikt konden worden in Europa tegen kernraketten op de korte afstand. De twee andere contracten maakten deel uit van onderzoek naar afweer tegen strategische kernwapens.

Op 16 maart 1987 riep de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe in een toespraak tot het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen in Brussel zijn Europese bondgenoten op tot een aanzienlijke veisterking van de Europese pijler in de NAVO Londen zag een ,relevantere, nuttiger en effectievere' Westeuropese Unie (WEU) als de eerst aangewezen instantie voor een betere Europese defensie-inspanning. Nauwere samenwerking en consultatie tussen de Europese lidstaten kon het Atlantische bondgenootschap als geheel versterken, aldus Sir Geoffrey.
Om de WEU, waarvan de Beneluxlanden, de Bondsrepubliek, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië lid zijn, meer inhoud te geven, moest het hoofdkwartier van deze organisatie volgens Sir Geoffrey in de Europese ,,hoofdstad'' Brussel worden gevestigd. Op dat moment zetelde het secretariaat in Londen, terwijl de Assemblée in Parijs bijeenkwam.

Verlies belangrijke Amerikaanse order

Op 8 sept. 1985 werd bekend dat premier Thatcher op 1 september een brief aan president Reagan had geschreven waarin zij erop aandrong dat de VS een order voor de levering van een mobiel communicatiesysteem voor de landstrijdkrachten zouden gunnen aan een Brits bedrijf. In haar brief zinspeelde Thatcher erop dat Groot-Brittannië een heel wat trouwere bondgenoot van de VS was dan Frankrijk - dat de order ook hoopte te krijgen - en bovendien zijn steun had gegeven aan het SDI. Het Britse bedrijf Plessey Corporation, dat geassocieerd was met het Amerikaanse bedrijf Rockwell, had een offerte uitgebracht. De Amerikaanse order, die $ 4,3 mrd beliep, was de grootste defensie-order die het Pentagon ooit aan het buitenland had gegund.
De Amerikanen hadden de keuze uit het Franse Rita-systeem (Rita: ,,réseau intégré de transmissions automatiques) en het Britse Ptarmigan-radiosysteem. Op 5 november deelde het Pentagon mee dat de order was gegaan naar het Franse bedrijf Thomson, dat was geassocieerd met de Amerikaanse firma GTE.

Opdracht voor *ontwikkeling Rapier* 2000 en *NAVO satellieten* voor *British* Aerospace

Op 13 nov. 1986 maakte het ministerie van defensie bekend dat het de wapendivisie van het lucht- en ruimtevaartconcern British Aerospace opdracht had gegeven voor de ontwikkeling en produktie van een nieuwe generatie van het lucbtverdedigingssysteem Rapier. Met het contract voor de zogenoemde Rapier 2000 was een bedrag van £ 1 mrd gemoeid.
Het ontwerpen, ontwikkelen en produceren van het nieuwe wapensysteem zou, aldus het ministerie. de komende 20 jaar zo'n 10.000 arbeidsplaatsen veilig stellen.
Sir Raymond Lygo, de voorzitter van de raad van bestuur van British Aerospace, zei te verwachten dat de Rapier 2000 ook nog eens een exportomzet van zo'n £ 1,5 mrd zou genereren. ,,De Verenigde Staten zijn een potentiële klant voor het nieuwe systeem en een hele grote bovendien'', aldus Sir Raymond.

Het bestaande Rapier-systeem had British Aerospace verkocht aan twaalf landen. Tot de afnemers behoorden landen als Aboe Dhabi, Australië. Broenei, de Verenigde Staten. Zambia en Zwitserland. In totaal vertegenwoordigden die exportcontracten een waarde van bijna vijf miljard gulden.
De Rapier, een met behulp van optische middelen of radar geleid wapen, is bedoeld voor de onderschepping van sneller dan het geluid. laag vliegende vliegtuigen. Het raketsysteem kan evenwel ook gebruikt worden tegen toestellen die op enkele kilometers hoogte vliegen. De bestaande Rapier heeft een snelheid die twee maal groter is dan het geluid en een reikwijdte van 6.5 kilometer. De Britten gebruikten het wapen tijdens de Falkland-oorlog in 1982.
De nieuwe generatie Rapier moest in het begin van de jaren negentig beschikbaar komen. Het wapensysteem zou in eerste instantie worden ingevoerd bij de Britse infanterie in de Bonds-, republiek als verdedigingsmiddel tegen onder meer laagvliegende vliegtuigen, hclikopters. onbemande vliegtuigen en (kruis)raketten. Verder zou de Rapier 2000 moeten dienen ter bescherming van strategische objecten als vliegvelden, radarposten en opslagplaatsen van voorraden.

Op 19 jan. 1987 deelde British Aerospace mee dat het met Marconi Space Systems Limited, een dochter van General Eelectric, een opdracht ter waarde van meer dan £ 1 mln had ontvangen voor de bouw van twee communicatisatellieten voor de NAVO. De eerste NAVO 4-satelliet, zoals het systeem zou heten, moest begin 1990 de lucht ingaan. Het Britse ministerie van defensie trad namens de NAVO als opdrachtgever voor de order op.

Londen laat Nimrod vallen en kiest voor Awacs

Op 18 dec. 1986 deelde minister van defensie Younger in het Lagerhuis mee dat de regering had besloten het Nimrod-systeem te laten vallen en de Royal Air Force uit te rusten met Awacs, (Airborne warning and control svstem) het vliegende radar- en controlesysteem van de Amerikaanse fabrikant Boeing.
Er zouden zes met Awacs-apparatuur uitgeruste Boeing-vliegtuigen worden aangeschaft, die £ 860 mln kostten. Bovendien was een optie genomen op nog twee toestellen, die noodzakelijk werden geacht wilde de Royal Air Force haar NAVO-taak naar behoren kunnen vervullen. De totale order kwam daarmee op £ 1.05 mrd uit. Het Lagerhuis stemde die dag in met de beslissing.
Minister Younger sprak in het Lagerhuis van een ,,droevige maar ongetwijfeld juiste beslissing''. Volgens Younger voldeed het Nimrod-project, in tegenstelling tot Awacs-systeem, niet aan de operationele eisen van de Britse luchtmacht.
De president-commissaris van Genera1 Electric, oud-minister James Prior, nam op 18 december enige schuld voor de afloop van de Nimrod-affaire op zich. Maar het was volgens hem vooral het ministerie van defensie geweest dat door jarenlang ,,dedoelpalen te verzetten'' een efficiënte ontwikkeling van het Britse alternatief onmogelijk had gemaakt.
De regering ontkende de verwijten en wees erop dat Genera1 Electric, zelfs het laatste half jaar, toen het het Nimrod-project helemaal op eigen voorwaarden mocht afmaken, niet in staat was het stadium van minimale testvluchten te bereiken zonder dat het systeem oververhit raakte. In de ontwikkeling van het Nimrod-systeem, waaraan de laatste negen jaar was gewerkt, was bijna £ 1 mrd gestoken.
In antwoord op kritiek dat door het afzien van het Nimrod-systeem 1.500 arbeidsplaatsen en exportkansen verloren gingen, de Britse industrie een zwaar prestigeverlies leed en de afhankelijkheid van de VS werd versterkt, wees de regering op een toezegging van Boeing compensatieorders ter waarde van in totaal 130 procent van de koopprijs van de Awacs te verschaffen aan Britse firma's in hoogwaardige technologie.

De 11 met het Nimrod-systeem uitgeruste Comet-vliegtuigen die al gebouwd waren, zouden bij de Royal Air Force andere taken krijgen.

In 1977 had de toenmalige socialistische regering besloten de NAVO-keuze voor Awacs te negeren en een Britse oplossing te ontwikkelen. Die zou goedkoper en sneller beschikbaar zijn.

Op 27 febr. 1987 werd het contract voor

de levering van de zes Awacs-vliegtuigen gesloten. De vliegtuigen zouden in de loop van 1991 aan de Britse luchtmacht worden geleverd.

Groot-Brittannië trekt zich terug *uit* Europees helikopter-project. Nieuwe helikopters voor lucht- en *landmacht*

Op 9 apr. 1987 maakte minister van defensie Younger in het Lagerhuis bekend dat Groot-Brittannië zich terugtrok uit een Europees project voor de gezamenlijke ontwikkeling van een zware fregat- en transporthelikopter voor de jaren negentig. De andere Europese partners in het project - dat bekend stond als de NH-90 (NAVO-helikopter 90) - waren Nederland, West-Duitsland, Frankrijk en Italië.
Younger zei dat er wat Groot-Brittannië betrof geen behoefte bestond aan voortzetting van het NH-90 project. Dit toestel kon zowel worden ingezet bij de onderzeebootbestrijding als bij troepentransport. De vijf betrokken landen hadden in september 1986 een overeenkomst afgesloten voor het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek. De Britten trokken zich om zowel operationele als financiële redenen terug.
Verder kondigde Younger in het Lagerhuis een order aan voor de Britse luchtmacht van 28 nieuwe gevechtshelikopters van het type EH-101. dat de Britse helikopterfabriek Westland samen met het Italiaanse Augusta ontwikkelde, en van 16 Lynx-helikopters voor het leger. De order vertegenwoordigde een waarde van f 1 mrd.

ONTWIKKELINGEN ROND DE OPWERKINGSFABRIEK IN SELLAFIELD

Op 14 febr. 1984 maakte minister van milieu Patrick Jenkin de bevindingen bekend van de inspectie voor de kernenergie over lekkages van hoogradioactief afval bij de opwerkingsfabriek voor kernafval in Sellafield (vroeger Windscale). Volgens de inspectie was de directie van de opwerkingsfabriek aansprakelijk voor de herhaalde lekkage van hoogradioactief afval en bereidde het staatsbedrijf British Nuclear Fuels (BNF),dat de centrale beheerde, wijzigingen in de leiding voor.
Jenkin zei dat er geen direct gevaar voor mensen bestond. Uit voorzorg kon men het strand bij de fabriek in Cumbria, in het noordwesten van Engeland echter beter niet betreden, zo voegde hij eraan toe. Het strand was sinds nov. 1983 gesloten.

De lekkage was pas bekend geworden nadat in najaar 1983 de internationale milieu-organisatie Greenpeace aan de bel had getrokken. Door allerlei acties vestigde de milieubeweging de aandacht op vervuild schuim op het strand en vervuild water uit een pijp waardoor de centrale afval wegspoelde. Greenpeace kreeg een gerechtelijk verbod met de acties door te gaan, maar de regering zag zich genoodzaakt een onderzoek in te stellen, waarvan de bevindingen nu openbaar werden gemaakt. De fabriek, die aan de Ierse Zee ligt. baarde ook de Ierse regering zorgen.
Er was nog een onderzoek gaande naar de bewering van Greenpeace. verder uitgewerkt door een TV-programma, dat in de omgeving van Sellafield een ongewoon hoog aantal gevallen van leukemie voorkwam.

Op 1 maart werd in een officieel rapport bekendgemaakt dat er nog steeds radioactief afval op de stranden bij Sellafield aanspoelde. Het rapport zei niet of het radioactieve afval dat op dat moment aanspoelde oud afval was of pas geleden was geloosd.
Op 16 april protesteerde het Nederlandse lid van het Europese parlement, Doeke Eisma (D'66), namens dat parlement tegen de vervuiling met radioactief afval die de opwerkingsfabriek in Sellafield veroorzaakte. Volgens Eisma was Sellafield de grootste nucleaire vervuiler in Europa. De Franse fabriek in La Hague was de tweede.
Namens het Europese Parlement vroeg Eisma British Nuclear Fuels tot een nul-uitstoot van radio-actief afval te komen. Daar waren in Japan en de Verenigde Staten technische mogelijkheden voor gevonden. De directie zei hem echter dat men slechts kon streven naar een binnen de rendabele bedrijfsvoering optimale beperking van de vervuiling.

Op 23 juli publiceerde een onafhankelijke, door de regering ingestelde commissie, onder voorzitterschap van Sir Douglas Black. de resultaten van het onderzoeknaar het aantal gevallen van leukemie in de omgeving van Sellafield. De commissie was tot de conclusie gekomen dat het aantal gevallen van leukemie in het gebied rond de opwerkingsfabriek groter was dan verwacht, maar dat er geen bewijzen waren dat er een verband bestond met Sellafield. De commissie was van mening dat er een meer gedetailleerd onderzoek moest komen.

Over de commissie-Black en de belasting van het milieu rond de opwerkingsfabriek meldde Gerbrand Feenstra in de Volkskrant (24-7-1984) het volgende:

Een onafhankelijke commissie onder leiding van Sir Douglas Black, de vroegere voorzitter van het Engelse Royal College of Physicians, heeft bevestigd dat het aantal gevallen van kanker (waaronder leukemie) bij kinderen die in de buurt van de nucleaire opwerkingsfabriek in Sellafield aan de Engelse westkust wonen of woonden, abnormaal hoog is.
De commissie wil daarom een uitvoerig onderzoek van alle kinderen die vanaf 1950 in de dorpen rond de opwerkingsfabriek zijn geboren en een zorgvuldige analyse van alle gevallen van leukemie en lymfeklierkanker bij personen onder 25 jaar.
Uit dat laatste onderzoek moet blijken of de hogere aantallen kankergevallen te wijten zijn aan het lozen van radioactief afval uit de ,,Windscale''-opwerkingsfabriek in de Ierse Zee. Nagegaan zal moeten worden op welke wijze kinderen met kanker aan straling zijn blootgesteld. Kwam het door het spelen op het strand. door hrt eten van vis of schelpdieren uit de zee, door het inademen van radioactief stof. of is er soms radioactief besmette melk gedronken?
De commissie-Black werd vorig jaar ingesteld nadat een tram van Yorkshirc Television Ltd in Londen in een reportage over ,,Windscale - de nucleaire wasserij'' beweerde dat sinds 1950 vijf kinderen uit Seascale. een dorpje op twee kilometer van de opwerkingsfabriek, aan leukemie waren overleden. Dat was ongeveer tien maal meer dan normaal. Later werden in andere dorpjes in de buurt over dezelfde periode nog eens 14 gevallen van kanker bij kinderen opgespoord. De commissie-Black houdt het op elf sterfgevallen van kinderen onder de 18 jaar over een periode van 25 jaar.

Een van de veronderstellingen is dat de brand in Windscale in 1957, waarbij radioactief jodium en polonium in de atmosfeer kwam, oorzaak geweest kan zijn van de blootstelling aan straling. Radioactief jodium werd later teruggevonden in melk van de koeien uit de buurt van de opwerkingsfabriek.
Reden voor bezorgdheid over de radioactiviteit rond de opwerkingsfabriek in Sellafield is er nog steeds voldoende. Afvalwater uit de fabriek wordt via een twee kilometer lange pijpleiding in de Ierse Zee geloosd. Midden in de jaren zeventig werd op die manier jaarlijks 5000 curie (een maat voor radioactiviteit) plutonium en americium geloosd. Momenteel bedraagt de jaarlijkse lozing rond de duizend curie.
Het idee dat dit een veilige manier van verwijdering van radioactief afval is, is inmiddels wel achterhaald. Monsters van zand en zeewier aan de kust rond de plaats waar de pijpleiding in de zee uitmondt vertonen sporen van radioactiviteit. Eind november vorig jaar moest een stuk strand voor het publiek worden gesloten, nadat slib, dat een radioactief schoonmaakmiddel bevatte dat via de pijpleiding was geloosd, weer op het strand aanspoelde.

Onderzoek van het Britse ministerie van landbouw en visserij heeft verder aangetoond dat kabeljauw die rond de pijpleiding werd gevangen, tien maal meer radioactief cesium bevat dan kabeljauw uit de Noordzee.
Tenslotte is vastgesteld dat stof in woningen op negen kilometer afstand van de opwerkingsfabriek nog radioactief plutonium, cesium, americium en ruthenium bevat.
In hoeverre deze belasting van het milieu rond de opwerkingsfabriek leidt tot een abnormaal hoog aantal gevallen van kanker, staat nog niet vast. Nader onderzoek moet aantonen in welke mate de omwonenden met de radioactiviteit in aanraking komen en of de stralenbelasting zodanig is dat gevaar voor de gezondheid dreigt. Maar vast staat wel dat men in Sellafieldnogal slordig omspringt met het verwijderen van radioactief afval.
De eigenaar van de opwerkingsfabriek, British Nuclear Fuels, heeft in oktober vorig jaar aangekondigd daar iets aan te willen doen. Over een periode van drie tot vier jaar wil men de lozing van radioactief afval tot een kwart of eenvijfde beperken. Het afval zal langer worden opgeslagen voordat het wordt geloosd, zodat de kortdurende straling minder wordt, terwijl voorts plutonium en americium (elementen die langdurig blijven stralen) voor de lozing uit het afval zullen worden verwijderd. De kosten van deze operatie bedragen naar schatting tien miljoen pond.

Op 1 augustus 1984 verklaarde de

regering het strand bij Sellafield weer voor het publiek toegankelijk. Minister Jenkin vertelde het parlement dat het ,,niet langer noodzakelijk is het advies aan het publiek om niet van het strand gebruik te maken te handhaven". Hij voegde eraan toe dat de overheid het strand zou blijven controleren en al het vervuilde materiaal zou verwijderen.
Op 26 febr. 1985 vestigde de internationale milieu-organisatie Greenpeace aandacht op de Sellafield-vervuiling door radioactief slib van de Ierse Zee op een trottoir in Londen te storten.

Op 16 aug. 1985 werd in de British *Medical Journal* een onderzoek van de British Medical Research Council gepubliceerd. waaruit bleek dat werknemers in de Britse nucleaire industrie niet vaker aan kanker sterven dan de rest van de bevolking. Bij het onderzoek waren bijna 40.000 werknemers betrokken.
Uit het onderzoek bleek dat het aantal gevallen van prostaatkanker onder radiologische werkers wel aanmerkelijk hoger was. Maar het aantal sterfgevallen aan deze aandoening was niet hoger dan gemiddeld.

Op 11 september verwierp het Europese parlement een motie waarin de Britse regering werd aangeraden de opwerkingsfabriek in Sellafield te sluiten. De motie was gebaseerd op de bewering van de Duitse parlementariër van de Groene fractie dat de fabriek verantwoordelijk was voor verontreiniging van de Ierse Zee.
In plaats van de motie nam het parlement een resolutie aan waarin Groot-Brittannië werd opgeroepen maatregelen te nemen die de veiligheid van de fabriek voor arbeiders en omwonenden zeker moest stellen.
De parlementariërs die de zaak aanzwengelde, Undine-Uta Bloch van Blottnitz, wees ook op het feit dat het aantal kankerpatiënten in Sellafield boven het landelijke gemiddelde lag.
In de eerste twee maanden van 1986 deden zich bij de opwerkingsfabriek in Sellafield vijf incidenten voor: Dat waren 1) uraniumlozingen in de Ierse Zee op 23 en 24 januari; 2) het vrijkomen van een radioactieve aërosol in gebouw B205 op 5 februari; 3) brand in een greppel op het afvalwerkingsterrein in Drigg, naast Sellafield, op 13 februari; 4) de lekkage van een vloeistof uit een gebarsten pijp die afvalwater bevatte op 18 februari; en 5) een verontreiniging met plutoniumstof in een ruimte waarin operateurs bezig waren met het vervaardigen van plutoniumbolletjes op 1 maart. Als gevolg van de incidenten raakte een aantal werknemers van de fabriek radioactief besmet. Ook ging een aantal werknemers korte tijd in staking om tegen de huns inziens onveilige installaties te protesteren,
Op 19 febr. 1986 maakte de regering bekend dat de inspectie voor veiligheid en gezondheid een onderzoek zou gaan instellen naar de veiligheidsomstandigheden en gebruiksprocednres in Sellafield, Inmiddels was medio februari bekend geworden dat in Sellafield in de jaren vijftig gedurende een periode van drie jaar 40 maal zoveel radioactief afval was geloosd dan werd geschat. Die informatie was afkomstig van een vroegere werknemer van Sellafield, de kernfysicus Derek Jakeman.
Eveneens op 19 februari sprak de Ierse premier Garret FitzGerald in Londen bij premier Thatcher zijn grote bezorgdheid uit over de gebeurtenissen in de fabriek in Sellafield. Hij stelde vast dat de installatie in 32 jaar 18 ongelukken van enige betekenis had gekend, waarvan vier in de laatste drie weken. FitzGerald wilde dat er meer controle, bij voorkeur in EG-verband kwam, op de opwerkingsfabriek.
Op 20 februari deed het Europese Parlement een beroep op de Britse regering om gedurende het onderzoek naar de veiligheidsomstandigheden in Sellafield de werkzaamheden van de fabriek stop te zetten. Een Ierse afgevaardigde vroeg in de motie de Europese Commissie een eigen onderzoek - naast het Britse- in te stellen.
Europees commissaris Stanley Clinton Davis die onder meer milieubescherming en nucleaire veiligheid in zijn portefeuille had, verklaarde die dag dat hij binnen enkele weken zou laten weten of de Europese Commissie iets zag in een nucleaire inspectiedienst.

Op 12 maart kwam een Lagerhuiscommissie, bestaande uit leden van alle partijen, na twee jaar studie tot de conclusie dat de Britse nucleaire industrie ,,amateuristisch" werd geleid. Na uitvoerige vergelijking met de praktijk in andere landen werd de Britse wijze van omspringen met radioactief afval ,,achterlijk" genoemd. Het rapport noemde de Ierse Zee, waarin de fabriek in Sellafield afval loosde, ,,de meest radioactieve waterplas in de wereld". Hoewel het om laag radioactief afval ging, wekte de slordige, ongecontroleerde wijze waarop jarenlang geloosd en gelekt was, geen enkel vertrouwen, aldus de commissie. Door een onafzienbare opeenvolging van ongelukken, een brand, de vervuiling van het strand in de omgeving en andere incidenten kon geen andere indruk ontstaan dan een van ,,blunders en beoordelingsfouten". Door het geheimzinnige voorlichtingsbeleid, en soms het ontbreken daarvan, was een

Garret FitzGerald

onoverbrugbare kloof ontstaan tussen wat deskundigen meenden dat verantwoord was en waarvoor het publiek bang was, stelde de commissie vast.
De meest dramatische aanbeveling van de commissie was stopzetting van een nieuwe opwerkingsfabriek (Thorp, Thermal Oxide Reprocessing Plant) op het Sellafieldcomplex. Dat project kostte in totaal 1,65 miljard pond, waarvan al 600 miljoen was uitgegeven of aanbesteed. Volgens de commissie was het door de gedaalde uraniumprijs overbodig geworden brandstof voor kerncentrales na gebruik op te werken. De afvalproblemen die daarbij kwamen kijken, waren onvoldoende doordacht en opgelost, zeker in Groot Brittannië.
Verder drong de commissie erop aan dat het radioactieve afval eindelijk goed gescheiden werd in de diverse categorieën van zwaarte. Het was tijd dat Groot-Brittannië een ,,Rolls Royce-oplossing zocht na alle jaren van gemodder en geïmproviseer", aldus de parlementariërs.
British Nuclear Fuels noemde het rapport op 12 maart een ,,diepzinnige bijdrage aan het openbare debat over dit belangrijke onderwerp", maar voegde eraan toe dat sluiting van het Thorp-project ,,ernstige economische gevolgen" zou hebben.
Over het standpunt van de Britse regering t.a.v. een eventuele sluiting van de opwerkingsfabriek en het Thorpe project in Sellafield merkte correspondent Wio Joustra in de Volkskrant (13-3-1986) o.m. het volgende op:

De regering hecht grote waarde aan een eigen kernwapenmacht, waarvoor Sellafield de brandstof plutonium, een bijprodukt van het opwerkingsproces, levert. Bovendien maakt de fabriek een winst van ongeveer 250 miljoen

gulden per jaar. Dat komt vooral doordat niet alleen de gebruikte brandstof van de zeventien Britse kerncentrales wordt opgewerkt, maar ook die van buitenlandse centrales, waaronder de twee Nederlandse in Borssele en Dodewaard.(...)
De Thorp fabriek in Sellafield zal voor tweederde deel betaald worden door buitenlandse klanten als Japan. West-Duitsland, Zwitserland. Italië. Zweden en Nederland. Daarvoor zijn reeds contracten ter waarde van ongeveer tien miljard gulden afgesloten. Verwacht wordt dat de fabriek vanaf 2000 al winst zal opleveren. Van de bouwkosten van vijf miljard is bovendien al voor anderhalf miljard gulden aanbesteed. Her zijn argumenten voor de instandhouding van een opwerkingsindustrie waarvoor de conservatieve regering niet snel zal wijken.

In het Utrechtse Nieuwsblad (5-4-1986) werd over Sellafield o.m. het volgende opgemerkt:

...Sellafield is een enorm groot complex van 400 gebouwen op een terrein van meer dan 200 hectare waar zo'n beetje alles gebeurt dat met het atoomtijdperk te maken heeft.
Je vindt Sellafield langs de Ierse Zee, net even ten zuiden van Schotland. en aan de rand van één van de mooiste streken van Engeland, het Lake-district (Merengebied) met z'n bergen. z'n bossen en z'n adembenemende vergezichten.(...)

Sinds 1958 is de hoofdtaak van Sellafield de opwerking van verbruikte staven uranium zodat die opnieuw in kerncentrales kunnen worden gebruikt. Een tweede hoofdtaak is elektriciteitsopwekking, de derde de aanmaak en opslag van plutonium.
Hoe gaat dat toe. het opslaan van brandstofstaven? Eerst worden de staven enige maanden onder water opgeslagen om ,,af te koelen'', dat wil zeggen: om iets van hun radioactiviteit kwijt te raken. Die opslag is een secuur werkje: als de staven te lang onder water liggen kan hun metalen omhulsel gaan roesten en lekken. Dat zou het koelwater kunnen besmetten.
Na de opslag volgt de opwerking. Dat gebeurt door de staven, nadat deze uit hun metalen jasje zijn gepeld, in een zuurbad te dompelen. Na nog enkele chemische bewerkingen blijft dan over: 96 procent uranium (waarvan dus nieuwe brandstof-staven worden gemaakt), 1 procent plutonium (dat wordt bewaard en voor kernbommen kan worden gebruikt), en 3 procent kernafval.

Dat afval wordt voor het overgrote deel opgeslagen. Maar in het hele proces komt ook radioactief afval vrij, buiten de fabriek dus. Het koelwater bijvoorbeeld, dat altijd licht en bij lekkende staven ernstiger besmet is, wordt via een pijplijn in de Ierse Zee gestort. Daarnaast komen er bij de opwerking radioactieve gassen vrij, die via schoorstenen in de atmosfeer terechtkomen. Andere chemische bewerkingen in deze fase leveren ook nog radioactief afval op dat weer in zee eindigt.
Behalve brandstofstaven uit verschillende andere landen (waaronder Nederland) die om technische redenen nog niet kunnen worden opgewerkt voordat in 1991 een nieuwe fabriek gereed is, wordt in Sellafield ook de plutonium bewaard die, zoals gezegd, bij het opwerkingsproces, vrijkomt. Vele duizenden kilo's van dit zwaar giftige element liggen er. Deze voorraad vormt de kern van de onafhankelijke Britse kernmacht. Plutonium kan verder worden gebruikt als brandstof voor weer een nieuw type nog experimentele kerncentrales, de snelle kweekreactor.
Alle taken van Sellafield overziend, is duidelijk dat geen enkele Britse regering het complex zal willen of kunnen sluiten. Immers, Sellafield is met z'n opslag- en opwerkingsmogelijkheden een noodzakelijkheid waar het gaat om kernenergie. Het is in dit verband goed te weten dat 20 procent van de Britse elektriciteit wordt geleverd door kerncentrales.
Verder is Sellafield een noodzakelijk kwaad zolang de Britten prijs blijven stellen op een onafhankelijke kernmacht. Tenslotte wordt er heel veel geld verdiend aan het buitenland dat met z'n verbruikte staven uranium naar de fabriek komt.
Dat moet dat buitenland wel. Met gebruikte brandstofstaven uit kernreactoren kun je immers maar twee dingen doen; opslaan of opwerken. Opslag (diep onder de grond bijvoorbeeld, of in zee) geeft tal van politieke problemen, en opwerkingsfabrieken zijn er niet veel. In Europa zijn er maar twee: die van Sellafield, en de (kleinere)fabriek in het Franse Cap la Hague.

Diezelfde dag (12 maart) verwierp het Ierse parlement met geringe meerderheid een voorstel dat sluiting van het Sellafield-complex eiste. Wel eiste het parlement dat een EG-commissie een onderzoek ging instellen naar de lozingen van radio-actief afval in de Ierse Zee.

Op 17 maart werd Greenpeace verboden in Amsterdam, waar de Commissie van Parijs vergaderde, een toelichting te komen geven op een rapport over de opwerkingsfabriek in Sellafield. De Parijse Commissie hield toezicht op de verontreiniging van de zee vanaf land en was samengesteld uit deskundigen van tien verschillende EG-landen.

In het rapport van Greenpeace stond dat de opwerkingsfabriek moest worden gesloten. Zelfs wanneer de Britse regering onmiddellijk daartoe zou besluiten, zou de Ierse Zee door de lozingen van Sellafield die in het verleden waren gepleegd nog tot ver na het jaar 2020 sterk radioactief vervuild zijn, aldus het rapport.
Verder stond er in dat opwerking van radioactieve brandstofstaven afkomstig van kerncentrales meer uranium kostte dan dat het opleverde, zodat het hele opwerkingsproces economisch onrendabel was. Het plutonium dat uit de staven werd gehaald kon alleen maar worden gebruikt voor snelle kweekreactoren en voor militaire doeleinden. De onderzoekers van Greenpeace stelden dat snelle reactoren zelf al plutonium produceerden en dat het gebruik van dit afvalprodukt voor kernwapens tegen internationale afspraken was.
In het rapport, opgesteld door de Britse deskundige J.H.Large, was een sluitingsplan voor de fabriek opgenomen. Volgens dit plan kon binnen twee jaar de opwerking worden gestopt en de brandstofstaven, die afkomstig waren van kerncentrales uit diverse Europese landen en Japan, op land worden opgeslagen.
Op 18 maart vertrok het schip de Sirius van Greenpeace vanuit Amsterdam naar het gebied rond de Ierse Zee. Greenpeace zou daar in Engeland en Ierland verschillende plaatsen bezoeken om steun te vergaren voor haar eis dat de fabriek in Sellafield gesloten moest worden

Op 2 april overhandigde Greenpeace de tijdens de campagnetour van de Sirius verzamelde handtekeningen (20.000) en een petitie waarin de sluiting van de opwerkingsfabriek werd geëist, aan de poort van de fabriek van Sellafield (1 april was door de milieuorganisatie uitgeroepen tot British Nuclear Fools Day).
De nieuwe directeur van de opwerkingsfabriek, C. Harding, had Greenpeace op 27 maart uitgenodigd voor een gesprek in Londen, maar de milieuorganisatie had die uitnodiging afgeslagen. Greenpeace wilde met de directie alleen in Sellafield praten.

Medio 1986 begon British Nuclear Fuels met een campagne ter verbetering van het imago. Voor de campagne, die werd gevoerd onder het motto ,,Kernenergie is goed voor u''. had het staatsbedrijf een kleine £ 2 mln uitgetrokken.
Het bedrijf hoopte door een opener beleid de bezwaren tegen kernreactoren en met kernenergie werkende industrieën die door het incident in Tsjernobyl waren toegenomen (zie pag. 305 e.v.-1986) weg te nemen. Een advertentiecampagne om bezoekers naar Sellafield te trekken begon op **3** juli.
Rond 28 november kwam ongeveer 200.000 liter licht radioactief water, afkomstig van de opwerkingsfabriek in Sellafield, in de Ierse Zee terecht. Volgens British Nuclear Fuels was de lozing een gevolg van een ,,fout bij het werk'' en leverde zij geen gevaar op.
Na een tweedaags debat nam het Ierse parlement op **3** december eendrachtig een door de oppositie ingediende motie aan waarin een sluiting van Sellafield werd geëist. Over de motie werd niet gestemd.
Op 11 dec. 1986 deelde de inspectie voor veiligheid en gezondheid mee dat de opwerkingsfabriek in Sellafield dicht moest, tenzij binnen een jaar op 29 punten betere veiligheidsvoorzieningen werden getroffen.
Volgens het rapport waren delen van de opwerkingsfabriek verouderd en waren de uitvoerbare veiligheidsvoorzieningen niet getroffen. Bij het personeel werd op grote schaal een nonchalante houding ten opzichte van de voorschriften opgemerkt. Die houding bedreigde in de eerste plaats de veiligheid van de werknemers; alleen al vijf incidenten in januari en februari hadden dat bewezen. Met minder geluk zouden zich ongelukken op grotere schaal kunnen voordoen, aldus de inspectie.
De directie van British National Fuels verwelkomde het rapport van de inspectie als ,.een nuttige bijdrage''. Het hoofd van de inspectie, John Rimington, zei echter over de 29 maatregelen: ,,Dit zijn geen aanbevelingen. Deze wijzigingen zijn opgelegd en moeten worden uitgevoerd en zonder uitstel.''
De milieugroep Friends of the Earth was ,,aangenaam verrast'' door het rapport van de inspectie. Zij zag dat als een eerste stap op weg naar afschaffing van opwerking in de huidige vorm.

WESTDUITSER LANDT MET SPORTVLIEGTUIGJE OP RODE PLEIN IN MOSKOU

Tegen half acht 's avonds op 28 mei heeft een burger uit de Bondsrepubliek Duitsland. Mathias Rust (19) uit Wedel bij Hamburg, na een vlucht vanuit Helsinki over het grondgebied van de Sowjet-Unie, een sportvliegtuigje, een Cessna F 172, doen landen op het Rode Plein in Moskou.

Op dat moment bevonden zich op het Rode Plein naar schatting 300 personen. Na de landing nam Mathias Rust vanuit zijn cokpit de zaak in ogenschouw voordat hij uitstapte **Mij** werd onmiddellijk omstuwd door omstanders, onder wie leden van de Moskouse militie (politie). met wie hij zich ontspannen onderhield; aan sommigen deelde hij handtekeningen uit.

Pas na enige minuten reed een zwarte auto met zwaailicht het Rode Plein op. Hier stapten twee mannen uit, waarschijnlijk KGB-functionarissen. die de menigte opzij duwden, zich van de persoon van Rust meester maakten en hem met onbekende bestemming wegvoerden.

De 28ste mei is in de Sowjet-Unie de ,,Dag van de grenswachten" en de Prawda van die dag bevatte een artikel vol lof voor de grensbewakers ,,Elke meter grens wordt degelijk bewaakt", aldus de Prawda.

Een verder anoniem gebleven Britse toerist heeft het voorval op videoband vastgelegd. De Amerikaanse TV-maatschappij NBC heeft de band in haar bezit gekregen en er een CV-bericht uit gemonteerd, dat de volgende dag wereldwijd op de TV-schermen te zien was.

Sowjet-persbureau Tass wachtte ruim 24 uur voordat het een bericht over de gebeurtenis uitgaf. Tass meldde, dat Rust het luchtruim van de Sowjet-Unie had geschonden en dat door de ,,bevoegde instanties" een onderzoek werd ingesteld. Er werd niet gezegd of hij gearresteerd was of in staat van beschuldiging was gesteld.

Volgens Tass werd Rust ondervraagd door de militaire inlichtingendienst, die wilde achterhalen hoe hij er in geslaagd is de waarschuwingssystemen langs de grens en rond Moskou te vermijden op zijn tocht van 900 km over Sowjet-grondgebied.

Mathias Rust, leunend tegen de staart van zijn Cessna, kort nadat hij ermee was geland op het Rode Plein in Moskou. Op de achtergrond de Basiliuskathedraal.

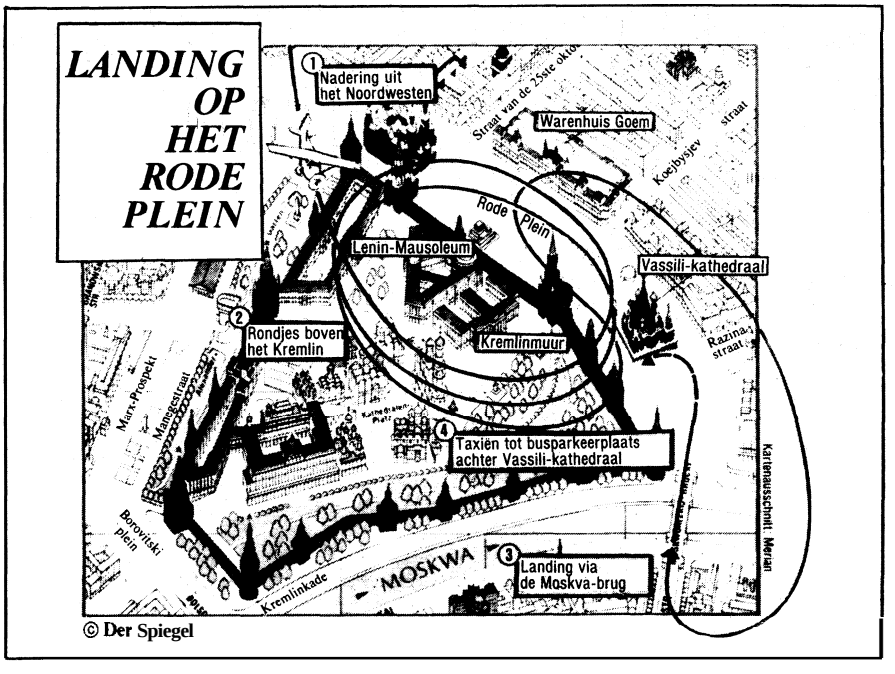

Vliegtocht van Mathias Rust

Met zijn landing in het centrum van Moskou besloot Mathias Rust een vliegtocht van ruim twee weken, die hij had gemaakt met een Cessna, die hij gehuurd had van Aero Club in Hamburg.

Mathias koos het vliegtuig, dat door de club voor circa 50.000 mark was uitgerust met extra navigatie-instrumenten. Daarbij een slecht-weeruitrusting voor instrument-vliegen zonder zicht; Mathias Rust had daar overigens geen licentie voor.

Een andere extra in de betreffende Cessna is een zgn. Automatic Direction Finder, waarmee men aan de hand van radiobakens, die ook in de Sowjet-Unie op vele plaatsen hun signalen uitstralen, onmiddellijk kan zien of men afwijkt van de gekozen koers

Een transpondercode, die een signaal uitzendt waardoor radarstations het vliegtuig onmiddellijk kunnen identificeren, moet of kapot zijn geweest of door Rust zijn uitgeschakeld. Sowjet-stations hadden dan onmiddellijk geweten dat het hier om een Westduits vliegtuigje ging.

Ten slotte beschikte Rusts Cessna over extra tanks, waardoor de actieradius van normaal 815 werd uitgebreid tot ongeveer 1300 kilometer.

Mathias Rust bereidde zijn tocht nauwkeurig voor, hoewel het opviel dat hij niet zoals gebruikelijk de route besprak met ervarener vliegers.

Eigenhandig verwijderde hij drie van de vier stoelen uit de Cessna; zijn

clubgenoot Dieter Helde, intussen door de halve Duitse pers geïnterviewd. trok daaruit de conclusie dat Rust geldgebrek had en in het vliegtuig wilde overnachten.

Op 13 mei om 10.51 uur meldde Mathias zich op het vliegveld Uetersen af bij de vluchtleiding; eerste bestemming Westerland, op het eiland Sylt.

In de dagen daarna ging de vlucht verder via de Shetland-eilanden en de Færør naar Reykjavik. vervolgens terug over deze beide eiiandengroepen naar Bergen in Noorwegen en daarvandaan naar Helsinki in Finland.

Op donderdag 28 mei meldde Mathias Rust zich op de luchthaven van Helsinki, waar hij de benodigde formulieren invulde voor een vlucht naar Stockholm. De jongen maakte op de vluchtleiding een bekwame indruk; hij leek de tocht heel nauwkeurig te hebben voorbereid.

Oin 12.21 uur steeg hij op en vloog in de opgegeven richting. Na circa 25 kilometer moet hij naar links bijna 90 graden zijn afgebogen. koers: Moskou. Plotseling verdween de Cessna van de Finse radarschermen; toen men ook daarna niets meer van de piloot vernam – Rusts vliegtuig was met twee toestellen voor radarcontact uitgerust – werd een zoekploeg uitgestuurd, die onverrichterzake terugkeerde. De Cessna was weg.

In werkelijkheid was Mathias Rust toen al over de Estlandse stad Kokthа-Jarve. waarschijnlijk zeer laag vliegend. het Sowjet-luchtruim binnengedrongen. Of men hem toen ook al op de radarschermen heeft gekregen, is niet duidelijk.

Volgens uitlatingen van oud-ambassadeur in Bonn Valentin Falin, thans president van het Sowjet-persbureau Nowosti. heeft men het toestel waargenomen, maar geconcludeerd dat het om een Russisch toestel moest gaan.

In Westduitse militaire kring wordt dat onwaarschijnlijk geacht, omdat elk toestel dat in de buurt van de grens vliegt. om een identificatie wordt gevraagd. Komt er geen antwoord, dan dienen er binnen enkele minuten jagers op zoektocht te gaan.

In de zomer van 1978 heeft zich een incident voorgedaan waarbij bleek dat de Sowjet-luchtverdediging minder alert was dan het aantal van 371.000 manschappen met 1300 onderscheppingsjagers had doen vermoeden.

Een Boeing 707 van Korean Airlines raakte toen op een vlucht van Parijs naar Anchorage bijna 2000 kilometer uit de koers en kwam boven het streng verboden militaire Sowjet-gehied Moermansk terecht. De luchtverdediging reageerde aanvankelijk niet eens. Na een onderzoek veel later kwam vast te staan, dat een deel van het radarpersoneel dronken was geweest en een ander deel lag te slapen.

Toen uiteindelijk toch een Su-15 zonder waarschuwing schoot. werd het toestel slechts licht beschadigd en kon het nog landen op een bevroren meer. Het incident wordt wel als een verklaring gezien voor het veel kordatere optreden van de Sowjet-luchtverdediging vijf jaar later tegen de Zuidkoreaanse KAL 007, die boven het eiland Sachalin met 269 passagiers werd neergeschoten (pag. 577 e.v.-1983)

Sportvliegers vermoeden dat Mathias Rust. toen hij eenmaal boven de Sowjet-Unie vloog. de spoorlijn of autoweg Leningrad-Moskou is gevolgd. Aan de hand van gewone kaarten kon hij zich als ervaren vlieger bovendien oriënteren op de vele meren in dat gebied.

Om 19.14 uur arriveerde hij boven het Rode Plein, waar hij twee rondjes maakte en vervolgens aanvliegend over de Moskwa-brug zijn Cessna op de kinderhoofdjes zette. rustig uittaxiede en voor de muren van de Basilius-kathedraal tot stilstand kwam. De Cessna heeft daarvoor slechts 150 meter nodig, vanaf het moment dat de wielen de grond raken. Rust moet ongeveer 400 meter ruimte hebben gehad.

Hoe Rust door de verdedigingsgordel rondom Moskou kwam. is een raadsel. Hier staan permanent 240 jagers startklaar om elke indringer op te vangen die al niet eerder is neergeschoten. Ook staat bij Moskou het enige anti-raket systeem ter wereld en zijn er permanent Iljoesjins-76 in de lucht. de Russische versie van het NAVO-radarvliegtuig Awacs.

Mathias Rust werd vastgehouden in de Lefortowo-gevangenis. waar men volgens de Duitse ambassade onderzoekt of er meer achter zijn vliegreis zat dan een huzarenstukje.

Was het „hooliganism of iets ernstigers", vroeg woordvoerder Gerasimow zich op 1 juni tijdens een persconferentie af.

Kremlin-adviseur Walentin Falin was op 30 mei nog vriendelijk tegenover de Berliner Morgenpost: Rust zou wel snel weer zijn familie en vrienden zien. Gerasimow klonk echter al een stuk barser met de mededeling dat Rust waarschijnlijk berecht zou worden en dat er op het schenden van het Sowjet-luchtruim straffen tot tien jaar kunnen worden uitgedeeld.

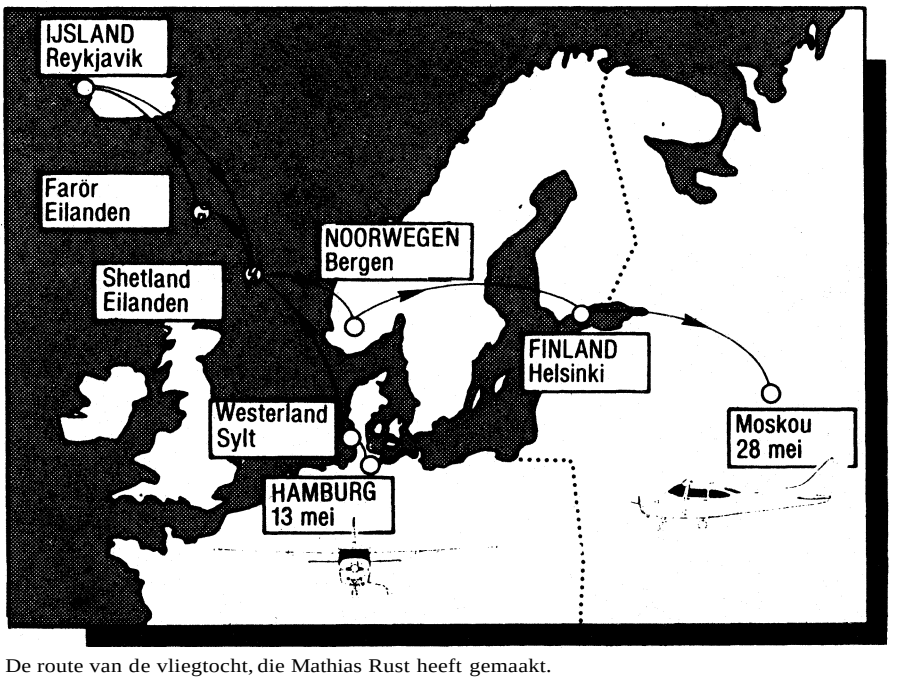

De route van de vliegtocht, die Mathias Rust heeft gemaakt.

Politieke consequentzes *Minister van* defensze vercangen Commandant luchtafweer ontslagen

De landing van Mathias Rust op het Rode Plein in Moskou heeft geleid tot politieke consequenties.

De 75 jaar oude minister van defensie, Sergei Sokolow, is met pensioen gestuurd en de commandant van de luchtafweer, generaal Alexander Koldoenow is ontslagen.

Tot opvolger van Sokolow als minister van defensie werd benoemd de tot dan in senioriteit jongste vice-minister van defensie, Dimitri Jazow.

De beslissingen werden genomen door het Politburo, dat op 30 mei in een spoedzitting bijeen kwam om zich te beraden over het incident.

In ongebruikelijk direkte bewoordin-

gen liet persbureau Tass weten, dat dit gebeurde wegens het onvermogen van de Sowjet-luchtverdediging om het vliegtuigje van Rust te onderscheppen en tot landen te dwingen.
In de verklaring wordt gezegd dat achtervolgende vliegtuigen tweemaal boven de Westduitse Cessna hebben gecirkeld. Niettemin, aldus de verklaring, toonde de luchtverdedigirig een ,.ontoelaatbare zorgeloosheid" door het niet onderscheppen van het vliegtuig en het niet nemen van militaire maatregelen.
,,Dezegebeurtenis getuigt van ernstige gebreken in de militaire organisatie om het luchtruim van de Sowjet-Unie te beschermen". zo wordt gezegd in de verklaring van het inderhaast bijeengeroepen Politburo.
,,Ze getuigt ook van een gebrek aan benodigde waakzaamheid en discipline. en van belangrijke onvolkomenheden in het leiden van de strijdkrachten van de kant van het ministerie van defensie van de USSR".
Dimitri Jazow is een carrière-officier, die al op 18-jarige leeftijd in de Tweede Wereldoorlog vocht tegen de Duitsers. In de aan zijn benoeming tot minister van defensie voorafgegane maanden was hij als vice-minister belast met personeelszaken.
Jazow werd op 8 november 1923 geboren en diende vanaf 1941 aan de frontlinies in Wolchow en Leningrad. Na de oorlog studeerde hij aan de militaire academie in Froenze. In 1967 behaalde hij een graad aan de militaire academie van de generale staf.
Jazows ster is de laatste jaren sterk gestegen, maar desondanks was hij nog niet erg bekend. Door zijn benoeming worden drie andere onderministers die

Generaal Dimitri Jazow, de nieuwe minister van defensie van de Sowjet-Unie.

Maarschalk Alexander Koldoenow, de ontslagen commandant van de Sowjet-luchtafweer

Sokolow hadden kunnen opvolgen, Wiktor Koelikon. Sergej Achromejew en maarschalk Wasili Petrow, gepasseerd.
Hoewel Sowjet-bronnen niet duidelijk zijn over de precieze militaire loopbaan van Jazow wordt aangenomen dat hij commandant van de Sowjettroepen in het Verre Oosten was na het neerschieten, op 1 september 1983, van het Zuidkoreaanse vliegtuig dat het luchtruim van de Sowjet-Unie was binnengedrongen. Dat toestel werd toen met 269 mensen aan boord neergeschoten.
Verwacht wordt dat Jazows positie hem uitstekend in staat stelt om persoonele plannen in verband met Gorbatsjows herstructureringspolitiek door te voeren.

Zuivering in *strijdkrachtcommando* district Moskou

Uit het legerdagblad *Krasnaja* Zwezda (Rode Ster) van 17 juni bleek, dat er kort tevoren een zuivering was doorgevoerd in het commando van de strijdkrachten in het district Moskou.
In een vergadering van commandanten in het district Moskou, die werd geleid door de partijchef van Moskou, Boris Jeltsin, werd stevige kritiek geleverd op de gang van zaken in het district en werd een aantal hoge officieren van hun partijlidmaatschap ontheven.
Met name moest de luchtverdediging van Moskou het ontgelden. Zowel de enige maanden eerder vervangen commandant van dit onderdeel van de strijdkrachten, maarschalk Anatoli Konstantinow, als zijn opvolger. Joeri Gorkow, kregen scherpe kritiek te verduren.
Twee luchtmacht-generaals. een landmacht-generaal en een aantal andere officieren werden uit de partij gezet, een teken, dat hun militaire rang spoedig zou worden verlaagd.
Jeltsin verweet de militairen in het algemeen het beleid van ,,perestroika" (hervorming) naast zich te hebben neergelegd.

VERRE OOSTEN

KOREA (ZUID)

ERNSTIGE ONLUSTEN NA KANDIDATUUR ROH TAE WOO VOOR OPVOLGING CHON DOO HWAN

Nog voordat de conventie van de regerende Democratische Gerechtigheidspartij (DJP)op 10 juni haar voorzitter, oud-generaal Roh Tae Woo, aanwees tot kandidaat-opvolger van president Chon Doo Hwan (pag.417/1), waren de voorgaande dag al 2,604 personen door de politie opgepakt van wie 865 onmiddellijk werden vrijgelaten. Deze arrestaties en andere politiemaatregelen werden genomen met bet oog op de protestbijeenkomsten waartoe de oppositionele Democratische Herenigingspartij (RDP)van Kim Young Sam en de Nationale Raad voor een democratische constitutie (NCDC), een overkoepelende dissidentenbeweging, voor 10 juni hadden opgeroepen. Volgens de plannen zou o.a. een massabijeenkomst bij de Anglicaanse kathedraal in Seoel worden gehouden.
Tijdens de DJP-conventie zei Roh Tae Woo tegen de ruim 7.000 afgevaardigden o.a.:

..Het huidige tijdsbestek stelt de eis dat democratische idealen. instellingen en praktijken blijvend worden ingevoerd. De DJP en ik hebben volledig begrip voor het vurige verlangen van tiet Koreaanse volk naar democratische ontwikkeling. Onze partij respecteert de eis voor democratische ontwikkeling als een absoluut dictaat van de tijd waartegen niemand zich kan verzetten en streeft ernaar een dergelijke politieke vooruitgang te bespoedigen." Maar hij waarschuwde de DJP-afgevaardigden dat de problemen van democratische ontwikkeling niet in een klap kunnen worden opgelost: ,.Ze zullen niet worden opgelost door opruiende leuzen en massale ordeverstoringen. Geweld roept slechts geweld op, waarmee een oude vicieuze cirkel wordt voortgezet. Met name radikale linkse ideologieën in combinatie met gewelddadige activiteit brengen niet alleen de liberale democratie in gevaar maar bedreigen ook het voortbestaan van onze 42 miljoen zielen tellende natie... Ik beloof dat ik mijn uiterste best zal doen om liberale democratische idealen en instellingen te bevorderen".

Terwijl president Chon Doo Hwan en de DJP-leiding later op 10 juni een galareceptie in het Hilton-hotel bijwoonden, namen duizenden studenten bezit van de straten rondom het hotel. Zij leverden daar een veldslag met de politie die op ruime schaal gebruik maakte van traangas tegen studenten die met stenen en brandbommen gooiden.
Over de demonstrerende studenten berichtte Henri Beunders reeds in NRCI H'blad (26-5) onder meer:

,,Bijna dagelijks leveren militante studenten slag met de politie in Zuid-Korea's grote

steden, Seoel, Pusan of Kwangju. De demonstraties beginnen steevast rond de middag op de campus. Men begint meestal met wat leuzen te schreeuwen over misstanden op de universiteit zelf, maar al snel klinken door de megafoons politieke slogans als ,,Rechtvaardigheid!", ,,Hereniging!", ,,Democratie!" of ,.Dood aan Chon Doo Hwan", en ze worden unisono herhaald door de duizenden studenten. Dan gaat men up marc en vliegen al snel de stenen en benzinebommen door de lucht richting oproerpolitie die zich in hun samuraiachtige uitrusting verbergt achter de lange ijzeren schilden, tot ze, golf na golf. met hun knuppels op de demonstranten beginnen in te hakken, in de rug gedekt door de traangaskanonnen en pantserwagens. Dan komt altijd het moment dat de studenten door hun stenen en Molotow-cocktails heen zijn en, militante strijdliederen brullend of soms het vreedzamere We *Shall Overcome*, de aftocht blazen. De ,,demo" van de dag is voorbij. Voor de meesten althans, want niet zelden vallen er tientallen gewonden en worden er honderden studenten npgepakt, iets wat sommige van hen. zoals Park Chong Chol in januari. niet overleven (zie vorige aflevering).
Hoe bloedig en gewelddadig ze soms ook eindigen, de studentenonlusten in Zuid-Korea hebben iets weg van een, bijna balletachtig, middeleeuws ritueel. Beide partijen kennen de regels van het toernooi en houden zich daar meestal ook aan. De ceremoniële sfeer wordt geaccentueerd doordat buiten, en soms zelfs op de campus het gewone leven ongestoord zijn gang gaat. Niettemin nemen de frequentie en hardheid van de huidige studentenrellen zulke vormen aan dat waarnemers in Seoel een volksopstand niet langer volstrekt durven uit te sluiten. (...)

De regering-Chon weet. net als iedere Zuidkoreaan, dat de studentenactivisten meermalen een cruciale rol hebben gespeeld in de politiek van het land. ,,De studenten leidden het volk naar een democratische revolutie. Het was de eerste succesvolle democratische revolutie in de Koreaanse geschiedenis. Het bewees dat de Koreaanse democratie levend en gezond was", zo kan men lezen in een overheidsbrochure over de val van de tot dictator verworden eerste president Synghman Rhee in 1960. Zo praat de regering-Chon nu niet meer.
De studenten vormden in 1979 een grote uitdaging voor president Park, in 1984 dwongen zij met hun demonstraties president Chon tot opheffing van het verbod op politieke vergadering, en het huidige twistdebat over de vraag of Chons opvolger direct door het volk of, zoals nu, indirect (door zijn eigen aanhangers) moet worden gekozen, werd ook door studenten ontketend. ,,Studenten zijn de enigen die durven te zeggen dat de keizer geen kleren aanheeft", zo zegt een hoogleraar in Seoel. ,,Zonder de studenten zouden we helemaal geen oppositie hebben", zo voegt een collega daar aan toe.
Geen wonder dus dat de regering altijd zenuwachtig is als de studenten de straat op gaan vooral als de bekendste dissidente politicus, Kim Dae Jung, dreigt ze te gebruiken voor zijn kruistocht tegen het regime.
In 1980 gebeurde dat immers ook al, toen Kim Young Sam, de leider van de oppositie, zich verzette tegen de kandidatuur van Kim Dae Jung voor het presidentschap. Als gangsters bestreden beider aanhangers elkaar en Kim Dae Young probeerde uiteindelijk het pleit in zijn voordeel te beslechten door de radicale studenten achter zijn zaak te krijgen. Dit was de achtergrond van de gewelddadige opstand in mei 1980 in Kwangju, de belangrijkste stad in de zuidelijke provincie Cholla waar Kim Dae Jung nog altijd zijn meeste steun vandaan haalt. De revolte werd in bloed gesmoord door de troepen onder leiding van generaal Chon. (...)
De radicalisering van de studenten in de afgelopen twee jaar, met de bezetting van de Amerikaanse bibliotheek in Seoel in 1985 en spectaculaire zelfverbrandingen, maakt het voor de regering tamelijk gemakkelijk om een wig te drijven tussen de gematigde politieke oppositie en de militante studenten. (...)
Kim Dae Jung raakte door de radicalisering een beetje tussen wal en schip. Maar de afgelopen maanden hebben de beide Kims de kloof weer enigszins weten te dichten, namelijk door zelf radicaler te worden. (...)
Wat de studentenrellen tot meer dan een emotionele uitlaatklep maakt, is de groei van het intellectuele Lumpenproletariaat. Seoel heeft waarschijnlijk de grootste concentratie academies, hogescholen'en universiteiten van alle hoofdsteden tei wereld. Er is zelfs een Koreaanse Academie voor Democratie. Onderwijsgebouwen worden gezien als monumenten van nationale vooruitgang. Maar er zijn simpelweg te veel universiteiten gebouwd, die te veel gediplomeerden afleveren om te worden opgenomen in de economie. Van de circa 200.000 studenten die dit jaar afstuderen, zullen er naar schatting slechts 80.000 een baan krijgen. De drang om meer zeggenschap te krijgen over hun onzeker geworden toekomst maakt de demonstraties tot meer dan onbaatzuchtige acties voor herstel van dc democratie..."

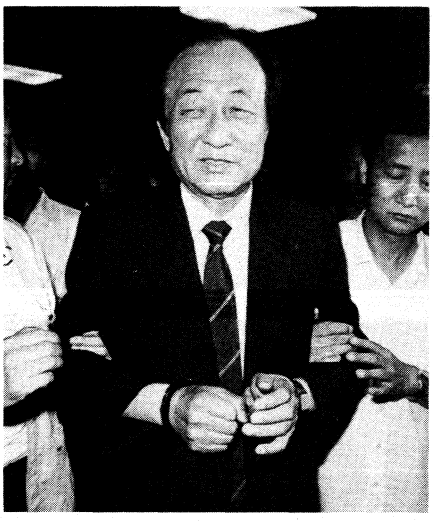

Yang Soon Jik. vice-voorzitter van de Democratische Herenigingspartij (RDP), wordt in de handboeien weggevoerd na zijn arrestatie in de nacht van 12 op 13 juni.

In de nacht van 10 op 11 juni zochten ca. 400 studenten hun toevlucht tot de rooms-katholieke Myongdong-kathedraal die tot ,,bevrijd gebied" werd uitgeroepen. De kathedraal werd vervolgens door duizenden leden van de oproerpolitie omsingeld.
In de omringende straten verdreef de oproerpolitie op 11 en 12 juni met behulp van traangas, knuppels en waterkanonnen zwermen demonstranten uiteen die betoogden met leuzen als ,,People's power" en ,.Vernietig de dictator". Op 12 juni werd bij de kathedraal voor het eerst die week ook gedemonstreerd door 1.500 arbeiders, kantoorpersoneel en ambtenaren uit woede over het dreigement van de politie om de kathedraal te bestormen. Studenten van de Yonsei Universiteit raakten slaags met de politie buiten de campus n.a.v. een incident op 9 juni toen een student een traangasgranaat tegen zijn hoofd kreeg geschoten, als gevolg waarvan hij in coma zou liggen. Op 13 juni betrokken tientallen nonnen de wacht bij de de Myongdong-kathedraal. Dezelfde dag werden 12 personen gearresteerd die volgens de politie hadden meegewerkt aan de oorspronkelijke demonstratie in de Anglicaanse kathedraal. Onder hen waren Yang Soon Jik, een vice-voorzitter van de RDP, en Kim Myong Yun, vice-voorzitter van de Raad ter bevordering van de democratie (CPD).
Op 14 juni meldden Zuidkoreaanse kranten dat de regering overwoog om de noodtoestand of zelfs de staat van beleg in te voeren om een eind te maken

Studenten bij de Yonsei Universiteit in Seoel zoeken dekking voor de traangaswolken (12 juni 1987).

aan de voortdurende onlusten. Na de door de politiecommissaris toegestane vroegmis bleven honderden kerkgangers op 14 juni op het terrein van de Myongdong-kathedraal zitten als steunbetuiging aan de studenten daarbinnen. Ook de volgende dag trokken duizenden collega-studenten. gevolgd door kantoor- en winkelpersoneel, naar het terrein van de kathedraal.

In de nacht van 14 op 15 juni werd het politiecordon daar teruggetrokk n De volgende middag werd de bezetting van de kathedraal na een akkoord tussen kerkelijke autoriteiten en de regering, vreedzaam beeindigd De studenten werden onder begeleiding van priesters met bussen van het terrein weggehaald en naar de campussen vervoerd In een preek tijdens de mis van acht uur eiste de r -k prelaat, kardinaal Stephen Kim Sou Hwan, de vrijlating van alle arrestanten. naar schatting inmiddels 7.000. Volgens het Koreaanse persbureau Yonhap namen op 15 juni in het hele land 60.000 studenten en scholieren deel aan protestbijeenkomsten op 45 universiteiten en scholen.
Een van de gewelddadigste botsingen deed zich voor aan de hoofdstedelijke Yonsei Universiteit, waar omstreeks 5.000 studenten slaags raakten met de politie die in een aantal gevallen werd ontwapend.

Nadat de regeringspartij DJP had laten weten later die week een parlementsdebat te willen laten houden over de onrust in het land, besloot de oppositiepartij RDP op 16 juni daaraan niet mee te doen zolang de regering haar eisen niet serieus nam. Volgens Yonhap hielden die dag meer dan 40.000 studenten in het hele land betogingen tegen de regering.

In de nacht van 16 op 17 juni bezetten ca. 300 studenten een gebouw van de rooms-katholieke gemeenschap in de stad Pusan. Daar was eerder een demonstratieve mars van ca. 12.000 mensen tegen de regering gehouden.

Op 17 juni maakte de politie een einde aan een betoging van ca. 200 dissidenten voor het huis van Kim Dae Jong die onder leiding van Kim Young Sam de regering opriepen diens huisarrest op te heffen. Twintig betogers, o.w. drie parlementsleden werden opgepakt en later in buitenwijken van Seoel vrijgelaten.

Eveneens op 17 juni sloten de autoriteiten 28 universiteiten in een poging een eind te maken aan de onlusten, terwijl Zuid-Korea's politiemacht van 120.000 man voor onbepaalde tijd in

DJP-voorzitter Roh Tae Woo

volledige staat van paraatheid werd gebracht.

Maar diezelfde dag drongen functionarissen van de regerende DJP er bij president Chon Doo Hwan op aan de rust te herstellen door middel van ,,onderhandelingen en dialoog" met de oppositie over hervormingen in het kiesstelsel. De partijleiding stelde een pakket ,,drastische maatregelen" op waaronder de vrijlating van politieke gevangenen en opheffing van het huisarrest van Kim Dae Jung. Tevens werd een gesprek voorgesteld tussen haar voorzitter Roh Tae Woo en oppositieleider Kim Young Sam, die zo'n gesprek echter afwees tot president Chon Doo Hwan zijn beslissing van 13 april over de opschorting tegen de constitutionele discussie introk.

Op 18 juni bereikte de onrust een climax. Massale ongeregeldheden in Seoel en tenminste negen andere steden (incl. Pusan, Inchon, Taegu, Masan, Taejon en Wonju) leken het land op de rand van anarchie te brengen. De politie maakte de volgende dag bekend dat op 247 verschillende plaatsen in zeker tien steden demonstraties hadden plaatsgevonden waarbij in totaal bijna 73.000 mensen betrokken waren geweest. Er waren meer dan 1.000 arrestaties verricht, 621 politie-agenten waren gewond geraakt en 21 politiebureaus waren verwoest of beschadigd. Volgens A P namen duizenden studenten het centrum van Seoel tijdelijk in bezit. nadat zij enkele eenheden van de oproerpolitie onder de voet hadden gelopen en tientallen agenten hadden ontwapend.

Eveneens op 18 juni deelde de minister van onderwijs mee dat 83 van de 103 universiteiten opdracht hadden gekregen om de zomervakantie de volgende dag te laten ingaan.

Op 19 juni gingen opnieuw duizenden mensen, meest studenten, in Seoel en Pusan de straat op. In Taejon kwam een politieman om het leven.

Ook op 19 juni dreigde de Zuidkoreaanse premier Lee Han Key in een televisietoespraak dat ,.de regering onvermijdelijk een buitengewone beslissing zal nemen", als het geweld zou aanhouden waarbij tot dan toe 642 gewonden zouden zijn gevallen.

De onvrede met het regime leek zich inmiddels tot bijna alle lagen van de bevolking te hebben uitgebreid. Correspondent David Watts berichtte hierover in *NRC/H'blad* (20-6)het volgende:

,.De politieke oppositie in de universiteiten. in een deel van de christelijke gemeenschap en nu ook in de middenklasse praat voor het eerst over revolutie. En het is de combinatie van de middenklasse en de kerken die de ,.kritische massa" vormt die het land in een bloedige burgeroorlog zou kunnen storten als haar eis tot politieke democratisering niet wordt ingewilligd.
De middenklasse – 78 procent van de Zuidkoreanen beschouwt zich tegenwoordig als middenklasse – heeft er genoeg van. Ze vervloekt nog maar zelden de studenten omdat ze de ,.business" verstoren of slogans schreeuwen waarin ze sympathie uiten met het communistische Noord-Korea. Nu hangen de mensen uit de ramen of over hun balkons om de studenten beneden op straat toe te juichen, voor ze te klappen, en tegelijk om de soms hulpeloos lijkende agenten van de oproerpolitie, die steeds vaker wegduiken achter hun langwerpige metalen schilden. uit te jouwen.
Busladingen kantoormensen – op weg naar huis – zingen uit volle borst het nationale volkslied, terwijl volgeladen busjes met oproerpolitie de andere kant opscheuren. De middenklasse, eens in de ogen van de regering de garantie voor stabiliteit in het land, behoort nu tot de felste critici van het regime. Tot dit zeer ontvlambare mengsel van oppositiegroepen waartegenover president Chon zich nu ziet geplaatst, behoren nog maar weinig fabrieksarbeiders. Maar dit mengsel is krachtig genoeg voor bezorgdheid over de stabiliteit van het Zuidkoreaanse bewind
Onder invloed van de veranderingen in de middenklasse is de studentenbeweging nu bereid haar gebruikelijke retoriek, vol extreme eisen, te matigen om zo de steun onder het volk te vergroten.

Opvallend is de rol van de rooms-katholieke kerk die in de persoon van kardinaal Stephen Kim publiekelijk verklaart dat de regering haar steun onder het volk heeft verloren (...)

De veel grotere protestantse kerk is weliswaar minder opvallend bezig. maar laat zich ook in kritische zin niet onbetuigd onder de ruim twee miljoen christenen van de veertig miljoen mensen tellende bevolking van Zuid-Korea..."

Amerikaanse bemoeienissen

Vanaf 16 juni leek de Amerikaanse regering zich steeds meer zorgen te maken over de ontwikkelingen in het bevriende Zuid-Korea. Er werd mel-

ding gemaakt van een Amerikaanse oproep aan de Zuidkoreaanse regering om het politieke systeem nog dit jaar te hervormen, waarbij werd gewezen op de noodzaak van een politiek compromis tussen regering en oppositie.

De Amerikaansr minister van buitenlandse zaken, George Shultz, die onderweg was naai Singapore voor een vergadering met de lidstaten van de Associatie van Zuidoostaziatische Naties (ASEAN) wilde geen vergelijking trekken tussen de situatie in de Filippijnen en Zuid-Korea Naar zijn zeggen wensten de VS dat autoritaire regimes plaatsmaken voor democratieën, dan wel zich in die richting ontwikkelen Hij noemde de overgang naar de democratie altijd een hachelijke onderneming Die overgang was zi gelukt in de Filippijnen, Spanje, Portugal en Griekenland, maar mislukt in Nicaragua en Iran (persbericht in Volkskrant 18-6)

Op 17 juni zei Shultz in Singapore dat de VS hun invloed aanwendden om Zuid-Korea weg te leiden van de dreigende gewelddadige confrontatie en terug te zetten op de weg naar de democratie. Washington poogde een dialoog tussen regering en oppositie tot stand te brengen, aldus Shultz, die daarbij tot stopzetting van de demonstraties opriep.

Op 19 juni werd gemeld dat de Amerikaanse president Reagan zijn Zuidkoreaanse ambtgenoot Chon Doo Hwan een brief had gestuurd waarin hij hem verzocht terughoudend te reageren op de protesten en een dialoog met de oppositie te beginnen over stappen naar een volledige democratie. Inmiddels hadden vijf Amerikaanse senatoren, o.w. Edward Kennedy, op 18 juni een wetsontwerp ingediend voor economische sancties tegen Zuid-Korea om democratisering af te dwingen.

Aanbevelingen Roo Tae *Woo*. Gesprek Chun Doo Hwan met Kim Young Sam

Op 22 juni had DJP-leider Roh Tae Woo naar eigen zeggen een ,,openhartig gesprek" met president Chon Doo Hwan. Deze werd er door hem toe overgehaald binnen enkele dagen een ontmoeting te hebben met oppositieleider Kim Young Sam (RDP)en andere oppositieleiders.

Chori had volgens Roh toegezegd alle eisen van de oppositie in overweging te nemen, ook de vrijlating van mensen die in de jongste golf van protesten waren gearresteerd en de opheffing van het huisarrest voor Kim Dae Jung. Roh zei dat hij met Chon ook over een aantal hervormingen, zoals grotere persvrijheid, had gesproken. De regering zal een lijst van hervormingen opstellen, die bekendgemaakt zullen worden na het overleg met de oppositie, zei hij.

Aan de universiteiten van Seoel kwam het op 22 juni opnieuw tot botsingen tussen studenten en oproerpolitie. Ook in andere steden gingen de demonstraties door. Daarbij waren ca. 20.000 studenten van 50 universiteiten betrokken

Op 23 juni liet Kim Young Sam twee voorwaarden voor een gesprek met de president vallen, nl. vrijlating van de mensen die bij de onlusten van de laatste twee weken waren opgepakt alsmede opheffing van het huisarrest van Kim Dae Jung. Hij kreeg toestemming Kim Dae Jung te ontmoeten vóór zijn gesprek met de president dat vervolgens op 24 juni plaatsvond. Voorts stonden voor die dag gesprekken tussen president Chon Doo Hwan met de partijleiders Lee Min Woo (NKDP)en Yi Man Sop (KNP)op het programma. Die gesprekken leken nagenoeg niets te hebben opgeleverd. Wel werd het huisarrest van Kim Dae Jung opgeheven. Na afloop van zijn drie uur durende gesprek met de president zei Kim Young Sam op 24 juni o.a.:
,,Gezien het resultaat van het gesprek zien wij geen aanleiding om de landelijke demonstratie komende vrijdag (26 juni) uit te stellen. Ik heb president Chon er op gewezen dat de wereld naar ons kijkt. Ik herinnerde de president er ook aan dat zijn voorganger, president Park Chung-Hee is vermoord en dat de president van de Filippijnen naar Hawaï heeft moeten vluchten", zei Kim. ,,Het maakte op Chon geen indruk."
Volgens Kim had president Chon hem geadviseerd om voor constitutionele wijzigingen bij het parlement aan te kloppen maar de drie oppositiepartijen hadden dat voorstel van de hand gewezen. Kim: ,,Ik heb Chon gezegd dat hij verantwoordelijk is voor de politieke crisis en dat constitutionele wijzigingen via het parlement te veel tijd in beslag nemen. Bovendien heeft de regeringspartij een ruime meerderheid in het parlement. Hij heeft de macht om de grondwet te wijzigen. Ik heb tegen de president gezegd: de verantwoordelijkheid ligt geheel bij U. U moet beslissen of er een referendum over constitutionele hervormingen komt of dat hierover in het parlement wordt beslist."

De president wees Kims verzoek om vrijlating van 3.000 politieke gevangenen af, en weigerde eveneens Kim Dae Jungs burgerrechten te herstellen.

(Voortzetting volgende aflevering)

MALAWI

DEVALUATIE KWACHA. ECONOMISCHE PROBLEMEN

Per 16 augustus 1986 werd Malawi's munt, de kwacha, met 10% gedevalueerd om ,,de concurrentiepositie van 's lands export in het licht van de voortdurende transportmoeilijkheden te verzekeren", aldus minister Dalton Katopola van financien De koers van de kwacha werd toen geschat op $ 1 = K 1,99

Per 7 februari 1987 volgde een devaluatie van de kwacha met 20%, waarbij het officiële persbureau *Mana* dezelfde reden opgaf. De koers werd daarop aangegeven met $ 1 = K 2,3541.
Deze devaluaties stimuleerden de inflatie, aldus The Times (8-4), die volgens dit blad toen 22% bedroeg.

Over de economische situatie van Malawi meldde The Times voorts:

..Malawi heeft geen noemenswaardige minerale rijkdommen en het overgrote deel van zijn export-inkomsten is afhankelijk van drie marktgewassen: tabak. thee en suiker. Het land is in grote problemen geraakt vanwege sterk gedaalde wereldprijzen en de verstoring van zijn natuurlijke handelsroutes via Mozambique.
Vóór 1981 werd meer dan 90% van Malawi's export en import over directe spoorwegverbindingen naar en van de Mozambikaanse havens Nacala en Beira vervoerd. De activiteiten van Renamo-opstandelingen in Mozambique (zie ook pag. 706 e.v.-'86) sloten de Beira-lijn in 1983 en de route naar Nacale in 1984. (...)

Het betalen van buitenlandse vervoerders voor het transport van goederen via Zambia, Zimbabwe en de provincie Tete van Mozambique naar de Zuidafrikaanse haven Durban heeft de economie met geweldige extra kosten belast. naar schatting ergens tussen de 2 0 4 en 40% van de exportopbrengsten.
Een alternatieve uitweg via de Tanzaniaanse haven Dar-es-Salaam kan tegenwoordig slechts 10 tot 15% van Malawi's handel verwerken. John Tembo, president Banda's speciale afgezant, keerde afgelopen weekend terug van een bezoek aan Tanzania, waarbij een uitgebreider gebruik door Malawi van deze zogenaamde ,,noordelijke corridor" werd besproken.
De routes via Mozambique en Tanzania kunnen Malawi's enige vitale verbindingslijn worden als economische sancties tegen Zuid-Afrika en tegenmaatregelen van Pretoria zouden leiden tot een algehele sluiting van Zuid-Afrika's grenzen met zijn door zwarten geregeerde buurlanden.
De betalingsbalans is abrupt in de rode cijfers geraakt en er is een kritiek tekort aan buitenlandse deviezen, waardoor buitenlandse leveranciers tot zes maanden op betaling van hun goederen moeten wachten..."

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

UNCTAD VII VAN START

In de zetel van de Verenigde Naties in Geneve is op 9 juli de zevende voltallige conferentie van de Verenigde Naties over handel en ontwikkeling begonnen, de United Nations Conference on Trade and Development UNCTAD.

Naar verwachting zouden twee ontwikkelingen UNCTAD VII gaan domineren:

Verreikende Amerikaanse voorstellen om de landbouwsubsidies binnen tien jaar helemaal op te doeken, en een Sowjet-initiatief om het langverbeide Gemeenschappelijke grondstoffenfonds te bekrachtigen.

Beide zaken raken de in de conferentie te bespreken onderwerpen: internationale handel, grondstoffen. hulp voor de allerarmste landen en het schuldenprobleem. Ironisch genoeg wordt over internationale spelregels niet in dit forum beslist, maar in andere overlegorganen.

Het actieplan van de Amerikanen met verstrekkende gevolgen voor ontwikkelde en ontwikkelingslanden is niet binnen UNCTAD VII maar vlak vòòr deze conferentie, in de GATT (Algemene overeenkomst over tarieven en handel) gelanceerd. Waarmee de Amerikanen hun dédain voor UNCTAD als onderhandelingsforum extra onderstrepen.

De Amerikaanse afvaardiging zal zo mogelijk van een lager ambtelijk niveau zijn dan bij UNCTAD VI in Belgrado, vier jaar geleden (pag. 433 e.v.-1983).

Het landbouwplan – alle subsidies schrappen binnen 10 jaar, plus opheffing van alle invoerbelemmeringen voor de handel in landbouwprodukten en een mondiale harmonisering van invoerbepalingen omwille van de volksgezondheid – is in Genève als een bom ingeslagen. Delegaties bij de GATT vergelijken de alomvattende implicaties van het initiatief al met de even ambitieuze plannen van Sowjetpartijleider Gorbatsjow om vóór het jaar 2000 alle atoomwapens de wereld uit te werken.

Komt er dan toch een eind aan de graanberg, die naar schatting een kwart van de wereldconsumptie vertegenwoordigt? Gaan boterbergen en melkmeren eindelijk tot het verleden behoren? Voorlopig betichten de delegaties van de EG en Japan de Amerikanen van ,,wishful thinking".

Evenwel: het afbreken van handelsbelemmerende subsidies in het kader van de GATT zou de ontwikkelingslanden de stimulans geven waarop UNCTAD al jaren hoopt.

Dumping van zwaargesubsidieerde en daardoor concurrentievervalsende landbouwprcdukten op de wereldmarkt zou een halt worden toegeroepen. ,,Het lijkt te mooi om waar te zijn", zegt een VN-diplomaat. ,,vooralsnog speelt Washington toekomstmuziek".

Zeker is dat de fundamentele voorzet vanuit Washington de politieke klapper van Moskou – een perfect getimede bekrachtiging van het grondstoffenfonds – als gespreksonderwerp binnen UNCTAD VII zal overtreffen, zo voorspellen diplomaten.

Zij lopen vooruit op een aankondiging die minister Boris Aristow van buitenlandse handel op 13 juli zou doen in de plenaire zitting, na speeches van president Mitterrand. president Mubarak van Egypte, kolonel Nguesso van Congo, en de voorzitter van de Commissie Ontwikkeling en Milieu, de Noorse premier mevrouw Brundtland.

Het fonds, waarover al tien jaar wordt gesproken, maakt deel uit van een speciaal grondstoffenprogramma (IPC),dat is bedoeld om prijsschommelingen op de wereldmarkt voor achttien soorten grondstoffen – van rubber en ijzererts, tot thee en koffie – te compenseren.

Buffervoorraden moeten met dit fonds worden gefinancierd (het zogenaamde eerste ,,loket"), maar omdat internationale grondstoffenovereenkomsten (ICA's) ter regulering van vraag en aanbod uitblijven of te kort schieten. komt UNCTAD niet toe aan het tweede ,,loket": steun bij het verwerken van grondstoffen in de Derde Wereld en het aan de man brengen van (half)fabrikaten. Ongeveer 6 à 7 pct van het benodigde bedrag (470 miljoen dollar) komt UNCTAD nog tekort.

Mogelijk nemen de Sowjets in hun kielzog genoeg Oostbloklanden mee om het fonds nog tijdens UNCTAD VII van de grond te helpen.

Onder het motto ,,heractivering van ontwikkeling, groei en internationale handel" buigen meer dan 2000 gedelegeerden zich in deze mammoetconferentie ook over ,.relevante economische trends" en over ,,mondiale structurele verandering". UNCTAD VII moet komen tot formulering van beleid en maatregelen over financiële hulpmiddelen voor ontwikkeling, en aanverwante monetaire vraagstukken, waaronder het schuldenprobleem.

Maar, en hierin ligt volgens sommigen de intrinsieke onoplosbaarheid van de problemen, de industrielanden erkennen hoofdzakelijk UNCTAD's bevoegdheid waar het betreft grondstoffen en hulp aan de allerarmsten.

De overige onderwerpen; zo valt steeds weer te beluisteren, horen eigenlijk thuis in andere overlegorganen, zoals Wereldbank. IMF en GATT.

Een herhaling van UNCTAC VI – distantiëring door Washington van de slotverklaring – is alleen te voorkomen, zo waarschuwt groep-B, het blok van Westerse landen, wanneer een ,,integrale aanpak" het slotdocument karakteriseert.

Het moet bestaan uit drie elementen: een taxatie gericht op vernauwing van

Overzicht van de openingszitting van UNCTAD VII in het gebouw van de Verenigde Naties te Geneve op **9** juli.

Weekblad 56ste jaargang No. **2904,** pag. **42535-42550**

de geschilpunten en op het bereiken van consensus over zoveel mogelijk onderwerpen met onderlinge verwantschap, waarbij deelgebieden waarover ,,minder dan volledige overeenkomst" haalbaar is buiten de conferentie moeten blijven; conclusies over de voornaamste kwesties waarover een breed akkoord is bereikt; en tenslotte een duidelijk werkprogramma met richtlijnen waarmee UNCTAD de komende vier jaar uit de voeten kan.

UNCTAD VI faalde op de eerste twee fronten. Wat destijds uit bijna zes weken van traumatiserende onderhandelingen te voorschijn kwam was een werkprogramma met een macht aan onderwerpen die UNCTAD ,,instudie" moest nemen. Dit VN-jargon – ,,for further study" – verdoezelt doorgaans een algemene malaisestemming. Als diplomaten er niet uit komen halen ze dit lapmiddel uit de kast.

Eisen Groep van 77

De groep van 77, inmiddels uitgegroeid tot ongeveer 130 ontwikkelingslanden, heeft haar voorstellen tijdens voorbereidend overleg in Havana van 20-24 april wat afgezwakt. Maar de melodie is dezelfde, alleen de toon is aangepast, zegt een Westers diplomaat over het eisenpakket van de G-77: verhoging van de ontwikkelingshulp; verzachting van Wereldbank- en IMF-voorwaarden voor leningen; in omloop brengen (recycling) in de Derde Wereld van baar geldoverschotten van ontlanden; een internationale conferentie over financiële en monetaire zaken; een UNCTAD-blauwdruk met nieuwe spelregels voor de internationale handel; terugdringen van protectionisme; uitbreiding van de speciale trekkingsrechten van IMF tot een van 25 à 30 miljard dollar, en tenslotte moet UNCTAD VII een herhaald en dringend beroep doen op de Verenigde Staten om hun weigering het grondstoffenakkoord te ratificeren opnieuw te overwegen.

Dat zijn en blijven voor de G-77 de voornaamste noten op haar zang. Woordvoerder Ataul Karim van Bangla Desh waarschuwt: ,,Elke poging de onderhandelingsrol van UNCTAD te kleineren zal een averechtse uitwerking hebben op de dialoog tussen de groep van 77 en de anderen".

Rapport grondstoffenprijzen

Ter voorbereiding van UNCTAD VII heeft het secretariaat van de organisatie een rapport over de ontwikkeling van de grondstoffenprijzen laten opstellen, dat gepubliceerd is in de aprilaflevering van het UNCTAD-Bulletin.

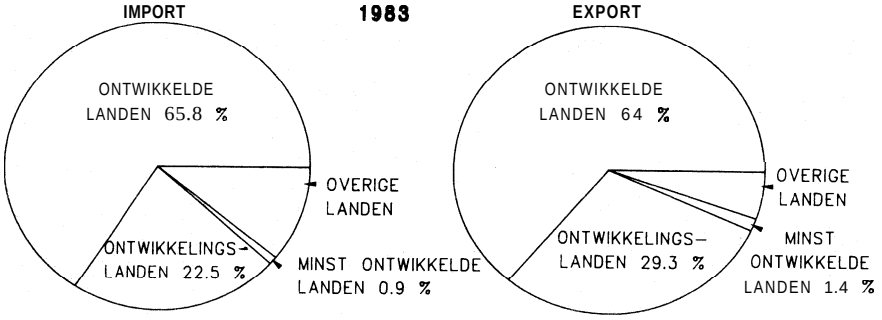

Aandeel van ontwikkelde landen, ontwikkelingslanden en minst ontwikkelde landen in de wereldgrondstoffenhandel,

De voortdurende daling van grondstoffenprijzen heeft de ontwikkelingslanden tussen 1980 en 1984 38 miljard dollar aan exportinkomsten gekost, aldus berekeningen van de UNCTAD. Dat is hard aangekomen, omdat veel voor meer dan 50 procent van hun exportinkomsten van grondstoffen afhankelijk zijn. Voor 23 ontwikkelingslanden is dat zelfs zo'n 90 à 100 procent.

Maar de dalende grondstoffenprijzen zijn niet alleen voor de ontwikkelingslanden een probleem: in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, zijn ook de Westerse industrielanden grote grondstofexporteurs. De grootste zelfs, want zij beheersen 64 procent van de exportmarkt. Ontwikkelingslanden hebben slechts 29,4 procent in handen.

Ook op de grondstoffenimport drukt het stempel van de Westerse industrielanden zwaar: 65,8 procent van alle grondstoffen worden door hen ingevoerd.

In zekere zin lijkt daarmee het probleem van de dalende prijzen voor hun te zijn opgelost: enerzijds leveren de producten minder op, maar anderzijds kosten ze minder, waardoor de weegschaal enigszins in evenwicht is. Bovendien vormen grondstoffen slechts zo'n 17,5 procent van hun exportinkomsten, waardoor de klap van een ineenzakkende markt minder hardaankomt.

Maar dat neemt niet weg dat ook zij aan den lijve de gevolgen hebben gevoeld van de malaise op de grondstoffenmarkt. De VS bijvoorbeeld hebben een groot aantal kopermijnen moeten sluiten, Groot-Brittannië heeft zijn tinproductie moeten reduceren, en ook aan de ruzies tussen de EG en de VS over raan en sojabonen ligt de instabiele staatg van de grondstoffenmarkt ten grondslag.

Voor de economie als geheel mag in die landen de grondstoffenhandel dan van ondergeschikt belang zijn, voor de desbetreffende sectoren zijn de dalende prijzen een enorme klap.

Er wordt met man en macht om de klant gevochten, maar het feit blijft dat er teveel wordt geproduceerd en te weinig wordt geconsumeerd. Gedeeltelijk is dat te wijten aan de tegenvallende groei van de wereldeconomie. De Wereldbank verwacht voor dit jaar een groei van twee procent. Als die voorspelling bewaarheid wordt, dan zullen de grondstoffenprijzen een dalende tendens blijven vertonen, aldus de UNCTAD.

Volgens de organisatie moet een groei van drie procent worden behaald om de dalende tendens een halt toe te roepen. Om de prijsdaling van metalen en mineralen te stoppen is zelfs een nog hoger groeipercentage nodig, meent de UNCTAD.

Het verband tussen de vraag naar dergelijke grondstoffen en de groei van de industrie is behoorlijk uit de pas geraakt omdat zij steeds vaker worden vervangen door kunststoffen.

Ook voor een aantal tropische agrarische produkten gaat dit op. In de VS bijvoorbeeld zijn frisdranken tegenwoordig dorstlesser nummer één. Koffie en thee worden steeds minder gedronken.

Dit lijkt een onomkeerbare trend, waar de ontwikkelingslanden mee zullen moeten leren leven. Dat is evenwel niet het geval waar het gaat om het protectionisme van de Westerse industrielanden als oorzaak van de ineengezakte grondstoffenmarkt, met name voor agrarische produkten.

Vooral de VS en de EG hebben zich de laatste decennia ertoe laten verleiden hun boeren tegen dc dalende marktprijzen te beschermen door subsidiëring van hun inkomen en hun exporten, en door het instellen van allerlei importbelemmeringen.

De Westerse boeren zagen daarom geen enkele aanleiding tot produktiebeperking, en de overschotten zwollen aan. Overschotten die tegen gesubsidieerde prijzen op derde markten werden gedumpt. Daardoor kwamen de wereldmarktprijzen nog verder onder druk te staan. Voor de ontwikkelingslanden betekende dit een gevoelige financiële klap. De UNCTAD heeft becijferd dat de reële exportprijzen voor agrarische grondstoffen die zowel door Westerse landen als door Derde wereldlanden worden geproduceerd, in de periode van 1980 tot 1985 met ongeveer 30 procent zijn gedaald.

Voor de agrarische sector in de Verenigde Staten daalde de prijs veel minder, met 12 procent, terwijl de prijzen die de boeren in de EG ontvingen in die periode zo goed ongewijzigd bleven.

De ontwikkelingslanden hebben op deze prijsdalingen echter niet gereageerd met produktievermindering. Integendeel, zij hebben hun produktie zelfs opgevoerd, teneinde het verlies aan inkomsten zoveel mogelijk te compenseren. Zij zijn te sterk afhankelijk van hun exportinkomsten om het zich te kunnen permitteren de exporten terug te schroeven in de hoop de prijzen op te drijven.

Vooral de grote buitenlandse schuld die veel

GRONDSTOFFEN NAAR CATEGORIE

Grondstoffen kunnen in de volgende categorieën worden onderverdeeld:

Voedsel: o.a. suiker, rijst, sojameel, vlees, granen, bananen en peper.

Tropische dranken: o.a. cacao, koffie, thee

Agrarische grondstoffen: o.a. rubber, wol, sisal, tropisch hout, katoen, huiden, jute.

Plantaardige oliezaden en oliën: o.a. lijnzaadolie, zonnebloemolie, palmolie, kokos, kokosolie.

Mineralen, ertsen en metalen: o.a. lood, koper, tin, fosfaat, aluminium, aardolie, aardgas, ijzererts, mangaanerts, zink.

ontwikkelingslanden hebben zetten hen tot steeds hogere produktie aan De Westerse schuldeisers staan te trappelen om rente en aflossingrn in ontvangst te nemen en dat moet worden bekostigd uit de exportinkomsten
Ook de stimulering van de binnenlandse economie is voor een groot deel van deze inkomsten afhankelijk.
De ontwikkeliiigslanden zijn daarmee in een vicieuze cirkel terecht gekomen die riauwelijks op eigen kracht te doorbreken valt. Het is aan de Westerse landen hierin verandering te brengen. Zij zouden de toegang tot hun markten moeten versoepelen en de steun aan hun boeren moeten afbreken.
Het laatste jaar zijn er vanuit de internationale overlegorganen steeds vaker geluiden gekomen die al in die richting gaan. niet in de laatste plaats omdat de steunverlening de Westerse landen handen vol geld kost
Ook wat betreft de schuldencrisis is hrt aan de Westerse landen om het initiatief te nemen Zolang zij blijven staan op prompte terugbetaling, zal voor de Derde wereld de druk op de ketel blijven.
Steeds vaker wordt vanuit de ontwikkelingslanden fervent gepleit voor kwijtschelding van de schulden, maar het is begrijpelijk dat de Westerse krediteuren niet zonder siag of stoot hun leningen ter waarde van één biljoen dollar opgeven.
De UNCTAD ondertussen blijft pleiten voor de oprichting van grondstoffenovereenkomsten (ICA's) om de grondstoffenprijzen op de wereldmarkt te stabiliseren Deze reguleren vraag en aanbod door middel van buffervoorraden en exwortquota zodat de markt rond een bepaalde referentieprijs kan worden gehandhaafd. ..Als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan, blijven internationale grondstoffenovereenkomsten een levensvatbare optie". schrijft de organisatie.
Volgens haar kunnen de ICA's een succes worden mits de belangrijkste producenten en de belangriikste consumenten deelnemen mits er voldoende financiële middelen worden verschaft voor het goed laten functioneren van de buffervoorraden: mits er wordt gewerkt met verantwoorde prijsaanpassingsmechanismen; en mits de referentieprijs is aangepast aan de markt.
Maar deze voorwaarden moeten voor zowel producent als consument op het moment weinig aantrekkelijk zijn. In een voortdurend dalende markt betekenen ,.verantwoorde prijsmechanismen" en ,.aan de markt aangepaste referentieprijzen" simpelweg dat het niveau steeds verder naar beneden moet worden bijgesteld.
In het verleden is al gebleken dat veel producerende landen weinig coöperatief zijn als het erom gaat eenmaal bedongen referentieprijzen naar beneden bij te stellen.
En het verschaffen van geld voor een buffervoorraad lijkt in de huidige situatie veel op storten van geld in een bodemloze put Een buffervoorraad zal op de langere termijn een dalende tendens immers nauwelijks kunnen keren.
Grondstoffenovereenkomsten zijn bedoeld om korte termijn fluctuaties te stabiliseren, maar dreigen in een op langere termijn dalende markt slechts prijsondersteunend te werken. waardoor zij de overproduktie aanwakkeren. En dat is het laatste waaracn op dit moment behoefte is.

Opening Chidzero uit Zimbabwe voorzitter VS stemmen tegen agenda

VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar heeft op 9 juli UNCTAD VII geopend, waarna de vergadering Bernard Chidzero, de minister van financiën van Zimbabwe, tot voorzitter verkoos. Bii het vaststellen van de onderwerpen, die op UNCTAD VII behandeld zouden moeten worden, stemden de VS als enige tegen de ontwerp-agenda.

Tegenover vertegenwoordigers van de pers gaf een hooggeplaatste functionaris uit de VS-delegatie op 9 juli toe. dat de VS ook binnen groep-B. de groep van westerse landen, in cri1 geisoleerde positie was gekomen.
De Amerikanen hebben in de zes weken. voorafgaand aan UNCTAD VII, tevergeefs geprobeerd de rol van de particuliere sector en een analyse van interne factoren in de ontwikkelingslanden zelf op de agenda te krijgen
De Amerikanen zijn nog niet formeei van plan hun lidmaatschap aan UNCTAD op te zeggen maar ,.bij beide ministeries, zowel State als binnen het bureau van de handelsvertegenwoordiger Clayton Yeutter. wordt een sterke voorkeur voor wegblijven aan de dag gelegd" Dennis Goodman, tweede man van het bureau internationale organisaties van het State Department, leidt de zestien leden tellende Amerikaanse delegatie, terwijl de meeste EG-landen. .Japan. het Oostblok en de ontwikkelingslanden op het niveau van minister zijn vertegenwoordigd.

Kritiek *op UNCTAD uit Pakistan*

Op 10 juli werd voor het eerst felle kritiek op UNCTAD vernonien van de kant van een vertegenwoordiger van een ontwikkelingsland.
De Pakistaanse minister van handel Mahbub Ul-Haq hield in zijn rede de afgevaardigden voor, dat UNCTAD drie fatale fouten had gemaakt

UNCTAD werd een partijdig Derde Wereldapparaat in plaats van bemiddelaar tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden: geen serieus onderhandelingsplatform maar een praatclub.
UNCTAD pakte de verkeerde zaken aan richtte een ,,verminkt gemeenschappelijk grondstoffenfonds ' op alsof stabilisering van grondstoffenprijzen de hoogste prioriteit heeft ter-

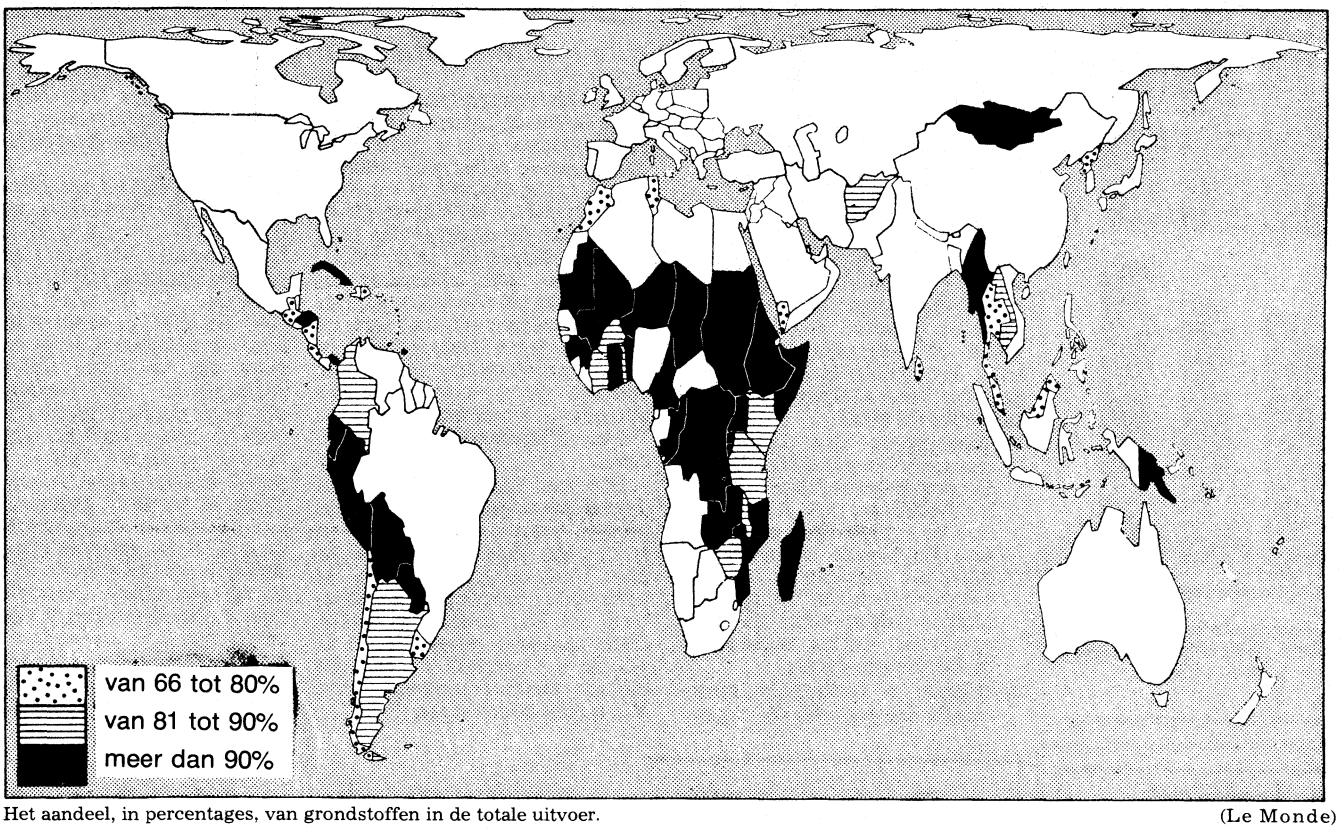

Het aandeel, in percentages, van grondstoffen in de totale uitvoer. (Le Monde)

Bernard Chidzero, minister van financien van Zimbabwe. voorzitter van UNCTAD VII.

wijl de eigenlijke taak, namelijk uitbreiding van handel en diversificatie van Derde Wereldeconomieën is verwaarloosd.
Zowel Noord als Zuid hadden er vrede mee UNCTAD als een praatclub af te doen. de één uit cynisme. de ander uit groeiende wanhoop. Een droevige indicatie voor UNCTAD's kerende voorspoed is volgens Ul-Haq het uitblijven van een UNCTAD-bijdrage aan de Uruguay-ronde. het nieuwe wereldhandelsoverleg binnen de GATT (Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven).

Ul-Haq stelde voor een kleine, ministeriële taakgroep in het leven te roepen die op basis van consensus voorstellen doet voor UNCTAD's toekomst.
Hij identificeerde zes onderwerpen die rijp zijn voor acute actie: herziening van het schuldenprobleem: een pakket maatregelen in de Uruguay-ronde vóór 1988; uitbreiding van financiële compensatie binnen het Geintegreerde Programma voor Grondstoffen; opvijzelen van de Wereldbank tot ,,voornaamste crediteur''; vergrote ontwikkelingshulp exclusief voor de armste Afrikaanse landen: en Japan aanmoedigen tot in omloop brengen van buitenlandse valuta-reserves (recycling) in ontwikkelingslanden.
UNCTAD VII zou zich niet moeten lenen voor ,,genadeloze uitvallen naar het Noorden'' en ,,verhitte retoriek'' maar voor een serieuze dialoog met respect voor wederzijdse gevoeligheden.

Aankondiging SU: ondertekening grondstoffenfonds

Op 13 juli deed de minister van buitenlandse handel van de Sowjet-Unie Boris I. Aristow de verwachte aankondiging, dat de SU zich bij het gemeenschappelijke grondstoffenfonds zou aansluiten.
Hij deelde de vergadering mee, dat de regering in Moskou hem had gemachtigd het daartoe strekkende akkoord te ondertekenen, nog voor de op 31 juli geplande afloop van UNCTAD VII.

Met de SU komt het totale aantal ondertekenaars van de overeenkomst tot oprichting van het gemeenschappelijke grondstoffenfonds op 115 landen, die goed zijn voor bijdragen tot een bedrag van $405 mln, 86% van de omvang van het fonds, zoals dat in de overeenkomst is voorzien.
Echter, voor de inwerkingtreding van het fonds is niet bepalend het aantal ondertekenaars. maar het aantal landen, dat de overeenkomst heeft geratificeerd.
Zo hebben de VS de overeenkomst ondertekend op 5 november 1980, maar de regering-Reagan liet na haar aantreden al snel weten, dat zij niet tot ratificatie zou overgaan
Tot dusver is de overeenkomst geratificeerd door 94 landen, die $278 mln hebben gestort, 59% van de voorziene eindsom van $470 mln.
Voor inwerkingtreding van het fonds is vereist, dat de overeenkomst is geratificeerd door ten minste 90 landen, die minimaal $313 mln moeten hebben gestort, twee derde van de voorziene eindsom.
Verwacht wordt, dat dit bedrag zal worden gehaald na toetreding tot het fonds van de Sowjet-Unie en mogelijkerwijs enkele kleine Oosteuropese staten.
In kringen van westelijke diplomaten wordt verondersteld, dat de SU de toetreding tot het grondstoffenfonds wil hanteren als argument voor het door haar fel begeerde lidmaatschap van de GATT en deelname aan de kort tevoren begonnen wereldhandelsbesprekingen, de Uruguay-ronde.

Ronde tafelgesprek verschillende handelsblokken op initiatief van Nederland.

Een door staatssecretaris Yvonne van Rooy van economische zaken aangekondigd Nederlands voornemen om onderscheid te maken tussen de in verschillende stadia van ontwikkeling verkerende Derde Wereldlanden is op 13 juli slecht gevallen bij de nieuwgeïndustrialiseerde landen (NIC's) zoals Brazilië, Argentinië, Zuid-Korea en India.
Tijdens een op Nederlands initiatief georganiseerd Ronde Tafelgesprek met kopstukken uit de verschillende handelsblokken vertegenwoordigd bij UNCTAD VII kwam fel verzet tegen het Nederlandse plan van de kant van Singapore en Uruguay.

De Uruguayaanse minister van buitenlandse zaken Enrique Iglesias, die een cruciale rol speelde bij de totstandkoming van de Uruguay-ronde, de nieuwe serie handelsbesprekingen binnen GATT (pag. 676/3 e.v.-1986) vond het, naar verluidt, een onzalig idee.

De NIC's vrezen hun bevoorrechte positie te verliezen zodra de overige handelsblokken de verscheidenheid tussen ontwikkelingslanden anders gaan waarderen en hun voorkeursbehandeling achterwege laten.
Ook over een tweede gespreksonderwerp, de rol van de particuliere sector vis-à-vis die van de overheid, waarover op aandringen van Van Rooy een UNCTAD-studie gedaan moet worden, waren de gesprekspartners weinig enthousiast.
Behalve vertegenwoordigers van groep-B, het westerse blok, zoals de Deense minister van buitenlandse zaken Uffe Elleman-Jensen, EG-commissielid Claude Cheysson en de Belg Thuisbaert, voorzitter van groep-B, kreeg Van Rooy geen medestanders voor haar idee het bedrijfsleven de rol van motor voor ontwikkeling van de Derde Wereld toe te bedelen, zoals in haar speech naar voren kwam

UNCTAD-secretaris-generaal, de Ghanees Kenneth Dadzie was van mening dat het bedrijfsleven actief genoeg is, terwijl de voorzitter van de conferentie, dr. Bernard Chidzero, minister van financiën van Zimbabwe, juist probeert de invloed van multinationale ondernemingen in zijn land terug te dringen

Voor een taxatie van de ,,UNCTAD VIIth itch'', de kriebel die het klimaat van de conferentie aangeeft en de politieke richting bepaalt was het nog te vroeg. al juichten de deelnemers unaniem het voornemen toe van de Sowjet-Unie om het langverbeide Gemeenschappelijke Grondstoffenfonds te bekrachtigen,

Claude Cheysson slikte zijn in de pers gemelde reactie, dat de Russische aankondiging bedoeld was als ,,een provocatie'' van groep-B, weer in. Wel maakte hij zijn gehoor erop attent dat de Sowjet-minister van handel Boris I. Aristow louter voornemens was het grondstoffenakkoord te ondertekenen: ,,De Amerikanen hebben dat al jaren geleden gedaan. Maar ze zijn niet van plan het akkoord ook te ratificeren''.

Rapport UNCTAD-secretariaat: vertraging groei wereldeconomie

Het UNCTAD-secretariaat heeft op 15 juli het jaarrapport-1987 over handel en ontwikkeling uitgebracht. Daarin zegt het, dat de economische groei van zowel de ontwikkelingslanden als de industrielanden in 1987 een vertraging zal ondergaan.

De groei in de ontwikkelingslanden is vorig jaar weliswaar iets toegenomen tot 3,2 procent, maar dat betekent niet dat dit jaar hetzelfde gebeurt. Dit jaar zal de economische groei vertragen tot 2,9 procent.
Voor de industrielanden houdt de UNCTAD het op een economische groei van 2,3 procent dit jaar na 2,8 procent in 1986.

BELGIË

DOORBREKEN VAN MONOPOLIE VAN BRT EN RTBF. INVOERING VAN OMROEPRECLAME

Voortgaande op het regeerakkoord (zie pag. 32/1 e.v. en 61/1 e.v.-1982)hebben de Vlaamse Uitgeversmaatschappij (De Standaard-groep), Concentra (Het Belang van Limburg) en de Tijd (Financieel Ekonomische Tijd) op 29 juni 1984 samen met de financiële groepen Gevaert Photo Producten en Electrafina een vennootschap opgericht met als doel de exploitatie van een onafhankelijk televisiestation in Vlaanderen en met als naam OTV, wat staat voor Onafhankelijke Televisie Vlaanderen.
Het aanvangskapitaal bedraagt 10 miljoen frank en de deelnemende vennootschappen stemmen ermee in het kapitaal tot 500 miljoen te verhogen, indien het vooronderzoek tot een gunstigresultaat zou leiden. Van de aandelen gaat 57% naar de kranten en 43% naar de financiële groepen. De Vlaamse uitgeversmaatschappij brengt 40% van het kapitaal in. Concentra 12% en Tijd 5%. De financiële groepen nemen elk een participatie van 21.5 %.
Op 3 juli sloten vijf weekbladen en vier krantenuitgeverijen een akkoord om samen de Vlaamse Media Maatschappij (VMM)op te richten, met het doel te onderzoeken hoe zij kunnen deelnemen aan de verdere ontwikkeling op het gebied van radio en TV.
Het betreft de NV Dupuis, de Internationale uitgeversmaatschappij, NV Perexma, NV Roularta, NV Rijk der Vrouw, SV De Morgen, NV De Vlijt, NV Drukkerij Het Volk en NV Uitgeverij J. Hoste. Het kapitaal van de vennootschap bedraagt 10 miljoen, waarvan de weekbladen en de dagbladen elk voor vijf miljoen aandelen onder elkaar verdelen.

Op 19 juli 1984 lichtten CVP-voorzitter Swaelen en PVV-voorzitter Verhofstadt het akkoord toe dat beide partijen hebben bereikt om het monopolie van de BRT-TV te doorbreken.
Volgens het akkoord moeten er drie verschillende netten komen. Binnen de BRT krijgt het tweede net of TV 2 meer armslag. Zodoende wordt binnen de BRT zelf concurrentie ingebracht tussen TV 1 en TV 2.
De sociale en levensbeschouwelijke groepen (in het akkoord ,,derden'' genaamd) krijgen zitting in de programmatieraad van TV1, de politieke groepen in die van TV2.
Niet de nieuwsdienst van de BRT, maar een onafhankelijke redactie verzorgt de nieuwsuitzendingen op TV2.

De Vlaamse uitgevers van dag- en weekbladen zouden hiertoe het initiatief moeten nemen en al dan niet binnen het persbureau *Belga* een aparte werkmaatschappij oprichten, die het nieuws en de duidingsprogramma's op TV2 verzorgt. Het geld voor deze tweede nieuwsdienst komt van de reclame op de regionale commerciële TV-stations. die in ruil het recht hebben de berichtgeving van deze tweede nieuwsdienst integraal over te nemen. De regionale commerciële stations worden privaatrechtelijke ondernemingen, die hun programma's langs de kabel verspreiden. De kranten en de weekbladen moeten minimaal de helft van het kapitaal van de commerciële stations in handen hebben. De regionale TV-stations kunnen onder elkaar verregaande vormen van samenwerking organiseren.

Swaelen en Verhofstadt verzekerden dat hun principe-akkoord open staat voor bespreking met de uitgevers van kranten en weekbladen. Het is niet te nemen of te laten.

VU, SP en Agalev wezen het mediaplan van CVP en PVV van de hand. De SP wees erop dat de CVP met het plan de BRT, de kranten, het persbureau *Belga* en de rijksvoorlichtingsdienst Inbel domineert.

WET OP DE OMROEPRECLAME

Krachtens de staatshervorming van 1980 behoort de inhoud van alle klank- en TV-programma's die langs de kabel verdeeld worden tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen. De nationale regering is enkel bevoegd voor de mededelingen van de nationale regering en de omroepreclame.
Alle technische aspecten van radio- en teledistributie blijven echter behoren tot de specifieke bevoegdheid van de minister of staatssecretaris tot wiens bevoegdheid de telegrafie en telefonie behoren. De nationale regering en de RTT moeten de mogelijkheid behouden om de technische ontwikkelingen, die gepaard gaan met de evolutie van de mediatechnieken, te controleren en zonodig zelfs te stimuleren, waarbij rekening wordt gehouden met overwegingen van industriële politiek, zo wordt gesteld in de memorie van toelichting bij het wetsontwerp ,,betreffende de radiodistributie- en de teledistributienetten en betreffende de handelspubliciteit op radio en televisie'', dat de regering op 23 mei 1985 bij het parlement heeft ingediend (Stuk 1222 (1984-1985) - Nr 1. Kamer van Volksvertegenwoordigers).

Bij de aanvang van de parlementaire bespreking beklemtoonde staatssecretaris voor PTT en RTT Paula D'Hondt-Van Opdenbosch dat de wet de mogelijkheid biedt tot uitwerking van een toekomstgericht mediabeleid, onder meer via het Integrated Services Digital Network (ISDN-net) dat goed is voor de communicatie van woord, data, statische en bewegende beelden.
In de wet wordt de juridische basis gelegd deze en verdere ontwikkelingen in de telecommunicatie voor te bereiden.

Het tweede belangrijke luik van het ontwerp slaat op de invoering van omroepreclame. De opname van omroepreclame door radio-omroepstations en radio-omroepvennootschappen en al wie een vergunning krijgt om klank- en televisieprogramma's via een distributienet uit te zenden. wordt afhankelijk gemaakt van een machtiging bij in ministerraad overlegd KB.
De publiciteit mag geen politieke, godsdienstige, syndicale, ideologische of filosofische strekking vertonen, noch enige stereotypering of discriminatie naar ras, geslacht of politieke overtuiging. Zij mag geen betrekking hebben op goederen en diensten, die de koning aanduidt bij in ministerraad overlegd besluit. Zij mag niet strijdig zijn met de code voor handelspubliciteit.
De omroepreclame moet als dusdanig herkenbaar zijn en duidelijk onderscheiden zijn van de programma-onderdelen. Zij moet gegroepeerd worden in niet opeenvolgende tijdsblokken van beperkte duur. Ieder tijdsblok wordt voorafgegaan en gevolgd door een kenwijsje of een passende aankondiging. Zij mag televisieprogramma's of onderdelen niet onderbreken en programma's voor kinderen beneden 12 jaar mogen niet door omroepreclame voorafgegaan of gevolgd worden.
De omroepreclame mag niet beperkt worden tot de goederen of diensten van één financiële of handelsgroep, noch een exclusiviteit verlenen voor de publiciteit voor een bepaald product of een bepaalde dienst.
De koning bepaalt jaarlijks bij een in ministerraad overlegd besluit de sommen van de bruto-inkomsten uit omroepreclame die aan de geschreven pers toegekend worden als forfaitaire tegemoetkoming voor het verlies aan inkomsten ingevolge de invoering van omroepreclame. Dit geldt echter niet voor de handelspubliciteit van de lokale radio's.
Bij de diensten van de eerste minister wordt een Raad voor Handelspubliciteit opgericht, die tot taak heeft een code voor de omroepreclame voor te

stellen, die dan bij een in ministerraad overlegd besluit wordt goedgekeurd.
De Raad moet advies geven over omroepreclame en moet ervoor zorgen dat de voorschriften inzake omroepreclame worden nageleefd.

Na de Kamer van Volksvertegenwoordigers (13 november 1986) keurde de Senaat op 29 januari 1987 het ontwerp op de omroepreclame goed, waarmee het verbod op handelspubliciteit op radio en TV werd opgeheven. In Kamer en Senaat gebeurde dat telkens meerderheid tegen oppositie.

DECREET INZAKE COMMERCIELE RADIO EN TV EN DISTRIBUTIE VIA DE KABEL

Op 26 juni 1986 diende de Vlaamse regering bij de Vlaamse Raad het ontwerp van decreet in ,,betreffende het overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en teledistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen".
In de beleidsverklaring van de Vlaamse regering en in de memorie van toelichting bij het decreet wordt beklemtoond dat het doorbreken van het BRT-monopolie inzake televisie het media-aanbod verruimt.
Bij de oprichting van niet-openbare televisie zal aan geheel de Vlaamse dag- en weekbladpers de mogelijkheid worden geboden om het maatschappelijk kapitaal te onderschrijven. De op te richten maatschappij zal volledig gefinancierd worden met particulier kapitaal, met dien verstande dat de Vlaamse dag- en weekbladpers hierin over de meerderheid beschikt. De culturele eigenheid in de programmering en de stimulansen voor de eigen beeldindustrie krijgen in het decreet extra aandacht.
De openbare omroep wordt in hoofdzaak gefinancierd door een vast percentage van het kijk- en luistergeld en kan geen aanspraak maken op inkomsten uit handelspubliciteit (nvdr: de Vlaamse regering dringt echter aan op de volledige en onmiddellijke ristornering van het kijk- en luistergeld).
Voorts wordt benadrukt dat de verruiming van het media-aanbod eerst en vooral ten goede moet komen aan de schrijvende pers. Anderzijds wordt de mogelijkheid geschapen het media-aanbod te verruimen door aan privaatrechtelijke initiatieven de kans te bieden zich via de kabel in de audiovisuele sector te ontplooien. Tevens wordt de vigerende wetgeving aangepast aan de staatshervorming van 8 augustus 1980 en aan de enorme technologische evolutie.
Voorts moet rekening worden gehouden met de volgende wettelijke bepalingen: De universele verklaring van de rechten van de mens; het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten; het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.
De memorie van toelichting vervolgt dat uiteraard rekening moet worden gehouden met internationale verdragen, voornamelijk het EG-verdrag en de bepalingen inzake vrij verkeer en goederen en diensten.
Dit belet echter niet dat het nodig is de eigen culturele waarden te beschermen tegen een overproduktie, komende uit andere landen, ook die van de EG.
Enerzijds zou het volledig openstellen van de kabel voor gelijk welk privaatrechtelijk initiatief dat een landelijke omroep wil oprichten zeer waarschijnlijk ernstige gevolgen hebben voor het voortbestaan van bepaalde kranten en weekbladen en dus voor de pluriformiteit van de schrijvende pers. Anderzijds wenst de Vlaamse regering, in overeenstemming met art. 34 van het EG-verdrag, bepaalde maatregelen te treffen tot bescherming van het eigen artistiek bezit en dit lijkt het best mogelijk via het geven van één erkenning aan één Vlaams initiatief van kranten en weekbladen.
Het ongebreideld toelaten van privaatrechtelijke initiatieven van aan de Vlaamse gemeenschap vreemde groepen kan vooralsnog - Nederland uitgezonderd - geen reciprociteit kennen bij gebrek aan een ernstige bekabeling in de andere landen van de EG.
Het ontwerp van decreet strekt ertoe de normen te bepalen waarbinnen de Vlaamse regering en de Vlaamse Raad in staat worden gesteld initiatieven toe te laten op het vlak van de kabeltelevisie en om aan de distributiemaatschappijen zelf meer mogelijkheden en meer initiatiefrecht te bieden.

Binnen de Vlaamse gemeenschap worden particuliere initiatieven in de audiovisuele sector toegelaten en gestimuleerd. De schrijvende pers krijgt de kans zich in deze sector te integreren, vanuit de dubbele wetenschap dat het behoud van de pluriformiteit van de schrijvende pers een essentiële schakel is in het democratisch bestel en dat de schrijvende pers van oudsher een culturele invloed heeft, die voortgezet kan worden in het nieuwe activiteitenpakket.
Het decreet is een raamdecreet dat de Vlaamse regering de mogelijkheid biedt om op het gepaste ogenblik in te spelen op de evolutie en nieuwe mogelijkheden. Na de bekendmaking van de besluiten van de Vlaamse regering, zullen zij onmiddellijk ter bekrachtiging voorgelegd worden aan de Vlaamse Raad.
Het decreet bevat twee waarborgen tegen mogelijke ideologische en filosofische discriminatie.
Op het preventieve vlak wordt de Vlaamse Mediaraad ingeschakeld bij de opmaak van de reglementerende besluiten. De Mediaraad bestaat uit afgevaardigden van verenigingen en instellingen uit de mediasector, uit mediadeskundigen en uit vertegenwoordigers van de gebruikers. De Vlaamse regering benoemt de voorzitter, alsmede de 10 leden van het comité van experten, gekozen uit wetenschappelijke, studie- en onderzoekscentra.
Op het curatieve vlak wordt een klachtenprocedure georganiseerd in de schoot van een onafhankelijke geschillenraad, zo besluit de memorie van toelichting. (Stuk 152 (1985-1986-Nr. 1)
Het kabeldecreet werd op 22 januari 1987 door de Vlaamse Raad goedgekeurd. Dat gebeurde meerderheid tegen oppositie.

Antecendenten

Het ontwerp van kabeldecreet werd een eerste maal ingediend onder de vorige legislatuur door de toenmalige gemeenschapsminister voor cultuur Karel Poma. Op 25 juni 1985 werd de bespreking in de Vlaamse Raad aangevat.

Met de erkenning van de lokale (vrije) radio's en de oprichting van de Vlaamse Mediaraad is het kabeldecreet het meest ingrijpende onderdeel van het mediabeleid van de Vlaamse regering.
De oppositie (SP, VU en Agalev) poogde tevergeefs de bespreking tot het najaar uit te stellen.
Op 27 juni 1985 deed de oppositie een beroep op de in het reglement van orde voorziene ,,alarmbel om ideologische en filosofische redenen".
De ingediende motie luidt als volgt:

Discriminatie om Ideologische en Filosofische Redenen

(artikel 46 van het Reglement van Orde)
Motie
van de heren J. van Elewyck, A. De Beul en c.s.

De ondertekenaars, leden van de Vlaamse Raad,

- verklaren dat het Ontwerp van Decreet ,,betreffendehet overbrengen van klank- en televisieprogramma's in de radiodistributie- en televisiedistributienetten en betreffende de erkenning van niet-openbare televisieverenigingen" discriminaties om ideologische en filosofische redenen inhoudt.
- klagen aan dat, ook al is het duidelijk (cfr. onder meer artikel 3, § 1, 2"; artikel 7, artikel 8, § 2, 3, 4 en 5, artikel 11 van het ontwerp) dat de niet-openbare televisieverenigingen ,,afhangen van de overheid" - in casu de Vlaamse Executieve - de meerderheid bij herhaling, bij stemming geweigerd heeft de toegang voor elke ideologische of filosofische strekking tot deze

middelen voor meningsuitdrukking te garanderen - ook al moet deze garantie krachtens artikel 18 van de Cultuurpactwet verleend worden.
- verklaren daarenboven, verwijzend naar het bepaalde in artikel **3, § 1**, 2°, artikel *7*, 1°a, artikel 8, **§ 1** van onderhavig ontwerp dat slechts één enkele niet-openbare televisievereniging de kans krijgt zich tot de gehele Vlaamse Gemeenschap te richten.
Aldus wordt een gevaarlijk, onaanvaardbaar privé-monopolie gecreëerd.
Het onontbeerlijk pluralisme in de struktuur en de werking van deze commerciële televisie is geenszins gegarandeerd; het is zelfs niet voorgeschreven. Het gevaar voor ondermeer een eenzijdige benadering van de aktualiteit én van een eenzijdige politieke beïnvloeding van het publiek is dus groot - met als onvermijdelijk gevolg ideologische en filosofische discriminatie.
- vergen om deze redenen de toepassing van artikel 46 van het Reglement van Orde van de Vlaamse Raad.

Krachtens art. 46 van het reglement schorst de motie de behandeling van de omstreden bepalingen op. De voorzitter van de Vlaamse Raad zendt de motie naar de voorzitters van Kamer en Senaat en van de Franse Gemeenschapsraad, die samen met de voorzitter van de Vlaamse Raad als college zitting houden en beslissen over de ontvankelijkheid van de motie. Bij staking van stemmen is de motie ontvankelijk.

De Vlaamse Raad kan de bespreking pas hervatten indien dat college de motie onontvankelijk verklaart. Dit moet binnen een termijn van dertig dagen gebeuren, zoniet kan de Raad bij hoofdelijke stemming beslissen de bespreking te hervatten.
Wordt de motie ontvankelijk verklaart, dan blijft de behandeling van de omstreden bepalingen geschorst tot Kamer en Senaat uitspraak hebben gedaan over de gegrondheid. Pas als beide wetgevende organen de motie ongegrond verklaren, kan de Vlaamse Raad de behandeling van de omstreden bepalingen hervatten.

Op 28 juni 1985 verklaarde het college van voorzitters van de wetgevende vergaderingen bij staking van stemmen de motie ontvankelijk. De Vlaamse voorzitters Leemans (Senaat, CVP) en Pede (Vlaamse Raad, PVV) noemden de motie onontvankeliik. De Franstalige voorzitters Defraigne (Kamer, PRL) en Poswick (Franse Gemeenschapsraad, PRL) verklaarden ze ontvankelijk. De motie werd dan aan Kamer en Senaat overgemaakt voor een uitspraak over de gegrondheid.
Op 8 juli 1985 keurde de Kamercommissie voor de grondwetsherziening met 15 stemmen (christen-democraten en liberalen) tegen 13 (socialisten en VU) een motie goed, waarin de alarmbelprocedure ongegrond werd genoemd.
Dit standpunt werd later door de Kamer overgenomen.
Op 16 juli 1985 oordeelde de Senaatscommissie voor de herziening van de grondwet en de hervorming van de instellingen met 12 stemmen tegen 8, bij 1 onthouding dat de motie van de oppositie in de Vlaamse Raad tegen het ontwerp van kabeldecreet ongegrond is. De Senaat nam later dat standpunt over.
Tot ongenoegen van een aantal CVP-raadsleden vroeg Raadsvoorzitter Pede over het kabeldecreet het advies van de Raad var! State.
Die oordeelde op 16 augustus 1985 dat de Vlaamse Raad in tegenspraak met de grondwet substantiële bevoegdheden overdraagt aan de Vlaamse regering. Door die overdracht van bevoegdheden zal het gebruik van de ideologische alarmbel in de toekomst onmogelijk worden, vermits de Vlaamse regering en niet de Vlaamse Raad in deze aangelegenheden zal beslissen. Dat betekent dat het ontwerp van decreet de wet op de ideologische en filosofische discriminatie omzeilt.

Op 23 april 1986 bereikte de na de parlementsverkiezingen van 13 oktober 1985 (zie pag. 685/1 e.v.-1985 en 164/1-1986) vernieuwde Vlaamse regering een akkoord over een nieuw ontwerp van kabeldecreet, waarin met de oprichting van een geschillenraad, die moet waken over de onpartijdigheid van de commerciële televisie, een betere bescherming werd geboden tegen ideologische en filosofische discriminatie.
De geschillenraad wordt samengesteld uit journalisten, magistraten en academici, voorgedragen door de fracties van de Vlaamse Raad in verhouding tot hun getalsterkte. De Geschillenraad moet erop toezien dat de uitzendingen van de niet-openbare zenders verlopen in een sfeer van strikte onpartijdigheid en met inachtneming van de deontologische regels van de journalistiek.
De uitvoeringsbesluiten van het kabeldecreet worden vooraf voor advies aan de Mediaraad voorgelegd en moeten binnen tien dagen ter bekrachtiging bij de Vlaamse Raad ingediend worden.

RAAD VAN STATE OVER OBJECTIVITEIT

Naar aanleiding van een conflict tussen de administrateur-generaal van de BRT en een radiojournalist, die, tijdens de vorming van de regering-Martens eind 1981, in een vraaggesprek met formateur Martens een verregaand gebrek aan objectiviteit en sereniteit werd verweten, verduidelijkte de Raad van State voor de allereerste maal het begrip „objectiviteit".

De desbetreffende passage van het arrest luidt als volgt:

.,In het Belgisch rechtsbestel is de autonomie van de publiekrechtelijke omroep ten volle gewaarborgd. De tegenpool van die autonomie is uiteraard een bijzondere verantwoordelijkheid: de werkzaamheden van de omroep moeten verenigbaar zijn met de eerbied voor een ieders overtuiging, wat impliceert dat bij het brengen van nieuws en duiding de vereiste schroom moet worden betoond. De BRT mag geen stelling nemen in polemieken, die ontstaan bij de vorming van een regering. De instelling moet dan ook vermijden een eenzijdige belichting ervan te geven en evenzeer de indruk ervan voorkomen.
Als medewerker aan de gemeenschapstaak van de openbare omroep, moet de radio- en televisiejournalist zich onthouden van handelingen, die het publiek kunnen doen twijfelen aan de onpartijdigheid. Toegepast op een interview. beduidt zulks dat de journalist weliswaar de vragen mag en moet stellen die de publieke opinie of een deel ervan beroeren, maar dan zonder zelf een eigen voor- of afkeur te laten blijken, dit wil zeggen zonder bij de toehoorder de indruk te wekken dat de journalist - en derhalve de BRT - zelf een keuze heeft gemaakt. De interviewer mag dan ook de stelling van een deel van de opiniepers of drukkingsgroepen niet overnemen als een vaststaand feit.
In het voorliggend geval waren de vragen van verzoeker (nvdr. de radiojournalist) weliswaar relevant ten aanzien van het regeringsprogramma, maar zij werden telkens eenzijdig negatief gesteld. Dit geldt inzonderheid voor de laatste twee vragen, die overigens niet meer werden uitgezonden tijdens de nieuwsberichten van 8 uur.
Verzoeker heeft de vragen steeds rechtstreeks gesteld, zonder te preciseren dat hij dergelijke negatieve punten niet voor zijn rekening neemt, noch te verwijzen naar de opinie van bepaalde partijen, drukkingsgroepen of persorganen, zodat de gestelde vragen bij het publiek moesten overkomen als vaste verworvenheden, die door de BRT worden gedeeld.
Het feit, dat bepaalde beschouwingen ten aanzien van de toekomstige regering publiek waren, wijst niet noodzakelijk op het objectief karakter van het interview, evenmin als het feit dat de geinterviewde geen bedenkingen heeft gemaakt over de gestelde vragen en dat hij op hun negatief karakter onmiddellijk kon reageren. Een interview door de BRT moet immers niet alleen in zijn geheel een objectief karakter hebben, maar ook in de vraagstelling zelf. De manier van presenteren mag geen blijk geven van enige vooringenomenheid.
In het voorliggend geval is de administrateur-generaal binnen zijn appreciatierecht gebleven, wanneer hij bij het opleggen van een tuchtsanctie heeft geoordeeld dat verzoeker tijdens het interview met formateur Martens de regel van de onpartijdigheid en objectiviteit heeft geschonden, die voorgeschreven is door artikel **23** van het BRT-decreet en artikel 8 van de voorschriften, gebruiken en aanbevelingen."

NEDERLAND

VERKIEZINGEN VOOR EERSTE KAMER

De leden van de Provinciale Staten in de 12 provincies, die op 18 maart 1987 waren verkozen (pag. 199/1 e.v.-1987), hebben op 9 juni verkiezingen gehouden, waarbij de Eerste Kamer een nieuwe samenstelling kreeg.
Door een voorkeursactie van de VVD-fractie in de Groningse staten is de vrouw van de Groninger Commissaris

Zetelverdeling Eerste Kamer **1987**		
	nieuw:	oud:
CDA	26	26
VVD	12	16
PVDA	26	17
D66	5	6
PPR	1	2
CPN	1	2
PSP	1	2
SGP	1	2
GPV	1	1
RPF	1	1

van de Koningin gekozen in de Eerste Kamer. Dit gebeurde tot verrassing van de VVD-fractie in de Eerste Kamer en het VVD-hoofdbestuur.
Door de verkiezing van mevrouw L. Vonhoff-Luijendijk moet burgemeester F.M. Feij van Breda na dertien jaar afscheid rienieri van de Eerste Kamer. De coalitie van CDA en VVD behaalde bij de verkiezingen zoals voorspeld een krappe meeerderheid van 38 zetels.
Op de zorgvuldig samengestelde kandidatenlijst van de VVD stond Feij op de twaalfde en Vonhoff-Luijendijk op de dertiende plaats. Door zich niets aan te trekken van afspraken in de partij, hebben liberale statenleden er voor gezorgd dat mevrouw Vonhoff met voorkeursstemmen een zetel kan bezetten.
De bestuurders van lokale VVD-afdelingen (in de partij aangeduid als koppensnellers) dwongen eerder dit jaar fractievoorzitter G. Zoutendijk van de VVD in de Eerste Kamer af te zien van een plaats op de kandidatenlijst. En oud-partijvoorzitter J. Kamminga moest zich terugtrekken ten faveure van mevrouw Vonhoff. ,,Al die Groningse afdelingsvoorzitters, waar heel veel burgemeestertjes tussen zitten die voor hun carrière afhankelijk zijn van de commissaris, steunden Loes Vonhoff", aldus een van de betrokkenen destijds.
In een eerste reactie zei mevrouw Vonhoff 's avonds op 9 juni ,,perplexte staan" over haar verkiezing. .,Ik weet dat vier statenleden in Groningen op mij hebben gestemd, maar het moeten er meer zijn." Mevrouw Vonhoff voelt er niets voor de zetel aan Feij af te staan. ,,Dat heeft Joekes niet gedaan, Van Someren niet en ik zal het ook niet doen. Het is heel vererend om met voorkeursstemmen te worden gekozen."
Zoals verwacht is de meerderheid van de regeringspartijen CDA en VVD in de Eerste Kamer tot het minimum geslonken. De twee coalitiepartijen hebben 38 zetels veroverd. De Eerste Kamer telt 75 zetels. De PvdA won 9 zetels en is met 26 zetels nu even groot als het CDA.

De VVD is – net als 21 mei vorig jaar en 18 maart dit jaar – de grootste verliezer. De kleinste regeringspartij moet vier zetels afstaan en keert met slechts twaalf zetels terug in de senaat. De krappe meerderheid danken de twee regeringspartijen overigens aan de lijstverbinding die ze – voor de eerste keer in hun geschiedenis – op het nippertje zijn aangegaan.
D'66 behaalde vijf zetels, een verlies van een. De vijfde zetel was veiliggesteld door een lijstverbinding met de PPR. Deze partij heeft de rest van haar grote stemmenoverschot gebruikt om de CPN aan een zetel te helpen. In de Tweede Kamer heeft de CPN sinds de Tweede-Kamerverkiezingen geen enkele zetel meer.
De zetelverdeling voor de kleinste partijen in de nieuwe Eerste Kamer ziet er nu als volgt uit: PPR 1 (min 1), CPN 1(min 1), PSP 1 (min 1), SGP 1 (min 1), GPV 1 (gelijk gebleven). RPF 1 (gelijk). De gecombineerde lijst van PNL (Partij Nieuw Limburg), FNP (Fryske Nasjonale Partij) en de Noordhollandse Groenen heeft niet geresulteerd in een Eerste-Kamerzetel.
De volgende leden zijn dinsdag gekozen voor de Eerste Kamer:

Voor het CDA: P.A.J.M.Steenkamp (de huidige kamervoorzitter). J.H. Christiaanse (de huidige fractievoorzitter), A.J. Kaland, J.J.M.S. Lelten-De Weerdeslooth de Weerdesteyn, J.H. Franssen. J.A.H. Hendriks, W.G van Velzen (partijvoorzitter), N. Buijsert, B. Bos-Beernink. D.Th. Kuiper, P.H. Coenemans, J. Baarda. A.C. Crol-Overling, R.J.H. Kruisinga, J.J. Schouten. H Houben-Sipman, A. Postma, R. Zijlstra, H. van der Meulen, E.C.M. Wagernakers, I.P. Michiels van Kessenich-Hoogendam, P.W Maris, L M van Leeuwen, F.C. de Jong, P.B. Boorsma en J.R. Glasz.
Voor de VVD: D. Luteijn (die waarschijnlijk Zoutendijk opvolgt als fractievoorzitter), Y.P.W. van der Werff, H. Heijne Makkreel, E. Veder-Smit, J.W. Verbeek, L. Ginjaar, J.A. van Graafeiland, A. van Boven, T.C. Braakman, H.F. Heijmans, H.P. Talsma, L. Vonhoff-Luijendijk (gekozen met voorkeursstemmen ten koste van F.M. Feij).
Voor de PvdA: A. van Veldhuizen. J.H. Zoon, B.E.A. van Kuilenburg-Lodder, B Stam, H.D. Tjeenk Willink, D.A.Th. van Ooijen, E.M.P. Baarveld-Schlaman, M. Pit. W. van de Zandschulp, J. Kassies, M.A van der Meer, M.F. Jaarsma-Buijserd, G.A. Klein Bennink, M.T. Mastik-Sonneveldt, L.M. de Rijk, J.H.B. van der Meer, J.H. Simons, J. Borgman, F.J.F. Uijen, J.P. Boersma, M.J.C.A. Ermen, G.J.J. Schinck (die waarschijnlijk Vermeer opvolgt als fractievoorzitter), E. Klaassens-Postema, N.H.M. Tuummers, M.H.C. Smeets-Janssen en H. Redemeijer.
Voor D'66: J.J. Vis (de huidige fractievoorzitter), J.F. Glastra van Loon, J.L.E.M.W.R.R. Tiesinga-Antsema, H.M. Gelderblom-Lankhout en G.P. Hoefnagels. En de PPR-er B. de Gaay Fortman, de CPN-er F. Bolding, de PSP-er T E.M.van Leeuwen, de SGP-er H.G. Barendregt, de GPV-er J van der Jagt en de RPF-er E. Schuurman.
(EK-verkiezingen in 1986 pag. 405/2-1986)

Naast haar fractiegenoot H. Heijmans legde op **23** juni mevr. Vonhoff-Luijendijk in de Eerste Kamer de gelofte van trouw af.

FINLAND

SUOMINEN GEKOZEN TOT PARLEMENTSVOORZITTER. VORMING EN SAMENSTELLING VAN EEN COALITIEREGERING ONDER LEIDING VAN DE CONSERVATIEF HOLKERI

Op 2 april 1987 werd de voorzitter van conservatieve Nationale Coalitiepartij, Ilkka Suominen, gekozen tot voorzitter van het uit één Kamer bestaande Finse parlement, ,,Eduskunta'', waarvoor op 15 en 16 maart verkiezingen hadden plaatsgevonden (pag. 193 e.v.-1987). Van de in totaal 200 parlementsleden stemden er 171 voor Suominen. Alleen de communisten waren tegen de benoeming van de conservatief.
Op 3 april opende de Finse president,

Mauno Koivisto, het nieuw gekozen parlement en diezelfde dag diende de centrum-linkse coalitieregering o.l.v. de sociaal-democraat Kalevi Sorsa die sinds 6 mei 1983 aan de macht was, formeel haar ontslag in bij president Koivisto. Deze vroeg, traditiegetrouw, het kabinet aan te blijven totdat een nieuwe regering was gevormd.

Op 6 april ontving president Koivisto parlementsvoorzitter Suominen en de fractieleiders van de politieke partijen en op 7 april gaf hij de partijloze ex-minister Esko Rekola opdracht de mogelijkheden van een coalitie tussen de grootste drie partijen (sociaal-democraten 56 zetels: conservatieven 53 zetels en Centrumpartij 40 zetels) te onderzoeken.

Toen echter bleek dat de sociaal-democraten niet aan een dergelijke coalitie wilden meedoen omdat zij naast de twee .,burgerlijke partijen" altijd in de minderheid zouden zijn, gaf Rekola op 9 april zijn opdracht terug.

Op 10 april gaf president Koivisto de vroegere voorzitter van de Nationale Coalitiepartij, Harri Holkeri, opdracht de mogelijkheden te onderzoeken van een coalitie tussen de sociaal-democraten en de conservatieven.

Al spoedig ontdekten deze twee partijen punten van overeenstemming en zij besloten de Zweedse Volkspartij (13 zetels) en de Boerenpartij (negen zetels) bij hun besprekingen uit te nodigen. Vervolgens bereikten de vier partijen binnen een week een compromis over drie belangrijke punten: een fiscale hervorming, het beleid ten aanzien van economie en landbouw, alsmede de huisvesting. Dat meldde Holkeri de president op 25 april, waarna Koivisto hem onmiddellijk vroeg een kabinet te vormen.

Op 29 april sloten de conservatieve Nationale Coalitiepartij. de Finse Sociaal-Democratische Partij, de Zweedse Volkspartij en de Boerenpartij hun onderhandelingen over het regeringsprogramma en de portefeuilleverdeling af en op 30 april werd het nieuwe kabinet geïnstalleerd. Dat was een grote dag voor de conservatieven, die weer regeringsverantwoordelijkheid gingen dragen na 21 jaar in de oppositie te hebben gezeten, en die sinds 1945-1946, toen de conservatief J.K. Paasikivi aan de macht was, geen premier meer hadden geleverd.

Het kabinet was als volgt samengesteld:

Premier - Harri Holkeri (cons.); vice-premier, buitenlandse zaken - Kalevi Sorsa (Soc.Dem.); defensie - Ole Norrback (Zw. Volksp); financiën - Erkki Liikanen (Soc.-Dem.); tweede minister van financiën - Ulla Puolanne (cons.); justitie - Matti Louekoski (Soc.-Dem.); binnenlandse zaken - Jarmo Rantanen (Soc.-Dem.): onderwijs - Christoffer Taxell (Zw. Volksp.); buitenlandse liandel - Pertti Salolainen (cons); handel en industrie - Ilkka Suominen (cons.); landbouw - Toivo T. Pohjola (cons.): verkeer cn verbindingen - Pekka Vennamo (Boerenp.); werkgelegenheid - Matti Puhakka (Soc.-Dem.): sociale zaken - Tarja Halonen (Soc.-Dem.); volksgezondheid - Helena Pesola (cons); milieu - Kaj Barlund (Soc.-Dem.): cultuur - Anna-Liisa Piipari (Soc.-Dem): bestuur - Ilkka Kanerva (cons.)

- Harri Holkeri werd op 6 januari 1937 te Oripää in het westen van Finland geboren Van 1970 tot 1978 maakte hij deel uit van het Finse parlement. Van 1971 tot 1979 bekleedde hij het voorzitterschap van de Nationale Coalitiepartij Sinds 1918 was hij één van de directeuren van de Finse centrale bank.
- Sorsa was tussen 1972 en 1987 vier keer premiergeweest. Op 29 april maakte hij bekend dat hij op het komende congres van de Sociaal-Democraten, dat in juni moest plaatsvinden, het voorzitterschap van de Finse Sociaal-Democratische Partij zou opgeven.
- Liikanen was secretaris-generaal van die partij
- Taxell bekleedde het voorzitterschap van de Zweedse Volkspartij
- Vennamo was leider van de Boerenpartij.

Onder het kopje ,,Historisch compromis in Finland" merkte Peter Michielsen in *NRC/H'blad* (30-4) ten aanzien van de nieuwe regering het volgende op:

In Finland is, zes weken na de parlementsverkiezingen die in maart in een aanzienlijke ruk naar rechts resulteerden, een waarlijk historisch compromis gesloten: voor het eerst in meer dan twintig jaar zijn de conservatieven terug van weggeweest. En voor het eerst gaan links en rechts samen in een politieke coalitie van sociaal-democraten en conservatieven. traditionele antagonisten bij uitstek. De conservatieve partij, de Nationale Coalitiepartij, is voor het laatst in de jaren zestig in de regering vertegenwoordigd geweest, in een redelijk ondergeschikte rol. De toenmalige president Urho Kekkonen. had weinig op met de conservatieven en gaf de voorkeur aan centrum-linkse coalities. Die lange 'ballingschap' betekende overigens niet dat de conservatieve partij al die jaren geen invloed heeft gehad. De Finse politiek is gebaseerd op het principe van consensus. Belangrijke wetsontwerpen (en bijna alles is belangrijk) behoeven een tweederde meerderheid en oppositiepartijen worden vaak betrokken bij de plannen van de regering. Maar die regeling werkt electoraal zelden in het voordeel van de oppositie en draagt bij tot de frustraties van de gemiddelde oppositionele politicus: hij krijgt zelf weinig gedaan, mag zijn zegje doen. mag zelfs invloed uitoefenen maar krijgt nooit credit: de geinstitutionaliseerde onvrede.

Met de komst van de regering Holkeri komt daar verandering in. Harri Holkeri, de populaire 50-jarige oud-voorzitter van de Nationale Coalitiepartij (1971-1979), atleet (hij liep vorig jaar de Newyorkse marathon uit) en mededirecteur van de nationale bank, leidt een op het oog wat vreemde coalitie: het gaat niet alleen om een .,links-rechtse" coalitie van politieke tegenvoeters, maar ook om een coalitie tussen de grote overwinnaars van de verkiezingen en de grote verliezers. Holkeri's regering wordt gedragen door vier partijen, die samen over 131 van de 200 zetels van de Rijksdag beschikken: de sociaal-democraten (56 zetels, een zetel verlies in maart, acht ministers), de conservatieven (53 zetels, negen zetels winst, zeven ministers). de Zweedse Volkspartij (13 zetels. twee zetels winst, twee ministers) en de Boerenpartij (9 zetels, acht zetels verlies, een minister). De deelname van de twee kleintjes is nodig om de tweederde meerderheid in de

Een archieffoto van Harri Holkeri.

Rijksdag te verzekeren. Helemaal lukt dat wel niet - de nieuwe regering komt twee zetels te kort - maar Holkeri zal vermoedelijk kunnen rekenen op de Groenen (vier zetels) en. afhankelijk van de aard van het wetsontwerp in kwestie. tenminste een andere oppositiepartij.

De grote verliezer is daarmee de Centrumpartij van de vertrekkende minister van buitenlandse zaken Paavo Vayrynen geworden, de partij die sinds de oorlog in veertig van de vijfenveertig kabinetten vertegenwoordigd is geweest. Väyrynen. de jeugdige erfgenaam van wijlen grand old man Urho Kekkonen. is het voorlopige slachtoffer van zijn eigen tomeloze ambitie geworden. In zijn haast om in 1988 president te worden - al midden vorig jaar stelde hij zich kandidaat - wilde hij eerst een jaar lang de eerste viool in de regering spelen - als premier. Al daags na de verkiezingen in maart stelde hij, alweer overhaast, zijn kandidatuur voor het premierschap.

Maar hardlopers zijn ook in Finland doodlopers. President Koivisto, die weinig redenen ziet zijn belangrijkste tegenstander bij de presidentsverkiezingen van volgend jaar politiek vooruit te helpen, liet Vayrynen links liggen en wendde zich tot de ervaren Holkeri, ook een concurrent voor het presidentschap, maar een met minder kans, minder ambitie en minder agressie dan Vayrynen.

Holkeri liet er geen gras over groeien: hij werd het al snel eens met de sociaal-democratische leider Kalevi Sorsa, vertrekkend premier en vanaf vandaag minister van buitenlandse zaken. Dat mag vreemd lijken, maar vreemd is in de Finse politiek weinig: consensus is regel, partijen zijn op elkaar aangewezen, manoeuvreerruimte zijn dus klein en de principiële verschillen tussen de partijen zijn minder uitgesproken dan elders. En aangezien de sociaal-democraten de regering niet graag verlieten en de conservatieven héél graag wilden regeren, waren Holkeri en Sorsa het snel eens. Holkeri was zelfs zo gebrand op succes dat hij belangrijke ministeries - binnen- en buitenlandse zaken. justitie. werkgelegenheid en financiën - schijnbaar moeiteloos aan de sociaal-democraten overliet en instemde met belangrijke programmatische eisen van Sorsa.

En aldus heeft Paavo Vayrynen dank zij ,,coalitie-architect" Koivisto het nakijken. Zijn Centrumpartij is. voor het eerst in veertig jaar, naar de oppositiebanken verwezen.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Fin. Times)

POLEN

NIEUWE AMNESTIEWET. MOORD OP PRIESTER POPIELUSZKO

Op 445/3 e.v. werd bericht over de ontwikkelingen in Polen vanaf medio 1983. Het verslag eindigde met een beschrijving van de pogingen die door verschillende instanties waren ondernomen om de vrijlating te bewerkstelligen van de elf belangrijkste politieke gevangenen.
Het Poolse bewind had de elf herhaaldelijk hun vrijheid aangeboden in ruil voor emigratie of tijdelijk verblijf in het buitenland, maar had daarbij steeds de voorwaarde gesteld dat de elf moesten beloven zich voor een periode van 2½ jaar van elke politieke activiteit te onthouden. De elf weigerden echter zich ergens toe te verplichten en eisten onvoorwaardelijk te worden vrijgelaten.

Op 4 januari 1984 had regeringswoordvoerder Urban toegegeven dat de gezondheidstoestand van enkelen van de elf gevangenen slecht was en dat zij door artsen behandeld werden. Hij deed dit naar aanleiding van berichten in de Amerikaanse pers als zouden de Poolse autoriteiten in een poging de elf tot emigratie te dwingen en aldus een pijnlijk politiek proces te voorkomen, de gevangenen bewust uithongeren door hen eiwitten en andere belangrijke bestanddelen in het voedsel te onthouden.

Twee van de elf gevangenen, Jacek Kuron en Adam Michnik, eisten begin juni 1984 in uit de gevangenis gesmokkelde brieven dat er een eind zou komen aan hun 2½ jaar durend voorarrest en dat een begin werd gemaakt met hun proces. Jacek Kuron dreigde op 11 juni in hongerstaking te gaan als het proces tegen hem niet snel begon. Michnik ontzegde in zijn brief de Poolse kerk het recht namens hem met het regime te onderhandelen.
Op 9 juni 1984 werd de leider van de afdeling-Gdansk van Solidariteit, Bogdan Lis, gearresteerd.

De 31-jarige Lis was in aug. 1980 organisator van stakingen in het bedrijf Elmor en werd na de oprichting van de vrije vakbond Solidariteit plaatsvervangend leider in Gdansk. Na de uitroeping van de staat van beleg ging hij ondergronds. Hij werd na Zbigniew Bujak het belangrijkste lid van de uit 5 leden bestaande TKK, het bestuur van de ondergrondse vakbond.

Lis was het vijfde TKK-lid dat sinds 1981 was aangehouden. Voor hem vielen drie achtereenvolgende TKK-leiders uit Wroclaw - Wladyslaw Frasyniuk, Piotr Bednarz en Jozef Pinior - en de TKK-leider voor Poznan, Janusz Palubicki, in handen van de politie.
Piotr Mierzewski, vice-voorzitter van de afdeling Gdansk, werd gelijk met Lis gearresteerd.
Begin juli werd bekend dat Bogdan Borusewicz (35), een van de organisatoren van de stakingen op de scheepswerven van Gdansk in 1980, Lis was opgevolgd als lid van de TKK.

Op 12 juni, een dag nadat Jacek Kuron in hongerstaking was gegaan om het bewind ertoe te brengen met een procesdatum te komen. werd bekend dat de vier KOR-leden; Jacek Kuron, Adam Michnik, Zbigniew Romaszewski en Henryk Wujec, op 13 juli voor de rechter zouden moeten verschijnen. De officiële aanklacht tegen de vier lag al sinds sept. 1983 gereed. Waarnemers gingen ervan uit dat het uitstellen van het proces te maken had met de vrees van de autoriteiten dat het aanleiding zou geven tot politieke onrust. Kuron en Michnik werden door veel Polen gezien als de belangrijkste kopstukken van de oppositie tegen het regime.

Op 18 juli 1984, de tweede zittingsdag van het proces tegen de KOR-leden, werd het proces na 5 minuten verdaagd zonder dat een nieuwe datum bekend werd gemaakt.
Kurons zoon Maciej maakte een dag later het thema bekend van de verdedigingsrede die zijn vader tijdens de tweede zittingsdag had willen houden en waarop hij zich 2½ jaar had voorbereid. Die verdediging stoelde op twee schijnbaar onverenigbare veronderstellingen: enerzijds dat het bestaan van het communistische systeem tot de vernietiging van Polen leidde en daarom moest worden omver geworpen, anderzijds dat het systeem werd verdedigd door het Sowjet-leger en dat een conflict met dat leger tot elke prijs moest worden vermeden. Deze twee tegenstrijdige stellingen konden volgens Kuron slechts met elkaar in overeenstemming worden gebracht door ,,de wijsheid van het Poolse volk'', dat zou moeten ijveren voor een niet-gewelddadige omverwerping van het systeem, geleidelijk en door middel van de vorming van onafhankelijke zelfbesturende cellen in alle organisaties en werkplaatsen.

Nieuwe amnestie

Op 21 juli 1984 werd in Polen ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van het socialistische bewind een amnestie afgekondigd, die behalve op 35.000 gewone ook op 660 politieke gevangenen betrekking had. Het parlement nam de amnestiewet aan met 365 stemmen voor, 4 tegen en 8 onthoudingen. De wet voorzag in drie uitzonderingen op de amnestie: spionage, hoogverraad en sabotage. Hierdoor zou de van hoogverraad beschuldigde Bogdan Lis gevangen blijven.
De amnestiewet bepaalde dat als vrijgelaten gevangenen zich voor 31 dec. 1986 schuldig zouden maken aan delicten, vergelijkbaar met die waarvoor zij waren gearresteerd, zij alsnog voor die eerdere delicten konden worden vervolgd. De amnestie gold ook ondergedoken activisten van Solidariteit die zich aan kleine delicten schuldig hadden gemaakt. Zij moesten ,,aard,plaats en datum'' van die delicten opgeven en beterschap beloven. Activisten die ernstige delicten hadden gepleegd moesten daar bijzonderheden over verschaffen. Tenslotte had de amnestie betrekking op geëmigreerde Polen die terug wilden keren.
Gewone, niet-politieke gevangenen die tot minder dan twee jaar gevangenisstraf waren veroordeeld werden vrijgelaten. De anderen zagen hun straf gehalveerd, met uitzondering van ,,recidivisten en gevangenen die zich schuldig hadden gemaakt aan corruptie, speculatie en het veroorzaken van ongelukken onder invloed''. Dank zij de amnestie zouden ook de 4 KOR-leiders worden vrijgelaten en de 7 oudleiders van Solidariteit, die al 2½ jaar op hun proces wachtten.
In een eerste reactie zei Lech Walesa op 22 juli de amnestie ,,een stap in de goede richting'' te vinden, maar dat er voor het bereiken van ontspanning een tweede maatregel nodig zou zijn: de mogelijkheid toe te treden tot pluralistische sociale organisaties. Hij vreesde dat zonder een dergelijke mogelijkheid de vrijgelatenen spoedig weer naar de gevangenis terug zouden moeten.

De leiders van Solidariteit gaven op 24 juli een verklaring uit waarin zij er met nadruk op wezen dat de terugkeer naar de sociale akkoorden (van aug. 1980) en naar de principes van vakbondspluralisme en respect voor de mensen- en burgerrechten een onmisbare voorwaarde vormden om Polen uit de economische en politieke crisis te halen.
In de laatste week van juli en de eerste twee weken van augustus werd een groot aantal gevangenen op vrije voeten gesteld. Onder hen bevonden zich ook ,,de elf''.

Het persbureau *Pap* meldde op 21 augustus dat 159.000 mensen geprofiteerd hadden van de amnestie. Er waren 29.000 personen vrijgelaten, onder wie rond 650 politieke gevangenen. De regering maakte die dag bekend dat ook de priester Henryk Jankowski onder de amnestie viel. De juridische procedure tegen hem, die had moeten uitmonden in een proces wegens misbruik van de godsdienstvrijheid, was afgebroken.

Jacek Kuron wandelt na zijn vrijlating op 9 aug. 1984 naar huis.

In onafhankelijke bronnen in Warschau werd het aantal nog gedetineerde politieke gevangenen op 20 geschat. De belangrijkste waren Bogdan Lis en Piotr Mierzewski en een aantal jonge mijnwerkers uit Silezië.

Verdere ontwikkelingen

Op 1 augustus vond een demonstratie voor Solidariteit plaats op het oorlogskerkhof Powazki in Warschau, waar duizenden Polen bijeen waren gekomen om het begin van de opstand van Warschau tegen de nazi's (1-8-1944) te herdenken. Tijdens de bijeenkomst werd een toespraak gehouden door Anna Walentynowicz, de kraandrijfster van de Lenin-scheepswerf in Gdansk, waarin zij de vrijlating eiste van Bogdan Lis en van Poolse soldaten die wegens subordinatie tijdens de staat van beleg in de gevangenis terecht waren gekomen.

De vierde verjaardag van de akkoorden van Gdansk werd op 31 aug. 1984 in Polen herdacht zonder grote incidenten. Lech Walesa, die tevoren had laten weten niets te willen doen om de spanning te vergroten, legde in Gdansk bloemen bij het monument voor de slachtoffers van de opstanden in 1956, 1968, 1970 en 1976. In Warschau hielden ongeveer 5000 aanhangers van Solidariteit een tocht door de stad.
Twee oud-leiders van Solidariteit, Wladyslaw Frasyniuk en Jozef Pinior, werden in Wroclaw gearresteerd toen zijn bloemen wilden leggen bij een monument voor de vakbond. Zij werden volgens het persbureau PAP veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf wegens ,,een poging de openbare orde te verstoren".
De 53-jarige Kazimierz Switon, die in dec. 1983 was gearresteerd maar later vanwege zijn gezondheidstoestand was vrijgelaten, begon een hongerstaking om toestemming te krijgen voor de oprichting van ,,katholieke vakbonden".
Regeringswoordvoerder Jerzy Urban maakte op 9 oktober bekend dat twee oud-leiders van Solidariteit, Jozef Pinior en Piotr Bednarz, door de regering voor de rechter werden gedaagd op beschuldiging van verduistering van 80 miljoen zloty (meer dan 2 miljoen gulden) uit de kas van de vrije vakbond. Zij zouden dit bedrag op 3 dec. 1981 - tien dagen voor de uitroeping van de staat van beleg - hebben gestolen. Het betrof de fondsen van Solidariteit in de industriestad Wroclaw, waar Pinior en Bednarz aan het hoofd stonden van de vakbond.
Op 10 oktober sprak Lech Walesa in een verklaring namens Solidariteit tegen dat Pinior en Bednarz gelden van de vrije vakbond hadden verduisterd. Zij waren, aldus de verklaring, gemachtigd het geld te beheren en ,,te beschermen in het geval de vakbond direct gevaar liep". Aan die opdracht hadden de twee zich volgens Walesa strikt gehouden.
Pinior werd op 11 februari 1985 door een rechtbank in Wroclaw veroordeeld tot terugbetaling van de 80 miljoen zloty.
Op 4 september maakte regeringswoordvoerder Urban melding van plannen van het Poolse bewind om politieke tegenstanders, die zich bleven verzetten tegen het regime, in ballingschap te sturen. Hij zei dat een groep juridische experts een voorstel voor een wet bestudeerde die het mogelijk moest maken om personen die schuldig waren aan ,,voortdurende inbreuken op de grondwet of het juridische systeem", voor een periode van enkele jaren gedwongen in ballingschap te sturen. De plannen van de regering ondervonden veel kritiek, niet alleen in oppositionele kringen mar ook in de officiële pers.
Op 18 oktober verklaarde de Oostenrijkse minister van buitenlandse zaken Leopold Gratz dat hij tijdens zijn bezoek aan Polen de verzekering had gekregen dat er geen politieke tegenstanders van het Poolse bewind zouden worden verbannen.

Moord op Jerzy Popieluszko

Op 19 okt. 1984 werd de populaire priester Jerzy Popieluszko (37) door drie mannen, waarvan ei een zich voordeed als agent van de verkeerspolitie, ontvoerd. Zijn chauffeur, Waldemar Chrostowski, wist daarbij te ontsnappen. De ontvoering, die plaatsvond in de buurt van Torun, rond 230 km. ten noordoosten van Warschau, bracht grote consternatie teweeg in Polen en werd niet alleen fel veroordeeld door woordvoerders van het episcopaat en Solidariteit maar ook door de autoriteiten.
Volgens het *NRC/H'bld* (22-10-1984) waren dergelijke ontvoeringen niet nieuw.

Met een zekere regelmaat zijn de laatste jaren aanhangers van Solidariteit ontvoerd en na een pak slaag en een ,,verhoor" vrijgelaten. Ontvoerders zijn nooit gepakt. Het komt ook voor dat acties tegen aanhangers van Solidariteit de vorm van vandalisme tegen hun persoon of bezittingen aannemen: mensen morden soms op straat in elkaar geslagen, ze krijgen dreigbrieven en soms wordt brand gesticht in bun huis. Ook in zulke gevallen worden daders zelden of nooit gepakt.
In kringen van Solidariteit gaat men ervan uit dat dit soort gewelddadigheden het werk zijn van op eigen houtje opererende groepen binnen politie of veiligheidsdienst al wordt niet uitgesloten dat die groepen optreden op bevel van hooggeplaatste functionarissen.

Popieluszko begon met politieke uitspraken de aandacht te trekken toen kardinaal Wyszynski hem in augustus 1980 benoemde tot aalmoezenier van de Warschause staalfabriek Nowa Huta. Het was de maand van de massale stakingen, het akkoord van Gdansk en de geboorte van Solidariteit, voor Popieluszko net als voor de meeste Polen een symbool van een nieuw Pools zelfbewusttijn.
Toen in december 1980 de staat van beleg werd afgekondigd en Solidariteit ondergronds ging, begon Popieluszko met zijn maandelijkse ,,missen voor het vaderland" - speciale kerkdiensten op elke laatste zondag van de maand voor de geïnterneerden, de ondergrondse Solidariteit en de slachtoffers van de staat van beleg. Zijn scherpe preken werden al snel beroemd en de Sint Stanislaw Kostka Kerk was al spoedig veel te klein voor de duizenden belangstellenden die soms van zeer ver naar Warschau kwamen om ze te beluisteren.
Popieluszko's naam werd een begrip, een symbool van het verzet en een stem van dat verzet. Hij werd veelvuldig bedreigd, kreeg anonieme telefoontjes en een keer een brandbom door zijn

Bloemen voor de vermoorde priester Jerzy Popieluszko.

ramen. Het leeuwedeel van zijn post bestond uit dreigbrieven en sindsdien werd zijn pastorie de klok rond bewaakt door potige lijfwachten.
Dat hij zich met politiek inlaat heeft Popieluszko altijd bestreden: ,,Liefde voor het vaderland is geen politiek." Voor hem is geen verzoening mogelijk tussen de kerk en het communisme in de vorm van een regime dat de hoop van miljoenen de bodem heeft ingeslagen: ,,Men mag niet zwijgen als de christelijke moraal wordt vervangen door de zogenoemde socialistische moraal. Wat kan dit land overeind houden als het wordt ontdaan van zijn christelijke tradities en cultuur? Zal het zich kunnen voeden me: de leugens van Trybuna Ludu, met verzwegen historische feiten, met de laster waarmee Solidariteit zwart wordt gemaakt, met de valse beschuldigingen tegen democratisch gekozen leiders? Als de leugen officieel wordt gecultiveerd is er geen ruimte voor de waarheid".

Naar aanleiding van de ontvoering van Popieluszko had Lech Walesa een geheim onderhoud met de TKK, het hoogste orgaan van de ondergrondse Solidariteit. In een gemeenschappelijke verklaring op 24 okt. legden Walesa en de TKK-leiders de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van Popieluszko's ontvoering bij de autoriteiten, die zij verweten schuldig te zijn aan het klimaat waarin ,,individuele terreur en chantage als permanente methode van politieke strijd" hun intrede hadden gedaan in Polen. Volgens de verklaring hadden de autoriteiten de controle over het veiliheidsapparaat - politie en veiligheidsdienst - verloren.
Op 24 oktober werden drie ambtenaren van het Poolse ministerie van binnenlandse zaken in voorlopige hechtenis genomen op beschuldiging van medeplichtigheid aan de ontvoering. Alle drie waren lid van de veiligheidsdienst.
Tijdens een zitting van het Centraal Comité van de communistische partij, die geheel gewijd was aan methoden ter versterking van het staatsgezag, noemde premier en partijleider Wojciech Jaruzelski de ontvoering van Popieluszko ,,een daad van politiek banditisme". Het Centraal Comité besloot het Politburo opdracht te geven de partijcontrole over activiteiten van de geheime dienst te garanderen en veranderingen te overwegen in de personeelsbezetting van het ministerie van binnenlandse zaken, waaronder de veiligheidsdienst valt.
Minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak maakte op 27 oktober op de televisie bekend dat een van de drie ambtenaren van zijn ministerie, die hadden bekend de ontvoering te hebben gepleegd, had gezegd Popieluszko te hebben gedood en zijn lijk in de rivier de Wisla te hebben gegooid. De andere twee beweerden hem levend in een voorstad van Torun te hebben achtergelaten. De ontvoerders werden door Kiszczak geïdentificeerd als Grzegorz Piotrowski (33), Waldemar Chmielewski (29) en Leszek Pekala (32), officieren van de veiligheidsdienst.
Kiszczak verdedigde zich tegen de aantijging dat het bewind de veiligheidsdienst niet meer in de hand had. Volgens hem waren in de voorafgaande twee jaar 2.464 leden van de politie en de veiligheidsdienst ontslagen wegens wetsschendingen en waren er 872 onderworpen aan een gerechtelijk onderzoek.
Tijdens speciale gebedsdiensten in Warschau en in Gdansk drongen kardinaal Jozef Glemp en Lech Walesa aan op kalmte. Bij de St. Stanislaw Kostka kerk in Warschau, de kerk waar Popieluszko kapelaan was, kwamen 50.000 mensen bijeen voor een emotionele gebedsdienst. De oproep tot kalmte van Lech Walesa was voor de staalarbeiders van Nowa Huta in Warschau aanleiding een proteststaking tegen de ontvoering van Popieluszko, die aalmoezenier was van hun fabriek, af te gelasten.

Op 30 oktober werd in een waterreservoir bij Wloclawek het verminkte lichaam van de ontvoerde priester door kikvorsmannen opgedoken. Het nieuws van zijn dood leidde tot grote verslagenheid in Polen.
Na de bekendmaking van de dood van de ontvoerde priester gaf Lech Walesa op 30 oktober een oproep tot kalmte uit, die hij koppelde aan een aanbod af te treden als voorzitter van de verboden vakbond Solidariteit:

,,Onthoudtu deze dramatische dagen van manifestaties, woede en betogingen. Moge de stilte van deze rouw de voorwaarden scheppen voor een begin van een dialoog. Er is geen gebrek aan mensen die die dialoog kunnen voeren. Als mijn persoon die onmogelijk zou maken zal de maatschappij anderen aanwijzen. De zege van dialoog op geweld, goed op kwaad, is belangrijker dan iemands ambities. inclusief de mijne".

De kerkelijke autoriteiten gaven op 1 november onder druk van de bevolking toestemming om Popieluszko bij te zetten in zijn eigen kerk van St. Stanislaw Kostka, iets wat gewoonlijk in Polen voor prelaten is weggelegd. Volgens kerkelijke bronnen had de regering de kerk voorgesteld Popieluszko in zijn geboortedorp in het noordoosten van Polen te begraven, maar had de kerk besloten hem op het Powazki-kerkhof te begraven, het grootste van Warschau.
De bijzetting van Popieluszko op 3 november werd door ongeveer 250.000 mensen bijgewoond. De Poolse primaat, die in de open lucht voor de kerk een mis opdroeg, deed in zijn preek een nieuwe oproep tot een dialoog tussen het bewind en de bevolking. Na de begrafenis hielden 10.000 mensen een betoging voor Solidariteit in een tocht naar het centrum van Warschau
Het persbureau PAP maakte op 2 november bekend dat kolonel Adam Pietruszka, plaatsvervangend leider van de zogenaamde Vierde Afdeling, die zich bij de geheime politie bezighoudt met kerkelijke zaken en met minderheidsgroepen, was gearresteerd op beschuldiging van betrokkenheid bij de moord op Jerzy Popieluszko. Zijn chef. Zenon Platek. was geschorst wegens ,,gebrek aan toereikende supervisie". Op 6 november werden de drie al eerder gearresteerde officieren van de geheime dienst formeel in staat van beschuldiging gesteld.
Het Politburo besloot op 6 november premier Jaruzelski persoonlijk de supervisie over het partijwerk binnen het ministerie van binnenlandse zaken te geven. In de verklaring die naar aanleiding van het besluit werd uitgegeven werd niets gezegd over Miroslaw Milewski, het lid van het Politburo dat tot dat moment verantwoordelijk was voor de veiligheidszaken binnen de partij. Milewski werd door waarnemers gezien als een belangrijke leider van de ,,hardliners", de orthodoxe critici van Jaruzelski,
Op een persconferentie in Warschau op 28 november beloofde partijleider Jaruzelski dat de zaak-Popieluszko niet in de doofpot zou worden gestopt en dat ook geen zondebokken zouden worden gezocht. Hij zei dat de Poolse staat ,,verschrikkelijke schade" had opgelopen door de ontvoering van en moord op de priester. ,,Niemand heeft meer belang bij opheldering dan wij", aldus Jaruzelski.

Oprichting mensenrechtencomite's

Op 30 oktober werd door 24 intellectuelen en arbeiders in Wroclaw een comité opgericht dat zich zou bezighouden met het ,,bewaken" van de mensenrechten en waar onder meer terreurdaden van de politie konden worden gemeld. Volgens leden van de groep was het plan een dergelijk comité te vormen vooral ingegeven door de ontvoering van en moord op Jerzy Popieluszko. Ook in andere Poolse steden, met name in Warschau, Gdansk, Krakow en Katowice, werden begin november dergelijke comité's gevormd, de zogenaamde Comité's van Burgers tegen Geweld (KOPP).
De nieuwe organisatie deed volgens waarnemers sterk denken aan de KOR, het oppositionele comité voor intellectuelen dat in 1976 was opgericht en een belangrijke rol had gespeeld in de jaren voor de vorming van Solidariteit. De initiatiefnemers in Wroclaw lieten weten dat prominente oud-KOR-leden en vroegere leiders van Solidariteit zit-

De vier verdachten van de moord op priester Jerzy Popieluszko tijdens de eerste dag van het proces. Op de eerste rij Grzegorz Piotrowski (l.) en Leszek Pekala (r.).daarachter Waldemar Chmielewski (l.) en Adam Pietruszka (r.).

ting zouden nemen in de plaatselijke comité's.
Op 13 november werden de nieuwe mensenrechtenorganisaties door de regering bestempeld als .,illegale antistaatsstructuren" die zouden leiden tot anarchie in Polen. De leden van deze organisaties werden gedreigd met strafrechtelijke vervolging.

Het proces-Popieluszko

Op 27 december 1984 begon in Torun het proces tegen de vier leden van de geheime politie, die werden verdacht van betrokkenheid bij de moord op Popieluszko. Kapitein Grzegorz Piotrowski en de luitenants Waldemar Chmielewski en Leszek Pekala werden beschuldigd van ontvoering van en moord op Popieluszko en van poging tot moord op diens chauffeur Waldemar Chrostowski. Hen werd eveneens een eerdere poging tot moord op de priester ten laste gelegd op 13 oktober 1984, toen zij geprobeerd hadden zijn auto te laten verongelukken. Kolonel Adam Pietruszka stond terecht op beschuldiging van het aanzetten tot en het helpen bij de ontvoering en de moord.

Tijdens een van de zittingsdagen vertelde Pekala de rechtbank wat er gebeurd was nadat Popieluszko op 19 oktober was ontvoerd, een prop in zijn mond had gekregen en gebonden in de kofferbak van de auto was gelegd. Toen Popieluszko's chauffeur. die ook was meegenomen. bij een snelheid van 80 kilometer per uur uit de auto sprong. kreeg Pekala opdracht door te rijden. Piotrowski liet hem echter stoppen toen ze Popieluszko op de kofferdeksel hoorden slaan. Ze namen de priester mee het bos in, en Piotrowski sloeg hem bijna bewusteloos toen hij probeerde te ontsnappen, onder het roepen van ..help me, help me, spaar. mijn leven".

,,Piotrowski zei tegen hem dat als hij niet ophield met schreeuwen. hij hem zelf zou wurgen", aldus Pekala Daarna reden ze naar een dam in de rivier de Wisla. De ontvoerders stopten nog twee keer om de priester te slaan toen hij probeerde te ontsnappen door tegen het kofferdeksel te slaan. Pekala zei dat luitenant Chmielewski en hij toen opdracht kregen het touw zo om zijn nek, polsen en gebogen benen te binden dat Popieluszko zichzelf zou wurgen als hij zou proberen te ontsnappen. Pekala moest ook een zak stenen aan de voeten van de priester binden Toen ze waren aangekomen bij de dam in de Wisla. waarin Popieluszko's lichaam later zou worden gevonden, was de priester dood. aldus Pekala

Kernvragen tijdens het proces waren ten eerste of het trio, dat de moord ten uitvoer bracht, een moord dan wel een ontvoering annex afstraffing had beraamd; en ten tweede of zij handelden op eigen initiatief dan wel op bevel van hogerhand, van Pietruszka, van diens superieur Zenon Platek. van diens chef onderminister Wladyslaw Ciaston, of wellicht van Politburo-lid Miroslaw Milewski. Hoewel de moord op de priester door Grzegorz Piotrowski een uit de hand gelopen bedrijfsongeval werd genoemd, bleek uit verklaringen tijdens het proces dat er sprake was geweest van doelbewuste moord. Ten aanzien van de tweede kwestie verklaarden de drie dat zij meenden voor hun actie goedkeuring te hebben van hogerhand en dat zij zelfs een beloning verwachtten. Openbaar aanklager Leszek Pietrasinski concludeerde echter dat er geen bewijzen waren van betrokkenheid van anderen behalve de vier beklaagden bij de moord.
Het proces eindigde op 7 februari 1985 met de schuldigverklaring van de vier. Grzegorz Piotrowski, de man die de ontvoering geleid had, en Adam Pietruszka, die de ontvoering beraamde. kregen ieder 25 jaar gevangenisstraf opgelegd. Tegen Piotrowski was de doodstraf geëist. Leszak Pekala en Waldemar Chmielewski, die daadwerkelijk betrokken waren bij de moord, werden tot resp. 15 en 14 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Deze straffen werden op 22 april 1985 in hoger beroep bevestigd.
De Poolse primaat Jozef Glemp gaf op 11 februari 1985 een persconferentie voor buitenlandse journalisten, waarin hij de autoriteiten beschuldigde van het voeren van een ideologische campagne tegen de kerk. Hij ging daarbij in op het proces tegen de moordenaars van Popieluszko en op de lawine van tegen ,,extremistische" priesters gerichte verklaringen tijdens en na dit proces. Tijdens het proces ,,is uitgebreid geciteerd uit boodschappen van de autoriteiten aan het episcopaat over vermeende tegen de staat gerichte activiteiten van kapelaan Popieluszko, maar op geen enkel moment is geciteerd uit zijn preken", aldus Glemp. Hij ging met name in op een recent dreigement van minister van godsdienstzaken Adam Lopatka dat priesters die de wet schonden vervolgd zouden worden. .,De houding van sommige priesters ergert de autoriteiten zeer, maar er bestaat geen enkel bewijs dat het om wetsschendingen gaat. We zullen onze priesters verdedigen", zo zei Glemp.

Hervorming bij geheime politie

Regeringswoordvoerder Jerzy Urban deelde op 12 februari mee dat de afdeling bij de geheime politie, die zich met de kerk bezighoudt, grondig was geherstructureerd Deze zogenaamde Vierde Afdeling, waar de vier wegens de moord op Popieluszko veroordeelde officieren werkten, was gesplitst in twee afdelingen, die elk een nieuwe directeur hadden gekregen. Zijn mededeling bevestigde de blijvende schorsing van generaal Zenon Platek, die formeel nog aan het hoofd stond van afdeling IV, maar volgens waarnemers niet op zijn post zou terugkeren. Hetzelfde gold volgens hen voor kolonel Leszek Wolski, die de geheime politie bij de reguliere politie van Warschau vertegenwoordigde en die eveneens geschorst was in verband met de moord. Urban sprak de beschuldigingen van kardinaal Glemp als zou het Poolse bewind een propaganda-campagne tegen de kerk zijn begonnen, tegen. Wel werden preken van radicale priesters door de overheid bestudeerd om vast te stellen of zij de wet hadden overtreden. Op 14 mei 1985 trad Miroslaw Milewski af als lid van het Politburo en

secretaris van het Centraal Comité. De 57-jarige Milewski was in het Politburo verantwoordelijk voor binnenlandse veiligheidszaken toen Popieluszko werd vermoord door leden van de veiligheidspolitie.

Vorming overkoepelende vakbondsorganisatie

Vertegenwoordigers van de officiële Poolse vakbonden, die op 24 en 25 november 1984 voor een congres bijeen waren gekomen in de stad Bytom, besloten tot de oprichting van een Raad van Nationaal Akkoord van de Vakbonden (OPZZ) teneinde te komen tot een doelmatiger functioneren van de vakbonden. Ket voorstel tot de vorming van een dergelijke overkoepelende organisatie was gelanceerd tijdens een bijeenkomst op 6 en 7 september 1984 van de voorzitters van de nationale vakverenigingen. Tot voorzitter van de OPZZ werd Alfred Miodowicz gekozen, die aan het hoofd stond van de federatie van metaalvakbonden.
Tijdens zijn eerste persconferentie als voorzitter van het nationaal bestuur van de vakbonden verklaarde Miodowicz op 3 december dat Lech Walesa geen lid zou kunnen worden van de officiëlevakbonden omdat hij ,.politieke rijpheid mist" en ,,persoonlijke belangen boven die van zijn land stelt". Miodowicz maakte duidelijk dat de nieuwe organisatie niets zag in vakbondspluralisme en dat hij zijn bonden ,,superieur" achtte aan Solidariteit omdat ze een ,,realistisch programma hebben om aan de verwachtingen van het volk tegemoet te komen" en ,,de traditioneel voor vakbonden uitgezette grenzen niet te buiten gaan". Het naast elkaar bestaan van elkaar beconcurrerende vakbonden zou volgens hem ,,de arbeiders verdelen en teveel eisen stellen aan economisch zwakke bedrijven".

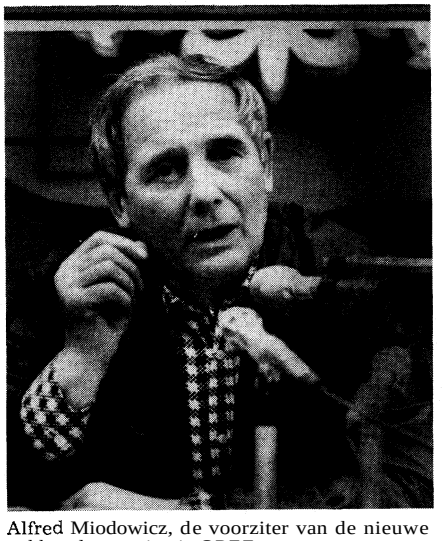
Alfred Miodowicz, de voorziter van de nieuwe vakbondsorganisatie OPZZ.

Arrestatie ex-minister

Het persbureau *PAP* maakte op 18 november 1984 melding van de arrestatie van ex-minister Kazimierz Mijal (74).

Mijal was in de periode na de Tweede Wereldoorlog een leidende stalinist, lid van de ,,Natolin-groep" binnen de PVAP, minister van gemeente-economie tot 1957 en lid van het centrale partijcomité tot 1959. In 1966 was hij met hulp van de Albanese ambassade op een vals paspoort naar Tirana gereisd, alwaar hij secretaris-generaal werd van zijn eigen ,,Communistische Partij van Polen" (zie ook pag. 21712 e.v.-1966). Van daaruit voerde hij via de radio een propaganda-campagne tegen het Poolse regime.

Volgens *PAP* was Mijal gearresteerd nadat hij, geholpen door een klein groepje aanhangers, teruggekeerd was in Polen, waar hij zich beziggehouden had met ,,illegale activiteiten".

Ontwikkelingen betreffende dissidenten

Lech Walesa bevestigde op 27 november 1984 dat een van de vijf leden van de TKK, Eugeniusz Szumiejko, vrijwillig uit de illegaliteit opdook en zich bij de autoriteiten zou melden. De 38-jarige Szumiejko had een week eerder aangekondigd om persoonlijke redenen zijn activiteiten te willen staken. Walesa bedankte hem in een verklaring voor het werk dat hij voor de illegaliteit had verricht.
Regeringswoordvoerder Urban zei dat Szumiejko niet voor zijn activiteiten zou worden vervolgd op voorwaarde dat hij eventueel clandestien materiaal - drukpersen en pamfletten - aan de autoriteiten zou overhandigen. Hij zou niet worden gedwongen de verblijfplaats van ziin mede-bestuursleden van de ondergrondse Solidariteit te onthullen of namen van illegaal werkende Polen te noemen.

Begin december kondigde een andere belangrijke leider van Solidariteit, Zbigniew Janas, aan ,,om persoonlijke redenen" uit de illegaliteit te treden en te willen profiteren van de amnestiewet van juli 1984, volgens welke ondergronds levende personen die zich voor 31 december 1984 bij justitie meldden, amnestie werd verleend.

In oktober en november 1984 werden volgens een verklaring van Solidariteit (2-12-1984) twee priesters en een activist van Solidariteit door onbekenden ontvoerd en gemarteld. De twee priesters, Eugeniusz Kosciolko en Zenon Ziomek, werden met steek- en brandwonden vrijgelaten. De 42-jarige Stanislaw Chac stierf, nadat hij een dag na zijn ontvoering op straat werd gevonden, aan zwaar hersenletsel.

Bogdan Lis en Piotr Mierzewski, de in juni 1984 gearresteerde leiders van Solidariteit, werden op 8 december 1984 vrijgelaten. Volgens de staatstelevisie was bij het gerechtelijk onderzoek tegen de twee gebleken dat zij de bedoeling hadden gehad de communistische regering met geweld omver te werpen, maar niet dat zij zich aan verraad hadden schuldig gemaakt.

Op 16 december maakte de oproerpolitie in Gdansk een eind aan de jaarlijkse herdenking van de meer dan 50 doden die in 1970 in de Baltische kuststeden vielen tijdens protesten tegen scherpe verhogingen van de voedselprijzen. De met knuppels, traangasgranaten en een waterkanon uitgeruste politie verspreidde een menigte van ongeveer 5.000 mensen, geleid door Lech Walesa, toen die kransen en bloemen wilde leggen bij het monument voor de in 1970 gevallenen. Onder degenen die door de politie werden aangehouden bevonden zich Waldemar Lis (broer van Bogdan Lis), en de kort daarvoor vrijgelaten leiders van Solidariteit Andrzej Gwiazda en Grzegorz Palka.
Andrzej Gwiazda werd een dag later veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf omdat hij had ,,deelgenomen aan een bijeenkomst waarvan de deelnemers zich hadden overgegeven aan daden van plundering en zo de openbare orde hadden verstoord, en stenen hadden gegooid naar functionarissen van de militie en naar voertuigen".

Begin januari 1985 werd door officiële woordvoerders bekendgemaakt dat in totaal 371 activisten van Solidariteit gebruik hadden gemaakt van de amnestie, die in juli 1984 was afgekondigd. Zij hadden zich gemeld bij justitie, hun illegale activiteiten toegelicht en een belofte getekend zich niet meer met dergelijke activiteiten in te laten; in ruil daarvoor werden ze niet vervolgd.

Volgens Lech Walesa hadden honderden activisten van Solidariteit verkozen hun illegale acties voort te zetten. In een vraaggesprek met het persbureau *UPI* wees Walesa op het feit dat slechts twee belangrijke ondergrondse activisten zich bij de politie hadden gemeld: Eugeniusz Szumiejko deed dat om zijn stervende vader nog eens te kunnen zien, Zbigniew Janas om zijn zwangere vrouw bij te staan. Janas had bovendien geweigerd een verklaring te tekenen.

Seweryn Blumsztajn, de vertegenwoordiger van Solidariteit in Parijs, probeerde op 6 februari tevergeefs na drie jaar vrijwillige ballingschap naar Polen terug te keren. Hij werd op het vliegveld van Warschau aangehouden en weer op een vliegtuig naar Parijs gezet.

Op 13 februari hield de politie in een particuliere woning in Gdansk zeven vooraanstaande activisten van Solidariteit aan, die een vergadering hielden, Lech Walesa was aanwezig maar werd niet gearresteerd. Volgens een woordvoerder van Walesa was de vergadering belegd om te praten over de voorgenomen protestacties van 28 februari. Op die dag moest met een staking van een kwartier worden geprotesteerd tegen de voorgenomen prijsverhogingen. het ideologische offensief van de regering tegen de kerk en het politiegeweld.

Drie van de arrestanten, Bogdan Lis, Wladyslaw Frasyniuk en Adam Michnik, werden op 15 februari in staat van beschuldiging gesteld wegens ,,pogingen tot verstoring van de openbare orde en het organiseren van protestacties". De vier anderen, Janusz Palubicki, Stanislaw Handzlik, Mariusz Wilk en Jacek Merkel, werden in vrijheid gesteld maar zouden op dezelfde gronden worden vervolgd.

De op 16 december 1984 gearresteerde Andrzej Gwiazda, die een straf van drie maanden uitzat, werd op 13 februari veroordeeld tot een aansluitende gevangenisstraf van twee maanden omdat hij op 7 december 1984 bij een politie-controle geweigerd had zijn identiteitspapieren te tonen.

Op 27 februari verscheen een door 33 activisten van Solidariteit ondertekende oproep aan de Poolse arbeiders om op 28 februarieen ,,dagvan protest" te houden in plaats van de eerder door Solidariteit uitgeroepen en later afgelaste staking. Het protest moest zich onder meer richten tegen de arrestatie van Lis, Frasyniuk en Michnik en tegen de veroordeling van Gwiazda en zou via protestbrieven gericht moeten worden aan de regering, kardinaal Glemp en fabrieksdirecteuren. Economische grieven (over het prijsbeleid van de regering) zouden volgens de oproep moeten worden besproken tijdens discussiebijeenkomsten waarop de arbeiders binnen hun bedrijven aan moesten dringen. Onder de ondertekenaars van de oproep bevonden zich Jacek Kuron, Jan Jozef Lipski, Marek Edelman en Zbigniew Romaszewski.

Op 29 april werden drie medewerkers van Lech Walesa, Konrad Maruszczyk, Piotr Konopka en Bogdan Olszewski, allen uit Gdansk, gearresteerd. Er werd voor de aanhoudingen geen reden gegeven maar waarnemers veronderstelden dat ze verband hielden met oproepen van Solidariteit om op 1 mei alternatieve demonstraties te houden.

In een telegram naar de voorzitter van de Sejm beschuldigde Lech Walesa op 30 april de overheid van massale arrestaties onder arbeiders en intellectuelen in een poging eventuele protesten tegen de regering op de dag van de arbeid de kop in te drukken. Regeringswoordvoerder Urban verklaarde diezelfde dag niets te weten van arrestaties op grote schaal. Volgens hem zaten er in totaal 112 personen gevangen wegens tegen de regering gerichte activiteiten. Ten aanzien van prof. Bronislaw Geremek, voormalig adviseur van Walesa en vroeger bestuurslid van Solidariteit, zei Urban dat deze ontslagen was bij de Academie van Wetenschappen omdat hij zich had beziggehouden met ..activiteiten die niets met zijn werk te maken hebben en die schadelijk zijn voor de belangen van de staat en de Poolse wetenschap".

Geremek. een deskundige op het gebied van de Middeleeuwen met een internationale reputatie. werkte sinds 30 jaar bij het Instituut voor Geschiedenis van de Academie van Wetenschappen. De 53-jarige historicus had op 12 april deel uitgemaakt van een groepje voormalige kopstukken van Solidariteit die door de bezoekende Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe voor een gesprek waren uitgenodigd.

Op 1 mei kwam het in Gdansk tot een treffen tussen de politie en aanhangers van Solidariteit, toen dezen probeerden te infiltreren in de officiële 1 mei-optocht. In Warschau, waar 10.000 aanhangers van de vroegere vrije vakbond een eigen 1 mei-optocht hielden, greep de politie niet in. Wel werden na afloop van de tocht 40 a 50 mensen gearresteerd, onder wie Jacek Kuron en Seweryn Jaworski.

Kuron en Jaworski werden op 2 mei veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf wegens deelname aan de betoging. Tijdens de korte behandeling van zijn zaak bestreed Kuron de aantijging de demonstratie te hebben geleid; hij had alleen geprobeerd de spanning te verminderen en het vreedzame karakter van de betoging te garanderen, zo zei hij.

Op 25 mei werd Jacek Kuron in hoger beroep vrijgesproken van de beschuldiging van het verstoren van de openbare orde. De straf van Seweryn Jaworski werd bevestigd.

De op 1 mei eveneens gearresteerde Henryk Wujec kreeg op 24 mei drie maanden gevangenisstraf opgelegd wegens het organiseren van een betoging.

Op 23 mei 1985 begon in Gdansk het proces tegen Lis, Frasyniuk en Michnik, de drie opposanten van het Poolse bewind die op 13 februari tijdens een geheime vergadering met Walesa waren gearresteerd en die werden beschuldigd van het organiseren van een illegale nationale staking. De eerste dag van het proces eindigde voortijdig omdat de verdachten weigerden te getuigen nadat de rechter hen had verboden onder vier ogen overleg te plegen met hun advocaten. Een dag later werd het proces wegens ziekte van Michnik verdaagd tot 3 juni

Het proces bleef na hervatting stormachtig verlopen. Op 3 juni weigerden de drie beklaagden opnieuw vragen te beantwoorden van de voorzitter van de rechtbank, Krzysztof Zieniuk, omdat deze het volgens hen onmogelijk maakte hun verdediging afdoende te presenteren. Walesa, die die dag had moeten getuigen. had zich ziek gemeld. Tijdens zijn getuigenis op 10 juni wees Walesa de rechtbank erop dat de bewuste bijeenkomst door hem was georganiseerd en voorgezeten in dat de beklaagden onschuldig waren omdat er geen staking had plaatsgevonden en omdat ei. geen documenten waren die door de beklaagden waren ondertekend en die strafbare uitlatingen bevatten.

Op 14 juni werden de drie beklaagden schuldig bevonden aan het leiden van een illegale vakbond en het aanwakkeren van publieke onrust. In verband daarmee kreeg Frasyniuk 3½ jaar: Michnik 3 jaar en Lis 2½ jaar gevangenisstraf. De officier van justitie had straffen van 4 tot 5 jaar geëist. Waarnemers zagen in de vonnissen een teken dat de Poolse regering vastbesloten was elke oppositie in het land te vermorzelen en een waarschuwing aan Lech Walesa. Walesa noemde de vonnissen een ,,bewuste provocatie waarmee alle hoop op een dialoog tussen natie en autoriteiten de bodem wordt ingeslagen".

Tadeusz Jedynak, een van de TKK-leden, werd op 17 juni gearresteerd. Hij was sinds 1983 ondergedoken. De TKK-leiding bestond op dat moment nog uit drie man: Zbigniew Bujak, Marek Muszynski en Bogdan Borusewicz.

Begin augustus gingen 9 politieke gevangenen, onder wie Wladyslaw Frasyniuk, in de gevangenis van Leczyca in hongerstaking uit protest tegen de omstandigheden van hun detentie. Zeven van de hongerstakers beëindigden hun actie een week later, maar deze werd nog enkele dagen voortgezet door Frasyniuk en Jozef Sreniowski, eveneens een activist van Solidariteit.

Marian Jurczyk, oud-activist van Solidariteit en organisator van de stakingen in Szczecin in 1980, werd op 8 augustus in zijn woonplaats Szczecin gearresteerd. Twee dagen later werd hij vrijgelaten na te zijn verhoord over zijn vermeende betrokkenheid bij de verspreiding van vlugschriften tegen de regering.

Vier dagen voor zijn arrestatie had Jurczyk een verklaring uitgegeven waarin hij onder meer stelde dat de uitroeping van de staat van beleg Polen en de Poolse economie meer kwaad dan goed had gedaan. Volgens waarnemers maakte de arrestatie van Jurczyk, net als het verhoor door de openbare aanklager van Gdansk van de

priester Henryk Jankowski op 9 augustus, deel uit van een reeks maatregelen van de regering die moest voorkomen dat de vijfde verjaardag van de stakingen van augustus 1980 en van de akkoorden van Gdansk op 31 augustus 1980 op grote schaal werden gevierd.

Op 12 augustus kreeg Jurczyk te horen dat er een juridisch onderzoek tegen hem was geopend. Volgens de justitie had hij in vlugschriften opgeroepen tot een boycot van de parlementsverkiezingen in oktober 1985 en aangezet tot ,.sociale onrust".

Op 31 augustus 1985 herdachten tienduizenden Polen in kerken in het hele land de vijfde verjaardag van de oprichting van de verboden vakbeweging Solidariteit.

Bij een poging een krans te leggen bij een gedenkteken van Solidariteit in Wroclaw werden drie activisten gearresteerd. Een van de drie, Jozef Pinior, werd onmiddellijk veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf. De andere twee kregen boetes.

Solidariteit bracht ter gelegenheid van de herdenking een 500 pagina's tellend rapport uit over de politieke, economische en culturele situatie in Polen. Tijdens een persconferentie op 30 augustus, waarbij een 16 pagina's lang uittreksel van het rapport werd vrijgegeven, zei Walesa dat het de autoriteiten opriep een eind te maken aan de politieke repressie en fundamentele economische hervormingen door te voeren. ,,De voornaamste oorzaak van de Poolse crisis", zo werd gesteld, ,,is de vernietiging van het elementaire onderlinge vertrouwen tussen de mensen en de autoriteiten". Walesa zei te hopen dat Solidariteit met dit rapport zou bewijzen constructieve suggesties te kunnen doen om het land uit de sociaal-economische crisis te halen. De Polen werden in het rapport opgeroepen ook in de toekomst onderdrukkende regeringsmaatregelen en Sowjet-dreigementen te negeren en de strijd voor ,,vrijheid en onafhankelijkheid" voort te zetten.

Op 21 september werden vijf politieke gevangenen op humanitaire gronden in vrijheid gesteld. Het persbureau PAP meldde dat tot de vrijlatingen was besloten op verzoek van de officiële Poolse vrouwenorganisatie en van de overkoepelende massa-organisatie PRON. Onder de vijf bevond zich Miroslawa Grabowska, voor wier vrijlating een week eerder was gepleit door 5 prominente Poolse vrouwen, onder wie de vrouw van Lech Walesa, Danuta. Grabowska, die zwanger was, werd volgens hen in de gevangenis zeer slecht behandeld. Naast Grabowska werden vrijgelaten Halina Bojanowska, Hanna Grotkowska, Anna Kubat en Piotr Szlachta. Allen zaten in voorlopige hechtenis op verdenking van ,,activiteiten tegen de openbare orde".

Het vonnis tegen de op 31 augustus veroordeelde Jozef Pinior werd op 15 oktober 1985 nietig verklaard door een rechtbank in Wroclaw omdat er te weinig bewijs zou zijn geweest voor een veroordeling. Pinior werd vrijgelaten en hem werd schadevergoeding beloofd voor de 45 dagen die hij in de gevangenis had gezeten.

Twintigduizend Polen herdachten op 20 oktober bij de Warschause St. Stanislaw Kostka kerk de moord een jaar eerder op de priester Jerzy Popieluszko. Tijdens de kerkdienst werden banieren van Solidariteit meegedragen en werd een boodschap van Lech Walesa voorgelezen. Na de kerkdienst trad de politie met gummiknuppels op tegen 1500 betogers.

De 54-jarige Seweryn Jaworski, voormalige vice-voorzitter van de afdeling Warschau van Solidariteit, werd op 25 oktober gearresteerd en veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf. Hij was beschuldigd van verstoring van de openbare orde.

Op 3 november overleed in een ziekenhuis in Olsztyn de 19-jarig student Marcin Antonowicz, nadat hij sinds 19 oktober in coma had gelegen. Op die dag was Antonowicz door de politie opgepakt en weggevoerd door een vrachtauto. Volgens de politie was de jongen uit de auto gevallen toen hij probeerde te vluchten, maar volgens activisten van Solidariteit moest hij ernstig zijn verwond door slagen op het hoofd. Walesa noemde de dood van de student een ,,nieuwe daad van wetteloosheid" door de politie.

Op 16 november werd via bronnen in de Poolse oppositie bekend dat door vroegere leden van Solidariteit en een groep leidende intellectuelen een nieuwe illegale politieke partij was opgericht, de Partij van de onafhankelijke Poolse democratie (SNDP). Volgens deze bronnen was de partij opgericht om de verloren strijd van Solidariteit voort te zetten om van Polen een souvereine staat te maken. Lech Walesa zei de nieuwe partij te steunen ondanks zijn voortdurende streven het verbod op Solidariteit ongedaan te maken.

Amnestie voor politieke gevangenen

Jerzy Urban, woordvoerder van de Poolse regering, maakte op 5 november bekend dat de meesten van de 368 politieke gevangenen zouden worden vrijgelaten. Het Centraal Comité van de Poolse communistische partij was die dag bijeengekomen om de uitslag van de parlementsverkiezingen van 13 oktober te bespreken. De regering had steeds gezegd dat een voldoende grote opkomst bij de verkiezingen zou kunnen leiden tot amnestie voor politieke gevangenen (zie pag. 350/2 e.v.). Volgens Urban waren van de 368 politieke gevangenen in Polen er 80 veroordeeld tot gevangenisstraffen, werden er 277 tijdelijk gevangen gehouden en hadden 11 personen niet geprofiteerd van de amnestie van juli 1984.

Op 18 november werden 75 politieke gevangenen vrijgelaten. Het persbureau PAP, dat de vrijlating bekendmaakte, zei dat de gevangenen, van wie de meesten aanhanger waren van de verboden vakbond Solidariteit, ,,om humanitaire redenen" in vrijheid waren gesteld. Onder hen bevonden zich 9 vrouwen.

Jerzy Urban verklaarde op 19 november dat Adam Michnik, Bogdan Lis en Wladyslaw Frasyniuk niet zouden worden vrijgelaten, omdat de amnestie niet gold voor mensen die al eerder waren veroordeeld, onder de amnestie van 1983 of 1984 al eens waren vrijgelaten of die gevangen zaten wegens misdrijven tegen de staat. Wel zouden volgens Urban drie andere activisten van Solidariteit vrij komen, nl. Czeslaw Bielecki, Tadeusz Jedynak en Leszek Moczulski.

Lech Walesa voor rechter gedaagd

Regeringswoordvoerder Urban maakte op 21 januari 1986 bekend dat Lech Walesa, leider van het verboden Poolse vakbond Solidariteit, terecht zou moeten staan wegens smaad. Hij voegde er aan toe dat de Poolse autoriteiten terughoudend zouden zijn met het opsluiten van Walesa omdat ,,het niet in het belang van Polen is om van Walesa een martelaar te maken". In november en december 1985 was Walesa al enkele malen gehoord door de officier van justitie omdat hij had gezegd dat de opkomst bij de parlementsverkiezingen in oktober 1985 niet 78,8% was, zoals het officiële regeringscijfer luidde, maar in de buurt van de 60% had gelegen.

Het proces tegen Walesa, dat op 11 februari begon, werd al na korte tijd beëindigd. Nadat de openbare aanklager gezegd had dat de 15 leden van de kiescommissie hun klacht wegens smaad tegen Walesa zouden intrekken als deze ,,een verklaring aflegt die hen bevredigt", zei Walesa dat hij met zijn opmerkingen over de opkomstpercentages bij de parlementsverkiezingen niemand had willen beledigen. De aanklacht tegen Walesa werd daarop ingetrokken.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PORTUGAL NAAR DE STEMBUS

Op 19 juli heeft de centrum-rechtse Sociaal-Democratische Partij (PSD) van demissionair premier Anibal Cavaco e Silva een absolute meerderheid behaald in de Assambleia da Republica, het uit één Kamer bestaande parlement in Portugal. Bij de op die dag gehouden verkiezingen voor het 250 leden tellende parlement kreeg de PSD ten minste 146 zetels (de stemmen van de in Macao en het buitenland verblijvende Portugezen -in totaal vier zetels- zijn op dit moment nog niet geteld). Dit betekent dat Cavaco e Silva, die sinds 6 nov. 1985 een minderheidsregering leidde (pag. 24/1-1986), verder kan regeren.

Het kabinet was op 3 apr. 1987 door de Democratische Vernieuwingspartij (PRD) van oud-president Antonio dos Santos Ramalho Eanes ten val gebracht. waarna het parlement op 28 april was ontbonden. Daarna had de Portugese president, Mario Albcrto Nobre Lopes Soares, vervroegde verkiezingen uitgeschreven. De officiële zittingsperiode van het parlement bedraagt vier jaar. Op 6 okt. 1983 hadden voor het laatst parlementsverkiezingen plaatsgevonden (pag. 23/1-1986). Grootste verliezer bij de verkiezingen was de Democratische Vernieuwingspartij van Eanes. De PRD, die op 19 juli 1985 formeel als partij was erkend (pag. 20/1-1986), had op 6 okt. 1985 voor de eerste keer aan parlementsverkiezingen deelgenomen en toen in totaal 45 zetels behaald (pag. 23/1-1986).

Op 20 juli 1987 werd Eanes in het militaire hospitaal van Lissabon onderworpen aan ..een te lang uitgestelde blindedarmoperatie''.

Verder leed het zeer rechtse christendemocratische CDS (Democratisch Sociaal Centrum) o.l.v. Adriano Moreira (benoeming op pag. 23/1-1986) een groot verlies. De sinds 1961 door Alvaro Cunhal geleide Communistische Partij van Portugal (PCP), die samen met twee kleine partijen de verkiezingen was ingegaan onder de naam Coaligacao Democratica Unitaria (CDU. zie verderop). liep enigszins terug en de Socialistische Partij van Portugal (PSP) van Vitor Manuel Ribeiro Constancio bleef ongeveer op hetzelfde niveau als in 1985.

Het is voor het eerst sinds de Anjerrevolutie van 1974 dat een partij in het parlement een absolute meerderheid heeft behaald. ,,De Portugezen hebben gekozen voor stabiliteit en tegen politiek avonturisme en radicalisme'', aldus Cavaco e Silva na zijn verkiezingsoverwinning. Tegelijkertijd kondigde hij aan van zijn sterke positie in het parlement gebruik te maken om o.m. de grondwet te veranderen ten gunste van het particuliere initiaties. In de bestaande grondwet is vastgelegd dat bepaalde sectoren onder de hoede van de overheid moeten komen. De PSD-leider wilde dat wijzigen zodat privatisering alsnog mogelijk werd.

De verkiezingsuitslag ziet er als volgt uit (tussenhaakjes de resultaten van de parlementsverkiezingen van 6 okt. 1985):

	zetels	percentages
PSD	146 (88)	50.2 (29,8)
PSP	59 (57)	22,3 (20.8)
CDU	30 (38)	12.2 (15,4)
PRD	7 (45)	5,0 (18.0)
CDS	4 (22)	4.3 (9,8)
nog niet bekend	4	

Portret *van Cavaco e Silva*

In *NRC/H'blad* (20-7-1987) schetste redacteur Marc Leijendekker het volgende portret van de op 15 juli 1939 in Loule geboren Anibal Cavaco e Silva:

Hem zijn wel autoritaire neigingen verweten en minachting voor de spelregels van de democratie, maar de 48-jarige Anibal Cavaco e Silva heeft gistri-en massaal hrt vertrouwen var: de Portugese kiezers gekregen als de man die het armste land van West-Europa de weg naar betere lijden moet wijzen.

Hel zijn vooral zijn energie en zijn daadkracht die de rijzige. fotogenieke Cavaco e Silva populair hebben gemaakt bi! veel kiezers.

In de afgelopen twintig maanden als prrmier heeft Cavaco r Silva zich doen kennen els een nian die met beslistheid zijn koers uitzet. daarbii weinig tegenspraak duldt en ook politieke risico's niet uit de weg gaat Moeilijkheden zijn er immers om te overwinnen. moet de man hebben gedacht die ais student medailles heeft gewonnen met hordelopen. Cavaco e Silva. handig profiterend van een aantal externe factoren. heeft in ieder geval Portugal eeii manier van regeren laten zien die velen in dit iand van melancholieke berusting niet voor mogelijk hielden.

Cavaco e Silva is gewend hard te werken. Als zoon van eei: benzinepomphouder in een klein dorpje in de buur? van Faro. in de Algarve, moest hii zelf ziin studie bij elkaar \,erdient-n. hoewel hij later wel beurzen kreeg uni zich in Engeland verder *te* verdiepen in de economie Hij heeft een aantal hoogleraarsposten vervuld en werkte bij de Portugese bank voordat hij in 1979 politiek actief werd. als minister voor firiancien en planning.

Toen PSD-leider Francisco Sa Carneiro in 1980 om het leven kwam. was de centrum-rechtse Sociaal-Democratische partij PSD jaren lang ten prooi aan interne twisten en onduidelijke koerswisselingen. Cavaco e Silva wachtte vanuit dc beschutting van een economisch instituut in de Algarve zijn kans af. Die kwam in mei 1985. toen hij met een krappe meerderheid tot partijvoorzitter werd gekozen. Hij domineerde al snel de partij. verbrak definitief de coalitie

De Sociaal-Democraat Anibal Cavaco e Silva. de winnaar van de parlementsverkiezingen van 19 juli, in de nacht na de verkiezingen. Naast hem zijn vrouw Maria.

Weekblad 56ste jaargang No. 2905, pag. 42551-42566

met de Socialisten en boekte zijn eerste succes in oktober. 1985, toen de PSD de grootste partij werd en hij een minderheidskabinet kon vormen dat werd gedoogd door de andere partijen, bij gebrek aan een duidelijk alternatief. Na een zorgvuldig georkestreerde. populistische campagne kon Cavaco e Silva gisteren een kroon op zijn werk zetten. Nu hij de gevraagde stabiliteit heeft gekregen. kan Cavaco e Silva laten zien of hij inderdaad een weg wcet uit het moeras een problemen waarin Portugal een paar jaar geleden leek te verzinken.

Verkiezingscampagne

Tijdens dc verkiezingscampagne had Cavaco e Silva alles op alles gezet om een absolute meerderheid te behalen. Volgens hem kon alleen een absolute meerderheid voor de PSD Portugal redden. Op de affiches beloofde de partij ,,een rijker Portugal, een sterker Europa".
Centraal in de toespraken van Cavaco e Silva stonden het verzoek om een bijdrage aan de absolute meerderheid en de verdediging van zijn economisch programma: privatisering van zwaarverliesgevende staatsbedrijven, die drukten op de economie; versoepeling van de mogelijkheden werknemers te ontslaan (de grondwet verbiedt dat nu in de meeste gevallen); bijstelling van de landhervorming en compensatie voor bezittingen die in de woelige maanden na de Anjerrevolutie waren genationaliseerd.
Deze plannen leverden de linkse oppositie veel munitie. ,,Geef ons uw stem om de PSD buiten de deur te houden", zei de Socialistische leider Constancio, die de kiezers waarschuwde voor ,,doldrieste" modernisering, arbeidsonrust en chaos. En voor de Communistische leider Alvaro Cunhal verpersoonlijkte Cavaco e Silva rechtse groepen die hun gram wilden halen voor de hervormingen na de Anjerrevolutie.
Maar de oppositie had moeite haar boodschap te laten horen. Er was meer sprake van onderlinge ruzies tussen de grootste drie partijen links van de Sociaal-Democraten dan van oppositie tegen Cavaco e Silva.
De PRD slaagde er niet in duidelijk te maken waar zij nu precies voor stond. Haar slogan was ,,Meer Portugal".
De PCP was van mening dat ,,de verworvenheden van 1974 (Anjerrevolutie, red.) moeten worden verdedigd tegen de krachten van reactionair rechts. Dat is de belangrijkste taak van onze partij."

Verkiezingen voor het Europese parlement

Behalve een stem voor de parlementsverkiezingen konden de Portugese kiesgerechtigden op 19 juli ook een stem uitbrengen voor de verkiezing van 24 leden voor het Europese parlement. Sinds 1 jan. 1986 is Portugal lid van de EG (zie pag. 225 e.v. en 454/1-1985).
De uitslag van de verkiezingen voor het Europese parlement is als volgt:

PSD	10
PSP	6
CDS	4
CDU	3
PRD	1

Voor de PSP was Maria de Lourdes Pintasilgo. in 1979 de eerste vrouwelijke premier van Portugal, lijsttrekker Zij had in de steungroep voor de oprichting van de PRD gezeten (pag. 391/2-1985), maar zich in een later stadium uit de PRD teruggetrokken. Voor het CDS voerde de vroegere partijleider Francisco Lucas Pires (zie pag. 23/1-1986) de lijst aan.

VOORGAANDE ONTWIKKELINGEN

Sinds eind 1985 deden zich in Portugal o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber.op pag. 20/2 e.v. en 145 e.v.-1986):

Lokale verkiezingen

Op 15 dec. 1983 vonden in Portugal verkiezingen plaats voor de 305 gemeenteraden en 4.168 plaatselijke raden die het land telde. Daarbij kreeg de PSD de controle over 150 gemeenteraden, waaronder die van Lissabon. Oporto en Coimbra, de grootste drie steden van het land. De opkomst bedroeg 64 procent.

Begroting voor 1986. Positie staatsbedrijven. Verlaging disconto. Economische situatie na één jaar *EG*-lidmaatschap.

Op 13 febr. 1986 presenteerde de Sociaal-Democratische minderheidsregering van premier Cavaco e Silva de begroting voor 1986, die vervolgens op 4 april door het parlement werd goedgekeurd. De begroting, die op 1 mei van kracht werd, voorzag in aanzienlijke investeringen in de infrastructuur, het onderwijs, de landbouw, wegen en watervoorziening. Daarbij zou Portugal financiële steun krijgen van de EG, waarvan het sinds 1 jan. 1986 lid was. De regering ging uit van een tekort van 470 mrd escudo. i.e. 11,1 procent van het BNP. In 1991 wilde de regering het tekort teruggebracht hebben tot 7 procent van het BNP.
Om de begroting door het parlement te krijgen moest de regering veranderingen accepteren die waren goedgekeurd door de PCP, de PSP en de PRD. Die veranderingen omvatten een verlaging van de benzineprijs en lagere tarieven op het gebied van de inkomstenbelasting. Cavaco e Silva wilde het recente voordeel van een goedkopere aardolieinvoer voor de staatskas behouden, maar de oppositie dwong hem de consumenten meteen in deze meevaller te laten delen.

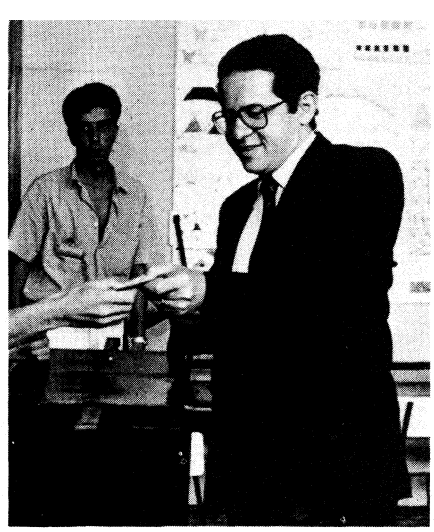
De Socialistische partijleider Vitor Constancio tijdens het uitbrengen van zijn stem.

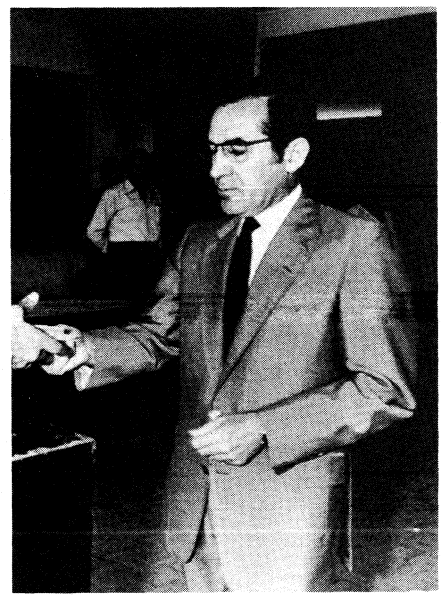
Antonio dos Santos Ramalho Eanes, de leider van de Democratische Vernieuwingspartij, op 19 juli bij de stembus.

De premier meende dat de aangebrachte veranderingen de consumptieve uitgaven en de inflatie zouden stimuleren en het begrotingstekort zouden vergroten. De regering beschuldigde de oppositie ervan haar plannen voor beheersing van de overheidsuitgaven en beteugeling van de inflatie te willen saboteren. ,,De inkomenspolitiek van de overheid, zoals vastgelegd in haar oorspronkelijke programma, is ernstig gehavend door de parlementsbesluiten", aldus minister van financiën Miguel Ribeiro Cadilhe.

Hij refereerde hierbij niet alleen aan de verlaging van de benzineprijs en de belastingverlaging, maar ook aan een aantal verhogingen van de overheidsuitgaven die op initiatief van het parlement tot stand waren gekomen. Zo zouden de lokale overheden, het openbaar bestuur en de elektriciteitsmaatschappijen het komend jaar hogere overheidsbijdragen dan voorheen tegemoet kunnen zien.

Het parlement had zich wel aangesloten bij de algemene economische doelen die de regering zich voor het begrotingsjaar 1986 had gesteld. Deze omvatten een terugbrenging van de inflatie van 19 tot 14 procent en een opvoering van de produktiegroei.

Speciale bezorgdheid bestond er in regeringskringen over de situatie bij de staatsbedrijven, waarvan de schulden eind 1985 waren opgelopen tot in totaal 861 mrd escudo. In de periode 1979-1984 leden de staatsbedrijven een netto-verlies van 233 mrd escudo. Het meest onrendabele bedrijf daarbij was het petrochemische staatsbedrijf Companhia Nacional de Petroquimica (CNP). Op 9 mei 1986 meldde *NRC/H'blad* dat de regering van plan was de CPN te sluiten.

Medio jan. 1986 was bij 's lands grootste scheepswerf, Lisnave, een overeenkomst bereikt, die inhield dat de bedrijfsleiding haar werknemers ten minste 25.000 escudo per maand zou betalen als er gedurende een jaar geen industriele acties werden gehoudeii.
Onder de vorige regering waren er bij de scheepswerf 2.000 man personeel afgevloeid, waardoor het totale aantal werknemers was verminderd tot -1.500. Tussen 1981 en 1984 maren de inkomsten van Lisnave gedaald van $ 140 mln tot $ 42 mln.

Op 7 jan. 1987 deelde een woordvoerster van de centrale bank mee dat de bank het disconto met een half procent had verlaagd tot 15.5 procent. De verlaging werd onmiddellijk van kracht.

In *NRC/H'blad* van 9 mei 1987 meldde redacteur Jan Gerritsen over de economische situatie in Portugal na één jaar lidmaatschap van de EG o.m. het volgende:

Portugal, de armste lidstaat van de Europese Gemeenschap heeft er in het eerste jaar van toetreding tot de EG economisch beter afgebracht dan menigeen, vooral in Portugal zelf, had durven hopen. Maar er zijn aanwijzingen dat het tweede jaar moeilijker zal worden.
„Vóór Portugals toetreding per 1 januari 1986 bestond hier grote scepsis. Gevreesd werd dat onze industrie door de concurrentie uit Spanje (dat tegelijkertijd met Portugal van de EG lid werd) zou worden weggevaagd. De grote verrassing is dat eerder het omgekeerde is gebeurd", aldus de demissionaire minister-president Cavaco e Silva onlangs in een gesprek met Westeuropese journalisten.
De Portugees-Spaanse handel was voor de toetreding van beide landen tot de Europese Gemeenschap zeer beperkt. Per 1 januari 1986 werden de hoge tariefmuren voor industriele produkten die tussen dc buurlanden bestonden, in een keer tot nul afgebroken. Andere bureaucratische belemmeringen, zoals een vergunningenstelsel in Portugal, werden eveneens opgeriiimd.
Het resultaat was dat de Portugese export naar Spanje vorig jaar met 57.7 procent toenam en de Spaanse uitvoer naar Portugal met 53 procent. De export-boom naar Spanje verklaart voor een belangrijk deel de groei van dr Portugese export naar dc EG-landen met 16,6 procent.
Cavaco e Silva, een hr iljant econoom, minister-president van het centrum-rechts< minderheidskabinet dat in april ten val werd gebracht, noemt nog meer positieve cijfers. De economische groei bedroeg vorig laar in Portugal 4.5 procent, het hoogste percentage in de EG en het hoogste in Portugal sinds veertien jaar. De inflatie daalde in een jaar van 19 naar rum 11 procent. De privé-consumptie steeg met i procent. En Portugal sloot de betalingsbalans over 1986 af niet een positief saldo van een miljard escudo.

De economische ontwikkeling werd uiteraard gunstig beïnvloed door de daling van de prijzen voor ruwe olie (Portugal. voert ongeveer 80 procent van zijn energiebehoefte in) en de daling van de dollarkoers. De werkloosheid bedroeg eind 1986 9.6 procent, maar dit cijfer is geflatteerd. bij de grote genationaliseerde industrieën rond Lissabon geldt een ontslagverbod waarmee veel verborgen werkeloosheid wordt gemaskeerd.

De binnenlandse investeringen stegen in 1986 met 11.6 procent ten opzichte van het jaar daarvoor. Ook dit cijfer is van beperkte betekenis. In de drie jaar voorafgaande aan de toetreding tot de EG voerde Portugal een mede door hrt IMF opgelegd streng soberheidsbeleid. De investeringen daalden met ongeveer 30 procent en de reële lonen met rond de 20 procent. De investeringen van 1986 zijn grotendeels overheidsinvesteringen, zo geeft Cavaco e Silva toe, voornamelijk om de sterk geslonken voorraden weer op peil te brengen.
Er zijn twee minder gunstige ontwikkelingen. De handelsbalans met de overige EG-landen die eind 1985 nog een klein overschot kende (f 22 miljoen gulden) vertoonde eind 1986 een tekort van f 1.022 miljard. De eerste twee maanden heeft deze ontwikkeling zich versterkt doorgezet: de import uit de EG-landen steeg in die periode niet 35.3 procent terwijl de Portugese export naar de EG maar met 15.1 procent toenam. Teleurstellend is voorts dat de buitenlandse investeringen in Portugal vorig jaar tot slechts 200 miljoen dollar beperkt bleven.
Vooral teieurstellrnd is dat de investeringenuit de EG-landen niet zijn toegenomen of zelfs, zoals in het geval van Nederland, zijn gedaalcl. EG-experts in Lissabon noemen daar verschillende oorzaken voor. De Europese investeerders hebben hun aandacht kennelijk vooral op Spanje gericht. Spanje biedt de voordelen van een grotere interne markt, een industriële traditie, een betere infrastructuur en flinke investeringssubsidies. Nu de invoertarieven worden afgebroken (in zeven jaar voor industriële produkten en tien jaar voor landbouwprodukten)zal het voor bepaalde firma's goedkoper zijn naar Portugal te exporteren dan in het land zelf te produceren. Dit negatieve bijeffect heeft zich ook in Griekenland voorgedaan nadat dit land tot de Gemeenschap was toegetreden.
Andere oorzaken zijn de onzekere politieke situatie – Portugal werd de afgelopen achttien maanden geregeerd door een minderheidskabinet –, bureaucratie en de lage arbeidsproduktiviteit die niet geheel gecompenseerd wordt door de lage lonen.
Het belangrijkste positieve effect van het EG-lidmaatschap wordt gevormd door de steunverlening uit de EG-fondsen, het regionale fonds meer dan het sociale en landbouwfonds. Eind 1986 was 352 miljoen Ecu (ongeveer f 845 miljoen) toegewezen en netto kreeg Portugal in 1986 200 miljoen Ecu meer uit Brussel dan het aan de EG-kas moest afdragen.
De steun uit de EG-fondsen – ook de Europese Investerings Bank is overigens in Portugal actief – is verspreid over honderden, veelal kleine projecten vooral op het gebied van infrastructuur. De verwachting is dat vooral de landbouw hier van zal profiteren. En dat is ook nodig: Portugal voert jaarlijks voor 1.5 miljoen dollar aan voedsel in – 60 procent van de voedselbehoefte van mens en dier (graan, soya, mais, tapioca) wordt geïmporteerd. Een geringe stijging van de landbouwproduktie is al vastgesteld – voor liet eerst is Portugal zelfvoorzienend up het gebied van de belangrijkste zuivelprodukten – maar ei is nog een lange weg te gaan.
Wat bij de landbouw mogelijk is, lijkt uitgesloten bij de visserij dir in Portugal op een primitieve manier wordt uitgeoefend. Kabeljauw is het volksvoedsel bij uitstek, maar negentig procent van 's lands jaarlijkse consumptie moet van elders worden geïmporteerd, vooral uit Canada. Brussel heeft weliswaar steun toegezegd voor de bouw van nieuwe vissersschepen, maar expansie van de visserijsector is vooralsnog uitgesloten.
Bij de toetredingsonderhandelingen hebben de Portugezen moeten instemmen met de bepaling dat ze de vangst in hun zeegebied niet zullen opvoeren. Deze concessie onder zware druk van Engeland, Frankrijk en nok Nederland afgedwongen – lijkt een van de grote fouten in het toetredingsakkoord.
Portugal beheerst, dr 200 mijlszones rond de Azoren en het eiland Madeira meegerekend, een belangrijk deel van de Atlantische Oceaan. De ontwikkeling van dit enorme potentieel voor de visvangst en visverwerking is op voorhand effectief aan banden gelegd.
De financiele steun van de EG is, zoals een Portugese staatssecretaris het uitdrukte, „goed voor de botten". maar, zo voegde hij eraan toe, „het vlees moet van de buitenlandse investeringen komen". En die kunnen pas in grotere omvang verwacht worden, zo nieent Cavaco e Silva, als de produktiviteit stijgt. Dit geldt met name voor de logge, genationaliseerde industrieën in Lissabon. „Nieuw zelfvertrouwen' bespeurt hij bij nieuwe kleine onderneniers, vooral in het streng rooms-katholieke conservatieve noorden van het land, waar de Anjerrevolutie nooit vaste voet aan de grond heeft gekregen. Hier bloeien de arbeidsintensieve bedrijven (textiel, schoenen) die dank zij de lage lonen (gemiddeld een zesde van de gemiddelde Nederlandse lonen) concurrerend op de EG-markt zijn.

Een bewijs voor het nieuwe zelfvertrouwen is de onverwachte en spectaculaire opbloei van de beurs in Lissabon en sinds kort ook in Porto, de tweede stad van het land. De markt is klein, er is meer vraag dan aanbod (in Lissabon zijn maar 40 genoteerde firma's), maar wekelijks komen er nieuwe noteringen bij. De institutionele beleggers zijn hier trruggekeerd en de omzetten op de beurs van Lissabon waren de eerste twee maanden van dit jaar even groot (50 miljoen doilar) als de jaaromzet in 1986. Enkele liberalisaties van het kapitaalverkeer hebben de belangstelling uit het buitenland aangewakkerd. Deskundigen nienen dat voldoende aanbod pas zal ontstaan wanneer de grote staatsondernemingen in de sectoren tabak, cement, bier en kunstmest zullen zijn geprivatiseerd. Voor deze de-nationalisaties is echter een tweederde meerderheid in het parlement nodig.
Er zijn nog geen duidelijke aanwijzingen dat het kapitaal dat Portugal na de revolutie van 1974 „ontvlucht' is, terugkeert. Dit vluchtkapitaal, deels ondergebracht bij Zwitserse banken, wordt in totaal op 16 miljard dollar geschat – iets meer dan de totale buitenlandse schuld van Portugal (15 miljard dollar). De armste lidstaat van de EG geldt overigens in dr internationale financiële wereld als zeer kredietwaardig. Portugal heeft altijd nauwgezet aan zijn verplichtingen voldaan en voor het

geval de nood aan dc inan zou komen, beschikt het nog over een grote voorraad goud. een erfenis van de dictatuur van Antonio de Oliveira Salazar.

Beëdiging van *Mario* Soares tot president *van* Portugal

Op 9 maart 1986 werd Mario Alberto Nobre Lopes Soares, de winnaar van de presidentsverkiezingen van 16 februari (pag. 143 e.v.-1986), beëdigd tot president van Portugal voor een ambtsperiode van rijf jaar. In die functie was hij de opvolger van gen. Eanes, die sinds 1976 aan de macht was geweest, maar volgens de grondwet geen derde ambtstermijn mocht vervullen.
De beëdigingsplechtigheid werd o.m. bijgewoond door de Amerikaanse vicepresident George Bush, NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington, de Italiaanse premier Bettino Craxi, de Spaanse premier Felipe Gonzalez Marquez. de Franse president François Mitterrand en Wladimir Orlow, een vice-president van de Sowjet-Unie.
Portugals vroegere koloniën werden vertegenwoordigd door president Pinto da Costa van Sao Tome en Principe, president Vieira van Guinee Bissau, maj. Pedro Verona Rodrigues Pires, premier van Kaapverdië, en vertegenwoordigers op ministerieel niveau van Angola en Mozambique.
In zijn inaugurele rede verklaarde Soares dat hij de ,,president zal zijn van alle Portugezen en niet alleen van degenen die mij gekozen hebben" en alles zou .,doen om politieke en institutionele stabiliteit te garanderen in overeenstemming met de door de Portugezen aan mij geschonken verantwoordelijkheden".

Regering overleeft vertrouwensstemming

In de nacht van 26/27 juni 1986 overleefde de regering met 108 (PSD en CDS) tegen 93 stemmen (PSP en PCP) en 44 onthoudingen (PRD) een vertrouwensstemming in het parlement. Premier Cavaco e Silva had om het vertrouwen van het parlement gevraagd omdat de linkse oppositie volgens hem de hervormingsplannen van zijn centrum-rechtse kabinet probeerde te blokkeren. Dc week daarvoor was het voornemen van de regering de rigide arbeidswetten van Portugal te versoepelen, door het parlement verworpen.

Behalve over haar plannen het voor werkgevers gemakkelijker te maken mensen aan te nemen en te ontslaan was de regering vooral in conflict gekomen met de oppositie over voorstellen de rol van de staat in de economie te verminderen. Op 23 juni had de regering de vertrouwenskwestie gesteld,

Congres PSD. *Cavaco* e Silva herkozen als partijleider.

Op 2 juni 1986 werd premier Cavaco e Silva aan het einde van een driedaagse partijcongres unaniem herkozen als leider van de Sociaal-Democraten. Na zijn herverkiezing zei de premier het PSD-mandaat te zien als een nieuwe impuls voor zijn beleid, vooral gericht op belastingverlaging voor het bedrijfsleven, een hervorming van de staatssector en een versoepeling van de arbeidswetgeving. .,De regering zal blijven strijden voor vooruitgang en modernisering, niet omwille van de partij maar voor het land", zo zei Cavaco e Silva tegen de ongeveer 2.000 afgevaardigden op het partijcongres.
Verder zij hij: ,,Niemand kan nog volhouden dat de PSD wordt verzwakt door interne verdeeldheid. Onze invloed groeit en we zijn bereid een verkiezingstest aan te gaan."

Zesde congres PSP. Constancio gekozen tot partijleider

Op 29 juni 1986 kozen de Socialisten Vitor Constancio, ex-minister van financiën en voormalig gouverneur van de centrale bank van Portugal, tot secretaris-generaal van de partij.
Aan het eind van een driedaags congres werd Constancio met bijna 80 procent van de stemmen gekozen tot opvolger van Mario Soares, de oprichter van de partij, die sinds 1973 partijleider was geweest.
Constancio hield de ruim 1.300 afgevaardigden voor dat de partij nu een periode van vernieuwing moest doormaken. De strijd tegen de centrumrechtse minderheidsregering van Cavaco e Silva moest het belangrijkste doel van de Socialisten worden, aldus Constancio. ,,Alleen de Socialistische Partij kan het alternatief van democratisch links in Portugal belichamen... Vandaag zijn we dat alternatief en morgen zullen we terug zijn in de regering."
Het congres koos een geestverwant van Constancio. Manuel Tito de Morais, tot voorzitter van de partij. Deze was mede-oprichter van de partij en volgde Antonio de Macedo op, die de nieuwe post van ere-voorzitter kreeg.
Veder haalde het congres de passage uit het partijprogramma waarin stond dat de partij ,,door het marxisme is geïnspireerd". Volgens de nieuwe beginselverklaring was de partij aan geen enkele politieke filosofie of religie gebonden. Constancio zei dat het nieuwe programma de partij een moderner, Europeser imago zou geven.

Op economisch gebied werden zowel het economisch liberalisme als het collectivisme verworpen ten gunste van een ,,open democratisch alternatief". Constancio beschuldigde de regering van premier Cavaco e Silva ervan niets te doen aan de structurele problemen in de landbouw en industrie, en zei dat

Een archieffoto uit juni 1985 van de Socialisten Mario Soares (2de v.l.) en Antonio de Macedo (r.).

hij voorstander was van modernisering ondeï handhaving van de sociale rechtvaardigheid Het lidmaatschap van de EG en van de NAVO stonden voor de Portugese Socialisten niet ter discussie, aldus Constancio

Vitor Manuel Ribeiro Constancio, op 12 okt. 1943 in Lissabon geboren. kwam pas na de Anjerrevolutie van 1974 in de politiek terecht. In vier van de zes voorlopige regeringen die het land tussen apr 1974 en juni 1976 kende was hij staatssecretaris van planning. Als minister van financiën onderhandelde hij over het eerste akkoord tussen Portugal en het Internationale Monetaire Fonds (IMF). dat in 1978 werd getekend. Als overtuigd Europeaan stond hij aan het hoofd van de commissie voor Europese integratie. In april 1986 gaf hij zijn functie als gouverneur van de Portugese centrale bank op teneinde zich kandidaat te stellen voor het leiderschap van de Socialistische Partij.
In de NZZ van 22 mei 1986 werd gemeld dat Jose Taveres Moreira, staatssecretaris op het ministerie van financiën. was benoemd tot nieuwe gouverneur. van de centrale bank

PRD kiest Eanes tot partijleider

Op 19 okt. 1986 koos de PRD op een partijcongres in Porto met overweldigende meerderheid oud-president Antonio dos Santos Ramalho Eanes tot partijleider.

Eanes riep de congresgangers op van de partij een vernieuwende kracht te maken in de Portugese politiek en te streven naar werkelijke democratie, sociale rechtvaardigheid en economische ontwikkeling. Hij zei dat de democratische gewoontes vaster moesten wortelen in de samenleving. De PRD zou zich pragmatisch opstellen en openstaan voor dialoog met alle partijen. aldus Eanes, die de partij democratisch links noemde.

Eznde aan samenwerkzng tussen communzsten en MDP *(APU). Communisten* gaan samenwerken met twee andere *partıjen.* Ontstaan CDU

Op 30 nov. 1986, aldus Le Monde (3-12-1986), besloot de Democratische Beweging van Portugal (MDP) haar samenwerking met de Communistische Partij te verbreken. Hiermee kwam een einde aan de Alliantie van het Verenigde Volk (APU), de lijst waarmee de twee partijen sinds 1979 gezamenlijk de verkiezingen waren ingegaan. MDP-president Jose Tengarrinho beschuldigde de communisten van sectarisme en hegemonistische praktijken.
Na de breuk met de MDP ging de Communistische Partij samenwerken met de Democratische Interventie (ID), een afsplitsing van de MDP, en de Groenen, een ecologische beweging o.l.v. Maria Santos, aldus Le Monde (16-7-1987). De drie partijen gingen de parlementsverkiezingen van 1987 in onder de naam CDU (Coaligacao Democratica Unitaria).

Regerzng valt *over* door PRD *ingediende motıe van wantrouwen*

Op 3 apr 1987 viel de Sociaal-Democratische minderheidsregering van Cavaco e Silva nadat een door de PRD van gen Eanes ingediende motie van wantrouwen in het parlement een meerderheid had gekregen. De motie was aangenomen met 134 (PRD. PCP en PSP) tegen 108 (PSD en CDS) stemmen.
De oppositie beschuldigde premier Cavaco e Silva van arrogantie en minachting van het parlement, en van een falend economisch beleid: de beloofde hervormingen en verhogingen van de levensstandaard zouden zijn uitgebleven. en dat terwijl het internationale klimaat gunstig was.
De premier waarschuwde zijn critici dat de kiezers in de eerste plaats stabiliteit wilden. Volgens hem zouden de kiezers de partijen die het kabinet ten val hadden gebracht, als onverantwoordelijk beschouwen. De regering-Cavaco e Silva was de zestiende in de dertien jaar na Anjerrevolutie.

Veroordeling held van de Anjerrevolutie

Op 20 mei 1987 werd lt-kol. Otelo Saraiva de Carvalho, één van de helden van de Anjerrevolutie, veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf. Hij had, aldus het vonnis, in 1980 een clandestiene gewapende organisatie opgericht .,met de bedoeling de constitutionele staat door middel van geweld te vervangen door een volksrepubliek". Er was 20 jaar geëist.
Otelo Saraiva,de Carvalho zelf ontkende dat deze organisatie de linkse terroristische beweging Volksstrijdkrachten 25 april (Forcas Populares 25 de Abril, FP-25) was geweest. die sinds 1980 tientallen aanslagen en overvallen had gepleegd, waarbij doden waren gevallen (zie pag. 388-1985). Zijn organisatie was iets anders geweest, beweerde hij.
Van de 63 anderen die samen met de luitenant-kolonel terechtstonden op beschuldiging van betrokkenheid bij de clandestiene organisatie, werden er 47 veroordeeld tot gevangenisstraffen van tussen de 7 maanden en 17 1/2 jaar (2 personen) en 16 vrijgesproken.
Op 21 mei kondigde de advocaat van lt-kol. Otelo Saraiva de Carvalho aan dat hij het proces ,,wegensernstige fouten" nietig wilde laten verklaren.

Het proces was op 22 juli 1985 in Lissabon begonnen (pag 21/1-1986). Lt-kol. Otelo Saraiva de Carvalho was op 20 juni 1984 gearresteerd (pag. 387/3-1985).
Een belangrijke getuige in het proces was de op 16 aug. 1984 in Oporto gearresteerde Joao Carlos de Macedo Correia (pag. 388/1-1985), die zich bereid had verklaard met de justitie samen te werken.

Bıj d? veroordeling van It-kol Otelo Saraiva de Carvalho lekende redacteur Marc Leijendekker in *NRC/H'blad* (21-5-1987) het volgende aan

Gisteren is definitief het doek gevallen voor een Portugese held De man die de hoofdrol heeft gespeeld bij de voorbereiding van de Anjerrevolutie in 1974, die in de anderhalf jaar daarna een van de machtigst? figuren van het land was. die twee keer presidentskandidaat is geweest. luitenant-kolonel Otelo Saraiva de Carvalho. is tot vijftien jaar veroordeeld omdat hij een linkse terreurgroep heeft geleid.

In de rechtszaal heeft Otelo steeds een rode anjer in zijn borstzakje gedragen. De flamboyante en joviale officier is lang het symbool bij uitstek geweest van de militaire coup die in 1974 een einde maakte aan de rechtse dictatuur. Ook al heeft hij in de loop der jaren behoorlijk wat krediet verspeeld, veel Portugezen konden hun oren niet geloven toen zij in juni 1984 hoorden dat Otelo was gearresteerd in een anti-terrorisme-actie. Een man gevangenzetten die zichzelf als een Robin Hood had omschreven. een strijder voor de zwaksten" Dat moest wel een cynische politieke zet zijn van machthebbers die zo onzeker waren dat ze zelfs in Otelo's kleine partijtje een bedreiging zagen Maar in de verhoren in de zwaar-bewaakte Monsanto-gevangenis, waar de verdachten achter kogelvrij glas zaten. werd al snel duidelijk dat er meer achter Otelo stond dan de legale politieke partij FUP (Krachten van Volkseenheid). Bij stukjes en beetjes ontstond het beeld van ren romantische revolutionair die het niet kon verkroppen dat Portugal niet het socialistische arbeidersparadijs was geworden waarvan sommigen in de maanden na de Anjerrevolutie droomden. Met het oog op ..verontrustende tekenen van een terugkeer van de fascisten" had Otelo plannen gemaakt die ,,op een dag, als er redenen voor zouden zijn" het mogelijk zouden maken .,een gewapende opstand te beginnen die de arbeiders aan de macht zou brengen", vertelde hij de rechtbank. Maar ook al ging er in zijn ogen veel de verkeerde kant op in Portugal. de tijd voor een echte coup zou nog niet rijp zijn geweest, zo verdedigde Otelo zich. Na de Anjerrevolutie raakte Otelo in toenemende mate gedesillusioneerd. Hij had aanvankelijk grote politieke en militaire macht als leider van de speciale veiligheidseenheid Copcon, en was in november 1975 betrokken bij een coup van extreem-linkse militairen die een einde wilde maken aan het ,,afglijden naar rechts". Een paar maanden later werd hij in verband hiermre korte tijd gevangen gezet, maar hij kon wel meedoen aan de presidentsverkiezingen die eind 1976 werden gehouden. Otelo werd tweede, met zestien procent van de stemmen. Bij de verkiezingen van 1980 bleek overigens zijn toegenomen isolement toen hij nog maar 1,5 procent kreeg
Alles is met de campagne voor de verkiezingen van 1976 begonnen, zo kreeg de rechtbank te horen van Joao Carlos de Macedo Correia. lid van de terreurgroep FP-25 en na de moord op een ander lid van de FP-25 de belangrijkste getuige tegen Otelo. ,,Alle elementen die verbonden waren aan revolutionair links begrepen dat ze verder moesten gaan." Doel was binnen tien a vijftien jaar de macht aan de arbeiders te brengen.
Eind jaren zeventig werden de plannen uitgewerkt, onder leiding van Otelo. De FUP werd opgericht en in 1980 erkend als politieke partij. Daarnaast werd de groep in het leven geroepen waar heel de rechtszaak om heeft gedraaid: de Gewapende burgerstructuur Eca. In Otelo's woorden: .,de embryo van een toekomstig revolutionair leger".
Volgens de Portugese politie en volgens getuige Joao Carlos de Macedo Correia zijn de Eca en de terroristische groep FP-25 twee namen voor hetzelfde. De hoofdverdachte heeft steeds ontkend dat de Eca en FP-25 hetzelfde zijn.

NEDERLAND

SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JCLI 1987

Hierna volgt het overzicht van de stand van zaken bij de sociale verzekeringen per 1 juli 1987.
Door een verhoging van de premie Ziekenfondswet van 9,8% naar 10,4% per 1 juli is op die datum het netto minimumloon enigszins gedaald. Vanwege de netto koppeling van een aantal uitkeringen aan het minimumloon zijn ook deze uitkeringen per 1 juli verlaagd.

Algemene Ouderdomswet (AOW)

Geeft recht op ouderdomspensioen bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

Per 1 juli 1987 gelden per maand de volgende bedragen:

	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
alleenstaande	f 1.102,64	f 67.28
eenoudergezin	f 1.434,78	f 86.50
gehuwde	f 797.10	f 48,06
twee partners samen	f 1.594,20	f 96.11

Bij twee artners samen kan het gaan om gehuuden of ongehuwden, maar ook om twee mannen of twee vrouwen Elke partner heeft zelfstandig recht op de helft van het pensioen (komt overeen met 50% van het minimumloon) AOW-ers met een partner jonger dan 65 jaar krijgen bovenop hun pensioen van 50% een toeslag, eveneens van 50%

N B Wie reeds voor 1 januari 1987 samenwoonde met een jongere partner moet om voor deze toeslag in aanmerking te komen bij de Raad van Arbeid opgeven gelijkgesteld te willen worden met een gehuwde

Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)

De AWBZ geeft recht op behandeling en verpleging in (erkende) inrichtingen voor zwakzinnigen, inrichtingen voor zintuiglijk gehandicapten, verpleegtehuizen. medische kindertehuizen, medische kleuterdagverblijven. dagverblijven voor gehandicapten en gezinsvervangende tehuizen voor gehandicapten: dagbehandeling in een verpleeginrichting: ziekenhuizen waaronder sanatoria en psychiatrische inrichtingen (vanaf de 366e dag); alsmede recht op hulp vanwege kruisorganisaties en regionale instellingen voor ambulante geestelijke gezondheidszorg RIAGG's.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid om ten laste van de AWBZ te worden opgenomen in een beschermde woonvorm voor ex-psychiatrische patiënten en psycho-sociaal kwetsbaren.

Ongehuwden die de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en gehuwden die beiden in een inrichting. ziekenhuis of tehuis zijn opgenomen betalen een inkomensafhankelijke eigen bijdrage van maximaal f 1350.– per maand. De bijdrageplicht gaat over het algemeen in op de dag dat men 6 maanden in de inrichting verblijft Als men (nog) niet de inkomensafhankelijke bijdrage is verschuldigd, betaalt men een inkomensonafhankelijke bijdrage van f 180.– per maand.
Bij de vaststelling van hei bijdrageplichtig inkomen wordt rekening gehouden met alle inkomsten (inclusief die uit vermogen) van – in principe – het voorafgaande jaar. Daarbij blijven evenwel de volgende bedragen buiten beschouwing:
a. 15% van de netto opbrengst uit arbeid:
b. indien het jaarinkomen meer bedraagt dan het sociaal minimum mag men de eerste f 840.– per jaar waarmee dat wordt overtroffen geheel behouden. en van hetgeen daarboven uitgaat nog eens 12.5%;
c. bijstand. welke bij of krachtens de Algemene Bijstandswet is toegekend;
d. een ter vrije besteding blijvend bedrag inclusief vakantiegeld van f 3.787,48 per jaar voor ongehuwden en f 6.306,53 per jaar voor gehuwden.

Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW)

Een weduwe heeft recht op een AWW-pensioen als zij: a. een ongehuwd (pleeg)kind heeft dat voor of op de dag dat haar echtgenoot overleed is geboren, b. zwanger is op de dag dat haar echtgenoot overleed: c. arbeidsongeschikt is op en sinds de dag dat haar echtgenoot overleed (mits de arbeidsongeschiktheid tenminste 3 maanden duurt); d. 40 jaar of ouder is op de laatste dag van de maand waarin haar echtgenoot overleed
Weduwen die niet voldoen aan een van de hierbovengenoemde bepalingen kunnen een tijdelijke weduwenuitkering krijgen (die minimaal 6. maximaal 19 maanden duurt).

Een kind van wie beide ouders zijn overleden (volle wees) krijgt een wezenpensioen tot het 16 jaar is (bij invaliditeit tot 18 jaar, als het kind studeert tot 27 jaar).

Per 1 juli 1987 gelden per maand de volgende bedragen:

	Bruto per maand	Bruto vakantie-uitkering per maand
Weduwen zonder kinderen onder de 18 jaar	f 1.102,64	f 67,28
Weduwen met kinderen onder de 18 jaar	f 1.594,20	f 96,11
Tijdelijke weduwenuitkering	f 1 102,64	f 67,28
Wezen tot 10 jaar	f 352,84	f 21 53
Wezen van 10 tot 16 jaar	f 529,27	f 32,29
Wezen van 16 tot 27 jaar	f 705,69	f 43.06

Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW)
Wie in aannierkirig wil komen voor een AAW-uitkering moet de volgende voorwaarden voldoen:
a. 18 jaar of ouder zijn, maar jonger dan 65 jaar;
b. in het jaar voordat men arbeidsongeschikt werd een inkomen hebben gehad uit (of in verband met) arbeid (geldt niet voor zogeheten vroeggehandicapten).
c 52 weken nadat de arbeidsongeschiktheid is begonnen nog steeds voor tenminst 25'7 arbeidsongeschikt zijn.

De hoogte van de uitkering hangt af van de mate waarin iemand arbeidsongeschikt is en van een wettelijk vastgesteld bedrag, grondslag genoemd.

Per 1 juli 1987 bedraagt de grondslag per dag voor:

23 jaar en ouder	f 91.74
22 jaar	f 77.98
21 jaar	f 66.51
20 jaar	*f* 56.42
19 jaar	f 48.16
18 jaar	f 41.74

bij een *arbeidson-* geschzkthezd *van*	*is* het *uitkerings-percentage*
minder dan 25%	geen uitkering
25 tot 35%	21% van de grondslag
35 tot 43%	28 4 van de grondslag
45 tot 55%	35 4 van de grondslag
55 tot 65%	42 % van de grondslag
65 tot 80%	50³/₄% van de grondslag
804 of meer	70 % van de grondslag

Gedeelteliik arbeidsongeschikten die geen (betaald) werk hebben. kunnen onder bepaalde voorwaarden voor het gedeelte dat zij niet arbeidsongeschikt zijn aanspraak maken op een uitkering op grond van de nieuwe Werkloosheidswet (nWW) of de nieuwe Wet inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW). Zie aldaar.

Als de AAW-uitkering. eventueel gecombineerd met een nWW-uitkering lager is dan het sociaal minimum kan een toeslag worden aangevraagd.

Er bestaat recht op een vakantieuitkering van 7½% over de betaalde AAW-uitkering

De AAW biedt ook de mogelijkheid om voor gehandicapten voorzieningen te treffen. Deze moeten leiden tot behoud, herstel of bevorde-

Algemene Kinderbijslagmet (AKW)
Er bestaat recht op kinderbijslag voor kinderen van 0 tim 17 jaar. Voor kinderen van 18 tot 27 jaar bestaat recht op kinderbijslag. als er geen recht op studiefinancieringis. De hoogte hangt af van de leeftijd van het kind en de grootte van het gezin

Kinderbijslagbedragen per kind per kwartaal per 1 juli 1987	0 tim 5 jaar	0 t/m 5* jaar	6 t/m 11 jaar	12 t/m 17 jaar	18 tim 26 jaar
	70%	75%	100%	127,5%	
Gezinnen met:					
1 kind	200.17	214,47	285,96	364,60	294.32
2 kinderen	262.55	281,30	375,07	478.21	386.02
3 kinderen	281.13	301.22	401.62	512.07	413.36
4 kinderen	307,08	329.02	438.69	559,33	451.51
5 kinderen	322.64	345,69	460.92	587,67	474,39
6 kinderen	339.61	363.87	485,16	618,58	499.34
7 kinderen	351.74	376,86	502,48	640,67	517,17
8 kinderen	366,21	392.37	523,16	667,03	538.45
9 kinderen	377.48	404.44	539.26	687,55	555,02
10 kinderen	386.49	414.10	552.13	703,97	568.27

* Het percentage van 75 geldt voor kinderen die voor 1 januari 1983 zijn geboren en die (voor het recht op kinderbijslag) niet het oudste kind in het gezin zijn (geweest).
Het percentage van 70 geldt voor alle overige kinderen van 0 tot en met 5 jaar

ring van de arbeidsgeschiktheid (werkvoorzieningen): daarnaast zijn er genees- en heelkundige voorzieningen en voorzieningen ter verbetering van de levensomstandigheden

PREMIES PER 1 JULI 1987

Volksverzekeringen

(premieafdracht aan belastingdienst)		Werkgever	Werknemer	Te betalen over ten hoogste
AOW	(Algemene Ouderdornswct)	–	11,75%	
AWW	(Algemene Weduwen- en Wezenwet)		1.25%	
AWBZ	(Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten)	4,55%		f 64.550.– per jaar
AKW	(Algemene Kinderbijslagwet)	2.65%	–	
AAW	(Algemene Arbeidsongeschiktheidswet)	6,20%		

Werknemersverzekeringen (premieafdracht aan bedrijfsverenigingen)				Te betalen (bij vijfdaagse werkweek) over ten hoogste
ZW	(Ziektewet) (de genoemde percentages zijn gemiddelden. omdat per bedrijfstak verschillen bestaan)	5,75%	1,00%[1]	f 262.– per dag
WAO	(Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering)	–	14,40%[2]	f 262,– per dag
ZFW	(Ziekenfondswet) (alleen bij vast loon van niet meer dan f 49.150,–)	5,20%	5,20%[3]	f161,– per dag
NWW	(nieuwe Werkloosheidswet)	1,27% (gem.)	1,27%[4] (gem.)	f 262,– per dag

[1]) Als er sprake is van bovenwettelijke uitkeringsvoorwaarden kan een hoger percentage worden aangehouden.
[2]) Er is een premie-vrije voet van f 91,– per dag.
[3]) De ziekenfondsnremie voor personen van 65 jaar en ouder en voor vervroegd gepensioneerden bedraagt 3,15%.
[4]) Het premiegedeelte voor de werkloosheidsverzekering (AWF)hierin bedraagt 0.7% voor ieder; de gemiddelde wachtgeldpremie bedraagt 0.57% voor ieder.

Vrijwillige verzekeringen

Wie niet verplicht verzekerd is, kan voor bepaalde risico's een vrijwillige verzekering sluiten. Inlichtingen hierover zijn te krijgen bij de betrokken uitvoeringsorganen. Bij de Sociale Verzekeringsbank en bij de Raden van Arbeid kunnen inlichtingen worden ingewonnen over een vrijwillige AOW- en AWW-verzekering; bij de bedrijfsverenigingen kunnen informaties worden verkregen over de vrijwillige ziekengeld-, werkloosheid-. AAW- en WAO-verzekering.

Ziektewet (ZW)

De ZW verzekert werknemers die nog geen 65 jaar zijn tegen loonderving bij ziekte of gebreken De uitkering bedraagt 70% van het loon over hoogstens 52 weken (het maximumdagloon is vastgesteld op f 262 28)
Bij zwangerschap en bevalling krijgen werknemers (6 weken voor de vermoedelijke bevallingsdatum tot 6 weken na de dag van de bevalling) 100%.
Op grond van het Burgerlijk Wetboek is de werkgever in ieder geval verplicht gedurende de eerste zes weken van de ziekte het voor de werknemer geldende minimumloon te betalen. uiteraard onder aftrek van de ziektewetuitkering.

Als 70% van het loon minder is dan het sociaal minimum kan een toeslag worden aangevraagd bij de bedrijfsvereniging.

Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO)

De WAO geeft werknemers die nog geen 65 jaar zijn recht op een uitkering als zij. na 52 weken arbeidsongeschikt te zijn geweest, nog steeds (voor tenminste 15%) arbeidsongeschikt zijn. De hoogte van de uitkering hangt af van de mate van arbeidsongeschiktheid en het loon dat iemand het laatst heeft verdiend (het maximum dagloon is bepaald op f 262,28). De regeling is als volgt:

Arbeidsongeschiktheid	**Uitkeringspercentage**
15 tot 254	14 % van 1001107.5 van het dagloon
25 tot 35%	21 % van 1001107.5 van het dagloon
35 tot 45%	28 % van 100/107.5 van het dagloon
45 tot 554	35 4 van 1001107.5 van het dagloon
55 tot 65%	42 % van 100/107,5 van het dagloon
65 tot 80%	50 3/4% van 100/107,5 van het dagloon
80% of meer	i0 % van 100/107,5 van het dagloon

Gedeeltelijk arbeidsongeschikten (minder dan 80%) die tevens gedeeltelijk werkloos zijn, kunnen – onder bepaalde voorwaarden – aanspraak maken op een uitkering op grond van de nieuwe Werkloosheidswet (nWW) of de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW). Zie aldaar.

Als de WAO-uitkering, eventueel gecombineerd met een nWW-uitkering lager is dan het sociaal minimum kan een toeslag worden aangevraagd.

Er bestaat recht op een vakantieuitkering van 71/24 over de uitbetaalde WAO-uitkering.

Ziekenfondwet (ZFW)

De ziekenfondsverzekering geeft aanspraak op medische. paraniedischc, farmaceutische en tandheelkundige hulp, op ziekenhuisverpleging en op tal van andere verstrekkingen en voorzieningen (N.B.: voor enkele verstrekkingen zijn eigen bijdragen verschuldigd).
Verplicht verzekerd zijn werknemers met een overeengekomen vast loon van niet meer dan f 49.150,– per jaar.
Verder zijn verplicht verzekerd:
- een aantal specifieke groepen uitkeringsgerechtigden;
- voormalig bejaardverzekerdcn en bejaarden uit de voormalige vrijwillige verzekering voor zover deze reductie genoteri:
- verplichtverzekerden die 65 jaar worden, indien zij na de 60-jarige leeftijd minimaal 3 jaar ziekenfondsverzekerd zijn. Deze voorwaarde geldt niet als men op grond van een sociale verzekering verplicht verzekerd of medeverzekerd is,
- verplicht verzekerden die met vervroegd pensioen gaan of gebruik maken van een VUT-regeling.

De echtgeno(o)t(e) en de kinderen zijn (tenzij zelf in loondienst) voor zover zij ten laste komen van de verzekerde in de regel gratis meeverzekerd
Na tiet bereiken van de 65-jarige leeftijd is men rechtstreeks verzekerd en zelfstandig premie verschuldigd.

De werknemer betaalt 5,2% ziekenfondspremie over het loon, evenals de werkgever. De uitkeringsgerechtigden en verplicht ziekenfondsverzekerden die gebruik maken van een VUT-regeling betalen net als de werknemer 5,2% aan ziekenfondspremie.
De gepenseoneerde betaalt 3,154 ziekenfondspremie over de AOW-uitkering, respectievelijk de tijdelijke AOW-vervangende uitkering en 10,4% over het loon of het pensioen.
Maximaal wordt over een inkomen van f 42.021.– premie betaald.

Nieuwe Werkloosheidswet (nWW)

Op 1 januari 1987 zijn de Werkloosheidswet (WW) en de Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV) vervangen door de nieuwe Werkloosheidswet (nWW). De nWW verzekert werknemers tegen de geldelijke gevolgen van werkloosheid. De hoogte van de nWW-uitkering is 70% van het laatstverdiende loon (het maximum dagloon bedraagt f 262,28). De duur van de nWW-uitkering hangt af van de leeftijd en het arbeidsverleden. Wie in de 12 maanden voorafgaande aan de werkloosheid in tenminste 26 weken heeft gewerkt, heeft over het algemeen zes maanden recht op een nWW-uitkering (26-weken-eis).
Voor een langere nWW-uitkering moet bovendien in de vijf jaar voordat de werkloosheid begon tenminste drie jaar zijn gewerkt (3-uit 5-eis). Hoe lang hangt af van het arbeidsverleden. De periode waarin een persoon een of meer tot zijn huishouding behorende kinderen beneden de 6 jaar dan wel tussen 6 en 12 jaar heeft verzorgd. wordt volledig dan wel voor de helft meegerekend als arbeidsverleden.
Het arbeidsverleden wordt als volgt berekend: trek 23 jaar af van uw leeftijd op het moment dat u werkloos werd. Tel daarbij het aantal jaren dat u hebt gewerkt in de vijf jaar voordat u werkloos werd. Het getal dat u nu hebt is uw arbeidsverleden.
Het arbeidsverleden van jongeren beneden de 23 jaar is doorgaans te kort om invloed te hebben op de uitkeringsduur. Als zij in de 12 maanden voordat zij werkloos werden in 26 weken hebben gewerkt krijgen zij een half jaar nWW Als zij in de vijf jaar voor de aanvang van de werkloosheid bovendien ononderbroken een baan hebben gehad komen daar drie maanden bij.
Is iemand nog werkloos nadat de verlengde uitkeringsperiode van de nWW is verstreken

Bij een arbeidsverleden van:	duurt de uitkering (mits voldaan is aan de 26-weken-eis en de 3-uit 5-eis) in totaal:
0 tot 5 jaar	1/2 jaar
5 tot 10 jaar	3/4 jaar
10 tot 15 jaar	1 jaar
15 tot 20 jaar	1 1/2 jaar
20 tot 25 jaar	2 jaar
25 tot 30 jaar	2 1/2 jaar
30 tot 35 jaar	3 jaar
35 tot 40 jaar	4 jaar
40 jaar en meer	5 jaar

wordt nog een jaar een Vervolguitkering gegeven (70% van het minimumloon). Het inkomen van een eventuele partner speelt daarbij geen rol. Daarna kan er een beroep worden gedaan op een bijstand (RWW)-uitkering. Mensen die op het moment dat zij werkloos worden 50 jaar of ouder zijn kunnen als de volledige uitkeringsperiode is verstreken (dus inclusief de Vervolguitkering) een beroep doen op de IOAW.
Als een nWW-uitkering lager is dan het sociaal minimum Kan een toeslag worden aangevraagd bij de bedrijfsvereniging die de uitkering verstrekt.

Toeslagenwet

Degenen die recht hebben op een uitkering op grond van de nWW, AAW/WAO of de Ziektewet, kunnen ook recht hebben op een toeslag als het inkomen minder bedraagt dan het sociaal minimum Dit sociaal minimum bedraagt op bruto-basis voor.

een alleenstaande van 23 jaar en ouder	f 1.391,39 per maand (70% van het minimumloon)
eenoudergezinnen	f 1.788,93 per maand (90% van het minimumloon)
twee partners samen (gehuwd of ongehuwd. dus ook twee vrouwen of twee mannen)	f 1.987.70 per maand (100%van het minimumloon)

Voor alleenstaanden jonger dan 23 jaar gelden lagere normen. Voor de thuisinwonende jongere beneden de 21 jaar bestaat geen recht op toeslag.
De toeslag dient te worden aangevraagd bij de bedrijfsvereniging.

Wet Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)

De IOAW is in de eerste plaats bedoeld voor langdurig werklozen die de maximale uitkeringsduur van de nieuwe werkloosheidswet (nWW) en de uitkering Vervolguitkering hebben doorlopen en op het moment dat zij werkloos werden 50 jaar waren. maar nog geen 57 1/2 jaar. De wet geldt bovendien voor die werknemers die op het moment dat zij werkloos worden 57 1/2 jaar of ouder zijn en die niet tenminste drie jaar van de vijf jaar voorafgaand aan de werkloosheid in loondienst hebben gewerkt. In de derde plaats is de wet bedoeld voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers die werkloos zijn voor het gedeelte dat zij geschikt worden geacht om werk te verrichten. Zij krijgen een aanvullende IOAW-uitkering als zij de maximale uitkeringsduur van de nieuwe werkloosheidswet (nWW) en de Vervolguitkering hebben doorlopen Wie sinds zijn of haar 17e jaar arbeidsongeschikt is en een AAW/WAO-uitkering heeft kan. bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, ook een aanvullende IOAW-uitkering krijgen.

De IOAW vult de uitkering aan tot het niveau van het sociale minimum.
De bruto uitkeringsgrondslagen IOAW per 1 juli 1987 incl. vakantietoeslag bedragen per maand:

voor twee partners/echtpaar	f 2.101.36
voor een eenoudergezin	f 1.898,30
voor een alleenstaande zonder kinderen:	
22 jaar	f 1.302,20
23 tot 27 jaar	f 1.536,52
27 jaar en ouder	f 1.459,07

Voor alleenstaanden, jonger dan 22 jaar, zonder kinderen en voor thuis inwonenden gelden lagere grondslagen.
Bij de vaststelling van de uitkering wordt rekening gehouden met het inkomen van de aanvrager en eventuele partner, maar niet met bezit, zoals b.v. een eigen huis of spaargeld.

Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ).

De IOAZ is in de eerste plaats bedoeld voor oudere zelfstandigen, die als gevolg van een inkomen dat onder het sociaal minimum voor zelfstandigen van f 33.300.– ligt. gedwongen zijn hun bedrijf of beroep te beëindigen. In de drie jaar voorafgaand aan de aanvraag moet het inkomen beneden dit niveau hebben gelegen en voor de toekomst mag geen hoger inkomen dan dit sociaal minimum worden verwacht. Op het moment dat het bedrijf of beroep wordt beëindigd moet de zelfstandige 55 laar of ouder zijn. Het bedrijf of beroep dient minimaal 10 jaar te zijn uitgeoefend of 3 jaar en daaraan voorafgaand gedurende 7 jaar een functie in loondienst.
Deze wet geldt bovendien voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen. die als gevolg van hun arbeidsongeschiktheid gedwongen zijn hun bedrijf of beroep te beëindigen. Voorwaarde daarbij is dat zij een AAW-uitkering moeten hebben, gebaseerd op een arbeidsongeschiktheidspercentage van minder dan 80. Voor deze zelfstandigen geldt geen leeftijdsgrens. Het bedrijf of beroep moet daarbij minstens 3 jaar zijn uitgeoefend. Bovendien mag het inkomen dat voor de toekomst wordt verwacht. niet hoger zijn dan het sociaal minimum (f 32.300.–).

De aanvraag voor de IOAZ-uitkering moet voor het beëindigen van het bedrijf of beroep worden ingediend. Deze voorwaarde geldt niet voor de gewezen zelfstandigen, die aansluitend aan een uitkering op grond van de Bedrijfsbeeindigingsregeling (BBH) een beroep op de IOAZ doen. Zij moeten wel voldoen aan de leeftijdsgrens of een AAW-uitkering hebben. De IOAZ vult het inkomen aan tot het niveau van het sociale minimum voor loontrekkenden.

De bruto uitkeringsgrondslagen IOAZ per 1 juli 1987 inc. vakantietoeslag bedragen per maand:

– voor twee partners/echtpaar	f 2.101,36
– voor een één-oudergezin	f 1.898,30
– voor een alleenstaande zonder kinderen:	
ouder dan 27 jaar	f 1.459.07
jonger dan 27 jaar	f 1.536,52

Bij de vaststelling van het bedrag wordt rekening gehouden met het inkomen van de aanvrager en eventuele partner. Bedraagt het eigen vermogen bij de beëindiging van het bedrijf meer dan f 175 000.– dan wordt van het meerdere vermogen 5% in mindering gebracht op de uitkering.

BIJSTAND PER 1 JULI 1987

Door de verhoging van de premies Ziekenfondswet per 1 juli 1987 (zie aanhef bericht sociale verzekeringen per 1 juli 1987) veranderen m.i.v. die datum de bedragen van de bijstandsuitkeringen. Deze uitkeringen zijn gekoppeld aan het netto minimumloon.

De wijziging houdt een verlaging van de uitkeringsbedragen in, die varieert van ong. twee tot zeven gulden per maand.

Bijstandsnormen voor de algemeen noodzakelijke bestaanskosten

Gezinnen

	per week	per maand
normbedrag:		
Echtpaar*		
zonder en met kinderen	f 343.50	f 1.488,55
Eén-oudergezin	f 309,15	f 1.339,70

Bij gezinnen die met anderen een woning bewonen, vindt een vaste aftrek plaats van f 156.95 per maand.
PLUS (voor wie niet verplicht bij een ziekenfondsverzekerd is)
De premie voor een particuliere ziektekostenverzekering die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering

Plus: Vakantiegeld	per week	per maand
Echtpaar*		
zonder en met kinderen	f 18,63	f 80,74
Eén-oudergezin	f 16,77	f 72,67

Het vakantiegeld wordt in juni uitbetaald.
* Hieronder vallen ook de twee ongehuwden die een gezamenlijke huishouding voeren. Dus ook personen van hetzelfde geslacht. Samenwonende familieleden in de eerste en tweede graad zijn hiervan uitgezonderd

Alleenstaande woningdelers

	per week	per maand
Normbedrag		
23 jaar en ouder	f 204,25	f 885,05
22 jaar	f 174.95	f 758,20

18 t/m 21 jaar (werkloos en niet thuis-inwonend)

	per week	per maand
	f 168,–	f 727,90

PLUS (voor wie niet verplicht bij een ziekenfonds verzekerd is):
De premie voor een particuliere ziektekostenverzekering die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering.

PLUS: Vakantiegeld	per week	per maand
23 jaar of ouder	f 13,04	f 56,52
22 jaar	f 12,42	f 53,81
21 jaar	f 12.13	f 52,55

18 t/m 20 jaar (werkloos en niet thuis-inwonend)

	per **week**	per maand
20 jaar	*f* 10,44	*f* 45,24
19 jaar	*f* 8,78	*f* 38,05
18 jaar	*f* 7,57	*f* 32,78

Het vakantiegeld wordt rens per jaar in juni uitbetaald.

Voor alleenstaanden die met een of meer anderen op een niet-commerciéle" basis een woning bewonen (zgn. woningdelers) gelden de bovenstaand bedragen. Deze gelden ook voor meerderjarigen die bij hun ouders wonen Hun woonkosten en de aan het wonen verbonden vaste lasten zijn namelijk lager dan van alleenstaanden die alleen en volledig voor eigen rekening een wonicg bewonen. Voor jongeren van 18, 19 en *20* jaar leidt het woningdelen niet tot een lagere norm.

* Niet-commerciële basis: dat wil zeggen niet als onderhuurder of als kostganger

Alleenstaanden (niet-woningdelers)

	per week	per maand
Normbedrag:		
23 jaar of ouder	*f* 240,45	*f* 1.042,–
22 jaar	*f 206.20*	f *893.55*
21 jaar	*f 179* 30	*f* 777,05

18 t/m 20 jaar (werkloos en niet thuis-inwonend):

	per week	per maand
	f *168,–*	*f 727.90*

PLUS (voor wie niet verplicht bij een ziekenfonds verzekerd is):

De premie voor een particuliere ziektekostenverzekeriang die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering.

PLUS: Vakantiegeld	per week	per maand
23 jaar of ouder	*f* 13,04	*f* 56,52
22 jaar	*f* 12,42	f *53.81*
21 jaar	f *12.13*	f 52,55

18 t/m 20 jaar (werkloos en niet thuis-inwonend):

	per week	per maand
20 jaar	*f* 10,44	*f* 45,24
19 jaar	*f* 8,78	*f* 38,05
18 jaar	*f* 7,57	*f* 32,78

Het vakantiegeld wordt in juni uitbetaald.

In zeer bijzondere gevallen komt het voor. dat jongeren beneden *18* jaar niet meer thuis kunnen wonen. De gemeente beslist of. en voor hoelang, hiervoor bijstand wordt gegeven.

Thuis-inwonende kinderen (werkloos)

	per week	**per maand**
Normbedrag		
20 jaar	*f* 99,20	*f* 429,95
19 jaar	*f* 79,25	*f* 343,35
18 jaar	*f* 78,90	*f* 341,80

PLUS: Vakantiegeld	per week	per maand
20 jaar	*f 10.44*	*f* 45,24
i9 jaar	*f* 8,78	f 38,05
18 jaar	*f* 7,57	,f 32 78

Het vakantiegeld wordt in juni uitbetaald.

DE AANVRAAG

De uitkering moet worden aangevraagd bij de sociale dienst of afdeling sociale zaken van de gemeente, waar u woont.
Bij echtparen of ongehuwde partners kan één van hen of beiden de aanvraag indienen. Ook kunt u verzoeken aan ieder de helft van de uitkering uit te betalen.

Algemene bepalingen

NORMBEDRAGEN

De bijstandsuitkering is afgeleid van het minimumloon. Dat is het loon. waarop elke werknemervan 23 jaar en ouder ten minste recht heeft.
Van dit loon worden loonbelasting en premies voor sociale verzekeringen afgetrokken. Dan blijft het netto-minimumloon over.
De uitkering voor een echtpaar en ongehuwde partners is gelijk aan het netto-minimumloon. Eén-oudergezinnen krijgen 90%, alleenstaanden *70%* en alleenstaande woningdelers 60% daarvan, omdat de noodzakelijke kosten van het bestaan voor hen lager zijn. Voor alleenstaanden beneden *23* laar gelden lagere bedragen, afgeleid van de minimumjeugdlonen.

Let **wel:**
Net als iemand die het minimumloon verdient. moet de bijstandsontvanger uit zijn of haar uitkering de normale kosten van het bestaan betalen. Dit ziin de kosten voor bijvoorbeeld eten. drinken. wonen, licht en verwarming, kleding, meubilair en ontspanning.

WOONKOSTEN

Woont u in een huurhuis met een kale huur tussen f 256,67 en f 700,– per maand (voor alleenstaanden jonger dan *23* jaar is dat resp. f 192,08 en f 560,–) dan komt u als bijstandsontvanger in het algemeen voor huursubsidie in aanmerking. De gemeente kan hierover inlichtingen geven.
Als u op bijstand aangewezen raakt en nog niet voor huursubsidie in aanmerking komt, past de bijstand op dezelfdemanier in de huur bij als de huursubsidie zou doen.
Woont u in een eigen woning dan komt u natuurlijk niet in aanmerking voor huursubsidie.
Bedragen hypotheekrente, eigenaarsonderhoud, belasting op onroerend goed, e.d. bij elkaar minder dan f 256,67 per maand. dan moet u die kosten uit het uitkeringsbedrag betalen.
Liggen de kosten tussen f *256.67* en f *700,–* per maand dan krijgt u boven het gewone bijstandsbedrag nog een toeslag. Deze toeslag is even groot als de huursubsidie voor een huurhuis van die prijs

Let wel:

Als u in een eigen huis woont, waarvan de waarde na aftrek van de hypotheek hoger is dan het vrij te laten vermogen (zie 'vrij te laten vermogen') dan kunt u eventueel bijstand te leen krijgen op onderpand van uw huis (krediet-hypotheek)

WOONKOSTEN BOVEN f **700,–** PER MAAND

Voor huren boven *f 700,–* per maand wordt niet in alle gevallen huursubsidie gegeven. Als u in zo'n huis woont. kan het zijn, dat u in aanmerking komt voor een toeslag, maar die is altijd tijdelijk. Aan de toekenning van een toeslag is de voorwaarde verbonden, dat u moet omzien naar een goedkoper huis. De gemeente kan hierover inlichtingen geven.

Woont u in een eigen huis met hogere kosten dan f *700.–* per maand, dan geldt hetzelfde U zult ook naar een goedkoper huis moeten uitkijken

REGELS VOOR BIJSTAND EN ANDERE INKOMSTEN

Bijstand wordt gegeven als er geen of te weinig inkomsten zijn. Zijn er helemaal geen inkomsten, dan krijgt u de normbedragen, die hiervoor staan vernield.
Zijn er wel inkomsten, zoals alimentatie of een sociale uitkering, dan worden deze van het normbedrag afgetrokken.
Gaat het om inkomsten uit (deeltijd-)arbeid. dan ligt de zaak anders. De regel hiervoor is:

INKOMSTEK UIT (DEELTIJD-)ARBEID

Van wat wordt veidiend, mag 25% worden behouden. Dit geldt voor een periode van twee jaar. die in sommige gevallen kan worden verlengd.
Bij één-oudergezinnen wordt de eerste *f* 74,45 van wat de ouder per maand verdient. vrijgelaten.

Van deze inkomsten uit arbeid mag per maand niet meer **worden** behouden dan:

Echtpaar/één-oudergezin: *f* 223,30 inclusief de eerder genoemde f 74,45 voor één-oudergezinnen		
alleenstaande	*23* jaar of ouder:	f 156,30
alleenstaande	*22* jaar:	f 134,05
alleenstaande	*21* jaar:	f 116,55
alleenstaande	*20* jaar:	f *109.20*
alleenstaande	*19* jaar:	f 68,55
thuis-inwonende	*20* jaar:	f 64,50
thuis-inwonende	*19* jaar:	f 51,50
thuis-inwonende	*18* jaar:	f 51,25

KORTING BIJ ONDERHUUR, KOSTGANGERS EN INWONENDEN:

Onderhuur en kostgangers

Bij aanwezigheid van een onderhuurder of een kostganger wordt f 156,95 per maand respectievelijk f *238.15* per maand op de uitkering in mindering gebracht.
Zijn er meer onderhuurders of kostgangers, dan beslist de gemeente hoe met de inkomsten daarvan rekening wordt gehouden.

Inwonende kinderen

Van inwonende kinderen met een eigen inkomen wordt aangenomen dat ze bijdragen in de kosten van wonen en de aan het wonen verbonden vaste lasten. Daarom wordt f 156,95 per maand van de uitkering van de ouder(s) afgetrokken. Dit blijft achterwege, als er uitsluitend kinderen zijn, die studiefinanciering hebben, of (beneden *21* jaar) een inkomen, dat ongeveer zo hoog is als de Rww-uitkering voor een thuisinwonende. De gemeente kan daarover inlichtingen geven.

VRIJ TE **LATEN** VERMOGEN

Hebt u vermogen – bijvoorbeeld geld op een spaarrekening of in een eigen huis – dan hoeft dat niet eerst helemaal te worden opgemaakt, voordat u voor bijstand in aamerking komt. Een zogenaamde bescheiden vermogen wordt vrijgelaten. Dit bescheiden vermogen bedraagt:
f *15.900,–* voor gezinnen;
f *7.950,–* voor alleenstaanden en thuis-inwonenden.
De rente van dit vermogen is ook vrij.
Er is een extra vrijlating voor het vermogen in een eigen huis. Deze geldt voor wie in een eigen huis woont. jonger is dan *65* jaar en in bijstand krijgt voor de algemene bestaanskosten. Deze extra vrijlating is f *13.000,–* + de helft van het meerdere vermogen.

De vrijlating van het bescheiden vermogen en de extra vrijlating van het vermogen in een eigen huis kunnen tezamen niet meer zijn dan f 75.700,– voor gezinnen en f 67.750,– voor alleenstaanden.

BIJZONDERE UITGAVEN

Hiertoe behoren **niet:**
De grotere aankopen die iedereen wel eens moet doen, bijvoorbeeld kleding, meubels of een kachel. Deze moeten uit het normbedrag worden betaald. Dat geldt ook voor verhuiskosten en kosten van woninginrichting. Maar het kan zijn dat u noodzakelijke extra kosten hebt. die ontstaan zijn door bijzondere omstandigheden zoals bijvoorbeeld ziekte en gebreken. Hiervoor kan bijstand worden gegeven, waarbij rekening wordt gehouden met de draagkracht die u hebt.
Voor dergelijke uitgaven, die niet boven f 171,– per kalenderjaar uitkomen, wordt geen bijstand verleend Voor het meerdere boven deze f 171,– echter wel.
Bent u jonger dan 65 jaar, dan dient u voor uitgaven in verband met invaliditeit een voorziening te vragen op grond van de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW).

Rijksgroepsregeling

VOOR WERKLOZE WERKNEMERS

Deze regeling is van toepassing op personen van 18 tot 65 jaar die merkloos zijn en niet of niet meer in aanmerking komen voor een uitkering krachtens de Werkloosheidswet (WW), de Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV) of de IOAW. Hiertoe behoren ook:
– ex-zelfstandigen die nog geen 65 jaar zijn en hun bedrijf hebben moeten opgeven;
– schoolverlaters vanaf 18 jaar. die nog geen werk hebben kunnen vinden.
Voor **minderjarige** werkloze schoolverlaters vanaf 18 jaar gaat de eigen uitkering niet direct in nadat de studie is geëindigd. Zij gaat eerst in, nadat twee volle kalenderkwartalen zijn verstreken. Dit is in de meeste gevallen 1 januari na het jaar, waarin de studie is geëindigd. Wel hebben de ouders in deze periode in beginsel recht op kinderbijslag. Bij een laag inkomen kunnen ouders van schoolverlaters, die zelfstandig wonen. dan bovendien een aanvulling met bijstand krijgen. Dit kan echter alleen. als de schoolverlater tijdens de studie al zelfstandig woonde en een rijksstudietoelage ontving.
Voor **meerderjarige** werkloze schoolverlaters kan de uitkering ingaan, als er geen aanspraak meer is op studiefinanciering. Dat geldt ook, als de ouders de studie zelf hebben betaald.

Let wel:
Zorg voor tijdige inschrijving bij het (gewestelijk) arbeidsbureau – liefst vóór het eindigen van de studie.
Bijstand voor de algemene bestaanskosten kan aan werkloze werknemers worden verleend onder bepaalde voorwaarden. Zo moet men in elk geval:
– als werkzoekende ingeschreven staan bij het arbeidsbureau en dat ook blijven;
– het mogelijke doen om werk te krijgen en passende arbeid die wordt aangeboden aanvaarden;
– meewerken aan een eventueel medisch onderzoek, scholing, her- of omscholing of opleiding.

Als men zonder geldige redenen deze voorwaarden niet nakomt, volgt verlaging of stopzetting van de bijstand.

VOOR ZELFSTANDIGEN

Zelfstandigen die een levensvatbaar bedrijf hebben, maar met financiële moeilijkheden kampen (bijvoorbeeld door het tijdelijk wegvallen van inkomen of het niet kunnen betalen van de crediteuren) kunnen een beroep doen op het bijstandsbesluit zelfstandigen (Bz). Uitgangspunt is dat de betrokken zelfstandige niet (meer) bij een bank of op een andere manier kan worden geholpen. De gemeente gaat na of het nodig en verantwoord is te helpen met bedrijfskapitaal of een periodieke uitkering. Het bedrijfskapitaal is een rentedragende lening. die dus terugbetaald moet worden Afhankelijk van het inkomen en het eigen vermogen kan een deel van de lening omgezet worden in een bedrag om niet (gift).
De periodieke uitkering voor de normale bestaanskosten ligt op bijstandsniveau en kan voor twaalf maanden worden verstrekt (in bijzondere gevallen is verlenging met maximaal 24 maanden mogelijk). De bijstand in de vorm van een periodieke uitkering moet worden terugbetaald als achteraf blijkt dat het inkomen is meegevallen en/of het eigen vermogen boven een zekere grens ligt.

VOOR OUDERE EN STOPPENDE ZELFSTANDIGEN

De eis dat het bedrijf levensvatbaar moet zijn, geldt niet voor:
– zelfstandigen ouder dan 55 jaar, die al minstens tien jaar een bedrijf hebben en daar minimaal jaarlijks f 10.000,– inkomen uit halen. Zij kunnen (eventueel tot hun 65ste) een aanvulling op het inkomen krijgen tot bijstandsniveau; zonodig kan maximaal f 15.000,– bedrijfskapitaal worden verstrekt:
– zelfstandigen, die juist omdat hun bedrijf niet meer levensvatbaar is. ermee willen stoppen. Als die zelfstandige minstens drie jaar als zodanig heeft gewerkt. is een periodieke uitkering voor maximaal twaalf maanden mogelijk.

VOOR BEGINNENDE ZELFSTANDIGEN

Mensen met een werkloosheids- en bijstandsuitkering of de AAW-ers en WAO-ers die gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn. kunnen bij het beginnen van een zelfstandig bedrijf of beroep ook een beroep doen op het Bz.
Als op basis van een goed ondernemersplan de levensvatbaarheid is vastgesteld, zijn er twee mogelijkheden:
– een lening van maximaal f 25.000.– als startkapitaal en
– voor maximaal 1½ jaar een aanvulling op de inkomsten tot bijstandsniveau.

Vermogensgrens

Voor bovengenoemde categorieen zelfstandigen geldt, dat bijstand als gift afhankelijk is van het inkomen en slechts mogelijk als het eigen vermogen niet meer bedraagt dan f 75.700.–, of. als dat toch het geval is, niet meer bedraagt dan 30% van het geinvesteerde vermogen. met een maximum van f 250.000.–.
Voor oudere zelfstandigen ligt die vermogensgrens op f 175.000.–.

BEZWAAR EN BEROEP

Burgemeester en wethouders

Tegen de behandeling van de aanvraag kan bezwaar worden gemaakt door een **bezwaarschrift** te sturen naar burgemeester en wethouders – dat wil zeggen: een eenvoudige brief waarin de bezwaren worden opgesomd.

Dat kan:
– als u na één maand nog geen beslissing hebt ontvangen, binnen de tweede maand na de aanvraag
en
binnen één maand:
– als u een beslissing up de aanvraag hebt ontvangen, waarmee u het niet eens bent;
– als een beslissing niet. of niet zoals het behoort, wordt uitgevoerd, of de uitkering is verminderd of stopgezet.

Gedeputeerde Staten en de Kroon

Bij gedeputeerde staten kan in **beroep** worden gegaan:
– als u het niet eens bent met het antwoord van de gemeente op dat bezwaarschrift (maar dan wel binnen één maand na verzending van dat antwoord):
– als u in de tweede maand na het sturen van een bezwaarschrift nog geen antwoord hebt ontvangen.
Iemand die in beroep gaat, stuurt een brief naar gedeputeerde staten van zijn provincie, waarin de bezwaren nog eens worden genoemd. Na verloop van enige tijd doen gedeputeerde staten uitspraak Bent u het daar nog steeds niet mee eens, dan is het mogelijk om in hoger beroep te gaan bij de Kroon In dat geval inoct binnen één maand na verzending van de uitspraak van gedeputeerde staten een brief worden gestuurd aan de Koningin.
Adres. Aan de Raad van State. Afdelingvoor de Geschillen van bestuur, Kneuterdijk 22. 2514 EN 's-Gravenhage.

ENGELAND

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN VOOR HET LAGERHUIS

In de periode tussen de parlementaire verkiezingen van 9 juni 1983 (pag. 369 e.v.-1983) en die van 11 juni 1987 (pag. e.v.-1987) deden zich in Groot-Brittannië een aantal tussentijdse verkiezingen voor die het gevolg waren van biiv. het overliiden of aftreden van Lagerhuisleden. Door de tussentijdse verkiezingen traden kleine verschuivingen op in de zetelverdeling van het Lagerhuis.
De Conservatieven verloren in totaal vier zetels (drie aan de uit Sociaal-Democraten en Liberalen bestaande Alliantie en één aan de socialistische Labour Party). Labour veroverde een zetel op de Conservatieven, maar raakte er een kwijt aan de Alliantie en de Alliantie ontfutselde drie Lagerhuiszetels aan de Conservatieven en één zetel aan Labour, zodat de nettowinst vier zetels bedroeg: twee voor de Liberalen en twee voor de Sociaal-Democraten.
In Noord-Ierland vonden meer tussentijdse verkiezingen plaats dan de ene die hierna wordt genoemd. De enige verschuiving die daar echter optrad was dat de Social-Dernocratic and Labour Party (SDLP) een zetel veroverde op de Official Unionist Party (OUP). Over de ontwikkelingen daar zal in een volgende aflevering nader worden bericht.
Een andere wijziging die zich in die periode van vier jaar voordeed, was dat een parlementslid van Labour als onafhankelijke in het Lagerhuis zitting nam.
Als gevolg van bovengenoemde wijzigingen hadden de Conservatieven bij de ontbinding van het parlement op 18 mei 1987 392 zetels (in juni 1983: 396), Labour 208 zetels (in juni 1983 209), de

Liberalen 19 zetels (in juni 1983 17) de Sociaal-Democraten acht zetels (zes), de SDLP twee zetels (één) en de OUP tien zetels (elf)

De tussentijdse verkiezingen die zich in die vier jaar voordeden. waren de volgende:

- 28 juli 1983. kiesdistrict Penrith: Conservatieve Partij behoudt ternauwernood zetel. De Conservatief David Maclean krijgt slechts 552 stemmen meer dan de Liberaal Michael Young.
- 1 maart 1984, kiesdistrict Chesterfield. Labour behoudt zetel. Tony Renn, de aanvoerder van de uiterste linkervleugel van Labour, verslaat met een verschil van 6.264 stemmen Max Payne, de kandidaat van de Alliantie. Benn kreeg 26.633 stemmen en Payne 18.369 stemmen (zie ook pag. 76/1-1987)
- 3 mei 1984, Stafford: Conservatieven behouden zetel. De Conservatief William Cash verslaat met 3.980 stemmen verschil de Alliantie-kandidaat David Dunn. Cash kreeg 18.713 stemmen en Dunn 14.733.
- 3 mei 1984. Surrey South-West: zetel blijft in handen van Conservatieven. De Conservatieve Virginia Bottomley krijgt 2.599 stemmen meer dan de Alliantie-kandidaat Gavin Scott. Bottomley behaalt 21.543 stemmen en Scott 18.946 stemmen.
- 3 mei 1984, Cynon Valley: Labour behoudt zetel. Labour-kandidate Ann Clwyd behaalt 19.389 stemmen en de Alliantie-kandidaat Felix Aubel komt met 6.854 stemmen op de tweede plaats.
- 14 juni 1984, Portsmouth South: Alliantie verovert zetel op de Conservatieven. Michael Hancock, de Sociaal-Democratische kandidaat van de Alliantie, krijgt 15.358 stemmen tegen de Conservatief Patrick Rock 14.017 stemmen.
- 13 dec. 1984, Enfield Southgate: Conservatieven behouden zetel. De Conservatieve kandidaat Michael Portillo krijgt 16.684 stemmen tegen zijn belangrijkste rivaal Timothy Slack van de Alliantie 11.973 stemmen.
- 4 juli 1983, Brecon en Radnor in Wales: Alliantie verovert zetel op Conservatieven. Richard Livsey, de Liberale kandidaat van de Alliantie, verslaat met 559 stemmen verschil de Labour-kandidaat Richard Willey. Livsey behaalt 13.753 stemmen en Willey 13.194 stemmen. De Conservatief Christopher Butler wordt met 10.631 stemmen derde. De zetel was in handen geweest van de Conservatief Tom Hooson. Deze was op 8 mei overleden.
- 5 dec. 1983. Tyne Bridge: Labour behoudt zetel. De Labourkandidaat David Clelland behaalt 13.517 stemmen, terwijl zijn tegenstander van de Ailiantie, Rodney Kenyon, 6.942 stemmen verwerft.
- 23 jan. 1986. Newry and Armagh (Noord-Ierland): Social Democratic and Labour Party (SDLP) verovert zetel op Official Unionist Party (OUP). SDLP-kandidaat Seamus Mallon verslaat OUP-kandidaat Jim Nicholson. Op Mallon worden 22.694 stemmen uitgebracht en op Nicholson 20.111 stemmen.
- 10 april 1986, Fulham (Londen): Labour krijgt zetel van de Coriservatie\-en in handen. Wyvill Richard Nicolls Raynsford van Labour behaalt 16.481 stemmen, terwijl zijn Conservatieve tegenstander Matthew Carrington 12.948 stemmen naar zich toe weet te trekken.
- 8 mei 1986. Ryedale: Alliantie verovert zetel op Conservatieven. Op de kandidaat van de Alliantie. de Liberale Elizabeth Shields, morden 27.612 stemmen uitgebracht, terwijl de Conservatief Neil Balfour met 22.672 stemmen tweede wordt.
- 8 mei 1986, West Derbyshire: De Conservatieven behouden ternauwernood hun zetel. Patrick McLoughlin, de kandidaat van die partij. behaalt 19.896 stemmen, terwijl zijn belangrijkste tegenstander. Christopher Walmsley, de kandidaat van de Alliantie 19.796 stemmen krijgt.
- 17 juli 1986. Newcastle-under-Lyme: Labour behoudt zetel. De Labour-kandidate Llinos ("Llin") Golding verslaat met 799 stemmen verschil de Alliantie-kandidaat Thomas Alan. Llin Golding behaalt 16.819 stemmen en Alan wordt met 16.020 stemmen tweede. De zetel was in handen geweest van Llins echtgenoot John, die op 27 februari was gekozen tot secretaris-generaal van de National Communications Union en op 25 juni formeel had meegedeeld dat hij zijn parlementszetel opgaf.
- 13 nov. 1986, Knowsley North: Labour. behoudt zetel. Labour-kandidaat George Howarth verslaat Alliantie-kandidaat Rosemary Cooper. Howarth krijgt 17.403 stemmen en Cooper 10.679 stemmen.
- 26 febr. 1987, Greenwich: Alliantie verovert zetel op Labour. De Sociaal-Democrate Rosemary Barnes krijgt 18.287 stemmen, terwijl Labour-kandidate Deirdre Woods 11.676 stemmen in de wacht sleept.
- 12 maart 1987. Truro: De Alliantie weet haar zetel te behouden. De Liberaal Matthew Taylor eindigt met 30.599 stemmen als eerste en de Conservatief Nicholas St Aubgn met 13.982 stemmen als tweede.

TWEE ZONEN VOOR PRINS CHARLES EN LADY DI. HUWELIJK VAN PRINS ANDREW EN SARAH FERGUSON. PRINS EDWARD VERLAAT KORPS MARINIERS

Op 21 juni 1982 schonk de prinses van Wales. Lady Diana. echtgenote van kroonprins Charles. het leven aan een zoon met de naam William Arthur Philip Louis, die als titel ,,prins William van Wales" kreeg. Prins William kwam voor de troonopvolging op de tweede plaats. Hij was het eerste kind van prins Charles en Lady Diana, die op 29 juli 1981 in het huwelijk waren getreden (pag. 152/1 e.v.-1982). Hij werd geboren in het St Mary's Hospita1 in Paddington, Londen.

Op 15 sept. 1984 werd in hetzelfde ziekenhuis het tweede kind van prins Charles en Lady Di geboren, een zoon, die de namen Henry Charles Albert David kreeg en als roepnaam Harry. Voor de troonopvolging komt hij op de derde plaats.

De Liberaal Richard Livsey met zijn vrouw en twee van hun kinderen in Brecon op 5 juli 1985, een dag nadat Livsey daar voor de Alliantie een Lagerhuiszetel had gewonnen.

Prins Andrew en Sarah verlaten na de huwelijksinzegening de Westminster Abbey in Londen.

Op 23 juli 1986 trad prins Andrew, de tweede zoon van koningin Elizabeth II en prins Philip, in het huwelijk met Sarah Margaret Ferguson, een directe afstammelinge van koning Charles II. Sarah Ferguson beheerde een buitenlands ontwerpbureau in Londen. Haar vader, majoor Ron Ferguson, speelde polo met prins Philip en was polocoach van prins Charles. Op 19 maart 1986 had het paar zich verloofd. Prins Andrew is de vierde bij de troonopvolging. Ten tijde van de verloving waren beiden 26 jaar.
Voor de huwelijksinzegening plaatsvond verleende koningin Elizabeth prins Andrew de titels hertog van York, graaf van Inverness en baron Killyeagh. Hertog van York is de traditionele titel voor de tweede zoon van de monarch.
Ter gelegenheid van het huwelijk had hofdichter Ted Hughes, de opvolger van de op 19 mei 1984 overleden Sir John Betjeman (pag. 589/3-1984), een poëem gemaakt. De Bij en de Distel uit Sarahs familiewapen speelden daarin een grote rol.'

Op 12 jan. 1987 deelde prins Edward, de jongste zoon van koningin Elizabeth en prins Philip, mee dat hij het korps mariniers ging verlaten, waar hij sinds ongeveer vier maanden een officiersopleiding volgde. Daarmee doorbrak hij een lange militaire traditie van het Britse koningshuis. Zijn vader, prins Philip, was ere-commandant van de "Royal Marines". Zijn broers Charles en Andrew waren bij de marine gegaan. Voordat hij bij het korps mariniers was terechtgekomen, had prins Edward een studie geschiedenis in Cambridge voltooid.

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE ANGLICAANSE KERK

Op 14 juli 1983 besloot de generale synode van de Church of England (Anglicaanse Kerk) dat onder bepaalde voorwaarden Anglicanen na een echtscheiding konden hertrouwen Met 284 tegen 143 stemmen bepaalde de synode in York dat hertrouwen in de kerk wel mogelijk was. maar dan op een aantal voorwaarden

Zo moesten de hertrouwplannen van gescheiden Anglicanen worden bestudeerd door een speciale commissie die positief moest adviseren, ze moesten vervolgens worden goedgekeurd door de plaatselijke bisschop en de betrokkenen moesten schriftelijk verklaren dat ze de kerkelijke standpunten over het huwelijk onderschreven.
Het plan ketste echter rond 22 jan. 1985 af op verzet van een meerderheid van de bisdommen. Het belangrijkste argument van de tegenstanders was dat hertrouwen in de kerk een theologische onmogelijkheid was, aangezien de christelijke leer predikt dat het huwelijk een verbond van twee mensen voor het leven is.

In de generale synode. het ,.parlement" van de Anglicaanse Kerk. zaten 574 bisschoppen. lagere geestelijken en leken. Zij komt drie keer per jaar bijeen. Over de gehele wereld telt de Anglicaanse Kerk 65 a 70 miljoen gelovigen.

Vrouwen *kunnen* tot dzaken worden *gewijd* In de toekomst ook *vrouwelijke priester mogelijk*

Op 15 nov. 1984 sprak de generale synode van de Engelse staatskerk zich met 307 tegen 183 stemmen uit voor het openstellen van het priesterambt voor de vrouw.
Kort tevoren had de aartsbisschop van Canterbury en primaat van de Anglicaanse Kerk. dr Robert Runcie, gevraagd om afwijzing van de desbetreffende motie. omdat de tijd voor zulk een drastische verandering zijns inziens nog niet rijp was.
Voordat het besluit in de praktijk zou worden uitgevoerd, moest er nog heel wat gebeuren. Eerst moest een meederheid onder de ruim 40 bisdommen van de Anglicaanse Kerk in het land het besluit goedkeuren. Dan moest het een tweederde meerderheid halen in elk van de drie kamers van de synode en vervolgens moest het de goedkeuring krijgen van het Britse parlement en wet worden.

Op 2 juli 1985 besloot de generale synode dat vrouwen tot diaken mochten worden gewijd. In dat geval zouden de vrouwen .,eerwaarde" zijn en huwelijken mogen sluiten. Zij zouden echter niet mogen voorgaan in de Heilige Communie-viering en ook zouden zij niet de biecht mogen afnemen.
Van de bisschoppen stemden er 36 voor het besluit en geen tegen. Bij de lagere geestelijkheid was de stemverhouding 147 tegen 49 en bij de leken 137 tegen 34. Het controversiële punt van het vrouwelijke priesterschap werd tot later datum uitgesteld.

Op 8 juli 1986 besloot de generale synode in York akkoord te gaan me: een voorstel de bisschoppen opdracht te geven een oplossing te zoeken voor de kwestie van de wijding van vrouwelijke priesters. Door deze kwestie dreigde een scheuring binnen de kerk tussen traditionalisten die voorstander waren van een uitsluitend mannelijke clerus en vrijzinnigen die een gemengde clerus wilden.
Eind juni had paus Johannes Paulus II aartsbisschop Runcie gewaarschuwd dat de bekleding van het priesterambt door vrouwen .,een steeds ernstiger obstakel" dreigde te worden voor het streven naar eenheid van de heilige, katholieke en apostolische kerk. De paus liet Runcie echter tevens weten dat deze kwestie niet het einde hoefde te betekenen van de onderhandelingen over een hereniging van de kerk van Rome met de Engelse staatskerk.

In 1334 was een zelfstandige Engelse Kerk gesticht. toen Hendrik VIII geen pauselijk fiat kreeg om zijn echtgenote Catharina van Aragon aan de kant te zetten ten gunste van Anna Boleyn. In 1966 werd een commissie in het leven geroepen om de mogelijkheden van een toenadering tussen Rome en Canterbury te onderzoeken
In maart 1986 had de Nederlandse kardinaal Johannes Willebrands. die hoofd was van het secretariaat voor christelijke eenheid van het Vaticaan. een brief aan de commissie gestuurd, waarin hij de bereidheid van het Vaticaan aangaf een einde te maken aan de in 1896 door paus Leo XIII geformaliseerde weigering de legitimiteit van Anglicaanse priesters te erkennen.
Willebrands verbond daaraan echter de voorwaarde van een formele verklaring waarin de Kerk van Engeland zich zou binden aan alle essentiële doctrines betreffende de aard van de eucharistie en de rol van priesters in de viering van het avondmaal.
Op 13 nov. 1986 besloot de algemene synode nauwkeurig te onderzoeken welke vorm van pauselijke autoriteit zij zou erkennen. wanneer zij zich herenigde met de rooms-katholieke kerk.
Tijdens de synode bleek dat de gesprekken tussen de twee Kerken in een ver gevorderd stadium waren gekomen. Daarom moesten ..beide geloofsgemeenschappen tezamen de verhouding tussen collegialiteit en pauselijk gezag onderzoeken", aldus de door de synode aangenomen motie
Aartsbisschop Runcie stemde voor de motie Volgens hem konden de Anglicanen niet langer de ,,werkelijkheid van het pausschap" negeren ,.Rome heeft een zekere historische rol die eenvoudig niet ontkend kan worden. hoe we die ook theologisch wensen te waarderen". aldus Runcie.

Op 26 febr. 1987 steunde de generale synode met 317 tegen 143 stemmen een

door de bisschoppen opgesteld rapport waarin werd uiteengezet welke stappen de Anglicaanse Kerk zou moeten nemen wanneer tot de wijding van vrouwelijke priesters zou worden besloten Tevens werden pogingen van tegenstanders van vrouwen-in-het-ambt getorpedeerd om de noodzakelijke wetgeving uit te stellen Daarmee was de weg vrij voor toelating van vrouwen in het priesterambt De wetgeving die de wijding van vrouwen mogelijk maakte moest echter nog worden goedgekeurd Aartsbisschop Runcie voorspelde dat vrouwen op zijn vroegst na juli 1992 tot priester konden worden gewijd

Bisschoppen leveren kritiek op de *regering* Rapport over *verval binnensteden*

Op 14 nov. 1984 verklaarde de bisschop van Southwell, Denis Wakeling. dat de National Union of Miners (NUM), de mijnwerkersvakbond o.l.v. Arthur Scargill (zie pag. 440/2 e.v.-1987).het volste recht had op te komen voor de mijnwerkers die door de mijnsluitingen .,een levenslange werkloosheid" kregen.
Volgens de bisschop zou een geleidelijker invoering van het mijnsluitingsprogramma de ontberingen in mijnwerkersgezinnen verzachten. Hij merkte op dat ,,zowel de Britse staatsmijnen als de vakbonden fouten maken" en dat een gevecht tot het uiterst .,de industrie zal vernietigen en geweld en armoede zal doen toenemen".
Diezelfde dag noemde de nieuwe bisschop van Durham. David Jenkins. de monetaristische regeringsprincipes die volgens hem het aantal armen deed toenemen en de rijken rijker maakten ,,even dogmatisch als de beweringen van het marxistische socialisme".

Op 18 november hield John Gummer, de voorzitter van de Conservatieve Partij, in de universiteitskerk van Great St Mary's in Cambridge een gastpreek, waarin hij de bisschoppen verweet zich te bedienen van een onbeleefde rethoriek die beneden hun waardigheid was, wonden kon toebrengen, kon shockeren en beledigend kon zijn. Ook verweet hij de bisschoppen politieke uitspraken te doen zonder de feiten goed te kennen. Gummer, die lid was van de generale synode van de Church of England, zei dat het gezag van de bisschoppen episcopaal was en niet technisch. ,,Zij kunnen even slecht de exwert uithangen op het gebied van de economie als de paus Galileo kon corrigeren op het gebied van de fysica", aldus Gummer.
Vooral bisschop David Jenkins moest het ontgelden, omdat deze Ian McGregor. de voorzitter van de National Coal Board. o.m. had omschreven als een ,,oudere. geïmporteerde Amerikaan". Medio apr. 1985 wekte Jenkins »pnieuw de woede op van de Conservatieve Partij, toen hij in een toespraak voor de BBC-radio een aanval deed op het beleid van premier Thatcher.

De bisschop zei. ..De terugkeer naar de ethiek van de negentiende eeuw met het individualisnie van de ondernemer is of nostalgische onzin. of een duidelijke verklaring dat individueel egoisme rn georganiseerde hebberigheid de enige doelbewuste motieven zijri van het menselijk gedrag" De bisschop beschuldigde rechtse politici ervan om evenals marxisten alles te willen zien als een machtsstrijd tussen het kapitalistisch individu aan de ene kant en de collectieve gesalarieerden aai? de andere kant.
De polarisatie had ertoe geleid. aldus Jenkins dat rechts de stakende mijnwerkers zag als de stoottroepen van de socialistische arbeiders. zoals militant links de mijnwerkers als helden had gezien eri de politie als de stoottroepen van het establishment Poqingen om duidelijk te maken dat er meer speelde dan louter economische problemen werden door rechts verworpen als een falen de realiteit onder ogen te zien en de noodzaak de revolutie te voorkomen.
De bisschop zei dat men weer moest ontdekken dat het niet fout was geweest een welvaartsstaat te ontwerpen die mensen hielp bevrijden van nodeloze ziekte en hopeloze armoede. Het was een stap op weg naar een rechtvaardiger en zorgzamer maatschappij en minder uitbuiting Het getuigde. aldus de bisschop. van een angstig gebrek aan geloof aan menselijkheid om de welvaartsstaat op te geven. louter en alleen omdat men in moeilijkheden was geraakt.

Op 3 dec. 1983 werd de verhouding tussen de Church of England en de regering nag meer gespannen toen een in opdracht van de aartsbisschop van Canterbury gemaakt rapport verscheen dat pleitte voor actie van kerk en staat tegen voortgaand verval van Britse steden.
In het 400 pagina's tellende rapport, dat als titel ,,Faith in the City" (..Vertrouwen in de Stad") droeg, werd het ..dogmatische en onbuigzame" economische beleid van de regering ,,onaanvaardbaar" genoemd. vanwege het effect op .,helegemeenschappen en generaties". De crisis in de binnensteden was een bewijs van de ongelijkheid en polarisatie in de samenleving, aldus het rapport.
Het rapport was het resultaat van een onderzoek van een in juli 1983 ingestelde commissie voor stedelijke prioriteitsgebieden. (,,Urban Priority Areas") De commissie telde 18 leden, onder wie Sir Richard O'Brien, een voormalige topambtenaar die het voorzitterschap bekleedde, bisschop David Sheppard van Liverpool en bisschop Wilfred Wood van Croydon.

Wilfred Wood was op 30 apr. 1985 tot bisschop van Croydon benoemd Hij was de eerste zwarte bisschop binnen de Anglicaanse Kerk. ,,De groeiende ongelijkheid in Groot-Brittannië leidt tot twee naties", luidde de waarschuwing van de conimissie. ,,Ongelijkheid in levenskansen. inkomen. huisvesting. onderwijs. openbare en stedelijke voorzieningen De commissie vond hrt alarmerend dat niensrn. kapitaal. werkgelegenheid. particuliere ondernemirigen en vrijwilligerswerk in steeds grotere mate uit de steden wegtrokken ..Dit heeft tot gevolg dat de misdeelden over steeds minder welvaart. gezondheidszorg. inkomen. investeringen en voorzieningen beschikken. terwijl de bourgeoisie zich in steeds meer weelde. kansen. niacht en voordelen baadt" De commissie omschreef dit proces. zoals ze zelf zei ,met een smerig woord: polarisatie'.

De commissir schreef ervan overtuigd te zijn dat de Britten bereid waren meer belasting te betalen als zij zagen dat de opbrengst rechtvaardig besteed werd Bestrijding van de onmiskenbare ongelijkheid en polarisatie in Groot-Brittannië's steden zou als zodanig worden ervaren. meende de commissie
Volgens het rapport bleek uit talrijke waarnemingen dat ,,de uitsluiting van de armen in dit land algemeen is. en niet bij toeval plaatsvindt . Zich richtend op de aftrekbaarheid van hypotheekrente zei het rapport: ..Het is onhoudbaar mensen in slechte huisvesting te vertellen dat we geen geld hebben om hen te helpen. terwijl we de mensen met de hoogste inkomens op hun huizen subsidiëren.
Volgens de commissie moest de belastingaftrek van hypotheekrente op de helling, omdat die de kloof tussen rijk en arm in Engeland nog verder vergrootte. Hierdoor zou een bedrag van tien miljard gulden per jaar vrijkomen dat kon worden aangewend voor de huizenbouw in de publieke sector.

De commissie meende dat de Church of England ,,het geweten van de natie" zou moeten zijn. en als zodanig zou moeten opkomen tegen de .,dogmatische en onbuigbare economische politiek die schadelijk is voor de eenheid van het land". Zij pleitte voor tal van maatregelen. zoals hogere kinderbijslag om de armoede direct te bestrijden, en meer renovatie van verpauperde binnensteden in het algemeen.
,,De Kerk heeft een duidelijke verantwoordelijkheid voor de situatie waarin de armen in de binnensteden zich bevinden. We kunnen nauwelijks stellen dat de Kerk dit tot een hoge prioriteit heeft verheven Zoals de rest van de natie heeft ook de Kerk net gedaan alsof deze gebieden van acute nood niet bestonden."
In de beschreven Britse steden bezocht slechts één procent van de bevolking wel eens de kerk. waarmee deze betrekkelijk "irrelevant" was geworden. Met grote voorrang moest de opleiding van geestelijken worden veranderd zodat die in de praktijk beter toegerust konden werken dan zij nu met hun theoretische scholing konden. aldus het rapport

De oppositionele Labour Party noemde het rapport een .,zware aanklacht" tegen de regering. Een lid van het kabinet deed het rapport, nog voor de officiële presentatie ervan, af als ,,marxistisch". Minister van milieu Kenneth Baker zei in een gesprek met de BBC dat de regering zich volledig bewust was van de problemen in de binnensteden en dat de commissie de geweldige inspanningen van de regering ter sanering van de binnensteden onderschatte.
Met een financiële injectie was het probleem volgens hem niet op te lossen. Men had in de jaren zestig en zeventig grote sommen gelds in deze gebieden gestopt en met dat geld onder andere huizenblokken gebouwd. die nu voor een groot deel tot een snelle ver-

loedering van de wijken hadden bijgedragen, zo zei Baker.
Peter Bruinvels, Conservatief Lagerhiiislid voor Leicester East en lid van de generale synode van de Church of England, noemde het rapport ,.Out of date, out of time. out of touch. and unwanted" (.,gedateerd, niet van deze tijd, buiten de werkelijkheid staand, en ongewenst").
John Carlisle, Conservatief Lagerhuislid voor Luton North. zei dat het rapport bewees dat de Anglicaanse Kerk werd geleid door ,.een bende communistische geestelijken".
Op 6 febr. 1986 nam de generale synode van de Church of England aan het einde van een tweedaags debat het rapport met een overweldigende meerderheid aan.

RELLEN IN HANDSWORTH. BRIXTON, TOTTENHARI EN TOXTETH

In september en oktober 1983 vonden in Groot-Brittannië ordeverstoringen plaats -de ernstigste in de wijk Handsworth in Birmingham. Brixton in zuid-Londen en Tottenham in noord-Londen- waarbij zich gewelddadige botsingen voordeden tussen burgers en politie-agenten en tussen groepen burgers onderling. Hierbij kwamen in totaal vier mensen om het leven (twee burgers, één politie-agent en één journalist)
Nadat op 7-8 september in Handsworth carnaval was gevierd, begon daar op 9 september een gespannen sfeer te ontstaan toen een man tijdens een beroving werd neergestoken. Toen de politie later op de dag een zwarte man ondervroeg over een verkeersovertreding, braken er onlusten uit. Winkelruiten werden vernield. auto's en huizen in brand gestoken. waarna de politie de wijk afsloot.
De volgende morgen vroeg werden in een voormalig postkantoortje aan Lozells Road in Handsworth waarin de avond tevoren een brandbom was terechtgekomen de lijken gevonden van twee broers van Aziatische afkomst, Kassamali Moledina en Amirali Moledina. In Handsworth woonden veel immigranten. vooral afkomstig uit Azië en het Caribisch gebied.
Toen minister van binnenlandse zaken Douglas Hurd op 10 september het rellengebied wilde inspecteren. werd hij door jongeren bekogeld met stenen en flessen, zodat hij zich in een politiebusje moest terugtrekken. Later die dag deden zich in Handsworth opnieuw ongeregeldheden voor.
Op i i september moesten meer dan 60 mensen voor de rechter verschijnen wegens o.m. het bezit van offensieve wapens, inbraak, diefstal, roof, vernieling, het verstoren van de openbare orde, dreigende of beledigende taal en gedrag, brandstichting en het aanvallen van politie-agenten. Eén man werd later beschuldigd van het doden van de twee broers in het postkantoortje.
Op 30 oktober deelde Giles Shaw, minister van staat van binnenlandse zaken. het parlement schriftelijk mee dat bij de onlusten in Handsworth 79 politiemensen. 37 burgers en acht brandweermannen gewond waren geraakt, 17 gebouwen waren verwoest en 114 gebou en waren beschadigd.
Na de rellen in Handsworth kreeg het hoofd van de politie van West Midlands. Geoffrey Dear, de opdracht een rapport over de gebeurtenissen op te stellen. Dat verscheen op 19 november. In zijn rapport zei Dear dat er voldoende bewijs was om te stellen dat de rellen .,werden georkestreerd door plaatselijke drugshandelaars" die zich in hun bestaan bedreigd voelden en dat er tevens bewijs was dat .,de rellen waren aangemoedigd en georganiseerd door personen die drugs nodig hadden om hun normale levensstijl voort te zetten". Er bestond volgens Dear geen twijfel over het feit dat ,,de doeltreffendheid van het politieoptreden tegen drugshandelaars in het gebied een gevoel van frustatie had veroorzaakt". Volgens hem was het uitbreken van de onlusten van te voren gepland en goed opgezet.
Op 20 febr. 1986 werd bekend dat een onderzoekscommissie o.l.v. Herman Ouseley (lid van de wijkraad van Lambeth, zuid-Londen) had geconcludeerd dat voor zwarten in Handsworth de mate van sociale geïsoleerdheid en raciale nadelen ,,onverdraagzaam" waren. Wanneer daar dan nog eens een hard beleid bij kwam, dan leverde dat de vonk voor een gewelddadige reactie, aldus de commissie, die in haar onderzoek gesteund werd door de raad van het graafschap West Midlands.
Op 27 februari werden de resultaten bekend van een onderzoek dat was ingesteld door de gemeenteraad van Birmingham. Het onderzoek stond onder leiding van Julius Silverman. die vroeger voor Labour in het Lagerhuis had gezeten. Silverman zei dat raciale discriminatie en werkloosheid de belangrijkste twee factoren voor het ontstaan van de onlusten waren geweest en deed een aantal aanbevelingen om de situatie in Handsworth te verbeteren.

Een beeld van de Lozells Road in de wijk Handsworth in Birmingham op 10 september 1985, de dag nadat daar rellen waren uitgebroken.

Brixton

In Brixton. een deel van de wijk. Lambeth in zuid-Londen, braken op 28 sept. 1983 rellen uit, nadat Cherry Groce, een zwarte vrouw, in haar woning ernstig gewond was geraakt door een kogel van de politie. De politie zocht haar zoon Michael en was daarom het huis van de familie Groce binnengegaan (op 29 september meldde Michael zich bij de politie. Hij werd beschuldigd van illegaal bezit van een vuurwapen).Tijdens de onlusten werden huizen in brand gestoken. auto's omver getrokken en winkels geplunderd. De politie verrichtte op 28 september ongeveer 150 arrestaties. Ook de volgende dag deed zich in Brixton geweld voor.
Op 30 oktober meldde minister van staat van binnenlandse zaken Giles Shaw het parlement dat bij de ongeregeldheden in Brixton 93 politie-agenten en 31 burgers gewond waren geraakt en 114 gebouwen waren beschadigd.

Na de schietpartij op Cherry Groce begon het plaatsvervangend hoofd van de politie van West Yorkshire. John Domaille. onmiddellijk met een onderzoek. Op 27 febr. 1986 moest inspecteur Douglas Lovelock wegens de schietpartij voor de rechter verschijnen.
Commandant Alex Marnoch, een voormalig lid van het politiekorps van Brixton, zei op 30 sept. 1985 dat de ongeregeldheden in Rrixton een ..volledig spontane' reaktie waren geweest op het neerschieten van Cherry Groce
Op *1 i* oktober overleed een freelance fotograaf David Hodge, die tijdens de rellen gewond was geraakt. in een ziekenhuis. Vervolgens werd een 18-jarige jongen aangeklaagd wegens moord.

Nadat op 10, 11 en 12 april 1981 in Brixton onlusten hadden plaatsgevonden (pag. 450/1-1981), was Lord Scarman. een rechter. door de regering aangesteld om de oorzaak daarvan op te sporen. In een op 23 nov. 1981 verschenen rapport had Lord Scarman vervolgens gesteld dat politie en buurtleiders voor de rellen verantwoordelijk waren geweest.
In het rapport stond dat snelle hulpacties noodzakelijk waren om te voorkomen dat de achterstand die kleurlingen hadden een ..onuitroeibare epidemie wordt die het voortbestaan van onze maatschappij za! bedreigen". Lord Scarman geloofde dat positieve discriminatie van kleurlingen noodzakelijk was om hun de gelegenheid te geven de achterstand die ze in de maatschappij hadden. in te halen.
Scarman zei in het rapport dat de rellen geen rassenrellen genoemd konden worden, maar een uitbarsting waren van woede en frustratie van zwarte jongeren tegen de politie. Het vertrouwen in de politie was verloren. Lord Scarman kritiseerde onnodig hard politie-optreden en meende dat in wijken met kleurlingen de politie nauwer betrokken zou moeten worden bij de gevoelens van de bevolking.
De politie-opleiding moest worden verlengd Ook de manier. waarop de politie patrouilleerde door de straten met kleurlingen. was voor verbetering vatbaar. Pogingen moesten worden ondernomen om meer kleurlingen te werven voor de politie. Lord Scarman zei dat de rellen niet goed waren te praten. maar gezien moesten worden in het licht van de ontberingen. sociale misstanden en werkloosheid
Medio 1981 hadden zich in een aantal steden nog meer onlusten voorgedaan, o.m. in de wijk Brixton en de Liverpoolse wijk Toxteth (pag 449 e.v.-1981).

Tottenham

De aanleiding tot de rellen in Tottenham (deel van de wijk Haringey, in noord-Londen) was de dood van een zwarte vrouw, Cynthia Jarrett, op 5 okt. 1985, toen de politie haar huis doorzocht op gestolen goederen.
De volgende dag vond een demonstratie plaats voor het plaatselijke politiebureau en later deed zich een uitbarsting van geweld voor in de buurt van het huis van de vrouw. Er werden benzinebommen en projectielen geworpen, vuurwapens en geweren gebruikt, bezittingen in brand gestoken en er waren ernstige confrontaties tussen de politie en burgers, waarbij een

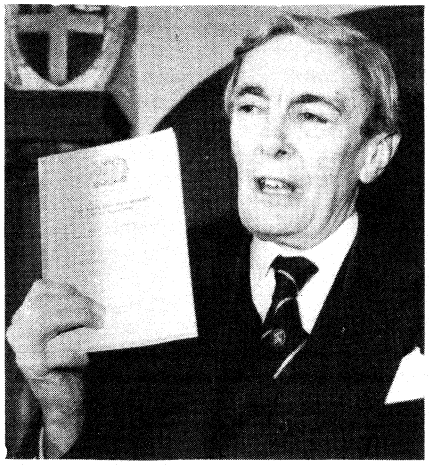

Lord Scarman toont zijn rapport over de rellen in Brixton op 25 november 1981 aan de pers.

politie-agent. Kcith Blakelock, aan een aantal steek onden overleed.
Op 7 oktober zei de Londense politiecommissaris Sir Kenneth Newman dat hij niet zou schromen toestemming te geven voor het gebruik van plastic kogels, wanneer hij dacht dat die de vrede konden herstellen en misdaad en het toebrengen van letsel konden voorkomen.
Op 8 oktober veroordeelde de zwarte leider van de wijkraad van Haringey. Bernie Grant. tijdens een openbare bijeenkomst het gebruik van plastic kogels en zei dat hij niet van plan was de acties van de jongeren op 6 oktober af te keuren.

Op 11 juni 1987 werd Bernie Grant in Tottenham voor Labour in het Lagerhuis gekozen (pag 386/2-1987)

Op 9 oktober zei de nummer twee van de Labour Party, Roy Hattersley. dat wanneer Grant dat inderdaad had gezegd. dat .,zeer betreurenswaardig" was. terwijl Labour-leider Neil Kinnock verklaarde dat er absoluut geen aanvaardbare reden was voor een brute moord.
Uit protest tegen Grants uitlatingen hielden ongeveer 1.000 employés van de wijkraad van Haringey op 11 en 12 oktober een 24-uursstaking. Vervolgens verklaarde Grant op 14 oktober tijdens een debat in de wijksraad dat het soort geweld dat tot de dood van de politie-agent had geleid. op geen enkele wijze te excuseren was en dat ,,jeniet geweld met geweld kunt bestrijden".
Tussen 11 en 16 oktober werden in totaal vier mensen in staat van beschuldiging gesteld (drie in de leeftijd van 13-15 jaar en één van 26) wegens moord op Blakelock en later werden in verband met dezelfde zaak nog twee anderen aangeklaagd.
Op 30 oktober liet minister van staat van binnenlandse zaken Giles Shaw het parlement schriftelijk weten dat bij de rellen in Tottenham 163 politiemensen 17 burgers en een brandweerman gewond waren geraakt een gebouw was verwoest en 16 gebouwen waren beschadigd
Op 4 december kwam een jurv voor lijkschouwing tot de conclusie dat het overlijden van Cynthia Jarrett een ongeluk was geweest De lijkschouwer had de juryleden verteld dat wanneer zij deze conclusie zouden trekken dat zou betekenen dat ze erkenden dat Cynthia Jarrett van de politie een duw had gekregen maar dat ze niet in staat waren te zeggen of dat opzettelijk was gebeurd of het gevolg was van misdadige onvoorzichtigheid

Op 13 december werd een zoon van Cynthia Jarrett, Floyd vrijgesproken van het toebrengen van lichamelijk letsel aan een politie-agent. maar veroordeeld tot het betalen van een boete voor drie verkeersovertredingen waaraan hij had toegegeven schuldig te zijn.
Voordat de politie op 5 oktober het huis van Floyds moeder had doorzocht. was Floyd aangehouden en ondervraagd over een verkeersovertreding. Vervolgens was Floyd aangeklaagd wegens het toebrengen van lichamelijk letsel aan een politie-agent.
Een andere zoon van Cynthia Jarrett, Patrick, werd op 9 jan. 1986 vrijgesproken van een aanklacht die voortvloeide uit een overval op een juwelier in mei 1984. Hij bekende echter schuldig te zijn aan een andere aanklacht, nl. het verhandelen van gestolen goed.

Liverpool

Bij onlusten in de wijk Toxteth in Liverpool op 1 oktober - die bij een gerechtsgebouw uitbraken toen vier zwarten in voorlopige hechtenis werden teruggestuurd wegens een aanklacht die te maken had met een relletje op 10 augustus - werden in totaal 36 politie-agenten en 27 burgers gewond en drie gebouwen beschadigd, aldus minister van staat Giles Shaw op 30 oktober in een schriftelijke mededeling aan het parlement.

AFRIKA

BURKINA FASO

UITSPRAAK INTERNATIONAAL GERECHTSHOF OVER GRENSGESCHIL TUSSEN BURKINA FASO EN MALI

Op 22 december 1986 deed een speciale Kamer van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, onder voorzitterschap van de Algerijnse rechter Mohammed Bedjaoui, uitspraak in het

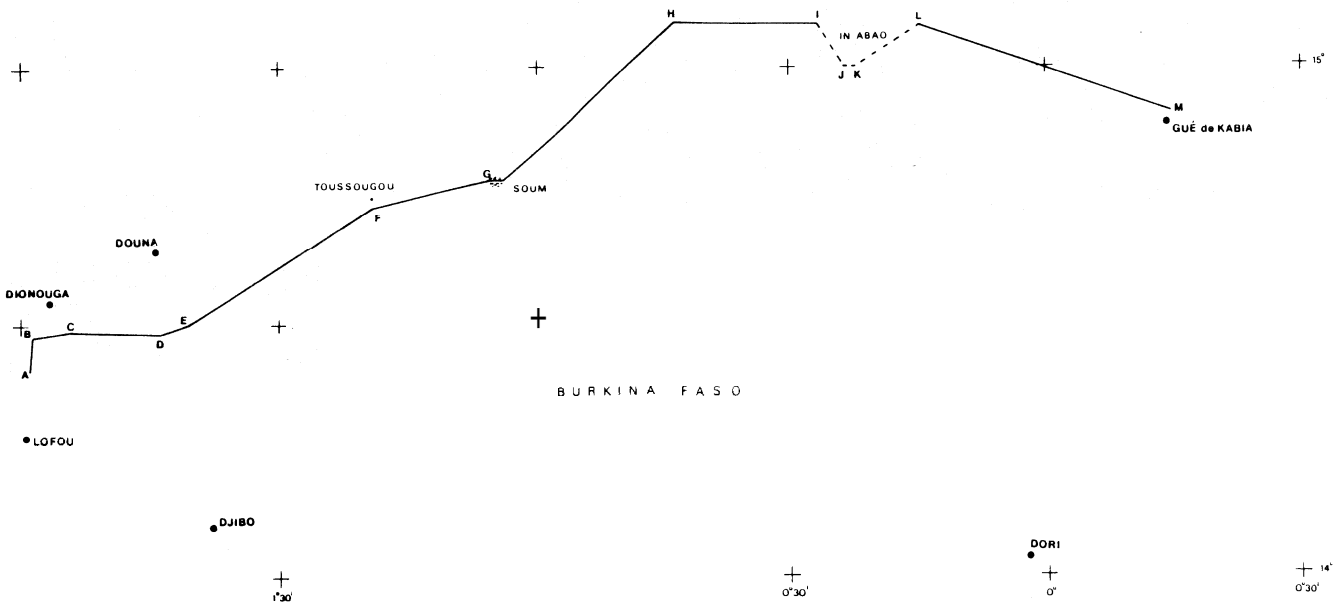

Een schetskaart met het verloop van de grens tussen Mali en Burkina Faso zoals die door het Internationale Gerechtshof werd aanvaard (paragraaf 175 van het oordeel).

grensgeschil tussen de twee Westafrikaanse staten Burkina Faso en Mali (zie pag. 685/3 e.v.-1986).
Unaniem stelde de Kamer een nieuwe grensvoor in de 160 km lange Agacherstrook waardoor het omstreden gebied in vrijwel gelijke delen werd gesplitst. Mali kreeg een groter deel in de westelijke zone (met vier dorpen), terwijl Burkina Faso een grotere portie van de noordoostelijke zone (in de regio Beli) ontving.
Tegelijk werd in het oordeel het beginsel van de onaantastbaarheid van de grenzen, die in de koloniale tijd werden getrokken. bekrachtigd. Dit principe kon weliswaar in tegenspraak zijn met het zelfbeschikkingsrecht van de volken, maar de instandhouding van de territoriale status quo was de verstandigste oplossing.
Het Internationaal Gerechtshof maakte bekend dat de vertegenwoordigers van Mali en Burkina Faso (Abdourahmane Maiga en Ernest Ouedraogo) de beslissing van het hof als definitief en voor hen bindend hadden aanvaard.

NIEUW KABINET

President Thomas Sankara ontbond op 18 augustus 1986 het kabinet, waarna hij de regeringsverantwoordelijkheid opdroeg aan drie ,,algemene coördinators'': kapitein Blaise Compaore, majoor Jean-Baptiste Lingani en kapitein Henri Zongo. Deze procedure had de president eerder in augustus 1985 toegepast (zie pag. 688/2-1986).

Op 29 augustus benoemde president Sankara een nieuw kabinet dat uit 23 ministers, een staatssecretaris (van justitie) en een secretaris-generaal bestond. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Voorzitter CNR, president eri premier - kapitein Thomas Sankara: staatsminister in het bureau van de president. belast met justitie - kapitein Blaise Compaore: volksverdediging - majoor Jean-Baptiste Lingani. economische promotie - kapitein Henri Zongo; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Dieudonné Valere Some*: sport - majoor Abdou Salam Kabore (voorheen gezondheid): binnenlandse zaken en samenwerking - Ernest Nongma Ouedraogo; buitenlandse zaken en samenwerking - Leandre Bassolet': boerenaangelegenheden - Léonard Compaore (voorheen uitrusting): planning - Youssouf Ouedraogo; waterstaat - Michel Kouda*; landbouw en veeteelt - Jean-Marie Somda*; voorlichting - Basile Laitar Guissou (voorheen buitenlandse zaken en samenwerking): onderwijs - Sansan Dah (voorheen sport en ontspanning): gezondheid - mevr. Azzara Bamba*: handel - Mamadou Touré: milieu en toerisme - mevr. Beatrice Damiba: uitrusting - Moussa Michel Tapsoba (voorheen waterstaat); gezinsverzorging en nationale solidariteit - mevr.. Joséphine Ouedraogo: transport en verbinding - Alain Koeffe: cultuur - mevr. Bernadette Sanou*: arbeid. sociale verzekeringen en openbare diensten - Fidele Toe; begroting - mevr Adèle Ouedraogo: finaiiciele bronnen - Talata Eugène Dondasse*: secretaris-generaal van de regering - Rayatigoungou Kabore Congo.

* = nieuw

In het nieuwe kabinet waren vijf vrouwen opgenomen tegen drie in het vorige Dondasse was vóór 31 augustus 1984 minister van plan en samenwerking.

VAKBONDSLEIDER SOUMANE TOURÉ OPNIEUW GEARRESTEERD

In de nacht van 30 op 31 mei 1987 werd Soumane Touré. secretaris-generaal van de vakbeweging Confédération syndicale burkinabé (CSB), opnieuw gearresteerd. In een officieel communiqué werd hij een ,,beruchte recidivist'' genoemd.

Soumane Touré was eerder in oktober 1984 gearresteerd samen met twee voormalige ministers. Arba Diallo (buitenlandse zaken) en Adama Touré (voorlichting). Dat gebeurde tijdens een campagne tegen de marxistische Ligue patriotique pour le développement (Lipad), waarvan alle drie lid waren (zie pag. 111/3 e.v.-1985).Nadat Arba Diallo (op 26 febr. 1985) en Adama Touré (op 3 febr. 1986) waren vrijgelaten. werd ook Soumane Touré op 3 oktober 1986 in vrijheid gesteld (zie ook pag. 687/3 en 68813-'86).

NAMEN RIVIEREN GEWIJZIGD

Op 6 augustus 1986 werd een wet goedgekeurd waarin de namen van de drie zijrivieren van de Volta werden gewijzigd. De Zwarte, Witte en Rode Volta zouden voortaan resp. Mouhoun. Nakambe en Nazinon heten. Dat waren volgens de verordening de oorspronkelijke Afrikaanse namen. Het streven van president Sankara was er van meet af aan op gericht geweest .,allesporen van het kolonialisme'' uit te bannen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

TAMIL-AKKOORD ONDERTEKEND

Op 29 juli ondertekenden president Junius Richard Jayewardene van Sri Lanka en premier Kajiv Gandhi van India in Colombo. de hoofdstad van Sri Lanka, een vredesakkoord dat een eind moet maken aan de vier jaar oude bloedige strijd tussen de Tamil-minderheid en de Sinhalese meerderheid op het eiland. Deze in juli 1983 losgebarsten strijd had tot dusver meer dan 6.000 mensenlevens gevergd.

Het akkoord behelst een 'thuisland' met bestuurlijke autonomie voor de Tamil-minderheid in de samen te voegen Noordelijke en Oostelijke provincies van Sri Lanka. De fusie van beide provincies onder één bestuur met één gouverneur was een oude eis van de militante Tamil-verzetsgroepen. Deze fusie was eerder door president Jayewardene verworpen. Zijn concessie werd beschouwd als het maximale wat welke regering dan ook zal kunnen aanbieden zonder de eenheidsstaat op te breken (*NRC/H'blad* 29-7) dan wel de uiterste mogelijkheid binnen het raam van de territoriale integriteit en souvereiniteit van Sri Lanka (*Volks*krant 30-7).

De verdere hoofdpunten van het akkoord waren:

- Eind 1987 zullen in de Noordelijke en Oostelijke provincie verkiezingen voor een provinciale raad worden gehouden.
- In de Oostelijke provincie zal eind 1988 een referendum worden gehouden waarbij de bewoners – Tamils, Sinhalezen en moslems – moeten beslissen of deze provincie officieel met de Noordelijke provincie verenigd moet blijven. Deze 'ontbindende clausule' werd gezien als een geruststelling van de Sinhalese meerderheid.
- Op 31 mei 1987 wordt een staakt-het-vuren van kracht. De regeringstroepen keren naar hun kazernes terug en lokale Sinhalese milities worden ontwapend.
- Er komt een onvoorwaardelijke amnestie voor alle politieke gevangenen (ca. 5.000 Tamils).
- De regering van India garandeert de bepalingen van het akkoord en neemt deel aan het toezicht op de uitvoering ervan.
- India garandeert dat zijn grondgebied niet wordt gebruikt voor activiteiten die tegen de eenheid. integriteit en veiligheid van Sri Lanka zijn gericht. Daartoe zal de marine van India samenwerken met die van Sri Lanka om infiltraties via de Palk Straat te voorkomen
- Naar India gevluchte Tamils en eertijds door de Britten daarheen overgebrachte Tamils zullen worden gerepatrieerd
- Het Tamil en het Engels worden als officiele landstalen naast het Sinhaleec ei kend
- Functionarissen van het Rode Kruis uit India en Sri Lanka zullen erop toezien dat liet bestand n oi dt nageleefd
- Een Indiaas-Srilankaanse commissie zal op de uitvoering van het staakt-het-vuren van 3i juli toezien
- Een Indiase vredesmacht kan door Sri Lanka worden uitgenodigd om te helpen toezicht te houden bij het bestand

Reeds op 30 juli 's morgens landde een Indiase vredesmacht van 1.700 man in het noorden van Sri Lanka op verzoek van president Jayewardene. Nog dezelfde dag werd de troepenmacht uitgebreid tot ca. 3.000 Indiase militairen. Binnen 72 uur na de ondertekening van het vredesakkoord moesten de Tamil-guerrillagroepen hun wapens inleveren. Maar de Tamil Tijgers (LTTE),de voornaamste guerrillagroep, bleken op 3 augustus hun wapens nog niet te hebben afgegeven. hoewel zij wel de strijd hadden gestaakt. Nadat premier Gandhi president Jayewardene daarvoor om toestemming had gevraagd, werd de termijn voor de Tamil Tijgers met drie dagen verlengd om de LTTE alsnog de gelegenheid te bieden zich bij het akkoord aan te sluiten.

Aan de totstandkoming van het akkoord waren sinds juni 1986 o.m. de volgende ontwikkelingen voorafgegaan. (Vor.ber. pag. 393/2 e.v.)

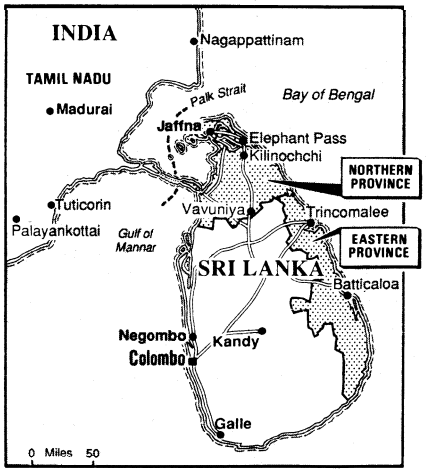

(The Economist. 1-8-1987)

Conferentie politieke partijen Autonomieplan regering Overleg TULF - regering

Op 25 juni 1986 kwam in Colombo een conferentie bijeen waaiaan werd deelgenomen dooi acht van de elf officieel erkende uolitieke partijen van Sri Lanka. Bij het begin van deze conferentie ontvouwde president Junius Jayewai-dene een nieuw plan voor de regeling van de ethnische (Tamil-) kwestie via een systeem van machtsoverdracht. waarbij alle negen provincies van Sri Lanka een substaritiele autonomie zouden genieten (pag. 400/3). Javewardene verzocht de partijen vóór 11 juli hun reacties en suggesties te geven om vervolgens van 15-17 juli bijeen te komen voor een gedetailleerde bespreking van de voorstellen.
Overigens gaf de president op 27 juni tijdens een persconferentie te kennen dat hij met het vredesproces zou doorgaan, ook als oppositiepartijen en Tamil-guerrillagroepen zich ertegen zouden verzetten. Hij wilde de nodige wetsontwerpen op 15 augustus bij het parlement indienen.
Naar zijn zeggen stond de Indiase regering positief tegenover zijn voorstellen. Officieel had India zich beperkt tot de mededeling dat de voorstellen 'voldoende praktisch (waren) om als basis te dienen voor onderhandelingen'.

De niet voor de conferentie uitgenodigde Tamil-partij. het gematigde Tamil United Liberation Front (TULF),zond op 12 juli een zes leden tellende delegatie o.l.v. TULF-secretaris-generaal Appapillai Amirthalingam van Madras (India)naar Colombo voor overleg met president Jayewardene over het autonomieplan van de regering. Bij aankomst omschreef Amirthalingam de houding van zijn partij jegens het voorstel tot oprichting van provinciale raden als 'neutraal'.
Op 13 juli had president Jayewardene een eerste ontmoeting met de TL LF-delegatie waarmee het officiële contact tussen de TULF-leiding en de president na 20 maanden werd hervat. Dezelfde dag verwierpen vertegenwoordigers van de vijf voornaamste Tamil-guerrillagroepen. waaronder de Tamil-Tijgers (LTTE), tijdens een persconferentie in Jaffna de regeringsvoorstellen.

Weekblad 56ste jaargang No. 2906. pag. 42567-42582

Op 14 juli verwierp ook de voornaamste oppositiepartij van Sri Lanka, de Sinhalese Sri Lanka Freedom Party (SLFP), de regeringsvoorstellen. De SLFP bleef bij haar weigering om aan de conferentie van de politieke partijen deel te nemen. Deze conferentie kwam van 15-17 juli opnieuw bijeen. Zij stelde vijf commissies in om diverse aspecten van Jayewardene's voorstellen te analyseren.
Volgens The Times (16-'i-'86) werd de tweede zitting van de conferentie ook geboycot door de MEP (People's United Front) welke oorspronkelijk het voorstel inzake de conferentie had geopperd.

Intussen had de TULF-delegatie sinds 13 juli bijna dagelijks met president Jayewardene gesproken zonder dat van concrete resultaten melding werd gemaakt.
Op 17 juli beschuldigde R. Sambanthan, vice-voorzitter van het TULF, de regeringsstrijdkrachten ervan de vorige dag 67 Tamil-burgers tijdens een overval op een vluchtelingenkamp in het dorp Malligaitivu bij de oostelijke havenstad Trincomalee te hebben vermoord. De beschuldiging erd tegengesproken door een militaire woordvoerder die echter toegaf dat in die buurt op 16 juli door een legerpatrouille 39 mensen waren gedood waarvan hij aannam dat het 'terroristen' waren. Naar zijn zeggen waren onder de slachtoffers slechts drie burgers. Op 18 juli uitten gematigde Tamil-leiders de beschuldiging dat veiligheidstroepen 17 buspassagiers bij een helikopteraanval hadden gedood.

Na de laatste ontmoeting tussen de TULF-delegatie en de regering van president Jayewardene op 22 juli verklaarde TULF-president M. Sivasithamparam dat beide partijen 'overeenstemming over een paar dingen' hadden bereikt, aldus het Indiase persbureau PTI. Op 24 juli stond een gesprek tussen de TULF-delegatie en mevr. Sirimavo Bandaranaike, de leider van de oppositionele SLFP, op het programma. 's Avonds verliet de TULF-delegatie Sri Lanka met bestemming Madras. Functionarissen zeiden dat de besprekingen met president Jayewardene nuttig waren geweest, maar dat zij nog niet voltooid waren.

Tussen 31 juli en 2 augustus bracht de TULF-leiding een bezoek aan New Delhi om de Indiase regering te informeren over de besprekingen in Colombo.
Op 5 augustus werd vanuit de Srilankaanse hoofdstad bericht dat drie Tamil-organisaties – EPRLF. EROS en TELO (zie pag. 394/1) – de jongste vredesvoorstellen van de Srilankaanse regering hadden verworpen.
Op 14 augustus arriveerde een delegatie van TULF-leiders vanuit Madras in Colombo voor de tweede ronde van de gesprekken met de Srilankaanse regering. Inmiddels nam het geweld op het eiland toe; het had in juli 157 doden gevergd, 30 meer dan in juni (Financial Times 15-8-'86).
Eveneens op 14 augustus sprak president Jayewardene de hoop uit dat hij het wetsontwerp inzake de provinciale raden nog vóór eind september bij het parlement zou kunnen indienen. Dat hing af van een uitspraak van het hooggerechtshof over de vraag of het wetsontwerp (eerst) aan een referendum moest worden onderworpen. Overigens wees de president het idee van een fusie tussen de noordelijke en de oostelijke provincie 'totaal' van de hand. Op 15 augustus begon president Jayewardene zijn nieuwe gespreksronde met het TULF. De volgende dag werd gemeld dat overeenstemming was bereikt over de positie van de provinciale gouverneurs.

Op 17 augustus berichtte het regeringsblad Observer dat enkele extremistische Tamil-groepen bezig waren met de vorming van een nieuwe politieke partij. de Tamil Eelam People's Party (TEPP). die ter linkerzijde van het TULF zou opereren.

Op 21 augustus vond in Madras (Zuid-India) overleg plaats tussen een Indiase regeringsdelegatie en de leiders van vijf Tamil-guerrillagroepen. De Indiase delegatie werd gevormd door minister van buitenlandse zaken Shiv Shankar, minister van binnenlandse zaken Buta Singh en staatsminister P. Chidambaram (zie pag. 399/1 e.v.), terwijl ook de premier van de (Indiase) deelstaat Tamil Nadu, M.G. Ramachandran, aanwezig was. Na afloop van het een uur durende gesprek zei LTTE-leider V. Prabhakaran dat de Indiase regeringsdelegatie de guerrillagroepen had gevraagd hun operaties in Sri Lanka een maand lang te staken om de vredesbesprekingen tussen het TULF en de Srilankaanse regering niet te schaden.
Volgens een Indiaas persbureau hadden de vijf guerrillagroepen met een staakt-het-vuren van een maand ingestemd, maar Prabhakaran sprak dit op 22 augustus tegen. Naar zijn zeggen hadden zij slechts toegezegd zich discreet te gedragen en geen gewelddadige acties te organiseren die de besprekingen in Colombo zouden kunnen verstoren. Overigens had Prabhakaran kort tevoren in een interview te New Delhi 'een totaal onafhankelijke Tamil-staat' geëist.

Op 24 augustus keerde de leider van de Tamil-groep PLOTE, Uma Maheshwaran, in Madras terug na besprekingen met de Indiase regering in Delhi. Maheshwaran drong er bij het TULF op aan de gesprekken in Colombo af te breken en naar Madras terug te keren om eerst overleg met de guerrillagroepen te plegen. Naar zijn zeggen konden de voorstellen van de Srilankaanse regering zelfs niet 'het startpuni' voor onderhandelingen zijn
Op 29 augustus werd de tweede gespreksronde tussen het TULF en de regering van president Jayewardene beëindigd. De volgende dag keerde de TULF-delegatie naar Madras terug om de Indiase regering en de Tamil-guerrillagroepen op de hoogte te brengen van de tot dusver geboekte vooruitgang. Tevoren had TULF-secretaris-generaal Appapillai Amirthalingam reeds laten weten dat er nog een volgende gespreksronde in Colombo nodig was. Bij zijn terugkeer in Madras zei hij dat de verschillen tussen beide zijden minder groot waren geworden, maar dat geen overeenstemming over 'belangrijke zaken' was bereikt. Hij suggereerde toen dat de belangrijkste Tamil-guerrillagroepen bij toekomstige besprekingen zouden worden betrokken.
President Jayewardene zei op 14 september tijdens een openbare bijeenkomst in Colombo dat het TULF en de regering '90% overeenstemming' hadden bereikt over voorstellen ter oplossing van het ethnische probleem.

Vorming Sinhalese beweaina

Vertegenwoordigers van de Movement for the Defence of the Nation (MDN), een gemeenschappelijk front van 20 organisaties die gekant waren tegen het regeringsplan om provinciale raden in te stellen. kwamen op 12 augustus 1986 voor het eerst in Colombo bijeen. Leiders van de MDN waren mevr. Sirimavo Bandaranaike, de vroegere SLFP-premier, en de prelaat van het boeddhistische Asgiriva-kapittel, Palipane Chandananda Thero.

Ook de boeddhistische prelaat van het Malwatte-kapittel, Sirimalwatte Ananda. had zich eind juli tegen Jayewardene's voorstel inzake provinciale autonomie voor de Tamils uitgesproken met het argument dat zulks de eenheid van het eiland zou vernietigen en zich in een memorandum aan de president aangesloten bij de oproep van mevr. Bandaranaike voor vervroegde algemene verkiezingen. Traditioneel was het Malwattekapittel een trouwe supporter. van Jayewardene's UNP. aldus de Financial Times (1-8-'86).
Mevr Bandaranaike voerde een campagne tegen de vredesvoorstellen van de regering van president Jayewardene die volgens haar de Sinhalese boeddhistische traditie in gevaar brachten. Zij wilde haar alternatief voor de oplossing van het ethnische vraagstuk pas na de verkiezingen bekendmaken. Bij haar cam-

pagne zocht zij steun bij de boeddhistische geestelijkheid en de linkse revolutionaire JVP of Volksbevrijdingsfront (The Times 29-8-'86).

LTTE uit *ENLF* *Bericht* over *nieuwe Tamil-groep*

Op 30 augustus 1986 meldde het in Madras verschijnende blad *Hindu* dat de Tamil Tijgers (LTTE) onlangs uit het Nationale Bevrijdingsfront Eelam (ENLF zie pag 394/1) waren getreden, nadat zij reeds vanaf begin 1986 geen bijeenkomsten van deze alliantie meer hadden bijgewoond

Volgens dit bericht vond de verdeeldheid binnen het ENLF haar oorsprong in de interne politiek van de Indiase deelstaat Tamil Nadu, waar de regeringspartij Anna Dravida Munnetra Kazhagam (ADMK) nauwe relaties met de LTTE zou onderhouden, terwijl de voornaamste oppositiepartij, Dravida Munnetra Kazhagam (DMK), de Tamil Eelam Liberation Organization (TELO), een andere component van het ENLF, zou steunen.

Radio Colombo meldde op 29 augustus 1986 dat veiligheidstroepen in Batticaloa een lid van de 'pas gevormde terroristische groep', de Tamil People's Protection Party, hadden gevangengenomen.

Overleg *Gandhi-Premadasa in* Harare

Tijdens de 8ste topconferentie van de niet-gebonden staten, die van 1-7 september 1986 in Zimbabwe's hoofdstad Harare werd gehouden, kwam de Tamil-kwestie aan de orde in twee gesprekken tussen de premiers van India en Sri Lanka, Rajiv Gandhi en Ranasinghe Premadasa. Na afloop leverde Gandhi in het openbaar kritiek op president Jayewardene, die naar zijn zeggen 18 maanden nodig had gehad om een pakket voorstellen te produceren dat veel minder bood dan was beloofd. Ook was Gandhi ontstemd over het uitlekken van een vertrouwelijke brief die Premadasa hem na hun overleg had gestuurd en waarin deze een Indiaas ultimatum aan de Tamil-guerrillagroepen in Madras had bepleit.

Geen hervatting *overleg TULF-*regering

Op 5 oktober 1986 meldde het regeringsblad Sunday *Observer* dat de volgende ronde van de besprekingen tussen de Srilankaanse regering en Tamil-leiders op 18 oktober in Delhi zou plaatsvinden, maar berichten over een derde gespreksronde tussen regering en TULF bleven uit. Wel sloot het TULF, aldus The *Times* (20-10-'86), de mogelijkheid van de ondertekening van een akkoord met de Srilankaanse regering zonder de betrokkenheid van Tamil-guerrillagroepen uit.

Leden van de Srilankaanse regering bij een bijeenkomst in Colombo tijdens het weekend van 9 november 1986. V.l.n.r. staatsminister Ananda Tissa de Alwis, president Junius Jayewardene en premier Ranasinghe Premadasa.

PLOTE *schort militaire operaties* op LTTE kondzgt *eigen* bestuur *in* dzstrzct Jaffna aan

Op 29 oktober 1986 deelde een woordvoerder van de People's Liberation Organization of Tamil Eelam (PLOTE) – de belangrijkste separatistische groep buiten de ENLF-alliantie – mee dat de PLOTE haar militaire operaties tegen de Srilankaanse regering had opgeschort na aanvallen op haar strijders door de Tamil Tijgers (LTTE) op 28 oktober. Deze zouden de PLOTE-aanhangers hebben ontwapend.
De LTTE-actie (zie ook pag. 399/1) leek volgens Reuter onderdeel van het streven van de LTTE de andere guerrillagroepen in het noorden van Sri Lanka uit te schakelen vóór de beraamde proclamatie van een onafhankelijke Tamil-staat per 1 januari 1987. Reeds op 27 oktober had de LTTE in een verklaring aangekondigd dat het district Jaffna per 1 januari 1987 door een 'Tamil Eelam secretariaat' zou worden bestuurd. Maatregelen waren getroffen om diverse plannen inzake transport, onderwijs, lokale organen, voedseldistributie en andere sectoren uit te voeren, aldus de LTTE.

Optreden politie Tamil Nadu tegen Tamil-militanten. Verder *overleg* India - *Sri* Lanka

In het Zuidindiase Madras schoten Srilankaanse Tamils op 2 november 1986 naar verluidt op een menigte waardoor een Indiase maatschappelijke werker werd gedood. In verband met dit incident werden Douglas Anand, de militaire leider van het Eelam People's Revolutionary Liberation Front (EPRLF), en negen andere EPRLF-leden vervolgens door de politie van Tamil Nadu gearresteerd.
Op 8 november lanceerde de politie van Tamil Nadu de 'Operatie Tijger' waarbij ca. 1.000 Srilankaanse Tamil-militanten werden opgepakt en duizenden werden ontwapend. Hoewel de aangehouden Tamils na enkele uren weer werden vrijgelaten, werd een aantal Tamil-leiders de volgende dag onder huisarrest geplaatst.

In New Delhi werd gesteld dat de operatie niets van doen had met de pogingen van India om te bemiddelen in het ethnische geschil in Sri Lanka. Maar in commentaren werd erop gewezen dat het politie-optreden volgde op de verwerping van de voorstellen van de regering-Jayewardene door de vijf militante Tamil-groepen tijdens een ontmoeting met de premier van de deelstaat Tamil Nadu M G Ramachandran, op 3 november

Op 16 en 17 november vond in Bangalore, de hoofdstad van de Zuidindiase deelstaat Karnataka, de tweede topconferentie van de Zuidaziatische Associatie voor Regionale Samenwerking (SAARC) plaats. Tijdens die conferentie vonden intensieve informele gesprekken plaats tussen de Indiase premier Gandhi en de Srilankaanse president Jayewardene. Daarbij stond de door de Tamils verlangde koppeling van de Noordelijke en Oostelijke provincie van Sri Lanka centraal. De Indiase regering die zich aanvankelijk ook zelf tegen zo'n koppeling had gekant, wilde nu dat de Srilankaanse regering op dit punt concessies deed.
Volgens de Hindu (22-11-'86) werd in Bangalore overeengekomen dat de

Oostelijke provincie in drie regio s zou worden verdeeld een door Sinhalezen beheerst district Trincomalee een door Tamils gedomineerd district Batticaloa en een overwegend moslem-district Amparai De ethnische samenstelling van de Oostelijke provincie was overeenkomstig de volkstelling van 1981 Tamils 424, Tamil-sprekende moslems 32% en Sinhalezen 25% Na de verdeling van de provincie zou een door de regering benoemde grenscommissie de mogelijkheid van een Iusie van de Noordelijke provincie met de door Tamils gedomineerde gebieden van de districten Tiincomalee en Batticaloa overwegen

Maar reeds op 17 november herhaalde de LTTE zijn standpunt dat de Noordelijke en Oostelijke provincies in hun totaliteit ondeelbaar waren. Besprekingen in New Delhi tussen de ministers van buitenlandse zaken van India en Sri Lanka, Narain Dutt Tiwari en Shahul Hameed, werden op 19 november beëindigd zonder dat een formule gevonden werd die voor de leiders van de Tamil-guerrillagroepen (zoals de LTTE) als onderhandelingsbasis aanvaardbaar zou zijn

Op 21 november nam de politie van Tamil Nadu een grote hoeveelheid radio-apparatuur van Tamil-militanten in het gebied van Madras in beslag. Een hongerstaking van LTTE-leider Vallupillai Prabhakaran tegen dit politieoptreden werd op 23 november beëindigd. nadat de deelstaatpremier Ramachandran had meegedeeld dat de inbeslaggenomen apparatuur zou worden teruggegeven.

Op 24 november voerde een Indiase regeringsdelegatie met o.a. staatsminister Natwar Singh van buitenlandse zaken, staatsminister P. Chidambaram van binnenlandse veiligheid en hoge commissaris J.N. Dixit, in Colombo overleg met president Jayewardene zonder dat concrete vorderingen werden geboekt.

Gevechten tussen LTTE en EPRLF. Indiase delegatie in Colombo. *Gevangenenruil* LTTE-regering. Arrestatie TELO-leden in Tamil Nadu

Op 13 december 1986 lanceerden de Tamil Tijgers (LTTE) een offensief tegen de guerrillastrijders van het EPRLF zowel in de Noordelijke als de Oostelijke provincie. De staatsradio in Colombo meldde op 15 december dat bij de gevechten in de twee voorgaande dagen minstens 75 personen waren omgekomen. Volgens berichten van inwoners zouden de meeste slachtoffers onder burgerleden van het EPRLF zijn gevallen. Meer dan 300 EPRLF-leden zouden zich hebben overgegeven. De LTTE liet weten in het district Jaffna meer dan 30 kampen van het ERPLF te hebben veroverd. De LTTE-commandant in dit gebied, Krishnamukar. zei in een interview met de Hindu op 20 december dat het offensief nodig was geworden door de 'wetteloosheid, wreedheden en antisociale aard van het EPRLF.'

Volgens waarnemers poogden de Tamil Tijgers hun suprematie te vestigen in de door Tamils bewoonde gebieden. Daarbij werd erop gewezen dat de LTTE eind april-begin mei 1986 de TELO had geelimineerd (pag. 339/1/2) en in oktober de PLOTE had ontwapend.

Op 19 december bracht president Jayewardene bij zijn beraad met de Indiase staatsministers Natwar Singh en P. Chidambaram gewijzigde voorstellen ter tafel. Daarin bood hij aan de gebieden met een Sinhalese meerderheid los te koppelen van de Oostelijke provincie, zodat de Tamils in die provincie verhoudingsgewijs sterker vertegenwoordigd zouden zijn, maar een fusie van de Noordelijke met de Oostelijke provincie bleef de president van de hand wijzen. Voorts werd overwogen het ambt van vice-president, benoemd door de president voor een specifieke termijn, in te stellen. Dit bood volgens waarnemers de gelegenheid voor dit ambt een Tamil te benoemen.

Eveneens op 19 december wisselden de LTTE en de regering elk twee gevangenen uit. Bij deze naar verluidt eerste gevangenenruil werden twee vermeende LTTE-guerrillastrijders door de luchtmacht naar Jaffna overgebracht en daar vrijgelaten, terwijl twee regeringsmilitairen op het vliegveld van Colombo in vrijheid werden gesteld.

Op 27 december voerde een niet-officiële regeringsdelegatie o.l.v. Vincent Perera, parlementslid van de regerende UNP, voor het eerst directe besprekingen met leden van de LTTE in Jaffna (Kankasanthurai), onder wie de commandant van de regio Jaffna, Sathasivam Krishnakumar ook bekend als majoor Kittu. Volgens Krisnakumar konden formele vredesonderhandelingen met de regering pas beginnen nadat de ca. 3.000 Tamils die door de regering zonder vorm van proces werden vastgehouden waren vrijgelaten. Deze waren gedetineerd krachtens de wet ter preventie van het terrorisme (in juli 1979 door het parlement aanvaard). De intrekking van deze wet werd in een verklaring van het LTTE-hoofdkwartier in Madras op 3 januari 1987 ook als voorwaarde vooraf voor vredesbesprekingen aangeduid.

De Far Eastern Economic Review (8-1-'87) meldde dat Perera ook een belangrijke rol bij de gevangenenruil had gespeeld.

Inmiddels had de politie van Tamil Nadu tussen 23 en 27 december 108 leden van de Tamil-groep TELO gearresteerd. Uit protest daartegen begon de secretaris-generaal van TELO. A. Selvam, met ca. 50 andere leden op 27 december een hongerstaking. De TELO-leiding deelde mee dat zij niet deel zou nemen aan enigerlei vredesonderhandelingen tot de vrijlating van haar leden.

LTTE neemt burgerbestuur in district Jaffna over. Vorming politieke partij. Economische blokkade regering

Op 1 januari 1987 maakte de voornaamste Tamil-guerrillagroepering, de LTTE. bekend dat zij het civiele bestuur in het district Jaffna formeel had overgenomen zoals op 27 oktober 1986 reeds was aangekondigd. Een eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van het district was wegens druk van de Indiase regering achterwege gebleven. aldus de Financial Times (6-1).

Op 2 januari meldde het radiostation The Voice of Tamil Eelam (van de in 1984 gevormde Communistische Partij van Tamil Eelam) dat de LTTE onlangs een nieuwe politieke partij, de Liberation Tigers of Tamil Eelam People's Front. in het leven had geroepen en dat deze onder leiding van Prabhakaran zou functioneren onder auspiciën van de LTTE.

Eveneens op 2 januari kondigde de Srilankaanse regering een beperkte economische blokkade voor het schiereiland Jaffna af, waardoor de aanvoer van brandstof en aluminium werd afgesneden. De minister van nationale veiligheid, Lalith Athulathmudali, waarschuwde op 5 januari dat ook de aanvoer van voedsel en elektriciteit kon worden afgesneden. LTTE-commandant Krishnakumar beschuldigde de regering dezelfde dag ervan te trachten een 'Biafra-achtige' situatie te scheppen (een ver ijzing naar de burgeroorlog in Nigeria van 1967-1970).

Er volgde een impasse, waarin Indiase bemiddelingspogingen achterwege bleven en voor zover bekend ook geen andere onderhandelingen over de Tamil-kwestie werden gevoerd.

Militaire operaties regeringstroepen. Briefwisseling Gandhi-Jayewardene

In die situatie namen de gevechtsactiviteiten toe. De leider van de Tamil Tijgers, Prabhakaran, verliet India samen met zijn medewerkers om de guerrillacampagne in eigen land te leiden.

Politie-commando's voerden in de Oostelijke provincie een operatie uit. waarbij volgens Tamil-woordvoerders (op 1 februari) in vier dagen (28 dagen e.v.) meer dan 200 burgers. in hoofdzaak Tamils, zouden zijn gedood. nadat guerrillastrijders twee pantserwagens van de politie hadden opgeblazen. Dit bericht werd door de regering ontkend. Volgens haar u-aren bij de gevechten 23 Tamil-strijders. 4 burgers en 13 commando's omgekomen. De commando-eenheid zou de voornaamstr LTTE-basis in Kokkadichcholai (ca 10 km ten zuidwesten var Batticaloa) hebben veroverd.

Op 7 februari 's avonds zouden Tamil-strijders in het oostelijke dorp Arantalawa 28 Sinhalese burgers hebben gedood, aldus een regeringscommuniqué.

Op 10 februari meldde Colombo dat de regeringstroepen vorderingen op alle fronten boekten tijdens de zesde dag van een offensief dat zich uitstrekte van Mannar (noordwesten) alsmede Jaffna en Kilinochchi (noorden)tot het oostelijke district van Trincomalee. De minister van nationale veiligheid, Lalith Athulathmudali, verklaarde op 11 februari tegenover de regeringskrant Daily *News* dat de regeringstroepen al een gebied hadden veroverd dat op een halve kilometer voorbij het 'fort' van Jaffna gelegen was. Naar zijn zeggen konden de troepen het schiereiland Jaffna in enkele dagen innemen als de guerrillastrijders bleven weigeren te onderhandelen.

Intussen had de Indiase premier Rajiv Gandhi op 9 februari door de Indiase hoge commissaris J.N. Dixit een boodschap aan president Jayewardene laten overhandigen. Daarin schreef hij: „1. Zolang de huidige militaire operaties tegen de Tamil-burgerbevolking voortduren en discriminerende maatregelen zoals de economische en communicatieblokkade haar bestaan schaden, ziet India zich niet in staat de gesprekken met de Tamil-strijders te hervatten. Niettemin is Iridia nog steeds bereid de vredesonderhandelingen weer te activeren op het moment waarop bovengenoemde acties worden gestaakt.

2. India is ervan overtuigd dat de voorstellen van 19 december 1986 als uitgangspunt voor verdere onderhandelingen door de regering van Sri Lanka moeten worden bekrachtigd en dat deze bovendien weer naar de onderhandelingstafel moet terugkeren.

3. Indien de regering van Sri Lanka de economische blokkade en de militaire operaties tegen de Tamils voortzet, zal het geweld verder toenemen en zal het conflict voortduren en escaleren."

Correspondent Mohan Ram meldde vanuit New Delhi in *NRD/H'blad* (11-2) o.a.:

„Sri Lanka heeft kennelijk een tweeledige strategie· het opvoeren van de militaire aanwezigheid en het instellen van een economische blokkade om de Tijgers, vanuit een verslechterde onderhandelingspositie, tot besprekingen te dwingen. terwijl het tegelijkertijd wil dat India de Tijgers naar de onderhandelingstafel leidt. Maar de strategie van de Tijgers lijkt erop gericht de guerrilla-acties op te voeren zodat India. met het oog het menselijk leed dat door het offensief van het regeringsleger en de economische blokkade teweeg wordt gebracht. zich gedwongen zal zien om tussenbeide te komen en hij Colombo zal aandringen op een beeindigingvan het conflict in het voordeel van de Tamils..."

(Voortzetting volgende aflevering)

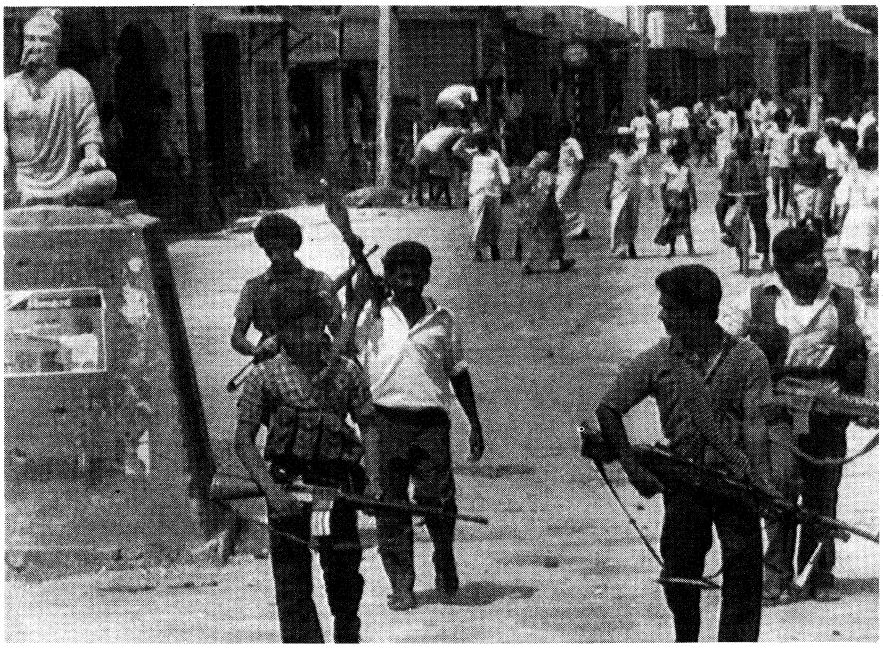

Tamil-guerrillastrijders patrouilleren door de straten van Jaffna op 14 februari 1987.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

INTERNATIONAAL WETENSCHAPPELIJK CONGRES OVER AIDS

Van 1 - 5 juni heeft in Washington een internationaal congres van wetenschapsmensen plaatsgevonden. geheel gewijd aan de ziekte AIDS.

Het was het derde congres van deze soort: eerder waren wetenschappelijke. internationale congressen gehouden over AIDS van 15 - 1i april 1985 in Atlanta in de VS en van 23 - 25 juni 1986 in Parijs.

Op de eerste dag van het congres sprak de Anierikaanse vice-president Bush een welkomstwoord tot de deelnemers Het congres liet duidelijk zijn afkeuring blijken. toen Bush de aankondiging herhaalde. die een dag eerder, op 31 mei. door president Reagan was gedaan.

President Reagan heeft op 31 mei opdracht gegeven om gedetineerden in federale gevangenissen op het AIDS-virus te onderzoeken teneinde hun medegevangenen en gezinnen te beschermen.

In zijn eerste belangrijke rede over AIDS zei Reagan dat de aandoening tevens zal worden toegevoegd aan de lijst van ziektes op grond waarvan immigranten de toegang tot de VS kan worden ontzegd.

De president hield zijn toespraak tijdens een inzamelingsdiner van de Amerikaanse Stichting voor onderzoek naar AIDS.

De regering-Reagan is door actiegroepen bekritiseerd omdat zij onvoldoende zou doen om de AIDS-epidemie te bestrijden

Reagan zei: „Amerika ziet zich geconfronteerd met een ziekte die dodelijk is en zich verspreidt Dat vraagt om urgente aandacht. niet om paniek. Dat vraagt om mededogen. geen verwijten. Dat vraagt om begrip, geen onwetendheid".

„Het is belangrijk dat Amerika de lijders aan de ziekte niet verafschuwt, maar waardig en barmhartig voor hen zorgt. Het uiteindelijke oordeel ligt bij God. Onze taak is te zorgen dat zij genezen worden. Het gaat om een strijd tegen een ziekte. niet tegen mede-Amerikanen", aldus Reagan.

In de plannen van Reagan worden voorts de Amerikaanse staten aangemoedigd een AIDS-test aan te bieden aan mensen die in ondertrouw gaan en aan personen die poliklinieken voor geslachtsziekten of drugsverslaving bezoeken. Hun zal ook gevraagd worden de gevangenen in plaatselijke gevangenissen op AIDS te onderzoeken. Amerikaanse militairen en leden van de buitenlandse dienst worden al routineniatig op AIDS-besmetting onderzocht.

De door president Reagen aangekondigde beleidsvoornemens werden, zo-

als gezegd, door de deelnemers aan het congres met misnoegen ontvangen.
De vrees bestaat dat, ondanks verzekeringen van de zijde van de regering dat de uitslag van de AIDS-test vertrouwelijk blijft, de privacy van de betrokkenen zal worden aangetast.
Reagan en vice-president Bush. die het besluit bij de opening van het congres onder boegeroep toelichtte, legden sterk de nadruk op vertrouwelijkheid en op het voorkomen van discriminatie van degenen bij wie de test positief uitvalt. Maar betwijfeld wordt of de overheid dat wel kan garanderen.

Verloop en bevindingen van het congres

In De Volkskrant van 6 juni werd verslag uitgebracht over het verloop en de bevindingen van het internationale congres in Washington over AIDS. Het volgende is aan dit verslag ontleend.
De ballroom van het Washington Hilton hotel, met een oppervlakte van twee voetbalvelden, was nog te klein om ze allemaal te kunnen bergen. De ruim 6300 wetenschappelijke onderzoekers, hulpverleners, volksgezondheidsfunctionarissen. andere geïnteresseerden en ongeveer 800 journalisten die voor de derde internationale conferentie over AIDS naar de Amerikaanse hoofdstad waren gekomen. weerspiegelden met deze opkomst perfect de intense belangstelling die de .,epidemie van de jaren tachtig" trekt.
Op het eerste gezicht lijkt die belangstelling haast overdreven. De Wereldgezondheidsorganisatie registreerde tot 1 juni van dit jaar uit 113 landen in totaal 51.535 gevallen van AIDS. Ongeveer de helft van deze patiënten is inmiddels overleden. Een ruwe rekensom leert dat er zo tegenover elke tien AIDS-patiënten een wetenschappelijke onderzoeker staat die zich inet hun ziekte bezighoudt; een verhouding die in de medische geschiedenis waarschijnlijk zonder weerga is.
Goed beschouwd is de intense belangstelling voor AIDS echter niet meer dan terecht. Dr Jonathan Mann, directeur van het speciale AIDS-programma van de Wereldgezondheidsorganisatie, wees er in Washington op dat momenteel zo'n vijf tot tien miljoen mensen over de hele wereld met het AIDS-virus zullen zijn besmet.
Ervan uitgaande dat tien tot dertig procent van hen uiteindelijk AIDS zal krijgen. kan berekend worden dat over vijf jaar minimaal 500 duizend en maximaal drie miljoen nieuwe gevallen van AIDS moeten worden geregistreerd.
Dergelijke forse aantallen lijken de enorme inspanningen die op medisch-wetenschappelijk terrein aan AIDS worden besteed, meer dan te rechtvaardigen. Inspanningen, die bovendien in een opvallend tempo tot tastbare resultaten leiden. De snelle introductie van het geneesmiddel Zidovudine (de stof, chemisch bekend onder de naam azidothymidine. AZT) voor AIDS-patiënten in diverse landen, waaronder Nederland, is daar een goed voorbeeld van.
De effectiviteit van AZT. dat de vermenigvuidiging van het AIDS-virus in de witte bloedcellen of in de hersencellen van AIDS-patiënten afremt, werd in diverse op het AIDS-congres gepresenteerde wetenschappelijke onderzoeken bevestigd. AZT draagt eraan bij dat mensen met AIDS langer in leven blijven, dat de gevolgen van de infecties van de hersencellen door het virus enigszins worden teruggedrongen en dat de voor AIDS-patiënten typische huidkanker (Kaposi sarcoom) onder controle kan worden gehouden.
Dat neemt niet weg dat AZT vermoedelijk niet meer dan een prototype geneesmiddel voor AIDS zal blijken. Het middel heeft forse bijwerkingen. waaronder het ontstaan van bloedarmoede wat in een aantal gevallen aanvullende bloedtransfusies noodzakelijk maakt.
Op AZT lijkende geneesmiddelen zoals Dideoxycytidine (DDC) bieden in dit opzicht meer perspectief. Dr Samuel Broder van het Nationale Kankerinstituut in Amerika. die betrokken is bij een eerste experiment met DDC, toonde zich in Washington voorzichtig optimistisch over dit nieuwe middel.
DDC lijkt minder bijwerkingen te hebben dan AZT en de door de AIDS aangetaste functies van het afweersysteem lijken zich blijkens de ervaringen met de eerste twintig patiënten enigszins te kunnen herstellen. aldus Broder.
Het in het onderzoek betrekken van DDC is maar één van de voorbeelden van de snelle ontwikkelingen die zich op het gebied van geneesmiddelen voor AIDS voltrekken.
De Amerikaanse Food and Drug Administration (FDA) heeft tot nu toe ingestemd met het in onderzoek nemen van niet minder dan zestien verschillende geneesmiddelen. Vier daarvan zouden kunnen bijdragen aan het herstel van de afweer bij AIDS-patiënten, zes zijn gericht tegen het AIDS-virus zelf en de overige zes zijn stoffen die van nature door het eigen lichaam worden gemaakt, maar die bij AIDS-patiënten mogelijk in verminderde mate aanwezig zijn.
Behalve aan geneesmiddelen voor AIDS-patiënten wordt er ook naarstig gewerkt aan de ontwikkeling van een vaccin dat bescherming moet bieden tegen een infectie met het AIDS-virus.
De Franse onderzoeker dr Daniël Zagury rapporteerde in Washington over als ,,bemoedigend"bestempelde resultaten van de eerste experimentele vaccinatie van tweeëntwintig mensen in Zaïre.
De Schotse onderzoeker dr W. Jarrett. die in het verleden naam maakte met de ontwikkeling van een vaccin tegen het virus dat bij katten leukemie (kanker van de witte bloedcellen) veroorzaakt. toonde zich op de AIDS-conferentie opvallend optimistisch over de mogelijkheid van een werkzaam en bruikbaar vaccin voor AIDS.
In tegenstelling tot veel AIDS-onderzoekers, die aanvoeren dat een vaccin tégen het AIDS-virus weinig kans maakt, omdat het virus zoveel verschillende verschijningsvormen heeft dat één type vaccin wel onwerkzaam moet zijn, rneende Jarrett dat de variabiliteit van het AIDS-virus geen wezenlijk probleem vormt.
Waar het op aan komt is dat een vaccin voldoende hoeveelheden virusneutraliserende anti-stoffen weet op te wekken, zodat het virus – welk .,jasje" het ook aangetrokken heeft – geen kans krijgt witte bloedcellen of hersencellen te infecteren. Jarrett heeft. in samenwerking met Zweedse onderzoekers, een techniek ontwikkeld om vaccins met enkele kunstgrepen extra potent te maken.
Die techniek is ook toegepast voor de ontwikkeling van een AIDS-vaccin. Bij proeven met zo'n experimenteel vaccin op apen bleek dat het anderhalf jaar lang voldoende virus-neutraliserende antistoffen wist op te wekken en in stand te houden. Jarrett noemde deze uitkomst hoopvol en zei op deze weg door te zullen gaan. Binnen een jaar verwacht hij nader te kunnen zeggen of het vaccin werkelijk bescherming biedt tegen het AIDS-virus.
De Amerikaanse AIDS-onderzoeker dr Robert Gallo. die samen met de Franse onderzoeker Luc Montagnier de ontdekking van het virus dat AIDS veroorzaakt op zijn naam heeft staan. was even positief over experimenten in Engeland met wat als een ,,pseudo-vaccin" zou kunnen worden aangeduid. Het gaat hier om het ontwikkelen van antistoffen tegen antistoffen tegen het AIDS-virus. Vormen antistoffen tegen het AIDS-virus bij wijze van spreken het spiegelbeeld van het virus. het spiegelbeeld van dit spiegelbeeld lijkt weer op het AIDS-virus zelf.
De op deze wijze gekweekte zogeheten anti-idiotype-antistoffen bootsen het uiterlijke gedrag van het AIDS-virus na, maar ze zijn in tegenstelling tot het virus zelf niet infectueus en zullen waarschijnlijk ook niet het afsterven

van de voor de lichaamsafweer zo belangrijke witte-bloedcellen veroorzaken.
Toedirning van dit pseudo-vaccin zou ertoe kunnen leiden dat het AIDS-virus de kans zou worden ontnomen zich aan de witte-bloedcellen of hersencrllen te hechten. Infectie wordt daardoor onmogelijk. Proefnemingen met patiënten zijn aldus Gallo al gaande in Engeland. maar resultaten ervan zijn voorlopig nog niet beschikbaar.
Over de ontwikkeling van geneesmiddelen en vaccins tegen AIDS waren in Washington dus bctrrkkrlijk hoopvolle geluiden te horen. Maar het op de markt brengen en in de praktijk toepassen van die middelen zal nog de nodige jaren vergen, Een op grote schaal bruikbaar vaccin wordt niet binnen een jaar of vijf verwacht. Pessimisten spreken liever over tien jaar. Het zorgvuldig uittesten van geneesmiddelen vergt ook de nodige tijd.
Intussen gaal de verspreiding van het AIDS-virus onder de wereldbevolking gewoon door. In de westerse wereld mag nog enig effect verwacht worden van publicksvoorlichting en wijziging van sexueel gedrag in de richting van „veiliger sex" (condoomgebruik. beperking van het aantal sexpartners, afzien van anale sex). Maar in Derde Wcreldlanden met hun veel gebrekkiger medische en publicitaire infrastructuur mag daar voor de komende tijd niet veel heil van worden verwacht.
Wat met name zorgen baart is de prominente rol die het heterosexuele geslachtsverkeer in bijvoorbeeld Afrikaanse landen speelt bij de verspreiding van het AIDS-virus. Daarnaast draagt de overdracht van het virus van moeder op (ongeboren) kind in deze landen aanzienlijk bij aan het aantal AIDS-gevallen.

In deze landen lijken andere sexueel overdraagbare ziekten (syfilis. venerische wratten of zweren) een belangrijke rol te spelen in de verspreiding van het AIDS-virus via heterosexueel geslachtsverkeer. De wonden aan de geslachtsorganen van man of vrouw die hierbij optreden zouden een gemakkelijke toegangsweg voor het virus vormen.
In westerse landen speelt dit verschijnsel een minder grote rol. Dit neemt niet weg dat ook in deze landen heterosexueel geslachtsverkeer een niet te verwaarlozen plaats inneemt in de verspreiding van AIDS. Met name de vaste heterosexuele partners van heroïnegebruikers of gebruiksters. die als gevolg van het onderling uitwisselen van niet-steriele injectiespuiten en naalden met het AIDS-virus besmet zijn geraakt. lopen het risico.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

WETTELIJK MINIMUM (JEUGD)LOON PER 1 JULI 1987

Door een verhoging van de premie Ziekenfondswet veranderen per 1 juli 1987 de netto bedragen van het wettelijk minimum(jeugd)loon en de wettelijke minimum vakantiebijslag. De wijziging houdt een verlaging van deze bedragen in, die afhankelijk van de hoogte van het bruto bedrag varieert van ongeveer één tot acht gulden per maand. De bruto bedragen blijver, gelijk.

Voor een werknemer van **23** jaar of ouder blijft het bruto minimumloon per **1** juli **1987:**

per maand:	*f* 1.987,70
per week :	*f* 458,70
per dag :	*f* 91,74

De bruto minimumjeugdlonen bedragen per **1 juli 1987:**

Leeftijd	% van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	*f* 1.689,50	*f* 389,90
21	72½	*f* 1.441,10	*f* 332,60
20	61½	*f* 1.222,40	*f* 282,10
19	52½	*f* 1.043,50	*f* 240,80
18	45½	*f* 904,40	*f* 208,70
17	39½	*f* 785,10	*f* 181,20
16	34½	*f* 685,80	*f* 158,30
15	30	*f* 596,30	*f* 137,60

Voor een 16-jarige is het minimumjeugdloon per 1 juli 1987 bij twee dagen partiële leerplicht en een werkweek van drie dagen f -111.48 per maand en f 94,98 per week.
De netto minimumloon- en minimumjeugdloonbedragen kunnen per bedrijfstak verschillen. Dit komt onder andere door verschillen in premieheffing door bedrijfsverenigingen en door andere inhoudingen. De onderstaande netto bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.

De netto **minimumloonbedragen** voor werknemers van **23** jaar en ouder zijn afgerond globaal als volgt:

Belasting-**groep**	Per maand	Per week
I	*f* 1.392,–	*f* 321,–
II	*f* 1.462,–	*f* 337,–
III	*f* 1.512,–	*f* 349,–
IV	*f* 1.492,–	*f* 344,–

Voor ongehuwde werknemers van **22** jaar en jonger bedraagt het netto **minimuloon** globaal:

Leeftijd	Per maand	Per week
22 jaar	*f* 1.2220,–	*f* 282,–
21 jaar	*f* 1.057,–	*f* 244,–
20 jaar	*f* 914,–	*f* 211,–
19 jaar	*f* 796,–	*f* 184,–
18 jaar	*f* 706,–	*f* 163,–
17 jaar	*f* 626,–	*f* 145,–
16 jaar	*f* 548,–	*f* 126,–
15 jaar	*f* 477,–	*f* 110,–

PORTUGAL

DEFINITIEVE UITSLAG PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De definitieve uitslag van de op 19 juli 1987 in Portugal gehouden verkiezingen voor het 250 leden tellende parlement (pag. 481 e.v.-1987) is als volgt:

	zetels	
	1987	1985
PSD	148	88
PSP	60	57
CDU	**31**	38
PRD	7	45
CDS	4	22

(PSD:centrum-rechtse Sociaal-Democratische Partij; PSP: Socialistische Partij van Portugal; CDU: Portugese Communistische Partij met twee kleine partijen; PRD: Democratische Vernieuwingspartij; CDS: christen-democratisch Democratisch Sociaal Centrum)

AANSLAGEN. NIEUWE WET TER BESTRIJDING VAN HET TERRORISME

Sinds medio 1985 deden zich in Portugal op het gebied van de binnenlandse veiligheid o.m. de volgende ontwikkelingen voor (vor.ber. op pag. 387/3 e.v.-1985):

– 27 juli 1985: een in Portugal tot dan toe onbekende organisatie. die zich Revolutionaire Autonome Groepen noemt, eist de verantwoordelijkheid op voor een aanslag die de Zuidafrikaanse ambassade in Lissabon heeft beschadigd.
– Nacht van 22/23 december 1985: bomexplosie in het centrum van Lissabon, waarbij een agantschap van de Spaanse Luchtvaartmaatschap Iberia wordt beschadigd.
– 15 februari 1986: hoofd van de Portugese gevangenissen, Gaspar Castelo Branco. in Lissabon bij aanslag doodgeschoten. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door de linkse organisatie Volksstrijdkrachten 25 april (Forcas Populares 25 de Avril, FP-25).
– 18 februari 1986: bomontploffing op het terrein van de Amerikaanse ambassade in Lissabon. Bom was bevestigd aan de auto van een Amerikaanse marinier die het ambassadeterrein opreed. Niemand raakt gewond.
– 19 mei 1986: overval op supermarkt in Cascais bij Lissabon opgeëist door de FP-25.
– Nacht van 13/14 juli 1986: twee bomontploffingen in Evora in het zuiden van Portugal en twee andere in Setubal. op 40 km van Lissabon. Verantwoordelijkheid aanslagen opgeëist door de tot dan toe onbekende organisatie ORA (Gewapende Revolutionaire Organisatie).
– 23 juli 1986: Portugese parlement keurt een wetsontwerp inzake veiligheid goed dat vooral gericht is op een betere bestrijding van het terrorisme en het uitwijzen van buitenlanders

wier activiteiten in Portugal 'de nationale waarden en belangen in gevaar brengen'.
– 26 augustus 1986: bij een persbureau in Lissabon wordt een verklaring afgegeven waarin wordt gedreigd met een ,,zwarte september'' van geweld in Portugal en Spanje. In de verklaring wordt steun uitgesproken voor de Baskische afscheidingsbeweging ETA en de Portugese FP-25.
– 28 augustus 1986: in voorstad ren Lissabon doet zich een bomexplosie voor in de auto van kapt. Joao José Caramelo Semiao, die werkzaam is bij een militaire onderwijsinstelling. De kapitein raakt aan zijn been gewond.

– Nacht van 31 aug./1 sept. 1986 bomaanslagen op drie toeristencentra in de Algarve. Enkele gebouwen beschadigd.
– 1 september 1986: ORA eist de verantwoordelijkheid op voor de bomaanslagen op de toeristencentra in de Algarve en dreigt dat de aanslagen zullen doorgaan ,,totdat ook de gewone Portugezen daar vakantie kunnen vieren en niet alleen de internationale mafia''. In haar verklaring zegt de ORA dat de bomaanslagen een protest zijn tegen de exploitatie van de Algarve door het ,,internationale kapitalisme en de bevoorrechte klassen''.
Behalve door de ORA worden de aanslagen in de Algarve volgens Le Monde (3-9-1986) ook opgeëist door de Gewapende Bevrijdingscommando's, een in Portugal tot dan toe onbekende groepering.
– 1 september 1986: in een telefoontje aan een persbureau wordt de oprichting bekendgemaakt van een extreem-rechtse groep die dreigt met represailles voor iedere aanslag op de nationale belangen. Een man die zegt te spreken namens de ..Anti-terroristische groep'', noemt als mogelijke doelwitten Oosteuropese ambassades, consulaten en luchtvaartmaatschappijen, vertegenwoordigers van de Communistische Partij, leden van linksextremistische groepen en leiders van de communistische vakbond. De man herinnert aan dictator Antonio de Oliveira Salazar en zegt dat zijn organisatie aan de salazaristische dictatuur het motto ,,God, vaderland en familie'' heeft ontleend.
– 16 december 1986: autobom ontploft op het terrein van de Amerikaanse ambassade in Lissabon. Een Portugese veiligheidsfunctionaris die speciaal toezicht moet houden op auto's die door de poort rijden, verklaart dat een man het terrein opreed, uit zijn auto sprong en terugrende naar de poort, waarna de explosie plaatsvond.

AKKOORD TUSSEN CHINA EN PORTUGAL OVER MACAO

Nadat de Portugese president Antonio dos Santos Ramalho Eanes op 27 mei 1985 had meegedeeld dat in 1986 met China besprekingen zouden beginnen over de toekomst van het door Portugal bestuurde Chinese gebied Macao (pag. 24/3 e.v.-1986), vond op 30 juni en 1 juli 1986 in Peking een eerste onderhandelingsronde plaats.

Macao: sinds 1557 in Portugees bezit. In 1976 kondigde Portugal een .,organisch statuut'' voor Macao af dat de enclave omdoopte van overzeese provincie tot ,,Chinees gebied onder Portugees bestuur.''
Oppervlakte: 16 vierkante kilometer, bestaande uit schiereiland Macao en de eilandjes Taipa en Coloane aan de monding van de Kantonrivier (China)

Details van de besprekingen tussen Zhou Nan, de Chinese vice-minister van buitenlandse zaken, en Rui Barbosa de Medina, de Portugese permanente vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, werden niet gegeven. Wel werd bekendgemaakt dat de gesprekken ,,openhartig en constructief'' waren geweest.
Op 9-10 september 1986 en 21-22 oktober 1986 vonden in Peking de tweede en derde onderhandelingsronde plaats en op 22 oktober kondigde het Chinese ministerie van buitenlandse zaken aan dat de beide landen een ,,breed akkoord'' hadden bereikt inzake de overdracht van Macao aan China en dat zij een gezamenlijke werkgroep hadden gevormd om de laatste hand te leggen aan nog niet opgeloste details.
Op 31 december 1986 gaf het Chinese ministerie van buitenlandse zaken een verklaring uit, waarin stond dat het het ,,vaststaande en ferme standpunt en het sterke verlangen'' van het Chinese volk is Macao voor het einde van de eeuw terug te krijgen.

Rui Barbosa de Medina, de permanente vertegenwoordiger van Portugal bij de Verenigde Naties, gebaart naar Zhou Nan, de Chinese vice-minister van buitenlandse zaken, bij het begin van de vierde ronde van onderhandelingen over de toekomst van Macao.

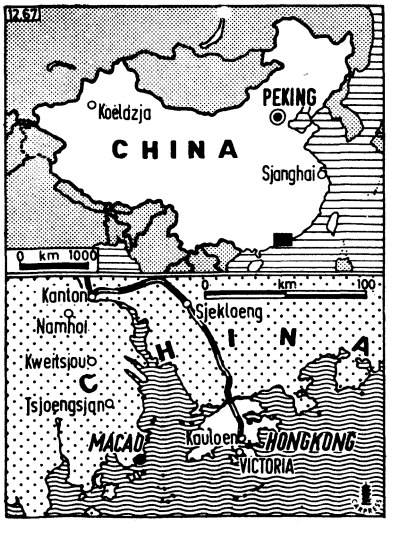

Na deze verklaring boog de Portugese Raad van State zich over deze kwestie en op 6 januari 1987 ging de Raad ermee akkoord dat Portugal zich in 1999 uit Macao zou terugtrekken.
Op 18 maart 1987 ging in Peking een vierde ronde van besprekingen van start tussen Zhou en Barbosa de Medina en op 23 maart kwam het Chinese persbureau ***Xinhua*** met een communiqué waarin stond dat beide partijen hetzelfde dachten over alle niet opgeloste kwesties.
Op 25 maart onthulde de Portugese premier Anibal Cavaco e Silva dat een overeenkomst was bereikt, volgens welke de Chinese regering gedurende een overgangsperiode van 50 jaar vanaf 1999 alle rechten en vrijheden die de inwoners van Macao op dat moment genoten, garandeerde.
Een dag later maakten Zhou en Barbosa de Medina in een gezamenlijke verklaring bekend dat de bestuursoverdracht van Macao aan China op 20 december 1999 zou plaatsvinden.
Zhou omschreef de overeenkomst als ,,de oplossing van een langdurige kwestie overgelaten door de geschiedenis'', die ,,voor het Chinese volk een verdere stap'' betekende ,,bij het streven naar de realisatie van het grote doel van hereniging van het moederland in deze eeuw''.
Op 30 maart ging het Presidium van het National People's Congress (NPC, het Chinese wetgevende orgaan) unaniem akkoord met een voorstel van Zhao Ziyang, premier van de Staatsraad van ministers en secretarisgeneraal van de Chinese Communisti-

sche Partij, een verslag over de gezamenlijke verklaring op de agenda te zetten.
Op 2 april hield de Chinese minister van buitenlandse zaken Wu Xueqian vervolgens een toespraak tot het NPC, waarin hij zei dat de overeenkomst een verdere hereniging van China voor het eind van de eeuw vergemakkelijke, terwijl die voor wat betreft Macao voorzag in een ,,overgangsperiode die ongeveer hetzelfde is als die voor Hongkong", en die ,,beide regeringen in staat zal stellen een gladde overgang te waarborgen"
Hij benadrukte echter dat China geen dubbele nationaliteit erkende en dat daarom ,,Chinese landgenoten die in Macao wonen. of zij nu houder zijn van een Portugees reisdocument of identiteitsbewijs, Chinese burgers zijn". Die papieren (inclusief Portugees paspoort) zouden geldig blijven, maar de bezitters daarvan zouden niet in aanmerking komen voor Portugese consulaire protectie en ook zouden zij hun status niet kunnen overdragen aan hun nakomelingen.
Op 13 april 1987 vond in Peking de officiële ondertekening van het akkoord plaats. Het akkoord werd ondertekend door Zhao en Cavaco e Silva. Het was de eerste keer dat een Portugese regeringsleider een officieel bezoek aan China bracht.
Volgens de ,,Chinees-Portugese gezamenlijke verklaring" zou Macao op 20 december 1999 een Speciale Administratieve Regio (SAR) van de Chinese Volksrepubliek worden op basis van

Carlos Melancia. de nieuwe gouverneur van Macao.

het principe ,,een land-twee systemen" (socialisme en kapitalisme). Het kapitalisme mocht na 1999 50 jaar blijven bestaan. In die periode bleven de casino's (goed voor de helft van de inkomsten van Macao) ongemoeid. Vrij verkeer van kapitaal bleef toegestaan, het gebied behield zijn eigen munteenheid (de ,,pataca'') en mocht zelfstandige internationale economische overeenkomsten sluiten.

De SAR Macao zou een hoge graad van autonomie genieten, behalve op het gebied van de defensie en buitenlandse politiek. De rechterlijke macht zou onafhankelijk zijn tot in de hoogste instantie toe. Het hoofd van de SAR Macao, voorlopig aangeduid als ,,chief executive" zou benoemd worden door Peking in consultatie met of na verkiezing door de lokale bevolking. Details hieromtrent zouden worden vastgelegd in een basiswet die de komende jaren door vertegenwoordigers van China en Macao (niet Portugal) zouden worden opgesteld.
Hoge functionarissen van departementaal en sub-departementaal niveau, als ook het hoofd van de politie, zouden worden benoemd door Peking op aanbeveling van de chief execiitive. Portugezen en andere nationaliteiten zouden niet van deze functies zijn uitgesloten.
Evenals in Hongkong zou er een ,,gezamenlijke liaisongroep" op ambassadeursniveau gevormd worden die periodiek tot 1 januari 2000 zou samenkomen om overgangsregelingen op te stellen.
Macao mocht zijn afzonderlijke status en positie in internationale organisaties – voor zover het die had – zoals op handels-, cultureel en sportgebied behouden. Dit was van toepassing onder andere op de Gatt (Genera1 Agreement on Tariffs en Trade), het multi-vezelakkoord, de Olympische Spelen etc.
Ten aanzien van de Rooms-Katholieke Kerk stond één artikel in de gezamenlijke verklaring internationale relaties op religieus gebied toe, maar was elders bepaald dat staten die niet door China werden erkend alleen niet-gouvernementele instituties in Macao mochten vestigen.
Inzake de status van de houders van een Portugees paspoort in Macao hadden Portugal en China elk een afzonderlijke verklaring uitgegeven. China stelde dat Portugse paspoorthouders na 1999 hun Portugese paspoort in het buitenland konden blijven gebruiken, maar geen aanspraak konden maken op Portugese consulaire bescherming in Macao of elders in China.
Portugal zei dat zijn burgers na de soevereiniteitsoverdracht hun Portugese paspoort konden houden, maar dat na die datum niemand meer het Portugese staatsburgerschap kon verkrijgen op grond van banden met Macao.

De Portugese premier Anibal Cavaco e Silva (l.) en zijn Chinese collega Zhao Ziyang (r.)ondertekenen op **13** april 1987 het akkoord over Macao.
Op de eerste rij achter hen staan v.l.n.r. o.m. Joaquim Pinto Machado, op dat moment gouverneur van Macao. de Portugese minister van buitenlandse zaken Pedro Pires de Miranda, de Chinese leider Deng Xiaoping en de Chinese president Li Xiannian.

Nieuwe gouverneur

Op 3 juli 1987 werd Carlos Melancia benoemd tot nieuwe gouverneur van Macao en op 9 juli volgde zijn beëdiging door de Portugese president Mario Soares. Melancia nam het gouverneurschap over van Joaquim Pinto Machado, die in mei om politieke redenen ontslag had genomen.
Volgens *The Times* (2-6-1987) walgde Pinto Machado van de mate van corruptie op Macao. Zo zouden er financiële onregelmatigheden voorkomen

bij het lokale televisiestation, op het gebied van toerisme en gokken en verder zou de prostitutie wijdverspreid zijn.
Nadat de corruptie tijdens een interview met een Portugse functionaris was veroordeeld, had Pinto Machado, een vriend van president Soares, in de laatste week van mei ontslag genomen, verklarend dat hij zijn eer niet wilde laten bezoedelen.

De benoeming van Pinto Machado tot gouverneur van Macao was op 6 mei 1986 bekendgemaakt. Pinto Machado was in 1985 staatssecretaris voor hoger onderwijs geweest in de uit Sociaal-Deoeraten en Socialisten bestaande regering o.l.v. Mario Soares. Hij had het gouverneurschap overgeriomen van schout-bijnacht Vasco Almeida e Costa, wiens aftreden op 2 januari 1986 was bekendgemaakt.

In *NRC/H'blad* (8-5-1987) tekende correspondent Willem van Kemenade bij het akkoord over Macao o.m. het volgende aan:

..Che sera sera". is de steinniing onder de meesten van de 12.000 Portugezen in de kleine enclave Macao aan de Zuidchinese kust die in 1999 formeel onder Chinese souvereiniteit zal terugkeren

De Macao-Chinezen. 400 000 in aantal zeggen dat zij hun vaderland liefhebben maar dat de beruchte geschiedenis van abrupte, politieke verandering daar hen toch met zorg vervult ..Ik kan me niet voorstellen dat een stuk papier (de Chinees-Portugese Gezamenlijke verklaring van 26 maart. die de souvereiniteitsoverdracht in 1999 regelt) ons kan beschermen tegen de politieke hoestbuien van Peking'. zegt Lai Kar-fong. een leerhandelaar die in 1967 China ontvluchtte...Het hele idee dat een stuk papier blijvende politieke betekenis heeft in China gaat ons boven de pet", vervolgt Lai
Volgens de Gezanienlijke Chinees-Portugse verklaring zal Macao in 1999 een ..Speciale Administratieve Regio" (SARI van de Volksrepubliek worden, die in alles behalve buitenlandse politiek en defensie autonoom zal zijn. Het kapitalistische systeem zal vijftig laar. dus tot 2049. morden gehandhaafd en Macao zal worden bestuurd door de locale bevolking. Alleen het hoofd van de uitvoerende macht. de chief executive (Xingzheng Zhangguan), ral door Peking worden benoemd na verkiezingen of consultaties in Macao.
Anders dan in Hongkong na 1997 zal er in Macao geen Chinees garnizoen worden gelegerd. Daar steekt niets bijzonders achter Macao is immers heel klein (16 vierkante kilometer) en in het Chinese grensgebied liggen troepen genoeg voor het geval er iets misgaat. Het belangrijkste verschil tussen het Chinees-Brits document inzake Hongkong en het Chinees-Portugese inzake Macao is dat de Macao-verklaring gedetailleerde bepalingen bevat over de bescherming van de rechten van de Macanezen, de in Macao geboren Portugezen en gemengdbloedigen. en het behoud van de Portugese culturele erfenis Zo'n hoofdstuk werd in het geval van Hongkong irrelevant bevonden omdat dat een ultramoderne wereldstad zonder specifiek Brits karakter is geworden. Maar in het kleine Macao is de mediterrane levensstijl. architectuur en de latijns-katholieke cultuur nog opvallend aanwezig.
Artikel VI van de Gezamenlijke verklaring luidt als volgt: ..Na de vestiging van de Macao-SAR kunnen overheidsfunctionarissen. inclusief de politie. van Chinese. Portugese en andere nationaliteiten die voorheen dienden. allen in functie blijven en hetzelfde salaris. toeslagen en privileges genieten als tevoren.'
Handhaving van de status quo voor vijftig jaar. voor zover het immunisatie tegen het communismc betreft. wordt ais positief gezien. maar voortduring tot in lengte van dagen van de Portugese administratieve structuur en praktijken wordt door de jongere generatie van Macao-Chinezen verafschuwd De bestuurlijke efficiëntie is uiterst laag. de corruptie allesoverheersend. de relatie tussen bestuur en bevolking koel en tussen bevolking er, politie zeer vijandig. ,.Onze afkeer van de Portugese bestuurlijke indolrritie is soms erger dan onze achterdocht tegenover het communisme". zegt Fatima Ng, een hotelreceptionistt..
Van di 8540 man overheidspersoneel bestaat de topiaag van negen procent uit Europese Portugezen, 62 procent – de midden- en lagere echelons – zijn Macanezen, 22 procent – de laagste groepen zoals chauffeurs. bodes etc. – zijn Chinezen en zeven procent is afkomstig van elders. zoals Oost-Timor. Goa. de voormalige Portugese koloniën in Afrika De enige officiële taal. ook in de rechterlijke macht. is Portugees. zodat vrijwel alle advocaten Portugezen of Macanezen zijn ..Zo n toestand kan natuurlijk niet voortduren. maai. we kunnen niet verwachten dat jonge ambitieuze Chinezen Portugees gaan leren om een moderne carriere te maken'. zegt Joaquim Wong, een van de zeer weinig Portugees sprekende Chinese juristen die het tot advogado heeft gebracht. Wong meent dan ook dat modernisering van Macao middels Chinees-Portugese tweetaligheid niet haalbaar is en dat Engels het Portugees onvermijdelijk zal verdringen
De regering van Macao heeft zich er. nog niet over beraden of er tijdens de overgangsperiode na het laar 1999 politieke hervormingen moeten komen. In Hongkong is een intens politiseringsproces aan de gang dat de interne autonomie na 1997 gestalte moet geven om de samenleving af te schermen tegen al te grote inmenging van Peking Maar het ziet ernaar uit dat er in Macao niets zal gebeuren
Politiek in Macao was tot 1966, toen rode gardisten uit China de koloniale Senaat bestormden. Portugese dorpspolitiek waarbij Europese Portugezen en Macanezen elkaar soms gewelddadig bestreden Sindsdien is er een door Peking geregisseerde factie bijgekomen De lokale Chinese bevolking. die overigens voor de helft uit vluchtelingen uit China bestaat. is er nog nooit aan te pas gekomen ..De administratieve structuur van Macao zal wezenlijk ongewijzigd blijven. Alleen dt. wetgeving zal vernieuwd worden en uiteindelijk worden vertaald in het Chinees". zegt Antonio Vittorino, secretaris van binnenlands bestuur
Een van de nieest delicate aspecten van Macao's toekomst is de positie van de Rooms-Katholieke Kerk. die overigens slechts 25.000 gelovigen telt. Volgens de gezamenlijke verklaring mogen religieuze organisaties in de SAR na 1999 betrekkingen onderhouden met religieuze organisaties en gelovigen buiten Macao. maar een ander hoofdstuk verbiedt de opening binnen de SAR van diplomatieke vertegenwoordigingen van staten die niet door China worden erkend
Een directe implicatie hiervan is dat er onder de gegeven omstandigheden geen pauselijke muntiatuur in Macao kan bestaan. Dat is op zich overkomelijk, want de nuntius in bij voorbeeld een naburige hoofdstad als Manila zou de honneurs kunnen waarnemen Maar een veel negatiever gevolg zou kunnen zijn dat het Vaticaan geen bisschop in Macao meer kan benoemen. Het Chinese communistische regime heeft de katholieke kerk nooit geheel uitgebannen. maar er wel een nationale zelfbesturende kerk. de Katholieke Patriottische Vereniging (KPV), van gemaakt. die haar eigen bisschoppen benoemt en nog steeds de Latijnse ritus praktiseert Pessimisten vrezen dat China het bisdom Macao zal laten annexeren door de KPV Pater Domingos Lam, vicaris-generaal van het diocees Macao, meent echter dat het zover niet hoeft te komen .China zal nooit expliciet de jurisdictie van de paus erkennrn. maar misschien wel stilzwijgend de benoeming van een bisschop accepteren als de kandidaat een alleszins aanvaardbaar man is
Vicaris-generaal Lam is overigens om andere redenen pessimistisch over de toekomst van Macao Anders dan het geval is met de grens tussen Hongkong en China. waar geen doorkomen meer aan is. is het niet al te moeilijk om Macao binnen te wandelen, zwemmen of varen met of zonder de hulp van onderwereld of omgekochte politie.
De onzichtbare stroom van nieuwkomers wordt gevormd dnor boeren of vissers uit de grensstreken die een iets beter leven willen. Door de toenemende overbevolking. nu 25 000 mensen per vierkante kilometer, zal iedereen met een beetje geld en hersens proberen weg te komen en zullen wellicht alleen de bejaarden blijven ..

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE AZOREN

Op 3 september 1986 weigerde de Portugese president Mario Soares een door het parlement goedgekeurd wetsvoorstel te tekenen dat voorzag in een herziening van het autonomiestatuut voor de eilandengroep de Azoren. Het parlement had het wetsvoorstel in juli bij acclamatie unaniem goedgekeurd. Vooral de Portuges militairen waren fel tegen het nieuwe statuut. Op 23 augustus had een hoofdstedelijk dagblad gemeld dat onder de militairen weerstand bestond tegen artikel 6 van

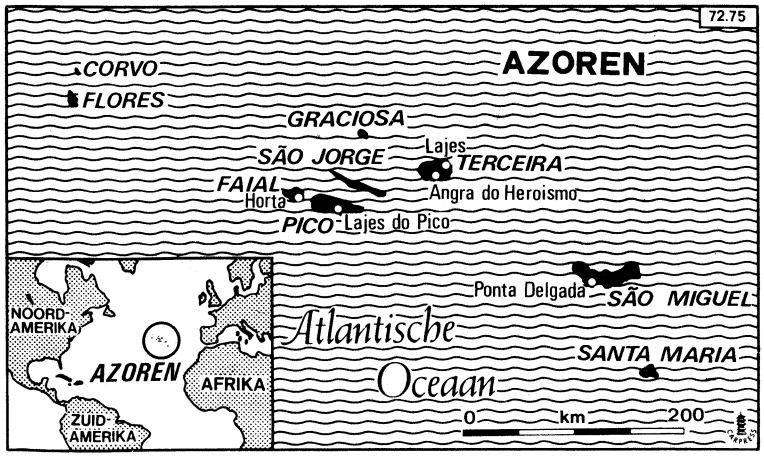

het statuut waarin stond dat de vlag en hymne van de Azoren bij openbare plechtigheden, van burgers of militairen. dezelfde status genoten ais de nationale symbolen. Voor de leiding van de Portugese landmacht was deze gelijk~vaardigheid,ontoelaatbaar'' en tastte zij de nationale eenheid aan.

President Soares zei op 3 september dat het parlement het nieuwe autonomiestatuut .,onder druk'' had goedgekeurd vlak voor het zomerreces. Hel wetsvoorstel bevatte volgens hem ,,ongelukkige formuleringen die open staan voor uiteenlopende en destabiliserende interpretaties'..

De archipel. op meer dan 1.300 kin van het Portugese vasteland kreeg in 1976 autonomie op ieder gebied behalve buitenlandse zaken. defensie en justitie De regionale regering o I o Joao Bosco Mota Amaral probeerde echter haar werkterrein zo groot mogelijk te maken.
Op de Azoren zijn Franse en Amerikaanse bases Op 21 februari 1985 had de Portugese regering een akkoord gordgekeurd dat hr: recht van Frankrijk bases aan te houden op de Azoren mrt 12 laar had verlengd.

In *The Times* van 1 november 1986 werd gemeld dat volgens Jose de Almeida. de leider van het in 1880 opgerichte en in 1975 weer opgeleefde Azoren Bevrijdingsfront (FLA) FLA-leden bereid waren de wapenen op te nemen teneinde onafhankelilkheid van Poitugal te verkrijgen
In een vraaggesprek met het Poitugese weekblad *Semanario* had De Almeida volgens *The Tzmes* gezegd dat er FLA-mensen waren die tot alles bereid zijn zelfs tot gewapende confrontatie' Hij zei dat veel van de op de Azoren gestationeerde militairen lid van het FLA waren aldus *The Times* Volgens De Almeida maakte ook regeringsleider Mota Amaral deel uit van de beweging en had deze in 1978 het FLA-programma geschreven
In *The Times* van 21 november 1986 werd bericht dat Portugal De Almeida ging aanklagen wegens verraad, nadat deze in recente verklaringen, zowel op de Azoren als tijdens een persconferentie in Lissabon op 19 november, onafhankelijkheid voor de eilanden had geëist

SOARES BIJ REAGAN

Op 18 mei 1987. aldus de *NZZ* (21-5-198'7).had de Portugese president Mario Soares in Washington een drie kwartier durend gesprek met de Amerikaanse president Ronald Reagan. Gesproken werd o.m. over de situatie in Zuid- en Midden-Amerika. de vroegere Portugese kolonie Mozambique en de Amerikaanse militaire hulp aan Portugal. die in het begrotingsjaar 1987 door het Amerikaanse Congres op $ 145 mln was gesteld (Reagan had $ 200 mln gevraagd) In het begrotingsjaar 1988 wilde de regering-Reagan voor Portugal $205 mln uittrekken
Na zijn ontmoeting met Reagan en aansluitende gesprekken met minister van defensie Weinberger, minister van financien James Baker en nationaal veiligheidsadviseur Frank Carlucci zei Soares in Washington tot de pers dat Portugal op geen enkele wijze met Spanje concurreerde om Amerikaanse steunpunten naar Portugal te brengen

Op 19 mei 1986 had minister van defensie Weinberger een kort bezoek aan Lissabon gebracht, waar hij mrt president Soares over terrorisme had gesproken en over het Amerikaanse gebruik van de Portugese luchtmachtbasis op Lajes, één van de eilanden van de Azoren.

Op 5 februari 1987 was Lord Carrington, de secretaris-generaal van de NAVO. voor een tweedaags bezoek in Lissabon gearriveerd. aldus The *Times* (6-2-1987). Tijdens het bezoek werd volgens de Britse krant gesproken over de rol van Portugal binnen het Atlantisch bondgenootschap en over Portugese aanvragen om meer defensiehulp.

CITWIJZING RUSSEN

Op 23 juni 1986 gelastte de Portugese regering twee niet-diplomatieke leden van de Sowjet-ambassade in Lissabon het land te verlaten wegens ,,ontoelaatbare inmenging in de interne aangelegenheden'' van Portugal en activiteiten die ..tegen de veiligheid van de staat ingaan''. De uitgewezen Russen. Wladiinir Galkin en Genadi Sjinew, kregen drie dagen de tijd Portugal te verlaten, zo bleek uit een communiqué van het ministerie van buitenlandse zaken.
Het was de tweede keer sinds het aangaan, in 1974, van de diplomatieke betrekkingen tussen Portugal en de Sowjet-Unie dat de Portugese regering leden van de Sowjet-vertegenwoordiging in Lissabon uitwees. Op 20 augustus 1980 was bekendgemaakt dat vier Sowjet-diplomaten het land moesten verlaten wegens ..inmenging in interne aangelegenheden'' en op 22 januari 1982 hadden twee Sowjet-diplomaten de opdracht gekregen hun koffers te pakken.
Verder hadden de Portugezen begin april 1982 de uitwijzing bekendgemaakt van 12 Russische, Poolse en Oostduitse diplomaten als onderdeel van het algemene Portugese antwoord op de crisis in Polen en de vermeende betrokkenheid van de Sowjet-Unie bij het instellen van de staat van beleg daar.
Op 30 juni 1986 maakte Sowjet-persbureau TASS bekend dat de Sowjet-Unie had besloten een functionaris van de Portugese ambassade in Moskou uit te wijzen wegens .,activiteiten die onverenigbaar waren met de status'' van de functionaris.

OOST-EUROPA

POLEN

WIJZIGING WETBOEK VAN STRAFRECHT. AANVAARDING NIEUWE VAKBONDSWET EN WET OP HOGER ONDERWIJS. VERDERE ONTWIKKELINGEN BETREFFENDE DISSIDENTEN

Het vorige verslag over de ontwikkelingen in Polen eindigde met berichten over oppositionele activiteiten en de reacties daarop van de autoriteiten (zie pag 474/1 e v) Hierna volgt een verslag van de verdere gebeurtenissen in 1985 en 1986

Wetboek van strafrecht gewijzigd

Op 10 mei 1985 hechtte het Poolse parlement zijn goedkeuring aan een aantal wijzigingen in het wetboek van strafrecht. Daarbij stemden 12 parlementariërs tegen de regeringsvoorstellen en onthielden 11 anderen zich van stemming.
In het *NRC/H'blad* van 14-5-1985 schreef Peter Michielsen dat de wijzigingen neerkwamen op een verscherping van de strafwet die elke vorm van oppositie zeer riskant maakte.

Het is de derde verscherping van deze aard op rij na de uitroeping van de staat van beleg in december 1981. Eerst werd bij de opheffing van de staat van beleg een reeks beperkende maatregelen in de diverse wetboeken ondergebracht, waardoor ze een permanent karakter kregen, en vervolgens werd een reeks maatregelen genomen die van kracht zouden moeten blijven zolang de Poolse crisis duurt.
In reikwijdte overtreft de jongste aanpassing van het wetboek van strafrecht misschien de beide vorige nog, vooral gezien de belangrijke volmachten die de politie krijgt en de versoepeling van het snelrecht. De criteria voor arrestaties worden vager en dus breder, de politie kan in een reeks gevallen de functie van de openbare aanklager vervullen en mensen kunnen worden veroordeeld zonder dat zijzelf of hun verdediger er nog aan te pas komen.
Dit laatste artikel in de strafwet maakt in principe elke Pool vogelvrij en betekent het eind van elke rechtszekerheid. Als het bewijsmateriaal zo overtuigend is, zo zegt het, dat aan de schuldvraag niet hoeft te worden getwijfeld (en dit is uitsluitend ter discretie van de rechter), dan kan de politie volstaan met het indienen van een formulier dat in plaats komt van een formele aanklacht.

Op basis van dat formulier kan de rechter per decreet vonnissen. De veroordeelde kan in hoger beroep gaan, maar dat beroep wordt behandeld door dezelfde rechter en niet door een hogere. Bij de behandeling in eerste instantie hoeft noch de verdachte noch zijn verdediger aanwezig te zijn.
Andere wijzigingen voorzien in een uitbreiding van de preventieve hechtenis. een verbod op het opleggen van voorwaardelijke straffen bij recidive en bijkomende staffen (bijvoorbeeld in de beroepssfeer) voor vooral politieke delicten.
Verder is voor het eerst simpele deelname aan een politieke demonstratie strafbaar. Tot nu toe konden alleen personen die zulke optochten aanvoerden en mensen die oproepen tot beëindiging van demonstraties negeerden met een

straf van maximaal drie maanden worden bestraft, maar sinds eind vorige week loopt elke deelnemer aan een betoging het risico tot een straf van maximaal twee jaar te worden veroordeeld. Gevangenisstraf bedreigt voortaan ook de Pool die pamfletten verspreidt, aanplakbiljetten ophangt of leuzen op muren kalkt.
Ten slotte wordt deelname aan .,illegale bijeenkomsten" in privé-woningen zwaarder bestraft en word: betaling van boeten door derden strafbaar gesteld Dit laatste moet een eind maken aan een wijdverbreide praktijk. waarbij ondergrondse fondsen van Solidariteit of kerkelijke fondsen worden aangesproken voor de betaling van de forse boetes n-aarmee politieke overtredingen worden bestraft

De wetswijzigingen passen in een trend in de richting van een geleidelijke stalinisatie die in Polen al enige tijd te bespeuren valt. Die trend wordt deze week ook bevestigd in de beraadslagingen van het Centraal Comité over de mogelijkheden tot vergroting van de staatscontrole op hoger onderwijs. kunst en cultuur en over de onderwerping van de recalcitrante intellectuelen tegen wie een .,strijd zonder genade" is aangekondigd.
Het ,,nieuwe stalinisme" is tot dusverre meer een stok achter de deur geweest dan een in een wettelijk kader vastgelegd systeem Maar daar wordt wel hard aan gewerkt. getuige de strafwetswijzigingen en gezien de tot nu toe mislukte pogingen van het regime een greep te krijgen op het hoger onderwijs. de arrestaties van belangrijke opponenten – van de twaalf belangrijkste politieke gevangenen van een paar jaar geleden zit meer dan de helft opnieuw achter de tralies – en het driftig gehanteerde wapen van het Berufsverbot.
De wetswijzigingen en de ,,strijd zonder genade die de intellectuelen te wachten staat doen vermoeden dat het geduld van het regime op is en dat de periode van het waarschuwen verleden tijd is geworden

Nieuwe wet maakt *einde* aan *vakbondspluralisme*

Op 25 juli 1985 nam het Poolse parlement een nieuwe vakbondswet aan, volgens welke niet alleen de instelling van nieuwe vakbonden naast de bestaande werd verboden, maar ook de beslissing over de herinvoering van het vakbondspluralisme voor onbepaalde tijd werd uitgesteld en bovendien in handen van de Staatsraad. het collectieve staatshoofd werd gelegd. In het *NRC/H'blad* van 26-7-1985 lichtte Peter Michielsen de nieuwe wet onder meer als volgt toe:

De belangrijkste bepaling in de wet plaatst een blijvend verbod op de vorming van meer dan één vakbond per bedrijf. Dit betekent dat er in het Polen van de naaste toekomst alleen ruimte is voor de OPZZ. de .,nieuwe" vakbonden. die op last van het regime na de uitschakeling van Solidariteit de plaats van de vrije vakbond hebben ingenomen. Tot nu toe gold de bepaling dat concurrerende vakbonden verboden waren tot het parlement de kwestie van het pluralisme had geregeld. Dat zou aanvankelijk eind 1984 gebeuren. Het besluit werd vervolgens uitgesteld tot eind dit jaar en is nu door middel van de gisteren aangewezen wet uitgesteld tot de Staatsraad het tijdstip rijp acht.
De nieuwe wet bekrachtigt een proces dat al werd ingezet kort nadat de ..nieuwe" vakbonden het licht zagen. de OPZZ moet de opvolger worden van de CRZZ. de vakbondsfederatie die de Poolse arbeiders dertig jaar lang voor de gek heeft gehouden tot de leden daar in 1980 inet hun protestacties en stakingen en met de oprichting van Solidariteit een eind aan maakten. Om een dergelijke nieuwe, regime-trouwe organisatie van de grond te krijgen zijn kosten noch moeite gespaard en is het regime zelfs bereid geweest van tijd tot tijd een pseudo-bittere pil te slikken in de vorm van verbale OPZZ-oppositie tegen prijsverhogingen.
De OPZZ – de afkorting staat voor Raad van Nationaal Akkoord van de Vakbonden – is een federatie van 129 vakorganisaties en meer dan 20.000 bonden in afzonderlijke fabrieken en bedrijven met een totaal ledental van 5,3 miljoen. van wie een kwart gepensioneerden Hoewel vanaf het begin is volgehouden dat de OPZZ niets gemeen heeft met de in schande ondergegane CRZZ ui? de tijd voor 1980. hebben de nieuwe vakbonden wel geleidelijk de gecentraliseerde orgaiiisatiestructuur van de CRZZ aangenomen. compleet met een leidende raad. een voorzitter. acht vice-voorzitters en een dozijn commissies Ook is het takenpakket weer gaan lijken op dat van vroeger. Het is weer de vakbond die het sociale fonds van de bedrijven beheert. beroepsopleidingen verzorgt. arbeiders naai sanatoria stuurt. vakantiekampen op touw zet. volkstuintjes verdeeld e.d., al die klusjes waarmee de CRZZ haar prestige als vakbeweging heelt verspeeld
Op zich is dat nict verwonderlijk Bijna veertig laai socialisme hebben het aantal denkbare alternatieven op het gebied van de taakopvatting van vakbonden terugqcbracht tot twee: aan de ene kant staat de kalme droom van een vakbeweging die het organiseren van vakantiereizen en rustkuren de hooldtaak van de vakbond acht. een braaf verlengstuk van de regering die honderd procent van de werknemers vertegenwoordigt en die hoogstens binnenskamers wat sputtert maar nooit dwarsligt
Aan de andere kant staat Solidariteit met zijn protesten stakingen. demonstraties. zijn destructief bevonden opvattingen over rechten en plichten van staat. bond en volk en vooral de pretentie van een politiek alterriatiei
Geen wonder dus dat bij zo'n beperkte keus de OPZZ het gezicht van de CRZZ krijgt Het enige waar de in de CRZZ groot geworden OPZZ-leider Alfred Miodowicz op moet letten is dat hij meer dan zijn illustere voorgangers zijn tanden moet laten zien maar er vooral niet nier moet bijten En dus wordt regelmatig inet verbale krachtpatserij geprotesteerd tegen de zoveelste prijsverhoging zonder dat dat verzet de grens van het verbale overschrijdt Integendeel: na elke donderbui wordt verzekerd dat de nieuwe bonden (Miodowicz: ..de erfgenamen van het arbeidersprotest van 1980") en het bewind partners zijn die moeten ijveren voor het welslagen van de verzoening

De nieuwe vakbondswet heeft het OPZZ-monopolie nog eens extra aangescherpt De bepaling dat vakbonden drie maanden na hun registratie worden ontbonden als ze dan nog niet minimaal vijftig leden hebben, is geschrapt. Ook is bepaald dat de nieuwe bonden in de fabrieken formeel ..de beroepsbelangen van de werknemers" vertegenwoordigen en niet. zoals tot nu toe. alleen die van hun leden. Dat is een merkwaardige situatie in de talrijke bedrijven waar het aantal vakbondsleden niaar een fractie van het personeel uitmaakt. Maar met merk\$-aardige situaties heeft Polen wel leren leven
Het is de vraag wat de aanhangers van Solidariteit gaan doen nu ook formeel duidelijk is dat vakbondspluralisme een Poolse onmogelijkheid is. Tot nu toe hebben veel van die aanhang < , de nieuwe boriden gemeden. Wie wel toetrad deed dat in veel gevallen nadat druk was uitgeoefend of met materiële voordelen was gezwaaid.
Een boycot biedt op lange termijn echter weinig uitzicht. Bij een onofficiële opiniepeiling. eind 1983, bleek dat de Poolse arbeider zich wel realiseert dat hij niet veel opschiet als hij wrokkig aan de kant blijft staan Zesentachtig procent van de ondervraagden liet zich indertijd uit tegen de nieuwe bonden. maar dertig procent zag zich wel tot die bonden toetreden als elke kans op herleving van het vakbondspluralisme zou zijn verkeken Infiltratie van de nieuwe bonden wordt door menigeen als een laatste middel gezien om althans nog enige invloed uit te oefenen. Het is dus niet uitgesloten dat de OPZZ de komende maanden veel nieuwe leden kan verwachten – jongeren vooral. tot nu tor schitterend door afwezigheid De vraag is alleen of Alfred Midowicz daar nu bij voorbaat blij over moet zijn.

Nieuwe wet op hoger *onderwijs Zuivering aan universiteiten*

De Sejm nam op 25 juli 1985 met grote meerderheid een wet op het hoger onderwijs aan Vijf van de 341 aanwezige parlementariërs stemden tegen en negen onthielden zich van stemming

De nieuwe wet vergrootte de controle van de partij op het universitaire leven en gaf de minister van hoger onderwijs ruime volmachten om hoogleraren en studenten die zich niet volgens de partijlijn gedroegen te ontslaan respectievelijk van de universiteit te sturen. Hij kreeg tevens het recht bestuurscolleges van universiteiten te ontbinden en besluiten van dergelijke lichamen ongedaan te maken. Aan het zelfbestuur van de studenten, docenten en staf op de universiteiten werd, althans inhoudelijk, een eind gemaakt. Van hoogleraren werd voortaan een gelofte van trouw aan het regime geëist.
De regeringsvoorstellen hadden een storm van verontwaardiging doen opsteken in de academische gemeenschap. Ook bij regimegetrouwe instanties als de massa-organisatie PRON en zelfs de commissie voor wetenschap van de Warschause partij-organisatie bestond verzet. De enige parlementariër die tegen de voorstellen protesteerde. de onafhankelijke afgevaardigde Edmund Osmanczyk, zei dat de nieuwe wet ,.diepe. onomkeerbare sociale schade" zou aanrichten. Hij hekelde de ..koppigheid" waarmee het regime ..weigert te luisteren naar de mening van intellectuelen en sociale raden".
Eind november 1985 werden zes rectoren en 70 andere bestuurders van universiteiten ontslagen. Aan de ontslagen was een toetsing voorafgegaan door comité's van de Communistische Partij. waarbij professoren en bestuurders werden onderzocht op hun politieke opvattingen. met name wat betreft hun steun aan of mening over de verboden vakbond Solidariteit. Volgens de bepalingen van de in juli aangenomen wet op het hoger onderwijs-liep op 30 november het contract af van alle werknemers van de instituten van hoger onderwijs en stond het de minister van hoger onderwijs vrij dit al dan niet te verlengen.
Een woordvoerder van het ministerie van hoger onderwijs liet op 4 december

in Warschau weten dat de universiteiten opdracht hadden gekregen de politicke en academische kwalificaties van alle stafleden te onderzoeken. De zuivering had tot dan toe betrekking gehad op de hoogste bestuursfunctionarissen. De tweede fase van het onderzoek betrof alle 56.000 professoren en wetenschappelijke docenten in het land en moest in februari 1986 afgrond zijn.

Ontwikkelingen betreffende dissidenten. Protesten tegen intimidatie door regering

Drie prominente leden van de Poolse oppositie. Henryk Wujec, Jacek Szydermanski en Anatol Lawina, werden op 18 december 1985 in Warschau aangehouden nadat de politie hun woningen had doorzocht. Dc drie waren lid van een comité van oud-politieke gevangenen dat plannen voorbereidde voor een landelijke ..actieweek voor politieke gevangenen".

Stafleden van de universiteit van Krakow schreven begin januari 1986 een brief aan de rector magnificus, waarin zij zich beklaagden over dc ..atmosfeer van terreur" die in Krakow bestond, met name door de steeds vaker voorkomende aanvallen op priesters en opposanten van het bewind.

Zij noemdenmet name het geval van de priester Tadeusz Zaleski, die in april 1985 in het flatgebouw waar hij woonde werd aangevallen en met brandende sigaretten werd mishandeld en die in december opnieuw werd overvallen. ditmaal door drie personen die hem vastbonden en sloegen en die zijn woning doorzochten

Twee andere gevallen betroffen de priester Jerzy Szkiert, die in oktober 1985 op straat werd aangevallen door onbekenden en in hrt ziekenhuis moest worden opgenomen. en de oud-activist van Solidariteit Maciej Galkowski, die in december 1985 het slachtoffer werd van een overval.

Volgens de 720 ondertekenaars van de brief bevorderde het gedrag van de politie dit soort overvallen

Bogdan Borusewicz, de ,,nummer twee" van de ondergronds Solidariteit. werd op 10 januari 1986 door de politie aangehouden bij een inval in een illegale drukkerij in Gdansk.

Borusewicz, een historicus en voormalig adviseur van Lcch Walesa, had sinds de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 in de ondergrondse geleefd In juni 1984 werd hij na de arrestatie van Bogdan Lis leider van de afdeling Gdansk van Solidariteit en lid van de TKK. Als zodanig werd hij de op één na meest gezochte man in Polen. na TKK-leider Zbigniew Bujak.

Op 21 februari 1986 verlaagde het Poolse Hooggerechtshof de gevangenisstraffen voor twee van de drie dissidenten, die op 14 juni 1985 in Gdansk waren veroordeeld wegens illegale vakbondsactiviteiten en het stoken van onrust, Het hof verlaagde de straf voor Adam Michnik van 3 jaar tot 2½ jaar. en de straf voor Bogdan Lis van 2½ tot 2 jaar. Het hof handhaafde evenwel de straf voor Wladyslaw Frasyniuk omdat hij al eerder was veroordeeld in verband met illegale activiteiten van Solidariteit. zo deelden advocaten mee.
Op 19 februari werden de econoom Jacek Czaputowicz en de student Piotr Niemczyk, mede-oprichters van de een jaar cerder gestichte en kort daarop verboden Beweging voor Vrijheid en Vrede. in Warschau opgepakt op beschuldiging van deelneming aan een illegale organisatie.
Bogdan Lis begon op 24 februari een hongerstaking uit protest tegen de omstandigheden in de gevangenis. Lis. die in het Noord-Poolse Barczewo gevangen zal. had al enige tijd geen toestemming gelrui-gen om brieven en pakjes met eten en kleding te ontvangen en werd ook niet meer gelucht Zijn hongerstaking was volgens familieleden in principe van onbeperkte duur. Lis was gedurende zijn gevangenschap al acht kilo afgevallen en had last van maagzweren.

Op 24 februari werd de tekst bekend van een petitie die door meer dan 1.500 Polen aan premier en partijleider Jaruzelski was gericht ten behoeve van vier gevangen activisten van Solidariteit, die al enkele maanden in hongerstaking waren. Drie van hen. Czeslaw Bielecki. Andrzej Gorski en Edmund Krasowski. begonnen hun hongerstaking in oktober 1985 in de Rakowiecka-gevangenis in Warschau uit protest tegen de omstandigheden waaronder zij gevangen werden gehouden en om de status van politiek gevangene af te dwingen. De vierde, Wlodzimierz Woroniecki. begon zijn actie in november 1985 en eiste eveneens de status van politiek gevangene. Bielecki. die tot aan zijn arrestatie de leider was van de ondergrondse uitgeverij CDN, de grootste in Polen. was sinds het begin van zijn hongerstaking 30 kilo afgevallen.
In de petitie werd gesteld dat Bielecki in levensgevaar was. Ook schreven de ondertekenaars dat Gorski, een arts, geen medicijnen kreeg om zijn astma te behandelen. dat Woroniecki 12 kilo was afgevallen en aan maagzweren leed en dat Krasowski een hartziekte had. Regeringswoordvoerder Urban had enkele dagen daarvoor meegedeeld dat de hongerstakers gedwongen werden gevoed.
In een andere petitie. gedateerd op 8 februari en ondertekend door 25 Poolse intellectuelen, werd de vrijlating op borgtocht geëist van een andere activist van Solidariteit. Marian Terlecki. die beschuldigd werd van verduistering. Terlecki was begin februari in hongerstaking gegaan uit protest tegen het feit dat hij al 8 maanden zonder vorm van proces gevangen Zat.
De chef-arts van de Rakowiecka-gevangenis. Jerzy Bossak, verklaarde op 10 maart zich zorgen te maken over de gezondheid van Bielecki. Als deze zijn hongerstaking nog twee of drie maanden zou volhouden zouden zich .,onherroepelijke" veranderingen in zijn stofwisseling kunnen voordoen. aldus Bossak
Twee voormalige politiefunctionarissen uit Gdansk werden op 6 maart 1986 door het Hooggerechtshof veroordeeld fot 4 en 6 jaar gevangenisstraf wegens samenwerking met de TKK. De vroegere kapitein Adam Hodysz en zijn collega Piotr Siedlinski waren op 25 november 1985 veroordeeld tot respectievelijk 3 jaar en 1½ jaar, nadat zij schuldig waren bevonden aan het overhandigen van lijsten met namen van gearresteerde activisten van Solidariteit aan leden van de ondergrondse.
Een lid van de onafhankelijke Poolse vredesbeweging Vrijheid en Vrede. de 28-jarige historicus Tomasz Wacko. werd op 12 maart in Wroclaw veroordeeld tot 1½ jaar gevangenisstraf wegens zijn weigering de soldalenrrd af te leggen. Samen met Wacko werden nog twee leden van Vrijheid en Vrede, Aleksander Jakowczyk en Grzegorz Wolczynski, veroordeeld tot boetes van 30.000 zloty (ongeveer 1.000 gulden) omdat zij hun militair. paspoort hadden teruggestuurd. Toen beiden weigerden de boctc te betalen kregen ze elk 50 dagen gevangenisstraf.

De groep Vrijheid en Vrede had campagne gevoerd voor zowel het t<,i.ugsliii.cvan militaire paspoorten als het weigeren de soldateneed af te leggen In die eed zweert de Poolse recruut trouw aan het Sow jet-leger

Vijf leden van de oppositionele organisatie KPN (Confederatie voor een Onafhankelijk Polen) werden op 22 april 1986 in Warschau veroordeeld tot straffen van twee tot vier jaar wegens ..lidmaatschap van een verboden organisatie" en .,aanzetten tot openbare onrust". Leszek Moczulski. historicus. oud-journalist en de leider van KPN. kreeg 4 jaar. De arbeiders Adam Slomka en Krzystof Krol werden beiden tot 2½ jaar veroordeeld en de historicus Andrzej Szomanski en de student Dariusz Wojcik tot elk 2 jaar. Tegen Moczulski was 6 jaar. tegen de anderen 5 of 4 jaar geëist.

Tegen Moczulski werd aangevoerd dat hij een ,,recidivist" was die al in 1980 was gearresteerd en in 1982 tot 7 jaar gevangenisstraf was veroordeeld we-

gens zijn oppositionele activiteit. Moczulski werd in 1984 op grond van de amnestie voor politieke gevangenen vrijgelaten maar in maart 1983 opnieuw aangehouden.

De KPN was een scherp anti-communistische. anti-Russischr. nationalistische organisatie die in 1979 door Moczulski werd opgericht na een scheuring in de dissidente organisatie Ropcio (Beweging voor de Verdediging van de Mensen- en Burgerrechten) De organisatie was als een politieke partij – naar eigen zeggen de enige politieke partij naast de communistische – opgezet, compleet met een voorzitter, een secretariaat en een penningmeester Vlak voor de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 liet de KPN weten 80 000 leden te hebben en te kunnen rekenen op de steun van een kwart van alle Polen Na december 1981 ging de partij ondergronds werken Van de vakbeweging Solidariteit moest de KPN weinig hebben omdat die naar het oordeel van Moczulski c s te weinig radicaal optrad
Tijdens het up 3 maart begonnen proces. dat gesloten was voor buitenlandse corresponden-ten maar wel werd bijgewoond door enkele tientallen aanhangers van Moczulski, werd de KPN verweten een illegale organisatie te zijn die met ondergrondse publikaties de jeugd aanzet tot verzet tegen het bewind en de Poolse geschiedenis verdraait. De vijf beklaagden spraken dat tegen en hielden tijdens het proces vol onschuldig te zijn en tot een legitieme politieke partij te hebben behoord

Met de massale inzet van oproerpolitie in een aantal steden wist de regering onofficiële manifestaties ter gelegenheid van 1 mei te verhinderen. Onder aanhangers van Solidariteit die probeerden toch eigen betogingen te houden werden enkele tientallen arrestaties verricht.

Ook op 3 mei. de dag waarop voor de Tweede Wereldoorlog de democratische grondwet van 3 mei 1972 werd herdacht. verhinderde de Poolse politie dat tegenstanders van het regime de straat op gingen om te betogen. In Gdansk werd Lech Walesa kort aangehouden toen hij bloemen legde op het graf van Jan III Sobieski, de Poolse koning die in 1683 Wenen redde van de Turken.
Seweryn Jaworski. voormalig lid van het bestuur van Solidariteit en exvice-voorzitter van de vrije vakbond in de regio Warschau. werd op 15 mei veroordeeld tot 2 jaar gevangenisstraf. Hij werd schuldig bevonden aan het stichten van onrust. Samen met Jaworski werden drie andere leden van de oppositie veroordeeld. De student Grzegorz Myszka en de arbeider Jacek Szymasek kregen elk 1 jaar en 8 maanden gevangenisstraf en de arbeider Pawel Lapinski kreeg 1 1/2 jaar.
De vier waren in oktober 1985 gearresteerd toen zij in het centrum van Warschau een clandestiene radio-uitzending voorbereidden, waarin zij de Polen wilden oproepen niet deel te nemen aan de parlementsverkiezingen van 13 oktober. Volgens de rechtbank hadden de vier met hun actie aangetoond ..in hoge mate sociaal gevaarlijk" te zijn op een monient waarop Polen ..vrede nodig had". De vier hadden zich tijdens hun proces, dat eind april was begonnen, onschuldig verklaard. Volgens hen was de bij hun arrestatie in beslag genomen geluidsband een vervalsing van de geheime politie.

Bijna 1 000 Polen, onder wie Lech Walesa tekenden in april een petitie aan het parlement, waarin de vrijlating geëist gevraagd van een politieke gevangene, de journalist Mariusz Wilk. De 31-jarige Wilk, die in april 1986 werd gearresteerd. dreigde in de gevangenis blind te worden. Wilk was een van de vroegere woordvoerders van Solidariteit. Hij was c«-auteur van een boek dat in Londen zou verschijnen onder de titel Konspira. waarin het dagelijks leven werd beschreven van de leiding van de ondergrondse Wilk zat tussen juli 1982 en december 1983 gevangen. Hij werd torn om gezondheidsredenen vrijgelaten. Bij zijn arrestatie in april werd Wilk beschuldigd van het schaden van de Poolse nationale belangen door samenwerking met ,,buitenlandse centra".

Op 31 mei 1986 meldde het persbureau *PAP* de arrestatie van Zbigniew Bujak, de belangrijkste leider van de ondergrondse Solidariteit en de meestgezochte man van Polen.
Met Bujak werden twee andere prominente leiders van de ondergrondse aangehouden. Konrad Bielinski en Ewa Kulik. Bielinski had zich schuilgehouden sinds zijn ontsnapping uit een interneringskamp in 1982. Ewa Kulik had zich in de voorafgaande jaren vooral beziggehouden met de organisatie van de ondergrondse pers in Warschau. Volgens PAP had Bujak zich schuldig gemaakt aan pogingen tot omverwerping van de grondwettelijke orde.

In de steden Gdansk, Krakow en Wroclaw werd op 1 juni betoogd tegen de arrestatie van de 31-jarige Bujak. In Wroclaw kwam het daarbij tot ernstige ongeregeldheden.
Naar aanleiding van de arrestatie van Bujak schreef Peter Michielsen in het *NRC/H'blad* (2-6-'86) onder meer het volgende over deze ,,Poolse Robin Hood':

Bujak was al in de legale periode van de vakbond in 1980 en 1981 een populaire leider, ook al was hij pas 25 De vakbondsman met het engelengezicht. werd hij genoemd, al deed zijn uiterlijk meer denken aan die beeldhouwwerken van zegevierende arbeiders volgens de beste tradities van het socialistisch-realisme waar de Sowjet-Unie vol mee staat.
In die zestien maanden werkte Bujak zich op van een anonieme elektricien in de Ursus-tractorfabrieken tot hoofd van de afdeling Warschau van Solidariteit. invloedrijk lid van de ,,gematigde" vleugel in de vakbondsleiding en bondgenoot van Lech Walesa in diens pogingen. zich radicalen als Rulewski en Gwiazda van het lijf te houden.
In een eerder stadium had Bujak echter ook bijgedragen tot en beperking van de prominente' rol die de afdeling Gdansk en Walesa persoonlijk binnen de vakbond speelden. In Gdansk begon de revolutie en lang was Gdansk het centrum. Bujak zette Warschau op de kaart van Solidariteit en toen Warschau erop stond volgden ook de andere centra. De stoot daartoe gaf de Narozniak-affaire, de eerste crisis tussen Solidariteit en het regime na de akkoorden van Gdansk. De morele zege die Bujak toen. in november 1980. boekte maakte hem tot een gevierd man.
Bujak was een van de weinigen die bij de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 ontsnapten. In februari 1982 vormde hij de TKK, het bestuur van wat sindsdien is uitgegroeid tot een netwerk van illegaal werk Een miljoen Polen dragen nog steeds elke maand een tot drie procent van hun inkomen af aan de ondergrondse, die er de publikatie van 400 ondergrondse bladen en pensioenen en uitkeringen van betaalt. Demoralisatie, vermoeidheid en de geheime politie hebben hun tol geëist en het werk van de ondergrondse Solidariteit lijkt soms van marginaal belang. Toch moet het niet worden onderschat: de ondergrondse pers is nog steeds belangrijk en dat geldt eveneens voor het werk dat activisten in bedrijven doen.
Voor een belangrijk deel is dat het werk geweest van Bujak, die 4 1/2 jaar lang elke twee dagen naar een ander adres is verhuisd, vermomd en voorzien van valse papieren Hij is soms op het nippertje ontsnapt en het is, gezien het losgeld dat op zijn hoofd stond en het grote aantal helpers op wie hij aangewezen was, een waar wonder dat hij het nog zo lang heeft uitgehouden. Tot zijn arrestatie was hij het laatste oorspronkelijke TKK-lid op vrije voeten. De Polen hebben 4 1/2 jaar genoten van het geniak waarmee Bujak de politie is ontkomen zijn acties vanuit de illegaliteit hebben van heni meer nog dan een verzetsheld een volksheld gemaakt, van het type waarover later legenden ontstaan

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN VANAF 1982. INSTELLING WESTERSE ECONOMISCHE SANCTIES EN GELEIDELIJKE OPHEFFING ERVAN. ECONOMISCHE HERVORMINGEN IN POLEN TERUGGEDRAAID

Als reactie op de uitroeping van de staat van beleg in Polen door generaal Wojciech Jaruzelski op 13 december 1981 had de Amerikaanse president Ronald Reagan een aantal economische sancties tegen het land afgekondigd. Tot de sancties behoorden een bevriezing van de kredietverlening aan Polen, de opschorting van de landingsrechten van de Poolse luchtvaartmaatschappij LOT, de stopzetting van de verkoop van hoogwaardige technologie en van economische hulp en de opschorting van visserijrechten. Op sterk aandringen van de Verenigde Staten ging ook een aantal andere Westerse landen over tot sancties tegen Polen, welke in veel gevallen neerkwamen op een beperking van de bewegingsvrijheid van Poolse diplomaten.
Op 2 november 1983 werd in Washington bekendgemaakt dat president Reagan met het oog op de ,,zeerbescheiden verbetering in de situatie van de mensenrechten in Polen" had besloten een deel van de sancties in te trekken. De Verenigde Staten zouden met name met de andere Westerse crediteuren

van Polen weer gaan deelnemen aan overleg met Warschau over de terugbetaling van de buitenlandse schuld Tevens wilde Washington met de Polen praten over visseiijrechten al bleef de Poolse vissers de toegang tot de Amerikaanse wateren voorlopig nog ontzegd Alle andere sancties zouden van ki acht blijven omdat volgens Rraganr woordvoerder Larry Speakes de Poolse regering niet was ingegaan op de Amerikaanse voorwaarden voor opheffing van de sancties de loelating van vrije vakbonden de doorvoering van werkelijke economische hervormingen de opheffing van de censuur en het begin van een dialoog met het volk

Precident Reagan hief op 19 januari 1984 opnieuw enkele sancties tegen Polen op Volgens het Witte Huis had Reagan de Poolse visrechten in Amerikaanse wateren hersteld en was hij akkoord gegaan met een beperkt aantal chartervluchten vanuit Polen naar de Verenigde Staten Sancties die gehandhaafd bleven waren onder andere de bevriezing van kredieten en leningen aan Polen een verbod van vluchten naar de VS van de luchtvaartmaatschappij LOT, een beperking van voedselzendingen tenzij bestemd voor humanitaire doeleinden en een verbod op de uitwisseling van wetenschappelijke gegevens

Volgens Amerikaanse regeringsfunctionarissen was de verzachting van de sancties een antwoord op het verzoek van Lech Walesa, die op 5 december 1983 het Westen had opgeroepen de sancties tegen Polen op te heffen. Walesa verklaarde blij te zijn met de nieuwe Amerikaanse beslissing maar voegde er aan toe dat hij voorstander bleef van de opheffing van alle sancties .,ten aanzien van financiële hulp en dergelijke". Het Poolse persbureau PAP maakte op 2 augustus 1984 bekend dat de Verenigde Staten hadden besloten een deel van de sancties tegen Polen op te heffen als reactie op de in juli afgekondigde amnestie voor politieke gevangenen. Het verbod op wetenschappelijke en culturele uitwisseling zou worden ingetrokken en de landingsrechten van de Poolse luchtvaartmaatschappij LOT in de VS zouden worden hersteld. Verder zou Washington bereid zijn zijn oppositie tegen het Poolse lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds te beeindigen wanneer de amnestie volledig werd uitgevoerd.

Het Amerikaanse besluit hield nog enkele belangrijke economische sancties tegen Polen overeind: de weigering om Warschau kredieten te geven, het opheffen van de Poolse status als meestbegunstigde handelspartner, een status die de Poolse invoer in de VS goedkoop niaakte, en beperkingen op de uitvoer van hoogwaardige technologie

Volgens waarnemers was het verbod op kredieten de zwaarste Xmerikaansti sanctie tegen Polen. Het leeuwendeel van de Poolse economie was afhankelijk van westerse reserve-onderdelen en technologie en hrt gebrek aan harde valuta om die ondrrdelen en technologie te kopen had veel fabrieken stilgelegd Dat had weer gezorgd voor een daling van de uitvoer naar het Westen Een opheffing van hel verbod op kredietverlening aan Polen zou daar niet direct verandering in brengen. De toekenning van de ingetrokken status van meest begunstigde handelspartner zou volgens de waarnemers wel kunnen zorgen voor een verhoging van de export naar de VS en daarmee voor een doorbreking van de vicieuze cirkel waarin de Poolse economie zich bevond

De Poolse regering i-cageprde aanvankelijk met bitterheid op de gedeeltelijk~ opheffing van de sancties. Regeringswoordvoerder Urban zei op 3 augustus dat Warschau de sancties als illegaal beschouwde en dat ze allemaal onvoorwaardelijk dienden te worden opgeheven. Bovendien moesten de VS Polen compensatie betalen voor de schade die Polen door de sancties had geleden en die door de Poolse regering op 13 miljard dollar werd geschat.

Enkele dagen later verklaarde Jerzy Urban dat ,,de opheffing van twee sancties van secundair belang een potentieel positieve gebeurtenis is". maar dat deze stap alleen niet genoeg was om de relatie tussen Washington en Warschau dusdanig te verbeteren dat een uitwisseling van ambassadeurs weer tot de mogelijkheden behoorde. Sinds de laatste Amerikaanse ambassadeur in februari 1983 uit Warschau was vertrokken. had Polen de benoeming van een nieuwe Amerikaanse vertegenwoordiger geweigerd.

Op 17 december 1984 maakte de regering in Washington bekend dat de Verenigde Staten niet langer bezwaar zouden maken tegen een Pools verzoek om lid te worden van het Internationale Monetaire Fonds. Polen had dit verzoek in november 1981 ingediend. maar na de afkondiging van de staat van beleg een maand later besloot de regering Reagan zijn veto over een Pools lidmaatschap van het IMF uit te spreken.

De Poolse regeringswoordvoerder Urban noemde het Amerikaanse besluit ..een stap in de goede richting". maar zei dat het nog onvoldoende was voor een hervatting van de normale diplomatieke betrekkingen tussen beide landen.

Economische hervormingen zetten *niet* door

De in het begin van 1982 door het bewind van generaal Wojciech Jaruzelski geïntroduceerde economische hervormingen kwamen uiteindelijk niet van de giond

In het *NRC/H'blad* van 3-11-1984 maakte Anna Sandor de balans op van de Poolse economie na drie jaar Jaruzelski

Bijna drie jaar geleden nam generaal Jaruzelski in Polen de macht over Een van de argumenten voor de coup was de economische chaos in het land. Enkele weken na het uitroepen van de noodtoestand op 13 december 1981, kondigde de Poolse premier en partijleider drastische economische hervormingen en een stabilisatieprogramma aan Met deze hervormingen, die op ren in psychologisch opzicht uiterst ongunstig moment werden aangekondigd. wilde Jaruzelski zowel een economische als politieke consolidatie bereiken

In economisch opzicht kreeg Jaruzelski drie jaar geleden een zeer vrije hand van Moskou – veel vrijer dan bijvoorbeeld de Hongaarse leider Kádár na 1956 Als hervormingsdoelen werden aangekondigd: opheffing van het strenge centrale plansysteem, zelfstandigheid van de ondernemingen op basis van zelfbestuur en de democratische verkiezingen van de directeuren door organen van arbeidersbcstuur. De bedoeling was verder het prijssysteem te veranderen door vrije, kosten weerspiegelende prijzen te creeren en in plaats van het subsidie- en plansysteem het marktmechanisme nieer ruimte te geven. inclusief een stiniulering van de privé-sector.

De militairen begonnen in 1982 dynamisch. De prijzen werden in een sinds de oorlog nog nooit vertoond tempo verhoogd. de levensmiddelen bijvoorbeeld met 250 tot 300 procent. Later kwamen daar nog verdere prijsverhogingen bij De levensstandaard liep drastisch terug. maar toen kon men nog denken dat dit de prijs was voor de hervormingen De zloty werd met 200 tot 300 procent gedevalueerd Later devalueerde de zloty nog enkele malen, en na de laatste devaluatie in september is de totale waardevermindering van de zloty gedurende Jaruzelski's regime bijna 400 procent. Volgens Poolse economen is dat echter nog steeds niet genoeg. De prijzen werden in het begin van deze periode grotendeels vrijgeniaakt. slechts een klein deel bleef onder controle van het centrale gezag. Dit was dus in de richting van hervormingen

Maar al aan het eind van Jaruzelski's eerste jaar werd duidelijk. dat de hervormingen niet zouden doorzetten en dat de economische crisis zou blijven De grote prijsverhogingen droegen niet bij tot hervormingen, want hun rffect werd onmiddellijk .,opgegeten" door de enorme inflatie van meer dan 100 procent Polen slaagde erin het hoogste inflatiepercentage in Europa te bereiken.

Formeel werd het strakke plansysteem opgeheven. en een tijdje gaf dat hoop op hervormingen Maar al snel werd duidelijk dat het plansysteem gewoon in een ander jasje terugkwam. Want hoe waren hervormingen mogelijk ais er geen grondstoffen. geen harde valuta voor de import en geen medewerking van de burgers bestaan maar in plaats daarvan alleen grote schulden? Wegens gebrek aan materialen en grondstoffen konden de bedrijven toch al niet onafhankelijk van het centrale gezag werken Firma's die van de staat bestellingen van de staat ver\&-erkten.en die in de ..operatieve programma's" deelnamen (industrieprogramma's. die de regering erg belangrijk vond) konden grondstoffen, krediet. harde valuta en subsidie van de staat krijgen. Het centrale gezag slaagde er dus toch weer in zijn wil door te voeren zonder marktmechanisme, Eind 1982 nam al de helft van alle Poolse industriele firma's deel aan deze operatieve programma s.

Intussen werd – in Jaruzelski's tweede jaar – de noodtoestand opgeheven. gevolgd door opheffing van een deel van de westerse economische

sancties. Enkele maanden geleden publiceerde de Poolse regering haar witboek over de schade veroorzaakt door die sancties. Volgens Jaruzelski's regering is dat ruim 10 miljard dollar. De Poolse landboum- beleefde intussen gunstige jaren. zowel de produktie van graan als die van fruit en groente was buitengewoon goed. Het lukte ook om een deel van de voedselrantsoenering op tr heffen. zij het dat men af en toe een stap terug moest doen Ondanks de goede graanoogst blijft de vleessituatie – politiek gezien het meest gevoelige produkt – moeilijk: vlees is na drie jaar nog steeds op de bon. Vicepremier Zbigniew Messner zei dit voorjaar dat het vlees ook nog in 1985 op de bon blijft wegens de versiechterde vicessituatie. De landbouwproblemen zijn nog steeds niet opgelost. Naast de landbouw is ook de kolensector weer aardig op gang gekomen. Over 1984 verwacht men een recordproduktie en een recordexport, evenals in het topjaar 1979. Maar de groeiende kolenexport – ook naar het Westen – maakt de Poolse honger naar dollars niet veel kleiner. De buitenlandse schulden. in de orde van 26 miljard dollar. willen maar niet kleiner worden en Polen kan bijna geen verdere westerse kredieten krijgen. Daarom is ook het eventuele IMF-lidmaatschap voor Polen zo belangrijk. Precies drie jaar geleden vroeg Warschau het IMF-lidmaatschap aan. Eigenlijk was dat een verzoek om opnieuw lid te worden. Veertig jaar geleden was Polen namelijk een der oprichters van het IMF. maar in 19.50 moest het land, onder Sowjet-druk. het IMF verlaten. De minister van financien Stanislaw Nieckarz zei dat Polen niet bereid is om een lidmaatschap met politieke voorwaarden te accepteren De grote vraag is echter of Polen wel aan de economische voorwaarden van het IMF kan voldoen

En intussen is de hele economie in Polen ,,gedollariseerd' Een zeer groot deel van het geldverkeer gebeurt niet in zlotv. maar in dollars, het kopen en rekenen in dollars is een essentieel deel geworden in het dagelijks leven van de Poolse burger. Op de zwarte markt kan de Pool zonder moeite dollars krijgen. wanneer hij maar wil. En dit hele dollar-leven vindt met goedkeuring en zelfs met steun van de regering plaats. Een belangrijk deel van deze dollars is afkomstig van de in Polen gevestigde buitenlandse bedrijven Het aantrekken van buitenlands kapitaal door stimulering van de privésector behoorde namelijk tot de oorspronkelijke hervormingsideeen van Jaruzelski's regering.

Maar ook op dit gebied ziet men nu veranderingen: dit voorjaar is de Poolse overheid in de aanval gegaan tegen de privt-sector, en ook de 500 privé-ondernemingen met buitenlands kapitaal blijven niet buiten schot.Volgens minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak zijn in de eerste maanden van deze aanval – hij gebruikte het woord .,controle"– produkten ter waarde van enkele honderden miljoenen zloty in beslag genomen wegens ,,oneerlijke omstandighcdcn". De zwarte handel is inmiddels de ..meest dynamische sector" van de Poolse economie, omdat de staatssector het gebrek aan produkten nog steeds niet kan opheffen.
De economische balans van drie jaar Jaruzelski valt tamelijk negatief uit De economische crisis blijft. samen met de grote schuldrn De prijzen blijven stijgen. hoewel nu veel minde: sterk dan in het begin, en voor sommige produkten blijft de rantsoenering gehandhaafd. Op 1 oktober 1984 werd bijvoorbeeld de benzinerantsoenering verder verscherpt in plaats van 30 liter krijgt de Pool met een kleine auto nu maar 24 liter benzine per maand. voor grotere auto's is de toewijzing 36 liter in plaats van 45 liter De Poolse produktie heeft het niveau van 1979 nog steeds niet bereikt. met uitzondering van enkele sectoren, en. als een economisch wonder blijft de vraag naar arbeidskrachten maar groeien.
Economische hervormingen zijn na drie jaar Jaruzelski niet gekomen. De wil ontbreekt en de mogelijkheden zijn beperkt Onder de Poolse leiders zijn genoeg tegenstanders van de hervormingen te vinden. Met de mogelijkheden is het ook somber gesteld geen westcrsc en geen Oosteuropese hulp. en bovendien nog weinig enthousiasme bij de bevolking.

Op 1 en 2 juni 1983 werd in Poznan een economische partijconferentie gehouden. tijdens welke werd besloten de rol van de staat in de economie te vergroten. Zbigniew Messner. vice-premier en binnen het Politburo belast met economische zaken, sprak zich in Poznan uit voor ,,een versterking van de centrale macht in de planning,het toezicht op en de controle van de economische eenheden". Voor het komende vijfjarenplan. van 1986-1990. zou de staat ,,de bedrijven verplichte produktiehoeveelheden, investeringen en onderzoekprogramma's blijven opleggen", zo zei Messner. Ook de prijzen zouden in de naaste toekomst door de centrale overheid worden vastgesteld. Volgens Messner betekende dit beleid geen ,.terugkeer naar het verleden" of een afscheid van het hervormingsmodel dat het bewind van premier en partijleider Jaruzelski in 1982 aannam. Maar volgens Poolse economen kwam deze koerswijziging daar wel op neer. Het was volgens hen veelbetekenend dat tijdens de partijconferentie het grote slagwoord van het hervormingsmodelvan 1982. zelfbestuur, niet was gevallen en dat de koerswijziging in strijd was met de belangrijkste principes van de hervormingen: naast zelfbestuur waren dat autonomie en zelffinanciering van de bedrijven.

Tijdens de conferentie had Jaruzelski verklaard dat ,,de economie tegenwoordig de belangrijkste arena is voor politieke strijd" en dat het vooral in de economie was dat .,de vijanden van het socialisme onze ontwikkeling willen blokkeren".

In het *NRC/H'blad* van 4-6-1985 ging Peter Michielsen onder meer na welke oorzaken ten grondslag lagen aan het mislukken van de hervormingsplannen.

De Poolse regering heeft dit weekeinde het model van de economische hervormingen ten grave gedragen De beroemde ,.drie S'en (Samorzadnosc voor zelfbestuur, samodzielnosc voor onafhankelijkheid en samofinansowanie voor zelffinanciering)zijn tijdens een economische partijconferentie in Poznan bijgezet in het museum voor schone voornemens en het komende vijfjarenplan zal weer als vanouds worden gekenmerkt door centrale directieven van de ministeries te Warschau

Daarmee is een eind gekomen aan een van de weinige vernieuwende experimenten van het bewind van generaal Wojciech Jaruzelski, dat eind 1981 een einde maakte aan het politieke en vakbondspluralisme. Het hervormingsmodel van 1982 was op papier een goed model ter bestrijding van de diepgaande economische malaise. Het bevatte een aantal elementen van het beroemde Hongaarse model. zoals zelfstandigheid van de bedrijven. een sterk management. een rationale bedrijfsvoering. een beperking van de rol van het plan en van de overheid en meer markt-elementen. Het ging zelfs nog wat verder. want ook het arbeiderszelfbestuur vond – nogmaals: op papier – erkenning: een late knieval voor de idealen van de inmiddels geschorste vrije vakbond

De mooie voornemens hebben echter vanaf het begin niet veel kans van slagen gehad. het model is eigenlijk alleen in kringen van verlichte economen populair geweest – verder was de oppositie algemeen: hrt lagcl-c kader saboteerde de hervormingen omdat die hen dreigden te beroven van hun kleine beetje macht en beslissingsbevoegdheid: de partijleiding zag de hervormingen om ideologische redenen niet zitten. want hier werden het dogma van de leidende rol van de partij. dat van de heiligheid van Het Plan en dat van het centrale bestuur op de tocht gezet: de managers van de grot bedrijven moesten van de hervormingen niets weten omdat ze bang waren voor de nieuwe verantwoordelijkheden; en een niet te onderschatten aantal werknemers had evenmin veel op met het nieuwe model omdat rationaliteit óók de sluiting van onrendabele bedrijven en dus werkloosheid en tenminste meer discipline en dus hardrr werken betekent
Die breed geschakeerde oppositie dwong de regering tot concessies die van de principes van het nieuwe model weinig heel lieten. Zo moesten bedrijven zelfstandig en zelffinancierend worden Als dat werkelijk zou zijn nagestreefd. had men na 1982 liefst veertig procent van alle bedrijven moeten sluiten En aangezien dat tot onaanvaardbare sociale spanningen zou hebben geleid. werden de principes geluidloos overboord gezet· onrendabele bedrijven werden net als vroeger financieel gesteund. bleven aldus onzelfstandig en bleven ook onrendabel Ook het derde grote principe. dat van het zelfbestuur. bleef uitsluitend een papieren beginsel: het arbeidcrszellbestuur dat het regime voor ogen zweefde. kon geen genade vinden in de ogen van de verboden vrije vakbond en dus ook niet in die van vele miljoenen Polen
Wat de Polen uiteindelijk van de hervormingen van 1982 hebben gemerkt. is een eindeloze reeks prijsverhogingen. die formeel zijn gepresenteerd als een onderdeel van het model – de prijzen moesten immers gezond worden en de produktiekosten weerspiegelen – maar die in werkelijkheid slechts neerkonien op een afwenteling van de lasten op de consument geen Pool gelooft nog dat de prijsverhogingen een hervormingsdoel dienen.
Jarenlang is beweerd dat de prijsverhogingen nodig waren om de subsidies op voedsel te kunnen laten vervallen. Ondanks de prijsstijgingen zijn die subsidies in 1984 met zes procent toegenomen. Bovendien wordt het begrotingstekort van 138 miljard zloty (drie miljard gulden sinds de devaluatie van de zloty van vrijdag) in niet geringe mate óók veroorzaakt door de snel toenemende subsidiëring van de zware industrie en de mijnbouw, die in 1984 vijftig procent méér overheidssteun kregen. en de snelle groei van het ambtenarenapparaat dat tussen 1982 en 1984 met 29,3 procent toenam Nog steeds – en ook dat is een oorzaak van de mislukking van de hervormingen – spelen politieke en ideologische criteria in de Poolse economie een grotere rol dan economische motieven. Het slachtofferis de consument, op wie de malaise wordt afgewenteld. en die zich arino 1985 volgens een officieel. op last van de regering niet gepubliceerd rapport reëel op het salarisniveau van 1946 bevindt.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen., Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NIEUW KABINET IN ITALIE

Op 29 juli heeft de Italiaanse president Francesco Cossiga een nieuw kabinet beëdigd, dat onder leiding staat van de Christen-Democraat Giovanni Goria. De nieuwe regering –de 47ste in Italië sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog- bestaat uit vijf partijen en telt, inciusief premier, 30 leden: 15 Christen-Democraten (DC),acht Socialisten (PSI), drie Sociaal-Democraten (PSDI), drie Republikeinen (PRI), en één Liberaal (PLI).

Goria had op 13 juli van Cossiga de opdracht gekregen een nieuwe regering te vormen, nadat de Christen-Democratische Partij bij de verkiezingen van 14 en 15 juni (pag. 401 e.v.) de grootste partij in het parlement was gebleven. Met zijn 44 jaar is Goria de jongste premier die Italië ooit heeft gehad.

Goria werd in 1943 geboren. Toen hij in 1960 ging studeren, werd hij lid van de Christen-Democratische Partij. Hij studeerde af in de economie en werd in 1973 voor het eerst in de Kamer van Afgevaardigden gekozen. Sindsdien is hij steeds herkozen. In 1978-1979 was hij economisch adviseur in twee door Giulio Andreotti gevormde kabinetten. Staatssecretaris van begroting en planning was hij van juni 1981 tot 1982. Vervolgens leidde hij de afdeling economie van zijn partij Sinds dec. 1982 is hij minister van de schatkist geweest in achtereenvolgens de vijfde regering-Fanfani (pag. 105/1 e.v.-1983), de eerste en tweede regering Craxi (pag. 498/2-1983 en pag. 286/1-1987) en de zesde regering-Fanfani (pag. 40511-1987).

Kabinet-Goria *krijgt vertrouwen* van *Senaat en Kamer*

Op 30 juli 1987 legde premier Goria in de Senaat zijn regeringsverklaring af en op 1 augustus kreeg hij met 184 (regeringspartijen) tegen 122 stemmen (o.m. Communisten, neofascistische MSI, de Groenen en de Tiroler Volkspartij) het vertrouwen voor zijn programma.

In zijn regeringsverklaring legde Goria de nadruk op belangrijke kwesties die op korte termijn geregeld moesten worden: de begroting voor het komende jaar, de ontwikkeling van Zuid-Italië en het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen. Het eerste wetsontwerp van de regering-Goria had betrekking op de volksstemmingen waarover vooral tussen de Christen-Democraten en Socialisten onenigheid had bestaan (zie pag. 404/1). In het wetsontwerp stond dat de referendums in de herfst van 1987 zouden worden gehouden.
Verder loofde de nieuwe premier in zijn toespraak tot de Senaat verschillende malen de stabiliteit die onder de twee regeringen van Craxi had bestaan en zei het te betreuren dat de nieuwe versie van het verbond van de vijf partijen slechts ,,op het programma is georiënteerd en niet organisch is".

Op 5 augustus kreeg Goria met 371 tegen 237 stemmen het vertrouwen van de Kamer van Afgevaardigden.

In de op 14 en 15 juni gekozen Kamer van Afgevaardigden beschikten de vijf regeringspartijenover 377 van de in totaal 630 zetels: DC 234, PSI 94, PRI 21, PSDI 17 en PLI 11.

Het kabinet-Goria ziet er als volgt uit:

Premier en minister voor Zuid-Italië - Giovanni Goria (DC);vice-premier en minister voor de schatkist - Giuliano Amato (PSI); buitenlandse zaken - Giulio Andreotti (DC): binnenlandse zaken - Amintorc Fanfani (DC): justitie - Giuliano Vassalli (PSI):begroting en economische planning - Emilio Colombo (DC); financiën - Antonio Gava (DC); defensie - Valerio Zanone (PLI); Land- en bosbouw - Filippo Maria Pandolfi (DC): arbeid en sociale zekerheid - Salvatore Formica (PSI); regionale kwesties - Aristide Gunnella (PRI); burgerbescherming (tegen natuurrampen) - Remo Gaspari (DC);onderwijs - Giovanni Galloni (DC):openbare werken - Emilio de Rose (PSDI):transport - Calogero Mannino (DC): Post en Telecommunicatie - Oscar Mammi (PRI):industrie - Adolfo Battaglia (PRI); staatsdeelneming - Luigi Granelli (DC): buitenlandse handel - Renato Ruggiero (PSI): gezondheid - Carlo Donat-Cattin (DC); cultuur - Carlo Vizzini (PSDI); toerisme - Franco Carraro (PSI); koopvaardij - Giovanni Prandini (DC); betrekkingen met het parlement - Sergio Mattarelia (DC); openbaar bestuur - Giorgio Santuz (DC); Europese zaken - Antonio la Pergola (PSDI);wetenschappelijk onderzoek - Antonio Ruberti (PSI); milieu - Giorgio Ruffolo (PSI); stedelijke gebieden - Carlo Tognoli (PSI); speciale zaken - Rosa Russo Jervolino (DC).

VOORGAANDE ONTWIKKELI - GEN

Tussen medio juni 1987 en de beëdiging van het kabinet-Goria op 29 juli deden zich in Italië op het gebied van de partijpolitiek en m.b.t.parlement en regering o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Communisten kiezen Occhetto tot toekomstige opvoiger van *partijleider* Natta

Op 25 juni 1987 kwam het Centrale Comité (CC)van de Italiaanse Communistische Partij (PCI)bijeen om conclusies te trekken uit de nederlaag van de partij bij de parlementsverkiezingen van 14 en 15 juni (pag. 401 e.v.). Wegens die nederlaag had secretarisgeneraal Alessandro Natta zijn functie ter beschikking gesteld.
Tijdens de bijeenkomst stelde Natta voor Achille Occhetto, op dat moment ,,enige secretariaatscoördinator", te kiezen tot vice-secretaris van de partij, hetgeen betekende dat Occhetto de toekomstige opvolger van Natta werd. Occhetto was een vroegere studentenleider die later van de linkervleugel van de partij opschoof naar het centrum en zich zelf zag als politieke

De nieuwe premier van Italie, Giovanni Goria, tijdens het uitspreken van de regeringsverklaring op 30 juli. Rechts vice-premier en minister voor de schatkist Giuliano Amato.

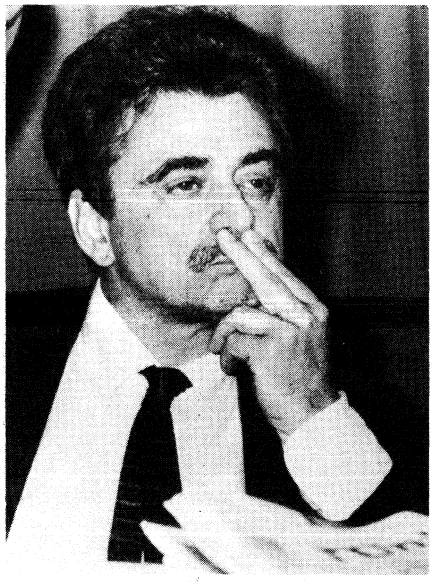

Achille Occhetto. vice-secretaris van de Italiaanse Communistische Partij.

erfgenaam van Natta's overleden voorganger Enrico Berlinguer.

Op 27 juni werd Occhetto tot vicesecretaris van de PCI gekozen. Die keus werd zwaar aangevochten door de leider van de rechtervleugel van de PCI, Giorgio Napolitano. Volgens de rechtervleugel moesten de Communisten zo snel mogelijk een akkoord sluiten met de Socialisten om samen te gaan regeren. Napolitano noemde de aanwijzing van Occhetto ,,overijld en niet overtuigend'' en stelde zijn functie in het partijsecretariaat ter beschikking. De linkervleugel en het centrum verenigden zich rond Occhetto, die tenslotte met 194 stemmen voor, 41 tegen en 22 onthoudingen werd aangewezen als vice-secretaris.
Occhetto die vermoedelijk in de loop van dit jaar Natta's plaats als partijleider zal innemen, kreeg als voornaamste taak de nieuwe identiteit van de PCI te bepalen.

Terwille van de verslagen rechtervleugel van de partij zei Natta dat de in Florence (op het 17de congres, zie pag. 283/3) gemaakte ,,Europese keuze'' niet in het geding kwam. De PCI wilde tot Europees links behoren en samenwerken met de sociaal-democratie, zonder zelf een sociaal-democratische partij te worden.

Op 24 juni hadden 11 van de 38 bestuursleden van de PCI tegen de benoeming van Occhetto gestemd, aldus The Times (27-6-1987).

Verder ging het CC akkoord met een voorgestelde verkleining van het partijsecretariaat van negen tot zeven leden en met een verjonging van het secretariaat.

Spadolini Senaatsvoorzitter. Jotti voorzitter Kamer van Afgevaardigden

Op 2 juli 1987 kwam het op 14 en 15 juni gekozen parlement (pag. 401 e.v.) voor de eerste keer bijeen. De Senaat koos met 249 stemmen de Republikein Giovanni Spadolini tot voorzitter en de Kamer van Afgevaardigden de communiste Nilde Jotti, die deze functie al sinds 1979 bekleedde. Als Senaatsvoorzitter, na het presidentschap de belangrijkste politieke functie in het land, was Spadolini de opvolger van de Liberaal Giovanni Malagodi, die op 22 april 1987 het voorzitterschap van de Senaat had overgenomen van de Christen-Democraat Amintore Fanfani (pag. 405/1). Fanfani was op 18 april premier van een interim-regering geworden (pag. 404/3).

Aftreden regering-Fanfani. Vorming kabinet-Goria

Op 9 juli 1987 diende Amintore Fanfani, die sinds 18 april 1987 een interim-regering leidde bestaande uit 15 Christen-Democraten en negen ,,technici'' zonder politiek etiket (pag. 404/3 e.v.), officieel het ontslag van zijn kabinet in bij president Cossiga. Vervolgens vroeg Cossiga of Fanfani wilde aanblijven om de lopende zaken te behartigen totdat er een nieuwe regering was gevormd.
Op 13 juli benoemde president Cossiga Giovanni Goria tot formateur. Goria moest proberen een einde te maken aan de onenigheid tussen de Christen-Democraten en Socialisten die beide een prominente rol wilden spelen in de te vormen regering (zie pag. 401 e.v.).De Christen-Democraten hadden liever gezien dat Ciriaco de Mita, de secretaris-generaal van de DC, tot formateur was benoemd, maar de Socialisten hadden daar een veto over uitgesproken. Goria werd beschouwd als de rechterhand van De Mita, maar stond eveneens op goede voet met de Socialistische leider Bettino Craxi. Verder stond Goria als uiterst integer bekend.
Op 28 juli begaf de kabinetsformateur zich naar president Cossiga om hem zijn ministerslijst voor te leggen en op 29 juli werd het nieuwe kabinet beedigd. Het bestond uit dezelfde vijf partijen die deel hadden uitgemaakt van de twee regeringen-Craxi die tussen 4 aug. 1983 en 3 maart 1987 aan de macht waren geweest. Volgens Craxi was het nieuwe kabinet geen vijfpartijencoalitie (,,pentapartito''), maar een ,,coalitie die bestaat uit vijf partijen'', waarmee hij bedoelde dat de eendracht alleen bestond op het punt van programma-overeenkomsten.
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times, FAZ)

INTERNATIONALE ZAKEN

IMF

MICHEL CAMDESSUS NIEUWE DIRECTEUR IMF

De raad van bestuur van het Internationale Monetaire Fonds IMF heeft op 18 december 1986 Michel Camdessus, de president van de centrale bank van Frankrijk, aangewezen tot directeur van het IMF. Camdessus is opvolger van Jacques Delarosière, die op 22 september 1986 kenbaar had gemaakt per 1 januari 1987 zijn functie te willen neerleggen (pag. 716/3-1986).
Deze uitkomst betekende een nederlaag voor de Nederlandse minister van financiën, Onno Ruding, die zich eveneens kandidaat had gesteld voor de opvolging van Delarosière.
In de middag van 18 december, enkele uren voor de formele vergadering van de raad van bestuur van het IMF zou beginnen, had minister Ruding zijn kandidatuur ingetrokken. Hierdoor was het mogelijk, dat de 22 leden tellende raad van bestuur zich unaniem uitsprak voor de benoeming van Michel Camdessus.
Ruding had zich teruggetrokken, nadat op 17 december een informele stemming gehouden was, waaruit gebleken was, dat geen van beide kandidaten een meerderheid had, maar dat Camdessus een lichte voorsprong had.
De VS toonden zich zeer tevreden met de benoeming van Camdessus. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van financiën zei dat de VS er vertrouwen in hebben dat Camdessus beschikt over de capaciteiten en de ervaring die nodig zijn om het IMF met visie en effectief door de komende periode vol uitdagingen te loodsen.
De woordvoerder prees Ruding voor het feit dat hij een oplossing mogelijk had gemaakt door na de onbesliste informele stemming zijn kandidatuur in te trekken.
Ruding zei geenszins te vrezen dat nu zijn positie in het kabinet is verzwakt. ,,Ik heb daar geen enkele indicatie voor''. Evenmin heeft hij ooit de indruk willen wekken ,,wegte willen komen''. Wel erkende hij de post bij het IMF geambieerd te hebben. Het ging volgens hem niet om ,,een willekeurige bank of bedrijf'', maar om een internationale overheidsorganisatie. Bij een zo belangrijke post behoort Nederland iemand ,,beschikbaar te stellen'' als die belangstelling heeft.
Ruding betreurde het dat bij de benoeming niet alleen is gekeken naar de kwaliteit van de persoon. ,,Ook politieke gronden'' hebben een rol gespeeld, zei hij. Camdessus is volgens hem

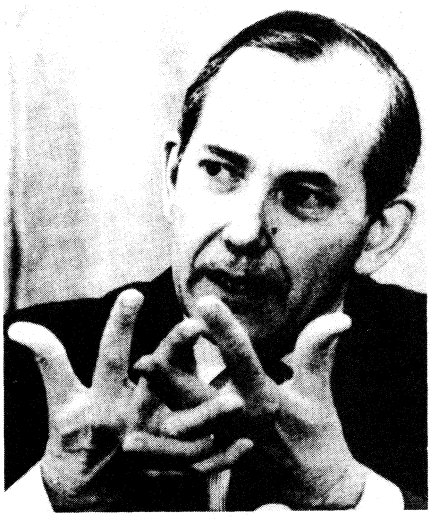

Michel Camdessus

overigens ,,ookeen kandidaat van hoog peil".
De post van IMF-directeur wordt traditioneel door een Europeaan bekleed. Ruding kon binnen Europa rekenen op een kleine meerderheid. Op grond hiervan hield Nederland lang vast aan het standpunt dat Frankrijk zijn kandidaat diende terug te trekken. Maar Camdessus wist zich buiten Europa gesteund door de overgrote meerderheid van de ontwikkelingslanden, zodat hij in de – gewogen – stemmingen binnen de raad van bestuur van het IMF net op iets meer stemmen kon rekenen.
Ruding stelde spijtig vast dat zelfs landen waarmee Nederland een langdurige ontwikkelingsrelatie heeft, toch voor steun aan Frankrijk hebben gekozen.
,,Het zij zo. We moeten er mee leren leven dat een klein land niet zo vreselijk ver komt in de wereld als een groot land een uitgesproken mening heeft."
Hij zei het te betreuren dat de benoeming van een IMF-directeur gepolitiseerd raakt in de tegenstelling klein land - groot land.
Camdessus (53) werd in november 1984 door president Mitterrand benoemd als president van de Franse centrale bank. Hij zal op 16 januari zijn landgenoot Delarosière opvolgen.
Ruding zei dat hij wel aanblijft als voorzitter van het Interim-comité, het beleidsbepalende orgaan van het IMF dat twee keer per jaar vergadert.

VERENIGDE **NATIES**

MINISTERIËLE CONFERENTIE OVER DRUGSMISBRUIK

In Wenen heeft van 17 – 26 juni een internationale ministeriële conferentie plaatsgevonden over drugmisbruik. De conferentie vond plaats op initiatief van de secretaris-generaal van de VN, Javier Perez de Cuellar, en was georganiseerd door Internationale Raad voor de Narcotica-controle (International Narcotics Control Board, INCB), een orgaan van de VN.

De INCB heeft tot taak de verbouw, de aanmaak en het gebruik van drugs te beperken tot de hoeveelheden, die voor medische en wetenschappelijke doeleinden nodig zijn.

Rapport INCB

Aan de conferentie lag een door de INCB opgesteld rapport ten grondslag, waarin de Raad o.m. tot de conclusie komt, dat problemen rond drugsgebruik zich niet alleen voordoen in een aantal Europese landen en op het Noordamerikaanse continent.
Waar drugs illegaal worden geteeld, geproduceerd en verhandeld zal misbruik zich vroeg of laat ook onder de lokale bevolking openbaren. Achter de illegale produktie en handel in drugs staat een internationaal netwerk van criminele organisaties met connecties in financiële kringen. In bepaalde gebieden bestaan bovendien nauwe banden tussen de drugshandel en wapensmokkel, subversieve activiteiten en het internationale terrorisme.

In zijn rapport waarschuwt de Raad dat misbruik van zowel natuurlijke als synthetische drugs nu in vrijwel alle landen en in alle maatschappelijke geledingen voorkomt. zelfs onder kinderen. Het gaat daarbij vooral om ,,klassieke" narcotica zoals cannabis, cocaïne, heroïne en om bepaalde nieuwere, industrieel vervaardigde middelen met een kalmerende of stimulerende uit erking op het centraal zenuwstelsel.
Zo komt drugsmisbruik momenteel voor in streken waar dit verschijnsel voorheen onbekend was. Een voorbeeld is Afrika. Terwijl heroinemisbruik zich tot voor kort in dit werelddeel praktisch niet voordeed. heeft het nu de kop opgestoken in Mauritius en Nigeria. Deze twee landen fungeren als doorvoerpunt voor Aziatische heroïne die bestemd is voor de Westeuropese en Noordamerikaanse markt.
In een aantal Afrikaanse landen waar de handel probeert smokkelroutes van Zuid-Amerika via het Zwarte Continent naar andere gebieden op te zetten is ook al cocaïnemisbruik gesignaleerd.
Trends in Azië onderbouwen eveneens de stelling van de INCB dat oorden waar drugs ongeoorloofd worden verbouwd, gefabriceerd of verhandeld onvermijdelijk ook met een lokaal misbruik-probleem te maken zullen krijgen. Grote Indiase steden die doorvoerhaven zijn voor heroïnesmokkel kampen met een sterke stijging van het aantal heroïneverslaafden.
En het streven van de regering van Pakistan om de opiumproduktie in het land terug te dringen wordt volkomen teniet gedaan door de grote binnenlandse vraag. Terwijl het in de periode 198411985 de goede kant leek op te gaan – met 45 ton was de oogst nooit tevoren zo laag geweest – bleek de Pakistaanse papaver het jaar daarna 120 ton illegale opium te hebben voortgebracht: bijna een verdrievoudiging van de produktie.
In het Midden-Oosten en Zuidoost-Azie, waar opium al sinds jaar en dag als genotmiddel wordt gebruikt. is lokaal gefabriceerde hrroine tegenwoordig zo eenvoudig te bemachtigen dat het misbruik van deze drug nu wijdverbreid is en nog steeds verder om zich heen grijpt
1986 heeft een toename te zien gegeven van krachtige maatregelen tegen illegale drugsverbouw, zo meldt het rapport van de VN-Narcoticaraad. Vooral de teelt van coca. de grondstof voor cocaine. heeft het moeten ontgelden.
Soms worden zulke activiteiten gecombineerd met ontu~ikkelingsprogrammna's voor de teeltgebieden, om de boeren in staat te stellen op een legale manier aan de kost te komen. Maar er is meer nodig, bijvoorbeeld in Bolivia en Peru.
In deze twee landen, 's werelds voornaamste producenten. bevinden zich nog steeds enorme gebieden met illegale coca-aanplant. De vraag naar cocaïne voor wettige doeleinden is maar heel klein en zal in de toekomst alleen maar verder afnemen.
Onder meer met het oog hierop bepleit de Raad bij leveranciers van legale cocaine - Peru. en in mindere mate Bolivia - een vergunningenstelsel en de effectieve beperking van de cocateelt tot de hoeveelheden die de medische wereld en de aromatische stoffenindustrie nodig hebben.
De Internationale Raad voor Narcoticacontrole laat in zijn rapport ook de situatie buiten de Derde Wereld en het verschijnen van nieuwe middelen niet onbesproken.
Een uitdaging zijn vooral het fenomeen van de "designer drugs" (parallellen van al langer bestaande stoffen) en de opkomst van een nieuwe 'best-seller' in de Verenigde Staten, bekend als 'crack' (pure cocaïne in gekristalliseerde vorm)
Dit laatste middel, dat gerookt wordt, is goedkoop, overvloedig beschikbaar en wordt door kenners 'onmiddellijk verslavend' en 'moordend' genoemd.
De stof bereikt in luttele seconden de hersenen van de gebruiker en veroorzaakt een intense euforie, die echter snel plaats maakt voor behoefte aan meer. Ernstige afhankelijkheid en daaraan gepaard crimineel gedrag zijn er het gevolg van, aldus het rapport
De INCB schat dat momenteel zo'n 4 a 5 miljoen Amerikanen regelmatig cocaïne gebruiken. Om de risico's van het spuiten, snuiven en roken van cocaïne goed op een rijtje te krijgen roept de Raad de Wereldgezondheidsorganisatie op om een op dit terrein deskundige adviesgroep te vormen.
Ook in West-Europa is cocaïnegebruik inmiddels wijdverbreid en neemt in sommige landen verder toe.
Daarentegen lijkt het – forse – heroïnegebruik zich te stabiliseren en hier en daar iets terug te lopen.

In Oost-Europa heet drugsmisbruik nog maar beperkt voor te komen, maar de bezorgdheid groeit. Het gebied ligt ingekiemd tussen belangrijke drugsproducerende en -consumerende regio's en er zijn drugstransporten door Oost-Europa gesignaleerd. veelal westwaarts.
Eén van de grootste problemen in de strijd tegen drugsmisbruik is volgens de INCB dat criminele organisaties met connecties in financiële kringen een steeds steviger greep krijgen op de illegale produktie en handel. In bepaalde streken komt daar dan nog eens de nauwe verwevenheid met wapensmokkel, subversie en internationaal terrorisme bij.
Ondanks dit weinig rooskleurige totaalbeeld weet de Raad ook een aantal positieve punten te melden. Vooral de hier en daar verscherpte wetgeving op het gebied van drugscontrole en de programma's ter beteugeling van de vraag naar narcotica worden hoopgevend genoemd.
Verder functioneert de controle op legale drugs over het algemeen bevredigend: er verdwijnen slechts minimale hoeveelheden naar het illegale circuit. Toch werken zelfs op dit terrein niet alle landen optimaal samen, zodat het net van de internationale narcoticacontrole ook mazen vertoont.

Wereldwijde samenwerking is overigens over de hele linie van kardinaal belang in de strijd tegen drugsmisbruik, concludeert het rapport van de internationale Raad voor Narcotica-controle. De Raad beschouwt de VN-Conferentie inzake Misbruik en Smokkel van Drugs dan ook als een prima gelegenheid voor regeringen om zich in dit opzicht van hun beste kant te laten zien.

Opening conferentie

Jaime Perez de Cuellar, secretaris-generaal van de VN, heeft op 17 juni in Wenen de ministersconferentie over drugsgebruik en drugshandel geopend. Hij zei tot de 1.500 vertegenwoordigers uit 135 landen, dat drugs één van de grootste sociale problemen van deze tijd vormen.

,,Drugsverslaafden worden langzamerhand uitgemergeld en het leven wordt voor hen een hel op aarde. In sommige landen heeft de helft van alle misdaden met drugs te maken en er bestaat een directe relatie tussen drugs en AIDS'', aldus Perez de Cuellar.

Op de conferentie werden boodschappen voorgelezen van de Amerikaanse president Ronald Reagan, Sowjet-premier Nikolai Ryzjkow en de paus.

De Amerikaanse afgevaardigde, minister van justitie Edwin Meese, prees bij het voorlezen van Reagans verklaring de voorlichtingscampagne over drugs van diens echtgenote Nancy. In de verklaring noemde Reagan drugs het ,,kankergezwel van deze tijd dat elk land bedreigt''. ,.Waar het opduikt ontstaat misdaad en worden de energie en ambitie van onze jeugd aangetast'', aldus de president.

Perez de Cuellar moest zijn openingstoespraak met 90 minuten uitstellen omdat de conferentie met een ruzie begon.

Bolivia en Maleisië eisten beide het voorzitterschap van de conferentie op. Op grond van een compromis kreeg Maleisië de voorzittershamer van de conferentie toegewezen en Bolivia het voorzitterschap van de werkgroep die de slotverklaring moet opstellen.

Conferentieresultaten

Met de aanvaarding van een lijvig handboek met aanbevelingen voor drugsbestrijding op internationaal niveau, is op 26 juni de grote VN-conferentie over het misbruik van en de ongeoorloofde handel in drugs in Wenen beëindigd.

Het voorontwerp van het handboek, dat aan het begin van de conferentie ter tafel lag, is na (soms) heftige debatten tussen de 1500 gedelegeerden uit 135 landen uiteindelijk meer geworden dan alleen een handleiding voor politie en justitie om, met veel wapengekletter, de drugscriminaliteit te bestrijden.

De toon van het voorontwerp was sterk bepaald door de ,,totale oorlog aan drugs''-visie en vertoonde in de hoofdstukken over de rechtshandhaving de neiging om de drugsbestrijding als een totaal boven elk ander verheven doel te beschouwen en daar dan ook van alles aan op te offeren, zoals bijvoorbeeld de onafhankelijkheid van de nationale rechter.

Zo bevatte het aanvankelijk onder meer het voorstel om VN-delegaties af te vaardigen naar landen waarvan de straffen tegen drugsgebruik en -criminaliteit te laag worden geacht. Dezc delegaties dienden daar dan verandering in te brengen.

Een aantal delegaties, waaronder de Nederlandse, protesteerde hier scherp tegen, met als resultaat dat het voorstel werd geschrapt.

Ook herinvoering van de doodstraf. dat als effectief middel tegen drugscriminaliteit in het voorontwerp bij alle VN-landen werd aanbevolen, verdween in de definitieve tekst. Nederland voerde het verzet tegen deze aanbeveling aan en kreeg onder meer de steun van de Scandinavische landen en West-Duitsland. Het viel op dat de Amerikaanse delegatie zich op dit punt van ieder commentaar onthield.

Toch was niet zelden het standpunt hoorbaar dat drugscriminaliteit van een heel andere dimensie is dan welke criminaliteit ook en daarom zeer onconventionele maatregelen rechtvaardigt die met de fundamentele mensenrechten in strijd zijn.

Zo wilden verschillende landen een artikel in het document schrappen dat verbiedt om vanwege drugshandel veroordeelden uit te leveren aan landen waarvan bekend is dat ze fundamentele mensenrechten niet respecteren, onder het motto ,,liever kwijt dan rijk''. Daar werd tegen ingebracht dat andere veroordeelden ook niet zo behandeld werden, dus ook niet zij die strafbare feiten tegen de Opiumwet gepleegd hebben. Het artikel bleef uiteindelijk gehandhaafd.

Op die wijze is er een document tot stand gekomen, waarbij ook de gematigde landen, zij het soms met moeite. zich hebben kunnen aansluiten. Temeer omdat er in verschillende hoofdstukken ook uitvoerig aandacht is besteed aan preventie en hulpverlening aan verslaafden, als essentieel onderdeel van drugsbestrijding. Ook daar zijn nogal draconisch aandoende aanbevelingen, ingegeven door het heilig vuur van de drugsbestrijder, uit het document gehaald, zoals de gedwongen behandeling en de isolatie van verslaafden.

Om dat te bereiken moest er wel een Nederlands tegenvoorstel sneuvelen dat ervoor pleitte om niet alleen hulpverlening te geven met afkicken als enig doel, maar ook met als streven het in leven houden van de verslaafden, zodat ze een zo volwaardig en gezond mogelijk lid van de samenleving kunnen zijn. Zoiets werd als te modernistisch beschouwd, een voorstel dat op gevaarlijke wijze het gebruik van drugs accepteerde en zo in strijd kwam met het hooggestemde doel van de conferentie: een geheel drugsvrije wereld.

Het verstrekken van schone injectienaalden in Nederland, ter voorkoming van de verspreiding van geelzucht en AIDS, leidde tot ferme discussies. Met name de Sowjets zagen hierin een volkomen aanvaarding van de verslaving door de overheid. De Nederlandse onderhandelaar E.L. Engelsman, van het ministerie van WVC: ,,Als je met die hooggestemde idealen inmiddels volop het AIDS-virus verspreidt, vraag ik me wel af wat erger is.''

Toch bestaat er bij de Nederlandse delegatie de indruk dat op de conferentie haar beleid sterk de wind in de zeilen heeft gekregen, juist door de algemene angst voor het AIDS-virus. Zij kreeg op dit punt de ondersteuning van de Amerikanen.

In Portugal, Denemarken en Hongkong blijken ook al schone naalden verstrekt te worden. Deze realistische benadering zorgde ervoor dat Nederland niet, zoals vroeger, in officiële verklaringen op de beklaagdenbank werd gezet, maar juist meer aandacht vond voor zijn beleid.

BELGIË

EVOLUTIE VAN DE KWESTIE-VOEREN. ARREST EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS. ARREST VAN HET HOF VAN CASSATIE. ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE OVER ZAAK-HAPPART. TOESPRAAK VAN DE KONING

De ,.Godsvrede''rond de zaak-Voeren. teneinde het Belgische voorzitterschap van de EG-ministerraad, de eerste helft van 1987, in de beste politieke omstandigheden te doen verlopen, is slechts van zeer korte duur geweest. De hele duur van het EG-voorzitterschap werd de regering ermee geconfronteerd en stond haar voortbestaan op het spel ingevolge de, wat gemeenzaam genoemd werd, Voerense mallemolen.

Na de vernietiging van de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren door de Raad van State (zie pag. 820/2 e.v.-1986) ontstond tussen de Vlaamse en Franstalige partijen de politieke betwisting over de draagwijdte van dat arrest.

Aan Vlaamse kant stelde men dat het ook van toepassing is op de eerste schepen, die waarnemend het burgemeestersambt uitoefent.

De Franstalige partijen verwierpen deze stelling.

Meteen was de Voerense mallemolen aan het draaien: de gemeenteraad van Voeren verkoos tot op heden zeven maal José Happart tot eerste schepen, waarnemend burgemeester. De jongste verkiezing had plaats in de gemeenteraad van 29 juli. Zes maal werd deze verkiezing geschorst of vernietigd door gouverneur Vandermeulen van de provincie Limburg.

Voor de jongste verkiezing beschikt de gouverneur andermaal over een termijn van veertig dagen om ze te vernietigen of te schorsen.

Op 15 januari 1987 kondigde premier Martens in de Kamer in antwoord op interpellaties aan dat de regering voor 26 januari een einde zou maken aan de godsvrede en een initiatief zou nemen inzake Voeren.

De premier was hiertoe o.m. genoopt door het ongenoegen bij de CVP over de niet-volledige uitvoering van het arrest van de Raad van State. CVP-kamerlid Herman Suykerbuyk dreigde er trouwens herhaalde malen mee een termijn te bepalen voor de godsvrede. De CVP-fractie gaf de regering ,,het vertrouwen om het arrest binnen de kortste tijd volledig uit te voeren''.

Via gerichte lekken testte minister van binnenlandse zaken Michel een besluit uit, waarbij Happart als waarnemend burgemeester een aantal bevoegdhe-

Een spotprent van Alidor over bet zgn. uitkledingsbesluit.

den zou worden ontnomen. Dat besluit werd al vlug het ,,uitkleedbesluit'' genoemd.
Voor de CVP was dit besluit echter moeiliik te verteren, want het kwam erop neer dat het arrest niet volledig werd uitgevoerd. Op 21 januari gaf Suykerbuyk te kennen dat de regering haar huistaak opnieuw moet maken. De CVP-fractie verwierp uiteindelijk dit plan. Zij was niet te vinden voor een gedeeltelijke afstand van bevoegdheden. De voogdij-overheid, meer bepaald de gouverneur van Limburg, moet de normale procedure volgen en Happart desnoods afzetten wegens kennelijk wangedrag of grove nalatigheid.

De PVV waarschuwde echter dat de naakte uitvoering van het arrest van de Raad van State de val van het kabinet zou betekenen. Voor de PVV blijft het herstelbeleid prioritair en is Happart geen regeringscrisis waard, aldus PVV-kamerfractieleider Ward Beysen. De Vlaamse oppositiepartijen SP en VU wezen Michels plannen kordaat af.
Op 22 januari schorste de gouverneur de verkiezing van Happart tot eerste schepen, waarnemend burgemeester voor de tweede maal.
Op 30 januari werd Happart opnieuw tot eerste schepen, waarnemend burgemeester verkozen. De Luiksgezinde meerderheid van de Voerense gemeenteraad keurde ook een motie goed waarin de regering gevraagd wordt de Limburgse gouverneur af te zetten.
Op 4 februari pleitten afgevaardigden van het Algemeen Comité Voeren en van het Comité van Mandatarissen van Vlaams Brabant voor de afschaffing van de taalfaciliteiten voor Franstaligen in de taalgrens- en randgemeenten. Aangevoerd werd dat de faciliteiten hun doel volledig hebben gemist, vermits er nooit sprake is geweest van enige integratie van Franstaligen in Vlaanderen. De faciliteiten zijn daarentegen een bron geweest van permanente conflicten.
Op 13 maart vernietigde de gouverneur van Limburg andermaal deze verkiezing. Happart werd opnieuw verkozen op 20 maart en 14 mei.
Die verkiezingsbesluiten werden vernietigd op 6 mei (door waarnemend gouverneur Mannaerts) en op 9 juli.

Afzettingsprocedure

Op 17 maart verklaarden de fractieleiders van PS, PRL, PSC en Ecolo in de Waalse Gewestraad ,,gekant te zijn tegen de afzetting van om het even welke mandataris in Voeren''. Zij verzetten zich ook tegen elke afzetting waarbij ongehoorzaamheid of opstandigheid als voorwendsel worden ingeroepen.

Op 19 maart uitte de CVP-fractie van de Kamer haar verontwaardiging over dit standpunt en beklemtoonde dat de procedure van afzetting van Happart onverkort moet werken om de geloofwaardigheid van het voogdijstelsel te vriiwaren. Een nieuwe negatie van de schorsing- en vernietigingsbesluiten van de gouverneur van Limburg zijn volgens de CVP-fractie duidelijk handelingen van grove nalatigheid en politiek wangedrag, waarbij art. 56 van de gemeentewet kan worden ingeroepen.
De CVP-fractie zei het volste vertrouwen te bewaren in de tot op heden gevolgde gerechtelijke weg en blijft erbij dat het de voogdij-overheid toekomt de beslissingen te nemen op basis van de wettelijke mogelijkheden.
Toen waarnemend gouverneur Mannaerts op 6 mei het Voerense besluit tot herverkiezing van Happart vernietigde, zette de Bestendige Deputatie van Limburg de procedure in, die uiteindelijk kan leiden tot de afzetting van Happart wegens kennelijk politiek wangedrag.
Met een eerste waarschuwing werd de weg geëffend om een bijzondere commissaris naar Voeren te sturen. In het communiqué dat na de vergadering werd voorgelezen wordt gezegd dat ,,de Bestendige Deputatie met eenparigheid van stemmen besloten heeft de procedure in te stellen die vervat is in art. 88 van de gemeentewet, houdende het zenden van een bijzondere commissaris belast met een aantal functies, om te voorkomen dat een schepen, verkozen door de gemeenteraad van Voeren en die niet voldoet aan de gestelde taalkennisvereisten, toch dit ambt en dat van waarnemend burgemeester kan bekleden''.

De Franstalige partijen, ook deze van de meerderheid, uitten ernstige bezwaren tegen deze procedure, maar konden niets ondernemen tegen het politiek college dat de Bestendige Deputatie van een provincie is. Indien de gouverneur een dergelijke beslissing zou hebben genomen, zou hij door de voogdijoverheid, meer bepaald de minister van binnenlandse zaken, onder druk kunnen worden gezet.

De beslissing van de Bestendige Deputatie maakte het de regering en de meerderheid wel mogelijk op 7 mei voorlopig - er waren vanwege de oppositie al nieuwe interpellaties aangekondigd - een dreigende crisis af te wenden. In de Kamer moest immers gestemd worden over moties, die na interpellaties over de kwestie-Voeren waren ingediend. De regering kreeg van de meerderheid het vertrouwen.
Alleen de PSC-er Gendebien, gewezen voorzitter van het vroegere Rassemblement Wallon, stemde tegen. Maar tijdens het debat kwam wel tot uiting dat het kabinet intern verdeeld is over de kwestie. Toespraken van PSC-Kamerleden kregen alleen het applaus van Franstalige ministers, en omgekeerd, deze van CVP-ers van de CVP-ministers, terwijl PRL-fractieleider Kubla scherp uitviel tegen de CVP, ,,een partij die het leven van de regering regelmatig verzuurt''.

Op 10 mei sloot premier Martens in een gesprek met RTL een eventuele regeringscrisis over de kwestie-Voeren en vervroegde verkiezingen niet uit, ,,maarzonder dat de zekerheid bestaat dat er nadien wel een oplossing komt". Hij gaf te kennen het huidige herstelbeleid verder te willen zetten en naar oplossingen te zoeken om uit de Voerense wurggreep los te geraken. Er moet een oplossing gevonden worden voor de onmiddellijke problemen en voor de toekomst ,,omdat dit taalprobleem alle meerderheden, ongeacht hun samenstelling, zal verlammen. Voor de huidige meerderheid gebeurt dat op een ogenblik dat de sanering van de overheidsfinanciën in het verschiet ligt.

Op 13 mei kreeg de regering in de Kamer opnieuw wat respijt. In een korte, krachtige toespraak, die indruk maakte, meldde premier Martens dat de regering binnen de kortst mogelijke termijn een wetgevend initiatief zal uitwerken met een grondige oplossing voor de politieke mandatarissen in de gemeenten met een bijzonder taalstatuut.

Wij zijn tot de vaststelling gekomen dat dergelijke problemen het regeringswerk blijven bezwaren en ook wegen op de communautaire dialoog. Vandaar dat een wetgevend initiatief nodig is om de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 in een serene sfeer te laten verlopen, aldus Martens.

In afwachting hiervan wachtte de Bestendige Deputatie van Limburg met het sturen van de noodzakelijke tweede waarschuwing naar Voeren, alvorens een bijzondere commissaris naar de gemeente kan worden gestuurd.

Europees hof voor de rechten van de mens

Op 2 maart velde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg een arrest inzake het geding dat de FDF-parlementsleden Georges Clerfayt en Lucienne Mathieu-Mohin op 5 februari 1981 hadden ingespannen tegen de Belgische staat en de staatshervorming van augustus 1980.

Als inwoners en verkozenen uit Sint-Genesius-Rode en Vilvoorde, twee gemeenten die tot het Vlaamse grondgebied behoren, kunnen zij geen deel uitmaken van de Vlaamse Raad, indien zij de grondwettelijke eed als parlementslid niet in het Nederlands hebben afgelegd. Beide parlementsleden legden de eed in het Frans af.

In zijn arrest komt het Hof tot het besluit dat er geen sprake is van een schending van artikel 3 van het eerste protocol, hetzij afzonderlijk beschouwd (13 stemmen tegen 5), hetzij in samenhang met art. 14 van het Verdrag (14 stemmen tegen 4).

Artikel 3 van het eerste protocol bepaalt dat de verdragsluitende partijen er zich toe verbinden om met redelijke tussenpozen vrije, geheime verkiezingen te houden onder voorwaarden, die de vrije meningsuiting van het volk bij het kiezen van de wetgevende macht waarborgen.

Luidens artikel 14 van het Verdrag is het genot van de rechten en vrijheden die in het Verdrag vermeld zijn, verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status.

In zijn overwegingen zegt het Hof dat art. 3 handelt over het individuele kiesrecht en het individuele verkiesbaarheidsrecht. Die rechten zijn echter niet absoluut. De verdragsluitende partijen beschikken over een ruime marge voor de toepassing ervan. Art. 3 schrijft geen bepaald kiesstelsel voor. Het kiesstelsel moet alle burgers gelijk behandelen, maar geen enkel stelsel kan het verschijnsel van de verloren stemmen uitsluiten.

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 sluit aan bij het algemene institutionele systeem van de Belgische Staat, op basis van het beginsel van de territorialiteit.

De verplichting voor de taalkundige minderheden hun stem te geven aan personen die bekwaam en in staat zijn de taal van hun gebied te gebruiken, bestaat in heel wat Staten en bedreigt niet per se de belangen van die minderheden.

Dat is zeker het geval wanneer er waarborgen bestaan, bijvoorbeeld in de vorm van bijzondere meerderheden, tegen ongepaste of arbitraire beslissingen.

In voorliggend geval genieten de Franstalige kiezers van het arrondissement Halle-Vilvoorde het kiesrecht en het verkiesbaarheidsrecht in dezelfde wettelijke voorwaarden als de Nederlandstalige kiezers. De beperking die zij daarbij ondergaan is niet bovenmaats en schendt dus niet art. 3 van het eerste protocol, aldus het Hof, dat op basis van dezelfde redenering en motivering de klacht over een discriminatie op basis van art. 14 van het Vedrag verwerpt.

Het Hof werd voorgezeten door de Noor R. Ryssdal. De Belgische rechter ad hoc was Walter Ganshof van der Meersch.

Hugo Vandenberghe, Belgische lid van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens, noemde het arrest een belangrijke steun voor de rechtspraak van de Raad van State, vooral waar het Hof stelt dat de verplichting voor mandatarissen om de taal van hun taalgebied te kennen en te spreken niet strijdig is met het beginsel van het algemeen stemrecht. Het Hof vindt tevens dat het jus soli, dat de Franstaligen veroordelen, de belangen van een minderheid niet bedreigt.

Voor die minderheid bestaan immers andere waarborgen, zoals bijzondere meerderheden en taalpariteit in de ministerraad. Vandenberghe wees er ten slotte op dat ook de Franse rechter Pettiti zich bij de meerderheid heeft aangesloten.

FDF-voorzitter Georges Clerfayt wees erop dat de rechters uit de Germaanse landen in de meerderheid waren en noemde het arrest een overwinning van de Germanen op de Latijnen.

Hof van Cassatie

Op 10 april verwierp het Hof van Cassatie het beroep dat gewezen minister van binnenlandse zaken Nothomb had aangetekend tegen het arrest van de Raad van State, waarbij de benoeming van Happart tot burgemeester werd vernietigd.

De 23 raadsheren van het Hof stelden dat de Raad van State wel degelijk bevoegd was in deze aangelegenheid. De benoeming van een burgemeester, of de betwistingen daarrond, behoren niet tot het domein van het subjectieve recht. De benoeming van een burgemeester is het gevolg van een individuele handeling van de uitvoerende macht. Geen enkele wet of verordening biedt rechtsgrond voor de thesis, die zegt dat het streven naar een ambt als dat van burgemeester tot de subjectieve rechten behoort. Hieruit volgt dat niet de gewone rechtbanken, maar de Raad van State ter zake bevoegd is. Van een overtreding van de in de grondwet ingeschreven politieke rechten is in de zaak-Happart geen sprake, aldus het Hof.

Nieuwe regeling voor Voeren

Op 20 mei legde de Bestendige Deputatie van Limburg het verzoek van premier Martens om geen verdere initiatieven te nemen in deze zaak, naast zich neer. In het korte communiqué zei de Deputatie ,,eensgezind haar voornemen te bevestigen om de volledig onafhankelijk ingezette procedure, conform art. 88 van de gemeentewet, voort te zetten, rekening houdend met de juridische en administratieve bepalingen ter zake".

Deze houding van de Bestendige Deputatie van Limburg zette de regering onder zware druk.

In de nacht van 24 mei bereikte de regeringstop een akkoord om een aantal bevoegdheden van de waarnemend burgemeester van Voeren af te nemen en om tot 1 januari 1989 een bestand in acht te nemen.
Dit leidde echter tot een tegenstelling tussen minister van binnenlandse zaken Michel, PSC-er en vrij constructief in deze zaak, en vice-premier en minister van economische zaken Maystadt, PSC-er met een vrij stroeve opstelling.
Na de vergadering van de PSC-fracties (25 mei) verklaarde PSC-voorzitter Deprez dat zijn partij slechts voorwaardelijk kan instemmen met het bereikte akkoord. De datum waarop het koninkrijk besluit inzake de beknotting van de bevoegdheden van de waarnemend burgemeester van Voeren verstrijkt moet van 1 januari 1989 op 1 januari i988 worden gebracht. Voor het einde van het jaar moet het parlement een wetsontwerp goedkeuren dat het statuut regelt van de mandatarissen in de faciliteitengemeenten. De regering moet dat ontwerp voor het zomerreces indienen.
Dit standpunt leidde tot een incident met de PRL en er hing opnieuw een regeringscrisis in de lucht. Na moeizame onderhandelingen kwam in de nacht van 27 mei een nieuwe tekst tot stand, waarin vooral de termijn van het ,,ontkledingsbesluit'' werd ingekort.
De politieke moeilijkheden hadden de Nationale Bank van België inmiddels genoopt tot een 6,9 miljard steun aan de munt.

De tekst luidt als volgt:

Gelet op het arrest van de Raad van State van 30 september 1986, nummer 26 943, tot vernietiging van het KB van 4 februari 1983, waarbij José Happart wordt benoemd tot burgemeester van de gemeente Voeren, evenals van zijn eedaflegging van 30 december 1983,
Gelet op de huidige onmogelijkheid om een andere burgemeester te benoemen,
Gelet op de afwezigheid van een akkoord ten gronde, evenals op de onmogelijkheid voor een alternatieve meerderheid om tot zulk akkoord te komen daar iedereen verder gaat met het bevestigen van zijn basisstellingen in nauwe samenhang met de perspectieven van hervormingen van de staat,
Gelet op de noodzaak om het beleid van de regering verder te zetten in het bijzonder het economisch, sociaal en financieel beleid, en om derhalve duurzame modus vivendi te vinden tot aan het einde van de legislatuur, stelt de regering voor
1 De problematiek van de gemeenten met bijzonder taalstatuut toe te vertrouwen aan de gemengde parlementaire commissie, ten einde tot een duurzame oplossing te komen De regering is bereid om in deze commissie een aktieve rol te spelen Zij suggereert aan de parlementaire groepen van de meerderheid om, in het licht van de werkzaamheden van de commissie, de nuttige initiatieven te nemen om een of meer gemeenschappelijke wetsvoorstellen in te dienen, die de problematiek regelen voor de periode na 1 januari 1989
2 Intussen, ten voorlopige titel, de volgende maatregelen te nemen
a) het nemen van een KB houdende uitvoering van art 107 van de gemeentewet, om alzo toe te laten een einde te maken aan de juridische onzekerheid ontstaan door de opeenvolgende vernietigingen en herverkiezingen in eenzelfde functie
b) mits toevoeging van een nieuwe bepaling luidend als volgt. ,,Dit artikel heft hel KR houdende uitvoering van art. 107 van de gemeentewet op en zal ophouden van kracht te zijn op 15 oktober 1988, behalve indien de Koning anders beslist bij een ministerraad overlegd besluit''. zullen de bepalingen van het KB worden opgeriomen in een ontwerp onder de vorm van een amendement van de regering bij het ontwerp van wet tot bekrachtiging van bepaalde bijzondere machten aan de koning en zullen ze worden aangenomen voor 30 juni 1987. Dit amendement zal voor dringend advies aan de Raad van State worden overgemaakt.
c) de aanwijzing door de minister van binnenlandse zaken van twee bemiddelaars, die gelast zijn met het zoeken naar oplossingen voor een lokale pacifikatie en het bekomen van de noodzakelijke medewerking van de nationale, gewestelijke en provinciale overheden. met uitsluiting nochtans van de herziening van het administratief en taalkundig statuut van Voeren.
De regering zal dan ook alles in het werk stellen om de eerbied voor de hierboven bedoelde voorlopige toestand te waarborgen. Zij vraagt haar meerderheid zich ertoe te verbinden om tot aan het einde van de legislatuur geen enkel initiatief, parlementair of ander. te nemen of te steunen, dat ertoe strekt deze voorlopige toestand te wijzigen en zich er bovendien toe te verbinden haar vertrouwen in de regering te hernieuwen, telkenmale zij dit omtrent de uitvoering van dit akkoord zal vragen.

KB TOT UITVOERING VAN ARTIKEL 107 VAN DE GEMEENTEWET

Gelet op art. 67 van de grondwet; gelet op art. 107 van de gemeentewet; gelet op de wetten van de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, inzonderheid op art. 3 par. 1, gewijzigd bij de wet van 9 augustus 1980; gelet op de dringende noodzakelijkheid; gelet op de rechtsonzekerheid die is ontstaan door de opeenvolgende vernietigingen en herverkiezingen in eenzelfde functie; op de voordracht van onze eerste minister en minister van binnenlandse zaken en op het advies van onze in raadvergaderdeministers, hebben wij besloten en besluiten wij:
Art. 1 – Iemand wiens benoeming als burgemeester is vernietigd door een arrest van de Raad van State, kan voor de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen in geval van toepassing van art. 107 van de gemeentewet niet de volgende functies uitoefenen:
a) de gemeenteraad voorzitten en de prerogatieven uitoefenen die inherent zijn aan dit voorzitterschap;
b) de politietaken uitoefenen voorzien in de gemeentewet;
c) de bediening van ambtenaar van de burgerlijke stand vervullen overeenkomstig art. 93 van de gemeentewet;
d) de in art. 101 van de gemeentewet voorziene akten en stukken ondertekenen met betrekking tot de functies opgenomen onder de punten a, b en c hierboven.
Art. 2 – In geval van toepassing van art. 1 van dit besluit, worden de functies opgesomd in art. 1 uitgeoefend door een schepen of een gemeenteraadslid in de volgorde voorzien in art. 107 van de gemeentewet.
Art. 3 – De herhaalde miskenning van art. 1 van dit besluit wordt beschouwd als grove nalatigheid in de zin van art. 56 van de Gemeentewet.
Art. 4 – Dit besluit treedt in werking de dag van zijn bekendmaking in het Belgisch Staatsblad en houdt op van kracht te zijn op 1 januari 1989, indien het niet bij wet voor deze datum wordt bevestigd
Art. 5 – Onze minister van binnenlandse zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

Op 29 mei kwamen de Vlaamse mandatarissen van de taalgrens- en faciliteiten in het geweer tegen het nieuwe akkoord
Op 2 juni kwam de regering tijdens het Kamerdebat over het bereikte compromis niet in gevaar, al maakte CVP-fractieleider Van den Brande wel enig voorbehoud. Hij beklemtoonde dat de normale voogdij-overheid niet aan banden mag worden gelegd.

Advies van de Raad van *State* over regeling voor Voeren

Op 10 juni gaf de Raad van State in verenigde kamers, dus Nederlandstalige en Franstalige raadsheren samen, waardoor de Franstalige bezwaren tegen de adviezen en arresten van Nederlandstalige Kamers werden ontkracht, een advies over het door de regering uitgewerkte Voercompromis
In dat advies leiden de raadsheren van de Raad van State uit het arrest van 30 september 1986 tot vernietiging van de benoeming van Happart tot burgemeester af dat hij ook geen eerste schepen kan zijn
Dat advies vervulde de Franstalige partijen, en vooral de PSC, met ontstelling omdat het rechtspraak inzake taalkennis en -gebruik in de taalgrens- en faciliteitengemeenten van de Vlaamse Kamers van de Raad van State integraal bevestigde
De Raad van State gaat daarmee ook in tegen het arrest van het Arbitragehof naar aanleiding van de vernietiging van het decreet-Lepaffe (zie pag 820/2 e v -1986)
Dat advies luidt als volgt:

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

De RAAD VAN STATE, afdeling Wetgeving, verenigde kamers, op 1 juni 1987 door de Eerste Minister verzocht hem van advies te dienen over een Regeringsamendement op het ontwerp van wet ,,tot bekrachtiging van de koninklijke besluiten vastgesteld ter uitvoering van artikel 1 van de wet van 27 maart 1986 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning'', heeft op 10 juni 1987 het volgend advies gegeven

VOORWERP VAN HET AMENDEMENT

Het aan de Raad van State voor advies voorgelegde regeringsamendement beoogt de invoeging, in een ontwerp van wet tot bekrachtiging van een aantal koninklijke besluiten vastgesteld ter uitvoering van de wet van 27 maart 1986 tot toekenning van bepaalde bijzondere machten aan de Koning, van een artikel 19 waarbij, in geval van vernietiging door de Raad van State van de benoeming van een burgemeester, de bevoegdheden van de betrokkene worden beperkt wanneer hij nadien met toepassing van artikel 107 van de gemeentewet geroepen wordt om toch het ambt van burgemeester waar te nemen.
Hoewel in de inleidende zin van paragraaf 1 van het amendement een zeer algemene formule wordt gebruikt – er is sprake van ,,iemand wiens benoeming als burgemeester is vernietigd door een arrest van de Raad van State'' zonder enige precisering of beperking – blijkt,

zowel uit de verantwoording als uit de strekking van de overige bepalingen van de tekst zelf van het amendement, dat de Regering enkel de gevallen op het oog heeft waarin de benoeming van een burgemeester van een gemeente met een speciale taalregeling wordt vernietigd omdat de betrokkene niet de kennis bezit van de taal van het gebied waarin de gemeente gelegen is, toestand die zich op dit ogenblik slechts in één gemeente voordoet (nl. in Voeren ingevolge hei arrest nr. 26.943 van 30 september 1986).
Luidens de verantwoording van het amendement gaat het erom een regeling te treffen ,,in afwachting van een duurzame oplossing via wetgevende weg van de problematiek van de gemeenten met bijzonder taalstatuut' . Ook het feit dat de ontworpen regeling van de betrokkene slechts de uitoefening van een gedeelte van de burgemeestersfuncties verbiedt en de keuze die daarbij wordt gemaakt, hebben alleen zin in de hypothese dat de vernietiging alleen is uitgesproken op grond van het onvermogen van de betrokkene om de bij de wet opgelegde bestuurstaal te gebruiken, met uitsluiting van enige andere vernietigingsgrond.
Ook in de tijd zou de ontworpen regeling slechts een beperkte draagwijdte hebben, vermits zij luidens paragraaf 5 op 15 oktober 1988 zou ophouden van kracht te zijn; dezelfde bepaling machtigt de Koning echter er bij een in Ministerraad overlegd besluit anders over te beslissen.
Het amendement neemt – de paragrafen 4 en 5 niet te na gesproken – de inhoud over van een koninklijk besluit van 27 mei 1987 houdende uitvoering van artikel 107 van de gemeentewet en heft dat besluit op.
Naar de gemachtigde van de Regering heeft verklaard, leidt het ontworpen amendement er niet toe de taalwetgeving hoe dan ook te wijzigen.

ALGEMENE OPMERKINGEN

Het bij wet bekrachtigen van bijzondere-machtenbesluiten, dat het hoofddoel van het voormelde wetsontwerp is – de eerste achttien artikelen zijn eraan besteed –, vertoont eigen kenmerken die dan ook niets uitstaande hebben met het in dit ontwerp op te nemen artikel 19. Deze bekrachtiging berust op het tweevoudige motief dat de wetgever enerzijds zich niet in staat heeft geacht om bepalingen aan te nemen die wegens de dringende aard ervan bezwaarlijk langs de weg van de wetgeving kunnen worden vastgesteld, en dat hij anderzijds, dank zij zijn bekrachtigingsbevoegdheid, de bijzondere-machtenbesluiten zoveel mogelijk in overeenstemming heeft willen brengen met de grondwettelijke bepalingen. Bovendien dient de bekrachtiging vóór een bepaalde datum te geschieden – in het onderhavige geval 30 juni 1987 – en heeft zij tot gevolg het verval van de bekrachtigde besluiten te voorkomen en ze tegen eventuele nietigverklaring te vrijwaren.
Het ontworpen artikel 19 heeft daarentegen een heel ander doel: het strekt ertoe de gemeentewet te wijzigen, een aangelegenheid die behoort tot hetgeen voor de wetgever is weggelegd en die trouwens niets uitstaande heeft met de in de machtigingswet bedoelde aangelegenheden Wegens de aard zelf van artikel 19 moet voor die bepaling de normale procedure inzake wetgeving worden gevolgd. De Kamers moeten dus over hun volle bevoegdheid kunnen beschikken om het amendement te onderzoeken, te bespreken, te kritiseren, te wijzigen, te splitsen of eventueel te verwerpen, zonder dat hun enige termijn kan worden opgelegd.
Er bestaat dus geen enkele band tussen het ontworpen artikel 19 en de overige bepalingen van het wetsontwerp waarin artikel 19 bij wege van amendement wordt opgenomen, niet wat hun onderwerp betreft en ook niet wat de procedure betreft die gevolgd moet worden om ze aan te nemen.

Weliswaar zijn recentelijk wetten aangenomen die bepalingen van diverse aard bevatten, maar deze vertoonden niettemin onderling toch nog een zeker verband doordat, breed opgevat, een zelfde doelstelling de inhoud van de ontworpen wetgeving bepaalde.
Met deze ontwerp-tekst is het heel anders gesteld. Men kan zich moeilijk onderwerpen voorstellen die minder met elkaar gemeen hebben dan de bekrachtiging van bijzondere- achtenb besluiten. die vóór 30 juni 1987 dient te geschieden, en een wijziging van de gemeentewet waarvan de goedkeuring alleen wordt betracht om een specifiek probleem te regelen dat niets uitstaande heeft met het in stand houden van maatregelen die de Regering op grond van bijzondere machten heelt genomen.
Bijgevolg kunnen de leden van de Wetgevende Kamers – die volgens artikel 39 van de Grondwet zich dienen uit te spreken over de hun voorgelegde tekst in zijn geheel – wegens de fundamenteel heterogene aard van het w-ets-ontwerp zoals het geamendeerd is. zich genoodzaakt achten om ofwel heel het ontwerp te aanvaarden. zelfs als een meerderheid van hen het niet eens kan zijn met de voorgenomen wijziging van de gemeentewet. ofwel de tekst als geheel te verwerpen. niettegenstaande hun wil om de bijzondere-machtenbesluiten te bekrachtigen en zodoende de maatregelen die de Regering gedurende de zittingsduur genomen heeft, te bevestigen. Het vrije stemgedrag van de leden van de Wetgevende Kamers zal op die manier beperkt morden door de noodzaak om het ontwerp in zijn geheel goed te keuren, ten einde te voorkomen dat een van de delen ervan niet wordt aangenomen.
Een dergelijk gevolg zou strijdig zijn met de eigen taak van de Kamers in de uitoefening van de wetgevende macht, zoals die is geregeld in artikel 26 van de Grondwet.

II.

Vernietigingsarresten van de Raad van State hebben gezag van gewijsde erga omnes, welk gezag niet alleen voor het dictum geldt maar ook voor de met dat dictum onlosmakelijk verbonden motieven.
Het arrest nr. 26.943 van 30 september 1986 heeft weliswaar niet uitdrukkelijk gedoeld op het geval dat de functies van burgemeester worden uitgeoefend op grond van artikel 107 van de gemeentewet. Toch mag daaruit worden afgeleid dat degene die de functies van burgemeester niet kan uitoefenen wegens zijn onvermogen de bij de wet opgelegde bestuurstaal te gebruiken, die functies evenmin op indirecte wijze zou kunnen uitoefenen als eerste schepen, via het genoemde artikel 107.
Ontegensprekelijk heeft de wetgever de macht om geheel of ten dele van de kracht van het rechterlijk gewijsde af te wijken.
Dat is wat geschiedt in paragraaf 1 van het amendement, dat de gevolgen van dergelijke vernietigingsarresten wil beperken in deze zin dat aan de betrokkenen uitdrukkelijk de uitoefening van slechts bepaalde burgemeestersfuncties zal worden verboden, maar dus ook – en dat is de essentiële betekenis van de bepaling – impliciet de verdere uitoefening van de overige burgemeestersfuncties zal toegelaten worden.
Opdat de bewering dat de ontworpen tekst de taalwetgeving in geen enkel opzicht wijzigt, juist zou zijn, zou die tekst er enkel mogen op gericht zijn de uitoefening van de burgemeestersfuncties derwijze te splitsen dat de burgemeester wiens benoeming om taalredenen werd vernietigd, indien hij naderhand met toepassing van artikel 107 van de gemeentewet toch geroepen wordt om de functies van burgemeester waar te nemen, slechts die functies zou mogen uitoefenen waarvoor de kennis van de taal van het gebied niet vereist is. Een dergelijke splitsing is, zonder wijziging van de taalwetgeving, alleen denkbaar in de gemeenten met een speciale taalregeling, in de gemeenten van het Duitse taalgebied en in de gemeenten uit het Malmedyse, opgesomd in de artikelen 7 en 8 van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, en zulks enkel voor de betrekkingen met de particulieren (artikelen 12 en 25). voor aan particulieren uit te reiken getuigschriften, verklaringen. machtigingen en vergunningen (artikelen 14, §§2 en 3. en 26) en, in vier van de zes randgemeenten, voor akten die particulieren betreffen (artikel 28). voor zover de geadministreerde het gebruik van een andere taal dan die van het gebied wenst.

Het ontworpen artikel 19 is daarmee niet in overeenstemming. Het behelst geen verbod om andere handelingen in binnendienst te verrichten dar, die welke uitdrukkelijk in paragraaf 1 worden vermeld, noch enig verbod inzake de betrekkingen met de diensten waaronder de gemeente ressorteerde of inzake de betrekkingen met andere plaatselijke diensten van hetzelfde taalgebied of van Brussel-Hoofdstad, allemaal aangelegenheden waarvoor de bestuurstaalwet in de eentalige gebieden nochtans het verplicht gebruik van de taal van het gebied oplegt (artikelen 10 en 23). Deze regeling ontzegt aan de betrokkenen evenmin de uitoefening van de nochtans belangrijke functie van voorzitter van het college van burgemeester en schepenen en al de daarmee samenhangende prerogatieven. De regeling bevat – uitzondering gemaakt voor de akten van de burgerlijke stand – evenmin enige beperking op het stuk van de betrekkingen met de particulieren, het opmaken van akten die particulieren betreffen en de aan particulieren uit te reiken getuigschriften. verklaringen, machtigingen en vergunningen, terwijl in die aangelegenheden de bestuurstaalwet de overheid verplicht de taal van het gebied te gebruiken, wanneer een geadministreerde de gemeenteoverheid in de bestuurstaal van het gebied aanspreekt (artikelen 12, 13, 14, 26 en 28).
De ontworpen regeling komt dus neer – zij het op dit ogenblik slechts voor één gemeente en voor een beperkte tijd – op een belangrijke impliciete wijziging van de taalwetgeving in bestuurszaken.

III

Het staat de wetgever vanzelfsprekend altijd vrij een bestaande wetgeving te wijzigen.
Een andere vraag is echter te weten of de ontworpen wijziging van de taalwetgeving niet in strijd komt met de hogere rechtsnorm die artikel 3bis van de Grondwet is.
Het antwoord op die vraag hangt af van de betekenis welke aan die grondwetsbepaling moet worden gehecht, want de meningen omtrent de juridische draagwijdte van het genoemde artikel 3bis zijn verdeeld.
De afdeling administratie van de Raad van State heeft in een aantal arresten gesteld dat de opneming van artikel 3bis in de Grondwet de betekenis heeft van het verheffen tot een grondwettelijke norm van het territorialiteitsbeginsel dat reeds ten grondslag lag aan de bestaande taalwetten en luidens hetwelk in de eentalige gebieden elke overheid in beginsel verplicht is de taal van dat gebied te gebruiken voor al de activiteiten die in dat taalgebied plaatshebben of er betrekking op hebben (arresten nr. 15.990 van 17 augustus 1973; nr. 17.414 van 3 februari 1976; nr. 22.186 van 6 april 1982; nr. 23.282 van 24 mei 1983; nr. 23.658 van 8 november 1983).
Die opvatting is ook die gebleven welke mede de grondslag vormt van de arresten nrs. 26.943 en 26.944 van 30 september 1986 en van de arresten nrs. 27.410 en 27.411 van 15 januari 1987. In het arrest nr. 27.410 wordt uitdrukkelijk het verband in herinnering gebracht tussen de regelen van de bestuurstaalwet en artikel 3bis van de Grondwet, onder meer door te verwijzen naar de parlementaire voorbereiding van de grondwetsherziening van 1970, waaruit blijkt hoe uit de oorspronkelijk voorgenomen wijzigingvan artikel 23 van de Grondwet onder

meer de artikelen 3bis en 32bis hun ontstaan hebben gevonden.
Dezelfde stelling werd ook aangenomen door de verenigde kamers van de afdeling wetgeving in een advies over een voorstel van wet ingediend door volksvertegenwoordiger GALLE (St. Kamer, 712 (1982-1983) nr.5), advies waarin nochtans ook de afwijkende stelling werd opgenomen waarin zwaar geachte argumenten werden aangevoerd om aan te tonen dat uit artikel 3bis de principiële verplichting zot het gebruik – en dus de kennis – van de bestuurstaal in een eentalig taalgebied, niet kan worden afgeleid.
Het Arbitragehof heeft zijnerzijds – in een arrest van 26 maart 1986 inzake het beroep tot vernietiging van het decreet van de Franse Gemeenschapsraad van 26 juni 1984 ,,assurant la protection de l'usage de la langue française'' (B S. 17 april 1986) - geoordeeld. dat artikel 3bis weliswaar ,,een beperking van de bevoegdheid van de wetgevers inzake taalgebruik (behelst) en aldus de grondwettelijke waarborg (vormt) van de voorrang van de taal van het eentalige gebied of van het tweetalig karakter van het gebied'', maar dat het bedoelde artikel ,,op zichzelf geen wijziging mede (brengt) van de juridische ordening'' en ,,uit dit artikel niet (kan) worden afgeleid dat het rechtstreeks, in se, verplichtingen met betrekking tot het gebruik van de talen of een vereiste van talenkennis ten aanzien van overheidsmandatarissen zou opleggen'' (punt 3.B.6).
Niettemin stelt het Arbitragehof toch dat mandatarissen ,,die optreden als individuele bestuursautoriteiten'' ,,diensten'' zijn in de zin van artikel 1 van de bestuurstaalwet en dus verplicht zijn in die hoedanigheid de bestuurstaal van het eentalig taalgebied te gebruiken (punt 3.B.4.c).
Indien de wetgever de interpretatie van het Arbitragehof zou bijtreden, zou hij niettemin nog moeten oordelen of het ontworpen artikel bestaanbaar is met de voorrang welke artikel 3bis, in de eentalige gebieden, aan de taal van het gebied wil waarborgen.
Indien de Wetgever de voorkeur zou geven aan de interpretatie van de Raad van State, zou hij dienen te besluiten tot de ongrondwettigheid van het ontworpen artikel, omdat dit in een te ruimemate afbreuk doet aan de in de Grondwet vervatte principiële regel dat in een eentalig gebied elke overheid de taal van het gebied moet gebruiken.

Paragraaf 5 van het ontworpen artikel 19 luidt aldus:
,,Dit artikel houdt op van kracht te zijn op 15 oktober 1988, behalve indien de Koning anders beslist bij een in Ministerraad overlegd besluit''.
Hieruit volgt dat het ontworpen artikel 19 een tijdelijke bepaling is die met ingang van 15 oktober 1988 niet meer van kracht zal zijn, maar dat de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit de werking ervan zou kunnen verlengen.
De bevoegdheid die zodoende aan de Koning gegeven wordt om een wetsbepaling die de gemeentewet wijzigt, zo lang als Hij het nodig acht te verlengen, is strijdig met de Grondwet.
De bevoegdheden van een burgemeester of van een schepen die waarnemend burgemeester is, zijn immers aangelegenheden van gemeentelijk belang, die krachtens artikel 108 van de Grondwet voor de wetgever zijn weggelegd. Deze kan zijn bevoegdheden in gemeentelijke aangelegenheden slechts in bepaalde gevallen en voor een beperkte tijd aan de Koning overdragen. In het bijzonder kan de door de wetgever aan de Koning verleende machtiging om een bepaling van gemeentelijk belang te verlengen slechts voor één, of eventueel meer duidelijk afgebakende periodes worden toegekend. Dit geldt des te meer omdat de Regering van het ontworpen artikel 19 een tijdelijke bepaling bedoelt te maken.
Dit grondwettigheidsbezwaar leidt bovendien tot het constateren van een tegenstrijdigheid tussen paragraaf 1 van artikel 19, die het uitoefenen van bepaalde bevoegdheden van de burgemeester verbiedt ,,...vóór de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen''. d.w.z. vóór de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen, en paragraaf 5 die voorziet in het verlengen, bij koninklijk besluit. van de voorschriften van artikel 19 tot na de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen.

BIJZONDERE OPMERKINGEN

Paragraaf 1

1. Zoals hiervoreri reeds werd aangetoond, is het duidelijk de bedoeling de toepassing van paragraaf 1 te beperken, tot de vernietigingen van benoemingen van burgemeesters van gemeenten gelegen in een eentalig gebied, gesteund op het motief dat de benoemde de taal van het gebied niet kent of de benoemende overheid er zich in elk geval niet voldoende heeft van vergewist of de betrokkene de vereiste taalkennis bezat. Het ware wenselijk de tekst van het amendement op dit punt te preciseren

2. In de hypothese bedoeld in paragraaf 1 wordt aan de betrokkenen het uitoefenen van bepaalde functies ontzegd ..vóór de nieuwe gemeenteraadsverkiezingen''
Hierbij moet worden aangestipt. dat de gemeenteraadsverkiezingen, overeenkomstig artikel 7 van de gemeentekieswet, worden gehouden op de tweede zondag van de maand oktober (de eerstvolgende maal dus op 9 oktober 1988), doch dat een nieuwe gemeenteraad ten vroegste op 1 januari volgend op zijn verkiezing kan worden geïnstalleerd (artikel 78 gemeentekieswet), hetgeen tot gevolg heeft dat een nieuwe burgemeester en nieuwe schepenen ten vroegste op 1 januari hun functies kunnen opnemen. Wat ook betekent dat, wanneer aan een gewezen burgemeester, met toepassing van paragraaf 1, de uitoefening van bepaalde functies is ontzegd, hij vanaf de daaropvolgende gemeenteraadsverkiezingen die functies gedurende ten minste twee en een halve maand opnieuw zal mogen uitoefenen, ook al werd hij niet herkozen.
De vraag kan worden gesteld of het wel met de bedoeling van de Regering overeenstemt dat de toepassing van paragraaf 1 tot een dergelijke weinig rationele situatie zou leiden. Mocht dat niet het geval zijn, dat zouden zowel de tekst van paragraaf 1 als de datum waarop de regeling overeenkomstig paragraaf 5 ophoudt van kracht te zijn, aanpassing behoeven.
Hoe dan ook dient te worden geschreven ,,eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen'' in plaats van ,.nieuwe gemeenteraadsverkiezingen''.

Paragraaf 3.

1. Deze bepaling heeft tot doel ,,de herhaalde miskenning van paragraaf 1'' uitdrukkelijk te kwalificeren als ,,grove nalatigheid'' in de zin van artikel 56 van de gemeentewet. wat er geen twijfel over zou laten bestaan dat de betrokkene om die reden zal kunnen worden geschorst of afgezet.
Daar het hier een ernstige sanctie betreft, zou op zijn minst in de verantwoording, en zo mogelijk in de tekst zelf, moeten worden gepreciseerd wat onder ,,de herhaalde miskenning van paragraaf 1'' moet worden verstaan. Zal bijvoorbeeld een overtreding van paragraaf 1 even ernstig worden genomen, ongeacht welke handeling er het voorwerp van is? Zullen overtredingen, elk van een verschillend voorschrift van paragraaf 1, samen een ,,herhaalde miskenning'' kunnen vormen? Zullen twee overtredingen volstaan of zullen er meer nodig zijn?

2. Tevens kan de vraag worden gesteld of de in paragraaf 3 bepaalde sanctie wel afdoende is. Niets zou een gemeenteraad er immers kunnen van weerhouden. na toepassing van de in paragraaf 3 bedoelde sanctie. tot een herverkiezing van schepenen over te gaan derwijze dat de persoon die werd afgezet of geschorst – in afwachting van een eventuele nieuwe afzetting of schorsing – opnieuw degene wordt die met toepassing van artikel 107 van de gemeentewet de functies van burgemeester moet waarnemen. De betrokkene zou zich in dat geval echter wel blootstellen aan de strafsancties bepaald in artikel 262 van het Strafwetboek

Paragraaf 4.

Het koninklijkbesluit van 27 mei 1987 dat men met paragraaf 4 wil opheffen, werd tot nu toe niet bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad. De Raad van State heeft van de inhoud ervan echter kennis kunnen nemen door inzage van een afschrift. maar hij is niet verzocht zich over de wettigheid ervan uit te spreken.
De hier besproken paragraaf 4 heeft geen terugwerkende kracht en laat de mogelijkheid voor de rechter om de wettigheid van het bedoelde koninklijk besluit te beoordelen dus ongemoeid, indien het, door vroegere bekendmaking ervan in het Belgisch staatsblad, uitwerking zou krijgen vóór de inwerkingtreding van de wetsbepaling die de opheffingervan tot voorwerp heeft
Ook indien het besluit pas samen met de ontworpen wettelijke regeling zou worden bekendgemaakt – en dientengevolge geen enkele uitwerking zou kunnen hebben –, dan nog zou de opheffing ervan ter wille van de rechtszekerheid gewenst zijn.

De verenigde kamers waren samengesteld uit de Heren: P. VERMEULEN, H. ROUSSEAU, J. NIMMEGEERS, J. -J. STRYCKMANS. P. FINCOEUR, Mevrouw: S. VANDERHAEGEN-de Heren: F. RIGAUX, J. GIJSSELS, J. DE GAVRE, J. HERBOTS, Mevrouwen: R. DEROY, F. LIEVENS,

De overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst werd nagezien onder toezicht van de H.J. NIMMEGEERS.

De verslagen werden uitgebracht door de G.H. PIQUET. eerste auditeur, en door de HH M. VAN DAMME en E. HAESBROUCK,
De griffier - De Voorzitter
R. DEROY P. VERMEULEN.

Voor de PSC-ministers was het advies nog niet duidelijk genoeg en zij twijfelden aan de zinsnede ,,TOCH MAG WORDEN AFGELEID dat een burgemeester, wiens benoeming wordt vernietigd omdat hij de taal van zijn taalgebied niet kent, de burgemeestersfuncties ook niet als eerste schepen en waarnemend burgemeester kan uitoefenen''. De regering stelde daarop aan de Raad van State expliciet de vraag of het hier om een vanzelfsprekendheid gaat, dan wel om één van de mogelijkheden of om een appreciatie van het arrest-Happart.

Op 19 juni antwoordde de Raad van State dat de zinsnede ,,Toch mag worden afgeleid ...'' het slot is van een juridische redenering, die vreemd is aan elke appreciatie inzake opportuniteit, waartoe de Raad van State overigens niet bevoegd is. Hieruit vloeit voort dat iemand wiens benoeming tot

burgemeester is vernietigd niet dezelfde functies kan uitoefenen als eerste schepen, waarnemend burgemeester, aldus de Raad van State.
Kort na dit advies, dat voor de PSC de genadeslag betekende, zwollen de geruchten aan over de grote interne spanningen en de moeilijkheden van PSC-voorzitter Gerard Deprez, die in de hele Voer-affaire zijn partij ver had geëngageerd.

Op 22 juni echter zei het hoofdbestuur van de partij eenparig zijn steun toe aan Gerard Deprez.
Hij werd voorgedragen voor een derde ambtstermijn als voorzitter,,omdat hij de beste waarborg is voor de toepassing van het partijprogramma", en de PSC-ministers bleven het volledig vertrouwen van het hoofdbestuur genieten. Op 21 juni hadden de arrondissementsvoorzitters van de PSC, die te Namen vergaderden, reeds hun steun en trouw betuigd aan voorzitter Deprez.

Op 1 juli zorgde minister Michel in de Kamer opnieuw voor een verrassing door in antwoord op interpellaties te verklaren dat hij op dat ogenblik geen enkele reden zag om Happart af te zetten of om een bijzondere commissaris naar Voeren te sturen. Hij voegde eraan toe dat als het parlement voor 1 maart 1988 geen wetsvoorstel klaar heeft met een definitieve regeling voor gevallen als Voeren, de regering zelf een ontwerp zal voorleggen.
Daarop herhaalde CVP-fractieleider Van den Brande andermaal dat de regering het advies van de Raad van State moet volgen en dat de voogdijoverheid haar werk ten volle en vrij moet kunnen doen.

Op 3 juli besliste de regering om via de gouverneur van Limburg de adviezen van de Raad van State te betekenen aan de gemeenteraad van Voeren en aan Happart, met het verzoek de besluiten van deze adviezen na te leven.
Tevens sprak de kabinetsraad minister Michel tegen, waar die de dag tevoren nog had gezegd dat de regering zelf een initiatief zou nemen, mocht het parlement er niet in slagen een wetsvoorstel uit te werken.
Wel kreeg minister Michel de opdracht om in de bevoegde commissie aktief mee te werken bij het zoeken van een consensus.

Op 9 juli, nadat de gouverneur van Limburg andermaal de herverkiezing van Happart had geschorst, besliste de Bestendige Deputatie van Limburg een tweede en laatste waarschuwing te sturen aan Happart in het raam van de afzettingsprocedure en het zenden van een bijzondere commissaris.
Minister van binnenlandse zaken Michel gaf gouverneur Vandermeulen meteen de opdracht beroep aan te tekenen tegen deze beslissing van de Bestendige Deputatie, die daardoor gedurende 30 dagen wordt opgeschort.

Op 16 juli moest de Senaat stemmen over moties ingediend na interpellaties over Voeren. Bij de CVP kreeg de regering geen eenparig vertrouwen. De Limburgse CVP-senator Didden stemde tegen en de Brabantse CVP-senator Cardoen onthield zich.

21 *juli-boodschap* van de ***Koning***

In zijn toespraak op radio en TV naar aanleiding van de nationale feestdag, deed koning Boudewijn een oproep tot verdraagzaamheid. Hieronder volgt de integrale tekst.

,,Beste landgenoten.
Velen onder u zijn nu aan een welverdiende vakantie toe. Maar te talrijk zijn diegenen die zich met bezorgdheid afvragen hoelang het nog moet duren voor ze werk zullen vinden.
De werkloosheid blijft voor Europa, en ook voor ons land, een zware bekommernis. Wees ervan overtuigd dat ik, zoals al diegenen die verantwoordelijkheid dragen, die drukkende zorg met u deel.
Toch is het niet dát probleem dat de laatste maanden bijna volledig de aandacht van de overheid en de media heeft opgeëist, maar wel de nieuwe aanval van communautaire koorts die ons land heeft doorgemaakt. Ik kan u zeggen dat de ganse zaak mij heeft bedroefd, en verontrust.
Het was niet zo eenvoudig aan vreemde bezoekers uit te leggen dat, uitgerekend tijdens het Belgisch voorzitterschap van Europa, onze regering ieder ogenblik kon vallen, dat zij een groot gedeelte van haar tijd moest besteden aan gemeentelijke strubbelingen gepaard met principiële onenigheid. Maar erger nog was het gevaar dat een uitzichtloze politieke crisis alle pogingen tot herstel ging tenietdoen waarvoor de bevolking al zo zware offers heeft gebracht.
Hoe is het zover kunnen komen. en vooral: welke lessen zijn uit die gebeurtenissen te trekken voor de toekomst? Daarover zou ik het met u willen hebben ter gelegenheid van onze nationale feestdag.
Het is wellicht niet overbodig eerst de recente problemen in hun algemeen kader te plaatsen.
De nieuwe instellingen, die in ons land in werking zijn getreden, erkennen ten volle de eigenheid en het recht op specifieke ontplooiing van elke gemeenschap, van elk gewest. Er heeft zich een diepgaande verandering voltrokken; dat is vreedzaam en demokratisch gebeurd, wat in de wereld van vandaag niet zo vanzelfsprekend is, en nogmaals mag onderstreept worden.
De hervorming heeft nochtans geen einde gesteld aan het communautair debat. Het duurt voort in verschillende domeinen: onder meer de bevoegdheden en middelen van de nieuwe bestuursorganen, de mate van onderlinge solidariteit, het statuut van Brussel.
Het moet mogelijk zijn voor die problemen billijke oplossingen uit te werken door politiek overleg, en met eerbiediging van de rechtsstaat.
Maar in sommige gevallen wordt het bereiken van een consensus wel zeer bemoeilijkt. Zoals het met veel menselijke problemen het geval is, is vrees ook hier dikwijls de oorzaak van verbetenheid en agressiviteit. In de verhoudingen tussen mensen, zowel als tussen gemeenschappen, is het maar al te gemakkelijk het leven te vergallen als men van beide kanten argwaan koestert omtrent elkaars bedoelingen.
Sommigen zijn altijd achterdochtig en voortdurend bezig middelen te bedenken om zich tegen de andere gemeenschap te beschermen.
En het leven is zo kort! We kunnen het ons niet veroorloven onze tijd en onze krachten enkel aan zelfverdediging te besteden. We hebben echt wel beter te doen.
Hier moet de nieuwe burgerzin, waarover ik u al herhaaldelijk heb gesproken, aan bod kunnen komen. In de eerste plaats door tc trachten de andere te begrijpen, door oog te hebben voor de redenen van zijn bezorgdheid. Vervolgens door alles te vermijden wat zijn vrees nog kan verhogen. En tenslotte dooi samen positieve stappen te doen die vertrouwen wekken.
Concreet vereist zulks dat in dit debat eenieder zijn koelbloedigheid bewaart. Dat betekent dat de media hun publiek onpartijdig inlichten over het wel en het wee van de andere gemeenschappen, in plaats van zich op te sluiten in zichzelf, burenruzies op te blazen, kwetsende of uitdagende verklaringen gretig te herhalen, kortom zij mogen de tegenstellingen niet op de spits drijven. De overgrote meerderheid van de bevolking vraagt immers niet beter dan in goede verstandhouding te leven en in vrede te kunnen werken.
Dat betekent ook dat elke burger, en inzonderheid elke gezagdrager, kordaat moet weigeren zich te laten meeslepen in om het even welke vorm van provocatie of aanmatiging tegenover de andere gemeenschap. Toegeven aan de verleiding om aan het communautair opbod mee te doen, of om de gemoederen mee op te hitsen, is gemakkelijk. Aan die verleiding weerstaan, daar is echte moed voor nodig.
Beletten dat conflicten ontaarden, volstaat echter niet. Er moeten ook stappen gedaan worden die vertrouwen scheppen; er zijn concrete gebaren nodig van wederzijds begrip.
De executieven van gewesten en gemeenschappen hebben interessante contacten gelegd die van aard zijn de dialoog te bevorderen, de samenwerking aan te moedigen en het besef van onderlinge afhankelijkheid te verhogen.
In diezelfde zin zijn er tal van persoonlijke en groepsinitiatieven tot stand gekomen om taal en cultuur van de andere beter te leren kennen. Het is de manier bij uitstek om voor elkaar meer waardering op te brengen.

Verheugend is het ook vast te stellen welke inspanningen men zich in talrijke gemeenten met bijzonder taalstatuut getroost om hartelijker samen te leven. Wij vergeten dikwijls dat er in België dertig gemeenten met een dergelijk statuut bestaan. In de meeste van hen is de verstandhouding uitstekend omdat de plaatselijke overheid er iedereen met eerbied behandelt en de inwoners elkaar vertrouwen.
Mijn beste landgenoten,
Wanneer ik zo tot u spreek, dan is het omdat de Koning de dwingende plicht heeft te zeggen wat, naar zijn overtuiging, de waarheid is, in 's lands belang, met eerbied voor de verschillende gemeenschappen, met dezelfde genegenheid voor al zijn landgenoten.
Als lid van het Europa van de verscheidenheid, van een Europa dat nog zijn echte eenheid zoekt, zou ik willen dat ons land het bewijs zou leveren dat verschillende culturen samen kunnen groeien en bloeien in de schoot van één enkel politiek geheel. Het zou voor België een waarborg zijn voor vrede en vooruitgang, en terzelfder tijd een belangrijke bijdrage tot de uitbouw van het Verenigd Europa.
Aan ieder van u vraag ik, welke ook uw taal moge zijn of de streek waar u woont, daadwerkelijk uw bereidheid te tonen de andere te eerbiedigen. Wij moeten, met al onze krachten, bouwen aan een rechtvaardiger, gelukkiger toekomst, niet alleen voor de generaties die na ons komen, maar ook voor diegenen die vandaag de economische en sociale lasten op zich nemen. Dat is de vurigste wens van de koningin en van mezelf, op deze nationale feestdag."

SRI LANKA

ONTWIKKELINGEN M.B.T. TAMIL-KWESTIE TOT ONDERTEKENING VREDESAKKOORD

In aansluiting op het bericht van pag. 497/3 e.v. volgt hieronder een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen m.b.t. het Tamil-vraagstuk in de periode van begin februari tot 29 juli, de dag waarop India en Sri Lanka een vredesakkoord tekenden.

Aanbod *Jayewardene* door LTTE verworpen

Nadat premier Rajiv Gandhi van India de president van Sri Lanka, Junius Jayewardene, in een boodschap van 9 februari had opgeroepen de militaire operaties tegen de Tamils te staken en de economische blokkade van het schiereiland Jaffna op te heffen (pag. 501/2), stuurde Jayewardene op 13 februari het volgende antwoord:

1. Indien de gewapende separatisten zich ermee akkoord verklaren de gewelddadige operaties en de daarmee verbonden militaire voorbereidingen te staken, indien zij zich distantiëren van elke activiteit die de invoering van een separatistische administratie en de verstoring van het rechtmatige bestuur van dit gebied ten doel heeft, en indien dit door hen ook wordt bekendgemaakt, zal de regering van Sri Lanka garanderen dat de strijdkrachten geen verdere militaire operaties in dit gebied zullen ondernemen tijdens deze periode.
2. Als de in punt 1 genoemde vijandelijkheden ophouden, wordt het embargo dat thans op het schiereiland Jaffna van kracht is, opgeheven. Indien de LTTE bereid is met vertegenwoordigers van de regering van Sri Lanka gesprekken te voeren over een vreedzame oplossing van het ethnische probleem, kunnen zulke gesprekken in New Delhi met steun van vertegenwoordigers van de Indiase regering worden gehouden. De regering van Sri Lanka verwacht dat de Indiase regering de uitvoering van elke overeenkomst garandeert die zo wordt bereikt.
3. Op voorwaarde dat de gewapende separatisten hun wapens neerleggen (...), wordt door de president van Sri Lanka ten gunste van hen een algemene amnestie uitgevaardigd.
4. Bij het begin van de gesprekken over vreedzame oplossing van het etnische probleem zal de regering van Sri Lanka de personen vrijlaten die krachtens de Wet ter Preventie van het Terrorisme thans zijn gedetineerd, voor zover tegen hen geen bewijs voorligt.
5. Bij al deze maatregelen zijn de bemiddelingsrol en de behulpzame diensten van de Indiase regering van belang. De regering van Sri Lanka verzekert nogmaals dat de resultaten van de tot dusver gevoerde gesprekken, met inbegrip van het voorstel van 19 december 1986 de basis zullen vormen om een duurzame oplossing te ontmikkelen."

President Jayewardene maakte deze briefwisseling op 19 februari in Colombo bij de opening van de 17de zitting van het parlement bekend. Hij merkte daarbij op dat alle onderhandelingen en eventuele oplossingen in het kader van de onafhankelijkheid, territoriale integriteit en eenheid van Sri Lanka zouden moeten passen.
Op 20 februari deelde een regeringswoordvoerder mee dat het ruim twee weken oude offensief van de regeringstroepen was adgesloten, omdat het ,,doel, de LTTE te tonen dat haar geen militaire optie ter beschikking staat, is bereikt". Volgens de woordvoerder hadden zich sinds 17 februari geen belangrijke incidenten meer voorgedaan.
De LTTE (Liberation Tigers of Tamil Eelam) wees het aanbod van president Jayewardene op 21 februari van de hand, aldus *AFP*.
De regering handhaafde het brandstofembargo tegen het door Tamil-guerrillastrijders beheerste schiereiland van Jaffna, wat tot toenemende protesten uit India leidde.
Op 11 maart werd hierover in het Srilankaanse kabinet gesproken door president Jayewardene en zijn ministers. De volgende dag maakte de minister van nationale veiligheid. Lalith Athulathmudali, bekend dat was besloten dat alle gedetineerden onder de wet ter preventie van het terrorisme die ouder dan 40 jaar waren zouden worden vrijgelaten. voor zover tegen hen geen aanklachten waren ingediend. Bovendien zou de economische blokkade van het schiereiland Jaffna worden verzacht: de aanvoer van brandhout zou worden hervat en de benzine zou voortaan op door de regering verstrekte bonnen worden gedistribueerd.

Aanslag in Tamil Nadu. Colombo kondigt eenzijdig bestand af. Toenemend geweld in Sri Lanka

Op 15 maart ontspoorde een Indiase sneltrein door een bomexplosie op de Marudayar-brug, omstreeks 60 km van Tiruchirapalli in de Zuidindiase deelstaat Tamil Madu. De locomotief en acht wagons stortten in de droge rivierbedding. Volgens voorlopige officiële cijfers kwamen zeker 32 mensen om het leven. Volgens getuigen werden op de plaats van de aanslag Tamil-pamfletten gevonden. De politie verzegelde een bij Tiruchirapalli gelegen kantoor van de Tamil-groepering TELO.

Op 24 maart beschuldigde minister Athulathmudali de LTTE ervan de vorige dag in het dorp Serunewa (Oostelijke provincie) een bloedbad te hebben aangericht en daarbij 25 Sinhalese burgers te hebben vermoord. Tamil-separatisten deelden op 29 maart in Madras mee dat bij aanvallen van regeringstroepen in het noorden en noordoosten van Sri Lanka de vorige dag 24 Tamilburgers en één guerrillastrijder om het leven waren gekomen.
Op 30 maart zou in Jaffna een aanslag zijn gepleegd op LTTE-commandant Sathasivam Krishnakumar waarna Tamil Tijgers bij een vergeldingsactie 98 leden van twee andere Tamil-guerrillagroepen, de Tamil Eelam Liberation Organization (TELO) en de Eelam People's Revolutionary Liberation Organization (EPRLF) zou hebben gedood, aldus een mededeling van de regering van Colombo (Financial Times 6-4).
Op 4 april besprak president Jayewardene de situatie met de Indiase Hoge Commissaris. J.N. Dixit. In een nieuwe boodschap eerder die week had de Indiase premier Gandhi aangedrongen op een hervatting van het vredesproces. Gandhi verklaarde erop te vertrouwen dat de LTTE naar de onderhandelingstafel kon worden gebracht mits de Srilankaanse regering concrete stappen deed zoals de opheffing van het brandstofembargo.
Op 10 april kondigde minister Athulathmudali een eenzijdig staakt-het-vuren voor 10 dagen af met ingang van 11 april om ,,de juiste sfeer te scheppen voor vredesonderhandelingen". Mocht dit bestand effectief blijken, dan zou het worden verlengd en zou de regering maatregelen overwegen als het herstel van de telecommunicatieverbindingen met het schiereiland Jaffna en de opheffing van het brandstofembargo, aldus de minister.

Maar op 17 april maakte de Srilankaanse regering zelf een einde aan het bestand om haar troepen in staat te stellen jacht te maken op Tamil-strijders die eerder die dag op de weg tussen Trincomalee en Polonaruwa drie bussen hadden aangehouden en 127 inzittenden, allen Sinhalezen, hadden doodgeschoten. De regering beschuldigde de LTTE ervan de aanslag te hebben uitgevoerd, maar deze groepering ontkende daarvoor verantwoordelijk te zijn.
Op 20 april overvielen Tamil-strijders het Sinhalese dorp Wan Ela ten zuidwesten van Trincomalee, waar zeker 15 burgers werden gedood. Ook dit maal werd de LTTE door de regering verantwoordelijk gesteld.
Op 21 april 's avonds explodeerde een bom in het centrale busstation van Colombo. Daarbij vielen 106 doden en 280 gewonden, aldus een politiemededeling van 23 april. De regering stelde twee Tamil-organisatie, de LTTE en de Eelam Revolutionary Organization of Students (EROS) voor deze aanslag verantwoordelijk, maar woordvoerders van beide ontkenden in Madras elke betrokkenheid.
Op 22 april voerde de Srilankaanse luchtmacht bombardementen uit op

bases van beide organisaties op het schiereiland Jaffa. waarbij volgens een regeringswoordvoerder 80 Tamil-rebellen en ,,ook enige burgers'' werden gedood. Het kabinet besloot dezelfde dag in een spoedvergadering tot krachtige maatregelen ,,om de terroristen op het hele eiland te elimineren'', Voorts werd van regeringszijde meegedeeld dat de ,,burgerwacht'' in de loop van het jaar zou worden uitgebreid van 12.000 tot 20.000 man.
Op 23 en 24 april voerde de luchtmacht verdere bombardementen op bases van LTTE en EROS uit, waarbij volgens deze organisaties ,,honderden burgers'' om het leven zouden zijn gekomen. De LTTE meldde dat de luchtmacht ook napalm zou hebben ingezet. Een regeringswoordvoerder deelde mee dat de bombardementen zouden worden voortgezet tot de Tamils hun aanvallen op de Sinhalese bevolking staakten.
Terwijl de Indiase pers de aanslag in Colombo had veroordeeld, voerde de Indiase staatsminister P. Chidambaram op 22 en 23 april geheim overleg in New Delhi met drie Tamil-vertegenwoordigers, o.w. LTTE-woordvoerder A. Balasingham. De Indiase minister van buitenlandse zaken, Narain Dutt Tiwari, deed op 23 april in het parlement te New Delhi een beroep op beide partijen ,,geweld te mijden'', want ,,elke overwinning bereikt door geweld zal kortstondig en illusoir zijn''.

In Colombo, waar onmiddellijk na de aanslag een uitgaansverbod was afgekondigd om wraakacties van Sinhalezen te voorkomen, benutten militante Sinhalezen geleid door boeddhistische monniken op 23 april een opheffing van het verbod voor vier uur om bij een betoging het aftreden van president Jayewardene te eisen wegens diens onvermogen ,,de civiele veiligheid te waarborgen''.
Tijdens een parlementsdebat op 24 april stelde premier Ranasinghe Premadasa: ,,Wij hebben genoeg geduld gehad. (...) Van nu af aan aan zullen wij pas over een politieke oplossing spreken nadat wij de mogelijkheid hebben verworven om dit land te beschermen. (...) Wij strijden nu voor een oplossing om Sri Lanka te beschermen. (...) Wij zijn niet bereid een politieke oplossing te zoeken onder bedreiging van een vuurwapen.'' In een stille hint aan het adres van India merkte de premier op dat iedere vriend die nu aandringt op een politieke oplossing niet meer als vriend zou worden beschouwd.
Ook president Jayewardene verklaarde op 28 april in een gesprek met buitenlandse journalisten dat hij niet met de militante Tamils zou spreken ,,tot zij hun wapens neerleggen''. Hij leverde scherpe kritiek op de premier van de Indiase deelstaat Tamil Nadu, M.G. Ramachandran, omdat deze op 27 april had aangekondigd voor 85 mln roepie aan voedsel te schenken aan Tamils in de gebombardeerde gebieden ,,Wij kunnen onze eigen mensen wel voeden (...) Voedsel kan ook wapens betekenen in de woordenschat van meneer Ramachandran'', aldus Jayewardene. Naar zijn zeggen was de LTTE Ramachandrans ,,privé-leger''.
De president stelde voorts dat ,,deze oorlog binnen een paar dagen voorbij zou zijn'', als India de bevoorrading van de rebellen verhinderde door samen te werken bij het patrouilleren in de wateren tussen beide landen, vooral in de Palk Straat.
Overigens maakte de Srilankaanse regering op 28 april de stopzetting van de luchtaanvallen op de Tamil-bases bekend, waarbij volgens de autoriteiten in Colombo ca. 400 ,,terroristen'' zouden zijn gedood (130 op het schiereiland Jaffna en 250 in het noordoosten van Sri Lanka).
De Srilankaanse regering zou echter volgens persberichten een plan overwegen om Jaffna, het bolwerk van het Tamil-verzet, te veroveren.
Mede in dit verband nodigde de Indiase regering Tamil-leiders voor overleg in New Delhi uit. Op 19 mei vonden besprekingen plaats met een delegatie van de gematigde Tamil-partij, Tamil United Liberation Front (TULF). De secretaris-generaal van het TULF, Appapillai Amirthalingam, liet echter de volgende dag weten dat het overleg met de Indiase minister van buitenlandse zaken Natwar Singh was vastgelopen.

Offensief Srilankaanse leger *tegen* Tamil-guerrilla op schiereiland Jaffna. Verzet *Sri* Lanka tegen Indiase uoedselhulp aan Tamils. Moord op boeddhistische monniken.

Vanaf 20 mei namen de gevechtsactiviteiten in Sri Lanka toe. Volgens regeringswoordvoerder Tilak Ratnakara waren er troepenversterkingen naar het schiereiland Jaffna gestuurd, zodat daar toen, aldus de Financial Times (23-5), 6.000 man personeel van leger, marine en luchtmacht waren gelegerd. Tegelijk werd vanuit Madras gemeld dat de regering van de Indiase deelstaat Tamil Nadu die week cheques voor 40 mln Indiase roepies aan de Tamil-guerrillagroepen LTTE en EROS had overhandigd, bedoeld als humanitaire hulp voor de bewoners van Jaffna. De Srilankaanse minister van nationale veiligheid, Athulathmudali, zei op 25 mei te geloven dat dit geld in Madras voor wapenaankopen werd besteed.
Op 26 mei 's ochtends begon het Srilankaanse leger vanuit zeven versterkte bases een offensief tegen de opstandige Tamils op het schiereiland Jaffna. Twee uur eerder hadden vliegtuigen

Een pantservoertuig van het Srilankaanse leger in de straten Velvettiturai op 5 juni 1987, nadat deze stad op de Tamil-guerrillastrijders was veroverd.

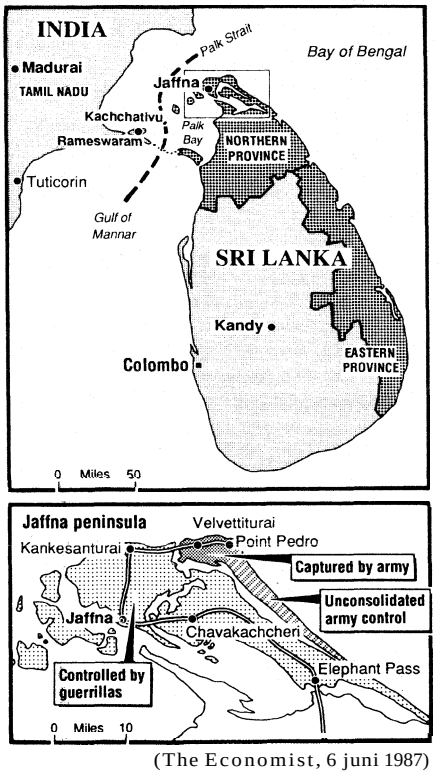

(The Economist, 6 juni 1987)

pamfletten uitgeworpen waarin de burgerbevolking werd geadviseerd zich in veiligheid te brengen in 18 concreet omschreven schuilplaatsen veelal tempels en kerken. Bovendien was door de regering een uitgaansverbod voor 48 uur afgekondigd.
Tijdens de eerste dagen van het offensief richtte het leger zijn aanvallen vooral op bolwerken van de Tamil Tijgers (LTTE) in het noordoosten van het schiereiland, het gebied rond de kustplaats Velvettiturai. Maar de opmars verliep langzaam vanwege het felle verzet van de Tamil-strijders en de talrijke landmijnen die de wegen onbegaanbaar maakten.
Volgens een legerbron zouden regeringstroepen op 29 mei Velvettiturai, de thuisbasis van LTTE-leider Prabhakaran, zijn binnengetrokken, terwijl op **31** mei de verovering van Point Pedro werd geclaimd.

Inmiddels had de Indiase premier, Rajiv Gandhi, op 28 mei de Srilankaanse autoriteiten opgeroepen onmiddellijk ,,hun offensief te staken voordat het te laat is". Hij veroordeelde het offensief als een ,,koelbloedige slachting van duizenden onschuldige burgers". Dezelfde dag bracht de Indiase Hoge Commissaris in Colombo, J.N. Dixit, een persoonlijke boodschap van premier Gandhi aan president Jayewardene over.
De Srilankaanse autoriteiten spraken berichten van Tamil-organisaties tegen dat 1.000 burgers bij het offensief van de regeringstroepen zouden zijn omgekomen. Volgens officiële cijfers d.d. 1 juni zouden tot dan toe 29 militairen. 150 rebellen en 37 burgers zijn gedood.
Op 1 juni deelde een woordvoerder van het Indiase ministerie van buitenlandse zaken mee dat India van plan was op **3** juni een twintigtal schepen met voedsel. kleding en medicijnen onder de vlag van het Indiase Rode Kruis naar Jaffna te sturen ten behoeve van de burgerbevolking aldaar. De ongewapende schepen van het konvooi zouden bij hun tocht vanuit de Zuidindiase haven Rarneswaram niet door een militaire escorte worden begeleid.
Op 2 juni liet het Srilankaanse ministerie van buitenlandse zaken weten dat deze ,,eenzijdige actie" van India ,,beschouwd zai worden als een schending van de onafhankelijkheid, soevereiniteit en terrotoriale integriteit van Sri Lanka". Maar de Srilankaanse strijdkrachten zouden geen geweld gebruiken om het konvooi tegen te houden, zo werd daaraan toegevoegd.

Op **3** juni rond het middaguur vertrok het konvooi zonder toestemming van de Srilankaanse regering uit Rameswaram. Zes patrouilleboten van de Srilankaanse marine hielden het konvooi tegen toen de territoriale wateren van Sri Lanka waren bereikt. Er volgden vier uur van vruchteloos onderhandelen. De Srilankaanse marine liet het konvooi niet door, waarna het 's avonds laat onverrichterzake in Rameshwaram terugkeerde.
Op 4 juni vlogen vijf AN-32 transportvliegtuigen van de Indiase luchtmacht, begeleid door vier Mirage-2000 gevechtsvliegtuigen, van de basis in Bangalore om boven het schiereiland Jaffna 25 ton voedsel en medicijnen te droppen. Na 52 minuten keerden de negen toestellen zonder incidenten op hun basis terug.
De Srilankaanse regering, die een half uur tevoren van de missie op de hoogte was gesteld, diende bij India een protestnota in n.a.v. ,,deze flagrante schending van onze soevereiniteit en territoriale integriteit". Daarbij werd erop gewezen dat Sri Lanka ,,nietover militaire of andere middelen (beschikte) om deze wandaad te verhinderen". Sri Lanka diende ook een protest in bij de VN. Een regeringsfunctionaris in Colombo deelde mee dat zijn land bij de opbouw van een luchtverdedigingssysteem steun zou zoeken bij een ,,bevriend land" in Zuid-Azië, waarmee kennelijk Pakistan werd bedoeld. De Indiase voedseldropping werd door Pakistan en Bangladesh als inmenging in de Srilankaanse aangelegenheden afgekeurd.

Inmiddels had een vijftigtal Tamil-

Een konvooi van Indiase vissersschepen met hulpgoederen voor de Tamils op het Srilankaanse schiereiland Jaffna vaart op **3** juni 1987 onder de vlag van het (Indiase) Rode Kruis door de Straat van Palk. Later die dag werd het konvooi tegengehouden door patrouilleboten van de Srilankaanse marine.

Premier Ranasinghe Premadasa en zijn echtgenote (in het midden) in rouwbetoon bij het stoffelijk overschot van de vermoorde boeddhistische monnik Hegoda Indrasara op **4** juni 1987.

guerrillastrijders op 1 juni bij het dorp Arantalawa (in het oostelijke district Amparta) een autobus overvallen. Daarbij werden 33 inzittenden, o.w. 29 boeddhistische monniken, vermoord, terwijl nog zeker 11 monniken gewond raakten. Bij dezelfde plaats waren op 7 februari 28 Sinhalese burgers doodgeschoten (pag. 501/1).

Voortzetting offensief. Sri Lanka akkoord met Indiase hulpoperatie. LTTE-bestand

Nadat de Srilankaanse regeringstroepen hun offensief tegen de Tamil-rebellen op 3 juni hadden opgeschort, toen de noordoostpunt van het schiereiland Jaffna onder hun controle was gekomen – ca. 4.000 Tamils in de leeftijdsgroep van 15-25 jaar werden gearresteerd en naar het ondervragingskamp Boosa te Galle in het zuiden van Sri Lanka afgevoerd –, werd de strijd op 6 juni hervat.

De regering maakte melding van ,,beperkte militaire operaties", terwijl bronnen in het Indiase Hoge Commissariaat in Colombo spraken over de start van de tweede fase van het offensief. Volgens de Srilankaanse regering veroverde het leger op 8 juni de plaatsen Keerimalai en Maviddapuram, waardoor de haven van Kankesanturai buiten het bereik van Tamil-mortieren kwam te liggen. Door de recente operaties kon het leger tussen al zijn kampen langs de noordelijke kuststrook van Keerimalai tot Point Pedro weer verbindingen onderhouden.
Uit vrees voor verdere regeringsoperaties vluchtten honderden Tamils toen van het schiereiland Jaffna naar Vavuniya, Mannar en Mullaitivu.
Maar op 10 juni zei minister Athulathmudali dat het regeringsoffensief, ,,Operatie Bevrijding", ,,voltooid" was. Het was naar zijn zeggen niet de bedoeling de stad Jaffna aan te vallen. ,,We zijn nu aan het consolideren", aldus de minister, die voorts opmerkte dat zijn regering bereid was de besprekingen over een politieke oplossing van het ethnische conflict te hervatten. De Srilankaanse minister van buitenlandse zaken, Abdul Shahul Hameed, stelde op 10 juni India's Hoge Commissaris, J.N. Dixit, op de hoogte van de ,,voltooiing" van de militaire operaties. Beiden zouden de volgende dag in Colombo besprekingen beginnen over de modaliteiten voor humanitaire hulpverlening aan de bevolking van Jaffna. India wilde 20.000 ton voedsel en medicamenten sturen.

Op 15 juni bereikten Hameed en Dixit overeenstemming in deze zaak. Op grond van het akkoord kregen Indiase schepen toestemming onder escorte van Srilankaanse marineschepen hulpgoederen af te leveren in Kankesanturai aan de noordkust van het schiereiland Jaffna. De lading zou vóór de verscheping worden gecontroleerd door Srilankaanse functionarissen, terwijl de distributie zou worden verzorgd door Rode Kruisvertegenwoordigers en regeringsfunctionarissen van beide landen.
Op 25 juni kwam de Indiase hulpoperatie op gang, toen het vrachtschip ,,Island Pride" met 500 ton voedsel in de haven Kankesanturai arriveerde.
Tevoren had de grootste Tamil-guerrillaorganisatie, de LTTE, op 23 juni een staakt-het-vuren afgekondigd om de distributie van de Indiase hulpgoederen mogelijk te maken.

De bevelhebber van de Srilankaanse strijdkrachten, generaal Cyril Ranatunga, tijdens een persconferentie in Palaly op **30** mei 1987.

Overleg over vredesplan. Einde bestand

Op 25 juni 's nachts werd de Indiase Hoge Commissaris in Colombo, J.N. Dixit, door de Indiase premier Gandhi naar Delhi ontboden.
Op 28 juni werd bericht dat de leider van de LTTE, Vellupillai Prabhakaran, de Tijger-commandant van Jaffna (Sathasivam Krishnakumar) naar India had gezonden in antwoord op een boodschap van de Indiase regering waarin werd gevraagd binnen twee weken een document met de minimumeisen van de guerrillastrijders te verstrekken. De inhoud van dit document moest, aldus het Indiase verzoek, zijn gebaseerd op de voorstellen van 19 december 1986 van de Srilankaanse regering. Volgens The Times (29-6) hadden de Tamil Tijgers (LTTE) twee voorwaarden voor besprekingen gesteld: 1) het Srilankaanse leger moest zich terugtrekken in dat deel van de Noordelijke provincie dat het op 19 december 1986 bezet hield; en 2) de LTTE moest als de enige vertegenwoordiger van het Tamil-volk bij de onderhandelingen worden erkend. Als de tweede voorwaarde werd aanvaard, was de eerste niet van essentieel belang, zo zou de LTTE hebben laten weten.

Op 5 juli 's avonds overvielen Tamilstrijders een school in Nelliady, die sinds de verovering door het leger in mei als kamp van de veiligheidstroepen werd gebruikt. Bij de aanval werden zeker 17 regeringssoldaten gedood. In Madras zei een woordvoerder van de LTTE dat de Tamils bij de zes uur durende zeggen slechts drie man hadden verloren. Naar zijn zeggen zou een latere poging van het leger om het kamp te heroveren zijn afgeslagen. De gevechten markeerden volgens The Times (7-7) het einde van een wankel bestand. Een Indiase woordvoerder

verklaarde op 7 juli dat als de berichten over aanvallen op Srilankaanse soldaten juist waren, zulke acties een een belemmering betekenden van de Indiase pogingen de bevolking te bevoorraden.
In de periode van 11 tot 17 juli werd melding gemaakt van voortdurende gevechten in het noorden en oosten van Sri Lanka, terwijl de Indiase Hoge Commissaris Dixit een aantal ontmoetingen met Srilankaanse ministers had. Op 16 juli ontmoette Dixit president Jayewardene, waarop deze een buitengewone bijeenkomst met twaalf ministers belegde.
In het weekend van 19 juli deed president Jayewardene een belangrijke concessie, toen hij tijdens een vakbondsbijeenkomst voorstelde de Noordelijke en de Oostelijke provincies onder één overkoepelende provinciale raad autonomie te verlenen.

Volgens de president zou de kwestie van een ,,enkele taalkundige eenheid'' binnen een jaar na de samenbundeling van beide provincies in de Oostelijke provincie aan een referendum worden onderworpen, terwijl voor de goedkeuring ook een tweederde meerderheid in het parlement vereist was.

Een Indiase regeringsdelegatie besprak Jayewardene's voorstel op 21 juli in Madras met Tamil-groeperingen. Na dit beraad met o.a. de staatssecretaris van buitenlandse zaken K.P.S. Menon verklaarde een woordvoerder van het EPRLF dat de voorstellen ,.een stap in de goede richting'' betekenden.

Op 23 juli keerde India's Hoge Commissaris, J.N. Dixit, in Colombo terug, nadat hij het uit 14 punten bestaande vredesplan van president Jayewardene met premier Rajiv Gandhi had besproken. Dixit deelde de president mee dat Gandhi een goedkeuring van het Srilankaanse parlement wenste. Nog op 23 juli sprak de parlementsfractie over de regerende United National Party (UNP), die over een vijfzesde meerderheid in het parlement beschikte, haar steun uit.

Deze manoeuvre zette premier Ranasinghe Premadasa, die uiterst kritisch stond tegenover een bundeling van beide provincies en tegenover onderhandelingen met India over een ,,interne aangelegenheid'', buiten spel. Premadasa verbleef in Japan en verklaarde op 23 juli in Tokio dat hij niet meer van de voorstellen wist dan wat Japanse journalisten hem vertelden. Bij zijn terugkeer in Colombo op 25 juli leek Premadasa voor een voldongen feit te worden geplaatst, aldus de *Financial Times* (24-7). President Jayewardene had het kabinet op 23 juli laten weten dat hij vervroegde algemene verkiezingen zou uitschrijven als zijn vredesplan werd gedwarsboomd. De aankondiging van minister Lalith Athulathmudali van nationale veiligheid, die oorspronkelijk tegen de voorstellen was *(Financial Times)*, dat de vrede nu een kwestie van dagen was, duidde erop dat de oppositie binnen het kabinet, althans voorlopig, was verdwenen. Eveneens op 23 juli vloog de eerste secretaris van het Indiase Hoge Commissariaat, H. Puri, van Colombo naar Jaffna voor overleg met de leiders van de LTTE. In Colombo werd die dag bekendgemaakt dat de Indiase premier Rajiv Gandhi daar de volgende week werd verwacht voor de ondertekening van het vredesakkoord.

Op 24 juli vloog LTTE-leider Vellupillai Prabhakaran aan boord van een Indiase helikopter van Jaffna naar New Delhi voor overleg met premier Gandhi, die naar verwachting druk op hem zou uitoefenen om met Jayewardene's jongste voorstellen akkoord te gaan.
Maar op 26 juli verklaarde Prabhakaran na twee dagen onderhandelen met Indiase functionarissen dat er ,,niet veel kans is dat er woensdag (29 juli) een vredesakkoord zal worden getekend. Hij noemde het vredesplan ,,ontoereikend'' en stelde dat de LTTE ,,voorbehoud en ongenoegen t.a.v. diverse punten'' had geuit. Prabhakans ontmoeting met Gandhi, die voor 25 juli op het programma had gestaan, was uitgesteld.
Leiders van andere Tamil-guerrillagroepen werden in het weekend van 26 juli van Madras naar New Delhi overgebracht om aan de onderhandelingen op 27 juli deel te nemen.
Hoewel LTTE-leider Prabhakaran ook die dag de voorgestelde regeling als een ,,daad van verraad'' van premier Gandhi verwierp en aankondigde dat de Tamil Tijgers de ,,gewapende strijd om de Tamils van het juk van Srilankaanse tirannie te bevrijden'' zouden voortzetten, niaakte het Indiase ministerie van buitenlandse zaken diezelfde dag bekend dat premier Gandhi op 29 juli naar Sri Lanka zou reizen voor de ondertekening van het vredesakkoord.

Sinhalees verzet tegen Tamil-akkoord. Rellen in Colombo

Eveneens op 27 juli kreeg president Jayewardene in een speciale vergadering toestemming van het kabinet om door te gaan met het vredesplan, ook al verliet premier Premadasa de zitting uit protest tegen de z.i. veel te grote concessies aan de Tamils. Hij stelde dat het akkoord de soevereiniteit van Sri Lanka aantast en hij riep de president op een referendum te houden, voordat het akkoord getekend zou worden.
De politie maakte die dag in Ampara in de Oostelijke provincie met traangas een einde aan een protestbetoging tegen het akkoord van 1.000 a 2.000 Sinhalezen, o.w. omstreeks 200 boeddhistische monnikken.

Op 28 juli vond in de hoofdstad Colombo een protestbetoging van ca. 5.000 Sinhalezen plaats onder aanvoering

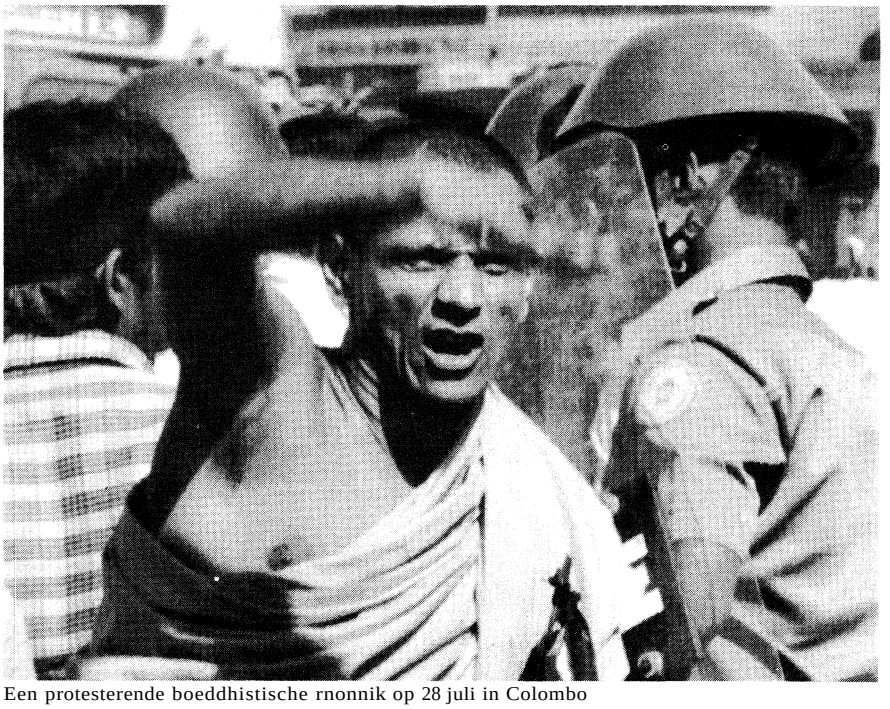
Een protesterende boeddhistische rnonnik op 28 juli in Colombo

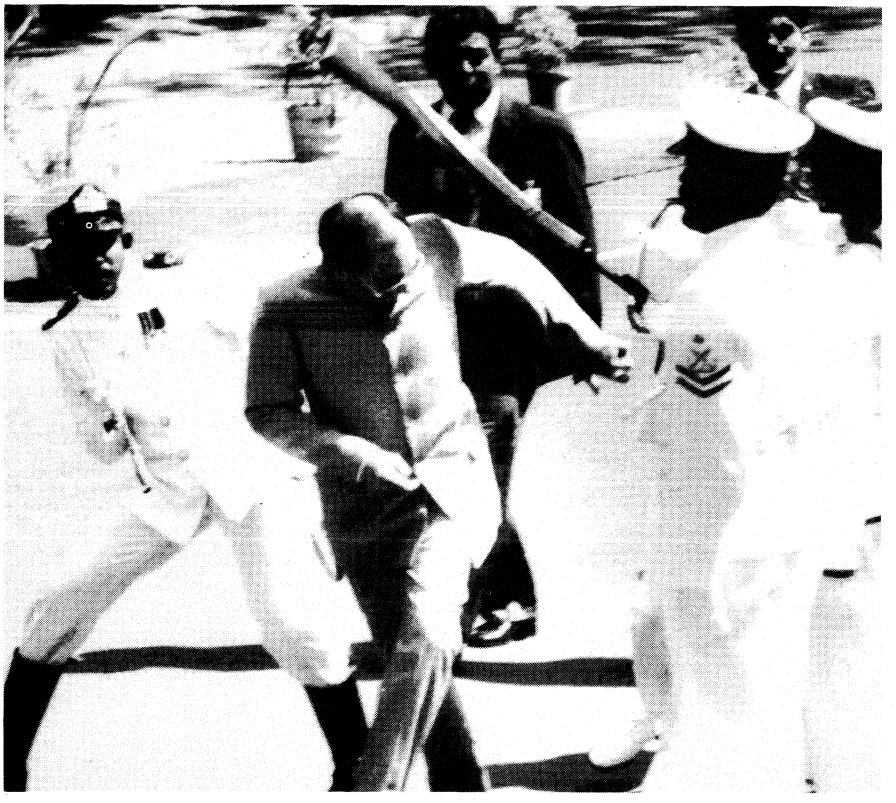

De Indiase premier Rajiv Gandhi duikt weg nadat een matroos van de Srilankaanse erewacht, die hij op 30 juli voor het presidentiele paleis in Colombo inspecteerde, hem met de kolf van zijn geweer had geslagen

van mevr. Sirimavo Bandaranaike, de leider van de oppositionele SLFP, en 150 boeddhistische monnikken. Mevr. Bandaranaike had op 26 juli een bezoek gebracht aan de stad Kandy voor een ontmoeting tnet de prelaten van het Malwatte- en het Asgiriya-kapittel (zie pag. 498/3), om hun steun tegen het vredesplan te verwerven. De betogers riepen o.a. ,,Weg met Jayewardene''. De politie opende het vuur toen de menigte met stenen begon te gooien en vernielingen aanrichtte, maar wist de menigte niet langer in de hand te houden. Daarop greep het leger in. Bij de rellen vielen minstens 19 doden en meer dan 150 gewonden.

Op 28 juli 's avonds werd voor heel Sri Lanka een uitgaansverbod ingesteld dat ook de volgende dag van kracht bleef.

Diezelfde avond had de Indiase premier Gandhi nog een persoonlijk onderhoud met LTTE-leider Prabhakaran die toen toezegde dat zijn groepering het akkoord alsnog zou heroverwegen. Vier andere Tamil-organisaties zouden zich inmiddels achter het vredesplan hebben geschaard.

Bezoek Gandhi. Ondertekening *akkoord*

Op 29 juli 's ochtends arriveerde de Indiase premier Rajiv Gandhi in Colombo, waar hij namens de Srilankaanse regering door minister van financiën Ronnie de Mel werd begroet. Waarnemers wezen erop dat premier Ranasinghe Premadasa en de minister van nationale veiligheid Lalith Athulathmudali bij de plechtigheid ontbraken. 's Middags ondertekenden premier Gandhi en president Junius Jayewardene van Sri Lanka het vredesakkoord (zie pag. 497).

Intussen woedden in Colombo opnieuw branden en leverden leger en politie in de buitenwijken slag tegen betogers. Naar verluidt kwamen zeker 15 mensen om het leven en raakten 75 gewond bij de confrontatie tussen leger en politie en vier demonstrerende Sinhalese menigten van naar schatting 15.000 personen.

Bij het vertrek van premier Gandhi op 30 juli 's morgens deed zich een incident voor. Toen de Indiase premier de erewacht van de Srilankaanse marine voor het presidentiële paleis inspecteerde, hief een matroos plotseling zijn geweer op om Gandhi een klap met de kolf toe te dienen. De premier bleef ongedeerd; de matroos werd onmiddelliik overmeesterd en weggevoerd.

In een commentaar onder de k~~ ,,Stoutmoedige gok'' schreef *NRC/* H'blad (29-7) o.a.:

,,Een daad van wanhoop van twee geïsoleerde politici? Hoe anders kan men het uit de lucht gevallen vredesplan voor Sri Lanka noemen dat vandaag in Colombo werd bekrachtigd door president Jayewardene en de spectaculair overgevlogen Indiase premier Gandhi? Of getuigt het ondertekenen van een akkoord, dat door de fanatieke Tamil-Tijgers nog niet is geaccepteerd, in een stad waar een uitgaansverbod heerst om de fanatieke Sinhalese demonstranten van de straat te houden van een stoutmoedige gok?

Sri Lanka dreef de afgelopen maanden. voortgestuwd door het escalerend geweld en de groeiende economische en politieke onvrede, naar de rand van de afgrond. Het vredesplan. weliswaar uit de nationale nood geboren. won aan betekenis door dat het prestige er aan kon worden verbonden van de man die Jayewardene's pogingen om de Tamil-rebellen militair te verslaan altijd heeft gefrustreerd: Rajiv Gandhi.

India heeft totdusver toegestaan dat de Tamil-strijders konden opereren vanuit de zuidelijke deelstaat Tamil Nadu die hun onlangs zelfs miljoenen guldens ,,humanitaire hulp'' verstrekte. Vorige maand naderde de relatie tussen Colombo en New Delhi het breekpunt toen Gandhi besloot, in een openlijke steunbetuiging aan de Tamils, een squadron transportvliegtuigen voedsel te laten droppen boven de omsingelde Tamil-bolwerken bij Jaffna. Deze schending van het Sri-Lankese luchtruim en deze partijdigheid van ,,bemiddelaar'' Gandhi moeten Jayewardene ervan hebben overtuigd dat concessies onontkoombaar waren.

Of het plan zal slagen is zeer de vraag. De basis van het akkoord is wel heel dun, gezien elementen als het voorgenomen referendum in de oostelijke provincie dat alles weer te niet kan doen. Jayewardene ziet zich bovendien geconfronteerd met een opstand binnen zijn eigen kabinet èn met onvrede onder de Sinhalezen. die vinden dat hij uitverkoop heeft gehouden van de belangen van de meerderheid. Maar Jayewardene moet hebben gedacht dat het nu of nooit is. De 81-jarige patriarchregeert al tien jaar. Als hij het plan vlak voor de verkiezingen vanvolgend jaar had gepresenteerd, zou hij met zijn achterban zijn weggevaagd door de linkse, nationalistische oppositic van mevrouw Bandaranaike.

Wat Gandhi naar Colombo heeft gedreven is duidelijker. Halver ege zijn ambtsperiode is zijn positie door corruptieschandalen, de opstand binnen zijn Congrespartij, het aanhoudende sikh-terrorisme en het religieuze geweld tussen moslims en hindoes. zwakker dan ooit. Een succes heeft hij dringend nodig. Maar de vraag is of Gandhi niet opnieuw te haastig een vredesakkoord sluit, zoals hij dat ook vorig jaar deed in eigen land met de gematigde sikh-leiders in Punjab. Als anderzijds zijn gok slaagt, kan Gandhi voor weinig inspanning als voorlopige held naar New Delhi terugkeren.

Een echte held kan Gandhi pas zijn als hij de grommende Tamil-Tijgers blijvend weet te temmen. Om dat te doen hoeft hij slechts de Tamil-schuilplaatsen in Tamil Nadu te sluiten en de marine op serieuze wijze te laten patrouilleren in de nauwe Straat van Palk om zo de navelstreng van de Tamil-Tijgers door te knippen. Zo'n krachtig optreden tegenover de marxistisch georiëntieerde Tamil-leiders ten gunste van een meer dan redelijk vredesakkoord zou niet alleen voor de separatisten in eigen land een duidelijke boodschap inhouden, maar zou ook de *zekerste* manier zijn om zijn ineengeschrompelde imago in binnen- en buitenland weer op te vijzelen. Dan zou hij zijn gok inderdaad met de vereiste stoutmoedigheid hebben gedaan.''

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

ONRUST IN PANAMA

Sinds begin juni is het onrustig in Panama. Die onrust ontstond op 6 juni toen kol. Roberto Diaz Herrera de opperbevelhebber van de defensiemacht en Panama's ,,sterke" man. gen. Manuel Antonio Noriega Moreno, beschuldigde van betrokkenheid bij moord, verkiezingsfraude en drugssmokkel (zie verderop).
Kol. Diaz was tot 1 juni, toen hij met vervroegd pensioen ging, als stafchef van de defensiemacht tweede man binnen de strijdkrachten geweest. Noriega was zijn chef.

Op 12 augustus 1983 was Noriega, die sinds december 1982 stafchef van de Nationale Garde was geweest. commandant van de Nationale Garde geworden als opvolger van gen. Ruben Dario Paredes (pag. 139/2-1984). Diaz was toen stafchef geworden in de plaats van Noriega. In het najaar van 1983 was de Nationale Garde opgesplitst in drie takken, land-. luchtmacht en marine, en had zij de naam Fuerzas de Defensa (defensiemacht)gekregen (zie pag. 139/3-1984 en pag. 337/1-1984).

De beschuldigingen tegen gen. Noriega waren niet nieuw, maar het was voor het eerst dat zij uit militaire kring werden gelanceerd.
De verklaringen van kol. Diaz veroorzaakten een golf van ongeregeldheden en protestacties in m.n. Panama Stad, waarbij werd aangedrongen op het aftreden van gen. Noriega en de burgerregering van president Eric Arturo Delvalle Henriques, die op 28 september 1985 de opvolger was geworden van de op 6 mei 1984 gekozen Nicholas Ardito Barletta (pag. 337 e.v.-1984 en pag. 657-1985).

Sinds de presidents- en parlementsverkiezingen van 6 mei 1984 ontwikkelde de situatie in Panama zich als volgt: Quintero had voorgesteld de omstreden zetel toe te wijzen aan de oppositie, terwijl de andere leden van het tribunaal van mening waren dat er in het betreffende kiesdistrict nog een keer gestemd moest worden.

Protesten tegen beweerde fraude bij de verkiezingen van mei 1984. Aftreden president nationale verkiezingstribunaal

Protesten in Panama Stad tegen beweerde fraude bij de verkiezingen van 6 mei 1984 (pag. 337 e.v.-1984) omvatten een demonstratie op 9 oktober 1984, waartoe was opgeroepen door de Alliantie van de Democratische Oppositie (ADO).De vakbond van onderwijzend personeel nam aan de demonstratie deel ter herdenking van een staking van haar leden in 1979.
Op 10 oktober 1984, de dag voor de inauguratie van de op 6 mei tot president van Panama gekozen Nicholas Ardito Barletta, riep gen. Noriega de bevolking op de nieuwe president te steunen en benadrukte dat de strijdkrachten bereid waren toe te staan dat een burger het presidentschap op zich nam. Ondertussen maakten de ,,Dobermans", de oproerpolitie, door het afschieten van kogels een einde aan een demonstratie tegen beweerde verkiezingsfraude. Ongeveer 50 mensen werden gearresteerd, Gen. Noriega verklaarde later dat de demonstranten waren verspreid teneinde de openbare orde te handhaven.

Op 15 oktober trad de president van de Junta Nacional de Escrutinio (het nationale verkiezingstribunaal), Cesar Quintero, af nadat hij een geschil over de toewijzing van een zetel in de op 6 mei gekozen Asamblea de Legisladores (Wetgevende Assemblée) had verloren.

Aan zeven politieke partijen legale status ontnomen

Medio november 1984 werd aan zeven politieke partijen die er bij de verkiezingen van mei niet in geslaagd waren het percentage stemmen te behalen dat volgens de kieswet nodig was voor hun voortbestaan, de legale status ontnomen.

De zeven waren de Panamese Partij (PP),het Brede Volksfront (FRAMPO)., de Panamese Volkspartij (PPP), de Volksactiepartij (PAPO), de Nationale Volkspartij (PNP), de Socialistische Arbeiderspartij (PST)en het Verenigde Volksfront (FREPU).

Partijen die hun legale status behielden waren de Revolutionaire Democratische Partij (PKD),de Nationale Liberale Partij (PLN), de Arbeiderspartij (PALA), de Republikeinse Partij (PR) en de drie belangrijkste componenten van de Alliantie van de Democratische Oppositie (ADO), nl. de Christen-Democratische Partij (PDC), de Liberale Beweging van de Nationalistische Republikeinen (MOLIRENA) en de Authentieke Panamese Partij (PPA).

Ardito was in 1984 gekozen namens de Nationale Democratische Unie (UNADE). een coalitie die uit de volgende zes partijen bestond: de PRD, het FRAMPO, de PALA, de PLN, de PR en de PP. Ardito was lid van de PRD en eerste vicepresident Delvalle behoorde tot de PR.

Gen. Manuel Antonio Noriega Morena, de ,,sterke" man van Panama. op 14 juni 1987 tijdens een bezoek aan een dorpje op 350 km afstand van de hoofdstad.

President *Ardito* herziet na protesten bezuinigingsprogramma

Op 13 november 1984 kondigde president Ardito een aantal economische bezuinigingsmaatregelen aan, die hij na protesten en stakingsdreigingen op 26 november weer introk.

Nadat Ardito op 6 mei 1984 de presidentsverkiezingen had gewonnen, had hij gezegd dat hij van plan was ,,een regering van nationale verzoening'' te vormen. het democratische proces in Panama te consolideren. he? staatsapparaat te moderniseren, en een economisch programma van vijf procent groei per jaar uit te voeren.
Hij wilde de particuliere sector aanmoedigen, bezuinigen op de staatssector en zich verder concentreren op programma's voor ontwikkeling van de infrastructuur van het land en op de bevrediging van de basisbehoeften van de bevolking, m.n. op goedkope huisvesting.

De aangekondigde maatregelen hadden tot doel het in 1985 geprojecteerde begrotingstekort van 132 mln balboa (op dat moment kwam 1 balbao overeen met 1 dollar) te verminderen.
Aanzienlijke besparingen werden verwacht van een rationalisering van de overheidsuitgaven en van een twee jaar durende bevriezing van de salarissen van regeringsfunctionarissen (met uitzondering van de lagere salarissen). Ongeveer 55 mln balboa moest komen van een nieuwe belasting op speciale diensten, die zeven procent zou bedragen, een verhoging van de grondbelasting en een verhoging van de leges voor licenties t.b.v. banken die in Panama opereerden.
De regering verklaarde dat het bezuinigingsprogramma haar in staat zou stellen de werkgelegenheid bij de overheid op het bestaande niveau te houden en de schuld van de overheid aan het buitenland te betalen, terwijl de last van de verhogingen van belastingen en leges in de eerste plaats zou drukken op buitenlandse ondernemingen en hogere inkomensgroepen.
Aanvankelijk verwierp de Nationale Raad van Particuliere Ondernemingen (Conep, een werkgeversorganisatie) het bezuinigingsprogramma en vooral de belasting op speciale diensten, maar later wilde de Conep wel samenwerken met het ministerie van financiën om alternatieve bronnen van inkomsten te vinden voor de voorgestelde nieuwe belasting.
Twee organisaties die actief campagne voerden tegen de maatregelen waren de Nationale Raad van Georganiseerde Arbeiders (Conato) en het Nationale Cöordinerende Burgercomité (Cocina, dat ongeveer 20 professionele organisaties omvatte).
Op 21 november werd in Panama Stad een door de Conato georganiseerde mars gehouden. De deelnemers daaraan dreigden met een algemene staking wanneer de president niet binnen vijf dagen het bezuinigingsprogramma zou herroepen.
Ook het Cocina dreigde met stakingen. De organisatie eiste een intrekking van de belasting op speciale diensten, de vervolging van de volgens haar corrupte regering en militaire functionarissen, een controle van de begroting van de defensiemacht, en een terugbrenging van de defensiebegroting tot het minimum.
Op 26 november maakte president Ardito bekend dat de belasting op speciale diensten niet doorging en hij beloofde de bezuinigingsmaatregelen te herzien.
Het Cocina zette zijn protestmarsen echter voort. Op 27 november marcheerden volgens Reuter (28-11-1984) meer dan 20.000 mensen door de straten van de hoofdstad en op 12 december protesteerden, aldus Le Monde (15-12-1984), verscheidene duizenden mensen in Panama Stad.
Verder had het Cocina alle Panamezen opgeroepen tot een algemene staking vanaf 27 november, aanvoerend dat niet aan alle door de organisatie gestelde eisen was voldaan. Na besprekingen met de regering, onder auspiciën van de Rooms-Katholieke Kerk, werd de staking, waaraan voornamelijk gehoor was gegeven door mensen in de onderwijs- en medische sector, medio december afgelast.
Op 6 december werden alternatieve bezuinigingsvoorstellen voorgelegd aan het parlement en op 12 december werd de belasting op de speciale diensten officieel door het parlement afgewezen.

Onderhandelingen over de buitenlandse schuld. Nieuw pakket bezuinigingsmaatregelen

Op 19 november 1984 begonnen tussen Panama en de belangrijkste commerciële banken waarbij het land in het krijt stond besprekingen over een herschikking van meer dan $600 mln aan overheidsschuld die in 1985 en 1986 betaald moest worden. Als onderdeel van het financieringspakket streefde Panama ook naar nieuwe kredieten van tussen de $50 mln en $100 mln.
Op 18 december verleende een adviesgroep van 12 banken (met aan het hoofd de Bank of America National Trust and Savings Association) Panama een moratorium van 90 dagen voor ongeveer $ 50 mln die in het eerste kwartaal van 1985 betaald moest worden. Het moratorium werd verleend om Panama in de gelegenheid te stellen onderhandelingen te voltooien met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) over een standby krediet voor 1985-1986, dat het standby krediet van het IMF van juni 1983 (dat eind 1984 afliep) moest vervangen. Panama's buitenlandse schuld van op dat moment $ 3,7 mrd vertegenwoordigde meer dan 75 procent van het Bruto Nationale Produkt van het land.
Medio februari 1985 probeerde de Panamese minister voor planning en economisch beleid, Ricuarte Vasquez Morales, in Washington een nieuwe financiële regeling te treffen met de Amerikaanse regering (die voor 1985 al financiële hulp had aangeboden). Ook besprak hij met IMF-functionarissen de herziene voorstellen van zijn regering voor een economische hervorming.
Begin maart keurde de Asamblea de Legisladores een pakket bezuinigingsmaatregelen goed die aanmerkelijk minder stringent waren dan die welke de regering eind 1984 had moeten intrekken.

Op 20 mei 1985 maakte de regering bekend dat met het IMF en de Wereldbank een overeenkomst was bereikt inzake een ,,letter of intent'' over economische hervormingen die de weg zouden openen voor een standby krediet van het IMF.

Op 13 juni maakte de Bank of America, als vertegenwoordigster van 13 banken, bekend dat Panama de betaling van $603 mln, die het land in 1985-1986 verschuldigd was, mocht uitsmeren over 12 jaar. Verder kreeg het land nieuwe leningen ter waarde van $60 mln en verschillende kredietfaciliteiten tot een bedrag van $217 mln.
Op 1 en 2 juli vond in Panama een algemene staking plaats uit protest tegen de introduktie van een pakket economische maatregelen, waaronder een verhoging van de prijzen voor basisgoederen en een twee jaar durende bevriezing van de salarissen in de overheidssector. De staking eindigde na een belofte van de regering dat een nationale commissie de maatregelen zou bekijken.

Op 15 juli 1985 maakte het IMF bekend dat Panama voor 21 maanden een standby krediet zou krijgen ter waarde van 90 mln Speciale Trekkingsrechten (Special Drawing Rights, SDR's). Op dat moment stond 1 SDR gelijk aan $ 1,03. Het door het IMF van Panama geëiste economische programma voor 1985-1986 was gericht op het binnenkrijgen van meer financiën voor de staat en het meer dan halveren van het overheidstekort.
Met het oog op een voortdurende binnenlandse onrust over het economische beleid maakte de regering begin augustus bekend dat zij het IMF zou vragen om een herziening van de ,,letter of intent''. Later die maand werd

echter toch melding gemaakt van verdere stakingsacties en protesten.

President *Ardito* opgevolgd door eerste vice-president Delvalle, Kwestie-Spadafora

In de nacht van 27-28 september 1983 trad president Ardito af en op 28 september werd hij opgevolgd door eerste vice-president Eric Arturo Delvalle Henriquez (pag. 657-1985).
In een toespraak voor de televisie zei Ardito dat hij was afgetreden wegens meningsverschillen binnen de regeringscoalitie. Naar zijn zeggen hadden enige coalitiepartners alsmede de militairen de samenwerking met hem opgezegd, omdat zij onder zijn presidentschap geen mogelijkheid zagen de moeilijke problemen van het land op te lossen. Hij was, zo zei hij, opgestapt om de vrede in het land niet in gevaar te brengen.
De meningsverschillen zouden zijn gegaan over het economische beleid en de moord op een tegenstander van de militairen, Hugo Spadafora, wiens lijk op 14 september in Costa Rica bij de grens met Panama was gevonden. Ardito had aangekondigd een onderzoek te zullen instellen naar de dood van Spadafora, die was gemarteld en onthoofd. Familieleden van Spadafora zeiden dat deze voor het laatst in het grensgebied was gezien onder bewaking van Panamese veiligheidstroepen.

Op 12 augustus had gen. Noriega in een toespraak felle kritiek geleverd op het beleid van de regering en gezegd dat de situatie na tien maanden burgerbewind ,,volkomen anarchistisch en niet meer onder controle'' was.

Verder was Carlos Ivan Zuñiga, een andere bekende criticus van de militairen en leider van de in november 1984 formeel afgeschafte Volksactiepartij, eind augustus ontvoerd en vervolgens zwaar mishandeld aangetroffen bij de grens met Costa Rica, iets waarvoor hij de defensiemacht verantwoordelijk stelde. Uit protest tegen dit incident en ander vermeend geweld en intimidatie hadden doktoren en leraren een staking van 48 uur georganiseerd.

Op 9 oktober 1985 marcheerden zo'n 50.000 mensen door de straten van Panama-Stad en eisten een onafhankelijk onderzoek naar de dood van Spadafora.

Op 19 juni 1986 diende de familie van Spadafora een formele aanklacht in tegen Noriega en vroeg de procureur-generaal te onderzoeken of de generaal opdracht tot de moord had gegeven. De stap werd ondersteund door de antimilitaristische Volksactiepartij (PAPO) en de Authentieke Panamese Partij (PPA) van Arnulfo Arias Madrid.

Begin 1986 was een onderzoek naar de moord op Spadafora afgesloten nadat de procureur-generaal tot de conclusie was gekomen dat Spadafora in Costa Rica was gedood en dat er geen bewijs van betrokkenheid van de Panamese defensiemacht was. Uit een Costaricaans onderzoek was echter gebleken dat Spadafora in Panama was gedood en dat zijn lijk vervolgens op Costaricaans grondgebied was gedumpt.

Adviesorgaan voor gen. Noriegu. Plannen tot uitbreiding omvang defenszemacht

Op 10 oktober 1985 maakte gen. Noriega de vorming bekend van een nieuw orgaan bestaande uit experts, zowel burgers als militairen, om hem te adviseren op het gebied op de buitenlandse politiek, de economie, de wet en de veiligheid. De formele instelling van de ,,persoonlijke generale staf'' werd in brede kring gezien ais een middel de al lang erkende invloed van de militairen op het politieke leven van Panama te institutionaliseren.
Verder werd die maand melding gemaakt van plannen voor een uitbreiding van de omvang van de defensiemacht tot ongeveer 25.000 man (in vergelijking met 11.000 in 1983) als voorbereiding voor de overname door Panama in het jaar 2000 van de verantwoordelijkheid voor het Panama Kanaal. De uitbreiding omvatte de vorming van de eerste twee moderne gevechtseenheden in Panama. De ene zou langs de grens met Costa Rica worden gestationeerd, terwijl de andere het Panama Kanaal moest verdedigen.

Benoemingen binnen de PRD

Op 12 december 1985 kwam het uit 300 leden bestaande nationale directoraat van de door de militairen gesteunde Revolutionaire Democratische Partij (PRD) bijeen om een nieuw vijf leden tellend nationaal uitvoerend comité te kiezen. Het vorige comité zou zijn afgetreden wegens meningsverschillen binnen de regeringscoalitie.
Romulo Escobar Bethancourt, die adviseur van brig.-gen. Omar Torrijos Herrera - de vroegere sterke man van Panama - was geweest, werd gekozen tot president van de PRD en Carlos Ozores Typaldos tot secretaris-generaal.

Ozores Typaldos was vroeger minister van buitenlandse zaken en van binnenlandse zaken en justitie geweest, alsmede permanent vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties.

Economisch aanpassingsprogramma leidt tot stakingen en rellen

Op 2 maart 1986 maakte president Delvalle bekend dat functionarissen van de Wereldbank zijn op 29 januari openbaar gemaakte nieuwe economische aanpassingsprogramma hadden goedgekeurd. Dit had tot gevolg dat Panama weer in aanmerking kwam voor nieuwe leningen en andere financieringsfaciliteiten.
Uit protest tegen m.n. de in het aanpassingsprogramma opgenomen hervorming van de arbeidswetten riep de Conato op tot een algemene staking voor onbepaalde tijd die op 10 maart moest beginnen. De hervorming hield o.m. in dat betalingen voor overwerk van werknemers in kleine bedrijven zouden worden verminderd, arbeiders die niet bij een vakbond waren aangesloten thuiswerk mochten verrichten. en seizoenswerk in de landbou zonder formeel contract mocht worden uitgevoerd.
Hoewel aan de stakingsoproep aanvankelijk goed gehoor werd gegeven, werd de bereidheid tot staken minder nadat het parlement op 15 maart de hervorming van de arbeidswetten had aangenomen. Twee dagen later ondertekende de president de wetsvoorstellen.
Op 16 maart werd bij botsingen in Panama Stad tussen ongeveer 20.000 betogers en de politie één demonstrant doodgeschoten.
Op 17 maart hielden zo'n 500 leden van de Vakvereniging van Panamese Industriëlen (SIP) in het hele land gedurende 24 uur de fabrieken gesloten uit protest tegen andere elementen in het economische aanpassingsprogramma. Zo werden regeringssubsidies voor lokale industrieën verminderd en ging de belasting voor ruwe materialen en machinerieën omhoog.
Op 19 maart werd besloten de algemene staking te beëindigen. Teneinde enigszins tegemoet te komen aan de eisen van de stakers besloot de regering tot een verlaging van de brandstofprijzen met tussen de acht en 26 procent met ingang van 24 april.

Op 20-21 januari 1986 had de Nationale Federatie van Panamese Overheidsemployés (Fenasep) een algemene staking van 48 uur gehouden uit protest tegen kortingen op de ambtenarensalarissen en een vermindering van banen.

Amerikaanse beschuldigingen tegen gen. *Noriega*

In de New York Times van 12 juni 1986 werd bericht dat gen. Noriega ,,op grote schaal betrokken'' was geweest bij een aantal illegale activiteiten, waaronder handel in drugs, het witmaken van ,,vuil''geld en het leveren van wapens aan de linkse Columbiaanse guerrilla-organisatie M-19 (Movimiento 19 de Abril). De krant citeerde hoge functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, het Witte Huis, het ministerie van defensie en van inlichtingendiensten die zeiden dat uit bewijsmateriaal

ook bleek dat gen. Noriega betrokken was geweest bij de moord op Spadafora en dat hij de laatste 15 jaar geheime informatie had doorgegeven aan tegelijk Cuba en de VS. Bovendien was Noriega geïdentificeerd als een geheime investeerder in Panamese exportmaatschappijen die Amerikaanse technologie aan Cuba en Oosteuropese landen verkochten.

Een dag later onthulde de *New* York *Times* dat Amerikaanse functionarissen belast met de handhaving van de wet, in 1972 hadden voorgesteld gen. Noriega ,,totaal en volledig te immobiliseren als gedeeltelijke oplossing voor de ernstige drugshandel van het land'' waarin gen. Noriega vermoedelijk een sleutelrol speelde. Het plan Noriega onschadelijk te maken maakte deel uit van vijf voorstellen die waren voorgelegd aan John E. Ingersoll, de toenmalige directeur van het Amerikaanse Bureau voor Narcotica en Gevaarlijke Drugs, die de details van het krantebericht later die dag bevestigde.

Volgens de *New* York *Times* hadden de Amerikanen echter besloten de verschillende illegale operaties van Noriega door de vingers te zien omdat deze had samengewerkt met Amerikaanse inlichtingendiensten en had toegestemd in de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Panama, waar zich het hoofdkwartier van het Amerikaanse Zuidelijke Commando bevond, dat als essentieel werd gezien voor de Amerikaanse belangen in Latijns-Amerika.

Op 12 juni keerde gen. Noriega van een bezoek in Washington terug in Panama. Na een spoedbijeenkomst van hoge regeringsfunctionarissen ontkende zowel president Delvalle als gen. Noriega de beschuldigingen en de generaal verklaarde dat de beschuldigingen niet tegen hemzelf, maar tegen Panama waren gericht.

Intussen riep minister van buitenlandse zaken Jorge Abadia Arias de Amerikaanse ambassadeur in Panama, Arthur H. Davis, bij zich op het matje wegens de ,,buitenlandse inmenging'' in Panamese aangelegenheden.

Op 13 juni eiste Arnulfi Arias Madrid, de leider van de oppositionele Authentieke Panamese Partij (PPA),het aftreden van de leiding van de landmacht en een regeringsonderzoek naar de activiteiten van gen. Noriega.

Op 14 juni riep Ricardo Arias Calderon, de president van de Christen-Democratische Partij (PDC), de ,,verantwoordelijke officieren en manschappen'' op ,,de noodzaak van een nieuw militair opperbevel te erkennen''.

Op 17 juni ontkende Noriega nogmaals de beschuldigingen en zei dat hij niet van plan was op te stappen. Volgens hem was hij het slachtoffer van een politieke campagne van zijn vijanden. Ook zei hij dat de beschuldigingen tegen hem waren geuit om te verhinderen dat Panama in het jaar 2000 de controle kreeg over het Panama Kanaal.

Op 17 juni verklaarde de Panamese regering in een communiqué dat zij tevreden was met een formele uitleg van het Amerikaanse beleid ten aanzien van Panama die ambassadeur Davis op 16 juni had gegeven.

Vijf dagen later echter citeerde de *New* York *Times* Amerikaanse functionarissen die zeiden dat de Verenigde Staten ,,afdoend bewijs hebben verzameld waaruit blijkt dat gen. Noriega... de Panamese defensiemacht opdracht had gegeven in te grijpen en de resultaten van de presidentsverkiezingen van 1984 te wijzigen'' (,,overturn'').

De functionarissen zeiden dat de Amerikaanse inlichtingendienst (CIA) en de Amerikaanse ambassade in Panama Stad destijds tot de conclusie waren gekomen dat er bij de verkiezingen op grote schaal was gefraudeerd, aldus het dagblad.

De *New* York *Times* schreef dat volgens deze Amerikaanse functionarissen de CIA en de ambassade hadden vastgesteld dat gen. Noriega een vervalsing van de stemmen had bevolen om te verzekeren dat de overwinning zou toevallen aan Ardito die de steun had van het leger. Ardito zou met 1.713 stemmen verschil hebben gewonnen van Arnulfo Arias Madrid, de kandidaat van de Alliantie van de Democratische Oppositie (ADO). Arias Madrid was alle drie de keren dat hij tot president was gekozen (in 1940, 1949 en 1968) door de militairen afgezet (in 1941, 1951 en in 1968 al na elf dagen).

Volgens de *New* York *Times* hadden CIA-functionarissen onlangs op een geheime hoorzitting van een Senaatscommissie meegedeeld dat in feite Arias Madrid de verkiezingen had gewonnen met een meerderheid van 30.000 stemmen. De krant meldde verder dat de Amerikaanse ambassade kort na de verkiezingen had geconcludeerd dat Arias Madrid had gewonnen met een meerderheid van 25.000 stemmen.

Op 23 juni zei de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, dat hij ondanks beschuldigingen over verkiezingsfraude, op 11 oktober 1984 de beëdiging van Ardito Barletta tot president had bijgewoond, omdat een officiële Panamese commissie de resultaten had goedgekeurd.

Op 29 september nam de Asamblea de Legisladores een resolutie aan die de VS veroordeelde voor hun ,,duidelijke schending van het principe van niet-inmenging'', nadat de Amerikaanse Senaat op 24 september een voorstel had goedgekeurd voor het verlenen van gelden voor een CIA-onderzoek naar berichten over de relatie tussen de Panamese defensiemacht en handel in wapens en drugs, alsmede schendingen van de mensenrechten.

President Delvalle en zijn kabinet tekenden een zelfde resolutie, die later aan ambassadeur Davis werd overhandigd. In de resolutie stond dat de Senaatsbeslissing was geïnspireerd door Panama's rol bij de vorming van de Contadora-groep.

In oktober nam het Congres een geamendeerde versie van de Senaatsresolutie aan, die van de CIA eiste uiterlijk 1 maart 1987 verslag uit te brengen aan de subcommissies voor de inlichtingendiensten van Huis en Senaat.

De Contadora-groep was tijdens een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van Mexico. Venezuela, Panama en Columbia, van 5-10 januari 1983 op het eiland Contadora, opgericht en streefde naar een vreedzame oplossing voor de conflicten in Midden-Amerika (pag. 56/3 e.v.-1984). Contadora is één van de Pearl Islands in de golf van Panama.

Op 23 augustus 1986 had president Delvalle meegedeeld dat Amerikaanse troepen geen toestemming zouden krijgen tegenstanders van het Nicaraguaanse bewind (,,contra's'') te trainen op Amerikaanse bases in de Panama Kanaal-zone en herhaald dat hij geloofde ,,in het principe van zelfbeschikking en een vreedzame oplossing van het Midden-Amerikaanse conflict''.

Kabinetswijziging

In november 1986 vond een kabinetswijziging plaats (zie voor samenstelling van het op 4 oktober 1985 door president Delvalle gevormde kabinet pag. 657/3-1985). Hirisnel Sucre verving Bruno Garisto - en niet Baristo zoals hij op pag. 657 is genoemd - als minister van Agrarische ontwikkeling. Rogelio Dumanoir nam openbare werken over van Efrain Zanetti. Francisco Sanchez Cardenas volgde Carlos de Sedas op als minister van gezondheid en Roberti Bermudez werd benoemd tot minister van huisvesting in de plaats van Roberto Velasquez.

Drie van de vier ministers die werden vervangen, waren lid van de Revolutionaire Democratische Partij (PRD). De vierde, Zanetti, had als onafhankelijke in de regering gezeten.

Op 22 oktober had de PRD alle partijleden op hoge posten verzocht hun ontslag te nemen voor een ,,evaluatie'' door partijleiders. Diezelfde dag had Noriega tegen verslaggevers gezegd: ,,De mensen worden moe van regeringen die hun geen oplossingen geven... Iedereen wenst een verandering.'' De kabinetswijzigingen werden doorgevoerd ondanks verzet van president Delvalle.

Demonstraties. Lening Wereldbank. Begroting voor 1987

In oktober 1986 hield de Conato twee demonstraties uit protest tegen privatiseringsplannen van de regering. De in augustus bekendgemaakte plannen, die deel uitmaakten van het economische aanpassingsprogramma, hadden betrekking op staatsbezit ter waarde van naar schatting $15 mln, waaronder de luchtvaartmaatschappij Aeroperlas, Citricos de Chiriyui (citrusfruit), het Contadora-toeristencomplex, het suikerbedrijf Las Cabras en de verhuurmaatschappij Eriderna.

Op 1 december ondertekende president Delvalle een overeenkomst met de Wereldbank voor een structurele aanpassingslening van $100 mln, waarvan een deel onmiddellijk en het andere deel na zes maanden zou worden verstrekt.

Op 30 december keurde de Asamblea de Legisladores na een langdurig debat een begroting voor 1987 goed van 1,866 mrd balboa, een stijging van 13 procent vergeleken met de totale begroting voor 1986 (op 31 december 1986 was de balboa evenveel waard als de dollar). In de Asamblea was verzet gerezen tegen de hoogte van de uitgaven voor de defensiemacht, die 104,6 mln balboa bedroeg.

Tweede man defensiemacht Diaz opgevolgd door Justines. Beschuldigingen tegen *Noriega*. Protesten.

Op 2 juni 1987 werd bekendgemaakt dat kol. Roberto Diaz Herrera, de stafchef van de defensiemacht, op 1 juni was vervangen door kol. Marcos Justines. Volgens de bekendmaking was Diaz (49) om gezondheidsredenen gepensioneerd.

Op 6 juni beschuldigde kol. Diaz tegenover een groep journalisten die hij bij zich thuis had uitgenodigd gen. Noriega van 1) fraude bij de verkiezingen van 1984; 2) een samenzwering met lt.-kol. Wallace Nutting, van 1979 tot 1983 hoofd van het Amerikaanse Zuidelijke Commando, de CIA en anderen om een bom te plaatsen in het vliegtuig, waarin Noriega's voorganger, brig.-gen. Omar Torrijos Herrera, was omgekomen toen het in juli 1981 neerstortte; 3) het ,,organiseren" van de moord op Spadafora; en 4) van betrokkenheid bij het smokkelen van drugs.

Op 8 juni ontkende gen. Noriega voor de televisie alle beschuldigingen. Hij beschuldigde Diaz van participatie in een tegen de regering gerichte samenzwering en van ,,hoogverraad".
Op 9 juni kwam het in Panama Stad tot een treffen tussen de politie en ongeveer 1.500 betogers. De demonstranten eisten het aftreden van gen. Noriega. Diezelfde dag kwam Diaz op zijn uitlatingen terug. In een televisieuitzending zei hij o.m.: ,,Niemandis schuldig" (...), misschien ben ik de enige schuldige. Ik heb in deze stad grote onrust veroorzaakt."

De leiders van een aantal politieke partijen die tegenstander zijn van gen. Noriega tijdens een persconferentie in Panama Stad op 15 juni 1987. V.l.n.r.: Casco Arias, Cesar Pereira Burgos, Carlos Ivan Zuniga, Ricardo Arias Calderon, Jose Salvador Muñoz, Julio Harris en Mario Galindo.

Afkondiging noodtoestand. Verlenging

Na aanhoudende rellen in Panama Stad en Coton ondertekenden president Delvalle, eerste vice-president Roderick Esquivel en alle kabinetsleden op 10 juni 1987 decreet nr 56, waarbij de noodtoestand werd afgekondigd. Onder de noodtoestand werden art. 21, 23, 27, 29, 37, 38 en 44 van de grondwet buiten werking gesteld. De artikelen hadden betrekking op de vrijheid van meningsuiting en van vergadering, het gevrijwaard blijven van ongepaste fouillering en aanhouding, de bewegingsvrijheid, de onschendbaarheid van post en telefoongesprekken en het recht te worden ingelicht over de reden van arrestatie. Duurde de opschorting van de artikelen langer dan tien dagen, dan zou het decreet ter goedkeuring moeten worden voorgelegd aan het parlement. De noodtoestand werd met onmiddellijke ingang van kracht.
Op 19 juni werd de noodtoestand voor onbepaalde tijd verlengd. In een die dag te Panama Stad gepubliceerd communiqué stelde de regering dat er ,,een systematische campagne tot oproer" bestond die een verlenging van de noodtoestand noodzakelijk maakte.
Een dag later keurde de Asamblea de Legisladores met 41 tegen 10 stemmen het decreet inzake de noodtoestand goed.

Vijf oppositiepartijen starten gemeenschappelijke actie

Op 10 juni 1987 lieten vijf oppositiepartijen weten dat zij ,,een gemeenschappelijke actie hebben gestart opdat het Panamese volk een patriottisch orgaan (junta) van democratische herstructurering vormt m.b.t. zijn politieke, burgerlijke, vakbonds- en religieuze organisaties teneinde de strijd om democratisering en een hogere moraal in ons land te versterken". ,,Teneinde de strijd voor de democratisering en de hogere moraal ... te intensiveren, roepen de bovengenoemde partijen onder leiding van Camilo Saavedra, een gepensioneerd officier met verantwoordelijkheidsgevoel, op tot een algemene mobilisering van de bevolking, ter ondersteuning van de door de Nationale Burgerkruistocht uitgeroepen actie van burgerlijke ongehoorzaamheid, en tot een algemene staking", aldus een door Mauro Zuñiga op 10 juni voorgelezen boodschap.
De vijf partijen waren de Authentieke Panamese Partij (PPA), de Christen-Democratische Partij (PDC), de Liberale Beweging van de Nationalistische Republikeinen (MOLIRENA), de Authentieke Liberale Partij (PAL) en de Volksactiepartij (PAPO).

Op 11 juni lag het openbare leven in het land stil als gevolg van de algemene staking. 's Avonds werd een van de belangrijkste leiders van de campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid, Aurelio Barria, voorzitter van de Kamer van Koophandel, gearresteerd toen hij aan een tegen de regering gerichte bijeenkomst wilde deelnemen.

In de Nationale Burgerkruistocht (Cruzada Civilista), hadden zich meer dan 100 groeperingen van o.m. arbeiders, studenten en zakenlie-

den verenigd om actie te voeren tegen gen. Noriega.

Toespraak president Delvalle. VS willen herstel democratie

Op 11 juni 1987 waarschuwde president Delvalle in een toespraak dat zijn regering ,,alle middelen zal gebruiken om iedere poging tot destabilisatie te onderdrukken''. Hij zei dat de demonstraties tegen zijn regering op afstand werden geleid door ,,buitenlandse krachten'' en waren opgezet door degenen die ,,bij de verkiezingen van mei 1984 hebben verloren''. De buitenlandse krachten waren volgens hem mensen ,,die tegenstander zijn van onze politiek, die geleid wordt door het verkrijgen van een vreedzame oplossing in Midden-Amerika, en mensen die proberen de realisatie van het verdrag (over het Panama Kanaal, red.) te verhinderen''.
De afkondiging van de noodtoestand rechtvaardigde hij als een maatregel die noodzakelijk was om de ,,orde te herstellen en de instituties veilig te stellen''.
Die dag verklaarde gen. Noriega dat hij niet van plan was af te treden.
Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken deed die dag een oproep tot een herstel van de democratie in Panama. ,,Wij steunen het doel van vrije, smetteloze verkiezingen en de ontwikkeling van een apolitieke professionele militaire institutie'', aldus het ministerie.

Kol. Diaz krijgt politiek asiel in Spanje

Op 12 juni 1987 vroeg kol. Diaz politiek asiel in Spanje en twee dagen later deelde een woordvoerder van het Spaanse ministerie van buitenlandse zaken mee dat Spanje de kolonel asiel had verleend op humanitaire gronden en omdat de Panamese regering ermee had ingestemd.
In een brief aan de Spaanse premier Felipe Gonzalez had Diaz gezegd dat een bloedbad dreigde. De kolonel zei dat hij na de beschuldigingen tegen gen. Noriega zijn leven niet meer zeker was.
Op 14 juni zei Diaz dat hij naar Panama zou vertrekken wanneer de noodtoestand werd opgeheven.

Einde algemene staking. Rol van de Rooms-Katholieke Kerk

Op 13 juni 1987 maakten de banken bekend dat zij die dag hun deuren weer zouden openen en in dat weekeinde (13-14 juni) gingen ook veel andere zaken weer open.
Diezelfde dag (13 juni) namen zo'n 3.000 mensen in Panama Stad deel aan een ,,mis voor de vrede''. Religieuze bijeenkomsten waren de enige bijeenkomsten die onder de noodtoestand waren toegestaan. Toen mensen de Don Bosco kerk binnengingen vuurde de oproerpolitie traangasgranaten af. Helikopters vlogen meer dan een uur boven het kerkgebouw.

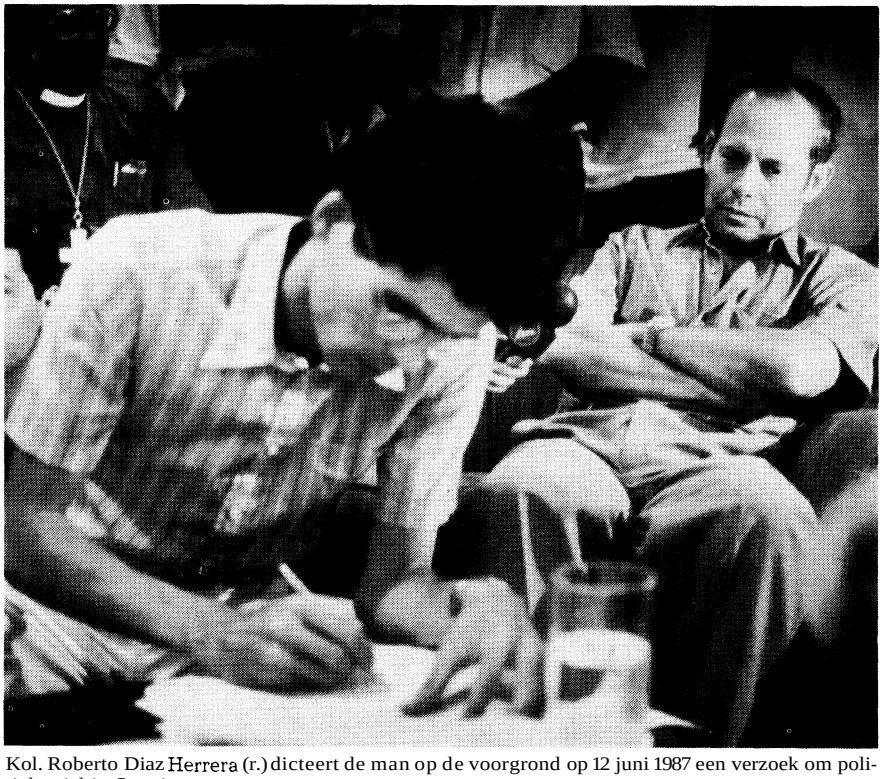

Kol. Roberto Diaz Herrera (r.) dicteert de man op de voorgrond op 12 juni 1987 een verzoek om politiek asiel in Spanje.

Tijdens de dienst werd Arnulfo Arias verwelkomd als wettige president van het land.

Op 14 juni zei de aartsbisschop van Panama, mgr Marcos Gregorio McGrath, dat de militairen ,,burgers die niets provocerends hebben gedaan'' hadden geslagen, dat zij ,,tot arrestaties zijn overgegaan zonder zich te identificeren'' en dat zij ,,vernederende methodes hebben gebruikt tegen gevangenen''.
Op 15 juni was het openbare leven bijna weer normaal en op 17 juni maakte de oppositie een einde aan de nationale staking. Als tegenprestatie vroeg de oppositie de regering de noodtoestand op te heffen.
Die dag (17 juni) riep ook de bisschoppenconferentie op tot een onmiddellijke beëindiging van de noodtoestand. Verder eiste zij echte autonomie voor de president, een grondig onderzoek naar alle beschuldigingen tegen de militairen en veroordeelde zij de schendingen van de mensenrechten tijdens recente demonstraties.

Op 15 juni 1987 nam de Asamblea de Legisladores een resolutie aan waarin door de Verenigde Staten gesteunde anti-regeringsgezinde samenzweerders de schuld kregen van de onlusten. In de resolutie werd een aantal personen beschuldigdvan ,,hoogverraad,rebellie en subversie'', onder wie oud-president Ardito, de vooraanstaande industrieel en ex-ambassadeur te Washington Gabriel Lewis Galindo en de leider van de Christen-Democraten Ricardo Arias.

Amerikaanse Senaat wil schorsing gen. *Noriega*. Panamese ambassadeur uit Washington teruggeroepen

Op 26 juni 1987 keurde de Amerikaanse Senaat een resolutie goed waarin om een schorsing van gen. Noriega werd gevraagd, totdat een ,,objectief'' onderzoek naar diens vroegere activiteiten was afgesloten.
Met 84 tegen twee stemmen vroeg de Senaat de Panamese regering bovendien om een herstel van de constitutionele rechten, de vorming van een ,,authentiek'' burgergezag, een openbare verklaring over de beschuldigingen die tegen bepaalde leden van de Panamese strijdkrachten waren gelanceerd, en eerbiediging van de mensenrechten en van de burgerlijke vrijheden.

Op 27 juni maakte president Delvalle bekend dat Panama zijn ambassadeur in Washington, Dominador Bazan, voor overleg had teruggeroepen. Delvalle noemde de resolutie een ,,onaanvaardbare inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Panama''.
Ook de Panamese legerleiding laakte de uitspraak van de Senaat. In een verklaring werd de Senaat ervan be-

schuldigd te functioneren ,,als een centrum voor politieke samenzwering tegen Panama''.

Op 29 juni riep de Panamese minister van buitenlandse zaken, Jorge Abadia Arias, de Amerikaanse ambassadeur Davis bij zich op het matje. Verder zei de minister dat hij bij Washington een officieel protest zou indienen. Diezelfde dag eiste de Asamblea de Legisladores de uitwijzing van de Amerikaanse ambassadeur uit Panama.

Noodtoestand opgeheven

Een paar uur later stemde de Asemblea de Legisladores voor opheffing van de noodtoestand. De voorzitter van de Asamblea zei op 29 juni in een vraaggesprek op de televisie dat de noodtoestand niet was opgeheven wegens Amerikaanse druk. ,,Het tegendeel is waar'', aldus de voorzitter, ,,Het besluit is genomen wegens het verlangen van het volk hun protest en verontwaardiging te uiten over de actie die is ondernomen door de Senaat van de VS, die probeert de oude politiek te doen herleven.''

Anti-Amerikaanse protesten. Opschorting Amerikaanse hulp

Op 30 juni 1987 kwam het tot incidenten bij de Amerikaanse ambassade in Panama Stad nadat duizenden mensen gehoorhaddengegevenaaneenoproep van de regering om daar tegen de ..Amerikaanse inmenging in Panamese aangelegenheden'' te protesteren. De ambassade werd bekogeld met stenen en verf. Auto's van de ambassade werden vernield.
Op 1 juli beschuldigde Charles Redman, de woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, de Panamese regering van ,,medeplichtigheid'' bij de incidenten. Hij insinueerde dat op bevel van gen. Noriega de troepen die het Amerikaanse ambassadegebouw hadden moeten beschermen, waren teruggetrokken. Ook zei hij dat de opheffing van de noodtoestand vooral bedoeld leek om de demonstratie tegen de Amerikaanse ambassade mogelijk te maken, en niet direct gericht was op het herstel van de burgerrechten.
Totdat de Panamese regering garanties kon geven voor de bescherming van Amerikaanse diplomaten en bezittingen, zouden het consulaat en de Amerikaanse bibliotheek gesloten blijven, aldus Redman.
Verder kwam het die dag in Panama Stad tot ongeregeldheden tussen voor- en tegenstanders van gen. Noriega, waarbij gebouwen van de regerende PRD en van de oppositionele PDC in brand werden gestoken.
Op een door de regering en strijdkrachten voor hem georganiseerde ondersteuningsmanifestatie zei gen. Noriega op 1 juli dat de beschuldigingen tegen hem en de strijdkrachten onderdeel vormden van pogingen van de Amerikaanse regering af te komen van de in 1977 met Panama gesloten overeenkomst inzake het Panama Kanaal.
Op 2 juli betuigde minister van buitenlandse zaken Abadia zijn spijt over de schade die de demonstranten aan de Amerikaanse ambassade hadden aangericht. Hij beloofde de schade te zullen vergoeden. De minister onderstreepte echter dat de regering niet verantwoordelijk gesteld kon worden voor de acties zoals Washington had gezegd en verklaarde dat zijn regering overwoog om de Amerikaanse ambassadeur tot ongewenst persoon te verklaren.
De minister noemde de demonstratie van duizenden aanhangers van de regeringspartij ,,een uitbarsting van nationalisme van een volk dat zich gekwetst voelt door de flagrante inmenging van de Senaat in Washington''.
Inmiddels ging de bevolking door met anti-Amerikaanse demonstraties. Op 2 juli werd een standbeeld van de Amerikaanse president Franklin D. Roosevelt van zijn sokkel getrokken en werd de leuze ,,Yankee, go home'' geschilderd op winkels, die later werden geplunderd. Tevens werd gedemonstreerd tegen de regering.
In Le Monde van 17 juli werd gemeld dat de VS de Panamese regering een rekening van $106 000 hadden gepresenteerd voor de schade die de Amerikaanse ambassade in de Panamese hoofdstad had geleden

Op **23** juli 1987 meldde de Washington Post dat de VS hun militaire en economische steun aan Panama hadden opgeschort. Daarnaast was besloten de contacten met gen. Noriega te verminderen.
Verder was de training van Panamese militairen gestaakt, kreeg de Panamese regering niet het gevraagde traangas en was de normale stroom van reserveonderdelen en materiaal naar de strijdkrachten stopgezet.
Volgens *NRC/H'blad* (24-'ij gaven de VS Panama per jaar voor $ 20 mln economische hulp en voor $ 6 mln militaire steun.

Volkscoördinatie komt met eisen

Op **3** juli 1987 ventilee de de Volkscoördinatie (Coordinadora de Organizaciones Populares, COP), een verzameling linkse groepen, op een persconferentie in Panama Stad een aantal eisen. De COP eiste de directe uitwijzing van de Amerikaanse ambassadeur Davis en van de Amerikaanse troepen (zo'n 9.000 a 10.000 man) in de Panama Kanaal-zone, de staking van het afbetalen van Panama's buitenlandse schuld en de nationalisatie van ,,fundamentele economische sectoren''.

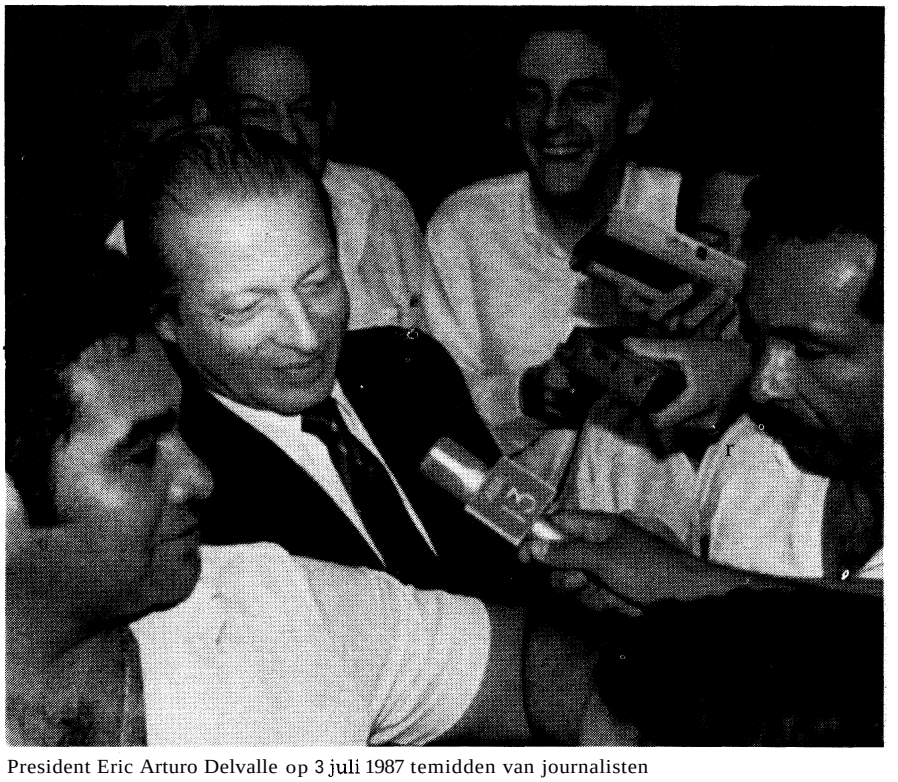

President Eric Arturo Delvalle op 3 juli 1987 temidden van journalisten

Demonstratie van vrouwen. President Delvalle gelast onderzoek naar de beschuldigingen tegen *Noriega*

Op 4 juli 1987 hielden tussen de 6.000 en 10.000 in het wit geklede vrouwen (wit was de kleur van de oppositie) een protestmars door het centrum van de hoofdstad. Zij werden begeleid door toeterende auto's, zwaaiden met witte zakdoeken en eisten het aftreden van gen. Noriega. Elders hingen jongeren. onder verwijzing naar Noriega's wat pokdalige gelaat, ananassen aan lantaarnpalen waarin messen staken.
Op 5 juli gelastte president Delvalle een onderzoek naar de beschuldigingen tegen Noriega. In een door radio en TV uitgezonden toespraak drong Delvalle er bij de strijdkrachten op aan ,,hun gelofte gestand te doen'' en zich terug te trekken in de kazernes, ,,zodat de burgerregering haar gezag kan uitoefenen''.
De president zei dat de beschuldigingen tegen de generaal ,,een snel en effectief onderzoek vragen zodat de feiten opgehelderd zullen worden''. Het onderzoek zou worden geleid door procureur-generaal Carlos Villalaz. Delvalle deed een dringend beroep op alle Panamezen zich te verzoenen om het land van een ramp te redden.
De ernstige crisis was volgens de president mede veroorzaakt door de ,,ongelukkige resolutie van de Senaat, die ertoe bijdroeg dat de gemoederen verhit werden omdat de ziel van het Panamese nationalisme geraakt werd''.
Tijdens de toespraak vonden in Panama Stad diverse betogingen plaats tegen de regering en gen. Noriega, en ook in de dagen die volgden bleef het onrustig.
De oppositie bestempelde het door Delvalle aangekondigde onderzoek als een ,,farce'' omdat procureur-generaal Villalaz gold als een Noriega-loyalist. De oppositie had om een onafhankelijk onderzoek gevraagd.

Op 7 juli raakten voor- en tegenstanders van het bewind in de hoofdstad slaags met elkaar.

Oppositie gaat door met acties ondanks demonstratieverbod. Publikatieverbod voor drie oppositiekranten. Sluiting radiozender. Arrestatie kol. Diaz

Op 7 juli 1987 vaardigde de regering een demonstratieverbod uit voor onbepaalde tijd. In een verklaring stond dat demonstraties voor onbepaalde tijd werden opgeschort ,,om de burgerij te beschermen na de ontdekking dat extremistische groepen...gewelddaden en aanvallen tegen de burgerbevolking

Kol. Roberto Diaz Herrera tijdens een persconferentie op 9 juli 1987.

hebben voorbereid''. De aanvallen, aldus de verklaring, hadden tot doel ,,een staat van anarchie te veroorzaken en de noodzakelijke condities te scheppen voor subversie en de omverwerping van democratische instituties''.

Op 10 juli kwam het in Panama Stad tot talrijke botsingen tussen anti-regeringsgezinde betogers en de oproerpolitie, nadat deze een door de Nationale Burgerkruistocht georganiseerde manifestatie had verhinderd.

Op 11 juli protesteerde de voorzitter van de Panamese mensenrechtencommissie, Oswaldo Velasquez, op een persconferentie tegen de schending van de grondwet. Velasquez hield gen. Noriega verantwoordelijk voor een schending van de mensenrechten op 10 juli: arrestaties, het binnendringen van huizen en fysiek geweld tegen demonstranten. Velasquez wees ook op het optreden van paramilitaire troepen, door het leger bewapende burgers, die ongestraft intimidatie-acties uitvoerden.
In La Prensa, het blad van de oppositie, meldde Velasquez dat 27 gearresteerde mannen en vrouwen ,,ernstig gefolterd'' of verkracht waren.

Op 11 en 12 juli trokken diverse karavanen luid toeterende auto's – getooid met witte vlaggen – door het centrum van Panama Stad. De oproerpolitie en militairen hielden verschillende auto's aan en sloegen de ramen kapot. Ook werden arrestaties verricht.

Op 12 juli vonden verder in tien kerken missen plaats waar het publiek gekleed ging in het wit.

Op 14 juli werd een amnestie afgekondigd voor de demonstranten die bij de protesten tegen het bewind waren gearresteerd. Volgens de regering werden in totaal 140 mensen vrijgelaten. Oppositieleiders konden niet bevestigen of hiermee nu iedereen vrij was.
Op 15 juli annuleerde de oppositie een manifestatie tegen gen. Noriega die voor 16 juli op het programma stond. De beslissing was genomen op verzoek van de Rooms-Katholieke Kerk.
Op 16 juli riepen de bisschoppen op tot een ,,dialoog'' teneinde een ,,vernietiging'' van de maatschappij te voorkomen. Verder beschuldigden zij de strijdkrachten van het folteren van gearresteerde leden van de oppositie.
Op 19 juli gaf president Delvalle gen. Noriega opdracht een onderzoek in te stellen naar een eventuele mishandeling van gearresteerde tegenstanders van de regering.

Op 20 juli riep de Nationale Burgerkruistocht op tot een algemene staking van 48 uur die op 27 juli moest beginnen. Met de staking hoopte de oppositie haar eis dat gen. Noriega zou vertrekken, kracht bij te zetten.
Op 26 juli vielen soldaten de burelen van de kranten La Prensa, El Extra en El Siglo binnen, om brieven van de regering af te geven waarin deze kranten voor onbepaalde tijd een publicatieverbod kregen opgelegd. Ook werd de oppositionele radiozender La Exitosa gesloten.
Een dag later riep Charles Redman, de woordvoerder van het State Department, het bewind in Panama op onmiddellijk een einde te maken aan de perscensuur. ,,De problemen van Panama kunnen niet worden opgelost door het opschorten van vrije discussie of door het volk van Panama informatie te onthouden'', aldus Redman.

Op 27 juli werd kol. Roberto Diaz Herrera na een vuurgevecht bij hem thuis gearresteerd. De woning was in de vroege morgen door militairen aangevallen.
's Middags deelden de strijdkrachten in een communiqué mee dat bij de 17 minuten durende actie 45 personen waren gearresteerd en dat er wapens in beslag waren genomen.
Verder begon die dag een algemene staking, die het openbare leven in de hoofdstad vrijwel stillegde. Soldaten patrouilleerden in groten getale door de straten. Een student kwam vroeg in de morgen door een politiekogel om het leveri. De staking werd op 28 juli voortgezet en verliep volgens de organisatoren succesvol.

Op 29 juli werd de Nationale Universiteit van Panama voor onbepaalde tijd gesloten na botsingen tussen enkele honderden studenten en de oproerpolitie. De studenten voerden actie tegen gen. Noriega. Vervolgens besloot de rector van de universiteit de hogeschool voor onbepaalde tijd te sluiten.

Elders in de stad betoogden duizenden mensen juist vóór de regering.
Diezelfde dag was kol. Diaz 's avonds op de TV te zien. Hij zei dat zijn toestand goed was. Minister van binnenlandse zaken Rodolfo Chiari de Leon bevestigde tegenover verslaggevers dat Diaz officieel in staat van beschuldiging was gesteld wegens verraad. De echtgenote van Diaz was volgens de Volkskrant (31-7-1987) die dag met haar vier kinderen en enkele leden van het huishoudelijk personeel aangekomen in Venezuela.
Op 30 juli eisten aartsbisschop McGrath en zeven andere leden van de kerkelijke hiërarchie in een gezamenlijke verklaring de vrijlating van Diaz. Verder hekelden zij het verschijningsverbod voor de drie oppositiekranten als een ,,partijdige toepassing van de wet".
Op 4 augustus deden veiligheidsagenten een inval in het hoofdkwartier van de Nationale Burgerkruistocht, waarbij dossiers en documenten in beslag werden genomen.
Volgens procureur-generaal Carlos Villalaz had men bij de inbeslagname van het materiaal o.m. telegrammen gevonden van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz en de Japanse premier Nakasone.
Hij zei dat ,,de telegrammen alarmerend nieuws bevatten, welke onze economie zou kunnen schaden". Bovendien waren er documenten gevonden waaruit duidelijk werd dat de oppositie een omverwerping van de regering voorbereidde, aldus Villalaz.
De dag daarna gelastte de regering de arrestatie van vijf oppositieleiders, die werden verdacht van een samenzwering tegen de regering. Tot de gezochten behoorden de voorzitter van de Kamer van Koophandel, Aurelio Barria, en Conep-voorzitter Eduardo Vallarino.

De Nationale Burgerkruistocht had haar hoofdkwartier in het gebouw van de Kamer van Koophandel in Panama Stad.

Op 6 augustus hielden tienduizenden mensen in de hoofdstad een vreedzame betoging tegen gen. Noriega.
Diezelfde dag liet de regering 40 opposanten vrij die op 27 juli tegelijk met Diaz waren gearresteerd.
In *NRC/H'blad* werd die dag gemeld dat de Panamese regering een correspondent van het Britse persbureau Reuter, Tom Brown, had uitgewezen omdat deze onjuiste informatie had gegeven over de recente gebeurtenissen in Panama.

NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, *NZZ, The* Times, *Financial* Times, KCA).

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

INTERNATIONAAL OVERLEG OVER BESTRIJDING TERRORISME

In Parijs heeft op 28 mei internationaal overleg plaatsgevonden over de bestrijding van terrorisme.

Aan het overleg werd deelgenomen door ministers. verantwoordelijk voor de terreurbestrijding, uit de regeringen van de VS, Canada, Japan, de Bondsrepubliek Duitsland. Frankrijk. Engeland en Italië (de zeven belangrijkste geïndustrialiseerde landen van het Westen) plus die uit België en Denemarken.

België was in het eerste halfjaar van 1987 voorzitter van de Trevi-groep, waarin de EG-ministers zijn verenigd, die zich met de terreurbestrijding bezighouderi. Denemarken zou op 1 juli het voorzitterschap voor het tweede halfjaar van 1987 overnemen.

Na afloop van de zwaar bewaakte vergadering merkten Amerikaanse en Britse deelnemers op, dat in Frankrijk een positieve ontwikkeling naar meer internationale samenwerking bij terreurbestrijding had plaatsgevonden.
De Britse minister van binnenlandse zaken, Douglas Hurd, sprak van een ,,positieve ontwikkeling in de samenwerking" en Edwin Meese, zijn Amerikaanse collega van justitie, noemde de top een goed idee.
De bijeenkomst was een initiatief van de Fransen en de Westduitsers. die sinds kort hecht samenwerken in de bestrijding van het terrorisme. De bedoeling van de bijeenkomst in Parijs was een standpunt voor te bereiden voor de top van de zeven grote industriële landen in Venetië, die op 8 juni zou beginnen (pag. 425/1 e.v - 1987).
De Franse initiatieven voor samenwerking betekenen een breuk met het beleid van de socialistische regering die tot maart 1986 regeerde en weigerde mee te doen aan multinationale samenwerking. Vanaf 1980 zocht de Amerikaanse president Ronald Reagan steun voor zijn strijd tegen terroristen. Op topconferenties van de grote zeven industriële naties weigerde president Mitterrand steevast verklaringen van samenwerking te tekenen.
Officieel heeft Frankrijk de Amerikanen niet geholpen bij de aanval op Libië in april 1986. De Engelsen waren in West-Europa de enigen die de Amerikanen steunden. (pag. 616/3 e.v. - 1986).
Pas in 1986 op de Top in Tokvo kwam er een zwakke gemeenschappelijke verklaring tegen het terrorisme (pag. 322/1 e.v. - 1986).

De Franse socialistische president Mitterrand verklaarde naar aanleiding van de top op 28 mei in Parijs vanuit Canada: .,De top in Venetië is geen wereldregering. De organisaties die tegen het terrorisme strijden bestaan los van de topconferenties van de zeven en bereiken meer dan de zeven". De vergadering in Parijs leverde nog geen concrete resultaten op. De Franse minister van binnenlandse zaken Charles Pasqua zei echter ,.dat de aanwezige ministers klaar waren om alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de internationale samenwerking tegen het terrorisme te versterken. op de niveau's van operaties, uitwisseling van gegevens en technische bijstand.
De Fransen werden door de opleving van het binnenlandse terrorisme van Action Directe en het buitenlandse uit het Midden-Oosten vorig jaar wel gedwongen tot meer samenwerking. Zo verloopt de samenwerking van ministers van binnenlandse zaken in de Trevi-groep, een initiatief van de Britten. tegenwoordig goed. Ook op het niveau van de politie werken internationale groepen. zoals sinds januari 1986 een speciale anti-terrorisme werkgroep en de veel oudere club van Bern (1971).
Zeer effectief verloopt de bilaterale samenwerking van de Fransen met enerzijds de Westduitsers en anderzijds de Italianen. Dankzij inlichtingen van de Westduitsers. die afgelopen januari in Frankfort Mohamed Hamadei arresteerden, kon de Franse politie veertien pro-Iraanse Tunesiërs arresteren die een hulporganisatie vormden voor terroristen uit Libanon.

Op 27 mei werd een tweede wapen- en munitieopslag van dit netwerk in het bos van Fontainebleau ontdekt. De aangetroffen springstoffen waren dezelfde als die gebruikt waren tijdens de aanslagen van september in Parijs.
Ook werden onlangs vertakkingen van de Italiaanse Rode Brigade in Parijs en Spanje opgerold.
Gestimuleerd door de succesvolle samenwerking met Bonn en Rome bezoekt de Franse onderminister van veiligheid Robert Pandraud op 29 mei Madrid om de politiële samenwerking te intensiveren.
Charles Pasqua zei op 28 mei ook dat dankzij de samenwerking met de Amerikaanse diensten de schuilplaats in Fontainebleau gevonden kon worden. Het schijnt te gaan om het uitlenen van gevoelige elektronische apparatuur die verstopte materialen kan opsporen.
De top in het ministerie van binnenlandse zaken werd zwaar bewaakt. Een van de redenen daarvoor is het binnenkomen op 25 mei van een dreigbrief van het CSPPA, het Comité van steun

aan de Arabische gevangenen, dat de aanslagen van vorig jaar september heeft opgeëist.
In deze brief wordt een hete zomer beloofd. Verder heeft de Franse politie aanwijzingen dat een vrouwelijke Libanese terroriste in Frankrijk rondloopt. Het zou gaan om Caroline Esber uit Kobayat, het dorp van Ibrahim Abdallah, wiens vrijlating in de dreigbrief geëist wordt.
Deze dreigbrief is op 28 mei op openbare plaatsen aangeplakt door het ministerie in de hoop dat getuigen de auteur van het handschrift kunnen identificeren. De actie lijkt meer bedoeld om de waakzaamheid van de Parijzenaars te stimuleren, naast de versterkte bewaking van vliegvelden, stations en openbare gebouwen, een goed middel in de terreurbestrijding

BIB

JAARVERSLAG 1986 VAN BANK VOOR INTERNATIONALE BETALINGEN

De belangrijkste industrielanden moeten ingrijpende maatregelen nemen om te voorkomen dat de internationale economie afglijdt in een wereldwijde recessie. Dit schrijft de Bank voor Internationale Betalingen (BIB, de 'centrale bank van de centrale banken') in haar jaarverslag dat op 15 juni is vrijgegeven voor publicatie.
De BIB, die gevestigd is in Bazel en eigendom is van de belangrijkste centrale banken, speelt een belangrijke rol op de achtergrond in de monetaire samenwerking tussen de aangesloten landen.

De centrale banken lieten zich een jaar geleden nog tamelijk optimistisch uit over de ontwikkeling van de wereldeconomie. Maar de conclusies in het jongste jaarverslag zijn ontnuchterend: de kans op een handelsoorlog is toegenomen, de economische groei in de landen met handelsoverschotten is afgenomen terwijl de werkloosheid stijgt, de beïnvloeding van de wisselkoersen door middel van interventies op de markt is moeilijker geworden en aan het internationale schuldenfront worden tekenen van uitputting zichtbaar.
De centrale bankiers dringen aan op grotere financiële samenwerking. Hoewel de monetaire coördinatie – zoals het Plaza- en het Louvre-akkoord om de dollarkoers te stabiliseren – enigszins heeft geholpen, moeten deze inspanningen worden uitgebreid, zo schrijft Alexandre Lamfalussy, de directeur-generaal van de BIB.

Om het vertrouwen in de dollar te herstellen is het noodzakelijk dat het economische beleid van de belangrijkste landen beter op elkaar wordt afgestemd.
De Verenigde Staten zouden een stijging van de spaartegoeden moeten bevorderen en het begrotingstekort moeten terugdringen. Doordat de centrale banken met ruime interventies de koers van de dollar overeind proberen te houden, krijgen zij de last op hun schouders van het Amerikaanse begrotingstekort en die last kan niet veel langer meer worden gedragen, zo schrijft de bank.
Een verdere daling van de dollarkoers zou volgens de BIB schadelijk zijn voor de gehele wereld. In de VS zouden de prijzen en rentetarieven worden opgedreven, terwijl de economische groei in Japan en West-Europa nog verder zou afnemen.

Een bemoedigende ontwikkeling is, volgens de BIB, dat het handelsvolume begint te veranderen onder invloed van de sterke aanpassingen van de wisselkoersen sinds begin 1983. Het handelsoverschot van Japan en West-Duitsland begint af te nemen en het Amerikaanse tekort begint terug te lopen.
Verder schrijft de bank in haar jaarverslag dat de regeringen van de grote industrielanden een aantal moeilijke maatregelen moeten nemen om de groei van de economie aan de gang te houden. Doen zij dat niet, dan bestaat de kans dat de financiële markten hen dwingen nog pijnlijker maatregelen te nemen.
Het wegnemen van de ongelijkheid in de handel en tussen de betalingsbalansen van de diverse landen is een zeer zware taak, zo staat in het jaarverslag.
De bank constateert verder dat er aanwijzingen zijn dat de plannen voor investeringen, een sleutel voor toekomstige groei, drastisch worden teruggeschroefd. In 1986 namen de investeringen in de VS, Groot-Brittannië en Canada af en in Japan bedroeg de groei van de investeringen nog maar de helft van die in het jaar ervoor.
Zorgelijk vindt de BIB de internationale schuldensituatie. De totale buitenlandse schuld van de ontwikkelingslanden is het afgelopen jaar met 77 miljard dollar gestegen tot $936 miljard. De verhouding tussen de schulden en het bruto nationaal produkt is toegenomen van 36 tot 39 procent, terwijl de verhouding tussen de schulden en export steeg van 147 tot 172 procent.
De schuldenlanden kunnen hun problemen volgens de BIB alleen oplossen als ze streven naar een op de export gerichte economische groei. Daartoe zijn meer leningen van officiële en particuliere instanties nodig.

Alexandre Lamfalussy, directeur-generaal van de Bank voor Internationale Betalingen (BIB) sinds 1 mei 1985. Lamfalussy is in 1929 in Hongarije geboren en heeft de Belgische nationaliteit.

Een deel van deze financiering zou de vorm moeten aannemen van langlopende kredieten, die voor een deel rechtstreeks gekoppeld moeten zijn aan binnenlandse inoesteringsprojecten. Bovendien zouden de schuldenlanden de invoer van risico dragend kapitaal moeten bevorderen.
Een beleid. gebaseerd op de vrije markt en economische groei. zou ook de kapitaalvlucht kunnen keren.
Verder wordt er in het jaarverslag vermeld dat de vorderingen van de bij de BIB aangesloten banken op het buitenland in het boekjaar 1986/87, gecorrigeerd voor wisselkoersschommelingen. zijn verdubbeld tot 476.6 miljard dollar trn opzichte van het boekjaar 1985/86.
Opvallend noemt de bank de opkomst van de Japanse banken op de internationale kredietmarkt. Japan nam het grootste deel van de nieuwe kredieten die internationale banken aan niet-banken verleenden voor zijn rekening en bijna driekwart van de uitbreiding van de interbancaire transacties. (Reuter, AP, DPA).

OESO

RAPPORT WERELDWIJDE ECONOMISCHE ONTWIKKELING

De economische situatie in de 24 rijkste Westerse industrielanden die zijn aangesloten bij de OESO (de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling) is de afgelopen maanden verslechterd. In de komende anderhalf jaar bestaat weinig kans op herstel.
De groei van de Nederlandse economie zal achterblijven bij het gemiddelde van de OESO-landen.
Dit staat in het halfjaarlijkse rapport van de OESO dat op 19 juni is gepubliceerd. De OESO heeft haar cijfers aanzienlijk naar beneden bijgesteld en verwacht nu dat de economische groei van de OESO-landen in 1987 slechts 2 1/4 procent zal bedragen. In het vorige halfjaarlijkse rapport werd nog uitgegaan van 2 3/4 procent, iets meer dan de economische groei van 2,5 procent in 1986.
De nieuwe berekeningen van de OESO betekenen dat de groei van het bruto nationale produkt in de OESO-landen voor het derde opeenvolgende jaar zal dalen: in 1984 groeide het bnp nog met 4,7 procent, maar in 1985 was dit al verminderd tot drie procent. Voor 1988 wordt een gemiddelde jaarlijkse groei van 2,5 procent voorspeld.

Voor Nederland gaat de organisatie uit van een groei van het bruto nationale produkt in 1987 van 1,5 procent en in 1988 van slechts 1 procent.
Vooral de verslechterde Nederlandse concurrentiepositie is debet aan deze teruggang. Hierdoor zullen Nederlandse exportmarkten gedeeltelijk verloren gaan, importen zullen stijgen en de winsten en investeringen van het bedrijfsleven komen onder druk te staan.

Volgens de organisatie is de tegenval-

lende groei in de OESO-landen in hoge mate te wijten aan de grote fluctuaties van de wisselkoersen de laatste maanden en de onzekerheid over de toekomstige ontwikkelingen daarvan. Dit heeft het vertrouwen van het bedrijfsleven en de particulieren in de economie geschaad.

,,Verdere opwaardering van de wisselkoersen in West-Duitsland en vooral Japan hebben de investeringsplannen daar negatief beïnvloed, terwijl in de landen met een gedevalueerde munt de investeringen niet voldoende toenamen om dit te compenseren'' aldus het rapport

,,Maar de groeiverwachtingen zijn niet alleen aangetast door de werkelijke veranderingen in de wisselkoersen maar ook door de ongeorganiseerde manier waarop dat is gebeurd, vooral sinds het eind van 1986. Dit heeft de onzekerheid over de toekomstige wisselkoersontwikkelingen doen toenemen", zo schrijft de OESO.

De organisatie waarschuwt dat het daarom van groot belang is dat de regeringen zo snel mogelijk de internationale akkoorden die zij de laatste tijd hebben gesloten, ook daadwerkelijk nakomen. Dan alleen zal het vertrouwen weer worden hersteld, aldus het rapport.

De OESO lijkt daarmee vooral te verwijzen naar het ,,Louvre-akkoord'' (pag. 425/1 e.v.-1986), waaraan in het rapport een apart hoofdstuk is gewijd. In dat akkoord kwamen de zes rijkste industrielanden – de VS, Japan, Frankrijk, West-Duitsland, Groot-Brittannië en Canada – overeen dat de wisselkoersen van dat moment min of meer in overeenstemming waren met de toen heersende economische situatie en dat verdere fluctaties ongewenst waren.

Zij spraken af nauw samen te werken om de wisselkoersen te stabiliseren rond het toenmalige niveau. Sindsdien is de dollar echter nog verder in waarde gedaald ten opzichte van de Duitse mark en de Japanse yen.

De OESO wijst echter ook op de gestegen olieprijs als oorzaak voor de tegenvallende groei. Bij de vorige groeiverwachtingen werd nog uitgegaan van een olieprijs van 15 dollar per vat, terwijl door eendrachtig optreden van de OPEC de olieprijs intussen al boven dat niveau is gestegen.

Daardoor is de ruilvoet voor olie-importerende landen niet zo gunstig als aanvankelijk werd verwacht. Bovendien heeft de lage olieprijs in veel OESO-landen tot gevolg gehad dat de investeringen in de energiesector drastisch verminderden, terwijl daarnaast in een aantal landen de exportinkomsten sterk slonken, omdat de olie-producerende landen hun importvolume in 1986 met 20 procent reduceerden.

De OESO heeft het verwachte inflatiecijfer naar boven bijgesteld. Zij gaat er nu vanuit dat de inflatie in 1987 ongeveer 3,5 procent zal bedragen, terwijl in het vorige halfjaarlijkse rapport nog van drie procent werd uitgegaan. In 1986 was de inflatie 2,8 procent.

In de Verenigde Staten zal de daling van de dollarkoers zijn tol eisen. Volgens de OESO zal daar de inflatie 4 à 4,5 procent bedragen in 1987 en 1988. In 1986 was dat nog 2,1 procent. .,Dit lijkt de VS-inflatie op het punt te brengen waar elke verslechtering van het cijfer door de monetaire autoriteiten moet worden tegengegaan, hetgeen een verhoging van de rentetarieven zou kunnen veroorzaken". zo schrijft de OESO.

De laagste inflatiecijfers zijn te vinden in Japan en West-Duitsland, waar de OESO uitgaat van respectievelijk 0 en 314 procent in 1987 en 1 314 procent en 1,5 procent in 1988.

De groei in de Verenigde Staten zal dit jaar volgens het rapport 2 314 procent bedragen, aanzienlijk hoger dan in Japan, waarvoor de OESO een groei van 2 procent voorspelt. en West-Duitsland waarvoor slechts 1,5 procent groei wordt verwacht

De hoge groeicijfers voor de VS zijn vooral gebaseerd op gunstiger handelsresultaten en voorraadvorming. De groei van de binnenlandse consumptie daarentegen zal voor het eerst sinds 1983 afnemen. en zelfs lager liggen dan in de overige OESO-landen.

De OESO blijft er – evenals in haar vorige rapport – op hameren dat de VS voor alles moeten werken aan vermindering van het overheidstekort. Temeer daar dit naar de huidige schattingen ver boven het beoogde bedrag van 144 miljard dollar zal blijven.

De Amerikaanse overheid gaat er nu vanuit dat het tekort zal afnemen van 220 miljard vorig jaar tot 175 miljard dit jaar, maar de OESO meent dat het tekort in 1987 niet onder de 190 miljard zal komen. ,,Het is daarom van groot belang dat er op tijd overeenstemming wordt bereikt tussen de regering en het Congres over de te nemen maatregelen (...) Een breed scala van maatregelen moet in beschouwing worden genomen: bezuinigingen op niet-defensie uitgaven, lager dan geplande uitgaven voor defensie en belastingverhoging", aldus de OESO.

Voor Japan en West-Duitsland beveelt de OESO het omgekeerde aan: de fiscale politiek moet zodanig worden gewijzigd dat de binnenlandse vraag wordt gestimuleerd. Dit is noodzakelijk om de Amerikaanse exporten een kans te geven, zodat het Amerikaanse handelstekort zal verminderen.

In beide landen verwacht de OESO dat de groei van de interne vraag dit jaar sterk zal dalen: in Japan van vier procent in 1986 tot 2,5 procent dit jaar, in West-Duitsland van 3,7 procent tot 2¾ procent. De organisatie dringt daarom erop aan dat zij hun belastingen verlagen en hun overheidsbestedingen opvoeren.

WERELDBANK

WERELDONTWIKKELINGSRAPPORT

Toeneming van het protectionisme in de industrielanden zal de klok van economische ontwikkeling jarenlang terugzetten en het lot van mensen in de armste landen verslechteren. Een open handelssysteem heeft niet alleen gunstige economische effecten voor de industrielanden, maar vergroot ook de kansen van ontwikkelingslanden op industriële ontwikkeling.

Dit schrijft de staf van de Wereldbank in het World development report 1987, de jaarlijkse studie van de Wereldbank naar de stand van de economische ontwikkeling in de wereld. Het thema van het World development report, dat op 1 juli voor publikatie is vrijgegeven, luidt dit jaar Industrialisatie en buitenlandse handel.

Het rapport van de Wereldbank is geschreven vanuit een sterk liberale visie, met een duidelijke voorkeur voor het marktmechanisme en tegen staatsinmenging. ,,Als overheden zich ten doel stellen om de werking van markten te verbeteren in plaats van om deze te vervangen, dan zal de economie over het algemeen gesproken beter werken", concludeert het rapport.

De Wereldbank benadrukt de rol van de overheid op het gebied van onderwijs en infrastructuur in ontwikkelingslanden. ,,Gebrekaan onderwijs is, meer nog dan gebrek aan fysieke rijkdom, de belangrijkste belemmering voor industrialisatie", meent de staf.

Maar over de overheidsrol op het gebied van regillering, steun aan wetenschappelijk en technologisch onderzoek is de Bank terughoudend. Staatsbedrijven zijn volgens het rapport vaak ,,teleurstellend" en kunnen beter drastisch hervormd of geprivatiseerd worden.

Daarnaast speelt het macro- en microeconomische beleid van overheden een belangrijke rol bij de pogingen tot industrialisatie. Een handelspolitiek gericht op een open markt, belastingfaciliteiten, geringe investeringsbeperkingen, een zeer terughoudend beleid voor het minimumloon en een realistisch wisselkoersbeleid zijn van grote invloed op de mogelijkheden tot industrialisatie in ontwikkelingslanden.

Daarbij wijst de Wereldbank op de vernietigende gevolgen van overgewaardeerde valuta, zoals in veel ontwikkelingslanden, vooral in Latijns Amerika, lange tijd de regel zijn geweest. Overmatige bescherming van de binnenlandse industrie werkt eveneens averechts op de mogelijkheden van industrialisatie, aldus de Bank.

In een vergelijking van 41 ontwikkelingslanden die een ,,naarbuiten toe" geörienteerd handelsbeleid voeren en landen die een ,,naar binnen toe" gericht beleid aanhangen, stelt de staf van de Wereldbank vast dat de eerste categorie véél betere economische resultaten heeft geboekt dan de tweede.

Bij een ,,naarbinnen toe" gericht beleid wordt de binnenlandse markt afgeschermd tegen invloeden van buiten en bestaat een negatief klimaat ten opzichte van buitenlandse handel. Een ,,naarbuiten toe" gericht beleid bevordert de export en treft geen specifieke maatregelen ter bescherming van de binnenlandse markt.

Ontwikkelingslanden besluiten vaak pas tot een liberaler, meer naar buiten gericht handelsbeleid als ze hiertoe door een financiële crisis gedwongen worden. Zo hebben veel Latijns-Amerikaanse landen na het uitbreken van de schuldencrisis hun beleid omgegooid en gekozen voor een grotere nadruk op de export om hiermee de harde valuta te verdienen die noodzakelijk zijn om aan hun schuldenverplichtingen te voldoen.

Volgens de Wereldbank heeft handelsliberalisatie voor ontwikkelingslanden altijd voordelen. Wel erkent de Bank dat bij de noodzakelijke beleidsovergang offers gevraagd worden,

zoals een tijdelijke toeneming van de werkloosheid. Extra financiële hulp is hierbij geboden. Volgens de Wereldbank genieten invoertarieven verre de voorkeur boven kwantitatieve beperkingen, zoals quota of afspraken over ,.vrijwillige" handelsbeperkingen. Dit geldt zowel voor ontwikkelingslanden als voor geïndustrialiseerde landen. Het protectionisme in industrielanden wordt afgewenteld op de consumenten, die nodeloos veel voor produkten moeten betalen.

De Wereldbank meent ook dat protectionisme op den duur eerder de werkloosheid vergroot dan banen beschermt. Ook de starre arbeidsmarkten. industriële regulering en overheidssubsidies, vooral in de landbou . belemmeren een gezonde, vrije handel en dragen daardoor volgens de Wereldbank bij tot het kunstmatig hoog houden van werkloosheid.
In zijn jaarlijkse economische voorspelling volgt de Wereldbank het sombere beeld dat eerder al is geschetst door het IMF en de OESO. De Wereldbank benadrukt dat voortzetting van duurzame economische groei in de wereld afhankelijk is van het beleid dat gevoerd wordt door de geïndustrialiseerde landen. gezien hun enorme economische overwicht.
Als de industrielanden ingrijpende aanpassingen doorvoeren, hun begrotingstekorten terugbrengen en de onevenwichtigheden in dc handelsbalansen tussen de VS enerzijds en Japan en West-Duitsland anderzijds worden teruggedrongen, is een economische groei van 4 procent de komende jaren mogelijk. De ontwikkelingslanden kunnen dan een economische groei van gemiddeld 6 procent bereiken. mits ze eveneens de economische aanbevelingen van de Wereldbank op het gebied van handels- en industriepolitiek volgen.

w

Blijven deze aanpassingen uit. dan zal de economische groei in de industrielanden de komende jaren niet meer dan 2,5 procent bedragen en in de ontwikkelingslanden 3,9 procent.
De Wereldbank heeft in het boekjaar 1986, dat op 30 juni werd afgesloten, leningen toegezegd voor een recordbedrag van S 17.54 miljard. In het vorige boekjaar werden toezeggingen gedaan ter waarde van $16.32 miljard.
In de laatste week van het afgelopen boekjaar heeft de Wereldbank nog overhaast nieuwe leningen goedgekeurd ter waarde van $1.687 miljoen, waaronder $325 miljoen voor Turkije, $205 miljoen voor Mexico, $190 miljoen voor China, $161 miljoen voor Zaïre, $150 miljoen voor Zuid-Korea, $102 miljoen voor Bangladesh, $80 miljoen voor Brazilië, $80 miljoen voor Bolivia.

Dit is het eerste jaar van het bewind van Barber Conable als president van de Wereldbank.
Conable heeft de afgelopen maanden ingrijpende hervorming van de staf van de Wereldbank aangekondigd.

Over de uitvoering van deze afslanking bestaat binnen de Bank grote onvrede. Een aantal hoge functionarissen heeft inmiddels aangekondigd de Wereldbank te zullen verlaten. Onder hen bevinden zich Eugene Rotberg, de vice-president belast met financiën, en David Knox, hoofd van de afdeling Latijns Amerika.

Indeling van 41 ontwikkelingslanden naar aard van hun handelsbeleid (1973-85)

,,Naar buiten toe" gericht		,,Naar binnen toe" gericht	
sterk	matig	matig	sterk
Hong-Kong	Brazilië	Kameroen	Argentinië
Zuid-Korea	Chili	Colombia	Bangladesh
Singapore	Israel	Costa Rica	Bolivia
	Maleisië	Ivoorkust	Burundi
	Thailand	El Salvador	Dom. Republiek
	Tunesië	Guatamala	Ethiopie
	Turkije	Honduras	Ghana
	Uruguay	Indonesië	India
		Kenia	Madagascar
		Mexico	Nigeria
		Nicaragua	Peru
		Pakistan	Soedan
		Filipijnen	Tanzania
		Senegal	Zambia
		Sri Lanka	
		Joego-Slavië	

AFRIKA

SOEDAN

ONTWIKKELINGEN VANAF 6 MEI 1986

Op 6 mei 1986 droeg de leider van de militaire overgangsraad (Transitional Militairy Council – TMC), generaal Abdul Rahman Swareddahab, de macht in Soedan aan een burgerbestuur over. Dezelfde dag werd een uit vijf leden bestaande Hoge Raad als collectief staatshoofd beëdigd, met als voorzitter (president) Ahmed el-Mirghani van de Democratische Unionistische Partij (DUP).

De vier andere leden waren: Idriss el-Banna (Oemma), Ali Hassan (Oemma), Pacifico Lolik (Sudanese African People's Congress/SAPC) en Mohammed el-Hassan Abdullahi Yassin (DUP).

Vorming kabinet (15 mei 1986)

Nadat Sadiq el-Mahdi, de leider van de Oemma partij, op 6 mei 1986 door het parlement tot premier was gekozen (pag. 334/3-'86), stelde hij op 15 mei na negen dagen van beraadslagingen zijn coalitiekabinet van 20 leden aan het parlement voor. De coalitie bestond uit de Oemma en de Democratische Unionistische Partij (DUP), die resp. met 100 en 63 zetels in het toen 260* leden tellende parlement waren vertegenwoordigd, alsmede uit vier zuidelijke partijen: Southern Sudan Political Association (SSPA), de Sudan Federal Party (SFP), de Progressieve People's Party (PPP) en het Soedanese Afrikaanse Congres (SAC).
De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier en minister van defensie – Sadiq el-Mahdi (Oemma); vice-premier en minister van buitenlandse zaken – Sharif Sein al-Abidin el-Hindi (DUP); irrigatie – Aldo Ajo Deng (SSPA); onderwijs – Bakri Ahmed Adil (Oemma); energie en mijnbouw – Adam Moussa Madibu (Oemma): binnenlandse zaken – Sidahmed el-Hussein (DUP); presidentiële zaken – Salah Abd all-Salam al-Khalifa (Oemma); financiën en economische planning – Umar Bashir (Oemma): plaatselijk bestuur – Joshua Dei Wal (SFP); gezondheid – Hussein Suleiman Abu-Salih (DUP); industrie – Mubarak Abdullah el-Fahdil el-Mahdi (Oemma); veeteelt – Ismail Abu-Bakr (Oemma); justitie, procureur-generaal – Abdel-Mahmoud Haj Salih (Oemma): openbare werken en huisvesting – Mohammed Tahir Jailani (DUP): handel – Yusuf Abu-Hareira (DUP); voorlichting en cultuur – Mohammed Tawfiq Ahmed (DUP); vrede en grondwetgevende vergadering – Khalid Yagi; transport en verbindingen – Serafino Wani Swaka (PPP); arbeid – Walter Kunijwok (SAC); landbouw en natuurlijke hulpbronnen – Omer Nour el-Daim (Oemma).
Doordat de leider van de Soedanese Nationale Partij (SNP), Philip Abbas Ghaboush, de hem aangeboden portefeuille van veeteelt had geweigerd, kreeg de Oemma 9 portefeuilles. De DUP had overeenkomstig het coalitie-akkoord van 3 mei 1986 (pag. 33313-'86) 6 ministersposten. De zuidelijke partijen, die in totaal zes portefeuilles hadden verlangd (pag. 334/2-'86), kregen slechts vier: irrigatie, plaatselijk bestuur, transport en verbindingen, en arbeid.

De nieuwe portefeuille van vrede en grondwetgevende vergadering werd toevertrouwd aan de niet-partijgebonden Khalid Yagi, een leider van de alliantie van beroepsorganisaties en vakbonden, de National Alliance for the Salvation of the Country (NASC).

Besprekingen met SPLA. Voortzetting strijd in het zuiden. Ontmoeting El-Mahdi met Garang

Een delegatie van de NASC, geleid door Awad el Karim Mohammed, had van 21-23 maart 1986 in de Ethiopische stad Koka besprekingen gevoerd met kolonel John Garang, de leider van de verzetsbeweging in Zuid-Soedan SPLA (het Soedanese Volksleger). Daar was overeengekomen het overleg op 7 mei voort te zetten in de Ethiopi-

* Het parlement (grondwetgevende vergadering) telde in totaal 301 zetels. Maar de verkiezingen van april 1986 vonden geen doorgang in 41 van de 68 zuidelijke kiesdistricten, waar zij voor onbepaalde tijd werden uitgesteld vanwege de onveiligheid door de voortdurende burgeroorlog in dat gebied. Aanvankelijk was bericht dat dit uitstel voor 37 zuidelijke districten gold (pag. 28911-'86).

sche hoofdstad Addis Abeba, waar de agenda zou worden opgesteld voor een nationale constitutionele conferentie die in juni in de Soedanese hoofdstad Khartoem zou worden gehouden (pag. 332/3-'86). Maar het SPLA had aan het doorgaan van die conferentie een zestal voorwaarden verbonden, waaronder (a) "annulering van alle militaire akkoorden met buitenlandse mogendheden" en (b) afschaffing van de shari'a (de islamitische wetgeving).
Gesprekken in Addis Abeba tussen een Oemma-delegatie en een afvaardiging van het SPLA (25-28 april) leverden niets op *(Reuter, AFP)*. De strijd in het zuiden ging door. waarbij regeringstroepen volgens berichten uit Khartoem begin mei de stad Rumbek op het SPLA zouden hebben heroverd. Daarentegen meldde het SPLA op 6 mei dat zijn strijders garnizoenen van het regeringsleger in Liak en Adok hadden ingenomen.

Op 19 mei maakte de Amerikaanse hulporganisatie World Vision bekend dat het SPLA de voorgaande dag een Soedanees militair toestel tijdens een vlucht van Rumbek naar Wau met een raket hadden neergeschoten. Daarbij waren acht inzittenden omgekomen, o.w. de provinciale gouverneur Makour Deshgai en de Anglicaanse bisschop van Wau John Milau. Begin juni deed het SPLA een aanval op Terakeka (75 km van Juba).
Op ***6*** juni werden 27 Britten uit Juba (Zuid-Soedan) naar Nairobi (Kenia) geëvacueerd na een desbetreffend advies van de Britse regering. Ruim 100 andere Britten, die voor hulporganisaties werkten, besloten echter in Zuid-Soedan te blijven. Een aangekondigd bezoek van de Soedanese premier Sadiq el-Mahdi aan Juba die week werd afgelast.
Op 11 juni deden 17 internationale hulporganisaties en kerken werkzaam in Zuid-Soedan, waaronder Oxfam, een oproep tot een staakt-het-vuren aan de strijdende partijen ter wille van de voedseldistributie onder de met uithongering bedreigde bevolking. Volgens de oproep was de voedselsituatie kritiek voor twee tot drie miljoen mensen, in het bijzonder voor de honderdduizenden gevluchte zuiderlingen in de grote steden zoals Juba. De voedselvoorziening was vrijwel afgesneden door de bijna dagelijkse aanvallen op de aanvoerroutes uit Oeganda en Kenia.
Op 24 juni begon in Addis Abeba een tweede serie besprekingen tussen het SPLA en de NASC. Zij bleef zonder resultaat, aldus een FAZ-bericht van 27 juni uit Nairobi.
Op 7 juli kondigde premier Sadia el-Mahdi in zijn regeringsverklaring voor de constituerende vergadering aan dat de shari'a, "die de islam verminkt", op korte termijn zou worden vervangen door wetten waarin "de politieke en religieuze rechten van de niet-moslems" worden erkend. De procureur-generaal was met de uitwerking van die wetten belast. Voorts zegde de premier een herziening toe van de militaire akkoorden, die Soedan met Egypte en Libië had gesloten. Met deze maatregelen kwam hij ten dele aan de eisen van het SPLA tegemoet.
Nadat het SPLA had geweigerd een staakt-het-vuren af te kondigen, werd op 8 juli een voedselluchtbrug geopend tussen Entebbe (Oeganda) en Juba onder auspiciën van het Wereldvoedselprogramma van de VN (WFP) om binnen enkele dagen 350 ton voedsel (mais) aan te voeren. Op 13 juli bracht president El-Mahdi zijn uitgestelde bezoek aan Juba.
Maar op 17 juli werd het vliegveld van Juba gesloten en werd de voedselluchtbrug stopgezet. SPLA-strijders hadden de luchthaven die dag effectief onder controle gekregen door de verovering van Jebel Lado, een heuvel op ca. 5 km van het vliegveld, aldus een VN-functionaris.
Op 23 juli lanceerden regeringstroepen vanuit Juba een tegenaanval om de SPLA-eenheden van Jebel Lado te verdrijven. De volgende dag werd bericht dat zij daarin waren geslaagd. Op 30 juli werd het vliegveld heropend.
Op 31 juli had premier Sadiq el-Mahdi in Addis Abeba voor het eerst een ontmoeting met SPLA-leider John Garang. Over hun in totaal negen uur durende gesprekken werd de volgende dag een gemeenschappelijk communiqué gepubliceerd. Daarin werd meegedeeld dat de twee partijen, ondanks interpretatieverschillen m.b.t. enkele punten van de verklaring van Koka Dam, waren overeengekomen de consultaties, contacten en vredespogingen voort te zetten in het kader van het liaisoncomité dat volgens de afspraken van Koka Dam was gevormd. Dat comité zou op 5 augustus (1986) in Addis Abeba bijeenkomen.

SPLA-leider John Garang.

Eveneens op 1 augustus gaven Sadiq el-Mahdi en John Garang afzonderlijke persconferenties. El-Mahdi gaf te kennen dat hij Garang in zijn hoedanigheid als Oemrna-leider had ontmoet en niet als premier, omdat zijn regering geen formeel besluit had genomen met het SPLA in onderhandeling te treden. Hij streefde nog steeds naar de vorming van een "National Commitee for the Constitutional Conference" (NCCC), waarin alle partijen en groeperingen zouden zijn vertegenwoordigd en die een grondwetgevende conferentie zou moeten voorbereiden. Garang noemde die NCCC overbodig, omdat er al een liaisoncomité bestond dat dezelfde functie zou kunnen vervullen. Naar zijn zeggen zaten beide partijen nog steeds niet "op dezelfde golflengte".

De humanitaire hulp aan de noodlijdende bevolking moest via de Sudan Relief and Rehabilitation Agency (SRRA), een nauw met het SPLA verbonden organisatie, worden verstrekt, aldus Garang.

De secretaris-generaal van de SRRA, Dhol Aciul Aleu, had overigens op 30 juli in Nairobi (Kenia) verklaard dat de wijdverbreide hongersnood in Zuid-Soedan slechts kon worden bestreden door een massale luchtbrug voor het transport van voedsel uit Kenia, Oeganda en Ethiopie. Aleu beschuldigde het Soedanese leger ervan de plattelandsbevolking te hebben belet voedsel uit de garnizoenssteden te betrekken. omdat het vreesde dat de guerrillastrijders daarvan zouden profitercn. Daarop had het SPLA alle wegen en rivieren geblokkeerd, zodat geen voedsel of militaire versterkingen de steden konden bereiken.

In een op 4 augustus gepubliceerd interview met het dagblad Al Ittihad (VAE) verklaarde Garang zich bereid een staakt-het-vuren in acht te nemen zodra Sadiq al-Mahdi de shari'a had afgeschaft. De premier had hem toegezegd het shari'a-decreet van 1983 op te heffen en hij hoopte dat dit decreet niet zou worden vervangen door "iets wat erop leek".

Op 12 augustus werden de besprekingen in Addis Abeba tussen vertegenwoordigers van de NASC en het SPLA na acht dagen zonder positief resultaat beëindigd. Wel werd afgesproken de dialoog voort te zetten.

Op 14 augustus startte het Internationale Rode Kruis een voedselluchtbrug tussen Entebbe (Oeganda) en Wau (Zuidwest-Soedan), waar ca. 170.000 mensen van de buitenwereld zouden zijn afgesneden.

Passagiersvliegtuig door SPLA neergeschoten. Luchtverkeer met Zuid-Soedan gestaakt. Besprekingen met SPLA afgebroken.

Op 16 augustus 1986 werd een Fokker Friendship-passagiersvliegtuig van Sudan Air op een binnenlandse vlucht van Malakal naar het ca. 680 km noordelijker gelegen Khartoem door een SAM-7 raket van het SPLA neergeschoten. Het toestel werd kort na de start getroffen en alle 60 inzittenden kwamen op het leven.
Het SPLA had de voorgaande dag gewaarschuwd dat het alle vliegtuigen in het luchtruim boven de ''oorlogszone'' zou neerschieten, ook toestellen van de voedselluchtbrug, omdat onder de dekmantel van zulke hulpvluchten militaire voorraden en soldaten werden aangevoerd t.b.v. een door Libië gesteund offensief van de regeringstroepen tegen het SPLA. De plannen voor dat offensief waren volgens het SPLA gesmeed tijdens een bezoek van premier El-Mahdi aan Libië. Maar hoge Soedanese regeringsfunctionarissen ontkenden dat er een plan bestond om Libische militaire hulp tegen het SPLA te gebruiken.

Op 17 augustus werd alle luchtverkeer boven Zuid-Soedan gestaakt, incl. de luchtbrug van het Internationale Rode Kruis.

Op 18 augustus erkende het SPLA verantwoordelijk te zijn voor het neerschieten van de Fokker Friendship, maar de verantwoordelijkheid voor de dood van onschuldige burgers werd bij de regering in Khartoem gelegd, omdat deze de SPLA-waarschuwing had genegeerd.
Het SPLA zond op 19 augustus via zijn radiostation de waarschuwing uit dat het op korte termijn de Zuidsoedanese steden Juba, Wau, Malakal en Bentiu zou aanvallen. De bewoners werd geadviseerd deze steden te verlaten, nu er nog vluchtwegen voor een veilige aftocht van burgers open waren.

Op 19 augustus deelde de Soedanese regering mee dat zij de vredesbesprekingen met het SPLA afbrak.

Oeganda beschuldigt Soedan van steun aan rebellen. Tijdelijke sluiting grens met Soedan

De Oegandese president Yoweri Museveni maakte tijdens een persconferentie op 20 augustus 1986 bij zijn terugkeer op het vliegveld Entebbe van een driedaags bezoek aan de Libische hoofdstad Tripoli bekend dat ca. 400 voormalige soldaten van het ontbonden Oegandese leger (UNLA) in de vroege morgen van 20 augustus een aanval hadden uitgevoerd op de stad Gulu in het noorden van Oeganda. De

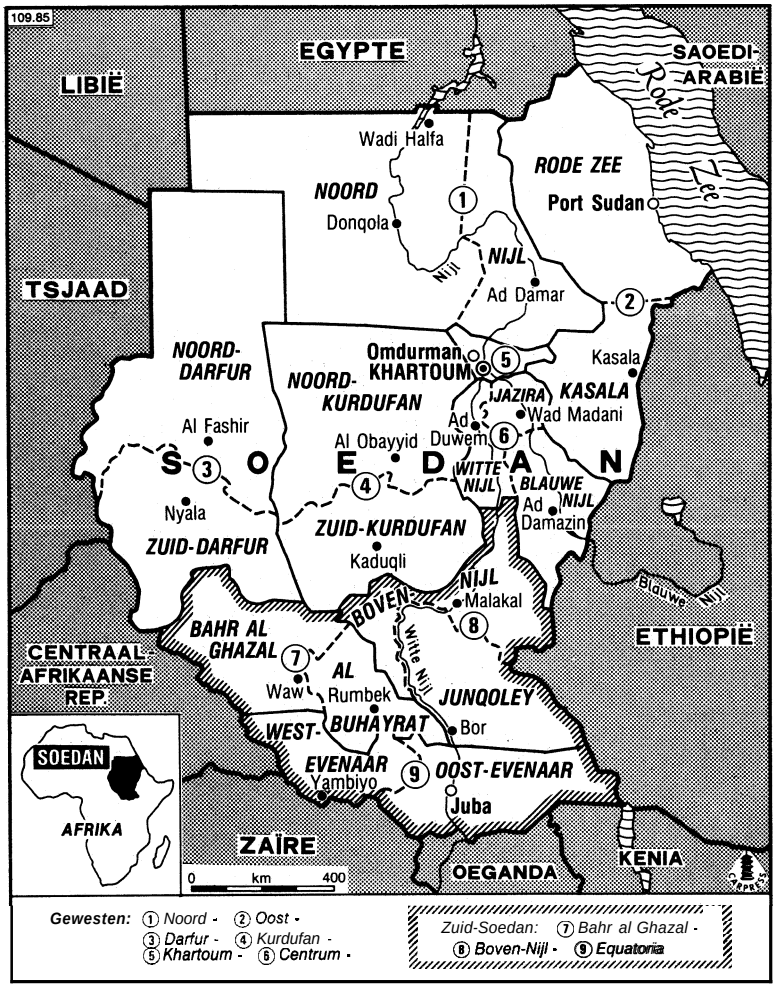

aanval was door het regeringsleger (Nationale Resistance Army/NRA) afgeslagen; 30 rebellen en 3 militairen waren gedood. Volgens president Museveni maakten de rebellen deel uit van een groep van 1.200 man die in Zuid-Soedan was gelegerd en vandaar uit reeds eerder aanvallen had uitgevoerd op twee Oegandese dorpen. Hij maakte melding van geruchten dat ex-president Idi Amin en ex-stafchef generaal Basilio Okello een invasie in Oeganda hadden beraamd om zijn bewind omver te werpen.
Op 21 augustus deelde de opperbevelhebber van het NRA, generaal Elly Tunwine, mee dat de regering bij Soedan een verzoek had ingediend om NRA-eenheden over de grens te laten opereren om de rebellen te achtervolgen en hun bases aan te vallen.
Het Oegandese ministerie van defensie maakte op 22 augustus in Kampala bekend dat bij gevechten in Bibia (district Kitgum), dichtbij de Soedanese grensstad Nimule, 10 rebellen waren gedood.
Op 23 augustus beschuldigde president Museveni in een toespraak tot diplomaten en journalisten in Kampala de Soedanese regering van steun aan de rebellen die in de voorgaande weken zeker vijf aanvallen op het NRA in het noorden van Oeganda hadden uitgevoerd. Museveri sprak nu van 3.000 rebellen die door het Soedanese regeringsleger van wapens, voertuigen en voedsel zouden zijn voorzien. Bepaalde Soedanese eenheden, die door het SPLA van kolonel John Garang waren geïsoleerd, trachtten, aldus Museveni, van noordelijk Oeganda een bevoorradingsbasis voor hun operaties te maken – met steun van de Oegandese rebellen.
Vanuit de Soedanese hoofdstad Khartoem werd bericht dat voormalige Oegandese militairen een organisatie, Uganda People's Democratic Movement (UPDM), hadden opgericht. De UPDM was verantwoordelijk voor de aanvallen op het NRA, maar zij opereerde alleen in Oeganda en niet in Soedan.
Op 26 augustus maakte de directeur van het WFP, James Ingram, in Rome bekend dat de Oegandese regering alle hulp aan Zuid-Soedan via haar grondgebied had stopgezet. Vanuit Nairobi (Kenia) werd gemeld dat

Oegandese militairen op 25 augustus een konvooi Keniaanse vrachtwagens met voedsel, medicijnen en andere hulpgoederen bij de plaats Atiak hadden tegengehouden voordat het de grens met Zuid-Soedan kon passeren.

Op 27 augustus kondigde de Oegandese regering de sluiting van de grens met Soedan af, waarmee het transport van internationale hulpgoederen naar Zuid-Soedan werd geblokkeerd. In de Oegandese verklaring werd erop gewezen dat het besluit was genomen, nadat Oegandese dissidenten die hulpgoederen hadden onderschept. Omstreeks 200 vrachtwagens met ca. 2.000 ton voedsel waren inmiddels aan de grens bij Nimule gestrand.

Op 29 augustus claimde president Museveni dat het verzet van de rebellen was gebroken. Omstreeks 300 waren gevangen genomen; 128 hadden zich overgegeven; minstens 100 zouden bij gevechten zijn gedood; en de rest was over de grens met Zuid-Soedan teruggedreven.
Maar op 10 september werd bericht dat het NRA in Gulu 4.000 man had samengetrokken voor een offensief tegen de rebellen, die volgens de Oegandese krant *Financial Times* controleposten langs de hoofdwegen hadden ingesteld tussen Gulu, Kitgum in oostelijke richting en Moyo en Arua naar het westen. Op 18 september verklaarde president Museveni dat minstens 5.000 rebellen bij een op drie plaatsen uitgevoerd offensief vanuit Soeaan in Oeganda waren binnengedrongen. Er bestond z.i. geen twijfel aan dat Soedan de opstandelingen steunde. Die waren nog enkele dagen tevoren vanuit Pajok met 14 vrachtauto's bevoorraad. Soedanese regeringsbronnen suggereerden dat de Zuidsoedanese guerrillabeweging, het SPLA, de voormalige UNLA-troepen had geassisteerd, van wie enkele honderden leden tot het SPLA zouden zijn toegetreden.

De herhaalde beschuldigingen van Museveni werden op 20 september door de Soedanese minister van binnenlandse zaken, Sidahmed el-Hussein, van de hand gewezen. Volgens de minister was zijn land bereid samen met Oeganda maatregelen en voorstellen te bestuderen welke tot de veiligheid van het grensgebied konden bijdragen.

Op 21 september reisde Sidahmed el-Hussein naar Kampala (Oeganda) om de bilaterale betrekkingen te bespreken en de twijfels van de Oegandese regering weg te nemen. De volgende dag bereikte hij met de Oegandese minister van openbare diensten en kabinetszaken, David Kibirango, een akkoord over de heropening van de grens tussen Oeganda en Soedan. Beide landen kwamen overeen een aantal gezamenlijke commissies te vormen. Een daarvan zou de Oegandese beschuldigingen moeten onderzoeken dat Soedanese autoriteiten de Oegandese rebellen hulp verstrekken. Voorts zou een gezamenlijke commissie voor de grenscontrole worden ingesteld, welke uit de commandanten van de militaire districten langs de grens zou bestaan. Oegandese vluchtelingen, die bij de aanvallen in het Noorden van Oeganda betrokken waren geweest, zouden uit het grensgebied worden verwijderd.
Minister Sidahmed el-Hussein deelde na zijn terugkeer in Soedan mee dat hij president Museveni had verzekerd dat Soedan het optreden van de gewapende elementen veroordeelde en daarvan niets had geweten.
Op 23 september heropende Oeganda zijn grens met Soedan voor het transport van hulpgoederen naar het zuiden van dit land.

Internationale hulp in het gedrang. Operation Rainbow

Nadat de voedselluchtbrug van het Internationale Rode Kruis naar Wau op 17 augustus 1986 was stopgezet en het voedseltransport naar Zuid-Soedan over land door de sluiting van de Oegandees-Soedanese grens op 27 augustus was geblokkeerd, raakten de internationale hulporganisaties in het gedrang tussen de Soedanese regering en het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA).
SPLA-leider John Garang riep op 27 augustus via zijn radiostation de internationale gemeenschap op 95% van alle voor Zuid-Soedan bestemde hulpzendingen via de met het SPLA verbonden SRRA te laten lopen, omdat "het SPLA het hele platteland van Soedan, waar 95% van de bevolking van het zuiden leeft, effectief onder controle heeft en bestuurt". Alle humanitaire organisaties dienden daartoe contact op te nemen met delegaties die het SPLA naar Europa en de VS alsmede naar Afrikaanse en Arabische landen zou sturen om de hulpleveranties te bespreken en tegelijk de feitelijke toestand in Zuid-Soedan uiteen te zetten.
De Soedanese regering stond echter niet toe dat het merendeel van de voedselhulp via de SRRA zou worden verspreid, omdat zij dan impliciet zou toegeven dat zij de controle over haar grondgebied had verloren, aldus Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (20-9-'86).
Op 16 september maakte de VN-organisatie voor noodoperaties in Soedan (UNEOS) bekend dat internationale hulporganisaties een Hercules C-130 transportvliegtuig hadden gecharterd t.b.v.een "humanitaire luchtbrug" van Khartoem naar Malakal. De Soedanese regering had de vorige dag meegedeeld dat de vluchten naar Malakal en Juba konden worden hervat. De geplande luchtbrug, aangeduid als Operation Rainbow, werd gefinancierd door Canada, de VS, Nederland, het WFP en Unicef. De verantwoordelijkheid berustte bij UNEOS.
Maar het SPLA dreigde op 16 september opnieuw toestellen neer te schieten die zonder zijn toestemming het betrokken gebied binnenvliegen. Daartoe was de luchtafweer van het SPLA "in de hoogste staat van paraatheid" gebracht. Dol Acuil (SRRA) stelde: "Wanneer de VN maandag (22 september) zoals aangekondigd een luchtbrug openen op Malakal, lopen de vliegtuigen het risico door ons te worden beschoten. De VN zullen eerst aan ons toestemming dienen te vragen voor zulke vluchten." De Internationale Commissie van het Rode Kruis (ICRK) liet echter in een op 19 september uitgegeven communiqué weten dat zij het SPLA talrijke malen om toestemming voor voedselvluchten naar Wau had gevraagd, "maar tot dusver zijn al deze pogingen tevergeefs geweest".

Op 22 september verklaarde premier Sadiq el-Mahdi dat de vliegvelden van Juba en Malakal in overeenstemming met de internationale veiligheidsnormen waren heropend, maar. de regering kon geen veiligheidsgaranties voor de vluchten geven.

Op 24 september werd via een VN-mededeling uit Khartoem bekend dat de organisatoren van Operation Rainbow met het SPLA hadden afgesproken om de eerste hulpgoederen niet naar Malakal, maar naar Yirol en Wau te sturen. Yirol was sinds december 1985 in handen van het SPLA, terwijl Wau door het SPLA werd belegerd. Maar dezelfde dag werd bekendgemaakt dat de Soedanese regering toestemming voor deze luchtbrug had geweigerd met als argument dat de situatie in Wau onveilig was en dat in Yirol militaire operaties aan de gang waren.

Op 29 september verklaarde de Soedanese Hoge Commissaris voor Hulp en Rehabilitatie, Kamel Shawki: "Wij willen niet dat de hulporganisaties met het SPLA samenwerken." Dezelfde dag herhaalde het SPLA zijn standpunt dat het niet garant stond voor de veiligheid van vliegtuigen die zonder zijn toestemming over Zuid-Soedan vlogen.

Op 1 oktober werd de eerste vlucht in het kader van Operation Rainbow, nu met bestemming Juba, een uur voor het geplande vertrek om "technische" redenen uitgesteld, aanvankelijk voor 24 uur en vervolgens voor onbepaalde tijd. Volgens waarnemers was er ook sprake van fors gestegen verzekeringspremies; The *Observer* (5-10-'86) meldde dat de verzekeringspolis van $ 20 mln op het laatste moment was geannuleerd.
Op 12 oktober kwam de luchtbrug op gang. De C-130 voerde met 16 ton

voedsel en medicijnen een vlucht uit naar Isiro in het noordoosten van Zaire, vanwaar de lading met vrachtwagens naar Zuid-Soedan zou worden overgebracht. Dezelfde dag vloog een door het WFP gecharterde DC-8 tweemaal naar Juba. De vorige dag had de Soedanese minister van voorlichting, Mohammed Tawfiq Ahmed, meegedeeld dat de lijnvluchten van civiele vliegtuigen naar Juba reeds op 8 oktober waren hervat, terwijl zijn collega van presidentiële zaken, Salah Abd al-Salam al-Khalifa, meldde dat de Soedanese regering een eigen voedselluchtbrug zou organiseren naar Juba, Malakal en Wau.

Op 17 oktober werd vanuit SPLA-bronnen vernomen dat internationale organisaties met twee vliegtuigen vanuit resp. Kenia en Oeganda voedsel en medicijnen hadden afgeleverd in Jonglei in gebieden die onder controle van het SPLA stonden. De Soedanese autoriteiten zouden voor deze twee vluchten geen toestemming hebben verleend (*NRC/H'blad* 18-10-'86).

Op 27 oktober werd bekendgemaakt dat de luchtbrug in het kader van Operation Rainbow was gestaakt, nadat een door de Soedanese regering gecharterd vliegtuig met hulpgoederen in de buurt van Juba door luchtdoelgeschut van het SPLA was geraakt. De vluchten van Operation Rainbow zouden pas worden hervat als de veiligheid kon worden gegarandeerd. Volgens een VN-functionaris was tussen 12 en 24 oktober ruim 300 ton voedsel per vliegtuig aangevoerd in Juba, Wau en Malakal.

Op 30 oktober meldde het Soedanese persbureau *Suna* dat de Soedanese regering Winston Prattley, de speciale vertegenwoordiger van de secretarisgeneraal van de VN voor de noodoperaties in Soedan, persona non grata had verklaard en uit Soedan had uitgewezen "wegens zijn contacten met Soedanese rebellen". Daarmee had hij "alle diplomatieke normen geschonden", aldus *Suna*.

Koert Lindijer berichtte in *NRCI H'blad* (3-12-'86) o.a.:

,.Zowel de regering als het SPLA hanteert de voedselhulp als wapen in de oorlog en beide eisen ook de controle op over de distributie. In het regenseizoen (ongeveer van april tot oktober, KHA) bleek de regering van Sadiq el-Mahdi echter niet onwillig om ook voedselverstrekking via SPLA-kanalen toe te staan. ,.De autoriteiten gaven de indruk dat we naar manieren mochten zoeken om voedsel in alle gebieden te verspreiden", zegt een Westerse diplomaat in Khartoem.

Een consortium van voedseldonoren onder leiding van Winston Prattley, speciale afgevaardigde voor Soedan van de VN-secretarisgeneraal Perez de Cuellar, probeerde onder veel tromgeroffel de luchtbrug Rainbow van de grond te krijgen. Er werden contacten gelegd met het SPLA-kantoor in Ethiopië. ..Deze contacten vonden plaats met de volledige instemming van de Soedanese regering. Prattlev hield zich geheel aan de regels". verzekert de diplomaat.

Maar er ging iets fout en er brak een koude oorlog uit tussen de onderhandelaars van het hulpconsortium en regeringsfunctionarissen. De regering bleek van mening te zijn veranderd en torpedeerde Rainbow. In een besluit dat zijn weergave niet kent in de geschiedenis van hulpoperaties in Afrika verklaarde de Soedanese regering in oktober Prattley persona non grata, en Rainbow bleef beperkt tot enkele vluchten naar steden onder regeringscontrole. Shawki van de Soedanese RRC (Hulp- en Rehabilitatiecommissie) spreekt voor de regering. Hij verschilt radicaal van mening met de eerder geciteerde Westerse diplomaat en de VN-organisaties. ,,Rainbow was vanaf het begin een totale mislukking. Prattley zocht zonder onze toestemming contact met het SPLA.

Hij sprak in het openbaar de premier tegen, die eerder in New York had gezegd dat de situatie veilig was voor voedseltransporten in het zuiden. Bovendien gebruikte hij slechts buitenlanders bij de operatie". (...)

De regering hanteert inmiddels ook het publiciteitswapen. Begin deze maand lanceerde Shawki op zijn beurt met veel fanfare de luchtbrug Erosbow. Het betreft in werkelijkheid slechts enkele incidentele vluchten met voedsel van de EG. .,Er bestaat helemaal geen Erosbow". zegt een bron binnen de EG-delegatie in Khartoem. Shawki houdt vol dat er wel degelijk een luchtbrug Erosbow plaatsvindt. De EG-delegatie spreekt hem in het openbaar echter niet tegen. (...)

De tegenstellingen escaleerden vorige week nog verder door een maatregel van Peter Cerillo, de militaire gouverneur van de zuidelijke regio Equatoria. Hij wees zonder enig overleg twee hulpwerkers uit wegens, wat hij noemde, veiligheidsoverwegingen. (...) Iedere hulpwerker die suggereert dat ontheemden in de regio voedselhulp nodig hebben zal worden uitgewezen, aldus Cerillo.

De werkelijke reden voor de uitwijzing (...), is geheel anders dan Cerillo's versie. Volgens een welingelichte bron in de regionale hoofdplaats Juba eiste Cerillo van de hulporganisaties onder andere dat ze voedsel zouden verstrekken aan Oegandese guerrillastrijders. De Oegandese rebellen zijn gelegerd in een kamp bij het Zuidsoedanese plaatsje Parayok, hoewel de regering in Khartoem iedere betrokkenheid bij de rebellie in Noord-Oeganda ontkent. De hulporganisaties weigerden op Cerillo's verzoek in te gaan, waarop deuitwijzing volgde ..."

Ontwikkelingen guerrilla (tot eind 1986). Vorming milities

Voorzover uit de berichten viel af te leiden boekten de guerrillastrijders van het SPLA tijdens het regenseizoen van 1986 weinig terreinwinst. Aan het einde ervan (september)hadden zij hun posities in oostelijk Equatoria en in het oosten van Boven Nijl (met als noordelijkste limiet Renk) geconsolideerd. In het oostelijke deel van de provincie Bahr al-Ghazal zou het SPLA zijn controle hebben uitgebreid, doch de stad Wau bleef in handen van de regeringstroepen. Maar in westelijk Equatoria zouden geen vorderingen zijn geboekt, terwijl ook van geen reële uitbreiding van de SPLA-invloed in noordelijk of westelijk Soedan sprake zou zijn.

"Er is niet veel veranderd op het militaire vlak, de regeringssoldaten blijven nog steeds dichtbij hun barakken. Alleen bij Bor, waar het leger al maanden wordt omsingeld door de rebellen, wordt gevochten." Aldus een Westerse diplomaat in *NRCI H'blad* (3-12-'86). Bovendien werd het beleg van Bor na 23 maanden eind december 1986 opgeheven.

Inmiddels had de regering in Zuid-Soedan een beleid voortgezet, dat onder het regime van de voormalige president Jaafar Mohammed al-Nimeiry was begonnen: het verstrekken van wapens aan stammen die uit tribale overwegingen vijandig staan tegenover het SPLA. Overigens zou ook het SPLA, zij het op minder grote schaal, wapens onder de bevolking hebben uitgedeeld. De beruchtste door de regering bewapende militie was die van de Maralheen, een Arabisch volk uit het zuiden van de provincie Kordofan. Voorts werden genoemd de Arabische Mandari en Messiriya, de Fertit in de westelijke provincie Bahr al-Ghazal, de Meurli bij de grens met Ethiopië en de Topasa's bij Kaputa. Deze volken of stammen koesteren al vele jaren vetes tegen de Dinka's, nomaden uit Bahr al-Ghazal en Boven Nijl, waaruit het SPLA vooral zijn strijders recruteert. Door deze politiek ontaardde de Zuidelijke oorlog in een zeer brede stammenstrijd, aldus *NCR/H'blad*.

Een andere gewapende groep die rond de scheidslijn tussen Noord en Zuid opereert is de Anya-Nya II. Deze beweging raakte vanaf eind 1983 in conflict met het toen opgerichte SPLA (zie pag. 42911-'84). Zij bestaat vooral uit leden van de Nuer-stam, eveneens een aartsvijand van de Dinka's. Anya-Nya II richt zich met actieve regeringssteun nog slechts op de bestrijding van het SPLA. Na een langdurige strijd om de macht werd majoor Gordon Kong, een vroegere aanhanger van Garang, leider van de Anya-Nya II.

In december 1986 leken de gevechten in het Zuiden toe te nemen.

Volgens The Times (20-12-'86) claimden SPLA-strijders in het voorafgaande weekend bij Kodok op de Witte Nijl bij twee aanvallen op een regeringskonvooi vier boten te hebben vernietigd. Dit konvooi was op de weg terug uit Malakal, waar het begin november hulpgoederen had afgeleverd. Voorts meldde het SPLA op 21 december meer dan 70 regeringsmilitairen te hebben gedood bij felle gevechten in Mongalla (nabij Juba).

Het persbureau Suna berichtte op 30 december dat SPLA-rebellen bij Kosti een konvooi van tien schepen hadden aangevallen, dat uit Malakal afkomstig was. Regeringssoldaten hadden die aanval afgeslagen en daarbij 68 rebellen gedood, o.w. 22 gewonde gevangenen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

LABOUR WINT OPNIEUW IN NIEUW-ZEELAND

Bij de op 15 augustus gehouden parlementsverkiezingen op Nieuw-Zeeland heeft de Labour Party van premier David Lange, die in juli 1984 aan de macht kwam (pag. 465/1-'84), opnieuw een overwinning geboekt.
Volgens de voorlopige uitslag kreeg de Labour Party 56 zetels in het nu 97 tellende parlement, terwijl de voornaamste oppositiepartij, de National Party (NP) onder leiding van Jim Bolger, de overige 41 zetels verwierf. In het ontbonden, 95 zetels tellende parlement had Labour 55 zetels en de NP 38, terwijl de overige twee zetels in handen waren van de New Zealand Democratic Party (NZDP),de vroegere Social Credit Politica! League. Van de uitgebrachte stemmen kreeg Labour nu 47,41% (42,98 in 1984), de NP 44,59% (35,89) en de NZDP 5,9% (8%). De ,,swing" ten gunste van de NP bedroeg 2,9%.
Labour won twee zetels van de NP (Birkenhead en New Plymouth), maar verloor de zetel van Wairarapa aan de NP. Deze partij won tevens de twee vroegere NZDP-zetels alsook de twee nieuwe (plattelands)zetels.
Met dit resultaat bezorgden de Nieuwzeelandse kiezers Labour voor het eerst sinds 1938 een tweede, aansluitende regeringstermijn.
De overwinning van Labour werd algemeen beschouwd als een goedkeuring door het electoraat van het antikernwapenbeleid van premier Lange en de ,,harde" economische politiek van diens minister van financiën, Roger Douglas. Deze politiek, aangeduid als ,,Rogernomics", was gericht op deregulering en liberalisering van de markt.
Premier Lange zelf schreef zijn overwinning in een persconferentie op 16 augustus toe aan zijn ,,onwankelbare anti-nucleaire standpunt". Hij sloot een terugkeer van Nieuw-Zeeland in het ANZUS-pact (met de Verenigde Staten en Australië) uit. ,,Wij zullen met de Verenigde Staten geen relatie hebben op militair gebied noch op nucleair gebied." Hij kondigde aan dat zijn kabinet de strijd voor een wereldwijde ontwapening zou voortzetten. In verband daarmee zou een minister voor ontwapening worden benoemd.
Op economisch gebied zou zijn regering, aldus Lange, de komende jaren in grote lijnen hetzelfde beleid voeren. De Labour Party zou ,,een dynamische economie" tot stand brengen. De grootste moeilijkheden waren nu voorbij, zo stelde de premier. Hij voorspelde dat de inflatie tegen maart 1988 tot minder dan 10% zou zijn teruggebracht en dat ook de hoge rentestand en de grote werkloosheid dan drastisch zouden zijn gedaald. Hervormingen en verbeteringen in de sociale sector, de gezondheidszorg en het onderwijs stonden op het programma van de nieuwe Labour-regering, aldus Lange.

Nieuw kabinet

Op 19 augustus maakte premier David Lange de samenstelling van zijn nieuwe kabinet bekend. Hij gaf de tot dusver door hem beheerde portefeuille van buitenlandse zaken op in ruil voor die van onderwijs.
De overige posten werden als volgt verdeeld:

Vice-premier, procureur-generaal en minister van justitie - Geoffrey Palmer: overzeese handel en marketing - Michael Moore; financiën - Roger Douglas; staatsbedrijven, posterijen, openbare werken en ontwikkeling - Richard Prebble (voorheen transport, spoorwegen, burgerluchtvaart en zaken Pacific-eilanden plus geassocieerd minister van financiën); Maorizaken - Koro Wetere; gezondheid, handel en industrie David Caygill (voorheen geassocieerd minister van financiën en minister van handel en industrie); buitenlandse zaken. ontwapening en wapencontrole - Russell Marshall (voorheen onderwijs en, sinds 11 februari 1986, natuurbescherming): binnenlandse zaken - Michael Bassett (voorheen gezondheid en plaatselijk bestuur); staatsminister, leider van het Huis - Jonathan Hunt (voorheen omroep en posterijen); defensie - Bob Tizard (voorheen energie, wetenschap. technologie en statistiek); landbouw en visserij - Colin Moyle; arbeid en immigratie - Stan Rodger (voorheen arbeid en staatsdiensten): werkgelegenheid - Phil Goff (voorheen huisvesting, regerings- en staatsverzekeringen en ook, sinds 11 februari 1986, milieu); vrouwenzaken, consumentenzaken en statistiek - mevr. Margaret Shields (voorheen douane en consumentenzaken); politie, bosbouw en grondbeheer - Peter Tapsell (voorheen binnenlandse zaken, civiele defensie en kunst); huisvesting en natuurbescherming - mevr. Helen Clark*; sociale zaken en geassocieerd minister van financien - Michael Cullen*; transport en burgerluchtvaart - Bill Jeffries*:energie. regionale ontwikkeling en geassocieerd minister van financiën - David Butcher*; inkomsten en douane - Trevnr de Cleene* (geen lid van het kabinet).
(* = nieuw)

Vier leden uit het oude kabinet (zie pag. 160/3-'85) keerden niet terug. Onder hen was Frank O'Flyn, tevoren minister van defensie en onderminister van buitenlandse zaken, die zich uit de politiek terugtrok, alsook Kerry Burke, voorheen minister van regionale ontwikkeling, werkgelegenheid en immigratie, die nu parlementsvoorzitter werd.
Hieronder volgt een samenvatting van de voornaamste ontwikkelingen in Nieuw-Zeeland sinds juli 1984 wat betreft de binnenlandse politiek, het economische beleid en het antikernwapenbeleid.

BINNENLANDSE POLITIEK

Wijziging leiderschap National Party. Fusie met NZP

Na zijn verkiezingsnederlaag op 14 juli 1984 (pag. 465/1-'84) en de controverse

Premier David Lange (r.)en zijn minister van financien, Roger Douglas (l.),vieren de verkiezingszege van hun Labour Party op 15 augustus 1987.

Weekblad 56ste jaargang No. 2909, pag. 42615-42630

over de devaluatiecrisis (pag. 480/3-'84) werd Sir Robert Muldoon, de leider van de National Party, geconfronteerd met oproepen vanuit zijn eigen partij om af te treden.
Op 27 juli 1984 kwam het partijbestuur, de Dominion Council, echter overeen dat Muldoon nog minstens zes maanden, d.w.z. tot februari 1985, zou aanblijven, nadat hij te kennen had gegeven dat hij zich dan niet kandidaat zou stellen voor het leiderschap. Maar op 22 november 1984 zei Muldoon dat hij tijdens een bijeenkomst van de parlementsfractie op 21 december 1984 voor het behoud van zijn leiderschap zou vechten. Hij achtte geen van de vier andere kandidaten in staat de regerende Labour Party te verslaan.
De bijeenkomst van de parlementsfractie werd vervroegd tot 29 november. Er volgde toen een stemming waarbij Jim McLay (39), plaatsvervangend partijleider sinds 15 maart 1984 (pag. 432/1-'84), in de eerste ronde de absolute meerderheid behaalde. Hij versloeg niet alleen Muldoon, maar ook Jim Bolger, Bill Birch en George Gair. Als plaatsvervangend partijleider werd McLay opgevolgd door Bolger.

McLay werd in augustus 1985 als partijleider bevestigd door de jaarlijkse conferentie van de National Party. Maar Muldoon weigerde hem te steunen en associeerde zich in het openbaar met de ,,Sunday Club", een anti-McLay factie binnen de NP. McLay weigerde hluldoon in het schaduwkabinet te benoemen en dit leidde tot een conflict dat in het weekend van 20 oktober 1985 via radiobulletins werd uitgevochten. Op 23 oktober maakte de partijvoorzitter, mevr. Sue Wood, bekend dat het partijbestuur had besloten twee aanhangers van Muldoon, o.w. de vroegere minister Ian Shearer, als partijlid te schorsen, omdat zij ,,op een wijze schadelijk voor de partijbelangen" hadden gehandeld. (Die schorsing werd later opgeheven)..Op 31 oktober werd bekend dat Muldoon een aanbod van McLay om als woordvoerder voor transport (nr. 10 in de hiërarchie) op te treden had geweigerd. Diezelfde dag gaf McLay hem de 38ste plaats, de laagste binnen de fractie. Muldoon noemde dit een ,,crazy reactie" die aantoonde dat McLay ,,totaal ongeschikt" was om de partij te leiden.
Deze ondermijning van McLay's gezag vond zijn weerslag in een opiniepeiling inzake de gewenste premier. Daarbij kreeg McLay een steun van slechts 2,6% tegen Muldoon 20% en Labour-premier David Lange 32%. (The Times 1-11-'85)

Ondanks een voortdurende campagne van Sir Robert Muldoon om Jim McLay als partijleider af te zetten, bleef deze tot 26 maart 1986 in functie. Die dag besloot de parlementsfractie een geheime stemming over het leiderschap van de partij te houden. Jim Bolger (53) werd nu als opvolger van McLay gekozen en George Gair werd plaatsvervangend partijleider.

Inzet bij het conflict was volgens sommige partijfunctionarissen ook de economische filosofie. McLay was de leider van de vrije marktfactie, terwijl Bolger een terugkeer bepleitte naar een politiek van selectieve staatsinterventie in de traditie van de door Muldoon gevoerde politiek toen deze nog premier was.
Zowel McLay als Muldoon zegden Bolger hun volledige steun toe. Op 8 april 1986 werd bekend dat Muldoon was benoemd tot woordvoerder voor buitenlandse zaken in het schaduwkabinet. Medio augustus kondigde McLay aan dat hij zich aan het eind van het parlementaire mandaat (in 1987) uit de actieve politiek terug zou trekken.

De leider van de National Party, Jim Bolger.

Eveneens op 26 maart 1986 besloot de New Zealand Party (NZP), die bij de verkiezingen van juli 1984 wel 12% van de stemmen maar geen zetel verwierf, samen te gaan met de National Party, waaruit de NZP in augustus 1983 was voortgekomen, uit verzet tegen de interventionistische economische politiek van de toenmalige regering-Muldoon (zie pag. 432/1-'84).

De oprichter en leider van de NZP, Robert Jones, had op 8 juli 1985 reeds besloten de politieke activiteiten van zijn partij op te schorten. Verzet tegen dit besluit binnen de partij had eind juli 1985 tot het aftreden van Jones en Malcolm McDonald, de partijvoorzitter, geleid. Tijdens het volgende NZP-congres (2-4 augustus 1985) was John Galvin tot partijleider gekozen.

Naamswijziging Social Credit Political League. Nieuwe partijleider

De Social Credit Politica1 League, die bij de parlementsverkiezingen van juli 1984 twee zetels had behaald, besloot tijdens haar jaarcongres eind mei 1985 de partijnaam per 1 juli 1985 te wijzigen in New Zealand Democratic Party (NZDP).

Hoewel het congres Bruce Beetham als partijleider herkoos, werd eind 1985 melding gemaakt van toenemende kritiek op diens leiderschap. Op 12 maart 1986 werd bericht dat Garry Knapp, een van de twee parlementsleden, als plaatsvervangend leider van de NZDP was afgetreden en Beetham had geadviseerd dit voorbeeld te volgen.

Tijdens een zitting van het NZDP-bestuur op 12-13 april 1986 werd Bruce Beetham als partijleider ve angen door Neil Morrison, het tweede parlementslid van de NZDP.

Tussentijdse *verkiezing*. Nieuwe *parlementsvoorzitter*

De Labour Party verloor sinds de parlementsverkiezingen van 14 juli 1984 één zetel aan de oppositionele National Party. Dat gebeurde op 15 juni 1985 bij een tussentijdse verkiezing in het district Timaru, dat 57 jaar in handen van Labour was geweest en dat sinds 22 jaar was vertegenwoordigd door Sir Basil Arthur, de parlementsvoorzitter, die onlangs was overleden. De NP-kandidaat verwierf 1.480 stemmen meer dan die van Labour.
Sir Basil Arthur werd als parlementsvoorzitter opgevolgd door Gerald Wall (Labour).

Een Maori gouverneur-generaal

Op 20 november 1985 werd Sir Paul Reeves geïnstalleerd als gouverneur-generaal van Nieuw-Zeeland als opvolger van Sir David Beattie, die dit ambt sinds 1980 had vervuld. Reeves had op 20 september zijn ambt van Anglicaans aartsbisschop van Nieuw-Zeeland neergelegd. Met zijn installatie werd voor het eerst een afstammeling van de Polynesische oorspronkelijke bevolking, een Maori, gouverneur-generaal.

ECONOMISCH BELEID

Nationale conferentie over economie. Begroting 1985. Loonakkoord

In zijn verkiezingsmanifest voor 1984 had 'de Labour Party beloofd naar ,,consensus" te streven en in overeenstemming daarmee riep de nieuwe Labour-premier David Lange van 12-14 september 1984 een nationale conferentie over de economie bijeen van 95 prominente vertegenwoordigers van de regering, de vakbeweging (Federation of Labour/FOL) en de werkgevers (Employer's Federation). Premier Lange wist de deelnemers ertoe over te halen in te stemmen met een pakket maatregelen. Dit behelsde o.a. dat een nieuw loonakkoord zou worden uitgewerkt tussen de vakbonden, de werkgevers en de regering. De sinds 23 juni 1982 bestaande loon- en prijsstop zou tot de indiening van de begroting voor 1985 op 8 november 1984 van kracht blijven.
Deze begroting, toen ingediend door de

nieuwe minister van financiën, Roger Douglas, vertoonde een tekort van NZ$ 2,76 mrd (7,2% van het BNP), terwijl in het voorgaande begrotingsjaar een deficit van NZ$ 3,10 mrd (9% van het BNP) was begroot. Uitgaven van NZ$ 1,2 mrd werden geschrapt. De minister sprak van ,,pijnlijke maatregelen" die vele consumentenprijzen aanzienlijk zouden doen stijgen. Vrijwel alle subsidies voor de landbouw werden besnoeid, aftrekposten voor de belasting (zoals levensverzekeringen) werden geschrapt en forse belastingverhogingen werden ingevoerd.

Zo werd het standaardtarief van de inkomstenbelasting voor inkomens tussen NZ$ 6.000 en 25.000 met 1,5% verhoogd tot 33%. Voorts gingen de accijnzen op alcohol (tot 4%), tabakswaren (tot 16%) en benzine (2,5%) omhoog, terwijl de electriciteitstarieven met 25% stegen.

Gezinnen met lage inkomens (tot NZ$ 20.420 per jaar) kregen een extra bonus van NZ$ 10 per week voor elk kind boven de bestaande kinderbijslag van NZ$ 3, terwijl bovendien een ,,gezinshulp-programma" werd ingevoerd. Voor 1986 werd de invoering aangekondigd van een belasting op goederen en diensten (BTW). De controle op het binnenlandse rentepeil werd afgeschaft. Volgens de NZZ (14-11-'84) maakte de begroting duidelijk dat de regering-Lange werkelijk ernst maakte met een herverdeling van de inkomens.

Op 30 november liep de loon- en prijsstop af zonder dat een loon-akkoord was bereikt. De regering had een loonsverhoging van 4,5% voorgesteld, maar de FOL verlangde een verhoging van 11,2%. Op 6 december werd overeenstemming bereikt over loonsverhogingen variërend van 6,4% tot 7,02%.

Afschaffing deviezencontrole. Zwevende dollar. Begroting 1986

Begin januari 1985 schafte Nieuw-Zeeland vrijwel elke deviezencontrole af. De beperkingen, die in de een of andere vorm sinds 1938 hadden bestaan, waren niet langer nodig, aldus de gouverneur van de centrale bank, Spencer Russell.
Op 4 maart werd de koers van de NZ-dollar vrijgegeven. Aanvankelijk daalde de zwevende dollar t.o.v. de meeste andere valuta, maar tegen het einde van 1985 bereikte de Nieuwzeelandse munt een koers die 13% boven de waarde van 4 maart lag.
Op 13 juni diende minister Douglas zijn begroting voor 1986 in met een geraamd tekort van NZ$ 1,286 mrd (2,8% van het BNP), een beperking met NZ$ 1,498 mrd ten opzichte van het voorgaande jaar. De uitgaven voor onderwijs, gezondheid en defensie werden verhoogd, maar dit resulteerde niet in hogere belastingen, accijnzen of prijzen. De minister herhaalde zijn voornemen om in 1986 (per 1 april) een soort BTW in te voeren teneinde het accent van de directe naar de indirecte belastingen te verleggen.
Maar binnen enkele uren na de nederlaag van Labour bij de tussentijdse verkiezing îm Timaru (zie hierboven) maakte vice-premier Geoffrey Palmer op 15 juni bekend dat de invoering van deze belasting (GST) zeker zes maanden werd uitgesteld.
Op 20 augustus kondigde minister Douglas in het parlement aan dat de inkomstenbelasting met ingang van oktober 1986 met gemiddeld 20% zou worden verlaagd. Om deze maatregel te bekostigen zou dan tegelijk de voorgestelde GST met een tarief van 10% worden ingevoerd. De minister omschreef de maatregel als ,,de verst gaande hervorming van belastingen en uitkeringen in de recente geschiedenis van Nieuw-Zeeland". Hij raamde de opbrengst van de GST op bijna NZ$ 2,7 mrd, maar stelde dat vrijwel de helft daarvan verloren ging door de hervorming van de indirecte belastingen. Tegelijk kondigde hij een verhoging van de vennootsbelasting aan met 3% ingaande april 1986.

De nieuwe tarieven voor de inkomstenbelasting werden vastgesteld op 15% voor jaarinkomens tot NZ$ 9.500; 30% voor inkomens van NZ$ 9.501 tot 30.000: en 48% voor inkomens boven NZ$ 30.000. Voorheen was het laagste tarief 20% voor inkomens tot NZ$ 6.000 en het hoogste 66% voor de inkomens boven NZ$ 38.000.

Inmiddels hadden de tripartite besprekingen tussen regering, vakbeweging en werkgevers geen overeenstemming over de lonen voor 1986 opgeleverd. In juli verwierpen vakbondsleiders een regeringsvoorstel voor een loonsverhoging van 8%. De inflatie had in juni 1985 op jaarbasis een peil van 17% bereikt.
Er volgden collectieve loononderhandelingen per sector. Daarbij bereikten de werknemers in de electriciteitsbedrijven in september als eersten een akkoord, dat voorzag in een loonsverhoging van 15,5%. Geassocieerd minister van financiën Richard Prebble meende dat die 15,5% als uiterste limiet moest worden beschouwd. In oktober volgde een periode van industriële onrust met stakingen en werkonderbrekingen. De uiteindelijk bereikte akkoorden voorzagen in loonsverhogingen van gemiddeld 18%.
Op 11 november kondigde minister Roger Douglas plannen tot liberalisering van het bankwezen aan. De toelating van een onbepaald aantal nieuwe banken, ook buitenlandse, zou mogelijk worden gemaakt, mits aan de volgende voorwaarden werd voldaan: zij moesten een aandelenkapitaal van NZ$ 30 mln hebben uitgegeven en zij dienden over een aantoonbare vakkennis en een goede naam in de internationale financiële wereld te beschikken. De centrale bank zou de vestiging van buitenlandse banken moeten goedkeuren; tevens werden de controlebevoegdheden van de centrale bank uitgebreid. De nieuwe instellingen zouden alle bankzaken, met uitzondering van de deviezenhandel. mogen uitoefenen.

Afschaffing importheffingen, Boerenprotest. Hulppakket regering

Op 12 december 1985 kondigde minister Douglas in het parlement aan dat de importheffingen op ca. 500 produkten per 1 januari 1986 zouden worden afgeschaft dan wel drastisch beperkt. Voorts zouden fiscale belemmeringen, die het zakenleven ervan hadden weerhouden in land te investeren, worden opgeheven. Deze maatregelen beoogden o.a. de positie van de boeren te verbeteren. Het vrije markt-beleid van minister Roger Douglas, de zg. ,,Rogernomics", had vooral de boeren getroffen.
De afschaffing van de landbouwsubsidies en een forse stijging van de hypotheekrente tot ca. 25% - een gevolg van de afschaffing van de controle op het binnenlandse rentepeil - hadden tot een scherpe daling van de - kunstmatig hoge - prijzen van landbouwgrond geleid. In die situatie gingen vele boeren technisch failliet. Eind 1985 waren omstreeks 5.000 boerenbedrijven met bijna 10% van de Nieuw-Zeelandse landbouwgrond te koop, aldus The Times (13-12-'85), met een geschatte waarde van ca. NZ$ 2 mrd. Maar er was weinig belangstelling van kopers, als gevolg van de strikt monetaristische politiek van de regering en de hoge rentetarieven.

De oppositionele National Party en de ,,Federated Farmers" hadden scherpe kritiek op de regeringsplannen, omdat deze niet voorzagen in leningen tegen een lage rente.

Maar op 14 maart 1986 besloot de regering de landbouwsubsidies nog verder te verlagen, hoewel zij toegaf dat het inkomen van de gemiddelde boer dat jaar met 25% zou dalen. Overigens stelde minister Douglas dat slechts 300 van de 16.000 boeren die leningen van de Plattelandsbank hadden in een kritieke positie verkeerden.
Na diverse demonstraties en protestmarsen van boeren, verspreid over heel het land, trokken op 30 april omstreeks 10.000 boeren naar de hoofdstad Wellington voor hun eerste massale mars

naar het parlementsgebouw. Nadat premier Lange een afvaardiging van de boeren had ontvangen, verklaarde hij dat de regering niet het oude beleid kon hervatten en de belastingbetaler laten opdraaien voor de landbouwsubsidies. Minister Douglas stelde dat subsidies voor de veeboeren met het gemiddelde bedrag van de vier voorgaande jaren de regering in 1986 NZ$ 925 mln zouden kosten. Maar hij deelde tevens mee dat de regering werkte aan een hulppakket om voor bedrijven die levensvatbaar zijn de rentelast te beperken.
Dit pakket, op 2 juli bekendgemaakt door minister Rogers en zijn collega van landbouw, Colin Moyle, behelsde maatregelen om ,,potentieel winstmakende" boeren in staat te stellen een deel van hun schuld te herschikken, voor zover het leningen bij de Plattelandsbank (een staatsinstelling) betrof. Deze bank zou enkele leningen in de particuliere sector voor het komende seizoen garanderen.
De totale schuld van de boeren werd toen op meer dan NZ$ 8,5 mrd geraamd en daarvan werd NZS 2 mrd niet invorderbaar geacht. Voor ca. 8.000 boeren werd de toestand als riskant beschouwd, aldus Reuter.

Begroting 1987. Invoering GST

Op 31 juli 1986 diende minister Douglas zijn begroting voor 1987 bij het parlement in. Hij stelde dat het economische beleid van de regering effect sorteerde. De inflatie was van 17% tot 10% teruggebracht. Het begrotingstekort bedroeg NZ$2,5 mrd; in het vorige fiscale jaar bleek dit tekort een record van NZ$2,87 mrd te hebben bereikt. In de begroting werden de resterende importheffingen afgeschaft; de omstreden, in 1985 ingevoerde extra-inkomstenbelasting op staatspensioenen van personen die ook andere inkomsten genoten werd verlaagd. De herschikking van regeringsschulden in de orde van NZ$7,2 mrd werd aangekondigd.
Op 1 oktober vond tenslotte de invoering van de belasting op goederen en diensten (GST) plaats, een soort BTW van 10%, terwijl tegelijk diverse andere belastingen, w.o. de Sales Tax, werden afgeschaft en de inkomstenbelasting werd verlaagd. Vele zaken en winkels namen de gelegenheid te baat om hun prijzen te verhogen, in de hoop dat het publiek daarvoor de schuld zou geven aan de GST en de regering, zo meldde de Financial Times (2-10-'86)
De invoering van de GST leidde tot een toename van de inflatie. Deze bedroeg in het laatste kwartaal van 1986 omstreeks 18%.

De ,,Rogernomics'' bleek aan de vooravond van de verkiezingen negatieve en positieve effecten voor Nieuw-Zeeland te hebben opgeleverd. Enerzijds werd het land geconfronteerd met een inflatie van 18,9%, een rentestand van 21,5%, een werkloosheid van 6,2% en een buitenlandse schuld van NZ$35,8 mrd. Anderzijds was er voor het eerst in vier jaar een exportoverschot op de handelsbalans, een aanzienlijk gereduceerd begrotingstekort (tot 2,2% van het BNP) en een economische groei van 6%.

Volgens diverse onderzoeken werd de kloof tussen arm en rijk in de eerste regeringsperiode van Lange vergroot. Meer dan één miljoen Nieuwzeelanders, op een bevolking van **3,3** mln. zouden volgens kerkelijke rapporten onder de armoedegrens leven. Volgens de NZZ (19-8) waren dat tweemaal zoveel als drie jaar geleden. Anderzijds telt Nieuw-Zeeland nu meer dan 100.000 miljonairs.

ANTI-KERNWAPENBELEID

Anti-kernwapenbeleid *regering*-Lange. Opschorting defensieverplichtingen door VS. Wet *i.z.* verbod kernwapens door parlement aanvaard

Premier Lange van Nieuw-Zeeland had op 28 januari 1985 verklaard: ,,Schepen die zijn uitgerust met kernwapens of door kernenergie worden aangedreven, zullen niet in Nieuw-Zeeland worden toegelaten zolang mijn regering aan de macht is." De Nieuwzeelandse regering weigerde vervolgens het Amerikaanse oorlogsschip Buchanan tot Nieuwzeelandse havens toe te laten, omdat de VS weigerden mee te delen of dit schip al dan niet kernwapens aan boord had. Dit Amerikaanse beleid gold ten aanzien van elk schip. Deze ontwikkeling raakte het sinds 1952 functionerende ANZUS-pact, een driezijdig defensiebondgenootschap tussen Australië, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. (Vor.ber.pag. 113 e.v.-'85)

Uit ongenoegen over het Nieuwzeelandse beleid namen de VS diverse tegenmaatregelen: op 4 februari 1985 werd de ANZUS-vlootoefening ,,Sea Eagle" geannuleerd; door de VS verzamelde inlichtingen over militaire bewegingen van de Sowjet-Unie in de Pacific werden niet meer aan Nieuw-Zeeland doorgegeven; twee ANZUS-bijeenkomsten werden door de VS afgezegd. Tijdens een tussenlanding in Los Angeles (op weg naar Londen) werd premier Lange op 26 februari namens Washington te woord gestaan door de plaatsvervangend onderminister van buitenlandse zaken William Brown die met verdere tegenmaatregelen zou hebben gedreigd.
Op 4 maart maakte Australië bekend dat de jaarlijkse bijeenkomst van de ANZUS-raad, die in juli in Canberra moest plaatsvinden, voor onbepaalde tijd was uitgesteld. Australië's premier Bob Hawke verklaarde dat een groot deel van het ANZUS-verdrag niet langer ,,operationeel" was.
Op 7 mei zegde Australië de voor oktober geplande ANZUS-manoeuvre ,,Kangaroo '85'' af, omdat de VS gemeenschappelijke oefeningen met Nieuw-Zeeland niet juist achtten, aldus defensieminister Kim Beazley.

Op 24 mei deelde premier Lange mee dat de indiening van een wetsontwerp i.z. nucleaire oorlogsschepen voorlopig werd uitgesteld om een anti-Amerikaanse interpretatie te voorkomen. Maar op 8 juli kondigde hij aan dat de betreffende wet eind 1985 van kracht moest zijn.

Op 15 juli voerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, in Canberra overleg met de Australische regering.
Dit beraad kwam in plaats van de 34ste zitting van de ANZUS-ministersraad. Na afloop zei Shultz dat de deur voor Nieuw-Zeeland om weer volwaardig ANZUS-lid te worden openbleef, maar tegelijk waarschuwde hij dat de VS wel eens het ANZUS-verdrag konden herzien als de Nieuwzeelandse regering daadwerkelijk anti-nucleaire wetgeving zou doorvoeren.

Op 25 augustus opperde Lange demogelijkheid van een eventueel compromis met de VS. Volgens het nog in te dienen wetsontwerp zou de premier de bevoegdheid hebben een bezoekend schip al dan niet nucleair te verklaren, zonder Washington om bevestiging te vragen.
Dit compromis werd op 18 september in Washington besproken door de Nieuwzeelandse vice-premier Geoffrey Palmer met de Amerikaanse minister Shultz, die het echter de volgende dag verwierp. Op 20 september waarschuwde het State Department dat de VS hun verplichtingen krachtens het ANZUS-pact zouden herzien, als de Nieuwzeelandse regering de anti-nucleaire wet doorzette.
Op 27 september liet Lange weten dat zijn regering bereid was het ANZUS-pact op te geven

Op 10 december 1985 werd de anti-kernwapenwet - Nuclear Free Zone, Disarmament and Arms Control Bill - bij het Nieuwzeelandse parlement ingediend. Er bleek een nieuwe concessie te zijn gedaan, aldus The Times (11-12-'85). Met kernwapens uitgeruste oorlogsschepen werd niet de toegang verboden tot Nieuw-Zeelands territoriale wateren, maar alleen tot zijn ,,binnenlandse wateren", omschreven als havens en fjorden.

Op 15 mei 1986 maakte het Pentagon bekend dat de Verenigde Staten Nieuw-Zeeland hadden uitgesloten van een grote militaire manoeuvre, ,,Rimpac 86'', die van 18 mei tot 30 juni zou worden gehouden. Daaraan zou worden deelgenomen door 50 schepen en 50.000 militairen van de VS, Australië, Engeland, Canada en Japan.

Op 27 juni 1986 had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, Shultz, in Manila, een onderhoud van 40 minuten met de Nieuwzeelandse premier Lange. Het geschil tussen beide staten werd niet opgelost. Minister Shultz verklaarde na afloop: ,,We nemen afscheid als vrienden, maar we nemen afscheid voor zover het het bondgenootschap betreft." Hij maakte duidelijk dat het wat Washington betreft de laatste poging was geweest Nieuw-Zeeland op andere gedachten te brengen.
Op 10 en 11 augustus had minister Shultz in San Francisco een ontmoeting met zijn Australische ambtgenoot Bill Hayden. Hun beraad kwam in plaats van het overleg in de ANZUS-raad. Na afloop werd een gemeenschappelijk communiqué uitgegeven, waarin werd meegedeeld dat de Verenigde Staten hun defensieverplichtingen tegenover Nieuw-Zeeland – veiligheidsgaranties in het kader van het ANZUS-pact – hadden opgeschort. Australië, dat zijn militaire banden met Nieuw-Zeeland handhaafde, was het blijkens het communiqué ,,volledig oneens" met het Nieuwzeelandse antikernwapenbeleid en toonde ,,begrip" voor het Amerikaanse standpunt. De opschorting van de Amerikaanse verplichtingen geschiedde ,,in afwachting van passende corrigerende maatregelen", zo werd gesteld.
Tegelijk werden in Nieuw-Zeeland de resultaten bekend van een opinieonderzoek dat de regering had laten instellen. Daaruit bleek dat 73% van de ondervraagden wenste dat Nieuw-Zeeland in de ANZUS bleef, terwijl 71% achter de weigering om nucleaire schepen in Nieuw-Zeeland toe te laten stond. Premier Lange noemde het Amerikaanse besluit betreurenswaardig, terwijl de Nieuwzeelandse oppositieleider Jim Bolger liet weten dat een regering onder zijn National Party alle verplichtingen van het ANZUS-verdrag zou nakomen.

Op 2 februari 1987 weigerden de Verenigde Staten een militaire afspraak met Nieuw-Zeeland te verlengen op grond waarvan dit land militaire uitrusting tegen een gereduceerde prijs kon kopen. Die afspraak liep op 21 juni af.

Op 27 april waarschuwde de Britse minister van buitenlandse zaken, Sir Geoffrey Howe, tijdens een bezoek aan Wellington, waar hij een ontmoeting met premier Lange had, voor de consequenties van het Nieuwzeelandse antikernwapenbeleid. Dat kon, aldus Howe, consequenties hebben voor de agrarische export van Nieuw-Zeeland naar de EG. ,,Ik wil niet van bedreigingen of sancties spreken, maar het Nieuwzeelandse veiligheidsbeleid maakt het moeilijker om voor die export te pleiten bij de EG-partners". aldus de Britse minister. De vastlegging van het anti-kernwapenbeleid bij wet betekende volgens Howe dat de Britse Royal Navy niet meer op bezoek zou komen in Nieuw-Zeeland. Premier Lange beschuldigde Howe er op 30 april in een toespraak te Dunedin van zich in Nieuw-Zeelands binnenlandse politiek te mengen.
Na een behandeling van 18 maanden werd het anti-kernwapenwetsontwerp op 4 juni 1987 door het Nieuwzeelandse parlement aanvaard met 39 tegen 29 stemmen.
Nog dezelfde dag liet de woordvoerder van het Amerikaanse State Department, Charles Redman, weten dat de regering-Reagan het wetsontwerp steunde van de Republikeinse afgevaardigde William Broomfield om Nieuw-Zeeland de status van Amerikaans bondgenoot te ontnemen.

Commentaren

Correspondent Hans van Kregten meldde in de Volkskrant (17-8) o.a.:

,.Labour heeft de afgelopen drie jaar een marktgericht beleid gevoerd, dat als voornaamste doel had de Nieuwzeelandse economie produktiever te maken. Woordvoerders van Labours linkervleugel hebben echter gewaarschuwd dat de regering van Lange in de volgende regeringstermijn meer nadruk moet leggen op de traditionele socialistische doeleinden op het gebied van onderwijs, volkshuisvesting en sociale voorzieningen. Gebeurt dat niet. zo zeggen zij, dan staat Labour in 1990 een grote nederlaag te wachten.
De overwinning van Labour bctckcnt waarschijnlijk ook dat westerse landen als Groot-Brittannie en de Verenigde Staten het Nieuwzeelandse anti-kernwapenbeleid nu zullen accepteren. De druk dic beide landen in de laatste drie jaar hebben uitgeoefend heeft kennelijk geen effect op dc Nieuwzeelandse kiezer gehad..."

Ten aanzien van de kiezers merkte Cees van Lotringen in *NRC/H'blad* (22-8) op:

,,De Labourregering trok de stemmen van industriëlen en zakenlieden, terwijl veel van haar traditionele aanhangers. zoals boeren en mijnwerkers, op de conservatieve Nationale Partij stemden. Volgens waarnemers in Nieuw-Zeeland heeft premier Lange zijn regering kunnen prolongeren, omdat hij en zijn ministers er in slaagden een nieuwe aantrekkingskracht op te roepen
Het kabinetsbeleid van universitair geschoolde en zeer intelligente ministers, variërend in de leeftijd van 37-44 jaar. heeft vooral de steun gekregen van de electoraal belangrijke groep kiezers in de leeftijdscategorie 25-45. Deze zestiger jaren-generatie, die sleutelposities bezet in het bankwezen, overheid en bedrijfsleven, kan zich vinden in de anti-nucleaire politiek van premier Lange. Bovendien steunt zij de lange termijn-politiek van minister Douglas: een volgens hen betrouwbaar alternatief voor het ,.Keynesiaans-Friedmanachtig-pragmatisch- reactief-ad hoc- fiscaal monetarisme", zoals het beleid van Lange's voorganger Muldoon werd genoemd..."

OOST-EUROPA

POLEN

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. NIEUWE PRIJSVERHOGINGEN. KERKELIJK LANDBOUWFONDS KOMT NIET VAN DE GROND

Op pag 512 eindigde het verslag over de Poolse economie sinds 1982 met een commentaar over de mislukking van Jaruzelski's hervoriningsplannen Hierna wordt bericht over de verdere economische ontwikkelingen

Vleesprijzen *opnieuw* verhoogd

Op 1 juli 1985 werden in Polen opnieuw prijsverhogingen doorgevoerd. Het waren de derde in een reeks die in maart 1985 begonnen was. De ondergrondse vakbond Solidariteit had na de aankondiging van de prijsstijgingen, die voornamelijk vleesprodukten betroffen en die zo'n 10% tot 15% zouden bedragen, opgeroepen tot een algemene staking van één uur op de dag waarop de verhoging in zou gaan.

Vleesprijsverhogingen hadden in het verleden – in 1970, 1976 en 1980 – geleid tot grote onrust onder de Poolse arbeiders. De verhogingen van 1980 hadden nationale stakingen tot gevolg en resulteerden in de oprichting van Solidariteit.

In het *NRC/H'blad* van 5-9-1985 belichtte Anna Sandor de situatie op de Poolse vleesmarkt aldus:

De jongste verhoging van de vleesprijs heeft nog steeds niet bijgedragen tot een vermindering van het vleestekort in Polen. Vlees staat nog steeds op de bon en de zwarte markt floreert als vanouds. Van de belofte, die generaal Jaruzelski bij het uitroepen van de staat van beleg deed, namelijk om orde te scheppen aan het ,,vleesfront", is vier jaar na dato nog weinig terechtgekomen.
De gemiddelde vleesprijs is sinds de uitroeping van de staat van beleg met 450 procent erhoogd en inmiddels is wel gebleken dat prijsverhogingen weinig of niets bijdragen tot een oplossing van het probleem. Met zijn bonnen kan de Poolse burger nu per maand afhankelijk van zijn beroep tussen 2,5 en acht kilo vlees kopen. Volgens de statistieken is de gemiddelde vleesconsumptie per hoofd van de bevolking gedaald tot 54 kilo per jaar, maar deskundigen schatten de werkelijke consumptie veel hoger. Vroeger lag die consumptie officieel boven de zeventig kilo per hoofd van de bevolking per jaar.
Niemand weet precies hoe omvangrijk de zwarte markt is en hoeveel de boeren van hun eigen produktie consumeren. Er bestaat bovendien nog een ,,grijzemarkt": bij sommige ondernemingen worden werknemers als extra beloning met vlees uitbetaald. Wijze en hoeveelheid variëren van onderneming tot onderneming en van beroep tot beroep. De manier waarop de bedrijven aan vlees komen wisselt ook, maar is altijd ondoorzichtig. Statistieken ontbreken, maar deskundigen schatten dat de gemiddelde consumptie tussen 30 en 50 procent hoger ligt dan de statistieken vermelden. Dat betekent dat de Polen meer vlees eten dan de Nederlanders. Dat roept de vraag op waarom in zo'n situatie een vleesgebrek bestaat en vlees op de bon is.

De chaos is zo groot dat volgens het partijblad Trybuna Ludu niemand meer weet of er een gebrek aan vlees bestaat. Door de ingewikkelde situatie zijn er in Polen economen die zich uitsluitend bezighouden met de ,,vleeseconomie''; zowel wetenschappelijk als praktisch. Dat heeft nog weinig opheldering verschaft, integendeel: de vleesconsumptie is hoger dan in Nederland en toch staat vlees op rantsoen; in de praktijk kan iedereen aan genoeg vlees komen. maar voor een steeds hogere prijs. Het tekort is dus alleen maar schijn.

Boeren die hun vlees zwart verkopen in plaats van aan de staat riskeren drie jaar gevangenisstraf Het verschil tussen de zwarte en de officiele opkoopprijs bedraagt maar twintig procent hetgeen de zwarte handel extra riskant maakt. Volgens Poolse economen gaat het de boeren echter om meer dan om die twintig procent. Het aankoopsysteem dat de staat hanteert is bureaucratisch en onberekenbaar: boeren moeten vaak een dag wachten met hun dieren of hun vlees zonder er zeker van te zijn of de staat hun aanbod zal aannemen. De voorschriften zijn dubbelzinnig en ondoorzichtig. Hoe hachelijk de situatie is wordt aangetoond door het feit dat de zwarte handel ook bloeit binnen het ministerie voor binnenlandse handel, dat verantwoordelijk is voor de verdeling van het beschikbare vlees.

Zeer praktijkgericht is het Poolse systeem niet. Zo krijgen boeren geen vleesbonnen. Als hij volgens de wet wil leven moet hij zelf een paar varkens voor eigen consumptie fokken ook al houdt hij zich met iets anders bezig. Aldus fokken honderdduizenden boeren een paar varkens, hetgeen niet erg economisch is. Om economisch te werken zijn honderd varkens het minimum. Daarvoor heeft een boer echter één tot twee miljoen zloty ter investering nodig. (het gemiddelde maandsalaris is 17.000 zloty), die geen bank hem zal geven.

De Poolse ,,vleeseconomen'' wijzen voor een mogelijke oplossing van het probleem naar Moskou: de zwarte markt moet worden omgevormd tot een ,.tweede economie'' volgens de principes van de vrije markt. In de Sowjet-Unie is op de vrije markt vlees te krijgen, maar tegen vier keer de prijs in de staatswinkels. Die principes zouden eigenlijk ten aanzien van alle schaarse artikelen en zelfs in de hele economie moeten gelden, zo vinden de vleeseconomen, maar daarvoor zijn dan wel economische hervormingen nodig. En die komen er niet.

Oorspronkelijk beloofde Jaruzelski zulke hervormingen eind 1985 helemaal doorgevoerd te hebben. Er is tot dusverre echter maar weinig van terechtgekomen. Volgens de Poznanse hoogleraar Waclaw Wilczynski, lid van de economische adviesraad van de regering, pasten het centrale gezag en de planeconomie goed bij de eerste fase van de industrialisatie, maar zijn ze in de huidige fase achterhaald: ,,De echte categorieën, geld, prijs en winst, zijn in Polen nog steeds niet geboren'', aldus Wilczynski.

Pogingen tot oprichting kerkelijk landbouwfonds mislukt

Medio 1983 werd bekend dat de katholieke kerk in Polen pogingen ondernam een fonds voor de ontwikkeling van de landbouw te beginnen. Volgens de oorspronkelijke plannen zou door Westerse staten, privé-personen, particuliere en met name kerkelijke instellingen een bedrag van ongeveer twee miljard dollar bijeen worden gebracht dat bestemd zou zijn voor de privé-landbouw in Polen. Privé-boeren zouden van dit fonds tegen een zeer lage rente geld kunnen lenen. Ook lag het in de bedoeling aanverwante neringdoenden als particuliere kleinindustriëlen en privé-handelaren van het fonds te laten profiteren. De 2 miljard dollar zou binnen 5 jaar, dus gemiddeld met 400 miljoen dollar per jaar, worden besteed.

Op 27 juni 1983 werd het voorstel van de kerk over het fonds door premier en partijleider Jaruzelski geaccepteerd. In een brief aan kardinaal Jozef Glemp beloofde Jaruzelski wettelijke maatregelen te nemen om de stichting van het fonds mogelijk te maken.

Een woordvoerder van het Poolse episcopaat, pater Jerzy Orszulik, verklaarde begin aug. 1983 dat bij de besprekingen tussen de kerk en de regering over het fonds problemen waren gerezen. Volgens Orszulik zouden met in het Westen bijeengebrachte hulpgelden landbouwmachines, kunstmest en andere hulpmiddelen moeten worden gekocht die door een nieuwe stichting in Polen ter beschikking van individuele boeren moesten worden gesteld. De nieuwe organisatie, zo vond de kerk, moest geheel buiten het kader van de bestaande wettelijke structuren werken en volledig onafhankelijk van kerk en staat te werk kunnen gaan. Een van de gerezen geschillen had betrekking op deze onafhankelijkheid. Regeringswoordvoerder Urban had erop gewezen dat de nieuwe stichting moest worden geleid door een gemengde commissie van kerk en staat en dat ze door middel van bestaande banken, handelsorganisaties en staatsbedrijven zou moeten opereren. Het bewind zou bovendien ook de staatssector van de Poolse landbouw van het fonds willen laten profiteren.

In sept. 1984 werd door kerk en regering voorlopige overeenstemming bereikt over de statuten van het landbouwfonds. De grootste hindernis in de besprekingen verdween toen de regering ermee instemde dat de functionarissen die toezicht hielden op het fonds werden benoemd door de kerk. De statuten moesten nog formeel worden goedgekeurd door kardinaal Glemp en door de minister van landbouw voordat het fonds kon worden geregistreerd.

Op 3 sept. 1986 maakte het episcopaat bekend dat na vier jaar touwtrekken met de regering de plannen om de privé-landbouw in Polen met ruime kredietmogelijkheden te helpen, waren ingetrokken. In een communiqué, uitgegeven door het secretariaat van primaat Glemp, werd gesteld dat "de besprekingen met regeringsvertegenwoordigers om het fonds op te richten een complete impasse hebben bereikt". Daarbij werd aangetekend dat de regering ,,onaanvaardbare" eisen had gesteld. Zo had de minister van landbouw een vetorecht geëist met betrekking tot elk programma van het landbouwfonds teneinde dit te kunnen coördineren met de programma's van de overheid in de staatssector van de landbouw. Op die eis kon volgens het communiqué niet worden ingegaan omdat de autonomie van het fonds erdoor geschaad zou worden.

Onder de titel Landbouwfonds strandt op ideologie schreef Peter Michielsen in het *NRC/H'blad* (4-9-1986) onder meer het volgende commentaar.

De intrekking van de plannen voor een kerkelijk landbouwfonds in Polen is meer dan alleen maar de teloorgang van een project, dat veel had kunnen bijdragen aan het herstel van de Poolse economie. Het besluit illustreert ook hoe slecht de relaties tussen kerk en staat zijn en hoe halsstarrig het Poolse bewind is. Het regime immers is er niet in geslaagd over zijn schaduw te springen door een onafhankelijk economisch lichaam toe te laten in een systeem waarin het de alleenheerschappij heeft. Aldus is de ideologie weer eens belangrijker gebleken dan het overwinnen van de crisis of het welzijn van de Poolse economie en het Poolse volk. Exit Jaruzelski als pragmaticus.

Het idee van primaat Glemp, eind 1981, om een kerkelijk fonds in het leven te roepen om de particuliere landbouw te helpen, was een ei van Columbus. Meer dan tachtig procent van de Poolse landbouw is in particuliere handen. De meeste boeren zijn keuterboertjes, die op veel te kleine stukjes grond ploeteren met verouderd materiaal. Het bewind bekommert zich niet om hen en steekt liever geld in de collectieve en staatsboerderijen. Landbouwmachines en kunstmest zijn duur of niet te krijgen, krediet wordt niet verleend, een fatsoenlijke infrastructuur ontbreekt en er zijn weinig of geen collectieve voorzieningen.

Glemp dacht in een klap vele vliegen te vangen. Met geld, in het Westen opgehaald en ter beschikking gesteld door kerken, regeringen en particuliere stichtingen, zouden in het Westen machines moeten worden gekocht, die door het fonds op krediet (en voor Poolse zloty) aan de particuliere boeren moesten worden verkocht. Van het geld zouden ook collectieve faciliteiten (gemeenschappelijke koelinstallaties, afwaterings- en irrigatieapparatuur, reparatiewerkplaatsen e.d.) kunnen worden gefinancierd. Voor de aankoop van materiaal, de verdeling onder de boeren en de kredietverlening zou het fonds verantwoordelijk zijn. Het zou aldus bijdragen tot de verbetering van het lot van de boeren, tot de modernisering van de landbouw, de verhoging van de produktie en de verbetering van de infrastructuur – zonder dat het de Poolse staat ook maar een zloty zou kosten.

Met het project zou naar schatting vijf miljard gulden gemoeid zijn. Dat geld zou geleidelijk in het Westen ter beschikking gesteld moeten worden. Een aanvangskapitaal van 28 miljoen dollar was al concreet toegezegd. Ook in Polen zelf was geld beschikbaar. Zo schonk Lech Walesa het geld behorend bij zijn Nobelprijs voor de Vrede, aan het landbouwfonds. Met dit aanvangskapitaal zou een aantal experimentele projecten worden gefinancierd, waarmee het fonds zijn bestaansrecht had kunnen bewijzen.

Maar zelfs zover is het nooit gekomen. Al anderhalf jaar geleden stond nog maar één hindernis een concrete start van het fonds in de weg: het uiteindelijke fiat van het bewind. Als de regering in 1984 haar jawoord had gegeven zou het fonds al lang en breed hebben gefunctioneerd. Dan zou wellicht in 1985 de landbouwproduktie ondanks een goede oogst niet weer met 2,2 procent zijn gedaald en dan had de regering wellicht niet voor harde valuta **3,3**

miljoen ton graan en veevoer hoeven in te voeren.
Aldus gaat het landbouwfonds de weg die alle met verve aangekondigde economische hervormingen de afgelopen jaren zijn gegaan: ze zijn in de prullenbak of de ijskast verdwenen. Het regime heeft om ideologische redenen niet kunnen instemmen, alle gevolgen voor de economie op lange termijn ten spijt, met een economische activiteit op grote schaal die zich aan zijn directe controle onttrekt. De kerk op haar beurt kon niet instemmen met een nauwe coördinatie tussen haar plannen en die van de staatslandbouwsector omdat die nooit in het belang van de privéboeren kon zijn.
De ,,begrafenis'' van het landbouwfonds illustreert en verbreedt de diepe breuk in de Poolse samenleving: de relaties tussen het regime en het politiek bewuste deel van het volk en die tussen het regime en de privé-boeren lijden alle onder de teloorgang van het landbou fonds. Het zelfvertrouwen dat het bewind naar buiten toe demonstreert lijkt op niets meer te zijn gebaseerd dan op steeds holler wishful thinking.

AKKOORDEN TER HERSTRUCTURERING POOLSE BUITENLANDSE SCHULD

Op 6 april 1982 werd door Polen en ruim 500 Westerse banken een akkoord ondertekend waarbij oude Poolse schulden ter grootte van 2,4 miljard dollar werden vervangen door nieuwe. De overeenkomst werd van Poolse kant ondertekend door onderminister van financiën Witold Bien en de president van de Bank Handlowy (de Poolse bank voor buitenlandse handel) Marian Minkiewicz.
De nieuwe aflossingsregeling voorzag in een spreiding over 4 jaar van 95% van de 2,4 miljard dollar die oorspronkelijk vóór 31 dec. 1981 moest zijn terugbetaald. Hiervoor werden 7 halfjaarlijkse termijnen vastgesteld. De resterende 5% moest in 1982 worden terugbetaald, en wel in 3 termijnen.

De ondertekening van de overeenkomst was enkele malen uitgesteld omdat de Westerse banken eerst de zekerheid wilden hebben dat Polen de rente over 1981, ter grootte van 500 miljoen dollar, volledig zou terugbetalen. Eind maart 1982 had Polen het laatste deel daarvan betaald.

Op 18 aug, 1983 kwam Polen met de Westerse banken een regeling overeen voor uitstel van betaling over de buitenlandse Poolse schuld voor 1983. Polen was de particuliere banken over dat jaar een bedrag van 2,6 miljard dollar schuldig, 1,5 miljard dollar aan aflossingen en 1,1 miljard dollar aan rentebetalingen. De banken hadden voorgesteld om 95% van de aflossingen opnieuw te financieren over een periode van 10 jaar tegen iets hogere rente en om 60% van de rentebetaling om te zetten in korte termijn handelskredieten. Vertegenwoordigers van de Poolse staatsbank voor Buitenlandse handel Handlowy waren daarmee akkoord gegaan.

De Poolse schulden aan het Westen beliepen een bedrag van 24 tot 26 miljard dollar. die aan Oost-Europa rond 4 miljard dollar. Westerse regeringen waren de belangrijkste crediteuren: 55% van de schuld was aan regeringen, de rest aan banken, vooral in de Bondsrepubliek.
Westerse regeringen openden op 16 nov. 1983 de onderhandelingen met Polen over het treffen van een schuldenregeling. De onderhandelingen vonden plaats in het kader van de ,,Club van Parijs'', de groep van Westerse landen die schulden aan andere landen hadden uitstaan.

De Poolse betalingsproblemen dateerden van begin 1981. Toen toonden de Westerse regeringen zich eerder dan de banken bereid te praten over uitstel. De banken wachtten liever af wat de regeringen bereikten. Warschau werd uitstel verleend over de aflossingen van 1981. De rente moest wel op tijd worden betaald. In de herfst van 1981 werd gesproken over de schulden van 1982, maar dit overleg werd afgebroken na de uitroeping van de staat van beleg op 13 dec. 1981. Ook de kredietverlening werd stopgezet.

De tweede onderhandelingsronde in Parijs tussen Polen en de Westerse regeringen over het terugbetalen van Polens schuldenlast werd op 22 maart 1984 voor onbepaalde tijd opgeschort. Het Franse ministerie van financiën maakte op 16 jan. 1985 bekend dat de afgevaardigden van 17 Westerse regeringen in principe met Polen overeen waren gekomen de aflossing van enkele van zijn schulden te herzien. Het betrof de rente en aflossing die de crediteuren tussen 1 jan. 1982 en 31 dec. 1984 van de Poolse regering hadden moeten ontvangen (in totaal zo'n 12 miljard dollar).

Volgens het ministerie hadden de 17 crediteurenlanden tot herziening besloten na goedkeuring van de Poolse economische en financiële herstelprogramma's. Men had herziening noodzakelijk geacht in het kader van het Poolse herstelplan en met het oog op de vooruitzichten die het land had op een evenwichtiger betalingsbalans.
De ondertekening van de overeenkomst vond plaats in Parijs op 15 juli 1985. In het akkoord was vastgelegd dat de rente en aflossing van de Poolse schulden over een periode van 11 jaar zouden worden uitgesmeerd. De eerste 5 jaar waren vrij van aflossing.
Het akkoord met de Club van Parijs had in principe de weg vrijgemaakt voor bilaterale besprekingen over aflossingstermijnen en nieuwe leningen.

Het Poolse persbureau P A P maakte op 26 aug. 1985 bekend dat Polen en Oostenrijk een overeenkomst hadden gesloten voor sanering van de Poolse schuld en nieuwe leningen tot een bedrag van 40 miljoen dollar. Daarmee was Oostenrijk het eerste Westerse land dat Polen weer leningen verstrekte sinds de afkondiging van de staat van beleg in dec. 1981.
Functionarissen van de Club van Parijs deelden op 20 nov. 1985 mee dat Polen met de 17 Westerse crediteurenlanden overeenstemming had bereikt over herstructurering van zijn schulden. Het betrof leningen ter waarde van 1,3 miljard dollar, die aan het eind van 1985 afgelost hadden moeten worden.

Marian Minkiewicz, de president van de Poolse Bank Handlowy (l.), ondertekent op 6 april 1982 een akkoord met vertegenwoordigers van meer dan 500 Westerse banken over de nieuwe aflossingsregeling van de Poolse schulden.
Naast Minkiewicz v.l.n.r. W. Bien, de Poolse onderminister van financièn, en Chr. von der Decken en R. von Othegraven van de Dresdner Bank.

De details van de overeenkomst werden niet bekend gemaakt, maar naar verwachting van deskundigen zou de 1,3 miljard dollar schuld verspreid over tien jaar afbetaald kunnen worden, terwijl de eerste 3 tot 5 jaar nog geen aflossingsplicht gold.

Op 7 maart 1986 werd Polen het met de Westerse landen waarbij het in het krijt stond eens over uitstel van de aflossing van 1,6 miljard dollar aan door de betreffende overheden gegarandeerde leningen. Het bedrag omvatte een betalingsachterstand van 550 miljoen dollar, die Polen eind 1985 had, alsmede de aflossingen die in de loop van 1986 hadden moeten worden voldaan.
De totale som zou worden omgezet in een nieuwe lening met een looptijd van 10 jaar, waarvan de eerste 5 jaar vrij waren van aflossing. Voor de terugbetaling van de genoemde 550 miljoen dollar hadden de Westerse landen Polen in januari al uitstel gegeven tot eind maart.

Op 12 juni 1986 werd door Jerzy Malec, de vice-president van de bank Handlowy, bekendgemaakt dat Polen uitstel van betaling had gekregen voor 2 miljard dollar schulden aan de Westerse particuliere banken. Polen kreeg voor 4 jaar uitstel van betaling voor 95% van de schulden die afgelost moesten worden in 1986-1987. Het ging om 800 miljoen dollar in 1986 en 1,2 miljard dollar in 1987. Verder hadden de banken ingestemd met een verlaging van 1/4% tot 1 1/2% van de rente over een krediet van 200 miljoen dollar dat Polen in 1983 werd verstrekt.
Het Poolse nieuwsagentschap PAP publiceerde op 22 sept. 1986 een officieel rapport waaruit bleek dat Polen onmogelijk zijn schuld van 31,3 miljard dollar aan het Westen kon afbetalen zonder nieuwe leningen te sluiten.

In dc periode 1971-1985 had Polen lange en korte termijnkredieten afgesloten met een totale waarde van 46,9 miljard dollar. Daarvan was in dezelfde periode 39 miljard dollar terugbetaald.

In het *NRC/H'blad* van 26-9-1986 schreef Peter Michielsen de volgende toelichting bij de situatie rond de Poolse schuldenlast:

De buitenlandse schuld van Polen is onbeheersbaar geworden. Dat is deze week voor het eerst in een officiële bekendmaking in Warschau toegegeven. In een rapport van het persbureau PAP kregen de Amerikanen er de schuld van: de sancties die na de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 tegen Polen zijn genomen, zouden voor vijftien miljard dollar schade hebben toegebracht en dat is bijna de helft van de huidige schuldenlast van 31,3 miljard dollar.
Nu hebben de Polen zonder twijfel veel last gehad van de Amerikaanse sancties en de recente vrijlating van alle politieke gevangenen was, ook al is dat inmiddels door regeringswoordvoerder Jerzy Urban met zoveel woorden tegengesproken, zeker mede gemotiveerd door de wens Washington eindelijk te bewegen tot intrekking van de sancties. De teleurstelling die sprak uit Urbans constatering, eerder-deze week. dat de betrekkingen met de VS sinds de afkondiging van de amnestie geen ,,positieve evolutie" laten zien, doet vermoeden dat Reagans sancties op de achtergrond een rol hebben gespeeld bi: de afkondiging van de amnestie.

Wat niet in het PAP-rapport stond is dat de mogelijkheden van Polen om de schuldenlast te verlichten gestaag afnemen. De schulden zijn sinds eind vorig jaar. ondanks de pogingen die Warschau heeft gedaan om ae export op ie voeren, nog met twee miljard dollar toegenomen en aan rente alleen al moet dit jaar drie miljard dollar op tafel komen. Dat is bijna de helft van de totale opbrengst van de export naar het Westen, die dit jaar op 6,2 miljard dollar wordt geschat. Van die valuta-inkomsten moet een deel worden gebruikt voor de import van hoognodige technologie, reserveonderdelen e d.
Meer dan twee miljard dollar, zo heeft eerder dit jaar de regering laten weten. is per jaar voor de verlichting van de schuldenlast niet op te brengen. Dat is een miljard meer dan de rentelast van dit jaar en de ver achting van de regering dat de schuldenlast tegen het eind van dit vijfjarenplan tot 36 miljard dollar zal zijn gestegen is dan ook eerder optimistisch dan pessimistisch.
De belangrijkste crediteuren van Polen zijn West-Duitlandmet 3,6 en de VS met 2,7 miljard dollar, gevolgd door Frankrijk en Oostenrijk met 2.2 miljard en Engeland met 1,6 miljard.
Polen is niet in staat de schuldenlast met zijn export alleen te bestrijden. De handel met het Westen loopt terug. Weliswaar vertoonde de handelsbalans in 1985 nog een overschot van een miljard dollar, maar het overschot had een jaar eerder nog 1,7 miljard dollar bedragen.
De Westeuropese regeringen – alleen Bonn heeft Polen dit jaar een nieuw krediet gegeven – staan niet te springen om Polen te hulp te komen en dat is niet zo onbegrijpelijk. De Poolse regering heeft dit jaar getracht de crediteuren tegen elkaar uit te spelen. De schulden zijn voor de helft het resultaat van kredieten van regeringen of van door regeringen gedekte leningen. De rest is Polen Westerse banken schuldig.

Die banken, die de afgelopen jaren regelmatig en min of meer op tijd hun rente en aflossing uit Warschau hebben ontvangen. kregen begin dit jaar te horen dat ze niet op een nieuwe terugbetaling van 800 miljoen dollar hoeven te rekenen als hun regeringen zo weinig toeschietelijk blijven. Doel van de manoeuvre was de banken tegen hun eigen regeringen op te zetten. Dat doel is niet bereikt. De meeste Westerse regeringen. die sinds 1982 alleen rente maar geen aflossing hebben ontvangen, voelen zich door de nu al jaren durende ongelijke behandeling – in het voordeel van de banken – niet geroepen Warschau nu te hulp te komen. Polen op zijn beurt voelt zich gegriefd door dat gebrek aan medewerking.
De Parijse Club – een groep van zeventien Westerse landen – heeft volgens Warschau midden vorig jaar nieuwe kredieten beloofd, maar is nog steeds niet over de brug gekomen. De Club heeft dit overigens tegengesproken: Polen zou alleen een uitstel van de terugbetaling van twaalf miljard dollar zijn toegestaan.
In Warschau wordt gehoopt dat het lidmaatschap van het Internationale Monetaire Fonds verlichting brengt. Polen verliet het IMF in 1950, maar is dit jaar als lid teruggekeerd. Het IMF heeft de Poolse deelname gesteld op 770 miljoen dollar (680 miljoen Special Drawing Rights), waarvan 78 procent in zloty. Dat betekent dat een onvoorwaardelijke lening van het IMF nooit meer dan 22 procent van 770 miljoen dollar kan bedragen.
Het lidmaatschap biedt Polen kans op redelijk goedkope IMF- en Wereldbankkredieten. Er zijn drie soorten leningen: een onvoorwaardelijke à 7 procent rente, ter waarde van maximaal 22 procent van 770 miljoen dollar, een lening, eveneens à 7 procent, van maximaal 125 procent van de eigen bijdrage, en een voorwaardelijke lening voor economische herstructurering, met een maximale omvang van 450 procent van de eigen bijdrage. Zelfs als Polen alle mogelijkheden bij IMF en Wereldbank benut zal het nooit meer dan vier miljard dollar kunnen lenen, een gering bedrag in vergelijking met de totale schuldenlast.
Het is zelfs de vraag of Polen gebruik zal maken van zijn mogelijkheden bij het IMF. **dat** immers berucht is om de voorwaarden die het aan leningen verbindt. Menig land heeft daar zijn bekomst al van gekregen: IMF-voorwaarden hebben regeringen ten val gebracht en onlusten ontketend. In het Poolse geval zouden de IMF-voorwaarden neerkomen op de verplichting, uitgerekend die economische hervormingen door te voeren waar het bewind in Warschau de afgelopen jaren met het oog op de mogelijke consequenties – sociale spanningen – met een grote boog omheen is gelopen en die op het partijcongres van juni min of meer officieel in de ijskast zijn gezet.
Het nieuwe lidmaatschap van het IMF is in Polen verre van onomstreden. Het bewind is bang dat het IMF zich sterk zal gaan bemoeien met het economisch beleid, de oppositie daarentegen vreest dat de regering haar economisch mismanagement zal verhullen door zich achter het IMF te verschuilen. Ook is nog niet zeker of het IMF-lidmaatschap consequenties heeft voor de betrekkingen tussen Polen en de Comeconpartners.

TIENDE CONGRES VAN DE POOLSE VERENIGDE ARBEIDERSPARTIJ. NIEUWE AMNESTIEWET

Van 29 juni tot 3 juli 1986 werd in Warschau het tiende congres gehouden van de PVAP (in Polen de PZDR - Polska Zjednoczona Partia Robotnicza - genoemd). Het congres werd bijgewoond door 1.776 afgevaardigden, die de 2.125.762 partijleden vertegenwoordigden, en door 107 delegaties van andere Poolse politieke organisaties en van buitenlandse socialistische en communistische partijen en revolutionaire bewegingen. Het negende (bijzondere) partijcongres was gehouden van 14-20 juli 1981 (zie pag. 465/1 e.v.-1981).

Rede Jaruzelski

Tijdens de openingszitting van het congres op 29 juni stelde partijleider Wojciech Jaruzelski in een 4 uur durende toespraak onder meer een amnestie voor politieke gevangenen in het vooruitzicht. In aanwezigheid van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow zei Jaruzelski dat ,,de situatie in het land wordt gekenmerkt door een terugkeer naar het normale, hetgeen een verzwakking van de strafmaatregelen mogelijk maakt". Hij kleedde de belofte van een amnestie echter voorzichtig in en koppelde haar aan een belofte van loyaliteit aan het regime. Zonder verder in details te treden maakte hij ook duidelijk dat die gevangenen, die al eens eerder van een amnestie hadden

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow (l.)en de Poolse leider Wojciech Jaruzelski controleren de tijd bij de opening van het 10de congres van de PVAP op 29 juni 1986.

geprofiteerd, zouden worden uitgesloten van de nieuwe amnestie.
Jaruzelski verklaarde in zijn rede dat de periode-Solidariteit was afgesloten en dat de normalisering was voltooid. Hij verdedigde de uitroeping van de staat van beleg als ,,opperste noodzaak" en prees onder luide bijval van de afgevaardigden het leger voor zijn rol na december 1981. Jaruzelski stelde zich ten aanzien van de aanhangers van Solidariteit verzoenend op: ,,De partij ziet een verschil tussen extremisten en de miljoenen eerlijke burgers die lid waren van Solidariteit". Tevens zei hij tevreden te zijn over het feit dat de ,,interne emigratie" de desinteresse en afzijdigheid van miljoenen Polen ten aanzien van wat het regime deed en wilde - aan het afnemen was.

Een groot deel van Jaruzelski's toespraak was gewijd aan de staat van de economie. De partijleider riep op tot technologische modernisering, een vermindering van de bureaucratie en een grotere arbeidsdiscipline. Hij kondigde een ,,doorlichting'' aan van alle staatsbedrijven en -organisaties om te bekijken hoe de economische hervormingen ervoor stonden en om de doelmatigheid te vergroten en de verspilling te bestrijden.

Premier Messner over de economie

In zijn verslag over de Poolse economie wees premier Zbigniew Messner er op 30 juni onder meer op dat de taken van het laatste plan, over de periode 1983-1985, met succes waren vervuld.
Volgens *NRC/H'blad*-correspondent Peter Michielsen (4-7-1986) had premier Messner in zijn redevoering minder aangename verrassingen te melden.

Zonder het met zoveel woorden te zeggen zette Messner de hervormingen waarop het bewind de afgelopen jaren zoveel hoop heeft gevestigd, in de vrieskast. Niet alleen zei hij dat structurele hervormingen, zoals de verschuiving van het zwaartepunt van zware naar lichte industrie. tot het volgende decennium zijn uitgesteld, hij stelde ook veranderingen voor die haaks staan op wat steeds is nagestreefd. De principes van de hervormingen - zelffinanciering, zelfstandigheid en zelfbestuur van ondernemingen - zijn immers niet te rijmen met Messners pleidooi voor de vorming van concerns, kennelijk naar Oostduits voorbeeld.
Messner was pessimistisch over de stand van de Poolse economie. Het bewind heeft de afgelopen jaren getracht haar in decentraliserende zin te hervormen. subsidies af te schaffen en de produktiviteit te verhogen, maar die pogingen zijn duidelijk mislukt. Dat kwam enerzijds door de halfslachtigheid waarmee ze werden uitgevoerd - decentralisatie met handhaving van een hiërarchische structuur en afhankelijkheid van centraal toegewezen hulpbronnen is nu eenmaal net zo min mogelijk als sluiting van onrendabele bedrijven met handhaving van het taboe van de werkloosheid -, anderzijds door effectieve sabotage van een flink aantal, zo niet alle partners in het proces: van managers die geen verantwoordelijkheid willen en staatsbureaucraten die die niet willen afstaan tot vakbonden en organen van zelfbestuur die van het streven naar doelmatigheid alleen maar negatiefs te verivachten hebben.
Niemand kan in Warschau nog precies zeggen in hoeverre de ooit met verve aangekondigde hervormingen zijn doorgevoerd. Het blad Zycie Warszawy loofde onlangs zelfs een prijs uit voor degene die kan aangeven .,op welk punt onze economie zich op de weg van crisis naar evenwicht bevindt". Het bewind wil, zo maakte Messner duidelijk, de hervormingen voorlopig beperken tot een vergroting van de doelmatigheid, die – en daar maakte hij allerminst een geheim van – moet worden afgedwongen als men haar niet vrijwillig opbrengt En ook dat leverde de Polen een paar verrassingen op, want waar dwang heerst sneuvelen rechten.
Een van die rechten is het gemak waarmee de Polen zich ziek kunnen melden. Absenteïsme is een belangrijke oorzaak voor de lage arbeidsproduktiviteit Messner maakte duidelijk dat het moeilijker zal worden wegens vermeende kwalen thuis te blijven
Een andere surprise die Messner in zijn toespraak tot de 1776 afgevaardigden in petto had was mede van ideologisch belang: de gratis gezondheidszorg verdwijnt. De gratis gezondheidszorg. pilaar onder de verworvenheden van het socialisme. is al geruime tijd niet meer te betalen. maar uit ideologische overwegingen formeel gehandhaafd. Dat verandert, Kosteloze geneesmiddrlen .,stimuleren de behoefte". aldus Messner. In het vervolg zal .,een aantal diensten en geneesmiddelen" niet langer gratis zijn.
Hetzelfde wordt het geval met een van die andere verworvenheden waarop het socialisme doorgaans – en doorgaans met recht – prat gaat: de lage woonkosten. De woningbouw is in Polen een zwaar noodlijdende sector Ouders zetten pasgeboren kinderen al op de wachtlijst van woningzoekenden in de hoop dat ze over twintig jaar een woning krijgen. De prijzen van nieuwe woningen zijn schier onbetaalbaar: 33.553 zloty (anderhalf maandloon) per vierkante meter. En toch. zei Messner – verrassing nummer zoveel – moeten die prijzen omhoog. Al met al was Messners boodschap een sombere: het levenspeil zal verder dalen, de golf van prijsstijgingen is nog niet voorbij. de broekriem dient nauwer aangehaald.

Centraal ,wartijcomité en Politburo drastisch vernieuwd

Tijdens een gesloten zitting op 2 juli werden door het congres de 230 leden van het Centrale Comité en de 130 leden van de Centrale Controlecommissie gekozen. In het Centrale Comité werden slechts 57 leden herkozen; de overige 173 niaaktenvoor het eerst deel uit van het ,,partijparlement''. Het vorige CC dateerde van 1981, toen Solidariteit nog legaal bestond. Enkele prominenten van toen, zoals Stanislaw Kania, Jaruzelski's voorganger als partijleider, en Stefan Olszowski, zijn belangrijkste dogmatische rivaal, werden niet herkozen.
Het nieuwe CC herkoos op 3 juli unaniem Jaruzelski tot eerste secretaris van de partij. Tevens koos het een nieuw Politburo en secretariaat.
Het Politburo werd uitgebreid van 13 naar 15 leden; 9 nieuwe leden deden er hun intrede in, 7 oude vertrokken. De belangrijkste nieuwelingen waren Jaruzelski's vertrouwelingen, de generaals Czeslaw Kiszczak (minister van binnenlandse zaken), Florian Siwicki (minister van defensie) en Jozef Baryla (CC-secretaris, belast met kadervraagstukken). Nieuw was ook Alfred Miodowicz, leider van de door het bewind opgerichte nieuwe vakbonden (OPZZ). Onder degenen die uit het Politburo verdwenen bevonden zich de vier arbeiders die er in 1981 in werden gekozen, onder wie de dogmaticus Albin Siwak en Zofia Grzyb, toen het enige lid van de partijtop dat ook lid was van Solidariteit.
Het secretariaat van het Centrale Comité werd met een tot elf leden uitgebreid. De enige die eruit verdween was Waldemar Swirgon, verantwoordelijk voor cultuur. Volgens diplomaten in Warschau waren het Politburo en het Centrale Comité nu ,,op maat gesneden" voor Jaruzelski.

Gorbatsjow prijst beleid Jaruzelski

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow bedankte in zijn 40 minuten durende toespraak tot het congres op 30 juni de Polen voor hun ,,solidariteit" tijdens het ongeluk in Tsjernobyl. Hij vermeed het verontschuldigingen aan te bieden. Tevens prees hij partijleider Jaruzelski uitvoerig om zijn ,,onbuigzame verdediging" van het socialistische Polen tijdens de ,,crisis" van 1980 en 1981.

Hij beschuldigde het Westen van pogingen de onrust in Polen uit te buiten en noemde de crisis geen ,,protest van de arbeidersklasse tegen het socialisme maar tegen misvormingen van het socialisme" en ,,een strijd voor het bestaan van het socialisme in Polen". De crisis, aldus Gorbatsjow, was ,,een les" voor de andere Oosteuropese landen met betrekking tot wat er kon gebeuren als partijen het contact met de arbeiders verliezen.

Gorbatsjow prees de Polen omdat ze ,,op eigen kracht de aanval van de vijanden van het socialisme hebben afgeslagen" en maakte duidelijk dat dat vooral het werk is geweest van Jaruzelski. De Polen hebben aan ,,dezeuitzonderlijke leider veel te danken", aldus Gorbatsjow, vooral wegens zijn ,,energie,zijn politieke degelijkheid, zijn vooruitziende blik, zijn bekwaamheid oplossingen voor zeer ingewikkelde problemen te vinden en zijn onbuigzame verdediging van de belangen van zijn natie en de zaak van het socialisme". ,,Ikzeg dat niet uit beleefdheid of omdat ik moet, maar uit diepe overtuiging," zo voegde Gorbatsjow aan dit loflied toe.

Gorbatsjow deed ook een scherpe aanval op de Verenigde Staten, die ,,openlijke obstructie" pleegden op het gebied van de wapenbeheersing.

Vrijlating politieke gevangenen

Het Poolse parlement nam op 17 juli 1986 een amnestiewet aan, die voorzag in de vrijlating van ongeveer 20.000 van de in totaal 114.800 gevangenen in Polen. De wet, die zonder tegenstemmen en bij één onthouding werd aangenomen, voorzag in de vrijlating van gevangenen die tot minder dan een jaar gevangenisstraf waren veroordeeld en in halvering van de straffen onder twee jaar. Veroordelingen door militaire rechtbanken en wegens drugs- of alcoholmisdrijven, straatterreur, verkrachting of belastingontduiking vielen buiten de amnestie. De wet voorzag ook in ontslag van rechtsvervolging voor ondergedoken activisten van Solidariteit die zich bij de justitie zouden melden en bij gevluchte Polen, die zich voor terugkeer naar hun land bij Poolse ambassades zouden melden.

De beoordeling of een gevangene voor vrijlating in aanmerking kwam werd voor een belangrijk deel overgelaten aan de rechtbanken, die bovendien van gevangenen een schriftelijke verklaring mochten eisen waarin dezen beloofden zich te onthouden van elke illegale activiteit. Volgens waarnemers in Warschau had de tekst van de amnestiewet wegens de vele beperkingen in kringen van de oppositie tot teleurstelling geleid.
Het persbureau *PAP* meldde op 23 juli dat de eerste 369 gevangenen die dag waren vrijgelaten.

Op 31 juli werd in het kader van de amnestie de eerste prominente politieke gevangene vrijgelaten. De 33-jarige Bodan Lis, die deel had uitgemaakt van het bestuur van Solidariteit in de legale periode en die later na Zbigniew Bujak de tweede man van de ondergrondse Solidariteit was geweest, zat in de gevangenis van Barczewo een straf van twee jaar uit (vor.ber. zie pag. 479/1/2 e.v. en pag. 509/1 e.v.). Hij zei dat hij voor zijn vrijlating geen enkel document had moeten tekenen en dat hij ook geen belofte van trouw aan het regime had afgelegd. De vrijlating van Lis, die als een grote verrassing kwam, betekende volgens waarnemers dat het bewind de termen van de amnestie zeer ruimhartig interpreteerde.
Ook de vrijlating van een tweede belangrijke opposant van het regime, Adam Michnik, op 11 augustus 1986 wekte verbazing bij de oppositie en bij waarnemers, aangezien ook hij volgens de letter van de wet niet voor vrijlating in aanmerking kwam. Volgens rechter Halina Kmiec, woordvoerder van het Poolse Hooggerechtshof, konden in ,,uitzonderlijk gerechtvaardigde gevallen" uitzonderingen worden gemaakt op de bepaling dat wegens illegale vakhondsactiviteiten veroordeelde gevangenen niet onder de amnestie vielen. In het geval van Michnik was deze uitzonderingsclausule van toepassing verklaard.

Zbigniew Wroniak, de hoge ambtenaar die op 31 mei 1986 was gearresteerd wegens zijn hulpverlening aan de leider van de ondergrondse Solidariteit, werd op 9 september vrijgelaten. Wroniak, plaatsvervangend afdelingschef bij het ministerie van buitenlandse zaken, was opgepakt enkele uren nadat de politie in de flat van zijn dochter Zbigniew Bujak had aangehouden (zie pag. 510/2). Wroniak had Bujak het onderduikadres ter beschikking gesteld zonder medeweten van zijn dochter en haar man, die zich in de Verenigde Staten bevonden.

Wroniak was op 2 september op de Poolse televisie verschenen. Hij bekende Bujak te hebben geholpen, zei dat hij spijt had, beloofde dat hij ,,tot het eind van mijn leven" niet meer tegen de Poolse wet zou zondigen en vroeg om vrijlating op grond van de in juli afgekondigde amnestie.

In een televisie-interview op 11 september verklaarde minister van binnenlandse zaken Czeslaw Kiszczak dat alle politieke gevangenen in het land op 15 september zouden worden vrijgelaten. Volgens de minister bedroeg het officiële aantal politieke gevangenen op het moment van de laatste amnestie, op 22 juli, nog 223. Daarvan* waren er sindsdien 117 vrijgelaten. Het persbureau *PAP* noemde de maatregel een ,,unieke kans om de inspanningen te concentreren op de oplossing van economische en sociale problemen".
Op 12 september werd Zbigniew Bujak vrijgelaten, die tot zijn arrestatie op 31 mei 1986 de leider was van de TKK (Voorlopige Coördinatiecommissie), het hoogste orgaan van de ondergrondse Solidariteit. Sinds Bujaks arrestatie was in verband met het onderzoek naar diens ondergrondse activiteiten een aantal bekende opposanten met grote regelmaat door de politie verhoord.

Bronislaw Geremek, de internationaal bekende geleerde en adviseur van Lech Walesa, werd op 23 juli 1986 in staat van beschuldiging gesteld op verdenking van ,,samenwerking met een illegale organisatie". Sinds eind mei was hij al meer dan 20 keer door de politie verhoord. Walesa werd op 14 augustus voor de elfde keer ontboden bij de openbare aanklager.

Andere belangrijke politieke gevangenen die op 12 september werden vrijgelaten waren Tadeusz Jedynak, tot zijn arrestatie eveneens lid van de TKK, en Czeslaw Bielecki, een uitgever van ondergrondse literatuur, die al in oktober 1985 in hongerstaking was gegaan uit protest tegen zijn detentie en die al die tijd gedwongen was gevoed (zie ook pag. 509/2). Ook de oudste politieke gevangene van het land, Jozef Teliga, een voormalig activist van Plattelands-Solidariteit, en Jacek Czaputowicz, de stichter van de onofficiële vredesbeweging Vrijheid en Vrede, werden diezelfde dag uit de Warschause Rakowiecka-gevangenis ontslagen.

Czaputowicz zei dat hij en zijn collega's volledig waren verrast door de vrijlating. Hij vertelde dat hem was gevraagd een verklaring te ondertekenen waarin hij beloofde tot eind 1987 geen nieuwe politieke wetsovertredingen te begaan. Hij had geweigerd het document te ondertekenen ,,omdat ik nooit enige misdaad heb begaan", maar werd niettemin op vrije voeten gesteld.

Onder de gevangenen die op 13 september vrijkwamen bevonden zich Bogdan Borusewicz en Wladyslaw Frasyniuk, twee voormalige leiders van de ondergrondse Solidariteit, alsmede Henryk Wujec, een prominent adviseur van Solidariteit, en Leszek Moczulski, de oprichter van de fel nationalistische organisatie KPN (Confederatie van een Onafhankelijk Polen).

SOEDAN

VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het overzicht van pag. 540 e.v. volgt hieronder een samenvatting van verdere ontwikkelingen in Soedan.

Mutaties militaire top

Op 4 september 1986 werden de opperbevelhebber van de strijdkrachten, generaal Taj Eddin Abdallah Fadl, en de chef van de generale staf, generaal Mohammed Tawfik Khalil, beiden leden van de voormalige militaire overgangsraad (TMC, zie pag. 290/1-'86), samen met drie andere hoge officieren van hun functie ontheven en bij de reserve geplaatst. Hun werd een gebrek aan efficiënt optreden in de strijd tegen de opstandelingen verweten.

Diezelfde dag werd generaal-majoor Fawzi Ahmed al-Fahdil tot waarnemend opperbevelhebber benoemd (op 6 november volgde zijn bevordering tot generaal en benoeming tot opperbevelhebber), terwijl generaal-majoor Abdul-Azim Siddek Muhammad de nieuwe chef van de generale staf werd.
Begin november werd bericht dat meer dan 20 officieren waren ontslagen.

Aftreden minister Yagi

Op 6 november 1986 trad Khalid Yagi, de minister van vrede en grondwetgevende vergadering, belast met het zoeken van een vreedzame oplossing voor het Zuidsoedanese conflict, om gezondheidsredenen af (AFP). De naam van een opvolger werd niet bekendgemaakt.

Sociale onrust

Van medio september tot begin november 1986 werd melding gemaakt van diverse uitingen van sociale onrust in Soedan.

Op 13 september werd in Nyala (West-Soedan) door studenten geprotesteerd tegen voedseltekorten en gebrek aan onderwijsvoorzieningen alsook tegen de hoge kosten van levensonderhoud (de suikerprijs was fors verhoogd). Toen de betogers stenen begonnen te gooien naar de auto van de gouverneur van de provincie Darfur was de politie, aldus een officiële regeringsverklaring, "gedwongen in te grijpen". Twee betogers werden doodgeschoten en tientallen anderen zouden gewond zijn geraakt. De volgende dag bracht premier Sadiq el-Mahdi een bezoek aan Nyala. een traditioneel bolwerk van zijn Oemma partij
Op 27 oktober leidden betogingen van vooral studenten tegen de voedselschaarste tot rellen in Omdurman, waarbij een leider van de Oemma partij aan zijn verwondingen overleed.
Op 28 oktober demonstreerden honderden studenten in de hoofdstad Khartoem tegen de hoge voedselprijzen en de schaarste. Er werden 45 arrestaties gemeld. De onrust. die gepaard ging met botsingen tussen studenten en politie, duurde zes dagen voort. Er viel één dode en er werden meer dan 300 arrestaties verricht.

Vorming Raad voor het Zuiden. Aftreden minister van arbeid

Op 31 januari 1987 werd in Khartoem bekendgemaakt dat zes zuidelijke politieke partijen het eens geworden waren over een handvest tot instelling van een voorlopig bestuur voor Zuid-Soedan, de Raad voor het Zuiden. Deze Raad zou moeten functioneren tot een constitutionele conferentie de kwestie van de machtsdeling in het land had opgelost.

De Raad voor het Zuiden zou bestaan uit een voorzitter, een vice-voorzitter, zeven leden en de gouverneurs van de drie zuidelijke regio's (Boven Nijl, Bahr al-Ghazal en Equatoria). Elk van de regio's zou naast een gouverneur een vice-gouverneur en vijf ministers hebben die met het beheer over de volgende taken werden belast: politie en gevangenissen; financiën en economie; landbouw en natuurlijke hulpbronnen; diensten. transport en verbindingen; en huisvesting.
De Raad zou volgens het handvest gemachtigd zijn "de algemene politiek te bepalen, strategieën te ontwikkelen tot behoud van de zuidelijke cultuur, de noord-zuid relaties te bepalen, zaken van gemeenschappelijk belang voor de zuidelijke regio's te behandelen, het grensverkeer te controleren alsmede leiding te geven aan de exploitatie van hulpbronnen en de hulpoperaties."
In het handvest werd de door de toenmalige president Nimeiry in juni 1983 ingevoerde onderverdeling van het Zuiden in drie regio's als realiteit erkend, hoewel deze onder het bewind van generaal Abdul Rahman Swareddahab als "administratieve zones" onder één voorlopige Hoge Uitvoerende Raad waren geplaatst en één kabinet voor de Zuidelijke Regio was benoemd (april-mei 1985, zie pag. 292/1-'86).

Op 5 februari werd het decreet inzake de vorming van de Raad voor het Zuiden alsook inzake de benoeming van zijn leden gepubliceerd. De samenstelling van de Raad was:

Voorzitter – Mathew Ubur Ayang; vice-voorzitter – Peter Gatkouth Gwal (Southern Sudanese Politica1 Association/SSPA); leden – Andrew Wieu (Sudan African National Union/SANU); George Longokwa (Sudan African People's Congress/SAPC); Gabriel Yual (Sudan People's Federal Party/SPFP); majoor Peter Cirillo (People's Progressive Party/PPP), gouverneur van Equatoria; Sapana Jambo (PPP); William Ajal Deng (SSPA), gouverneur van Bahr al-Ghazal; en Manak Magok (SPFP). gouverneur van Boven Nijl.

Op 8 februari werden de leden van de Raad door vice-premier Sharif Sein al-Abidin el-Hinid beëdigd. Volgens de *NZZ* (14-2) namen twee benoemde leden niet aan de beëdigingsceremonie deel.

Later werden nog de volgende leden benoemd: Martin Momo en Angelo Beda (SSPA).

Hoewel volgens Andrew Wieu, de voorzitter van de SANU, ook het Soedanese Afrikaanse Congres (SAC) met het handvest had ingestemd, weigerde deze partij in de Raad voor het Zuiden zitting te nemen.
Op 4 maart diende de minister van arbeid, Walter Kunijwok (SAC). zijn ontslag in wegens onvrede over de regeringspolitiek, in het bijzonder wat betreft het Zuiden, en wegens het niet-deelnemen van zijn partij aan de Raad voor het Zuiden.

Ontbinding regering. Vorming nieuw kabinet (3 juni 1987)

Op 13 mei 1987 ontbond de voorzitter van de Hoge Raad, president Ahmed el-Mirghani, op verzoek van premier Sadiq el-Mahdi, de regering. In een verklaring maakte El-Mahdi melding van "wederzijdse haat tussen regeringsvertegenwoordigers". maar hij benadrukte dat zijn verzoek tot ontbinding van de ministerraad geen verband hield met enigerlei meningsverschillen tussen de regeringspartijen. Hij roemde in het bijzonder de betrekkingen tussen zijn eigen partij, de Oemma, en de Democratische Unionistische partij (DUP).
Waarnemers wezen op een machtsstrijd binnen de DUP die steeds meer in twee facties uiteenviel: de ene onder aanvoering van de partijleider Mohammed Osman el-Mirghani (de broer van de president) en de andere onder leiding van de secretaris-generaal Sharif Sein al-Abidin el-Hindi. Laatstgenoemde had eind april verzocht van zijn ministersposten (vicepremier en minister van buitenlandse zaken) te worden ontheven teneinde zich op de organisatie van de DUP te kunnen concentreren.
El-Mahdi, die onmiddellijk met de vorming van een nieuwe regering was belast, stelde zijn 20 leden tellende kabinet op 3 juni voor. Volgens de aankondiging zou het uit 24 leden bestaan – 11 van de Oemma, 8 van de DUP, 3 van zuidelijke partijen en 2 onafhankelijken; maar bij de voorstelling bleken vier ministersposten nog vakant. Vergeleken met het kabinet van 15 mei 1986 bleken elf leden op hun oude post gehandhaafd. De overige negen portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Buitenlandse zaken – Mohammed Tawfiq Ahmed (DUP, voorheen voorlichting en cultuur): irrigatie – Mahmud Bashir Jamma* (Oemma); plaatselijk bestuur – Red Choul Jok* (SFP); handel en bevoorrading – Ibrahim Hassan Abd al-Jalil* (DUP); voorlichting en cultuur – Mahmun Mahjub Sinadah* (DUP); transport en verbindingen – Aldo Ajo Deng (SSPA, voorheen irrigatie); arbeid en sociale verzekeringen – Lawrence Mode Kode* (SPFP); sociaal welzijn – mevr. Rashida Ibrahim Abdel Karim* (Oemma): jeugd en sport – Hassan Mohammed Mustapha* (DUP).

(* = nieuw)

Vakant bleven de volgende posten: vice-premier; vrede en constitutionele conferentie; openbare diensten en bestuurshervorming; en religieuze zaken en bezittingen.

De volgende ministers uit de ontbonden regering keerden niet terug in het nieuwe kabinet: Sharif Sein al-Abidin el-Hindi (DUP, vice-premier en buitenlandse zaken); Joshua Dei Wal (SFP, plaatselijk bestuur); Ismail Abu-Bakr (Oemma, veeteelt); Yusuf Abu-Hareira (DUP, handel): en Serafino Wana Swaka (PPP, transport en verbindingen).

Aankondiging *vervanging* shari'a

Op 10 juni kondigde premier Sadiq el-Mahdi in het parlement aan dat het islamitische plichtenrecht, de shari'a, zou worden vervangen. ,,Er komt een strafwet die is gebaseerd op Soedans wettelijke erfenis en waarin principes van de shari'a van toepassing worden verklaard voor moslems, maar niet voor niet-moslems'', aldus de premier in zijn regeringsverklaring.
De vervangende wetgeving zal tevens nieuwe bepalingen omvatten voor de binnenlandse banken, de islamitische belastingen en financiële omgang met het buitenland. De premier zei wat dat betreft dat de zakat, de islamitische belasting, niet langer onderdeel zal zijn van het officiële belastingstelsel.
De zakat zou blijven voortbestaan op basis van vrijwilligheid. Dat was in het belang van de religieuze sekten, vooral van de soefi-bewegingen. Voordat de toenmalige president Nimeiry de zakat centraal begon te innen, vormde deze armenbelasting namelijk de voornaamste bron van inkomsten van de soefi-bewegingen.
Volgens de aangekondigde wetgeving mochten de banken, al zij dat wensten, weer rente gaan vragen en betalen, maar zij mochten ook, als zij dat wilden, doorwerken volgens de islamitische principes van winst- en risicodeling. (*NRC/H'blad* 11-6 en 20-6).

Afkondiging noodtoestand na nieuwe sociale onrust. Akkoord met IMF gemeld

Op 25 juli kondigde de Soedanese regering voor het hele land gedurende een jaar de noodtoestand af. Volgens waarnemers betrof het eigenlijk een reactivering van de noodtoestand, omdat de in april 1985 geproclameerde noodtoestand officieel nooit was opgeheven.
De proclamatie volgde op een maand van woelingen en stakingen. Vanaf 18 juli was er in Khartoem gestaakt door werknemers van de PTT, de weerkundige dienst, de radio en de televisie. Daarnaast was er sprake van toenemende onrust onder studenten en scholieren wegens het gebrek aan docenten en boeken. Bovendien was er een algemene staking in de zuidelijke provincie Bahr al-Ghazal. Het ongenoegen richtte zich tegen het falen van de regering de levensomstandigheden te verbeteren.
De regering stond op het punt de besprekingen te heropenen met het Internationale Monetaire Fonds (IMF) over een ingrijpend hervormingsplan voor de Soedanese economie. Ook de betalingsachterstand van ca. £ 370 mln aan het IMF moest worden geregeld.
Volgens het betreffende communiqué werd de noodtoestand nu uitgeroepen om het hoofd te kunnen bieden aan de ,,chaotische toestand op de binnenlandse markt, om speculatie en hamsteren tegen te gaan en de strijd te kunnen aanbinden met de zwarte markt in deviezen en met de massale smokkelpraktijken''.

Reeds op 9 juli had het Soedanese ministerie van justitie bekendgemaakt dat zeker 20 buitenlandse hulporganisaties Soedan voor het einde van augustus moesten hebben verlaten, omdat zij bij smokkel betrokken zouden zijn. De organisaties werd verweten niet de vereiste procedures voor registratie in Soedan te hebben gevolgd of zich te hebben bezig gehouden met hulp aan de opstandelingen in het zuiden.

Op 6 augustus meldde de Soedanese regering dat zij een akkoord met het IMF had bereikt over het programma voor economische hervormingen en de modaliteiten voor de aflossing van de buitenlandse schuld, die toen op ca. $ 11 mrd werd geraamd.

Regeringscrisis. DUP uit coalitie

Begin augustus rees een conflict tussen de twee voornaamste coalitiepartners in de regering, de Oemma en de Democratische Unionistische Partij (DUP). Aanleiding vormde de bezetting van een vakante DUP-zetel in de uit vijf leden bestaande Hoge Raad, die als collectief staatshoofd fungeerde. Voor de bezetting van die vakante zetel - kennelijk die van Mohammed el-Hassan Abdullahi Yassin - werd de partijloze advocaat Mirghani al-Nasri gekozen i.p.v. de DUP-kandidaat Ahmed al-Sayed Hamad. Volgens Oemma-leider, premier El-Mahdi, was deze kandidaat ongeschikt voor dit ambt, omdat hij een ex-medewerker van de verdreven president Nimeiry was.
Op 10 augustus verklaarde de waarnemend secretaris-generaal van de DUP, Sidahmed el-Hussein, tevens vice-premier en minister van binnenlandse zaken, dat de verkiezing van Mirghani al-Nasri neerkwam op een ,,eenzijdige ontbinding van de coalitie'' door de Oemma.
Op 22 augustus maakte de DUP bekend dat zij de regeringscoalitie zou verlaten. Wel liet DUP-leider Osman el-Mirghani weten dat nog tot 7 september zou worden getracht de breuk te lijmen.

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

LAOS

NIEUWE PRESIDENT VAN DE REPUBLIEK

Een woordvoerder van de ambassade van Laos in Thailand heeft op 1 dec. 1986 in Bangkok bekend gemaakt, dat Sisomphone Lovansay was benoemd tot voorzitter van de Opperste Volksassemblée - het parlement van de Volksrepubliek Laos - en daarmee tot president van de republiek.
Lovansay, tot dan vice-voorzitter van de Volksassemblée, was hiermee opvolger van prins Soevanoevong, voorzitter van de Volksassemblée sinds 4 dec. 1975 (pag. 820/1-1975).
Persbureau *Agence* France *Presse* (AFP) had op 11 nov. gemeld, dat de 77-jarige prins Soevanoevong in sept. 1986 door een beroerte was getroffen, terwijl radio-Vientiane op 30 okt. had gezegd, dat de dag daarvoor prins Soevanoevong wegens zijn ,,lichamelijke conditie'' zijn ambt had neergelegd en dat de functie van voorzitter van de Volksassemblée tijdelijk zou worden waargenomen door Phoumi Vongvichit, evenals de prins lid van het Politburo van de regerende Laotiaanse communistische partij, de Revolutionaire Volkspartij van Laos.

VIERDE CONGRES REVOLUTIONAIRE VOLKSPARTIJ

De Revolutionaire Volkspartij van Laos - de regerende communistische partij van het land - heeft van 13 - 15 nov. 1986 haar vierde congres gehouden in Vientiane, de Laotiaanse hoofdstad.

Het eerste congres van de partij had plaatsgevonden in 1955; dit was het oprichtingscongres van de partij geweest. De volgende twee congressen waren gehouden in 1972 en 1982.
Het vierde congres werd bijgewoond door **303** afgevaardigden van de 44.000 partijleden.
Buitenlandse delegaties waren aanwezig uit de regerende communistische partijen van Vietnam (o.l.v. premier Pham Van Dong, toen nog lid van het Politburo), Cambodja, de Sowjet-Unie, Cuba de DDR, Tsjechoslowakije, Polen. Hongarije, Bulgarije, Noord-Korea, Mongolië, Afghanistan, Ethiopië en Mozambique alsmede uit het regerende Sandinistische bevrijdingsfront van Nicaragua. Voorts waren aanwezig delegaties uit het Palestijnse bevrijdingsfront PLO en uit de communistische partijen van Frankrijk, Italië en Portugal.

Politiek rapport van secretaris-generaal Kaysone Phomvzhan

Op 13 nov. bracht de secretaris-generaal van de partij, Kaysone Phomvihan, politiek verslag uit aan het congres. Bij de voorbereiding van zijn rapport had Kaysone de opinies gevraagd van enkele ,,broederpartijen''

Kaysone Phomvihan, de Laotiaanse partijleider en premier.

en hij had van hun adviezen gebruik gemaakt.
Kaysone wees op een aantal tekortkomingen in de partij-organisatie en de economische ontwikkeling. Hij zei groot belang te hechten aan de betrekkingen van Laos met de Sowjet-Unie, Vietnam en Cambodja en gaf uiting aan de hoop, dat de betrekkingen met Thailand en China verbeterd konden worden.

Bij zijn opsomming van zwakheden in de partijorganisatie noemde Kaysone gebrek aan training en opleiding van partijleden Hij verweet sommigen er een ,,bazige levensstijl" op na te houden en beschuldigde anderen van luiheid. conservatisme en werken voor gevestigde belangen.
Voortgang in de richting van overgang naar socialisme in Laos was ondermijnd door ,,subjectivisme, haast en gebrek aan kennis" en door een .,verlangen om het niet-socialistische deel van de economie in één klap af te schaffen".
Kaysone wees er op. dat Laos in de tweede helft van 1986 geleidelijk aan een systeem van bureaucratisch gecentraliseerd door de staat geleid financieel beheer had vervangen door een socialistisch systeem van zaken doen en boekhouden. waaronder bedrijven winst moesten maken en bedrijfsdirecteuren vrijheid hadden bij het vaststellen van prijzen en salarissen.
In zijn rapport riep Kaysone op tot normalisering van de betrekkingen met China, aan welk land hij een ,,verantwoordelijkerol" toeschreef voor vrede in Azie, het gebied van de Stille Oceaan en in de wereld.
Hij herhaalde Laotiaanse kritiek op de ,,expansionistische politiek" van Thailand, maar riep op tot onderhandelingen om problemen in de bilaterale betrekkingen op te lossen.
Tenslotte herhaalde hij de bereidheid van Laos om met de ASEAN-staten samen te werken om het gebied van Azië en de Stille Oceaan te maken tot een zone van vrede. stabiliteit, vriendschap en samenwerking.

Verkiezing leidende organen

Het congres besloot op 15 nov. zijn werkzaamheden met de verkiezing van de leidende organen van de partij.

Het bleek, dat de volgende personen waren verkozen in het Politburo (nieuwe leden zijn aangegeven met *):

Politburo

Leden:
Kaysone Phomvihan, Nouhak Phoumsavan, prins Soevanoevong, Phoumi Vongvichit, generaal Khamtay Siphandone. generaal Phoune Sipaseuth, Sisoniphone Lovansay. *generaal Sisavat Keobounphanh. *Saly Vongkamsao. *Maychantane Sengmany en luitenant-generaal Sarnan Vignaket.

Kandidaat-leden:
*Oudom Khattigna en brigade-generaal Choummali Saignakong.

Secretariaat:
Kaysone Phomvihan, generaal Khamtai Siphandone, generaal Sisavat Keobounphanh. Saly Vongkamsao. Maychantane Sengmany. luitenant-generaal Saman Vignaket, *Oudom Khattigna. 'brigade-generaal Choummali Saignakong en *Somlak Chanthamat.
De laatste drie kwamen in de plaats van Nouhak Phoumsavan, generaal Phoune Sipaseuth en Sisomphone Lovansay, die niet tot lid van het secretariaat werden herkozen.

Het Politburo telt nu dertien leden en kandidaat-leden, het oude had zeven leden
Kaysone Phomvihan treedt weer op als secretaris-generaal

Het Centrale Comité is vergroot van 47 tot 51 leden en van zes tot negen kandidaat-leden.
Officieel werd meegedeeld, dat de gemiddelde leeftijd van de leden van het CC 52 jaar bedraagt, dat vijf vrouwen lid zijn van het CC en dat 15% van de leden een universitaire of een praeuniversitaire technische opleiding hadden.
De *Far* Eastern Economic Review van 4 dec. schreef, dat een aantal nieuwe leden partijfunctionarissen uit de provincies waren, die in de plaats waren gekomen van ,,oudere revolutionairen".

VIETNAM

LEIDENDE ORGANEN VAN DE COMMUNISTISCHE PARTIJ

Op pag. 5 e.v. - 1987 is verslag uitgebracht van het verloop van het zesde congres van de Vietnamese communistische partij van 15 - 18 dec. 1986.
In dat verslag is niet tot in details ingegaan op de verkiezing en de samenstelling van de leidende organen van de partij. De details volgen hierna.

Op de laatste dag verkoos het partijcongres een nieuw Centraal Comité. dat werd vergroot van 116 tot 124 leden en van 36 tot 49 kandidaatleden. Voor 92 leden en kandidaat-leden van het nieuwe CC betekende hun aanwijzing door het congres een herverkiezing.
Het Vietnamese persbureau VNA meldde op 25 dec.,dat de veranderingen in de samenstelling van het CC een weerspiegeling vormden van de ,,vastberadenheid om de leiding van de partij te verjongen in overeenstemming met de realiteiten van de Vietnamese revolutie".
De Far Eastern Econornic Review schreef op 1 jan. 1987. dat bijna de helft van degenen, die uit het CC waren verwijderd, ministers of vice-ministers met verantwoordelijkheid voor enig aspect van de Vietnamese economie waren. Anderen niet-herkozen leden hadden functies bekleed in provinciale en stedelijke besturen, in de partij en in het leger.

Volgens officiële gegevens was de gemiddelde leeftijd van de leden van het nieuwe CC 56 jaar en had 43% van hen een universitaire opleiding voltooid
Het CC verkoos uit zijn midden de leden van het Poiitburo.
De samenstelling van het F'olitburo was als volgt (de namen in de volgorde van de bekendmaking op 18 dec 1986; nieuwe leden gekenmerkt met *):

Politburo

Leden:
Nguyen Van Linh, Pham Hung, Vo Chi Cong, Du Muoi. generaal Vo Van Kiet, generaal Le Duc Anh. Nguyen Duc Tam. Nguyen Co Thach, generaal Dong Sy Nguyen, 'Tran Xuan Bach, 'Nguyen Thanh Binh. *luitenant-generaal Doan Khue. *generaai-majoor Mai Chi Tho

Kandidaat-lid:
Dao Duy Tung.

Niet herkozen in het Politburo werden generaal Van Tien Dun, toen nog minister van defensie, generaal Chu Huy Man, directeur van het algemene politieke bureau van het Vietnamese Volksleger en vice-voorzitter van de Staatsraad, en To Huu, een voormalige vicepremier.
Generaal Van Tien Dun, die zijn zetel in het CC had behouden, en generaal Chu Huy Man waren hevig bekritiseerd voor hun autoritaire optreden gedurende het voorbereidende congres van partijeenheden in het Volksleger in okt. 1986.
To Huu, een conservatief, die de devaluatie van de dong m.i.v. april 1985 en de invoering van een nieuwe munteenheid in sept. 1985 (pag. 623/3 e.v.-1986)had gesteund, was in juni 1986 vervangen als vice-premier (62411 e.v.-1986).

De samenstelling van het secretariaat verschilde aanzienlijk van dat, dat op het vijfde congres van maart 1982 was aange ezen (pag. 623/2-1986).
Lid van het secretariaat waren nu de volgende personen (volgorde van namen als in de oorspronkelijke bekendmaking; nieuwe leden gekenmerkt met een *):

Secretariaat

Leden:
Nguyen Van Linh. Nguyen Duc Tam, Tran Xuan Bach. *Dao Duy Tung, Tran Kien, "Le Phuoc Tho, *luitenant-generaalNguyen Quyet, *luitenant-generaal Dam Quang Trung, *Vu Oanh, Nguyen Khanh, luitenant-generaal Tran Quyet, 'Tran Quoc Hoan, *Pham The Duyet.

Tenslotte werd ruim na de afloop van het congres op 8 jan. 1987 bekendgemaakt, dat de drie tijdens het congres afgetreden partijleiders Truong Chinh. Pham Van Dong en Le Duc Tho het nieuwe Politburo en CC zouden bijstaan als ,,kameraad-adviseurs.'.

REGERINGSWIJZIGING

Door radio-Vietnam en het partijdagblad Nhan Dan werd op 17 febr. 1987 bekend gemaakt, dat de Staatsraad een aantal ingrijpende wijzigingen in de samenstelling van de regering had doorgevoerd.
Onder meer werden de minister van binnenlandse zaken Pham Hung en de minister van defensie Van Tien Dun vervangen. Beiden behielden echter hun post van vice-premier.

Verder werden verschillende ministeries samengevoegd om nieuwe departementen te creëren. Zo ontstonden

nieuwe ministeries van landbouw en levensmiddelenindustrie, van energie (waarin opgenomen electriciteit en mijnbouw en steenkool) en van arbeid, oorlogsinvaliden en sociale zaken.
Nieuw in het leven geroepen werden verder een ministerie van informatie en een commissie voor economische betrekkingen met het buitenland, terwijl de regeringscommissie voor nationaliteiten, die etnische kwesties behandelde. werd afgeschaft.
Er werden zes nieuwe vice-premiers benoemd, onder wie Nguyen Co Thach, die minister van buitenlandse zaken bleef en bovendien werd benoemd tot voorzitter van de nieuwe commissie voor economische betrekkingen met het buitenland.

Op binnenlandse zaken werd Pham Hung vervangen door generaal-majoor Mai Chi Tho en op defensie moest Van Tien Dun plaats maken voor vice-minister generaal Le Duc Anh, de architect van de Vietnamese invasie in Cambodja eind 1978.

De complete kabinetslijst zag er na 17 febr. als volgt uit:

Premier - Pham Van Dong;
Vice-premiers - Pham Hung, generaal Vo Nguyen Giap. generaal Vo Van Kiet, Do Muoi, Vo Chi Cong, generaal Dong Sy Nguyen, Nguyen Co Thach, Nguyen Khanh, Nguyen Ngoc Triu, Tran Duc Luong, Doan Duy Thanh, Nguyen Van Chinh;
minister en secretaris-generaal van de raad van ministers - Nguyen Khanh;
binnenlandse zaken - generaal-majoor Mai Chi Tho; defensie - generaal Le Duc Anh; buitenlandse zaken - Nguyen Co Thach; voorzitter van de staatscommissie voor planning - generaal Vo Van Kiet; eerste vice-voorzitter van de staatscommissie voor planning - Dau Ngoc Xuan; voorzitter van de staatscommissie voor de bouw van kapitaalgoederen - Do Quoc Sam; voorzitter van de staatscommissie voor wetenschap en technologie - Dang Huu; voorzitter van het regeringsinspectoraat - Nguyen Van Chinh; voorzitter van de staatscommissie voor het vaststellen van prijzen - Phan Van Thiem, financiën - Hoang Quy; landbouw en levensmiddelenindustrie - Nguyen Cong Tan; directeur-generaal van de staatsbank - Luu Minh Chau; bouwnijverheid - Phan Ngoc Tuong; verbindingen en transport - Bui Danh Luu; onderwijs - Pham Min Hac; techniek en metalen - Phan Thanh Liem; buitenlandse handel - Doan Duy Thanh; bosbouw - Phan Xuan Dot; hoger en middelbaar beroepsonderwijs - Tran Hong Quan; binnenlandse handel - Hoang Minh Thang; justitie - Phan Hien; arbeid, oorlogsinvaliden en sociale zaken - Nguyen Ky Cam; lichte industrie - Vu Tuan; zeeprodukten - Nguyen Tien Trinh; energie - Vu Ngoc Hai; volksgezondheid - Dang Hoi Xuan; bevoorrading - Hoang Duc Ngi; waterconservering - Nguyen Canh Dinh; cultuur - Tran Van Pac: en informatie - Tran Hoan.

CENTRAAL COMITÉ KONDIGT ECONOMISCHE HERVORMINGEN AF

Op 17 april heeft het Centrale Comité na een voltallige bijeenkomst, die was begonnen op 9 april, belangrijke economische hervormingen aangekondigd, die zijn bedoeld om de economie nieuw leven in te blazen.

Twaalf jaar nadat Noord-Vietnam het Zuidvietnamese bewind in Saigon omver wierp en het land herenigde, kampt het land nog steeds met voedseltekorten en gebrek aan consumptiegoederen. De inflatie is opgelopen tot naar schatting 700 procent.
Verder is er sprake van wijdverbreide corruptie en lukt het bij lange na niet de geplande produktiequota te halen.
De hervormingsmaatregelen voorzien in de invoering van de winstprikkel en het verruimen van de mogelijkheden voor particulieren een bedrijf te beginnen. Het communiqué van het Centraal Comité weerspiegelt de opvattingen van Nguyen Van Linh, de nieuwe partijleider.
Het Vietnamese persbureau citeerde Linh die heeft gezegd dat het een fout was geweest het ,,bureaucratisch centralisme'' in Zuid-Vietnam na 1975 in te voeren.

Het Centraal Comité spreekt over ingrijpende hervormingen in de landbouw. De prijzen waartegen de staat agrarische produkten aankoopt en de belastingen zullen worden bijgesteld, zodat boeren hogere winsten kunnen maken.
Zij worden nu vaak ontmoedigd hun produktie op te voeren en leveren liever aan de zwarte markt dan aan de staat.
Ook wordt het belang van ,,socialistische bedrijfsvoering'' - rationeel management van de bureaucratie en meer ruimte voor particuliere ondernemers herhaaldelijk benadrukt.
Uiteindelijk wil Hanoi dat voor allerlei produkten reële prijzen worden berekend. Nu nemen bedrijfsleiders, door het bestaan van allerlei subsidies en andere tegenstrijdige indicatoren, vaak ondoelmatige beslissingen.
Hierdoor wordt de markt voorzien van onvoldoende of teveel produkten die bovendien vaak van gebrekkige kwaliteit zijn of met verlies zijn vervaardigd.
Volgens het communiqué moet de privé-sector worden bevrijd van ,,alle kleinzielige vooroordelen en irrationele karakteristieken die leiden tot hun discriminatoire behandeling''.
Vooral in Ho Chi Minh-stad zullen bedrijven meer autonomie krijgen en worden toegestaan overzeese Vietnamezen als adviseurs aan te trekken.
Ook bijbaantjes, vooral in Hanoi en andere steden, moeten worden gelegaliseerd.
Het communiqué zegt hierover: ,,Arbeiders en ambtenaren moet worden toegestaan in hun vrije tijd bij te verdienen''.
Onderwijzers en werknemers in de gezondheidszorg moet worden toegestaan les te geven of hun diensten aan te bieden, waardoor zij hun bescheiden inkomens kunnen vergroten.

Het inkomen van een ambtenaar bedraagt nu 400 Dong. Op de zwarte markt, waar de meeste eerste levensbehoeften moeten worden gekocht, is dat bedrag minder waard dan een dollar.
Oorzaak hiervan was een slecht voorbereide en uitgevoerde hervorming van het geldstelsel en de salarisschalen. Het gevolg was een hollende inflatie en een rampzalige uitholling van de koopkracht, die op zijn beurt weer corruptie door onderbetaalde ambtenaren en een bloeiende zwarte markt uitlokte.
Vorig jaar pleitte het CC van de communistische partij voor herstel van de koopkracht lot het niveau van voor september 1985.

Het CC meende ook dat bedrijven in staat moeten worden gesteld vreemd kapitaal aan te trekken, zowel in Vietnam zelf als van in het buitenland wonende Vietnamezen, die in de jaren na 1975 het land per boot ontvluchtten.
Er werd nog niet gesproken van het oprichten van een ,,socialistische beurs'', zoals in China.
Bovendien zullen bedrijven of individuen die voor de export produceren de mogelijkheid krijgen hun zo verdiende vreemde valuta te besteden aan de import van grondstoffen.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 19 april zijn er verkiezingen gehouden voor de Nationale Assemblée, het parlement van Vietnam.
De stemgerechtigden konden een keuze maken uit 829 kandidaten voor de beschikbare 496 zetels.
Alle kandidaten waren opgesteld met instemming van de regerende communistische partij.
In de campagne, voorafgaand aan de verkiezingen, werden kiezers in de gelegenheid gesteld kritiek uit te oefenen.
Kiezers brachten kandidaten bij gelegenheid in verlegenheid met hun directe vragen en klaagden openlijk over afgevaardigden die de wil van het volk negeerden.
In Ho Chi Minh-stad stelden kiezers een lijst met klachten op tegen vijf van de 58 kandidaten. Zij trokken hun geschiktheid in twijfel of vroegen zich af hoe zij kandidaat waren geworden.
Het partijblad Nhan *Dan* schreef in een artikel dat ,,sommige afgevaardigden hun kiezers maar eenmaal hadden ontmoet''.
Ook vroegen kiezers om publieke processen tegen corrupte partijfunctionarissen in plaats van de disciplinaire

Partijleider Nguyen Van Linh brengt zijn stem uit bij de algemene verkiezingen.

maatregelen die nu door de partij tegen hen worden genomen.
In het artikel in *Nhan Dan* kwamen enkele kiezers aan het woord die een arbeidswetgeving eisten die werknemers beschermt tegen willekeurig ontslag en jonge werklozen helpt bij het vinden van een baan.
Hoewel Hanoi het bestaan van omvangrijke werkloosheid - zeker enkele miljoenen - heeft toegegeven, meent het CC dat de mogelijkheid moet bestaan arbeiders te ontslaan in het kader van het streven naar meer doelmatigheid.
Andere kiezers vroegen waarom arbeiders die exportprodukten maken waardoor de hoognodige harde valuta worden verdiend, minder betaald krijgen dan partij-functionarissen die in de handel werken.

BEZOEK NGUYEN VAN LINH AAN MOSKOU

Secretaris-generaal Nguyen Van Linh van de Vietnamese communistische partij heeft van 18 - 22 mei een bezoek aan Moskou gebracht, het eerste na zijn verkiezing tot partijleider op het partijcongres van dec. 1986.
Na afloop van de besprekingen, die Nguyen Van Linh in de Sowjet-hoofdstad had gevoerd, o.m. met Sowjet-partijleider Gorbatsjow, werd op 22 mei een gemeenschappelijke verklaring uitgegeven, waarin de SU en Vietnam beide ervan blijk gaven de betrekkingen met China te willen verbeteren en op China een beroep deden ,,actief" mee te werken aan het zoeken naar oplossingen voor de ,,complexeproblemen" in Azië.

In de verklaring werden echter geen concrete voorstellen gedaan m.b.t. de aanwezigheid van Vietnamese troepen in Cambodja, te zamen met de aanwezigheid van Sowjet-strijdkrachten in Afghanistan belangrijke obstakels voor China om betrekkingen op partijniveau met de SU aan te gaan.

Over dit onderwerp werd in de gemeenschappelijke verklaring slechts gezegd, dat beide landen ,,zich identificeerden" met de ,,politiek van nationale verzoening" van de Cambodjaanse regering.

,,De internationale aspecten" van dit conflict moesten worden geregeld op een wijze, die rekening hield met de ,,realiteiten in de regio" en die ,,alle betrokken partijen op de een of andere manier" er bij betrokken deed zijn.

Ook van de regering van Afghanistan werd in de gemeenschappelijke verklaring van Nguyen Van Linh en Gorbatsjow gezegd, dal zij een ,,politiek van nationale verzoening" voerde. Aan het volk van Afghanistan beloofden zij hulp bij zijn ,,inspanningen een soeverein, onafhankelijk en blokvrij Afghanistan op te bouwen".

Aangenomen wordt, dat Nguyen in Moskou ook uitvoerig over de economische hulp van de SU aan Vietnam (geschat op $2 mrd per jaar) heeft gesproken, nadat er vanuit Moskou nauwelijks verhulde kritiek gekomen was op de wijze, waarop Vietnam die gebruikt (pag. 6/1 en 7/3 - 1987). In de slotverklaring is hierover echter niets terug te vinden.

PREMIER PHAM VAN DONG VERVANGEN DOOR PHAM HUNG. VO CHI CONG STAATSHOOFD I.P.V. TRUONG CHINH

De op 19 april verkozen Nationale Assemblée is op 17 juni voor de eerste maal bijeen gekomen en heeft vervolgens op 18 juni Pham Hung en Vo Chi Cong gekozen tot premier, resp. president van Vietnam.
Pham Hung, de 75-jarige nummer twee van het Politburo van de Vietnamese communistische partij, is de opvolger van Pham Van Dong, die 33 jaar aaneen premier geweest is.
De 81-jarige Dong verzocht in december 1986, net als de 80-jarige president Truong Chinh, vanwege zijn gevorderde leeftijd van zijn partijfunctie ontheven te worden. (pag. 6/1-1987).

Hung was tot nu toe vice-premier. Van 1980 tot februari 1987 was hij minister van binnenlandse zaken.
Hij geldt als een uitgesproken voorstander van samenwerking met de Sowjet-Unie.
In 1930 was hij met Ho Chi Minh de oprichter van de Communistische Partij van Indochina, hij werd het jaar daarop tijdens een bloedige opstand gevangen genomen en in het bagno Poulo Condor gezet dat hij pas in 1945 verliet.
In de strijd tegen de Fransen en daarna de Amerikanen was hij een hoge militaire functionaris. Na de hereniging in 1976 van het communistische Noord-Vietnam en het kapitalistische Zuid-Vietnam werd hij belast met het integreren van het zuiden in het noorden.
Deze ,,normalisatie" kostte hem flink wat sympathie bij een deel van de Zuidvietnamese bevolking.

Vo Chi Cong (74) die ook vice-premier was, is een bekwaam politicus. De nummer drie van het Politburo geldt als een gematigd man. die in staat is compromissen te sluiten tussen de verschillende stromingen binnen de partij.
In 1935 werd hij lid van de Indochinese communistische partij. Hij nam actief deel aan de strijd tegen de Fransen en de Amerikanen.
Na de verovering van Saigon (het tegenwoordige Ho-Chi Min Stad) in 1975 werd hij lid van het Politburo en vice-premier.

Vo Chi Cong

Pham Hung

Le Quang Dao nieuwe parlementsvoorzitter

Tot voorzitter van de Nationale Assemblée is op 18 juni verkozen Le Quang Dao, een oud-officier van de strijdkrachten. Hij was onderdirecteur van de politieke afdeling van het leger. Hij is lid van het centraal comité en binnen de partij belast met vraagstukken rond het front van het vaderland, een organisatie waarin de vakbonden, jeugd- en vrouwenbeweging vertegenwoordigd zijn.
Hij volgt Nguyen Huu Tho op, die parlementsvoorzitter was sinds 1981.

BESPREKINGEN VS - VIETNAM. OVEREENKOMST M.B.T. ZOEKEN NAAR VERMISTE AMERIKAANSE MILITAIREN. VS-HULP VOOR VIETNAMESE OORLOGSSLACHTOFFERS.

Van 1 - 3 aug. hebben in Hanoi besprekingen plaatsgevonden tussen een Vietnamese regeringsdelegatie en een afvaardiging van president Reagan van de VS.
De Amerikaanse vertegenwoordiging stond onder leiding van generaal b.d. John Vessey, een voormalige voorzitter van het verenigde oppercommando van de Amerikaanse strijdkrachten.
Aan Vietnamese zijde werden de besprekingen geleid door minister van buitenlandse zaken en vice-premier Nguyen Co Thach.
De besprekingen tussen de VS en Vietnam vonden plaats op het hoogste niveau sedert tien jaar.

In 1977 had de toenmalige president Carter een presidentiële delegatie naar Vietnam gezonden, die onder leiding stond van de voorzitter van de vakvereniging van automobielarbeiders, Lconard Woodcock. Deze verbleef toen op 17 en 18 maart 1977 in Hanoi en op 19 maart in Vientane, de hoofdstad van Laos.

De toenmalige pogingen om tot een normalisering van de betrekkingen tussen de VS en Vietnam te geraken liepen echter op niets uit na de Vietnamese machtsovername in Cambodja van dec. 1978 - jan. 1979.

Na afloop van de besprekingen van begin aug. 1987 gaven beide zijden een beknopte gemeenschappelijke verklaring uit, waarin werd gezegd, dat de twee partijen hadden besloten tot vooruitgang bij het zoeken naar in Vietnam vermiste Amerikanen alsmede tot besprekingen over bepaaide dringende humanitaire belangen van Vietnam. De gesprekken werden aangeduid als ,,openhartig, gedetailleerd en constructief".

Vietnam streeft m.b.t. de VS naar de realisering van drie doeleinden, herstelbetalingen voor oorlogsschade, economische hulp en diplomatieke erkenning.

De VS zijn geïnteresseerd in het terugvinden van in de Vietnamese oorlog vermiste leden van de Amerikaanse strijdkrachten, hetzij krijgsgevangenen (Prisoners of War, POW) dan wel in gevechtsacties verloren geraakten (Missing in Action, MIA).

Nog altijd zijn 2400 Amerikanen als vermist geregistreerd, van wie 1776 in Vietnam en de overigen in Laos en Cambodja.
Het wordt algemeen als weinig waarschijnlijk beschouwd, dat zich nog levende Amerikanen in krijgsgevangenschap van Vietnam zouden bevinden.

John Vessey verklaarde op 4 aug. gedurende een tussenstop in Bangkok op weg naar de VS, dat er in de besprekingen in Hanoi concrete resultaten waren geboekt. De VS zouden later in aug. 1987 twee teams naar Vietnam sturen om de speurtocht naar de 1776 vermiste Amerikanen voort te zetten, terwijl de VS positief gereageerd hadden op het Vietnamese verzoek om humanitaire steun te verlenen aan Vietnamese oorlogsslachtoffers; hierbij werd gedacht aan wezen, invaliden en slachtoffers van chemische oorlogsvoering.

Tussenstop in Bangkok. Besprekingen John Vessey met Thaise *regeringsvertegenwoordigers*

Gedurende zijn tussenstop in Bangkok heeft generaal Vessey besprekingen gevoerd met Thaise regeringsvertegenwoordigers, onder wie premier Prem Tinsulanonde.
Generaal Vessey verzekerde zijn Thaise gespreksgenoten, dat zijn besprekingen in Hanoi niet betekenden, dat de VS diplomatieke betrekkingen met Vietnam zouden aanknopen.
Volgens een woordvoerder van de Thaise premier hadden de besprekingen van de Amerikanen in Vietnam geen betrekking gehad op handel, herstelbetalingen, normalisering van diplomatieke betrekkingen of vestiging van een Vietnamese ambassade in Washington.

De Amerikaanse afgezant heeft de Thaise leiders kunnen geruststellen voor wat betreft hun bezorgdheid, dat toenadering tussen de VS en Vietnam de druk op Hanoi zou wegnemen om de Vietnamese troepen uit Cambodja terug te trekken

Thailand sprak in dit geval mede namens de overige leden van de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties Asean, die de greep van Vietnam op Cambodja als een bedreiging ondergaan.

De VS delen dit standpunt en hebben in 1979 een handelsembargo tegen Vietnam afgekondigd.

De Thaise minister van buitenlandse zaken heeft tegen generaal Vessey gezegd, dat ,,de Vietnamezen de besprekingen met de VS als propaganda kunnen gebruiken tegen het standpunt van de Asean-landen over Cambodja", aldus een woordvoerder van de minister.

De VS blijven bij hun afwijzing van een expliciete koppeling van hun streven naar het terugvinden van vermiste soldaten in Vietnam aan politieke of economische concessies jegens Vietnam, maar zij aanvaarden een wederkerigheid op humanitair gebied, zoals in de overeenkomst van generaal Vessey met de Vietnamezen tot uiting komt.

Niettemin is duidelijk, dat Washington economische hulp aan en politieke erkenning van Hanoi afhankelijk maakt van een oplossing van het vraagstuk van de POW/MIA. Een tweede voorwaarde blijft de terugtrekking van de Vietnamese troepen uit Cambodja.

Van hun kant weigeren de Vietnamezen toestemming te geven voor de vestiging van een technisch bureau van de VS in Hanoi, zolang de Amerikanen de opening van een Vietnamees verbindingskantoor in Washington verhinderen, omdat dat uitgelegd zou kunnen worden als een eerste stap in de richting van het aangaan van diplomatieke betrekkingen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MIJNSTAKING IN ZUID-AFRIKA

Op 30 augustus werd een staking van omstreeks 300.000 zwarte mijnwerkers in Zuid-Afrika na drie weken beëindigd. De Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM), de grootste zwarte vakbond in Zuid-Afrika (met ca. 230.000 betalende leden op een totaal van 550.000 zwarte mijnwerkers), ging die dag na vijf uur onderhandelen akkoord met een voorstel van de Kamer van Mijnbouw, de vertegenwoordiger van de zes voornaamste mijnbouwondernemingen.

Dit voorstel hield in een gestaffelde loonsverhoging van 17 tot 23,4%, terwijl de NUM in laatste instantie een algemene loonsverhoging van 27% had geëist. In de secundaire arbeidsvoorwaarden werden enige verbeteringen aangebracht. Het vakantiegeld werd met 10% verhoogd; het ligt nu tussen de 55 à 85% van het loon dat tijdens de vakantiedagen wordt uitbetaald. Voorts werd de uitkering aan familieleden van mijnwerkers die bij ongevallen in de mijnen om het leven komen verhoogd tot het equivalent van drie jaar loon (was twee jaar), terwijl de NUM een equivalent van vijf jaar had geëist.

Geen beslissing werd genomen over het lot van de 44.000 tijdens de staking ontslagen mijnwerkers noch over de sluiting van een aantal minder belangrijke schachten. Het grootste Zuidafrikaanse mijnbouwbedrijf, Anglo American Corporation, dat op 28 augustus bijna 40.000 stakers had ontslagen, verklaarde zich op 30 augustus bereid deze arbeiders ,,waar mogelijk'' weer in dienst te nemen, ,,afhankelijk van de beschikbaarheid van werk''.

Volgens de voornaamste onderhandelaar van de Kamer van Mijnbouw, Johann Liebenberg, hadden de stakers bijna £2 mln aan loon gederfd. Zij kregen ook geen uitkering, want de NUM mag – evenals alle andere bonden in Zuid-Afrika – geen stakingskassen aanhouden.

De staking kostte de mijnbouwindustrie naar schatting 250 mln rand ($515 mln) aan verloren produktie, aldus de Financial Times (1-9). The Times (1-9) wees erop dat dit jaar in Zuid-Afrika reeds meer dan 5,5 mln werkdagen door stakingsacties verloren zijn gegaan, vergeleken met 1,3 mln voor heel 1986.

Tijdens de staking kwamen 11 mijnwerkers om het leven en raakten meer dan 500 gewond bij botsingen met veiligheidsagenten van de mijnbouwondernemingen dan wel bij gevechten tussen stakers en niet-stakers. Voorts werden meer dan 400 mijnwerkers gearresteerd.

Ontwikkelingen vóór de staking

Op 30 juni waren de loononderhandelingen tussen de NUM en de Kamer van Mijnbouw vastgelopen. De NUM verlangde toen een loonsverhoging van 30%, terwijl de Kamer in zijn laatste voorstel een verhoging variërend van 15% tot 23,4% aanbood. Het gemiddelde loon van een zwarte mijnwerker in 1986 bedroeg ca. $2.400 per jaar; zijn blanke collega verdiende ongeveer vijf maal zoveel. De loonsverhoging volgens het aanbod van de Kamer ging op 1 juli in.

De Kamer verwierp tevens de andere eisen uit het NUM-pakket: een betaald verlof van 30 dagen per jaar i.p.v. 14 dagen (blanke mijnwerkers hebben 35 dagen betaald verlof), een gevarentoeslag, een hogere compensatie voor de gezinnen van bij bedrijfsongevallen omgekomen mijnwerkers (gelijk aan het loonvanvijf jaar i.p.v. zoals tot dan toe het loon van twee jaar) en de invoering van een betaalde feestdag op 16 juni (de dag waarop de opstand van Soweto uit 1976 wordt herdacht).

Bij ongelukken in Zuidafrikaanse mijnen kwamen alleen al in 1986 681 mijnwerkers om het leven, van wie 177 in de goudmijn Kinross op 16 september 1986. In 1985 waren 706 mijnwerkers omgekomen, van wie 539 in goudmijnen, en in 1984 waren dat 740 (588).

Volgens de Zuidafrikaanse socioloog J.P. Leger *(NRC/H'blad)* 4-11-'86) hadden sinds het begin van de 20ste eeuw meer dan 46.000 mijnwerkers bij ongelukken in Zuidafrikaanse goudmijnen de dood gevonden.

Op 14 juli meldde de NUM dat 95% van zijn leden in 28 goud- en 18 steenkoolmijnen zich voor het houden van een staking hadden uitgesproken om de eisen van de bond kracht bij te zetten.

Op 3 augustus maakte de secretaris-generaal van de NUM, Cyril Ramaphosa, bekend dat de mijnstaking op 9 augustus zou beginnen. De Kamer van Mijnbouw verklaarde op 4 augustus niet van zins te zijn de lonen verder te verhogen.

Ook in 1985 en 1986 hadden de looneisen van de NUM tot een conflict met de Kamer van Mijnbouw geleid.

In 1985 was een door de NUM uitgeroepen staking na twee dagen opgeschort (zie pag. 442/3 e.v.-'86).

Op 1 juli 1986 had de Kamer van Mijnbouw eenzijdig loonsverhogingen varierend van 15% tot 20% doorgevoerd, nadat overeenstemming met de NUM was uitgebleven. Deze had haar oorspronkelijke looneis van 45% in de loop van de onderhandelingen teruggebracht tot 30%. Op 2 juli 1986 verklaarde de NUM dat er een geschil met de Kamer van Mijnbouw bestond. Op grond van het systeem van industriele verhoudingen moest vervolgens een verzoeningscommissie worden ingesteld die 30 dagen de tijd had om een voor beide partijen aanvaardbaar compromis te bereiken. Mocht deze commissie daarin niet slagen, dan was de weg voor de NUM vrij om een legale staking af te kondigen. Op 15 augustus 1986 meldde de

De leiders van de Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM), secretaris-generaal Cyril Ramaphosa (r.) en voorzitter James Motlatsi (l.).

Weekblad 56ste jaargang No. 2910, pag. 42631-42646

Stakende mijnwerkers in Zuid-Afrika

Finanrial Times dat de verzoeningscommissie door de minister van arbeidskrachten was benoemd. Bij besprekingen op 15 september leken beide partijen op weg naar een compromis. De NUM had haar looneis tot 26% gereduceerd, terwijl de Kamer zijn aanbod met 1% verhoogde tot een maximum van 21%.
In de loop van oktober werd tussen de NUM en vier mijnbouwondernemingen overeenstemming bereikt over loonsverhogingen varierend van 19,5% tot 23,5%.

Verloop *van de staking*

Aan het eind van de eerste stakingsdag (9 augustus) meldde de secretaris-generaal van de NUM, Cyril Ramaphosa, dat 340.000 zwarte mijnwerkers in 44 mijnen het werk hadden neergelegd. Volgens een woordvoerder van de Kamer van Mijnbouw was dit aantal overdreven. Naar zijn zeggen werd er gestaakt door 220.000 a 240.000 mijnwerkers, wat neerkwam op ongeveer 40% van de zwarte mijnwerkers. Van de 99 mijnen, die door de Kamer werden vertegenwoordigd, zouden 31 door de staking zijn getroffen, met inbegrip van 18 goudmijnen. De Anglo American Corporation leek het meeste last van de staking te ondervinden, terwijl een andere mijnbouwonderneming, Consolidated Gold Fields, meldde dat haar produktie totaal ongehinderd voortging.
De minister van arbeidskrachten, Piet du Plessis, riep de strijdende partijen op 11 augustus op de staking te beëindigen, maar hij voegde daaraan toe dat de regering niet van plan was in het arbeidsgeschil tussen beide te komen.
Op 12 augustus trad de politie voor het eerst op tegen stakende mijnwerkers: 86 NUM-leden werden gearresteerd, omdat zij volgens een politiewoordvoerder ,,radicale maatregelen tegen werkwillige mijnwerkers'' hadden voorgesteld.
Op 17 augustus voerden de NUM en de Anglo American Corporation, die daartoe het initiatief nam, overleg over de veiligheidssituatie rond de mijnen waar werd gestaakt teneinde gewelddadige confrontaties te beëindigen. Maar op 18 augustus 's avonds brak Ramaphosa dit overleg af, nadat bekend was geworden dat de politie bij de President Steyn-mijn (Oranje Vrijstaat) het vuur op stakende mijnwerkers had geopend. Daarbij waren 15 mijnwerkers gewond geraakt.

Op 19 augustus stelde Anglo American een ultimatum aan de stakers bij de Landau-kolenmijn: hervatting van het werk of verlies van hun baan. De ongeveer 700 stakers gingen die middag weer aan het werk. De volgende dag (20 augustus) maakte de directie van Anglo American bekend dat zij schacht nr. 6 van de Vaal Reefs goudmijn sloot, nadat de betrokken mijnwerkers (2.000 a 3.000 man) in reactie op een soortgelijk ultimatum hadden besloten niet naar hun werk terug te keren. ,,Ze hebben dus ontslag genomen'', aldus de Anglo American die de NUM verantwoordelijk stelde voor ,,het verlies aan werkgelegenheid''. De betrokken schacht leverde erts van lage kwaliteit en zou hoe dan ook in maart 1988 worden gesloten.
Eveneens op 20 augustus maakte Anglo American bekend over te zullen gaan tot de sluiting van een schacht in zijn Western Holdings-goudmijn tenzij de 4.000 stakende mijnwerkers daar die avond en de volgende ochtend hun ploegendiensten hervatten. Deze stakers weigerden op dit ultimatum in te gaan en werden de volgende ochtend (21 augustus) ontslagen.
Op 21 augustus kondigde Anglo American aan 16.000 mijnwerkers van vier andere schachten te zullen ontslaan als zij op 24 augustus niet weer aan het werk zouden zijn. Dit maal betrof het produktieve schachten die erts van goede kwaliteit leverden. Twee andere mijnbouwondernemingen, Johannesburg Consolidated Investment (JCI) en Gencor, stelden eveneens een ultimatum aan resp. 13.000 en 24.000 stakers.
Op 24 augustus bleek dat een deel van de met ontslag bedreigde stakers het werk had hervat, maar dat in totaal 16.000 zwarte mijnwerkers in de voorgaande vijf dagen waren ontslagen. Dezelfde dag verklaarde Anglo American zich bereid te praten met de NUM over alle aspecten van het arbeidsconflict, terwijl het aangekondigde ontslag van ruim 40.000 stakers werd uitgesteld.
Op 25 augustus stemde de Kamer van Mijnbouw ermee in om zonder voorwaarden vooraf weer met de NUM aan de tafel te gaan zitten. Nog diezelfde dag werden vier uur durende onderhandelingen gevoerd. Daarbij bood de Kamer een verbetering van de secundaire arbeidsvoorwaarden aan: verhoging van het vakantiegeld met 10% en verhoging van de uitkering voor nabestaanden van omgekomen mijnwerkers tot het equivalent van 4 jaar loon. Terwijl de NUM haar looneis van 30 tot 27% reduceerde, bleef de Kamer bij een maximale loonsverhoging van 23,4%.
Het aanbod van de Kamer werd op 26 augustus door de stakers verworpen. Zij besloten hun staking voort te zetten. De Kamer liet daarop weten ,,diep teleurgesteld'' te zijn, ,,omdat de NUM kennelijk niet in staat is geweest de vakbondsleden ertoe te bewegen het aanbod van de Kamer van Mijnbouw te accepteren''.

Op 27 augustus ontsloegen mijnbouwondernemingen 10.000 zwarte stakers, die geen gehoor hadden gegeven aan ultimatums het werk te hervatten. De meeste ontslagen vielen bij Anglo American, dat op 28 augustus nog eens 12.000 mijnwerkers in drie goudmijnen ontsloeg. Het totaal aantal ontslagen in het kader van de staking kwam daarmee op omstreeks 39.000.
Op 28 augustus 's avonds had de NUM een nieuwe ontmoeting met de Anglo American om tot een ,,eervol akkoord'' te komen.
Op 30 augustus volgden de slotonderhandelingen tussen de NUM en de Kamer van Mijnen. Het toen bereikte akkoord verschilde nauwelijks van het aanbod van de Kamer dat op 26 augustus door de stakers was verworpen. Alleen de uitkering aan de familieleden van omgekomen mijnwerkers werd nu vastgesteld op het equivalent van drie jaar loon en niet vier jaar, zoals op 25 augustus was aangeboden. Dat had te maken met het gegeven dat de NUM er weinig voor voelde om de werknemersbijdragen aan dit fonds te verhogen nu een extra loonsverhoging uitbleef, aldus *NRC/H'blad* (31-8).

Cyril Ramaphosa verklaarde op 30 augustus 's avonds dat hij het akkoord met de werkgevers niet als een nederlaag beschouwde . Zij hebben niet gewonnen en wij hebben niet verloren. (...) Wij beschouwen dit resultaat als een onderdeel van onze strijd voor eenheid binnen de vakbeweging en wij zullen de Kamer blijven bestrijden totdat al onze eisen ingewilligd zijn. ,,Ramaphosa zei voorts: .,Het is een goede voorbereiding om bij conflicten in de toekomst te kunnen winnen." Maar hij merkte ook op: ,,We wisten dat de mijnindustrie hard was. maar we wisten niet hoe hard."

De voorzitter van de Mijnkamer, Naas Steenkamp, zei diezelfde avond dat het akkoord ,,verwelkomd zal worden door de mijnwerkers, door hun gezinnen, door de aandeelhouders en door het land als geheel." Steenkamp sprak de hoop uit. dat ,,eiin de toekomst aan beide zijden sprake zal zijn van meer realisme. De werkgevers hebben geleerd, dat de vakbeweging over macht, organisatorische capaciteiten en vastberadenheid beschikt". .,De vakbeweging heeft gemerkt dat de werkgevers flexibel kunnen zijn maar ook hun grenzen stellen en daaraan vasthouden".

In een nabeschouwing schreef correspondent Phillip van Niekerk in de *Volkskrant* (31-8) o.a.:

,,Ondanksde omvang en de duur van de staking was er nauwelijks sprake van een reactie op de beurs. De koers van de Zuidafrikaanse Rand – een belangrijke aanwijzing voor het investeringsklimaat – kwam vrijwel niet in beweging. En inplaats van een stijging van de goudprijs tengevolge van de vrees dat de produktie van de grootste goudproducent in de niet-communistische wereld zou teruglopen, ging de goudprijs in Johannesburg vrijdag (28 augustus) naar beneden.
Volgens experts moet dit verschijnsel grotendeels verklaard worden uit het bestaan van grote voorraden gouderts bij de verschillende mijnen. De goudwinning vindt plaats in twee stadia. Het delven van het gouderts in de mijn en vervolgens het winnen van het goud uit het erts. Dit laatste is een zeer kapitaal-intensief werk. waarvoor betrekkelijk weinig zwarte werknemers nodig zijn. Het goudwinnen werd dan ook nauwelijks beïnvloed door de staking. Een ander wapen in handen van de werkgevers is de samenstelling van de Zuidafrikaanse arbeidsmarkt, die hen in staat stelt tienduizenden mensen te ontslaan en te vervangen uit de grote ,,werklozen-reservoirs" op het platteland van Zuid-Afrika en in de thuislanden. Op het moment dat de NUM vrijdag jongstleden contact zocht met de mijnonderneming Anglo American had dit bedrijf bijna veertigduizend mijnwerkers ontslagen – die per bus naar hun woonplaatsen werden overgebracht – en was het druk bezig met het aanwerven van nieuw personeel. De NUM wilde nieuw overleg om te praten over het weer in dienst nemen van al ontslagen arbeiders en het stopzetten van de ontslaggolf. Voor een deel werd aan deze NUM-verlangens voldaan.
De NUM had eind vorige week geen troeven meer in handen en is uiteindelijk akkoord gegaan met voorstellen, die zij woensdag nog had verworpen..."

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

AARDE TELT VIJF MILJARD INWONERS

De Joegoslavische baby Matej Gaspar is door de VN-secretaris-generaal Javier Perez de Cuellar aangewezen als's werelds vijf miljardste Inwoner
Matej Gaspar werd in de ochtend van 11 juli tegen half negen geboren in een kliniek in Zagreb Het jongetje, dat bijna acht pond woog, is het tweede kind van een 23-jarige verpleegster en een elektriciën Na het bekendworden van het nieuws werden zij overstroomd mrt geschenken en felicitaties
Per e7 de Cuellar, die in Joego-Slavie de Universiade bijwoonde, riep de internationale gemeenschap op tot echte samenwerking bij het onder controle houden van de groei van de wereldbevolking Volgens de secretaris-generaal is de vrees voor een onbeheersbare bevolkingsexplosie ongegrond gebleken ,,Wij weten dat de aarde niet alleen de huidige wereldbevolking voeden kan maar wellicht tweemaal zoveel mensen, als binnen een eeuw de groei definitief tot stilstand komt," zo zei hij.
Zagreb was uitverkoren als symbolische geboorteplaats van de vijfmiljardste wereldburger, onidat daar op dat moment 7000 atleten en sportofficials uit 125 landen deelnamen aan de Universiade, een soort Olympische Spelen voor studenten,

Volgens cijfers van de UNFPA, het VN-fonds voor bevolkingsactiviteiten, steeg de wereldbevolking deze eeuw van 2 miljard in 1920 tot 3 miljard in 1960 en vier miljard in 1974 Over 12 jaar denkt men de 6 miljard te hebben bereikt
Niemand wist uiteraard precies wanneer de vijf miljardste inwoner verwelkomd moest worden, maar de Verenigde Naties hadden 11 juli nu eenmaal uitgeroepen tot dag van vijf miljard'
Elke minuut groeit de wereldbevolking met 150 mensen, elke dag met 220 000

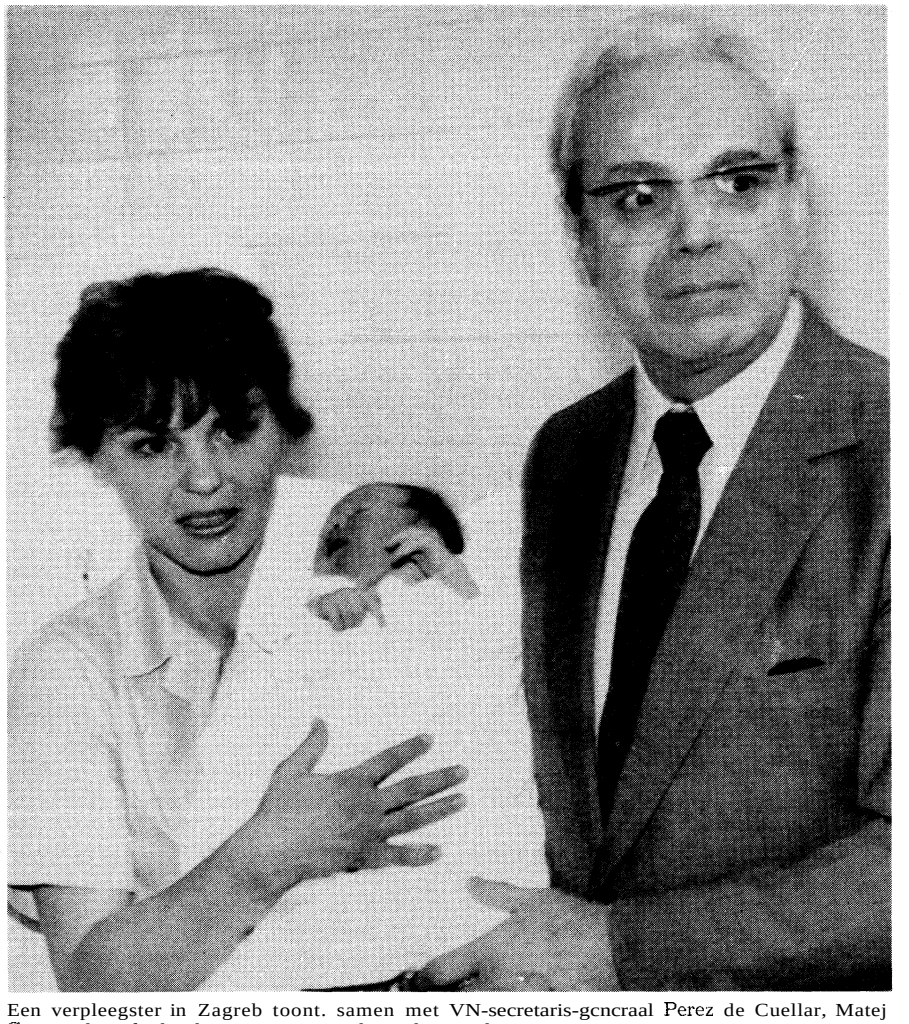

Een verpleegster in Zagreb toont. samen met VN-secretaris-gcncraal Perez de Cuellar, Matej Gaspar, de vijfmiljardste inwoner van de aarde. aan de pers.

Nafis Sadik, directeur van het VN-fonds voor bevolkingsactiviteiten.

en elk jaar met 80 miljoen, hebben de experts berekend.
Negen van de tien kinderen die nu geboren worden, beginnen hun leven in een arme plattelandsstreek van een ontwikkelingsland. Ondanks verbeterde medische diensten, betere voeding en een langere levensverwachting in grote delen van de wereld ziet hun toekomst er niet best uit.

Volgens studies van het VN-bevolkingsfonds, de Wereldbank en andere 'denk tanks' zal het stijgend geboortecijfer tegen het jaar 2.000 zorgen voor een groei van het aantal armen en een daling van de gemiddelde levensstandaard in de wereld.
Driekwart van de wereldbevolking leeft nu in de Derde Wereld. Afrika heeft de hoogste groeicijfers: in het jaar 2003 zal de bevolking daar zijn verdubbeld tot een miljard.
De kloof tussen arme en rijke landen zal de komende jaren breder worden. In de 21ste eeuw zal het menu voor de mensen in ontwikkelingslanden er niet beter uitzien dan in de afgelopen 10 jaar het geval was.
De schuldenlast van de Derde Wereld betekent dat nog lange tijd de welvaart op zich zal laten wachten.
De bevolkingsgroei betekent ook een zware belasting voor het milieu: de ontbossing zal doorgaan om plaats te maken voor landbouw- en weidegronden.

Tegen het jaar 2.000 zullen er elke dag ongeveer 100 plant- of diersoorten verloren gaan, zo waarschuwt UNFPA. ,,In het verleden gingen de meeste soorten langs natuurlijke weg verloren, maar de laatste tijd is de mens een belangrijke bedreiging geworden voor de overleving van plant- en diersoorten." De Wereldbank schat dat 15 tot 20 procent van alle soorten onherstelbaar verloren zal gaan.
Maar niettemin is er toch wel iets te vieren, meent Nafis Sadik, de directeur van UNFPA. ,,De huidige gemiddelde levensverwachting is ongeveer 60 jaar. Dat is driemaal zoveel als in het midden van de 17de eeuw, toen de wereldbevolking een half miljard bereikte", zegt Sadik, een gynaecoloog uit Pakistan die als eerste vrouw de leiding heeft gekregen van een belangrijke VN-organisatie. ,,De zuigelingensterfte ligt nu op 80 per 1.000 baby's, terwijl het in die tijd vijf maal zo hoog was".
Maar de deskundigen zijn het er ook over eens dat de groeicijfers verontrustend genoeg zijn om regeringen aan te zetten tot programma's voor geboortebeperking. Sadik, en met haar de UNFPA, geloven niet in de redenering dat meer mensen ook meer arbeidskracht en hersenkracht betekenen en dat de bevolkingsgroei geen negatieve gevolgen hoeft te hebben voor de economische ontwikkeling.
Wat staat de vijf miljardste wereldburger te wachten? Als de baby zijn vijfde verjaardag haalt, zal hij of zij waarschijnlijk wel naar school kunnen gaan. voorspelt Sadik. Maar na de lagere school moet het kind werk gaan zoeken, want zijn regering zal hem geen voortgezet onderwijs kunnen bieden. Waarschijnlijk wordt het een slecht betaald baantje in de landbouw. Later is er alle kans dat de vijf miljardste burger naar de stad trekt op zoek naar een beter leven, Maar daar wacht hem een krot zonder stromend water of elektriciteit en een leven in armoede.

NAVO

GENERAAL ROGERS VERTREKT ALS OPPERBEVELHEBBER VAN NAVO-STRIJDKRACHTEN IN EUROPA. GENERAAL GALVIN OPVOLGER

De NAVO heeft op 24 februari 1987 laten weten ,,met grote spijt" in te stemmen met het verzoek van president Reagan om generaal Bernard Rogers te vervangen als opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa.
Een woordvoerder van de NAVO zei in een verklaring, dat de defensiecommissie van de NAVO had ingestemd met Reagans verzoek om de 65 jaar oude Rogers eind juni te ontheffen van zijn verplichtingen. In de verklaring werd ,,diepe en blijvende dankbaarheid" jegens Rogers uitgesproken voor de zeven jaar waarin hij in dienst was als opperbevelhebber.
In een officiële verklaring van het ministerie van defensie in Washington op 24 februari werd het aangekondigde vertrek van generaal Rogers een ,,routine-aangelegenheid" genoemd: Rogers is 65 en gaat met pensioen. Hem is niet gevraagd om in Washington of elders een andere functie te aanvaarden.

Hoewel Rogers in december 1986 een operatie wegens prostaatkanker heeft ondergaan, had hij te kennen gegeven na juni graag nog een termijn van twee jaar te willen volmaken. In de Amerikaanse hoofdstad wordt echter aangenomen dat hij zijn kansen op herbenoeming ernstig heeft geschaad door in oktober 1986 openlijk kritiek te uiten op de door de Amerikaanse regering ingenomen standpunten tijdens de topconferentie met Sowjet-leider Gorbatsjow in Reykjavik.
Rogers beklaagde zich toen over het feit dat Reagan en zijn medewerkers geen overleg hadden gevoerd met hoge Amerikaanse militairen en met de Europese NAVO-partners over vergaande voorstellen tot nucleaire ontwapening. Hij achtte deze plannen gevaarlijk met het oog op het Russische overwicht op het gebied van de conventionele bewapening, een standpunt waarin hij later door de Europese bondgenoten werd bijgevallen.
Ook staat Rogers sceptisch tegenover de plannen voor de ontwikkeling van een ruimteschild, SDI.

De NAVO-bondgenoten hebben op 26 februari de benoeming aanvaard van generaal John Galvin tot opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa als opvolger van generaal Rogers.

In een korte verklaring, die op 26 februari door het NAVO-hoofdkwartier in Brussel werd uitgegeven, zeiden de ministers van defensie van de Europese NAVO-landen ,,akkoord te gaan met de benoeming".

Diplomaten van de NAVO-landen hebben de voorafgegane weken laten blijken dat ondanks de ongezouten kritiek die hij vaak had op de militaire politiek van de Europese NAVO-leden Rogers beschouwd wordt als een van de meest succesvolle opperbevelhebbers die de NAVO ooit heeft gehad.

Veel Europeanen ondersteunen daarom de wens van de 65 jaar oude Rogers om na juni nog een vijfde termijn van twee jaar aan te blijven. Verzet tegen de wensen van het Witte Huis waar de kritiek van Rogers op Reagans optreden in Reykjavik slecht is gevallen. was echter nutteloos. Traditioneel wordt de NAVO-commandant in Europa (Saceur) benoemd door de Amerikaanse president.

Biografische gegevens van de generaals Rogers en *Galvin*

De aftredende opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa, de omstreden generaal Bernard Rogers, werd in zijn functie dikwijls net zo van alle kanten aangevallen als in de oorlogen in Korea en Vietnam waar hij zich onderscheidde. In de zeven jaar dat hij zijn topfunctie in Shape (Supreme Headquarters

w

Allied Powers Europe) bij Brussel bekleedde, kreeg de 65-jarige Rogers vrij el voortdurend aandacht in de pers wegens zijn uitgesproken standpunten die hem vaak in conflict brachten met de Europese bondgenoten.
Met zijn zilvergrijze haardos en vierkante kin lijkt hij op het eerste gezicht het prototype van de onverzettelijke Amerikaanse generaal die geen geduld heeft voor vermeende Europese overgevoeligheid inzake bepaalde defensiekwesties en geen oog heeft voor de Europese tradities.
Maar een NAVO-diplomaat die hem al jarenlang kent, zei. ,,Bernie Rogers komt misschien over als een weinig soepele figuur. Maar hij kent Europa en zijn problemen goed en is zich van die problemen scherp bewust. Achter die façade is hij een man met een opmerkelijke kennis van zaken – hij is een boekenverslinder – en hij heeft veel inzicht in. en begrip voor de problemen van Europa", aldus deze zegsman.

Sinds hij in juni 1979 aantrad trok Rogers herhaaldelijk van leer tegen Europese regeringen die hun defensie-uitgaven wilden verminderen, en onlangs kwam het tot een regelrecht conflict naar aanleiding van de wapenbeheersingsstrategie van de bondgenoten.
Rogers werd 16 juli 1921 geboren in Fairview (Kansas). hij studeerde af aan de militaire academie West Point in 1943 en ging vervolgens naar de universiteit van Oxford, Engeland, waar hij met een beurs (uit een fonds gesticht door Cecil Rhodes) filosofie, politieke wetenschappen en economie studeerde.
Na Oxford sloot hij zich aan bij een infanteriedivisie in Korea, en werd bataljonscommandant in 1952. Vervolgens nam hij de leiding over de eerste gevechtseenheid van het 19de korps infanterie in West-Duitsland.
Na een serie promoties in het leger – van 1966 - '76 was hij tweede divisie-commandant van de eerste infanteriedivisie in Vietnam, in 1976 werd hij door president Carter benoemd tot staf-chef van de Amerikaanse strijdkrachten – werd hij in 1979 de opvolger van generaal Alexander Haig als opperbevelhebber van de NAVO in Europa.

Rogers' sombere uitspraken over de huidige toestand van de NAVO-troepen en zijn voortdurende pleidooi voor forse verhogingen van de defensiebudgetten maakten hem al spoedig impopulair bij Westeuropese regeringen. Hij heeft herhaaldelijk betoogd, tot ongenoegen van veel Westeuropese regeringen, dat hij in een oorlog al tamelijk snel gedwongen zou zijn om kernwapens in te zetten omdat de NAVO-troepen volgens hem niet in staat zouden zijn een langdurige strijd tegen de troepen van het Warschaupact vol te houden. ,,Of we het leuk vinden of niet, het Warschaupact is ons militair voorbijgestreefd", zei hij eens tijdens een bijeenkomst van Westerse defensieleiders.
Als voorstander van een krachtige conventionele NAVO-strijdmacht raakte zijn naam onlosmakelijk verbonden met een controversieel concept, de zogenoemde follow-on-force aanval, die voorziet in expedities achter de vijandelijke linies om vijandelijke versterkingen op te sporen en aan te vallen voordat ze het slagveld bereiken.

Generaal John Galvin is de afgelopen twee jaar de hoogste Amerikaanse militaire officier in Latijns-Amerika geweest. Daarvoor was de 57-jarige Galvin generaal en commandant van het VIIde legercorps in West-Duitsland.
Als hoofd van het Amerikaanse zuidelijke opperbevel in Panama was Galvin verantwoordelijk voor het behartigen van de Amerikaanse militaire belangen in Latijns-Amerika. Hij probeerde daar tegenwicht te bieden aan wat hij als Nicaraguaanse en Cubaanse pogingen om het gebied te destabiliseren beschouwde.
Ook deed hij diplomatieke pogingen om het beleid van de Chileense militaire bewindvoerders in democratischer banen te sturen en

Generaal John Galvin, de nieuwe opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa.

streefde hij naar een versoepeling van de betrekkingen met de militaire leiders van Paraguay.
De vier-sterren generaal, die vloeiend Spaans en Duits spreekt, werkte kort na zijn afstuderen aan de Amerikaanse militaire academie West Point in 1954 drie jaar in het kader van een uitwisseling als officier bij de Columbiaanse commando-troepen. Hij kreeg onderscheidingen voor zijn verdiensten in de Vietnam-oorlog.
Tijdens zijn bezoek aan Chili vorig jaar sprak Galvin een half uur met de Chileense leider generaal Augusto Pinochet, waarna de New York Times berichtte dat Pinochet Galvins voorstellen voor verbetering van de mensenrechtensituatie in Chili en van het binnenlandse politieke beleid had verworpen, en dat de Verenigde Staten daarom overwogen internationale leningen aan de Chileense regering te blokkeren.
De nieuwe NAVO-commandant heeft in totaal negen jaar op NAVO-posten in West-Europa gezeten, onder meer als staf-chef van de Amerikaanse Derde infanterie-divisie in het Duitse Wurzburg. In 1980 werd hij weer in de VS gestationeerd, en in 1983 keerde hij terug naar Stuttgart als commandant van het Zevende legercorps. In 1985 werd hij generaal.
Galvin, gehuwd en vader van vier dochters, is geen dynamische spreker zoals Rogers, maar een hoge zegsman van het Pentagon zei: ,,Alzal Galvin misschien wat meer achter de schermen opereren. hij zal zich net zo sterk maken voor een krachtige defensie van West-Europa en het behoud van de Amerikaanse sterkte in het gebied". En: ,,Ik denk dat de bondgenoten verrast zullen zijn door Galvins diplomatieke en militaire kwaliteiten".

Volgens Amerikaanse functionarissen zal Galvin waarschijnlijk minder hard dan Rogers aandringen op het aanhouden van meer dan 350.000 man Amerikaanse troepen in Europa, en zal hij zich in kritiek op de defensie-uitgaven van de bondgenoten minder uitgesproken tonen dan zijn voorganger.

De commando-overdracht heeft op 26 juni plaatsgevonden.

VERENIGDE NATIES

UNCTAD VII

Drie dagen later dan voorgenomen is op **3** augustus de zevende conferentie van de UNCTAD besloten, nadat de delegaties het in de voorafgaande nacht eens waren geworden over de tekst van een slotverklaring.
Ondanks de hectische onderhandelingen en verwarring van de laatste stadia van de conferentie, die een verlenging noodzakelijk hadden gemaakt, overheerste bij de afgevaardigden in de slotzitting een optimistische stemming, die ontbroken had bij de twee eerdere conferenties, die van 1979 in Manilla (pag. 369 e.v. - 1979) en die van 1983 in Belgrado (pag. 443 e.v. - 1983). (Zie voor begin UNCTAD VII pag. 465 e.v. - 1987)
,,Ikvind dat de UNCTAD versterkt uit de conferentie is tevoorschijn gekomen", zei de Zimbabwaanse conferentie-voorzitter Bernard Chidzero na afloop.
In de verklaring van de Nederlandse delegatie wordt de conferentie ,,een succes" genoemd. ,,Dat is des te opmerkelijker gezien de sombere verwachtingen die aan de vooravond van de conferentie opgeld deden", aldus het bericht.
Zelfs de VS beschouwden de ,,Final Act", zoals de slotverklaring officieel is gedoopt, als een ,,constructieve verklaring". En dat voor het land dat steeds als felste criticus heeft gegolden van de UNCTAD in het algemeen, en deze conferentie in het bijzonder.
De Colombiaan Samuel Alberto Yohai, die in de onderhandelingen over schulden een belangrijke rol speelde, ging nog verder: ,,We hebben de UNCTAD een nieuwe stimulans gegeven, vergelijkbaar met wat vorig jaar in Urugay met de GATT gebeurde".
De GATT, de Algemene overeenkomst inzake tarieven en handel, werd vorig jaar nieuw leven ingeblazen toen ondanks grote onenigheid werd besloten om te beginnen met een nieuwe ronde van wereldomspannend overleg, waarin zou worden gesproken over liberalisering van de wereldhandel. (pag. 676/2 e.v.-1986).
Vrijwel alle delegaties op de UNCTAD-conferentie, ongeacht de groepering waartoe zij behoorden, kwamen met vrijwel dezelfde elementen aandragen om het succes van de conferentie aan te tonen. ,,Hetlijkt op het eerste gezicht misschien niet spectaculair maar bij grondige lezing zult u de verdienste zien", verzekerde een van hen.

De meeste lof oogste de tekst over de aanpak van het schuldenprobleem. Praktijken die tot nu toe oogluikend – en noodgedwongen –

werden toegestaan, zoals de koppeling van de hoogte van de afbetalingen aan de economische situatie in een land, en het gebruik van ,,debt-equity swaps" – het tegen een gereduceerd tarief ruilen van schulden tegen investeringen in het desbetreffende ontwikkelingsland – zijn in de slotverklaring van UNCTAD VII officieel erkend, als mogelijkheden de zware schuldenlast van ontwikkelingslanden te verlichten.
Ook de redelijk meegaande houding van de VS. en de Japanse plannen om $30 miljard naar de derde wereld te sluizen, kon ieders goedkeuring wegdragen.
Door de sterke nadruk op de gunstige afloop ı-an de discussie over het schuldenprobleem. kwam de grondstoffendiscussie eigenlijk een beetje in de schaduw te staan. En dat terwijl voor het eerst sinds 1980 een serieuze mogelijkheid bestaat dat het in UNCTAD-kringen felbegeerde Gemeenschappelijke Grondstoffenfonds binnenkort officieel van de grond komt. In navolging van de Sowjet-Unie gaven voldoende landen te kennen de overeenkomst ook te zullen tekenen of te ratificeren.
De vereiste financiële inleg voor het fonds is daarmee rond. Maar als de Sowjet-Unie had gedacht rnet haar handtekening hoog te kunnen scoren tijdens de conferentie, dan heeft zij er goed naast gezeten. Grondstoffen zijn uit, schulden zijn in.
Overigens is de inwerkingtreding van het Fonds hoofdzakelijk theoretisch een succesje – in de praktijk zal er binnen afzienbare tijd weinig van zijn te verwachten. De industrielanden hebben in deze tijd van continue dalende grondstoffenprijzen hun bedenkingen over het effect van een prijsstabiliserend Fonds.
Maar het PvdA-kamerlid Eveline Herfkens probeerde het van de zonnige kant te zien: ,,Misschiendat het nu niet zo zinvol is, maar als de economie straks wat beter draait, kunnen we het zo uit de kast halen".
Ook de opmerkelijke consensus over internationale handel bleef een beetje ondergesneeuwd door de aandacht die de schuldenkwesties trokken.
Vier jaar geleden op de zesde UNCTAD-conferentie in Belgrado, botsten de ideeën van ontwikkelde en ontwikkelingslanden op dit terrein nog op alle fronten. De industrielanden pleitten toen fervent voor een liberale wereldhandel, maar de Derde wereld wilde daarvan niet horen. Van dat systeem profiteren de economisch sterken, terwijl de onderontwikkelde de verliezer is, zo werd toen geredeneerd. Ditmaal waren de tegenstellingen veel geringer. De meeste landen konden zich nu wel vinden in de steun voor een vrijer handelsverkeer, mits rekening wordt gehouden met en enige bescherming wordt geboden aan de zwakkeren.
,,Erwas geen sprake van polarisatie, zoals vaak in voorgaande jaren. We hebben elkaar de hand gereikt", aldus de Colombiaan Yohai.
Niettemin kan de indruk ontstaan dat vooral de ontwikkelingslanden water in de wijn hebben moeten doen. Niet alleen hun tegemoetkomendheid op het gebied van internationale handel, maar ook hun houding tijdens het schuldenoverleg zou daarop kunnen wijzen.

Als de oorspronkelijk ingediende schuldenvoorstellen van de groep van 77, waarin de ontwikkelingslanden zijn verenigd. worden vergeleken met de uiteindelijke tekst in de slotverklaring. blijkt dat de eisen van de G-77 aanzienlijk zijn afgezwakt.
Maar, zoals de Belgische voorzitter van de B-groep (waarin de industrielanden zijn samengebracht) al zei: .,Het is niet zo als in een cowboyfilm, waarin alleen goeden en kwaden zitten. In het Noorden wonen niet alleen maar bozeriken". Volgens hem was de conferentie daarvan een goed voorbeeld.
In groep-B werd in dat verband nadrukkelijk gewezen op de tegemoetkomendheid die was getoond op het gebied van steun aan de armste landen, en op het feit dat de schuldvoorstellen in het slotdocument weliswaar niet zo ver gaan als de ontwikkelingslanden zouden willen, maar dat het al een hele verworvenheid is dat de ontwikkelde landen bereid zijn geweest ze te erkennen
Zo beschouwd lijkt het erop dat de verhoudingen deze keer inderdaad enigszins in evenwicht zijn geweest Dit zegt overigens nog niets over de waarde die kan worden gehecht aan het slotdocument
Niet voor niets laaiden onder gedelegeerden regelmatig discussies op over de vraag of de UNCTAD wel de juiste plaats is om uitspraken te doen over een nieuwe schuldenstrategie Er zijn immers ook instellingen als het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbank die meer geëigende organen hiervoor lijken en meer in de melk te brokkelen hebben als het gaat om concrete doorvoering van het beleid
De UNCTAD kan in dat opzicht weinig uitrichten behalve goede bedoelingen kenbaar maken
De chaotische wijze waarop de zevende conferentie verliep, zal de geloofwaardigheid van de UNCTAD als een goed geoliede organisatie overigens geen goed hebben gedaan Allerlei procedurele blunders en organisatorische fouten waren er deels de oorzaak van dat de conferentie drie dagen te lang duurde Vooral veel arme landen moesten daardoor vroegtijdig naar huis omdat het verzetten van goedkope vliegtickets een kostbare zaak is
De diplomaten zelf keken er echter niet van op Nuchter constateerde een van hen ,Ach wat willen we ook De GATT trekt voor een dergelijk overleg vier jaar uit Dat willen wıj hier in drie weken doen Dat is toch onmogelijk"

Kritiek VS op moeizame *UNCTAD*-procedures

Op 30 juli, toen het er al naar uitzag, dat de UNCTAD-conferentie niet zou kunnen worden afgesloten op de voorgenomen datum van 31 juli, uitte de afgevaardigde naar de conferentie van de VS, Dennis Goodman, vinnige kritiek op de moeizame procedures, die voor UNCTAD kenmerkend zijn.

Hij stelde voor minder tijd te besteden aan de vergaderingen, en eens wat vaker samen een wandelingetje te maken, in het geval van de UNCTAD bijvoorbeeld langs het meer van Genève. ,,Dat is beter voor onze physieke en mentale toestand". aldus de Amerikaan.
,,We luisteren naar een eindeloze rij van sprekers, de een na de ander, terwijl we allemaal weten dat het onmogelijk is voor wie dan ook, zich urenlang te concentreren op zulke uiteenzettingen. Zij zijn vaak alleen bedoeld om het thuisfront tevreden te stellen", aldus Goodman. ,,Waarom beperken we onze toespraken niet tot vijf minuten, en presenteren we de rest op papier?", stelde hij voor.
Ook het gedwongen streven naar eensgezinde slotverklaringen zat Goodman hoog. Een onmogelijke opgave, zo liet hij weten. ,,We moeten erkennen dat niemand hier naar toe komt om toe te stemmen in fundamentele veranderingen in zijn nationale beleid".
,,Natuurlijk kunnen we door handig taalgebruik onze geschillen verhullen, net Zoals we dat doen in New York en elders," zei Goodman. Maar als dergelijke onbetekenende verdragen worden opgesteld dan ,,vrees ik dat we weinig zullen hebben om trots op te zijn als we weer naar huis terug keren.
We zullen een groot deel van het geld van onze belastingbetalers hebben besteed aan teveel eerste klas vliegtickets. Mercedes limousines, dure maaltijden en vijf-sterren hotels. Aan de verbetering van de levens van diegenen die niet op deze conferentie aanwezig zijn. hebben we dan echter bijna – of helemaal – niets gedaan".
Volgens de Amerikaanse afgevaardigde is het veel zinvoller een document op te stellen waarin wordt aangegeven waar precies de meningsverschillen liggen, en over welke punten wel overeenstemming kon worden bereikt. .,Danzetten we een belangrijke eerste stap naar een zinvolle en produktieve conferentie", aldus Goodman.
Helaas was Goodman zelf de eerste om aan te tonen hoe moeilijk zelfs het opstellen van een dergelijk genuanceerd document al zou zijn. Vol overtuiging noemde hij een aantal punten op. waarover in Amerikaanse open in ieder geval op de zevende UNCTAD-conferentie overeenstemming bestond. Maar daarover heerste onder de andere gedelegeerden nog wel onenigheid, zo bleek na afloop van de speech.

IMF-directeur Camdessus pleit voor verlichting schuldenlast armste landen

IMF-directeur Camdessus heeft op 29 juli in een toespraak voor de UNCTAD-conferentie er voor gepleit, dat overheden, banken en internationale instellingen meer zouden doen om de schuldenlast van de armste landen te verlichten.
Het IMF heeft al eerder voorgesteld zijn ,,structural adjustment facility", het bijzondere fonds voor de armste landen, te verdrievoudigen voor de periode van drie jaar vanaf 1988. Er zit maar drie miljard dollar in en dat is ,,belachelijk weinig vergeleken met de behoefte aan hulp" aldus Camdessus.
Ongeveer zestig landen komen in aanmerking voor leningen uit het fonds, waarover slechts een half procent rente hoeft te worden betaald.
De armste landen kunnen vaak niet de economische hervormingen en aanpassingen aanbrengen die het IMF in ruil voor zijn leningen verlangt en daarom moeten overheden, banken en internationale instellingen dusdanig steun verlenen dat het voor die landen weer de moeite loont om hun economie op orde te brengen, zo betoogde Camdessus.

De rol van het IMF in de internationale hulpverlening is van het hoogste belang. Veel donorlanden en instellingen maken hun steun aan de ontwikkelingslanden afhankelijk van de leningen die het IMF aan die landen verstrekt.
Het fonds is overigens ook vaak onderwerp van kritiek, omdat de voorwaarden die het aan ziin leningen verbindt vaak te streng worden geacht

Japans aanbod: $30 mrd uit Japanse tegoeden naar ontwikkelingslanden

Japan heeft tijdens UNCTAD VII het aanbod gedaan in de komende drie jaar $30 mrd naar ontwikkelingslanden te sluizen. In een gesprek met het *NRC/H'blad*, dat op 1 augustus werd gepubliceerd, heeft Tomihokoi Kobayashi, economisch adviseur van het ministerie van buitenlandse zaken en lid van de Japanse delegatie naar UNCTAD VII, .een toelichting gegeven op dit

aanbod, dat hij aanduidde als ,,verlicht egoïsme".

Kobayashi haast zich te onderstrepen dat de 30 miljard in geen geval als „ontwikkelingshulp" mag worden betiteld. „Ontwikkelingshulp is officieel geld, dat uit het regeringsbudget komt", zegt hij. „Maar die 30 miljard, dat is geen overheidsgeld, dat is een poging van de overheid een aantal mechanismen te gebruiken om een groot deel van de overtollige besparingen in Japan te kanaliseren naar ontwikkelingslanden".
Het is dus in feite de Japanse particuliere sector die met het geld over de brug moet komen, zo blijkt. Kobayashi bevestigt dat. „Het geld gaat nu naar de VS, waar het wordt belegd in schatkistpapieren, of naar Europa, waar er dure schilderijen en dergelijke voor worden gekocht", zegt hij. „Dat geld wordt niet zinvol gebruikt, het draagt niet bij aan de economische groei. In de economische ontwikkeling van de Derde wereld, daar liggen wel mogelijkheden".

Een groot deel van het geld zal in speciale ,,Japan-fondsen" worden gesluisd, die worden beheerd door de grote internationale ontwikkelingsbanken zoals de ,.Wereldbank, de Aziatische ontwikkelingsbank en de Interamerikaanse ontwikkelingsbank. Maar zij moeten deze fondsen zelf werven bij de Japanse particuliere banken. bijvoorbeeld door obligaties aan te bieden, aldus Kobayashi. .,Het Japanse ministerie van financiën zal dit vergemakkelijken en aanmoedigen". aldus de Japanse econoom. maar hij kan niet zo een twee drie aanduiden hoe een dergelijk stimuleringsbeleid er uit zou zien.
Van de eerste 10 miljard, die al eind vorig jaar werd toegezegd. zou op deze manier 1,8 miljard voor een speciaal Japans fonds bij de Wereldbank aan particuliere banken moeten worden ontfutseld. Van de 20 miljard waarmee in mei voor de dag werd gekomen door de Japanse regering. zou tenminste acht miljard via dergelijke .,fondsvergaring" moeten komen.
Daarnaast moet ongeveer negen miljard dollar bij de Japanse banken worden ,.gemobiliseerd" door medefinancieringsprogramma's met de grote ontwikkelingsbanken.

Volgens de Japanse minister van buitenlandse zaken, Tadashi Kuranari, zijn recentelijk al leningen verstrekt door de Japanse import-exportbank aan onder andere Indonesië, de Philippijnen en Turkije, waarbij de Wereldbank als medefinancier optrad.
De import-exportbank zal daarnaast nog eens drie miljard dollar aan ongebonden leningen aan ontwikkelingslanden moeten verstrekken – buiten de medefinancieringsprogramma's om.
,,Natuurlijk. we kunnen niet garanderen dat we op deze manier de beloofde 30 miljard zullen loskrijgen", geeft Kobayashi toe, .,maar het is volgens ons wel waarschijnlijk, anders hadden we het niet voorgesteld. Dan hadden we ons schuldig gemaakt aan misleiding"
Maar waarom moet het particuliere kapitaal op deze ingewikkelde manier in de ontwikkelingseconomieën worden gesluisd? Amerikaanse banken hebben in het verleden toch ook op bilaterale basis leningen aan ontwikkelingslanden verstrekt?
Verontwaardigd zegt Kobayashi: ,.Zou u dat doen als u veel geld had?" De Amerikaanse banken trekken zich immers ook terug". Geduldig legt hij uit dat de tussenkomst van de Japanse overheid en instituten als de Wereldbank moeten dienen als aanmoediging. ,,Als de leningen via hen verlopen, dan zal er minder aarzeling zijn".
De Japanners hopen met hun nieuwe plan twee vliegen in een klap te slaan. Enerzijds is er het [illegible] de eis van vooral de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap, dat Japan zijn geld niet moet oppotten maar moet gebruiken voor stimulering van de interne en de wereldeconomie. „Kijk bijvoorbeeld naar de Latijns-Amerikaanse landen", zegt economisch adviseur Kobayashi. ,,Deze landen importeren vrij weinig uit Japan. Vrijwel alles komt uit de VS of uit de EG. Als wij door onze kapitaalinjecties de economische groei daar kunnen bevorderen, dan zal de vraag naar Amerikaanse en Europese produkten stijgen".
En dat is immers precies wat de EG en VS willen? Zij maken zich al jaren hevige zorgen over het enorme Japanse handelsoverschot. en de wereldhandel zou hierdoor weer beter in balans kunnen worden getrokken.
Anderzijds zullen de ontwikkelingslanden de gelegenheid krijgen hun economische ontwikkeling verder te stimuleren. waardoor het plan een zeker aura van ,,ontwikkelingssamenwerking" om zich creeert.
Maar wie zich de huidige schuldencrisis voor ogen haalt, krijgt onwillekeurig enige bedenkingen over een verse Japanse kredietkraan. Wat doet de Japanners denken, dat hun geld meer vruchten zal afwerpen dan het – voor een groot deel Amerikaanse – particuliere kapitaal dat lange tijd als stimulering voor de Derde wereld moest dienen?
,,De ontwikkelingslanden hebben tijd nodig. Men moet niet zo pessimistisch zijn over de resultaten die tot nu toe zijn behaald", zegt Kobayashi onbekommerd. ,,Er zijn ook veel landen die wel degelijk succesvol zijn geweest. Ivoorkust bijvoorbeeld, doet het ondanks lage grondstoffenprijzen goed. evenals Kameroen en Indonesie.
Kobayashi haast zich op te merken, dat hoewel het plan niet meetelt op de lijst van ..officiële Japanse ontwikkelingshulp (Oda)", dit niet betekent dat Japan daaraan helemaal niets doet. ,.Vorig jaar gaven wij aan dergelijke hulp 5,6 miljard dollar", zegt hij. ,,Daarmee waren wij na de VS de grootste hulpgever. Maar het is jammer dat dit bedrag maar 0,29 procent van het bruto nationaal produkt is. Daarmee zitten wij nog ver onder de internationaal gestelde limiet van 0.7 procent", voegt hij daar wat spijtig aan toe.
Maar hij veert weer op als hij vertelt dat de Japanners voor de komende jaren hoge idealen hebben. ,.We willen in de periode 1985-90 het Oda-percentage verdubbelen", zegt hij trots. En om nog eens goed te laten uitkomen, wat een prestatie dit wel is. zegt hij met veelbetekenende blik: .,Als u toch nagaat dat mijn ambtenarensalaris de laatste jaren steeds bevroren is geweest. terwijl de officiele ontwikkelingshulp steeds is gestegen..."

Economische betrekkingen Nederland-China

Over de econoniische betrekkingen tussen Nederland en China bevatte het *NRC/H'blad* van 9 mei een beschouwing, waaruit het volgende is aangehaald.

Repercussies op de economische hervormingen en op de buitenlandse economische betrekkingen van China zijn evident. De neerwaartse trend in de buitenlandse handel was al begonnen na de oververhitting en ongebreidelde importgolf in 1984 en begin 1985.
De Nederlandse export naar China daalde van 811 miljoen gulden in 1985 naar 512 miljoen in 1986, Deels ligt dit aan de harde gulden, maai de belangrijkste oorzaak is de riskante eenzijdigheid van de handelsstroom waarin chemische produkten en kunstmest een hoofdelement waren en die produkten maken de Chinezen in toenemende mate zelf
Met de structurele. projectmatige bewerking van China ligt Nederland nog steeds achter omdat tijdens het ,,hoogseizoen"1982-1984 de betrekkingen slecht waren als gevolg van de onderzeebotenleverantie aan Taiwan.
De belangrijkste projecten op zuivelgebied zijn in die tijd door Zweden en Denen meegenomen Nederland, het zuivelland bij uitstek is pas in 1985 met grote landbouwprojecten begonnen en heeft sinds vorig jaar dank zij zachte kredieten – de levensvoorwaarde voor zakendoen in China – twee industrieprojecten, een zetmeelfabriek in het hoge Noordoosten en een zuivelfabriek in Peking. van de grond gekregen.
Maar Nederlands hoop in China blijft de ,,grote natte bouw": havens en deltawerken en in die sector worden de vooruitzichten niet gunstiger. Het in 1978 opgerichte Port en Delta Consortium (PDC) voor de bouw van een grote kolenhaven in Noord-China, dat na de annulering van het project in 1979 ontbonden werd, is in 1984 heropgericht en houdt zich sindsdien bezig met een plan voor uitbreiding en gezamenlijk beheer van de haven van Nantong ten noorden van Shanghai.
China heeft het project al ruim een jaar geleden geprezen als het eerste model van samenwerking en gezamenlijk management met het buitenland op het gebied van infrastructuur, maar een met Nederlands overheidsgeld gefinancierde haalbaarheidsstudie heeft geconcludeerd dat het project in zijn oorspronkelijk geplande vorm commercieel niet interessant is. Er zullen een nieuwe opzet en nieuwe studies gemaakt moeten worden en de vraag is wie die zal financieren.
Inmiddels is er een ander groot project in een serieus onderhandelingsstadium: de uitbreiding van het vliegveld van Shanghai door een consortium waarin Philips, Ballast Nedam, Naco (Netherlands Airport Consultance) en Airport Management Services. een dochteronderneming van Schiphol, zitten.
Of dit project een succes wordt zal in de eerste plaats afhangen van de zachte financieringsfaciliteiten die de Nederlandse overheid biedt en dat zal een belangrijk punt op de agenda van premier Lubbers zijn.

Politieke besprekingen

Op 11 en 12 mei hebben premier Lubbers en minister Van den Broek in Peking politieke besprekingen gevoerd.
Op 11 mei hadden zij een onderhoud met premier en waarnemend partijleider Zhao Ziyang.

Zhao Ziyang heeft zijn Nederlandse gasten een uiteenzetting over het Chinese economische beleid gegeven dat in wezen een zoeken blijft

WEST-EUROPA

NEDERLAND

BEZOEK NEDERLANDSE DELEGATIE O.L.V. PREMIER LUBBERS AAN CHINA

Van 10 - 17 mei 1987 heeft de Nederlandse delegatie onder aanvoering van premier Lubbers een bezoek aan China gebracht.

Tot 13 mei maakte minister Van den Broek van buitenlandse zaken mede deel uit van de delegatie; op die dag vertrok hij echter naar Manila voor een officieel bezoek aan de Filippijnen.

Tenslotte waren ook enkele vooraanstaande vertegenwoordigers van het Nederlandse bedrijfsleven meegereisd naar China.

Premier Lubbers (r.) in gesprek met China's eerste man Deng Xiaoping (l.)

naar de juiste combinatie van planeconomie met zoveel mogelijk ruimte voor het marktmechanisme.
Zhao zei dat China een ontwikkelingsland is, maar zoveel mogelijk aansluiting zoekt bij de wereld van internationale samenwerking en handel. Dat is de reden waarom China opnieuw tot de GATT wenst toe te treden (nationalistisch China was een van de oprichtende leden), een kwestie die momenteel in Brussel en Genève in studie is.
Zhao ging het sceptisisme ten aanzien van China dat in het buitenland is ontstaan na de studentendemonstraties van vorig jaar niet uit de weg en beschreef de campagne tegen bourgeois-liberalisering als het streven om de cohesie van het land te waarborgen door middel van de leidende rol van de communistische partij.
In de gesprekken over internationale zaken is behalve de gangbare onderwerpen zoals Afghanistan en Cambodja met name Korea aan de orde geweest, aangezien Lubbers en Van den Broek hun Zuidkoreaanse collegae eerder hadden beloofd dat in Peking ter sprake te brengen. China heeft hechte betrekkingen met Noord-Korea, maar is actief voorstander van ontspanning tussen Noord en Zuid. Met Zuid-Korea had China vorig jaar een indirecte handel via Hongkong en Japan van ruim 1 miljard dollar. De Chinese verzoenende rol tussen de beide Korea's is beperkt vanwege de Sowjet-invloed in Noord- en de Amerikaanse invloed in Zuid-Korea.
De Chinezen beschreven Korea als een soort vierde obstakel in hun normaliseringsoverleg met de Sowjet-Unie maar verreweg het belangrijkste obstakel blijft Cambodja.
Voorts is uitvoerig gesproken over de wapenbeheersing, met name over de Chinese bezorgdheid dat indien er een INF (Intermediate Nuclear Fortes)-akkoord tot stand komt, dat wel tot verwijdering van Russische kernkoppen in Europa zal leiden maar die in Azië zullen blijven.
Amerikaanse onderhandelaars trachten dan ook zo'n INF-akkoord globaal te maken, zodat ook China en andere Oostaziatische landen ervan zullen profiteren.

Op 12 mei had premier Lubbers een onderhoud met Deng Xaoping, de ,,eerste man" van China.

,,Ik benijd u dat u op zo'n jeugdige leeftijd al aan de macht bent", zei China's topleider Deng Xiaoping aan het eind van het gesprek van een uur met minister-president Ruud Lubbers. ,,Ik benijd u nog meer dat u op uw leeftijd nog steeds aan de macht bent!", was het prompte antwoord van Lubbers.
De bijna 83-jarige Deng sprak volgens Lubbers met energieke precisie en vooruitziende blik een uur lang voornamelijk over China's binnenlandse politieke en economische situatie.
Tijdens het begin van het gesprek, waar journalisten bij mochten zijn, sprak Deng zijn verbazing uit over de omvang van de Nederlandse wereldwijde bloemenexporten.
Hij zei dat China een van de landen is die het minste land per inwoner heeft, maar dat de verhouding in Nederland nog slechter is. ,,Toch bent u in termen van landbouwexporten een grote mogendheid. Wij moeten leren van u, maar we kunnen uw methoden niet kopiëren", aldus Deng.
De veteraan herhaalde zijn ,,grand design" voor de vier moderniseringen van China: verviervoudiging van het nationale inkomen per hoofd tot duizend dollar in het jaar 2000 en vervolgens nog eens verviervoudininn tot vierduizend dollar in het jaar 2050 op basis van de prijsniveaus van 1980.
Deng hamerde minder op stabiliteit dan op continuïteit en verandering en beklemtoonde dat extreem linkse en bourgeois-liberale tendensen gelijkelijk vermeden moeten worden.
Het ontslag van de secretaris-generaal van de partij Hu Yaobang in januari werd door Deng eigenlijk voor het eerst op een lakonieke, relativerende manier gepresenteerd. Deng zei dat het in de meeste landen normaal wordt gevonden dat er aflossingen van personeel zijn, maar als zoiets in China gebeurt, zet de hele wereld grote ogen op. ,,Misschien is onze deur toch nog te gesloten. Als zij meer open had gestaan zou er minder opwinding zijn geweest", zei Deng.
Tegen de Spaanse vice-premier Alfonso Guerra zei Deng enige weken eerder dat het gevaar van links nu groter is dan van rechts. Tegen Lubbers is hij minder expliciet geweest, maar hij gaf de indruk dat hij als hoofdlijn heeft om in het tempo wat mogelijk is verder te werken aan de flexibilisering en opening van de economie en voor zover er linkse oppositie is hij die zal weerstaan.
Zijn formuleringen gaven mij de indruk dat hij zo snel mogelijk wil opstomen en sturen naar verdere opening en liberalisering met behoud van de eenheid van het land", aldus Lubbers.
Over het komende partijcongres in oktober, dat macht en posities moet herverdelen na de ingrijpende verschuivingen als gevolg van de val van Hu Yaobang, zei Deng slechts tegen Lubbers dat het bestaande beleid zal worden herbevestigd.

Verdragen en overeenkomsten

Minister van buitenlandse zaken Van den Broek en zijn Chinese collega Wu Xueqian hebben op 13 mei in tegenwoordigheid van de premiers Lubbers en Zhao Ziyang een Chinees-Nederlands verdrag ter vermijding van dubbele belasting en een nieuwe overeenkomst over wetenschappelijke en technologische uitwisseling getekend.
Het memorandum over wetenschappelijke samenwerking voorziet in een uitbreiding van de uitwisseling van wetenschappelijk personeel dat tot dusver voornamelijk in de natuurwetenschappelijke sector plaatsvond.
Nu zullen ook de sociale wetenschappen bij de uitwisseling worden betrokken.
In de jaren 1987 en 1988 zullen de Chinese staatscommissie voor wetenschap en technologie en het Nederlandse ministerie van onderwijs en wetenschappen onderzoekers tot een maximum van 60 manmaanden per jaar uitwisselen.
Van Chinese zijde zullen die verbonden zijn aan de Chinese academie van sociale wetenschappen, een machtige politieke beleidsadviserende organisatie waar onder andere het theoretische werk voor de economische (en politieke) hervormingen verricht wordt.

De voorzitter van de raad van bestuur van de Amrobank, mr. R.J. Nelissen, heeft op 13 mei in tegenwoordigheid van de premiers Lubbers en Zhao Ziyang een exportfinancieringsovereenkomst met de vice-president van de Bank of China, Lei Zuhua, getekend.
Op basis van de overeenkomst wordt 300 miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de vergemakkelijking van de export van kapitaalgoederen, bouwmaterialen en andere diensten van Nederland naar China. Deze export werd vaak bemoeilijkt door de lange looptijd van onderhandelingen met Chinese instanties.
Het is de eerste overeenkomst in zijn soort tussen de Bank of China en een Nederlandse bank. De Amrobank heeft sinds 1985 als enige Nederlandse bank een vertegenwoordiging in Peking.
De Amro financiert momenteel ongeveer 50 procent van de Chinees-Nederlandse handel.

De overeenkomst voorziet in een looptijd van tien jaar, maar indien de fondsen snel verbruikt worden zal omiddellijk aanvulling en verlenging van de kredietlijn plaatsvinden, aldus Nelissen.

Promotie Nederlands bedrijfsleven. Activiteiten van Philips in *China*

In de namiddag van 11 mei heeft premier Lubbers de Beijing Philips Audio Video Corporation, BPAVC, de eerste formele joint venture van Philips in China bezocht.
Het is een fabriek van radio-cassetterecorders die in april van start is gegaan en 150 werknemers heeft. Dit moet uitgroeien naar zes- à zevenhonderd.
De Chinese gastheren gaven te kennen dat het succes van joint ventures in China afhangt van de mate waarin zij slagen in hun lokale integratie, dat wil zeggen huil onderdelen tegen lage prijzen van de lokale markt betrekken en deze niet hoeven te importeren, waarvoor geen buitenlandse deviezen beschikbaar zijn.
Vervolgens heeft Lubbers in aanwezigheid van een groep Nederlandse zakenlieden die aan zijn delegatie is toegevoegd besprekingen gevoerd met staatsraad Zhang Jingfu, die verantwoordelijkheid draagt voor industriële hervormingen, managementtraining etc.
Uit deze gesprekken kwam naar voren dat China zich wellicht te veel op Japan en de Verenigde Staten gericht heeft en dat dat een reden is om de economische betrekkingen met West-Europa versneld uit te bouwen.

Philips en vertegenwoordigers van de Oostchinese provincie Jiangsu hebben op 16 mei in-het bijzijn van minister-president Lubbers een principe-overeenkomst getekend over de oprichting van een joint venture voor het opzetten van een grote kleuren-televisiebuizenfabriek in de provinciale hoofdstad Nanjing.
De verwachting is dat de centrale regering in Peking binnen enkele maanden haar goedkeuring zal geven aan het akkoord.

Philips zal een belang van 30 procent in de joint venture hebbenenvoor f 200 miljoen know hou, en uitrusting leveren. De Chinese Huadong Electron Tubefactory zal voor 45 procent deelnemen en als derde partner, voor 25 procent, zal optreden Novel Technology Corporation in Hongkong.
De grootste partner Huadong is een onderneming met 6000 werknemers die een breed assortiment van elektrische consumptie-artikelen produceert.
De nieuwe fabriek, op een terrein van 25 hectare. zal een van de grootste in China zijn. Ongeveer 1400 werknemers zullen jaarlijks 1,6 miljoen kleurenbuizen produceren.
De bedoeling is dat 30 procent van de produktie zal worden geëxporteerd en dat een zo groot mogelijk deel van de onderdelen van de lokale markt betrokkrn zal worden.

De gezamenlijke onderneming is tot dusver het grootste project van Philips in China. Op het ogenblik zijn eveneens onderhandelingen gaande over het oprichten van een glasvezelkabelfabriek.
In december vorig jaar heeft Philips met de provincie Jiangsu, China's hoogst ontwikkelde industriegebied, een intentieverklaring getekend voor langdurige en vergaande samenwerking op het gebied van video en licht.
Het zuiden van Jiangsu, aan weerszijden van de Jöng Tse-kiang. moet de Silicon Valley van China worden. Steden als Nanjing, Wuxi. Suzhou. Nantong en Changzhou hebben een voorsprong op Shanghai in het aantrekken van builenlandse investeringen in hoog=aardige elektronische industrieen.
Het lijkt er op *dat* door de Chinese frustraties over Japanse handelsmethodes – assemblage zonder overdracht van kennis – en door ren toenemende politieke frictie met Japan sinds de val van partijleider Hu Yaobang in januari. meer dan ooit voor Europese landen het moment is aangebroken om hun marktaandeel in China te vergroten.
.,Erligt een takenpakket voor Philips in China. maar het vergt enorme inspanning om dit pakket me: zinvolle en winstgevende activiteiten in te vullen", zegt C.J. Seelen, de topcoördinator van de activiteiten van Philips in China. ,,Wat we in de jaren '70 in Taiwan cn Korea meemaakten en in de jaren '60 in Japan. begint nu hier op ons af te komen". vult R Appeldoorn. directielid van Philips Elcoma aan.
Grootste probieem van aile joint ventures is het tekort aan buitenlandse deviezen voor de import van machines. bepaalde onderdelen enzovoort. Zaak is dan ook dat zoveel mogelijk onderdelen lokaal worden vervaardigd.
Philips gaat tot voldoening van de Chinezen heel ver met het uitbesteden van werk aan onderleveranciers. kennisoverdracht en opleiding van lokaal personeel. ..De BPAVC heeft niet alleen lokale onderleveranciers voor de motoren, luidsprekers, koppen en condensatoren aangetrokken, maar zal zelfs een eigen produktie-eenheid voor plastic mallen opzetten", zegt general manager Ph. Pijs.
De prijzen van de meeste lokale onderdelen liggen boven de wereldmarktprijs. Joint ventures moeten volgens de wet 20 procent meer loon aan hun werknemers betalen dan staatsbedrijven. Dan nog is het loon beduidend minder dan f 100 per maand.
Daar tegenover staat dat onderdelen in China duur zijn. Volgens verschillende Philips functionarissen liggen de produktiekosten in China – ondanks de lage lonen – vooralsnog hoger dan in andere fabrieken in het Verre Oosten. Maar ze verwachten dat de arbeidsproduktiviteit en efficiency in China binnen enkele jaren op hetzelfde niveau kunnen liggen als in bijvoorbeeld Hongkong of Taiwan.
Behalve zijn niet onaanzienlijke verkoopactiviteiten heeft Philips nu zes industriële projekten in China op poten staan.
In april is in Peking de ,,Beijing Philips Audio en Video Coorporation" (BPAVC) met de produktie van radio cassetterecorders begonnen (zie boven)
Philips heeft in Huizhou in dc zuidelijke provincie Guangdong een autoradiofabriek met 300 werknemers, dic na slechts anderhalf jaar van voorbereiding 550.000 autoradio's per jaar produceert Het betreft vooral assemblage, maar de bedoeling is dat ook hier na enkele jaren driekwart van de onderdelen van de lokale markt komen
In Peking staat voorts een fabriek voor de gemeenschappelijke produktie van koelkastcompressoren. waarvoor Philips de kennis en de uitrusting levert. In drie andere steden moderniseert Philips ook koelkastenfabrieken.
Philips is bovendien kandidaat om aan grote bouu-projekten deel te nemen. Een Nederlands consortium waarin Naco, Ballast Nedam en Airport Services Management (een dochteronderneming van Schiphol) en Philips zitting hebben staat, afhankelijk van financieringsfaciliteiten van de Nederlandse regering, hoog genoteerd voor uitbreiding en modernisering van het vliegveld van Shanghai.
Als Philips die opdracht krijgt betekent dat de levering op grote schaal van onder meer verlichting, communicatie- en beveiligingsapparatuur
Philips gaat mrt een bedrijf uit de Chinese stad Shenzhen ter plaatse een gezamenlijke fabriek opzetten voor de vervaardiging van afspeelapparatuur met laserstralen en voor compact discs. Het contract daartoe werd op 17 mei bekendgemaakt.
In de fabriek in Shcnzhen nemen beide bedrijven voor de helft deel. Dc totale investering bedraagt 80 miljoen gulden. Het bedrijf **zal** mogelijk 500 mensen werk bieden.
Het grootste der: van de produktie is bestemd voor de Chinese binnenlandse markt en wordt onder de naam Philips verkocht

Minister-president R.F.M. Lubbers heeft op 17 mei op de laatste dag van zijn bezoek aan China in Shanghai in het bijzijn van burgemeester Jiang Zemin het vertegenwoordigend kantoor van het Rotterdamse bedrijfsleven (Rotterdam Commercial Representative Office - RCRO) in deze grootste Chinese haven en industriestad geopend.
Het kantoor is een gezamenlijk initiatief van ruim 20 Nederlandse, vooral Rotterdamse bedrijven. Zij zullen elk een deel van de kosten dragen, aangevuld met een bijdrage van de Rotterdamse Kamer van Koophandel en de gemeente Rotterdam. Rotterdam en Shanghai zijn sinds 1979 zustersteden.

Het RCRO verricht marktonderzoek, legt en onderhoudt zakelijke contacten en begeleidt Nederlanse zakenmensen tijdens hun verblijf in Shanghai,
Het RCRO zal voorlopig een eenmans-onderneming zijn van de 34-jarige Martin Koppelaar, die op korte termijn zal worden bijgestaan door enige Chinese stafleden.
Premier Lubbers noemde het kantoor in zijn openingsrede een bescheiden maar belangrijk initiatief ,,aangezien we samenwerking zien beginnen op talrijke terreinen". We planten hier vandaag een klein struikje maar ik ben er zeker van dat het een grote boom zal worden", aldus Lubbers.
Het Rotterdamse kantoor in Shanghai is uniek omdat er geen Nederlands consulaat-generaal of consulaat aldaar is. Behalve de grote landen hebben alleen Australië en België een consulaat-generaal in de Chinese metropool.
VNO-voorzitter Van Lede had daags tevoren voor een grotere rol van het ministerie van buitenlandse zaken in de handelsbevordering in staats-handelslanden als China gepleit, zonder specifiek naar Shanghai te verwijzen.
Nederlandse diplomaten uit Peking zeiden dat een consulaat in Shanghai voor consulaire doeleinden – paspoorten, visa, rechtsbescherming etc. – (nog) niet nodig is aangezien er slechts vijf Nederlanders in Shanghai wonen, terwijl er voor het grote telefoonproject van BelTel ruim 150 Belgen rondlopen.
Eén diplomaat meende dat een handelskantoor als het RCRO wellicht effectiever kan functioneren dan een consulaire handelscommissaris.

Aan het slot van het bezoek van de Nederlandse delegatie aan China trokken premier Lubbers en VNO-voorzitter Van Lede de volgende conclusies:

,,Nederland is, geloof ik, .,een goede naam aan het krijgen", zei Lubbers.
Van Lede beaamde dat en zei dat continuiteit en follow-up de grote boodschap van deze missie zijn geweest.

NOORD-AMERIKA

CANADA

ONTWIKKELINGEN BINNEN HET KABINET-MULRONEY

Sinds het aantreden van de regering-Mulroney, op 17 sept. 1984, deden zich binnen het kabinet de volgende wijzigingen voor:

Brian Mulroney kwam aan de macht, nadat zijn partij, de Progressive Conservative Party (PCP), bij de algemene verkiezingen van 4 sept. 1984 (zie pag. 577 e.v.-1984) een overweldigende overwinning had behaald op de Liberal Party (LP) van premier John Turner. De regering-Turner was vervolgens op 17 sept. 1984 afgetreden.
De Liberalen waren sinds mei 1963 aan de macht geweest met uitzondering van een periode van negen maanden (in 1979-1980) toen een door de PCP gevormd miiidrrheidskabinet regeerde. John Turner was op 30 juni 1984 zijn partijgenoot Pierre Trudeau als premier opgevolgd (pag. 433 e.v.-1984). Trudeau was, met de korte onderbreking in 1979-1980, vanaf april 1968 regeringsleider geweest.
Bij de verkiezingen van sept. 1984 voor het 282 zetels tellende Lagerhuis had de PCP 211 zetels behaald, de LP 40 zetels en de NDP (New Democratie Party o.l.v. Ed Broadbent) 30 zetels. Verder was één zetel terechtgekomen bij een onafhankelijke kandidaat (pag. 578/2-1984). Zie voor biografie Mulroney pag. 578/3-1984).

Kabinet-Mulroney

Op 17 sept. 1984 werd Brian Mulroney als premier beëdigd. Zijn kabinet telde, inclusief hemzelf, 40 leden, van wie er 16 deel hadden uitgemaakt van de regering van Joe Clark (1979-1980). Het zag er als volgt uit:

Premier - Brian Mulroney; veteranenzaken - George Hees; regeringsleider in de Senaat - Duff Roblin; buitenlandse zaken - Joseph (,,Joe'')Clark*; werkgelegenheid en immigratie - Flora MacDonald*; vice-premier en voorzitter van de Kroonraad - Erik Nielsen*: justitie en procureur-generaal - John Crosbie*; openbare werken - Roch LaSalle*; transport - Donald (,,Don'') Mazankowski*; advocaat-generaal - Elmer MacKay*; volksgezondheid en welzijn - Jake Epp*; visserij en oceanen - John Fraser*; regionale industriële expansie - Sinclair Stevens*; landbouw - John Wise*; regeringsleider in het Huis - Ramon (,,Ray'') Hnatyshyn*; Indiaanse aangelegenheden en noordelijke ontwikkeling - David Crombie*; voorzitter van de Raad voor de Schatkist - Robert de Cotret*; nationaal inkomen - Perrin Beatty*; financiën - Michael Wilson*; nationale verdediging - Robert Coates; minister van staat voor diverse culturele groepen - Jack B. Murta; bevoorrading en dienstverlening - Harvie André; minister van staat voor gezondheid en amateursport - Otto Jelinek; wetenschap en technologie - Thomas Siddon; minister van staat voor de Graanraad - Charles Mayer; arbeid - William (,,Bill'') McKnight; minister van staat (zonder portefeuille) - Walter McLean; minister van staat voor toerisme - Thomas (,,Tom'') McMillan; energie, mijnen en hulpbronnen - Patricia (,,Pat'')Carney; minister van staat voor kleine bedrijven - André Bissonnette; milieu - Suzanne Blais-Grenier; minister van staat voor transport - Benoît Bouchard; minister van staat voor jeugdzaken - Andrée Champagne; consumentenzaken en corporaties - Michel Cote; internationale handel - James Kelleher; minister van staat voor de mijnen - Robert Layton; verbindingen - Marcel Masse: minister van staat voor financiën - Barbara McDougall; minister van staat voor bosbouw - Gerald Merrithew; minister van staat voor buitenlandse zaken - Monique Vezina.

* in 1979-1980 lid van het kabinet-Clark

Naar aanleiding van de beëdiging van Mulroney meldde Jes Vorst in *NRC/* H'blad (18-9-1984) o.m. het volgende over het nieuwe kabinet:

De ieider van de Canadese Progressive Conservative Party, Brian Mulroney, is maandag (17 september, red. KHA) beëdigd als nieuwe premier. Zijn gematigd-behoudende kabinet bestaat uit veertig leden, waarvan slechts de helft op enige regeerervaring kan bogen.
Van de overige ministers zijn velen het Lagerhuis binnengekomen met de conservatieve vloedgolf, die op 4 september een einde maakte aan 21 jaar (door Joe Clark in 1979-'80 kortstondig onderbroken) liberaal bewind en de pas twee maanden regerende John Turner naar de politieke wildernis verwees.
Mulroney heeft Clark, die hij in juni 1983 na een bitter gevecht als partijleider opvolgde, de portefeuille van buitenlandse zaken toevertrouwd in het nieuwe kabinet. Clark beging in 1979 als kersverse premier een politieke blunder door zonder overleg met zijn topambtenaren (en, naar verluidt, zelfs niet met de verantwoordelijke bewindsvrouwe Flora MacDonald) de verplaatsing van de Canadese ambassade in Israel van Tel Aviv naar Jeruzalem aan te kondigen, om daar ,,naverdere studie'' later weer vanaf te zien.
Hij heeft zich echter in conservatieve kring gerehabiliteerd met zijn recente activiteiten op internationaal gebied. Mulroney zelf heeft zich meermalen lovend uitgelaten over het initiatief tot vermindering van het wantrouwen tussen de grote machten. dat de in juni jongstleden afgetreden minister-president Trudeau in 1983 had genomen; voortzetting van dit beleid ligt in de verwachting, al zal de rechtse Robert Coates als minister van defensie ongetwijfeld de conservatieve plannen tot uitbreiding van het militaire apparaat trachten uit te werken.

Terwijl het kabinet traditiegetrouw een zorgvuldige afspiegeling is van Canada's taalkundige, etnisch-religieuze en regionale verscheidenheid, is vooral het persoonlijke stempel van Mulroney goed te onderkennen in de nieuwe ministersploeg. ,,Rooie Flora'' MacDonald, die een record-groot vrouwelijk contingent van zes ministers aanvoert, neemt het departement van werkgelegenheid voor haar rekening. Haar geestverwant Jake Epp mag op volksgezondheid Mulroney's belofte tot de instandhouding van de universele gezondheidszorg nakomen.
De voormalige burgemeester van Canada's grootste stad Toronto, David Crombie, moet als bewindsman voor Indiaanse zaken de onderhandelingen met de autochtone bevolking over grotere zelfbeschikking en vergoeding van verloren gegane jachtgebieden voortzetten.
Financiën gaat naar de ietwat kleurloze technoloog Michael Wilson, die de door de Liberalen reeds ingezette vereenvoudiging van het belastingsysteem gaat versnellen. Het valt nog te bezien of hij het, tijdens de jongste verkiezingscampagne door alle partijen gepropageerde, minimumbelastingprincipe zal invoeren, waarbij niemand ondanks het vernuftig gebruik van aftrekposten en dergelijke aan de fiscus kan ontkomen.

Wilson moet eerst nog de onder Trudeau ingediende federale begroting voor het lopende jaar door het nieuwe parlement loodsen. Nieuwe maatregelen ter bestrijding van de op elf procent liggende werkloosheid worden pas in november verwacht.
De rechtervleugel van de ministersploeg wordt aangevoerd door Sinclair Stevens, die de regionale ontwikkeling onder zijn beheer krijgt. Pat Carney neemt energiezaken voor haar rekening; met name in Washington hoopt men op een snelle beslissing tot inkrimping van het nationalistische energiebeleid van de op 4 september verslagen (en met slechts veertig zetels in het 282 zetels tellende parlement terugkerende) Liberalen, die aan de greep van de ,,zeven gezusters'' (de zeven grote oliemultinationals) op Canada's omvangrrjke olie- en gasvoorraden trachten te ontkomen.

De reactie op het nieuwe kabinet is vooralsnog afwachtend Oud-premier John Turner. die een zuinige? overheidsapparaat voorstaat. heeft Mulroney gekritiseerd wegens de grootte van diens kabinet. Nog nimmer heeft een Canadees kabinet zo'n omvang gekend.
De socialistische partijleider Ed Broadbent, die met dertig zetels verrassend goed in het parlement is teruggekeerd, heeft geen enkel bezwaar tegen zoveel ministers ,,mits zij voor hun boterham willen werken''.

Minister van defensie *Coates* treedt af vanwege nachtclubbezoek

Op 12 febr. 1985 bood minister van defensie Coates zijn ontslag aan nadat een krant hem had beschuldigd van een bezoek aan een nachtclub met naaktdanseressen en pornografische films.
Volgens de krant, de Ottowa Citizen, zou het bezoek, dat op 27 nov. 1984 had plaatsgevonden in de Westduitse plaats Lahr, een gevaar voor de nationale veiligheid hebben betekend. In Lahr waren Canadese troepen gelegerd.
In een toespraak tot het parlement ontkende Coates het bezoek niet, maar hij noemde het verslag ,,lasterlijk'' en ,,onnauwkeurig'' en bestreed dat de nationale veiligheid geschonden zou zijn.
Premier Mulroney verklaarde dat uit een op 22 januari gestart veiligheidsonderzoek was gebleken dat de veiligheid niet was bedreigd.
Na het aftreden van Coates nam minister van buitenlandse zaken Clark voorlopig defensie erbij. Op 27 februari stond vice-premier Nielsen het voorzitterschap van de Kroonraad af aan de regeringsleider in het Lagerhuis, Hnatyshyn, en nam defensie over van Clark.

Wijzigingen binnen het kabinet

Op 20 aug. 1985 wijzigde premier Mulroney zijn kabinet. Advocaat-generaal Elmer MacKay wisselde van portefeuille met minister voor het nationale inkomen Perrin Beatty. Jack Murta werd minister van staat voor toerisme in de plaats van Tom McMillan, die milieu overnam van Suzanne Blais-Grenier. Blais Grenier werd minister van staat voor transport. Harvie André stond de portefeuille bevoorrading en dienstverlening af aan nieuwkomer Stewart McInnes en werd geassocieerd minister van defensie, een nieuwe functie.

Verder werd minister van staat voor gezondheid en amateursport Otto Jelinek ook verantwoordelijk voor diverse culturele groepen. een portefeuille die in handen van Murta was geweest. Minister van staat voor transport Benoît Bouchard werd minister van staat in de plaats van Walter McLean, die minister van staat voor immigratie werd met verantwoordelijlrheid voor vrouwenzaken.

Op 23 september nam minister van visserij en oceanen John Fraser ontslag na een controverse over een beslissing van hem op 29 april een miljoen blikken tonijn die ongeschikt voor consumptie waren bevonden, voor distributie vrij te geven.
Op 25 september trad minister van verbindingen Marcel Masse af in afwachting van de resultaten van een politieonderzoek naar beschuldigingen van financiële onregelmatigheden in zijn verkiezingscampagne van 1984. Bouchard nam tijdelijk de portefeuille verbindingen van Masse over. Op *3* december meldde The Times dat Masse van elke verdenking was gezuiverd en als minister van verbindingen in het kabinet was teruggekeerd.

Op 20 november maakte premier Mulroney bekend dat minister van wetenschap en technologie Thomas Siddon was benoemd tot minister van visserij en oceanen als opvolger van Fraser. De portefeuille wetenschap en technologie werd overgenomen door nieuwkomer Frank Oberle.
Op *30* december maakte minister van staat voor transport Blais-Grenier bekend dat zij haar ontslag had ingediend uit protest tegen een kabinetsbeslissing de sluiting van een olieraffinaderij in de wijk East End in Montreal toe te staan.

Vice-premier Nielsen betrokken bij afluister-affaire

Op *30* jan. 1986 gaf vice-premier en minister van defensie Nielsen in het Lagerhuis toe dat hij in de jaren zestig bijeenkomsten van Liberale parlementariërs had afgeluisterd dankzij een foutief functioneren van een elektronisch systeem tussen commissieruimtes.
Uit protest tegen het afluisteren verliet de Liberale oppositieleider Turner samen met zijn partijgenoten het Lagerhuis en eiste het aftreden van Nielsen. Op *3* februari bood Nielsen het parlement zijn verontschuldigingen over de kwestie aan. De vice-premier schreef zijn ,,ontoelaatbare inmenging in privé-conversaties en besprekingen" toe aan de ,,alte grote partijpolitieke ijver waarmee indertijd Lagerhuisleden van alle partijen hun verantwoordelijkheden meenden te moeten uitvoeren"

Aftreden minister van regionale industriële expansie

Op 12 mei 1986 maakte minister van regionale industriële expansie Stevens bekend dat hij het federale kabinet verliet. Het ontslag volgde op beschuldigingen van oppositiepartijen en de media dat Stevens verwikkeld was in een belangenconflict.
De beschuldigingen werden geuit nadat was onthuld dat de echtgenote van Stevens, Noreen, in mei 1985 voor haar man een zakelijke lening van $2 mln Canadese dollar had geregeld bij een industrieel uit Toronto die een aanzienlijk bedrag aan hulp had ontvangen van het ministerie van Stevens.
Diezelfde dag (12 mei) zei Stevens dat hij ontslag had genomen. zodat er een onpartijdig onderzoek naar de kwestie kon worden ingesteld. Premier Mulroney verzocht rechter William Parker van het Hooggerechtshof in Ontario het onderzoek te leiden en vroeg minister van transport Mazankowski voor Stevens waar te nemen.

Ingrijpende kabinetswijzigingen

Op 30 juni 1986 bracht premier Mulroney een groot aantal wijzigingen aan in zijn kabinet. De wijzigingen werden beschouwd als een poging de gedaalde populariteit van zijn regering op te vijzelen met het oog op de algemene verkiezingen in 1988.
Het gereorganiseerde kabinet zag er als volgt uit:

Premier - Brian Mulroney: veteranenzaken - George Hees; regeringsleider in de Senaat en betrekkingen met de provincies - Lowell Murray; vice-premier, voorzitter van de Kroonraad en regeringsleider in het Huis - Donald Mazankowski: buitenlandse zaken - Joe Clark; werkgelegenheid en immigratie - Benoit Bouchard; justitie en procureur-generaal - Ray Hnatyshyn; openbare werken - Stuart McInnes; transport - John Crosbie; advocaat-generaal - James Kelleher; volksgezondheid en welzijn - Jake Epp; visserij en oceanen - Tom Sniddon; regionale industriële expansie - Michael Cote; landbouw - John Wise; Indiaanse aangelegenheden en noordelijke ontwikkeling - William McKnight; voorzitter van de Raad voor de Schatkist - Robert de Cotret. nationaal inkomen - Elmer McKay; financien - Michael Wilson; nationale verdediging - Perrin Beatty; minister ooor diverse culturele groepen - David Crombie: bevoorrading en dienst\-arlening - Monique Vezina: minister van staat voor gezondheid en amateursport - Otto Jelinek; wetenschap en technologie - Frank Oberle: minister van staat voor de Graanraad - Charles Mayer; arbeid - Pierre Cadieux; minister van staat (zonder portefeuille) - Roch LaSalle: minister van staat voor toerisme en kleine bedrijven - Bernard Valcourt: energie. mijnen en hulpbronnen - Marcel Masse; milieu - Thomas McMillan; minister van staat voor transport - André Bissonnette. minister van staat voor jeugdzaken - Jean Charest; consumentenzaken en corporaties - Harvie André: internationale handel - Pat Carney; minister van staat ooor de mijnen en de bosbouw - Gerald Merrithew; verbindingen - Flora MacDonald: minister van staat voor financiën - Tom Hockin; minister van staat voor buitenlandse zaken - Monique Landry; minister van staat voor immigratie - Gerry Weiner; geassocieerd minister vanwdefensie - Paul Dick, privatisering en vrou enzaken - Barbara McDougall.

Voormalig minister van visserij en *oceanen* Fraser gekozen tot *voorzitter van* het *Lagerhuis*

Op 1 okt. 1986 nam John Bosley ontslag als voorzitter van het Lagerhuis, een functie die hij sinds nov. 1984 had bekleed. Kort voor zijn ontslag waren in de pers berichten verschenen over slechte betrekkingen tussen het bureau van Mulroney en Bosley, die de parlementaire zaken niet goed zou hebben behartigd.
Het voorzitterschap van het Lagerhuis werd overgenomen door voormalig minister van visserij en oceanen Fraser, die via een nieuw systeem van geheime stemming werd gekozen. Deze verkiezingsprocedure verving het vorige systeem waarbij de premier de voorzitter selecteerde en de oppositiepartijen daaraan hun goedkeuring moesten hechten.

Minister van staat voor transport Bissonnette ontslagen

Op 18 jan. 1987 ontsloeg premier Mulroney minister van staat voor transport Bissonnette na een onderzoek naar een landtransactie die verband hield met een regeringscontract voor een nieuw defensieproject.
In *NRC/H'blad* (29-1-1987) schreef Jes Vorst naar aanleiding van die transactie o.m. het volgende:

De politieke schandalen blijven zich in Ottawa opstapelen. Nadat premier Brian Mulroney vorige week zondag (18 januari - red. K H A) de onderminister voor transport had ontslagen wegens een grondspeculatie-affaire in diens kieskring staat de persoonlijke betrokkenheid van onderminister André Bissonnette bij deze zaak nu vrijwel vast.
Volgens Canadian Press heeft Mulroney onmiskenbaar bewijsmateriaal in handen waarin het winstaandeel van de echtgenote van de ontslagen onderminister, Anita LaFlamme, op 400.000 Canadese dollar wordt geschat; een aanzienlijk deel hiervan zou inmiddels naar Bissonnettes zakelijke bankrekening zijn overgeschreven. Dit bedrag wordt als douceurtje aangemerkt voor zijn medewerking bij de verkoop van een 45 ha groot stuk grond aan Oerlikon Aerospace. Deze dochteronderneming van het Zwitserse bedrijf Oerlikon Bührle kreeg kort na die aankoop een federaal wapencontract à een miljard dollar toegewezen.
Bissonnettes rol zou hebben bestaan uit een advies aan de gemeentelijke autoriteiten in Saint Jean om het bestemmingsplan voor het desbetreffende perceel te wijzigen van woningbouw naar industrie, een volgens hem onmisbare schakel in de keten van beslissingen die Saint Jean de begeerde werkgelegenheidsuitbreiding zou moeten opleveren.
Een aantal functionarissen van de regerende Progressive Conservatieve Party, inclusief een persoonlijke vriend van minister-president Mulroney. blijkt betrokken te zijn geweest bij deze grondspeculatie, die de uiteindelijk be-

taalde prijs binnen enkele weken via een serie transactiesvan 800.000 naar driemiljoen dollar deed klimmen
De centrale figuur is Normand Ouellette, de vorige week afgetreden voorzitter van de PCP-partijafdeling in Saint Jean. tevens de organisator van Bissonnettes verkiezingscampagne in september 1984. Daarvóór waren de twee zakelijke partners. Zodra Bissonnette in het kabinet-Mulroney werd opgenomen en (volgens kabinetsregels) zijn zakelijke belangen in een ,,blind trust'' waren ondergebracht was het dezelfde Ouellette die als gevolmachtigde ging fungeren. Hij werd daarin bijgestaan door een plaatselijke notaris, Bernard Tanguay, die de uiteindelijk van Oerlikon ontvangen drie miljoen dollar aan Ouellette en medespeculant Gerald Lebreux uitbetaalde. De laatste was eveneens verantwoordelijk voor de wijziging van het bestemmingsplan in Saint Jean
Oerlikon heeft inmiddels een civiele procedure tegen Ouellette aangespannen, waarin om teruggave van diens aandeel (9 ton) alsmede een miljoen dollar aan schadevergoeding wordt geëist.
Vooralsnog onduidelijk is de rol van de zojuist in de Senaat benoemde Jean Bazin; deze persoonlijke vriend van de minister-president is enige tijd commissaris van Oerlikon Aerospace geweest. Hij zou ook de man zijn geweest die (wellicht toen de grond te heet onder zijn voeten werd) Mulroney van het schandaal heeft verwittigd.

Oerlikon heeft in de afgelopen jaren trouwens stevige banden met de PCP aangeknoopt. Een met de Conservatieven gelieerd ingenieursbureau (dat onlangs werd veroordeeld wegens onwettige bijdragen aan de Conservatieve verkiezingscampagne) kreeg een contract voor de ontwikkeling van het bouwproject in Saint Jean. Een andere Tory-functionaris, Roger Nantel, is belast met public relations voor Oerlikon.
Minister-president Mulroney blijft inmiddels bij zijn weigering toestemming te verlenen voor een parlementair- onderzoek in de Bissonnette-affaire. Volgens hem zal het normale politiespeurwerk uitsluitsel moeten geven over de vraag of er van onwettige handelingen sprake is geweest. De oppositiepartijen menen dat de RCMP (de federale politie) geen mandaat heeft om weliswaar wettige, maar toch ongepaste praktijken van parlementariërs te onderzoeken.
De affaire-Bissonnette vertoont een steeds grotere gelijkenis met die van Sinclair Stevens, die afgelopen mei moest aftreden als bewindsman voor industriele aangelegenheden wegens contacten die zijn echtgenote onderhield met een door het ministerie gesubsideerd bedrijf. Bij die aangelegenheid gaf de regering, na felle debatten in het Lagerhuis, uiteindelijk toe aan een oppositionele eis voor een openbaar onderzoek. Hierbij zijn inderdaad grote misstanden aan het licht gekomen.
De man die voor Mulroney de kastanjes uit het vuur mocht halen was vice-premier Erik Nielsen; kort daarop verloor deze bij een grootscheepse kabinetsreorganisatie zijn positie, en afgelopen dinsdag (27 januari, red. KHA) trad hij af als parlementslid.

Verdere wijzigingen

Op 19 febr. 1987, aldus Le Monde (23-2-1987), accepteerde Mulroney het ontslag van minister van staat LaSalle, wiens integriteit recentelijk in twijfel was getrokken.
Volgens The Times (21-2-1987)hadden twee vroegere adviseurs van LaSalle een strafblad en hadden zakenlieden elk verscheidene duizenden dollars betaald om een toespraak van de minister over de toekenning van regeringscontracten te horen. Het laatste was gebeurd in 1983, toen LaSalle minister van openbare werken was.
Op 27 augustus reorganiseerde Mulroney zijn kabinet. Robert de Cotret droeg het voorzitterschap van de Raad voor de Schatkist over aan Mazankowski, die tevens vice-premier, voorzitter van de Kroonraad en regeringsleider in het Huis bleef. De portefeuille van Mazankowski werd uitgebreid om ..een betere coördinatie van het regeringsbeleid" mogelijk te maken. De Cotret nam regionale industriële expansie over van Cote, die op zijn beurt de portefeuille bevoorrading en dienstverlening overnam van Monique Vezina. Vczina werd minister van staat voor transport, de vroegere portefeuille van Bissonnette.
Tot minister van staat voor landbouw, een nieuwe post, werd Pierre Blais benoemden tot minister van staat t.b.v. de premier, eveneens een nieuwe functie, Douglas Lewis.

Nieuwe gouverneur Centrale Bank

Met ingang van 1 febr. 1987 werd John Crow gouverneur van de Canadese Centrale Bank als opvolger van Gerald K. Bouey. die 14 jaar op die post had gezeten (twee termijnen van zeven jaar).
Crow was in 1973 in dienst van de bank getreden en op 1 maart 1984 tot plaatsvervangend gouverneur benoemd.

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE LIBERAL PARTY

Op 27 febr. 1986 deelde oud-minister Jean Chrétien, die voor de Liberal Party in het federale parlement zat, mee dat hij om persoonlijke redenen de politiek verliet en zich uit het openbare leven terugtrok.

Op 31 maart 1986 beëindigde de Liberale Senator Jacques Herbert een hongerstaking van drie weken, die hij was begonnen uit protest tegen een beslissing van de regering de financiering van een jongerenprogramma dat hij in 1976 had opgezet, te staken.
Herbert besloot weer voedsel tot zich te nemen, nadat Chrétien een commissie van vertegenwoordigers van de vakbeweging, de industrie, de kerk en de studentenwereld had gevormd die gelden bijeen wilde brengen voor een programma voor jeugdige werklozen.

Op 30 nov. 1986 besloot de Liberal Party op een partijcongres in Ottawa met 76,3 procent van de stemmen geen verkiezingen voor het partijleiderschap te houden en Turner als leider te handhaven.
Het congres keurde een aantal resoluties op het gebied van defensie goed. Zo riep de partij op tot een beëindiging van het testen van kruisraketten in Canada, drong zij er bij de regering-Mulroney op aan Canada tot kernvrij gebied te verklaren en zich te verzetten tegen het Amerikaanse Strategische Initiatief (SDI).
In een andere resolutie riep het congres op tot constitutionele voorzieningen die Quebec een veto moesten geven over toekomstige wijzigingen in de federale grondwet.

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE PROVINCIES EN TERRITORIA

Sinds medio 1982 deden zich binnen de tien provincies en twee territoria van Canada o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

De provincies. die ieder een eigen parlement (Wetgevende Assemblée) en kabinet hebben, zijn de volgende: Alberta (aantal inwoners in 1984: 2.348.800), British Columbia (2.870.800), Manitoba (1.056.500), New Brunswick (713.300), Newfoundland (579 500), Nova Scotia (869.900), Ontario (8.937 400). Prince Edward Island (125.300), Quebec (6.549.000) en Saskatchewan (1.006.200).
De twee territoria zijn Northwest Territories en Yukon.

Alberta

Op 2 nov. 1982 behaalde de Progressive Conservative Party (PCP) o.l.v. Peter Lougheed bij verkiezingen voor de 79 leden tellende Wetgevende Assemblée van Alberta 75 zetels, één meer dan zij bij de laatste verkiezingen in 1979 had gekregen. Van de overige vier zetels gingen er twee (in 1979: één) naar de New Democratic Party (NDP),en twee (in 1979: geen) naar Onafhankelijken. De Social Credit Party, die in 1979 vier zetels had gekregen, keerde niet in de Assemblée terug.
Op 19 november maakte premier Lougheed die sinds 10 september 1971 aan de macht was, de samenstelling van een nieuw kabinet bekend.

Op 19 okt. 1984 kwam Grant Notley, de leider van de NDP, bij een vliegtuigongeluk om het leven samen met vijf anderen. Hij werd opgevolgd door Ray Martin, het enige overgebleven lid van de NDP in de Wetgevende Assemblée.

Na de dood van Notley bestond de 79 zetels tellende Assemblée uit 75 leden van de PCP, twee onafhankelijken en één lid van de NDP (Martin), terwijl de zetel van Notley vacant was.

Op 11 nov. 1984 werd Martins leiderschap van de NDP tijdens een partijcongres bevestigd en op 21 febr. 1985 wist de NDP bij een tussentijdse verkiezing de vroegere zetel van Notley te behouden.

Op 24 nov. 1984 werd Ray Speaker, een vroeger parlementslid voor de Social

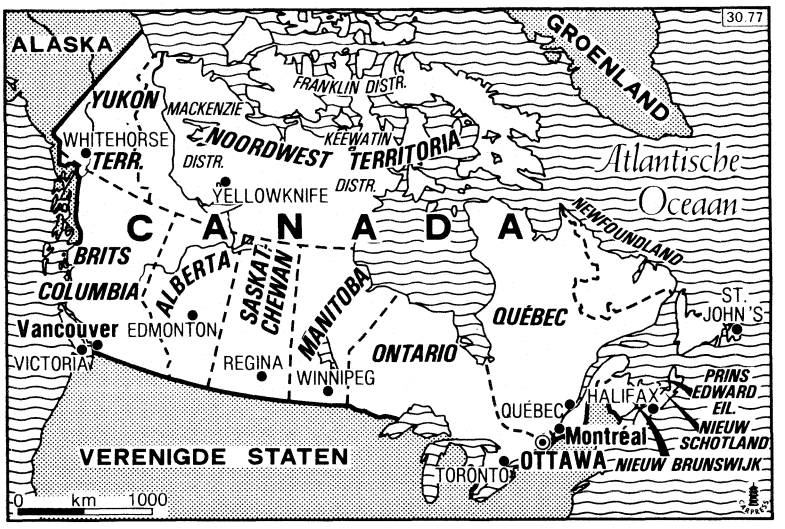

Credit Party die zich onafhankelijk had verklaard, tijdens een oprichtingscongres benoemd tot leider van de Representative Party, een nieuwe partij.

Op 13 okt. 1985 werd Donald Getty, een zakenman uit Edmonton, gekozen tot leider van de PCP. Vervolgens nam Getty het premierschap over van Lougheed.
Getty, die in 1971 tot het provinciale kabinet was toegetreden en als minister van energie onder Lougheed had gediend voordat hij in 1979 de politiek verliet, beloofde dat hij net als zijn voorganger de belangen van westelijk Canada krachtig zou verdedigen, speciaal op het gebied van energie, en zou streven naar een vrijere handel met de Verenigde Staten.
Nadat op 8 mei 1986 in Alberta verkiezingen waren gehouden, was de zetelverdeling in de Wetgevende Assemblée als volgt: PCP 61, NDP 16, Liberal Party vier en Representative Party twee. Op grond van deze uitslag kon premier Getty blijven regeren.

British Columbia

Bij op 5 mei 1983 gehouden verkiezingen voor de 57 leden tellende Wetgevende Assemblée van British Columbia behaalde de Social Credit Party van William Bennett ten opzichte van de vorige verkiezingen, in mei 1979, vier zetels winst, zodat zij aan de macht kon blijven (Bennett was in dec. 1975 voor de eerste keer premier geworden en in mei 1979 herkozen).
Zijn partij behaalde 35 zetels (in 1979:31), terwijl de New Democratie Party o.l.v. David Barrett 22 zetels (in 1979: 26) veroverde.
Op 25 mei deelde Barrett mee dat hij als leider van de NDP aftrad, maar op 11 juni besliste de partij dat Barrett moest aanblijven totdat op het congres van mei 1984 een nieuwe partijleider zou worden gekozen.
Op 26 mei maakte premier Bennett de samenstelling van een nieuw kabinet bekend.

Op 20 mei 1984 werd Robert Skelly in een vijfde stemronde gekozen tot nieuwe leider van de NDP als opvolger van Barrett.
Na tussentijdse verkiezingen voor de Wetgevende Assemblée op 8 nov. 1984 was de zetelverdeling in de Assemblée als volgt: Social Credit Party 34 zetels, NDP 22 zetels, Onafhankelijken één zetel.
Op 27 febr. 1985 voerde premier Bennett een kleine kabinetswijziging door.
Op 22 mei 1986 maakte premier Bennett bekend dat hij zich uit het openbare leven terugtrok en op 6 aug. 1986 werd hij als premier opgevolgd door Bill Vander Zalm, die die dag was gekozen tot leider van de Social Credit Party.
Op 14 augustus maakte Vander Zalm de samenstelling van een nieuw kabinet bekend.
Op 24 september schreef premier Vander Zalm verkiezingen voor de Wetgevende Assemblée uit, die vervolgens op 22 oktober plaatsvonden. In de inmiddels tot 69 zetels uitgebreide Assemblée behaalde de Social Credit Party 49 zetels (49,7 procent) en de NDP 20 zetels (42,3 procent). De opkomst bij de verkiezingen was 71 procent.
De premier, die voordien geen deel uitmaakte van het provinciale parlement, werd in de Assemblée gekozen.

Over de verkiezingsoverwinning van Vander Zalm meldde Jes Vorst in *NRC/H'blad* (25-10-1986) het volgende:

Voor het eerst in de geschiedenis is een voormalige Nederlander als premier van een Canadese provincie (deelstaat) gekozen. Bill Vander Zalm behaalde deze week in British Columbia een klinkende verkiezingsoverwinning op de socialistische oppositie
Hoewel de stemmenpercentages van beide partijen elkaar niet veel ontliepen (49,7 respectievelijk 42.3) zorgde het districtenstelsel ervoor dat Vander Zalms rechtse Social Credit Party 49 van de 69 zetels op haar naam bracht. Willem van der Zalm werd op 29 mei 1934 in Noordwijkerhout geboren en bracht de oorlogsjaren in Nederland door. Kort daarna voegde hij zich bij zijn vader in Canada. Na een middelbare-schoolopleiding begon hij aan succesrijke zakelijke en politieke carrières, die afgelopen zomer werden bekroond met het leiderschap van de sinds 1952 vrijwel ononderbroken aan de macht zijnde Social Credit Party. Vander Zalm ontbond kort daarop het provinciale parlement en schreef algemene verkiezingen uit.
Hoewel Vander Zalm als minister van sociale zaken en onderwijs in de jaren zeventig deel uitmaakte van de uiterst rechtse vleugel van het kabinet-Bennett heeft hij zich in de afgelopen maanden gepresenteerd als de grote verzoener. Met zijn jongste motto ,,politiek is een kwestie van stijl. niet van inhoud" zal hij echter moeite hebben de diepe tegenstellingen onder de bijna drie miljoen inwoners te overbruggen.

Vander Zalms voorganger. Bill Bennett, haalde zich in 1983 en 1984 met een scherp bezuinigingsbeleid de woede op de hals van de vakbeweging, alle lagen van het onderwijs en de talrijke sociale-belangengroepen. De zojuist gesloten wereldtentoonstelling Expo '86 wordt weliswaar - met 22 miljoen bezoekers (anderhalf maal zoveel als aanvankelijk verwacht) en een tekort van ,,slechts" 350 miljoen dollar - een groot succes genoemd, velen kunnen niet vergeten dat dit succes werd bereikt ten koste van de gewone mail: de op straat gezette goedkope-pensionbewoners, die hun grauwe panden in dure hotels omgetoverd zagen worden, de met uitsluiting bedreigde en dus toegevende vakbondsleden, de kleine middenstanders, die in de moordende concurrentie om de toeristendollar werden samengeperst, en de hardhandig van het Expo-terrein verwijderde betogers die protesteerden tegen Bennetts sociale beleid.

Manitoba

Op 10 dec. 1983 koos de Progressive Conservative Party (PCP) Gary Filmon, een vroegere minister voor consumentenzaken, tot haar leider als opvolger van Sterling Lyon.

De PCP was bij de op 17 nov. 1981 in Manitoba gehouden parlementsverkiezingen de macht kwijtgeraakt aan de New Democratic Party (NDP)o.l.v. Howard Pawley (pag. 38313-1982). De NDP had toen 34 zetels behaald eri de PCP 23 zetels in het 57 leden tellende parlement.

Op 4 nov. 1983 reorganiseerde premier Pawley zijn kabinet en op 28 jan. 1985 vond opnieuw een wijziging van de regering plaats.

Op 13 juni 1985 besliste het Canadese Hooggerechtshof dat alle wetten die tussen 1890 en 1982 in Manitoba waren aangenomen, in strijd waren met de grondwet, omdat zij niet waren afgekondigd in het Engels én het Frans, zoals was vereist onder de Manitoba Act van 1870, waarbij Manitoba de status van provincie had gekregen.
Het Hof verklaarde echter dat de wet-

ten tijdelijk van kracht zouden blijven, totdat zij in het Frans waren vertaald.
Op 18 maart 1986 behaalde de NDP bij algemene verkiezingen in Manitoba 30 zetels, terwijl de PCP 26 zetels kreeg en de Liberal Party één zetel.
Op 17 april begon Howard Pawley vervolgens aan een nieuwe ambtsperiode als premier.

New Brunswick

Op 12 okt. 1982 behaalde de Progressive Conservative Party (PCP) van Richard Hatfield, die sinds 1970 premier van New Brunswick was, bij verkiezingen voor de 58 leden tellende Wetgevende Assemblée 39 zetels, zodat Hatfield kon blijven regeren. Bij de laatste verkiezingen, in 1978, had de PCP 30 zetels gekregen.
De Liberal Party veroverde 18 zetels (in 1978: 28) en de New Democratic Party (NDP) één zetel (in 1978: geen).
Op 30 oktober maakte premier Hatfield de samenstelling van een nieuw kabinet bekend.

Op 26 okt. 1984 werd premier Hatfield beschuldigd van het in bezit hebben van marihuana. De marihuana was gevonden in een buitenvak van zijn koffer op het vliegveld van Fredericton.
Hatfieldzei geen idee te hebben hoe het pakje met marihuana in zijn bagage terecht was gekomen. Hij wees een suggestie van de Liberale leider Ray Frenette hangende de zaak af te treden, van de hand.
Op 29 jan. 1985 werd Hatfield vrijgesproken. Volgens rechter Andrew Harrigan was er ,,geenspoortje bewijs" dat de marihuana in zijn ,,persoonlijke bezit" was geweest. De rechter zei geloof te hechten aan de suggestie van de verdediging dat de marihuana in de koffer was gestopt door een verslaggever die op zoek was naar een verhaal.
Na tussentijdse verkiezingen op 26 nov. 1984 was de zetelverdeling in het parlement van New Brunswick als volgt: PCP 39, Liberalen 17 en NDP twee.
Op 24 mei 1985 verklaarde advocaat-generaal Elmer MacKay dat een rapport van de Royal Canadian Mounted Police had uitgewezen dat de politie in de zaak-Hatfield niet verkeerd was opgetreden. Verder stond in het rapport dat er geen bewijs was gevonden dat iemand anders de marihuana in de koffer van Hatfield had gestopt.

Newfoundland

Op 2 okt. 1984 vond een kleine wijziging plaats in het kabinet van Brian Peckford (PCP),die sinds 1979 premier van Newfoundland was (de Progressive Conservative Party was bij de verkiezingen van 6 apr. 1982 voor de vijfde achtereenvolgende keer aan de macht gekomen, zie pag. 384/1-1982).
Op 19 oktober trad minister van visserij James Morgan af, nadat hij was veroordeeld en beboet wegens illegaal vissen op zalm en op 15 jan. 1985 deden zich in het kabinet nog enige veranderingen voor.
Op 13 okt. 1984 werd Leo Barry, een vroeger lid van de PCP die later tot de Liberal Party was toegetreden, met een overweldigende meerderheid gekozen tot leider van de Liberalen.
Op 11 maart 1985 maakte Peckford bekend dat op 2 april in Newfoundland parlementsverkiezingen zouden worden gehouden.
Bij de verkiezingen wist Peckford, zij het met verkleinde meerderheid, aan de macht te blijven. Zijn partij behaalde 36 zetels (in 1982: 44), terwijl de Liberalen 15 zetels (in 1982:8) in de wacht wisten te slepen en de NDP, die in 1982 geen parlementszetel had gekregen, één zetel in handel kreeg. Net voor de verkiezingen was de zetelverdeling als volgt geweest: PCP 44, Liberalen zes en NDP één. Verder was er één zetel vacant geweest.

Op 11 febr. 1985 hadden Peckford en federaal premier Mulroney een akkoord gesloten, het ,,New Atlantic Accord", over een al lang slepend conflict over de zeggenschap en ontwikkeling van olie- en gasvoorraden op het continentale plat voor de kust van Newfoundland. Krachtens de overeenkomst zou Newfoundland meer dan de helft van de inkomsten uit olie en gas ontvangen, zou de provincie profiteren van een speciaal ontwikkelingsfonds, en zou zij zeggenschap krijgen over het tempo van ontwikkeling zodra aan Canada's eigen behoeften werd voldaan.

Nova *Scotia*

Op 6 nov. 1984 in Nova Scotia gehouden parlementsverkiezingen resulteerden in een overwinning voor de PCP van premier John Buchanan, die sinds 1978 aan de macht en op 6 okt. 1981 voor het laatst was gekozen (zie pag. 383/2-1982).
In het parlement van Nova Scotia kon de premier nu rekenen op de steun van 42 leden (in 1981 op 38), terwijl de Liberalen over zes zetels beschikten (in 1981 over 12) en de NDP over drie zetels (in 1981 over één zetel). Verder werd Paul MacEwan, die in 1981 als onafhankelijke in de Wetgevende Raad was terecht gekomen, nu in het parlement gekozen voor de Cape Breton Labour Party, waarvan hij de oprichter en leider was. De Liberale leider Sandy Cameron slaagde er niet in zijn parlementszetel te behouden.

Op 4 nov. 1983 had premier Buchanan zijn kabinet gereorganiseerd.

Ontario

Op 6 juli 1983 reorganiseerde de premier van Ontario, William Davis (PCP), zijn kabinet.
Op 8 okt. 1984 maakte Davis bekend dat hij van plan was af te treden als premier en als leider van de Progressive Conservative Party.

Davis bekleedde het premierschap sinds 1971. Bij de laatste parlementsverkiezingen in Ontario, op 19 maart 1981, had zijn partij 70 van de 125 zetels in de Wetgevende Assemblée behaald. De Liberalen hadden toen **34** en de New Democratic Party (NDP) 21 zetels gekregen.

Op 26 jan. 1985 werd Frank Miller, tot op dat moment minister van industrie in het kabinet-Davis, op een congres van de PCP gekozen tot partijleider en op 8 februari werd hij beëdigd als premier van een 33 leden tellend kabinet.
Nadat op 13 dec. 1984 in Ontario tussentijdse verkiezingen waren gehouden, zag de zetelverdeling in de Wetgevende Assemblée er als volgt uit: PCP 72, Liberalen 28, NDP 22, vacant drie.
Op 2 mei 1985 raakte de regering - Miller bij provinciale verkiezingen haar absolute meerderheid in de Wetgevende Assemblée kwijt. De PCP kreeg 52 zetels, de Liberal Party 48 en de NDP 25 zetels.
Na de verkiezingen zei premier Miller dat hij een minderheidsregering zou vormen en met de Liberale leider David Peterson en NDP-leider Bob Rae zou gaan onderhandelen over het te voeren beleid, zodat zijn minderheidsregering aan de macht kon blijven.
Op 26 mei besloten de Liberal Party en de NDP echter het kabinet-Miller te

David Peterson

laten vallen. Volgens een die dag gesloten akkoord zou de NDP gedurende ten minste twee jaar een Liberale regering (zonder leden van de NDP) steunen in ruil voor de steun van de Liberalen voor een aantal beleidsdoelstellingen van de NDP.
Op 18 juni lieten beide partijen vervolgens weten geen vertrouwen te hebben in de regering-Miller, waardoor deze gedwongen werd af te treden en David Peterson op 26 juni beëdigd werd als premier van Ontario.
Op 20 augustus maakte Frank Miller bekend dat hij van plan was als leider van de PCP op te stappen en op 16 november koos de partij Larry Grossman tot haar leider.

Prince Edward Island

Op 27 sept. 1982 behaalde de Progressive Conservative Party (PCP) o.l.v. James Lee bij verkiezingen op Prince Edward Island evenveel zetels in de Wetgevende Assemblée als bij de laatste verkiezingen van apr. 1979, waardoor zij aan de macht kon blijven. In de 32 zetels tellende Assemblée kreeg de PCP 21 zetels en wist de Liberal Party haar in 1979 behaalde 11 zetels te behouden.

Lee was sinds 7 nov. 1981 premier van Prince Edward Island (pag. 384/1-1982).

Op 28 okt. 1982 maakte premier Lee de samenstelling van een nieuw kabinet bekend en op 1 nov. 1983 bracht hij daar enige wijzigingen in aan.
Op 26 nov. 1984 verloor de PCP bij een tussentijdse verkiezing een parlementszetel aan de Liberalen.

Op 11 febr. 1985 accepteerde premier Lee het vertrek uit de partij van een parlementslid dat voortaan als onafhankelijke in de Wetgevende Assemblée zitting wilde nemen. Daarna was de zetelverdeling in het parlement als volgt.: PCP 19,-liberalen 12 en Onafhankelijken 1.
Op 21 apr. 1986 versloeg de Liberal Party bij algemene verkiezingen op Prince Edward Island de PCP, toen zij 21 van de 32 zetels in de Assemblée behaalde en de PCP 11 zetels kreeg.

Net voor de verkiezingen beschikte de PCP in de Assemblée over 18 zetels, terwijl de Liberalen 14 zetels in handen hadden.

Op grond van de verkiezingsuitslag werd Joseph Ghiz, die van Libanese afkomst was, premier van Prince Edward Island.

Quebec

Hoewel het congres van de Parti Québécois (PQ)zich op 10 juni 1984 op het standpunt stelde dat ,,een stem voor een kandidaat van de PQ een stem is voor de soevereiniteit van Quebec", werd dit standpunt op aandringen van partijleider en premier van Quebec René Lévesque eind 1984 aanzienlijk gewijzigd.

Op 19 november verklaarde Lévesque dat de PQ ,,minder nadruk" moest leggen op een onafhankelijk Quebec en deze doelstelling slechts moest beschouwen als een ,,verzekeringspolis". Deze opvatting werd later die dag gesteund door het partijbestuur tijdens een bijeenkomst in Montreal, maar leidde tot het vertrek van zeven ministers uit het kabinet-Lévesque, waarna de premier op 29 november en 20 december zijn kabinet reorganiseerde.

De zeven die het kabinet verlieten, waren: Jacques Parizeau, Camille Laurin. Denise Leblanc-Bantey, Jacques Léonard, Gilbert Paquette, Louise Herel en Denis Lazure.

Op 20 jan. 1985 besloot de PQ op de tweede dag van een in Toronto gehouden congres met 921 tegen 495 stemmen dat een soeverein Quebec niet het belangrijkste programmapunt zou zijn in de komende verkiezingscampagne. Een onafhankelijke Quebec bleef voor de partij wel een doelstelling op de lange termijn. ,,De PQ heeft de realisering van Quebecs soevereiniteit als haar fundamentele doel", zo luidde de formulering. Een resolutie met die strekking was voorgesteld door Lévesque, die zijn partijgenoten ervoor waarschuwde dat het vasthouden aan onafhankelijkheid de partij de komende provinciale verkiezingen zou kunnen kosten.

Nadat de resolutie was aangenomen, verlieten bijna 500 afgevaardigden o.l.v. Camille Laurin de congreszaal. Op een persconferentie zei Laurin: ,,Zij stellen de soevereiniteitsoptie niet uit, maar geven hem op."

Naar aanleiding van het partijcongres meldde de Volkskrant (23-1-1985) het volgende:

De Parti Québécois van premier René Lévesque is diep verdeeld sinds afgelopen weekeinde vijfhonderd afgevaardigden boos wegliepen van het partijcongres. Deze ,,orthodoxen" aangevoerd door ex-minister Camille Laurin, verwerpen de beslissing van de meerderheid om de onafhankelijkheid van de Canadese deelstaat niet tot inzet te maken van de verkiezingen eind dit jaar.
De discussie vlamde in november op toen Lévesque besloot zich niet te houden aan een resolutie die de partij in juni had aangenomen.
Daarin werd vastgelegd dat een stem voor de Parti Québécois beschouwd moest worden als een stem voor de onafhankelijkheid. Zeven ministers verlieten het kabinet, onder wie Laurin en minister van financiën Jaques Parizeau.
Het streven naar soevereiniteit, eventueel in associatie met de rest van Canada, is altijd de belangrijkste pijler geweest onder de partij,
Toen Lévesque in 1976 aan de macht kwam, was het aannemen van de Wet 101 (waarin het Frans de status krijgt van officiele taal) een van de eerste daden van de regering. In mei 1980 hield de regering-Lévesque een referendum over de vraag of Quebec een onafhankelijke staat moest worden.
Eenenveertig percent van de bevolking beantwoordde die vraag bevestigend.
Hoewel dat percentage te weinig was om onafhankelijkheid te rechtvaardigen. was het twee keer zo hoog als nu, zoals uit een vrijdag (18 januari) bekendgemaakte opiniepeiling blijkt. Slechts vier percent van de Québécois is voor totale onafhankelijkheid, en vijftien percent ziet iets in een vorm van soevereiniteit in associatie met het Engels-talige deel van Canada.

Lévesques keus om zich enigszins te distantiëren van de onafhankelijkheidsgedachte (de nieuwe formulering is: ,,De Parti Québécois stelt zich fundamenteel ten doel de soevereiniteit van Quebec te bewerkstelligen") getuigt van realisme. Zijn aanhangers, de ,,revisionisten", vinden dat de premier met de nieuwe opstelling ,,politiekezelfmoord" voorkomt. De ,,orthodoxen" verwijten hem echter opportunisme. Om de steun van de kiezers te krijgen zou hij de ,,centrale ideologie, de essentie zelf van de partij" hebben verlaten.
Het is vooralsnog niet duidelijk wat de orthodoxen zullen doen. Er zijn er onder hen die geen overhaaste stappen willen doen. Anderen vinden het tijd een nieuwe partij op te richten, die de onafhankelijkheid wel als voornaamste doel in het vaandel heeft staan. Een beslissing daarover zal in februari genomen worden.
Hoe dan ook is de politieke toekomst van de 62-jarige Lévesque onzeker. Zaterdag (op 19 januari) kondigde hij aan zich weer kandidaat te zullen stellen voor de komende verkiezingen in Quebec, maar ook onder zijn aanhangers leeft de wens de partij, die in vijf jaar tweederde van haar leden verloor, een nieuwe impuls te geven in de vorm van zijn gedoodverfde opvolger, minister van justitie van de deelstaat Pierre-Marc Johnson. In de ogen van de orthodoxen vindt deze trouwens evenmin genade.

Een opiniepeiling toonde vorige week aan dat Lévesques persoonlijke populariteit sterk gedaald is. Geruchten dat zijn gezondheid slecht is, ondanks zijn eigen beweringen van het tegendeel, doen zijn imago geen goed. Daarbij komt dat volgens de genoemde enquête de Parti Québécois bij verkiezingen nu ook onder de leiding van Johnson maar met een krappe meerderheid zou winnen van de Liberale Partij van de vroegere premier Robert Bourassa: met 49 percent van de stemmen tegen 46 percent.

Op 4 maart 1985 werd in Montreal de vorming bekendgemaakt van de prosoevereiniteitsbeweging Rassemblement Démocratique pour l'Independance (RDI) met Laurin als interimleider. Laurin verklaarde dat ,,we onafhankelijkheid als politiek doel moeten handhaven".
Op 31 maart werd Denise Leblanc-Bantey tijdens het formele oprichtingscongres gekozen tot president van de RDI. Zij maakte duidelijk dat de beweging geen politieke partij als zodanig was en dat ,,de navelstreng met de PQ nog niet is doorgesneden".

Op 20 augustus werd onder de naam Parti Indépendantiste een nieuwe partij opgericht, die uitsluitend tot doel had onafhankelijkheid na te streven. Interimleider van de nieuwe partij was

Denis Moniere, een vroegere leider van de Parti Nationaliste.
Op 29 september koos de PQ Pierre-Marc Johnson tot partijleider als opvolger van René Lévesque, die op 20 juni had meegedeeld dat hij zou aftreden als leider van de partij die hij sinds de oprichting in 1968 had geleid. Op 3 oktober werd Johnson vervolgens beëdigd als premier van Quebec.

Johnson. oud-minister van justitie en intergouvernementele zaken van Quebec. kreeg bijna 60 procent van de 93.000 uitgebrachte stemmen. Zijnvader Daniel was van 1966-1968 premier van de provincie geweest.

Op 23 okt. 1985 deelde Johnson mee dat op 2 december in Quebec parlementsverkiezingen zouden plaatsvinden. De verkiezingen resulteerden in een verlies voor de PQ en winst voor de Liberal Party o.l.v. Robert Bourassa.

Bourassa was op 15 okt. 1983 op een congres in Quebec City tot partijleider gekozen als opvolger van Claude Ryan, die met ingang van 31 aug. 1982 was afgetreden. In de tussentijd had Gérard Lévesque het partijleiderschap waargenomen.
Op 3 juni 1985 behaalde Bourassa via een tussentijdse verkiezing een zetel in het parlement van Quebec

De verkiezingsuitslag was als volgt:

	1985	bij ontbinding parlement	1981
PQ	23 (39 %)	61	80 (49.2 %)
Lib.	99 (56 %)	53	42 (46 %)
Onafh.	–	6	
Vacant	–	2	–

Bij de verkiezingen behield Pierre-Marc Johnson zijn zetel, maar raakte Bourassa zijn in juni veroverde zetel kwijt. Desalniettemin werd Bourassa als leider van de partij met de meerderheid in het parlement, automatisch premier en op 12 december werd hij als zodanig beëdigd (van apr. 1970 tot nov. 1976 was Bourassa ook al premier

Robert Bourassa

geweest). Op 20 jan. 1986 kwam hij via een tussentijdse verkiezing weer in het parlement terecht, toen hij een zetel won die door een partijgenoot was opgegeven.

Op 22 dec. 1986 bepaalde het Hof van Beroep van Quebec dat commerciële opschriften in (het Frans sprekende) Quebec behalve in het Frans ook in het Engels of een andere taal mochten zijn gesteld. Het Hof oordeelde met vijf tegen nül stemmen dat een bepaling in Quebecs handvest voor de Franse taal (Wet 101), waarin opschriften in andere talen dan het Frans werden verboden (art. 58), ongrondwettig was.
De uitspraak van het Hof van Beroep leidde tot brandbommen en een golf vandalisme tegen winkelbedrijven in Montreal die in het Engels gestelde reclameborden gebruikten.

Op 7 juli 1984 had het federale Hooggerechtshof bepaald dat de artikelen 72 en 43 van Wet 101 -volgens welke Engelstalige lagere scholen alleen bezocht mochten worden door kinderen. van wie ten minste één van de ouders Engelstalig onderwijs had gevolgd - niet consistent waren met het handvest van rechten en vrijheden van de Canadese grondwet.

Saskatchewan

Op 17 jan. 1983 verliet minister van energie Colin Thatcher het kabinet van premier Grant Devine, dat na de provinciale parlementsverkiezingen van 26 apr. 1982 was gevormd.

Bij die verkiezingen had de Progressive Conservative Party (PCP) van Devine 55 zetels en de New Democratie Party (NDP) negen zetels in de 64 leden tellende Wetgevende Assemblée behaald.
Colin Thatcher was de zoon van de Liberaal Ross Thatcher, die van 1964 tot 1971 de regering in Saskatchewan had geleid.

Op 12 juli 1983 reorganiseerde premier Devine zijn kabinet.

Op 7 mei 1984 werd Colin Thatcher gearresteerd in verband met de moord op zijn echtgenote op 22 jan. 1983 en op 6 nov. 1984 werd hij veroordeeld tot 25 jaar gevangenisstraf. Als gevolg daarvan moest hij op 27 nov. 1984 zijn zetel in de Wetgevende Assemblée opgeven. Een ander parlementslid, Bill Sveinson, die had geprobeerd te voorkomen dat Thatcher uit de Assemblée werd gezet, werd op 12 jan. 1985 uit de Liberal Party verwijderd.

Sveinson hadvroeger tot de PCP behoord, maar was op 5 jan. 1984 overgestapt naar de Liberal Party, waarmee hij het enige lid van die partij in de Assemblée was geworden.

Op 20 okt. 1986 behield de PCP bij parlementsverkiezingen in Saskatchewan de meerderheid, al kreeg de partij minder zetels dan zij had gehad. Met 44,8 procent van de geldig uitgebrachte stemmen veroverde de PCP 38 van de 64 zetels in de Assemblée, terwijl de NDP met 45,1 procent van de stemmen 25 zetels behaalde en de Liberalen met 9,9 procent één zetel kregen. De opkomst was 84 procent.

Net voor de verkiezingen beschikte de PCP over 49 en de NDP over neger. zetels ir. de Assemblée. Twee zetels waren in handen van onafhankelijken en vier zetels waren vacant

Op grond van de verkiezingsuitslag kon premier Devine aanblijven Van zijn kabinet waren zes leden bij de verkiezingen hun zetels in de Assemblée kwijtgeraakt.

Northwest Territories

Op 21 nov. 1983 werden in de Northwest Territories verkiezingen gehouden voor de Wetgevende Raad, waarbij 16 van de 24 vertrekkende Raadsleden werden herkozen. Er waren in totaal zo'n 60 kandidaten, die niet voor een bepaalde partij campagne voerden, en er werd bericht dat 14 van de 24 zetels nu in handen waren van mensen die in het gebied waren geboren.

Op 11 jan. 1984 koos de Wetgevende Raad Richard Nerysoo, een Indiaan, tot uitvoerend leider van de Uitvoerende Raad (soort regering). De acht gekozen leden daarin vielen echter onder verantwoordelijkheid van de door de federale autoriteiten benoemde commissaris John Havelock Parker

Yukon

Op 13 mei 1985 kwam de New Democratic Party (NDP) o.l.v. Tony Penikett uit verkiezingen in Yukon te voorschijn als grootste partij. In de Wetgevende Assemblée behaalde de NDP acht zetels (voordien waren dat er zes), de PCP zes zetels (was negen) en kregen de Liberalen, die in de Assemblée geen vertegenwoordiger hadden gehad, twee zetels (verder had er in het vorige parlement één onafhankelijke gezeten).
Bij de verkiezingen werden 10.548 stemmen uitgebracht, i.e. een opkomst van 78 procent.

De verkiezingen waren uitgeschreven door Willard Thelps, nadat deze het leiderschap van de regerende PCP had overgenomen van Chris Pearson. De PCP was in 1978 in Yukon aan de [illegible] en

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, The Times, KCA)

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

STAATSGREEP IN BOEROENDI

Terwijl de president van Boeroendi, kolonel Jean-Baptiste Bagaza, in Quebec (Canada) verbleef voor de topconferentie van de Franstalige landen, werd hij op 3 september door een militaire staatsgreep in eigen land afgezet.
Radio-Bujumbura, de officiële Boeroendische zender, maakte in de namiddag; bekend dat de macht was overgenomen door een zojuist gevormd Militair Comité van Nationale Redding (CMSN) onder leiding van majoor Pierre Buyoya. Niet alleen werd de 41-jarige Bagaza ontheven uit zijn functies van staatshoofd, leider van de eenheidspartij UPRONA en opperbevelhebber van het leger, maar ook de regering, de Nationale Vergadering en het Centrale Comité van de UPRONA werden ontbonden. Voorts werd de grondwet (van 1981) opgeschort. Het nieuwe bewind sloot de vliegvelden en grenzen, terwijl ook een avondklok werd ingesteld.

Bagaza was zelf op 1 november 1976 via een militaire staatsgreep aan de macht gekomen na een tienjarig bewind van luitenant-generaal Michel Micombero (pag. 30/1-'77).
De machtswisseling van 3 september verliep kennelijk zonder bloedvergieten. In de hoofdstad Bujumbura bleef het rustig, aldus diplomatieke bronnen. Wel werden strategische punten door het ca. 5.500 man sterke leger bezet.

Bagaza, die na het nieuws over de coup onmiddellijk naar Frankrijk vloog, arriveerde op 4 september 's middags per lijnvlucht van Air France uit Parijs op het vliegveld van Nairobi (Kenia). Dezelfde dag werd vanuit Rwanda, een buurland van Boeroendi, bericht dat de Rwandese president Juvenal Habyarimana een verzoek van Bagaza om naar zijn land te komen van de hand gewezen had. Op 5 september werd gemeld dat Bagaza asiel in Oeganda had gekregen.

Aanvankelijk verstrekte radio-Bujumbura geen bijzonderheden over de motieven van de nieuwe machthebbers noch over de samenstelling van het Militaire Comité.
De leider van de staatsgreep, majoor Pierre Buyoya, werd in 1946 in het zuidelijke Rituvu geboren. Hij behoort evenals zijn voorgangers Bagaza en Micombero tot de Hima- of Bahima-clan van de Tutsi's. In 1979 werd hij lid van het Centrale Comité van de UPRONA. Volgens Le Monde (5-9) was hij chef van het derde bureau bij de generale staf van het leger en in die functie belast met logistieke zaken. De Standaard (5/6 september) berichtte dat Buyoya sinds 1983 het commando zou voeren over de 11de Gepantserde Eenheid, gelegerd in Bujumbura.

In een radiotoesaraak op 5 seatember 's avonds zei Buyoya dat de redenen voor de staatsgreep bijna identiek waren met die welke in 1976 tot de machtsovername door Bagaza hadden geleid. Wij kunnen ze bijna woordelijk terugvinden in ,,de verklaring die elf jaar geleden de val van de eerste republiek rechtvaardigde". Buyoya verweet zijn voorganger zich schuldig te hebben gemaakt aan corruptie en wanbeheer alsmede aan willekeurige arrestaties en ,,obstructie van de instituties". Daarmee doelde hij kennelijk op de campagne van Bagaza tegen de rooms-katholieke kerk in Boeroendi.

Buyoya stelde dat ,,deverbittering van steriele religieuze twisten, welke gepaard ging met een stroom van ondoordachte maatregelen, de bevolking volledig van de wijs bracht". Hij beloofde dat ,,devrijheid van eredienst opnieuw zal worden gewaarborgd". Volgens de nieuwe machthebber hadden alle negatieve ontwikkelingen het beeld van Boeroendi in het buitenland bezoedeld en een ,,algemeen klimaat van antipathie en wantrouwen" geschapen, wat had geleid tot een ,,forse vermindering" van de buitenlandse hulp.

Tevens maakte Buyoya de samenstelling van het Militaire Comité van Nationale Redding bekend. Dit bestond uit 31 officieren, o.w. majoor Jean Nyongabo, de commandant van het garnizoen van Mworo.

VOORAFGAANDE ONTWIKKELINGEN

Hoewel de machtswisseling in diverse commentaren als een paleisrevolutie en een afrekening binnen de zuidelijke Hima-Tutsi-groep werd gekenschetst bleef de vraag welke redenen of factoren daartoe de aanleiding hadden gevormd
Daarbij werd vooral gewezen op het , secularisatiebeleid" dat Bagaza vanaf 1978 in versneld tempo doorvoerde en dat een steeds duidelijker anticlericale kleur kreeg (De Standaard 4-9)

Conflict met *rooms-katholieke* kerk

Het ,,secularisatiebeleid'' van Bagaza beoogde een strikte scheiding van kerk en staat in Afrika's meest katholieke land. Boeroendi telt 65% rooms-katholieken, 17% protestanten en ruim één procent moslems; de overige bewoners zijn aanhangers van monotheïstische natuurreligies.
Vanaf 1979 werden meer dan 300 buitenlandse missionarissen, vooral ka-

President Jean-Baptiste Bagaza van Boeroendi (rechts boven) woonde op 2 september in Quebec de topconferentie van Franstalige landen bij. Rechts onder president Moboetoe van Zaire.

Weekblad 56ste jaargang No. 2911. pag. 42647-42662

tholieke Belgen, uitgewezen (zie ook pag. 351/2-'82). Volgens Le Monde (27-8-'87) waren door uitwijzing of door het niet verlengen van verblijfsvergunningen nog slechts ca. 50 van de omstreeks 500 Europese missionarissen in Boeroendi overgebleven.

Vanaf 1985 werd de Boeroendische rooms-katholieke kerk zelf steeds meer door regeringsmaatregelen getroffen.

Op 11 augustus 1985 maakte het ministerie van binnenlandse zaken van Boeroendi bekend dat verscheidene Boeroendische priesters van het diocees Gitega waren gearresteerd, ,,omdat zij hebben geweigerd de geldende wetten na te leven". De apostolische pronuntius in Bujumbura, mgr. Bernard Jacqueline, deelde op 21 augustus 1985 mee dat 13 van de 16 priesters die begin die maand waren gearresteerd, inmiddels waren vrijgelaten.
In de mededeling van 11 augustus waren de arrestaties in verband gebracht met de verspreiding twee weken eerder van een pamflet waarin ,,uit naam van alle christenen van Bujumbura" op bisschop Michel Ntuhayaga een beroep was gedaan de christenen op te roepen tot verzet tegen het door de regering uitgevaardigde verbod van missen tijdens de arbeidsuren op werkdagen.

Mgr. Jacqueline bevestigde dat sinds februari 1985 90 buitenlandse missionarissen uit Boeroendi waren vertrokken, omdat de autoriteiten geweigerd hadden hun verblijfsvergunningen te verlengen. Volgens Amnesty International was onlangs een lekenprediker in de gevangenis van Bujumbura overleden, aldus AFP (23-8-'85).

Het dagblad Daily *Nation* uit Nairobi (Kenia) berichtte volgens de FAZ (17-2-'86) dat in verband met de opstelling en verspreiding van een pamflet, waarin kritiek werd geleverd op het verbod van missen op werkdagen vóór 17.00 uur, een rooms-katholieke priester tot 5 jaar gevangenisstraf was veroordeeld.
Amnesty International vermeldde in het jaarboek '85 de volgende bijzonderheden:

,,Minstens zestien mensen, onder wie vier priesters, werden tussen eind juli en september 1985 gearresteerd nadat de autoriteiten een anonieme brief hadden onderschept die aan de rooms-katholieke bisschop van Bujumbura was gericht en waarin hij ertoe werd aangespoord het verbod van de regering, op het houden van kerkdiensten op doordeweekse dagen, te trotseren en waarin de regering met de duivel werd vergeleken. Een van de vermeende auteurs van de brief, Joseph Gacukuzi, ontliep eind juli zijn arrestatie door naar het naburige Rwanda te vertrekken. Daar werd hij evenwel gedetineerd tot half augustus, toen hij onder dwang naar Boeroendi werd teruggebracht waar hij werd gearresteerd. Van de personen die in verband met de brief aan de bisschop van Bujumbura gearresteerd werden, kwamen sommigen daarna vrij zonder te zijn beschuldigd. Elf echter, onder wie Joseph Gacukuzi, werden beschuldigd van belediging van het staatshoofd en sommigen werden er ook van beschuldigd Joseph Gacukuzi te hebben geholpen aan arrestatie te ontkomen. Zij stonden van 5 november tot 7 december terecht voor het Tribunal de grande instance (Hooggerechtshof) te Bujumbura Het proces werd achter gesloten deuren gehouden terwijl alle beklaagden, op twee na, werden bijgestaan door advocaten. Joseph Gacukuzi en Gabriel Barakana, een priester en voormalig universiteitsrector, en drie anderen werden schuldig bevonden aan medeplichtigheid aan het beledigen van het staatshoofd en veroordeeld tot gevangenisstraffen van twee tot vijf jaar. Vier anderen, die allen vóór het proces vrijgelaten waren, werden elk tot zeven dagen gevangenisstraf veroordeeld omdat zij Joseph Gacukuzi hadden geholpen te ontsnappen. De overige beklaagden werden vrijgesproken."

Op 8 oktober 1986 meldde Le Monde dat de regering in de loop van de laatste weken een serie anti-clericale maatregelen had getroffen: nationalisatie van de kleine en middelgrote seminaries, afschaffing van elk onderwijs op basis van religieuze teksten, sluiting van de catechismusscholen en een verbod van katholieke actiebewegingen. De katholieke kerk werd verweten dat zij de regering ,,in binnen- en buitenland" bestreed en in diskrediet bracht en tevens dat zij zich schuldig maakte aan ,,subversieve manoeuvres". De zeven bisschoppen van Boeroendi verwierpen deze beschuldigingen in een pastorale brief als ,,onrechtvaardig en onaanvaardbaar". Zij stelden bovendien dat de nationalisatie van de seminaries de kerk van een belangrijk bestaansmiddel beroofde.
Voorts werden in 1986 de 238 katholieke lagere scholen (yaga mukama) met ca. 360.000 leerlingen, vooral op het platteland, gesloten (*FAZ* 2-12-'86 en Le Monde 27-8-'87). Daardoor werden vooral de financieel zwakste groepen van de bevolking getroffen die de hoge schoolgelden voor de (openbare) staatsscholen niet konden opbrengen, aldus Internationales Afrikaforum (4/1986).
In maart 1987 werden vier gevangen gezette priesters vrijgelaten. Maar een van hen, pater Jean-Baptiste Ndikuriyo, die van december 1986 tot maart 1987 was gedetineerd, werd op 10 april 1987 opnieuw gearresteerd (The Times 2-6-'87). Eveneens in april gelastte Bagaza parochieraden te ontbinden om ,,de Boeroendiërs aan de schadelijke invloed van de kerk te onttrekken".
Op 4 juni tenslotte verbood de regering de viering van de mis in de kerken, behalve op zaterdagavond en zondag.

Positie Hutu's

De maatregelen tegen de rooms-katholieke kerk werden in verband gebracht met de positie van de Hutu's, die 83% van de bevolking uitmaken maar door de Tutsi-minderheid (15%) worden overheerst. Weliswaar zijn Hutu's en Tutsi's in even grote mate katholiek, maar Bagaza zou vrezen dat de Hutu-emancipatie door het werk van priesters te snel zou verlopen (*NRC/H'blad* 4-9).
Martin Sommer schreef in de Volkskrant (5-9) o.a.:

,,Bagaza heeft zich de laatste tijd ingezet om de kloof tussen beide volken te dichten. Nog in *februari* van dit *jaar* klaagde Amnesty International over het verwaarloosbare aantal Hutu op belangrijke functies: vier Hutu-ministers op 22 Tutsi's, zeven van de 65 leden van de Nationale Vergadering zijn Hutu, de vijftien gouverneurs zijn allemaal Tutsi's. En dat terwijl de Hutu-bevolking zes maal zo talrijk is als de Tutsi's. Vijftien jaar geleden (1972) vermoordden de Tutsi systematisch ongeveer honderdduizend Hutu, een van de meest dramatische genocides van de Afrikaanse geschiedenis. De machtige en regerende Tutsi voelden zich - niet ten onrechte - bedreigd door de Hutu.
Kolonel Bagaza trachtte in de machtsverhouding tussen de twee volken heel voorzichtig enige verandering te brengen. Hij benoemde enkele Hutu's tot minister en tot lid van het Politburo. Dit jaar kregen de eerste Hutu's als cadetten toegang tot de officiersopleiding. Bagaza's voorzichtige aanpak werd over het algemeen verstandig gevonden, omdat een plotselinge toevloed van Hutu's in de regering de Tutsi's zou kunnen verontrusten, met alle gevaar voor een nieuwe staatsgreep."

Nieuw politiek bureau UPRONA. Wijzigingen kabinet

Tijdens een buitengewone bijeenkomst van het Centrale Comité van de eenheidspartij UPRONA (Union pour le progrès national) was op 7 september 1984 een nieuw politiek bureau gekozen. De acht leden, voorgedragen door president Jean-Baptiste Bagaza, waren:

Kolonel Jean-Baptiste Bagaza (partijleider), Emile Mworoha (secretaris-generaal), luitenant-kolonel Stanislas Mandi (minister van betrekkingen met het parlement); Rémy Nkengurutse (minister van transport en PTT), mevr. Euphrasie Kandeke (minister van vrouwenzaken, eerder aangeduid als mevr. Kand), Jean Kabura (minister van plattelandsontwikkeling), Karenzo Hermenejilde en luitenant-kolonel Charles Kazatsa (minister van binnenlandse zaken).

Drie leden uit het oude bureau waren niet voor herverkiezing voorgedragen: Pierre Ngenzi (minister van planning), Edouard Kadigiri (minister van financiën) en Albert Muganga (minister van handel en industrie).
Op 14 september 1984 werd Edouard Kadigiri, die de portefeuille van financiën sinds 1982 had beheerd, vervangen door Pierre Ngenzi, die nu als minister van planning werd opgevolgd door Mathias Sinameye, een hoge ambtenaar. Tegelijk werd Benoît Muyebe benoemd tot minister van voorlichting; deze post was vakant sinds de vorige bewindsman, Philippe Kamankoo op 3 augustus 1983 zonder opgaaf van rede-

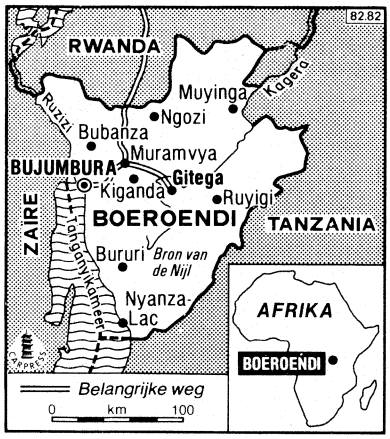

nen was ontslagen. Voorts werd de benoeming bekendgemaakt van Mathias Ntibarikure tot minister van landbouw en veeteelt; hij verving Naftya Njwalikure die per decreet van 11 juni 1983 op deze post was benoemd (pag. 16/3-'84).

De FAZ (9-4-'86) meldde dat Egide Nkuriyingoma, voormalig ambassadeur in Bonn en Brussel, tot minister van buitenlandse zaken was benoemd (alsopvolger van Laurent Nzeyimana). Op 13 januari 1987 volgde de benoeming van Isaac Budabuda tot minister van financiën (i.p.v. Pierre Ngenzi).

Economische situatie. Commentaren

Boeroendi, met 168 inwoners per vierkante kilometer, behoort tot Afrika's dichtstbevolkte landen. Het is vruchtbaar, maar ondanks dat met een gemiddeld inkomen van f 500 per jaar een van de armste landen ter wereld. Omstreeks 90% van de exportopbrengsten (van bijna $ 1,5 mrd) komt uit de verkoop van koffie. Maar de koffieprijs is dit jaar op de wereldmarkt met 30% gedaald. Voor zijn economische overleven is Boeroendi afhankelijk van uitgebreide hulp die wordt geboden door Westerse landen en financiële instellingen.

Martin Sommer concludeerde:

,,Bagaza's kruistocht tegen het katholicisme, zijn pogingen om de Hutu's bij het landsbestuur te betrekken, en de economische malaise zijn bij elkaar wellicht de reden geweest om met de machthebber af te rekenen."

De Standaard (4-9) schreef:

,,Dat er in Boeroendi een coup in de lucht hing was al geruime tijd duidelijk. In juni zou Bagaza maar op het nippertje aan een bomaanslag zijn ontsnapt. En het gonsde er al maanden van de berichten over samenzweringen.

Van een gestructureerde Hutu-oppositie is er geen sprake.

Binnen de elite groeide het ongenoegen over de slechte pers die Boeroendi in het buitenland met Bagaza's anti-clerikale politiek haalde. Als majoor Buyoya er al in geslaagd is het hele leger achter zich te scharen, blijft het echter nog de vraag of dit op korte termijn tot politieke verschuivingen leidt."

(Vor.ber. pag. 639/2-1984)

WEST-EUROPA

WESTEUROPESE UNIE

OVERLEG OVER SITUATIE IN DE GOLF

Op Nederlands initiatief heeft op 20 augustus in Den Haag een bijeenkomst plaatsgevonden van de Westeuropese Unie (WEU: Nederland, België, Luxemburg, Frankrijk, Italië, West-Duitsland en Engeland).

De lidstaten waren vertegenwoordigd op het hoge ambtelijke niveau van de directeuren-generaal politieke zaken van de betrokken departementen van buitenlandse zaken. Onderwerp van gesprek was de situatie in de Golf. Doel was het zoeken naar een gezamenlijk Westeuropees antwoord op de recente spanningen in dat gebied, waarover in de volgende aflevering een gedetailleerd bericht verschijnt.

Minister Van den Broek (buitenlandse zaken) heeft als voorzitter van de WEU de andere leden de voorafgegane dagen er nog eens op gewezen dat zij bereid moeten zijn een eigen verantwoordelijkheid te nemen en in staat moeten zijn de grote internationale problemen ook buiten het verdragsgebied te identificeren en daarna indien nodig gezamenlijk te handelen.

De bijeenkomst is ook bedoeld om de irritatie bij de Amerikanen weg te nemen dat alleen Washington de olieroutes, waarvan Europa zo afhankelijk is, zou moeten beschermen.

Vooral Van den Broek vreesde een Amerikaans isolement in de Golf en heeft na een bezoek aan Washington eind mei al laten weten dat er een taak voor West-Europa in de Golf lag als het recht van vrije doorvaart voor de tankers zou worden aangetast.

Buitenlandse zaken ziet de WEU als het aangewezen forum voor dit overleg omdat er binnen de twaalf in de EG verdeeldheid is over de vraag of de EG een standpunt moet innemen over de situatie in de Golf en tot actie moet overgaan.

Aan overleg binnen de NAVO kleeft het gevaar dat de Westeuropeanen zich dan te veel zouden identificeren met de Amerikaanse actie in de Golf.

Op de Franse en Italiaanse ministeries van buitenlandse zaken wordt de bijeenkomst in Den Haag sterk gesteund. West-Duitsland was aanvankelijk meer gereserveerd omdat het als voorzitter van de Veiligheidsraad alle aandacht wilde concentreren op de uitvoering van de resolutie over een staakt het vuren in het gebied. Ook Londen aarzelde.

Minister Van den Broek wilde er op toezien dat in Den Haag niet de indruk wordt gewekt dat de pogingen in het kader van de Verenigde Naties om de resolutie van de Veiligheidsraad van enkele weken eerder over een staakt het vuren tussen Iran en Irak uitgevoerd te krijgen worden doorkruist.

De WEU-vergadering in Den Haag werd afgesloten met het uitgeven van een perscommuniqué, waarin de deelnemers verklaarden unaniem het recht van vrije doorvaart in de Golf als een vitaal Europees belang te willen verzekeren.

Er werden geen uitspraken gedaan over eventueel Europees militair optreden in de Golf.

Wel gaf de uitspraak van de WEU de Nederlandse minister Van den Broek aanleiding te verklaren, dat Nederland in beginsel bereid is mijnenbestrijdingsvaartuigen naar de Golf te sturen (zie ook onder Nederland).

Bij een toenemende dreiging waarbij de vrije doorvaart verder in gevaar komt wil Nederland assisteren om dat recht te behouden. liefst in samenwerking met andere Westeuropese landen.

,,We zoeken", aldus Van den Broek, ,,naar een zo groot mogelijk draagvlak en het wachten is nu op antwoord uit andere Westeuropese hoofdsteden."

Onder Nederlands voorzitterschap beraadden hoge ambtenaren van de WEU-landen zich op het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag, waarbij voor het eerst aandacht werd geschonken aan veiligheidsaspecten buiten het verdragsgebied.

Nog niet duidelijk werd of Italië en België bereid zullen zijn het Nederlandse besluit te volgen.

De Westduitse Grondwet verbiedt de Bondsregering buiten het NAVO-verdragsgebied militair te opereren.

Frankrijk heeft al schepen in het Golf-gebied.

Groot-Brittannië besloot na een eerdere afwijzing van een Amerikaans verzoek tot assistentie toch uit te varen.

Aanvankelijk was Nederland alleen bereid om in het kader van de Verenigde Naties in de Golf militair aanwezig te zijn. Nu duidelijk wordt dat een operatie onder VN-vlag lang op zich zal laten wachten en de militaire dreiging in de Golf toeneemt, heeft minister Van den Broek de beginselverklaring over de Nederlandse bereidheid om militair te assisteren niet langer willen ophouden.

Na de vergadering van de Westeuropese Unie (WEU) over de gespannen situatie in de Golf is er geen verandering gekomen in het Italiaanse standpunt dat alleen onder de vlag van de Verenigde Naties kan worden ingegrepen.

De secretaris-generaal van het Italiaanse ministerie van buitenlandse zaken Bruno Bottai, die ook in Den Haag aanwezig was, zegt in een toelichting dat de leden van de WEU het er unaniem over eens zijn dat de problemen in de Golf worden veroorzaakt door de oorlog tussen Irak en Iran.

Volgens Bottai sluit deze visie aan op het standpunt van de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Giulio Andreotti, dat de problemen in de Golf, dus ook het weghalen van de mijnen, pas kunnen worden opgelost als de twee oorlogvoerende landen een staakt-het-vuren in acht nemen,

Wat betekent dat Iran en Irak gehoor moeten geven aan de VN resolutie van 20 juli waarin onder andere het beeindigen van de vijandelijkheden wordt geëist.

De Italiaanse minister van defensie Valerio Zanone sluit Italiaanse aanwezigheid in de Golf in de toekomst niet uit maar zoekt samenwerking met de Europese partners en de VS.

De Italiaanse minister van buitenlandse zaken Guilio Andreotti heeft gezegd dat deze verklaring niet in strijd is met zijn standpunt dat Italië slechts onder VN-vlag wil varen.

Volgens hem is de aanwezigheid van Italië in de Golf een zaak voor het parlement.

Een woordvoerder van het Belgische ministerie van buitenlandse zaken heeft op 21 augustus meegedeeld dat de regering ,,ermee akkoord gaat om de kwestie verder te bespreken. Er is echter nog geen beslissing genomen over het al dan niet sturen van Belgische schepen naar de Golf".

Hij zei dat de Belgische regering het doeleinde

van de vrijheid van navigatie in de Golf onderschrijft, maar hoe, daarover moeten de partners van de WEU nog overleg voeren.

NEDERLAND

VAN DEN BROEK VOOR STUREN VAN OORLOGSSCHEPEN NAAR GOLFGEBIED

Nederland is bereid oorlogsschepen naar het Golfgebied te sturen om de aanvoer van olie veilig te stellen. Minister Van den Broek van buitenlandse zaken verklaarde dit op 29 mei op Schiphol bij thuiskomst na een bezoek van twee dagen aan Washington.
De minister zei erbij, dat een verzoek daartoe nog niet aan Nederland was gericht.

De Amerikanen bestuderen de veiligheidssituatie in de Golf na de aanval op het Amerikaanse fregat Stark. Pas als er een conclusie getrokken is, zullen bondgenoten benaderd worden.

Van den Broek zei te denken dat de dreiging in het Golfgebied nog niet zo groot is dat die de aanwezigheid van andere NAVO-lidstaten vereist. Wel vindt hij dat NAVO-leden die belangen hebben in de Golf de Amerikaanse marine moeten bijstaan, mocht daar een groter gevaar ontstaan.
Naast de Amerikanen zijn voornamelijk Britse en Franse oorlogsschepen in het Golfgebied actief. Als het recht van vrije doorvaart echter niet langer verzekerd is, ligt er ook voor Nederland een taak, aldus Van den Broek.
Eerder had minister Van Eekelen (defensie) al gezegd dat Nederland bereid zou moeten zijn in de Golf een rol te spelen of de gaten zou moeten opvullen die ontstaan in de NAVO-verdediging als andere lidstaten daar schepen naartoe sturen. De twee grote fracties PvdA en CDA in de Tweede Kamer voelen weinig voor zo'n rol. De W D is er voorzichtig positief over.

Premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk

Op 3 juli verklaarde premier Lubbers dat levering van Nederlandse mijnenjagers aan Koeweit ,,zeker mogelijk'' was. Hij deelde dit mee na afloop van het kabinetsberaad, waarin deze zaak aan de orde was geweest.
Op dat moment was een delegatie van de werf Van der Giessen-De Noord Marinebouw in Koeweit om over eventuele leverantie te onderhandelen. In de delegatie van de onderneming bevond zich ook twee vertegenwoordigers van de marine.
De Nederlandse marine heeft 13 mijnenjagers operationeel, die door Van der Giessen-De Noord zijn gebouwd. Twee staan er nog op stapel.
Aangezien de bouwtijd van een mijnenjager twee en een half jaar bedraagt en de behoefte aan mijnenruimapparatuur in de Golf acuut is, zou, als de levering inderdaad zou plaatsvinden, materiaal van de Nederlandse marine geleverd kunnen worden.

Over de vraag, hoe mijnenjagers op korte termijn geleverd zouden kunnen worden, liet premier Lubbers zich niet uit. Evenmin zei hij iets over eventueel opleiden van Koeweiti's door Nederlands marinepersoneel.

Op 2 juli had een functionaris van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken tegenover de correspondent in Washington van het *NRC/H'blud* verklaard, dat Nederland enige tijd te voren door Koeweit was benaderd en negatief had gereageerd op een verzoek om assistentie bij het schoonvegen van de Golf. Wel was toen het aanbod gedaan ,,tegen vergoeding al dan niet tijdelijk een schip over te dragen''.
Een functionaris van de ambassade van Koeweit zei op 3 juli desgevraagd dat zijn land eventueel belangstelling heeft voor een Nederlandse mijnenjager onder de vlag van Koeweit, mogelijk met een gemengde Koeweits-Nederlandse bemanning.
Een woordvoerder van de Koninklijke marine wilde op die laatste mogelijkheid niet ingaan. Hij merkte op dat de Belgisch-Nederlandse cursus in Oostende voor het omgaan met mijnenjagers enkele maanden duurt. De Koninklijke marine neemt overigens aan dat marinemensen in Koeweit over voldoende nautische vaardigheden beschikken.
Een woordvoerder van buitenlandse zaken onderstreepte dat geen enkel land, ook niet Koeweit of de VS, Nederland een formeel verzoek om assistentie in de Golf heeft gedaan.

Uit de woorden van premier Lubbers bleek, dat hij levering van mijnenjagers aan Koeweit mogelijk acht binnen de perken, die het Nederlandse beleid inzake wapenleveranties stelt, omdat naar zijn oordeel deze vaartuigen de meest defensieve marineschepen zijn, die bestaan, terwijl hij daarnaast de mening bleek toegedaan te zijn, dat Koeweit in het Golfconflict - de oorlog tussen Iran en Irak - neutraal zou zijn.

Overleg met TK-commissies

Op verzoek van de TK-fractie van de PvdA kwamen op 15 en 16 juli de vaste TK-commissies van buitenlandse zaken, van economische zaken en van defensie in een verenigde vergadering bijeen om met de ministers Van den Broek en Van Eekelen van buitenlandse zaken en van defensie te beraadslagen over het eventuele verlenen van een exportvergunning aan Van der Giessen-De Noord Marinebouw (GNM) voor levering van mijnenjagers aan Koeweit.

Volgens PvdA-TK-lid A.L. ter Beek mocht het kabinet daartoe niet besluiten, omdat Koeweit in een spanningsgebied ligt.
Het argument, dat Koeweit geen oorlogvoerende mogendheid is in het conflict tussen Iran en Irak. snijdt volgens Ter Beek geen hout, omdat Koeweit in feite wel degelijk bondgenoot is van Irak en Nederland dus zijn betrekkingen met Iran zou kunnen vertroebelen door de levering van jagers aan Koeweit.
Volgens de PvdA valt niet in te zien hoe Nederland op deze manier een bijdrage zou leveren aan vermindering van de spanning in en rond de Golf.

,,Het lijkt erop, dat de Veiligheidsraad binnenkort zal oproepen tot een staakt-het-vuren en zal besluiten tot een wapenembargo voor Iran en Irak. Nederland moet uitspreken in beginsel bereid te zijn mee te werken aan een maritieme vredesmacht van de Verenigde Naties. De levering van mijnenjagers aan Koeweit zal Iran niet vriendschappelijk opvatten. De Nederlandse neutraliteit is nu in het geding'', aldus Ter Beek.

CDA en VVD maakten in het commissieoverleg duidelijk, dat zij het standpunt van het kabinet steunen, terwijl D'66 zich er niet tegen zou verzetten.

Wel vroeg het CDA minister Van Eekelen om ,,nadere informatie'' over de manier, waarop hij personeel van de marine dacht in te schakelen bij de opleiding van marinemensen uit Koeweit. Volgens CDA-TK-lid J.S.L. Gualthérie van Weezel was er te weinig duidelijkheid over deze kwestie verschaft.
De minister zei hierover in eerste instantie ,,de betrokkenheid van de Koninklijke marine bij operaties in de Golf'' nadrukkelijk uit te sluiten.
Voor de opleiding van marinepersoneel uit Koeweit kan volgens de bewindsman Nederlands marinepersoneel worden ingeschakeld, mits dat in Nederlandse wateren of daaraan grenzende wateren geschiedt.
Mocht Koeweit evenwel meer willen, dan zal een beroep moeten worden gedaan op niet meer in dienst zijnde Nederlandse marinemensen die ervaring hebben in het mijnenjagen.
Aan de andere kant is de constructie zoals toegepast bij de twee onderzeeboten voor Taiwan niet uitgesloten. In dat geval wordt het dienstverband van Nederlandse marinemensen - overigens met behoud van alle rechten - tijdelijk verbroken en kan de werf hen contracteren.
Gualthérie van Weezel: ,,Een officiële Nederlandse presentie in Koeweit dient zo veel mogelijk te worden beperkt.'' Een woordvoerder van het ministerie van economische zaken spreekt in dit verband van ,,zo weinig mogelijk betrokkenheid en zo veel mogelijk afstand''.

Aan het slot van het overleg bleek echter, dat het niet uitgesloten was, dat er Nederlands marinepersoneel met de mijnenjagers mee zou gaan naar Koeweit om daar ter plaatse de opleiding van de Koeweitse manschappen te verzorgen.
Minister Van Eekelen garandeerde de Tweede Kamer echter, dat hij het aantal eventueel uit te zenden Nederlandse militairen zo klein mogelijk zou houden.

Hij zei verder dat ze in Koeweit niet in uniform maar in burgerkostuum zullen werken en dat ze aan de wal moeten blijven, zodat ze niet direct betrokken kunnen raken bij operaties in de Golf.

Minister Van Eekelen wilde tijdens het overleg niet toezeggen dat er hoe dan ook geen marinepersoneel in actieve dienst naar Koeweit zelf zal worden uitgezonden. Met name het CDA toonde zich daarover onaangenaam verrast. Alleen de VVD kon zich ermee vcrcnigen.
De minister wees het verzoek van de CDA-fractie om een notitie hierover van de hand. Hij is wel bereid op het onderwerp terug te komen wanneer te zijner tijd de onderhandelingen zouden zijn afgerond tussen de marine en de scheepswerf Van der Giessen-De Noord, die de mijnenjagers zal terugnemen van de Koninklijke Marine en vervolgens aan Koeweit zal doorverkopen.
,,Onze bezorgdheid en aarzeling zijn niet weggenomen", aldus Kamerlid Frinking van het CDA. Het CDA wil niet op voorhand instemmen met het uitzenden van zelfs een beperkt aantal militairen. ,,Tussen nul en één zit een groot verschil. Tussen één en tien niet", aldus Frinking.
Ook D'66, dat evenals het CDA niet is gekant tegen de exportvergunning, vindt dat Van Eekelen geen Nederlands marinepersoneel in burger mag uitzenden en dat er ,,niet omheen gedraaid" moet worden of al dan niet militairen in actieve dienst naar Koeweit gaan.
Fractievoorzitter Van Mierlo: ,,Ik ben absoluut geen liefhebber van militairen in burger. Dat zijn de zogenaamde adviseurs van Vietnam. Door hun onzichtbaarheid ben je er nooit zeker van hoeveel het er zijn en geef je aanleiding tot allerlei verdachtmakingen. Zeker in een spanningsgebied. Als een der partijen beweert dat er wel vijftig Nederlandse militairen in burger in Koeweit zijn, wie kan dan bewijzen dat dat niet zo is."
Volgens de VVD kan die eis onmogelijk worden gesteld aan Van Eekelen. ,,Door de haast die met de leverantie is gemoeid, kan de opleiding van het Koeweitse marine-personeel waarschijnlijk niet in Nederland gebeuren. Als de training niet daar mag worden verzorgd, kan je die twee schepen niet verkopen", aldus Kamerlid mevrouw S. van Heemskerck Pillis.
Het ministerie van defensie heeft zich intussen bereid verklaard twee mijnenjagers - de Urk en de Zierikzee die sinds december 1986 respectievelijk mei van dit jaar in dienst zijn - terug te verkopen aan GNM. Dit heeft geen invloed op de Nederlandse verplichtingen aan de NAVO (een bijdrage van elf mijnenjagers).
In totaal heeft de Koninklijke marine vijftien van deze schepen besteld, waarvan vier bedoeld zijn voor een roulatiesysteem in verband met reparaties en onderhoud.
Van Eekelen gaf ook aan dat GNM twee nieuwe mijnenjagers zal moeten leveren zonder dat sprake zal mogen zijn van enige prijsstijging.
De socialist Kombrink wilde weten wat er zou gebeuren indien GNM om een exportkredietverzekering zou vragen. Hij vroeg zich af of Koeweit geen dubieuze debiteur is. Hij doelde daarmee op de ervaring van Hollandia Kloos bij de bouw van hangars voor Kuwait Airways, welke transactie de staat via de Nederlandsche credietverzekering maatschappij uiteindelijk tien miljoen gulden kostte.
Volgens de bewindslieden vormt in dit geval de betaling door Koeweit, dat de schepen al in oktober wil hebben, geen enkel probleem en zal GNM geen exportkredietverzekering aanvragen.

Buitenlandse zaken stelt Iraanse zaakgelastigde gerust

De tijdelijk zaakgelastigde van Iran in Den Haag heeft in de ochtend van 16 juli een gesprek ,,in een vriendschappelijke atmosfeer" gevoerd met ambtenaren van het ministerie van buitenlandse zaken over de mijnenjagers voor Koeweit.
In dat gesprek nam hij afstand van de op 15 juli door een medewerker van de ambassade gedane uitlating, dat de Nederlandse regering met het in vooruitzicht stellen van een exportvergunning voor twee mijnenjagers partij had gekozen in de Golfoorloe.

Direct na de eerste reactie, volgens welke Nederland door levering zijn neutraliteit zou verliezen. zei minister Van den Broek deze stellingname af te wijzen: Het gaat om levering aan Koeweit, dat geen partij is in het conflict; dat land vraagt om schepen waarmee het door derden in zijn havens en kustwateren gelegde mijnen kan verwijderen. Ook Nederland en heel West-Europa hebben belang bij een vrije doorvaart in de Golf, aldus Van den Broek.

Onderhoud buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad

Nederland is bereid te overwegen schepen te leveren aan een maritieme VN-vredesmacht en bij te springen bij de NAVO-defensie als schepen daaraan worden onttrokken voor een nieuwe taak in de Golf.
Functionarissen van buitenlandse zaken hebben dit op **30** juli meegedeeld aan ambassadeur Shad van de VS, toen deze Nederland kwam polsen over marine-assistentie in de Golf.
Een formeel verzoek van de VS om de bondgenoten hiervoor in te schakelen was nog niet gedaan.

Den Haag wil allereerst dat er in de Verenigde Naties verder wordt gewerkt aan een oplossing met als uitgangspunt de resolutie van de Veiligheidsraad over de beëindiging van het conflict tussen Iran en Irak.
In de Verenigde Naties moet, volgens een woordvoerder van buitenlandse zaken, verder worden gewerkt aan waarborgen voor de vrije doorvaart van schepen in de Golf en het voorkomen van escalatie in het gewapende conflict.

Britse kritiek

De Britse staatssecretaris van buitenlandse zaken David Mellor heeft op 16 augustus op de *BBC-TV* kritiek geleverd op landen, die het grootste deel van hun olie via de Golf krijgen, maar niet bereid zijn daar de scheepvaart te beschermen. Hij noemde Nederland niet bij name, maar op buitenlandse zaken in Den Haag trok men zich deze woorden wel aan.
Het ministerie liet op 17 augustus opnieuw weten, dat Nederland de voorkeur geeft aan diplomatieke acties via de Westeuropese Unie of de Verenigde Naties.
Mellor had nu juist gezegd, dat die benadering bij hem lichte boosheid wekte: ,,We weten heel goed, dat de landen die dergelijke suggesties doen niets in het werk stellen om die daadwerkelijk door de VN behandeld te krijgen. Het is een vorm van escapisme", aldus Mellor.
Minister Van den Broek heeft op 18 augustus de Britse ambassadeur in Den Haag Sir John Margetson op het departement ontboden om nadere uitleg te geven m.b.t. de kritiek van staatssecretaris Mellor.
De Nederlandse minister had de voorafgegane weken juist als voorzitter van de Westeuropese Unie intensief overleg gevoerd met de partners om een diplomatiek initiatief te nemen, waardoor de spanning in het Golfgebied zou kunnen verminderen.
Op 17 augustus zijn vier Britse mijnenjagers en een bevoorradingsschip aan de tocht van vijf weken naar de Golf begonnen. De Britse regering heeft daartoe opdracht gegeven, nadat zij aanvankelijk een Amerikaans vezoek voor zo'n actie van de hand had gewezen.

Sir John Margetson toonde zich verbaasd over de opwinding in Den Haag over de uitspraken van David Mellor. Hij heeft mr. H. Wijnaendts, directeur-generaal politieke zaken van buitenlandse zaken, laten weten, dat Mellor zich wel heeft geërgerd aan de houding van sommige landen, die geen mijnenbestrijdingsvaartuigen naar de Golf willen sturen, maar dat Nederland niet met name was genoemd en dat daarom ook niet geconcludeerd kon worden, dat de staatssecretaris op Nederland doelde.

Nederland in principe bereid mijnenjagers naar de Golf te sturen

Nederland is in beginsel bereid mijnenbestrijdingvaartuigen naar de Golf te sturen. Dit zei minister Van den Broek op 20 augustus na een bijeenkomst van hoge ambtelijke vertegenwoordigers van de lidstaten van de Westeuropese Unie in Den Haag.
Van het overleg met de andere Westeuropese landen en de militaire situatie in de Golf zal afhangen wanneer Nederland een definitief besluit neemt om de marine te sturen. Van den Broek liet weten dat dat nog wel enige tijd kan duren. Er is nog geen datum afgesproken voor een vergadering van de ministers van buitenlandse zaken van de WEU om de diplomatieke en eventuele militaire acties te coördineren.
Een woordvoerder van het ministerie van defensie zei op 21 augustus dat het na een besluit om uit te varen vier à vijf dagen zal duren voor enkele van de elf zeer moderne mijnenbestrijdingsvaar-

tuigen van de Alkmaar-klasse uit Den Helder kunnen vertrekken. Waarschijnlijk zullen zij worden vergezeld door een bevoorradingsschip.

Commentaar

In een hoofdartikel in het *NRC/H'blad* van 21 augustus werden de hierboven beschreven ontwikkelingen aldus becommentarieerd:

In mei spraken de Nederlandse ministers van buitenlandse zaken en defensie hun bereidheid uit oorlogsschepen naar de Golf te sturen. Minister Van den Broek meende bij terugkeer van een reis naar de VS dat NAVO-leden met belangen in de Golf de Amerikaanse marine zouden moeten bijstaan, mocht daar een groter gevaar ontstaan. Als het recht van vrije doorvaart niet langer verzekerd is, ligt er ook voor Nederland een taak, zei de bewindsman. Uit de rust die op deze woorden volgde, kon worden afgeleid dat het gevaar in de Golf gedurende de zomermaanden niet ‚groter' werd en de vrije doorvaart verzekerd bleef.

Wel werd als gevolg van enkele incidenten de algemene aandacht verlegd van de dreiging van rechtstreekse aanvallen op schepen in het gebied naar het groeiende mijnengevaar. Het was wat potsierlijk indrukwekkende eskaders tijdelijk verlamd te zien door de aanwezigheid van een relatief beperkt aantal mijnen. Toen bleek ook dat op de plaats zelf niet onmiddellijk in de behoefte aan adequaat bestrijdingsmateriaal kon worden voorzien.
Dat was in zoverre een meevaller dat men zijn beste beentje kon voortzetten zonder al te veel met het Amerikaanse vlagvertoon te worden geïdentificeerd. Fransen en Britten maakten hiervan handig gebruik. Zelfs Iran, overigens de hoofdverdachte in het mijnenspel, sloot zich, ongevraagd maar met ooit in de VS verworven kundigheid, bij de internationale veegoperatie aan. Eenmaal gelegde mijnen bleken namelijk niet te discrimineren.

Nederland is nu ,,in beginsel bereid'' aan een internationale operatie ter bestrijding van mijnen mee te doen. Zo is tijdens ambtelijk overleg in Den Haag de partners in de Westeuropese Unie duidelijk gemaakt. Het aanbod kwam na een kritisch geformuleerde invitatie van Britse zijde die Den Haag duidelijk in het verkeerde keelgat schoot. Was Nederland niet al geruime tijd bezig een internationaal, desnoods een Europees initiatief van de grond te krijgen? Blijft de vraag waarom zoveel diplomatieke omwegen dienen te worden afgelegd en waarom Nederlandse bodems zich niet al in het kielzog van de bondgenoten hebben geschaard. Thans ziet het er naar uit dat aan de voorwaarden van mei nieuwe zijn toegevoegd. Toen leken immers de loyaliteit aan de VS en de omvang van het gevaar voor de scheepvaart in de Golf zelf van doorslaggevende betekenis?
Toch is er veel te zeggen voor de Nederlandse omzichtigheid hoewel het moeilijk is om, op grond van publieke uitspraken, na te gaan in hoeverre de argumenten die ervoor kunnen worden bedacht door de minister worden gedeeld. Nederland beschikt over een doeltreffende capaciteit voor het vegen van mijnen. De ongehinderde toegang tot de havens aan de Golf en het aansluitende zeegebied is ook een Nederlands belang, zij het rechtstreeks niet in die mate als van Britse zijde gesuggereerd.
Maar zolang een operatie tot het openhouden van de internationale vaarwegen niet door de Verenigde Naties wordt gewaarmerkt, dreigt zij speelbal te worden van de politieke en militaire conflicten die het betrokken gebied al jarenlang teisteren. Ook een via de WEU genomen initiatief kan zich niet eenvoudig aan de beschuldiging van partijdigheid onttrekken. Zo bezien is de minister met dubieuze verzekeringsagenten in gesprek geraakt. Waarschijnlijk uit onmacht tegenover de gevoelde druk, maar dat maakt de risico's niet geringer wanneer de ,,bereidheid in beginsel'' zou worden omgezet in een besluit tot deelname.

Kabinetsbesluit: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf

Op 7 september hebben de betrokken ministers het besluit genomen: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf om daar in nauwe samenwerking met de Britse marine de internationale scheepvaartroutes vrij van mijnen te houden.
Volgens minister Van Eekelen van defensie, die het besluit op een persconferentie toelichtte, worden met deze operatie geen onaanvaardbare risico's genomen.

De hTederlandse mijnenjagers zijn vrij kwetsbaar. De Engelsen hebben ter plekke echter drie fregatten, die de ,,Hellevoetsluis'' en de ,,Maassluis" zullen verdedigen tegen luchtaanvallen.
Bovendien wordt nagegaan hoe de mijnenjagers zelf weerbaarder kunnen worden. Gedacht wordt aan het plaatsen van luchtdoelgeschut, of het meesturen van mariniers met de moderne Stinger luchtdoelraketten.

Van Eekelen benadrukte op 7 september dat de Nederlandse schepen buiten het directe oorlogsgebied zullen blijven. Ze gaan samen met de Britse mijnenjagers de Golf van Oman vegen. De laatste weken zijn er in de Perzische Golf en in de Golf van Oman geen nieuwe mijnen ontdekt.
In het ,,internationaal overleg'' over de Nederlandse deelname is Van Eekelen er echter van overtuigd geraakt dat de Koninklijke Marine zich ter plekke nog zeer nuttig kan maken.
Volgens de minister gaat men er in het Westen vanuit dat er nog steeds grote hoeveelheden Iraanse mijnen aanwezig zijn. Bovendien blijkt uit informatie van de inlichtingendiensten dat Iran opnieuw mijnen koopt. In ieder geval heeft de aanwezigheid van zoveel westerse mijnenjagers volgens de minister waarschijnlijk een afschrikwekkende werking.

Van Eekelen sprak op 7 september de hele operatie door met de Britse onderminister van Defensie Ian Stewart die speciaal hiervoor naar Den Haag was gekomen. In een officiële verklaring zegt de Britse regering het Nederlandse besluit toe te juichen. Zij is bereid tot nauwe samenwerking met meerdere Europese landen.
Van Eekelen erkende dat hij en minister Van den Broek van buitenlandse zaken zich in eerste instantie meer hadden voorgesteld van de Europese samenwerking in de Golf. Van den Broek heeft zich daarvoor zeer ingespannen in de Westeuropese Unie (WEU). Maar door de samenwerking met de Britten is er volgens de bewindsman nog wel degelijk sprake van een Europese actie.
Bovendien wordt verder overlegd met België en Italië over het op elkaar afstemmen van de activiteiten.
Bij het kabinetsbesluit heeft volgens Van Eekelen zwaar gewogen dat Den Haag als voorzitter van de Westeuropese Unie een bijzondere verantwoordelijkheid draagt voor steun bij het open houden van de internationale vaarwegen. Er wordt naar zijn mening door de bondgenoten nadrukkelijk gekeken naar de Koninklijke Marine omdat die beschikt over de modernste schepen.
De operatie van de Nederlandse mijnenjagers (kosten 4,5 miljoen gulden) zal viereneenhalve maand in beslag nemen. Daarvan gaat bijna twee maanden op aan de uit- en thuisreis.
De samenwerking met de Britten wordt gedurende de heenreis verder uitgewerkt.
Na afloop van die periode wordt opnieuw bezien of Nederlandse aanwezigheid nog langer nodig is, aldus Van Eekelen.
Voor bevoorrading en reparatie zullen de tachtig bemanningsleden aan boord ook nauw samenwerken met de Britse marine.

FUSIEGEVECHT UITGEVERIJEN. ELSEVIER WIL KLUWER OVERNEMEN. KLUWER FUSEERT MET WOLTERS SAMSOM

Op 31 juli kwam er een einde aan een slag in de wereld van de Nederlandse uitgeversmaatschappijen, waarbij betrokken geweest waren Elsevier, Kluwer en Wolters Samsom.
Op de genoemde datum bleek een fusie tussen de maatschappijen Wolters Samsom en Kluwer tot stand te zijn gebracht. Wolters Samsom was er in geslaagd, ondanks tegenwerking van Elsevier, een meerderheid van de gewone aandelen Kluwer in handen te krijgen.
Dit werd in de ochtend van de 31ste juli meegedeeld door de bestuursvoorzitter van Wolters Samsom, M. Ververs, en de voorzitter van de hoofddirectie van Kluwer, mr. J. Alberdingk Thijm.
Het bod van Wolters, dat op 30 juli afliep, zou alleen doorgaan, als meer dan de helft van de gewone aandelen Kluwer zou worden binnengehaald. Dit bleek op 30 juli te zijn gelukt, hoewel Ververs en Alberdingk Thijm op hun persconferentie van 31 juli niet bekend wilden maken hoe groot die meerderheid was ,,omdat er altijd nog

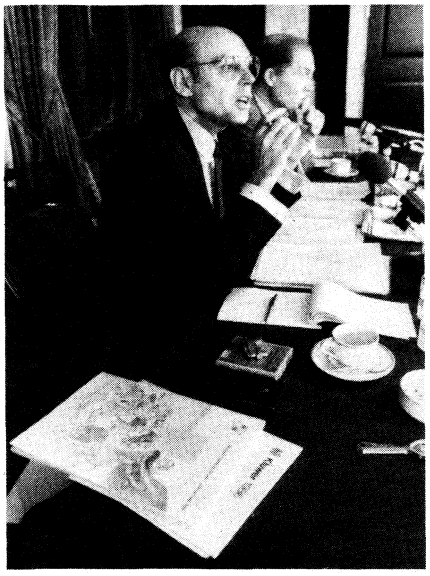

De voormannen van Wolters Samsom en Kluwer gaven op 17 juli een persconferentie, waarop zij de twee dagen eerder aangekondigde fusie van hun bedrijven toelichtten. Achter de tafel ir. M. Ververs van de Wolters Samsom Groep (l.) en mr. J.J.C. Alberdingk Thijm van Kluwer.

wat aandelen binnendruppelen en er nog een bod loopt", aldus Ververs, hiermee doelend op het bod van Elsevier op de aandelen Kluwer, dat op 3 augustus zou aflopen.
Met het bod van Elsevier op Kluwer twee maanden eerder was de carrousel van gebeurtenissen in gang gezet, die als volgt was verlopen:

o Op 3 juni komt Elsevier met de aankondiging van een bod op de aandelen van het Kluwer-concern. De totaal verraste Kluwer-directie - twee dagen later zouden Alberdingk Thijm en Elsevier-topman Pierre Vinken nog een informeel gesprek hebben - verneemt dit om 17.00 uur tijdens een bezoek aan Den Haag en voert onmiddellijk spoedoverleg met de commissarissen. Besloten wordt niet aan de onvriendelijke overval mee te werken.

o De Kluwer-directie belegt op 4 juni een persconferentie, waarbij getracht wordt via een aantal schimpscheuten de pret bij de Elsevier-directie te bederven. Tevens wordt aangekondigd de overval desnoods via allerlei beschermingsconstructies te voorkomen

• Op 8 juni wordt de eerste beschermingsconstructie een feit. Kluwer plaatst 2,5 miljoen zogenoemde preferente aandelen - dat is ruim 50 procent van het totale aandelenkapitaal - bij een Stichting ter Behartiging van de Belangen van Kluwer.

• De directies van Kluwer en Elsevier moeten - verplicht volgens de SER-fusiecode - in gezamenlijk overleg tot een oplossing proberen te komen. Het overleg op 10 juni mislukt echter volledig.

• Elsevier komt op 12 juni ondanks de preferente aandelen met een bod. Zes aandelen Elsevier plus 75 gulden voor één gewoon aandeel Kluwer. De waarde van het bod ligt dan op f 375.

• Kluwer en Wolters Samsom kondigen op 15 juni een fusie aan via een bod van Wolters Samsom op de aandelen Kluwer. Drie certificaten Wolters Samsom voor één aandeel Kluwer, wat gezien de koers op die dag neerkomt op ruim f 400.

• Ondernemingsraden, vakbonden en gemeenten beraden zich tussen 16 en 20 juni zonder overigens een definitief standpunt in te nemen. Britse uitgevers zoals Maxwell zeggen ook aandelen in Nederlandse uitgeverijen te hebben.

• Kluwer kondigt 23 juni aan nog eens 2 miljoen preferente aandelen te plaatsen. Ditmaal bij fusiepartner Wolters Samsom. Elsevier kan daardoor hoogstens nog maar eenderde van het totale aandelenkapitaal in handen krijgen.

• Elsevier zegt op 2 juli al een kwart van de gewone aandelen Kluwer te bezitten. Door de koersstijging van het aandeel Elsevier en de koersdaling van het certificaat Wolters Samsom is het bod van Elsevier meer waard.

• Wolters Samsom kondigt op 3 juli aan met een nog hoger bod te komen.

Mr. J. J. C. Alberdingk Thijm, voorzitter van de hoofddirectie van uitgeversmaatschappij Kluwer.

• Kluwer krijgt op 30 juni en 6 juli van de aandeelhouders toestemming voor het plaatsen van preferente aandelen bij respectievelijk de Stichting tot Behartiging van de Belangen Kluwer en Wolters Samsom.

• Wolters Samsom verhoogt op 9 juli het bod. Van de drie certificaten wordt van één een vast dividend van f 4.50 gegarandeerd. Naast de drie certificaten biedt Wolters Samsom ook nog eens 50 gulden in contanten voor één aandeel Kluwer. Daarnaast blijkt uit het nieuwe bod dat voor de afdeling rechtswetenschappen van Kluwer - de parel aan de Kluwerkroon - een extra beschermingsconstructie is ingebouwd.

• Het Beursbestuur keurt 13 juli de extra beschermingsconstructie voor de afdeling rechtswetenschappen af. Kluwer en Wolters Samsom maken die een dag later ongedaan.

• Elsevier zegt op 20 juli al 30 procent van gewone Kluwer-aandelen te bezitten en het bod niet te zullen verhogen.

• Wolters Samsom heeft 22 juli pas 5 procent, maar verliest de moed niet. Vertrouwd wordt op de pakketten van de grote beleggers en familieleden van Kluwer, die nog niet verkocht zijn.

• Laatste buitengewone aandeelhoudersvergadering Kluwer op 24 juli benadrukt nog eens noodzaak fusie tot Wolters Kluwer. Bod Wolters Samsom door koersstijging nu beter dan Elsevier.

• Elsevier komt maandag 27 juli toch met hoger bod. Vijf aandelen Elsevier plus 175 gulden contant voor één aandeel Kluwer.

• Bod Wolters Samsom en Kluwer liggen dinsdag 28 juli ongeveer gelijk. Nationale Nederlanden zegt voor bod Wolters Samsom te kiezen.

• Meerderheid Kluwer-aandeelhouders kiest voor Wolters Samsom, zo blijkt als bod op 30 juli afloopt.

Evenals bovenstaande chronologie is ook de volgende beschouwint ontleend aan *Het* Parool van 31 juli.

Elsevier zal de wondenmoetenlikken. Vanaf 31 juli is de uit nood geboren nieuwe onderneming Wolters Kluwer na VNU de grootste uitgeverij van Nederland.
Voor Elsevier, die deze positie tot nu toe bezette, moeten de druiven zuur zijn. Het gezichtsverlies is niet alleen aanzienlijk; de hele toekomststrategie van Elsevier topman Pierre Vinken ligt in één klap in duigen. Elsevier zal hoogstens via een minderheidspakket aandelen een vinger aan de pols bij

Prof. P. J. Vinken, topman van Elsevier.

Wolters Kluwer kunnen houden. Van de eerste stap naar de opbouw van een wereldconcern is vooralsnog niets terecht gekomen.
Misschien zal Vinken het Elsevier-concern nu maar gelaten in buitenlandse - de Britse uitgeverij Maxwell? - handen laten vallen.

De nieuwe onderneming Wolters Kluwer zal goed zijn voor een omzet van f 1,7 miljard, waarvan 40 procent in het buitenland wordt gerealiseerd. ,,En dat moet 50 procent worden,'' zo hebben de fusiepartners al enkele malen benadrukt.

Ondanks het beroep op hun zo specifieke bedrijfsculturen, waarmee de beide ondernemingen in de afgelopen weken zo vaak schermden, is Wolters Kluwer een groot conglomeraat van allerlei uitgeverijen, drukkerijen en boekhandels die over het hele land verspreid liggen. Vooral Wolters Samsom is het resultaat van een lange rij van fusies en overnemingen.
Het oudste onderdeel is de in 1836 door J. Wolters opgerichte uitgeverij Wolters in Groningen, die vijftig jaar later naast de deur een nieuwe door P. Noordhoff opgerichte concurrerende uitgeverij kreeg. Jarenlang bestreden deze beide in studieboeken gespecialiseerde ondernemingen elkaar op het scherp van de snede totdat in 1968 de muur tussen beide ondernemingen letterlijk werd doorgebroken en beide bedrijven samengingen.

De uitgeverij N. Samsom werd in 1882 door de gemeentesecretaris van deze plaats in Alphen aan den Rijn opgericht.

In 1969 volgde de fusie met een van de takken van de beroemde uitgeversfamilie Sijthoff, die ondermeer de succesvolle uitgeverij A.W. Sijthoff - het meest bekend van de Agatha Christie-reeks - in Amsterdam bezat.

Nog geen drie jaar later volgde een mammoetfusie. Wolters-Noordhoff en Samsom-Sijthoff vormden de nieuwe onderneming Wolters Samsom Groep, die als vestigingsplaats Zwolle koos.

Naast de sterke positie op de studieboekenmarkt geeft Wolters Samsom een lange reeks van gespecialiseerde vakbladen voor allerlei beroepsgroepen (‚Adformatie') uit.

Nieuwe expansie-mogelijkheden worden gezocht in enerzijds het organiseren van opleidingen en trainingen (ISW) en anderzijds moderne informatieverstrekking via databanken en nieuwe media.

De contacten met Kluwer lagen voor de hand. Kluwer - in 1889 opgericht - is een prachtige aanvulling op het Zwolse bedrijf. De Deventer uitgeverij heeft met name een fameuze naam op het gebied van wetenschappelijke, fiscale en juridische uitgaven.
Daarnaast is Kluwer ook publieksgerichter dan Wolters Samsom. Het Deventer bedrijf bezit een aantal regionale dagbladen en geeft verder het bekende woordenboek van Van Dale, encyclopedieën en literaire boeken - ondermeer Bert Bakker, Veen, Zomer & Keuning - uit.

Kluwer bezit daarnaast een groot aantal bekende boekhandels zoals die van Scheltema Holkema Vermeulen in Amsterdam.

Sinds vorig jaar is de van Nijverdal Ten Cate aangetrokken J. Alberdingk Thijm topman van Kluwer. Hij viel direct met zijn neus in de boter. Aan de ene kant waren al gesprekken met Wolters Samsom gaande over een mogelijke fusie en aan de andere kant stond ook Elsevier-topman Pierre Vinken al regelmatig op de stoep om over een mogelijke overname te praten.
Al deze gesprekken werden door Alberdingk Thijm echter op de lange baan geschoven totdat Elsevier plotseling de knuppel in het hoenderhok eooide.

Meerderheid Wolters in Kluwer geëffectueerd

De mededeling namens Samsom en Kluwer van 31 juli aangaande de fusie tussen beide uitgeverijen was gebaseerd op een telling van toezeggingen van aandeelhouders Kluwer, niet op de grondslag van ingeleverde aandelen.

Meer details werden door Wolters Kluwer op 14 augustus bekendgemaakt.

Aan Wolters Kluwer NV zijn 1.275.593 aandelen Kluwer geleverd. Dat is 51 procent van het totaal. Op grond van onherroepelijke toezeggingen van beursleden wordt rekening gehouden met levering van nog enkele duizenden aandelen. De fusie tussen Wolters en Kluwer kan dus worden gerealiseerd.

Wolters Kluwer is zoals aangekondigd de nieuwe naam van Wolters Samsom, al is voor het uitwerken van de fusieplannen tussen Wolters Samsom en Kluwer nog een periode van zes maanden uitgetrokken.

Ook op de beurs is Wolters Kluwer de nieuwe naam. Vanaf 14 augustus zijn de nieuwe certificaten Wolters Kiuwer op de beurs genoteerd, die zijn uitgegeven tegen omwisseling van de aandelen Kluwer die Wolters heeft gekocht.
Voorlopig zijn in notering gekomen 2.160.486 gewone certificaten Wolters Kluwer en 1.080.243 miljoen cumulatief preferente certificaten.

Aangezien Wolters twee gewone en een preferent certificaat plus 50 gulden in contanten bood per aandeel Kluwer, staan deze nieuwe stukken tegen 1.080.243 aandelen Kluwer, iets meer dan 40 procent van alle aandelen Kluwer. De reeds uitstaande certificaten Wolters Samsom zullen vanaf nu gewoon beschouwd worden als certificaten Wolters Kluwer. De naam Wolters Samsom is van de beurs verdwenen. Hetzelfde geldt voor de achtergestelde obligatielening van Wolters Samsom, die op de beurs is genoteerd. Houders van deze stukken hoeven ze dus niet om te wisselen.
De notering van Wolters Kluwer loopt net als die van Kluwer van 10.00 uur tot 16.30 uur. Wolters Samsom was van 11.30 tot 16.30 in notering.

Elsevier heeft niet gezegd openbaar te zullen maken hoeveel aandelen Kluwer zijn gekocht. Wel heeft Elsevier beloofd dit aan de Vereniging voor de Effectenhandel, het bestuur van de Amsterdamse beurs, te zullen vermelden.

OOST-EUROPA

POLEN

AMNESTIEWET (VERVOLG). LIPINSKI OVERLEDEN. SOLIDARITEIT ZET STRIJD VOORT. CONGRES OPZZ. VORMING CONSULTATIEVE RAAD. SANCTIES TEGEN POLEN OPGEHEVEN. NIEUWE PRIJSVERHOGINGEN. DERDE PAUSBEZOEK

Het voorgaande verslag over de ontwikkelingen in Polen eindigde met het bericht over de nieuwe amnestiewet, die op 17 juli 1986 door de Sejm was aangenomen, en de resultaten van deze wet.

In het *NRC/H'blad* van 15 september 1986 analyseerde Peter Michielsen de motieven die geleid hadden tot de verrassende vrijlating van alle politieke gevangene, dat wil zeggen van diegenen die naar het oordeel van het bewind aanspraak maakten op die status.

De beslissing is Jaruzelski's manier om aan te sturen op datgene wat hij onder dialoog en verzoening verstaat. Men kan niet zeggen dat de partijleider-president-generaal sinds de uitroeping van de staat van beleg in december 1981 niet naar dialoog en verzoening heeft gestreefd. Dat heeft hij wel degelijk – maar met dialoog en verzoening heeft de generaal altijd iets anders bedoeld dan de kerk, de onderdrukte oppositie en een grote meerderheid van het volk, dat eind 1981 zijn belangrijkste spreekbuis, Solidariteit, was afgenomen en dat zich uit wrok massaal van Jaruzelski heeft afgekeerd. In Jaruzelski's ogen konden (en kunnen) dialoog en verzoening slechts een proces vormen dat zich voltrekt op de voorwaarden en volgens de spelregels van de partij en dat uitsluitend kan leiden tot instemming met zijn, Jaruzelski's, beleid.

Kerk en oppositie dachten (en denken) daar anders over Zij zien dialoog en verzoening als een partnerschap. een proces van geven en nemen, met Jaruzelski's partij aan de ene kant en de in december 1981 aan de kant gezette leiders van Solidariteit aan de andere. Een dialoog zonder mensen als Walesa, Kuron, Michnik, Geremek, Bujak en de andere geheime helden van het politiek bewuste deel van het Poolse volk zou immers nooit tot verzoening kunnen leiden.
Alle pogingen van Jaruzelski om op zijn voorwaarden een dialoog op touw te zetten zonder die taboeverklaarde leiders zijn mislukt. De oprichting van massa-organisaties als Pron en de nieuwe vakbonden, pseudo-inspraak, de ene amnestie na de andere, een verbetering van de materiële verzorging – het heeft allemaal niet geleid tot een doorbreking van de patstelling die sinds eind 1981 bestaat.

De vrijlating van de politieke gevangenen is waarschijnlijk een laatste poging van Jaruzelski duidelijk te maken dat hij eerlijk is in zijn streven naar een verzoening. Hij heeft die verzoening hard nodig om de wurgende politieke en economische impasse waarin Polen zich nu al jaren bevindt, te doorbreken. De generaal geeft de Polen hun gevangen helden terug, het op één na mooiste cadeau dat hij kan aanbieden. Het mooiste cadeau, een echte dialoog kan Jaruzelski niet aanbieden: dat immers zou een ideologisch onaanvaardbare ontkenning betekenen van de motieven voor de coup van

Solidariteit-activisten worden enthousiast begroet bij de St. Brygidakerk in Gdansk, waar zij op 17 augustus 1986 een mis bijwoonden ter herdenking van de stakingen van 1980. In het midden (met hand aan de hals) Adam Michnik. Links Bogdan Lis en Jacek Kuron, die het V-teken maakt. Rechts de echtgenote van de nog gevangen zittende Bogdan Borusewicz, Alina, en geheel rechts Lech Walesa.

december 1981 en de hele periode van „normalisatie" die daarop is gevolgd. Jaruzelski zou naar binnen en naar buiten toe alle geloofwaardigheid verliezen als hij aan een onderhandelingstafel zou plaatsnemen met taboefiguren als Walesa, Bujak en Kuron.

De vrijlating als second best alternative is echter meer dan een wanhopige poging aansluiting te vinden bij een tot apathisch afwachten overgegaan volk, meer dan een handreiking alleen. De vrijlating is ook een teken van kracht van de generaal. Dat geldt niet eens zozeer ten aanzien van de Bujaks en de Frasyniuks die nu zijn vrijgekomen, maar vooral ten aanzien van de orthodoxen en dogmatici binnen de partij en de geheime politie. Zij immers slaan de vrijlatingen knarsetandend gade: de belangrijkste vijanden van het bewind, de hoofdschuldigen aan het partij-échec van 1980-1981 gaan nu zomaar vrijuit. Dat moet voor de politie buitengewoon pijnlijk zijn: een man als Bujak heeft als meestgezochte man van Polen 4 1/2 jaar lang een loopje genomen met het hele opsporingsapparaat: en dan wordt hij eindelijk gepakt – het belangrijkste succes van de geheime politie in al die jaren – en prompt laat het regime hem weer lopen.
Dat Jaruzelski zich zulke gevoelens van wrok kan permitteren, dat hij de dogmatici en de geheime politie zo kan vernederen, illustreert na het partijcongres van juni en de lof van Gorbatsjow aan zijn persoon nog eens zijn machtspositie. De geheime politie en de dogmatici stellen in het Polen van vandaag weinig meer voor. De politie is als politieke macht van betekenis uitgeschakeld na de moord op de priester Jerzy Popieluszko en de dogmatici vonden hun Waterloo uiterlijk in de aanloop tot het partijcongres, toen hun belangrijkste vertegenwoordigers niet eens meer in het Centraal Comité kwamen.

Jaruzelski is, althans voelt zich onaantastbaar. De vrijlating van de gevangenen kan hem geen schade toebrengen. want de oppositie is geen georganiseerde macht meer en zijn dogmatische critici is het zwijgen opgelegd. De vrijlating kan de generaal echter wel voordeel opleveren. als signaal dat hij liever met dan zonder het tot zwijgen gebrachte volk regeert en dat hij bereid is de muur van wantrouwen, woede en argwaan te slechten die hij zelf op **13** december 1981 heeft opgetrokken. Of dat gebeurt, hangt af van de vraag of Jaruzelski's definitie van verzoening algemeen ingang vindt.
Erg waarschijnlijk is dat overigens niet. De oppositie en de kerk hebben dankbaar op de amnestie gereageerd – maar niet zo dankbaar dat ze hun verlangens inslikken en met de generaal op pad gaan. Integendeel: de strijd gaat, zo hebben devrijgelaten opposanten laten weten, gewoon door, en als het moet wil Bujak, zo heeft hij na zijn vrijlating gezegd, ook wel weer onderduiken. En zo lijkt ook deze laatste poging van Jaruzelski te mislukken: een nieuwe slag in het water. En meer cadeaus heeft hij echt niet meer weg te geven.

Edward *Lipinski* overleden

Op 13 juli 1986 overleed in Warschau op 97-jarige leeftijd Edward Lipinski, een vooraanstaand econoom en een van de belangrijkste figuren van de Poolse oppositie. In het *NRC/H'blad* van 14 juli 1986 wijdde Peter Michielsen de volgende necrologie aan hem:

Socialist, econoom en opposant. het zijn de trefwoorden die bij uitstek van toepassing zijn op de op 18 oktober 1888 iri Nowe Miasto geboren Lipinski, die al op zijn zestiende in 1904, deelnam aan protestacties tegen de Russiscne overheersing van Polen.
Lipinski studeerde in Leipzig en Zurich en richtte in 1927 een economisch onderzoekinstituut op waarvan hij tot de oorlog directeur bleef. Na de oorlog werd hij hoogleraar in achtereenvolgens Lodz en Warschau, directeur van de Nationale Economische Bank. directeur van het Nationaal Economisch Instituut en deken van de economie-faculteit in Warschau.
Het zal wel altijd een raadsel blijven waarom Polen na de oorlog de meest briljante economen van heel Oost-Europa heeft voortgebracht en zich anderzijds van alle andere Oosteuropese landen het minst van hun theorieën heeft aangetrokken. Mensen als Oskar Lange, Kalecki, Bobrowski, Brus en Lipinski waren in de jaren vijftig en zestig tot ver over de Poolse grenzen bekend en geëerd. Zij stippelden de hervormingskoers uit die een eind moest maken aan de verstikkende centralisatie van het stalinisme - een koers die in variërende mate in Tsjechoslowakije (1968), de DDR en Hongarije in praktijk is gebracht maar die in Polen door Gomulka en later door diens opvolger Gierck in essentie werd genegeerd, met fatale gevolgen in 1968. in 1970, in 1976, in 1980-81, en eigenlijk nog steeds, elke dag.
Maar Lipinski was meer dan alleen maar econoom. In 1975 brak hij met de partij waar-

Edward Lipinski, hier op een archieffoto uit september 1981, toen hij tijdens het eerste nationale congres van Solidariteit de opheffing van de KOR bekendmaakte.

van hij na de oorlog lid was geworden. Een jaar later was hij een van de belangrijkste leiders van het KOR, het Comité voor Sociale Zelfverdediging. dat in zijn Warschause flat, direct tegenover de Rakowiecka-gevangenis, werd gesticht. Het KOR, na de arbeidersopstand van Radom en Ursus opgericht om de vervolgde arbeiders materieel en juridisch bij te staan, heeft een sleutelrol gespeeld bij de ontwikkelingen die in 1980 leidden tot de oprichting van Solidariteit. Het steunde op twee pilaren: enkele algemeen geëerde leidende intellectuelen, zoals Lipinski, de schrijver Jerzy Andrzejwski en de actrice Halina Mikolajska. boden het bescherming, want in het Polen van nu, met zijn grote eerbied voor vooraanstaande intellectuelen, is optreden tegen andersdenkenden van die statuur niet goed mogelijk. Anderzijds konden onder hun bescherming jongeren als Jack Kuron, Adam Michnik en Jan Litynski, die de studentenopstand van 1968 hadden overleefd, het eigenlijke werk doen.

KOR, de eerste organisatie van andersdenkenden die een band schiep tussen ontevreden intellectuelen en ontevreden arbeiders heeft Solidariteit niet gemaakt, maar wel sterk bijgedragen tot het ontstaan van de vrije vakbond en dank zij het blad Robotnik de aard van Solidariteit beïnvloed. Lipinski was niet voor niets als speciale eregast op het eerste congres van Solidariteit degene die de opheffing van het KOR bekendmaakte (zie pag. 20412-1982). Enkele maanden later greep Jaruzelski in en werd de staat van beleg afgekondigd en Solidariteit geschorst. Voor Lipinski was daarmee de kous niet af: hij heeft ook de afgelopen jaren tegen het regime geageerd, onder andere, na de moord op Jerzy Popieluszko, door de oprichting van speciale commissies ter bundeling van informatie over schendingen van de mensenrechten. Vorig jaar nog uitte hij scherpe kritiek op de nieuwe wet op het hoger onderwijs, waarmee het bewind zijn controle op het onderwijs vergroot: ,,De wetenschap eindigt als mond en gedachten worden voorzien van een muilkorf." En dit jaar nog was hij een van de 76 intellectuelen die opriepen tot vrijlating van politieke gevangenen. ,,Ikzie de zaken over het algemeen duister in. Ik zie geen toekomst, geen verandering in de Poolse situatie en geen mogelijkheid van verandering," zei hij in januari tegen een correspondent van Reuter.
Ondanks die acties bleef ook het regime Lipinski met groot respect bejegenen. Lipinski kreeg in 1984 in een interview met het blad Zycie Warszawy alle ruimte om voor hervormingen te pleiten. Gevangen gezet is hij nooit; in 97 jaar heeft hij maar drie dagen gevangen gezeten: in 1906. Sterker nog: toen hij een maand geleden ziek werd, werd hij opgenomen in een staatsziekenhuis waar gewoonlijk alleen staatsfunctionarissen worden behandeld. Daar is Lipinski gisterochtend in zijn slaap gestorven, de grand old man van de Poolse oppositie.

Honderden Polen gevangen wegens afwijzing militaire eed

Twee leiders van de illegale pacifistische organisatie Vrijheid en Vrede, Jacek Czaputowicz en Piotr Niemczyk, deden op 22 sept. 1986 een beroep op de Poolse regering alternatieve dienstplicht toe te staan en dienstweigeraars in de gelegenheid te stellen dienst te doen in organisaties van de gezondheidszorg of de milieubescherming. Czaputowicz en Niemczyk, die kort daarvoor waren vrijgekomen in het kader van de amnestie van 22 juli 1986, verklaarden daarbij dat in Polen nog honderden mensen gevangen zaten wegens hun weigering de militaire eed af te leggen of wegens dienstweigering. Volgens hen betekende de eed, die Poolse recruten na hun eerste opleiding van drie maanden moesten afleggen en waarin zij zworen ,,de vrede onophoudelijk te verdedigen" in een broederlijk bondgenootschap met de Sowjet-Unie, een ,,schending van de mensenrechten". ,,De eed verplichtte in 1968 Poolse militairen tot het deelnemen, samen met het Sowjet-leger, aan de invasie van Tsjechoslowakije en bracht hen in 1980 in actie tegen de arbeiders (in de Oostzeesteden)", aldus Niemczyk. De weigering de eed af te leggen werd gezien als dienstweigering en leidde automatisch tot juridische vervolging.

Oprichting bovengrondse Voorlopige Raad van Solidariteit

Op 31 sept. 1986 werd in Warschau de oprichting bekendgemaakt van een Voorlopige Raad van Solidariteit, die voortaan bovengronds zou opereren. Zbigniew Bujak, de oud-leider van de TKK (Voorlopige Coördinatiecommissie), het bestuur van de ondergrondse Solidariteit, verklaarde op een persconferentie dat de Raad uit 7 personen bestond, van wie er 5 in het verleden ondergronds hadden gewerkt: Zbigniew Bujak, Bogdan Borusewicz, Wladyslaw Frasyniuk, Tadeusz Jedynak, Bogdan Lis, Janusz Palubicki en Jozef Pinior.

Om aan te geven dat het ondergrondse werk was beëindigd doken op Bujaks persconferentie twee leden op van de TKK, Wiktor Kulerski (na Bujaks arrestatie op 31 mei 1986 diens opvolger als TKK-leider) en Jan Litynski.
Hoewel Lech Walesa geen deel uitmaakte van de Voorlopige Raad was zijn positie als leider van Solidariteit onaangetast. Tot de oprichting van de Raad was besloten in onderling overleg tussen Walesa en andere oppositieleiders. Terwijl Bujak in Warschau sprak, gaf Walesa in Gdansk een persconferentie. Hij zei dat de nieuwe Raad de weg moest effenen voor de herrijzenis van Solidariteit; wanneer dat werd toegestaan zou de TKK worden opgeheven. Voorlopig zou het door de TKK gevormde netwerk van ondergrondse drukkerijen blijven bestaan om de Voorlopige Raad logistiek te steunen.
Regeringswoordvoerder Jerzy Urban sloot elke erkenning van een nieuwe structuur van Solidariteit en elke dialoog met Walesa uit. ,,Solidariteit bestaat niet. Elke poging haar te doen herleven is illegaal", aldus Urban. Hij noemde Walesa ,,een privé-persoon" en met privé-personen, zo zei hij, ,,praat de regering niet".

Op 9 okt. 1986 werd de Voorlopige Raad van Solidariteit verboden door de sociaal-economische raad van de provincie Gdansk, het overheidsorgaan dat zich onder meer bezighield met de legalisering van door particulieren opgerichte organisaties. Lech Walesa en de leden van de Raad werden van het verbod op de hoogte gesteld in een document van de autoriteiten in Gdansk, waarin werd gesteld dat de Raad een gevaar opleverde voor de openbare orde en in strijd was met de Poolse wet.

De Voorlopige Raad functioneerde als een overkoepelend orgaan boven nieuw te vormen provinciale besturen van de vrije vakbond in de tien regio's van Polen. Sinds 31 september waren regionale afdelingen gevormd in Warschau, Lublin, Katowice en Lodz. Een aantal leden van deze provinciale besturen was inmiddels voor verhoor bij de provinciale overheid ontboden. Ook Walesa en de andere leden van de Voorlopige Raad hadden bij de openbare aanklager in hun woonplaatsen moeten verschijnen.

Ondergrondse zet activiteit voort

Op 12 okt. 1986 had Walesa een geheime ontmoeting met de leden van de Voorlopige Coördinatiecommissie (TKK). In een verklaring, die een dag later werd overhandigd aan correspondenten in Warschau, liet de TKK weten dat zij haar ondergrondse activiteit zou voortzetten aangezien de situatie in Polen de vrije vakbond niet de mogelijkheid bood legaal te opereren.

De TKK was van plan nauw samen te werken met de nieuwe regionale afdelingen van Solidariteit en zou eventueel de leiding in de afdelingen overnemen als de bovengronds werkende bestuursleden werden gearresteerd.

Tijdens de bijeenkomst met Walesa was besloten dat twee TKK-leden, Marek Muszynski en Jan Andrzej Gorni, die resp. sinds april 1983 en sinds jan. 1986 ondergronds hadden gewerkt, zouden profiteren van de amnestie die illegaal werkende activisten van Solidariteit was aangeboden. De identiteit van de TKK-leden die nog in de illegaliteit werkten - de regionale leiders van Wroclaw, Katowice, Krakow, Gdansk, Szczecin, Torun-Bydgoszcz en Lodz - was geheim.

Wiktor Kulerski, een van de eerder opgedoken leiders van de Poolse ondergrondse, had op 6 oktober van de openbare aanklager in Warschau te horen gekregen dat een juridisch onderzoek tegen hem was begonnen op grond van zijn lidmaatschaw van een verboden organisatie. Ook Jan Litynski, die net als Kulerski bijna 5 jaar ondergedoken had gezeten, had een oproep gekregen bij de openbare aanklager te komen.

Oprichting Voorlopige Raad van Plattelands-Solidariteit

Voormalige activisten van Solidariteit maakten tijdens een persconferentie in een appartement in Warschau op 23 nov. 1986 bekend, dat door ongeveer 30 boeren, die verscheidene regio's van het land vertegenwoordigden, een Voorlopige Raad van Plattelands-solidariteit was opgericht. ,,Onze economie staat op het laagste niveau sinds 40 jaar". aldus Jozef Teliga, een van de oprichters. ,,Nu steeds meer land de boeren wordt ontnomen, staat Polen voor een voedselcrisis en een ecologische catastrofe. Wij hebben besloten te handelen om de voortdurende achteruitgang van het land tegen te gaan". Volgens de activisten kon de privé-landbouw zich onder de voortdurende dreiging van de collectivisering niet ontwikkelen en werd zij eveneens bedreigd door de massale trek van jongeren naar de steden.

Het tweede congres van de officiële Poolse vakbond OPZZ werd van **25-30** november 1986 gehouden in Warschau. De herkozen voorzitter Alfred Miodowicz spreekt het congres toe.

Strafvermindering voor moordenaars Popieluszko

Regeringswoordvoerder Jerry Urban maakte op 14 okt. 1986 bekend dat drie van de vier leden van de geheime politie, die waren veroordeeld wegens de moord op de priester Jerzy Popieluszko in okt. 1984 (zie pag. 477/1 e.v.) in het kader van de amnestie van juli 1986 aanzienlijke strafvermindering kregen. Weliswaar sloten de amnestiebepalingen strafvermindering voor wegens moord veroordeelde gevangen uit, maar in ,,uitzonderlijk gerechtvaardigde gevallen" kon het Hooggerechtshof van die bepaling afwijken. De voormalige kolonel van de geheime politie Adam Pistruszka, die was veroordeeld tot 25 jaar gevangenisstraf, kreeg een strafvermindering van 10 jaar. De voormalige luitenant Leszek Pekala zag zijn straf verminderd van 15 tot 10 jaar en zijn oud-collega Waldemar Chmielewski hoefdeniet 14 maar slechts 8 jaar uit te zitten. De strafvermindering gold niet voor de vierde veroordeelde in de zaak-Popieluszko, hoofddader Grzegorz Piotrowski, die tot 23 jaar was veroordeeld.
De moord op Jerzy Popieluszko werd op 19 oktober in Warschau tijdens twee herdenkingsmissen door zo'n 20.000 mensen herdacht.

Tweede congres OPZZ

Van 23-30 nov. 1986 vond in Warschau het tweede congres plaats van de OPZZ, de officieel toegestane Poolse vakbondsorganisatie. Aanvankelijk had het congres zich akkoord verklaard (met 9 stemmen tegen en 42 onthoudingen van de 1480 stemmen) met de uitspraak dat de afgevaardigden van de 26 bedrijfstakgewijze georganiseerde vakbonden de ,,enigevertegenwoordigers van de nieuwe syndicaten" waren die na het onwettig verklaren van de onafhankelijke vakbeweging Solidariteit op 8 okt. 1982 nog in Polen bestonden. De afgevaardigden drukten echter, geleid door het hoofd van de lerarenvakbond, hun bezorgdheid erover uit dat de vakbondsleden de voorgestelde verandering zouden opvatten als een poging om de rechten van individuele fabrieks- en bedrijfsbonden te beperken teneinde terug te keren tot het model dat voor 1980 bestond, namelijk een centraal-gecontroleerde vakbeweging. Er bestonden in Polen ongeveer 4000 kleine vakbondscellen in kleine ondernemingen, die niet behoorden tot de OPZZ.

Verscheidene afgevaardigden wezen erop dat de statutenwijziging, waarbij de OPZZ tot enige vertegenwoordiger van de vakbeweging werd verklaard, strijdig was met de ,,vrijheid van vereniging" die door de Poolse grondwet werd gegarandeerd. Met het argument dat de wijziging ,,onder druk van een politieke beslissing" was afgedwongen, werd ze vervolgens teruggenomen.
Aan het slot van het congres werd Alfred Miodowicz herkozen als voorzitter. Hij kreeg 61% van de stemmen, tegen zijn rivaal Jan Malinowski 11%. Bijna 30% van de afgevaardigden onthield zich van stemming uit protest tegen het feit dat Miodowicz in juli 1986 lid was geworden van het Politburo van de communistische partij, terwijl hij was aangebleven als voorzitter van de vakbondsorganisatie.

In resoluties die het congres had aangenomen werd kritiek geuit op het onvermogen van de Poolse regering om effectievere maatregelen te nemen tegen de economische crisis van het land en bij de oplossing van huisvestings- en milieuproblemen.

Vorming Consultatieve Raad

President Wojciech Jaruzelski maakte op 6 dec. 1986 de vorming bekend van een Consultatieve Raad met 56 leden, onder wie diverse prominente onafhankelijke persoonlijkheden. De raad moest de regering van advies dienen op het gebied van de sociale en economische politiek. Jaruzelski noemde de raad een ,,kerstcadeau aan het Poolse volk" (6 december is de dag waarop de Polen elkaar traditioneel de kerstcadeaus geven) en hij sprak van een ,,historisch experiment". De raad zou volgens hem de ,,uiteenlopende meningen" in Polen weergeven en een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de nationale verzoening die de regering nastreefde en aan de ,,mobilisatie van de natie" ter oplossing van de economische en sociale problemen.
In het *NRC/H'blad* van 9 dec. 1986 analyseerde Peter Michielsen het ,,cadeau" van de president als volgt:

> Met de vorming, op 6 december. van een Consultatieve Raad die de regering bij de uitstippeling van een politiek. economisch en sociaal beleid op lange termijn terzijde moet staan heeft dc Poolse leider Wojciech Jaruzelski, eigenlijk voor het eerst in jaren, een slag gewonnen in zijn pogingen, de politieke impasse in Polen te doorbreken. Hoe belangrijk die gewonnen slag is. zal echter nog moeten blijken.
> Zesenvijftig prominente Polen zijn ingegaan op zijn uitnodiging om in de raad zitting te nemen. Zij mogen in het vervolg van tijd tot tijd hun

zegje doen over de plannen van de regering; door ook niet-partijleden, onafhankelijken en zelfs politiek andersdenkenden in de raad op te nemen hoopt Jaruzelski niet alleen meer aansluiting te vinden bij dat - nog steeds zeer omvangrijke - segment van de Poolse bevolking dat zich afzijdig houdt van het politieke gebeuren of dat ronduit tegen hem is, hij wil naar eigen zeggen ook meer informatie krijgen over wat dat volk wil en accepteert. Aldus past de vorming van de raad in het kader van Jaruzelski's streven naar legitimiteit, toenadering en verzoening.
Die verzoening wordt de generaal door de hardnekkige Polen nu al jarenlang onthouden, alle cadeaus van het bewind tot spijt, of het nu ging om prachtige loonsverhogingen of ruimte voor economische privé-activiteit, om een relatieve persvrijheid of om de vrijlating van alle politieke gevangenen.

Of de Poolse leider er nu in slaagt door de vorming van de Consultatieve Raad zijn bewind een bredere basis te geven en de langverbeide verzoening te bewerkstelligen, is nog maar de vraag. Jaruzelski zelf gaf op 6 december hoog op van dit ,,experiment in socialistische democratie''. Een raad als deze, met zeventig procent niet-communisten, met prominente katholieken en zelfs met oud-leden van Solidariteit, is nergens in Oost-Europa te vinden, zo betoogde de partijchef.
Dat is waar, maar of de Polen dat als argument accepteren is een tweede. Er zitten onafhankelijke intellectuelen in de raad, maar erg representatief is die daardoor nog niet. Een onbekend - maar zeker niet gering - aantal door Jaruzelski aangezochte onafhankelijken heeft de uitnodiging van de hand gewezen. Hun belangrijkste bezwaar was de vrees dat - na de ,,nieuwe'' vakbonden en de massa-organisatie Pron - weer een lichaam wordt geschapen dat formeel onafhankelijk en representatief heet te zijn maar dat als façade alleen maar Jaruzelski's heerschappij helpt legitimeren. De raad, aldus de weigeraars, suggereert democratie waar geen democratie is en verandering waar niets verandert. Er was bovendien geen garantie dat de raadsleden toegang krijgen tot de noodzakelijke economische en sociale gegevens en dat hun mening ongecensureerd in de pers wordt gepubliceerd.

Onder degenen die weigerden waren de katholieke journalist Jerzy Turowicz, Glemps adviseur (en ex-parlementslid) Stanislaw Stomma en de oud-adviseur van Solidariteit Andrzej Wielowiejski. De enige werkelijke criticus van het bewind in de raad is Wladyslaw Sila-Nowicki, een bekend advocaat van politieke gevangenen. Jan Kulaj, een oud-leider van Boerensolidariteit, en Stanislaw Zawada, een oud-activist van Solidariteit uit Nowa Huta, ook lid van de raad, kunnen nauwelijks opposanten worden genoemd, want beiden hebben Jaruzelski sinds de uitroeping van de staat van beleg gesteund. De enige onafhankelijke katholieke intellectuelen in de raad zijn Andrzej Swiecicki, voorzitter van de KIK (Club van Katholieke Intellectuelen) in Warschau, en Janusz Zablocki, ex-parlementariër.
Zo representatief is de raad dus niet. De vorming van de raad (Jaruzelski: ,,Geen ornamentele façade'') komt eigenlijk neer op een impliciete erkenning, door Jaruzelski, van het onrepresentatieve karakter van de vele vertegenwoordigende lichamen waarover het socialistische Polen al beschikte, van de partij, voorhoede van de arbeidersklasse, tot de nieuwe vakbonden, de Pron en het parlement. Al deze lichamen heten de bevolking dan wel belangrijke segmenten van de bevolking te vertegenwoordigen; dat er een Consultatieve Raad nodig wordt geacht betekent dat ook Jaruzelski beseft dat ze het niet doen.
Uiteindelijk is de raad door het grote aantal weigeraars al bij de vorming ervan gedegradeerd tot een lichaam dat vergelijkbaar is met de genoemde al bestaande alibi-instituten en dat tot de naarstig nagestreefde verzoening waarschijnlijk even weinig zal bijdragen als - bijvoorbeeld - het parlement, waarin ook één opposant en een handjevol onafhankelijken zitting hebben. En naar het parlement moet Jaruzelski nog luisteren; de mening van de nieuwe raad kan hij - en zal hij als ze hem niet bevalt - negeren, net zoals hij al sinds jaar en dag de conclusies negeert die het voortreffelijke Poolse bureau voor de statistiek telkens weer opstelt als het gaat om de mening van het volk over belangrijke politieke en economische ontwikkelingen. Een Consultieve Raad is als kerstcadeau een aardig idee, maar als de ervaringen van hel verleden niet bedriegen heeft Jaruzelski eerder zichzelf dan het Poolse volk een leuk instituut en een aardig ,,experiment'' cadeau gedaan. En daarmee is Polen het afgelopen weekeinde weinig opgeschoten in de richting van de doorbreking van de politieke impasse.

Zitting van het Centrale Comité over de economische situatie

Tijdens een tweedaagse zitting van het Centrale Comité, die op 16 en 17 dec. 1986 in Warschau werd gehouden, werd aangekondigd dat de overheidssubsidies op industriële en landbouwprodukten, grondstoffen en energie werden verminderd en dat een eind werd gemaakt aan de steun aan verlieslijdende bedrijven.
Volgens vice-premier Zbigniew Szalajda werden de subsidies op industriële produkten, die tot dan toe jaarlijks 7½ miljard dollar bedroegen, met 15% teruggebracht. ,,We zijn eveneens van plan de prijzen van grondstoffen, brandstoffen en energie aan te passen om ze in overeenstemming te brengen met de werkelijke kosten'', aldus Szalajda. De wijzigingen zouden leiden tot prijsverhogingen van gemiddeld 26%, maar de Polen zouden compensatie krijgen en de inflatie zou met 5% dalen. Marian Wozniak, de secretaris van het Centrale Comité belast met de economie, zei dat bedrijven ,,binnen de komende maanden'' gedwongen zouden worden rendabel te functioneren. Volgens hem wachtte zo'n 350 bedrijven een faillissement als zij niet ijlings het roer omgooiden.

Resterende Amerikaanse sancties tegen Polen opgeheven

Op 19 febr. 1987 maakte president Ronald Reagan de opheffing bekend van de laatste Amerikaanse sancties tegen Polen. De strafmaatregelen werden in 1981 en 1982 ingesteld als reactie op de afkondiging van de staat van beleg in Polen op 13 dec. 1981 (zie ook pag. 51013 e.v.). In de loop van 1983 en 1984 werden enkele van deze maatregelen geleidelijk ingetrokken. De resterende sancties betroffen de opschorting van de status van meest begunstigde natie en een verbod op het geven van kredieten en leningen.
De Poolse regeringswoordvoerder Jerzy Urbang af op 19 februari een verklaring uit waarin werd gesteld dat de opheffing van de ,,onwettige restricties'' - zoals de sancties in Polen steeds werden genoemd - de deur opende voor ,,de ontwikkeling van een wederzijds voordelige economische samenwerking die zal bijdragen tot een geleidelijke vermindering van de vele nadelige gevolgen''. In Warschau werd volgehouden dat de sancties de Poolse economie 15 miljard dollar schade hadden toegebracht. Waarnemers hadden hun twijfels over dit bedrag.
Lech Walesa noemde de opheffing van de sancties ,,een consequente voortzetting van het (Amerikaanse) beleid van steun aan de belangen van de Poolse natie''.
Speculaties over de opheffing van de resterende sancties waren toegenomen na een driedaags bezoek aan Polen, eind januari, van de Amerikaanse plaatsvervangende minister van buitenlandse zaken John Whitehead, het eerste Pools-Amerikaanse overleg op hoog niveau sinds de uitroeping van de staat van beleg. Whitehead had tijdens zijn bezoek van gedachten kunnen wisselen met Lech Walesa en met de Poolse primaat Jozef Glemp. In het onderhoud dat hij op 31 januari met partijleider Wojciech Jaruzelski had, beloofde deze onder meer dat in Polen ,,geen politieke arrestaties'' meer zouden worden verricht.

Protesten tegen nieuwe prijsverhogingn

Op 28 maart 1987 werden, direct na het sluiten van de winkels, de prijzen van een groot aantal basisproducten verhoogd. De voedselprijzen (met uitzondering van vlees) stegen met 9,6%, benzine met 25% en sigaretten en alcohol met 20%. In het communiqué waarin de regering de verhogingen aankondigde werd gesteld dat de voedselprijzen oorspronkelijk met 13% hadden moeten stijgen, maar dat de verhoging onder druk van de vakbonden was teruggebracht tot gemiddeld 9,6%. De federatie van nieuwe vakbonden OPZZ had gewaarschuwd dat scherpe prijsstijgingen tot confrontaties met arbeiders konden leiden en tot een te grote daling van de levensstandaard van de laagstbetaalden. De regering liet in haar communiqué weten het niet eens te zijn met de vakbonden. Volgens haar konden de concessies die zij onder druk van de vakbeweging had gedaan zeer negatieve gevolgen hebben voor het economisch herstel van Polen. De verhoging van de prijzen had ten doel deze meer in overeenstemming te brengen met de produktiekosten en de subsidies op voedselprodukten te verminderen.
Niet alleen de officiële vakbonden, maar ook de kerk en de oppositie uitten

scherpe kritiek op de prijsstijgingen, die in de praktijk hoger uitvielen omdat bedrijven, die hun prijzen zelf mochten vaststellen, ze met meer dan 9,6% verhoogden. Veel voedselprijzen stegen daardoor 25%.Elektriciteit, het openbaar vervoer, benzine, gas en kolen waren 25 tot 50% duurder geworden. Volgens de kerk en de oppositie zouden de verhogingen alleen geaccepteerd kunnen worden als ze gepaard gingen met dan wel deel uitmaakten van werkelijke economische hervormingen.
De Voorlopige Coördinatiecommissie van Solidariteit riep op 1 april op een ,,beslissende" staking te houden uit protest tegen de prijsverhogingen. Volgens de oproep moesten met de staking ,,onmiddellijke loonsverhogingen als compensatie voor de prijsstijgingen" worden afgedwongen. In de verklaring werd niet gezegd wanneer de stakingsacties zouden moeten plaatsvinden, maar Lech Walesa, die de oproep steunde, liet weten dat elke actie tevoren met pamfletten zou worden aangekondigd.

Senator Edward Kennedy in Polen

De Amerikaanse senator Edward Kennedy bracht van 22-25 mei 1987 een bezoek aan Polen.

Kennedy, die het land op uitnodiging van de Poolse regering bezocht. had bij twee eerdere gelegenheden geen toestemming gekregen naar Polen te komen. In nov. 1984 had de senator in Warschau de begrafenis van de vermoorde priester Jerzy Popieluszko willen bijwonen, en in dec. 1986 had hij aan twee prominente Poolse andersdenkenden, de historicus Adam Michnik en de voormalige leider van de ondergrondse Solidariteit Zbigniew Bujak, de Robert F. Kennedyprijs voor de Mensenrechten willen komen overhandigen. In beide gevallen was hem een visum geweigerd.

Op 22 mei ontving Bujak en Michnik in Warschau uit handen van Edward Kennedy de naar zijn broer vernoemde prijs, die in okt. 1986 niet alleen aan hen, maar ook - postuum - aan Jerzy Popieluszko was toegekend (zie pag. 833/2-1986). Kennedy, die vergezeld werd door een aantal leden aan zijn familie, woonde op 24 mei in Gdansk samen met Lech Walesa een mis bij ter nagedachtenis van zijn twee vermoorde broers John en Robert.
Een dag later drong hij er bij de Poolse regering op aan een gesprek te beginnen met Solidariteit teneinde het nationale akkoord te bereiken dat nodig was voor de opbouw van de Poolse economie.

Derde bezoek van paus Johannes Paulus II aan Polen

Paus Johannes Paulus II bracht van 8-15 juni 1987 een bezoek aan Polen. De twee eerdere bezoeken van de paus aan zijn vaderland hadden plaatsgevonden in juni 1979 (zie pag. 703/1 e.v.-1979) en in juni 1983 (zie pag. 411/2 e.v.)Het *NRC/H'blad* van 10 juni 1987 wijdde de volgende beschouwing aan het pausbezoek:

Jan Pawel II is voor de derde keer sinds hij tot paus werd gekozen in zijn vaderland Polen, en opnieuw gaat het om een Polen dat in alle opzichten is veranderd in vergelijking met de vorige keer dat hij er was. In 1979 ontdekten de miljoenen die voor ,,hun" paus de straat op gingen dat ze. samen, een autonome macht vormden. Die eerste reis werkte een gevoel van autonomie en kracht dat een jaar later bijdroeg tot de opkomst van de miljoenenbeweging Solidariteit.
De tweede reis, in 1983, was die van de troost. De staat van beleg had een eind gemaakt aan de hoop die door Solidariteit was belichaamd. De Polen waren hoos, beledigd, tcleurgesteld. Uit Rome kwam een Heilige Vader die de Polen niet was vergeten, die hen een hart onder de riem stak en die Jaruzelski streng toesprak.
De derde reis is er een naar weer een ander Polen. Politiek is het land moe, onverschillig en apathisch, economisch en sociaal is het geheel vastgelopen. Die problemenzijn zo nijpend dat, misschien wel voor het eerst sinds Gomulka's lente in 1956, het regime, de oppositie en de kerk op veel punten identieke belangen hebben. Maar was het toen de hoop die de drie partners samendreef, nu is het de wanhoop. De kerk wil rust en stabiliteit om zich weer primair te kunnen bezighouden met haar pastorale taak. De oppositie wil rust en stabiliteit in combinatie met economische hervormingen omdat een economisch failliet Polen nog slechter is dan een Polen zonder vrije vakbonden. En het bewind? Het bewind wil hervormen maar durft de koe niet bij de horens te vatten uit angst voor sociale onvrede, voor stakingen van degenen die de prijs voor de hervormingen zullen moeten dragen: de arbeiders.
Ondanks deze identieke doelstelling zijn de drie partners elkaar de afgelopen maanden niet of nauwelijks genaderd.
De Paus zal, net als in 1983, de naar schatting tien miljoen Polen die hem deze week zullen zien een hart onder de riem steken: troost in moeilijke tijden. Hij is Pool en realist genoeg om te beseffen dat, alle wederzijdse afkeer ten spijt, Polen alleen verder komt als het tot een bepaalde vorm van nationale verzoening komt. De paus is wegens zijn grote morele gezag waarschijnlijk de enige ter wereld die zo'n verzoening zou kunnen bewerkstelligen. Als hij er deze week in slaagt een bijdrage in die richting te leveren kan ziin bezoek even historisch worden als de beide vorige

Op 8 juni werd Paus Johannes Paulus II op het vliegveld Okecie bij Warschau begroet door de Poolse primaat, kardinaal Jozef Glemp, door president Wojciech Jaruzelski en door de voltallige regering.
Jaruzelski verwelkomde de paus officieel in het voormalige koninklijke paleis in Warschau, waar hij in een toespraak de 42 jaar durende communistische heerschappij verdedigde met het argument dat deze de Polen ,,de werkelijkheid van de sociale rechtvaardigheid" had gebracht. Hij gaf toe dat er sinds de uitroeping van de staat van beleg en het verbod van Solidariteit moeilijkheden waren bij het bereiken van ,,een nationaal akkoord", maar hij verzekerde de paus dat zijn bewind vastbesloten was sociale en economische hervormingen door te voeren.
De paus van zijn kant bond Jaruzelski op het hart de mensenrechten in acht te nemen. ,,Denk aan de mens, denk aan zijn onvervreembare rechten," aldus de paus in zijn rede, die net als die van Jaruzelski rechtstreeks op de televisie werd uitgezonden. Daarna trokken de paus en Jaruzelski zich terug voor een gesprek dat 70 minuten duurde.
Een dag later bezocht de paus het voormalige Concentratiekamp Maidanek bij Lublin, waar hij langdurig bad voor de slachtoffers van de nazi's en waar hij sprak met een overlevende van het kamp. In Lublin droeg de paus zijn eerste openluchtmis op sinds zijn komst naar Polen. Tijdens de mis, die door meer dan 1 miljoen mensen werd bijgewoond, werd een tiental spandoeken van Solidariteit getoond. De paus noemde in zijn preek de vrije vakbond herhaaldelijk. Ook stelde hij de menigte en de Poolse priesters de in 1984 ontvoerde en vermoorde priester Jerzy Popieluszko ten voorbeeld, die zijn leven gewijd had aan het dienen van de waardigheid van de mens.

Tijdens een bezoek aan de universiteit van Lublin stelde de paus dat zonder ,,authentieke universitaire autonomie de identiteit van de door diverse vormen van totalitarisme bedreigde samenleving niet kan worden gegarandeerd". Hij ging in zijn toespraak ook in op de problemen van de Poolse jeugd en op de noodzaak de mensenrechten in ere te houden, ondanks het feit dat die door ,,totalitaire systemen" in de wereld en de ,,consumptiebeschaving'' in de verdrukking dreigden te raken.

Op de derde dag van zijn bezoek aan Polen sprak de paus 's ochtends in Tarnow een menigte van een tot twee miljoen gelovigen toe tijdens een openluchtmis waarbij Karolinka Kozka zalig werd verklaard, een 16-jarig meisje dat in 1914 werd vermoord toen zij zich verzette tegen een Russische soldaat die haar aanrandde. Tijdens de plechtigheid brak de paus een lans voor Boerensolidariteit, zonder deze speciaal voor de boerenbevolking opgerichte, en later verboden bond overigens bij naam te noemen.

De paus stelde de ,,economische en morele crisis" in de Poolse landbouw aan de kaak en hekelde ,,slecht overwogen" experimenten in de collectieve sector en de discriminatie waarmee, ondanks voedseltekorten, de privéboeren te kampen hebben in vergelijking met de staats- en collectieve boerderijen. Die voedseltekorten, aldus de paus onder luid applaus, zijn een ,,schandaal". De akkoorden die in 1981 leidden tot de oprichting van Boerensolidariteit ,,mogen niet worden vergeten, ze moeten integendeel ten volle worden gerealiseerd," aldus de paus.

In het naburige Krakow werd de paus opgewacht door 2 miljoen mensen, die hem in de stad waar hij zelf vele jaren had gewoond een emotioneel welkom bereidden. Ook hier waren veel spandoeken van Solidariteit te zien. In een preek in de kathedraal van het Wawelkasteel riep de paus zijn landgenoten op geduldig te strijden ,,voor vrede en vrijheid'' en ,,aan een gezamenlijke toekomst te werken door middel van sociale solidariteit''. In de binnenstad van Krakow raakten die middag aanhangers van Solidariteit slaags met de oproerpolitie.

Ontmoeting met Walesa

In Gdansk had de paus op 11 juni een 35 minuten durende ontmoeting met de leider van Solidariteit, Lech Walesa, die vergezeld was van zijn vrouw Danuta en hun acht kinderen.
Een dag later legde de paus, buiten het vastgestelde programma om, bloemen bij het monument dat tegenover de Lenin-scheepswerf was opgericht ter nagedachtenis van de arbeiders die daar in 1970 bij een voedselopstand om het leven waren gekomen. Meer dan een miljoen mensen woonden daarna een mis bij, tijdens welke de kerkvorst zijn landgenoten voorhield dat zij recht hadden op ,,onafhankelijke en zelfbesturende'' vakbewegingen en waarbij hij de geldigheid onderstreepte van de Akkoorden van Gdansk, die de Poolse regering en Solidariteit in 1980 gesloten hadden. Na afloop werd door duizenden aanhangers van Solidariteit een demonstratie mars gehouden, die via hard politie-optreden uit elkaar werd geslagen.
Op de laatste dag van zijn bezoek gaf de paus tijdens een toespraak voor de Poolse bisschoppen in Warschau aan dat het Vaticaan in principe bereid was diplomatieke betrekkingen aan te knopen met de Poolse regering. In zijn rede had hij het niet over de door de Poolse kerk gewenste officiële erkenning door het communistische bewind, hetgeen altijd een voorwaarde was voor het aanknopen van diplomatieke betrekkingen. De politie was massaal aanwezig in de Poolse hoofdstad, waar de paus voor ruim 700.000 mensen een mis leidde, waarin hij bisschop Michal Kozal zalig verklaarde, die in 1943 in het concentratiekamp Dachau overleed.
's Ochtends had Johannes Paulus het graf van priester Jerzy Popieluszko bezocht en een gesprek gehad met diens ouders.

Vlak voor zijn vertrek sprak de paus een uur lang met de Poolse leider Wojciech Jaruzelski op het vliegveld van Warschau. Deze zei in zijn vaarwelspeech dat zijn regering streefde naar een ,,constructieve coëxistentie'' met de katholieke kerk. Hij zei dat de paus naar Rome terugkeerde met het beeld van zijn vaderland in zijn hart, maar zonder de problemen van Polen: ,,De natie blijft hier''. De paus laste daarop in zijn toespraak een zinsnede in waarin hij zei te hopen naar een Polen te kunnen terugkeren dat ,,het recht op vrijheid, op waarheid, op rechtvaardigheid en op liefde heeft''.

Paus Johannes Paulus II had op 11 juni 1987 in Gdansk een ontmoeting met Solidariteit-leider Lech Walesa.

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

MILITAIRE OPERATIES IN DE GOLFOORLOG

In aansluiting op het bericht van pag. 801 - 805 (1986) volgt hieronder een overzicht van diverse militaire operaties in de Golfoorlog tut eind 1986.

Stedenoorlog (mei - december 1986)

Vanaf medio juli 1985 was in de z.g. ,,stedenoorlog'' min of meer een de facto bestand in acht genomen, d.w.z. de luchtaanvallen op burgerdoelen in steden zoals die in de maanden april, mei en juni 1985 regelmatig hadden plaatsgevonden, waren vooralsnog meer incidenteel. Bovendien waren de aanvallen vanaf eind oktober 1985, althans volgens de berichten van de aanvallers, op specifieke, vooral economische doelen gericht.
Zo meldde Irak luchtaanvallen op olieraffinaderijen in Isfahan (18 maart 1986) - ongeveer 400 km over de grens - en Teheran (7 mei 1986). Iran beantwoordde de aanval op Teheran op 8 mei 1986 met een artilleriebeschieting van olie-installaties en een elektriciteitscentrale in de buurt van Basra en met een waarschuwing van president Ali Khamenei.
Bij een Iraakse luchtaanval op het station van Haft Tappeh bij Ahvaz werd op 14 mei 1986 volgens Iraanse berichten een passagierstrein getroffen. Zeker 77 personen zouden zijn gedood en 300 mensen zouden verwondingen hebben opgelopen. Irak gaf de aanval op 19 mei toe, maar stelde dat de bewuste trein troepen en militaire uitrusting vervoerde.
Voorts voerde de Iraakse luchtmacht op 9 juni 1986 aanvallen uit op het communicatiestation van Assadabad, dat satellietsignalen opvangt en doorgeeft; 48 uur nadien bleven de telex- en telefoonverbindingen van Iran met de buitenwereld verbroken.

Op 27 juni voerden Iraanse toestellen volgens Teheran aanvallen uit op olie-installaties ten noorden van Kirkoek. Daarop dreigde Irak met een hervatting van de stedenoorlog; het voerde naar eigen zeggen op 29 juni luchtaanvallen uit op o.a. twee communicatiestations in Iran. Maar volgens radio-Teheran vielen bommen op de dorpen Saadi en Abudi, waardoor 5 burgers werden gedood en 28 gewond.
Radio-Bagdad meldde dat het Iraanse communicatiecentrum van Assadabad ten gevolge van Iraakse luchtaanvallen op 2 juli in brand stond; Cyprus meldde

een onderbreking van de telecommunicatieverbindingen met Teheran gedurende enkele dagen.
Op 23 juli werden volgens *INA* Iraakse luchtaanvallen uitgevoerd op een wapenfabriek bij Teheran en een staalfabriek bij Isfahan.
Iraanse bronnen berichtten dat de Iraakse luchtmacht op 27 juli een aanval had uitgevoerd op de stad Arak (200 km ten zuidwesten van Teheran), waarbij 73 doden onder de burgerbevolking zouden zijn gevallen.
Bij een bombardement van de Iraakse luchtmacht op de stad Doroud (350 km ten zuidwesten van Teheran) zouden enkele dagen later 15 doden onder de burgerbevolking zijn gevallen. De Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani riep de Iraakse bevolking op de woongebieden bij alle economische en industriële centra in Irak te ontruimen met het oog op Iraanse raket- en artilleriebeschietingen.
Tussen 28 juli en 4 augustus voerde Iraanse artillerie acht dagen lang beschietingen op de Iraakse stad Basra uit. Op 7 augustus bestookte Iraanse artillerie volgens berichten uit Bagdad de Noordiraakse grensplaats Halabja met als gevolg 74 doden en 140 gewonden onder de burgerbevolking. Er volgden Iraakse vergeldingsaanvallen op Iraanse olieterminals (zie afzonderlijk bericht) en andere economische doelen.
Op 12 augustus schoot Iran een raket af op de olieraffinaderij Al Dowra aan de rand van de Iraakse hoofdstad Bagdad.

Op 12 september kwam opnieuw een Iraanse raket op Bagdad terecht. Dit maal zou een woonwijk zijn getroffen en er was sprake van 21 doden. Ook op 16 oktober kwam een Iraanse raket op Bagdad neer.
De Iraakse luchtmacht voerde in dezelfde periode vooral (vergeldings)aanvallen op economische doelen in Iran uit (zoals op 8 en 9 september op olieraffinaderijen bij Tabriz). Bij een Iraakse luchtaanval op twee fabrieken in Dezful werden volgens radio Teheran op 4 oktober 27 burgers gedood.
In november kwamen drie maal Iraanse raketten op Bagdad terecht (14, 22 en 26 nov.). De laatste maal zou grote schade in een woonwijk zijn aangericht; er werd melding gemaakt van 53 doden.
Ook de Iraakse luchtaanvallen duurden voort. Het Iraanse persbureau Irna meldde voorts dat bij een bombardement van de Iraakse luchtmacht op de stad Bakhtaran in het westen van Iran op 14 november 20 burgers werden gedood. In dezelfde stad zouden op 23 november door een bombardement van de Iraakse luchtmacht 98 mensen zijn omgekomen, terwijl in het naburige Islamabad-Gharb nog eens 14 burgers werden gedood. Eerder, op 20 november, zouden Iraakse luchtaanvallen op Ahvaz zeker 89 doden hebben gevergd.

Op 6 december voerde de Iraakse luchtmacht een aanval uit op de electriciteitscentrale van Dangha in Neka vlak bij de Kaspische Zee. Volgens de commandant van de Iraakse luchtmacht, luitenant-generaal Hameed Shaaban, vormde de operatie over een afstand van meer dan 1.000 km ,,een antwoord op beweringen van de vijand dat onze vliegtuigen in een Arabisch Golfland of in de lucht zijn bijgetankt toen ze Larak aanvielen''. Volgens Iraakse mededelingen werden die dag ook een kleinere krachtcentrale en andere economische installaties bij de stad Ahvaz aangevallen. maar volgens het Iraanse persbureau Irna waren in Ahvaz burgerdoelen onder vuur genomen waardoor onder de bevolking 114 doden waren gevallen.
Iran reageerde met vergeldingsacties. Zo werd de Iraakse havenstad Basra twee dagen lang met raketten bestookt. Volgens het Iraakse persbureau INA werden 59 mensen gedood.

Op 13 december voerde de Iraakse luchtmacht een aanval uit op het luchtverdedigingssysteem en de electriciteitscentrale van Teheran. Dit was voorzover bekend de eerste aanval op de Iraanse hoofdstad sinds mei.

Vervolgens vonden op 21, 22 en 23 december zware Iraakse luchtaanvallen plaats op Bakhtaran en Islamabad-Gharb. Volgens Irak ging het daarbij om militaire en economische doelen, maar volgens Iran werden woonwijken aangevallen en zouden meer dan 272 burgers zijn gedood.

Iraakse *luchtaanvallen* op Iraanse olieterminals. Iraanse aanval op *Kirkoek* betwist. Luchtaanval op olieplatform Aboe Dhabi. Tankeroorlog (tot eind 1986).

Begin 1986 voerde Irak luchtaanvallen uit op Iraanse olieterminals, waaronder het eiland Kharg waar tot eind 1985 de belangrijkste olielaadstations van Iran stonden en het kleinere terminal Ganaveh. Kharg was het doelwit op 10 januari en 3 februari 1986, Ganaveh op 23 januari en 3 februari 1986. (Zie pag. 804/1-'86).
Een woordvoerder van de verzekeringsmaatschappij Lloyd's in Londen wees op 7 augustus 1986 op het toenemend gevaar voor de scheepvaart in de Golf. Naar zijn zeggen waren sinds begin 1986 bij aanvallen op 49 koopvaardijschepen 23 zeelieden omgekomen, terwijl er tussen september 1980 en eind december 1985 in totaal 50 zeelieden waren omgekomen bij soortgelijke aanvallen op bijna 200 schepen. De woordvoerder wees op veranderingen in het patroon van de tankeroorlog aan beide kanten: Irak maakte nu gebruik van geavanceerde Mirage F-1 toestellen en een groter aantal Exocet-raketten; Iran zette helikopters in die opereerden vanaf boorplatforms vóór de kust t.b.v. aanvallen in het zuiden van de Golf. Overigens was het aantal tankers dat de Golf binnenvoer aanzienlijk toegenomen, wat verband hield met de lagere olie- en hogere vrachtprijzen, aldus de woordvoerder.

Scheepvaartdeskundigen in Bahrein meldden op 8 augustus dat de Iraakse luchtmacht de voorgaande maand zware schade had toegebracht aan de ,,shuttle" tankervloot van Iran, waarmee dit land olie overbrengt van de terminal op het eiland Kharg naar de terminals in het zuiden van de Golf op de eilanden Sirri en Larak. Van de elf tankers die voor dit doel werden gebruikt waren vijf uitgeschakeld, de laatste twee op 7 augustus: de Liberiaanse tanker Mistra (117.340 ton) en de Panamese tanker Magnum (141.640 ton). Overigens meenden de deskundigen dat de beschadigde ,,shuttle''-tankers binnen een maand weer in de vaart konden worden gebracht.

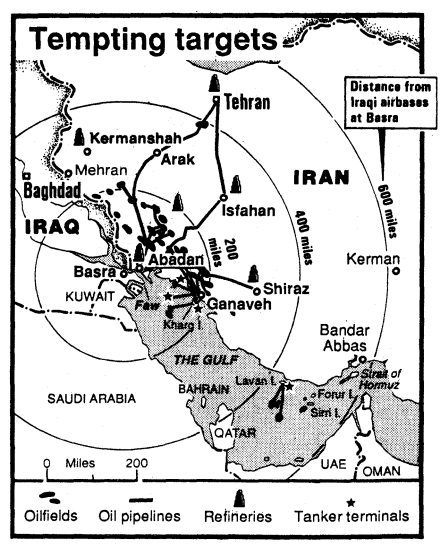

(The Economist 27-9-1986)

Op 12 augustus 1986 voerde de Iraakse luchtmacht voor het eerst een aanval uit op het eiland Sirri, in het zuiden van de Golf op 160 km van de Straat van Hormuz, waarop Iran geïmproviseerde olielaadstations had gebouwd. De Iraniërs, die er kennelijk van uitgingen

dat Sirri buiten het bereik van de Iraakse luchtmacht lag, hadden er nauwelijks luchtafweergeschut geplaatst, aldus *Jane's* Defence Weekly. Er volgden Iraanse beschuldigingen dat een andere Arabische Golfstaat de Iraakse toestellen op zijn grondgebied had laten landen om daar bij te tanken. Maar volgens Jane's had Irak de beschikking gekregen over Russische transportvliegtuigen van het type AN 12 CUB, die tot tankvliegtuigen waren omgebouwd zodat zij de Mirages F-1, die bij de aanval waren gebruikt, in de lucht van brandstof konden voorzien. Bij de Iraakse aanval werd naar verluidt zware schade aangericht aan de laadstations op Sirri, die tot dan toe per dag ca. 1,5 mln vaten olie verwerkten. Volgens waarnemers zou Iran zijn laadactiviteiten kunnen verleggen naar een ander eiland, t.w. Larak op ca. 250 km ten oosten van Sirri bij de Straat van Hormuz. De terminal Valfajr 2 bij Larak was eind juli voor gebruik gereedgekomen, maar kort erop waren de operaties daar gestaakt in verband met de ruwe zee (gevolg van de toen heersende moessonwind).

Door de Iraakse Mirages werden bij Sirri ook drie tankers beschadigd: de Iraanse Azarpad (233.788 ton), de op Cyprus geregistreerde Klelia (392.985 ton) en de Liberiaanse Venture (73.000 ton). Volgens de Financial Times (15-8) werden 16 bemanningsleden van de Azarpad gedood en werden twee van de Klelia vermist. Verzekeraars bij Lloyd's verhoogden de premies voor zevendaagse reizen naar Sirri van 0,25% naar 0,50% van de verzekerde waarde van de tanker, aldus een bericht van 13 augustus.

Op 21 augustus meldde de Financial Times dat Iran de grootste tanker ter wereld had gehuurd, de Seawise Giant (565.790 ton), om als drijvende opslagtank bij het eiland Larak te dienen (voor $ 13.879 per dag). Daar lagen de vorige dag 21 tankers te wachten om te worden geladen.

Inmiddels hadden recente Iraakse luchtaanvallen ook zware schade aangericht op het eiland Kharg (drie van de tien pieren waren nog operationeel) en op Sea Island (één pier).

Volgens schattingen uit Bahrein was de Iraanse olie-export toen teruggebracht tot minder dan 1,2 mln vaten per dag tegen 1,6 mln voor 12 augustus terwijl het OPEC-quotum 2,1 mln bedroeg. Voor de begroting van 1986 waren de olieinkomsten van Iran op $17 mrd geraamd, maar zij zouden volgens schattingen van medio augustus minder dan $ 7 mrd worden *(NZZ* 23-8-'86).

In de nacht van 1 op 2 september voerde de Iraanse marine een verrassingsaanval, ,,Kerbala 3'', uit op de niet meer gebruikte Iraakse olieterminal Al Ummaya. Dit platform in het noorden van de Golf diende de laatste tijd als radarstation voor de Iraakse luchtaanvallen op Iraanse oliecentra en tankers in de Golf. Volgens Iran werd Al Ummaya (of Khcr al-Amayya) veroverd en werd het nabijgelegen olieplatform Mina Al Bakr belegerd. Op 3 september meldde radio-Bagdad dat Al Ummaya door Iraakse troepen was heroverd, maar de Iraanse radio liet weten dat de Iraakse aanval was afgeslagen.

Op 16 september werden de Iraakse luchtaanvallen op het eiland Kharg na bijna twee maanden hervat. Bij een luchtaanval op 6 oktober werd volgens scheepvaartkringen zware schade aangericht. Een van de twee pieren aan de oostelijke kant van het eiland, waar tankers nog konden laden, zou nu zijn uitgeschakeld.

Op 11 oktober 's morgens meldde radio-Teheran dat Iraanse commando's en revolutionaire gardisten. bijgestaan door Iraakse Koerden, een vernietigende aanval hadden uitgevoerd op de olie-installaties bij Kirkuk (Noord-Irak). Maar buitenlandse verslaggevers, die door Irak naar het gebied werden overgevlogen, constateerden geen teken van schade aan de installaties. De Iraanse operatie ,,Fath 1'' zou een propagandamanoeuvre zijn geweest.

Op 15 november meldde Bagdad dat Iraakse vliegtuigen de vorige dag een Iraans olieplatform op het eiland Sassan, in het centrale deel van de Golf ter hoogte van Qatar, hadden vernietigd.

Op 25 november bombardeerde de Iraakse luchtmacht voor het eerst het Iraanse olielaadstation op het eiland Larak. Volgens Irak werd het gebouw van de terminal vernietigd evenals een aantal opslagtanks. Voorts werden zeker twee grote tankers geraakt.
Eerder die dag werd een booreiland in het olieveld Abu al Bakhoosh voor de kust van Aboe Dhabi (Verenigde Arabische Emiraten) door onbekende vliegtuigen met raketten bestookt, waardoor zeker vijf mensen werden gedood. Irak en Iran beschuldigden elkaar van verantwoordelijkheid voor de aanval. Lloyd's in Londen verklaarde echter dat het om Iraakse toestellen ging.

Oorlog te land (juli - *december 1986)*

Zoals eerder bericht (pag. 801/1-'86) slaagden Iraanse troepen er tijdens een nieuw offensief, ,,Kerbala 1'', in de Iraanse stad Mehran in de centrale sector op 1 juli 1986 te heroveren. De strijd in dit gebied duurde nog enige tijd voort en Iran claimde op 8 juli Iraaks grondgebied tegenover Mehran te hebben bezet. De Iraanse troepen zouden tot binnen negen mijl van de Iraakse stad Badrah zijn opgerukt. Het Iraanse persbureau Irna meldde op 10 juli de verovering van een gebied van 20 km² in Irak.

In de nacht van 31 augustus op 1 september lanceerde Iran een nieuw offensief, ,,Kerbala 2'', in de noordelijke sector van het front. Dit had kennelijk ten doel strategische hoogten in het gebied van Haj Omran (Koerdistan) te heroveren, waaronder de top van de Kardamand, die in april/mei 1986 na drie jaar Iraanse bezetting door Iraakse troepen was heroverd. Deze 2.000 meter hoge bergtop beheerst de vallei van Haj Omran, die de toegang vormt tot de steden Erbil, Salaheddin en Rawanduz in Iraaks Koerdistan. Irna meldde op 1 september dat de Iraanse troepen zeven strategische hoogten hadden veroverd, maar radio-Bagdad stelde dat het Iraanse offensief was ,,verpletterd".

Medio oktober werd gemeld dat Iraanse eenheden Iraakse posities op hoogten in de centrale sector tegenover Mehran hadden veroverd.

Op 24 december 's avonds lanceerde Iran naar eigen zeggen een ,,beperkt offensief", ,,Kerbala 4'', in het uiterste zuiden. Iraanse troepen voerden een aanval uit op vier strategische eilandjes in de delta van Shatt al-Arab - Umm al-Rassas, Umm al-Babi, Qate en Sohail - alsook op het gebied ten oosten van Basra.

Irak meldde op 27 december dat dit offensief volledig was afgeslagen.

Volgens Iraakse bekendmakingen waren bij de gevechten ruim 90.000 Iraniërs gedood of gewond. 32.344 daarvan waren gedood of gewond in de sector van het Iraakse zevende leger en 60.000 gedood of gewond in het gebied van het derde leger.

Iran sprak van 9.500 doden en gewonden onder de Irakezen en beide partijen zwegen over eigen verliezen. Er is geen mogelijkheid van onafhankelijke zijde het waarheidsgehalte van deze cijfers te toetsen, aldus *NRC/H'blad* (29-12-'86).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam - Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

INTERNATIONALISERING VAN DE GOLFOORLOG

Op 22 september zal de nooit verklaarde oorlog tussen Irak en Iran zijn achtste jaar ingaan, tenzij beide partijen alsnog gevolg geven aan de op 20 juli unaniem door de Veiligheidsraad aanvaarde resolutie 598, die verlangt dat ,,als eerste stap naar een regeling via onderhandelingen, Iran en Irak een onmiddellijk bestand in acht nemen. alle militaire acties te land, ter zee en in de lucht beëindigen, en alle troepen onverwijld terugtrekken naar de internationaal erkende grenzen."

Op 11 september 's avonds arriveerde de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Perez de Cuellar, in de Iraanse hoofdstad Teheran om dit land te overreden Veiligheidsraadresolutie 598 te aanvaarden. De missie van de secretaris-generaal leek op 14 september, na diens besprekingen in de Iraakse hoofdstad Bagdad, weinig meer te hebben opgeleverd dan een inventaris van al bekende standpunten. Dat wil zeggen: Irak aanvaardt resolutie 598 als die geheel ,,naarprincipe en vorm" wordt uitgevoerd. Iran wenst een wijziging van de vorm of wel de volgorde van diverse punten van de resolutie.

Inmiddels zijn dank zij een initiatief van Koeweit zowel de Verenigde Staten als de Sowjet-Unie met hun marine als beschermers in de tankeroorlog verwikkeld.

In aansluiting op het bericht van pag. 590/3 e.v.volgt hieronder een overzicht van de voornaamste militaire ontwikkelingen in de Golfoorlog sinds begin 1987.

Oorlog te land. Iraanse offensieven Kerbala 5 en 6 (januari-februari 1987)

In de nacht van 8 op 9 januari lanceerde Iran een nieuw offensief, ,,Kerbala 5'', tegen de Iraakse linies ten oosten van de stad Basra, in het bijzonder die bij Shalamcheh en het Vismeer (Buhairat al-Asmak - een kunstmatige, door Irak aangelegde waterbarrière). Nadat Iraanse troepen de grensrivier Shatt al-Arab waren overgestoken volgde een ,,klassieke" infanteriebestorming van de Iraakse stellingen, waarbij de ,,menselijke golf" vooral werd gevormd door basiji (licht-bewapende jongeren) onder bevel van de pasdaran (revolutionaire wachters). In de nacht van 10 op 11 januari volgde een tweede aanvalsgolf, kennelijk een poging om de eerste golf aan te vullen en te consolideren, aldus de NZZ (13-1)

Tegen 14 januari leken de Iraanse aanvallen tot staan gebracht door de Iraakse artillerie en luchtmacht. De zuidelijke Iraanse aanvalsspits (bij Shalamcheh) had toen een bruggehoofd op de westelijke oever van de Shatt al-Arab gevormd van ca. 31 km², terwijl ook diverse eilandjes in de rivier waren bezet waaronder Bovarian. Daarentegen had de noordelijke Iraanse aanvalsspits bij het Vismeer in het algemeen minder succes.

Terwijl de strijd bij Basra voortduurde. lanceerde Iran in de nacht van 13 op 14 januari een beperkt offensief in de centrale sector vlak ten noorden van de Iraanse grensstad Sumar. aangeduid als ,,Kerbala 6''.

The Economist (14-2-'87) schetste het volgende beeld:

..Irak heeft de Iraanse opmars naar Basra tot staan gebracht. De Irakezen verloren veel mensen en enig grondgebied in de gevechten van de voorbije maand. Maar recente Iraanse communiqués spreken niet van vorderingen maar van het afslaan van Iraakse aanvallen, daarmee bevestigend dat het offensief ,,Kerbala 5'' ... uitgeput is geraakt.

De Iraniërs hielden hun opmars twee tot drie weken vol - ongeveer tweemaal zo lang als gew-oonlijk. Toen de Irakezen, in de vierde week, een tegenaanval inzetten. constateerden zij dat de Iraniers zich hadden ingegraven.

Het schijnt (...) dat Irak de Iraniërs over de rivier de Jasim terug heeft gedreven en van het eiland Quarantine in de Shatt al-Arab verjaagd. Ook dan blijven de Iraanse troepen slechts zes mijl van Basra, binnen het bereik van de artillerie, ver ijderd. Zij zijn vier mijl in Irak opgerukt, twee maal zo ver als Iraks plannenmakers hadden voorzien. De winst is in puur militaire termen minder belangrijk dat Irans verovering van het schierland Faw een jaar geleden, die Irak het gebruik van de waterwegen naar de Golf ontzegde. (...)

Sommige vooraanstaande Iraniërs hebben gezegd dat het doel niet Basra is. maar het slopen van de Iraakse oorlogsmachine. Kerbala 3 heeft de Iraakse regering stellig een schok bezorgd.

Onpartijdige bronnen schatten dat 20.000 Irakezen en 43.000 Iraniërs in deze slag omkwamen. Gegeven de relatieve omvang van de bevolking van beide landen geldt een verliescijfer lager dan de verhouding 1:3 als een overwinning voor Iran .."

Op 26 februari maakte Iran in een militair communiqué bekend dat het offensief Kerbala 5 was beëindigd. De militaire doelstellingen waren bereikt. Iran had ,,een van de zwaarste klappen toegebracht aan de Iraakse oorlogsmachine in de door Bagdad begonnen Golfoorlog" en het had een gebied van 155 km² tussen Shalamcheh en Basra veroverd of heroverd.

Volgens het Iraanse communiqué waren de Iraanse troepen tot op 9 km van Basra doorgedrongen. Er waren 700 Iraakse tanks vernietigd; 200 Iraakse tanks en pantservoertuigen waren onbeschadigd in Iraanse handen gevallen. Aan Iraakse zijde waren 56.500 militairen gedood of verwond en 2 650 militairen. incl. twee brigade-generaals, waren gevangen genomen. Voorts waren drie eilanden in de Shatt al-Arab bezet: Bovarian, Fappazieh en Umm al-Towaila.

Terwijl Iran naar zijn eigen zeggen 80 Iraakse vliegtuigen en 7 helikopters had neergeschoten, werd in *Jane's Defence Weekly* (20-3) bericht dat Irak sinds het begin van 1987 omstreeks 50 vliegtuigen had verloren, wat overeen-

Alle 15 leden van de Veiligheidsraad stemden op 20 juli 1987 unaniem voor een resolutie waarin Iran en Irak werd opgedragen onverwijld het vuren te staken en alle troeoen terug te trekken tot de internationaal erkende grenzen

Weekblad 56ste jaargang No 2912, pag 42663-42678

Een beeld van het Iraakse eiland Bovarian na afloop van de gevechten. Foto verspreid door het Iraanse persbureau Irna op 20 januari 1987.

kwam met 10% van de sterkte van de Iraakse luchtmacht. Volgens dit blad zou de Sowjet-Unie ermee hebben ingestemd Mig-27 en Mig-29 toestellen te leveren om de Iraakse verliezen te dekken.

De bekendmaking van de beëindiging van Kerbala 5 volgde op bezoeken van de Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, aan Moskou en Damascus. In diplomatieke kringen in Teheran werd vermoed dat zowel de Sowjet-Unie als Syrië sterke druk op Iran hadden uitgeoefend.

Bij zijn verblijf in Moskou op 13 en 14 februari was Velayati ontvangen door premier Ryzjkow en president Gromyko, terwijl hij voorts besprekingen voerde met zijn Sowjet-ambtgenoot Sjewardnadze. Daarbij zou naar verluidt een Sowjet-suggestie ter sprake zijn gekomen die inhield dat Iran zijn grondaanvallen zou staken in ruil voor een stopzetting door Irak van de luchtaanvallen op Iraanse steden. Als Iran niet op die suggestie inging, zou de Sowjet-Unie SS 12 raketten aan Irak leveren (The Times 28-2)

De Syrische president Assad zou hebben gewaarschuwd dat een mogelijke verovering van Basra door Iran voor Syrië onaanvaardbaar zou zijn, ,,omdat de te verwachten Arabische reactie op deze Perzische verovering zich ook tegen Syrië zou keren" (NRC/H'blad 28-2).

(The Economist)

Irak stelt opschorting stedenoorlog voor (18 februari). Instemming Iran

Op 18 februari kondigde Irak officieel aan dat het zijn luchtaanvallen op Iraanse steden met ingang van de volgende dag voor de duur van twee weken zou opschorten. Uitgezonderd werden de Iraanse militaire doelen en economische doelen in Iran, welke direct of indirect in verband stonden met de Iraanse oorlogsinspanning.
Volgens de Iraakse bekendmaking vormde het bestand in de stedenoorlog een antwoord op een desbetreffend verzoek van Massoud Rajavi, de in Bagdad gevestigde leider van de Iraanse verzetsbeweging Mujaheddin-e-Khalq, aan de Iraakse president Saddam Hoessein.
Het bestand zou niet meer gelden als Iran Iraakse steden bombardeerde of een nieuwe ,,daadvan agressie" tegen het Iraakse grondgebied pleegde.
Sinds het begin van het ,,Kerbala 5''-offensief was de stedenoorlog weer opgelaaid.
Volgens de Iraanse president Ali Khamenei (mededeling van 20 februari) waren sindsdien bij 274 Iraakse aanvallen op 65 Iraanse steden en dorpen in totaal 3.035 mensen (burgers) gedood en 11.150 gewond. Bij Iraanse vergeldingsacties zouden zeker 300 Iraakse burgers zijn omgekomen (The Times 20-2).

Vooral bij het begin van Kerbala 5 werden talrijke aanvallen gemeld. Het Iraanse persbureau Irna berichtte over een Iraakse luchtaanval op de stad Susangerd (58 doden) op 9 januari. De volgende dag werd melding gemaakt van luchtaanvallen op Dezful, Isfahan en Qom. terwijl o.a. de stad Borujerd door een Iraakse raket zou zijn getroffen. Als vergelding schoot Iran op 11 januari een raket op Bagdad af, terwijl Basra voortdurend met raketten werd bestookt.

Op 19 februari meldde Irna dat de Iraanse regering het Iraakse besluit ,,accepteerde". Zij stemde met de pauze van twee weken in, zolang Irak zijn destructieve aanvallen staakte.
Vervolgens heerste bijna drie maanden min of meer een de facto bestand in de ,,stedenoorlog". Pas op 13 mei maakte het Iraakse persbureau INA melding van vijf luchtaanvallen op Iraanse militaire en economische doelen, waaronder olieraffinaderijen in Tabriz en Isfahan.

Iraans offensief Kerbala 7 (maart)

Op 3 maart startte Iran een nieuw offensief aan het noordelijk front in het gebied van Haj Omran, onder de naam ,,Kerbala 7''. Het was gericht tegen Iraakse posities in het Kardamandgebergte op ca. 20 km van de grens met Iran. Dit offensief bracht de strategisch belangrijke Rawanduz-weg onder bereik van de Iraanse artillerie, aldus correspondent Patrick E. Tyler van de Washington Post die het slagveld op 13 maart samen met andere buitenlandse correspondenten bezocht (IHT 16-3). Naar zijn zeggen was het besneeuwde gebied bezet door troepen van Irans 64ste Urumiyeh-divisie onder bevel van kolonel Amir Azarfar.

Reeds op 15 april waren aan het noordelijke front door Iran twee commando-operaties uitgevoerd.
Het Iraanse blad Kayhan maakte melding van een operatie in de buurt van Sulaymaniya, uitgevoerd door revolutionaire wachters in samenwerking met de (Iraakse) Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) van Jalal Talabani. Bij die operatie, ,,Fath 5'' zouden 1.000 Iraakse soldaten zijn gedood en 200 gevangen genomen.

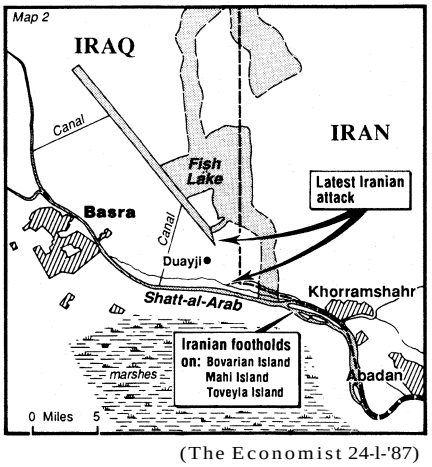

(The Economist 24-l-'87)

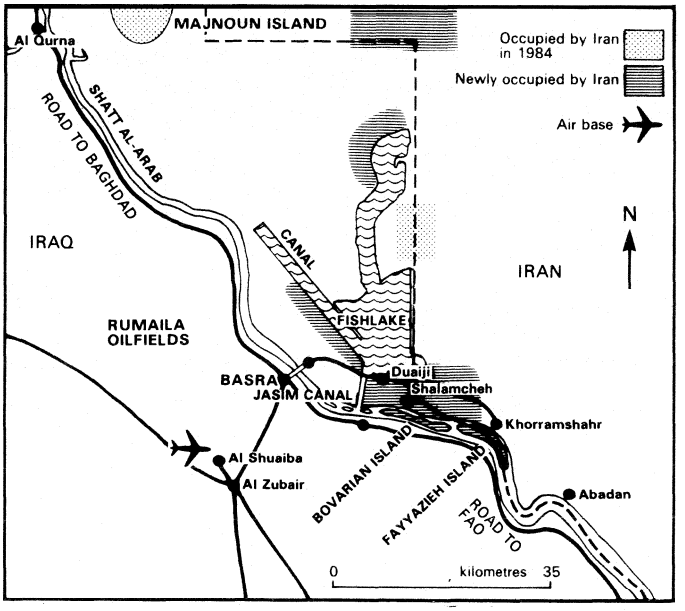

(KCA)

Volgens het Iraanse persbureau Irna zouden revolutionaire wachters dezelfde dag een operatie, ,,Nasr 1'' genaamd, hebben uitgevoerd tegen bases van de Iraanse verzetsbeweging van Massoud Rajavi, de Mujaheddin-e-Khalq, in het noordwesten van Irak.

Iraanse offensieven Kerbala 8, 9 en *10* (april)

In de eerste helft van april maakte Iran een begin met drie nieuwe offensieven. Kerbala 8, gelanceerd in de nacht van 6 op 7 april, betrof een operatie aan het zuidelijke front ten oosten van Basra. Het was volgens Iran bedoeld als vergelding voor ,,Irakse aanvallen op schepen en de verstoring van de scheepvaart in de Golf''. Het Iraanse persbureau Irna meldde dat de Iraanse troepen de Iraakse verdedigingslinie ten westen van het Vismeer hadden aangevallen en 2 km diep in die linie waren doorgedrongen. Irak deelde op 8 april mee dat het offensief was afgeslagen en dat een tegenaanval werd uitgevoerd om de Iraniërs uit ,,een paar'' veroverde stellingen te verdrijven. Op 12 april stelde Iran dat het beoogde doel was bereikt en dat ca. 20 km² Iraaks gebied was veroverd.

Kerbaia 9, gestart in de vroege ochtend van 9 april, betrof een offensief in de centrale sector van het front ten noordoosten van Quasr-e-Shirin. Volgens de eerste Iraanse berichten werd door Iraanse geregelde troepen 18 km² Iraans gebied ,,bevrijd'', incl. vier hoogten die sinds september 1980 door Irak waren bezet. Irak meldde vervolgens dit offensief te hebben afgeslagen. Kerbala 10 werd volgens AFP (Le Monde 18-4) in de nacht van 13 op 14 april gelanceerd aan het noordelijke front bij de Iraanse grensstad Sardasht. Op 16 april 's avonds meldde een Iraans militair communiqué dat de geregelde Iraanse troepen 7 km op Iraaks grondgebied waren doorgedrongen.

Maar op 26 april maakte het Iraanse persbureau Irna melding van een nieuw offensief, Kerbala 10, in deze sector welke in dat weekend (in de nacht van 24 op 25 april) was gelanceerd. Op 28 april claimde Irna dat de Iraanse troepen in drie dagen 115 vierkante mijl grondgebied hadden veroverd met 80 dorpen in Iraaks Koerdistan. Volgens radio-Teheran waren de Iraanse militairen het gebied binnengetrokken om de pro-Iraanse Koerden daar te beschermen legen aanvallen van Irak met chemische wapens. Saminy Abdorrahman, leider van de Democratische Volkspartij van Koerdistan, verklaarde in een telefoongesprek vanuit de Iraanse grensstad Urmia (voorheen Rezaieh) tegenover The *Times* (4-5) dat tot dusver 90 burgers door chemische bommen van Irak waren omgekomen.

Aanvallen op schepen *en olie*-installaties in de *Golf* (tot begin mei)

Volgens Lloyd's Maritime Information Services Ltd. (*The Economist* 25-4) werden in het eerste kwartaal van 1987 in totaal 28 schepen in de Golf aangevallen, waarvan hoogstwaarschijnlijk 16 door Irak en 12 door Iran. In de periode van 16 oktober - 31 december 1986 waren aanvallen op 20 schepen geregistreerd, waarbij in 15 gevallen Irak verantwoordelijk werd geacht.
De meerderheid van de Iraakse aanvallen werd door de luchtmacht uitgevoerd, terwijl Iran gebruik maakte van vliegtuigen, helikopters en, vanaf oktober 1986, van fregatten of andere schepen.
De acties van de Iraakse luchtmacht waren vooral gericht tegen de tankervloot die in opdracht van Iran olie van het eiland Kharg naar de terminals in het zuiden van de Golf (Sirri en Larak) vervoerde.

Le Monde (21-3) meldde dat Bulgarije vol-

Twee experts van de VN (m.) bezoeken een woonwijk in de Iraanse stad Isfahan op de dag na het Iraakse bombardement van 20 januari 1987, waarbij meer dan 100 burgers om het leven zouden zijn gekomen.

gens Lloyd's List maximaal 12 schepen beschikbaar had gesteld voor een pendeldienst tussen de Iraanse olieterminals Kharg en Larak èn de haven van Fujairah (Verenigde Arabische Emiraten), zodat klanten van Iran hun schepen niet hoefden bloot te stellen aan eventuele Iraakse luchtaanvallen In ruil daarvoor zou Iran aan Bulgarije een miljoen ton olie leveren

De Iraanse acties troffen vooral de scheepvaart van en naar Koeweit en Saoedi-Arabië, o.a. om eventuele militaire leveranties voor Irak te blokkeren en die landen te straffen voor hun ,,steun'' aan Irak.

Zo werd in de nacht van 16 op 17 maart de tanker Pivort (232.000 ton) uit Cyprus, geladen met ruwe olie uit Saoedi-Arabië bij de Straat van Hormoez door een Iraans oorlogsschip in brand geschoten (DPA 17-3).
Volgens The Economist (25-4) werden sinds juli 1986 door Iran meer dan 15 schepen op hun tocht van en naar Koew-eit aangevallen.

Voorts hield de Iraanse marine regelmatig schepen aan om ze te inspecteren op lading voor Irak, die indien aanwezig vervolgens in beslag werd genomen Op 2 september 1986 werd het Sowjet-vrachtschip Pjotr Jemtsow (11 750 ton) op weg naar Koeweit voor de kust van de Verenigde Arabische Emiraten door de Iraanse marine aangehouden en naar de Iraanse haven Bandar Abbas opgebracht, waar de lading - cement volgens Moskou - werd geinspecteerd Op 4 september werd het schip weer vrijgegeven

De Iraakse luchtmacht zette tevens zijn aanvallen op Iraanse olie-installaties in de Golf voort. Volgens radio-Bagdad vernietigden Iraakse gevechtsvliegtuigen op 23 maart installaties op een Iraans olie-platform voor de kust van Nowruz (in het noorden van de Golf), terwijl zij kort daarop een olieveld op 35 km ten zuiden van Nowruz in brand schoten.

Lloyd's List meldde op 6 april dat sinds een Iraakse luchtaanval op het eiland Kharg, twee weken eerder, het tankerverkeer tussen deze terminal en het eiland Larak ernstig was verstoord, het zou tot de helft zijn teruggebracht Maar na de reparatie van het pompstation op Kharg zou het verkeer inmiddels weer normaal zijn

Volgens mededelingen uit Bagdad voerde de Iraakse luchtmacht op 6 april aanvallen uit op zes Iraanse olie-installaties waaronder die op het eiland Sirri.

Op 6 mei werd in een militair communiqué uit Bagdad bekendgemaakt dat de Iraakse luchtmacht het Iraanse olieveld Sassan in het zuiden van de Golf had aangevallen; de installaties waren met raketten in brand geschoten.

Iran plaatst Chinese ,,zijderups''-raketten bij Straat van *Hormoez*. Amerikaanse en Iraanse waarschuwingen

Op 15 maart meldde de New York Times dat Iran volgens bronnen bij Amerikaanse inlichtingendiensten op twee plaatsen langs de Straat van Hormoez een zestal Chinese kustverdedigingsraketten van het type HY-2 had geïnstalleerd. Deze raketten, met de Amerikaanse codenaam ,,zijderups'', hebben een uiterst 'explosieve lading van 453 kg en een bereik van 40 tot 80 km. Zij zouden in staat zijn een supertanker tot zinken te brengen en vormden een potentieel gevaar voor de scheepvaart door de Straat van Hormoez die op zijn nauwste punt 80 km breed is. Volgens de inlichtingenbronnen waren de raketten, die voor het eerst in februari waren waargenomen, geplaatst op de Iraanse kust bij de stad Kuhestak en op het eiland Queshm bij de Iraanse haven Bandar Abbas. Hoewel werd toegegeven dat de zijderupsraketten konden zijn geïnstalleerd om Bandar Abbas tegen aanvallen te beschermen, werd het door genoemde bronnen waarschijnlijker geacht dat zij waren bedoeld om te demonstreren dat Iran bij machte was het scheepvaartverkeer te onderbreken.

Op 19 maart verklaarde de woordvoerder van het Amerikaanse State Department, Charles Redman, dat de aanwezigheid van de zijderupsraketten bij de Straat van Hormoez ,,een bedreiging voor het olietransport en de vrijheid van scheepvaart in de Golf'' vormde.

Op 20 maart berichtte *NRC/H'blad* op grond van Amerikaanse persberichten dat het Amerikaanse vliegdekschip Kitty Hawk met zijn escorteschepen naar het noorden van de Arabische Zee tot binnen het bereik van de zijderupsraketten was gestuurd om de Iraniërs te waarschuwen dat ,,als ze met die raketten op iemand schieten, ze kunnen worden geëlimineerd''. Volgens persberichten beschikte de Amerikaanse vloot toen over vijf tot zes schepen in de Golf en 18 in het gebied tussen de Golf en de Indische Oceaan. In een interview met het televisiestation NBC op 22 maart zei de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, n.a.v. een vraag over de plaatsing van de zijderups-raketten dat het ,,van vitaal belang (was) dat deze waterweg open blijft, omdat Europa, de Verenigde Staten, Japan en veel andere landen afhankelijk zijn van de vrije oliedoorvoer''. De Verenigde Staten waren bereid geweld te gebruiken om die scheepvaartroute open te houden, aldus Weinberger.

Eveneens op 22 maart bevestigde de Iraanse president Ali Khamenei dat Iran raketten had geïnstalleerd die op de Golf staan gericht. Iran had ,,het recht alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de veiligheid te verzekeren'', aldus Khamenei. Hij voegde daaraan toe: ,,Elke mogendheid die Iran tracht aan te vallen zal een heftige reactie uitlokken.''
Over de plaatsing van de raketten zei de Iraanse parlementsvoorzitter Hashemi Rafsanjani op 24 maart: ,,Wij hebben de langste kust en de grootste belangen hier. De kleine zuidelijke Golfstaten hebben een minder groot belang en daarom is het logisch dat wij meer doen om de veiligheid van de Straat van Hormoez te beschermen dan anderen.'' Overigens zouden de raketten niet worden gebruikt om de Straat af te sluiten, want daarvoor is de kracht van de Iraanse artillerie alleen al voldoende, aldus Rafsanjani.
Eveneens op 24 maart meldde een Britse marinebron in de Golf dat de Iraniërs een zijderups-raket bij hun marinebasis Bandar Abbas hadden getest en dat die zijn doel had getroffen.

Koeweit benadert Sowjet-Unie en de Verenigde Staten om hulp in tankeroorlog. Akkoord met *Sowjet*-Unie

Op 23 maart onthulden Amerikaanse militaire functionarissen in Washington dat de Amerikaanse marine bereid was 11 Koeweitse tankers in de Golf te escorteren. Dit besluit was reeds op 7 maart door de Amerikaanse minister van defensie Weinberger aan Koeweit meegedeeld.
Hoewel sinds juli 1986 minstens 15 niet-Koeweitse schepen op hun tocht van en naar Koeweit het doelwit van Iraanse aanvallen waren geweest, waaronder zes in de eerste weken van januari 1987, waren sinds 25 december 1985 slechts twee Koeweitse schepen (door Iran) aangevallen: op 17 september 1986 de tanker Al Funtas (290.085 ton) en op 22 oktober 1986 de tanker Al Faiha (263.679 ton).
In de nacht van 25 op 26 oktober vuurde de Koeweitse luchtverdediging twee raketten af op ,,een niet geïdentificeerd vliegend voorwerp'' boven het eiland Kobbar, terwijl het in de richting van het industriegebied Shuiaba (op 30 km ten zuiden van de hoofdstad Koeweit) vloog. Na de lancering van de tweede raket was het doel van de radarschermen verdwenen, zodat verondersteld werd dat het was neergeschoten.
Vervolgens stelde Koeweit pogingen in het werk de grote mogendheden bij de bescherming van zijn scheepvaart te betrekken.

TANKEROORLOG (27-3-'84 tot 13-7-'87)

Aanvallen van Irak

Vlag	Aangevallen schepen	Schepen total loss	Doden
Iran	26	2	20
Liberia	26	11	14
Cyprus	23	5	6
Panama	17	4	8
Malta	12	4	–
Griekenland	11	3	2
Turkije	6	3	10
BR Duitsland	4	1	6
S.-Arabië	2	2	2
Singapore	2	1	2
Bahama's	2		–
Nederland	2	–	–
Noorwegen	1	1	–
X.-Korea	1	1	2
Z.-Korea	1	–	–
Italië	1	–	–
Onbekend	2	–	–
TOTAAL	189	38	72

Aanvallen van Iran

Vlag	Aangevallen schepen	Schepen total loss	Doden
Liberia	19	–	7
Panama	11	2	16
Koeweit	10	–	2
Griekenland	8	–	–
Cyprus	7	2	8
S.-Arabie	3	1	11
Japan	4	–	–
Z.-Korea	3	–	4
Noorwegen	3	–	–
Turkije	2	1	2
Filippijnen	2	–	1
Frankrijk	2	–	–
Qatar	2	–	–
India	2	–	–
Spanje	2	–	–
Engeland	2		
Sowjet-Unie	2		
BR Duitsland	1		
België	1		
VAE	1	–	–
Bahama's	1	–	–
Taiwan	1	–	–
Singapore	1	–	8
India	1	–	–
Bermuda	1		
TOTAAL	94	6	59

(Tabellen ontleend aan Financial Times d.d. 15-7-'87)

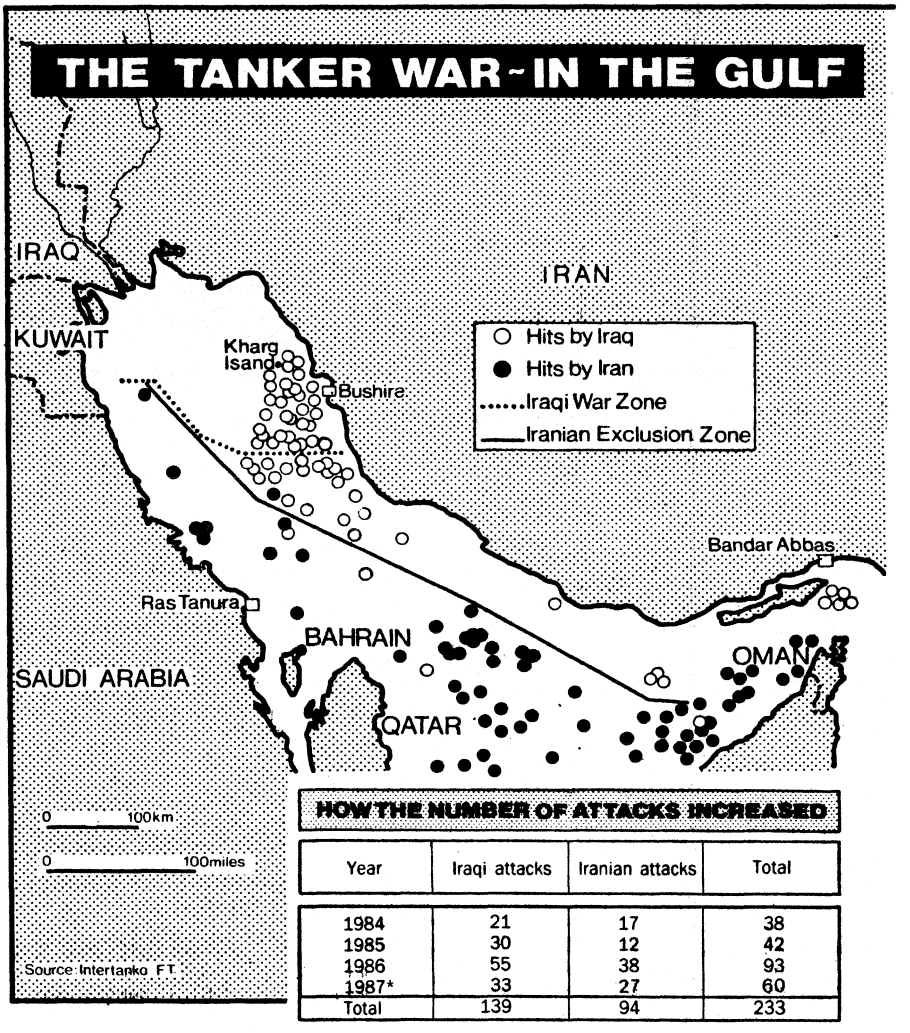

(Financial Times 14-7-'87)

Volgens de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Richard Murphy, had Koeweit in november 1986 besloten de Sowjet-Unie om bescherming te vragen. Murphy deelde dit mee tijdens een hoorzitting van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen op 29 mei 1987, aldus de Democratische senator Daniel Patrick Moynihan (IHT 8-6-'87). Hij meende dat de berichten over Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (zie o.a. pag. 769/3 en 785 e.v.-'86) een factor bij het besluit van Koeweit hadden gevormd.

Op 10 december 1986 deelde de Kuwait Oil Tanker Company - een staatsbedrijf - de Amerikaanse kustwacht mee dat zij de Amerikaanse vlag op haar schepen wenste te voeren om zo bescherming van de Verenigde Staten te verkrijgen.

Eveneens in december 1986 gingen Koeweitse functionarissen naar Moskou om een overeenkomst met de Sowjet-Unie uit te werken. Deze bood Koeweit de mogelijkheid drie Sowjet-tankers te charteren volgens een pachtcontract voor één jaar (dat kon worden verlengd) met de aanvullende bepaling dat nog twee tankers ,,op korte termijn" konden worden gecharterd.

Bovendien stelde de overeenkomst Koeweit in staat een niet gespecificeerd aantal tankers aan de Sowjet-Unie te verpachten die vervolgens weer door Koeweit zouden worden gepacht ,,wanneer ook de regering van Koeweit zulks verzoekt". Dat betekende dat Koeweit desgewenst extra tankers onder Sowjet-bescherming kon plaatsen, als de Verenigde Staten er niet mee instemden Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag te laten varen. (Jonathan C. Randal in IHT d.d. 6/7 juni 1987; Theodore Draper in The New York *Review* of Books d.d. 16-7-'87).

Op 13 januari 1987 verzocht Koeweits minister van oliezaken sjeik Ali al-Khalifa al-Adhibi al-Sabah, de Amerikaanse regering formeel in te stemmen met de ,,reflagging" (het onder Amerikaanse vlag plaatsen) van enige Koeweitse schepen. Maar een Amerikaans antwoord bleef uit.

Op 2 maart werd in Washington bekend dat Koeweit en de Sowjet-Unie een overeenkomst hadden gesloten over de bescherming van Koeweitse tankers. Deze overeenkomst werd vervolgens op 1 april ondertekend.

Inmiddels hadden de Verenigde Staten op 7 maart besloten Koeweit het volgende aanbod te doen: elf Koeweitse tankers zouden onder Amerikaanse vlag mogen varen via een transfer naar een Amerikaanse holding-maatschappij. De Koeweitse tankervloot bestond uit 22 schepen. Daarnaast charterde Koeweit gewoonlijk nog eens 40 tankers.

Op 30 maart meldde The Times dat Koeweit een Amerikaans aanbod inzake een marine-escorte voor zijn tankers had verworpen, omdat de Verenigde Staten niet bereid waren daarbij met de Sowjet-Unie samen te werken (Reuter 13-4).
Op 24 april waarschuwde de Iraanse president Ali Khameini Koeweit dat ,,zijn hoofdstad, schepen en andere faciliteiten" binnen het bereik van de Iraanse artillerie liggen en dat Iran niet zou aarzelen tegen Koeweit in te grijpen als dit land ,,de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten uitnodigt in de Golf".
Op 7 mei werd bericht dat de eerste van de drie door Koeweit gecharterde Sowjet-tankers in de Koeweitse oliehaven Mina al-Ahmadi was aangekomen (Le Monde 9-5).
Patrick E. Tyler meldde vanuit Koeweit in *IHT* (6-5) dat de Verenigde Staten en Koeweit dichtbij een akkoord waren om de helft van de Koeweitse tankervloot onder Amerikaanse vlag en onder bescherming van de Amerikaanse marine te laten varen.
In de voorgaande week zouden twee schepen op hun tocht van of naar Koeweit door de Iraanse marine zijn aangevallen, naar werd aangenomen vanaf een nieuwe Iraanse basis op het eiland Al-Farisiyah in het noorden van de Golf. Daaronder was op 4 mei 's avonds de met Koeweitse kerosine geladen Panamese tanker Petrobulk Regent.

Sowjet-schepen in de Golf getroffen

Op 6 mei werd voor het eerst een Sowjet-schip in de Golf door Iran aangevallen. Het betrof het vrachtschip Iwan Korotejew dat, op weg van de Zwarte Zee naar de Saoedische haven Damman, ter hoogte van Qatar door Iraanse patrouilleboten met raketten en machinegeweren werd bestookt. Het schip zou lichte schade hebben opgelopen.
Op 16 mei 's avonds werd de Sowjet-tanker Maarschalk Tsjoeikow, een van de drie door Koeweit gecharterde tankers, beschadigd door een mijn voor de kust van Koeweit.
In beide gevallen vielen geen slachtoffers.
Volgens scheepvaartkringen werd de tanker bij het binnenvaren van de Golf geëscorteerd door een Sowjet-oorlogsschip, een fregat van het type Matya. Op dat moment zouden vier Sowjet-oorlogsschepen in het Golfgebied opereren, aldus de Financial Times (19-5).
Na het incident met de Pjotr Jemtsow in september 1986 had de Sowjet-Unie voor het eerst oorlogsschepen naar het Golfgebied gestuurd, twee torpedojagers volgens *NRC/H'blad* (20-3).

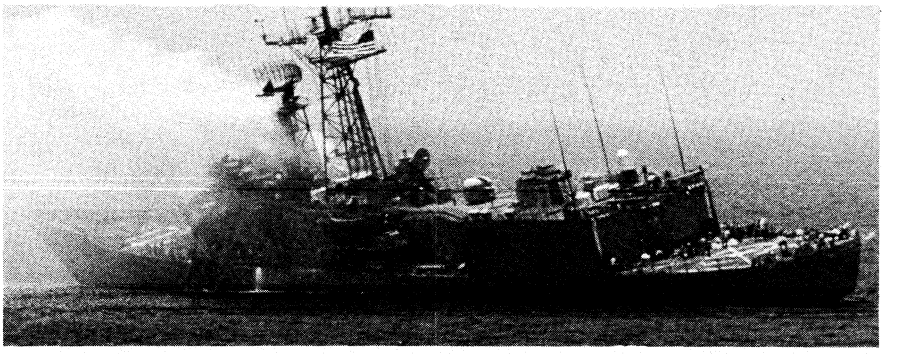

Het Amerikaanse fregat Stark. nadat het bij een Iraakse luchtaanval op 17 mei 1987 door twee Exocet-raketten was getroffen.

Amerikaans fregat Stark door Iraakse raket getroffen

Op 17 mei 's avonds werd het Amerikaanse fregat Stark in het midden van de Golf, op ca. 130 km ten noordoosten van Bahrein, aangevallen door een Iraakse Mirage F-1. De piloot van dit toestel vuurde twee Exocet-raketten op de Stark af die beide doel troffen, maar slechts één raket explodeerde. Door de ontploffing in de bemanningsverblijven kwamen 37 van de 221 opvarenden om het leven, terwijl 21 anderen gewond raakten. Hoewel op het zwaarbeschadigde schip brand uitbrak, slaagde de Stark erin met behulp van twee andere Amerikaanse oorlogsschepen op 19 mei de haven van Bahrein te bereiken.
De Iraakse president Saddam Hoessein betuigde op 18 mei in een persoonlijke boodschap aan zijn Amerikaanse ambtgenoot Reagan zijn ..diepste leedwezen over dit pijnlijke vooral", waarbij hij verzekerde dat de aanval op de Stark op een misverstand berustte en een ,,onbedoeld incident" was.
Maar volgens AP (8-7) leverde die ,,vergissing"Irak wel op wat het wilde. ,,De Irakezen hebben de oorlog al trachten te internationaliseren sinds zij in 1982 uit Iran werden verdreven", aldus een Europese diplomaat in Bagdad. ,,De interventie van de grote mogendheden geeft een internationale dimensie aan het conflict en zet Iran onder druk om aan de onderhandelingstafel plaats te nemen."
Op 19 mei beloofde de Amerikaanse president Reagan in het openbaar dat de Verenigde Staten de doorvoer van olie via de Golf zouden blijven beschermen, omdat die transporten voor hun van essentieel belang waren. Tegelijkertijd verdedigde onderminister Richard Murphy voor de commissie voor buitenlandse betrekkingen van het Huis van Afgevaardigden het plan om elf Koeweitse olietankers onder Amerikaanse vlag te laten varen. Deze stap leidde, aldus Theodore Draper in *New* York Review of Books (16-7), tot de volgende - bescherming van de tankers door een veel sterkere Amerikaanse militaire ,,aanwezigheid" in de regio.

Op 24 mei verklaarde de Amerikaanse minister van defensie Weinberger op de televisie dat luchtmachtbases in het gebied en steun van Arabische Golfstaten essentieel zijn voor een succesvolle bescherming van de Koeweitse schepen.

(Voortzetting volgende aflevering)

WEST-EUROPA

NEDERLAND

BEZOEK AAN NEDERLAND VAN ERICH HONECKER

De secretaris-generaal van de Oostduitse regerende communistische partij SED en voorzitter van de Staatsraad van de DDR, Erich Honecker, heeft van 3 - 5 juni een officieel bezoek aan Nederland gebracht.
Nederland was de derde NAVO-staat, waaraan Honecker een bezoek bracht, na zijn bezoeken aan Italië in april 1985 (pag. 491/1-1986) en aan Griekenland in oktober 1985 (pag. 491/2-1986).
Gedurende zijn bezoek aan Nederland is Erich Honecker twee maal door koningin Beatrix ontvangen, eerst op 4 juni voor een lunch in het paleis Noordeinde, het werkpaleis van de koningin, en daarna nog eens in de ochtend van 5 juni in Huis ten Bosch. de woonplaats van de koningin.
Op 3 en 4 juni heeft de Oostduitse delegatie in Den Haag besprekingen gevoerd met premier Lubbers en minister Van den Broek van buitenlandse zaken. Naast Erich Honecker maakten

van de Oostduitse delegatie o.m. deel uit minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer, minister van buitenlandse handel Gerhard Beil en het lid van het Politburo en secretaris van het CC van de SED Günter Mittag.
Op 4 juni werden twee overeenkomsten tussen Nederland en de DDR ondertekend. De ministers van buitenlandse zaken van de twee landen, Van den Broek en Fischer, ondertekenden een verdrag over wederzijdse medische hulp. Het verdrag maakt het Nederlanders, die in de DDR medische hulp nodig hebben en Oostduitsers in Nederland gemakkelijker om geholpen te worden.
Daarnaast ondertekenden minister De Korte van economische zaken en zijn Oostduitse collega van buitenlandse handel Beil een economisch-technologisch samenwerkingsakkoord, speciaal op het terrein van de metaalverwerking. haveninstallaties en chemische en landbouwtechnologie.
Volgens een woordvoerder van het Nederlandse ministerie van economische zaken is de belangstelling van het Nederlandse bedrijfsleven voor Oost-Duitsland groeiende. In de handel tussen Nederland en de DDR had Nederland in 1986 een tekort van f 174 mln.
In een gesprek met minister Fischer op 4 juni heeft minister Van den Broek de DDR gekapitteld over de geringe vorderingen, die worden gemaakt bij het vergemakkelijken van de contacten tussen burgers uit Oost en West. Daarbij zijn een aantal specifieke gevallen aan de orde gekomen van Oostduitse staatsburgers. die geen uitreisvisum krijgen, aldus een woordvoerder van buitenlandse zaken in Den Haag.

Nederland is niet erg gelukkig met het feit, dat het Oostduitsers nog steeds zeer lastig wordt gemaakt om naar kerkelijke, wetenschappelijke en particuliere bijeenkomsten in Nederland te komen.
De Nederlandse minister heeft in het gesprek met minister Fischer nog eens gewezen op de duidelijke afspraken, die daarover zijn gemaakt in de akkoorden van Helsinki.
Op 3 juni bezocht Honecker de Staten-Generaal, waar hij achtereenvolgens werd ontvangen door de vuurzitter van de Eerste Kamer Piet Steenkarnp en de voorzitter van de Tweede Kamer Dick Dolman. Bij het gedenkteken voor de Nederlandse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in de hal van het gebouw van de Tweede Kamer heeft Honecker een krans geplaatst.
In de ochtend van 4 juni bezocht Honecker Delft, waar hij hij het grafmonument van Willem van Oranje in de Nieuwe Kerk een bloemenhulde legde.
In de middag van 4 juni had Honecker in zijn Nederlandse verblijf, het Kurhaus hotel in Scheveningen, een gesprek met de voorzitter van de CPN, Elli Izeboud.
Daarna sprak hij met de voorzitter van de TK-fractie van de PvdA, Wim Kok en PvdA-voorzitter Marianne Sint.
Op de laatste dag van zijn verblijf in Nederland was Honecker in Amsterdam, waar hij o.m. een bezoek bracht aan het verzetsmuseum in de Lekstraat.
Hij ontmoette in Amsterdam ook enkele mensen, die hem tijdens zijn verblijf in Amsterdam in 1934 hadden geholpen. Eén van hen was de inmiddels 90-jarige Fake van der Tak, bij wie Honecker toen in de Derde Oosterparkstraat onderdak genoot, een ander de graficus Harrie van Kruiningen (81), die een vals Nederlands paspoort voor hem had gemaakt.

Erich Honecker (l.) en premier Lubbers voordat zij in het Catshuis aan hun politieke besprekingen zouden beginnen.

ONDERHOUD VAN EEKELEN - WEINBERGER. VAN EEKELEN VOORSTANDER HANDHAVING KERNTAAK VLIEGTUIGEN BIJ INF-AKKOORD

Minister Van Eekelen van defensie is voorstander van het handhaven van de kerntaken van de Orion- en F-16-vliegtuigen, als Amerikanen en Russen het eens zouden worden over een akkoord inzake afschaffing van de raketten voor de middellange afstand (INF). Hij zei dit op 8 mei in Washington na een gesprek met zijn Amerikaanse ambtgenoot Caspar Weinberger.
Weinberger had gevraagd, of de Nederlandse regering bij een INF-akkoord haar besluit zou herzien om de nucleaire taken van Orion en F-16 af te stoten. Die afstoting is onderdeel van het Nederlandse besluit van 1 november 1985 tot plaatsing van kruisraketten op Nederlands grondgebied (pag. 733 e.v. - 1985).

Van Eekelen zei, dat de regering zich na het sluiten van een INF-akkoord opnieuw zou beraden over die kwestie. Maar hijzelf voelde er veel voor die kerntaken te behouden. ,,Als de Pershing-II en kruisraketten er niet komen is er ook geen reden de nucleaire taken van Orion en F-16 af te stoten".
De Nederlandse minister sprak verder met Weinberger over de mogelijke aanschaf door de VS van de Goalkeeper, een radarsysteem van Nederlandse makelij.
Volgens Van Eekelen is de Goalkeeper interessant voor de Amerikaanse marine, die met veelal verouderde radar werkt.
Weinberger zei, dat de VS de Goalkeeper zullen bestuderen. aldus Van Eekelen, die er nog op wees, dat er in de VS een protectionistische stemming heerste.

Boze reactie CDA

De CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft boos gereageerd op de uitspraken van Van Eekelen over de nucleaire taak van Orion en F-16 en noemde deze onzorgvuldig.
,,In het regeerakkoord is duidelijk afgesproken, dat het afstoten van kerntaken zal worden heroverwogen als er een INF-akkoord komt. Ik zie niet in welke zaak ermee gediend wordt, als daar nu al een voorschot op genomen wordt", zei defensiewoordvoerder Frinking van de CDA-TK-fractie.

CANADA

GRONDWETSWIJZIGING REGELT BEVOEGDHEDEN PROVINCIES („AKKOORD VAN OTTAWA")

Op *3* juni *1987* ondertekenden de Canadese premier, Brian Mulroney, en de tien provincie-premiers (zie pag. 572/3 e.v.)een grondwetswijziging die de relatie tussen de federale overheid en de provincies regelde. Daarover was in de nacht van *30* april op *1* mei *1987* in Meech Lake een akkoord bereikt.
De grondwetswijziging kan echter pas van kracht worden, nadat zij is geratificeerd door het federale parlement en de tien provincie-parlementen. Aan de op 17 april *1982* geproclameerde grondwet (pag. 382/2-1982) had de voornamelijk franstalige provincie Quebec haar goedkeuring onthouden. In de nu ondertekende tekst werd voor de eerste keer officieel erkend dat Quebec binnen Canada een ,,distinct society", een aparte gemeenschap, vormde.
Over de inhoud van de grondwetswijziging meldde Jes Vorst in *NRC/H'blad (4-6-1987)*het volgende:

De ontbinding van de Canadese staat gaat ongehinderd voort. Na een etmaal vergaderen zetten de federale regeringsleider en zijn tien provinciale collega's gisteren hun handtekening onder een definitieve overeenkomst die de overdracht van diverse jurisdicties naar de provincies (deelstaten) inhoudt. Het Akkoord van Ottawa komt een week nadat een eerdere versie scherp over de hekel werd gehaald door Pierre Trudeau, die als minister-president tussen 1968 en 1984 verantwoordelijk was voor de groei van een sterk gecentraliseerde welvaartsstaat.
Zowel in de media als op de marathonvergadering van de 11 (nu als gelijkwaardig beschouwde) premiers werd de meeste aandacht besteed aan een voorstel om het de federale regering voortaan onmogelijk te maken zich in provinciale aangelegenheden te mengen. Volgens de oorspronkelijke Canadese grondwet van 1867 (en bevestigd bij de recente constitutionele herziening van 1982) zijn de deelstaten verantwoordelijk voor onder andere het onderwijs, sociale zaken en de volksgezondheid. In de afgelopen 30 jaar nam Ottawa verscheidene malen het initiatief om nationale programma's te ontwikkelen, zoals de universele gezondheidsverzekering. Wilde een provincie niet meedoen dan hoefde dat niet. maar de bewoners moesten toch wel de corresponderende belastinggelden in de federale schatkist storten.
Mocht de regering in Ottawa in de toekomst soortgelijke plannen hebben dan mag zij die alleen uitvoeren als elke provincie er uit kan stappen om (met federaal geld) haar eigen systeem ,,verenigbaar met nationale doeleinden" op stapel te zetten.

Pierre Trudeaus reactie op het zogeheten Akkoord van Meech Lake van 30 april be aarde de scherpste taal voor zijn ,,eigen" Quebec. Deze voor 80 procent Frans sprekende provincie wil een sterkere formulering in de grondwet van haar (vermeende) recht de Franse taal veilig te stellen. Hoewel Quebec in 1982 de nieuwe grondwet niet ondertekende. had de nieuwe premier Robert Bourassa (die in 1985 de gematigde separatisten na negen jaar uit het zadel wipte) zich nu bereid verklaard aan een nieuwe formulering mee te werken. Hij heeft zijn zin gedeeltelijk gekregen: het aparte karakter van Quebec wordt erkend.
Anderzijds heeft hij onder grote druk van met name de westelijke provincies mueten toestaan dat Canada beschreven wordt als het land van twee taalgroepen en niet van twee andersprekende ,,naties". Deze laatste wijziging is, met name wegens de eveneens opgenomen verwijzing naar het multiculturele (meer dan Frans en Engels) karaktrr van dit land. een overwinning voor Trudeau. die Quebec altijd als een geëmancipeerd maar open deel van de Canadese federatie heeft gezien.
Duidelijke verliezers in het jongste akkoord zijn de inwoners van de twee territoria, Yukon en Noord-West. De nieuwe grondwet verleent Ottawa en elk der tien provincies vetorecht over wijzigingen van de politieke constellatie: parlement, kiessysteem, jurisdicties. rechterlijke macht. Zouden de territoria (die nu via de rechtbank de afkondiging van de nieuwe grondwet proberen tegen te houden) mettertijd de provinciale status wensen dan kan het piepkleine Prince Edward Island (met twee procent van de totale bevolking) dat tegenhouden.

BETREKKINGEN MET DE VS

Op *25* sept. *1984* bracht de Canadese premier, Brian Mulroney, een bezoek aan de Amerikaanse president Ronald Reagan.

Mulroney, die tot de Progressive Conservative Party (PCP) behoorde, was op 17 sept. 1984 als premier in functie getreden (pag. 570 e.v.-1987), nadat zijn partij op 4 sept. 1984 de verkiezingen voor het Canadese Lagerhuis had gewonnen (pag. 577 e.v.-1984).

Volgens de pers wilde de regering-Mulroney de samenwerking tussen Canada en de VS verbeteren met handhaving van een onafhankelijke buitenlandse politiek. Tussen de vorige, Liberale, regering van Canada en de Amerikaanse regering had over verschillende kwesties verdeeldheid bestaan, vooral over het Amerikaanse beleid in Midden-Amerika en het Caribische gebied, over een beweerde vervuiling van Canadees gebied door ,,zure regen" afkomstig van Amerikaanse industrieën, en over bepaalde handelskwesties inzake de export van Canadees staal, hout en aardappelen.

Tijdens het bezoek spraken Mulroney en Reagan af jaarlijks een topontmoeting te houden.

Zeegrens tussen Canada en VS vastgesteld. Shultz in Canada

Op *12* okt. *1984* stelde het Internationale Gerechtshof in Den Haag de zeegrens vast tussen Canada en de VS in de Golf van Maine. Met vier stemmen tegen één stem besloot het Hof ,,dat de loop van de enige maritieme grens die het continentale plat en de exclusieve visserijzones van Canada en de Verenigde Staten van Amerika verdeelt in het gebied waarnaar verwezen wordt in de speciale overeenkomst die op *29* maart *1979* tussen die twee staten gesloten is, afgebakend zal zijn door de

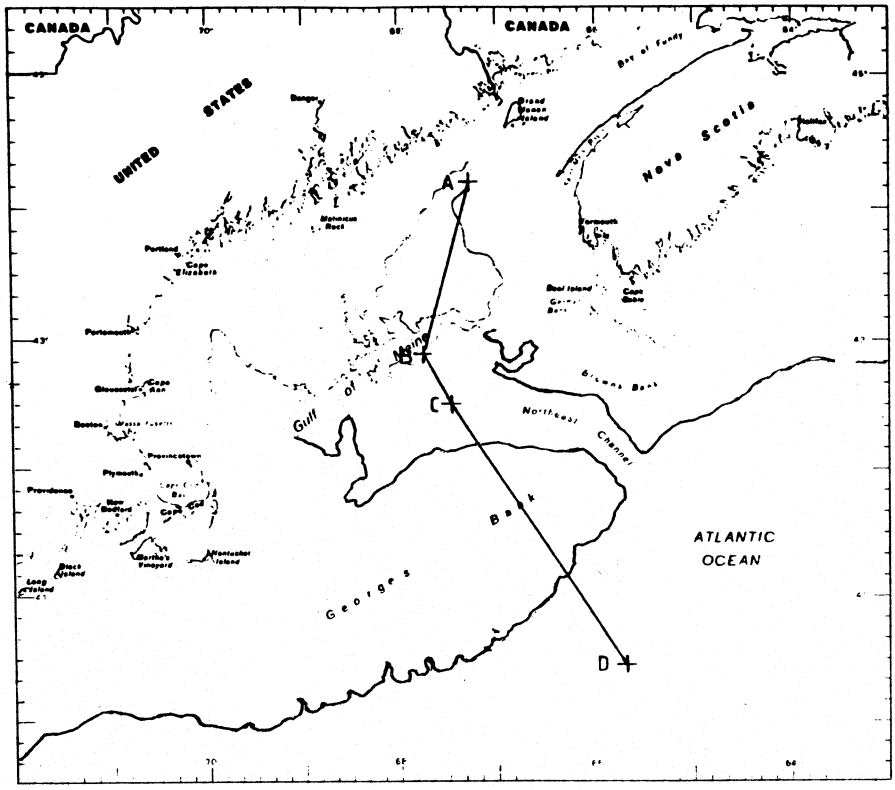

De door het Internationaal Gerechtshof in Den Haag vastgestelde zeegrens tussen Canada en de Verenigde Staten in de Golf van Maine.

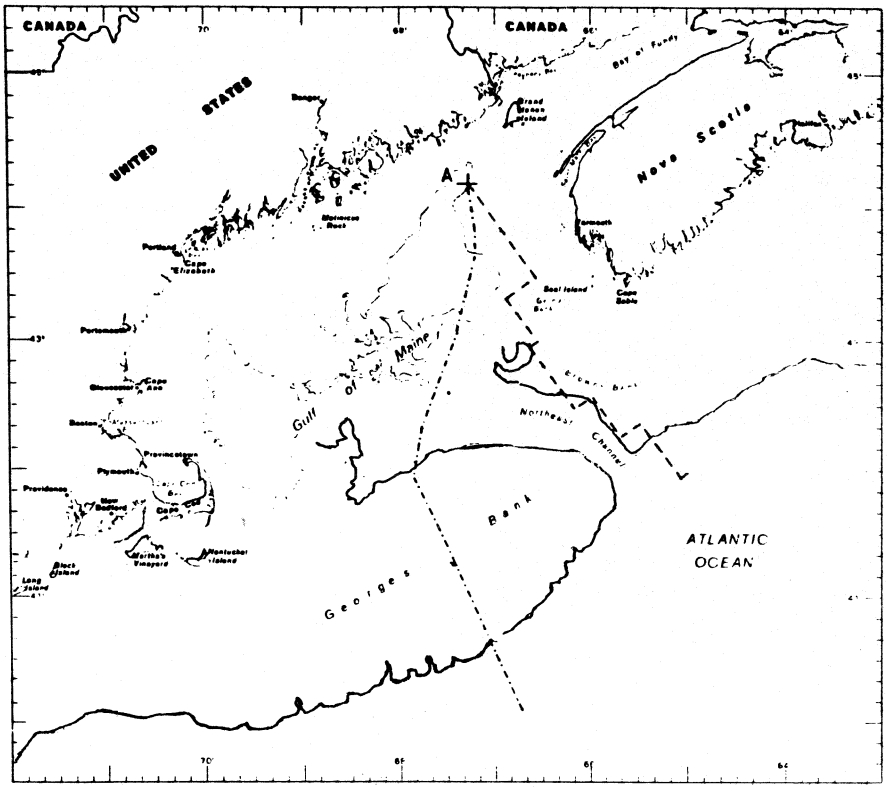

De afbakening van de zeegrens tussen Canada (– – – lijn) en de Verenigde Staten (–.– lijn) in de Golf van Maine zoals de partijen die aan het Internationaal Gerechtshof in Den Haag hadden voorgesteld.

geodetische lijnen die de punten verbinden met de volgende coördinaten:

noorderbreedte	westerlengte
A 44" 11' 12''	67" 16' 46"
B 42" 53' 14''	67" 44' 35''
C 42° 31' 08''	67" 28' 05"
D 40' 27' 05"	65" 41' 59"

Op 20 nov. 1981 hadden Canada en de VS een verdrag geratificeerd waarbij de zeegrens in de Golf van Maine was geregeld en hadden zij het verdrag naar het Internationale Gerechtshof in Den Haag verwezen voor een bindende regeling.
Op 29 apr. 1981 had de Amerikaanse Senaat het op 29 maart 1979 ondertekende verdrag over een afbakening van de zeegrens tussen Canada en de VS goedgekeurd. Door het verdrag werd het mogelijk vergunningen te verlenen voor offshore-boringen. Bovendien vergemakkelijkte het een bijlegging van visserijconflicten.

In *NRC/H'blad* (13-10-1984) werd over de afbakening van de zeegrens tussen Canada en de VS het volgende opgemerkt:

Zowel de Verenigde Staten als Canada zullen een gedeelte moeten inleveren van hun aanspraken op de Golf van Maine en delen van de Atlantische Oceaan waar rijke visserijgronden en mogelijke gas- en olievoorraden in het geding zijn. Dat heeft het Internationale Gerechtshof in Den Haag gisteren besloten.
De twee landen hadden het Hof in 1981 gevraagd de grens tussen hun continentale plat en exclusieve visserijgronden voor de oostkust van Amerika te bepalen. Het is voor het eerst dat het Hof één grens vaststelt van zowel het continentale plat als van het water daarboven
Naar verwachting zal het vonnis van een Kamer van het Hof, bestaande uit 5 van de 15 raadsheren, belangrijke juridische precedenten scheppen aangezien het aantal zeegrensgeschillen de afgelopen jaren aanzienlijk is toegenomen met de internationale aanvaarding van een exclusieve visserijzone van 200 mijl.
Bij het geschil tussen Canada en de VS ging het om een gebied van 30.000 vierkante mijl in de Atlantische Oceaan waar olie- en gasvoorraden worden vermoed hoewel boren tot nog toe geen resultaat zou hebben opgeleverd. In dit deel ligt de Georges Bank, het belangrijkste geschilpunt tussen de twee partijen vanwege de traditionele rijke visserijgronden en de mogelijke energievoorraden.
De VS eisten de jurisdictie op over de hele Georges Bank. Dit gebied is volgens Washington sinds de 19e eeuw tot de jaren vijftig uitsluitend bevist door vissers uit New England. Canada maakte aanspraak op de helft van het omstreden gebied omdat delen van Nova Scotia economisch afhankelijk zijn van dit deel van Georges Bank.

De Kamer van het Hof heeft geen van beide partijen in het gelijk gesteld. Canada krijgt een kleiner stuk dan geëist terwijl de VS met andere woorden niet de hele Bank krijgen toegewezen zoals zij hadden bepleit. Zoals door de partijen van te voren is afgesproken, is de uitspraak van de vijf internationale rechters bindend
Na afloop van de uitspraak, die vier uur in beslag nam hoewel alleen een uittreksel werd voorgelezen, wilden de delegaties geen commentaar geven. Zij verwezen naar de officiële reacties van hun regeringen.
In Amerikaanse en Canadese kringen werd de uitspraak als zeer belangrijk omschreven omdat er in de wereld nog 300 andere geschillen van deze aard op dit moment zijn.

Op 15 okt. 1984 bezocht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, Canada om de resterende geschilpunten tussen de twee landen te bespreken. Uit het tweedaagse bezoek kwamen geen nieuwe initiatieven voort.

Reagan in Canada

Op 17 en 18 maart 1985 ontmoetten Mulroney en Reagan elkaar in Quebec City. Het was het tweede bezoek van een Amerikaanse president aan Canada sinds 1972, toen Richard Nixon Canada bezocht (zie voor eerder bezoek Reagan, op 10 en 11 maart 1981, pag. 380/2-1981).
Tijdens de ontmoeting was slechts twee uur uitgetrokken voor formele besprekingen. De bijeenkomst van de twee regeringsleiders werd meer gezien als een demonstratie van affiniteit tussen Mulroney en Reagan en van een verbetering van de betrekkingen tussen beide landen sinds de ambtsaanvaarding van Mulroney.
Tijdens de top werd een overeenkomst getekend voor een nieuwe keten van 52 grondradarstations in het Arctische gebied en noord-Alaska. De keten, die de naam North Warning System kreeg, moest de verouderde Distant Early Warning (DEW) Line vervangen. Van de kosten voor de keten zou 40 procent worden gedragen door Canada en de rest door de VS.
Toch bleven er nog bronnen van frictie op het gebied van defensie bestaan. Door het testen van Amerikaanse kruisraketten boven Canada toe te staan had de regering-Mulroney het beleid van de Liberale regering-Trudeau voortgezet en op 19 en 25 febr. 1985 hadden twee succesvolle vluchten van in de lucht gelanceerde kruisraketten plaatsgevonden. Tegenstanders van kernwapens waren er niet in geslaagd van het Canadese Hooggerechtshof een beperkend verbod ten aanzien van de testvluchten te krijgen.

De regering-Trudeau had de VS op 15 juli 1983 toestemming gegeven proeven met kruisraketten in Canada te houden. Volgens het die dag gesloten akkoord zouden per jaar vier tot zes testvluchten worden toegestaan, te beginnen in 1984.
Op 28 nov. 1983 had het federale hof van beroep in Ottawa bepaald dat het regeringsbesluit proeven met kruisraketten toe te staan, niet in strijd met de grondwet was.
Ondanks verzet van vredesgroepen vond op 6 maart 1984 de eerste test met Amerikaanse kruisraketten plaats. Militaire woordvoerders spraken naderhand van een ,.buitengewoon geslaagde" proef.

De regering-Mulroney had wel benadrukt dat er geen plannen bestonden nucleaire wapens op Canadees grondgebied toe te staan (de laatste kernwapens waren in juli 1984 van Canadese bodem verwijderd). Verder was Mulroney in principe akkoord

De Canadese premier Brian Mulroney (2de v.l.), Mila Mulroney (3de v.l.), de Amerikaanse president Ronald Reagan en Nancy Reagan op 17 maart 1983 in Quebec City aan het einde van een galavoorstelling die te hunner ere werd gegeven.

gegaan met Reagans Strategisch Defensie Initiatief (SDI), maar had hij door diverse opmerkingen reserves ten aanzien van het project laten blijken.

Tegenstanders van Mulroney hadden gezegd dat het nieuwe radarsysteem, het testen van de kruisraketten, en een mogelijke Canadese deelname aan SDI-research zouden leiden tot een nauwere en onderdanige band met de VS op het gebied van defensie.

In Quebec City ondertekenden Mulroney en Reagan verdragen voor een gemeenschappelijk Canadees-Amerikaans beheer en instandhouding van de zalmvisserij aan de westkust (gedurende 15 jaar een bron van conflict) en voor een toenemende wederzijdse steun bij de uitvoering van de wet.
Verder waren de twee leiders van plan de tussen beide landen bestaande handelsbarrières te verkleinen en in de komende 12 maanden actie te ondernemen om de beperkingen ten aanzien van de in- en uitvoer van olie, het grensverkeer door de lucht en regeringsaankopen te verminderen. Meer dan 75 procent van de Canadese export ging naar de VS en Canada was bezorgd over een groeiende protectionistische gezindheid binnen het Amerikaanse Congres.

Ten aanzien van de kwestie van de zure regen werd geen belangrijke overeenstemming bereikt, al had Mulroney in het parlement gezegd dat dit op de topconferentie zijn eerste prioriteit was. Eerdere besprekingen over dit onderwerp waren in juni 1982 afgebroken.

Op 5 febr. 1985 waren de federale regering van Canada en zeven provincies (Quebec, Manitoba, Ontario, Newfoundland. Nova Scotia, Prince Edward Island en New Brunswick) overeengekomen de kosten van de werkzaamheden ter bestrijding van de zure regen te delen.

Onder de kop ,.Canada en de VS gaan zure regen te lijf" meldde de *Volks*krant op 19 maart 1985 het volgende:

,,Een belangrijke stap vooruit. De president en ik vertrouwen erop dat deze benadering echte resultaten zal oplevereri." Zo kenschetste de Canadese premier Brian Mulroney de aanpak van de zure regen die hij met de Amerikaanse president Ronald Reagan is overeengekomen.
De bestrijding van de zure regen vormt al jaren lang een van de belangrijkste wrijfpunten tussen Canada en de Verenigde Staten. Canada dringt aan op een gezamenlijke aanpak die niet morgen maar vandaag moet beginnen. Volgens de VS is er allereerst behoefte aan meer wetenschappelijk onderzoek alvorens er grote bedragen worden uitgetrokken voor de bestrijding van de zure regen. Canada heeft een overeenkomst met de VS niet afgewacht en is alvast een campagne gestart (totale kosten 750 miljoen gulden) om de uitlaatgassen van auto's en de uitstoot via fabrieksschoorstenen te verminderen.
Het huidige akkoord tussen Mulroney en Reagan draagt de sporen van een compromis, dat volgens critici tot niets verplicht. Twee speciale vertegenwoordigers - de voormalige Amerikaanse minister van vervoer Drew Lewis en de oud-premier van Ontario, Bill Davis - zullen regelmatig verslag uitbrengen van hun onderzoek naar de milieu-wetgeving en advies uitbrengen over de wetenschappelijke pogingen om het milieu te verbeteren.
De industrieën in het middenwesten van de VS, die veelal fossiele brandstoffen gebruiken, worden als de grote schuldige aangewezen van de vervuiling van de meren en het afsterven van de bossen van het noordoosten van de VS en Canada. De Canadezen vragen al jaren om krachtige maatregelen om de zwaveluitstoot drastisch te verminderen,
Mulronev verklaarde onlangs dat de bestrijding van de zure regen het voornaamste onderwerp van gesprek zou zijn tijdens het tweedaagse bezoek van Reagan aan Canada. Voor zijn verkiezing (vorig jaar) beloofde hij de betrekkingen met de VS, die onder zijn voorganger Trudeau niet al te best waren. te verbeteren.
Trudeau oefende dikwijls kritiek uit op het defensiebeleid van de VS, de politiek jegens Midden-Amerika en de ontoereikende milieumaatregelen De VS als buur is te vergelijken met slapen naast een olifant, aldus Trudeau.
Reagan en Mulroney zijn beiden conservatieven van Ierse afkomst (Reagan onlangs over Mulroney: ,,Ikmoet bekennen dat ik hem graag mag") en vandaar dat de tweedaagse ontmoeting niet geheel toevallig op *St.* Patricksdag (de Ierse schutspatroon) begon en al snel de bijnaam ,,klaverblad"-top (het Ierse symbool) kreeg. Beiden zweren zij ook bij het vrije ondernemerschap en de noodzaak de defensie te versterken.
Volgens de woordvoerder van het Witte Huis waren Reagan en Mulroney het over vrijwel alle onderwerpen die ter sprake kwamen ,.krachtig eens". Zo zal onder andere Noord-Amerika's vroegtijdige radarwaarschuwingssysteem worden gemoderniseerd. wat bijna vijf miljard gulden gaat kosten.

Op 9 jan. 1986 werd een gemeenschappelijk Amerikaans-Canadees rapport over de zure regen gepubliceerd, dat was opgesteld door Drew Lewis en Bill Davis. Het rapport stelde een investeringsprogramma voor van US$ 5 mrd (waarvan de helft zou worden geleverd door de Amerikaanse regering en de andere helft door de Amerikaanse industrie) in vijf jaar voor onderzoek naar methodes ter beheersing van luchtvervuiling.

Canada oneens met Amerikaanse beleid t.a.v. Nicaragua

Volgens verklaringen van premier Mulronev en minister van buitenlandse zaken Clark was Canada niet van plan zich te houden aan het volledige handelsembargo tegen Nicaragua dat door de VS op 1 mei 1985 was afgekondigd (en m.i.v. 7 mei 1985 effectief werd). Clark verwierp het Amerikaanse standpunt dat het conflict in Nicaragua moest worden gezien in een Oost-West context en verklaarde dat Canada van de VS de verzekering had gekregen dat er geen ,,extra-territoriale toepassing" van het embargo zou plaatsvinden, hoewel het Amerikaanse ministerie van financiën had aangekondigt de Canadese takken van Amerikaanse bedrijven in de gaten te zullen houden om te voorkomen dat goederen langs deze weg in Nicaragua terecht zouden komen.

Reis van de Amerikaanse ijsbreker *Polar* Sea

Tussen 2 en 11 aug. 1985 voer een ijsbreker van de Amerikaanse kustwacht, de Polar Sea, van Groenland naar Alaska via de Northwest Passage, waarvan Canada de soevereiniteit opeiste, maar die door de VS werd beschouwd als een internationale

zeestraat (hoewel de VS niet de Canadese soevereiniteit over de daaraan grenzende eilanden betwistten).
De Verenigde Staten hadden Canada op 21 mei 1985 van de voorgenomen reis van de Polar Sea op de hoogte gesteld en na een uitwisseling van diplomatieke nota's had Canada op 31 juli de reis ,,geautoriseerd", daarbij herhalend dat de Northwest Passage onder Canadese soevereiniteit viel. Twee kapiteins van de Canadese kustwacht begeleidden de Polar Sea bij de doorvaart door de Passage. maar hun status werd betwist. De VS beschouwden hen als onofficiële waarnemers, terwijl Canada stelde dat de twee kapiteins officiële vertegenwoordigers van de regering waren.
De Liberale oppositieleider John Turner veroordeelde het niet-optreden van premier Mulroney en bestempelde de reis als een ,,beledigingvoor Canada". Verder kwam er vooral een kritische reactie van de Inuit-gemeenschap (Eskimo's). die vreesde dat wanneer de Passage gebruikt zou gaan worden voor commerciële scheepvaart, het zeemilieu, waar zij afhankelijk van was, aangetast zou worden.

Op 6 augustus liet de Sowjet-Unie via haar ambassade in Ottawa weten dat zij het Canadese standpunt steunde. Zij verklaarde dat ,,de wateren rond eilanden die behoren tot een land de binnenlandse wateren van dat land zijn". De Sowjet-Unie maakte een soortgelijke aanspraak op de Northeast Passage.

Op 10 september liet Canada weten dat rond de hele omtrek van de Arctische archipel een territoriale zone van 12 mijl gold, plus een zone van 100 mijl ter voorkoming van vervuiling en een visserijzone van 200 mijl. Minister van buitenlandse zaken Clark verklaarde dat Canada bereid was het geschil met de VS voor het Internationale Gerechtshof in Den Haag te brengen.
Op 7 oktober verklaarden de VS, die wegens een aantal kwesties, vooral m.b.t. Nicaragua. steeds kritischer tegenover het Hof in Den Haag waren komen te staan. echter dat zij niet langer bereid waren de jurisdictie van het Hof te aanvaarden.
Minister Clark kondigde aan dat Canada zijn militaire betrokkenheid bij het gebied zou uitbreiden, door er in 1986 marine-operaties te houden, en een ijsbreker zou bouwen van 37.000 ton.

Geen Canadese overheidsdeelname aan Amerikaanse Strategisch *Defensie* Initiatief

In het weekeinde van 8-9 sept. 1985 maakte premier Mulroney bekend dat de Canadese regering ,,na zorgvuldige en gedetailleerde afweging geconcludeerd heeft dat Canada's eigen beleid en prioriteit geen inspanning van regering-tot-regering rechtvaardigen om SDI-onderzoek te ondersteunen". De premier zei dit na een vergadering met parlementsleden van de regerende Progressieve Conservatieve Partij.
Mulroney verwees naar een redevoering die hij in maart had gehouden. Hij noemde het toen één ding om Amerikaans onderzoek te steunen, maar ,,heel wat anders om actief deel te nemen in een project waarin men niet de grote speler is, waarin men niet het tempo bepaalt en waarin men de parameters niet in de hand heeft".
De premier zei niet te verwachten dat de Amerikaanse regering teleurgesteld zou zijn over het besluit. ,,Deze beslissing is genomen door een soevereine staat, met een onafhankelijk buitenlands beleid dat we altijd hebben gehad", zei hij. De Canadese regering liet particuliere Canadese bedrijven en instellingen echter vrij op onderzoeksprojecten van het SDI in te schrijven.
In Washington verklaarde een woordvoerder van het Witte Huis dat Mulroney president Reagan telefonisch van de Canadese beslissing op de hoogte had gesteld. Afgezien van de mededeling dat Reagan de Canadese premier bedankt had voor de mogelijkheid Canadese particuliere bedrijven bij het SDI-onderzoek in te schakelen, weigerde de woordvoerder elk commentaar.

Onderhandelingen met de VS over een handelsakkoord

Op 26 sept. 1985 liet premier Mulroney het parlement weten dat Canada de VS formeel had benaderd voor onderhandelingen om te komen tot een veelomvattend handelsakkoord. Een dergelijk handelsakkoord was aanbevolen door een commissie onder voorzitterschap van oud-minister van financiën Donald MacDonald. In een op 5 september uitgegeven rapport, getiteld Report of the Royal Commission on the Economic Union and Development Prospects of Canada, had de commissie gesteld dat zo'n akkoord in tien jaar tijd geleidelijk moest worden geïntroduceerd om een excessieve ontwrichting van kwestbare industrieën te vermijden.
Volgens de commissie-MacDonald waren dergelijke onderhandelingen noodzakelijk om het gevaar af te wenden dat de VS invoerbarrières zouden gaan oprichten tegen Canada, dat een groot overschot op zijn handelsbalans met de VS had. Het Amerikaanse Congres was bezig met een serie uiteenlopende wetten die de import van een aantal belangrijke Canadese exportprodukten zou beperken.

Mulroney naar de VS

Op 18 en 19 maart 1986 bracht premier Mulroney een bezoek aan de VS, waar hij o.m. sprak met president Reagan.
Op de eerste dag van zijn bezoek maakte Mulroney in Washington bekend dat zijn land voor $800 mln zou deelnemen aan de bouw en het gebruik van een Amerikaans bemand ruimtestation.
De Canadese bijdrage aan de Amerikaanse ruimteplannen zou met name bestaan uit de ontwikkeling van een ,,mobielcentrum" dat zou helpen bij de bouw van het ruimtestation en ook van nut zou zijn wanneer het station eenmaal functioneerde.
Over de resultaten van het bezoek van Mulroney aan de VS meldde Jes Vorst in *NRC/H'blad* (20-3-1986)het volgende:

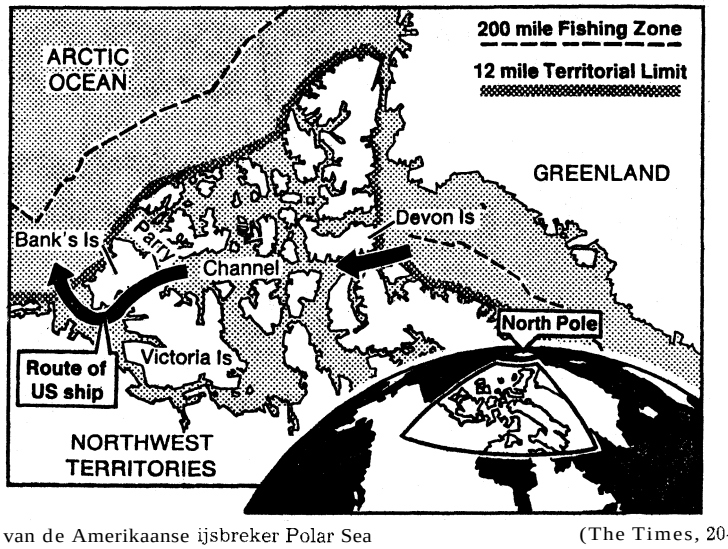

De route van de Amerikaanse ijsbreker Polar Sea (The Times, 20-9-1985)

De Canadese premier Brian Mulroney keert met vrijwel lege handen uit Washington terug. President Reagan heeft opnieuw geweigerd het probleem van de zure regen daadwerkelijk te bestrijden. Deze neerslag, die verantwoordelijk is voor het afsterven van Canadese bossen en meren, en toenemende schade aan de visserij, de houtindustrie, het toerisme en de volksgezondheid toebrengt, wordt vooral toegeschreven aan de met steenkool gestookte energiecentrales in het Amerikaanse Noordoosten.
Terwijl Canada reeds enkele jaren bezig is zijn eigen industriële luchtvervuiling te verminderen wist Reaean gisteren tiidens zijn gesprek met Mulroney niet verder te komen dan de erkenning dat zonder Amerikaanse actie het probleem van de zwavel- en stikstofoxyden niet te verhelpen is
Zelfs de zeer beperkte aanbeveling van de, door beide landen in 1985 ingestelde, commissie-Davis Lewis dat in de komende vijf jaar vijf miliard dollar aan onderzoek naar schoner stoken zou moeten worden besteed heeft nauwelijks genade gevonden in de ogen van de Amerikaanse autoriteiten. Washington is slechts dan tot een financiële bijdrage bereid als het bedrijfsleven het initiatief neemt.
Waarom de elektriciteitscentrales dat zonder wetgeving zouden doen is vooralsnog onduidelijk, aldus woordvoerders van diverse Canadese milieugroeyen. die voor 35.000 dollar een paginagrote oproep in de Washington Post hadden geplaatst ,,om miljoenen ton vergif te verwijderen uit de door beide landen gedeelde atmosfeer".
Bovendien acht Reagan meer drastische actie niet opportuun: de economie maakt het onhaalbaar en de milieuvriendelijke technologie is nog niet beschikbaar, aldus de president.

Net als in maart 1985, toen Reagan en zijn minister van defensie Weinberger tijdens het topoverleg in Quebec City publiekelijk en zonder vooroverleg met gastheer Mulroney innige samenwerking tussen beide landen op defensiegebied propageerden, heeft de president zich deze week ongevoelig getoond voor het Canadese verlangen een eigen beleid te vormen. Deze ongevoeligheid verwondert de Canadezen, die alom hun premier als de beste vriend zien die de VS ooit in Ottawa hebben gehad - zeker gezien de talrijke concessies, die Mulroney sinds zijn ambtsaanvaarding in september 1984 op energie- en investeringsgebied aan Washington heeft gedaan.

Ondanks de opmerking van een duidelijk geprikkelde Mulroney dat er voor het eerst sinds vijftien jaar schot zit in de Amerikaanse houding is vrijwel het enige concrete resultaat van het topoverleg de ondertekening van een akkoord tot vernieuwing van het verdrag inzake Norad, het Gezamenlijke commando voor luchtverdediging, dat voorziet in Canadees-Amerikaanse samenwerking op het gebied van verkenning, radarinstallaties en andere maatregelen ter bescherming van de afschrikkingscapaciteit van de Verenigde Staten.
Daarbij is niet overgegaan tot hernieuwde opneming van een (door de Liberale regering-Trudeau in 1981 geheimzinnig weggelaten) clausule die de deelneming van Norad in antiballistische raketsystemen zou uitsluiten. Dit heeft in Canada de vrees versterkt dat de Canadezen terzijnertijd sterker bij het SDI-onderzoek betrokken zouden kunnen raken.
Vreedzamer is de door Mulroney toegezegde Canadese deelneming aan de bouw van een Amerikaans permanent ruimtestation, dat midden jaren negentig gereed zou moeten zijn.

Heffing op de import van mais uit de VS

Op 7 nov. 1986 liet de Canadese regering weten dat zij een heffing ging instelling voor de import van mais uit de Verenigde Staten. De heffing bedroeg US$ 1,05 per bushel (35,24 liter) mais. Het betrof hier een nieuwe ontwikkeling in een handelsconflict dat al sinds het voorjaar aan de gang was.
Volgens Canadese regeringsfunctionarissen zou er dat jaar 20 mln bushel mais in Canada ingevoerd worden, iets meer dan het jaar daarvoor. Mais werd op dat moment op de, Amerikaanse graanmarkt verhandeld voor $ 1,75 per bushel.
De Canadezen hadden tot de heffing besloten omdat zij van mening waren dat de Amerikaanse regering haar boeren subsidies verstrekte die de Canadese boeren schade berokkenden.
Na uitgebreid onderzoek van het Amerikaanse landbouwbeleid was Canada tot de slotsom gekomen dat er in de VS vijf subsidieprogramma's voor het verbouwen van mais bestonden.
De laatste tijd waren Canada en de VS in toenemende mate gebrouilleerd geraakt over handelszaken. In mei had de Amerikaanse regering een heffing van 35 procent ingesteld voor Canadese houtprodukten die in de VS werden ingevoerd. De invoer van Canadese produkten zou Amerikaanse producenten in moeilijkheden brengen.

Reagan in Ottawa

Op 5 en 6 apr. 1987 bracht de Amerikaanse president Reagan een bezoek van ongeveer 24 uur aan Ottawa, waar hij o.m. een toespraak hield tot het Canadese parlement.

Over de resultaten van het bezoek schreef Jes Vorst in *NRC/H'blad* (7-4-1987) het volgende:

President Reagan heeft gezegd dat een verdrag over verwijdering van middellange-afstandswapens uit Europa de veiligheid van de Europese bondgenoten niet in gevaar mag brengen. Een dergelijke overeenkomst mag nooit gepaard gaan met het voortduren van een ongelijkheid op het gebied van kortere-drachtwapens, aldus Reagan in een toespraak tot het Canadese parlement.
De Amerikaanse president zei dat er voortgang wordt geboekt bij de onderhandelingen over middellange-afstandswapens. Maar als de Sowjet-Unie wil laten zien dat zij echt vrede wil, moet zij ,,eeneinde maken aan haar wereldwijde strategie om een-partijdictaturen te installeren", aldus Reagan in een verwijzing naar Nicaragua, Afghanistan, Ethiopië, Angola en Cambodja.
Reagans toespraak was onderdeel van een bliksembezoek aan Ottawa. Aan het einde hiervan heeft hij toegezegd de samenwerking met minister-president Brian Mulroney te verstevigen. Met name inzake de door Canada opgeëiste soevereiniteit over de noordelijke doorvaart was de president verrassenderwijs bereid tot nader overleg met Ottawa. Dit gaat rechtstreeks in tegen uitspraken van het Pentagon, dat afgelopen week het gerucht dat Amerika de Canadese aanspraken op het barre maar strategisch gelegen Poolgebied zou erkennen, naar het rijk der fabelen had verwezen.
Ook op het gebied van de zure regen is enige toenadering. Reagan heeft niet afwijzend gereageerd op Mulroney's zeer voorzichtig geformuleerde voorstel ,,de mogelijkheid te onderzoeken. of het Congres en de regering-Reagan met het Canadese parlement en de federale regering in Ottawa een onpartijdige discussie zouden kunnen beginnen over een overeenkomst tussen de twee landen, die zou moeten leiden tot een taakstelling en tijdschema's voor de vermindering van de zure regen aan beide kanten van de grens tussen de twee landen".
Critici wezen er spottend op dat in Mulroney's voorstel alleen nog maar de woorden facultatief, voorlopig en mogelijkerwijs ontbreken. Maar Mulroney's voorstel wordt in Ottawa hoofdzakelijk gezien als een wanhopige poging om iets meer uit het 25 uur durende bezoek te halen dan allerwegen werd venvacht. Inderdaad is er niets anders uit de zorgvuldig opgepoetste, maar vrijwel lege bus gekomen."
Het enige vuurwerk leverde de socialistische oppositie tijdens Reagans toespraak tot de verenigde vergadering van het Hoger- en Lagerhuis. Svend Robenson riep ,,Noway!" toen de president zijn Star Wars programma (SDI) als-een stap op weg naar beheersing van de bewapeningswedloop beschreef. Zijn fractiegenoten vielen Robenson bij toen Reagan Nicaragua beschreef als een voorpost van Sowjet-expansiedrift.
Afgezien van deze, voor Canadese verhoudingen unieke gebeurtenissen, is het bezoek zonder incidenten verlopen. Zondagmiddag trotseerden zo'n 4000 demonstranten op de parlementaire grasvelden de regen. Zij protesteerden tegen de plannen van de regering-Mulroney om tot een vrijhandelsakkoord met Washington te komen. In een wat carnavaleske sfeer werden gratis klontjes maple-suiker (van de esdoorn) uitgedeeld om de aandacht te vestigen op de zorgen van de boeren in Quebec die door de Amerikaanse zure regen hun boomgaarden in minder dan tien jaar zien afsterven. Voorts protesteerden kerk en vredesgroepen tegen kruisraketten en voor Nicaragua. Een van de meest populaire slogans leek wel te zijn: ,,Get the US out of North America".

VERBETERING VAN DE BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Op 12 nov. 1986 deelde de Canadese minister van buitenlandse zaken, Joe Clark, mee dat Canada de sancties zou opheffen die het tegen Moskou had uitgevaardigd na de Sowjet-invasie in Afghanistan (pag. 17 e.v.-1980). De strafmaatregelen werden opgeheven omdat ze geen uitwerking hadden gehad, aldus Clark.

De minister, die de sancties in 1980 uitvaardigde toen hij premier was, zei die dag in Toronto dat Canada op dat moment besprekingen met de Russen afrondde over het hernieuwen van culturele, onderwijs-, wetenschappelijke en technische contacten.
,,Een van de ongelukkige realiteiten wat sancties betreft is dat ze niet altijd de resultaten opleveren die je ervan verwacht", zei Clark tegen verslaggevers.
,,Ikdenk dat het afsnijden van betrekkingen met de Sowjet-Unie niet het effect had dat we ermee hadden willen bereiken. We geloven dat in het geval van de Sowjet-Unie het nu nuttiger is ons in een positie te plaatsen waarin we wellicht in staat zullen zijn door middel van onze contacten met hen invloed uit te oefenen op hun optreden", aldus de minister.

Hij voegde daar aan toe: ,,Actiesop het terrein van de handel zullen er wellicht toe bijdragen dat zij hun onderdrukking beëindigen."
Op 1 okt. 1986 hadden Clark en zijn Russische collega Edoeard Sjewardnardze in Quebec City besprekingen gevoerd over wapenbeheersing, handel en bilaterale kwesties.
Op 4 oktober meldde de Volkskrant dat Canada met de Sowjet-Unie was overeengekomen in de komende vijf jaar in totaal 25 mln ton graan te leveren.

Mulroney in Japan, China en Zuid-Korea

Nadat de Canadese premier Mulroney van 4-6 mei 1986 in Tokio de economische topconferentie van de zeven voornaamste geïndustrialiseerde landen van het Westen (+ EG) had bijgewoond (pag. 321 e.v.-1986), bracht hij aansluitend een officieel bezoek van twee dagen aan Japan. In een toespraak tot het Japanse parlement zei Mulroney dat Japan meer kon doen om zijn markt voor Canadese goederen open te stellen en dat terwijl Canada een vrijere handelspolitiek met de VS nastreefde, het ook zijn handelsbetrekkingen met Japan en andere Aziatische landen wilde uitbreiden. Mulroney was de eerste Canadese premier die het Japanese parlement toesprak.
Het officiële bezoek van Mulroney aan Japan volgde op een bezoek aan Canada in jan. 1986 van de Japanse premier Yasuhiro Nakasone. Bij die gelegenheid hadden beide landen afgesproken de ontwapening te bevorderen, het systeem van vrije handel te beschermen en een samenwerkingspact te sluiten op het gebied van wetenschap en technologie.

Van 8-13 mei bezocht Mulroney China, waar hij o.m. een ontmoeting had met de Chinese premier Zhao Ziyang en de Chinese leider Deng Xiaoping.
Op 15 mei riep de Canadese premier in de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoel op tot een verbetering van de situatie van de mensenrechten in Zuid-Korea en een terugbrengen van het tekort van Can. $831 mln dat Canada op zijn handelsbalans met Zuid-Korea had. Diezelfde dag keerde Mulroney naar Ottawa terug.

UITLEVERING OORLOGSMISDADIGER RAUCA AAN WEST-DUITSLAND. GEEN UITLEVERING VAN EEN IN NEDERLAND VEROORDEELDE OORLOGSMISDADIGER. RAPPORT OVER AANWEZIGHEID OUD-NAZI'S IN CANADA

Op 21 mei 1983 leverde Canada de voormalige nazi Albert Helmut Rauca uit aan West-Duitsland. Rauca zou in de Tweede Wereldoorlog ongeveer 11.500 joden uit Litouwen hebben laten vergassen.
Rauca's advocaten hadden het uitleveringsbevel, dat in nov.1982 was uitgevaardigd, aangevochten en gezegd dat hij in Canada behoorde te worden berecht. Een hof van beroep in Ontario besliste op 12 apr. 1983 echter anders.
Rauca was in 1950 naar Canada gekomen en zes jaar later Canadees burger geworden. In juni 1982 was hij gearresteerd.
Rond 10 juli 1983 deelde de Canadese advocaat-generaal Robert Kaplan in Toronto mee dat de Canadese regering de in Nederland bij verstek veroordeelde oorlogsmisdadiger Jaap Luitjens niet zou uitwijzen, omdat diens misdrijf niet genoemd werd in het uitwijzingsverdrag tussen Nederland en Canada. Luitjens was in sept. 1948 veroordeeld op de beschuldiging dat hij de Duitsers tijdens de bezetting had geholpen, terwijl hij met een vuurwapen was gewapend. Hij zou volgens de veroordeling dit vuurwapen ook hebben gebruikt en verantwoordelijk zijn geweest voor de dood van een Duitse anti-nazi en een Nederlandse verzetsstrijder.
In het begin van de jaren zestig was Luitjens in Canada beland, waar hij in 1971 het staatsburgerschap verkreeg. Sinds 1963 doceerde hij plantkunde aan de universiteit van British Columbia in Vancouver.

Op 9 apr. 1985 begon een onderzoekscommissie van de Canadese regering met hoorzittingen om vast te stellen of zich in Canada oorlogsmisdadigers bevonden. Volgens *Le* Monde (17-3-1987) was de commissie in febr. 1985 gevormd en stond zij onder voorzitterschap van rechter Jules Deschenes.
Op 12 maart 1987 maakte de commissie-Deschenes haar bevindingen openbaar. Procureur-generaal Hnatyshyn kondigde die dag in Ottawa aan dat de Canadese strafwet zodanig zou worden hervormd dat in Canada wonende oud-nazi's konden worden vervolgd.
In haar rapport stelde de commissie dat zij ten aanzien van 20 mensen over voldoende ernstig bewijs beschikte om ze het Canadese staatsburgerschap te ontnemen en te vervolgen of uit te wijzen.
In 218 andere gevallen adviseerde zij een aanvullend onderzoek. Van de 936 dossiers waar de commisie zich mee bezig had gehouden, waren er 698 gesloten bij gebrek aan bewijs of omdat de betrokkene was overleden, Canada had verlaten of nooit in het land had verbleven. Zo was Joseph Mengele, de ,,beul van Auschwitz", nooit in Canada geweest.
Voor rechter Deschenes konden de Oekraïeners die tijdens de oorlog deel hadden uitgemaakt van de Waffen-SS niet als verdachten worden beschouwd. Volgens de commissie waren er 16 van dergelijke gevallen in Canada, maar volgens het Simon Wiesenthal-Centrum zouden dat er meer dan 200 zijn.
Op 23 juni diende de regering een wetsvoorstel in op grond waarvan tot vervolging van Canadese ingezetenen kon worden overgegaan indien zij van misdaden tegen de menselijkheid werden verdacht.
Op 6 aug. 1987 werd een studie gepubliceerd over het naoorlogse immigratiebeleid van de Canadese regering. De studie was verricht door Alti Rodal in opdracht van de commissie-Deschenes.
De conclusie van de studie was dat ,,aanzienlijke aantallen" oorlogsmisdadigers tussen de 620.000 immigranten moesten hebben gezeten die tussen 1946 en 1967 Canada waren binnengekomen.
Volgens de studie waren er geen aanwijzigingen dat ,,Canada direct, willens en wetens, een beleid voerde om het verblijf van nazi's te regelen, maar er zijn gevallen waarin functionarissen van de Amerikaanse inlichtingendienst hun Canadese collega's geen informatie verstrekken of misleiden over de ware achtergrond van potentiële immigranten, personen die nooit toegelaten zouden zijn op grond van morele verdorvenheid, de term waarmee ongewenste nazi-collaborateurs werden geweigerd".
In het onderzoek werd er op gewezen dat de autoriteiten na de oorlog alleen maar oog hadden voor het ontdekken van ,,communisten" onder de immigranten. In 1983 zouden nog twee oorlogsmisdadigers in Canada zijn toegelaten op voorspraak van een lid van de Royal Canadian Mounted Police die vond dat de kwestie van oorlogsmisdaden enorm werd opgeblazen door de ,,joodse lobby". Naar deze zaak liep nog steeds een onderzoek. De politieman werd meteen overgeplaatst toen de zaak aan het licht kwam.
Op 11 augustus onthulde Alti Rodal dat zeven pagina's van de studie, die betrekking hadden op een periode die zich uitstrekte van eind jaren zestig tot begin jaren tachtig, waren gecensureerd.
Volgens Alti Rodal waren bepaalde gedeeltes van de studie die gingen over het verzet van de regering-Trudeau tegen het voor de rechter dagen van vermoedelijke oorlogsmisdadigers, verminkt.

ZUIDOOST-AZIE EN VERRE OOSTEN

CAMBODJA

ONTWIKKELINGEN BINNEN HET DOOR VIETNAM GESTEUNDE BEWIND

Het bewind in Phnom Penh, dat daar met behulp van Vietnamese troepen in dec. 1978 - jan. 1979 is gevestigd (pag. 17 e.v. - 1979), was er na ruim twee jaar in geslaagd de toestand dusdanig onder controle te krijgen, dat het in de loop van 1981 in staat was verkiezingen voor de Nationale Assemblée te organiseren, een congres van de regerende Cambodjaanse Revolutionaire Volkspartij (CRVP) in Phnom Penh te doen plaatsvinden, een grondwet op te stellen en af te kondigen en een functionerende Staatsraad en regering in het leven te roepen (pag. 81413 e.v.-1982).
Over de ontwikkelingen binnen dit regime sindsdien wordt hierna verslag uitgebracht.

Heng Samrin vervangt Pen Sovan als secretaris-generaal CRVP. Chan Si minister-president.

Het CC van de CRVP maakte op 5 dec. 1981 bekend, dat het president Heng Samrin de dag te voren had verkozen tot secretaris-generaal van de partij als opvolger van Pen Sovan, die ,,eenlange periode van rust was vergund om van ziekte te herstellen".
Voordien was er geen melding gemaakt van een ziekte van Pen Sovan, die op 29 nov. in Phnom Penh was teruggekeerd van een reis van vijf dagen naar de westelijke provincies Battambang en Pursat.
De Cambodjaanse chargé d'affaires in Hanoi verklaarde evenwel op 9 dec., dat hij ernstig ziek was, al een tijdlang aan een hartkwaal leed en meer recent last had gekregen van zenuwaandoeningen en dat zijn vervanging niet moest worden gezien als een vorm van ontslag.
Uit de hoofdstad van Thailand, Bangkok, kwamen eind 1981 onbevestigde berichten, als zou Pen Sovan gearresteerd zijn of zich in Hanoi onder huisarrest bevinden. Volgens deze berichten zouden nog eens 20 andere personen gearresteerd zijn, onder wie Keo Chanda, minister van industrie, en Ros Samay, die eerder minister van speciale zaken, economische samenwerking met het buitenland, het Tribunaal en het opstellen van de grondwet geweest was.
Op 18 jan. 1982 ontkende vice-premier en minister van buitenlandse zaken Hun Sen echter formeel, dat er arrestaties hadden plaatsgevonden. Hij zei, dat Pen Sovan en Keo Chanda een rustkuur volgden.
Later in jan. waren er uitzendingen van radio-Phnom Penh, waarin Keo Chanda werd genoemd als voorzitter van het revolutionaire volkscomité van Phnom Penh en als secretaris van het partijcomité van de hoofdstad, maar niet meer als minister van industrie.
Chan Si. die als waarnemend minister-president was opgetreden na het met rust sturen van Pen Sovan, werd door de Nationale Assemblée in haar tweede bijeenkomst op 9 febr. 1982 officieel in deze functie benoemd.
Bou Thang, lid van het Politburo van de CRVP, volgde Chan Si op als vice-premier en minister van defensie.
In de verslagen van de vergadering van de Assemblee werd Ung Phan genoemd als minister van het bureau van de ministerraad.

Congres Nationaal Front

Het Verenigde Front voor de Nationale Redding van Kampuchea hield van 20 - 22 dec. 1981 in Phnom Penh zijn tweede congres, dat werd bijgewoond door 430 afgevaardigden.
Het besloot de naam van de organisatie te veranderen tot Cambodjaans Verenigd Front voor nationale opbouw en defensie, een naam, die in enigszins andere vorm al in de grondwet van mei 1981 was opgenomen.
Het congres aanvaardde een verklaring, waarin het krachtige steun uitsprak aan de politieke lijn van de CRVP, die van het Front deel uitmaakte en er de ,,leidende kern" van was.
Het congres verkoos een Nationale Raad van 80 leden met Chea Sim als voorzitter en Bou Thang, prof. Chan Ven, opperste bonze Tep Vong en Men Chhan als vice-voorzitters.
Yos Por werd tot secretaris-generaal benoemd.

Chan Si overleden.

Kabinetswijzigingen

Radio Phnom Penh maakte op 27 dec. 1984 melding van een ,,ernstige ziekte", waaraan premier Chan Si zou lijden en het officiële persbureau van Cambodja maakte op 31 dec. het overlijden van de premier aan de gevolgen van een hartziekte bekend.
Het Japanse persbureau Kyodo had al op 27 dec. het overlijden van Chan Si in een ziekenhuis in Moskou gemeld.
Op 14 jan. 1985 verkoos de Nationale Assemblee unaniem vice-premier en minister van buitenlandse zaken, tevens lid van het Politburo van de CRVP, Hun Sen tot minister-president.
Op 9 maart maakte het officiële persbureau bekend, dat de minister van financiën, Chan Phin, tevens belast zou worden met het departement van handel, in de plaats van Tang Saroem, die aan het hoofd was geplaatst van het nieuw geschapen ministerie van economische en culturele samenwerking met het buitenland.
Voorts werd Man Sabun minister van het nieuw gecreëerde departement van sociale actie en invaliden, terwijl de vice-minister van defensie Tea Banh was benoemd tot minister van communicatie, transport en posterijen in plaats van Khun Chhy, die was benoemd tot minister, toegevoegd aan de ministerraad.

Voorts werd nu bekend, dat Keo Chanda als minister van industrie inmiddels was opgevolgd door Meas Samnang. Uit een bericht in de Far Eastern *Economic* Review van 14 april 1983 bleek, dat Keo Chanda burgemeester was van Phnom Penh en hoofd van de partijafdeling van de hoofdstad.

Vijfde congres CRVP

De CRVP hield van 13-16 okt. 1985 in Phnom Penh haar vijfde congres.

Het congres werd o.m. bijgewoond door delegaties uit Vietnam en Laos met aan het hoofd de respectieve secretarissen-generaal, Le Duan en Kaysone Phomvihane.
Andere buitenlandse delegaties waren er, op een minder hoog niveau, uit de regerende communistische partijen van Afghanistan, Bulgarije, Tsjecholowakije, Ethiopië, Hongarije, Mongolië, Polen en de Sowjet-Unie, alsmede uit het regerende Sandinista Nationale Bevrijdingsfront van Nicaragua.

Heng Samrin, de president van de republiek, die unaniem werd herkozen tot secretaris-generaal van het Centrale Comité, legde op de openingsdag van het congres op 13 okt. het politieke verslag af.
Tevens maakte hij de inhoud bekend van het eerste vijfjarenplan voor Cambodja voor de periode 1986 - 1990. Hij ging in op een aantal tekortkomingen in de economische ontwikkeling en in de partijorganisatie.
Hij sprak uitvoerig over de staat van ,,sporadische oorlog", waarin het land verkeerde en stelde in dit deel van zijn rede, dat het offensief in het droge seizoen van 1984 - 1985 had geresulteerd in een ernstige en onherstelbare verzwakking van de militaire vermogens van het verzet tegen het bewind, de coalitieregering van democratisch Cambodja, waarin waren verenigd de Rode Khmers, het Khmer Volksfront voor nationale bevrijding en het Sihanoekistische Nationale leger.

De al onderontwikkelde economie was volgens Heng Samrin op veel terreinen ook onevenwichtig. Hij zei: ,,Niet alleen zijn materiele en technische bases niet hersteld tot de niveaus van voor de oorlog, zij zijn ook nog vernietigd door vijanden en natuurrampen. Het gebrek aan geschoolde arbeid en gespecialiseerde ka-

ders op de gebieden van wetenschap, technologie. cultuur, onderwijs, volksgezondheid en economisch beheer hebben ons verhinderd te verzekeren. dat de huidige arbeid voldoet aan de vereisten van ontwikkeling"
Het eerste vijfjarenplan van Cambodja diende geconcentreerd te zijn op vier ,,economische speerpunten": voedselvoorziening, rubber, hout en uit de wateren afkomstige produkten. ,,Export en zuinigheid" waren de belangrijkste economische richtlijnen. Het bestaan van een gemengde economie was een middel om de zwakke punten van de door de staat beheerde sector te verzachten en was een objectieve historische realiteit.
Heng Samrin noemde een aantal zwakheden in de partijorganisatie. met name het feit, dat beleidsvoorriemens werden ontwikkeld, die in sommige aspecten niet overeenkwamen met de reëel bestaande situatie, verder dat het doorvoeren van beleid slechts langzaam gebeurde en niet diep genoeg ging, dat het in sommige gebieden bij het opleggenvan opties en beleidsvoornemens ontbrak aan verantwoordelijkheid en dat het ideologische werk achterbleef bij de vereisten van de revolutie.
Het orgariisatorische systeem van de partij was nog te dun en te zwak en bleef onvolledig op de niveaus van de distrirten en speciaal van de basis.
M.b.t. de veiligheidssituatie zei Heng Samrin, dat in het droge seizoen 1984 - 1985 Cambodjaanse gewapende krachten, in coördinatie met Vietnamese vrijwilligers, erin waren geslaagd de bases van alle reactionairen langs de grens met Thailand volledig te vernietigen.
Niettemin, al waren de openlijke militaire activiteiten van de coalitieregering nu verminderd, de activiteiten in de ,,stilleoorlog" waren geïntensiveerd en de coalitie maakte gebruik van ,,vreedzame manoeuvres" om de regering van de Volksrepubliek te verzwakken.
Heng Samrin kritiseerde in scherpe bewoordingen China, de VS en de lidstaten van ASEAN, wegens hun ,.strategische samenspanning" tegen Cambodja.
In het rapport werd veel nadruk gelegd op de ,,speciale relatie" van ,,onschokbare solidariteit" van Cambodja met Vietnam.

Op 16 okt. verkoos het congres de leidende organen van de partij, die er vervolgens aldus .uitzagen (* nieuw lid):

Politburo
Leden:
Heng Samrin, Say Phuthang, Chea Sim, Bou Thang, Hun Sen, Chea Soth, *mevr. Men Samon, *Nay Pena en *Mat Ly.

Kandidaat-leden:
*Chan Seng en *Nguon Nhei.

Mevr. Men Samon was hoofd van de partijcommissie voor onderwijs en training. Nay Pena was partijleider en administratief hoofd in de provincie Prey Vihear. Mat Ly was vice-minister van landbouw en één van de vice-voorzitters van de Nationale Assemblee.

Secretariaat:
Bou Thang, Hun Sen 'Heng Samrin, 'Mevr. Men Samon en *Nay Pena.

Het Centrale Comité werd uitgebreid van 19 tot 31 volledige leden en van twee tot 14 kandidaat-leden.

Verkiezingen voor Nationale Assemblee uitgesteld

De Nationale Raad van het Cambodjaanse Verenigde Front voor nationale opbouw en defensie nam in een vergadering op 21 en 22 jan. 1986 het besluit de verkiezingen voor de Nationale Assemblee, die voor 1986 op het programma stonden, uit te stellen tot 1991. De Nationale Assemblee keurde het besluit goed in haar zitting van 4 - 7 febr. 1986.

Regeringswijzigingen

Het officiële Cambodjaanse persbureau Saporamean Kampuchea (SPK) maakte op 18 maart 1986 een aantal benoemingen bekend, die kort tevoren door de Staatsraad waren uitgevaardigd
Khang Sarin werd benoemd tot president van het Hooggerechtshof; als minister van binnenlandse zaken werd hij vervangen door Nay Pena.
Chan Min, tot dan vice-minister van onderwijs, werd nu procureur-generaal.
Say Chhum, secretaris van het partijcomité van de provincie Kompong Speu werd minister van landbouw in plaats van Kong Samol; deze werd minister, toegevoegd aan de ministerraad.
Tot minister van financiën werd benoemd Chhay Than, tot dan eerste vice-minister van dit departement. Hij kwam in de plaats van Chan Phin, die een jaar eerder de portefeuille van handel erbij gekregen had (zie boven).
In de vergadering van de Nationale Assembleevan 21 - 25 juli 1986 werden deze benoemingen goedgekeurd.
Daarenboven gaf de Assemblee in deze vergadering goedkeuring aan de benoeming van Ho Hon tot minister van handel en van Kong Samol, de minister, toegevoegd aan de ministerraad. tot ,,kabinetsminister, belast met landbouw".

Radio Phnom Penh maakte op 10 dec. 1986 een aantal benoemingen bekend, die de Staatsraad op 3 dec. had getroffen en die vervolgens door de Nationale Assemblee in haar vergadering van 4 - 9 febr. 1987 werden goedgekeurd.
Kong Korm werd gepromoveerd van vice-minister van buitenlandse zaken tot minister op dit department in de plaats van Hun Sen, die het ambt van premier behield. Wel moest Hun Sen ook plaats maken als voorzitter van de commissie buitenlandse zaken van de CRVP, waar hij werd opgevolgd door Yos Son.
Koy Buntha, tot dan vice-minister van defensie en chef van de generale staf van het revolutionaire volksleger van Cambodja, werd benoemd tot minister van defensie als opvolger van Bou Thang, die wel vice-premier bleef. Op de posten, die Koy Buntha vrijmaakte, werd benoemd Ke Kimyan, tot dan partijsecretaris in Battambang.
Minister van planning Chea Soth werd vervangen door zijn eerste plaatsvervanger Chea Chanto. maar behield de functie van vice-premier

Uitvoering van plan *voor* 1986. Voedseltekort

Chea Soth, de vertrekkende minister van planning, trad van 25 - 27 dec. 1986 op als voorzitter van een conferentie van regeringsfunctionarissen, waar gesproken werd over de voortgang van de uitvoering van het plan voor 1986 - het eerste jaar van het eerste Cambodjaanse vijf jarenplan,
De minister verklaarde, dat het plan voor de verbouw van rijst in het jaar 1986 niet was gehaald, maar dat de omvang van de produktie niettemin die van de oogst van 1985 te boven ging.
Het plan voor de houtproduktie was meer dan vervuld en de rubberexpioitatie .,ontwikkelde in alle aspecten".
Van industrie, ambachten, communicatie, transport en de posterijen werd gezegd, dat zij waren ontwikkeld in termen van ,,kwaliteit en kwantiteit".
Over andere sectoren, met inbegrip van sociale zaken, informatie, cultuur, onderwijs en gezondheidszorg werd opgemerkt dat daar in de toekomst meer aandacht gegeven moest worden aan kwaliteit.
De rijstoogst van het droge seizoen van 1986 was beneden de plandoelstelling gebleven, hetgeen ertoe leidde, dat Cambodja in juni een beroep deed op de internationale organisaties om rijst te leveren.

Een periode van droogte in heel Cambodja van juni - aug. had ervoor gezorgd, dat de zaaibedden, bedoeld voor de verbouw van rijst in de natte moesson, vrijwel vernietigd waren. Medio aug. was niet meer dan 43% van de rijstvelden geploegd en minder dan 25% van de zaailingen was geplant.
VN-deskundigen, die eind aug.-begin sept. Cambodja bezochten, troffen gebieden met een voedseltekort aan in de provincies Takeo, Kompong Speu en Kandal.
Urgente voedselhulp werd geleverd door het Wereld Voedsel Programma, maar het regime in Phnom Penh kreeg geen officiële voedselhulp, hetzij van belangrijke Westerse hulpverleners op bilaterale basis, dan wel van multilaterale organisaties van de VN, omdat deze alle de coalitieregering van democratisch Kampuchea als wettelijke regering erkennen.
Volgens functionarissen van de Britse particuliere hulporganisatie Oxfam, die in dec. Cambodja bezochten. was er op de gebieden van voedselvoorziening en volksgezondheid geen reële verbetering te bespeuren sinds de Vietnamese invasie van dec. 1978 - jan. 1979.
Functionarissen spraken van een kin-

dersterfte van 160 per 1.000 geboorten en schatten, dat 20% van de kinderen in het land ,,chronisch ondervoed" waren.

VIETNAM

BERICHTEN OVER GEVECHTSHANDELINGEN BIJ GRENS MET CHINA. ,,DE HEVIGSTE SINDS 1979".

Begin jan. 1987 kwamen er uit zowel Vietnam als China berichten over gevechtshandelingen tussen Vietnamese en Chinese strijdkrachten in het grensgebied tussen beide landen, waarbij van Vietnamese zijde werd beweerd, dat er sprake was van de hevigste gevechten sinds de Chinees-Vietnamese oorlog van febr. - maart 1979 (pag. 129/1 e.v., 17111 e.v., 19012 e.v. en 2061 3 e.v. - 1979).

De Chinezen waren indertijd deze oorlog begonnen om ,,Vietnam een lesje te leren", nadat in de periode van 25 dec. 1978 - 8 jan. 1979 in Cambodja opstandelingen met Vietnamese steun het Pol Pot-bewind, een bondgenoot van China. omver hadden geworpen en in Phnom Penh een pro-Vietnamees bewind hadden gevestigd, dat sindsdien op de been wordt gehouden door de aanwezigheid van naar schatting 140.000 man Vietnamese strijdkrachten. (pag. 1711 e.v. en 4313 e.v. - 1979).
Nadat de Chinezen half maart 1979 hun strijdkrachten volledig uit Vietnam hadden teruggetrokken zijn er in dat jaar pogingen ondernomen de Chinees-Vietnamese betrekkingen te normaliseren.
Na een uitvoerige uitwisseling van nota's hebben in dat jaar Chinese en Vietnamese delegaties met elkaar overleg gevoerd, eerst van 18 april - 21 mei 1979 in Hanoi en daarna van 28 juni - 19 dec. in Peking.

De besprekingen liepen echter op niets uit, vooral door de Chinese eis, dat Vietnam zijn troepen uit Cambodja moest terugtrekken en de Vietnamese weigering hierop in te gaan.
Na de mislukking van de besprekingen vond opnieuw een uitvoerige notawisseling plaats, die van Chinese zijde werd afgesloten op 7 sept. 1981, met een nota, waarin werd gezegd, dat de ,,noodzakelijke basis en reële mogelijkheid voor een hervatting van de onderhandelingen ontbreekt". De Chinezen stelden als voorwaarde voor het opnieuw beginnen van besprekingen, dat Vietnam eerst al zijn troepen uit Cambodja zou terugtrekken en in die Chinese positie is sindsdien geen verandering gekomen.
Sinds het einde van de oorlog van febr. - maart 1979 is in de media regelmatig sprake van berichten over militaire incidenten en gevechtsactiviteiten in het Vietnamees-Chinese grensgebied, waarbij de strijd het hardst lijkt op te laaien in periodes in het droge seizoen in Zuidoost-Azië, van nov. tot april wanneer Vietnamese troepen in Cambodja verwikkeld zijn in gevechten met opstandelingen tegen het bewind in Phnom Penh (zie voor een overzicht van de verschillende aan het verzet deelnemende groepen pag. 80212 e.v.-1982).
Zoals in de aanhef gezegd stammen de meest recente berichten over gevechten van enige importantie in het grensgebied tussen Vietnam en China uit jan. van dit jaar.
Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken verklaarde op 7 jan., dat Chinese troepen ,,tegenaanvallen" hadden gelanceerd langs de Vietnamese grens. Hij wees beweringen uit Hanoi, als zouden Vietnamese troepen vijf honderd Chinezen hebben gedood als ,,opschepperij" van de hand.
Een functionaris van de Vietnamese ambassade in Peking waarschuwde op dezelfde dag, dat China ,,nogzwaardere verliezen" zou lijden, als het zou doorgaan met het sturen van troepen over de grens.
Ma Yuzhen, de Chinese woordvoerder, zei op een persconferentie: ,,In de afgelopen dagen zijn provocaties jegens China door Vietnamese troepen beantwoord met tegenaanvallen van Chinese grenswachten. De zogenaamde overwinningen door de Vietnamezen berusten op opschepperij. Het is hun doel het Vietnamese volk en de wereldopinie te misleiden".

De woordvoerder weerlegde de Vietnamese claim niet dat er Chinezen gesneuveld zijn. Gevraagd of het grensincident de ernstigste is sinds de twee landen een maandlange grensoorlog vochten in 1979, zei Ma: ,,Zo zou ik het incident niet willen omschrijven". Als de Vietnamese bewering juist is zou het wel gaan om de zwaarste veldslag sinds 1979.
Vietnam liet op 6 jan. weten in een bloedige slag een Chinese aanval op divisie-sterkte te hebben afgeslagen langs zijn onherbergzame noordgrens in de provincie Ha Tuyen, 275 kilometer ten noorden van Hanoi.
China heeft op 9 jan. gezegd dat de strijd aan de grens met Vietnam beëindigd is na een driedaagse veldslag waarbij volgens beide zijden grote aantallen soldaten zijn gesneuveld. Zowel Hanoi als Peking zeggen dat hun troepen de invallende tegenstander hebben teruggeslagen.
Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken zei: ,,te hebben vernomen dat de provocatieve inval door de Vietnamese troepen op de avond van de zevende januari is teruggeslagen en dat het vechten nu voorbij is".
Hij gaf geen verdere details van het grensconflict.
Op 6 jan. beweerde Peking dat zijn troepen 200 Vietnamezen hadden ,,weggevaagd" en een Vietnamese compagnie, die normaliter uit honderd a tweehonderd man bestaat, had ,,vernietigd"

Volgens de officiële Vietnamese media hebben ,,soldaten en burgers samen" de Chinese troepen, die in hele divisies de strategische heuvels in het district Vi Xuen in de provincie Ha Tuyen zouden hebben willen overtrekken, teruggeslagen. Daarbij zouden bijna 1.500 Chinezen zijn gedood, aldus Hanoi.

De Vietnamese minister van buitenlandse zaken Nguyen Co Thach (tweede van l) en de Amerikaanse generaal John W Vessey (tweede van r) tijdens hun besprekingen in Hanoi over Amerikaanse krijgsgevangenen in Vietnam (POW) en in gevechtsacties verloren geraakten (MIA) (zie pag 560/1 e v - 1987)

De wapenfeiten en aantallen gesneuvelden zijn niet door onafhankelijke waarnemers bevestigd. Volgens westerse diplomaten overdrijven beide landen altijd de omvang van de grensgevechten.

AKKOORD VS-VIETNAM OVER EMIGRATIE KINDEREN

Amerikaanse onderhandelaars en Vietnamese functionarissen zijn het op 11 sept. in Hanoi er over eens geworden om een groot aantal zogenaamde ,,Ameraziatische" kinderen naar de Verenigde Staten te laten emigreren. Dit zijn kinderen die tijdens de in Vietnam werden geboren en van wie de vaders Amerikanen zijn. Vorig jaar heeft Vietnam emigratie van deze kinderen opgeschort ,,omdat Amerikanen de procedures vertraagden".
Radio Hanoi heeft op 11 sept. gezegd dat ,,dit gevolg van de oorlog in Wetnam snel moet worden opgelost". ..De Amerikanen hebben erkend dat het probleem van Ameraziatische kinderen hun verantwoordelijkheid is en hebben toegezegd meer van deze kinderen en hun familieleden op te nemen", aldus radio Hanoi.
De Verenigde Staten hebben tot dusver 4000 Ameraziatische kinderen opgenomen, terwijl zich nog 10.000 van deze kinderen in Vietnam bevinden.
Amerikaanse functionarissen van de immigratiedienst zijn op 8 sept. in Ho Chi Minhstad gesprekken begonnen met ruim duizend Vietnamezen die naar de Verenigde Staten willen emigreren.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SU EN VS: BEGINSELAKKOORD VERWIJDERING INF

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hebben op 17 september een ,,beginselakkoord'' bereikt over de verwijdering van alle op land gestationeerde middellange-afstandswapens. Bestaande meningsverschillen waren toen na drie dagen van intensieve onderhandelingen tussen de ministers van buitenlandse zaken van de twee landen, George Shultz en Eduard Sjewardnadze, in Washington uit de weg geruimd. Onderhandelaars van de twee regeringen zullen in Genève de laatste technische details uitwerken. Daarmee is de weg vrij gemaakt voor een derde topontmoeting tussen VS-president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow.

Op de derde dag van hun besprekingen in Washington, op 17 september, hadden de ministers Shultz en Sjewardnadze aanvankelijk een resumerend slotgesprek gepland van twee en een half uur. Daarna zouden beide bewindslieden afzonderlijk de pers te woord staan. Het overleg duurde echter negen en een half uur, waarbij de ministers in het kantoor van Shultz op de zevende verdieping van het State Department werden bijgestaan door Sowjet-onderminister Alexander Bessmertnitsj en Reagans veiligheidsadviseur Frank Carlucci.

In de vooravond glipten de onderhandelaars weg door een zij-uitgang van het ministerie naar het Witte Huis voor een ontmoeting van **35** minuten met president Reagan.

Daarna werd in ambtelijke kring gesproken over een ,,beginselakkoord''. Speculaties dat een doorbraak in het wapenoverleg aanstaande was, werden eerder op 17 september al krachtig gevoed door het besluit van de beide ministers om hun besprekingen met een dag te verlengen. Aanvankelijk hadden de besprekingen op 16 september rond het middaguur moeten aflopen.

De topvoorlichters van het Amerikaanse en het Sowjet-ministerie van Buitenlandse Zaken verschenen echter gezamenlijk voor de wachtende pers om mee te delen dat hun ministers ,,het de moeite waard vonden om de zitting voort te zetten en de rapporten van de verschillende werkgroepen nader te bespreken'', aldus de Amerikaan Charles Redman.

Er zijn op 15 september aan het begin van de besprekingen drie werkgroepen ingesteld: voor wapenbeheersing, bilaterale kwesties en mensenrechten. In de ochtend van 16 september is er nog een werkgroep bijgekomen die zich speciaal heeft gebogen over een mogelijke beperking van kernproeven (Moskou is voor een algeheel verbod).

Redman wilde aanvankelijk niet meer zeggen dan dat de gesprekken in de ochtend van 17 september ,,verliepen in dezelfde constructieve, positieve sfeer die de voorgaande twee dagen kenmerkte''.

De enige toevoeging die hij gaf was dat de twee ministers sandwiches naar boven hadden laten komen.

Ook zijn Sowjet-collega Gerasimow wimpelde concrete vragen af. Maar zijn kwalificatie van de besprekingen was niet kinderachtig. ,,U moet nog even geduld hebben'', zei hij tot de verslaggevers, ,,er wordt geschiedenis gemaakt''.

Later op de dag werd nog bekendgemaakt dat Shultz en Sjewardnadze zijn overeengekomen dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie voor 1 december officiële onderhandelingen zullen starten over de kwestie van de kernproeven.

Dat er kans is op een doorbraak - en dan met name naar een verdrag ter eliminatie van de kernwapens voor de middellange afstand (INF) - was op 16 september al gesuggereerd door een hoge Amerikaanse regeringsfunctionaris, die niet bij naam genoemd wilde worden. Hij zei dat de Amerikaanse en Russische onderhandelaars ,,enkele belangrijke obstakels uit de weg hebben geruimd''.

De optimistische verwachtingen in Washington zijn verder geschraagd door het feit dat Sowjet-partijleider Gorbatsjow uitgerekend op 16 september met een verklaring kwam waarin hij goede kansen signaleert voor een INF-akkoord en de mogelijkheid oppert van een akkoord over de strategische bewapening in 1988.

Een interessant en niet onbelangrijk detail is dat er geen functionarissen van het Pentagon aanwezig zijn bij de plenaire besprekingen in het State Department. Naar verluidt had het ministerie van Defensie, dat meestal bij dit soort onderhandelingen vertegenwoordigd is, daar wel om gevraagd. De Pentagon-inbreng beperkt zich tot de werkgroep voor wapenbeheersing. waarvan onderminister Frank Gaffney deel uitmaakt.

Een opvallende afwezige is voorts oud-generaal Edward Rowny, speciaal presidentieel adviseur voor wapenkwesties, die geldt als een voorstander van de harde lijn. De voornaamste adviseurs van Shultz tijdens de besprekingen zijn wapenexpert Paul Nitze, Geneefs toponderhandelaar Max Kampelman, onderminister van Buitenlandse Zaken Rozanne Ridgway en Rusland-kenner Mark Parris.

De Nationale Veiligheidsraad is vertegenwoordigd door kolonel Robert Linhard. Verder schoof veiligheidsad-

President Reagan (m) had op **17** september een niet voorzien gesprek met Sowjet-minister van buitenlandse zaken Eduard Sjewardnadze (l) en diens Amerikaanse collega George Shultz, nadat langdurige onderhandelingen tussen de twee ministers hadden geleid tot een akkoord over middellange-afstandswapens.

viseur Frank Carlucci in de ochtend van 17 september aan bij het overleg.

Verklaring Gorbatsjow

Een paar uur vóórdat de Sowjet-Amerikaanse besprekingen over de kortere en middellange-afstandsraketten zouden moeten eindigen, heeft partijleider Gorbatsjow op 17 september in een Prawda-artikel laten weten wat er naar zijn mening nu vervolgens moet gebeuren. Hij pleit voor een militaire doctrine van ,,minimale defensie".
Hoewel in het artikel van partijleider Gorbatsjow niet wordt gerept over een topconferentie met Reagan, lijkt het stuk veel op een voorproefje van hetgeen de Sowjet-leider tijdens een dergelijke bijeenkomst met de Amerikaanse president zou willen voorstellen.

Gorbatsjow gaat er duidelijk van uit dat het verdrag over de afschaffing van de kortere en middellange-afstandsraketten (INF) rond komt. Hij vindt dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie vervolgens moeten gaan streven naar geleidelijke vervanging van de ,,atomaire afschrikking" door een militaire doctrine van ,,minimale defensie".
Minimale defensie definieert Gorbatsjow als een toestand, waarin de nucleaire wapens zijn afgeschaft en de conventionele bewapening is teruggebracht tot het laagste niveau. waarbij een land zich nog kan verdedigen. Hoewel Gorbatsjow niet in details treedt, geeft hij wel aan dat een dergelijke toestand in fasen bereikt moet worden.

Een eerste stap na een akkoord over de raketten voor de middellange afstand, zou een verdrag kunnen zijn waarbij de strategische kernbewapening van beide supermogendheden wordt gehalveerd. Een dergelijk verdrag kan in de eerste helft van het komend jaar tot stand gebracht worden, aldus Gorbatsjow optimistisch.
Voorwaarde is wel dat Washington ermee instemt dat het ABM-verdrag van 1972 ,,Star Wars"-proeven in de ruimte niet toestaat.
Andere stappen die door Gorbatsjow worden genoemd, zijn de terugtrekking van nucleaire en andere wapens uit grensgebieden en de instelling van gedemilitariseerde zones tussen potentiële vijanden.
Ingaande op een voorstel van Reagan, verklaart Gorbatsjow zich ook bereid te praten over de mogelijkheid te komen tot goede onderlinge vergelijkingen van de wederzijdse defensie-uitgaven. Naar zijn mening zou men daarover op een termijn ,,van twee a drie jaar" tot overeenstemming kunnen komen.

Communiaué Shultz - *Sjewardnadze*

De ministers Shultz en Sjewardnadze hebben op 18 september een gezamenlijke persverklaring uitgegeven, die de volgende inhoud had:

De ministers van Buitenlandse Zaken Shultz en Sjewardnadze hebben drie dagen van diepgaande en nuttige besprekingen achter de rug over alle aspecten van de betrekkingen tussen de twee landen De ministers hebben het volledige spectrum van kwesties inzake de wapenbeheersing op nucleair, conventioneel en chemisch gebied besproken. De twee ministers hebben samen met hun adviseurs intensieve onderhandelingen gevoerd over de kwestie van de raketten voor de middellange en kortere afstand.
Dit resulteerde in een beginsel-afspraak om een akkoord te sluiten De beide delegaties in Genève is opgedragen om hard en met spoed te werken aan het oplossen van de resterende technische kwesties en het opstellen van een tekst voor een ontwerp-verdrag.
De ministers hebben afgesproken dat ook intensieve pogingen zullen worden gedaan om te komen tot een verdrag over een vermindering van de strategische offensieve wapens met 50 procent binnen het raamwerk van de Geneefse besprekingen over de kernbewapening en de ruimtewapens
Na hun besprekingen over de kwestie van de kernproeven hebben de twee partijen afgesproken voor 1 december 1987 te beginnen met gefaseerde onderhandelingen die in één forum zullen worden gevoerd. Zij gaven hun goedkeuring aan een afzonderlijke verklaring over dit onderwerp.
De ministers hebben ook regionale kwesties besproken. De twee partijen hebben een breed scala van onderwerpen op bilateraal gebied behandeld. Er is een werkprogramma opgesteld voor 1987 en 1988 om de gezamenlijke inspanningen op de verschillende gebieden van Amerikaans-Russische samenwerking uit te breiden. Er zijn constructieve besprekingen gevoerd over mensenrechtenkwesties en humanitaire zaken.
De ministers Shultz en Sjewardnadze hebben afgesproken dat er een extra bijeenkomst nodig is om de resultaten van het werk op al deze terreinen, inclusief de inspanningen van de Geneefse delegaties op het gebied van de kern- en ruimtebewapening. Zij hebben afgesproken dat deze besprekingen in de tweede helft van oktober in Moskou zullen plaatsvinden.
Voor de ondertekening van een verdrag over de raketten voor de middellange en kortere afstand zal er een topbijeenkomst tussen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow worden gehouden. De top zal in het najaar van 1987 worden gehouden. De exacte datum zal worden vastgesteld tijdens het ministersoverleg in Moskou in oktober.

Verklaring president Reagan. Persconferentzes Shultz en Sjewardnadze

President Reagan heeft in de ochtend van 18 september in de perskamer van het Witte Huis een korte verklaring afgelegd, waarin hij zijn vreugde uitsprak over de bereikte overeenkomst. Hij prees Shultz, Sjewardnadze en hun medewerkers voor hun ,,voortreffelijke inspanningen".
De president wilde eigenlijk geen vragen beantwoorden, maar liet zich toch tot een enkele kanttekening verleiden. ,,Ik kan me niet herinneren dat ik in m'n leven ergens zes jaar op heb gewacht". was ziin reactie op de opmerking dat zijn radicaal-conservatieve achterban hem beticht van overmatige haast in het bereiken van een wapenakkoord met de Sowjet-Unie.
Gevraagd naar zijn befaamde kwalificatie van de Sowjet-Unie als ,,het rijk van het kwaad", zei hij de communistische supermacht ,,nog niet lelieblank" te vinden.
Uit uitspraken, die de ministers Shultz en Sjewardnadze op 18 september deden op afzonderlijke persconferenties; viel af te leiden, dat het tijdschema van de ontmanteling van de INF-wapens de voornaamste overgebleven ,,technische kwestie" is.

De Amerikanen denken dat de kortere afstandsraketten (van 500 tot 1.000 kilometer) in een jaar kunnen worden ontmanteld en de middellange afstandsraketten (van duizend tot vijfduizend kilometer) in drie jaar. De Russen menen respectievelijk twee en vijf jaar nodig te hebben.
Sjewardnadze verklaarde dat bij de oplossing van het probleem van de Westduitse Pershings-1A ,.zoveel mogelijk rekening is gehouden met de bondgenootschappelijke belangen van de Verenigde Staten en de Bondsrepubliek - en natuurlijk ook met die van de Sowjet-Unie". ,,In laatste instantie telt dat alle kernkoppen van raketten voor de middellange en kortere afstand zullen worden geëlimineerd," aldus de Sowjet-bewindsman.
De twee landen zijn het er kennelijk over eens wat de eliminatie van een kernkop precies betekent. Shultz legde uit dat de kegel wordt vernietigd, nadat de splijtstof en het gelcidingssysteem eruit verwijderd zijn. Er was de afgelopen week twijfel gerezen of de Russen dezelfde definitie van ontmanteling hanteerden, maar volgens Shultz berustte dat op een misverstand.
Shultz en Sjewardnadze hebben ook gesproken over wat het volgende Amerikaans-Russische wapenakkoord moet worden: beperking van de strategische kernwapens. Uit de mededelingen van de twee ministers kon worden afgeleid dat er niet veel vooruitgang is geboekt op dit punt. Voor Moskou blijft vermindering van de strategische kernwapen-arsenalen sterk verbonden met de nadere uitwerking die de VS zullen geven aan het SDI-programma, zo maakte Sjewardnadze duidelijk.
Shultz zei dat beide partijen positief staan tegenover het vaststellen van een termijn waarbinnen ze het ABM-verdrag (dat een verdedigingsstelsel tegen raketten goeddeels verbiedt) gegarandeerd zullen respecteren. Maar er is geen overeenstemming over de duur van zo'n termijn.
De Amerikaanse minister herhaalde dat de VS zich geen beperkingen op het SDI-programma zullen laten opdringen. Wel is er van Amerikaanse kant de mogelijkheid geopperd van inspectie van SDI-laboratoria en controle op SDI-proeven.
Sjewardnadze zei voor minister van Defensie Caspar Weinberger een uitnodiging te hebben meegebracht voor een topontmoeting met zijn Sowjet-ambtgenoot in het kader van het reguliere overleg over de uitvoering van het ABM-verdrag. Volgens de Sowjet-minister wil Moskou met alle plezier praten over scherper toezicht op de naleving van het ABM-verdrag. In dit verband verwees hij naar een recent bezoek van drie Amerikaanse Congresleden aan het omstreden radarstation in Krasnojarsk.
Er is afgesproken dat Shultz naar Moskou zal komen om wat betreft het INF-verdrag de puntjes op de i te zetten en het Geneefse overleg over strategische en ruimte-wapens te evalue-

ren. Tevens zal dan een exacte datum voor de top Reagan-Gorbatsjou, worden vastgesteld.
In de slotverklaring van gisteren wordt niets gezegd over de plaats waar de twee leiders elkaar zullen ontmoeten. Maar Shultz zei dat er in zijn gesprekken met Sjewardnadze voortdurend is gesproken over een bezoek van Gorbatsjow aan de VS.
Op hun persconferenties zwaaiden Shultz en Sjewardnadze elkaar lof toe op een wijze die de diplomatieke beleefdheid duidelijk te boven ging. De Sowjet-minister, die sprak van een ,,historische doorbraak". zei dat zijn gesprekken in Washington waren verlopen ,,in een sfeer van goede wil, die kenmerkend is voor onze relatie met de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken"
Hij memoreerde ook zijn twee ontmoetingen met president Reagan, die .,een belangrijke factor waren in he: succes van onze besprekingen".

Shultz verklaarde dat er de afgelopen drie jaar ,,enorm veel veranderd is" in de relatie tussen de twee supermachten. Hij maakte gewag van ,.zeer lonende discussies" over mensenrechtenzaken en zei dat er over de kwestie-Afghanistan ,,het meest diepgaande en uitvoerige gesprek" was gevoerd dat hij en Sjewardnadze ooit over dit onderwerp hadden gehad.
Overigens was er nog bijna roet in het eten gegooid door een incident rond de Amerikaanse militaire jeep in de DDR, die op 17 september door een Russische soldaat is beschoten. Shultz had zijn Sowjet-ambtgenoot onmiddellijk om opheldering gevraagd. Sjewai-dnadze betuigde op 18 september zijn spijt over het incident.

De eerste politieke reacties in Washington op het principe-akkoord over de INF-wapens zijn positief. Zowel de liberale Democratische senator Alan Cranston als zijn conservatieve Republikeinse collega Ted Stevens verklaarde zich sterk te zullen maken voor snelle ratificatie van een INF-verdrag.
Maar sommige Democraten voelen er duidelijk niet voor president Reagan met al te veel eer te laten strijken.
Zo merkte Les Aspin, de voorzitter van de commissie van Defensie in het Huis van Afgevaardigden, schamperend op dat een INF-verdrag nauwelijks iets waard is zonder een overeenkomst over de strategische bewapening.

Andere Congresleden wezen erop dat een akkoord over de conventionele bewapening, waarin het Oostblok een forse voorsprong heeft. urgenter is dan ooit wanneer de NAVO geen INF-wapens meer heeft.

Wapens, vallend onder het akkoord, drie procent van totale arsenaal aan kernwapens

Het bei-eikte akkoord, ,,de dubbele nul-optie", voorziet in een verwijdering van de raketten voor de middellange en kortere afstand van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Ais het akkoord ten uitvoer wordt gelegd, verdwijnt er volgens NAVO-schattingen slechts drie procent van de kernbewapening. Er blijft nog een indrukwekkend kernarsenaal over.

Aan Russische kant moeten 441 raketten van het type SS-20 met 1.323 kernkoppen verdwijnen. Volgens westerse schattingen bevinden zich er 270 raketten (met 810 kernkoppen) in Europees Rusland, de rest staat in Aziatisch Rusland opgesteld.
Daarnaast staan er 112 raketten van de 28 jaar oude SS-4-raketten met elk één kernkop die alle in Europa staan, en naar schatting 132 SS12/22- en SS-23-raketten, waarvan 90 op Europees grondgebied.
Wat de Amerikanen betreft gaat het om de verwijdering van 108 Pershing-11-raketten met een bereik van 1.800 kilometer (met elk één kernkop: ze staan alle in de Bondsrepubliek opgesteld) en 208 kruisraketten met een bereik van 2.500 kilometer. Kruisraketten staan er in de Bondsrepubliek, België, Italië en Groot-Brittannie.
Daarnaast worden er 72 Pershing-IA-raketten ontmanteld die op Westduits grondgebied staan
De dubbele nul-optie geldt niet voor raketten met een bereik van minder dan vijfhonderd kilometer. Wat de So jet-Unie betreft gaat het om 140 SS-21-raketten (met een bereik van 120 kilometer) en 635 FROG-raketten (driehonderd kilometer) met 775 kernkoppen, en 590 SCUD-raketten (driehonderd kilometer) met elk één kernkop. Aan westerse kant staan daar volgens een opgave van Bonn alleen 88 Lance-raketten (110 kilorneter) tegenover.
Zowel de Franse als de Britse kernmacht wordt buiten de INF-overeenkomst gelaten. De Britten beschikken over vier Polaris-onderzeeërs met 64 kernkoppen en 170 Tornado-gevechtsvliegtuigen. Voor Frankrijk gaat het om 18 SSBS-S3-raketten met een bereik van 3.500 kilometer en 44 Pluton-raketten, die een bereik van 120 kilometer hebben. Daarnaast beschikken de Fransen over 96 op onderzeeërs geïnstalleerde MSBS-raketten en 105 Mirage- en Jaguar-gevechtsvliegtuigen.
Het Westen beschikt over 1.800 gevechtsvliegtuigen, de Franse en de Britse toestellen niet meegerekend, het Warschaupact heeft vierduizend toestellen.
In Europa blijft een niet te veronachtzamen aantal kernraketten achter. Het aantal tactische kernraketten, vooral artillerie, is krachtens een NAVO-besluit sinds 1983 verminderd van 7.000 tot ongeveer 4.600. Het Warschaupact beschikt over een even groot arsenaal.
Wat de strategische kernbewapening betreft beschikken de VS volgens het Internationale Instituut voor Strategische Studies in Londen over 1.910 raketten met in totaal 12.848 kernkoppen. de Sowjet-Unie heeft 2.502 raketten met 10.716 kernkoppen.
Voor de VS gaat het daarbij om 1.010 intercontinentale raketten van het type Minuteman I en II en Titan met 2.110 kernkoppen, de Sowjet-Unie heeft 1.398 raketten met 6.420 kernkoppen.

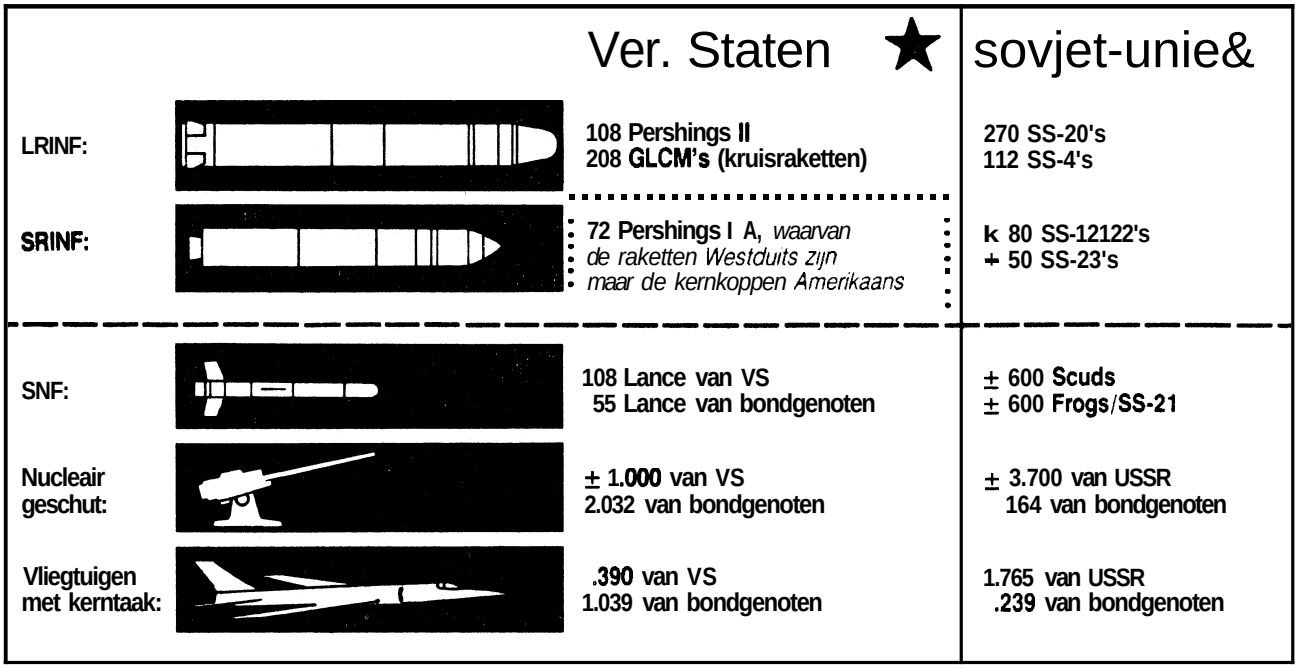

Een overzicht van de raketten voor de middellange en korte afstand in de wereld. Onder het akkoord vallen alleen de raketten boven de streep. Onder de streep staan raketten en ander nucleaire wapens voor de korte afstand in Europa.

(De Volkskrant 10-6-1987)

Wat op onderzeeers geplaatste raketten betreft hebben de Amerikanen er 640 met 6 636 kernkoppen, de Russen 944 met 3 216 kernkoppen.
De VS beschikken daarnaast over 260 strategische bommenwerpers die zijn uitgerust met 4.080 kernkoppen, de Sowjet-Unie heeft 160 bommenwerpers met 1.080 kernkoppen.
De Sowjet-Unie kan zestig procent van haar kernkoppen afschieten met intercontinentale raketten die veel effectiever zijn als het gaat om het treffen van atoomsilo's dan de op zee geïnstalleerde raketten, waarop 52 procent van de Amerikaanse kernkoppen zijn geplaatst.
De Amerikaanse kernkopppen van de 72 Westduitse Pershing IA-raketten maken geen deel uit van het beginselakkoord van Wasiiington. maar deze kernkoppen zullen net als de andere kernwapens die wel onder het akkoord vallen, worden vernietigd. Dit heeft de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, George Shultz, verklaard.
De Sowjet-Unie heeft er steeds op aangedrongen dat ook de kernkoppen van de Pershings IA in de Bondsrepubliek deel zouden uitmaken van het akkoord. Shultz en Sjewardnadze zijn wat dit betreft duidelijk uitgekomen op een compromis.
De kernkoppen van de Pershing IA vormden een van de laatste hindernissen voor een INF-akkoord. Bondskanselier Kohl heeft op 27 augustus afgezien van de Pershing 1A-raketten als de VS en de Sowjet-Unie een verdrag over de vernietiging van de kortere en middellange-afstandsraketten ratificeren.
,,De Duitse Pershings IA vormden geen onderdeel van de onderhandelingen en dat zijn ze nog altijd niet." aldus Shultz. Maar in een tekst zal wel worden verwezen naar wat er met de Amerikaanse kernkoppen gebeurt. zodra Bonn de Pershings IA verwijdert. Die koppen komen dan terug naar Amerika en zullen dan net als de andere kernwapens die onder het verdrag vallen. worden vernietigd.

Terugblik

De terugblik, hierna, op de ontwikkelingen m.b.t. de middellange-afstandswapens is ontleend aan De Volkskrant van 19 september.
In volgende afleveringen van het KHA zal meer gedetailleerd worden bericht over het onderhandelingsproces tussen de VS en de SU na de top van Reykjavik van oktober 1986 (pag. 689 e.v. - 1986) tot het bereiken van het beginselakkoord van Washington van 17 september 1987.

Het beginselakkoord van Washington over het afschaffen van alle kortere- en middellange-afstandsraketten gaat verder dan wat de NAVO-ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie op 12 december 1979 voor ogen stond. Op die dag accepteerde het bondgenootschap het NAVO-dubbelbesluit over enerzijds stationering van 572 Pershing II- en kruisraketten in West-Europa, anderzijds ontwapeningsonderhandelingen met de Sowjet-Unie die deze plaatsing overbodig moesten maken.
De voorstanders van het omstreden NAVO-dubbelbesluit werden destijds niet moe te verklaren dat het er in de eerste plaats om ging de Russen ertoe te bewegen hun SS-20 raketten op te ruimen. Moskou zou hierover echter pas serieus gaan onderhandelen als de NAVO in de vorm van Amerikaanse middellange-afstandsraketten een stevige stok achter de hand zou hebben.
Deze voorstanders kunnen er zich nu op beroemen dat het NAVO-dubbelbesluit hun stoutste verwachtingen nog heeft overtroffen. Na acht jaren verdwijnen niet alleen de kernraketten voor de middellange, maar ook voor de kortere afstand.
Dit betekent geenszins dat de tegenstanders van het NAVO-dubbelbesluit, die de afgelopen jaren in de straten van Europa massaal hun wantrouwen demonstreerden tegen de stelling dat voor ontwapening eerst meer kernwapens nodig zijn, dus ongelijk hebben gehad.
In het begin van de jaren tachtig kon niemand vermoeden dat de politiek van de grote mogendheden zo drastisch zou veranderen. President Reagan die was aangetreden om Amerika weer machtig en sterk te maken en die in de Sowjet-Unie het ,,rijk van het kwaad" zag, leek niet de man voor ontwapeningsakkoorden. Nog minder was te voorzien dat in 1985 de Sowjet-Unie geleid zou gaan worden door een man die zich laat leiden door de leuze van de vredesbeweging dat alle Kernwapens de wereld uit moeten.
Gorbatsjow heeft ongetwijfeld met zijn stroom van voorstellen en concessies, die het Westen soms eerder radeloos dan verheugd stemden, het nu bereikte beginselakkoord sterk bevorderd en daarmee het NAVO-dubbelbesluit zijn eigenlijke zin gegeven: vrede met minder kernwapens.
De weg naar dit doel is lang en moeizaam geweest. Begin 1980 liet Brezjnew weten dat Moskou pas zou gaan onderhandelen als het NAVO-dubbelbesluit zou worden opgeheven. Besprekingen van de toenmalige bondskanselier Helmut Schmidt, de geestelijke vader van het dubbelbesluit, in Moskou leidden ertoe dat eind 1981 onderhandelingen in Genève over de INF-rakcttcn konden beginnen.
De Amerikaanse onderhandelaar Paul Nitze ging deze onderhandelingen in met de door president Reagan geaccepteerde nul-optie. Kort tevoren hadden de NAVO-ministers van Defensie in het Schotse Gleneagles deze nul-optie geformuleerd: geen raketten in West-Europa als de Sowjet-Unie zijn SS-20 raketten weg haalt. In datzelfde Gleneagles trokken de NAVO-ministers van Defensie vorig najaar bezorgde gezichten, nadat kort tevoren op de top van Reykjavik Gorbatsjow de nul-optie had aanvaard.
Tussen Gleneagles '81 en Gleneagles '86 ligt haast een wereld. In 1981 dachten de Russen er niet aan de nul-optie te accepteren. In Genève ging het aanvankelijk om allerlei andere modellen en tussen-oplossingen.
Dit uitwerken van modellen verliep niet geheel zonder succes. In de zomer van 1982 leken Amerika en de Sowjet-Unie zelfs dicht bij een akkoord. De Amerikaanse onderhandelaar Paul Nitze en zijn Sowjet-collega Joeli Kwitsinsky waren het tijdens een befaamd geworden boswandeling bij Genève eens geworden over een gemeenschappelijk voorstel. Dit kwam er in het kort op neer dat de VS geen Pershing II-raketten en minder kruisraketten zouden stationeren in ruil waarvoor de Sowjet-Unie het aantal SS-20 raketten drastisch zou verminderen. Dit voorstel werd zowel door Washington als Moskou afgewezen.
Daarmee was voor lange tijd de kans op een INF-akkoord verkeken.

Op 23 november 1983 bevestigde het Westduitse parlement de plaatsing van Pershing II en kruisraketten. De stationering in West-Europa begon, waarna Moskou de onderhandelingen in Genève staakte.
Pas begin 1985 kwamen de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Shultz en zijn Sowjet-collega Gromyko overeen de onderhandelingen te hervatten. Daarbij zou er een samenhang bestaan tussen de INF-onderhandelingen en de onderhandelingen over strategische kernwapens (START)en het Amerikaanse verdedigingsschild in de ruimte (SDI).
Bij de nieuwe onderhandelingen werd echter nauwelijks vooruitgang geboekt. Ook de eerste topontmoeting van Reagan en Gorbatsjow eind november in 1985 in Genève bracht geen doorbraak.
Belangrijker was de tweede top-ontmoeting een jaar later in Reykjavik. Daar hadden Reagan en Gorbatsjow dezelfde droom over een kernwapenvrije wereld. Alleen het utopische SDI-programma verhinderde een akkoord. Gorbatsjow had echter de nul-optie voor de middellange-afstandsraketten aanvaard en daarmee een belangrijke concessie gedaan.
Na Reykjavik kwamen er meer concessies. Het oude politieke patroon van westerse ontwapeningsvoorstellen die door het Kremlin prompt met ,,njet'' worden beantwoord, veranderde totaal.
De voorstellen kwamen nu van Gorbatsjow en West-Europa kreeg angst voor de eigen nul-optie.
Een belangrijke doorbraak geschiedde op 28 februari van dit jaar. Gorbatsjow liet de koppeling tussen een INF- en een SDI-akkoord vallen. Maar toen het verdwijnen van de middellange-afstandsraketten in Europa snel naderbij leek te komen, ontstonden in Groot-Brittannië. Frankrijk en de Bondsrepubliek zorgen over de raketten voor de kortere afstand (vijfhonderd tot duizend kilometer).
Bij deze SKINF-wapens heeft de Sowjet-Unie een groot overwicht. Ook dat was voor Gorbatsjow geen probleem meer. Dan moesten die wapens ook maar weg en Gorbatsjow stelde op 22 juli de dubbele nul-optie voor. In West-Duitsland leidde dat tot nog grotere zorgen, want als er alleen kernwapens voor de korte afstand overblijven dan wordt in oorlogstijd uitsluitend Duitsland een nucleair slagveld.
Bondskanselier Kohl besloot in ieder geval om de 72 Pershing-1A-raketten van het Westduitse leger te behouden. De NAVO ging akkoord.
Maar aangezien de kernkoppen van deze Westduitse raketten in Amerikaanse handen zijn, kon Gorbatsjow dat niet accepteren, temeer daar hij deze zomer het NAVO-voorstel voor een wereldwijde dubbele nul had geaccepteerd. Dit betekent dat de Sowjet-Unie geen enkele SS-20 behoudt. ook niet in Azië.
Het slot van het verhaal is bekend. Bondskanselier Kohl heeft na zijn zomervakantie in een eenzaam besluit op 27 augustus de 72 Pershings 1A opgegeven. Daarmee was de weg naar een akkoord vrij.

Reacties

In Oost en West is positief gereageerd op het principe-akkoord in Washington.

Het Sowjet-regeringsblad Izwestija waarschuwde echter tegen "euforie".
Volgens de Izwestija, dat de berichtgeving over het voorlopige akkoord publiceerde onder de kop ,,Goed nieuws uit Washington'', moet men elke ontwikkeling in de betrekkingen tussen Oost en West ,,vanuit drie gezichtshoeken bekijken: verleden, heden en toekomst .
Wat het verleden betreft, aldus het blad, hebben de VS en de Sowjet-Unie sinds 1980 hun politieke dialoog uitgebreid. Wat het heden betreft is men ,,voorhet eerst in de geschiedenis werkelijk dichtbij een vermindering van het nucleaire potentieel gekomen." Waar het om gaat, aldus de Izwestija, is de toekomst, en die kan ,,door het beleid van Washington nog gecompliceerd worden – daarom is euforie niet op haar plaats".
Premier Martens van België heeft in een eerste reactie op het principe-akkoord in Washington gezegd geen aanleiding meer te zien voor plaatsing van de resterende 32 kruisraketten in Florennes, indien het huidige principe-akkoord inderdaad wordt ondertekend.
In het oorspronkelijke plaatsings-akkoord waren voor België, net als voor Nederland, 48 kruisvluchtwapens voorzien De eerste zestien zijn in maart 1985 geplaatst. De resterende 32 zouden eind dit jaar in België moeten arriveren.
Bondskanselier Kohl van West-Duitsland zei op 18 september dat zijn regering het akkoord mede mogelijk heeft gemaakt door inschikkelijkheid te tonen ten aanzien van de Pershing 1A. Volgens Kohl heeft Bonn zelfs ,,een beslis-

sende bijdrage" geleverd. Regeringswoordvoerder Ost bevestigde nog eens dat de Pershings in de Bondsrepubliek zullen worden ontmanteld als de Amerikaanse en Sowjet-raketten zijn geelimineerd.
Premier Thatcher van Engeland en premier Goria van Italië, die op 18 september in Londen was. verwelkomden het akkoord eveneens. Thatcher zei echter dat Londen in het akkoord geen reden ziet het eigen kernarsenaal te verminderen. omdat ook in de toekomst een geloofwaardige afschrikkingsmacht noodzakelijk blijft.

Minister van buitenlandse zaken Howe zei dat het akkoord ..een formidabele prestatie van de NAVO" is, tot stand gebracht dank zij de eenheid binnen het bondgenootschap. In Parijs is in dezelfde zin gereageerd. Premier Chirac verklaarde dat het akkoord Frankrijk niet afbrengt van het voornemen de eigen afschrikkingsmacht in stand te houden. Hij juichte niettemin ,,de vermindering van de grote centrale wapenarsenalen" toe.
De Nederlandse minister Van den Broek (buitenlandse zaken) zei op 18 september ,,reikhalzend" te hebben uitgezien naar het INF-akkoord.
Maar uitspraken over het stoppen van de werkzaamheden op Woensdrecht achtte hij ,,voortijdig". Eerst moet het akkoord worden ondertekend. Ik hoop dat we eind van dit jaar meer klaarheid hebben over de ontmanteling van de kruisraketten in West-Europa". aldus Van den Broek.
De Franse kranten waren op 19 september minder terughoudend in hun reacties dan de Franse regering. Zo schreef de zeer regeringsgetrouwe Figaro dat Europa de duidelijke verliezer was in het beginsel-akkoord van de ministers Shultz en Sjewardnadze in Washington.

Het onorthodoxe linkse dagblad Libération verklaarde dat het onmogelijk was om alleen maar blijdschap te voelen over. dit akkoord. ,,Wezijn gerustgesteld over de dag van morgen maar hebben redenen om angstig te zijn over de dag van overmorgen. De nieuwe onderhandelingen tussen de supermachten plaatsen Europa tussen aanhalingstekens."
De zeer serieuze Le Monde tenslotte schreef: ,,Detijd dringt voor de Europeanen om ernstig na te denken over een gemeenschappelijke defensie. Als ze niet snel bij zinnen komen. lopen zij het risico morgen niet meer te zijn dan geisoleerde dwergen tussen de twee supermachten..."

In Oost-Europa waren de reacties op het nieuws uit Washington positief met als enige uitzondering de Balkanstaat Albanië. Tirana leverde vooral kritiek op het feit. dat het overgrote deel van de kernwapen-arsenalen van de Sowjet-Unie en de VS intact blijft na een INF-akkoord.
Een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat China het principe-akkoord verwelkomt. mits het ook .,werkelijk wordt uitgevoerd"
China is vooral tevreden over het feit, dat tengevolge van een akkoord ook de 55-20 raketten in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie zullen verdwijnen.

Dagblad Trouw schreef op 19 september in een hoofdartikel:
Het is natuurlijk niet leuk en gezellig om over na te denken, maar de werkelijkheidszin gebiedt te constateren dat vermindering van de kernbewapening in Europa ons werelddeel er niet veiliger op maakt. Er zijn zelfs argumenten voorhanden om het tegendeel aan te tonen. Europa heeft in de loop van de eeuwen genoegzaam laten zien dat het heel goed in staat is, zonder kernwapens, desastreuze oorlogen uit te vechten
Om het cru te Leggen. voor het voeren van een oorlog heeft Europa helemaal geen kernwapens nodig. Het is dan ook minder paradoxaal dan het lijkt, dat het plan voor de plaatsing van kernwapens voor de middellange afstand in West-Europa van de Westeuropeanen zelf afkomstig was.
Oorlogen kunnen aantrekkelijk worden als machthebbers het idee hebben dat een oorlog te winnen is en de verliezen aan eigen kant binnen de perken te houden zijn. Machthebbers kunnen daardoor tot het nemen van risico's worden verleid. En die risico's zijn bij een conventioneel gevoerde oorlog veel sterker aanwezig. Zeker geldt dit als dan ook nog de mogelijkheid aanwezig is, dat die conventionele oorlog tot de betrekkelijke kleine schaal van het Europese slagveld kan worden beperkt.
Krachtmetingen waarbij betrokken partijen heel goed weten dat slechts de totale vernietiging volgt, dat er geen winnaars. maar alleen verliezers zijn, zijn minder verleidelijk. De paradoxis gruwelijk. maar daarom niet minder waar. Het zijn deze overwegingen, die ons tot de conclusie brengen dat het INF-verdrag slechts te waarderen valt in zoverre het de opmaat vormt tot een veel breder opgezet en voor de hele wereld geldend ontwapeningsverdrag.
Laten we ons in West-Europa toch ook niet al te veel wijs maken. Het verdrag is in de eerste plaats gesloten om binnenlands-politieke redenen, zowel bij Moskou als Washington.
We gunnen de Amerikaanse president Reagan best het plezier om straks op een topconferentie dit verdrag plechtig te ondertekenen. Wie zou die man dit succesje niet gunnen, waarschijnlijk het enige op bewapeningsgebied uit een ook overigens niet al te geslaagde regeringstermijn van acht jaar?

WEST-EUROPA

NEDERLAND

TROONREDE

Koningin Beatrix heeft op 15 sept. in een verenigde zitting van Eerste en Tweede Kamer van de Staten Generaal de troonrede van 1987 voorgelezen.
Dit was het eerste openbare optreden van de koningin nadat zij op 4 aug. tijdens een cruise door de Middellandse Zee ziek was geworden. Zij bleek toen te lijden aan hersenvliesontsteking (meningitis).
In de aanhef van de troonrede - de tweede, die was opgesteld onder verantwoordelijkheid van het tweede kabinet-Lubbers - wijdde de koningin enige persoonlijke woorden aan deze ziekteperiode.
De volledige tekst van de troonrede luidde aldus:

Leden van de Staten Generaal,

Dat ik vandaag in uw midden kan zijn, stemt mij dankbaar. Tijdens mijn ziekte heb ik vele blijken van medeleven en vele goede wensen ontvangen uit alle delen van het Koninkrijk. Graag maak ik van deze gelegenheid gebruik om hiervoor mijn bijzonder hartelijke dank uit te spreken.
In deze jaren is de vraag aan de orde hoe de samenleving zich verder moet ontwikkelen. Bij allevoorspoed zijn er ook gevoelens van bedreiging, vervreemding en onzekerheid.
Het is niet gemakkelijk op vragen naar de richting van maatschappelijke ontwikkelingen één simpel en duidelijk antwoord te geven; zeker niet als men recht mil doen aan de pluriformiteit die allerwegen in ons land als waardevol wordt ervaren. Niettemin, de regering moet keuzen maken.
De kern van het regeringsbeleid wordt gevormd door:
- rechthandhaving, opdat de burger zich beschermd weet door wetten en opdat wetsovertredingen op tal van terreinen worden teruggedrongen;
- meer vertrouwen op de ontplooiing van de burger en van de maatschappelijke verbanden;
- voortgaan met een driesporenbeleid, gericht op werkgelegenheid. economische groei en soberheid in 's Rijks financiën:
- bevorderen van gerechtigheid, vrede en veiligheid, ook over de grenzen heen.
Bij dit alles wil de regering haar beleid enten op solidariteit, tolerantie en verantwoordelijkheid.
De basis voor een doeltreffend overheidsoptreden moet in een rechtsstaat als de onze gelegen zijn in de wet. Regelgeving dient aan te sluiten bij het rechtsbewustzijn van brede lagen van de bevolking, zij behoort goed uitvoerbaar te zijn. De wet mag geen onevenredige last leggen op bestuur en rechtspraak en moet gehandhaafd kunnen worden door middel van het strafrecht en andere sancties.
Verbetering van de kwaliteit van de wetgeving is noodzakelijk. Door de instelling van een toetsingscommissie onder leiding van een regeringscommissaris wordt daaraan een nieuwe impuls gegeven
Voor het waarborgen van de rechten van de burger zijn bescherming van de samenleving tegen criminaliteit, en hulp aan slachtoffers essentieel. De in het beleidsplan ..Samenleving en criminaliteit" ontwikkelde visies op de beteugeling van veel voorkomende criminaliteit en de bestrijding van de zware misdaad moeten in het komende jaar merkbaar resultaten gaan opleveren.
Vandaag wordt u de tweede voortgangsrapportage voorgelegd. Bij de voorgenomen bezuinigingen op de overheidsuitgaven worden de organen belast met rechtshandhaving en de politie geheel ontzien. Teneinde haar taak beter te kunnen vervullen. staat de politie wel voor de noodzaak van een aanzienlijke herschikking van middelen.
Rechtsbescherming is belangrijk. De werklast van de Raad van State op dit punt is echter te veel toegenomen Daarom zullen u voorstellen bereiken tot gedecentraliseerde berechting van administratieve geschillen.
In verband met vragen rond het levenseinde en sterven en de steeds verder gaande ontwikkeling van de medische wetenschap en de geneeskunde. zal u met betrekking tot euthanasie een voorstel bereiken.
De bescherming tegen discriminatie zal worden verbeterd door een aanpassing van het Wetboek van Strafrecht en door een voorstel van een Algemene Wet Gelijke Behandeling, die nadere uitwerking geeft aan artikel 1 van de Grondwet.
Onlangs is een advies uitgebracht ter zake van wetten voor oorlogsgetroffenen. De regering zal - overigens zonder bezuinigingsoogmerk - bezien welke onderdelen van dit advies ter wille van de rechtszekerheid en in het belang van een goede bestuurlijke praktijk overgenomen kunnen worden.
Kwam in de vorige kabinetsperiode een vernieuwd stelsel van sociale zekerheid tot stand. in deze periode moet het fundament gelegd worden voor een vernieuwde aanpak van de volksgezondheid. Daarbij zal zo véél mogelijk gebruik worden gemaakt van de commissie-Dekker.

Op het terrein van de arbeidsvoorzieningen zijn bij de Raad van State voorstellen voor een nieuwe opzet aanhangig gemaakt. Overheid en organisaties van werknemers en werkgevers delen daarin de verantwoordelijkheid. Zo wordt ook op dit terrein de rol van de overheid scherper afgebakend.
Dat is ook nodig op andere terreinen. Niet alleen om budgettaire redenen. maar ook omdat veel regelingen in hun werking negatieve bijeffrcten hebben. Vaak gehoorde bezwaren zijn oneigenlijk gebruik. verstarring. bureaucratisering en problemen bij de controle. Dit alles leidt tot de noodzaak van soberheid en doelmatigheid bij subsidiëring en in de wet- en regelgeving.

De onderling afstemming van taken en heldere financiële afspraken tussen Rijk, provincies en gemeenten zijn ook belangrijk voor de kwaliteit van het bestuur. Daarom zijn bestuursakkoorden gesloten. Deze dwingen de verschillende overheden bij de onvermijdelijke herbezinning op tal van regelingen zorgvuldig met elkaar om te gaan.

Het opkomen voor het zwakke en waardevolle zal door overheid én samenleving moeten gebeuren. De regering wil meer ruimte scheppen voor initiatieven van burgers en maatschappelijke organisaties. Onderlinge hulpverlening komt aldus tot ontwikkeling en zal naast het professionele werk nog verder aan betekenis moeten winnen. De fiscale tegemoetkoming voor het vrijwilligerswerk is een positief signaal voor nieuwe initiatieven van vrijwillig hulpbetoon op allerlei plaatsen in onze samenleving.
Onze economie heeft de afgelopen drie jaar een hechter fundament gekregen. Het driesporenbeleid werpt vruchten af. Investeringen en werkgelegenheid zijn sterk toegenomen, ook al is de werkloosheid nog steeds duidelijk te hoog. Met aller inzet moet het mogelijk zijn aan de opgaande lijnen vast te houden.
Vorig jaar zijn met werknemers en werkgevers afspraken gemaakt om samen de werkloosheid verder terug te dringen.
Met de beleidsvoornemens voor 1988 wordt getracht een verantwoorde basis te leggen voor de gezamenlijke inspanning van overheid en sociale partners. gericht op versterking van economie en werkgelegenheid op langere termijn. Daarom blijft de nadruk liggen op het zo laag mogelijk houden van de arbeidskosten, op het stimuleren van technologische vernieuwingen, op het zo veel mogelijk scholen en op het versterken van de infrastructuur. Dit alles onder de onmisbare randvoorwaarde dat het financieringstekort moet blijven dalen.
Blijvend herstel van de economie is alleen mogelijk als de overheid minder schulden maakt en als de collectieve lastendruk daalt. Aan beide voorwaarden wordt volgend jaar voldaan.
Toch dreigen de rijksuitgaven in hun totaliteit nog steeds te stijgen. Om dat te compenseren stelt de regering bezuinigingen voor, vooral daar waar de uitgaven het snelst toenemen. De overheid behoort immers de omvang van haar uitgaven scherp in het oog te houden.
Omdat onvoorziene uitgavenoverschrijdingen een bedreiging vormen voor bestendig beleid, acht de regering het noodzakelijk zich dit najaar verder te beraden over concrete versterking van de begrotingsdiscipline.
De hoogte van de arbeidskosten, zo sterk bepaald door belastingen en premies over het loon, heeft nog steeds een belemmerende invloed op de groei van de werkgelegenheid. De regering tracht die negatieve invloeden zo beperkt mogelijk te houden door het scherp vaststellen van sociale premies en belastingtarieven. Waar mogelijk worden deze verminderd.
De hogere belastinginkomsten weer voor hogere uitgaven gebruiken zou niet de goede weg zijn. De verlaging van de loon- en inkomstenbelasting, waarvoor de regering heeft gekozen, is broodnodig om de arbeidskosten zo laag mogelijk te houden.
De financiële ruimte voor het overheidspersoneel is ten opzichte van de aanvankelijke voornemens enigszins vergroot, ook om extra werk bij de overheid te kunnen scheppen en enige inkomcnsverbetering mogelijk te maken, daar waar de afstand tot het bedrijfsleven te groot dreigt te worden.
Voor mensen met het minimumloon en uitkeringsgerechtigden is een verhoging van de vakantieuitkering van 7.5 procent naar 8 procent voorzien. Voorgesteld wordt de kinderbijslag te verhogen.
Dit alles moet ertoe leiden dat behoud van koopkracht ook zonder loonsverhoging tot de reele mogelijkheden behoort. Dat dient de werkgelegenheid en hierdoor krijgen zo veel mogelijk mensen kans op inkomen uit werk.
Met ditzelfde doel voor ogen heeft de regering zich gebogen over de hoogte van het minimumloon. Na rijp beraad is besloten geen gevolg te gcvcn aan een advies van de meerderheid van de Sociaal-Economische Raad om het wettelijk minimumloon over de hele linie te verlagen. Wel wordt voorgesteld het wettelijk minimumloon tot 18 jaar af te schaffen en dat voor een 23-jarige te verlagen tot dat voor een 22-jarige. Met deze maatregel hoopt de regering een bijdrage te leveren aan het terugdringen van de hoge werkloosheid onder met name jongere werklozen met een laag opleidingsniveau.
Bevordering van werkgelegenheid is zeker niet alleen een zaak van matiging van arbeidskosten. Ook de technologische vernieuwing is van groot belang. De toepassing van technologische kennis in het midden- en kleinbedrijf zal worden bevorderd door de oprichting van regionale innovatieccntra.
De technologische veranderingen stellen hoge eisen aan kennis en vaardigheden van de beroepsbevolking. Scholing. vorming. het opdoen van werkervaring en later ook bijscholing, zijn van beslissende betekenis voor werkgelegenheid en economische groei.
De daarop gerichte inspanningen worden nu in samenwerking met werknemers en werkgevers sterk opgevoerd. Hoewel deze inspanningen vooral vanuit bedrijven en bedrijfstakken zelf moeten plaatsvinden. zal ook de regering daaraan een grotere bijdrage leveren.

(V.l.n.r.)Prins Willem-Alexander, prins Claus en koningin Beatrix groeten het vaandel. voordat zij de Ridderzaal binnengaan, waar de koningin de troonrede zal uitspreken.

Het accent op scholing en op een individuele benadering van werklozen is nodig, omdat nog steeds te veel mensen de drempel naar bedrijf en instellingen niet overkomen. Met gerichte programma's moeten meer mensen aan het werk komen.
In die zin gaat het niet om banenplannen, maar om het scholen en het aan werkervaring helpen van diegenen die nu buiten blijven staan.
Een voorbeeld van gerichte benadering is ook het Jeugdwerkgarantieplan. Dit plan. dat samen met de gemeenten wordt uitgevoerd, moet waarborgen dat jongeren hoe dan ook aan de slag gaan en niet aan langdurige werkloosheid gewend raken.

Herverdeling van werk blijft belangrijk. Meer deeltijdbanen, ploegendiensten en flexibele arbeidsroosters kunnen ertoe leiden dat meer mensen werk vinden: ook vervroegde uittreding en flexibele pensionering geven aan meer jongeren eerder een kans.
Met het oog op de emancipatie moet de werkgelegenheid voor vrouwen en de groei van deelname van meisjes aan het beroepsonderwijs extra aandacht krijgen.
Bij de overheid wordt voorgesteld de VUT-gerechtigde leeftijd tijdelijk met één jaar te verlagen, het aantal deeltijdbanen te laten toenemen en de scholingsinspanningen te vergroten
Eerder goedgekeurde, maar niet opgeroepen dienstplichtigen, van wie een aantal nu werkloos is, krijgen de kans alsnog te gaan dienen. Dat geeft de mogelijkheid aan anderen vaker uitstel voor scholing en studie te geven.
De werkloosheid onder etnische minderheden is onrustbarend hoog. Daarom is een beleidsplan ,,Etnische minderheden bij de overheid'' ontwikkeld; maar ook de sociale partners zullen een bijdrage aan het verlichten van de werkloosheid van deze kansarme groep moeten leveren.
Ook in de onderwijswereld wordt steeds meer aandacht gegeven aan de bestrijding van de werkloosheid. Het overleg in de Stichting van de Arbeid met betrekking tot de inspanningen voor de scholing van jongeren en volwassenen heeft al veel tot stand gebracht. Het benutten van de aanwezige onderwijsvoorzieningen en -ervaring zal worden bevorderd. Het vormen

van nieuwe sectorscholen in het middrlbaar beroepsonderwijs draagt daartoe hij
In het onder ijs zelf wil de regering enkele duizenden nieuwe hanen voor jonge leerkrachten mogelijk maken. Mede gelet op het probleem van de vergrijzing van het onderwijspersoneel is taakverlichting voor oudere leerkrachten voor dat duel een goed middel.
In de vorming en opleiding van de jeugd is een evenwichtig fundament van kennis en kunde onmisbaar. De invoering van de basisvorming in het voortgezet onderwijs zorgt voor zo'n fundament voor elke leerling Nog dit jaar zal de regering het wetsvoorstel indienen.
De eigen bijdrage voor de verschillende vormen van hoger onderwijs wordt gelijkgetrokken. Daarnaast wordt een hoger collegegeld voorgesteld voor de student die de verblijfsduur van 6 jaar in het hoger onderwijs overschrijdt. Door deze twee maatregelen te zamen kan hel collegegeld in het Wetenschappelijk Onderwijs iets omlaag.
De wetenschap ontplooit zich dynamisch. Dit houdt kansen en risico's in. In het geding zijn niet alleen de technische en economische mogelijkheden. maar ook hun betekenis voor de normen en waarden in onze samenleving. In de nieuwe schets van het wetenschapsbeleid voor de toekomst zal daaraan nader aandacht worden besteed.

Het milieu in ons land wordt ondanks alle inspanning nog steeds van vele kanten bedreigd, en verslechtert zelfs in sommige opzichten. Om de kwaliteit van het milieu te beschermen en te verbeteren wil de regering de samenwerking met dc maatschappelijke sectoren intensiveren. In een Nationaal Milieu Beleidsplan zal de lange-termijnvisie worden opgenomen.
Om de verzuring tegen te gaan is het noodzakelijk nog dit najaar verder gaande maatregelen te overwegen.
Met de sanering van vervuilde waterbodems wordt een aanvang gemaakt.
Natuur. landschap en openluchtrecreatie kunnen het niet stellen zonder schoon water. schone lucht, een schone bodem. Maar zuivere hulpbronnen zijn ook onontbeerlijk voor de continuïteit van de agrarische bedrijvigheid in ons land.
De mestproblematiek heeft nog eens duidelijk gemaakt dat zorgvuldig natuur- en milieubeheer een basisvoor aarde is voor een goede ontwikkeling van het landelijke gebied. Met het oog hierop zal het Natuurbeleidsplan worden uitgebracht.
In een Nota ,,Volkshuisvesting in de jaren 90'' zullen beleidsvoornemens worden gepresenteerd met betrekking tot de inhoud en de organisatie van de volkshuisvesting. Vooral de verdeling van verantwoordelijkheden tussen het Rijk en andere overheden, tussen maatschappelijke organisaties en de marktsector. zal daarin aandacht krijgen.
Rond de jaarwisseling zal de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening verschijnen. Deze zal zich richten op de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van ons land en zal in het bijzonder aandacht geven aan de ontwikkeling van de marktsector.
Op tal van plaatsen, met name in de randstand, ontstaan meermalen per dag files. Dat is een bron van ergenis en ook nadelig voor de positie van ons land in het internationale vervoer. Het is zaak de verkeers- en vervoersproblemen met een reeks samenhangende maatregelen aan te pakken.
Met provincies en gemeenten is voor de randstad een mobiliteits-scenario ontwikkeld. Over deze problematiek worden in het najaar besluiten genomen. Wel heeft het kabinet reeds besloten in te stemmen met de aanleg van vier verkeerstunnels. die particulier gefinancierd zullen worden.
Ook de knelpunten in het telecommunicatieverkeer als gevolg van de snel toegenomen vraag worden aangepakt. De PTT zal daartoe haar investeringsprogramma versnellen.

De Europese Gemeenschap staat iri de komende periode voor enkele belangrijke, maar ook moeilijke. brslissingen. met name up het gebied van de landbouw en de financiering Gezien hei vitale belang van ons land bij het herstel van het evenwicht op de landbouwmarkten en bij een zich verder gezond ontwikkelende Gemeenschap. zal de regering zich tot het uiterste inspannen om in het overleg met de andere lidstaten tot verantwoorde oplossingen te komen.
Dat is ook nodig in het belang van de mensen die werken in landbouw en visserij en die geconfronteerd worden met onzekerheden als gevolg van de noodzakelijke beheersing van de produktie
Een positieve ontwikkeling is dat in de Sowjet-Unie, alsmede ir. enkele Oosteuropese landen, hervormingen worden ondernomen Hiel-van kan een gunstige invloed uitgaan op dr Oost-West-betrekkingen.
Er is nu uitzicht ontstaan op een historische ommekeer in de wapenwedloop, die enkele jaren geleden nog voor onmogelijk werd gehouden. Complete categorieën wapensystemen komen in aanmerking om te worden afgeschaft. waaronder ook de voor plaatsing in ons land bestemde. middellange-afstandsraketten.
De grote overmacht van het Warschaupact op het gebied van de conventionele bewapening stelt overigens grenzen aan de mogelijkheden voor nucleaire ontwapening en onderstreept het belang van beheersing van conventionele wapens. Een zekere reële groei van de defensieuitgaven blijft nodig. Daarmee moet. in samenhang met een verbetering van de organisatie. onze defensie aan kwaliteit kunnen winnen.
Aan de West-Europese Unie komt een belangrijke rol toe bij het definieren van wat binnen het Atlantische bondgenootschap specifiek van belang is voor de Europese veiligheid en bij het harmoniseren van standpunten daarover. Nederland zet zich als voorzitter daarvoor in.
Zeer ernstig is de situatie rond de Golf. De oorlog tussen Iran en Irak gaat nog altijd voort. ondanks de dringende oproep tot beëindiging van de gewapende strijd, die uitging van de Veiligheidsraad.
De regering acht verzekering van het recht van vrije scheepvaart in de Golf van vitaal belang en wil daaraan met andere West-Europese landen een concrete bijdrage leveren. Uiteraard zal de veiligheid van de bemanningen van de daarbij betrokken mijnenjagers zo goed mogelijk worden gewaarborgd.
Met voldoening stelt de regering vast dat het belang van de eerbiediging van mensenrechten en de waarde van de democratie in steeds meer landen wordt onderkend. Door extra hulpinspanningen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking wil de regering jonge democratieën ondersteunen.

De Noord-Zuid-dialoog komt geleidelijk weer tot leven. Tijdens de onlangs gehouden conferentie over handel en ontwikkeling is confrontatie achterwege gebleven en is met succes gezocht naar een beleid op basis van gemeenschappelijkheid. Het gaat erom deze trend te versterken. onder meer bij het overleg over de vrijmaking van de wereldhandel.
De regering volgt met grote aandacht de ontwikkelingen in Suriname en hoopt dat het komende referendum over de ontwerp-grondwet en de algemene verkiezingen het Surinaamse volk in staat zullen stellen in vrijheid aan een democratisch Suriname opnieuw gestalte te geven. Daarna kan een begin worden gemaakt met de normalisering van de betrekkingen.

De Nederlandse Antillen worden geconfronteerd met aanzienlijke financieel-economische problemen. Op Aruba gaat het geleidelijk beter. Binnen het kader van de beschikbaar gestelde middelen zal worden getracht het eigen herstelbeleid van beide landen zoveel mogelijk aan te vullen en te ondersteunen.

Leden van de Staten-Generaal

In een pluriforme samenleving vraagt herkenbaar beleid om intensirf overleg en besluitvaardiglieid. Op u. volksvertegenwoordigers, rust een zware verantwoordelijkheid bij de veie taken dir u zijn toevertrouwd. Van harte wens ik u toe dat Gods zegen op uw werk rust

BEGROTING 1988. MILJOENENNOTA

Op 15 sept. heeft minister Ruding van financiën in de Tweede Kamer de begroting voor 1988 en de bijbehorende toelichtende nota, de miljoenennota, ingediend.
Enkele belangrijke punten uit de begrotingsstukken zijn de volgende zaken:

- De omvang van de rijksbegroting daalt met 4 miljard tot 168 miljard gulden. De inkomsten dalen met 2.4 miljard tot 141,5 miljard gulden
- Het financieringstekort beloopt met 26,5 miljard gulden 7,2 procent van liet nationaal inkomen. De staatsschuld loopt op tot 260 miljard gulden.
- In totaal wordt 7 miljard gulden omgebogen.
- De investeringen zullen niet verder groeien; de economische groei zal met 1 a 1,5 procent opnieuw kleiner zijn dan die in de andere landen van de EG. De consumptieve bestedingen stijgen met 1,5 à 2 procent. De export blijft op peil.
- De vakantietoelage voor mensen met een uitkering of het minimumloon stijgt van 7,5 naar 8 procent.
- De loon- en inkomensbelasting wordt met 1,35 miljard gulden verlaagd. De kinderbijslag gaat met 6 procent omhoog. De sociale premies blijven stabiel.

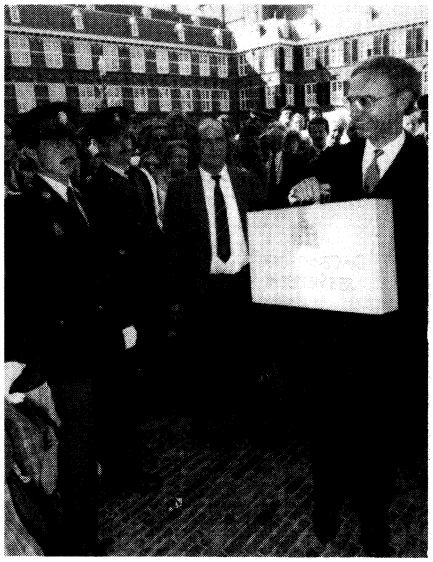

Minister Ruding van financien op het Binnenhof, klaar om de miljoenennota bij de Tweede Kamer in te dienen.

Totaalbeeld **rijksfinanciën** 1986-1988

	Realisatie 1986	Vermoedelijke uitkomsten 1987	Ontwerp Begroting 1988
(In miljoenen guldens)			
Uitgaven Rijk	171.078	172.008	168.033
Ontvangsten Rijk	164.320	158.809	144.356
waarvan			
vervroegde aflossing woningwetwoningen (v.a.w.)	(16.289)	(14.891)	(2.836)
Overige mutaties	642	–	–
Financieringssaldo Rijk	–7.400	–13.199	–23.677
Financieringssaldo Rijk exclusief v.a.w.	–23.689	–28.090	–26.513
(In R van het nationale inkomen			
Financieringssaldo Rijk)	–1.9	–3,4	–6.0
Financieringssaldo Rijk exclusief v.a.w.	–6.1	–7,3	–6,8
Rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde overheidsuitgaven (debudgetteringen)	–0.3	–0.3	–0.4
Financieringssaldo Rijk exclusief v.a.w. inclusief debudgetteringen	–6.4	–7,6	–7,2
Het nationaal inkomen in guldens	385.470	387.200	392.300
Rijksuitgavenquote	44,5	44,4	42,9

- De besteedbare inkomens van de meeste Nederlanders blijven volgend jaar op peil of stijgen licht. De koopkracht van mensen met huursubsidie en van sommige ziekenfondsverzekerden kan echter dalen, bij de minima tot 1,5 procent. De prijzen zullen stijgen met 0,5 tot 1 procent.
- De huurverhoging per 1 juli 1988 zal 3 procent zijn.
- e De prijs van het aardgas blijft 46,1 cent per kubieke meter.
- Voor werkgelegenheid is 200 miljoen extra uitgetrokken. De werkloosheid zal met slechts 25.000 dalen tot 655.000 personen doordat de werkgelegenheid minder groeit dan in voorgaande jaren.
- Voor jongeren: minder huursubsidie, een lagere bijstandsuitkering en een lager minimumloon.
- Nieuwe bezuinigingen op de jeugdhulpverlening.
- Bezuinigingen op de tegemoetkoming in de studiekosten voor 16- en 17-jarigen, het speciaal onderwijs en het onderhoudvan basisscholen. Het hbo-collegegeld gaat 208 gulden omhoog. studenten die langer dan zes jaar hoger onderwijs volgen, zullen ten minste 3.000 gulden collegegeld moeten betalen en hebben geen recht meer op studiefinanciering.
- De gesubsidieerde rechtshulp voor inkomens van veertigduizend tot zestigduizend gulden wordt afgeschaft.
- Het aantal arbeidsplaatsen bij het rijk neemt volgend jaar af van 171.329 tot 166.556
- De sterkte van de gemeentekorpsen wordt snel aangepast aan de omvang van de criminaliteit ter plaatse.
- Bij defensie slechts 0,5 procent groei; meer geld voor personeel, minder voor investeringen.
- Vrijwilligers in de maatschappelijke dienstverlening zullen een deel van de kosten die zij voor hun werk maken, van de belasting kunnen aftrekken.
- Er komen vier nieuwe verkeerstunnels in de Amsterdamse en Rotterdamse regio die zullen worden gefinancierd met particuliere gelden.

De uitgaven op de rijksbegroting dalen volgend jaar met 4 miljard tot 168 miljard gulden. De inkomsten van het rijk dalen met 2,4 miljard tot 141.5 miljard gulden. Zodoende komt het financieringstekort volgend jaar uit op 26,5 miljard gulden, dat is 7,2 procent van het nationale inkomen - een daling van 0,4 procent vergeleken met dit jaar. Nederland blijft niettemin behoren tot de landen met relatief de hoogste tekorten en de hoogste staatsschuld.
Volgend jaar wordt er in totaal 7 miljard gulden bezuinigd. In het regeerakkoord was al 3 miljard gulden aan bezuinigingen voor 1988 afgesproken. Daar komen nu nog eens 4 miljard gulden bij. De uitkomst van het financieringstekort (7,2 procent) is dan ook het gevolg van deze totale bezuiniging.
De daling van de uitgaven is volgens de Miljoenennota evenwel geflatteerd. Dit jaar worden overschrijdingen bij de uitgaven (4,1 miljard gulden) namelijk niet door extra bezuinigingen gecompenseerd. Ze worden weggestreept tegen financiele meevallers (5,3 miljard gulden), onder meer bij de belastingen. De uitgaven vallen dit jaar daardoor hoger uit en de daling lijkt volgend jaar dan ook groter.
Doordat ook volgend jaar de overschrijdingen bij de uitgavenniet volledig worden gecompenseerd, komen de uitgaven ruim 1 miljard boven het afgesproken niveau van het regeerakkoord te liggen. Dit bedrag wordt alsnog bij het financieringstekort opgeteld. Dat het tekort volgend jaar toch daalt, komt vooral door de doorwerking van de belastingmeevaller uit 1986.
De begrotingsoverschrijding in 1988, die voor een groot deel het gevolg is van het niet compenseren van de overschrijding in 1987. bedraagt 5,3 miljard gulden en wordt veroorzaakt door een viertal factoren.
Ten eerste is in de Miljocncnnota voor dit jaar uitgegaan van te optimistische voorspellingen over de economie. Zo blijkt de daling van de werkloosheid tegen te vallen en stijgen de prijzen voor bepaalde overheidsbestedingen harder dan was aangenomen.
Ten tweede zijn woningcorporaties op veel grotere schaal woningwetleningen gaan aflossen bij het rijk dan was verwacht. Door de gedaalde rente op de kapitaalmarkt kunnen zij daar goedkoper terecht. Het rijk derft zodoende rente-inkomsten.
Ten derde zijn er onvoorziene tegenvallers doordat de EG-contributie hoger is uitgevallen. meer individuele huursubsidies zijn uitgekeerd en de salarispost bij Onderwijs te laag is geraamd. Deze drie factoren zijn goed voor een overschrijding van in totaal 3.2 miljard gulden.
Ten slotte zijn allerlei nieuwe maatregelen getroffen die per saldo 2.1 miljard gulden kosten. Samen 5,3 miljard gulden.
Volgens minister Ruding (financiën)heeft hij al in de vorige Miljoenennota gewaarschuwd voor de nu optredende tegenvallers. Hij wijst dan ook dit keer op risico's. waarbij hij opnieuw de dollar, de olieprijzen, de schuldenproblematiek en de rente noemt die kunnen leiden tot een lagere groei en daardoor hogere werkloosheid. Tienduizend meer werklozen belasten de schatkist al met 100 a 200 miljoen gulden en één procent hogere rente kost 250 a 500 miljoen gulden extra. Een strikte begrotingsdiscipline, waarbij overschrijdingen moeten worden gecompenseerd, acht hij dan ook een harde noodzaak.

De extra bezuinigingen van 4 miljard gulden bestaan voor ruim de helft uit bezuinigingen op de rijksbegroting in enge zin. Daarnaast wordt op de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector (ambtenaren en trendvolgers) bijna 350 miljoen gulden bezuinigd en op de sociale zekerheid ruim 50 miljoen. Verder levert uitstel met een jaar van de zogeheten risicoverevening, waarbij ambtenaren onder het nieuwe stelsel van sociale zekerheid vallen, bijna 650 miljoen gulden op en de spreiding over twee in plaats van een jaar van de WIR-subsidies (investeringspremies) bijna 800 miljoen gulden.
Doordat tegenover een overschrijding van 5,3 miljard gulden extra bezuinigingen staan van 4 miljard gulden, gaapt er een financieel gat van 1,3 miljard gulden. Dit kan worden gedicht doordat er een meevaller is bij de belastingen (2,7 miljard als gevolg van de doorwerking van de belastingmeevaller uit 1986) en bij de aardgasbaten (0,5 miljard) van samen 3,2 miljard gulden. Zodoende blijft er een batig saldo over van 1,9 miljard gulden. Daarvan wordt 0,8 miljard gulden gebruikt voor de voorgestelde belastingverlaging met 1,3 miljard gulden (de rest komt uit de opbrengst van de fiscale reparatiewetgeving: 0,5 miljard gulden). Blijft over: 1,1 miljard gulden.
Doordat de verzelfstandiging van de PTT en het loodswezen nog eens 0,5 miljard gulden oplevert, is voor terugdringing van het financieringstekort 1,6 miljard gulden beschikbaar, circa 0,3 procent van het nationale inkomen. Zonder deze 1,6 miljard gulden was anders het financieringstekort uitgekomen op 7.5 in plaats van 7,2 procent van het nationale inkomen.
De belastingverlaging zorgt ervoor dat de belastingdruk niet stijgt, maar vrijwel gelijk blijft (28,6 %). Ook de premiedruk verandert niet (22,4 %). De belasting- enpremiedruk blijft dus vrijwel ongewijzigd.

Doordat de binnenlandse aardgasbaten in de tegenwoordig gehanteerde definitie van de collectieve lastendruk worden meegeteld en deze dalen met 0,4 procent van het nationale inkomen, daalt ook de collectieve lastendruk, namelijk van 53,5 tot 53,1 procent van het nationale inkomen. De collectieve uitgaven in percentage van het nationale inkomen dalen van 65,8 naar 64,5 procent.
Minister Ruding beklemtoont in de Miljoenennota dat voor vrijwel alle overschrijdingen die dit jaar optreden al aanvullende begrotingen zijn ingediend bij de Tweede Kamer. De wijzigingen en nieuwe maatregelen voor volgend jaar staan in de nieuwe begroting die op 15 sept. is ingediend. ,,Hetis dus zeker niet zo dat via de thans aangemelde mutaties het budgetrecht van het parlement zou worden uitgehold." Ruding reageert hiermee impliciet op de kritiek van de Algemene Rekenkamer. die in haar laatste jaarverslag de vele begrotingsmutaties hekelde die pas na afloop van een begrotingsjaar via aanvullende begrotingen worden gemeld bij de Kamer.
Voor volgend jaar bedragen de diverse nieuwe beleidsmaatregelen bruto 3.4 miljard en netto 2,1 miljard gulden. Voor 1.3 miljard gulden zijn namelijk al specifieke compensaties gevonden binnen de diverse begrotingen. Ook daaraan moet de Kamer haar goedkeuring nog hechten. Overigens was al in het regeerakkoord 0.8 miljard gulden extra uitgetrokken voor nieuwe maatregelen. In totaal wordt er in 1988 dus netto 2,9 miljard gulden extra uitgegeven.

Begrotingsdiscipline

Beheersing van de collectieve uitgaven en begrotingsdiscipline krijgen in de Miljoenennota nog meer aandacht dan in voorgaande jaren. Minister Ruding (financien) acht beide absoluut noodzakelijk. Alleen dan kunnen meevallers worden aangewend voor lastenvermindering en kan het financieringstekort in 1990 dalen tot 5,25 procent.
Ruding constateert dat de tendens tot overschrijding van het uitgavenkader zich heeft voortgezet. Daarom moest voor miljarden guldens extra worden omgebogen. ,,Zo'n ontwikkeling frusteert het begrotingsbeleid:'
De bewindsman kondigt nadere stappen aan in het komende najaar ter aanscherping van de begrotingsdiscipline. Omstreeks de jaarwisseling wordt hierover verslag gedaan aan het parlement.
Ruding gaat onder meer in op de zogenoemde open-eindregelingen. Dat zijn regelingen waarop personen en instellingen een beroep kunnen doen, enkel door het feit dat zij voldoen aan vooraf gestelde eisen (huursubsidies, onderwijsuitgaven, sociale zekerheid, WIR).
De uitgaven kunnen uit de hand lopen omdat het beroep dat erop wordt gedaan vaak moeilijk voorspelbaar is. Voor open-eindregelingen is volgend jaar een bedrag begroot van ruim 56 miljard gulden. wat overeenkomt met een derde van de totale rijksuitgaven.
Minister Ruding wil in een aantal gevallen het open-eindkarakter van regelingen versoberen. Zo zou de regeling haar geldigheid kunnen verliezen na uitputting van het vastgestelde budget.
De bewindsman denkt voorts aan de mogelijkheid inkomensafhankelijke regelingen ongevoelig te maken voor algemene inkomensveranderingen. Alleen individuele inkomensveranderingen zijn dan nog van invloed, zoals nu het geval is bij individuele huursubsidies.
Het kabinet wil nagaan welke afspraken nog nodig zijn om over de hele linie compensatie van overschrijdingen tot stand te brengen binnen het betreffende departement zelf. Minister Ruding wil een ,,natuurlijke rem" aanbrengen op uitgaven zonder open-eindkarakter door bij intensivering van het beleid onmiddellijk financiële dekking te eisen.
De bewindsman legt een duidelijk verband tussen de terugtredende rol van de overheid en beheersing van de subsidiestromen.

Inkomsten

De belangrijkste toename die in de belasting wordt verwacht. is de stijging van de omzetbelasting, de BTW. De opbrengsten van bijna alle andere belastingen blijven nagenoeg gelijk. De kleine teruggang (met 100 miljoen gulden naar 34,2 miljard gulden) in de loonbelasting heeft te maken met de lastenvermindering.
Blijkbaar verwacht de minister van Financien dat er volgend jaar behoorlijk meer geconsumc-erd gaat worden. De post BTW-inkomsten stijgt met een miljard naar 33.6 miljard gulden. De consumptie van de particulieren wordt 3.5 miljard hoger geraamd dan de laatste prognose.
Ook heeft het ministerie goede verwachtingen van de autoverkopen. want de inkomsten uit de bijzondereverbruiksbelasting op auto's neemt met 170 miljoen toe tot bijna 2.7 miljard gulden. Ook de opbrengst van de motorrijtuigenbelasting neemt iets toe.
Voor de rest zullen er weinig veranderingen optreden. Er zullen enkele tientallen miljoenen meer binnenkomen door een groter bier-, wijn- en frisdrankverbruik. terwijl de inkomsten uit de tabaksaccijns stagneren.
Tweederde van de staatsinkomsten (75.8 miljard) blijven komen uit de BTW en de loon- en inkomstenbelasting. De totale belastirig-inkomsten van de Nederlandse staat stijgen met 1.3 miljard naar 111,9 miljard gulden
(in miljoenen guldens)

	Raming 1987	Vermoedelijk 1987	Raming 1988
Invoerrechten	1835	1.890	1.940
ûnizetbeiastirig	34.400	34.600	35.600
Verbruiksbelasting auto's	2.355	2.520	2.690
Accijns van lichte olie	3.620	3.620	3 655
Accijns andere oliën	1 105	1.175	1.225
Tabaksaccijns	1.970	1.980	1.980
Alcoholaccijns	1.035	1.025	1.005
Bieraccijns	560	560	580
Wijnaccijns	245	230	270
Suikeraccijns	50	50	50
Accijns van alcoholvrije dranken	260	260	270
Belastingen van rechtsverkeer	2.560	2.575	2.650
Motorrijtuigenbelasting	2.940	2.940	3.020
Inkomstenbelasting	5.900	6.000	6.000
Loonbelasting	33.900	34.300	34.200
Dividendbelasting	1.730	1.800	1.880
Kansspelbelasting	80	90	90
Vennootschapsbelasting	12.800	12.950	12.800
Vermogensbelasting	1.095	1.100	1.075
Successierechten	860	915	920
Totaal belastingen	109.300	110.600	111.900
Niet belasting-inkomsten		48.418	32.573
Totale ontvangsten van Rijk		159.018	144.473

Terugdringing van de subsidies is nodig uit oogpunt van zowel de flexibiliteit van de economie als van de beheersbaarheid van de uitgaven. Teveel heeft de opvatting postgevat dat ontvangst van een subsidie een verworven recht is.
Van een subsidieregeling moet volgens Ruding een prikkel uitgaan tot efficiënte aanwending. Dit kan leiden tot verdereaande toepassing van het profijtbeginsel. Ongelimiteerde exploitatiesubsidies dienen te worden vermeden.
Vergroting van de begrotingsdiscipline moet voorts worden bereikt door eenverbetering van het comptabele bestel bij de overheid.
Het gaat hierbij om de administratieve organisatie, accountantscontrole, snellere en efficiente informatievoorzieningen een betere presentatie van begrotingen en budgettaire nota's aan het parlement.
Volgens Ruding moeten beheerstaken meer accent krijgen binnen de departementen. Het kabinet wil nog dit jaar ideeën voorleggen aan het parlement over een verbetering van inhoud en vorm van de begrotingspresentatie.
Het parlement dient de begrotingsstukken op een zodanig tijdstip te krijgen, dat het budgetrecht optimaal kan worden uitgeoefend. Ruding wijst op het kabinetsvoornemen reeds bij de indiening van een begroting de departementale rekening en het accountantsrapport over het voorgaande jaar te voegen.
Het aantal nog te behandelen aanvullende begrotingen is in vergelijking met vorig jaar afgenomen.
Het kabinet heeft 240 miljoen gulden uitgetrokken voor de verbetering van het comptabele bestel. Dit bedrag komt bovenop de bedragen die de departementen zelf vrij maken. Met de totale operatie is een bedrag gemoeid van 400 tot 500 miljoen gulden.
Uitgangspunt is dat alle departementen in 1990 een goedkeurende accountantsverklaring kunnen overleggen.

Fiscaal beleid

Een belangrijk aspect van het fiscale beleid in 1988 is de verlaging met 1,35 miljard gulden van de loon- en inkomstenbelasting. In de jaren erna is er structureel 1,9 miljard gulden mee gemoeid.
De verlaging wordt gefinancierd uit een deel van de meevallende belastingopbrengsten, opbrengsten uit fraudebestrijding en reparatiewetgeving.
De inflatiecorrectie gaat door. maar als gevolg van een prijsdaling met 1,1 procent levert de correctie de fiscus nu geld op (350 miljoen gulden)

Verder wordt per 1 januari de rentevrijstelling in de inkomstenbelasting verruimd. Voor ongehuwden gaat de rentevrijstelling van 700 naar 1.000 gulden en voor gehuwden van 1.400 naar 2.000 gulden. Er komt bovendien een rentevrijstelling op spaartegoeden van kinderen van 500 gulden.
Eigen-woningbezitters zullen naast hun hypotheekrente ook volledig van de rentevrijstelling gebruik kunnen maken.
In het kader van voortgaande reparatiewetgeving zijn per 1 januari maatregelen voorgenomen tegen het gebruik van het grijze kenteken voor bestelwagens. Met dit kenteken kon de

Uitgaven

De Nationale Schuld. zoals de staatsschuld in de Miljoenennota wordt genoemd. eist steeds meer begrotingsruimte op. De rente en de aflossingen van de schuld vergen volgend jaar 38 miljard gulden. Dat is 1.9 miljard meer dan de vermoedelijke uitgaven van dit jaar. Tien jaar geleden (in 1979) kostte de staatsschuld 8.4 miljard.
Toch valt de last van de schuld mee: de rentebetalingen worden 22 miljard gulden en dat is amper meer dan dit jaar. De toename van de post Nationale Schuld zit hem derhalve in de stijgende aflossingen. Wat Ruding aflost, zal hij opnieuw, maar goedkoper, moeten bijlenen. Schuldaflossing is een uitgave. maar geen kostenpost
Voor de sociale voorzieningen die voor rekening van het rijk komen. zoals de bijstand. wordt 26,75 miljard gulden uitgetrokken en dat is 1,7 miljard minder dan wat er dit jaar aan wordt uitgegeven. Onderwijs, de derde belangrijke uitgavenpost, neemt met bijna 600 miljoen af tot 29,6 miljard. De schuld, Onderwijs en Sociale Zaken nemen gezamenlijk meer dan de helft van de begroting voor hun rekening
(in mln guldens)

	Voorlopig 1986	Vermoedelijk 1987	Ontwerp 1988
Algemeen bestuur	5.413	5.712	5.419
Defensie	13.789	13.850	13.696
Buitenlandse Zaken	5.244	5.727	6.516
Ontwikkelingssamenwerking	4.568	4.525	4.669
Justitie + politie	5.566	5.828	5.672
Verkeer en Waterstaat	11.657	11.519	10.882
Economische Zaken	11.132	8.634	7.200
Landbouw en Visserij	2.137	2.108	1.961
Onderwijs en Wetenschappen	28.400	30.197	29.619
Cultuur en recreatie	3.418	3.314	3.612
Sociale voorzieningen	28.864	28.410	26.751
Volksgezondheid	496	484	525
Milieu	1.086	997	1.018
Volkshuisvesting	14.780	14.694	13.146
Nationale schuld	32.219	36.083	37.974
Verwerving staatsschuld	439	1.000	1.000
Gemeenten, provincies, diversen	12.901	13.426	14.383
TOTAAL	182.108	186.508	184.042

Tekort

Het gat tussen de uitgaven en de inkomsten wordt dit jaar vermoedelijk 27,5 miljard gulden. Vorig jaar werd door Ruding nog gedacht dat het gat 42,1 miljard gulden zou gaan bedragen. Dat is dus reuze meegevallen.
Voor 1988 wordt geraamd dat het gat zal toenemen tot 39,6 miljard gulden. Hiervan is echter 16 miljard gulden aflossing, zodat het financieringstekort 23,7 miljard zal gaan bedragen.

bijzondere verbruiksbelasting worden ontgaan
De Belastingdienst wil de komende jaren de controledichtheid opvoeren tot één keer in de vijf à zes jaar in 1991. Daartoe worden de aanpak van controle en de fraudebestrijding verbeterd
De herstructurering van de Belastingdienst is ingezet met als uitgangspunt een op doelgroepen (particulieren en ondernemers) gerichte dienstverlening. Eind 1988 zullen acht zogenoemde loodseenheden actief zijn. Het zijn aparte eenheden voor particulieren, grote ondernemingen. het midden- en kleinbedrijf en combinaties daarvan.
De douane krijgt in 1988 te maken met een drietal zaken. waarvan de effecten rechtstreeks bij het bedrijfsleven merkbaar zullen zijn. Het gaat om de invoering van het Enig-document, het Geharmoniseerd Systeem (eenwereldwijde naamlijst van goederen met gestandaardiseerde codes) en invoering van de laatste fase van het nationale automatiseringssysteem Sagitta. Aangevers kunnen hierdoor rechtstreeks op geautomatiseerde wijze bij de douane aangifte doen.
In het kader van de privatisering wordt de verkoop van agrarische domeingronden geïntensiveerd.

Overeenkomstig het regeerakkoord kan de overdracht van het beheer van „groen" (bossen, natuur en dergelijke) van de Dienst der domeinen naar het ministerie van landbouw (Staatsbosbeheer) worden afgerond.
Het kabinet rondt de procedure rondom de privatisering van het Rijksinkoopbureau dit najaar af.

Inkomensverhoudingen en koopkracht

De besteedbare inkomens van de meeste Nederlanders blijven volgend jaar op peil of stijgen licht. Voor mensen met huursubsidie en bepaalde ziekenfondsverzekerden is het echter mogelijk dat toch een koopkrachtdaling zal optreden die voor de minima kan oplopen tot een achteruitgang van 1,5 procent.
In uitzonderlijke gevallen. waarbij mensen door een aantal maatregelen tegelijk worden getroffen zal de inkomensdaling boven de 1,5 procent uitkomen.
Al de aparte bezuinigingsmaatregelen die de inkomens beïnvloeden zijn niet in de „koopkrachtoverzichten" van het ministerie van sociale zaken verwerkt, omdat ze niet iedereen raken. ..Slechts een beperkt aantal maatregelen heeft voor grotere groepen substantiele structurele negatieve inkomenseffecten", aldus minister De Koning van sociale zaken en werkgelegenheid in de „nota inkomensbeleid 1988" die bij de begrotingsstukken is gevoegd.
Het besteedbaar inkomen kan, ondanks een verwachte prijsstijging van 0,5 procent. op het niveau van 1987 worden gehandhaafd dank zij een verlaging van de belastingtarieven, het gemiddeld gelijk blijven van de sociale premies en een verhoging van de kinderbijslag
Voor de mensen met een uitkering heeft het kabinetsvoornemen om de vakantietoeslag te verhogen van 7,5 naar 8 procent een positieve invloed.
Ten slotte wordt aan de naar schatting 230.000 huishoudens die al enige jaren van één minimum inkomen moeten leven opnieuw een eenmalige uitkering verstrekt.

Volgens minister De Koning heeft het kabinet hiermee de voorwaarden geschapen om volgend jaar tot een gematigde loonontwikkeling te komen. Het Centraal Planbureau gaat er in de Macro economische verkenning (MEV) vanuit dat in de cao's een gemiddelde loonstijging van 0,5 procent zal worden afgesproken.
In zijn inkomensnotitie schrijft minister De Koning dat door het proces van loonmatiging „inhoud kan worden gegeven aan versterkte inspanningen op het terrein van de werkloosheidsbestrijding"
Met de verlaging van de belastingtarieven is

Belastingvrije sommen en toeslagen (tussen haakjes de bedragen van **1987)**

Tariefgroep/toeslag		Bedrag	
I o.a. tweeverdieners en jonge alleenstaanden		f 7.392	(f 7.474)
II alleenstaanden van 27 jaar en ouder		11.088	(11.211)
III alleenverdieners		14.784	(14.948)
IV alleenstaande ouders		13.306	(13.454)
Arbeidstoeslag		411	(415)
Aanvullende arbeidstoeslag		794	(802)
Aanvullende alleenstaande oudertoeslag	(maximaal)	4.468	(4.517)

Voorgesteld schijventarief loon- en inkomstenbelasting **1988** (tussen haakjes de percentages en bedragen van 1987)

Belastingpercentage toe te passen op de belastbare som	Opvolgende inkomensschijven		Totaal opvolgende inkomensschijven		Belasing over totaal opvolgende inkomensschijven	
14% (16) over de eerste	f 9.652	(f 9.759)	f 9.652	(f 9.759)	f 1.351	(f 1.561)
24% (25) over de volgende	7.423	(7.505)	17.075	(17.264)	3.132	(3.437)
32% (32)	14.466	(14.927)	31.541	(32.191)	7.761	(8.213)
41% (42)	12.983	(13.128)	44.524	(45.319)	13.084	(13.726)
51% (52)	20.528	(20.756)	65.052	(66.075)	23.553	(24.519)
60% (61)	26.349	(26.642)	91.401	(92.717)	39.362	(40.770)
66% (67)	29.460	(29.788)	120.861	(122.505)	58.805	(60.727)
69% (70)	108.764	(109.973)	229.625	(232.478)	133.852	(137.708)
72% (72) over de volgende guldens						

Koopkrachtontwikkeling in 1987 en 1988 (wijzigingen in % ten opzichte van het voorgaande jaar).

	1987	1988
Modale werknemer in bedrijven!	+ 1,5	+ 1,0
Minima met kinderen2	+ 0,5 a 1	- 0,5 à 1
Minima zonder kinderen2	+ 0,5 à 1	0
Modale ambtenaren	+ 1 a 1,5	+ 0,5

Exclusief incidenteel
[2] Exclusief kooakrachttoeslag echte minima

volgend jaar een bedrag van 1.35 miljard gulden gemoeid. De ,,eerste schijf" gaat van 16 naar 14 procent. en de overige worden - met uitzondering van de 32 en de 72 procentschijf - allemaal l procent verlaagd. Bovendien wordt de 32 procent schijf met 300 gulden ..ingekort" wat betekent dat men dus eerder in de daarboven geleden tariefklasse van 41 procent valt. Tegenover de belastingverlaging staat als gevolg van het toepassen van de inflatiecorrectie bij dalende prijzen een geringe belastingverhoging.

De inflatiecorrectie zorgt voor een aanpassing van de belastingschijven aan de prijsontwikkeling. Hierdoor wordt voorkomen dat de belastingbetaler louter als gevolg van de prijsstijging in een hogere belastingschijf valt en dus meer belasting moet betalen. Nu er dit jaar sprake is geweest van prijsdaling, zullen de schijven in de andere richting worden aangepast en zal de regeling ten gunste van de fiscus werken.

De belastingverlaging heeft voor de minima tot gevolg dat de koopkracht met 0,6 procent stijgt. De inflatiecorrectie vermindert dat effect met 0,1 procent. Voor degenen met een bruto jaarinkomen van 80.000 gulden leidt de belastingverlaging tot een verhoging van het besteedbare inkomen met 0.8 procent. Als gevolg van de inflatiecorrectie resteert echter een verbetering van 0,4 procent.

De kinderbijslag wordt - als het aan het kabinet lag - over de hele linie met 6 procent verhoogd. Tegelijkertijd wordt met ingang van volgend jaar de laatste stap gezet in het kader van de leeftijdsafhankelijke kinderbijslag.

Dit proces is al enkele jaren aan de gang en leidt ertoe dat aan kinderen tot en met 5 jaar minder en voor kinderen tussen de 12 en de 18 jaar meer kinderbijslag wordt verstrekt.

Het gevolg van de verhoging van de kinderbijslag is dat de koopkracht voor iemand met een minimuminkomen en twee kinderen er 0,8 procent op vooruit gaat. De werknemer met een inkomen van 80.000 gulden of meer ziet hierdoor het besteedbare inkomen met 0.4 procent stijgen.

Op het terrein van de sociale premies is er wat de werknemers betreft sprake van enkele onderlinge verschuivingen. De totale premiehoogte blijft stabiel.

De werkloosheidspremie gaat omhoog, maar daarentegen dalen de WAO. AOW en ziekenfondspremies.

Omdat de minima geen WAO-premie betalen, heeft de ontwikkeling van de premies voor hen een negatief koopkrachteffect van 0,2 procent. Dit wordt echter gecompenseerd door de verhoging van de vakantietoeslag van 7,5 naar 8 procent.

De feitelijke koopkrachtontwikkeling is volgend jaar meer dan ooit afhankelijk van individuele omstandigheden, zo blijkt uit de nota inkomensbeleid.

De bezuinigingen op de huursubsidie die het kabinet met ingang van 1 juli volgend jaar wil toepassen, treffen bijna 800.000 mensen. Afhankelijk van de huur varieert het koopkrachtverlies voor de minima tussen de 0,25 en 2,5 procent. De grootste groep (310.000 huishoudens) gaat er hierdoor 0,25 a 0,5 procent op achteruit.

De bezuinigingen in de volksgezondheid kunnen ook van invloed zijn op de koopkracht. Minister De Koning schrijft dat voor de meerderheid van de 4,5 miljoen ziekenfondsverzekerden een ,,structureel inkomenseffect" zal optreden dat uiteenloopt van uiteindelijk 0,5 tot 1.5 procent

Omdat het kabinet een deel van de maatregelen pas in de loop van 1988 wil invoeren, zal de inkomensachteruitgang volgend jaar over het algemeen beperkt blijven tot 1 procent.

Zo kan de invoering van een eigen bijdrage van 25 gulden per verwijskaart voor medisch specialisten een huishouden op minimumniveau op maximaal 1 procent koopkrachtverlies komen te staan

Voor de werknemers met een inkomen van circa 40.000 gulden (modaal) zal de maximale achteruitgang van het inkomen als gevolg van deze maatregel 0.5 procent bedragen.

De voorgenomen verwijdering uit het ziekenfondspakket van tandartshulp aan personen boven de 18 jaar kan zowel iemand op minimumniveau als de modale werknemer 1 procent koopkracht kosten.

Deze achteruitgang wordt veroorzaakt doordat mensen zich voor tandartshulp - indien zij dat althans wensen - zullen moeten bijverzekeren. Volgens schattingen zal deze aanvullende verzekering op minimaal 100 gulden per polis uitkomen.

Het plan om te bezuinigen op de gezinszorg heeft ook gevolgen voor het inkomen die van geval tot geval uiteenlopen.

Door dc gesubsidieerde gezinsverzorging af te schaffen voor mensen die daar korter dan drie maanden gebruik van maken, stijgt de prijs voor dit soort hulp van drie tot zes gulden per weck tot circa 25 gulden per uur.

Voor de minima die geen beroep kunnen doen op vrienden, buren of familie, betekent elk uur professionele gezinshulp een koopkrachtverlies van 0,1 procent.

Voorts wil het kabinet de inkomensgrenzen veranderen voor de mensen die nog wel een beroep kunnen doen op de gesubsidieerde gezinsverzorging. Dit scheelt de minima in het uiterste geval 0,6 procent.

Verhoudingsgewijs het zwaarst getroffen worden de mensen in de verpleegtehuizen waarvan staatssecretaris Dees de eigen bijdrage wil verhogen van 1.350 gulden naar maximaal 2.200 gulden per maand. Voor degene met een netto inkomen van 3.000 gulden betekent dit een inkomensachteruitgang van bijna vijftig procent.

Macro-economische verkenning

Volgend jaar zal de economische groei afnemen en opnieuw kleiner zijn dan die in de overige landen van de EG. Het verschil met de ons omringende landen wordt zelfs groter. Niet alleen de groei van de consumptie vermindert, ook de groei van de investeringen stagneert. Alleen de uitvoer blijft ten minste even hard groeien en daardoor kan het aandeel op de exportmarkt behouden blijven.

Dat blijkt uit de Macro economische verkenning (MEV) van het Centraal planbureau van 15 sept. waarin voor dit en volgend jaar de economische verwachtingen staan waarop de Miljoenennota is gebaseerd

De gunstige ontwikkeling van de uitvoer wordt vooral bereikt door de verbetering van onze concurrentiepositie doordat exporteurs hun energie- en grondstoffenkosten maar gedeeltelijk doorberekenen in de prijzen.

Bovendien stijgen de loonkosten per eenheid produkt in het buitenland harder dan hier. een ontwikkeling die zich sinds 1986 door de forse stijging van de gulden niet meer heeft voorgedaan

Daarnaast blijft de groei van de voor ons land relevante exportmarkten zich voortzetten

Anders dan in het merendeel van de Europese landen. waar het zwaartepunt van de economische groei ligt bij de binnenlandse bestedingen, moet ons land het vooral hebben van de groei van de export.

Dat geldt ook voor de Verenigde Staten. waar naar verwachting de uitvoer net als dit jaar zal toenemen met 10 procent.

Japan, dat zijn export dit jaar ziet dalen, verwacht volgend jaar een zeer beperkte groei van zijn export te realiseren.

Een en ander maakt dat in het komende jaar een bescheiden begin kan worden gemaakt met de vermindering van de onevenwichtighedeti van de betalingsbalansen binnen het OESO-gebied.

In Nederland gaat de gedeeltelijke doorberekening van de kosten in de exportprijzen ten koste van de winsten en daarmee van de investeringen.

De verwachte stagnatie van de investeringen volgt op een periode van vijf jaar waarin de investeringen met bijna 50 procent toenamen. Een ontwikkeling zonder precedent in de jaren zeventig, maar vergelijkbaar met de perioden van scherpe investeringsgroei in de jaren vijftig en zestig. De groei van de investeringen begint overigens dit jaar al te vertragen.

Volgend jaar laat ook de consumptie een vertraging zien van de groei, zij het dat die nog meevalt door de belastingverlaging en de verhoging van de kinderbijslag. Zonder deze lastenverlichting zou de consumptie verder zijn tegengevallen en daarmee ook de economische groei.

Nadat de prijzen dit jaar dalen. wat sinds jaren niet meer is voorgekomen. zal volgend jaar de inflatie weer de kop opsteken, zij het met een scheiden prijsstijging van nog geen procent.

Daarbij is uitgegaan van een stijging van de olieprijzen met twee dollar tot gemiddeld 19 dollar per vat.

De dollar zelf wordt stabiel verondersteld op ongeveer twee gulden. waarbij echter geen rekening is gehouden met de mogelijke gevolgen van het tekort op de Amerikaanse handelsbalans en afnemend internationaal vertrouwen in de dollar door de herleving van de inflatie in de Verenigde Staten.

Bij de overige grondstoffenprijzen wordt een verdere stijging verwacht. zij het dat het CPB de situatie op de grondstoffenmarkten nog allerminst duidelijk vindt. Al met ai voorziet het CPB bij de invoerprijzen een niet onaanzienlijke daling in 1987.

De stagnatie die volgend jaar wordt verwacht voor de investeringen ziet er gesplitst naar categorieën als volgt uit: een daling tekent zich af bij de investeringen in machines (stijging dit jaar met 5.5 procent en een daling volgend jaar met 1 procent). De groei van de investeringen in bedrijfsgebouwen valt eveneens terug (van 5 procent dit jaar naar 1,5 procent volgend jaar). Dat geldt ook voor de investeringen in het wegvervoer (stijging dit jaar met i procent en

Overzicht kerngegevens collectieve sector **1985-1988** (in % van het nationale inkomen)

	1985	1986	1987	1988
	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %			
Veronderstellingen				
Volume wereldhandel (ongewogen)	3	4	2 1/2	
Concurrerende uitvoer (dubbel herwogen, excl. energie)	3 1/2	2	3 1/2	4
Prijspeil goedereninvoer (in gld)	1 3/4	–17 1/4	–6	2 1/2
Concurrerend uitvoerprijspeil (in gld) (dubbel herwogen, excl. energie)	2 3/4	–9	–5	1 1/2
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie in het buitenland (in gld)	2 1/2	–4 1/2	–3 1/2	
Effectieve koers van de gulden t.o.v. concurrenten op buit. markten	1/2	8	6	1
t.o.v. leveranciers	–1	11	7	1
Koers van de dollar (niveau)	3,32	2,45	2,05	2,00
Volume materiële overheidsbestedingen	–1	1	– 3/4	1/4
Volume investeringen in woningen	–3 3/4	3 1/2	2 1/2	–1 1/2
Arbeidsduur in bedrijvena	–1 3/4	–1	– 1/2	– 1/2
Resultaten				
Loonsom per werknemer in bedrijven	1 3/4	2	1 3/4	1 3/4
Idem, in de marktsector	2 1/4	2 1/4	2	2 1/4
Volume particuliere consumptie	2	3	2 3/4	1 3/4
Volume bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	12 3/4	12	4	0
Volume goederenuitvoer	6	3/4	4 1/4	3 3/4
Idem, excl. energie	6 1/4	1/2	5	4
Volume goedereninvoer	6 1/4	3	4 3/4	3
Produktievolume bedrijven	2 1/2	2 3/4	2	1 1/4
Reëel nationaal inkomen	3	2 3/4	3/4	1/2
Prijspeil particuliere consumptie	2 1/2	1/4	– 1/2	3/4
Prijsindex gezinsconsumptie (werknemersgezinnen)	2 1/4	0	–1	3/4
Prijspeil goederenuitvoer	1 1/4	–14 3/4	–7 3/4	1 1/2
Idem, excl. energie	3/4	–6 3/4	–5 1/4	3/4
Arbeidsproduktiviteit in bedrijven (incl. zelfstandigen)	1 1/4	3/4		
Reëel vrij beschikbaar inkomen (modale werknemer, incl. incidenteel)	2 1/4	3 1/2	2 1/4	1 3/4
Loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie	1 1/2	2 1/2		0
	niveaus			
Liquiditeitsquote (ultimo)	42 1/4	44 1/2	44 3/4	45 1/4
Saldo lopende rekening van de betalingsbalans (mld geld)	17,95	12,20	7,50	7,00
Voorraadvorming (mld gld)	2,35	4,60	4,40	3,50
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	4589	4670	4704	4714
Geregistreerde werkloosheid (1000 pers)	761	710	680	655
Arbeidsink. quote (bedrijven)b	85 1/2	82 1/2	82 3/4	84
Besparingen van gezinnenc	13	13 3/4	13 1/2	13
Financieringstekort Rijk (kasbasis)d e	7,1	6,3	7,3	6,9
Belastingdruk (kasbasis)d	27,4	28,7	29,8	29,8
Niet-belastingmiddelen aardgas binnenland (kasbasis)d	2,6	2,6	1,4	1,0
Sociale premiedrukd	22,9	21,8	22,4	22,4

a Contractuele uren per arbeidsjaar
b Gecorrigeerd voor aardgas e.d.
c In % van het beschikbaar inkomen van gezinnen
d In % van het netto nationaal inkomen tegen marktprijzen
e Inclusief gedebudgetteerde bedragen;
excl. vervroegde aflossingen op woningwetleningen

daling volgend jaar met 3 procent). De investeringen in vliegtuigen en schepen laten een tegengesteld beeld zien (daling dit jaar met *28* procent en stijging volgend jaar met **12** procent).
In totaal daalt de groei van de investeringen volgend jaar van 4 naar 0 procent. Worden daarbij de investeringen in de energiesector niet meegerekend dan daalt de groei van 5.5 procent dit jaar naar 2,5 procent volgend jaar.

De economische groei, uitgedrukt in bruto nationaal produkt, zal volgend jaar toenemen met 1 procent (EG: 2 procent) tegenover 2 procent dit jaar (EG: 2,25 procent).
Ruilvoetverlies, doordat de uitvoerprijzen niet zo hard stijgen als de invoerprijzen. maakt dat de groei van het reële nationale inkomen volgend jaar maar 0.5 procent bedraagt tegenover 0,75 procent in 1987.
De produktiegroei van bedrijven. weer een andere maatstaf, daalt van 2 tot 1.25 procent. waarbij de produktiegroei van de industrie zich vrijwel handhaaft op 2,5 procent en die in de bouwnijverheid daalt van 2,25 naar nul procent.

Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans blijft volgend jaar vrijwel stabiel (omstreeks 7 miljard gulden).

Door de daling van de winsten als gevolg van de gedeeltelijke doorberekening van de kosten stijgt de zogeheten arbeidsinkomensquote licht (van 82,75 tot 84 procent).
De werkgelegenheid groeit met 10.000 arbeidsjaren.

Advies Raad van State

Gelijktijdig met de begrotingsstukken is ook het advies gepubliceerd, dat de Raad van State er over heeft uitgebracht.

De Raad van State vindt dat het kabinet zich meer moet inspannen om de werkloosheid volgend jaar terug te dringen. De Raad noemt het ,,een schrijnende gedachte" als juist de hoofddoelstelling van het beleid niet zou worden gehaald

Geconstateerd wordt dat de door het kabinet voorziene terugdringing van de werkloosheid met 30.000 een daling van de werkloosheid met 200.000 over de gehele kabinetsperiode onwaarschijnlijk maakt.

In het algemeen beoordeelt de Raad het beeld voor volgend jaar als ,,niet ongunstig". ..Het herstel van evenwicht in de Nederlandse economie vindt voortgang al is het tempo nog traag."
De Raad bepleit voortzetting van deze koers, maar vraagt van het kabinet tegelijk ook meer aandacht voor - wat wordt genoemd - de sociale context van het beleid. .,Het geheel overziende kan worden vastgesteld dat het beleid duidelijk resultaten begint af te werpen. Het aspect van de maatschappelijke aanvaardbaarheid van het beleid zal echter in toenemende mate aandacht vragen". aldus de Raad van State.
Vraagtekens zet de Raad bij de mate waarin het financieringstekort volgend jaar wordt teruggedrongen. Het totaal aan maatregelen dat het kabinet treft leidt ertoe dat het financieringstekort niet uitkomt op 7 procent van het nationaal inkomen. zoals de doelstelling was, maar op 7.2 procent.
Volgens de Raad is terugdringing van het tekort van .,ongewijzigd grote betekenis".
De bezorgdheid van de Raad van State wordt versterkt door de opvatting dat een aantal ombuigingen onvoldoende ..hard" is en daarnaast een aantal maatregelen voor volgend jaar geen structureel karakter draagt.
De Raad vindt dat het kabinet zo snel mogelijk, vóór het najaar, maatregelen moet nemen om de budgetdiscipline van de departementen verder te vergroten.
In zijn reactie op het advies van de Raad van State antwoordt minister Ruding (financiën) dat een snellere besluitvorming de kwaliteit van de voorstellen zal aantasten.
Kritiek is er op de ontwikkeling dat ministers steeds vaker bezuinigingsplannen vroegtijdig, dat wil zeggen vóór Prinsjesdag, naar buiten brengen. De Raad dringt er bij het kabinet op aan dat hier ,,zo enigszins mogelijk" een einde aan wordt gemaakt.
Maatregelen die in verband met de gewenste datum van ingang eerder worden gepubliceerd, kunnen volgens de Raad beter later ingaan omdat daarmee ook een verbrokkelde presentatie van het beleid wordt voorkomen.
Evenals vorig jaar pleit de Raad voor het opvoeren van de overheidsinvesteringen. Met name investeringen die een bijdrage leveren aan het versterken van de distributiefunctie van ons land worden noodzakelijk geacht. De Raad denkt hierbij aan investeringen die de gevolgen van de aanleg van de Kanaaltunnel en de verschuiving van de economische bedrijvigheid in de Bondsrepubliek opvangen.
Van het kabinet wordt gevraagd op korte termijn een standpunt in te nemen over de rol van de investeringen in het economische bestel.

Reacties maatschappelijke organisaties

Een overzicht van de reacties van de maatschappelijke organisaties op de op Prinsjesdag gepresenteerde beleids-

voornemens van het kabinet levert het volgende beeld op:

De drie grootste vakcentrales zijn het over een paar aspecten van het regeringsbeleid in ieder geval eens
Het werkgelegenheidsbeleid faalt, de overheidsinvesteringen blijven achter en de ambtenaren worden achtergesteld bij de werknemers in het particuliere bedrijfsleven. Dat is in hoofdlijnen de kritiek van zowel FNV. CNV als MHP.
Volgens de FNV, de belangrijkste vakcentrale. vergroot het kabinet met zijn beleid de inkomensverschillen.
De MHP. de centrale voor het middelbaar en hoger personeel, heeft kritiek op het gebrek aan aandacht voor de modale inkomensgroepen.

Het CNV richt zich in een eerste reactie vooral op de eenzijdige aandacht voor het terugdringen van het financieringstekort en het gebrek aan overheidsinvesteringen.
Als alternatief voor de begroting heeft de FNV voorgesteld om de fiscale meevaller niet te gebruiken voor lastenverlichting. Met dat geld zou, aldus de FNV, beter een aantal bezuinigingen in de gezondheidszorg en de gezinszorg ongedaan kunnen worden gemaakt

De twee grootste werkgeversorganisaties, het VNO en het christelijke NCW, voorspellen in een reactie op de miljoenennota een ongunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid Reden daarvoor is een daling van de rendementen.
VNO en NCW reageerden positief op de lastenverlichting voor de burgers. maar vinden dat het bedrijfsleven er te weinig van profiteert.
Volgens het NCW zou er nog meer ruimte zijn geweest voor belastingverlaging. De christelijke werkgevers berekenen die in hun reactie op twee miljard gulden. Zij baseren zich op het verschil in de cijfers van minister van financiën Ruding en het Centraal planbureau. De eerste komt uit op een tekort van 7,2 procent. het CPB gaat uit van een tekort van 6,9 procent.
Het VNO acht het noodzakelijk om volgend jaar ook de arbeidskosten verder te matigen. Extra ombuigingen in de overheidsuitgaven zouden bovendien kunnen leiden tot lastenverlaging voor ondernemend Nederland.
De overheid schiet, aldus het VNO, ook nu nog altijd ernstig tekort in het beteugelen van het financieringstekort
Het Breed platform vrouwen voor economische zelfstandigheid keerde zich om heel andere redenen tegen de miljoenennota. Volgens het platform wil de regering de betaalde arbeid voor vrouwen niet echt stimuleren maar lijkt ze dat proces eerder te ontmoedigen. Voorbeeld daarvan zijn de bezuinigingen in de gezondheidszorg en de aangekondigde versoepeling van het ontslagrecht.
De algemene bond van onderwijzend personeel zegt in een reactie op de onderwijsbegroting: ,,ondanks de fraaie lippendienst die de minister aan de meest kwetsbare groepen bewijst, komt het er concreet op neer dat onderwijs voor steeds meer mensen onbetaalbaar wordt".
De Katholieke onderwijs vakorganisatie (KOV) vindt dat de onderwijsbegroting zich kenmerkt door tegenstrijdigheden tussen geformuleerde uitgangspunten en de praktische uitwerking daarvan. De KOV heeft waardering voor het doorstromingsplan onderwijspersoneel, maar vreest dat de deregulering en de vergroting van de autonomie van de onderwijsinstellingen tot verschillen in behandeling van het onderwijspersoneel kan leiden
De gemeente Amsterdam verwijt de regering ,,passiviteit". ,,Overheidsinvesteringen spelen geen rol van betekenis", betoogt de hoofdstad. Zo krijgen initiatieven om de economie te moderniseren geen kans.
Volgens Amsterdam zijn de belastingverlaging en verhoging van de kinderbijslag onvoldoende om de bezuinigingen op de huursubsidie en de gezinszorg te compenseren.

MIDDEN-OOSTEN

ALGEMEEN

INTERNATIONALISERING GOLFOORLOG

In aansluiting op het overzicht in de overige aflevering (pag. 593 e.v.) volgt hier een samenvatting van verdere gebeurtenissen en ontwikkelingen in verband met de Golfoorlog tussen Irak en Iran.

Onderbreking tankeroorlog. Uitstel Amerikaans escorte voor Koeweitse tankers

Sinds de Iraakse luchtaanval van 17 mei op het Amerikaanse fregat Stark (pag. 598/2) nam Irak in de z.g. tankeroorlog een niet-officiële pauze in acht die tot 20 juni duurde. Vanaf 22 mei werden ook geen Iraanse acties meer tegen schepen in de Golf gemeld.
Inmiddels stuitte de regering-Reagan op verzet in het Amerikaanse Congres tegen haar plan om elf Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag door de Amerikaanse marine in de Golf te laten escorteren. Dit verzet leidde er mede toe dat de uitvoering van dit plan moest worden uitgesteld.
De Senaat blokkeerde op 21 mei het Koeweit-plan met 91 tegen 5 stemmen tot de regering-Reagan een gedetailleerd rapport over de militaire situatie in de Golf had uitgebracht. De Senaat wilde een overzicht van de economische en militaire risico's, de mogelijkheden voor samenwerking met andere landen en een veiligheidsplan met uitleg over de regels voor het gedrag van de Amerikaanse vloot. De leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat, Robert Dole, zei dat de Verenigde Staten zulke verplichtingen niet op zich moesten nemen voordat volstrekt duidelijk was dat op de lange duur ook de eigen belangen ermee zijn gediend. Volgens onderminister van buitenlandse zaken Richard Murphy was bescherming van de olie-export vanuit Koeweit in het belang van de Verenigde Staten zelf, omdat het stokken van die export zou leiden tot wereldwijde inflatie en een recessie zoals aan het begin van de jaren zeventig. Hij gaf toe dat, ook al waren de Verenigde Staten er niet op uit Iran te provoceren, men ten aanzien van dit land ..van niets totaal zeker kon zijn" en er dus een „risico" bestond. Hij ging ervan uit dat "Iran zou aarzelen de Verenigde Staten militair aan te vallen uit vrees voor ons antwoord". Murphy dacht niet dat „de Iraniërs een oorlog willen ontketenen".
Ook op 21 mei verklaarden regeringsfunctionarissen in Washington dat de Verenigde Staten met Engeland, Frankrijk, Saoedi-Arabië en eventueel met andere Westerse landen wilden praten over de mogelijkheid de scheepvaart in de Golf gezamenlijk te beschermen.
Op 22 mei liet de Amerikaanse minister van defensie Weinberger weten dat de Verenigde Staten hun militaire aanwezigheid in het Golfgebied misschien moesten uitbreiden om de Koeweitse tankers te kunnen beschermen. De Amerikaanse vloot in de Golf bestond toen uit zeven schepen, met inbegrip van de Stark. Maar op 24 mei stelde minister Weinberger dat een uitbreiding van de Amerikaanse militaire aanwezigheid niet nodig zou zijn als Amerika's bondgenoten een handje zouden helpen, waarbij hij erop wees dat Engeland en Frankrijk al schepen in het gebied hadden.
Op 26 mei overlegde Weinberger in Brussel op het NAVO-hoofdkwartier met de Europese defensieministers waarbij hij volgens *NRC/H'blad* (27-5) het verzoek deed een bijdrage te leveren aan het beschermen van de scheepvaart in de Golf; dit verzoek zou impliciet vooral aan Italië zijn gericht. Daarbij wees het Witte Huis erop dat West-Europa en Japan voor hun olievoorziening voor resp. 30 en 60% van de Golf afhankelijk zijn en de Verenigde Staten voor minder dan 6%. De andere NAVO-ministers zouden niet op het Amerikaanse verzoek hebben gereageerd, aldus *NRC/H'blad.*

Op 28 mei deelden functionarissen van het Pentagon te Washington mee dat de Amerikaanse regering had besloten nog enkele weken te wachten met het escorteren van Koeweitse tankers.
Wel hechtte president Reagan op 29 mei na overleg met de Nationale Veiligheidsraad zijn goedkeuring aan een plan voor militaire bescherming van schepen die onder Amerikaanse vlag de Golf bevaren. Op grond daarvan zouden volgens onofficiële berichten nog drie Amerikaanse oorlogsschepen in de Golf worden gestationeerd, terwijl een vliegdekschip met begeleidingsschepen in de aangrenzende Golf van Oman zou verblijven.

President Reagan waarschuwde dat de Verenigde Staten Iran niet zouden toestaan het gebruik van vitale scheepvaartroutes in de Golf dicteren. Evenmin zou worden toegestaan dat die routes onder controle van de Sowjet-Unie kwamen. ,,De Perzische Gold zal open blijven voor de scheepvaart van de wereldnaties", aldus Reagan die vervolgde: ,,Ik zal niet toestaan dat het Midden-Oosten een worgpaal van de vrijheid of een kruitvat van een internationaal conflict wordt." De Amerikaanse president waarschuwde: ,,Totde vrede is hersteld en er niet langer een risico voor de scheepvaart in de regio bestaat moeten wij een adequate aanwezigheid handhaven ter afschrikking of zonodig om onszelf te verdedigen tegen een toevallige aanval of een opzettelijke aanval." Reagan verzekerde: ,,Devrede is in het geding. Onze nationale belangen zijn in het geding."

Hij riep in dit verband de oliecrisis van de jaren zeventig in herinnering en merkte op: .,Ik ben vastbesloten om onze nationale economie nooit meer ten prooi te laten vallen aan gijzeling en een herhaling te voorkomen van de dagen van lange rijen bij benzinstations, tekorten, inflatie, economische ontwrichting en internationale vernedering."
Eveneens op 29 mei noemde onderminister Murphy tegenover de Senaatscommissie voor internationale betrekkingen drie doelstellingen van het Amerikaanse regeringsbeleid: 1) het ontwikkelen van voldoende internationale druk, opdat een rechtvaardige beëindiging van de Golfoorlog tot stand kan worden gebracht: 2) Iran moet worden ..gemotiveerd" om zijn huidige agressieve houding op te geven; 3) belet moet worden dat Moskou ,,strategische winst" boekt.
Wat het laatste punt betreft stelde Murphy dat de Sowjet-Unie sinds september 1986 de sterkte van haar vloot in de regio had uitgebreid. Naar zijn zeggen waren er nu zeven Sowjet-oorlogsschepen in de Golf of net buiten de Straat van Hormoez. Het was in het belang van Amerika de Sowjet-Unie de directe controle over het gebied of een versterkte invloed in afzonderlijke staten daar te ontzeggen.

Tevoren had de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Jim Wright, bekendgemaakt dat een compromis was bereikt tussen het Witte Huis en het Congres. Het Congres zou zijn verzet tegen het onder Amerikaanse vlag plaatsen van Koeweitse schepen opgeven, terwijl president Reagan een wet zou ondertekenen die de regering verplicht het Congres achteraf een volledig verslag uit te brengen over de militaire instructie en de maatregelen tot betere bescherming van de oorlogsschepen in de Golf. Aldus werd een beroep op de War Powers Act, die het Congres directe medezeggenschap verleent, voorkomen.

Op 3 juni keurde het Huis van Afgevaardigden met 302 tegen 105 stemmen een door Republikeinen en Democraten uitgewerkte resolutie goed die, mits eveneens aanvaard door de Senaat, president Reagan verplichtte het Congres binnen zeven dagen verslag uit te brengen over de militaire operatieplannen, de belangen van de beoordeling van de militaire dreiging.
Op 5 juni zeiden twee Amerikaanse senatoren, John Warner (Rep.) en John Glenn (Dem.), die kort tevoren een bezoek aan de Golf hadden gebracht, dat de Verenigde Staten een preventieve aanval op de Iraanse zijderupsraketten zouden moeten overwegen, als deze daadwerkelijk tegen de scheepvaart in de Straat van Hormoez werden opgesteld. Volgens Amerikaanse inlichtingenbronnen zouden die raketten mogelijk per 1 juli operationeel worden. Een preventieve aanval was een van de opties die door de Nationale Veiligheidsraad werd bestudeerd, aldus een bericht van de Washington Post (*IHT* 6/7 juni). Senator Glenn meldde voorts (op 4 juni) dat Iran op zijn olieterminal Kharg Amerikaanse luchtdoelraketten van het type Hawk had geïnstalleerd, die met reserve-onderdelen uit de geheime Amerikaanse wapenleveranties aan Teheran waren uitgerust. (Reeds op 14 februari had The Economist gesteld dat het gebruik door Iran van Hawk-raketten een factor kon zijn bij de grotere verliezen die de Iraakse luchtmacht de laatste tijd leed.)
Ook op 5 juni liet de ambassadeur van de Arabische Liga in de Verenigde Staten, Clovis Maksoud, weten dat de Amerikanen logistieke faciliteiten in bepaalde Golfstaten zouden krijgen om de olieroutes te beschermen, op voorwaarde dat die faciliteiten tijdelijk zouden zijn en dat bemiddelingspogingen tussen Iran en Irak werden geïntensiveerd. De vorige dag had de Amerikaanse minister van defensie Weinberger in het Zuidfranse Nice o.m. daarover besprekingen gevoerd met zijn Saoedische ambtgenoot prins Sultan ibn Abdul Aziz.
De Iraanse parlementsvoorzitter Hashemi Rafsanjani riep zijn landgenoten op 5 juni op paraat te zijn, ,,zodat als enig land in het zuiden van de Golf bases, havens of aanlegsteigers ter beschikking van de Verenigde Staten zou stellen", Iran die plaats kon bezetten en ,,de Amerikanen daaruit verdrijven".
Op 6 juni onthulde Frank Carlucci, President Reagans Nationale Veiligheidsadviseur, dat Iran inmiddels omstreeks 20 zijderups-raketten had en dat er nog eens 20 onderweg waren.
In een interview met het Japanse blad Asahi Shimbun, gepubliceerd op 8 juni, stelde de Iraanse president Khamenei dat Iran niet van zins was de Straat van Hormoez overhaast te blokkeren. Maar ,,zou de handelsroute van Iran volledig worden afgesloten, dan zou de Straat van Hormoez een uiterst instabiel gebied voor alle staten worden."
In een op 9 juni door radio-Teheran uitgezonden commentaar dreigde Iran de Verenigde Staten indirect met aanslagen op kerncentrales als de Amerikanen metterdaad een preventieve aanval op Iraanse raketinstallaties zouden uitvoeren: ,,Amerikaanse centra en kernreactoren kunnen kwetsbaarder zijn dan de raketbases van de Islamitische republiek Iran."
Eveneens op 9 juni deelde de Amerikaanse minister van defensie Weinberger het Congres mee dat Amerikaanse oorlogsschepen vanaf begin juli elf onder Amerikaanse vlag varende Koeweitse tankers in de Golf zouden escorteren. Als de bondgenoten niet zouden helpen, zouden de Verenigde Staten het alleen opknappen. Die bondgenoten, in het bijzonder de West-europese staten West-Duitsland, Engeland, Frankrijk en Italië alsmede Japan, waren tijdens de 13de topconferentie van de zeven Westerse industrielanden van 8-10 juni in Venetië (zie ook pag. 426/2 e.v.) door de Verenigde Staten benaderd voor het verlenen van hulp aan de Amerikaanse maritieme operatie in de Golf. Maar deze landen bleken toen niet tot financiële of militaire steun bereid.

De Democratische voorzitter van de defensiecommissie van het Huis van Afgevaardigden, Les Aspin, waarschuwde Weinberger daarop dat het Congres de regeringsplannen met de Koeweitse tankers wel eens zou kunnen dwarsbomen als de hulp van Japan en de Westeuropese bondgenoten uitbleef. ,,Als we in de situatie belanden dat Amerikaanse jongens sneuvelen in de Golf, zoals bij de aanval op de Stark, en dat tezelfdertijd de auto's ongestoord over de Europese snelwegen zoemen dank zij de brandstof die uit het Golfgebied komt. dan zal dit land daveren van verontwaardiging", aldus Aspin.

Senator Sam Nunn, de Democratische voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten, opperde op 14 juni andere kritiek op het regeringsplan. Het voornemen om alleen schepen van Koeweit, een bondgenoot van Irak, te beschermen betekende zijns inziens dat de VS in de Golfoorlog nu naar de kant van Irak overhelden. Het ,,vlaggenplan" vergrootte de kwetsbaarheid van de tankers van andere landen en maakte geen deel uit van een allesomvattend beleid om een eind te maken aan de oorlog tussen Irak en Iran, aldus Nunn in een televisieprogramma van de NBC. In datzelfde programma uitte ook oud-minister van buitenlandse zaken Henry Kissinger ernstige bedenkingen tegen het plan vanwege het risico dat de VS betrokken konden raken in een oorlog met Iran.

Op 15 juni bracht het Pentagon het Congres in een rapport op de hoogte van de Amerikaanse veiligheidsregelingen in de Golf. Een gecensureerde versie van dit rapport werd de volgende dag door minister Weinberger openbaar gemaakt. Daaruit bleek dat de Amerikaanse vloot gemachtigd werd raketbases, vliegtuigen en schepen aan te vallen die doelzoekende radar gebruiken of op andere wijze Amerikaans schepen of vliegtuigen bedreigen. ,,Amerikaanse schepen of vliegtuigen zijn gemachtigd zich te verdedigen tegen een (...) bedreiging zodra er sprake is van een vijandelijke bedoeling of een vijandelijke daad", aldus het rapport. Daaraan werd toegevoegd: ,,Elk vliegtuig of oppervlakteschip dat zich in een positie begeeft waaruit het op een schip een raket kan afvuren, een bom kan laten vallen of het vuur kan openen geeft blijk van een vijandige bedoeling." De gepubliceerde richtlijnen waren onduidelijk wat betreft de vraag wanneer precies een commandant gemachtigd was een zijderupsraketbasis aan te vallen (The Times 18-6). Het aantal Amerikaanse oorlogsschepen in de Golf zou per 1 juli met drie worden

verhoogd; later konden daar nog eens vier of vijf schepen, incl. een slagschip, aan worden toegevoegd.
In de gepubliceerde versie van het Pentagon-rapport werd geen melding gemaakt van nieuwe landingsrechten voor Amerikaanse gevechtsvliegtuigen in het Golfgebied (NZZ 18-6).
Ook na de ontvangst van dit rapport duurde de kritiek op het Koeweit-plan van de regering in het Congres voort. De Democratische voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, Claiborne Pell, verklaarde: ,,Wij dreigen in een nieuw Libanon te worden meegesleept." Zelfs de leider van de Republikeinse minderheid in de Senaat, Robert Dole, meende: ,,Ik geloof niet dat iemand precies weet welke politiek wij daar (in de Golf) hebben."
President Reagan zelf verklaarde in een televisietoespraak op 15 juni dat de Amerikaanse rol als wereldzeemacht op het spel stond. De Verenigde Staten moesten de Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag wel escorteren. ,,Als wij het niet doen, doet de Sowjet Unie het", aldus Reagan.
Om bij de uitvoering van de marine-escorte niet te worden ,,verrast" werd in Amerikaanse militaire kringen werd een volledige AWACS-observatie noodzakelijk geacht. In Saoedi-Arabië waren toen negen AWACS (Airborne Warning and Control System) - radarvliegtuigen gestationeerd; vier daarvan waren Amerikaans eigendom en de andere vijf waren onlangs door Saoedi-Arabië aangekocht maar werden door Amerikaans personeel bediend. Volgens Amerikaanse regeringskringen (IHT 20/21 juni, Reuter 21 juni) hadden de Verenigde Staten op 19 juni in een brief van de Saoedische koning Fahd toestemming gekregen de gezamenlijke luchtverkenning door de AWACS tot de zuidelijke helft van de Golf uit te breiden. Die verkenning vond sinds 1980 plaats in het gebied voor de Saoedische kust tussen de zuidgrens van Koeweit en Qatar, d.w.z. in de centrale en noordelijke sector van de Golf, door Amerikaanse AWACS die door Saoedische F-15 vliegtuigen werden begeleid. De nieuwe verkenningszone betrof het gebied ten noordwesten van de Verenigde Arabische Emiraten, zodat alle schepen die de Golf via de Straat van Hormoez binnenvoeren konden worden gevolgd.
Op 30 juni kondigde president Reagan aan dat het plan om 11 Koeweitse tankers onder Amerikaanse bescherming te plaatsen zou worden doorgezet en dat de operatie medio juli zou beginnen.

Het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden sprak zich op 8 juli 's avonds met 222 tegen 184 stemmen uit voor een voorstel van 90 dagen van het Amerikaanse marine-escorte. Maar deze stemming betrof slechts een symbolische blijk van verzet, omdat er onvoldoende tijd was om de uitvoering van het regeringsplan nog voor medio juli te stoppen. De Senaat moest zich nog over dit amendement uitspreken. voordat het kracht van wet krijgt.
Op 14 juli maakte de Democratische afgevaardigde Les Aspin na een bijeenkomst met minister van buitenlandse zaken Shultz, minister van defensie Weinberger, stafchef William Crowe en veiligheidsadviseur Frank Carlucci bekend dat het Amerikaanse escorte voor onder Amerikaanse vlag varende Koeweitse tankers op 22 juli zou beginnen.
De Verenigde Staten hadden inmiddels een vloot van 15 ooriogsschepen bij de Golf samengetrokken: het vliegdekschip Constellation, drie kruisers, vier fregatten, de jager Kidd en zes escorteschepen. Met uitzondering van het vlaggeschip La Salle en de ondersteuningsschepen waren de oorlogsschepen o.a. met raketten uitgerust. Aan boord van de Constellation waren ruim 50 gevechtsvliegtuigen en bommenwerpers.

Verzoeken Koeweit aan China, Engeland e.a.

Op 7 juni deelde Koeweits staatssecretaris van buitenlandse zaken, Suleiman Majid al-Shaheen, *NYT*-correspondent John Kifner in een interview mee dat Koeweit aan China had gevraagd in navolging van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hulp te bieden bij het beschermen van de Koeweitse olietankers in de Golf. Dat verzoek werd door China ,,zeer zorgvuldig" overwogen, aldus Shaheen.
Naar in scheepvaartkringen in de Golf verluidde (*NRC/H'blad* 10-6) had Koeweit inmiddels ook andere mogendheden als Engeland, Frankrijk en Japan gevraagd om zijn olie-export te beschermen. Frankrijk had niet geantwoord, terwijl Japan afwijzend had gereageerd.
Op 13 juli had de Koeweitse staatsminister van buitenlandse zaken, Saoed Mohammed al-Osaimi, een ontmoeting met de Britse ambassadeur, Peter Hinchcliffe. Dit onderhoud zou verband houden met een poging van Koeweit om enkele van zijn schepen onder Britse vlag te laten varen en meer Britse schepen voor het transport in de Golf te charteren. Volgens het Britse ministerie van buitenlandse zaken had de Koeweitse Olietankermaatschappij (KOTC) onlangs reeds twee in Groot-Brittannië en twee in Gibraltar geregistreerde schepen gecharterd. Daarbij werd opgemerkt dat alle onder de Britse koopvaardijvlag varende schepen in aanmerking kwamen voor bescherming door de Britse Armilla-patrouille in de Golf. Deze eenheid bestond toen uit twee fregatten en een ondersteuningsschip, terwijl een met raketten uitgeruste jager in reserve werd gehouden. Zij escorteerde vijf tot zeven schepen per week van de Straat van Hormoez tot aan Bahrein, tot een totaal van 120 schepen sinds begin 1987 (The Times 21-7).

Mijnen in de *vaarweg* naar Koeweit. Zijderupsraketten op schiereiland Faw?

Op 16 juni meldde AP-correspondent Aly Mahmoud vanuit Manama (Eahrein) dat Iraanse revoiutionaire gardisten en explosieven-experts mijnen legden in de smalle vaarweg naar Koeweits olieterminal Al-Ahmadi. Daarbij ging het volgens bergingsfunctionarissen om twee soorten mijnen: akoestische mijnen en mijnen met afstandsbediening. Het bericht werd op 17 juni door een regeringsfunctionaris in Washington bevestigd waarbij erop werd gewezen dat de Iraniërs de mijnen binnen de territoriale wateren van Koeweit zouden leggen.
NYT-correspondent John Kifner berichtte vanuit Koeweit in IHT (17-6) dat de Verenigde Staten al sinds de zomer van 1986 op de hoogte waren van het feit dat Iran voorbereidingen trof voor de plaatsing van zijderupsraketten bij de Straat van Hormoez, hoewel het pas in maart 1987 in Washington werd onthuld (zie pag. 596/2). Westerse diplomaten zeiden, aldus Kifner, dat de Iraniërs nu ook bezig waren met het plaatsen van een batterij zijderupsraketten op het schiereiland Faw in de noordpunt van de Golf. Dit laatste werd bevestigd in een bericht van Tony Walker (*Financial* Times 23-6) met de toevoeging dat het onduidelijk was of de zijderupsraketten op Faw reeds volledig operationeel waren. Overigens ontkende een woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken op 17 juni de berichten dat China raketten van dit type aan Iran had geleverd. Op de vraag of Chinese wapens via andere landen in Iran konden zijn terechtgekomen weigerde hij concreet te antwoorden.
Op 19 juni liep de tanker Stena Explorer (Liberia) bij de ingang van de Ahmadi-vaarweg op een mijn; het schip liep geringe schade op. Sinds de Sowjettanker Maarschalk Tsjoeikow op 16 mei (pag. 598/1) waren nog twee tankers vlakbij Koeweit - kennelijk zonder noemenswaardige schade - met mijnen in aanraking gekomen: de

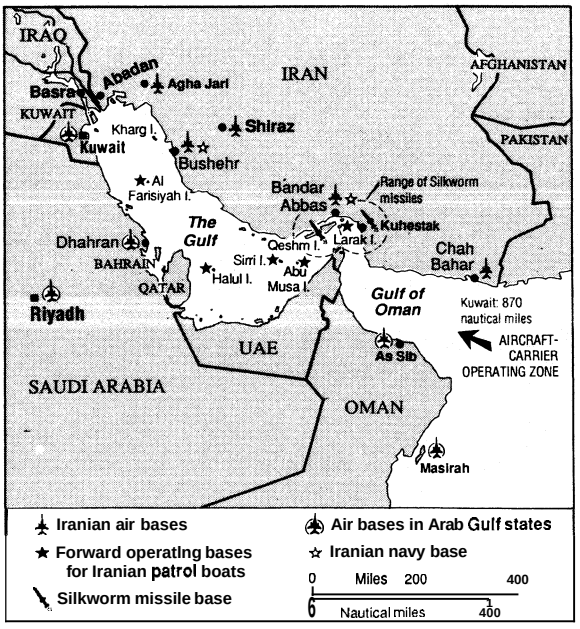

(The Economist 25-7-1987)

Primrose (Panama) op 27 mei en de Ethnic (Griekenland) op 9 juni.
Een Amerikaanse regeringsfunctionaris deelde op 24 juni mee dat Saoedi-Arabië zich bereid had verklaard mijnenvegers in de kustwateren van Koeweit in te zetten voor het opsporen van mijnen.

Op 19 juli meldde het Koeweitse persbureau Kuna dat Koeweitse kikvorsmannen met de hulp van Saoedische mijnenvegers en Amerikaanse marineduikers de vaarroute naar de Koeweitse oliehaven Mina al-Ahmadi van mijnen hadden gezuiverd. Volgens zegslieden waren er tussen de 10 en 20 mijnen gelegd, naar werd aangenomen door Iran. Tegelijk werd bericht dat vier Saoedische mijnenvegers voorlopig in de buurt zouden blijven.

Nieuwe fase tankeroorlog (20 juni - 15 juli). Aanvallen op Iraanse olie-installaties

Na een pauze van 33 dagen hervatte Irak op 20 juni de tankeroorlog. Na een luchtaanval op het olielaadstation van Kharg - naar verluidt de eerste sinds januari - werd de daar in de buurt varende tanker Tenacity (Malta) door Iraakse vliegtuigen bestookt. Op Kharg zouden na de aanval nog slechts twee tot vier van de 14 tankerlaadplaatsen operationeel zijn.

De Iraanse premier Hossein Moussavi uitte onmiddellijk daarop de beschuldiging dat ,,Koeweit de faciliteiten voor deze aanval'' had verschaft met het doel ,,deweg te banen voor Amerika's aanwezigheid in de regio''. De vlootcommandant van de Iraanse revolutionaire wachters, Hassan Alai, sprak op 21 juni van de mogelijkheid een havenblokkade tegen Koeweit in te stellen.

Op 24 juni deelden Amerikaanse functionarissen mee dat Saoedi-Arabië zich bereid had verklaard mijnenvegers in de kustwateren van Koeweit in te zetten, als was vastgesteld dat mijnen de scheepvaart in de route naar Koeweit bedreigden.
Dezelfde dag werd een Turks schip (Hira III) door een Iraakse raket getroffen op 60 mijl ten zuiden van Kharg. Er was ook sprake van een treffer op een ander Turks schip (Arpad).
Op 27 juni voerden Iraanse speedboten met raketten aanvallen uit op twee tankers: Mia Margrethe (Noorwegen) en Stena Concordia (Liberia). Op 29 juni was het Koeweitse containerschip Al-Mirqaba het doelwit van een aanval door een Iraanse kanonneerboot.

Op 2 juli werd de Iraanse supertanker Dena bij een aanval van een Iraaks vliegtuig door een raket getroffen. Volgens Lloyd's was het de vijfde maal in de Golfoorlog dat de Dena een treffer opliep.
Op 3 juli werd de Spaanse supertanker Santa Maria door vijf Iraanse speedboten in de buurt van de Straat van Hormoez, ter hoogte van Mina Saqr (Verenigde'Arabische Emiraten), beschoten– Het was de eerste Iraanse aanval sinds drie maanden in dit gebied. De tanker was met Iraanse olie onderweg naar de VAE.
In de nacht van 6 op 7 juli werd de Cyprische tanker Nicos Kazantzakis bij Kharg door Iraakse vliegtuigen in brand gestoken.
Na een nieuwe Iraakse luchtaanval op Kharg op 9 juli volgde een Iraanse vergeldingsactie. De onder Liberiaanse vlag varende supertanker Peconic, gecharterd door de Amerikaanse oliemaatschappij Texaco, werd door een Iraanse kanonneerboot voor de kust van Koeweit in brand geschoten.
De woordvoerder van het Witte Huis, Marlin Fitzwater, sloot op 9 juli Amerikaanse vergeldingsmaatregelen uit.
Op 13 juli werd het Franse schip Ville d'Anvers voor de Saoedische kust aangevallen door twee Iraanse kanonneerboten. De actie werd in verband gebracht met het Franse besluit van 29 juni om de Iraanse ambassade in Parijs te omsingelen (zie een volgend bericht).
Nog op 13 juli voerde de Iraakse luchtmacht aanvallen uit op het Iraanse eiland Al Farisiyah (ca. 150 km ten zuiden van Kharg) dat als basis van de Iraanse kanonneerboten en speedboten zou dienen. De volgende dag was dit eiland opnieuw doelwit van een Iraakse luchtaanval evenals de olieinstallaties van Rakhsh ten oosten van Qatar.

Op 15 juli bombardeerden Iraakse gevechtsvliegtuigen het Iraanse olieplatform Rostam in het zuiden van de Golf. Dit bleek de laatste Iraakse luchtaanval tot 10 augustus te zijn.

Start Amerikaanse escorte-operatie. Tanker loopt op mijn

In de vroege ochtend van 22 juli vertrokken twee onder Amerikaanse vlag varende Koeweitse tankers, de supertanker Bridgeton (voorheen Al Rekkah) en de kleinere gastanker Gas Prince (voorheen Gas al-Minagish), onder begeleiding van vier Amerikaanse oorlogsschepen - de kruiser Fox, de jager Kidd en twee fregatten - uit de Golf van Oman naar de ca. 1000 km noordelijker gelegen Koeweitse oliehaven Ahmadi. Rond het middaguur voer het convooi door de 24 mijl brede Straat van Hormoez zonder dat Iran tussenbeide kwam. Ook de verdere tocht verliep zonder incidenten tot de Bridgeton op 24 juli 's ochtends op 190 km ten zuidoosten van Koeweit op een mijn liep. De lichtbeschadigde tanker kon echter in een lager tempo doorvaren naar Ahmadi, waar hij 's avonds voor anker ging. Aangenomen werd dat de betrokken mijn door Iran was gelegd.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20.
I.S.S.N. 0165-3660

VERDERE ESCALATIE GOLFOORLOG

Op 22 september is de oorlog tussen Irak en Iran zijn achtste jaar ingegaan, ondanks een dwingende oproep van de Veiligheidsraad op 20 juli aan beide partijen onmiddellijk een bestand in acht te nemen.
Terwijl de Veiligheidsraad zijn actie voortzet, zijn inmiddels marine-eenheden van zeven andere landen in het gebied aanwezig of daarheen onderweg.
Hieronder wordt in aansluiting op de berichten van pag. 593 e.v. en 621/2 e.v. nader ingegaan op de militaire activiteiten in het Golfgebied van medio juli tot 22 september.

Franse marine-eenheid naar *Golfgebied*

Na de Iraanse aanval op de Franse tanker Ville d'Anvers (13 juli, zie pag. 62413) en de verbreking door Frankrijk van de diplomatieke betrekkingen met Iran i.v.m. de ,,ambassadecrisis'' (zie een volgend bericht) gaf Frankrijk op 21 juli publiekelijk zijn marine opdracht Franse olietankers in de Golf te begeleiden (,,accompagner''). Dit betrof de twee supertankers Athos en Brissac die op het punt stonden de Golf binnen te varen, maar de reders van de Brissac lieten de volgende dag weten dat dit schip geen bescherming nodig had. De Franse staatssecretaris voor maritieme zaken, Ambroise Guellac, die de opdracht aan de Franse marine bekendmaakte, wees erop dat de Franse scheepvaart eerder was geadviseerd de Golf te mijden of op eigen risico binnen te gaan. Volgens persberichten waren er toen drie Franse fregatten in of dichtbij de Golf.
Op 23 juli deelde de Franse minister van defensie, André Giraud, mee dat het Franse marine-potentieel in dit gebied met één fregat zou worden versterkt. Op 25 juli werd in de haven van Toulon een Franse marine-eenheid voor mogelijk vertrek naar de Golf in staat van paraatheid gebracht. Deze bestond uit het vliegdekschip Clémenceau, twee fregatten en een bevoorradingsschip. Op 30 juli vertrok de Franse eenheid naar de Golf van Oman. Frankrijk had volgens premier Chirac (op 29 juli) ,,geen enkele agressieve bedoeling, maar eist te worden gerespecteerd en zal ervoor zorgen dat dat gebeurt''.

Amerikaans verzoek aan Westeuropese landen om hulp bij mijnenbestrijding. Negatieve reacties

Tijdens het eerste door Amerikaanse oorlogsschepen begeleidde konvooi van Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag liep de supertanker Bridgeton op 24 juli in de buurt van het Iraanse eiland Farsi (ca. 190 km ten zuidoosten van Koeweit) op een mijn. Zo ver naar het zuiden waren tot dan toe nooit mijnen ontdekt en de Amerikaanse minister van defensie Weinberger erkende op 26 juli dat met de aanwezigheid van mijnen in dat gebied geen rekening was gehouden.
De gezagvoerder van de jager Kidd, een van de begeleidende oorlogsschepen. wees er op 25 juli op dat ,,ons vermogen mijnen op te sporen erg gering is.'' De oorlogsschepen hadden zich na de explosie achter de beschadigde supertanker Bridgeton .,verstopt'', omdat deze ,,de klap makkelijker kan hebben dan wij'', aldus kapitein William Mathis, van de kruiser Fox.

Dick van der Aart schreef in NRCI H'blad (29-7) o.a.:

..De zeemijn heeft pijnlijk duidelijk een tekortkoming van de Amerikaanse vloot blootgelegd. In tegenstelling tot de Sowjet-marine beschikt de US-Navy niet over een uitgebreide capaciteit voor het bestrijden van mijnen. Tegenover de circa 160 Russische Oceaanmijnenvegers en -jagers waarvan er sinds jaren altijd een paar op wacht liggen in de Straat van Hormoez. staan slechts drie actieve Amerikaanse schepenuit de jaren vijftig (van een type dat onder andere aan Nederland is overgedragen en inmiddels is afgedankt) en achttien bodems in de mottenballenvloot.
De drie Amerikaanse Oceaanmijnenvegers van de Agressiveklasse bevinden zich in Amerikaanse havens aan de Oostkust en verrichten daar onderzoekstaken. Het zou enkele u-eken duren deze schepen naar de Golf te sturen. Het mijnenvrijmaken van een honderden mijlen lange vaarroute in de Golf zou bovendien voor dit drietal een zeer tijdrovende opgave zijn.
De Amerikaanse marine heeft nooit erg veel oog gehad voor het nederige werk van het mijnenvegen. Een Nederlandse marinedeskundige draait niet om de zaak heen: ,,De Amerikanen hebben het hele aspect van mijnenbestrijding grandioos verwaarloosd. Ze laten die taak gewoon aan enkele Europese marines over. Zelf hebben ze er geen behoefte aan omdat hun havens aan diep water liggen waar mijnen moeilijk te plaatsen zijn. Maar ze vergeten dat de Amerikaanse vloot wel wereldwijd opereert en, zoals in de Golf in wateren gaat varen waar ze wel mijnen kunnen tegenkomen''. (...)
Om toch snel ergens mijnen te kunnen ruimen is Amerika nu aangewezen op 23 gespecialiseerde Sikorsky-helikopters die een soort slee met apparatuur voor het opsporen van mijnen acliter zich door het water slepen. In Europese marineogen is dat een uiterst luxueuze en peperdure methode (varen is goedkoper dan vliegen) die bovendien bij verscheidene soorten moderne mijnen een twijfelachtig resultaat oplevert
Sinds de Sowjet-Unie in 1905 de eerste zeemijnen inzette in de oorlog tegen Japan is het eenvoudige maritieme wapen uitgegroeid tot een intelligent reagerend strijdmiddel om vaarwegen en toegangen tot havens te blokkeren of te beschermen. Naast de traditionele contactmijnen. die zwevend onder het wateroppervlak met een kabel aan de zeebodem zijn verankerd en exploderen als er een schip tegenaan botst. zijn er moderne invloedsmijncn die meestal op de (niet al te diepe) zeebodem rusten en reageren op de fysieke aanwezigheid van een schip. Dat kan zijn door een verstoring in het aardmagnetisch veld (magnetische mijn), door geluidstrillingen van een schroef (akoestische mijn) of een drukverstoring in het water (drukmijn). Er zijn zelfs mijnen die na activering als een torpedo op de passerende schepen afgaan.
Mijnenvegers kunnen de verankerde mijnen in de grondmijnen onschadelijk maken door de kabels met snijklauwen te kappen. waarna de mijnbol boven water komt. Over de invloedsmijnen op de grond wordt een veegtuig gesleept dat de akoestische of de magnetische invloed van een schip simuleert, waardoor de gepasseerde mijn ver achter de houten of polyester mijnenveger ontploft. Mijnenjagers, zoals de Alkmaar-klasse-schepen van de Koninklijke Marine zijn uitgerust met een zeer fijngevoelige actieve sonar die de zeebodem voor het schip aftast en mogelijke mijnen signaleert. Een draadgeleid onderwater-robotje met televisie kan de vermeende mijn inspecteren en er een explosieve lading bij leggen. Zeemijnen kunnen gemakkelijk worden gelegd. Speciale mijnenleggers zijn er niet meer voor nodig. Iran heeft naast één enkele mijnenveger ten minste tien hulpschepen die mijnen over boord zouden kunnen gooien. Met gewone vrachtschepen kan het stiekem ook.
Het jagen op moderne mijnen op de zeebodem is

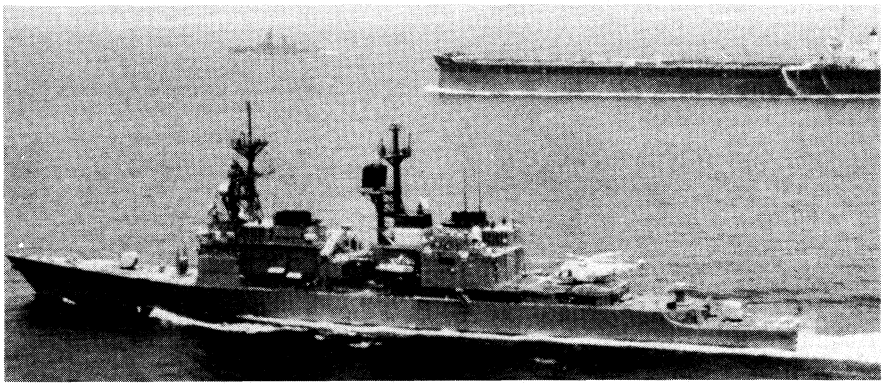

De tanker Bridgeton (op de achtergrond) onder escorte van de Amerikaanse jager Kidd.

Weekblad 56ste jaargang No. 2914. pag. 42695-42710

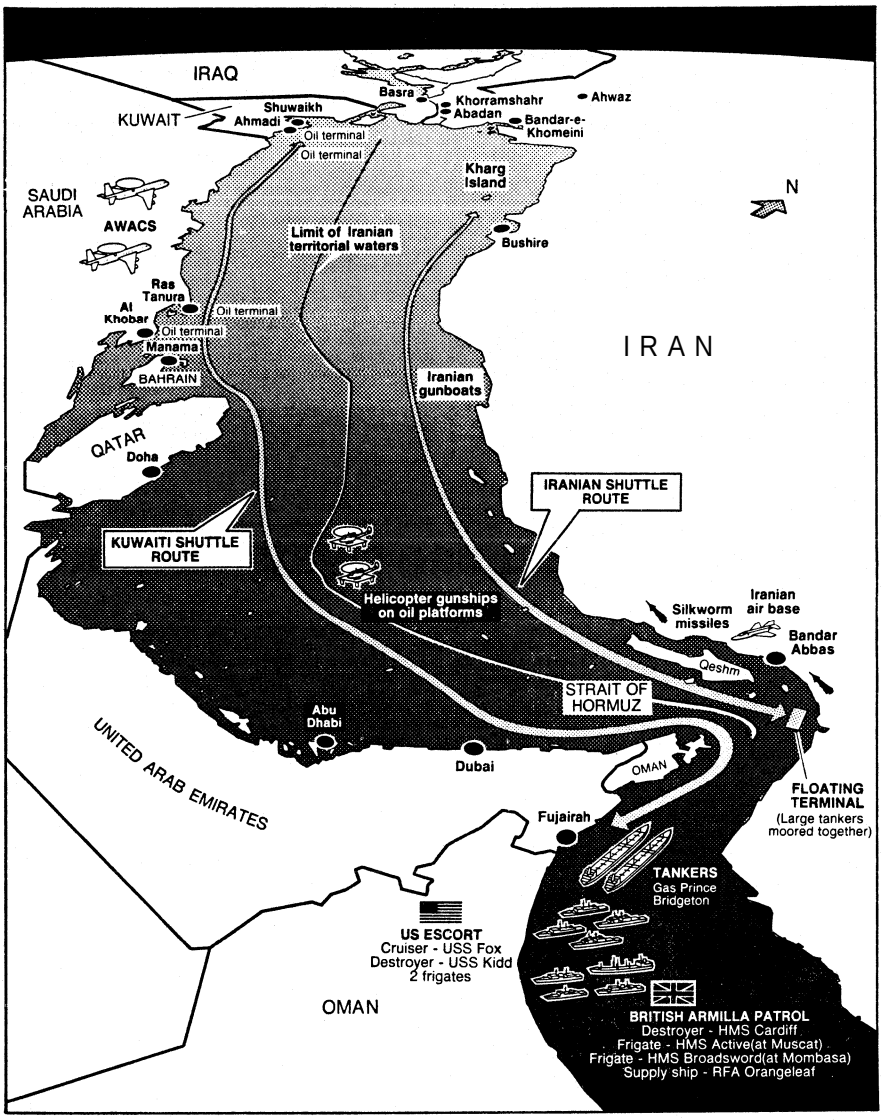

(The Times 22-7-1987)

een tijdrovende bezigheid, die niet even vlug voor een snelvarend konvooi van tankers en oorlogsschepen uit kan worden verricht. De grote Amerikaanse Sikorsky RH-53D-helikopters kunnen een beperkt zeegebied redelijk snel mijnenvrij maken maar hebben een operatiebasis nodig op zee of op het land. Ze zijn te zwaar voor de acht Amerikaanse marineschepen die nu in de Golf opereren en Koeweit en Saoedi-Arabie hebben nog niet toegestaan dat ze van hun walbases mogen vliegen.
Het enige schip dat de wentelwieken kan opnemen is het vliegkampschip USS Constellation, maar dat ligt buiten de Golf. Ofschoon vliegkampschepen in Amerikaanse ogen eigenlijk onkwetsbaar zijn, neemt het Pentagon kennelijk toch niet zo gauw het risico van een kreupel vliegkampschip. Dat zou de blamage in de Golf compleet maken. Beelden van moderne marineschepen die zich als eenden verschuilen achter de brede romp van een beschadigde supertanker hebben het glamour-imago van de Amerikaanse marine, getuige de commentaren in de Amerikaanse pers, al een flinke deuk bezorgd...''

In eerste instantie konden de Amerikanen, die zelf niet over mijnenvegers in het Golfgebied beschikten, alleen met acht lichtere helikopters vanaf hun oorlogsschepen trachten mijnen op te sporen. Eventuele hulp van Saoedi-Arabië en Koeweit daarbij was twijfelachtig.
Saoedi-Arabië beschikte wel over vier mijnenvegers, maar het wilde die aanvankelijk niet inzetten voor het vegen in internationale wateren. Het had het buurland Koeweit twee weken gekost om de Saoedi's zover te krijgen dat zij eind juni/begin juli hielpen met het opruimen van mijnen in de vaarroute vóór de havens van Koeweit. Toen was ook gebruik gemaakt van Koeweitse helikopters met Amerikaanse sonarapparatuur, maar de wateren van Farsi lagen buiten het bereik van de Koeweitse helikopters.

In de nacht van 28 op 29 juli gaf de Amerikaanse minister van defensie Weinberger opdracht acht mijnenvegende helikopters van het type Sikorsky RH-53 D Stallion naar het eiland Diego Garcia in de Indische Oceaan over te brengen; vandaar zouden zij naar het daar oefenende helikopterdekschip Guadalcanal vliegen dat vervolgens naar de Golf zou varen. De acht Sikorsky's zouden pas aan het eind van de eerste week van augustus inzetbaar zijn. Er kon echter slechts één of maximaal twee van deze zware helikopters op de toen in de Golf aanwezige Amerikaanse oorlogsschepen u-orden gestationeerd, terwijl Saoedi-Arabië en Koeweit niet bereid zouden zijn toestemming te geven om deze helikopters vanaf hun grondgebied te laten opereren, uit angst voor Iraanse represailles (*AP/Volkskrant* 29-7).
Op 29 juli werd vanuit Washington bericht dat een Saoedische mijnenveger in de buurt van het eiland Farsi nog zeven mijnen had gevonden, waarvan drie sinds 27 juli.
In die omstandigheden polste de Amerikaanse regering rond 30 juli haar Westeuropese NAVO-bondgenoten Frankrijk, Engeland, West-Duitsland, Italië en Nederland of zij bereid waren hulp te verlenen bij het opruimen van mijnen in de Golf door het sturen van mijnenvegers of mijnenjagers.
De Westduitse regering maakte op 29 juli bekend dat zij een verzoek om maritieme hulp in de Golf zou weigeren. Woordvoerder Schmulling wees erop dat de Westduitse grondwet het inzetten van militairen in gebieden die niet onder het NAVO-verdrag vallen verbiedt.
Op 31 juli liet het Britse ministerie van buitenlandse zaken in een verklaring weten geen plannen te hebben om ,,onder de huidige omstandigheden mijnenvegers naar de Golf te sturen''. Een verzoek daartoe was de vorige dag door de Amerikaanse ambassadeur Charles Price overgebracht. Ook Nederland reageerde impliciet afwijzend op een sondering van VS-ambassadeur Shad (pag. 581/2).
Eveneens op 31 juli zei de Franse minister van defensie, André Giraud, op officieel bezoek in de VS, dat Frankrijk niet van zins was zijn marine samen met de Amerikaanse vloot te laten deelnemen aan mijnenveegoperaties in de Golf.

Op 1 augustus reageerde ook Italië negatief op het Amerikaanse verzoek, overgebracht door ambassadeur Maxwell Rabb, om mijnenvegers naar de Golf te sturen.

Wel meldde The Times (4-8) dat vier Britse oorlogsschepen - twee fregatten, een jager en een ondersteuningsschip - naar de Golf onderweg waren om de taak over te nemen van de Britse

oorlogsschepen die al drie maanden dienst hadden gedaan bij het beschermen van Britse koopvaardijschepen in de regio (de Armilla-patrouille). Inmiddels had de Koeweitse tanker Modhi op 30 juli toestemming gekregen voortaan onder de vlag van Gibraltar te varen, waardoor het in aanmerking kwam voor bescherming door de Britse marine.

Olie-export uit Golfgebied. Iraakse *pijpleiding* door Turkije

Sinds het begin van de Golfoorlog in 1980 zijn de havens van Irak ontoegankelijk. zodat dit land voor zijn olie-export geen gebruik kan maken van de scheepvaartroutes door de Golf, en vrijwel geheel is aangewezen op de uitvoer via pijpleidingen. Iran daarentegen kan zijn olie alleen via de Golf exporteren.

Irak poogt die uitvoer - Irans belangrijkste inkomstenbron om de oorlog te kunnen bekostigen - door aanvallen op tankers (en olie-installaties) lam te leggen. De Iraniërs maakten dus dankbaar gebruik van de pauze's in de z.g. tankeroorlog. Zo verscheepte het zijn ruwe olie na 17 mei in zeventien tankers vanaf de herhaaldelijk gebombardeerde Kharg-terminal naar de verladingsstations in de zuidelijke monding van de Golf.
In februari en maart 1987, toen de tankeroorlog in volle hevigheid woedde (pag. 595/3), werd niettemin een gemiddelde hoeveelheid van ruim 6 mln vaten per dag uit de Golf door de Straat van Hormoez vervoerd. Daarvan waren 1,2 mln vaten afkomstig uit Iran, 2,4 mln vaten uit Saoedi-Arabië, 0,7 mln vaten uit Koeweit en 1,8 mln vaten uit andere Arabische Golfstaten.

In juli 1987 nam Irak een nieuwe oliepijpleiding met een capaciteit van 500.000 vaten per dag in gebruik. Deze leiding, die – naast de ai bestaande – van de olievelden bij Kirkoek via Turkije (Ceihan) naar de Middellandse Zeehaven Yumurtalik loopt, zou volgens de Iraakse minister van oliezaken, Issam al-Chalabi, Irak in staat stellen via de pijpleidingen door Turkije een export-capaciteit van 1,5 mln vaten per dag te bereiken. Op 27 juli bereikte de eerste olie via de nieuwe leiding de Turkse kust. Minister Al-Chalabi, die reeds op 31 mei had meegedeeld dat de Iraakse olie-export meer dan 2 mln vaten per dag bedroeg, kondigde op 17 juli aan dat Irak door nieuwe maatregelen ,,binnenkort" zijn vooroorlogse produktiecapaciteit van 3,3 mln vaten per dag weer volledig zou benutten.
Irak kan verder gebruik maken van de ,,Petroline", die dwars door Saoedi-Arabië van de oostkust naar de Rode Zeekust (Yanbu) loopt. Door deze pijpleiding met een capaciteit van 2,3 mln vaten per dag worden voor rekening van Irak 0,5 mln vaten per dag vervoerd. Irak zou bovendien met Saoedi-Arabië overeenstemming hebben bereikt over de aanleg van een pijpleiding parallel aan de Petroline die goed zou zijn voor nog eens 1 mln vaten per dag.

De order voor deze pijpleiding werd in het weekend van 20 september getekend door Irak en een internationaal consortium o.l.v. het Italiaanse bedrijf Saipem.

Daarnaast worden door Irak dagelijks nog eens tienduizenden vaten ruwe olie per tankauto naar Jordanië en Turkije gevoerd.

Sinds 1982 kan Irak niet meer gebruik maken van de pijpleiding die de olievelden van Kirkoek via Syrië met de Middellandse Zee verbindt (met een capaciteit van 1,45 mln vaten per dag). terwijl ook de pijpleiding die van noord naar zuid dwars door Irak loopt (1 mln vaten per dag) sinds 1980 is gesloten. Dat is ook sinds 1975 het geval met de ,,Tapline" (0,5 mln vaten per dag) die van de Saoedische oostkust (Jubail) via Jordanië naar de Libanese kust (Sidon) loopt.

Inmiddels heeft ook Iran plannen aangekondigd om zijn olie via pijpleidingen te exporteren. Het wil een sinds 1980 niet meer gebruikte gaspijpleiding ombou en tot een oliepijpleiding (met een capaciteit van 0,7 mln ton per dag) om zo zijn olie via de Sowjet-Unie naar de Zwarte Zee te kunnen uitvoeren. Een akkoord met Moskou hierover zou ophanden zijn.

Daarnaast heeft Iran nog twee plannen op lange termijn: 1) de aanleg van een oliepijpleiding van Aghajari (bij de Golf) naar Bakoe aan de Kaspische Zee (Sowjet-Unie), vanwaar twee bestaande oliepijpleidingen naar de Zwarte Zee voeren (resp. naar Batoemi en Novorossiisk); 2) de aanleg van een oliepijpleiding van de olievelden van Gach Saran naar de haven van Jask aan de Golf van Oman, voorbij de Straat van Hormoez.
Ook andere Golfstaten, zoals Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten. beraadden zich over plannen voor de aanleg van pijpleidingen (zie kaart).
Volgens Le Monde (20-8) zou bij verwezenlijking van al deze projecten een

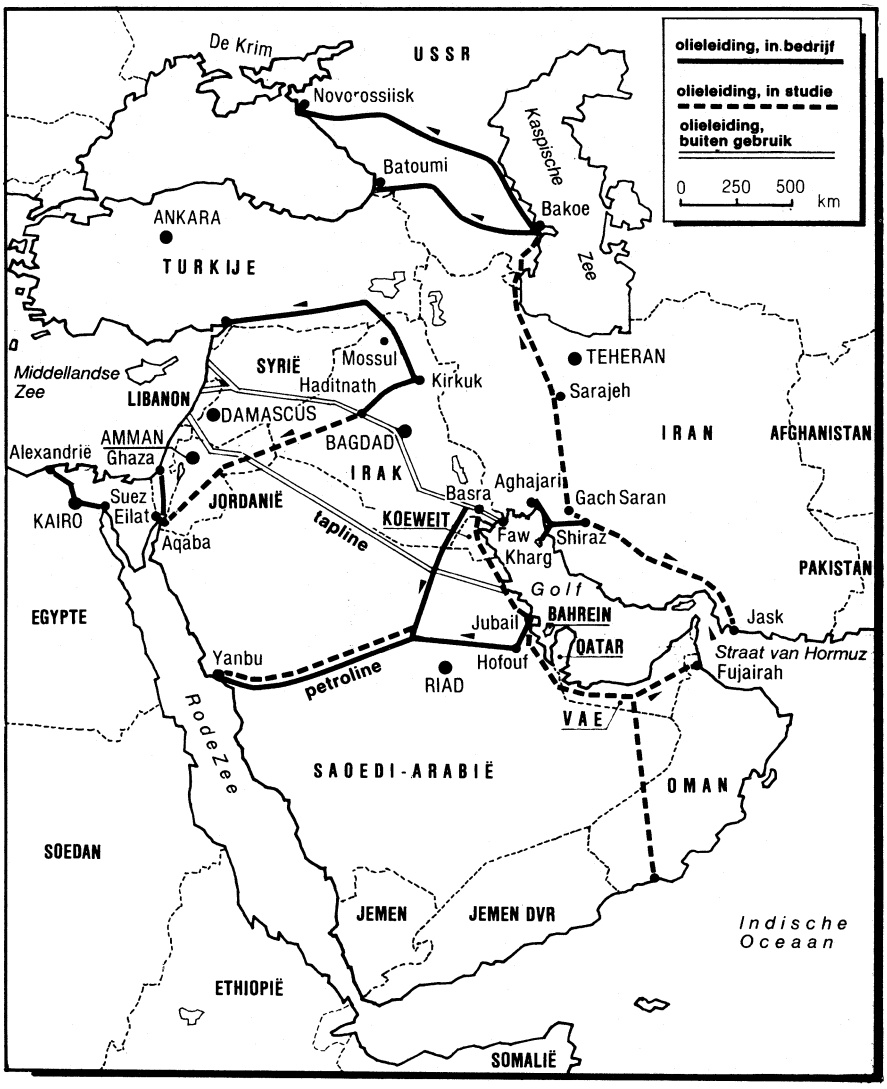

(NRC/H'blad 21-8-1987)

hoeveelheid van meer dan 9 mln vaten per dag kunnen worden uitgevoerd buiten de Straat van Hormoez om. Thans is die hoeveelheid ruim 4 mln vaten per dag op een totale export door de Golfstaten van ca. 9,4 mln.

De Amerikaanse Golfoperatie,
Mijnen aangetroffen

Op 31 juli stortte een Amerikaanse helikopter van het type SH-3G Sea King kort voor de landing op het dek van het vlaggeschrp LaSalle in de Golf

Het ongeluk vergde waarschijnlijk vier doden; het zoeken naar drie vermisten werd op 1 augustus gestaakt.

Op 1 augustus 's avonds vertrok de onder Amerikaanse vlag varende Koeweitse gastanker Gas Prince. geëscorteerd door twee Amerikaanse oorlogsschepen, uit Koeweit met bestemming Japan. Het konvooi passeerde op 3 augustus ongehinderd de Straat van Hormoez.

Op 4 augustus begon Iran met marineoefeningen onder de naam Operatie Martelaarschap in de Golf. de Straat van Hormoez en de Golf van Oman. Tevoren had het de buitenlandse scheepvaart gewaarschuwd zijn voor 3 dagen tot verboden gebied verklaarde territoriale wateren te mijden, terwijl het ook zijn luchtruim voor civiele en militaire vliegtuigen sloot. Het scheepvaartverkeer door de Straat van Hormoez was die dag de helft minder dan normaal. Rederijen verkeerden volgens scheepvaartdeskundigen in de veronderstelling dat Iran de Straat geheel had afgesloten, terwijl bovendien de grens van Irans territoriale wateren moeilijk is vast te stellen, omdat ook de diverse Iraanse booreilanden tot Irans grondgebied konden worden gerekend.

Op 7 augustus werd de Operatie Martelaarschap, die met één dag was verlengd, beëindigd zonder dat zich incidenten hadden voorgedaan. De toestand was gespannen omdat Iran talrijke dreigementen aan het adres van de Verenigde Staten had geuit.
Inmiddels had de Amerikaanse marine het escorteren van een tweede tankerkonvooi uitgesteld. Drie Koeweitse tankers - Gas King, Ocean City en Sea Isle City - hadden op 6 augustus onder Amerikaanse vlag en onder begeleiding van Amerikaanse oorlogsschepen uit de haven Khor Pakhan in de Golf van Oman voor de tocht naar Koeweit moeten vertrekken. Volgens een woordvoerder in Washington was besloten te wachten tot de mijnenvegende ,,Stallion''-helikopters - die pas op 7 augustus aan boord van de Guadalcanal vanuit Diego Garcia naar de Golf vertrokken - met hun werk konden beginnen.
Maar het konvooi van de drie tankers en drie oorlogsschepen vertrok reeds in de vroege morgen van 8 augustus - twee uur na de beëindiging van de Iraanse marine-oefening - en bereikte in de nacht van 9 op 10 augustus zonder problemen de Saoedische kust bij Ras Tannurah, waar het voor anker ging.
Het oponthoud hield verband met de ontdekking van een mijn in het Khafjikanaal in de z.g. ,,neutrale zone'' (ter hoogte van de zuidgrens van Koeweit). Nadat was vastgesteld dat het om één mijn ging en niet om een mijnenveld, werd de tocht na 36 uur voortgezet, waarna het konvooi op 11 augustus 's middags in de territoriale wateren van Koeweit arriveerde.
Eveneens op 11 augustus vuurde een Amerikaanse F-14 van het vliegdekschip Constellation bij de Straat van Hormoez twee raketten af op een Iraans vliegtuig dat echter niet werd geraakt. De F-14 was te hulp geroepen door een P-3C Orion patrouillevliegtuig, waarvan de piloot zich bedreigd voelde door twee naderende Iraanse vliegtuigen.
Op 12 augustus liep een vaartuig van de Saoedische kustwacht in het noorden van de Golf op een mijn. Twee bemanningsleden raakten licht gewond. Maar op 15 augustus maakte Saoedi-Arabië bekend dat op 12 augustus een Saoedische marineduiker was omgekomen, terwijl hij bezig was een mijn onschadelijk te maken.
Op 16 augustus arriveerde het Amerikaanse helikopterdekschip Guadalcanal in de Golf voor de kust van Bahrein met aan boord o.a. acht mijnenvegende Sea Stallion helikopters. De Guadalcanal was de voorgaande nacht door de Straat van Hormoez gevaren.
Op 18 augustus werd in de territoriale wateren van Koeweit een drijvende mijn ontdekt die vervolgens door de Koeweitse marine onschadelijk werd gemaakt.
Terwijl het tweede Amerikaanse konvooi van drie tankers al sinds 15 augustus bij Koeweit lag te wachten op de terugreis naar het zuiden, voer een derde konvooi op 19 augustus bij het aanbreken van de dag vanuit Khor Fakhan door de Straat van Hormoez. Het bestond officieel uit drie Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag - de supertanker Townsend en de gastankers Gas Queen en Gas Princess - en drie Amerikaanse oorlogsschepen.
Bij de tocht door de Straat van Hormoez zou een vierde onbekende tanker zich bij het konvooi hebben aangesloten. Na het passeren van de Straat voegden nog twee Amerikaanse oorlogsschepen, waaronder de Guadalcanal, zich bij het konvooi, terwijl de vierde tanker zijn route alleen vervolgde

Op 21 augustus arriveerde dit derde konvooi in Koeweitse wateren.

Ook op 21 augustus werd door regeringsfunctionarissen in Washington bericht dat Amerikaanse en Britse oorlogsschepen opdracht hadden gekregen Iraanse schepen onmiddellijk tot zinken te brengen als zij werden betrapt bij het leggen van mijnen in internationale wateren.
Diezelfde dag stelde het Pentagon een nieuw commando in om de Amerikaanse strijdkrachten in het Golfgebied te beschermen en hun operaties te coördineren. Dit commando, Joint Task Force Middle East (JTFME), zou worden geleid door admiraal Dennis Brooks.

Op 22 augustus vertrok opnieuw een tankerkonvooi onder Amerikaans escorte. Het bestond uit de gerepareerde supertanker Bridgeton en drie gastankers - de Sea Isle City, Ocean City en Gas King. Ten noorden van Bahrein werd het konvooi gesplitst. De Bridgeton, begeleid door één Amerikaans fregat, voer vooruit; op minstens 100 mijl daarachter volgden de drie gastankers met een escorte van twee Amerikaanse fregatten. In de vroege morgen van 24 augustus voegde ook het helikopterdekschip Guadalcanal zich bij het escorte dat bij het binnenlopen van de Straat van Hormoez een Iraans oorlogsschip tegenkwam. Toen dit het konvooi te dicht naderde, vlogen twee helikopters van de Guadalcanal in de richting van het Iraanse vaartuig dat daarop de steven wendde. Terwijl dit vijfde konvooi verder zonder problemen op 24 augustus de Straat van Hormoez in de richting van de Golf van Oman passeerde, raakte de Amerikaanse jager Kidd in de Golf bij een incident betrokken. Toen twee houten bootjes, ,,dhows'', ,,van onbekende nationaliteit'', waarschuwingen negeerden om uit de buurt te blijven, werden vanaf de Kidd waarschuwingsschoten over de boeg van beide bootjes afgevuurd, waarna zij afstand namen.
Inmiddels lag een nieuw, zesde tankerkonvooi, gevormd door de laatste van de elf onder Amerikaanse vlag geplaatste Koeweitse schepen - Surf City, Chesapeake City en Middelton, aan de zuidzijde van de Golf voor hun tocht naar Koeweit gereed, maar op 25 augustus werd bericht de vaart door de Straat van Hormoez wegens ongunstige weersomstandigheden - slecht zicht en storm - voorlopig was uitgesteld.
Op 27 augustus arriveerde het Ameri-

kaanse marinetransportschip St.Louis in de Golf, met aan boord twee kleine mijnenvegers van de Amerikaanse marine en twee speedboten t.b.v. commandoteams, Dezelfde dag werd het Amerikaanse vliegdekschip Constellation afgelost door het vliegdekschip Ranger.

Mijnen in de Golf *van Oman. Engeland en Frankrijk sturen mijnenvegers*

Op 10 augustus liep de Amerikaanse, maar onder Panamese vlag varende supertanker Texaco Caribbean in de Golf van Oman voor de haven van Fujairah (VAE)op een mijn. Het schip had olie geladen bij het Iraanse eiland Larak. juist binnen de (Perzische)Golf. In de Golf van Oman, waar doorgaans tientallen tankers voor anker liggen op weg van of naar de olieterminals in de Golf, was tot dan toe geen incident met een mijn voorgekomen.
Op 11 augustus werden door helikopters van de Omaanse marine nog drie mijnen waargenomen, terwijl later die dag nog een mijn voor de haven van Fujairah werd gevonden. Vrij algemeen werd aangenomen dat deze mijnen door Iran waren gelegd. Radio Teheran stelde hiervoor ,,de Amerikaanse marine of regionale agenten van de VS" verantwoordelijk. De Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani zei op 11 augustus dat de Iraanse marine opdracht had gekregen in de Golf van Oman naar mijnen te zoeken, omdat ,.ook onze schepen" daar moeten passeren.
Eveneens op 11 augustus besloten Engeland en Frankrijk alsnog mijnenvegers naar het Golfgebied te sturen, zij het uitdrukkelijk niet in samenwerking met de Amerikaanse marine.

De Britse regering deelde bij monde van minister van defensie George Younger mee dat zij vier mijnenvegers en een bevoorradingsschip zou zenden nu ,,een nieuwe situatie" was ontstaan. De mijnen buiten de Golf leverden ook gevaar op voor de Britse Armilla-patrouille, die Britse schepen naar Bahrein begeleidde. Zijn Franse collega Giraud kondigde aan dat de Franse vloot in het gebied met twee mijnenvegers en twee ondersteuningsschepen zou worden versterkt. Een woordvoerder van zijn ministerie zei dat het Franse besluit onafhankelijk van het Britse was genomen, maar wel voortkwam uit dezelfde logica. Beide ministers onderstreepten dat hun maatregelen niet waren gecaordineerd met de Verenigde Staten.

Op 12 augustus werd in de Golf van Oman een vijfde mijn gevonden en de volgende dag nog een voor de haven van Khor Fakhan. Radio Teheran maakte op 12 augustus bekend dat Iran de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) officieel had verzocht Iraanse helikopters en schepen toe te staan in hun territoriale wateren naar mijnen te zoeken. Deze zender waarschuwde Engeland en Frankrijk ook wegens hun besluit mijnenvegers naar het Golfgebied te sturen.

„Als Engeland. en Frankrijk zij aan zij met de Amerikaanse strijdkrachten willen staan om de agressieve politiek van de regering-Reagan uit te voeren. staan wij klaar de gebeurtenissen van Libanon te herhalen die in hun vlucht (uit dat land) resulteerde", aldus radio-Teheran, dat daarmee kennelijk doelde op de aanslagen van november 1983 in Beiroet waarbij ca. 300 Amerikaanse en Franse militairen van de multinationale vredesmacht omkwamen. Britse en Franse schepen zouden worden aangevallen als Irak zijn bombardementen van Iraanse olieinstallaties voortzette, zo werd tevens verklaard

Op 14 augustus verzekerden de havenautoriteiten van Fujairah dat de (zes) in die buurt ontdekte mijnen tot explosie waren gebracht en dat de ankerplaats voor tankers, die de vorige dag gesloten was. nu weer kon worden gebruikt. Een gebied van 130 km² voor. de kust van de VAE werd voor de scheepvaart veilig verklaard. De VAE wezen het aanbod van Iran om daar mijnen te vegen ,,beleefd" van de hand, aldus het *Gulf News Agency*.
Maar op 15 augustus liep het bevoorradingsschip Anita van de VAE in de kustwateren tussen Fujairah en Khor Fakhan op een mijn. De Anita explodeerde en zonk onmiddellijk. De Britse kapitein kwam om het leven evenals waarschijnlijk vijf bemanningsleden die werden vermist. Direct daarop werd het gebied voor de scheepvaart gesloten verklaard. Er werden nog twee drijvende mijnen aangetroffen die de volgende dag tot explosie werden gebracht.

Op 15 augustus begon Iran met een eigen veegoperatie buiten de kustwateren. Een Iraanse marinecommandant, Mohammed Hossein Malekzadegan, verklaarde; ,,Onze marine is in staat om de Golfstaten en Oman bij te staan. Het is in het geheel niet nodig dat andere landen aanwezig zijn om mijnen te vegen."
Op 16 augustus liet de Iraanse parlementsvoorzitter Hashemi Rafsanjani weten dat Iran ,,mijnen als zaad" kon produceren en dat het leggen van mijnen in de Golf even gemakkelijk was als het zaaien van zaad. Maar Rafsanjani sprak tegen dat Iran verantwoordelijk was voor het leggen van de mijnen in de golf van Oman.
Op 17 augustus vertrokken, zoals aangekondigd, vier Britse mijnenvegers met een ondersteuningsschip vanuit de Schotse haven Rosyth naar de Golf. Dezelfde dag verlieten drie Franse mijnenvegers (en niet twee zoals eerst was aangekondigd) met één ondersteuningsschip de haven van Toulon voor hun tocht naar de Indische Oceaan, waar zij zich moesten aansluiten bij het eskader van het vliegdekschip Clémenceau, dat inmiddels in dit gebied was gearriveerd.
Op 18 augustus vuurde een Iraanse kanonneerboot volgens Lloyd's twee projectielen af op de onder Liberiaanse vlag varende Noorse tanker Osco Sierra, waarvan één een patrijspoort doorboorde. Het incident deed zich voor op ca. 45 mijl ten oosten van Fujairah. Volgens de Noorse eigenaar werd de tanker echter niet geraakt, terwijl *Irna* de aanval op de tanker tegensprak.
Op 20 augustus meldde Iran dat de Golf van Oman en de Straat van Hormoez na een zesdaagse mijneriveeg-operatie, waarbij 4 mijnen onschadelijk waren gemaakt, nu vrij van mijnen waren. De Iraanse marine ging thans het zuidelijke deel van de Golf vegen, aldus de bekendmaking.
De woordvoerder van Irans Opperste Defensieraad, Kamal Kharrazi, erkende die dag op een persconferentie in Teheran dat Iran in zijn eigen territoriale wateren in de Golf mijnen had gelegd ,,om de toegangswegen tot onze faciliteiten te blokkeren". Maar Kharrazi herhaalde het Iraanse standpunt dat Irak en de Verenigde Staten verantwoordelijk waren voor de mijnen die in internationale wateren bij Koeweit, voor de kust van Saoedi-Arabië en in de Golf van Oman voor de kust van de VAE waren aangetroffen. Hij gaf deze beide landen ook de schuld van de aanvallen op de Liberiaanse tanker Osco Sierra en het Joegoslavische vrachtschip Bribir, dat volgens scheepvaartkringen op 19 augustus in de Golf ter hoogte van Dubai door de Iraanse marine was beschoten nadat het een opdracht om te stoppen had genegeerd. (Na inspectie mocht de Bribir verder varen.)

Irak hervat luchtaanvallen op *olieinstallaties (10 augustus)*

Op 10 augustus hervatte Irak na een pauze van 25 dagen zijn luchtaanvallen op ,.economische doelen" in Iran, omdat dit land geen gehoor had gegeven aan de oproep van de Veiligheidsraad (van 20 juli) het vuren te staken. De Iraakse luchtmacht voerde die dag aanvallen uit op de raffinaderij in Tabriz en vijf olievelden.
Op 16 augustus bombardeerden Iraakse jachtbommenwerpers twee olievelden bij Ahvaz in het zuidwesten van Iran. Het Iraakse militaire opperbevel verklaarde dat de ,,strafacties" zouden doorgaan tot Iran formeel de bestandsresolutie van de Veiligheidsraad aanvaardde. Ook de volgende dag deed de Iraakse luchtmacht aanvallen op olievelden bij Ahvaz in de provincie Khuzestan. In antwoord op deze Iraakse acties bestookte zware Iraanse

artillerie de Iraakse havenstad Basra.
Op 19 augustus bombardeerde de Iraanse luchtmacht volgens Irna de elektrische centrale van Darbandikhan in het noordoosten van Irak.
Op 21 augustus meldde Irak opnieuw luchtaanvallen te hebben uitgevoerd op economische doelen in Iran. waaronder aluminiumfabrieken in Arak, Dezful en Shustar. De volgende dag maakte Irna melding van Iraanse luchtaanvallen op Iraakse industriële installaties in Dohuk, Darbanihan en Amara.
Op 22 en 23 augustus voerde de Iraakse luchtmacht bombardementen uit op een petrochemisch complex bij de Iraanse havenstad Bandar Khomeini, terwijl op 23 augustus ook Iraakse aanvallen op een elektriciteitscentrale bij Tabriz en een cementfabriek in Doroud werden uitgevoerd. Iran meldde die dag aanvallen op economische doelen in de provincie Basra. Volgens Irak vielen 11 doden onder de burgerbevolking in Basra, terwijl volgens Irna in een woonwijk van Doroud 15 burgers werden gedood.

Iraanse operaties *te* land (juni - augustus)

In de nacht van 17 op 18 juni begonnen Iraanse troepen met steun van Koerdische verzetsstrijders operatie Fath 6 in Iraaks Koerdistan. Volgens de Iraanse radio zouden verscheidene strategische hoogten ten noorden van Arbil in het gebied van Mergessour zijn veroverd. Dit werd door Irak tegengesproken; volgens Bagdad was het Iraanse offensief afgeslagen.
Op 18 juni maakte Iran bovendien melding van een bliksem-operatie Nasr **3** in het zuidoosten van Irak, op 21 juni gevolgd door operatie Nasr 4 in Iraaks Koerdistan. In beide gevallen betrof het o.m. represailles voor Iraakse aanvallen op olietankers, aldus berichten uit Teheran, die op 20 juni waren hervat.
In het kader van Nasr 4 veroverden Iraanse revolutionaire wachters, aldus het Iraanse persbureau Irna, nog op 21 juni 's avonds de plaats Mawat, dichtbij de grens op 60 mijl ten noorden van Kirkoek, en zes strategische hoogten. De volgende dag zouden een Iraaks garnizoen en 15 dorpen zijn ingenomen. In totaal zou een gebied van 60 km² zijn veroverd. Op 26 juni maakte het Iraakse opperbevel melding van de bezetting van strategische hoogten in het Koerdische berggebied, maar Irna deelde nog dezelfde dag mee dat de Iraanse troepen hun posities in de veroverde gebieden hadden geconsolideerd.
De volgende dag verzekerde Iran dat de offensieven Nasr 4 en Nasr 5 aan het noordfront met succes werden voortgezet. Op 28 juni zouden bij een Iraakse luchtaanval op de Iraanse grensstad Sardasht tien burgers door chemische wapens zijn gedood, zo meldde de Iraanse pers.
Op 29 juni bevestigde Iran dat zijn troepen bij een nieuw offensief – Fath 7 – na meer dan zeven uur de plaats Halabja (10 km over de grens) in Iraaks Koerdistan hadden bezet.
Begin juli maakten Iraanse revolutionaire wachters melding van een actie van ,,Iraakse mujaheddin", kennelijk Iraakse sjiieten, Ashura II geheten, waarbij doelen aan het centrale en zuidelijke front werden aangevallen, waaronder een militaire basis bij Amara.
Op 11 juli werden hevige gevechten op de Majnoon-eilanden in de Howeizah-moerassen van Zuid-Irak gemeld. Irak poogde deze eilanden, die in maart 1984 verloren waren gegaan, te heroveren, maar volgens Iran was het Iraakse offensief afgeslagen.
Op 19 juli veroverden Iraanse parachutisten in samenwerking met Koerdische guerrillastrijders de Noord-iraakse garnizoenstad Atrush, zo meldde radio-Teheran de volgende dag. Het bericht werd van Iraakse zijde tegengesproken.
Op 29 juli deelde Irna mee dat Iraanse troepen de laatste dagen Iraakse pogingen hadden verijdeld vier hoogten in het gebied van Maimak (centrale front) te heroveren. Alleen al op 28 juli zouden 600 Iraakse soldaten zijn gesneuveld. In de nacht van 1 op 2 augustus begon Iran naar eigen zeggen een nieuw offensief in de buurt van Maimak, aangeduid als Nasr 6. De gebruikelijke ontkenning van de Iraanse succesberichten door Irak bleef achterwege, zo concludeerde een correspondent op 5 augustus in de NZZ (7-8).

Op 5 augustus meldde het Iraanse persbureau Irna dat Iraanse troepen bij een nieuw offensief aan het noordelijke front in de richting van de plaatsen Kala Diza en Dukan (ca. 80 km ten noordoosten van Kirkoek) waren opgerukt en strategisch belangrijke hoogten hadden veroverd. Minstens 2.000 Iraanse soldaten waren gedood of gewond.

Op 10 augustus maakte radio-Teheran bekend dat revolutionaire wachters en Koerdische tegenstanders van het bewind in Bagdad sinds 9 augustus vijf Iraakse aanvallen in Iraaks Koerdistan hadden afgeslagen. De gevechten aan het centrale front bij Maimak duurden voort; de Iraki's leden daarbij zware verliezen, aldus de Iraanse versie.
Op 16 augustus berichtte Irna dat zeker 1.000 Iraakse militairen waren gedood toen Iraakse troepen poogden een heuvel in de buurt van Sardasht, een Iraanse grensstad in het noorden, te heroveren.

Irak hervat tankeroorlog (29 augustusj

Op 29 augustus hervatte Irak na een pauze van 45 dagen de z.g. tankeroorlog in de Golf. De Iraakse president Saddam Hoessein verklaarde dat Iran voldoende tijd had gehad om gevolg te geven aan resolutie 598 van de Veiligheidsraad waarin een staakt-het-VU-ren werd geëist. De Iraanse minister van buitenlandse zaken, Ali Akbar Velayati, stelde in een brief aan secretaris-generaal Perez de Cuellar van de Verenigde Naties dat Iran nu geen andere keus had dan vergeldingsacties te ondernemen. De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken, Michael Armacost, noemde de Iraakse aanvallen ,,betreurenswaardig", maar begrijpelijk gezien Iran's aarzeling resolutie 598 te aanvaarden.
Van 29 augustus tot **11** september, toen VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar in de Iraanse hoofdstad Teheran arriveerde voor een ,,vredesmissie" en een onofficieel bestand inging, deden zich in het Golfgebied o.m. de volgende ontwikkelingen voor op militair terrein.

29 augustus - De Iraakse luchtmacht valt de eilanden Rakhsh, Sirri, Lavan en Farsi aan. Bij Sirri wordt de Iraanse supertanker Alwand in brand geschoten.

30 augustus - Iraakse luchtaanvallen op olieterminals Kharg, elektriciteitscentrales in Tabriz en Hamadan alsmede o.m. oliepompstations in Garrah. Iraanse artilleriebeschietingen op Basra.

31 augustus - Iraanse revolutionaire gardisten in speedboten beschieten het onder Koeweitse vlag varende containerschip Jebel Ali voor de kust van Dubai (VAE) met machinegeweren en twee granaten. Iraakse luchtmacht bombardeert Larak, waarbij de Iraanse supertanker Shoush volgens Lloyd's door een raket werd getroffen.

1 september - Irak meldt aanvallen op vier Iraanse tankers, waarvan twee (bij Bushehr en bij Kharg) door scheepvaartmaatschappijen worden bevestigd. (Sinds 29 augustus in totaal 10 succesvolle aanvallen op Iraanse tankers, waarvan zeven door onafhankelijke bronnen bevestigd.)Iraakse luchtaanvallen op econoniische doelen in Ahvaz en Isfahan.

1/2 september - Iraanse revolutionaire gardisten vallen in speedboten met machinegeweren en raketten binnen 16 uur vier tankers en een vrachtschip aan: de Spaanse supertanker Munguia bij de Saoedische oliehaven Ras Tannurah; de Zuidkoreaanse tanker Astro Pegasus ter hoogte van Dubai; de Liberiaanse tanker Diamond Marine op 30 mijl ten zuidwesten van de ingang tot de Golf; de Cyprische vrachtboot Leonardis Glory voor de kust van Dubai; en de Griekse tanker Dafni die juist de Saoedische haven Jubail had verlaten.

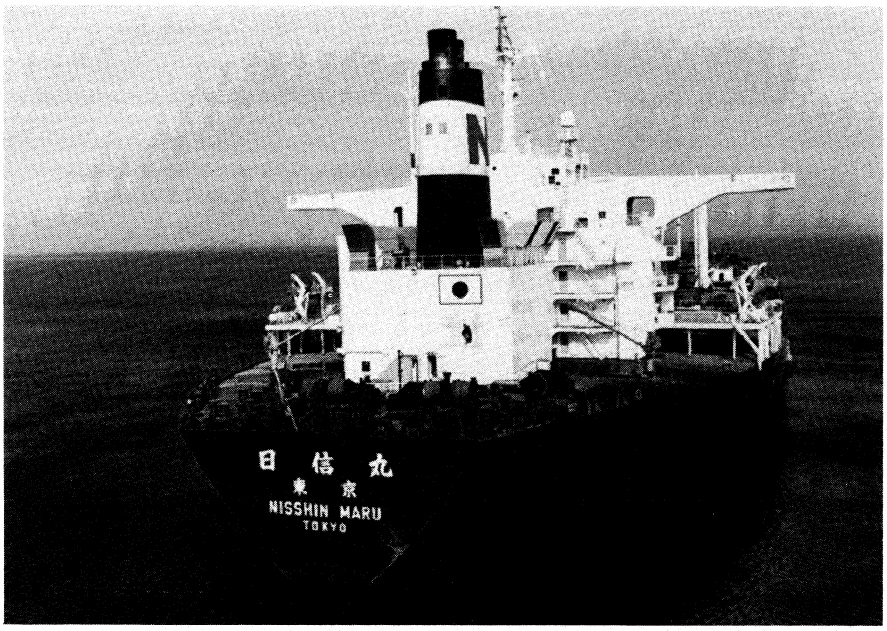

De Japanse tanker „Nisshin Maru" op 2 september voor de kust van Fujairah in de Golf van Oman. Het schip had de vorige dag lichte schade opgelopen toen het door Iraanse speedboten met raketten werd bestookt.

2 september - Irak meldt succesvolle aanvallen op twee tankers. Het Panamese bevoorradingsschip Big Orange 14 werd bij Kharg door een raket getroffen en zonk: zeker twee bemanningsleden werden vermist. Voorts bombarderen Irak en Iran over en weer economische doelen op het vasteland. Iraanse revolutionaire gardisten in speedboten beschieten de Japanse tanker Nisshin Maru - met Iraanse olie aan boord - ter hoogte van Dubai met drie raketten. Japanse reders besluiten op 3 september de scheepvaart door de Golf voor één of twee dagen op te schorten.

3 september - In de vroege ochtend vallen Iraanse revolutionaire gardisten in het noorden van de Golf bij het eiland het Italiaanse vrachtschip Jolly Rubina met machinegeweren en granaten aan. 's Avonds zou een Saoedische tanker voor de kust van de VAE tot zinken zijn gebracht, aldus meldde de kapitein van het Spaanse schip Lerida.

4 september - In de ochtend slaat een raket op 3 km van de Koeweitse oliehaven Al-Ahmadi in. Diplomaten in Koeweit veronderstelden dat het om een door Iran afgevuurde zijderupsraket ging. De raket kwam in dc woestijn terecht zonder schade aan te richten. Iran ontkende de raket tc hebben afgevuurd.

5 september - Koeweit wijst vijf Iraanse diplomaten uit in verband met de raketbeschieting. Volgens Westerse bronen zouden ook op 1 en 5 september raketten in Koeweit zijn neergekomen zonder schade aan te richten. Irak meldt de beschieting van drie schepen voor de Iraanse kust.

6 en 7 september - Geen berichten over luchtaanvallen.

8 september - Irak meldt bombardementen op twee tankers in de buurt van Kharg. Japan hervat scheepvaart in de Golf

9 september - Irak maakt melding van 165 aanvalsvluchten op 13 industriële doelen in het centrum en westen van Iran .,om Koeweit te wreken". Volgens Iran werden daarbij zeker 80 mensen gedood of gewond. Bovendien maakte Irak melding van aanvallen op twee tankers (het 16de en 17de schip sinds 29 augustus volgens Irak).

10 september - Iran beschiet Basra. Iraanse speedboten vallen de Cyprische olietanker Haven aan bij het eiland Abu Nair, 95 km ten westen van Dubai. Nieuwe Iraakse luchtaanvallen op economische en industriële doelen in West-Iran en een tanker bij Kharg. Iraanse artillerie bestookt Iraanse grenssteden, incl. Basra.

Verdere Amerikaanse operaties. Italië stuurt marine-eenheid. Nederland en België zenden mijnenjagers

Op 30 augustus 's ochtend kon het zesde Amerikaanse konvooi, bestaande uit twee Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag - Surf City en Chesapeake City - en zes Amerikaanse oorlogsschepen, ongehinderd de Golf binnenvaren. Dit konvooi arriveerde op 1 september 's middags in Koeweit. Eveneens op 1 september kwam het Amerikaanse slagschip Missouri (58.000 ton) met een escorte van vijf oorlogsschepen en een tanker bij de Golf aan.

Op 3 september vertrok vanuit Koeweit een nieuw konvooi van drie Koeweitse tankers - Townsend, Gas Princess en Gas Queen - onder geleide van zes Amerikaanse oorlogsschepen. Dit zevende konvooi passeerde op 5 september zonder incidenten de Straat van Hormoez.

Op 9 september werd voor het eerst de Britse vlag gehesen op een Koeweitse tanker, de Tonbridge (voorheen Al-Faiha). Ook vijf door Koeweit van Gibraltar gecharterde tankers genoten Britse marinebescherming. Op 11 september meldde de Financial Times dat twee Nimrod-verkenningsvliegtuigen, die Engeland in augustus van een trainingsmissie naar Oman had gestuurd, in feite deel uitmaakten van een gezamenlijk Amerikaans-Britse militaire operatie, welke ten doel had Iraanse bootjes, betrokken bij het leggen van mijnen, te identificeren en tot zinken te brengen.

Van de tijdelijke rust in de Golf i.v.m. de missie van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar (11-15 september) maakte de Amerikaanse marine op 14 september gebruik om twee konvooien Koeweitse tankers onder Amerikaanse vlag door de Straat van Hormoez te loodsen. Eén konvooi van twee tankers in zuidelijke richting naar de Golf van Oman en het andere (het negende sinds 23 juli) van drie tankers noordwaarts richting Koeweit. Beide konvooien passeerden elkaar op een afstand van anderhalve kilometer.

Op 14 september maakte de Franse marine bekend dat haar drie mijnenvegers sinds 11 september bezig waren met het zoeken van mijnen in de Golf van Oman, op 30 mijl buiten Fujairah. De vier Britse mijnenvegers moesten hun operatie daar op 19 september beginnen.

Op 15 september vertrok een Italiaanse marine-eenheid van acht schepen - drie fregatten, drie mijnenvegers en twee ondersteuningsschepen - naar de Golf.

Op 18 september gingen twee Nederlandse mijnenjagers, de Maassluis en de Hellevoetsluis, vanuit Den Helder op weg naar de Golf (zie pag. 582/2). Op 21 september vertrokken drie Belgische schepen - de mijnenjagers Bovesse en Breydel alsook het bevoorradingsschip Zinnia vanuit Oostende. De gezamenlijke Belgisch-Nederlandse marine-eenheid stond onder commando van de Belgische kapitein ter zee Guy Busard.

Incidenten Golfoorlog (16-21 september)

Nog geen 24 uur nadat Perez de Cuellar zijn vredesmissie had beëindigd, hervatte Irak op 16 september de strijd in de Golf. De Iraakse luchtmacht bombardeerde de Iraanse olieterminal Kharg en de Iraanse olievelden Karang en Baghi-Malek (Khuzestan), terwijl ook een schip voor de Iraanse kust werd aangevallen.

Op 17 september viel Irak naar eigen zeggen o.m. twee wapenfabrieken bij Isfahan, olievelden bij Aghajari en een schip voor de kust van Iran aan.

Op 18 september volgden Iraakse

luchtaanvallen op z.g. economische doelen in Iran, waaronder de olielaadstations op Kharg en Lavan alsmede de olievelden Bahrakan Sar en Ardeshir. Volgens de Iraanse radio bombardeerden Iraanse vliegtuigen olie-installaties rond Kirkoek, terwijl zware Iraanse artillerie o.a. Basra beschoot.
Op 19 september voerde Irak luchtaanvallen uit op het pompstation van Zaneh diep in Iran alsook op twee pompstations bij Razan.
Diezelfde dag kwam in de Golf een dhow (zeilschip) verdacht dichtbij een onder Britse vlag varende supertanker die door het Britse fregat Andromeda werd begeleid. Leden van een Omaanse patrouilleboot onderzochten daarop het scheepje.
Op 20 september vielen Iraanse speedboten de Saoedische tanker Petroship B op drie mijl buiten de kust van Oman bij de Straat van Hormoez aan. Er vielen geen slachtoffers en de schade bleef beperkt. Enkele uren later meldde Irak dat het een tanker bij het olielaadstation op Kharg had aangevallen.
Op 21 september 's avonds vonden in de Golf twee incidenten met internationale implicaties plaats: 1) Een Iraanse motorboot viel de onder Britse vlag varende tanker Gentle Breeze aan met raketten in het noorden van de Golf in de buurt van het eiland Farsi. Eén bemanningslid kwam om het leven. 2) Twee Amerikaanse helikopters ontdekken dat het Iraanse landingsvaartuig Iran Ajr mijnen legt in de Golf op ca. 80 km uit de kust van Bahrein. Daarop werd het Iraanse schip door een helikopter met een machinegeweer en raketten bestookt en vervolgens geënterd door het Amerikaanse fregat Jarrett.

De Volkskrant schreef in een commentaar op 24 september o.a.:

,,De Amerikaanse beschieting van een Iraans schip dat mijnen legde ten noorden van Bahrein, maakt duidelijk hoe explosief de situatie in de Golf is geworden. De Amerikaanse marine, thans met 32 oorlogsschepen in de regio present, heeft kennelijk niet alleen de opdracht Koeweitse schepen onder Amerikaanse vlag door de Straat van Hormoez te escorteren en mijnen in de Golf op te ruimen. maar ook actief in te grijpen in de Iraans-Iraakse tankeroorlog.
Dit is een zorgelijke ontwikkeling. De Verenigde Staten raken meer en meer aan de kant van Bagdad betrokken bij een oorlog die Irak in 1980 is begonnen. Gevoegd bij de door Iran voor het forum van de Verenigde Naties aangekondigde vergeldingsacties roept dit het somber stemmende beeld op van een escalerend conflict, dat hoe langer hoe moeilijker beheersbaar wordt.
Het is dan ook zeer de vraag of de Amerikaanse beschieting van het Iraanse schip een verstandige daad is geweest. Zeker, het legggen van mijnen in internationale wateren is een flagrante schending van het internationale recht. Dat voor de Amerikanen, toen zij de Iraniërs op heterdaad betrapten, de verleiding groot was hieraan met geweld een einde te maken, is begrijpelijk.
Teheran bedreigt de vrije scheepvaart. Maar doet Irak niet hetzelfde? Bagdad is de tankeroorlog begonnen om zo Iran economisch op de knieën te dwingen, en beeft die onlangs na een korte pauze hervat. Iran is. in tegenstelling tot Irak, voor zijn olie-export afhankelijk van de Golf. Die is van vitaal belang voor zijn economie. Teheran heeft geen enkel belang bij de tankeroorlog, maar Irak ziet in deze slag om de Golf de enige manier om Iran ertoe te dwingen de vijandelijkheden te staken.

Juist omdat Irak deze oorlog is begonnen, is er voor het westen weinig reden de kant van Irak te kiezen. Nederland en de andere Westeuropese landen die oorlogsschepen naar de Golf sturen, hebben na de Amerikaanse beschieting van Iran Ajr echter geen keuze meer. Zij steunen de Verenigde Staten in de Golf en raken zo automatisch in het kamp van Irak.,,

Een Sowjet-oorlogsschip patrouilleert in de Golf van Oman, begeleid door twee ondersteuningsschepen.

INTERNATIONALE ZAKEN

VERENIGDE NATIES

INTERNATIONALE CONFERENTIE OVER VERBAND TUSSEN ONTWAPENING EN ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Van 24 aug. - 11 sept. heeft in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York een internationale conferentie plaatsgevonden over het verband tussen ontwapening en economische ontwikkeling.
De conferentie was een voortvloeisel van een uit 1982 stammend rapport over hetzelfde onderwerp, dat was opgesteld door deskundigen onder voorzitterschap van de Zweedse Inga Thorsson. In de tweede speciale Algemene Vergadering van de VN over ontwapeningsvraagstukken, van 7 juni tot 10 juli 1982, was dit rapport met algemene instemming ontvangen (speciale AV pag. 248/3 e.v.-1983; samenvatting rapport pag. 249/1-1983).
Het initiatief voor de conferentie was uitgegaan van Frankrijk. President Mitterrand had in sept. 1983 voor de AV in een toespraak gepleit voor het houden van een conferentie, waarop het verband tussen bewapening en onderontwikkeling getoetst zou worden. Hij had tevens gepleit voor de vorming van een ontwikkelingsfonds, dat gevoed zou moeten worden uit uitgespaarde uitgaven voor militaire zaken.
De 39ste AV had op 17 dec. 1984 besloten tot het houden van een dergelijke conferentie (pag. 72/2-1986), waarna de 40ste AV op 16 dec. 1985 besloot een uitnodiging van de toenmalige Franse regering te aanvaarden en de conferentie van 15 juli - 2 aug. 1986 in Parijs te doen plaatsvinden.
Nadat in Frankrijk de socialistische regering plaats had moeten maken voor de conservatieve regering-Chirac (maart 1986, pag. 209/1 e.v.-1986) verviel de Franse uitnodiging en besloot de 41ste AV op 4 dec. 1986 de conferentie te houden in de hoofdzetel van de VN in New York van 24 aug. - 11 sept. 1987 (pag. 329/1-1987).
Aan de conferentie werd deelgenomen door vertegenwoordigers uit 128 lidstaten van de VN; onder hen bevond zich echter geen delegatie van de VS. De regering van de VS is van oordeel, dat er geen verband bestaat tussen ontwapening en ontwikkeling en vond het niet nodig dit oordeel op de conferentie toe te lichten, want ,,wijgeloven niet, dat de VN zich met dingen moet bezig houden, die hopeloos zijn, die geen doel dienen", aldus een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken.

Boodschap *Sowjet-partijleider Gorbatsjow*

De aanvoerder van de Sowjet-delegatie op de conferentie, onderminister van buitenlandse zaken Wladimir F. Petrowsky, las op 25 aug. voor de conferentie een boodschap voor van Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow, waarin deze o.m. het voorstel deed een topconferentie te beleggen van de 15 leden van de VN-Veiligheidsraad, die zich zou moeten bezighouden met het vraagstuk, hoe geld, dat bestemd zou zijn voor bewapening, gebruikt zou kunnen worden voor economische ontwikkeling.

De Sowjet-leider deed verder de suggestie dat de Verenigde Naties een internationaal fonds in het leven roepen waarin lidstaten geld kunnen storten dat ze uitsparen door te ontwapenen. Het geld zou aan ontwikkelingslanden moeten worden gegeven om daar economische ontwikkeling op gang te brengen.

De Amerikaanse regering heeft zich dadelijk tegen de ideeën van Gorbatsjow op dit punt uitgesproken.

Gorbatsjow verwees in zijn boodschap bedekt naar de Amerikaanse boycot van de conferentie: ,,Obstakels die door de tegenstanders van ontwapening op de weg naar deze conferentie zijn opgeworpen hebben opnieuw de onderlinge afhankelijkheid van ontwapening en ontwikkeling bevestigd en de urgentie om het vraagstuk aan te pakken onderstreept."

Hij herhaalde de beschuldiging dat Amerika en West-Duitsland vooruitgang op het gebied van wapenbeheersing blokkeren door vast te houden aan handhaving van de 72 Westduitse raketten van het type Pershing-1A, die met Amerikaanse kernkoppen kunnen worden geladen. Moskou wil dat deze raketten worden vernietigd als onderdeel van een akkoord tussen de VS en de Sowjet-Unie over verwijdering van alle Amerikaanse en Russische kernraketten voor de middellange afstand, een kwestie, die inmiddels is geregeld (pag. 609 e.v. - 1987, i.h.b. pag. 612/1).

Slotverklaring *zwakt* eerder ontwerp *af*

De deelnemers aan de conferentie zijn het in de nacht van 9 en 10 sept. eens geworden over formulering van een slotverklaring. In deze verklaring is de oorspronkelijke ontwerp-tekst sterk afgezwakt.

Vrijwel geen één delegatie was erg enthousiast over het slotdocument, maar uiteindelijk bleek de drang om unaniem tot een verklaring te komen zo groot te zijn dat verdere bedenkingen werden ingeslikt.

De ontwikkelingslanden hebben zich neergelegd bij de verdwijning van iedere verwijzing naar de oprichting van een apart ,,ontwapeningsfonds'', dat gebruikt zou moeten worden voor het doorsluizen naar ontwikkelingslanden, van gelden die vrijkomen door ontwapening.

Ook wordt in het slotdocument niet duidelijk aangegeven hoe en wanneer er verder zal worden gewerkt aan het verband tussen ontwapening en ontwikkeling. In de tekst staat wel dat de Algemene Vergadering van de VN ,,wordt verzocht verder periodiek de relatie tussen ontwikkeling en ontwapening te bezien, in het licht van het actieprogramma zoals dat tijdens de conferentie is opgesteld."

in de afzwakking van het document heeft een aantal Westerse landen - met name Groot-Brittannië - voor een groot deel de hand gehad. Zolang niet duidelijk is hoe de ontwapening eruit zal zien, kan niet worden gesproken over het gebruik van vrijkomende middelen voor ontwikkeling, zo redeneren deze landen. Nederland heeft zich tijdens de conferentie ook achter deze denkwijze geschaard.

De Westerse ontwikkelde landen hebben in de slotweek weten vast te houden aan de opneming van een paragraaf, waarin wordt aangedrongen op grote doorzichtigheid wat betreft militaire uitgaven en budgetten en de noodzaak tot instelling van een soort ,,VN-observatorium", dat trends in militaire uitgaven in de gaten zou moeten houden. Het Oostblok heeft hiermee genoegen genomen, ,,om de consensus niet te verbreken", aldus een Sowjet-delegatielid.

Hoewel de meeste landen hun afzonderlijke - mondelinge - verklaringen bewaren tot de afsluitende plenaire vergadering op 11 sept. spuide de Mexikaanse VN-ambassadeur Marin Bosch nog voor de slottekst was aangenomen zijn gram. Daarbij ging hij niet alleen in op de afgezwakte inhoud, maar verwees hij tevens naar het voortdurend buiten sluiten van de niet gouvernementele organisaties tijdens de onderhandelingen, zelfs bij bijeenkomsten die officieel voor iedereen toegankelijk zouden zijn.

,,Ik heb gezegd: .Stik er maar in'. Aan dit slotdocument is toch geen lol te beleven". zegt de Mexicaanse VN-ambassadeur Marin Mosch. .,Maar mijn regering zei dat ik de consensus niet mocht opblazen."

Mexico is steeds een van de grootste critici geweest van het slotdocument.

Op dit moment bedragen dc mondiale militaire uitgaven ongeveer 1000 miljard dollar per jaar.

Dat is bijna 5 procent van het bruto nationale produkt van de wereld, en meer dan 25 keer zoveel als er op dit moment wereldwijd aan ontwikkelingshulp wordt gegeven, aldus een verklaring van de Verenigde Naties.

Het slotdocument dat tijdens de conferentie is aangenomen. is een sterk afgezwakte vorm van de oorspronkelijke ontwerptekst; voornamelijk door toedoen van een aantal Westerse landen.

Ondanks het recente hoopgevende overleg tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie over beperking van de middellange afstandsraketten, wensten een aantal delegaties - onder leiding van de Britten - ontwapening alleen te bespreken als iets dat nog in de verre toekomst ligt verscholen.

Daarmee werd de vraag wat met de eventueel vrijkomende fondsen zou kunnen worden gedaan een academische, zonder directe gevolgen voor het beleid van de nationale regeringen.

De discussie over het verband tussen ontwapening en ontwikkeling ligt veel landen als een steen op de maag, omdat daarbij onvermijdelijk het begrip ,,veiligheid"ter sprake komt. En over veiligheid is de wereld nog lang riict uitgesproken.

In hoeverre kan worden ontwapend zonder de nationale en internationale veiligheid in gevaar te brengen? In hoeverre vormt de wapenwedloop juist een bedreiging van de de veiligheid. in plaats van deze te vergroten? Moeten niet-militaire dreigingen, zoals de schuldencrisis, armoede en aantasting van het milieu, ook gezien worden als een bedreiging van de internationale veiligheid?

Dit zijn vragen die nog lang niet zijn beantwoord, waardoor de discussie over de hypothetische situatie waarin ontwapening en wapenbeheersing wél een feit is, erg wordt bemoeilijkt.

Maar in de wandelgangen van het VN-gebouw klonk hier en daar ook de suggestie dat een aantal Westerse landen bang is te veel toezeggingen te doen wat betreft de herverdeling van fondsen die vrij komen door ontwapening: zij vrezen daarmee de suggestie te wekken ontwapening te overwegen, hetgeen hun onderhandelingspositie zou kunnen verzwakken bij komende conferenties op dat gebied.

Een ander element dat de discussie tijdens de conferentie over ontwapening en ontwikkeling heeft bemoeilijkt is dat de ontwikkeling waarover wordt gesproken, vooral betrekking heeft op stimulering van de sociaal-economische groei in de Derde wereld. Volgens de Mexicaanse VN-ambassadeur heeft dat ertoe bijgedragen dat veel ontwikkelingslanden de bijeenkomst als ,,een soort Sinterklaasconferentie" gingen zien.

Dit beeld werd nog versterkt door de ontwikkelde landen, die zichzelf tijdens hun speeches uitgebreid op de borst klopten over de hoge bedragen die zij jaarlijks naar de Derde wereld overmaken.

Een zestal landen, waaronder Nederland, lieten zelfs een document verspreiden waarin aan de hand van tabellen werd aangetoond, hoeveel geld zij wel niet doorsluizen naar de ontwikkelingslanden.

Hoewel de Westerse landen hiermee leken te willen onderstrepen dat bewapening helemaal niets hoeft af te romen van het voor ontwikkelingslanden beschikbare geld, versterkte het anderzijds de indruk dat de discussie over het verband tussen ontwapening en ontwikkeling hoofdzakelijk draait om de mogelijke transfer van financiële bronnen naar de Derde wereld. Maar het gaat om meer dan alleen maar geldstromen van Noord naar Zuid. Ook veel arbeid, grondstoffen en produktiemiddelen worden door de militaire industrie opgeslokt. Een industrie die volgens VN-rapporten minder efficiënt is dan de civiele sector, en dus de economische groei minder stimuleert.

In die zin is de invloed die ontwapening kan uitoefenen op ontwikkeling van de Derde Wereld veel indirecter. Verreweg het grootste deel van de militaire produktie heeft plaats in de ontwikkelde landen, zodat omzetting van militaire in civiele produktie (conversie) vooral in deze landen groei zal opleveren. Ontwikkelingslanden zouden hiervan weer kunnen profiteren door stijgende exporten en buitenlandse investeringen.

Voorlopig lijken de ontwikkelde landen echter nog weinig te zien in conversie. Tegen het doen van studies over het onderwerp hebben zij geen bezwaar, maar nu vast plannen voor als het zover is, daarin zien zij niets.
Maar ook bij de ontwikkelingslanden is het enthousiasme over het zoeken naar verbanden tussen ontwapening en ontwikkeling niet erg groot, meent de Mexicaanse VN-ambassadeur. ,,Zij zien de prioriteiten niet van multirateraal overleg als dit", zegt hij. Volgens hem maken zij zich drukker over bilaterale ontwikkelingshulp dan over multilateraal overleg dat minder direct tot extra financiële middelen zal leiden. ,.Veel landen zetten hun ontwikkelingsgeld niet op het spel door hier op te spelen", meent hij. En enigszins somber voegt hij daaraan toe: ,,Ik geloof dat we een belangrijke kans voorbij hebben laten gaan."

ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN VOLGENS IMF

Het Internationale Monetaire Fonds IMF is optimistisch t.a.v. de groei van de wereldeconomie in 1988, zo bleek op 11 sept., toen de inhoud van de halfjaarlijkse World Economic Outlook van het Fonds bekend werd.

Het IMF voorspelt voor volgend jaar een sterkere economische groei dan voor dit jaar. Het rapport is onder regeringen verspreid met het oog op de halfjaarlijkse vergadering van het IMF en de Wereldbank later in sept.
Zoals gebruikelijk is de inhoud van het rapport uitgelekt en het Britse dagblad Financial Times publiceerde op 11 sept. en deel van de cijfers.
Het IMF gaat uit van een gemiddelde economische groei in 1988 van 2,6 procent. Dat is weliswaar minder dan ae 2,8 procent die het eerder dit jaar voorspelde, maar meer dan de geschatte groei van 2,4 procent voor dit jaar.
Volgens het IMF wordt de economische groei ondersteund door gezamenlijke beleidsaanpassingen van de voornaamste industrielanden eerder dit jaar. Deze aanpassingen hebben bijgedragen aan een versterking van de bestedingen en het vertrouwen van het bedrijfsleven.

Het bruto nationaal produkt van de Verenigde Staten neemt in 1938 met 2,7 procent toe. Eerder dit jaar raamde het IMF nog een groei van 3,1 procent. Dit jaar groeit de Amerikaanse economie met 2,4 procent.
Het IMF heeft de voorspelling voor de groei van de Westduitse economie naar boven bijgesteld tot 1,5 procent dit jaar en 2,3 procent in 1988. Eerder hield het fonds het op 1,9 procent in 1987 en 2,0 procent volgend jaar.
Ook Japan groeit economisch sneller dan eerder werd verwacht: 3,2 procent in 1987 en 3,4 procent in 1988.
De groeiraming voor Frankrijk is verlaagd tot 1,5 procent in 1987 en 1,8 procent in 1988.
De economie van Groot-Brittannië groeit dit jaar nog met 3,3 procent, maar volgend jaar met 2,2 procent, terwijl in Italië de groei in beide jaren op 2,5 procent zal liggen.

JAARVERSLAG IFC

Steeds meer Derde wereldlanden gaan over tot economische hervormingen en privatisering. Deze tendens wordt vooral veroorzaakt door achterblijvende economische groei.
Dit staat in het jaarlijkse rapport van de International Finance Corporation (IFC), een dochterinstelling van de Wereldbank, dat op 14 sept. is verschenen. De IFC stelt zich ten doel investeringen in het particuliere bedrijfsleven in de Derde Wereld te stimuleren, niet alleen door zelf kapitaal te verstrekken, maar ook door bemiddeling tussen ontwikkelingslanden en andere kapitaalverschaffers.
Volgens het rapport wordt vooral tot privatisering overgegaan om de efficiëncy van het bedrijfsleven te vergroten. De grootste vooruitgang wat betreft economische hervormingen werd geboekt in Mexico, Chili, India. Indonesië, Zuid-Korea en Marokko, aldus het rapport.

IFC heeft in het op 30 juni afgelopen boekjaar een record-nettowinst geboekt van 53,8 miljoen dollar tegen 25,4 miljoen dollar het voorgaande jaar, zo staat in het jaarverslag.
De winststijging is voornamelijk toe te schrijven aan kapitaalwinsten uit de verkoop van vervallen waardepapieren tijdens een periode waarin de effectenmarkten in een aantal ontwikkelingslanden een vaste stemming kenden.
In het afgelopen boekjaar werd een recordaantal van 92 investeringen goedgekeurd door de IFC. Die zijn verdeeld over 41 ontwikkelingslanden en omvatten een bedrag van 920 miljoen dollar. Hiervan wordt 790 miljoen dollar geïnvesteerd in projecten waarbij de IFC als enige betrokken is, terwijl het bij het resterende bedrag gaat om gezamenlijke initiatieven met andere particuliere investeerders.

JAARVERSLAG IMF

Het IMF heeft op 17 sept. het jaarverslag over het begrotingsjaar 1986 - 1987 (1 mei 1986 - 30 april 1987) voor publicatie vrijgegeven.
Uit het verslag bleek, dat de kredietverlening van het IMF aan ontwikkelingslanden het afgelopen jaar verder is teruggelopen. Tegelijkertijd zijn de betalingen van deze landen aan het IMF aanzienlijk gestegen.
Als gevolg van deze ontwikkeling ontving het IMF in het afgelopen boekjaar netto vier miljard dollar.

Het IMF toont zich in het jaarverslag bezorgd over de economische ontwikkelingen in de wereld.
Vorig jaar was voor het eerst sprake van een, zij het geringe, nettostroom van de schuldenlanden naar het Fonds. De stijging van dit jaar is het gevolg van de omvangrijke bijstandsleningen die het IMF in de jaren 1982-85 aan schuldenlanden verstrekte en die nu terugbetaald beginnen te worden.
Tegelijkertijd is sprake van een geleidelijke vermindering van het aantal landen waarmee het IMF bijstandsprogramma's heeft lopen. Dit aantal schommelde enkele jaren rond de 35, maar is gedaald tot 25 landen in het afgelopen begrotingsjaar.
Deze netto-betalingen aan het IMF zijn des te opmerkelijker, omdat het Fonds in zijn jaarverslag benadrukt dat de situatie in de schuldenlanden het afgelopen jaar is verslechterd en dat de particuliere kredietstroom aan deze landen volledig is opgedroogd. ..Het zal aanzienlijk langer duren om het schuldenprobleem op te lossen dan aanvankelijk gehoopt werd", stelt het Fonds vast.

Niettemin blijft het IMF vasthouden aan de huidige strategie ten opzichte van de schuldenlanden, waarbij als enige nieuwe ontwikkeling wordt genoemd de uitbreiding van het ..menu" van financiële keuzes.
Dit slaat op het toenemende gebruik van de zogenoemde tweede hands-markt, waar schulden met kortingen worden verhandeld en op de beslissing van de - Amerikaanse - banken om grote bedragen voor hun uitstaande leningen tc reserveren.

Het IMF verstrekte het afgelopen jaar bijstandskredieten ter waarde van 4,16 miljard dollar tegen 5,07 miljard dollar in 1985/86.
Het ontving aflossingen ter waarde van 8,06 miljard dollar vergeleken met 5,59 miljard dollar in het vorige begrotingsjaar.
De moeilijkheden in enkele landen zijn zo groot, dat ze zelfs de kredieten die ze van het IMF hebben ontvangen, niet terugbetalen. De achterstallige betalingen bedroegen op 30 april 1986 625 miljoen dollar en waren op 30 april 1987 opgelopen tot 1,54 miljard dollar.
Evenals in de vorige verslagperiode hadden acht landen een betalingsachterstand van meer dan zes maanden aan het IMF. Vijf hiervan worden in het jaarverslag genoemd: Peru, Vietnam, Guyana, Liberia en Soedan.
Bij de economische gang van zaken van het afgelopen jaar in de ontwikkelingslanden moet een onderscheid gemaakt worden tussen de olie-exporterende landen en de overige landen.
Als gevolg van de schcrpc daling van de olieprijzen, begin 1986 sloeg het geringe overschot van 1985 op de lopende rekening van de olie-exporterende landen om in een tekort van 37 miljard dollar
Daarentegen deed zich bij de overige ontwikkelingslanden een verbetering voor van de betalingsbalans met een vermindering van het tekort van 26,9 miljard (1985) tot 9.2 miijard dollar vorig jaar.
Een nog verdere specificatie toont dat de betalingsbalans van de groep ontwikkelingslanden die hoofdzakelijk industriële produkten exporteren - de Aziatische nieuw geïndustrialiseerde landen, Oosteuropese landen, Israël en India - een tekort van 4 miljard dollar (1985) zag omslaan in een overschot van 13 miljard dollar.
Naast daling van de grondstoffenprijzen. toenemend protectionisme en achterblijvende groei in de industrielanden speelt de opdroging van de particuliere kredietverlening de ontwikkelingslanden parten. Voor alle ontwikkelingslanden samen is de netto kredietverlening door dc particuliere banken omgeslagen in een kapitaalstroom uit de schuldenlanden, die door het IMF geraamd wordt op 12 miljard dollar per maand.

In Latijns Amerika was het afgelopen jaar weliswaar sprake van economische groei, maar de schuldenproblemen namen opnieuw toe. Het IMF spreekt eufemistisch van ,,een verslapping van het aanpassingsbeleid en een verslechtering van de externe omstandigheden".
In de Afrikaanse landen was opnieuw sprake van een dalend bruto nationaal produkt per hoofd van de bevolking. Voor de armste landen, voornamelijk in Afrika ten zuiden van de Sahara, wil het IMF, in samenwerking met de Wereldbank, extra middelen bijeen brengen.
Wat de industrielanden betreft gaat het IMF uitgebreid in op de afspraken die het afgelopen jaar zijn gemaakt over grotere beleidscoördinatie en toezicht op het beleid met gebruikmaking van economische graadmeters. Het IMF stelt vast dat betalingsbalansposities van de VS, Japan en West-Duitsland in relatie tot elkaar nog steeds geen tekenen van verbetering tonen. Dit is, aldus het Fonds. een zaak van grote bezorgheid. ,,In verband met de dreiging van

protectionisme en het risico van onrust op de financiële markten kunnen deze onevenwichtigheden destabiliserend werken, met ernstige gevolgen voor de groei in de wereldeconomie als ze gedurende een langere periode blijven voortbestaan'', aldus het Fonds.
Evenals in voorgaande jaarverslageri, roept het IMF op tot terugdringing van het begrotingstekort in de VS en stimulering van de economie in West-Duitsland en Japan. Aan de vooravond van de jaarvergadering van het Interimcomité - het beleidsbepalende orgaan van het IMF - eind sept. in Washington, klinkt deze waarschuwing goedbedoeld, maar betrekkelijk machteloos.

Op wereldwijde in- en uitvoerrekening $65 mrd zoek

In de wereld wordt $ 65 miljard dollar vermist. Het gaat om het verschil tussen de overschotten en tekorten op de betalingsbalansen van landen.
In beginsel moet de betalingsbalans op wereldschaal in evenwicht zijn. Wat het ene land aan overschotten boekt, moet per definitie bij een ander land als tekort staan genoteerd. Maar de afgelopen jaren bleken er steeds grotere bedragen verdwenen te zijn: meer dan $100 miljard in 1982 en $65 miljard in 1986.

Voor het IMF, dat onder meer belast is met de statistische registratie van betalingsbalansposities, is dat natuurlijk een gruwel.
In 1984 werd een werkgroep opgezet om de oorzaken van de fouten te vinden en in het jongste jaarverslag van het IMF worden de resultaten van het onderzoek vermeld.

De bevindingen zijn nogal prozaïsch en hebben geen internationale financiële samenzweringen bloot gelegd. De Working Party on the statistica1 discrepancy in world current account balances stelt droog vast dat de grootste fouten niet zitten in de balans van de goederenhandel maar in die van de handel in diensten en overboekingen.
Binnen de dienstenbalans vormen de beleggingsinkomsten de grootste foutenbron. Zonder dat het IMF dit zegt, gaat het hier om het grijze internationale geld-circuit, waartoe behoren de massale kapitaalvlucht uit ontwikkelingslanden, de fondsen verkregen uit de handel in drugs en vormen van belastingontduiking.
Verder noemt het IMF het gebruik van sjoemelen met vrachtcijfers door scheepvaartmaatschappijen en een onverklaarde discrepantie in officiële hulpgelden. Donorlanden maken méér geld over dan de ontwikkelingslanden melden dat ze hebben ontvangen.

JAARVERSLAG WERELDBANK

Armoedebestrijding zal weer een centrale plaats innemen in het beleid van de Wereldbank. Daarnaast blijft de nadruk liggen op de bevordering van een marktgericht beleid van de ontwikkelingslanden.
Dit staat in het jaarverslag van de Wereldbanlrover 1986 - 1987, dat op 18 sept. voor publicatie is vrijgegeven.

De Wereldbank zegt de ervaringen uit de jaren zeventig, toen de bank zijn beleid uitsluitend richtte op armoedebestrijding, te willen combineren met het beleid van de afgelopen jaren, toen de nadruk lag op economische aanpassingen in ontwikkelingslanden.
,,De benadering van de bank bestaat uit de integratie van de bezorgdheid om de armoede uit de jaren zeventig met de groei- en marktgerichte benaderingen uit de eerste helft van de jaren tachtig''. aldus het jaarverslag.
..Aanpassing blijkt een langere weg te zijn dan oorspronkelijk gedacht was, met name voor de Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara en de landen met hoge buitenlandse schulden'', schrijft de bank.
Er zal daarom meer aandacht worden besteed aan de sociale en menselijke kosten die verbonden zijn met economische aanpassingsprogramma's, maar de bank zal ontwikkelingslanden tot een meer marktgericht beleid blijven aansporen.

Het besluit om de nadruk te verleggen naar armoedebestrijding blijkt in het afgelopen jaar niet te hebben geleid tot een grotere netto geldstroom naar de ontwikkelingslanden.
Uit het verslag blijkt dat de Wereldbank in het afgelopen begrotingsjaar (1 juli 1986 - 30 juni 1987) netto minder geld heeft uitgeleend aan de ontwikkelingslanden dan in het voorafgaande jaar.
De Wereldbank en IDA, de afdeling die zachte leningen aan de armste landen verstrekt, leenden samen het record bedrag van 14,471 miljard dollar uit, maar ze ontvingen 12,055 miljard dollar aan aflossingen, commissie en rentebetalingen.
Netto maakte de Wereldbank dus 2,416 miljard dollar aan de Derde wereld over, vergeleken met 2,846 miljard dollar in het begrotingsjaar 1986.

De regio's Oost-Azië en Europa, Midden-Oosten en Noord-Afrika maakten netto meer over aan de Wereldbank dan ze ontvingen, terwijl Latijns-Amerika op het punt staat een nettobetaler aan de Wereldbank te worden.
De structurele aanpassingsprogramma's, waarbij de Wereldbank een land tot economische hervormingen aanzet, maken een steeds belangrijker deel van het totale leningenpakket uit. In het afgelopen jaar bestond 23 procent van de Wereldbankleningen uit zogenoemde structural adjustment loans, tegen minder dan tien procent in de beginjaren tachtig.
De bank merkt op dat de teleurstellende economische ontwikkelingen in de wereld het aanpassingsproces in de ontwikkelingslanden zeer hebben bemoeilijkt.
Verder schrijft de bank dat de politieke weerstanden tegen economische hervormingen en de sociale kosten ervan toenemen, terwijl de beschikbare financiële middelen afnemen. ,,Verzet tegen verdere hervormingen neemt in sommige landen toe, vooral in het licht van stagnerende of dalende consumptie per hoofd van de bevolking.''
De bank heeft de effecten van een aantal structurele aanpassingsprogramma's onderzocht en stelt vast dat ze gemengde resultaten hebben opgeleverd. In geen van de tien onderzochte landen werden de afgesproken economische hervormingen volledig of op tijd doorgevoerd.
In vier landen - Ivoorkust, Jamaica, Thailand en Turkije - was volgens de bank niettemin sprake van aanzienlijk succes.
In vier andere landen - Kenia, Pakistan, Filippijnen en Senegal - waren de resultaten slechts gedeeltelijk bevredigend.
In de twee overige landen die werden onderzocht - Bolivia en Guyana - was sprake van grote moeilijkheden en feitelijke mislukking.
De Wereldbank stelt vast dat men veel te hoge verwachting heeft gehad van de tijd die nodig is om hervormingen door te voeren.
In een aantal gevallen keurde de bank de programma's goed en ging ze tot financiering over, nog voordat een land de beloofde hervormingen had doorgevoerd. Het resultaat was dat geld werd overgemaakt op beloftes, maar dat er niets gebeurde.
In de toekomst zal meer gelet worden op de politieke wil van landen zelf om hervormingen door te voeren en zal pas tot financiering worden besloten als programma's in een land zijn gestart. Maar, waarschuwt de Wereldbank, ,,structureleaanpassingsleningen zijn geen panacee''.

Het afgelopen begrotingsjaar keurde de Wereldbank leningen goed ter waarde van 14,2 miljard dollar. De bank maakte 11,4 miljard dollar over voor projekten en programma's in ontwikkelingslanden, 37 procent meer dan in 1986. en ontving 11.6 miljard dollar aan rente en aflossingen.
IDA, het ,,loket'' voor zachte leningen ten behoeve van de armste landen, zegde 3.5 miljard dollar toe en maakte 3,1 miljard dollar over.
De Wereldbank leende op de internationale kapitaalmarkten 9,3 miljard dollar in verschillende valuta, waaronder ter waarde van 552,1 miljoen dollar in guldens (zes procent van de kapitaalmarktleningen)
De gemiddelde rentekosten bedroegen 5,9 procent. De Wereldbank kon de rente die het de ontwikkelingslanden berekent, verlagen tot 7,76 procent.
In het afgelopen begrotingsjaar boekte de bank een nettowinst van 1,1 miljard dollar, tegen 1,2 miljard dollar het vorig jaar. Deze winst gaat naar de reserves en naar IDA.
Nederlandse bedrijven en adviesbureaus ontvingen het afgelopen jaar van de Wereldbank en IDA samen orders ter waarde van 170 miljoen dollar. Dit is 1,8 procent van alle buitenlandse aanbestedingen van de Wereldbank.
Dit percentage is lager dan de Nederlandse bijdrage aan IDA (3,3 procent) of in het aandelenkapitaal van de Wereldbank (2,46 procent).

AKKOORD OVER BESCHERMING OZONLAAG TEGEN AANTASTING DOOR CFK'S

Op een internationale conferentie van experts, die van 7 - 15 sept. onder auspiciën van het VN-milieuprogramma in Montreal is gehouden, is overeenstemming bereikt over maatregelen, die aantasting van de ozonlaag in de stratosfeer door CFK's (chloorfluorkoolwaterstoffen) moeten voorkomen.
Aan de conferentie werd deelgenomen door afgevaardigden uit 43 landen. De bereikte overeenkomst - het Protocol van Montreal - werd ondertekend namens 24 van de deelnemende landen.
CFK's worden onder andere gebruikt in koelvloeistof, spuitbussen, als blaasmiddel voor schuimplastic en als oplosmiddel.
Door aantasing van de ozonlaag verliest de aarde haar bescherming tegen ultraviolette zonnestralen, die onder andere huidkanker veroorzaken en het ecologische evenwicht aantasten.
Volgens het nu gesloten verdrag moet

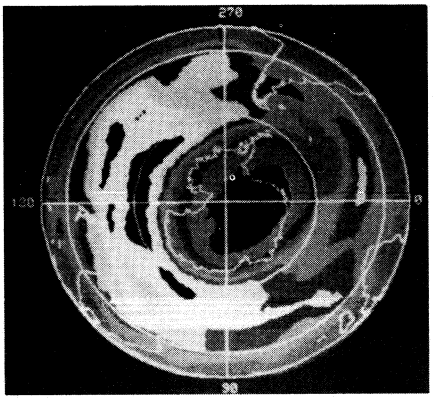

Wetenschappelijke onderzoekers hebben op verschillende plaatsen boven de aarde de aanwezigheid vastgesteld van gaten in de ozonlaag, waarvan één boven Antarctica, zo groot als de VS.

Hierboven een satellietfoto van het gat boven Antarctica – de donkere vlek in het midden van de opname.

tot 1990 de produktie van CFK's worden bevroren op het niveau van 1986, om vervolgens in de periode tot eind 1999 te worden verminderd met 50 procent.
Het verdrag zal pas van kracht worden als het is geratificeerd door minstens 11 landen die goed zijn voor minstens tweederde van de wereldconsumptie van CFK's.

De ratificatie was een van de onderwerpen die voor onenigheid onder de afgevaardigden zorgden.
De VS wilde dat het verdrag pas van kracht zou worden als landen die verantwoordelijk zijn voor 90 procent van de produktie het document geratificeerd zouden hebben.
Volgens de voorzitter van de conferentie, Winfried Lang uit Oostenrijk, was het ,,een teken van vooruitgang" dat in het uiteindelijke document sprake is van consumptie in plaats van produktie van CFK's. ,,Daardoor lijkt het verdrag minder op een kartel van producentenlanden, en wordt het voor ontwikkelingslanden mogelijk het te tekenen", aldus de voorzitter.

Sommige Derde wereldlanden hadden aangevoerd dat beperking van de produktie van CFK's de industriële ontwikkeling van hun land zou aantasten. De Sowjet-Unie had vooral moeite met de clausule, dat de produktie van 1986 als referentieniveau zal worden gebruikt. Voor socialistische planeconomieën is het onmogelijk zich hieraan te houden, aldus de Sowjet-delegatie, omdat zij werken met vijfjaren plannen. Voor hen zou 1990 een beter basisjaar zijn.
Uiteindelijk is een compromis gevonden door voor communistische landen met een gecentraliseerde lange termijn planning, een ander tijdschema op te stellen. Ook is het de Sowjet-Unie toegestaan CFK-fabrieken die al zijn gepland ook daadwerkelijk te bouwen.
Een ander struikelblok was dat de Europese Gemeenschap het verdrag als één blok wilde tekenen.
De Verenigde Staten hadden hiertegen bezwaar, omdat zij vreesden dat daardoor Europese chemische bedrijven hun produktie zouden kunnen opvoeren. Lang niet alle EG-landen hebben namelijk een CFK-industrie. De landen die de chemicaliën wel produceren zouden dan kunnen profiteren van het niet volgemaakte quotum van niet-producerende landen.

Binnen de EG zijn het Groot-Brittannië, Frankrijk, Griekenland, Italië, Nederland, Spanje en West-Duitsland die CFK's produceren.
Per jaar wordt voor twee miljard dollar aan CFK's geproduceerd in de wereld.
De VS en de EG zijn goed voor 75 procent van de wereldproduktie, de Sowjet-Unie en Japan produceren 20 procent.
De VS en de EG consumeren 27 procent van alle CFK's ter wereld, terwijl Japan 11 procent afneemt en Canada en de Scandinavische landen samen 2,5 procent consumeren.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

TROONREDE EN BEGROTING 1988. REACTIES

Op pag. 613/1 e.v. - 1987 is verslag uitgebracht van de beleidsvoornemens van het kabinet-Lubbers voor 1988, zoals die zijn neergelegd in de troonrede en in de begroting voor het jaar 1988.
Hierna volgen een beeld van de reacties van politici hierop en een keuze uit perscommentaren.

Reacties politieke partijen

De regeringspartijen CDA en VVD tonen zich tevreden over het in miljoennota en troonrede aangekondigde beleid voor 1988. De CDA-fractie in de Tweede Kamer is van oordeel, dat het kabinet op allerlei terreinen ,,gestaag vorderingen" maakt. De VVD-fractie waardeert vooral positief, dat het ,,economische herstelbeleid" zich voortzet.
De oppositie is van oordeel, dat het kabinet een te optimistisch beeld schetst en te weinig doet aan bestrijding van de werkloosheid.
PvdA-fractieleider Kok verwijt het kabinet een onterechte ,.juichtoon". Volgens Kok ,,mist de zelfgenoegzame conclusie van het kabinet dat het economisch herstelbeleid aanslaat iedere grond".
Hij signaleert een geringe groei van het nationaal inkomen, stagnerende investeringen en een afnemende groei van de werkgelegenheid. Kok is van oordeel dat het kabinet te weinig actief is bij het bestrijden van de werkloosheid. ,,Boekhouden neemt de plaats in van beleid", zegt hij in zijn reactie.
De regeringsfracties CDA en VVD vinden dat het kabinet zich voldoende inspant om de werkgelegenheid te bevorderen. CDA-fractieleider De Vries constateert dat met een totaal van 1 miljard aan werkgelegenheidsplannen meer geld wordt uitgetrokken dan in het regeerakkoord was aangekondigd.
De VVD meent dat loonkostenmatiging ,,nog steeds het meest doeltreffende middel is om de werkloosheid te verlagen."
Beide fracties roepen de sociale partners op zich bij de loononderhandelingen voor volgend jaar te matigen.
CDA en VVD onderschrijven de voorstellen tot belastingverlaging. De VVD is zonder meer van mening dat belastingverlaging na 1987 moet worden voortgezet.
Het CDA is aarzelend of de economische groei in de tweede helft van deze kabinetsperiode zo gunstig is dat ,,omvangrijke" bedragen voor belastingverlaging vrijkomen.
Van de oppositiepartijen onderschrijft D'66 de belastingverlaging en voert de PvdA een pleidooi voor verlaging van de premies. Deze aanpak biedt volgens fractieleider Kok meer effect om de kansen op werk voor met name de laagstgeschoolden te stimuleren.
De PvdA wijst de gedeeltelijke verlaging van het minimumjeugdloon en van de minimumuitkeringen voor jongeren van de hand.
De oppositie pleit voor een verlaging van de arbeidskosten door de werkgeverspremies te verminderen. Zij wil daarvoor een deel van de gelden voor investeringspremies ten behoeve van het bedrijfsleven (WIR) benutten.
De regeringsfracties komen op beperkte onderdelen van het beleid met alternatieven.
Het CDA wijst de aangekondigde bezuiniging op gezinszorg korter dan drie maanden van de hand en komt met een eigen voorstel, terwijl de VVD op dit terrein alternatieven overweegt.
Als alternatief kondigt het CDA verhoging van de eigen bijdragen aan, een korting op het budget van de instellingen voor gezinszorg en beperking van de regelgeving in die sector.
Het CDA stemt nog niet in met het voorstel van minister Deetman te korten op de studiekosten voor 17-jarigen. Volgens de grootste regeringsfractie wordt deze korting niet goedgemaakt door de verhoging van de kinderbijslag.
De VVD is verder aarzelend over een verschuiving van 100 miljoen in de financiering van de gezondheidszorg.
De PvdA-fractie wijst de verschillende bezuinigingsvoorstellen op het terrein van de gezondheidszorg als ook de beperking van de huursubsidie categorisch af.
Fractieleider Kok becijfert dat de aangekondigde verlaging van de huursubsidie neerkomt op een achteruitgang voor 775.000 huishoudens. waarvan 425.000 op minimumniveau.
Hij constateert dat de bezuinigingen op het ziekenfondspakket de laagstbetaalden twee keer zoveel kosten als wat ze aan belastingverlaging krijgen. De oppositieleider betitelt dat als .,een vorm van herverdelen van beneden naar boven"
D'66 wijst zowel de bezuinigingen op de gezinszorg, de herstellingsoorden als het onderwijsvoorrangsbeleid af.
Ernstige vraagtekens zet de fractie bij verlaging van de huursubsidie.
Ontevreden zijn de Democraten over de verminderde financiëleinspanningen op milieuge-

bied. Van Mierlo kritiseert daarbij het uitblijven van concrete maatregelen om de zuivering van de onderwaterbodems aan te pakken.

De SGP-fractie beoordeelt de regeringsplannen als .,beleid zonder fundament" omdat een goddelijke inspiratie ontbreekt. Concreet verlangt de SGP-fractie meer geld voor de bestrijding van criminaliteit. vraagt zij meer aandacht voor overheidsinvesteringen en roept zij op tot een bezinning over de ontwikkelingen op het terrein van de medische ethiek
Kamerlid Schutte (GPV) toont zich bezorgd over het gemak waarmee de regering oordeelt over de sociale gevolgen van het ombuigingsbeleid. Zo wijst hij de maatregel af om het minimumloon voor 23-jarigen te verlagen.
Volgens Schutte is deze maatregel strijdig met het streven mensen van deze leeftijd in de gelegenheid te stellen zelfstandig een gezin te onderhouden.
De GPV-er toont waardering voor de regeringsplannen de economische structuur aan te pakken, al is deze zijns inziens te veel geconcentreerd op de Randstad
..Een misser" is volgens Schutte het achterwege blijven van concrete maatregelen ter bestrijding van de verzuring van het milieu.
Kamerlid Leerling (RPF) is gematigd positief over de kabinetsplannen voor volgend jaar. Zo is hij tevreden over de aangekondigde sanering van de vervuilde waterbodems, maar mist het Kamerlid voldoende aandacht voor bestrijding van de filevorming op de wegen in de Randstad. Twijfel heeft Leerling over het niveau waarmee de defensieuitgaven zullen stijgen.
PPR-fractieleider mevrouw Beckers-de Bruijn vindt dat ,,deze regering optreedt als schild voor de rijken". Zij acht het ,,eentonig,selectief en bedriegelijk". dat de regering in de Troonrede de bezuinigingen op een reeks terreinen (waaronder gezinszorg, onderwijs, huursubsidie) niet noemt, maar de bevolking tegelijk wel om solidariteit, tolerantie en verantwoordelijkheid vraagt.

Kamerlid mevrouw Van Es (PSP) stelt het kabinet volledig verantwoordelijk voor ,,de gevoelens van bedreiging, vervreemding en onzekerheid" die het zelf in de Troonrede signaleert. Zij kritiseert het ,,brutale en optimistische toontje" van de Miljoenennota en noemt het ,,bedreigend" dat de regering handhaving van koopkracht belooft en tegelijk bezuinigingen op huursubsidie en het ziekenfondspakket wil treffen.

Perscommentaren

Hierna volgen citaten uit hoofdartikelen in een aantal Nederlandse dagbladen n.a.v. de troonrede en de begroting voor 1988.

DE TELEGRAAF
De nuchtere opsomming van het voorgenomen regeringsbeleid in de Troonrede begon dit jaar niet met de sociaal-economische problemen. maar met de aankondiging dat nieuwe impulsen zullen worden gegeven aan de rechtshandhaving en de bescherming van de samenleving tegen criminaliteit.
Hoe bitter noodzakelijk die extra aandacht is wordt juist in deze dagen tragisch geïllustreerd door de ontvoering van de heer Heijn. Terecht worden door het kabinet justitie en politie bij de voor 1988 voorgestelde forse bezuinigingen ontzien.
Het kabinet kan met tevredenheid constateren dat het zeer moeilijke jaar 1987, dat werd gekenmerkt door een dramatische daling van de aardgasinkomsten, zonder al te veel kleerscheuren wordt gepasseerd.

Het pessimisme van een jaar geleden heeft plaatsgemaakt voor wat meer optimisme, al blijft de daling van de werkloosheid tegenvallen. Bij de - terechte - voortzetting van het economische saneringsbeleid blijft het intussen gaan om kleine stappen in de goede richting.
Bescheiden is ook de verlaging van de loon- en inkomstenbelasting Te bescheiden. zoals blijkt uit het gelijk blijven van de totale belastingdruk.
Verd re belastingverlaging blijft noodzakelijk en zou door het kabinet als doelstelling hoger in het vaandel moeten worden geschreven dan thans het geval is.

ALGEMEEN DAGBLAD
De toonzetting van Troonrede en Miljoenennota is overwegend positief en in veel opzichten is het kabinet ook op de goede weg.
Onvoldoende is en blijft echter het resultaat van de bestrijding van de werkloosheid. De oorspronkelijke doelstelling om het aantal werklozen met vijftigduizend per jaar terug te dringen wordt iiuch in 1987 noch in 1988 gehaald. Volgend jaar zal de werkloosheid vermoedelijk slechts met 25,000 dalen.
Wanneer het kabinet niettemin stelt dat het mogelijk moet zijn de werkloosheid in 1990 tot 500.000 te verminderen moet helaas worden geconstateerd dat deze prognose veel te optimistisch is. Op dit terrein zal een grotere creativiteit moeten worden ontwikkeld. zowel bij de overheid als bij het bedrijfsleven.

NRC/HANDELSBLAD
De Miljoenennota maakt duidelijk dat het kabinet nog steeds worstelt met het vertrouwde dilemma tussen enerzijds het stimuleren van de economische groei en werkgelegenheid op korte termijn en anderzijds de sanering van de collectieve sector, vooral tot uiting komend in beperking van het financieringstekort. Beide zijn nodig, maar ze hebben op korte termijn een negatieve invloed op elkaar. De vraag is dan ook welke van de twee de resultante moet zijn van de ander.
De keuze die het kabinet gemaakt heeft, lijkt uit te vallen in het voordeel van de beperking van het financieringstekort. Een begrijpelijke keus omdat het tekort van 1987 op 1988 nog altijd blijft stijgen. Maar ook een keus die voorbijgaat aan de CPB-ramingen die zeggen dat het ook bij een tijdelijk iets hoger tekort in 1988, bijvoorbeeld 7,5 procent, mogelijk zou zijn de voorgenomen tekortreductie naar 5,25 procent in 1990 te halen. Het kabinet heeft de neiging de werkloosheidsdoelstelling als nevengeschikt, zelfs als ondergeschikt te beschouwen aan beperking van financieringsrekort en lastendruk. Dat leverde terecht een reprimande van de Raad van State op.
Een beperkt groeibevorderend beleid heeft als prijs een lagere economische groei dan in vergelijkbare industrielanden en een nauwelijks toenemende werkgelegenheid. Dat is een zorgwekkende ontwikkeling.
Het kabinet stelt zich nu eenmaal ook als hoofddoel om de werkloosheid in 1990 met 200.000 teverminderen. Een van de belangrijkste doelstellingen van de economische politiek, het streven naar volledige werkgelegenheid, blijft gevaarlijk onder druk staan.

TROUW
De kern van het kabinetsbeleid laat zich samenvatten in de leus: minder overheid. meer markt. Zulk beleid past in het liberale denken, waarin de markt en het marktmechanisme zo ongeveer tot maat van alle dingen zijn verheven. Lezen we de toelichting op de begroting van de liberale vice-premier De Korte erop na. dan blijken die woorden zelfs poëtische gevoelens bij hem op te roepen.
Maar ook in het christen-democratische denken is de markt een belangrijker rol gaan spelen, in die filosofie heet het dat de overheid een stapje terug moet doen, teneinde allerlei samenlevingsverbanden meer kansen te geven. ,,Naar een verantwoordelijke samenleving", heet het dan. Op zichzelf is het een goed beleid, zeker als we bedenken dat burgers hun verantwoordelijkheid al te gemakkelijk op de overheid zijn gaan afschuiven. Het probleem is echter dat deze heroriëntering op hernieuwde of zelfs nieuwe verbanden zich moeilijk laat organiseren. Als minister Brinkman besluit de herstellingsoorden af te schaffen. betekent dat nog niet dat er een verband klaar staat om die patiënten op te vangen.
Minder overheid betekent zodoende gewoon meer markt. een honorering dus van de liberale filosofie. Op zichzelf is dat geen schande. We dienen echter wel te bedenken, dat het bij uitstek de sterken zijn, die zich op de markt het beste kunnen handhaven. Vergissen we ons niet, dan draagt deze begroting de onmiskenbare sporen van dit liberale denken.
De grote meerderheid van de bevolking heeft weinig reden tot klagen. Een minderheid dreigt echter in de knel te komen. Het zou mooi zijn als de verantwoordelijke samenleving van het CDA dit probleem zou kunnen opvangen. Maar zolang dat niet het geval is (en daar moeten we ernstig rekening mee houden) overheersen de wetten van de markt en dat terwijl we toch mogen aannemen, dat er voor een christen-democraat belangrijker zaken zijn, dan de markt met zijn onmiskenbare egoïstische onderstroom.

HET PAROOL
In het binnenkort te houden overleg tussen overheid, werkgevers en werknemers zal juist ook vanwege de problematiek van de langdurig werklozen diepgaand besproken moeten worden hoe de werkgelegenheidsgroei in met name de bedrijven verhoogd kan worden. Alle denkbare maatregelen moeten de kans krijgen op een serieuze beoordeling. Als men desondanks weinig mogelijkheden ziet om op korte termijn de werkgelegenheid substantieel uit te breiden, dan zal men zich de vraag moeten stellen of er niet een drastische keer in het arbeidsmarktbeleid moet komen. Of niet de hoofdmoot van het geld en de aandacht op de groep langdurig werklozen gericht moet worden. Want we mogen het als maatschappij niet toestaan dat de groep langdurig werklozen (en hun kinderen) een verloren generatie wordt. Juist hier heeft het kabinet bij de presentatie van het beleid voor 1988 de kans gemist de aanzet te geven voor de beantwoording van een aantal wezenlijke beleidsvragen.

DE VOLKSKRANT
De regering schermt met een belastingverlaging die ook de lagere inkomens ten goede moet komen. Maar achter de rug van de lager betaalden worden voorzieningen afgebroken waarop juist zij zijn aangewezen. Behoud van de koopkracht van de bovenlaag wordt betaald door de onderlaag - een schaamteloze herverdeling van arm naar rijk onder het mom van de zorgzame samenleving. Er behoort geen ruimte te zijn voor een lastenverlichting die voor de een verre van voldoende is om hogere woonlasten en de duurdere gezondheidszorg te betalen en voor de ander een royaler buitenlandse vakantie betekent.
Het kabinet spreidt een merkwaardige zorgeloosheid ten toon door nu al te zinspelen op verdere verlaging van de belasting na 1988. Zorgeloos omdat de economische vooruitzichten bedenkelijk zijn. Daarbij komt dat de op het oog forse bezuinigingen van zeven miljard gulden bij nadere beschouwing aanmerkelijk minder hard blijken te zijn. Voor een belangrijk deel zijn het eenmalige bezuinigingen, zodat volgend najaar ongetwijfeld opnieuw extra snoeiwerk aan de orde zal zijn.
Zonder extra uitgaven, die het financieringstekort verder verhogen, is een beleid mogelijk dat wèl meer werkgelegenheid oplevert. De anderhalf miljard gulden belastingverlaging kan beter worden gebruikt om de lastenverzwaring voor de minima terug te draaien. Daarnaast is het dringend nodig de overheidsinvesteringen, met name in de infrastructuur en het milieu. op te vijzelen. Temeer omdat dit een impuls geeft aan de werkgelegenheid en de economische groei in eigen land.

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF 1 OKT

HET VRIJE VOLK
De beheersbaarheid van de kosten van de collectieve sector is een probleem voor alle politieke groeperingen. Ook een progressief kabinet zou voor de taak staan het financieringstekort gestaag, en in overtuigende mate, terug te brengen.
Daarbinnen mogen marges smal zijn; ze zijn niet dichtgeslibd. Op het gebied van de werkloosheidsbestrijding laat het kabinet het volledig afweten. De eigen taakstelling (min 50.000 werklozen per jaar - Lubbers zelf decreteerde het een jaar geleden) heet thans 'richtsnoer voor handelen'.
Het kabinet haalt de helft nog niet en de premier haalt ongeïnspireerd de schouders op en zegt: ,,Meer kunnen wij niet doen''. In een land waar nu al zes jaar in aanzienlijke omvang loonmatiging wordt betracht, durft de minister-president zich af te vragen of ,,defakkel van de werkloosheidsbestrijding in de maatschappij wel voldoende brandend wordt gehouden''. Een valse politieke noot, waarmee Lubbers slechts een - op zichzelf ongewenste - extra loonstijging over zich afroept.

Progressief Nederland heeft door schade en schande moeten leren dat regeringen slechts in zeer beperkte mate nieuwe werkgelegenheid kunnen maken. Maar op het terrein van de werkloosheidsbestrijding (herverdeling van arbeid) kan een kabinet veel meer en doet Lubbers heel weinig.
Ook het zesde jaar van het kabinet Lubbers wordt voor de meeste mensen doorbijten.

DE WAARHEID
Het werkelijke doel van het kabinet is niet verlaging van de werkloosheid maar de herleving van het kapitalisme. ,,In deze jaren is de vraag aan de orde, hoe de samenleving zich verder moet ontwikkelen'', zegt de troonrede niet ten onrechte. Het toekomstbeeld van de regering komt, ondubbelzinniger dan vorig jaar, scherp uit de begroting naar voren.

Rechtshandhaving is eerste doel van het beleid geworden. Deze meer controlerende staat trekt zich tegelijkertijd terug uit de collectieve voorzieningen. De tirade tegen de zogenaamde open einde regelingen vormt de voorbode van een dramatische verdere ontmanteling van de verzorgingsstaat.

Zowel door de Raad van State als eerder door premier Lubbers is geconstateerd, dat de weerstand tegen het beleid toeneemt. Dat kan leiden tot het onderuit halen van de regering. Voorwaarde daartoe is. dat de oppositie een heldere positie kiest tegenover de ideologie van het kabinet. Zij moet de moed hebben de eigen doelen overeind te houden en te verbinden met de gerechtvaardigde woede over het regeringsbeleid.

OOST-EUROPA

POLEN

POOLSE BUITENLANDSE POLITIEK. BETREKKINGEN MET DE SOWJET-UNIE

Ruim drie maanden na het uitroepen van de staat van beleg (dec. 1981) reisde de Poolse partijleider, generaal Wojciech Jaruzelski, naar Moskou waar hij op 1 en 2 maart 1982 besprekingen voerde met president Leonid Brezjnew, met premier Nikolaj Tichonow en met andere Sowjet-politici. Tijdens een diner op 1 maart ter ere van de Poolse delegatie betuigde president Brezjnew steun aan de politieke koers van Jaruzelski en verklaarde hij dat uit de bittere lessen van het gebeurde lering moest worden getrokken. Volgens een melding van het Sowjet-persbureau *Tass* hadden Brezjnew en Jaruzelski een tweede ontmoeting op 2 maart, tijdens welke gesproken werd over economische samenwerking en over versterking van de banden tussen de PVAP en de CPSU. Jaruzelski had die dag eveneens een onderhoud met premier Tichonow over de Sowjet-Poolse samenwerking.

Op 16 aug. 1982 reisde Wojciech Jaruzelski naar de Sowjet-Unie voor besprekingen met president Brezjnew in diens buitenverblijf op de Krim. De besprekingen vonden plaats binnen het kader van de traditionele zomerontmoetingen die de Sowjet-leider sinds 1973 placht te houden met de afzonderlijke partijleiders van de Oosteuropese landen.
Van 21-23 dec. 1982 verbleef Jaruzelski in Moskou om er de festiviteiten bij te wonen ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Sowjet-Unie.
Op 23 december had hij een ontmoeting met Joeri Andropow, de op 12 nov. 1982 tot opvolger van wijlen Leonid Brezjnew gekozen secretaris-generaal van de CPSU. *Tass* meldde later dat Andropow een uitnodiging had geaccepteerd om in de loop van 1983 een bezoek aan Polen te brengen.

De Poolse leider generaal Jaruzelski arriveerde op 4 mei 1984 in Moskou voor een werkbezoek van twee dagen en sprak er onder meer met Sowjet-partijleider Konstantin Tsjernenko, de opvolger van de op 9 febr. 1984 overleden Joeri Andropow. Tijdens dit bezoek werd een overeenkomst getekend op het gebied van economische, wetenschappelijke en technische samenwerking tussen beide landen voor de eerstvolgende 15 jaar.

Jaruzelski reisde op 21 april 1987 naar Moskou voor een kort bezoek ter gelegenheid van de herdenking van het Sowjet-Poolse vriendschapsverdrag van 1945. De Poolse partijleider en zijn Sowjet-collega Michail Gorbatsjow tekenden die dag een verklaring betreffende samenwerking tussen beide landen op het gebied van ideologie, wetenschap en cultuur. In de verklaring werd vastgelegd dat er in de Pools-Russische geschiedenis ,,geen witte plekken'' mochten bestaan. ,,Alle episoden inclusief de dramatische, moeten duidelijk en objectief worden geïnterpreteerd'', aldus de verklaring.

De Poolse partijleider Wojciech Jaruzelski (l.) wordt op 2 maart 1982 in het Kremlin begroet door zijn Sowjet-collega Leonid Brezjnew.

Aan dramatische episoden en witte plekken bestaat in de Russisch-Poolse geschiedenis geen gebrek. Eeuwenlang zijn de twee landen oorlogvoerende buren geweest, tot drie keer toe is Rusland betrokken gcwccst bij een opdeling van Polen en de hele vorige eeuw is het oostelijk deel van het huidige Polen door de tsaren onderdrukt geweest. Er zijn perioden geweest waarin zelfs het noemen van het woord Polen strafbaar was en waarin de Polen onderworpen waren aan een intensieve russificatie. De Russische revolutie van 1917 en de Poolse onafhankelijkheid van 1918 werden gevolgd door een oorlog van Polen tegen de jonge Sowjet-Unie. Gorbatsjow maakte in een tafelrede op 21 april dan ook melding van een ,,grimmige erfenis'' die de huidige leiders is nagelaten door ,,de heersende klassen van wre-revolutionair Rusland en bourgeois-Polen''.
Bijzonder gevoelige punten zijn echter ook nog

Na het ondertekenen van een samenwerkingsverdrag tussen Polen en de Sowjet-Unie (4 mei 1984) overhandigen de Poolse partijleider W. Jaruzelski (l.) en Sowjet-partijleider K. Tsjernenko elkaar de bijbehorende documenten.

steeds de samenwerking tussen Stalin en Hitler bij de vierde opdeling van Polen in 1939 en de massanioord op Poolse officieren in Katyn, die volgens de meeste serieuze Westerse historici (en veel Polen) door de Russen is gepleegd maar volgens de officiële Sowjet- en Poolse geschiedschrijving het werk was van de Duitsers. Een ,.witte plek" is verder de liquidatie van de hele top van de Poolse communistische partij door Stalin in de jaren dertig.

Ter gelegenheid van Jaruzelski's bezoek aan Moskou had het persbureau *Tass* zich op *21* april instemmend uitgelaten over de ontwikkelingen van de laatste jaren in Polen. Jaruzelski uitte van zijn kant in krachtige bewoordingen zijn solidariteit met het beleid van zijn Sowjet-collega Gorbatsjow.

Betrekkingen met de DDR

De Oostduitse partijleider en president Erich Honecker bracht van 16-18 aug. 1983 een ,,vriendschapsbezoek'' aan Polen.
In het *NRC/H'blad* (13 aug. 1983) belichtte Peter Michielsen de achtergronden van de gespannen betrekkingen tussen de beide landen onder meer als volgt:

Honecker wordt de hoogste bezoeker uit de socialistische w-ereld aan Polen sinds ,.de tijd van de stormen en complicaties", zoals de opkomst en onderdrukking van Solidariteit in het huidige officiële jargon van Warschau worden genoemd. Die opkomst en de manier waarop de Poolse zusterpartij met de vrije vakbond is omgesprongen zijn de Oostduitse leiders lang een doorn in het oog geweest en hebben aanzienlijk bijgedragen tot de verslechtering van de relaties tussen de twee partijen, landen en zelfs volkeren.
Die verslechtering bereikte een hoogtepunt toen in oktober 1980, zeven weken na de ondertekening van de akkoorden van Gdansk. de DDR een abrupt eind maakte aan het vrije grensverkeer tussen de twee landen.

Sinds 1972 hadden Polen en Oostduitsers geen visum nodig gehad om de grens te passeren. Die vrijheid leidde tot een steeds omvangrijker invasie van kooplustige Polen in het Oostduitse grensgebied, een invasie die minder door burenliefde dan door economische noodzakelijkheid was ingegeven: de gemiddeld zes miljoen Polen die de DDR jaarlijks bezochten kochten er vooral in de grenssteden de winkels leeg, tot ongenoegen van de Oostduitse inwoners

Sinds oktober 1980 moeten Polen die de DDR bezoeken een schriftelijke Oostduitse uitnodiging kunnen tonen. De sluiting van de grens werd aan beide zijden als pijnlijk ervaren. De Oostduitsers verloren een goedkoop vakantiedoel, de Polen de mogelijkheid zaken te kopen die thuis niet meer te krijgen waren. De sluiting van de grens werd niet alleen om economische redenen voltrokken, maar ook uit vrees voor het Poolse virus. In de DDR is het in 1980 herhaaldelijk tot korte, maar weer snel onderdrukte uitingen van een streven naar vakbondsvrijheid gekomen.
De Oostduitse leiders waren in Oost-Europa waarschijnlijk de eersten dit. tot de conclusie kwamen dat Solidariteit een groot gevaar voor de Poolse zusterpartij werd - ze waren in elk geval de eersten die, aanvankelijk achter de schermen maar geleidelijk aan openlijker, de alarmbel luidden. Oost-Berlijn maakte al in augustus en september 1980 duidelijk niet te begrijpen hoe de Poolse leiders met Solidariteit konden onderhandelen. De kritiek op Warschau en natuurlijk vooral op Solidariteit (,.criminele en contrarevolutionaire horden") werd snel vinniger, critici van het Poolse regime in en buiten Polen kregen ruim baan in de Oostduitse pers en het Poolse bewind kreeg steeds vaker het ongevraagde advies .,eindelijk" in het offensief te gaan.

Met de ongerustheid over de Poolse ontwikkeling zat Oost-Berlijn tot op zekere hoogte op één lijn met de eigen bevolking, die in de misère in het buiirland alle aanleiding vond tot bevestiging van oude vooroordelen jegens de oosterburen - net zoals dat overigens omgekeerd gold. Voor veel Oostduitsers is het Poolse drama slechts veroorzaakt door het feit dat .,die Pollacken" nu eenmaal van nature lanterfanters. luilakken, dronkaards en naieve dwarsliggers zijn - vooroordelen die zo krachtig door de Oostduitse media werden aangewakkerd dat de Oostduitse evangelische kerk zelfs een openlijk protest liet horen. Voor de Polen op hun beurt golden en gelden de Oostduitsers als prototyoen van ..der hässliche Deutsche' vol Pruisische kadaverdiscipline en met een bevlekt verleden. Voor menige Pool bestaat de goede Duitser niet - en als hij bestaat, dan in de Bondsrepubliek. Na de afkondiging van de staat van beleg op 13 december 1981 en de schorsing en het latere verbod van Solidariteit verbeterden de betrekkingen niet. Jaruzelski's bezoek aan Oost-Berlijn (29-30 maart 1982, red. KHA) resulteerde in oproepen aan de DDR die in het gemeenschappelijk communiqué niet eens voorkwamen.

De DDR bleef ongerust en maakte daar geen geheim van. Die ongerustheid gold vooral het gigantische prestigeverlies van de Poolse communistische partij, een partij die volgens de Oostduitsers niet alleen krachteloos is maar die ook nu nog de gelederen niet voldoende heeft gezuiverdvan ,,revisionisten" en ,,contra-revolutionairen".

Honecker, die als eerste Oosteuropese leider Polen bezocht sinds de opkomst

De Poolse leider generaal W. Jaruzelski (r.) inspecteert na aankomst in Oost-Berlijn op 29 maart 1982 samen met zijn gastheer E. Honecker een erewacht.

en uitschakeling van Solidariteit, verklaarde op 16 augustus tijdens een tafelrede in Warschau dat de uitroeping van de staat van beleg in dec. 1981 ,,onzeonbeperkte steun'' had. De Poolse partijleider Jaruzelski zei in zijn tafelrede dat zijn regering door het Westen gesteunde pogingen om door middel van Solidariteit het socialisme in Polen te ondermijnen, had weten te verhinderen.
Honecker leidde in Warschau een hoge delegatie, waarvan onder anderen premier Willi Stoph, minister van buitenlandse zaken Oskar Fischer en het met economische zaken belaste lid van het Politburo Günter Mittag deel uitmaakten. Economische samenwerking tussen de DDR en Polen was een van de belangrijkste thema's tijdens het bezoek, Het was verder bedoeld om duidelijk te maken dat het Polen van Jaruzelski in Oost-Europa ,,weer een betrouwbare politieke partner is geworden'', zoals het Poolse blad Zycie Warszawy op 16 augustus schreef.
Op 16 nov. 1984 bracht Jaruzelski een bezoek aan Oost-Duitsland, waar hij met partijleider Honecker onder meer sprak over de ontwikkelingen op het gebied van de bilaterale betrekkingen. Voor het bezoek aan Honecker aan Warschau in dec. 1985 (zie pag. 491/3-1986).

Oud-bondskanselier Willy Brandt in Polen

De Westduitse SPD-leider en oud-bondskanselier Willy Brandt bracht van 6-9 dec. 1985 een bezoek aan Polen ter gelegenheid van de 15de verjaardag van het verdrag ter normalisering van de Westduits-Poolse betrekkingen. Brandt sprak tijdens zijn bezoek twee keer met partijleider Jaruzelski en bracht daarbij de kwestie van de mensenrechten ter sprake. Tevens sprak hij met een aantal kritische katholieke intellectuelen, onder wie twee oud-functionarissen van Solidariteit. Hij wisselde ook van gedachten met kardinaal Jozef Glemp, de primaat van Polen. Brandt sloot zijn bezoek af met een oproep aan de Westerse landen de betrekkingen met Polen te verbeteren, ,,Europa heeft Polen nodig en Polen heeft recht op het respect van Europa''.

Jaruzelski bezoekt Italië

Het officiële bezoek dat de Poolse leider generaal Jaruzelski van 12-14 jan. 1987 aan Italië bracht, stuitte op minder weerstanden dan zijn voorafgaande korte bezoeken aan Westerse landen sinds eind 1981.

Nadat in dec. 1981 in Polen de staat van beleg werd afgekondigd, had niet één Westers staatshoofd Jaruzelski nog officieel willen ontvangen. Ook de Amerikaanse president Reagan niet, die in sept. 1985 tijdens het bezoek van de generaal aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York uit diens buurt wenste te blijven.
Het besluit van de Franse president François Mitterrand Jaruzelski op 4 dec. 1985 op het Elysée te ontvangen had zowel binnen als buiten Frankrijk verontwaardigde reacties opgeroepen (zie pag. 260/1 e.v.-1986).

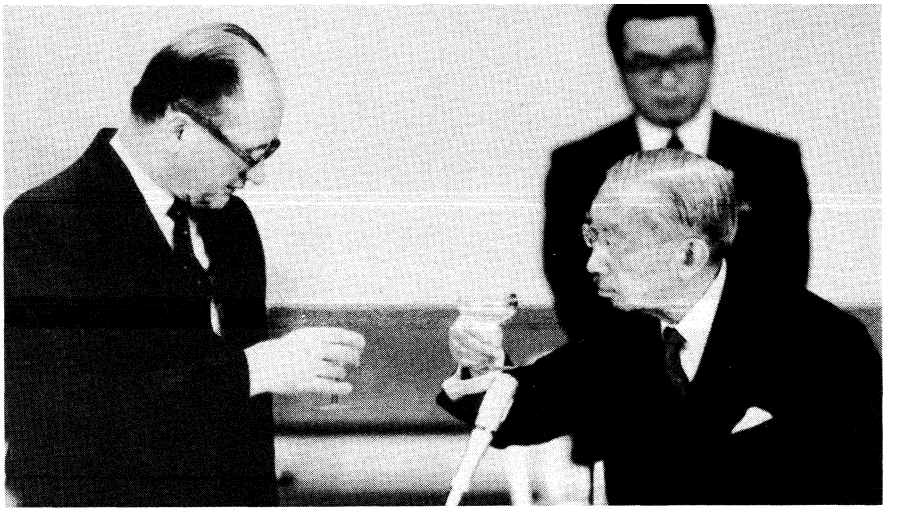

De Poolse partijleider W. Jaruzelski (l.) brengt tijdens een lunch in het keizerlijk paleis in Tokio op 1 juli 1987 een toost uit op keizer Hirohito.

Op de eerste dag van zijn bezoek werd Jaruzelski ontvangen door president Francesco Cossiga en voerde hij besprekingen met premier Bettino Craxi en minister van buitenlandse zaken Giulio Andreotti.
Een dag later bezocht de Poolse leider het Vaticaan waar hij een ongeveer 70 minuten durend gesprek onder vier ogen had met paus Johannes Paulus II, die bij voorbaat al had gesproken over een ,,historisch bezoek''. Gedurende de rest van die dag voerde Jaruzelski besprekingen met topmensen uit de Italiaanse financieel-economische wereld, onder wie Giovanni Agnelli, topman van Fiat.
Op 14 januari had Jaruzelski een ontmoeting met enkele Italiaanse vakbondsleiders, die uitliep op een ,,stormachtige discussie'' over burgerlijke vrijheden. Tijdens een persconferentie later die dag maakte de generaal duidelijk vooral naar Italië te zijn gekomen om zaken te doen. Hij zei verheugd te zijn over het aanbod van Fiat betreffende de modernisering van de Poolse auto-industrie en over de belangstelling van de kant van het Italiaanse midden- en kleinbedrijf voor investeringen in zijn land. Hij sprak de hoop uit dat zijn bezoek aan Rome model zou staan voor de betrekkingen tussen Polen en andere Westerse landen.

Jaruzelski in Japan

Jaruzelski arriveerde op 28 juni in Japan voor een vijfdaags officieel bezoek aan dat land. In de besprekingen die hij er voerde met de Japanse premier Yasuhiro Nakasone stonden internationale vraagstukken en bilaterale kwesties centraal. Beide politici spraken zich uit voor een versteviging van de culturele betrekkingen en kwamen onder meer overeen in Warschau een Japans informatiecentrum op te richten.

In een gesprek met journalisten op 30 juni verklaarde Jaruzelski spoedig concrete resultaten te verwachten op het gebied van uitbreiding van de economische betrekkingen tussen Warschau en Tokio. Deze betroffen met name de bouw van een autofabriek in Polen door enkele Japanse ondernemingen onder leiding van Daihatsu. Op 1 juli kreeg Jaruzelski van dit Japanse consortium een lening toegezegd van 68,9 miljoen dollar voor de financiering van de bouw van de autofabriek. Premier Nakasone wees Jaruzelski in een laatste onderhoud echter op het feit dat Japan eventuele financiële ondersteuningvan het auto-project zou laten afhangen van het succes van de onderhandelingen met de Club van Parijs over de buitenlandse schuld van Polen. Tijdens zijn verblijf werd Jaruzelski, samen met zijn vrouw Barbara, ook ontvangen door keizer Hirohito en kroonprins Akihito.
(Vor.ber.op pag. 348/3 e.v., 379/3 e.v., 409/1 e.v., 445/3 e.v., 474/1 e.v., 507/3 e.v., 549/3 e.v. en 584/3 e.v.).
(*NRC/H'blad,* Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, The Times, Financial Times, KCA, Wereldwijzer, *AdG*).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MACHTSSTRIJD OP FIJI

Sinds de verkiezingen van april 1987 is Fiji (voorheen aangeduid als Fidji) verwikkeld in een politieke crisis waarbij zijn multiraciale samenleving op het spel staat. Fiji is een archipel in het zuidwesten van de Pacific die bestaat uit ca. 300 eilanden, eilandjes en atollen. De ca. 714.000 bewoners van Fiji kunnen worden verdeeld in 330.000 autochtone Melanesische Fijiërs (46,2%), 347.000 etnische Indiërs (48,6%, afstammelingen van de in de 19de eeuw uit Brits-Indië geïmporteerde .;gastarbeiders")en 37.000 mensen van andere rassen (5,2%).

In die crisis grepen militairen onder leiding van luitenant-kolonel Sitiveni Rabuka tweemaal de macht: op 14 mei en op 25 september. Beide staatsgrepen hadden ten doel te voorkomen dat de Indische meerderheid de politieke macht in handen zou krijgen en zo de oorspronkelijke Melanesische bevolking zou overheersen.

Bij dit streven stuitte Rabuka aanvankelijk op de onwil van de gouverneur-generaal Ratu Sir Penaia Ganilau, de vertegenwoordiger van de Britse vorstin Elizabeth die het formele staatshoofd van Fiji was. Ganilau trachtte zich aan de grondwet van 1970 en aan de spelregels van het Gemenebest te houden. Op 22 september leek een voorlopige oplossing van de crisis in zicht, maar deze bleek niet de instemming van Rabuka te hebben die op 25 september opnieuw de macht overnam. Dit maal negeerde Rabuka het gezag van de gouverneur-generaal, tevens zijn stamhoofd. Op 1 oktober stelde hij de grondwet van 1970 buiten werking en riep hij zichzelf uit tot staatshoofd. Daarmee maakte hij een einde aan de 113 jaar oude band met de Britse monarchie. Op 7 oktober volgde de proclamatie van Fiji tot republiek door kolonel Rabuka.

Regeringsperiode Bavadra

Op 13 april aanvaardde Timoci Bavadra, de leider van de Labour Party, het ambt van premier. Hij stond aan het hoofd van een coalitiekabinet van de multiraciale Labour Party en de door Indiërs gedomineerde National Federation Party dat over 28 van de 52 zetels in het zojuist gekozen parlement beschikte (pag. 257/1). De meerderheid van de leden van dit multiraciale kabinet, nl. 19 bewindslieden, was voor het eerst sinds de onafhankelijkheid van Fiji (10 oktober 1970) afkomstig uit de Indische bevolkingsgroep. De oorspronkelijke bewoners van de archipel, de Melanesische Fijiërs, die tot dan toe de politieke macht in handen hadden, vreesden dat zij nu hun wettelijke verworvenheden zouden verliezen, zoals het in de grondwet gegarandeerde onvervreemdbare recht dat 83% van de landbouwgrond in handen van de Fijiërs moet zijn. Hoewel premier Bavadra, zelf een Fijiër, had aangeduid dat die wettelijke regeling niet zou worden gewijzigd, kwamen autochtone Fijiërs tegen de groeiende invloed van de Indiërs in het geweer. Er vonden demonstraties en protestmarsen plaats om een grondwetswijziging af te dwingen die de politieke macht bij de Fijiërs terug zou brengen. Een groep parlementsleden van de oppositionele Alliance Party weigerde zich te laten beëdigen als parlementslid. In de hoofdstad Suva gingen de kantoren van twee ministeries, waaronder dat van de minister van justitie Jai Ram Reddy. door brandbommen in vlammen op. (Reddy was tevens leider van de National Federation Party). Op het platteland werden wegen versperd. De regering-Bavadra deelde gouverneur-generaal Ratu Sir Penaia Ganilau, de vertegenwoordiger van het staatshoofd koningin Eiizabeth, mee dat deze acties erop gericht waren de regering ten val te brengen. Tegen de voormalige minister van openbare werken, Apisai Tora, werd een gerechtelijke vervolging ingesteld, omdat hij de autochtone Fijiërs tot dergelijke acties zou hebben aangezet.

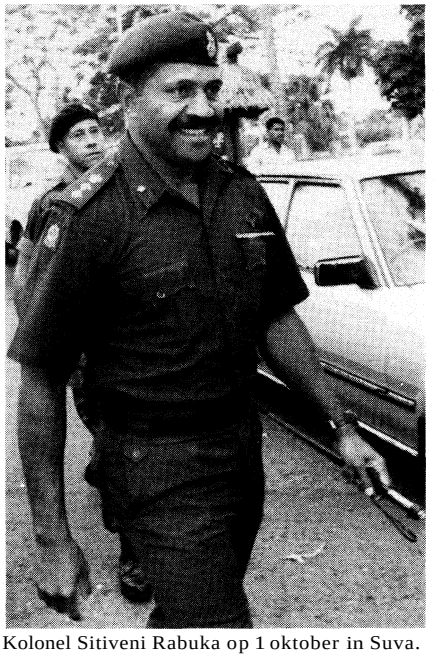

Kolonel Sitiveni Rabuka op 1 oktober in Suva.

Eerste staatsgreep *Rabuka. Gouverneur-generaal* roept noodtoestand uit

Op 14 mei 's morgens stormden tien gewapende soldaten met gasmaskers op het parlementsgebouw in Suva binnen. Hun leider. luitenant-kolonel Sitiveni Rabuka, de op twee na hoogste officier in het leger van Fiji, maakte bekend: ,.Dit is een machtsovername". Premier Timoci Bavadra en zijn 27 kabinetsleden werden gevangen genomen en afgevoerd naar een kazerne vlak buiten de hoofdstad. Onmiddellijk daarop werden het door de regering gefinancierde radiostation National Radio Fiji en het telegraafkantoor door militairen bezet. De staatsgreep verliep zonder bloedvergieten.
Via de staatsradio deelde Rabuka mee dat hij de coup had gepleegd om ,,verdere onrust, bloedvergieten en raciale strijd te voorkomen". De grondwet was buiten werking gesteld. De leiders van het leger, de politie en de rechterlijke macht waren in hun functies geschorst evenals gouverneur-generaal Ratu Sir Penaia Ganilau. Rabuka zou naar eigen zeggen als opperbevelhebber van de strijdkrachten en als waarnemend staatshoofd fungeren tot een overgangsregering was benoemd. Daarna zouden de leden van de afgezette regering worden vrijgelaten. Ook zou een nieuwe grondwet worden opgesteld en zouden verkiezingen worden gehouden, opdat ,,een burgerregering en de democratie" zouden worden hersteld.
Maar op 14 mei 's avonds maakte de gouverneur-generaal via de commerciële radiozender FM 96 bekend dat hij als vertegenwoordiger van het staatshoofd koningin Elizabeth, en ,,in de tijdelijke afwezigheid van (de) ministers van de kroon" de uitvoerende macht had overgenomen. Tevens kondigde hij de noodtoestand af.
De opperbevelhebber van het leger, brigade-generaal Epeli Nailatikau, was tijdens de coup op bezoek in West-Australië. De tweede man, kolonel Jim Sandy, kreeg huisarrest.

Nog op 14 mei bleek dat Rabuka de afkondiging van de noodtoestand door de gouverneur-generaal naast zich had neergelegd en deze onder huisarrest had geplaatst. Hij benoemde ook een 16 leden tellende ministerraad, bestaande uit 13 Melanesische Fijiers,

Weekblad 56ste jaargang No. 2915, pag. 42711-42726

Brigade-generaal Epeli Nailatikau, de opperbevelhebber van Fiji's strijdkrachten, staat de pers te woord in Canberra op 14 mei 's avonds na overleg met de Australische premier Bob Hawke.

twee Indiërs en een persoon van gemengd ras. Rabuka zelf nam de post van regeringsleider en minister van binnenlandse zaken over. De voormalige premier Ratu Sir Kamisese Mara werd minister van buitenlandse zaken; zijn Alliance Party was in de interimregering met 14 leden vertegenwoordigd. o.w. Peter Stinson (economie) en Ahmed Ali (voorlichting).

Op 15 mei, toen de nieuwe ministerraad voor het eerst bijeenkwam. verklaarde Rabuka dat hij de toestand op Fiji volledig onder controle had. Bavadra en zijn kabinetsleden werden naar de ambtswoning van de premier overgebracht en daar onder huisarrest gesteld.
Twee dagbladen, ***Fiji Times*** en ***Fiji Sun.*** die zich kritisch over de coup hadden uitgelaten, kregen tot nader order een verschijningsverbod opgelegd.
Eveneens op 15 mei had Rabuka twee maal een ontmoeting met gouverneur-generaal Ganilau in diens ambtswoning - een maal in gezelschap van Ratu Mara - , maar Ratu Ganilau weigerde naar verluidt de nieuwe regering te beëdigen. Voor het eerst verschenen soldaten met bivakmutsen op in groten getale in de straten van Suva.

Op 16 mei kwam van de kant van de Indische bevolkingsgroep protest op gang tegen de coup en het voornemen van Rabuka de grondwet in het voordeel van de autochtone Fijiërs te wijzigen
In de hoofdstad Suva demonstreerden ca. 2.000 mensen voor de residentie van de premier om trouw te betuigen aan het afgezette bewind. Elders op het hoofdeiland Vita Levu. zoals in Nadi en Lautoka, sloten Indische winkeliers hun zaken. Het Indische personeel op de luchthaven van Nadi staakte.

Dezelfde dag bevestigde Buckingham Palace in Londen dat koningin Elizabeth rechtstreeks contact met de gouverneur-generaal. Ratu Ganilau. had gehad. Zij zou er bij hem op hebben aangedrongen standvastig te blijven tegenover de .,rebellen" op wie een beroep werd gedaan de gekozen regering van Bavadra binnen 90 uur in ere te herstellen. aldus bronnen in Suva (The *Observer* 17-5).

Eveneens op 16 mei hield Rabuka zijn eerste uitgebreide persconferentie. Hij deelde mee dat juristen bezig waren met het opstellen van een nieuwe grondwet ,.die de integriteit van de hele gemeenschap zal garanderen". De machtsovername had plaatsgevonden ,,om Fijisch land en de Fijische levenswijze te beschermen". Het land zou nooit meer een regering krijgen die gedomineerd werd door de Indische gemeenschap. Rabuka verweet de afgezette regering zich te hebben verwijderd van de traditionele bondgenoten. Twee leden van Bavara's kabinet onderhielden nauwe betrekkingen met de Sowjet-Unie en Libië, aldus Rabuka. Hij zegde toe dat politieke tegenstanders niet zouden worden geëxecuteerd of berecht Maar hij voegde daaraan toe dat de vakbonden waren afgeschaft en dat stakingen onwettig waren verklaard waarbij tegen degenen die aanzetten tot ,,onrust en haat" fors zou worden opgetreden

Op 17 mei kreeg gouverneur-generaal Ganilau steun van de elf (geschorste) opperrechters, geleid door Sir Timoci Tuivaga, die de staatsgreep ,,illegaal en ongeldig" verklaarden. Zij kondigden aan hun werk in „overeenstemming met de wet en de ambtseed" te zullen voortzetten.
Dezelfde dag demonstreerden in Suva omstreeks 3.000 mensen, meest Indiërs. tegen de nieuwe machthebbers en vóór een terugkeer naar de democratie. Voor de volgende dag werd een algemene staking aangekondigd. De regering deelde mee dat de banken met ingangvan 18 mei voor onbepaalde tijd zouden worden gesloten. nadat op 14 en 15 mei velen hun tegoeden hadden opgenomen.
's Avonds onderbrak de staatsradio haar programma's om een gemeenschappelijke verklaring aan te kondigen van Rabuka en de gouverneur-generaal. Radio en televisie bleven een uur langer dan normaal in de lucht, maar de aangekondigde verklaring kwam niet.

Op 18 mei duurde de verwarring voort. Er werd melding gemaakt van een krachtmeting tussen de 38-jarige Ra-

Gemaskerde militairen voor het parlementsgebouw in de hoofdstad Suva op 15 mei.

buka en de 69-jarige Gariilau, die behalve gouverneur-generaal ook een van de vier opperstamhoofden in de Fiji-archipel is.
Om 17.00 uur zond radio Fiji een toespraak van Ganilau uit waarin deze o.a. verklaarde: ,,Het regime heeft er nu mee ingestemd dat ik het recht heb het uitvoerend gezag uit te oefenen en (het) verzocht mij dringend aan te blijven als uw gouverneur-generaal (...) Het is constitutioneel onmogelijk voor mij de legitimiteit te erkenen van de raad van ministers die het regime heeft benoemd of de geldigheid te erkennen van enigerlei decreten die het kan uitvaardigen. Ik heb dat heel duidelijk gemaakt aan de leider. (...)
Als Chief Executive heb ik het regime gelast:

- Zijn organisatie te ontmantelen zodra het mogelijk is de openbare orde en een snelle terugkeer naar een parlementair bewind te verzekeren.
- Een vrije pers en radioverbindingen in Fiji te herstellen en elke vorm van censuur op die media, zo die bestaat, op te heffen.
- Alle mensen gedetineerd onder de huidige noodtoestand vrij te laten.
- Al het gewapende personeel naar de kazernes te doen terugkeren voor zover het niet nodig is voor de handhaving van de openbare veiligheid."

Nadat de verklaring van de gouverneur-generaal om 18.00 uur door Radio Fiji was herhaald, zond dit station om 18.30 uur een verklaring van Rabuka uit. Daarin deelde deze mee dat hij op zondagavond - 24 uur eerder - door de gouverneur-generaal was beëdigd als voorzitter van de raad van ministers en dat Ganilau de leden van de raad de volgende morgen (19 mei) zou beëdigen.
In een interview met de BBC later die dag zei Rabuka op de vraag waarom de gouverneur-generaal akkoord was gegaan met zijn beëdiging: ,,Omdat hij gelooft dat zulks in het belang van de stabiliteit en veiligheid van Fiji is. Hoewel hij volhoudt dat het (de coup) een onwettige daad was, meent hij dat wij in staat zullen zijn wet en orde te herstellen en te handhaven."

Gouverneur-generaal ontbindt parlement en kondigt nieuwe verkiezingen aan. Vrijlating Bavadra

Op 19 mei 's morgens deelde gouverneur-generaal Ganilau aan kolonel Rabuka mee dat hij de raad van ministers niet zou beëdigen. Deze weigering van Ganilau werd pas om 14.00 uur door de radio bekendgemaakt.
Intussen hadden zich twee incidenten voorgedaan.

1) Een Indisch lid van het grondpersoneel van het vliegveld Nadi kaapte een Boeing 747 van Air New Zealand tijdens een vlucht van Tokio naar Auckland. Hij eiste o.a. de vrijlating van de leden van de regering Bavadra. Tijdens een tussenlanding op het vliegveld Nadi liet de kaper alle passagiers vrij. Kort daarop werd hij door een bemanningslid overmeesterd en gearresteerd.

Luitenant-kolonel Sitiveni Rabuka in traditionele Fijische kledij tijdens een persconferentie op 16 mei in Suva.

2) Tijdens een door kolonel Rabuka bijeengeroepen vergadering van de Raad van Stamhoofden in het bestuurscentrum van Suva viel een daarbuiten wachtende menigte van zo'n 3.000 mensen een tiental journalisten aan vanwege hun ,,negatieve"berichtgeving. Militairen schoten de journalisten te hulp.

Om 17.30 uur hield gouverneur-generaal Ganilau opnieuw een radiotoespraak. Hij deelde mee dat hij het advies van de hoogste rechter, Sir Timoci Tuivaga, had ingewonnen en had besloten de huidige crisis zo spoedig mogelijk te beëindigen. Ganilau verklaarde de uitvoerende macht te hebben overgenomen. Hij ontbond het parlement en schreef nieuwe verkiezingen uit. Hij stelde voor een raad van adviseurs te benoemen ,,om mij te assisteren tot nieuwe verkiezingen zijn gehouden". ,,Ikheb deze stap genomen, omdat ik ervan overtuigd ben geraakt dat ik niet in staat ben het huidige parlement te herstellen", aldus de gouverneur-generaal. Voorts deelde hij mee dat hij gratie zou verlenen aan ,,degenen die bij de illegale machtsovername betrokken zijn".

's Avonds laat werd de afgezette premier Bavadra met de leden van zijn regering vrijgelaten. Voorts werd bekendgemaakt dat de twee dagbladen, Fiji Sun en Fiji Times, hun publicatie vanaf middernacht zouden hervatten.
Hoewel er een eind gekomen was aan het militaire bewind, leek de politieke crisis nog lang niet opgelost. Bavadra verklaarde dat hij nog steeds premier was en dat zijn regering de komende vijf jaar zou functioneren.

Rellen in Suva. Compromis. Vorming interim-regering met Rabuka

Op 20 mei braken in Suva ernstige rellen uit, toen aanhangers van Rabuka en Bavadra met elkaar slaags raakten. Autochtone Fijiërs trokken vervolgens amok makend door de straten van de hoofdstad, waar zij winkels van Indiërs plunderden. Zeker 50 mensen raakten gewond en er zouden ook drie doden zijn gevallen.
Ook op 20 mei kwam de Grote Raad van Stamhoofden, waartoe 66 stamhoofden uit de 14 districten van Fiji behoren, voor de tweede dag in Suva bijeen. Hoewel deze raad volgens de grondwet slechts een adviserende rol speelt in de nationale politiek, vertegenwoordigt hij wel het hoogste gezag binnen de gemeenschap van de etnische Fijiërs. De raad besprak een plan van gouverneur-generaal Ganilau, één van zijn leden, voor een gefaseerde terugkeer naar de normale situatie. Het overleg binnen de Grote Raad van Stamhoofden, begeleid door rechtstreekse besprekingen tussen de gouverneur-generaal en kolonel Rabuka, leidde op 22 mei tot een compromis.
Op grond van dit compromis benoemde de gouverneur-generaal op 22 mei een 19 leden tellende raad van adviseurs, bestaande uit 15 vertegenwoordigers van de Melanische Fijiërs, 3 vertegenwoordigers van de Indische gemeenschap en één Europeaan. Tien raadsleden zouden de interim-regering vormen en acht zouden worden belast met de grondwetsherziening, d.w.z. zij moesten adviseren welke bepalingen uit de grondwet van 1970 zouden worden afgeschaft dan wel gewijzigd.
De leiders van de afgezette regering, premier Timoci Bavadra en vice-premier Harish Sharma, werden in de adviesraad benoemd naast zes leden van Rabuka's voormalige raad van ministers, vertegenwoordigers van de Alliance Party, onder wie Ratu Sir Kamisese Mara. Gouverneur-generaal Ganilau maakte bekend dat hij de interim-regering, waarvan Bavadra, Rabuka en Mara deel uitmaakten, zou voorzitten, terwijl Rabuka de commissie voor de grondwetsherziening zou leiden. Tegelijk deelde Ganilau mee

dat de deelnemers aan de staatsgreep van 14 mei niet zouden worden bestraft.
Dezelfde dag gingen de banken. die sinds 18 mei gesloten waren, weer open.
Maar nog op 22 mei liet Bavadra weten dat hij en zijn voormalige plaatsvervanger, de Indiër Sharma, geen zitting in de raad van adviseurs zouden nemen. ,,Deovereenkomst tussen de gouverneur-generaal en Rabuka is een persoonlijk* en politieke belediging, zowel voor mijzelf als voor mijn partij. De kaarten van de adviesraad zijn duidelijk in het voordeel van de Alliance Party geschud", aldus Bavadra.
Op 24 mei kwamen 20 van de 28 voormalige parlementsleden van de Labour/NFP-coalitie bijeen. Zij verklaarden dat Ganilau's ontbinding van het parlement onconstitutioneel was geweest omdat die zonder toestemming van Bavadra was uitgevoerd. Betreurd werd dat Ganilau had verzuimd de coalitie te raadplegen. Hij had ,,de opvattingen en belangen van een meerderheid van de bevolking van Fiji en in het bijzonder van één hele gemeenschap genegeerd", aldus de verklaring van de coalitie. Zij riep voorts op tot een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid tegen het compromis.

Bavadra boycot interim-regering. Campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid

Toen de raad van adviseurs op 25 mei voor het eerst bijeenkwam, bleek dat de zitting door Bavadra en Sharma werd geboycot. De andere twee benoemde Indische leden waren wel aanwezig. Tijdens de zitting maakte gouverneur-generaal Ganilau de verdeling van de portefeuilles onder de adviseurs bekend. Daaronder waren: binnenlandse zaken ,,met inbegrip van alle disciplinaire troepen" - ,,de officier die bevel voert over de koninklijke strijdkrachten van Fiji en die rechtstreeks rapporteerd aan Zijne Excellentie de opperbevelhebber", d.w.z. luitenant-kolonel Sitiveni Rabuka; buitenlandse zaken - Ratu Sir Kamisese Mara; gezondheid en sociale zaken - Timoci Bavadra; arbeid en immigratie - Harish Sharma; financiën en economie - Savenaca Siwatibau, de gouverneur van de Reserve Bank.
Eveneens op 25 mei kondigde gouverneur-generaal Ganilau een formele amnestie voor alle deelnemers aan de staatsgreep af.
Op 26 mei startte de aangekondigde campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid. Indische boeren vooral in het westen van het hoofdeiland Viti Levu boycotten de suikerrietoogst; volgens de coalitie nam 80% van de 22.000 boeren aan de boycot deel. In Lautoka en Nadi hielden de Indiërs hun winkels en zaken gesloten. Maar in de hoofdstad Suva verliep het openbare leven normaal.
Nog op 26 mei waarschuwde de interim-regering dat onder de noodtoestand strenge straffen zouden worden opgelegd aan een ieder die ,,de vrede verstoort of de economie probeert te saboteren". Gedreigd werd met boetes en gevangenisstraffen tot maximaal 2 jaar.

Op 28 mei werden drie vooraanstaande Indiërs, o.w. de afgezette minister van financiën Mahendra Chaudhry, gearresteerd, omdat zij bijeenkomsten met suikerboeren zouden hebben belegd. Op last van de gouverneur-generaal werden zij na korte tijd weer vrijgelaten.

Op 29 mei bevorderde gouverneur-generaal Ganilau luitenant-kolonel Sitiveni Rabuka - met terugwerkende kracht per 14 mei - tot de rang van kolonel, terwijl hij tegelijk tot opperbevelhebber van de koninklijke strijdkrachten werd benoemd.
Dezelfde dag verklaarde Ganilau dat hij ,,zo spoedig mogelijk" naar een parlementair bewind wilde terugkeren, maar dat het moeilijk viel te zeggen hoe lang dat nog kon duren. Eerder had hij nieuwe verkiezingen binnen zes maanden toegezegd, maar Rabuka had op 27 mei tegen verslaggevers gezegd dat het wel 16 maanden kon duren voor nieuwe verkiezingen konden worden gehouden. Daarop had Ganilau hem verzocht geen verklaringen meer af te leggen die spanningen tussen de gemeenschappen konden veroorzaken.

De gouverneur-generaal van Fiji, Ratu Sir Penaia Ganilau, aan het slot van een persconferentie in de regeringsresidentie te Suva op 29 mei.

Overleg *Ganilau-Bavadra. Buitenlands verblijf Bavadra*

Op 1 juni had gouverneur-generaal Ganilau voor het eerst sinds 20 mei een ontmoeting met de afgezette premier Bavadra. Geen bijzonderheden werden gemeld.
Op 7 juni arriveerde Bavadra in Londen samen met twee Indiërs - Jai Jam Reddy, zijn vroegere minister van justitie, en Tupeni Baba, de voormalige minister van onderwijs. Hij werd niet door koningin Elizabeth noch door de Britse premier Margaret Thatcher ontvangen, maar Bavadra had op 10 en 12 juni in Buckingham Palace wel twee maal een ontmoeting met de particuliere secretaris van de koningin, Sir William Heseltine.
Vervolgens bracht Bavadra een bezoek aan Washington, waar hij op 17 juni de CIA beschuldigde van betrokkenheid bij de putsch van Rabuka. Een dergelijke beschuldiging had Bavadra ook al op 9 juni in Londen geuit, waarbij hij tevens had gewezen op het bezoek dat Vernon Walters, de Amerikaanse VN-ambassadeur, kort voor de coup aan Fiji had gebracht. De beschuldiging werd door de Amerikaanse ambassade in Suva ontkend.
Op 21 juni arriveerde Bavadra in Nieuw-Zeeland, waar hij de volgende dag een formele ontmoeting had met premier David Lange, die tevoren had verklaard dat zijn regering Bavadra niet langer als premier erkende. Lange drong er bij Bavadra op aan naar Fiji terug te keren om ,,te helpen Fiji's constitutionele crisis op te lossen".

Devaluatie Fiji-dollar. Economische problemen. Suikerrietoogst

Op 29 juni werd de Fiji-dollar met onmiddellijke ingang met 17,75% gedevalueerd, vooral omdat de buitenlandse valuta-reserves sinds de coup van 14 mei met een derde waren gedaald tot $ 113 mln. De devaluatie moest de buitenlandse valutareserves beschermen en het toerisme helpen dat na de staatsgreep was ingestort. Slechts een derde deel van de buitenlandse hotelgasten die werden verwacht was verschenen en sommige van de 300 toeristenhotels waren gesloten, wat tot toenemende werkloosheid in de dienstensector leidde. In 1986 had het

toerisme de suikerexport als voornaamste bron van het nationale inkomen ingehaald
Ook de suikerexport, die in 1986 $ 134 mln opbracht (ruim de helft van de waarde van de totale export), werd bedreigd, omdat de suikerrietoogst niet op gang kwam door de bovcot van de Indische boeren (voor 90% eigenaren van de suikerbedrijven) Wel werd op 23 juni officieel een begin gemaakt met het binnenhalen van het suikerriet, maar op 1 juli schortte de Fiji Sugar Corporation (het rietverwerkende staatsbedrijf) de werkzaamheden voor een maand op wegens massale werkonderbrekingen door de arbeiders en sabotage-pogingen Deze maatregei maakte 2 500 mensen werkeloos
Omstreeks 14 juli aanvaardde een vertegenwoordiging van de 22 000 suikerrietboeren een voorstel van gouverneur-generaal Ganilau om de oogst - na een boycot van zes weken - alsnog binnen te halen.

Moeizaam overleg leidt tot compromis

Op 15 juli maakte de afgezette premier Timoci Bavadra voor het eerst bekend dat hij de pogingen van gouverneur-generaal Ganilau voor de terugkeer naar een parlementair bestuur zou steunen. Inmiddels hadden Bavadra en drie andere afgezette ministers op 13 juli ook hun plaatsen ingenomen in de door Ganilau benoemde commissie die de grondwetsherziening moest voorbereiden.

Op 20 juli kwam de Grote Raad van Stamhoofden in de hoofdstad Suva bijeen. Aan de orde kwam o.m. een voorstel om Fiji tot een republiek uit te roepen. Zowel Bavadra als Ganilau zouden ernstige bezwaren tegen dit voorstel hebben geopperd. Tegelijk oefenden Engeland, de Verenigde Staten, Australië en Nieuw-Zeeland via een diplomatiek offensief druk op Fiji uit om van de proclamatie van de republiek af te zien. Op 22 juli liet de Grote Raad het voorstel inzake de uitroeping van de republiek vallen, terwijl de raad zich uitsprak voor handhaving van de banden met de Britse kroon.

Op 24 juli vond voor de derde maal binnen een week een bomexplosie op Fiji plaats.

Op 28 juli stelde de Grote Raad van Stamhoofden een plan inzake radicale constitutionele wijzigingen voor dat een blijvende politieke macht voor de inheemse Melanesiërs moest verzekeren en dat tevens het verwerven van politieke controle door de Indiërs moest uitsluiten. De Financial Times (29-7) verstrekte de volgende details:

Het aantal parlementszeiels zou van 52 tot 71 morden uitgebreid, terwijl de Senaat zou worden afgeschaft. Er zouden 40 Fijische parlementsleden worden benoemd: twee uit elk van de 14 provincies, acht uit de Grote Raad van Stamhoofden en vier door de gouverneur-generaal Voorts zouden 22 zetels worden gereserveerd voor etnische Indiers, acht voor andere rassen en één voor het noordelijke eiland Rotuma. Deze 31 niet-Fijische zetels zouden door middel van verkiezingen worden toegewezen Tot slot zou de premier uit de Fijische parlementsleden worden gekozen.

Op 31 juli werd kolonel Sitiveni Rabuka officieel beëdigd als opperbevelhebber van de Fijische strijdkrachten.

Het voorstel van de stamhoofden was inmiddels door de Indiers en de afgezette premier Bavadra verworpen Gouverneur-generaal Ganilau verwees het naar een commissie, aldus The *Economist* (15-8)

Op 21 augustus werd het officiële rapport van de door Ganilau ingestelde commissie voor de grondwetsherziening (Constitutional Review Committee) gepubliceerd. De 16 leden bleken geen consensus te hebben bereikt.

Een meerderheid, gevormd door vertegenwoordigers van stamhoofden, de radicale Taukei-beweging en de Alliance Party, wilde de grondwet zodanig wijzigen dat een inheemse Fijische overheersing van het parlement verzekerd was. De details kwamen vrijwel overeen met het voorstel van de Opperste Raad van Stamhoofden.

Een minderheid, bestaande uit zes aanhangers van Bavadra, wilde de oude grondwet handhaven.

In de commissie bestond wel algemene overeenstemming over handhaving van de banden met het Britse koninklijke huis: ,,Er moet geen wijziging komen in de huidige constitutionele regelingen waarbij Hare Majesteit koningin van Fiji en staatshoofd is."
Gouverneur-generaal Ganilau benoemde vervolgens een nationale verzoeningscommissie om het rapport te bestuderen en haar conclusies aan hem voor te leggen.

Op 4 september vonden, op grond van een op 20 augustus bekendgemaakt akkoord, voor het eerst besprekingen plaats tussen de twee voornaamste partijleiders op Fiji, Timoci Bavadra (Labour/National Federation Party) en Ratu Sir Kamisese Mara (Alliance Party) onder leiding van gouverneur-generaal Ganilau. Gesproken werd over de vorming van een regering van nationale eenheid en een grondwetswijziging. Tijdens de besprekingen hield de Taukei-beweging een demonstratie, waarbij de woordvoerder van Bavadra, Richard Naidu, klappen

Timoci Bavadra, de afgezette premier van Fiji.

opliep. Vervolgens vuurden militairen bij Bavadra's huis drie schoten af.
Op 7 september trok Bavadra zich uit het overleg met Mara terug wegens bedreiging met de dood en aanvallen op zijn aanhangers. Hij deelde dit in een brief aan de gouverneur-generaal mee. Maar deze liet op 8 september weten dat hij een overgangsregering zou kunnen benoemen als Bavadra bij zijn boycot van de besprekingen bleef. Op 11 september keerde Bavadra naar het overleg terug.

Op 12 september vonden in de hoofdstad Suva rellen plaats waarbij zes zaken van Indiërs zwaar werden beschadigd. Dertien arrestanten werden verhoord en de volgende dag patrouilleerden militairen in de straten.
Op 18 september werden zeker drie zaken van etnische Indiërs in Suva met benzinebommen bestookt en in brand gestoken. Voorts werd een bijkantoor van de Bank of Baroda beroofd. Op 22 september staken gevangenen een vleugel van de Naboro-gevangenis op 15 mijl ten westen van Suva in brand; 90% van de ca. 1.000 gedetineerden aldaar waren Melanesiërs. Er wisten 115 gevangenen te ontsnappen, maar de volgende dag keerden ongeveer de helft van hen vrijwillig terug.
Eveneens op 22 september bereikten Bavadra en Mara namens hun politieke groeperingen na vier onderhandelingsrondes een akkoord over de vorming van een interim-regering met een gelijke vertegenwoordiging van beide politieke formaties. Die regering zou, aldus een gezamenlijke verklaring, werken aan het oplossen van de constitutionele crisis. Daarbij zouden de verlangens van de inheemse Fijiërs om hun constitutionele, economische en sociale belangen te versterken in de overwegingen worden betrokken. De

interim-regering, ,,council of state'', zou worden voorgezeten door de gouverneur-generaal, Rati Sir Penaia Ganilau. Eerder had Bavadra ermee ingestemd een rechtszaak tegen de gouverneur-generaal, waarbij hij diens ontbinding van het parlement als illegale handeling voor het hooggerechtshof aanvocht, te laten vallen.
Volgens Hans van Kregten in de Volkskrant (24-9) had Bavadra bewerkstelligd dat de grondswetsherziening moest resuiteren in een multiraciale samenleving, waarin de rechten en belangen van alle gemeenschappen zouden worden beschermd.
Opperbevelhebber Sitiveni Rabuka verzekerde op 22 september dat hij de voorlopige regering zou steunen.
Maar een woordvoerder van de radicale Taukei-beweging van autochtone Fijiërs - die de verantwoordelijkheid voor de recente aanslagen had opgeëist - , Ratu Vesikula, verklaarde dat de interim-regering niet bij machte zou zijn de politieke crisis in het land op te lossen. Hij voorspelde toenemende instabiliteit.

Op 24 september waarschuwde Rabuka dat hij niet zou afwijken van de bedoelingen van zijn staatsgreep van 14 mei: de autochtone Fijiërs zouden de politieke macht moeten hebben.

Tweede staatsgreep Rabuka

Op 25 september 's middags voerden militairen onder leiding van hun opperbevelheber, kolonel Sitiveni Rabuka, opnieuw een staatsgreep uit, twee uur voordat gouverneur-generaal Ganilau de vorming van de interim-regering officieel zou bekendmaken. Inmiddels had Rabuka sinds medio mei het leger van 2 500 man uitgebreid tot een strijdmacht van ca. 6.000 man, waarbij de meeste nieuwe recruten afkomstig waren uit de militante Melanesische Taukei-beweging.
In een radiotoespraak op 25 september zei Rabuka te willen voorkomen dat op 28 september een zakenkabinet van Fijiërs en Indiërs zou worden gevormd ,,omdat (daarin) de rechten van de Fijiërs niet voldoende zijn gewaarborgd'' en ,,omdat de Indiërs in de toekomst toch de overhand kunnen krijgen''. ,,Ik heb in mei de macht gegrepen om de positie van de Fijiërs te beschermen en heb dat nu weer gedaan'', aldus Rabuka. Hij kondigde aan onmiddellijk stappen te nemen om de grondwet zodanig te wijzigen dat de ,,rechten van de Fijiërs zijn gewaarborgd''. Dat zou gebeuren op een manier die langdurige vrede en welvaart voor Fiji moet garanderen, zo verzekerde de legerleider.
Na de staatsgreep werd een avondklok ingesteld, de kantoren van twee dagbladen werden gesloten en alle openbare bijeenkomsten werden voorlopig verboden. Bavadra en ministers uit zijn kabinet werden gevangen gezet. evenals vakbondsleiders, journalisten, academici en enkele leden van de rechterlijke macht.
Op 26 september verklaarde Rabuka dat hij overwoog om op 10 oktober de republiek uit te roepen. De volgende dag had hij een ontmoeting met gouverneur-generaal Ganilau die had verklaard zich nog steeds als de enige wettige autoriteit in het land te beschouwen.
Op 28 september gelastte Rabuka de sluiting van alle banken en andere financiële instellingen om een grootscheepse terugtrekking van geld tegen te gaan. Voorts maakte hij bekend dat hij plannen had om gouverneur-generaal Ganilau te ontslaan en (op 29 september) een militaire raad in te stellen.
Eveneens op 28 september werden 200 gevangenen vrijgelaten die tijdens de staatsgreep waren opgepakt. Maar Bavadra en drie van zijn naaste medewerkers bleven gevangen.
Op 29 september kondigde Rabuka een proclamatie aan waarin Fiji tot republiek zou worden uitgeroepen. Hij deelde mee dat de grondwet van 1970 zou worden opgeheven, dat de functie van gouverneur-generaal zou worden afgeschaft en dat de leden van de rechterlijke macht zouden worden ontslagen. Rabuka had Ganilau gevraagd de eerste president te worden van de nieuwe republiek, maar deze had op 28 september laten weten dat hij zich niet bij de staatsgreep neerlegde en dat hij weigerde Rabuka te erkennen als hoogste gezagsdrager omdat hij dat zelf was. Voorts deelden de rechters van het hooggerechtshof Rabuka mee dat zij weigerden te dienen onder een bewind dat niet door Ganilau werd erkend. De hoogste rechter, Sir Timoci Tuivaga, adviseerde Rabuka voorts geen verdere stappen te nemen die tot een teloorgaan van de rechtsgang in het land zouden leiden. Niettemin benoemde Rabuka zichzelf op 29 september tot regeringsleider.
Diezelfde dag waarschuwde koningin Elizabeth kolonel Rabuka dat iedere poging haar vertegenwoordiger, gouverneur-generaal Ganilau, uit zijn functie te ontheffen de band met de kroon in gevaar bracht. ,,Iedereen die de gouverneur-generaal uit zijn ambt wil verwijderen, schendt zijn trouw aan de koningin'', aldus een verklaring uit Buckhingham Palace.

Op 30 september stelde kolonel Rabuka de proclamatie van de republiek uit, nadat hij de belangrijkste politieke leiders van het land had ontmoet: Ganilau, Mara en Bavadra die eerder die dag uit de gevangenis was vrijgelaten. Toen werd aangekondigd dat de vier elkaar op 5 oktober opnieuw zouden ontmoeten om een politieke oplossing van de crisis na te streven.
Maar op 1 oktober stelde Rabuka de grondwet van 1970 buiten werking en benoemde hij zichzelf tot staatshoofd. Hij noemde zich voortaan president en stelde dat hij de positie van de gouverneur-generaal niet langer erkende. Wel wilde Rabuka de ontmoeting van 5 oktober laten doorgaan om Ganilau, Mara en Bavadra te overtuigen van de noodzaak van zijn besluit.
Hans van Kregten meldde in de Volkskrant (2-10):

,,De aankondiging van Rabuka komt als een verrassing. De coup-leider had 24 uur eerder overeenstemming bereikt met Ratu Sir Penaia Ganilau en de twee belangrijkste politieke leiders, de in mei afgezette premier Timoci Bavadra en zijn voorganger Ratu Sir Kamasese Mara om een politieke oplossing van de crisis na te streven. Aanstaande maandag zou opnieu over zo'n compromis worden gesproken (...)
Politieke waarnemers achten het waarschijnlijk dat de leiders van de radicale Taukei-beweging van autochtone Fijiërs druk op Rabuka hebben uitgeoefend om niet de fout te begaan door opnieuw een politieke oplossing na te streven. Rabuka deed dat ook na de eerste coup in mei. Dit resulteerde in een politiek proces waarin overeenstemming over een grondwetsherziening werd bereikt. Maar die grondwetswijziging zou de belangen van alle gemeenschappen in Fiji moeten beschermen.
De Taukei-beweging en Rabuka vrezen dat de meerderheid van Indiërs op deze wijze via de achterdeur weer binnen zou komen en opnieuw hun stempel drukken op de politiek. Om dat te voorkomen pleegde Rabuka vorige week vrijdag zijn tweede staatsgreep.
Op de persconferentie zei Rabuka dat de Indiërs in Fiji nu wellicht het land willen verlaten. Hij voegde daaraan toe dat hij geen vijandige gevoelens jegens hen koestert. maar dat hij alleen het geboorterecht van de autochtone Fijiërs wil verwezenlijken. (...)
Rabuka lijkt erg onzeker. Zijn plannen om een republiek uit te roepen stuitten eerder deze week op verzet van de top van de traditionele machtsstructuur van de Fijiërs, de stamhoofden of Ratu's. Twee van de belangrijkste stamhoofden, gouverneur-generaal Ganilau die de Alliantie-partij leidt en Mara, die zeventien jaar lang premier was, zijn tegenstanders van het verbreken van de banden met de Britse kroon. Zij verzetten zich ook tegen de mogelijke uitstoting van Fiji uit het Gemenebest.
Het uitroepen van de republiek zal ook belangrijke economische conseqauenties voor Fiji hebben. Hoewel Rabuka zegt niet bezorgd te zijn over de economische gevolgen van zijn staatsgreep omdat het baas zijn in eigen land (.,Fiji voor de Fijiers'') belangrijker is, wordt die opvatting door de stamhoofden niet unaniem gedeeld.''

Op 2 oktober weigerde het hooggerechtshof van Fiji kolonel Rabuka als staatshoofd te erkennen. In een verklaring zeiden de gezamenlijke rechters dat Rabuka's decreten van 1 oktober ongeldig waren. ,,Hare Majesteits rechters in Fiji kunnen en zullen de geldigheid van geen van deze decreten

erkennen. Ganilau is de wettige gouverneur-generaal van Fiji en hij zal dat ambt zo lang houden als Hare Majesteit de koningin wil dat hij dat doet", aldus de rechters onder leiding van opperrechter Sir Timoci Tuivaga.

Op 5 oktober zei kolonel Rabuka dat hij graag zag dat de Britse monarch Elizabeth. als koningin en staatshoofd van Fiji, haar goedkeuring zou hechten aan zijn plan om de grondwet zodanig te herschrijven dat de etnische Fijiërs de politieke macht zouden behouden in hun land Als zij dat wilde doen zou hij bereid zijn weer afctand van de macht te doen Rabuka zei dat zijn besluit om de grondwet ongeldig te verklaren en zichzelf tot staatshoofd-president uit te roepen net zo gemakkelijk weer kon worden ingetrokken Maar als men niet akkoord ging met zijn plan zou hij doorgaan met het uitroepen van de republiek ,,Ik zou me dan misschien als een idioot voelen die niet weet wat ie wil, maar wie kan dat wat schelen? Ik zal dan hebben dat ik wil", zo zei Rabuka tegen het Britse persbureau Reuter

Op 5 oktober had kolonel Sitiveni Rabuka in Lautoka een ontmoeting met gouverneur-generaal Ratu Sir Penaia Ganilau, de afgezette premier Timoci Bavadra en oud-premier Ratu Sir Kamisese Mara. Hij presenteerde hun een lijst met ,,minimum eisen" waaraan moest worden voldaan om de gouverneur-generaal het uitvoerend gezag over Fiji terug te geven. De voornaamste van die eisen waren:

- In een nieuw, uit één Kamer bestaand parlement van 67 zetels moeten 36 zetels zijn gereserveerd voor inheemse Fijiërs.
- Zeker zes sleutelposten zijn voorbehouden aan inheemse Fijiërs: de gouverneur-generaal en zijn plaatsvervanger, de premier en de ministers van buitenlandse, binnenlandse en Fiji-zaken.
- De grondwet moet elke tien jaar worden herzien en de eerste herziening moet thans plaatsvinden.

Deze eisen werden door Mara aanvaard om de gouverneur-generaal zo te helpen ,,de controle over het land te blijven uitoefenen". Maar zij werden door Bavadra verworpen als een ,,aantasting van juist de wortels van het democratische proces, dat zo essentieel is voor de handhaving van een multiraciale samenleving". Daarmee bereikte het overleg een impasse.
Op 7 oktober direct na middernacht (plaatselijke tijd) riep kolonel Rabuka per decreet Fiji uit tot republiek. Zijn proclamatie werd door de staatsradio uitgezonden.

INTERNATIONALE ZAKEN

GATT

CIJFERS OVER WERELDHANDEL IN 1986 EN EEPSTE HELFT 1985

De Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven GATT heeft op 25 sept gegevens gepubliceerd over de wereldhandel in 1986 en de eerste helft van 1987

Uit dit materiaal kunnen de volgende conclusies u orden getrokken

De ontwikkelingslanden hebben vorig jaar voor het eerst in de geschirdenis meer verdiend met de uitvoer van industrieprodukten dan met de uitvoer van agrarische produkten en mijnbouwprodukten
De totale uitvoer van de ontwikkelingslanden nam met 6 procent af. Dat beeld wordt echter sterk vertekend door de waardedaling van de olie-export Wanneer die buiten beschou ing wordt gelaten blijkt de uitvoer van de ontwikkelingslanden met 15 procent te zijn toegenomen, aldus de GATT.
De waarde van dc uitvoer van de industrielanden nam met 20 procent toe.
Vit het rapport van de GATT blijkt dat het volume van de wereldhandel vorig jaar met 3.5 procent is toegenomen. Dit jaar en 1988 zal de groei waarschijnlijk op hetzelfde niveau liggen.
De waarde van de wereldhandel groeide vorig jaar met 10 procent tot $2,120 biljoen. voornamelijk als gevolg van de daling van de dollarkoers.

Als de handel wordt uitgesplitst naar produktgroepen blijkt dat olie en mijnbouwprodukten in het afgelopen jaar een opmerkelijk herstel te zien hebben gegeven. Het volume van de handel in deze produkten groeide - vooral door de daling van de olieprijzen - met 7,5 procent. de grootste toeneming sinds 1973.
De handel in agrarische produkten nam met één procent af, terwijl de groei van de handel in industrielanden drie procent bedroeg.
Het GATT-rapport concludeert dat vooral de Bondsrepubliek en Japan hun handel flink moesten aanpassen aan de veranderingen in de wisselkoersen sinds 1985. Het volume van de invoer groeide (vooral in Japan) en de groei van de export verminderde in de Bondsrepubliek en werd negatief in Japan.
De eerste zes maanden van dit jaar laten zien dat het Japanse uitvoervolume verder afneemt, maar dat ook de invoer minder wordt. Bij dit laatste moet wel rekening worden gehouden met de grote fluctuaties in de import van goud in Japan. Wanneer deze factor buiten beschouwing wordt gelaten blijkt de Japanse invoer in het eerste halfjaar met tien procent te zijn gegroeid ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar.
De Verenigde Staten laten een mat onduidelijker beeld zien. In 1986 reageerde het volume van de export zeer bescheiden (+ 4,4 procent) op de daling van de dollarkoers, terwijl de groei van de import onverwacht snel toenam (+ 13.5 procent)
In de eerste helft van 1987 zijn de handelsprestaties van de VS evenwel meer in overeenstemming met wat de economische theorie voorspelt. Vooral in het tweede kwartaal groeide de export snel (13,9 procent) en lag de groei van de invoer op een beduidend lager niveau (3,9 procent).
Dat de tekorten op de Amerikaanse handelsbalans in waarde desondanks nog steeds toenemen komt voornamelijk doordat in 1986 de waarde van de Amerikaanse export veertig procent kleiner was dan die van de invoer. In deze situatie legt een kleine toeneming van de invoer nog altijd meer gewicht in de schaal dan een sterke groei van de uitvoer.

IMF/WERELDBANK

JAARVERGADERING IMF EN WERELDRANK

Van 29 sept. - 1 okt. hebben in Washington het Internationale Monetaire Fonds IMF en de Wereldbank hun gezamenlijke jaarvergadering gehouden.

T ee zaken stonden in het formele en informele overleg centraal: de schuldencrisis en de wisselkoersen.
Over het schuldenvraagstuk bevatte het *NRC/H'blad* van 25 sept. een beschouwing, waaraan het volgende is ontleend.
In het artikel wordt gesteld, dat er beweging zit in de schuldenproblematiek. doordat de .,menu-benadering", die eerder in 1987 is voorgesteld door de Amerikaanse minister van financiën, James Baker, begint aan te slaan.

Banken en schuldenlanden zijn bezig een veelheid van technisch-financiele mogelijkheden te onderzoeken en in dc praktijk tc brengcn. Het gaat soms om voorstellen die deskundigen al in 1982 of 1983 dcdcn. maar waarvan zelfs een half jaar geleden nog ondenkbaar was dat ze zouden worden uitgevoerd.
Al een paar jaar wordt gewerkt aan de verkoop van schulden en de omzetting ervan in investeringen in de ontwikkelingslanden. Daarbij worden de schulden verhandeld op een zogenoemde tweedehands markt, waarbij de prijs van de schuld bepaald wordt door de economische vooruitzichten in het betreffende land.
Hoe beter een land er voor staat. des te meer benadert deze marktprijs het nominale bedrag van de schuld. Omgekeerd: hoe beroerder de vooruitzichten in een land zijn. des te lager de koers voor de schulden van dat land op de markt. De afgelopen maanden zijn de koersen van nagenoeg alle schuldenlanden fors gezakt - zie tabel -, waaruit blijkt, dat het vertrouwen in de kredietwaardigheid van de schuldenlanden nog verder is gedaald.

Achteraf moet vastgesteld worden dat Brazilië het schuldenvraagstuk dit jaar in een stroomversnelling heeft gebracht. Op 20 februari zette Brazilië voor onbepaalde tijd zijn rentebetalingen over zijn buitenlandse bankschuld van $68 miljard stop (de totale schuld van het land bedraagt $113 miljard).
Deze beslissing werd ingegeven door het financieel - economische wanbeleid van de daaraan voorafgaande maanden. waarin Brazilië er vier miljard dollar van zijn reserves doorjoeg, zijn comfortabele handelsoverschot zag wegsmelten en zijn economische saneringsplan in een debacle zag eindigen. In de hoop om met nationalistische retoriek zijn gedeukte politieke gezag te kunnen oppoetsen, kondigde president Sarney de rente-opschorting aan.
De reactie liet even op zich wachten, maar precies drie maanden later kondigden de Citibank aan $ 3 miljard te reserveren voor verwachte verliezen op zijn leningen aan ontwikkelingslanden. De boekhoudkundige fictie, dat de uitstaande leningen nog volledig invorderbaar zouden zijn, werd doorgeprikt.
Na Citibank moesten de andere Amerikaanse banken volgen en in het tweede kwartaal van dit jaar hebben ze ten koste van hun winst $14 miljard gereserveerd. Voeg daar nog eens $ 4,9 miljard van Britse banken en $ 3 miljard van

Prijsindicatie leningen in de tweede hands markt
(percentage van de nominale waarde)

	16 febr 87		*24 maart 87*	*22 sept 87*
Brazilië	73-74		64-66	40
Mexico	57-59	w	58-59	48
Argentinië	63-66		62-65	38
Chili	68-70		68-70	33
Ecuador	62-64		60-62	30
Bolivia	7-11		10	9
Nigeria	34-40		35-40	25
Filippijnen	65-73		68-73	59
Zambia	15-20		15-20	18
Peru				D

Canadese en Japanse banken aan toe en het particuliere bankwezen heeft in korte tijd S 22 miljard gereserveerd.
Hierdoor werd de onderhandelingspositie van de banken ten aanzien van de schuldenlanden sterker. Bovendien stelden ze zichzelf in staat om de schulden tegen de reele waarde van de tweedehands markt te verkopen en hun verlies te nemen.

Citibank heeft inmiddels aangekondigd dat het per land ongeveer een derde van zijn uitstaande leningen tegen marktwaarde wil verkopen en omzetten in investeringen.
Begin sept. deed Brazilië opnieuw een gewaagde stap. Minister van financiën Bresser Pereira stelde voor om ongeveer de helft van de Braziliaanse bankschuld, zo'n $ 35 miljard. met een korting van 30 procent om te zetten in langlopende obligaties.
Met dit voorstel doorbrak Brazilië twee taboes. In de eerste plaats probeerde het zich via de markt te ontdoen van een deel van de schuldenlast door deze om te zetten in verhandelbare obligaties. In de tweede plaats wilde het land de waarde van zijn uitstaande schuld min of meer in overeenstemming brengen met de prijs die daarvoor betaald wordt op de tweedehands markt.
Het zou de banken op een verlies in een keer van zo'n S 11,5 miljard komen te staan.
Ondanks de aanvankelijke afwijzing verzekeren sommige bankiers dat de oplossing van het schuldenprobleem uiteindelijk zal liggen in securitization, de omzetting van bankschulden in verhandelbare obligaties. Inmiddels circuleren voorstellen voor omzetting van schulden in obligaties tegen het nominale bedrag, met de belofte van het schuldenland om voor dat bedrag nooit meer een beroep op de banken te doen voor nieuwe leningen, de zogenoemde exit bonds.
,,De aanpassing wordt nu gezocht in de voorwaarden voor de omzetting, niet in de verlaging van de nominale waarde", aldus een bankier.
Niet alleen aan de technisch-financiële kant is veel beweging aan het schuldenfront. De politieke omstandigheden in de schuldenlanden veranderen eveneens.

Mexico, vorig jaar nog het grootste probleemgeval, is nu weer voorbeeldig terug in het gelid. Argentinië en Brazilië zijn nu de grootste ordeverstoorders.
Als Brazilië en de banken voor 26 oktober niet tot overeenstemming komen over hervatting van de rentebetalingen, zullen de autoriteiten die toezicht houden op het Amerikaanse bankwezen de banken dwingen tot afschrijving van 10 procent van hun vorderingen op Brazilië.
Het onvermogen van Brazilië om een coherent economisch beleid te voeren en de politieke weerzin tegen een nieuw akkoord met het IMF, maken een oplossing op zo korte termijn onwaarschijnlijk.
In Argentinië heeft de regering vanaf 1985 gekozen voor een akkoord met de banken onder toezicht van het IMF. In aug. kwam het een omvangrijke herfinanciering overeen tegen gunstige voorwaarden, ter waarde van $34 miljard op een totale schuld van $ 56 miljard, waarbij sprake was van de ,,menu-benadering".
Maar vervolgens won de peronistische oppositiepartij de verkiezingen en onder de nationalistische druk van de peronisten heeft president Alfonsin snel zijn toon gewijzigd.
T ee weken voor de jaarvergadering haalde hij uit naar het IMF en zei hij dat Argentinië overweegt de rentebetalingen te bevriezen op een ,,historisch" aanvaardbaar niveau. De architect van het economische beleid, minister van financiën Juan Sourrouille, werd niettemin gehandhaafd in het nieuwe kabinet.
Het is trouwens nu al zeker dat Argentinië de doelstellingen die het met het IMF is overeengekomen. niet zal halen. De inflatie neemt toe, de exportopbrengsten vallen tegen, de koers van de dollar op de zwarte markt stijgt, de arbeidsonrust neemt toe en welgestelde Argentijnen brengen hun geld het land uit.
In andere landen nemen de politieke problemen ook toe. Peru is bezig een socialistisch-nationalistische koers in te slaan.
Het land is door de banken, het IMF en de Wereldbank uitgesloten van nieuwe leningen omdat het weigert zijn betalingsverplichtingen na te komen. Na een jaar van euforie is de economische chaos groter dan ooit.
President Alan Garcia probeert met de nationalisatie van de Peruaanse banken zijn populariteit te redden. Het is een herhaling van de vlucht naar voren van de vorige Mexicaanse president, Lopez Portillo, die eerst zijn land in het bankroet stortte, en vervolgens de banken nationaliseerde zodat het laatste restje vertrouwen verdween en de kapitaalvlucht onwaarschijnlijk grote vormen aannam.
Bolivia heeft in dat verband voor een heel andere aanpak gekozen. Het land probeert geld bijeen te krijgen om op de tweedehands markt schulden met een korting van zo'n 90 procent op de nominale waarde op te kopen. Op die manier hoop Bolivia met geringe bedragen aan harde valuta zijn schuld te verminderen.
Bolivia is ook het eerste land dat een deel van zijn schuld heeft omgezet in natuurbeheer. Deze zomer kocht de Amerikaanse milieugroepering Conservation international $650.000aan Boliviaanse schuld op in ruil voor de Boliviaanse toezegging om 1,4 miljoen hectare oerwoud tot beschermd natuurgebied te verklaren.
De schuldencrisis is niet beperkt tot Latijns-Amerika. Eerder in sept. 1987 verklaarde een Britse rechter Noord-Korea formeel bankroet omdat het land in 1984 was gestopt met de rentebetaling over en aflossing van twee leningen ter waarde van f 2,57 miljard.
Het was de eerste keer dat een land bankroet werd verklaard en dat opende de mogelijkheid voor de banken om beslag te leggen op Noordkoreaanse bezittingen in het buitenland. Deze juridische stap heeft een dubbel doel bereikt. Noord-Korea onderhandelt weer met zijn schuldeisers en de Latijns-Amerikaanse landen zijn gewaarschuwd.

Preliminair overleg

Voor het begin van de voltallige jaarvergadering op 29 sept. heeft overleg in kleinere kring plaatsgevonden.

Groep van Zeven

De belangrijkste industrielanden in de wereld hebben met instemming gereageerd op het besluit van president Reagan van 26 sept. om een nieuwe versie van de wet ter terugdringing van het Amerikaanse begrotingstekort te

Op 24 september kwamen in New York de ministers van financiën bijeen van Argentinië, Brazilië en Mexico – de drie grootste schuldenlanden van de Derde Wereld – om te komen tot samenbundeling van hun krachten in de onderhandelingen met de buitenlandse schuldeisers.
V.l.n.r. minister Gustavo Petricioli uit Mexico, zijn Braziliaanse collega Carlos Bresser Pereira en de Argentijnse minister van economische zaken Juan V. Sourrouille.
Na afloop van de ontmoeting zei de Braziliaanse minister Bresser Pereira, dat de ,,Groep van drie" streeft naar oplossingen voor de schuldenproblematiek, ,,die onze landen ruimte laten voor economische groei en het veilig stellen van investeringen".

ondertekenen. Ze zien daarin een belangrijke steun in het streven naar stabilisering van de wisselkoersen.
Dat staat in de verklaring die op 26 sept. in Washington werd uitgegeven na afloop van de vergadering van zogeheten Groep van Zeven, waarin de ministers van financiën en de centrale bankpresidenten van de VS, Japan, West-Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk, Italië en Canada zitting hebben.

De vertegenwoordigers van de zeven landen stelden tevreden vast dat de afspraken over stabilisering van dc dollarkoers - vastgelegd in het Louvre-akkoord van februari (pag 425/1-1987) en bevestigd tijdens de economische top in Venetië in juni (pag. 425/1 e.v.-1987) goed worden nagekomen.
De Westduitse minister van financien Stoltenberg zei dat sinds februari duidelijke vooruitgang is geboekt. Zijn Britse collega Nigel Lawson verklaarde dat het Louvre-akkoord succesrijker is dan de markten hadden verwacht.

Stoltenberg benadrukte dat er ditmaal binnen de Groep van Zeven geen sprake u-as van bittere ruzies of harde kritiek van het ene land op het andere. zoals vorig jaar op de bijeenkomst wel het geval was. De beslissing van Reagan van 26 sept. om in te stemmen met de nieuwe begrotingswet, zal volgens Stoltenberg .,een vertrouwenwekkend effect hebben op de financiële markten".
De financiele wereld wachtte op een signaal dat de VS hun begrotingstekort verder zullen verminderen. Volgens zegslieden heeft de Amerikaanse minister van financien James Baker daarom bij Reagan sterk aangedrongen op ondertekening van de begrotingswet. Als Reagan een veto zou hebben aangekondigd, zou als reactie een instorting van de dollarkoers mogelijk zijn geweest.
De aankondiging van Reagan dat hij de begrotingswet zou tekenen vormt een tweede publicitair succes voor minister Baker aan de vooravond van de jaarvergadering van het IMF en de Wereldbank in Washington. Het haalt de angel uit alle kritiek op het Amerikaanse begrotingsbeleid en het zet de toon voor een positieve stemming in de komende dagen.
Een week eerder kondigde Baker al aan dat de Amerikaanse regering zijn jarenlange verzet tegen een vergroting van het kapitaal van de Wereldbank heeft opgegeven en een aanzienlijke kapitaalverhoging zal steunen. ,,Dat heeft erg geholpen om een goede sfeer te creëren", zei minister Ruding.

Verschillende Eurooese ministers benadrukten dat een verder dalen van de dollar niet meer in het belang van de VS is. In de VS zelf zou het leiden tot opleving van de inflatie, terwijl de door de VS gewenste groei in West-Duitsland en Japan door een op aardering van hun munteenheden in de knel zou komen.
,,Het zou een ernstige vergissing zijn om nu met een verdere dollardaling vermindering van de onevenwichtigheden na te streven", zei de Britse minister Lawson. ,,Wemoeten niet in het andere uiterste van een kunstmatig lage dollar terecht komen."
De verklaring van de Groep van Zeven geeft een nadere uitleg van de maatregelen waartoe de zeven landen zich in het kader van hot Louvre-akkoord hebben verplicht. Stoltenberg wees er met nadruk op dat stimulering van de economie in overschotlanden door middel van een ruimer begrotingsbeleid hierbij niet wordt genoemd.
De economische stimulans moet vooral komen van structurele maatregelen aan de aanbodkant van de economie, zoals liberalisatie van de arbeidsmarkt en belastinghervorming.
De verklaring spreekt zich ook krachtig uit tegen protectionisme.
In een aparte paragraaf worden de nieuwe geindustrialiseerde landen met grote handelsoverschotten - Zuid Korea Taiwan rn Hongkong - opgeroepen hun toenemende rol in de wereldeconomie te vertalen in een grotere verantwoordelijkheid
Hun wisselkoersen. die nu gekoppeld zijn aan de dollar en dus niet de dollar in koers zijn gedaald. moeten worden aangepast
Het voortduren van het grote Amerikaanse handelstekort, ondanks de scherpe daling van de dollar. wordt onder meer veroorzaakt doordat de helft van de Amerikaanse importen afkomstie is uit landen die de waarde van hun munteenheid gekoppeld hebben aan die van de dollar.
De verklaring van de Groep van Zeven spoort met het voorzichtige optimisme van de World economic Outlook van het IMF. die op 27 sept. officieel is gepubliceerd (zie ook pag. 634/1-1987).
De IMF-staf meent dat de gevolgen van de aanzienlijke wisselkoersaanpassingen in de afgelopen t ee en een half jaar eindelijk beginnen door te werken in de handels- en betalingsbalansposities van overschot- en tekortlanden
Stoltenberg zei op 26 sept. dat de aanpassingen weliswaar langer duren dan aanvankelijk werd verwacht. maar dat de resultaten zich wel degelijk aftekenen.
Het IMF stelt vast dat in Japan en West-Duitsland het begrotingsbeleid verruimd is door de aankondiging van het enorme Japanse pakket stimuleringsmaatregelen en de vervroeging en vergroting van de Duitse belastingverlaging.
Omgekeerd is in de VS sprake van terugdringing van het begrotingstekort in 1987 De overschotlanden beginnen zich meer op de binnenlandse markt te richten en in de VS begint de export. althans naar volume gemeten, toe te nemen.
Niettemin waarschuwt het IMF dat deze grote onevenwichtigheden nog steeds ,,eenzeer groot risico" vormen. Maar de voorwaarden voor ..voortgezette gematigde groei blijven aanwezig". aldus het IMF.
Voor dit jaar verwacht het een gemiddelde groei in de industrielanden van 2,4 procent en voor 1988 van 2.6 procent Bij voorgaande gelegenheden heeft het IMF altijd gezegd dat een groei in de industrielanden van minimaal drie procent nodig is om kwesties zoals de schuldencrisis hanteerbaar te houden.

Groep van 24

In scherp contrast tot het voorzichtige optimisme van het IMF en de zelfverzekerdheid van de Groep van zeven, was op 26 sept. de teneur van de verklaring van de Groep van 24, het platform van de ontwikkelingslanden. Zij toonden zich zeer pessimistisch over de economische vooruitzichten.

De vooruitgang die in ontwikkelingslanden in de afgelopen dertig jaar is gemaakt, is in de jaren tachtig weer te niet gedaan, aldus de Groep van 24. ,.Voor de ontwikkelingslanden begint dit een ,verlorendecennium' teworden."
De huidige benadering van het schuldenprobleem is volgens de ontwikkelingslanden onhoudbaar. Volgens de Groep van 24 groeit in de financiele markten het besef dat een deel van de schulden niet meer geïnd kan worden. ..Een toenemend aantal schuldenlanden kan in een situatie terechtkomen waarin het gedwongen is om zijn betalingen te beperken of op te schorten."
In de verklaring van de G-24 staat dat herfinanciering van uitstaande schulden, zoals tot nu toe plaats vindt, vervangen moet worden door een veel verder gaande herziening van de schulden en een aanpassing van de nominale schuldenlast aan de reële u-aarde die aan de schulden wordt toegekend op de financiële markten.

Meningsverschillen rijke landen over IMF-hulp voor Afrika

Tussen de rijke landen bestaan hooglopende meningsverschillen over de vraag hoe extra hulp voor de armste landen in Afrika gefinancierd moet worden. Het gaat hierbij om de vergroting van een fonds van het Internationale Monetaire Fonds en oni kwijtschelding en renteverlichting van overheidsleningen aan Afrika.

De directeur van het IMF. Michel Camdessus, heeft voorgesteld om de middelen voor het Structurele aanpassingsfonds (SAF) van bet IMF te verdrievoudigen van **3** tot 9 miljard dollar. Op de afgelopen topconferentie van de zeven belangrijkste industrielanden, in juni in Venetië, werd dit plan unaniem gesteund.
Maar nu de extra middelen opgebracht moeten worden, is de overeenstemming ver te zoeken. Een beslissing over vergroting van het fonds zal dan ook niet worden genomen. ,,Er zijn te veel verschillende meningen", zei minister Ruding op 26 sept. Hij zei te hopen dat voor het einde van het jaar alsnog overeenstemming wordt bereikt.

Het Structurele aanpassingsfonds (SAF) van het IMF verstrekt leningen tegen zachte voorwaarden met een looptijd van tien jaar en een rente van een half procent. Gebruikelijke IMF-kredieten hebben een marktrente en moeten na drie jaar worden terugbetaald.
In het begin van de jaren tachtig heeft het IMF veel kortlopende bijstandskredieten aan Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara verstrekt. Deze leningen worden nu terugbetaald. zodat het Fonds vorig jaar netto 300 miljoen dollar uit Afrika ontving.
De financiële problemen in Afrika zijn ondertussen alleen maar groter geworden. zoals het IMF ook zelf merkt, omdat een groeiend aantal Afrikaanse landen zelfs zijn leningen aan het Fonds niet meer aflost.
Het SAF is bedoeld om landen. die bereid zijn tot verdere economische aanpassingen nieuwe financiële steun te kunnen verstrekken.

De meninesverschillen draaien om de vraag hoe het SAF van meer middelen kan worden voorzien.
Nederland. Groot-Brittannie. Zweden en de Verenigde Staten willen dat de donorlanden hiervoor begrotingsmiddelen vrijmaken. Maar de VS verbindt daaraan als voorwaarde dat de middelen moeten worden opgebracht door landen met een overschot op hun betalingsbalans. Aangezien de VS zelf een tekort op hun betalingsbalans hebben. zouden ze dus niets hoeven bijdragen
Hiertegen hebben de grote overschotlanden, West-Duitsland en Japan. fel geprotesteerd. Zij vinden dat het IMF best iets van zijn goudvoorraad (geschatte waarde 46 miljard dollar) kan verkopen. Ook Groot-Brittannie is die mening toegedaan Maar de staf van het IMF, de VS en ook Nederland, zijn daar fel tegen gekant.
Het IMF zelf stelt voor dat de donorlanden monetaire middelen aan het Fonds zouden overdragen in overeenstemming met de werking van het IMF als een monetaire institutie. Ruding benadrukte dat het beginsel van lasten-

verdeling gehandhaafd moet blijven bij de bijdragen aan de SAF. Hij keerde zich krachtig tegen de Amerikaanse poging om zich aan een eventuele bijdrage te onttrekken.
Het tweede meningsverschil voor hulp aan Afrika heeft betrekking op de schuldverlichting wat betreft overheidsvordcringcn op Afrika.
De rijke landen zijn het eens over langere looptijden en langere aflossingsvrije periodes voor ontwikkelingshulp Sommige landen. zoals Nederland en West-Duitsland. zijn bezig in het kader van ontwikkelingshulp verstrekte leningen om te zetten in schenkingen.
De Britse minister van financiin Nigel Lawson heeft opnieuw zijn voorstel gelanceerd om de rente op door de overheden gegarandeerde handelskredieten te verlagen of kwijt te schelden. Hiertegen bestaan bezwaren bij een aantal landen. waaronder Nederland.
Kwijtschelding van hulpleningen is een kwestie van het ministerie van ontwikkelingssamenwerking, kwijtschelding van rente op exportkredieten drukt op de begroting van financiën. ,.Het gaat om de vraag welke ministerie met de zwarte piet blijft zitten en de rekening uiteindelijk betaalt'', aldus Fiudiiig.

Interim-comité

Het Interim-comité gaf na zijn vergadering een verklaring uit in de ochtend van 28 sept.
In deze verklaring werd de bestaande strategie voor de schuldenlanden bevestigd.
Het Interim-comité, dat wordt voorgezeten door minister Ruding, is het beleidsbepalende orgaan van het IMF. Nieuwe voorstellen voor verlichting van de schuldenlast van de armste landen in Afrika zijn niet aangenomen. De Latijns-Amerikaanse landen verklaarden zich akkoord met voortgaande economische aanpassingen en de zogenoemde benadering ,,van geval tot geval".

In de slotverklaring van het Interim-comité wordt stelling genomen tegen de trend tot protectionisme in een aantal industrielanden. Handelstekorten moeten niet met protectionistische maatregelen worden bestreden. aldus de verklaring.
Deze opmerking is gericht tegen de Verenigde Staten, waar in het Congres een nieuwe, protectionistische handelswet wordt voorbereid.
De Amerikaanse minister van financiën, James Baker, zei op 27 sept. dat zijn regering zich blijft verzetten tegen protectionisme en alles in het werk zal stellen om tot een aanvaardbare handelswet te komen.
In verband met het probleem van de schulden laten zowel het Interim-comité als het Ontwikkelingscomité van de Wereldbank (zie verder) zich enthousiast uit over de ,,menubenadering", waarbij een veelheid aan nieuwe financiële technieken wordt gebruikt die niet leiden tot vergroting van de omvang van de schulden.
In een waarschuwing aan het adres van Brazilië, dat in februari zijn rentebetalingen stopzette, stelt het Interim-comité: ,,Eenzijdige stappen brengen een groot risico voor alle partijen met zich mee".
Op 26 sept. presenteerde Brazilie een nieuw voorstel voor herstructurering van zijn schulden aan de banken.
Brazilië heeft zijn oorspronkelijke voorstel om de helft van zijn bankschuld van 67 miljard dollar met een korting van zo'n dertig procent om te zetten in obligaties laten vallen. Dit werd door de Amerikaanse minister van financiën eerder als een ,,non-starter" gediskwalificeerd.
In zijn nieuwe voorstel mil Brazilië de banken de mogelijkheid bieden om. op vrijwillige basis. een deel van de bankschuld tegen de volledige waarde om te zetten in obligaties. Bij deze zogenoemde ..exit-honds' garandeert Brazilië dat de banken voor deze bedragen niet opnieuw kunnen worden aangesproken voor nieuwe leningen.
Ook in het schuldcnpakket voor Argentinie. dat in aug werd afgesloten. is de mogelijkheid van exit-honds opgenomen.
Hoewel de onderhandelingen met de banken pas op 2 okt. verder zouden gaan. lijkt het nieuwe Braziliaanse voorstel aanvaardbaar voor zowel de hankcn als de Verenigde Staten Baker heeft he? nieuwe Braziliaanse voorstel ,,een goed begin voor de onderhandelingen" genoemd.
Er bestaan nog wel meningsverschillen over het moment waarop een akkoord tussen Brazilië en het IMF moet worden gesloten.
Brazilië lijkt nu bereid een of andere vorm van toezicht op zijn economische beleid te aanvaarden. maar om binnenlands politieke redenen zou het land eerst een akkoord met de banken willen afsluiten
Ce banken en de Westerse landen blijven zich hier krachtig tegen verzetten en eisen dat Brazilie eerst tot een vergelijk met het IMF komt. Men wil duidelijk maken aan de overige schulderilandcn, met name Argentinië. dat een eenzijdige opschorting van de rentebetalingen. zoals Brazilië in februari deed. geen vruchten afwerpt

Ontwikkelingscomité

Het kapitaal van de Wereldbank dient zo spoedig mogelijk te worden vergroot. De kapitaalverhoging dient voldoende te zijn om een groeiend uitleenprogramma over een langere periode te kunnen financieren.
Dit besluit heeft het Ontwikkelingscomité van het Internationale monetaire fonds (IMF) en de Wereldbank in de avond van 28 sept. genomen.
Dit comité, waarin 22 ontwikkelings- en industrielanden zijn vertegenwoordigd, fungeert als het beleidsbepalende orgaan voor de Wereldbank.
De unanieme aanbeveling om het kapitaal van de Wereldbank te verhogen was mogelijk omdat de Verenigde Staten een week eerder hun jarenlange verzet hiertegen opgaven.
De overige lidstaten pleiten al langer voor een kapitaalverhoging omdat de Wereldbank aan het plafond van haar uitleenmogelijkheden is gekomen op basis van zijn huidige kapitaal van 80 miljard dollar.
De details van de kapitaalverhoging zullen zo spoedig mogelijk worden uitgewerkt De gedachten gaan uit naar een verdubbeling, waardoor de bank voldoende kapitaal zou krijgen om uitbreiding van zijn bezigheden in de komende vijf jaar of langer te financieren.

De lidstaten hoeven overigens niet het volle bedrag van de kapitaalverhoging te storten: een klein percentage wordt feitelijk gestort, de rest bestaat uit garanties.

Opening plenaire vergadering. Toespraak president Reagan

De Amerikaanse president Reagan heeft op 29 sept. met een toespraak de gezamenlijke voltallige jaarvergadering van IMF en Wereldbank geopend. In zijn rede deed president Reagan opnieuw een beroep op Japan en West-Duitsland om hun economieën te stimuleren.
De Verenigde Staten hebben hun goede wil getoond door een wet aan te nemen, die een verdere vermindering van het begrotingstekort beoogt. aldus Reagan.
Tot het moment van de opening van de jaarvergadering hadden de VS zich onthouden van kritiek op Japan en West-Duitsland. Reagan noemde de twee landen niet met name, maar zijn woorden waren duidelijk.

Barber Conable, president van de Wereldbank (l.) en Michel Camdessus tijdens de vergadering van het ontwikkelingscomité.

Hij wees erop dezer dagen tiet moeilijke besluit te hebben genomen om een wet te ondertrkenen voor verdere vermindering van het Amerikaanse begrotingstekort en zei daarmee een signaal te hebben willen geven dat de VS zich niet aan hun verantwoordelijkheden onttrekken. .,Ik doe nu een beroep op de overschotlanden hetzelfde te doen, de politieke durf op te brengen om hun economie te stimuleren zonder de inflatie aan te wakkeren", aldus de president,

Met ,,verantwoordelijkheden'' doelde Reagan op de afspraken die de grootste industrielanden hebben gemaakt over vermindering van de onevenwichtigheden in de handel. in het bijzonder het enorme tekort van de VS en de overschotten van Japan en de Bondsrepubliek. Krachtens die afspraken moeten de Amerikanen hun begrotingstekort verminderen en dienen de andere twee landen de import te bevorderen door te zorgen voor voldoende economische groei.
Deïe taakstelling werd op 26 sept. in Washington nog eens bevestigd op een vergadering van de reven grootste industrielanden (zie hierboven Groep van Zeven).
Reagan haalde ook weer fel uit naar overheidsbemoeienis met de economie. Hij schilderde de vooruitgang die in de VS is geboekt tijdens de .,economische revolutie" onder zijn bewind. ..Dit succes vormt een scherp contrast met de misère en de achteruitgang die zo duidelijk zichtbaar zijn in landen met staatsontwikkelingsmodellen"
De president noemde in het bijzonder Afrikaanse landen. Hij signaleerde echter in Afrika een toenemende bereidheid tot economische hervormingen en stelde vast dat ook de leiders in China de economie libcraliseren. .,Zowel in industrielanden als ontwikkelingslanden is deregulering aan de orde van de dag". aldus de president

Amerikaanse en Britse pleidooien voor stabiele wisselkoersen door koppeling aan grondstoffen

De Amerikaanse minister van financiën Baker en zijn Britse collega Nigel Lawson hebben gepleit voor een systeem van stabiele wisselkoersen, waarbij onder andere wordt gekeken naar de prijsontwikkeling van grondstoffen, waaronder goud.
Een dergelijk systeem moet voldoende flexibiliteit bezitten om de koersen binnen een bepaalde bandbreedte te laten fluctueren.
Baker en Lawson zeiden dit op 30 sept. in Washington in hun toespraken tot de jaarvergadering van het Internationale Monetaire Fonds (IMF).
Lawson stelde voor, dat de industrielanden, die deelnemen in de ,,club" die streeft naar stabilisering van de koersen, bepaalde gezamenlijke graadmeters vaststellen aan de hand waarvan de groep als geheel kan worden beoordeeld. Hiertoe zou onder meer de ontwikkeling van de grondstoffenprijzen moeten worden gebruikt.
Ook James Baker zei dat de prijs van een aantal grondstoffen, waaronder goud, betrokken moet worden bij het streven naar *stabilisering van de* wisselkoersen
Lawson noemde goud *niet expliciet*

De opmerkingen van Lawson, Baker en andere ministers passen in het streven van de industrielanden naar stabilisatie van de wisselkoersen. zoals vastgelegd in het Louvre-akkoord van februari jongstleden.

Lawson prees het streven van sturing van de koersen binnen bepaalde marges, zoals sindsdien gebeurt. Hij voegde eraan toe dat in de toekomst de spilkoersen slechts mogen worden aangepast binnen de grenzen van de bestaande marges
Deze marges worden met opzet niet openbaar gemaakt, zei Lawson. Hij sloot niet uit dat dit alsnog kan gebeuren, als het vertrouwen van de financiële markten in het systeem groot genoeg is.

Baker zei dat het gebruik van grondstoffenprijzen als graadmeter nuttig kan zijn als eer? vroegtijdig signaal voor prijsontwikkelingen. Dit zou moeten worden ingepast in het gebruik van graadmeters ter coördinatie en afstemming van het economische beleid door de belangrijkste industrielanden.
Een direct verband tussen koersen en bepaalde goederenprijzen zou betekenen dat gestreefd wordt naar een zogenoemde ,,koopkrachtpariteit". In elk land zou dan. na omrekening van de valuta, min of meer hetzelfde gekocht kunnen worden met een bepaalde hoeveelheid geld.
Bakers suggestie om hierbij ook goud te betrekken. lijkt vooral ingegeven door binnenlandse politieke overwegingen. Op de rechterflank van de Republikeinse partij bevinden zich voorstanders van een terugkeer naar een gouden standaard.
Deskundigen trokken de haaldbaarheid van het gebruik van bepaalde grondstoffen als referentiepunt voor de koersen dadelijk in twijfel. ,,De financiele geldstromen in de wereld zijn tegenwoordig zes keer zo groot als de handelsstromen", aldus een deskundige.

,,Daarom hebben de goederen een veel beperktere betekenis dan vroeger."
Hij zei dat andere factoren. zoals de rente, een grotere rol spelen bij u-isselkoersen.
In zijn toespraak tot de jaarvergadering stelde Baker ook voor om het beleid van van het IMF op essentiele punten te hervormen. Hij zei dat in IMF-programma's meer rekening moet worden gehouden met de negatieve effecten van ontwikkelingen waarop een land geen invloed heeft. zoals lage grondstoffenprijzen, tegenvallende exportopbrengsten of natuurrampen.
Ook stelde de Amerikanse minister voor om de naleving van IMF-programma's met een looptijd van minimaal anderhalf jaar niet ieder kwartaal te controleren. zoals nu gebeurt. maar ieder half jaar.
Als schuldenlanden minder gefixeerd zijn op het halen van de normen op de korte terniijn. kunnen ze meer aandacht geven aan groeigerichte aanpassingen die pas na langere tijd resultaten afwerpen.
Bakers pleidooi voor versoepeling van de IMF-voorwaarden komt overeen met voorstellen die IMF-directeur Michel Camdessus op 29 sept. in zijn toespraak heeft gedaan. Camdessus zei dat het IMF ter versterking van zijn rol in het schuldenproces zijn bestaande mechanismen dient te herzien.

Minister Ruding waarschuwde in zijn toespraak tot de jaarvergadering op 30 sept. daarentegen voor het gevaar van ,,uitglijders' bij de uitvoering van IMF-programma's.
Ruding zei dat de voorwaarden die het IMF aan landen stelt, niet moeten verwateren, omdat dan de schuldenstrategie in gevaar komt.
..We moeten ons bewust zijn van de gevaren en weerstand bieden aan de verleidingen van politieke gemakzucht ten koste van objectiviteit en gelijke behandeling", zei Ruding. Hij voegde er aan toe dat aanpassingsprogramma's voldoende aandacht moeten schenken aan de meeat kwetsbare groepen in de schuldenlanden

Reucties op voorstellen minister Baker

Het gebruik van grondstoffen.waaronder goud, als een element om zich een oordeel te vormen over de inflatie-*ontwikkelingen is een interessante gedachte. Welke grondstoffen hiervoor worden uitgekozen en of goud hierbij moet* worden *betrokken. verdient nadere studie.*
Dat zei op 1 okt. Michel Camdessus, de directeur van het Internationale Mone*taire Fonds (IMF). in reactie op het voorstel van de Amerikaanse minister van financiën,* James *Baker, om goud* bij de stabilisatie *van* wisselkoersen *een rol te laten spelen.*
,,Goud kan een interessant *onderdeel vormen voor een systeem waarbij prijzen van grondstoffen worden gebruikt als vroegtijdig waarschuwingssysteem voor prijsontwikkelingen", zei* Camdessus.
Hij voegde er aan toe dat Bakers voorstel niet is bedoeld als aanzet tot een terugkeer naar de gouden standaard. ,,Goud zal geen rol spelen in onze gedachtenvorming over hervorming van het internationale monetaire stelsel": verzekerde de Fransman.
Minister Ruding zei op 1 okt. dat hij de verwijzing van Baker naar het gebruik van goud een paar keer had doorgelezen, maar de diepere *betekenis ervan nog niet had doorgrond. ,,Verrassend" en .,een interessante* aandachttrek*ker", was zijn licht geamuseerde commentaar.*

Op 1 okt. deden in Washington, op de laatste dag van de jaarvergadering van het IMF en de Wereldbank, allerlei speculaties de ronde. Wilde Baker met een graadmeter voor de inflatie bereiken dat de wisselkoersen niet door uiteenlopende inflatiecijfers onder druk komen te staan? Of was zijn verwijzing naar goud bedoeld voor binnenlands Amerikaans politiek gebruik?

Jack Kemp, ex football-speler. Republikeins lid van het Huis van Afgevaardigden en presidentskandidaat voor 1988, voert al jaren een kruistocht voor een terugkeer naar de gouden standaard.

.,Als deze aankondiging bedoeld is geweest om Kemp een plezier te doen. dan is het een voltreffer geweest". zei Ruding op 1 okt. ironisch
Hij zei dat grondstoffenprijzen een hulpmiddel kunnen zijn voor de vaststelling van het binnenlandse monetaire beleid.
Ruding noemde de gouden standaard zoals die tot de jaren dertig bestond ,,een al lang begraven reliek". Hij voegde er aan toe dat baar goud een .,nuttig bezit is, waar Nederland zeer tevreden mee is". Landen houden een deel van hun internationale reserves nog altijd aan in goud.
Op 1 okt. lieten andere functionarissen zich eveneens terughoudend uit over Bakers voorstel.
De president van de Westduitse Bundesbank, Karl-Otto Pöhl, en de Japanse onderminister

van financiën, Toyoo Gyoten. zeiden het voorstel eerst te willen bestuderen.
Daarentegen noemde de Zuidafrikaanse minister van financien. Barend du Plessis. Bakers voorstel een ,,stilzwijgende erkenning van het voortdurende belang van goud als reserve voor de nionetaire autoriteiten'.
Zuid-Afrika is de grootste goudproducent ter wereld. (NRC/H'blad, The Times. ANP, Le Monde. NZZ. The Financial Times, FAZ).

OESO

VERWACHTINGEN M.B.T. WERKGELEGENHEID IN OESO-LIDSTATEN

Op 1 okt. heeft de Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling OESO in Parijs een rapport gepubliceerd over de verwachtingen m.b.t. de werkgelegenheid in de 24 bij de OESO aangesloten staten.

In het rapport wordt gezegd, dat de werkloosheid in deze 24 staten volgend jaar waarschijnlijk licht zal stijgen tot 31,5 mln. Het gemiddelde werkloosheidscijfer in de OESO-landen zal daarmee in 1988 op ong. 8,25% komen.

In de Verenigde Staten zal het werkloosheidscijfer licht dalen, terwijl West-Europa een lichte toename te zien zal geven.

Het totaal van 31,5 miljoen werklozen is een toeneming met 250.000 ten opzichte van dit jaar. Het grootste deel hiervan zal in Frankrijk en Denemarken worden geregistreerd, aldus de OESO. Voor Frankrijk wordt uitgegaan van een werkloosheidscijfer van 12 procent voor 1988. en voor Denemarken wordt 10 procent verwacht.

In 1986 was dit respectievelijk 10,5 en 7.8 procent.
In de VS daarentegen zal volgens de OESO de werkloosheid dalen van 7 procent in 1986 tot 6,5 procent in 1988.
Ook in Groot-Brittannie zal een gunstige ontwikkeling plaatshebben: de werkloosheid zal daar afnemenvan 11,8 procent in 1986 tot 10,75 in '88.
Maar de OESO ziet alleen voor de VS ook enige verbetering in de situatie van langdurig werklozen.
Het OESO-land met het hoogste percentage is Spanje, waarvoor een werkloosheid van 20.5 procent wordt verwacht.
Het gunstigste cijfer heeft nog steeds Japan. waar 3 procent van de beroepsbevolking zonder werk zal zitten. Ten opzichte van vorig jaar verslechterde de situatie in dit land echter: in 1986 was de werkloosheid nog 2,8 procent.
De OESO verwacht dat het werkloosheidspercentage voor alle Europese OESO-landen ongeveer gelijk zal blijven in 1988 op ongeveer 11,25 procent.
De werkgelegenheid in de OESO-landen zal waarschijnlijk volgend jaar toenemen niet gemiddeld één procent. De VS staan aan de hoge kant met 2 procent, terwijl in Frankrijk, België en Oostenrijk waarschijnlijk helemaal geen groei van de werkgelegenheid zal worden behaald.

De hoogste jeugdwerkloosheid bestaat volgens de OESO in Italië, waar 43,7 procent van de beroepsbevolking onder de 25 jaar zonder werk zit.

WEST-EUROPA

NEDERLAND

ONTVOERING G.J. HEIJN

Een w-oordvoerder van de rijkspolitie in Haarlem maakte op 11 september bekend, dat de politie al enige dagen bezig was met een zoekactie naar de 56-jarige Gerrit Jan Heijn, vice-voorzitter van de raad van bestuur van het Ahold-concern (Albert Heijn)
G.J. Heijn verliet op 9 september om kwart over acht 's ochtends zijn woning in Bloemendaal om naar zijn tandarts in Koog aan de Zaan te gaan. Daar is hij echter niet verschenen. Ook op andere afspraken, die hij na die tijd had. heeft hij zich niet laten zien.
In de middag van 9 september heeft de politie de auto van Heijn, een Audi 200, gesloten aangetroffen op de Hoge Duin en Daalseweg in Bloemendaal, dicht bij het duingebied en op ongeveer een kilometer van zijn woning.
Van verschillende zijden is bij de familie Heijn de verdwijning geclaimd als een ontvoering met als doel het verwerven van een losgeld.
In het belang van het onderzoek, tevens op verzoek van de familie Heijn, doet de politie geen verdere mededelingen over vorderingen van het recherchewerk of eventuele onderhandelingen met de ontvoerders.

Eerdere ontvoeringen

De ontvoering van Heijn is de zoveelste in een reeks van criminele, op afpersing gerichte kidnappings, die de afgelopen jaren in Nederland hebben plaatsgevonden.

De Amsterdamse zakenman Maurits Caransa was tien jaar geleden de eerste vermogende Nederlander die werd ontvoerd.

In de nacht van 27 op 28 oktober 1977 werd hij op weg naar zijn auto opgepakt door mensen die later per telefoon zeiden lid te zijn van de Rote Armee Faktion. De familie hield de politie erbuiten, betaalde tien miljoen losgeld en op 2 november werd Caransa vrijgelaten.
De daders zijn nooit achterhaald.
Van het losgeld, waarvan de serienummers waren genoteerd, zijn in de afgelopen jaren slechts enkele duizenden guldens boven water gekomen.

Op zaterdag 27 november 1982 begon de tweede grote ontvoeringszaak.
Mevrouw Toos van der Valk, echtgenote van de eerste man in het gelijknamige horecaconcern, werd weggevoerd uit haar woning in Nuland, gelegen naast het daar gevestigde motel. Diezelfde dag nog eisten de overvallers bij haar echtgenoot een losgeld van tien miljoen gulden.

De familie betaalde twaalf miljoen gulden, waarna mevrouw Van der Valk op 17 december in de omgeving van Eindhoven door haar ontvoerders uit de auto werd gezet. Van het losgeld is in de loop der jaren ongeveer twee miljoen gulden achterhaald bij de arrestatie van een aantal betrokkenen
Twee van hen kregen wegens medeplichtigheid in Duitsland enkele jaren cel, twee van de hoofdverdachten werden in Nederland veroordeeld tot twaalf jaar cel.

Op 9 november 1983 werden bierbrouwer Alfred Heineken en zijn chauffeur Doderer vlakbij het kantoor van Heineken in Amsterdam overmeesterd en in een busje weggevoerd naar geïmproviseerde cellen in een loods in het Amsterdamse havengebied.

Via een anonieme tip kwam de politie achter de verblijfplaatsen van de ontvoerden. Op 30 november werden ze bevrijd.

Twee dagen eerder had de familie Heineken 35 miljoen gulden losgeld bezorgd bij een viaduct van het verkeersplein Oudenrijn. Delen van het losgeld zijn in de loop der jaren teruggevonden, maar 10 miljoen is nog steeds spoorloos.

De twee belangrijkste ontvoerders hielden zich via allerlei juridische trucs twee jaar in Frankrijk uit Nederlandse handen, maar werden tenslotte veroordeeld tot elf jaar cel.

Op 22 oktober 1985 werd Gijs van

A. H. Heineken

Dam, zoon van een Amsterdamse zakenman, ontvoerd.
Drie dagen later werd hij uit een auto in de Amsterdamse Bijlmer bevrijd zonder dat er losgeld was betaald. De twee ontvoerders kregen vijf jaar celstraf.

De tienjarige Valérie Albada Jelgersma, dochter van de eigenaar van een levensmiddelenconcern, werd op 10 februari 1987 ontvoerd uit haar ouderlijk huis in Laren.
Op 23 februari kon de politie Valérie bevrijden uit een huis in Etteri-Leur voordat er losgeld was betaald.
De ontvoerders zijn in juni veroordeeld tot tien jaar en acht maanden gevangenisstraf.

Ontvoerzng *Heijn* langste *in Nederland*

De ontvoering van G.J. Heijn is op 1 oktober de 22ste dag ingegaan en is daarmee de langste ontvoering geworden, die in Nederland heeft plaatsgehad.

CORRECTIE MINISTER DE KONING OP BEWERING KOOPKRACHT ECHTE MINIMA

In een brief aan de Tweede Kamer heeft minister De Koning op 2 oktober meegedeeld, dat als gevolg van het kabinetsbeleid in 1988 niet 10% maar *55%* van de echte minima er in koopkracht op achteruit zullen gaan.
De minister corrigeerde daarmee een uitspraak, die hij op 27 september voor de radio had gedaan, dat voor 90% van de echte minima, huishoudens die uitsluitend van een minimuminkomen moeten leven, geen verlies van koopkracht zou optreden.
In de loop van de aansluitende week was de minister al door de voorzitter van de Voedingsbond FNV, mevr. G. Lubbi, beschuldigd van het geven van onjuiste informatie.

In de nieuwe berekening van de gevolgen voor de koopkracht zijn twee bezuinigingsmaatregelen verwerkt: de voorgenomen beperking van de individuele huursubsidie en het verwijderen van tandartskosten uit het ziekenfondspakket. Andere bezuinigingsmaatregelen, zoals die op de gezinszorg, hebben volgens de minister slechts incidentele consequenties, ook al zijn die in individuele gevallen soms fors. Daarom passen deze gevolgen volgens de minister niet in het koopkrachtbeeld.
Volgens De Koning ondervindt 10 procent van de echte minima volgend jaar een daling van de koopkracht van meer dan één procent. Slechts bij uitzondering gaat het, volgens hem, om een verlies van meer dan 1,5 procent.
Voor de rest van de totaal 830.000 echteminima is voor de helft sprake van behoud van koopkracht. De andere helft verliest ongeveer één procent koopkracht. Voor bejaarden is de situatie iets gunstiger, aldus de minister.
De Koning noemt het door de Voedingsbond FNV en Konsumenten kontakt becijferde verlies van koopkracht van gemiddeld 2 procent voor de echte minima te hoog

NECROLOGIEËN

ALLEGRET, YVES (l?-I-i907 Parijs - 31-1-1987 Parijs) Frans filmregisseur.

Allégrct begon zijn filmcarrière als regie-assistent van Jean Renoir Alberto Cavalcanti en zijn oudere broer Marc Allégret. Allégret. die In zijn jonge jaren trotskistische sympathieën had en die was aangesloten bij de door linkse kunstenaars opgerichte groep „Octobre", ontwikkelde zich na dr Tweede Wereldoorlog tot een vooraanstaand vertegenwoordiger van de film-noir. een genre waarin een defaitistisch beeld werd geschetst van de zelfkant van de maatschappij Hij was enkele jaren gehuwd met de actrice Simone Signoret. die in een aantal van deze films de hoofdrol speelde.
Tot zijn bekendste films behoren Dédée d'Anvers (1948), Unc si jolie petite plage (1949), Maneges (1950), Les miracles n'ont lieu qu'une fois (1951)Les orgueilleux (1953) met Michèle Morgan en Gérard Philipe naar een script van Jean-Paul Sartre. en Germinal (1963).Bekend werd Allégret ook als regisseur van een serie televisiefilms over Simenons Commissaris Maigret.

ASTAIRE, FRED. off. FREDERICK AUSTERLITZ (10-5-1899 Omaha, Nebraska. Verenigde Staten - 22-6-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans danser en filmacteur.

Als jongetje van vier ging Fred met zijn zusje Adele op dansles. De twee toonden zo'n talent dat het gezin Austerlitz naar New York verhuisde. waar dansleraar Ned Wayburn. gespecialiseerd in de tap dance. de basis legde voor een uitzonderlijke carrière. Onder de artiestennaam Astaire hadden broer en zus jaren succes op Broadway en in Londen in onder mee:. musicals als Lady be good, Funny face. The gay divorcee en Band wagon.

Toen zijn zus vanwege haar huwelijk met de Britse Lord Cavendish stopte met dansen. meldde Fred zich in 1932 in Hollywood waar hij op een eerste screentest werd afgewezen. In 1933 debuteerde Astaire alsnog naast Joan Crawford in de film Dancing lady en in hetzelfde jaar vormde hij in de Flying down to Rio voor het eerst een danspaar rnet Ginger Rogers. Me? haar had hij vervolgens tot 1939 legendarisch succes in films als Top hal. The gay divorcee, Roberta, Follow the fleet, Swing Time. Shall we dance? en Carefree. Andere danspartners van Astaire zouden later Rita Havworth. Eleanor Powell, Betty Hutton. Judy Garland en Cyd Charisse worden. Tot ver na zijn vijftigste excelleerde hij in geraffineerde musicals als Band wagon. Funny face en Silk stockings. Ook speelde hij enkele serieuze, niet-muzikale rollen in bij voorbeeid ûn the beach, Un taxi mauve en The towering inferno. De laatste film leverde Astaire in 1975 ren Oscarnominatie op De enige Oscar die hij in ontvangst mocht nemen was een speciale oeuvre-prijs in 1949. In 1960 publiceerde hij zijn autobiografie Steps in time

Fred Astaire wordt algemeen beschouwd als een van de grote dansers van de twintigste eeuw. die generaties filmmakers en choreografen beinvloed tieeft.

Fred Astaire en Ginger Rogers.

AWOLOWO, OBAFEMI CHIEF (6-3-1909 Ikenne, Oyo, Nigeria - 9-5-1987 Ikenne, Oyo, Nigeria) Nigeriaans politicus.

Chief Awolowo. die zijn opleiding ontving aan christelijke scholen, werkte als leraar en journalist alvorens hij in 1944 in Londen rechten ging studeren. Na terugkeer in Nigeria zette hij in het autobiografische bock Path to Nigerian freedom, Awo zijn ideeën uiteen over Nigeria's weg naar de onafhankelijkheid. In 1949 richtte Awolowo samen met andere Yoruba-leiders de partij Action Group op, die twee jaar daarna de verkiezingen won in West-Nigeria.
Awolowo werd in 1954 de eerste premier van West-Nigeria, een functie die hij ruim 5 jaar zou uitoefenen. Tijdens de eerste twee jaren van de onafhankelijkheid (1960-62) had hij als oppositieleider zitting in het parlement.
In 1963 werd Awolowo. na een proces van bijna een jaar, veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf op beschuldiging van een poging tot omverwerping van de federale regering. Na een militaire machtsovername werd hij in 1966 vrijgelaten. Ten tijde van de Biaira-oorlog was Awolowo minister van financiën onder generaal Yakubu Gowon en in 1979 werd hij gekozen tot leider van de Unita Party. Tweemaal (1979 en 1983) deed hij zonder succes een gooi naar het presidentschap
Tot de verdere publikaties van Awolowo behoren: Thoughts on Nigerian constitution. My early life. The people's republic. The strategy and tactics of the people's republic of Nigeria.

BLASETTI, ALESSANDRO (3-7-1900 Rome, Italië – 1-2-1987 Rome, Italië) Italiaans filmregisseur.

Blasetti begon in 1928 met het maken van films, na werkzaam te zijn geweest als journalist en filmrecensent. Na het succes van zijn eerste films Sole (1928) en Terra Madre (1931) vestigde Blasetti zijn reputatie als regisseur in 1934 met de film 1860, die verhaalt over de verovering van Sicilië door Garibaldi. gezien door de ogen van twee boeren. De film werd later de voorloper van de neo-realistische beweging genoemd
Blasetti was een vooraanstaand filmmaker in de hele fascistische periode. In 1935 kwam het tot een butsing met het bewind van Benito Mussolini door de film Vecchia Guardia (Oude garde) over de fascistische stormtroepen uit het begin van de jaren twintig in Florence. In de Tweede Wereldoorlog maakte Blasetti het klassieke historische epos La corona die ferro (De ijzeren kroon), en Quattro passi fra le nuvole (Vier stappen in de wolken), in welke film de overgang werd gesignaleerd naar een tijd waarin weer ruimte was voor pacifistische en humanistische ideeën.
Na de oorlog verschenen van zijn hand films als Un giorno nella vita (1946). Fabiola (1948). Prima Comunione (1950). Altri Tempi (1952), Peccato che sia una canaglia (1935) en La fortuna di essere donna (1956). Een van zijn laatste films was Simon Bolivar (1968)

BORGERS GERRIT (18-9-1917 Brummrn - 15-1-1987 Leidschendam) Nederlands letterkundige

Gerrit Borgers studeerde Nederlandse taal- en letterkunde en geschiedenis in Amsterdam Gedurende enkclc jaren was hij leraar Nederidrids en tevens redacteur van he: tijdschrift Podium.

In 1954 werd Borgers benoemd tot hoofdconservator van het Letterkundig Museum in Den Haag. Onder zijn leiding werd dit uitgebreid tot een internationaal bekend archief, museum en documentaticccntrum van de Nederlandse literatuur na 1750.
Grote waardering kreeg Borgers ook voor zijn proefschrift Paul van Ostayen, een documentatic (1971) Hij bezorgde niet alleen hel verzamelde werk van deze Vlaamse dichter en criticus, maar was ook verantwoordelijk voor de uitgave van het verzamelde werk van de dichter Martinus Nijhoff.

In 1978 werd Borgers hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde aan de universiteit van Amsterdam. Na zijn emeritaat in 1983 bleef hij actief in het literaire leven. Zo was hij voorzitter van de Stichting Het Schrijvershuis. van het PEN-centrum Nederland en van het Willem Kloosfonds en bestuurslid van het Letterkundig Museum en van de Stichting voor vertalingen. Daarvoor was hij onder meer voorzitter geweest van het Fonds voor de letteren en bestuurslid van de Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde

BRENAN. EDWARD FITZGERALD (7-4-1894 Malta - 19-1-1987 Alhaurin el Grande, bij Malaga, Spanje) Engels-Iers schrijver en historicus.

Gerald Brenan, de zoon van een officier in een Iers regiment, kreeg zijn opvoeding in Zuid-Afrika, India en Engeland. Tijdens de Eerste Wereldoorlog vocht hij aan de Somme en de Marne. waarvoor hij werd onderscheiden met het Britse en het Franse oorlogskruis.

Na de oorlog vestigde hij zich in Andalusie om .,te ontsnappen aan de verstikkende atmosfeer in Engeland" cn om zich voor te bereiden op zijn roeping als schrijver. Tijdens zijn bezoeken aan Londen kwam hij in contact met de Bloomsbury-groep van schrijvers als Virginia Woolf, Bertrand Russell en Lytton Strachey, door wie hij in Spanje geregeld werd bezocht. Na een onstuimige verhouding met de schilderes Dora Carrington trouwde hij in 1931 met de Amerikaanse dichteres Gamel Woolsey.
Tijdens de Spaanse burgeroorlog werkte Brenan als correspondent. maar na de overwinning van Franco keerde hij terug naar Engeland. In 1943 publiceerde hij The Spanish Labvrinth. waarin hij de politieke en economische geschiedenis van Spanje in de negentiende eeuw en de eerste decennia van de twintigste behandelt. Het boek, dat niet door Franco's censuur kwam. werd direct beschouwd als een standaardwerk over de voorgeschiedenis van de burgeroorlog.
Begin jaren vijftig trok Brenan opnieuw naar Spanje. Daar schreef hij een aantal werken over de Spaanse literatuur. waaronder History of the Spanish literature en een studie over de heilige en dichter San Juan de la Cruz. Ook publiceerde hij South from Granada, waarin hij zijn leven in Zuid-Spanje beschreef. Het boek werd in de jaren zeventig gevolgd door twee delen memoires, A life of one's own en Personal record.

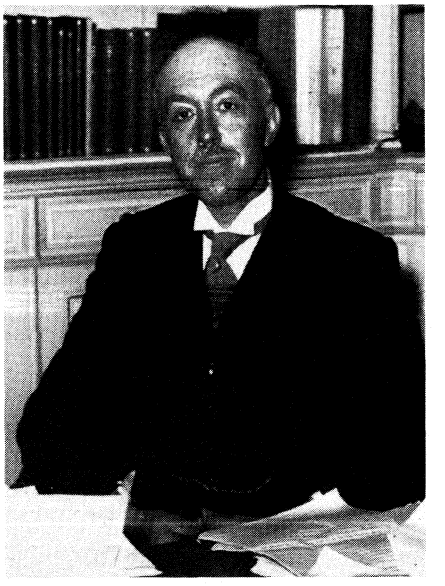

BROGLIE, LOUIS VICTOR PRINS DE (15-8-1892 Dieppe, Frankrijk - 19-3-1987 Louveciennes bij Parijs. Frankrijk) Frans fysicus.

Louis de Broglie werd geboren als zoon van een adellijke Franse familie. Na de afsluiting van zijn studie geschiedenis raakte hij. in navolging van zijn oudere broer Maurice. een experimenteel natuurkundige. geboeid door de natuurwetenschappen. Zijn studie natuurkunde aan de universiteit van Parijs werd onderbroken door de Eerste Wereldoorlog, maar in 1919 pakte hij dezc weer op
In zijn dissertatie Recherches sur la théorie des quanta (1924) ontwikkelde De Broglie een hypothese over de samenhang tussen materie en golven. Hij suggereerde onder meer dat elektronen in bepaalde opzichten de kenmerken van golven vertonen. In 1927 werd experimenteel bewezen dat zijn theorie juist was. Daarmee kwam de ontwikkeling op gang van de golfmechanica, een onderdeel van de quantummechanica
In 1929 ontving Louis de Broglie de Nobelprijs voor Natuurkunde. In 1931 werd hij hoogleraar in de theoretische fysica aan het Henri Poincaré Instituut van de universiteit van Parijs, een leerstoel die hij tot 1962 zou bekleden. Van 1942 tot 1975 was De Broglie secretaris van de Franse Academie van Wetenschappen. Hij was de auteur van talloze theoretisch fysische en populair wetenschappelijke werken.

CALDWELL, ERSKINE PRESTON (17-12-1903 White Oak, Georgia, Verenigde Staten – 11-4-1987 Paradise Valley, Arizona, Verenigde Staten) Amerikaans auteur.

Erskine Caldwell was de zoon van een rondreizende presbyteriaans predikant. Als scholier en student verdiende hij zijn geld als katoenplukker. kellner en football-professional en hij was, voor hij zich als fictieschrijver vestigde, journalist, scenarioschrijver en recensent.
In 1929 maakte Caldwell met The bastard zijn romandebuut. Met de publikatie van zijn romans Tobacco Road (1932) en God's little acre (1933)over armoede, geweld en rassendiscriminatie in het Amerikaanse zuiden vestigde hij zijn reputatie als maatschappijkritisch auteur. Deze twee werken waren bij hun verschijning zeer omstreden. Puriteinse bewegingen in de VS vonden Caldwells taalgebruik .,immoreel", zij verguisden hem omdat hij seksuele obsessies van hoofdpersonen zou overdrijven. Bewoners van het zuiden verweten hem bovendien geen juist beeld van hun maatschappij te hebben gegeven.

In de jaren dertig en veertig werd Caldwell samen met William Faulkner. Tennessee Williams. John Dos Passos. Ernest Hemingway en John Steinbeck tot de toonaangevende auteurs van de Amerikaanse literatuur gerekend. Later wendde hij zich af van thema's uit zijn geboortestreek en schreef vooral over psychopathologische en erotische thema's. Van 1938-1942 werkte Caldwell als oorlogscorrespondent in Mexico, Spanje, Tsjechoslowakije en de Sowjet-Unie. Zijn totale oeuvre omvat 55 boeken. waarvan naar schatting 80 miljoen exemplaren over de hele wereld werden verkocht. Zijn werk werd in 43 talen vertaald.

FERNHOUT. JOHN (9-8-1913 Bergen, Nederland - 28-2-1987 Jeruzalem, Israël) Nederlands filmregisseur.

John Fernhout groeide up in een artistiek milieu. Zijn grootvader Jan Tooi-op. zijn moeder Charlev Toorop en zijn broer Edgar Fernhout waren drie belangrijke Nederlandse schilders. Charley Toorop stuurde haar zoon op 14-jarige leeftijd naar Ivens om het vak te leren, aanvankelijk als assistent bij Branding en Regen, later - na een opleiding in Berlijn en Parijs (1930-31) - als Ivens' vaste cameraman bij onder meer Spanish Earth en 400 Million. Onder invloed van Ivens meldde Fernhout zich aan bij de Vereniging van Arbeiders-fotografen, waarvoor hij bij voorbeeld het Jordaanoproer (1934) vastlegde. Onder het pseudoniem Pieter Bruggens maakte Fernhout Land in zicht. een propagandafilm voor de CPN-verkiezingscampagne van 1937. Het was niet zijn debuut als regisseur: in 1935 had Paascheiland. met De sterren naar het zuiden en Driemaster Mercator deel van een drieluik. grote indruk gemaakt door de karakteristieke beelden van lucht. zee en landschap
Na het afscheid van de Studio Ivens werkte ook Fernhout. onder de naam John Ferrio, lange tijd in het buitenland. onder meer voor The National Film Board of Canada en in de Verenigde Staten. Direct na de bevrijding nam Fernhout op Walchereri Gebroken dijken en Het laatste schot up, klassieke documentaires over dc ontreddering van Nederland in de „Stunde Null".
Fernhout had altijd grote belangstelling voor de techniek. Zo maakte hij bijvoorbeeld Vigilant Switzerland in 1964 op 70 mm over het Zwitserse leger Op dezelfde wijze verfilmde hij zijn Sky over Holland (1967). een fascinerende film die de relatie tussen het Nederlandse landschap en de schilderkunst in beeld brengt. Interessant is de sequentie waarin hij de relatie van Mondriaans werk niet de strakke indeling van het Hollandse landschap toont. Hij had Mondriaan dikwijls in Parijs en New York bezocht. Voor Sky over Holland verwierf hij de Gouden Palm in Cannes
Van 1969 tot 1980 filmdr Fernhout met zijn zoon Douwes hoofdzakelijk in Israël Na 1980 zou hij nog enkele grote Nederlandse produkties opzetten Drie generaties (1983) ging over zijn familie.
In deze film rekende Fernhout af met het verleden Altijd had hij zich met zijn film in de schaduw van de schilderkunst gevoeld. Op integere wijze bracht hij zijn familie in beeld en wel zó dat hij bewees dat de cineast niet ondergeschikt aan de schilder hoeft te zijn Fernhout was een schilderende filmer.
Mijn generatie in zwart-wit (1984) bracht het werk van de fotograaf Cas Oorthuys in beeld en Het bewaarde landschap (1985) toont de Hoge Veluwe in relatie rnet het Kröller-Müllermuseurn. ìri deze laatste film, waarvoor hij de ANWB-prijs kreeg. was hij weer terug bij zijn geliefde onderwerp: de inspiratie die het landschap op dc schilder uitoefent

GLEASON, JACKIE. off. HERBERS JOHN (26-2-1916 Brooklyn, Verenigde Staten - 24-6-1987 Fort Lauderdalc. Verenigdc Staten) Amerikaans film- en tv-acteur. komiek en orkestleider

Jackie Gleason was een van Amerika's populairste tv-persoonlijkheden in de jaren vijftig, toen hij een opschepperige buschauffeurspeelde in de serie The Honeymooners. Andere tv-series waar hij veel succes mee had waren The life of Riley en The Jackie Gleason show.
Gleason was ook te zien in een aantal speelfilms. Voor zijn rol van biljartkampioen Minnesota Fats in de film The hustler (1961), waar Paul Newman zijn tegenspeler was. kreeg hij een Oscarriominatie. Andere films waar hij in speelde waren Gigot (1962). Requiem for a heavyweight (1962). Papa's delicate condition. Soldier in the rain. Skidoo (1968). How to commit marriage. How do I love thee? en Smokey and the bandits (1977), een comedie over vrachtwagenchauffeurs.
Hoewel Gleason geen muziek kon lezen of schrijven. componeerde hij het muziekthema voor zijn eigen show en nam hij 38 platen op met zijn eigen band. the Jackie Gleason Orchestra.

GREENE, SIR HUGH CARLETON (15-11-1910 Berkhamsted. Engeland - 19-2-1987 Londen. Engeland) voormalig directeur van de BBC

Na zijn studie Engelse taal- en letterkunde vertrok Greene naar Munchen om Duits te leren. Om in zijn levensonderhoud te voorzien werd hij correspondent van de Daily Herald en de New Statesman. Met zijn broer Graham, de romanschrijver, reisde hij in die tijd veel door Europa. Van 1934-1939 zat Greene als correspondent voor de Daily Telegraph in Berlijn. Daarna versloeg hij het oorlogsgebeuren vanuit Polen, Roemenië, Turkije, ederland en Frankrijk, alvorens in okt. 1940 te worden aangesteld bij de BBC, waar hij uiteindelijk de leiding kreeg over de Duitstalige uitzendingen.
In de eerste naoorlogse jaren hielp Greene. op verzoek van het Engelse ministerie van buitenlandse zaken, bij de opbouw van de Nordwest Deutscher Rundfunk, waarna hij in 1949 terugkeerde naar Engeland en hoofd werd van de afdeling Oost-Europa van de BBC.
Van 1960 tot 1969 stond Hugh Greene aan het hoofd van de BBC. Het was zijn grote verdienste dat hij er in slaagde de BBC in deze „swinging sixties" tot een moderne, eigentijdse omroep te maken. Hij moedigde het maken van satirische programma's aan. hetgeen onder meer resulteerde in het omstreden That was thr week that was met David Frost. en introduceerde popniuziek el1 kleuren-tv bij deze omroep. Rij zijn afscheid in 1969 zei Greene het liefst gekarakteriseerd te worden als ..degene die de centrale verwarming had uitgeschakeld en de ramen had opengezet bij de BBC".

GUTTUSO, RENATO (2-1-1912 Bagheria, bij Palerrno, Italië - 18-1-1987 Rome. Italië) Italiaans schilder en politicus

Guttuso stopte met zijn studie rechten om zich geheel te kunnen wijden aan de schilderkunst. In 1931 sloot hij zich in Rome aan bij een groep kunstenaars (Corrente),die zich teweer stelden tegen het fascisme.
Een schilderij was voor Guttuso geen abstractie van de werkelijkheid en het was ook niet gemaakt om huiskamers te sieren. Hij gebruikte de schilderkunst als polemisch instrument. als uitdrukking van zijn sociale en politieke ideeën. Bekendheid kreeg hij met name door schilderijen als Vlucht van de Etna (1939), Kruisiging (1941), God met ons, Boogie-woogie (1955), Rock-and-Roll (1958), Vietnam (1965) en Begrafenis van Togliatti (1972).
Als vertegenwoordiger van de Italiaanse communistische partij had Guttuso ook jarenlang zitting in de Italiaanse Senaat.

HAYWORTH, RITA, off. MARGARITA CARMEN CANSINO (17-10-1918 New York. Verenigde Staten - 15-5-1987 New York, Verenigde Staten) Amerikaanse filmster.

Rita Hayworth begon haar carrière als danseres Haar Ierse moeder, die eens bij de Ziegfeld Follies danste, en haar vader, de Spaanse dansleraar Eduardo Cansino. hadden haar al op drie-jarige leeftijd de eerste pasjes bijgebracht in New York en later op hun eigen dansschool in Los Angeles. Samen met haar vader maakte ze veertien jaar oud haar dansdebuut in Mexico. Daar werd ze ontdekt door een cineast die haar een rolletje gaf in Dante's Inferno in 1935. In datzelfde jaar trouwde ze met de olieproducent Edward Judson uit Texas. haar eerste en langdurigste huwelijk dat zes jaar standhield
Rita Hayworths eerste film evenals de veertien die in de jaren daarop volgden waren geen grote sucessen. Bekendheid kreeg ze pas begin jaren veertig met rollen iri Only Angels have wings, Strawberry Blonde met James Cagney, Blood and Sand en Cover Girl met Gene Kelly. Harry Cohn, directeur van de Columbia Studios, had haar in het zadel geholpen. „Harry maakte mijn zwarte haar rood en gaf mij de Ierse naarn van

Rita Hayworth op een van haar favoriete foto's uit 1941.

mijn moeder", zei Hayworth. Later brak ze met dezelfde Cohn, die ze een ,.monster" noemde: ,.Ik verdiende 'zillions of dollars'. maar Columbia Studio's deden niets voor me Ik was een slaaf en zij hielden het geld".
Haar grote doorbraak kwam met You'll never get rich en You were never lovelier. waarin zij danste met Fred Astaire. Samen met Glenn Ford trad zij op in Gilda. Deze film werd zo'n succes. dat ze nog vier andere produkties met Ford maakte, waaronder The lady in Question en Affair in Trinidad. Hayworth - Miss Dynamite of. zoals ze meestal genoemd werd, ,.Godin van de liefde" - die 23 jaar oud al zo'n dertig films achter de rug had, was toen inmiddels getrouwd met Orson Welles, destijds de ,,geniale jongen" van Hollywood.
Kort na de scheiding van Welles in 1948 (.,Ik kon zijn eenialiteit niet langer verdragen", zei ze) en na de opname van The Loves of Carmen. waarin zij opnieuw, maar nu op vurige Spaanse wijze de danskunst beoefende. trad zij in een kasteel aan de Franse Rivièra in het huwelijk met de prins Ali Khan. Tijdens dit huwelijk trok zij zich tijdelijk terug uit de filmwereld om de rol van huisvrouw op zich te nemen. Vier jaar later trouwde ze opnieuw, nu met ,.crooner" Dick Haymes. Hayworths vijfde en laatste echtgenoot was de producer James Hill, met mie zij in 1958 in de echt werd verbonden en van wie zij drie jaar later scheidde.
Eigenlijk had zij al eerder met het beeld van het heupwiegende sekssymbool gebroken toen zij met kort geknipt. blond geverfd haar optrad in The Lady from Shanghai met naast zich haar tweede echtgenoot Orson Welles. Na haar vijftigste gaf zij de voorkeur aan karakterrollen. zoals die in They Came to Cordura. samen met Gary Cooper
In 1971 maakte ze nog een korte .,come-back" in de films Man from the sea, samen met Anthony Quinn. en Wrath of God, waarin Robert Mitchum ook optrad.

HENSBERGEN. LODEWIJK GERARD VAN (1-5-1917 Sukabumi. Indonesië - 20-2-1987 Amsterdam, Nederland) Nederlands acteur.

Lo van Hensbergen studeerde economie en psychologie aan de universiteit van Amsterdam. maar kon zijn doctoraal examen niet halen omdat hij in 1942 tijdens de Duitse bezetting weigerde de .,loyaliteitsverklaring" voor studenten te tekenen

Hij dook onder bij de actrice Elise Hoomans en kwam in contact met het toneel. Hij kreeg les van de Duitse vluchteling dr Ludwig Berger en later van Louis Saalborn. wiens dochter Liane hij in 1949 zou trouwen. van Frits van Dijk en Bodi Rapp. Later zou Van Hensbergen verklaren dat de breuk die oorlog en bezetting veroorzaakten. hem in staat stelde te doen wat hij altijd had gewenst: toneelspelen. ..Ik heb er nog steeds geen spijt van dat ik geen bankier Den geworden", zei hij

Van Hensbergen debuteerde in 1945 bij De Komedianten in een stuk van F. Molnar. In 1954 trad hij bij Theater voor het eerst op als regisseur, en wel van het stuk Rendez vous in Lob's woud. een bewerking van de Midzomernachtsdroom van J.M. Barrie. Met Saalborn was hij in 1956 oprichter van het Zuidelijk Toneel in Eindhoven. dat later achtereenvolgens Ensemble en Globe zou gaan heten.

Behalve acteren en regisseren. schreef Lo van Hensbergen hoorspelen en twee toneelstukken. de thriller Bandjir (1956) en de zedencomedie Het Tuinfeest (1960).Laatstgenoemdstuk werd een aanwinst voor het Nederlands repertoire genoemd. Hij speelde en regisseerde bij verschillende gezelschappen, onder andere het Nieuw Rotterdams Toneel. de Nederlandse Comedie. Theater en Globe en sinds 1977 in vrije produkties. Als regisseur had hij een voorkeur voor modern repertoire. Edward Albee, Peter Nichols, Shelagh Delaney, Neil Simon. Als schilderachtig karakterspeler speelde hij mee in menig televisiestuk en film. Sinds de veranderingen in het Nederlands toneel omstreeks 1970, wierp Van Hensbergen zich op als de flamboyante, welbespraakte verdediger van het aloude toneelspelersvak zoals hij en velen van zijn generatie dat zagen. Regelmatig brak hij in interviews en toespraken dikwijls op geestige wijze, de staf over nieuwerwetse opvattingen in regie en speelstijl.
Lo van Hensbergen en zijn toneelopvattingen vormden in 1986 de inspiratie voor het satirische toneelstuk Hensbergen van een zijner tegenstanders Frans Strijards. Met zijn vrouw bezocht hij een der voorstellingen en complimenteerde. onbekrompen als hij was, na afloop de spelers. Lo van Hensbergen streed met open vizier.

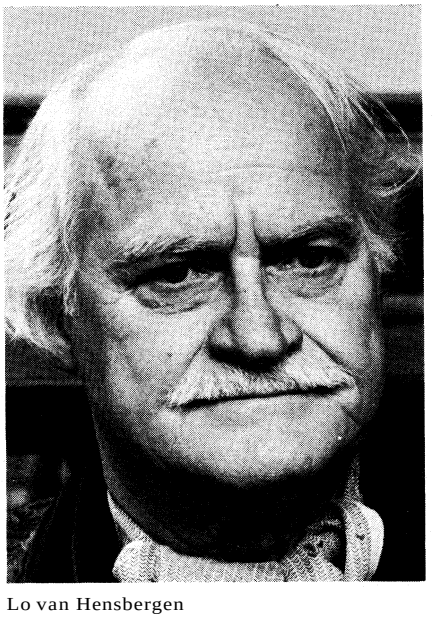

Lo van Hensbergen

HILLENIUS, DICK, off. DIRK (29-5-1927 Amsterdam - 4-5-1987 Amsterdam) Nederlands bioloog en schrijver.

Dick Hillenius was na zijn studie biologie als conservator verbonden aan het Zoölogisch Museum van de universiteit van Amsterdam. Behalve als bioloog. etholoog en ijveraar voor het milieu genoot Hillenius vooral bekendheid als publicist van gedichten en essays die niet alleen zijn eigen vakgebied. maar ook dat van de kunst. in het bijzonder de muziek en de literatuur, tot onderwerp hadden. Als een der eersten vroeg Hillenius aandacht voor componisten als Erik Satie en John Cage, en schrijvers als Vladimir Nabokov en Chris van Geel.
Hillenius, wiens literaire carrière begonnen was bij Propria Cures. was lange tijd bestuurslid van het Fonds voor de Kunst van de stad Amsterdam en leverde regelmatig bijdragen aan Hollands Maandblad. Tirade, Barbarber, NRC/H'blad en Vrij Nederland.
Van zijn hand verscheen een groot aantal poëzie-. essay- en prozabundels, waaronder: Inleiding tot het denken van Darwin, tegen het vegetarisme (1961), Oefeningen voor een derde oog (1965), Uit groeiende onwil om ooit nog ergens in veiligheid aan te komen (1966). De vreemde eilandbewoners, De beestachtige bronnen van het geweld. Plaatselijke godjes (1972), Sprekend een dier (1974). Een klein apparaat tegen rechtlijnigheid (1975). Wat kunnen wij van rijke mensen leren? (1986) en De hersens een eierzeef, een bundel voordrachten waarmee hij als gastschrijver aan de Rijksuniversiteit van Groningen optrad

HORBIGER, ATTILA (21-4-1896 Boedapest, Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie - 27-4-1987 Wenen, Oostenrijk) Oostenrijks toneelspeler.

Attila Hörbiger begon zijn carrière als toneelspeler in theaters in Stuttgart, Brno (Brunn)en Praag. alvorens hij in 1928 in Wenen door Max Reinhardt werd geëngageerd in het theater an der Josefstadt.
Vanaf 1950 maakte Hörbiger deel uit van het Weense Burgtheater. Hij speelde er nog in 60 stukken voor hij in 1984 voor het laatst op het toneel stond in het stuk Der Diamant des Geisteskönigs van Raimund, waar hij de winter uitbeeldde. Hörbiger ontving talloze onderscheidingen voor zijn rollen in zowel klassieke als moderne toneelstukken.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam - Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SURINAME ZEGT ,,JA' TEGEN GRONDWET

Op 30 september heeft een ruime meerderheid van de Surinaamse bevolking via een referendum een nieuwe grondwet goedgekeurd. Volgens de op 1 oktober bekendgemaakte einduitslag zei 93.794 van de mensen die een geldige stem uitbrachten ,,ja" tegen de concept-grondwet, krap drie procent ,,nee" en was 3,2 procent van de stembiljetten ongeldig.

De opkomst was 63 procent. Van de ongeveer 400.000 inwoners van Suriname hadden zo'n 195.000 personen van 18 jaar en ouder zich ais kiezer laten registreren De kiezers moesten zich met een identiteitskaart legitimeren Om dubbel stemmen te voorkomen moesten zij hun linkerpink in inkt dopen. Het decreet dat het referendum regelde was in de nacht van 31 augustus op 1 september door de Nationale Assemblée aangenomen.

De Nationale Assemblée. het hoogste wetgevende orgaan van Suriname, was op 15 januari 1985 geinstalleerd (pag. 749/2 e.v.-1986). Zij bestond uit 31 vertegenwoordigers van de vakbeweging. het bedrijfsleven en het leger die niet via verkiezingen waren gekozen, en zou. gerekend vanaf 31 december 1984. maximaal 27 maanden in functie blijven.
De belangrijkste taak van de Assembléc was het opstellen van een nieuwe grondwet geweest. In de nacht van 30 op 31 maart 1987 had de Nationale Assemblée de ontwerp-grondwet goedgekeurd en op 31 maart 's avonds was de Assemhlér op puur formele gronden ontbonden en vervolgens weer geïnstalleerd. De concept-grondwet was opgesteld door een commissie o l v de jurist E. Bruma.
In het weekeinde van 28-29 maart 1987 was het Topberaad van Suriname (bestaande uit politieke partijen, vakbeweging, bedrijfsleven en militairen) met het ontwerp akkoord gegaan (zie voor toetreding van de drie ,,oude" politieke partijen tot het Topberaad pag. 791/3-1986).
Op 19 augustus 1987 had de Surinaamse premier Jules Wijderibosch tijdens een radio-interview gezegd dat de Surinaamse bevolking geen gelegenheid zou krijgen wijzigingen in de concept-grondwet aan te brengen Deze mededeling was als een verrassing gekomen omdat de regering tot dan toe de indruk had gewekt dat voor het referendum nog wijzigingen in de grondwet konden worden aangebracht in hrt ,,revolutionair proces van meedenken, meedoen en meebeslissen"
Op 31 augustus zei Wijdenbosch in de Nationale Assemblée bij de behandeling van het decreet op het referendum: ..Binnen het Topberaad is gebleken dat de concept-grondwet voldoende draagvlak heeft bij de bevolking. Nu nog eens wijzigingen bespreken, is om organisatorische en technische redenen onmogelijk." Wijzigingsvoorstellen waren ingediend door groepen en organisaties. zoals de Organisatie voor Vrede en Gerechtigheid. die in juli in een twee pagina's grote advertentie in het dagblad De West o.m. had aangedrongen op een kleinere rol voor de militairen.

De nieuwe constitutie vervangt de grondwet van 1975, die na de militaire staatsgreep van 25 februari 1980 op 13 augustus 1980 buiten werking was gesteld Het referendum vormt de aanloop voor algemene verkiezingen op 25 november (Onafhankelijkheidsdag), die na zeven jaar militair bewind de democratie in Suriname dienen terug te brengen

Legerleider Desi Delano Bouterse. de sterke man van Suriname. had de verkiezingsdatum op 31 maart 1987 tijdens dr laatste zitting van de op 15 januari 1985 geïnstalleerde Nationale Assemblée bekendgemaakt

.,Door ja te zeggen tegen de grondwet, heeft u ingestemd met de politiek-bestuurlijke vernieuwingen van de revolutie". aldus legerleider Bouterse in de nacht van 30 september op 1 oktober in een door radio en TV uitgezonden toespraak. ,.Door ju te stemmen hebben de Surinamers geen gevolg gegeven aan de intimidatie door buitenlandse machten en hun lokale zetbazen. die ons een grondwet wilden dicteren.
Er zijn verwoede pogingen gedaan het referendum te stoppen toen bleek dat men in Suriname niet bereid was de buitenlandse voorstellen te kopiëren. Door ja te zeggen heeft men nee gezegd tegen de terroristen die zich als huurlingen lieten gebruiken om de klok terug te draaien zo zei Bouterse
De legerleider kondigde een ,,nieuw tijdpeik' aan met ,een democratische structuur van duurzame aard' Hij noemde de goedgekeurde grondwet het ,,visitekaartje voor binnen- en buitenland '

,Met deze uitslag is een fase afgesloten De afgelopen 7 5 jaar hadden uil nodig om een breuk te forcer en mrt het verleden Iedereen heeft in deze periode veel geleerd' aldus Routersr
De legerleidei gaf toe dat er in het verleden fouten u aren gemaakt dnnr onwetendheid en onervarenheid Hij noemde tevens beoordelingsfouten ovei de ruimte die bepaalde interne en externe machten ons wilden geven om onze wil tot vernieuwing te ondersteunen

Inhoud grondwet

Volgens de 186 artikclen tellende grondwet krijgt Suriname een stelsel waarbij de president de uitvoerende macht heeft. Een rechtstreeks gekozen 51 leden tellende Nationale Assemblée wordt ,.het hoogste orgaan" van de staat. Die Assemblée. waarin alleen

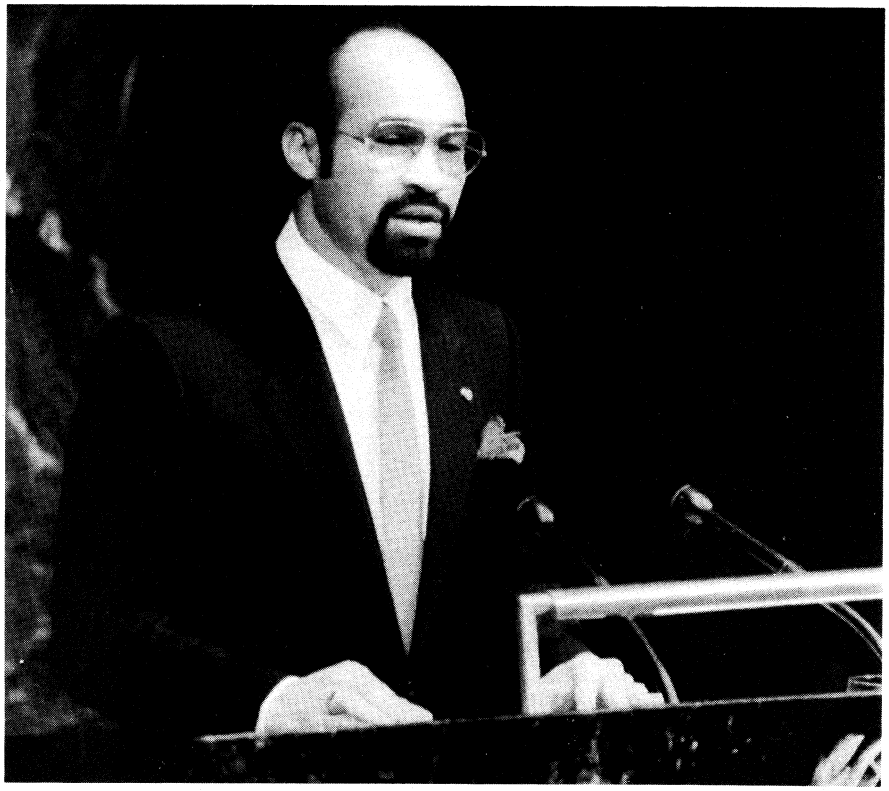

De Surinaamse legerleider Desi Bouterse tijdens een toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York op 3 oktober 1986.

Weekblad 56ste jaargang No. 2916, pag. 42727-42742

vertegenwoordigers van politieke partijen zitten, kiest met tweederde meerderheid de president voor een periode van vijf jaar. In artikel 90 wordt gezegd dat de president ,,verantwoording verschuldigd is aan de Nationale Assemblée". De Assemblée kan met tweederde meerderheid besluiten een referendum te houden. Bovendien kan de Assemblée volgens artikel 83 met tweederde meerderheid de grondwet wijzigen.
De wetgevende macht ligt in handen van de Nationale Assemblée en de regering gezamenlijk. De regering wordt gevormd door de president, de vice-president en de raad van ministers.
Daarnaast komt er een Staatsraad onder voorzitterschap van de president. Deze raad zal verder bestaan uit vertegenwoordigers van de in de Nationale Assemblée participerende politieke partijen, de gezamenlijke vakbeweging, werkgeversorganisaties en het Nationaal Leger. De verdeelsleutel van de zetels wordt nader bij wet geregeld. Volgens het grondwetsontwerp moet de Staatsraad toezien op de ,,juiste uitvoering" door de regering van besluiten van de Nationale Assemblée. De Staatsraad kan besluiten van de ministerraad of lagere organen schorsen (art. 99) indien deze naar het oordeel van de Staatsraad in strijd zijn met de grondwet, de wet, en het regeringsprogramma. De president kan het geschorste besluit binnen een maand al dan niet alsnog bekrachtigen. De Staatsraad kan ook besluiten tot ontbinding van de Nationale Assemblée maar zo'n besluit moet in een referendum aan het volk worden voorgelegd.
In de grondwet is verder sprake van een Nationale Veiligheidsraad. Deze raad wordt ingesteld door de Nationale Assemblée in geval van oorlog, oorlogsgevaar of staat van beleg en andere bij wet te bepalen buitengewone omstandigheden. Ook de Veiligheidsraad staat onder voorzitterschap van de president. Van de acht leden tellende raad maken verder deel uit de vicepresident, de voorzitter van de Nationale Assemblée, een vertegenwoordiger van het ministerie van justitie en één van de politie, twee vertegenwoordigers van het Nationaal Leger en een lid van de ministerraad. De Veiligheidsraad beschermt de interne en externe veiligheid en krijgt hiervoor speciale nog bij wet te bepalen bevoegdheden.
Mensenrechten komen in de grondwet uitvoerig aan de orde. Zo zijn er artikelen over vrijheid van vergadering en de garantie van persvrijheid. Op aandrang van de ,,oude" partijen komt er een Constitutioneel Hof dat er op toeziet dat regels in ovzreenstemming zijn met de grondwet en dus ook de mensenrechten.
Het leger dient de soevereiniteit van het land te verdedigen en verder zal het meewerken ,,aan de nationale opbouw en de bevrijding van de natie" (zie ook verderop onder ,,Kritiek op de grondwet").

Kritiek op *de grondwet*

Binnen de drie ,,oude" politieke partijen, die de inhoud van de grondwet zelf mede hadden bepaald, waren velen van mening dat het ontwerp nogal wat gebreken vertoonde. Voor deze partijen woog echter zwaarder dat het referendum zou leiden tot algemene verkiezingen in november. Dat was hun voornaamste doel.

De drie ,,oude" politieke partijen waren de Hindoestaanse Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP) van Jaggernath Lachmon, de Creoolse Nationale Partij Suriname (NPS) van Henck Arron en de Javaanse Kaum Taum Persatuan Indonesia (KTPI) van Willy Soemita.

De strategie van de drie traditionele politieke partijen in Suriname was gericht op verandering van de grondwet na de verkiezingen.
In september was het gezaghebbende Comité Christelijke Kerken (CCK), waarin o.m. de Evangelische Broedergemeente (EBG) en de Rooms-Katholieke Kerk zijn verenigd, met een zeer kritisch commentaar op het grondwetsontwerp gekomen. Volgens het CCK ging het ontwerp voorbij aan de essentie van een democratische rechtsstaat, omdat het leger een politieke en juridische macht behield.

In het door bisschop A. Zichem en dominee Th. Darnoud (EBG) ondertekende commentaar spitste de kritiek zich toe op de zeer sterke positie van de president en de militaire invloed op het staatsbestuur. Hierdoor dreigde een ,,uitholling" van het functioneren van de Nationale Assemblée.
Volgens het CCK waren de bevoegdheden van de president zo groot dat hij in elk geval rechtstreeks zou moeten worden gekozen. Een groot gevaar zag het CCK in de bevoegdheid van de president de nood- of oorlogstoestand af te kondigen. Hiervoor was weliswaar voorafgaande toestemming vereist van de Nationale Assemblée. Maar die toestemming was niet nodig in geval van ,,overmacht". Dat was volgens de kerken veel te vaag. De Nationale Veiligheidsraad zou zo de macht aan zich kunnen trekken zonder dat de Nationale Assemblée er aan te pas kwam.
Het CCK oordeelde nog enigszins gematigd over de vormgeving van de staatsorganen. Zij voldeed ,,niet geheel", omdat de soevereiniteit van het volk onvoldoende tot uitdrukking kwam. Het oordeel over de positie die het Nationale Leger kreeg toebedeeld in het staatsbestel was echter vernietigend. ,,Deze is volkomen in strijd met de meest fundamentele beginselen van een democratische rechtsstaat." Het ging vooral om de artikelen 177, 178 en 183. Artikel 177 verhief het leger tot de ,,militaire voorhoede" van het volk, die ..mede arbeidt aan de nationale-opbouw en bevrijding van de natie". Volgens artikel 178 had het Militair Gezag (de legerleiding) mede de opdracht ,,de voorwaarden te garanderen, waardoor het Surinaamse volk een vreedzame overgang naar een democratische en sociaal rechtvaardige maatschappij kan realiseren en consolideren". Het CCK vond dat zeker artikel 178 geheel moest vervallen omdat die strijdig zou zijn met het principe van de democratie.

Volgens EBG-predikant R. Polanen, voormalige vice-voorzitter van het CCK en voorzitter van de Organisatie voor Gerechtigheid en Vrede, schuilde het grootste gevaar in artikel 183. Volgens dit artikel bleven de decreten die vanaf de militaire machtsovername in 1980 waren uitgevaardigd, van kracht totdat zij door andere waren vervangen. Ook als de decreten in strijd waren met de grondwet konden zij tot aan het eind van de eerste zittingsperiode van de Nationale Assemblée (vijf jaar) in werking blijven. Daarna verloren de decreten automatisch hun rechtskracht. Op basis van deze decreten kon het Militair Gezag volgens Polanen een zeer grote politieke invloed blijven uitoefenen. ,,Het Militair Gezag blijft zijn totalitaire macht behouden", concludeerde het CCK in zijn commentaar.

Reactie Nederland

In Nederland werd terughoudend gereageerd op de uitslag van het referendum. Het ministerie van buitenlandse zaken schreef in een verklaring dat met het referendum ,,een onmisbare stap is gezet op een weg die, naar wat gehoopt wordt, zal leiden tot de terugkeer naar de democratie en de waarborgen tegen de schendingen van de mensenrechten".
Den Haag zou er nauwkeurig op toezien dat de in de grondwet vastgelegde rechten werden gegarandeerd. In de verklaring van het ministerie werden in het bijzonder de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van politieke partijen hun standpunt te mogen verkondigen ,,essentieel" genoemd.

Op 17 september had een woordvoerder van de Surinaamse ambassade in Den Haag be-

kendgemaakt dat de Surinaamse autoriteiten hadden besloten geen visa te verstrekken aan Nederlandse persvertegenwoordigers die het referendum wilden bijwonen.
Legerleider Boutcrse zei in het weekeinde van 19-20 september op een verkiezingsbijeenkomst: ,,Gebleken is dat Nederlandse journalisten niet alleen kritisch willen zijn, maar uit zijn op sensatie als het om Suriname gaat Journalisten uit België, Zweden. Lesotho. Brazilië en Amerika zijn welkom. maar niet uit Nederland Want zij leveren geen bijdrage aan de ontspanning tussen de Republiek Suriname en het Koninkrijk der Nederlanden."

Op 22 september werd de tijdelijke zaakgelastigde van Suriname in Den Haag, R. Antonius, op het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken ontboden. waar hem werd meegedeeld dat de Nederlandse regering .,ernstig verontrust" was over de weigering visa af tc geven.
Op j oktober berichtte NRC/H'blad dat volgens een mededeling van het Surinaamse ministerie van buitenlandse zaken 20 Nederiandse journalisten binnenkort een visum voor Suriname zouden krijgen ,,wanneer kan worden aangenomen dat er objectieve reportages zullen worden gemaakt".

Toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties

Op 2 oktober 1987 zei Bouterse in een toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York dat Suriname na de verkiezingen van 25 november een burgerregering zou krijgen. ,,Dan begint een tijdperk van burgerlijk bestuur. Het leger is bereid de resultaten van dit proces te aanvaarden."

In een toespraak die verzoenend van toon was en doorspekt met verwijzingen naar vrijheid en democratie noemde Bouterse de belofte van vrijheid ,,een heilige". De bevolking van Suriname had volgens hem via het referendum uitgesproken dat het een nieuw begin wil. ,,Dezaden van de revolutionaire veranderingen, die in 1980 gezaaid zijn, dragen vrucht", aldus Bouterse in een verwijzing naar de coup van de sergeants in februari 1980, waarbij zij de burgerregering van Henck Arron opzij hadden geschoven. De legerleider verdedigde de coup als een ,,noodzakelijke stap op weg naar politieke rijpheid" en hij wilde er geen misverstand over laten bestaan dat hij niet uit enig persoonlijk belang had ingegrepen. De staatsgreep was naar zijn oordeel nodig geweest om de ,,vlekken van onze koloniale onderdanigheid uit te wissen". Sinds de onafhankelijkheid in 1975 was de ontwikkeling van Suriname zeer gehinderd door overblijfselen uit het koloniale verleden, aldus Bouterse.

In zijn 25 minuten durende toespraak deed hij geen directe aanval op Nederland. Wel zei hij dat de laatste resten van het kolonialisme de economische stabiliteit van Suriname ondergeschikt maakten aan binnenlandse politieke overwegingen, waarmee het land veroordeeld dreigt te worden tot een toekomst van onzekerheid en moeilijkheden.
Bouterse noemde ook het junglecommando van Ronnie Brunswijk (zie pag. 828/2 e.v.-1986) niet met name. Hij sprak van parasieten en terroristen die handelden als pionnen van het kolonialisme en onschuldige mannen. vrouwen en kinderen troffen, waarmee die slachtoffers werden van het kruisvuur. Dat was de reden dat er voor de mensen geen alternatief was dan op de vlucht te slaan naar Frans-Guyana. Uit naam van de democratie drong Bouterse erop aan te stopppei-i met deze nutteloze strijd. Democratie kon niet worden gehandhaafd als er terreur werd bedreven. aldus Bouterse.

In een interview in de New York Times van6 oktober zei Bouterse dat hij persoonlijk tegen liet houden van verkiezingen was omdat ze geen toverformule waren voor alle problemen van Suriname. .,Ze worden nu toch gehouden omdat burgers in het zogeheten Topberaad daarop stonden. Ik zal de uitslag eerbiedigen". aldus Bouterse
Over zijn verhouding tot de komende president zei hij: .,De president kan me uit mijn functie van bevelhebber zetten. Als dat zou gebeuren en hij krijgt er de steun voor van de Assemblée. dan moet ik me daar bij neerleggen. Of het leger dat zal aanvaarden. weet ik niet, maai laten we niet te theoretisch worden. Als de president verstandig is, zal hij eerst raad vragen bij de andere grondwettelijke organen." Hij voegde eraan toe dat hij het leger zou vragen om het ontslagbesluit van de president te respecteren en hem de gelegenheid te geven ,,kippente gaan fokken"
Bouterse noemde zichzelf een nationalist zonder ideologische binding met als een van zijn doelstellingen ,.het scheppen van een sociaal klimaat waarin eigendom gelijkelijk wordt verdeeld onder het volk"

EERDERE ONTWIKKELINGEN

Voorafgaand aan het referendum deden zich sinds augustus 1986 in Suriname binnen de regering en op het gebied van de partijpolitiek o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Vertrek van vijf *kabinetsleden.* Vorming en samenstelling *regering*-Wijdenbosch. Herrenberg kabinetschef Bouterse

Op 10 februari 1987 bood Henk Herrenberg, die in het op 16 juli 1986 geïnstalleerde kabinet van premier Pertab Radhakishun minister van buitenlandse zaken was (zie pag. 827/3 e.v.-1986), zijn ontslag aan bij Bouterse. Het ontslag, waarvoor geen officiële reden werd gegeven, werd op 11 februari door Bouterse aanvaard.

Op het functioneren van Herrenberg als minister van buitenlandse zaken was de laatste maanden vooral in regeringskringen in toenemende mate kritiek gekomen. Herrenberg. voormalig ambassadeur in Den Haag (zie pag. 46/3-1983 en 731/1 e.v.-1986). was herhaaldelijk beticht van eigengereid optreden Er was kritiek op zijn veelvuldige buitenlandse reizen en op zijn ..confrontatiepolitiek" tegenover de Verenigde Staten en Nederland.
Zo gold Herrenberg als de minister die zich het sterkst had beijverd voor uitwijzing van de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo, D van Houten. op 10 januari 1987 (Van Wouten krrrde op 21 januari in Nederland terug).
Herrenberg verklaarde daarbij de steun te hebben van het volledige Topberaad, maar later- bleek dat hij een valse voorstelling van zaken had gegeven. Met name de Hindoestaanse VHP. waartoe premier Radhakishun behoorde. liet zich vervolgens kritisch uit over het functioneren van Herreriberg.
Verder zouden er binnen de regering verschillen van mening zijn over de houding tegenover het junglecommando van Ronnie Brunswijk Ze liepen, aldus de Volkskrant (13-2-1987), uiteen van toenadering tot het commando (premier Radhakishun) tot een grootscheeps militair ingrijpen (Herrenberg)

Op 11 februari deelde Desi Routerse in zijn functie van voorzitter van het Topberaad mee dat Radhakishun niet langer de politieke ondersteuning van de meerderheid van het Topheraad genoot en als premier aftrad.
Op 12 februari maakte Bouterse bekend dat nog drie leden van het kabinet waren afgetreden: minister van volksgezondheid Arthy Jessurun, minister van financiën en planning Subhas Mungra en minister van transport, handel en industrie Wim de Miranda. Verder deelde Bouterse mee dat vicepremier Jules Wijdenbosch voorlopig het premierschap zou waarnemen. Volgens de legerleider hielden de regeringswijzigingen verband met .,de gewijzigde situatie in het land. vooral op economisch en financieel gebied".
Op 30 maart diende de regering-Wijdenbosch formeel haar ontslag in bij Bouterse, omdat overeenstemming was bereikt over de ontwerp-grondwet en er een einde was gekomen aan de overgangsperiode van 27 maanden, die op 1 januari 1985 met de installatie van de regering van Wim Udenhout was begonnen (735/1-1986).

Op 7 april beëdigde waarnemend president Fred Ramdat Misier een nieuw kabinet, dat onder leiding stond van Jules Wijdenbosch. De nieuwe ministersploeg moest zich vooral met twee taken bezighouden, zo maakte Ramdat Misier duidelijk: ,,Hetvoorbereiden en uitvoeren van een referendum betreffende een nieuwe grondwet en het voorbereiden van algemene en geheime verkiezingen." Volgens de president ,,twijfelt niemand aan het enorme belang van het invoeren van dergelijke democratische structuren. U zult hierbij dan ook kunnen rekenen op de onmisbare steun vanuit ons volk".
In het nieuwe kabinet werd Wijdenbosch behalve premier minister van binnenlandse zaken, districtsbestuur en volksmobilisatie. De portefeuille justitie, die in het kabinet-Radhakishun in handen was geweest van Wijdenbosch, ging naar Siegfried Gilds, die tot de vakcentrale C-47

behoorde en geen deel had uitgemaakt van het kabinet-Radhakishun. maar wel van de regering-Udenhout (zie pag. 699/3, 735/2 en 781/3-1986). Buitenlandse zaken kwam in handen van Henk Heidweiller, die sinds maart 1986 kabinetschef van Bouterse was (pag. 793/3-1986).
Harry Kensmil. die in het vorige kabinet verantwoordelijk was voor natuurlijke hulpbronnen en energie, werd tevens vice-prernier Subhas Mungra keerde terug als minister van financiën en planning. Voor het ministerie van transport, handel en industrie was op dat moment nog geen oplossing gevonden. Deze portefeuille kwam ongeveer een week later in handen van R. Reeder, een nieuwkomer in het kabinet. Een andere nieuwkomer was R. Alimahamed, die volksgezondheid overnam van Jessurun. Voor het overige deden zich binnen het kabinet geen wijzigingen voor

Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Premier, binnenlandse zaken, districtsbestuur en rolksmobilisatie - Jules Wijdenbosch; vicepremier. natuurlijke hulpbronnen en energie - Harry Kensmil: buitenlandse zaken - Henk Heidweiller; justitie - Siegfried Gilds: financiën en planning - Subhas Mungra: transport. handel en industrie - R Reeder: volksgezondheid - R. Alimahamed: leger en politie - Wilfred Maynard; arbeid - André Koornaar: huisvesting en sociale zaken - Ewald Grep; onderwijs en wetenschap - Allan Li Fo Sjoe: landbouw. visserij en veeteelt - Cornelis Ardjosemito; openbare werken, telecommunicatie en bouwnijverheid - Wilhelm Wolfram: sport- en jeugdzaken - Orlando van Amson.

Op 5 augustus 1987 meldde *NRC/* H'blad dat Herrenberg onlangs was benoemd tot chef van het kabinet van Bouterse. Voordat Herrenberg op 7 maart 1986 minister van buitenlandse zaken was ge orden (pag. 793/3-1986). had hij die functie ook al bekleed.

Bouterse richt politieke partij op

Op 11 april 1987 kondigde Bouterse de oprichting aan van een nieuwe politieke partij. De partij zou een voortzetting zijn van de 25-februari-beweging (VFB). de politieke arm van het leger. en moest volgens Bouterse voor een .,frisse wind" zorgen in het Surinaamse politieke bestel. De legerleider zei dit tegen vertegenwoordigers van regionale besturen (de zogeheten ressortbesturen) in de buurt van het vliegveld Zanderij.
,,Alle goede dingen die de revolutie in zeven jaar tijd heeft opgeleverd moeten straks in één partij terechtkomen". aldus Bouterse. Hij voegde daar aan toe: ,,Watmij betreft, spreek ik nu al met mijn partijraad." De nieuwe partij zou op 1 juni worden geproclameerd.
Bouterse sprak van een partij op ,,waarachtig'' democratische leest, die een ,,basis voor de toekomst" moest zijn. Hij wees op de ook aanwezige Jules Wijdenbosch als de ,,nieuwelijsttrekker".
Op 31 maart had Bouterse in de Nationale Assemblée gezegd dat het niet de bedoeling was dat zijn VFB als officiële politieke partij aan de verkiezingen ging deelnemen. .,Maar deze mededeling heeft paniek gebracht onder de leden en ressortbesturen die zich afvroegen hoe zij dan verder moesten", aldus Bouterse.
Over de mogelijkheid zelf president van Suriname te worden, zei Bouterse: ,,Als ik president had willen worden. had ik dat de afgelopen periode al lang kunnen verwezenlijken."
Op 7 juni werd de nieuwe partij. de Nationaal Democratische Partij (NDP). geproclameerd. Voorzitter en lijsttrekker van de NDP werd premier Jules Wijdenbosch.
.,Het is onzin te zeggen dat de NDP mijn partij is". zei Bouterse in een toespraak. ,,Ik ben gewoon lid en ik help een handje mee." De proclamatie liet Bouterse voorlezen door een jonge vrouw. De partij werd gepresenteerd door een initiatiefgroep van jongeren, vrouwen. landbouwers, en een enkele minister van de VFB, die zich nu vooral met het ..begeleiden van het revolutionaire proces" ging bezig houden.
,,Meedoen. meedenken, meebeslissen" was het motto van de NDP, die het regeringsbeleid van de afgelopen jaren tot inzet van de verkiezingen ging maken. Ruim 5.000 mensen woonden volgens correspondent Wim Noordegraaf in de *Volkskrant* (9-6-1986) de proclamatie-bijeenkomst bij.
Op 4 juli vond de officiële oprichtingsvergadering van de NDP plaats. ,,Surinamisme moet richtsnoer zijn voor onze nationale politiek", aldus Bouterse in een toespraak. Met ,,Surinamisme'' doelde de legerleider op een doelmatige, nationale politiek. Deze samensmelting van de politieke, etnische en culturele verscheidenheid mocht volgens hem niet worden beïnvloed door negatieve krachten, in Suriname of daarbuiten.
Bouterse waarschuwde voor buitenlandse machten die niet gedacht hadden dat overeenstemming bereikt zou worden over het referendum en de grondwet. ,.Naarmate het proces vordert, proberen buitenlandse machten de mensen wijs te maken dat men niet moet deelnemen aan het referendum en dat de verkiezing niet deugt. Terroristen voeren het offensief op om het proces te bemoeilijken", aldus de legerleider.

Het op 7 april 1987 geïnstalleerde kabinet-Wijdenbosch met legerleider Desi Bouterse (eerste rij 2de van rechts) en waarnemend president Fred Ramdat Misier (eerste rij 3e van rechts). Verder op de eerste rij premier, tevens minister van binnenlandse zaken, districtsbestuur en volksmobilisatie Jules Wijdenbosch (l.) en vice-premier, tevens minister van natuurlijke hulpbronnen en energie Harry Kensmil (r.).Op de tweede rij uiterst links staat minister van buitenlandse zaken Henk Heidweiller en op de achterste rij uiterst rechts minister van openbare werken. telecommunicatie en bouwnijverheid Wilhelm Wolfram.

Oprichting van de Surinaamse Partij van de Arbeid

In het weekeinde van 6-7 juni 1987 legde de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) haar beginselverklaring af. De SPA. een nieuwe partij. was een initiatief van o.m. de voorzitter van de vakcentrale C-47 Fred Derby, minister van onderwijs en wetenschap Allan Li

Fo Sjoe (lid van de ambtenarencentrale CLO) en minister van justitie Siegfried Gilds (C-47).
De oprichting van de SPA zou up 1 juli plaatsvinden. Initiatiefnemers waren bezig onder de bevolking mandaat te verzamelen voor de oprichting. Aan de werkende klasse werden daartoe formulieren aangeboden.

De beginselverklaring stelde dat de SPA de partij was van het volk De partij organiseerde de bewuste voorhoede van de werkende klasse: arbeiders. landbouwers, vrouwen. jongeren en progressieve intellectuelen

Op i juli vond de oprichtingsbijeenkomst van de SPA plaats. In het *Utrechts Nieuwsblad* (2-7-1987) meldde correspondente Marie-Annet ~d iGrunsven dat ruim 1.500 aanwezigen getuige waren van de oprichting. waarbij beginselverklaring en statuten werden aangenomen. Voorzitter van de SPA werd Fred Derby.

In een toespraak zei Derby: ,,De arbeiders hebben een eigen politiek huis nodig. De oude politieke partijen organiseren de mensen nog steeds op etnische gronden. waardoor de arbeiders verdeeld blijven. In de afgelopen jaren heeft de vakbeweging laten zien dat ze in staat is deel te nemen aan de regering van het land. De SPA moet voorkomen dat de arbeiders zich opnieuw tegen elkaar uit laten spelen tijdens de komende verkiezingen."

Derby zei verder. ..Het zou laf en onoprecht zijn, als we alleen de militairen de schuld zouden geven van de economische catastrofe waarin Suriname is terechtgekomen." Hij wees erop dat de economische wereldcrisis niet aan Suriname was voorbij gegaan.

Derby: ,,Maar we zouden onszelf voor de gek houden als wc ook de interne oorzaken van de crisis niet noemden Er is de laatste jaren een corruptie aan dc gang die zijn weerga niet kent. Er wordt in Suriname gestolen. niet alleen door handelaren. maar ook door militairen. De nieuwe rijken, dic nu zoveel geld in de NDP van Bouterse stoppen. zijn rijk geworden zonder te zweten '' Derby herinnerde aan de belofte die de militairen aan de bevolking gedaan hadden in de maanden na de staatsgreep. ,.Ze hebben beloofd dat er sociale rechtvaardigheid zou komen. Op televisie lieten ze regeringsauto's met televisie erin zien en ze zeiden dat zulke uitwassen nooit meer zouden voorkomen. De beloften van toen kwamen uit de grond als paddestoelen en zijn nu gesmolten als sneeuw voor de zon."
Ook leverde Derby scherpe kritiek op de verkiezingscampagne van de NDP, die deels met overheidsgeld betaald werd. Een manifestatie ..De NDP ontmoet de jongeren" die op hetzelfde moment in het centrum van de stad aan de gang was, noemde hij decadent. ..Brood en spelen worden verstrekt. terwijl het volk behoefte heeft aan medicijnen." En over het optreden van de in het Caribisch gebied zeer populaire salsagroep ..Oscar de Leon" op een NDP-bijeenkomst op 4 juli: .,De mensen gaan daar na afloop alleen niet Oscar de Leon in het hoofd naar huis. Verder niets. En dat heeft dan 60.000 dollar gekost die ook anders besteed hadden kunnen worden."

Drie ,,oude" partijen vormen ,,Front voor democratie en ontwikkeling"
Bouterse en *Graanoogst verlaten Topberaad ,,Akkoord van Leonsberg"*

Rond 1%juli 1987 deelde de leider van de Nationale Partij Suriname (NPS). Henck Arron, bij de opening van een NPS-informatiecentrum mee dat de drie grote traditionele politieke partijen in Suriname waren overeengekomen gezamenlijk de verkiezingen in te gaan als het ,,Front voor democratie en ontwikkeling", kortweg Het Pront. Arron werd geflankeerd door de partijleiders Jaggernath Lachmon (VHP) en Willy Soemita (KTPI).
In een verklaring van de drie partijen zei Aïron dat ..het i-estigen x-nn een waarachtige democratische rechtsstaat en de bevordering van de ontwikkeling in Suriname een zo groot mogelijke eenheid van het Surinaamse volk vragen".

Arron beklemtoonde dat de NPS niet uit was op revanche. De NPS zou evenwel haar rechtmatige plaats herwinnen in de volksvertegenwoordiging en in de regering. Hij zei dat de drie partijen naar elkaar waren toegegroeid. Arron richtte zich ook tot Nederland en verklaarde dat er een nieuwe horizon zichtbaar was in de relatie tussen Nederland en Suriname Hij herinnerde eraan in de jaren zeventig in de Verenigde Naties verklaard te hebben dat ook na de onafhankelijkheid van Suriname Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid bleef behouden voor de ontwikkeling van Suriname. In mei 1977 had hij gezegd - en daar stond hij nog achter - dat de ter beschikking gestelde economische hulp niet beschouwd moest worden als een cadeau. maar als een dermate dwingende verplichting van moraal dat zij het karakter had van een rechtsverplichting.
Arron zei bij de onafhankelijkheidswording in 1975 ook te hebben verklaard dat er principieel vanuit gegaan was dat Suriname niet volledig afhankelijk wilde zijn van Nederland.
Hij riep op voor de concept-grondwet te stemmen en aan de verkiezingen mee te doen ..Dit land heeft rust nodig. Het ideaal van onze partij is niet primair gericht op stembusresultaten. maar op vooruitgang en ontwikkeling."

Op 2 augustus werd het Front in Paramaribo geproclameerd. Daarbij waren volgens de partijen zo'n 60.000 mensen aanwezig.

De politieke leiders hekelden de stand van zaken op dat moment in de Surinaamse samenleving en riepen op tot een vrij Suriname. Een dominee die de samenwerking inzegende, vroeg de Almachtige het ,,landte verlossen van de duivels die ons regeren". De drie partijen beloofden dat het na de verkiezingen van 25 november allemaal beter zou worden in Suriname. Onder de oude politiek was het veiliger en rustiger leven, zo beklemtoonden alle sprekers.

Arron gaf een opsomming van alles wat de Surinamers beu waren: de voedselschaarste. het gevoel van onvrijheid en de bloedige strijd in Oost-Suriname. Hij beloofde hieraan een eind te maken na de verkiezingen
Soemita, de voorman van de Javaanse KTPI, gaf een uiteenzetting van de hindernissen die de overheid had opgeworpen voor de massabijeenkomst: dc plaats van samenkomst nioest op het laatste nippertje worden gewijzigd. de belangrijke veerponten over de Suriname- en Coppenamerivier zouden plotseling te kampen hebben met moeilijkheden en er werd van de ene up de andere dag een grootscheeps popfestival georganiseerd om de jeugd van dr proclamatievergadering weg te houden.
Ook werd het de staatsradio aanvankelijk verboden een speciaal gemaakt strijdlied van het Front uit te zenden. maar dit verbod was door premier Jules Wijdenbosch persoonlijk ongedaan gemaakt.
Lachmon. al veertig jaar leider van de VHP, gaf een opsomming van de schuldenlast van Suriname die inmiddels was opgelopen tot 150 miljoen gulden. Hij sprak van een diep dal waar Suriname niet zonder hulp uit zou kunnen klauteren De hulp moest volgt-ris Lachmon konien uit een land ..ergens aan de Noordzee' Niet na een juridische procedure bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag maar na een klinkende verkiezingsoverwinning van het Front op 25 november.
Lachmon: ,.Bouterse lieeft gezegd. dat Suriname niet opgebouwd kan worden als er geen eenheid is. Die eenheid is vandaag tot stand gebracht. Boutersc heeft gezegd. dat de verkiezingen geen eten brengen. Dat is waar, maar eeist moeten de verkiezingen komen Dan gaan we eten brengen. Zonder de verkiezingen zou je inderdaad in de rij moeten blijven staan:'
..We hebben geen uitspraak van het Inter nationaal Gerechtshof nodig. we hebben uw uitspraak nodig ·. aldus de VHP-leider die ook benadrukte dat Suriname moest gaan produceien voor de export Want: ..Ik zal mijn volk nooit zo opvoeden dat het eeuwig en altijd op steun moel blijven rekenen Maar als er op 25 november weer democratie is. dan ligt de wereld weer voor ons open. Dan gaan wc de wereld vragen ons te helpen. zodat we later op eigen benen kunnen staan ''

Na de massa-bijeenkomst trok een groep militairen zich terug in de Memre Boekoe-kazerne en stelde een petitie op. waarin geëist werd dat Bouterse de samenwerking met de ..oude" politieke partijen in het Topberaad zou verbreken. Vervolgens werd de petitie op 3 augustus aan de legerleider aangeboden. De militairen waren gebelgd over de felheid waarmee Arron, Soemita en Lachmon de situatie in Suriname hadden gehekeld.
,.Thansis gebleken dat de oude politieke partijen de weg hebben ingeslagen van wrok. broederhaat, tweedracht en vernedering, met name van het leger. Vernederingen en beledigingen de militairen aangedaan. die op het veld van eer zijn gesneuveld in de oorlog tegen terroristen". aldus de petitie. Ook werd in de petitie bezwaar gemaakt tegen ,.het reeds nu afschilderen van Nederland als sinterklaas en ons volk als bedelaar" en tegen ,,wederinvoering van het kolonialisme en het uitverkoop houden van de waardigheid van het Surinaamse volk ten behoeve van de Nederlandse staat".
Bouterse vroeg 24 uur bedenktijd en verzocht de militairen rustig te blijven. Hij zei begrip te hebben voor hun

ongenoegen...Welke politieke partij de verkiezingen ook zal winnen. zij zal rekening moeten houden met het leger". aldus Bouterse, die eraan toevoegde niet boos te zijn over de opstelling van de vertegenwoordigers van de oude politiek. ,,Als ik boos ben. gebeuren er heel andere dingen". aldus Bouterse, die zei zich niet te willen laten leiden door emoties. ..Het verstand moet de ruimte gegeven worden", zei de legerleider.

Op 4 augustus trokken Bouterse en zijn stafchef Iwan Graanoogst zich uit het Topberaad terug. Bouterse: .,Het Topberaad moet in stand blijven als instrumentarium om het referendum over de grondwet en de verkiezingen voor te bereiden. Maar de leden van het militair gezag zie ik er niet meer in functioneren."

De bcvclhcbbcr zei: ,,Ik heb de petitie bestudeerd en heb de uitspraken die gedaan zijn door de oude politieke leiders. opnieuw bekeken. Ik heb me niet gestoord aan de podiumtaal. Een verkiezingsbijeenkomst is nu eenmaal geen kerkdienst."

.,Ik heb me wel geërgerd aan uitspraken als 'We gaan terug naar vóór 80' en: 'We gaan wandelen naar Oost-Suriname'. Het Nationaal Leger is daar in een oorlog verwikkeld waarbij doden vallen. En de oude politieke partijen kunnen daar naar toe wandelen. Men heeft daar blijkbaar connecties."

Ook had Bouterse zich gestoord aan de laatdunkende manier waarop VHP-leider Jaggernath Lachmon zich had uitgelaten over de uitkomsten van het congres .,Crisis en Perspectief". dat in het voorjaar was gehouden en waarvan de uitkomst tot regeringsbeleid was verklaard.

Bouterse herhaalde in zijn toespraak, dat het referendum en de verkiezingen onverkort doorgingen. ,.Nationaal en internationaal zijn daarover afspraken gemaakt. Die afspraak wordt nagekomen. En hoe de uitslag ook is. deze zal door het leger gerespecteerd worden." Bouterse waarschuwde de redactie van de Surinaamse televisie. ,,Mij viel op dat er nauwelijks of geen televisiebeelden van de verkiezingsbijeenkomst van Het Front op televisie getoond zijn. Dat is onjuist. De meeting was belangrijk en succesvol. Nu krijgen de militairen er de schuld van dat zij zouden censureren."

Op 7 augustus maakte premier Wijdenbosch na een spoedvergadering van de ministerraad bekend dat zijn regering zou aftreden als bleek dat het beleid van het Topberaad drastisch werd gewijzigd. Volgens Wijdenbosch waren tijdens de proclamatievergadering van Het Front door de drie traditionele politieke partijen meningen geuit die tegenstrijdig waren met het beleid dat de regering en het Topberaad tot dan toe hadden gevoerd.

Wijdenbosch: ,,Ikheb de OAS (Organisatie van Amerikaanse Staten) toegesproken met een door regering en Topberaad goedgekeurde redevoering. Als dan in het bijzijn van diplomatieke vertegenwoordigers van lidstaten van de OAS door partners in het Topberaad een heel andere ontwikkelingsvisie ontvouwd wordt, dan heeft dat gevolgen voor onze positie ''

In de *Volkskrant* (8-8-1987) gaf correspondent Wim Noordegraaf hierbij de volgende uitleg:

...Met name de toespraak van VHP-leider Jaggernath Lachmon heeft kwaad bloed gezet Daarin blijkt Lachmon tiideliike afspraken in het Topberaad doorkruist te hebben met zijn stelling over de ontwikkelingshulp, ..dat niet een uitspraak van het Internationaal Gerechtshof nodig is. maai. een uitspraak van het volk tijdens de verkiezingen ten gunste van Het Front". Suriname heeft plannen om naar het Internationaal Gerechtshof te gaan om Nederland ontwikkelingsgelden af te dwingen. De tactiek hiervoor moest nog in het Topberaad worden besproken en in afwachting daarvan hadden alle partners beloofd over deze kwestie niet naar buiten te treden.

Op 10 augustus werd bekendgemaakt dat de regering-Wijdenbosch op verzoek van Bouterse niet zou aftreden. De legerleider had op de regering ,,een beroep gedaan om in het nationaal belang op haar post te blijven" en daaraan had de ministerraad unaniem gehoor gegeven.

Diezelfde dag werd het conflict tussen Bouterse en de drie ,,oude" politieke partijen bijgelegd. Op verzoek van de drie partijen had Bouterse in Leonsberg, net buiten Paramaribo, een gesprek met Arron, Lachmon en Soemita over de wijze waarop de democratie moest worden hersteld

Tijdens de bijeenkomst werd een akkoord ondertekend, het zg. ,,Akkoord van Leonsberg". De ondertekenaars ,,onderkennen de gezamenlijke verantwoordelijkheid om in alle rust en oprechtheid te werken aan de stabiliteit en nationale eenheid als basis voor realisering van de waarachtige democratie", zo werd na afloop in een gezamenlijke verklaring gezegd.

Bouterse zei ,,met genoegen kennis te hebben genomen van de verzekering van de drie partijvoorzitters dat zij een zo goed mogelijke relatie met het leger nastreven". De leiders van de partijen getuigden hunnerzijds van ,,hun waardering voor de garantie dat het leger de uitslag der verkiezingen zal respecteren". Het overleg tussen Bouterse en de voormalige Surinaamse machthebbers zou later worden voortgezet.

Op 29 augustus hield het Front in Nickerie, de hoofdstad van het gelijknamige rijstdistrict, opnieuw een bijeenkomst. Daarbij stelden de voorzitters van de drie politieke partijen zich aanzienlijk gematigder op en waagden zij zich niet aan uitspraken over het Nationale Leger en de buitenlandse politiek van Suriname.

NEDERLAND

ALGEMENE POLITIEKE EN FINANCIËLE BESCHOUWINGEN

Op 6.7 en 8 okt. heeft de Tweede Kamer de algemene politieke en financiële beschouwingen gehouden. Aan de orde was het regeringsbeleid voor 1988. zoals dat was gepresenteerd in troonrede en begroting (pag. 613/1 e.v.-1987).

Uit het debat bleek. dat een meerderheid van de Tweede Kamer een aantal bezuinigingsvoorstellen van het kabinet wil tegenhouden om aldus de vakbeweging aan te moedigen geen looneisen te stellen.

Verder was er vrij veel kritiek op de gevolgen van het kabinetsbeleid voor de laagste inkomens, zij het. dat bij de VVD de kritiek meer was gericht op de presentatie van die gevulgen.

De PvdA diende een alternatief in, dat ertoe moest leiden, dat de werkloosheid in 1988 met 50.000 personen daalt.

De regeringsfracties CDA en VVD wezen het PvdA-voorstel af en onthielden zich van het indienen van eigen werkgelegenheidsplannen.

CDA en VVD bepleitten extra overheidsinvesteringen, samen met het particuliere bedrijfsleven. Ook willen zij investeringen in de infrastructuur financieren door de verkoop van extra staatsaandelen.

Debat in eerste *termijn.*
Fractievoorzitters

De algemene beschouwingen werden geopend door de fractievoorzitters van de partijen, die in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd.

Samenvattingen van hetgeen zij te berde hebben gebracht volgen hierna.

PvdA, W.Kok

PvdA-fractievoorzitter W Kok hekelde in scherpe bewoordingen de bezuinigingsplannen van het kabinet, de aanpak van dr werkloosheids- en criminaliteitsbestrijding, de dubbelzinnige manier. waarop de regering de rechtsstaat handhaaft en de rozige voorstelling die wordt gegeven van de economie

Kok: ,.Wat mij woedend maakt is dat het kabinet zegt zich voor koopkrachtbescherming van de laagstbetaalden in te spannen en tegelijkertijd langs de achterdeur honderden guldens van die mensen afpakt."

De aanpak van de werkloosheidsbestrijding getuigt volgens hem niet van visie en durf Een indruk die volgens Kok wordt versterkt door de ,.gezapige" manier waarop vele ministers en leden van de regeringsfracties hierover praten. Kok pleitte voor een ,,volstrekte helderheid over ons normenstelsel", ,,de overheid zou moeten duidelijk maken wat zij wel en niet accepteert en de criminaliteit zou krachtiger moeten worden bestreden". Hij verweet de kabinetten-Lubbers .,een mengeling van talmen, terugtreden en traagheid" bij de handhaving van de ,,democratische rechtsstaat". Volgens Kok is het beeld dat de burger door dit alles voor ogen krijgt dat van een ,.nagenoeg machteloze overheid"

Kok haalde tel uit naar minister Ruding (financiën), die op Prinsjesdag .,bijna superlatieven te kort kwam" toen hij ..een zelfgenoegzame rede ovei ons uitstortte die bol stond van de zegeningen die zijn beleid voor het Nederlandse volk inhoudt'

De economische groei blijft achter bij die in het buitenland en de werkloosheid daalt voor het tweede achtereenvolgende jaar .,zeer onvoldoende". Ook het vooruitzicht op koopkrachtbehoud uit de Troonrede dat ,,voor bijna een half miljoen mensen in dit land zonder waarde blijkt", hekelde Kok

In een alternatief plan van de PvdA (Eerlijk delen en werken aan vernieuwing) wordt daarom minder bezuinigd op bijvoorbeeld huursubsidie en gezinsverzorging (totale kosten: 430 miljoen gulden).

Bovendien wil de PvdA de koppeling tussen lonen en uitkeringen volledig herstellen en een aantal sociale premies (ZW. WW en WAO) verlagen. waardoor de koopkracht voor inkomens tot anderhalf modaal behouden blijft (kosten 770 miljoen gulden)

Met de financiele ruimte die het kabinet beschikbaar. heeft voor de ambtenaren en trendvolgers, meent de PvdA op die manier een .,gelijk opgaan" te garanderen van inkomens in de collectieve sector met die van de werknemers in de marktsector

Daarentegen wordt de door het kabinet voorgestelde belastingverlaging ongedaan gemaakt. Bovendien bezuinigt zij extra op defensie en treft ze nog een aantal maatregelen die de schatkist ten goede komen (totale opbrengst 1.67 miljard gulden).

Extra geld wil de PvdA uittrekken voor wat zij noemt ,.werken aan vernieuwing". zoals overheidsinvesteringen en technologiebeleid. Ook wordt meer geld uitgetrokken voor ..de kwaliteit van de samenleving", zoals voor politie. bejaardenzorg en werk voor langdurige werklozen (tesamen: 1,3 miljard gulden).

Al met al resteert in het PvdA-alternatief volgend laar een gat van 834 miljoen. oplopend tot 1,2 miljard gulden in de jaren daarna. Het tekort van de overheid neemt dan ook toe met hetzelfde bedrag

Volgens Kok is dat verantwoord. omdat de PvdA het geld ,.produktief investeert". Tegenover een minder snelle daling van het financieringstekort (vergeleken met de plannen van het kabinet) daalt de werkloosheid in het PvdA-alternatief echter net 20 a 30.000 personen harder

Daarbij is inbegrepen het effect van het voorstel om 2 miljard gulden aan WIR-gelden (investeringssubsidies) in te zetten voor verlaging van werkgeverspremies

CDA, B. de Vries

De collectieve uitgaven van de overheid moeten de komende jaren volgens CDA-fractieleider De Vries slechts in beperkte mate verder omlaag. Op langere termijn moeten deze uitgaven worden gehandhaafd op een niveau van 60 procent van het nationaal inkomen

Op dit niveau kan de overheid basisvoorzieningen van een ,,relatiefhoog niveau" veilig stellen en kerntaken op ..een kwalitatief hoog niveau vervullen"

De Vries acht het onwenselijk en feitelijk ook onmogelijk dat de collectieve uitgaven lager uitvallen dan zijn norm van 60 procent. De CDA-fractievoorzitter verwacht dat in de komende jaren geen forse bezuinigingen, die miljarden guldens opleveren, meer mogelijk zijn.

In de begroting voor volgend jaar gaat het kabinet nog uit van niveau van collectieve uitgaven van 64.5 procent van het nationaal inkomen. Onder de collectieve uitgaven vallen de uitgaven van het rijk, van de lagere overheden en de sociale fondsen. De Vries bracht in herinnering dat de collectieve uitgaven in 1973 nog maar 50 procent bedroegen en tien jaar later al 70 procent Het kabinet streeft ernaar dr collectieve uitgaven in 1990 terug te dringen tot circa 62 procent.

De fractieleider van het CDA stelde vast dat de maatschappelijke trend van dit moment naar rechts gaat...In de jaren zeventig sloeg de trend uit naar links. Nu is links uit, zelfs bij links", stelde hij vast.

De Vries bestreed dat het CDA ..met een christen-democratisch sausje nu eens mee naar links. dan weer mee naar rechts buigt."

Ook verzette hij zieh tegen de opvatting als zou hrt CDA alleen een stabiliserende rol willen spelen ..doordat we beurtelings als ern blok aan het oprukkende been van links en rechts hangen" Hij onderstreepte dat het CDA een eigen visie en positie bepaalt tegeriover nieuwe ontwikkelingen en trrnds.

De verantwoordelijke samenleving die het CDA nastreeft wordt volgens De Vries ten onrechte vereenzelvigd met een bezuinigingsbeleid Weliswaar erkende hij dat de pleidooien voor een zorgzame samenleving zijn begonnen toen de bezuinigingsnood heel hoog was. Maar zijn pleidooi om de collectieve uitgaven op een niveau van 60 procent te stabiliseren. toont in zijn ogen aan dat het CDA bij een zorgzame samenleving niet alleen denkt aan goede basisvoorzieningen maar tegelijk voor de overheid belangrijke taken ziet weggelegd.

De Vries verwacht de komende jaren in tegenstelling tot coalitiepartner VVD weinig mogelijkheden voor belastingverlaging.

Volgens De Vries maakt het inwilligen van de reeks CDA-eisen om de koopkracht van de laagstbetaalden ,.goeddeels" te herstellen looneisen niet meer nodig.

Tot dat doel wil De Vries de korting op de huursubsidie en de eigen biidraee voor ziekenfondsverzekerden die worden doorverwezen naar de specialist beperken. Daarnaast wil het CDA de verhoging van het vakantiegeld voor mensen met een uitkering eerder later ingaan en afschaffing van een specifiek deel van de vergoeding voor studiekosten voor 17-jarigen schrappen Tenslotte wil het CDA minder vergaande bezuinigineen in de gezinszorg dan hetkabinet had voorgesteld

Als dat gebeurt. aldus De Vries, dan kan de regering met recht een klemmend beroep doen op de sociale partners om zich zo sterk mogelijk te matigen.

D'66, H.A.F.M.O. van Mierlo

Het bezuinigingsbeleid van de regering bewijst volgens D'66 dat het kabinet-Lubbers worstelt met een gebrek aan bestuurskracht. De ombuigingen die in de Miljoenennota worden aangekondigd, zijn er niet op gericht om voorwaarden te scheppen voor nieuwe ontwikkelingen. maar louter bedoeld om falend beleid te corrigeren.

Er drijven. aldus fractievoorzitter Van Mierlo, ,,oude koeien rond" in de begroting. zoals overschrijdingen met de WIR-premies en de individuele huursubsidie. Het kabinet dreigt daardoor steeds meer aan ,.moreel gezag en overtuigingskracht" in te boeten.

.,Als de begroting structureel strafwerk wordt voor begane fouten. dan verliezen we het enige instrument dat we als Kamer en regering hebben om de kwaliteit van het leven in deze maatschappij voor nu en later in stand te houden dan wel te verbeteren", zei Van Mierlo. .,Die onmacht van de politiek brengt het verlangen voort naar nieuwe ideologieën", betoogde dc D'66-leider in een verwijzing naar het CDA-concept van de ..zorgzame samenleving". Maar de motieven van de ideologen zijn volgens Van Mierlo wel dubieus. ..Want het pak van de zorgzame samenleving. waarvan minister Brinkman de kleermaker is, is voorshands verdacht gesneden op de maat van de bezuinigingen. Rationalisaties. of liever idealisatie van onmacht, zijn te vaak de basis voor ideologieën geweest", aldus Van Mierlo.

Hij verweet de overheid dat ze met twee maten

DE STANDPUNTEN VAN DE PARTIJEN

Partijen:	Werkgelegenheid	Financieel-economisch beleid	Koopkracht	Bezuinigingen	Criminaliteit	Milieu	Buitenlands beleid	Algemeen oordeel
CDA, regerings-partij, 54 zetels	Door krachtsinspanning van overheid, werkgevers en werknemers moet het lukken de werkloosheid volgend jaar te laten dalen met meer dan 25 duizend.	Private investeringen in tunnelbouw onvoldoende. Kabinet moet bijspringen door verkoop van staatsdeelnemingen. Bezuinigen na 1990 moeilijk. Stoppen als collectieve uitgaven 60 procent bedragen van nationaal inkomen (460 miljard gulden).	Pakket van zes maatregelen (kosten 100 tot 125 miljoen gulden) moet verslechtering in koopkracht beperken. Voorstellen moeten onverwacht koopkrachtverlies voor lagerbetaalden (onder wie veel bejaarden) goeddeels wegnemen.	Moeite met bezuinigingen op gezinszorg, onderwijsvoorrangsbeleid, tegemoetkoming overige studiekosten 17-jarigen, huursubsidie (kwaliteitskorting en afstopping tabel bij huren boven 700 gulden), verhuiskostenregeling bejaarden.	Er moet helderheid komen over geldende normen. Drugsverslaafden kunnen straf ontlopen door verplicht afkicken. Om fraude te voorkomen, moet elke werknemer tijdens werktijd zijn sociaal-fiscale nummer bij zich dragen.	De milieutoeslag in de WIR (investeringsregeling voor bedrijven) moet volgend jaar nog blijven bestaan, omdat vervangende maatregel ontbreekt. Nieuwe instrumenten moeten in overleg met de betrokken organisaties worden opgesteld.	Groei van de Defensiebegroting met 0,5 procent is erg mager, want nog steeds groot verschil tussen de conventionele sterktes van NAVO en Warschaupact. Streven moet gericht blijven op verlaging van de bewapeningsniveaus.	Links is uit, zelfs bij links. CDA stelt zich kritisch op tegenover nieuwe mode van rechts. Samenleving gaat niet automatisch beter functioneren als overheid kleiner is, lastendruk lager wordt en voorzieningen worden beperkt.
PvdA, oppositie-partij, 52 zetels	Er moet meer werk komen in de dienstverlening: conciërges, politie op straat, conducteurs in tram en bus, meer gezins- en bejaardenverzorgers. Streeft naar 36-urige werkweek in 1990 en naar verplicht educatief verlof.	In plaats van het terugdringen van het financieringstekort, moeten de gemeentelijke investeringen in onderhoud aan wegen en riolen worden verhoogd. Deel WIR-subsidies kan worden gebruikt voor verlaging arbeidskosten.	Vervang belastingverlaging door een premieverlaging. Koppel de uitkeringen aan de lonen. Schrappen van „specialistengeeltje" en bezuinigingen op huursubsidie en gezinszorg. Tandarts moet in het ziekenfondspakket blijven.	Er wordt gesnoeid in het ziekentondspakket zonder zicht op een basisverzekering voor iedereen. Het kabinet moet afzien van bezuinigingen op gezinszorg en het speciale onderwijs. De studiefinanciering moet zorgvuldiger.	Het politiebeleid loopt uit op een fiasco. Politiebudget moet 100 miljoen gulden hoger. Werk, beter onderwijs en welzijn dragen ook bij aan cohesie en sociale verantwoordelijkheid. Maar het kabinet talmt, is traag en treedt terug.	Aanpak van zure regen, fosfaten en bestrijdingsmiddelen en verbod van cadmiumlozingen blijken eendagsvliegen. Het kabinet weigert meer geld uit te geven voor milieubeheer. Tegelijk bezuinigt het kabinet op milieutechnologie.	Na de komende kernwapenakkoorden moeten ook de kernwapens voor de korte afstand (0 tot 500 km) weg. Ook de conventionele bewapening moet terug. Taakverdeling binnen de NAVO is dringend nodig om de defensiekosten te drukken.	Ruding hield op Prinsjesdag een propagandarede die bol stond van de zegeningen die zijn beleid voor het Nederlandse volk inhoudt. Het kabinet is de enige die daarin gelooft. Intussen neemt de stille armoede toe.
VVD, regerings-partij, 27 zetels	Geen tekort aan banen, maar aan juiste scholing. Bij werkloosheid van twee jaar verplicht beroepskeuze-onderzoek. Wie dan scholing of passend werk weigert, krijgt korting op uitkering. Minimumjeugdloon pas na jaar werk.	Verdere lastenverlichting nodig. Financieringstekort mag niet omhoog, maar de overheidsinvesteringen moeten vergroot worden door extra verkoop van staatsdeelnemingen, zoals de Postbank.	Koopkrachtbeeld is — ondanks lagere groei — voor velen beter dan het regeerakkoord beloofde. Minimumuitkeringen hoger dan in buitenland. Hier en daar aanpassing bezuinigingen om koopkracht te verbeteren.	Afkeuring van bezuinigingen op kortlopende gezinszorg en herstellingsoorden. Niet akkoord met afschaffen minimumjeugdloon 16 en 17-jarigen en uitstel van optrekken jeugdloon naar 24 jaar.	Harde aanpak misdaad door onrechtmatig verworven vermogen te verbeuren. Maximumstraf omhoog. Landelijk opsporingsteam onder speciale officier van justitie tegen internationale misdaad.	Als buurlanden iets van ons willen dan eerst eisen dat ze afvalwater zuiveren, giftlozingen stoppen en afspraken nakomen. Beschadigde bossen herstellen en van landbouwgrond nieuwe bos maken. Uitstoot fosfaten beperken.	Voorbarig om nu al tactische kernwapens te willen verminderen. Het nodig grote onevenwichtigheden in de conventionele en de chemische bewapening aan te pakken. Warschaupact heeft het overwicht.	Streven naar een kansrijke samenleving die iedereen aanmoedigt. Geen domper op mensen, maar prikkeling tot actie en zelfstandigheid. Jammer dat kabinet weinig woorden wijdt aan beleid inzake homoseksualiteit.
D66, oppositie-partij, 9 zetels	Hoofddoelstelling van het kabinet, 200 duizend werklozen minder in vier jaar, is duidelijk in gevaar. Werkgelegenheid moet komen uit economische groei en die blijft achter bij wat hij zou kunnen zijn.	Overheidsinvesteringen die zichzelf terugbetalen uit tolgelden of verbruikersheffingen opvoeren. Financiering uit fonds met overheids- en particulier geld, dat niet meetelt voor het financieringstekort.	Koopkracht alle minima veilig stellen door bezuinigingen op gezinsverzorging en huursubsidie terug te draaien; de tandarts in het ziekenfondspakket te houden en de eigen bijdrage voor de specialist niet door te voeren.	WIR-gelden gebruiken voor verlaging werkgeverspremie. Geen aanpassing VUT-leeftijd met een jaar, maar geld gebruiken om achterstand van ambtenaren op bedrijfsleven te verkleinen.	Meer geld voor politie en justitie om pakkans te vergroten en snelle berechting mogelijk te maken.	Bizar dat technische capaciteit om milieuproblemen aan te pakken niet wordt gebruikt wegens geldgebrek.	—	Ernstige zorgen over de bestuurskracht van het kabinet, over het inboeten aan moreel gezag en de overtuigingskracht van het hele overheidshandelen.
SGP, oppositie-partij, 3 zetels	De verhouding tussen kabinet en sociale partners is koel. Dat staat een succesvol werkgelegenheidsbeleid in de weg. Voorstel tot verlaging van de minimumjeugdlonen is bespreekbaar.	Kabinet doet te weinig aan overheidsinvesteringen. De verwerving van private financiering schiet niet op. Daarom moet er 400 miljoen extra in de investeringen worden gepompt, uit eigen bijdragen weggebruiker.	Koopkrachtverlies voor echte minima corrigeren door verhogen belastingtarief voor tweeverdieners.	Bezuinigingen op gezinszorg en herstellingsoorden moeten geschrapt. Daarvoor in de plaats: verhoging eigen bijdrage in sport, cultuur en enkele soorten zorg.	Criminaliteitsbestrijding niet langer pappen en nathouden. Trek honderd miljoen extra uit voor de politie.	Milieu dreigt onderbelicht te raken. Concrete maatregelen tegen verzuring ontbreken. Voor het schoonmaken van de waterbodems is nauwelijks geld.	Nu het akkoord over de kernraketten eraan komt, moeten we het hoofd koel houden. Geen overhaaste stappen zetten die de bondgenootschappelijke verhoudingen beproeven.	In deze samenleving lijken christenen en christelijke organisaties verwezen naar de rand van de samenleving. Zij moeten leven bij de gratie van uitzonderingsbepalingen in algemene wet- en regelgeving.
PPR, oppositie-partij, 2 zetels	Arbeidstijd moet terug op de politieke agenda. Loonmatiging voor arbeidstijdverkorting desnoods afdwingen.	Financieringstekort mag stijgen als de overheid investeert in milieu, volkshuisvesting en openbaar vervoer.	Koopkracht voor lage inkomens moet omhoog. Lastenverlichting kan dan achterwege blijven.	Noodzakelijke zorg en voorzieningen als gezinszorg, ouderenzorg, huursubsidie en onderwijs moeten worden gehandhaafd. Op volksgezondheid kan op een andere manier worden bezuinigd. Defensie mag inleveren.	Rechtshandhaving gaat bij dit kabinet boven gerechtigheid. Wat staat ons te wachten? Verharding en confrontatie, de verloedering van de overheid.	—	Na het INF-akkoord geen versterking van de conventionele bewapening. Nederland moet niet afwachten, maar in de NAVO initiatieven nemen tot verdere nucleaire en conventionele ontwapening.	Rijk en arm zijn twee werelden geworden. De armen blijven binnenshuis, niet gezien door de rijken. Niet gezien door de ministers. En waar sta je dan als kabinet, als minister-president? Volkomen in je hemd.
GPV, oppositie-partij, 1 zetel	Als we er in een tijd van toenemende werkgelegenheid niet in slagen aan deze structurele werkloosheid een eind te maken schieten we als samenleving fundamenteel tekort en vormt een nieuwe welvaart een aanklacht tegen ons.	Het is een prestatie dat daling van financieringstekort doorgaat. Afstoten van taken aan werkgevers- en werknemersorganisaties (arbeidsbemiddeling) kan leiden tot een versluiering van verantwoordelijkheden.	Er is armoede bij mensen die in een paar jaar tijd hun leefniveau moesten terugbrengen tot het minimum of daaronder. Kabinet moet langdurige minima vrijwaren van verder koopkrachtverlies.	Elke bezuinigingsmaatregel kan op zichzelf beschouwd gerechtvaardigd zijn, maar in haar gezamenlijke uitwerking onredelijk. Niet akkoord met de verlaging van het minimumloon voor 23-jarigen, want op die leeftijd moet je een gezin kunnen onderhouden.	Het is een stap vooruit dat het kabinet grote nadruk legt op rechtshandhaving. Op dit terrein was de overheid helaas al te ver teruggetreden. De samenleving zal de last daarvan nu moeten dragen.	Waarom in de Troonrede geen woord over de gevolgen voor het milieu van het toenemende autogebruik? Ons milieu kan geen nieuwe periode van groeiende vervuiling en verzuring meer hebben. Gaarne extra milieu-investeringen.	Van verdere beperking van nucleaire taken of conventioenle inspanningen mag pas sprake zijn als akkoord wordt gesloten over een evenwichtige wapenbeheersing.	Een terugtredende overheid mag geen vluchtende overheid worden. Het kabinet zou moeten afzien van een antidiscriminatiewet die diep ingrijpt in de interne verantwoordelijkheid van maatschappelijke verbanden.
PSP, oppositie-partij, 1 zetel	Werkloosheidsbestrijding betekent voor het kabinet niet meer dan een schepje bovenop alle moeizame banenplannen. Met de werkgevers blijken geen bindende afspraken te maken. Geen wonder dat vakbeweging looneisen gaat stellen.	Ten onrechte is het beleid van dit kabinet uitsluitend gericht op economisch herstel en alle heil wordt verwacht van het bedrijfsleven. Daár zitten de spectaculaire winsten, die echter nauwelijks nieuw werk opleveren.	Een grote groep is definitief waardeloos geworden voor het kapitaal en dat is nu juist precies de reden dat die groep kwetsbaarder is dan ooit. Het flinterdunne laagje dat solidariteit heet, zal niet voldoende bescherming bieden.	Worden de bezuinigingen ooit nog ongedaan gemaakt? Of vormen de bejaarden, de jongeren, de langdurig werklozen, de mensen met een minimuminkomen of een uitkering samen de spaanders die nu eenmaal vallen als er wordt gehakt?	Iedereen schreeuwt om het hardst dat rechtshandhaving geen rechtsbescherming duldt. Iedereen is bezig het kind met het badwater weg te gooien. De anonimiteit, de angst en het wantrouwen, dat dat oplevert, zal zijn weerga niet kennen.	De keuze om economische groei vóór alles te laten gaan, heeft geleid tot de voortdurende vervuiling van de Rijn, giftlozingen en het dumpen van afval in de Derde Wereld, legaal of illegaal.	Het buiten de orde verklaren van de discussie over de kerntaken moet vooral de PvdA worden verweten. Dat is een wezenlijker vraagstuk dan de onkunde van dit kabinet.	Het kabinet en CDA en VVD zijn zo brutaal als de patser die het heel gewoon vindt zijn auto dubbel te parkeren en op de politie scheldt als er een kras op die auto komt.
RPF, oppositie-partij, 1 zetel.	Door atv dreigt de zondag een gewone werkdag te worden, waardoor werknemers in gewetensnood kunnen komen. Moet er ook niet veel meer druk worden gezet op het accepteren van werk op straffe van het intrekken van de uitkering?	Het lijkt erop dat we nog tot 2000 door moeten gaan met bezuinigen en afslanken. Volgend jaar dreigen de overheidsuitgaven opnieuw overschreden te worden, omdat maatregelen te lang op zich laten wachten.	Het is merkwaardig dat de belastingen worden verlaagd, terwijl het tekort nog zo hoog is. Het belastingplan moet zo worden aangepast dat de middeninkomens er meer van profiteren.	De bezuiniging op de gezinszorg is pijnlijk. Het kabinet moet eerst maar bezuinigen op emancipatieprojecten, die meer kwaad aanrichten dan goed.	De overheid dient als dienares van God haar regelgeving af te stemmen op de hoogste norm, die we in de Bijbel vinden. Het is schokkend dat het kabinet denkt dat de euthanasiewet en de antidiscriminatiewet de rechtsbescherming dienen.	Het kabinet moet ervoor waken dat de kleine ondernemers, met name die in landbouw en veeteelt, niet de dupe worden van milieu-maatregelen.	Vanwege de allerminst verdwenen communistische dreiging moet de conventionele (gewone) bewapening worden opgevoerd. Dat vraagt extra geld.	De normloosheid is onder Lubbers toegenomen. Tegen onze zin kwam er een wettelijke regeling voor euthanasie en anti-discriminatie. De gokverslaving is gestimuleerd door de uitbreiding van het aantal casino's.

(De Volkskrant 7-10-1987)

meet. Als ze van de mensen eist dat ze „zorgzamer" mrt elkaar omgaan, dan moet ze zelf een „voorbeeld" willen zijn. ..Als de overheid wil dat de mensen zich aan de wet houden. dan moet de overheid ook wetten maken die zij zelf kan handhaven in plaats van hypocriete wetten die vaak alleen de norm redden "
Als voorbeelden daarvan noemde Van Mierlo het onderwijsbeleid, het visserijbeleid, de maximumsnelheid, de euthanasiewetgeving en de Mediawet
Volgens de fractievoorzitter van D'66 heeft ook minister Ruding (financiën) belang bij terugdringing van de werkloosheid. Alleen economische groei kan daarvan de motor ziin
Daarom pleitte Van Mierlo voor meer overheidsinvesteringen in wegen. tunnels. rioleringen en ten behoeve van een beter milieubeheer
Op de begroting zou kunnen worden bezuinigd door de WIR-subsidies om te zetten in een verlaging van de werkgeverspremies en de VUT-regeling voortaan alleen nog ..selectief" te gebruiken

VVD, J.J.C. Voorhoeve

De VVD is bang dat de technologische vooruitgang zal leiden tot een toenemende maatschappelijke tweedeling. De kloof tussen de „snellen" en de „tragen" in de samenleving wordt groter volgens de liberale fractievoorzitter Voorhoeve. ..Er dreigt zowel in rijke als arme landen, in Oost en West. een nieuwe onderkant in de samenleving te ontstaan van mensen die. om verschillende redenen. tijdelijk of blijvend. niet kunnen meekomen". aldus de VVD-er.
Als de „tragen" niet worden ..geprikkeld tot een zinvolle rol en de hoofdpersonen in de samenleving hen als ballast gaat zien. zullen de sociale wrijvingen steeds sterker worden". De achterblijvers worden ..sociaal contactarm, de jongeren neigen naar agressiviteit omdat zij geen belangengemeenschap met de successector van de samenleving kennen". zei Voorhoeve te vrezen.
Hij voegde er echter aan toe dat dit perspectief niet ertoe mag leiden alleen maar aandacht te besteden aan de „onderkant". „De kunst is de ontwikkeling van die groepen niet te laten stagneren maar de opwaartse stroming te versterken". aldus Voorhoeve.
De arbeidsmarkt moet derhalve veel flexibeler worden. onder meer door langdurig werklozen na twee laar te verplichten een ..beroepskeuzeonderzoek" te laten ondergaan op straffe van verlies van uitkering. zo opperde Voorhoeve.
De voorgestelde afschaffing van het minimumloon voor 16- en 17-jarigen is volgens hem niet zinvol
Hoewel de VVD-leider zich in algemene zin positief uitliet over de begroting voor volgend jaar keerde hij zich wel tegen een aantal omstreden maatregelen. De bezuinigingen op de gezinszorg achtte hij ..niet verstandig". Voorhoeve stelde een korting op de apparaatskosten voor in plaats van het niet meer subsidiëren van kortlopende gezinszorg. De korting op de ziekenfondsen vond hij „ongelukkig" evenals de voorgenomen sluiting van de 19 herstellingsoorden. Over de bezuiniging van 185 miljoen via de gemeenten zei hij dat die de verhouding tussen rijk en lokaal bestuur „ernstig verstoort"
Voorhoeve hield een pleidooi voor nieuwe overheidsinvesteringen. Die moeten ertoe leiden dat Nederland zijn positie als ..distributieland" kan behouden Bovendien vraagt het milieu erom.
Voorhoeve legde er de nadruk op dat de ontbossing een ernstig gevaar vormt. Het kabinet moet met een meerjarenplan bosbouw ernaar streven dat Nederland in de volgende eeuw 25 procent van het hout zelf kan produceren. De financiering daarvan zou onder andere kunnen worden opgebracht door meer overheidsbedrijven te privatiseren en staatsdeelnemingen. als in DSM en de Postbank. verder af te stoten.

SGP. B.J. van der Vlies

SGP-fractievoorzitter Van der Vlies vroeg zich af of het kabinet streeft naar ..een samenleving waarin christenen en christelijke organisaties naar de rand van de samenleving zijn verwezen" en de regering uit angst voor de publieke opinie geen „neen meer zegt" of een keuze maakt tegen „criminaliteit en geweld in films" of „verne derend bloot als aandachtstrekker in de reclame"

PPR, M.B.C. Beckers de Bruijn

Het kabint staat volgens PPR-fi actievoorzitter Beckers ..volkomen in zijn hemd" nu het ei- niet in slaagt om de werkloosheid drastisch terug te dringen en het tegelijkertijd de maatschappelijke ondersteuning voor zijn beleid ziet afkalven
In haar bijdrage aan de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer keerde zij zich tegen het concept van de „zorgzame samenleving': In de ogen van mevrouw Beckers is dat het credo voor ..de rijken zorger; voor de rijken in de armen voor de armen". ..Het kabinet heeft het schild voor de zwakken tot een ijzeren gordijn gemaakt ", aldus de fractievoorzitter van de PPR
Volgens Beckers is er niets terecht gekomen van de voornemens waarmee de CDA/VVD-coalitie zich vijf jaar geleden presenteerde. ..De Troonrede moet het doen met een paar versleten kreten". aldus Beckers. „De minister-president is ons eindelijk een verklaring schuldig Een antwoord op de vraag wat hrm eigenlijk bezielt. Jaar op jaar heeft hij zich daaraan onttrokken."
Het kabinet moet volgens haar de ..moed" hebben om te kiezen voor arbeidstijdverkorting, ..lastenverlaging voor arbeidsintensieve en lastenverhoging voor kapitaalsintensieve industrie" en een ..basisinkomen"

PSP, A.C. van Es

PSP-kamerlid Van Es hekelde de angst van het kabinet om eigen fouten te erkennen. „Dit kabinet en de regeringspartijen beginnen zo langzamerhand de brutaliteit te ontwikkelen van de patser die het heel gewoon vindt zijn auto dubbel te parkeren en tegelijkertijd op de politie scheldt als er een kras op komt". aldus Van Es
Volgens haar wordt links en het feminisme de schuld in de schoenen geschoven voor ..negatieve etiketten" als ..verloedering van de jeugd, vereenzaming. echtscheidingen en niet te vergeten de normvervaging"
Zij keerde zich in haar eerste termijn echter niet alleen tegen het kabinet maar evenzeer tegen de PvdA die volgens haar onterecht „mea culpa" roept en daarom de arbeidstijdverkorting. de koppeling van inkomens en uitkeringen alsmede de afstoting van kerntaken ter discussie is gaan stellen

GVP, G.J. Schutte

GPV-fractievoorzitter Schutte keerde zich tegen het plan om het minimumloon voor 23-jarigen te verlagen. „Een sinds laren aanvaard uitgangspunt dat mensen op deze leeftijd in de gelegenheid moeten worden gesteld zelfstandig een gezin te onderhouden. behoort niet ter discussie te worden gesteld". aldus Schutte
De GVP-er uitte zijn scepsis over het pleidooi van premier Lubbers om de politiek te „herbronnen". Indachtig de befaamde antirevolutionair Abraham Kuyper zou dat moeten betekenen dat het CDA zich opnieuw met de oorspronkelijke idealen gaat voeden
..Wat betekent herbronning voor een samenleving waarin we een nieuwe armoede zien ontstaan die afsteekt tegen de uitv-assen van een nieuwe welvaart, zoals het yuppie-verschijnsel, het bloeiende casinowezen en de explosieve groei van het aantal golfbanen in natuurgebieden". vroeg Schutte zich af
Met zijn collega Van der Vlies (GVP) hield ook hij een pleidooi voor meer infrastructurele werken Volgens Schutte mogen dir niet alleen gericht zijn op de „heilige koe" van de automobilist maar ook op de spoorwegen en het milieu

RPF, RI. Leerling

Volgens RPF-leitiei. Leerling heeft tien laar CDA/VVD-coalitie het land „in immaterieel opzicht beslist geen goed gedaan" . Er kwam een abortuswet en het por noverbod werd opgeheven. Gokverslaving wordt met her uitbreiden van het aantal casino's eerder gestimuleerd dan geremd". aldus Leerling die de anti-discriminatiewet als negatieve climax van de ontwikkeling zag
Hij wilde van premier Lubbers weten of hij het eens is met de positieve reactie van staatssecretaris De Graaf-Nauta (binnenlandse zaken) op ..het zotte besluit van de gemeente Amsterdam voorlopig alleen vrouwelijke schoolhoofden te benoemen"
Met Van der Vlies was hij positief over de geringere interesse voor de arbeidstijdverkorting en de toenemende aandacht voor deeltijdwerk. mits dat maar niet zou leiden tot meer arbeid op zondag
Leerling was ook enthousiast over het voornemen de bijstand voor jongeren tot 20 laar te beperken. omdat met de huidige regeling volgens hem kinderen worden ..uitgelokt" om bij hun ouders weg te lopen

Meningsverschil CDA en VVD *over belastingverlaging*

Het meningsverschil tussen de regeringsfracties CDA en VVD over de noodzaak en mogelijkheden van verdergaande belastingverlaging na 1988 is tijdens de eerste dag van de algemene beschouwingen opnieuw opgelaaid. Beide partijen verschillen van mening over de vraag wat hierover nu precies in het regeerakkoord is afgesproken.
Tot ongenoegen van de VVD-fractiezei CDA-fractieleider De Vries voor de jaren na 1988 nauwelijks financiële ruimte te zien voor belastingverlaging. als ook nog rekening wordt gehouden met het terugbrengen van het financieringstekort.
Maar volgens de VVD leiden de afspraken in het regeerakkoord automatisch tot verdere belastingverlaging. Zonder een dergelijke verlaging wordt stabilisatie van de collectieve lastendruk (belastingen en premies), een andere doelstelling uit het regeerakkoord, niet gehaald. meent de VVD. De liberalen gaan er dan ook vanuit dat de belastingen na 1988 nog ten minste met drie miljard gulden worden verlaagd.
De Vries vroeg zich echter af op welk niveau de collectieve uitgaven moeten worden gestabiliseerd, omdat na het regeerakkoord de cijfers zijn bijgesteld. In zijn optiek zouden de nieuwe cijfers leiden tot minder lastenverlichting. Volgens Voorhoeve was De Vries bezig met „mistzaaiende opmerkingen".

De Vries zei dat belastingverlaging slechts kan worden betaald uit hogere inkomsten voor het rijk die anders zouden leiden tot een verhoging van de lastendruk. Hij noemde hierbij meeval-

lers als gevolg van een gunstiger economische ontwikkeling (waardoor de belastingopbrengsten vanzelf toenemen). hogere inkomsten als gevolg van fraudebestrijding. extra aardgasinkomsten in verband met stijgende olieprijzen (waaraan de prijs van het gas is gekoppeld). en het extra geld dat binnenkomt als een aantal aftrekposten wordt beperkt. ..Niet extra bezuinigingen dus terwille van belastingverlaging'', aldus De Vries.
Volgens hem moet belastingverlaging niet allereerst worden gezien als maatregel om de economische groei te stimuleren. ,,Eén miljard belastingverlaging is op langere termijn goed voor 0,1 procent extra groei en 3000 mindrr werklozen In termen van het financieringstekort kost het jaarlijks 350.000 gulden per arbeidsplaats'', zei de CDA-leider. Hij ziet belastingverlaging veel meer als instrument om loonmatiging te bewerkstelligen.
In zijn betoog hield fractievoorzitter Voorhoeve van de VVD juist een warm pleidooi voor verdere belastingverlaging. Na invoering van de voorstellen van de commissie Oort die zullen leiden tot vereenvoudiging. maar niet tot verlaging. is volgens Voorhoeve een ,.grootscheepse aanpassing van een aantal tarieven nodig''.
Volgens Voorhoeve zal lastenverlichting de concurrentiepositie en de werkgelegenheid versterken en de .,huidige onrechtvaardigheden voor de middeninkomens verminderen''

Fractievoorzitter Van Mierlo van D'66 (r.) verscheen tijdens de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer met een arm in een mitella, nadat hij bij een struikeling in het Haagse Centraal Station op 5 oktober twee vingers had gebroken.

Financiële specialisten

Na de fractievoorzitterswas het woord aan de financiële specialisten in de Tweede Kamer.

Het bleek, dat de regeringsfracties CDA en VVD zich ernstig zorgen maakten over de miljarden aan overschrijdingen bij de overheidsuitgaven.

Door de belofte van de regering dat pas in 1990 orde op zaken zal zijn gesteld bij zowel de accountantscontrole als de administratieve organisatie van de departementen vreest vooral CDA-\voordvoerder Van Amelsvoort voor ,,opnieuw grote overschrijdingen''. ,.Om moedeloos van te worden'', verzuchtte hij.
VVD-woordvoerder De Grave voorzag nu reeds mogelijke ,,forse tegenvallers'' bij de studiefinanciering met haar ,,vele onvolkomenheden'', terwijl de CDA-er wees op de salarisoverschrijdingen bij Onderwijs. die ,.nog tot 1992 zullen doorgaan''. na in 1990 al te zijn toegenomen tot 650 miljoen gulden. De .,flegmatieke˘ rapportage hierover door het kabinet had zijn ,.ongerustheid niet weggenomen, eerder bevestigd''
Beide woordvoerders wezen ook op het gat van ,,ruim een miljard'' in de begroting voor volgend jaar, doordat de regering de overschrijding van totaal 5.3 miljard gulden maar voor 4 miljard gulden compenseert door extra bezuinigingen. Van Amelsvoort: ,,Dat zal in de komende jaren de problemen verergeren.''
VVD-er De Grave bestreed daarbij de uitleg die minister Ruding (financiën) eerder aan deze overschrijding heeft gegeven. als zou het vooral gaan om macro-economische oorzaken als dollar, olieprijzen en rente. Per saldo is juist sprake van een macro-economische meevaller van zo'n 2 miljard gulden. zo verwees de VVDer naar cijfers in de Miljoenennota. ..De cruciale fout zit dus in de gewone overschrijdingen van de rijksuitgaven.'' En: ,,Als de overheid matiging bepleit bij de burger wordt het noodzakelijk dat zij zelf het goede voorbeeld geeft.''
Hij vroeg de regering of het gat in de begroting. dat na 1988 oploopt tot 1,4 miljardgulden.,,nog deze regeerperiode zal worden gecompenseerd door ombuigingen''.
Zowel CDA-woordvoerder Van Amelsvoort als D'66-woordvoerder Engwirda had kritiek op de manier van bezuinigen. Uitstel van echte ombuigingen door tijdelijke maatregelen maakt dat de regering de problemen voor zich uit schuift.
Engwirda kwam zelfs tot 2.7 miljard gulden die volgens hem ..niet of nauwelijks echte ombuigingen zijn'' Hij sprak in dit verband van ,,schijnombuigingen, niet structurele ombuigingen en lastenverhogingen''.
Verder meende hij dat ,,het budgetrecht van de Kamer op onaanvaardbare wijze wordt uitgehold'' als na afloop van een begrotingsjaar, wanneer het geld allang is uitgegeven. de regering alsnog machtiging vraagt voor reeds gedane uitgaven.
VVD-er De Grave stelde voor om de Voorjaarsnota van de minister van financiën. waarin een overzicht wordt gegeven van het lopende begrotingsjaar. eerder in te dienen bij de Kamer, zodat bij overschrijdingen nog compensatie mogelijk is in hetzelfde jaar.
Als het stringente begrotingsbeleid voorschrijft dat overschrijdingen nog in hetzelfde jaar moeten worden gecompenseerd. maar dat niet gebeurt zoals dit voorjaar het geval was. dan wordt een voorjaarsnota .,geheel krachteloos''. meende hij
Kritiek had De Grave ook op het feit dat ministers binnen hun eigen begroting voorrang geven aan compensatie van doelbewuste verhoging van uitgaven boven compensatie van uit de hand gelopen uitgaven. Hij wil het omdraaien zodat voortaan eerst deze uitgaven binnen de eigen begroting worden opgevangen.

Als de regering niet met concrete initiatieven komt om van winst afhankelijke beloningssystemen voor werknemers via fiscale maatregelen te stimuleren, zal de VVD zelf met initiatieven komen, dan wel een aangekondigd initiatief van de PvdA-er Vermeend ondersteunen
Dat kondigde financieel specialist De Grave van de VVD-fractie aan.
De Grave: ..Ondanks aandrang vorig jaar uit de Kamer van de fractieleiders van VVD en PvdA en ondanks welwillende opmerkingen hierover van het kabinet. is elke actie van regeringszijde uitgebleven.'' Noch in de Miljoenennota, noch in de begroting van financiën zelf. is volgens hem te bespeuren, dat het kabinet initiatieven voorbereidt.
De VVD-fractie vindt dat aanpassing van het loon via een variabele looncomponent die fluctueert met de winst te verkiezen is boven aanpassing in de sfeer van de werkgelegenheid.
Zo mogelijk nog beter vindt de VVD als de looncomponent wordt gebruikt voor werknemersaandelen in het eigen bedrijf. waar ook de PvdA een voorstander van is.
Financieel specialist Wöltgens van de PvdA vroeg de regering of minister De Korte (economische zaken) al in mei wist dat er een belastingmeevaller zou zijn in 1988. waarvan de vakministers pas in augustus op de hoogte zijn gesteld toen de besluiten over de bezuinigingen reeds waren genomen.
Het Centraal bureau voor de statistiek, dat valt onder EZ. kwam volgens Woltgens in mei met nieuwe berekeningen van het nationale inkomen dat hoger bleek uit te vallen dan aanvankelijk was geraamd. Daardoor kwam ook de uitkomst van de belastingopbrengst hoger uit.
Als de informatie over de belastingmeevaller tijdelijk is achtergehouden. is door het kabinet geen juiste afweging gemaakt tussen ontvangsten en uitgaven. meende de PvdA-er.

Antwoord regering. Premier Lubbers wil voor minima ,,scherpe kantjes bijvijlen''

Namens het kabinet gaf *op 7 okt. eerst* premier Lubbers antwoord op hetgeen *vanuit de Tweede Kamer een dag eerder* was naar voren gebracht.
De *premier* zei o.m. dat de regering *bereid is ,,de scherpe kantjes* af *te* vijlen'' *van* de bezuinigingen, die de koopkracht van de echte minima nadelig beïnvloeden. Hij *maakte echter in zijn eerste termijn niet duidelijk hoeveel* en op welke manier het kabinet *de* minima tegemoet wil komen.
Verder toonde premier Lubbers grote zorgen over de bereidheid van werkgevers *en werknemers door te gaan met* loonmatiging en *herverdeling van werk. Volgens Lubbers tonen de* socia-

le partners .,tekenen van metaalmoeheid ' t a v dit beleid

Volgens de premier dreigt het voornemen om de werkloosheid terug te dringen tot onder de 500 000 personen in 1990 vast te lopen op werkgevers die meer loon betalen omdat ze bepaalde ai-beidskrachten niet kunnen krijgen en op werknemers die meer loon vragen
In een interruptiedebat met PvdA-leider Kok zei Lubbers dat werkgevers en werknemers ..van tijd tot tijd ' geen gevolg geven aan de opstelling van het kabinet Daar is volgens hem echter weinig aan te doen. want het kabinet ziet geen heil in wetten om bij de sociale partners een bepaald beleid af te dwingen.
Lubbers maakte duidelijk zeer veel moeite te hebheri niet de aanvankelijke houding van de werkgevers in de gezamenlijke werkgroepen van kabinet en sociale partners waar werd gesproken over bestrijding van de werkloosheid.
In die werkgroepen verzetten de werkgevers zich tegen elke aanbrvclirig die de CAO-partijen maar enigszins zou kunnen binden.
Lubbers zei dat het kabinet er bij de werkgevers op heeft aangedrongen zich 'coöperatiever' op te stellen in de werkgroepen maar toen was. zoals hij het uitdrukte. ..de melk al verzuurd'
De vakbeweging kondigde in antwoord op de opstelling van de werkgevers aan anders aan te kijken tegen loonmatiging.
Dit leidde drie weken eerder, op 18 sept. tot het mislukken van het ,.najaarsoverleg". Nadat Lubbers werkgevers en werknemers enkele dagen later bij zich had geroepen op het Catshuis om de zaak uit te praten. werden de werkzaamheden in de werkgroepen weer hervat.
Inmiddels zijn de rapporten nagenoeg klaar en kunnen ze worden besproken door de ,,achterbannen" van werkgevers en werknemers.
Lubbers zei dat er ,,zorgelijke elementen" zitten in de aanbevelingen van de werkgroepen.
Hij toonde zich ontevreden over de afspraken die werkgevers en werknemers hebben gemaakt over de opvang van jongeren die een tijdelijke baan in het kader van het jeugdwerkgarantieplan hebben gehad. De aanbeveling hierover noemde hij een ..magere" en ,,riskante".
Het is de bedoeling dat de centrale organisatie de CAO-partijen zullen oproepen ,,voorzieningen", te treffen voor jongeren die uit het jeugdwerkgarantieplan komen De vakbeweging vindt deze aanbeveling ook veel te vrijblijvend.
Maar aan de andere kant was Lubbers ook niet te spreken over hun houding tegenover het jeugdwerkgarantieplan. De bonden hebben gezegd niet langer te willen meewerken aan het plan Lubbers hierover: ,.Degenen die niet meewerken aan het jeugdwerkgarantieplan laden een zeer grote verantwoordelijkheid op zich"

Lubbers herhaalde dat de doelstelling van het kabinet blijft de werkloosheid te beperken tot 500.000 personen in 1990. maar hierover geen garantie te kunnen afgeven ..Er is nu een hapering. Die kan je niet oplossen door mooie woorden. Het gaat om de praktijk", aldus Lubbers in een zo nu en dan vinnig debat met oppositieleider Kok.
Hij zei over geen andere middelen te beschikken dan het beleid dat nu wordt ingezet. ..Werkgelegenheid wordt niet gemaakt op het Binnenhof."
Hij maakte verder duidelijk weinig behoefte te hebben aan het plan van VVD-fractievoorzitter Voorhoeve om bij langdurig werklozen na twee jaar een ,,beroepskeuze-onderzoek"te houden.
Volgens Lubbers zijn de sociale partners en de overheid in één van de werkgroepen iets dergelijks overeengekomen voor mensen die drie jaar werkloos zijn. Het gaat hierbij om ,,heroriënteringsgesprekken" met langdurig werklozen.
Premier Lubbers meent dat de visie van het kabinet moet worden afgemeten aan het praktische beleid. Hij heeft geen behoefte aan ,.vrome verhalen" en ..theoretische beschouwingen", nu het kabinet grote inspanningen moet doen om het gewenste beleid tot stand te brengen
Lubbers zei dit in antwoord op kritiek van het Kamerlid mevrouw Beckers-De Bruijn (PPR). Zij verweet de premier dat hij bij zijn verdediging van het kabinetsbeleid geen toekomstvisie had gegeven.
Volgens Lubbers krijgt de visie van het kabinet vooral gestalte in de aanpak van dc werkgelegenheid als hoofddoelstelling van het beleid. ,,Ik denk dat de kern is of wij met dat beleid solidariteit en gemeenschapszin voldoende in stand kunnen houden". aldus de premier.
Lubbers herhaalde zijn zorgen over de te grotc omvang van de toegenomen complexiteit van de regelgeving. Hij stelde vast dat .,de politiek zijn hand heeft overspeeld in het optimisme wat ze allemaal denkt te kunnen".
Volgens Lubbers leiden veel politieke verlangens in de praktijk tot meer regelgeving, ook bij partijen die minder regelgeving nastreven. Zo signaleerde hij dat de VVD zich presenteert als ,.de pressiegroep van de deregulering" en tegelijk in specifieke gevallen pleitbezorger is van nieuwe gedetailleerde regelgeving
De premier verwierp de kritiek van PvdA-fractieleider Kok dat het kabinet met de plannen voor automatisering bij de politie in feite de *politiezorg* inkrimpt. Volgens Kok betekent de voorziene vermindering van het aantal politiemensen een forse achteruitgang van de criminaliteitsbestrijding. Volgens Lubbers leiden de automatiseringsplannen er luist toe dat meer politiemensen hun werk op straat kunnen doen.
De premier ontkende verder de veronderstelling van oppositieleider Kok dat het Openbaar ministerie overweegt een groot aantal vissers dat de quota-regelingen heeft overschreden niet te vervolgen. Volgens Kok zou het Openbaar ministerie op grond van een te grotc werklast van plan zijn honderden processenverbaal te seponeren. Na raadpleging van minister van justitie Korthals Altes beklemtoonde Lubbers dat hier geen sprake van is
Lubbers is bereid in te gaan op het verzoek van de PvdA tot een open discussie over het kernwapenbeleid. Hij verwierp echter het pleidooi van de oppositie voor een kernwapenvrije zone in Centraal-Europa.
Volgens Lubbers introduceert de PvdA daarmee een nieuwe nul-optie die in strijd is met de opvattingen van het kabinet dat de Westerse verdediging door een combinatie van nucleaire en conventionele wapens in stand moet worden gehouden

Kabinet wijst *alternatief* van PvdA af

In navolging van de fractieleiders van CDA en VVD hebben premier Lubbers en minister Ruding van financiën de alternatieve begrotingsplannen van de PvdA gekraakt. Het hogere financieringstekort dat uit het plan van de PvdA voortvloeit en de inkomensverdeling maken het voor het kabinet onaanvaardbaar, zo lieten Lubbers en Ruding weten tijdens de tweede dag van algemene beschouwingen.
Volgens Ruding is één van de gevolgen dat de laagstbetaalden er ten opzichte van de kabinetsplannen ,,een tikje" op vooruit gaan, namelijk 0,2 tot 0,3 procent, maar dat daar een ,,forse achteruitgang" voor de mensen met de inkomens boven de 60.000 gulden tegenover staat.
Over de financiële dekking van het alternatief had zowel Ruding als Lubbers de nodige twijfels. Dat de overheidsuitgaven in het PvdA-plan toenemen. was voor Ruding een onoverkomelijk bezwaar. ,,Dat betekent dat we teruggaan naar de oplossingen uit de jaren zeventig", zei hij.
Lubbers had er moeite mee dat het PvdA-plan uitgaat van een andere besteding van een deel van de WIR-gelden. De socialisten willen twee miljard van de investeringssubsidie omzetten in een verlaging van werkgeverspremies. Dit leidt tot het goedkoper worden van arbeid.
Volgens Lubbers heeft ,,in deze fase van het economisch klimaat" zo'n verschuiving echter .,meer nadelen dan voordelen".

Ook hekelde hij het feit dat de daling van de werkloosheid. met 50 000 personen voor een deel tot stand komt door gebruikmaking van ,,terugploegregelingen". Dit houdt in dat uitkeringsgelden als medefinancieringsbron kunnen worden gebruikt om werklozen aan de slag te helpen. De PvdA wil de terugploegregeling in de welzijnssector introduceren.
Lubbers zei dat hiermee een wissel wordt getrokken op de groeimogelijkheden van deze sector en noemde dat riskant. Verder zijn met het terugploegproject in de bouw ,,gemengde ervaringen" opgedaan. aldus de premier.

Minister Ruding van *financiën* tegen 60% norm van CDA-fractievoorzitter De Vries

Minister Ruding van financiën was op 7 okt. de tweede bewindsman na premier Lubbers, die de Tweede Kamer beantwoordde.
De minister keerde zich tegen de door CDA-fractievoorzitter De Vries voorgestelde norm om de collectieve uitgaven na 1990 voor langere termijn vast te leggen op 60% van het nationale inkomen.

Ruding keerde zich tegen een fixatie van de collectieve uitgaven. Hij zei dat het kabinet geen standpunt heeft over het juiste of gewenste niveau van de collectieve uitgaven, maar zag echter geen reden om te veronderstellen dat een verdere verlaging dan 60 procent onmogelijk zou zijn.
De minister van financien verwees daarvoor naar begin jaren zeventig toen de collectieve uitgaven rondom de 50 procent van het nationale inkomen schommelden. Volgens De Vries waren de rentelasten toen echter aanzienlijk lager.
Ruding onderstreepte echter dat destijds de omvang van subsidies en uitkeringen aanzienlijk geringer was. Hij is van oordeel dat met name op de subsidie-regelingen nog flinke bezuinigingen mogelijk zijn. Volgens De Vries is Ruding daarin ,.te optimistisch".
De minister van financiën hield De Vries verder voor dat de omvang van de collectieve uitgaven ook omlaag wordt gebracht als de economische ontwikkeling meevalt.
De Vries wierp daar tegenin dat bij een grotere economische groei de ambtenaren verbetering van hun inkomenspositie zullen opeisen en de samenleving de behoefte zal hebben de overheidsvoorzieningen weer uit te breiden
Het kabinet onthield zich van een standpunt in de discussie tussen de coalitiepartners over de wenselijkheid van verdere verlaging van de

belastingen na 1988. Ruding ging niet in op het verzoek van VVD-fractieleider Voorhoeve zich uit te spreken over de gewenste omvang van de belastingdruk. ,.Dat is een stukje politieke voorkeur. Daar doe je geen uitspraken over. Daar kun je ook niet van zeggen wie gelijk heeft". aldus de minister.
Ruding zei overigens niet te weten of er na 1988 ruimte is voor verdere verlaging van de belastingen. Hij legde er de nadruk op dat de voor volgend jaar voorgestelde belastingverlaging vooral het gevolg is van incidentele meevallers in de belastinginkomsten.
Dit jaar en volgend jaar worden de grenzen die het kabinet zich had geiteld voor de overheidsuitgaven opnieuw overschreden Anderzijds zijn er vooralsnog geen nieuwe meevallers. Bovendien wordt de geraamde opbrengst van de verkoop van staatsdeelnemingen deze kabinetsperiode niet gehaald. Verkoop van de Postbank zou helpen, maar dat kan niet eerder dan in de eerste helft van 1990. aldus minister Ruding

Volgens Ruding lopen door de gestegen rente de rentelasten over de staatsschuld ..fors' op. stijgen de uitgaven voor studiefinanciering .,enigszins" doordat ..het aantal studenten hoger is dan geraamd" en dreigen er zowel in 1987 als 1988 overschrijdingen bij de EG-uitgaven. In 1988 wordt door de voorgenomen afstoting van DSM de geraamde opbrengst van de verkoop van staatsdeelnemingen wel gehaald. maar of ei ruimte overblijft voor overheidsinvesteringen, zoals de VVD-fractie hoopt. is volgens Ruding nu niet met zekerheid te zeggen. In elk geval zal zonder (al of niet gedeeltelijke) verkoop van de Postbank voor deze hele kabinetsperiode de opbrengst lager uitvallen dan de geraamde 1850 miljoen gulden in het regeerakkoord

Ruding bestreed de suggestie dat ..buiten het parlement om" uitgavennormen worden overschreden De overschrijdingen worden in hrt lopende begrotingsjaar aan de Kamer gemeld in de Voorjaarsnota en de Miljoenennota en de Kamer heeft dus de mogelijkheid aan de bel te trekken.
De Kamer oefent zo ,.materieel" haar budgetrecht uit. ook al wordt in aanvullende begrotingen na afloop van het begrotingsjaar om ..formele goedkeuring" gevraagd. Een procedure. waartegen Rekenkamer noch de Kamercommissie voor de rijksuitgaven bezwaar hebben gemaakt, aldus de minister.
Overschrijdingen die pas na het betreffende begrotingsjaar worden gemeld in de zogeheten Voorlopige rekening (Februarinota) zijn ,,verwerpelijk", maar het kabinet doet er volgens hrm alles aan om deze zoveel mogelijk te beperken en aanvullende begrotingen nog in het lopende begrotingsjaar in te dienen.
De beheersing van de overheidsuitgaven is ,.nog verre van voldoende". ,,er moet nog veel aan gebeuren", ..ik ben de eerste om dat toe te geven", maar er zijn .,wel een heleboel verbeteringen aangebracht", Hij wees daarbij op de 400 a 500 miljoen. die de regering nu voorstelt hiervoor uit te trekken voor de laren 1987 tot en met 1990 en waarover het kabinet omstreeks de jaarwisseling niet voorstellen zal komen.
Daarbij zal aandacht worden besteed aan verbetering van de ramingen, het eerder signaleren van overschrijdingen en het beter beheersen van de zogeheten open eindregelingen, die 34 procent uitmaken van de totale rijksuitgaven.
D'66-woordvoerder Engwirda wees evenwel op een onlangs bij de Kamer ingediende slotwet van WVC. waarin om goedkeuring wordt gevraagd van 300 miljoen gulden aan uitgaven in 1983, die nooit bij de Kamer zijn gemeld. Ruding beloofde dit geval te zullen uitzoeken.
Volgens Ruding is de meest effectieve manier om overschrijdingen te voorkomen het ..dichtschroeien" van de open eindregelingen (uitgaven voor huursubsidie, onderwijs, werkloosheid e.d. vooraf aan een maximum binden) ..maar het is de vraag of de Kamer dat wil" Hij zei dan ook geen garantie te kunnen geven dat hij straks niet opnieuw overschrijdingen aan de Kamer zal moeten melden
Hij bestreed de kritiek van CDA en D66 dat het extra ombuigingspakket van 4 miljard gulden voor volgend laar voor een deel een ,,uitsteloperatie" zou zijn Structureel wordt zelfs 4.2 miljard gulden omgebogen, aldus Ruding.
Sommige maatregelen kunnen pas na 1988 in werking treden. Daarom zijn voor 1988 op andere terreinen tijdelijke maatregelen getroffen En lastenverhogingen niaken maar een gering deel uit van het pakket.
Ruding maakte mede namens zijn collega De Korte (economische zaken) bezwaar tegen de suggestie van PvdA-woordvoerder Wöltgens, als zou informatie over de belastingmeevaller zijn achtergehouden totdat het kabinet beslissingen had genomen over het extra ombuigingspakkct.

Half juli meldde volgens Ruding het CBS. dat valt onder EZ. de hogere uitkomst over 1985 en 1986 van het nationale inkomen bij het Centraal planbureau dat vervolgens de informatie doorgaf aan EZ Begin augustus kwam het CPB met nieuwe ramingen waaruit bleek dat door de hogere uitkomst van het nationale inkomen de belastingmeevaller structureel zou zijn.
De voorstelling van zaken van VVD-woordvoerder Dc Grave dat het kabinet geen initiatieven ontplooit oni winstafhankelijke beloningen voor werknemers fiscaal te stimuleren. noemde hij onjuist Hij wees daarbij op het wetsvoorstel om 750 gulden per werknemer per jaar belastingvrij te maken als deze een deel van zijn loon belegt in aandelenopties. Het is een zaak van de sociale partners om een deel van het loon afhankelijk van de winst te maken, aldus Ruding

Slot debatten. Kabinet neemt *wensen* CDA *en* VVD t.a.v. minima over

De algemene beschouwingen werden op 8 okt. afgesloten met de toezegging van het kabinet om de wensen van de regeringsfracties om de inkomenspositie van de laagstbetaalden te verbeteren over te nemen.

Premier Lubbers besloot zijn optreden in de Tweede Kamer met een dringend beroep op de samenleving de problemen gezamenlijk aan te pakken.

Tien moties van de oppositiepartijen PvdA en D'66 en twee van de RPF werden verworpen.
Een motie van de PvdA waarin werd gevraagd de leeftijdsgrens voor het minimumloon niet te verhogen werd door de Kamer met algemene stemmen aanvaard.
Een motie van de VVD waarin werd voorgesteld de prijzen voor kaartjes van musea en theater te verhogen. hetgeen 22 miljoen gulden zou opleveren, kreeg geen meerderheid. Dit idee had de steun van slechts SGP, GPV en RPF.
De fractievoorzitters De Vries en Voorhoeve van de twee regeringspartijen CDA en VVD toonden zich in de avond van 8 okt. ingenomen met de toezeggingen van het kabinet.
Eerder op de dag had CDA-fractieleider De Vries minister-president Lubbers nog verweten jegens de Tweede Kamer ,.weinig tegemoetkomend" te zijn geweest

Al dan niet samen met zijn collega Voorhoeve diende De Vries in de ochtend van 8 okt. een aantal moties in om het beleid te wijzigen. In tweede instantie was premier Lubbers echter zo ,,toegeeflijk" dat beide fractievoorzitters een deel van de moties weer introkken.
De Vries sprak 's avonds op 8 okt. over een ,,totaalbeelddat aanzienlijk is verbeterd". Hij wees er op dat van de mindere bezuiniging op de huursubsidie die 450.000 huishoudens zullen profiteren. Hun besteedbaar inkomen kan hierdoor - afhankelijk van de huur - ten opzichte van de kabinetsplannen met 0,1 tot 0,6 procent hoger uitvallen.

De toezeggingen van premier Lubbers

Vice-premier De Korte (l) en premier Lubbers in de Tweede Kamer op 6 oktober

aan de fracties van CDA en VVD betreffen de volgende wijzigingen:n de oorspronkelijke beleidsvoornemens van het kabinet

n De bezuiniging op de individuele huursubsi die per 1 juli 1988 wordt beperkt.

□ Geen afschaffing van gezinszorg voor mensen die minder dan drie maanden hulp nodig hebben

□ Geen verlaging van het minimumloon voor 23-jarigen
Het minimumloon wordt niet voor alle Jongeren van 15 tot en met 17 jaar afgeschaft

n Het aantal verwijskaarten voor de specialist waarvoor ziekenfondsverzekerden een eigen bijdrage van 25 gulden moeten betalen, wordt gebonden aan een maximum van vier per jaar (ofwel 100 gulden).

□ Uitkeringsgerechtigden en minimumloners krijgen volgend jaar mei het van *i.5* procent naar R procent verhoogde vakantiegeld niet over 5 maar over 12 maanden uitgekeerd.

□ Leerlingen die in het nieuwe studiejaar dat op 1 augustus 1988 begint l i jaar zijn, zullen dat jaar alsnog gebruik kunnen maken van de regeling tegemoetkoming overige studiekosten

□ De voorgenomen sluiting van 19 herstellingsoorden wordt in overleg met de Tweede Kamer nader bekeken

□ Er wordt 5 miljoen gulden minder bezuinigd op het onderwijsvoorrangsbeleid voor kinderen in achterstandssituaties.

□ Aan d? begroting van WVC wordt 15 miljoen gulden toegevoegd als gevolg van de overheveling van dc jeugdhulpverlening van justitie naar dit departement

Volgens De Vries hebben ong 130 000 gezinnen baat bij het niet doorgaan van de afschaffing van de extra studiekostenregeling
Lubbers voegde daaraan toe, dat de regeling voor het vakantiegeld de koopkracht van dc laagstbetaalden met 0.2 tot 0.3% zal verbeteren

CDA-fractieleider De Vries denkt dat zo'n 100 000 gezinnen zullen profiteren van hel maximum dat is gesteld aan het aantal verwijskaarten voor ziekenfondsverzekerden waarover een eigen bijdrage moet worden betaald

Ook VVD-fractievoorzitter Voorhoeve was tevreden over het nu bereikte resultaat voor de minima. Hij verweet oppositieleider Kok, die vraagtekens zette bij de gevolgen voor dc koopkracht van de verschillende wijzigingen „te millimeteren op de vierkante millimeter". Voorhoeve: „Ik wil er op wijzen dat kleine wijzigingen in de internationale wisselkoersen het beeld al zullen wijzigen Alles heeft zijn maat"

De kosten van de aangebrachte bijstellingen belopen volgend jaar rond de 340 miljoen gulden Hierbij is het niet doorgaan van de korting op de inkomsten van gemeenten meegerekend. Volgend jaar is hiermee [illegible] miljoen gulden gemoeid en de jaren daarna telkens 185 miljoen.

In 1989 kost de studiekostenregeling eenmalig 90 miljoen gulden. Daar staat tegenover dat het eerder laten ingaan van de verhoging van de vakantiegelduitkering een eenmalige zaak in 1988 is. zodat dit na volgend jaar weer 165 miljoen gulden scheelt

Zodoende resteert voor 1989 een bedrag van iets meer dan 400 miljoen gulden aan meeruitgaven Na dat jaar zal het telkens 300 miljoen zijn

Premier Lubbers zei op 8 okt dat het benodigde geld voor het bijstellen van de maatregelen elders op de begroting zal worden gezocht Het niet doorgaan van de beperking van de gezinszorg. waarmee een bezuiniging van 49 miljoen was gemoeid, zal zelfs binnen de begroting van het ministerie van WVC worden opgelost De fracties van CDA en VVD verschillen echter nog van mening over de vraag hoe.

Door middel van het aannemen van een motie van de fractievoorzitters Voorhoeve en De Vries sprak de Tweede Kamer op Y okt, verder uit dat de regering nog deze kabinetsperiode aandelen Postbank moet verkopen aan particulieren om geld vrij te maken voor investeringen in de infrastructuur en/of milieuprojecten. Tegen de motie stemden PvdA. PPR en PSP.

Eveneens via een motie vroeg de Tweede Kamer het kabinet voor 1 januari aanstaande te komen met ..concrete beleidsvoornemens" om een meer van de winst afhankelijke beloningsstructuur te stimuleren.

NOORD-AMERIKA

CANADA

BEGROTING 1985/1986 EN 198611987

Op 23 mei 1985 presenteerde minister van financiën Michael Wilson de eerste volledige begroting van de op 17 sept. 1984 aangetreden regering o.l.v. Brian Mulroney (zie pag. 570/1-1987).

In nov. 1984 was een ..mini-begroting" met bezuinigingsmaatregelen gepresenteerd.

De begroting had tot doel de uitgaven in het fiscale jaar 1985/1986 met twee miljard Canadese dollar te verminderen en, samen met de in nov. 1984 aangekondigde maatregelen, het overheidstekort met meer dan $ 8 mrd terug te brengen tot $ 32.7 mrd.
Om dat doel te bereiken. kondigde Wilson bezuinigingen aan op het gebied van gezinstoeslagen. pensioenen en andere terreinen van welzijn. Verder zou er extra belasting worden geheven op sigaretten. alcohol en benzine.

Op 26 febr. 1986 presenteerde Wilson de begroting voor 1986/1987, die voorzag in het terugbrengen van de uitgaven en het verhogen van belastingen teneinde het begrotingstekort in dat jaar met $ 4,8 mrd terug te brengen tot $ 29,5 mrd. Zo zou er worden bezuinigd op buitenlandse hulp en defensie. maar niet op het gebied van sociale zekerheid, volksgezondheid en onderwijs. De inkomstenbelasting ging omhoog en verder kwam er een extra belasting op alcohol en tabak

TOENEMENDE STROOM VLUCHTELINGEN. MAATREGELEN REGERING

Begin nov. 1983 deelde minister van immigratie John Roberts mee dat Canada in 1984 de immigratie met ongeveer tien procent ging beperken om de werkgelegenheid voor de Canadezen beter te beschermen. Hij zei dat in 1984 90.000 tot 96.000 immigranten zouden worden toegelaten tegen 105.000 a 110.000 in 1983. Op dat moment bedroeg de werkloosheid in Canada 11.3 procent van de beroepsbevolking.

In de NZZ van 30 apr 1987 werd gemeld dat Canada in 1985 84.300 immigranten had toegelaten. In 1974 had Canada volgens die krant nog 218.000 iinmigranten opgenomen.

Op 23 mei 1986 meldde *NRC/H'blad* dat de Canadese regering drastische wijzigingen had aangebracht in haar immigratiebeleid. Hoewel geen sprake was van een echte amnestie hoefden de 21.500 in Canada verblijvende half- of geheel illegale immigranten als zij aanspraak wilden maken op een vluchtelingenstatus niet meer met bewijzen te komen, aldus *NRC/H'blad*. Zolang zij familieleden in Canada hadden die indien nodig voor hun ondersteuning instonden. kregen zij zonder enige moeite een permanente verblijfsvergunning.
Door de aanvraagprocedure in te korten van negen naar vier etappes hoopte Ottawa tot een snellere inschakeling bij het arbeidsproces van deze illegale immigranten te komen. Op dat ogenblik kostte het de federale schatkist zo'n $ 40 mln per jaar aan directe ondersteuning en medische verzorging van de kandidaten. die soms drie tot vijf jaar in het onzekere bleven over hun vluchtelingenstatus.

Op 8 jan. 1987 kondigde de regering een visumplicht aan voor reizigers uit Turkije, Gambia, Mauritius. Sierra Leone en Tanzania. De maatregel was genomen als reactie op een enorme toevloed de laatste drie maanden van ..economische vluchtelingen" die in Canada politiek asiel hadden gevraagd

Volgens NRC H'blad (10-1-1987) had Canada in de zomer van 1986 inreisvisa verplicht gesteld voor Portugese bezoekers die wegens religieuze onderdrukking de vluchtelingenstatus opeisten zodra zij Canada hadden betreden

Onder de kop ..Een selectief immigratiebeleid" meldde Bernard Simon in de

Financial Tzmes (13-2-1987) het volgende:

Canada scherpt zijn immigratiebeleid aan. nu commerciële, politieke en sociale factoren Ottawa dwingen tot een selectiever toelatingsbeleid voor buitenlanders in eén van de meest geliefde immigratielanden ter wereld. De regeiing begint terug te komen van Canada's traditionele onvoorwaardelijke gastvrijheid tegenover vluchtelingen na een golf van immigranten uit betrekkelijk vreedzame landen als Turkije en Portugal, die zeggen voor vervolging te zijn gevlucht

Canada heeft voor zeven landen een visumplicht ingevoerd en de regering werkt aan een wet die de toelating van vluchtelingen verder moet beperken. Daarentegen rolt Ottawa de rode loper uit voor rijke buitenlanders die minstens 250.000 Canadese dollar mee willen brengen in ruil voor hun permanente vestiging in Canada. Aanvragen van deze nieuwe ,,investerende immigranten" krijgen een hogere prioriteit dan die van anderen. met uitzondering van vluchtelingen en de families van mensen die al in Canada wonen.

Het feit dat Canada ver verwijderd ligt van de probleemgebieden in de wereld. stelt het land in staat om zelf immigranten te kiezen uit de vele vluchtelingen op de wereld. Regeringsfunctionarissen en vertegenwoordigers van kerken en andere particuliere organisaties bezoeken over de hele wereld vluchtelingenkampen om mensen uit te zoeken die volgens hen het meest geschikt zijn voor de Canadese cultuur en het Canadese klimaat Vorig jaar. werden op deze manier ongeveer 17.000 mensen naar Canada gebracht. vooral uit Guyana. Vietnam. Iran. Polen en El Salvador

Maar dit ordelijke selectieproces wordt de laatste tijd ondermijnd door de grote aantallen niet-gescreende mensen die zich op de Canadese vliegvelden en aan de grenzen aanmelden voor de vluchtelingenstatus. Het massale luchttransport, efficiënte communicatiemiddelen en het strakkere toelatingsbeleid van andere landen. hebben het vluchtelingenprobleem naar Canada gebracht. Meer dan 1300 Turken en honderden Salvadoranen en Chilenen kwamen in de laatste drie maanden van 1986 in Montreal aan. Het totale aantal vluchtelingen dat om toelating verzoekt. is gestegen van 1600 in oktober tot 3700 in januari.

De Canadese wet staat iedereen die zegt vluchteling te zijn toe in het land te blijven tot zijn of haar zaak onderzocht is Deze procedure kan drie jaar duren en uitzetting is zeldzaam.

In de praktijk worden alle vluchtelingen die Canada bereiken uiteindelijk toegelaten. Maar de houding wordt harder. De 155 Srilankanen die op 11 augustus 1986 door een Westduits vrachtschip in Newfoundland aan land werden gezet en de recente golf Turken en Latijnsamerikanen hebben de vooroordelen en legitieme bezorgdheid doen toenemen.

De Canadezen zijn vooral geirriteerd door de doorzichtige leugens van velen die de vluchtelingenstatus aanvragen en door de belasting die de nieuwkomers vormen voor de sociale voorzieningen Aan de andere kant stroopt Canada de wereld af op zoek naar nieuwe investerende immigranten. De vraag van lokale ondernemers naar de fondsen van de immigranten overtreft het aanbod ver. Ongeveer de helft van dr tot nu toe toegelaten investerende immigranten is afkomstig uit Hong Kong. Maar de Canadian Imperial Bank of Commerce. die zeven investeringssyndicaten voor immigranten heeft opgericht. is ook geinteresseerd in Taiwan. Koeweit en andere Golfstaten.

Terwijl het aantal investerende immigranten nog bescheiden is. groeit de belangstelling voor twee andere immigratie-programma's voor zakenlieden snel. Deze programma's zijn bedoeld voor ondernemers en mensen met een zelfstandig beroep. Vorig jaar werden aan deze groepen ongeveer 2300 visa verstrekt. 17% meer dan in 1985 Het aantal aanvragen is zelfs met 40% gestegen.

Het samenvallen van enerzijds beperking van de vluchtelingenstroom en anderzijds bevordering van de immigratie van kapitaalkrachtigen en zakenlieden. heeft tot een controverse geleid Critici zeggen dat de Canadese regering meer aandacht moet geven aan mensen die een nieuw onderdak nodig hebben. dan aan degenen die het in hun land van herkomst ook al goed hebben. De selectie van immigranten zou volgens hen niet gebaseerd mogen zijn op materiele rijkdom.

Op 20 febr 1987 sloot Ottawa de grensovergangen tussen Canada en de VS voor potentiele asielzoekers, die voortaan alleen vanuit het buitenland hun aanvrage konden indienen Minister van werkgelegenheid en immigratie Benoit Bouchard nam deze maatregel wegens de ongekend grote toevloed van Chilenen. Salvadoranen en Guatemalteken (bijna 7.000 sinds het begin van het jaar) die als onwettige immigranten in de Verenigde Staten vóór 15 mei daar weg moesten; zo niet dan werden zij naar hun land van herkomst teruggestuurd. In de eerste week van mei verklaarde een federale rechter de maatregel echter ongeldig.

Op 5 mei 1987 werd bij het parlement een wetsvoorstel ingediend dat de toelatingsprocedure voor vluchtelingen moest bespoedigen. Voordat minister Bouchard zijn wetsvoorstel presenteerde, zei hij: ,,Het bestaande systeem was nooit ontworpen voor het groeiende aantal aanspraken of het grote aantal valse aanspraken op de vluchtelingenstatus. Het is overbelast en kan niet langer effectief reageren op echte vluchtelingen, die Canada's bescherming nodig hebben."

Het voorgestelde nieuwe systeem moest zorgen voor een snelle verwijdering van mensen die de vluchtelingenstatus opeisten om andere redenen dan bescherming, bijv. om economische redenen. De aanvraagprocedure bestond uit drie etappes.

In 1980 hadden in Canada 1 600 mensen aanspraak gemaakt op de status van vluchteling, in 1986 was dat aantal gestegen tot meer dan 18.000 en in 1987 verwachtte men de 25.000 te bereiken. ,,Deze misstand moet worden bedwongen", zo zei de minister.

Op 12 juli maakte minister Bouchard op een persconferentie bekend dat die dag 174 Aziatische vluchtelingen in het vissersdorpje Charlesville (prov. Nova Scotia) aan land waren gegaan.

Volgens de minister zeiden de vluchtelingen dat ze ,,op 20 mei India hebben verlaten en dat ze door een onbekend schip in Nova Scotia aan land zijn gezet".

Het ministerie van defensie begon een zoekactie naar het schip dat de mensen naar Canada had gebracht en in de nacht van 12/13 juli bleek dat het de in Chili geregistreerde vrachtvaarder Amélie was geweest. Het schip was op 23 juni uit Rotterdam vertrokken.

Op 13 juli werd de kapitein van het schip, de Zweed Rolf Nygren, en een Sikh met de Britse nationaliteit. Jasvir Singh, officieel in staat van beschuldiging gesteld omdat zij mensen hadden geholpen illegaal Canada binnen te komen. Een dag later werd Nygren veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf en $ 5.000 boete, terwijl Singh drie maanden en $ 5.000 boete kreeg. Nygrens advocaat verklaarde voor de rechter dat zijn cliënt door de Sikhgemeenschap in Europa was benaderd om een reis naar Canada te regelen.

Op 15 juli werd de stuurman van de Amélie, de Spanjaard Caster Lasalle, wegens medeplichtigheid veroordeeld tot één maand gevangenisstraf en een boete van $2.500.

Op 29 juli meldde *NRC/H'blad* dat uit een onderzoek dat het Nederlandse ministerie van justitie op verzoek van de Canadese autoriteiten had verricht,

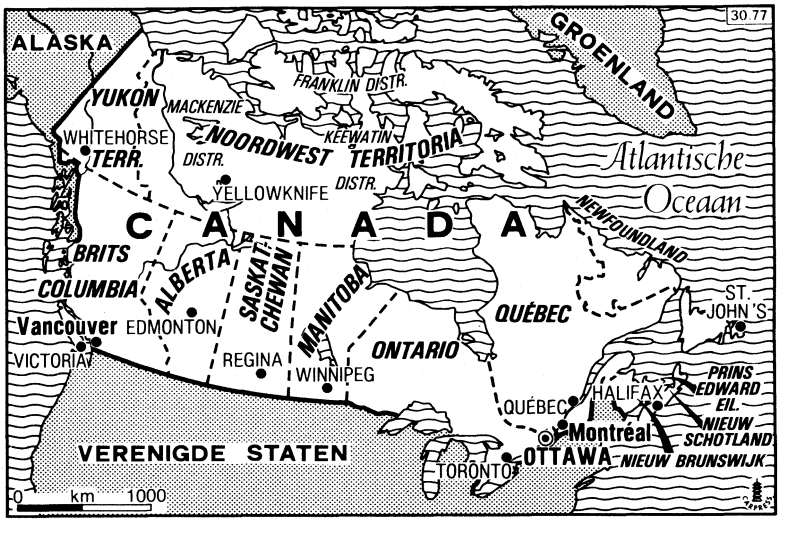

was gebleken dat van de 174 mensen die op 12 juli in Nova Scotia aan land was gezet, er zeker 39 in Nederland waren geweest. Twintig van hen hadden het afgelopen half jaar in Nederland asiel aangevraagd. De rest was ooit als vreemdeling of met een visum in Nederland geweest of was als illegaal aanwezige vreemdeling het land uitgezet.

Op 11 aug. 1987 diende de regering-Mulroney bij het parlement. dat van zomerreces was teruggeroepen, een wetsontwerp in dat de vluchtelingenstroom moest terugdririgen. Het wetsontwerp voorzag o.m. in een aanzienlijke verzwaring van de straffen die de ..smokkelaars" van illegale immigranten te wachten stonden: de boetes gingen van $ 2.000 naar een half miljoen, gevangenisstraffen werden van twee op tien jaar gebracht.
Verder wilde de regering de periode waarin aanvragers van de vluchtelingenstatus gedetineerd konden worden. verlengen van twee tot zeven dagen. Deze periode kon d.m.v. een ministersbesluit worden uitgebreid tot 21 dagen en via een rechterlijke beslissing tot onbepaalde tijd. Immigranten die misdaden op hun geweten hadden of een veiligheidsrisico vormden. zouden zonder rechterlijke beslissing 28 dagen kunnen worden vastgehouden.
Verder zou de regering volgens het wetsontwerp aan boord mogen gaan van schepen die ervan werden verdacht mensen aan te voeren die illegaal aan land zouden worden gezet. Schepen tot 24 mijl op zee zouden daarvoor in aanmerking komen. Tevens konden de autoriteiten de schepen terugsturen. zonder dat de opvarenden de mogelijkheid kregen de vluchtelingenstatus aan te vragen.

CANADESE STANDPUNT M.B.T. JACHT OP ZEEHONDEN

Op 21 jan. 1985 zei minister van visserij en oceanen John Fraser (zie pag. 571/1-1987) dat de jaarlijkse zeehondenjacht in Canada dat jaar flink zou worden beperkt, maar niet werd gestopt. Reden voor de vangstbeperking was het inzakken van de markt voor zeehondenhuiden

Op 28 febr. 1983 waren de Europese milieuministers het er over eens geworden dat de EG-landrn voor 1 oktober van dat jaar maatregelen moesten nemen om de invoer van huiden en andere produktcn van zeehondjes te verbieden. Op 1 okt. 1983 werd het invoerverbod voor twee jaar van kracht en daarna werd beslist dat er vanaf 1 okt. 1985 af vier jaar lang geen huiden van zeehoden in de Europese Gemeenschap geiniporteerd mochten worden (zie ook pag 487/1-1983)
Volgens EG-cijfers was liet aantal zeehonden dat in Canada om hun huid om het leven was gebracht. gedaald van 140 000 in 1982. tot 90.000 in 1983 en 20.000 in 1984.

NECROLOGIEËN

JOCHUM. EUGEN (1-11-1902 Babenhausen. Duitsland - 26-3-1987 Munchen. West-Duitsland) Duits dirigent.

Eugen Jochum stamde uit een zeer muzikale familie. Op zesjarige leeftijd bespeelde hij het kerkorgel. al raakten zijn voeten toen nog niet de pedalen. Zijn muziekleraar achtte hem geschikt ,,voor alles. behalve dirigeren". In 1934 werd hij dc opvolger van Karl Muck in Hamburg, waar hij opera's dirigeerde en concerten leidde Van 1941 tot 1943 war Jochum - naast Willem Mengelberg - eerste dirigent van het Concertgebouworkest. Na het plotselinge overlijden van Eduard van Beinum werd hij daar - naast de jonge Bernard Haitink - van 1961 tot 1964 opnieuw als zodanig aangesteld. Daarna keerde hij regelmatig terug in Amsterdam. Behalve als dirigent van het beroemde svmfonie-orkest van de Bayerische Rirndfunk (1949 - 1960) trad hij als gastdirigent op. onder meer in de Bayerische Staatsoper en bij de Festspiclr in Bayreuth en Salzburg.
Mozart, Brahms, Wagner en vooral Bruckner lagen Jochum. Twremaal nam hij diens symfonische oeuvre op en Bruckner stond ook op het programma van de laatste vier concerten die Jochum sinds 1980 in Amsterdam dirigeerde. ..Lyrisch en helder", ..intens" en ,.uniek˙ stond in de koppen boven de recencies, en ,,Bruckner swingt zelfs iets bij Eugen Jochum".
Naarmate Jochums krachten afnamen - hij dirigeerde halfzittend op een met rood pluche overtrokken hekje - leek zijn betrokkenheid alleen maar toe te nemen. Hij werkte niet alleen in een traditie, hij bleef er ook aan werken. Jochum was wars van verstarring en poogde steeds in de muziek nieuwe aspecten te ontdekken. juist ook in de hem zo vertrouwde Bruckner.
Jochum kende geen routine: niet één noot ontsnapte aan zijn aandacht en liefdevolle belangstelling. En elke maat kneedde en modelleerde hij met een soms verrassend snel vibrerende linkerhand tot die naar zijn zin was. Dat vereiste van het orkest een maximale attentie, die resulteerde in een sterk voelbare intensiteit. En als hij dan bij een enkel crescendo opstond, werd deze visueel monumentale aanwijzing onmiddellijk omgezet met een hoorbaar navenant imponerend effect.
Zijn ontwapenende en enthousiasmerende ,,jeugd" deed de oude Jochum tot het laatst actief zijn. In september 1986 dirigeerde hij het Concertgebouworkest zeven keer tijdens een tournee door West-Duitsland en Japan.
Jochum was een der laatste vertegenwoordigers van een legendarische generatie Duitse en Oostenrijkse dirigenten wier namen - zoals Furtwängler, Kleiber. Walter en Klemperer - nog altijd met ontzag worden uitgesproken.

JONATHAN. LEABUA CHIEF (30-10-1914 Basutoland - 5-4-1987 Pretoria, Zuid-Afrika) voormalig minister-president van Lesotho.

Chief Jonathan was de zoon van Chief Jonathan Molapo en een achterkleinzoon van Moshoeshoe I, de grondlegger van de Basutonatie. Na een opleiding aan missiescholen ging Leabua Jonathan op 19-jarige leeftijd werken in de Zuidafrikaanse goudmijnen. In 1937 keerde hij terug naar Basutoland om er een familielid te helpen met bestuurlijke werkzaamheden in diens district.
Jonathan, die in 1952 zijn intrede deed in de politiek, richtte in 1959 de Basutoland National Party op. Nadat in 1965 met toestemming van de Engelse regering algemene verkiezingen waren gehouden. werd Jonathan op 5 juli 1965 minister-president en veranderde het land op 4 okt. 1966 in het onafhankelijke Lesotho.
Toen zijn partij in 1970 de verkiezingen leek te verliezen. stelde Jonathan de grondwet buiten werking. plaatste koning Moshoeshoe II onder huisarrest. en regeerde de daarop volgende 15 jaar met een zelf gekozen parlement. In jan. 1986 werd hij bij een militaire machtsgreep afgezet

JONCKHEER, EFRAIN (20-10-1917 Nederlandse Antillen - 30-3-1987 Amsterdam) oud-premier van de Nederlandse Antillen

Jonckheer was van 1954 tot 1967 minister-president van de Nederlandse Antillen. Hij was nauw betrokken bij de totstandkoming van het statuut voor het koninkrijk. dat formeel een einde maakte aan de koloniale status van de Antillen en de eilanden een zekere mate van zclfstandighcid gaf.
Van 1968 tot 1970 was Jonckheer gevolmachtigd minister in Den Haag. daarna Nederlands ambassadeur in Venezuela. Costa Rica, Panania en Nicaragua. Hij had een aantal koninklijke onderscheidingen en was eredoctor in de politieke wetenschappen aan de Vrije Universiteit te Amsterdam

JOUVENEL DES URSINS, BERTRAND DE (31-10-1903Parijs, Frankrijk - 1-3-1987 Parijs. Frankrijk) Frans filosoof. politicoloog, econoom en schrijver.

Bertrand de Jouvenel was de zoon van Henri de Jouvenel. een prominente politicus en uitgever. In de salon die zijn moeder in Parijs hield kwam De Jouvenel al vroeg in contact met de bekendste schrijvers. artiesten en politici van die tijd. Ook de schrijfster Colette, de tweede vrouw van zijn vader, oefende grote invloed uit op zijn ontwikkeling.
Na zijn studies rechten en natuurwetenschappen was De Jouvenel enige jaren lid van de Radicaal-Socialisten.In 1936 sloot hij zich aan bij de Parti Populaire Français van Doriot, algemeen beschouwd als een fascistische partij, die hij in 1938 echter weer verliet. Tijdens de Duitse bezetting gaf De Jouvenel les aan de Ecole Supérieure d'Organisation Professionnelle. Vanwege zijn contacten met de ondergrondse moest hij in 1943 Frankrijk ontvluchten en woonde hij tot het einde van de oorlog in Zwitserland.
De Jouvenel schreef over een groot aantal uiteenlopende onderwerpen. zoals de groei en ontwikkeling van politieke macht, de aard van het algemeen welzijn en het politiek besluitvormingsproces. en plaatste in zijn bespiegelingen de mens centraal. Naar aanleiding van zijn boeken Du pouvoir (1945) en De la politique pure (1964) genoot hij ook in de Engelstalige wereld hoog aanzien als politiek denker en gaf hij vaak gastcolleges in Engeland, de Verenigde Staten en Canada.
In maart 1970 richtte De Jouvenel in Parijs een internationaal centrum voor onderzoek naar de toekomst op. In 1975 werd hij benoemd tot hoogleraar aan de Ecole Science Politique.
Verdere publikaties: Le blé en herbe. l'Economie dirigte (1928), Vers les Etats-Unis d'Europe (1930), Arcadie, essai sur le mieux-vivre (1968), Revoir Hélène (1986).

KABALEWSKI. DMITRI (30-12-1903 St. Petersburg, Rusland - 17-2-1987 Moskou, Sowjet-Unie) Russisch componist en pianist.

Kabalewski kreeg zijn opleiding aan het conservatorium van Moskou (piano bij Goldenweiser en componeren bij Mjaskowski) en kreeg er in 1932 een aanstelling als docent.
In zijn eerste symfonieën uit 1925 en 1932 waren nog duidelijk invloeden van Borodin te horen. In 1937 schreef Kabalewski de opera Colas Breugnon, naar een roman van Romain Rolland, en oogstte daarmee enorm succes. Tijdens en na de Tweede Wereldoorlog componeerde hij talloze patriottische liederen, heroïsche cantates en opera's. Zijn werk werd sterk beïnvloed door de principes van het socialis-

tisch realisme en een proletarische volkskunst. In 1951 ontving hij de Stalinprijs voor de opera De familie Taras. Hij componeerde ook een requiem ter nagedachtenis aan Lenin.
Kabalewski hield zich ook bezig met muziek voor kinderen en jongeren en stelde een cyclus van drie concerten samen - voor viool, cello en piano -, die tot de standaardwerken van de muziekstudie gingen behoren. Bovendien wijdde hij zich in toenemende mate aan de lichte muziek en de operette, en schreef toneel- en filmmuziek.

KAYE, DANNY, off. DAVID DANIEL KAMINSKI (18-1-1913 New York. Verenigde Staten - 3-3-1987 Los Asgcles. Verenigde Staten) Amerikaans komiek en theaterman.

Danny Kaye ontwikkelde zijn improvisatietalent en verbale virtuositeit tijdens een loopbaan van twaalf ambachten en dertien ongelukken. Op zijn dertiende liep hij van school weg om zijn geluk te beproeven in het zogenaamde Borscht-circuit: veelal joodse zangers, dansers en conférenciers die in vaudevilletheaters, hotels en restaurants optraden voor de toeristen en renteniers van de Newyorkse Catskill Mountains. De legende wil dat de jonge komiek, die zijn achternaam afkortte tot de klank van de beginletter, aanvankelijk weinig succes had. Tussen betrekkingen als verzekeringsagent en ,,soda jerk" door wist hij in 1933 toch Broadway te bereiken, als onderdeel van The Straw Hat Revue naast onder anderen Imogene Coca. In die periode speelde Kaye ook in enkele korte films, die later geliefde verzamelobjecten werden.
De doorbraak kwam in 1941 in de Broadwayproduktie Lady in the Dark, met muziek van Kurt Weill. Het succesnummer, geschreven door Ira Gershwin, heette Tchaikovsky en bestond uit het opsommen van 49 Russische componisten - sommigen fictief - binnen 38 seconden. Kaye zou deze showstopper nog heel wat keren moeten herhalen en stelde zijn record, naar verluidt, in Madrid op 31 seconden.
Filmproducent Samuel Goldwyn haalde de komiek naar Hollywood, waar hij in 1944 debuteerde in Up in Arms, gevolgd door een groot aantal andere kleurrijke musicals en komedies, geregisseerd door inmiddels vergeten namen. Titels als Wonderman, The Kid from Brooklyn en On the Riviera, waarin de slungelige entertainer achteloos de sterretjes Virginia Mayo en Vera-Ellen om de vinger wond, doen nog steeds de harten sneller kloppen van toenmalige jongens, die zich in het pas bevrijde Europa vergaapten aan de vanzelfsprekende rijkdom en souplesse van de populaire Amerikaanse cultuur.
Legendarisch waren de concerten, die Kaye in 1948 en 1949 in het Londense Palladium gaf. In die tijd speelde Kaye ook zijn beroemdste

filmrol. In The Secret Life of Walter Mitty (1947) was hij een dagdromer, die zichzelf voorstelde in velerlei heroïsche dubbelrollen. Hoewel Kaye schitterde als veelzijdig mannetjesmaker. was het vooral het uitgekiende idee achter de film dat door de mogelijkheden tot identificatie van het publiek met de schuchtere held bepalend was voor het succes.
De meeste teksten en ideeën werden Danny Keye aangereikt door zijn vrouw Sylvia Fine. die beschouwd kan worden als het genie achter de schermen. Ook Kaye erkende het belang van haar aandeel toen hij zichzelf eens betitelde als een ,,wife-made man".
In de jaren vijftig continueerde hij zijn positie als populaire filmster is knappe kolderfilms als Knock on Wood. The Court Jester en Merry Andrew, als romantische held tegenover Bing Crosby in White Christmas. in de titelrol van Hans Christian Andersen (met de evergeeen Wonderful Copenhagen) en in de bewerking van Gogols De Revisor (The Inspector General). Sinds 1954, het jaar waarin hem een speciale Oscar werd toegekend ,,wegens verdiensten voor de filmindustrie en het Amerikaanse volk" trad Kaye op als reizend ambassadeur voor Unicef, het Wereldkinderfonds van de Verenigde Naties. Drijvend op zijn routine en ervaring wist Kaye het publiek bij liefdadigheidsvoorstellingen over de hele wereld probleemloos in te pakken. Vooral zijn nummer als dirigent van een symfonieorkest (bij voorbeeld het Concertgebouworkest in 1979) veroorzaakte steevast groot enthousiasme, hoewel hij naar verluidt geen noot kon lezen.
In de jaren zestig maakte Kaye furore met zijn tv-programma The Danny Kaye Show, die in 1963 bekroond werd met de Emmy Award. Hij sloot zijn filmcarrière af met de films The man from the Diner's Club (1963) en The madwoman from Chaillot (1969).Het hinderde weinig dat zijn reportoire niet erg gevarieerd was, omdat het publiek altijd dezelfde nummers opnieuw wilde zien. Ze waren goed genoeg om hem tot een legende te maken, als sympatieke komiek en als ster van destijds verblindende films.

KING, CECIL HARMSWORTH (20-2-1901 Londen, Engeland - 18-4-1987 Dublin, Ierland) Engels krantenmagnaat.

King, een afstammeling van het uitgeversgeslacht Harmsworth. studeerde geschiedenis in Oxford. Op 28-jarige leeftijd werd hij directeur van de Daily Mirror, die hij tot het meest verkochte dagblad van Fleet-street maakte. In 1951 wordt hij voorzitter van de Mirror-groep en in 1963 voorzitter van de raad van bestuur van de International Publishing Corporation (IPC) en de Reed-krantengroep. De kranten van de IPC, waaronder de Sunday Mirror en de Sun, hadden een oplage varierend van 7 miljoen (op werkdagen) tot 11 miljoen (op zondagen).
Na een geruchtmakend hoofdartikel in de Daily Mirror, waarin King aandrong op het aftreden van de toenmalige Labour-premier Harold Wilson, werd hij in 1968 ontslagen als voorzitter van de raad van bestuur van de IPC. De laatste jaren van zijn leven woonde hij in Dublin.
Publikaties: Strictly personal (1969), With malice towards none (1970), Without fear of favour (1971), The Cecil King Diary vol. I 1965-70 (1972), vol. II 1970-74 (1975), Cecil King on Ireland (1973).

KOEKOEK, HENDRIK (22-5-1912 Hoogeveen, Nederland - 8-2-1987 Bennekom, Nederland) Nederlandse veehouder en politicus.

Hendrik Koekoek was na het doorlopen van de lagere school werkzaam in het pluimveebedrijf van zijn vader. In het begin van de jaren zestig maakte Koekoek, die van 1962-1970 lid was van de gemeenteraad van Ede, naam als acticvocrder tegen het Landbouwschap.
Landelijke bekendheid kreeg hij in 1963. toen televisiebeelden de hardhandige ontruiming

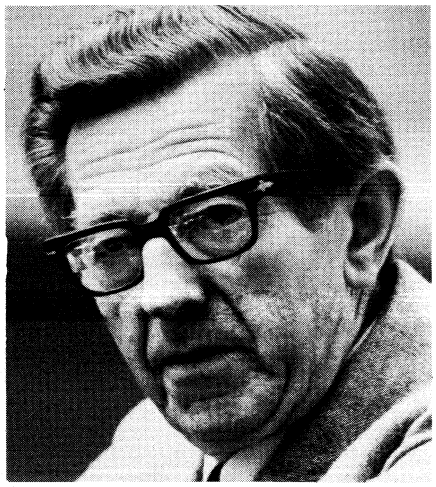

toonden van drie boeren en hun gezinnen in Hollandsche Veld die, net als Koekoek, hadden geweigerd contributie aan het Landbouwschap te betalen. Een aanzienlijke politiemacht en zeer boze boeren zorgden daar voor een kleine veldslag. De eerste van dit type die in de huiskamers te zien was. Koekoek werd de martelaar van de ,,kleine man", een strijder tegen onrecht. In één klap was zo de basis voor een nieuwe protestpartij gelegd: Koekoeks Boerenpartij.
In 1963 haalde hij als landelijk politiek debutant direct drie Kamerzetels. Hoewel hij op het Binnenhof aan het controlerende cn wetgevende werk nauwelijks deelnam, groeide zijn bekendheid daar verder. Dit mede dankzij de voortdurende aandacht die hij van de populaire media kreeg voor zijn onconventionele optreden en zijn appel aan antiparlementaire instincten - .,voor regeren is geen deskundigheid nodig". Wellicht ook mede dankzij de politieke, sociale en culturele veranderingen die zich midden jaren zestig in Nederland voltrokken, kwam hij in 1967 - het jaar na het huwelijk van prinses Beatrix en de val van het kabinet-Cals/Vondeling - zelfs op zeven zetels in de Tweede Kamer. Ook in grotere steden was zijn aantrekkingskracht gegroeid, dat was in 1966 bij de gemeenteraadsverkiezingen al gebleken, toen de Boerenpartij 8,8 procent van de stemmen kreeg.
Het verval van de Boerenpartij zette bijna tegelijkertijd in. In de Kamer splitsten vier fractieleden zich in 1968, na voor buitenstaanders onnavolgbare interne discussies over de juiste koers van een partij die meer op instincten dan plannen steunde, af als Binding rechts. Een nieuwe afsplitsing, in 1971, zorgde ervoor dat Koekoek in dat jaar weer als eenling moest gaan functioneren. Na een zeker electoraal herstel in 1973 - drie zetels -ging de Boerenpartij in 1977 terug naar één. Zelf was Koekoek niet veranderd, zijn tongval en optreden evenmin, maar kennelijk was de attractiewaarde van zijn persoon, en daarmee de publicataire aandacht, verdwenen.
In 1981 eindigde het politieke leven van deze antiparlementaire veteraan zodoende niet onverwacht. Hij wist bij de Kamerverkiezingen van dat jaar de kiesdeler niet te halen, zoals opiniepeilers allang hadden voorzien. Kleine schandalen hadden aan dit wansucces bijgedragen. Hij had (in 1980) een veroordeling opgelopen omdat hij zijn dieren in Bennekom niet goed had verzorgd. En hij kreeg het verwijt van gesjoemel met stembriefjes bij de kandidaatstelling in zijn partij.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

MACHTSWISSELING IN BURKINA FASO

Op 15 oktober 's middags werd het presidentiële paleis in de hoofdstad Ouagadougou door opstandige militairen bestormd. Er volgden gevechten met de presidentiële garde, waarbij voor zover bekend president Thomas Sankara en zeker elf van zijn medestanders de dood vonden.
Om 18.30 uur plaatselijke tijd werden de uitzendingen van de nationale radio onderbroken door militaire muziek. Kort daarop werd een communiqué voorgelezen: ,,Om de degeneratie van het revolutionaire proces, het verval van de economie en de sociale decadentie, welke onverbiddelijk tot de totale chaos leidden, een halt toe te roepen is de renegaat Sankara afgezet. Een Volksfront, met aan het hoofd de vroegere tweede man, kapitein Blaise Compaore, heeft zojuist het regime van Thomas Sankara ten val gebracht".
De Nationale Revolutionaire Raad (Conseil national de révolution - CNR), het hoogste machtsorgaan in Burkina Faso, werd ontbonden. Er werd een uitgaansverbod (van 19.00 tot 5.00 uur) afgekondigd, de grenzen werden gesloten en de telefoonverbindingen werden verbroken.
Intussen duurden de gevechten in Ouagadougou tot laat in de nacht voort. In totaal zouden omstreeks 100 doden zijn gevallen. In diezelfde nacht werd Thomas Sankara (37) met zijn medestanders begraven op het kerkhof Dagnoen in het oosten van de hoofdstad.
In verdere communiqués van het Volksfront werd steeds meer kritiek op Sankara geuit, zonder dat zijn dood werd gemeld. De ,,verrader van de revolutie" werd ervan beschuldigd te hebben gestreefd naar een restauratie van het ,,neo-kolonialisme'' en de ,,reactionaire bourgeois-orde".

Op 16 oktober deelde de radio in ,,communiqué nr. 5'', uitgegeven door het ,,coördinatiecomité van het Volksfront", de volgende maatregelen mee: de vrijlating van alle politieke gevangenen en van ,,de administratieve geïnterneerden", het weer in dienst nemen van de ca. 1.300 onderwijzers, die in 1984 wegens een staking waren ontslagen (zie pag. 110/1-'85), en van alle functionarissen die de laatste vier jaar wegens anti-revolutionaire daden waren geroyeerd.
Maar volgens radio Ouagadougou was ,.het revolutionaire proces van 4 augustus 1983 niet in het geding".
Op 17 oktober stelden de leiders van het Volksfront zich aan de in Ouagadougou gevestigde diplomatieke vertegenwoordigers voor. Kapitein Blaise Compaore liet zich wegens oververmoeidheid verontschuldigen. maar alle andere ministers waren volgens persberichten aanwezig. Het Sowjet-persbureau *Tass* meldde dat Henri Zongo en Jean-Baptiste Lingani (naast Compaore de twee voornaamste medewerkers van Sankara), ,.die aan het hoofd van de staatsgreep stonden". tijdens deze bijeenkomst hadden beklemtoond dat ,,veranderingen noodzakelijk waren om een eind te maken aan de interne politieke twisten en het economische verval".
Op 18 oktober protesteerden meer dan 2.000 Burkinese studenten bij het graf van Sankara. Zij riepen naar de soldaten die het graf bewaakten ,.moordenaars" en ,,bandieten˘ tot zij door veiligheidstroepen werden weggejaagd. De dood van Sankara en zijn medestanders werd door een groot deel van de bevolking van Ouagadougou veroordeeld, aldus meldde AP. ,,Tot het jaar 2000 zal niemand in staat zijn het land te leiden zoals Sankara dat deed", zo zei een zakenman die anoniem wilde blijven. Ten aanzien van de nieuwe sterke man. Blaise Compaore, werd opgemerkt: .,Hij is een militair die politiek niet rijp is."

Eveneens op 18 oktober verscheen Compaore voor het eerst sinds de staatsgreep in het openbaar. Voorgesteld als ,,kameraad-president", een titel die voorheen door Sankara werd gedragen, woonde Compaore een speciale bijeenkomst van regeringsfunctionarissen bij waarin uitleg werd gegeven over de gebeurtenissen die tot de staatsgreep hadden geleid
Mamadou Traore lid van het Volksfront, verklaarde dat de gebeurtenissen van 13 oktober voortvloeiden uit de gang van zaken tijdens de vergadering van de CNR op 8 oktober Op de agenda van die vergadering stond de opheffing van de politieke groeperingen en en de vorming van een eenheidspartij onder leiding van kapitein Sankara en met assistentie van Compaore, Zongo en Lingani Na een discussie van tien minuten was Sankara weggelopen, hij had de deur achter zich dichtgesmeten Compaore en Zongo waren achtergebleven, aldus de versie van Mamadou Traore Compaore zelf legde op de bijeenkomst van 18 oktober geen enkele verklaring af

Kapitein Blaise Compaore

Achtergronden stuatsgreep. Directe voorgeschiedenis.

De staatsgreep wekte alom verbazing, omdat de leider ervan. kapitein Blaise Compaore (36), als Sankara's wapenbroeder en ,,alter ego" werd beschouwd. Compaore pleegde samen met Sankara de staatsgreep van 4 augustus 1983 en was sindsdien de tweede man van het regime.
Nog bij de jongste reorganisatie van het kabinet hadden Compaore en de twee andere leden van de z.g. ,,bende van vier", majoor Jean-Baptiste Lingani en kapitein Henri Zongo, hun posten behouden.

In de nacht van 26 en 27 augustus had Sankara de ontbinding van zijn op 29 augustus 1986 benoemde regering bekendgemaakt (pag. 496/2). Het ministerie van buitenlandse zaken en samenwerking werd in twee departementen gesplitst: buitenlandse zaken bleef in handen van Leandre Bassolet en de portefeuille van samenwerking werd toevertrouwd van Youssouf Ouedraogo (voorheen planning). Dieudonné Valere Some en Basile Laitar Guissou verloren resp. de portefeuilles van hoger onderwijs en voorlichting (AFP/Le Monde 9-9)

In een vraaggesprek met de journalist Jean-Philippe Rapp, dat posthuum in het Franse dagblad Le Monde (18119 oktober) verscheen, zei Sankara dat hij voor een staatsgreep was gewaarschuwd. Er was tegen hem gezegd: ,,Hetschijnt dat Blaise (Compaore) een staatsgreep tegen je voorbereidt." Sankara had geantwoord: .,De dag waarop jullie vernemen dat Blaise een staatsgreep tegen mij voorbereidt, is het niet meer de moeite er iets tegen te doen of mij zelfs maar te waarschuwen. Dat wil zeggen dat het te laat is en het onvermijdbaar zal zijn. Hij weet zoveel

Weekblad 56ste jaargang No. 2917. pag. 42743-42758

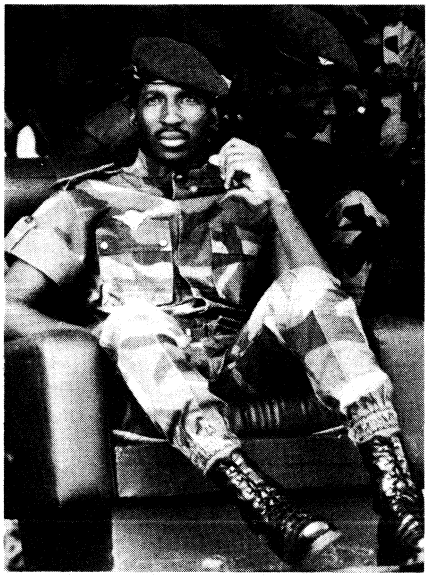

Kapitein Thomas Sankara

zaken van mij dat niemand me tegen hem zou kunnen beschermen als hij me wil aanvallen. Hij heeft wapens tegen mij waarvan jullie niets weten..." Maar tegelijk liet Sankara doorschemeren niet in zo'n staatsgreep te geloven. Over Compaore merkte hij nog op: ..Het is goed om iemand te hebben die je alles kan toevertrouwen. althans bijna alles."

Vier dagen vóór de staatsgreep verbleef een delegatie van SOS-Racisme in Ouagadougou ter gelegenheid van een anti-apartheidsforum dat door het bewind van Burkina Faso was georganiseerd. De leider van de delegatie, Harlem Désir, had een ontmoeting met Sankara op 11 oktober, nadat hij de dag ervoor een gesprek met Compaore had gevoerd. Sankara liet weten dat de politieke debatten binnen de CNR tussen de verschillende facties moeilijk te beheersen waren, aldus een verslag van Pierre Haski in Libération (17/18 oktober).

Sankara deelde mee dat hij een hervorming overwoog van de ,,interne regeling" van de CNR. Maar uit niets bleek volgens Harlem Désir dat er spanningen tussen Sankara en Compaore bestonden.

Over de aanleiding tot de staatsgreep meldde The *Observer* (18-10)dat Compaore en zijn vrienden hadden vernomen dat Sankara een reeks arrestaties voorbereidde binnen de regerende Nationale Revolutionaire Raad (CNR) en dat daarover mededelingen zouden worden gedaan tijdens een kabinetsbijeenkomst op donderdagavond (15 oktober). Compaore en zijn vrienden besloten daarop de eerste klap uit te delen, aldus The Observer.

Aan een beschouwing in de Volkskrant (17-10) is het volgende ontleend:

..Met de staatsgreep in Burkina Faso is er een einde gekomen aan het leven van een van de drie angry young men in de Afrikaanse politiek. Evenals Moammar Kadhafi van Libië en Jerry Rawlings van Ghana was Thomas Sankara een zelfbewuste jonge. linkse legerofficier. die via een staatsgreep aan de macht kwam en met behulp van revolutionaire comités een nieuwe maatschappij wilde opbouwen.(...)

Sankara kreeg zijn militaire opleiding van Franse officieren en werd een nationale held toen hij zich in 1975, tijdens een grensoorlog met het buurland Mali. onderscheidde als een onverschrokken en moedig soldaat In 1980 werd hij na een staatsgreep minister van informatie en begin 1983 na een nieuwe staatsgreep premier. om vervolgens op 4 augustus van dat jaar via dit inmiddels beproefde middel zelf de macht te grijpen.

Daarmee was hij op 33-jarige leeftijd de leider van een land dat. sinds de Sahel-hongersnood van de jaren zeventig. was overgeleverd aan de grilligheid van bijna vierhonderd buitenlandse hulporganisaties. Sankara wilde dat de zeven miljoen Burkinezen. die al sinds de koloniale tijd een groot deel van hun kinderen zagen emigreren naar het welvarender buurland Ivoorkust, voor zichzelf konden zorgen. Daartoe was een definitieve breuk met het verleden nodig, die hij symboliseerde door het toenmalige Opper Volta om te dopen in Burkina Faso. wat letterlijk ..land van de rechtschapenen" betekent

Sankara zette de toon voor zijn revolutie door onmiddellijk een door de vorige regering geplaatste bestelling van Mercedessen in te trekken. Aan het luxe leventje van de kleine elite in de steden moest een einde komen. ten faveuie van de grote meerderheid van de bevolking in de landelijke gebieden (...)

Er zijn weinig Afrikaanse leiders die in korte tijd zo populair werden onder de jeugd in het continent. Tot Sankara's belangrijkste verworvenheden behoren wellicht zijn massale vaccinatie-campagnes tegen kinderziektes. zijn strijd tegen de corruptie en zijn ijveren voor vrouwenemancipatie.

Maar zoals zoveel enthousiaste revolutionairen kon ook Sankara de werkelijkheid niet naar zijn hand te zetten.

Burkino Faso behoort met een inkomen per hoofd van de bevolking van vierhonderd gulden nog steeds tot de armste landen en buitenlandse hulporganisaties - ook Nederlandse - werken er nog steeds langs elkaar heen om ieder op hun eigen manier te doen wat hén goeddunkt.

Burkina's 200 duizend ambtenaren zijn gedemoraliseerd door de alsmaar voortschrijdende teruggang in salaris, terwijl de, overigens niet erg talrijke, ambassades en consulaten in het buitenland al enkele maanden helemaal geen geld hebben ontvangen Sankara had ook alle importen uit de buurlanden verboden. wat vooral de twee miljoen Burkinezen die in Ivoorkust werken. hard treft De jongste, zeer impopulaire maatregel betrof het verbod op de invoer van hop. waardoor bier alleen nog uit plaatselijk geproduceerd gerst kan worden gemaakt Dat smaakt de Burkinezen maar slecht en betekende de sluiting van 's lands twee brouwerijen.

Sankara regeerde zonder grondwet en zonder parlement en de ..Comités voor de Verdediging van de Revolutie" werkten. zoals zo vaak in revolutionaire situaties. meer van boven naar beneden dan andersom. Iri 1984 werd Burkina Faso opgeschrikt door de eerste executies sinds de onafhankelijkheid. Dat overkwam zeven mensen die een coup hadden willen plegen. Aan de vakbondsvrijheid waarom het land lange tijd bekend stond. is door de activiteiten van de comités vrijwel een eind gemaakt.

Niettemin signaleerde een Amerikaans regeringsrapport vorig jaar een aanmerkelijke verbetering in de situatie van de mensenrechten..."

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BETREKKINGEN SU - VS. ONTWIKKELINGEN NA TOPONTMOETING REAGAN - GORBATSJOW IN REYKJAVIK

In okt. vorig jaar heeft er in Reykjavik, de hoofdstad van IJsland, een tweede topconferentie plaatsgevonden tussen de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow. De twee delegaties zijn daar een eind gevorderd op de weg naar een drastische reducering van hun nucleaire arsenalen.

Een overeenkomst werd echter niet afgesloten als gevolg van het vasthouden door de Amerikanen aan een onbelemmerde ontwikkeling van het Strategisch Defensie Initiatief SDI. een afweerschild tegen ballistische raketten in de ruimte, resp. als gevolg van het verlangen van de Sowjet-delegatie aan de ontwikkeling van het SDI-programma beperkingen op te leggen (pag. 68911 e.v.-1986).

Inmiddels zijn de VS en de SU er op 17 sept. van dit jaar in geslaagd een beginselakkoord tot stand te brengen m.b.t. de verwijdering van de op Europese bodem geplaatste kernwapens voor de middellange afstand. de INF-wapens (pag. 609/1 e.v.-1987), niet in de laatste plaats doordat Sowjet-partijleider Gorbatsjow eind febr. 1987 het voorstel gedaan had het INF-complex in de onderhandelingen over kern apens los te koppelen van de overige onderdelen (strategische wapens en SDI) en er een apart akkoord over te sluiten (pag. 161/1 e.v. - 1987). Hierna wordt een begin gemaakt met het verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de SU en de VS - en daarmee samenhangende gebeurtenissen - na de top van Reykjavik tot aan het afsluiten van het beginselakkoord m.b.t. de INF-wapens.

Reacties Westeuropese bondgenoten op bijna-akkoord *van* Reykjavik

Groot-Brittannië, Frankrijk en de Bondsrepubliek zijn ernstig bezorgd over de consequenties die de totale verdwijning van middellange-afstandsraketten uit West-Europa zou hebben voor de Europese veiligheid.

Volgens het Britse zondagsblad The Sunday Times van 19 okt. 1986 is premier Margaret Thatcher gealarmeerd door het vooruitzicht van een akkoord tussen de supermogendheden over beperking van nucleaire wapens, dat de conventionele overmacht en het potentieel aan chemische wapens van

de Sowjet-Unie ongemoeid zou laten. Thatcher is van mening dat de nucleaire kracht van de NAVO het uitbreken van een nucleaire en een conventionele oorlog heeft voorkomen en dat de voorstellen die op de top in Reykjavik zijn besproken de NAVO zouden kunnen verzwakken en Europa ten opzichte van de VS zouden isoleren.
De Franse president Mitterrand. zo was op 16 okt. tijdens een ontmoeting met Thatcher gebleken, deelt de zorgen van de Britse premier.

De Westduitse bondskanselier Helmut Kohl, die op 20 okt. naar Washington vertrekt. zal met steun van mevrouw Thatcher de Westeuropese visie aan president Reagan uiteenzetten.
In een telefoongesprek met de Amerikaanse president heeft Thatcher op 13 okt. wel haar ,.algemene steun" uitgesproken voor de voorstellen van Reykjavik, maar tegelijkertijd ernstige twijfel tot uitdrukking gebracht over de eliminatie van kernwapens De Britse premier beschouwt die plannen als ,,luchtkastelen" en zal haar twijfels herhalen wanneer zij Washington bezoekt

Volgens de Sunday Times dringen de drie Europese leiders aan op een volledig debat binnen de NAVO over de voorstellen van Reykjavik. Verwacht wordt dat bij de eerste gelegenheid die zich daarvoor voordoet. de vergadering van de Nucleaire plangroep van de NAVO die op 21 okt. in het Schotse Gleneagles begint, de ministers van defensie van de NAVO-landefl hun bezorgdheid aan hun Amerikaanse collega Weinberger kenbaar zullen maken
Op 15 okt reageerde de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, al op de Westeuropese bedenkingen over de top in Reykjavik door te verklaren dat Europa .,niet bang" hoeft te zijn als de middellange-afstandsmapens zouden zijn verdwenen.
Nadat NAVO-generaals zich verrast hadden getoond over het vergaande karakter van de voorstellen op de top zei NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington op 15 okt in een radio-interview dat .,veel van de Westeuropese landen zich duidelijk onbehaaglijk zouden voelen als kernwapens volledig uit Europa zouden verdwijnen'
Maar Carrington toonde zich .,verbaasd" over de verklaringen van de Westduitse generaal Hans-Joachim Mack. de plaatsvervangend opperbevelhebber van de NAVO in Europa, die zich had beklaagd over het gebrek aan overleg tussen Washington en de NAVO voor en na de top in IJsland.
Ook generaal Mack had zich bezorgd getoond over volledige verdwijning van Pershing-2- en kruisraketten uit West-Europa.
Carrington voerde echter aan dat de NAVO-militairen aanwezig waren geweest bij de briefing die wapenonderhandelaar Paul Nitze aan de vooravond van de top heeft gegeven en bij de rapportage die minister Shultz erna gaf.
De opmerkingen van generaal Mack geven volgens ingewijden de visie weer van zowel de Westduitse minister van defensie Manfred Worner. als van zijn directe superieur. de Amerikaanse generaal Bernard Rogers
Rogers. die in de week na de top van Reykjavik in Washington was om de meningen van de Europese generaals te bespreken. zal, naar verluidt, weinig begrip hebben ontnioet van de kant van zijn regering. die zich in toenemende mate getrriteerd toont door wat zij ziet als een ambivalente houding van Europa.
In een vraaggesprek met de BBC heeft de Amerikaanse onderminister van defensie, Richard Perle. op 19 okt overigens ontkend dat de voorstellen die in Reykjavik zijn gedaan de strategie van de NAVO zouden kunnen bedreigen
Perlei zei ervan overtuigd te zijn dat de voorstellrn van zijn land over de eliminatie van ballistische raketten hel handhaven van een ..stabiele afschrikkirigsmacht' niet zouden uitsluiten.
De Nederlandse minister van defensie W.F. van Eekelen lijkt de bezorgdheid van Groot-Brittannië. de Bondsrepubliek en Frankrijk niet te delen. In het televisieprogramma Het Kapitool zei Van Eekelen op 19 «kt dat Brussel door de Amerikanen heel goed geconsulteerd is over de zogeheten nul-optie.
Die optie is volgens Van Eekelen ..iets wat wij altijd wilden cri wat Reagan niet enige aarzeling heeft overgenomen". ..Daar waren militaire problemen aan verbonden. maar niilitairen wisten duidelijk dat dat ons streven was. Iets anders is het misschien". zo zei Van Eekelen. ..ten aanzien van de volkomen afschaffing van de strategische wapens Dat is iriderdaad een volkomen ommezwaai in de strategie. die uiteindelijk toch afhangt van afschrikking "

Bondskanselzer Kohl zn *Washington* Weghalen raketten nzet zonder *gevaar*

De overeenstemming die president Reagan erì Sowjet-leider Gorbatsjow in Reykjavik bereikten over een reductie van de strategische kernwapens met 30 procent en het weghalen van alle middellange-afstandskernwapens in Europa, is ,,niet zonder gevaar voor Europa".
Dat heeft bondskanselier Helmut Kohl op 21 okt. in het Witte Huis, sprekend mede namens de Britse premier Thatcher en de Nederlandse minister-president Lubbers, tegenover president Reagan naar voren gebracht. Kohls woordvoerder Friedhelm Ost zei na afloop dat dit punt een van de belangrijkste in de gesprekken met Reagan was geweest.
Naar de mening van de Westduitsers moeten. voordat de Amerikanen nog verder hun strategisch kernwapenarsenaal verminderen dan tot de afgesproken 50 procent, eerst afspraken gemaakt zijn over vermindering van de conventionele bewapening in Europa aan beide zijden. Op dat terrein hebben de Russen een overwicht

Door het ontbreken van kruisraketten en Pershing-2 en door de reductie van de strategische kernwapens in zo'n situatie. zo hebben de Duitsers in het Witte Huis gezegd. verliest de NAVO twee belangrijke componenten van haar strategie van flexible response. als gevolg waarvan de strategie ongeloofwaardig wordt.
Met de overmacht aan conventionele wapens aan Sowjet-zijde wordt een conventionele oorlog dan weer mogelijk. een oorlog. zoals minister van buitenlandse zaken Genscher het uitdrukte. die dertigniaal erger zou zijn dan de Tweede Wereldoorlog
Volgens Kohls woordvoerder Ost had president Reagan de uiteenzetting van Kohl en zijn delegatie met de ministers Genscher (buitenlandse zaken) en Wörner (defensie) ..intensief aangehoord".
Een andere deelnemer aan het zeventig minuten durende gesprek zei naderhand dat president Reagan en minister van buitenlandse zaken Shultz de samenhang hadden ,.geaccepteerd' tussen de noodzaak tot vermindering van het aantal kernwapens en van eon\-entionele wapens.
Bondskanselier Kohl was op 31 okt de eerste regeringsleider die met Reagan sprak na de topconferentie in Reykjavik
Na afloop van een gesprek van Duitse en Anierikaanse delegatirs zaten Kohl en Reagan nog een klein half uur onder vier ogen bij elkaar. Wat daar besproken is werd niet bekend gemaakt.
Aan hrt eerste gesprek namen van Westduitse zijde naast Kohl en de twee ministers Kohls veiligheidsadviseur Horst Teltschik. het Bondsdaglid Volker Ruhe ambassadeur Van Well en woordvoerder Ost deel
Aan Amerikaanse kant werd de president geflankeerd door vice-president Bush. minister Shultz, hoofd van de Witte-Huisstaf Regan, ambassadeur Burt en veiligheidsadviseur Poindexter.

Nucleaire Planning Groep van NAVO *bijeen* Vraagt Moskou *INF* nzet te *gijzelen*

De ministers van defensie van de NAVO dringen er bij de Sowjet-Unie op aan een akkoord over middellange-afstandswapens niet te laten ,,gijzelen" door gebrek aan overeenstemming op enig ander terrein. Anders zou ,.de geloofwaardigheid van de hoogste Sowjet-toezeggingen worden vernietigd".
Dat is bekendgemaakt op de persconferentie na afloop van de vergadering in het kader van de nucleaire plangroep van de NAVO (NPG)die op 21 en 22 okt. in het Schotse Gleneagles is gehouden.
De ministers stellen zich vierkant op achter de positie van president Reagan in Reykjavik. Over het Strategische Defensie-Initiatief (SDI) dat niet met zoveel woorden in de slotverklaring is genoemd, stellen zij: ,,We ondersteunen krachtig de verkenning van de ruimte en defensiesystemen door de Verenigde Staten. zoals wordt toegestaan door het ABM-verdrag".
Een groot deel van de vergadering was gewijd aan de onevenwichtigheid die bij de kortedrachtkernwapens overblijft nadat de middellange-afstandswapens uit Europa zouden zijn verwijderd. Minister Weinberger zei dat de VS dat probleem, waarover vooral de Bondsrepubliek zich zorgen maakt, niet zal verwaarlozen.
Lord Carrington. de secretaris-generaal van de NAVO, zei dat de Sowjet-Unie er toe gebracht moet worden haar overmacht te beperken en dat zoiets ter sprake kan komen bij onderhandelingen over niet-nucleaire troepenvermindering. De Verenigde Staten behouden zich het recht voor extra kortedrachtwapens te plaatsen.

De NAVO-landen streven onverkort naar een akkoord waarbij alle middellange-af-

standskernwapens (de INF-wapens) uit Europa worden verwijderd. Alleen de Bondsrepubliek heeft zeer grote moeite met een INF-akkoord als niet tegelijk iets gedaan wordt aan de onevenwichtigheid bij de korte-afstandskernwapens (SNF), waar het Warschaupact een overwicht van 9:1 heeft ten opzichte van de NAVO.

Ook de andere NAVO-landen zien in deze korte-drachtwapens een groot probleem. maar zij zijn bereid dat probleem apart op te lossen
Formeel is het meningsverschil tussen de Bondsrepubliek en de belangrijkste andere NAVO-landen niet naar buiten gekomen De pers werd op 21 okt alleen door een hoge Westduitse regeringsfunctionaris bijgepraat die anoniem wilde blijven Minister van defensie Worner was zelf niet aanwezig omdat hij samen met bondskanselier Kohl een bezoek brengt aan Washington. Worners plaats werd ingenomen door zijn staatssecretaris, de NAVO-deskundige Lothar Rühl.
Een akkoord waarbij alle middellange-afstandsraketten uit Europa zouden verdwijnen zou de Bondsrepubliek in een situatie laten waarbij zij geconfronteerd zou zijn met een overmacht aan korte-afstandswapens aan Sowjet-zijde. Daarom wil de Bondsrepubliek volgens de anonieme functionaris ..de optie openhouden" dat het Westen zelf ook meer korte-afstandswapens opstelt.
..In elk geval moet een bovengrens worden gesteld aan de SNF-wapens. Het bevriezen alleen (dat in het ontwerp-akkoord van Reykjavik was voorzien - red.) is onvoldoende omdat dat het Westen op een minderheidspositie zou vastleggen.

Een andere Westduitse regeringsfunctionaris zei op 20 okt. dat het een fout is geweest om vijf jaar eerder in te stemmen met een nul-nul-oplossing voor de middellange-afstandswapens in Europa. Ten opzichte van het publiek zou het nu echter niet mogelijk zijn daarop terug te komen.

Reagan en Gorbatsjow hebben in Reykjavik een ontwerp-akkoord bereikt waardoor in Europa de INF-wapens weer zouden verdwijnen. Dat betekent echter meteen dat de NAVO daarmee geen mogelijkheid meer heeft haar INF-wapens weg te onderhandelen tegen het overwicht aan Sowjet-korte afstandswapens. Vandaar dat de Bondsregering zoveel reserves tegen die nul-nul-oplossing aan de dag legt
Andere Westeuropese NAVO-landen delen de Westduitse bezorgdheid over de korte-drachtwapens, maar willen een nul-nul-akkoord over de INF-wapens (kruisraketten. Pershing-2 en SS-20's) daarvan niet afhankelijk maken.
De Britse minister Younger besteedde veel aandacht aan de gevolgen van een akkoord over strategische wapens. Younger zei bevreesd te zijn voor ,,de verschrikkelijke conventionele onevenwichtigheid die na zo'n halvering zou overblijven". ,,Maar als meri dat zou willen opvangen door tegenover elke tank een eigen tank te stellen, zou dat zeer kostbaar zijn. Voorlopig blijft nucleaire afschrikking daarom nodig", aldus Younger.
Hij noemde elke reductie die verder gaat dan vijftig procent .,discutabel". maar zei dat een akkoord over de middellange-afstandswapens wat de Britten betreft helerriaal los staat van de conventionele onevenwichtigheid
Minister Van Eekelen zei er niets voor te voelen extra kruisraketten op te stellen als compensatie voor het Russische overwicht aan korte-drachtwapens. ..We gebruiken dat overwicht ook niet als een argument om een akkoord over kruisraketten te vertragen", zei de minister. Dat was volgens hem evenmin de bedoeling van de Duitsers.

Ook Van Eekelen zag echter een groot probleem op dat gebied, maar dat kan volgens hem - en de andere landen lijken dat met hem eens te zijn - worden aangepakt in de gewone NAVO-overlegorganen.
Het opstellen van extra korte-dracht apens noemde Van Eekelen. die benadrukte niet te willen speculeren. .,nog geen optie" ..Ik vraag me af of dat voor Europa en de Duitsers zo aantrekkelijk is." zei hij Het uitbreiden van de niet-nucleaire bewapening zag hij evenmin zitten
De Europese NAVO-landen zijn eensgezind in hun steun aan president Reagans opstelling in Reykjavik en willen dat daarop wordt ,,voortgebouwd' . Zij wijzen uitdrukkelijk elk verband af tussen vermindering van kernbewapening in Europa en het stopzetten van SDI. Zij noemen dat ..onaanvaardbaar en onlogisch".
Men lijkt het er ook over eens dat een vermindering van de strategische kernbewapening met meer dan de helft leidt tot een aantasting van de fundamentele NAVO-strategie van het aangepaste antwoord (het vermogen op elke aanval met ongeveer dezelfde middelen te kunnen reageren).
De ministers hebben zich akkoord verklaard met de opgestelde ..politieke richtlijnen" voor de besluitvorming bij het inzetten van kernwapens. Daarin wordt vastgelegd dat politieke ambtsdragers daarover het laatste woord zullen hebben Ook de consultatieve afspraken zijn opnieuw vastgelegd.

Uitwijzing over en ***weer*** van diplomaten VS en SU

Op 19 okt. 1986 heeft de regering in Moskou vijf Amerikaanse diplomaten uitgewezen. Deze daad werd algemeen gezien als een reactie op de uitwijzing uit de VS van 25 Sowjet-functionarissen, verbonden aan de Sowjet-delegatie bij de VN in New York op 17 sept. (pag. 690/1-1986).
De regering van de VS reageerde op 21 okt. met de uitwijzing uit de VS van 55 Sowjet-diplomaten.

Volgens een officiële verklaring van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken moeten vijf bij name genoemde Russen het land verlaten in ruil voor de vijf uitgewezen Amerikanen. De overige vijftig zijn toegevoegd om het totale aantal Somjet-diplomaten op 25 te brengen. evenveel als het toegestane aantal Amerikaanse vertegenwoordigers in Moskou.
De So jet-delegatie bij de Verenigde Naties valt buiten deze berekening.
Alle 55 uitgewezenen hebben zich naar de mening van de Amerikaanse regering schuldig gemaakt aan ..activiteiten die onverenigbaar zijn met hun diplomatieke status". Dit is een gebruikelijke omschrijving voor het begrip spionage.
De Amerikanen menen dat de twist over de omvang van de wederzijdse vertegenwoordigingen los moet worden gezien van de onderhandelingen over wapenvermindering.
Volgens de woordvoerder van het State Department, Charles Redman, is men in Washington ,,vastbesloten de dialoog die in Reykjavik is begonnen voort te zetten". Maar. zo voegde hij daaraan toe. ,.dezeactiemaakt duidelijk dat we er tegelijkertijd alles aan zullen doen om te voorkomen dat ons land een vrijplaats voor spionage is".

Volgens welingelichte kringen is de maatregel pas genomen na langdurige discussies in het Witte Huis. Tijdens een vergadering op 20 okt. zouden minister van justitie Meese, alsmede de hoofden van de Centrale inlichtingendienst (CIA) en de federale recherche (FBI) bij president Reagan op de uitwijzing hebben aangedrongen. terwijl minister van buitenlandse zaken Shultz met het oog op het wapenonderhandelingsproces een behoedzamer aanpak had bepleit.
Een woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken in Moskou had juist in de middag van 21 okt. gezegd dat wanneer Washington nu in antwoord op de recente uitwijzing van vijf Amerikanen weer vijf Sowjet-diplomaten zou uitwijzen Moskou daarop natuurlijk zou antwoorden. ..En dat kan eindeloos doorgaan". aldus woordvoerder Gerasimow die evenwel vond dat het ..tijd is om niet dit spelletje op te houden"
Ern algehele uitwijzingsronde zou volgens hem trouwens toch door de Sowjet-Unie worden gewonnen, daar Moskou meer diplomaten in de VS heeft dan andersom.
In het Tass-bericht over de nieuwe uitwijzingen wordt duidelijk melding gemaakt van het onderscheid tussen de vijftig diplomaten die de VS moeten verlaten omdat Washington het aantal Sowjet-diplomaten in de VS vermindert en de vijf die echt tot .,persona non grata" worden verklaard Tass noemde de nieuwe uitwijzing .,een stap. gericht op de verslechtering van de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen."

Vervolgens heeft op 22 okt. de Sowjet-regering weer vijf Amerikaanse diplomaten uitgewezen. Bovendien kondigde de regering in Moskou aan, dat 260 Sowjet-burgers, in dienst van Amerikaanse diplomatieke vestigingen. zouden worden teruggetrokken,
Woordvoerder Gerasimow van het ministerie van buitenlandse zaken, deelde mee, dat deze 260 man Sowjet-personeel van de Amerikaanse ambassade in Moskou en van het consulaat in Leningrad als Amerikaanse staf werd meegeteld.

Nu de Amerikanen de staf van de Sowjet-ambassade in Washington met 50 man hebben beperkt, omdat Moskou meer diplomaten in de VS heeft dan omgekeeid is het tijd te kijken naar de werkelijke getalsverhoudingen. aldus Gerasimow

Er werken nu 460 mensen op de vertegenwoordigingen van de VS en 300 in die van de SC. zei hij
De vijf Amerikanen die tot persona non grata zijn verklaard. zijn bijna allen hoger in rang dan degenen die op 19 okt. zijn uitgewezen. Het gaat om twee militaire attachés. een tweede en een derde secretaris en de vice-consul in Leningrad.
Andere beperkende Sowjet-maatregelen die van kracht zijn geworden zijn een cvenu-icht tussen de aantallen diplomaten over en weer; de bepaling dat de Amerikaanse ambassadeur niet meer mensen a 1 gast mag uitnodigen dan de Sowjet-ambassadeur gasten naar Washington uitnodigt (in 1985 was die verhouding 63 tegen nul): een beperking van het aantal medewerkers van de Amerikaanse ambassade dat op tijdelijke basis in de USSR vertoeft: en een verbod op het aanstellen van burgers van derde landen als vervanging van de vertrekkende Somjet-employés

In een televisietoespraak sprak Sowjet-leider Gorbatsjow op 2%okt. van ,.woest optreden" en de ..schandelijke praktijken die wij niet kunnen tolereren", toen hij min of meer terloops de Amerikaanse uitwijzingen ter sprake bracht.
Hij verscheen voor de derde keer in tien dagen op de buis voor een nabeschouwing van de top in Reykjavik, waarbij het er nu vooral leek te gaan om het weerspreken van dr Amerikaanse versie van het gebeuren in Reykjavik.
De Sowiet-visie, aldus Gorbatsiow. bereikt de Amerikaanse bevolking niet voldoende wegens het .,gesloten karakter" van de Amerikaanse maatschappij Een brochure met de teksten van zijn eerdere twee redevoeringen over Reykjavik wordt door de Amerikaanse douane tegengehouden. zo klaagde Gorbatsjow.

Hij bevestigde dat de Russen in Reykjavik hebben aangeboden op te houden met het storen van Russischtalige uitzendingen van de Voice of America op de korte golf. als de Amerikanen de Russen toestaan een eigen middengolfzender op Amerikaans gebied te beginnen
De Russische kortegolf-uitzendingen naar de VS worden overigens niet gestoord en zijn zeer wel hoorbaar, aldus Westerse waarnemers.
Over de koppeling van middellange afstands-. strategische en ruimtewapens bevestigde Gorbatsjow dat ern akkoord over een of meer van deze wapens apart niet meer mogelijk is. omdat Moskou ze als ,,pakket" beschouwt. Woordvoerder Gerasimow onderstreepte op 22 okt dat de Sowjet-Unie „een streep wil zetten' onder de wederzijdse uitwijzingsrondes tussen Washington en Moskou Maar als het moet beschikt de Sowjet-Unie over ,,nog meer lijstjes" met uit te wijzen Amerikaanse diplomaten

De Verenigde Staten hebben op 22 okt. opvallend voorzichtig gereageerd op de nieuwe Sowjet-maatregelen tegen de Amerikaanse diplomatieke vertegenwoordiging in de Sowjet-Unie en op de rede van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow.
Hoewel Gorbatsjows rede voor een belangrijk deel een tirade was tegen het beleid van de regering-Reagan wees Witte-Huiswoordvoerder Larry Spcakes er nadrukkelijk op dat de Sowjet-leider in die rede .,optimisme uitsprak over wapenvermindering, rn de ontmoeting in Reykjavik als een belangrijke politieke gebeurtenis karakteriseerde"
Speakes leverde geen commentaar op de aankondiging van het Kremlin dat nog eens vijf Amerikaanse diplomaten zijn uitgewezen en dat 260 Solvlet-burgers die werkzaamzijn in de Amerikaanse ambassade in Moskou en in het Amerikaanse consulaat in Leningrad worden teruggetrokken
Dan Howard, een van Speakes plaatsvervangers. zei later tegen verslaggevers ..De terugtrekking van hulpkrachten zal het werk ongetwijfeld moeilijker maken. maar de mensen van onze buitenlandse dienst zijn eraan gewend te opereren in moeilijke omstandigheden overal in de wereld
Het State Department hreft op 23 okt. een wapenstilstand aangekondigd in de uitwijzingsoorlog met de Sowjet-Unie Hoewel Moskou op 22 okt opnieuw vijf Amerikaanse diplomaten het land uitwees besloot het ministerie van buitenlandse zaken in Washington geen vergeldingsmaatregel toe te passen.

..We hopen dat we deze serie kwesties nu achter ons kunnen laten". zei woordvoerder Charles Redman van het State Department Redman voegde daar echter aan toe dat de Amerikaanse regering wel dezelfde beperkingen zal opleggen aan de Sowjet-ambassade in Washington en het Sowjet-consulaat in San Francisco als het Kremlin op 2%okt aankondigde
.,Gelijke en wederkerige beperkingen zullen worden opgelegd aan de activiteiten van de Solvlet-ambassade en het Sowjet-consulaat in de Verenigde Staten". aldus Redman ..We bekijken op het ogenblik alle aspecten van onze bilaterale diplomatieke betrekkingen om te verzekeren dat het principe van wederkerigheid alle facetten van die betrekkingen beheerst."
De woordvoerder zei dat de VS als gevolg van de Russische maatregelen de structuur van hun diploniatieke missies in Moskou en Leningrad uitvoerig zullen moeten onderzoeken en dat dit onderzoek waarschijnlijk zal leiden tot belangrijke wijzigingen in de personeelsbezetting.
Redman, die de uitwijzing van de vijf Amerikaanse diplomaten ..een ongerechtvaardigde daad" noemde, zei verder: ..We moeten nu voortgaan met het oplossen van de grotere problemen die betrekking hebben op de Amerikaans-Russische verhoudingen en we moeten nu verder bouwen aan de vooruitgang die is geboekt tijdens de besprekingen in IJsland

Opening *toetsingsconferentie CVSE in Wenen.*

Op 4 nov. 1986 is in Wenen de derde toetsingsconferentie van de CVSE (Conferentie over veiligheid en samenerking in Europa) begonnen.

De CVSE hreft in 1975 in Helsinki plaatsgevonden (pag 497 e v.-1975: voorbereidingen pag 51/2- 1973 en 715'2 e v. -1973). Er wordt van deelgenomen door alle staten in Europa behalve Albanir plus Canada en de VS.
Op de CVSE in Helsinki is o.m. overeengekornen om regelmatig bijeenkomsten te beleggen. waarop zou worden getoetst hoe de deelnemende landen uitvoering gaven aan de besluiten van Helsinki
De eerste van deze toetsingsconferenties is gehouden van 4 okt. 1977 - 9 maart 1978 in de Joegoslavische hoofdstad Belgrado (pag 340/2 e v.-1978).
De tweede toetsingsconferentie vond plaats. met veel onderbrekingen. haperingen en opschortingen, van 11 nov. 1980 - 9 sept. 1983 in Madrid (pag 769/1 p v -1980 en pag 593/1 p v - 1983).

Aan de vooravond van de opening van de derde toetsingsconferentie, op 3 nov.. had de Amerikaanse delegatieleider W. Zimmerman een onderhoud met journalisten, waarin hij verklaarde, dat de VS de controle op de naleving van de bepalingen over mensenrechten in de Slotakte van Helsinki uit 1975 willen versterken.

Washington overweegt in Wenen een voorstel in te dienen om in alle 35 landen die de Slotakte hebben ondertekend drie ,,gerespecteerde burgers" aan te wijzen Deze driemanschappen zouden het recht moeten krijgen om in andere landen te onderzoekrn hoe de mensenrechten worden nageleefd.

De Amerikaanse CVSE-ambassadeur bevestigde dat Nederland een soortgelijk voorstel wil indienen. Het zou hierbij gaan om een permanent comité in CVSE-kader. dat desgewenst bijeenkomsten van experts over naleving van de mensenrechten zou kunnen beleggen als daartoe aanleiding zou bestaan. Naar verluidt overweegt Denemarken een overeenkomstig initiatief.
De Amerikaanse delegatieleider op de Weense CVSE-conferentie verklaarde dat naleving van de bepalingen van de Slotakte van Helsinki en van andere CVSE-afspraken voor Washington de belangrijkste prioriteit vormt. ,,Niet aan riieuwe woorden. maar aan daden is behoefte". aldus de Amerikaanse ambassadeur.

Zimmermann ontkende dat tussen de NAVO-landen verschil van mening zou bestaan over het voorstel dat van de zijde van de Warschaupact-landen ,.te verwachten lijkt" om de MBFR-onderhandelingen over troepenreducties in Centraal-Europa te laten opgaan in een nieuw CVSE-forum. Daarin zou Moskou vermindering van de conventionele bewapening in geheel Europa (.,van Atlantische Oceaan tot Oeral") willen bespreken. Zimmermann: MRFR is nog steeds een goed foruni".

De Amerikaanse delegaticlcider stelde vast dat de Sowjet-Unie de CVSE-afspraken over naleving van de mensenrechten nict is nagekomen Hij wees np de vrijwel tot stilstand gekomen emigratie van de loden uit dc Sowjet-Unie en het feit dat 41 Sowjet-burgers die zich hebben ingezet voor nalevirig van de Helsinki-afspraken gevangen zitten. ..Als er sprake is van vooruitgang onder Conjet-leider Gorbatsjow. dan is die minimaal". aldus Zimnierman.

De Britse minister van buitenlandse zaken Howe liet op 4 nov. de waarschuwing horen dat .,verstandige voorzichtigheid" geboden is bij het streven naar verdere vooruitgang op het gebied van wapenbeheersing. Howe wees er op dat het nog niet duidelijk is hoe de stukjes van de wapenbeheersingspuzzel in elkaar zullen passen na de IJslandse top tussen Reagan en Gorbatsjow ,,waarde kaleidoscoop van wapenbeheersing door elkaar werd geschud".

De Britse minister zei dat Londen akkoord kan gaan met een overeenkomst over de totale verwijdering van middellange afstandswapens in Europa (INF) ,,zolang bevredigende regelingen worden gemaakt met betrekking tot de nucleaire wapens voor de korte afstand en de Russische SS-20-raketten in Azië". Howe sprak zich niet nader uit over de inhoud van de door hem bepleite regelingen.

Howe, die op 4 nov. als eerste Westelijke bewindsman een ontmoeting had met zijn Sowjet-ambtgenoot Sjewardnadze. zei zijn gesprekspartner

Overzicht van de openingszitting van de derde CVSE-toetsingsconferentie in Wenen op 4 november 1986

uit Moskou dat het ,.onlogisch en een stap achteruit" is om een akkoord over de INF-wapens afhankelijk te stellen van een overeenkomst over SDI. het Amerikaanse onderzoek naar ruimtedefensie tegen raketten.

Het opruimen van alle nucleaire wapens in tien jaar. wat Moskou zegt na te streven, is volgens Howe een vooruitzicht dat ,,niemandin West-Europa als bevredigend kan beschouwen zolang het continent onder de schaduw ligt van de superioriteit van de Sowjet-Unie op het gebied van conventionele en chemische wapens". Daarom houdt de NAVO vast aan conventionele wapenbeheersing ,,diein de pas blijft met vooruitgang op nucleair gebied" aldus Howe.

In zijn rede namens de Europese Twaalf op de Weense CVSE-conferentie legde de Britse minister de nadruk op de relatie tussen wapenbeheersing en mensenrechten.
Als we op het laatste punt geen vooruitgang boeken scheppen we niet het wederzijdse vertrouwen dat nodig is voor wapenbeheersing, hield Howe de afgevaardigden van de Oostbloklanden voor. Hij zei dat ,.de waarheid niet altijd welkom is, maar nooit de vijand van beter begrip kan zijn".

Namens de Twaalf verklaarde de Britse minister zich bereid tot onderhandelingen in CVSE-kader over vermindering van de conventionele be apening in Europa, maar hij legde een duidelijk verband met de ..volledige toepassing" van de vertrouwenwekkende maatregelen op militair gebied waarover de CVSE-landen in september 1986 in Stockholm overeenstemming hebben bereikt (pag. 641/1 e.v.-1986).

De Britse waarschuwing aan het adres van de Verenigde Staten ,.voorzichtig te zijn", kreeg bijval van Frankrijk. De Franse minister Raimond zei dat het bijna-akkoord van Reykjavik tussen de VS en de Sowjet-Unie .,nietnoodzakelijkerwijs de veiligheid van Europa zou hebben versterkt". Menselijkerwijs is er geen alternatief voor de nucleaire afschrikking op ons continent, aldus Raimond.

De Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher had in de avond van 4 nov. als tweede Westelijke minister een ontmoeting met Sjewardnadze. Maar die stond niet zozeer in het teken van wapenbeheersing als wel van de verstoring van de betrekkingen met Moskou door de ongelukkige vergelijking tussen Gorbatsjow en aarts-nazi Joseph Goebbels die bondskanselier Kohl zich in een vraaggesprek met het Amerikaanse weekblad *Newsweek* heeft gepermitteerd. (pag.449/1-1987).

In de kring van de NAVO-landen leken op 4 nov. meningsverschillen zichtbaar over de vraag of de Weense onderhandelingen over wederzijdse troepenvermindering (MBFR) tussen NAVO en Warschaupact op een of andere manier moeten worden ingepast in een nieuw CVSE-forum voor overleg over de conventionele wapens. Frankrijk wees andermaal de blok-tot-blok-benadering af. De Verenigde Staten lijken nog niet bereid de MBFR dood te verklaren
Sowjet-woordvoerders onderstreepten op 4 nov. het belang van spoedige nieuwe onderhandelingen over de conventionele wapens. Oleg Grinewski, de leider van de Sowjet-delegatie in Stockholm, zei dat het geen zin had om te wachten op beëindiging van het MBFR-overleg. De Weense CVSE-conferentie moet snel een mandaat voor een vervolg van de Europese ontwapeningsconferentie van Stockholm vaststellen, aldus Grinewski.

Hij noemde MBFR een .,druppelin een emmer" in vergelijking tot het beoogde doel van de Warschaupact-landen om in geheel Europa de conventionele bewapening te verminderen. Grinewski ontkende dat het Warschaupact een groot overwicht op het Westen zou hebben. Volgens hem is er alleen sprake van asymmetrie die door onderhandelingen kan worden opgelost.
De Britse minister Howe besprak met Sjewardnadze ook nog de rol van Syrië in het internationale terrorisme. De Sowjet-bewindsman zei dat Damascus hem had aangetoond dat het zich daaraan niet schuldig maakt. Hij verklaarde zich niettemin bereid Brits bewijsmateriaal over Syrië's rol in ontvangst te nemen. Deskundigen van beide landen inzake terrorismebestrijding zullen elkaar voor het eind van het jaar in Londen ontmoeten, zo spraken de twee ministers af.
In een toespraak tot de voltallige CVSE heeft Sowjet-minister Sjewardnadze op 5 nov. de aan de conferentie deelnemende landen uitgenodigd voor een conferentie over ,,fundamentele mensenrechten" in Moskou.
Met deze zet wees Sjewardnadze de in Wenen geuite Westelijke kritiek op schendingen van de mensenrechten in de Sowjet-Unie en de andere Warschaupact-staten af.
Verwijzend naar het Handvest van de Verenigde Naties over fundamentele mensenrechten, waarin onder andere sprake is van het recht op werk, wonen en gezondheidszorg, leverde Sjewardnadze scherpe kritiek op de Verenigde Staten ,,waar schendingen van de mensenrechten systematisch en massaal van aard zijn".
Menselijke contacten, informatie, cultuur en opvoeding zouden op de Moskouse CVSE-conferentie kunnen worden besproken. aldus de minister. Sjewardnadze leverde een scherpe aanval op SDI. het Amerikaanse onderzoek naar ruimtedefensie dat hij omschreef als een poging om ..militaire superioriteit te verkrijgen". Maar in een terugblik op de top van Reykjavik tussen president Reagan en Sowjetleider Gorbatsjow zei hij dat het fundament voor wapenbeheersingsoverleg ..stevig is en dc constructie kan voortgaan".

Hij herhaalde dat er geen akkoorden over strategische of middellange-afstandswapens mogelijk zijn zolang er geen oplossing is over SDI.
Sjewardnadze verklaarde dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie het op IJsland in principe eens waren over de verwijdering van alle nucleaire wapens. ,,Als deelnemer aan de besprekingen" getuigde Sjewardnadze dat president Reagan ,.expliciet voorstelde" dat een akkoord over de verwijdering van alle nucleaire wapens in een verdrag zou worden omgezet dat getekend zou worden als Gorbatsjow te zijner tijd de Verenigde Staten zou bezoeken.

Washington heeft verklaard dat de VS alleen de verwijdering van ballistische raketten hebben voorgesteld.
Sjewardnadze kritiseerde ook Europese politieke leiders wier standpunt over de nucleaire afschrikking hij onlogisch noemde.
In zijn tamelijk zakelijke en nauwelijks polemische rede op de CVSE-conferentie liet minister Shultz zich op 5 nov. niet uit over nieuwe onderhandelingen in CVSE-kader over vermindering van de conventionele bewapening in Europa, zoals krachtig wordt bepleit door de Sowjet-Unie.

Shultz zei alleen dat er nog veel ruimte is voor verbetering op het gebied van vertrouwenwekkende maatregelen. Hij verwees daarbij naar de afspraken die de CVSE-landen daarover in september op de Europese ontwapeningsconferentie in Stockholm hebben gemaakt.

De Sowjet-Unie en de overige Oostbloklanden menen dat Stockholm II, waarvoor in Wenen een mandaat moet worden vastgesteld, zich direct moet gaan bezighouden met vermindering van de conventionele bewapening .,van de Atlantische Oceaan tot de Oeral". Namens de Europese Twaalf verklaarde de Britse minister Howe zich hiertoe eerder in principe bereid.
In zijn presentatie van het Amerikaanse actieprogramma voor Wenen zei Shultz dat ,,volledigenaleving" van de Stockholmse afspraken door de Sowjet-Unie de mogelijkheden voor toe-

komstige vooruitgang in conventionele wapenbeheersing in belangrijke mate zal beïnvloeden.
In een lange uiteenzetting over de resultaten van de top van Reykjavik over reducties van nucleaire wapens legde minister Shultz een duidelijk verband met de conventionele bewapening.

Verdergaande reducties van nucleaire wapens dan in IJsland waren voorzien (verwijdering van alle ballistische nucleaire wapens in tien jaar) kunnen alleen maar worden doorgevoerd als tegelijkertijd vooruitgang wordt geboekt bij de vermindering van de conventionele en chemische wapens - ,,de redenen waarom de Westerse afschrikking op nucleaire wapens gebaseerd moet worden"

Shultz wees in dit verband op de Weense onderhandelingen over wederzijdse troepenvermindering in Centraal Europa (MBFR) waar de Oosteuropese landen nog constructief moeten antwoorden. zo zei Shultz. op het laatste Westelijke voorstel.
In zijn uiteenzetting over de Amerikaanse betrokkenheid bij Europa zei de Amerikaanse minister ,.dat we niet voorbij kunnen gaan aan de acties van regeringen die hun mensen fundamentele mensenrechten ontzeggen. We zijn niet uit op militaire superioriteit, maar we kunnen evenmin de claim van anderen accepteren op een recht van zogenoemde ,.gelijke veiligheid" dat het creëren van onveiligheid voor hun buren tot gevolg heeft".
Shultz bepleitte strikte naleving van de Helsinki-bepalingen over de mensenrechten. De lijst van schendingen in de Sowjet-Unie is al te lang. aldus Shultz. die met name de gevallen noemde van Sacharow, Martsjenko en Korjagin, alsook de .,honderdduizenden joden. Armeniërs, Duitsers en anderen" die niet uit de Sowjet-Unie mogen emigreren.

De Amerikaanse bewindsman noemde ook Tsjechoslowakije, waar leden van Charta '77. de kerk en de jazz-afdeling van de muzikantenvakbond worden vervolgd. Polen (Solidariteit) en Bulgarije, waar de Turkse minderheid slachtoffer is van gedwongen culturele assimilatie.
Ten slotte wees Shultz op de noodzaak van samenwerking bij de bestrijding van terrorisme.
Ook de Sowjet-minister van buitenlandse zaken, Sjewardnadze, had daartoe op 5 nov. opgeroepen. Maar de Sowjet-minister waarschuwde dat ,,daden van immorele. onverantwoordelijke moordenaars niet mogen worden toegeschreven aan gehele volken en landen".

WEST-EUROPA

TURKIJE

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE REGERING-ÖZAL

Binnen de medio december 1983 aangetreden regering van premier Turgut Ozal (pag 252/3 e v -1984) deden zich o m de volgende ontwikkelingen voor

Ozal is de leider van de conservatieve Moederland Partij, die op 6 november 1983 bij algemene verkiezingen 212 van de 400 zetels in de Grote Nationale Vergadering (het parlement) had behaald (pag. 240/3 e v -1984).

Twee mznisters vervangen

Op 26 oktober i984 ontsioeg president Kenan Evren minister Vural Arikan van financiën en douanezaken in verband met een douaneschandaal. Arikan had eerder geweigerd af te treden.

Op 25 oktober had premier Turgut Özal bekendgemaakt dat minister van binnenlandse zaken Ali Tanriyar was afgetreden. Tanrivar was door Arikan beschuldigd van de verant oordelijkheid voor de mishandeling van twee douaneambtenaren die vastzaten in verband met een smokkelzaak.
Özal had die dag bovendien het aftreden van Arikan aangekondigd, maar Turkse kranten meldden op 26 oktober dat Arikan had geweigerd zich terug te trekken. Het was de eerste keer dat de president zijn macht een minister te ontslaan, gebruikte.
Nieuwe minister van financiën en douanezaken werd Ahmet Alptemocin, tot op dat moment in het kabinet staatsminister (minister zonder portefeuille, zie pag. 252/3-1984). Binnenlandse zaken kwam in handen van Yildirim Akbulut, tot dan toe parlementslid voor de regerende Moederland Partij.
De douaneambtenaren zaten in de gevangenis in verband met een onderzoek naar smokkelpraktijken aan de Turks-Bulgaarse grens in de provincie Edirne. Arikan zou van hun familie vernomen hebben dat zij gemarteld waren.

Aftreden en veroordeling staatsminister Ozdaglar

Op 5 januari 1985 trad staatsminister Ismail Özdaglar af, officiëel om gezondheidsredenen. 's Avonds maakte het bureau van premier Ozal in een verklaring bekend dat een .,ernstige beschuldiging van corruptie tegen voormalig staatsminister Özdaglar in handen is gegeven van het ministerie van justitie voor de afhandeling van de juridische procedures'.. De verklaring gaf geen details.
Özdaglar was belast met de petrochemische installaties en kunstmestfabrieken die staatseigendom waren. Hij werd opgevolgd door minister van energie Cemal Buyukbas, wiens portefeuille energie werd overgenomen door staatsminister Sudi Türel. Als staatsminister werd Turel opgevolgd door Mustafa Tinaz Titiz, een parlementslid van de Moederland Partij uit Istanbul.
Op 10 januari besloot het parlement unaniem een parlementair onderzoek in te stellen naar beschuldigingen van corruptie aan het adres van Özdaglar.

Op 14 februari 1986 werd Ozdaglar wegens misbruik van zijn ministeriële positie veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf Wegens onvoldoende bewijs werd hij echter vrijgesproken van de beschuldiging dat hij steekpenningen had geaccepteerd om de toekenning van oliecontracten te beïnvloeden. Op 24 februari deed Ozdaglar afstand van zijn zetel in het parlement.

Minister van onderwijs, jeugdzaken en sport Dinçerler vervangen

Op 13 sept. 1985 stond minister van onderwijs. jeugdzaken en sport, Vehbe Dinçerler, zijn portefeuille af aan Metin Emiroglu. tot op dat moment voorzitter van de parlementaire commissie voor begroting en financiën, en werd staatsminister als opvolger van Buyukbas, die het kabinet verliet (tussen Buyukbas en premier Ozal waren meningsverschillen geweest).
Dinçerler was bekritiseerd wegens zijn vermeende streng islamitische ideeën. Volgens de kranten had hij strikte islamitische opvattingen over de niet-religieuze grondwet van Turkije. Recentelijk had hij opdracht gegeven tot een volledig nieuwe uitgave van schoolboekjes waarin werd verwezen naar het islamitisch verleden van het land.

Reorganisatie kabinet

Op 15 oktober 1986 trad het voltallige kabinet af teneinde het voor premier Özal gemakkelijker te maken de ministersploeg te reorganiseren.

Op 17 oktober vond de reorganisatie van het kabinet plaats. Op justitie werd Nejat Eldem opgevolgd door Mahmut Oltan Sungurlu. Arbeid en sociale zaken ging van Mustafa Kalemni naar Mukerrem Tasçioglu, die zijn portefeuille toerisme en cultuur afstond aan Mesut Yilmaz, tot 15 oktober staatsminister en woordvoerder van de regering. Als minister van gezondheid werd Mehmet Aydin vervangen door Mustafa Kalemni.

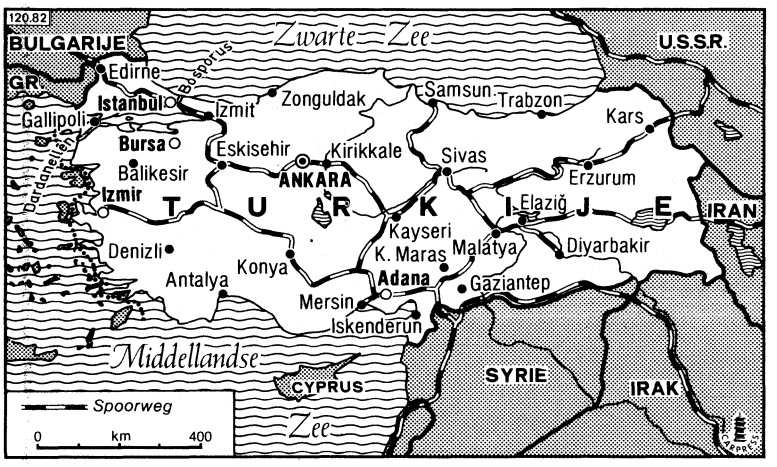

Nieuwe staatsminister en woordvoerder van de regering werd Hasan Celal Guzel. Ali Bozer werd staatsminister met speciale verantwoordelijkheid voor de betrekkingen met de Europese Gemeenschappen. Verder onderging het kabinet geen wijzigingen.

Het kabinet zag er nu als volgt uit:

Premier – Turgut Ozal. vice-premier en staatsminister - Kaya Erdrm: staatsministers - Kasim Oksay, Hasan Celal Guzel*, Mustafa Tinaz Titiz, Vehbi Dinçerler. Abdullah Tenekeci, Ali Bozer*: justitie - Mahinut Oltan Sungurlu*, defensie - Zeki Yavuztürk; binnenlandse zaken – Yildirim Akbulut: buitenlandse zaken - Vahit Halefoglu: financiën en douanezaken - Ahmet Alptemocin: onderwijs. jeugdzaken en sport - Metin Emiroglu: openbarr werken, huisvesting - Safa Giray; gezondheid - Mustafa Kalcmni: verbindingen - Veysel Atasoy: landbouw - Husnu Dogan: arbeid en sociale zaken – Mukerrem Tasçioglu; handel en industrie - Cahit Aral; energie - Sudi Turel: toerisme en cultuur - Mesut Yilmaz.

* nieuw

Hartoperatie Ozal in de VS

Op 10 februari 1987 onderging premier Ozal in Houston (Texas)met succes een hartoperatie. Hij kreeg drie bypasses. Op 29 maart keerde hij in Turkije terug.

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Sinds begin april 1984 deden zich in Turkije op het gebied van de partijpolitiek de volgende ontwikkelingen voor:

Na de militaire staatsgreep van 12 september 1980 – waarbij premier Suleyman Demirel werd afgezet (pag.593/1980) had de Nationale Veiligheidsraad op 16 oktober 1981 de ontbinding van alle politieke partijen en de confiscatie van hun activa gelast, omdat zij waren blijven opereren hoewel het hun op 12 september 1980 verboden was politieke activiteiten te ontwikkelen.
Op 24 april 1983 had de Nationale Veiligheidsraad de wet op de politieke partijen afgekondigd (pag. 235/3-1984) en vanaf 16 mei 1983 mochten, zij het onder bepaalde voorwaarden. weer nieuwe partijen worden opgericht. Daarna hadden diverse partijen zich laten registreren (zie pag. 235/3 e.v.-1984).

Eerste congres *Sociaal-Democratische* Partij

Op 8 juli 1984 werd Erdal Inönu in Ankara tijdens het eerste nationale congres van de Sociaal-Democratische Partij herkozen als partijleider. Verder besloot het congres contacten te leggen met de zich sociaal-democratisch noemende Populistische Partij met het oog op een fusie tussen beide partijen. Zo'n fusie zou, zo werd gezegd, de vooruitzichten voor de Sociaal-Democraten verbeteren en ook ,,deanomalie van de verkiezingen van 6 november" corrigeren. De Sociaal-Democratische Partij, die niet tot de parlementsverkiezingen van 6 november 1983 was toegelaten (zie pag. 239/2-1984), had bij de plaatselijke verkiezingen van 23 maart 1984 23,5 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen (pag. 255/2-1984). De Populistische Partij had bij de verkiezingen van 6 november met 30,36 procent van het aantal geldig uitgebrachte stemmen 117 van de 400 parlementszetels behaald, maar bij de plaatstelijke verkiezingen van 25 maart slechts 8,8 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen.

De Sociaal-Democratische Partij had zich op 6 juni 1983 als politieke partij laten registreren (pag. 238/1-1984) en de Populistische Partij had zich op 20 mei 1983 aangemeld (pag.23613 e.v.-1984).

Vorming Partij van Democratisch Links

Op 15 juli 1984 werd bekendgemaakt dat verscheidene linkse politici op het punt stonden een nieuwe organisatie op te richten onder de naam Partij van Democratisch Links, omdat zij vonden dat zowel de Sociaal-Democratische Partij als de Populistische Partij er niet in waren geslaagd een geloofwaardig alternatief te bieden voor de Moederland Partij van premier Ozal. Volgens de politici zou de nieuwe organisatie ongeveer dezelfde lijn volgen als die van Bülent Ecevit, de leider van de vroegere Republikeinse Volkspartij. Op 14 november 1985 werd de Partij van Democratisch Links in Ankara formeel opgericht en op 22 november werd Rashan Ecevit, de vrouw van Bülent Ecevit (dietot 1992 niet politiek actief mocht zijn, zie pag. 781/1-1982) tijdens een bijeenkomst van de partij gekozen tot partijleider.

Mutatzes bznnen de *Populistische Partij* Eerste *congres*

Op 8 oktober 1984 koos de centrale raad van de Populistische Partij Yilmaz Hasturk tot secretaris-generaal van de partij. Bovendien koos de raad vier nieuwe plaatsvervangende leiders.
In het weekeinde van 29-30 juni 1985 koos de Populistische Partij tijdens haar eerste congres rnet 424 tegen 228 stemmen Aydin Guven Gurkan tot partijleider als opvolger van Necdet Calp.

Eerste congres Moederland-Partij

Tijdens het eerste nationale congres van de Moederland Partij, van 12-14 april 1985, werd Turgut Ozal herkozen als partijleider.

Op 15 april werd Mahil Sivgin als plaatsvervangend partijvoorzitter afgezet. Hoewel hij in brede kring gewaardeerd werd voor het organiseren van de partij voor de verkiezingsoverwinning van november 1983, was hij het doelwit geweest van aanvallen in de pers, die zei dat Sivgin voor de coup van 1980 banden had gehad met de uiterst rechtse Nationalistische Actie Partij.

De Moederland Partij had zich. net als de Populistische Partij, op 20 mei 1983 laten registeren (pag.237/1-1984)

Nieuwe *voorzitter voor* de *Partij* van het *Juiste* Pad

Op 14 mei 1985 koos de Partij van het Juiste Pad tijdens een congres Husamettin Cindoruk tot haar nieuwe voorzitter als opvolger van Yildirim Avci.

De conservatieve Partij van het Juiste Pad was eind juni 1983 opgericht door aanhangers van de verboden Gerechtigheidspartij van de vroegere premier Suleyman Demirel (pag. 238/3 e.v.-1984). De partij had niet aan de parlementsverkiezingen van 6 november 1983 mogen meedoen. Bij de op 25 maart 1984 gehouden lokale verkiezingen had de partij 13,5 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen. Demirel zelf mocht tot 1992 niet politiek actief zijn (pag. 781/1-1982).

Eerste congres van de Partij van Nationalistische Democratie

Op 19 juli 1985 meldde *NRC/H'blad* dat de Partij van Nationalistische Democratie in Ankara tijdens haar eerste congres haar voorzitter, gen. b.d. Turgut Sünalp, had weggestemd. Sün-

alp kreeg 189 stemmen. Nieuwe partijvoorzitter werd Ülku Söylemezoglu, op wie 425 stemmen werden uitgebracht.

De centrum-rechtse Partij van Nationalistische Democratie was op 16 mei 1983 opgericht en dezelfde dag als politieke partij geregistreerd (pag 236/2-1984). Bij de verkiezingen van 6 november 1983 had zij met 23,27 procent van de geldig uitgebrachte stemmen 11 van de 400 parlementszetels behaald. terwijl zij bij de plaatselijke verkiezingen van 25 maart 1984 uitkwam op 1 procent van het geldig aantal uitgebrachte stemmen.

Sociaal Democratische Partij en Populistische Partij gaan samen onder de naam Sociaal-Democratische *Populistische* Partij. Eerste congres

Op 31 juli 1985 bereikten de leiders van de Sociaal-Democratische Partij en de Populistische Partij, resp. Erdal Inönu en Aydin Güven Gurkan, overeenstemming over een protocol, volgens welke de Sociaal-Democratische Partij zou worden opgenomen in de legale structuur van de Populistische Partij. die haar naam zou veranderen in Sociaal-Democratische Populistische Partij.
Op 2 november besloot de Populistische Partij op een speciaal congres tot de aanneming van de nieuwe naam. een nieuw embleem enz.
Op 3 november besloot de Sociaal-Democratische Partij zich op te heffen en op te gaan in de Sociaal-Democratische Populistische Partij, die voorlopig zou worden geleid door Aydin Guven Gurkan.
De partij sprak zich bij monde van haar leider uit voor meer democratie, tegen vervreemding van Europa. voor politieke amnestie en tegen de doodstraf. Uit protest tegen de fusie gaven een aantal parlementariërs van de Populistische Partij het partijlidmaatschap op.
Op 1 juni 1986 werd Inönü op het eerste congres van de Sociaal-Democratische Populistische Partij gekozen tot partijleider.

Overeenkomst tussen Partij van Democratisch Links en Partij van het Juiste Pad

Medio januari 1986 werd bekendgemaakt dat een overeenkomst was bereikt tussen de Partij van Democratisch Links en de Partij van het Juiste Pad over de noodzaak van een ,,grondwet van nationale verzoening". De overeenkomst volgde op een ontmoeting tussen de leiders van beide partijen, resp. Rashan Ecevit en Husamettin Cindoruk.
Tijdens de ontmoeting was gesproken over voorstellen van de Partij van het Juiste Pad voor het opstellen van een .,democratische constitutie" door een gekozen commissie, waarna verkiezingen voor een ,,democratisch parlement" moesten volgen.
Cindoruk verklaarde dat een nationale verzoening alleen tot stand kon komen ,,op democratische grondslag" en noemde de bestaande situatie .,een militaire republiek". Rashan Ecevit prees het initiatief van de Partij van het Juiste Pad en zei dat in het verleden de onoverbrugbaarheid van de kloof tussen rechts en links het meest had bijgedragen tot de ellende van het land

Volgens NRC/H'blad (25-1-1986) was het voorstel een geheel nieuwe grondwet op te stellen afkomstig van Mehmud Dulger. een van de vice-voorzitters en ideoloog van de Partij van hrt Juiste Pad

Oprichting Burgerpartij Partij gaat op *in Partij* van het *Juiste* Pad

Op 21 maart 1986 meldde radio Ankara de vorming van de Burgerpartij. die zou worden geleid door ex-minister van financiën en douanezaken Vural Arikan. Arikan had op 16 mei 1983 de Moederland Partij verlaten. De Burgerpartij beschikte in het parlement over twee Afgevaardigden (Vural Arikan en Turkan Arikan).
Op 2 december besloot de oprichtingsraad van de Burgerpartij de partij op te heffen en samen te gaan met de Partij van het Juiste Pad. De twee parlementsleden van de partij waren het met deze beslissing niet eens en verklaarden als onafhankelijken in de Grote Nationale Vergadering te blijven zitten.

Meer *vrijheid van* meningsuiting voor de ,,oude" politici. Aanklachten tegen Ecevit en *Demirel*

Op 2 april 1986 nam de Grote Nationale Vergadering een wet aan die het politici die zich van elke politieke activiteit moesten onthouden. mogelijk maakte hun mening te geven over het binnen- en buitenlandse beleid. Het verbod op het aangaan van relaties met politieke partijen bleef voor die politici echter van kracht.

Op 4 juni 1986 werd oud-premier Bülent Ecevit aangeklaagd wegens overtreding van het verbod op het aangaan van relaties met politieke partijen. nadat hij op 8 mei een bijeenkomst van de Partij van Democratisch Links had toegesproken.
Op 23 september werd hij van de beschuldiging vrijgesproken Tijdens zijn proces verklaarde Ecevit dat hij op 8 mei alleen maar had uitgelegd waarom hij op de Partij van Democratisch Links zou stemmen en stemmen was in Turkije nu eenmaal verplicht. De officier van justitie nam deze redenering over: uit de steunbetuiging bleek niet dat Ecevit iets te maken had met de oprichting, organisatie of leiding van deze partij
Op 14 november werd Ecevit van soortgelijke beschuldigingen vrijgesproken door een hof in Ankara.
Op 29 december 1986 veroordeelde een hof in Bornova, in het westen van Turkije. Ecevit tot een gevangenisstraf van 11 maanden en 20 dagen wegens een toespraak die hij in september had gehouden op een bijeenkomst van de Partij van Democratisch Links tijdens een campagne voor een tussentijdse verkiezing. Ecevit werd pas op 11 januari 1987 van het vonnis van het hof op de hoogte gesteld. Hij ging in beroep cn bleef op vrije voeten zolang het beroep liep.
Op 24 november 1986 sprak een rechtbank oud-premier Suleyman Demirel vrij van beschuldigingen, dat hij zich. ondanks het verbod. had bezig gehouden met partijpolitiek De rechter vond dat de wet waarin het verbod was vastgelegd. te vaag was. Demirel was beschuldigd van overtreding van het verbod omdat hij in september het woord had gevoerd op twee verkiezingsbijeenkomsten van de Pa: tij van het Juiste Pad

Partii van Nationalistische Democratie opgeheven *Vorming Partij van Vrije Democratie*

Op 14 april 1986 had de leider van de Partij van Nationalistische Democratie, Söylemezoglu, een ontmoeting met Mehmet Yazar. voormalig voorzitter van de Kamer van Koophandel, die de Partij van het Juiste Pad had verlaten nadat hij in 1983 tevergeefs had geprobeerd leider van die partij te worden. Onderwerp van gesprek vormde de ontbinding van de Partij van Nationalistische Democratie en de oprichting van een nieuwe partij.
Op 5 mei 1986 besloot de Partij van Nationalistische Democratie zichzelf op te heffen. De 52 overgebleven Afgevaardigden sloten zich aan bij de 41 onafhankelijken die het parlement op dat moment telde.

Van de 11 parlenientsleden die de partij op 6 november 1983 had geteld. hadden zich inmiddels 19 onafhankelijk verklaard

Medio mei was de oprichting van de nieuwe partij voltooid. De partij. die de naam Partij van Vrije Democratie had gekregen, was opgezet door 21 onafhankelijke parlementariërs en stond onder leiding van Mehmet Yazar.

Partij van Vrije Democratie gaat op in *Moederland* Partij

Op 2 december 1986 ondertekenden de leiders van de Partij van Vrije Democratie en de Moederland Partij een protocol over een fusie tussen beide partijen.

Op 28 september 1986 had de Partij van Vrije Democratie bij tussentijdse verkiezingen voor 11 parlementszetels slechts 1.37 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen

Negen van de 21 parlementariërs van de Partij van Vrije Democratie sloten zich onmiddellijk aan bij de Moederland Partij; vijf anderen volgden eind januari. De overige parlementsleden van die partij. onder wie Mehmet Yazar, wilden aanvankelijk als onafhankelijken in het parlement

blijven zitten. Vijf van hen traden vervolgens echter toe tot de Partij van het Juiste Pad. Yazar zei dat hij zich ,,zodra de tijd rijp is" zich bij de Moederland Partij zou aansluiten.

Aantal parlementariërs *van* de *Sociaal-Democratische* Populistische Partij sluit zich aan bij Partij van Democratisch Links

Op 26 december 1986 besloot een groep van 20 parlementsleden, die recentelijk de Sociaal-Democratische Populistische Partij hadden verlaten. een nieuwe partij op te richten onder de naam Volkspartij Op 30 december maakten de oprichters echter bekend dat zij hadden besloten de Volkspartij op te heffen en samen te gaan met de Partij van Democratisch Links. de rivaal van de Sociaal-Democratische Populistische Partij

Van de 20 parlementsleden traden er 18 toe tot de Partij van Democratisch Links. Verder sloot één onafhankelijke Afgevaardigde zich bij de partij aan. In totaal beschikte de Partij van Democratisch Links in de Grote Nationale Vergadering nu over 24 zetels.

Vorming Radicale Partij en Groene Partij

Op 22 mei 1987 maakte correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* melding van de vorming van een Radicale Partij o l v Ibrahim Eren en van een Groene Partij met als leider Kemal Yilmaz Hij schreef het volgende

Homoseksuelen atheisten antimilitaristen – drie tot voor kort letterlijk ongehoorde groeperingen in Turkije – hebben hun toevlucht gezocht in een partij die de riaam Radicalen heeft gekregen Leider is een intellectueel van middelbare leeftijd Ibi ahim Eren die zelf in de eerste plaats wordt bewogen door milieuproblematiek maai die zich ook in het milieu van bovengenoemde groeperingen goed thuisvoelt

Bakermat van Erens openbare optreden was Turkije s derde stad Izmir Hij was bezield van het Egeïsch‌Ecologisch Centrum na zijn terugkeer in 1968 uit Italie waar hij onder de invloed was geraakt van de kleine Radicale Partij In 1979 voerde het Centium een harde campagne tegen de steeds voortgaande vervuiling van haven baai en stad

Eren van linkse huize was ook een tijd aangetrokken tot de in 1970 opgerichte procommunistische Turkse Arbeiders Partij totdat binnen die gelederen een morele garde werd opgericht die moest waken over revolutionaire tradities en moraal iets waar hij van gruwde

De militaire staatsgreep van 12 september 1980 maakte aan alle politieke ambities voorlopig een eind. Eren, zelf geen ..verklaard" homoseksueel, was inmiddels mede in de ban geraakt van de vervolgingen waaraan Turkije's homoen transseksuelen blootstonden. Zijn flat bij Istanbuls centrale plein Taksim werd een toevluchtsoord voor dezen die, ook in de provincie. door de politie werden onderworpen aan mishandeling, vernedering en deportatie Hij organiseerde wekelijks een ,,donderdags theeuur dat een begrip werd in deze kringen.

Bij de oprichting van de Sociaal-Deniocratische Partij onder prof Inönü in 1983 leek hrt even of de groep daarin een eigen ,,afdeling" kon vormen maar de fusie met de reeds eerder opgerichte Populistische Partij maakte aan deze vooruitzichten een einde. De toeloop van anti-militaristen (geen dienstweigeringsmogelijkheden in Turkije) en atheïsten (toenemende religieuze sociale controle). hetgeen dit jaar tijdens de vastenmaand Ramadan duidelijker dan ooit aan de dag treedt. leidde tot heropleving van de idee van een eigen politieke partij, ..waarvan we weten dat ze altijd in de opposition zal blijven

Een recente ecologische stimulans vormt de dreigende aanval van een groot Duits-Turks hotelcomplex bij Dalyan aan de Middellandse Zee, niet ver van de laatste broedplaats van zeeschildpadden in Turkije. waartegen momenteel in binnen- en buitenland een verwoede strijd wordt gevoerd Milieukwesties blijven het ..bindmiddel" van de partij. maar zij die zich primair ecologen achten bekruipt de vrees dat de homoseksuelen er teveel de toon aangeven. vooral nu deze ,,vleugel". ondrr leiding van Melih Ergen, spectaculaire hongerstakingen is begonnen tegen de politie-onderdrukking en contacten nastreeft met premier Ozal en andere partijleiders.

De homoseksuelenvleugel zou ook verlangen dat in het nog op te richten maandblad van de partij een rubriek wordt gewijd aan ..de jongen van de maand" (een lesbische vleugel schijnt er nog niet te zijn) en dat het tijdschrift de naam Sugaryet krijgt. hetgeen in het homoseksuele jargon zoiets betekent als ..lekkere vent". De atheïsten van hun kant protesteren tegen het embleem van de partij. dat ren godin voorstelt Al deze strubbelingen hebben toegewijde ecologen in Izmir, waar de beweging is begonnen, ertoe bewogen een ..gewone" groene partij op te richten onder leiding van Kemal Yilmaz. die zeker aan de eerstvolgende verkiezingen zal deelnemen maar nog niet weet in hoeverre zij de radicale beweging van Istanbul zal steunen

,,Oude" polztzcz mogen weer *politiek* actzef worden Verlagtng sterngerechtzgde *leeftijd Uitbreiding* aantal parlementszetels *Referendum*

Op 28 april 1987 kondigde premier Ozal stappen aan om een eind te maken aan het in de grondwet van 1982 opgenomen verbod voor een aantal vroegere politici, onder wie Ecevit en Demirel, gedurende tien jaar politiek actief te zijn

Tijdens een bijeenkomst van de parlementaire fractie van de Moederland Partij verklaarde Özal dat een ontwerp-amendement voor opheffing van het verbod aan het parlement zou worden voorgelegd voor de volgende algemene verkiezingen. Als het parlement met het amendement akkoord ging, werd er een nationaal referendum over gehouden. aldus Özal. De premier zei dat president Evren met het plan instemde. Volgens de grondwet kan de president over grondwetswijzigingen zijn veto uitspreken.

Op 6 mei besprak president Evren met de leiders van de drie in het parlement vertegenwoordigde oppositiepartijen (de Sociaal-Democratische Populistische Partij, de Partij van het Juiste Pad en de Partij van Democratisch Links) de intrekking van het verbod.

Op 14 mei keurde het parlement met 310 tegen 156 stemmen een veiandering goed van artikel 175 van de grondwet. waarin de procedure tot wijziging van de grondwet was vastgelegd

Besloten werd dat voor een grondwetswijziging geen presidentiële goedkeuring meer was vereist doch nog slechts drievijfde van de stemmen in het parlement, plus een daaropvolgende volksuitspraak. Kreeg de wijziging tweederde van de stemmen. dan was ook dat laatste niet nodig.

Tegelijk werd de stemgerechtigde leeftijd verlaagd van 21 tot 20 jaar en het aantal parlementsleden uitgebreid van 400 tot 450.

Premier Ozal zei dat de wijziging van art. 175 de mogelijkheid bood het in artikel vier van de grondwet opgenomen verbod voor vroegere politici gedurende tien jaar politiek actief te zijn voor de herfst van 1992 op te heffen.

De enige grote partij die tegen de grondwetswijziging stemde. was de Sociaal-Democratische Populistische Partij. Deze partij had verklaard dat het opheffen van de restricties ook mogelijk was zonder een ,,tijdrovend en misleidend referendum" en had voorgesteld de kiesgerechtigde leeftijd te verlagen tot 18 jaar.

Op 18 mei stemde president Evren in met de op 14 mei door het parlement aangenomen wijzigingen.

Op 25 mei besloot de Grote Nationale Vergadering dat op 6 september een referendum zou worden gehouden over de vraag of artikel vier in de grondwet moest vervallen

Op 6 september sprak 50.24 procent van de ongeveer 25 miljoen stemgerechtigde Turken zich uit voor opheffing van het verbod voor vroegere politici politiek actief te zijn Tegen opheffing van het verbod was 49,76 procent

Tijdens de campagne voor het referendum had premier Ózal de Turken ervoor gewaarschuwd dat met de terugkeer van de oude politieke garde ook de chaos van voor 1980 kon terugkeren.

Na afloop van de stemming deelde premier Ozal mee, dat in november 1987 – een jaar eerder dan officieel noodzakelijk was – algemene verkiezingen zouden worden gehouden (de zittingsperiode van de na de verkiezingen van 6 november 1983 aangetreden regering-Özal bedroeg officieel vijf jaar).

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, The Times, Financial Times, NZZ, FAZ, *AdG,* KCA)

BAHREIN

VONNISSEN EN ARRESTATIES. BERICHTEN OVER SCHENDING MENSENRECHTEN

In verband met het pro-Iraanse komplot van 16 december 1981 (pag. 74/3-'82) begon op 13 maart 1982 voor het hooggerechtshof in het dorp Jao (19 km ten zuiden van de hoofdstad Manama) een proces tegen 73 beklaagden. De voornaamste aanklachten luidden: samenzwering om de regering met geweld omver te werpen, samenwerking met een buitenlandse mogendheid (bedoeld Iran). bezit van vuurwapens en explosieven alsmede lidmaatschap van een illegale organisatie (naar verluidt het Islamitisch Front voor de Bevrijding van Bahrein). Bij de opening van het proces werd de identiteit van de beklaagden officieel niet onthuld, maar volgens persberichten waren 60 van de 73 Bahreiners. aldus ***Le*** Monde (14-4-1982); voorts waren 11 afkomstig uit Saoedi-Arabië, één uit Koeweit en één uit Oman.
Op 22 mei 1982 werden alle 73 beklaagden door het hooggerechtshof. voorgezeten door sjeik Khalifa bin Mohammed al-Khalifa, schuldig verklaard. Drie werden veroordeeld tot levenslang, 60 kregen een gevangenisstraf van 15 jaar en de overige 10 een gevangenisstraf van 7 jaar.
Op 12 juni 1985 arresteerde de Britse politie acht Arabieren die plannen zouden hebben beraamd om de regering van Bahrein omver te werpen. Zes van hen waren Bahreiners, één kwam uit Koeweit en één uit Saoedi-Arabië. Van deze arrestanten zouden twee wegens het bezit van valse visa worden uitgewezen terwijl de andere de keus hadden tussen vrijwillig vertrek of deportatie.
Op 24 juni 1985 werd volgens de *FAZ* uit bronnen bij de Arabische Liga vernomen dat diverse saboteurs, die in opdracht van Irak aanslagen moesten plegen waarvoor de verdenking op Iran zou vallen, door de veiligheidsautoriteiten van Bahrein in de val waren gelokt. Twee mannen waren op heterdaad betrapt. toen zij in de hoofdstad Manama bommen wilden plaatsen. Hun bekentenissen hadden tot de arrestatie van nog eens 11 agenten geleid.
Op 25 september 1986 meldde ***Le Monde*** dat in Bahrein verscheidene oppositiefiguren waren gearresteerd, o.w. de advocaat Ahmad Athukhair en de jurist mevr. Zahra Khalaf. Het Comité voor de verdediging van de mensenrechten in Bahrein claimde dat 22 politieke activisten in juli en augustus 1986 waren gearresteerd.

Inmiddels had Amnesty International op 9 september 1986 uitdrukking gegeven aan haar bezorgdheid naar aanleiding van het bericht dat Radhi Mahdi Ibrahim (een van de 73) in de Al Jaw-gevangenis was overleden ten gevolge van marteling of mishandeling en onvoldoende medische verzorging. Op 22 september 1986 uitte Amnesty opnieuw haar bezorgdheid n.a.v. de dood van Hashim Ismail al-Alawi in de Al Qala-gevangenis, naar verluidt eveneens ten gevolge van marteling. Hij zou eind augustus in hechtenis zijn genomen omdat hij in het bezit zou zijn geweest van pamfletten waarin kritiek op de regering werd geleverd.
Op 24 november 1986 schreef Amnesty International aan de minister van binnenlandse zaken, sjeik Mohammed bin Mohammed al-Khalifa. naar aanleiding van berichten dat ongeveer 30 politieke gevangenen zonder aanklacht of proces in de Al Qala-gevangenis werden vastgehouden. De Arabische Organisatie voor Mensenrechten had reeds in augustus 1986 gesteld dat in Bahrein in totaal 3.000 politieke gevangenen in arrest werden gehouden.

BAHREIN VERBONDEN MET SAOEDI-ARABIË

Sinds 26 november 1986 is Bahrein geen eiland meer. Op die dag werd een 25 km lange verbinding. de ,,King Fahd Causeway'', officieel geopend door de emir van Bahrein, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa. en koning Fahd van Saoedi-Arabië. Met de aanleg van de verbinding was in 1981 begonnen. Het project was door Saoedi-Arabië gefinancierd; de kosten werden geraamd op $ 1,2 mrd. Het bestond in totaal uit zeven dammen en vijf bruggen.
NRC/H'blad (14-3-'87) meldde dat de vierbaansweg inmiddels dagelijks door zo'n 3 000 particulieie auto's wordt gebruikt. wat per maand bijna S 1 mln aan tolgelden oplevert In totaal hadden toen reeds meer dan 1,3 mln mensen de oversteek in beide richtingen gemaakt

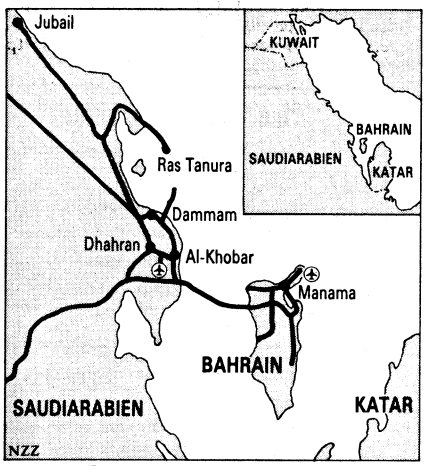

KOEWEIT

BRANDSTICHTING EN BOMAANSLAGEN. ARRESTATIES EN DOODVONNISSEN

Op 7 januari 1987 veroordeelde het staatsveiligheidshof van Koeweit twee Jordaniërs ter dood wegens hun aandeel in boniaanslagen op twee cafés in Koeweit op 11 juli 1985 waarbij 10 doden vielen (zie pag. 815/1-'86). Bij het op 8 december 1986 begonnen proces stonden in totaal vijf Jordaniërs terecht, van wie drie aanwezig waren. Ook een van de twee ter dood veroordeelden was voortvluchtig. Van de drie andere beklaagden kreeg een levenslang en een ander drie jaar gevangenisstraf, terwijl de derde werd vrijgesproken.
Reeds in december 1986 had het staatsveiligheidshof in verband met de moordaanslag op de emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahman al-Jabir al-Sabah, welke op 25 mei 1985 was gepleegd (pag.814/3-'86), een Irakees ter dood veroordeeld en een andere Irakees tot drie jaar gevangenisstraf.

In de nacht van 19 op 20 januari braken branden uit in drie olie-installaties bij Al Ahmadi (ten zuiden van de stad Koeweit). Een tot dusver onbekende groepering de ,,Revolutionaire Organisatie - de eenheden van de profeet Mohammed in Koeweit'', zond het Libanese dagblad Al *Nahar* op 21 januari een verklaring waarin zij zich verantwoordelijk stelde ,,Wij waarschuwen allen die weigeren aandacht te schenken aan de rechten van de onderdrukten in Koeweit en morgen in Palestina'', aldus de groepering. Drie bekende pro-Iraanse organisaties en twee tot dusver onbekende groepen hadden eerder gedreigd deelnemers aan de 5de islamitische topconferentie in Koeweit (26-29 januari, pag. 361/3 e.v.)te vermoorden en Koeweitse doelen in het hele wereld aan te vallen als die door Iran geboycotte conferentie doorging.
In de nacht van 24 op 25 januari ontplofte een bom onder een auto in de stad Koeweit. Ook de verantwoordelijkheid voor deze aanslag werd door de Revolutionaire Organisatie opgeëist.
Op 31 januari maakte het Koeweitse ministerie van binnenlandse zaken de arrestatie van 11 personen bekend die verdacht werden van betrokkenheid bij de bomaanslagen en brandstichtingenvan juni 1986 (pag.815/3-'86) en

De emir van Koeweit, sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah.

januari 1987. Vijf andere verdachten werden nog gezocht. Bij de arrestatie van de elf personen, die de Koeweitse nationaliteit bleken te hebben, werd een grote hoeveelheid wapens, munitie en explosieven ontdekt.

Op 4 april begon achter gesloten deuren een proces tegen 16 Koeweitse sjiieten, van wie vier nog voortvluchtig waren. Zij werden beschuldigd van sabotage en samenzwering tegen de regering. Op 6 juni werden zes van hen, van wie twee bij verstek, ter dood veroordeeld. Eén beklaagde kreeg levenslang; zeven anderen werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 10 jaar. De overige twee werden vrijgesproken. De Revolutionaire Organisatie - de eenheden van de profeet Mohammed in Koeweit dreigde op 7 juni met represailles tegen de emir van Koeweit, zijn familie en de Amerikaanse belangen als de zojuist uitgesproken doodvonnissen werden voltrokken.

Tijdens het proces hadden in Koeweit nog diverse terroristische incidenten plaatsgevonden.

In april ontploften gelijktijdig acht bommen op een opslagplaats van olietanks bij Al Ahmadi. Op 26 april ontplofte een met explosieven geladen auto bij het hoofdkantoor van de Koeweitse oliemaatschappij KOC in Mina al-Ahmadi. Op 11 mei explodeerde een bom bij een reisbureau in het centrum van de stad Koeweit, dat als agent van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij TWA fungeerde. Een Jemenitische employé van het reisbureau kwam om het leven. Op 22 mei brak brand uit in een propaangastank van de raffinaderij in Al-Ahmadi. Twee dagen later werd gemeld dat deze brand bedwongen was.

Op 8 juni onthulde het Koeweitse persbureau Kuna dat in de voorgaande maand een ander netwerk van pro-Iraanse sjiieten was opgerold. Daarbij zouden acht Koeweitse staatsburgers zijn gearresteerd die in pamfletten hadden opgeroepen tot een gewelddadige omverwerping van de regering.

Op 27 juni begon voor het staatsveiligheidshof van Koeweit een proces wegens hoogverraad tegen 15 beklaagden. Zij werden beschuldigd van de verspreiding van pamfletten, vernietiging van openbare installaties en lidmaatschap van een groep die met geweld en terreur de omverwerping van de regering beoogde.

Op 15 juli explodeerde een autobom in een winkelcentrum van de wijk Al-Salihiya in de hoofdstad Koeweit. Daarbij kwamen twee Koeweiters om het leven, volgens het ministerie van binnenlandse zaken de daders van de aanslag. Op 17 juli meldde het dagblad Al Anba dat de twee bezig waren de auto voor het kantoor van Air France te parkeren. Andere Koeweitse kranten berichtten dat de twee daders in het najaar van 1986 een maand in Iran waren geweest.

De NZZ (18-7) schreef in een bericht over Koeweit o.a. het volgende:

..De bomaanslagen van Koeweit dienen kennelijk een politiek doel. Zij moeten Koeweit zo ver destabiliseren dat het zich schikt naar de wens van de Iraniërs en zijn verbindingen met Irak afbreekt.(...)
In het geval van het laatste vonnis van 6 juni was het de buitenlandse waarnemers en de Koeweiters zelf opgevallen dat alle veroordeelde daders voor het eerst Koeweitse burgers en sjiieten waren ( ) Onder de veroordeelde sjiieten bevonden zich mensen uit de Koeweitse middenstand. ambtenaren van het ministerie van onderwijs en de olie-industrie.(...)

Het feit dat in 1987 ook Koeweitse sjiieten naar bommen grijpen. heeft een alarmerende werking. Omstreeks een kwart, misschien zelfs een derde van de bevolking van het sjeikdom. bestaat uit sjiieten. Na de eerste bomaanslagen zouden sjiieten om veiligheidsredenen uit bijzonder netelige functies. vooral bij de politie en het leger. zijn ontslagen Dit, zo geloven waarnemers, heeft tot het gevoel onder de Koeweitse sjiieten bijgedragen. dat zij wegens hun religie worden gediscrimineerd Dat er tegenover hen een zeker wantrouwen onder de bevolking bestaat. valt gemakkelijk te begrijpen. De kanonnen van de sjïitischc Islamitische Revolutie op het schiereiland Faw kan men sinds februari 1986 van Koeweit uit horen. Dit toenemend gevoel van discriminatie en de daaruit voortgekomen afkeer van de Koeweitse sjiieten jegens de soennieten zou kunnen verklaren waarom de uitvoerders van de Iraanse „Islamitische Revolutie" er na vier jaar van gewelddadige agitatie nu in slagen Koeweitse sjiieten en niet meer alleen buitenlanders. voor het plaatsen van bommen te winnen. (...)

Koeweit blijft echter boven verwachting in staat weerstand te bieden en koel te blijven. Het was een tegenzet (tegen de intimidatie van Iran) van de Koeweitse diplomatie de Sowjet-Unie en de Amerikanen in de Golf te roepen Doch de van Teheran uit met militaire, politieke en terroristische middelen gevoerde slag om Koeweit is nog niet ten einde."

Tot dusver heeft de emir van Koeweit geen opdrachten tot het voltrekken van doodvonnissen getekend.

OMAN

MUTATIES KABINET

Op 10 juni 1987 meldde The *Times* dat sultan Qabooi bin Said die zelf de portefeuille van defensie beheerde Said al-biutasim bin Hamad al-Busaidi tot staatsminiitei van defensie had benoemd en daarmee een nieuwe post had ingesteld Al-Busaidi was sinds januari 1985 minister van regionale en gemeente-zaken

Sinds 1981 had Sultan Qaboos de volgende wijzigingen in het kabinet van Oman (pag. 684/2-1980) aangebracht.

Per decreet van sultan Qaboos bin Said. uitgevaardigd op 18 februari 1982. werd Qais Abdulmunim al-Zawawi benoemd tot vice-premier voor financiële ei- economische zaken. Zijn vorige functie. staatsminister van buitenlandse zaken. werd overgenomen door Yusuf al-Alawi Abdullah
Op 23 mei 1982 werd de verantwoordelijkheid voor jeugdzaken overgeheveld van het ministerie van voorlichting naar dat van onderwijs. Yahya Mahfuz al-Mundhuri werd nu minister van onderwijs en jeugdzaken. terwijl hij bovendien sinds oktober 1981 als waarnemend minister van sociale zaken en arbeid fungeerde.
Op laatstgenoemde post werd per decreet van 15 januari 1983 Mustahil bin Ahmad al-Mishani benoemd.
Op 29 oktober 1983 werd bekendgemaakt dat Khalfai; bin Nasir al-Wahabi. sinds oktober 1981 voorzitter van de Consultatieve Assemblée, was benoemd tot minister van elektriciteit en water als opvolger van sjeik Hamoud Abdallah al-Harthy.
Begin januari 1984 werden twee benoemingen gemeld. Salem Abdullah al-Ghazali werd minister van handel en industrie in plaats van Mohammed Zubair. Ahmed Swaidan al-Baluchi werd minister van PTT als opvolger van Karim Ahmad al-Harami.
Per decreet van 8 april 1984 volgde de benoeming van Tuwanyi ben Shahab tot vice-premier. met speciale verantwoordelijkheid voor de zaken van het hoofdstaddistrict (Muscat).
Per decreet van 1 mei 1984 werd het ministerie van milieuzaken ingesteld met Shahib ben Taymur als minister.
Begin januari 1985 volgde de instelling van het ministerie van regionale en gemeente-zaken met Said al-Mutasim bin Hamad al-Busaidi. een hoge legerofficier. als verantwoordelijke minister.

In een begin januari 1986 uitgevaardigd decreet werd sjeik Hamoud Abdallah al-Harthy (tot oktober 1983 minister van elektriciteit en water) benoemd tot minister van verbindingen in plaats van Salim bin Nasser al-Busaidi.
Medio oktober 1986 werden twee benoemingen gemeld Mohammed Ibn Abdullah Ibn Zaher al-Hinai werd minister van landbouw en visserij in plaats van Abdel Hafez Ibn Rajab Abdullah Ibn Saif al-Busaidi verving Abdullah al-Ghazali als minister van huisvesting Tegelijk werd het ministerie van Diwan (= uitvoerende) zaken afgeschaft: de betrokken minister, Said Hamad ibn Hamood. werd speciale adviseur van sultan Qaboos.

INSTELLING CONSULTATIEVE ASSEMBLEE

Sultan Qaboos bin Said vaardigde op 18 oktober 1981 een decreet uit betreffende de instelling van een benoemde Consultatieve Assemblée Deze zou uit

45 leden bestaan: 17 vertegenwoordigers van de regering. 11 van de particuliere sector en 17 regionale vertegenwoordigers. De leden moesten staatsburgers van Oman en minstens 30 jaar oud zijn. Zij moesten advies uitbrengen over ..de algemene economische en sociale politiek van het land". De commentaren en opvattingen van de assemblee konden alleen via haar voorzitter aan de sultan worden overgebracht. De assemblée werd voor twee jaar benoenid. maar die termijn kon worden verlengd. Khalfan bin Nasir al-J%ahabi. tot dan toe minister van sociale zaken en arbeid. werd tot voorzitter van de Consultatieve Assemblée benoemd.
Rij de opening van de tweede zitting van de Consultatieve Assemblée op 16 november 1983 werd het aantal leden uitgebreid tot 55. Het aantal regeringsvertegenwoordigers steeg van 17 tot 19: de andere twee categorieën werden voortaan door 36 leden vertegenwoordigd.
Begin januari 1986 werd Salim bin Nasser al-Busaidi voorzitter van de Consultatieve Assemblée.

BENOEMING INHEEMSE OPPERBEVELHEBBER

De strijdkrachten van Oman kregen op 1 november 1984 voor het eerst een inheemse opperbevelhebber Generaal-maloor Naseed bin Haman bin Sultan Ruwaihi. tot dan toe plaatsvervangend opperbevelhebber, werd per die datum benoemd tot opperbevelhebber als opvolger van de Britse luitenant-generaal John Watts. die op zijn beurt generaal Sir Timothy Creasy als chef van de defensiestaf (sinds 1981) verving.

BRITS-OMANITISCHE MANOEUVRES

Van 25 november - 1 december 1986 vonden in Oman gezamenlijke Brits-Omanitische manoeuvres plaats onder de naam ..oefening Saif Sareea (Swift Sword)". Daaraan werd deelgenomen door bijna 5.000 Britse militairen. geassisteerd door zes Tornado-vliegtuigen van de RAF en zeven schepen van de Royal Navy, waaronder het vliegdekschip Illustrious. De manoeuvres werden gehouden op een 80 km lange kuststrook van Ras al Hadd (aan de oostpunt van Oman) tot het Wahiba-strand (op een paar honderd kilometer van de Straat van Hormoez). Doel van de operatie was het beproeven van de verdediging van Oman tegen een invasie van amfibie-eenheden vanaf een denkbeeldig eiland voor de kust.

De manoeuvres werden zowel door Iran als de Sowjet-Unie veroordeeld. terwijl de regeringen van Jordanië en Egypte zich bezorgd toonden over de omvang van de operatie. waarmee de Britten hun militaire aanwezigheid ..ten oosten van Suez" demonstreerden.

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN RIET SOWJET-UNIE

Op 26 september 1985 weid bekendgemaakt dat Oman en de Sowjet-Unie diplomatieke betrekkingen hadden aangeknoopt Eind mei 1986 deelden beide staten mee dat hun ambassadeur in Amman (Jordanie) de onderlinge diplomatieke betrekkingen zouden beharligen

U

HUWELIJKEN MET B ITENLANDERS VERBODEN

Op 1 februari 1986 rverd in Oman een wet van kracht die bepaalde dat elke Omanitische burger die een buitenlander huwde van zijn staatsburgerschap vervallen zou worden verklaard. De steeds talrijker huwelijken van Omanieten met buitenlandse partners konden tot sociale problemen leiden. aldus een toelichting van de minister van binnenlandse zaken. Een uitzondering op de regel werd gemaakt voor invaliden of ouderen dan 60 jaar evenals voor huwelijken met partners uit de andere vijf lidstaten van de Golf Samenwerkingsraad (GCC) - Bahrein. Koeweit. Qatar, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten.
Om huwelijken met binnenlandse partners te bevorderen werd in maart 1987 een maximum bruidsprijs van 2000 riaal vastgesteld.

QATAR

RIINISTERS OVERLEDEN. PORTEFEUILLEVERDELING

Sjeik Suhaim bin Hamad al-Thani, de minister van buitenlandse zaken, overleed op 21 augustus 1983 aan een hartaanval. Hij werd 52 jaar. Zijn portefeuille werd ad interim overgenomen door de staatsminister van buitenlandse zaken. sjeik Ahmed bin Saif al-Thani.
Op 2 augustus 1986 werd het overlijden bekendgemaakt van sjeik Nasir bin Khaled al-Thani (75). de minister van economie en handel. Op 23 mei 1983 was sjeik Mohammed bin Jabir al-Thani, de minister van gemeentezaken. overleden.
Begin november 1986 waren de volgende ininistersposten nog vakant: economie en handel. buitenlandse zaken. gemeentezaken en justitie. De overige portefeuilles waren toen als volet verdeeld

Premier - sjeik Khalifa bin Huniad al-Thani. de emir; defensie - sjeik Hamad bin Khalifa al-Thani. onderwijs - sjeik Mohammed bin Hamad al-Thani; financién en oliezaken - sjeik Abdul Aziz bin Khalifa al-Thani; elektriciteit en watei - sjeik Jasim bin Mohammed til-Thani; binnenlandse zaken - sjeik Khalid bin Hamad al-Thani. industrie cri landbouw - sjeik Faisal bin Tharii al-Thani: openbare werken - Sayed Khaled bin Abdullah al-Attiyah; gezondheid - Saved Khalid bin Mohammed al-Mana; arbeid en sociale zaken - Sayed bin Ahmed al-Ansari; verbindingen en transport - Saved Abdullah bin Nasir al-Suwaidi; voorlichting - Saved Issa Ghanim al-Kawari

(Vor.ber.pag. 416/3-1979)

QATAR IN CONFLICT MET BAHREIN OVER KORAALRIF. ARRESTATIE BUITENLANDSE WERKNEMERS EN VRIJLATING. TROEPENTERUGTREKKING

Op 26 april 1986 landden vier helikopters van de luchtmacht van Qatar op het koraalrif Fasht al-Dibal. Omstreeks 40 Qatarese militairen bezetten het eilandje en namen 30 werknemers van het Nederlandse bedrijf Ballast Nedam. die op liet rif een kustwachtstation voor Bahrein bouwden, gevangen. Een Bahreinse sleepboot werd met machinegeweervuur verjaagd. De buitenlandse werknemers - 25 Filippino's. 2 Thailanders. 2 Britten en één Nederlander - werden naar Doha. de hoofdstad van Qatar overgebracht.

Hoewel Qatar tot dan toe geen specifieke aanspraken op Fasht al-Dihal zou hebben gemaakt. bestond er al ten tijde van het Britse protectoraat een grensverschil tussen Bahrein en Qatar, over de koraalriffen en eilanden tussen beide landen. Qatar eiste vooral het voor zijn noordwestkust gelegen eiland Hawar op. waar de familie Khalifa had gewoond voordat deze zich op Bahrein vestigde en daar in 1872 aan de macht kwam Voordat Bahrein en Qatar in 1971 onafhankelijk werden. was overeengekomen de status quo te handhaven en op de omstreden eilanden geen nederzettingen te vestigen (NZZ 22-5-'86).
Nog tijdens de zesde topconferentie van de staatshoofden van de Golf Samenwerkingsraad (GCC), waarvan Bahrein en Qatar lid zijn. zou het Hawar-geschil in Muscat (Oman, 3-6 november 1985), tot spanningen tussen beide staten hebben geleid

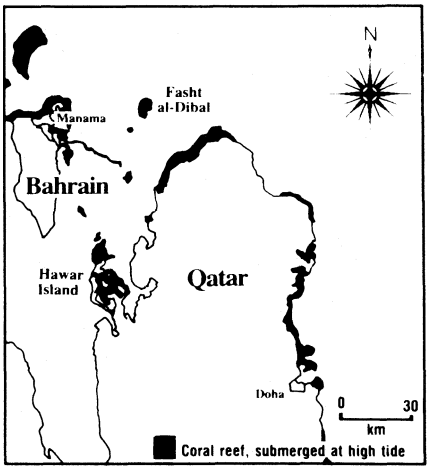

(Middle East Economic Digest)

Qatar verklaarde het gebied rond Fasht al-Dibal op 26 april tot verboden zone. Op 28 april landden opnieuw Qatarese militairen op Fasht al-Dibal; zij hesen daar hun nationale vlag. Op 30 april bevestigde Qatar in een regeringscommuniqué zijn soevereiniteit over het omstreden gebied. Bahrein werd ervan beschuldigd door de werkzaamheden op het koraalrif ,,debeginselen van goede nabuurschap te hebben geschonden". Qatar moest wel ingrijpen om deze werkzaamheden te onderbreken en de status quo te herstellen", aldus de door radio-Doha uitgezonden regeringsmededeling.

Op 7 mei deelde Nederland een officieel protest in bij Qatar tegen de gevangenhouding van 30 werknemers van Ballast Nedam. De Britse ambassadeur in Qatar was bij de overhandiging van het protest aanwezig.
Inmiddels waren op 27 april bemiddelingspogingen in gang gezet door Saoedi-Arabië, Oman en de andere lidstaten van de GCC.

Op 12 mei stelde Qatar de 30 buitenlandse werknemers in vrijheid. Zij keerden die dag in Bahrein terug.

Op 20 mei werd bericht dat Bahrein raketten en artillerie op het eiland Hawar had geïnstalleerd. Vervolgens had Qatar raketten en tanks op zijn noordwestkust tegenover Hawar in stelling gebracht. Maar tegelijk werd gemeld dat Bahrein en Qatar er mee hadden ingestemd hun geschil op te lossen op basis van voorstellen die door de Saoedische koning Fahd waren ingediend.

Op 15 juni 1986 trokken Qatar en Bahrein gelijktijdig hun troepen terug resp. van Fasht al-Dibal en Hawar. Op de terugtrekking werd toegezien door een waarnemersteam van de GCC. Volgens de NZZ (20-6-'86) werden op beide punten Saoedische mariniers gelegerd. Het ging daarbij om de uitvoering van het eerste deel van een Saoedisch bemiddelingsplan. Het tweede deel - onderhandelingen tussen Bahrein en Qatar over een definitieve oplossing van het grensgeschil - kon volgens Saoedi-Arabië niet onmiddellijk worden verwezenlijkt, omdat de tijd daarvoor nog niet rijp zou zijn.

Op 5 en 6 oktober 1986 brachten de ministers van defensie van Bahrein en Qatar, resp. sjeik Mohammed bin Hamed bin Isa al-Khalifa en sjeik Hamad bin Khalifa al-Thani, over en weer een bezoek aan elkaars hoofdstad. De besprekingen werden bijgewoond door hun Saoedische ambtgenoot, prins Sultan bin Abdul Aziz.

ONTWIKKELING AARDGASRESERVES NORTH FIELD

Op 20 mei 1987 ondertekende sjeik Abdul Aziz bin Khalifa al-Thani, Qatars minister van financiën en oliezaken. een adviescontract ter waarde van $ 70 mln a S 80 mln met vertegenwoordigers van een joint venture; gevormd door het Amerikaanse bedrijf Bechtel en de Franse onderneming Technip
Dit contract heeft betrekking op de ontwikkeling van het in 1972 ontdekte aardgasveld voor de noordoostkust van Qatar, het z.g. North Field. Daar zijn aardgasreserves aangetoond van minstens 4.243 mrd m³.

In verband hiermee was op 1 november 1984 de Qatar Liquefield Gas Company (Qatargas) opgericht. waarvan 85% van de aandelen aanvankelijk in handen was van de Qatar General Petroleum Company (QGPC).een staatsbedrijf. terwijl British Petroleum (BP) en de Compagnie française des pétroles (CFP) elk 7,5% kregen. Op 5 september 1985 nam de Japanse firma Marubeni een aandeel van 7,5% in Qatargas van de QGPC over. dat slechts een meerderheidsbelang van 70% wilde behouden
De totale ontwikkelingskosten van North Field waren in 1983 op S 4 mrd a L 6 mrd geraamd
Met de ondertekening van bovengenoemd contract is een begin gemaakt met de eerste fase van de ontwikkeling van North Field. Binnen 3½ jaar moet deze fase op gang komen met een geschatte produktie van 0.8 mrd kubieke roet per dag. De totale kosten van de installaties (offshore platforms. fabrieken en een onderwaterpijpleiding) zouden $ 800 mln a $ 900 mln bedragen. terwijl QGPC nog eens ca. S 100 mln voor boringen moet uitgeven.
Inmiddels heeft Qatar ook plannen overwogen voor de aanleg van een aardgaspijpleiding via Turkije naar West-Europa. waarvoor de kosten op minstens $10 mrd werden geraamd.
De financiering van het project is nog niet rond. aldus de Financial Times (22-5-'87).

WAPENAANKOPEN IN FRANKRIJK

Le Monde (24-7-'87) meldde dat Qatar zojuist een nieuwe bestelling van militair materieel in Frankrijk had geplaatst. De order betrof o.a. Roland-luchtdoelraketten. 155 mm granaatwerpers en gepantserde personeelsvoertuigen. Daarbij werd erop gewezen dat Qatar in het verleden reeds militaire uitrusting in Frankrijk had gekocht: zes Alpha-Jet trainingsvliegtuigen, drie kanonneerboten uitgerust met Exocet MM 40-raketten, Gazelle- of Puma-helikopters, pantservoertuigen van de types AMX-30 en AMX-10 alsook Mirage F-1 gevechtsvliegtuigen.

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

BROEDERTWIST IN SHARJAH BIJGELEGD NA BEMIDDELING OPPERSTE RAAD

In het emiraat Sharjah. een van de zeven lidstaten* van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE). werd de heer-

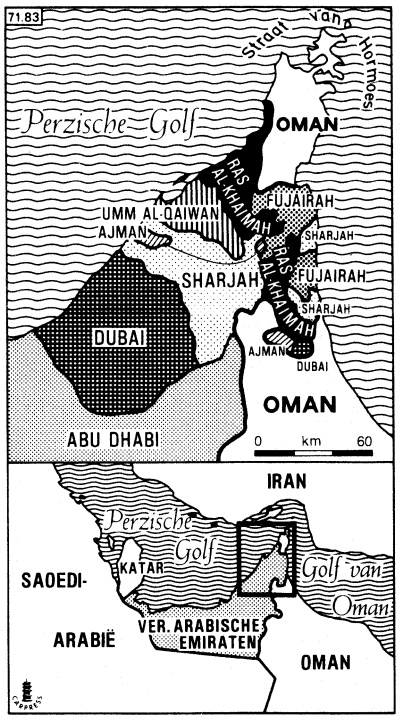

ser, sjeik Sultan bin Mohammed al-Qassimi (48), op 17 juni in zijn afwezigheid - hij verbleef in Engeland - afgezet door zijn broer, sjeik Abdul-Aziz bin Mohammed al-Qassimi (50).
Het officiële VAE-persbureau WAM, gevestigd in Aboe Dhabi, publiceerde die dag een uit Sharjah afkomstige en aan sjeik Sultan toegeschreven verklaring, waarin deze zijn aftreden ten gunste van sjeik Abdul-Aziz bekendmaakte. Hij verwees daarbij naar de financiële moeilijkheden waarin het emiraat onder zijn verantwoordelijkheid verzeild was geraakt. ,,Beoordelingsfouten werden gemaakt bij de planning van ons financiële beleid (waardoor) ernstige schade is opgelopen en een accumulatie van schulden in onze begroting is opgetreden", aldus de verklaring. .,Bovendien heeft de omstandigheid dat ik hogere studies volg (...), mij niet voldoende tijd voor de behartiging van mijn dringende dagelijkse taken gelaten", zo werd voorts opgemerkt.
De staatsradio van Aboe Dhabi. het grootste van de zeven emiraten, zond de ,,abdicatie"-verklaring van sjeik Sultan volledig en zonder commentaar uit. De kranten in Aboe Dhabi refereerden aan sjeik Abdul-Aziz als de heerser van Sjarjah.
Maar nog in de loop van 17 juni meldde de regering van het aangrenzende emiraat Dubai dat sjeik Sultan was afge-

* De lidstaten zijn: Aboe Dhabi. Ajman, Dubai, Fujairah, Ras al Khaimah, Sharjah en Umm al Qaiwain.

zet. Zij noemde het .,onaanvaardbaar dat de heerschappij met geweld is overgenomen" en riep de andere emiraten op sjeik Sultan, ,,de wettige leider", in zijn ambt tc herstellen. De echtgenote van sjeik Sultan sprak iri Londen van .,verraad en een dolkstoot in de rug".
Sjeik Sultan vertrok nog op 17 juni 's avonds vanuit Londen voor zijn terugreis naar de VAE. Sjeik Abul-Aziz gelastte toen de sluiting van het vliegveld van Sharjah, terwijl de politie het gebouw van de krant ,.Al Khaleej" bezette wat met een verschijningsverbod van dit dagblad gepaard ging.

Sjeik Sultan was in 197%heerser van Sharjah geworden als opvolger van zijn broer. sjeik Khaled bin Mohammed al-Qassimi, die in januari 1972 bij een mislukte staatsgreep onder leiding van zijn neef. sjeik Saqr, was vermoord. Sjeik Sultan behaalde een graad in de landbouw aan de Universiteit van Cairo en hij promoveerde in 1985 in Engeland aan de Universiteit van Exeter op het proefschrift .,De mythe van Arabische zeeroverij in de Golf". waarin hij betwistte dat zijn voorvaderen uit de 18de en 19de eeuw piraten waren Uit erkentelijkheid stelde hij aan deze universiteit een leerstoel voor islamitische studies in.
Sjeik Sultan werd enerzijds verweten te fundamentalistisch te zijn en anderzijds te liberaal.

Op 10 oktober 1985 kondigde hij een verbod op de verkoop van alcohol in openbare gelegenheden af. Dit alcoholverbod. dat niet in de andere lidstaten van de VAE gold. zou toeristen en buitenlandse investeerders hebben afgeschrikt. Maar sjeik Sultan eiste ook politieke hervormingen. waarvan zijn krant Al Khaleej regelmatig getuigde. zoals versterking van de federale structuur met een belangrijker rol van Sharjah en algemene verkiezingen (NRC/ H'blad 19-6)
Sjeik Sultan startte ook een serie kostbare en ambitieuze projecten om de economische en culturele ontwikkeling van Sharjah te bevorderen Zo kreeg Sharjah een internationale luchthaven op 12 minuten rijden van de internationale luchthaven van Dubai. De grote ontwikkelingsprojecten, die werden uitgevoerd in een periode van economische teruggang door dalende olieprijzen, leidden tot grote schulden in het buitenland. volgens diverse schattingen variërend van S 880 mln tot S 1.4 mrd Volgens financiële bronnen zou de helft van Sharjah's olie-inkomsten. geraamd op S 350 mln per jaar. thans aan de aflossing van schulden worden besteed Sinds 1985 zou Sharjah ook geen geld meer hebben afgedragen aan de centrale kas van dc VAE Aboe Dhabi had in 1978 een lening van Sharjah bij de in Parijs gevestigde Banque Arabe et Internationale d'Investissement (BAII) gegarandeerd en het zou daarvan meer dan $200 niln hebben afgelost (The Timrs 22-6)
Sjeik Abdul-Aziz volgde ern militaire opleiding in Engeland (Sandhurst), diende vóór de onafhankelijkheid als hoogste Arabische officier bij de Trucial Oman Scouts en was van 1972-1976 commandant van de Nationale Garde van Sharjah (in 1976 ging de Nationale Garde op in de strijdkrachten van tie VAE) Hij raakte bevriend met sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan, de heerser van Aboe Dhabi. toen deze in de jaren '50 met Saoedi-Arabie verwikkeld was in een strijd om de oase Buraimi Abdul-Aziz zou hem toen. aldus de NZZ (22-6), als vrijwilliger en officier hebben gediend. Inmiddels was sjeik Abdul Aziz een rijke zakenman geworden. die de Kamer van Koophandel van Sharjah leidde en belangen had in plaatselijke banken en ondernemingen.

Sjeik Sultan bin Mohammed al-Qassimi

De interventie van Dubai ten gunste van sjeik Sultan betrok de andere lidstaten van de VAE bij de broedertwist. Er bestonden volgens The *Observer* (21-6) sterke aanwijzingen dat de heerser van Aboe Dhabi, sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan, tevens president van de VAE, tevoren door sjeik Abdul-Aziz van de afzetting van sjeik Sultan in kennis was gesteld en dat sjeik Zaved daaraan zijn stilzwijgende goedkeuring had verleend.

Nog op 17 juni 's avonds kwam de Opperste Raad van de VAE, gevormd door de heersers van de lidstaten. onder leiding van de president, sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan, in het Al-Makam paleis in de oasestad Al-Ain (Aboe Dhabi) bijeen. De raad deelde in een verklaring mee dat hij in de loop van de dag in Sharjah uitgegeven communiqué als ,.van nul en gener waarde" beschouwde, wat impliceerde dat ook de ,.abdicatie"-verklaring nietig werd verklaard. Voorts besloot de raad een bemiddelingscommissie in te stellen die de opdracht kreeg met beide broers contact op te nemen ,,om de onenigheid ongedaan te maken en weer vriendschap en liefde tussen hen te vestigen".

Op 18 juni 's morgens kwam sjeik Sultan vanuit Londen in Dubai aan, waar hij in het gastenpaleis werd geïnstalleerd. Sjeik Abdul-Aziz. die in de loop van die dag de bemiddelingsmissie van de VAE ontving, verklaarde op 18 juni 's avonds dat de in Sharjah heersende Al-Qassimi familie opnieuw haar vertrouwen in hem had uitgesproken

Diezelfde avond ontving sjeik Zaved de VAE-president, een persoonlijke boodschap van koning Fahd van Saoedi-Arabie waarin deze zijn bezorgdheid uitte over de stabiliteit van de VAE en aandrong op een initiatief om een eind te maken aan de cpanning tussen Sharjah en Dubai
Tegelijk beklemtoonde het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken in een communique de noodzaak tot spoedig herstel van de regionale solidariteit' om elke nieuwe spanning in het Golfgebied te voorkomen Irak en de supermogendheden waren de bron van , alle destabilisatie-acties in de regio
Inrniddels zette de Opperste Raad zijn interne beraad en zijn bemiddelingsactiviteiten voort. Op 20 juni 's avonds bepaalde de raad dat sjeik Sultan ,,als de legitieme heerscr" in zijn ambt moest worden hersteld en dat sjeik Abdul-Aziz kroonprins (troonopvolger) van Sharjah moest worden.
Maar op 21 juni boycotte sjeik Abdul-Aziz een verzoeningsbijeenkomst met zijn broer die door de Opperste Raad was georganiseerd. Hij verschanste zich in het paleis, dat evenals andere openbare gebouwen door de onder zijn bevel staande Nationale Garde werd bewaakt.
Op 22 juni liet sjeik Abdul-Aziz weten dat hij meer macht wilde dan de Opperste Raad hem had toegekend. Hij zou tegenover de bemiddelingscommissie van de VAE o.a. de volgende voorwaarden hebben geformuleerd:
a) Hij wilde het recht hebben om samen met zijn broer alle decreten te ondertekenen: b) hij verlangde de controle over de olie- en gassector. de financiën en de binnenlandse veiligheid van Sharjah: en c) een door hem toegezegde installatie van een uitvoerende raad en een benoemd parlement in Sharjah moest doorgang vinden.
Op 23 juni 's avonds vond in Al-Ain in het bijzijn van de Opperste Raad een demonstratieve verzoening van beide broers plaats. Volgens een communiqué van de Opperste Raad. werd sjeik Sultan met onmiddellijke ingang in zijn ambt als heerser van Sharjah hersteld. terwijl sjeik Abdul-Aziz gelijktijdig tot kroonprins en plaatsvervanger van sjeik Sultan werd benoemd. Volgens het persbureau WAM zouden beide broers samen de bijeenkomsten van de Opperste Raad bijwonen. Wat uiteindelijk over de specifieke eisen van sjeik Abdul-Aziz werd besloten, werd niet bekendgemaakt. Sommige waarnemers meenden dat sjeik Sultan in het kader van de verzoening een aantal van zijn taken aan zijn broer moest overdragen.
Op 26 juni keerde sjeik Sultan uiteindelijk in Sharjah terug.

Sjeik Abdul-Aziz bin Mohammed al-Qassimi

Op 24 juli meldde de Financial Times dat hij in een eerder die week uitgevaardigd decreet een uitvoerende raad had ingesteld, bestaande uit de hoofden van lokale regeringsdepartementen en ,.een aantal andere personen, door de heerser geselecteerd uit burgers die bekend staan om hun bekwaamheid. ervaring en integriteit". De instelling van zo'n raad was door sjeik Abdul-Aziz geëist.

VERLENGING AMBTSTERMIJN PRESIDENT ZAYED. MUTATIES KABINET

De Opperste Raad van de VAE koos op 15 oktober 1986 eenstemmig sjeik Zayed bin Sultan al-Nahayan van Aboe Dhabi voor een nieuwe ambtstermijn van 3 jaar tot president van de VAE.
In zijn voorgaande ambtstermijn had de president slechts één maal een reorganisatie van het kabinet uitgevoerd in overleg met de vice-president en premier van de VAE, sjeik Rashid bin Said al-Maktoum van Dubai. Blijkens een op 8 juli 1983 uitgevaardigd decreet wisselde één minister van portefeuille, terwijl op vijf posten nieuwe ministers werden benoemd:

Economie en handel - Sayf al-Jarwan (voorheen arbeid en sociale zaken): onderwijs en jeugd - Fadil al-Mazroui (voorheen directeur van de centrale bank): justitie - Abdullah Hamid al-Mazroui; arbeid en sociale zaken - Khalfan Mohammed al-Rumi; islamitische zaken en religieuze bezittingen - sjeik Mohammed bin Hasan al-Kharzraj; planning - sjeik Hamid bin Ahmed al-Mualla.
De leiding van het ministerie van buitenlandse zaken bleef in handen van staatsminister Rashid Abdullah al-Nu'aymi Voor financien en industrie werd nu ook een staatsminister benoemd. nl Ahmad Humaid al-Tayer.

Behalve de premier en de twee vicepremiers behielden 10 ministers en 5 staatsministers hun posten. Van vier ministers uit het oude kabinet kwamen de namen niet op de nieuwe ministerslijst voor. Onder hen was Mohammed Abdul Rahman al-Bakar. die sinds 3 januari 1977 de portefeuille van justitie, islamitische zaken en religieuze bezittingen had beheerd.

(Vor.ber.pag. 61/3-1082)

DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET SOWJET-UNIE EN JOEGO-SLAVIE. LIBIE VERBREEKT BETREKKINGEN

Het ministerie van buitenlandse zaken van de VAE maakte op 13 november 1985 bekend dat de VHE en de Sowjet-Unie hadden besloten met ingang van 13 november 1985 diplomatieke betrekkingen aan te knoprn op ambassadeursniveau. De VAE volgde daarmee het voorbeeld van Koeweit (1933) en Oman (26 sept. 1985). eveneens lidstaten van de Golf-Samenwerkingsraad (GCC) waarvan ook Bahrein. Qatar en Saoedi-Arabië deel uitmaken.
Reeds in 1984 waren diplomatieke betrekkingen tussen de VAE en China gevestigd (pag. 49613-'85). Tijdens een vijfdaags bezoek yan de Chinese vicepremier Yao Yilin werd op 14 november 1985 een overeenkomst gesloten over economische en technische samenwerking tussen de VAE en China. Medio november 1986 knoopten de VAE diplomatieke betrekkingen met Joego-Slavië aan.
Daarentegen verbrak Libië zijn diplomatieke betrekkingen met de VAE, nadat president Mubarak van Egypte op 31 januari 1987 een officieel bezoek aan de Golfstaat had gebracht.

ECONOMISCHE SITUATIE VAE. BEGROTINGSTEKORTEN

De economie van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) had net als die van andere Golfstaten sinds 1982 te lijden onder dalende olie-inkomsten. die voor ruim 90% voor de totale staatsinkomsten van de federatie zorgen. De begroting voor 1982 vertoonde voor het eerst in de geschiedenis van de VAE een tekort. aanvankelijk geraamd op $ 626 mln.
De begroting voor 1983, die op 8 augustus 1983 door het kabinet werd aanvaard, had een tekort van 5,51 mrd dirham. (De dirham is gekoppeld aan de Amerikaanse dollar met een koers van $ 1 = Dh 3,67). Volgens cijfersvan de centrale bank in Aboe Dhabi had de olie-export van de VAE in 1982 34.6 mrd dirham opgebracht tegen in 1981 45,5 mrd dirham. In 1983 daalden de inkomsten met 22 %.
In de op 9 juli 1984 goedgekeurde ontwerp-begroting voor 1984 werden de uitgaven gereduceerd tot 17.24 mrd dirham (vergeleken met 18.41 mrd dirham in het vorige jaar) en werd het begrotingstekort teruggebracht tot 4,38 mrd dirham. Omdat de inkomsten hoger bleken uit te vallen dan voorzien, kwam het uiteindelijk tekort voor 1984 op 900 mln dirham uit.
De begroting voor het fiscale jaar 1983. die pas op 15 december 1985 door de Opperste Raad werd goedgekeurd. beperkte de uitgaven tot 16.63 mrd dirham en vertoonde een tekort van 3.66 mrd dirham.
Tijdens die bijeenkomst van de Opperste Raad - de eerste sinds medio 1984 - werd ook besloten een commissie in te stellen die een in juni 1085 gepubliceerd rapport over de economische situatie van de VAE moest bestudcrcn
In dat rapport waren o.a. de volgende aanbevelingen gedaan: invoering van een federale inkomstenbelasting: verhoging van de bijdragen van de individuele lidstaten aan de begroting tot 60% van hun inkomsten (was 50%); een grotere bemoeienis van de Opperste Raad met federale economische zaken en een hogere frequentie van de bijeenkomsten van de Opperste Raad (totdan toe gewoonlijk één per jaar).
In april 1986 kondigde de minister van financiën van de VAE. sjeik Hamdan bin Rashid al-Maktoum, aan dat de uitgaven in de begroting voor 1986 mogelijk tot 30% lager dan die voor 1985 zouden uitvallen, als de olieprijzen op hun toenmalige peil bleven. Als gevolg van het inzakken van de olieprijzen steeg het begrotingstekort vervolgens tot $ 2 mrd. het dubbele van de oorspronkelijke raming (*NRC/H'blad* 13-a-'86).

EX-PRESIDENT-DIRECTEUR AMF VEROORDEELD

Op 16 maart veroordeelde een rechtbank in Aboe Dhabi de voormalige president-directeur van het Arabische Monetaire Fonds (AMF). Jawad Hashem. bij verstek tot 79 jaar gevangenisstraf wegens verduistering van S 70 mln tijdens zijn ambtsperiode (1977-1982). Ook drie van zijn medewerkers kregen gevangenisstraffen opgelegd, resp. van 79, 75 en 34 jaar. De vier mannen. die allen uit Irak afkomstig waren, werden bovendien veroordeeld tot het betalen van $ 80,5 mln (incl. rente) aan het AMF.
Een Jordaanse accountant kreeg 2 jaar gevangenisstraf, terwijl twee andere beklaagden werden vrijgesproken.
Hashem, die bij de opening van het proces in september 1985 in Londen verbleef, ontkende in verklaringen via zijn advocaten elke schuld. Hij zou inmiddels in Canada wonen met een Braziliaans paspoort (*Financial* Times 17-3-'87).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KABINETSCRISIS IN BELGIË

De koning heeft op 19 oktober het ontslag aanvaard van de regering-Martens VI, nadat was gebleken dat binnen de coalitie geen akkoord kon worden bereikt over een compromis ter uitvoering van het arrest van 30 september 1986 van de Raad van State (pag. 821/2 e.v.-1986), waarbij de benoeming van José Happart tot burgemeester van Voeren en zijn eedaflegging als burgemeester werden vernietigd. Premier Martens kreeg de opdracht een overgangskabinet te vormen om een herziening van de grondwet voor te bereiden, met het oog op een verdere hervorming van de staat. en vervroegde verkiezingen uit te schrijveii.

Zoals bij de val van het kabinet op 15 oktober, de dag waarop premier Martens het ontslag aanbood, was de PSC niet bereid af te zien van de bescherming van Happart voordat een wet op het taalgebruik van gemeentelijke mandatarissen in taalgrens- en randgemeenten zou zijn goedgekeurd. Vooral de groep rond PSC-voorzitter Gérard Deprez, die binnen de regering kon rekenen op een gewillige vicepremier Maystad – in tegenstelling tot minister van binnenlandse zaken Joseph Michel, die eerst en vooral minister van de koning wil zijn –, was onverzettelijk. In deze optiek gaf de PSC de CVP de schuld van de kabinetscrisis en sprak van een ultimatum omdat de Vlaamse christen-democraten bij de hervatting van de parlementaire werkzaamheden, begin oktober, de uitvoering hadden geëist van het arrest van de Raad van State.

De PSC beriep zich op de bescherming van de democratie, omdat Happart door een meerderheid van de gemeenteraad van Voeren tot burgemeester is verkozen. De CVP verweet haar zusterpartij de rechtsstaat te ondermijnen door te beletten dat de arresten van 's lands hoogste rechtscolleges worden uitgevoerd en te gedogen dat grondwet en taalwetten moedwillig met de voeten worden getreden. De christen-democraten groeiden dus weer wat verder uit elkaar.

Chronologie

De Voerense tijdbom tikt al lang onder de regering en de 21-juli-boodschap van de koning (zie pag. 522/2-1987) heeft daarin blijkbaar geen verandering gebracht.

In het raam van de afzettingsprocedure om redenen van grove nalatigheid en politiek wangedrag stuurde de Bestendige Deputatie van Limburg twee verwittigingen naar Happart. De eerste op 6 mei en de tweede (en laatste) op 16 juli. Tegen de tweede verwittiging tekende gouverneur Vandermeulen op verzoek van minister Michel beroep aan, waardoor de procedure gedurende 30 dagen wordt opgeschort.

De krant Het *Belang van* Limburg meldde dat minister Michel zelf een regeringscommissaris naar Voeren zou sturen. in uitvoering van de belofte van premier Martens aan de CVP-senatoren ,,datde regering een regeringscommissaris zal sturen indien de gemeente onbestuurbaar zou worden."

Happaït zelf gaf ruchtbaarheid aan zijn briefwisseling met minister Michel. waarin vooral vragen werden gesteld.

In zijn brief van 27 mei werd de minister ondervraagd over het niveau van de taalkennis die de wet vereist om het ambt van burgemeester of eerste schepen/waarnemend burgemeester te mogen uitoefenen. Welke wettelijke instelling moet deze taalkennis onderzoeken? Op welke manier kan beroep aangetekend worden tegen het oordeel van deze instelling? In zijn brief van 22 juli stelde Happart vragen over de juridische waarde van het zgn. uitkledingsbesluit (zie pag. 518/3 e.v.-1987) en over de juridische waarde van de adviezen van de Raad van State. Plaatsen de regering of de Raad van State zichzelf niet boven de wet als ze aan een advies meer waarde toekennen dan aan de wet? Waarop steunt men wanneer men aankondigt dat al mijn beleidsbeslissingen vernietigd zullen worden als mijn eerder genomen beslissingen rechtsgeldig werden verklaard'? Is de gemeentelijke autonomie slechts geldig voor enkele bevoorrechte gemeenten? Zal de regering mij ertoe brengen artikel 107 van de gemeentewet te overtreden, dat zegt dat bij afwezigheid van de burgemeester de door de gemeenteraad eerst verkozen schepen het burgemeesterschap aarneemt'?Happart deelde nog mee dat hij op deze vragen geen antwoord heeft gekregen.

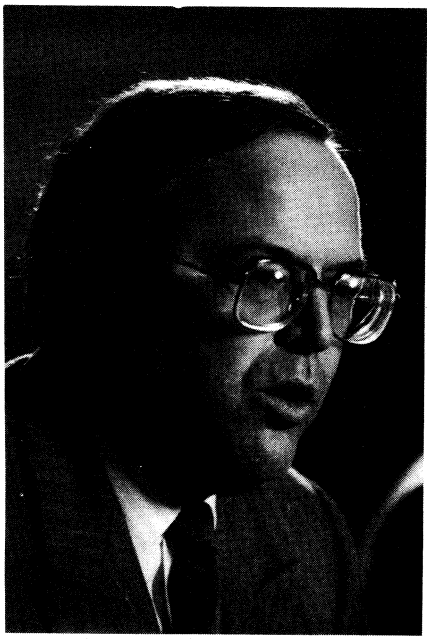

Premier Wilfried Martens

Op 4 augustus herinnerde de minister Michel Happart aan het arrest van de Vierde Kamer en de adviezen van de Verenigde Kamers, afdeling Wetgeving, van de Raad van State. Michel schreef dat ..de regering de juridische redenering vervat in dit arrest en in deze adviezen zal eerbiedigen en doen naleven".

Op 8 augustus. precies op de 30ste dag van de opschortingsperiode, vernietigde minister Michel bij KB de tweede en laatste verwittiging van de Bestendige Deputatie van Limburg in de afzettingsprocedure van Happart.

Op 18 augustus vernietigde de Zesde (Franstalige) Kamer van de Raad van State het KB van staatssecretaris voor landbouw De Keersmaeker dat de veehouders uit Voeren verplicht zich aan te sluiten bij de Vereniging van Veehouders van Limburg. Elke provincie heeft haar vereniging van veehouders, waarlangs een aantal subsidies worden verdeeld. De Keersmaeker ging ervan uit dat de Voerense boeren. zoals al hun collega's, moesten toetreden tot de Vereniging van de provincie waar ze wonen. De Raad van State vond dat het KB afbreuk deed aan het recht op vereniging.

Eveneens op 18 augustus, veroordeelde de Luikse rechter Bartels, zetelend in kort geding, Happart tot het ondertekenen van twee attesten als waarnemend burgemeester van Voeren. Deze attesten, een van goed gedrag en zeden en een van nationaliteit, waren gevraagd door de broer van de fractieleider van Retour a Liege.

Happart had de ondertekening geweigerd omdat hij van de overheid (de gouverneur van Limburg en minister Michel) een verbod kreeg opgelegd bestuursdaden te stellen, krachtens het

Weekblad 56ste jaargang No. 2918, pag. 42759-42774

arrest en de adviezen van de Raad van State.
De Luikse rechter oordeelde dat de continuïteit van de openbare dienst verzekerd moet blijven, dat de overheid die niet naar goeddunken kan onderbreken of ondergraven en dat de rechtbanken niet gebonden zijn door de adviezen van de Raad van State.
Het vonnis luidt als volgt:

Overwegende dat de gouverneur van Limburg op 7 juli en rit minister van binnenlandse zaken op 4 augustus. zich beiden baserend op het avies van de Raad van State, aan de verwerende partij (Happart) hebben laten weten dat het hem verboden was gelijk welke handeling te stellen in uitvoering van het ambt dat hij nochtans rechtmatig bekleedde:
Overwegende dat de verwerende partij. gevolg gevend aan de aanbevelingen van de overheid, weigerde de gevraagde handelingen te stellen:
Over-wegende dat noch de ontvankelijkheid van de eis. noch onze bevoegdheid worden betwist en niet betwistbaar zijn;
Overwegende dat het nutteloos is om hier de juridische dwalingen te reproduceren. die de minister ertoe gebracht hebben om de stellingen naar voren te schuiven. zoals in zijn brief van 4 augustus 1987: dat deze interpretaties een klaarblijkelijke verwarring inhouden tussen de arresten en de adviezen van de Raad van State om er conclusies uit te trekken. die niet gefundeerde afleidingen zijn: dat er op die manier een klaarblijkelijke verwarring werd gecreëerd:
Overwegende dat de rechtbanken niet gebonden zijn door adviezen van de Raad van State:
Overwegende dat de rechtsonderhorigen het recht hebben de continuitcit van de openbare dienst te eisen, een dienst die nipt mag worden onderbroken. noch gehinderd naargelang het goeddunken van de voogdij-overheid:
Overwegende dat niets toelaat te geloven dat de verwerende partij zal weigeren deze beslissing te eerbiedigen: dat er geen reden is oni in te gaan op de eis om een dwangsom op te leggen:
Zeggen voor recht dat de verwerende partij in zijn functie van eerste schepen ertoe gehouden is de eisende partij de gevraagde administratieve handelingen af te leveren. noodzakelijk voor het bekomen van de gewenste toelating.

In een vraaaggesprek met *De Standaard* hekelde premier Martens op 31 augustus dat gepoogd werd verwarring te zaaien door te zeggen dat niemand gebonden is door adviezen van de Raad van State. Daar gaat het niet om, aldus de premier.
,,Iedereen is gebonden door de arresten van de Raad van State. De Franstalige en Nederlandstalige raadsheren van de Raad van State hebben in hun advies iets heel eenvoudig gezegd: vernietigingsarresten van de Raad van State hebben kracht van gewijsde en gelden erga omnes (tegenover iedereen)". aldus de premier, die nog aankondigde dat alle bestuursdaden van Happart vernietigd zouden worden en dat de regering beroep zou aantekenen tegen het vonnis van rechter Bartels.

Op 14 september tekende procureur-generaal Giet van het openbaar ministerie van Luik beroep aan tegen het vonnis-Bartels ,,ter wille van de rechtszekerheid".

PSC-voorzitter Gérard Deprez

Stroomversnelling

Op 15 september meldde de *Gazet van Antwerpen* dat een dozijn leden van de CVP-Kamerfractie de regering niet langer het vertrou en zouden schenken indien de zaak-Voeren bij de hervatting van de parlementaire werkzaamheden. op de tweede dinsdag van oktober, niet definitief zou zijn geregeld. 's Anderendaags drong het CVP-partijbestuur aan op de ondubbelzinnige uitvoering van de arresten en adviezen van de Raad van State, aaruit de partijtop van de PSC. die te Edingen vergaderde, concludeerde te maken te hebben met een ultimatum van de CVP.

Op 19 september verklaarde vice-premier Gol op het congres van de PRL ,,dat er maar één oplossing is voor de kwestie-Voeren en dat is een juridische. De liberale ministers willen geen nachtenlange vergaderingen meer over een zaak die wordt uitgevochten onder christen-democraten".
In de uitzending ,,Contrepoint" van de RTL/TVi. zei premier Martens op 20 september onverwacht dat de regering vóór de hervatting van het parlementair jaar een initiatief inzake Voeren zou nemen. De premier benadrukte dat de toestand juridisch zeer duidelijk was na het arrest en de adviezen van de Raad van State. Er moest nu volgens hem een middel worden gevonden om de toestand op gemeentelijk vlak aan de juridische situatie aan te passen.
's Anderendaags reageerde PSC-voorzitter Deprez heftig op deze verklaring.
Hij noemde premier Martens ,.degijzelaar van de ultra's van zijn partij" en de Franstalige liberalen ..geen partners maar Pontius Pilatus". Tevens zinspeelde hij op een mogelijke coalitie met de socialisten omdat ,,de aangekondigde belastinghervormingen na de jongste verklaringen van PS-voorzitter Spitaels (nvdr:die nog verder wil gaan dan de plannen van de coalitie van christen-democraten en liberalen) een onomkeerbaar collegiaal bezit zijn van de Belgische politieke klasse".
Deprez verweet de PRL zich niets aan te trekken van de gemeentelijke democratie. van de belangen van de Franstaligen in de gemrrnten met een bijzonder taalstatuut. van de belangen van de Franstaligen in het algemeen en van de beginselen van de rechtsstaat. Dil leidde tot een fikse rel met de PRL, wat Deprez een week later verplichtte zijn uitspraak sterk te relativeren.

Op 22 en 23 september hield de CVP-Kamerfractie haar traditionele fractiedagen. ditmaal te Oostduinkerke aan zee. Na de vergadering zei fractieleider Luc Van den Brande dat alle 49 kamerleden van de CVP, de premier inbegrepen, van oordeel waren dat de regering de kwestie-Voeren kordaat en ondubbelzinnig moest regelen. De fractie staat erop dat het arrest van de Raad van State op het terrein wordt uitgevoerd. De rechtsstaat moet geëerbiedigd worden.
De fractie nam kennis van het feit dat de premier ter zake een initiatief had aangekondigd en verwacht dat dit ertoe zal leiden dat Happart niet langer waarnemend burgemeester van Voeren is. Alleen op die wijze kan de kwestie. die een struikelblok is voor de normale

werking van onze democratie, afdoende en kordaat worden opgelost. Pas dan kan het parlement de volle en noodzakelijke aandacht besteden aan de afhandeling van de sociaal-economischc dossiers, aldus de eenparige CVP-Kamerfractie.
In dit verband valt nog te noteren dat premier Martens de fractiedagen van de eerste tot de laatste minuut, inclusief hel gezellig samenzijn met de echtgenoten van de fractieledcn. heeft bijgewoond. In trgeristellirig tot de CVP-ministers en staatssecretarissen, die wegens drukke ambtsbezigheden voortijdig de vergadering verlieten of slechts even aanwezig waren. De premier bouwde daarmee ook bij zijn partijgenoten een nieuw krediet en ren enorme goodwill op. die volgens vele fractieleden niet snel weer verloren zullen gaan.
Op 24 september drong de PVV-Kamerfractie ook aan op een snelle oplossing omdat de kwestie-Voeren het regeringswerk al te zeer hypothekeert.

La Libre *Belgique* van 25 september drukte een beschouwend artikel af van het hoofd van de cultuurredactie.

De titel luidde: ..Brief aan de heer Deprez, die Happart boven Martens verkiest". Daarin bezweert de auteur Gérard Deprez niet verder te gaan op de ingeslagen weg. ..(...) Verkiezingen niet Happart als inzet zullen diens positie als waarnemend burgemeester niet versterken en zullen niet leiden tot de «verheveling van Voeren naar Luik. Dergelijke verkiezingen zullen wel catastrofaal zijn voor de PSC(...) Om de liefde Gods. zet de PSC. die ons zo nauw aan het hart ligt. niet buitenspel'. aldus de auteur.

In dezelfde krant stelde grondwetspecialist prof. Francis Delpérée (UCL en lid van de Raad van State), die stilaan van het FDF naar de PSC aan het terugkeren is. voor de functies van de burgemeester van Voeren te verdelen onder de drie schepenen. aangezien de regering niet meer bij machte is in Voeren een nieuwe burgemeester te benoemen. Happart is, in zijn constructie. alleen eerste schepen.

Als de regering burgemeesters kan benoemen. dan kan zij ook aan de drie democratisch verkozen schepenen functies toevertrouwen, die dan collegiaal worden uitgeoefend Wil ieniand teveel naar zich toetrekken. dan is dat machtsmisbruik en wordt het een zaak voor de strafrechtbank. Weigeren zij deze functies uit te oefenen. dan is er sprake van grove nalatigheid. met alle gevolgen van dien. aldus Delpéree

Op 28 september betreurde de PRL het ultimatum van de CVP-Kamerfractie. De PRL drong aan op een compromis over Voeren. De partij wenste dat de regering en de parlementaire meerderheid bij voorrang hun energie zouden besteden aan het sociaal-economisch herstelbeleid en aan de aangekondigde fiscale hervormingen. De PRL herinnerde eraan dat de PSC-minister van binnenlandse zaken en de hele regering duidelijk stelling hebben genomen in deze zaak, namelijk dat Happait geen burgemeester van Voeren meer is in uitvoering van een arrest van de Raad van State
Tot de CVP zei de PRL het ultimatum en de bedreiging aan het adres van de regering te betreuren omdat een oplossing van de kwestie Voeren juridisch ingewikkeld is waarover geen alternatieve metrderheid bestaat en die niet in verhouding staat tot de economische financiële en sociale dossiers, die bij vooirang de aandacht vereisen van regering en parlemen?

De VU veiklaarde bereid te zijn de regering te steunen in haar optreden tegen Happart op voorwaarde dat het aangekondigde initiatief inhield dat Happart wordt afgezet als burgemeester en als schepen en dat Vlaanderen daarvoor geen compensaties moet betalen Voor de toekomst ziet de VU maar een structurele oplossing de volledige voogdij over de Vlaamse gemeenten overdragen aan een souvereine Vlaamse regering
Agalev dat een wetsvoorstel heeft uigewerkt inzake taalhoffelijkheid stelde dat ook inzake de Voer de rechtsregels moeten worden toegepast, conform de uitspraak van de gemengde Kamer van de Raad van State Dit houdt in dat aan het statuut van Voeren niet kan worden getornd

Crisis

Tijdens het weekeinde van 10 en 11 oktober startte premier Martens met de regeringstop van de vice-premiers Gol, Verhofstadt en Maystadt, minister van sociale zaken Dehaene en minister van binnenlandse zaken Michel zijn beraad over een regeringsinitiatief in Voeren.
In de nacht van 14 op 15 oktober bereikte de regeringstop echter geen akkoord en tijdens de donderdag 15 oktober om 10 uur gehouden ministerraad werd de breuk formeel vastgesteld. waarna premier Martens het ontslag van zijn regering bij de koning ging aanbieden.
De koning hield zijn beslissing in beraad en begon met de gebruikelijke consultaties. De vergaderingen van de Kamer en Senaat werden opgeschort en vice-premier Verhofstadt, die de crisis onaanvaardbaar noemde ter wille van de economische toestand van het land, draaide meteen de begrotingskraan dicht om ontsporingen in de uitgaven tegen te gaan. De munt reageerde hevig op de politieke crisis en de Nationale Bank van België moest voor 30 miljoen D-Mark steunaankopen doen.
Tijdens het nachtelijk beraad van de topministers was er sprake van een wetsontwerp op de taalkennis van mandatarissen in de faciliteitengemeenten

Daarin zou hebben gestaan dat iedere mandataris van rrn taalgrens- of randgemeente de taal moet kennen van het taalgebied waarin de gemeente is gelegen
Dooi hun verkiezing bij algemeen stemrecht bestaat er een onweerlegbaar vei moeden dat gemeenteraadsleden de taal van het gebied kennen
Door hun verkiezing of benoeming bestaat er eveneens een vermoeden dat schepenen en de burgemeester de taal van het gebied kennen
Voor schepenen. die gedurende drie jaar het ambt van schepen of burgemeester ononderbroken hebben uitgeoefend. is di? vermoeden onweerlegbaar. In alle andere gevallen kan het vermoeden van taalkennis worden weerlegd op verzoek van een gemeenteraadslid. Klachten moeten binnen de zes maanden bij de Raad van State worden ingediend. die binnen de zestig dagen uitspraak moet doen
Als de Raad van State beslist dat het vermoeden is weerlegd. vermeldt hij in zijn arrest dat de schepen geen enkele bevoegdheid meer mag uitoefenen als individuele bestuursoverheid. tot de volgende gemeenteraadsverkiezingen.
Als de Raad van State beslist dat het vermoeden is weerlegd voos een burgemeester. dan vernietigt hij diens benoeming. Als het arrest betrekking heeft op een waarnemend burgemeester. dan wordt het ambt van burgemeester uitgeoefend door een andere schepen of een ander gemeenteraadslid
Een burgemeester wiens benoeming aldus wordt vernietigd kan niet opnieuw tot burgemeester worden benoemd. noch het ambt van burgemeester waarnemen tot na de volgende verkiezingen
Ook voor de leden en de voorzitter van de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) geldt de bepaling dat zij de taal van het gebied moeten kennen onder dezelfde voorwaarden als voor schepenen en burgemeesters.
Voorts bevatte het ontwerp van compromis dat de klachten worden behandeld door ééntalige Kamers van de Raad van State. maar het onderzoek van de zaak wordt toevertrouwd aan tu-ee auditeurs. één van de Nederlandse en één van de Franse taalrol
Drie brieven behoorden tot het voorstel. Allereerst een algemene omzendbrief naai. alle provinciegouverneurs. waarin staat dat ingevolge de jurisprudentie van de Raad van State een burgemeester waarvan de benoeming vernietigd werd ook geen waarnemend burgemeester meer kan zijn. De tweede brief is bestemd voor Voeren en daarin staat dat de burgemeestersfuncties moeten uitgeoefend worden door schepen Lang. op straffe van ontslag. De derde brief is bestemd voos Happart en daarin staat dat hij, ondanks de regeringsbeslissing, nog steeds bestuursdaden stelt en dat er dus redenen zijn om op te treden
Binnen de 48 uren moest Happart aan de minister van binnenlandse zaken meedelen of hij zich neerlegt bij het burgemeestersrhap van schepen Lang Bij weigering of bij ontwijkend antwoord. zal de gouverneur overgaan tot een schorsing van ten hoogste drie maanden.
Er bleef onduidelijkheid heersen over wat er na drie maanden met Happart zou gebeurrn.

CVP, PVV en PRL konden akkoord gaan met het hierboven samengevatte compromis. De PSC verzette zich tegen de onmiddellijke schorsing van Happart. zolang Kamer en Senaat het ontwerp op de taalkennis niet hadden goedgekeurd. en bleef eisen dat tweetalige kamers van de Raad van

State taalconflicten zouden beslechten.
De Vlaamse raadsleden van Voeren en van de randgenieenten rond Brussel wezen het compromis af.
Volgens de SP was het ontslag van de regering niet alleen te wijten aan de kwestie-Voeren, maar ook aan de grote slijtage van de coalitie.
Voor de VU was de crisis het gevolg van het feit dat de regering jarenlang heeft nagelaten de zaak-Happart definitief te regelen. De VU was ook niet te spreken over de .,verregaande concessies van CVP en PVV".

Tijdens het weekeinde van 17 en 18 oktober trachtte de regeringstop de breuk nog te vermijden. Volgens sommige leden van de regering kwam men dicht bij een akkoord.
Men zou o.m. de waarborg inbouwen opdat de afzetting van Happart en de goedkeuring van de wet op de taalkennis door de Senaat (na de Kamer) ongeveer gelijktijdig zou gebeuren.
Tijdens het avondmaal liet vice-premier Maystadt zich zelfs ontvallen dat in die voorwaarden het ..dubbelbesluit inzake Happart'' voor hem verteerbaar was.
Maar dit werd uiteindelijk onmogelijk gemaakt door PSC-voorzitter Deprez, met wie vice-premier Maystadt voortdurend telefonisch contact had en die de vice-premier geen enkele manoeuvreerruimte bood. Deprez speelde Maystadt uit tegen partijgenoot Michel. die als minister van binnenlandse zaken .,minister van de koning en niet van zijn partijvoorzitter" wou zijn.
Toen vice-premier Maystadt later verduidelijkte dat de PSC minister Michel zou willen vervangen door Gérard Deprez, wat de topministers met verstomming sloeg, en toen meer en meer kwam vast te staan dat de PSC Happart ongnmoeid wilde laten tot de goedkeuring van de wet op de taalkennis, concludeerde premier Martens dat een open regeringscrisis niet meer te vermijden was.

Overgangskabinet

Toen de koning op 19 oktober het ontslag van de regering-Martens VI aanvaardde (zoals na de parlementsverkiezingen van 1985 kreeg de premier zelf geen ontslag. waaruit algemeen wordt afgeleid dat het staatshoofd hiermee zijn bijzondere waardering voor de regeringsleider wil uitdrukken), belastte hij premier Martens met de vorming van een overgangskabinet dat een verklaring tot grondwetsherziening moet voorbereiden en vervroegde verkiezingen uitschrijven.
Na overleg met de voorzitters van alle politieke partijen verkoos premier en formateur Martens verder te werken met dezelfde ploeg van christen-democraten en liberalen.
Tijdens de onderhandelingen waren er moeilijkheden met de PSC over de federalisering van het onderwijs via de wijziging van artikel 59 bis van de grondwet. De PSC vroeg voorafgaande sluitende waarborgen voor het vrij (katholiek) onderwijs in Wallonië. Maar daartoe bleven de eisen van de PSC echter niet beperkt. Tegelijk eiste de partij dat de voogdij-overheden niet zouden optreden tegen Happart in Voeren of tegen de voorzitter van het OCMW van Kraainem. Capart, die eveneens weigert Nederlands te leren en wiens verkiezing door de Raad van State werd vernietigd. Maar in dit laatste geval is niet de centrale regering, maar de Vlaamse regering bevoegd.
Na een dag van spanningen en bedreigingen werd overeengekomen dat artikel 17 van de grondwet. dat handelt over de vrijheid van onderwijs. wordt herzien om in de grondwet zelf de waarborgen in te schrijven die nu reeds in het Schoolpact (zie pag. 14451 e.v.-1958) zijn voorzien.
De tekst van het akkoord luidt als volgt:
,.De ondertekenende partijen verbinden zich ertoe om tijdens de volgende legislatuur. voorafgaand in art. 17 van de Grondwet (nvdr: vrijheid van onderwijs) de waarborgen in te schrijven. zoals die zijn omschreven in het Schoolpact. en in art. 107 ter van de Grondwet (nvdr: over het Arbitragehof) de mechanismen in te schrijven om er de naleving van te verzekeren en vervolgens over te gaan tot de herziening van art. 59 bis. par 2.2 van de Grondwet (nvdr: federalisering van het onderwijs).
Door art. 107 ter zal het Arbitragehof ertoe gemachtigd worden om, inbegrepen op individueel verzoek, elke wet of decreet te vernietigen. die een van de beginselen. ingeschreven in art. 17. schendt".

In het Vlaamse luik van het akkoord bevestigen CVP en PVV hun akkoord om een Autonome Raad voor het Nederlandstalig Rijksonderwijs op te richten .,die door geen enkele strekking zal gedomineerd kunnen worden". Het aldus te sluiten onderwijspact zal voorgelegd worden aan de partijen die oorspronkelijk het Schoolpact hebben gesloten (christen-democraten, socialisten en liberalen) en. op aandringen van de CVP-Senaatsfractie. ook van de VU.
Op de PSC-eis om de communautaire godsvrede tot na de vorming van de nieuwe regering te verlengen werd niet ingegaan,

Integendeel Op 22 oktober stuurde minister van binnenlandse zaken M-chel een brief naar alle provinciegouverneurs waarin hij handelt over de toepassing van art. 107 van de Gemeentewet. De minister wees er o.m. op dat ..art. 107 van de Gemeentewet bepaalt dat L i ontstentenis of verhindering van de burgemeester, zijn ambt wordt waargenomen door zijn eerstverkozen schepen, tenzij de burgemeester zijn bevoegdheden aan een andere schepen heeft opgedragen. Onder de begrippen ontstentenis of verhindering dient te worden verstaan alle gevallen waarbij de burgemeester in een gemeente ontbreekt.
Art. 107 heeft inderdaad tot doel de continuïteit van de dienst te verzekeren. Het moet van rechtswege toepassing kunnen vinden. Het verplicht de eerste schepen in de gegeven omstandigheden de uitoefening van het burgemeestersambt op te nemen. Indien deze eerste schepen zelf afwezig of verhinderd is. zal overeenkomstig de volgorde van de stemmingen. de volgende schepen de wettelijke verplichtingen hebben zich aan te bieden om dit ambt waar te nemen.
De plicht. opgedragen door art. 107 sluit nochtans de mogelijkheid niet uit dat de schepen die geroepen is om het ambt van burgemeester waar te nemen. dit ambt. wanneer het naar zijn oordeel op een meer dienstige wijze kan uitgeoefend worden, overdraagt aan een volgende schepen, die niet verhinderd is en die aanvaardt." Aldus de algemene omzendbrief.

In zijn brief aan gouverneur Vandermeulen van Limburg schreef de minister: ,.U heeft kennis genomen van mijn omzendbrief van 22 oktober. 1987. Het zal u betaamd hebben het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Voeren onmiddellijk op de hoogte ervan te brengen. Thans wordt het burgemeestersambt regelmatig uitgeoefend door de heer Lang of bij ontstentenis door de heer Pinckaers. Het college. alsmede iedere schepen, is verantwoordelijk voor deze overdracht van de burgemeestersfuncties. Ik verzoek u het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Voeren op de hoogte te brengen van mat voorafgaat. (...)

Het kabinet van gouverneur Vandermeulen deelde op 23 oktober mee de brief van de minister te hebben betekend aan het college van Voeren. .,De heer Happart werd verzocht af te zien van elke inmenging in de uitoefening van de functie van burgemeester. die thans aan de heer Lang toebehoort", aldus de mededeling van de gouverneur.

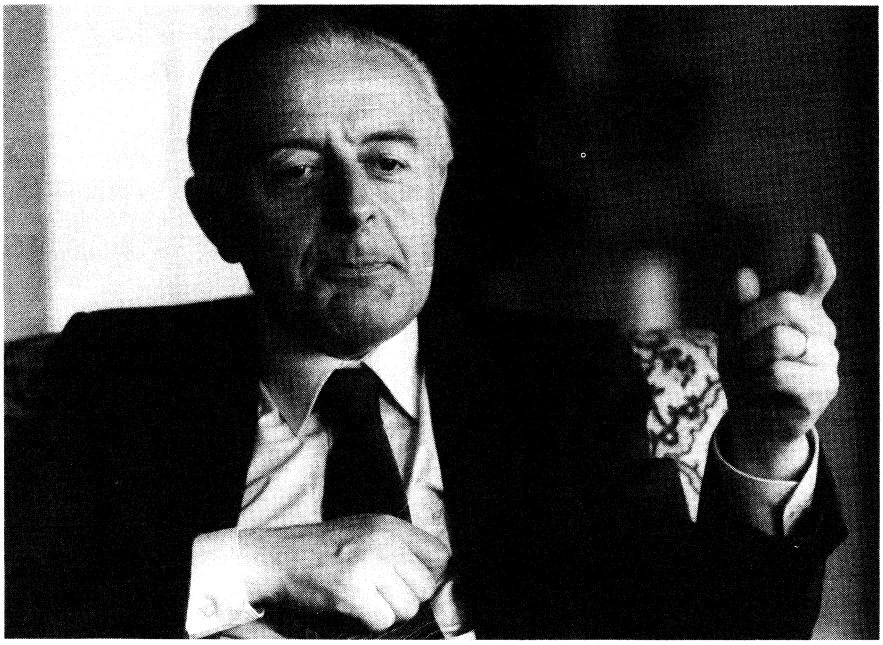

Minister van binnenlandse zaken Joseph Michel.

Met deze omzendbrieven werd de regeringsbeslissing van 3 juli (zie pag. 522/1-1987) uitgevoerd. Premier Martens beklemtoonde dat tijdens het investituurdebat in de Kamer (onderluid gejouw van de Waalse socialisten).
Uit Voeren werd op zaterdag 24 oktober gemeld dat de brieven van de minister en van de gouverneur nog niet waren aangekomen. terwijl vice-premier Maystadt op een PSC-bijeenkomst te Charleroi herhaalde dat er geen sprake kan zijn van een schorsing of afzetting van Happart en dat een omzendbrief geen wet is. PSC-voorzitter Deprez sprak in dezelfde zin. Het zijn tekenen dat de machtsstrijd binnen de PSC nog volop woedt tussen de harde groep rond PSC-voorzitter Deprez (Waals-Brabant)en vice-premier Maystad (Charleroi) en de meer gematigde groep rond minister Michel (Virton) en Melchior Wathelet (Verviers)

Regeringsverklaring van Martens VII

Op 23 oktober legde premier Martens in het parlement de regeringsverklaring van zijn overgangskabinet af. De tekst luidde als volgt:

,,Mijnheer de Voorzitter
Dames en Heren,

De Regering stelt zich aan U voor met een beperkt programma: zij verbindt er zich toe dit op korte termijn uit te voeren.
Evenwel is de opdracht van deze Regering belangrijk.
Eerst en vooral zal zij aan het Parlement de dringende wetsontwerpen voorleggen waarvan de goedkeuring nog vóór het einde van het jaar noodzakelijk is voor de goede werking van dr Staat

Het gaat om het wetsontwerp op het legercontingent en om een ontwerp van financiewet dat ook de bevestiging van het pensioensparen zal bevatten.
Inzake het Openbaar Ambt zal de Regering de maatregelen voorbereiden die noodzakelijk zijn voor het welslagen van het aan gang zijnde overleg met de representatieve organisaties van het personeel.
De tweede belangrijke opdracht van de Regering is. er voor te zorgen dat het Parlement. dat na de komende verkiezingen zal tot stand komen. grondwetgevende bevoegdheid heeft.
In het ontwerp dat bij het Parlement zal worden neergelegd. zal morden voorgesteld een belangrijk aantal grondwetsartikelen voor herziening vatbaar te verklaren en nieuwe artikelen in te voegen
Dit vertaalt de wil van de Regering om een nieuwe, brede en grondige hervorming van het institutioneel kader van ons land mogelijk te maken. Ik heb trouwens vastgesteld dat over de noodzaak van een dergelijke hervorming nagenoeg alle politieke partijen het eens zijn.
Daarom durf ik hopen. dat over het ontwerp van de Regering, in dit Parlement. een grote consensus zal worden bereikt. temeer dat het ontwerp tot verklaring van herziening betrekking heeft op aangelegenheden die tegelijk delicaat en belangrijk zijn.
Een eerste reeks artikelen betreft de actualisering en aanvulling van de grondwettelijke bepalingen in verband met de rechten en vrijheden.
Een tweede reeks artikelen inzake de institutionele hervormingen heeft betrekking op de bevoegdheden en de instellingen van de Staat. van de Gemeenschappen en van de Gewesten. op de hervorming van het tweekamerstelsel. op de invoering van het referendum. op de verdeling van de respectieve bevoegdheden van de wetgevende en de uitvoerende macht, op de uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof. op de vaststelling van een grens aan de fiscale en parafiscale druk, op de herziening van de budgettaire werkmethodes en op de hervorming van het Rekenhof
In dit verband wordt ook de herziening van artikel 59bis, par 2, 2° van de Grondwet voorzien.
Terzake, en in de geest van de schoolvrede die nu sinds bijna dertig jaar in ons land heerst. stelt de Regering aan de ondertekenende partijen van het Schoolpact van 19.58 voor. zich ertoe te verbinden om tijdens de volgende legislatuur, voorafgaand in artikel 11 de waarborgen in te schrijven zoals die zijn omschreven in het Schoolpact. en in artikel 107ter de mechanismen in te schrijven bestemd om de naleving ei. van te verzekeren, en vervolgens over te gaan tot de herziening van artikel 59bis, par 2, 2° van de Grondwet met het oog op een communautarisering van het onderwijs

Door artikel 107ter, zal het Arbitragehof ertoe gemachtigd worden om. inbegrepen op individueel verzoek. elke wet of decreet te vernietigen. die één van de beginselen ingeschreven in artikel 17 schendt
De Regering zal de ondertekenende partijen van het Schoolpact van 1958 uitnodigen om nog vóór de stemming. in de eerst gevatte Kamer over het ontwerp tot heizieriing van artikel 59bis, par. 2, 2° van de Grondwet. deze verbintenis aan te gaan

Een derde reeks artikelen betreft vormaanpassingen met inbegrip van de mogelijkheid tot herstructurering van de Grondwet, terwijl een vierde reeks artikelen van diverse aard betreft. ondermeer de officiële Duitse trkst van de Grondwet en de verhouding tussen de normen van het interne recht en de normen van het inter- en supranationaal recht.
Tenslotte blijft het een essentiele verantwoordelijkheid en opdracht van de Regering om in de periode die voorafgaat aan de wetgevende verkiezingen. die het automatisch gevolg zullen zijn van de bekendmaking van de verklaringen tot herziening van de Grondwet, de belangen van ons land en zijn burgers te vrijwaren, en zorg te dragen voor een nauwgezet beheer van de Staat. meer bepaald door de voortzetting van het strenge begrotingsbeleid.

Mijnheer de Voorzitter.
Dames en Heren.

Het sociaal-economisch en het budgettair beleid dat op gang werd gebracht heeft belangrijke inspanningen gevraagd. maar heeft ook resultaten opgeleverd Het zou onverantwoord zijn tegenover de burgers van ons land door een machtsvacuüm deze resultaten opnieuw in het gedrang te brengen.
Wetgevende verkiezingen zijn onvermijdelijk geworden. Het is nodig zo snel mogelijk het kiezerskorps te raadplegen
België heeft er alle belang bij dat de overgangsperiode zo kort mogelijk wordt gehouden.
Daarom wil de Regering zonder enig tijdsverlies haar opdracht ten uitvoer brengen.
Daarvoor vraagt zij uw vertrouwen ``

Investituurdebat. Vertrouwen purlement

De investituurdebatten in Kamer en Senaat waren electoraal gekleurd In de Kamer eiste PSC-fractieleidster Cecile Goor (Brussel) dat de federalisering van het onderwijs gekoppeld moet worden aan het uitwerken van een statuut voor Brussel. Zij oogstte met dat standpunt alleen bijval bij haar fractie.
Het overgangskabinet kreeg het vertrouwen van het parlement. telkens meerderheid tegen oppositie. In de Kamer gebeurde dat met 107 stemmen tegen 64 en in de Senaat met 95 tegen 61. De PSC-er Desmarets (Brussel) onthield zich omdat hij gekant is tegen de federalisering van het onderwijs.
Op een korte regeringsraad, keurde de regering op 24 oktober haar ontwerp

tot verklaring tot grondwetsherziening goed. De drie takken van de wetgevende macht (Senaat. Kamer en Koning (regering) moeten akkoord gaan met een eensluidende verklaring. waarna het parlement automatisch is ontbonden en de kiezer wordt geraadpleegd. Normaal is dan de komende hervorming van de staat de inzet van de kiescampagne.
In de TV-uitzending ,,Confrontatie'' liet premier Martens er op 25 oktober geen twijfel over bestaan dat. als het van hem afhangt. na de verkiezingen in een eerste fase het sociaal, economische en budgettair herstelbeleid moet worden voortgezet. ..tenzij bij mirakel iedereen het tijdens het formatieberaad eens zou worden over de staatshervorming''.
De premier acht een werkwijze in twee fasen nodig omdat het land niet maandenlang onbestuurd kan blijven. In een eerste fase moet volgens hem het herstelbeleid voortgezet worden met een gewone parlcmcntaire meerderheid. Ondertussen wordt in het parlement de staatshervorming voorbereid. Als daarover een akkoord wordt bereikt. kan de regering verruimd worden om te beschikken over de bijzondere meerderheden die nodig zijn voor een staatshervorming. aldus de premier.

Ontwerp herzieningsverklaring grondwet

In de memorie van toelichting op het regeringsontxverp inzake een verklaring tot grondwetsherziening stellen de ministers van institutionele zaken. Gol en Dehaene, het volgende

,De noodzakelijkheid van een ruim geformuleerde herzieningsverklaring werd reeds in het licht gesteld in het ontwerp van verklaring tot herzirning van de Grondwet van 14 november 1978 (Gedr St. Senaat 1978-1979, 476-1°). De herzieningsverklaringen van 14 november 1978 en 6 oktober 1981 werden tot op heden slechts zeer- gedeeltelijk uitgevoerd Vele niet-institutionele bepalingen wachten reeds op herziening sedert 1954.
Een doeltreffende en coherente hervorming van de instrllingen. waarbij aan de Gemeenschappen en Gewesten een reële autonomie kan worden toegekend binnen het kader van een Belgische Staat die verenigd blijft op monetair. economisch en politiek vlak. vereist de mogelijkheid om de Grondwet te herzien Tevens dienen een aantal grondwetsartikelen voor herrziening vatbaar verklaard te worden om de samenhang van het grondwettelijk bestel niet te verstoren en om te vermijden dat later moeilijke interpretatieproblemen zouden rijzen die het gevolg zouden zijn van te fragmentarische hervormingen.
De Regering is daarom van oordeel dat er nieuwe artikelen moeten worden toegevoegd aan die welke reeds dooi. de verklaringen van 1978 en 1981 voor herziening vatbaar werden verklaard

Een eerste reeks artikelen betreft de actualisering en aanvulling van de grondwettelijke bepalingen in verband met de rechten en vrijheden Beoogd wordt o a. de bescherming van het privé-leven; de waarborg van de meningsuiting via audio-visuele media: de eerbied voor de effectieve vrije keuze en het pluralisme in het onderwijs in het kadei van de schoolvrede; de uitbreiding van het briefgeheim tot nieuwe vormen van communicatie; de economische, sociale en culturele rechten dc openbaarheid van de activiteiten van het bestuur

Een tweede reeks artikelen inzake de institutionele hervormingen heeft betrekking op de bevoegdheden en de instellingen van de Staat. van de Gemeenschappen en van de Gewesten. op de hervorming van tiet tweekainerstelsel. op de invoering van het referendum, op de verdeling van de respectieve bevoegdheden van de wetgevende en de uitvoerende macht. op de uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof. op de vaststelling van een grens aan de fiscale en parafiscale druk op de herziening van de budgettaire werkmethodes en op de hervorming van het Rekenhof
Een derde reeks artikelen betreft vormaanpassingen met inbegrip van de mogelijkheid lot herstructurering van de Grondwet

Een vierde reeks artikelen. van diverse aard. betreft o.a. de officiële Duitse tekst van de Grondwet, en de verhouding tussen de normen van het interne reeht en de normen van het internationaal en supranationaal reeht."

WEST-EUROPA

ZWITSERLAND

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Op 13 april 1984 werd Bruno Hunziker. sinds 1977 lid van de Nationalrat (Zwitserse Tweede Kamer) voor het kanton Aargau, gekozen tot president van de Freisinnig-Demokratische Partei (FDP) als opvolger van Yann Richter, die die post zes jaar had bekleed.

In februari 1985 werd Gilbert Couteau, één van de acht leden van de Liberale Partei der Schweiz (LPS) in de Nationalrat, gekozen tot president van de partij als opvolger van Rudolf Sarasin.

Op 1 mei 1985 hield de pas opgerichte Autopartij een persconferentie. De partij stelde zich tot doel de rechten van de automobilist te beschermen, de bouw van autowegen en het aanbrengen van parkeervoorzieningen te steunen, alsmede elke belastingverhoging voor de automobilist te bestrijden. President van de Autopartij was Michael Dreher. die tevens lid was van de FDP.

Op 4 mei 1985 werd Franz Jaeger. één van de acht leden van de Landesring der Unabhangigen (LdU) in de Nationalrat gekozen tot president van de partij ter vervanging van Walter Biel, die. na zeven jaar die functie te hebben bekleed, ontslag had genomen.

Oprichting Nationaal-Socialistische Partij

Medio augustus 1985 maakte een voormalige leider van de rechtse partij Nationale Aktion fur Volk und Heimat (NA). Ernst Meister. in Zürich de oprichting bekend van een nieuwe partij, de Nationaal-Socialistische Partij.
Meister, voormalig vice-president van de NA in Zürich, had in 1983 die partij moeten verlaten nadat hij tijdens een verkiezingscampagne nazistische ideeën had gepropageerd.
Meister zei dat zijn doel was ,, het beeld van het nationaal-socialisme te verbeteren''. Voor de radio verklaarde hij dat hij wilde strijden tegen de ,.buitenlandse overbevolking'', die volgens hem het gevolg was van een ongecontroleerde economische ontwikkeling. ,,Het nationaal-socialisme''. zo zei hij, ,,heeft tot taak de natie te beschermen tegen de excessen van de economie''.

Federatie van Groene Partijen verandert van naam

Op 24 mei 1986 veranderde de Federatie van Groene Partijen van Zwitserland op een conferentie in Genève haar naam in Groene Partij van Zwitserland (Grune Partei der Schweiz of Parti écologiste suisse).

Ontwikkelingen binnen de Nationale Aktion. Oprichting Okologische Freiheitliche Partei der Schweiz

Op 14 juni 1986 koos de Nationale Aktion für Volk und Heimat (NA) tijdens een congres Rudolf Keller tot president van de partij als opvolger van Hans Zwicky, die, na zes jaar die functie te hebben uitgeoefend. was afgetreden. Fritz Rötlisberger en Fritz Stadler werden gekozen tot respectievelijk eerste en tweede vice-president.

Het congres van de NA werd gedomineerd door een poging de binnen de partij bestaande verdeeldheid te verminderen. Op 12 april had Valentin Oehen, de oudste afgevaardigde van de partij in de Nationalrat. aangekondigd dat hij de NA ging verlaten. Volgens de pers was zijn vertrek te wijten aan de toenemende invloed van ..extremistische en simplistische'' stromingen binnen de partij.

Op 30 augustus 1986 richtte Oehen een nieuwe partij op onder de naam Okologische Freiheitliche Partei der Schweiz. De partij was voor een vrije markt-economie die de natuurlijke be-

peikingen opgelegd door de eisen van het milieu respecteerde

Nieuwe president CVP

Op 15 februari 1987 werd Eva Segmüller-Weber, die voor het kanton St. Gallen in de Nationalrat zat. gekozen tot president van de Christlichdemokratische Volkspartei (CVP) als opvolger van Flavio Cotti. sinds 1 januari 1987 lid van de Bundesrat (pag. 19/2-1987).

Cotti was op 10 februari 1984 op een partijcongres in Bern gekozen tot president van de CVP in de plaats van Hans Wyer, die sinds 1973 die functie had bekleed en op 19 december 1983 zijn vertrek had aangekondigd

REFERENDUMS

Sinds eind 1983 vonden in Zwitserland de volgende referendums plaat:;

Referendum over twee voorstellen op het *gebied van het* staatsburgerschap

Op 4 december 1983 vond een referendum plaats over de gelijkstelling van man en vrouw bij het verkrijgen en doorgeven van het Zwitserse staatsburgerschap en over een versoepeling van de voorwaarden waaronder jeugdige buitenlanders. vluchtelinen en statenlozen het Zwitserse staatsburgerschap konden krijgen.
Bij een opkomst van 35.3 procent werd de gelijkstelling van man en vrouw met 872.891 (60.8 procent) tegen 562.668 (39.2 procent) stemmen aangenomen. terwijl de versoepeling van de eisen voor de toekenning van het staatsburgerschap voor bepaalde groepen met 793.045 (55.2 procent) tegen 644.537 (44,8 procent) stemmen werd verworpen.
Tot op dat moment kreeg de buitenlandse echtgenoot van een Zwitserse vrouw slechts een aan een termijn gebonden verblijfsvergunning voor Zwitserland en kon hij op zijn vroegst na een wachttijd van 12 jaar Zwitsers staatsburger worden. Kinderen uit een dergelijk huwelijk kregen alleen de Zwitserse nationaliteit als zij in Zwitserland waren geboren of later een procedure tot naturalisering doorliepen.
Een buitenlandse die een Zwitser huwde. kreeg daarentegen automatisch het Zwitserse staatsburgerschap voor haar en de uit het huwelijk geboren kinderen.
Volgens de op 4 december door de Zwitserse bevolking aangenomen grondwetswijziging zou er voortaan gelijkheid op dit gebied heersen, d.w.z. dat een buitenlandse geen Zwitsers paspoort meer bij haar huwelijk zou ontvangen. maar pas na een wachttijd van meerdere jaren. De kinderen van een met een buitenlander getrouwde Zwitserse zouden onafhankelijk van geboorte- en woonplaats de nationaliteit van de rnocder krijgen
De grote partijen hadden de kiezers aangeraden beide voorstellen aan te nemen, terwijl de rechtse partij Nationale Aktion für Volk und Heimat de voorstellen krachtig had bestreden.

Referendum over wegenbelasting en *een alternatieve dienstplicht voor gewetensbezwaarden*

Op 26 februari 1984 gaven de Zwitsers bij referendum hun fiat aan ren maatregel waardoor alle automobilisten (ook de buitenlandse) die van de Zwitserse snelwegen gebruik maakten. daarvoor belasting mocstrn gaan betalen. Een voorstel dienstweigeraars de mogelijkheid te bieden in plaats van de militaire dienstplicht vervangende sociale werkzaamheden te verrichten. werd niet aangenomen
Het voorstel vanaf 1985 voor zware vrachtwagens een belasting te heffen van tussen de 500 en 3 000 sf per voertuig per laar weid met 1 254 522 tegen 882 696 stemmen (58,7 tegen 41.3 procent) goedgekeurd en een voorstel tot introduktie vanaf 1985 van een vignet dat jaarlijks sf 30 zou kosten en op de voorruit geplakt moest worden, voor alle auto's die van de Zwitserse snelwegen gebruik maakten, werd met 1.132.431 tegen 1.005.115 stemmen (53.0 tegen 47,0 procent) aangenomen. De maatregelen zouden naar verwachting zo'n 400 mln sf per jaar opleveren.

Op 10 mei keurden de EG-ministers van transport een brief goed. waarin zij tegen de door Zwitserland voorgenomen wegenbelasting protesteerden. De brief was gericht aan Leon Schlumpf. op dat moment president van Zwitserland en minister van transport. communicatie en energie.
Verder kwamen er protesten van de meeste Westeuropese regeringen. verscheidene Oosteuropese regeringen en van Zwitserse vrachtwagenchauffeurs (die tegenmaatregelen vreesden van andere landen)

Op 3 december 1984 versoepelde de Bundesrat de belastingmaatregel. Teneinde een oneerlijke last voor buitenlandse autumobilistrn te vermijden werd de belastingheffing afhankelijk gesteld van de hoeveelheid tijd die de automobilisten in Zwitserland doorbrachten.
Op 17 december hielden Zwitserse en Franse vrachtwagenchauffeurs niettemin een protestactie bil de Frans-Zwitserse grens en op 4 februari 1985 blokkeerden Zwitserse vrachtwagenchauffeurs de grensovergangen niet Frankrijk en West-Duitsland in een verdere poging druk uit te oefenen op de regering om buitenlandse vrachtwagenchauffeurs van de belastingheffing uit te sluiten. Met hun blokkade wilden de Zwitserse vrachtrijders ook bereiken dat inmiddels door buurlanden aangekondigde of ingevoerde heffingen werden ingetrokken.

Het voorstel tot invoering van plaatsvervangende dienstplicht van 18 maanden voor mensen die gewetensbezwaren hadden tegen de gewoonlijk 49 weken durende militaire dienst werd met 1 360 960 tegen 770 891 stemmen (63,8 tegen 36,2 procent) verworpen
De opkomst bij het reterendum was 52,2 procent

In 1982 had het aantal dienstweigeraars in Zwitserland 730 bedragen en in 1983 745.

Referendum *over* de *aankoop van bezittingen* door *buitenlanders* en over een *beperking* van het *bankgeheim*

Op 20 mei 1984 konden de Zwitsers zich via een referendum uitspreken over een voorstel dat het voor buitenlanders moeilijker zou maken Zwitsers bezit te kopen en over een voorstel tot gedeeltelijke afschaffing van het bankgeheim en beperking van de macht van de banken
Het eerste voorstel, een initiatief van de rechtse Nationale Aktion für Volk und Heimat (NA), werd met 875.549 tegen 837.734 stemmen (51,1 tegen 49.9 procent) verworpen. Met het initiatief wilde de NA ,.een uitverkoop van het vaderland" voorkomen.

Het tweede voorstel. afkomstig van de Sozialdemokratische Partei der Schweiz. werd met 1.258.695 tegen 464.764 stemmen (73,0 tegen 27,0 procent) afgewezen.
Voorgesteld was dat 1) belastingautoriteiten en rechters van banken informatie konden krijgen over rekeningen: 2) dat banken gedetailleerdere gegevens zouden verstrekken over hun financiële positie en die van hun filialen: 3) dat de groeiende betrokkenheid van banken bij andere sectoren van de economie beperkt zou worden: en 4) dat banken verplicht zouden worden deposito's te verzekeren om kleine investeerders tegen een ineenstorting te beschermen.
De bankwereld toonde zich verheugd over het resultaat van de stemming. Zij was bang geweest dat een beperking van het bankgeheim een kapitaalvlucht tot gevolg zou hebben.
Over het Zwitserse bankgeheim meldde Pauline van de Ven in *NRC/* H'blad (21-5-1984) o.m. het volgende:

Het Zwitserse bankgeheim is het strengste ter wereld Het is in de barikenwet omschreven en overtredingen worden met hoge boetes bestraft. waardoor er strak de hand aan kan worden gehouden.
Artikel 47 Paragraaf 1 van het Zwitserse bankgeheim luidt als volgt: Ieder die uit hoofde van zijn functie gegevens oprnbaarinaakt of hij dit nu doet als orgaan. medewerker, afnemer. curator of commissaris van ren bank of als lid van de bankencommissie, schendt het bankgeheim en wordt hiervoor bestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaar of een boete van maximaal 50.000 Zwitserse francs.
Paragraaf 2: Handelt de betrokkene nalatig of slordig dan bedraagt de boete maximaal 30.000 Zwitserse francs
Paragraaf 3: De schending van een beroepsge-

heim blijft ook na beëindiging van het dienstverband of van de zakelijke relatie strafbaar.
Paragraaf 3: Een voorbehoud geldt in enkele gevallen waar sprake is van kantonale belastingwetgeving over de plicht voor banken te getuigen en inlichtingen te verschaffen
Vragen staat niet vrij. want iemand die gegevens probeert in te winnen bij bankpersoneel of andere bij een bank betrokkenen. lokt schending van liet bankgeheim uit en kan daarvoor met maximaal 10.000 Zwitserse francs worden beboet of twaalf maanden gevangenisstraf.
Sinds januari 1983 zijn de Zwitserse banken verplicht in sommige gevallen mede erking te verleren aan het buitenland. namelijk wanneer er aantoonbaar sprake is van belastingfraude waarbij ook valsheid in geschrifte is gepleegd. Het bankgeheim is op alle bankklantcn van toepassing. ook op de Zwitsers zelf. Voor de buitenlandse banken gelden dezelfde maatstaven als voor de binnenlandse.

Tenslotte geldt in Zwitserland een identificatieplicht voor iedereen die een rekening wil openen, dit om geld uit criminele handelingen te weren In beperkte mate bestaan nummerrekeningen

Onder de kop ,,Eenwaarschuwing voor Zwitserse bankiers" meldde de *Financial* Tzmes (22-5-1984) over de uitslag van het referendum het volgende:

De Zwitsers hebben bij referendum de opheffing van het bankgeheim verworpen. Maar dat is niet het einde van het verhaal. Binnen Zwitserland zal het debat over de praktische en morele aspecten van het bankgeheim doorgaan en op internationaal niveau zullen vooral de Amerikanen verstoord blijven over dat bankgeheim. Het voornaamste deel van het referendumvoorstel tot opheffing van dit geheim hield verband met de ontduiking van buitenlandse belastingwetten en van buitenlandse regelingen voor de beheersing van de valuta Als de Zwitsers het voorstel hadden aanvaard. dan had Bern de banken moeten verplichten bewijsmateriaal te leveren aan buitenlandse gerechtelijke autoriteiten ten behoeve van justitieel onderzoek.
Zwitserland heeft voortdurend vooral van de Amerikaanse autoriteiten last gehad. omdat de verdenking werd gekoesterd dat belastingontduikers er een gemakkelijk heenkomen konden vinden. Ook Frankrijk en Italië hebben reden om aan te nemen dat de valutacontrole via Zwitserland omzeild wordt. Gezien de binnenlandse en internationale pressie heeft Bern al een aantal concessies gedaan. Zo kan het bankgeheim bij strafzaken en bij belastingontduiking in combinatie met het vervalsen van documenten worden opgeheven De Zwitserse banken hebben voorts hun cliënten verzocht bil gevallen van onderlinge handel in te stemmen met opheffing van het bankgeheim. om zo te voorkomen dat represailles worden genomen tegen hun filialen in dc VS. Er wordt ook gediscussieerd over wetgeving die onderlinge handel tussen bankrekeninghouders verbiedt.
De Zwitserse autoriteiten moeten de uitslag van het referendum daarom eerder beschouwen als een signaal om de maatregelen met betrekking tot het bankgheheim te completeren. De banken moeten onder druk blijven staan om een concernbalans te publiceren. De status van een reeds bestaand gentlemen's agreement tussen de banken en de centrale bank zou kunnen worden verhoogd. Krachtens dit agreement verplichten de banken zich geen actieve steun te verlenen aan illegale kapitaalvlucht uit het buitenland. en hun cliénten te identificeren teneinde fraudeurs uit te sluiten. Veel bedachtzame Zwitsers. en niet alleen de sponsors van het referendum, zijn al lang bezorgd over de aantasting van de goede naam van hun land door misbruik van het bankgeheim. De Zwitserse bankiers zouden er goed aan doen dit niet te vergeten.

Het is in hun eigen belang oni verwikkelingen te voorkomen De referndumkwestie heeft het politieke toneel in Zwitserland gewijzigd. Zowel de socialisten als de rechtse Nationale Aktion waren voor het houden van het referendum. In ruil voor het bankvoorstel steunden de socialisten een voorstel van de NA om het verkopen van Zwitserse eigendommen aan buitenlanders te verbieden.

Deze ongekende alliantie behaalde geen succes bij de herziening van het bankgeheim. maai. het NA-\,oorstel haalde het wel bijna. Hrt was voor het eerst dat de NA bij een federaal referendum sterk naar voren kwam Zij heeft een populistische afkeer van grote ondernemingen in het algemeen en van bankiers in het bijzonder. Daarom is de uitslag van het referendum van 20 mei geen onverdeeld succes voor de bankiers. Er leeft een algemeen onbehagen over het in handen van buitenlanders komen van vele prachtig gelegen chalets. Maar dat kan beter worden gecontroleerd door bepalingen van ruimtelijke ordening dan door een discriminatoir verbod.

Zwitserland is meer dan dc meeste andere landen afhankelijk van een open internationaal commercieel bestel en is niet gebaat bij hrt discrimineren van buitenlanders. Maar het is evenmin gebaat bij een afstand nemen door zijn bankiers van maatstaven die in het buitenland voor het bankverkeer aanvaard worden.

Referendum over twee voorstellen inzake kernenergie. Groene licht voor *bouw* kernenergiecentrale in Kaiseraugst

Op 23 september 1984 verwierpen de Zwitsers bij referendum twee voorstellen inzake kernenergie. Het eerste voorstel. ,,voor een toekomst zonder kernenergiecentrales", voorzag o.a. in een verbod op de bouw van nieuwe kernenergiecentrales en een verbod op de vervanging van bestaande centrales, wanneer die verouderd zouden zijn.

Dit voorstel werd met 931.287 tegen 761.524 stemmen (53 tegen 45 procent) afgewezen bij een opkomst van 41,1 procent.

Het tweede voorstel, voor ,,een veilige, zuinige en voor het milieu aanvaardbare energievoorziening", een vermindering van het energiegebruik en de bevordering van alternatieve energiebronnen, werd met 916.384 tegen 773.727 stemmen (54,2 tegen 45,8 procent) ver orpen.

Op dat moment waren er in Zwitserland vier kernenergiecentrales operationeel. alle langs de rivier de Aare: Beznau I (daterend uit 1969). Beznau II (1972), Mühleberg (1972) en Gösgen (1979).Een vijfde centrale. in Leibstadt aan de Rijn, stond op het punt geopend te worden.
Verder was er een centrale gepland in Kaiseraugst bij Bazel. De bouw hiervan stuitte echter op verzet van een groot aantal inwoners van die stad omdat er zich ook al Westduitse en Franse kernenergiecentrales in het gebied bevonden.
Op 20 maart 1985 gaf de Nationalrat met 118 tegen 73 stemmen en vier ont' udingen het groene licht voor de bouw van de entrale in Kaiseraugst. De centrale kreeg een vermogen van 920 Megawatt. De Standerat (Zwitserse Eerste Kamer) was al in februari 1983 met de bouw ervan akkoord gegaan.

De regering, de meeste parlementsleden en de energiebedrijven hadden zich tegen de voorstellen van milieugroepen en linkse partijen uitgesproken, omdat kernenergie in hun ogen voor Zwitserland, dat behalve waterkracht geen eigen energiebronnen had, van cruciaal belang was. In 1985 zou kernenergie naar verwachting voor 40 procent voorzien in de energiebehoefte van Zwitserland.

Referendum over een grotere ,,bescherming *van* het moederschap", een verbetering van de zorg voor slachtoffers van gewelddaden en de instelling van een meer *omvattende* constitutionele controle op het gebied van telecommunicatie

Op 2 december 1984 konden de Zwitsers zich bij referendum uitspreken over drie voorstellen. Het eerste voorstel voorzag in een grondwetswijziging, waardoor de staat verplicht werd te zorgen voor een .,effectievebescherming van het moederschap". Hieronder vielen een volledige dekking van alle medische kosten in verband met zwangerschap. een zwangerschapsverlof van minimaal 16 weken met volledige doorbetaling van het salaris. of. wanneer de vrouw geen salaris genoot. met een uitkering van de staat. en een ,,ouderverlof" van negen maanden dat door beide ouders kon worden opgenomen. Deze maatregelen zouden worden gefinancierd door zowel de overheid als de kantons en door bijdragen van werkgevers en werknemers. Het voorstel werd echter met 1.288.727 tegen 241.475stemmen (84.2 tegen 15.8 procent) verworpen.

Het tweede voorstel. waardoor zowel de staat als de kantons verplicht werden financiële en geestelijke bijstand te verlenen aan mensen die het slachtoffer waren geworden van gewelddaden, werd met 1.240.526 tegen 272.298 stemmen (met 82,0 tegen 18.0 procent) aangenomen.

Het derde voorstel ging over een artikel in de grondwet waarin richtlijnen werden vastgelegd voor televisie, radio en andere vormen van telecommunicatie.

Bepaald werd dat wetgeving op het gebied van radio en TV een zaak van de federale overheid was. Verder werden de rechten en plichten van de radio- en televisiediensten vastgesteld en zou er een onafhankelijke klachtencommissie worden ingesteld. Het voorstel, dat volgde op soortgelijke maar niet succesvolle referendums in 1957 en 1976, werd aangenomen met 1.001.983 tegen 456.410 stemmen (68,7 tegen 31,3 procent). De opkomst bij het referendum bedroeg 37 procent.

Referendum over een *verlenging van* de doorbetaalde *vakantie voor werknemers van* 40 *jaar* en *ouder*

Op 10 maart 1985 wezen de Zwitsers per referendum een voorstel af om werknemers van 40 jaar en ouder vijf weken doorbetaalde vakantie te geven in plaats van vier (leerlingen en jongeren onder de 20 hadden ook recht op vijf weken doorbetaalde vakantie). Het voorstel, dat werd gesteund door de Sozialdemokratische Partei der Schweiz en de Zwitserse Federatie van Vakbonden, werd met 921.226 tegen 490.247 stemmen (65,3 tegen 34,7 procent) verworpen. De opkomst bij het referendum was 34.2 procent.
Tegelijkertijd konden de Zwitsers zich uitspreken over drie voorstellen tot afschaffing van overheidssubsidies op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg. Van de drie voorstellen werden er twee aangenomen.

Referendum over ,,recht op leven"

Op 9 juni 1985 sprak 35 procent van de stemgerechtigde Zwitsers zich bij een referendum uit over een voorstel in de grondwet een clausule op te nemen die stelde dat ,,een mensenleven begint met de conceptie en eindigt met een natuurlijke dood". Het voorstel, dat vooral gezien werd als een anti-abortus voorstel en dat euthanasie zou hebben verboden, werd met 1.002.245 tegen 450.752 stemmen verworpen (69 tegen 31 procent).

Volgens een uit 1942 daterende wet was abortus toegestaan om ..ernstige schade" aan de gezondheid van de moeder te voorkomen. Deze wetgeving werd door de 26 kantons echter verschillend uitgelegd. Sommige kantons. waaronder die met de grote steden. stelden zich liberaler op dan andere. Per Jaar vonden in Zwitserland ongeveer 15 000 legale abortussen plaats.

Drie financiële maatregelen werden die dag door de Zwitsers aangenomen.

Referendum over *huwelijkswetgeving, harmonisering begin schooljaar en risicoverzekering voor investeerders*

Op 22 sept. 1985 was er een opkomst van 40,5 procent bij een referendum over drie voorstellen. Een maatregel, die in 1984 door het parlement was goedgekeurd ter hervorming van de uit 1907 daterende huwelijkswetgeving werd met 921.593 tegen 762.962 stemmen (54,7 tegen 45,3 procent) goedgekeurd. De nieuwe wet, die op 1 jan. 1988 van kracht zou worden, bepaalde dat de man niet langer hoofd van het gezin was en omschreef man en vrouw als "gelijke partners". Verder kreeg de echtgenoot of echtgenote die geen inkomsten had uit betaalde arbeid. volgens de wet recht op een inkomen van zijn of haai partner In geval van een echtscheiding kreeg de vrouw voortaan de helft (in plaats van vroeger éénderde) van de bezittingen van het gezin.

Een voorstel tot harmonisering van het begin van het schooljaar in alle kantons werd met 984.822 tegen 687.974 stemmen aangenomen. Vanaf 1990 moest het schooljaar in heel Zwitserland tussen medio augustus en medio •• ptember beginnen.
Een voorstel, waardoor investeerders. die nieuwe projecten van midden- en kleinbedrijven financierden, tegen betaling van een premie hun risico tot de helft van de totale projectkosten bij de overheid konden verzekeren en, van bepaalde belastingvoordeeltjes konden profiteren, werd met 916.727 tegen 695.835 stemmen afgewezen.

Referendum inzake vivisectie

Op 1 dec. 1985 begaf 37,4 procent van de kiesgerechtigde Zwitsers zich naar de stembus om zich uit te spreken over een voorstel "vivisectie op gewervelde dieren en wrede experimenten met dieren" te verbieden.
Met 1.099.864 tegen 459.567 stemmen werd het voorstel verworpen.

Lidmaatschap Verenigde Naties bij referendum afgewezen

Op 16 maart 1986 spraken de Zwitsers zich bij referendum uit tegen een Zwitsers lidmaatschap van de Verenigde Naties. Met 1.591.428 tegen 511.548 stemmen (75,7 tegen 24,3 procent) werd een toetreding tot de Verenigde Naties verworpen. De opkomst was 50,2 procent.

In geen van de 26 kantons en halfkantons bleek een meerderheid voor het lidmaatschap te voelen. In het kanton Genève, waar veel VN-organisaties waren gehuisvest. was 30.2 procent van de stemgerechtigden voor een toetreding tot de VN. Dit kanton verdiende jaarlijks naar schatting f 1,6 mrd. goed voor tien procent van de inkomsten. aan die organisaties, missies, topconferenties en internationale onderhandelingen.
Het meest voorkomende argument tegen het VN-lidmaatschap was het mogelijk verlies van 's lands "permanente beleid van gewapende neutraliteit", die sinds 1815 officieel was erkend.

Nadat de regering op 22 maart 1982 het parlement had aangeraden een Zwitserse toetreding tot de Verenigde Naties goed te keuren, was de Nationalrat op 15 maart 1984 met 112 tegen 78 stemmen met het VN-lidmaatschap akkoord gegaan en had de Standerat op 13 dec. 1984 met 24 tegen 26 stemmen voor aansluiting bij de VN gestemd.

Onder kop "Zwitsers vrezen neutraliteit te verliezen door VN-lidmaatschap ' meldde de Volkskrant vier dagen voor het referendum o m het volgende

(...) Geconfronteerd met een uiterst wantrouuige bevolking, pakte de regering de kwestie van het VN-lidmaatschap tot voor kort voorzichtig aan Zij publiceerde zestien jaar geleden een rapport waarin stond dat het lidmaatschap .,nuttig" zou zijn Zij ondernam vervolgens niets Nu. met het *oog* op het naderende referendum. verspreidde het kabinet een brochure in de vier talen die in Zwitserland worden gesproken Daarin staat dat de onderlinge afhankelijkheid tussen naties groeit en dat de Zwitserse economische. sociale en politieke belangen beter behartigd kunnen worden als het land toetreedt

In de Zwitserse volksvertegen\%-oordigingis alleen de Volkspartij. een van de drie conservatieve partijen in de regeringscoalitie van vier partijen, onverdeeld tegen het VN-lidmaatschap. De christen-democratische afgevaardigden in het nationale parlement zijn voor. maar moesten op een congres vaststellen dat sommige geestverwanten in de kantons tegen waren. De radicale democraten. op landelijk niveau eveneens voor, zagen een duidelijke meerderheid op locaal niveau het lidnlaatschap verwerpen. Alleen de vierde regeringpsartij, de sociaal-democratische, staat als geheel achter de toetreding tot de volkerenorganisatie.

Christoph Blocher van de Volkspartij en de sociaal-democraat Walter Renschler zijn twee van de parlementariërs die stad en land afreizen om de Zwitsers te overtuigen van de nadelen van het VN-lidmaatschap. ,,De VN is een instrument voor de verspreiding van het communisme". is de boodschap van Blocher .,Onafhankelijkheid betekent niet isolatie". beweert Renschler

De tegenstanders beroepen zich graag op de lijfspreuk ..Bemoeit u niet met buitenlandse twisten" van volksheld Nikolaus von der Flue die in de zestiende eeuw door bemiddeling een burgeroorlog wist te voorkomen Zij waarschuwen dat het VN-lidmaatschap het begin van het einde is van de Zwitserse soevereiniteit en de democratische instellingen van het land.
Zij beweren verder dat Zwitserland door toe te treden gedwongen kan worden militaire en economische sancties af te kondigen, waardoor de neutraliteit in gevaar komt Verwezen wordt dan naar de voorganger van de VN, de Volkenbond. waarbij Zwitserland zich in 1920 aansloot. Zwitserland heeft overwogen zich terug te trekken. toen de Volkenbond in 1935 besloot tot economische sancties tegen het buurland Italië in verband met de inval in Ethiopië.

De voorstanders merken van hun kant op dat in haar ruim veertigjarige geschiedenis de VN nooit militaire sancties heeft afgekondigd en in slechts twee gevallen heeft besloten tot economische sancties. Minister Pierre Aubert van buitenlandse zaken herinnert aan artikel 41 van het Handvest volgens welk een staat die neutraal wil blijven in een conflict niet kan worden belast met de uitvoering van militaire sancties. Alle lidstaten worden wel geacht niet-militaire sancties te steunen. Aubert daarover: „Je kunt economische sancties van de VN niet negeren, of je nu wel of geen lid bent."
Hoewel Zwitserland geen lid is van de VN woont het land als waarnemer (zoals de PLO en Noord- en Zuid-Korea) de zittingen van de Algemene Vergadering bij Wel is Zwitserland volledig lid van vrijwel alle gespecialiseerde VN-organisaties als de Wereld Gezondheidsorganisatie. de Internationale Arbeidsorganisatie. het Algemene Verdrag inzake Tarieven en Handel en de VN-vluchtelingenorganisatie. Verder levert Zwitserland materieel voor de VN-vredesmacht Unifil en zijn op grond van een VN-mandaat sinds 1953 Zwitserse groepen gestationeerd in Zuid-Korea (...)

Verdere *referendums* in 1986

Op 28 september 1986 verwierpen de Zwitsers bij referendum vier voorstellen. Een ,,cultureel initiatief'' om in de grondwet de verplichting op te nemen één procent van de overheidsuitgaven te besteden aan steun voor culturele activiteiten werd met 848 284 tegen 179.168 stemmen verworpen.
Een van Bundesrat en parlement afkomstig tegenvoorstel dat de overheid minder bevoegdheden zou geven, werd eveneens afgewezen, met 537.686 tegen 440.088 stemmen.
Een initiatief voor het instellen van door de staat geleide instituten voor vorming en training werd met 1.162.019 tegen 261.979 stemmen verworpen.
Tenslotte spraken de Zwitsers zich met 884.991 tegen 550.054 stemmen uit tegen een voorstel een al door het parlement aangenomen wet tot uitbreiding van de suikerbietenproduktie niet van kracht te laten worden. De opkomst was 34 procent.
Op 7 december keurden de Zwitsers met 922.309 tegen 510.407 een regeringsoorstel goed om de bestaande wet op de huurbescherming uit te breiden tot alle kantons. Een initiatief voor een verhoging van de motorrijtuigenbelasting voor zware voertuigen werd met 486.301 tegen 947.150 stemmen verworpen. De opkomst bij het referendum was 34.2 procent.

Referendum over *herziening* asielwet, een *herziening* van de wet op het *verblijf* en de *vestiging* van buztenlanders *in* Zwztserland en twee andere voorstellen

Op 5 april 1987 spraken de Zwitsers zich bij referendum met 1.179.779 tegen 571.873 stemmen (67.4 tegen 32,6 procent) uit voor een herziening van de asielwet en met 1.121.238 tegen 585.068 stemmen (65.7 tegen 34,3 procent) voor een herziening van de wet op het verblijf en de vestiging van buitenlanders in Zwitserland. In alle 26 kantons en halfkantons was een meerderheid voor de herziening van de twee wetten. De opkomst was 41.7 procent.
De herziening van de asielwet was bedoeld om een ongecoördineerde toevloed van vluchtelingen. legaal en illegaal. in te dammen.
De voornaamste wijziging van de wet op het asielrecht, die op 1 oktober 1987 inging. was dat Bern voortaan de behandeling van een asielaanvraag overliet aan de kantonale overheden. De belangrijkste overige wijzigingen waren een beperking van het aantal entreepunten met tijdelijke opvangcentra bij de grens, grotere bevoegdheden voor politie-ambtenaren om asielzoekers terug te sturen. en de mogelijkheid een asielaanviager. ongeacht de lengte van zijn verblijf in Zwitserland, ten hoogste 30 dagen op te sluiten vóór uitwijzing. om onderduiken te voorkomen
Wetgeving ter controle van de toelating van vluchtelingen was op 28 mei 1986 dooi de regering aangekondigd Zij was veivolgens door de Nationalr at goedgekeurd en op 4 juni 1986 door de Standerat
Twee dagen voor het referendum plaatsvond. meldde de *Volkskrant* over de herziening van de asielwetgeving het volgende

De bevolking van Zwitserland brengt zondag 5 april zijn stem uit in een referendum over een herziening van de asielwetgeving De voorgestelde wetswijzigingen worden fel bekritiseerd door de kerken en de linkse politieke partijen, die dr voorgestelde beperkingen in het asielrecht omschrijven als een ..aanslag op de grote humanitaire traditie van het land'' De voorstellen zijn al aangenomen door het Zwitserse parlement
Het aantal buitenlanders in Zwitserland bedraagt ongeveer 18 procent. De Zwitserse autoriteiten. gesteund door rechtse politieke partijen maar vooral door de nationalistische Geneefse beweging ,,Vigilance'', zeggen dat het voorstel dient om een einde te maken aan het aantal .,onterechte aanvragen'' dat met name door inwoners uit de Derde Wereld wordt ingediend Van de 8300 personen die het afgelopen jaar een asielaanvraag hebben ingediend. was een grote meerderheid afkomstig uit Azië (Turkije. Iran en Sri Lanka) en uit Afrika (Zaïre)
De nieuwe wetstekst die in het referendum aan de orde wordt gesteld. voorziet in de verplichting voor alle asielzoekers om zich onverwijld te melden bij een van de 24 grensposten. waar een eerste evaluatie van de zaak plaatsheeft De behandeling van asielaanvragen zal ingrijpend worden ,,gekantonaliseerd'', waarbij elk van de 23 kantons verregaande beslissingsbevoegdheden krijgt.

De campagne voor het referendum heeft zich geconcentreerd op de vraag of Zwitserland een liberaal of een restrictief asielbeleid moet voeren. Dit tot spijt van de regering die de opvatting vertolkt dat zij slechts de procedures wil verbeteren ten behoeve van de asielzoekers. .,Wij zullen na de veranderingen nog steeds een van de liberaalste asielwetten van Europa hebben''. verklaarde minister van justitie Elisabeth Kopp deze week.
De minister zei begrip te hebben voor de motieven van duizenden die de Derde Wereld ontvluchten wegens de economische ellende. Zij voegde eraan toe dat Zwitserland alleen ,,echte'' vluchtelingen kan opnemen die blootstaan aan vervolging wegens ras, geloof. nationaliteit of politieke overtuiging ,,Zwitserland is een klein en dichtbevolkt land. Wij kunnen de problemen van de Derde Wereld eenvoudigweg niet oplossen met ons asielbeleid''. aldus mevrouw Kopp.

Op 5 april werd verder een voorstel militaire uitgaven in een referendum ter goedkeuring voor te leggen aan de bevolking met 1.045.995 tegen 713.900 stemmen (59,4 tegen 40,6 procent) verworpen. Een voorstel tot het invoeren van een nieuwe procedure voor het uitbrengen van stemmen bij een referendum werd met 1.080.293 tegen 627.250 stemmen (63,3 tegen 36,7 procent) aangenomen.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BETREKKINGEN SU - VS. ONTWIKKELINGEN NA TOP REAGAN-GORBATSJOW IN REYKJAVIK (voortzetting)

Op pag. 674/3 - 1987 is een begin gemaakt met een verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten en daarmee verband houdende gebeurtenissen na de topontmoeting in oktober 1986 in Reykjavik van de Amerikaanse president Reagan en Sowjetpartijleider Gorbatsjow.
Dit verslag is gevorderd tot de eerste dagen van de derde toetsingsconferentie van de CVSE begin november 1986 in Wenen (pag. 677/2 e.v. - 1986).
Een voortzetting volgt hierna.

Onderhoud Shultz met Sjewardnadze

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz en zijn Sowjet-collega Eduard Sjewardnadze, beiden aanwezig op de CVSE in Wenen, hadden in de ochtend van 6 november 1986 een onderhoud. dat in totaal vijf uur duurde

Na afloop verklaarde minister Shultz. dat de VS en de SU in hun overleg over wapenbeheersing geen enkele vooruitgang hadden geboekt.
Evenals in Reykjavik was ook nu weer het Amerikaanse SDI-programma de voornaamste hindernis.
Sjewardnadze verklaarde op 6 nov. voor zijn vertrek uit de Oostenrijkse hoofdstad dat de besprekingen met Shultz - waarvan drie uur onder vier ogen - bij hem ,,een bittere nasmaak hadden achtergelaten''.
Shultz zei dat Amerika zal blijven streven naar vooruitgang op basis van het bijna-akkoord van Reykjavik.
Shultz zei dat Sjewardnadze zich volledig had geconcentreerd op wat hij noemde een poging om SDI kreupel te maken ,,hetgeenniet zal gebeuren''. De Sowjets bepleitten een uitleg van het ABM-verdrag die het onderzoek naar en het testen van defensieruimtesystemen sterk aan banden zou leggen.
Shultz verklaarde dat Amerika zich aan het ABM-verdrag zal blijven houden.
Behalve over SDI bestaan er volgens de Amerikaanse minister ook nog ,,zeer belangrijke meningsverschillen'' over de vermindering van de strategische kernbewapening en de kernwapens voor de middellange afstand (INF).
Zo willen de Sowjets wat INF betreft alleen instemmen met een bevriezing van het aantal korte afstandsraketten

(SRINF),terwijl Washington het recht verlangt de eigen korte afstandswapens uit de breiden tot het niveau van de Sowjet-bewapening op dit gebied.
Shultz en Sjewardnadze spraken geen volgende ontmoeting af. Op een Amerikaans voorstel om de Geneefse onderhandelaars over de kernwapens de komende maanden bijeen te laten komen, werd niet gereageerd. De formele Geneefse onderhandelingsronde eindigt op 11 nov. en de volgende begint pas in januari.
Shultz zei dat het ,,moeilijkwas om een discussie op gang te brengen" omdat de Sowjets ,,zichop hun eigen onderwerp (SDI) concentreerden".
Op de vraag of een INF-akkoord zal uitblijven zolang er geen overeenstemming is over SDI, zei Shultz: ,,Ditzijn langdurige onderhandelingen met een eigen ritme en het tempo kan door geen van beide partijen worden afgedwongen. We moeten geduldig zijn, samen met onze bondgenoten"
De Amerikaanse minister verklaarde dat Sjewardnadze geen gedetailleerde voorstellen over de toepassing van het ABM-verdrag op tafel had gelegd.

Rapport *IISS* m.b.t.strategische strijdkrachten *VS* en *SU*

Het onafhankelijke, in Londen gevestigde. Internationaal Instituut voor Strategische Studies IISS heeft op 6 nov. een rapport gepubliceerd, waarin het tot de conclusie komt, dat de strategische strijdkrachten van de VS en de SU ruwweg aan elkaar gewaagd zijn. Er is geen grond voor de stelling, dat de Amerikaanse strijdkrachten op dit punt onderdoen voor die van de SU. Gezien de onwaarschijnlijkheid van een snelle doorbraak op het gebied van de wapenbeheersing zal het van de militaire programma's over en weer afhangen hoe de Oost-West balans zich in 1987 zal ontwikkelen, aldus het IISS.
IISS-directeur Robert O'Neill zei bij de presentatie van het rapport: ,,Ikzie dit jaar heel weinig aanleiding om hoopvol te zijn over het bereiken van akkoorden over wapenbeheersing".

Volgens O'Neill zijn de Russen teruggekomen op hun aanvankelijke uitlatingen dat koppeling van een akkoord over beperking van middellange afstandsraketten in Europa (INF) aan presideiit Reagans programma voor ruimtedefensie (SDI) niet noodzakelijk was.
Nu Washington SDI niet iaat varen en de Sowjet-Unie op koppeling staat, zit er weinig bew-eging in de onderhandelingen. aldus de IISS-directeur
In de Militaire Balans stelt het IISS op grond van de tellingsprocedure uit de SALT-verdragen vast dat de Sowjet-Unie een overwicht heeft in het aantal te land opgestelde lanceerinrichtingen voor lange-afstandsraketten en het aantal daarmee te verzenden kernkoppen.
De VS zijn echter sterker in de per bommenwerper en van onderzeeers te lanceren aantallen raketten en kernkoppen
Het totale aantal Amerikaanse kernkiippen wordt door het IISS op 12.846 geschat. tegen 10 716 voor de Sowjet-Unie ,.Alles bij elkaar genomen achten wij de strategische kernmachten van beide grootmachten ruwweg met elkaar in evenwicht", aldus O Neill
Zowel de Sowjet-Unie als de Verenigde Staten zijn bezig met een gestage uitbreiding en modernisering van hun bewapening.
Bij de Amerikanen is dat vooral een uitvloeisel van de sterke verhoging van de defensiebegrotingen in de vroege jaren '80 Die leveren nu hun maximale bijdrage. Latere besnoeiingen in het VS budget voor defensie maken voortzetting van die strategische inspanning echter moeilijk.
De directeur van het IISS waagde zich niet aan een voorspelling of en wanneer de balans dientengevolge in het voordeel van Moskou zou doorslaan.

Publicatie in *Sowjet-Unie:* Antwoord Moskou op *SDI*

Door de ontwikkeling van een nieuwe generatie intercontinentale kernraketten (ICBM's). en een drastische vermeerdering van het aantal van deze raketten, kan de Sowjet-Unie een eventueel te stationeren Amerikaans SDI-ruimteschild waardeloos maken als een afdoende bescherming tegen Sowjet-kernwapens.
Dat is de conclusie van een op 6 nov. in Moskou gepubliceerd boek van een groep Sowjet-geleerden, die sinds 1983 rapporten hebben gepubliceerd over de technische, politieke en andere bezwaren tegen de Amerikaanse ,,Star wars"-plannen. De nieuwe versie van hun rapport, onder de titel ,,Bewapening in de ruimte: het veiligheidsdilemma", beschrijft voor het eerst gedetailleerd de maatregelen die naar het inzicht van de onderzoekers kunnen worden genomen om een deel van de kernkoppen bij een nucleaire (tegen-) aanval op de VS het SDI-verdedigingssysteem te laten doordringen.
Op die manier. menen de auteurs. zou de zogeheten strike-capability van de Sowjet-Unie ook bij de vestiging van SDI niet verloren hoeven te gaan.
Volgens generaal Nikolaj Tsjerwow. in een bespreking van het boek in het theoretisch partijtijdschrift *Kom*moenist, is de nieuwverschenen studie een ,,goede illustratie" van recente uitspraken van Sowet-partijleider Michail Gorbatsjow over een Sowjet-antwoord op SDI dat ,,snel", en ,,onverwacht" voor de Amerikanen zal zijn, en ,,nietnoodzakelijkerwijze in de kosmos".

Het boek. gedrukt in een Russische oplage van 10.000 exemplaren en bijna twee keer zoveel exemplaren in het Engels, geeft geen uitsluitsel over Amerikaanse aantijgingen dat in de Sowjet-Unie al enige jaren gewerkt wordt aan ruimtewapens
In de Sowjet-Unie ,.wordt niet gewerkt aan verdedigingssystemen tegen ballistische raketten". zo heet het. En ofschoon ,,ernatuurlijk in de Sowjet-Unie enkele onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten bestaan. zijn deze niet gericht op de ontwikkeling van ruimtewapens"
In het hoofdstuk over ,,tegenmaatregelen" tegen SDI leggen de auteurs van de studie. onder wie de ook in het Westen bekende leden van de Sowjet-academie van wetenschappen Jewgeni Welichow en Roald Sagdejew. er de nadruk op dat de technologie voor een Sowjet-antwoord op SDI nu al voorhanden is
Wat de studie echter beschrijft is in feite een geheel nieuwe generatie ICBM's met een \,erveelvoudiging van het aantal kernkoppen en schijn-kernkoppen. laser- en andere stralingswerende schilden. rotrringsmechanismen enz.
De studie waarschuwt dat bij de verdere ontwikkeling van SDI, in Sowjet-ogen een schending van het ABM-verdrag x-an 1972. de Sowjet-Unie zich geroepen voelt tot schending van artikel twaalf uit genoemd verdrag, dat opzettelijk verstopping van ICBM's tegen satellietwaarnemingen verbiedt.
De noodzakelijke toeneming van het aantal ICBM's en de aanleg van nieuwe lanceerplaatsen voor deze raketten vormen het einde van het door Washington nooit geratificeerde. maar tot nu toe wei door VS en USSR nageleefde SALT-!&verdrag, zo stelt de studie vast.
De Sowjet-geleerden hebben ook hun gedachten laten gaan over een aanval op de onderdelen van SDI zelf. Omdat het aantal in de ruimte gestationeerde componenten van SDI vrij gering is. en deze bovendien omvangrijk zijn. zien de Sowjet-geleerden goede kansen voor een gedeeltelijke vernietiging van SDI zelf door vanaf de aarde gelanceerde anti-raketten.
De reeds bestaande anti-raket van het type ..Sprint" is. volgens de studie. reeds voldoende stralings-weerbaar om een SDI-component in de ruimte te kunnen bereiken. Gedacht wordt ook aan ,,ruimtemijnen" en andere middelen om beschadigende deeltjes of laserabsorberende nevels in de ruimte te verspreiden.
Dit alles, zeggen de Sowjet-geleerden, is weliswaar niet toereikend om de onderschepping van een deel der Sowjet-ICBM's door SDI te beletten. ,,Maarhet is volstrekt niet noodzakelijk te streven naar de volledige vernietiging van het systeem", menen ze.

Waar SDI volledige bescherming tegen een kernaanval moet garanderen om geloofwaardig te zijn, is het voor de tegenpartij ,.voldoende het systeem te verzwakken door zijn zwakste onderdelen aan te vallen, er een gat in te slaan zodat het niet langer effectief is tegen de aanvallende ballistische raketten", aldus de studie.

De Sowjet-auteurs gaan uitvoerig in op de maatregelen die kunnen worden genomen om te zorgen dat ook bij een gedeeltelijk functionerend SDI een deel van de Sowjet-raketten Amerikaans territorium kan bereiken. Deze vervolmakingen en vernieuwingen van de Sowjet-ICBM's zijn alle gebaseerd op de gedachte van een ,,oververzadiging" van de vernietigingscapaciteit van SDI door een drastische toename van het aantal doelen dat door straling uit de ruimte zou moeten worden getroffen.
In de sfeer van stationering denken de Sowjet-geleerden aan toename van het aantal ICBM's, toename van het aantal al of niet schijnlanceerinrichtingen. al of niet voorzien van wel lanceerbare. maar niet van kernkoppen voorziene raketten, toename van het aantal kernkoppen per raket, toename in het aantal richtingen waarin gelanceerd wordt (wat de waarnemingscapaciteit van SDI extra zou belasten). en de ontwikkeling van ..duizenden" nieuwe vanaf onderzeëers gelanceerde laagvliegende draagraketten en kruisraketten.
In de lanceerfase zou de detectie en waarneming van de Sowjet-raketten door SDI kunnen worden bemoeilijkt door nevels van rook of eventueel op chemische of mechanische wijze diversifiëren van de rookpluim qua samenstelling, helderheid of richting ten opzichte van het door de raket gevolgde traject. koeling van de draagraket. het aanbrengen van stra-

lingswerende schilden, of het laten roteren van de raket, waardoor het richten voor SDI wordt bemoeilijkt.
Omdat SDI door de Sowjet-geleerden in staat wordt geacht een belangrijk deel van de gelanceerde ICBM's te ondrrscheppen. zou tijdens het intercontinentale traject opnieuw voor een verveelvoudiging van het aantal doelen moeten worden gezorgd, ter verdere uitputting van het Amerikaanse systeem. De auteurs denken aan een eerdere scheiding van het traject van de diverse met een raket gelanceerde kernkoppen. en de afstoting van ..tienduizenden" kleine onderdelen van de raketten die door SDI ten onrechte worden geïdentificeerd
Deze laatste zouden in de laatste fase van het traject voor SDI echter gemakkelijker detecteerbaar zijn. omdat ze door gebrek aan massa bij de echte koppen achterblijven.
Voor de laatste fase, de ongeveer zestig seconden vanaf de terugkeer van de koppen in de hogere lagen van de dampkring, moet dus naar andere middelen worden gezocht, zoals technieken om het traject van de koppen te wijzigen, of al voor het bereiken van de aarde. bijvoorbeeld op tien kilometer hoogte. tot explosie over te gaan.
Al deze additionele taken hebben vermoedelijk een gewichtstoename van de ICBM's ten gevolge. aldus de Somjet-geleerden. wat opnieuw de noodzaak van een toename van het aantal te lanceren raketten aantoont.
De kennelijk vooral voor buitenlandse consumptie bedoelde studie was, blijkens een aantekening achterin het boek. al in de zomer van 1986 gereed, maar is pas begin november – na de mislukking van de top in Reykjavik – in circulatie gekomen.

Bijeenkomst NAVO-ministers tijdens CVSE in Wenen

Tijdens de CVSE in Wenen heeft op 6 nov. een bijeenkomst plaatsgevonden van de ministers van buitenlandse zaken van de NAVO-landen.
Op deze vergadering kwamen de ministers tot de conclusie, dat zij het voorstel van de Sowjet-Unie om in Moskou een conferentie te beleggen over naleving van de mensenrechten ,,zeker niet op voorhand afwijzen".
Dit zei de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek na afloop van de bijeenkomst. toen hij de Nederlandse persvertegenwoordigers op de hoogte bracht van het verloop ervan.
Van den Broek: de conferentie mag op geen enkele manier in mindering worden gebracht op de naleving van de mensenrechten zoals bepaald in de Slotakte van Helsinki over Europese veiligheid en samenwerking. De vraag is ook hoe de aanwezigheid van niet-gouvcrncmentele organisaties, dissidenten en de publiciteit zullen worden geregeld.

De NAVO-ministers die door de Amerikaanse bewindsman Shultz werden geïnformeerd over zijn besprekingen met Sjewardnadze, zeiden in een aparte verklaring, dat ze het ,,grootste belang" blijven hechten aan de Weense onderhandelingen over wederzijdse troepenvermindering (MBFR) die al geruime tijd in een volledige impasse verkeren.
De Sowjet-Unie wil de MBFR-besprekingen, die al dertien jaar gaande zijn, ..achter de horizon laten verdwijnen". zo zei Van den Broek. Moskou streeft een Europese ontwapeningsconferentie na.
De NAVO-landen stellen in hun verklaring vast dat het Oostblok ,.niet constructief" heeft gereageerd op de concessie die het Westen bijna een jaar eerder in het MBFR-overleg heeft gedaan.
Minister Van den Broek zei ook te menen dat het ,.niet gemakkelijk" zal zijn snel een akkoord te bereiken over vermindering van de kernwapens voor middellange afstand in Europa (INF). Er zal enig geduld van ons worden gevraagd, gezien de problemen die er tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie bestaan bij de onderhandelingen over INF, de strategische kernwapens en ruimtedefensie, aldus Van den Broek. Maar hij zei dat een INF-akkoord niet moeilijker is geworden sinds de Amerikaans-Russische top in Reykjavik.
Volgens de Nederlandse minister hadden Shultz en Sjewardnadze tijdens hun vijf uur durende overleg dat vruchteloos eindigde, niet gesproken over een koppeling tussen de verschillende onderhandelingen.
De eis van Moskou dat de wapenbeheersingsbesprekingen één pakket vormden noemde hij niet aanvaardbaar. Volgens Van den Broek is het een kwestievan tijd dat de Sowjet-Unie zal ontkoppelen.
Volgens de Nederlandse minister mag verwacht worden dat Moskou de Russische onderhandelaars in Genève nieuwe instructies zal geven.

Nieuwe voorstellen Sowjet-Unie in *Genève*

De Sowjet-Unie heeft op 7 nov. in Genève een nieuw wapenbeheersingspakket ingediend. Het pakket voorziet in de afschaffing van alle strategische kernwapens voor 1996, de strikte beperking van onderzoek naar ruimtewapens, en een verbod op kernproeven, aldus een Sowjet-woordvoerder.
De onderhandelingsleider van de Sowjet-Unie. Viktor Karpow, diende de voorstellen in tijdens een speciale plenaire zitting van de drie verschillende werkgroepen. De voorstellen zijn volledig gebaseerd op het wederzijdse begrip dat werd bereikt tijdens het topoverleg van president Reagan en partijleider Gorbatsjow in Reykjavik. zo zei woordvoerder Monachow.

VS-onderhandelaar Nitze maakt inhoud *bekend* van brief president Reagan (25-7-1986) aan partijleider Gorbatsjow

In een interview met het *NRC/H'blad* van 8 nov. heeft Paul Nitze. speciaal adviseur voor wapenbeheersing van president Reagan, de inhoud onthuld van de brief, die de president op 25 juli 1986 aan Sowjet-partijleider Gorbatsjow heeft verzonden (pag. 742/2 - 1986).

In de nooit gepubliceerde brief van Reagan .,stelden wij in essentie voor dat wij ons zouden verbinden tot een programma voor de totale eliminatie van ballistische raketten dat zou worden uitgevoerd als de ecrstc geavanceerde deiensieve systemen geintroduceerd iiiudcn worden.
In de overgangsperiode, als er nog geen defensieve systemen zouden zijn. zouden de ballistische raketten dus worden verwijderd. Daarna zou een geavanceerd defensiesysteem kunnen worden geplaatst als een verzekering tegen schending van de akkoorden en tegen de betrekkelijk kleine nucleaire machten van derde landen. De omvang en de complexiteit van een dergelijk systeem zou dan ook beperkt kunnen zijn."
In Reagan's brief werd geen specifieke termijn genoemd omdat ..ruimte-defensie (president Reagan's strategische defensie-initiatief SDI. red) nog in de ondcrzoeksfase verkeert. Je weet niet wat het zal opleveren.
Gorbatsjow kwam in Reykjavik met zijn voorstel voor de termijn van tien jaar. waarin Casegewijze reductie van de kernbewapening zou moeten worden doorgevoerd Maar met zijn poging om SDI te frustreren wilde hij het vooruitzicht op ruimte-defensie wegnemen"

Persconferentte *Sjewardnadze in* Moskou

Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze heeft op 10 nov. in Moskou een persconferentie gegeven. waarop hij bekend maakte, dat de Sowjet-Unie aan de VS onderhandelingen ,,op hoog niveau" had voorgesteld over de vraag welke vormen van onderzoek wel en welke niet toelaatbaar zouden zijn in het kader van de Amerikaanse voorbereidingen voor SDI.

Sjewardnadze gaf ook aan dat Moskou een apart akkoord over middellange-afstandswapens in Europa voor ,,onjuist en onredelijk" houdt, zolang niet voor alle onderdelen van het .,pakket" waarover Reagan en Gorbatsjow in Reykjavik gesproken hebben een oplossing is gevonden
Sjerwardnadze zei dat het Russische voorstel voor een nadere definiering van de mogelijkheden van het ABM-verdrag uit 1972 voor onderzoek inzake anti-raketsystemen in de ruimte een week eerder door zijn Amerikaanse collega George Shultz in Wenen ..zonder enthousiasme" was ontvangen.
Volgens Sjewardnadze zouden Russen en Amerikanen op dit gebied ,,in de komende laren" in onderhandelingen een oplossing kunnen vinden.
,,Op korte termijn" zou op hoog niveau echter al beslist kunnen worden .,welke voorbereidingen voor een anti-raketsysteem wel onder het ABM-verdrag vallen en welke niet". Wanneer, zoals Sowjet-leider Michail Gorbatsjow in Reykjavik had voorgesteld. de VS en de USSR beide de verplichting op zich zouden nemen gedurende tien jaar het ABM-verdrag niet op te zeggen. dan zou aan het eind van die periode opnieuw kunnen worden bekeken wat de ,.praktische resultaten zijn van het verrichte laboratorium-onderzoek" op het gebied van ruimtebewapening, en de daarbij ontworpen ..modellen en prototypen".

Sjewardnadze maakte op zijn eerste persconferentie in Moskou sinds zijn aantreden als ininistri van buitenlandse zaken niet geheel duidelijk of bij onderhandelingen over de uitleg van het ABM-verdrag getornd zou kunnen worden aan het huidige Sowjet-standpunt dat alleen onderzoek tussen de vier muren van een laboratorium is geoorloofd bij hrt werken aan raketsystemen

Wel deed hij uitkomen dat Moskou vooral tegen het testen van onderdelen van SDI in de ruimte is. Hij citeerde Gorbatsjow, die in Reykjavik trgen Reagan zou hebben gezrgd: ..Gaat u akkooi-d met een verbod op testen in de ruimte, dan ondertekenen we hier ern slotdocument in twee minuten''.

Geen twijfel liet de Sowjet-minister van buitenlandse zaken bestaan over hr? – in Sowjet-ogen – onmogelijke akkoord over middellange-afstandswapens in Europa (INF), zolang de Russen rn Amerikanen geen oplossing hebben gevonden voor de andere onderdelen van het .pakket" van Reykjavik. d.w.z strategische en ruimtewapens en een verbod op kernproeven .Het is onmogelijk de zaak van de middellangc-afstandsrakettcn afzonderlijk te regelen'', aldus Sjewardnadze, omdat ..we dan een stap terug rouden doen ten opzichte van de uitkomstrn van Reykjavik.

Hij laakte de houding van ..enkele bondgenoten van de VS in \Vest-Europa" die vraagtekens hadden geplaatst bij de in Reykjavik in ogenschouw genomen zogenaamde nul-(lptie. het weghalen van alle middellange-afstandswapens in Oost- en West-Euiopa. omdat de nadruk dan sterker zou vallen op wat zij zien als een conventioneel en nuclrair korte-afstandsoverwicht van de Sowjet-Unie. De Sowjet-minister meende dat deze houding aanleiding geeft tot ,,ongerustheid'': ..zij willen geen afstand doen van het Amerikaanse nucleaire potentieel, de Pershings en de kruisraketten'

Sjewardnadze beschuldigde de Amerikaanse regering van ..absurd politiek theater' ten aanzien van haar weergave van de uitkomsten van Reykjavik en haar pogingen deze uitkomsten verkeerd voor te stellen.

Zijn Amerikaanse ambgenoot Shultz, zei hij, was een week tevoren in Wenen met ..een stapel papieren komen aanzetten die alles ongedaan maakte wat in Reykjavik was bereikt'

Ook betreurde Sjewardnadze dat Shultz tijdens hun gesprek in Wenen zo vaak zijn raadgevers had geraadpleegd. een gewoonte die hij ook betreurde bij president Ronald Reagan. Met de Amerikaarise president zelf viel heel wel te praten. Sjewardnadze verzekerde zijn gehoor dat Moskou dan ook niet van mening is dat met afspraken inzake wapenbeheersing moet worden gewacht tot het einde van Reagans ambtsperiode

Sjewardnadze bleef overigens bij hloskou's opvatting dat Reagan in Geneve heeft ingestemd met de opruiming van alle ballistische systemen in twee etappes van vijf laar. niet alleen maar met dr opruiming van ballistische raketten

Zesde *ronde* besprekzngen zn Geneve *beëindigd*

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hebben op 12 nov. 1986 de zesde ronde van hun besprekingen over wapenbeheersing in Geneve, die op 8 sept. was begonnen. afgesloten. Partijen waren overeengekomen de besprekingen op 15 jan. 1987 te hervatten.

De aanvoerder van de Amerikaanse delegatie. Max Kampelman. verklaarde. dat in de zesde ronde ,,belangrijke vooruitgang" was geboekt. Hij zei. dat de overlegronde was gekenmerkt door principe-akkoorden over een vermindering met 50% in vijf jaar van de aantallen nucleaire lange-afstandswapens en de verwijdering van ullc middellange-afstandsraketten in Europa. Maar op de topconferentie in okt. in IJsland was volgens Kampelman de Sowjet-Unie afgestapt van haar oorspi-onklijke standpunt. dat de raketten in Europa zouden kunnen worden verwijderd zonder koppeling aan het Amerikaanse SDI-project.

Van zijn kant beschuldigde de belangrijkste onderhandelaar voor de Sowjet-Unie, Viktor Karpow, de Verenigde Staten ervan ,,te zijn weggelopen van alles". dat in principe in IJsland was overeengekomen.

Ligatsjow in Finland. Annonceert *weghalen van* raketten uit Kola

Tijdens een bezoek aan Finland heeft Jegor Ligatsjow, de tweede man van de Sowjet-Unie. op 13 nov. een persconferentie in Helsinki verklaard. dat de Sowjet-Unie al haar middellange-afstandsraketten had weggehaald van het schiereiland Kola in het Noord-Westen van het land en daarnaast verscheidene bataljons tactische kernraketten had teruggetrokken uit Leningrad en de Baltische militaire districten.

Ligatsjow merkte op, dat. hoewel Moskou nu uitkeek naar een overeenkomstig gebaar van Westerse zijde. wij geen enkele tegenmaatregel van de VS of de NAVO hebben gezien".

Moskou was volgens Ligatsjow bereid om het noordwestelijke deel van de Sowjet-Unie de status van gedenuclearisеerde zone te geven. als hetzelfde gebeurde met Noord-Europa.

Moskou stemde verder in met een Fins voorstel tot het nemen van vertrouwenwekkende maatregelen in de maritieme zones rondom de Scandinavische landen en tot het beperken van de omvang van grote militaire oefeningen in het gebied.

NAVO-Assemblée: Mznder kernwapens kan voor Europa *gevaarlijk* zijn

Sterke vermindering van het kernwapenarsenaal kan een gevaar vormen voor de veiligheid van West-Europa als dit niet gepaard gaat met een vergelijkbare vermindering in het niveau van de conventionele bewapening, aldus de NAVO-assemblée in een op 17 nov. aangenomen resolutie.

Op de assemblée in Istanbul, waar 186 parlementariërs uit de zestien NAVO-landen bijeen zijn. wees generaal Rogers. opperbevelhebber van de NAVO in Europa, erop dat de NAVO in de conventionele bewapening zo'n achterstand heeft op het Warschaupact. dat er bij een Russische aanval binnen enkele dagen een tekort aan troepen en munitie zou ontstaan.

In een andere resolutie van de assemblée wordt erop gewezen dat economische en demografische factor-rn het onwaarschijnlijk maken dat de NAVO op korte termijn het aantal troepen in actieve dienst in Europa zou kunnen verhogen.

De assemblée nam verder een resolutie aan waarin de regeringen van de NAVO-landen worden opgeroepen niet te onderhandelen met terroristen of met landen die terrorisme steunen of beschermen,

Persconferentze *Viktor Karpow in Moskou Kondigt extra* ronde *aan in wapenoverleg* zn *Genève*

Het hoofd van de Sowjet-delegatie bij de ~vapenbeheersingsbesprekingenin Genève. Viktor Karpow, heeft op 18 november 1986 in Moskou een persconferentie gegeven. Daar kondigde hij aan, dat cr begin december een extra ronde gehouden zou worden in het Geneefse overleg.

Karpow zei. dat hij Washington had overtuigd van de noodzaak een speciale zitting van de besprekingen in Geneve in te lassen.

In Washington zei te zelfder tijd een Amerikaanse functionaris. dat het overleg van 2 – 5 december zou worden gehouden als een ..de facto" uitbreiding van de formele onderhandelingen

Karpow ontkende dat deze extra ronde speciaal gewijd zal zijn het Amerikaanse SDI-project voor ruimteverdediging. Alle drie terreinen waarover in Genève wordt gesproken. dus ook strategische en middellange-afstandsraketten zullen aan de orde komen

Karpow beschuldigde de VS er overigens van een ,,post-Reykjavik-houding ' te hebben aangenomen tegen wapenovereenkomsten die in scherpe tegenstelling stond tot de standpunten die voor die topconferentie tussen Reagan en Gorbatsjow werden ingenomen.

De VS waren volgens Karpow ook afgeweken van ..alle positieve verklaringen" tijdens de top.

De grootste klacht van de Sowjet-Unie betreft de controverse tussen Moskou en Washington over de vraag waarover de twee partijen het in Reykjavik nu eigenlijk eens zijn geworden. Gorbatsjow zeqt dat Reagan ermee instemde alle nucleaire wapens in een periode van tien laar te doen verdwijnen terwijl de Amerikanen volhouden dat dat alleen betrekking heeft op strategische intercontinentale raketten

Sowjet-Unie ver gevorderd niet *eigen* SDI *volgens hoofdredacteur Jane's Weapon Systems*

De Sowjet-Unie is met haar eigen onderzoek op het gebied van SDI veel verder gevorderd dan algemeen wordt aangenomen. Een ieder. die denkt. dat de Sowjet-Unie niet over een vergelijkbaar SDI-programma beschikt. moet nog maar eens goed nadenken. Zo schreef Rernard Blake, de hoofdredac-

teur van *Jane's Weapon Systems* op 24 november in de jongste uitgave van dit jaarlijkse overzicht van defensiesystemen in de wereld.

..Sindshet begin van de jaren zeventig beschikt de Sowjet-Unie over het enige anti-satelliet-systeem ter wereld, waarbij een offensief toestel dezelfde omloopbaan als de satelliet betreedt en hem vernietigt door het onfploffen van een conventionele lading", aldus Blakc
Een onderzoekprogramma op het gebied van deeltjesstralen dat vergelijkbaar is met het desbetreffende programma van de Verenigde Staten is eveneens op gang en zal naar verwachting in de jaren negentig systemen opleveren om satellieten te storen of te vernietigen, zo schrijft Blake

VS overschrijden beperkingen van SALT-II verdrag

Het VS-ministerie van defensie maakte op 26 november bekend. dat een verdere B-52 bommenwerper zou worden uitgerust met kruisraketten.
Door die uitrusting zou het plafond van 1.320 raketten. dat het SALT-I1 verdrag oplegt aan het aantal lanceerinrichtingen voor ICBM's worden doorbroken.
De VS hebben gezegd. dat de beslissing om de B-52 met kruisraketten uit te rusten het gevolg is van de militaire bedreiging, die uitgaat van de Sowjet-Unie. en van de ,.voortdurende schendingen" door Moskou van ontwapeningsverdragen.

Al in mei 1986 had president Reagan aangekondigd. dat de VS zich niet langer gebonden achtten aan de grenzen van het SALT-I1 verdrag. omdat het door Moskou zou zijn geschonden (pag. 726/2 e.v. - 1986).
Op 27 november zei Sowjet-partijleider Gorbatsjow op een persconferentie in Moskou, dat het besluit van de VS ,.een grote fout" was. ..die het streven naar ontwapening moeilijker zal maken".
Volgens Gorbatsjow was deze stap van de VS in tegenspraak met de .,hele logica" van de besprekingen in Reykjavik en met de verklaringen van de VS na deze topontmoeting tussen hem en president Reagan.

Door deze nieuwe manoeuvre ,.tonen de Amerikanen hun minachting voor dit belangrijke verdrag". zo zei Gorbatsjow.
Ook van bondgenoten van de VS was kritiek op het Amerikaanse besluit te vernemen.
Zo zei de Franse president Mitterrand op 28 november tijdens een persconferentie na een ontmoeting met de Italiaanse premier Craxi. dat het SALT-I1 verdrag, hoewel het nooit geratificeerd was, niettemin een realiteit geworden was. ,,Ik hoor bij degenen, die denken, dat het wijs en nuttig was geweest om het zo te houden aldus president Mitterrand

De Westduitse regering had eerder op dezelfde dag verklaard te vinden. dat de supermogendheden zich moesten houden aan de grenzen, die waren gesteld door het SALT-I1 verdrag. Regeringswoordvoerder Friedhelm Ost leverde geen openlijke kritiek aan het adres van de VS. maar maakte wel duidelijk. dat Bonn niet blij was met de ontwikkeling.
Verder hadden de regeringen van Groot-Brittannië. Denemarken, Canada, België en Nederland verklaringen uitgegeven, waarin de stap van de VS werd betreurd.

De Nederlandse minister van buitenlandse Zaken Van den Broek noemde het ..politiek ongelukkig", dat de VS zich zo snel na de top van Reykjavik niet meer aan SALT-I1 wensen te houden

Moskou overweegt eznde moratorium op kernproeven

De Sowjet-Unie overweegt een eind te maken aan haar eenzijdig moratorium op kernproeven. omdat de Verenigde Staten weigeren zich bij het moratorium aan te sluiten. zo bleek op 2 december uit uitlatingen op een Moskouse persconferentie van Joeli Worontsow, eerste plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken van de Sowjet-Unie.

.,Alles hangt van de VS af ', aldus Worontsow. die zei dat het . merendeel" van de Amerikaanse proeven ..de ontwikkeling van een derde generatie kernwapens", ofwel SDI ten doel heeft De Amerikaanse proeven, aldus Worontsow. ,.vormen daarmee een bedreiging van de veiligheid van de USSR"

Sinds de afkondiging van het moratorium in Moskou. in augustus 1983, dat daarna enkele malen verlengd is. hebben de VS in totaal 23 ondergrondse proeven in Nevada genomen. Uit de recente Sowjet-Amerikaanse besprekingen over kernproeven is duidelijk naar voren gekomen dat Washington geen stop op kernproeven wenst, aldus Worontsow.
Gevraagd naar een mogelijke Sowjet-reactie op de recente overschrijding door de VS van de normen voor strategische wapens uit het SALT-I1 akkoord, zei hij dat Washington Moskou van deze stap nog niet officieel op de hoogte gesteld heeft. ,,We bestuderen de situatie aandachtig en als we eenmaal een bekendmaking hebben gekregen, kunnen we zien wat we zullen doen", aldus Worontsow.

Franse premter Chzrac voor Assemblee WEU; drzngt aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes

De Franse premier Jacques Chii ac heeft op 2 december opgeroepen tot de formulering van een nieuw handvest over de verdediging van West-Europa, enerzijds om de Europese identiteit te onderstrepen tegenover de Amerikaanse invloed in de NAVO anderzijds tegenovei de Sowjet-Unie
In een toespraak voor de Assemblee van de Westeuropese unie (WEU), waarvan Frankrijk Groot-Brittannie de Bondsrepubliek Italie en de drie Beneluxlanden lid zijn. drukte de Franse premier, doelend op het bijnaakkoord dat de VS en de Sowjet-Unie in Revkjavik hadden bereikt, zijn bezorgdheid erover uit dat ,.beslissingen die vitaal zijn voor de veiligheid van Europa genomen zouden kunnen worden zonder dat Europa daar wezenlijk iets over te zeggen heeft".

Chirac drong er bij de Europese bondgenoten op aan een ,,Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes" aan te nemen om hun belangen te verdedigen.
Het was voor het eerst in 24 jaar dat de Assemblée van de Westeuropese Unie, waarin parlementariërs uit de zeven lidstaten zitting hebben. werd toegesproken door een Franse premier.
Een hoge Franse regeringsfunctionaris zei dat Chirac, voordat hij zijn opmerkingen maakte, daarover met Mitterrand heeft gesproken. In het verleden heeft de socialistische president zich nogal sceptisch opgesteld tegenover de pogingen om de WEU te ,,revitaliseren".
De Franse premier zei te menen dat het nu de hoogste tijd was om ..politiek leven te blazen in de WEU".

Volgens Chirac lijkt het er vaak teveel op alsof West-Europa is overgeleverd aan de genade van krachten die buiten zijn controle liggen. Frankrijk was vastbesloten om bij te dragen aan het ontstaan van een gemeenschappelijk Europees bewustzijn met betrekking tot defensiezaken.
Recente gebeurtenissen hadden de dringende behoefte aangetoond aan grotere Europese samenwerking op defensiegebied: de verwarring die voorafging aan de plaatsing van Amerikaanse raketten in Europa de discussies over het Strateg‚sch defensie-initiatief van de VS en de gevoelens van hoop en vrees die zijn gewekt door de top in Reykjavik
De ,,essentiële beginselen" die volgens Chirac moeten worden opgenomen in een toekomstig Europees veiligheidshandvest behelzen:
- blijvend vertrouwen op nucleaire afschrikking:
- de dreiging voor Europa moet als een geheel worden gezien. dus inclusief nucleaire. chemische en conventionele wapens;
- de aanwezigheid van Amerikaanse troepen en nucleaire wapens in Europa moet worden gehandhaafd om een strategische koppeling tussen de twee zijden van de Atlantische oceaan te garanderen:

• handhaving van een sterke Europese defensie, inclusief de Franse en Britse kernmacht;
• ontwapening moet gericht zijn op verlaging van de bewapeningsniveaus door realistische en controleerbare overeenkomsten

Chirac wees erop dat het aannemen van dergelijke principes de NAVO alleen maar zou helpen

„Onze Amerikaanse bondgenoten zouden bij hun onderhandelingen met de Sowjet-Unie weten dat ze kunnen rekenen op een sterke consensus van Europa over de belangrijke principes van onze gemeenschappelijke veiligheid", zo zei de Franse premier „En tenslotte zou de Sowjet-Unie zich daardoor meer bewust worden van de realiteit van een steeds meer verenigd West-Europa, zelfs op het gebied van defensievraagstukken

Bijeenkomst Eurogroep van de NAVO

Op 3 december kwam in Brussel de Eurogroep van de NAVO bijeen. De Eurogroep bestaat uit de ministers van defensie uit België, Bondsrepubliek Duitsland, Denemarken, Griekenland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Turkije en het Verenigd Koninkrijk.

De ministers gaven steun aan de positie van de VS in de wapenbeheersingsbesprekingen met de Sowjet-Unie. In hun coinrnuniqué zeiden zij hierover het volgende.

De verbeterde vooruitzichten voor wapenbeheersing na afloop van de bijeenkomst in Reykjavik verwelkomend, gaven zij uitdrukking aan hun wens tot substantiële, wapenbeheersingsakkoorden te komen, die de veiligheid op lagere niveaus van strijdkrachten verhogen en tot een meer stabiele relatie niet de Sowjet-Unie leiden.

Zij gaven hun volledige steun aan het Amerikaanse streven om in Genève als prioriteit zo snel mogelijk vooruitgang te boeken op weg naar een afzonderlijk INF-akkoord, gepaard gaande met beperkingen op systemen voos de kortere dracht inclusief vervolgonderhandelingen over deze raketten, alsmede om tot een 50 procents vermindering in strategische offensieve strijdkrachten te komen

Zij benadrukten dat zij tevens tot vooruitgang op andere wapenbeheersingsgebieden wilden komen, aangezien beperkingen in nucleaire bewapening het belang van de eliminering van chemische wapens en van het verwijderen vaii conventionele disparitеiten zou doen toenemen.

Zij waren het erovet eens, dat effectieve verificatie eeii essentieel element is bij alle wapenbeheersingsakkoorden Zij benadrukten het belang van voortzetting van de huidige nauwe consultaties binnen het Bondgenootschap, terwijl de onderhandelingen plaatsvinden.

De ministeis waren het erover eens, dat de bondgenootschappelijke afschrikkingsstrategie die gebaseerd is op een geëigende mix van nucleaire en conventioncle wapens, bij het bewaren van de vrede haar waarde heeft bewezen en ze blijft dan ook volledig geldig.

Zij benadrukten dat de aanwezigheid van eeii aanzienlijke hoeveelheid Noordamerikaanse troepen in Europa, tezamen met hun vermogen tot aanvoer van snelle versterkingen en niet het behouden van de Amerikaanse strategische commitment, voor de veiligheid van Europa en van het Bondgenootschap als geheel, van cruciaal belang blijven.

Bijeenkomst Comitt *voor defensieplannen*

Op 4 en 5 december vergaderde in Brussel het Comité voor defensieplannen van de NAVO, waarin de ministers van defensie van alle NAVO-lidstaten zitting hebben. Iri clit gremium kwam men tot de volgende formulering m.b.t. de onderhandelingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten.

Na Reykjavik steunen wij de Verenigde Staten bij het streven naar evenwichtige billijke en effectief verifiëerbare wapenbeheersingsakkoorden met de Sowjet-Unie

Wij waren het erover eens, dat de in Genève te bereiken akkoorden in plaats van alleen de bestaande omvang dei. arsenalen te codificeren, moeten streven naar substantiële verminderingen in offensieve nucleaire strijdkrachten op zodanige manieren, dat de stabiliteit wordt versterkt en het oorlogsrisico wordt geminimaliseerd Wij verwelkomen daarom de in Reykjavik geboekte vooruitgang naai een akkoord over een vermindering niet 50% van de Amerikaanse en Sowjet strategische offensieve strijdkrachten, alsmede naar een akkoord over kernwapens voor de middellange afstand

Wij geven volledige steun aan de Amerikaanse vastbeslotenheid, om op deze basis niet prioriteit te onderhandelen over gedetailleerde akkoorden en wij dringen ei. bij de Sowjet-Unie op aan, in Genève tot dit streven bij te dragen

Vooruitgang bij INF mag niet afhankelijk worden gemaakt van enig ander akkoord: indien de Sowjets daarin insisteren, zou dit de geloofwaardigheid vernietigen van op het hoogste niveau gegeven verzekeringen

Evenmin mag een zodanig INF-akkoord de bestaande onevenwichtigheden op het gebied van INF-raketten voor de kortere dracht verwaarlozen; daartoe dienen beperkingen en gelijke rechtrn te worden vastgesteld, alsmede vervolgonderhandelingen over deze raketten

In alle gevallen zal effectieve veriiicatie een essentiële voorwaarde zijn Wij zullen al deze kwesties blijven bespreken en elkaar daarover nauw consulteren

Wij herhaalden onze steun voor het Amerikaanse onderzoek naar ruimte- en defensiesystemen, zoals is toegestaan onder- het ABM-verdrag.

Ook bevestigden wij ons vastbesloten streven naar de spoedige totstandkoming van een mondiale uitbanning van chemische wapens In deze context deden wij een beroep op de Sowjet-Unie om een constructieve houding aan te nemen met betrekking tot effectieve verificatie-bepalingen

Ook benadrukten wij de betekenis van het huidige werk binnen het bondgenootschap met betrekking tot conventionele wapenbeheersing In ieder stadium van dit proces moet het bondgenootschap beschikken over een positie, die het vermogen van zijn militaire bevelhebbers om de hen opgedragen taken uit te voeren, beschermt

Wij zullen streven naar de verwezenlijking van meer openheid en naar de totstandkoming van een stabiel allesomvattend en verifiëerbaar evenwicht in conventionele strijdkrachten op lagere niveaus, hetgeen de stabiliteit en veiligheid in heel Europa zou versterken

Verklaring regering *Sowjet-Unie* over SALT-II

De regering van de Sowjet-Unie heeft op 5 december een officiële verklaring uitgegeven, waarin zij zegt „voorshands" de normen van het SALT-II verdrag te zullen eerbiedigen ondanks het Amerikaanse besluit deze te overschrijden.

In deverklaring wordt de Amerikaanse stap beschreven als een „provocatie", die gericht zou zijn tegen verdere afspraken over wapenbeheersing.

Moskou zei verder, dat het Amerikaanse optreden „onvoorzienbare" consequenties zou hebben, maar dat de SU er voorshands van afzag de normen van de SALT-I en SALT-II verdragen te overschrijden.

Extra ronde in Genève

Van 2-F, december heeft in Genève de extra ronde plaatsgevonden van de bespiekingen tussen de SU en de VS over nucleaire wapenbeheersing

Na afloop ervan hebben beide delegaties geconcludeer d. dat ei weinig vooruitgang was geboekt

Sowjet-afgevaardigde Viktor Karpow zei dat de Amerikanen nirt haddrn geantwoord op het Sowjet-voorstel van 7 november voor een „package-deal"die betrekking moet hebben op vermindering van lange- en middellange-afstandsraketten en beperkingen op ruimtewapens.

Tijdens de besprekingen had Karpow ook officieel geprotesteerd tegen het overschrijden door de VS van de door SALT-I1 gestelde limieten.

De Amerikaanse delegatieleider Max Kampelman zei dat de besprrkingen „intensief" waren geweest en dat er „beperkte, maar nuttige vooruitgaiig" was geboekt bij het bepalen van de punten van overeenstemming en geschillen

Maar, zo zei ook Kanipelman, „er waren geen substantiele veranderingen van de standpunten die de verschillen tussen ons zouden verminderen".

NAVO-ministerraad

Op 11 en 12 december vond in Brussel een bijeenkomst plaats van de NAVO-ministerraad – de ministers van buitenlandse zaken uit alle NAVO-lidstaten.

Op de eerste dag van hun beraad bleken de ministers bereid te zijn tot onderhandelingen over vermindering van de conventionele bewapening met de Sowjet-Unie en haar bondgenoten van het Warschaupact in een ander forum dan de MBFR in Wenen.

Dit bleek uit de „Brusselse verklaring over conventionele wapenbeheersing", die de NAVO-ministers op 11 december hebben uitgegeven.

Doel van de onderhandelingen moet zijn, aldus de verklaring, „stap voor stap in Europa een stabiele krachtsverhouding op een zo laag mogelijk niveau van bewapening te bereiken".

Met hun verklaring reageren de NAVO-landen op het „appel" van Boedapest, van juni 1986, tot onderhandelingen over vermindering van de conventionele bewapening in Europa - „van de Atlantische Oceaan tot de Oeral".

De Oostblok-landen zeiden een vermindering met 25 procent na te streven. (pag. 740/2 e.v. - 1986).

De NAVO-ministers willen nu eerst met de landen van het Warschaupact onderhandelen in het kader van de Weense vervolgconferentie

over Europese veiliqheid en samenwerking (CVSE).
Dit overleg mot-t leiden tot een mandaat voor een nieuw onderhandelingsforum over vermindering van de conventionele bewapening en wat genoemd wordt. verbetering van de conventionele stabiliteit.
Daarnaast willen de NAVO-landen ook onderhandelen met het Oostblok over uitbreiding van de zogenoemde vertrouwenwekkende en veiligheid bevorderende maatregelen waarover eind september op de Europese ontwapeningsconferentie in Stockholm een akkoord is bereikt. (pag. 641/1 r v 1986)
De NAVO-ministers stellen in de verklaring uitdrukkelijk vast dat de militaire situatie in Europa gekenmerkt wordt door ,.a-symmetrie en verschillen die voor de veiligheid van het Westen nadelig zijn". De opvatting van ,,Oostelijke woordvoerders" dat er sprake is van een stabiele en evenwichtige situatie wordt afgewezen. Aantallen, troepen of wapens worden in de verklaring niet genoemd.
De NAVO-ministers spreken zich niet uit over de zich al dertien laar voortslepende besprekingen met het Warschaupact over wederzijdse en evenwichtige troepenvermindering in centraal Europa (MBFR) Deze onderhandelingen zijn tot nu toe vruchteloos gebleven. maar nog op 6 november in Wenen verklaarden de NAVO-ministers dat het MBFR-overleg moet morden voortgezet
De Oostblok-landen willen MBFR laten opgaan in de nieuwe conferentie over conventionele wapenbeheersing.

De NAVO-landen staan niet achter president Reagans doelstelling alle ballistische raketten in tien jaar op te ruimen. Dit blijkt uit het communiqué dat op 12 december na afloop van de halfjaarlijkse bijeenkomst van de NAVO-ministers van buitenlandse zaken in Brussel werd gepubliceerd.
Het Amerikaanse voorstel - dat Reagan op tafel legde tijdens zijn topberaad met Sowjet-leider Gorbatsjow in oktober in Reykjavik - wordt niet vermeld in de verklaring. Daarin wordt alleen steun betuigd aan twee prioriteiten: een INF-akkoord over verwijdering van alle middellange afstandswapens uit Europa en vijftig procent vermindering van de strategische kernbewapening van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie in vijf jaar.
NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington gaf op een persconferentie toe dat bij sommige NAVO-landen bezorgdheid bestaat over het voorstel alle ballistische raketten te verwijderen. Hij zei dat het militaire comité, het hoogste militaire orgaan van de NAVO, een studie verricht naar de mogelijke gevolgen. ,Laten we daar maar eerst op wachten", aldus Carrington.
In de verklaring onthouden de NAVO-ministers zich eveneens van een oordeel over SDI, het Amerikaanse onderzoek naar strategische defensie tegen raketten - het belangrijkste struikelblok in de onderhandelingen met de Sowjet-Unie over vermindering van de kernbewapening.
De ministers betuigden alleen steun voor ,,de pogingen een wapenrace in de ruimte te voorkomen en strategische stabiliteit te versterken".
Carrington gaf toe dat deze formulering was gekozen om voetnoten van afzonderlijke NAVO-landen bij de verklaring te voorkomen.
De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz verklaarde dat ,,een of twee" ministers hadden gesproken over het Amerikaanse besluit zich niet langer aan de SALT-11-limiet inzake strategische kernkoppen te houden.
Shultz noemde de dood van de Sowjet-dissidente Martsjenko ,,geen goed teken" met het oog op de door de Sowjet-Unie voorgestelde conferentie over mensenrechten, die in Moskou zou moeten plaatsvinden.
Sprekend over de Amerikaanse wapenleveranties aan Iran zei de Amerikaanse niinister dat herstel van het Europese vertrouwen in Washington ,.niet nodig bleek" nadat hij het beleid van president Reagan in deze had uiteengezet.

Souljet-Unie *beëindigt* moratorium op kernproeven

De Sowjet-Unie maakt een eind aan haar eenzijdige moratorium op ondergrondse kernproeven na de eerste Amerikaanse kernproef in 1987. Dat staat in een op 9 december in Moskou uitgegeven regeringsverklaring.
Moskou had zijn eenzijdige moratorium op kernproeven afgekondigd per 6 augustus 1985 en het sindsdien vier maal verlengd. Volgens de verklaring van 9 december blijft de Sowjet-Unie echter bereid ,,onverwijld" met Washington onderhandelingen te beginnen over een algemeen verbod op kernproeven.
Een woordvoerder van het Witte Huis heeft in een reactie laten weten dat het ..hun zaak is" of de Sowjet-Unie de kernproeven hervat. Zolang kernwapens een cruciaal element in de afschrikking vormen blijft het nemen van proeven noodzakelijk, zo zei de woordvoerder.

Nieuwjaarsboodschappen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow

President Reagan heeft om twee uur in de nacht van 1 januari 1987 via het radiostation Voice of America (VOA) een nieuwjaarstoespraak tot de Sowjet-bevolking gehouden.
De uitzending werd in delen van de Sowjet-Unie gestoord, maar later op de dag van 1 januari heeft radio-Moskou fragmenten en samenvattingen van de toespraak uitgezonden.
De Sowjet-Unie had zich verzet tegen het Amerikaanse voorstel, de leiders van de VS en de Sowjet-Unie op elkaars televisie een nieuwjaarsboodschap uit te laten spreken.
President Reagan besloot daarop de Sowjet-bevolking via de VOA toe te spreken. De boodschap, die zeven minuten duurde, werd simultaan door een tolk in het Russisch vertaald en op 1 januari 's nachts om twee uur Moskoutijd uitgezonden.
De VOA-uitzending werd door Sowjet-radiostations gestoord, maar niet overal. In sommige delen van Moskou was Reagans toespraak duidelijk te ontvangen, in andere delen was de president niet te verstaan

In zijn toespraak sloeg Reagan een optimistische toon aan met betrekking tot de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen.
Hij prees de vrijlating van Sacharow en nodigde Moskou uit het ontwapeningsoverlrg in 1987 voort te zetten.
1986. aldus Reagan, is een jaar vanvooruitgang geweest, ondanks de trleurstellende afloop van de top in Reykjavik.
,,Ik ben teleurgesteld dat we niet meer hebben bereikt. En toch, in 1986 hebben de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie belangrijke stappen genomen in de richting van een blijvende vrede". Hij beloofde ,.al het nodige te zullen doen" om ,.hard werk om te zetten in controleerbare verdragen".
De president uitte geen directe kritiek op de Sowjet-Unie. Over het thema mensenrechten zei hij dat Washington ,.vooruitgang evenzeer verwelkomt als vooruitgang op het gebied van de vermindering van kernwapens"
Hoewel de radiotoespraak werd gestoord. bracht radio-Moskou er later op de dag uittreksels en samenvattingen van.
De luisteraars werd verteld dat de president had gezegd dat ,.ondanks de kolossale verschillen in de systemen die in de Sowjet-Unie en de VS bestaan, de volkeren van beide landen hun hoop op vrede gemeenschappelijk hebben"

Sowjet-leider Gorbatsjow sprak kort na middernacht de Sowjet-bevolking toe. Hij riep op tot een intensieve dialoog tussen de VS en de Sowjet-Unie op alle gebieden die met de wapenbeheersing te maken hebben. ,,Onze deur blijft open voor onderhandelingen", aldus Gorbatsjow, die er echter onmiddellijk tegen waarschuwde dit als een teken van zwakte te zien. Hij verzekerde de Sowjet-bevolking dat ,,onze machtige strijdkrachten. uitgerust met al het noodzakelijke materiaal, de verworvenheden van het socialisme bewaken".
Gorbatsjow had ook een speciale nieuwjaarsboodschap voor de Amerikanen, in de vorm van schriftelijke antwoorden op vragen van de Amerikaanse journalist Joseph Kingsbury-Smith.

Hij noemde het Geneefse wapenoverleg .,vruchteloos en inert". Er is ..werkelijk dynamiek" nodig om het weer op gang te krijgen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

INTERNATIONALE BEURSKRACH

Op maandag 19 okt. zijn. eerst in de beurs van Wall Street en vervolgens in effectenbeurzen over de hele wereld. de aandelenkoersen ingestort.
In Wall Street was er op deze éne dag een koersdaling, die tien procent groter was dan die van .,zwarte donderdag" 28 okt. 1929. Toen was het Dow Jones gemiddelde voor de dertig belangrijkste industriële fondsen in één dag 12,8% gedaald. op 19 okt. was het 22,6%. De Dow Jones index was met 508,32 punten omlaag gegaan naar 1.738,74.
Met deze koersval kwam een eind aan een periode van vijf jaar, waarin de wereld gewend was geraakt aan aandelenkoersen. die zich alleen in opwaartse richting bewogen.
De neergaande tendens was overigens al in het midden van de voorafgegane week begonnen.
Toen Wall Street op 14 okt. sloot was de Dow Jones met 95,46 punten gezakt naar 2412.70, een daling van 3,8%.
Op 15 okt. volgde een daling met 57.61 punten tot het niveau van 2355,01.
Op 16 okt., een vrijdag. werd de week besloten met een verdere neergang van 108,36 punten naar 2246.73.
Voordat op maandag 19 okt. de beurs weer opende had op 17 okt. de Amerikaanse minister van financiën James Baker voor de TV een interview. waarin hij zinsweelde op de mogelijkheid. dat de VS de waarde van de dollar verder zou laten zakken.

De Amerikaanse minister reageerde hiermee op een kort tevoren door de federale bank van de Bondsrepubliek Duitsland doorgevoerde renteverhoging, die hij in tegenspraak achtte met het Louvre-akkoord. Volgens dit akkoord van 20 febr. van dit jaar (pag. 425/2-1987) spraken de zeven grootste industrielanden af de wisselkoersen te stabiliseren d.m.v. maatregelen om onevenwichtigheden in de handel weg te nemen.
De Bondsrepubliek heeft in het akkoord toegezegd de binnenlandse economie te stimuleren, maar door de renteverhoging op kortlopend waardepapier op de Westduitse markt verliest het akkoord aan waarde, aldus minister Baker. „Zij kunnen moeilijk verwachten, dat wij hier rustig achterover leunen en accepteren, dat zij de teugels aantrekken op grond van de veronderstelling, dat wij hen op de een of andere manier volgen op een pad van deflatie".
Baker wilde niet direkt een verband leggen met de koers van de dollar: „Ik kan dat gewoon niet doen ' *The New York Times* wist echter te melden dat de VS hun politiek t a v de dollar abrupt gewijzigd hadden volgens een hoge ambtenaar op het ministerie van financien Deze ambtenaar die niet met name genoemd wilde worden zei dat de VS de dollar omlaag: wilden laten zakken tegenover de mark wegens de Westduitse renteverhoging
Wel wilde Baker erkennen dat hij het Louvre-akkoord opnieuw- milde bezien Hij zei verder dat er geen aanleiding bestond voor de recente renteverhoging die de beuizen over de hele wereld in elkaar deed zakken

Volgens financiële kringen waren deze uitlatingen van minister Baker. te zamen met de toch al tegenvallende ontwikkelingen op de beurs in de dagen van 14 tot 16 okt .rechtstreekse aanleiding voor de extreme val van de aandelenkoersen op 19 okt.
Het begin van de koersdaling op 14 okt. volgde op het bekend worden van de cijfers m.b.t. de buitenlandse handel van de VS in augustus. Na het recordtekort van $16,47 mrd in juli hadden velen gehoopt op een daling in aug. tot onder de $15 mrd: kort voor opening van de beurs bleek er echter sprake te zijn van een marginale daling tot $15,68 mrd.

De importen waren weliswaar afgenomen met 4.2 procent ten opzichte van juli. tot $35.9 miljard. maar ook de export daalde met 3,7 procent tot $20,2 miljard. En dat terwijl Japan aan het begin van de week bekendmaakte dat zijn handelsoverschot in september weer was gestegen. wat weinig goeds voorspelt voor het Amerikaanse tekort in die maand.

Handelsbalnns en aandelenkoersen

Aan het *NRC/H'blad* van 15 okt ontleend is de volgende beschouwing over de samenhang tussen de ontwikkeling m b t de handelsbalans en die t a v de aandelenkoersen

Voor een buitenstaander is het op zijn zachtst gezegd merkwaaidig dat maandcijfers voor de buitenlandse handel. die in de meeste landen ongemerkt in de boeken worden bijgeschreven, in de VS zulke verhitte taferelen kunnen opleveren. In het verleden was het ook veel gangbaarder voor beleggers om hun belangstelling hoofdzakelijk te richten op inflatie- en werkloosheidscijfers als indicatie voor de toestand van de Amerikaanse economie. en dus voor hun beleggingen.
Maar sinds het - ondanks een sterke daling van de dollarkoers - maar niet wil zomeren in de Amerikaanse handelsbalans. zijn de handelscijfers steeds sterker in de belangstelling komen te staan.

Vrijwel iedereen is aan het twijfelen geraakt nu twee jaar na de Plaza-overeenkomst - toen de vijf belangrijkste industrielanden besloten gezamenlijk de dollarkoers te drukken (pag 703/

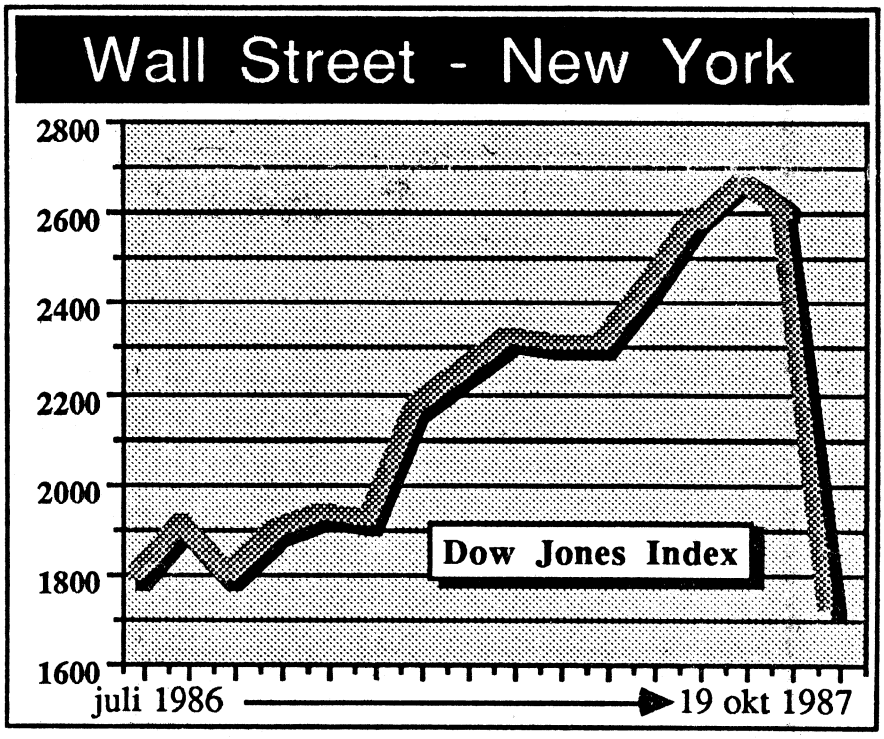

(Het Parool)

Weekblad 56ste jaargang No. 2919, pag. 42775-42790

2 e.v -1985) - nog nauwelijks enig effect is tc bespeuren. ondanks een waardevermindering van de dollar van meer dan 40 procent.
Men was ervan uitgegaan dat door een lagere dollarkoers de Amerikaanse produkten in het buitenland goedkoper zouden-worden. zodat de export een impuls zou krijgen.
Tegelijkertijd zouden buitenlandse produkten voor de Amerikaanse consument duurder worden. waardoor de import zou dalen. Sommige econonien gingen er zelfs vanuit dat het handelstekort op deze wijze in 1987 minstens 30 miljard dollar lager zou liggen dan in 1985.
Als de huidige trend zich doorzet. zal daarvan dit jaar niets komen: waarschijnlijk i-uilen de importen de exporten dit jaar met $ 171.1 miljard overtreffen. Een nieuw record. dat het vorige record van $ 156.2 miljard in 1986 ruimschoots overtreft.
De belangrijkste reden dat de beleggers zich hierover zo druk maken. is dat zij vrezen dat de dollar nog verder zal moeten zakken om de Amerikaanse handelsbalans weer in het gareel te brengen.
De kapitaalmarkten - zo belangrijk om het Amerikaanse begrotingstekort te financieren - zullen hierdoor een stuk minder aantrekkelijk worden: wie nu Amerikaanse obligaties koopt loopt inimers het risico dat de waarde ervan enkele weken later aanzienlijk is gedaald.
Voor de overheid is in een dergelijke situatie een verhoging van de rente de meest voor de hand liggende oplossing om de markt weer aantrekkelijk te maken.
Een verhoging van de rente heeft echter een aantal nadelige bijwerkingen. Ten eerste wordt het voor het bedrijfsleven duurder geld te lenen voor het doen van investeringen Ten tweede betekent het voor de aandelenmarkt dat de kans groot is dat de kapitaalverschaffers de voorkeur geven aan de zekerheid gevende obligaties, die nu immers een relatief hoog rendement hebben, boven aandelen die een veel hoger risico met zich meebrengen.

De daling van de dollarkoers kan ook op nog een andere manier tot hogere rente leiden: de stijging van de prijs van importprodukteri drijft het binnenlandse prijspeil op. waardoor de inflatie kan toenemen.
Voor kapitaalverschaffers is inflatie zeer nadelig, omdat daardoor het voordeel van rente over hun spaargeld geheel of gedeeltelijk kan worden teniet gedaan Renteverhoging is dan de enige manier om toch spaarders te blijven aantrekken.
Maar niet iedereen is pessimistisch over de Amerikaanse handelscijfers. Sommigen menen dat er wel degelijk vooruitgang is te bespeuren in de handel van de VS.
Zij wijzen erop dat in augustus ondanks alles de import wel degelijk is gedaald, en dat bovendien in volume uitgedrukt de verhouding tussen import en export meer in balans is gekomen.
Dit wordt echter verhuld door de gedaalde dollarkoers: de prijs van exportprodukten is gedaald, waardoor de waarde van de exportzijde van de balans wordt gedrukt. Het omgekeerde geldt voor de import: de prijzen van buitenlandse produkten zijn gestegen. waardoor de totale waarde van de import stijgt ondanks een daling van het handelsvoiume.
Een ander argument is dat beoordeling van de afzonderlijke maandcijfers erg riskant is: meestal zijn zij niet gecorrigeerd voor seizoensinvloeden, en ook achteraf worden vaak nog wijzigingen aangebracht op basis van te laat binnengekomen gegevens. ,.Maandelijkse cijfers zijn zeer wisselvallig. Ik vergoeilijk niets, maar een verschil van 1. 2, of 3 miljard dollar is eigenlijk alleen wat gerommel in de marge". aldus Allen Sinai, topeconooom bij Sherson Lehman Brothers.

Het Amerikaanse Congres heeft de tegenvallende cijfers echter al aangegrepen om opnieuw aan te dringen op een protectionistische handelswetgeving. ,,Deexporten zijn op het laagste niveau sinds zes maandcn. Er is dus niets om ons over te verheugen in de handelscijfcrs van augustus", aldus de democratische senator Lloyd Bentsen.

Onderliggende oorzaken van de krach

Het NRC/H'blad van 20 okt bevatte de hierna geciteerde analyse van de oorzaken van de beurskrach.

..Het probleem in een democratie is denk ik of je genoeg kunt doen op het juiste roomrrit zonder dat er zich een crisis voordoet'. zei de voormalige voorzitter van de Federal Reserve Board. Paul Volcker. op een lezing vlak na zijn aftreden (pag. 369 e.v.-1987).
Wij leven nu een paar maanden later en de aandelen op de beurs van Wall Street zijn op 19 okt. 1.200 miljard gulden minder waard geworden. De crash van '87 is er nu – verhevigd door zijn voorspelbaarheid.
Sinds eind vorig jaar houdt iedere bezitter van aandelen rekening met een mogelijke koersval Iedere belegger had zich toen al voorgenomen de eerste te zijn om zijn stukken van de hand te doen zodra de thans vijf jaar durende beurshausse om zou buigen.
Wanneer iedereen zo denkt is iedereen te laat en ontstaan taferelen ais op 19 okt op de belangrijkste beurzen ter wereld: recordomzetten, computers die het allemaal niet meer bij kunnen benen en dus paniek.
Vijf jaar lang stegen de aandelenkoersen. Vijf jaar lang is er ook een schuldencrisis. Steeds meer banken zijn niet meer kredietwaardig. De Verenigde Staten zijn in dezelfde periode veranderd van de grootste schuldeiser tot grootste schuldenaar in de wereld.
Vijf jaar lang economisch potverteren heeft het Amerikaanse begrotingstekort en het tekort op de Amerikaanse handelsbalans tot recordhoogten gedreven.
De valutakoersen jojo-en op en neer op een manier die een onderneming als Philips doet verzuchten dat internationale handel vergelijkbaar wordt met roulette.
En de aandelenkoersen stegen vijf jaar lang.

De grondstoffenprijzen dalen jarenlang tot sinds de grote recessie ongekende diepten.
Economische groei stagneert zodanig dat de groei van twee procent al een stevig herstel wordt genoemd.
Investeringen van bedrijven bevinden zich al jarenlang wereldwijd op een minimumniveau.
De aanwezige gelden worden veelal gebruikt om concurrenten over te nemen.
De werkloosheid blijft in de meeste rijke landen steken op uitzichtloze recordhoogte en is in de Derde Wereld niet meer te meten.
En de aandelenkoersen stegen vijf jaar lang.
Beurshandelaren verdienden ongekende bedragen. Schandalen over handel met voorwetenschap als die met Ivan Boeski in de Verenigde Staten deden daar aanvankelijk weinig aan af. Op handel in aandelen kon vele malen meer verdiend worden dan op echte investeringen in nieuwe fabrieken. Het grote publiek vond zijn weg naar de effectenbeurzen en optiebeurzen aangelokt door de makkelijk te verdienen winsten. Overheden in Engeland. Frankrijk en Duitsland privatiseerden staatsbedrijven waarbij beleggers gretig intekenden om toch maar in het bezit te komen van die nieuwe aandelen.
En de aandelenkoersen stegen vijf jaar lang.
En iedereen die nadacht wist ook waarom de aandelenkoersen zo stegen. De beurshausse begon omdat de inflatie op hardhandige wijze was ingedamd. Er werd weer echt geld verdiend dat niet meer op ging aan hogere lonen en inkoopkosten in het volgende jaar.

De eersten die zich dat realiseerden waren de .,raiders". de speculanten die bedrijven op de beurs opkochten in de wetenschap de aandelen voormeervandehand tckunnen doen. Spoedig werden zij gevolgd door het management van ondernemingen zelf die collega's bij aantrekkelijkere kleinere bedrijven opkochten. Het kopen van een oliemaatschappij was lucratiever dan het boren naar olie.
Dit hele proces werd versterkt door de groeiende wolk van snelbewegend geld die steeds nadrukkelijker boven de wereld ging hangen. Overschotten op betalingsbalansen als die van Japan. Duitsland en Nederland moesten ergens belegd worden dus waarom niet voor een deel in die snel in waarde stijgende aandelen. Goud en onroerend goed waren immers onaantrekkelijk geworden toen de inflatie voorbij was
Dus stegen de aandelenkoersen vijf jaar lang. Maar een aandeel blijft een uniek beleggingsinstrument. Het bedrijf dat ze uitgeeft zal het geld dat de belegger ervoor betaalt normaal gesproken niet terugbetalen. De koper van een aandeel denkt altijd op zijn beurt een koper te zullen vinden die er meer voor. overheeft Gelijk de kettingbrief stopt dat proces ergens.
Anders dan bij de kettingbrief weet iedereen wanneer de keten stagneert. Dat gebeurt zodra de rente sneller stijgt dan de winsten van ondernemingen. Dan wordt het immers aantrekkelijker om in obligaties te beleggen waarop je je geld normaal gesproken wel terugkrijgt. Dat moment was rond de jaarwisseling.

Tot verbazing van alle beroepsmatig bij de beurs betrokkenen bleef Wall Street ook dit jaar de hausse voortzetten. Het nuchterder Amsterdam had het toen al voor gezien gehouden.
Maar de aantrekkingskracht van de stijgende Dow Jones had zijn eigen momentum ontwikkeld vanuit de massa kleine beleggers die tragisch genoeg altijd in de geschiedenis vlak voordat het misgaat in die laatste periode van de hausse naar de beurs worden getrokken.
Een groot financier als Sir James Goldsmith baarde in augustus al enig opzien door al zijn aandelenbezittingen te verkopen. Zou hij die nu weer terugkopen dan heeft hij als extra een flinke hoop contanten erbij.
In de massa dringt het besef dat de aandelen misschien niet meer met winst verkocht kunnen worden wat later door. Dit mede omdat kleine beleggers veelal geadviseerd worden door professionals die hun eigen stukken nog kwijt moeten.
In het weekeinde van 17 en 18 okt heeft de massa haar mening over de beurs veranderd. De koersen in New York hebben bijna 40 procent van de stijging van de afgelopen vijf jaar ingeleverd Op 19 okt. alleen al daalde de koers in Amsterdam, afhankelijk van de manier van meten, tussen de veertien en twintig procent. Dat is een forse strop voor iemand die van zijn bank jaarlijks zeven procent rente had kunnen krijgen met de hoofdsom intact In tijden zonder inflatie een aantrekkelijk rendement. behalve voor hen dit het onderste uit de kan willen.
Nu wordt de crisis in de wereldeconomie niet langer versluierd door de steeds stijgende aandelenkoersen. Nu is misschien het moment aangebroken waarop Volcker doelde en kunnen maatregelen worden genomen.

Zoals gebruikclijk is de manoeuvreerruimte van beleidsmakers beperkt. Sensationele initiatieven zijn niet te verwachten. Misschien dat de val van Wall Street in de Verenigde Staten de politieke ruimte creeert om de belastingen te verhogen, bijvoorbeeld via een verhoging van de benzineaccijns Dat zou het financieringstekort van de Amerikaanse overheid al aanzienlijk beperken.
En zo zijn er meer platvloerse maatregelen denkbaar die de Amerikaanse behoefte aan internationaal kapitaal zouden kunnen beperken. Dat zou geleidelijk voor rust aan het rente- en valutafront kunnen zorgen al moet bedacht u-orden dat iedere maatregel te laat zal zijn en de effecten van de crisis lang door zullen werken.

Een beeld van de activiteiten op de effectenbeurs van New York gedurende maandag 19 oktober, toen de Dow Jones index meer dan 500 punten zakte – de grootste daling iri de moderne geschiedenis.

Wat niemand kan voorspellen is of de beurscrash nu weer net als in 1929 gevolgd zal worden door een econoniische recessie. Maar een direct oorzakelijk verband tussen beurskoersen en de ontwikkelingen van de echte economie is nooit aangetoorid.
De val van Wall Street heeft behalve voor aandeelhouders de wereld niet wezenlijk veranderd en zelfs nu al zijn er optimisten die meteen nieuwe mogelijkheden zien.
Niet vergeten mag worden dat er op 19 okt op Wall Street 604 miljoen aandelen werden verkocht. maar dat er ook kopers bleken te zijn voor al die stukken. Bedrijven met overneniingsplannen kunnen nu hun slag slaan en goedkoop gegadigden overnemen

Economie van de VS

De correspondent van het NRC/H'blad in de VS gaf in de krant van 20 okt. de volgende schets van de economie van de VS aan de vooravond van de krach:

Nooit in vredestijd heeft de Amerikaanse economie zo'n uitgestrekte periode van groei beleefd als op het ogenblik het geval is. maar de Verenigde Staten - en in het kielzog ervan de rest van de wereld - lijken geleidelijk aan rijp voor een recessie.
Over het soort recessie en het tijdstip waarop deze zal of moet verschijnen lopen de meningen van de experts uiteen.
Robert Salomon. chef-econoom van Brookings Institute. suggereert een ,,snelle. smerige val van de dollar" als recept, zijn collega Fred C. Bergsten van het Institute for International Economics denkt eerder aan een beperkte daling van de dollarkoers plus een lichte stijging van de rentetarieven De vroegere minister van handel Peter Peterson zei tegen de New York Times: ..Er komt pijn. er zullen offers morden gevraagd, eri een deel van die offers zal ons bestaande consumptiepatroon veranderen'
De chaos aan Wall Stieet op 19 okt toen iedereen met zijn aaridelen tegelijk door de deur naar binnen drong om ze kwijt te kunnen raken. was volgens haridelaren het gevolg van de verliezen van 16 okt. en de opeenvolgende geruchten en reacties aan beurzen elders in de wereld

De aandelen-chef van Merill Lynch had voordat Wall Street zijn deuren opende al een verklaring paraat voor de verdere val: ..De koersen dalen omdat de koersen dalen'.
Maar volgens de meeste experts is er meer aan de hand dan het sneeuwbaleffect van de spreekwoordelijke tandarts die uit de koppen van zijn Wall Street Journal vanzoridag de conclusie trekt dat er maandagochtend eerst aandelen moeten worden verkocht.
Amerikanen leven al enkele jaren boven hun stand: Amerika koopt meer dan het verkoopt en maakt bovendien in snel tempo meer schuld
Het staat absoluut vast dat dit niet kan doorgaan, zo schreef de econoom Lester Thurow onlangs nog in European Affairs. maar ..niemand weet of kan weten wanneer het keerpunt komt. want voor economen is deze hele ontwikkeling nog onbekend terrein.
Heeft Wall Street nu de bel voor de recessie geluid of blijft er groei in Amerika'?
Deze groei is enkel weken geleden nog uitbundig gevierd. toen het land zijn 59ste groeimaand begon en daarmee een nieuw record vestigde. Op een maand na vijf jaar onafgebroken groei is nooit eerder vertoond. althans vanaf het midden van de vorige eeuw sedert de cijfers zijn bijgehouden.
Weliswaar met twee grote uitzonderingen maar die tellen niet echt. want het waren oorlogsjaren. Van oorlog heeft vrede het nog niet kunnen winnen als het oni economische groei gaat. 106 maanden onafgebroken groei tussen februari 1961 en december 1969 - Vietnani - en 80 maanden tussen juni 1938 en februari 1945 - Wereldoorlog II.
Voor president Reagan is deze unieke periode van groei-in-vredestijd het logische gevolg van zijn economische credo: ..Het beste wat een regering kan doen is uit de weg gaan staan En dat is precies mat we steeds probeerden te doen", aldus Reagan, verwijzend naar de dereguleringen en de belastingverlagingen van de afgelopen jaren

Lester Thurow en C. Fred Bergsten leggen bij de verklaring voor deze groeiperiode daarentegen de nadruk op de aanjagende werking van de hoge defensie-uitgaven en het buitenlandse kapitaal. Bergsten: ,,We kennen nu het u-onder van de aanbod-economie: buitenlanders verschaftcri ons veel goederen en het meeste geld"
Het gevolg is dat de Verenigde Statrn intussen niet alleen een langdurige economische groei kennen. maar dat het land 's werelds grootste debiteur is geworden mrt een netto-invoer van kapitaalvan 303 i miljard dollar vanaf 1982 tot en met eind vorig jaar.
Thurow noemt het Keynesiaanse medicijn van de laatste jaren: ,,Als je belastingen verlaagt en defensie-uitgaven verhoogt. dan stimuleer je de

De militaire uitgaven stegen van $ 157 miljard in 1981 tot $ 273 miljard vorig jaar Volgens het ministerie van sociale zaken zorgt de defensie-industrie hiermee voor 3.2 miljoen arbeidsplaatsen - een toename van 45 procent in vijf jour Het aandeel in het bruto riationaal produkt steeg van 5.3 naar 6.6 procent in dezelfde periode
De groei van de laatste vijf jaar was liet eerste anderhalf jaar stormachtig met 7 procent (op jaarbasis) en zwakte vervolgens af tot een geiniddrldr van minder dan 3 procent
De prognoses voor het komende half jaar liggen nog tussen de 2 en 2.5 procent. maar drze zijn al drie weken oud en kunnen inmiddels dooi de ontwikkelingen zijn achterhaald.
In de vijf vette jaren daalde de werkloosheid van 11 procent naar 5.8 procent
De lonen bleven in deze periode praktisch gelijk, niaar omdat de relatie tussen niet-werkenden en werkenden dramatisch verschoof ten gunste van de laatste categorie, kon er veel meer geld worden besteed Dat dred de Anierikaarise consument ook en hij zorgde deze zomer zelfs voor de laagste spaarquote sinds de oorlog.

Hiermee samen hangt de invoer van kapitaal uit het buitenland. Vorig jaar was dat 117 miljard dollar. voor een deel rechtstreeks voor de aankoop van schatkistpapier.
Voor deze buitenlandse bijdrage aan de groei moet een prijs worden betaald ,,Als een natie zullen we in de toekomst iets van onze produktiviteit elk jaar moeten afstaan om onze publieke en particuliere schulden aan hel buitenland af te lossen' . aldus de vroegere economische adviseur van president Reagan. Martin Feldstein.
Amerika u-erd van grootste crediteur tot grootste debiteur ter wereld. Parallel met het tekort op de betalingsbalans loopt het tekort op de handelsbalans.
Hoewel de dollar het laatste jaar een forse val heeft gekend kopen Amerikanen nog altijd veel meer produkten uit het buitenland dan omgekeerd.
Het bericht van 14 okt. dat het handelstekort voor de maand augustus 15.7 miljard dollar bedroeg, sloeg aan de beurs als een bom in. Het was weliswaar een fractie minder dan de maand ervoor. maar alom was gerekend op een veel grotere vermindering. Het Amerikaanse produkt was immers elders eeri stuk goedkoper geworden en het buitenlandse produkt in Amerika duurder
De grote schulden, de grote vraag naar buitenlands kapitaal en een structureel tekoit op de handelsbalans waren in potentie al twee treinen die met elkaar frontaal in botsing konden komen.
Maar afgelopen weken kwamen beide treinen ook levensgroot in beeld: om het handelstekort sterker te beteugelen moest de dollar verder dalen. om buitenlands kapitaal aan te trekken moest de dollar stijgen.
Diverse banken zagen zich genoodzaakt de rente te verhogen en deze overschreed de 10 procentgrens (in maart nog 7.5 procent),
Japanse beleggers hadden bijvoorbeeld in september al meer Amerikaans schatkistpapier verkocht dan gekocht -een ontwikkeling waarbij het debiteurland Amerika niet lijdzaam kon toezien.
Maar deze rente-verhoging deed de vrees voor recessie toenemen. En niet ten onrechte, want alle makelaarskantoren meldden de laatste weken al een schokachtige vermindering van activiteit en voor een zwevende huis-hypotheek is een doorsriee-gezin al gauw 100 tot 200

dollar per maand meer ku-ijt dan enkele maanden geleden.
Aandeelhouders in de haussemarkt van Wall Street zagen twee redenen om afscheid te nemen van hun papieren. een dreigende recessie kon de koersen alleen maai doen afnemen en stijgende rente-tarieven maakten een belegging in schatkistpapier of deposito's aantrekkelijker
De beide ontwikkelingen kwamen zoals gezegd op l i okt. samen. Minister van financiën, James Baker sloeg voor een prudent bewindsman wild om zich heen. Hij gaf het Congres de schuld vanwege hrt geharrewar over een nieuwe begroting Japan en de Bondsrepubliek werden gelaakt voor hun krap-geldpolitiek. De Duitsers zouden aldus Baker 'niet moeten denken dat wij zouden gaan zitten en aanvaarden" dat de Duitse rentetarieven zouden stijgen. Een duurdere D-mark zou immers Washington dwingen om de dollar opnieuw duurder te maken en daarmee dc kans van een recessie groter.
De woorden van Baker suggereerden dat de VS niets meer zouden doen om de dollar te beschermen. een knalhaide dreiging aan het buitenland met een internationale recessie als het buitenland niet bereid was hogere inflatie te riskeren oin de dollar te ondersteunen...Dat was een Exocet-raket die Wall Strcet vol raakte". zei een beleggiiigs-analist op 19 okt.

Een rente boven tien procent. nieuwe noodmeldingen over het handelstekort. voorlopig gcen uitzicht op een sanering van het overheidstekort. een dreiging met recessie.
Al deze jobstijdingen verdichtten zich in enkele dagen tijds en dat alles tegen de achtergrond van al maanden durende casandra's van economen dat de weelde van Wall Street en de economische groei meer en meer met hete lucht en geleend geld werden gereproduceerd.
Woorden van oud-minister Peter Peterson stonden vet voorop het maandschrift The Atlantic van okt : ..Amerika staat op het punt om te ontwaken in een pijnlijke nieuwe realiteit na de grootste ronde van lenen en geld uitgeven in de geschiedenis van de natie".
Economische wetmatigheden, recente cijfers en een escalerende somberheid - deze stromen werden in enkele dagen tijds een waterkolk waarin Wall Street op 19 okt. de crash van 29 oktober 1929 royaal overtrof
Hoe nu verder? Het veel gelezen boek van Ravi Batra De Grote Depressie van 1990 is daarover vrij exact. De Fed wijst op het tegendeel. Alle belangrijke indicatoren rechtvaardigen volgens de Fed. gcen paniek aan de beurs
Hoewel de inflatie tegen de zes procent aanloopt, verwacht de Centrale Bank van Amerika geen hollende inflatie en zag zich tot nu toe derhalve ook amper genoodzaakt om de kredietlijn te vernauwen of het disconto te verhogen.
De nieuwe voorzitter van de Fed Allan Greenspan. deed dit laatste weliswaar deze zomer met een half punt, maar het u-erd algemeen als een ingehouden schot voor de boeg hesehou\\-d: een waarschuwing aan de geldmarkt dat ook de nieuwe Fed.-voorzitter er niet voor terugschrikt de dollar te beschermen tegen inflatie.

Ook president Reagan zag op 19 okt. eigenlijk geen reden tot paniek. ..De basis van de economie blijft goed. alle economische indicatoren blijven solide". aldus Keagan. Maar had een Republikeins president na de Krach van 1929 ook niet gezegd: ..Welvaart is om hoek'"?

Beurzen buiten de VS

Een overzicht van de gebeurtenissen op andere beurzen dan die van New York op 19 en 20 okt. levert het volgende beeld:

LONDEN
..Nogal absurd." was in de ochtend van 20 okt. het commentaar van de Britse minister van financien op de historische waardedaling van aandelen op de Londense beurs. In ren radio-interview maande hij met name de kleine beleggers kalm te blijven: investeren bleef in het koninkrijk nog altijd de moeite waard.
Absurditeit kan de hele situatie niet ontzegd worden: juist op 20 okt. rollen bij meer dan zes miljoen kleine beleggers de aanvraagformulieren voor aandelen British Petroleum in de bus.
Maar de kleine .,kapitalisten-in-spe". wie een week eerder nog een gezonde winst werd voorgespiegeld op aandelen die de Britse regering hun voor 330 pence per stuk te koop aanbood. zagen later op de ochtend de waarde van de aandelen die al op de markt zijn. zakken tot onder de 290 pence. ..Die voelen zich dus behoorlijk genomen,' was de analyse van een econoom van de effectenhandelaar Kleinwort Grieveson.

Met twee dagen achtereen het beeld van paniek op Wall Street en spectaculair zakken van de FT-index op de Londense beurs. dreigt de perceptie van de potentiële kleine investeerder te veranderen en juist dat is wat de Britse regering niet graag zou zien gebeuren.
Na BP mil ze ook de electriciteits- en waterbedrijven aan de Britten te koop aanbieden en ook is ze voorstander van het doorgaan van het particulier te financieren kanaaltunnelproject. dat mede met geld van (kleine)Britse investeerders van de grond moet komen
Op de vraag of de emissie van aandelen Kanaaltunnel. half november. doorgaat, zeggen ale deskuiidigen dat een antwoord daarop op dit moment veel te vroeg zou komen
,.Zelfs de aartsengel Gabriël zou niet kunnen voorspellen wat de kleine belegger nu gaat doen." merkte een woordvoerder van het beleggingsfonds Henderson in dit verband op.
Twintig procent van de Britten heeft al een of meer aandelen. Eerder geprivatiseerde bedrijven als British Gas of British Telecom zakten op 19 okt. met 25 punten in waarde. maar de beleggingsadviseurs houden hun cliënten voor dat nu afstoten van hun investering geen zin heeft

Na de ..zwarte maandag". dan wel ..de oktoberslachting" van 19 okt., waardoor een waardeverlies op aandelen van 10,8% (ruim 50 miljard pond) in een dag werd bereikt, zette de neerwaartse spiraal zich op 20 okt. voort. De FT-index opende op 's ochtends 250 punt lager dan op 19 okt, alleen al in aansluiting op de beursontwikkelingen in de laatste twaalf uur elders in de wereld.
De sfeer werd omschreven als ,,nerveus",sommigen vreesden ..een slachting". Rond het middaguur bereikt het waardeverlies aan aandelenprijzen een recordhoogte van 14,6% De meeste handelaren lieten hun telefoons rinkelen: opdrachten tot verkoop konden ze toch niet uitvoeren
Kleine investeerders. die hun spaargeld terug willen hebben. moeten wachten tot kopers komen opdagen.
Algemeen wordt erop gewezen dat de Britse economie op zichzelf uiterst gezond is. hoogste groeicijfers. een stabiele regering en een inflatie van rond de 4%.

FRANKFORT
Financiële en beursexwerts in de Bondsrepubliek zijn bang dat de sterke koersval van 19 en 20 okt. op de Westduitse beurzen voos enige tijd het vertrouwen van de beleggers zodanig heeft geschokt, dat van een snel herstel geen sprake zal zijn. Toch bekijken zij de ontwikkelingen met enige gelatenheid. omdat de Westduitse economie sterke benen heeft en de koersval daarin geen realistische verklaring vindt
De koersval van 19 okt was met gemiddeld 7 procent de grootste op één dag aan de Westduitse beurzen sinds de Cuba-crisis in 1962. De Commerzbank-index kelderde in één keer met 132.50 punt tot 1744.10 (1953 = 100)
Tegen twaalf uur op 20 okt waren de koersen in Frankfurt nog eens met 10 procent gedaald Het Icekniet onmogelijk. dat ei. nog enig herstel zou optreden als gevolg van het feit dat de dollarkoers na een daling op 19 okt zich op 20 okt duidelijk herstelde.
Dat gebeurde mede onder invloed van een gesprek. dat de Amerikaanse minister van financiën Haker in de avond van 19 okt in Frankfort voerde met zijn Westduitse collega Stoltenberg en Bundesbank-president Pöhl.
Daarbij bleek dat er een redelijke zekerheid is dat het Louvre-akkoord van februari functioneert en zowel Bundesbank als Washington met ondersteunende maatregelen de dollarkoers op peil houden

Beursexperts verwachtten later in de week een stabilisatie van de aandelenkoersen. in de komende maanden zullen de koersen zich dan enigszins maar niet zeer sterk herstellen Pas als begin volgend jaar tot de beleggers doordringt dat het fundament van de Westduitse economie werkelijk stevig is. zuilen ook de aandelenkoerseii naar normalere verhoudingen terugkeren
Een voorwaarde daarvoor is volgens deze deskundigen. dat het Louvre-akkuord inderdaad standhoudt en de dollar - al of niet met verder ingrijpen van de Bundesbank - op een koers van rond 1.80 mark blijft.
Nadat de voorafgegane weken de beurskoersen in de Bondsrepubliek al een duidelijk dalende trend vertoonden en de stemming op 16 okt zeer zwak kon worden genoemd. was er op 19 okt sprake van een regelrechte koersval. Dat ging gepaard met chaotische toestanden op de belangrijkste Westduitse beurs. in Frankfort. Dooi. een vloedgolf aan vooral kleine opdrachten. had men tegen sluitingstijd moeite om voor veel fondsen een slotkoers vast te stellen: de bcursleiding besloot daarop de beurstijd met 30 minuten te verlengen
De Westduitse experts wijten de koersval van 19 okt. op de Westduitse beurzen in de eerste plaats aan de ontwikkelingen in New York van 16 okt. ..In wereldverhoudingen gezien volgen kleinere beurzen als die in Frankfort in dat soort situaties onmiddellijk de Newyorkse trend. of daar nu objectieve redenen voor bestaan of niet". aldus een beursexpert van een grote Duitse bank. Een tweede reden is de val van de dollar. De sterk op export ingestelde Westduitse industrie is door een dollarkoersval direct geraakt
De rentepolitiek heeft onafhankelijk van ontwikkelingen op de Newyorkse beurs. de koersen op de Duitse beurzen onder druk gezet.
De rente op overheidsinstellingen bijvoorbeeld is vanaf midden mei tot midden okt. vier keer verhoogd. van 5.2 naar 6,8 procent

Een woordvoerder van de Commerzbank zei op 19 okt. dat zijn bank al enkele weken eerder tegen die rentepolitiek van de Bundesbank heeft gewaarschuwd. ..Niet al onze collegabanken zijn dat echter met ons eens". zegt de man van de Coninierzbank. die ook niet gelooft. dat de Bundesbank de komende tijd een ander beleid zal voeren.
Een andere . Duitse" verklaring voor de neerwaartse koerstrend van de afgelopen tijd - al voor de geweldige koersval van 19 okt. - vormt de aankondiging van de regering in Bonn van een 10 procents bronbelasting op rente van spaartegoeden. Banken moeten die belasting volgens het plan direct op de rentebetaling inhouden en (anoniem) aan de staat overmaken.
De maatregel heeft onrust veroorzaakt onder Duitse beleggers. velen aarzelen of zij hun geld naar het buitenland zullen overbrengen. mede als gevolg waarvan er sprake is van een duidelijk verminderde koopactiviteit op de beurzen.
Maar financiële experts in de Bondsrepiibliek zijn allen van mening, dat de i'undamentele ontwikkeling van de Westduitse economie goed tot zeer goed is Hoewel op dit moment sprake is van een aarzeling, voorspellen zij voor het

komende laar opnieuw een stijging van de winstontwikkeling van het bedrijfsleven. Ken woordvoerder van de Comnierzbank schatte de uinststijgingen voor 1Y88 op circa X procent

PARIJS
De kalmte keerde 's ochtend op 20 okt enigszins terug op dr Parijse bcurs. na dr paniekval van 9.7 procent op lil okt
Onder invloed van de renteverlaging van de Deutsche Rundesbank die ir. de ochtend van 20 okt bekend werd en het lichte herstel van de dollar bedroeg de eerste daling gemiddeld 2.8 procent en ei waren zelfs aandelen die weer stegen.
Minister Edouard Balladur van economische zaken riep op 19 okt op tot kalmte rn zei dat het privatiseringsprogramma niet in gevaar zal komen ..Ik zeg tegen alle Fransen dit aandelen hebben gekocht. laat u niet overdonderen door verschijnselen die tijdelijk zijn Beleggen op de beurs doet u voor de middellange en lange termijn
Balladur zei dat de verkoop van Matra binnenkort gewoon doorgaat De inschrijving voor aandelen Barique de Suez is onlangs gesloten
In Frankrijk zijn tegenwoordig meer kleine aandeelhouders dan niensrn die op de communistische partij stemmen De verkoop van staatsbedrijven geldt, in de malaise van de export en de aantrekkende inflatie. als een groot succes voor de huidige Franse regering. Vandaar dat een habitué van de Parijs beurs op 19 okt tijdens de zwarte maandag orakelde: .,Jacques Chirac heeft vandaag de presidentsverkiezingen verloren De kleine Franse spaarders hebben de geprivatiseerde bedrijven gekocht om geld te verdienen. als ze nu hun hemd verliezen zullen ze dat niet snel vergeten."

Tussen alle panische commentaren op 19 okt op de beursvloer van Palais Brongniart - ,.dit is een debacle, Reagan is de schuld van alles. de krach is gekomen" - werd opvallend vaak beweerd dat de regering-Chirac door deze onverwachte beursval zij11 belangrijkste politieke goodwill is kwijtgeraakt
De socialistische oud-minister Pierre Bérégovoy eiste op 19 okt. onmiddellijk het stopzetten van het privatiseringsprogramma. .,Men mag niet spelen niet het geld van de kleine portefeuilles.
En Dominique Strauss-Kahn. de economische woordvoerder van de socialistische oppositie. zei ..dat de kleine spaarders in de val van de regering zijn getrapt en de beurs lange tijd zullen mijden".

Het is de vraag of de Franse kleine belegger wel het werkelijke slachtoffer is van de krach van 19 okt. De privatiseringen werden meestal vele malen overschreden en dikwijls kreeg men niet meer dan eén of een paar aandelen.
Bovendien hielden de geprivatiseerde bedrijven op 19 okt. redelijk stand Saint-Gobain noteerde zelfs in het begin van de dag een stijging. de meeste aandelen zijn echter wel beneden hun uitgiftekoers gedaald.
Volgens het Franse ministerie van financien zijn het vooral de grote beleggers, voorop de buitenlanders. die op 19 okt massaal verkocht hebben

MILAAN
De koersen van aandelen op de beurs in Milaan zijn op 19 okt. fors gedaald. blaar de schade bleek na sluiting minder groot dan op grond van de gebeurtenissen in New York en op andere Europese beurzen kon worden verwacht.
De Milanese beursindex voor aandelen. Comit (1972=100) daalde met 6.14 procent en kwani uit op 615.90 punten Dat is altijd nog 27.07 punten hoger dan op de historische ..zwarte dinsdag" 15 september toen slechts 588.83 punten werden geboekt.
Ook in de ochtend van 20 okt zette de koersdaling zich voort ondanks een beslissing van de beurs de opening een uur op te schorten Om twaalf uur bleek de beursindex met nog eens 6 procent te zijn gedaald .,We moeten natuurlijk niet vergeten dat de koersstijging van de afgelopen maand voor een belangrijk deel was gebaseerd op speculatie". zei Leonida Gaudenzi, bestuurslid van het genootschap van wisselagenten in d? middag van 20 okt.
Voorzitter Gianpaolo Gamba van het genootschap van wisselagenten is eveneens van mening dat de speculaties de oorzaak zijn geweest voor de levendige handel in september toen de omzet op de aandelenmarkt van Milaan niet 11 procent steeg ..De fluctuaties op de buitenlandse beurzen hebben natuurlijk ook aai? de koersdaling bijgedragen", zegt hij. ..Maar nog belangrijker is de ongemotiveerd? koersstijging van afgelopen weken die nu weer is rechtgetrokken"

Toch houden vele handrlaren op de Milanese effectenbeurs hun hart vast want de koersdalingen op de buitenlandsr beurzen met New York en Tokio voorop kunnen wel degelijk desastreuze gevolgen hebben voor de aandelenkoersen in Milaan .,We moeten niet verbaasd zijn wanneer de koersen op de internationale beurzen vrijwel tegelijkertijd blijven dalen". zegt Giovanni Viani, onderdirecteur van de Milanese vestiging van Daiwa. een van de grootste Japanse beleggersinstellingen. .,In tegenstelling tot een aantal laren geleden gaan de belangrijkste internationale markten nu gelijk met elkaar op dankzij de elektronische verbindingen"
De consequenties zijn volgens Viani simpel: .,De beslissing om te investeren of te verkopen zijn in vrijwel de hele wereld gelijk"
Italiaanse beleggers boekten op 19 okt een verlies van in totaal f 2.4 miljard. Eind september hadden de beleggers voor een bedrag van ruim f i miljard aan buitenlandse aandelen in portefeuille. waarvan bijna 30 procent Amerikaanse. 23 procent Duitse en ruim 14 procent Franse.
Gemiddeld daalden de aandelenkoersen op de internationale markten met 10 procent wat betekent dat de Italiaanse beleggers op hun pakketten f 700 miljoen hebben verloren Daarbij is nog niet eens rekening gehouden met de effecten van de wisselkoersen.
De daling met 6.1 procent van de Milanese beurs met een totale waarde van f 28 miljard, betekent dat ..thuis" nog eens bijna f 1.8 miljard is prijsgegeven.

TOKIO
Op de beurs van Tokio hebben de aandelenkoersen op 20 okt. opnieuw een recordval gemaakt De Nikkei-index. het gemiddelde van 225 belangrijkste industriele waarden. daalde met 3.836 punten tot 21.910. Dat is een daling van 14.9 procent. Ook de andere beursen in Azië gaven sterke koersdalingen te zien
De Japanse premier Nakasone probeerde de markt aanvankelijk nog te kalmeren. .,We moeten dit nog even aanzien. New York is 22 procent gedaald, Londen 10 procent Maar Japan is maar 7 procent lager", zei hij optimistisch. Even later maakte de Nikkei echter zijn recordval van 14.9 procent.

Op de Tokiose beurs. de grootste ter wereld. overtrof het aanbod van aandelen op 20 okt. de vraag veruit. Er werden slechts zo'n 10 miljoen aandelen verhandeld. tegen normaal ongeveer een miljard
.,Van de 1090 aan de beurs genoteerde fondsen werden vanochtend maar 27 verhandeld Ondanks de sterk gedaalde prijzen was er nauwelijks vraag". aldus een Japanse handelaar.
Volgens een andere handelaar. duurde het zeker 25 minuten voordat de eerste transactie tot stand kwam. ..Het was vreemd stil op de vloer omdat niet zoals gewoonlijk afgesloten transacties hardop werden bevestigd". aldus deze handelaar.
De Japanse overheid heeft de belangrijkste effectenhuizen in Tokio gevraagd te helpen de markt te kalmeren Volgens handelaren hebben deze effectenhuizen veel geld verloren door aandelen te kopen terwijl de markt bleef dalen. ..Iedereen is erg bang. Alles wat we nu kunnen doen is afwachten wat er op Wall Street gebeurt", aldus een van hen.
Hoewel tie meeste handelaren wel ren grote daling hadden verwacht, was dr val van 14.9 procent een grote tegenvaller. Volgens effectenmakelaars was het onmogelijk dat een ..slachtpartij" zoals Wall Street die de dag ervoor had ondergaan. daar zou plaatshebben ..Tokio's niarkt is totaal verschillend van New York. Wij hebben geen computerverkoop, en veel stabielere aandelenbezitters dan in de Verenigde Staten". meent een van hen

HONGKONG
Het bestuur van de beurs in Hongkong schortte op 20 okt. de haiidel op tot de volgende maandag. Op 19 okt daalde de Hang Sengindex. de graadmeter van deze beurs. met 11 procent. Dit was een recorddaling.
De minister van monetaire zaken van het eiland. David Nendick. zei dat de scherpe koersdaling in Hongkong vooral ..een zaak is van mensen die anderen nadoen, zonder ti weten waarom. Een van de redenen om de handel op te schorten. is om het systeem de tijd te geven weer tot zichzelf te komen". Hij onderstreepte dat de economie van Hongkong nog steeds gezond is. Hij hield vast aan de voorspelde groei van 12 procent van dit jaar

AMSTERDAM
De Amsterdamse beurs kwam in de middag van 19 okt onder grote druk doo de alarmerende berichten over de opening van Wall Street. Ook de meest solide fondsen leverden 15 tot 20 procent van hun waarde in. De CBS stemmingsindex daalde uiteindelijk 12.9 procent in waarde.
Op de obligatiemarkt was de handel aanmerkelijk rustiger. De meeste fondsen leverden slechts enkele dubbeltjes in bij een betrekkelijk bescheiden omzet.
Bleek weggetrokken van de spanning volgden hoekmannen en commissionairs de koersbewegingen. Kreten als .,niet te filmen' en ..hier word je toch niet goed van" waren niet van de lucht. ..Dit kost miljoenen. Zo'n paniek heb ik in mijn hele carrière nog niet riieegeinaakt". aldus een ervaren hoekman.
Met name de hoekmannen. die verplicht zijn als tegenpartij op de bcurs te fungeren. hebben door de enorme koersdalingen flinke verliezen geleden. In beurskringen gelooft men dat vooral de grotere hoekmansbedrijven, die voor grote volumes in de markt zitten. het zwaar te verduren krijgen.
De financiele reserves. die de afgelopen laren in de sterk gestegen aandelenmarkt flink zijn toegenomen. zouden echter ruimschoots voldoende zijn de klappen op te vangen.
De positie aan de beroepshandelaren op de Amsterdamse beurs was 's ochtend op 20 okt. onderwerp van overleg tussen beursbestuur en de Kas-Associatie. de bank die de transacties regelt voor de handelaren op de vloer van de Amsterdamse beurs.
De directeur van de Kas-Associatie voorziet voor commissionairs en particulieren geen grote problemen als gevolg van de koersval maar voor professionele handelaren liggen de zaken anders.

Het aanbod van aandelen was op 19 okt. volgens beursdeskundigen vooral afkomstig van particuliere beleggers. De institutionele beleggers - de verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen - hielden zich afzijdig van het beursgeweld. Ook .,koopjesjagers" durfden het volgens beursdeskundigen niet aan in de markt te springen.
De banken kregen het druk met het te woord staan van verontruste beleggers en het verwerken van verkooporders. .,Er is mogelijk sprake van een overreactie", aldus een woordvoerder van de ABN's middags op 19 okt....We krijgen

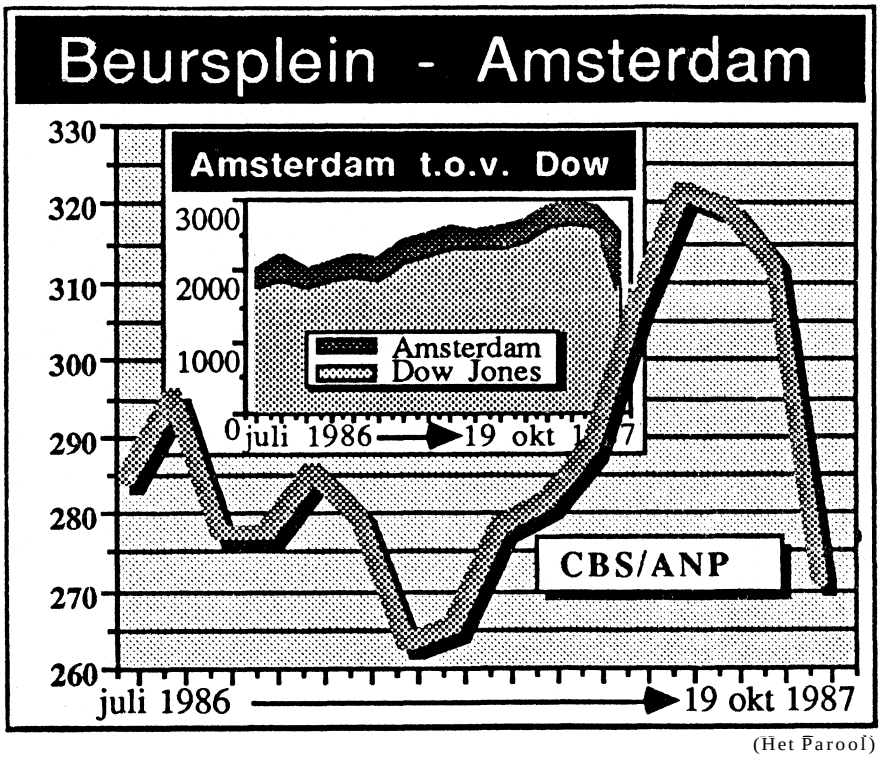

(Het Parool)

veel vragen van verontruste mensen. maar manen zoveel mogelijk tot voorzichtigheid."
In de markt was er grote bezorgdheid over beleggers die hun aandelentransacties gedeeltelijk hebben gefinancierd met geleend geld Deze kregen op 19 en 20 okt. van hun banken de opdracht de potentiele koersverliezen af te dekken.
De indruk bestaat dat vele beleggers alleen aan deze extra verplichtingen kunnen voidoen door hun aandelen te verkopen. zodat het aanbod van aandelen nog eens extra wordt vergroot ..Dit is een drama. er zullen onvermijdelijk faillissementen volgen". aldus een marktana-

Ook op de optiebeurs zijn volgens deskundigen rake klappen gevallen. Hier zouden met nanie beleggers die na het aflopen van optiecontracten een week eerder met aandelen zijn blijven zitten verlies hebben geleden. Ook de optiebeleggers die hebben gegokt op een stijging van de onderliggende waarden moesten inleveren
Marktanalisten van banken en effectenmakelaars benadrukten op 19 okt unaniem dat er geen fundamentele i-eden is voor de enorme teruggang. ..Het grote verschil met 1929 is dat de economische vooruitzichten veel gunstigei zijn". aldus een deskundige van de bank Pierson Heldring en Pierson
..Ook de huidige rentestijging is gegeven het economische klimaat een volstrekt onbegrijpe-Iijke zaak Ik verwacht er dan ook een reactie op". voegde een collega van een andere bank eraan toe. ..Op dit moment kan je de markt maar beter even laten uitzieken en de aandelen niet te snel wegdoen.
Een analist van Prudential-Bache onderstreepte dat de economische uitgangsposities van de meeste beursfondsen gunstig blijven Met de enorme koersval zijn de koers/winst verhoudingen sterk verbeterd.

Volgens een woordvoerster van de Vereniging van effeetenbezitters zal de Dag van het Aandeel op 29 en 30 oktober volgens plan doorgaan. Of de krach op Wall Street gevolgd zal worden door een economische recessie is een open vraag. Op 20 okt. merkten de uitgevers echter meteen aan den lijve dat een daling van de beurskoersen de economische bedrijvigheid kan verminderen
Verschillende grote adverteerders trokken bij de advertentie-afdeling van NR C Handelsblad op het laatstemonicnt advertenties terug Zo zag Europa's grootste beleggingsfonds Robeco toch maai al van het plaatsen van een wervende tekst die als kop had: ..Internationaal brleggrn loont Robeco bewijst het.'
De Algemene Bank Nederland had op 20 okt geen behoefte aan reclame voor. ABN-Aandelenfonds. een vermogen aan know-how".

Pogingen schade te beperken

De Amerikaanse autoriteiten hebben op 20 okt. alle registers opengetrokken om de crisis in de financiële wereld te bezweren. De Federal Reserve Board (Fed), de Amerikaanse centrale bank. zei in een verklaring van één regel dat het de economie en het financiële systeem zal steunen door het verruimen van de geldmarkt. Dit bracht rust op de beurs en duwde de rente omlaag. Ook de dollar kreeg een bodem. De munt steeg naar boven de 2.03 gulden.

De korte verklaring van de centrale bankier Alan Greenspan luidde: ..De Federal Reserve heeft. in overeenstemniing met zijn verantwoordelijkheid als de centrale bank van het land. vandaag zijn bereidheid bevestigd om de geldmarkt te verruimen ter ondersteuning van het economische en financiele systeem" Bij de beiirskrach van 1929 was het juist de krapgeldpolitiek van de Fed die de recessie verergerde

Gesteund door hun centrale bank verlaagden twee Amerikaanse banken vervolgens hun rentetarieven die zij een week eerder verhoogd hadden. Cheinical Bank en Marine Midland Banks brachten hun rente voor hun meest solide klanten niet een half procent terug tot 9,25. Een week eerder luidde hun rentestijging het begin van de onrust in

De Fed-voorzitter Greenspan had vóór zijn verklaring overleg in Washington gevoerd met zijn minister van financien James Baker Die brak een geplande Europese rondreis voortijdig af en keerde ijlings terug naar Amerika. Met de supersonische Concorde liet Baker zich van Stockholm naar Washington vliegen in verband met de dramatische ontwikkelingen op de financiële markten Hii zou Inter in de week nog bezoeken hebben gebracht aan Deneniarken en België
Ook president Reagan heeft zijn verbazing en zorg gruit over de ontwikkelingen op de beurs van New York Maar hij houdt vol dat de Amerikaanse economie nog steeds in goede vorm verkeert.
Het Witte Huis liet een verklaring uitgaan dat Reagan de duik van de aandelenkoersen met ..zorg" heeft gevolgd en dat hij met deskundigen van de Amerikaanse beurscommissie SEC en de Federal Reserve heeft gesproken. In die gesprekken is bevestigd dat er niks mis is met de Amerikaanse economie. aldus presidentieel woordvoerder. Marlin Fitzwater.
Ook de Westduitse centrale bankier Pöhl. en de Britse minister van financiën. Lawson poogden het pessimisme op de markten in te dammen Pöhl sprak 's ochtend op 20 okt op een conferentie over de kapitaalmarkt in Frankfort Hij zei dat het pessimisme van de markten niet terecht is Hij wees erop dat de financiële wereld ten onrechte de positieve ontwikkelingen van het Amerikaanse begrotingstekort en het handelstekort negeert.
Pöhl zei wel bezorgd te zijn over de internationale rentestijgingen ..De Bundesbank heeft echter geen belang bij een verdere stijging van de rentetarieven", aldus Pöhl.
Dr Britse minister van financien voegde zich in het koor van vermanende bewindslieden Ook hij waarschuwde voor overdreven pessiniisrne en adviseerde de Britse beleggers ..kalm te blijven". Er is absoluut geen reden om in paniek te raken Het is begonnen op Wall Street. Het heeft veel te maken met de Amerikaanse aandelenmarkt en een gebrek aan vertrouwen in de V S en onvoorzichtige uitspraken van personen die beter hadden moeten weten". aldus Lawson
Hij bevestigde dat de Britse regering gewoon doorgaat met de uitgifte van de aandelen van BP. de oliemaatschappij die geprivatiseerd wordt.

Op stevig aandringen van zijn economische topadviseurs heeft president Reagan zich uiteindelijk bereid getoond met het Congres te overleggen over een gezamenlijk plan het gigantische begrotingstekort terug te dringen. De president zei deel te willen nemen aan een ,.economische top" met Congresleiders en .,elk redelijk voorstel" in overweging te zullen nemen.
Menigeen zag daarin een aanwijzing dat Reagan zijn oppositie tegen een belastingverhoging had laten varen, maar later zei de woordvoerder van het Witte Huis. Marlin Fitzwater. echter dat Reagan nog steeds een overtuigd tegenstander is van belastingverhogingen

Reagan nam het besluit deel te nemen aan een gesprek met het Congres over het begrotingstekort na een spoedberaad 's middags op 20 okt. met minister van financiën James Baker. directeur Alan Greenspan van de Federal Reserve Board en stafchef Howard Baker, duidelijk met frisse tegenzin. Zijn ad-

viseurs hadden hem te kennen gegeven dat hij nu krachtig leiderschap moest tonen en de problemen niet langer zorgeloos kon blijven wegwuiven.
Zijn adviseurs wezen erop dat Reagan's reactie op Black Monday niet bepaald vertrouwen heeft gewekt. De Amerikaanse president suggereerde eerder op 20 okt. dat er eigenlijk niets aan de hand is, dat ,,deeconomie solide is" en dat .,veel investeerders eenvoudigweg de winsten van de effectenhandel incasseren".
Vlak voor het beraad had Reagan zich nog laten ontvalien dat zo'n top wat hem betreft niet nodig was. Hij liet ook weten liever niet persoonlijk aan het economisch beraad deel te nemen en maakte opnieuw bezwaar tegen de door de Democraten gewenste belastingverhogingen. ,,Het Congres weigert me de begroting te geven die ik wens. Het Congres is verantwoordelijk voor het tekort". zei Reagan.
Zowel Republikeinse als Democratische Congresleiders reageerden positief op Reagans stroeve toenaderingspogingen. ,,Ikben zeer verheugd dat de president zijn houding heeft gewijzigd en hoop dat hij gedurende het hele onderhandelingsproces zich zo ruimdenkend zal blijven opstellen", aldus Robert Byrd, de leider van de meerderheidsfractie in de Senaat.

Jim Wright, speaker van het Huis van Afgevaardigden, deed een beroep op Reagan de onderhandelingen met het Congres aan te gaan zonder: ,,verlammende voorwaarden" te stellen. Wright doelde op Reagans geringe bereidheid op het punt van belastingen concessies te doen.

John Phelan, voorzitter van de effectenbeurs van New York.

De verwachting dat het Congres en het Witte Huis uiteindelijk tot een compromis zullen komen. is dan ook niet hoog gespannen.
Mocht de top mislukken, dan zal op 20 november de herschreven versie van het Gramm-Rudman-Hollings amendement in werking treden, die automatische kortingen ten bedrage van 23 miljard dollar voorschrijft.
Reagan is in september - ook al niet van harte - akkoord gegaan met de automatische kortingen. Zijn grootste bezwaar tegen die wet is dat de helft van de bezuinigingen moet worden gevonden bij het voor hem heilige defensiebudget.
Die bezuinigingen variëren van kortingen op de reistoelagenvan device-president en senatoren tot het terugschroeveri van allerlei sociale uitkeringen.. Ook het AIDS-onderzoeksprogramma, studentenbeurzen, sociale woningbouw en landbouw-programma's zullen niet worden gespaard Wat de defensiebegroting betreft zullen de bezuinigingen vooral moeten worden gezocht bij de militaire operaties en het SDI-research programma, omdat Reagan weigert te korten op de militaire salarispost.
Met de automatische korting van 23 miljard dollar zal het begrotingstekort, dat vorig jaar 221 miljard dollar bedroeg. in 1988 worden teruggedrongen tot 144 miljard dollar. Verwacht wordt dat het tekort dit jaar op 155 miljard dollar zal uitkomen.

Persconferentie president Reagan

Op een persconferentie, die president Reagan in de avond van 22 okt. in de East Room van het Witte Huis heeft gegeven, wekte hij de indruk bereid te zijn toch belastingverhoging in overweging te nemen om het tekort op de Amerikaanse begroting onder controle te krijgen.
Er bleek overleg tussen Congres en president over beperking van het begrotingstekort op komst te zijn waarbij ,,alles op tafel ligt, met uitzondering van de sociale zekerheid".
De president noemde de beurscrisis .,louter een beurs-ding: er is geen aanwijzing voor een recessie".
Hij kondigde de instelling van een commissie aan die binnen twee maanden aanbevelingen moet doen om de computer-handel aan de Amerikaanse beurzen te reguleren. De commissie zal worden geleid door de bankier Nicholas Brady, een vroegere Republikeinse senator.
Gevraagd waarom er een crisis op Wall Street nodig was om het begrotingstekort onder ogen te zien. reageerde Reagan: ..Ik denk dat er een crisis is geweest zolang ik begrotingen heb ingediend". Telkens verwierp een Democratisch geregeerd Congres zijn begrotingsvoorstellen, hoewel ze geen overschrijdingen bevatten: .,Ik geloof dat ik daarom volstrekt gerechtigd was te zeggen dat de president (voor de begrotingstekorten) niet verantwoordelijk was". aldus Reagan.
De president zei tevens dat in het zojuist. op 30 september. afgelopen fiscale jaar het begrotingstekort 148 miljard dollar bedroeg - een vermindering van 73 miljard in vergelijking met het jaar daarvoor.

Op 23 okt. echter. in een toespraak tot het ministerie van arbeid. zei de president. dat het Congres te makkelijk een oplossing voor het begrotingstekort zoekt in verhoging van belastingen in plaats van te zoeken naar mogelijkheden voor beperking van uitgaven.
Reagan zei in de komende besprekingen met het Congres zijn pogingen om het budgettekort te verkleinen door het reduceren van de overmatige bestedingen te zullen verdubbelen.

Eerste onderhoud Congresleiders - president Geen resultaten

Politieke leiders uit het Congres hebben op 26 okt. in een eerste bijeenkomst met president Reagan in het Witte Huis nog geen afspraken gemaakt over een tijdschema en doelstellingen voor bezuinigingen op de overheidsuitgaven.
Terwijl op Wall Street het Dow Jones-gemiddelde voor de 30 toonaangevende fondsen met 156 punten viel, waren alle betrokkenen het er wel over eens dat ,.regering en Congres rnoeten samenwerken" om de Amerikaanse begroting onder controle te krijgen.
De Democratische leider in de Senaat Robert Byrd zei na het overleg met de president dat tempo geboden is. Ook andere aanwezigen zeiden dat de markt behoefte heeft aan een snel bewijs van leiderschap en besluitvaardigheid in Washington.

De Democratische leider in het Huis van Afgevaardigden, Jim Wright, verwacht dat de 23 miljard ombuiging voor de helft uit belastingverhogingen en voor de helft uit bezuinigingen zal worden gehaald.
Verhoging van directe belastingen lijkt hierbij uitgesloten. zodat eerder gedacht moet worden aan verhoging van bepaalde overheidstarieven.

Commentaar

In een hoofdartikel schreef het *NRCI H'blad* op 28 okt. onder de kop ,,Na de val" het volgende:

De financiele furie die de internationale effectenbeurzen teistert. levert meer slachtoffers op dan de beleggers die de waarde van hun vermogen de afgelopen dagen hebben zien ineenschrompelen. De psychologische en economische gevolgen van de beursval op langere termijn gaan veel verder.
In de jaren zeventig was het mode om geld bij de banken te lenen: de hoge inflatie maakte dat aantrekkelijk De les van toen was dat de rentelasten bij een gewijzigd monetair beleid tot grote hoogte konden stijgen en dat de schuldenlast vervolgens onbeheersbaar werd. Daarom werd in de jaren tachtig bepleit om investeringen niet langer met bankleningen. maar met de uitgifte van aandelen te financieren. Particulieren konden, al dan niet via beleggingsmaatschappijen. profiteren van de nieuwe financiele carrousel. Na de prijsinflatie van de jaren zeventig volgde de koersinflatie van de jaren tachtig.
Aandelenkapitaal stond ooit gelijk met risicodragend vermogen. Bedoeld werd dat de aan-

deelhouder deelde in het resultaat van de onderneming waarin hij zijn geld had belegd. Maakte een bedrijf winst, dan profiteerde hij; boekte het een slecht resultaat, dan viel het dividend tegen. Maar de koersontwikkelingen van de aandelen zijn steeds verder van de onderliggende kracht van de ondernemingen verwijderd geraakt en het woord risico heeft hiermee een nieuwe betekenis gekregen. Tegen oordig gaat naar schatting tien keer zoveel geld om in de internationale financiële markten als in de goederenmarkten. De beurswaarden leiden een heel eigen leven, opgejaagd door computerprogramma's en steeds nieuwe financiële constructies. bedacht door yuppies die dit jaar een miljoen en volgend jaar twee miljoen willen verdienen. Hoe groot de risico's daarvan zijn, hebben oude en nieuwe aandelenbezitters de afgelopen dagen op hun beleggingsrekening gevoeld.

De klap van '87 zullen beleggers zich nog lang herinneren en ze zullen waarschijnlijk zeer huiverig blijven voor nieuwe avonturen op Wall Street of het Damrak. Daarmee komt de beschikbaarheid van kapitaalvoor bedrijvenin gevaar en dat kan toekomstige investeringen, vooral van kleinere of jonge ondernemingen. belemmeren. De gevolgen voor de werkgelegenheid laten zich raden. Verder is sprake van een vermogensverlies op grote schaal. Zelfs als institutionele beleggers of particulieren alleen maar op papier verlies hebben geleden. zullen ze zich psychologisch armer voelen en consumptieve bestedingen uitstellen. In de VS is daarvan nu al sprake. Ook dat heeft een negatief effect op de economische groei.
De politieke en financiële autoriteiten van de belangrijkste industrielanden zullen snel maatregelen moeten nemen om de op hol geslagen effectenbeurzen tot bedaren te brengen. Dit vraagt in de eerste plaats leiderschap van de Verenigde Staten. Helaas wordt het Witte Huis de komende anderhalf jaar nog bewoond door een president wiens economische beleid door een beurscrash is ontkracht en die op politiek terrein voortdurend gezichtsverlies lijdt. De afgelopen maanden hebben Irangate. de afwijzing van opperrechter Bork en het uitblijven van een datum voor een top met Gorbatsjow de machteloosheid van Ronald Reagan geïllustreerd. Het charisma uit zijn eerste ambtsperiode, dat zoveel vertrouwen inboezemde, heeft plaats gemaakt voor het zwakke gesputter van een ,.verlamde eend"
De economische oneven ichtigheden die aan de koersval ten grondslag liggen. moeten niettemin op korte termijn aangepakt worden. Een agenda voor snelle actie om het vertrouwen te herstellen zou de volgende punten kunnen bevatten:

1. President Reagan en de leiders van het Congres besluiten tot grotere terugdringing van het begrotingstekort in de VS dan de 23 miljard waarover nu onderhandeld wordt. Met dat bedrag blijft het tekort komend jaar namelijk even groot als dit jaar. Een combinatie van belasting- en accijnsverhoging. alsmede bezuinigingen op defensie zou het dubbele aan ombuigingen moeten opleveren.
2. De ministers van financiën en de centrale bankpresidenten van de VS, Japan en West-Duitsland, bijgestaan door de directeur van het Internationale Monetaire Fonds besluiten tot een devaluatie van de dollar met zo'n tien procent om het Amerikaanse handelstekort terug te brengen. Japan en West-Duitsland stimuleren hun binnenlandse vraag. De internationale liquiditeiten worden vergroot om de rente naar beneden te brengen
3. Ter kalmering van de internationale kapitaalmarkten krijgen de Verenigde Staten een bijstandslening van het IMF om hun betalingstekort weg te werken. Het IMF verbindt hieraan voorwaarden voor terugdringing van het begrotings- en handelstekort, alsmede voor maatregelen ter vergroting van de binnenlandse besparingen in de VS.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BETREKKINGEN SU - VS. ONTWIKKELINGEN NA TOP REAGAN - GORBATSJOW IN REYKJAVIK
(voortzetting)

Op pag. 698/3 e.v. - 1987 is een eerste voortzetting aan te treffen van het verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten na de topontmoeting tussen president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in okt. vorig jaar in Reykjavik.
Het verslag is daar gevorderd tot de berichtgeving omtrent de nieuwjaarsboodschappen van president Reagan en partijleider Gorbatsjow bij de jaarwisseling 1986 - 1987 en afgesloten met een opmerking van partijleider Gorbatsjow in een schriftelijk antwoord op vragen van de Amerikaanse journalist Joseph Kingsbury Smith.
Gorbatsjow noemde in dit antwoord het Geneefse wapenoverleg .,vruchteloos en inert" en hij zei: Er is ,,werkelijk dynamiek" nodig om het weer op gang te krijgen.
Hij ging aldus verder:

,,Daar hebben we in Reykjavik op aangedrongen en daar zullen we ook in 1987 op aandringen". aldus Gorbatsjom.
Hij klaagde dat de VS in 1986 het SALT-I1 akkoord hebben geschonden en zijn doorgegaan met ondergrondse kernproeven. .,Het opzettelijk torpederen van oude akkoorden draagt niet bij tot succesvol overleg over nieuwe overeenkomsten. Ik herhaal nog eens: wij zijn voor akkoorden over de meest radicale verminderingen van de nucleaire en de conventionele bewapening", aldus Gorbatsjow.
Sinds de top in Reykjavik hebben de VS zich onttrokken aan bewapeningsbeheersing. hoewel ..in het nucleaire tijdperk het veiligheidsvraagstuk wederzijdse inzet vereist" aangezien ,.we alleen samen overleven of ondergaan".

Nieuwe chef Sowjet-delegatie in Geneve

Op 10 januari heeft de Sowjet-Unie de Verenigde Staten ervan op de hoogte gebracht, dat Joeli Worontsow, de eerste plaatsvervangende minister van buitenlandse zaken, de nieuwe leider is van de Sowjet-delegatie bij de ontwapeningsonderhandelingen in Geneve.
De vervanging van Viktor Karpow, die wel lid van de delegatie blijft, door Worontsow betekent een verhoging van het niveau waarop in Geneve onderhandeld kan worden. De Amerikaanse regering heeft haar voldoening met de verandering betuigd, maar een suggestie van Moskou om hetzelfde te doen met haar delegatie afgewimpeld.
Viktor Karpow heeft de Sowjet-delegatie bij de onderhandelingen in Genève geleid sinds die 22 maanden eerder begonnen. Volgens Amerikaanse functionarissen miste Karpow echter het gezag om belangrijke beslissingen te nemen aan de onderhandelingstafel.
Na de mislukte topconferentie in Reykjavik karakteriseerde een Amerikaanse onderhandelaar Karpow als een ,,propagandist" en niet als een ,,serieuze onderhandelaar".

De benoeming van Worontsow. een voormalige Sowjet-ambassadeur in Frankrijk, tot eerste plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken. werd bekendgemaakt door het Kremlin. Daarvoor was hij de tweede man op de Sowjet-ambassade in Washington, direct onder de toenmalige ambassadeur Anatoli Dobrynin.
In een eerste reactie van Amerikaanse zijde op de benoeming van Worontsow heeft de Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, op 11 januari gezegd daarvan geen snelle doorbraak te verwachten in de onderhandelingen in Geneve.
,,Er is niets dat er op duidt dat de Sowjets op enige manier plooibaarder zullen zijn of meer bereid om akkoorden over verregaande vermindering (van kernwapens) te ondertekenen die grondig zijn te controleren". zei Weinberger. ,,Ik denk dat het belangrijkste niet het individu is dat naar Geneve gaat, maar het gezag dat hij heeft", aldus Weinberger voor het Amerikaanse televisiestation ABC.

Nieuwe ronde Geneefse besprekingen SU - VS over beheersing kernbewapening van start.

De Amerikaans-Russische onderhandelingen over vermindering van de kernbewapening zijn op 15 januari in Geneve hervat met een ontmoeting tussen de beide delegatieleiders.
De nieuw benoemde Sowjet-toponderhandelaar Worontsow nodigde zijn Amerikaanse collega Max Kampelman uit voor een privé-lunch ter kennismaking nadat hij Kampelman na diens aankomst bij de missie van de Sowjet-Unie ten overstaan van verslaggevers hartelijk had begroet.
De tweede man van de Russische delegatie, Alexej Oboechow zei later op een persconferentie dat Worontsow en Kampelman tijdens hun gesprek, dat twee uur duurde ,,substantiëleen procedurele vraagstukken" hadden besproken.
Worontsow, die staatssecretaris van buitenlandse zaken is, heeft een hogere rang dan zijn voorganger als delegatieleider, Viktor Karpow.
Kampelman is kort tevoren door president Reagan gepromoveerd tot adviseur van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken.

De Amerikaanse onderhandelaar in Genève Max Kampelman (r.) maakt op 15 januari 1987 kennis met de nieuwe chef van de Sowjet-delegatie, onderminister van buitenlandse zaken Joeli Worontsow.

Oboechow zei dat de hogere status van de twee delegatieleiders ertoe moet leiden dat tijdens de nieuwe onderhandelingsronde een .,doorbraak tot stand komt.

Op 13 januari heeft het ministerie van buitenlandse zaken in Washington een persbriefing gegeven, waarop werd meegedeeld, dat de eis van de Sowjet-Unie om een akkoord te sluiten over een verbod op kernproeven een obstakel was geworden bij de onderhandelingen over belangrijke vermindering van strategische wapens.

Rozanne Ridgway, onderminister van buitenlandse zaken, zei dat het vraagstuk van een verbod op kernproeven een van de vraagstukken is waarin Moskou veranderingen heeft aangebracht sinds ze zijn besproken tijdens de topconferentie van Reagan en Gorbatsjow in oktober 1986.

Dat vraagstuk is volgens Ridgwav niet alleen cruciaal omdat op 15 januari in Geneve de besprekingen tussen de VS en de Sowjet-Unie over wapenvermindering zouden worden hervat, maar ook omdat de VS in februari weer ondergrondse kernproeven op het programma hebben staan. De Sowjet-Unie heeft aangekondigd dat zij het moratorium op het houden van kernproeven zal opheffen zodra de VS dit jaar hun eerste kernproef hebben gehouden.

In de eerstvolgende drie maanden staan zes ondergrondse kernproeven op het programma. waarvan de eerste twee op 3 en 12 februari worden gehouden.

ETHIOPIË

NIEUWE STAATSINRICHTING. PROCLAMATIE DEMOCRATISCHE VOLKSREPUBLIEK

Sinds 10 september is Ethiopië een Democratische Volksrepubliek met Mengistu Haile Mariam als president. Aan de proclamatie van die republiek was een lang proces voorafgegaan met als etappes o.a. de vorming van een legale politieke partij, de opstelling van een nieuwe grondwet, een constitutioneel referendum en parlementsverkiezingen.

Oprichtingscongres Ethiopische Arbeiderspartij. Benoemingen

Van 6 - 10 september 1984 vond in Addis Ebeba het oprichtingscongres plaats van de Ethiopische Arbeiderspartij (WPE). De vorming van deze partij was voorbereid door de ,,commissie voor de organisatie van de partij voor de werkers van Ethiopië", aangeduid als COPWE, die op 18 december 1979 formeel was geproclameerd (pag. 701/1-'80) en die van 16 - 19 juni 1980 haar eerste congres hield. (pag. 512/2-'82).
Aan het oprichtingscongres werd deelgenomen door 1.742 afgevaardigden uit Ethiopië alsmede door vertegenwoordigers uit ruim 40 andere landen.

Onder de buitenlandse gasten waren de presidenten van Angola. Mozambique. Tanzania, Zambia en Zuid-Jemen. De Sowjet-Unie was vertegenwoordigd door Grigori Romanow, lid van het politburo.

Het congres werd geopend door luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam, de voorzitter van de COPWE en de leider van de Voorlopige Militaire Bestuursraad (Derg). Deze zei dat het programma van de WPE erop was gericht de grondslag voor de socialistische opbouw te scheppen, waarbij bijzondere nadruk zou worden gelegd op het materiële en geestelijke welzijn van de samenleving.

Op 8 september keurde het congres het programma en de statuten van de nieuwe partij goed. Op 9 september werd een tienjarenplan voor de economische en sociale ontwikkeling van Ethiopië (1984-1994) aanvaard.

Dit beoogde een versnelling van de agrarische ontwikkeling om het land niet langer afhankelijk te doen zijn van voedselimporten. alsook een bevordering van de industriële ontwikkeling. Van de totale investeringen, begroot op 32 mrd birr, was 22.5% bestemd voor de agrarische sector, 45,576 voor de industriële sector en de rest voor verbetering van de infrastructuur. de handel en sociale diensten.

Op 10 september koos het congres de 136 leden en 64 kandidaat-leden van het centrale comité alsmede de 11 leden en 6 kandidaat-leden van het politieke bureau.
Mengistu Haile Mariam werd unaniem tot secretaris-generaal van de WPE gekozen. Alle zeven militaire leden van het uitvoerende comité van de COPWE kregen een zetel in het politieke bureau van de WPE. Behalve Mengistu waren dat:

Fikre Selassie Wogderess (secretaris-generaal van de Derg en vice-premier). Fisseha Desta (plv secretaris-generaal van de Derg), brigadegeneraal Tesfaye Gebre Kidan (minister van defensie. lid van de Derg). Berhanu Bayeh (minister van arbeid en sociale zaken, lid van de Derg). Addis Tedla (belast met ontwikkeling en planning e de Derg) en Legesse Asfaw (belast met partil-organisatie in de Derg).
De overige vier leden van het politieke bureau waren burgers: Ato Haile Yimenu (,.senior minister" en minister van industrie), Ato Emanuel Amde-Mikhail (plv. ..senior minister" en minister van justitie). Alemu Abebe (een Eritreër. in de COPWE belast met nationaliteitenzaken) en Shimelis Mazengia (in de COPWE belast met ideologische kwesties. oud-hoofdredacteur van het COPWE-magazine Serto Ader).
Vijf van de zes kandidaat-leden in het politieke bureau waren burgers.

Op dezelfde dag (10 september) werd de WPE formeel opgericht en werd de COPWE ontbonden. Voorts werden 28 leden van de centrale revisiecommissie en 21 leden van de controlecommissie gekozen.
Daarmee had Ethiopië voor het eerst in zijn geschiedenis een legale politieke partij. Volgens Legesse Asfaw, aangeduid als voornaamste ideoloog, baseerde de Ethiopische Arbeiderspartij (WPE) zich op het ,,democratisch centralisme" en op het ,,marxisme-leninisme" met inachtneming van de Ethiopische ,,realiteiten".
Secretaris-generaal Mengistu kondigde de oprichting van een Democratische Volksrepubliek Ethiopië aan. waarvoor een nieuwe grondwet zou worden opgesteld door het centrale comité. Er is alleen maar een ,,revolutionair Ethiopië of de dood", aldus Mengistu in zijn slotwoorden tot het congres.

Benoeming twee ministers

Op 5 mei 1986 maakte de Derg de benoeming bekend van Ato Geremew Debele tot minister van landbouw. Hij verving Ato Tekola Dejene, die een week later minister voor de ontwikkeling van de koffie- en theeproduktie werd in plaats van kolonel Yehuwalashet Girma. (Vor.ber.pag. 492/1-'84).

Publikatie ontwerp-grondwet. Discussiebijeenkomsten

Op 7 juni 1986 werd het ontwerp voor een nieuwe grondwet gepubliceerd.

Dat was voorbereid door het Centrale Comité van de Ethiopische Arbeiderspartij (WPE) en vervolgens opgesteld door een in februari 1986 ingestelde constitutionele commissie van 343 leden onder voorzitterschap van luitenant-kolonel Mengistu.
Vervolgens werden twee miljoen exemplaren van het ontwerp in vijftien verschillende talen - maar in het door veel Ethiopiërs verfoeide Amhaarse alfabet, aldus de *Volkskrant* (3-2-'87) - onder de bevolking verspreid om te worden besproken op massabijeenkomsten die vanaf 15 juni in het hele land werden gehouden.
Op 24 juni deelde de regering mee dat die ..hoorzittingen", ruim 25.000. maren afgesloten en dat de constitutionele commissie nu de voorgestelde aanvullingen en wijzigingen zou bestuderen.

Op 7 september beëindigde constitutionele commissie haar werkzaamheden.
Op 8 september vond de vijfde zitting van het Centrale Comité van de WPE plaats. Mengistu gaf een toelichting op de ontwerp-grondwet welke ..de grondslag voor de schepping van de Democratische Volksrepubliek Ethiopië vormt". Het CC besloot de grondwet door een referendum te laten goedkeuren.
Over de inhoud van het ontwerp werd in de FAZ (4-'i-'86)en in de NZZ (22-8-'86) o.m. het volgende bericht.

De Democratische Volksrepubliek Ethiopië wordt in artikel 1 omschreven als een staat van werkende mensen die op de alliantie van arbeiders en boeren is gebaseerd De ..intelligentsia". het revolutionaire leger en ..andere democratische sectoren van de maatschappij" nemen eraan deel
In hetzelfde deel over het politieke systeem worden de gelijkheid van de verscheiden nationaliteiten (..alle nationaliteiten zullen in gelijkheid coexisteren') en de verwezenlijking van regionale autonomie (artikel 2) vastgelegd Tegelijk werden „chauvinisme en bekrompen nationalisme" verworpen. De staat is georganiseerd volgens de beginselen van het democratisch centralisme en de ..socialistische legaliteit"
De Ethiopische Arbeiderspartil (WPE) is volgens artikel 6 de stuwende kracht van de staat en de maatschappij. die als marxistisch-leninistische avant-garde dc perspectieven voor de ontwikkeling van het land bepaalt De WPE werd niet uitdrukkelijk de enige partij in de staat genoemd

In het hoofdstuk over het economische systeem krijgt de staat de leidende rol in de economie toebedeeld Daartoe is de uitwerking van een centraal plan voorzien dat socialistische produktiemethoden moet bevorderen.
In artikel 10 zijn regelingen opgenomen die kennelijk. aldus de NZZ. de programma's voor hervestiging en dorpsvorming („resettlement' en „villagization") een hechte juridische basis nioeten verschaffen. De staat zal waarborgen dat de kolonisatie van het land in overeenstemming is met de verdeling van de nationale hulpbronnen. De staat zal de verspreid wonende plattelandsbevolking aanmoedigen zich aaneen te sluiten om haar minder ontwikkelde levensomstandigheden te veranderen

Artikel 17 geeft de staat het recht elk bezit tegen schadevergoeding te nationaliseren indien dat het openbaar belang dient Particulier bezit wordt overeenkomstig de wet gegarandeerd. Particuliere ondernemers moeten. geleid door de politiek van de staat. activiteiten bedrijven die gunstig zijn voor de nationale economie.
Volgens artikei 20 bekommert de staat zich in het bijzonder om de opvoeding van de kinderen. opdat zij een wetenschappelijke instelling ontwikkelen en moreel. intellectueel en fysiek sterke ..patriottische burgers" worden, die zich voor het socialisme inzetten
De individuele fundamentele rechten worden gegarandeerd in de artikelen 26 tot 51, zoals de vrijheid van meningsuiting en de bewegingsvrijheid, alsook de gelijkheid van man en vrouw. Arrestanten moeten voortaan binnen 48 uur voor de rechter worden voorgeleid.
Maar in artikel 59. dat tot een ander hoofdstuk behoort. wordt een algemeen voorbehoud gemaakt. namelijk dat de uitoefening van de fundamentele rechten aan wettelijke beperkingen is onderworpen om de ..belangen van staat en maatschappij' of de vrijheden en rechten van anderen te beschermen. De uitoefening van de godsdienstvrijheid mag volgens een ander artikel niet in conflict komen met de belangen van staat en revolutie of met de vrijheid van andere burgers. Deze beperkende bepalingen werden niet nader uitgewerkt
Volgens artikel 60 is Ethiopie een ..eenheidsstaat bestaande uit administratieve regionen en autonome regionen". elk met eigen parlementen (Shengo's). Grenzen. status en verantwoordelijkheid van autonome regionen worden door de wet bepaald De inrichting ervan valt onder de bevoegdheid van de nationale Shengo die op grond van artikel 100 autonome regionen speciale volmachten kan verlenen.
Alle talen worden gelijkelijk beschermd. maar het Amhara is de enige werktaal in de staat
De nationale Shengo is het hoogste staatsorgaan Zij wordt op basis van evenredige vertegenwoordiging voor 5 jaar gekozen en komt één maal per jaar bijeen
De president van de Democratische Volksrepubliek wordt door de nationale Shengo voor een ambtstermijn van 5 jaar gekozen. Hij is ambtshalve opperbevelhebber van de strijdkrachten
Hij benoemt o.a de premier. de ministers. de hoogste organen van de justitie. de leden van de defensieraad. die hij persoonlijk voorzit. Hij is tevens voorzitter van de staatsraad. die als permanent orgaan van de Sheiigo fungeert. De president heeft het recht decreten uit te vaardigen. maar al zijn besluiten moeten door de Shengo worden goedgekeurd.
De richtlijnen van de buitenlandse politiek van Ethiopië zijn de beginselenvan het proletarisch internationalisme. vreedzame coexistentie en niet-gebondenheid. De Democratische Volksrepubliek zal strijden tegen alle vormen van onderdrukking en uitbuiting, in het bijzonder tegenimperialisme. kolonialisme. neo-kolonialisme en racisme.

Referendum over ontwerp-grondwet

Op 1 februari 1987 vond in Ethiopië een referendum plaats over de ontwerp-grondwet die van het land een Democratische Volksrepubliek zou maken. De vorige. uit 1955 daterende grondwet, waarmee Ethiopië een constitutionelemonarchie werd. was op 12 september 1974 bij de afzetting van keizer Haile Selassie opgeschort (pag. 78911-'74).
Op grond van de half miljoen reacties. die de ,,hoorzittingen"volgens de regering hadden opgeleverd, was één belangrijke wijziging in het oorspronkelijke ontwerp aangebracht: het verbod op polygamie werd geschrapt vanwege de woede die het bij het islamitische bevolkingsdeel had verwekt. Een artikel dat gelijke rechten toekende aan buitenechtelijke kinderen had ook veel discussie uitgelokt. maar werd niettemin gehandhaafd. In totaal waren 90 van de 120 artikelen op grond van de reacties formeel of inhoudelijk gewijzigd. maar in de meeste gevallen betrof he! slechts onbeduidende wijzigingen (FAZ 24-2).
Op 21 februari verklaarde Mengistu Haile Mariam de nieuwe grondwet tot rechtsgeldig document. omdat die door het Ethiopische volk met overweldigende meerderheid was goedgekeurd. Volgens de officiële uitslag van het referendum hadden 14.035.718 mensen (ca.96% van de stemgerechtigden) hun stem uitgebracht. Van hen had 81% vóór de ontwerp-grondwet gestemd en 18% tegen. terwijl 1% van de uitgebrachte stemmen ongeldig was verklaard. In totaal hadden zich 14.570.011kiezers ouder dan 18 jaar in de stemlokalen laten registreren. ..In vergelijking tot de 11.668.024 burgers. die aan de (...) discussie over de grondwet hadden deelgenomen, betekent dit een toename van 268. Daaruit blijkt zonneklaar dat het democratische discussieproces gunstige voorwaarden voor het referendum heeft geschapen." Aldus de Ethiopische leider.

Benoemzngen in kabinet *en* militaire top. Overlopers

Op 16 maart 1987 maakte de Derg diverse benoemingen bekend in het kabinet en de militaire top. Bij de reorganisatie van het kabinet waren de volgende portefeuilles betrokken:

Defensie - generaal Haile Giorgis Habte-Mariam (voornaligchef van de generale staf) i p.v. generaal Tesfaye Gebre Kidan: industrie - generaal Fanta Belay (voorheen commandant van de luchtmacht): financien - Wole Chekol (voorheen minister van buitenlandse handel) i.p.v. Tesfaye Dinka: buitenlandse handel - Tadesse Gabre Kidan (voorheen gouverneur centrale bank): justitie - Wondaven Mihretu Bekele Tamirat, voormalig onderminister van financien. werd benoemd tot gouverneur van de centrale bank

Chef van de generale staf werd nu generaal Merid Negussie, oud-gouverneur van Eritrea. Generaal Amha Desta werd benoemd tot commandant van de luchtmacht.
Eerder. op 4 november 1986, was Berhanu Bayeh tot minister van buitenlandse zaken benoemd als opvolger van Goshu Wolde, die op 27 oktober 1986 tijdens een verblijf in New York was afgetreden. Luitenant-kolonel Berhanu Bayeh. lid van de Derg en nummer 5 in het politieke bureau van de Ethiopische Arbeiderspartij. was

Goshu Wolde tijdens een persconferentie op 16 maart 1985 te Parijs. Op 27 oktober 1986 trad hij af als minister van buitenlandse zaken.

sinds april 1983 minister van arbeid en sociale zaken. Deze post werd op 28 maart 1987 overgenomen door Shimelis Adugna.
Het vertrek van Goshu Wolde stond niet op zichzelf. Vóór en na hem liepen diverse Ethiopische functionarissen naar het Westen over:

Dawit Wolde Giorgis. leider van de hulp- en rehabilitatiecommissie (RRC)'. „verdween" eind november 1985 tijdens een reis door West-Europa en de Verenigde Staten: pas op 7 mei 1986 bevestigde het State Department dat hij in de VS verbleef.
Berhane Deressa. de tweede man van de RRC, kondigdeop 6 juni 1986 in New York aan dat hij niet meer naar Ethiopië zou terugkeren.
Kebreth Getachew, ambassadeur van Ethiopië in Frankrijk, verliet zijn post op 2 of 3 september 1986
Taye Telahun, ambassadeur van Ethiopie in Zweden. legdezijn functie op 12 december 1986 neer. Eerder was hij minister van defensie (1977-79)en van binnenlandse zaken(1979-84).
Abebe Kebede. de Ethiopische ambassadeur in Japan. legde zijn functie op 12 maart 1987 neer. Hij vertrok op 27 maart naar de VS waar hij politiek asiel had verkregen
Mesfin Mekonnen, eerste secretaris van de Ethiopische ambassade in Tsjechoslowakije, deelde op 27 maart in Bonn mee dat hij zijn functie had neergelegd en in ballingschap ging.

Parlementsverkiezingen

Op 14 juni 1987 werden in Ethiopië voor het eerst sinds 1973 (pag. 96/1-'74) parlementsverkiezingen gehouden. Er waren voor de 835 zetels in het nieuwe parlement. Shengo geheten, omstreeks 2.500 kandidaten die niet allen lid van de eenheidspartij WPE waren. In 81% van de kiesdistricten kon uit drie kandidaten worden gekozen, in 7% was de keus tot twee kandidaten beperkt. In de overige districten waren geen tegenkandidaten; in het district van president Mengistu bijvoorbeeld hadden zijn tegenkandidaten zich teruggetrokken
Uit latere berichten bleek dat de verkiezingen slechts in 813 van de 835 kiesdistricten doorgang hadden gevonden In 22 districten was om ..diverse redenen" - zoals de burgeroorlog in Eritrea - niet gestemd

Op 30 juni werd bekendgemaakt dat 13 3 mln Ethiopiers hun stem hadden uitgebracht wat neerkwam op een opkomst van 85 4% Tijdens een feestelijke bijeenkomst overhandigde de voorzitter van de nationale verkiezingscommissie Worku Ferede de lijst met de namen van de Shengo-afgevaardigden aan de voorzitter van de Derg Mengistu Haile Mariam Drze was evenals alle leden van het politieke bureau en het centrale comité van de WPE in de Shengo gekozen Dat gold ook voor drie religieuze leiders patriarch Tekle Haimanot Abuna van de Orthodoxe kerk (ca 24 mln leden) sjeik Hadji Mohammed Sani (opperste imam van ca 21 mln Ethiopiers) en Francis Stefanos voorzitter van de lutheraanse Mekane-Jesu kerk (bijna1 mln leden)
WPE leger en regering bezetten in de Shengo 45% van de zetels 6% werd door vrouwen ingenomen Slechts in vijf gevallen zou de kandidaat die de eerste plaats op het stembiljet innam niet zijn gekozen, aldus The *Times* (12-9)

Eerste zitting Shengo. Mengistu *tot* president gekozen. Proclamatie Democratische Volksrepubliek

Op 9 september kwam de Shengo voor zijn eerste zitting bijeen. De 813 afgevaardigden legden de ambtseed af. In zijn openingstoespraak prees Mengistu het werk van de door hem voorgezeten Voorlopige Militaire Bestuursraad (PMAC) of Derg. waarbij hij erkende dat de .,ideologischeeenheid slechts in zeer harde strijd bereikt" was. Volgens de *FAZ* (11-9) doelde hij daarmee o.a. op de terreur en terechtstellingen die de eerste drie of vier jaar van de revolutie hadden gekenmerkt, Van de oorspronkelijke 130 leden van de Derg - een schatting - zijn waarschijnlijk nog geen 40 overgebleven, aldus de *FAZ*. Tijdens de eerste zittingsdag keurde de Shengo de nieuwe grondwet goed.

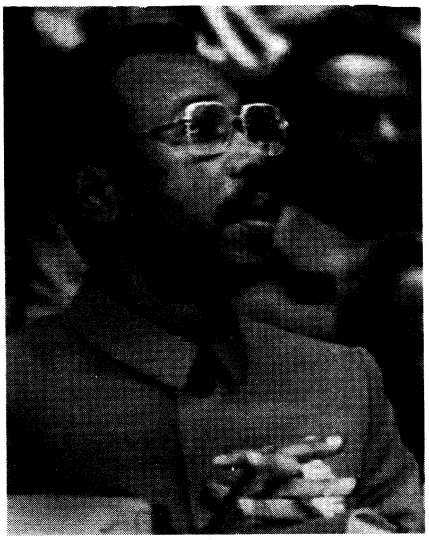

Op 9 september 1987 kwam het nieuwe Ethiopische parlement, de Shengo, voor zijn eerste zitting bijeen. Mengistu Haile Mariam, toen nog voorzitter van de Derg, hield de openingstoespraak De volgende dag werd hij door de Shengo tot president gekozen.

Op 10 september 's morgens koos de Shengo tijdens een bijeenkomst achter gesloten deuren Mengistu Haile Mariam unaniem tot eerste president van de Democratische Volksrepubliek Ethiopië. Voorts werd Fisseha Desta (plv. secretaris-generaal van de WPE) tot vice-president gekozen en luitenant-kolonel Fikre Selassie Wogderess (plv. voorzitter van de Derg) tot premier.
Krachtens de grondwet waren de president en de vice-president van de Democratische Volksrepubliek tevens resp. voorzitter en vice-voorzitter van de uit 24 personen bestaande staatsraad. een soort dagelijks bestuur vergelijkbaar met het presidium van de Opperste Sowjet. De Shengo koos op 10 september ook de 22 overige leden van de staatsraad alsmede de 25 leden van de ministerraad (kabinet).
Die 22 leden van de staatsraad waren:

Emanuel Amde-Mikhail. Debela Dinsa. Yusuf Ahmed (vice-voorzitters): Embibe Ayele (secretaris): Fikre Selassie Wogderess. Tesfaye Gebre Kidan. Berhanu Bayeh. Adis Tedla. Hailu Yimenu. Alemu Agebe. Fasika Sidelil. Tesfaya Dinka. Shewandagn Belete. Endalle Tessema. Ashagre Yigletu. Tefera Wonde. Kasaye Aragaw. Tadese Tamirat, Abdela Sonesa. Haile Gabriel Dagne. Asegedech Bizuneh en Getachew Robele.
Onder de 25 leden van de ministerraad waren vijf vice-premiers: Addis Tedla. Hailu Yimenu, Alemu Agebe, Tesfaye Dinka en Tefera Wonde.
Over de positie van de WPE in de staatsorganen merkte de FAZ (14-9) op dat van de 22 (overige) leden van de staatsraad slechts acht deel uitmaakten van het politieke bureau en nog eens drie van het centrale comité. terwijl van de 25 leden van de ministerraad slechts drie in het politieke bureau en zeven in het centrale comité zitting hadden Voor zover bekend (de lijst met plaatsvervangende ministers was nog niet gepubliceerd) schenen 9 van de 17 leden van het politieke bureau en 128 van de 132 leden van het centrale comité geen staatsambt te hebben gekregen. Enkele leden hadden daarentegen verschillende functies.

In de loop van de 10de september droeg de Derg de macht in de staat over aan de Shengo, die op zijn beurt het land officieel tot Democratische Volksrepubliek proclameerde. Zo kreeg Ethiopië onder de nieuwe grondwet. die per 12

* Op 9 augustus 1986 werd Berhanu Jembere. voormalig ambassadeur in de DDR. tot leider van de RRC benoemd en Tibebu Shiferaw tot plaatsvervangend leider

september in werking trad. voor het eerst sinds 13 jaar formeel weer een burgerbewind.

13de verjaardag revolutie

De viering van de 13de verjaardag van Ethiopië's revolutie ging op 13 september 1987 in de hoofdstad Addis Abeba gepaard met een defilé van 40.000 burgers en 10.000 militairen. Daarna volgde een wapenschouw waarbij tanks, Stalinorgels en luchtdoelraketten voorbijtrokken langs de tribune waarop president Mengistu en zijn gasten zaten. Onder hen waren Kenneth Kaoenda, voorzitter van de OAE en president van Zambia; de presidenten van Burkina Faso, Mozambique en Oeganda, resp. Thomas Sankara, Joaquim Chisano en Yoweri Museveni: alsmede PLO-leider Yasser Arafat.

Andere buitenlandse gasten hadden de parlementszittingen op 9 en 10 september bijgewoond zoals Lew Saikow, lid van het Sowjetpolitburo; Horst Sindermann, voorzitter van de Volkskammer van de DDR: president Hosni Mubarak van Egypte. president Hassan Gouled Aptidon van Djibouti en premier Robert Mugabe van Zimbabwe.

Nieuw kabinet

Op 20 september werden de 20 ministers van Ethiopië's eerste burgerregering sinds 1974 benoemd. Le *Monde* (5-10)meldde dat 17 ministers de portefeuille behielden die zij in de oude militaire regering beheerden.

Instelling ,,autonome *regionen''.* Decentralzsatze

In het weekend van 20 september keurde de Shengo een bestuurlijke herindeling van Ethiopië goed. De 14 bestaande provincies werden vervangen door 24 ,,administratieve regionen" en 5 ,,autonome regionen". Die .,autonome regionen" waren: Eritrea, Tigre. Ogaden, Dire Dawa en Assab.
De ,,Shengo's'' van beide soorten regionen hebben beperkte rechten. Zij kunnen een eigen begroting opstellen en plannen voor sociale en economische ontwikkeling ontwerpen. Die plannen hebben echter wel de toestemming van de nationale Shengo nodig. Dit parlement kan de ..autonome regionen" - in tegenstelling tot de ..administratieve regionen" - ,.verdere bijzondere volmachten en plichten" opdragen. Alleen de ,,autonome regionen" hebben bevoegdheden op het gebied van de industrialisatie.
Bij het bepalen van de grenzen van de autonome regionen werd volgens de FAZ (9-10) voor het eerst rekening gehouden met het etnische element van Ethiopië met zijn tachtig nationaliteiten (volken en stammen).

De voormalige provincie Eritrea werd in tw PP

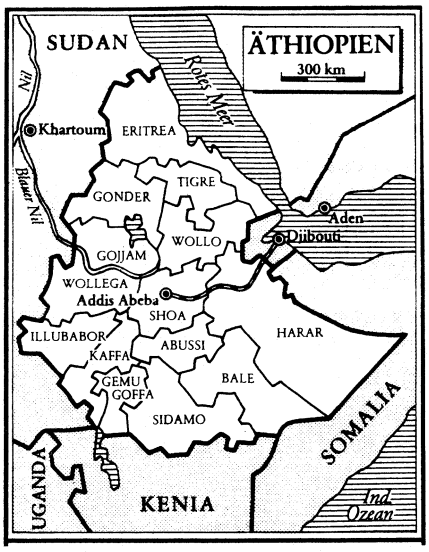

(FAZ)

autononie regionen gesplitst. 1) het zuidelijke deel Danakil met de nieuwe hoofdstad Assab wordt de autonome regio Assab. bewoond door het Afar-volk: 2) het noordelijke deel. afgerond op kosten van Tigre. wordt de autonome regio Eritrea met zes erkende nationaliteiten (Tigriers. Amharen. Nara. Kunama. Afar en Baadu)
De voormalige provincie Hararge werd in vieren gesplitst: 1) de autonome regio Dire Dawa, bewoond door de Issa: 2) de autonome regio Ogaden. bewoond door Somali. 3) de administratieve regio Oost-Hararge en 4) de administratieve regio West-Hararge (belde vooral bewoond door Oromo, vroeger Galla genoemd).
De vroegere provincie Tigre bleef grotendeels als autonome regio Tigre intact
Vier provincies - Gondar. Welo of Wollo. Gojjam en Shoa - werden opgesplitst in tien administratieve regionen. waaronder (de hoofdstad) Addis Abeba Zeven provincies - Welega, Ilulabor, Arsi. Bale. Kefa. Gamo-Gofa en Sidamo - werden opgesplitst in zeven administratieve regionen met dezelfde namen en vijf administratieve regionen met nieuwe namen.

Volgens de officiële toelichting werd bij de bestuurlijke herindeling rekening gehouden met nationaliteit, cultuur, taal, geografie, geschiedenis, economie en politieke overwegingen.
In elk geval behoren alle vijf autonome regionen tot de omstreden gebieden. In Eritrea woedt al 25 jaar een burgeroorlog en in Tigre reeds ruim 10 jaar. In de Ogaden en Dire Dawa worden incidenteel activiteiten gemeld van het door Somalia gesteunde Westsomalische Bevrijdingsfront (WSLF).

Begin oktober kondigde de Ethiopische ambassadeur in Kenia. Legesse Wolde Mariam, in Nairobi aan dat de Ethiopische regering delegaties naar het Volksbevrijdingsfront van Eritrea (EPLF) zou sturen in ,,de naburige, vooral de Arabische landen". maar ook naar het noorden van Eritrea om het autonomie-aanbod en de recente ontwikkelingen in Ethiopië toe te lichten. Volgens de ambassadeur zouden de verkiezingen voor de parlementen van de autonome regionen in de komende maanden plaatsvinden, terwijl in Eritrea ook nog drie districtsraden zouden worden gekozen.
Daardoor zou het zelfbestuur daar nog dichter bij de burgers komen. De bijzondere status van Eritrea, die vooral ..om historische redenen" werd aangeboden, zou leiden tot een autonomie van ..bijna de omvang (van die) onder de federatie". d n- z dat de nieuwe volmachten niet wezenlijk verschilden van die welke in de keizerlijke proclamatie over het van kracht worden van de federatie van Eritrea met Ethiopië uit 1952 waren vervat.
Het EPLF wees het autonomie-aanbod direct van de hand. Het ging ..niet om een nationale kwestie of een binnenlandse aangelegenheid van Ethiopië". mant ..de grens van Eritrea is een soevereine en nauwkeurig getrokken nationale grens". aldus een commentaar van de EPLF-zender.

VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELIKGEN. VOEDSELSITLATIE. HERVESTIGINGSPROGRARIMA EN DORPSVORMING

In de loop van 1984 had de sinds vier jaar heersende droogte zich tot grote delen van Ethiopië uitgebreid. Het daarmee gepaard gaande voedselteko t bedreigde ruim 6 mln Ethiopiërs met de hongerdood. Vanaf eind oktober 1984 kwam een massale internationale voedselhulp op gang (zie pag. 187/2 e.v.-'85 en pag. 255/1 e.v.-'85).

In februari 1985 meende de VN-coördinator voor spoedoperaties in Ethiopië. Kurt Jansson, dat in 1985 omstreeks 8.5 mln mensen voedselhulp nodig hadden. Om massale sterfte onder de bevolking te voorkomen moest Ethiopië in 1985 zeker 1,33 mln ton graan en ander. voedsel ontvangen. aldus Jansson op 6 maart 1985.

Voedselhulp, hervestiging en dorpsvorming (maart 1985 - *februari* 1986). Kritiek MSF, uitwijzing

In de loop van 1983 verbeterde de voedselsituatie in Ethiopie geleidelijk, al bleven volgens diverse ramingen uit eind 1985 ook in 1986 nog 5.8 mln mensen op voedselhulp aangewezen. Daarvoor was zeker 1 mln ton graan nodig.
In maart 1985 stierven naar schatting 6.000 mensen per dag de hongerdood; eindoktober 1985 was dit aantal tot ca. 2.000 gedaald.
In maart 1985 werden omstreeks één miljoen mensen in 43 hulpcentra behandeld. Eind november 1985 werden nog slechts 70.000 hongervluchtelingen in 23 centra verzorgd.

Op 24 oktober 1985 stelde Kurt Jansson, de VN-coördinator van de hulpacties, dat in het voorgaande jaar naar schatting één miljoen mensen was omgekomen. In diezelfde periode hadden 35 staten en 47 onafhankelijke organisaties hulpgoederen ter waarde van ca. $1.3 mrd geleverd en was meer dan een miljoen ton graan in Ethiopië gedistribueerd, aldus *Die Zeit* (13-12-'85).

In de loop van 1985 trad ook een verandering in de distributie van de voedselhulp op. Bilaterale donors leverden hun voedselbijdragen steeds minder aan de Ethiopische regeringsinstantie, de hulp- en rehabilitatiecommissie ((RRC) o.l.v. Dawit Wolde Giorgis. en steeds meer aan de inmiddels 47 vrijwillige hulporganisaties. aldus Paul Vallely in *The* Times (25-10-'85)

Van het voedsel dat voor de tijd tusscri mei en eind december 1985 werd toegezegd, werd 427.000 ton aan de hulporganisaties en slechts 181.000 ton aan de RRC toegewezen Dat betekende dat de RRC. die per maand voor algemene distributie 50.000 ton nodig had. inmiddels slechts 23.000 ton ontving.

Die herverdeling van de hulp vloeide voort uit een bewuste politieke beslissing van Westerse regeringen. in het bijzonder die van de Verenigde Staten welke meer dan een derde van het totale voedselhulp aan Ethiopië verschafte. Het Westen wilde de slachtoffers van de honger helpen, maar tegelijk vermijden dat het pro-Sowjet-regime van kolonel Mengistu Haile Mariam ondersteund werd.

De positie van RRC, die zelfs door de tegenstanders van dit regime als de meest effectieve hongerbestrijdingsorganisatie in de Derde Wereld werd beschouwd (Vallely), werd ondermijnd, en daarmee de taakverdeling tussen de RRC en de hulporganisaties. Deze behartigden tot dan toe de medische noden en de therapeutische voeding van de meest kwetsbare sectoren van de bevolking. terwijl de RRC de algemene voedseldistributie verzorgde via ruim 400 posten.

Maar de RRC kon die taak niet meer vervullen, omdat zij minder dan 50% van het benodigde graan ontving Zij moest overgaan tot het uitreiken van halve rantsoenen bij een onregelmatige distributie. De gevolgen werden in een medisch centrum van de organisatie Oxfam als volgt beschreven: Patienten werden daar weer gezond door intensieve voeding. zij keerden naar huis terug waar zij een onvoldoende RRC-rantsoen kregen. zes maanden later werden zij weer in de Oxfam-kliniek opgenomen.

In het algemeen waren de donors en de Ethiopische regering het erover eens dat de resterende vluchtelingenkampen zo snel mogelijk moesten worden opgeheven en dat de vluchtelingen zo spoedig mogelijk weer op het land aan het werk moesten om niet duurzaam van buitenlandse hulp afhankelijk te blijven.

Begin mei 1985 verschenen berichten over de gedwongen ontruiming van een kamp bij Ibnet. De meerderheid van de verdreven kampbewoners keerde binnen twee weken terug.

Van 28-30 april 1985 weren omstreeks 56.000 hongerslachtofferrs uit het opvangkamp bij Ibnet in de provincie Gondar (ca. 320 km ten noorden van Addis Abeba) met geweld geëvacueerd. waarna hun grashutten in brand werden gestoken, aldus een bericht in de Washington Post van 1 mei 1985.

RCC-leider Dawit Wolde Giorgis ontkende echter op 2 mei dat het kamp met geweld was ontruimd en platgebrand. Naar zijn zeggen hadden 30.000 vluchtelingen het kamp vrijwillig verlaten om naar hun dorpen terug te keren en waren 25 000 anderen in het kamp achtergebleven.

Volgens een op 4 mei uitgegeven officiële regeringsverklaring hadden 51.000 mensen Ibnet in de voorgaande 27 dagen vrijwillig verlaten en waren er 11.500 mensen achtergebleven. Op 6 mei besprak VN-coördinator Jansson de zaak-Ibnet met de Ethiopische leider Mengistu. Deze had hem meegedeeld dat hij de evacuatie van het kamp niet had goedgekeurd en dat het bevel daartoe was gegeven door locale functionarissen, zonder dat ..de autoriteiten in Addis hbeba op de hoogte" waren gesteld. Tegen de betrokkenen zouden strafmaatregelen worden genomen en de vergissing zou worden herstcld. Op 7 mei verklaarde Jansson, die Ibnet reeds op 2 mei had bezocht. dat de plaatselijke autoriteiten daar opdracht hadden gekregen om de terugkerende vluchtelingen van voedsel te voorzieii. Van de naar schatting 32.000 vluchtelingen die het kamp hadden verlaten waren er volgens Jansson 2.000 meteen weer teruggekeerd. Verwacht werd dat er in de komende acht dagen nog eens 8.000 a 10.000 mensen naar Ibnet zouden terugkeren. Hii verklaarde er zeker van te zijn dat aan degenen die uit Ibnet naar hun woonplaatsen in de provincies Gondar en Wollo waren vertrokken voldoende voedsel voor 10 dagen was verstrekt. Omstreeks 6.000 mensen hadden hun woonplaatsen in Wollo reeds bereikt en nog eens 2.000 waren in zuidelijke richting naar het Tanameer getrokken om daar werk te zoeken. aldus Jansson

New York Times-verslaggever Clifford May meldde in de Volkskrant (14-5-'85) dat op 11 mei 41.000 vluchtelingen in het opvangkamp Ibnet waren teruggekeerd en dat de terugkomst van minstens 6.000 anderen werd verwacht. De meeste voormalige kampbewoners waren niet verder weggeweest dan de omringende bergen. aldus May op grond van gesprekken met teruggekeerde vluchtelingen. Uit hun mededelingen bleek dat zij niet uit vrije wil warenvertrokken. Overigens berichtte de NZZ (9-5-'85) dat er reeds vóór de ontruiming van het kamp tussen de RCC en belangrijke hulporganisaties onderhandelingen werden gevoerd over een gedeeltelijke evacuatie van Ibnet. Na de uitvoering van dit plan zou de Internationale Commissie van het Rode Kruis (ICRK) voos 40.000 mensen uit Wollo en Tigre zorgen en dc RCC voor 20.000 mensenuit andere gebieden. Het aantal mensen in Ibnet, eigenlijk een distributiecentrum voor voedsel. was de laatste twee maanden gestegen van 10.000 tot omstreeks 60 000. en de ICRK had van februari tot eind april in totaal 477 ton voedsel uitgedeeld. alus de NZZ

Op 11 juni werd een begin gemaakt met de uitvoering van een nieuw evacuatieplan voor Ibnet. De Amerikaanse hulporganisatie World Vision International verstrekte ezels. voedsel en zaaigoed om 10.000 gezinnen in staat te stellen naar hun provincie van herkomst, Wollo, terug te keren (AP 12-6-'85).

Op 2 juli berichtte de Financial Times vanuit de Soedanese hoofdstad Khartoem dat Ethiopische militairen het kamp bij Ibnet opnieuw met geweld hadden ontruimd en dat 30.000 mensen in de voorbije paar dagen uit het kamp waren verdreven.

Op 29 juli maakte RCC-leider Dawit Wolde Giorgis bekend dat de Ethiopische autoriteiten voornemens waren het grootste kamp voor hongerslachtoffers, Mekele in de provincie Tigre, te sluiten. Omstreeks 40.000 van de 80.000 kampbewoners zou met voedselrantsoenen, zaaigoed en gereedschappen op pad worden gestuurd naar hun dorpen van herkomst om het land daar te bebouwen. Sommige van die dorpen lagen tot op 100 km van het kamp verwijderd. Ook duizenden vluchtelingen in Korem, ten zuiden van Mekele, zouden op die manier worden geëvacueerd, maar er was nog niet voldoende voedsel, zaaizaad of

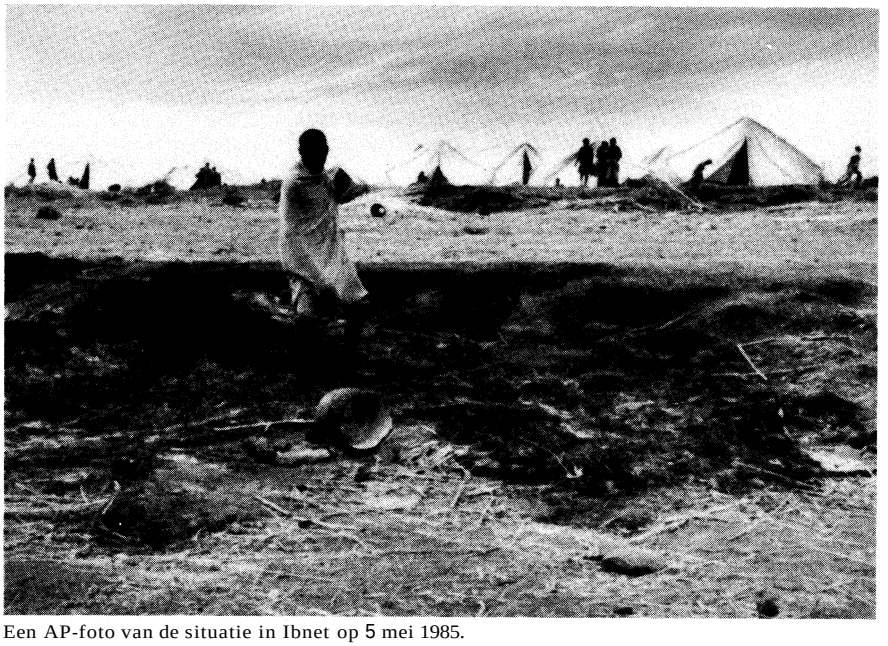

Een AP-foto van de situatie in Ibnet op 5 mei 1985.

Op 11 juni 1985 verlieten vluchtelingen het kamp bij Ibnet om naar hun provincie van herkomst, Wollo, terug te keren. De Amerikaanse hulporganisatie World Vision International stelde ezels en zaaigoed beschikbaar.

gereedschappen beschikbaar, aldus Dawit.

Volgens een bericht uit eind juli van de NZZ-correspondent in Addis Abeba (gepubliceerd in NZZ 23-8-'85) was het vertrek van 15.000 gezinnen uit Mekele op 23 juli goedgekeurd na een bespreking tussen RCC-leider Dawit, VN-coördinator Jansson, de ICRK en enige Westerse diplomaten.

De formeel begin augustus 1985 gestarte evacuatie van de hongerkampen had tot gevolg dat die kampen zo'n tachtig dagen later vrijwel leeg waren. Volgens Koert Lindijer (*NRC/H'blad* 19-10-'85) waren er van de ruim één miljoen bewoners (in april) nog maar 137.000 over. Het aantal bewoners van het kamp Mekele (Tigre) bedroeg niet meer dan 10.000. aldus Le Monde (24-10-'85), en dat van Korem (Wollo) daalde van ca. 85.000 (in januari) tot 20.000, aldus *The Times* (21-10-'85).

Op 26 oktober meldde een arts van de Franse hulporganisatie Médecins sans frontieres (MSF) dat 14.000 bewoners van het kamp Korem waren gevlucht uit vrees elders in Ethiopië te worden gevestigd, nadat het leger de vorige ochtend de controle over het kamp zou hebben overgenomen. VN-functionarissen die daarop naar Korem kwamen meldden dat duizenden vluchtelingen op 27 oktober waren teruggekeerd.

HERVESTIGING. De Ethiopische leider Mengistu had in november 1984 een hervestigingsprogramma aangekondigd dat officieel ten doel ha ca. 1,5 mln mensen van de naar schatting 8 mln slachtoffers van de droogte uit de hongergebieden in het noorden over te brengen naar het zuiden (zie pag. 192/2-'85). Begin februari 1985 waren omstreeks 230.000 mensen verhuisd.

In een verslag aan het Centrale Comité van de Ethiopische Arbeiderspartij deelde Mengistu mee dat tussen november 1984 en maart 1985 reeds 338.984 mensen uit de provincies Tigre, Wollo en Shoa naar het zuiden waren overgebracht. Minister Berhanu Bayeh van arbeid en sociale zaken ontkende op 14 maart 1985 Westerse berichten dat bij de hervestiging op grote schaal geweld zou zijn gebruikt. waarbij hij beklemtoonde dat iedereen op basis van vrijwilligheid verhuisde. Wel gaf hij toe dat ..overijverige" functionarissen bij het handhaven van de orde soms enkelingen hard hadden aangepakt.

In een interview met Westerse journalisten te Addis Abeba in het weekend van 13 oktober 1985 kondigde Mengistu aan dat het hervestigingsprogramma zou worden voortgezet en uitgebreid en dat het beter zou worden georganiseerd. Volgens schattingen waren toen ca. 536.000 mensen uit de provincies Tigre, Wollo en Shoa overgebracht naar de meer vruchtbare en dunbevolkte gebieden in de westelijke provincies Wollega, Ilubabor en Kaffa. Slechts een zesde deel van de verplaatste personen zou uit Tigre* afkomstig zijn, wat erop leek te wijzen dat het regeringsprogramma niet als motief had door rebellen gecontroleerde gebieden te ontvolken, zoals door sommige Westerse waarnemers was beweerd. Ook werd erop gewezen dat boeren uit Eritrea niet werden overgeplaatst (Gegevens ontleend aan *KCA*. juli 1986).

In de FAZ (18-10-'83) meldde Günter Krabbe dat er volgens de RCC tot dan toe 186,382 huishoudens of gezinnen met in totaal 544.291 personen van het noorden naar het zuiden en zuidwesten waren overgebracht. Dat zou inhouden dat elk gezin gemiddeld drie personen telt. Maar dergelijke kleine gezinnen vormen in Ethiopië een uitzondering, aldus Koert Lindijer (*NRC/H'blad* 19-10-'85). Hij vervolgde: ,,Zijn de gezinnen dan toch met geweld uiteengerukt. mochten alleen de mannen vertrekken?"

Op 2 december 1985 werd een rapport van de Franse hulporganisatie Médecins sans frontieres (MSF) in Parijs openbaar gemaakt door voorzitter Rony Brauman. Daarin werd scherpe kritiek geleverd op het hervestigingsprogramma. Van november 1984 tot augustus 1985 waren 520.000 personen in het kader van de hervestiging verplaatst. voor het merendeel onder dwang, aldus het MSF-rapport. Omstreeks 20% van die mensen zou zijn gestorven. Dat werd o.a. geweten aan het feit dat velen, die in dorre berggebieden waren geboren. geen weerstand hebben tegen de tropische ziekten in het zuiden van het land. Een geschat sterftecijfer van 100.000 was ,,absoluut geen overdrijving". Hieruit kon worden afgeleid dat de voltooiing van het hervestigingsprogramma ,,de dood voor ongeveer 300.000 mensen zal betekenen."

Nog dezelfde dag besloten de Ethiopische autoriteiten de MSF uit te wijzen. De ,,beschuldigingen" van de MSF waren ,,politiek gemotiveerd en ongefundeerd", aldus een communiqué van de RRC. De 22 uitgewezen MSF-medewerkers arriveerden op 9 december in Parijs.

De MSF-raming van het aantal doden als gevolg van de hervestiging werd niet bevestigd door andere hulporganisaties, maar Peter McPherson, directeur van het Amerikaanse Bureau voor Internationale Ontwikkeling (USAID). drong op 23 december 1985 tijdens een persconferentie in Washington aan op beëindiging van het hervestigingsprogramma. Dat dreigde uit te lopen op ,,een omvangrijke menselijke tragedie van historische proporties", aldus McPherson.

Op 5 februari 1986 maakte minister Berhanu Bayeh bekend dat het herves-

* In het maandblad Esprit van juni 1986 meldde Georges Lecomte: ,.Van de omstreeks 525.000 personen. die tussen november 1984 en augustus 1985 werden verplaatst. kwamen 310.000 uit Wollo (8.5% van de bevolking van deze provincie). 86.000 uit Tigre (3,5% van de provinciale bevolking),105.000 uit Shoa (1,3%), 16.000 uit Gojjam (0.4%)en 6.400 uit Gondar (0.2%).(Le Monde 25-7-'86).

tigingsprogramma langzamer zou worden uitgevoerd dan oorspronkelijk de bedoeling was. Dat moest ertoe bijdragen het tot dusver bereikte resultaat te consolideren. Maar het programma zou worden voortgezet. omdat er volgens de Ethiopische regering geen alternatief bestond, aldus de minister.
Le Monde (26-3-'86) meldde dat van oktober 1984 tot december 1983 in totaal 205.000 gezinnen, met in totaal 594.190 personen waren verplaatst en dat het hervestigingsprogramma sinds begin 1986 praktisch was opgeschort.

DORPSVORMING. Het Amerikaanse persbureau AP berichtte (Volkskrant 2-11-'85) dat de Ethiopische regering enkele maanden tevoren in alle stilte was begonnen met de uitvoering van een nieuw programma, ,,dorpsvorming" genoemd. waarbij verspreid levende boerenfamilies zouden worden samengebracht in dorpen. Een anomieme Ethiopische. regeringsfunctionaris deelde mee dat de betreffende boerenfamilies in nieuwe of bestaande dorpen voor het eerst gemakkelijk toegang zouden hebben tot onderwijs, gezondheidszorg en water. De boeren zouden gewoon hun land blijven bewerken. ook al moesten zii daartoe een langere wandeling maken. Desmond Tavlor. hoofd van het Wereldvoedselprogramma (WFP) van de VN in Ethiopië. zei tegenover AP dat het ,,dorpsvormingprogramma'' zou kunnen bijdragen tot een meer verantwoord gebruik van de bodem, waarbij ontbossing en erosie van de grond een halt konden worden toegeroepen.
Met het programma was begonnen in de zuidoostelijke provincie Harar of Hararge, waar naar schatting 1 mln mensen bij de uitvoering ervan betrokken waren. Krachtens het plan zouden meer dan 30 mln mensen tegen 1995 naar collectieve dorpen moeten zijn overgebracht.

Een Amerikaanse hulpfunctionaris verklaarde tegen AP vooral bezorgd te zijn over ..de snelheid waarmee het (programma)wordt uitgevoerd en de omvang ervan".

Berichten over de dorpsvorming vielen samen met de trek van Ethiopische vluchtelingen. in meerderheid van het Oromo-volk, naar het noordwesten van Somalia. Daarbij werd de veronderstelling geopperd dat de Ethiopische regering door middel van de dorpsvorming de invloed wilde beperken van de verzetsbeweging Oromo Bevrijdingsfront (OLF), die actief was in de provincies Shoa, Harar, Bale en Sidamo.

Koert Lindijer schreef in *NRC/H'blad* (22-2-'86) dat er sinds (medio) december 1985 15.000 a 20.000 Ethiopiërs naar Somalia trokken. Daar arriveerden op dat moment 1.000 per dag. De nieuwe vluchtelingen waren grotendeels boeren die zich verzetten tegen het dorpsïormingsprogramma. waarbij alleen al in de provincie Harar ca. 800.000 mensen in nieuwe dorpen zouden zijn ondergebracht. Volgens de vluchtelingen werd daarbij dwang uitgeoefend. Meer dan 27.000 Ethiopische vluchtelingen. meest leden van de Oromo-stam. waren in een kamp te Tug Wajalc opgevangen. aldus *The* Times (28-2-'86).

Dorpsvorming en hervestigingsprogramma (maart 1986 - september 1987)

Terwijl het hervestigingsprogramma in februari 1986 werd opgeschort, ging de dorpsvorming in 198b aanvankelijk in een hoog tempo door Volgens het officiele Ethiopische persbureau *ENA* (NZZ 15-4- 86) deelde het staatshoofd Mengistu Haile Mariam mee dat 839 393 personen in nieuwe dorpen waren ondergebracht De provincie Hararge meldde aldus de FAZ (24-5-'86) het volgende resultaat in 34 districten werden 470 368 huishoudens met 2 304 391 personen in 3 604 nieuwe dorpen met 570 308 huizen bijeengebracht.
Op 3 juli meldde de in Göttingen gevestigde ,,Gesellschaft fiir bedrohte Völker" dat reeds 3,2 mln boeren in het kader van de dorpsvorming waren verplaatst. meestal midden in de oogsttijd en onder dwang.
Ook The Times (30-10-'86) maakte melding van de gedwongen verhuizing van 3 mln boeren, in het bijzonder in de oostelijke provincie Hararge. Medio 1986 zouden reeds 150.000 bewoners van dit gebied over de grens naar Somalia zijn gevlucht, waar ca. 40.000 van hen in een vluchtelingenkamp te Tug Wajale verbleven.

Op 1 december 1986 maakte het persbureau ENA bekend dat de betreffende regeringscommissie in Addis Abeba voor 1986187 de bouw van 4.299 nieuwe dorpen in 12 van de 14 bestuursdistricten van Ethiopië had goedgekeurd. (Volgens waarnemers konden daarin ruim 4 mln boeren worden samengebracht). Sinds het begin van het dorpsvormingsprogramma waren ca. 5.6 mln boeren in 9.538 plattelandsgemeenten gevestigd, aldus *ENA*.

Over het hervestigingsprogramma en de dorpsvorming berichtte Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (13-12-'86) o.a.:

,,Het controversiele hervestigingsprogramma (dat begin dit jaar officieel tijdelijk werd gestaakt). waarbij meer dan één miljoen noorderlingen over grote afstand worden verhuisd naar het veel vruchtbaardere zuiden. kan Noord-Ethiopië voor een nog grotere ecologische ramp behoeden
Hetzelfde geldt voor het eveneens omstreden dorpsvormingsproject. Door tie verspreid levende brwoners te concentreren in nieuwe dorpen wordt het voor de autoriteiten gemakkelijker om sociaie voorzieningen te verstrekken en kunnen de boeren hun produktie incorpereren in de nationale economie Een soortgelijk, maar veel grootschaliger programma kon in de jaren zeventig in Tanzania rekenen op steun van de Westerse donoren en dc Wereldbank
,,De dorpsvorming in Ethiopie heeft grote sociale. ecologische en economische voordelen", vertelt een hoge Westerse diplomaat in de hoofdstad Adis Abeba ..Dorpsvorming is geen communistisch idee, het is afkomstig van de Harvard universiteit Het programma is economisch en niet ideologisch . ' (.)

Ondei het dorpsvormingsproject zijn al ruim drie miljoen Ethiopiërs verhuisd De wijze waarop dit geschiedt verschilt per regio In de dichtbevolkte centrale provincie Shoa leidde de volksverhuizing tot weinig problemen De dorpelingen hoefden veelal slechts vijf kilometer verderop te gaan wonen en konden zodoende hun oude stuk grond blijven bebouwen Overal in de provincie staan netjes in rijtjes stenen huisjes Van enigerlei infrastructurele voorzieningen is echter meestal nog geen sprake in deze nieuwe dorpen
Een buitrnlandse expert die was betrokken bij het programma in Shoa zegt. ,,Er vond eerst discussie plaats met de boeren n-aar ze naartoe zouden verhuizen. maar aan liet bevel om te vertrekken viel niet te tornen In hrt eerste jaar vielen de oogsten tegen. nu zijn die weer normaal. Ik heb niet de indruk dat er in Shoa dwang hoefde te worden gebruikt."

In andere delen van Ethiopie werd wel geweld gebruikt. In de oostelijke provincie Hararge wonen de boeren in de hooglanden ver van elkaar. Zij moesten niet alleen hun dorp maar ook hun akkers verlaten. Soldaten staken huizen van niet gewillige boeren in brand en confisqueerden vee. Tienduizenden bewoners vluchtten naar het aangrenzende Somalia
De autoritriten in Addis Abeba hebben toegegeven dat te ambitieuze plaatselijke functionarissen geweld gebruikten om zo snel mogelijk zoveel mogelijk boeren te rerplaatsen. opdat zij in een goed blaadje zouden komen bij de regering. De eerder geciteerde Westerse diplomaat acht de kritiek in de Westerse pers op de volksverhuizing in Ethiopie sterk overdreven. Hij is vooral hard in zijn kritiek op de Franse afdeling van Mcdecins sans frontières. de organisatie die eerder dit jaar meldde dat mogelijk honderdduizend mensen omkwamen bij de hervestiging. ..Jongens zagen een dorp waar het verschikkelijk aan toe was gegaan en concludeerden toen maar dat het overal zo was. Zij zijn superidealisten met bourgeois-ideeën die Afrika niet kennen Bovendien heeft de regering toegegeven dat er fouten zijn gemaakt ''
De Ethiopische tegenstanders van de twee programma's wijzen vooral op de politieke bijbedoelingen van de regering De concentratie van de bevolking in de nieuwe dorpen stelt de veiligheidstroepen in staat nog meer controle uit te oefenen In een moeilijk begaanbaar land als Ethiopie. waar acht regionale bevrijdingsbewegingen veelal mrt steun van de bevolking opereren. maken de programma's overduidelijk onderdeel uit van de regeringsstrategie om het land te pacificeren. Met enig succes tot nu toe In Hararge is de activiteit van hrt Oromo Bevrijdingsfront (OLF) afgenomen. In de opstandige gebieden Eritrea en Tigré kunnen beide programma's overigens niet worden uitgevoerd wegens de slechte veiligheidssituatie.
Andere kritiek op het dorpsvormingsprogramma betreft de achterliggende intentie van de regering oni de landbouw te collectificeren. In een nieuw gesticht dorp bil Wonjii, in Shoa.

vertelt een overheidsfunctionaris .,Alle boeren zijn hier tevreden met het collectivistische model. Er bestaat geen privégrond meer Wij geven hun alle soorten faciliteiten en leveren de apparatuur voor de irrigatie. Als de boeren niet samenwerkten zou dit niet mogelijk zijn geweest." Een andere bron op het project bij Wonji vertelt echter dat de boeren niet gelukkig zijn inet de collectivistisclie aanpak Zij mogen niet meer vertrekken
Op dit moment speelt de collectivisatie nog geen grote rol bij de hervestigingsprogramma's. In negentig procent van de nieuwe dorpen bebouwen de boeren nog hun eigen stukje grond ( )

Op 2 februari 1987 kondigde RRC-leider Berhanu Jembere in Addis Abeba aan dat het hervestigingsprogramma zou worden hervat. Het was de bedoeling in de loop van het jaar mogelijk 180.000 boeren uit de onvruchtbare droogtegebieden in het noordwesten naar de vruchtbare streken in het zuiden en westen van het land over te brengen en daar te vestigen.
Tijdens een werkbezoek van de Britse onderminister van buitenlandse zaken. mevrouw Lynda Chalker, aan Ethiopië (9-11 april) verstrekte Berhanu Jembere haar bijzonderheden over het hervestigingsprogramma. Naar zijn zeggen waren tot dan toe omstreeks 600.000 mensen in het kader van dit programma elders gevestigd. Volgens de doelstellingen van het ontwikkelingsplan voor de periode 1986/87 tot 1988/89 moesten ca. 180.000 gezinnen vóór 1990 elders worden gevestigd. Dat kwam neer op een hervestiging van 60.000 gezinnen per jaar.

Dit ontwikkelingsplan voor een periode van 3 jaar. dat in september 1986 was opgesteld en op 10 november 1986 door de centrale controlecommissie van de WPE was goedgekeurd. kwam in plaats van het in september 1984 aanvaarde tienjarenplan Volgens de Africa Economic Digest (26-2-'8i) was 24,2% van de geraainde investeringen bestemd voor de agrarische sector. die in de planperiode met bijna 7% per jaar moest groeien Vóór juni 1989, wanneer het driejarenplan afliep. moest Ethiopië voor 87% in zijn eigen voedselbehoefte kunnen voorzien (NZZ 20-5-'87)

Inmiddels had de voorzitter van de Ethiopische Boerenassociatie. Abdela Sonesa. in februari 1987 gemeld dat volgens de plannen in de periode 1986/87 in het kader van de dorpsvorming 5.146 boerendorpen zouden worden gesticht in 12 verschillende Ethiopische regionen. Daarin zouden in totaal 930.355 gezinnen worden gehuisvest.

Op 10 september somde het Ethiopische staatshoofd Mengistu Haile Mariam de resultaten van beide regeringsprogramma's op. In het kader van de dorpsvorming waren ruirn 8.500 dorpen en 1.3 mln woningen gebouwd: daarin waren ca. 8 mln mensen ondergebracht. Van de plattelandsbevolking was nu 22% in dorpsgemeenschappen georganiseerd. Door het hervestigingsprogramma hadden inmiddels ca. 1 mln kolonisten zich ontwikkeld tot agrarische producenten die geen hulp meer nodig hadden, aldus Mengistu.

In een UPI-bericht uit Addis Abeba (*NRC/H'blad* 10-9) werd over beide programma's o.m. nog het volgende opgemerkt:

. Westerse hulporganisaties zeggen dat nog steeds 94 procent van de landbouwgronden in particuliere handen is ondanks plannen van de regering om voor 1994 de helft van de nationale landbouwsector te collectiviseren. Hulpverleners zien in de politiek van dorpsvorming een manier van Ethiopische leiders de collectivisering toch door te voeren.
.,Collectivisering is niet ons doel". zegt Betru Haile. hoofd van Ethiopie's Nationale Comité voor de Dorpsvorming. Volgens Betru Haile moet collectivisering het gevolg zijn van onderwijs en overtuigingswerk. Ethiopische autoriteiten zeggen dat dorpsvorming nodig is om voor onderwijs, gezondheidszorg. waterbronnen en elektriciteit te kunnen zorgen (...)
In een recent rapport over dorpsvorming in de Ethiopische provincies Arsi zegt een Zweedse hulpverleningsorganisatie dat de regering nog geen geld heeft uitgetrokken voor dezr faciliteiten zodat de situatie in de dorpen. zonder de beloofde sanitaire voorzieningen. alleen maar slechter is geworden
Het hervestigingsprogramma verschilt van de dorpsvorming omdat de 1.2 miljoen mensen uit het noorden naar vruchtbare gebieden in het zuiden van Ethiopie worden overgebracht. Hoewel dit programma heel duidelijk collectivistische trekken vertoont wordt het concept door hulpverleners geprezen omdat het de uitzichtloze cyclus van droogte en honger doorbreekt. Volgens een rapport van de Wereldbank wordt jaarlijks twee miljard ton grond van hellingen in het hoogteland in Noord-Ethiopie weggespoeld Nog maar een derde van de heuvellanden kan voor de aanbouw van gewassen worden gebruikt. terwijl de bevolking er snel toeneemt. Het hervestigingsprogramma krijgt alleen kritiek van de hulpverleners omdat het met geweld en onder grote dwang mordt doorgevoerd i .)

Berhanu Jenibere, de commissaris die voor uitvoering van dit programma verantwoordelijk is. zegt dat de regering met de verhuizing alleen maar mensenlevens wil redden. ..Die mensen werden door honger bijeengedreven in kampen waar ze elke hoop hadden opgegeven. Herhuisvestiging klonk hen als muziek in de oren", aldus Jembere. ( )
Hoewel hulpverleners kritisch zijn over de manier waarop Ethiopie het plan uitvoert. is er ook sprake van successen. Sommige kampen in het zuiden kunnen nu in hun eigen voedselbehoeften voorzien. Berhanu zegt dat dat succes het gevolg is van collectieve landbouw. ..Boeren die gezamenlijk produceren bereiken meer dan boeren die maar wat voor zichzelf aanrommelen. Iedereen krijgt een deel en overproduktie wordt tegen een vaste prijs verkocht om speculatie tegen te gaan". aldus Berhanu. (UPI).

Waarschuwing voor nieuwe hongersnood

In de loop van augustus 1987 werd door diverse instanties gewaarschuwd voor een nieuwe hongersnood in Ethiopië, omdat in juni en juli in grote delen van het land de jaarlijkse regens waren uitgebleven. Dat gold in het bijzonder voor Eritrea, Tigre, Wollo en een deel van Shoa (in het noorden) alsook voor Hararge (in het oosten). Bovendien werden Eritrea en Tigre geteisterd door een sprinkhanenplaag. Ook in de zuidelijke provincies Sidamo en Gemu Goffa was de regenval zeer beperkt geweest.
Op 16 augustus deelde RRC-leider Berhanu Jembere op een bijeenkomst met vertegenwoordigers van donorlanden in Addis Abeba mee dat 10 van de 14 provincies door de droogte waren getroffen. Naar zijn zeggen was .,snelle en effectieve actie noodzakelijk om een mogelijke tragedie te voorkomen".

Volgens Michael Priestley van het VN-Ontwikkelingsprogramma (UNDP) was minstens 2 mln ton voedselhulp nodig. VN-functionarissen meenden dat alleen al in Eritrea en Tigre 3 mln mensen die hulp behoefden om een hongersnood te voorkomen.

Op 5 september deed de RRC een beroep op donorlanden en hulporganisaties om 950.000 ton voedsel te leveren. Zij zelf hield reeds een voorraad van 150.000 ton gereed.
Op een persconferentie in Addis Abeba omstreeks 14 september wees Berhanu Jembere erop dat een nauwkeurige beoordeling van de toestand pas in november mogelijk was. Duurde de droogte voort. dan zou vanaf januari 1988 een noodtoestand ontstaan. De EG had reeds 50.000 ton graan toegezegd, terwijl ook Oostenrijk en Canada voedselhulp hadden beloofd, aldus de RRC-leider. Op 14 september zegde de Amerikaanse regering 115.000 ton graan toe.
Op 26 september verklaarde de Voedsel- en landbouworganisatie van de VN. de FAO. bij monde van directeur-generaal Edouard Saouma, dat .,snelle actie van de kant van de internationale gemeenschap noodzakelijk is". Er kon wel eens meer dan 950.000 ton voedselhulp nodig zijn, aldus de FAO.

Bovendien dreigden ook opnieuw logistieke problemen Tot 100 000 ton voedsel zou per maand naar de Rode Zeehavens moeten worden verscheept maar de havens van Massawa en Assab zouden in een slechtere conditie verkeren dan in 1984-85 Er was £31 mln nodig voor reparatie van Ethiopie's transportsystemen. in het noorden kwam men 300 vrachtauto's tekort. Deze gegevens stonden in een recent rapport van donor-organisaties (*Financial Times* 24-10).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V. Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

PRESIDENT BOURGUIBA AFGEZET

Op 7 november 1987 werd president Habib Bourguiba van Tunesië na een bewind van ruim **30** jaar afgezet door zijn premier, generaal Zine El Abidine Ben Ali, die pas sinds 2 oktober dit ambt vervulde.
Generaal Ben Ali maakte 's morgens in een uitzending van de staatsradio bekend dat de 84-jarige Bourguiba zijn functie wegens aftakelende geestelijke en lichamelijke vermogens absoluut niet meer kon uitoefenen, Seniliteit en een slechter wordende gezondheid waren volgens Ben Ali vastgesteld in een op verzoek van de procureur-generaal uitgebracht medisch rapport dat door zeven artsen was ondertekend. (Onder hen was niet Bourguiba's lijfarts Amor Chedli.)
Op grond van artikel 57 van de grondwet, waarin de opvolging van de president in geval van overlijden, aftreden of absolute verhindering wordt geregeld, had premier Ben Ali het ambt van president en het opperbevel van de strijdkrachten onmiddellijk op zicht genomen. Hij stelde direct een nieuwe regering samen met Hedi Baccouche, oud-minister van sociale zaken, als premier.
In zijn radioboodschap kondigde de nieuwe president een wijziging van de grondwet aan om het in 1975 ingestelde presidentschap voor het leven af te schaffen. Hij beloofde ook een meerpartijenstelsel en een perswet.
Volgens Le Monde (819 november) vond de afzetting van Bourguiba plaats met de steun van de meerderheid van het leger en het merendeel van de ministers. Op de gang van zaken werd in Tunesië en daarbuiten met nauwelijks verholen opluchting gereageerd, aldus de Volkskrant (9-11).

Hieronder volgt in aansluiting op het artikel van 11 september 1986 (pag. 577 e.v.-1986) een overzicht van de politieke ontwikkelingen in Tunesië sinds augustus 1986.

Vlucht en veroordeling Mzali

Nadat Mohammed Mzali op 8 juli 1986 zonder nadere uitleg door president Habib Bourguiba als premier (en officiële opvolger) en als secretaris-generaal van de regerende PSD (Parti socialiste destourien) was ontslagen, bleek uit verdere maatregelen dat Mzali en zijn familie duidelijk in ongenade waren gevallen (pag. 58412 e.v.-'86).
Toen hij op 19 augustus 1986 naar Zwitserland wilde vliegen om in Lausanne een zitting van het Internationaal Olympisch Comité (IOC), waarvan hij lid was, bij te wonen, werd Mzali door een functionaris van het ministerie van binnenlandse zaken belet aan boord van het vliegtuig te gaan.
In de nacht van 3 op 4 september slaagde Mzali erin naar Algerije te vluchten. Hij zou de grens in het gebied tussen Tabarka en Ain-Draham te voet zijn gepasseerd. Zes van de zeven mensen die hem bij zijn vlucht zouden hebben geholpen werden in hechtenis genomen. Op 8 september besloot president Bourguiba ex-premier Mzali uit de PSD te stoten en de opheffing van zijn parlementaire onschendbaarheid te vragen. Op 12 september meldde het Tunesische persbureau TAP dat Mzali was ontheven van zijn functie van voorzitter van het Tunesische Olympische Comité en daarmee ook van zijn lidmaatschap van het IOC.
Op 23 september hief de Kamer van Afgevaardigden in een eenstemmig genomen besluit van parlementaire onschendbaarheid van Mzali op. Dezelfde dag nam Mzali, die in Zwitserland verbleef, contact op met persbureaus om te protesteren tegen ,,de vervolging" van zijn gezinsleden, in het bijzonder de arrestatie van zijn drie zonen en de onder huisarrest plaatsing van zijn echtgenote, mevr. Fathia Mzali. Hij had daarover een klacht ingediend bij de commissie voor de mensenrechten van de VN.
Op 26 september bevestigde de oordvoerder van het Zwitserse departement van buitenlandse zaken dat Tunesië een boodschap inzake Mzali aan de Zwitserse autoriteiten had doen toekomen. In officiële kringen in Tunesië werd op 2 oktober gezegd dat was verzocht de ex-premier geen verblijfsvergunning te verlenen wegens zijn ,,politieke activiteit' in de vorm van interviews en verklaringen aan de pers.
Op 2 oktober werd Mzali door een rechtbank in Tunis bij verstek tot 1 jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens illegale grensoverschrijding. De twee zonen van Mzali kregen wegens medeplichtigheid een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee maanden.

President Habib Bourguiba op een foto uit december 1986.

De organisator van Mzali's vlucht, Rachid Azouz. die ook naar het buitenland was uitgeweken. werd bij verstek veroordeeld tot 1 jaar gevangenisstraf. terwijl zes andere aanwezige beklaagden gevangenisstraffen kregen variërend van zes maanden tot een jaar.

Nieuwe minister van buitenlandse zaken. Verdere benoemingen

Op 15 september 1986 benoemde president Bourguiba de Tunesische ambassadeur in Frankrijk, Hedi Mabrouk, tot minister van buitenlandse zaken in plaats van Beji Caid Essebsi, die deze post sinds 1981 had vervuld. Caid Essebsi. die lid van het politieke bureau van de PSD bleef, zou.,met andere taken" worden belast.

Op 7 oktober werd de staatssecretaris van buitenlandse zaken. Mahmoud Mestiri, benoemd tot permanent vertegenwoordiger van Tunesië bij de VN. Mestiri. die sinds 1981 staatssecretaris was, had de functie van VN-ambassadeur ook reeds van 1967-1969 uitgeoefend.
Op 9 oktober werd de benoeming bekendgemaakt van Mustapha Zaanouni tot ambassadeur van Tunesië in Frankrijk als opvolger van Mabrouk
Op 5 november werd de diplomaat Taieb Sabhani tot staatssecretaris van buitenlandse zaken benoemd.

Op 29 september werd een nieuw ministerie van landbouwproduktie en voedselvoorziening ingesteld onder leiding van minister Mohammed Ghedira.

Opheffing huisarrest Mestiri

Op 16 oktober 1986 werd het huisarrest van Ahmed Mestiri, secretaris-generaal van de oppositionele Beweging van de Socialistische Democraten (MDS),zonder officiële toelichting opgeheven. Mestiri was op 26 juni onder huisarrest gesteld (pag. 583/2-'86).

Parlementsverkiezingen. Alle zetels voor PSD

Op 2 november 1986 werden in Tunesië voor het eerst sinds vijf jaar (zie pag. 575/3-'83 voor de verkiezingen van 1

november 1981) parlementsverkiezingen gehouden. Daaraan werd deelgenomen door 125 kandidaten van de regerende PSD en door twee lijsten met onafhankelijke kandidaten. De oppositiepartijen hadden de verkiezingen van meet af aan geboycot dan wel zich kort vóór de verkiezingen teruggetrokken.

De fundamentalistische MTI (Mouvement de la tendance islamique) o.l v Rached Ghannouchi sprak zich als eerste voor een boycot van de verkiezingen uit.
De socialistische MDS (Mouvement des démocrates socialistes). waarvan de leider, Ahmed Mestiri, door zijn veroordeling van deelname aan de verkiezingen was uitgesloten (pag.583/2-'86), bevestigde op 10 oktober 1986 dat ook zij de verkiezingen zou boycotten, omdat de regering haar verplichtingen m.b.t. een democratisch verloop van de electorale procedures niet nakwam.
Dc in de Democratische Alliantie samenwerkende Parti communiste tunisien (PCT) o.l.v. secretaris-generaal Mohammed Harmel en de Rassemblement socialiste progressiste (RSP). o.l.v. Nejib Chabbi stelden aanvankelijk 33 kandidaten in vier (van de 23) kiesdistricten. Maar op 22 oktober verklaarde de minister van binnenlandse zaken, Zine El Abidine Ben Ali, drie van die vier lijsten ongeldig (die van Tunis, Nabeul en Ariana), zodat alleen de kandidatenlijst voor het kiesdistrict Gafsa overbleef. Daarop besloten de PCT en de RSP deze lijst niet te handhaven cn zich bij de boycot van de verkiezingen aan te sluiten.

Op 30 oktober trok ook de Parti de l'unité populaire (PUP), o.l.v. secretaris-generaal Mohammed Bel Hadj Amor zijn 20 kandidaten terug. De PUP, die in vier kiesdistricten had willen meedoen, was een afsplitsing van de MUP (Mouvement de l'unité populaire) van Ahmed Ben Salah, welke de verkiezingen van meet af aan had geboycot.
Zo bleven slechts 15 onafhankelijke kandidaten in twee kiesdistricten over om de PSD-kandidaten te bestrijden.

Op 3 november maakte de minister van binnenlandse zaken, Ben Ali, bekend dat de PSD alle 125 parlementszetels had gewonnen bij een opkomst van 82,94%. Van de 2.622.482 ingeschreven kiezers hadden 2.175.093 hun stem uitgebracht. Er waren 10.036 ongeldige stembiljetten geregistreerd. De twee ,,onafhankelijke" lijsten hadden resp. 2,6696 van de stemmen in Sfax en 1,496 van de stemmen in Ben-Arous (aan de buitenkant van Tunis) gekregen.

PUP-leider Mohammed Bel Hadj Amor schatte de opkomst op ongeveer de helft van de officiële cijfers. Minister Ben Ali gaf toe dat van de hoge opkomst weinig te bespeuren was geweest, maar dat kwam naar zijn zeggen omdat het aantal stembureaus van 11.900 in 1981 tot 16.170 in 1986 was uitgebreid.

Verdere vonnissen

Op 1 november 1986 veroordeelde een rechtbank in Tunis veertien Tunesiërs, o.w. 8 RSP-leiders, tot zes maanden gevangenisstraf wegens het instand houden van een ,,illegale associatie". Zij werden in afwachting van hun beroep in vrijheid gesteld.
Op 19 november werd Rifaat Dali, schoonzoon van ex-premier Mzali, veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf wegens oplichterij van een verzekeringsmaatschappij.
Op 26 november werd Mokhtar Mzali, een zoon van de ex-premier, veroordeeld tut 10 jaar dwangarbeid wegens ,,misbruik van vertrouwen en verduistering van openbare middelen". Hij kreeg tevens een boete van 126.000 dinar opgelegd (zie pag. 585/1-'86).
Op 10 december werd Rifaat Dali opnieuw veroordeeld. Nu kreeg hij 7 jaar dwangarbeid wegens wanbeheer en verduistering van gelden in het vroeger door hem geleide bedrijf van medische uitrusting.
Op 13 december werd Habib Achour, voormalig secretaris-generaal van de vakbeweging UGTT, die reeds een gevangenisstraf van drie jaar uitzat (pag. 582/1 e.v.-'86), tot een aanvullende straf van vier jaar wegens medeplichtigheid aan het wanbeheer van zijn zoon Thameur Achour in het toeristische bedrijf Amilcar. Thameur Achour zelf werd daarvoor tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld.
Op 24 december werd ex-premier Mzali bij verstek veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf wegens ,,belastering" van Tunesië.

Op 20 april 1987 werd Mzali wegens ,,machtsmisbruik, verduistering van openbare gelden en wanbeheer" bij verstek nog eens veroordeeld tot 15 jaar dwangarbeid, een boete van 308.032 dinar en een schadevergoeding van 385.546 dinar.

Optreden van en tegen islamitische fundamentalisten. Betrekkingen met Iran verbroken

Vanaf medio februari 1987 deden zich op de Tunesische universiteiten gewelddadige betogingen voor die volgens de autoriteiten waren uitgelokt door ,,fanatieke" moslem-fundamentalisten. In dat verband werd verwezen naar de in 1985 opgerichte, niet officieel erkende Union générale tunisienne des étudiants (UGTE). Studenten verklaarden dat de demonstraties waren gericht tegen de afgelasting van verkiezingen voor het universiteitsbestuur en tegen een wet die studenten verbiedt een studiejaar meer dan één maal over te doen. Op 13 maart greep de politie op de universiteiten in. Toen werd ook gemeld dat Rached Ghannouchi, de secretaris-generaal van de fundamentalistische MTI, met zes andere MTI-leiders door de politie was aangehouden. De arrestatie van Ghannouchi vond op 9 maart plaats.
Op 26 maart verbrak Tunesië de diplomatieke betrekkingen met Iran, omdat de Iraanse ambassade in Tunis ,,Tunesische extremisten" zou hebben geronseld voor ,,subversieve activiteiten in het buitenland" en voor een subversieve campagne in Tunesië zelf om daar ,,ideologischeverdeeldheid te provoceren en anarchie en religieuze tweedracht te zaaien". De breuk met Iran volgde op de arrestatie in Djibouti (19 maart) van een Tunesiër wegens een bomaanslag op het café Historil (pag. 415/1).
Op 27 maart stelde de Tunesische regeringswoordvoerder dat de Iraanse zaakgelastigde in Tunis, Ahmed Kanaani, ,,terroristen" had gerecruteerd, o.w. de leider van een in het weekeinde van 22 maart in Parijs opgepakte groep Arabieren, Fouad Salah. De Iraanse ambassade was volgens Tunesie betrokken bij het opzetten van een ,,Khomeinistische Tunesische cel" die het bewind-Bourguiba met geweld had willen omverwerpen om in Tunesië een theocratie te vestigen.
Inmiddels zouden in Tunesië meer dan 100 leden van de MTI zijn gearresteerd, onder wie vele studenten.

Op 23 april was de hoofdstad Tunis het toneel van gewelddadige betogingen van fundamentalistisch-islamitische studenten die vernielingen aanrichtten en slaags raakten met de politie. De studenten eisten in het bijzonder de vrijlating van MTI-leider Ghannouchi. Opnieuw werden talrijke arrestaties gemeld.

Op 28 april werd Khemais Chamari, secretaris-generaal van de Tunesische Liga voor de mensenrechten (LTDH) en lid van het politieke bureau van de erkende oppositiepartij MDS, in zijn kantoor in Tunis aangehouden. Op 11 mei werd hij officieel gevangen gezet, maar op 20 mei werd hij voorlopig in vrijheid gesteld. Het proces tegen Chamari werd op 23 mei voor onbepaalde tijd uitgesteld.

Gratie voor Achour en Chabbi

Op 28 mei verleende president Bourguiba een vorm van gratie aan de voormalige leider van de vakcentrale UGTT, Habib Achour. Zijn gevangenisstraf (7 jaar in januari 1986) werd om humanitaire redenen gewijzigd in huisarrest.
Dezelfde dag kregen dertien vooraanstaande leden van de linkse RSP, die tot zes maanden gevangenisstraf waren veroordeeld (in november 1986), gratie van de president. Onder hen was secretaris-generaal Nejib Chabbi.

Vonnissen voor fundamentalisten. Betogingen. Bomaanslagen

Op 3 juni werden 30 moslem-fundamentalisten door een rechtbank in Tunis veroordeeld tot gevangenisstraffen van twee tot zes jaar wegens ,,samenscholing op de openbare weg". Zij waren op 14 mei na een MTI-demonstratie gearresteerd,
Op 13 juni maakten de Tunesische autoriteiten de arrestatie van twee islamitische ,,terroristenbenden'' bekend.

Op 16 juli organiseerde de MTI in het centrum van Tunis een betoging voor de vrijlating van haar leider Ghannouchi. Er volgden gevechten met de politie die een aantal arrestaties verrichtte.

Op 25 juli vond in een toeristenbus in Tunis een explosie plaats waardoor ca. 20 Britten gewond raakten.
Om de nacht van 2 op 3 augustus vonden bomaanslagen plaats op vier hotels in de toeristenplaatsen Sousse en Monastir. Daarbij vielen 13 gewonden, o.w. zeven Italianen en vijf Britten.
Op 5 augustus maakte premier Sfar bekend dat in verband met de aanslagen op de hotels een van de ,,terroristen" was gearresteerd. Dezelfde dag meldde het regeringsblad La *Presse* dat advocaat Hedi Zemzeni, een leider van de ,,khomeinistische terroristen", was aangehouden: hij was lid van de MTI. Er werd geen koppeling aangebracht tussen beide arrestaties.

Eveneens op 5 augustus verzekerde de MTI vanuit Parijs niet voor de aanslagen verantwoordelijk te zijn. Maar een regeringsfunctionaris stelde de MTI op 7 augustus in een door twee dagbladen gepubliceerde verklaring aansprakelijk. Op 8 en 9 augustus werden door de Tunesische media de portretten van vier MTI-leden gepubliceerd die door de politie werden gezocht, o.w. dat van Hamadi Jebali, lid van het politieke bureau van de MTI.
Pas op 10 augustus eiste de Islamitische Jihad in een communiqué te Parijs de verantwoordelijkheid voor de bomaanslagen op de vier hotels op, die door de groep Habib-Dhaoui zou zijn uitgevoerd. (Habib Dhaoui was op 31 juli 1986 terechtgesteld, zie pag. 585/2-'86). De Tunesische regering noemde deverklaring van de Islamitische Jihad op 11 augustus een ,,schijnbeweging" die ten deel had de MTI vrij te pleiten.
Op 17 augustus bekenden zes Tunesiërs voor de Tunesische televisie dat zij de bomaanslagen op de hotels hadden gepleegd en dat zij leden van de MTI waren. De leider van deze zes, Mehrez

Rachid Sfar, premier van Tunesië van 8 juli 1986 tot 2 oktober 1987.

Boudegga, ontkende enige band met de Islamitische Johad te onderhouden.

Op 20 augustus betoogden opnieuw enkele honderden jonge MTI-aanhangers in het centrum van Tunis tegen de regering. De politie maakte met behulp van traangas een einde aan de demonstratie.

Wijzigingen in kabinet (maart - eind september 1987)

Tussen eind maart en eind september 1987 bracht president Habib Bourguiba zes maal wijzigingen in het kabinet aan.

Op 30 maart benoemde president Bourguiba de directeur van het presidentiële kabinet Mansour Skhiri, die reeds minister van openbare zaken en bestuurshervorming was. ad interim ook tot minister van transport in plaats van Mohammed Kraiem.

Op 14 april werd Abdelaziz Ben Dhia als minister van sociale zaken vervangen door Hedi Baccouche. Ben Dhia was in het kader van een reorganisatie van het politieke bureau van de PSD Baccouche opgevolgd als directeur van de PSD.

Op 16 mei volgde een reorganisatie van het kabinet waarbij Mansour Skhiri zijn functie van directeur van het presidentiële kabinet verloor aan Amor Chedli, de lijfarts van de president. die tevoren minister van onderwijs, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek was. Skhiri verloor ook zijn portefeuille van openbare zaken, bestuurshervorming en transport; hij werd nu minister van uitrusting, huisvesting en transport. Generaal Zine El Abidine Ben Ali, de minister van binnenlandse zaken, werd bevorderd tot de rang van staatsminister. Voorts werd Mohammed Sayah, voorheen minister van uitrusting en huisvesting, benoemd tot staatsminister van onderwijs, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Hij kreeg de assistentie van twee nieuwe staatssecretarissen, Abdelkader Mehiri (hoger onderwijs) en Hedi Khelil (lager en voortgezet onderwijs). Houcine Cherif deed zijn intrede in het kabinet als minister toegevoegd aan de premier. belast met openbare zaken en bestuurshervorming.

Op 1 juni werd ook de minister van justitie, Mohammed Salah Ayari, tot de rang van staatsminister bevorderd.
Op 10 septeniber benoemde president Bourguiba de president-directeur-generaal van het nationale persbureau Tunis-Afrique-Presse (TAP), Abdelwahab Abdallah tot minister van voorlichting in plaats van Abderrazak Kefi, die deze post sinds juni 1983 had bezet. Tegelijk werden twee nieuwe staatssecretarissen bij het ministerie van planning en financiën benoemd: Nouri Zorgati (financiën) en Mohammed Ghannouchi (planning).
Op 29 september volgde de benoeming van Abdelmalek Laarif, sinds augustus directeur-generaal van de Tunesische radio en televisie (RTT). tot directeur van de PSD Hij verving Abdelaziz Ben Dhia. die nu in het kabinet terugkeerde als minister van culturele zaken in de plaats van Zakaria Ben Mustapha.

Sfar als premier vervangen door Ben Ali. Verdere mutaties

Op 2 oktober benoemde president Habib Bourguiba generaal Zine El Abidine Ben Ali, de staatsminister van binnenlandse zaken, tot premier. Hij verving Rachid Sfar. die op 8 juli 1986 tot premier en daarmee tot officiële opvolger van de president was benoemd.
Voor het ontslag van Sfar werd in de officiële bekendmaking geen reden gegeven. Ben Ali werd beschouwd als de

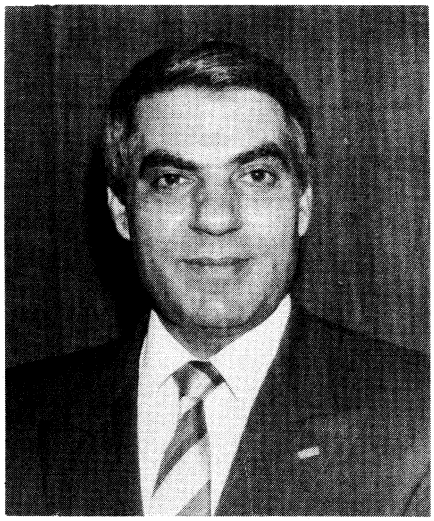

Zine El Abidine Ben Ali werd op 3 september 1936 bij Sousse geboren. Hij werd in Frankrijk geschoold tot ingenieur in de elektronica, maar koos vervolgens een militaire loopbaan, waarvoor hij in Frankrijk en de Verenigde Staten werd opgeleid. Van 1958-1974 was hij directeur van de militaire veiligheidsdienst.
Van 1974-1977 werd hij als militair attaché naar Rabat (Marokko) verbannen. Van december 1977 tot april 1980 was hij directeur van de nationale veiligheidsdienst. Daarop volgde een tweede ,,verbanning", nu als ambassadeur in Warschau. In januari 1984 keerde hij terug als directeur van de nationale veiligheidsdienst.
Op 29 oktober 1984 deed hij zijn intrede in de regering als staatssecretaris van nationale veiligheid. Op 23 oktober 1985 werd Ben Ali bevorderd tot minister toegevoegd aan de premier. belast met de nationale veiligheid. Op 28 april 1986 werd hij benoemd tot minister-van binnenlandse zaken. Op 16 mei 1987 kreeg hij de rang als staatsminister en op 2 oktober j.l. benoemde president Bourguiba hem tot premier.

,,sterke man'' in het kabinet en verondersteld werd dat Bourguiba aan hem de voorkeur gaf bij het leiden van de regeringscampagne tegen het islamitisch fundamentalisme. Diplomatieke bronnen meenden dat de president mogelijk ook geïrriteerd was door de recente benoemingen van Sfar die onmiddellijk ongedaan werden gemaakt. Zo werd de op 29 september benoemde PSD-directeur Abdelmalik Laarif vervangen door Mahjoub Ben Ali (geen familie van de nieuwe premier]. Ook de op 29 september vervangen Zakaria Ben Mustapha werd op 2 oktober in zijn ambt van minister van culturele zaken hersteld.

Op 6 oktober benoemde president Bourguiba een nieuwe directeur-generaal van de nationale veiligheidsdienst, Mohammed Karboul.
Op 13 oktober werd ex-premier Rachid Sfar als kandidaat van de PSD tot parlementsvoorzitter gekozen.
Op 17 oktober benoemde de president voor de derde maal in drie weken een nieuwe directeur van de PSD, nl. Hamed Karoui, in de rang van minister toegevoegd aan de premier. Karoui was tevoren minister van jeugd en sport.
Op 27 oktober bracht president Bourguiba een aantal wijzigingen in de economische kabinetsposten aan.

Ismail Khelil verliet het ministerie van financiën en planning. Hij werd gouverneur van de centrale bank. met de rang van minister, in plaats van Mohammed Skhiri. Staatssecretaris Nouri Zorgati werd bevorderd tot minister van financien. Minister van nationale economie werd Slaheddine Ben M'Barek, tevoren minister van industrie en handel. Dit ministerie werd opgeheven en de taken werden overgeheveld naar het ministerie van nationale economie. Daarvoor werden twee staatssecretarissen benoemd: Mondher Zenaidi (industrie en handel) en Salah Jebali (mijnbouw en energie).
Fouad Mebassa werd nu minister van jeugd en sport, een post die hij ook reeds van 1973-1978 bezette.
Tot slot werd een nieuwe staatssecretaris op het ministerie van binnenlandse zaken benoemd, Abdallah Kallel.

Op 3 november werd officieel bekendgemaakt dat Mahmoud Mestiri. de vertegenwoordiger van Tunesië bij de VN, tot ambassadeur in Frankrijk was benoemd in plaats van Mustapha Zaanouni.

MTI-proces. Zeven doodvonnissen. Twee executies

Op 27 augustus begon voor het staatsveiligheidshof in Tunis een proces tegen 90 islamitische fundamentalisten. Van hen waren 53 aanwezig, o.w. MTI-leider Rached Ghannouchi; de overige 37 waren nog voortvluchtig en werden bij verstek berecht. De 90 beklaagden werden o.a. beschuldigd van ,,aanslagen die ten doel hadden de regeringsvorm te wijzigen''. Het merendeel van hen was in maart en april gearresteerd; tien personen zouden bij de aanslagen op de hotels betrokken zijn geweest.
Kort na de opening werd het proces verdaagd tot 1 september om de advocaten in de gelegenheid te stellen het omvangrijke aanklachtendossier te bestuderen. Van 1-12 september werden de beklaagden ondervraagd.
Op 14 september eiste procureur-generaal Mohammed Zayani ,,de toepassing van de wet'' voor alle beklaagden, wat volgens Le Monde (16-9) neerkwam op de doodstraf.
Uiteindelijk werd op 27 september uitspraak gedaan. Zeven personen werden ter dood veroordeeld, van wie vijf bij verstek; geen van hen maakte deel uit van de politieke leiding van de MTI.
MTI-leider Rached Ghannouchi kreeg levenslange dwangarbeid opgelegd samen met nog een beklaagde. In totaal werden 13 beklaagden vrijgesproken. De overigen kregen straffen variërend van 2 tot 20 jaar hechtenis of dwangarbeid.
Nog op 27 september dreigde de Islamitische Jihad vanuit Beiroet (Libanon) de leiders van het Tunesische regime te zullen doden als de doodvonnissen werden voltrokken. Dit bewees volgens Tunesische functionarissen dat ,,zij die zeggen dat de MTI een politieke organisatie is en geen banden onderhoudt met terrorisme, zich vergissen. Dit bewijst de terroristische aard van de groep''.
Op 6 oktober bekrachtige het hof van cassatie de doodvonnissen van de twee gedetineerde beklaagden. Ondanks oproepen tot clementie weigerde president Bourguiba de twee gratie te verlenen. Op 8 oktober werden zij in Tunis opgehangen: Mehrez Boudegga (25) en Boulbaba Dekhil (24).
Op 16 oktober werd bericht dat de bij verstek ter dood veroordeelde Ali Laarudh kort tevoren was gearresteerd.

Eerder, op 10 augustus, was Mohammed Ben Salah Ghodbani in Tunis terechtgesteld. Hij was op 27 maart 1980 met veertien anderen ter dood veroordeeld wegens de aanval op Gafsa (27 januari 1980). Dertien doodvonnissen waren op 17 april 1980 voltrokken. De voltrekking van Ghodbani's doodvonnis was opgeschort vanwege diens zware verwondingen.

Volgens persberichten van 9 november heeft president Bourguiba sinds 27 september aangedrongen op een heropening van het proces tegen de islamitische fundamentalisten. In het bijzonder zou hij de doodstraf voor MTI-leider Ghannouchi hebben verlangd.

Maar de op 2 oktober benoemde premier Zine El Abidine Ben Ali, en met hem vele andere ministers, wilde niets van de presidentiële plannen weten, aldus Michael Stein in *NRC/H'blad* (9-11). Hij schreef voorts: ,,Toen Bourguiba maar niet ophield door te zeuren over de noodzaak Ghannouchi en zijn makkers op te hangen en toen de president tegelijkertijd weigerde een aantal ministers te beëdigen die premier Ben Ali in onderling overleg met hem reeds had benoemd, rees het sterke vermoeden dat het ontslag van Ben Ali zeer nabij was.''

Commentaar

De Volkskrant (9-11) wijdde aan Bourguiba het volgend commentaar:

,,De opperste strijder van de Tunesische natie, zoals president Bourguiba het liefst werd genoemd, is uit zijn macht ontzet. Een zieke 84-jarige man, wiens grootheidswaan niet meer in verhouding stond tot zijn grote historische verdiensten bij de opbouw van een onafhankelijk Tunesië, is zonder bloedvergieten ontheven van zijn presidentschap voor het leven. Zonder deze ongebruikelijke wisseling van de wacht in Tunis, compleet met door de grondwet vereiste medische attesten, zou de combinatie van absolute macht met de steeds grilliger en eigenzinniger wordende persoonlijkheid van Bourguiba naar alle waarschijnlijkheid hebben geleid tot een putsch van het leger of een fundamentalistische greep naar de macht. (...)

In de laatste jaren van zijn presidentschap, sinds het midden van de jaren zeventig, ontaardde het leiderschap van Bourguiba (...) in een heilloze zelfverheerlijking, waarin de president en de Tunesische natie samen diende te vallen. Zijn vastberaden poging om een heropening van het proces tegen moslim-fundamentalisten af te dwingen teneinde alsnog een door hem gewenste doodstraf te bewerkstelligen, is waarschijnlijk de druppel geweest die de emmer vol angst en afschuw over wat de president nu weer zou gaan decreteren, heeft doen overlopen. Bourguiba's stijl van machtsuitoefening, compleet met de verkiezingsfarce van een jaar geleden, speelde de fundamentalisten in Tunesië zeer in de kaart. Tot schrik van het overgrote deel van de leiding van de socialistische Destour-partij, die de wereldse idealen van haar oprichter Habib Bourguiba een reële overlevingskans wil geven.

Het is nog te vroeg om nu al met grote stelligheid te zeggen dat de politieke erfenis van de jongere Bourguiba nu in veilige handen is bij de nieuwe president Ben Ali. Deze laatste lijkt in ieder geval te kunnen rekenen op de steun van het leger. Hij heeft ook een fors deel van de Destour-leiding aan zich verplicht door geweldloos een eind te maken aan het steeds groter wordende Bourguiba-probleem.
Het is niet te vroeg om vast te stellen dat alleen in het Tunesië, zoals dat zich in het Bourguibatijdperk heeft ontwikkeld, het unieke fenomeen zich voordoet dat een feitelijke dictator langs grondwettige weg wordt afgezet.

Niet de dood, noch een putsch of een revolutie heeft een einde gemaakt aan het presidentschap voor het leven. Paradoxaal moet ook deze afloop voor een groot deel worden bijgeschreven op het conto van Bourguiba. Aan de positieve zijde. De gebeurtenissen in Tunesië van het afgelopen weekeinde zijn dramatisch voor een groot man, maar niet voor het land zelf. Er bestaan slechtere politieke grafschriften.''

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BETREKKINGEN SU-VS. ONTWIKKELINGEN NA TOP REAGAN-GORBATSJOW Ik REYKJAVIK (voortzetting)

Voorafgaand aan een voorgenomen topontmoeting tussen de Amerikaanse president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow, die op 7 december 1987 in Washington zou moeten beginnen, wordt in het *KHA* verslag uitgebracht van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten sinds de vorige top in oktober 1986 in Reykjavik (pag. 689/1 e.v.-1986).
Eerdere afleveringen van dit verslag zijn aan te treffen op pag. 674/3 e.v., pag. 689/3 e.v. en pag. 712/2 e.v.-1987.
Het laatste deel van het verslag is afgesloten met de vermelding van een persbriefing in Washington door onderminister van buitenlandse zaken Rozanne Ridgway, waarin zij uiteenzette, dat de Sowjet-Unie vooruitgang in de besprekingen over een verbod op kernproeven tot voorwaarde had gemaakt voor het boeken van voortgang in de besprekingen over vermindering van de kernbewapening.
Deze persbriefing vond plaats op 13 januari 1987. Rozanne Ridgway zei hierin verder nog het volgende:

Gevraagd naar een nadere uitleg van Reagans recente beschuldiging dat Moskou terugkomt van verscheidene eerder gedane voorstellen zei Ridgway dat de nieuwe stellingname van de Sowjets nu is om alles met elkaar te verbinden: je kunt geen vooruitgang boeken op het ene punt totdat je vooruitgang boekt op het andere"
Mevrouw Ridgway. een voormalige ambassadeur van de VS in de DDR. zei dat de Sowjet-Unie nu zegt dat het niet mogelijk is voort te gaan met de onderhandelingen over een vermindering met de helft van strategische wapens, tenzij er een verdrag is over een verbod op kernproeven Van eenvoudig agendapunt was dit vraagstuk voor alle andere vraagstukken geschoven en tot voorwaarde gemaakt. zo zei Ridgway.
Eveneens houden de Russen vast aan de eis dat vermindering van middellange-afstandsraketten in Europa gekoppeld moet woren aan beperking van het onderzoek naar de haalbaarheid van ruimteverdediging. SDI

CVSE in Wenen hervat. Persconferentie VS-delegatieleider Warren Zimmermann: NAVO wil nieuwe conferentie voor troepenreductie

In Wenen is op 27 januari 1987 de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa CVSE na het kerstreces opnieuw gestart. Een dag ervoor, op 26 januari, gaf de aanvoerder van de Amerikaanse delegatie naar deze conferentie, Warren Zimmermann. een perst onferentie waai op hij verklaarde dat de NAVO het Warschaupact zou uitnodigen om drrl te nemen aan een nieuwe conferentie over het verminderrn van de conventionele strijdkrachten in Euiopa die in de plaats zouden moeten komen van de besprekingen oxer wederzijds evenwichtige troepenvei mindering in Centiaal Euiopa MBFR
Zimmerrnann kondigde op 26 januari aan, dat er binnen enkele weken aan het Warschaupact zou worden voorgesteld om te komen tot een nieuwe conferentie over vermindering en stabilisering van conventionele wapens en troepen in Europa.

Met deze kwestie houdt de MBFR-conferentie in Wenen zich al dertien jaar bezig. zonder tot een concreet resultaat gekomen te zijn.
Th dit nieuwe NAVO-voorstel zijn twee grote verschillen met de opzet van de MBFR-besprekingen. In dc eerste plaats zal Frankrijk, geen lid van de MBFR-conferentie, nu als lid participeren
In de tweede plaats zal het geografische gebied waarover de nieuwe besprekingen tot een akkoord zullen moeten komen zich niet beperken tot Midden-Europa. zoals bij de MBFR, maar van de Atlantische Oceaan tot aan de Oeral.
..Dat kan tot een afbraak van de MBFR-onderhandelingen leiden". aldus Zimmermann.
In feite wil de NAVO twee conferenties: een zou zich moeten bezighouden met het beperken van personeel en materiaal van de Atlantische Oceaan tot de Oeral. waarbij de 23 leden van de twee bondgenootschappen zijn betrokken.
De andere. waaraan ook de neutrale en niet-gebonden landen in Europa zouden deelnemen. zou een uitbreiding zijn van de CVSE-conferentie in Stockholm waar in september vorig jaar een akkoord is bereikt over vertrouwen vergrotende maatregelen.
De uiteindelijke resultaten van de eerste conferentie zullen niet goedgekeurd hoeven te worden door de 33 landen die aan de CVSE-onderhandelingen deelnemen, volgens Zimmermann. Een akkoord tussen NAVO en Warschaupact is voldoende.

In kringen van MBFR-diplmaten werd niet uitgesloten dat er weinig MBFR-functionarissen deel uit zullen maken van de nieuw te vormen delegaties. De behoefte om na dertien jaar weer eens een frisse wind te laten waaien in dit onderhandelingscircuit zou daar de oorzaak van zijn.

Kernproef *VS*. Reacties *SU*

De Verenige Staten hebben op 3 februari hun eerste ondergrondse kernproef van 1987 gehouden.
Volgens het Amerikaanse ministerie van energie had de kernproef, die onder de Nevada-woestijn werd gehouden, een explosieve kracht van minder dan 20 kiloton, ofwel 20.000 ton dynamiet.
Anti-nucleaire groeperingen in de VS zeiden op 3 februari dat de kernproef oorspronkelijk op 5 februari zou worden genomen. maar twee dagen was vervroegd in verband met ophanden zijnde betogingen in de buurt van het proefterrein. Een woordvoerder van het ministerie van energie bevestigde dat die betogingen inderdaad een van de factoien waren geweest die hadden geleid tot het besluit de proef twee dagen eerder te nemen
De VS hebben 660 kernpioeven in Nevada aangekondigd sinds het proefterrein in 1951 in gebruik werd genomen De proef van 3 februari was de 455-ste sinds Moskou en Washington in 1963 een beperkt kernstop-akkoord tekenden dat bovengrondse proeven verbiedt.

De VS hebben herhaalde uitnodigingen van Moskou. afgewezen om zich aan te sluiten bij het op 6 augustus 1985 van kracht geworden en sindsdien tweemaal verlengde Russische moratorium op kernproeven.
Amerikaanse functionarissen hebben gezegd dat kernproeven nodig blijven om de betrouwbaarheid van de Amerikaanse afschrikwekkende macht te kunnen handhaven en voor het ontwikkelen van nieuwe wapens. onder andere voor president Reagans Strategische Defensie-initiatief (SDI)
In een toespraak tot de Ontwapeningsconferentie van de Verenigde Naties in Genève zei op 3 februari een hoge Sowjet-wapenonderhandelaar dat Moskou ondanks de voortgezette Amerikaanse proeven zal doorgaan met zijn pogingen besprekingen met de VS op gang te brengen over een algeheel verbod op kernproeven
Joeli Worontsow, eerste plaatsvervangende minister van buitenlandse zaken en hoofd van de Sowjet-delegatie naar de Amerikaans-Russische besprekingen over nucleaire en ruimtewapens. zei echter ook: ..De Amerikanen willen militaire superioriteit hebben Wij willen niet de eersten zijn (...) maar als zij staan op een wapenwedloop kunnen ze die krijgen".

Het Kremlin zal ..beheersing en gezond verstand" tonen in zijn reactie op de nieuwe ondergrondse kernproef die de VS hebben genomen. Dat werd op 4 februari gezegd in een hoofdartikel dat werd verspreid door het Sowjet-persbureau Nowosti
Het commentaar kwam een dag nadat door de eerste Amerikaanse kernproef van dit jaar een einde was gemaakt aan het moratorium dat de Sowjet-Unie achttien maanden lang in acht heeft genomen. Nowosti herhaalde eerdere waarschuwingen van de Sowjet-Unie dat het Moskou nu vrii stond de eigen kernproeven te hervatten.
Maar het persbureau, dat gespecialiseerd is in opiniërende politieke artikelen, voegde daaraan toe dat ,.dit natuurlijk niet betekent dat de Sowjet-Unie dat ogenblikkelijk moet doen"
Daarbij wordt verwezen naar het feit dat de Sowjet-Unie zich nog steeds houdt aan SALT-II, ook al heeft president Reagan aangekondigd dat de VS de bepalingen daarvan niet naleven.
.,Ook in deze situatie geloof ik dat Moskou beheersing en gezond verstand zal tonen waaraan in de Amerikaanse hoofdstad zo'n behoefte bestaat." zo schrijft commentator Wladimir Aleksejew. Het commentaar van Nowosti lijkt meer ingehouden dan de eerste reacties van de Sowjet-Unie en dan de waarschuwingen dat de nationale veiligheid hervatting van de kernproeven vereist.

In Washington heeft een groep van meer dan 130 Democratische Congresleden op 4 februari opgeroepen tot het stopzetten van de financiering van ondergrondse kernproeven, het uitstellen van verdere proeven en het beginnen van besprekingen over een kernproefverbod met de Sowjet-Unie.
In een resolutie die de groep heeft aangenomen staat dat de op 3 februari genomen kernproef een ,.hardeklap" betekent voor de pogingen om kernwapens onder controle te krijgen die de wapenwedloop tussen de VS en de Sowjet-Unie zal aanwakkeren.

w
Na de Amerikaanse ondergrondse kernproef van 3 februari zal de Sowjet-Unie haar programma van kernproeven hervatten Dat heeft de Russische onderminister van buitenlandse zaken Wladimir Petrowski op 5 februari gezegd op een persconferentie in Moskou.
Petro ski gaf echter geen datum voor de volgende Sowjet-proef. Daarover zal de Sowjet-regering beslissen. waarbij ..mrt alle omstandigheden rekening zal worden gehouden" Petrowski zei dat de Sowjet-Unie tot deze stap is gedwongen maar dat zij bereid is op elk willekeurig moment de kernproeven weer te staken indien de Vrrenigde Staten hiertoe nok bereid zijn

Onderhoud Gorbatsjow met Amerikaanse politici

Sowjet-leider Gorbatsjow heeft op 4 februari tegen bezoekende Amerikaanse politici gezegd dat de huidige Sowjet-Amerikaanse betrekkingen ,,supermogendheden onwaardig zijn". Hij waarschuwde dat installatie van het ruimteschild SDI ,,bewapeningscontrole onmogelijk maakt".
Gorbatsjow zei dat volgens het Sowjet-persbureau Tass tijdens een gesprek met een delegatie van elf Amerikaanse politici. onder wie de oud-ministers Kissinger, Vance en Brown en de vroegere VN-ambassadeur Jeane Kirkpatrick, die Moskou bezoeken op uitnodiging van de Sowjet-Academie van Wetenschappen. Alleen Tass bracht later verslag van het gesprek uit.

Gorbatsjow verweet Kissinger persoonlijk mede-verantwoordelijk te zijn voor de verslechtering van de betrekkingen tussen de VS en de Sowjet-Unie. Hij zei tegen de Amerikaanse oud-minister dat deze mede-architect was van de ontspanning in de jaren zeventig, die Washington nu echter .,met uw medewerking" tracht te ,,ontmantelen".
Volgens Gorbatsjow zijn akkoorden over de bewapeningscontrole mogelijk, maar zijn er in de VS ,,groepen werkzaam" die er behoefte aan hebben de Sowjet-Unie als vijand te etiketteren en die van hun toegang tot ,,machtige media" gebruik maken om ..haat te zaaien" tegen de Sowjet-Unie.
In de berichtgeving van Tass over de ontmoeting werd geen aandacht geschonken aan de jongste Amerikaanse kernproef. Wel kregen de Amerikaanse plannen voor het ruimteschild SDI veel aandacht, althans in de Tass-berichtgeving.
Gorbatsjow zei dat SDI elke indamming van de wapenwedloop onmogelijk maakt omdat het ruimteschild ,,de veiligheid ondermijnt" van degenen die streven naar beheersing van de wapenwedloop.
Gorbatsjow zei dat de betrekkingen met de VS weliswaar slecht zijn maar dat er nog een kans is ze ten goede te keren. ,,Het gevaarlijkst is nu de onverantwoordelijkheid in het beleid waarbij het onmogelijk is te onderscheiden tussen beleid en demagogie". aldus Gorbatsjow.
,,De Sowjet-Amerikaanse relaties bevinden zich nog op een tweesprong. We moeten de kracht en de wil opbrengen om een ommekeer tot stand te brengen. Er is geen alternatief voor vreedzame coëxistentie. We moeten werken aan een hele reeks problemen en bereid zijn te geven en te nemen". aldus Gorbatsjow.

Ronde besprekingen kernstopverdrag

Van 22 januari - 10 februari heeft in Genève een nieuwe ronde plaats gevonden in de besprekingen tussen de SU en de VS over beperking van kernproeven. Deze besprekingen waren op 25 november 1986 afgebroken zonder een datum voor de hervatting ervan overeen te komen.
In de nieuwe ronde werd geen vooruitgang geboekt.

De VS houden vast aan hun standpunt dat de onderhandelingen gericht moeten zijn op het ratificeren van de zogeheten drempelverdragen van 1974 en 1976, maar de Sowjet-Unie wil onderhandelen over lagere plafonds en een uiteindelijk totaal verbod van kernproeven.

De Sowjet-onderhandelaar bij de besprekingen, Andronik Petrosjants, zei op 10 februari te hopen dat de Democratische oppositie in het Amerikaanse Congres erin zou slagen het programma voor ondergrondse kernproeven stop te zetten. Gevraagd wanneer de Sowjet-Unie haar proeven zou hervatten, zoals was aangekondigd nadat de VS op 3 februari hun eerste proef van dit jaar hadden genomen, zei Petrosjants: ,,Persoonlijk wacht ik op een beslissing van het Amerikaanse Congres, waar de Democraten een meerderheid hebben." Petrosjants zei dat het moratorium op kernproeven dat Moskou achttien maanden lang heeft volgehouden nog steeds van kracht is, maar dat het geduld van de Sowjet-Unie ,,afsterft".

De Amerikaanse afgevaardigde Robert Barker zei dat Washington in eerste instantie wil onderhandelen over verbeterde verificatieprocedures waardoor de verdragen van 1974 en '76 geratificeerd zouden kunnen worden. ,,De Sowjet-delegatie was niet bereid om onderhandelingen te beginnen" over verbeterde verificatie om verdragsschendingen te voorkomen, zo zei Barker in een verklaring van de Amerikaanse diplomatieke missie in Genève.

NAVO-compromis *m.b.t.* onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen

Vertegenwoordigers van de NAVO-staten bij de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa CVSE zijn het er op 11 februari over eens geworden, dat op 17 februari in de Franse ambassade in Wenen - de plaats waar de CVSE wordt gehouden - eerste verkennende besprekingen zouden worden gehouden tussen het Warschaupact en de NAVO, inclusief Frankrijk, over eventuele nieuwe onderhandelingen tussen de twee bondgenootschappen over vermindering van conventionele wapens en troepen in Europa.
Hiermee was een compromis bereikt in het meningsverschil tussen de Amerikaanse delegatieleider bij de CVSE-conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa, Warren Zimmermann, en zijn Franse collega Pierre-Henry Renard.
Zimmermann deelde eind januari mee dat ook de Fransen deel zouden nemen aan deze nieuwe onderhandelingen tussen de twee blokken.
Dat leidde toen tot een heftige ontkenning van Renard. Frankrijk - geen militair geïntegreerd lid van de NAVO - weigert, aldus Renard toen, de nieuwe besprekingen plaats te laten vinden buiten het kader van de 35 CVSE-landen.
In het Amerikaanse voorstel zouden de instructies voor de nieuwe onderhandelingen van westelijke zijde immers direct van de NAVO uit Brussel komen en Frankrijk vreest daar een te grote invloed van de VS.
Aan westelijke zijde is men nu tot het volgende compromis gekomen: er zullen geen rechtstreekse instructies van de NAVO aan de onderhandelaars gegeven worden, maar de richtlijnen zullen tot stand komen door middel van overleg tussen de leden van de Noord-Atlantische Raad, waar Frankrijk wel volledig lid van is.
Over de vraag of het nieuwe overleg, dat geografisch troepen-. en wapenreducties zal omvatten van de Atlantische Oceaan tot de Oeral, wel of niet officieel deel zal uitmaken van het CVSE-proces is vooralsnog geen duidelijkheid.
Frankrijk lijkt, althans voorlopig, deze vroegere eis te hebben laten vallen.
Met name de VS zijn tegen de deelname van de neutrale en niet-gebonden landen aan deze nieuwe conferentie.

Het gevaar voor een snel en vruchteloos einde van de MBFR-besprekingen tussen het Warschaupact en de NAVO, die in Wenen al dertien jaar vergaderen over troepenreducties in Centraal-

Europa, werd in diplomatieke kringen niet als groot ingeschat.
Aan het feit dat er op die manier twee verschillende conferenties kunnen ontstaan, die, op het geografische verschil na, over hetzelfde onderhandelen, werd vooralsnog geen groot belang gehecht.

Werkontbijt NAVO-Warschaupact

Vertegenwoordigers uit de in totaal 23 landen van respectievelijk NAVO en Warschaupact hebben op 17 februari een eerste informeel onderhoud gehad over het opzetten van een nieuw onderhandelingskader over vermindering van conventionele wapens en troepen in Europa, dat in de plaats zou moeten komen van de tot dan toe vruchteloos verlopen MBFR-besprekingen.
De bijeenkomst werd gehouden als een ,,werkontbijt" in de Franse ambassade in Wenen en vormde naar verwachting de eerste van een reeks contacten, die tot deze nieuwe onderhandelingen moeten leiden.

Concessie van Moskou bij onderhandelingen over chemische wapens

De Sowjet-Unie gaat ermee akkoord, dat binnen 30 dagen na sluiting van een verdrag over een verbod op chemische wapens de deelnemende landen de omvang en de locatie van hun voorraden aan chemische wapens bekend maken.
De chef van de Sowjet-delegatie bij de VN-ontwapeningsconferentie in Genève, Joeri Nazarkin, zei dit op 17 februari. Nazarkin verklaarde verder, dat de Sowjet-Unie ook een Amerikaans voorstel accepteert voor internationale inspectie ter plaatse van dergelijke voorraden.

Moskou heeft in het verleden steeds geweigerd informatie te geven over de plaatsen waar chemische wapens liggen opgeslagen. Westerse diplomaten bij de VN-conferentie, waaraan door 40 landen wordt deelgenomen, beschrijven de verandering van het Sowjet-standpunt dan ook als een doorbraak.
De tweede man van de Amerikaanse delegatie, Thomas Barthelemy, zei dat Moskou ,,duidelijk een belangrijke verandering heeft aangebracht". Wel zei Barthelemy dat de Amerikanen er nog niet zeker van zijn in hoeverre de Russen aan het standpunt van de meerderheid van de deelnemers aan de conferentie tegemoet komen.

Volgens Westerse militaire bronnen beschikt de Sowjet-Unie over naar schatting 200.000 tot 500.000 ton moderne chemische strijdmiddelen, die liggen opgeslagen op 32 plaatsen verspreid over Oost-Europa.
De standpunten van de VS en de Sowjet-Unie liggen intussen nog ver uiteen bij een andere belangrijke kwestie – het recht om snel inspecteter-plaate uit te voeren in fabrieken waarvan wordt vermoed dat daar in strijd met het verdrag chemische wapens worden geproduceerd.
De VS willen dat daar binnen 24 uur inspecties gehouden mogen worden. Moskou wil het recht hebben om dergelijke inspectie in buitengewone gevallen te weigeren, uit vrees dat die gebruikt zou kunnen worden om te spioneren in gebieden en fabrieken die niets met chemische wapens te maken hebben.

Paul Nitze in Londen, Bonn en Den Haag. Europese bondgenoten voor beperkte interpretatie *ABM-verdrag*

De adviseur voor ontwapening van president Reagan, Paul Nitze, heeft op 25 februari achtereenvolgens bezoeken gebracht aan Londen en Bonn en was op 26 februari in Den Haag.
In Londen voerde Nitze besprekingen met premier Thatcher, van wie hij o.m. te horen kreeg, dat zij het standpunt innam, dat de interpretatie van het ABM-verdrag – het verdrag tussen de VS en de SU over een verbod op de stationering van anti-raketsystemen – een zaak is van de twee partijen, die dat verdrag hebben ondertekend.
Na afloop van het anderhalf uur durende onderhoud meende een Britse woordvoerder, dat Thatcher ,,tevreden" was en dat het een ,,heel goede discussie" was geweest.
Nitze had er volgens Thatcher de nadruk op gelegd, dat vroegtijdige plaatsing van het SDI-systeem niet wordt overwogen en dat plaatsing een zaak is, waarover onderhandeld moet worden.
Later op de dag van 25 februari was Nitze in Bonn, waar hij sprak met bondskanselier Kohl. De laatste pleitte voor een beperkte uitleg van het ABM-verdrag, waardoor geen SDI-systeem geïnstalleerd kon worden en evenmin proeven genomen kunnen worden met zo'n systeem.

Kohl zei tegen journalisten dat deze beperkte uitleg ook de stand van zaken is die de Amerikaanse president ,,herhaaldelijk tegenover zijn bondgenoten heeft aangegeven". In een interview zei hij er ,,verheugd" over te zijn dat Reagan de beslissing over een ruime interpretatie van het ABM-verdrag, waardoor SDI wel mogelijk is, heeft ingetrokken met de opdracht na te gaan welke uitwerking dit zou hebben op de onderhandelingen met Moskou in Genève.

De bondskanselier herhaalde dat zijn regering SDI-onderzoek gerechtvaardigd vindt omdat de Sowjet-Unie soortgelijke experimenten uitvoert. ,,Wij hebben daar echter aan toegevoegd dat dit onderzoek zich moet voltrekken binnen het kader van het ABM-verdrag en dat elke stap die verder gaat dan research niet alleen met de bondgenoten moet worden besproken, maar ook in een coöperatieve oplossing met de Sowjet-Unie tot stand moet komen.
Dat betekent ook dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie gemeenschappelijk moeten uitmaken hoe het ABM-verdrag moet worden geïnterpreteerd."
Na Bonn en Londen heeft ook de Nederlandse regering er bij de Amerikanen op aangedrongen om op dit moment te kiezen voor een beperkte uitleg van het ABM-verdrag. Daarnaast wil Nederland dat het ABM-verdrag zo lang mogelijk van kracht blijft.
Dit hebben premier Lubbers, minister Van den Broek (buitenlandsezaken) en minister Van Eekelen (defensie) op 26 februari aan de speciale afgezant van president Reagan Paul Nitze en onderminister van defensie Richard Perle meegedeeld.
De Nederlandse gesprekspartners van de Amerikanen hebben er ook op gewezen dat een versneld testen en invoeren van een SDI-systeem in de ruimte de gesprekken over wapenbeheersing tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten nadelig zullen beïnvloeden.
Een aantal buitenlandspecialisten in de Tweede Kamer denkt dat Nitze en Perle alleen naar Den Haag waren gekomen om mee te delen dat Amerika het ABM-verdrag ruimer wil interpreteren zodat meer proefnemingen voor het SDI-programma, ook buiten laboratoria. kunnen worden genomen.
Minister van den Broek deelt die mening niet. ,,Het is stellig onze indruk dat de Amerikaanse afgezanten wel degelijk naar ons kwamen luisteren en het een raadpleging betrof", zei hij desgevraagd op 26 febr. na een spreekbeurt voor het CDA in het Overijsselse Gramsbergen.

Sowjet-Unie hervat kernproeven

Na een moratorium van 18 maanden heeft de Sowjet-Unie op 26 februari haar ondergrondse kernproeven hervat. De in een officieel communiqué bekendgemaakte ondergrondse nucleaire proef van 20 kiloton, om zes uur Nederlandse tijd in de ochtend van 26 februari, maakte aan het in augustus 1985 afgekondigde moratorium een eind.

Een Sowjet-generaal, Gelii Batenin, kondigde op een persconferentie aan dat zijn land voor de verdere ondergrondse proeven uitgaat van ,,het minimum dat noodzakelijk is voor fundamenteel onderzoek op gebied van nucleaire fysica, economische doeleinden, controle van de techniek en het verdedigingsvermogen".

De toekomstige proeven zouden ook bedoeld zijn om het ,,weerstandsvermogen tegen de middelen die de Amerikanen in het kader van het SDI-programma ontwikkelen" te testen, waarbij het Moskou er volgens de generaal echter niet om gaat ,,SDI te kopiëren."

De kernproef in Semipalatinsk (Centraal-Azië), was de eerste die door de Sowjet-Unie in een communiqué werd aangekondigd. Voor de afkondiging van het moratorium plachten de Sowjet-proeven ontdekt te worden uit metingen in Japan, Zweden en van het Nederlandse KNMI.

De laatste Sowjet-proef was op 25 juli 1985 en maakte deel uit van een langere serie. Volgens de Amerikanen viel de afkondiging van het moratorium destijds samen met de beëindiging van een bepaald programma van proeven.

Het eenzijdige Sowjet-moratorium was destijds door Sowjet-leider Michail Gorbatsjow aangekondigd in een toespraak ter gelegenheid van de verjaardag van de Amerikaanse atoomaanval op Hiroshima, en had ten doel de Amerikanen ertoe te brengen eveneens hun ondergrondse kernproeven te staken. Het moratorium was door Moskou tot drie keer toe verlengd.

Tenslotte kondigde Moskou aan zijn proeven te zullen hervatten bij de eerste Amerikaanse proef in 1987. Die werd gehouden in de Amerikaanse staat Nevada op 23 januari.

Van Sowjet-zijde wordt gezegd dat Moskou bereid blijft tot een nieuw moratorium, op voorwaarde dat de Amerikanen ook hun proeven zullen staken. Van Amerikaanse zijde wordt echter het standpunt ingenomen dat proeven noodzakelijk zijn zolang de Amerikaanse verdediging op kernwapens blijft gebaseerd.

De bekendmaking van de proef werd op 26 februari in Moskou gevolgd door een lange verklaring van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken waarin Washington van het saboteren van onderhandelingen over wapenbeheersing wordt beschuldigd, die over beperking van kernproeven met name, en van het ondermijnen van het SALT-II verdrag en het ABM-verdrag.

De eerste aanwijzing dat de Sowjet-Unie een nieuwe proef zou houden was dat op 21 februari de groep Amerikaanse geleerden die op Russische uitnodiging met apparatuur in Semipalatinsk de Sowjet-naleving van het moratorium controleerden, was verzocht hun apparatuur tot nader order uit te schakelen.

Sowjet-partijleider maakt *INF*-akkoord los uit pakket van samenhangende overeenkomsten

Sowjet-persbureau Tass heeft op 28 februari een verklaring van partijleider Gorbatsjow gepubliceerd, waarin deze het voorstel deed een apart INF-akkoord af te sluiten en zo'n overeenkomst over kernwapens voor de middellange afstand niet langer afhankelijk te maken van het bereiken van overeenstemming op de gebieden van strategische kernwapens en ruimteverdediging.

Over deze verklaring van Gorbatsjow en de reacties erop is uitvoerig bericht op pag. 16111 e.v. - 1987.

Overleg VS-Europese bondgenoten over verificatie INF-akkoord

Op 9 maart zijn in Washington Amerikaanse en Westeuropese defensie-experts bijeengekomen voor het uitwerken van verificatiemethodes om te voorkomen, dat de Sowjet-Unie een te sluiten verdrag over verwijdering van middellange afstandsraketten uit Europa (INF) zou schenden.

De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Charles Redman, zei dat de deelnemers aan het overleg (behalve de VS de Europese plaatsingslanden West-Duitsland, Groot-Brittannië, Italië, België en Nederland) voorzieningen voor verificatie van een ontwerp INF-verdrag hadden besproken. ,,Deze verificatie-voorzieningen zijn duidelijk van rechtstreeks belang voor de plaatsingslanden", zo zei Redman.

Volgens een andere woordvoerder van het State Department was de vooruitgang bij het overleg ,,uitstekend" geweest. ,,Het ziet ernaar uit dat men op het punt staat een akkoord te bereiken. Niemand ziet enig probleem aan de horizon."

De VS werden bij het overleg vertegenwoordigd door Allen Holmes, hoofd van het bureau voor politiek-militaire zaken van het State Department. De Europese afgevaardigden zijn ambtenaren die gespecialiseerd zijn op het gebied van de plaatsing van raketten en andere technische problemen.

Toen de VS op 4 maart in Genève hun voorstel indienden voor verwijdering van INF-wapens uit Europa – een voorstel dat grote gelijkenis vertoont me het twee dagen daarvoor door de Sowjet-Unie ingediende – waren daarin geen verificatie-maatregelen opgenomen. Dit om de Amerikaanse regering meer tijd te geven overleg te plegen met de plaatsingslanden.

Tot de verificatiemaatregelen behoren naar verluidt inspecties ter plaatse, die beide partijen de kans moeten geven om te controleren of de betrokken wapens inderdaad zijn ontmanteld en om eventuele vermoedens weg te nemen dat raketten elders weer zijn opgesteld.

Als dergelijke maatregelen worden aangenomen – en de VS staan op het standpunt dat geen INF-akkoord zal worden ondertekend als niet geverifieerd kan worden – dan zullen West-europese plaatsingslanden de bases moeten openstellen voor inspecteurs uit de Sowjet-Unie.

De raketten staan onder controle van de Amerikaanse strijdkrachten in de plaatsingslanden, maar de bases staan onder jurisdictie van die landen zelf. Omdat ontmanteling of terugtrekking van de raketten zich over een periode van vijf jaar moet voltrekken zal vermoedelijk periodiek toegang moeten worden verleend aan de inspecteurs.

Persconferentie Mitterrand

Op 10 maart heeft de Franse president François Mitterrand op een persconferentie nog eens zijn standpunt geopenbaard m.b.t. het voorgestelde INF-akkoord. Eerder had hij aan zijn mening uiting gegeven in de kabinetsvergadering van 4 maart (pag. 163/1-1987).

Op zijn persconferentie van 10 maart herhaalde de president, dat over de Franse kernmacht niet onderhandeld kan worden in het kader van de Sowjet-Amerikaanse besprekingen.

Mitterrand zei wel verheugd te zijn over de gesprekken tussen Washington en Moskou. ,,Eindelijk geeft de Sowjet-Unie na acht jaar lang onophoudelijke verzoeken van het Westen een positief antwoord," merkte hij op. Onmiddellijk herhaalde hij het Franse standpunt: geen enkel onderdeel van de nucleaire macht wordt opgegeven.

,,Wij hoeven niet het vocabulaire van de grootmachten over te nemen. Zij noemen de raket die de Atlantische oceaan kan oversteken een strategische raket en een raket op het Europese slagveld een middellange-afstandsraket. Dat gaat niet op voor ons en dat heb ik de Russen verteld.

Frankrijk onderhandelt niet over zijn strategische kernmacht en afgezien van enkele korte-afstandsraketten heeft Frankrijk alleen maar een strategisch systeem."

De president maakte zich geen zorgen over een ontkoppeling tussen de Verenigde Staten en hun Europese bondgenoten als gevolg van een eventueel verdwijnen van de Europese raketten.

HAÏTI

BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Sinds begin april 1986 ontwikkelde de situatie op Haïti zich als volgt:

Op 7 febr 1986 was president-voor-het-leven Jean-Claude Duvalier, wiens familie 29 jaar op Haiti had geheerst. in een toestel van de Amerikaanse luchtmacht naar Frankrijk vertrokken (pag 313/1 e v -1986) Onmiddellijk daarna had ren Nationale Regeringsraad (Conseil national de gouvernement, CNG) o.l.v. lt-gen. Henri Namphy de macht overgenomen (pag 314/1-1986) Verder wan op 10 febr 1986 een 13 leden tellend kabinet geinstalleerd (pag. 314/2-1986)

Juridische stappen tegen *oud*-president Duvalier. *Duvalier hoeft* Frankrijk niet te verlaten

Op 15 apr. 1986 ondernam het Zwitserse Bundesamt fur Polizeiwesen stappen om te komen tot een bevriezing van de tegoeden van Jean-Paul Duvalier bij Zwitserse banken. Het Bundesamt baseerde zijn optreden op artikel 18 van de Bundesgesetz uber die internationale Rechtshilfe in Strafsachen. Dit artikel maakte het mogelijk ,,op uitdrukkelijk verzoek van een andere staat" maatregelen uit te vaardigen ter bescherming van bedreigde wettelijke belangen. 's Morgens had Haïti per telex om de bevriezing van de tegoeden van Duvalier in Zwitserland verzocht. Op 24 mei deelde de Haïtiaanse minister van justitie François Latortue mee dat $367 mln van Duvalier op een Zwitserse bank was bevroren.
Tevens deelde de minister mee dat de Haïtiaanse regering van de Franse justitie een beslaglegging had verkregen van een aantal bezittingen van Duvalier in Frankrijk, waaronder een kasteel. Verder was een pleziervaartuig van Duvalier in Miami in beslag genomen

Op 12 juni begon een Haïtiaanse regeringsdelegatie in Washington twee dagen durende besprekingen over een bevriezing van de tegoeden van Duvalier in de Verenigde Staten en over de Amerikaanse hulp aan Haïti (zie verderop). Op 20 maart 1987 meldde de Washington Post dat de Amerikaanse president Reagan een verordening had getekend voor een bevriezing van de tegoeden in de VS van Duvalier.
Op 6 aug. 1986 bevroor een rechter in New York twee bankrekeningen van Michèle Bennett, de vrouw van Duvalier.

Op 2 febr. 1987 maakte de nieuwe Haïtiaanse minister van justitie, François Saint-Fleur, bekend dat Haïti in maart 1987 een proces bij een Franse rechtbank zou beginnen tegen oud-president Jean-Claude Duvalier wegens verduistering van meer dan 120 miljoen dollar overheidsgeld.

Op 9 februari meldde Le Monde dat het proces op 5 maart in Grasse zou beginnen. Op 5 maart werd het proces, kort na het begin, op verzoek van de verdediging verdaagd tot 7 mei. Op 24 juni achtte de rechtbank van Grasse zich echter niet competent om te beslissen in de zaak tegen Duvalier.

Op 17 februari vroeg Jean-Claude Duvalier, aldus Le Monde (19-2-1987). in een kort geding om opheffing van het gerechtelijke beslag dat, op verzoek van Haïti, op 3 juni 1986 was gelegd op zijn rekeningen bij negen Franse bankinstellingen. Op 12 maart meldde de NZZ dat een rechtbank in Parijs had beslist dat de oud-president voorlopig weer over zijn Franse bankrekeningen kon beschikken.

Op 10 apr. 1987 annuleerde het ,,administratieve tribunaal" van Grenoble de uitwijzingsbevelen die op 14 febr. 1986 door de Franse minister van binnenlandse zaken. Pierre Joxe, waren uitgevaardigd tegen Jean-Claude Duvalier en diens echtgenote Michèle.

Wijzigingen binnen de regering. Samenstelling kabinet eind april 1986

Op 17 apr. 1986 diende minister van financiën en economische zaken Marcel Léger zijn ontslag in bij lt-gen. Namphy. In zijn ontslagbrief die diezelfde dag in het dagblad Le *Nouvelliste* werd gepubliceerd, schreef Léger dat hij de eerste was ,,om te erkennen dat er onrechtvaardigheden. dringende situaties en dwingende zorgen op een oplossing wachten", maar dat dit ,.alleen maar verwezenlijkt kan worden met een berekende evaluatie (...) in het kader van oplossingen met een algemeen karakter en niet door middel van compromissen die geval voor geval gerealiseerd worden".

Verder werd die dag, aldus Le Monde (19-4-1986), het ontslag van minister van volksgezondheid en bevolking Simphar Bontemps als definitief beschouwd.
Op 21 april benoemde de Nationale Regeringsraad Leslie Delatour tot nieuwe minister van financiën en economische zaken. Delatour was econoom geweest bij de Wereldbank.
Verder werd Karl Voltaire, die eveneens bij de Wereldbank werkzaam was geweest, benoemd tot nieuwe gouverneur van de Haïtiaanse Bank.

Eind april zag het kabinet er als volgt uit:

Binnenlandse zaken en defensie - kol. William Regala; financiën en economische zaken - Leslie Delatour*; handel en industrie - Mario Célestin; landbouw - Gustave Menager; buitenlandse zaken - Jean-Baptiste Hilaire; voorlichting - kol. Gérard Abraham; justitie - François Latorrue: volksgezondheid en bevolking - Michel Lominy*; openbare werken. transport en mijnbouw - Pierre Petit: onderwijs, jeugdzaken en sport - Rosny Desroches: sociale zaken - Gérard Noël; planning - Jacques Vilgrain

*nieuw

De Nationale Regeringsraad bestond op dat moment uit lt-gen Henri Namphy. kol William Regala en Jacques François, die van 10 febr. 1986 tot 24 maart 1986 minister van buitenlandse zaken was geweest.

Zeven doden bij ongeregeldheden in Port-au-Prince

Op 26 apr. 1986 kwamen in de Haitiaanse hoofdstad Port-au-Prince bij ongeregeldheden zeven mensen om het leven. Na afloop van een herdenkingsmis trokken ongeveer 2.500 mensen naar Fort Dimanche. waar vroeger tegenstanders van het regime-Duvalier vastgehouden en gemarteld waren en dat nu een politiepost was geworden. Toen de stoet het fort naderde, vuurde de politie schoten af op de menigte na eerst in de lucht te hebben geschoten.
Na de schietpartij trokken jongeren de straat op, richtten barricaden op in de sloppenwijken van de hoofdstad en staken autobanden in brand.

Op 27 april noemde lt-gen. Namphy de ongeregeldheden het werk van provocateurs. Hij zei dat de onrust was aangewakkerd door groepen ,,die gebruik maken van de ellende en naïviteit van mensen om hun eigen economi-

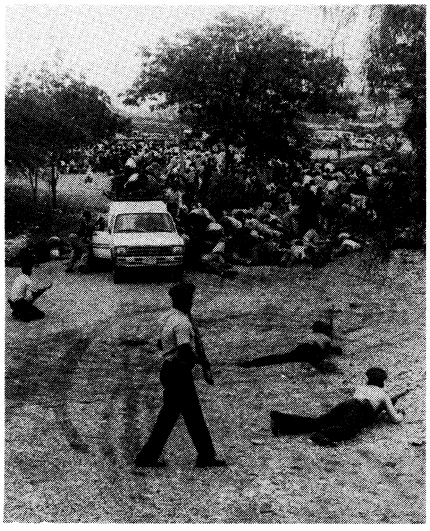

Een beeld van de schietpartij bij Fort Dimanche in Port-au-Prince op 26 april 1986.

sche belangen te beschermen" en het democratiseringsproces te beëindigen.

Processen tegen leden van het regime-Duvalier

Op 2 mei 1986 deelde minister van justitie Latortue mee dat de autoriteiten een lijst hadden opgesteld met daarop de namen van ongeveer 30 mensen die berecht moesten worden omdat zij betrokken waren geweest bij machtsmisbruik onder het regime-Duvalier. Ongeveer tien van deze personen waren volgens Latortue al gearresteerd, maar de rest was verdwenen. Naar hen werd actief gezocht, aldus de minister.
Latortue bevestigde dat Franck Romain, een voormalige kolonel, hoofd van de politie van Port-au-Prince, van welke plaats hij burgemeester was geworden, op 29 april in preventieve hechtenis was genomen op beschuldiging van moord en mishandeling.
De autoriteiten hadden verder de voormalige commandant van de Tontons Macoutes (een speciale militie tijdens het regime-Duvalier die op 10 febr. 1986 was ontbonden, zie pag. 315/2-1986) in Pétionville. Paul Vericain, gearresteerd.

Op 4 mei maakte Latortue bekend dat twee vroegere medewerkers van Jean-Claude Duvalier de volgende dag voor de rechter zouden worden geleid op beschuldiging van marteling en moord en dat negen anderen in staat van beschuldiging waren gesteld.
De twee medewerkers waren lt-kol. Samuel Jérémie, een vroegere chauffeur en lid van de presidentiële garde, en kol. Luc Desir, tot 1981 hoofd van de Tontons Macoutes.
Op 31 mei achtte de krijgsraad Jérémie schuldig aan moord, wreed optreden en militair wangedrag en veroordeelde hem tot 15 jaar gevangenisstraf.
Op 16 juli werd Desir schuldig bevonden aan marteling en moord en ter dood veroordeeld. De advocaat van Desir deelde vervolgens mee in hoger beroep te zullen gaan.

Regeling voor familieleden van ,,verdwenen" politieke gevangenen

Op 9 mei 1986 deelde'het ministerie van justitie mee dat de politieke gevangenen van het regime-Duvalier als ,,verdwenen" moesten worden beschouwd. Familieleden van vermiste gevangenen werden door het ministerie opgeroepen doodverklaringen bij de autoriteiten aan te vragen, zodat de juridische positie van de achtergeblevenen kon worden geregeld.
Schattingen over het aantal politieke gevangenen dat onder het regime-Duvalier was verdwenen, varieerden

Luc Desir, tot 1981 hoofd van de Tontons Macoutes, wordt, begeleid door militairen. op 16 juli 1986 naar de rechtbank gebracht.

van 10.000 tot 30.000. Volgens het ministerie van justitie bevonden zich op dat moment in de Haïtiaanse gevangenissen geen politieke gevangenen meer. Na het vertrek van Duvalier waren 26 politieke gevangenen vrijgelaten (pag. 314/3-1986).

Bezoek delegatie Socialistische Internationale, secretaris-generaal Verenigde Naties en Franse minister

Op 13 mei 1986 begaven vier leden van de Socialistische Internationale zich naar Haïti om ,,hun sympathie te betuigen aan de regering en het volk van Haïti bij hun arbeid voor een terugkeer naar de democratie". Deze uitspraak kwam van delegatieleider Carlos Andres Perez. voormalig staatshoofd van Venezuela.
Op 24 juni kwam de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Javier Perez de Cuellar, in Port-au-Prince aan voor een bezoek van twee dagen. Hij zei dat hij over economische en technische hulp aan Haïti zou spreken.

Op 30 juni arriveerde de Franse minister van coöperatie, Michel Aurillac, in Port-au-Prince voor een officieel bezoek van twee dagen.

Toenemende spanning. Algemene verkiezingen aangekondigd

Op 26 mei 1986 gingen de werknemers van de nationale televisie van Haïti in staking uit protest tegen wat zij noemden de ,,censuur" van de regering op de informatie.
Een dag later. aldus Le Monde (29-5-1986), maakten de 180 werknemers van de nationale televisie bekend dat zij en masse ontslag namen uit solidariteit met hun directeur die zijn ontslag had ingediend om te protesteren tegen de ,,directe en indirecte pressie" die volgens hem door de autoriteiten werd uitgeoefend op de informatieverspreiding.
Volgens de Volkskrant (6-6-1986) was onenigheid ontstaan over de benoeming door de autoriteiten van Philip Vorbe. voormalig voetbal-beroemdheid en persoonlijk trainer van Jean-Claude Duvalier, tot Tv-presentator voor de wereldkampioenschappen voetbal en had de directeur van de Haïtiaanse televisie ontslag genomen, nadat de benoeming bekend was gemaakt.
Op 30 mei vonden in Port-au-Prince en verscheidene andere steden van Haïti demonstraties plaats, waarbij om het aftreden van kol. Regala werd gevraagd. Regala, die behalve minister van binnenlandse zaken en defensie lid van de Nationale Regeringsraad was, zou in het openbaar kritiek hebben geleverd op de stakende televisiemedewerkers.
Verder eisten de betogers het aftreden van de staatssecretaris van voorlichting, Aubelin Jolicoeur (benoeming op pag. 349/1-1986), en van minister van financiën en economische zaken Delatour. Hem werd, aldus de Volkskrant (6-6-1986). kwalijk genomen dat hij twee staatsbedrijven wilde sluiten en twee andere staatsbedrijven aan particulieren wilde overdoen.

Na aanhoudende demonstraties en rellen maandelt-gen. Namphy op 5 juni in een toespraak de bevolking tot kalmte en riep op tot eenheid. Volgens Namphy liepen de emoties zo hoog op dat anarchie dreigde te ontstaan. ,,Aanhangers van een negatieve ideologie hebben het gezonde deel van de bevolking geïnfiltreerd", aldus het hoofd van de Nationale Regeringsraad, die ook sprak van ,,groepen die destabilisering willen" en van politici die er op uit zijn de macht te veroveren". ,,Ons geduld raakt op", aldus Namphy. ,,Wij zullen orde hebben, vrede, en we zullen niets anders accepteren."
In de nacht van 5/6 juni kwamen belangrijke politieke leiders in spoedzitting bijeen orn een oplossing te zoeken voor de gespannen situatie in het land. Onder hen waren de oppositieleiders Hubert de Ronceray (een oudminister die in de oppositie was gegaan), Gregoire Eugène (leider van de Sociaal-Christelijke Partij PSC), Sylvio Claude (leider van de Christen-Democratische Partij van Haïti PDCH), René Theodore (de leider van de Verenigde Partij van Haïtiaanse Communisten), Serge Gilles (een vooraanstaande socialist) en Marc Bazin (van de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti).
In een verklaring die na de bijeenkomst werd uitgegeven, beschuldigden de politici de regering ervan de eisen van het Haïtiaanse volk te negeren. De groep onderschreef het verzoek tot aftreden van de drie kabinetsleden.

Op 7 juni maakte Namphy bekend dat in nov 1987 parlements- en presidentsverkiezingen zouden worden gehouden, waarna op 7 febr 1988, de verjaardag van de val van het regime-Duvalier, een nieuw staatshoofd zou worden beedigd Namphy zei dat hij geen presidentskandidaat zou zijn ,,Ik ben militair Ik heb voor het leger gekozen Dit is mijn loopbaan en mijn leven Volk van Haiti, ik ben geen kandidaat", aldus de luitenant-generaal

Verder riep hij de bevolking op de kalmte te bewaren. ,,Bevolking van Haïti, we hebben kalmte nodig", aldus Namphy. ,,Houdtop uzelf te vernielen. We hebben stabiliteit en rust nodig om onze problemen op te lossen." De woordvoerder van de Nationale Regeringsraad deelde mee dat in juli 1986 decreten met betrekking tot de politieke partijen en de pers zouden worden afgekondigd, in okt. 1986 een grondwetgevende vergadering zou worden gekozen en in febr. 1987 een referendum over de ratificatie van de nieuwe grondwet en de proclamatie van die grondwet zouden plaatsvinden.
Op 9 juni was het weer rustig op Haïti.

Algemene staking

Op 10 juni 1986 werd op Haïti een algemene staking gehouden, die echter slechts gedeeltelijk een succes was. Tot de staking was volgens Le Monde (11-6-1986) opgeroepen door de Autonome Centrale van Haïtiaanse Arbeiders, het Democratische Eenheidscomité, dat recentelijk was opgericht door progressieve jongeren, de Christen-Democratische Partij van Sylvio Claude en de socialistische Unie van Patriottische en Democratische Krachten. Volgens Le Monde hadden alle andere politieke groeperingen, m.n. de Communistische partij, de staking afgewezen. Inzet van de staking was het ontslag van Regala en Delatour.
Op 11 juni dreigde Regala met hard ingrijpen van het leger tegen demonstranten en verklaarde niet te zullen aftreden in antwoord op stakingen en demonstraties tegen zijn persoon.

Nieuwe Amerikaanse ambassadeur. Amerikaanse hulp. Bezoek Shultz en delegatie Pentagon aan Haïti. Namphy naar Washington

Op 12 juni 1986 maakte het Witte Huis in Washington de benoeming bekend van Brunson McKinley tot nieuwe ambassadeur van de Verenigde Staten op Haïti als opvolger van Clayton McManaway.
Op 13 juni deelde de Haïtiaanse minister van justitie Latortue in Washington mee dat de Amerikaanse regering een aanvullende hulp van $ 20 mln voor zijn land beschikbaar had gesteld. Dit bedrag, dat bovenop de al in de Amerikaanse begroting voor Haïti opgenomen $60 mln kwam, moest de nieuwe autoriteiten op het eiland helpen bij hun pogingen de overheidsfinanciën te saneren en de democratie te vestigen.
Op 15 augustus bracht de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken een bliksembezoek aan Haïti. Het was het eerste bezoek van een Amerikaanse minister aan Haïti sinds 1912, aldus de NZZ (19-8-986).

Bij de aankomst van Shultz in Port-au-Prince demonstreerden enige duizenden mensen tegen Amerikaanse plannen de militaire hulp aan Haïti te vergroten. Shultz verklaarde dat een modernisering van de Haïtiaanse strijdkrachten nodig was om een stabiele omgeving te creëren voor een behoorlijke overgang naar een democratische regeringsvorm.
Volgens het Nederlandse maandblad Onze Wereld (sept. 1986) had Shultz zes miljoen dollar militaire hulp aangeboden. De demonstranten riepen: ,,We hebben voedsel nodig, geen wapens."

Op 5 augustus had het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken bekendgemaakt dat een delegatie, bestaande uit 11 experts van het Pentagon (Amerikaanse ministerie van defensie). in Haïti was aangekomen om ,,de huidige behoeften en de behoeften op lange termijn van de Haitiaanse strijdkrachten" te evalueren.

Van 19 tot en met 21 november voerde lt-gen. Henri Namphy besprekingen in Washington. Tijdens dit bezoek betuigde de Amerikaanse-president Reagan zijn gast ,,zijn ferme steun" bij diens pogingen op Haïti een .,echte democratie" te vestigen.
Op 21 november maakten de VS bekend dat Haïti aanvullende hulp zou krijgen van $10 mln.

Decreten over het *functioneren* van de politieke partijen en de pers

Op 24 juli 1986 publiceerde de Nationale Regeringsraad een voorstel voor een decreet over het functioneren van de politieke partijen op Haïti. Het voorstel, waarover de leiders van de belangrijkste politieke partijen zich nog moesten uitspreken, bevatte de wettelijke voorwaarden voor de vorming van een partij. Zo moest een partij 20 oprichtingsleden tellen en minimaal 2.000 leden verdeeld over het hele land.
Tijdens iedere verkiezingscampagne zouden de politieke partijen twee uur zendtijd krijgen op radio en TV. Verder hoefden zij geen inkomstenbelasting te betalen en geen belasting over hun bezit. Het maximale bedrag dat aan een politieke partij mocht worden geschonken, bedroeg $1.000.
Op 31 juli, aldus KCA (nov. 1986), werd een decreet voor de pers afgekondigd. Daarin werd de ,,vrijheid van meningsuiting in welke vorm dan ook" gegarandeerd, maar de publikatie van materiaal dat ,,het moreel of de openbare orde" in gevaar zou brengen, verboden.
Verder zouden de journalisten ieder jaar van het ministerie van voorlichting een werkvergunning krijgen.

Vorming Nationalistische Revolutionaire Progressieve Partij

Op 25 aug. 1986 maakte Serge Gilles, woordvoerder van de Unie van Patriottische en Democratische Krachten, bekend dat hij en vijf andere leden van de Unie hadden besloten een nieuwe partij op te richten onder de naam Nationalistische Revolutionaire Progressieve Partij.
Na meer dan 20 jaar in Frankrijk in ballingschap te hebben doorgebracht,

was Gilles na de val van het regime-Duvalier op Haïti teruggekeerd.

Instelling ,,Consultatieve Raad''

Op 30 sept. 1986 werd een 45 leden tellende ,,Consultatieve Raad'' beëdigd. die de ,,eisen van de bevolking moet kanaliseren'' en de regering moest bijstaan. Van die 45 leden waren er 15 rechtstreeks door de Nationale Regeringsraad benoemd en 30 uit de diverse gemeenschappen gekozen.

Demonstranten eisen aftreden Nationale Regeringsraad. Standpunt bisschoppen

Op 27 sept. 1986 demonstreerden in Port-au-Prince enkele duizenden mensen, die o.m. het aftreden van de Nationale Regeringsraad eisten.
Twee dagen later verspreidde de politie in de hoofdstad demonstranten die opheldering eisten over de verdwijning van een alfabetiseringswerker, Charlot Jacques, op 19 september

Op 7 maart 1986 was de Rooms-Katholieke Kerk op Haïti een alfabetiseringscampagne gestart onder de naam ,,Mision Alpha''.

Op 30 september gingen zo'n 600 mensen de straat op in Cap Haïtien, de tweede stad van het land, om het aftreden te eisen van de Nationale Regeringsraad en op 31 september kwam het in die stad opnieuw tot demonstraties tegen de raad, die beschuldigd werd van ,,immobiliteit" en .,onverschilligheid ten aanzien van de eisen van de bevolking''.
In de dagen die volgden bleef het onrustig op Haïti en op 3 oktober vonden betogingen tegen de Nationale Regeringsraad plaats in Gonaives, Port-de-Paix, Jérémie en Les Cayes. Hierbij arresteerde de politie verscheidene mensen.

Die dag zei lt-gen. Namphy in een toespraak tot de bevolking: ,,Mensen van Haïti, de Nationale Regeringsraad garandeert jullie dat niet zal worden toegestaan dat het land in chaos vervalt. Onlangs hebben bepaalde groeperingen problemen geschapen door valse berichten te verspreiden, de politie aan te vallen, en vertegenwoordigers van het gezag te vermoorden. Ze willen weer een schrikbewind invoeren en van Haïti een anarchie maken.''
Namphy voegde eraan toe dat zijn regering de kosten had verdubbeld sinds Duvalier in februari was vertrokken. Namphy: ,,Wehebben het recht te zeggen dat er nog nooit in de geschiedenis van het land een betere verdeling van de openbare fondsen is geweest.''
Hij herinnerde ook aan de Amerikaanse bezetting van Haïti van 1915 tot 1934, die volgens hem uiteindelijk had geleid tot het aan de macht komen in 1957 van de vader van Jean-Claude Duvalier, ,,Zoiets zal nu niet gebeuren, de strijdkrachten zullen toegewijd hun plicht doen. De vrede en orde zullen worden gehandhaafd.''

Op 6 oktober, het begin van het schooljaar, hielden veel Haïtinanen hun kinderen thuis om aan te geven dat zij ontevreden waren met de Nationale Regeringsraad.
Diezelfde dag veroordeelde de Haïtiaanse bisschoppenconferentie in een verklaring ,,het gebrek aan gevoeligheid ten aanzien van het lijden van het volk'' en de immobiliteit van de regering. ,,De werkloosheid is op zijn hoogste punt. De mensen sterven van de honger. De zwakke koopkracht van de boeren heeft tot gevolg dat niet in de eerste levensbehoeften kan worden voorzien'', aldus de bisschoppen.

Verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering

Op 19 okt. 1986 vonden de op 7 juni aangekondigde verkiezingen voor een grondwetgevende vergadering plaats. De ongeveer drie miljoen kiesgerechtigde Haïtianen moesten 41 leden kiezen, die samen met 20 anderen, benoemd door de regering op voordracht van politieke en maatschappelijke groeperingen, een ontwerp-grondwet moesten bespreken, die door juridische deskundigen was opgesteld.
De belangstelling voor de verkiezingen was zeer gering. Volgens de pers zou slechts vijf procent van de kiesgerechtigden naar de stembus zijn gegaan. Als reden voor de lage opkomst werd een oproep genoemd van een aantal politieke partijen de verkiezingen te boycotten. Zo had de christen-democraat Sylvio Claude gezegd dat de verkiezingen ,,ondemocratisch" waren omdat 20 leden van de grondwetgevende vergadering niet rechtstreeks konden worden gekozen. Verder had lt-gen. Namphy toegegeven dat de verkiezingen ,.enigszins geïmproviseerd'' waren. Pas op 10 september was de exacte verkiezingsdatum vastgesteld.

Begroting

Op 22 okt. 1986 presenteerde lt-gen. Namphy een begroting van $228 mln. Van dat bedrag was $40 mln bestemd voor een ,,noodplan" dat de werkloosheid en het analfabetisme van naar schatting resp. 70 en 80 procent op dat moment moest verminderen.

Aanhangers van Duvalier richten partij op

Op 30 okt. 1986, aldus correspondent Ferry Versteeg in *NRC/H'blad* (13-11-1986), hielden Duvalier-loyalisten in Port-au-Prince hun eigen politieke partij, de Unie van Nationale Vriendschap. ten doop. Op de vraag, zo vervolgde Versteeg, of die partij inderdaad steunde op Duvalier-aanhangers verzekerde mede-oprichter Domingo Thionier. .,Jazeker. daarom zit het woord vriendschap in de partijnaam.''

Vervanging van de hoofden van *diplomatieke* missies in het *buitenland*

Op 13 nov. 1986 deelden de Haïtiaanse autoriteiten in een communiqué mee dat alle hoofden van diplomatieke missies van Haïti in het buitenland (ambassadeurs en consuls-generaal) vanaf 11 november officieel als ,,demissionair'' beschouwd werden. De chefs de mission waren van die beslissing per telegram op de hoogte gesteld. Zij zouden evenwel op hun post blijven totdat zij werden vervangen. Ook was het mogelijk dat zij gehandhaafd werden.

Opnieuw algemene staking

Na anderhalve week van sociale onrust werd op 17 en 18 nov. 1986 massaal gehoor gegeven aan een algemene staking van 48 uur, die was uitgeroepen door het Verbindingscomité van Democratische Krachten, waarin 52 politieke groepen samenwerkten. Het comité had verklaard dat de staking was bedoeld om ,,het vertrek van de Nationale Regeringsraad af te dwingen'' en een ,,democratisch alternatief'' daarvoor in de plaats te krijgen.

De stakingsoproep werd gesteund door de bond van vrachtwagenchauffeurs, die eiste dat de regering maatregelen nam tegen een onderofficier die op 27 oktober een vrachtwagenchauffeur had doodgeschoten.

Volgens de NZZ (10-11-1986) was de vrachtwagenchauffeur Jules Louis, op 27 oktober doodgeschoten door legerofficier Robess Metellus, toen Louis zich verzette tegen het doorzoeken van zijn wagen op smokkelwaar. Metellus was vervolgens gearresteerd. Na dit incident hadden, aldus de NZZ, twee bonden van transportarbeiders opgeroepen tot een staking van het openbaar vervoer op 6 november. De staking had het openbare leven in Port-au-Prince, Gonaives, Petit Goave en Jérémie voor een belangrijk deel lamgelegd, aldus de NZZ. Op 7 november hadden duizenden mensen gedemonstreerd voor de mensenrechten en tegen het ,,duvalierisme''.

Op 19 november verbood de Nationale Regeringsraad alle manifestaties, die de ,,openbare orde verstoren''.

Die dag vertrok lt-gen. Namphy naar Miami (Florida)om daar een tweedaagse topconferentie bij te wonen over het door de Amerikaanse regering uitgedachte programma voor economische ontwikkeling in het Caribische gebied en Midden-Amerika, het zg. Caribbean Basin Initiative (zie pag. 125/3-1984).

Kabinetswijziging

Op 5 jan 1987 werden vier ministers vervangen: Jean-Baptiste Hilaire (buitenlandse zaken), François Latortue (justitie), Michel Lominy (volksgezondheid en bevolking) en Rosny Desroches (onderwijs, jeugdzaken, sport).

Buitenlandse zaken werd overgenomen door kol. Gérard Abraham, tot op dat moment minister van voorlichting. Justitie kwam in handen van François Saint-Fleur, deken van de Orde van advocaten in Cap-Haïtien. Op volksgezondheid en bevolking kwam lt-kol Jean Verly, die lid was van het medische corps van het leger, en op onderwijs, jeugdzaken en sport Patrice Dalencourt, die staatssecretaris op dat departement was geweest.

Abrahams vroegere portefeuille voorlichting werd overgenomen door Jacques Lorte, die zich vroeger met planning had beziggehouden.

Over de situatie op Haïti begin 1987 meldde Willy Groenewold na een gesprek met de Haïtiaanse vakbondsleider George Fortuné in het maandblad *Word Vervolgd* (febr. 1987) het volgende:

De eerste maanden na de val van president Duvalier. op 7 februari vorig jaar. kenmerkten zich door een overwinningsroes onder de Haitiaanse bevolking, een nieuw nationaal bewustzijn. De verwachtingen voor een betere toekomst waren hoog gespannen. Nu, bijna een jaar later. lijkt hiervan nog weinig terecht gekomen te zijn.

De Nationale Regeringsraad onder leiding van generaal Henri Namphy. organiseerde op 19 oktober jongstleden de eerste democratische verkiezingen sinds 30 jaar. Deze verkiezingsronde, die een grondwetgevende vergadering op moest leveren, werd een totale mislukking: slechts 5% van de kiesgerechtigden kwam opdagen.

Critici wijten dit gebrek aan belangstelling voornamelijk aan de ineffectieve voorbereiding van regeringszijde. Anderen stellen dat een groot deel van de bevolking de verkiezingen bewust geboycot heeft, als protest tegen wat beschouwd wordt als het falen van de regering om af te rekenen met het Duvalier-tijdperk. Fortuné: ,,Tot nu toe was het zo dat slechts één persoon werkelijk macht bezat in Haïti: de president.

Deze kon de wetgevende macht op ieder willekeurig moment uitschakelen. De machteloosheid van de wetgevende macht in het verleden heeft de mensen het gevoel gegeven dat dit orgaan nutteloos is. Daarom moet hun eerst duidelijk gemaakt worden wat precies de functie is van de wetgevende macht in een democratisch bestel. Tevens is het noodzakelijk dat de regering de verkiezingen op democratische wijze organiseert"

Volgens Fortuné was dit laatste niet het geval. waardoor de regering veel vertrouwen bij de bevolking verloren heeft..,De verkiezingen zijn voorbereid door de regering zelf, niet door een onafhankelijke verkiezingsraad, zoals de bevolking wilde. Daarom eisen we nu dat de verkiezingsresultaten nietig verklaard worden en dat de regering een verkiezingsraad instelt die de structuur van de komende verkiezingsrondes creëert." De laatste van deze verkiezingsrondes betreft de presidentsverkiezingen, die gepland zijn in november 1987.

De groeiende ontevredenheid onder. de Haitiaanse bevolking is aldus Fortune vooral het resultaat van de ondemocratische houding van de regering. Naar zijn zeggen is het oude machtssysteem intact gebleven. De regering Namphy bevat een groot aantal voormalige aanhangers van Duvalier. De voortdurende macht van de Duvalieristen heeft tot nu toe ieder uitzicht op wezenlijke verandering geblokkeerd. Fortuné: ..In het begin werd de regering door brede lagen van de bevolking getolereerd. Het volk vroeg niet om het vertrek van de regering als zodanig, maar om het vertrek van enkele Duvalier-loyalisten binnen de regering. Nu echter. na maanden waarin de regering haar beloften niet is nagekomen en op veel gebiedcn ineffectief is gebleken heeft het volk zich tegen de gehele regering gekeerd"

De ontevredenheid over de regering Namphy uit zich in toenemend geweld. Fortuné erkent dat deze situatie gevaarlijk is. omdat aldus de omstandigheden worden gecreëerd die een nieuwe militaire staatsgreep mogelijk maken. Ook wat betreft het geweld steekt Fortuné de beschuldigende vinger uit naar de regering. ..De regering kan of wil niets doen om het geweld te beteugelen. De Duvalier-dynastie zelf heeft, gedurende 30 jaar, de agressie opgeroepen Nu is iedereen gewelddadig. want geweld lokt slechts geweld uit. Er bestaat in Haiti geen democratische traditie. Daarom bestaat het gevoelen dat de verbeteringen slechts door geweld afgedwongen kunnen worden."

Ook op andere manieren poogt men pressie op de regering uit te oefenen. Dit manifesteert zich bijvoorbeeld in veelvuldige stakingen en demonstraties. ,.Pressie is het enige middel waarover wij beschikken. Dat kan alleen effectief gebeuren als men zich in belangengroepen organiseert. Voor mij is ,,organisatie" dan ook een sleutelbegrip. Alleen op basis van organisatie kunnen we effectief verbeteringen afdwingen. Dit is vooral van belang voor de arbeiders", aldus Fortuné.

Sinds februari 1986 zijn vakbonden weer toegestaan. Zij hebben echter te kampen met ernstige moeilijkheden. Zo worden er bijvoorbeeld veel arbeiders ontslagen omdat ze lid zijn van een vakbond. ,,Dezevorm van ontslag moet verboden worden. Het is slechts één van de onrechtmatigheden die de arbeiders treffen. Het is daarom van fundamenteel belang dat de vakbeweging kan wortelen in een goede arbeidswet. Dat is dan ook één van de hoofdtaken van de vakbonden op dit moment: pressie uitoefenen op de regering, zodat zij een nieuwe arbeidswet aanneemt."

Het sociaal-economisch klimaat is sinds de val van Duvalier eerder verslechterd dan verbeterd. Veel buitenlandse investeringen zijn sindsdien stopgezet, waardoor fabrieken moesten sluiten en veel arbeiders op straat kwamen te staan. Fortuné noemt de massale werkloosheid als het grootste probleem waarmee de arbeiders en de vakbonden te kampen hebben. ,,Sinds de val van Duvalier hebben tot nu toe zo'n 15.000 arbeiders hun werk verloren. En dat in een land waar op zijn minst 80% van de beroepsbevolking werkloos is." Als reden van de voortgaande verslechtering op het gebied van de werkgelegenheid noemt hij de erfenis die Duvalier heeft nagelaten. ,,Gedurende het bewind van Duvalier is de industrie sterk gegroeid; buitenlandse industriëlen werden aangetrokken door het gunstige investeringsklimaat dat Duvalier hun voorschotelde: de kosten van de arbeid waren zeer laag, er heerste de ,,absolute vrede van het kerkhof", er bestond geen vakbeweging en geen enkele arbeider kon voor zijn rechten opkomen.

Verder golden er zeer gunstige belastingfaciliteiten voor de buitenlandse investeerders. Na de val van Duvalier begonnen de arbeiders wèl eisen te stellen, en met des te meer kracht omdat dat proces gedurende 30 jaar geblokkeerd was. Daarom hebben veel industriëlen hun fabrieken gesloten en het land verlaten. zeggende dat cr geen stabiliteit meer heerst in Haiti

Een andere bron van ontevredenheid en teleurstelling betreft de geringe pogingen die de regering-Namphy heeft ondernomen om de schenders van de mensenrechten uit de periode-Buvalier te berechten ..Er zijn slechts twee processen geweest, op basis waarvan drie personen veroordeeld zijn. Maar dat is niet voldoende. Deze processen waren een schijnvertoning. bedoeld om de honger van de mensen naar gerechtigheid te stillen. Er zijn duizenden die misdaden begaan hebben. Ik weet niet waar ze gebleven zijn. Wel is bekend dat de regering het velen van hen mogelijk gemaakt heeft naar het buitenland tevertrekken. Dat heeft veel orotest onder de bevolking ontketend De mensen willen dat alle schuldigen berecht worden, dat er op een rechtvaardige manier wordt afgerekend met de periode-Duvalier."

Ook nu nog vinden er mensenrechtenschendingen plaats in Haïti, zij het dat de omvang ervan geringer is dan ten tijde van Duvalier. Fortuné somt enkele recente gevallen van schendingen op.(...) ,.Kortgeleden heeft een luitenant. na een ruzie. een chauffeur vermoord De regering heeft deze zaak gewoon laten rusten. In september is een medewerker van een alfabetiseringsorganisatie, Charlot Jacquelin, .verdwenen'."Volgens berichten die Amnesty ontvangen heeft werd Jacquelin gearresteerd door twee mannen, één in burgerkleding, de ander in een militair uniform.

Twee politiemannen stonden op wacht buiten het huis waar de arrestatie plaats vond. Verscheidene personen waren getuige van Jacquelins gevangenneming. De veiligheidspolitie heeft de arrestatie echter ontkend. De minister van justitie verklaarde bij navraag niet op de hoogte te zijn van de arrestatie. Amnesty is daarom ernstig bezorgd over Jacquelins veiligheid. ,,Dit soort gebeurtenissen heeft veel geweld ontketend in de vorm van stakingen en protestdemonstraties."

Slechts op één punt heeft de regering een duidelijke verbetering teweeg gebracht. aldus Fortuné. Dat betreft de vrijheid om te spreken. ,,We hebben nu het recht hardop onze mening te verkondigen. Dat is het enige : iedere Haïtiaan kan nu praten waarover hij wil. Er is echter nog geen sprake van een recht op dialoog. Dat recht is heel belangrijk, want alleen op grond van woord en weder oord kunnen de mensen zich op de hoogte stellen van de verschillende standpunten. We moeten dat recht dan ook zien te veroveren."

Op 31 juli 1986 kondigde de regering een persdecreet af. waardoor de persvrijheid sterk beknot werd. Zo stelt het decreet een universitaire opleiding verplicht voor journalisten. Journalisten moeten al hun bronnen bekend maken. Verder geldt er een publikatieverbod voor ,,alles wat geacht wordt de goede moraal of de openbare orde aan te tasten". Tevens heeft iedere politieagent het recht de verkoop van een publikatie op straat te verbieden als dat in zijn ogen ,,ongeregeldheden zou kunnen veroorzaken". Fortuné is fel tegen deze wet gekant: .,De pers moet vrij zijn om over iedere gebeurtenis in Haïti te informeren. De regering wil controle uitoefcncn op de media. zodat ze bepaalde zaken kan verhullen."

Ondanks dc moeilijkheden en de op vele punten teleurstellende ontwikkelingen koestert Fortuné goede hoop op daadwerkelijke verbetering binnen afzienbare tijd. ,,Ik ben optimistisch. Over één ding is men het eens in Haïti: de verwerpelijkheid van iedere vorm van dictatuur. Het volk wil zo'n regering niet meer. De mensen zijn ervan overtuigd dat de erbarmelijke omstandigheden waarin ze verkeren veroorzaakt zijn door het ontbreken van vrijheid.

Daarom eist men nu totale vrijheid. De regering is verplicht dat uitgangspunt te eerbiedigen en het proces van democratisering goed te laten verlopen, want het volk zèlf heeft Duvalier afgezet. We moeten blijven strijden: als het volk alleen, zonder wapens, Duvalier ten val

heeft kunnen brengen, dan kan het volk, georganiseerd, ook de weg naar de democratie bereiken Daarvan ben ik overtuigd '

Jong meisje gedood. Arrestaties

Op 29 jan. 1987 werd een jong meisje gedood door de ordetroepen na een manifestatie in het centrum van de hoofdstad. Verscheidene honderden mensen hadden zich volgens Le Monde (31-1-1987) verzameld om de vrijlating te eisen van een jonge man. Jean-Baptiste Benoit, bijgenaamd Rambo, die door de politie was gearresteerd.
Op 6 februari arresteerden militairen in Port-au-Prince vijf mensen die assisteerden bij de projectie van de film ,,Bitter suikerriet" over de exploitatie van kappers van suikerriet in de Dominicaanse Republiek.
De vijf waren, aldus *Le* Monde (11-2-1987), Lina McNally (van de Democratische Liga voor Vrouwenrechten), François Pierre-Louis (beheerder van de krant Haïti-Progres), Kennedy Blain (Beweging van Democratische Krachten), Daniel Narcisse (Haitiaanse Democratische Partij) en Max Dubois (Partij van Nationale Unie van Haïti).
Op 9 februari werden de vijf voorlopig op vrije voeten gesteld, aldus Le Monde.

Grondwet door constituerende vergadering goedgekeurd. Bevolking aanvaardt grondwet bij referendum

Op 10 maart 1987 keurde de constituerende vergadering unaniem het ontwerp voor de grondwet goed. Het ontwerp, dat volgens Le Monde (12-3-1987), één van de meest liberale in de geschiedenis van de Caribische republiek was, voorzag in de verkiezing via algemeen stemrecht van een president met een ambtsperiode van vijf jaar.
Een tweede ambtsperiode was mogelijk, maar alleen als die niet direct volgde op de eerste. De president koos een premier uit de partij met de meerderheid in het parlement en had niet de bevoegdheid het parlement te ontbinden. De volksvertegenwoordiging moest de benoeming van ambassadeurs, de stafchef van het leger, het hoofd van de politie en hoge magistraten bekrachtigen. De benoeming van de ministers, die door de premier werden gekozen in overleg met de president, moest eveneens door het parlement worden goedgekeurd.
Het ontwerp voorzag ook in de afschaffing van de doodstraf en een scheiding tussen leger en politie. Het garandeerde openbare vrijheden en ideologisch pluralisme. Verder wettigde het ontwerp het recht op gezondheid en onderwijs, alsmede het bestaan van politieke partijen, vakbonden en ver-

Lt-gen. Henri Namphy tijdens het uitbrengen van zijn stem bij het referendum over de grondwet.

enigingen. Het Creools werd erkend als officiële taal naast het Frans, dat slechts door tien procent van de bevolking werd gesproken.
Volgens een apart grondwetsartikel was iedereen van wie algemeen bekend was dat hij Duvalier steunde, iedereen die ernstig verdacht werd van diefstal van overheidsgeld en iedereen die bekend stond wegens marteling of moord van politieke gevangenen, voor tien jaar uitgesloten van elk openbaar ambt. Aanhangers van Duvalier waren voor altijd uitgesloten van het ambt van president of parlementslid.
De macht van het leger werd beperkt door het duidelijk onder controle van burgers te brengen en berechting van militairen voor een burgerrechtbank mogelijk te maken. Militairen mochten wel minister worden.
Arrestaties en huiszoekingen werden verboden tussen zes uur 's avonds en zes uur 's ochtend, behalve bij betrapping op heterdaad.
De grondwet bepaalde ook dat in geen enkel verdrag een deel van het Haitiaanse territorium kon worden afgestaan. Verder sprak de grondwetgevende vergadering zich, aldus de NZZ (12-3-1987), uit voor de instelling van een nationaal instituut voor agrarische hervorming en de afschaffing van de anti-communistenwet uit 1969.
Op 29 maart aanvaardde de bevolking bij referendum de nieuwe grondwet. De opkomst bij het referendum was, aldus *NRC/H'blad* (16-4-1987), 42,7 procent. Van de kiezers die naar de stembus gingen, sprak 99 procent zich voor de nieuwe grondwet uit. Bij de verkiezingen deden zich geen onregelmatigheden voor. Robert White, een voormalig Amerikaans ambassadeur in El Salvador, die een groep van negen waarnemers leidde, zei dat de stemming zich op ,,ordelijke ·· wijze had voltrokken. Hij sprak van een ,,massale stem tegen het verleden en voor een toekomstig democratisch bestel".

Op 8 maart had René Théodore. de secretarisgeneraal van de Verenigde Partij van Haitiaanse Communisten, verklaard dat zijn partij de bevolking zou oproepen bij het referendum ja te zeggen tegen de grondwet
Op 23 maart had de Haïtiaanse bisschoppenconferentie zich ten gunste van de grondwet uitgesproken, die volgens haar een ,,goede garantie" voor de democratie betekende. ,,Ondanks zekere lacunes en tegenstrijdigheden", aldus de conferentie, hadden de opstellers van de wet ,,werkelijk geprobeerd de fundamentele rechten en vrijheden van iedereen te beschermen".

Promotie voor kolonel *Regala* Andere *ontwikkelingen binnen* de *strijdkrachten*

Op 24 maart 1987 werd kol. William Regala, één van de drie leden van de Nationale Regeringsraad, tevens minister van binnenlandse zaken en defensie, bevorderd tot brigade-generaal. Verder werd hij benoemd tot assistent van het hoofd van de generale staf. Acht andere hoge officieren werden bevorderd of in nieuwe functies benoemd, onder wie kol. Nicolas, die werd benoemd tot hoofd van de generale staf ad interim ter vervanging van brigade-generaal Jean Beliotte, die was gepensioneerd, en kol. Charles Lovis, die was bevorderd tot commandant van de presidentiële garde als opvolger van kol. Max Valles.

Hector nieuw lid Nationale Regeringsraad na dood François

Op 13 apr. 1987 overleed op 78-jarige leeftijd Jacques François, die sinds 21 maart 1986 lid van de Nationale Regeringsraad was. Diezelfde dag benoemde lt-gen. Namphy de president van het Hof van Cassatie van Haïti, Luc D. Hector, tot opvolger van François in de raad.

Algemene staking

Op 22 juni 1987 begon een algemene staking van 48 uur, waartoe was opgeroepen door de Autonome Centrale van Haïtiaanse Arbeiders (CATH). De CATH wilde o.m. een verdubbeling van het officieel vastgestelde minimumloon en importbeperkingen ter bescherming van de eigen produkten.
Diezelfde dag werden drie vakbondsleiders en zeven vakbondsleden gearresteerd omdat ze zouden hebben aangespoord tot geweld bij de staking.
Op 29 juni gelastte de commissaris van de regering de voorlopige vrijlating van de tien vakbondsmensen.
Op 23 juni kondigde de Nationale Regeringsraad aan dat de CATH ont-

bonden was. In een aan de pers verstrekt communiqué verklaarde de raad dat .,de CATH door haar gedrag het basisprincipe van elke vakbond essentieel apolitiek te zijn, heeft geschonden".

Protesten tegen *verkiezingsdecreet*. Minister *van voorlichting* afgetreden

Op 22 juni 1987 publiceerde de Nationale Regeringsraad een decreet dat de procedure voor de lokale verkiezingen van augustus en de presidentsverkiezingen van november 1987 regelde. Het decreet bepaalde o.m. dat de verantwoordelijkheid voor het toezicht op de verkiezingen – volgens de grondwet uitsluitend de verantwoordelijkheid van de Voorlopige Verkiezingsraad – zou worden gedeeld met de ministeries van binnenlandse zaken en justitie.
Deze bepaling leidde tot een golf van protesten van mensen die bang waren dat die gedeelde verantwoordelijkheid zou leiden tot oneerlijke en fraudeuze verkiezingen en tot een nieuwe dictatuur.
In Le Monde van 26 juni werd gemeld dat verscheidene politieke partijen en groeperingen zojuist een oppositieblok tegen het decreet hadden gevormd. Marc Bazin (de leider van de Beweging voor het herstel van de democratie op Haïti), Leslie Manigat (de secretaris-generaal van de Rassemblement des démocrates nationaux et progressistes), Thomas Dezurne (de leider van de Nationale Partij van de Arbeid) en Louis Déjoie (de president van de Agrarische en Industriële Partij) hadden volgens Le Monde een commissie gevormd en ,,noodmaatregelen" aangekondigd ,,ter verdediging van de grondwet en tegen de terugkeer van de dictatuur op Haïti".
Het communiqué van de ,,politieke partijen van het democratisch centrum" gaf, zo vervolgde Le Monde. ook blijk van de wens tot een eenwording te komen van de belangrijkste partijen tegenover de Nationale Regeringsraad. De ondertekenaars verklaarden zich verder bezorgd over het decreet dat ,,de CEP (Conseil électoral provisoire) een secundaire en belachelijke rol toekent", dievolgens hen in strijd was met de grondwet, die de organisatie van de verkiezingen in handen legde van een ,,orgaan dat onafhankelijk is van de regering".
Uit protest tegen het decreet begon op 29 juni een algemene staking, die op 30 juni werd voortgezet. Tijdens die dagen kwam het tot botsingen tussen betogers en politie. waarbij een twaalf tal mensen om het leven kwam. Behalve tegen het decreet werd betoogd tegen de ontbinding van de CATH. Ook van de kant van de kerk werd geprotesteerd De rooms-katholieke zender Radio Soieil zond een oproep uit de straat op te gaan rn herhaalde op 30 juni regelmatig een boodschap, waarin bisschop Willy Romelus de Nationale Regeringsraad opriep af te treden
In Washington zei de Amerikaanse onderminister voor Inter-Amerikaanse aangelegenheden, Elliott Abrams, op 30 juni dat de VS niet zouden aarzelen de hulp aan Haiti te staken wanneer de Haitiaanse regering naar democratiseringsplan opgaf
Op 1 juli merd de algemene staking voor een dag onderbroker: om de bevolking in staat te stellen levensmiddelen in te slaan Op 2 juli werd de staking hervat Duizenden Haitianen eisten die dag het aftreden van de Nationale Regeringsi aad
Diezelfde dag trok de Nationale Regeringsraad het decieet in Volgens een bekendmaking van de raad die op de TV werd voorgelezen, zou de negen man tellende Voorlopigc Verkiezingsraad nieuwe regels opstellen voor de verkiezingen
Tevens trad minister van voorlichting Jacques Lorthe af, die had gezegd dat hij zich niet bezorgd maakte over het feit of het decreet wel of niet in strijd met de grondwet was, een uitspraak die veel protesten teweeg had gebracht De minister zei dat zijn vertrek het gemakkelijker zou maken een oplossing te vinden boor het geschil over de verkiezingen
Op 3 juli werd de algemene staking voortgezet en deden zich opnieuw ongeregeldheden voor
Op 4 juli brak de Voorlopige Verkiezingsraad zijn gesprekken met de regering af uit protest tegen de ..herhaalde barbaarse handelingen van soldaten tegen onschuldige burgers". Sinds het begin van de algemene staking zouden zo'n 24 mensen om het leven zijn gekomen.
Diezelfde dag riep het stakingscomité de bevolking op de algemene staking. die het weekeinde van 4-5 juli werd opgeschort. op 6 juli te hervatten teneinde de Nationale Regeringsraad tot aftreden te dwingen.
De minister van sociale zaken en waarnemend minister van voorlichting Gérard Noël verklaarde op 4 juli dat een aftreden van de Nationale Regeringsraad zou leiden tot chaos en anarchie. Hij zei dat de grnndwet de raad machtigde aan te blijven totdat er een nieuwe president was geïnstalleerd.
Noël zinspeelde er tijdens de persconferentie verder op dat de ontbinding van de CATH ongedaan zou worden gemaakt. Hij stelde wel dat de bestaande CATH-leiding de wet had overtreden en moest worden vervangen.
Op de vraag waarom soldaten die week willekeurige burgers hadden gedood en op journalisten hadden geschoten, zei de minister dat sommige mensen met pers-stickers in auto's hadden gereden, van waaruit de politie was beschoten. Hij kondigde onderzoeken aan.
Op 5 juli kreeg de CATH toestemming haar activiteiten te hervatten. Een dag later verklaarde een vooraanstaand oppositieleider, Jean-Claude Bajeux: .,Wij hebben een grote overwinning

Een demonstratie van een paar honderd Haïtianen op 4 juli 1987 voor het Haitiaanse consulaat in Miami. Florida.

behaald met het intrekken van het decreet over de organisatie van de verkiezingen en het opheffen van het verbod van de Autonome Centrale van Haïtiaanse Arbeiders. de CATH. de voornaamse vakbond."

Op 6 en 7 juli werd de algemene staking voortgezet. Verder had het coördinatiecomité van de 57 politieke partijen, vakbondsorganisaties en andere groeperingen dat vanaf het begin de algemene staking leidde. opgeroepen op 9 juli in het hele land .,symbolische begrafenissen" voor de slachtoffers van de repressie te houden en op 10 juli deel te nemen aan demonstraties tegen de Tontons Macoutes en de Nationale Regeringsraad.

Op 8 juli stelde het coördinatiecomité de vorming van een nieuwe Nationale Regeringsraad voor en verklaarde dat het ,,opnieuw een beroep op het volk zal doen" wanneer Namphy niet ,,voor maandagmorgen op zijn laatst" was afgetreden.

Het comité kwam met een lijst namen van persoonlijkheden die het in de nieuwe Nationale Regeringsraad wilde zien. De nieuwe raad moest volgens het comité ,,detoepassing van de grondwet garanderen, voor de lopende zaken zorgen en de Voorlopige Verkiezingsraad alle middelen verstrekken die nodig zijn voor het organiseren van vrije en eerlijke verkiezingen".

Het comité vroeg het volk zich uit te spreken over de nieuwe Nationale Regeringsraad door massaal deel te nemen aan de voor 10 juli geplande demonstraties.

Op 9 juli. aldus Le Monde (11-7-1987), namen verscheidenen duizenden mensen in Port-au-Prince deel aan de ,.symbolische begrafenissen". De plechtigheden werden voorafgegaan door een mis, die in de kathedraal werd opgedragen door de hulpbisschop van Port-au-Prince, mgr Joseph Lafontant.

In zijn in het Creools gehouden preek zei de bisschop ,,het verlies van onschuldige levens te betreuren" en eiste hij ,,in naam van de gerechtigheid genoegdoening voor het aangedane kwaad". ,,Het leger en de machthebbers moeten naar hun geweten luisteren en hun verantwoordelijkheid erkennen", aldus Lafontant. die zei te hopen dat de doden zouden dienen als ,,kiem voor de eenheid van het volk en de komst van de gerechtigheid".

Diezelfde dag publiceerde de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International in Londen een communiqué waarin zij de Haïtiaanse autoriteiten vroeg een onderzoek in te stellen naar de verantwoordelijkheid van de strijdkrachten bij de recente ongeregeldheden. Amnesty vroeg de regering ook een complete lijst te publiceren met de namen van de mensen die op dat moment in de gevangenis zaten en er voor te zorgen dat ..hun fysieke integriteit tijdens hun detentie gegarandeerd is".

Op 10 juli demonstreerden volgens Le Monde (13-7-1987) tienduizenden mensen in Haïti om het vertrek te eisen van de Nationale Regeringsraad en Namph-. De manifestatie in Port-au-Prince werd volgens het Franse dagblad gekarakteriseerd door een opleving van sterk anti-Amerikaanse en soms pro-Castristische sentimenten ,,Castro, wij zijn dapper. Geef ons wapens en granaten voor de strijd", zongen honderden jongeren in de hoofdstad.

Op maandag 13 juli vroeg het coördinatiecomité de bevolking op 15 juli wederom het werk neer te leggen. Tevens verzocht het comité de prefecten. burgemeesters, magistraten en andere functionarissen ontslag te nemen om zich voor te bereiden op de .,tweede fase van de strijd".

Op 14 juli, aldus *NRC/H'blad* (15-7-1987), werd een nieuw ontwerp-decreet gepubliceerd, waarin werd onderstreept dat de Voorlopige Kiesraad in alle onafhankelijkheid zijn werk zou kunnen doen.

Daarnaast zouden er ,,brigades van waakzaamheid" worden opgericht. Deze zouden per wijk worden opgezet in overleg met de religieuze, arbeiders-, boeren- en volksorganisaties. Zij zouden worden belast met het handhaven van de orde tijdens de verkiezingen, en het voorkomen dat er druk werd uitgeoefend op kiezers.

Op 15 juli werd aan de stakingsoproep slechts gedeeltelijk gehoor gegeven. Volgens een lid van het stakingscomité hadden ,,bepaalde werkgevers het salaris van hun werknemers verdubbeld en particuliere auto's ter beschikking gesteld".

De Associatie van Haïtiaanse Industrieën had in een communiqué ,,alle arbeidskrachten sterk aangemoedigd hun dagelijkse arbeid voort te zetten", gezien ,,derampzalige effecten die een nieuwe stakingsgolf zal hebben op een nationale economie die reeds verzwakt is".

Ondanks een zekere afbrokkeling van de volksmobilisatie besloot het coördinatiecomité de staking voort te zetten tot zaterdag 18 juli.

Op 16 juli werd in Port-au-Prince, zo meldde Le Monde (17-7), op grote schaal gestaakt en was de situatie in de hoofdstad gespannen. Ondanks de gespannen sfeer verliep de heropening van de CATH die dag zonder incidenten. Een rooms-katholieke priester, Jean-Bertrand Aristide, hield een toespraak tot een kleine, maar enthousiaste menigte. waarin hij o.m. zei: ,,God, verlos ons van het kwade, en het kwade is de Nationale Regeringsraad". Die dag zond Radio Soleil een aantal keren een boodschap van de bisschop van Jérémie, Willy Romelus. uit. waarin deze de Nationale Regeringsraad vroeg niet koppig vol te houden want ,,het volk staat niet aan jullie zijde".

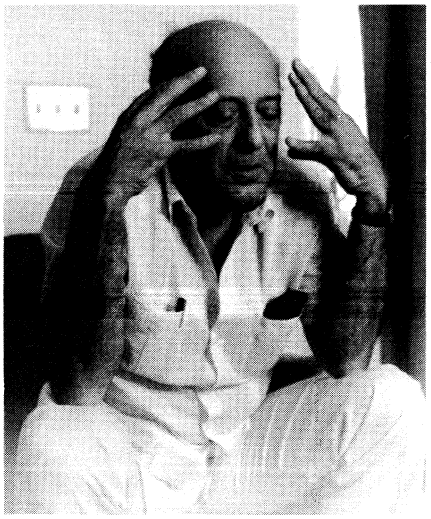

Oppositieleider Jean-Claude Bajeux in gesprek met de pers op 6 juli 1987.

Ook op 17 juli lag het openbare leven in de hoofdstad stil. Om de spanning te verminderen legde het Haïtiaanse leger die dag, in aanwezigheid van lt.-gen. Namphy en brigade-generaal William Regala, tijdens een plechtige ceremonie in de militaire academie de eed af op de grondwet.

Bij die gelegenheid deed Namphv een aanval op de ,,professionals van de voortdurende agitatie" en herhaalde dat hij van plan was ,,deorde en vrede te handhaven". Hij prees de officieren en soldaten voor hun ,,manhaftige moed", die zij bij gelegenheid hadden getoond tegenover .,bepaalde gemanipuleerde groepen die zich vijandig en opzettelijk provocerend gedroegen". Verder benadrukte hij nog eens dat de strijdkrachten ,,a-politiek waren en .,bovende partijen, groepen en facties" stonden.

Op 18 juli riep het coördinatiecomité de bevolking op gemobiliseerd te blijven. In afwachting van een akkoord over .,een nieuwe strategie" werd de algemene staking ,,tot nader order" opgeschort.

(*NRC/H'blad*, Volkskrant, Le *Monde*, NZZ, FAZ, The Times, Onze Wereld, Wordt Vervolgd, KCA).

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

NIEUWE LEIDER IN JAPAN

Op 6 november kwam na bijna vijf jaar een einde aan de ambtsperiode van Yasuhiro Nakasone (70) als premier van Japan. Hij werd die dag opgevolgd door Noboru Sakeshita. die op 31 oktober door de conventie van tie Liberaal-Democratische Partij formeel tot voorzitter van deze regeringspartij was gekozen. Nakasone had hem daal-voor persoonlijk aangewezen. nadat duidelijk geworden was dat een verdere x-erlenging van zijn eigen ambtstermijn was uitgesloten.
Aan de wisseling van de macht waren de volgende ontwikkelingen voorafgegaan.

Ambtstermijn Nakasone me: een jaür verlengd

Op 11 september 1986 besloten de parlementsleden van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) bij acclamatie de ambtstermijn van Yasuhiro Nakasone met één jaar tot 30 oktober 1987 te verlengen. Tevoren waren de partijstatuten. die een derde ambtstermijn uitsloten. gewijzigd. De tweede ambtstermijn kon voortaan met hoogstens één jaar worden verlengd als minstens twee derde van alle LDP-parlementsleden daarmee instemmen. Het partijbesluit betekende dat ook de ambtstermijn van Nakasone als premier met een jaar werd verlengd.

Nadat de LDP bij de parlementsverkiezingen van 6 juli 1986 de grootste overwinning in haar geschiedenis had behaald (pag. 607/2-'86) onder Nakasone's leiding, hadden de z.g. research-commissie voor fundamentele problemen van de LDP en de uitvoerende raad van de partij reeds tot een verlenging van Nakasone's ambtstermijn geadviseerd. Hijzelf zou op een derde ambtstermijn van twee jaar hebben gehoopt, maar zo ver wilde de partij niet gaan.

Verzet tegen Nakasone's belastinghervorming LDP-verliezen bij lokale verkiezingen

Op 23 december 1986 keurde de LDP een belastinghervorming goed die o.m. bestond uit de invoering van een BTW van 5 % per 1 oktober 1987 en de afschaffing van de vrijdom van belasting voor rente-opbrengst op kleine spaartegoeden (per 1 oktober 1987 belast met een heffing van 20%). Daartegenover stond een verlaging van de inkomstenbelasting en de bedrijfsbelasting.
In zijn openingstoespraak t.g.v. de nieuwe parlementszitting zei premier Nakasone op 26 januari 1987 dat hij zich met alle kracht zou inzetten voor de belastinghervorming
In het weekend van 1 maart vonden in heel Japan protestbijeenkomaten tegen deze hervorming. vooral tegen de invoering van een BTW. plaats. Een demonstratic in Tokio trok ca 70.000 deelnemers: het was de grootste manifestatie van dien aard in de hoofdstad sinds meer dan tien laar.

Op 8 maart verloor de LDP bij de eerste tussentijdse verkiezing sinds de parlementsverkiezingen van 6 juli 1986 een Hogerhuiszetel. De zetel in het district Iwate. die sinds 1968 in handen van de LDP was. werd gewonnen door de socialistisch? kandidaat Jinichi Ogawa (JSP) met ca. 60% van de uitgebrachte stemmen.

In de daarop volgende week verklaarde vice-premier Shin Kanemaru dat het tijd was te denken over een wijziging van de LDP-belastingvoorstellen nog vóór in april lokale verkiezingen zouden plaatsvinden. Een geschil tussen de LDP-leiders daarover werd in het openbaar uitgevochten tot de regering op 19 maart besloot haar hervormingsvoorstel te handhaven. „De politiek van de regering blijft ongewijzigd", aldus de woordvoerder Masaharu Gotoda.

Rij de lokale verkiezingen van 1% april stonden de gouverneursposten in 13 van de 47 prefecturcn. het burgemeesterschap van Sapporo en Kawasaki, de parlementen van 44 van de 47 prefecturen en die van negen grote steden (met resp. 2.670 en 655 zetels) op het spel. De LDP behield de gouverneursposten in 11 prefecturen. maar de in 1983 verloren posten in Hokkaido en F'ukuoka bleven in handen van de JSP-gouverneurs.
Bij de 2.670 parlementszetels van de prefecturen verloor de LDP 105 zetels in 32 verschillende prefecturen. De socialisten (JSP) wonnen 71 nieuwe zetels en de communisten (JCP) 33.

Op 15 april keurde de begrotingscommissie van het Lagerhuis de begroting voor 1987 met de omstreden voorstellen in een geforceerde stemming goed
Op 23 april volgde de goedkeuiing van de begroting door het Lagerhuis maar pas nadat het BTW-voorstel daaruit was gelicht Deze concessie werd als een slag voor het prestige van premier Nakasone beschouwd

Ook bij de tweede ronde van de lokale verkiezingen op 26 april. waarbij burgemeester en gemeenteraden in 2 508 steden en dorpen. werden gekozen. leed de LDP een nederlaag Volgens de FAZ (28-4) verloor de partij ongeveer

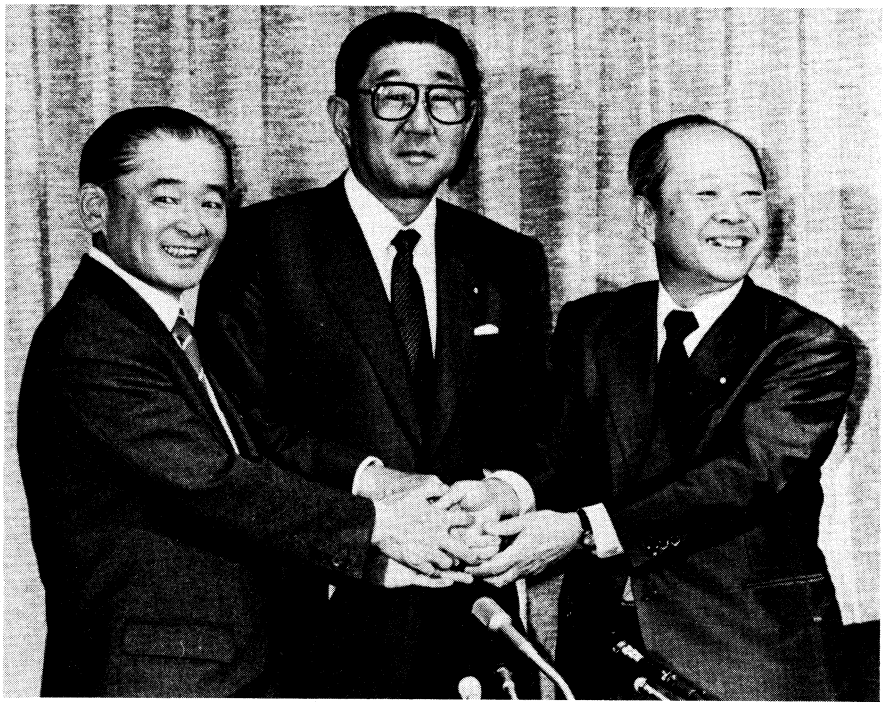

De drie kandidaten voor de opvolging van Yasuhiro Nakasone. V.l.n.r. Noboru Takeshita. Shintaro Abe en Kiichi Miyazawa.

Weekblad 56ste jaargang No. 2921, pag. 42807-42822

een derde deel van zijn burgemeestersposten.

Strijd *om opvolging Nakasone. Takeshi*ta *vormt* eigen factie

Op 14 mei 1987 begon de strijd om de opvolging van Nakasone toen de eerste kandidaat zich aanmeldde. Dit was Susumu Nikaido (77). de leider van de Tanaka-factie. Nikaido's kandidatuur leidde tot spanningen binnen deze factie (141 afgevaardigden), omdat ook een andere mogelijke kandidaat. LDP-secretaris-generaal Noboru Takeshita. daarvan deel uitmaakte.

Op 27 juni stelde ook Shintaro Abe (63). oud-minister van buitenlandse zaken en toen voorzitter van de uitvoerende raad van de LDP. zijn kandidatuur voor de opvolging.

Nadat hij tevergeefs had gepoogd Nikaido over te halen diens kandidatuur in te trekken, vormde Takeshita (63)op 4 juli zijn eigen factie (zie ook pag. 399/2-'86). Hij kreeg 113 leden van de Tanaka-factie achter zich; 15 bleven trouw aan Nikaido en 13 verklaarden zich neutraal. Takeshita kwam zo te voorschijn als koploper in de strijd om de opvolging van Nakasone.

Als vierde kandidaat voor Nakasone's opvolging trad de minister van financiën. Kiichi Mivazawa (69). aan.

Sterkte LDP-facties

	Lager-huis	Hoger-huis	Totaal
Takeshita	69	44	113
Miyazawa	61	28	89
Nakasone	62	25	8i
Abe	58	27	85
Komoto	26	6	32
Nikaido	12	3	15
Tanaka (onafh)	5	8	13
Onafh	10	1	11
TOTAAL	303	142	445

Bron: Japan Times (NZZ 8-i-'87).

Op 7 oktober trok Susumu Nikaido zijn kandidatuur in, omdat hij niet over de vereiste steun van 50 (LDP)-parlementsleden beschikte. De volgende dag. 8 oktober, moesten de potentiële kandidaten aantonen dat zij de voor kwalificatie benodigde 50 handtekeningen bezaten.
De terugtrekking van Nikaido was van invloed op de te volgen procedure. Waren er namelijk meer dan drie gekwalificeerde kandidaten, dan moest er een (schriftelijke) voorverkiezing worden gehouden onder de 1, 7 mln partijleden die minstens drie jaar contributie hebben afgedragen aan de LDP. Bij drie kandidaten of minder was de verkiezing van de nieuwe partijleider een aangelegenheid van de 445 LDP-afgevaardigden in het Lager- en Hogerhuis.
Op 8 oktober bleken er drie formele kandidaten te zijn: Noboru Takeshita, Shintaro Abe en Kiichi Miyazawa. Toen werd door de LDP-leiding besloten de verkirzingsdatum te vervroegen. Deze werd bepaald op 20 oktober in plaats van op 30 oktober.
Omdat de procedures niet vastliggen. gaven heel LDP-afgevaardigden de voorkeur aan onderhandelingen binnenskamers boven een stemming in de partij of de fractie. De enige kandidaat die zich voorstander van verkiezingen op een open partijcongres had verklaard was Takeshita. de leider van verreweg de grootste factie in de LDP. Aldus Henk Thomas in de *Volkskrant* (10-10). Hij berichtte voorts:

..Maar ook nu de zaken onderhands geregeld worden heeft Takeshita de beste papieren. zij het dat hij met meer dan twee facties allianties moet sluiten en misschien moet mei-ven onder de 22 onafhankelijke afgevaardigden. Hetzelfde geldt voor zijn rivalen die eveneens zullen moeten dingen naar de gunst van de minstens twee van de vijf overige facties
Naar verluidt heeft Takeshita wat losvaste afspraken gemaakt met Abe en Toshio Komoto die een factie van 32 leden leidt. Als dat zo is dan lijkt Takeshita de zekere opvolger van premier Yasuliiro Nakasone
Echter. cijfers zijn bedrieglijk in Japan. Het is vaker vertoond dat gedoodverfde winnaars op beslissende monienten in de opvolgingsstrijd plotseling van het toneel verdwenen Bovendien is lang niet zeker of de alliantie met Abe, Takeshita's vriend en tegelijkertijd rivaal. beklijft. Sommige waarnemers in Japan geloven dat Abe Takeshita pas zal steunen als hijzelf geen kans meer maakt en dan nog alleen als Takeshita belooft hem bij de volgende race om het premierschap te steunen.
Premier Nakasone, die volgens de partij-statuten moet aftreden. heeft zijn eigen ambities
Algemeen wordt aangenomen dat de premies voor zichzelf een rol ziet weggelegd als .de man achter de troon'. als schaduw-shogun. Dat is de rol die ex-premier Tanaka heeft vervuld in de periode dat hij moest aftreden in verband met het Lockheed-schandaal tot zijn beroerte in 1985.
Nakasone. wiens factie 8i volgelingen telt. werd vijf jaar geleden premier omdat de machtige Tanaka-factie hem steunde. Volgens de Japanse politieke etiquette zou hij nu Takeshita moeten steunen die de meeste, 115 leden, van de Tanaka-factie achter zich mist te krijgen.
De premier heeft echter de indruk gewekt dat hij het meest ziet in Miyazawa als zijn opvolger. Dat wijst erop dat Nakasone zich niet aan de fatsoenregels gebonden acht omdat Tanaka niet Takeshita heeft aangewezen als zijn politieke erfgenaam. maar Nikaido die zich uiteindelijk slechts kon verzekerden van de trouw van vijftien factieleden.
Waarnemers geloven dat Nakasones voorkeur een truc is om de opvolgingsstrijd zo lang mogelijk open te houden. De premier zou als onmisbare makelaar in macht de uitslag willen bepalen in ruil voor een zware stem in politieke zaken. ."

Over de grote rol van het geld in de Japanse politiek werd in een *AP*-bericht (Volkskrant 15-10) het volgende gemeld:

..Omdat veel bijdragen niet worden geregistreerd. zijn de werkelijke kosten van de politieke machine in Japan waarschijnlijk aanzienlijk groter De parlementariër Seiichi Tagawa schat het totale bedrag dat in de Japanse politieke wereld omgaat op ruim 25 miljard gulden.
In juli gaf een van de drie kandidaten voor het premierschap, Noboru Takeshita. 27 400 gulden de man aan 84 parlementsleden in het kader van ‚obon' een festil-al dat gepaard gaat met het geven van gescnenken Dergelijke betalingen worden verricht om de trouw van bepaalde aanhangers te verzekeren(.)
Ook de twee grote rivalen van Takeshita voor het premierschap, Shintaro Abe en Kiichi Miyazawa. zouden niet hebben nagelaten met giften hun aannang veilig te stellen Abe verdeeld voor de parlementsverkiezingen 1.B miljoen tot 2.6 miljoen gulden onder de leden van zijn factie. aldus persberichten. Een van zijn mede\\-erkers zei hierop dat es sprake was van .vooroordelen' in de pers. maas liet na de berichten te ontkennen Een medewerker van Miyazawa bevestigde persberichten dat deze vorig laar in totaal ongeveer 780 duizend gulden uitdeelde onder een tiental naaste medewerkers

Abe verklaarde vorige week in een toespraak tot de Binnenlandse Persclub in Japan dat voor de activiteiten van de verschillende politieke organisaties geld nodig is. Hij wees erop dat de campagnes van jeugdige kandidaten financieel gesteund moeten worden en noemde de situatie in Japan niet anders dan die in andere democratische landen Ook Takeshita heeft benadrukt dat hij in het huidige systeem niets ziet wat morcel verwerpelijk zou zijn ( )
Een belangrijke inkomstenbron wordt gevormd door de verkoop van dure toegangskaarten voor exclusieve cocktailparties De recepties gelden ogenschijnlijk de publikatie van een boek of een jubileum. Het werkelijke doel is echter fondswerving Een bedrag van 2i4 gulden voor een uitnodiging is heel normaal.
Van officiële zijde heet het dat dergelijke partijtjes vorig jaar goed waren voor 120 miljoen gulden. Abe slaagde erin om vorig laar oktober op een enkele avond rond 10.8 miljoen gulden bijeen te brengen In mei bracht ‚een avondje met Noboru Takeshita ruim 24.4 miljoen gulden op
Het hoofd van de Fedeiatie van Economische Organisaties. Eishiro Saito. verklaarde op een recente persconferentie dat de politieke fondswerving ‚een last voor het bedrijfsleven' is geworden Volgens officiële gegevens vormen de giften van het bedrijfsleven slechts 3.4 procent van de gemelde politieke donaties. In persberichten wordt er evenwel op gewezen dat het bedrijfsleven steeds meer fondsen doneert via officieuze kanalen. zoals het kopen van uitnodigingen
Bijna de helft van de donaties uit het bedrijfsleven is afkonistig van financiele organisaties als banken en verzekeringsmaatschappijen de bouwnijverheidssector. makelaars in onroerend goed en staalbedrijven "

Op 19 oktober was de strijd om de opvolging van Nakasone in een impasse geraakt. De voorgaande dagen hadden de drie kandidaten intensieve onderhandelingen gevoerd om eenstemmigheid over de opvolging te bereiken. Zij waren daar echter niet in geslaagd en zij i-iepen Nakasone nu op te bemiddelen. Takeshita. die zich steeds tegen zo'n bemiddeling had verzet. zei op 18 oktober ..dat het mogelijk is Nakasone een vrijbrief te geven om een opvolger aan te wijzen". Een beslissing van Nakasone zou een openlijke confrontatie in een stemming op 20 oktober moeten voorkomen.

Takeshita door Nakasone tot opvolger aangewezen. Goedkeuring door partyconventie. Nieuwe LDP-leiding

Na overleg met de drie kandidaten en oudere staatslieden uit dc partij wees Nakasonr op 20 oktober. om half één 's-morgens de 63-jarige Takeshita tot zijn opvolger als voorzitter van de LDP aan. Hij drong er. bij Takeshita op aan de twee andere kandidaten op hoge posten in de politieke hiërarchie te benoemen. Takeshita benoemde daarop Shintaro Abe tot secretaris-generaal van de LDP. ren pust dit nij tot dan toe zelf bezette, terwijl Kiichi Miyazawa tot vice'-premier' werd benoemd.

Op 31 oktober trad Nakasone af als voorzitter van de LDP en werd Takeshiia onder veei bijval door de LDP-conventie tot partijvoorzitter gekozen. Vervolgens werd Michio Watanabe (Nakasone-factie) benoemd tot voorzitter van de research-cornrnissie voor fundamentele problemen van de LDP. terwijl Masayoshi Ito (Miyazawa-factie) voorzitter van de uitvoerende raad van de LDP werd

Over de rol van Nakasone schreef Henri Beunders in NRC/H'blad (20-10) nog het volgende:

„Nakasone heeft bil de achterkamer-onderhandelingen over zijn opvolging een uiterst knap politiek spel gespeeld om zijn eigen invloed op de volgende regering zo groot mogelijk te houden Hij gaf de indruk dat als het aan hem lag het Abe of Miyazawa zou worden Als dc onderhandelingen. die gisteren nog in een impasse verkeerden. mislukten en de 443 LDP-parlementariërs zouden moeten kiezen. zou het Takeshita zijn geworden omdat hij de grootste factie achter zich heeft Nu lijkt het er op of Takeshita's benoeming te danken is aan Nakasone. en Nakasone zal dan ook zeker een belangrijke rol blijven vervullen (.)

Er gaan geruchten dat Nakasone voorzitter wordt van een op te richten .internationaal comité'. en dat zou een ideale functie zijn om bij internationale problemen als ‚troubleshooter' te fungeren. Sommige waarnemers gaan nog verder. en geloven dat de taktiek van Nakasone. wiens ideaal is opnieuw premies te worden. er op is gericht dat Takeshita. die nu al zenuwachtig zegt te zijn over zijn benoeming, bij een internationale crisis wel gedwongen zal zijn het premierschap aan hem terug te geven. '

Takeshita premier. Nieuw kabinet

Op 6 november werd Noboru Takeshita formeel door het parlement tot preniier gekozen als opvolger van Yasuhiro Nakasone. In het 512 leden tellende Lagerhuis verwierf hij 299 van de 498 uitgebrachte stemmen. Drie van de vijf oppositiepartijen hadden op het laatste moment een tegenkandidaat aangewezen. nl. de voorzitter van de JSP. mevr. Takako Doi. Zij kreeg 145 stemmen

Nog dezelfde dag vormde Takeshita, de 17de premier van Japan sinds de Tweede Wereldoorlog. een nieuw kabinet van 21 leden dat direct door kroonprins Akihito werd beedigd De portefeuille waren als volgt verdeeld

Het kabinet-Takeshita na zijn eerste bijeenkomst op 6 november 1987. Op de voorste rij (v.l.n.r.) Sosuke Uno (buitenlandse zaken), Seisuke Okuno (nationaal land-agentschap), premier Noboru Takeshita. Kiichi Miyazawa (vice-premier en financiën) en Hajime Tamura (internationale handel en industrie).

Premier - Noboru Takeshita (63); vice-premiei, en financien - Kiichi Miyazawa (68. tevoren alleen ïinancien): justitie - Yukio Hayashida (71); buitenlandse zaken - Sosuke Uno (65); onderwijs - Gentaro Nakajima (58). gezondheid en welzijn - Takao Fujimoto (56): landbouw. bosbouw en visserij - Takashi Sato (59); internationale handel en industrie - Hajime Tamura (63. behield zijn post): transport - Shintaro Ishihara (55); PTT - Masaaki Nakayama *(55)*:arbeid - Taro Nakamura (69); bouwnijverheid - Ihei Ochi (66); binnenlandse zaken - Seiroku Kajiyama (61 i: hoofdsecretaris kabinet - Keizo Obuchi (50).

Directeur-generaal regeringsagentschappen: beheer en samenwerking - Osaniu Takatoii (58): ontwikkeling Hokkaido en Okinawa - Shigeru Kasuya (61); nationaal land. Seisuke Okuno (74);defensie - Tsutoniu Kawara (50); economische planning - Eiichi Nakao (57); wetenschap en technologie - Soichiro Ito (63). milieu - Toship Horiuchi (69).

Onder de 21 kabinetsleden waren 6 vertegenwoordigers van de Takeshita-factie (o.w. Hajiine Tamura). 4 van de Nakasone-factie (o.w. Sosuke Uno. Ihei Ochi en Eiichi Nakao), 4 van de Miyazawa-factie, 4 van de Abe-factie en 2 van de Komoto-factie. Slechts één lid. Seisuke Okuno. is niet aan een factie gebonden.

Slechts twee ministers uit het afgetreden kabinet-Nakasone werden in het nieuwe kabinet benoemd: Kiichi Miyazawa en Hajime Tamura.

Noboru Takeshita werd op 26 februari 1924 geboren als oudste zoon van een saké-brouwer in de afgelegen prefectuur Shimane. Hij studeerde Engels aan de Cniversiteit van Tokio en doceerde die taal vervolgens op middelbare scholen. Ook behaalde hij een graad aan de handelsfaculteit van de Waseda Universiteit in Tokio

In 1951 werd Takeshita lid van het parlement van de prefectuur Shimane en in 1958 deed hij zijn intrede in het nationale parlement. In het kabinet van premier Eisaku Sato kreeg Takeshita op 5 juli 1971 de post van secretaris van het kabinet met de rang van staatsminister (tot 7 juli 1972). Onder Sato's opvolger Kakuei Tanaka vervulde hij dezelfde post van 11 november-9 december 1974. In het kabinet van Masayoshi Ohira was Takeshita voor het eerstminister van financien (8 nov 1979 - 15 juli 1980). Door Nakasone werd hij op 26 november 1982 op dezelfde post benoemd Takeshita bleef minister van financien tot 22 juli 1986. toen hij Shin Kaneniaru als secretaris-generaal vat; de LDP opvolgde

In recente vraaggesprekken gaf Takeshita te kennen de voorkeur te geven aan de traditionele Japanse still. aldus Herik Thomas in dc Volkskrant (20-10) ..Dat betekent schipperen tussen de krachtig rivaliserende facties in de LDP. het plooien van de machtige bureaucratie niet zijn banden met hrt bedrijfsleven en ervoor zorgen dat de kiezers de macht aan de LDP blijven gunnen. Het betekent kortom dat Takeshita de aloude en moeilijke taak ambieert om nationale consensus te bereiken over de koers die Japan zal varen. Takeshita verklaarde in oktober braaf: ‚Wij functioneren in het grotere kadrr van de LDP '

In Japan is de aanstaande premier dan ook omschreven als een man wiens voorzichtigheid en geduld monumentale vormen hebben aangenomen. Zo heeft hij in een vraaggesprek verklaard dat zijn grote politieke voorbeeld ex-premier Sato is. die in het na-oorlogse Japan met een regeerperiode van zeven jaar en acht maanden een record brak En Sato was als Takeshita een meester in het waarnemen. het afwachten en het inspelen op de geleidelijke vorming van een nationale mening

Takeshita's kracht is dat hij als geen ander op de hoogte is van wat er binnen de LDP nnigaat. Hij is een meester in liet wegpoetsen van geschillen. Bovendien heeft hij ren erkend talent in het aantrekken van financiële middelen voor de partij (envooral zijn factie)(.) Met dat talent fondsen te werven kan hij stemmen kopen, kan hij verkiezingscampagnes van factiegenoten en andere medestanders financieren om zo zijn machtspositie in de LDP te handhaven ( )

Het belangrijkste strijdpunt waarvoor Takeshita de afgelopen maanden zijn nek uitstak was de decentralisatie van het binnenlandse bestuur. Hij wil de overheidsdiensten overhevelen van het tjokvolle Tokio naai. andere Japanse regio's ''

CYPRUS

ONTWIKKELINGEN BINNEN DE TURKS-CYPRIOTISCHE GEMEENSCHAP

Sinds het Turks-Cypriotische parlement op 15 nov. 1983 de onafhankelijke ,,Turkse Republiek Noord-Cyprus" (TRNC) uitriep (pag. 753 e.v.-1983)en de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties op 18 nov. 1983 die onafhankelijkheidsverklaring ongeldig noemde en een beroep op de Turks-Cypriotische autoriteiten deed hun verklaring in te trekken (pag. 756/1-1983), deden zich binnen de Turks-Cypriotische gemeenschap op Cyprus o.m. de volgende ontwikkelingen voor:

Het eiland Cyprus was na de dooi. de Griekse militaire junta gesteunde coup tegen president Makarios en een daarop volgende invasie van Turkse troepen in 1974 in een Grieks en een Turks deel uiteengevallen. Op 13 febr. 1975 was in het door de Turken bezette noordelijk deel van Cyprus eenzijdig de autonome Turkse federale staat van Cyprus geproclameerd met Rauf Denktash als president (de Turken hielden 36.5% \-an Cyprus bezet met 18% van de bevolking)

Het uiteindelijk doel van de Turks-Cyprioten was toen ..zich te verenigen met de Grieks-Cypriotische gemeenschap binnen de structuur van een geografisch gefundeerde bisegionale federatie" De Turkse federale staat van Cyprus was echter alleen maar erkend door Turkije. De regering van de republiek (Grieks-)Cyprus met als president Spyros Kyprianou werd internationaal gezien als de enige wettelijke vertegenwoordiging van het eiland. In de op 15 nov. 198.3 aangenomen resolutie waarin de onafhankelijke Turkse Republiek Noord-Cyprus werd uitgeroepen. stond dat de ..twee volkeren van het eiland voorbestemd zijn naast elkaar te leven".

,,Wij kunnen en moeten een vreedzame. rechtvaardige en duurzame oplossing vinden voor al onze geschillen. via onderhandelingen en op basis van een gelijkwaardige positie " De afkondiging van de onafhankelijke republiek Noord-Cyprus moest de vorming van een Cypriotische federatie vergemakkelilken De resolutie stelde verder duidelijk dat de nieuwe staat ..zich nooit bij een andere staat zal aansluiten". De bestaande verdragen zouden worden gerespecteerd en de ..goede diensten' van de Verenigde Naties moesten gewoon doorgaan.

Çagatay treedt af als *premier* en *leider NUP. Vorming* grondwetgevende *vergadering*

Op 29 nov. 1983 diende de Turks-Cypriotische regering o.l.v. Mustafa Çagatay, die sinds 12 dec. 1978 premier was (pag. 642/3-1981), haar ontslag in om de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash de vrije hand te geven bij de vorming van een nieuw kabinet in ,,deze nieuwe fase".

Op 30 november maakte Çagatay bekend dat hij ook aftrad als leider van de Partij van Nationale Eenheid (NUP) omdat hij geloofde dat in de nieuwe situatie zijn aftreden als partijleider zou leiden tot een opleving binnen de partij. Vervolgens werd Enver Emin. de secretaris-generaal van de NUP. partijleider ad interim.

Op 2 december keurde het uit 40 leden bestaande Turks-Cypriotische parlement een die dag door Denktash ingediend wetsvoorstel goed. dat voorzag in de vorming van een 70 leden tellende constituerende vergadering. die een nieuwe grondwet moest gaan opstellen.

Die conitituerende vergadering zou bestaan uit de 40 leden van het zittende parlement. 10 door Denktash benoemde leden, drie door de Turks-Cypriotische Strijders Associatie gekozen leden. drie door de Turks-Cypriotische Confederatie van Vakbonden aangewezen leden, één vertegenwoordiger van de Turkse Eenheidspartij. eén afgevaardigde van de Sociaal-Democratische Partij. 11 vertegenwoordigers van professionele. zakelijke. veteranen- en boerenorganisaties. en uit Fazil Kucuk, die van 1960-1973 vicepresident van Cyprus was geweest en op 15 jan. 1984 overleed.

Diezelfde dag ontbond het parlement zich en op 6 december kwam de constituerende vergadering voor de eerste keer bijeen.

Op 7 december gaf Denktash oud-premier Nejat Konuk de opdracht een interim-regering te vormen. Deze slaagde daarin op 12 december. Op 13 december werd het nieuwe kabinet geïnstalleerd. dat er als volgt uitzag:

Premier - Nejat Konuk (Oiiafh.).buitenlandse zaken en defensie - Necati Munir Ertekün: binnenlandse zaken en volksgezondheid - Oktay Feridun: economische zaken en financien - Salih Cosar* (NUP): landbouw. natuurlijke hulpbronnen en energie - Nazif Borman+ (NUP): huisvesting - Hakki Atun (NUP): onderwijs. cultuur en sport - Orhan Z. Bilgehan (NUP): industrie en handel - Fuat Veziroglu (Onafh): openbare werken en verbindingen - Mehmct Bayram* (NUP): arbeid en sociale zekerheid - Hasan Ozbafli: toerisme en sociale bijstand - Aytac Besesler.

*Geen verandering
+ gewijzigde portefeuille

Konuk was van 1976-1978 premier geweest en vanaf 1981 parlementsvoorzitter. Ertekün was adviseur bij de intercomniunautairc besprekingen geweest voordat deze in mei 1983 werden opgeschort. Borman had tot dan toe de portefeuille handel en toerisme in handen gehad (pag. 756/3-1983) en was daarvoor minister van landbouw. natuurlijke hulpbronnen en coöperaties geweest (pag.756/2-1983). Atun had in 1981-1982 als minister op onderwijs en cultuur gezeten (pag. 756'3-1983) en was daarvoor successievelijk minister van huisvesting en rehabilitatie. en van economische zaken en financiën geweest Bilgehan had van 21 apr. 1978 tot 12 dec. 1978 de portefeuille defensie en binnenlandse zaken beheerd en voordien achtereenvolgens de portefeuilles onderwijs en binnenlandse zaken

Ozbafli was lid van de Werkende Volkspartij Ertekün. Feridun en Besesler behoorden tot degenen die dooi Denktash in de nieuwe grondwetgevende vergadering waren benoemd

Op 20 december legde premier Konuk het piogramma van zijn regering voor aan de grondwetgevende vergadering Het kabinet nilde een hervatting van de sinds mei 1983 opgeschorte gesprekken tussen de Tuikse en Griekse gemeenschappen op het eiland Konuk stelde voor dat bil de gesprekken gebruik zou worden gemaakt van de goede diensten van Javier Perez de Cuellar de secretaris-generaal van de Verenigde Naties

Verder verklaarde de premier dat hij een voorstander was van blokvrijheid en een tegenstander van elke poging van een derde macht een deel van het eiland of heel Cyprus te annexeren.

Referendum over nieuwe grondwet. Presidents- en parlementsverkiezingen

Op 10 apr. 1984 kondigde de Turks-Cypriotische leider Denktash aan dat op 19 augustus van dat jaar een referendum over een nieuwe grondwet en op 4 november parlementsverkiezingen zouden worden gehouden.

Op 21 juni berichtte de *NZZ* dat Denktash tijdens een op 12 juni begonnen bezoek aan Turkije tegenover de pers had laten doorschemeren dat het voor augustus geplande referendum over de nieuwe grondwet voor Noord-Cyprus uitgesteld zou kunnen worden. De voor november aangekondigde algemene verkiezingen konden dan. als het Turks-Cypriotische parlement dat wilde. naar 1985 worden verschoven. zo vervolgde het Zwitserse dagblad. Verder verklaarde Denktash volgens de NZZ dat hij om zijn positie boven de partijen als president te vrijwaren van binnenlandse politieke verwikkelingen er de voorkeur aan gaf de presidentsverkiezingen vóór de parlementsverkiezingen te laten plaatsvinden.

Op 14 juli schreef correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* dat Denktash .,dezer dagen" de verkiezingen en het referendum had uitgesteld. De volksraadplegingen waren uitgesteld op verzoek van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar. aldus Van Hasselt in *NRC/H'blad* (26-1-1985).

In de tweede helft van 1984 voerde Perez de Cuellar in New York gesprekken met Denktash en met de Cypriotische president Spyros Kyprianou over de toekomst van het eiland

Nadat besprekingen tussen Kyprianou en Denktash in New York. van 17-20 jan. 1985, geen wezenlijk resultaat hadden opgeleverd. maakte Denktash op 25 januari bekend dat de parlementsverkiezingen op 23 juni zouden worden gehouden. Volgens de Turks-Cypriotische leider hoefden de verkiezingen het vinden van een federatieve

oplossing voor het hele eiland niet onmogelijk te maken.

Op 27 januari zei Denktash dat een nieuwe ontnioeting met Kyprianou niet zou kunnen plaatsvinden vóór de Turks-Cypriotische parlementsverkiezingen.

Op 6 februari deelde de voorzitter van de grondwetgevende vergadering mee dat die week met het debat over de ontwerp-grondwet zou worden begonnen. Het ontwerp was in mei 1984 opgesteld en in juni 1984 gepubliceerd

Op 12-13 maart 1985 aanvaardde de constituerende vergadering met 63 tegen zes stemmen het ontwerp voor de nieuwe grondwet en op 6 april besloot zij de grond et op 5 mei in een referendum ter goedkeuring voor te leggen aan de Turks-Cypriotische bevolking.

Op 5 mei was de opkomst bij het referendum '78.3 procent. Vóór de grondwet waren 49.447 mensen (ongeveer 70 procent) en tegen 21.011.

Volgens een op 10 maart op Noord-Cvprus gehouden volkstelling waren er zo'n 94 000 stemgerechtigden

De grondwet voorzag in een parlementair systeem met een uit één Kamer bestaand parlement van vijftig leden dat voor vijf jaar werd gekozen.

Over de nieuwe grondwet merkte Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* (6-5-1983) o.m. het volgende op:

..Van de twaalf partijen hadden alleen de twee nieest linkse zich tegen de grondwet uitgesproken. benevens de vakbond van de leerkrachten. die in haar orgaan ,Zöz' (Woord) eind vorige week schreef: "Pas op uw stem Zult u vergeving schenken aan de uitbuiters. de mafiavaders die u van 1974 tot 1983 hebben onderdrukt""

Een voorlopige conclusie zou kunnen luiden dat de Republikeinse Turkse partij van Ozker Ozgür, die als pro-comniiinistisch geldt. en de nieuwe Partij van het Werkende Volk samen zo'n 30 procent van het electoraat bestrijken. bijna zoveel als de commutiistischc partij in de Griekse sector van het eiland. en dat de bijval voor ..president" Denktash niet overweldigend is: de belangstelling voor diens laatste verkiezingsbijeenkomst was ook al gei-:tig geweest.

De tekst van het ontwerp was opgesteld door een grond\\-etgevende vergadering van zeventig leden. zijnde de veertig afgevaardigden in het zittende parlement van dc oude ..Turks-Cypriotische federale staat" en dertig personen die daaraan waren toegevoegd

De tegenstanders waarschuwden dat het grondwetsontwerp in rele opzichten een kopie was van de Turkse grondwet die in 1982 niet 91 procent van de stemmen werd aangenomen. De uitvoerende niacht wordt zwaar versterkt ten koste van de wetgevende: voortaan kan Denktash op eigen houtje internationale verdragen sluiten of voor drie maanden de noodtoestand afkondigen. Ook de persvrijheid wordt beknot. Een hoge kiesdrempel wordt ingesteld voor partijen die in het parlement willen komen: acht procent: in Turkije is dat tien procent

Voorts signaleerden de bestrijders van het grondwetsontwerp een der overgangsbepalingen waarin d? aanwezigheid van Turkse troepen in de ..republiek" wordt vastgesteld

Hierdoor kan men niet van onafhankelijkheid spreken. aldus Ozgür, die het tevens betreurde dat in de tekst niet, zoals in de vorige grondwet, liet streven wordt vastgelegd naar een opgaan in een confederatie die hrel Cyprus zal omvatten.

Zulk ecii streven sprak wel uit de verklaring waarmee de uitroeping van de onafhankelijkheid gepaard ging eil Denktash heeft in zijn campagne voor de grondwet betoogd dat dit nog steeds het uiteindelijke doel is. Bekrachtiging van deze grondwet en. in juni. parlements- en presidentsverkiezingen zullen zulk een confederatieve procedure juist vergemakkelijken aldus Denktash

Omdat de buitenwereld dan eindelijk ziet dat er sprake is van twee gelijkgerechtigde staten op het eiland

Het houden van het referendum, aanvankelijk uitgesteld, werd Denktash vergemakkelijkt door het mislukken. in januari van de onderhandelingen met de (Grieks-)Cvpriotische president Kyprianou in New York, waarvoor deze laatste de schuld kreeg, niet alleen van Turks-Cypriotische zijde overigens, niaar ook van zijn eigen parlementsmeerderheid

De Grieks-Cyprioten noemden het referendum een schending van de resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. De (Grieks-)Cypriotische minister van buitenlandse zaken Georee Iacovou verwees in een brief aan VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar naar een op 10 mei 1984 door de Veiligheidsraad aangenomen resolutie (..resolutie 550'') die ..alle secessionistische acties" veroordeelde en de onafhankelijkheidsverklaring van de Turks-Cyprioten .,strijdig met de verdragen uil 1960'' noemde.

Op 9 mei besloot de constituerende vergadering dat de presidentsverkiezingen op 9 juni zouden plaatsvinden.

Op 9 juni resulteerden de verkiezingen voor het presidentschap van Noord-Cyprus (waartegen protesten kwamen van de Cypriotische en de Griekse regering) in een over inning voor Denktash. die bij een opkomst van 80 procent 70.5 procent van de geldig uitgebrachte stemmen kreeg.

Van de tegenstanders van Denktash kreeg Ozker Özgür van de marxistische Turkse Republikeinse Partij 18.4 procent van de geldig uitgebrachte stemmen en Alpay Durduran van de linkse Communale Bevrijdingspartij 9.2 procent. De overige stemmen gingen naar een paar onafhankelijke kandidaten.

Op 10 juni lieten de tien lidstaten van de Europese Genieenschappen (EG)in een verklaring weten dat zij de verkiezing van Denktash tot president van Noord-Cyprus niet zouden erkennen. De EG erkend? de Turkse Republiek Noord-Cyprus niet en zou bijgevolg de zogenaamde ..constitutionele" ontmikkeling in het noordelijk deel van Cyprus niet erkennen. aldus de verklaring.

Voorts drukten de tien EG-landen de hoop uit dat een ..rechtvaardige en levensvatbare oplossing kon worden gevonden voor de problemen van Cyprus ow basis van de resoluties van de Verenigde Naties

De (Grieks-)Cypriotische VN-missie uitte die dag de beschuldiging dat tussen de 60 000 en 65.000 Turks? kolonisten in het noordelijk deel van het eiland ..in staat zijn gesteld het resultaat van de verkiezingen te bepalen In een brief aan VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar citeerde de Cypriotische VN-ambassadeur in dit verband Tuiks-Cypriotische kranten Deze hadden erop gewezen dat de kolonisten in het referendum over de grondwet een belangrijke rol hadden gespeeld ..aangezien de helft van de Turks-Cyprioten had tegengestemd of zich van stemming had onthouden ' en in kolonisten-gebieden in grote meerderheid was voorgestemd (het aantal Turks-Cyprioten bedroeg ongeveer 120 000).

Op 23 juni 1985 behaalde dc door Denktash opgerichte Partij van Nationale Eenheid bij dc parlementsverkiezingen 24 van de 50 zetels. Bij een opkomst van 86 procent kreeg de Partij van Nationale Eenheid, die sinds Denktash zich als president van Noord-Cyprus boven de partijen had geplaatst onder leiding stond van Dervis Eroglu, 37 procent van het aantal geldig uitgebrachte stemmen.

De Communale Bevrijdingspartij o.l.v. Ismail Bozkurt wist 16 procent van de geldig uitgebrachte stemmen (tien zetels) in de wacht te slepen en de Republikeinse Turkse Partij 11 procent (12 zetels). De resterende vier zetels gingen naar de centrum-rechtse Partij van de Nieuwe Dageraad. die negen procent van de geldig uitgebrachte stemmen kreeg. Deze partij. die in jan. 1984 was opgericht door vier leden van de constituerende vergadering. vertegenwoordigde voornamelijk de Turkse kolonisten in Noord-Cyprus. Onder de partijen die er niet in slaagden de kiesdrempel van acht procent te halen. waren de Democratische Volkspartij van Ismet Kotak. de Communale Vooruitgangspartij o.l.v. Irsen Kücük. de Sociaal-Democratische Partij. opgericht door Raif Denktash. zoon van de Turks-Cypriotische leider, de Democratische Partij van Cyprus, die in jan. 1985 was gevormd door Fuat Veziroglu, en de Nieuwe Turkse Een-

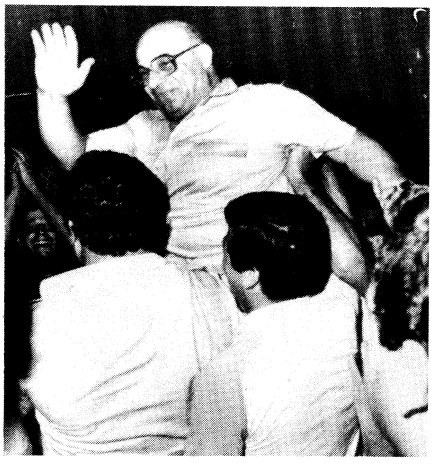

De Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash op 24 juni 1985. een dag nadat zijn partij in Noord-Cyprus de parlementsverkiezingen had gewonnen.

heidspartij. die op 19 febr. 1985 was opgericht door Ismail Tezer als een uitloper van de Partij van de Nieuwe Dageraad.

Veziroglu was inmiddels ais minister van industrie en handel afgetreden

Rauf Denktash zei op 23 juni dat met de verkiezingen ..de cirkel wordt gesloten van de vestiging van deze republiek". Wat betreft een oplossing van de kwestie-Cyprus zei hij nog ,,te moeten wachten op een stabiele regering en een Huis dat me het mandaat geeft de kwestie-Cyprus aan te pakken in overeenstemming met de eisen van het volk '

Beedzgzng Denktash als *president*
Vorming en *samenstelling nieuwe regering* o l *v* Eroglu

Op 9 juli 1985 werd Rauf Denktash beëdigd als president van de Turkse Republiek Noord-Cyprus. Bij die gelegenheid verklaarde de Turks-Cypriotische leider dat een ..confederale oplossing" voor het eiland als geheel mogelijk bleef en de onderhandelingen daarvoor konden worden hervat.

Op 10 juli vroeg Denktash de leider van de Partij van Nationale Eenheid Eroglu een nieuwe kabinet te vormen

Op 17 juli werd bekendgemaakt dat een coalitie-akkoord was gesloten tussen de Partij van Nationale Eenheid en de Communale Bevrijdingspartij.
Twee dagen later keurde Denktash het door Eroglu samengestelde kabinent goed. waarin drie leden van de Communale Bevrijdingspartij zaten, onder wie partijleider Bozkurt.
De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier - Dervis Eroglu. economische zaken en financiën - Taskent Atasayan; onderwijs, jeugdzaken en sport - Salih Cosar: industrie. handel en energie - Erdal Onurhan: binnenlandse zaken en huisvesting - Onay Fazil Demirciler: landbouw en natuurlijke hulpbronnen - Nazif Borman: transport en openbare werken - hlehmet Bavram, buitenlandse zaken en defensie - Kenan Atakol. toerisme en cultuur - Ismail Bozkurt (Commun Bevrijdingsp.); gezondheid en sociaal welzijn - Mustafa Erbilen (Commun.Bevrijdingsp.); arbeid en sociale zekerheid - Mehmet Altinay (Commun. Bevrijdingsp.).

Op 30 juli kreeg de regering-Eroglu met 32 tegen 16 stemmen het vertrouwen van het parlement

Voormalig minister van huisvesting Hakki Atun was tot parlementsvoorzitter gekozen.

Twee nieuwe politieke partijen opgericht. Nieuwe secretaris-generaal *voor* de *Communale* Bevrijdingspartij

Medio aug. 1985 werd een nieu e partij geregistreerd onder de naam Noord-Cypriotische Socialistische Partij. De partij stond onder leiding van Dogan Harman.
Rond die tijd werd nog een nieuwe partij opgericht, de Jonge Moederland Partij
Begin september werd Altinay (de minister van arbeid en sociale zekerheid) als secretaris-generaal van de Communale Bevrijdingspartij opgevolgd door Mustafa Akinci.

Zoon van Denktash overlijdt na ongeluk

In de nacht van 26/27 dec 1985. aldus *NRC/H'blad* (27-12-1985), overleed de zoon van Rauf Denktash, Raif. oprichter van de Sociaal-Democratische Partij. in een ziekenhuis te Ankara (Turkije). Daags voor Kerstmis had hij volgens die krant enrstig hersenletsel opgelopen bij een botsing met een militaire auto die hem van achteren aanreed op de weg Nicosia-Famagusta. Omdat geëigende verzorging in Nicosia onmogelijk was werd hil naar de Turkse hoofdstad overgebracht
NRCIH blad vervolgde

Tien dagen geleden kwani zijn naam ook al in liet nieuws. Behmet Cantürk. een drugssmokkelaar die terechtstaat in Ankara. verklaarde dat er transporten naai Cyprus waren geweest. waarbij morfine in heroïne werd omgezet aan boord van liet schip Raif Denktash zou voor het verdere vervoer naar Engeland hebben zorggedragen. in samenweiking met Mehmet Gözen. Ook de naam van een in Nederland levende drugshandelaar. Dundar Kilic. werd genoemd
Vader Denktash betoogde dat deze beschuldigingen uit de koker kwamen van Gözen die van Armeense afkomst is en dat zijn zoon ..een jonge en fatsoenlijke man was die trachtte zijn natie te dienen" In de Turkse zone van Cyprus verluidt dat er geen tekenen zijn dat het ongeluk aan enigerlei opzet te wijten is.
Raif had op Cyprus de reputatie van een playboy die het zijn vader van tijd tot tijd nogal moeilijk maakte Aanvankelijk was hij ultrarechtse ideeën toegedaan en redigeerde hij ook een krantje dat propaganda niaakte voor de Turkse fascistische leider Alpaslan Tuikes.
Daarna echter richtte hij een sociaal-democratisch partijtje op dat bij de verkiezingen van afgelopen zomer nauwelijks aanhang verwierf.

Kabinetscrisis

Op 6 aug. 1986 zegde de Communale Bevrijdingspartij haar steun aan de regering-Eroglu op en trok haar drie ministers uit het kabinet terug, omdat zij ontevreden was over het economische liberaliseringsbeleid van premier Eroglu.

Begin 1986 was de Turks-Cypriotische regering ervan in kennis gesteld dat de Turkse hulp. die gewoonlijk bijna de helft van de uitgaven op de Turks-Cypriotische begroting dekte, steeds minder zou worden en tegen 1990 geeindigd zou zijn. De Turkse premier Turgut Ozal had er tijdens een bezoek aan Noord-Cyprus in juli 1986 (van 2-4 juli) bij de Turks-Cypriotische regering op aangedrongen de holding-maatschappij voor staatsindustrie te privatiseren en een vrije zone te creeren ter aanmoediging van buitenlandse investeringen in het bankwezen en het toerisme

Op 11 augustus diende premier Eroglu vervolgens het ontslag van zijn kabinet in bij Denktash. die hem vroeg voorlopig aan te blijven om de lopende zaken te behartigen Op *20* augustus gaf Denktash hem de opdracht een nieuwe regering te vormen
Op 2 september ging de Turks-Cypriotische leider akkoord met een nieuw kabinet. bestaande uit leden van de Partij van Nationale Eenheid en de centrum-rechtse Partij van de Nieuwe Dageraad, ook wel Partij van de Wedergeboorte genoemd. Deze partij stond onder leiding van Aptac Besesler.

Op 13 september kreeg de nieuwe regering-Eroglu met 28 tegen 19 stemmen en drie onthoudingen het vertrouwen van het parlement Het kabinet zag er als volgt uit

Premier - Dervis Eroglu; financiën en douane - Mehmet Bavram; binnenlandse zakrn. dorpsaangelegenheden en natuurlijke hulpbronnen - Taskent Atasayan: buitenlandse zaken en defensie - Kenan Atakol; economische zaken. handel en industrie - Erdal Onurhan. onderwijs - Salih Cosar; ti ansport. openbare werken cn toerisme - Nazif Borman; huisvesting - Onay Fazil Demirciler; gezondheid cn sociaal n elzijn - Mustafa Erbilen: land- en bosbouw - Aytac Besesler (Partij van de Nieuwe Dageraad): arbeid. jeugdzaken en sport - Gunay Cavmaz

Erbilen had op 7 aug 1986 de Communale Bevrijdingspartij vei laten en was op 15 augustus toegetreden tot de Partij van Nationale Eenheid

Op 13 september meldde The *Guardian* dat de regering van Noord-Cyprus was begonnen met de uitvoering van maatregelen voor een opleving van de economie. De maatregelen. die Noord-Cyprus economisch dichter bij Turkije moesten brengen. omvatten nieuwe wetten die een vrije circulatie van belangrijke valuta moesten vergemakkelijken en andere stappen ter bevordering van de ontwikkeling van het toerisme. buitenlandse investeringen en buitenlandse banken. Nieuwe havenfaciliteiten werden ten oosten van Kyrenia gebouwd en op 7 maart was in Gecitkale (Lefkoniko). 35 km ten oosten van Nicosia. een nieuwe internationale luchthaven geopend. (De Grieks-Cyprioten waren van mening dat deze voorzieningen getroffen waren om een Turkse militaire interventie op Cyprus te vergemakkelijken).

Op 26 december keurde het parlement van Noord-Cyprus een begroting voor 1987 goed. die voorzag in 103.079.616.000 Turkse lira aan uitgaven. waarvan Turkije *26.000.000.000* voor zijn rekening zou nemen (op 31 dec. 1986 was 1 Amerikaanse dollar 757,80 lira waard). Eerder had de Turkse regering besloten het niveau

van de hulp aan Noord-Cyprus te herstellen, onder voorwaarde dat er maatregelen voor een stabilisering van de economie zouden n-orden genomen.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. HET CYPRIOTISCHE KABINET EN PARLEMENT. ROEP OM AFTREDEN PRESIDENT KYPRIANOU

Nadat de Cypriotische president Spykos Kyprianou op 20 apr. 1982 zijn kabinet ingrijpend had gewijzigd (pag. 114/1-1983), zag dit er als volgt uit:

Buitenlandse zaken Nicos Rolandis*; binnenlandse zaken en defensie - Christodoulos Veniamin*; minister t b v de president - Stelios Katsellis*; financiën - Simos Vassiliou; landbouw - Demetrios Christodoulou; handel eri industrie - George Andreou onderwijs - Panos Ioannou: arbeid - Pavlos Papageorghiou; verbindingen en werken - Christos Mavrellis: justitie - Phivos Klerides; volksgezondheid - Christos (Takis) Pelekanos

* geen verandering

Van de nieuwe ministers was Vassiliou een econoom die bijna 20 laar werkzaam was geweest bij het secretariaat van de Verenigde Naties. Christodoulou had bij de Food and Agriculture Organization (FAO) gezeten Andreou was vroeger auditeur-generaal van de republiek geweest. Ioannou was sinds eind 1981 woordvoerder aan de regering geweest Verder waren Papageorghiou. Mavrellis en Klerides jurist en was Pelekanos arts.

Ilias Iliades werd benoemd tot plaatsvervangend minister van binnenlandse zaken

Op 23 sept. 1982 werd minister t.b.v.de president Katsellis benoemd tot minister van onderwijs in de plaats van Ioannou, die op 17 september bij een verkeersongeluk om het leven was gekornen. Minister t.b.v. de president werd Konstantinos Michaelides. de directeur-generaal van het ministerie t.b.v.de president.

Op 20 sept. 1983 nam minister van buitenlandse zaken Rolandis ontslag ,,om gewetensredenen" en omdat hij met president Kyprianou van mening verschilde over het beleid. Hij werd op 22 september opgevolgd door George Iacovou, die sinds begin 1983 directeur-generaal van het ministerie van buitenlandse zaken was geweest en voordien ambassadeur in West-Duitsland.

Einde aan de *samenwerking* tussen de *Democratische Partij* en de Progressieve *Partij van* het *Werkende* Volk
Ka*binetswijziging*

Op 22 dec. 1984 kondigde president Kyprianou het einde aan van het samenwerkingsverband tussen zijn centrum-rechtse Democratische Partij en de pro-communistische Progressieve Partij van het Werkende Volk dat op 20 apr 1982 was gesloten (pag 114/1-1983)

De president zei dat deze stap voortkwam uit de ..vele en wezenlijke verschillen in standpunt met de leiders van de Progressieve Partij van het Werkende Volk",vooral wat betreft de aanpak van de intercommunautaire onderhandelingen. Het politieke bureau van de Progressieve Partij van liet Werkende Volk noemde de stap in een verklaring een politiek verkeerde actie die op een ongelegen moment kwam en alleen ,,Amerikaanse imperialistische kringen binnen de NAVO" genoegen deed.

Op 7 jan. 1985 kondigde president Kyprianou een kabinetswijziging aan. Daartoe hadden alle ministers op 23 november hun ontslag ingediend.

Katsellis ging van onderwijs naar defensie. Regeringswoordvoerder Andreas Christofides kreeg onderxvijs erbij. Verder waren er zes nieuwkomers: Rois Nicolaides (binnenlandsezaken). Michael Michaelides (handelen industrie). Andreas Mousioutas (arbeid). Konstantinos Kittis (financiën). Demetrios Liveras (justitie) en Andreas Papasolomontas (landbouwen natuurlijke hulpbronnen).

De Progressieve Partij van het Werkende Volk omschreef het kabinet. dat alleen leden van de Democratische Partij telde. het zwakste dat Cyprus ooit had gekend.

Medio maart 1985 werd Stella Soulioti benoemd tot procureur-generaal

Kritiek op *Kyprianou* na het *mislukken van* de *besprekingen met Denktash in New* York

Nadat in jan. 1985 de besprekingen in New York tussen president Kyprianou en de Turks-Cypriotische leider Denktash over de toekomst van Cyprus geen wezenlijk resultaat hadden opgeleverd, eiste oud-minister van buitenlandse zaken Rolandis het aftreden van Kyprianou wegens het ..missen van een historische kans". in een open brief met tien punten die het Grieks-Cypriotische dagblad Filelefteros publiceerde.

Op 26 januari zei Kyprianou op een persconferentie dat hij bereid bleef tot een nieuwe ontmoeting met Denktash in februari. in overeenstemming met het verlangen. uitgesproken door VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar. Ook zou hij graag met de Amerikaanse president Reagan praten. aldus Kyprianou.

Begin februari sloot de officiële rechtse oppositiepartij, de Democratische Concrritratie onder Glafkos Klerides, zich bij de cis van Rolandis aan. Volgens deze partij zou Kyprianou tijdens de topontmoeting weloverwogen elk akkoord hebben afgehouden.

Op 22 februari steunden zowel de Democratische Concentratie als de door Ezekias Papaioannou geleide Progressieve Partij van liet Werkende Volk een motie van wantrouwen tegen Kyprianou in het Huis van Afgevaardigden, die in de vroege morgen van 23 febi uari met 23 (12 van de Progressieve Partij van het Werkende Volk en 11 van de Democratische Concentratie) tegen 12 stemmen (negen van de Democratische Partij en drie van de Socialistische Partij van Vassos Lyssarides) werd aangenomen.

De motie hield in dat Kyprianou alsnog zijn handtekening zou zetten onder het voorlopige akkoord met Denktash dat in januari in New York op tafel had gelegen. President Kyprianou werd uitgenodigd de besluiten van de meerderheid van het parlement in acht te nemen en. wanneer hij daartoe niet bereid was, af te treden opdat nieuwe presidentsverkiezingen konden plaatsvinden.

President Kyprianou zei op 23 februari dat de stemming een crisis had gecreeerd (en hij stelde een bezoek aan Groot-Brittannië dat eind februari op het programma stond twee weken uit). maar voegde eraan toe dat ,,toegeven aan chantage" zou neerkomen op afschaffing van de institutie van het uitvoerend presidentschap en voorwaarden zou scheppen voor een permanente crisis.

Op 1 maart maakte Kyprianou bekend dat hij niet zou aftreden. ,.Aftredenzou de makkelijkste weg zijn". aldus de president in zijn boodschap die op radio en TV werd uitgezonden, ..maar daarmee zou ik de voogdij van het parlement erkennen en al mijn opvolgers onder die voogdij plaatsen. en indirect binden aan de projecten van de Turks-Cyprioten. Ik heb geen lessen in democratie nodig. ik respecteer het parlement. maar meer nog de instellingen van de republiek. Ik zal blijven staan op het bolwerk waarop het volk mij heeft geplaatst om te blijven vechten voor de rechtvaardiging van zijn strijd en zijn offers."
De president riep de partijleiders op tot een nieuwe dialoog om tot , homopsychia' (gelijkgezindheid) te komen

Op 29 maart nam het parlement een motie aan waarin Kyprianou werd gedwongen zich neer te leggen bil de op

23 februari aanvaarde motie van wantrouwen. De motie, die xvas ingediend door de Progressieve Partij van het Werkende Volk en werd gesteund door de Democratische Concentratie. werd met 20 tegen twee stemmen aangenomen. De afgevaardigden van de Democratische Partij verlieten de zaal.

Op 31 maart noemde president Kyprianou de op 29 maart aangenomen motie ongrondwettig Ik zal blijven handelen en functioneren zoals voorgeschieven door de grondwet en mijn plicht aldus Kvprianou Hij stelde dat de indieners van de motie voor confrontatie hadden gekozen en herhaalde een oproep tot een opbouwende dialoog

Op 17 mei, aldus *NRC/H'blad* (18-5-1983). vroegen tienduizenden Grieks-Cyprioten op een bijeenkomst in Nicosia om het aftreden van Kyprianou. Glafkos Klerides van de conservatieve Democratische Concentratie die de bijeenkomst had georganiseerd. wees erop dat de president de hoop van nationale eenheid in Cyprus de bodem had ingeslagen, en dat hij zich diende te onderwerpen aan het parlement of moest aftreden

Klerides zei dat hij het parlement nu zou vragen de bevoegdheden van de president drastisch te beperken. en door de president of diens ministers ingediende wetsvoorstellen te blokkeren.

In juni verzekerde Kyprianou zich van een rechterlijke uitspraak die stelde dat de grondwet niet van hem eiste dat hij aftrad.

Wijziging kabinet

Nadat minister van financiën Kittis op 29 juli 1985 zijn ontslag had ingediend, werd op 1 augustus een kabinetswijziging bekendgemaakt.

Konstantinos Michaelides. tot op dat moment minister t.b.v. de president, nam binnenlandse zaken over van Rois Nicolaides. die minister van verbindingen en werken werd. Minister t.b.v. de president werd Demetrios Liveras, die tevens de portefeuille justitie behield. Christos Mavrellis ging van verbindingen en werken naar financiën.

Katsellis werd adviseur en coördinator op het gebied van vluchtelingenkwesties en werd als minister van defensie opgevolgd door Ilias Iliades. tot dan toe plaatsvervangend minister van binnenlandse zaken.

Vervroegde parlementsverkiezingen

Op 1 nov. 1985 nam het Huis van Afgevaardigden met algemene stemmen een motie aan waarin werd voorgesteld het Huis te ontbinden en op 8 december vervroegde parlementsverkiezingen te houden (de officiële zittingsperiode liep in mei 1986 af: op 24 mei 1981 waren voor het laatst verkiezingen gehouden voor het Huis. dat een zittingsperiode had r-an vijf jaar).

Eerder dat het Huis een grondwetswijziging aangenomen die voorzag in een uitbreiding van het aantal Huis-zetels van 38 tot 56 voor de Grieks-Cypriotische gemeenschap en van 15 tot 24 voor de Turks-Cypriotische afgevaardigden (sinds 1963 zaten er geen Turks-Cyprioten in het Huis van Afgevaardigden).

President Kyprianou herhaalde op 1 november dat zijn positie volgens de grondwet los stond van die van het Huis van Afgevaardigden. maar zei met het resultaat van de verkiezingen ,.ernstig rekening te zullen houden".

De Democratische Concentratie en de Progressieve Partij van het Werkende Volk hoopten bij de r-erkiezingen samen tweederde van de stemmen te behalen. Met zo'n meerderheid wilden zij een paragraaf aan de grondwet toevoegen waardoor het mogelijk werd Kyprianou weg te sturen.

Op 8 december leverden de verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden de volgende zetelverdeling op (tussen haakjes het percentage geldig uitgebrachte stemmen)

	1985	1981
Democratische Concentratie	19 (33,6)	12 (31,9)
Democratische Partij	16 (27.7)	*8* (19.5)
Progr.P v h Werkende Volk	15 (27,4)	12 (32,8)
Socialistische Partij	6 (11,1)	3 (*8.2)*
	stemmen	
Democratische Concentratie	107.223	92 733
Democratische Partij	*88* 322	36.703
Progr P.v h Werkende Volk	*87.628*	95 302
Socialistische Partij	35.371	23 770

Op 22 aug. 1982 was de Democratische Concentratie bij ren tussentijdse verkiezing ten van haar 1%zetels kwijtgeraakt aan de Democratische Partij. die vervolgens over. negen zetels beschikte

Op 10 december zei president Kyprianou dat het verkiezingsrosultaat betekende dat zijn beleid brede steun van de bevolking genoot.

Nieuwe regeringswoordvoerder

Op 24 mei 1986 werd Petros Voskaridis benoemd tot nieuwe woordvoerder van de Cvpriotische regering

(*NRC/H'blad*, Volkskrant. Le *Monde*, NZZ, The *Times*, KCA)

INTERNATIONALE ZAKEN

r

ALGEMEEN

BETREKKINGEN S -VS. ONTWIKKELINGEN NA TOP REAGAN-GORBATSJOW IN REYKJAVIK. (voortzetting)

Hierna volgt een voortzetting van het verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten na de topontmoeting tussen president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik in oktober 1986 (pag. 689/1 e.v.-1986).
Eerder is hierover verslag uitgebracht op pag. 674/3 e.v..pag. 68913 e.v.. pag. 712/2 e.v. en pag. 725/1 e.v.-1987.

VS: doorgaan *met werkzaamheden* in Woensdrecht

Als Nederland zou besluiten orn de bouwactiviteiten op de basis Woensdrecht te staken, zou dat een ernstige hindernis betekenen op de weg naar een INF-akkoord. Dat zou – anders dan de vredesbeweging in Nederland en de oppositie stellen - de stimulans om tot een akkoord te komen juist kunnen wegnemen, aldus VS-onderhandelaar Kampelman op 10 maart in een interview met Westeuropese journalisten via de Worldnet televisie.
Kampelman was van oordeel. dat de eendrachtige uitvoering van het NAVO-dubbelbesluit van 1979 voor de doorbraak in Genève had gezorgd.
De vredesbeweging en een aantal woordvoerders van de PvdA-fractie in de Tweede Kamer hebben na de nieuwste voorstellen van Sowjet-leider Gorbatsjow bepleit om de bouwactiviteiten voor de plaatsing van 48 kruisraketten in 1988 onmiddellijk te staken.
Kampelman gaf in het interview aan dat het onderhandelen over details, waaronder het belangrijke punt van verificatie, nog geruime tijd in beslag zal nemen.
Het persbureau Reuter meldde op 10 maart uit Washington dat de NAVO-partners het eens geworden zijn over zulke verificatievoorstellen, die de VS in Genève ter tafel zullen brengen. Inspecties ter plaatse over het verwijderen van middellange afstand raketten zullen op het grondgebied van de bondgenoten moeten plaats hebben.
Het voorstel van senator Nunn om een INF-akkoord te koppelen aan een reducering van chemische en conventionele bewapening in Oost-Europa noemde Kampelman niet dienstig voor de huidige onderhandelingen. Hij deelt de zorgen van de senator over de Sowjet-overmacht op het gebied van

dergelijke bewapening rnaar hij herinnerde eraan dat Amerika steeds heeft afgewezen om de INF-onderhandelingen te koppelen aan welk ander wapensysteem ook niet aan SDI en dus ook niet aan conventionele en chemische bewapening , Dat zou op dit moment wat vreemd overkomen aldus Kampelman

SU wil separaat overleg over SRINF-*wapens*

De Sowjet-Unie is bereid tot .,parallelle besprekingen" met de Verenigde Staten over beperkingen op de kernwapens voor de kortere afstand (SRINF). rnaar dit overleg moet los staan van de INF-besprekingen. Dit zei Viktor Karpow, chef van het directoraat ontwapening van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken op 12 maart tijdens een bezoek aan Londen. Karpow zei dat onderhandelingen over de korte afstandswapens ..niet kunnen worden gekoppeld" aan de INF-onderhandelingen en evenmin kan er volgens hem sprake zijn van een pakket. Dit is een apart vraagstuk en daarvoor is een aparte overeenkomst nodig, aldus Karpow.
Washington wil in een INF-akkoord de bepaling opgenomen zien dat de Verenigde Staten het recht hebben eenzelfde aantal korte afstandswapens als de Sowjet-Unie in Europa op te stellen als onderhandelingen over reducties geen resultaat opleveren.
Volgens Washington heeft de Sowjet-Unie tijdens de top tussen Reagan en Gorbatsjow vorig jaar oktober geaccepteerd dat in een INF-akkoord bepalingen over beperking van de korte afstandswapens moeten worden opgenomen.
De Sowjet-Unie beschikt over ca. 800 van dergelijke wapens. Aan westelijke zijde staat daar niets tegenover.

VS-voorstellen m.b.t. verificatie *INF*-akkoord in Genève ingediend

De Verenigde Staten hebben op 12 maart in Geneve gedetailleerde voorstellen ingediend over de verificatie van een INF-akkoord.
Volgens een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken voorziet het verificatieregime in drie soorten inspecties ter plaatse en andere bepalingen ter controle van de naleving van een INF-akkoord:
- een algemene eerste inspectie met betrekking tot de basisgegevens over de aantallen raketten die onder het akkoord vallen;
- inspecties ter verificatie van de eliminering van de raketten als voorzien in het akkoord;
- inspecties en een permanente aanwezigheid ter verificatie van de aantallen raketten die gehandhaafd blijven (beide partijen zouden 100 koppen voor INF-systemen in het Verre Oosten handhaven).
De laatste bepaling voorziet in een ,,permanent toezicht op bepaalde Amerikaanse en Russische installaties die van belang zijn voor de produktie, de assemblage. de reparatie en de opslag van INF-wapens."
De VS willen ook dat snelle inspecties ter plaatse uitgevoerd zullen kunnen worden in geval van twijfel over de naleving van de overeenkonist.
De Sowjet-Cnie heeft al in principe ingestemd met inspecties ter plaatse. Alexei Oboechow, tweede man van de Sowjet-onderhandelingsdelegatie in Geneve zei op 12 maart in Bonn dat de INF-raketten ,.in het openbaar moeten worden vernietigd en dat effectieve controleprocedures een onderdeel van een INF-akkoord moeten zijn".

Krztiek *Karpow* op VS

Viktor Karpow heelt op 22 maart in een gesprek met het Sowjet-regeringsdagblad *Izwestia* verklaard, dat de VS ,.niet werkelijk" bereid zijn tot liquidatie van alle middellange afstandswapens in Europa.
Karpow zei, dat er steeds meer aanwijzingen zijn. dat de nuloptie vanaf het begin Amerikaanse bluf is geweest. Hij beriep zich voor deze uitspraak op een uitlating van de Amerikaanse generaal Maxwell Thurman. die had voorgesteld van de thans in Europa gestationeerde Pershing-I1 raketten Pershing-I raketten voor de korte afstand te maken.
Karpow noemde een dergelijke oplossing onaanvaardbaar, omdat de Sowjet-Unie bereid is al haar SS-20's in Europa te vernietigen.

Kritiek door VS *afgewezen*

De Verenigde Staten hebben de beschuldiging van de Sowjet-Unie als zou Amerika niet werkelijk geïnteresseerd zijn in een akkoord over de verwijdering van alle middellange afstandswapens in Europa als ..totaal onjuist" van de hand gewezen.
De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken die dit op 23 maart zei. voegde er echter aan toe dat de Verenigde Staten vasthouden aan hun eis dat een overeenkomst over de kernwapens voor de kortere afstand (SRINF) een integraal onderdeel van een INF-akkoord moet zijn.
Woordvoerder Redman van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken erkende. dat het juist was, dat de VS de optie wilden houden om de Pershings-II om te bouwen tot Pershings-I voor de korte afstand.
Maar de cruciale vraag is. zo zei hij, of de Sowjet-Unie haar overwicht in deze categorie wapensystemen wil handhaven.
Volgens Redmari beschikken de Sowjets over 150 kortere afstandswapens (SS-12. SS-21 en SS-23 raketten, met een bereik tussen 500 en 1000 kilometer).
De VS beschikken in Europa niet over dergelijke wapens.
De Sowjet-Unie moet het beginsel erkennen dat er gelijke beperkingen (plafonds) voor deze categorie wapens moeten gelden als onderdeel van een INF-overeenkomst. aldus Redman.

Voortzetting geschil over SRINF

De Verenigde Staten hebben op 25 maart de Sowjet-Unie ervan beschuldigd .,een grote stap terug" te hebben gedaan door vast te houden aan een ..zinloos standpunt" bij de onderhandelingen over kernraketten in Europa.
Volgens Charles Redman is Sowjetleider Michail Gorbatsjow teruggekomen van een zes maanden eerder door Moskou gedane belofte om te onderhandelen over beperking van korteredrachtsraketten (SRINF) als onderdeel van een verbod op middellange-afstandsraketten (INF).
In feite. zo zei Redman. was de rede van Gorbatsjow van 28 februari. waarin de ontkoppeling werd geformuleerd van INF-wapens van de andere ontwapeningsvraagstukken in Geneve, .,een stap terug" vergeleken met wat Gorbatsjow in oktober tegen Reagan zei bij de top in Reykjavik over het in acht nemen van beperkingen bij de SRINF-wapens.
De vraag is nu of deze kwestie – zoals de Amerikaanse regering stipuleert – moet worden bekrachtigd als een ,,integraal deel" van enig verdrag om middellange-afstandsraketten uit Europa te liquideren, of dat er achteraf over gesproken moet worden

De ministers van buitenlandse zaken van de zeven Warschaupact-landen, die op 24 en 25 maart voor het eerst sinds ,Reykjavik' in Moskou bijeen maren. hebben een .,package-deal" over INF- en SRINF-wapens uitgesloten: ,,Zodra er een overeenkomst is bereikt over de eliminatie van middellange-afstandsraketten in Europa zullen we bereid zijn om te geen praten over het vraagstuk van operatieve tactische raketten". zo lichtte de Sowjet-onderminister van buitenlandse zaken Vadim Loginow het resultaat van het overleg toe.
Loginow zei dat het Kremlin de voorkeur geeft aan een akkoord waarbij het

aantal SRINF-wapens wordt verminderd boven een verdrag waarbij de NAVO haar kracht op dat terrein zou opbouwen tot het peil van de Sowjet-Unie.
Eveneens in Moskou heeft Sowjet-generaal Joeri Lebedew op 25 maart gezegd dat wanneer een akkoord tussen de supermachten is bereikt over INF-wapens Groot-Brittannië en Frankrijk uiteindelijk hun onafhankelijke kernmachten zullen moeten opgeven.
,,Als de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten een overeenkomst ondertekenen over middellange- en kortere-afstandsraketten, en als een akkoord over conventionele strijdkrachten in Wenen is bereikt, dan zal het hele proces onomkeerbaar zijn". zo zei Lebedew.
,.Europese naties met een onafhankelijke defensiepolitiek zullen zich aan dit algemene proces moeten overgeven dat heel Europa omvat voor grotere vrede en veiligheid", zo zei Lebedew.

Ronde besprekingen in Geneve afgesloten. VS bereid tot minder inspectie bij *nuloptie*

Amerikaanse onderhandelaars in Genève hebben aangeboden een aantal eisen m.b.t. inspectie te laten vallen in ruil voor het verwijderen door de SU van alle SS-20's, die gericht zijn op China en Japan.
Dat heeft de directeur van het Amerikaanse bureau voor wapenbeheersing. Kenneth Adelman, op 26 maart gezegd. De Sowjet-Unie heeft dat voorstel echter ver orpen en houdt vast aan de 100 kernkoppen die zij op haar grondgebied in Azië wil handhaven.
De laatste ronde van de onderhandelingen in Geneve die gericht zijn op het bereiken van een akkoord over eliminatie van middellange-afstandsraketten (INF) zijn op 26 maart afgesloten zonder overeenkomst. maar Adelman zei niet ontevreden te zijn. ,,Elke ronde is beter geweest dan de vorige, zodat de trend omhoog is", zo zei Adelman.
,,Ik denk dat de laatste ronde heel produktief was."
De volgende ronde van de onderhandelingen is vastgesteld op 23 april.
Alexei Oboechow, de Sowjet-onderhandelaar, beschuldigde de VS op 26 maart van een ,,onconstructieve'' houding bij de besprekingen.
Het antwoord van Adelman op die kritiek was dat .,zij klagen over alles wat we doen. De Sowjets zijn teleurgesteld wanneer we zeggen dat er vooruitgang is omdat hun standpunt dat er geen vooruitgang is druk op ons oefent om vooruitgang te boeken." De Amerikaanse onderhandelaar Maynard Glitman zei op 26 maart na de laatste ronde dat ,,ons nog moeilijke vraagstukken wachten". hoewel er ,,nuttige voortgang" was gemaakt.
De Sowjet-Unie heeft het principe van Amerikaanse inspectieteams aanvaard om te laten controleren dat de overeenkomst wordt nageleefd. maar niet de details van de voorstellen die ..perimeter and portal monitoring" behelzen.
Dat wil zeggen controle op de fabrieken en opsla–plaatsen waar onderdelen van de SS-20 worden geproduceerd, in elkaar gezet en opgeslagen.
Volgens Adelman zou die inspectie overbodig worden wanneer er een volledige nul-nuloptie zou worden aangenomen

NAVO-verklaring: *Sowjet-standpunt SRINF belemmert besprekingen*

De weigering van de Sowjet-Unie om beperking van de raketten voor de korte afstand te betrekken bij de besprekingen over middellange afstandswapens vormt een ernstige belemmering voor de onderhandelingen, aldus een verklaring van de NAVO, die op 27 maart in Brussel is uitgegeven.
,,Dezejongste stap van de Sowjet-Unie beperkt het gemeenschappelijk terrein van beide partijen bij de onderhandelingen en is een belangrijke stap terug", zo staat in een verklaring die werd uitgegeven na een vergadering van de Special Consultative Group.
De NAVO-partners menen dat het apart en later onderhandelen over korte-drachtwapens. zoals Moskou wil, het bondgenootschap in een nadelige positie brengt. ,,Dit zou de Sowjet-Unie de vrijheid bieden haar bestaande arsenaal korte-drachtwapens uit te breiden of haar huidige overwicht te handhaven terwijl de onderhandelingen doorgaan."
Op de bijeenkomst in Brussel werden de afgevaardigden van de NAVO-landen in de Special Consultative Group over de stand van zaken bij de INF-onderhandelingen in Geneve ingelicht door de Amerikaanse onderhandelaar Maynard Glitman.

Eerste ronde vooroverleg *NAVO*-Warschaupact in Wenen *over vermindering* conventzonele wapens afgesloten

Op 6 april is in Wenen de eerste ronde afgesloten van het vooroverleg tussen vertegenwoordigers van de lidstaten van NAVO en Warschaupact over vermindering van conventionele wapens en troepen in Europa. Deze ronde was op 17 februari begonnen met een ..werkontbijt" in de Franse ambassade in Wenen (zie boven).
Concrete resultaten hadden de gesprekken nog niet opgeleverd. Besloten werd om op 11 mei de besprekingen te hervatten.

West-Duztsland bezorgd *over* eventuele *afschaffing SRINF*

De Westduitse bondskanselier Helmut Kohl heeft president Reagan een brief geschreven waarin hij zijn steun uitspreekt voor een verdrag over de verwijdering van raketten voor de middellange afstand, maar zijn bezorgdheid uitdrukt over een dergelijk parallel akkoord over raketten voor de kortere afstand
De brief is bedoeld. zo zei op 7 april regeringswoordvoerder Friedhelm Ost. om de ideeën van Bonn over wapenbeperking duidelijk te maken voordat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz op 13 april naar Moskou vertrekt voor besprekingen met zijn Sowjet-collega Eduard Sjewardnadze

Volgens Ost verwacht Bonn dat de supermogendheden dit jaar nog een akkoord in Genève zullen bereiken over de eliminatie van middellange-afstandsraketten uit Europa, maar zo'n akkoord zou gevolgd moeten worden door onderhandelingen over het verminderen van het overwicht van de Sowjet-Unie op het gebied van kortere-drachtswapens in Europa.
De Bondsrepubliek is tegen een verdrag waarbij al dergelijke wapens uit Europa worden verwijderd. tenzij er tegelijkertijd een overeenkomst wordt gesloten over het verminderen van het Sowjet-overwicht op het gebied van conventionele wapens.
Ost zei verder dat de regering in Bonn, zoals minister van buitenlandse zaken Genscher een week eerder heeft laten weten, ertegen zou zijn om de Pershing-II om te bouwen tot kortere-afstandsraket, volgens de Amerikanen een betrekkelijk eenvoudige kunstgreep, waardoor het Sowjet-overwicht zou worden tegengegaan.
De Westduitsers zijn van mening dat een dergelijke maatregel de pogingen om tot een INF-akkoord te komen op voorhand te zeer zou belasten.

Sowjet-Unie verzacht eis totaal verbod kernproeven

Amerikaanse functionarissen hebben op 7 april in Washington laten weten, dat de Sowjet-Unie had aangeboden de eis van totale stopzetting van kernproeven op te schorten.
Andronik M. Petrosjants, voorzitter van de Sowjet-staatscommissie voor het vreedzaam gebruik van kernenergie, had de VS een maand eerder in Genève laten weten, dat de Sowjet-Unie een totaal verbod op kernproeven nog steeds als haar uiteindelijke doel ziet,

maar voorlopig zal streven naar ratificatie van de twee bestaande verdragen over beperking van de proeven. Deze uit de laren zeventig daterende verdragen beperken nucleaire proeven tot een sterkte van 150 kiloton.

Gorbatsjow stelt onderhandelingen over SRINF voor. Kondigt eind van produktie en vernietiging chemische wapens aan

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow heeft op 10 april in de Tsjechoslowaakse hoofdstad Praag voorgesteld onderhandelingen te beginnen over vermindering van het aantal kernraketten voor de kortere afstand (SRINF).

Tevens maakte hij bekend, dat de Sowjet-Unie de produktie van chemische wapens had gestaakt en zich voorbereidde op vernietiging van de voorraden van deze wapens.

Tijdens een politieke bijeenkomst in Praag zei Gorbatsjow dat SRINF-onderhandelingen niet moeten worden gekoppeld aan de kwestie van de kernraketten voor de middellange afstand (INF). Beide zijden zouden moeten beloven hun aantal kortere afstandsraketten voorlopig niet uit te breiden.

Een Sowjet-woordvoerder zei later dat de voorstellen worden voorgelegd aan de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz die vanaf 13 april Moskou bezoekt

Gorbatsjow zei ook dat de Sowjet-Unie de produktie van chemische wapens heeft gestaakt. er geen buiten haar grenzen heeft gestationeerd en een installatie bouwt waarin ze kunnen worden vernietigd. Dat moet het mogelijk maken het proces van chemische ontwapening snel te realiseren na de sluiting van een internationale conventie, zei hij.

Volgens Westerse militaire bronnen beschikt de Sowjet-Unie over 200.000 tot 500,000 ton moderne chemische strijdmiddelen in 32 plaatsen verspreid over Oost-Europa

Voorts stelde Gorbatsjow een bijeenkomst van de ministers van buitenlandse zaken van de 35 landen van de Europese veiligheidsconferentie in Wenen voor om te praten over vermindering van conventionele troepen en wapens in Europa.

De Sowjet-woordvoerder zei dat hier numerieke gegevens kunnen worden uitgewisseld – een belangrijk struikelblok op de vastgelopen Weense besprekingen over troepenvermindering in Europa.

Gorbatsjow zelf leek toe te geven dat er sprake is van een Russisch overwicht in conventionele troepen. „Er is natuurlijk een asymmetrie in de strijdkrachten van de twee partijen in Europa. maar dat komt voort uit historische, geografische en andere factoren."

Verder zei de Sowjet-leider: „Wij zijn voor verwijdering van deze ongelijkheid (...) door vermindering van hun aantal aan de zijde die een superioriteit heeft."

Enkele *reacties in het Westen* op *Gorbatsjows voorstellen*

In het Westen is op 10 april voorzichtig gereageerd op de denkbeelden die Gorbatsjow in Praag had gelanceerd

De Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe reageerde afwachtend „Ik raal de bijzonderheden var het aanbod zeer zorgvuldig moeten bestuderen", zei hij in Chicago „U herinnert zich misschien dat zij (de Russen) niet veel maanden geleden een voorstel beliendmaakten om troepen uit Afghanistan terug te trekken. En toen het erop aan kwam, bleek dat niet zo erg veel voor te stellen "

Ook Gorbatsjows bekendmaking dat de Sowjet-Unie de produktie van chemische n-apens heeft grstaakt. noodzaakte volgens hem een nauwkeurige studie Daarbij wees hij erop dat dergelijke wapens gemakkelijk te vervaardigen zijn en even gemakkelijk te verbergen en dat controle van de produktiestop daarentegen moeilijk te verwezenlijken zou zijn

Officiële zegslieden in Londen meenden dat de Sowjet-Unie probeert Europa verder op de weg naar nucleaire ontnapening te brengen dan waartoe het Westen bereid is

Groot-Rrittannie en andere NAVO-bondgenoten hebben de vrees uitgedrukt dat de eliminatie van kortere afstandsraketten West-Europa kwetsbaar maakt door de Sowjet-superioriteit op het gebied van conventionele en chemische n-apens

De Britse premier Thatcher heeft gezegd dat ze een minimale nucleaire paraplu in Europa wil behouden. tenminste voorlopig

Een woordvoerder in Bonn verklaarde niet de bondgenoten „aandachtig te willen studeren" op de voorstellen van Gorbatsjow. Hij zei te verwachten dat ze zullen worden uitgewerkt tijdens het bezoek van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz aan Moskou.

In Parijs zei een woordvoerder van het ministerie van defensie dat de produktiestop voor chemische wapens en de konieside vernietiging van de Russische chemische wapenvoorraden „een heel goed idee" zijn.

President Reagan heeft zich op 10 april in een eerste reactie verheugd getoond over hel voorstel van Sowjet-leider Gorbatsjow om besprekingen te beginnen over de reductie van kortere-afstandswapens en conventionele bewapening in Europa.

Dankzij deze stap behoort een doorbraak in de onderhandelingen over de middellange-afstandswapens nu „beslist tot de mogelijkheden ', aldus het Amerikaanse staatshoofd

Volgens Reagan tonen de Russen „nieuwe ernst" iri het streven naar een wapenbeheersingsakkoord.

De president gaf zijn reactie op de voorstellen die Gorbatsjow in Praag had gedaan tijdens en ria een al langer geplande toespraak over het buitenlandse beleid in Los Angeles.

In deze rede karakteriseerde hij de relaties tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten niet de woorden: „Geen reden voor grote opwinding. geen reden voor grote verontrusting". Keagari zei dat Gorbatsjow nog altijd van harte welkom is voor een bezoek aan Washington

Hij haalde echter fel uit naar de Russen in verband met het plaatsen van afluisterapparatuur in de Amerikaanse ambassade te Moskou en wilde. in antwoord op een vraag, zelfs niet uitsluiten dat de Sowjet-Unie de hand heeft gehad in recente ongelukken met Amerikaanse ruimteraketten

De president noemde verder een Russische aftocht uit Afghanistan „het eerste onderwerp" op zijn agenda voor besprekingen tussen de beide supermachten

De president wilde op 10 april niet ingaan op vragen over de precieze instructies die minister van buitenlandse zaken Shultr meekrijgt wanneer hij op 13 april naar de Sowjet-Unie reist voor een ontmoeting met zijn ambtgenoot Sjewardnadze.

Hij herhaalde wel zijn aanbod om het hele arsenaal aan strategische wapens met vijftig procent te reduceren. maar wilde zich niet uitlaten over een tijdschema

Ook verdedigde de president opnieuw zijn plannen voor een raketafweersysteem in de ruimte (SDI) en beloofde hij di? systeem met iedereen te zullen delen die dooi een nucleaire aanval wordt bedreigd

Bezoek minister Shultz aan *Moskou*

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz heeft van 13-15 april een bezoek gebracht aan Moskou. waar hij besprekingen heeft gevoerd met zijn Sowjet-ambtgenoot Eduard Sjewardnadze en waar hij op 14 april is ontvangen door. achtereenvolgens. premier Nikolai Ryzjkow en partijleider Gorbatsjow.

Verder had de Amerikaanse minister op 14 april in de ambtswoning van de Amerikaanse ambassadeur in Moskou een onderhoud met een groep joodse refuseniks. Hij gebruikte met hen de joodse paasmaaltijd.

Onder de gasten van minister Shultz bevonden zich o.m.de in februari uit de Tsjistopolgevangenis vrijgelaten Josip Begoen (pag. 208/2-1987) alsmede Wladimir Slepak, die al zeventien jaar wacht op toestemming voor emigratie. In de loop van 15 april heeft minister Shultz in het nabij Moskou gelegen dorp Peredelkino een ontmoeting gehad met een groep intellectuelen en bracht hij een bezoek aan het graf van de schrijver Boris Pasternak.

Tass-verslag over verloop der *besprekingen pessimistisch van toon*

Rond middernacht in de nacht van 14 op 15 oktober bracht Sowjet-persbureau Tass een verslag naar buiten van het verloop van de besprekingen van minister Shultz in Moskou. i.h.b. van zijn onderhoud met partijleider Gorbatsjow. Dit Tass-verslag had een uitgesproken pessimistische toonzetting. Volgens dit verslag had het bezoek van minister Shultz aan Moskou niet geleid tot een Sowjet-Amerikaans akkoord over kernwapens voor de middellange afstand in Europa en had het evenmin de weg geopend voor een nieuwe top Gorbatsjow-Reagan.

Blijkens dit verslag heeft de Sowjet-leider aan de Amerikanen een tweetal concessies gedaan: hij sprak de principiële bereidheid uit te komen tot ver-

nietiging van alle nucleaire slagveldwapens in Europa en breidde de mogelijkheden voor experimenten met ruimtewapens uit van alleen in laboratoria tot ook in testgebieden en fabrieken

Tevens verzachtte hij de ris van hrt staken van alle kernproeven tot een .,vermindering van het aantal"

Volgens Tass toonde Shultz' houding tijdens de viereneenhalf uur durende ontmoeting met Gorbatsjow ,,echte" aan dat , de leiding van de Veienigde Staten en haar NAVO-bondgenoten niet bereid zijn tot de nul-oplossing over de korte-afstandswapens en dat zij over deze vraag geen definitieve positie hebben".

..Het verloop van het gesprek", aldus *Tnss*. .,bevestigde de praktische onwil van de leiding van de Verenigde Staten' om op de ontwapeningsvoorstellen die de Sowjet-Unie de afgelopen twee jaar heeft gedaan met enige tegemoetkoniing te reageren Gorbatsjow had Shultz ..rechtstreeks" gevraagd wat hij eigenlijk in Moskou kwam doen. aldus Tnss.

Praktisch breekpunt bij de onderhandelingen over middellange-afstandswapens, blijkens het verslag. was de Westerse wens om bij wederzijdse vernietiging van deze wapens te komen tot een Westers tegenwicht tegen verschillende Solvlet-\r-apentvpen voor de kortere afstand Omdat Moskou bereid is al deze andere wapens te vernietigen. aldus Gorbatsjow. is een dergelijk voornemen strijdig met de ..geest" van het streven naar ontwapening

Het uitvoerige *Tass*-verslag verscheen rond het middernachtelijk uur en kwam als een volslagen verrassing. Volgens de Amerikaanse woordvoerder Charles Redman hadden Russen en Amerikanen afgesproken tijdens liet verloop van de besprekingen geen mededelingen te verstrekken over de inhoud ervan

Hij beperkte zich dan ook tot de inededeling. dat bij het gesprek Shultz-Gorbatsjow de kwestie van de kernbewapening in Europa een centrale plaats had ingenomen

De ontstemming van Sowjet-zijde over Shultz' opstelling was al eerder in de avond van 14 april gebleken uit hrt feit dat het grote televisiejournaal van negen uur met geen woord aandacht had besteed aan het gesprek tussen de Amerikaanse minister en de Sowjet-leider, dat nochtans al om half zeven was afgelopen

Shultz stond op dat moment met een schortje voor ijs op te scheppen op een feestje voor de Amerikaanse diplomaten in Moskou ..Het wordt tijd dat iemand u eens bedient". zei Shultz. - een verwijzing naar het feit dat in 1986 in het Sowjet-Amerikaanse conflict over de omvang van beider diplomatieke vertegenwoordiging alle Sowjet-personeel van de Amerikaanse ambassade is ontslagen. (pag. 676/2 e.v.-1987).

Anonieme Amerikaanse bronnen zeiden in de avond van 14 april dat de mogelijkheid van een topontmoeting tussen Gorbatsjow en de Amerikaanse president Reagan geen .,centraal" onderwerp van het gesprek Shultz-Gorbatsjow was geweest.

Het *Tass*-verslag doet evenwel anders vermoeden. Gorbatsjom zou hebben verklaard bereid te zijn tot een topontmoeting om een soort protocol over .,basisvoorwaarden" voor wapenbeheersingsoverleg te ondertekenen. Een dergelijk document zou genieenschappelijke uitgangspunten moeten vastleggen ten aanzien van strategische bewapening, het ABM-verdrag (over raketafweer), kernproeven en middellange-afstndswapens

Over al deze onderwerpen bestaan tussen de VS en de SU echter aanzienlijke meningsverschillen. zoals wederom bleek uit het Toss-verslag Gorbatsjow beschuldigde de Amerikanen ervan zich niet te houden aan d? afspraken uit Reykjavik. onder andere doos de leimijn waarop kan worden overgegaan tot vijftig procent vermindering in strategische svstemeri van vijf tot zeven laar te hebben uitgebreid

Gorbatsjow beschreef zijn bereidheid om alle slagveldwapens weg te halen als een ..laatste poging' oni te komen tot een overeenkomst over. middellange-afstandswapens in Europa .,Waar bent u hang voor?" zou de Sowjet-leider hebben gezegd. .,Wij hebben meer toegezegd dan u verwachtte Over Reagan ..oeg de Sowjet-leider zich hardop af ..Is hij werkelijk bereid iets te bereiken in de tijd die hem rest'?" Voorafgaand aan het gesprek. in aanwezigheid van de fotografen, had Shultz aan Gorbatsjow een persoonlijke boodschap van Reagan overhandigd. die naar wordt aangenomen een hernieuwde uitnodiging voor een top in Washington behelst Gorbatsjow verklaarde op dat moment alleen bereid te zijn tot een top als daas iets bereikt kon worden

Ministers Shultz en *Sjewardnadze optimistisch*

Zowel de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. George Shultz. als zijn Russische ambtsgenoot Eduard Sjewardnadze heeft in Moskou op 15 april gespoken van goede vooruitzichten op een akkoord over middellange-afstandswapens in Europa (INF).

Van Russische zijde is echter teleurgesteld gereageerd op het feit dat Shultz in Moskou niet is ingegaan op het Sowjet-voorstel alle korte-afstandskernwapens in Europa op te ruimen.

Shultz verklaarde in Moskou niet bij machte te zijn onmiddellijk te reageren op dit voorstel. dat op 14 april voor het eerst was verwoord door Sowjet-leider Michail Gorbatsjow. Er was eerst overleg met de NAVO-bondgenoten nodig. aldus Shultz op een persconferentie in Moskou. Kort daarna vertrok de Amerikaanse minister naar Brussel voor een NAVO-vergadering.

Shultz en Sjewardnadze maakten duidelijk dat overeenstemming over middellange-afstandswapens in Europa zal moeten worden bereikt bij de onderhandelingen in Genève. Volgens Shultz moet in Genève ..serieus werk" worden verricht, maar dan zou een akkoord over INF wellicht .,binnen handbereik" liggen. Sjewardnadze liet zich in soortgelijke zin uit.

Shultz maakte op zijn persconferentie niet duidelijk wat de VS zouden vinden van een volledige denuclearisatie van Europa, zoals Moskou die nu impliciet voorstelt. Wel antwoordde hij op een vraag over de toekomst van de NAVO-doctrine van ..flexible response" dat deze .,al dateert van voor de plaatsing van middellange-afstandswapens en ook in de toekomst zal blijven bestaan".

(De doctrine van het aangepaste antwoord impliceert de mogelijkheid van verschillende gradenvan nucleaire escalatie in een gewapend conflict)

In een vraaggesprek met de Sowjet-televisie zei Shultz dat het niet realistisch is te spreken over regionale oplos-

Sowjet-partijleider Gorbatsjow (r.) ontving op 14 april de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz. In zijn hand houdt de Soujet-partijleider een brief van president Reagan, die hem door minister Shultz was overhandigd.

singen voor kernwapens voor de kortere afstand, ,,omdat deze klein zijn en makkelijk op een vliegtuig te zetten". Shultz pleitte voor ,,mondiale" oplossingen in deze kwestie en zei voor dit streven bij de Sowjet-leider gehoor te hebben gevonden.

Bij de NAVO-partners bestaan grote reserves ten aanzien van een kernwapenvrij Europa omdat deze situatie West-Europa zou kunnen overleveren aan een conventioneel militair overwicht van de Sowjet-Unie.
De Verenigde Staten: blijven overigens voorstander van het opruimen van alle middellange-afstandsraketten. aldus Shultz. omdat zo'n daadwerkelijke nul-optie makkelijker te controleren zou zijn. De VS kunnen echter leven met het door de Russen voorgestelde behoud van honderd koppen op middellange-afstandswapens in Azië en op VS-territoriuni.
Waar op het gebied van de Europese kernwapens tijdens de besprekingen in Moskou op kennelijk wederzijds bevredigende wijze standpunten zijn uitgewisseld, blijkt geen enkele vooruitgang te zijn geboekt op andere onderwerpen. Volgens Shultz geldt dat voor SDI. de toekomst van het antiraket-verdrag (ABM), de strategische wapens en ook voor de kwestie van de afluisterapparatuur die in de in aanbouw zijnde Amerikaanse ambassade in Moskou is aangetroffen
De Russen kunnen, aldus Shultz. hun nieuwe ambassadegebouw in Washington dus niet betrekken. zolang voor de Amerikaanse vestiging in Moskou geen oplossing is getroffen
Ook de mogelijkheid van een top Reagan-Gorbatsjow in Washington. ofschoon al in 1985 in Genève afgesproken. is nog niet serieus aan de orde geweest, volgens Shultz. Sjewardnadze verklaarde dat het, na afsluiting van een akkoord over INF. ,,realistisch" zou zijn over de mogelijkheid van zo'n top te spreken
Wel ondertekenden Shultz en Sjewardnadze een reeds lang tevoren voorbereid akkoord over samenwerking bij (niet-militair) wetenschappelijk ruimte-onderzoek.

Nadat Shultz al per vliegtuig naar Brussel was vertrokken. zond de Sowjet-televisie in de avond van 15 april een interview met Shultz uit, waarin deze vrijelijk de gelegenheid kreeg de Amerikaanse standpunten uiteen te zetten. De Russische vertaling liet het afweten bij enkele zinnen van Shultz over Afghanistan: .,het is een verwoestende oorlog daar. Ze willen u daar niet. ze willen door u niet worden bezet". Shultz benam de Russische interviewer even de adem. toen hij een oude uitspraak van de vroegere minister van defensie maarschalk Gretsjko aanhaalde Die zou eens hebben gezegd dat geen ABM-verdrag de Sowjet-Unie ervan zou kunnen weerhouden anti-raketsystemen te ontwerpen.

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow zei op 15 april in Moskou tot een delegatie van Amerikaanse congresleden, dat de Sowjet-Unie de raketten die zij zal terugtrekken uit de DDR en Tsjechoslowakije (de zgn. ,,operatief-taktische complexen") ,,binnen enkele maanden, een jaar bijvoorbeeld" wil vernietigen.

Volgens het officiële persbureau Tass is bij de besprekingen in Moskou besloten tot een ,,versnelling" van het onderhandelingsproces over INF en tot een voortzetting van de contacten op het niveau van de ministers van buitenlandse zaken.

Verslag *minister* Shultz *in* NAVO-*raad*

De Europese NAVO-bondgenoten hebben op 16 april de resultaten van de reis van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz naar Moskou verwelkomd.
Binnen enkele weken zou de NAVO met een antwoord korneri op de laatste voorstellen van Sowjet-leider Gorbatsjow om ook te onderhandelen over kernwapens van de kortere afstand (SRINF).In Brussel leeft de opinie dat een akkoord over het verwijderen van middellange-afstandswapens in Europa een reële mogelijkheid is geworden.
Minister Van den Broek (buitenlandse zaken) toonde zich na afloop van het verslag van de Amerikaanse minister Shultz optimistisch over de bereikte resultaten. Op het verslag van Shultz was binnen de NAVO nauwelijks een discussie gevolgd omdat de Amerikaanse minister snel naar Californië wilde vertrekken voor een gesprek met president Reagan.
Shultz heeft de ministers en de permanente vertegenwoordigers van de NAVO in de ochtend van 16 april laten weten dat de Sowjet-Unie bereid is ook te onderhandelen over de laatste 100 INF-svstemen die in Amerika en in het Aziatische gedeelte van de Sowjet-Unie zouden overblijven. Dan wordt de verificatie van het verwijderen van de wapens voor middellange-afstand ook veel gemakkelijker. aldus Shultz.
Bij de besprekingen over de korte-afstandswapens moet het totale aantal van deze wapens in de gehele wereld worden betrokken.

Minister Van den Broek meent dat met een INF-akkoord en een SPRINF-akkoord de NAVO-doctrine van het ,,aangepaste antwoord" van kracht zou kunnen blijven.
Op zijn persconferentie onderstreepte ook de Amerikaanse minister Shultz dat bepaalde soorten nucleaire wapens voor de verdediging vanWest-Europa nodig blijven.
Van den Broek gaf na het onderhoud met de Amerikaanse minister Shultz aan dat er bij de onderhandelingen van uitgegaan moet worden dat de veiligheid van Europa gewaarborgd blijft.
De Nederlandse minister wees erop dat er nu twee sporten van de ladder van afschrikking verdwijnen: INF en SRINF, middellange-afstandsraketten en wapens van korte dracht. ,,Dan zit er niets meer tussen de systemen die niet verder dan 500 kilometer reiken en de grote intercontinentale raketten."

Enkele reacties op Gorbatqows voorstel tot dubbele nuloptie

President Reagan hoopt nog dit jaar een ,,histo isch akkoord over de oost-westbetrekkingen" te sluiten tijdens een topconferentie met Sowjet-leider Gorbatsjow. De presiderit zei dit op 16 april in het Californische Santa Barbara. nadat hij door minister Shultz was ingelicht over diens besprekingen in Moskou.

Reagan zei dat belangrijke vooruitgang was geboekt in het overleg over vermindering van de kernbewapening. Het aanbod van de Sowjet-Unie om behalve de middellange afstandswapens (LRINF of INF) ook de raketten voor de kortere afstand (SRINF) op te ruimen (de zgn. dubbele nul-optie) zal volgens hem geen dilemma voor de NAVO-bondgenoten in Europa scheppen. Na consultatie zullen we misschien nieuwe ideeën kunnen bieden, aldus de Amerikaanse president.
In Europa is op 16 april voorzichtig gereageerd. De Westduitse minister van buitenlandse zaken Genscher zei voor de Westduitse TV dat een dubbele nul-optie grote vooruitgang zou betekenen. Hier hebben we naar toe gewerkt sinds het NAVO-dubbelbesluit van 1979, aldus Genscher.
Volker Ruhe wapenbeheersingsexpert van de CDU-Bondsdagfractie verklaarde daarentegen dat eliminering van alle SRINF-wapens niet in het belang is van de Westduitse veiligheid.
De Britse minister van buitenlandse zaken Howe liet zich na het NAVO-overleg met Shultz gematigd positief uit over Gorbatsjows jongste voorstellen. maar hij waarschuwde voor overhaaste reacties.
De Italiaanse minister Andreotti zei dat Washington de eis om de Amerikaanse SRINF-bewapening in Europa op te voeren tot gelijke hoogte als de Russische korte-drachtbewapening moet laten vallen.
In Parijs onthield de Franse regering zich van officieel commentaar. Ex-president Giscard d'Estaing die voorzitter is van de commissie voor buitenlandse zaken van het Franse parlement, verwelkomde de dubbele nul-optie. Hij waarschuwde echter voor een volledige de-nuclearisatie in Europa. Tactische nucleaire wapens zullen nodig blijven. aldus Giscard.
In Moskou liet de voorzitter van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden Jim Wright zich lovend uit over Gorbatsjows voorstellen. Het staat als een paal boven water dat dit onze grootste kans op vrede is sinds de tweede wereldoorlog, aldus Wright die een delegatie van het Amerikaanse Congres leidt die een bezoek brengt aan de Sowjet-Unie.
De woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken Gera-

simow noemde het op 16 april onwenselijk dat het consultatieproces tussen de VS en de NAVO-bondgenoten lang zou duren.

Akkoord zeven belangrijkste industriële landen van het Westen over verbod op export ruketten voor kernwapens

De Verenigde Staten en hun zes belangrijkste economische partners hebben overeenstemming bereikt over een verbod op de export van raketten, die kernwapens kunnen vervoeren.
Zij hebben de Sowjet-Unie en China gevraagd zich bij het akkoord aan te sluiten.
Het akkoord is bereikt na vijf jaren van onderhandelingen tussn de VS, Groot-Brittannië, Canada, Frankrijk. Italië, de Bondsrepubliek en Japan. zo deelden functionarissen van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken op 16 april mee.
Het akkoord heeft betrekking op de verkoop van raket- of kruisraketsystemen die een explosieve lading van 500 kilo verder dan 300 kilometer kunnen vervoeren.
Het verbiedt ook de verkoop van de voornaamste componenten van dergelijke raketten, zoals geleidingssystemen en raketmotoren.
Het verbod heeft betrekking op zowel ballistische raketten als kruisraketten, maar niet op vliegtuigen.
Een Amerikaanse regeringsfunctionaris zei dat de wereldwijde verkopen van bemande vliegtuigen zó omvangrijk zijn dat het ondoenlijk zou zijn te proberen die verkopen te beperken.
Minister van buitenlandse zaken Shultz heeft tijdens zijn onderhandelingen in Moskou de zaak van het verbod op de export van raketten ter sprake gebracht en de Russen uitgenodigd zich bij het akkoord aan te sluiten.
De Russen luisterden belangstellend, maar hebben geen enkele toezegging gedaan, aldus een andere functionaris.
De Chinese en andere regeringen zijn eveneens ingelicht over het akkoord; ook hun is verzocht zich bij de afspraken aan te sluiten.
De functionaris zei dat de Russen niet waren uitgenodigd om aan de onderhandelingen deel te nemen omdat de kwesties complex waren en omdat het al moeilijk genoeg was om ,,onder vrienden'' overeenstemming te bereiken.
Het exportverbod is gericht op de verkoop aan zes landen die, naar wordt aangenomen, geheime nucleaire arsenalen hebben of op het punt staan een dergelijk arsenaal te verwerven. Die landen zijn Israël, Zuid-Afrika, India, Pakistan, Argentinië en Brazilië.

Radiopraatje president Reagan: wapenakkoord ,,binnen bereik''

President Reagan houdt elke zaterdag een radiopraatje. In zijn radiotoespraakje van 18 april toonde hij zich vol optimisme over de mogelijkheid binnen korte tijd een wapenbeheersingsovereenkomst over de INF-wapens met de Sowjet-Unie te kunnen afsluiten.
De president noemde een dergelijke overeenkomst ,,binnenhandbereik'' en kondigde aan, dat de Amerikaanse onderhandelaars in Genève later in april hun pogingen zullen intensiveren om nog resterende struikelblokken uit de weg te ruimen.
Reagan wees er op, dat een belangrijke hinderpaal voor het bereiken van een akkoord uit de weg is geruimd doordat beide partijen nu hebben ingestemd met controle ter plaatse op de naleving (,,on-site verification'').
Hij zei verder, dat de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie hebben afgesproken over de korte-afstandswapens te spreken in een ,,mondiaal kader'', zodat niet alleen de Russische raketten in het Europese deel van de Sowjet-Unie maar ook elders in de beschouwingen worden betrokken. De besprekingen moeten in het teken komen te staan van de Amerikaanse eis van een mondiaal evenwicht.
,,Ik hoop dat het nu in gang gezette proces verder voortgang vindt en dat ik een historische overeenkomst op het gebied van de Oost-Westrelaties kan sluiten bij een volgende topconferentie'', zei het Amerikaanse staatshoofd.

Discussie in de VS

Reagans positieve kijk op een mogelijk akkoord wordt niet door alle Amerikaanse deskundigen gedeeld.
In het weekeinde van 18 en 19 april bekritiseerden invloedrijke lieden zoals ex-minister Henry Kissinger, de scheidende NAVO-bevelhebber Bernard Rogers en president Fords adviseur voor nationale veiligheid Brent Scowcroft de snelle voortgang op weg naar een overeenkomst.
Dit zou de Europese verdediging verzwakken tegenover het Sowjet-overwicht op het gebied van de conventionele bewapening.
,,Deverschillende wapensystemen zijn stap voor stap toegevoegd om de NAVO-verdediging te versterken'', zei Scowcroft in Washington. Hij meent dat Reagan en Shultz door de ,,denuclearisatie'' van Europa slechts Gorbatsjow in de kaart spelen.

Weerwerk kreeg deze overtuiging onder andere van onderminister voor defensie Richard Perle, die erop wees dat ook na het verwijderen van middellange- en korte-afstandswapens nog altijd 4600 Amerikaanse atoomwapens in Europa gestationeerd zullen blijven - in de vorm van koppen voor tactische raketten, bommen en granaten. ,,Dat kun je toch nauwelijks beschouwen als onze bondgenoten weerloos achterlaten'', zei Perle in een televisie-interview.

Principe-overeenkonzst VS-SU over wederzijds gebruik van elkaars stations voor kernproeven

Kenneth Adelman, de directeur van het Amerikaanse Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening. heeft op 18 april bekendgemaakt, dat de VS en de SU tijdens het bezoek van minister Shultz aan Moskou in principe overeenstemming hadden bereikt over het gebruiken van elkaars proefstations voor nucleaire tests.

Een op papier uitgewerkt plan verkreeg echter op het laatste moment niet de instemming van de Sowjet-leiders. Wanneer de Sowjet-Unie haar kernwapens in Nevada test en de Amerikanen hetzelfde doen in de SU, verkrijgen beide landen nauwkeuriger gegevens over de karakteristieken van elkaars proefstations

Dat vergemakkelijkt de controle en zodoende ook de verificatie van de naleving bij een verdrag over het beperken van proeven, dat mogelijk in de toekomst wordt afgesloten.

Aanvullend voorstel Gorbatsjow m.b.t. SRINF: Ook wapens in Sowjet-Azië bespreekbaar

Op 21 april heeft Sowjet-partijleider Gorbatsjow voorgesteld bij onderhandelingen over verwijdering van raketten voor de kortere afstand - SRINF-wapens - ook de wapens te betrekken, die staan opgesteld in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie.

Hiermee kwam hij tegemoet aan het Amerikaanse streven naar een wereldwijde aanpak van deze categorie kernwapens. Gorbatsjows oorspronkelijke voorstel, dat hij op 10 april in Praag had gedaan (zie boven) had alleen betrekking op SRINF-wapens in Europa.

Gorbatsjow verwelkomde de reactie van het Westen op de ontwapeningsvoorstellen die hij met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, besprak.
Maar hij verweet de NAVO-partners de verantwoordelijkheid van zich af te schuiven. .,We hebben tekenen gezien van een overbekend spel, waarbij Iwan naar Pjotr wijst en Pjotr naar Iwan'', aldus de partijleider tijdens een lunch met de Poolse president Wojciech Jaruzelski (zie voor dit ééndaagse bezoek van generaal Jaruzelski aan Moskou pag. 638/3-1987).

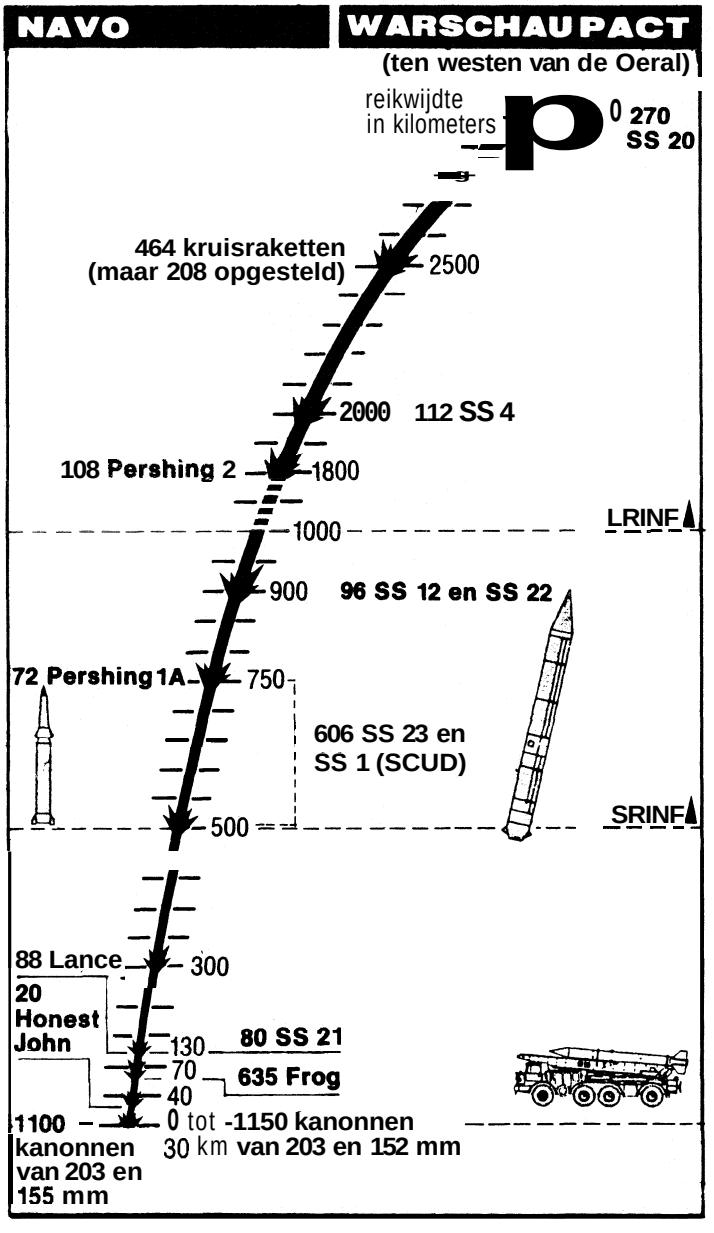

Dit overzicht toont het grote overwicht van de Sowjet-Unie bij de te land geplaatste nucleaire wapensystemen in Europa ten opzichte van de NAVO. De veelbesproken nul-optie waarover Moskou en Washington het in beginsel eens zijn. heeft betrekking op de middellange afstandswapens (LRINF – long range intermediate nuclear forces, met een bereik van 1000 tot 5000 kilometer). Onder SRINF (shorter range intermediate nuclear forces) worden de systemen met een bereik van 500 tot 1000 kilometer verstaan.

Achtste *ronde kernwapenbesprekingen in Genève* begonnen

De wapenbeheersingsbesprekingen tussen de VS en de SU zijn op 23 april na een reces van een maand hervat

Volgens Kenneth L. Adelman, directeur van het Amerikaanse Bureau voor Wapenbeheersing en Ontwapening, zal de achtste ronde van de onderhandelingen ..een van de meest cruciale rorides zijn die we ooit gehad hebben. aangezien we bijna toe zijn aan de eindsprint in deze onderhandelingen".
Gorbatsjows laatste voorstel om, na de afschaffing van de kortere-afstandswapens in Europa ook tc gaan onderhandelen over dezelfde wapens in Azie, is volgens Adelman een stap terug
Eerder zou iri Moskou overeenstemming zijn bereikt over een gelijktijdige aanpak van de kortere-afstandsxvapens in Europa èn Azie. aldus Adelman.
Tegelijkertijd vroeg hij het Congres dringend zich te onthouden van kritiek op d? Amerikaanse onderhandelingspositie. Hij reageerde hiermee op de bedenkingen die sommige Congresleden en NAVO-bondgenoten hebben gruit in verband met de mogelijke ..denuclearisering" van Europa Die bedenkingen zijn ingegeven door de angst voor het Sowjet-overwicht op het terrein van de conventionele bewapening.

De Democraat Les Aspin, voorzitter van de commissie voor de strijdkrachten x-an het Huis van Afgevaardigden, zei op 23 april dat het INF-akkoord tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie precies die kernwapens intact laat die in een confiict het eerst gebruikt drcigrn te gaan worden, namelijk de tactische kernraketten.
„Het akkoord dat men gaat afsluiten zal die wapens elimineren die we zouden moeten lioudeii. en die wapens houdcn die we zouden moeten elimineren", aldus Aspin.

Kritiek Nixon en Kissinger op voorgenomen akkoorden

De Amerikaanse ex-president Richard Nixon en Henry Kissinger, minister van buitenlandse zaken onder Nixon, hebben er bij president Reagan op aangedrongen de definitieve terugtrekking van de Amerikaanse kernraketten voor de middellange afstand uit Europa te koppelen aan inkrimping van de Russische conventionele strijdkrachten.
In een artikel dat op 26 april is gepubliceerd door verscheidene Amerikaanse kranten schrijven Nixon en Kissinger dat. ais de Verenigde Staten hun Pershing II- en kruisraketten (middellange afstand) weghalen in ruil voor een Russische terugtrekking van de SS-20's (middellange afstand) en SS-12/22's en SS-23's (kortere afstand). de Sowjet-Unie nog altijd Europa zou kunnen bedreigen met haar lange-afstandsraketten en haar conventionele strijdkrachteri.
..Als we het verkeerde akkoord sluiten zouden we de diepste crisis van het NAVO-bondgenootschap in haar 40-jarige geschiedenis kunnen creeren", zo zeggen de twee. en ze voegen hier aan toe dat zij voor het eerst sinds zij hun functie opgaven gezamenlijk spreken. omdat we diep bezorgd zijn over dit gevaar".

Thatcher en *Chirac: Amerikaanse kernmacht in Europa nodig*

Tijdens een bezoek van de Franse premier Chirac aan zijn Engelse ambtgenote Thatcher op 26 april kwamen beide regeringsleiders tot de conclusie. dat een zekere aanwezigheid van nucleair bewapende Amerikaanse strijdkrachten in Europa nodig is. ook als een akkoord inet de Sowjet-Unie zou morden gesloten over verwijdering van de raketten voor de middellange afstand.

Mevrouw Thatcher deed na afloop geen mededelingen, maar volgens een woordvoerder naaren de beraadslagingen „stevig, duidelijk en op één golflengte geweest
Premier Chirac zei vóór hij van de KAF basis Northolt terugvloog naai. Parijs. in het Engels dat hij en zijn gastvrouw het er in grote lijnen over eens waren dat een akkoord over vermin-

dering van niiddellange- afstandsraketten. zoals dat op handen is tussen de VS en de Sowjet-Cnie. ren goede zaak is.
Maar, aldus Chirac, „zolang het regeringssysteem in dc Sowjet-Unie is wat het is. en zolarig de superioriteit aan die kant op het gebied van chemische en conventionele strijdkrachten is zoals zij is. kunnen wij er niet onderuit dat wij een nucleair afschrikkingswapen in Europa nodig hennen. Dat wil zeggen: een Amerikaans wapen."
De Franse minister-president suggeieer.de dat zijn opvatting over de wenselijke handhaving of vermindering van kernwapens voor de korte afstand niet precies spoorde met die van premier Thatcher Chirac gat niet aan in welk opzicht hun meningen op dit punt uitrrn liepen.

Washington Post SU *wil praten* ouer *ABM-verdrag*

De Sowjet-Unie heeft voorgesteld met de Verenigde Staten besprekingen te beginnen over de betekenis van het ABM-verdrag, dat verdediging tegen ballistische raketten aan banden legt
Dat heeft de *Washington* Post op 26 april gemeld.
Het voorstel zou gedaan zijn tijdens het bezoek dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken. George P. Shultz, eerder in april aan Moskou bracht. Het roept op tot een ontmoeting tussen de Amerikaanse minister van defensie. Caspar Weinberger of diens vervanger, William H. Taft. met Sowjet-collega's.
Soxvjet-gesprekspartners hebben volgens de Post minister Shultz het idee voorgelegd dat beide partijen een lijst van .voorwerpen' samenstellen die onder het uit 1972 daterende ABM-verdrag in de ruimte gelanceerd zouden mogen worden.
Volgens Paul H. Nitze, adviseur voor bewapeningsaangelegenheden van de Amerikaanse regering. heeft de regering in Washington het Sowjet-aanbod in overweging genomen ..maar er is nog geen besluit over genomen".

Uitstel Westduits kabinetsbesluit *m.*b.t. SRINF-*besprekingen*

Het Westduitse kabinet heeft op 27 april een definitieve reactie uitgesteld op het voorstel van Gorbatsjow voor een nul-oplossing voor de kernraketten in Europa voor de kortere afstand (300 tot 1.000 km., SRINF-wapens).
Een stellingname zal worden geformuleerd en in de NAVO worden ingebracht ..zodra de Sowjet-Unie een ontwerp-verdragstekst heeft voorgelegd", zei regeringswoordvoerder Friedhelm Ost.
Al geruime tijd bestaat binnen het Westduitse kabinet onenigheid over deze nul-oplossing.
Minister van buitenlandse zaken Genscher (FDP) wil zowel deze nul-oplossing als die voor middellange-afstands raketten van grotere reikwijdte tot 5000 kilometer LRINF) aanvaarden.
Minister Wörner (CDU) van defensie verdedigt daarentegen het standpunt dat in die situatie de kansen op een gewapend conflict kunnen toenemen als gevolg van de conventionele overmacht van de Sowjet-Unie.
Bij het overleg van 24 april onder leiding van bondskanselier Helrnut Kohl waren behalve deze beide ministers ook CSU-minister Zimmermann van binnenlandse zaken en Kohls rechterhand iri het Bundeskanzleramt. minister Schauble aanwezig.
Met een nuloplossing voor de LRINF in Europa wordt wel ingestemd binnen het Westduitse kabinet.

Sowjet-voorstellen INF-akkoorden in Genece *ingediend*

De Sowjt-Unie heeft haar nieuwe voorstellen m.b.t. verwijdering uit Europa van alle SRINF- en LRINF-kernwapens op 28 april officieel in de onderhandelingen in Geneve op tafel gelegd.

Moskou wil een evenwicht voor de SRINF-wapens in de rest van de wereld.
De Sowjet-Unie en de VS zouden elk 100 LRINF-kernkoppen mogen behouden
Een INF-akkoord zou zowel de middellange-afstandsraketten als die voor de kortere afstand kunnen omvatten, maar de Sowjet-Unie is ook bereid over de raketten voor de kortere afstand apart te onderhandelen.
Op een persconferentie zei Sowjet-onderhandelaar Alexei Oboechow op 28 april dat het ontwerpakkoord zeer uitgebreide garanties voor verificatie en inspectie biedt „Op bepaalde gebieden is onze benadering zelfs strikter dan die van de Amerikanen". aldus Oboechow. Verificatie zou mogelijk zijn „op de locaties van de ontmanteling van raketten, op de locaties van hun eliminering. in testgebieden en militaire bases. in derde landen inbegrepen. in depots en fabrieken, ongeacht of zij privé- of staatseigendom zijn."
Gevraagd naar de verschillen met het ontwerpakkoord dat de Verenigde Staten op 4 maart hebben ingediend (pag 163 3 e.v.-1987), zei Oboechow dat de Verenigde Staten van plan zijn de 100 toegestane koppen voor LRINF-raketten binnen het bereik van de Sowjet-Unie te plaatsen. waarschijnlijk in Alaska Voor de Sowjet-Unie is dat onacceptabel.
Ook willen de Verenigde Staten vooralsnog het recht verkrijgen om een aantal middellange-afstandsraketten (Pershing II) om te bouwen tot raketten voor de kortere afstand. om het Sowjet-overwicht op dit gebied op te heffen.
De Sowjet-Unie wil echter alle kernwapens voor de kortere afstand in Europa elimineren.
De Verenigde Staten beschikken niet over kernwapens voor de kortere afstand in Europa.
West-Duitsland heeft echter 72 Pershing I-raketten (bereik i 5 0 km) die met Amerikaanse kernkoppen kunnen worden uitgerust. De So-\\-jet-Unie meent dat deze wapens bij de onderhandelingen moeten worden betrokken.

Bijeenkomsten Assemblee en *ministers Westeuropese Unie*

In Luxemburg vergaderde op 27 en 28 april de Assemblée van de Westeuropese Unie (WEU: Frankrijk, Engeland. West-Duitsland. Italië, Nederland. België en Luxemburg).
Tegelijkertijd kwamen in Luxemburg de ministers van buitenlandse zaken en van defensie uit de WEU-lidstaten bijeen.

De Assemblee was bijeen in een buitengewone vergadering die was uitgeschreven nadat op 2 december 1986 de Franse premier Chirac had opgeroepen tot de formulering van een Europees handvest over veiligheid (pag 702/3 e v -1987)

De ministers hielden zich voorai bezig met het vraagstuk van de INF-wapens in Europa, waarover in Geneve tussen de SU en de VS wordt onderhandeld
De ministers bleken niet in staat om tot een eensluidende reactie te komen op de initiatieven uit de SU op het gebied van de INF-wapens. Besloten werd het formuleren van een Europees antwoord op de voorstellen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow voort te zetten in NAVO-verband.

In de Assemblée kwam men niet veel verder - niet met de formulering van een Europees handvest en evenmin met de standpuntbepaling t.a.v. de Sowjet-initiatieven. maar daar gaf men de schuld hiervoor aan de ministers.

De voorzitter van het WEU-Parlement, de Fransman Jean-Marie Caro. wees op 28 april tijdens een persconferentie zelf in zoveel woorden op de bijna-futiliteit van de Assemblee toen hij moest constateren dat de WEU-Assemblée eigenlijk brzig was mrt een ‚partij schaduwboksen': de parlementariers hebben zich met name op 27 april vooral bezighouden met het formuleren van reacties op de ontwapeningsplannen - de nuloptie - waarover de regeringen nog steeds geen duidelijk gezamenlijk standpunt hadden ingenomen.
„We hebben regeringen nodig die zeggen wat ze willen", riep Caro uit en knoopte daar zijn verbazing aan vast over het feit dat er op het ogenblik niemand in Europa schijnt te zijn die voldoende gezag heeft en over voldoende visie beschikt om het voortouw op defensiegebied te nemen.
Met spilt herinnerde Caro aan de grote Europeanen van weleer. Sehuman. Spaak. Thorn. Gaspari, en De Gaulle natuurlijk ook. Waarom kon dat niet op het gebied van de defensie?
In dat verband wees hij ook op de mogelijkheid dat de WEU-Assemblée de regeringen zou adviseren een speciale topconferentie van staats- en regeringsleiders te organiseren over het veiligheidsbeleid
Op de vraag waar het met de reactivering van de WEU naar toe gaat sprak Caro de hoop uit dat de organisatie in de naaste toekomst uitgebreid kan worden met Spanje en Portugal - „Ik drnk nog niet in 1987. maar misschien wel in 1988" - en dat de VS het niet als een affront zouden ervaren dat Europa zich mil uitspreken over zijn defensie.
„Ik denk dat de VS niets te vrezen hebben van de WEU Wij willen geen splitsing in de NAVO. zoals Canada zegt te vrezen, de WEU-Assemblée is een goed klankbord voor de meningen die er in Europa bestaan over defensie"

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

SOWJET-UNIE VIERT 70 JAAR REVOLUTIE

Op 7 november 1987 werd in de Sowjet-Unie op feestelijke wijze herdacht dat 70 jaar eerder de Oktoberrevolutie een einde had gemaakt aan het tsaristisch bewind. In de grote Russische steden werden die dag de traditionele parades gehouden.

De festiviteiten rond de herdenking waren op 2 november geopend met een rechtstreeks door radio en televisie uitgezonden redevoering van Sowjetleider Michail Gorbatsjow tot zo'n 6000 hoge partij- en staatsfunctionarissen en buitenlandse gasten.
De partijleider gaf zijn visie op de geschiedenis van de communistische partij in de Soujet-Unie vanaf 1917, hij schetste de resultaten van zijn hervormingscampagne en wijdde een deel van zijn redevoering aan internationale kwesties. Een belangrijk deel van zijn terugblik op het verleden was gewijd aan de jaren twintig en dertig, de opvolgingsstrijd na Lenins dood, de collectivisatie van de landbouw en de industrialisatie.

Gorbatsjow uitte kritiek op de ,,persoonsverheerlijking" rond Stalin, die ,,vermeden had kunnen worden" en veroordeelde de repressie tijdens diens regime. Hij maakte bekend dat het Politburo een commissie had ingesteld die ,,een grondig onderzoek zal doen naar nieuwe en reeds bekende feiten en documenten" over de repressie onder Stalin en die aan de hand van haar bevindingen ,,dienovereenkomstige besluiten" zou nemen. Deze bevindingen zouden ook verwerkt worden in de nieuwe versie van de geschiedenis van de communistische partij, waarmee een commissie van het Centraal Comité was belast.

De partijleider kondigde echter niet, zoals tevoren door velen was verondersteld, het eerherstel aan van in ongenade gevallen revolutionairen zoals Boecharin, Zinowjew en Kamenew. Voor Leo Trotski had hij niets dan negatieve woorden over. Stalin werd door hem een ,.buitengewoon controversiële persoonlijkheid" genoemd, die een ,,onbetwistbare bijdrage aan de strijd voor het socialisme" had geleverd.

Gorbatsjow rechtvaardigde de collectivisering van de landbouw en de geforceerde industrialisering in de jaren dertig, die van de Sowjet-Unie ,,een waarachtig grote industriemacht" hadden gemaakt. Ook verdedigde hij het niet-aanvalsverdrag met Hitler-Duitsland uit 1939, het Molotow-Ribbentrop-pact, met het argument dat Engeland en Frankrijk in die tijd samenspanden om de Sowjet-Unie in een oorlog met Duitsland te verwikkelen.

Gorbatsjow prees Nikita Chroesjtsjow wegens diens moed om Stalins bewind te hekelen en zijn misdaden aan de kaak te stellen, maar verweet hem tegelijk dat hij ,,subjectivistisch" en ,,voluntaristisch"was opgetreden. Van Brezjnew zei Gorbatsjow dat deze aanvankelijk, toen hij de macht overnam van Chroesjtsjow, gezorgd had voor interne stabilisering en voor militaire gelijkwaardigheid met de Verenigde Staten. Maar het beleid stagneerde al snel en de ,,groeiende kloof tussen de basisprincipes van het socialisme en de dagelijkse realiteit werd onverdraaglijk".

De partijleider. die met geen woord refereerde aan zijn onmiddellijke voorgangers Andropow en Tsjernenko, zei dat zijn politiek van openbaarheid er voor gezorgd had dat de Sowjetburgers zich minder passief opstelden en maatschappelijk actief werden. Hij noemde democratisering de kern van zijn beleidvoor veranderingen en haalde uit naar zowel de tegenstanders van veranderingen als naar degenen die vonden dat het te langzaam ging. De komende twee, drie jaar zouden volgens Gorbatsjow beslissend zijn voor zijn hervormingsbeleid.

Partijchef van Moskou *ontslagen*

Boris Jeltsin, partijsecretaris van Moskou en vurig voorstander van Gorbatsjows hervormingspolitiek, werd op 11 november 1987 van zijn functie ontheven tijdens een vergadering van het Moskouse partijcomité. Hij werd vervangen door Lew Zajkow, lid van het Politburo en secretaris van het Centraal Comité.

Jeltsin was met de partijleiding in conflict geraakt tijdens een onverwacht plenum van het Centraal Comité op 21 oktober 1987, dat gewijd was aan het jubileum van de Oktoberrevolutie. Geruchten over deze onenigheid werden op 31 oktober bevestigd door Anatoli Loekjanow, secretaris van het Centraal Comité, die op een persconferentie verklaarde dat Jeltsin tijdens de bijeenkomst op 21 oktober kritiek had geuit op de ,,werkstijl van leidende partijorganen en op het tempo van de hervormingen". Jeltsin was daarop aangevallen door andere leden van het Centraal Comité, die van mening waren dat hij zich schuldig maakte aan ,,verkeerde beoordelingen". Vervolgens had hij zijn functie ter beschikking gesteld.

De verklaringen van Loekjanow werden door Tass in zijn buitenlandse persdienst opgenomen. In de binnenlandse telexdienst verscheen een .,dringende aanwijzing" aan de hoofdredacteuren van de Sowjet-media om in hun verslagen over de persconferentie ,,het antwoord op de vraag over de eerste secretaris van het Moskouse partijcomité niet af te drukken".

Tijdens de parade op 7 november 1987 in Moskou werden ook enkele tatsjanka's getoond, door vier paarden getrokken mitrailleurwagentjes uit de tijd van de Burgeroorlog.

Op 13 november publiceerde het partijblad Prawda een uitvoerig verslag van de vergadering van het Moskouse partijcomité, waarin tot Jeltsins ontslag was besloten. Gorbatsjow noemde daar Jeltsins rede van 21 oktober ,.politiek onvolwassen" en beschuldigde hem ervan dat hij persoonlijke ambities boven de belangen van de partij had gesteld. Wel erkende hij dat Jeltsin aanvankelijk waardevolle dingen had gedaan in Moskou. Jeltsin had tijdens de vergadering erkend dat hij een ,,tactischefout" had begaan en zijn ambities niet onder controle had gehouden, maar hij had bestreden dat er ,,verreikende politieke motieven" aan zijn gedrag ten grondslag hadden gelegen.

Loopbaan *Jeltsin*

Boris Jeltsin (56), afkomstig uit de partijorganisatie van Swerdlowsk in de Oeral, werd in 1984 lid van het presidium van de Opperste Sowjet en in 1985 chef van het departement voor de bouw van het Centraal Comité. Op 24 december 1985 volgde hij Brezjnew-aanhanger Wiktor Grisjin op als eerste secretaris van het partijcomité van Moskou. Twee maanden later werd hij kandidaat-lid van het Politburo.

In het *NRC/H'blad* van 12 november 1987 beschreef Laura Starink hoe Jeltsin in zijn eerste nationale speech, tijdens het 27ste partijcongres in februari 1986, meteen de toon zette voor al zijn latere optredens.

Hij was concreet en zeer kritisch, met name over de partij. ,,Waaromhalen wij van het ene congres naar het andere steeds dezelfde problemen naar voren?Waarom is in ons partijlexicon het ons vreemde woord 'stagnatie' opgedoken? Waarom lukt het ons al zoveel jaar niet de wortels van de bureaucratie, sociale onrechtvaardigheid en misbruik uit ons leven te verwijderen? Waarom blijft zelfs nu de eis van radicale veranderingen steken in een inerte laag van opportunisten met een partijkaart?' en Jeltsins beschuldigende vinger wees naar de eigen gelederen.
Hij hekelde vooral privileges van de partijelite. ,,Mijnmening is dat de voorrechten van de leidende functionarissen, op welk niveau dan ook, indien zij niet gerechtvaardigd zijn, moeten worden afgeschaft." Met dit credo trok Jeltsin door de kantoren van de Moskouse partij- en staatsinstellingen en duizenden zagen zich gedwongen naar een andere baan om te zien.

In april 1986 vergaderde Jeltsin met propagandisten in het Moskouse 'huis voor politieke voorlichting'. Het verslag van die vergadering in het avondblad van Moskou week aanzienlijk af van een samizdat-versie, die door Le Monde is gepubliceerd. Jeltsin sprak openhartig over de slechte woonsituatie van vele Moskovieten, de lamentabele staat van talrijke historische monumenten in de hoofdstad, de transportproblemen, het uitblijven van enig resultaat van de anti-alcoholcampagne, de schrikbarend hoge prijzen van levensmiddelen op de kolchoz-markten en het wanbeleid en de corruptie onder het bewind van zijn voorganger Wiktor Grisjin. Achthonderd winkeldirecteuren waren in Moskou gearresteerd op beschuldiging van corruptie en van 1981 tot 1986 zijn 20.000 mensen uit de Moskouse partijorganisatie gegooid, zo vertelde Jeltsin bij die gelegenheid. Tijdens de vergadering bleek duidelijk dat Jeltsin onder de propagandisten veel tegenstanders had. Hij beantwoordde zo'n driehonderd vragen, waarvan er vele, anoniem, zeer vijandig geformuleerd waren.
Na de spectaculaire landing van Mathias Rust op het Rode Plein in mei 1987 geselde Jeltsin in het legerblad Krasnaja Zvezda de ontoelaatbare onachtzaamheid van de luchtverdedigingstroepen van Moskou. Als belangrijkste reden voor deze blamage noemde hij ,,het feit dat de perestrojka het militaire terrein praktisch onberoerd heeft gelaten. Er is sinds het 27ste partijcongres niets veranderd"

De ontslagen partijsecretaris van Moskou. Boris Jeltsin.

Lew Zajkow

De 64-jarige Lew Zajkow, die op 11 november 1987 werd benoemd tot leider van de afdeling Moskou van de communistische partij, gold als een deskundige op het gebied van de wapenindustrie, een sector waarin hij bijna 40 jaar werkzaam was geweest, en had bovendien de reputatie een ,,manager" te zijn die geen tegenspraak duldde.

Zajkow, die op 34-jarige leeftijd lid werd van de communistische partij, volgde in Leningrad een opleiding tot ingenieur en was er jarenlang directeur van een militair-wetenschappelijk onderzoeksinstituut. In 1971 werd hij lid van het regionaal comité van de communistische partij in Leningrad en van 1976 tot 1983 was hij burgemeester van deze stad. In 1981 werd hij opgenomen in het Centraal Comité van de partij.

Toen Grigori Romanow in juni 1983 door de toenmalige Sowjet-leider Joeri Andropow naar Moskou werd geroepen om lid te worden van het secretariaat van het Centraal Comité, volgde Zajkow hem op als leider van het regionaal comité in Leningrad, een functie die hij twee jaar zou vervullen. In juli 1985 werd Lew Zajkow lid van het secretariaat van het Centraal Comité en kreeg verantwoordelijkheid voor de supervisie over de militaire sector. Op 6 maart 1987. aan het slot van het 27ste partijcongres, werd hij gekozen tot stemgerechtigd lid van het Politburo.

Nieuwe functie voor *Jeltsin*

Op 18 november 1987 meldde het persbureau Tass dat de op 11 november ontslagen partijleider van Moskou, Boris Jeltsin, benoemd was tot eerste vice-voorzitter van het Staatsbouwcomité (Gosstroj) van de Sowjet-Unie. Daarbij was hem de rang van minister toebedeeld.

Volgens politieke waarnemers zou Gorbatsjow met de benoeming van Jeltsin in een verantwoordelijke functie geruchten de kop willen indrukken dat zijn economisch en sociaal hervormingsprogramma schade had ondervonden, en dat hij het initiatief was kwijtgeraakt. Ook moest de benoeming een eind maken aan speculaties over de slechte gezondheidstoestand van Jeltsin. Van officiële zijde was op 17 november meegedeeld dat Jeltsin met hartklachten in een ziekenhuis was opgenomen, maar dat zijn toestand geen reden tot ongerustheid bood. Jeltsin, die voor zijn benoeming tot partijsecretaris van Moskou aan het hoofd stond van het departement voor de bouw van het Centraal Comité, keerde met zijn nieuwe benoeming terug naar zijn oude beroep.

Commentaar

Aan een commentaar op het ontslag van Jeltsin in de Financial Times (13-11-1987) werd het volgende ontleend

Het ontslag van het radicaalste lid van de Russische top, Boris Jeltsin, betekent de eerste ernstige nederlaag voor de perestrojka, het politieke en economische hervormingsprogramma van Gorbatsjow. Gorbatsjow blijkt uiteindelijk niet bereid de topgeledercn van de partij te splijten om Jeltsin te redden. Hij heeft in plaats daarvan de omvang van zijn politieke nederlaag inzake Jeltsin beperkt door de hem politiek getrouwe Lew Zajkow, die volledig lid van het politburo is, in Jeltsins plaats te benoemen tot partijleider van Moskou.
Gorbatsjows probleem is dat hij de partij nodig heeft als instrument voor verandering, maar dat hij ook de partij zelf hervormen moet. Om die reden heeft hij steeds zijn best gedaan om beleidspolemieken niet persoonlijk te maken of de conservatieve oppositie in de hoek te drijven. Jeltsins rede voor het Centrale Comité van 21 oktober druiste in tegen Gorbatsjows beleid, gericht op het zorgvuldig bewaren van de partij-eenheid. Jeltsin betichtte de bureaucratie van het saboteren van de hervormingen in Moskou en wees met de vinger naar Ligatsjow. de tweede man in het Politburo. om aan te geven dat die binnen de top de leider van de conservatieven is.
De eenheid is nu hersteld. maar tegen een hoge prijs. In Moskou en de rest van de Sowjet-Unie zal Jeltsins vertrek worden opgevat als een terugslag voor de hervormingen, omdat hij meer dan enige andere Sowjet-leider de beginselen van democratie en vrijheid van meningsuiting, die door Gorbatsjow worden aangeprezen. in de praktijk bracht.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

BETREKKINGEN SU - VS. ONTWIKKELINGEN NA TOP REAGAN - GORBATSJOW IN REYKJAVIK.
voortzetting

Hierna volgt een voortzetting van het verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten na de topontmoeting van Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow en de Amerikaanse president Ronald Reagan in Reykjavik in oktober 1986 (pag 689/1 e v -1986) Eerdere verslagen over dit complex, waarin ook wordt ingegaan op andere ontwikkelingen, die betrekking hebben op de betrekkingen tussen Oost en West meer in het algemeen, zijn aan te treffen op pag 674/3 e v , 689/3 e v , pag 712/2 e v , pag 725/1 e v en pag 74413 e v -1987

Eerst zal hier worden ingegaan op de discussie in de Bondsrepubliek Duitsland over de door partijleider Gorbatsjow voorgestelde nuloplossing voor de kernwapens voor de kortere afstand - van 500 tot 1.000 km - de SRINF-wapens.

Discussie in de *Bondsrepubliek Duitsland over* dubbele *nuloptie Kabinet* verdeeld

Aan het hTRCIH'blad van 28 april ontleend is het volgende overzicht van de standpunten in de discussie in de Bondsrepubliek Duitsland over de dubbele nuloptie. Deze discussie leidde voorlopig tot verdeeldheid in het Westduitse kabinet.

..Hoe korter de raketten. des tc doder de Duitsers" Met die taalkundig verwrongen uitspraak bracht CDU-buitenlandspecialist in de Bondsdag Volker Ruhe. een gunsteling van bondskanselier Kohl, op 26 april nog eens de gereserveerde gevoelens tot uitdrukliing die bij de christen-democraten binnen de Westduitse regeringscoalitie bestaan over Michail Gorbatsjows ontwapeningsvoorstellen.
Wanneer zowel de LRINF. de raketten voor de middellange afstand met ‚grotere' reikwijdte (1000tot 5000 kilometer) als de SRINF, die met een .kortere' reikwijdte (500 tot 1000 kilometer). tot nul zijn teruggebracht. zijn er aan beide zijden van de grens tussen Oost en West alleen nog vele duizenden kernwapens over met een bereik tot 500 kilometer En dic. zo realiseert men zich in Bonn. zullen bij inzet tijdens een gewapend conflict voornamelijk op Duitse bodem vallen

De liberale coalitiepartner. minister van buitenlandse zaken Genscher voorop. deelt de aarzeling van de christen-democraten niet: de FDP wil deze ,,historische kans" niet voorbij laten gaan
Nog nooit. aldus Genscher. zijn de Russen zó ver gegaan bij een ontwapeningsvoorstel
De controverse die daardoor binnen de coalitie is ontstaan. noemde Genscher op 27 april ..de moeilijkste situatie in de regering" sinds de vorming van de coalitie in 1982
Het standpunt van bondkanselier Kohl is onderwerp van speculaties: in christen-democratische kring kon men op 27 april vernemen da! hij achter Genschrr staat Kohl zou de beide nul-opties willen aanvaarden op voorwaarde dat de Russen bereid zijn tot eenzijdige ontwapeningsstappen op conventioneel terrein
Hoe sterk de ver\?-arring is die Gorbatsjow heeft bewerkstelligd bleek op 27 april dan ook duidelijk toen de zwaargewichten uit het kabinet er tijdens een langdurig overleg niet in slaagden een duidelijk standpunt te formuleren over het drie weken eerder. in Praag gedane voorstel van de Sowjet-leider voor ren nuloplossing ook voor de SRINF.
Na afloop van het beraad werd meegedeeld dat het definitieve oordeel wordt bepaald . zodra de Sowjet-Unie een ontwerp-verdragstekst heeft voorgelegd".
Moskou heeft daar op 27 april nog met scherpe kritiek op gereageerd De Duitse regering is een antwoord ..uit de weg gegaan'. aldus het officiële persbureau *Tass*.
Het gebruiken van een verdragstekst als argument. wordt in Moskou gezien als een ..constructie"
Aangekondigd werd dat plaatsvervangend minister van buitenlandse zaken Worontsow snel naar Bonn zal komen om de tekst van het Sowjet-voorstel toe te lichten.
SPD-fractieleider Vogel zei dat Kohl hier een ..foutebeslissing van verstrekkende betekenis" heeft genomen: hij kondigde een Bondsdagdebat aan waarin dat zou worden gecorrigeerd

Binnen het kabinet staat aan de ene kant FDP-minister van buitenlandse zaken Genscher. die de beide ‚nul-opties' wil aanvaarden en aan de andere kant CDU-minister van defensie Worner. die inmiddels wèl bereid is een nuloplossing te accepteren bij de eerste categorie raketten. maar bij de SRINF naar ..gelijke bovengrenzen" streeft.
Bij het overleg met bundskanselicr Kohl waren behalve deze beide ministers ook aanwezig minister van binnenlandse zaken Zimmermann (CSU) en Kohls rechterhand in het Bundeskanzleramt, minister Schauble.
Zimmermann. stadhoiider in Bonn van de Beierse leider Strauss. nam nog geen standpunt in Hij wil spoedig een bijeenkonist van de partijvoorzitters. hetgeen betekent dat Strauss zelf zich in de aangelegenheid kan mengen.
De tegenstanders van een nul-oplossing voor de SRINF, op welk terrein de Sowjet-Unie met haar meer dan 1100 raketten van de types Scud-B, SS-23. Frog en SS-21 een aanzienlijk overwicht heeft op de NAVO. kunnen zich beroepen op Kohls regeringsverklaring. waarin van ,,gelijke bovengrenzen" sprake is.
De omstandigheden. waarin die uitspraak werd gedaan. zijn echter inmiddels sterk gewijzigd. Enkele maanden eerder nog gold zij als een soort voorwaarde voor aanvaarding van dc Europese nul-oplossing m.b.t. Pershings II. kruisraketten en SS-20's.
In het bijzonder Washington werd daarmee te kennen gegeven dat na een vermindering tot nul bij de LRINF in Europa de bestaande onevenwichtige situatie bij de SRINF des te schrijnender werd
Nu Gorbatsjow bereid is ook in die laatste categorie tot nul te gaan. zo argumenteren Genschers aanhaneers. is dat probleem opgelost

Rechtse kranten als de Frankfurter Allgemeine Zeitung en Die Welt waren de voorafgegane dagen zeer actief in het wijzen op liet gevaar van de dubbele nul-optie.
De FAZ schreef op 27 april in een lang hoofdartikel op de voorpagina. dat de NAVO zichzelf in een val heelt gelokt. ,,Uit oogpunt van afschrikking is het onlogisch af te zien van een categorie wapens die de enig denkbare agressor, de Sowjet-Unie, bij een aanval bedreigt en die soort wapens echter te behouden die haar gedwongen vazallen kunnen treffen. bijvoorbeeld Polen'
Die Welt schrijft: ,,Vergaande. niet risico's beladen ontwapeningsakkoorden berusten op de voorwaarde van politieke berekenbaarheid Daar\-oor bestaan in de Sowjet-Unie geen bettolin-bare aangriipingspuntcn"
Sceptici in de Bondsrepubliek voeren tegen de voorstellen dezelfde argumenten aan als de tegenstanders in de Verenigde Staten: bil het afzien van kernwapens in Europa neemt de kans op een oorlog toe
Minister van defensie Wörner heeft dat zo geformuleerd ..Het beslissende veiligheidsprobleem van Europa ligt op conventioneel terrein Daar is het gevaar omdat de Sowjet-Unie op dat gebied zo'n groot overwicht heeft dat wanneer wij geen kernwapens meer zouden hebben de verleiding zou kunnen ontstaan voor politieke druk «f zelfs voor militaire acties"
CDU/CSU-fractieleider Alfred Dregger zei datzelfde iets duidelijker; de nul-optic? ..zouden het andere machten veroorloven zonder eigen existentieel risico Duitsland tot slagveld te maken van een atomaire oorlog' . zei hij
Een ander argument van de tegenstanders is dat met afschaffing van twee soorten kernraketten de .\'AVO-strategie van de .flexible response'. van het aangepaste antwoord. wordt ondermijnd.
CDU-defensiespecialist in de Bondsdag Willy Wimmer zei daal-over. ,,Wij hebben een flexible response en bepaalde systemen ervoor Als we die systemen niet meer hebben hebben we geen flexible response meer
In de kring rondom Genscher wordt daartegen hetzelfde argument aangevoerd als waarvan de Amerikaanse minister George Shultz zich heeft bediend. dr Amerikanen hebben nog kern\\-apens genoeg over om liet grondgebied van de Sowjet-Unie te bedreigen.
Minister Genscher zei dezer dagen enigszins spottend dat men maai. beter ..niet bang kan zijn voor zijn eigen moed" en dus ook niet voor ontwapening
Hij denkt dat het politiek ongeloofwaardig is eerst de bevolking een nul-oplossing voor te houden en die vervolgens zelf niet te aanvaarden. De eis voor ..gelijke bovengrenzen" ten aanzien van de SRINF' vindt de liberale minister niet realistisch. onidat dit in de praktijk een nieuwe stationeiing van raketten aan NAVO-zijde zou betekenen. Nog afgezien van de vraag of de bevolking die zou accepteren, zal de Amerikaanse Senaat voor de ontwikkeling en produktie van een nieun- SRINF-systeem, zo wordt in Genschers omgeving gezegd. zeker geen geld beschikbaar stellen
Het idee van ombouw van de Pershing II (een LRINF-wapen) tot een SRINF-wapen is in Genschers ogen een truc die alleen maai argwaan zou wekken, in Moskou zowel als bij de eigen bevolking
Hoewel het besluit van 27 april om een definitief oordeel pas te vellen als een ontwerpverdragstekst van Moskou op tafel ligt de problemen binnen de Westduitse regeringscoalitie niet oplost, lijkt liet in bcidc kampen voorlopig tc worden geaccepteerd.
De tegenstanders van de nul-opties hebben nu meer tijd argumenten te verzamelen en Genscher heeft bereikt dat er geen snel .nee tegen de tweede nul-optie is uitgesproken, zoals in rechtse CDU-kring dreigde te worden doorgedrukt

Principe-akkoord S U - VS over risico-centra tegen onverhoeds uitbreken kernoorlog

De VS en de SU hebben op 4 mei een principe-akkoord bereikt over het verminderen van het gevaar van het per ongeluk uitbreken van een nucleaire oorlog.

Het akkoord, waarover 18 maanden is

onderhandeld, voorziet in het opzetten van controlecentra in Moskou en in Washington.
Het principe om dergelijke centra in elkaars hoofdsteden op te zetten dateert van de eerste topontmoeting tussen president Reagan en Sovjet-leider Gorbatsjow in december 1985 in Genève. Via deze centra moeten de twee supermachten in voortdurend contact met elkaar staan en waken over de vermindering van nucleaire risico's.
Het idee voor het opzetten van 'nuclear risk reduction centers' is voor het eerst in 1983 geopperd door de Amerikaanse senatoren Sam Nunn en John Warner. Destijds werd het verworpen door de Sowjet-Unie, die aanvoerde dat het een propagandastunt was om de aandacht af te leiden van andere terreinen van wapenbeheersing waar geen vooruitgang werd geboekt.
Volgens Amerikaanse functionarissen is het de bedoeling dat grotere hoeveelheden informatie over militaire en wapenaangelegenheden worden uitgewisseld, waardoor het gevaar van het per ongeluk uitbreken van een nucleaire oorlog wordt verminderd. Tevoren moet informatie worden gegeven over raketproeven, troepenbewegingen en kernexplosies.
De centra zijn bedoeld als hulpposten voor bestaande centra voor crisis-management, zoals de zogeheten ‚hot line'.
Aan de onderhandelingen over het akkoord werd aan Amerikaanse kant deelgenomen door onderminister Richard Perle van defensie, aan Sowjetzijde door Alexei Oboechow, plaatsvervanger van Joeli Worontsow, het hoofd van de onderhandelingsdelegatie in Geneve.
In Washington heeft het Witte Huis het akkoord op 4 mei verwelkomd als ,,een praktische maatregel die het gevaar voor een conflict tussen de VS en de Sowjet-Unie, in het bijzonder een nucleair conflict dat het gevolg zou zijn van een ongeluk, misinterpretatie of misrekening zal verminderen".
Woordvoerder Marlin Fitzwater zei dat het akkoord de Amerikaanse pogingen in Geneve aanvult om overeenstemming te bereiken over vermindering van kernwapens en ,,andere Amerikaanse pogingen om een stabielere en veiliger internationale situatie te bereiken".
Onduidelijk is nog hoe de centra worden bemand: de Russen zijn voorstander van een gemengde staf, de Amerikanen willen een staf van uitsluitend Amerikanen in Moskou en van Russen in Washington. Geen van beide zijden wilde verdere details geven omdat het ontwerpverdrag, samen met twee protocols voor definitieve goedkeuring naar Reagan en Gorbatsjow moet worden gestuurd.

De Amerikaanse en Russische wapenonderhandelaars in Geneve. V.l.n.r. Joeli Worontsow, leider van de Sowjet-delegatie; Max Kampelman, leider van de Amerikaanse delegatie; Maynard Glitman (met bril), de Amerikaanse onderhandelaar over INF-wapens en zijn Sowjet-collega Lem Masterkow.

Achtste ronde START-besprekingen. Amerikaans ontwerp-verdrag strategische wapens ingediend

In de achtste ronde van de START-besprekingen in Geneve - de onderhandelingen tussen de SU en de VS over reductie van strategische kernwapens-, die op 4 en 5 mei was begonnen, heeft de delegatie van de VS op 8 mei een ontwerp-verdrag ingediend, dat voorziet in een vermindering met ca. 50% van de strategische nucleaire bewapening van de VS en de SU.
Het verdrag, vervat in veertig pagina's tekst, bepaalt dat deze reducties in zeven jaar moeten worden doorgevoerd.
De Amerikaanse onderhandelaar Ronald Lehman zei tegenover de pers dat beide supermogendheden elk 1600 strategische overbrengingsmiddelen (raketten en bommenwerpers) en 6000 kernkoppen zouden mogen behouden, zoals was afgesproken tijdens de top op IJsland tussen president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow.
Volgens Lehmann is het belangrijkste twistpunt bij de onderhandelingen of er specifieke subplafonds voor categorieën wapens moeten komen.
De reductie-periode van zeven jaar geeft de Sowjet-Unie voldoende flexibiliteit die zij zegt nodig te hebben om in te stemmen met sub-plafonds, aldus Lehmann.
President Reagan noemde het op 8 mei in een verklaring ,,onacceptabel" dat de Sowjet-Unie vasthoudt aan de koppeling tussen een vermindering van de strategische bewapening en een overeenkomst over beperking van het onderzoek naar strategische defensie (SDI).

Bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van de NAVO

In het Noorse Stavanger heeft op 14 en 15 mei een vergadering plaatsgevonden van de Nucleaire Planninggroep (NPG) van de NAVO.
Tijdens de vergadering bleek, dat de Amerikanen bereid zijn hun kernwapenarsenaal in Europa te moderniseren en eventueel uit te breiden. De Europese NAVO-landen waren het ermee eens, dat dit nodig is als tegenwicht en om de nucleaire afschrikking te handhaven op voldoende hoog niveau, als het eventueel tot INF-akkoorden zou komen.
West-Duitsland heeft Nederland, België en Italië benaderd met de vraag of zij bereid zijn een deel van de Duitse Pershing 1A-raketten op hun grondgebied te plaatsen. De plaatsing van kruisraketten op Woensdrecht gaat vrij zeker niet door omdat een akkoord over deze wapencategorie binnen handbereik ligt.
De aandacht ging bij deze vergadering vooral uit naar de positie van de West-duitse minister Wörner die geen voorstander is van het verwijderen van raketten met een bereik tussen 500 en 1000 kilometer uit Europa.
Wörner werd niet alleen door de Verenigde Staten, maar ook door Engeland onder druk gezet om met een nuloplossing voor deze categorie in te stemmen. Hij toonde zich hierover geërgerd.

Wörner en de CDU vinden dat wapens voor deze afstand over moeten blijven omdat anders de afschrikking niet geloofwaardig is.
Wörner heeft van de Verenigde Staten de duidelijke toezegging gekregen dat zij de i2 Duitse raketten niet in de onderhandelingen met de Sowjet-Unie zullen betrekken.
Bovendien zijn de VS bereid het aantal bommenwerpers waarmee de Sowjet-Unie kan worden bereikt uit te breiden en wordt overwogen kruisraketten op onderzeeboten te plaatsen die voor de Europese kusten zullen patrouilleren.

Wörner heeft zijn Nederlandse. Belgische en Italiaanse collega's gevraagd of zij bereid zijn een deel van de Pershings-1A op hun grondgebied te plaatsen. maar Nederland en België hebben al laten weten daar niet voor te voelen en het militair geen goede oplossing te vinden.
In hel slotcommuniqué zeggen de ministers dat de strategie van de NAVO gebaseerd blijft op het aangepaste antwoord en dat kernwapens daarom onmisbaar zijn.
De NAVO-landen dringen er bij de Sowjet-Unie op aan inzake de raketten met een bereik tussen 1000 en 5000 kilometer akkoord te gaan met een volledige nuloplossing.
Inzake de raketten tussen 500 en 1000 km willen de NAVO-landen wereldwijde beperkingen. Dit kan leiden tot een nuloplossing niaar ook tol een akkoord op een hoger niveau.

Gorbatsjow: Alle INF-wapens weg, ook die in Azië

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow heeft op 19 mei gezegd, dat de Sowjet-Unie ,.bereid is het probleem van de kernwapens voor de middellange afstand (INF)op wereldwijde schaal op te lossen".
Gorbatsjow zei dit tijdens een diner ter ere van de secretaris-generaal van de communistische partij van Vietnam. Nguyen Van Linh (zie voor dit bezoek pag. 559/1 e.v-1987).
Dat betekent dat Moskou ook de honderd kernkoppen die. zoals was afgesproken tijdens de top in Reykjavik. wederzijds in de VS en in Azië gestationeerd zouden blijven, wil elimineren. ,,Erzijn geen obstakels voor een dergelijke oplossing, mits de Verenigde Staten hun nucleaire middelen uit Japan. Zuid-Korea en de Filippijnen verwijderen en hun vliegdekschepen achter bepaalde afgesproken grenzen terugtrekken". aldus Gorbatsjow.
Hij voegde daar nog aan toe dat de Verenigde Staten in dat geval evenmin zouden kunnen blijven beschikken over INF-wapens op hun eigen grondgebied.
De Sowjet-Unie is volgens de partijleider altijd bereid geweest tot het sluiten van een wereldwijde overeenkomst, maar was door de Amerikaanse nucleaire dreiging in Azië gedwongen haar kernraketten daar te laten staan.

Op 20 mei bleek, dat de VS niets zien in het voorstel van Gorbatsjow.

In een verklaring van het State Department werd gezegd, dat het Amerikaanse nucleaire vermogen in Azië niet te vergelijken is rnet dat van de Sowjet-Unie. De Sowjet-raketten zijn op land opgesteld; die van de VS zijn geïnstalleerd op oorlogsschepen.
Het State Department legde er echter de nadruk op, dat de afwijzing van Gorbatsjows voorstel de verwachtingen m.b.t.het sluiten van een akkoord over verwijdering van INF-wapens uit Europa niet verminderd.
In een vraaggesprek met het Italiaanse communistische dagblad *Unita* van 20 mei heeft Gorbatsjow intussen gezegd dat de supermogendheden enkele weken eerder ..een paar stappen" verwijderd waren van een akkoord over verwijdering van SS-20's, kruisraketten en Pershings-2 uit Europa.
Enkele Westeuropese regeringen. zo zei Gorbatsjow, ,.hebben echter nog niet besloten of zij willen dat de INF-raketten van de Sowjet-Unie verdwijnen als ook de Amerikaanse worden verwijderd". Sommigen in het Westen ,,proberen een eindeloze ketting van meer en meer koppelingen te maken". Deze problemen waren van ernstige aard. zo zei Gorbatsjow, maar ze mochten niet gebruikt worden om een akkoord te blokkeren.

Kritiek Viktor Karpow op Amerikaanse START-voorstellen

De Prawda publiceerde op 19 mei een kritisch commentaar van wapenonderhandelaar Viktor Karpow op de recente START-voorstellen van de VS (zie boven).

Het belangrijkste gebrek van het Amerikaanse voorstel is dat het ,,voorbij gaat aan de relatie tussen de beperking van offensieve strategische kernwapens en een overeenkomst over het voorkomen van een wapenwedloop in de ruimte". aldus Karpow
Hij beschuldigde Washington ervan het antiraketverdrag (ABM) te ondermijnen door zich niet te willen houden aan de tienjarige looptermijn van dit verdrag.
Karpow, die tegenwoordig hoofd is van de ontwapeningsafdeling van het ministerie van buitenlandse zaken. verweet de VS opnieuw de Backfire-bommenwerpers van de Sowjet-Unie te willen rekenen bij de strategische strijdkrachten. Daarentegen ..voorziet het Amerikaanse voorstel op geen enkele manier in een beperking van het aantal kruisraketten dat zich aan boord van oorlogsschepen bevindt"

49ste Frans-Westduitse top. Meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie

Op 20 en 21 mei vond in Parijs voor de 49ste maal een Frans-Duitse topontmoeting plaats, waar de nucleaire ontwapening de hoofdschotel vormde. Onmiddellijk na aankomst in Parijs had bondskanselier Kohl op 21 mei een gesprek met president Mitterrand en vervolgens apart een onderhoud met premier Chirac.
Op een gemeenschappelijke persconferentie van president Mitterrand en bondskanselier Kohl op 22 mei bleek, dat er geen gemeenschappelijk standpunt was bereikt m.b.t. de dubbele nuloptie.

Mitterrand wees erop, dat Frankrijk wacht tot het officiële Westduitse standpunt bekend is, dat op 4 juni door bondskanselier Kohl in een regeringsverklaring in de Bondsdag geformuleerd zou worden.
De Franse president zei, dat er bij het tot stand brengen van een INF-akkoord geen eisen vooraf moeten worden gesteld en dat er ,,stap voor stap" akkoorden moeten worden uitgewerkt.
Bondskanselier Kohl legde er de nadruk op, dat een ,,driedubbele nuloptie", dus inclusief de slagveldwapens met een bereik tot 500 km. ,.bijzonder belangrijk" is voor de Westduitsers.

Overigens leek er ook binnen de Franse regering geen eensluidend oordeel te bestaan over de dubbele nuloptie.
Terwijl president Mitterrand in de avond van 20 mei in een interview met de Duitse TV zei voorstander te zijn van de dubbele nul-optie. voert de Franse minister van defensie. Andre Giraud. op 21 mei in het Westduitse dagblad Die Welt ,,vergaande bezwaren' aan tegen de door Gorbatsjow voorgestelde opruiming van alle kernraketten uit Europa met reikwijdtes tussen 500 en 5000 kilometer.
Beiden zeggen echter een beslissing van Bonn af te wachten alvorens een definitief standpunt te bepalen.
Op een vraag aan Mitterrand in het Heute-Journal van een ZDF over zijn standpunt ten aanzien van de middellange-afstandsraketten van kortere reikwijdte was zijn antwoord: ,,Ik geloof dat het goed is om in die richting te ontmantelen"
Hij voegde er echter aan toe dat de vermindering van deze raketten (500 tot 1000 kilometer reikwijdte) een speciale kwestie was van de Bondsrepubliek en de Verenigde Staten. daar Frankrijk dergelijke wapens niet bezit.
.,Als de Bondsrepubliek een beslissing heeft genomen dan zullen wij het noodzakelijke doen", aldus de Franse president, die eraan toevoegde, dat Frankrijk niets zou doen ..dat de gang van zaken in Duitsland verstoort".

Weinberger acht ontkoppeling absurd idee

De Amerikaanse minister van defensie Caspar Weinberger heeft op 25 mei gezegd het denkbeeld, dat eliminatie van middellange afstandsraketten uit Europa zou kunnen leiden tot ,,ontkoppeling" van Europa van de VS ,,even absurd als verkeerd" te achten.
In een rede voor het Belgische defensie-studiecentrum in Brussel herinnerde Weinberger eraan dat de grote meerderheid van nucleaire systemen van de NAVO niet door een INF-akkoord wordt aangetast. ,,Met zo'n 4000 kernwapens, bestaande uit vliegtuigen en onderzeeërs met kernbewapening, samen met tactische nucleaire

wapens te land en ter zee, zal Europa nauwelijks gedenucleariseerd zijn".
Weinbergers antwoord aan degenen in de VS ,.terlinker en ter rechter zijde en in het midden" die zich afvragen of het niet beter zou zijn de Amerikaanse betrokkenheid bij Europa te verminderen, was dat de verdediging van Europa ,,een cruciaal element" is in de Westerse verdedigingsstrategie en dat de Europese veiligheid een integraal deel is van de Amerikaanse veiligheid.

Bijeenkomst Eurogroep van de NAVO

Op 25 mei vond in Brussel een bijeenkomst plaats van de Eurogroep van de NAVO - de ministers van defensie van de Europese NAVO-leden. behalve Frankrijk en IJsland.
De deelnemers toonden zich verheugd over de verbeterde vooruitzichten op een LRINF-overeenkomst tussen de VS en de SU.
Bij ontstentenis van een Westduits standpunt over de SRINF-kwestie spraken de ministers hierover geen oordeel uit.
Wel zeiden zij, dat een ,,geschikte mix van conventionele en nucleaire strijdkrachten" noodzakelijk is om de effectiviteit van de strategie van afschrikking en het aangepaste antwoord te behouden

Bijeenkomst comité voor defensieplannen van de NAVO

Op 26 en 27 mei vergaderden in Brussel de ministers van defensie uit het hele NAVO-bondgenootschap, verenigd in het comité voor verdedigingsplannen.
De ministers besteedden in hun slotcommuniqué, dat op 27 mei werd uitgegeven, vrijwel geen aandacht aan conventionele wapenbeheersing; zij onderstreepten slechts de noodzaak op dit gebied ,,stap voor stap" te onderhandelen, zodat ,,in elk stadium" de veiligheid wordt gehandhaafd.

Over de nucleaire ontwapening herhaalden zij wat zij twee weken eerder in de NPG-vergadering in Stavanger hadden gezegd.
De gsprekken over conventionele wapenbeheersing in Wenen zitten vast op procedurele meningsverschillen binnen het Westelijke kamp.
Frankrijk wil, in tegenstelling tot de VS, beslist geen onderhandelingen van de NAVO met het Warschaupact. Een NAVO-diplomaat zei voor de vergadering van de ministers dat het bondgenootschap die impasse moet doorbreken omdat dit probleem ,,met grote kracht op ons af komt".
,,Als het lukt op nucleair niveau gedeeltelijk te ontwapenen, is het met het oog op de publieke opinie van zeer groot belang dat op conventioneel gebied ook iets lukt".

NAVO-landen die in vergelijking met hun rijkdom weinig bijdragen aan het bondgenootschap worden aangespoord hun defensie-uitgaven te verhogen. Daartoe hebbben de ministers van defensie hun omschrijving van de bijdrage die van elk land wordt verwacht. aangepast
De laatste tien jaar gold als doelstelling dat elk land zijn defensie-uitgaven jaarlijks met drie procent reëel zou laten groeien. Deze norm blijft bestaan, maar een andcrc norm wordt ernaast gezet
Nu zal ook gaan gelden dat landen die behoren tot de onderste helftwat betreftde bijdrage aan de NAVO (minder bijdragen dan de landen die op de mediaan zitten) gerelateerd aan het Bruto Nationaal Produkt méér ..behoren" bij te dragen

Regering *in* Bonn aanvaardt dubbele nuloptie. *Wil* Pershzngs l a houden

Op 1 juni heeft de regering in Bonn de dubbele nuloptie voor zowel LRINF - als voor SRINF-systemen aanvaard.
Een groep van tien personen, bestaande uit ministers, fractievoorzitters en partijleiders, zag onder leiding van bondskanselier Kohl de dubbele nuloptie als een eerste stap om alle op land gestationeerde kernwapensystemen van de grootmachten ,,merkbaar en controleerbaar te verminderen".

Minister van buitenlandse zaken Genscher heeft het Bonner besluit nog op 1 juni zijn NAVO-collega's meegedeeld.

De belangrijkste wens die Bonn met deze aanvaarding verbindt - de term ,voorwaarde' wordt angstvallig vermeden - is dat de 72 Pershing-la raketten van de Bundeswehr buiten de onderhandelingen blijven.
Deze raketten, die een bereik van circa 740 kilometer hebben, zijn eigendom van de Bondsrepubliek; de kernkoppen liggen in Amerikaanse depots in de omgeving.
Deze Pershings worden als het ware tot kernwapens van ,derde landen' verklaard die, evenals die van Engeland en Frankrijk. buiten beschouwing blijven in Genève.
Hoewel op dit punt niet van een voorwaarde wordt gesproken, zou het opgeven van de Pershings-la voor de Beierse CSU-leider Strauss een breekpunt zijn.
Hij wil ook uitdrukkelijk de mogelijkheid behouden deze raketten in 1991 te moderniseren, opdat ze ,,inzetbaar blijven". Strauss blijft sceptisch over de Amerikanen: hij vreest dat ze op dit punt aan Sowjet-eisen zouden kunnen toegeven.

De Beierse minister-president, die aan het gesprek in Bonn deelnam, ziet de dubbele nul-optie als een stap op weg naar de afkoppeling van Europa en Ameika. Hij vreest weliswaar niet onmiddellijke troepenterugtrekkingen van de Amerikanen, maar sommige ontwikkelingen, zo zei hij. krijgen "een eigen dynamiek"

De beslissing van de Bonner coalitie wordt verder verbonden met de wensen dat de kernwapensystemen met een bereik tussen 500 en 1000 kilometer wereldwijd worden vernietigd en niet alleen in Europa, dat tegelijkertijd een conventioneel evenwicht in Europa wordt hersteld (dat dus het Sowjet-overwicht wordt verminderd) en dat een wereldwijd verbod op chemische wapens wordt ingesteld.
Volledige vernietiging van kernwapens met reikwijdtes tussen nul en 500 kilometer wordt afgewezen.

Bondskanselier Kohl heeft het regeringsbesluit op 4 juni in een regeringsverklaring aan de Bondsdag meegedeeld.
Na een debat over deze beslissing aanvaardde de coalitiemeerderheid een resolutie, waarin instemming werd uitgesproken met de spoedige, bij voorkeur wereldwijde, afschaffing van de raketten voor de middellange afstand, waarin werd aangedrongen op de verwijdering op termijn van alle korte afstandswapens voor een bereik van 0 tot 1.000 km uit Europa, waarbij een eerste stap zou kunnen zijn een wereldwijd geldende overeenkomst tussen de VS en de SU, dat zij in de toekomst niet meer zouden beschikken over raketten voor de korte afstand voor een bereik van 500 tot 1.000 km. en waarin de Bondsdag vaststelde, dat de 72 Pershing l a raketten van de Bundeswehr geen voorwerp van onderhandelingen zijn en dat ook niet kunnen worden.

De stemverhouding was 232 stemmen voor, 189 tegen en één onthouding.
De coalitie van CDU/CSU en FDP beschikt in de Bondsdag over 282 zetels (waarbij meegerekend 11 CDU-zetels en twee FDP-zetels uit West-Berlijn). Afwezig onder opgave van redenen waren bij de stemming 34 leden van de coalitiepartijen.

Een resolutie van de SPD, waarin er op werd aangedrongen een dubbele nuloplossing niet te doen mislukken door vast te houden aan de Pershing l a raketten, werd verworpen met 163 stemmenvoor, 239 tegen bij 24 onthoudingen.

Een resolutie van de Groenen, waarin ronduit werd aangedrongen op buitendienststelling en vernietiging van de 72 Pershing l a raketten werd verworpen met 27 stemmen voor en 375 stemmen tegen bij 19 onthoudingen.

BELGIË

DE ZAAK CAPART

Op 15 januari 1987 vernietigde de Zevende (Vlaamse) Kamer van de Raad van State de verkiezing van René Capart tot voorzitter van de Raad van het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) van de Vlaamse randgemeente Kraainem, met taalfaciliteiten voor Franstaligen, omdat hij vóór zijn verkiezing zelf toegaf geen Nederlands te kennen.

De Raad van State vat de feiten als volgt samen:

Op 8 februari 1983 kiest de gemeenteraad van Kraainem de negen leden van de plaatselijke raad voor maatschappelijk welzijn. René Capart wordt gekozen tot werkend lid. Gerard Cobbaert wordt gekozen tot eerste opvolger van André van Meerbeek. Deze verkiezing wordt door de bestendige deputatie van de provincieraad van Brabant op 24 maart 1983 geldig verklaard. Tegen die beslissing wordt geen beroep ingesteld bij de Raad van State

Tijdens de vergadering van 1 april 1983 leggen de tot werkend lid van de raad voor maatschappelijk welzijn gekozen personen de wettelijke eed af. Gerard Cobbaert legt ook de eed af als werkend lid. in opvolging van André van Meerbeek. die van zijn mandaat heeft afgezien

Tijdens dezelfde vergadering van 1 april 1983 kiest de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem een voorzitter. Met zeven stemmen tegen twee wordt René Capart tot voorzitter gekozen.

Op 13 april 1983 dient verzoeker bij de gouverneur van de provincie Rrabant bezwaar in tegen de verkiezing van R. Capart tot voorzitter van de raad voor maatschapprlijk welzijn en vraagt hem ,.de verkiezing van de heer Capart tot voorzitter te vernietigen"

ln zijn bezwaarschrift verklaart onderzoeker o m ·..Tijdens de vergadering (van 1 april 1983) stelde ik vast dat het de voorzitter onmogelijk is de vergaderingen in het Nederlands te leiden. noch is het hem mogelijk in het Nederlands de gestelde vragen te beantwoorden, laat staan deze te begrijpen". Onder verwijzing naar de rechtspraak van de Raad van State stelt hij voorts dat men van politieke mandatarissen bepaalde persoonlijke hoedanigheden mag eisen zodat de persoon die deze hoedanigheden niet bezit, ..in rechte of in feite van de vervulling van die bestuursopdracht kan worden uitgesloten". en dat .,aldus de OCMW-\,oorzitter de taalkennis moet hebben die het hem moet mogelijk maken de in art. 28 van de wet van 8 juli 1976 ... toegekende bevoegdheden uit te oefenen in de opgelegde taal ...".

Hij besluit: ..De verkiezing van een persoon die de Nederlandse taal niet machtig is. is dan ook in strijd met de grondwet en de bestuurswet".

Hij voegt eraan toe: .,Tot bewijsvoering van aangehaalde feiten heb ik deze laten notuleren in het verslag van de zitting van 1 april 1983".

Op 27 mei 1983 antwoordt de gouverneur aan verzoeker dat:

- .,het lidmaatschap van de raad voor maatschappelijk welzijn de enige voorwaarde is om tot voorzitter verkozen te kunnen worden.
- ,,de vraag of de heer Capart de verkiesbaarheidsvereisten als lid van de raad voor maatschappelijk welzijn vervult. alleen door de bestendige deputatie, op grond van artikel 21 van de wet (van 8 juli 1976) beoordeeld kan worden":
- .,de heer Capart, lid zijnde van de raad voor maatschappelijk welzijn, op regelmatige wijze tot voorzitter verkozen werd ', en ..er dus geen redenen voorhanden zijn om" die verkiezing te vernietigen

De gouverneur voegt eraan toe dat ..wat de bestuurshandelingen (o m dus ook het leiden van de vergaderingen) van de heer Capart als voorzitter van het OCMW betreft, geen twijfel bestaat dat deze inderdaad uitsluitend in het Nederlands moeten kunnen geschieden om rechtsgeldig te zijn en dat .indien tijdens zijn ambtsuitoefening duidelijk zou blijken dat de voorzitter de verplichte bestuurstaal niet gebruikt. de bestendige deputatie bevoegd is om desgevallend de bepalingen van artikel 21 van de organieke wet toe te passen".

Op 15 juli 1983 d i minder dan zestig dagen na het ontvangen van voornoemde brief van de gouverneur. stelt verzoeker annulatieberoep in tegen de weigering van de gouverneur van Brabant oni de verkiezing van René Capart tot voorzitter van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem te vernietigen en vraagt aan de Raad van State die verkiezing te vernietigen

Voor het eerst ging de Raad van State verder in zijn rechtspraak door te stellen dat ook leden van een collegiaal orgaan Nederlands moeten kennen.

Ook over de kern van de zaak ging de Raad van State verder dan het arrest van 26 maart 1986 van het Arbitragehof tot vernietiging van het decreet van 26 juni 1984 van de Franse Gemeenschap ,,tot verzekering van de bescherming van het Franse taalgebruik voor de Franstalige overheidsmandatarissen" (het decreet-Lepaffe zie pag. 820/2 e.v. 1986). De Raad zegt met dat arrest geen rekening te moeten houden bij de behandeling van de zaak-Capart. Voorts stelt de Raad van State:

- Overwegende dat verzoeker onder meer doet gelden dat R. Capart tot voorzitter van de Raad voor blaatschappelijk Welzijn van Kraainem werd verkozen met schending van artikel 3bis van de grondwet. van de wetgeving inzake taalgebruikin bestuurszaken, vap de organieke wet van 8 juli 1976 betreffendeOCMW's en van het koninklijk besluit van 22 november 1976

Hierbij betoogt hij in de eerste plaats dat R Capart tot voorzitter van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem werd gekozen zonder dat voorafgaandelijk werd onderzocht of hij de Nederlandse taal kende. ..essentiële vereiste om deel te nemen aan het bestuur van een nederlandstalige gemeente". ongeacht het bestaan van ..de zgn (taal)faciliteiten" en ongeacht het feit ..dat het gaat om politieke ambten. die direct of indirect bij verkiezing door de burgerschap worden toegewezen". dat zomaar niet vermoed mag worden dat aan die vereiste is voldaan. zonder meteen aan die vereiste zelf haar werkelijke d aagkracht te ontnemen. dat een verkiezing door de burgerschap op zichzelf het bestaan van dat vermoeden evenmin wettigt, zodat de kandidaatvoorzitter van een raad voor maatschappelijk welzijn in een gemeente van het Nederlands taalgebied ..zijn kennis van de Nederlandse taal moet aantonen",

dat uit de notulen over de bestreden verkiezing blijkt dat R. Capart, op vraag van verzoeker. in het Frans heeft geantwoord dat hij een ..taalinspanning" zal doen, en uit het ontwerp van de notulen van de vergadering van de raad voor maatschappelijk welzijn van 28 apr il 1983. dat die raad oorspronkelijk heeft beslist aan de gekozen voorzitter R Capart enkel een bezoldiging toe te kennen ten belope ..van 90% van de wedde van schepen van de gemeente Kraainem totdat (hij) blijk zal hebben gegeven een inspanning gedaan te hebben om het Nederlands machtig te worden":

dat verzoeker in de tweede plaats aanvoert dat de gouverneur van Brabant zijn op de schending van de taalwetten gesteund bezwaar tegen de verkiezing van R Capart tot voorzitter heeft afgewezen enkel op grond van diens definitief geworden verkiezing als lid van de raad voor maatschappelijk n-eizijn. terwijl de verkiezing van een voorzitter door die raad een duidelijk van de verkiezing van de leden van die raad. door de gemeenteraad, te onderscheiden beslissing is. die up haar eigen wettigheid moet worden getoetst. en terwijl uit de ontstentenis van ren bezwaar bij de bestendige deputatie tegen de verkiezing van betrokkene als lid van de raad voor maatschappelijk welzijn niet kan worden afgeleid dat deze aan de gestelde taalvereiste voldoet;

- Overwegende dat eerste verwerende partij in antwoord op het eerste onderdeel van het middel stelt dat de organieke wet van 8 juli 1976 de kennis van de Nederlandse taal niet als verkiesbaarheidsvoorwaarde oplegt. dat men wel ervan uit dient te gaan dat ieder gekozen politekemandataris de taal kent van het gebied waarin hij verkozen wordt . ..zodat deze vereiste als een impliciete doch voor de hand liggende verkiesbaarheidsvoorwaarde geldt". dat ..gelet op de vanzelfsprekendheid van die voorwaarde. verondersteld kan worden dat de verkozen OCMW-voorzitter ze ook vervult. tenzij bewijs van het tegendeel". dat de afwezigheid van een diploma waaruit de vereiste taalkennis van de betrokkene kan blijken. niet onomstotelijk aantoont dat hii de Nederlandse taal nirt machtig is:

dat eerste verwerende partij op het tweede onderdeel van het middel antwoordt dat ,,het lidmaatschap van de raad voor maatschappelijk welzijn de enige bij wet vastgestelde voorwaarde is om tot voorzitter van dit orgaan te kunnen verkozen worden";

- Overwegende dat tweede verwerende partij t.a.v.het rniddel aanbrengt dat devoorwaarden tot benoeming van de leden en van devoorzitter van een raad voor maatschappelijk welzijn zijn vastgesteld in de artikelen 4 en 108 van de Grondwet. 7 en 25 van de wet van 8 juli 1976 en 4 van het koninklijk besluit van 22 november 1976. dat de wet in het algemeen geen vereisten van bijzondere bekwaamheid of van kennis - zoals o.m. de taalkennis- als voorwaarden van verkiesbaarheid of van benoembaarheid voor die ambten stelt en geen enkele wetsbepaling in het bijzonder een ,,voorafgaandelijk onderzoek" naar de taalkennis van de kandidaten oplegt. dat René Capart voldeed aan de voorwaarden van verkiesbaarheid tot lid van de raad voor maatschappelijk welzijn, opgelegd door artikel i van de wet van 8 juli 1976 en zich niet bevond in een der gevallen van nietverkiesbaarheid bepaald bij artikel 66 van de gemeentekieswet. dat bij de verkiezing zowel van de leden als van de voorzitter van de raad voor maatschappelij k welzijn van Kraainem de voorschriften zowel van de organieke wet als van het koninklijk besluit van 22 november 1976 in acht werden genomen.

dat uit de parlementaire voorbereiding van de gecoördineerde wetten op het taalgebruik in bestuurszaken. met name uit het advies van de Raad van State over het voorontwerp van de wet van 2 augustus 1963, blijkt dat ..de wetgever niet wilde, noch wenste. dat die wetten op de politieke gekozen mandatarissen van toepassing zouden zijn" en dat geen enkele bepaling van die wetten in die toepassing voorziet, dat verzoeker zich weliswaar op artikel 3bis van de Grondwet beroept. doch het bewijs niet levert van een schending van dat artikel. dat geen enkele wet voorziet in een voorafgaandelijk taalexamen voor gekozen politieke mandatarissen en artikel 65 van de bestuurstaalwetten alleszins niet van toepassing is op die

mandatarissen. cn dat. mocht dit zijn, een doofstom persoon ..geen recht zou hebben om verkozen te zijn en politiek mandataris te kunnen worden, wat een schending zou zijn van artikel 6 van de Grondwet'':

- Overwegende dat de voorzitter van de Raad voor maatschappelijk welzijn luidens de organieke wet van 8 juli 1976 met de volgende opdrachten is belast
hij leidt de activiteitenvan het centrum (artikel 28, eerste lid); hij is voorzitter van het vast bureau van de raad (artikel 27, par. tiderde lid). dat o.m. belast is met het afhandelen van de zaken van dagelijks bestuur (artikel 27. par 1, eerste lid), eri van de bijzondere comité's (artikel 27, par. 3, derde lid) waaraan de raad bijzondere bevoegdheden kan overdragen (artikel 27, par. 1, tweede lid): hij zorgt voor het voorafgaand onderzoek van de zaken die aan de raad, aan het vast bureau en aan de bijzondere comité's worden voorgelegd (artikel 28. tweede lid); hij voert de beslissingen van de raad. van het vast bureau en van de bijzondere comité's uit (artikel 28, vierde lid); hij vertegenwoordigt het OCMW in de gerechtelijke en buitengerechtelijke handelingen (artikel 28. vierde lid): samen met de secretaris ondertekent hij alle stukken die van het OCMW uitgaan (artikel 28. vijfde lid); in spoedeisende gevallen kan hij zelf op een aanvraag om maatschappelijke hulpverlening beschikken (artikel 28. zesde lid); hij roept de vergaderingen van de raad, van het vast bureau en van de bijzondere comité's bijeen en stelt de agenda ervan vast (artikel 28. derde lid):

- Overwegende dat uit dit overzicht van de inhoud van zijn functie blijkt dat de voorzitter van een raad voor maatschappelijk welzijn een als individuele bestuursautoriteit optredende openbare mandataris is en derhalve alleszins als een ..openbare dienst" in de zin als bedoeld in artikel 1 van de gecoördineerde bestuurstaalwetten dient te worden aangezien; dat de bepalingen van deze laatste wetten bijgevolg luidens hetzelfde artikel 1 ervan onmiskenbaar op hem van toepassing zijn:

- Overwegende dat luidens artikel 23 van de bestuurstaalwetten de plaatselijke diensten, met name de openbare centra voor maatschappelijk welzijn. daarin begrepen hun raad, hun vast bureau en hun bijzondere comité's. gevestigd in de randgemeenten. die sedert de wet van 23 december 1970 onbetwistbaar tot het Nederlandse taalgebied behoren, uitsluitend. d.i. .,zonder een beroep op vertalers te doen". de Nederlandse taal gebruiken in hun binnendiensten. in hun betrekkingen met de diensten waaronder zij ressorteren en in hun betrekkingen met de andere diensten uit het Nederlandse taalgebied en uit Brussel-Hoofdstad:

- Overwegende dat voor de zes randgemeenten van de algemene regel luidens welke het Nederlands de bestuurstaal is, enkel wordt afgeweken op de volgende punten;
1) de berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn. worden in het Nederlands en in het Frans gesteld (artikel 24, eerste lid) (uit uitzondering van de bekendmakingen die betrekking hebben op de burgerlijke stand, welke gesteld worden in de taal van de akte waarmee zij in verband staan (artikel 24, tweede lid))
2) in de betrekkingen met een particulier wordt de door de betrokkene gebruikte taal gebruikt voor zover die taal het Nederlands of het Frans is (artikel 25, eerste lid) (behalve ten aanzien van de private bedrijven, gevestigd in een gemeente zonder speciale regeling uit het Franse of het Nederlandse taalgebied. waaraan in de taal van deze gemeente geantwoord wordt (artikel 25. tweede lid))
3) de aan de particulieren uitgereikte getuigschriften, verklaringen. machtigingen en vergunningen worden in het Nederlands of in het Frans gesteld. naargelang van de wens van de belanghebbenden (artikel 26): dat voor de randgemeenten Drogenbos. Kraainem, Linkebeek en Wemmel van die algemene regel nog op het volgende punt wordt afgeweken: naargelang van de wens van de belanghebbende. worden de akten gesteld in het Nederlands of in het Frans (artikel 28, eerste lid):

- Overwegende dat die bijzondere regeling in de randgemeenten geen afbreuk doet aan de in artikel 23 vastgestelde algemene regel; dat de hierboven vermelde zogenaamde faciliteiten immers afwijkende regels zijn die kunnen worden ingeroepen door de individuele bewoners van dit gemeenten in hun betrekkingen met de overheden hiervan, doch niet door die overheden zelf in hun opdracht en binnen het toepassingsgebied van artikel 23 van de bestuurstaalwetten:

- Overwegende ten overvloede dat uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken niet blijkt, zoals tweede verwerende partij ten onrechte betoogt. dat deze wetten op de gekozeri politieke mandatarissen niet van toepassing zijn; dat de passage uit het advies van de Raad van State waarnaar verwerende partij verwijst, (Gedr. St.. K. van Volksvertegenwoordigers, zitt. 1961-1962, nr. 31/3) de vereiste tweetaligheid betreft van de titularissen van ,,ambten of betrekkingen" in de plaatselijke diensten gevestigd in Brussel-Hoofdstad (ar 15 van het wetsontwerp. thans art. 21 van de gecohrdineerde wetten); dat de Raad van State hierbij verklaarde dat de in dit artikel gebruikte term .,ambten of betrekkingen" de personeelsleden van het bestuur bedoelde met uitsluiting van de burgemeester. schepenen, gemeenteraadsleden. voorzitter en leden van de commissies van openbare onderstand ...":

dat uit de vaststelling dat in het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad geen bewijs van tweetaligheid kan worden geëist van gekozen politieke mandatarissen. niet kan worden afgeleid dat in eentalige gebieden deze mandatarissen de taal van de streek niet moeten kennen:

- Overwegende dat tweede verwerende partij ten onrechte ervan uitgaat dat een persoon die noch horen noch spreken kan, geen taal kent en derhalve niet als politiek mandataris zou kunnen gekozen worden; dat doofheid of stomheid deze persoon niet verhindert een bepaalde taal te kennen. die hij gebruikt bij het lezen. het schrijven of om zich op een andere wijze uit te drukken;

- Overwegende dat uit het dwingend voorschrift van artikel 23 van de bestuurstaalwetten. betreffende het gebruik van het Nederlands in de plaatselijke diensten van de randgemeenten volgt dat. zoals hierboven werd uiteengezet. de voorzitter van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem het Nederlands moet gebruiken zonder de hulp van een vertaler of tolk en derhalve die taal moet kennen: dat de omstandigheid dat het ambt uitgeoefend wordt in een randgemeente daaraan niets verandert:

- Overwegende dat luidens artikel 6 van de wet van 8 juli 1976 elk plaatselijk openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn wordt bestuurd door een raad; dat luidens artikel 11, par. 2. van dezelfde wet, de leden van die raad gekozen worden door de raad van de gemeente die de gebiedsomschrijving van het centrum vormt; dat luidens artikel 23. eerste lid, van die wet, de raad voor maatschappelijk welzijn onder zijn leden een voorzitter kiest:

- Overwegende dat wanneer een lid van de raad voor maatschappelijk welzijn door de meerderheid van die raad tot voorzitter wordt gekozen hierin, in de regel, een voldoende grondslag gevonden kan worden om aan te nemen dat die verkiezing wetmatig is: dat het anders is wanneer onmiddellijk vóór de verkiezing een ander lid van de raad. zoals uit de verder aangehaalde notulen van de vergadering van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem, van 1 april 1983 blijkt, voorbehoud maakt omtrent de kennis van het Nederlands van de kandidaatvoorzitter en hetzelfde lid nadien bij de provincie-gouverneur bezwaar maakt tegen die verkiezing om reden dat de gekozene de taal niet kent die hij krachtens de bestuurstaalwetten bij de uitvoering van de menigvuldige opdrachten van zijn ambt verplicht is te gebruiken:

- Overwegende dat in dat laatste geval de gouverneur een onderzoek van het op de schending van de bestuurstaalwetten gesteunde bezwaar niet mag afwijzen om reden dat tegen de verkiezing van betrokkene als lid van de raad voor maatschappelijk welzijn geen op die grond gesteund bezwaar werd ingediend bij de bestendige deputatie overeenkonistig artikel 18. tweede lid. van de wet van 8 juli 1956;
dat de verkiezing van de voorzitter van de raad voor maatschappelijk welzijn immers een rechtshandeling is die volkomen losstaat van de verkiezing van de raadsleden en bovendien onderworpen is aan andere regelen van administratief toezicht dan laatstgenoemde verkiezing. zodat noch de ontvankelijkheid van het bezwaar ingediend bij de provinciegouverneur tegen de verkiezing van een lid van de raad voor maatschappelijk welzijn tot voorzitter van die raad en gegrond op de schending van de bestuurstaalwetten, noch de ontvankelijkheid van het middel aangevoerd ter ondersteuning van het annulatieberoep ingesteld bij de Raad van State tegen die verkiezing en afgeleid uit de schending van dezelfde wetten. afhankelijk kunnen zijn van het voorafgaandelijk indienen bij de bestendige deputatie van een bezwaar tegen de verkiezing van de betrokkene als raadslid, wegens schending van die wetten:

- Overwegende dat in het proces-verbaal van de ,,installatievergadering" van de leden van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem. van 1 april 1983, dat de bewijskracht heeft van een authentieke akte. de beraadslaging die onmiddellijk aan de verkiezing van de voorzitter is voorafgegaan door de secretaris van het OCMW als volgt werd genotuleerd (blad 145).

..De burgemeester vraagt de vergadering wie kandidaat is Dhr. Capart meldt zich als enige kandidaat. Daarop vraagt dhr. Cobbaert het woord. Hij analyseert art. 28 van de organieke wet welke de bevoegdheden van de voorzitter opsomt en vraagt dhr. Capart of hij voldoende het Nederlands machtig is om de verschillende hestuurshandelingen aan het ambt verbonden, te stellen. - Dhr Capart antwoordt in het Frans dat hij een inspanning zal doen':

- Overwegende dat uit die verklaring alleen al blijkt dat op het tijdstip van R. Capart tot voorzitter werd gekozen er gegronde redenen waren om eraan te twijfelen dat hij de nodige kennis van het Nederlands had om bij het leiden van de activiteiten van het OCMW van Kraainem en bij het vervullen van de menigvuldige opdrachten van zijn ambt. zoals omschreven onder 4.4.1., het Nederlands te spreken. te begrijpen, zonder vertaler of tolk; dat in die omstandigheden de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem de wettelijke plicht had te onderzoeken. aan de hand van concrete en overtuigende gegevens, of R Capart de rechtens vereiste taalkennis bezat; dat in geval van verzuim vanwege de raad voor maatschappelijk welzijn, en nog meer wanneer een lid van die raad bij hem daartegen bezwaar had ingediend, de gouverneur van de provincie op zijn beurt. op grond van de artikelen 111 en 112 van de wet van 8 juli 1976 en 58 van de bestuurstaalwetten. ertoe gehouden was dat onderzoek te verrichten; dat noch de raad voor

maatschappelijk welzijn van Kraainem. noch de gouverneur van Brabant hun wettelijke verplichting terzake zijn nagekomen;
dat om die reden vernietigd dienen te worden én de verkiezing van R Capart tot voorzitter van de raad voor maatschappelijk welzijn van Kraainem én de weigering van de gouverneur van de provincie om die verkiezing te vernietigen:

- Overwegende dat het ander doos verzoeker ingeroepen middel, mocht het eveneens ontvankelijk en gegrond zijn. tot geen ruimere vernietiging kan leiden: dat er dan ook geen reden bestaat om het te onderzoeken:

- Overwegende dal de gouverneur is opgetreden voor de uitvoering van een opdracht van algemeen belang,

BESLUIT:

Artikel 1.
Vernietigd worden de verkiezing van René Capart, op 1 april 1983. door de raad voor maatschappelijk welzijn van de gemeente Kraainem tot voorzitter van die raad. en de weigering van de gouverneur van de provincir Brabant om die verkiezing te vernietigen.

Artikel 2.
De kosten, bepaald op vierduizend frank komen voor de helft ten laste van de Vlaamse Gemeenschdp en voor de helft ten laste van het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn van Kraainem

Aldus te Brussel uitgesproken op vijftien januari 1900 zevenentachtig in de openbare terechtzitting van de VIIe kamer van de Raad van State. samengesteld uit kamervoorzitter Gh. Tacq. staatsraden L. Verschootrn en J. de Brabandere. en griffies G. de Sloover.

Naar het voorbeeld van de meerderheid van de gemeenteraad van Voeren. werd in Kraainem ook de ,,mallemolen" in werking gezet. Capart, die tot het FDF behoort, werd op 3 februari 1987 met 7 stemmen (Franstaligen) tegen 2 opnieuw verkozen tot voorzitter van de Raad voor Maatschappelijk Welzijn.
Op 25 maart vernietigde Gemeenschapsminister van gezin en welzijn Rika Steyaert (de voogdij over de OCMW's berust krachtens de staatshervorming van 1980 bij de Gemeenschapsregeringen) de herverkiezing van Capart. Tevens schorste zij hem als waarnemend voorzitter, omdat zij ervan uitgaat dat hij zichzelf niet kan vervangen.
Steyaert steunde hiervoor op het arrest van de Raad van State en stelde ,,als voogdijminister niet te kunnen aanvaarden dat het gezag van gewijsde van het vernietigingsarrest van de Raad van State volledig miskend wordt".
De Franse Gemeenschapsregering tekende bij het Overlegcomité regeringdeel-regeringen beroep aan tegen de beslissing van gemeenschapsminister Steyaert. Op 20 mei kon het overlegcomité ter zake geen consensus bereiken.
Op 15 juni werd Capart opnieuw tot voorzitter verkozen door de Franstalige meerderheid van de OCMW-raad van Kraainein. Raadslid Cobbaert tekende beroep aan bij de gouvrrneur van Brabant, die op 17 juli de herverkiezing van Capart vernietigde. De gouverneur wees de tweetalige PSC'er Willemart aan tot waarnemend voorzitter.

Gewone rechter versus Ruud van State

Willemart voerde echter aan dat hij niet het oudste lid is van de Raad van het OCMW en dat hij bijgevolg wettelijk niet in aanmerking kwam om de Raad voor te zitten. Daarop stapte Capart naar de rechtbank om gedaan te krijgen dat hij toch het OCMW mag voorzitten.
Op 14 oktober besliste de Brusselse rechter mevrouw Velu in kortgeding dat René Capart de volgende vergadering van het Kraainemse OCMW binnen de 24 uren mag bijeenroepen en voorzitten als oudste lid van de Raad.Als er geen voorzitter is, schrijft de wet voor dat het oudste lid het voorzitterschap waarneemt.
Rechter Velu verklaarde zich bevoegd en stelde dat het vernietigingsarrest van de Raad van State volledig uitvoerbaar is. Maar Capart heeft een subjectief recht. dat in de wet op het OCMW staat ingeschreven. Volgens artikel 25 wordt de voorzitter ,,wanneer aan zijn mandaat een einde komt om een andere reden dan de algehele vernieuwing van de Raad. vervangen door het oudste lid in jaren, tot de Raad een nieuwe voorzitter heeft verkozen".
Volgens de rechter put Capart dit subjectief recht rechtstreeks uit de wet. zonder dat ongeacht welke overheid zich hierover moet uitspreken. De rechter verantwoordde het vonnis in kortgeding door erop te wijzen dat er sprake is van ,,hoogdringendheid".
Op het Kraainemse OCMW wachten 18 aanvragen op bijstand op een beslissing. Die worden niet behandeld omdat Willemart weigert als voorzitter op te treden.
Voorts stelde rechter Velu dat het vernietigingsarrest van de Raad van State beperkt blijft tot de vernietigde handeling en niet verder. Capart is geen voorzitter van het OCMW meer, maar kan wel optreden als waarnemend voorzitter in uitvoering van artikel 25 van de wet up ht OCMW. Bovendien kan zijn kennis van het Nederlands intussen geëvolueerd zijn, Tevens zegt het vonnis dat de taalwetten van 1963 niet van toepassing zijn op mandatarissen die zetelen in een collegiaal orgaan. zoals de Raad van het OCMW. De rechter verwijst in dit verband naar het arrest van het Arbitragehof tot vernietiging van het decreet-Lepaffe. Zij gaat in op de draagwijdte van de begrippen .,ambten" en .,betrekkingen" en besluit dat geen enkele wettelijke of grondwettelijke bepaling voorschrijft dat iemand die in een randgemeente voorzitter of lid is van de OCMW-Raad ook Nederlands moet kennen en dat hij die kennis moet bewijzen.
Omdat er geen uitdrukkelijke wetsbepaling is, speelt hier het grondwettelijk recht van de vrijheid van taalgebruik. Dat betekent dat de kennis van het Nederlands in geen geval als een verkiezingsvoorwaarde kan worden gehanteerd voor de uitoefening van dat ambt in een randgemeente, aldus rechter Velu.
Het kabinet van Gemeenschapsminister Steyaert reageerde verbijsterd op het feit dat de Raad van State door de gewone rechter opzij wordt gezet. Gemeenschapsminister Steyaert tekende beroep aan bij het Hof van Beroep.

Op 17 oktober werd Capart opnieuw verkozen tot voorzitter en opnieuw diende CVP-raadslid Cobbaert een klacht in bij de voogdij-overheid,
Op 22 oktober daagden de Vlaamse Gemeenschap en CVP-raadslid Cobbaert Capart en Willemart voor de rechter. Tegen Capart wordt aangevoerd dat hij niet bevoegd is om als OCMW-voorzitter op te treaen, niet als verkozen, noch als waarnemend voorzitter. Volgens de dagvaarding moet Willemart het voorzitterschap waarnemen.

AFRIKA

BENIN

INTERNE ONTWIKKELINGEN 1985-1987.

STUDENTENPROTEST. REPERCUSSIES

De regering van Benin maakte op 10 april 1985 bekend dat zij het systeem van gegarandeerde werkgelegenheid in de staatssector voor afgestudeerde academici had afgeschaft. Dit leidde tot onrust onder de studenten van de universiteit van Cotonou, de Nationale Universiteit van Benin.

Die onrust nam toe, toen de regering op 27 april aankondigde dat zij het studentenbuseau van de universiteit. dat uit 11 gekozen leden bestond, zou ontbinden. Zij maakte bezwaar tegen vijf leden van dit bureau, die na de studentenprotesten van 1979 (gevangen waren gezet en die naar verluidt lid van de verboden Parti communiste dahoméen (PCD, een pro-Albanese beweging) waren geweest. De vijf leden werden op 3 mei van de universiteit verbannen, nadat president Mathieu Kerekou hen had beschuldigd van pogingen om de

regering te destabiliseren. Sinds 29 april was een boycotactie van studenten en scholieren aan de gang, welke tot gewelddadige onlusten en gevechten met veiligheidstroepen had geleid. Volgens de regering zouden voormalige politieke gevangenen, die bij de presidentiële amnestie van 1 augustus 1984 (pag. 53911-84) waren vrijgekomen, de studenten hebben gemanipuleerd. Op 6 mei paf de president de veiligheidstroepen bevel gericht op demonstranten te schieten Dc universiteit en de middelbare scholen, die toen werden gesloten, gingen pas op 10 juni weer open. Naar verluidt zouden in die tussentijd twee studenten zijn doodgeschoten

Ontslag functionarissen. Mutaties kabinet

Op 11 juni 1985 werden twee functionarissen uit al hun functies ontheven: Michel Alladaye, minister van voortgezet en hoger onderwijs alsmede lid van het politburo van de Parti de la révolution popuiaire du Bénin (PRF'B. de enige legale partij): en Jean Didier Alavo, directeur-generaal van het onderwijscollege en eveneens lid van het politburo van de PRPB. Ook de rector en de vice-rector van de Nationale Universiteit werden ontslagen.
Nadat ook de minister van cultuur. jeugd en sport, Moussa Ali Traore. was ontslagen, benoemde president Mathieu Kerekou op 14 juni andere ministers op de volgende posten:

voortgezet en hoger onderwijs - Vincent Guezodje (voorheen gezondheid): cultuur. jeugd en sport - Ousmane Dankoto (nieuw); gezondheid - André Atchade (voorheen arbeid en sociale zaken); arbeid en sociale zaken - luitenant-kolonale Nathanael Mensah (nieuw)

De overige ministersposten waren sinds begin augustus 1984 als volgt verdeeld:

Minister in het bureau van de president, belast met binnenlandse zaken. veiligheid en territoriaal bestuur - majoor Edouard Zodehougan. minister in het bureau van de president, belast met planning en statistiek - Kifouli Salami. plattelandssontwikkeling en cooperatieve actie - majoor Adolphe Biaou: uitrusting en transport - Giriguissou Gado: financiën en economie - Hospice Antonio*; handel. nijverheid en toerisme - Soule Dankoro*: basisonderwijs - kapitein Philippe Akpo: voorlichting en verbindingen - Ali Houdou*: buitenlandse zaken en samenwerking - Frederic Affo*; justitie - Didier Dassi*.

* In augustus 1984 tot het kabinet toegetreden evenals Atchade en Guezodje.

Tweede congres PRPB

Van 18-24 november 1985 vond in Cotonou het tweede gewone congres van de regeringspartij PRPB plaats. Dit koos een nieuw Centraal Comité van 45 leden onder voorzitterschap van president Kerekou. Dit CC wees vervolgens de 11 leden van het politburo aan:

Brigade-generaal Mathieu Kerekou. majoor Martin Dohou Azonhiho. Joseph Degla, Giriguissou Gado (minister van uitrusting en transport). Roger Imorou Garba. Justin Gnidehou. Sanni Mama Gomina. Romain Vilon Guezo (voorzitter van de permanente commissie van de Nationale Assemblée), Vincent Guezodje (minister van voortgezet en hoger onderwijs). Idi Abdoulaye Malam en Simon Afeda Ogouma
Behalve de reeds ontslagen Alladaye en Alavo keerden ook de voormalige ministers Moussa Ali Traore. Armand Monteiro en Tonakpon Gratien Cap-Chichi niet in het politburo terug.

Politieke gevangenen

Na de studentenonlusten van april-mei 1984 volgde een golf van arrestaties die tot begin 1986 duurde aldus Amnesty International in een op 22 april 1987 gepubliceerd rapport Er zouden ongeveer 140 mensen zijn opgepakt van wie eind september 1986 ca 50 zonder opgaaf van redenen werden vrijgelaten Zeker 88 werden volgens Amnesty nog zonder vorm van proces vastgehouden

Geen van hen zou op basis van een door een rechtbank of een magistraat ondertekend arrestatiebevel zijn aangehouden. en geen van hen had de gelegenheid met een advocaat te spreken. Enkelen van hen werden door de permanente nationale enquête-commissie. bestaande uit militairen. ondervraagd. Zij werden verdacht van betrokkenheid bij de studentenonlusten of van steun aan de verboden PCD Die ondervragingen. waarbij sommige arrestanten zouden zijn gemarteld. vonden plaats in het militaire Camp Sero Kpera in Parakou (provincie Borgou). De PCD-verdachten werden voornamelijk geinterneerd in de strafgevangenis van Segbana (in het noordoosten van Benin).
Amnesty International drong bij de regering van Benin aan op onverwijlde vrijlating van deze 88 politieke gevangenen

Nieuwe minister van buitenlandse zaken

Bij een door president Kerekou op 15 februari 1987 uitgevoerde reorganisatie van het kabinet werd Frederic Affo als minister van buitenlandse zaken vervangen door Guy Landry Hazoumé, voormalig ambassadeur in de Verenigde Staten.
Verdere ministersbenoemingen betroffen de volgende portefeuilles:

Financien en economie - Barnabé Bidouzo; planning - Ibrahim Souradjo: ontwikkeling platteland - Martin Dohou Azonhiho: justitie - Saliou Abdoudou (voormalig ambassadeur in België); handel. nijverheid en toerisme - Giriguissou Gado (voorheen uitrusting en transport): uitrusting en transport - Soule Dankoro (voorheen handel e.a.).

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN 1984-1987

Het militaire comité voor nationaal herstel (Comité militaire de redressement national - CMRN), dat sinds 2 september 1981 onder voorzitterschap van generaal André Kolingba als regering van de CAR regeerde (pag. 828/2-'81). werd op 21 september 1985 ontbonden en vervangen door een regering onder leiding van Kolingba waarin 12 van de 23 posten door burgers werden bezet.
Tevoren had Kolingba zijn militaire regering nog op 23 januari 1984 gereorganiseerd (Vor.ber.pag. 444/1-'83). Negen ministers waren toen vervangen, o.w. generaal Sylvestre Bangui (economie en financiën) en luitenant-kolonel Antoine Gambi (onderwijs, jeugd, sport. kunst en cultuur). terwijl zes nieuwelingen hun intrede in de regering deden.
De portefeuilles in het 15 militaire leden tellende kabinet bleken als volgt verdeeld:

Voorzitter CMRN. defensie en oud-strijders - generaal André Kolingba: staatsminister plattelandsontwikkeling - kolonel Alphonso Gombadi: staatsminister economie en financien - lt-kol Jean-Louis Gervil Yambala (voorheen handel en industrie): buitenlandse zaken en internationale samenwerking - lt. Clément Michel N'Gai Voueto*: openbare werken en stadzaken - generaal-majoor Abel Nado; binnenlandse zaken - lt.-kol Christophe Grelombe; onderwijs - majoor Gabriel Ngaindiro (voorheen gezondheid): gezondheid en sociale zaken - generaal-majoor Xavier Sylvestre Yangongo (voorheen justitie): justitie - majoor Gaspard Kalene*: PTT - kapitein Samuel Ngaiouma': openbare diensten, arbeid en sociale verzekeringen - majoor Stanislas Pollagba*: handel en industrie - kapitein Luc Nganafei*: transport en burgerluchtvaart - kapitein Rayinond Ndougou*.
Staatssecretarissen: defensie. oud-strijders, energie en waterkracht - kolonel François Diallo; secretaris-generaal regering - lt. Michel Salle (voorheen minister van buitenlandse zaken. planning en internationale samenwerking)

* = nieuw

De nieuwe minister van buitenlandse zaken Voueto had van februari 1971 tot december 1977 onder het regime-Bokassa de volgende ministersposten bezet: buitenlandse zaken. arbeid, justitie. voorlichting en binnenlandse zaken.
Eind juli 1984 verliet staatssecretaris Diallo het kabinet. De portefeuille van defensie en oud-strijders werd afgeschaft. Die van energie werd toevertrouwd aan kol. Guillaume-Lucien Djengbot. terwijl kapitein Rémy Adelays tot staatssecretaris van waterkracht werd benoemd.

Vorming oppositie-regering in ballingschap

Op 8 januari 1985 meldde Le Monde dat diverse oppositiefiguren een ,,voorlopige regering van nationale redding'' (in ballingschap) hadden gevormd onder auspiciën van een voorlopige uitvoerende raad van de Mouvement de Libération du peuple centrafricain (MLPC).

Op de lijst van regeringsleden stonden o.a.: Generaal Alphonso M'Baikoua (president en premier), generaal François Bozize (vice-president en minister van defensie), generaal Timothée Marboua (justitie), bataljonscommandant Samuel Gaikouma (buitenlandse zaken), generaal Sylvestre Bangui (bin-

nenlandse zaken en bestuurshervorming), Joseph Potolo (openbare diensten) en Idi Lala (landbouw).
Marboua liet echter weten dat hij geen lid van de MPLC was en niets met deze benoeming te maken had.

De MPLC, oorspronkelijk geleid door Ange Patasse. had op 5 augustus 1983 samen met het Front patriotique oubanguien - Parti du Travail (FPO-PT) van Abel Goumba en de Mouvement centrafricain de libération national (MCLN) van François Bozize (oprichter Idi Lala) een overkoepelende oppositiefront gevormd, de Parti révolutionnaire centrafricain (PRC).
Tijdens een buitengewoon congres van de MLPC (14-18 september 1983) was het politieke bureau onder voorzitterschap van Ange Patasse ontbonden (wegens een negatief oordeel over zijn activiteiten) en was een nieuwe ..politieke leiding" van negen leden gekozen onder n-ie Francis-Albert Ouakanga (secretaris-generaal). Jacques Boriiba (adjunct-secretaris-generaal) en Raphael Nambele (secretaris buitenland)

Volgens Le *Monde* stond generaal Bangui sinds zijn ontslag als minister van economie en financiën op 23 januari 1984 onder huisarrest in Bangui.

Ontbinding CMRN Burgers *in nieuwe regering (1*985)

Op 21 september 1985 ontbond generaal Kolingba het regerende Comité militaire de redressement national (CXIRN). Hij vormde een nieuwe regering die, naast hemzelf. uit 18 ministers en 4 staatssecretarissen bestond. In de nieuw regering zaten twaalf burgers; zes nieuwelingen en zes voormalige hoge commissarissen die op 23 januari 1984 samen met twee andere burgers aan de regering waren toegevoegd.

De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier en defensie - generaal André Kolingba: staatsminister economie en financien - It.-kol. Jean-Louis Gervil Yambala: buitenlandse zaken - Jean-Louis Psimhis*. plattelandsontwikkeling - Emmanuel Abdoul+: strijdkrachten. oud-strijders, waterkracht en energie - kol Guillaume-Lucien Djengbot (voorheen staatssecretaris energie): gezondheid en sociale zaken - brigade-generaal Xavier Sylvestre Yangongo: binnenlandse zaken - lt.-kol. Christophe Grelombe: justitie - Bernard Belloum': openbare werken en territoriale planning - kapitein Raymond Ndougou (voorheen transport en burgerluchtvaart): onderwijs - Jean-Paul Ngoupande*: PTT - majoor Joseph Stanislas Pollagba (voorheen openbare diensten. arbeid en sociale verzekeringen). transport en burgerluchtvaart - Pierre Gonifei Gaibounanou*: handel en industrie - kapitein Luc Nganafei: planning. statistiek en internatifonale samenwerking - Guy Darlan+: openbare diensten. arbeid en sociale verzekeringen - Daniel Sehoulia*: toerisme, waterstaat. bosbouw. jacht en visserij - Raymond Mbitikon : .wetenschappelijk en technisch onderzoek - Jean-Claude Kazgui+: mijnbouw en geologie - Jean-Eudes Teva+; voorlichting kunst. cultuur. jeugd. sport en nationale organisaties - Joachim da Silva Nzengue+;
Staatssecretarissen: waterkracht - kapitein Rémy Adelaye; economie en financiën - Dieudonné Wazoua*; secretariaat-generaal regering - lt Michel Salle binnenlandse zaken - Jean Williboro Sako

---

* = nieuw, t = voormalig hoge commissaris.
Zes militaire ministers verlieten de i-eg er in^. o w. kolonel Alphonso Gombadi (staatsminister plattelandsontwikkeling), lt Clement Michel N'Gai Voueto (buitenlandse zaken en internationale samenwerking) en generaal-majoor Abel Nado (openbare werken en stadszaken)

Constitutioneel *referendum. Vorming regeringspartij Kolingba* als *president beëdigd*

Generaal Andre Knlingba maakte op 18 januari 1985 loekend dn' een nieuwe grondwet werd opgesteld die na voltooiing in een referendum ter goedkeuring aan het volk zou a orden voorgelegd
In mei 1986 kondigde hij de oprichting van een eenheidspartij aan de Rassemblement democratique ceiitrafricain (RDC)

Op 21 november 1986 vond het aangekondigde constitutionele referendum plaats De kiezers moesten zich uitspreken over de nieuwe grondwet. die voorzag in de oprichting van een eenheidspartij en de verkiezing van een parlement. en over de voortzetting van het mandaat van generaal Kolingba met een ambtstermijn van 6 jaar.
Volgens de officiële resultaten van het door de oppositie geboycotte referendum luidde 91.17 % van de uitgebrachte stemmen ,,ja". De bijna 59.000 .,neen"-stemmen kwamen vrijwel uitsluitend uit de hoofdstad Bangui.
Op 29 november 1986 werd generaal Kolingba als president beëdigd.

Reorganisatie kabinet (dec. 1986)

Op 8 december 1986 reorganiseerde president Kolingba het kabinet. Hij nam naast de portefeuille van defensie ook die van de strijdkrachten en oudstrijders in eigen beheer. terwijl hij tevens chef van de defensiestaf werd. De verdere benoemingen betroffen de volgende ministersportefeuilles:

justitie - It.-kol Jean-Louis Gervil Yambala (voorheen economie en financiën): economie. financien en planning - Dieudonné Wazoua (voorheen staatsseci-etaris): gezondheid en sociale zaken - Bernard Belloum (voorheen justitie): energie en mijnbouw - lt. Michel Salle (voorheen staatssecretaris): verantwoordelijk voor .. het volgen van de ministerraad" - Jean Williboro Sako (voorheen staatssecretaris). openbare werken en territoriale planning - Jacques Kitte (nieuw): plattelandsontwikkeling - Basil Erepe (nieuw):handel en industrie - Justin Njapou (nieuw).
Behalve kolonel Djengbot (strijdkrachten en oud-strijders) verlieten o.a ook Guy Darlan (planning e a) en Jean-Eudes Teya (mijnbouw e.a.)het kabinet. De laatste twee werden tot presidentiële adviseurs benoemd.

Voorts werd de benoeming van drie nieuwe staatssecretarissen bekendgemaakt.

Oprichting eenheidspartij RDC

Op 6 en 7 februari 1987 werd het oprichtingscongres van de eenheidspartij RDC in Bangui gehouden. President André Kolingba benoemde, na zijn verkiezing tot partijvoorzitter. 44 leden van een voorlopig politiek bureau dat moest functioneren tol een buitengewoon congres van de partij bijeen zou komen.

Parlementsverkiezingen

Op 31 juli 1987 vonden in de CAR voor het eerst sinds maai t 1964 parlementsverkiezingeri plaats Voor de bezetting van de 52 zetels waren 142 kandidaten aangemeld die allen tot de eenheidspartij RDC behoorden Volgens officiële resultaten bedroeg de opkomst omstreeks 50% Leiders van de in Parijs gevestigde oppositie, zoals Abel Goumba en Ange Patasse hadden tot een bovcot van de verkiezingen opgeroepen

EX-KEIZER BOKASSA NA TERUGKEER OPNIEUW TER DOOD VEROORDEELD. VERDERE ARRESTATIES EN AMNESTIEMAATREGELEN

Ex-keizer Jean-Bedel Bokassa, die in de nacht van 20 op 21 september 1979 ten val was gebracht (pag. 625-'79) en die op 24 december 1980 in Bangui bij verstek der dood was veroordeeld (pag. 194/3-'81), keerde op 23 oktober 1986 vanuit Frankrijk naar zijn land terug, waar hij bij aankomst op het vliegveld van Bangui direct werd gearresteerd.

Sinds zijn val had Bokassa aanvankelijk onder scherpe bewaking in Abidjan. de hoofdstadvan Ivoorkust, gewoond. Nadat een poging om naar zijn land terug te keren op 27 november 1983 was verijdeld, werd Bokassa door president Houphouët-Boigny van Ivoorkust uitgewezen. Op 4 december 1983 arriveerde de ex-keizer met zijn gezin op het Parijse vliegveld Orly. Onder militair escorte werd hij onmiddellijk naar een van zijn Franse verblijven, het kasteel Hardricourt bij Parijs. overgebracht.
Daar verbleef hij bijna drie jaar tot hij in de nacht van 2%op 23 oktober 1986 samen met ex-keizerin Catherine en vijf van zijn kinderen per auto naar België reed. Van Brussel vloog de ex-keizer onder de naam Christian Soleil met vrouw en kinderen via Rome en N'Djamena (Tsjaad)naar Bangui. Catherine en de kinderen werden onmiddellijk uitgewezen en keerden op 24 oktober 1986 in Parijs terug.

Op 17 november 1986 verscheen Bokassa voor het eerst voor de rechtbank. Het proces voor het tribunaal van Bangui begon formeel op 26 november, toen hij in staat van beschuldiging werd gesteld op 11 punten, waaronder meervoudige moord, kannibalisme en verduistering van staatsgelden. Direct daarna werd het proces tot 15 december verdaagd.
Op die dag erkende Bokassa dat ,.mensen werden gedood als zij tegen mij een komplot smeedden". Maar wat er met

Ex-keizer Bokassa (met handboeien) bij de heropening van het proces tegen hem op 15 december 1986 in Bangui

de familieleden van samenzweerders gebeurde, viel niet onder zijnde controle. Bokassa aanvaardde de ,,hoogste en globale verantwoordelijkheid", maar niet als de totale verantwoordelijkheid, omdat van hem als staatshoofd niet kon worden verwacht, ,,dat hij van ieder detail op de hoogte was". De ,,detailsontgingen" hem. Inmiddels was het aantal aanklachten tegen de ex-keizer tot veertien uitgebreid.
Aanvankelijk was verklaard dat het proces op 27 december moest zijn voltooid, maar op 26 december deelde de president van het hof, Edouard Frank, tijdens de 9de zittingsdag mee dat het proces tot 27 maart 1987 was verlengd door een decreet van het ministerie van justitie.
Sindsdien sleepte het proces zich moeizaam voort. Tot 27 maart 1987 waren pas zeven van de veertien aanklachten behandeld, zodat een verdere verlenging noodzakelijk was.

Op 4 juni eiste de officier van justitie, Gabriel-Faustin Mbodou, de doodstraf voor Bokassa en de confiscatie van al zijn bezittingen. De volgende dag hielden de advocaten van de ex-keizer hun pleidooien.
Op 6 juni, de 90ste zittingsdag, las Bokassa een door zijn advocaten opgestelde verklaring voor. Hij zei o.a.: ,,Ik keerde vrijwillig terug naar mijn land om beoordeeld en gezuiverd te worden. Tijdens dit proces ontdekte ik dat er tijdens mijn regering misdaden zijn begaan waarvan ik onwetend was. Ik aanvaard hiervoor de morele verantwoordelijkheid. Maar ik verklaar dat ik niet schuldig ben aan de misdaden waarvan ik word beschuldigd. Mijn enige verlangen was mijn land te dienen. Vandaag heb ik geen andere keus dan in vrede te leven, als een eenvoudig burger."
Nadat de drie rechters en zes juryleden zes dagen buiten Bangui in retraite hadden doorgebracht, werd op 12 juni vonnis gewezen. Bokassa werd schuldig bevonden aan vier van de veertien aanklachten: moorden, martelingen, illegale detenties en verduistering van staatsgelden. De aanklacht wegens kannibalisme werd wegens gebrek aan bewijs ingetrokken.
Rechter Edouard Frank bevestigde vervolgens het doodvonnis dat in 1980 bij verstek werd opgelegd. Dit vonnis moest door een vuurpeloton worden voltrokken. Voorts werd Bokassa veroordeeld tot een boete van omgerekend £ 12.300.
Op 13 juni gingen Bokassa's advocaten tegen het vonnis in beroep.

Op 14 november werd dit beroep door het Opperste Gerechtshof verworpen. Waarnemers verwachtten toen dat president Kolingba het doodvonnis in levenslange gevangenisstraf zal omzetten.

Aanverwante ontwikkelingen

Tijdens het proces werden tien mensen gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld wegens misdrijven in verband met de afgelegde getuigenverklaringen.

Zo werd de voormalige politiechef Corzon Kazin op 19 december 1986 gearresteerd en beschuldigd van meineed. Op 23 december volgde de arrestatie van Edmond Wogou. voormalig bewaker in de Mbaiki-gevangenis, die beschuldigd werd van de moord in 1973 op Auguste M'Bongo, oud-staatsminister van transport, in die gevangenis.
Tijdens de 78ste procesdag, 12 mei 1987 werden twee voormalige medewerkers van Bokassa in de rechtzaal gearresteerd: Alphonso Koyamba, voormalig minister van economie en financiën, en Jean Gombo, voormalig directeur van de sociale verzekeringen. Zij werden beschuldigd van het verduisteren van minstens 300.000 dollar aan staatsgelden.

Thomas Koaso, een journalist, werd op 17 augustus 1987 veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf, omdat hij ten onrechte zou hebben bericht dat president Kolingba de ex-keizer op de dag van diens terugkeer uit Frankrijk zou hebben opgezocht en met hem zou hebben gesproken.
Stéphane Chocron en Philippe Lecomte, twee Fransen, die op 21 oktober 1986 in Bangui waren aangekomen, werden op 25 oktober 1986 gearresteerd op verdenking van ,,bedreiging van de binnenlandse veiligheid". Zij zouden hebben bekend dat zij naar Bangui waren gekomen om ex-keizer Bokassa bij diens aankomst te begroeten. Zij werden echter niet berecht. Op 28 september 1987 werden zij krachtens een gratiebesluit van president Kolingba vrijgelaten en uitgewezen.

Presidentiële amnestiemaatregelen. Verdere arrestaties

Nadat generaal Kolingba op 31 augustus 1983 een amnestie voor 64 politieke gevangenen had afgekondigd, o.w. Abel Goumba, leider van de oppositionele FPO-PT, en Patrice Endjimoungou, secretaris-generaal van de FPO-PT, werd Goumba op 27 januari 1984 opnieuw gearresteerd samen met Henri Maidou, voorzitter van de Parti républicain pour le progrès (PRP),en Simon Narcisse Bozanga. Zij werden op 2 februari 1984 naar Birao, in het noordoosten van het land, gedeporteerd. (Vor.ber.pag. 444/3-'83).

Op 31 augustus 1984 verleende generaal Kolingba amnestie aan zes politieke gevangenen en op 31 december 1984 aan 53 politieke gevangenen. Onder de personen die krachtens de laatste amnestie werden vrijgelaten waren Goumba, Maidou en Bozanga alsmede Endjimoungou die op 8 augustus 1984 opnieuw was gearresteerd.

Op 30 november 1985 volgde een amnestie voor 89 politieke gevangenen en op 29 november 1986 kondigde de zojuist beëdigde president Kolingba nog een amnestie voor 64 politieke gevangenen af. Onder deze laatste was François Gueret, die op 13 februari 1985 was gearresteerd en ontslagen als hoge commissaris voor staatsondernemingen en joint ventures. Op 31 juli 1985 was Gueret door een speciaal hof in Bangui schuldig bevonden aan bedreiging van de staatsveiligheid en veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf.

IMF-KREDIET

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF)keurde op 9 juli 1984 een standby regeling voor 12 maanden goed voor aankopen door de CAR tot een equivalent van 15 mln SDRs. Op 25 september 1985 maakte het IMF de goedkeuring bekend van een nieuwe standby regeling voor 18 maanden met een krediet ter waarde van 15 mln SDRs.

Op 3 juni 1987 keurde het IMF een standby krediet van 8 mln SDRs goed voor 12 maanden ter ondersteuning van een nationaal ontwikkelingsplan (1986-1990) en een investeringsprogramma. Bovendien werd een structurele aanpassingfaciliteit van 14,3 mln SDRs beschikbaar gesteld voor de periode 1987-1990, waarvan 6,8 mln SDRs in 1987-88 moest worden besteed voor steun aan de betalingsbalans.

NECROLOGIEËN

LEEUWEN. AAD VAN (9-11-1903 Den Haag - 23-3-1987 Amsterdam) Nederlands tv- en radioverslaggever en journalist.

Aad van Leeuwen trad in juli 1923 in dienst van het dagblad De Telegraaf, waar hij in rele functies. onder meer als chef van de sportredactie, werkzaam was In 1933 debuteerde hij als radioverslaggever bij de AVRO en na de oorlog werd hij hoofdredacteur van het uit de illegaliteit voortgekomen blad Ons Vrij Nederland Vervolgens werd hij lid van de hoofdredactievan de bladen van het Telegraafconcern Hij was ook enige tijd correspondent in Parijs. Van 1958 tot zijn pensionering in 1970 was Van Leeuwen hoofdredacteur van Het Beste. Hij was tevens de grondlegger van Het Beste Boek voor de Weg Tot zijn tachtigste was Van Leeuwen hoofdredacteur van Paardensport in ren en draf. Hij kreeg echter met name bekendheid door zijn talloze radio- en tvreportages van voetbalwedstrijden, roeiwedstrijden en hippische concoursen en door zijn wekelijkse sportpraatjes

LEVI, PRIMO (31-7-1919 Turijn. Italie - 11-4-1987 Turijn. Italie) Italiaans schrijver.

Primo Levi werd geboren in een Joodse familie. Na zijn middelbare school studeerde hij scheikunde. In de loop van de jaren dertig ontstond in het Italië van Mussolini een imitatie van het Duitse anti-semitisme. en toen Levi in 1941 afstudeerde kon hij als chemicus geen werk vinden. ,,Ik had in een la een fraai omrankte oorkonde liggen waarop in sierletters geschreven stond dat Primo Levi, van het joodse ras, met lof doctoraal examen in de scheikunde had afgelegd: een tweeslachtig document. half roem half hoon, half vrijspraak en half veroordeling.' Uiteindelijk kreeg hij een betrekking op een verffabriek.

In september 1943 voegde Levi zich bij een partisanengroep die actief was in de omgeving van Milaan. Nog datzelfde jaar werd hij gearresteerd, en nadat hij tijdens een ondervraging zijn joodse afkomst had genoemd (,.deels door vermoeidheid. deels door een plotselinge opwelling van trots") werd hij uitgeleverd aan de Duitsers en op transport gesteld naar Auschwitz. ,.Het konvooi dat ons naar het kamp vervoerde. bestond uit 650 personen, van hen werden er 525 onmiddellijk gedood; 29 vrouwen werden in Birkenau geïnterneerd; 96 mannen. onder wie ikzelf. werden overgebracht naar Monowitz-Auschwitz, een Nebenlager dat toebehoorde aan IG Farben. Van hen kwamen slechts ongeveer twintig mannen en vrouwen terug. Ik overleefde de gevangenschap dank zij een gelukkige reeks van omstandigheden."

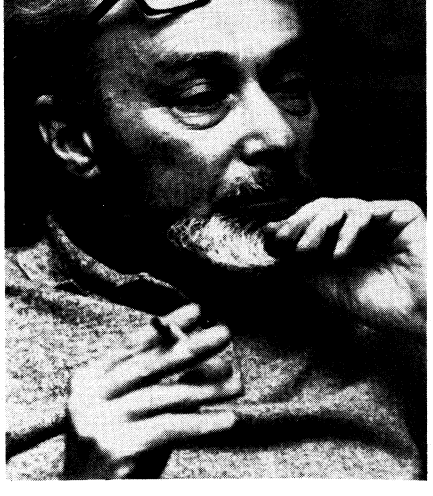

Aan het begin van 1945 werd Levi uit het concentratiekamp bevrijd. Door allerlei bureaucratische misverstanden bracht hij acht maanden door in het grensgebied van Polen en de Sowjet-Unie. voordat hij naar Turijn kon terugkeren. Daar begon hij met het optekenen van zijn herinneringen aan de oorlog. waarbij hij zich bewust was van het feit dat deze materie slechts beschreven kon worden door middel van de grootste mogelijke exactheid.

Het schrijven en publiceren van Se questo e un uomo (1947, Als dit een mens is) en La tregua (1963, Het oponthoud) betekenden voor Levi een beslissend keerpunt in zijn leven. ,.In de jaren erna had ik het gevoel dat ik een opdracht had verricht. de enige opdracht die voor mij duidelijk omschreven was In Auschwitz. en op de lange weg naar huis had ik dingen gezien en beleefd die niet alleen voor mijzelf belangrijk leken. het waren dingen die erom vroegen verteld te worden. Ik had ze verteld, ik had deze getuigenis afgelegd". schreef Levi in het voorwoord van zijn in 1981 verschenen bundel Lilit e altri raconti (Lilith en andere verhalen)

In 1977 was Levi gestopt met zijn werk als scheikundige om zich volledig aan het schrijven te wijden. Daarvoor, in 1978. was il sistema periodico (Het periodiek systeem) verschenen. een boek dat bestond uit 21 verhalen, die elk genoemd waren naar een chemisch element.

Het periodiek systeem ging over scheikunde, als de manier om de essentie van het leven te doorgronden. Levi was veel verschuldigd aan zijn vak, dat hem het tenslotte had mogelijk gemaakt Auschwitz te overleven. Maar het belang van de scheikunde had hij al tijdens zijn studie gezien. zoals hij een medestudent uitlegde:

.,Dat de adeldom van de Mens, verworven in honderd eeuwen van pogen en dwalen, zijn heerschappij over de stof was. en dat ik scheikunde was gaan studeren omdat ik die adel trouw wilde zijn. Dat de stof overwinnen wil zeggen de stof begrijpen, en dat je de stof moet begrijpen om het heelal en jezelf te kunnen begrijpen; en dat daarom het Periodiek Systeem van Mendelejef. dat we juist in die weken leerden doorgronden, poëzie was. verhevener en grootser dan alle gedichten die we op het lyceum hadden doorgeworsteld: als je goed keek rijmde het zelfs!"

De scheikunde bood bovendien de gelegenheid je te bekwamen in het verzet tegen de dingen en het weigeren die te aanvaarden: ,,Jemag je niet overgeven aan de onbegrijpelijke materie, je mag niet bij de pakken gaan neerzitten. Daarvoor zijn we hier. om fouten te maken en die te herstellen. om klappen te krijgen en klappen te geven. Je moet nooit denken dat je weerloos bent: de natuur is onmetelijk en grenzeloos ingewikkeld. maar niet ondoordringbaar voor het verstand: je moet om haar heen sluipen. prikken, proberen. een bres vinden of er een slaan."

Primo Levi kreeg meerdere literaire onderscheidingen voor zijn werken, waaronder de Campiello-prijs, de Viareggio-prijs en de Strega-prijs.

Verdere publikaties: Storie naturali (1966), Vizio de forma (1971), La chiave a stella (1978). Ricerea delle radice (1981), Se non ora, quando (1982)en de dichtbundel Ad ora incerta (1984).

LIBERACE, WLADZIU VALENTINO (16-5-1919 West Allis bij Milwaukee, Wisconsin, Verenigde Staten - 4-2-1987 Palm Springs, Californië, Verenigde Staten) Amerikaans showpanist.

Liberace, zoon van een Italiaanse vader en een Poolse moeder. trad als elfjarig jongetje in zijn geboortestad Milwaukee al op als muzikaal wonderkind. Na een korte carrière als nachtclubpianist, onder het pseudoniem Walter Busterkeys. nam hij de beslissing die hem aan de top bracht: voortaan zou hij als koning van de kitsch licht-klassieke werkjes spelen bij flakkerend kaarslicht

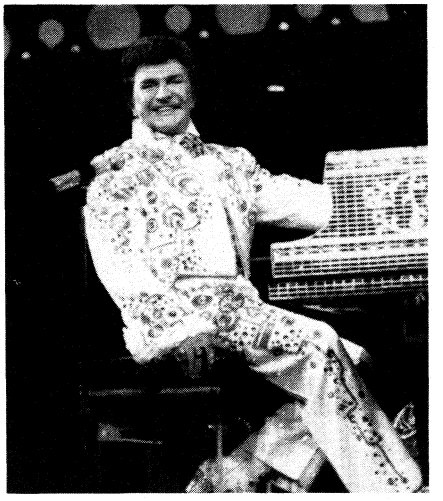

Zijn spel was even stroperig als het kaarsvet in de kandelaren op de witte vleugel, maar dat deed er niet toe. Een optreden van Liberace was geen concert. maar een show. Rond 1954 was hij met een gage van 138.000 dollar per avond de best betaalde artiest ter wereld. Uit die tijd stamt ook zijn beroemde antwoord op de vraag of zijn spel hem ook zelf ontroerde: I cry all the way to the bank. In later jaren kwam hij in zijn conférences vaak op die uitspraak terug, nu met de toevoeging. ,.Die bank. weet u wel, die heb ik nu gekocht."

Zo'n grap was typerend voor de zelfspot die Liberace na zijn eerste glansperiode ontwikkelde. Geen enkele bijtende kritiek kon hem toen nog deren; hij was de cynici te vlug af door zichzelf in de maling te nemen. Hij pronkte met zijn ringen en zei stralend: .,Vinden jullie ze mooi? Dat moet wel, jullie hebben er zelf voor betaald."

Steeds uitzinniger werden zijn shows en steeds minder relevant was zijn pianistisch talent geworden. Dat hij het toneel opkwam in een Rolls Royce, beschilderd in het patroon van de Amerikaanse vlag. was veel belangrijker dan de mazurka van Chopin die hij ten gehore bracht. Zijn publiek drukte hem aan het hart, wilde bij een gevoelig pianissimo nog wel een traantje wegpinken, maar was vooral geïnteresseerd in de flonkerende diamanten aan zijn vingers en het voyante vossenbont rond zijn stevige torso.

Liberace was voor Amerika als de Niagara Falls of het Vrijheidsbeeld. een exponent van de Amerikaanse cultuur. Hij was er everybody's darling. een attractie met zijn eigen Liberace-museum in Las Vegas en bij leven al een mythe.

MACLEAN ALISTAIR STUART (28-4-1922 Daviot, Grnot-Brittannie - 2-2-1987 Munchen, West-Duitsland) Engels auteur

Alistair MacLean, de zoon van een Schotse dominee, kwam in 1941 bij de marine en voer drie jaar lang op konvooischepen. Na de Tweede Wereldoorlog studeerde hij Engels en werd leraar aan de Gallowflat School in Glasgow

Nadat MacLean een prijs had gewonnen met een door hem geschreven kort verhaal, drong een uitgever er bij hem op aan een roman te schrijven. Van het in 1955 gepubliceerde HMS Ulysses. waarin MacLean zijn ervaringen bij de marine beschreef, werden in enkele maanden tijd 250.000 exemplaren verkocht. Nadat zijn tweede roman. The guns of Navarone (1957). eveneens een succes bleek, besloot hij zich geheel aan schrijven te wijden. MacLean vestigde zich in Zwitserland en schreef nog zo'n

dertig avonturenromans. Zijn bockcn bereikten miljoenenoplagen en vele ervan werden verfilmd, zoals The guns of Navarone. Where eagles dare, Breakheart pass. When eight bells toll en Puppet on a chain.
Tot zijn bekendste andere romans behoren South by Java Head. The last frontier. Night without end. fear is the key. Ice station Zebra en Force 10 from Navarone
MacLean had geen pretenties over de kwaliteit van zijn werk. Hij kwalificeerde zijn romans als ..simpele verhalen". die hem niet tot tevredenheid stemden. w

MCLAREN, NORMAN (11-4-1914 Stirling, Groot-Brittannië - 26-1-1987 Montreal, Canada) Schots-Canadees filmrcgisscur.

Norman McLaren kreeg bekendheid als regisseur van vernieuwende animatiefilms. Hij maakte meer dan 50 films in een groot aantal stijlen en technieken en hij won in een loopbaan van 40 jaar meer dan tweehonderd prijzen. In zijn filmpjes gebruikte hij direct op het celluloid aangebrachte tekeningen en liet hij be egingen en verstilde beelden in elkaar overvloeien.
De van geboorte Schotse McLaren emigreerde in 1941 naar Canada en nam in 1952 de Canadese nationaliteit aan. De meeste van zijn vaak niet langer dan tien minuten durende projecten vervaardigde McLaren voor de National Film Board of Canada
Tot zijn bekendste films behoren: Love on the Wing, Dots, Loops. Fiddle-De-Dee, Poulette Grise. A Phantasy, Begone Dull Care, Rythmetic, A Chairy Tale. Le Merle, Opening Speech. Lines Vertical Horizontal, Canon. Mosaic, Pas de Deux, Spheres, Synchromy. Ballet Adagio, Animated Motion.

MOORE, GERALD (30-7-1899 Watford. Groot-Brittannie - 13-3-1987 Penn, Groot-Brittannië) Engels pianist

Als kind werd Gerald Moore door zijn moeder gedwongen tot het nemen van pianolessen. In 1913 verhuisde hij met zijn familie naar Canada. waar hij piano studeerde bij Michael Hambourg in Toronto.
Na enige tijd als organist en koordirigent te hebben gewerkt keerde hij in 1919 naar Engeland terug, waar hij zich ging toeleggen op het begeleidenvan vocalisten. In de daarop volgende jaren verwierf Moore wereldfaam als begeleider van de beste zangers en instrumentalisten van zijn tijd. Groten als Fjodor Sjaljapin, Elene Gerhardt. Maggic Teyte, Elisabeth Schumann, Pablo Casals en Kathleen Ferrier beschouwden hem als een ideale partner. Later concentreerde Moore zich uitsluitend op het liedrepertoire. Hij reisde de hele wereld rond met zangers als Elisabeth Schwarzkopf, Victoria de los Angeles, Janet Baker. Hermann Prey. Elisabeth Söderstrom en Dietrich Fischer-Dieskau.
Na zijn afscheid in februari 1967 bleef Moore actief met het geven van lessen en het houden van lezingen. Hij schreef tevens nog enkele boeken. Farewell recital (1978), Furthermoore (1983) en Collected memoirs (1986). Eerder verschenen van zijn hand The unashamed accompanist (1943)en het autobiografische Am I too loud? (1962).

MYRDAL, KARL GUNNAR (6-12-1898 Gustafs, Zweden - 17-5-1987 Stockholm, Zweden) Zweeds econoom en socioloog.

Gunnar Myrdal behaalde zijn doctorsgraad in de economie in 1927. Zijn eerste publikaties betroffen puur economische onderwerpen. maar al gauw gingen algemenere maatschappelijke problemen hem bezighouden. In 1930 publiceerde hij Vetenskap och politik i nationalokonomin (Wetenschap en politiek in de economie) waarin zijn hoofdstelling was dat de ontwikkeling van de economische wetenschap. al was het maar door de keuze van de behandelde onderwerpen. niet onafhankelijk van de politiek plaatsvond.
Samen met zijn vrouw Alva Myrdal-Reimer (zie pag. 57513 e.o.-1986) schreef hij Crisis in the population question. waarin zij verbeteringen voorstelden van de volkshuisvesting en programma's voor kinderbijslag. geboortebeperking en sexuele opvoeding in Zweden.
Myrdal verwierf internationale faam met zijn studie over de rassenproblematiek in de Verenigde Staten, An American dilemma: the Negro problem and modern democracy. dat in 1944 verscheen en waarin hij het verschil tussen het Amerikaanse ideaal van democratie en de werkelijkheid van rassenscheiding en discriminatie aan de orde stelde. Zijn boek eindigde in een oproep aan de blanke Amerikanen om de negers gelijke burgerrechten te geven.
Na een verblijf in India, waar Alva van 1955 tot 1962 ambassadeur van Zweden was, verscheen in 1968 Gunnar Myrdals grootste boek, Asian drama. dat 2200 pagina's telde en in drie delen werd uitgegeven. In 1970 kwam hij met twee kortere teksten. elk nog zo'n 500 pagina's, Approach to the Asian drama en The challenge of morld poverty A world anti-poverty program in outline: a summar-and a continuation of Asian drama
Hij vestigde met deze publicatirs zijn naam als ontwikkelingseconoom maar nam tegelijkertijd afstand van de meesten van zijn collega's die zich zo noemen door uitvoerig aandacht te besteden aan de erfenis die het koloniale regime in deze landen had achtergelaten Ontwikkeling was voor hem niet een proces dat in het midden van de twintigste eeuw begon. H?; bezon zich op de historische wortels van deze dynamiek en toonde aan dat verandering ook in de tegengestelde richting kon gaan en dan de gedaante van onderontwikkeling aannam. In deze analyse legde Myrdal sterk de nadruk op de interne blokkades die de Aziatische maatschappijen in stagnatie gevangen hielden.
Myrdal was niet alleen wetenschapsbeoefenaar, maar vervulde eveneens tal van politieke functies. Als sociaal-democratisch senator had hij van 1934-1938 zitting in het Zweedse parlement. Van 1945 tot 1947 was hij minister van handel en industrie. Daarna was hij tien jaar lang uitvoerend secretaris van de Economische Commissie (der Verenigde Naties) voor Europa. In die functie trachtte hij op vele wijzen samenwerking tot stand te brengen tussen Oost- en West-Europa, vooral op technische en andere politiek neutrale terreinen. Van 1967-1973 was Myrdal voorzitter van het SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute).
Myrdal werd vele malen onderscheiden. In 1974 deelde hij de Nobelprijs voor Economie met de Oostenrijker Von Hayrk.
Tegen het einde van zijn leven verloor Myrdal zijn geloof in vooruitgang. In een interview in 1986 verklaarde hij onder meer: „Wij zijn opgegroeid in de traditie van de optimistische filosofie van de Verlichting. We geloofden in een leven waarin we zouden kunnen helpen. We geloofden in hervorming, in onderwijs. Nu moeten we vaststellen dat we in een wereld leven waarin het moeilijk is optimistisch te zijn."

PERROUX. FRANÇOIS (19-12-1903 Lyons, Frankrijk - 2-6-1987 Parijs. Frankrijk) Frans econoom.

Gunnar Myrdal (r.) bekijkt samen met zijn vrouw Alva de onderscheidingen, behorend bij de Nehroe-prijs, die hem in 1982 werd toegekend.

François Perroux verwierf internationale faam vanwege zijn werken ijver de ontwikkeling var! de Derde Wereld en dr samenhang tussen economie en sociologie.
Op 23-jarige leeftijd publiceerde hij zijn eerste boek. Le problème du profit In verdere publikaties schreef hij over onderwerpen als vervreemding in de industriële maatschappij en over nationale economische onafhankelijkheid binnen internationale verhoudingen Bekend werd zijn dominantietheorie. maar in hij stelde dat elke economische eenheid (persoon. onderneming. staat) in een bepaalde machtsverhouding stond ten opzichte van zijn economische milieu.
In 1928 werd Perroux hoogleraar politieke economie aan de universiteit van Lyons, en vanaf 1935 doceerde hij dit vak aan de universiteit? van Parijs
Hij richtte in 1944 in Parijs het instituut van toegepaste economische wetenschap op. dat later l'institut de sciences et de mathtmatiques économiques appliquées (ISMEA) ging heten.
In 1948 verscheen ziin boek Le plan Marshall ou l'Europe necessaire au monde. waarin hij een optimistische visie gaf op de gevolgen van dit plan voor de internationale verhoudingen.
Van 1955 tot 1976 doceerde Perroux de analyse van sociale en economische feiten aan het College de France in Parijs.
Perroux was de eerste Franse econoom die na de Tweede Wereldoorlog colleges gaf aan de London School of Economics en aan de universiteit van Harvard

PITLO. ADRIAAN (23-9-1901 Arnhem - 23-3-1987 Overveen) Nederlands hoogleraar privaat- en notarieel recht

Pitlo. geboren als zoon van een Goudse notaris. volgde een opleiding voor het notariaat, en begon zijn carrière als opleider voor datzelfde notariaat (waarvoor toen nog geen academische studie bestond) in Groningen Een functie als notaris ambieerde hij niet: .,De praktijkvan het geval heeft mij niet gelegen'. zei hij eens Het was de theoretische achtergrond die hem boeide
Tezelfdertijd studeerde hij alsnog Nederlands recht, waarbij de jurist Eggens zijn grote leermeester en inspirator werd. Na een korte periode als opleider in Amsterdam. vertrok hij met zijn vrouw voor drie jaar naar Italie. Het was daar dat het tweede gebied van zijn grote interesse tot ontwikkeling kwam. zijn liefde voor reizen (die hem later naar landen als Guatemala en Iran zou voeren) en zijn liefde voor kunst en boeken
Terug in Nederland werd hij in 1938 lector in het notariaat te Amsterdam - de eerste stap naar een academische opleiding voor notarissen Direct na de oorlog werd hij benoemd tot hoogleraar in het burgerlijk en notarieel recht. Daarna zou hij gedurende decennia zijn persoonlijk stempel op de Amsterdamse faculteit drukken.
De wijzen waarop hij gedurende die periode deelnam aan het maatschappelijk leven in Amsterdam zijn te talrijk om op te noemen. Hij richtte de sociëteit ..de Koepel" op. was voorzitter van een toneelgezelschap en een bibliofiele vereniging. Dat alles was omgeven door een barokke levensstijl waaraan hij zeer hechtte
Op juridisch gebied is Pitlo's liefde altijd uitgegaan naar twee dingen. schrijven en doceren. Hij bracht een indrukwekkend oeuvre op zijn naam, met als meest bekende werken Het systeem van het Nederlands privaatrecht en de befaamde vijfdelige Pitloserie: Het Nederlands Burgerlijk Wetboek.
Als er een rode draad door zijn boeken loopt, is dat wel zijn voortdurend relativeren Zinnen als: ..De werkelijkheid is niet wit of zwart. het leven beweegt zich in de tussentinten", en: ..Het lijkt eenvoudig. maar bij doordenken rijzen de problemen", zijn voor generaties Nederlands? juristen verweven met hun introductie in het privaatrecht.
Over zijn docentschap heeft Pitlo meer dan eens gezegd. dat men daarvoor een aanleg voor het toneelspel riodig had. Die had hij en die gebruikte hij, waarbij hij graag koketteerde met een beminnelijk conservatisme. Het leidde tot de talrijke anekdotes die een kleurrijk man als Pitlo vergezelden
Typerend is het volgende verhaal: in de periode van de universitaire bestuurshervormingen kwam Pitlo eens de collegezaal binnen. en zag tot zijn ongenoegen dat het bord niet was uitgewist. doch in grote letters vermeldde: ..La vie, c'est la révolution!". Waarop hij plechtig naar de microfoon liep. dr zaal in keek. en sprak: ..Dames en heien. ik heb mij laten vertellen dat de huidige studentengeneratie geen Frans meer spreekt. Ik begrijp dan ook niet waarom collega's van u zaken up het hord schrijven die u toch niet kunt verstaan Ik ben overigens van mening dat goed Engels spieken even verachtelijk is als slecht Frans te spreken "
Een minder bekende kant van Pitlo was zijn belangstelling voor kunst en cultuur en zijn activiteiten op dit terrein in Amsterdam. Direct na de bevrijding. toen het culturele leven in Amsterdam een dieptepunt had bereikt. was Pitlo mede-oprichter en bestuurslid van de sociëteit voor kunsten en wetenschappen De Koepel. waar in de kortste keren ..tout Amsterdam" lid van was en vele anderen voor de deur stonden te trappelen om er ècht bij te kunnen horen. In een boekje heeft hij zijn belevenissen als bestuurslid met veel humor en een scherp oog voor het belachelijke in het menselijk gedrag neergezet.

PLAZA LASSO. GALO (17-2-1906. New York. Verenigde Staten - 28-1-1987 Quito. Ecuador) Ecuadoriaans politicus en oud-president

Galo Plaza stamde uit een vooraanstaande familie Zijn vader. Leonidas Plaza Gutierrez. was twee maal president van Ecuador ge\\eest en stond bekend om zijn moderne ideeën en anti-clericale houding.
Galo Plaza studeerde landbouwkunde en economie. Na een succesvolle carrière als zakenman, was hij van 1944-1946 ambassadeur van zijn land in de Verenigde Staten.
In 19-18 werd Plaza gekozen tot president van Ecuador. Tijdens zijn ambtstermijn die in 195% afliep. slaagde hij erin de economie van zijn land nieuwe impulsen te geven. Ecuador werd in die periode 's werelds grootste exporteur van bananen.
Plaza stond meerdere malen aan het hoofd van missies van de Verenigde Naties De meeste bekendhcid in Europa kreeg hij door zijn rol als VN-bemiddelaar iri de kwestie-Cyprus in de jaren 1964-1965. Plaza stelde daarbij voor van Cyprus een onafhankelijke, unitaire staat te maken, en de twee bevolkingsgroepen op het eiland directe besprekingen met elkaar te laten voeren over hun toekomst. zonder tussenkomst van Ankara of Athene.
Van 1968-1975 was Plaza secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten.
Hij schreef tevens een aantal boeken, waaronder The problems of democracy in Latin America (1955), The United Fruit Company in Latin America (1958) en Latin America today and tomorrow 1971).

ROGERS. CARL (8-1-1902 Oak Park. Illinois. Verenigde Staten - 4-2-1987 La Jolla, Californië, Verenigde Staten) Amerikaans psycholoog en psychotherapeut.

Carl Rogers studeerde psychologie aan de universiteit van Columbia, waar hij in 1931 zijn bul in de klinische psychologie haalde. Na zijn studie werd hij benoemd tot directeur van een begeleidingscentrum voor probleemkinderen in Rochester. In die periode schreef hij zijn eerste boek: Clinica1 treatment of the problem child.
Dit boek leidde tot een professoraat aan de univrrsiteit van Ohio Daar ontvouwde hij zijn opvattingen over psychotherapie in de publikatie Counseling and psvchotherapy. waarmee hij een alternatieve aanpak bood voor de psychoanalytische methode a ia Freud die in die periode de overhand had. In 1945 verruilde hij zijn plek in Ohio voor een hoogleraarschap aan de universiteit van Chicago.
Rogers stichtte in Chicago een counseling centrum om zijn ideeën in de praktijk te toetsen. Hieruit iesulteerde in 1951 zijn standaardwerk Client-centered therapy. Van 1957 tot 1963 doceerde Rogers aan de universiteit van Wisconsin. In 1963 stichtte hij het Centrum voor Mensstudies in La Jolla (Californië), waar hij zijn verdere leven zou verblijven.
Rogers :s de grondlegger van de zogenaaindc ..non-directieve" methode in de psychotherapie Deze methode heeft in de jaren zestig en zeventig een grote vlucht genomen in de hulpverlening De kern van de methode is dat degene die hulp en begeleiding vraagt. zo veel mogelijk zelf de aard en omvang van de therapie bepaalt. De therapeut grijpt zo min mogelijk in en plaatst zich vooral in de positie van begripvol begeleider. Uitgangspunt voor Rogers was de overtuiging dat het accent in de therapie moet worden gelegd op de eigen vaardigheden van de mens om een voortdurende ontwikkeling door te maken. Dit is beter. vond hij, dan zich te blijven bezighouden niet gebeurtenissen in iemands verleden of de opvattingen van de therapeut zelf te laten bepalen hoe iemand zou moeten veranderen.
Rogers speelde een belangrijke rol in de opkomst en bloei van zogenaamde ..encountergroepen" in de jaren zestig en zeventig. In 1961 schreef hij een van zijn bekendste werken, On becoming a person. Zijn invloed kwam tot uiting in een naamsverandering van degenen die psychotherapeutische hulp vragen. Werden ze vroeger aangeduid als ,,patiënten", sinds de jaren zestig kwam meer en meer de benaming ..cliënten" in zwang
Tijdens een serie conferenties over psychologie en therapie in de jaren zestig werd Rogers de belangrijkste voorvechter van een ,,humane psychologie". Deze richting werd de derde belangrijke stroming in de psychologie genoemd. naast de psychoanalyse en het behaviorisme
In laatste jaren hield Rogers zich vooral bezig met het begeleiden van encounter-groepen op politiek gebied. Hij bracht niensen met verschillende politieke opvattingen bijeen om te trachten meer begrip voor elkaar te wekken. Hij deed dit onder meer met protestanten en katholieken in Koord-Ierland. en met blanken en zwarten in Zuid-Afrika

SCOTT. RANDOLPH. off RANDOLPH CRANE (23-1-1898. Orange County. Virginia, Verenigde Staten - 2-3-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans filmacteur

Scott werd tijdens een toevallige ontmoetirig ontdekt door de schatrijke filmproducer Howard Hughes, die er in 1929 rooi- zorgde dat hij een rolletje kreeg in een stomme film. Dank zij zijn fotogeniekegezicht. waarvan in het bijzonder zijn wilskrachtige kin geroemd werd. kreeg hij al snel de status van een veelgevraagde Hollywood-ster.
Tot zijn eerste films behoorden Island of Lost Souls. To the Shores of Tripoli en romantische koniedies als My Favourite Wife. maar zijn grootste faam kreeg hij als de zwijgzame en snel schietende held van tientallen westerns. Enkele van zijn bekendste films in dit genre zijn Santa Fe. Hangman's Knot, The Stranger Wore a Gun. Fort Worth, Ride Lonesome en Decision at Sundown. In 1962 nam hij afscheid met Ride the High Country. een western van Sam Peckinpah waarin hij volgens velen de beste rol van zijn carrière speelde.
Randolph Scott. die van 1950 tot 1953 een van de tien populairste sterren van Amerika was en die in ruim 100 films speelde. vergaarde voor zichzelf en zijn producers een fortuin In 1977

werd de waaide van zijn vermogen geschat op meer dan 100 miljoen dollar

SEGOVIA TORRES. ANDRES (21-2-1893 Linares, Andalusie. Spanje - 2-6-1987 Madrid. Spanje) Spaans gitarist

Andrfs Segovia voelde zich al op jeugdige leeftijd aangetrokken tot de gitaar. Omdat dit instrument uitsluitend gebruikt weid om volksmuziek op te spelen en niet geschikt werd geacht voor klassieke muziek. leerde Segovia zichzelf erop spelen. Op 10-jarige leeftijd verhuisde hij op Granada. waar hij in 1909 zijn eerste openbare concert gaf
Geconfronteerd met het probleem dat authentieke gitaarmuziek van enig formaat. zoals van Ferdinando Sor en Eixea Tárrega. schaars was. nam Segovia zijn toevlucht tot eigen arrangementen van luitmuziek, maar ook van werken die oorspronkelijk voor cello. viool. cembalo. spinet of piano waren gecomponeerd.
In 1919 maakte hij zijn eerste internationale tournee door een aantal Zuid-Amerikaanse landen. Zijn doorbraak kwam na een optreden in 1924 in Parijs. dat door vele vooraanstaande musici werd bijgewoond
Segovia slaagde erin diverse componisten te overtuigen van de mogelijkheden van de gitaar. Turina. Rodrigo. Ponce. Castelnuovo-Tedesco, Tansman. Roussel. Villa-Lobos en velen anderen schreven stukken voor hem.
Segovia verliet Spanje bij het begin van de Spaanse Burgeroorlog in 1936. De daaropvolgende 16 jaar woonde hij in Montevideo en New York.
In zijn bijna tachtigjarige carrière werd hij door veel landen en instellingen onderscheiden. In 1981 verleende koning Juan Carlos hem de titel Markies van Salobrena.
Segovia zei wel eens in zijnlevenvier belangrijke doelen te hebben gehad: ten eerste de gitaar te verlossen uit het getto van flamenco. wijn en vrouwen. vervolgens de gitaar een repertoire te verschaffcn. de schoonheid van het instrument te tonen. en tenslotte het instrument zijn intrede te laten doen op conservatoria. scholen en universiteiten. Deze erkenning voor de gitaar als klassiek instrument is Segovia s grote verdienste geweest.

SIRK, DOUGLAS. off. HANS DETLEF SIERCK (26-4-1900 Skagen. Denemarken - 14-1-1987 Lugano, Zwitserland) Deens-Amerikaans cineast.

Sierck begon zijn carrière als theaterregisseur. Nadat hij met succes 7 jaar in Bremen en 5 jaar in Leipzig had gewerkt, dwong zijn linkse politieke oriëntatie hem in 1934 over te stappen naar de door nazi's minder streng gecontroleerde filmindustrie.
Siercks regiedebuut bij de Berlijnse Ufa-studio vond in 1933 plaats met de film April! April! Het jaar daarop regisseerde hij drie films. Schlussakkord. Zu neuen Ufern en La Habanera. de laatste twee met Zarah Leander in de hoofdrol.
Eind 1936 verliet Sierck Duitsland voorgoed. hij regisseerde in Nederland nog de filmversie van Boefje (1939) en vestigde zich tenslotte in Hollywood, waar hij zijn naam veranderde in Douglas Sirk. Tot 1959 zou hij er in totaal 28 films regisseren.
Sirk was van alle markten thuis: de geëngageerde kunstenaar moest zich behelpen met vaak povere scenario's die resulteerden in kostuumspektakels. actiefilms. maar vooral films die later bekend zouden worden onder de verzamelterm 'family melodrama
In de tijd van hun ontstaan gingen die films. vaak met Rock Hudson, Robert Stack. Dorothy Malone en Barbara Stanwyck in de hoofdrollen. door voor damesfilms. Een vooral vrouwelijk publiek plengde hete tranen bij de vergeefse jacht op het geluk van vrouwen. die in aanvaring kwamen met de heersende moraal. Sirk kreeg de eretitel 'master of the weepies' en werd door de smaakmakende gemeente nauwelijks serieus genomen.
In de jaren zestig keerde Sirk terug naar Europa. waar hij zich vestigde in Lugano.
In latere jaren ontstond herwaardering voor Sirks films toen cinefielen ontdekten dat Sirk een bijzonder stijlvast en intelligent filmauteur was, die met zijn shots door ramen. zijn geraffineerde kleurgebruik en zijn voorkeur voor non-conformistischc heldinnen eigenlijk zijn tijd ver vooruit was Onder degenen die Sirk bewonderden nam wijlen Rainer Werner Fassbinder een bijzondere plaats in.

Tot Sirks meest bekende films behoren All I desire. Magnificent Obsession. All that heaven allows. There's always tomorrow. Written on the wind. The tarnished angels Sirks meesterwerk. Imitation of life, waarmee hij in 1959 zijn actieve carrière afsloot. behoort tot de hoogtepunten uit de geschiedenis van Holly-u-ood.

STERNEBERG. FERDINAND (11-8-1901 Nijmegen - 20-1-1987 Amsterdam) Nederlands acteur en toneelpedagoog

In een van zijn publikaties over zijn specialisme dc Nederlandse toneelgeschiedenis, *Retrospectief*,schreef Ferd Sterneberg over het begin van zijn carrière: .,Bij mijn debuut in 1921 in de openlucht als Brittanicus in de gelijknamige tragedie van Racine. werd ik nog veelbelovend genoemd. later dikwijls 'beschaafd'. wat ik haatte. maar waar ik weinig tegen kon doen. en na een jaar of zes helemaal niets meer'. Zijn acteren werd beter naarmate hij ouder werd. Als zijn beste rol wordt die van een oude man beschouwd in Joker van Gerlind Reinshagen bij Centrum 1965. vlak voor zijn pensionering Nadien r-ertolkte hij nog verschillende rollen op televisie en bij het toneel. Zijn laatste rol speelde hij. 84 jaar oud, bij Persona in de eenacter Spelen met vuur van Strindberg.
Sterneberg werd pas goed bekend door zijn houding in het kunstenaarsverzet tijdens de Duitse bezetting. In 1942 weigerde hij lid te worden van de Cultuurkamer. verliet het toneel, bemiddelde voor ondergedoken joodse toneelspelers en had zelf altijd onderduikers in zijn huis op de Reguliersgracht in Amsterdam. Uit zijn verzetsactiviteiten vloeide zijn optreden in de organisatie van het toneelbestel voort.

Van 1946 tot 1933 leidde hij met Ben Groeneveld het Nederlands Volkstoneel. een genre dat hem merkwaardigerwijs niet echt kon bekoren maar waarvoor hij hard heeft gewerkt. Hij hield talloze inleidingen en nabesprekingen met het publiek en bekende later dat deze periode de gelukkigste van zijn leven is geweest. Hij had zijn hart verpand aan het psychologisch realisme. In de jaren vijftig en zestig was Sterneberg verbonden aan verschillende gezelschappen. niet alleen als acteur maar soms ook als lid van de artistieke leiding en als dramaturg.
Hij vertaalde tal van buitenlandse stukken en schreef enkele boeken. gelardeerd met vele persoonlijke herinneringen. Van zijn hand verscheen een biografie over de actrice Charlotte Kohler en in Retrospectief ging hij in op de kunst van het acteren en andere facetten van het vak. Tot zijn verdriet wilde niemand zijn eigenlijke memoires. in twee dikke delen, uitgeven. Jarenlang gaf hij les aan de Toneelschool in Amsterdam en die in Arnhem en tal van oudleerlingen herinneren hem zich als een enthousiasmerend en beminnelijk docent.

WARHOL. ANDY, off ANDREW WARHOLA (6-8-1927? Pittsburgh, Pennsylvanie, Verenigde Staten - 22-2-1987 New York, Verenigde Staten) Amerikaans kunstenaar.

Andy Warhol werd geboren als zoon van Tsjechische immigranten. Na de middelbare school volgde hij een opleiding tot grafisch ontwerper aan het Carnegie Institute of Technology in Pittsburgh en in 1949 vestigde hij zich in New York.
Aanvankelijk werkte Warhol als reclameontwerper, maar hij kreeg al snel bekendheid met zijn illustraties voor chique bladen als Vogue en Harper Bazaar In 1962 volgde zijn debuut als schilder met een tentoonstelling in het Whitney Museum of American Art in New York met de expositie Green Coca-Cola bottles. zeefdrukken van dollarbiljetten, soepblikken van Campbell en Coca-Colaflesjes.

Warhol noemde zichzelf niet alleen een machine. hij maakte ook een soort machinale kunst waarin geen spoor van emotioneel of sociaal commentaar te vinden was Evenals zijn collega's en tijdgenoten Jim Dine en Ru. Lichtenstein, wilde hij de gevestigde orde shockeren. Thema's en materiaal ontleende hij aan het eigentijdse stadsleven. de nieuwe, banale. consumptieve. vluchtige en uiterst mondaine maatschappij. Geinspireerd door de Dadabeweging. gebruikte hij daarvoor een ratjetoe van materialen: stripverhalen. gigantische reclameborden. snelle auto's. sigarettendoosjes. stukken zeep. typemachines. krantefoto's of afbeeldingen van filmsterren.
In tegenstelling tot de directe voorgangers van de pop-art beweging. Jasper Johns en Robert Rauschenberg, die zich afzijdig hielden van de 'pop-art scene'. maar juist waarde bleven hechten aan schildertechnische kwaliteiten. wilde Warhol zijn publiek vooral vervelen. en wel door de registratie van verveling. Onder zijn motto 'Alles is mooi' werden banale verpakkingen. schoonheidskoninginnen en filmsterren in reeksen zeefdrukken in een vereenvoudigde en uitvergrote vorm herhaald.

Vooral in zijn films komt de vooropgezette verveling goed tot uitdrukking. In zijn film Sleep bijvoorbeeld registreert hij uren achteren een slapende man en in Empire observeert hij acht uur lang de lucht en het licht op en om het Empire State Building in New York. Deze zogenaamde 'underground'-films, voornamelijk geschreven en geregisseerd door naaste medewerkers, ontstonden in 'The Factor?' (De Fabriek). een hangar. die al snel een wijkplaats werd voor drugsverslaafden, prostituees. travestieten en anderen die aan de zelfkant van de maatschappij leefden. In deze Warhol-fabriek kwamen behalve foto-series. een tijdschrift en de rockband Velvet Cnderground een reeks andere films tot stand. zoals Eat. Sleep. Kiss, Harlot, Chelsea Girls. Lonesome Cowboys. Flesh en Frankenstein, waarin humor en seks belangrijke ingredienten waren.
De film Flesh (1968) was in feite gemaakt door een van Warhols belangrijkste medewerkers, Paul Morrissey. Warhol lag in die tijd in een ziekenhuis te herstellen van een aanslag op zijn leven door een vrouw, die lid was van SCUM (the Society for Cutting Up Men).

Kort na de aanslag richtte Warhol het tijdschrift Interview op. waarin hij zijn foto's van beroemde society-persoonlijkheden publiceerde. De laatste jaren van zijn leven kreeg de schilderkunst weer een belangrijker plaats in zijn werk. Zo presenteerde hij in 1986 in het Martha Graham Dance Center in New York een portret ten voeten uit van de gelijknamige danseres. Maar hij kon nog steeds op veel publiciteit rekenen als er een serie zeefdrukken van de lopende band rolde, zoals die van Mona Lisa. Jacqueline Onassis. de bokser Mohammed Ali, de Duitse kunstenaar Joseph Beuys, de politicus Edward Kennedy en een serie portretten van koninginnen. Zc werden zonder veel moeite gekocht door musea en publiek tegen gigantische prijzen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20 I.S.S.N. 0165-3660

CONFERENTIE OVER VERVUILING NOORDZEE

In het Queen Elizabeth II Conference Centre in Londen hebben op 24 en 25 november ministers met verantwoordelijkheid voor milieu- en waterstaatskwesties uit acht Europese staten een conferentie gehouden over het vraagstuk hoe de ernstige vervuiling van de Noordzee terug te dringen.

De ministers waren afkomstig uit de zeven landen. die rechtstreeks aan de Noordzee grenzen - Noorwegen, Denemarken, West-Duitsland, Nederland. België, Frankrijk en Groot-Brittannië - alsmede uit Zweden.
Ook op de conferentie aanwezig was een vertegenwoordiging van de Europese commissie iri Brussel.
Als voorzitter van de conferentie trad op de Britse minister van milieuzaken Nicholas Ridley.
Het was de tweede conferentie van deze deelnemers over dit onderwerp. Eerder had op 31 oktober en 1 november 1984 in Bremen een bijeenkomst plaatsgevonden, waar over bescherming van het milieu van de Noordzee was beraadslaagd. Die vergadering had echter geen concrete resultaten opgeleverd, voornamelijk als gevolg van een terughoudende opstelling van de Britten.
Deze keer heerste er onder de bewindslieden een algemeen verlangen om de sanering op gang te brengen. Niettemin bestond er aan de vooravond van de conferentie scepsis over de Britse houding.

Tijdens de ambtelijke voorbereiding van de Londense conferentie is al zonneklaar gebleken dat Engeland zich blijft verzetten tegen een absoluut verbod om industrieel afval dat op het land ontstaat, vanaf schepen in de Noordzee te dumpen.
Het gaat om vele miljoenen tonnen per jaar. Daartoe behoren de afvalzuren van de titaandioxyde-industrie in Duitsland en België, die onder meer via Rotterdam buitengaats terecht komen: in 1985 nog 1,8 miljoen ton. Hier moet volgens afspraken tussen Nederland, België en Duitsland begin 1990 een eind aan komen.
Maar verreweg het grootste kwantum stort Engeland in zee: jaarlijks 1,6 miljoen ton mijnsteen en vliegas, 240.000 ton vloeibaar chemisch afval en nog eens 5 miljoen ton verontreinigd rioolslib uit zuiveringsinstallaties.
Engeland ziet geen reden daarmee te stoppen, omdat het gif volgens de Britten snel verdunt en ten slotte de Noordzee uitspoelt. Het zou dus weinig of geen invloed hebben op de continentale kust. Deze redenering wordt heftig bestreden door onder meer West-Duitsland en Nederland. die aanvoeren dat de giftige stoffen. waaronder lood. cadmium en polychloorbifenylen (pcb's),zich ophopen in de bodems van kustwateren en in levensgemeenschappen.
Dit gebeurt bijvoorbeeld in de Duitse Bocht. waar veel giftig slib bezinkt en waar al jaren geleden een verband werd aangetoond tussen de lozing van industrieel afval en het optreden van huidtumoren bij vis.
Ook voor de Hollandse kust wordt de vis aangetast door diverse aandoeningen (bijvoorbeeld zweren en vinrot) die aan de chemische -vervuiling zijn toe te schrijven.

Andere punten waarover de ambtenaren geen overeenstemming bereikten, zijn de verbranding van chemisch afval (gechloreerde koolwaterstoffen) op zee. de lozing van radioactief afval en de aanwijzing van de Noordzee als beschermd gebied – ‚special area' – onder het Marpol-verdrag, dat onder andere olielozingen moet tegengaan.
In zo'n ,,special area" geldt voor schepen een stringent verbod om eigen afvalolie en straks ook chemisch afval overboord te pompen. Een voorwaarde daarbij is dat de havens aan de Noordzee over voldoende installaties beschikken waar de schepen hun vuil kwijt kunnen.
,,Hierzijn wij niet uitgekomen", aldus een hoge ambtenaar van rijkswaterstaat, die nauw bij de voorbereiding betrokken was. ,.Hiermoeten de ministers maar over beslissen."
Ook de verbranding van chemicaliën op zee is een zeer controversieel onderwerp.
Wat in Londen in elk geval wel algemene instemming zou ontmoeten, is een Nederlands-Duits voorstel om de vracht aan schadelijke stoffen die de grote rivieren naar de Noordzee afvoeren. vóór 1995 met de helft te verminderen. Dit voorstel is een verlengstuk van het Rijnactieplan, waarove de Rijnoeverstaten op 1 oktober in Straatsburg een akkoord bereikten.
De stoffen waar het om gaat zijn onder meer zware metalen, nitraten, fosfaten, bestrijdingsmiddelen en ook weer de beruchte pcb's. Vooral de Rijn voert ze in grote hoeveelheden naar zee. maar ook de Elbe, de Maas en de Humber staan wat dit betreft in een kwade reuk.
Verder was in Londen overeenstemming te verwachten over strengere normen voor de offshore-industrie (de winning van olie en gas op zee) bij het gebruik van oliehoudende boorspoeling. Deze spoeling, een mengsel van stoffen, dient om steengruis uit de boorput naar boven te persen. De praktijk leert dat het oliehoudende gruis ernstige schade toebrengt aan het bodemleven rond de boorplatforms.
Ook via de atmosfeer wordt de Noordzee belast met milieuvijandige stoffen, in het bijzonder lood. Naar verwach-

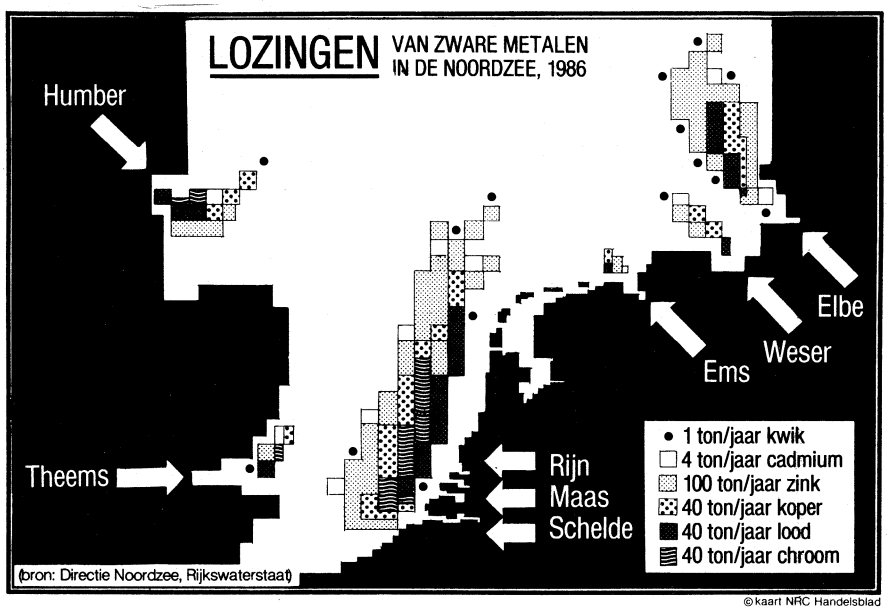

Weekblad 56ste jaargang No.2923, pag. 42839-42854

ting zullen de ministers in Londen op elkaar een beroep doen het gebruik van loodvrije benzine in eigen land te bevorderen.
Tijdens de tweedaagse conferentie zou ook de milieubeweging zich nadrukkelijk laten horen. Ditmaal krijgt ze, anders dan in Bremen, gelegenheid op de openingszitting een verklaring af te leggen. De particuliere organisaties eisen onder meer dat er per 1 januari 1990 een eind komt aan het storten en verbranden van chemisch afval. alsmede aan het dumpen van rioolslib en baggerspecie in de Noordzee.
De olie- en gaswinning en het transport van gevaarlijke stoffen zou in een zone van twintig mijl langs de kust verboden moeten worden.
De Nederlandse vereniging tot bescherming van vogels, de werkgroep Noordzee en de Landelijke vereniging tot behoud van de Waddenzee zouden minister Smit-Kroes (verkeer en waterstaat) in Londen circa 30.000 handtekeningen aanbieden van mensen die de eisen steunen.

Conferentie geopend door prins van Wales; radicaler dan eigen regering

De Noordzee-conferentie is op 24 november geopend door prins Charles, de prins van Wales, die in zijn toespraak radicalere geluiden liet horen dan men van zijn regering gewend was.
,,Het is onzin de zee zolang op de proef te stellen totdat hij vernietigd is'', aldus de prins.
Hij doelt daarmee op de bewijzen die zijn landgenoten geleverd willen zien voor de stelling dat de Noordzee de vervuilingsvracht echt niet kan verwerken. ,,We eten genoeg om het erover eens te worden dat de zee geen bodemloze put is voor ons afval – zelfs als we niet precies kunnen berekenen welke laatste ton afval het eco-systeem definitief breekt.
,,We hebben niet zoveel tijd meer om het tij te keren. Zelfs als wij vandaag beginnen, blijven we voorlopig zitten met de schade van de afgelopen jaren. Als we weten hoe lang stoffen in het milieu blijven, dan vrees ik dat het afval dat ikzelf overboord gooide toen ik tien jaar geleden het bevel voerde over een fregat, daar nog steeds ligt.''
De Britse staatssecretaris voor milieu, Lord Bolstead, had er van alles aan gedaan om het Britse imago van de vieze man te maskeren. Een week voor de conferentie probeerde hij de angel uit de conferentie te halen met de aankondiging dat de chemische industrie op termijn een dumpverbod opgelegd krijgt. Maar de verouderde bedrijfstak zal niet op zodanige kosten worden gejaagd dat het veranderingsproces banen gaat kosten. Met de voorhanden zijnde technologie, maar zonder extreme koster?, zal de industrie geleidelijk moeten overstappen op schone technieken.
In de rest van Noordwest-Europa worden zulke soepele voorwaarden niet gesteld. Daar moet de industrie de best beschikbare milieutechnieken gebruiken. In de overgangsfase mogen overheden hun industrieën bijstaan met subsidie om sneller het doel te bereiken. Daar is men al in de jaren zeventig begonnen: in Groot-Brittannië staan debedrijven nog aan het begin van de industriele renovatie.

Activisten Greenpeace gearresteerd

De milieu-actiebeweging Greenpeace toonde zich ontstemd over het optreden van de Londense politie tijdens een actie van leden van de beweging voor het Queen Elizabeth II Conference Centre in de ochtend van 24 november. Veertien leden van Greenpeace werden toen gearresteerd.
De Londense politie lag ook overhoop int de ,,groene'' Europarlementariër Paul Staes, die samen met leden van Greenpeace de openbare weg in de Britse hoofdstad had geblokkeerd om pamfletten uit te delen.
In totaal zijn 25 mensen aangehouden. Zij zijn 's middags voorgeleid op beschuldiging van ,,verstoring van de openbare orde''.
Het chemisch afval dat de milieuactivisten van Greenpeace in acht vaten van 200 liter voor de ingang van het conferentiecentrum vlakbij de parlementsgebouwen hadden neergezet, werd door de Londense politie in het riool gestort. ,,Dit toont duidelijk aan hoe Engeland met zijn afval omgaat'', aldus een vertegenwoordiger van de milieu-organisatie.
De actievoerders hadden zich aan de vaten getekend om de ministers erop te wijzen dat de Noordzee overbelast wordt met gevaarlijke chemische stoffen. De politie knipte hen los en voerde hen af.

Resultaten van de conferentie

Vanaf eind 1989 zal ook Engeland geen vloeibaar chemisch afval meer in de Noordzee storten, maar het dumpen van verontreinigd rioolslib door Groot-Brittannië gaat voorlopig onverminderd door.
De lozing van radio-actieve stoffen in zee zal worden teruggebracht met behulp van de beste technische middelen die de Noordzee-landen ter beschikking staan. Daarbij zullen ook de economische mogelijkheden een rol spelen.
Dit zijn enkele uitkomsten van de tweede ministersconferentie over de vervuiling van de Noordzee.
Minister Smit-Kroes (verkeer en waterstaat) sprak na afloop van een ,,groot succes'' en een ,,historische bijeenkomst''. Ze gebruikte die woorden omdat er, naar ze zei. een doorbraak was bereikt op het punt van de dumpingen en het verbranden van chemisch afval op zee, waar in 1995 een eind aan moet komen. ,,Op diverse fronten'', aldus de minister, ,,zijn er nu garanties dat de Noordzee werkelijk schoner zal worden.''
De internationale milieubeweging (onder andere Greenpeace), die in Londen sterk vertegenwoordigd was, toonde zich aanzienlijk minder tevreden. In die kring viel voornamelijk scepsis te beluisteren.
Eén van de voornaamste bezwaren tegen de Londense verklaring is dat ze de betrokken landen nog te veel ontsnappingsmogelijkheden biedt. Anderzijds vond men dit akkoord wel een stap vooruit in vergelijking met de eerste Noordzeeconferentie van 1984 in Bremen.
Daar, in Bremen, was het vooral Engeland dat een sterk remmende rol speelde bij pogingen om de Noordzee van haar grootste vervuiling te verlossen en ook deze keer in Londen lagen de Britten dwars. ,,Toch hebben wij ze over de streep weten te krijgen'', aldus Smit-Kroes, die daarbij doelde op het zogenoemde ,,voorzorgsprincipe'' dat nu ook door Engeland als uitgangspunt voor de Noordzee is aanvaard.
Dit beginsel houdt in dat de oeverstaten niet moeten wachten op nòg meer wetenschappelijk bewijs voor de stelling dat de gifstoffen het zeemilieu schade toebrengen. Er moet nu worden opgetreden, anders is het te laat.
Het was prins Charles die bij de opening van de conferentie het belang van dit principe nadrukkelijk onder de aandacht bracht. Daarmee ging hij in feite verder dan de regering-Thatcher. Sommigen nemen aan dat zijn toespraak van invloed is geweest op het standpunt dat de Britse delegatie ten slotte innam.
Wat op de conferentie als een soort hamerstuk over tafel ging, was het Nederlands-Duitse voorstel om de vervuiling van de Noordzee door de grote rivieren tussen 1985 en 1995 met de helft te verminderen. Daarbij gaat het om een reeks schadelijke of ronduit giftige stoffen die onder andere voorkomen op de zwarte lijst van de EG, alsmede nitraten en fosfaten die door hun massa ook zeer nadelig zijn voor de waterkwaliteit.
Vooral via de Rijn stroomt zeer veel milieuvijandig materiaal de Noordzee in. Daar doen andere rivieren, zoals de Elbe, de Humber en de Schelde nog een royale schep bovenop.

Het plan voor 50 procent reductie is een verlengstuk van wat de Rijnoeverstaten in Straatsburg overeenkwamen op 1 oktober.
In Londen is bovendien afgesproken dat ook de emissie-standaarden voor vervuiling via de atmosfeer naar beneden moeten. Dit hopen de landen te bereiken met het Vcrdi-ag van Parijs, dat gaat over verontreiniging van de zee vanaf bronnen op het land.
Eén van de stoffen die uit de lucht op de Noordzee neerslaan is lood, grotendeels afkomstig van het autoverkeer.
Het opzettelijk dumpen per schip van onder andere chemisch afval op zee gebeurt nog op grote schaal. Onder meer via Rotterdam verdwijnt jaarlijks 1.8 miljoen ton afvalzuren van de Duitse en Belgische titiaandioxydeindustrie buitengaats. Volgens al bestaande afspraken komt daar echter binnen enkele jaren een eind aan.
Engeland volgt nu dit voorbeeld door in 1989 te stoppen met het dumpen van uiteenlopende chemicaliën, een jaarlijks kwantum van 250.000 ton.
Dit land was er echter niet toe te bewegen voortaan ook zijn rioolslib binnenboord te houden. Wel zal de hoeveelheid worden ,,bevroren" op het niveau van nu: circa vijf miljoen ton per jaar. Bovendien hebben de Britten zich verplicht de concentratie van schadelijke stoffen in het slib (mede afkomstig van de industrie) terug te brengen.
Ook het storten van vast industrieel afval, voor het merendeel mijnsteen, maar ook vliegas van elektriciteitscentrales, gaat door.
Hierbij is aangetekend dat de Engelsen moeten be ijzen dat dit afval het zeemilieu geen schade berokkent. In het andere geval moet ook deze lozing stoppen.

Een ander onderwerp waarover de meningen sterk uiteenliepen, was de lozing van radio-actieve stoffen. Een belangrijke bron daarvan is de Britse nucleaire opwerkingsfabriek Sellafield. Deze fabriek ligt weliswaar aan de Britse westkust, aan de Ierse Zee, maar met de heersende stromingen bereikt haar afval ook de Noordzee.

Volgens Greenpeace is tot nu toe uit de lozingspijp van Sellafield tussen de 250 en 500 kilo plutonium in het zeemilieu terechtgekomen
Het Akkoord van Londen voorziet nu in een vermindering van die lozingen door het aanwenden van de beste technische en economisch haalbare middelen. Minister Smit-Kroes moest erkennen dat dat laatste een afzwakking betekent, maar concludeerde niettemin: ,,We zijn vele stappen vooruitgekomen en hebben een groot traject afgelegd."
Op dit punt heeft ze vooral problemen gehad met de Denen die volgens haar halsstarrig optraden door te eisen dat de radio-actieve lozingen terstond zouden worden beëindigd. ,,Toch hebben ook zij ten slotte met deze oplossing ingestemd", aldus Smit-Kroes.

Commentaar

In een hoofdartikel, getiteld Wij en de Noordzee, schreef het *NRC/H'blad* op 26 november het volgende:

Het is niet voor het eerst dat minister Smit-Kroes een internationale bijeenkomst waar zij een rol van gewicht speelt, als zeer succesvol of zelfs historisch betitelt. En gisteren in Londen na de tweedaagse ministersconferentie over de vuile Noordzee had zij inderdaad enig recht van spreken. Toch had de ervaring ook haar tot terughoudendheid moeten manen, want wie de uitslag aan Londen nuchter bekijkt. ontkomt niet aan zekere reserves.
Goed, er is vooruitgang geboekt ten opzichte an de eerste Noordzee-conferentie, drie jaar geleden in Bremen. maar dat zegt weinig want Bremen was feitelijk een mislukking. Ook toen al openbaarde zich een scherpe tegenstelling tussen Engeland en de continentale Noordzeestaten over het dumpen van industrieel afval in de kustwateren Die tegenstelling is slechts gedeeltelijk overbrugd. Engeland mag dan over een paar jaar stoppen met het storten van vloeibare chemicalien. het blijft zijn rioolslib buitengaats brengen: 5 miljoen ton per jaar. En ook dat slib is niet ongevaarlijk voor de zee en alles wat er nog in leeft. Het bevat per definitie een aanzienlijke milieuvijandige component. Engeland moet die enorme hoeveelheid zien te verminderen, maar een termijn hiervoor is niet genoemd.
Engeland blijft ook mijnsteen en vliegas van elektriciteitscentrales in de Noordzee storten. De Britten moeten weliswaar bewijzen dat dit afval de zee geen schade berokkent, maar een discussie daarover kan jaren duren. Wie bepaalt wat schadelijk is en wat niet? Mijnsteen bijvoorbeeld lijkt geen probleem. maar de bodem ter plaatse wordt op den duur wel een soort betonnen vloer die het bodemleven kan verstikken.
De verbranding van cheinicalien op zee moet in 1994 afgelopen zijn. Maar is verbranding op het vasteland wel zo'n aantrekkelijk alternatief? En zijn er tegen die tijd voldoende installaties op dr wal beschikbaar? Hierover wordt trouwens pas wekelijk beslist in het kader van de Oslo-conventie en daar zijn ook andere landen bij betrokken. Zo zijn er nieer punten in de verklaring van Londen die een achterdeurtje tot ontsnapping bieden
Een gunstig resultaat was wel dat de Britten eindelijk tot het ,,voorzorgbeginsel" overhelden. Kort samengevat: wij hoeven met wetenschappelijk onderzoek niet door te gaan tot de laatst? schol gesneuveld is maar moeten nu. en wel onmiddellijk, de sanering ter hand nemen Hiermee heeft Engeland iets van zijn eilandmentaliteit prijsgegeven. In die zin was er misschien toch iets historisch aan de gang

Onder de kop Arme Noordzee schreef Het Parool op 27 november:

Na twee dagen confereren zijn de ministers van de acht Noordzeelanden niet met lege handen naar huis teruggekeerd. Maar wat de Noordzee zelf aan de resultaten van de conferentie in Londen zal hebben. is verre van duidelijk. Er zijn in Londen - soms tegen elke verwachting in - afspraken gemaakt over geleidelijke ver indering van de gigantische afvalstroom, die het leven in de meest vervuilde binnenzee ter wereld ernstig bedreigt.
Maar voor het tot stand brengen van de akkoorden van Londen zijn wel alle trucjes van het internationaal overleg gebruikt: veel vage, ingewikkelde formuleringen van overeenkomsten. geleidelijk uit te voeren maatregelen. en ten slotte: geen of uiterst vage afspraken over controle op naleving
En juist om dat laatste gaat het. Als er iets de afgelopen jaren uit het internationaal milieuoverleg duidelijk is geworden - de Rijn is wel het meest schrijnende voorbeeld - dan is het dat een verdrag snel is gesloten. Maar de politieke wil om de gemaakte afspraken na te leven, blijkt pas uit het aanvaarden van controle en inspectie. Dat is in Londen vrijwel niet ter sprake geweest.
De Noordzee wordt leeggezogen, afgetapt en leeggevist Als dank voor olie. gas en vis zenden de ruimschoots profiterende landen jaarlijks per kerende post een vracht van ongeveer een miljard ton chemisch afval en ander vuil terug. De schade die deze portie afval aan het leven in zee en de kwaliteit van het zeewater toebrengt, is wetenschappelijk niet exact bekend. Maar wel is duidelijk dat een zodanig zware belasting onherroepelijk leidt tot een slachting onder het plantaardig en dierlijk leven in de zee, waardoor de kans op onomkeerbare schade snel stijgt. Er is dus helaas, ondanks de gespierde taal van minister Smit-Kroes, geen enkele reden nu al vast te stellen dat de conferentie van Londen de komende jaren een wezenlijke verbetering van het milieu van de Noordzee betekent. Hier past maar één commentaar: ,Eerst zien. dan geloven'.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

OOST-WEST BETREKKINGEN NA TOPONTMOETING REAGAN - GORBATSJOW IN REYKJAVIK
Voortzetting

Op pag. 67413 e.v. - 1987 is een eerste verslag aan te treffen van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen Oost en West - i.h.b. tussen de supermogendheden Sowjet-Unie en Verenigde Staten - na de topconferentie van Sowjet-partijleider Gorbatsjow en VS-president Reagan in Reykjavik in okt. vorig jaar (pag. 689/1 e.v. - 1986). Verdere berichten zijn te vinden op pag. 689/3 e.v., pag. 712/2 e.v., pag. 725/1 e.v., pag. 744/3 e.v. en pag. 755/1 e.v. - 1987.

Het laatste bericht tot dusver over dit complex ging over de aanvaarding door de regering en de Bondsdag in Bonn van de zg. dubbele nuloptie - de afschaffing van alle raketten voor de korte en de middellange afstand in Europa onder het voorbehoud, dat de 72 Pershing-la raketten in bezit van de Bundeswehr buiten de onderhandelingen zouden blijven.

President Reagan verwelkomde de beslissing van de Bondsdag met een verklaring, waarin hij zei, dat hiermee de

weg was vrijgemaakt voor een gemeenschappelijk standpunt van de NAVO. Reagan zei dit op 4 juni, na aankomst in Venetië, waar hij zou deelnemen aan de economische topconferentie van de zeven belangrijkste geïndustrialiseerde landen van het Westen (pag. 425/1 e.v.-1987).
,,Ikheb er vertrouwen in, op grond van de discussies in de NAVO en van wat hier in Venetië zal gebeuren, dat er een basis zal worden gelegd voor gelijke en controleerbare beperkingen op wereldwijde schaal in de naaste toekomst voor wat betreft de Amerikaanse en Sowjet-raketten", aldus de verklaring van Reagan.

Voortgang in Genève

Bij de onderhandelingen in Genève hebben de SU en de VS op 2 juni een belangrijke stap gezet in de richting van het afsluiten van een akkoord over de verwijdering van de middellange afstandsraketten uit Europa.
De twee supermogendheden hadden toen een eerste gemeenschappelijk ontwerpverdrag opgesteld voor de eliminatie van INF-wapens, waarbij de onderscheiden voorstellen van de twee partijen in elkaar werden geschoven.
Het ontwerp bevatte nog veel ,,haakjes" bij onopgeloste vraagstukken en beide zijden verklaarden, dat er nog meer te doen was dan het aanbrengen van ,,finishing touches".
Alexei Oboechow, de tweede man van de Sowjet-delegatie in Genève, zei, dat hiermee een belangrijke stap was gezet en dat het verdrag in de herfst klaar zou kunnen zijn voor ondertekening.
De nog openstaande geschillen betroffen volgens Oboechow onder meer de plannen van de VS om INF-raketten om te bouwen tot andere wapens in plaats van ze te verwijderen.

Beschuldiging Gorbatsjow: Westen wil S U uitputten

In Moskou beschuldigde partijleider Gorbatsjow op 2 juni het Westen ervan de voorstellen van het Kremlin op het gebied van wapenbeheersing uit te leggen als mogelijke tekenen van zwakte van de SU en de bewapeningswedloop te gebruiken als een middel om de Sowjet-economie uit te putten.

De Sowjet-leider maakte die opmerkingen tijdens een onderhoud met dertien leden van de IPPNW, de internationale organisatie van artsen tegen nucleaire oorlog, die in Moskou een vierdaags congres hebben gehouden.

Gorbatsjow beklaagde zich bij die gelegenheid over de reactie van de VS en hun bondgenoten op de ontwapeningsvoorstellen van de Sowjet-Unie.
,,Is het antwoord van het Westen voldoende? Nee, dat is het niet," zo zei hij. ,,Ze speculeren er daar op of dit een teken is van zwakte van de SU. Misschien zit het zo dat ze de wedloop niet kunnen bijhouden en dat het de moeite waard is om de race op te voeren. redeneren ze". zo zei Gorbatsjow.
De partijleider bracht ook zijn ongenoegen tot uitdrukking over het Amerikaanse standpunt op het gebied van een stopzetting van kernproeven. .,De VS hebben geen enkele stap gezet om ons halverwege tegemoet te komen op het gebied van de proeven." Gorbatsjow zei echter dat de Sowjet-Unie nog steeds bereid is een moratorium in te stellen als de VS zich daarbij zouden aansluiten en dat Moskou akkoord zou gaan met beperking van de proeven.
Gorbatsjow verwierp de stelling dat kernwapens een afschrikkingsmiddel tegen oorlog vormen en noemde dat een ,.verkeerde, gevaarlijke en diep-immorele positie".

VN-ontwapeningsconferentie in Genève. S U dient ontwerpverdrag stopzetting kernproeven in. Vraagt strikt toezicht

De Sowjet-Unie heeft op 9 juni opgeroepen tot strikte controlemaatregelen om ervoor te zorgen, dat een mogelijk verdrag over een verbod op kc >roeven wordt nageleefd
Het was de eerste keer, dat Moskou instemde met het Westerse standpunt op de VN-ontwapeningsconferentie in Genève, dat ontwapeningsverdragen gecontroleerd moeten kunnen worden d.m.v. verplichte en snelle ,,challenge"-inspecties om bedrog te kunnen tegengaan.

Wladimir Petrowski, onderminister van buitenlandse zaken van de SU, onderstreepte in en toespraak in Genève bij de hervatting van de conferentie, ,,dat de staat, die een verzoek om inspectie ter plaatse heeft ontvangen, verplicht zal zijn onvoorwaardelijke toegang te verschaffen tot de plaats, die in het verzoek is aangeduid".
,,Met andere woorden", zo zei Petrowski, ,,het vraagstuk waar het om gaat is verplichte, geen vrijwillige, inspectie".
Op een persconferentie die Petrowski gaf nadat hij het, wat hij noemde, ,,initiatief van de socialistische groep" over kernproeven had gepresenteerd op de VN-conferentie, zei Petrowski verder dat dergelijke inspecties snel uitgevoerd moesten worden, ,,zeker binnen een week".

Petrowski zei dat de Sowjet-Unie bereid was .,vandaagal" een moratorium op het uitvoeren van ondergrondse kernproeven in te stellen als de VS zich daarbij zouden aansluiten.
Het document dat Petrowski aanbood is getiteld ,,Voornaamste voorzieningen van een verdrag over het volledige en algemene verbod van proeven met nucleaire wapens" en behelst volgens de onderminister in wezen een ontwerp-verdrag.
Hoewel het bedoeld is als multilateraal verdrag zei Petrowski te verwachten

Wladimir Petrowsky, onderminister van buitenlandse zaken van de Sowiet-Unie.

dat de VS en de Sowjet-Unie er als eersten over zouden onderhandelen.
In eerste instantie zouden de twee partijen onmiddellijk overeen moeten komen om de kracht van hun kernproeven te beperken tot 1 kiloton, het equivalent van 1000 ton TNT, en tot het beperken van het aantal proeven per jaar.
In twee niet-geratificeerde verdragen uit de jaren zeventig wordt de kracht van ondergrondse kernexplosies beperkt tot 150 kiloton, zonder dat grenzen zijn gesteld aan het aantal proeven per jaar.
,,Hoewelwe de voorkeur geven aan een volledig moratorium", zei Petrowski, ,,zoudenwe, rekening houdend met het Amerikaans standpunt, bereid zijn in te stemmen met een beperking van de kracht tot 1 kiloton en vermindering van het aantal tot een minimum".
Afzonderlijke besprekingen tussen de Sowjet-Unie en de VS over kernproeven zouden half juli in Genève beginnen.

NA VO-ministerraad in Reykjavik

Op 11 en 12 juni kwam in Reykjavik de ministerraad van de NAVO bijeen. Van deze ministerraad maken deel uit de ministers van buitenlandse zaken van alle 16 NAVO-lidstaten.
Nu er sedert 4 juni een officieel Westduits standpunt op tafel lag m.b.t. de INF-wapens kon de ministerraad een NAVO-positie formuleren over dit onderwerp, hetgeen voordien niet mogelijk was geweest.
Alle ministers stemden nu in met de dubbele nuloptie.
Alle NAVO-landen ondersteunden de Westduitse (en Amerikaanse) opvatting, dat de 72 Pershing-la raketten

van de Bundeswehr niet bij de INF-onderhandelingen betrokken mochten worden.
De NAVO-ministers spraken zich tenslotte uit voor een wereldwijde nuloplossing voor de LRINF-wapens, waarbij de 100 SS-20 raketten. die de SU in het Aziatische deel van het land wil behouden, ook zouden verdwijnen en de 100 middellange afstandswapens, die de VS op eigen grondgebied zou mogen hebben, niet zouden worden opgesteld.
Volgens de NAVO-ministers is de verificatie van een INF-akkoord gemakkelijker, als een wereldwijde verwijdering van LRINF-wapens zou worden overeengekomen.

Voorts vond de ministerraad een oplossing voor het meningsverschil, dat bestond tussen Frankrijk enerzijds en de overige NAVO-landen, voorop de VS, anderzijds, over de vraag binnen welk kader in de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE)in Wenen onderhandeld moest worden over vermindering van conventionele bewapening.
Frankrijk wilde deze onderhandelingen voeren tussen alle 35 deelnemers aan de CVSE (alle Europese staten behalve Albanië. plus de VS en Canada).
De VS wilden overleg tussen de 23 staten van NAVO en Warschaupact - de ,,blokbenadering'', waar Frankrijk tegenstander van is.
In Reykjavik zijn Frankrijk en de VS het eens geworden over een compromis, neergelegd in een verklaring van zeven punten, die niet is gepubliceerd. De kern daarvan is. zo verluidt uit welingelichte bronnen, dat het overleg toch van blok-tot-blok zal plaatvinden. De delegaties zullen onderhandelen op instructies van soevereine staten (de Franse positie), maar in het kader van prioriteiten die door de Raad van NAVO-ambassadeurs worden vastgesteld (de Amerikaanse positie).
Dit geven en nemen wijkt maar weinig af van de formule waarop de NAVO-landen zich, na maandenlange discussie, in december vorig jaar verenigden. Dit compromis hield in Wenen maar korte tijd stand nadat het verkennend overleg daar begin dit jaar was begonnen.
Frankrijk lijkt nu bereid om deel te nemen aan de vormgeving van een NAVO-conceptie over wapenbeheersing en ontwapening en dan is voortzetting van het procedurele geruzie niet erg zinvol.
De reden voor de Franse ommezwaai, die in Reykjavik zo voorzichtig mogelijk werd gepresenteerd. is nogal simpel - als de kernwapens voor de middellange afstand (INF) van de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten uit Europa verdwijnen, wordt de conventionele defensie belangrijker - en dus ook onderhandelingen over vermindering daarvan

Instructies Reagan voor onderhandelings-delegatie in *Genève*

Nu er m.b.t. de INF-wapens een NAVO-standpunt geformuleerd was, kondigde president Reagan op 15 juni aan, dat de VS formeel het voorstel deden om op wereldwijde basis de Amerikaanse en Sowjct-raketten voor de korte afstand te verwijderen en het aantal middellange afstandsraketten ingrijpend te verminderen.
In een door de TV uitgezonden toespraak vanuit het Oval Office in het Witte Huis zei president Reagan op 15 juni:

..Met de steun van onze bondgenoten zullen de VS formeel aan de Sowjet-Unie de wereldwijde eliminatie voorstellen van alle te land geplaatste kortere-drachtraketten (SRINF) van Amerika en de Sowjet-Unie evenals ingrijpende vermindering - en. naar we hopen de volledige eliminatie - van middellange-afstandsraketten (LRINF).''

Reagan stelde het voldoening vast dat de VS en de bondgcnotcn een ,,volledige consensus'' hadden bereikt over de Amerikaanse onderhandelingspositie en voegde daaraan toe dat de VS al zes jaar geleden de nul-optie hadden voorgesteld en dat de Sowjet-Unie dit jaar een ,.soortgelijk standpunt'' had ingenomen.

Sowjet-persbureau Tass reageerde op 16 juni met kritiek op de aankondiging van Reagan, die het wel had gehad over SRINF- en LRINF-wapens, maar ,,hij zweeg over het vraagstuk van Amerikaanse kernkoppen op de kortere-drachtraketten Pershing 1a, die behoren tot het arsenaal van de West-duitse Bundeswehr''.

In de Bulgaarse hoofdstad Sofia opperde Sowjet-minister van buitenlandse zaken Eduard Sjewardnadze op 15 juni de 72 raketten te beschouwen als volledig Amerikaans, waardoor ze deel zouden moeten uitmaken van een INF-akkoord.

Sowjet-Unie dreigt met raketten in Oost-Europa *als* Pershings-1a blijven

De Sowjet-Unie heeft op 16 juni gewaarschuwd, dat zij overweegt de eigendom van haar kortere-drachtraketten in de DDR en Tsjechoslowakije over te dragen aan die landen, als de Amerikaanse nucleaire oorlogskoppen voor de 72 Pershing-1a raketten in de Bondsrepubliek worden gehandhaafd.
In een verklaring van het Sowjetministerie van buitenlandse zaken wordt gezegd dat als de Sowjet-Unie akkoord zou moeten gaan met de argumenten van de VS en de Bondsrepubliek over die kernkoppen, dat een ,,achterdeur'' zou zijn om de Sowjet-Amerikaanse overeenkomst te omzeilen, waardoor een dergelijke overeenkomst ,,elke inhoud zou verliezen''.

Op een persconferentie zei Sowjet-woordvoerder Gennadi Gerasimow op 16 juni dat, gezien het feit dat de Bondsrepubliek geen kernwapens mag hebben, de kernkoppen duidelijk Amerikaans zijn: ,,Dus ze moeten vallen onder de kernkoppen die moeten worden vernietigd''.
Als Washington kernkoppen mag leveren voor Westduitse raketten. dan zou het datzelfde kunnen doen voor raketten van Turkije of Italië, zo zei Gerasimow.
Op dezelfde manier zou de Sowjet-Unie haar raketten aan de DDR en Tsjechoslowakije kunnen geven, vervolgens Sowjet-kernkoppen kunnen leveren en ,.verklaren dat dat wapens zijn die behoren aan een derde partij''. zo zei Gerasimow.
Ook het hoofd van de afdeling ontwapening van het Sowjet-ministerie. de vroegere Geneefse onderhandelaar Viktor Karpow, heeft gewaarschuwd dat er geen INF-akkoord kan worden gesloten tenzij Washington zijn huidige onderhandelingspositie wijzigt.
In een interview met de Moskouse correspondent van het Britse blad The Times verwerpt Karpow het standpunt dat de 72 Westduitse raketten kunnen worden beschouwd als ,,systemen van derde landen''. De 72 kernkoppen moeten volgens Karpow deel uitmaken van elke overeenkomst over middellange- en kortere-afstandsraketten.

Bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en *Pershing* 1a

Volgens de Westduitse bondskanselier Kohl zou de Sowjet-Unie de SS-20 raketten, die zij in Azië zou overhouden na afsluiting van een verdrag over een Europese nuloptie voor ,,trainings- en testdoeleinden'' naar het Europese deel van het land kunnen overbrengen.
De bondskanselier zei op 23 juni in een toespraak voor de CDU/CSU-fractie in de Bondsdag dat Moskou deze eis heeft opgenomen in zijn ontwerp-verdragstekst bij de onderhandelingen in Genève met de Amerikanen. In dezelfde ontwerp-tekst staat de al bekende eis tot behoud van 100 SS-20 kernkoppen in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie.
Moskou wil verder aldus Kohl, een opzegtermijn voor het akkoord van slechts een half jaar.
Kohl maakte deze details uit Genève bekend ter ondersteuning van de door de NAVO-ministers overgenomen eis van Bonn om de 72 Pershing-1a raket-

ten van de Bundeswehr buiten de onderhandelingen te houden.
De Bondsrepubliek streeft niet naar een positie als kernmacht, aldus Kohl; de kernkoppen van de Pershing-la blijven in Amerikaanse handen. Maar door de SS-20's in Azië, hun snelle verplaatsbaarheid en eventueel zelfs legale transporten van deze kernraketten voor trainings- en testdoeleinden ,,blijftfundamenteel een potentiële bedreiging van West-Europa door deze systemen bestaan".
Dat zou volgens de Westduitse regeringsleider nog sterker het geval zijn als Washington akkoord zou gaan met de door Moskou gevraagde opzegtermijn van een half jaar.

Principe-akkoord controle kernproeven

In de week. die begon op maandag 13 juli, hebben de VS en de SU in Genève overleg gevoerd over de beperking van kernproeven.
Een woordvoerder van de Amerikaanse delegatie deelde op 20 juli mee, dat de VS en de SU m.i.v. 1988 deskundigen willen uitwisselen om op elkaars grondgebied controle op het uitvoeren van kernproeven te kunnen uitoefenen.
Op grond van een voorstel van de SU was deze doorbraak bereikt: voor het eerst in het nucleaire tijdperk zou er van een dergelijke uitwisseling sprake zijn.

Gorbatsjow in *interview* met Merdeka: Wereldwijde nuloptie voor LRINF *zonder* voorwaarden

In een interview met de hoofdredacteur van het Indonesische blad Merdeka. Burhanuddin Mohammed Diah. heeft Sowjet-partijleider Gorbatsjow op 22 juli toegegeven aan het Amerikaanse verlangen, dat alle SS-20 raketten worden vernietigd - ook die, die Moskou eerder in het Aziatische deel van de Sowjet-Unie in stand wilde houden.
Gorbatsjow verbond hieraan geen voorwaarden m.b.t. het nucleaire potentieel van de VS in Japan, Zuid-Korea, de Filippijnen en de Stille-Oceaan, zoals hij dat op 19 mei in een vergelijkbaar voorstel nog wel had gedaan (pag. 757/1-1987).
Gorbatsjow zei ,,de kwestie van de honderd kernkoppen voor middellange afstand te willen elimineren" als de Amerikanen zouden afzien van de honderd kernkoppen, die zij in Alaska zouden opstellen. ,,Met andere woorden, we gaan uit van een wereldwijde dubbele nuloptie", aldus Gorbatsjow.
De vernietiging van de SS-20's in Azië zou kunnen plaatsvinden in weerwil van de Amerikaanse nucleaire capaciteit in Zuid-Korea en de Filippijnen, aldus Gorbatsjow, al zei hij te hopen.

Sowjet-partijleider Gorbatsjow (r.) begroet Burhanuddin Mohammed Diah, hoofdredacteur van de Indonesische krant Merdeka.

dat die capaciteit niet zou worden uitgebreid.
De Amerikaanse regering reageerde verheugd op dit voorstel van Gorbatsjow. Marlin Fitzwater. woordvoerder van het Witte Huis, zei op 22 juli echter ook, dat de Sowjet-leider in het verleden herhaaldelijk ,,positieve voorstellen" had gedaan. die werden gevolgd door onacceptabele randvoorwaarden.
Hoge functionarissen van het Kremlin gaven op 23 juli een persconferentie, waarop zij zeiden. dat vier problemen, waaronder het lot van de Pe shing-la in de Bondsrepubliek, een spoedig akkoord tussen de SU en de VS nog in de weg stonden. nu de SU instemde met de eliminering van haar SS-20's in Azië.
De persconferentie werd gegeven door o.m. Sergei Achromejew, staf-chef van de Sowjet-strijdkrachten, en onderminister van buitenlandse zaken Joeli Worontsow.

Zij zeiden dat het belangrijkste resterende probleem de Pershing l-a raketten in West-Duitsland betreft.
De andere drie problemen betreffen voor de Sowjet-Unie de mogelijkheid van inspectie en verificatie op Amerikaanse bases, de tijdsperiode waarbinnen de raketten moeten worden vernietigd en de uitsluiting van de mogelijkheid dat ze tot andere wapensystemen worden omgebouwd.

Onderminister Worontsow van buitenlandse zaken zei dat deze probemen binnen t ee maanden moeten kunnen zijn opgelost. ,.Als dan dit akkoord is opgesteld en geparafeerd, kan het op topniveau worden ondertekend".
Worontsow maakte duidelijk dat Moskou staat op vernietiging van de kernkoppen van de Pershing l-a ..Die vormen een reële bedreiging. Wat voor dubbele nuloptie heb je als de Amerikanen 72 kernkoppen laten staan? Dit is geen grap De kracht van elke kernkop is twintig Hiroshima's. Ze willen 72 keer zoveel Hiroshima's laten staan". zei hij.
In de VS cn in Genève is door de Amerikanen wat verbaasd gereageerd op de vasthoudendheid van de Sowjet-Unie ten aanzien van de Pershings-la Diverse Amerikaanse functionarissen maakten op 23 juli duidelijk dat er over de vernieting van deze kernkoppen niet te praten valt. ..Die opstelling ligt vast". aldus Max Kampelman, de Amerikaanse chef-onderhandelaar op het overleg in Genève.
De 72 kernkoppen kunnen naar zijn mening nog ..een belangrijk probleem" worden. al is Washington ..natuurlijk erg blij" met de concessie ten aanzien van de 55-20 in Azië
President Reagans veiligheidsadviseur. Frank Carlucci. zei dat Moskou de Pershing-la kernkoppen nooit eerder ter sprake heeft gebracht en dat Washington niet accepteert dat dit nu wel gebeurt.

De Amerikaanse minister van defensie, Caspar Weinberger, herhaalde op 26 juli in een TV-interview nog eens, dat de 72 Westduitse Pershings-la niet kunnen worden gebruikt als ,,wisselgeld" bij de onderhandelingen met de SU.

Volgens Weinberger had Gorbatsjow eerder de verzekering gegeven, dat de SU de verwijdering van de Pershings-la niet zou nastreven.

NAVO-voorstellen m.b.t. beperkingen conventionele bewapening

In de verkennende besprekingen in Wenen, in de marge van de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE), tussen de 16 NAVO-staten en de zeven Warschaupactstaten over beperkingen van de conventionele bewapening hebben de NAVO-landen op 27 juli, kort voor het begin van het zomerreces van de CVSE, een gemeenschappelijk voorstel ingediend voor een mandaat voor een nieuwe conferentie over dit onderwerp.

Het mandaat noemt drie doelstellingen die volgens het Westen door de onderhandelingen

bereikt moeten worden· de vorming van een stabiel en veilig evenwicht van conventionele strijdkrachten op een lager niveau dan nu: het uitschakelen van ongelijkheden in de sterkte van de strijdkrachten tussen beide militaire blokken, die schadelijk zijn voor stabiliteit en veiligheid; en het onmogelijk maken van zowel ren verrassingsaanval als offensieve operaties op grote schaal.

Vertegenwoordigers van het Warschaupact verwelkomden op 27 juli het mandaatsvoorstel van het Westen als een positieve stap. Zij zeiden het nauwkeurig te zullen bestuderen tijdens het zomerreces. Wel werd tegelijkertijd een aantal belangrijke verschillen tussen Oost en West duidelijk

Het Warschaupact heeft al in een eerder stadium overleg voorgesteld over ,,de substantiële reductie aan beide zijden van strijdkrachten en bewapening". Dit gaat uit van een bestaand evenwicht in de bewapening en het aantal manschappen van Warschaupact en NAVO en van een daaruitvolgende noodzaak ze met ongeveer gelijke aantallen te verminderen.

Dit evenwicht wordt door het Westen ontkend. Volgens het Westen is er up veel punten sprake van een overwicht aan de zijde van het Warschaupact.

De onderhandelingen hebben wel laten zien dat er langzaam een verschuiving in het standpunt van het Warschaupact optreedt en dat men ongelijkheden in sterkte lijkt te gaan erkennen. Dat houdt echter ook in dat het Oosten op sommige gebieden een NAVO-overwicht ziet. Een ander punt van verschil is dat men van oostelijke zijde ook wil praten over reductie van de tactische nucleaire wapens - atomaire artilleriemunitie - in Europa. Het Westen weigert dit omdat het de verificatie onmogelijk acht; ook chemische u-apens acht het niet geschikt als onderwerp van de onderhandelingen.

Oost en West zijn het eens niet over de zeestrijdkrachten van beide zijden te praten. omdat dat de toch al zeer gecompliceerde besprekingen nog veel ingewikkelder zou maken.
De Amerikaanse delegatieleider Ledogar erkende op 27 juli dat de nieuwe besprekingen een groot gevaar lopen in de diplomatieke loopgravenoorlog te verzanden waar de MBFR-besprekingen in Wenen al dertien jaar in zitten, omdat men het daar nooit over de sterkte en aantallen van elkaars strijdkrachten eens is geworden.

Om deze valkuil te vermijden leek het hem zinvol eerst te onderhandelen over de vermindering van het gevaar van een verrassingsaanval. Deze zogenaamde CSBM-onderhandelingen, een vervolg van de Stockholm-conferentie over het ontwikkelen van vertrouwenwekkende maatregelen. zullen in een apart circuit plaatsvinden. Verificatie en inspectie ter plekke van wapenreducties zijn daarbij essentieel. Recente verklaringen in Genève van Sowjetzijde over hun bereidheid tot openheid van zaken op militair gebied noemde Ledogar zeer hoopvol.

In tegenstelling tot de MBFR-besprekingen, die slechts reducties in Centraal-Europa tot doel hadden. betreffen de nieuwe onderhandelingen het gebied van de Atlantische Oceaan tot de Oeral en zijn er twee belangrijke nieuwe deelnemers aan de besprekingen: Frankrijk en Spanje.

In de precieze grootte van het onderhandelingsgebied zitter er nog enkele adders onder het gras. Zo is nog onduidelijk of bepaalde strategische gelegen eilanden, zoals IJsland. onder de formule ,,Atlantische Oceaan tot Oeral" vallen. Evenals de vraag of Turkije, dat grotendeels in Azië ligt en een lange grens met de Sowjet-Unie heeft, helemaal onder het onderhandelingsgebied zal vallen.
Britse diplomatieke kringen sloten niet uit dat een groot deel van Aziatisch Turkije buiten de onderhandelingen zal vallen omdat het een essentiële militaire rol vervult. als er in het Midden-Oosten een crisis zou ontstaan.

Reagan annonceert *VS-concessies bij INF-overleg*

De vooruitzichten voor een Amerikaans-Sowjet-verdrag over de afschaffing van de kernraketten voor de middellange afstand zijn gunstiger geworden als gevolg van twee Amerikaanse concessies. die, naar president Reagan op 28 juli zei, zouden kunnen leiden tot een .,historisch" wapenverdrag tussen Moskou en Washington.

In zijn rede, op een wetenschappelijke conferentie in Washington, zei Reagan dat de VS op 28 juli op het wapenbeheersingsoverleg in Genève de Russen formeel een wereldwijd verbod op raketten voor de middellange afstand (INF) hebben voorgesteld.

Reagan voegde daar aan toe dat het voorstel ,,twee essentiele nieuwe elementen" bevat die zijn bedoeld om de weg te effenen voor een INF-akkoord Deze elementen. die worden gezien als concessies aan de Sowjet-Unie, houden een verbod in op de overdracht van raketten of lanceerinrichtingen aan derde landen en een verbod op het ombouwen van raketten tot andere types wapens

Dit zou betekenen dat de Amerikaanse Pershing-2-raketten die zich thans in de Bondsrepubliek bevinden niet kunnen worden omgebouwd om als vervanging te dienen van de verouderde Pershing-la-raketten die het eigendom van Bonn zijn maar waarvan de kernkoppen onder Amerikaans beheer staan

De concessies zouden tevens betekenen dat Amerikaanse vanaf de grond te lanceren kruisraketten niet kunnen worden omgebouwd tot wapens die vanuit zee worden afgevuurd.
Reagan maaakte in zijn rede geen melding van West-Duitsland 72 Pershing-la-raketten

Sowjet-voorstellen m.b.t. ruimtewapens en strategische raketten in Genève ingediend

De Sowjet-Unie heeft op 29 juli op de besprekingen in Genève een ontwerpdocument over een verbod op ruimtewapens ingediend en daarbij gezegd, dat een akkoord op dit punt vereist is vóór een overeenkomst over omvangrijke verkleiningen van de arsenalen aan raketten voor de lange afstand.
Sowjet-onderhandelaar Alexei Oboechow zei na de bijeenkomst tegen verslaggevers, dat het document de basis vormt voor een akkoord ter versterking van het ABM-verdrag van 1972 tot beperking van anti-raketsystemen.

Op 31 juli heeft de SU haar voorstellen ingediend, die voorzien in een vermindering van de lange afstandsraketten met 50%. waarbij zij de voorwaarde stelde, dat tegelijkertijd een verbod van kracht wordt op anti-raketsystemen in de ruimte.
Die koppeling, gericht tegen het Amerikaanse SDI-project, is door de Amerikaanse onderhandelaars direkt van de hand gewezen.

Sowjet-onderhandelaar Alexei Oboechow zei op 31 juli voor de overhandiging van het ontwerp aan zijn Amerikaanse collega Lehman, dat een voortzetting van het ABM-verdrag (over anti-ballistische raketten) en het voorkomen van uitbreiding van de wapenwedloop naar de ruimte voorwaarden zijn voor een halvering van het aantal offensieve strategische wapens."
Hij noemde de relatie tussen lange-afstandsraketten en het ruimtesysteem ,,inherent en ondeelbaar".

Lehman reageerde direct op die voorwaarden, die de Sowjet-Unie overigens sinds het begin van het START-overleg in maart 1985 steeds hebben gesteld. ,,Het verband is niet redelijk en schept hindernissen", aldus Lehman.

VS-onderhandelaar Kampelman: ,,West-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings"

In een interview met het *NRC/H'blad*, geplaatst in de krant van 31 juli, zei de Amerikaanse toponderhandelaar bij het wapenoverleg met de SU in Genève. Max Kampelinan, dat de Verenigde Staten ,,geen problemen" zouden hebben met een eventueel besluit van Bonn om ,,in de context van een INF-akkoord" af te zien van de mogelijkheid, dat de 72 Westduitse Pershing-1a-raketten met de voor deze wapens bedoelde Amerikaanse kernkoppen worden uitgerust.
,,Maar dat zal een onafhankelijke beslissing van de Duitse regering moeten zijn en zal geen onderdeel van een INF-verdrag kunnen uitmaken", aldus Kampelman.

Washingtons standpunt dat samenwerkingsakkoorden tussen de Verenigde Staten en ,,derde landen" geen onderdeel kunnen zijn van een INF-overeenkomst is ,,van enorme principiële betekenis voor ons", aldus de Amerikaanse toponderhandelaar.
Kampelman zei dat de VS aan dit

beginsel vasthouden ,,omdat wij anders de integriteit van de NAVO zouden ondermijnen". Enigerlei concessie met betrekking tot de Duitse Pershings zou volgens hem een precedent kunnen scheppen voor de Amerikaanse samenwerking met Groot-Brittannië en Frankrijk.
De Britse en Franse nucleaire wapens blijven bij de Geneefse onderhandelingen tussen de VS en de Sowjet-Unie buiten beschouwing.

Kampelman zei dat de Amerikaanse kernkoppen voor de 72 Duitse Pershings door de Sowjet-Unie als probleem zijn opgebracht ,,om politieke onrust in West-Duitsland te veroorzaken"

De VS hebben de Sowjet-onderhandelaars in Genève al toegezegd dat Washington op INF-gebied geen nieuwe samenwerkingsakkoorden met derde landen zal afsluiten. Ook is al overeengekomen dat de Verenigde Staten het aantal kernkoppen voor de Duitse Pershings niet zullen uitbreiden, aldus Kampelman

De Sowjet-Unie eist dat de Amerikaanse kernkoppen voor de Duitse Pershings zullen worden vernietigd als onderdeel van een INF-overeenkomst. Kampelman erkende dat Bonn hiermee in een politiek moeilijke positie is gekomen. omdat Duits verzet tegen het opgeven van de Amerikaanse kernkoppen voor de Pershings een struikelblok kan worden voor het afsluiten van een INF-akkoord.

Sowjet-woordvoerders hebben ook geëist dat de Duitse Pershings niet worden gemoderniseerd.

Witte-Huiswoordvoerder Fitzwater zei op 29 juli dat Washington het recht op modernisering aan de Bondsrepubliek wil voorbehouden. Hij sprak zich niet uit over de modernisering van de Amerikaanse kernkoppen voor de Duitse Pershing-raketten,

NAVO-voorstellen *m.b.t.* conventionele ontwapening volgens SU onuoldoende

De leider van de delegatie van de SU bij de CVSE in Wenen. Joeri Kasjlew, heeft op 30 juli gereageerd op de voorstellen m.b.t. conventionele ontwapening, die de NAVO op 27 juli had gelanceerd. Kasjlew noemde de voorstellen ,,interessant maar onvoldoende".

Hij zei, dat beide zijden het erover eens zijn dat de stabiliteit moet worden vergroot. Er zijn echter punten waarop de meningen uiteenlopen, ook met betrekking tot de vraag hoe het overleg moet verlopen.

Het Westen, aldus Kasjlew. ,,weigert het punt van de tactische kernwapens te bespreken, die naar onze mening tot de conventionele wapens moeten worden gerekend."
De Sowjet-Unie heeft zelf in juni een voorstel ingediend dat stelt dat tactische kernwapens deel moeten uitmaken van het ondcrhandelingspakket.
Volgens Kasjlew is een ander bezwaar dat de NAVO wederzijdse en substantiële verminderingen niet tot hoofddoel van het overleg maakt.
Ook wil de Sowjet-Unie het overleg niet beperken tot de 23 staten van beide blokken, maar ook de mening van de twaalf andere erbij betrekken en tenslotte zei Kasjlew dat het gebied, waarover zal worden gesproken, ook het Aziatische deel van Turkije moet omvatten. De NAVO wil alleen Europees Turkije onderwerp van gesprek maken.
De Sowjet-ambassadeur toonde zich ,,redelijk optimistisch" dat de CVSE voor eind dit jaar haar conferentie in Wenen afsluit met een slotdocument.

Positie Bonn *t.a.v.* Pershing-la in beweging. *Direkte* onderhandelingen met SU ontkend.

Als de Sowjet-Unie haar rakettenmacht van 22-jaar oude Scuds uit de DDR en Tsjechoslowakije terugtrekt zal de regering in Bonn de aanwezigheid van haar raketten van het type Pershing-la opnieuw overwegen.
Dat heeft Horst Teltschik, de belangrijkste adviseur van bondskanselier Kohl voor ontwapeningskwesties up 2 aug. voor de televisie gezegd.
Eerder had het blad Bonner *General* Anzeiger gemeld dat de Westduitse regering bereid is directe besprekingen met Moskou te beginnen over haar 72 Pershings. die een obstakel vormen in de onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie gericht op vermindering van kernraketten voor de middellange afstand (INF) en dat Bonn de Pershings-la tegen de Scuds zou willen afruilen.

Het ministerie van buitenlandse zaken in Bonn heeft op 3 aug. ontkend dat de bondsregering over deze kwestie directe ontwapeningsbesprekingen met de Sowjet-Unie wil beginnen. ,,Depositie van de regering is absoluut duidelijk. Er is geen sprake van directe besprekingen met de Sowjet-Unie. Wij weten van dergelijke overwegingen niets af", aldus woordvoerder Jurgen Chrobog.
Teltschiks idee lijkt bedoeld om het Pershing-probleem op te lossen en tegelijkertijd het principe overeind te houden dat dergelijke derde landensystemen niet aan de onderhandelingstafel tussen de VS en de SU kunnen worden behandeld.

Sowjet-minister Sjewardnadze in Genève. Toespraak tot *VN*-ontwapeningsconferentie. SU aanvaardt inspectie

Sowjet-minister van buitenlandse zaken Eduard Sjewardnadze heeft op 6 en 7 aug. een bezoek gebracht aan Genève, waar hij op 6 aug. een toespraak hield voor de VN-ontwapeningsconferentie.
In deze toespraak maakte Sjewardnadze bekend, dat de Sowjet-Unie bij de onderhandelingen over ren verbod op chemische wapens het principe aanvaardt van ,,verplichte onverwachte inspecties zonder het recht deze te weigeren".

Eerder had de Sowjet-Unie steeds gesteld dat zij ter bescherming van de nationale veiligheid het recht wilde behouden onverwachte inspecties of kort van te voren aangekondigde inspecties ter plaatse van fabrieken waarop deverdenking rust dat er onder de dekmantel van andere produkties chemische wapens zouden worden gemaakt. te weigeren

Sjewardnadze bood bovendien aan om leden van de ontwapeningsconferentie een militaire installatie voor chemische wapens in zijn land te laten bezoeken om daar methodes ter vernietiging van chemische wapens te bekijken.

De leider van de Amerikaanse delegatie naar de ontwapeningsconferentie, Max Friedersdorf, zei dat de Verenigde Staten de ,,belangrijke" Sowjet-stap verwelkomen. Hij stelde daarnaast vast dat er nog andere obstakels waren die een akkoord over uitbanning van chemische wapens in de weg staan.
Sjewardnadze herhaalde in zijn toespraak verder het standpunt van zijn regering dat in de bilaterale onderhandelingen tussen de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten over de mondiale eliminering van kernwapens voor de middellange afstand (INF) de Amerikaanse kernkoppen voor de Westduitse Pershing-la de belangrijkste nog te nemen barrière vormen.
Dat k am hem op Amerikaanse kritiek te staan. De Amerikaanse delegatie beschuldigde de Sowjet-Unie van een poging tot intimidering van West-Duitsland

In een verklaring van de VS-delegatie wordt er op aangedrongen ,,dat het niveau van het retorische offensief wordt verminderd ten gunste van ernstige en rustige onderhandelingen".

Onderhoud Sjewardnadze-Kampelman

Op 7 aug. had minister Sjewardnadze in Genève een onderhoud met Max

Kampelman de leider van de Amerikaanse delegatie bij de onderhandelingen met de *SC* over de vermindering van kernwapens

Na afloop van dit gesprek zei minister Sjewardnadze, dat de VS en de SC binnen vijf weken een ontwerpakkoord gereed wilden hebben over raketten voor de middellange en korte afstand

Sjewardnadze zei aan het eind van zijn verblijf in Genève dat het ontwerp-akkoord klaar zou moctcn zijn voordat hij en zijn Amerikaanse ambtgenoot Shultz elkaar op 15 september in Washington ontmoeten

Na een drie uur durrnd gesprek met Kampelman zei Sjewardnadze: ,,We zijn het erover eens geworden dat onze delegaties de beschikbare tijd voor de ontmoeting .. en we hebben niet veel tijd meer, maar een maand of zo - zo goed mogelijk zullen gebruiken met het doel ern wederzijds aanvaardbaar ontwerp-akkoord over middellange en korte afstandswapens te bereiken.'

Hij maakte duidelijk dat de Sowjet-Unie bijft vasthouden aan de verwijdering van de Westduitse Pershing-la-raketten als onderdeel van een INF-akkoord over raketten voor de middellange afstand en beschuldigde de Amerikaanse onderhandelaars ervan niet constructief genoeg te zijn.

,,Alsje de onderhandelingen vergelijkt met een tweemotorig vliegtuig. dan vliegen de Sou-jet-Amerikaanse onderhandelingen maar op één motor. de onze", aldus Sjewardnadze. .,Dit vliegtuig evenwel is te zwaar beladen, met kernwapens. De andere motor moet worden gestart"

Max Kampelman zei na zijn gesprek met de Sowjet-minister dat de Amerikanen in Sjewardnadzes vliegtuig ,,geen luie passagier" zijn en wel degelijk constructief onderhandelen.

Hij zei te hopen dat de twee delegaties genoeg vooruitgang boeken voor 15 september

Een van zijn delegatieleden, John Woodworth, zei echter dat het hem zou ,,verbazen" als midden september een ontwerp-akkoord op tafel zou liggen, ook al hebben de twee partijen ,,de meest substantiële vragen opgelost" en resten nog slechts ..technische onderwerpen".

In Bonn hebben op 7 aug. woordvoerders van de grootste regeringspartij, de CDU/CSU nog eens herhaald dat over de Westduitse Pershings in het kader van een Sowjet-Amerikaanse akkoord niet kan worden gepraat.

Maar een woordvoerder van de liberale FDP, Uwe Ronneburger, zei op 7 aug. dat een ,,historisch" Sowjet-Amerikaans akkoord niet mag worden verhinderd door Westduitse vasthoudendheid aan de Pershings.

S U introduceert raketten op treinwagens

Amerikaanse functionarissen hebben op 8 aug. bekendgemaakt, dat de Sowjet-Unie in staat was tot het stationeren van rakettcn voor de lange afstand, die vanaf treinwagens kunnen worden afgevuurd. Volgens de Amerikaanse zegslieden zou deze ontwikkeling van invloed kunnen zijn op het debat over de toekomstige naleving van het SALT-11-akkoord.

Voor het eerst zijn SS-24-raketten uit de fabriek waar zij zijn gebouwd overgebracht naar treinwagons, aldus deze functionarissen.

Ze zeiden dat het niet duidelijk is of de raketten al operationeel zijn - gereed om te worden gelanceerd - of alleen nog maar in staat zijn om te worden verplaatst. Maar in ieder geval betekent de aanwezigheid van de treinwagons dat de mogelijkheid van stationering van deze raketten nu aanwezig is, zo zeiden zij.

In zijn jaarlijkse rapport Soviet Military Power voorspelde het Amerikaanse ministerie van defensie enige tijd eerder dat de raketten dit jaar in gebruik zouden worden genomen; volgens het rapport is elke raket in staat tien kernkoppen een afstand van 10.050 kilometer te laten afleggen.

Verplaatsing van de raketten per treinwagon zou problemen opleveren voor Amerikaanse spionageraketten die Sowjet-doelen voor Amerikaanse raketten moeten opsporen.

De eerste mededeling over de stationering van de SS-24-raketten was afkomstig van de Republikeinse senator Jesse Helms, die zijn onthulling op 7 aug. deed in een rede in de Senaat.

De regering-Reagan maakte meteen van de nieuwe militaire ontwikkeling in de Sowjet-Unie gebruik om die Congresleden aan te vallen die de Verenigde Staten proberen te dwingen zich te houden aan het uit 1979 daterende SALT-11-verdrag.

De Senaat weigerde indertijd het verdrag, waarover president Carter en Sowjet-leider Brezjnew overeenstemming hadden bereikt, goed te keuren als reactie op de Sowjet-inval in Afghanistan. Beide partijen besloten evenwel zich te houden aan het akkoord, dat als het zou zijn geratificeerd eind 1985 zou zijn afgelopen.

President Reagan kondigde in mei vorig jaar aan dat hij zich niet langer aan het verdrag zou houden (pag. 726/2-1986) en in het najaar overschreden de VS daadwerkelijk de beperkingen die het verdrag aan de bewapening van beide partijen stelt toen een B-52-bommenwerper met een kruisraket werd uitgerust.(pag. 162/1-1987).

Een functionaris van het Witte Huis zei op 8 aug. dat ,,de Russen precies die limieten overschrijden die sommige Congresleden eenzijdig willen opleggen aan de Amerikaanse strategische strijdkrachten".

De berichten uit Washington over de Sowjet SS-24 raket werden op 11 aug. in Moskou bevestigd, toen Viktor Karpow, hoofd van de afdeling wapenbeheersing van het ministerie van buitenlandse zaken in de Sowjet-hoofdstad bekendmaakte, dat de SU begonnen was niet de opstelling van de SS-24. een mobiele raket voor de lange afstand, die tien onafhankelijk tc richten kernkoppen kan transporteren

Volgens Karpow betekent de opstelling echter geen schending van het plafond dat gesteld is door het in 1979 ondertekende, maar door de Senaat van de VS nooit geratificeerde SALT-II verdrag over beperking van strategische wapens

.,De SS-24 is een nieuw type raket dal mogelijk is in het raam van het SALT-II verdrag". zo zei Karpow op een persconferentie

Volgens Karpow komt de mening, dat opstelling van de SS-24 in strijd is met SALT-I1 echter niet overeen met de werkelijkheid. .,De Sowjet-Unie is bezig met de modernisering van haar strategische raketten in volledige overeenstemming met het SALT-II-verdrag van 1979. Het gaat er alleen om verouderde lanceeruitrustingen te vervangen door mobiele intercontinentale ballistische raketten (ICBM's).''

Volgens het SALT-verdrag mag de Sowjet-Unie 820 intercontinentale raketten met meervoudige kernkoppen bezitten. De SS-24 moet de verouderde SS-18 vervangen, maar heeft er door de opstelling op treinwagons een nieuwe kwaliteit bijgekregen.

Westerse specialisten zijn daarom van mening dat het hier niet om een eenvoudige modernisering gaat, maar om een nieuw wapen. Door de mobiliteit veroorzaakt de raket moeilijkheden voor spionagesatellieten om doelen te zoeken voor Amerikaanse raketten.

Karpow bevestigde de mobiliteit, maar zei niet dat de SS-24 op treinwagons kan worden opgesteld. De raket was volgens hem ontworpen om de overlevingskans van de nucleaire Sowjet-strijdkrachten te verhogen in het geval van een ,,eersteklap" tegen de Sowjet-Unie.

Volgens de bepalingen van SALT-I1 mag elk der ondertekenende partijen één nieuw type raket opstellen. De VS zijn van mening dat de Sowjet-Unie dat al heeft gedaan door de SS-25 met één kernkop op te stellen.

De Sowjet-Unie brengt daartegen in dat die raket alleen maar een gemoderniseerde versie is van de verouderde SS-13. SALT-I1 staat wel toe om verouderde raketten te moderniseren, maar alleen onder bepaalde voorwaarden.

CYPRUS

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT DE TOEKOMST VAN CYPRUS

Sinds de uitroeping van de onafhankelijke Turkse Republiek Noord-Cyprus, op 15 nov. 1983 (zie pag. 753 e.v.-1983 en pag. 740/1-1987), deden zich m.b.t. de toekomst van het verdeelde Cyprus o.m. de volgende ontwikkelingen voor.

Reacties van EG, Raad van Europa en Gemenebest op onafhankelijkheidsverklaring *Turks*-Cyprioten

Binnen de Europese Gemeenschappen (waarvan Griekenland op dat moment voorzitter was, Turkije geassocieerd lid, en waarmee Cyprus een associatie-overeenkomst had) kwamen de ministers van buitenlandse zaken op 22 nov. 1983 overeen geen economische sancties tegen de Turkse Republiek Noord-Cyprus af te kondigen (daarbij herhalend dat de EG de onafhankelijkheidsverklaring afwees, zie pag. 755/2-1983), maar gaven zij de Europese Commissie opdracht een onderzoek in te stellen naar de implicaties van de verklaring voor de handel met Noord-Cywrus.

Op 29 november besloten de EG-ministers van buitenlandse zaken functionarissen van de Commissie naar Cyprus te sturen voor een meer gedetailleerd onderzoek naar de kwestie.

Op 2 december arriveerde een delegatie onder leiding van Wilhelm Haferkamp (een vice-president van de Commissie) in Nicosia voor besprekingen met de Cypriotische regering over de Cypriotische relaties met de EG.

Op 24 nov. besloot het Comité van Ministers van de Raad van Europa de onafhankelijkheidsverklaring onwettig te verklaren en op te roepen tot intrekking van de verklaring. Turkije was tegen het besluit en Malta onthield zich van stemming.
Tijdens een bijeenkomst van de regeringshoofden van het Gemenebest. van 23 tot 29 nov. 1983 in New Delhi en Goa, werd steun uitgesproken voor resolutie 541, die de Veiligheidsraad op 18 november had aangenomen. Vcrdcr riepen de regeringshoofden alle staten op niets te doen dat de ,,illegale secessionistische entiteit" het leven gemakkelijker zou maken en haar op geen enkele wijze te helpen.
Tenslotte kwamen zij overeen een speciale actiegroep op hoog niveau in te stellen - bestaande uit Australië, Guyana, India, Nigeria en Zambia, en de secretaris-generaal van het Gemenebest (Shridath Ramphal)- die moest helpen garanderen dat resolutie 541 werd nagekomen.

VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar zet ondanks onafhankelijkheidscerklaring Noord-Cyprus bemiddeling voort

Ondanks de uitroeping van de onafhankelijke Turkse Republiek Noord-Cyprus zette de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Javier Perez de Cuellar, zijn contacten met de direkt betrokken partijen voort overeenkomstig resolutie 37/253.

In de op 13 mei 1983 tijdens de 37ste zitting van de algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangekomen resolutie 37/253 was een onmiddellijke terugtrekking geëist van alle buitenlandse troepen die op Cyprus waren gelegerd In de resolutie was tevens VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar geprezen om zijn bereidverklaring zich persoonlijk met het probleem Cyprus bezig te houden. Hem werd gevraagd elk initiatief tc ncmen dat hij nodig achtte (pag. 753/1 e.v.-1983).

Zo had Perez de Cuellar op 18 en 20 nov. 1983 een ontmoeting met de Cypriotische president Spykos Kyprianou, op 19 november met de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash en de Turkse minister van buitenlandse zaken, Ilter Turkmen, en op 21 november met de permanente missie van Griekenland bij de Verenigde Naties (op 17 november had hij de Griekse minister van buitenlandse zaken Ioannis Charalambopoulos gesproken).

Voorstel Denktash. Gedeeltelijke terugtrekking troepen door Turkije. Diplomatiek initiatief Kyprianou

Op 2 jan. 1984 bood de Turks-Cypriotische leider Denktash aan het vroegere welvarende toeristenoord Varosha (Fanagusta) onder toezicht van de Verenigde Naties te plaatsen en het vliegveld van Nicosia te heropenen als een ,,gebaarvan goede wil" voor de hervatting van de vredesbesprekingen tussen de Grieks-Cypriotische en Turks-Cypriotische gemeenschappen op het eiland.

Varosha was vroeger bewoond door Grieks-Cyprioten, die na de Turkse invasie op het eiland in 1974 die plek hadden verlaten.

Zijn aanbod voorzag echter niet in de terugkeer van Grieks-Cypriotische vluchtelingen naar Varosha tenzij een globale regeling tot stand was gekomen, en ook was Denktash niet van plan de onafhankelijkheidsverklaring in te trekken.
Op 3 januari verwierp de Cypriotische president Kyprianou de voorstellen van Denktash die volgens hem ,,in essentie niets nieuws" bevatten.

Diezelfde dag kondigde Turkije aan dat het in twee maanden tijd 1.500 militairen (van de naar schatting in totaal 20.000 tot 25.000) van Cyprus zou terugtrekken.
Volgens het Turkse ministerie van buitenlandse zaken was het besluit tot gedeeltelijke terugtrekking genomen ,,om een bijdrage te leveren aan de constructieve inspanningen van de Turks-Cypriotische gemeenschap, gericht op de ontwikkeling van een sfeer van goede wil en wederzijds vertrouwen op het eiland".

Diezelfde maand lanceerde president Kyprianou een eigen diplomatiek initiatief. Zo sprak hij o.m. op 6 januari in Parijs met de Franse president François Mitterrand, op 9 januari met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz, in daaropvolgende dagen met VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar, op 18 januari met de Britse premier Margaret Thatcher en met de Britse minister van buitenlandse zaken Sir Geoffrey Howe, op 20 januari met de EG-Commissie over de handelsbetrekkingen tussen Cyprus en de EG, en op 23 januari met de Griekse premier Andreas Papandreou en de Griekse president Konstantinos Karamanlis.

Papandreou, die in een verklaring waarschuwde voor de grote gevaren van Turkse onverzoenlijkheid. had na besprekingen in Athene met de leiders van de belangrijkste Grieks-Cypriotische partijen, op 11 januari steun uitgesproken voor het standpunt van Kyprianou.

Op 19 januari werd in Londen onthuld dat Kyprianou bereid zou zijn 25 procent van Cyprus onder controle van de Turks-Cyprioten te laten en de loksle besturen binnen de twee gemeenschappen meer macht te geven

Op dat moment maakten de Turks-Cvprioten ongeveer 19 procent van de totale Cypriotische bevolking uit en omvatte de Turkse Republiek Noord-Cyprus 37 procent van het eiland

In ruil voor deze concessie zou Kyprianou de teruggave van Varosha en Morphou (ten westen van Nicosia), eisen, een demilitarisering van het eiland met veiligheidstroepen van de Verenigde Naties, een vertrek van de Turkse kolonisten die sinds 19'74 waren aangekomen, en een intrekking van de onafhankelijkheidsverklaring.

Deze laatste eis had Denktash ertoe gebracht op 12 januari een uitnodiging voor een ontmoeting met Kyprianou af te slaan. Kyprianou zei dat hij alleen wilde praten als die eis was ingewilligd.

Perez de Cuellar besprak de situatie, aldus b richten. vervolgens op 17 januari met Denktash en de Turkse president Kenan Evren, toen zij in Casablanca, Marokko, waren voor een bijeenkomst van de Organisatie van de Islamitische Conferentie.
Op 7 maart sprak de Cvpriotische regeringswoordvoerder Andreas Christofides geruchten tegen dat de Griekse premier Papandreou en de Cypriotische president Kyprianou, die in die week in Athene was, hadden besloten Griekse troepen naar Cyprus te sturen. ,,Oorlog is niet één van onze opties". aldus de woordvoerder.

Op 16 maart 1984 stelde VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar in New York eerst de Turks-Cypriotische leider Denktash en vervolgens de (Grieks-)Cypriotische minister van buitenlandse zaken Iacovou een uit vijf punten bestaand plan voor dat als basis moest dienen voor onderhandelingen. Beide zijden. aldus het plan. moesten zich verzetten tegen verdere stappen die tot internationalisering van het Cypriotische probleem zouden leiden. De Turks-Cyprioten moesten akkoord gaan met een opschorten van elke verdere actie inzake de constitutionele ontwikkeling van de Turkse Republiek Noord-Cyprus en moesten de al op gang gekomen initiatieven niet doorzetten.
Beide zijden moesten beloven de troepensterkte niet op te voeren. Varosha zou onder controle van de Verenigde Naties komen en tussen vertegenwoordigers van beide gemeenschappen zouden besprekingen op hoog niveau worden gehouden.

Diplomatieke betrekkingen tussen de Turkse Republiek Noord-Cyprus en Turkije. Zitting Veiligheidsraad. Resolutie 550

Op 17 apr. 1984 gingen de Turkse Republiek Noord-Cyprus en Turkije diplomatieke betrekkingen met elkaar aan door ambassadeurs uit te wisselen. Over die stap sprak VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar die dag zijn grote bezorgdheid uit. Hij zei dat het aanknopen van diplomatieke betrekkingen tussen Turkije en Turks-Cyprus zijn vredesinspanningen in gevaar bracht en dat hij op 18 april in Londen de situatie zou bespreken met zijn speciale afgezant Hugo Gobbi.
Gobbi had de dagen ervoor op Cyprus gesproken over de laatste ontwikkelingen op het eiland in verband met de aankondiging van de Turks-Cyprioten, op 10 april dat zij een referendum over een grondwet en parlementsverkiezingen zouden houden (zie pag. 740/3-1987).

De Griekse premier Papandreou vroeg op 17 april zijn NAVO-bondgenoten en met name de Verenigde Staten stelling te nemen tegen het besluit van mede-NAVO-lid Turkije een ambassadeur te stationeren in de Turkse Republiek Noord-Cyprus.
Op 18 april liet het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken weten de uitwisseling van ambassadeurs diep te betreuren.
Op 26 april reisde de Cypriotische president Kyprianou naar Athene om de situatie te bespreken met de Griekse president Karamanlis en premier Papandreou.

Op 30 april sprak VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar in New York met de betrokken partijen en op 2 mei deelde hij in een rapport voor de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties – die op 3 mei op verzoek van de Cypriotische regering in New York bijeen zou komen – mee dat zijn pogingen een oplossing te vinden voor het probleem Cyprus op belangrijke moeilijkheden waren gestuit.
Perez de Cuellar onderstreepte dat zijn bemiddelingspogingen alleen konden voortduren als er ,,ondubbelzinnige steun" voor bestond. ,,Het is nu aan de raad de huidige situatie te bestuderen en te besluiten welke actie moet worden ondernomen om de speurtocht naar een vreedzame regeling nieuw leven in te blazen en de noodzakelijke politieke steun te geven."

Op 3 mei vertelde de Cypriotische president Kyprianou de Veiligheidsraad dat hij ,,het eind van Cyprus als een onafhankelijke staat" voorzag ..tenzij de raad snel en effectief optreedt".
Een dag later zei de Turks-Cypriotische leider Denktash dat na 20 jaar van onrechtvaardigheid de Turks-Cypriotische gemeenschap geen ander alternatief had dan door te gaan met haar eigen ontwikkeling.

Op 11 mei nam de Veiligheidsraad met 13 stemmen voór. één stem tegen (Pakistan) en één stemonthouding (de VS) ,,resolutie 550 (1984)' aan, die ,,alle secessionistische acties, inclusief de uitwisseling van ambassadeurs veroordeelt" en de onafhankelijkheidsverklaring van Turks-Cyprus .,instrijd met de verdragen uit 1960'' noemde Verder beschouwde de resolutie ,,elke poging Varosha te bevolken met andere mensen dan haar inwoners ontoelaatbaar" Dit gebied moest volgens de resolutie onder beheer komen van de Verenigde Naties

De resolutie deed een beroep op alle staten op geen enkele manier de Turkse Republiek Noord-Cyprus te erkennen of bij te staan.
De Turkse premier Ozal uitte scherpe kritiek op de resolutie. Hij verklaarde dat de resolutie, die de ,,gekunstelde" Grieks-Cypriotische eisen accepteerde, niet tot een oplossing van het probleem leidde. De kwestie-Cyprus kon volgens hem pas worden geregeld, wanneer iedereen zich ervan bewust was dat de Turks-Cyprioten dezelfde rechten hadden als de Grieks-Cyprioten. Turkije zou zijn plicht tegenover de Turks-Cyprioten verder vervullen en nooit dergelijke onrechtvaardige resoluties erkennen, aldus Özal.
In een reactie hierop beschuldigde de Cypriotische regering Turkije van een expansionistische politiek ten aanzien van Cyprus.

Na afloop van de zitting van de Veiligheidsraad voerde de Cvpriotische president Kyprianou op de terugweg besprekingen in Athene met o.m. de Griekse premier Papandreou. Op 16 mei zei de Cypriotische regeringswoordvoerder Christofides tijdens een persconferentie in de Griekse hoofdstad dat zijn regering van plan was de nieuwe resolutie diplomatiek ,.hard te maken' door speciaal bij de Grote Vijf (VS, Sowjet-Unie. China, Frankrijk en Groot-Brittannië) aan te dringen op waarachtige uitvoering ervan.

Christofides sprak ook van de mogelijkheid aan te kloppen bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag om de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring ongeldig te verklaren en stappen te doen bij het Europese Hof om te protesteren tegen het feit dat sommige landen, tegen EG-afspraken in, nog steeds produkten – vooral citrus – uit de Turkse zone importeerden. Hij vermeldde alleen Groot-Brittannië met name.

Christofides had het verder over de noodzaak van een ,,verdere versterking van de Cypriotische defensie" Hij noemde dit een .,procedure zonder einde"

Op 19 juni bracht Kypiianou tijdens een bezoek aan Londen de kwestie van de import van goederen door EG-landen uit de Turkse Republiek Noord-Cyprus ter sprake

VS willen Cyprus *financieel* helpen

Inmiddels had de Amerikaanse president Ronald Reagan op 8 mei 1984 in een ,.nieuwe en positieve benadering" voorgesteld $ 250 mln ter beschikking te stellen voor de wederopbouw van Cyprus, nadat er vooruitgang was geboekt op de weg naar vrede. Tevens had hij het Amerikaanse Congres opgeroepen het straffen van Turkije voor de invasie van 1974 op Cyprus te stoppen

en volledige hulp aan Turkije te hervatten.
De Turks-Cypriotische leider Denktash prees president Reagan op 8 mei voor diens positieve houding ten aanzien van Cyprus. De Turkse premier Özal beoordeelde het voorstel als een .,positieve benadering. getuigend van gezond verstand".
De Cypriotische president Kyprianou en de Griekse premier Papandreou betreurden Reagans initiatief. Papandreou beschuldigde de Amerikaanse president van het ,,misleiden van de publieke opinie" en het aanmoedigen van ,,Turkse agressie".

Denktash op officieel bezoek in Turkije. Nieuwe besprekingen over de toekomst van Cyprus

Van 12-14 juni 1984 bracht de Turks-Cypriotische leider Denktash een officieel bezoek aan Turkije, waar hij volgens de pers onder enige druk kwam te staan om een verzoenend standpunt in te nemen.

Op 14 juni maakte Denktash bekend dat hij VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar ,,positieve nieuwe standpunten" had meegedeeld.
Vervolgens voerde Perez de Cuellar op 6 en 'i augustus in Wenen afzonderlijke besprekingen met vertegenwoordigers van beide gemeenschappen op Cvprus. Na afloop van de gesprekken zei de VN-secretaris-generaal ,,vol hoop" te zijn. Hij zei dat de eerste fase van zijn bemiddelingspoging was geëindigd. Hij had zijn gesprekspartners een aantal concrete punten (,,working points") ter overweging gegeven. die ze met hun achterban zouden bespreken. Perez de Cuellar zei te hopen dat het overleg begin september kon worden voortgezet. ,,Debal is nu aan hun kant en ik wacht op reacties op de discussiepunten", aldus de secretaris-generaal.

Op 28 augustus arriveerde de Cypriotische president Kyprianou in Athene, waar hij overleg pleegde met de Griekse president Karamanlis en premier Papandreou. Op 30 augustus zei Papandreou dat de eindbeslissing in Nikosia lag. maar dat Griekenland ,,de metropool van het Hellenisme bleef", en dat geen oplossing denkbaar was zonder voorafgaand vertrek van de Turkse bezettingstroepen van Cyprus

Op 31 augustus was Kyprianou terug op Cyrpus en besprak hij de situatie met de leiders van de vier in het Cypriotische parlement vertegenwoordigde partijen. Vervolgens liet hij weten met de ,,working points" van Perez de Cuellar akkoord te gaan.

Eerder die dag had ook Denktash positief op de voorstellen van de VN-secretaris-generaal gereageerd. Denktash verklaarde tot onderhandelingen bereid te zijn ,,waar, wanneer en op welk niveau dan ook".

,,*Proximity* talks" monden uit in top tussen *Kyprianoi* en Denktash

Op de positieve reactie van beide partijen volgden in het najaar van 1984 in New York drie gespreksrondes tussen de Cypriotische president Kyprianou en de Turks-Cypriotische leider Denktash, zg. ,,proximity talks" die uitliepen op een topontmoeting in jan. 1985 in New York tussen Kyprianou en Denktash.

De secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Javier Perez de Cuellar (l.), tijdens besprekingen in Wenen op 7 augustus 1984 met Necati Münir Ertekün, een vertegenwoordiger van de Turks-Cyprioten.

„Proximity talks'' zijn besprekingen waarbij de betrokken partijen in gescheiden kamers zitten en een bemiddelaar, in dit geval VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar. daartussen heen en weer loopt. Daarmee zou de indruk vermeden worden dat van Griekse zijde de Turkse Republiek Noord-Cyprus werd erkend.

De drie gespreksrondes die onder strikte geheimhouding verliepen, vonden plaats van 10-20 september, van 15-26 oktober en van 26 november-12 december. In die laatste ronde waren de besprekingen tien dagen opgeschort. Kyprianou had hierom verzocht nadat Denktasli op 29 november nieuwe concessies had aangekondigd.
Zo zou Denktash akkoord zijn gegaan met het terugbrengen van het onder Turks-Cypriotische controle staande deel van Cyprus van 37 procent tot 29 procent en zou hij zijn afgestapt van zijn eis voor een roulerend presidentschap (het ene jaar een Grieks-Cyprioot, het andere een Turks-Cyprioot) en genoegen nemen met een Turks-Cyprioot als vice-president.
Denktash verklaarde op 29 november het ,,volledigeens" te zijn met Perez de Cuellar. Vervolgens pleegde Kyprianou overleg met zijn achterban, de Grieks-Cypriotische partijleiders en met Athene.

Op 12 december deelde Perez de Cuellar mee dat Kyprianou en Denktash elkaar op 17 jan. 1985 zouden ontmoeten voor directe besprekingen over de toekomst van Cyprus. Volgens de VN-secretaris-generaal was dit een ,,zeer constructieve stap die naar ik hoop zal leiden tot een alomvattende oplossing".
Op 13 december liet Perez de Cuellar in een verslag aan de Veiligheidsraad weten dat de Turks-Cypriotische gemeenschap haar houding ten aanzien van de toekomst van het verdeelde Cyprus in de laatste gespreksronde met de Grieks-Cyprioten ,,aanzienlijk heeft verbeterd" in vergelijking met voorgaande jaren.
De VN-secretaris-generaal zei er alle vertrouwen in te hebben dat Kyprianou en Denktash tijdens hun topontmoeting ,,zullen bewijzen dat we een keerpunt hebben bereikt in de ontwikkeling van de kwestie-Cyprus (...) en de resterende moeilijkheden kunnen overwinnen".
Hij verwachte dat in New York een akkoord kon worden gesloten ,,dat de noodzakelijke elementen van een alomvattende regeling van het probleem" bevat.
Op 2 jan. 1985 maakte *NRC/H'blad* melding van een sfeer van verzoening op Cyprus:

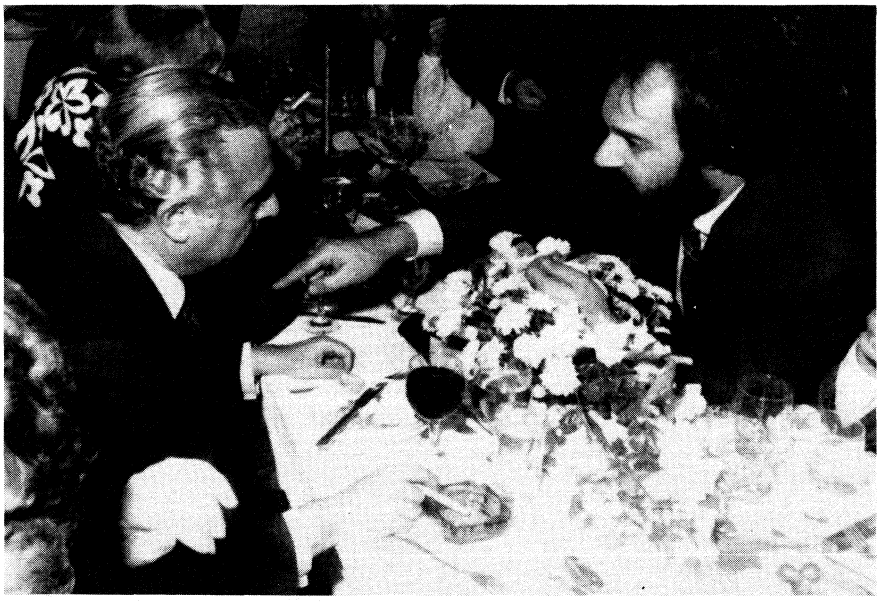

De Cypriotische president Spyros Kyprianou (l.) ei: de zoo11van de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash. Raif (r.),tijdens het jaarlijkse kerst- en nieuwjaarsbal van de Grieks-Cypriotische journalistenvereniging eind 1984.

Op Cyprus is in de laatste week van het jaar bij de nadering van de beslissende ontmoeting tussen de Grieks- en Turks-Cypriotische leiders Kyprianou en Denktash half januari in New York. een bijna onwezenlijke sfeer van verzoening geschapen. Van Turks-Cypriotische zijde kregen voor het eerst Grieks-Cypriotische kinderen tot twaalf jaar toestemming hun familieleden - meest grootouders - te bezoeken. die in 1974 in de Turkse zone zijn achtergebleven. De Grieks-Cyprioten op hun beurt openden eind vorige week de .,groene lijn" die beide zones scheidt voor veertien Turks-Cypriotische journalisten en hun echtgenoten, die waren uitgenodigd voor het jaarlijkse kerst- en nieuwjaarsbal van de Grieks-Cypriotische journalistenvereniging.
Met hen mee kwamen enkele Turks-Cypriotische partijleiders. onder mie de voorzitter van de grootste oppositiepartij. Maar de meest opvallende Turks-Cypriotische gast was Raif Denktash. zoon van de Turks-Cypriotische ,,president" Rauf Denktash. die een bijzonder hartcliike ontmoeting had met oresident Kyprianou, als eregast naar het bal gekomen. Denktash jr. is behalve ex-journalist ook voorzitter van de kleine sociaal-democratische partij in de Turkse sector (zie voor overlijden Rail. in dec.'85 pag. 742/2-1987, red. KHA).
Hij zei onder andere: ,.In 1963 was ik nog te jong, maar in 1974 heb ik tegen de Grieken gevochten. omdat dat moest. Ik wil dat echter geen tweede keer doen. Grieken en Turken hebben elkaar veel kwaad gedaan. maar wij moeten het verleden vergeten Grieks- en Turks-Cyprioten moeten Cvpriotische patriotten worden en geen nationalisten. We moeten strijden voor een federale. verenigde en niet-gebonden republiek Cyprus!!". Het waren woorden - vooral het woord ,,verenigd" - die men nooit uit de mond van zijn vader had gehoord.
Denktash jr. zat vervolgens aan bij de tafel van Kyprianou terwijl Grieks- en Turks-Cyprioten zongen en dansten bij elkaars muziek en een Turks-Cypriotische zangeres werd begeleid door Grieks-Cypriotische muzikanten De meest serieuze Grieks-Cypriotische krant. Filelefteros kwam daags daarop met een kop over de hele frontpagina: .,Ook de Turks-Cyprioten dorsten naar vrede".

Op 17 januari ontmoetten Kyprianou en Denktash elkaar in New York. In aanwezigheid van Perez de Cuellar spraken zij in totaal drie uur met elkaar. De VN-secretaris-generaal ontving hen met de woorden: .,eris zo'n belangrijke vooruitgang geboekt dat het tragisch zou zijn nu te stoppen. Als u vastbesloten bent een akkoord te bereiken is er nu een unieke kans. Als dit moment verloren gaat. zal het. daarmee zult u het zeker eens zijn. niet snel terugkeren."

Diezelfde dag meldde Joris Cammelbeeck in de Volkskrant n.a.v.de top het volgende:

In New York vinden vandaag voor het eerst sind 1979 weer besprekingen plaats tussen de Grieks-Cypriotische president Spykos Kyprianou en de leider van de Turks-Cypriotische bevolkingsgroep, Rauf Denktash Zij zullen in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties twee tot drie dagen praten over een ontwerpakkoord voor een nieuw federaal regeringssysteem op Cyprus
Het akkoord is ria intensieve diplomatieke activiteiten van VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar tot stand gekomrn De hoop bestaat voor het eerst sinds de deling van Cyprus in 1974 dat beide geisoleerd van elkaar levende gemeenschappen tot een alomvattende regeling voor hun eiland zullen komen. Dat het zover gekomen ie nioet in niet onbelangrijke mate aan de Griekse premier Papandreou worden toegeschrevrn. Vanwege zijn nadruk op de kwestie-Cyprus als een obstakel in de Grieks-Turkse betrekkingen en de daaruit voortvloeiende Amerikaanse druk op Ankara, kon de VN-secretaris-generaal dit resultaat boeken

Perez de Cuellar bereikte eind november een doorbraak tijdens zijn derde gespreksronde met Kyprianou en Denktash in New York. De twee vorige rondes leverden bijzonder weinig op. zodat hij aan de derde gespreksronde met gegrond pessimisme begon. Tot grote verbazing van Perez dc Cuellar en de Grieks-Cypriotische president Kyprianou deed de leider en de tevens alleen door Turkije erkende .,president" van de Turkse republiek Noord-Cyprus Rauf Denktash enkele niet onaanzienliike concessies

Inmiddels is gebleken dat directe druk van de premier en de president van Turkije, Ozal en Evren. maar zeker de indirecte aansporingen van president Reagan hieraan niet vreemd zijn geweest. Onder andere de hoge kosten van een Turkse legermacht op Noord-Cyprus sinds 1974. de uitermate slechte betrekkingen tussen twee NAVO-lidstaten in het strategisch belangrijke oostelijke deel van de Middellandse Zee en de dringende behoefte van Turkije aan economische hulp van de Verenigde Staten. hebben geleid tot die pressie op Denktash. Ook de moeizame relatie tussen Griekenland en de VS zal een rol hebben gespeeld.
Maar met name Denktash's eenzijdig uitroepen eind 1983 van Noord-Cyprus tot onafhankelijke Turkse republiek heeft Ankara steeds als een onaangenaam voldongen feit ervaren. Weliswaar erkende Turkije tot nu toe als enige de nieuwe republiek. maar toen het daarbij bleef dreigde de kwestie Cyprus erdoor nog verder in een impasse te raken Besloten werd Denktash, geholpen door de rechtvaardiging van Amerikaanse druk. tot de orde te roepen.
Ook Denktash zelf had redenen een soepeler houding aan te gaan nemen, hoewel hij nu

De Cypriotische president Spyros Kyprianou (l.) en de Turks-Cypriotische leider Rauf Denktash (r.) op 17 januari 1985 in het gebouw van de Verenigde Naties in New York. In het midden de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Javier Perez de Cuellar.

beweert dat zijn stap in 1983 een bepalende factor voor de Grieks-Cyprioten is geweest naar de onderhandelingstafel terug te keren. Er was echter al van begin af aan sprake van groeiend verzet in zijn eigen achterban tegen het uitroepen van een zelfstandige republiek. Bovendien hebben steeds meer Turks-Cyprioten genoeg van het isolement waarin zij nu al tien jaar leven.
Maar ook van de economische malaise (58 percent inflatie)die nog veel groter zou zijn als Turkije niet met forse bedragen zou bijspringen. En tenslotte ontwikkelde Denktash zich steeds meer tot een eigenzinnig baasje dat zich minder gelegen liet liggen aan democratische procedures Zeker als die zijn doeleinden in de weg stonden Een oppositionele Turks-C::-priotische krant schreef dat het de bevolking onverschillig laat hoeveel concessies Denktash doet als ze er maar toe leiden dat er een einde komt aan ,,10 jaar tirannie".
De concessie van Denktash zouden uit een aantal punten bestaan:

- vermindering van het huidige Turkse territoir van 37 percent tot 29 a 30 percent van de oppervlakte van Cyprus. (De Turkse minderheid op het eiland maakt i8 percent van de bevolking uit. De Grieks-Cyprioten willen echter de Turken maar 25 percent van de grond toestaan)

- afzien van de eis dat het presidentschap van de te vormen federale republiek zal rouleren tussen een Grieks- en een Turks-Cyprioot. Aanvaard wordt de constructie dat de president altijd een Griek zal zijn en de vicepresident altijd een Turk. In ruil daarvoor worden belangrijke ministeries door de Turks-Cyprioten opgeëist, zoals tenminste het ministerschap van buitenlandse zaken en eveneens zou de Turks-Cypriotische minderheid het vetorecht op een nog nader overeen te komen aantal vitale kwesties voor deze minderheid moeten krijgen.

- geaccepteerd wordt dat ten aanzien van kabinetszetels en het Lagerhuis een verdeelsleutel van 7:3 wordt gehanteerd. In het Hogerhuis zou die 1:1 moeten zijn.

Ondanks deze concessies blijven er nog genoeg problemen over. Zoals het tijdstip waarop ongeveer 25.000 man Turkse troepen zich zullen terugtrekken en maatregelen om te voorkomen dat de Turks-Cypriotische minderheid door middel van veto-bevoegdheden de bestuurlijke taak van de regering verlammen.

Volgens de Grieks-Cyprioten moeten de Turkse militairen zich terugtrekken voordat de nieuwe federale bestuursstructuur in werking treedt. De Turks-Cyprioten vinden dat daarvan pas sprake kan zijn als de nieuwe structuur blijkt te functioneren. Ook de vraag welk percentage van het grondgebied zal worden bestemd voor de zogenaamde bi-communale zone staat nog niet vast. Zo'n zone zou, volgens het voorstel van Perez de Cucllar tijdelijk onder bestuur van de Verenigde Naties komen te staan.
Ook het recht van vrije vestiging en verkeer, het verwerven van eigendom in elkaars autonome gebieden is een obstakel. De Grieken zijn er voorstander van maar Denktash heeft zijn bedenkingen in verband met ervaringen in het verleden. Daarmee hangt samen het probleem van de volksverhuizing van 1974. Na de coup tegen de Cypriotische president Makarios, die door de Griekse junta werd geïnstigeerd en een Turkse invasie op Cyprus uitlokte, zijn ongeveer 180.000 Grieks-Cyprioten naar het zuidelijke deel van het eiland en circa 65.000 Turks-Cyprioten naar het noordelijke deel gevlucht.
Werkgroepen zullen na een akkoord over het ontwerpplan voor Cyprus gaan werken aan regelingen ter compensatie van geleden schade. En tenslotte zullen twee zogenaamde ,,vertrouwen wekkende maatregelen" van kracht worden zodra een akkoord in New York wordt bereikt: het vliegveld van Nicosia wordt onder toezicht van de VN heropend en er zal een einde komen aan de toestand waarbij veerboten en vluchten vanuit Turkije slechts beperkte toegang hebben tot het Turkse deel van Cyprus. De Turks-Cyprioten zullen op hun beurt zeven stukken land aan de VN overdragen, waaronder de toeristische badplaats Varosha. De VN krijgt toestemming om deze gebieden open te stellen voor hervestiging door Grieks-Cyprioten.

Op 20 januari eindigde de topontmoeting tussen Kyprianou en Denktash echter zonder wezenlijk resultaat. Men was overeengekomen in een latere fase de besprekingen voort te zetten. Perez de Cuellar zei dat hij met de twee in contact zou blijven. Hij hoopte dat een volgende bijeenkomst nog voor eind februari kon plaatsvinden. ,,Dekloof is nooit eerder zo nauw geweest, het is nodig vol te houden", zei hij.

Denktash vertelde de pers dat ,,een nieuwe politieke situatie" was gecreëerd en dat hij eerst met zijn gemeenschap overleg moest plegen voor hij een afspraak kon maken voor verder overleg. Daarbij merkte hij op dat Kyprianou en hij ,,in Cyprus zijn, een halve mijl van elkaar verwijderd. Waarom komen we daar niet bijeen?". Kyprianou op zijn beurt zei te allen tijde bereid te zijn tot nieuwe besprekingen.

Het overleg was gestrand doordat de Cypriotische leiders het niet eens hadden kunnen worden over de vraag of het door de VN-secretaris-generaal opgestelde ontwerp-akkoord alleen maar zou moeten worden ondertekend of dat het een basis vormde voor verdere onderhandelingen. De Turks-Cypriotische delegatie had laten weten het ontwerp-akkoord in zijn geheel te aanvaarden en de onderhandelingen te zullen afbreken als de Grieks-Cyprioten dit niet ook zouden doen. De laatsten meenden dat verder overleg nodig was.

Denktash had gedreigd dat in geval van een mislukking van de besprekingen hij alle eerder gedane concessies aan de Grieks-Cyprioten zou intrekken en dat ,,allesvan voorafaan zal moeten worden onderhandeld".

Na afloop van de topontmoeting legde de Turkse regering de verantwoordelijkheid voor de mislukking bij de Grieks-Cyprioten. Ankara noemde een en ander een ,,ernstige slag voor een regeling van het probleem".

Griekenland beschuldigde op 21 januari Turkije ervan verantwoordelijk te zijn voor het mislukken van de top. De Griekse regering wees daarbij op de ,,ultimatieve stijl" waarin de Turks-Cyprioten de ondertekening van ,,bepaalde documenten" hadden geëist.

BOEROENDI

BUYOYA PRESIDENT. NIEUWE REGERING. ONTWIKKELINGEN NA DE STAATSGREEP

Op 9 september 1987 meldde de nationale radio van Boeroendi dat majoor Pierre Buyoya door de leden van zijn Militair Comité van Nationale Redding (CMSN) eenstemmig tot president was gekozen. Binnen het CMSN was een uitvoerend comité van 10 leden gevormd.
In aanwezigheid van luitenant-kolonel Edmond Ndakazi, stafchef van de strijdkrachten en nr. 2 in het CMSN, verklaarde de nieuwe president in een interview met Jacques de Barrin van Le Monde (editie 21-9) dat de deelnemers aan de staatsgreep van **3** september (pag. 577) ,,diepgaande veranderingen" wilden doorvoeren, ,,in de zin van een grotere sociale gerechtigheid en een reële democratie". Hij beloofde dat ,.het bestuur zal worden toevertrouwd aan de burgers".
Op 1 oktober benoemde president Buyoya zijn eerste regering. Van de 20 ministers had geen enkele deel uitgemaakt van het kabinet van ex-president Jean-Baptiste Bagaza. De voornaamste portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Defensie - majoor Pierre Buyoya; buitenlandse zaken en samenwerking - Cyprien Mbonimpa (voormalig ambassadeur in Frankrijk); landbouw en veeteelt - Jumaine Hussein: financien - Pierre Binoba; plattelandsontwikkeling - Gabriel Toyi; justitie - Evariste Niyonkuru (oud-procureur-generaal);binnenlandse zaken - Aloys Kadoyi: handel en industrie - Bonaventure Kidwingira: onderwijs - Jean-Claude Ndiyo; transport en PTT - Simon Rusuku; openbare werken en stadsontwikkeling - Evariste Simbarakiye (AFP).

Verdere ontwikkelingen

Reeds op 7 september had majoor Buyoya de vrijlating bekendgemaakt van meer dan 600 personen ,.diezonder vorm van proces waren gedetineerd". Alleen al in de hoofdstad Bujumbura zouden ruim 200 gevangenen zijn vrijgelaten, o.w. drie priesters.
Op 10 september had Buyoya in Goma (Zaire) een ontmoeting van de Zairese president Moboetoe en diens Rwandese ambtgenoot Juvenal Habyarimana welke drie uur duurde. In een gemeenschappelijk communiqué repte Buyoya over de,,spontane steun" die door zijn ,,broeders" aan zijn regime was verleend. Deze benadrukten ,,het fundamentele belang van een politiek van goede nabuurschap".
Op 11 september heropende het CMSN de grenzen van Boeroendi en de internationale luchthaven van Bujumbura,

terwijl ook de telefoon- en telexverbindingen met het buurland werden hersteld Voorts werd de duur van het nachtelijke uitgaansverbod beperkt

Op 13 september werd de heropening van de kathedraal van Gitega, die sinds 10 april op last van Bagaza was gesloten, gevierd door ruim 3.000 gelovigen. De heropening van deze kathedraal op 8 september paste in het beleid van het nieuwe regime dat gericht was op een beëindiging van het conflict met de rooms-katholieke kerk in Boeroendi. Er kwam overleg op gang. waarbij de kerk volgens mgr. Evariste Ngoyagoye de volledige uitoefening van de vrijheid van eredienst als belangrijkste punl beschouwde. Mgr. Ngoyagoye, de voorzitter van de Boeroendese bisschoppenconferentie. verklaarde in Le Monde (30-9) dat over de rest - seminaries, scholen enz. - viel te onderhandelen.

Radio-Bujumbura meldde dat president Buyoya alle religieuze gemeenschappen de vrijheid van godsdienstuitoefening had toegezegd, ,,zolang zij de wetten van het land eerbiedigen en zolang hun vertegenwoordigers (Boeroendese) staatsburgers" zijn (*FAZ*-bericht d.d.23 oktober). Boeroendi was een ,,seculiere staat, waarin alle religies voor de wet gelijk zijn". zo zou de president hebben verklaard. Het CMSN had besloten dat religieuze lessen op de scholen voortaan zouden zijn toegestaan, mits daarover tussen de religieuze gemeenschappen en het ministerie van onderwijs overeenstemming bestaat. Ook zouden de religieze gemeenschappen weer seminaries en scholen mogen oprichten. Buitenlandse gemeenschappen mochten in Boeroendi alleen missie-acitiviteiten bedrijven als ,,hun wettige vertegenwoordigers overeenkomstig de Boeroendische wetten daarvoor toestemming aanvragen".

Terugkeer ex-president Bagaza verijdeld

Op 25 november werd een poging van ex-president Jean-Baptiste Bagaza om naar zijn land terug te keren verijdeld. Bagaza, die politiek asiel in Oeganda had gekregen (pag. 577/1), was vanuit Kampala via Londen in Brussel aangekomen, waar hij in de nacht van 24 op 25 november onder een schuilnaam en in gezelschap van 11 andere personen aan boord van een DC-10 van Sabena met bestemming Bujumbura (Boeroendi) vertrok. Bij een tussenlanding op het vliegveld van Kigali (Rwanda) bleek dat de luchthaven van Bujumbura inmiddels was gesloten om de aankomst van de voormalige president daar te verhinderen. Daarop vloog de DC-10 met Bagaza aan boord naar Brussel terug.

In samenspraak met de regering van Boeroendi besloot het Belgische ministerie van justitie dat Bagaza voorlopig in België mocht blijven tot er een definitief asielland voor hem zou zijn gevonden. Volgens een officiële verklaring die op 26 november door de Boeroendese radio werd voorgelezen, wilde Bagaza naar zijn land terugkeren om er een staatsgreep te organiseren (De Standaard 27-11).

GABON

PARLEMENTSVERKIEZINGEN (1985). PRESIDENTSVERKIEZING (1986). MUTATIES KABINET

Op 17 februari en 3 maart 1985 werden in Gabon parlementsverkiezingen gehouden. Bij de eerste ronde kozen functionarissen van de enige legale politieke partij, de Parti démocratique gabonais (PDG), 111 afgevaardigden uit 268 kandidaten; 49 leden van de vorige Nationale Vergadering werden niet herkozen.

Bij de tweede ronde werd de lijst met de 111 afgevaardigden door de bevolking (algemeen kiesrecht) bekrachtigd. Volgens de officiële uitslag werd de lijst door 99,48% van de uitgebrachte stemmen goedgekeurd bij een opkomst van 95,44%. De overige 9 afgevaardigden worden door de president benoemd.

De oude Nationale Vergadering bestond uit 93 leden, incl. 9 door de president benoemde afgevaardigden (zie pag. 528/3-'80).

Op 9 november 1986 werd Omar Bongo voor een derde ambstermijn van zeven jaar als president herkozen. Hij was door de PDG tijdens het derde gewone congres van de eenheidspartij (17-21 september 1986 te Libreville) als enige kandidaat aangewezen. Volgens de officiële resultaten verwierf Bongo 903.779 van de 904.039 uitgebrachte stemmen (99,97%) bij een opkomst van 99,9%. (Vor.ber.pag. 64/2-'80).

Nieuw kabinet

Op 5 januari 1987 bood premier Léon Mébiame het ontslag van zijn regering aan president Omar Bongo aan. Mébiame werd herbenoemd en vormde een nieuw kabinet van 45 leden (tegen voorheen 57) dat op 7 januari door president Bongo werd geïnstalleerd. De voornaamste leden met hun functies waren:

Premier – Léon Mébiame: eerste vice-premier, minister van transport, waterstaat en bosbouw; en sociale commiinicatie – Georges Rawiri: tweede vice-premier. minister van mijnbouw en brandstof – Etienne-Guy Mouvagha Tchioba; derde vice-premier en minister van openbare diensten en bestuurshervorming – Ernile Kassa-Mapsi: vierde vice-premier en minister van huisvesting en stadsplanning – Simori Essimengane*

Staatsministers: buitenlandse zaken en samenwerking – Martin Bongo; openbare grond, landregistratie en zeewetten - Henri Minko: secretaris-generaal bureau president – René Rabembino-Coniquet: hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Jules Bourdès-Ogouliguende; industrie en consumentenzaken – Etienne Moussirou: territoriaal bestuur en plaatselijke gemeenschappen – Richard Nguema Békalé: handel. technologie-overdracht en rationalisatie – Jean-François Ntoutoume-Emane.

Ministers: defensie. oud-strijders en openbare veiligheid – Julien Mpouho-Epigat: justitite – mevr. Sophie Ngwamassana*: voorlichting en PTT – Zacharie Myboto; financiën, begroting en staatsaandelen – Jean-Pierre Lemboumba-Lépandou; openbare werken. uitrusting. bouwnijverheid en landontwikkeling – generaal Jean-Boniface Assélé: planning en economie – Pascal Nze: veeteelt, landbouw en plattelandsontwikkeling – Michel Anchouey; onderwijs - Alexandre Sambat: arbeid, werkgelegenheid en arbeidsreserves – Louis-Gaston Mayila: burgerluchtvaart – Michel Essonghe (in kabinet op 27-3-'84); gezondheid en bevolking – Jean-Pierre Okias: sociale zaken, natuurrampen en sociale verzekeringen – Sylvestre Oyouomi; jeugd en sport – Victor Affene (in kabinet op 27-3-'84); staatscontrole – Jean Emile Mbot: beroepsopleiding en nijverheid – José-Joseph Amiar-Nganga; energie en waterkracht – Diviingui Di-Ndingue: kleine en middelgrote industriebedrijven – Emmanuel Nze-Bekale (benoemd op 2-11-'84): milieu en natuurbescherming – Herve Moutsinga. cultuur, kunst en volksonderwijs – François Owono-Nguema

Voorts telde het kabinet nog vijf gedelegeerde ministers en negen staatssecretarissen.

---

* = nieuw

Het kabinet-Mébiame (pag. 608/1-'82) was sinds de reorganisatie van 7 maart 1983 (pag. 19213-'83) nog gewijzigd op 27 maart 1984. 2 november 1984 en in december 1985.

Op 27 maart 1984 was één minister, Jean-Baptiste Ngomo-Obiang (jeugd, sport en recreatie), vertrokken en waren vijf nieuwe ministers benoemd, o.w. generaal Daniel Ba Oumar, de opperbevelhebber van de strijdkrachten, die toen tevens minister van huisvesting werd. Deze overleed op 3 oktober 1986 tijdens een kabinetzitting aan een hartinfarct.

In december 1985 was generaal Barthélemy Mbia benoemd op de nieuwe post van minister van immigratie en natuurrampen; hij keerde in het nieuwe kabinet van januari 1987 niet terug. Voorts was François Owono-Nguema in december 1985 in het kabinet teruggekeerd als minister van milieu; in januari 1987 herkreeg hij de post die hij tot maart 1982 had bezet.

OFFICIER WEGENS KOMPLOT TERECHTGESTELD. VRIJLATING LAATSTE POLITIEKE GEVANGENEN

Kapitein Alexandre Mandja Ngokouta werd op 1 augustus 1985 door een speciaal militair tribunaal wegens samenzwering tegen de staat ter dood veroordeeld.

De kapitein, die in mei 1985 was gearresteerd, zou volgens het oordeel van het tribunaal met andere militairen een komplot hebben gesmeed om het regime van president Omar Bongo tijdens diens afwezigheid in juli 1985 t.g.v. de OAE-topconferentie in Addis Abeba omver te werpen. Het besluit

van de president om deze topconferentie niet bij te wonen had de samenzweerders in verwarring gebracht en daardoor was het komplot ontdekt, aldus de gerechtelijk autoriteiten.
Twee andere militairen werden tot levenslange dwangarbeid veroordeeld, een derde kreeg 5 jaar dwangarbeid opgelegd en twee militairen werden vrijgesproken.
Op 11 augustus 1985 werd kapitein Mandja Ngokouta door een vuurpeloton terechtgesteld. Het was de eerste maal sinds de ambtsaanvaarding van president Bongo in november 1967 dat de doodstraf voor een dergelijk motief werd voltrokken.
Op 16 augustus 1985 maakte president Bongo de vrijlating van de zes laatste politieke gevangen in Gabon bekend. Deze zes vermeende leden van de Mouvement de redressement national (Morena) waren in november 1982 wegens bedreiging van de staatsveiligheid tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld.

VORMING REGERING IN BALLINGSCHAP GEMELD

De in Gabon verboden Mouvement de redressement national (Morena) maakte in een te Parijs uitgegeven communiqué bekend dat op 9 augustus 1985 een "regering in ballingschap" was gevormd met als "premier" Max Anicet Koumba Mbadinga, de secretaris-generaal van de Morena. De Franse minister van buitenlandse zaken, Roland Dumas, had op 18 augustus een ontmoeting in Libreville met president Bongo die hij verzekerde dat de Franse regering geen enkele juridische waarde aan deze regering in ballingschap toekende.
In december 1986 maakte de voorzitter van Morena, Paul Mba-Abessolé, bekend dat Mbadinga uit de organisatie was gestoten en van al zijn verantwoordelijkheden was ontheven.
Na een buitengewoon congres van de Morena (15-16 maart 1987 te Parijs) werd echter gemeld dat Mba-Abessolé zijn post als voorzitter van de Morena aan Mbadinga had verloren. Marcel Ogoula Renombo was tot nieuwe secretaris-generaal gekozen.

INAUGURATIE TRANSGABONAIS-SPOORLIJN

Op **30** december 1986 werd de dwars door Gabon lopende spoorlijn (Transgabonais) ingewijd door president Omar Bongo, zijn Kongolese ambtgenoot Denis Sassou Nguesso (tevens voorzitter van de OAE) en de Franse premier Jacques Chirac.

Met de aanleg van deze spoorlijn was in 1973 een begin gemaakt. Het eerste gedeelte, van

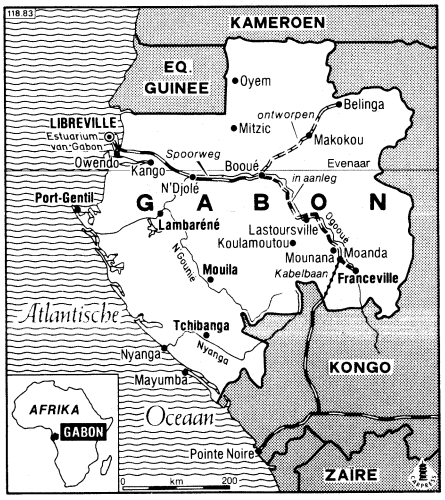

Owendo (de nieuwe haven vande hoofdstad Libreville) naar Booué (in centraal Gabon).een traject van 340 km. was eind 1982 voltooid. Het tweede gedeelte, een traject van 357 km. loopt van Booué naar Franceville, de geboorteplaats van president Bongo in het zuidoosten van Gabon. Voorlopig zal het geregelde spoorverkeer niet verder gaan dan Lastoursville (495 km van Owendo) De resterende werkzaamheden zouden naar verwachting niet voor eind 1987 zijn voltooid. Bovendien is nog een aftakking naar de ertsmijnen van Belinga, in het noordoosten van Gabon, gepland
De spoorlijn werd aangelegd door een Europees consortium, CCI Eurotrag, van 19 firma's uit zes landen (België, West-Duitsland, Engeland. Frankrijk, Italië en Nederland). Bij de financiering werd hulp geboden door donors, in het bijzonder Frankrijk en de EG. nadat de Wereldbank het project economisch ondeugdelijk had verklaard. Over een afstand van 648 km moest voor de spoorlijn een weg door de tropische wouden worden gebaand: er moest 1,3 mln ton rails worden gelegd; ook moesten 49 bruggen en een tunnel worden gebouwd Meer dan 4.000 arbeiders uit omstreeks 20 landen hebben aan de aanleg van de spoorlijn gewerkt. die ca. S 2 mrd heeft gekost.
De Transgabonais moet zorgen voor het transport van hout en mangaanerts uit het binnenland van Gabon naar de kust.

IMF-KREDIET

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 23 december 1986 bekend een standby krediet ter waarde van 98,7 mln SDRs voor Gabon te hebben goedgekeurd voor de periode tot 31 december 1988.

Het Bruto Nationaal Produkt (BNP) was in 1983 met 3% gedaald Dat jaar had Gabon voor het eerst sinds 1978 een tekort op zijn betalingsbalans, en wel in de orde van 4,7% van het BNP. In 1985 had olie voor ca. 45% bijgedragen tot Gabons BNP, maar de daling van de olieprijzen op de wereldmarkt sinds eind 1985. samen met een verminderde opbrengst van Gabons olievelden, had de economie van het land nadelig beïnvloed en de financiële problemen vergroot. Medio september 1986 moest de regering van Gabon aflossingen van officiele en commerciële schulden opschorten. De openbare buitenlandse schuld werd toen op $ 1,2 mrd geraamd.
Het IMF-krediet maakte deel uit van een economisch aanpassingsprogramma van de Gabonese regering (van eind 1986) dat tot diversificatie van de economie en dus tot een minder grote afhankelijkheid van de oliesector moest leiden.

EQUATORIAAL GUINEE. Nadat president Teodoro Obiang Nguema op 17 januari 1986 de portefeuille van defensie had overgenomen van zijn oom. kolonel Fructuoso Mba Onana, bleef deze vice-premier (pag. 670/2-'86). Hij kreeg bovendien de portefeuille van openbare werken, huisvesting en stadsplanning en niet die van transport zoals eerder was bericht.
Op 27 september 1986 verloor Mba Onana ook zijn laatste regeringsfuncties. Hij werd als vice-premier opgevolgd door Isidoro Eyi Monsuy Andeme. die minister van territriaa! bestuur bleef en bovendien tot minister van nationale veiligheid werd benoemd. De portefeuille van openbare werken. huisvesting en stadsplanning werd toevertrouwd aan Alejandro Envoro Ovono, een nieuwe minister.
Tegelijk werd Marcos Mba Ondo als minister van economische planning vervangen door Hilario Nsue Alene, tot dusver secretaris-generaal op dit departement. Mba Ondo was evenals Mba Onana in verband met het coupkomplot van juli 1986 op 18 augustus 1986 veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee jaar en vier maanden (zie pag. 670/2-'86).
De overige posten in de opperste militaire raad (CMS) - het kabinet - waren toen als volgt verdeeld:
Premier en minister van gezondheid - kapitein Cristino Seriche Bioko; onderwijs en sport - Fortunato Nzambi Michinde; voorlichting en toerisme - Leandro Mbomio Nsue: arbeid - Anacleto Ejapa Bolekia; verbindingen en transport - Demetrio Elo Ndongo Nsefumu; landbouw - Alfredo Abero Nvono; industrie en handel - Francisco Pascual Obama Eyegue; justitie en religie - mevr. Angel Ndong Micha: openbare diensten - Massoko Mecheba Ikaka; secretaris-generaal bureau president - Martin Mka Esono; energie - Juan Olo Mba Nseng: waterstaat en bosbouw - mevr. Angel Alongo Nchama; buitenlandse zaken - Marcelino Nguema Ongueme; financiën - Felipe Inestroca Ikaka; betrekkingen met Nationale Vergadering - Eloy Nve Mbengono; onderminister van defensie- majoor Melanio Ebendeng Nsomo.

Cristino Seriche Bioko, premier van Equatoriaal Guinee.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13. Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100. Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

OZAL BLIJFT AAN IN TURKIJE

Op 29 november heeft de conservatieve Moederland Partij van premier Turgut Ozal bij algemene verkiezingen in Turkije een absolute meerderheid behaald in het 450 leden tellende parlement, de Grote Nationale Vergadering. Hierdoor kan Özal, die na de parlementsverkiezingen van 6 november 1983 (pag. 24012 e.v.-1984) medio december 1983 als premier aan een eerste ambtstermijn van vijf jaar was begonnen (pag 252/3 e v -1984), verder regeren

Van de ongeveer 52 miljoen Turken waren er zo'n 26 miljoen kiesgerechtigd. Stemmen is in Turkije verplicht. Medio mei 1987 was de stemgerechtigde leeftijd verlaagd van 21 tot 20 jaar en het aantal parlementsleden uitgebreid van 400 tot 450 (pag 682/3-1987).
Bij de parlementsverkiezingen van 6 november 1983, waaraan slechts drie partijen hadden mogen meedoen, had de Moederland Partij 212 van de 400 zetels behaald, de centrum-rechtse Partij van Nationalistische Democratie 71 zetels, en de centrum-linkse Populistische Partij 117 zetels (zie voor partijpolitieke ontwikkelingen sinds begin april 1984 pag. 680/1-1987). Als gevolg van die partijpolitieke ontwikkelingen was de zetelverdeling in de Grote Nationale Vergadering op 11 mei 1987 als volgt: Moederland Partij 255, Sociaal-Democratische Populistische Partij 63, Partij van het Juiste Pad 40, Partij van Democratisch Links 23, Onafhankelijken 17 en vacant twee.

Volgens voorlopige uitslagen (de stemmen van de in het buitenland verblijvende Turken moeten nog worden geteld) heeft de Moederland Partij bij de verkiezingen 292 van de 450 parlementszetels gekregen. Op de tweede plaats komt de Sociaal-Democratische Populistische Partij o.l.v. Erdal Inönu (zie voor vorming partij pag. 681/1-1987) en op de derde plaats de conservatieve Partij van het Juiste Pad met als leider Suleyman Demirel (deze was in 1980 als premier afgezet).
Van de geldig uitgebrachte stemmen ging, aldus de *NZZ* (3-12-1987), 36,29 procent naar de Moederland Partij, 24,81 procent naar de Sociaal-Democratische Populistische Partij, 19,15 procent naar de Partij van het Juiste Pad, 8,53 procent naar de Partij van Democratisch Links van oud-premier Bülent Ecevit, 7,14 procent naar de fundamentalistische Welzijnspartij van Necmettin Erbakan, 2,89 procent naar de ultra-rechtse Nationalistische Arbeidspartij van Alparslan Turkes, en 0,81 procent naar de Reformistische Partij van Democratie van Aykut Edibali (deze was op 1 december 1985 als partijleider herkozen).
Doordat in Turkije voor het parlement een kiesdrempel bestaat van tien procent. zullen alleen de drie eerstgenoemde partijen deel uitmaken van de Grote Nationale Vergadering: de Moederland Partij met 292 zetels, de Sociaal-Democratische Populistische Partij met 99 zetels en de Partij van het Juiste Pad met 59 vertegenwoordigers. Dankzij een op 10 september 1987 aangenomen wijziging van de kieswet (zie verderop) beschikt de Moederland Partij nu met iets meer dan eenderde van de stemmen over bijna tweederde van de parlementszetels.
Özal, aldus *NRC/H'blad* (1-12-1987), verdedigde de constellatie als een overgang naar een door hem voorgestaan twee-partijenstelsel en trok ook parallellen met Groot-Brittannië, waar premier Margaret Thatcher op 11 juni 1987 met 42.3 procent van de geldig uitgebrachte stemmen 375 van de 650 Lagerhuis-zetels had gekregen (pag. 385-1987).

Om ordeverstoringen tijdens de verkiezingen te voorkomen, had de regering de verkoop van alcohol verboden. de uitgaansgelegenheden gesloten en het leger ingezet. In enkele grote steden waar de laatste weken bomaanslagen waren gepleegd op kantoren van de Moederland Partij, waren de veiligheidsmaatregelen verscherpt.

Op 30 oktober was in Izmir en Ankara een bom ontploft en in twee andere steden een bom onschadelijk gemaakt. Op 4 november had een bomaanslag in Istanbul het leven gekost aan één persoon. Een extreem-linkse groepering en een fundamentalislische groepering hadden de verantwoordelijkheid voor de aanslagen opgeeist.

Een delegatie van tien Europarlementariërs (drie Westduitsers, drie Grieken, twee Britten, één Spanjaard en één Belg), die als waarnemers in Turkije aanwezig waren, constateerde dat de verkiezingen vlekkeloos waren verlopen. Op 1 december vloog de delegatie terug.
"Er was geen alternatief voor mij", aldus Özal op een geïmproviseerde persconferentie in de nacht na de verkiezingen in zijn residentie te Ankara. ,,de mensen willen dat de veranderingen van de laatste jaren doorgaan". Hij claimde op dat moment op basis van tellingen van zijn partij 41 procent van de stemmen. Daaruit bleek, zei hij, dat de Turken de oude politieke leiders niet meer wilden.
Hij maakte ook bekend dat hij op 1 december naar de hartkliniek in Houston (Texas) zou gaar, voor controle, nadat hij daar op 10 februari 1987 een

De Turkse premier Turgut Özal tijdens een persconferentie in Ankara op 30 november 1987.

Weekblad 56ste jaargang No. 2924. pag. 42855-42870

hartoperatie had ondergaan (pag. 680/1-1987). Aan het einde van de verkiezingscampagne had Özal het wat kalmer aan moeten doen wegens hoge bloeddruk en oogproblemen.

Verkiezingscampagne

Over de verkiezingscampagne, die werd gedomineerd door het debat over de economische modernisering van het land, merkte verslaggever Jan van der Putten op de dag voor de verkiezingen in de *Volkskrant* o m het volgende op

Gaat een uitgeknepen citroen morgen voor een Turkse verrassing zorgen? Dat zal afhangen van de verkiezingsuitslag voor de Sociaal-Democratische Populistische Partij, die de laatste dagen is opgekomen als de grote concurrent van de regerende Moederland-partij.
Die uitgeknepen citroen is het geheime wapen van de sociaal-democraten. In hun verkiezingspropaganda vragen ze onder een suggestieve afbeelding van een hand die een citroen uitknijpt of de Turken nog eens vijf jaar net zo willen wordenuitgeknepen. De hand in kwestie is uiteraard die van premier Turgut Özal. de leider van de Moederland Partij, een samenraapsel van islamitische fundamentalisten, liberalen en technocraten. Onder Ozal zijn de cijfers over de economie even snel gestegen als het reële loon is gedaald.
Ozal blijft in deze vervroegde parlementsverkiezingen. waarin vierhonderdvijftig zetels te vergeven zijn, favoriet. Voor het eerst doen nu ook, dank zij het voor hen gunstig verlopen referendum van 6 september jongstleden, de politieke leiders mee van vóór de staatsgreep van 1980. Ozal is premier sinds de verkiezingen van vier jaar geleden, waaraan van de militairen maar drie partijen mochten deelnemen. Hij heeft de kieswet al meermalen in eigen voordeel gewijzigd.
Partijen die niet over de drempel van tien procent weten heen te komen, raken hun stemmen kwijt aan de grootste partij en dat zal in veel districten de Moederland Partij zijn. Die partij zal zeker ook de meeste van de zeventig restzetels krijgen die er in 56 provincies te verdelen zijn. Een gezaghebbende aanhanger van Ozal (,,hij vertegenwoordigt het nieuwe Turkije") rekent op 41 procent van de stemmen en ongeveer 270 zetels. Om in verband met mogelijke overlopers veilig te zitten. zou Özal zo'n twintig zetels meer moeten krijgen dan de absolute meerderheid van 226.
Ozal, een tomeloze snoeper met een eindeloze onderkin en een hart dat hem sinds de zware operatie van eerder dit jaar tot kalmte dwingt, is de gedoodverfde winnaar. Veel spannender wordt de vraag wie nummer twee zal worden: Erdal Inönu van de uitgeknepen citroen of de oude volksmenner Suleyman Demirel, die al vijf keer premier is geweest en twee keer door een militaire coup werd afgezet.
Inönu is de zoon van de generaal die Ataturks strijdmakker en als president diens opvolger was. Zijn Sociaal-Democratische Partij, na de coup gefuseerd met de Populistische Partij. ziet zich als de behoeder van het erfgoed van Ataturk. Inonu junior is allesbehalve een begenadigd redenaar. Maar hij komt wel oprecht over. Toen begin deze week eindeliik ook de oppositiepartijen radio- en tv-zendtijd kregen, maakte Inönu grote indruk en werd Ozal pijnlijk getroffen door de citroen. Zijn reactie: ,,De Turken zijn geen citroenen en ik ook niet. In het verleden was Inonu respectvol, maar nu probeert hij mij aan te vallen. Hij was niet eens bekwaam genoeg om een Technische Hogeschool te leiden. Hoe kun je dan van hem verwachten dat hij Turkije zal regeren? Zijn enige kracht is de naam van zijn vader."
Inonu wordt nog veel sterker aangevallen door zijn sociaal-democratische broeder en tegenpool. oud-premier Bülent Ecevit. Die beschouwt zich met zijn Partij van Democratisch Links als de spreekbuis van de gewone man. Inönu is volgens hem een intellectueel die ver af staat van het volk en een ordinaire kapitalist die het in het geheim op een akkoordje heeft gegooid met Ozals Moederland Partij. Ecevit heeft echter bij links veel goodwill verspeeld toen hij in de jaren zeventig een regering vormde met de extreem-rechtse fundamentalistische islam-partij van Necmettin Erbakan. Inönu bezweert de sociaal-democratische kiezers. niet in de kaart van Ozal te spelen door op de zekere verliezer Ecevit te stemmen. Velen geloven zelfs dat Ecevit de tien procent-drempel niet zal halen.

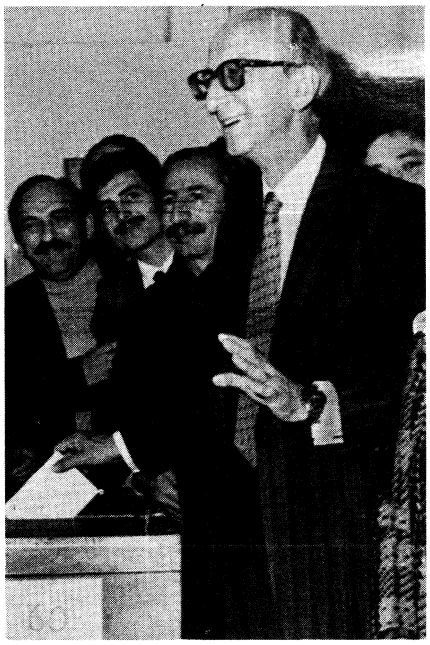
Erdal Inonu, de leider van de Sociaal-Democratische Populistische Partij, op 29 november 1987 bij de stembus.

Zijn voormalige bondgenoot Erbakan is na zijn gevangenisstraf opnieuw president met een fundamentalistische groep, de Welzijnspartij, door hemzelf betiteld als een ,,helderester" aan het Turkse politieke firmament. Hij kan publiekelijk niet al te hard voor dat fundamentalisme uitkomen. Theocratische partijen zijn immers, evenals marxistische. verboden. Erbakan verenigt lang niet alle fundamentalistische sekten, maar de uitslag die zijn partij gaat boeken, kan toch een graadmeter zijn van de kracht van het islamitische réveil.
Niemand geeft een cent voor de kansen van de partij van de oude fascistische ex-kolonel Turkes, die destijds met zijn Grijze Wolven voor menige terreurdaad heeft getekend. Omdat hij na de cour, al meer dan een jaar gevangen heeft gezeten kan hij zelf geen parlementslid worden.
En wat gaat Demirel klaarmaken? Na het referendum heeft hij ook formeel het leiderschap op zich genomen van zijn Partij van het Juiste Pad, de voortzetting van zijn na de staatsgreep verboden Rechtvaardigheidspartij Niemand hoeft Demirel uit te leggen hoe je je gehoor aan het juichen kunt krijgen. Ziin campagne heeft hij toegespitst op het volgens hem rampzalige economische beleid van Ozal, met wie hij overigens geen enkel ideologisch geschil heeft. Hij bestrijdt dat er werkelijk economische vooruitgang is geweest. Turkije wordt volgens Demirel binnenkort door zijn schuldverplichtingen gewurgd en gaat de Braziliaanse of Argentijnse kant op. Hij belooft de mensen hun door de inflatie uitgeholde loon drastisch te verhogen. Ozal had beloofd de inflatie dit jaar tot twintig procent beperkt te houden, maar ze zal waarschijnlijk uitkomen op zestig procent, vooral als er onmiddellijk na de verkiezingen, zoals het er naar uitziet, opnieuw stevige prijsverhogingen komen. Zelfs de vakcentrale Turk-Is heeft van haar traditionele steun aan de regering afgezien en gebruikt nu taal die men vroeger gewend was van de linkse vakbeweging Disk, die na de staatsgreep werd verboden en zwaar is vervolgd. ,,In het manifest van de Moederland-partij", zei Türk-Is-leider Sevket Yilmaz, ,,hebbenniet meer dan 28 van 2.800 regels iets te maken met de werkende bevolking. Dat bewijst dat Ozal geen donder om de arbeiders geeft".

Özal rekent dan ook vooral op steun van het achtergebleven platteland, waar nog altijd 53 procent van de 52 miljoen Turken wonen. Veel boeren zijn hem dankbaar omdat hij water, wegen, telefoon, elektriciteit en dus ook televisie heeft gebracht. Naar thema's om de ,,oude politici" - vooral Demirel en Ecevit - aan te vallen hoeft Ozal niet lang te zoeken. Zij zijn, zegt hij, verantwoordelijk voor de chaos, schaarste en de terreur die aan de coup van 12 september 1980 vooraf gingen. Rechtse en linkse terroristen brachten in die tijd meer dan vijfduizend mensen om het leven. Het militaire regime onder leiding van generaal Kenan Evren, die nu president is, heeft die terreur vaak met terroristische methoden bestreden. De militairen zijn teruggetreden, maar de wetten zijn grotendeels gebleven.
Van de 25 duizend mensen die na de staatsgreep werden opgepakt zitten er 18 duizend gevangen. Twaalfduizend van hen wachten nog altijd op hun vonnis. Die cijfers zijn van ir Akin Birdal, secretaris-generaal van de twee jaar oude Turkse Associatie voor de Mensenrechten. ,,De regering", zegt hij op zijn kantoor in Ankara. ,.geeft toe dat er honderdzeventig mensen tengevolge van foltering zijn gestorven. In werkelijkheid zijn het er vier- a vijfhonderd. En het martelen gaat nog altijd door. Vorige week nog zijn twee jongemannen op politiebureaus doodgemarteld".

Ecevit trekt zich terug uit politiek

Op 30 november 1987 liet oud-premier Ecevit, leider van de Partij van Democratisch Links, in een geschreven boodschap weten dat hij de politiek verliet. ,,Tijdens de afgelopen campagne werd het electoraat niet gevraagd te stemmen voor de partijen die men steunde, maar voor de partijen die een kans maakten in het parlement te komen", zo schreef hij. Hij verklaarde echter te zullen blijven strijden voor arbeidersrechten en voor de democratie in Turkije.

EERDERE ONTWIKKELINGEN

In aansluiting op het bericht van pag. 679/2 e.v.-1987 deden zich vóór de verkiezingen van 29 november de volgende ontwikkelingen voor m.b.t. de strijdkrachten, de politieke partijen en de verkiezingsprocedure:

Wijzigingen binnen de strijdkrachten

Op 29 juni 1987 maakte premier Özal bekend dat gen. Necip Torumtay was benoemd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten als opvolger van gen. Necdet Urug (zie voor benoeming Urug pag. 252/2-1984).

De benoeming van Torumtay kwam als een verrassing omdat gen. Urug wilde dat de bevelhebber van de landmacht, gen. Necdet Oztorun, hem zou opvolgen en het de gewoonte was dat aan de wens van de opperbevelhebber gehoor werd gegeven
Oztorun zei op 29 juni op een afscheidsfeestje voor Urug dat hij nu met pensioen zou gaan en ging doceren
Premier Ozal verklaarde dat president Evren van het kabinetsbesluit op de hoogte was gesteld Hij zei dat gen Torumtay eerst bevelhebber van de landmacht werd en ,,ria een poosje opperbevelhebber omdat de wet eiste dat de opperbevelhebber eerst aan het hoofd van een van de krijgsmachtonderdelen had gestaan
Over de benoeming van gen Torumtay merkte correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* (10-7-1987) het volgende op:

Als een ..civiele putsch" heeft de Turkse pers vorige week het initiatief aangemerkt van premier Turgut Ozal om generaal Necip Torumtay tot opperbevelhebbher van de strijdkrachten te benoemen in plaats van generaal Necdet Oztorun, die daartoe was uitverkoren door zijn voorganger Necdet Urug. Men zou ook kunnen spreken van de eerste ,,legergreep" na de driestaatsgrepen (1960,1971, 1980) die in Turkije de laatste 30 jaar hebben plaatsgevon-
Aan

Hoewel de regering in Turkije vanouds het benoemingsrecht had in de hoge militaire hiërarchie, was het in de praktijk de legerleiding zelf die deze zaken regelde, waarbij gewoonlijk wel de anciënniteit in acht werd genomen. Dit jaar had opperbevelhebber Urug aangekondigd enkele maanden vervroegd te zullen afzwaaien. kennelijk met de bedoeling dat dan zijn vertrouweling Oztorun hem nog bijtijds zou kunnen opvolgen. Deze immers zou anders eveneens eind augustus de actieve militaire gelederen moeten verlaten
Maar premier Ozal kwam met de even onverwachte rauwe bekendmaking dat Oztorun voor de regering .,ongewenst" was en dat in zijn plaats generaal Torumtay werd benoemd. hoewel die qua anciënniteit na hem kwam. De regering liet tevens doorschemeren dat de oude legerleiding al een schema van opperbevel tot het jaar 2000 had uitgedokterd. iets dat ongezond werd geacht voor de staatkundige verhoudingen in Turkije.
Van zijn kant maakte de gepasseerde Oztorun geen geheim van zijn teleurstelling: in een vraaggesprek sprak hij van ,.flagrante inmenging" en waarschuwde hij tegen de mogelijkheid dat op deze nianier ,.de politiek haar intrede deed in de strijdkrachten". Maar men kan de strijdkrachten natuurlijk ook verwijten dat die hun intrede al hadden gedaan in de politiek.
Hiervoor waren de meeste politici en journalisten van rechts tot links het nieest beducht en Özal is voor zijn initiatief dan ook uitbundig en vrijwel unaniem geprezen. De sociaal-democratische oppositieleider. professor Erdal Inönü verklaarde: ..Er is weer een belangrijke stap gezet in de richting van de democratie ''
Al deze betuigers van bijval hadden ongetwijfeld de bestseller van vorig jaar gelezen, .,Tot uw orders commandant" van de journalist Ali Birand, waarin voor het eerst het Turkse leger wordt beschreven als een staat in een staat, een log apparaat dat zich steeds meer isoleert van wat er leeft in de burgerbevolking. Juist als zo'n lichaam zich toch met de politiek bemoeit. kunnen er ernstige brokken n-orden gemaakt.
Sindsdien zijn er nog wel enkele factoren aan het licht gekomen die tot Ozals stap hebben bijgedragen cri die de oordeelvorming daarover misschien nog kunnen wijzigen Zo heeft Oztorun openlijk verklaard dat er tussen hem en Ozal ,,verschil van mening bestaat over de seculiere opzet van de republiek".
Oztorun en de nu afgezwaaide Urug behoren kennelijk tot de groep doctrinair anti-fundamentalistische officieren die hoogst bezorgd is over de concessies die aar: tegenstanders van Ataturk worden gedaan, zowel in binnen- als in buitenland Meest recente gebeurtenis: dr vriendelijke ontvangst van de Iraanse premier Moussavi. hoewel die weigerde het gebruikelijke eerbetoon te betuigen bij het mausoleum van Atatürk (iets waarover ook professor Inönü zich overigens geschokt betoonde).
Torumtay komt natuurlijk ook uit de school van Atatürk. maar wellicht zou men hem wat elastischer als ,,niet-fundamentalist" kunnen betitelen en ciaarniee als iemand die. net als Ozal. meer begrip heeft voor wat er in de brede gelederen van het volk nog aan religieuze gevoelens leeft.
Een andere factor die tot verwijdering tussen Oztorun en Ozal moet hebben bijgedragen. is de strijd tegen de Koerdische guerrillastrijders in het zuidoosten. Die heeft een treurig dieptepunt bereikt met moordpartijen door Koerdische separatisten in verscheidene dorpen. waarbij de afgelopen paar weken in totaal 58 mensen. eveneens Koerden. zijn omgekomen
Over het verloop van de eerste slachting, in het dorp Pinarcik waar 31 mensen onder wie zestien vrouwen en kinderen de dood vonden, deden verschillende lezingen de ronde, ook van officiele zijde Ozal heeft zich toen beklaagd over de – lang tevoren aangekondigde – aanval op het dorp onvoldoende te zijn geinformeerd. Oztorun. nog bevelhebber van de landstrijdkrachten. was na het gebeurde geheel onbereikbaar De premier heeft van ..onachtzaamheid" gesproken en een onderzoek bevolen. wat Oztorun moet hebben geirriteerd
Oztorun heeft ook een grote rol gespeeld bij de onderhandelingen met de Verenigde Staten over de verlenging van het defensie-akkoord. Daarvan streeft hij nu de onmiddellijke inwerkingtreding na, waartegen Ozal zich om politieke redenen verzet. Dit geeft aan de onverwachte benoeming van Torumtay – overigens een uitgesproken pro-Westers figuur die in Brussel bij de NAVO heeft gewerkt – een internationale dimensie.
Ten slotte rijst de vraag, wat de houding van de huidiae president. generaal buiten dienst Evren, in deze affaire is geweest. De meesten geloven dal Ozal zijn beslissing niet instemming van het huidige staatshoofd heeft genomen Een tegenprestatie zou kiinnrn zijn dat Evren in 1989 perspectief krijgt op verlenging van zijn presidentschap. waarvoor echter de grondwet zou moeten worden gewijzigd. Maar dat zou weer in strijd komen met iets dat Ozal onlangs op een ministerraad heeft verklaard· dat de president die in 1989 wordt gekozen uit de civiele gelederen moel voortkomen. anders dan viif van de zes voorgangers. Dacht hij misschien aan zichzelf'

Op 22 augustus 1986 had radio Ankara gemeld dat adm Emin Goksan was benoemd tot bevelhebber van de marine en gen Cemil Cuha tot bevelhebber van de luchtmacht

Demirel gekozen tot leider ***van de*** Partij ***van*** het Juiste ***Pad***

Op 8 september 198'7 nam Husamettin Cindoruk, voorzitter van de Partij van het Juiste Pad sinds 14 mei 1985 (pag. 680/3-1987), ontslag om de weg vrij te maken voor oud-premier Suleyman Demirel, die op 6 september zijn politieke rechten had teruggekregen (pag. 682/2 e.v.-1987) en later die maand tot partijleider zou worden gekozen.

Op 9 september verscheen Demirel voor het eerst sinds 1980 op de Turkse televisie.
Op 24 september werd Demirel (geb. in 1924) op een buitengewoon congres in Ankara unaniem gekozen tot partijvoorzitter. In een rede zei hij dat hij zou proberen via de algemene verkiezingen van november opnieuw regeringsleider

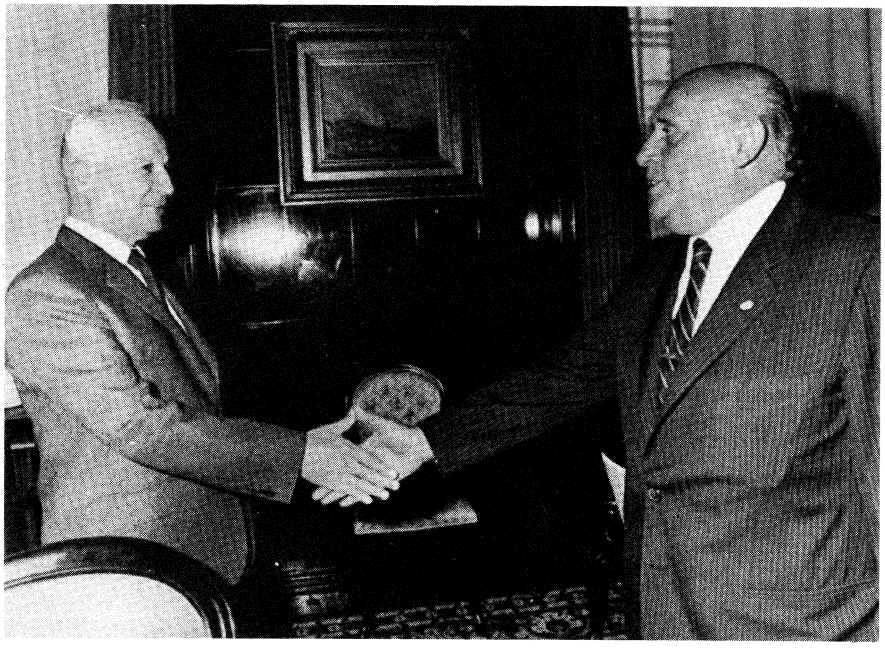

De Turkse president Kenan Evren (l.) en Suleyman Demirel, de leider van de Partij van het Juiste Pad, op 6 oktober 1987.

te worden. ,,De redding van het land is een meerderheidsbestuur door de Partij van het Juiste Pad", aldus Demirel tot de ruim 850 afgevaardigden op het congres.
Op 6 oktober had de Turkse president Kenan Evren een ontmoeting met Demirel.

Bülent Ecevit leider van de Partij van Democratisch Links

Op 13 september 1987 nam oud-premier Bülent Ecevit. die op 6 september eveneens zijn politieke rechten had teruggekregen, het leiderschap van de Partij van Democratisch Links over van zijn vrouw Rashan Ecevit, die sinds 22 november 1985 op die post zat (pag. 680/3-1987). Volgens Le Monde (15-9-1987) had Bülent Ecevit voorstellen van de president van de Sociaal-Democratische Populistische Partij, Erdal Inönu, tot een fusie van de twee partijen, afgewezen.
Ecevit, aldus *NRC/H'blad* (18-9-1987), bschouwde de Sociaal-Democratische Populistische Partij als een kunstmatig, intellectualistisch gedrocht zonder wortels in het volk. Zijn eigen Partij van Democratisch Links zou, zo vervolgde de krant, rechtstreeks zijn voortgekomen uit de boeren- en arbeidersmassa die zoveel te lijden had onder het beleid van premier Turgut Özal.

Op 18 september had Ecevit een gesprek van 50 minuten met de Turkse president Kenan Evren. Na afloop hiervan zei Ecevit dat was gesproken over de problemen van het land en internationale kwesties. Ook had hij de president op de hoogte gesteld van zijn

Oud-premier Bülent Ecevit.

twijfels over een op 10 september aangenomen wetsvoorstel dat vervroegde verkiezingen mogelijk maakte (zie hierna).

Wijziging kieswet maakt vervroegde parlementsverkiezingen mogelijk. Bezwaren oppositie *Verkiezingsdatum* verschoven

Op 10 september 1987 nam het parlement met 246 (Moederland Partij) tegen 100 stemmen (oppositie) een wijziging van de kieswet aan die vervroegde parlementsverkiezingen op 1 november mogelijk moest maken. De wet verkortte de voorgeschreven tijdsperiode tussen het uitroepen en houden van verkiezingen van 90 tot 45 dagen en reduceerde de duur van de verkiezingscampagne van 21 tot 10 dagen.
De oppositie was tegen de wijziging van de kieswet. Zij wilden de verkiezingen liever op een later tijdstip houden, opdat de ,,oude" politici die via het referendum van 6 september hun politieke rechten hadden teruggekregen, zich beter zouden kunnen profileren. Bovendien wilde zij dat de ongeveer twee miljoen mensen die gedurende vijf jaar niet naar de stembus mochten omdat zij geen stem hadden uitgebracht bij het grondwetsreferendum van 7 november 1982 (pag. 781-1982), aan de parlementsverkiezingen zouden deelnemen, hetgeen na 7 november mogelijk zou zijn.
Verder maakte zij bezwaar tegen artikel acht van de nieuwe kieswet waarin stond dat de kandidaten voor de parlementsverkiezingen door de leiding van de politieke partijen en niet, zoals tot voor kort, door de leden moesten worden gekozen.
Een ander bezwaar was dat de nieuwe kieswet met zich mee bracht dat in de kiesdistricten een nog hogere kiesdrempel gold dan de landelijke kiesdrempel van tien procent, waardoor de grote partijen werden bevoordeeld.
Ondanks de bezwaren van de oppositie werd de wetswijziging aangenomen en na afloop van de stemming werd het parlement ontbonden.
De oppositie legde vervolgens haar bezwaren tegen de wet voor aan het Constitutionele Hof, dat op 9 oktober met zes tegen vijf stemmen besliste dat artikel acht van de kieswet in strijd was met de grondwet. Dit betekende dat de leden van de partijen hun kandidaten voor de parlementsverkiezingen moesten kiezen - een procedure die enige tijd vergde. Volgens de oppositie maakte dit het houden van verkiezingen op 1 november onmogelijk.
Premier Özal was echter van mening dat artikel 18 van de kieswet, dat de verkiezingsdatum vaststelde, niet in strijd met de grondwet was verklaard en dus grondwettig was, zodat de verkiezingen gewoon door konden gaan.
Op 10 oktober kwamen de drie belangrijkste leiders van de oppositie, Demirel (Partij van het Juiste Pad), Inönu (Sociaal-Democratische Populistische Partij) en Ecevit (Partij van Democratisch Links) bijeen om de situatie te bespreken. In een verklaring na afloop van de ontmoeting verklaarden zij op 12 oktober een petitie te zullen indienen voor het terugroepen van het reeds ontbonden parlement.

Op 12 oktober kondigde parlementsvoorzitter Necmettin Karaduman aan dat hij het parlement zou terugroepen na publikatie van de uitspraak van het Constitutionele Hof in de Staatscourant, teneinde een oplossing ie vinden voor de crisis.

Op 13 oktober verklaarde premier Özal bereid te zijn de verkiezingsdatum twee of drie weken op te schuiven teneinde ,,een politieke chaos" te vermijden. In een telefoontje aan Inönu had hij zijn wens tot een dialoog tot uitdrukking gebracht, aldus de premier (de partij van Inönu had de zaak bij het Constitutionele Hof aanhangig gemaakt).
Een dag later diende de Moederland Partij van Özal een wetsvoorstel in om de verkiezingen op 29 november te houden. De oppositie wees echter ook deze nieuwe verkiezingsdatum van de hand.

In de nacht van 16/17 oktober keurde het parlement niettemin de nieuwe verkiezingsdatum goed. Een aantal afgevaardigden verliet uit protest de zaal.

Turkes gaat Nationalistische Arbeidspartij leiden

Op 4 oktober 1987, aldus de Volkskrant (5-10-1987), nam Alparslan Türkes, de vroegere leider van de ultra-rechtse Turkse nationalisten, de Grijze Wolven, de leiding van de Nationalistische Arbeidspartij op zich. Türkes behoorde tot degenen die op 6 september hun politieke rechten hadden teruggekregen.

Fusie tussen de Turkse Communistische Partij en de Turkse Arbeiderspartij. Dood Behice Boran. Problemen rond terugkeer van twee communisten

Op 6 oktober 1987 maakten de voorzitters van de Turkse Communistische Partij en de Turkse Arbeiderspartij, respectievelijk Haydar Kutlu en Behice Boran, in Brussel bekend dat hun partijen samengingen in een nieuwe

partij, de Verenigde Communistische Partij van Turkije.
De beide extreem-linkse partijen waren in Turkije verboden en opereerden al jaren vanuit het buitenland. Behice Boran, die na de militaire staatsgreep van 1980 Turkije had verlaten, mocht sinds 6 september 1987 weer politiek actief in Turkije zijn.

De in 1920 opgerichte Turkse Communistische Partij was sinds 1923 verboden.

Op 10 oktober overleed Behice Boran in Brussel en op 18 oktober woonden, aldus Le Monde (21-10-1987), bijna 15 000 mensen in Istanbul haar begrafenis bij

Op 16 november werden twee leiders van de Verenigde Communistische Partij van Turkije, Haydar Kutlu (secretaris-generaal van de Turkse Communistische Partij) en Nihal Sargin (secretaris-generaal van de Turkse Arbeiderspartij), op het vliegveld van Ankara gearresteerd, toen zij vanuit ballingschap in West-Duitsland naar Turkije terugkeerden. De twee werden vergezeld door Europarlementariërs uit verscheidene landen.
De advocaat van de twee communisten verklaarde die dag dat ,,we legaal zijn gekomen om te zien of Turkije zich democratisch gedraagt". De aanhouding noemde hij dan ook ,,niet democratisch" en ,,een schending van de Europese Conventie voor de rechten van de mens".

Op 13 november had correspondent Frans van Hasselt in *NRC/H'blad* over de komst van het tweetal het volgende opgemerkt:

Twee leiders van de Verenigde Communistische Partij van Turkije, Haydar Kutlu en Nihal Sargin, hebben op een persconferentie in West-Berlijn aangekondigd dat ze op 16 november per vliegtuig naar Istanbul zullen reizen. Maar liefst vijftien Europarlementariërs alsmede vijftien journalisten zullen hen vergezellen. Een woordvoerder van het ministerie van binnenlandse zaken in Ankara heeft verklaard dat de communisten bij aankomst zullen worden gearresteerd en de officier van justitie van het Veiligheidsgerechtshof heeft bekendgemaakt dat zij op grond van het tegen hen bestaande materiaal ieder vijftien jaar kunnen krijgen.
De Communistische Partij van Turkije is kort na de Russische revolutie opgericht in het clubgebouw van het Rode Leger in Batum, aan de andere kant van de Zwarte Zee, en is daarmee de oudste partij van de Turkse republiek. Maar door Ataturk werd zij al snel buiten de wet gesteld en dat bleef zij tot op de huidige dag. Haar boodschappen bereiken de Turken via het in Leipzig gevestigde radiostation Bizim Radio (Onze Radio).
Binnen Turkije functioneert echter sinds 1960 de pro-communistische Turkse Arbeiderspartij, die gedurende vier jaar (1965-1969) vijftien zetels had in het parlement. De in de Verenigde Staten opgeleide socioloog Behice Boran werd daarvan eind jaren zestig de voorzitter na een interne crisis. waarbij de tegenstanders van de Russische interventie in Tsjechoslowakije uittraden.

Een archieffoto uit 1973 van Behice Boran, die sinds het eind van de jaren zestig tot haar dood, op 10 oktober 1987, de extreem-linkse Turkse Arbeiderspartij leidde.

De partij werd tweemaal buiten de wet gesteld: na de militaire ingreep van 1971 (op grond van een pro-Koerdische opstelling), en na de militaire staatsgreep van 1980 definitief. Behice Boran kon het land verlaten en zij overleed, 77 jaar oud, vorige maand in Brussel. Maar vlak tevoren had zij bijgedragen tot de fusie van haar partij en de aloude Communistische Partij, die opgingen in de Verenigde Communistische Partij van Turkije. Reeds eerder had Kutlu, secretaris-generaal van de Communistische Partij, soepeler en tolerantere geluiden laten horen dan tevoren, in het kader van de uit Moskou aanwaaiende glasnost.

Het opvallende was dat de Turkse premier Özal hierbij niet achter bleek te blijven. Tot veler verbazing gaf hij toestemming tot het begraven in Turkije van mevrouw Boran. Zelfs kwam het tot een herdenkingsceremonie in het parlement, waar zij vier jaar lang afgevaardigde voor het zuidoostelijke district Urfa is geweest.

Ozals verrassende ,,opening naar links", die zelfs al een ,,flirt" is genoemd, bleef niet tot deze geste beperkt. Hij plaatste enkele bekende figuren uit het linkse kamp op de kandidatenlijsten van zijn partij voor de parlementsverkiezingen van 29 november. De laatste die hiervoor werd uitverkoren (en zich liet uitkiezen) was de bekende oud-burgemeester van Ankara. de architect Vedat Dalokay. Ozal heeft zelfs geprobeerd de radicaal-Koerdische oud-afgevaardigde Nurettin Yilmaz op zijn lijst te krijgen. die na de staatsgreep van 1980 jarenlang heeft vastgezeten als lid van het Turkse Vredescomité. Maar deze bleek al eerder bij de Sociaal-Democratische Populistische Partij te hebben aangeklopt - die hem weigerde - en werd op grond daarvan door de Hoge Verkiezingsraad afgewezen.

,,Yilmaz zal ons enkele miljoenen stemmen extra opleveren", had de openlijk opportunistische Özal verklaard.

De linksen van hun kant die met hem willen samcnwerkcn, doen dat mede omdat de officiële linkerzijde bij het naderen van de verkiezingen in hevige ontreddering verkeert. Er heerst ren grote tweespalt tussen de Sociaal-Democratische Populistische Partij van professor Inönü en de later opgerichte Partij van Democratisch Links van oud-premier Ecevit.

Dat Ozals Moederland Partij de verkiezingen zal winnen en met een absolute meerderheid verder zal regeren, daaraan twijfelt vrijwel niemand. Maar de komst van de twee communistische leiders stelt de Turkse premier wel voor problemen. Hij wil graag dat de komende verkiezingen overkomen als onberispelijk democratisch, vooral ook in de ogen van de EG, waarbij hij dit jaar een lidmaatschapsaanvraag heef? ingediend, en die parlementaire waarnemers naar de verkiezingen zal sturen.

Het gevangen nemen van twee partijleiders zou de goede indrukken die hii wil vestigen kunnen schaden Vandaar dat valt te verwachten dat ze niet in de gevangenis worden gegooid, maar - als ze niet meteen worden uitgewezen - bijvoorbeeld huisarrest zullen krijgen totdat de verkiezingen voorbil zijn

Özal heeft, in het kader van zijn tolerantietactiek, zelfs laten doorschemeren dat .,op den duur" valt te denken aan erkenning van een communistische partij, tegelijk met een islamitische. Beide zijn nu nog verboden volgens de grondwet en volgens de artikelen 141, 142 en 163 van het wetboek van strafrecht, dat hoge straffen stelt op het oproepen tot klassenstrijd of tot een theocratische staat ,,De tijd is nog niet rijp voor zulke partijen". heeft Özal onlangs gezegd, .,eerst moet het politieke klimaat zich verzachten en moet het welvaartspeil van het land stijgen.'.

Op 5 december werden Kutlu en Sargin formeel in arrest gesteld. Zij werden beschuldigd van overtreding van zes artikelen van het wetboek van strafrecht. Volgens het Turkse persagentschap Anatolië, aldus Le Monde (8-12-1987), zouden zij inbreuk hebben gemaakt op de ,,nationale Turkse eenheid", de ,,Turkse staat en zijn autoriteiten" hebben beledigd, tot een ,,clandestiene organisatie behoren" en ,,in het buitenland voorstellen hebben gedaan waardoor de nationale Turkse sentimenten worden verzwakt". Volgens *NRC/H'blad* (7-12) zouden zij zich behalve aan het opwekken tot klassenstrijd hebben schuldig gemaakt aan het ,,kleineren en ridiculiseren van de grootheden en het moreel van de Turkse natie", het ,,ondermijnen van Turkijes reputatie in het buitenland" en het beledigen van de president.
Hierop stond in totaal een gevangenisstraf van 70 jaar en drie maanden.

Bij het verlaten van het Staatsveiligheidshof in Ankara riep Sargin op 5 december tot de aanwezige journalisten: ,,Wijzijn gemarteld". De officier van justitie bij het Hof, Nusret Demiral, verklaarde dat zulke folteraantijgingen deel uitmaakten van de vaste tactiek van communistische cellen.

(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, FAZ, KCA, The Times)

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

ONTWIKKELINGEN IN OOST-WEST BETREKKINGEN NA TOPONTMOETING REAGAN-GORBATSJOW IN REYKJAVIK

(Voortzetting)

In het KHA is verslag uitgebracht over de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen Oost en West na de topontmoeting van VS-president Reagan en Sowjet-partijleider Gorbatsjow in Reykjavik in okt. vorig jaar (pag. 68911 e.v.-1986) op pag 647/3 e.v., 68913 e./v., 712/2 e.v., 72511 e.v., 74411 e.v., 75511 e.v. en 77111 e.v.-1987.
Een voortzetting volgt hierna.

Overeenkomst m.b.t. bezoeken Russen en Amerikanen bij *elkaars* opslagplaatsen voor chemische wapens

Sowjet-deskundigen zullen in oktober een bezoek brengen aan een Amerikaans depot voor opslag en vernietiging van chemische wapens. Dat hebben Amerikaanse en Sowjet-afgevaardigden die onderhandelen over een internationaal verbod op chemische wapens op 10 aug. in Genève meegedeeld.
Zij zeiden dat ook regelingen worden getroffen voor een bezoek van Amerikaanse experts aan twee depots voor chemische wapens in de Sowjet-Unie. De Verenigde Staten nodigden vorig jaar juli de Russen uit voor een bezoek aan de vernietigingsinstallatie op de basis Tooele in de staat Utah. Die uitnodiging is aanvaard tijdens de zesde ronde van bilaterale besprekingen, aldus een Sowjet-verklaring.
In die verklaring werd verder gezegd dat de afgevaardigden ook hebben gesproken over ,,praktische aspecten van een mogelijk bezoek van Amerikaanse vertegenwoordigers" aan een Sowjet-depot van chemische munitie in de buurt van de stad Sjichany. Moskou heeft ook Amerikaanse deskundigen uitgenodigd voor een bezoek tezijnertijd aan een vernietigingsinstallatie die nu nog in aanbouw is bij Tsjapajewsk, aldus de Sowjet-verklaring. De Amerikanen hebben deze uitnodigingen aanvaard.
De besprekingen waarop over de wederzijdse bezoeken overeenstemming werd bereikt werden gehouden in Genève van 20 juli tot 7 augustus, tussen delegaties geleid door Sowjet-ambassadeur Joeri Nazarkin en de Amerikaanse ambasadeur Max Friedersdorf. Ze waren de zesde in een serie overlegrondes waartoe president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow tijdens hun Geneefse topoverleg in november 1985 opdracht gaven.
De bilaterale besprekingen zijn bedoeld om de onderhandelingen te bespoedigen over een verdrag tot uitbanning van chemische wapens en vernietiging van de bestaande voorraden.
Deze onderhandelingen worden sinds 1968 gevoerd in het kader van de Geneefse Ontwapeningsconferentie (met 40 deelnemende landen) - het belangrijkste forum voor multilaterale wapenbeheersing besprekingen

Nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Westduitse Pershing-l a raketten

In een interview met persbureau Tass heeft Viktor Karpow, hoofd van de afdeling wapenbeheersing van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, op 18 aug. opnieuw gewaarschuwd, dat, als de meningsverschillen tussen Moskou en Washington over de Westduitse Pershing-la raketten niet worden opgelost. de voorgenomen ontmoeting tussen Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze en zijn Amerikaanse collega Shultz medio sept. weinig zin zou hebben.

,,Het heeft nauwelijks zin het probleem van de Westduitse Pershing-la raketten en de Amerikaanse oorlogskoppen hiervoor te laten liggen tot de ontmoeting tussen de Russische en de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken". zo werd Karpow door Tass geciteerd. ,,Alsde regeringen van de Verenigde Staten en West-Duitsland in de komende weken niet een noodzakelijk gevoel van verantwoordelijkheid, begrip en goede wil laten zien, als er geen werkelijke vooruitzichten komen voor regeling van het Pershing-la probleem, komt vanzelf de vraag op of het mogelijk is dit probleem tijdens de komende ontmoeting van Eduard Sjewardnadze en George Shultz op te lossen en of de ontmoeting zelf in dat geval wel opportuun is."

VS vragen standpunt Bonn over Pershing-la

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz heeft de Westduitse regering gevraagd ,,duidelijkheid te verschaffen" over haar standpunt inzake de 72 Pershing-la raketten.
Volgens het Westduitse weekblad Der Spiegel dat dit op 24 aug. meldt, blijkt dit uit een brief van de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz aan zijn Duitse ambtgenoot Genscher. De brief wordt in Bonn uitgelegd als een oproep om af te zien van de Pershing-la-raketten, aldus Der Spiegel.

Volgens Der Spiegel wordt Shultz' brief, gedateerd 15 augustus, in Bonn geïnterpreteerd als een oproep om een INF-overeenkomst niet te laten stuklopen op de handhaving van de Pershings.
Bondskanselier Kohl heeft op 21 aug. gezegd dat het Duitse standpunt ,,absoluut niet veranderd is".

VS-voorstellen voor eenvoudiger verificatie naleving INF-verdrag

De Verenigde Staten hebben op 23 aug. nieuwe verificatieprocedures voorgesteld om de controle op de naleving van afspraken over de eliminatie van middellange afstandsraketten te vereenvoudigen.
Volgens Washington is dit mogelijk, omdat met de Sowjet-Unie overeenstemming is bereikt over de wenselijkheid van verwijdering van alle kernraketten voor de middellange afstand.
Eerdere verificatievoorstellen gingen er van uit dat beide partijen honderd kernkoppen voor middellange-afstandraketten buiten Europa zouden behouden. Moskou heeft deze eis echter ingetrokken.

De nieuwe Amerikaanse voorstellen voorzien volgens Phyllis Oakley, woordvoerder van het State Department, in vernietiging van alle Amerikaanse en Sowjet-raketten met een reikwijdte tussen 500 en duizend kilometer binnen een jaar na de ondertekening van een akkoord. De raketten met een reikwijdte tussen de duizend en 5000 kilometer zouden binnen drie jaar na ondertekening moeten zijn ontmanteld.
Oakley weersprak berichten dat de Amerikaanse regering haar verificatievoorstellen heeft afgezwakt. De Amerikaanse onderhandelingspositie op het gebied van inspectie is op twee terreinen gewijzigd.
De Amerikaanse eisen voor onverwachte inspecties van plaatsen waar de aanwezigheid van raketten wordt vermoed, zijn minder stringent geworden.
De Verenigde Staten hebben hun voorstel laten vallen voor het installeren van permanent werkende monitoren die de toegangspoorten van fabrieken waar raketten kunnen worden vervaardigd in de gaten houden om er zeker van te zijn dat geen raketten het fabrieksterrein verlaten die onder het te sluiten verdrag verboden zijn.
De woordvoerder van het State Department zei dat Washington de permanent werkende TV-camera's wel blijft eisen bi] de beprekingen over verminderingen van strategische kernwapens. Bij de onderhandelingen over een START-verdrag voor de lange-afstandsraketten wordt uitgegaan van halvering van de huidige strategische arsenalen.
De nieuwe Amerikaanse voorstellen zouden volgens Oakley nog steeds het verdrag over kernwapens voor de middellange afstand ,,de meest stringente verificatie in de geschiedenis verschaffen".

De kwestie van de verificatie had eerder tot verschil van mening tussen het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en dat van defensie geleid.
Het State Department was voorstander van verreikende maatregelen, inclusief onaangekondigde bezoeken aan plekken waar het verdrag overtreden zou kunnen worden, terwijl het Pentagon hierover juist bezorgd was omdat een dergelijke procedure de Sowjet-Unie de kans zou geven geheime informatie te vergaren.

Verklaring bondskanselier Kohl *m.b.t* Pershing-la

De Westduitse bondskanselier Helmut Kohl heeft op 26 aug. in Bonn een verklaring afgelegd, waarin hij het aanbod deed de de 72 Pershing-la raketten niet te moderniseren, maar te vernietigen, als de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie aan een aantal voorwaarden zouden voldoen.
Kohl, die zei de Amerikaanse president "te willen helpen (...) om het Geneefse wapenoverleg met succes af te sluiten", zou zijn aanbod gestand doen, als:
o de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie een akkoord bereiken over de mondiale ontmanteling van alle raketten voor de middellange afstand (INF);
o de nog onduidelijke punten op het gebied van verificatie voor alle betrokken partijen bevredigend worden opgelost;
- het INF-akkoord door beide partijen van de overeenkomst geratificeerd en in werking is gebracht;
- beide partijen zich houden aan het afgesproken tijdschema voor de ontmanteling van hun wapensystemen.

Het Sowjet-persbureau Tass meldde dat Kohl tot de manoeuvre was gedwongen door een vijandige publieke opinie. Verder kritiseerde het persbureau de vele voorwaarden die de bondskanselier aan zijn aanbod had gehecht.
Maar radio Moskou zei dat het aanbod een stap vooruit was en dat het nadere bestudering behoefde.
De DDR heeft Kohls besluit op *27* aug. impliciet verwelkomd. Hoewel het communistische partijdagblad Neues Deutschland geen direct commentaar gaf maakte de prominente behandeling van het aanbod uit Bonn op de voorpagina duidelijk dat de Oostduitse leiding er haar goedkeuring aan hecht.
De Amerikaanse president Reagan zei op *26* aug. in een toespraak Kohls besluit toe te juichen en het ministerie van buitenlandse zaken in Washington liet uitkomen er door verrast te zijn maar bleef terughoudend.

Manfred Wörner kandidaat als secretaris-generaal van de NAVO

In de bijeenkomst met de pers, waarin bondskanselier Kohl het kabinetsbesluit m.b.t. de Westduitse Pershing-la raketten bekendmaakte, liet hij tevens weten, dat de bondsregering minister van defensie Manfred Wörner kandidaat stelde om in 1988 Lord Carrington op te volgen als secretaris-generaal van de NAVO.

Wörner, aldus Kohl, staat ,.in het hele bondgenootschap bekend om zijn kennis en zijn persoonlijkheid". De minister, die *52* jaar oud is, beschikt volgens Kohl over ,,eengrote dosis internationaal prestige".
Het is de eerste keer dat de Westduitse regering een eigen kandidaat voor de hoogste civiele baan binnen het NAVO-bondgenootschap naar voren schuift.

Op 14 aug. heeft de Noorse regering de conservatieve ex-premier Kaare Willoch al kandidaat gesteld voor de opvolging van Carrington.
Kohl zei op *26* aug. niet met Oslo over Wörners kandidatuur te hebben gesproken; wel zijn ,,diverse belangrijke NAVO-partners tevoren ingelicht.
De Belgische minister Leo Tindemans, wiens naam herhaaldelijk is gevallen als het ging om de opvolging van Carrington, heeft in een op 27 aug. gepubliceerd vraaggesprek met het Belgische blad De Standaard gezegd geen belangstelling te hebben.

Rede president Reagan. Spoedig *INF*-akkoord verwacht

De Amerikaanse president Reagan verklaarde op 26 aug. spoedig een wapenakkoord met de Sowjet-Unie te verwachten. Nu het obstakel van de Westduitse Pershing-la raketten door de bondsregering is opgeruimd. is de agenda duidelijk: ,,Wij kunnen meteen een akkoord over de middellange afstandswapens opstellen".,
In een toespraak in Los Angeles, die aanvankelijk bedoeld was als algemene Oost-West-beschouwing, verwelkomde Reagan de Westduitse stap.
Hij noemde de Russische eis tot verwijdering van de Duitse Pershings weliswaar een,,kunstmatig obstakel", maar de beslissing van de Bondsrepubliek maakt ,,ons hoopvol dat de Sowjet-Unie zal laten zien dat er daden zijn achter de retoriek die zij de laatste tijd zo vaak heeft laten horen".

In zijn toespraak, die door Amerikaanse zenders in het buitenland werd uitgezonden en via een beeldscherm te zien was op een conferentie van Amerikaanse en Russische wetenschapsmensen en politici in Chautauqua (staat New York). toonde Reagan zich gematigd optimistisch over de kansen op een akkoord.
Hij verwelkomde de voortgang die er de laatste tijd met de Sowjet-Unie was geboekt op het gebied van wapenbeheersing, rechten van de mens en bilaterale betrekkingen.
Tevens hield hij vast aan het defensieschild SDI en aan steun voor rebellen in Afghanistan, Nicaragua en Angola. De Sou-jet-Unie riep hij op te stoppen met de export van revolutie naar deze en andere landen.
Als grote verdienste van zijn presidentschap in de Oost-West-betrekkingen noemde hij de Amerikaanse bereidheid om de morele strijd met de Sowjet-Unie en andere niet-democratische landen te voeren. Reagan: ,,Wij weigerden te geloven dat het een soort oorlogsdaad was wanneer we publiekelijk van het cruciale morele onderscheid tussen democratie en totalitarisme getuigden."
In zijn toespraak liet Reagan overigens scherpe anti-Sowjet-taal achterwege. Hij riep de Sowjet-leiders op de ,,glasnost" (openbaarheid) ook toe te passen op de militaire budgetten en in de Opperste Sowjet openlijk te debatteren over militaire prioriteiten, zoals dat in het Congres het geval is.

Waarnemers over en weer bij militaire oefeningen

Vier Amerikaanse militairen zouden op 28 aug. als waarnemer aanwezig zijn bij een oefening van de Sowjet-strijdkrachten, zo is op 27 aug. in Washington bekendgemaakt.
Het is de eerste Amerikaanse inspectie van Russische militaire manoeuvres sinds in september vorig jaar over deze vertrouwenwekkende maatregel overeenstemming werd bereikt in Stockholm, op een conferentie in het kader van het overleg over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE),pag. 641/1 e.v. - 1986).
In maart volgden NAVO-waarnemers oefeningen van het Poolse leger in Noordwest-Polen. Het was de eerste keer in elf jaar dat Westerse waarnemers aanwezig waren bij een dergelijke gelegenheid.
De Sowjet-Unie had Washington begin dit jaar een lijst gegeven van te verwachten militairen oefeningen.

Op 26 aug meldde de Verenigde Staten aan Moskou dat zij Amrikaanse waarnemers zou sturen naar de oefeningen die 16.000 Sowjet-soldaten op 28 aug. houden bij Minsk.
Een woordvoerder van het Amerikaanse Bureau voor wapenbeheersing en ontwapening onderstreepte dat onder de afspraken die in Stockholm zijn gemaakt, zo'n inspectie niet kan worden geweigerd door het land dat de oefeningen organiseert.
Oosteuropese waarnemers waren aanwezig bij de grote NAVO-oefening Reforger, die van 26 aug. - tot 11 sept. werd gehouden.

Voorstel SU aan VS: Kernproeven op *elkaars* grondgebied. Verificatie geen probleem

Generaal Nikolai Tsjerwow, hoofd van de afdeling ontwapening van het Sowjet-ministerie van defensie, heeft op 31 aug., op een lunch in Washington waaraan ook werd deelgenomen door de Amerikaanse onderhandelaar Max Kampelman gezegd, dat de Sowjet-Unie bereid is om de goedkeuring te overwegen van een verificatie-procedure voor kernproeven zoals het Amerikaanse Cortex-systeem, waarbij instrumenten in de bodem worden geplaatst in de buurt van kernexplosies. ,,Als u de instrumenten wilt ijken, komt u dan alstublieft naar onze proefgebieden met een eigen kernlading om die daar tot ontploffing te brengen om er zeker van te zijn dat alles in orde is", zo zei Tsjerwow. Omgekeerd verwacht de Sowjet-Unie dan dezelfde rechten in de Verenigde Staten, zodat Sowjet-geleerden toestemming zouden krijgen om het Amerikaanse proefgebied in de Nevada-woestijn te bezoeken en een kernproef te houden.
Op die manier zouden de twee partijen dan de systemen kunnen beoordelen die worden gebruikt voor verificatie van nucleaire ontploffingen.
In 1986 hebben Amerikaanse geleerden al instrumenten kunnen opstellen in het proefgebied Semipalatinsk in de Sowjet-Unie. (pag. 641/3-1986).
Tegenover verslaggevers zei Kam-

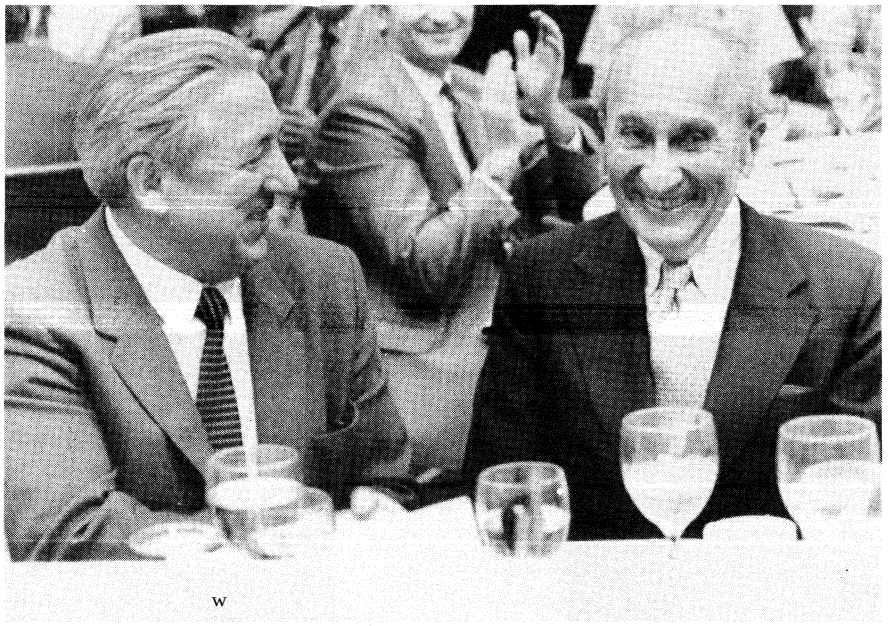

Generaal Nikolai Tsjer ow, hoofd van de afdeling ontwapening van het Sowjet-ministerie van defensie (l.), in gesprek met Max Kampelman, hoofd van de Amerikaanse delegatie bij de onderhandelingen in Genève tussen de VS en de SU over vermindering van kernwapens, tijdens een lunch op Capitol Hill op 31 augustus.

pelman op 31 aug. dat het de eerste keer is dat de Sowjet-Unie laat weten het Cortex-systeem te aanvaarden. ,,Ik kan u zeggen dat het de eerste keer is dat ik dit heb gehoord. Hij zegt dat verificatie geen probleem is. Ik kan u zeggen dat ik niet weet waarover ze maandenlang hebben geredetwist in Genève als het niet over verificatie was."

Tsjerwow zei verder dat de Sowjet-Unie voorstander is van een totaal verbod op kernproeven en stelde voor dat wanneer zo'n verbod niet kan worden bereikt men zou kunnen besluiten tot een beperking van de kracht van kernexplosies tot 1 kiloton en een grens van twee tot drie proeven per jaar

Een functionaris van het Witte Huis zei in Santa Barbara, waar president Reagan met vakantie was, dat een formeel antwoord van de VS pas gegeven kan worden wanneer er in Genève bij de ontwapeningsonderhandelingen een formeel voorstel op tafel ligt. ,,Zoals we zo vaak in het verleden hebben gezien zeggen zij iets en hangen daar vervolgens allerlei voorwaarden aan. Dat zou dit keer ook heel goed het geval kunnen zijn." Maar de woordvoerder zei dat de uitspraken van Tsjerwow zorgvuldig zullen worden bestudeerd.

De suggestie van Tsjerwow om Sowjet-geleerden naar Nevada en Amerikaanse geleerden naar Semipalatinsk te laten gaan wordt overigens door ontwapeningsexperts met enige scepsis bekeken. Zij menen dat een dergelijk uitwisselingsprogramma politiek zeer moeilijk zou zijn te realiseren.

Richard Lugar. een Republikeinse senator die fungeertals officieel waarnemer van de besprekingen in Genève, noemde de bereidheid van de Sowjet-Unie om verificatie toe te staan ,,duidelijk zeer belangrijk".

Proeven voor registratie explosies in Sowjet-Unie

Amerikaanse en Sowjet-geleerden hebben op 2 sept. in de steppe van Centraal-Azië 30 ton TNT tot ontploffing gebracht om te bewijzen dat met moderne technologie de kleinste ondergrondse explosie kan worden geregistreerd en dus een verdrag over een verbod op kernproeven effectief kan worden geverifieerd.

Op drie onderzoeksstations in de buurt van het Sowjet-proefgebied in Semipalatinsk in het oosten van Kazachstan hebben de geleerden sinds juli 1986 een aantal seismografen opgesteld. Op 2 sept. werden in aanwezigheid van drie Amerikaanse Congresleden en een groep journalisten twee ladingen, respectievelijk van 10 ton TNT op een diepte van 20 meter en van 20 ton TNT in een vroegere kopermijn, tot ontploffing gebracht.

Volgens de geleerden had de zwaardere explosie geregistreerd kunnen worden in Noorwegen en China, dat grenst aan Kazachstan

De Verenigde Staten wijzen de Sowjet-voorstellen om te voorkomen tot een akkoord over een totaal verbod op kernproeven steeds af met het argument dat een dergelijk akkoord niet te verifiëren valt.

Op 3 sept. werd een derde ontploffing gehouden en controleerden de delegatieleden of de apparatuur de trillingen heeft geregistreerd.

De Amerikaanse geleerden in Semipalatinsk behoren tot de National resources defence council, een niet-regeringsorganisatie die met de Sowjet-Academie van wetenschappen samenwerkt aan het verificatie-project.

Amerikaanse delegatie bij omstreden radarinstallatie in Krasnojarsk

Een groep Amerikanen, onder wie drie Congresleden en vier assistenten die zijn gespecialiseerd in militaire zaken, heeft op 5 sept. een vier uur durend bezoek gebracht aan de omstreden radarinstallatie Krasnojarsk in de Sowjet-Unie, waarvan Washington al enkele jaren beweert dat die een schending betekent van het ABM-verdrag van 1972.

Dat meldde op 8 sept. de New York Times in een verslag over het bezoek, het eerste dat voorzover bekend Westerlingen ooit aan een dergelijk militair object hebben gebracht. Het bezoek gebeurde op uitnodiging van de Sowjet-Academie van Wetenschappen en is goedgekeurd door het Politburo. Volgens de Amerikanen bestaat de installatie uit twee gebouwen, een gebouw van elf verdiepingen voor het zenden van radargolven, en een gebouw van 30 verdiepingen voor de ontvangst van signalen. De installaties zijn echter nog duidelijk in de bouwfase, en nog lang niet operationeel, zo is de indruk van de groep, die vond dat het er allemaal nogal ,,flodderig" uitzag.

De Amerikanen hebben niet alleen een aantal Sowjet-functionarissen in Krasnojarsk kunnen ondervragen, maar ook een duizendtal foto's mogen nemen, zowel buiten als in de gebouwen.

,,Dit is een doorbraak in de betrekkingen tussen de supermogendheden", zei het Democratische Congreslid Thomas Downey van New York, de leider van de Amerikaanse delegatie. ,,Het is het begin van militaire glasnost", de term die gebruikt wordt om de nieuwe lijn van openheid te karakteriseren van Sowjet-leider Michail Gorbatsjow.

De Amerikaanse regering heeft de installaties in Krasnojarsk er steeds van verdacht te worden gebruikt voor het opsporen van naderende vijandelijke raketten, wat verboden is volgens het anti-raketverdrag van 1972.

De Sowjet-Unie heeft echter steeds beweerd dat Krasnojarsk alleen maar is bedoeld om satellieten in hun baan om de aarde te volgen en geen schending inhoudt van het ABM-verdrag. De Amerikaanse regering zegt er zeker van te zijn dat de Sowjet-Unie het ABM-verdrag van 1972 schendt door de bouw van een installatie voor lange-afstandsradar in Krasnojarsk in het centraal-Aziatische deel van de Sowjet-Unie.

Op een speciale briefing zeiden op 10 sept. twee hoge functionarissen van het Pentagon van mening te zijn dat de Sowjet-Unie een aardig propagandastukje had opgevoerd door drie Amerikaanse Congresleden Krasnojarsk te laten bezoeken.

Frank Gaffney, waarnemend onderminister van defensie speciaal belast met internationale veiligheidspolitiek noemde het bezoek ,,een heel handige propagandazet" van de Sowjet-Unie die de belangen van de VS niet had bevorderd.

GHANA

WIJZIGINGEN IN PNDC EN KABINET

De regerende voorlopige nationale defensieraad (PNDC); die begin november 1983 uit voorzitter Jerry J. Rawlings en vier andere leden bestond (zie pag. 248/3-'84), was begin 1987 als volgt samengesteld: Jerry Rawlings (voorzitter), mevr. Dana Enin, Ebo Tawiah, J.S. Annan, Alhaji Mahamad Idrisu, generaal-majoor Arnold Quainoo en brigade-generaal Mensah-Woode.

Naa Folku Konku Tsiri was op 25 augustus 1984 overleden en, volgens een mededeling van 3 oktober 1984, vervangen door Alhaji Maha mad Idrisu. Onderluitenant Joseph Buadi was van zijn lidmaatschap ontheven, aldus een bekendmaking op 3 oktober 1984. Op 16 juli 1984 was de benoeming van twee nieuwe leden gemeld, J.S. Annan en mevr. Suzanna Alhassan; laatstgenoemde was echter volgens een bericht van radio-Accra d.d. 18 januari 1986 wegens gezondheidsredenen weer van haar lidmaatschap ontheven.
De benoeming van generaal-majoor Arnold Quainoo,de bevelhebber van de strijdkrachten, en die van brigade-generaal Mensah-Woode, de commandant van de militaire academie,was op 24 september door voorzitter Rawlings persoonlijk bekendgemaakt.

De PNDC bracht in de periode van februari 1984 - september 1986 een groot aantal wijzigingen in de regering aan. Na deze mutaties was de samenstelling van de regering eind februari 1987 (met de datum van benoeming in de betreffende functie) als volgt:

financiën en economische planning - Kwesi Botchway*; arbeid en sociale zaken - William Yeboah (11-6-'86, tevoren regionaal secretaris); landbouw - commodore Stcve Obimpeh (11-6-'86,nieuw); cacaozaken (nieuw ministerie) - I.J. Adjci Marfo (26-9-'86; tot 11-6-'86 landbouw); handel en toerisme - Kofi Djin (handel 24-9-'85, toerisme 8-8-'86, tevoren binnenlandse zaken); binnenlandse zaken - brigade-generaal W.M. Mensah-Woodc (6-2-'86); defensie - Alhaji Mahamad Idrisu (5-7-'85); voorlichting - Kofi Totobi Quakyi (3-5-'86); brandstof en energie - Appiah Korang*: onderwijs en cultuur - Ben Abdallah (8-8-'86, tevoren cultuur en toerisme): openbare werken en huisvesting - Kofi Sam (9-9-'88);straten en wegen - Yaw Donkor*; grondbeheer en natuurlijke hulpbronnen - George Adamu (11-6-'86): buitenlandse zaken - Obed Y. Asamoah*; transport en verbindingen - Kwame Peprah (14-2-'85);plaatselijk bestuur en plattelandsontwikkeling - mevr. Joyce Aryee (8-8-'86. tevoren onderwijs); jeugd en sport - Ato Austin (11-6-'86, tevoren arbeid en sociale zaken): industrie, wetenschap en technologie - Francis Acquah (11-11-'84); procureur-generaal en justitie - G.E.K. Aikins*; gezondheid - luchtmacht commodore F.W.K. Klutse (11-6-'86. tevoren regionaal secretaris), zaken stamhoofden (nieuw) - Emmanuel J. Tandoh (11-6-'86; sinds maart 1984 gezondheid).

* = ongewijzigd sinds juni 1983 (zie pag. 248/3-'84). Kofi Djin werd toen aangeuid als Koffi Gwyn.

Voorts telde de regering tien regionale secretarissen.

BERICHTEN OVER SAMENZWERINGEN TEGEN RAWLINGS. DOODVONNISSEN EN TERECHTSTELLINGEN

Sinds luitenant-vlieger Jerry John Rawlings op 31 december 1981 de macht in Ghana overnam (pag.17-'82) zijn diverse samenzweringen tegen zijn persoon of zijn bewind openbaar gemaakt. Na de mislukte pogingen tot een staatsgreep van 19 juni 1983 (pag. 248/1-'84) en van 23 maart 1984 (pag. 249/3-'84) werd op 12 februari 1985 door diplomaten in de Ghanese hoofdstad Accra bericht dat een komplot om Rawlings op 31 januari 1985 in Kumasi te vermoorden was verijdeld. De samenzweerders zouden hun aanslag toen hebben uitgesteld uit vrees voor een al te groot aantal slachtoffers. Toen zij op 2 februari 1985 in Kumasi bijeenkwamen om opnieuw een aanslag voor te bereiden, bleken de autoriteiten in kennis gesteld. De samenzweerders werden na een vuurgevecht door militairen gevangen genomen.

Op 26 februari 1985 begon voor een openbaar tribunaal in Accra een proces tegen vijf militairen en een burger wegens ,,samenzwering tegen de Ghanese regering". Op 1 april 1985 werden zij schuldig bevonden en ter dood veroordeeld. Vijf van de zes werden op 25 mei 1985 door een vuurpeloton in Accra terechtgesteld, o.w. majoor John Ocran.

Zes andere personen werden op 24 en 23 mei 1985 terechtgesteld, nadat zij schuldig bevonden aan oplichting, moord en gewapende overvallen.

Op 15 mei 1986 veroordeelde een openbaar tribunaal in Accra negen personen ter dood, nadat zij schuldig waren bevonden aan een samenzwering om het bewind van Rawlings - in september 1985 -omver te werpen. Tijdens het proces had de openbare aanklager in maart 1986 gezegd dat de verdachten hun komplot sinds 1984 in Lomé, de hoofdstad van Togo, hadden gesmeed in samenwerking met voormalige militaire leiders. (Zie ook pag. 63/2-'87.)
Bij de opening van het proces op 5 maart hadden alle verdachten - zeven burgers en twee militairen - hun onschuld betuigd. Onder hen was Kyeremeh Djan, een broer van majoor Boake Djan, een leider van de ,,Ghanaian Democrary Movement", welke volgens radio-Accra (18-4-'84) door de voormalige minister van handel, John Ashibe Mensah, in Londen was opgericht.

Eerder, op 26 maart 1986, had een openbaar tribunaal in Accra twee andere verdachten wegens hun rol in een komplot, dat in oktober 1983 was ontdekt, ter dood veroordeeld.

Op 22 juni 1986 werden zeven van de negen op 15 mei ter dood veroordeelde personen - vijf burgers en twee militairen, o.w. Kyeremeh Djan - door een vuurpeloton terechtgesteld.
Tegelijk werden negen anderen, die wegens moord en andere geweldsdelicten ter dood waren veroordeeld, geëxecuteerd.

Op 8 juni 1987 meldden de autoriteiten in Accra dat een nieuw komplot om de regering van president Rawlings te destabiliseren was verijdeld door de arrestatie van een niet nader omschreven aantal personen. De samenzweerders hadden hun staatsgreep in de voorgaande week willen uitvoeren.
De organisatie Amnesty International berichtte in haar jaarboek '87 dat in 1986 in Ghana 21 doodvonnissen werden geveld; drie daarvan werden bij verstek uitgesproken en twee werden later in gevangenisstraffen omgezet.

Politieke gevangenen

Voorts meldde Amnesty International dat ten minste 50 personen - de meesten waarschijnlijk voormalige militairen - in 1986 zonder aanklacht of proces werden vastgehouden op grond van de Wet op de Preventieve Hechtenis van 1982 (Wet nr. 4). Op 31 december 1986 maakte president Rawlings de vrijlating van zes gedetineerden bekend - leden van de militaire inlichtingendienst ten tijde van president Hilla Limann (1979-1981).

Op 20 augustus 1986 werd de voormalige presidentskandidaat Victor Owusu zonder aanklacht gedetineerd. Volgens persberichten zou zijn arrestatie verband houden met inlichtingen over een kompot tegen de regering welke de autoriteiten hadden gekregen van kapitein Edward Adjei-Ampoto, die op 28 mei 1986 was gearresteerd na in 1983 bij verstek ter dood te zijn veroordeeld. (Op 12 augustus 1983 was zijn terechtstelling gemeld, pag. 248/2-'84). Volgens andere bronnen echter werd Victor Owusu gedetineerd wegens zijn niet-gewelddadige oppositie tegen de regering. Op 31 december 1986 werd zijn vrijlating bekendgemaakt, aldus Amnesty International.

SLUITING UNIVERSITEITEN. ARRESTATIES

Tussen maart en juni 1987 werd door studenten aan de drie universiteiten van Ghana gedemontreerd. Zij betoogden o.a. tegen het voornemen van de regering te bezuinigen op de onderwijsuitgaven. Later eisten de studenten ook de onvoorwaardelijke vrijlating van acht collega's die in mei na onlusten waren gearresteerd. Op 15

juni meldde de staatsradio dat alle drie universiteiten waren gesloten. (DPA 15-6)
Op 15 juli 1987 werd de jurist Yao Graham door de veiligheidspolitie in zijn huis gearresteerd. In een regeringsgezinde krant werd Yao Graham samen met anderen genoemd als de eigenlijke aanstichter van de studentenonrust. De krant beschuldigde hen tevens van het ondermijnen van regeringsactiviteiten en van het organiseren van de couppoging die in november 1982 (pag. 188-'83) zou hebben plaatsgevonden. Behalve Yao Graham waren in mei en juli nog zes critici van het bewind gearresteerd. (Amnesty International)

DEVALUATIES CEDI. KREDIETEN WERELDBANK EN IMF

Nadat de Ghanese munt, de cedi, op 28 maart 1984 met 14,3 % was gedevalueerd (pag. 250/1-'84), volgden verdere devaluaties op 6 september 1984 (9,09%), 4 december 1984 (23%), 19 april 1985 (5,6%), 12 augustus 1985 (7 %), oktober 1985 en 11 januari 1986 (33,3 %). De officiële koers kwam daarmee op 90 cedi voor $ 1 tegen 35 cedi op 28 maart 1984
Het inflatietempo, dat tussen 1976 en 1982 tussen 50% en 100% schommelde, was in 1984 tot 40% en in 1985 tot 12% gereduceerd, aldus een verklaring van de minister van financien en economische planning, Kwesi Botchway op 2 januari 1986 Hij schreef dit resultaat toe aan het economische herstelprogramma (1984-1986), waarvoor de consultatieve groep van de Wereldbank in november 1983 voor het eerste jaar hulp ter waarde van $150 mln had toegezegd (pag 250/1-'84)
Deze groep zegde tijdens een bijeenkomst te Parijs op 11-12 december 1984 voor het tweede jaar (1985) een bedrag van $450 mln toe en bij een derde bijeenkomst te Parijs op 19-20 november 1985 werd voor 1986 een bedrag van ruim $ 517,3 mln toegezegd

Op 19 september 1986 werd de cedi opnieuw gedevalueerd, nu met 30%, waardoor de officiële koers 128 cedi voor $ 1 werd.
Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 17 oktober 1986 bekend dat het had ingestemd met een standby krediet van 81,8 mln SDRs voor Ghana met een looptijd van 12 maanden.

Op 14 april 1987 stemde de Wereldbank in met de toekenning van drie kredieten aan Ghana met een totale waarde van $ 125,8 mln ten behoeve van binnenlandse structuurverbeteringen.

Op 7 mei 1987 zegde de consultatieve groep in Parijs voor het lopende jaar een bedrag van $818 mln toe.
Op 10 november 1987 tenslotte werd bericht dat het IMF een nieuwe krediet aan Ghana van 245,4 mln DRSs voor drie jaar had goedgekeurd. Voorwaarde voor dit krediet was de aanvaarding door de Ghanese regering van een aanpassingsprogramma, waarmee zij de economische groei wil stimuleren, maar tegelijk de begroting en de inflatie onder controle wil houden, aldus de NZZ (12-11).
Over de economische koers van Ghana schreef Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (11-3-'87) o.a.:

,,De linkse revolutie op economisch gebied is (...)uitgebleven.Ghana is de trouwstevolgeling gewordenvan het door het IMF gepredikte vrije markt principe. Vanaf 1983 negeert de revolutie de wensen van haar aanhangers van net eerste uur. En opnieuw is Ghana een model geworden een voorbeeld van hoe de vrije markt en stringente bezuinigingen de Afrikaanse economieën kunnen redden.
Ook de westerse donors zijn bijgedraaid. Hadden ze Rawlings eerst gebrandmerkt als een bondgenoot van de gevaarlijke Kadhafi en hem gemeden als een melaatse, nu blijken ze zeer scheutig met fondsen voor het officeel nog steeds revolutionaire Ghana. Minister van financiën Kwesi Botchway meent: ,,De filosofie van de regering heeft een linkse kleur, maar de inhoud is niet noodzakelijk links. Er moesten harde economische beslissingen worden genomen, ondanks de onplezierige gevolgen."
Vermoedelijk had Ghana geen alternatief. Het moest wel toegeven aan de eisen, die de westerse financiële wereld stelde als voorwaarde voor hulp.
,,We zijn bezig om de problemen van het verleden te corrigeren", zegt Choi van de Wereldbankmissie in Ghana. .,De economie heeft zich twaalf jaar lang in een neergaande spiraal bevonden. De produktie liep achteruit, maar de achtereenvolgende regeringen hielden de waarde van de munteenheid, de cedi, kunstmatig hoog. De inkomsten uit de export dekten zelfs niet meer de produktiekosten. De overheid belastte andere sectoren om de cacao te subsidiëren. De regering bleef doorgaan met het drukken van geld, wat leidde tot een enorme inflatie. Totdat er niet meer werd geproduceerd, alleen nog maar gehandeld en gesmokkeld. De levensstandaard liep terug. In 1975 kon de Ghanees bijna twee keer zoveel kopen voor zijn loon als nu."
Geen regeerder had de moed om de cedi fors te devalueren en de prijzen te verhogen, uit angst voor de woede van het volk. Ook Rawlings leek dat lef niet te hebben. Hij hekelde het IMF aanvankelijk als een imperialistische frontorganisatie. Maar eind 1982, begin 1983 bekeerde Rawlings zich (...).
Rawlings gooide het roer vervolgens om en devalueerde de cedi. De waarde van de munteenheid wordt nu vastgesteld op een wekelijkse veiling, waar de importeurs bieden en de Centrale Bank dollars verstrekt. In 1983 waren drie cedi's één dollar waard, nu moeten ongeveer 160 cedi's voor een dollar worden neergeteld. De munteenheid daalde de laatste jaren 2000 procent in waarde. Tegelijkertijd werden de prijzen vrij gelaten en werd de handel geliberaliseerd. Er kwam een liberale investeringscode, duizenden ambtenaren verloren hun baan en voor onderwijs en gezondheidszorg moest opeens worden betaald.
De lasten van het hervormingsprogramma kwamen terecht op de schouders van de gewone man. Met een minimumloon van 90 cedi's (ongeveer een gulden) per dag (vorige maand verhoogd tot 120 cedi's) kunnen vier tomaten worden gekocht, maar geen fles bier of een 'brood. Choi geeft onmiddellijk toe dat de misère groot is. ,,Het is voor de Ghanees heel moeilijk om aan zijn eten te komen", zegt hij. ,,Maarals dit programma niet was uitgevoerd, had er nu honger geheerst."
Door de liberalisatie van de handel is vrijwel alles weer te koop in Ghana: frisdranken uit Engeland, Mercedessen uit West-Duitsland. tweedehands kleren uit Europa en lokaal en buitenlandse voedsel. De overgrote meerderheid van de bevolking kan die spullen echter niet kopen. De regering heeft in de afgelopen jaren slechts loonsverhoging toegestaan van in totaal 800 procent. ren toename die niet in vergelijking staat met de waardevermindering van de cedi.

De boeren profiteren op korte termijn onmiskenbaar het meeste van het nieuwe beleid. De overheid trok de producentenprijs voor één ton cacao op van 12.000 tot 85.000 cedi. De produktie ging evenredig omhoog door deze stimulans. In 1980 werd 100.000 ton cacao geëxporteerd, vorig jaar 220.000 ton. De toename is relatief, want in de jaren zeventig. toen Ghana nog de grootste cacao-producent ter wereld was, produceerde het land 500.000 ton. De maisoogst ging met 200 procent omhoog, de rijstproduktie verdubbelde en de produktie van basisvoedsel als plantaan, cassave en yam nam met 60 procent toe.
Door de massale stroom leningen is het economische raderwerk weer op gang gekomen. Ghana kan zijn potentieel weer benutten.
Dc gerehabilitecrdc infrastructuur en de hoge produktieprijzen hebben geleid tot een groei van de export tot 770 miljoen dollar, een stijging met 75 procent in vergelijking met vier jaar geleden. De fabrieken en de goudmijnen draaien weer. Als gevolg hier van zijn de voedselprijzen en de cedi nu redelijk stabiel.(...)
De Wereldbank probeert samen met donorlanden de sociale klappen op te vangen van het bezuinigingsprogramma in Ghana. ,,Als je dit aanpassingsbeleid wilt voortzetten, moet je de sociale sector steunen, anders houden de mensen het niet vol", vertelt Choi. De situatie in de gezondheidszorg en het onderwijs zijn verschrikkelijk slecht en daarom gaat de Wereldbank in die sectoren investeren."
De Wereldbank geeft Ghana leningen die pas over vijftig jaar hoeven te zijn terugbetaald. Het IMF daarentegen eist hoge rente en een afbetaling binnen vier jaar. Ghana's schuldenlast is opgelopen tot boven de 1,5 miljard dollar.

Ruim vijftig procent van de exportinkomsten gaat nu naar de afbetaling van schulden, waardoor er weer gebrek ontstaat aan fondsen om grondstoffen te importeren voor de industrieën. Wordt Ghana het slachtoffer van zijn schuldenlast? Choi toont zich optimistisch: ,,Ghana heeft een liquiditeitsprobleem, geen schuldenprobleem. Alleen op de korte termijn ontstaan er moeilijkheden. Als de groei doorzet, heeft Ghana voldoende geld."
Het model Ghana doet zichzelf dus nog bewijzen. Door grote schuldenlast kan de groei stagneren, waarna de economie in een neerwaartse spiraal geraakt. De regering van Jerry Rawlings zal van haar kant moeten bewijzen zich te willen houden aan de IMF-ideologie, tegen de toenemende druk van de bevolking in, Er zullen nog harde noten gekraakt moeten worden, zoals de afslanking en privatisering van logge overheidsbedrijven..."

GUINEE

GEHEIME PROCESSEN. 58 DOODVONNISSEN

Het sinds 3 april 1984 regerende ,,militaire comité voor nationale wederop-

bouw" (CMRN) maakte in een communiqué op 6 mei 1987 bijzonderheden bekend over de vonnissen die aan zeker 200 Guinese staatsburgers waren opgelegd na geheime processen. De verdachten waren aanhangers en medewerkers van de op 26 maart 1984 overleden president Ahmed Sekou Touré (pag. 225 e.v.-'84) dan wel vermeende deelnemers aan de mislukte staatsgreep van 4 juli 1985 (pag. 542/3 e.v.-'83). Volgens het communiqué waren de buraers berecht door het staatsveiligheidsshof en de militairen door de krijgsraad.
In totaal waren 58 burgers en militairen ter dood veroordeeld, van wie 21 bij verstek. Voorts werden 143 personen veroordeeld tot dwangarbeid of gevangenisstraffen. Wegens gebrek aan bewijs werden 140 beklaagden - 80 burgers en 60 militairen - vrijgesproken.

Onder de 37 doodvonnissen. die volgens het communiqué in aanwezigheid van de beklaagden waren uitgesproken, hadden 20 betrekking op militairen en 17 op burgers. Van de militairen werd geen naam vermeld, alleen hun rang.

Onder de ter dood veroordeelde burgers waren acht voormalige ministers en drie verwanten van wijlen president Sekou Touré, o.w. zijn halfbroer Ismael Touré, zijn neef Siaka Touré en zijn oudere broer Amara Touré. Onder de (overige) ex-ministers: Mamadi Keita. Moussa Diakite, Alhaji Abdoulaye Touré, Sekou Cherif, generaal Lansana Diane en Toumani Sangare. Onder de ter dood veroordeelde militairen waren een generaal en twee kolonels. Le Monde (8-5) veronderstelde dat daarmee o.a. werden bedoeld generaal Toya Condé, de voormalige stafchef, en kolonel Diara Traore, de leider van de mislukte coup van 4 juli 1985. Volgens geruchten zouden sommige terdoodveroordeelden al in het geheim buitengerechtelijk zijn geëxecuteerd kort na de couppoging. Kolonel Diara Traore zou slechts enkel dagen na zijn arrestatie in de gevangenis van Kindia zijn terechtgesteld. Reeds eind september 1985 had het weekblad Jeune Afrique gemeld dat een twintigtal oud-ministers en medewerkers van Sekou Touré op 8 juli 1985 in het geheim waren doodgeschoten, onder wie Moussa Diakite en Siaka Touré.

WIJZIGINGEN IN CMRN EN REGERING

President Lansana Conté maakte op 22 december 1985 wijzigingen in het regerende militaire comité (Comité militaire de redressement national - CMRN) bekend. Het aantal leden werd van 20 tot 17 beperkt:

Brigade-generaal Lansana Conté (voorzitter), majoor Kerfalla Camara (secretaris); lt.-kol. Sory Doumbouya*, majoor Sekou Mantong Camara, majoor Alhoussény Fofana, majoor Jean Traore, kapitein Mamadou Baldet, kapitein Abdourahmane Diallo, kapitein Facine Toure en lt. Joseph Gbago Zoumanigui (leden uitvoerend comité); majoor Abou Camara*, majoor Kekoura Camara, majoor Alfa Oumar Diallo, majoor Jean Kolipe Lama*, majoor Babacar N'Diayo*, majoor Ousmane Sow en kapitein Mohammed Traore (gewone leden).

*=nieuw

Dezelfde dag maakte de president ook een reorganisatie van de regering bekend. De vier staatsministers, die elk een van de vier belangrijkste stammen vertegenwoordigden , werden vervangen door vier resident-ministers. die elk in een van de vier geografische regionen van het land werden gevestigd. Het aantal burgers in de regering werd van 9 tot 19 uitgebreid.

De taken werden als volgt verdeeld:

Ministers **toegevoegd** aan het bureau van de president: defensie - lt.-kol. Sory Doumbouya (voorheen minister van economie en financiën); binnenlandse zaken en decentralisatie - majoor Alfa Oumar Diallo*; planning en internationale samenwerking - Edouard Benjamin*; voorlichting en cultuur - Jean-Claude Diallo*
Ministers: justitie - Bassirou Barry*; buitenlandse zaken - majoor Jean Traore (voorheen staatsminister planning en natuurlijke hulpbronnen); economie en financiën - Lamine Bolivogui*: plattelandsontwikkeling - majoor Alhoussény Fofana (voorheen landbouwontwikkeling); natuurlijke hulpbronnen, energie en milieu - Ousmane Sylla*; arbeidsreserve. industrie. kleine en middelgrote ondernemingen - Kemoko Keita*; uitrusting en stadsplanning - Mbaya Sidibi*; onderwijs - Saliou Combassa*; gezondheid en sociale zaken - Pathe Diallo*; religieuze zaken - El Haj Thierno Ibrahima Bah al-Labé.

Resident-ministers: maritiem Guinee - majoor Jean Kolipe Lama (voorheen justitie); centraal Guinee - majoor Sekou Mantong Camara*; Opper-Guinee - kapitein Mamadou Baldet (voorheen bestuurshervorming en openbare ambten); bosgebied Guinee - kapitein Facine Toure (voorheen staatsminister buitenlandse zaken en internationale samenwerking).

*= nieuw
Voorts werden 12 staatssecretarissen benoemd. Van de militaire leden uit de vorige regering keerden, afgezien van de ,,samenzweerders" (pag. 543/1-'85), twee ministers niet terug: majoor (voorheen kapitein Kerfalla Camara (territoriaal bestuur) en kapitein Sherif Diallo (handel). Kerfalla Camara had echter als secretaris van de CMRN de rang van minister.

Op 15 maart 1986 trad majoor Jean-Claude Diallo af als gedelegeerd minister van voorlichting en cultuur. Hij werd vervangen door Zainoul Sanoussi Abidine, die sinds 22 december 1985 staatssecretaris was.

NIEUWE MUNTEENHEID. IMF-KREDIETEN

Met ingang van 6 januari 1986 werd de in 1972 ingevoerde syli als munt vervangen door de Guinese Franc. Er werd een dubbele wisselkoers vastgesteld: $ 1 voor 340 GF bij particuliere transacties en $ 1 voor 300 GF bij transacties in de publieke sector.
Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 4 februari 1986 bekend een standby krediet voor 13 maanden aan Guinee te hebben goedgekeurd ter waarde van 33 mln SDRs om het financiële en economische herstelprogramma van de regering te steunen. Medio april keurde de Wereldbank een lening van 38,5 mln SDRs goed.
In het kader van de Club van Parijs (Westelijke crediteuren) werd op 12 april 1986 overeenstemming bereikt over een herschikking van een deel van Guinees officiële buitenlandse schuld (omstreeks $ 120 mln).

95% van de achterstallige aflossingen en rente moest nu tussen 31 december 1990 en 30 juni 1995 in gelijke maandelijkse termijnen worden voldaan. De overige 5 % in drie jaarlijkse termijnen op 28 februari 1987. 1988 en 1989.

Op 19 en 20 maart 1987 kwam de consultatieve groep voor Guinee te Parijs voor het eerst bijeen om de financiële hulp voor de jaren 1987-1989 te bepalen. Zij zegde steun toe aan een investeringsprogramma van $671) mln.
Op 3 augustus werd bericht dat het IMF aan Guinee kredieten ter waarde van 48,4 mln SDRs wilde verlenen: een standby krediet voor 13 maanden van 11,6 mln SDRs en de rest in de vorm van structurele aanpassingsfaciliteiten in de komende drie jaar.

KAMEROEN

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN. WIJZIGINGEN KABINET

Op 23 januari 1987 werd William Eteki Mboumoua als minister van buitenlandse zaken (benoemd op 7 juli 1984) vervangen dodor Philippe Mataga, die sinds 21 november 1986 minister van arbeid en sociaal welzijn was geweest. In deze functie werd Mataga vervangen door Adolphe Moudiki die hiermee zijn intrede in het kabinet deed. De verdere samenstelling van het kabinet was toen als volgt:

Ministers in het bureau van de president: defensie - Michel Neva M'Eboutou (21-11-'86); betrekkingen met parlement - Joseph Chongwain Awunti (24-8-'85); computerdiensten en openbare contracten - Paul Kamga Njike (24-8-'85); staatsinspectie en bestuurshervorming - Mohamadou Labarang (24-8-'85).
Ministers: justitie - Benjamin Itoe (24-8-'85); planning en ontwikkeling grondbezit - Sadou Hayatou (24-8-'85); jeugd en sport - Joseph Fofe (21-11-'86); gedelegeerd minister buitenlanse zaken - Mahamat Paba Sale (7-7-'84); territoriaal bestuur - Jerôme-Emilien Abondo (21-11-'86); financiën - André Boto A Ngon (21-11-'86); openbare diensten - René Ze Nguele: speciale taken in bureau president - Joseph-Charles Doumba en Titus Edzoa (24-8-'85); hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Abdoulaye Babale (21-11-'86); veeteelt en visserij - Hamadjoda Adjoudi (7-7-'84); sociale zaken - mevr. Rose Zang Nguele (7-7-'84); PTT - Léonard-Claude Mpouma (24-8-'85); huisvesting en stadsplanning - Ferdinand Leopold Oyono (21-11-'86); transport - André-Bosco Cheuwa (24-8-'85); voorlichting en cultuur - Ibrahim Mbombo Njoya (21-11-'86):
uitrusting - Herman Maimo (24-8-'85): landbouw - Jean-Baptiste Yonkeu (24-8-'85); onderwijs - George Ngango (21-11-'86); vrouwen-

zaken - mevr. Boubakari Yaou Aissatou: handel en industrie - Edouard Nomo-Ongolo: gezondheid - Victor Anomah Ngu: mijnbouw en energie - Michael Kima Tabong.
De vermelde data geven de dag aan waarop de betrokken bewindsman in die functie werd benoemd. Ministers zonder datum beheerden hun portefeuilles reeds vóór juli 1984.

Benjamin Itoe was op 7 juli 1984 tot het kabinet toegetreden ais minister van transport.
Jerôme-Emilien Abondo k am op 24 augustus 1985 in bet kabinet als gedelegeerd minister van defensie.
Bij de reorganisatie van 21 november 1986 deden Michel Neva M'Eboutou, André Boto A Ngon en Ferdinand Leopold Oyono hun intrede in het kabinet. Oyono was sinds 24 augustus 1985 secretaris-generaal in het bureau van de president.
Mevr. Boubakari Yaou Aissatou werd eerder (pag. 241/1-'84) aangeduid als mevr. Yaou Boubaraki.

REGERINGSPARTIJ UNC WIJZIGT NAAM IN RDPC

Het vierde congres van de eenheidspartij Union nationale camerounaise (UNC) werd van 21-24 maart 1985 in Bamenda gehouden. Tijdens dit eerste congres onder voorzitterschap van president Paul Biya (zie pag. 4311-'84) besloten de 600 afgevaardigden eenstemmig de naam van de partij te wijzigen in Rassemblement démocratique du peuple camerounais (RDPC). President Biya werd voor een ambtstermijn van 5 jaar als partijleider gekozen.
Een nieuw centraal comité van 65 leden stelde in zijn eerste bijeenkomst op 21 april 1935 een nationaal politiek bureau samen. Van de 12 leden werden drie voor het eerst benoemd, terwijl zeven pas in het oude politieke bureau van de UNC waren opgenomen na een reorganisatie op 24 mei 1984. Alleen Solomon Tandeng Muna (voorzitter van de Nationale Vergadering) en El Haj Bouba Belle zetelden reeds vóór mei 1984 in het politieke bureau van de UNC. De leden van het politieke bureau van de RDPC waren:

François Senghat Kuo (politieke secretaris van de partij), Solomon Tandeng Muna, Luc Ayang, Joseph-Charles Doumba", Ibrahim Mbombo Njoya, Basile Emah, El Haj Bouba Belle, Michael Tabong Kima*, Sadou Hayatou, Jean-Marcel Mengueme, Theodore Mayi* en Jean Nkuete.

* = nieuw

NASLEEP MISLUKTE STAATSGREEP VAN APRIL 1984. PROCESSEN EN EXECUTIES

Nadat een poging tot een staatsgreep tegen het bewind van president Paul Biya, op 6 april 1984 ondernomen door een deel van de Republikeinse Garde, na drie dagen was verijdeld (pag. 241 e.v.-'84), meldde het bureau van de president op 12 april 1984 dat 1.053 rebellen waren gearresteerd (pag. 2421 3-'84).

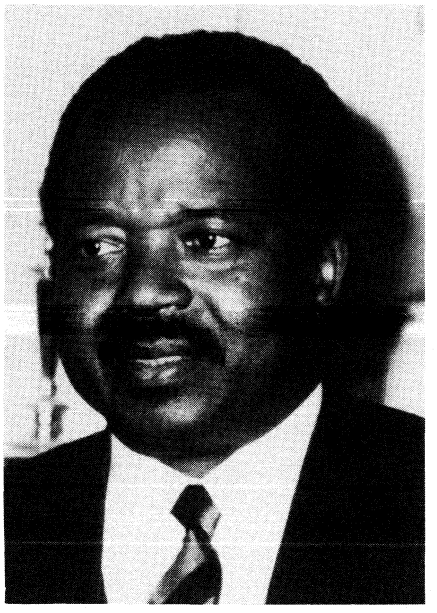

Paul Biya, president van Kameroen.

Op 3 mei 1984 berichtte het Franse persbureau AFP dat van 27-30 april voor een militair tribunaal in Yaounde achter gesloten deuren een proces had plaatsgevonden. Op 30 april zouden 35 personen wegens hun rol in de mislukte poging tot staatsgreep ter dood zijn veroordeeld; zij zouden op 1 mei in Mbalmayo (48 km ten zuiden van Yaounde) zijn geëxecuteerd. De identiteit van de terechtgestelden werd niet onthuld en het bericht werd niet officieel bevestigd.

Op 7 mei 1984 werd een decreet in het staatsblad gepubliceerd, waarin per 18 april de noodtoestand voor de hoofdstad Yaounde en het district Mfoundi werd afgekondigd voor de duur van zes maanden.
Op 11 mei deelde de toenmalige minister van financiën, Etienne Ntsama, in Tunis mee dat er twee processen tegen deelnemers aan de coup aan de gang waren: het ene in Yaounde, het andere in Mfou.
Op 16 mei maakte radio-Yaounde bekend dat het militaire tribunaal van de hoofdstad 436 beklaagden had berecht: 46 waren ter dood veroordeeld (van wie drie bij verstek), twee hadden levenslang gekregen, 183 waren veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van 2 tot 20 jaar, 183 waren vrijgesproken en 22 gevallen waren aangehouden voor nader onderzoek. Van de 1.053 mensen die waren gearresteerd waren inmiddels 617 weer op vrije voeten, aldus radio-Yaounde.
AFP berichtte vervolgens (Le *Monde* 1-7-'84) dat voor het militaire tribunaal van Yaounde op 27 juni een nieuw proces was begonnen tegen een twintigtal beklaagden.

In een op 1 augustus 1984 in Londen gepubliceerd rapport meldde Amnesty International dat sinds de mislukte staatsgreep in Kameroen minstens 120 personen in het geheim waren terechtgesteld.
Op 15 november 1984 werd dit bericht van Amnesty door president Biya tegenover Radio France internationale categorisch ontkend. Naar zijn zeggen waren van de 1.205 arrestanten 491 strafrechtelijk vervolgd. Van die 491 waren 232 vrijgelaten. 203 tot vrijheidsstraffen veroordeeld en 51 ter dood veroordeeld.
Volgens de president was één gevangene overleden. Hij kondigde aan dat op 22 november ,,een laatste contingent van 52 personen" zou worden berecht.
Amnesty International verzocht de autoriteiten van Kameroen in het bijzonder opheldering te verschaffen over het lot van de 51 mensen die volgens de regering ter dood waren veroordeeld. De organisatie vermoedde dat alle 51 waren terechtgesteld, aldus een mededeling in het jaarboek '85.
Op 26 september 1985 werd bericht dat 13 doodvonnissen, die op 10 april 1985 door een militair tribunaal in Yaounde waren uitgesproken, zouden worden gewijzigd in levenslange gevangenisstraf.
Ook in 1986 werd melding gemaakt van verscheidene doodvonnissen, maar Amnesty International was volgens het jaarboek '87 niet in staat te constateren of er executies hadden plaatsgevonden.

Verdere arrestaties. *Vrijlating* aantal gedetineerden

Le Monde (10-1-'86) meldde dat sinds twee maanden sprake was van een golf van repressie in twee verschillende streken van Kameroen: in Bamenda (in het westen) tegen de Engelstalige minderheid en in Sangmelima (in het zuiden) tegen aanhangers van de verboden politieke partij UPC (Union des populations du Cameroun).
Tijdens een op 8 januari 1986 te Parijs gehouden persconferentie stelde de UPC bij monde van adjunct-secretaris-generaal Simeon Kuissu, dat sinds oktober 1985 ,,200 a 300 personen" waren gearresteerd.
Een lijst met 15 namen werd gepubliceerd, incl. die van Zeze Akamayong Samuel, die op 24 oktober was gedetineerd, d.w.z. enkele maanden nadat hij van een langdurige ballingschap in Kameroen was teruggekeerd.
In *Le* Monde (8-1-'86 en 12-4-'86) werden lijsten van gearresteerde en gedetineerde personen (18 resp. 53 namen) gepubliceerd.
Eind april 1986 kondigde de regering

de vrijlating van een aantal gedetineerden aan, o.w. de op beide lijsten vermelde advocaat Gordji Dinka, die in juni 1985 was gearresteerd.

In augustus 1986 gaf president Biya opdracht 14 personen vrij te laten die officieel als politieke gedetineerden werden aangeduid. Medio oktober 1986 werden drie medewerkers van Radio Kameroen zonder aanklacht uit detentie ontslagen: zij waren in juni 1986 gearresteerd na een kritische radio-uitzending over leden van de regering.

ONTWIKKELINGSPLAN 1986-1990. ECONOMISCHE PROBLEMEN. CONTACTEN MET FRANKRIJK EN ANDERE LANDEN

Op 21 juni 1986 werd het zesde vijfjarenplan bij het parlement ingediend. Dit ontwikkelingsplan 1986-1990, dat per 1 augustus 1986 in werking trad, voorzag in investeringen ten bedrage van 738 mrd francs CFA, waarvan een kwart voor de plattelandssector was bestemd. Het plan kende prioriteit toe aan de ontwikkeling van het platteland en het volledig voorzien in de eigen voedselbehoefte. Voor de hele planperiode werd uitgegaan van een gemiddelde reële groei van 7%.

Maar in de loop van 1986 raakte Kameroen, dat in de voorgaande jaren een overschot op zijn betalingsbalans had, in economische moeilijkheden, doordat de inkomsten uit de oliewinning fors daalden. Bijna 80% van de 340 mrd francs CFA die in de begroting voor 1986-1987 voor investeringen was uitgetrokken kwam uit de olie-opbrengsten. Deze daalden tussen 1985 en 1986 met 60%, aldus Le Monde (5-5-'87). Volgens de FAZ (8-12-'86) zouden de olie-inkomsten van ca. $ 1,5 mrd per jaar zijn gedaald tot $ 500 à 700 mln. Dat kwam door de daling van de aan de dollar gekoppelde olieprijs op de wereldmarkt en de beperking van de eigen olieproduktie. Bovendien stagneerde de uitvoer van de traditionele exportprodukten, cacao en koffie, al sinds 1980, terwijl de prijzen van deze produkten op de internationale grondstoffenmarkt ook drastisch daalden. Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans bedroeg meer dan $500 mln, aldus de FAZ (15-6-'87). De aflossing van Kameroens schulden vergde inmiddels 31% van de exportinkomsten.

Tijdens een bezoek van zes uur aan Yaounde op 14 maart 1987 kondigde de Franse premier Jacques Chirac aan dat de Franse hulp aan Kameroen zou worden verhoogd met 12 tot 15% en wel in de vorm van leningen voor structurele aanpassingen. Maar tijdens het officiële bezoek aan president Biya aan Frankrijk (4-7 mei 1987) - voorafgegaan door een officieel bezoek van 4-7 februari 1985 - zou het Franse aanbod van een structuurkrediet van ca. S 40 mln niet definitief zijn geregeld (*FAZ* 15-6).

In een poging om Kameroens afhankelijkheid van Frankrijk te verminderen had president Biya eerder bezoeken aan Engeland (13-17 mei 1985) en de Bondsrepubliek Duitsland (1-4 september 1986) gebracht, terwijl tijdens een officieel bezoek aan de Verenigde Staten (25-28 februari 1986) een bilateraal investeringsverdrag was getekend

GASRAMP BIJ NIOSMEER

In de nacht van 21 op 22 augustus 1986 ontsnapte een giftige gaswolk uit het Niosmeer in het noordwesten van Kameroen. Vier dorpen binnen een straal van 10 km rond het meer werden getroffen: Nios, Souboum, Cha en - in mindere mate - Fang. Veel bewoners werden in hun slaap verrast en konden niet ontkomen. Het officiële dodental bedroeg 1.746. Daarnaast werden 696 mensen in ziekenhuizen opgenomen en 4.000 geëvaccueerd.

Over de oorzaak van de gaseruptie liepen de meningen uiteen. Van 16-20 maart 1987 kwamen op initiatief van de Unesco meer dan 120 wetenschappers in Yaounde, de hoofdstad van Kameroen, bijeen om over de verschillende aspecten van de ramp te spreken. Zij waren het erover eens dat een wolk giftig gas, voornamelijk kooldioxyde, uit het meer was opgestegen en zich over verscheidene dalen tot op een afstand van 25 km van het meer had verspreid. Maar zij bleken het niet eens te zijn over de oorzaak van de eruptie.

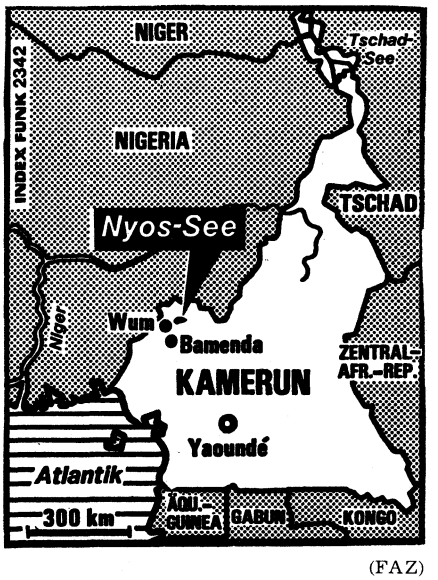

(FAZ)

Twee theorieen werden gehuldigd Volgens de ene theorie, die vooral dooi Flansen, Zwitsers en Italianen werd verdedigd, zouden vulkanische activiteitenw onder het meer een explosie hebben veroorzaakt De meerderheid echter, onder wie Amerikanen, Japanners, Duitsers, Britten en Kameroeners, meende dat een plotselinge en volledige vermenging van de bovenste en onderste lagen van het meerwater een enorme hoeveelheid kooldioxyde van de meerbodem had doen vrijkomen

Aan een artikel uit *Science* (28-8-'87) ontleende *NRC/H'blad* (10-9-'87) o.m het volgende:

„Recent onderzoek onder leiding van de Amerikaan George Kling, verbonden aan Duke University in Durham. Noord-Carolina. ondersteunt de tweede theorie.

Welis aar zou het gas van vulkanische oorsprong zijn. maar geen produkt van recente vulkanische activiteit. Langzaam komt het uit de bodem. vermengt zich met het grondwater, onder het meer. en komt zo in de diepere lagen van het meer terecht. Het gaat hierbij vooral om kooldioxvde. De concentratie van dit gas nam steeds verder toe, aldus Kling, maar er ontstond geen evenwicht met de atmosfeer. Dat komt doordat het water in het meer bestaat uit twee lagen. waartussen geen menging optreedt. De bovenste laag is warm (ongeveer 27 graden) en verkeert in evenwicht met de atmosfeer. De onderste laag is enkele graden koeler. De overgang tussen de lagen is zeer scherp en ligt op ongeveer 35 meter diepte.

Wanneer nu door een of andere oorzaak wel menging optreedt tussen de twee lagen komt er plotseling water aan het oppervlak dat zwaar oververzadigd is met kooldioxyde. Dit verdwijnt in de atmosfeer. Omdat kooldioxyde zwaarder is dan lucht blijft het bo en de grond hangen en dreef het van de helling af naar het dorp. met alle gevolgen van dien. Hoewel kooldioxyde van zichzelf niet giftig is, verdringt het bij hoge concentraties zoveel zuurstof uit de lucht dat verstikking kan optreden.

Eenzelfde plotselinge gasvorming trad twee jaar eerder op bij het Monounmeer, 95 kilometer van het Niosmeer. Ook dit gebeurde in augustus. Dit deed Kling vermoeden dat wellicht een voorspelbaar seizoensgebonden menging optreedt in deze meren.

Hij verrichte onderzoek naar de temperaturen in Barombi Mbo, het grootste kratermeer in Kameroen. Het ligt tweehonderd kilometer ten zuiden van het Niosmeer. Het bleek dat er duidelijke jaarcyclus te bemerken viel in warmteinhoud en thermische stabiliteit. Dergelijke verschijnselen treden overal op in diepere meren. De stabiliteit van het onderzochte meer bereikte een minimum in augustus. In deze maand is dus de kans het grootst dat er een totale menging optreedt. Gewoonlijk gebeurt dat echter niet.

Om tot een totale menging te komen zijn andere externe invloeden nodig, zoals een sterke koeling van de bovenste laag door lage luchttemperaturen en veel regenval. Regenwater dat uit riviertjes in het meer stroomt is namelijk koeler dan het oppervlaktewater. Nu wil het geval dat de laatste jaren in Kameroen uitzonderlijk veel regen is gevallen en de temperaturen lager waren dan normaal. Deze invloeden samen zouden een totale menging hebben kunnen bewerkstelligen.. ''

KONGO

WIJZIGINGEN KABINET EN MILITAIRE LEIDING

Op 20 augustus 1987 bracht premier Ange Edouard Poungui (sinds 7 augustus 1984, pag. 575/1-'84) voor de derde maal - na mutaties op 7 december 1985 en 10 december 1986 - wijzigingen in het kabinet aan. Kolonel Emmanuel Elenga, tevoren stafchef van het nationale volksleger. werd benoemd tot minister in het bureau van de president, belast met defensie en veiligheid; deze portefeuille wordt door president Denis Sassou-Nguesso persoonlijk beheerd. Elenga werd als stafchef opgevolgd door kolonel Jean-Marie Michel Mokoko.

Jean-Claude Ganga was op 7 december 1985 in het kabinet opgenomen als minister van toerisme, sport en recreatie. Kolonel François-Xavier Katali, de vroegere minister van binnenlandse zaken (sinds 11 aug. 1984 van landbouw en veeteelt en sinds 7 december 1985 van plattelandsontu-ikkeling) was op 5 mei 1987 overleden.

De overige portefeuilles waren na de wijzigingen van 20 augustus 1987 als volgt verdeeld:

Plattelandsontwikkeling - Justin Lekoundzou Itihi-Ossetoumba (tevoren financiën); administratie en plaatselijk bestuur - kolonel Raymond Damas Ngollo; buitenlandse zaken en samenwerking - Antoine Ndinga Oba; transport en burgerluchtvaart - Hilaire Mounthault; planning en financiën - Pierre Moussa (voorheen planning en economie); openbare werken, bouwnijverheid, huisvesting en stadszaken - lt.kol. Benoît Moundele Ngolo; gezondheid en sociale zaken - Bernard Combo-Matsiona (voorheen arbeid, openbare diensten en sociale verzekeringen); mijnbouw en energie - Rodolphe Adada; industrie, visserij en nijverheid - Ambroise Noumazalay (11-8-'84): handel, kleine en middelgrote ondernemingen - Alphonso Poati (11-8-'84); basisonderwijs - Pierre-Damien Bassoukou Boumba (voorheen wetenschappelijk onderzoek); bosbouw - Ossebi Douniam (11-8-'84: visserij); wetenschappelijk onderzoek en milieu - Christophe Bouramoue (11-8-'84: gezondheid en sociale zaken); justitie, arbeid en sociale verzekeringen - Dieudonné Kimbembe: voorlichting en PTT - Christian Gilbert Bembet (11-8-'84); voortgezet en hoger onderwijs. cultuur en kunst - Jean-Baptiste Tati-Loutard (voor 10 dec. 1986 alleen cultuur en kunst).

Kolonel Denis Sassou-Nguesso, president van Kongo.

VERKLEINING POLITIEK BUREAU PCT

Tijdens een plenaire, op 28 nov. 1986 afgesloten, zitting van het centrale comité van de regerende Parti congolais du travail (PCT) werd het ledental van het politieke bureau van 13 tot 10 beperkt. Hun zetel verloren: Antoine Ndinga Oba (minister van buitenlandse zaken). Bernard Combo-Matsiona (toen minister van arbeid) en Pierre Nze (oud-minister van buitenlandse zaken).

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Bij de verkiezingen voor de Nationale Volksvergadering op 23 september 1984 werden de kandidatenlijsten voor de 153 zetels opgesteld door het centrale comité van de regerende PCT. Op grond van een nieuwe kieswet waren 68 zetels voor de PCT gereserveerd en 55 voor de massa-örganisaties, terwijl de overige zetels werden verdeeld tussen de strijdkrachten, geografische regio's en Brazzaville. Volgens de officiële resultaten bedroeg de opkomst ruim 93%. In het nieuwe parlement zaten 15 vrouwelijke afgevaardigden.

EX-MINISTER NDALLA TER DOOD VEROORDEELD

Claude-Ernest Ndalla, oud-minister van onderwijs en voormalig eerste secretaris van de mede door hem opgerichte regerende Parti congolais du travail (PCT, 1969-1971), werd in maart 1984 wegens ,,delicten tegen de binnenlandse staatsveiligheid'' gearresteerd en gedetineerd in de z.g. ,,Cité des 17'' aan de rand van Brazzaville. Kort voor het derde gewone congres van de PCT in juli 1984 (pag. 574/1-'84) zou Ndalla onder invloed van drugs hebben bekend (Amnesty International) dat hij betrokken was geweest bij twee bomaanslagen in Brazzaville, resp. op 20 maart en 17 juli 1982, waarbij in totaal 9 doden en 92 gewonden waren gevallen. Zijn bekentenis zou naar verluidt ook vice-president Jean-Pierre Thystere-Tchicaya bij de zaak hebben betrokken, die tijdens het derde PCT-congres zijn plaats in het centrale comité en het politieke bureau van de PCT verloor (pag. 575/1-'84).

Op 3 augustus 1986 begon voor het revolutionaire hof van justitie te Brazzaville een proces tegen 10 personen (van wie drie bij verstek) die beschuldigd werden van betrokkenheid bij de bomaanslagen in 1982. Op 17 augustus 1986 werd Claude-Ernest Ndalla als organisator van het komplot ter dood veroordeeld.

Drie beklaagden - de uitvoerders - kregen elk 20 jaar eenzame opsluiting en een Fransman, die bij het maken van een bom zou hebben geholpen, werd tot 10 jaarveroordeeld. De twee andere hoofdverdachten, tegen wie de openbare aanklager zware straffen met dwangarbeid had geëist, werden veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van 5 jaar: Jean-Pierre Thystère- Tchicaya en kolonel Blaise Nzalakanda.

Twee van de bij verstek veroordeelden. een Centraalafrikaanen een Zairees, krrgen 20 jaar eenzame opsluiting; de derde, een Fransman, 10 jaar.

OPSTAND IN OWANDO. ARRESTATIE EX-PRESIDENT YHOMBI-OPANGO

Op 5 september 1987 maakte de Kongolese regering bekend dat een voormalige legerkapitein, Pierre Anga, in de buurt van Owando in het noorden van het land een gewapende opstand was begonnen tegen het regime van president Denis Sassou-Nguesso. De aanleiding tot deze afstand vormde de arrestatie in juli 1987 van vier officieren en drie burgers die ervan werden beschuldigd een samenzwering tegen de staat te hebben beraamd. Onder de arrestanten was luitenant-kolonel Henri Ebounda, een plaatsvervangend stafchef van het leger. Maar volgens een clandestiene ballingengroepering, de Mouvement patriotique congolais (MPC), zouden 20 personen zijn gearresteerd, voornamelijk officieren.

Anga was naar zijn geboorteplaats Owando (430 km ten noorden van de hoofdstad Brazzaville) verbannen, nadat Sassou-Nguesso in februari 1979 de macht had overgenomen van generaal Joachim Yhombi-Opango (pag. 252/3-'79). De ex-president was op 31 maart 1979 gedetineerd, maar hij was op 10 november 1984 door Sassou-Nguesso begenadigd en vrijgelaten. Sindsdien hield Yhombi-Opango zich in zijn geboorteplaats Owando op, waar heen hij door de autoriteiten was verbannen. Anga was lid van het militaire comité dat Kongo van 1977 - 1979 onder voorzitterschap van Yhombi-Opango regeerde. (Op pag. 242/3-'77 werd Anga vermeld als Anda.)

Op 6 september riep de politieke commissaris van Owando de hulp van het leger in, nadat zijn huis door betogers met stenen was bekogeld (*Le* Monde 6-10-'87). Daarop werden door een Transall-toestel van de Franse luchtmacht

veiligheidstroepen van Brazzaville naar Owando overgebracht. Zij raakten slaags met ,,gewapende rebellen'' van Pierre Anga. Volgens de politie werden vier mensen gedood, maar de MPC maakte melding van zeker 50 doden en 150 gewonden. Pierre Anga wist te ontvluchten. Ex-president Yhombi-Opango werd gearresteerd en in Brazzaville gedetineerd, aldus een mededeling van de minister van voorlichting, Christian Gilbert Bembet, op 9 september.

ECONOMISCHE PROBLEMEN. HERSCHIKKING SCHULDEIV. KREDIETEN IMF EN WERELDBANK

Ook Kongo werd getroffen door de malaise op de internationale oliemarkt die in de loop van 1985 intrad. Voor de Kongolese economie droeg de olie voor ruim 40% bij tot het bruto nationaal produkt en voor ca. 70% tot de regeringsinkomsten.
Op 29 april 1986 deelde de minister van financiën en begroting, (toen) Justin Lekoundzou Itihi-Ossetoumba, mee dat de regering had besloten supervisie van het internationale Monetaire Fonds (IMF) te aanvaarden bij de herschikking van Kongo's openbare buitenlandse schulden (toen ca. $ 1,5 mrd). Op 18 juli 1986 ging de Club van Parijs (Westerse crediteuren) akkoord met een herschikking van de per maart 1988 verschuldigde betalingen ($ 500 mln). Na een aflossingsvrije periode van 4 jaar moest deze schuld nu over een periode van tien jaar worden voldaan.
Op 28 augustus 1986 keurde het IMF formeel een standby krediet van 22,4 mln SDRs goed voor een periode van 20 maanden ter ondersteuning van het structurele aanpassingsprogramma van de regering, op grond waarvan o.a. de openbare sector moest worden hervormd en het prijsbeleid voor inheemse produkten meer op de markt moest worden gericht. Voorts werd het regeringsbeleid gericht op het aanmoedigen van particuliere investeringen en het bevorderen van kleine en middelgrote ondernemingen.
In september 1986 stemde de Wereldbank in met een lening aan Kongo van $ 4 mln voor 17 jaar (incl. een aflossingsvrije periode van 4 jaar) om daarmee technische bijstand te verlenen aan de diversificatie van de economische acitiviteiten.
Onder auspiciën van het IMF werden vervolgens grote delen van de economie geliberaliseerd en hele segmenten van de staatssector geprivatiseerd. (*Le Monde* 22-4-'87). Inmiddels was de totale buitenlandse schuld van Kongo tot $ 2,4 mrd opgelopen (*FAZ* 14-5-'87).

SASSOU-NGUESSO IN DDR, VS, WEST-EUROPA EN CHINA

President Denis Sassou-Nguesso bracht van 15-17 mei 1985 een officieel bezoek aan de DDR, waar hij door de Oostduitse leider Erich Honecker werd ontvangen.
Van 3-7 oktober 1986 volgde een officieel bezoek aan de Verenigde Staten - het eerste van een Kongolees staatshoofd in ruim 20 jaar. Sassou-Nguesso voerde o.a. besprekingen met vicepresident George Bush en minister van buitenlandse zaken George Shultz.
Op 9 februari 1987 arriveerde Sassou-Nguesso in zijn hoedanigheid van OAE-voorzitter (sinds juli 1986) in Parijs voor een officieel driedaags bezoek aan Frankrijk, waar hij president Mitterrand en premier Chirac ontmoette. Er volgde een officieel bezoek aan Engeland waar hij op 17 februari met de Britse premier Thatcher sprak. Op 18 februari verliet hij Londen voor een bezoek aan Spanje.
Van 16-20 april 1987 bracht president Sassou-Nguesso een bezoek aan China, waar hij ontmoetingen had met president Li Xiannan, premier Zhao Ziyang en de ,,oudere staatsman'' Deng Xiaoping.
Op 14 mei 1987 arriveerde de Kongolese president voor een tweedaags officieel bezoek in de Bondsrepubliek Duitsland, waar ontmoetingen met bondskanselier Kohl en bondspresident Von Weizsacker op het programma stonden.

MAURETANIË

MUTATIES IN REGERING EN MILITAIRE LEIDING

In de regering die luitenant-kolonel Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya daags na zijn machtsovername op 13 december 1984 had gevormd (pag. 95/3-'85) waren op 9 april, 9 mei (en kort daarop), 26 augustus, 27 en 29 oktober alsmede 29 december 1985 diverse wijzigingen aangebracht (zie ook pag. 699/2-'85). Op 10 augustus 1986 wisselde een aantal ministers van portefeuille. Daarna was het kabinet als volgt samengesteld.

Premier en minister van defensie - kolonel Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya; buitenlandse zaken en samenwerking - lt.-kol. Ahmed Ould Minnih: binnenlandse zaken - It.-kol. Anne Amadou Babaly (27-10-'85); energie en watervoorziening - It.-kol. Moulaye Ould Boukhreiss (10-8-'86); economie en financiën - Mohammed Salem Ould Lekhal (27-10-'85; in kabinet sinds 9-4-'84); uitrusting - It.-kol. Brahim Ould Moalim N'Diaye (10-8-'86; in kabinet sinds 27-10-'85); openbare diensten, arbeid, jeugd en sport - Ethmane Ould Sidi Ahmed Yessa (10-8-'86: in kabinet sinds 29-12-'85); mijnbouw en industrie - Mahfoud Ould Lemrabott (26-8-'85); justitie en islamitische zaken - Hamdi Diop (10-8-'86): onderwijs - Hasni Ould Didi; handel en transport - Soumare Oumar (10-6-'86: in kabinet sinds 27-10-'85); visserij er, maritieme zaken - Sidi Ould Cheikh Abdellahi (10-8-'86: in kabinet sinds 29-12-'85); plattelandsontwikkeling - Messmoud Ould Belkhair; gezondheid en sociale zaken - majoor N'Daye Kane (27-10-'85); voorlichting, PTT en cultuur - Mohammed Mahmoud Ould Weddadi (27-10-'85); onderminister van binnenlandse zaken - N'Gam Lirwane; secretaris-generaal regering - Barou Abdallah (29-12-'85).

Nieuwe minister van buitenlandse zaken. Wijziging militaire leiding

Op 25 december 1986 werd bekendgemaakt dat kapitein Mohammed Lemine Ould N'Diayane tot minister van buitenlandse zaken was benoemd als opvolger van luitenant-kolonel Ahmed Ould Minnih (pag. 95/3-'85) die nu stafchef van het leger werd.
De vorige stafchef, luitenant-kolonel Mohammed Diallo, werd commandant van de nationale garde. Hij was pas op 31 augustus 1986 tot stafchef benoemd als opvolger van luitenant-kolonel Djibril Ould Abdallah die in het kabinet was teruggekeerd als minister van binnenlandse zaken i.p.v. luitenant-kolonel Anne Amadou Babaly.

Verdere mutaties kabinet

Tussen 10 augustus en 25 december 1986 waren nieuwe wijzigingen in het kabinet aangebracht op 13 en 31 augustus en op 2 oktober 1986. Verdere mutaties volgden op 26 mei en 21 september 1987. Als resultaat hiervan werd de samenstelling van het kabinet als volgt:

Premier en minister van defensie - kolonel Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya; buitenlandse zaken en samenwerking - kapitein Mohammed Lemine Ould N'Diayane; binnenlandse zaken - It.-kol. Djibril Ould Abdallah; economie en financien - Cheikh Ould Ahmed Louly*; handel en transport - Hamdi Samba Diop; visserij en maritieme zaken - Dah Ould Cheikh*; uitrusting- It.-kol. Brahim Ould Moalim N'Diaye; energie en water - Soumare Oumar; plattelandsontwikkeling - Messmoud Ould Belkhair; onderwijs - Hasni Ould Didi; gezondheid en sociale zaken - majoor N'Daye Kane; voorlichting, PTT en cultuur - Mohammed Mahmoud Ould Weddadi; openbare diensten, bestuursopleiding, arbeid, jeugd en sport - kapitein Dia El-Hadj Abderrahmane* (per 21-9-'87; tevoren nog handel en transport); justitie en islamitische zaken - Cheikh Mouhamad Salem Ould Mouhamad Lemin *; mijnbouw en industrie - mevr. Abderrahman Khadija bint Ahmed*; voorlichting (nieuw) - Mouhamad Haibetna Ould Sidi Haiba*.

* = nieuw

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 19 en 26 december 1986 vonden in Mauretanië gemeenteraadsverkiezingen plaats. Voor het eerst sinds de parlementsverkiezingen van oktober 1975 (pag. 94/2-'76) konden de kiesgerechtigde burgers weer naar de stembus.
Dit maal ging het om de verkiezing van 390 leden voor de gemeenteraden van

de 13 belangrijkste steden. Er waren geen politieke partijen, maar vier groepen van kandidaten, elk met een eigen kleur: Union nationale pour la démocratie (UND), blauw; Union pour le progrès et la fraternité (UPF), wit; Union pour le renouveau (UPR), geel; en Union pour le progrès et la démocratie (UPD), oranje. De campagne van de kandidaten - maximaal vier per zetel - duurde van 28 november tot 18 december. Vooral manifestaties in de hoofdstad trokken veel publiek.
Bij de eerste ronde op 19 december kwamen slechts 52.308 van de 104.367 geregistreerde kiezers naar de stembus, omdat maar ongeveer de helft van de kiesgerechtigden in het bezit van de oproepkaarten was. De overigen hadden die kaarten niet afgehaald of niet bewaard.
Na de tweede ronde op 26 december bleek dat twee van de vier kandidatengroepen het voorgeschreven minimum aantal stemmen niet had behaald (UPR en UPD). De UND, die in de hoofdstad Nouakchott de overwinning behaalde, was volgens Internationales *Afrika*-forum (1/1987) een ware cocktail van politieke tendensen: voormalige slaven (harratin), oud-ministers van ex-president Mokhtar Ould Daddadh, voormalige gematigde marxisten en een deel van de islamitische fundamentalisten. De UDF omvatte het gros van de fundamentalisten, leden van de z.g. Nasser-beweging en pro-Libische stromingen.
Indien het zelfbestuur in de 13 gemeenten functioneert, wil president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya het democratiseringsexperiment tot het hele land uitbreiden om uiteindelijk een Nationale Vergadering als wetgevend orgaan in het leven te roepen.

ONTDEKKING *KOMPLOT* GEMELD. ARRESTATIES. ETHNISCHE ONRUST

Op 28 oktober 1987 maakte het ministerie van binnenlandse zaken bekend dat op 22 oktober een komplot was ontdekt om de regering van president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya omver te werpen. Volgens gezaghebbende bronnen in Nouakchott waren in verband met het komplot 47 hoge militairen en 3 burgers gearresteerd, voornamelijk ,,Negro-Afrikanen''. Onder de gearresteerde samenzweerders was kolonel Anne Amadou Babaly, voormalig minister van binnenlandse zaken.
Het komplot werd in verband gebracht met de ethnische spanningen in Mauretanië. De ,,Negro-Afrikaanse'' minderheid verzet zich tegen overheersing door de meerderheid van ,,Baydanes'' (Arabische Berbers, Moren), die de sleutelposten in de economie en het bestuur bezetten.
Reeds eind augustus - begin september 1986 waren omstreeks 30 vooraanstaande figuren gearresteerd, o.w. twee vroegere ministers. Zij werden beschuldigd van het houden van openbare bijeenkomsten zonder vergunning en het verspreiden van subversieve pamfletten waarin de ,,apartheid'' tussen ,,Negro-Afrikanen'' en ,,Baydanes'' werd veroordeeld. Op 25 september werden 21 mensen veroordeeld tot vijf jaar, wegens ,,aantasting van de nationale eenheid''. Daarop braken onlusten uit in de hoofdstad Nouakchott en de havenstad Nouadhibou, waarbij auto's in brand werden gestoken en gebouwen werden verwoest. In de loop van oktober 1986 werden opnieuw enkele honderden mensen gearresteerd, volgens Franse waarnemers voor het merendeel zwarte aanhangers van de clandestiene beweging ,,Forces de libération africaine de Mauritanie'' (FLAM).
De FLAM bevestigde volgens Le Monde (31-10-'87) in een communiqué, dat in Dakar (Senegal) was uitgegeven dat in verband met het komplot 200 officieren en onder-officieren, meest leden van de zwarte ,,Negro-Afrikaanse'' gemeenschap, gevangen waren gezet.

ECONOMISCH HERSTELPLAN. HERSCHIKKING SCHULDEN. IMF-KREDIETEN

Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) maakte op 15 april 1985 zijn instemming bekend met een standby krediet voor Mauretanië van 12 mln SDRs voor 12 maanden ter ondersteuning van het economische regeringsprogramma voor 1985. Dit programma beoogde het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans te beperken, de inflatie te verminderen en het begrotingstekort te reduceren. Op 1 juli 1985 diende de regering voorstellen in voor een economisch herstelplan voor de jaren 1985-1988, waarbij gestreefd werd naar stabilisatie van de economie op korte termijn en een economische groei van 4% van het bruto nationaal produkt per jaar.
Inmiddels had de Club van Parijs (Westerse crediteuren) tijdens een bijeenkomst in Parijs op 27-28 april 1985 ingestemd met de herschikking van een bedrag van ca. $50 mln, dat Mauretanië per april 1986 of eerder moest voldoen. Na een aflossingsvrije periode van 4 jaar moest de schuld nu in negen jaar worden voldaan. De totale buitenlandse schuld werd toen op $ 1,6mrd geraamd.
Een bijeenkomst van donorlanden onder auspiciën van de Wereldbank (26-27 nov. 1985) zegde Mauretanië leningen ter waarde van $ 700 mln toe ter ondersteuning van het herstelplan van de regering.

Op 28 april 1986 meldde het IMF de goedkeuring van een nieuw standby krediet van 12 mln SDRs voor 12 maanden. Volgens het IMF had Mauretanië alle economische doelstellingen voor 1985 bereikt, incl. een reële economische groei van 3 R.
Tijdens een bijeenkomst van de Club van Parijs op 12-15 mei 1986 werd 95% van de aflossingen en rentebetalingen die Mauretanië tussen medio 1986 en medip 1987 verschuldigd was (in totaal ca. $ 60 mln) uitgesteld. Na een aflossingsvrije periode van 4 jaar moest de terugbetaling nu gespreid over 9 jaar plaatsvinden. De Wereldbank raamde de totale schuld toen op ca. $ 1,7 mrd.

Op 5 mei 1987 werd de goedkeuring door het IMF gemeld van een nieuw standby krediet voor 12 maanden, nu ter waarde van 10 mln SDRs.

Op 17 juni 1987 werd door het Franse ministerie van financiën meegedeeld dat de Club van Parijs met een nieuwe herschikking van de schulden van Mauretanië had ingestemd. De terugbetalingstermijn van het niet bekendgemaakte bedrag was tot 15 jaar verlengd, na een aflossingsvrije periode van 5 jaar.

PRESIDENT TAYA IN LIBIË EN CHINA. DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET IRAN VERBROKEN

President Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya bracht in januari 1986 zijn eerste bezoek aan Libië, waar hij op 13 januari door kolonel Kadhafi werd ontvangen.
Vanaf 20 februari 1986 verbleef president Taya in China door een bezoek van een week. Hij voerde op 21 februari in Peking besprekingen met de Chinese premier Zhao Ziyang en president Li Xiannian.

Op 28 juni 1987 besloot de regering van Mauretanië de diplomatieke betrekkingen met Iran te verbreken in verband met de houding van Teheran in het Iraaks-Iraanse conflict. Mauretanië veroordeelde Irans ,,hardnekkige weigering'' om te onderhandelen over beëindiging van de Golfoorlog. Bovendien had Iran ,,de atmosfeer van confrontatie naar andere landen in de regio'' uitgebreid, aldus een Mauretaans regeringscommunique.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

DERDE TOP REAGAN – GORBATSJOW

Van 8 - 10 dec heeft in Washington de derde topontmoeting plaatsgevonden tussen Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow en de Amerikaanse president Konald Keagan
Het was de eerste topontmoeting tussen de twee leiders, die werd gehouden op het grondgebied van één van de twee supermogendheden. De eerdere twee hadden hun verloop op neutraal terrein: in nov. 1985 was Genève uitverkoren di5 plaats voor de eerste samenkomst van Ronald Reagan en Michail Gorbatsjow (pag 765 e v -1985), terwijl beide staatslieden elkaar in okt 1986 ontmoetten in Reykjavik (pag 689 e v -1986)
Het was tetens de eeiste topontmoeting, waarin de deelnemers een concreet resultaat konden boeken zij ondertekenden het INF-verdrag - de overeenkomst, volgens welke voor het eerst sinds de aanvang van het nucleaire tijdperk besloten werd een complete klasse van kernwapens geheel af te schaffen Alle te land geplaatst? wapensystemen, die atoombommen kunnen transporteren over een afstand van 500 tot 5 000 km zullen worden vernietigd, Het vernietigen van deze wapens zal onder strenge controle van de tegenpartij plaatsvinden

Ondertekening INF-verdrag

De ondertekening van het INF-verdrag vond plaats op 8 dec. in de East Room van het Witte Huis. De plechtigheid begon om 14.00 uur plaatselijke tijd.
Behalve het 58 pagina's tellende verdrag werden verificatie- en inspectieprotocollen ondertekend.
De ondertekening van het INF-akkoord werd bijgewoond door een groot aantal Amerikaanse en Sowjet-politici en hoge ambtenaren. Gorbatsjow maakte bij de plechtigheid een ontspannen indruk.
Hij noemde in een korte toespraak als volgende belangrijke daad ,,een akkoord dat de strategische bewapening met de helft vermindert in de context van een hechte garantie voor strategische stabiliteit".
Later suggereerde hij dat president Reagan volgend voorjaar naar de Sowjet-Unie zou komen om een akkoord over deze strategische wapenvermindering te ondertekenen.
Gorbatsjow: ,,De beweging naar een veiliger wereld heeft een onomkeerbaar karakter gekregen, het is de enige weg die voor ons open staat".
President Reagan verdedigde het INF-akkoord kort voor de ondertekening met verwijzing naar de verificatie-afspraken: ,,Dit akkoord symboliseert ook een ander belangrijk principe - de noodzaak tot ‚glasnost' en grotere openheid inzake militaire krachtsverhoudingen en strijdkrachten".
Om de conservatieve critici gerust te stellen voegde Reagan eraan toe dat dit akkoord .,geen doel op zichzelf is" en dat er .,sterkeen fundamentele. morele verschillen blijven bestaan tussen onze landen". Reagan vervolgens: .,Maar vandaag, op dit vitale punt, hebben we tenminste gezien wat er kan worden bereikt als we samenwerken."

De Amerikaanse president Ronald Reagan zei ter gelegenheid van de ondertekening o m het volgende

..(...)Dit akkoord bevat het meest stringente verificatie-voorstel uit de geschiedenis. waaronder bepalingen dat inspectieteams op elkaars grondgebied gevestigd zijn en verscheidene andere mogelijkheden om inspectie ter plaatse uit te voeren.(...)
We kunnen slechts hopen dat dit historische akkoord geen doel op zichzelf zal zijn. maar het begin van een goede werkverhouding die ons in staat zal stellen om andere kwesties die voor ons liggen en die dringend aandacht behoeven. aan te pakken
De strategische offensieve kernwapens. het evenwicht in de conventionele troepen in Europa. de destructieve en tragische regionale conflicten die veel delen van onze wereld teisteren. en het respect voor de menselijke en natuurlijke rechten die God alle mensen heeft geschonken.(...)'.

Sowjet-partijleider Gorbatsjow sprak o.m. de volgende woorden:

(.)Wij kunnen er ti-ots op zijn dat wc dit jonge boompje hebben geplant Misschien zal het op een dag uitgroeien tot een machtige boom van de vrede.
Maar het is waarschijnlijk nog te vroeg om elkaar al de lauwerkrans uni te hangen. Zoals de grote Amerikaanse dichter en filosoof Ralph Waldo Emerson zei: ‚De beloning van goed werk is dat het is verricht.'(..)
Moge 8 december 1987 in de geschiedenisboeken worden bijgeschreven, als de scheidslijn tussen het tijdperk van het groeiende gevaar van een kernoorlog en dat van de demilitarisering van het menselijk leven.

Inhoud van het verdrag

Aan het *NRC/H'blad* van 5 dcc ontleend is de volgende samenvatting van het INF-verdrag

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie beschikken samen over ongeverr 50.000 kernkoppen. Het INF-akkoord komt neer op de verwijdering van wapens met in totaal 3000 koppen – een gering percentage van het totaal Maar niettemin geldt het hier een historische overeenkomst: het is de eerste keer dat de twee supermogendhedcn het eens zijn geworden over een daadwerkelijke vermindering
Bovendien is deze vermindering a-symmetrisch: de Sowjet-Unie moet meer middellange-afstandsraketten opruimer? dat het Westen: 441 geplaatste SS-20 raketten (elk met drie kernkoppen), 112 SS-4 raketten (elk met één kernkop, en 150 raketten voor de kortere afstand (tussen 500 en 1000 km) die in Tsjechoslowakije en de DDR zijn gestationeerd.
De Sowjet-Unie ruimt ook .resenre'-raketten op die bij lanceerinrichtingen ziin geplaatst In totaal zijn met de hele operatie 800 95-20 en 600 Sowjet-raketten voor de kortere afstand gemoeid, met in totaal circa 3000 kernkoppen. Aan NAVO-kant verdwijnen ongeveer 350 geplaatste systemen: 108 Pershing-2 raketten en circa 240 kruisraketten (alle voorzien van één kop).

Michail Gorbatsjow (l.) en Ronald Reagan na de ondertekening van het INF-akkoord

Weekblad 56ste jaargang No 2925 pag 42871 42886

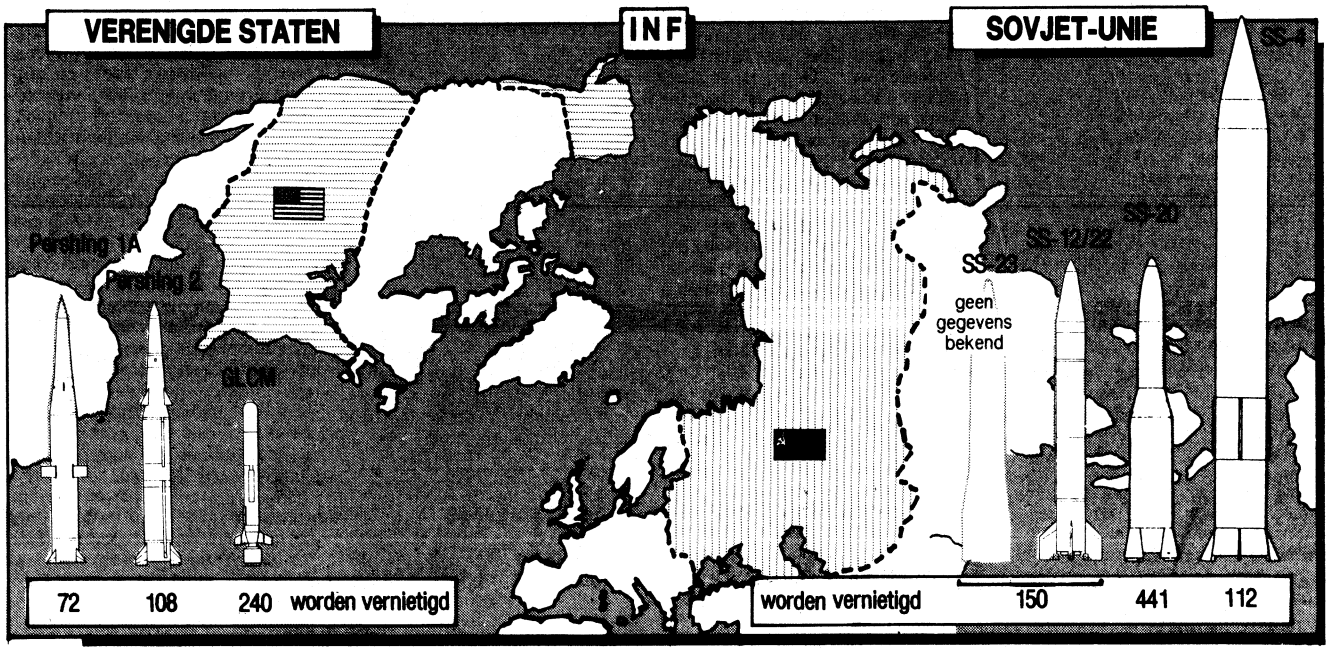

(NRC H'blad, 5-12-1987)

Daarnaast heeft de Bondsrepubliek toegezegd dat zij 72 Pershing-la raketten. waarvan de kernkoppen in Amerikaans beheer zijn. zal opruimen.
De termijn waarbinnen de raketten en kernkoppen moeten worden vernietigd verschilt: voor de LRINF (1000-50000 km) staat drie jaar. de SRINF-raketten (500-1000 km) moeten in een tijd van twaalf tot achttien maanden worden vernietigd.

Even uniek als het simpele feit dat een hele categorie wapens verdwijnt is het systeem van maatregelen dat is opgebouwd om te garanderen dat geen van de ondertekenende partijen de hand licht met de uitvoering van het akkoord en toch stiekem een aantal raketten achter de hand houdt om bij het ontstaan van een crisissituatie de tegenstander te kunnen bedreigen.
- alle plaatsen waar zich INF-raketten en lanceerinstallaties bevinden zijn tevoren geografisch in onderlinge overeenstemming vastgesteld evenals de transportroutes die in de periode dat het materiaal vernietigd moet worden kunnen worden gebruikt:
- gedetailleerde en up-to-date gebrachte informatie is uitgewisseld over de plaatsen waar zich ondersteuningsfaciliteiten en bases bevinden waar gemerkt wordt met raketten;
- bewegingen van raketten en lanceerinstallaties tussen de aangegeven faciliteiten moet worden aangekondigd;
- bij een ‚baseline'-inspectie ter plaatse wordt het aantal raketten en lanceerinstallaties op die plaatsen geverifieerd:
- inspecties ter plaatse zullen worden uitgevoerd om de vernietiging van raketten en lanceerinstallaties te verifiëren;
tijdens de reductie-periode worden op korte termijn aangekondigde vervolg-inspecties uitgevoerd om het aantal nog overgebleven raketten te controleren totdat alle raketten zijn geelimineerd;
- op korte termijn aangekondigde uitdagingsinspecties moeten worden aanvaard op verscheidene plaatsen in de VS en de Sowjet-Unie waar illegale handelingen met raketten zouden kunnen worden verricht;
- een aparte ‚close-out' inspectie wordt uitgevoerd om er zeker van te zijn dat wanneer een basis is gede-activeerd en is afgevoerd van de lijst van aangegeven faciliteiten, daar inderdaad alle activiteiten die met middellangeafstandsraketten te maken hebben zijn beëindigd.

In de drie jaar dat de INF-raketten, na de inwerkingtreding van het akkoord moeten worden vernietigd zullen jaarlijks aan beide zijden twintig inspecties worden uitgevoerd, in de daarop volgende vijf jaar vijftien en in de resterende vijf jaar die is vastgesteld voor controle nog een tien per jaar, wat. zoals de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz, onlangs op een persconferentie in Genève zei. ‚.ons een heel gerust gevoel" geeft.
Hoe moeten we ons het omsmeden van de INF-zwaarden tot ploegijzers nu precies voorstellen?
Veel is daarover tot nog toe niet bekend gemaakt. In een recent interview heeft Robert Simmons, de vertegenwoordiger van de ACDA, het Amerikaanse bureau voor wapenbeheersing en ontwapening bij de INF-delegatie een tipje van die intrigerende sluier opgelicht door te zeggen dat de vernietiging van een raket of een lanceerinstallatie in elk geval zo zal geschieden dat die niet opnieuw in elkaar kan u-orden gezet en nog eens gebruikt
Wat betreft de oorlogskoppen ligt de situatie anders: gezien de gevoeligheid van het kernmateriaal in de oorlogskoppen zijn de VS en de Sowjet-Unie al lange tijd geleden overeengekomen dat het explosieve gedeelte wegens de praktische moeilijkheden redelijkerwijs niet kan worden vernietigd. Het plutonium uit die koppen zal .‚voor ander gebruik" worden bewaard.
Shultz en Sjewardnadze zijn overeengekomen dat de neuskegel van INF-raketten, het gedeelte waarin zich het nucleaire element en de geleidingsapparatuur bevinden, uit elkaar zal worden genomen, en dat die afzonderlijk zal worden vernietigd.

In vergelijking met vroegere overeenkomsten tussen Washington en Moskou - met name SALT-I en -II - is het controleregime bijna draconisch te noemen.
Voor het eerst hoeven de twee partijen immers niet meer uitsluitend te vertrouwen op de ‚‚nationale technische middelen" - het neutrale jargon voor ‚.spionagesatellieten" - om erachter te komen dat een akkoord wordt geschonden, nu kan bij voortduring op vastgestelde plaatsen en vrijwel onverwachts met eigen ogen op mogelijk verdenking wekkende locaties worden gecontroleerd of de tegenpartij zich niet aan onoirbare praktijken schuldig maakt. En dat gedurende tien jaar nadat de INF-systemen van de aardbodem moeten zijn verdwenen.
Maar is het niet mogelijk dat, aangezien de SS-20 een mobiele installatie is. de Russen er voor het sluiten van het akkoord een paar buiten zicht brengen? Het antwoord van Simmons op die begrijpelijke scepsis luidt dat raketten zonder uitgebreide infrastructuur - vrachtwagens, wegen, de troepen die ze in stelling moeten brengen - ‚‚werkelijk niet verschrikkelijk nuttig" zijn.
Een niet te onderschatten aspect van dit rigoureuze inspectiesysteem is ook dat het kan gaan gelden als matrix voor toekomstige overeen te komen verificatiesystemen bij de nog veel ingewikkelder akkoorden die gesloten moeten worden over halvering van de strategische raketten of over het verbod op chemische wapens.
De praktijk in de komende paar jaar zal dus moeten bewijzen in hoeverre een dergelijk systeem er toe leidt dat het Westen zijn traditionele achterdocht tegen de Sowjet-Unie kan bijstellen.

‚‚We moeten '' zo zei president Reagan eerder tegenover zijn conservatieve critici, ‚‚natuurlijk nooit vergeten dat de Russen onze vijand zijn". Niettemin is de kans niet ondenkbaar dat de Westerse publieke opinie zich door het bestaan van zo'n uitputtend controlesysteem in slaap zal laten wiegen en een misplaatst gevoel van veiligheid zal ontwikkelen.
Ook daarop heeft Simmons echter een nuchter antwoord: ‚.Verificatie betekent niet dat de Sowjets eerlijke mensen zijn en altijd hun beloften nakomen. Verificatie probeert te bewijzen dat (de Russen) vastgestelde akkoorden op een bepaalde manier nakomen.
Daarom moet onze algemene houding tegenover de Sowjet-Unie niet veranderen. Het zegt alleen maar dat we dit INF-akkoord kunnen aangaan in het vertrouwen dat we in staat zullen zijn om te ontdekken dat de Sowjet-Unie zich aan het verdrag houdt, of dat de Sowjet-Unie zich er niet aan houdt."
Het politieke klimaat in de Sowjet-Unie lijkt wat dat betreft niet gunstiger te kunnen zijn. De grote vraag is alleen wat er van een INF-akkoord overblijft wanneer daarin de komende

drie jaar door welke interne factoren dan ook verandering zou komen
Bovendien zal er bij een conflict over \,ermeende schending van het akkoord nooit een onafhankelijke instantie ziin die een scheidsrechtersroi zou kunnen vervullen.
De afgelopen jaren hebben een niet aflatende stroom van incidenten te zien gegeven van de ene partij die de andere beschuldigt van schendingen van vroeger gesloten verdragen.

Enkele reacties op afsluiten INF-verdrag

In Oost en West is verheugd gereageerd op de ondertekening op 8 dcc. van het INF-verdrag door president Reagan en partijleider Gorbatsjow.
China was echter sceptisch en het sandinistische bewind in Nicaragua toonde zich onverschillig,

Een in Den Haag uitgegeven verklaring stelt ..Deze baanbrekende overeenkomst. waarvoor ook de Nederlandse regering zich gedurende vele jaren heeft ingezet, is zowel van militaire als van grote politieke betekenis en zal een belangrijke impuls aan lopende en toekomstige wapenbeheersingsonderhandelingen kunnen geven".
De Westduitse bondskanselier. Helmut Kohl. zei op 8 dec. voor de televisie: ,,We kunnen hier allen verheugd over zijn". Er moeten volgens hem wel verdere ontwapeningsstappen worden genomen. waaronder een vermindering van de kernraketten voor de korte afstand (onder de vijfhonderd kilometer.), eliminering van het overwicht van het Warschaupact op het gebied van conventionele strijdkrachten en een verbod op chemische wapens.
De Franse president, François Mitterrand, zat op dezelfde lijn. Het INF-akkoord. zo zei hij, ..gaat in de goede richting" maar men moet .,doorgaan".
De Britse premier. Margaret Thatcher, meende dat de INF-overeenkomst nooit was bereikt zonder de ..standvastigheid van dit land en de NAVO". In het parlement noemde ze het ondertekenen van het akkoord .,een historische gebeurtenis" en .,goed nieuws voor ons allen". En later repte ze zelfs van .,een prachtig kerstcadeau" en van .,een heerlijke manier om het jaar te besluiten"
De Italiaanse minister van buitenlandse zaken, Giulio Andreotti. drong aan op een ,,zo spoedig mogelijke" ratificering van het verdrag omdat het de veiligheid in Europa vergroot.
De paus zei te bidden dat de dreiging van een nucleaire ramp verminderd zal zijn als resultaat van de top in Washington.
In de Siciliaanse plaats Comisu. waar 112 Amerikaanse kruisraketten zijn gestationeerd. luidden de kerkklokken en werd vuurwerk afgestoken uit blijdschap met de ondertekening in Washington.
Ook in Oost-Europa was de opluchting groot. De Poolse leider Wojciech Jaruzelski stuurde Rragan en Gorbatsjow een felicitatietelegram, waarin hij het akkoord verwelkomde als de eerste stap naar een kernwapenvrije wereld.
De Oostduitse partijleider. Erich Honecker, en de Joegoslavische premier. Branko Mikulic. spraken zich tijdens een onderhoud in Oost-Berlijn in dezelfde zin uit.
De Tsjechoslowaakse generaal Jiri Brychta zei dat het Tsjechoslowaakse leger bereid is Amerikaanse inspectie van Sowjet-raketten toe te staan voordat ze worden ontmanteld.
Het officiële Chinese persbureau Nieuw China beklemtoonde in een commentaar echter dat de INF-overeenkomst de vernietiging van slechts drie procent van de nucleaire arsenalen van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie omvat. Nieuw China merkte verder op dat de twee landen het ,,buitengewoon moeilijk" hebben bij de beperking van strategische en ruimtewapens.

Een andere kritische noot kwam van de sandinistische leider Bayardo Arce ,Washington en Moskou geven ons een goed voorbeeld. dat van het letten op hun eigen belangen "
En de Keniase regeringskrant Kenya Times stelde dat het verdrag ,,op geen enkele wijze de risico's op een kernoorlog vermindert" . De wereld schreeuwt om vrede, niet om spectaculaire geregistreerde shows". aldus het blad.

Maar zelfs Noord-Korea en Iran schaarden zich onder de landen die de ondertekening vrn het INF-akkoord begroetten

Onderhoud Gorbatsjow-Thatcher

Michail Gorbatsjow en zijn delegatie hebben de reis van Moskou naar Washington afgelegd op 'i dec. Daarbij is een tussenstop gemaakt in Engeland, waar de Sowjet-partijleider een gesprek heeft gevoerd met de Britse premier Margaret Thatcher. De tussenstop en het onderhoud vonden plaats op de militaire vliegbasis Brize Norton bij Oxford.

De twee uren die het hoge Sowjet-bezoek op de basis doorbracht gingen volgens de Britse premier ,,maar al te vlug voorbij". Zo geanimeerd was de discussie tussen de twee, dat ze door tijdgebrek het toetje aan de lunch hadden moeten overslaan.
,,Zo'n aardige man", zei een anoniem gebleven minister die bij de lunch had mogen aanzitten. ,,Je kunt je gewoon niet voorstellen dat hij bij thuiskomst echt op de knop zou kunnen drukken. Dat had ik bij Brezjnew wel."
Terwijl mevrouw Gorbatsjow in een dorpsschool de opvoering van een kerstspel aanschouwde en zich liet uitleggen wie Jozef en Maria dan wel waren ondervroeg premier Thatcher de Sowjet-leider over zijn binnenlandse hervormingen
Tijdens een persconferentie na afloop van het bezoek begon de premier ook met een eulogie op de , vastberadenheid en durf' waarmee haar gesprekspartner ,,het kolossale karwei aanpakt van herstructurering van de Russische samenleving
Over kernwapens zei de premier dat ze de partijleider had voorgehouden dat je die niet kunt ,,weg-uitvinden en dat totale afschaffing alleen maar zou betekenen dat je de kans op een conventionele oorlog vergroot Mede daarover had ze met Gorbatsjow pittig van gedachten gewisseld
,,Weet u, hij is een krachtige persoonlijkheid eh en ik denk dat je dat van mij ook wel kunt zeggen"

Verloop vun *Gorbatsjows* bezoek aan Washington

Gorbatsjow kwam met echtgenote en honderdkoppig gevolg op 7 dec. 's middags om half vijf in Washington aan. Het was voor het eerst sinds het bezoek van Leonid Brezjnew in 1973 dat een partijleider van de Sowjet-Unie voet zette op Amerikaanse bodem.
Na aankomst op Andrew's Air Force Base sprak Michail Gorbatsjow zijn eerste woorden tot het Amerikaanse volk. ,,Uit naam van het Sowjet-volk

Michail Gorbatsjow en Margaret Thatcher op de RAF-basis Brize Norton.

en zijn regering zeg ik u dat wij oprecht streven naar een verbetering van de betrekkingen tussen onze beide landen", aldus de partijleider, die begroet werd door minister van buitenlandse zaken George Shultz.
Wat het INF-akkoord betreft dient het werk slechts te worden afgemaakt. maar een centrale plaats in de besprekingen is ingeruimd voor de onderhandelingen over de beperking van strategische kernwapens. zo zei Gorbatsjow. ,,Wij hebben de Amerikaanse leiding hierover het een en ander te zeggen, en we hopen ook van haar kant enige nieuwe geluiden te horen".
Na de korte begroetingsplechtigheid vertrok het gezelschap in hun Russische Zil-limousines naar de Sowjet-ambassade. Daarbij werd uit veiligheidsoverwegingen een andere route gevolgd dan oorspronkelijk was aangegeven.
Diverse bewoners hadden derhalve vergeefs hun borden met opschriften als ,,Welkom, Gorbatsjow" uitgehangen. Na een korte rit in het schemerdonker arriveerde de partijleider bij de Sowjet-ambassade, die op een steenworp afstand van het Witte Huis verwijderd ligt.

Nog geen half uur na Gorbatsjows aankomst op de ambassade ontstak president Ronald Reagan met behulp van een vijfjarig jongetje de grote kerstboom, die traditiegetrouw in de weken voor kerst op het grasveld voor het Witte Huis wordt geplant.
,,Ik hoop dat de secretaris-generaal op dit moment naar de televisie kijkt. Ik wil graag dat hij ziet wat wij vieren", zei Reagan bij het uitspreken van zijn kerstboodschap, die ongeveer dezelfde strekking had als Gorbatsjows begroetingsrede aan het Amerikaanse volk.

Eerste dag hoofdzakelijk gewijd aan bewapeningsproblematiek

Na een eerste dag van overleg met president Reagan zei partijleider Gorbatsjow in de avond van 8 dec., dat hij nog tijdens zijn bezoek aan Washington tot een doorbraak wilde komen op het gebied van de intercontinentale bewapening.

In een bijna twee uur durend vraag- en antwoordspel met vooraanstaande Amerikanen in de Sowjet-ambassade zei Gorbatsjow ,,Ik ben naar Washington gekomen met de bedoeling een volgende belangrijke stap te zetten voor de vermindering van intercontinentale wapens in de context van een hechte strategische stabiliteit."Met dit laatste doelde hij op het Amerikaanse Strategische Defensie Initiatief, zonder dit struikelblok overigens met naam te noemen.
De twee regeringsleiders gaven bij hun eerste gesprek opdracht tot vorming van een werkgroep, die suggesties over de strategische wapenreducties aan de beide leiders moet uitwerken.
Aan Amerikaanse kant wordt de werkgroep geleid door de onderhandelaar Paul Nitze, aan Sowjet-zijde door de 64-jarige maarschalk Sergej Achromejew die ook bij de (mislukte) top van Reykjavik een belangrijke rol speelde

De eerste dag van de topconferentie was wat de politieke leiders betreft minder een dag van overleg dan van publiciteit en protocol.
Om tien uur werd het echtpaar Gorbatsjow officieel voor het Witte Huis ontvangen. Dat gebeurde met een plechtige ceremonie, waarbij volksliederen en het oude ,,Yankee Doodle" door de derde infanterie-garde, gekleed in kostuums van tweehonderd jaar geleden, werden gespeeld.
Daarna volgde een eerste gesprek in het Oval Office tussen Reagan en Gorbatsjow dat 47 minuten onder vier ogen (plus tolken) werd gevoerd, waarna beide leiders ruim een half uur verder spraken in aanwezigheid van experts.
Woordvoerders van beide leiders noemden het overleg ,,goed,produktief en eerlijk". Behalve de werkgroep wapenbeheersing, werd een werkgroep gevormd die mensenrechten en regionale kwesties onder de loep neemt.
Later op de dag discussieerde Gorbatsjow bijna twee uur met een groep van ongeveer vijftig vooraanstaande Amerikanen in de Sowjet-ambassade. Onder de gasten onder meer Henry Kissinger en acteur Paul Newman.
In een ontspannen discussie zei Gorbatsjow daar dat het doel van zijn missie is om ,,een belangrijke stap te zetten ter vermindering van de strategische bewapening". Gorbatsjow zei ook dat zijn buitenlandse politiek ,,nauw verbonden (is) met de binnenlandse 'perestrojka".

Tweede dag: onenigheid over Afghanistan en mensenrechten

Op de tweede dag van het bezoek van Gorbatsjow aan Washington is onenigheid tussen de VS en de SU over de kwestie-Afghanistan en de mensenrechten op de voorgrond getreden
Terwijl de werkgroep wapenbeheersing, afgeschermd van de publiciteit, tot laat in de nacht verder werkte aan vorderingen ter vermindering van de strategische bewapening, stuitten de beide politieke leiders op meningsverschillen over de terugtrekking van Russische troepen uit Afghanistan en over de naleving van de rechten van de mens in de Sowjet-Unie.
Wat dit laatste betreft zei Gorbatsjow tegen president Reagan: ,,U bent geen officier van justitie en ik geen verdachte".
In discussies met vooraanstaande Congresleden 's ochtends en - meer nog - met uitgevers in de late namiddag toonde Gorbatsjow zich geprikkeld over de vele vragen naar de rechten van de mens in de Sowjet-Unie: ,,Dus dit is de norm voor u-etgevers en pers. Ik vind het niet interessant om dezelfde vragen telkens weer te moeten beantwoorden".
Gorbatsjow noemde de kritiek in de Verenigde Staten op zijn land ,,vaak een vorm van minachting voor een volk" en vroeg: ,,Welk recht hebben de Verenigde Staten om de rol van morele leermeester in de wereld aan te nemen?"

Amerikaanse autoriteiten zeiden dat in de werkgroep rechten van de mens, die aan het begin van de topconferentie was gevormd geen enkele vooruitgang werd geboekt.
Kwesties als de emigratie van Russische joden werden door de Sowjet-onderhandelaars gepareerd met vragen naar de immigratiebeperkingen in de Verenigde Staten jegens Latijns Amerika, rechten van Indianen en het probleem van de daklozen.
Er is, zo liet het Witte Huis doorschemeren, een groot verschil tusen de publieke kant van Gorbatsjow en de opstelling van de Sowjet-delegatie aan de onderhandelingstafel.
In een toast in de avond van 9 dec. bij het diner in de Russische ambassade zei Gorbatsjow over de besprekingen tot dan: ,,Ik heb de indruk dat we op een aantal belangrijke gebieden vorderingen maken en dat is een reden voor optimisme. Tezelfdertijd zijn we op andere gebieden ver van elkaar verwijderd".
De Amerikaanse woordvoerder Marlin Fitzwater noemde de tweede dag van de top ,,de dag van het zware tilwerk".
Wat betreft Afghanistan suggereerde Gorbatsjow aan het begin van zijn gesprek op 9 dec. met de Amerikaanse president dat hij ,,ietsconcreters" wilde bespreken dan de bereidheid tot terugtrekking van Sowjet-troepen uit dat land. ,,Deze bereidheid is bekend", aldus Gorbatsjow gezeten naast Reagan in diens studeerkamer naast het oval office.
De twee leiders spraken daar in de ochtend van 9 dec. op Reagans verzoek allereerst elf minuten zonder aanwezigheid van stenografen.

De Sowjet-Unie wil een tijdschema voor terugtrekking van de troepen

koppelen aan voorwaarden over de structuur van de regering in Kabul en aan voorwaarden wat betreft de beëindiging van Amerikaanse steun aan het Afghaanse verzet
Ook in een ander regionaal geschilpunt bleken meningsverschillen De Sowjet-Unie acht de tijd voor een wapenembargo tegen Iran in tegenstelling tot de Verenigde Staten nog niet rijp

Gesprek *Gorbatsjow* met Congresleden

Voor hij naar president Reagan ging had Gorbatsjow in de ochtend van Y dec. eerst ın de Kussische ambassade gesproken mei een aantal Congresleden .

In zijn gesprek mei Congresleden bepleitte Gorbatsjow medewerking van het Congres aan een verbetering van de Sowjet-Amerikaanse betrekkingen.
Hij betoogde dat ratificatie van het INF-akkoord ook in de Sowjet-Unie niet zonder slag of stoot zou gaan: .,Misschien voor het eerst in de geschiedenis moeten wij hard werken voor de steun van de publieke opinie en de Opperste Sowjet", aldus Gorbatsjow.
Hij verwees daarbij naar een opiniepeiling in de Sowjet-Unie, volgens welke de mensen .,het gevoel hadden dat zij zorgvuldig moeten afwegen" welke invloed wapenbeheersing op de veiligheid van de Sowjet-Unie heeft.'
Gorbatsjow verder: ,,Ik moet thuis mensen antwoorden die zeggen: Ik dacht dat we pariteit hadden en nu leveren we meer wapens in dan zij. Waarom?"

Presidentskandidaat en Republikeins leider in de Senaat. Bob Dole, zei na afloop: ..Ik denk dat het verdrag de Senaat passeert zonder een wezenlijke verandering"
Dole zelf hoorde tot voor kort tot de kritische weifelaars en stelde zich op het standpunt dat hij pas een eindoordeel zou kunnen geven nadat hij het verdrag had bestudeerd. Ook nu hield hij en definitief ja-woord nog voor zich, maar het was duidelijk dat de Republikein over de brug is.
Bob Dole zal achter de schermen proberen om zoveel Republikeinen tot steun te bewegen dat hij tenslotte zowel zijn loyaliteit aan een Republikeins president als zijn politiek leiderschap in de Senaat kan etaleren. Dat komt zijn positie als presidentskandidaat ten goede.
Dat het verdrag daarmee een passant ook een afgeleide wordt van de verkiezingsrace, is een ander verhaal. Het kan moeilijk anders in een verkiezingsjaar.
Dole's weifeling had tot nu toe evenzeer een politiek karakter gehad: voldoende loyaliteit aan president Reagaii om diens aanhangers niet af te schrikken en voldoende scepsis om ook de rechtervleugel van de Republikeinse partij aan zich te binden
Deze schemerzone heeft de belangrijkste Republikeinse gegadigde voor het presidentschap na Bush nu verlaten. zodat praktisch nog slechts vier - vrij kansloze - Republikeinse kandidaten tegen Reagans INF-akkoord ageren. Het viertal wordt hierbij aangemoedigd door ideologen van rechts die zich onlangs hebben verenigd in een lobby onder de sprekende naam. Anti Appeasement Alliance

In her gesprek met Gorbatsjow wees de Democratische leider in de Senaat. Robert Byrd, er op dat het vorige Amerikaans–Russische verdrag voor de strategische wapenbeheersing, SALT-II destijds door de Russische inval in Afghanistan was gesneuveld in de Senaat. Byrd: ,,Ik heb Gorbatsjow gezegd dat het buitengewoon nuttig zou zijn wanneer de Sowjet-Unie hiet op de top of binnenkort concrete maatregelen zou kunnen aankondigen voor de terugtrekking van hun troepen uit Afghanistan."
De Democraat ziet echter geen wezenlijke obstakels voor ratificatie: ..De vooruitzichten zijn goed voor een iatifrcatie medio april"
Ook senator Sam Nunn. Deniocratisch voorzitter van de deiensiecomrnissie. rekent op ratificatie: ..Onvoorziene omstandigheden daargelaten. haalt dit verdrag het" zo zei hij na kennisneming van de verdragsteksten
De hoorzittingen voor het INF-akkoord beginnen 19 januari.
Op het ogenblik worden 23 senatoren als tegenstanders beschouwd. elf te weinig voor een blokkade van het verdrag. Ratificatie vereist een tweederde meerderheid. (In strikt formele zin ratificeert overigens de Senaat niet. maar geeft ..advice and consent", waarna de president ratificeert.)

Ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen drze akkoorden

Op het ministerie van buitenlandse zaken ondertekenden de ministers Shultz en Sjewardnadze op 9 dec. drie samenwerkingsakkoorden.
Het ene regelt directe vliegverbindingen tussen New York en Moskou met Aeroflot en Panam. Het tweede voorzien in samenwerking bij verificatie van nucleaire proeven en het derde regelt gezamenlijke oceanografisch onderzoek.

Derde dag: geen doorbraak bereikt, maar top toch als succes beschouwd

President Reagan en partijleider Gorbatsjow hebben op hun top in Washington geen doorbraak bereikt in de onderhandelingen over de strategische kernwapens en het Strategisch Defensie Initiatief SDI.
Beide leiders noemden hun derde ontmoeting, tijdens welke het INF-akkoord werd ondertekend, echter een 'succes' en een 'historische gebeurtenis'. Zij gaan ervan uit dat zij elkaar in de eerste helft van volgend jaar in Moskou opnieuw zullen ontmoeten.
In een gezamenlijke verklaring geven de twee leiders opdracht aan de onderhandelaars in Geneve om verder te werken aan een akkoord over de vermindering van de strategische kernwapens met vijftig procent, met inachtneming van het anti-raketverdrag. ABM, uit 1972. Over de interpretatie van dit ABM-verdrag wordt echter niets gezegd.

Amerikanen en Russen verschillen al twee jaar van mening over de interpretatie van dit ABM-verdrag Volgens de zogeheten ruime interpretatie' van dit verdrag mag Amerika een SDI-programma uitvoeren
De Sowiet-Unie verzet zich tegen deze interpretatie en tegen SDI en heeft tot nu toe vooruitgang bij de strategische bewapening steeds afhankelijk gemaakt van een strikte naleving van het ABM-verdrag. waarbij SDI-proeven slechts op beperkte schaal mogelijk zijn.

Het stilzwijgen over SDI betekent dat de kwestie nu in Geneve weer op tafel komt en een eventuele doorbraak daar de komende maanden zou moeten worden bereikt.

In een bijna twee uur durende persconferentie zei Gorbatsjou- op 10 dec aan het eind van zijn bezoek We hebben de onderhandelaars opdracht gegeven om een akkoord uit te werken waarbij zowel de Verenigde Staten als de Sowjet-Unie het ABM-verdrag moeten naleven in de vorm waarin het in 1972 werd getekend ''

President Reagan zei in een televisietoespraak tot het Amerikaanse volk dat zijn land onverkort vasthoudt aan .,onderzoek. testen en stationeren van SDI".
Amerikaanse onderhandelaars zeiden in de avond van 10 dec. dat het stilzwijgen over SDI in de gezamenlijke verklaring Amerika de gelegenheid geeft om het SDI-programma voort te zetten.
Het laatste gesprek tussen Reagan en Gorbatsjow was anderhalf uur vertraagd, omdat beide politici op de hoogte moesten worden gebracht van de resultaten die de werkgroep over wapenbeheersing de voorafgegane nacht had bereikt.
Op weg naar het Witte Huis nam Gorbatsjow ten slotte de gelegenheid te baat om Amerikanen op straat de hand te drukken. Het laatste gesprek met Reagan duurde uiteindelijk slechts een kwartier.
Na de afscheidsceremonie in de regen sprak Gorbatsjow nog met een aantal Amerikaanse zakenlieden en gaf vervolgens zijn persconferentie in het nieuwe gebouw van de Sowjet-ambassade.
Hierbij namen Gorbatsjows inleidende opmerkingen 50 minuten in beslag, waardoor één voor één de grote Amerikaanse omroepen de rechtstreekse uitzending afbraken.
In het overleg over de strategische wapenvermindering (START) werd volgens Gorbatsjow ,.aanzienlijke vooruitgang geboekt, maar om een akkoord over een paar maanden gereed te hebben staat ons nog een grote hoeveelheid werk te wachten"
Principiële overeenstemming bestond al over een vermindering van vijftig procent van de atoomkoppen, waardoor beide landen ongeveer 6000 koppen overhouden.

Enige vooruitgang werd geboekt op de onderverdeling van deze koppen, maar met name verificatie en de methode van tellen levert nog problemen, aldus Gorbatsjow.
Op het gebied van de conventionele bewapening riep Gorbatsjow op tot een ..nieuwe politieke impuls". Over de asymmetrie tussen de strijdkrachten van het Warschaupact en de NAVO zei de Russische partijleider dat beide partijen ..in zekere zin gelijk hebben" wanneer ze elkaar van overwicht betichten.
Reagan en Gorbatsjow zeiden beiden erop te rekenen dat zij elkaar volgend jaar in Moskou weer zullen zien. Reagan: ,,Wij deden enige planning voor een top volgend jaar." Gorbatsjow zei dat .,er hard wordt gewerkt om een bezoek van president Reagan te laten culmineren in de ondertekening van een (START-)verdrag".
Een datum voor het bezoek werd niet genoemd en ook in de afscheidsceremonie nam geen van beide politici een ,,tot ziens in Moskou" in de mond.
Het lijkt erop dat de Sowjet-Unie, zoals al voor de top van Washington het geval was, druk op president Reagan wil blijven uitoefenen om bij SDI concessies te doen en een tegenbezoek te koppelen aan een doorbraak in Genève.
Amerikaanse woordvoerders hadden eerder gezegd dat ze ook zonder akkoord een tegenbezoek aan de Sowjet-Unie mogelijk achtten.
Geen vooruitgang werd geboekt inzake mensenrechten en regionale kwesties, zoals Afghanistan en de Golfoorlog.
Over Afghanistan zei Gorbatsjow ,,niet te streven naar een pro-Sowjet-regime in Afghanistan, maar dan moet de Amerikaanse regering ook duidelijk zeggen dat zij er niet naar streeft dat er een pro-Amerikaanse regering voor in de plaats komt".
Terugtrekking van Sowjet-troepen zou slechts kunnen plaatshebben wanneer de Amerikanen hun militaire hulp aan de Afghaanse mujahedeen stopzetten.
Zowel Reagan als Gorbatsjow toonde zich ondanks bestaande meningsverschillen tevreden over het eerste bezoek van een Sowjetleider aan de Verenigde Staten sedert 1973.
Reagan noemde ,,deze top een duidelijk succes" en verwees daarbij naar het ,,historische verdrag" dat voor het eerst sinds het bestaan van nucleaire wapens raketten vermindert.
In zijn televisie-verklaring op 10 dec. 's avonds om 21 uur benadrukte de president dat de betrekkingen met de Sowjet-Unie een ander fundament hebben gekregen. Het gaat niet alleen meer over wapenbeheersing, maar ook over andere kwesties: ,,De deur is geopend en blijft open", aldus Reagan, die het kijkerspubliek hartstochtelijk uitnodigde te blijven geloven in ,,de Amerikaanse droom die nog steeds over de wereld straalt".
Gorbatsjow zei dat ,,wijonze meningsverschillen – en die zijn op sommige punten heel groot – realistisch beoordelen, maar toch beschouwen wij ze niet als onoverkomelijk: integendeel, ze wekken ons op om een actievere dialoog te voeren".

Verslag minister Shultz in NAVO-raad. Verdrag VS – plaatsingslanden over inspectie door Sowjet-Unie

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, George Shultz. heeft op 11 dec. in Brussel ten overstaan van de NAVO-raad aan de bondgenoten verslag uitgebracht over het verloop van de top Reagan-Gorbatsjow in Washington.
Shultz en zijn ambtgenoten van de vijf Westeuropese landen (Groot-Brittannië, West-Duitsland, Italië, België en Nederland) waar INF-wapens zijn of zouden worden geplaatst, ondertekenden op 11 dec. een inspectie-overeenkomst. die samenhangt met het INF-verdrag.
In deze overeenkomst is tot in de kleinste details geregeld hoe de ,,plaatsingslanden" hun medewerking moeten verlenen aan het uitvoeren van inspecties door controleurs van de Sowjet-Unie op bases zoals Woensdrecht, die zijn bestemd voor Amerikaanse INF-wapens (Pershing-2 en kruisraketten).
Via een notawisseling zal de Sowjet-Unie er van op de hoogte worden gesteld dat de plaatsingslanden de regels voor inspectie zullen respecteren die Washington en Moskou in het kader van het INF-verdrag zijn overeengekomen.
In een memorandum hebben de beide supermachten vastgelegd waar en hoeveel INF-wapens zijn opgesteld, of, bijvoorbeeld in opslagplaatsen, in reserve worden gehouden.
Uit dit overzicht, dat op 11 dec. ook in Brussel openbaar werd gemaakt. blijkt dat de Verenigde Staten in West-Eruopa over 429 INF-wapens beschikken, zij het met een geringer aantal lanceerinrichtingen.
Tot dan werd aangenomen dat circa 350 INF-wapens waren geplaatst. Ook de Sowjet-Unie heeft een groter aantal SS-20 raketten dan tot dat moment bekend was.
Minister Van den Broek verklaarde desgevraagd dat Shultz geen nadere uitleg had gegeven over de nieuwe cijfers en hij kondigde aan die ,,in de loop van de komende maanden" te zullen vragen.
In Washington is eerder verklaard dat de precieze gegevens door VS geheim werden gehouden uit vrees voor terrorisme.
Naar aanleiding van de nieuwe INF-cijfers wees Van den Broek erop dat hij destijds al weinig heil zag in de ,,telraamdiplomatie" die het kabinet-lubbers bedreef met het besluit van 1 juni 1984 over de voorlopige plaatsing van kruisraketten in Nederland. In het toenmalige besluit werd definitieve plaatsing van kruisraketten afhankelijk gesteld van de omvang van de SS-20 bewapening in de Sowjet-Unie.

De ministers van buitenlandse zaken van de VS en vijf Europese landen. waar INF-wapensystemen werden of zouden worden geplaatst. ondertekenden op 11 dec. in Brussel een verdrag, dat verificatie door de SU op de verwijdering van deze systemen mogelijk maakt.
V.l.n.r. Leo Tindemans (België), Hans-Dietrich Genscher (Bondrepubliek Duitsland). Giulio Andreotti (Italië). NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington. Hans van den Broek (Nederland). Sir Geoffrey Howe (Verenigd Koninkrijk) en George Shultz (Verenigde Staten)

,,In de uitwerking van deze politiek, die overigens zuiver van intentie was, lag niet zo'n grote kans dat Moskou daarop zou inspelen''. zo verdedigde Van den Broek zich. ,,De Sowjets probeerden een eenzijdige stap (van Nederland) voor niks te krijgen'', aldus de minister.

Op 1 juli 1984 had de Sowjet-Unie volgens Amerikaanse tellingen 378 SS-20 raketten geplaatst. Op 1 november 1985 besloot het kabinet tot plaatsing van (40) kruisraketten op Woensdrecht, omdat de Sowjets inmiddels meer dari 378 SS-20's (in feite circa 414) hadden geplaatst.
De NAVO-ministers toonden zich ingenomen met de resultaten van het topoverleg in Washington.

NAVO-secretaris-generâal Lord Carrington zei dat een akkoord over halvering van de strategische bewapening van beide supermogendheden ,,binnen zes maanden een reële mogelijkheid lijkt''.
Minister Shultz zei dat ,,enorm veel vooruitgang'' is geboekt bij de onderhandelingen over de strategische bewapening en ruimtedefensie. Met name over de zogenaamde telcriteria en de verificatie bij de onderhandelingen over strategische reducties zouden beide partijen nader tot elkaar zijn gekomen.

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zouden het erover eens zijn het ABM-verdrag, dat defensie tegen raketten sterk aan banden legt, gedurende een nader overeen te komen periode (zeven a tien jaar) te blijven respecteren. Drie jaar voor beëindiging van deze termijn zou overleg moeten beginnen over eventuele plaatsing van ruimtedefensiesystemen, en als dat zonder resultaat zou blijven zouden beide partijen vrij zijn om tot plaatsing over te gaan, zo zei minister van den Broek.

Manfred Wörner nieuwe *NAVO*-secretaris-generaal

In de verklaring die op 11 dec. werd uitgegeven bevestigden de ministers dat de Westduitse minister van defensie, Manfred Wörner, op 1 juli volgend jaar de Brit Lord Carrington zal opvolgen als secretaris-generaal van de NAVO.

Gorbatsjow in Oost-Berlijn. Verslag aan Warschaupact

Sowjet-partijleider Michail Gorbatsjow heeft op 11 dec. op weg van Washington naar Moskou een tussenstop gemaakt in Oost-Berlijn, waar hij vertegenwoordigers van de lidstaten van het Warschaupact verslag heeft uitgebracht van zijn topontmoeting met president Reagan
De deelnemers aan deze bijeenkomst legden aan het slot een verklaring af, waarin gezegd werd. dat in Washington een stap is gezet van ''historische dimensie, die reeds een behaaglijke invloed uitoefent op het politieke klimaat op onze planeet''.
De Warschaupact-leiders spraken hun .,grote erkentelijkheid'' uit voor Michail Gorbatsjow. De grote inspanningen van de Sowjet-Unie, die tot de eerste reële resultaten hebben geleid bij de nucleaire ontwapening, ,,zijneen bewijs voor de levenskracht van het nieuwe politieke denken''.
Met de term 'nieuwe denken' wordt het proces van grotere openheid en hervorming aangeduid in de communistische landen, 'glasnost' en 'perestroika'.

De Warschaupact-leiders, van wie alleen Roemeniës eerste man Ceausescu niet persoonlijk aanwezig was, vinden dat nu de voorwaarden versterkt zijn om ook in andere richtingen de ,.wapenwedloop te beteugelen'', waarbij – in deze volgorde -- chemische wapens, kernwapentests en conventionele wapens en strijdkrachten worden genoemd.
In de verklaring bekrachtigen de acht leiders hun bereidheid ,,om zich aan het voor de verdediging noodzakelijke niveau te houden, en om het probleem van asymmetrieën en ontbrekende evenwichten bij afzonderlijke wapensoorten zodanig op te lossen, dat degene vermindert die voorop ligt''.
De Oostblok-leiders zijn ten slotte bezorgd over de plannen van ,,bepaalde NAVO-kringen'' om de vernietiging van twee soorten kernwapens op het continent ,,door uitbreiding en modernisering van andere soorten wapens te compenseren''.
Een zichtbaar goed geluimde en voortdurend uit het raam van zijn auto wuivende Michail Gorbatsjow werd overal langs de route tussen de luchthaven Schönefeld en het centrum van Oost-Berlijn door duizenden mensen toegejuicht, evenals naderhand tijdens autoritten door de stad tussen het Palasthotel. waar de topconferentie plaatsvond, en het staatsraad-gebouw van DDR-leider Erich Honecker.
In een tafelrede sprak Honecker van ,,eenzege van rede en realisme''. Tot de ,,logica der dingen'' behoort nu, dat de conventionele ontwapening eerst ter hand wordt genomen, aldus de DDR-leider, die 400.000 man Russische troepen in zijn land herbergt, en die met deze opmerking te kennen gaf dat zijn prioriteit een andere is dan die welke in het communiqué tot uitdrukking komt.
In een antwoord op Honeckers rede zei Gorbatsjow ,,zich nauwelijks een gebeurtenis na de Tweede wereldoorlog te kunnen voorsteilen die een dergelijk geïnteresseerd en welwillend echo heeft gekregen en zo'n sterke hoop voor de toekomst heeft gewekt''.
Het zou ,,niet juist'' zijn, voegde hij eraan toe, te denken dat dit alles zonder inspanning verder gaat. of te denken dat ,. de trein van de ontwapening met steeds grotere snelheid nu uit zichzelf voortstormt. Wij zijn realisten en wij begrijpen heel goed hoeveel inspanningen nog nodig zullen zijn, opdat op deze eerste stap verdere volgen. nog belangrijkere en grotere''.

In diplomatieke kringen in Oost-Berlijn is men erover verwonderd dat de Warschaupact-top na mei dit jaar voor de tweede achtereenvolgende keer in Oost-Berlijn plaatsvond.
Hoewel in de DDR Russische kernraketten zijn gestationeerd. die onder de dubbele nul-optie vallen. had een top in het andere Oosteuropese stationeringsland, Tsjechoslowakije, meer voor de hand gelegen.
Overigens is uit de in Washington gepubliceerde protocollen bekend geworden dat er in beide landen meer raketten staan dan tot nu toe werd aangenomen: 220 SS-12/22 en 167 SS-23 raketten, gestationeerd op 197 verschillende plaatsen.

De ministers van buitenlandse zaken van de DDR en Tsjechoslowakije tekenden op 11 dec. in Oost-Berlijn het akkoord over de controle op naleving van de ontmanteling van deze kernwapens.
Erich Honecker heeft er nooit twijfel over laten bestaan dat hij deze raketten, die een bereik tussen 500 en 1000 kilometer hebben, liever niet in zijn land had toegelaten. Wellicht dat die wetenschap Gorbatsjow ertoe dreef het nieuws uit Washington in Oost-Berlijn te komen toelichten.
Zeer opmerkelijk in de verklaring van de acht staats- en partijleiders is de al geciteerde zinsnede over het akkoord als ,,bewijsvan de levenskracht van het nieuwe politieke denken''.
In het bijzonder DDR-leider Honecker, maar ook Ceausescu van Roemenië en Husak van Tsjechoslowakije, achten glasnost en perestroika in hun landen niet noodzakelijk.

In zijn tafelrede provoceerde Gorbatsjow hen nog verder. Hij zei de ,,veranderingen ten goede'' in de internationale arena ,,onverbrekelijk verbonden'' te achten met ,,de grote inspanning, het omvangrijke werk in de socialistische landen ter vervolmaking en vernieuwing van het socialisme''.
De versnelling van de economische ontwikkeling van de socialistische landen, de democratisering en de grotere openheid ,,veranderen het gelaat van het socialisme'', aldus de Sowjet-leider.

INTERNATIONALE ZAKEN

ALGEMEEN

ONTWIKKELINGEN IN OOST-WEST BETREKKINGEN NA TOP REAGAN-GORBATSJOW IN REYKJAVIK
(Voortzetting)

Hierna volgt een nieuwe voortzetting van het verslag van de ontwikkelingen in de betrekkingen tussen Oost en West, i.h.b. tussen de SU en de VS. na de topontmoeting van Sowjet-partijleider Gorbatsjow en VS-president Reagan in Reykjavik vorig jaar okt. (pag. 689/1 e.v.-1986).
Eerdere berichten m.b.t. dit complex zijn aan te treffen op pag. 674/3 e.v., 712/2 e.v.. 725/1 e.v., 744/3 e.v., 755/1 e.v., 771/1 e.v. en 790/1 e.v. - 1987.
Daar is nog niet gemeld. dat beide ministers op 15 sept. hun handtekening hadden geplaatst onder het akkoord tussen SU en VS m.b.t. het oprichten van risico-centra tegen het onverhoeds uitbreken van een kernoorlog, waarover onderhandelingsdelegaties van beide landen op 4 mei een principe-overeenkomst hadden bereikt (pag. 755/3 e.v.-1984).

Onderhandelzngen *Sjewardnadze-Shultz leiden* tot princzpe-akkoord INF

Sowjet-minister van buitenlandse zaken Eduard Sjewardnadze verbleef van 15 - 17 sept. in Washington, waar hij zeer intensieve besprekingen heeft gevoerd met zijn Amerikaanse ambtgenoot George Shultz.
Deze besprekingen werden op 17 sept. afgesloten met de totstandbrenging van een principe-akkoord tussen de VS en de SU over de complete eliminering van alle raketten met een bereik van 500 tot 5.000 km.
Ook over het vraagstuk van de Westduitse Pershings-la is toen een oplossing bereikt.
Over dit stadium in de ontwikkelingen is uitvoerig bericht op pag. 609/1 e.v.-1987.

Parijs en Bonn streven naar gemeenschappelijke defensieraad

De Franse president Mitterrand heeft op 24 sept. bekendgemaakt, dat Parijs en Bonn onderhandelingen zouden beginnen met als doel de instelling van een gemeenschappelijke Frans-Duitse defensieraad.
Mitterrand zei dit in het Beierse plaatsje Manching, waar hij en bondskanselier Kohl gezamenlijke militaire manoeuvres van Duitse en Franse troepen hadden bijgewoond.
Men hoopte de raad te kunnen instellen op 21 jan. 1988. de dag van het 25-jarige jubileum van het Elysée-verdrag, waarop de Frans-Duitse samenwerking is gegrondvest.

De defensieraad moet de opdracht uit dit verdrag vervullen om meer eenheid te brengen in de strategische en operatieve planning van de beide landen. Dat moet gebeuren door harmonisering van de beslissirigen. afstemming van veiligheidspolitieke analyse. coördinatie van onderzoek en samenwerking bij de vervaardiging en inzet van wapens.
Verder kan de defensieraad. aldus de opsomming van Mitterrand. voorstellen doen voor de vorming van gemengde Duits-Franse troepenverbanden. die gepaard moet gaan met voorstellen over afstemming van de infrastructuur bij de strijdkrachten.

In de onderhandelingen (.,Ik zou liever zeggen, gesprekken". corrigeerde Mitterrand zichzelf) dient de vraag aan de orde te komen hoe de nieuwe samenwerking kan worden ingepast in ..de autonome Franse verdedigingsconceptie"
De grondslag van de Franse defensiepolitiek, aldus Mitterrand, blijft het politieke lidmaatschap van de NAVO en de autonome Franse atomaire afschrikkingsstrategie.

Nauwere defensie-samenwerking tussen Frankrijk en Duitsland is volgens hem niet in tegenspraak met de NAVO: het NAVO-verdrag verbiedt geen bijzondere vormen van samenwerking
Tegelijkertijd gaf Mitterrand te kennen dat een versterkte Duits-Franse samenwerking zich niet tot militaire kwesties kan beperken. Zonder nieuwe economische vormen van samenwerking te vinden heeft algehele samenwerking weinig zin.
De president zei er ten slotte vertrouwen in te hebben dat een versterkte samenwerking op defensieterrein zich niet tot Frankrijk en de Bondsrepubliek zal beperken. Ook Spanje en Italië zouden naar zijn mening interesse kunnen hrbben in deze plannen.

Kritiek *Sowjet-Unie* op Frans-Duitse plannen

De besprekingen, die de Bondsrepubliek en Frankrijk zullen gaan voeren over de instelling van een gemeenschappelijke defensieraad. staan haaks op het verlangen van de bevolkingen van beide landen naar vrede. Dit zei Sowjet-persbureau Tass op 25 sept.

In een commentaar op de plannen zei Tass: ,,Parijs en Bonn bewegen zich steeds verder langs het pad van het militariseren van de bilaterale betrekkingen, een koers, die slechts de vrede in Europa in gevaar kan brengen".
Tass meende dat de besprekingen alles te maken hebben met het Franse vertrouwen op nucleaire wapens en de al lang levende Westduitse wens om tot de nucleaire club toe te treden. ,,Juist daarom heeft men in geen van beide hoofdsteden begrepen dat het in ons nucleaire-tijdperk noodzakelijk is af te zien van de wapenwedloop, alles in het werk te stellen om ontwapening te bereiken en een alomvattend stelsel voor universele ontwapening te creeren". aldus Tass.
Bondskanselier Helmut Kohl heeft op 25 sept. .,zijn grote voldoening" uitgesproken over de aankondiging van Mitterrand dat er over een gemeenschappelijke Frans-Westduitse defensieraad zal worden gesproken. Dat heeft zijn woordvoerder, Friedhelm Ost gezegd.

Grote *vijf* één *maal* per jaar bijeen zn VN-verband

De ministers van buitenlandse zeken ian de vijf permanente ieder, van de VN-Veiligheidsraad hebben op 25 sept afgesproken elkaar regelmatig te ontmoeten Dit heeft Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze op 25 okt gezegd na een werklunch, die hij en zijn vier collega's met VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar hadden gebruikt

Volgens de Sowjet-bewindsman zullen de ministers van buitenlandse zaken van de Grote Vijf - de Verenigde Staten. de Sowjet-Unie, China, Frankrijk en Engeland - elkaar ,,minstens een keer per jaar" ontmoeten ter gelegenheid van het begin van de Algemene Vergadering. Hij voegde eraan toe het een ,,zeer belangrijk akkoord" te achten.

Sowjet-leider Gorbatsjow had zich op 17 sept. in een artikel dat in Sowjetkranten verscheen en waarin hij voorstellen deed tot opwaardering van de Verenigde Naties, een pleidooi gehouden voor het houden van vergaderingen van de Veiligheidsraad op ministersniveau aan het begin van iedere nieuwe zitting van de VN-Assemblée. Tijdens deze bijeenkomsten zou over ,,een bepaald aantal internationale kwesties" moeten worden gesproken. China had zich in 1973 nog een fel tegenstander getoond van een ,,directoire" van de Grote Vijf.

Tijdens de werklunch met Perez de Cuellar, die overigens zonder precedent was, werd voornamelijk over de oorlog in de Golf gesproken. Eerder dit jaar had de Sowjet-Unie, in de VN-Veiligheidsraad met name de Amerikanen verrast door haar coöperatieve houding bij het overleg dat uiteindelijk leidde tot het aannemen van de resolutie die Iran en Irak tot een staakt-het-vuren owriew.
Onduidelijk is nog'of de Sowjet-Unie als Iran blijft weigeren deze resolutie te aanvaarden, bereid zal zijn zich achter het afkondigen van sancties op te stellen De resolutie voorziet in die mogelijkheid. Tot nu toe zijn uit Moskou op dit punt tegenstrijdige berichten gekomen.

Frans-Brits gesprek over nucleaire zaken

De ministers van defensie van Frankrijk en Engeland hebben op 1 okt. in Parijs gesprekken gevoerd over nucleaire samenwerking. Over de inhoud wilden de bewindslieden geen mededelingen doen.

Een woordvoerder van de Franse minister Andre Giraud zei wel , dat Giraud binnenkort concrete inhoud hoopt te geven aan de samenwerking tussen beide landen

Sinds centrum-iethts de verkiezingen in 1986 in Frankrijk won praten Britten en Fransen weer geregeld op ministerieel niveau over militaire zaken De socialisten die daarvoor in Frankrijk regeerden, hadden de Britten links laten liggen

Minister Giraud die het goed kan vinden met zijn Britse collega George Younger bracht in 1986 een officieel bezoek aan Engeland en sindsdien worden iedere maand gesprekken gevoerd

Het opbloeien van de Brits-Franse vriendschap wordt ook gestimuleerd door bezorgdheid van beide landen over een verzwakking van de Europese defensie na een akkoord tussen Russen en Amerikanen over middellange-afstandsraketten (INF)

De Amerikaanse vice-president George Bush, die op 1 okt een bezoek aan president François Mitteirand bracht en de dag tevoren met Chirac had gesproken, heeft geprobeerd de Franse scepsis tegenover het rakettenakkoord weg te nemen Volgens een verklaring van de Amerikanen, op 1 okt na afloop van het bezoek bestaan er ,weinig meningsverschillen tussen Parijs en Wachington '

Halverwege sept. kwamen inkopers van de ministeries van defensie en Engeland en Frankrijk en een vijftigtal industriëlen uit beide landen in Londen bij elkaar om te onderzoeken welke produkten men bij elkaar kon kopen. Deze bijeenkomst, ,,bijna een tentoonstelling" zoals een van de deelnemers zei, van 17 september was bedoeld voor legermaterieel.

Dergelijke bijeenkomsten zijn ook gepland voor de luchtmachten en marines van beide landen.

Het perscommuniqué van 17 september zegt dat de bedoeling is ,,de markten voor de Franse en Britse industrie te vergroten en de militaire staven te laten profiteren van het potentieel van de twee landen".

Kort tevoren sloten het Britse bedrijf Alvin en de Franse onderneming Panhard een overeenkomst voor de verdere ontwikkeling en marketing van de gevechtswagen VBL van Panhard, die o.a. in Tsjaad zo succesvol is. De Britse landmacht heeft belangstelling voor deze Panhard-VBL.

De mogelijkheid van nucleaire samenwerking werd maart jl. geopperd door George Younger, die vooral kansen zag bij logistieke en strategische samenwerking. Over gezamenlijke produktie van wapens liet hij zich voorzichtig uit. Op dit moment zou men vooral praten over coördinatie van de uitvaart-schema's van beide onderzeevloten.

Bezoek Westerse *waarnemers* aan *Sowjet-depot* voor *chemische wapens*

Westerse diplomaten en waarnemers hebben zich op 5 okt. sceptisch getoond over de openheid van de Sowjet-Unie met betrekking tot hun voorraden chemische wapens.

Op een persconferentie die werd gehouden na een tweedaags bezoek aan installaties waar chemische wapens werden vernietigd kwam het tot een incident toen de Amerikaanse ambassadeur bij de ontwapeningsconferentie in Genève. Max Friedersdorf. het zwijgen werd opgelegd toen hij Sowjet-beweringen in twijfel trok.

,,Ik dacht dat dit een open persconferentie was", zei Friedersdorf toen Gennadi Gerasimow, de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken. Friedersdorfs verdediging van de Amerikaanse politiek onderbrak en hem te verstaan gaf dat dergelijke verklaringen niet acceptabel waren tijdens een persconferentie.

Friedersdorf zei eraan te twijfelen of de Sowjet-Unie bij het bezoek dat een grote delegatie van militairen, diplomaten, deskundigen en journalisten uit 45 landen op 3 en 4 okt. heeft gebracht aan de militaire basis Sjichany. zo'n 900 kilometer ten zuidoosten van Moskou wel geheel openhartig was geweest. Friedersdorf beschuldigde de Sowjet-Unie van hypocrisie wanneer men zegt dat het de eerste keer is dat een supermogendheid haar arsenaal aan chemische wapens aan buitenlandse diplomaten en experts toont.

Na de persconferentie herinnerde Friedersdorf eraan dat de VS al in 1983 aan vertegenwoordigers uit meer dan 40 landen een demonstratie van vernietiging van chemische wapens had gegeven in de installatie in Tooele in de staat Utah. maar dat de Sowjet-Unie toen geweigerd had daar aanwezig te zijn.

Tot april van dit jaar heeft de Sowjet-Unie steeds ontkend over chemische wapens te beschilrken.

De Nederlandse vertegenwoordiger bij liet onderzoek, ambassadeur R.J. van Schaik, vond het positief dat de Russen nu ook de stap hebben ondernomen om een aantal chemische wapens te tonen en een mobiele installatie voor de vernietiging daarvan.

,.Het grote belang van het bezoek aan Sjichany is dat het het wederzijdse vertrouwen zal versterken. Het geeft ons de informatie die we nodig hebben voor het invullen van het verdrag over een verbod op chemische wapens. Het is een stap die nog geëvalueerd moet worden en gevolgd moet worden door andere stappen. Met name dienen de Russen inzicht te geven in de hoeveelheid chemische wapens waarover zij beschikken en de plaatsen van produktie.

Op de persconferentie in Moskou zei op 5 okt. luitenant-generaal Vladiinir Pikalow. commandant van de chemische troepen van het Rode Leger. dat de Sowjet-Unie in Sjichany alle giftige stoffen en alle transportmiddelen voor chemische wapens heeft laten zien tvaarover zij beschikt. Volgens hem zijn er in het land geen speciale chemische wapens die het Westen niet heeft.

De Nederlandse ambassadeur Van

In een opslagplaats voor chemische wapens in Sjichany, 900 km ten zuidoosten van Moskou, geeft een militaire Sowjet-functionaris uitleg aan buitenlandse waarnemers m.b.t. de verscheidenheid aan chemische wapens. in bezit van de Sowjet-Unie.

Schaik vertelde dat op de eerste dag van hun bezoek de delegatieleden 19 soorten chemische wapens te zien hadden gekregen, met tekst en uitleg over het gebruik en de samenstelling. Daartoe was buiten Sjichany een speciaal demonstratieterrein ingericht met een tent. een hangar en een tribune.

Op de tweede dag werd een bom met het giftige zenuwgas Sarin, door de Duitsers ontwikkeld tijdens de Tweede Wereldoorlog. gedemonteerd.

Gewapend met gasmaskers en fototoestellen waren de waarnemers eerst getuige van de dodelijke uitwerking van het gas op een proefkonijn. Vervolgens werd de bom leeggehaald, waarna het vloeibare gas vermengd werd met een loog.

De daarop volgende reactie maakte van Sarin weer een onschuldige stof, wat opnieuw met behulp van een konijn werd aangetoond. Uiteindelijk verbrandde men het gas in een mobiele oven.

Volgens een aantal deelnemers is deze vorm van vernietiging zeer kleinschalig. Het demonteren van één bom kost een paar uur.

De Russen bouwen op dit moment in Tsjapajewsk een grote vernietigingsfabriek voor chemische wapens die in 1988-1989 klaar moet zijn. Ze zijn bereid Westerse experts uit te nodigen om de fabriek te bezichtigen, maar pas na de ondertekening van de conventie. Dit is een van de struikelblokken in de onderhandelingen. De Amerikanen eisen dat de Sowjet-Unie voor het ondertekenen van het verdrag inzicht geeft in de hoeveelheid chemische wapens en fabrieken.

De Sowjet-Unie, zo bleek ook weer op de persconferentie, is daartoe vooralsnog niet bereid. Wel wilde Pikalow kwijt dat de Russen en de Amerikanen ongeveer evenveel chemische wapens hebben, een mededeling die direct door ambassadeur Friedersdorf werd aangevochten.

De Westerse deskundigen hebben de Sowjet-Unie gevraagd de gegevens over de demonstratie in Sjichany op papier te zetten. Volgens ambassadeur Van Schaik dient nu in Genève bekeken te worden hoever men moet gaan in het prijsgeven van militaire gegevens, alvorens tot het tekenen van de conventie kan worden overgegaan.

De verwachting is dat de conventie eind 1988 klaar zal zijn.

Sowjet-Unie bereid cijfers chemische wapens te verschaffen

De Sowjet-Unie is bereid om de omvang van haar arsenaal aan chemische wapens bekend te maken als andere landen, en vooral de VS, dat ook doen. Dat heeft de woordvoerder van het Sowjet-ministerie van buitenlandse zaken, Gennadi Gerasimow, op 13 okt. gezegd op een persconferentie in Moskou.

Een bekendmaking over de voorraden chemische wapens kon volgens Gerasimow al worden gedaan voordat een overeenkomst over een verbod op chemische wapens zou worden ondertekend, maar dan wel op voorwaarde ,,dat een conventie wordt ondertekend en dat die effectief zou zijn".

De hoeveelheid chemische wapens van de Sowjet-Unie wordt in het Westen geschat op 300.000 ton. Gerasimow noemde dergelijke schattingen ,,pure speculatie" en bestreed dat de Sowjet-Unie meer chemische wapens zou bezitten dan de Verenigde Staten.

De sterk verouderde voorraden van de VS omvatten naar schatting 30.000 ton.

Shultz in Moskou. SDI blijft obstakel. Geen datum voor top afgesproken

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken George Shultz heeft op 22 en 23 okt. in Moskou overleg gevoerd met zijn Sowjet-ambtgenoot Eduard Sjewardnadze en met partijleider Gorbatsjow.

Tegen de verwachting in bleek het in deze besprekingen niet mogelijk om te komen tot een afspraak voor een nieuwe topontmoeting tussen partijleider Gorbatsjow en president Reagan.

Voor een zaal vol enigszins onthutste verslaggevers deelde Shultz op 23 okt. mee dat de besprekingen constructief waren geweest en dat een INF-akkoord binnen handbereik ligt, maar dat Gorbatsjow ,,nog niet tevreden is op het gebied van ruimte en defensie" en daarom nog niet naar Washington wil komen.

Ook minister Sjewardnadze, die na Shultz een persconferentie gaf, legde er de nadruk op dat er ,,geen enkele serieuze vooruitgang is geboekt" bij wat hij het centrale thema noemde: ,,De vermindering van de strategische kernwapens met 50 procent en de garantie van het ABM-verdrag".

Vrijwel alle obstakels voor de liquidatie van de INF-wapens zijn echter uit de weg geruimd en het INF-akkoord zou dan ook in twee à drie weken gereed kunnen zijn, aldus Sjewardnadze.

Shultz sprak op 23 okt. ruim vier en een half uur met Gorbatsjow. Tijdens dit gesprek zei Gorbatsjow dat op de geplande topontmoeting tegelijk met het ondertekenen van het INF-akkoord ook ,,een overeenkomst zou kunnen worden opgesteld over de uitgangsposities voor toekomstige akkoorden over strategische kernwapens en over de ruimte, die op hun beurt zouden kunnen worden ondertekend tijdens het tegenbezoek van Ronald Reagan aan de Sowjet-Unie".

Hiermee stelde hij de topontmoeting, en dus ook de ondertekening van het INF-akkoord. afhankelijk van de voortuitgang op het terrein van de strategische kernwapens.

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zijn het er in principe over eens dat deze arsenalen met 50 procent moeten worden teruggebracht. Struikelblok hierbij blijft nog steeds de interpretatie van het ARM-verdrag, dat het ontwikkelen van anti-raketsystemen verbiedt.

Gorbatsjow zei in zijn gesprek met Shultz opnieuw dat de Verenigde Staten zich tien jaar lang aan de nauwe interpretatie van dit verdrag moeten houden. Dit betekent geen experimenten in de ruimte in verband met de ontwikkeling van het Amerikaanse ruimtedefensiesysteem SDI.

Shultz zei op de persconferentie dat de Verenigde Staten zich het recht voorbehouden hun ruimtedefensiesysteem te ontwikkelen. ,,De president zal niet afzien van de mogelijkheden om het onderzoek voort te zetten dat noodzakelijk is om ons te verdedigen tegen ballistische raketten", aldus Shultz.

De meningsverschillen spitsen zich, zo zei Shultz, toe op de vraag hoelang beide landen nog verplicht zijn zich aan het AMB-verdrag te houden en wat voor wetenschappelijk onderzoek is toegestaan zolang het verdrag van kracht is.

In zijn gesprek met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken deed Gorbatsjow een concreet voorstel over de vermindering van strategische kernwapens: niet meer dan 3000 tot 3300 kernkoppen op interncontinentale ballistische raketten (tegenover 6420 op dit moment), niet meer dan 1800 tot 2000 kernkoppen op ballistische raketten van onderzeeërs (tegenover 3216 nu) en niet meer dan 800 tot 900 kernkoppen op kruisraketten aan boord van vliegtuigen (nu 4080).

In afwachting van de ondertekening van het INF-akkoord stelde Gorbatsjow voor om vanaf 1 november een moratorium in te stellen om alle werkzaamheden die verband houden met de produktie, het testen en ontwikkelen van kernwapens voor de middellange afstand.

Ook beloofde Gorbatsjow de voltooiing van het radarstation in Krasnojarsk stop te zetten wanneer de Amerikanen hetzelfde doen met hun radarstation in Schotland.

Shultz en Gorbatsjow hebben tijdens

hun onderhoud ook regionale problemen aangesneden.
Over de crisissituatie in de Golf zei de partijleider dat de Sowjet-Unie de aanwezigheid van de Amerikaanse vloot in de regio als complicerende factor beschouwt. ,,Als een dergelijke politiek wordt voortgezet zou dat veel teniet kunnen doen in het internationale proces, en dus ook in de Sowjet-Amerikaanse verhoudingen", aldus Gorbatsjow.
De Sowjet-leider heeft beloofd president Reagan binnenkort een brief te zullen schrijven. Er zit dus niets anders op dan op de postbode te wachten, zo besloot Shultz zijn persconferentie.

Reagan: Hoop op top, geen concessies m.b.t. SDI

President Reagan heeft op 23 okt gezegd te blijven hopen op een topconferentie met Gorbatsjow. De president weigerde echter concessies te doen m.b.t. SDI.
Reagan en Witte-Huisfunctionarissen toonden zich op 23 okt. teleurgesteld over het feit dat de gesprekken die minister van buitenlandse zaken George Shultz de afgelopen dagen in Moskou heeft gevoerd.
Reagans woordvoerder, Marlin Fitzwater , zei dat Gorbatsjow SDI, president Reagans programma voor de opbouw van een ruimteschild tegen vijandelijke kernraketten, had gebruikt om een barrière voor het topoverleg op te werpen.
,,Devraag is of Gorbatsjow wel naar de Verenigde Staten wil komen", aldus Fitzwater. ,,Wemoeten ons afvragen of er wellicht een andere reden of vrees is die hem ertoe heeft gebracht deze zaak (SDI) op te brengen".

De woordvoerder zei niet te weten wat die vrees of reden zou kunnen zijn, maar Gorbatsjows houding ,,roeptzeer zeker heel wat harde vragen op over zijn bedoelingen".
President Reagan wees er in een vraaggesprek met buitenlandse journalisten op dat Gorbatsjow eerder heeft gezegd dat hij een topconferentie wilde. ,,Ik blijf daarom hopen dat we die kunnen houden", aldus de Amerikaanse president.

Op de vraag van de journalisten of hij zijn ,,Star Wars'-beleid zou wijzigen antwoordde Reagan ontkennend. De president herhaalde zijn standpunt dat een kernoorlog niet gevoerd mag worden en niet gewonnen kan worden en voegde eraan toe: ,,Dus kan ik met SDI geen uitverkoop houden".
,,We hebben het vooruitzicht van een defensief systeem dat kernraketten vrijwel nutteloos kan maken", aldus Reagan ,,Enik heb keer op keer gezegd dat als en wanneer we een dergelijke systeem hebben we het niet in ons voordeel op offensieve wijze tegen welk ander land dan ook zullen gebruiken ··

Verslag Shultz in NAVO-raad. *INF-verdrag zonder* top mogelijk

Minister Shultz heeft op 24 okt. in de NAVO-raad in Brussel verslag uitgebracht van zijn besprekingen in Moskou. Hij zei hier, dat een INF-verdrag ook zonder een topontmoeting tussen president Reagan en partijleider Gorbatsjow ondertekend kan worden.

De NAVO-ministers meenden niettemin, dat er in Moskou wel degelijk vooruitgang was geboekt

Shultz zei dat een INF-verdrag met ,,meer zekerheid op komst" is en dat bij het overleg over halvering van de strategische bewapening vooruitgang is geboekt. De Amerikaanse bewindsman zei ..geen enkele indicatie" te hebben dat Moskou het INF-overleg wil ophouden wegens de impasse over strategische defensie. In Moskou zijn de VS en de Sowjet-Unie het eens geworden over de periode - drie jaar - waarin het INF-akkoord moet worden uitgevoerd. Alle middellange-afstandswapens voor de langere afstand (bereik 1000 tot 5000 km) moeten binnen deze termijn verwijderd worden.
Voor de INF-wapens voor de kortere afstand (500 tot 1000 km) is de termijn van een tot anderhalf jaar afgesproken.
Over de verwijdering van de (Amerikaanse) kernkoppen voor de 72 Westduitse Pershing la-raketten is eveneens overeenstemming bereikt. Ook deze zullen binnen drie jaar u-orden opgeruimd.

Shultz zei dat de afronding van de INF-onderhandelingen een .,kwestie van weken" is. De Russische minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze had hetzelfde gezegd in een gesprek met Shultz na diens vier uur durende ontmoeting op 23 okt. met Gorbatsjow.
De Amerikaanse INF-onderhandelaars wachtten tezelfdertijd tevergeefs op de Russische delegatie die zonder opgave van redenen niet kwam opdagen.
Shultz zei niet te weten waarom de Sowjet-Unie is teruggekomen op het in september in Washington overeengekomen voornemen een INF-akkoord te tekenen tijdens een topontmoeting tussen Reagan en Gorbatsjow, temeer omdat het voorstel daartoe van Moskou afkomstig is en de Sowjet-Unie zelfs het idee van een tweede top volgend jaar heeft geopperd.
Shultz wees het Sowjet-voorstel voor een moratorium op de verdere plaatsing van INF-wapens ingaande 1 november af. Men kan niet de voordelen van een verdrag hebben zolang het niet is gesloten, zo zei hij.
Ook Gorbatsjows voorstel om de bouw van het radarstation in Krasnojarsk te staken als de Amerikanen de modernisering van hun radarstations in Schotland en Groenland stopzetten werd door Shultz verworpen.
Hij noemde Krasnojarsk een schending van het ABM-verdrag. terwijl modernisering van bestaande stations volgens dit verdrag wel zou zijn toegestaan.

VS hebben geen haast met top volgens Reagan

President Reagan heeft op 24 okt. gezegd dat hij geen haast heeft om een topconferentie met Sowjet-leider Gorbatsjow tot stand te brengen en dat de Verenigde Staten zich niet in de richting van concessies op het gebied van wapenbeheersing zullen laten duwen alleen maar om een topgesprek te bereiken.
In zijn wekelijkse radiopraatje zei Reagan dat de besprekingen die minister van buitenlandse zaken Shultz twee dagen lang in Moskou heeft gevoerd hebben geleid tot verdere vooruitgang in de richting van een verdrag tot afschaffing van alle kernwapens voor de middellange afstand.

,,Er werd geen datum vastgesteld voor een topconferentie", aldus Reagan, ,,maar we hebben geen haast, en we zullen ons stellig niet onder druk laten zetten om essentiele belangen op te offeren alleen maar om een topontmoeting te verkrijgen".
Op 25 okt. zei minister Shultz dat de vooruitzichten op een Amerikaans-Russisch topgesprek - dat hij ,,wenselijk" noemde - zullen verdwijnen als Gorbatsjow te lang wacht met het overeenkomen van een datum voor zo'n gesprek.
Shultz, net terug, wees er in een televisie-vraaggesprek op dat de ambtstermijn van Reagan in januari 1989 afloopt en dat de verhitte atmosfeer van de campagne voor de presidentsverkiezingen volgend jaar geen goede tijd voor een Sowjet-leider is om een bezoek aan de Verenigde Staten te brengen.

Bijeenkomst WEU. Formuleert ,,Platform" over Europese veiligheid. Coördineert beleid m.b.t. Golf

In Den Haag heeft op 26 en 27 okt. een informele bijeenkomst plaatsgevonden, waaraan werd deelgenomen door de ministers van buitenlandse zaken en van defensie uit de zeven lidstaten van de Westeuropese Unie WEU – Bondsrepubliek Duitsland, Engeland, Frankrijk, Italië, Nederland, België en Luxemburg.
De ministers werden het eens over de formulering van een document, genaamd ,,Platform over Europese veiligheidsbelangen", waarin een eigen Europese veiligheidsidentiteit werd verwoord, die de zeven lidstaten een duidelijke stem binnen de NAVO moet geven. Het document vervult de functie, die in dec. 1986 de Franse premier Chirac had willen geven aan een Europees handvest van veiligheidsprincipes (pag. 702/3-1987).
Een van de conclusies in het document is, dat volgens de opstellers ervan afschrikking in Europa niet mogelijk is zonder nucleaire wapens. Alleen die de vijand met een onacceptabel risico confronteren.

Op een persconferentie legde minister Van den Broek (buitenlandse zaken), die de zitting heeft voorgezeten, er de nadruk op dat de versterking van die Europese identiteit gezien moet worden in de context van het streven om de NAVO te versterken.
Van den Broek wees op het belang de Europese ideeën over veiligheid te harmoniseren en evenwicht te brengen in de benadering van defensiepolitiek.
In het door de ministers van buitenlandse zaken en defensie aangenomen document staat dat wapenbeheersing en ontwapening een integraal onderdeel zijn van de Westerse veiligheidspolitiek.
Het overwicht op het gebied van conventionele, nucleaire en chemische wapens van de landen van het Warschaupact vormt het fundamentele probleem van de Europese veiligheid.
Ook het vermogen van die landen om verrassingsaanvallen uit te voeren met een aanvalscapaciteit op grote schaal vervult de Westeuropese ministers met grote zorg.
De leden van de Westeuropese Unie hebben in Den Haag ook besloten om meer overleg te plegen over brandhaarden buiten het verdragsgebied van de WEU .,als die onze veiligheidsbelangen raken."

In het kader van dit laatste voornemen hebben de ministers van defensie op 27 okt. besloten, dat er in de hoofdsteden van de vijf landen. die oorlogsschepen in de Golf hebben - Engeland. Frankrijk, Italië, België en Nederland - permanent contact zal komen over de operaties en over de militaire situatie en taak in Golf, de Straat van Hormuz en de Golf van Oman.
De ministers stelden met voldoening vast, dat bij de operaties in de Golf nu alle leden van de Golf betrokken zijn. Naast de vijf leden, die er marineschepen naar toe hebben gestuurd, heeft de Bondsrepubliek een bevoorradingsschip in de Middellandse Zee gestationeerd, daarmee taken van mede-lidstaten overnemend, en heeft Luxemburg financiële steun ter beschikking gesteld voor de operatie.
Verder hebben de Nederlandse minister van defensie Van Eekelen en zijn Italiaanse collega Zanone besloten om na te gaan, hoe de Italiaanse marine en het Belgisch-Nederlandse contingent beter kunnen samenwerken, waarbij de Italianen eventueel ook bescherming zouden kunnen bieden.

Onverwacht bezoek Sowjet-minister Sjewardnadze aan Washington. Akkoord over top bereikt

Op 28 okt. gaven het Witte Huis en Sowjet-persbureau Tass gelijktijdig verklaringen uit, waarin werd gezegd, dat Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze een paar dagen later naar Washington zou reizen, waar hij president Reagan een boodschap van Sowjet-partijleider Gorbatsjow zou overhandigen.
Minister Sjewardnadze arriveerde kort na middernacht op 30 okt. in Washington, nadat hij op 29 okt. in Praag gedurende een tussenstop de bondgenoten van het Warschaupact had ingelicht over zijn recente gesprekken met minister Shultz in Moskou alsmede over de ontwikkelingen, die hadden geleid tot zijn spoedmissie naar Washington.
In Washington voerde Sjewardnadze op 30 okt. overleg met zijn Amerikaanse collega Shultz en met president Reagan, waarna de president op het eind van de dag bekendmaakte, dat Sowjet-partijleider Gorbatsjow op 7 dec. naar Washington zou komen. Dan zou een akkoord over de verwijdering van middellange afstandswapens worden ondertekend.
In de eerste helft van 1988 zou president Reagan naar Moskou gaan, waar hij een akkoord over een aanzienlijke vermindering van lange afstandswapens ,,hoopt te ondertekenen".

In de brief van partijleider Gorbatsjow aan president Reagan, die Sjewardnadze mee naar Washington had gebracht, verklaarde Gorbatsjow zich bereid tot verder overleg over wapenvermindering en SDI.
Gorbatsjow had daarmee de koppeling tussen SDI en vooruitgang op andere gebieden, die hij bij het bezoek van Shultz aan Moskou had gelegd, weer ongedaan gemaakt.
Terwijl de ministers Sjewardnadze en Shultz naast hem stonden, zei president Reagan op 30 okt. tegen de pers in het Witte Huis ,,Ik heb duidelijk gemaakt, en zij hebben dat niet verworpen. dat er geen mogelijkheid bestaat dat wij SDI opgeven". Het laten schieten van SDI wordt aldus Reagan, door de Sowjet-Unie nu ,,nietlanger op tafel gelegd als een absolute voorwaarde".
Voordat zij naar het Witte Huis gingen, spraken de ministers Sjewardnadze en Shultz eerst drie uur met elkaar op het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken. Op de achtste verdieping in de ,,Treaty Room" was de open haard aangestoken om aldus een betrokken ambtenaar ,,desfeer wat op te warmen", terwijl buiten de zon scheen en het zo'n 20 graden was.
Het overleg tussen beide bewindslieden verliep ontspannen en werd afgesloten met een gezamenlijk communiqué over de twee komende top-ontmoetingen.

Het volgende is uit dit communiqué geciteerd:

..De president en de algemeen-secretaris hechten het hoogste belang aan het houden van een wezenlijke ontmoeting die het hele scala van vraagstukken tussen de twee landen beslaat - wapenvermindering, mensenrechten en humanitaire zaken, regeling van regionale conflicten en bilaterale betrekkingen - en die significante vooruitgang boekt in het hele scale van deze problemen (...)
,,Tijdens hun ontmoeting in de Verenigde Staten zullen de president en de algemeen-secretaris in aanvulling op het doornemen van het hele scala van de Amerikaans-Russische relaties, het verdrag tekenen voor de totale eliminatie van Amerikaanse en Russische raketten voor de middellange en de kortere afstand; de agenda vaststellen voor verdere contacten tussen de leiders van de twee landen; en diepgaand ingaan op de ontwikkeling van instructies voor de delegaties ten behoeve van (de totstandkoming van) een toekomstig verdrag over de vermindering met vijftig procent van Amerikaanse en Russische strategische offensieve wapens en over het naleven en het niet-opzeggen van het ABM-verdrag voor een overeengekomen periode.
..De president en de algemeen secretaris stellen zich een nieuwe ontmoeting met elkaar voor in de Sowjet-Unie in de eerste helft van 1988. maar zij ook vooruitgang zullen nastreven in het hele scale van Amerikaans-Russische relaties Met dit doel voor ogen zullen beide zijden werken aan het snel bereiken van een verdrag ter uitvoering van de overeenkomst om de strategische offensieve wapens met vijftig procent te verminderen, dat getekend zou kunnen worden tijdens het bezoek van de president aan Moskou."

Bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van NAVO. Bevestigt noodzaak modernisering korte afstandswapens

De ministers van defensie van de 15 NAVO-landen, die de Nucleaire Planninggroep NPG vormen - Frankrijk doet hier niet mee -, hebben op 3 en 4 nov. in Monterey in Canada een vergadering gehouden.
Aan het eind van de bijeenkomst gaven zij een communiqué uit, waarin zij de noodzaak herbevestigden van de modernisering van de kernwapens voor de korte afstand (bereikt tot 500 km) in Europa, zoals zou zijn vastgesteld in het besluit van Montebello van 1983 (pag. 215/2-1984).

De NAVO-ministers juichen de aanstaande ondertekening van een verdrag over de elimininatie van middellange-afstandsraketten toe, maar spreken hun bezorgdheid uit over de ,,offensieve vermogens" van het Warschaupact.
De ministers zeggen daarom vastbesloten te zijn, ,,in overeenstemming met het kader van de beslissing van Montebello en met onze verplichtingen op het gebied van de wapenbeheersing, door te gaan met het uitvoeren van die maatregelen die nodig zijn om de effectiviteit, het reactievermogen en het overlevingsvermogen van onze nucleaire strijdkrachten te handhaven".

Op een persconferentie na het ministersoverleg rei de Westduitse minister van defensie. Manfred Worner. dat de eerste prioriteit na de ondertekening van het INF-akkoord nu pariteit op het gebied van de conventionele strijdkrachten moet zijn

,,Als we op dat gebied vooruitgang boeken, dan zouden we kunnen onderhandelen over de korte-drachtsraketten", zo zei Worner

De belangrijkste NAVO-landen zijn gekant tegen onderhandelingen over de korte afstandswapens. In juni spraken de NAVO-ministers van buitenlandse zaken zich nog uit voor vermindering van de tactische raketten van beide supermogendheden tot gelijk niveau.

Ondanks Duitse aandrang ontbreekt een dergelijke uitspraak in het NPG-communiqué.

Verontrusting in *Bonn* n.a.v. *NPG*-uitspraak

In regeringskring zowel als bij de oppositie in Bonn is sterk verontrust gereageerd op de opvatting van het grootste deel van de NAVO-ministers van defensie dat de tactische kernwapens in Europa onder 500 kilometer reikwijdte gemoderniseerd moeten worden.

Naar de mening van de regering en van alle partijen in de Bondsdag zou een poging om een dergelijke ,,Nachrüstung" door te drijven tot een nieuwe zware belasting van het bondgenootschap leiden.

De verontrusting ging zover, dat de CDU/CSU-fractie de verdediging van de Westduitse belangen niet alleen meer overliet aan minister van defensie Wörner (CDU). In een rechtstreeks telegram aan alle deelnemers van de ministersconferentie werd de waarschuwing uitgesproken de Duitse veiligheidsbelangen niet te verwaarlozen.

De Bondsrepubliek, aldus het telegram, kan niet accepteren dat na afsluiting van een verdrag over de middellange-afstandswapens ,,vrijwel alleen Duits territorium door op land gestationeerde kernraketten in Europa wordt bedreigd".

In het door fractievoorzitter Alfred Dregger en CSU-groepsleider Theo Waigel ondertekende telegram wordt opgemerkt dat het op de lange baan schuiven van onderhandelingen over de eliminatie van een Russisch overwicht op het terrein van nucleaire kortedrachts- en slagveldwapens in strijd zou zijn met een besluit van de NAVO-raad van ministers van buitenlandse zaken van juni dit jaar in Reykjavik. Daar werd gezegd dat over deze wapens zou worden onderhandeld in samenhang" met conventionele ontwapening in Europa

Een eventuele modernisering van de 88 nucleaire Lance-raketten op Westduits grondg bied, waarover in Monterey binnenskamers is gesproken, berust niet op enig NAVO-besluit aldus het telegram Op de NAVO-conferentie in Montebello in 1983 zijn slechts de terreinen afgebakend waar moest worden nagegaan of modernisering nodig zou zijn

Voorts vindt de CDU/SCU-fractie het in strijd met de geest van ern INF-akkoord om tot de ratificering in de Verenigde Staten door te gaan met stationering van kruisraketten

Ten slotte stelt het telegram vast dat de NAVO helaas geen concreet onderhandelingsconcept heeft voor conventionele ontwapening

De kwestie wordt in Bonn hoog opgenomen Dat de nul-optie bij kernraketten tussen 1000 en 5500 kilometer reikwijdte dit jaar plotseling werd uitgebreid tot wapens tussen 500 en 1000 kilometer heeft Bonn overrompeld Daardoor werd de Duitsers in volle hevigheid duidelijk dat er straks aan beide zijden van het IJzeren gordijn alleen nog kernwapens staan die op Duits (Oost-en Westduits) grondgebied kunnen worden ingezet

De negatieve gevoelens over de toekomstige positie werden nog groter toen Bonn min of meer werd gedwongen de 72 Pershing-la raketten op te geven om de dubbele nul-optie aanvaardbaar voor Moskou te maken

Overleg vermindering kernproeven formeel hervat

De Verenigde Staten en de Sowjet-Unie zijn op 9 nov. bijeengekomen voor formele onderhandelingen over vermindering van ondergrondse kernproeven.

Op een persconferentie zei de Amerikaanse onderhandelaar Robert Baker dat het eerste punt van de agenda het heronderhandelen betreft over twee verdragen over beperking van de kracht van kernexplosies uit de jaren zeventig die nooit zijn geratificeerd door de Amerikaanse Senaat.

Volgens Barker zouden de verdragen snel geamendeerd kunnen worden als de Sowjet-Unie het Amerikaanse Cortex-systeem voor verificatie van kernproeven zou accepteren en binnen zes maanden voor ratificatie naar de Senaat kunnen worden gezonden.

Barker verwachtte dat in de tussenliggende tijd Amerikaanse en Sowjetteams van experts een reeks gezamenlijke nucleaire experimenten zouden kunnen uitvoeren in de proefgebieden van de twee landen.

In april dit laai stelde Sowjet-minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadre voor het eerst voor dat de supermogendheden kernproeven zouden houden op elkaars grondgebied (pag 750/3 1987)

De Sowjet-Unie wil dat er een volledig verbod op kernprotven komt om de ontwikkeling van een nieuwe generatie atoomkoppen te verhinderen

De VS zijn van mening dat het nemen van proeven noodzakelijk is wegens de afhankelijkheid van de veiligheid van het Westen van de nucleaire afschrikking

Akkoord *over* kernproeven op *elkaars grondgebied*

Op 20 nov. deelde de Amerikaanse onderhandelaar bij de gesprekken tussen de VS en de SU mee, dat overeenstemming was bereikt over het gezamenlijk uitvoeren van kernproeven op elkaars grondgebied.

Robert Barker zei. dat de twee partijen in jan. 1988 een bezoek zullen brengen aan elkaar proefgebieden. Vijf of zes maanden later zullen één of twee gezamenlijke ondergrondse kernproeven worden genomen.

Het doel van de gezamenlijke actie is het beproeven van verificatie-apparatuur, waarmee men in staat zal zijn te bepalen of de tegenpartij zich aan de bepalingen van een toekomstig verdrag houdt.

Het is voor het eerst sinds het nucleaire tijdperk in 1945 begon, dat Russen en Amerikanen samen kernproeven houden.

Laatste ronde besprekingen Shultz-Sjewardnadze

De ministers Shultz en Sjewardnadze hebben op 23 en 24 nov. in Genève een laatste ronde van besprekingen gehouden. Zij slaagden erin de laatste hindernissen voor een INF-akkoord uit de weg te ruimen en overeenstemming te bereiken over een verdrag, waarbij alle te land gestationeerde raketten voor de middellange afstand worden uitgebannen.

Na twee dagen van intensieve besprekingen maakten Shultz en Sjewardnadze, staande op het terras voor de Amerikaanse missie in Genève bekend dat het INF-akkoord nu rond is. ,,MinisterSjewardnadze en ik drukken elkaar de hand. De reden is dat we nu overeenstemming hebben bereikt over alle nog bestaande. INF-vraagstukken. Alles wat overblijft is de verdragstekst die anderen kunnen opstellen. We zijn zeer voldaan", zo zei Shultz.

Sjewardnadze voegde daaraan toe dat de twee partijen*,,zeerbelangrijk werk

hadden voltooid". ,,Ikdenk dat wat we hebben gedaan in het belang is van alle naties op deze planeet en we twijfelen er niet aan dat de topontmoeting in Washington succesvol zal zijn en dat de volgende stap gezet zal worden in de richting van de afschaffing van kernwapens.
Ik heb waardering voor de inspanning van onze Amerikaanse collega's en hun samenwerking. Dit is een historische taak die we nu hebben volbracht door gezamenlijke inspanning."
Op een afzonderlijke persconferentie na hun gezamenlijke optreden zei Shultz op 24 nov. dat het verdrag de vernieting over een periode van drie jaar inhoudt van 1500 oorlogskoppen voor middellange-afstandsraketten van de Sowjet-Unie en ruim 350 Amerikaanse. Daarnaast zijn er nog ongeveer 700 oorlogskoppen die niet in stelling zijn gebracht, maar die eveneens moeten worden vernietigd.

Shultz beschreef het verdrag, dat op 8 december tijdens de top in Washington zal worden ondertekend door president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow als ,,een belangrijke eerste stap". Tot de nieuwe elementen van het verdrag behoort het uitgebreide verificatiesysteem, waarbij de twee landen dertien jaar lang inspecteurs mogen installeren bij elkaars bases, en de ,,uitdagingsinspecties'' die een land op korte termijn kan aanvragen om plaatsen te inspecteren waarvan gemeend wordt dat er illegaal raketten worden verborgen.
In de drie jaar dat de raketten moeten worden vernietigd zijn 20 van dergelijke inspecties per jaar voorzien. In de daaropvolgende vijf jaar kunnen 15 inspecties worden uitgevoerd, de vijf resterende jaren jaarlijks tien.
Sowjet-inspecteurs kunnen ook de basis Woensdrecht controleren waar volgend jaar kruisraketten geplaatst zouden moeten worden, zo lichtte Shultz in de ochtend van 25 nov. op weg naar Brussel toe.
De minister voorzag geen moeilijkheden met de vijf plaatsingslanden over de stationering van Sowjet-inspecteurs. ,,Hetmoet allemaal gedaan worden op een nette manier met het verschuldigde respect voor hun soevereiniteit", zo zei Shultz.
Met elk van de plaatsingslanden zullen nota's worden gewisseld om de Sowjet-inspecties te bekrachtigen. De Sowjet-Unie zal eveneens toegang krijgen tot twee raketfabrieken in de VS, een in San Diego, Californië, en een in Utah, zo zeiden Amerikaanse functionarissen die anoniem wilden blijven.
In San Diego zullen Sowjet-inspecteurs periodieke controles uitvoeren in een fabriek waar kruisraketten worden gefabriceerd, maar geen toegang hebben tot een andere fabriek waar ander werk aan raketten wordt gedaan. In Utah mogen de inspecteurs zo lang ze willen blijven bij een fabriek waar de motoren voor de Pershings-2 worden gemaakt.

Op een persconferentie in de avond van 24 nov. noemde Sjewardnadze het verdrag een teken van ..een nieuwe dimensie'. in de betrekkingen tussen de Sowjet-Unie en de VS. ,,Een politieke dauw begint, dus het belang van de top in Washington is enorm."

President Reagan heeft op **24** nov. gezegd dat hij zeer ,,ingenomen" is met het feit dat de Amerikaanse en de Sowjet-minister van buitenlandse zaken overeenstemming hebben bereikt over een INF-akkoord, maar herhaald dat hij niet bereid is zijn Strategische Defensie-initiatief (SDI) ,,weg te onderhandelen".
In Moskou meldde het officiële Sowjet-persbureau Tass dat het nu zeker is dat Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow ,,dit bijzonder belangrijke document" tijdens hun topconferentie in Washington zullen ondertekenen.
President Reagan hoorde het nieuws dat de ministers Shultz en Sjewardnadze het op **24** nov. in Geneve eens zijn geworden toen hij op weg was naar Denver, Colorado, waar hij een bezoek ging brengen aan Martin-Marietta Astronautics, een bedrijf dat zich bezig houdt met een onderzoeksprogramma voor SDI.
,.Het lijkt er op dat alle overgebleven problemen bij het bereiken van een INF-akkoord zijn opgelost, waaronder een betrouwbaar en geloofwaardig verificatiesysteem', zei Reagan in Denver tegen verslaggevers. Op de vraag of hij het verdrag over de verwijdering van alle kernraketten voor de middellange afstand voor de Senaat zal kunnen loodsen antwoordde hij: ,,Ik denk dat we dat inderdaad kunnen".
Later, in een toespraak tot het personeel van het SDI-onderzoeksbedrijf, zei Reagan: ,,U werkt hier niet aan een onderhandelingsthema". De president zei, zoals hij al vele malen eerder heeft gedaan, dat hij zijn ,,Starwars'-project voor de opbouw van een ruimteschild tegen vijandelijke raketten niet bij onderhandelingen van tafel zal laten vegen.
In Brussel noemde de secretaris-generaal van de NAVO, Lord Carrington, het Geneefse akkoord ,.uitstekend nieuws". In Bonn sprak regeringswoordvoerder Ost van een ,,historische doorbraak", en in Londen het Britse ministerie van buitenlandse zaken van ,,welkom nieuws".

Verslag Shultz in NAVO-raad. Plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan

De voorbereiding van de plaatsing van kruisraketten op de basis Woensdrecht wordt stopgezet als president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow op 8 december het INF-akkoord over de verwijdering van alle nucleaire middellange afstandwapens hebben ondertekend.
Dit heeft minister Van den Broek (buitenlandse zaken) op 25 nov. meegedeeld.
Van den Broek zei dit nadat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz de NAVO-bondgenoten in Brussel had geïnformeerd over de inhoud van het INF-verdrag waarover de VS en de Sowjet-Unie het op 24 nov. in Geneve eens werden. Volgens Van den Broek staat niets meer de ondertekening van het verdrag door Reagan en Gorbatsjow in de weg.
Shultz zei op een persconferentie dat in de periode tussen ondertekening en ratificatie van het verdrag (waarschijnlijk komend voorjaar) alle voorbereidingen voor verdere plaatsing van kruisraketten in West-Europa zullen worden gestaakt.
Van den Broek meent dat Washington hiermee aan de wens van de plaatsingslanden (West-Duitsland, Engeland, Italië, België en Nederland) tegemoet is gekomen. Volgens NAVO-schema zouden medio volgend jaar de eerste kruisraketten op Woensdrecht worden geplaatst.
Van den Broek zei dat het Nederlands-Amerikaanse plaatsingsverdrag- dat de plaatsing van raketten op Woensdrecht legaliseert - ,,zal moeten worden opgezegd".
Omstreeks half januari zal het kabinet een voorstel daartoe bij het parlement indienen.
Daarnaast komt het kabinet met twee andere westontwerpen om inspectie van Woensdrecht in het kader van de controle op de naleving van het INF-akkoord mogelijk te maken.

Het parlement zal worden gevraagd zijn goedkeuring te hechten aan de overeenkomst tussen de Verenigde Staten en Nederland ('Basing country agreement') om inspectie mogelijk te maken, alsmede een uitwisseling van nota's met de Sowjet-Unie.
Hierin zal worden vastgesteld aan welke regels de Sowjet-inspecteurs zich in Nederland zullen moeten houden als ze op Woensdrecht inspecties willen uitvoeren. Deze nota-wisseling heeft in het diplomatieke verkeer de status van een overeenkomst tussen staten.
Van den Broek noemde het INF-akkoord een ,,mijlpaal en een doorbraak omdat de kernwapenarsenalen van de VS en de Sowjet-Unie worden verminderd, deze vermindering 'asymmetrisch' is (Moskou ruimt 1500 INF-koppen op tegen de VS 350) en omdat de afspraken inzake verificatie (controle op de naleving) 'veel wijder, diepgaander en gedetailleerder zijn dan ooit tevoren'.
Elementen hiervan kunnen nuttig zijn voor andere wapenbeheersingsakkoorden, aldus de Nederlandse minister.
De NAVO-ministers waren in Brussel eengsgezind in hun enthousiasme over het INF-akkoord. Minister Shultz zei dat de bondgenoten ,,verrukt" waren. ,,Het is dan ook geen Amerikaans

verdrag maar een verdrag van het NAVO-bondgenootschap", zo zei hij nadrukkelijk mede aan het adres van de Amerikaanse Senaat die het akkoord met een tweederde meerderheid moet goedkeuren. ,,Iedereen verwacht ratificatie", zo voegde hij eraan toe.
NAVO-secretaris-generaal Lord Carrington noemde het INF-akkoord ,,goed voor onze veiligheid en het draagt ook bij aan ons streven naar een stabieler Oost-Westverhouding".

De Westduitse minister Genscher zei in antwoord op een vraag over de houding van tegenstanders van het verdrag in de Amerikaanse Senaat: .,Critici van het verdrag in de Verenigde Staten hebben niet het recht om West-Duitsland als een reden voor hun kritiek te gebruiken".
En de Italiaanse minister Andreotti zei: ,,We bidden voor ratificatie".
Volgens NAVO-zegslieden had Shultz de NAVO-ministers om krachtige steun gevraagd. Tijdens de besloten bijeenkomst had hij gevraagd om uitspraken die hij zou kunnen citeren tijdens de hoorzittingen die de Amerikaanse Senaat in het kader van ratificatieprocedure zal houden.
Het besluit alle voorbereidingen voor de verdere plaatsing van kruisraketten in West-Europa na 8 december stop te zetten, werd in NAVO-kringen gezien als een tegemoetkoming aan de plaatsingslanden.
Enkele weken eerder pleitte de inmiddels afgetreden Amerikaanse minister van defensie Weinberger nog voor voortzetting van de plaatsing tot de ratificatie een feit zou zijn.
Shultz zei tegenover de pers dat de beslissing mede was ingegeven door financiële overwegingen. Shultz: ,,In een tijd van bezuinigingen zoek je hier en daar naar een dubbeltje en een kwartje en soms een dollar".
De plaatsing en verwijdering van de Pershing-11- en kruisraketten in West-Europa zal de Verenigde Staten volgens Shultz in totaal tussen de zeven en negen miljard dollar kosten.
Viktor Karpow, hoofd van het directoraat wapenbeheersing van het Russische ministerie van buitenlandse zaken, verklaarde op 25 nov. in Moskou dat een ontwerpverdrag over een 50 procents-reductie van de strategische bewapening van de VS en de Sowjet-Unie voor presidents Reagans voorziene bezoek komend voorjaar aan Moskou kan worden uitgewerkt.
Volgens Karpow kunnen president Reagan en Sowjet-leider Gorbatsjow zich op hun topontmoeting begin dec. in Washington concentreren op vermindering van de strategische bewapening. Het INF-akkoord heeft de weg daartoe vrij gemaakt, aldus Karpow.

Aantallen te vernietigen wapensystemen

De Sowjet-Unie beschikt over meer dan 800 SS-20 raketten en 600 raketten voor de kortere afstand (SRINF) die ingevolge het INF-akkoord met de Verenigde Staten over de verwijdering van de middellange-atstandswapens vernietigd zullen worden.
Dit is aanzienlijk meer dan tot voor kort werd aangenomen. zo is bevestigd door welingelichte zegslieden in kringen van de NAVO, aldus het NRC/H'blad van 27 nov.
Deze nieuwe cijfers zijn ontleend aan de officiële opgave over de INF-wapens die de Sowjet-Unie recent tijdens de Geneefse INF-onderhandelingen aan de Verenigde Staten heeft verstrekt
De in totaal 1.400 raketten die volgens het INF-akkoord zullen worden vernietigd. zijn uitgerust met circa 3.000 kernkoppen. eveneens een veel hoger aantal dan werd aangenomen.
De NAVO is bij de INF-onderhandelingen steeds uitgegaan van 441 geplaatste SS-20-systemen. dat wil zeggen raketten (elk met drie kernkoppen) die op een lanceerinrichting zijn geplaatst.
Gebleken is nu dat bij een groot aantal Russische lanceerinrichtingen een tweede raket in reserve werd gehouden. Dit feit was op zichzelf wel bekend. maar over de precieze aantallen zijn nooit eerder gegevens verstrekt.
De Sowjet-Unie beschikt volgens haar eigen opgave voorts over 150 lanceerinrichtingen voor SRINF-wapens (SS-20 en SS-23) met vier (eenkoppige) raketten. in totaal dus 600.
Deze INF-wapens voor de kortere afstand staan in de DDR en Tsjechoslowakije opgesteld.
Behalve de SRINF-wapens en de 800 SS-20-raketten zullen de Sowjets, zo is in het akkoord bepaald, 112 verouderde SS-4-raketten (met een kernkop) vernietigen.

Ook aan Amerikaanse kant zullen meer INF-wapens worden vernietigd dan de circa 350 Pershing-11- en kruisraketten die in West-Europa zijn geplaatst.
Inclusief de 72 Westduitse Pershing-la raketten die ook zullen worden opgeruimd, zou het volgens de zegslieden bij de NAVO om circa 500 wapens gaan, waaronder kruisraketten die voor proefnemingen waren bestemd of nog in aanbouw zijn.
Tegenover de 500 Amerikaanse kernkoppen voor INF-wapens die zullen worden opgeruimd staat aan Sowjet-zijde dus de verwijdering van 3.000 koppen. een verhouding van een tot zes.

Interview met *Gorbatsjow* op Amerikaanse TV

Sowjet-leider Michail Gorbatsjow heeft toegeven dat zijn land ook onderzoek verricht naar de mogelijkheid van ruimteverdediging, net als de Verenigde Staten met SDI. Tegelijk verzekerde hij echter dat de Sowjet-Unie geen ruimteschild zal opbouwen.
Gorbatsjow zei dit in de avond van 30 nov. in zijn eerstevraaggesprek voor de Amerikaanse televisie. De Russische leider zei ook ,,reële vooruitgang" op het punt van vermindering van de arsenalen intercontinentale wapens van beide landen te verwachten tijdens de komende topontmoeting in Washington.

Over SDI-onderzoek in de Sowjet-Unie zei Gorbatsjow onder andere: ,,In feite is de Sowjet-Unie bezig met al datgene wat de Verenigde Staten doen en ik vermoed dat we bezig zijn met onderzoek - basisonderzoek - dat heeft te maken met die aspecten die onder SDI vallen."
Maar tegelijkertijd hield Gorbatsjow een vurig betoog tegen SDI, Reagans programma voor de opbouw van een ruimteschild tegen vijandelijke raketten: .,Als we onze aantallen middellange-afstandswapens verminderen, als we het er over eens worden in de eerste fase onze strategische offensieve wapens met 50 procent te verminderen en dan verder te gaan tot een volledige verwijdering van nucleaire wapens, dan rijst de vraag: waarom, waartoe SDI? Waartoe dient dan een militarisering van de ruimte?"
Een van de hoofdpunten van het topoverleg is SDI en het ABM-verdrag, het akkoord ter beperking van antiraketsystemen. Gorbatsjow herhaaide in dit verband een eerder voorstel: vermindering van de lange-afstandsbewapening met vijftig procent mits de Verenigde Staten zich houden aan een strikte naleving van het ABM-verdrag, in welk geval SDI-proeven aan beperkingen onderhevig zijn.

Gorbatsjow: ,,Laten de Verenigde Staten SDI onderzoeken in zoverre het niet indruist tegen ABM".

Het interview met Gorbatsjow was in de ochtend van 28 nov. opgenomen door Tom Brokaw van NBC, de omroep die in Moskou aan het langste eind trok bij de verwerving van het exclusieve recht.
Het gesprek werd in de avond van 30 nov. van 20 tot 21 uur Amerikaanse tijd, niet onderbroken door reclames, uitgezonden.
Over het algemeen maakte Gorbatsjow een voorzichtige indruk. Hij toonde zich weinig inschikkelijk toen de mensenrechten ter sprake kwamen.
Gorbatsjow hekelde sociale en economische mensenrechten in de Verenigde Staten en hield de interviewer voor: ,, U moet niet in een vreemd klooster intreden met uw eigen regels."
Over de refuseniks - Sowjet-joden die niet mogen emigreren - zei Gorbatsjow: ,,Specifieke gevallen onderzoeken we in een humanitaire geest, maar in het kader van onze eigen wetten".
Over de regionale conflicten en met name de hulp aan landen als Cuba en Nicaragua wees Gorbatsjow Amerikaanse kritiek van de hand. Zulke landen hebben recht op steun. aldus Gorbatsjow. ,,Ik heb gehoord dat de Verenigde Staten zich door de sandinisten bedreigd voelen. Dat is niet serieus."
Gevraagd naar de politieke val van de Moskouse partijleider Boris Jeltsin reageerde de partijleider: ,,We zullen het pad van democratie en hervorming blijven volgen, maar we springen niet over gezichten. We laten geen avonturisme toe, we laten ook het conservatisme niet toe"
Behoefte aan andere partijen naast de communistische partij zag Gorbatsjow niet. ,,De sfeer van democratie en verandering geschiedt op initiatief van de communistische partij. De partij heeft zelf vlam gevat."

Kaare Willoch trekt terug als kandidaat-secretaris-generaal van de NA*VO*

Doordat de Noorse ex-premier Kaare

Willoch zich op 30 nov. heeft teruggetrokken als kandidaat-secretaris-generaal van de NAVO is het nu zeker dat de huidige Westduitse minister van defensie, Manfred Wörner, de Britse Lord Carrington zal opvolgen.
De Nederlandse minister van defensie Van Eekelen noemde het op 30 nov. ,,raar en onelegant" dat er enige tijd twee kandidaten waren. ,,Wörner kon op steeds groeiende steun rekenen en Nederland heeft zich daarbij aangesloten.

Bijeenkomst Eurogroep NAVO

Op 30 nov. kwam in Brussel de Eurogroep van de NAVO bijeen. De Eurogroep besloot, dat de Nederlandse minister van defensie. Van Eekelen, die als voorzitter optrad, namens de Europese NAVO-landen bij de Amerikaanse Senaat zal pleiten voor ratificatie van het INF-akkoord.

Eigenlijk had het voorzitterschap van de Eurogroep op 1 januari in Turkse handen moeten overgaan. maar volgens goed ingelichte bronnen bij de NAVO hebben de Turken wegens de daar gehouden verkiezingen gevraagd dat niet te hoeven doen.
De Bondsrepubliek heeft vervolgens ook geweigerd het voorzitterschap op zich te nemen omdat zij de voorbereidingstijd te kort vond.
Van Eekelen heeft het voorzitterschap daarom nog een half jaar op zich genomen (gewoonlijk wordt die functie voor een jaar bekleed)

De minister zei op 30 nov. ,,Ik kan in Washington namens allen zeggen dat we achter het INF-verdrag staan. De nul-optie was een Europese wens die door president Reagan is overgenomen." (Overigens heeft Griekenland ook deze keer zijn standaard-voetnoot bij het communiqué geplaatst dat het zich zijn rechten inzake nucleaire aangelegenheden voorbehoudt.)

Van Eekelen zei ook dat de in 1983 afgesproken modernisering van de tactische kernwapens in West-Europa moet doorgaan, maar dat op geen enkele manier mag worden beschouwd als een ontduiking (,,circumvention") van het INF-akkoord. (In de Tweede Kamer zijn daarover twijfels geuit omdat het door de modernisering mogelijk kan worden met vliegtuigen kernwapens net zover achter het IJzeren Gordijn te laten exploderen als kruisraketten zouden kunnen reiken).
Volgens de Nederlandse minister streeft de Eurogroep ernaar na het sluiten van een INF-akkoord het gebrek aan evenwicht op conventioneel gebied op te heffen. Dit sterkt hem in zijn streven. zo zei hij, om na 1989 weer een reële groei van de defensie-uitgaven van twee procent tot stand te brengen. iets wat in 1988 niet is gelukt.

Bijeenkomst NAVO-comité voor defensieplannen

Het Comité voor defensieplannen van de NAVO - de ministers van defensie van de NAVO-landen behalve Frankrijk - waren op 1 en 2 dec. in Brussel bijeen.
Zij willen, dat na het INF-akkoord nu eerst wordt gekeken naar het gebrek aan evenwicht op conventioneel gebied tussen Oost en West voor er wordt onderhandeld over de raketten met een reikwijdte onder de 500 km.

De Westduitse minister van defensie. Worner, heeft vooral gewezen op het vermogen van het Warschaupact om een invasie uit te voeren. ..omdat daarmee onze zekerheid het meest wordt bedreigd". ,, Daar kan Gorbatsjow tonen wat zijn bedoelingen zijn", aldus Wörner.
Volgens de Nederlandse minister Van Eekelen is nu de aandacht niet meer zozeer gericht op de aantallen troepen aan weerszijde van het IJzeren Gordijn maar veeleer op hui?vermogen om te verrassen en binnen re vallen. De andere ministers waren het met Worners benadering eens.
De Westduitse politiek is verdeeld over de vraag of wapenbeheersing op conventioneel gebied voorrang moet hebben boven het verminderen van de SNF-raketten, die uitsluitend Duits grondgebied zullen treffen.
Ook de voorzitter van het Militair Comité van de NAVO. generaal Altenburg, stemde in met de aandacht voor wapenbeheersing op conventioneel gebied
Uit geen enkele verklaring bleek echter dat de NAVO een wapenbeheersingsakkoord op conventioneel gebied expliciet als een voorwaarde stelt voor gesprekken over SNF. De toon is dat men eerst een en dan het ander wil doen.
Daarbij speelt ook mee dat het bondgenootschap probeert een alomvattend ,,concept" op te stellen over hoe men verder moet met wapenbeheersing. zowel conventioneel, chemisch als nucleair.

De nieuwe Amerikaanse minister van defensie, Carlucci, heeft niet uitgesloten dat de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Europa wordt verminderd of anderszins aangepast als gevolg van de bezuinigingen op de Amerikaanse begroting.
Volgens Van Eekelen heeft Carlucci zichzelf verplicht die Amerikaanse activiteiten zoveel mogelijk intact te laten en wekte de Amerikaan de indruk zich zeer goed bewust te zijn van het grote belang van de Amerikaanse aanwezigheid in Europa.
Carlucci. die voor het eerst in deze vergadering optrad nadat die zeven jaar is bijgewoond door zijn voorganger, Weinberger, heeft op zijn collega-ministers een sterke indruk gemaakt.
Volgens Van Eekelen had hij een beheerste (,,low key") benadering getoond en veel vertrouwen gewekt doordat hij vrijwel zonder aantekeningen ook over gedetailleerde onderwerpen deskundig het woord voerde.

Reagan: Moskou schendt *ABM*-verdrag

President Reagan heeft op 2 dec. de Sowjet-Unie ervan beschuldigd het ABM-verdrag van 1972 te hebben geschonden door twee radar-installaties naar de omgeving van Moskou en Kiew te verplaatsen en door het uitvoeren van verboden anti-raketsysteem-proeven.

In een brief die een op 2 dec. naar het Congres gestuurd rapport over naleving van wapenakkoorden vergezelt zegt Reagan dat de Sowjet-Unie voor zover bekend haar schendingen van het ABM-verdrag nog niet heeft gecorrigeerd.
Het gaat om twee radarinstallaties die in het begin van de jaren zeventig gebouwd zijn in Sarysjagan, een proefbasis in het zuiden van de Sowjet-Unie. Die installaties zijn later overgebracht naar een elektronica-fabriek in Gomel, in de buurt van Kiew, en naar het district-Moskou.
De verplaatsing van de installaties vormt, evenals de bouw van het radarstation in Krasnojarsk in Siberië een schending van het ABM-verdrag, zo zegt het rapport.
Naar aanleiding van het rapport en de kritische opmerkingen van de president vroegen journalisten Reagan op 2 dec. hoe het mogelijk was de Senaat een nieuw INF-verdrag te laten ratificeren op hetzelfde moment dat de Sowjet-Unie ervan wordt beschuldigd dat ze een oudverdrag schendt. Reagan suggereerde in zijn antwoord op die vraag dat er op verschillende niveaus verschillende graden van vertrouwen mogelijk zijn.

Marlin Fitzwater, de woordvoerder van het Witte Huis, ontkende op 2 dec. overigens dat de toon van de redevoeringen die Reagan houdt tijdens zijn ontmoeting met Gorbatsjow met opzet is verscherpt om de conservatieven in de VS tevreden te stellen.
Fitzwater zei dat dat al acht jaar lang de toon van Reagan was geweest: ,,De president is altijd sceptisch geweest over de Sowjet-Unie en de kracht van zijn overtuigingen wat betreft hun bedoelingen is niet veranderd".
In Moskou heeft Viktor Karpow, hoofd van de afdeling wapenbeheersing van het ministerie van buitenlandse zaken, de beschuldigingen ontkend.
Volgens hem gaat het om al eerder ontmantelde en vernietigde radarstations en heeft de Sowjet-Unie ,,gedetailleerde uitleg" daarover beschikbaar gesteld aan de Amerikaanse regering.
Over de beschuldigingen wat betreft Krasnojarsk en nog een andere installatie die een schending van het ABM-verdrag zou zijn zweeg hij.
Overigens liet Max Kampelman, hoofd van de Amerikaanse onderhandelingsdelegatie in Genève, weten dat het meningsverschil over het ABM-verdrag niet in verband gebracht zou moeten worden met de topconferentie.
Intussen is een dreigend conflict over de uitwisseling van data voor het INF-akkoord uit de wereld geholpen, zo bleek op 2 dec. in Washington.
Sowjet-onderhandelaars in Genève hebben nu alle informatie gegeven die de VS gevraagd hadden, en die drie weken geleden beloofd was zo zeiden Amerikaanse functionarissen op 2 dec.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118. 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen, Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

VERKIEZINGEN IN BELGIË

De verkiezingen van 13 oktober 1987 voor de vernieuwing van Kamer, Senaat en Provincieraden, zijn gewonnen door de Waalse socialisten (PS), onder de leiding van voorzitter Guy Spitaels, die de Voerense burgemeester José Happart actief bij de campagne betrok, en de Vlaamse liberalen (PVV), met vice-premier Guy Verhofstadt als boegbeeld. De PS wint 5 kamer- en 2 senaatszetels. De PVV wint 3 zetels in de kamer, maar geen enkele in de senaat.

Op basis van deze gegevens kan worden gezegd dat Wallonië vooral communautair heeft gestemd en Vlaanderen op basis van het economisch en financieel herstelbeleid, dat de jongste jaren vooral door vice-premier Verhofstadt werd belichaamd.

In Vlaanderen en het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde behalen Agalev en het Vlaams Blok stemmen- en zetelwinst. Agalev wint 2 zetels in de kamer en 1 in de senaat. Het Vlaams Blok wint in kamer en senaat telkens 1 zetel.

De Vlaamse christen-democraten (CVP), die, zoals in 1985 (zie pag.68511 e.v. 1985), als het ware een plebisciet organiseerden rond de persoon van premier Wilfried Martens. zijn de grote verliezers van de stembusslag. In de kamer verliezen zij 6 zetels, in de senaat **3.** Dit grote verlies brengt de voortzetting van de coalitie van christen-democraten en liberalen in het gedrang.

Mathematisch behoudt de aftredende coalitie een meerderheid in kamer en senaat. Deze is echter zo krap, vooral in de senaat, dat vragen worden gesteld over de politieke werkzaamheid ervan. In het kiesarrondissement Gent-Eeklo verliest de premier bovendien de psychologisch zeer belangrijk geachte prestigeslag om het aantal voorkeurstemmen van vice-premier Verhofstadt.

Voor de Vlaamse socialisten (SP), aangevoerd door voorzitter Karel Van Miert. en de Volksunie (VU), geleid door voorzitter Jaak Gabriëls. vallen de verkiezingen wat tegen. De nu al zes jaren durende oppositiekuur van de SP, of de communautaire spanningen rond de kwestie-Voeren, wat de VU betreft, zijn niet in een duidelijke winst vertaald. Stemmenwinst is niet in zetelwinst omgezet, afgezien dan van de ene zetel die de S P in de senaat met een zeer kleine groei van het aantal stemmen en door het grillige spel van de apparentering in het arrondissement Roeselare-Tielt in de wacht sleept.

De VU behaalt haar beste resultaten in de provincie Limburg, waar voorzitter Gabriëls optrad en waartoe ook de gemeente Voeren behoort. Zeker in de aan Wallonië grenzende zuidelijke Limburgse kantons stemt men bij de jongste verkiezingen traditioneel taalgevoeliger dan in de rest van Vlaanderen.

In Voeren, waarover de regering is gevallen omdat zij geen akkoord kon bereiken over de uitvoering van de arresten van de Raad van State inzake de vereiste taalkennis van burgemeester José Happart (zie pag. 516/3 e.v.-1987), lijdt de CVP voor de tweede opeenvolgende maal stemmenverlies (–2,1%), terwijl de VU fors stemmen wint (+6,4%). Voeren is, als Vlaamse gemeenten met taalfaciliteiten voor de Franstaligen, om nog een andere reden een nauw in het oog gehouden barometer. Aangezien de Franstaligen er niet op Franstalige lijsten kunnen stemmen, maar alleen op Vlaamse, roept José Happart en zijn partij Retour a Liege de Franstalige Voerenaars op ongeldig of blanco te stemmen. 1.364 (50%) kiezers stemden blanco. Dit is een teruggang met 0,8%. Voor de tweede opeenvolgende maal daalt dit aantal, waaruit Vlaamse waarnemers (ietwat hoopvol) besluiten dat de Voerense aanhang van Happart gestadig krimpt.

Hiertegenover staat de positie van Happart in Wallonië, zoals die tot uiting komt in de winst van de PS, die José Happart als een van de spilfiguren van de kiescampagne heeft uitgespeeld. José Happart was zelf geen kandidaat. Wel zijn tweelingbroer Jean-Marie, die in het arrondissement Verviers zijn aantal voorkeurstemmen verdubbelt. Voorts moet nog worden opgemerkt dat ook PRL en PSC verwoede inspanningen hebben gedaan om in Verviers of Luik Franstalige Voerense politici op hun lijsten te plaatsen.

De PRL, die zich nooit veel om Voeren heeft bekommerd. slaagde erin drie Voerenaren voor haar lijsten te winnen. De PSC, die de regering over Voeren had doen vallen – maar volgens vele waarnemers ook omdat zij de regering met de liberalen beu was –, kon slechts één Voerenaar op haar lijsten plaatsen.

In het arrondissement Tongeren-Maaseik, waartoe Voeren behoort, verliest de CVP 6% en één kamerzetel. In het arrondissement Hasselt, beperkt de CVP het verlies tot 1.3%. Dit wijst erop dat het sluitingsprogramma voor de mijnzetels van Winterslag en Waterschei, beide gelegen in het kanton Genk (arr. Hasselt), geen of slechts een

Premier Wilfried Martens in de verkiezingscampagne

geringe invloed heeft gehad. In Genk verliest de CVP slechts 0,6%. Op de senaatslijst verdrievoudigt CVP-staatssecretaris voor energie Firmin Aerts, die de mijnsluitingen verdedigde en het reconversiebeleid op de sporen heeft gezet, zijn aantal voorkeurstemmen. In het kanton Maasmechelen (arr. Tongeren-Maaseik), waartoe de op 18 december 1987 gesloten mijnzetel van Eisden behoort, gaat de CVP 7.3% achteruit. Dit kan te wijten zijn aan de mijnsluitingen, hoewel toch enige relativering past, omdat de PVV, ongenuanceerd voorstander van de sluitingen, er 3,1% wint.

In de Waalse arrondissementen en Brussel-Halle-Vilvoorde lijden de Franstalige Liberalen (PR), met voorzitter Louis Michel en vice-premier Jean Gol als boegbeelden, een vrij groot stemmenverlies.

Maar voor de zetelverdeling blijft de schade beperkt tot het verlies van telkens 1 zetel in kamer en senaat.

De Franstalige christen-democraten (PSC), aangevoerd door voorzitter Gerard Deprez, verliezen 1 zetel in de kamer, ondanks een minieme stemmenwinst, en 1 zetel in de senaat. Maar in het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde valt de PSC terug tot een historisch dieptepunt, ondanks het feit dat staatssecretaris voor Brussel van de nationale regering, Jean-Louis Thys, en gemeenschapsminister Edouard Poullet er voor de PSC in het strijdperk traden. Onder impuls van Thys was voor dit arrondissement een PSC-APB-lijst gevormd, wat staat voor Parti Social Chrétien-Action Pour Bruxelles. Onder deze benaming konden RAD-UDRT-kamerlid Robert Hendrick en enkele onafhankelijken aangetrokken worden. Echter zonder het verhoopte resultaat. Tijdens de campagne verheelde Hendrick, die zelf verkozen is, nauwelijks dat hij er niet aan denkt lid van de PSC te worden. Na de verkiezingen verklaarde Poullet, die binnen de Brusselse PSC de leiding van Thys overneemt, dat Hendrick dit lidmaatschap geweigerd zou u-orden. De PSC behaalt in Brussel aldus slechts 1 kamer- en 1 senaatzetel. Dat is minder dan Ecolo en slechter dan het door de Vlaamse partijen behaalde resultaat.

In het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde gaan de Vlaamse partijen er globaal genomen op vooruit. Vergeleken met 1985 behalen de Vlaamse partijen samen 14.023 stemmen meer (353.975) in de kamer en 15.201 stemmen meer (350.414) in de senaat.

Deze stemmenwinst vertaalt zich in een bijeenkomende senaatzetel, die naar de SP gaat.

Het Front des Francophones (FDF) handhaaft tegen de verwachtingen in globaal genomen zijn positie in Brussel. In de kamer is er een status quo in stemmenpercentage, in de senaat een lichte stemmenwinst, zonder evenwel zetelwinst te boeken. Opmerkelijk is ook dat het FDF deze maal via het spel van de apparentering zijn derde kamerzetel in het arrondissement Nijvel behaalt. Het is de zetel die bij de vorige verkiezingen via de apparentering door de VU'er Toon van Overstraeten werd behaald (zie pag. 165/2-1986), met alle heibel vandien voor de samenstelling van de Waalse gewestraad.

Ingevolge de wijziging van de kieswet is er in Brabant voor Vlaamse, respectievelijk Franstalige lijsten geen taalgrensoverschrijdende apparentering meer mogelijk. Het stemmenoverschot van Vlaamse lijsten kan alleen nog samengeteld worden met dat van Vlaamse lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde of Leuven, en dat van Franstalige lijsten met het overschot van gelijkaardige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde of Nijvel. Vandaar dat voor de eerste maal in de jongste parlementaire geschiedenis in de arrondissementen Leuven en Nijvel geen Franstalige, respectievelijk Vlaamse lijsten meer werden ingediend. Op dit vlak werd de taalhomogeniteit dus gerealiseerd.

Voor Ecolo, de Waalse groenen, zijn de verkiezingen een tegenvaller geworden. Ondanks stemmenwinst verliest deze partij door het grillige spel van de apparentering in de arrondissementen Bergen-Zinnik en Charlerloi (provincie Henegouwen) telkens 1 kamerzetel. Maar anderzijds wijst de voor de senaat behaalde status quo toch op een zekere stagnatie van de Waalse milieupartij.

Ten slotte zijn er nog de kleine partijen. Bij het zogenaamde klein links valt de forse stemmenwinst van de Socialistische Arbeiderspartij (SAP) op en het stemmenverlies van de Partij van de Arbeid (PvdA). De Communistische Partij (CP) blijft achteruit gaan.

Het aantal blanco en ongeldige stemmen daalt met 0,8% (431.833) voor de kamer- en met 1,1% (483.488) voor de senaatsverkiezingen.

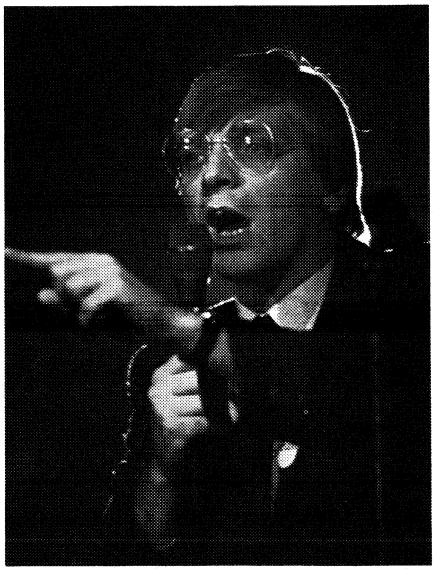

Vice-premier en PVV-voorzitter Guy Verhofstadt.

UITSLAG KAMER

	Stemmen	%	Verschil 1987-1985
CVP	1 194 687	19.5	−1,8
PS	961 429	15,7	+2,0
SP	913 975	14.9	+0,4
PVV	709 137	11,5	+0,8
PRL	577 897	9.4	−0,8
VU	494.229	8,0	+0,1
PSC	491 839	8,0	+0.1
AGALEV	275 307	4,5	+0,8
ECOLO	157 985	2,6	+0,1
VL. BLOK	116.410	1,9	+0,5
FDF	71 340	1.2	+0 0
KPB	51 074	0,8	−0,4
PVDA	45 162	0,7	−0,1
SAP	31 442	0,5	+0,3
RW	12 390	0.2	+0.2
RAD-UDRT	6 452	0,1	−0,7
PLC	4 138	0,1	+0,1
Overige	26 319	0.4	−1,4
Blanco-ongeldig	431 833	6,6	−0,8

ZETELVERDELING KAMER

CVP	43	(− 6)	VU	16	(s.q.)
PS	40	(+ 5)	AGALEV	6	(+ 2)
SP	32	(s.q.)	ECOLO	3	(− 2)
PVV	25	(+ 3)	VL. BLOK	2	(+ 1i
PRL	23	(− 1)	FDF	3	(s.q.)
PSC	19	(− 1)	RAD-UDRT	0	(− 1)

UITSLAG SENAAT

	Stemmen	%	Verschil 1987-1985
CVP	1 169 539	19,2	−1,8
PS	958 760	15,7	+1,8
SP	896 114	14,7	+0,2
PVV	686 608	11.3	+0,7
PRL	564 221	9,3	−0.5
VU	494.432	8,1	s.q.
PSC	474 708	7,8	−0,1
AGALEV	299.051	4,9	+1,1
ECOLO	168 381	2,8	+0,1
VL BLOK	122 925	2,0	+0,5
FDF	77 596	1,3	+0,1
KPB	52.322	0,9	−0,3
PVDA	43 381	0,7	s.q.
SAP	32 179	0,5	+0,2
RW	14 327	0,2	+0,2
RAD-UDRT	6 218	0,1	−0,8
PLC	3 145	0,1	+0,1
Overige	28 653	0,5	−1,4
Blanco-ongeldig	483 488	7,4	−1,1

ZETELVERDELING SENAAT
(106 rechtstreeks verkozen senatoren)

CVP	22	(− 3)	VU	8	(s.q.)
PS	20	(+ 2)	AGALEV	3	(+ 1)
SP	17	(+ 1)	ECOLO	2	(s.q.)
PRL	12	(− 1)	VL. BLOK	1	(+ 1)
PVV	11	(s.q.)	FDF	1	(s.q.)
PSC	9	(− 1)			

Uitslagen

Uit dit resultaat blijkt dat de CVP nog wel de grootste politieke partij blijft van het land, maar dat de christen-democraten niet langer meer de grootste politieke familie zijn. Dat zijn nu de socialisten van het noorden en het zuiden van het land.

CVP en PSC veroverden samen voor de kamer 1.686.526 stemmen (27,5%) en 62 zetels. Met het verlies van 6 zetels in de kamer en 3 in de senaat, zakt de CVP terug tot het historisch dieptepunt van 1981.

PS en SP behalen samen 1.875.404 stemmen (30.6%)en 72 zetels. Het is al lang geleden (1925 en 1936) dat de socialisten erin slaagden de grootste politieke familie van het land te worden. Een gelijkaardig resultaat werd behaald bij de Europese verkiezingen van 1984, maar dit is niet volledig vergelijkbaar met parlementsverkiezingen omdat er bij de Europese verkiezingen maar twee kiesdistricten bestaan, een Vlaams en een Franstalig. Maar het feit dat de christen-democratische-liberale meerderheid mathematisch niet werd gebroken, zette een domper op dit socialistisch succes, temeer daar CVP en PVV op de avond van de verkiezingen te kennen gaven samen verder het land te willen besturen, ondanks de krappe meerderheid. Voor de rechtstreekse verkiezing van de senatoren behalen CVP en PSC samen 1.644.247 stemmen (27%)en 31 zetels. PS en SP krijgen in totaal 1.854.874stemmen (30,4%) en 37 zetels. De verkiezing van provinciale senatoren en de nationale coöptatie van senatoren zal deze machtsverhouding niet ingrijpend wijzigen.

VOORKEURSTEMMEN

1	Verhofstadt (PVV-K)	57.984	(+ 20.225)
2	Martens (CVP K)	53.867	(− 3.943)
3	Dalem (PRL-S)	48.338	(+ 14.671)
4	Tindemans (CVP-K)	47.371	(− 11.700)
5	Maystadt (PSC-K)	44.831	(+ 10.898)
6.	Spitaels (PS S)	40.182	(+ 3.952)
7.	Dupré (CVP-K)	39.187	(+ 11.139)
8.	Busquin (PS-K)	38.151	(+ 6.566)
9.	D'Hondt (CVP-S)	35.145	(− 1.955)
10.	Geens (CVP-S)	34.393	(− 2.075)
11	Gabriëls (VU-K)	33.927	(+ 10.697)
12	Dehousse (PS-S)	32.865	(− 5.263)
13	Kelchtermans (CVP-S)	32.560	(+ 10.725)
14.	Eyskens (CVP-K)	31.533	(− 3.817)
15.	Lutgen (PSC-S)	30.379	(+ 4.536)
16.	Claes (SP-K)	30.275	(− 720)
17	Wathelet (PSC-K)	29.733	(+ 3.621)
18	Buchmann (PVV-S)	27.778	(+ 4.879)
19	Tobback (SP-K)	26.731	(+ 3.716)
20.	Mainil (PSC-S)	25.436	(+ 1.305)
21	Swaelen (CVP-S)	25.140	(− 3.512)
22	Cools (PS-S)	25.119	(+ 446)
23	Coëme (PS-K)	24.876	(+ 917)
24.	Lenssens (CVP-K)	24.838	(− 2.418)
25	Monfils (PRL-S)	24.751	(+ 7.383)

Campagne

De kiescampagne verliep mat en zonder animo. De CVP kon haar basis niet uitleggen waarom er zo nodig verkiezingen moesten worden gehouden, nadat premier Martens in oktober 1985 van de kiezer een duidelijk mandaat had gekregen om het economisch-budgettair herstelbeleid gedurende vier jaar voort te zetten. Bovendien begreep de basis niet waarom de regering moest vallen over de kwestie-Voeren, gezien de arresten van de Raad van State en de overtuiging dat de vervroegde verkiezingen dit probleem niet dichter bij een oplossing zouden brengen.
Alle partijen. ook de socialisten, mikten op de aangekondigde belastinghervorming en -verlaging. Maar de PVV vertaalde dit, alsmede de wil het budgettair saneringsbeleid tot een goed einde te brengen, het duidelijkst met de Verhofstadt-slogan ,,Ik zet door". In Vlaanderen handelde de campagne, ook die van de VU die uitpakte met opvallende sterke verruimingskandidaten, vooral over sociaal-economische thema's. De SP stelde zich ten aanzien van de CVP bijzonder gematigd op en, in tegenstelling tot 1981 en vooral 1985, was er geen sprake meer van een systematische jacht op katholieke kandidaten of zogenaamde Doorbraakkandidaten.

In Wallonië stond de campagne van alle partijen (maar bij de PRL minder geaccentueerd) in het teken van het Waalse réveil en het te herwinnen zelfbewustzijn tegen wat genoemd werd „l'état Belgo-Flamand".

Globaal genomen werd de campagne echter vooral gevoerd rond personen: Martens (CVP), Verhofstadt en Annemie Neyts (PVV), Karel Van Miert (SP),Jaak Gabriëls (VU),Guy Spitaels en José Happart (PS), Jean Gol en Louis Michel (PRL) en Gérard Deprez (PSC). Het ideeëngoed en de partijideologie vervaagden volgens commentatoren tot een bedenkelijk laag niveau.

Reacties

De avond van de verkiezingen verklaarde premier Martens zeer ontgoocheld te zijn over de uitslag van de verkiezingen. Ik had niet verwacht dat het verdict van de kiezer zo streng zou zijn, zei hij. Volgens de premier bevestigt de uitslag zijn intuïtie dat de meerderheid verenigd moest blijven, vooral met het oog op het herstelbeleid. Als men verdeeld geraakt en het belangrijkste uit het oog verliest, wordt de kiezer ontgoocheld en verliest men stemmen en zetels. Fundamenteel is dat de CVP steeds verliest bij communautaire crisissen. Zij kan enkel winnen bij een sociaal-economisch beleid. Op de vraag of hij een coalitie met de socialisten zou vormen, zei Martens: ,,Ik ben te zeer gebonden aan de oude coalitie en aan het gevoerde herstelbeleid. Het zou voor mij weinig geloofwaardig zijn om van koers te veranderen. Daarnaast heeft de socialistische familie het grootst aantal zetels". Maar anderzijds wees Martens erop dat het voor de CVP en voor alle andere partijen een zeer zware dobber zal worden een coalitie te sluiten met de PS, de partij van José Happart.

Verhofstadt wees erop dat de PVV voor het eerst vooruitgang boekt na met de CVP te hebben geregeerd. Hij schreef dit toe aan het consequent en hardnekkig verdedigen van het regeringbeleid. ,,Ik sta met ongeduld te trappelen om het herstelbeleid voort te zetten", aldus Verhofstadt. Op de vraag of dit wel kan met een zo krappe meerderheid antwoordde hij: ,,Moeilijk gaat ook".

SP-voorzitter Van Miert reageerde verontwaardigd op de wil van de leiding van CVP en PVV de aftredende coalitie voort te zetten. ,,De meerderheid is misschien niet gebroken, maar dan toch dermate gekrompen dat normaal regeren onmogelijk wordt." Op de vraag hoe hij staat tegenover de PS, antwoordde Van Miert dat er op sociaal-economisch vlak toenadering is gegroeid, maar dat op het communautaire vlak dezelfde problemen bestaan als in de andere politieke families.

MOZAMBIQUE

CHISSANO OPVOLGER MACHEL. NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 3 november 1986 koos het 130 leden tellende Centrale Comité van de regeringspartij Frelimo de 47-jarige Joaquim Alberto Chissano unaniem tot opvolger van de up 19 oktober 1986 omgekomen Samora Machel als partijleider en daarmee tevens krachtens de grondwet als president van Mozambique en opperbevelhebber van de strijdkrachten. De keuze van Chissano, tot dan toe minister van buitenlandse zaken en nummer drie in de partijhiërarchie, werd via radio-Maputo bekendgemaakt door Marcelino dos Santos, de 57-jarige interim-leider die in de partij na Machel formeel de tweede plaats innam.

Dat de uiteindelijke keus niet op Marcelino dos Santos viel was volgens correspondent Ruud de Wit (Utrechts Nieuwsblad 4-11-'86) te wijten aan drie factoren:

1) zijn gebrek aan internationale bekendheid; 2) zijn politieke opstelling als marxistisch theoreticus met zijn harde pro-Russische lijn: en 3) zijn huidskleur, niet zwart maar "geel" (lid van de Indo-Pakistaanse groep, aldus de FAZ d.d. 30-10-'86).

Joaquim Alberto Chissano werd op 22 oktober 1939 geboren in Chibuto (provincie Gaza). Hij bezocht de lagere school in Xai-Xai en het lyceum van Lourenço-Marques (thans Maputo). In 1960 kreeg hij een beurs om medicijnen te studeren aan de universiteit van Lissabon. Maar reeds in 1961 vluchtte hij vanuit Portugal naar Parijs. waar hij Marcellino dos Santos ontmoette. Nog datzelfde jaar richtte Chissano in Dar-es-Salaam (Tanzania) de Nationale Unie van Mozambikaanse studenten (UNEMO) op, waarvan hij de eerste voorzitter werd. Samen met Dos Santos was hij verantwoordelijk voor de samensmelting van de drie nationalistische partijen van Mozambique. waaruit in 1962 op initiatief van Eduardo Mondlane het Frelimo ontstond. Hij werd lid van het Centrale Comité en het uitvoerend comité.

Tijdens de onafhankelijkheidsstrijd tegen de Portugezen (vanaf september 1964) was hij hoofd van de veiligheidsdienst van het Frelimo; voorts was hij secretaris van voorzitter Mondlane (1966-69) en voornaamste vertegenwoordiger van het Frelimo in Dar-es-Salaam (1969-74).

Op 20 september 1974 werd Chissano premier van de overgangsregering die Mozambique op 25 juni 1373 naar de onafhankelijkheid leidde. In de op 1 juli 1973 beëdigde Mozambikaanse regering werd Chissano minister van buitenlandse zaken. Hij beheerde deze portefeuilletot 12 januari 1987.

Over de nieuwe president schreef Koert Lindijer in *NRC/H'blad* (4-11-'86) o.m. het volgende:

"Chissano wordt in Mozambique wel de sfinx genoemd, omdat hij zich noch liet indelen bij de harde marxistische vleuger binnen Frelimo. noch duidelijk partij koos voor de pragmatici Chissano is bovenal een diplomaat die heel zorgvuldig zijn woorden kiest.

Toen Frelimo in 1982 steeds meer onder druk was komen te staan van de guerrillabeweging Renamo en Zuid-Afrika. overreedde Chissano Machel een opening naar het westen te zoeken. Hoewel Mozambique niet de gehoopt politieke steun kreeg van het westen tegen Zuid-Afrika, toonden enkele westerse landen zich bereid financieel bij te springen. Nederland bijvoorbeeld zegde in 1984 100 miljoen gulden toe en zelfs de fel anti-communistische Amerikaanse regering gaf één miljoen dollar voor legeruniformen aan het marxistische Mozambique.

Chissano was, naar verluidt, tegen het Nkomati-akkoord. het niet-aanvalsverdrag dat Machel in 1984 met Zuid-Afrika sloot. Hij was niet betrokken bij de onderhandelingen die tot het verdrag leidden en zat met een sip gezicht bij de ondertekeningsceremonie. Maar typerend voor de consensusgedachte binnen Frelimo verdedigde hij later het akkoord, zelfs toen was gebleken dat Zuid-Afrika zich niet aan de afspraken had gehouden..." (Zie o.a. pag. 706 e v.-1986)

Wijzigingen kabinet

Op 12 januari 1987 bracht president Chissano zijn eerste wijzigingen in de regering aan. Daaraan was een vijfdaagse bijeenkomst van het Centrale Comité van het Frelimo in Maputo voorafgegaan. Chissano droeg de portefeuille van buitenlandse zaken over aan Pascual Manuel Mucumbi, tot dusver minister van gezondheid. Voorts werden nieuwe ministers benoemd voor:

v

transport enverbindingen–luitenant-generaal Armando Nuno Guebuza (op olger van de op 19 oktober 1986 omgekomen Luis Alcantara Santos); veiligheid – Mariano de Araujo Matsinhe; presidentieel bureau – Feliciano Salomao Gundana; gezondheid – Fernando Vaz: cultuur – Luis Bernardo Honwana; arbeid – Aguiar Real Mazula.

De vorige minister van veiligheid, Sergio Vieira, verliet het kabinet. Hij werd directeur van de wartii-kaderschool.

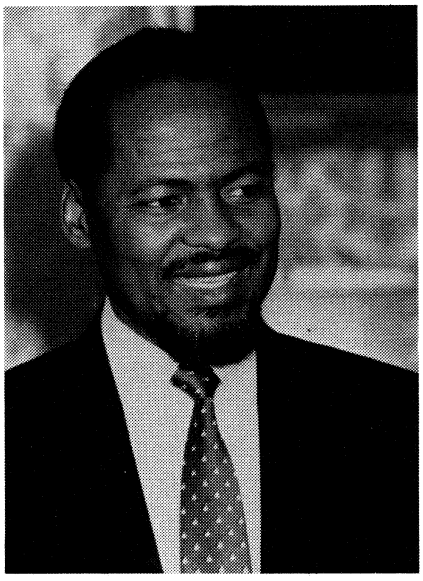

De nieuwe president van Mozambique. Joaquim Alberto Chissano.

Zitting Volksvergadering. Dos *Santos* voorzitter

Op 13 januari 1987 begon in Maputo de zitting van de nieuwe Volksvergadering. De 250 leden hiervan waren via getrapte algemene verkiezingen vanaf 15 augustus tot 15 december 1986 uit 299 kandidaten van het Frelimo aangewezen. Marcelino dos Santos werd tot voorzitter van de Volksvergadering gekozen. (Zie pag. 712/1-'86)

ONDERZOEK NAAR OORZAAK VLIEGRAMP MACHEL. RAPPORT COMMISSIE-MARGO

Op 19 oktober 1986 's avonds stortte een Tupolew 134 tijdens een vlucht van Lusaka (Zambia) naar Maputo (Mozambique) neer bij het dorpje Mbuzini op ca. 200 meter van de grens met Mozambique. Daarbij kwamen 34 mensen om het leven, o.w. Samora Moises Machel, de president van Mozambique (Zie pag. 705/1-'86). Bij de speculaties over de oorzaak van deze vliegramp werden van diverse zijden beschuldigingen aan het adres van Zuid-Afrika geuit.

Er volgde een dispuut tussen Zuid-Afrika en de twee andere betrokken landen, de Sowjet-Unie en Mozambique, over de vier "zwarte dozen" of vluchtrecorders. Het bleek dat Zuid-Afrika de op de plaats van de ramp verzegelde dozen in zijn bezit had gehouden. Sowjet-deskundigen, die een onderzoek naar de ramp instelden, verklaarden dat de dozen alleen in Moskou konden worden gedecodeerd en zij nodigden Zuidafrikaanse deskundigen uit daarbij aanwezig te zijn *(NRC/H'blad* 29-10-'86).

In de nacht van 14 op 15 november 1986 werd tussen de drie landen een akkoord bereikt. Een van de vier vluchtrecorders zou naar de Sowjet-Unie worden gestuurd om daar te worden gedecodeerd, terwijl de drie andere recorders op neutraal gebied zouden worden geopend. Van 24-26 november werd de inhoud van deze recorders in Zurich (Zwitserland) onderzocht door experts uit Zuid-Afrika, de Sowjet-Unie en Mozambique met medewerking van Zwitserse technici en vertegenwoordigers van de ICAO (Internationale Burgerluchtvaart Organisatie).

Inmiddels had Zuid-Afrika een uit zes leden bestaande commissie van onderzoek ingesteld, onder voorzitterschap van de Zuidafrikaanse rechter Cecil Margo. De commissie bestond voorts uit twee Zuidafrikanen, twee Britten en de Amerikaanse astronaut Frank Borman.

Deze commissie-Margo begon op 20 januari 1987 haar hoorzittingen in de

zetel van het hooggerechtshof in Johannesburg. De uitgenodigde experts uit Mozambiyue en de Sowjet-Unie, die aan het vooronderzoek hadden deelgenomen, woonden de hoorzittingen niet bij. Beide landen weigerden aan het gerechtelijk onderzoek in Zuid-Afrika mee te werken. Mozambique stelde dat het gezamenlijke technische team van Mozambiyue. de Sowjet-Unie en Zuid-Afrika zijn werk nog niet had kunnen voltooien. Wel hadden Mozambique en de Sowjet-Unie het eindrapport van dit team op 16 januari ondertekend in Pretoria. Maar de Sowjet-leden voegden daar een aanhangsel aan toe, waarin gesteld werd dat een analyse van de feiten en de gevolgtrekkingen ontbraken. Zuid-Afrika ging niet op deze eis in, met als argument dat dit, conform het luchtvaartverdrag van Chicago (1944), de taak was van de officiële commissie van onderzoek.

Op 9 juli maakte de commissie-Margo haar rapport openbaar. Phillip van Niekerk berichtte in de Volkskrant (10-7-'87) o.a. het volgende:

,,Het rapport van de commissie verklaart de Zuidafrikaanse regering volledig onschuldig. en somt een litanie van fouten op die de Russische bemanning maakte. De bemanning gedroeg zich, in de woorden van de voorzitter van de commissie, rechter Cecil Margo. .,beneden peil"

Daardoor negeerde ze een alarm bij nadering van de grond, dat afging kort voordat de Tupolev 134a-3 zich op 19 oktober van het vorig jaar in een heuvel boorde, 150 meter op het grondgebied van Zuid-Afrika Dat deze conclusie niet aanvaardbaar is voor alle betrokkenen werd al duidelijk uit het rapport zelf. dat het commentaar en de afzonderlijke bevindingen van Mozambique en de Sowjet-Unie bevat.

De Sowjet-Unie wijt het ongeluk aan een ,.vals signaal" dat het vliegtuig uit de koers zou hebben gelokt naar het heuvelachtige gebied waar het ongeluk gebeurde. Het Mozambikaanse rapport – dat eveneens melding maakt van een vals signaal – komt niet tot een duidelijke conclusie en roept op tot verder onderzoek door alle drie betrokken landen.

Ondanks de overdadige technische details in het rapport van de commissie blijven twee vragen cruciaal om vast te stellen wat er op die noodlottige vlucht van Mbala, in Zambia, naar Maputo is gebeurd. Waarom maakte het presidentiële toestel plotseling een draai van 37 graden. op acht minuten afstand van zijn reisdoel Maputo? En waarom bleef het toestel in de duisternis dalen tot het zich in de heuvel boorde. (...) Het zijn geen gemakkelijke vragen om op basis van zuiver technische gegevens te beantwoorden. (...)

Hoewel alle drie de landen het over de feitelijke toedracht van het ongeluk eens waren, maakten de Sowjet-Unie en Mozambique geen gebruik van hun recht vertegenwoordigd te zijn bij het onderzoek in Johannesburg. Hun deelname aan het onderzoek zou hebben kunnen helpen, niet alleen bij het beantwoorden van de vraag waarom het vliegtuig van zijn koers afweek, en waarom het bleef dalen, maar ook welke van deze twee factoren de uiteindelijke oorzaak van het ongeluk was.

De commissie legde de volledige verantwoordelijkheid bij de bemanning. zowel toen het vliegtuig van zijn koers afweek, als daarna. Om een paar fouten te noemen: de bemanning vulde het voorgeschreven vluchtplan niet in. men was niet op de hoogte van het aantal passagiers aan boord, en het vliegtuig had niet voldoende brandstof aan boord om eventueel naar een andere luchthaven door te vliegen. Volgens dr commissie ging de bemanning na de koerswijziging door met de daling. onder de minimale veilige hoogte van drieduizend voet, en zonder de toestemming van de verkeerstoren in Maputo. Ofschoon alle boordinstrumenten werkten, wantrouwde de bemanning die. en keek ze uit naar de lichten van Maputo. Men negeer.de het grondalarm toen dat afging.

In tegenstelling tot de Zuidafrikanen. houden zowel de Sowjets als de Mozamhikanen staande dat de ..kritieke˘ situatie waaruit het ongeluk resulteerde begon met de voortijdige bocht die het vliegtuig maakte. Het staat vast dat die fatale bocht was gebaseerd op een radio signaal, omdat de bandrecorder een opname bevat van de stem van de kapitein die een vraag stelt over de koerswijziging De navigator geeft als antwoord: ,,VOR (het type radiosignaal) geeft het aan"

De vraag is, volgen': de Sowjets en Mozambique. waar dat signaal vandaan kwam. Volgens de commissie zijn er twee mogelijke antwoorden. Ofwel de bemanning had afgestemd op het verkeerde signaal – dat van Matsapa in Swaziland. dat een soortgelijke frequentie heeft als Maputo –. of de co-piloot had afgestemd op de frequentie van Matsapa als controle. zonder de navigator daarover in te lichten, die vervolgens dacht dat Matsapa Maputo was.

De Sowjets menen echter dat een vals signaal werd uitgezonden op dezelfde frequentie als het signaal van Maputo. en dat dit signaal het toestel van de koers lokte. Het is interessant dat dit signaal vanuit Mozambique had moeten worden uitgezonden. en niet vanuit Zuid-Afrika. als de Sowjet-hypothese zou kloppen. Maar de voorzitter van de onderzoekscommissie zei daarover gisteren: .,Het signaal zelf is geen magneet die vliegtuigen naar de grond trekt. Het is een aanwijzing voor de manier waarop je ten bepaald punt kunt bereiken." Dus zelfs als de Zuidafrikanen met boze opzet een vals signaal hadden uitgezonden, dan zou dat onvoldoende voorwaarde zijn om het toestel te doen verongelukken. De bemanning moest in dat geval, zoals Margo inderdaad vaststelde. ,,volkomen in de war". zijn."

Reeds op 12 mei had de Mozambikaanse regering de nog niet openbaar gemaakte bevindingen van de commissie-Margo van de hand gewezen. Ook de Sowjet-onderminister van burgerluchtvaart, Iwan Wassin, verwierp op 21 mei de conclusies: "Ontwerp, analyse, gevolgtrekkingen en aanbevelingen van een eenzijdig door de republiek Zuid-Afrika uitgewerkt eindrapport... zijn ongefundeerd en tendentieus." Een aanvullend onderzoek had de Sowjet-conclusie bevestigd dat de vliegramp het gevolg was van opzettelijke subversieve signalen door sterke radio-installaties op de grond, die buiten het vliegveld van Maputo stonden en het vliegtuig van de voorgenomen koers hadden laten afwijken.

NIGER

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN. WIJZIGINGEN IN KABINET

Bij een reorganisatie van het kabinet op 23 september 1985 benoemde president Seyni Kountché de directeur van het presidentielc kabinet. Mahamane Sani Bako tot minister van buitenlandse zaken en samenwerking als opvolger van Ide Oumarou, die in juli 1985 tot secretaris-generaal van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) was gekozen

Voorts werden vijf nieuwelingen benoemd - drie ministers en twee staatssecretarissen. Onder de bewindslieden die het kabinet verlieten was Yahara Tounkara. staatsminister van waterstaat en milieu. President Kountché behield de portefeuilles van defensie en binnenlandse zaken.

De verdeling van de overige ministersportefeuilles werd.

Premier – Hamid Algabid; openbare diensten en arbeid – lt.-kol. Mamadou Beidari (voorheen openbare instellingen, staatsbedrijven en gemengde ondernemingen); jeugd en sport – majoor Toumba Boubacar*; voorlichting. cultuur en PTT – Daouda Diallo (tevoren alleen voorlichting); nationaal en hoger onder ijs. wetenschappelijk onderzoek – Hilla Maikassoua (nationaal onderwijs toegevoegd); openbare werken en huisvesting – Moumouni Yacouba; gezondheid en sociale zaken – Abdou Moudi, landbouw – Ajhaji Allele Habibou (voorheen justitie. toen aangeduid als Habibou Allele); financiën – Boukari Adji; mijnbouw en energie – Sani Koutoubi (voorheen mijnbouw en industrie), justitie – Hadji Nadji (voorheen openbare diensten en arbeid): handel, industrie en transport – Amadou Nouhou (voorheen handel en transport): waterstaat en milieu – Attaher Darkoye (voorheen onderwijs); planning – Almoustapha Sounieila: veeteelt – Salha Haladou*; gedelegeerd minister binnenlandse zaken – Amadou Fity Maiga: gedelegeerd minister in bet bureau van de premier voor openbare en semi-openbare bedrijven – Maina Moussa Boukar*. (Vor. ber. pag. 112/3-'85)

* = nieuw

Met de intrede van majoor Boubacar, plaatsvervangend stafchef van de strijdkrachten, werd de vertegenwoordiging van het leger in het kabinet tot drie leden uitgebreid, met inbegrip van de president, generaal Kountché. Hama Hamadou werd de nieuwe directeur van het presidentiële kabinet.

Op 7 september 1987 vond een nieuwe reorganisatie van het kabinet plaats waarbij de volgende portefeuilles waren betrokken:

gezondheid en sociale zaken – majoor Mainassara Bare*: justitie – kapitein Malam Oubandawaki*; cultuur en PTT – Daouda Diallo (niet langer voorlichting): hoger onderwijs. wetenschappelijk onderzoek en technologie – Illa Maikassoua (niet langer national onderwijs): landbouw en milieu – Alhaji Allele Habibou (voorheen alleen landbouw): mijnbouw en energie – Amadou Nouhou (tevoren handel. industrie en transport): handel. industrie en transport – Madou Mahamadou'; veeteelt en waterstaat – Salha Haladou (voorheen alleen veeteelt): openbare werken en huisvesting – Abdou Aboubacar*; nationaal onderwijs en beroepsopleiding – Amadou Madougou (tevoren staatssecretaris).

* = nieuw

Vijf burger-ministers verlieten het kabinet. Vier nieuwe ministers werden benoemd, twee militairen en twee burgers. Een staatssecretaris werd tot minister bevorderd en twee nieuwe staatssecretarissen werden benoemd.

PRESIDENT KOUNTCHÉ OVERLEDEN. KOLONEL ALI SEIBOU OPVOLGER

De president van Niger, generaal Seyni Kountché, overleed op 10 november 1987 in een Parijs ziekenhuis als gevolg van een hersentumor. De 56-jarige Kountché; was het voorgaande weekend in dit ziekenhuis opgenomen waar hij in juni reeds een operatie had ondergaan.
Enkele uren voor zijn dood werd bekendgemaakt dat de stafchef van de strijdkrachten, Kolonel Ali Seibou, ad interim tot voorzitter van de Opperste Militaire Raad (Conseil militaire suprême - CMS) en daarmee tot waarnemend president was benoemd.

Seyni Kountché werd op 1 juli 1931 in Fandou (in het westen van Niger) geboren. Hij behoorde tot de Gadba-stam die deel uitmaakt van het Djerma-volk. Na lager onderwijs te hebben gevolgd in Filingué ging Kountché op 13-jarige leeftijd naar een militaire school in Kati (Mali) en vervolgen naar de militaire school van Saint-Louis (Senegal). In 1949 sloot hij zich aan bij het Franse koloniale leger, waarmee hij in Indo-China en Algerije vocht. Van 1959-1959 volgde hij de officiersopleiding in Fréjus (Frankrijk)
In 1960 keerde hij terug naar Niger, dat in dat jaar onafhankelijk werd, en in 1961 begon zijn loopbaan in het leger van Niger. Nadat Kountché van 1966-1973 plaatsvervangend stafchef van de strijdkrachten was geweest, werd hij in juni 1973 stafchef met de rang van generaal-majoor.
Op 15 april 1974 zette Kountché via een bloedige staatsgreep president Hamani Diori af, wiens bewind hij beschuldigde van grootscheepse fraude met de buitenlandse hulp die Niger toen wegens een ernstige droogte ontving. Op 17 april riep hij zich uit tot staatshoofd en voorzitter van de CMS. In de jaren 1974-1976 beheerde Kountché in het kabinet de portefeuilles van ontwikkeling, binnenlandse zaken en defensie; in augustus 1975 en maart 1976 werden couppogingen verijdeld. In 1977 werd Kountché formeel voorzitter van de ministerraad en minister van defensie; op 31 augustus 1981 nam hij ook de portefeuille van binnenlandse zaken over. Hij regeerde met ijzeren hand en in oktober 1983 werd opnieuw een poging tot staatsgreep verijdeld. In november 1983 moesten de laatste militaire ministers plaatsmaken voor burger-technici.

Voor Kountché was zelfvoorziening op het gebied van voedsel een topprioriteit. Ook werden onder zijn bewind tientallen scholen en ziekenhuizen gebouwd in tevoren verwaarloosde gebieden.

In 1987 werd na een grondwetloos tijdperk van 13 jaar een eerste aanzet gegeven tot opbouw van democratische instellingen en een grotere betrokkenheid van de bevolking bij het beleid door de aanvaarding van een nationaal handvest, dat als richtlijn voor een nieuwe grondwet moest dienen (zie volgend bericht).

Op 13 november werd Seyni Kountché in Niamey, de hoofdstad van Niger, begraven. Zeven Afrikaanse staatshoofden (van Benin, Ghana, Ivoorkust, Mali, Nigeria, Senegal en Togo), een dertigtal buitenlandse delegaties (waaronder een Franse) en duizenden Nigerezen bewezen hem de laatste eer. Op 14 november werd kolonel Ali Seibou eenstemmig door de zeven leden van de CMS tot voorzitter van de CMS en staatshoofd van Niger aangewezen. De 47-jarige Seibou werd daarmee de derde president van Niger sinds de onafhankelijkheid in 1960.
Op 20 november vormde president Seibou een nieuwe regering van 23 leden (zes militairen en 17 burgers), waarin hijzelf de portefeuilles van defensie en binnenlandse zaken overnam. Premier bleef Hamid Algabid. Voor het eerst werd een vrouw in de regering opgenomen, mevr. Aissata Moumoumi, als staatssecretaris van gezondheid, sociale zaken en vrouwenaangelegenheden.

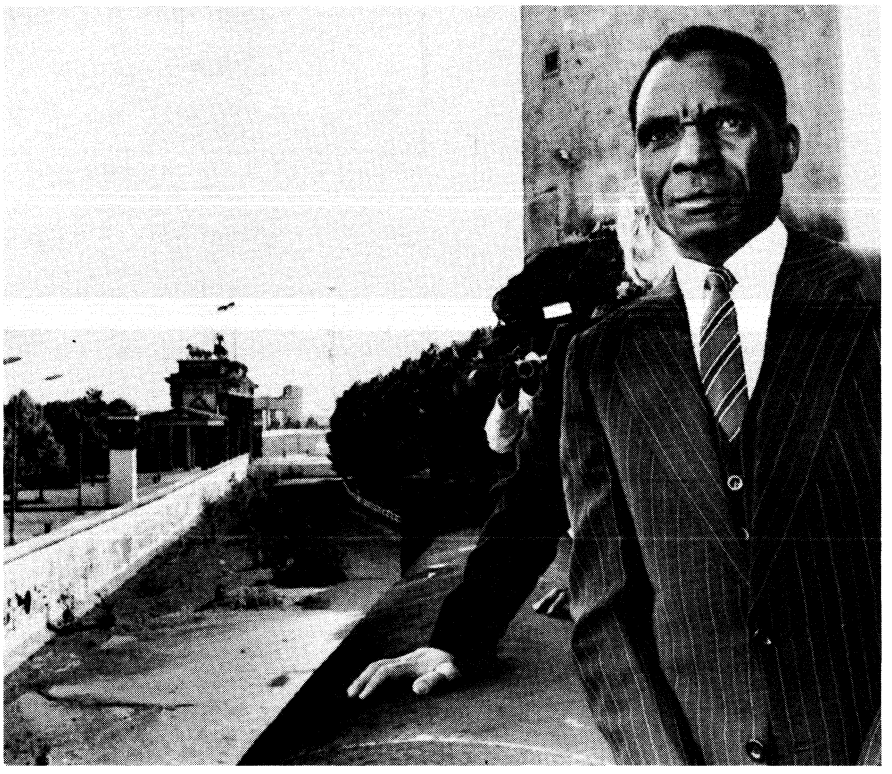

President Seyni Kountché van Niger tijdens een bezoek aan de Berlijnse muur (4 september 1985).

Ali Seibou werd in 1940 in Ouallam geboren. Hij kreeg zijn opleiding aan de militaire school van Saint-Louis (Senegal) en de officiersschool van Fréjus (Frankrijk, 1962-1964). In december 1974 werd hij stafchef van de strijdkrachten. In die functie was hij verantwoordelijk voor de voedselvoorziening, waarbij het leger de noodzakelijke logistiek verzorgde, een taak die het bij de grote droogte van 1984-1985 volgens Westerse hulporganisaties op uitstekende wijze vervulde. Bij de drie mislukte couppogingen (1975, 1976 en 1983) gaf Seibou blijk van onwankelbare trouw aan Kountché, aldus Le Monde (12-11-'87).

NATIONAAL HANDVEST BIJ REFERENDUM GOEDGEKEURD

Op 14 juni 1987 konden 3,4 mln kiesgerechtigde burgers zich bij het eerste referendum in de geschiedenis van Niger uitspreken over een "nationaal handvest". Dit werd volgens een officiële uitslag op 15 juni door 99,70% van de kiezers goedgekeurd bij een opkomst van 96,83%.
Het nationale handvest moest als richtlijn dienen voor een nieuwe grondwet. De oude constitutie was bij de staatsgreep van april 1974 buiten werking gesteld. Het handvest bezegelde het concept van de "ontwikkelingssamenleving", aldus *NRC/H'blad* (15-6).

De in 1983 in het leven geroepen nationale ontwikkelingsraad, een raadgevend orgaan met vertegenwoordigers van beroepsorganisaties, de vrouwen- en jeugdbeweging, de islam en gemeentebesturen, was met de formulering van het handvest belast. Maar de speelruimte van de raad was tevoren door het militaire bewind beperkt: een meer-partijenstaat werd uitgesloten en ook geen vrije nationale verkiezingen werden toegestaan. Het leger zou zijn bijzondere, centrale rol behouden en geenszins zijn macht aan een civiele regering overdragen (FAZ 30-6).

Niettemin bevatte het handvest toch enkele fundamentele vernieuwingen: decentralisatie en medezeggenschap van de bevolking bij de politieke en economische besluitvorming; het beginsel van gelijkheid van allen voor de wet; en het recht van de regio's op een weloverwogen rechtvaardige economische ontwikkeling. De individuele en collectieve grondrechten worden omschreven als integrale bestanddelen van de ontwikkelingssamenleving. Elke burger heeft het recht op werk, onderwijs, gezondheid, veiligheid, informatie en eigendom. De vrijheid voor ondernemers moet net zo vanzelfsprekend zijn als de persvrijheid.
De steunpilaren van de ontwikkelingssamenleving zijn de jeugdorganisatie "Samariya", de coöperaties en de vrouwen. Jongeren beneden de 15 jaar maken meer dan 45% van de bevolking uit. die voor meer dan de helft uit

vrouwen bestaat Het handvest gaat uit van de dorpen en coöperaties op het platteland, waar. 90% van de bevolking woont. (De meeste coöperatieleden zijn analfabeet.) Vertegenwoordigers van deze groepen moeten vanaf het niveau van de gekozen dorpsraad via gemeente- en districtsraden tot de nationale ontwikkelingsraad adviserend en medebepalend actief worden.
De belangrijkste onopgeloste vraag betrof de relatie van de organisaties van de ontwikkelingssamenleving tot de uitvoerende macht.
Buitenlandse waarnemers wijzen erop dat de bevoegdheid tot belastingheffing en de beslissingsbevoegdheid inzake infrastructuurprojecten zijn gedecentraliseerd en toegekend aan de prefecten en onderprefecten, allen militairen. waardoor hun invloed en hun controle aanzienlijk is vergroot. Met andere woorden achter de façade van dr medezeggenschap houden de militairen het heft stevig in handen, aldus de F A Z.

AANVAL OP TCHIN-TABARADEN. HUISARREST VOOR EX-PRESIDENT HAMANI DIORI WEER OPGEHEVEN

Een commando van 14 Toearegs voerde in de nacht van 29 op 30 mei 1985 een aanval uit op de onderprefectuur Tchin-Tabaraden, op 500 km ten noordoosten van de hoofdstad Niamey. Bij een gevecht kwamen één aanvaller en twee leden van de Republikeinse Garde om het leven; elf Toearegs werden gevangen genomen en twee wisten te ontvluchten.

Op 3 juni 1985 beschuldigde president Kountché het Front populaire de libération du Niger (FPLN) ervan verantwoordelijk voor de aanval te zijn. De zetel van het FPLN bevond zich naar zijn zeggen in Libië. De voornaamste leiders waren Abdoulaye Diori, zoon van ex-president Hamani Diori, en Kamed Moussa, een voormalige kabinetschef van Kountché op het ministerie van defensie die in augustus 1981 naar Libië was uitgeweken. Volgens de president wilden de "in Libië opgeleide" commandoleden in Tchin-Tabaraden opgeslagen wapens buitmaken om daarmee nieuwe aanvallen uit te voeren.
Ex-president Hamani Diori, die na tien jaar gevangenschap en huisarrest op 15 april 1984 was vrijgelaten (pag. 112/2-'85), werd begin juni 1985 opnieuw onder huisarrest geplaatst. Voorts werden op 4 en 5 juni 1985 "diverse honderden" Malinese Toearegs naar Mali uitgewezen.
Op 27 april 1987 werd vanuit Parijs bericht dat de 70-jarige Diori Hamani in vrijheid was gesteld, maar de opheffing van diens huisarrest werd pas op 20 november door de nieuwe president, Ali Seibou, bekendgemaakt.

HERSCHIKKING SCHULDEN. IMF-KREDIETEN. ONTWIKKELINGSPLAN. UNDP-CONFERENTIE

De Club van Parijs – vertegenwoordigers van Westelijke crediteurenlanden (Engeland, Frankrijk, Spanje en de VS) – stemde op 21 november 1985 in met een herschikking van Nigers schulden. De verschuldigde betalingen voor de periode december 1985-december 1986 werden over 10 jaar gespreid, met een aflossingsvrije periode van 5 jaar. De totale buitenlandse schuld van Niger werd eind 1985 door de OESO op $ 1,138 mrd geraamd.
Op 1 december 1986 ging de Club van Parijs akkoord met een soortgelijke regeling voor de verschuldigde betalingen over de periode december 1986 – december 1987.
Het Internationale Monetaire Fonds (IMF) stemde in december 1984, december 1985 en december 1986 in met standby kredieten voor Niger met een looptijd van 12 maanden resp. ter waarde van 16 mln, 13, 48 mln en 10,1 mln SDRs. Bovendien kreeg Niger per 5 december 1986 nog een equivalent van 15,8 niln SDRs voor een periode van drie jaar krachtens de z.g. structurele aanpassingsfaciliteit (SAF).
De Wereldbank en de Internationale Ontwikkelingsassociatie (IDA) keurden in februari 1986 kredieten van resp. $ 40 mln en $ 20 mln goed ter ondersteuning van Nigers structurele aanpassingsprogramma, dat elk jaar met hulp van het IMF werd opgesteld.

Het programma voor 1986 behelsde de afschaffing van monopolies en een verdere deregulering van het prijsmechanisme. De voornaamste doelstellingen waren: a) beperking van de inflatie van 7.5% tot 7% per jaar; b) het bereiken van een reële economische groei van 4 4 : en *c)* beperking van het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans van 5% tot 3% van het bruto nationaal produkt.

De regering van Niger stelde vervolgens een vierjarenplan (1987-1991) op dat vooral op bevordering van de landbouw was gericht, met een volledige liberalisering van deze sector, en op bevordering van de particuliere economische sector. Ook zouden inefficiënte staatsbedrijven moeten worden geprivatiseerd of gesloten.
Na vijfdaagse discussies met de bilaterale en multilaterale donors begin april 1987 in de hoofdstad Niamey werd het ontwikkelingsplan eind juni 1987 besproken op een conferentie in Genève onder auspiciën van het Ontwikkelingsprogramma van de VN (UNDP).
De deelnemers aan deze conferentie, waaronder de VS, de EG alsmede Afrikaanse en Arabische ontwikkelingsbanken, besloten volgens AFP (2-7) Niger tot aan 1991 per jaar $ 350 mln aan ontwikkelingshulp te verlenen om het ontwikkelingsplan en "een pijnlijk programma voor de structurele verandering" te financieren. Voorts werd besloten elke twee jaar in Genève bijeen te komen om de resultaten van het plan samen met de belangrijkste partnerlanden aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Droogte en *dalende uraniuminkomsten*

Het Sahelland Niger werd in de jaren 1984-1985 opnieuw geconfronteerd met de gevolgen van een aanhoudende droogte (net als in de jaren 1972-1973). De landbou . die werk verschaft aan 90% van de bevolking (ruim 6 mln inwoners). leverde in het seizoen 1984 een van de slechtste oogsten op die ooit was geregistreerd. Volgens president Kountché (27-11-'84) kwam men aan het eind van dat seizoen ca. 477.000 ton graan tekort. Omstreeks 60% van de veestapel ging verloren.
Daarnaast had Niger sinds 1982 te maken met sterk dalende uraniumopbrengsten. De verkoop van uranium, Nigers voornaamste exportbron, leverde in 1982 omstreeks 75% van de deviezen op en 40% van de begrotingsinkomsten. Op de spotmarkt daalde de prijs van $ 24 per pond in 1982 tot $ 17 per pond thans (Le Monde 6-4-'87). Op de begroting vertegenwoordigt uranium nu niet meer dan 12% van de ontvangsten.

MAURETANIË

DRIE DOODVONNISSEN VOLTROKKEN

Op 3 december 1987 wees het staatsveiligheidshof vonnis in een proces tegen 51 personen, allen zwarten (Negro-Arikanen), die sinds 18 november in Jreida hadden terechtgestaan wegens het op 22 oktober verijdelde komplot (pag. 800/1). Het hof veroordeelde drie luitenants, behorend tot het Toucouleurs-volk, ter dood: Ba Seydi (commandant van de vlootbasis van Nouakschott), Sarr Amadou en Sy Saidon (officieren van de generale staf). Zij zouden een staatsgreep hebben voorbereid om een "republiek Walo" uit te roepen, genoemd naar de zuidelijke vallei van de rivier de Senegal vanwaar zij afkomstig waren. Voorts werd een aantal beklaagden tot dwangarbeid veroordeeld: 18 tot levenslang, 9 tot 20 jaar en 5 tot 10 jaar. Kolonel Anne Amadou Babaly, oud-minister van binnenlandse zaken, werd vrijgesproken, hoewel de procureur tegen hem levenslange dwangarbeid had geëist. Hij had elke medewerking aan het komplot ontkend, maar toegegeven dat hij was "geraadpleegd".
De drie ter dood veroordeelde officieren werden op 6 december in de hoofdstad Nouakchott gefusilleerd. Het waren de eerste executies onder het bewind van president Maaouya Oud Sid'Ahmed Taya. aldus Le Monde (8-12-'87).

ZUIDOOST-AZIË EN VERRE OOSTEN

CHINA

DERTIENDE PARTIJCONGRES. OPROEP TOT SNELLERE HERVORMINGEN. VERJONGING VAN PARTIJTOP

Op 25 oktober 1987 begon in Peking het Dertiende congres van de Chinese communistische partij. In de rede, waarmee waarnemend partijleider Zhao Ziyang de ruim 1500 afgevaardigden in de Grote Hal van het Volk toesprak, noemde hij het versnellen en verdiepen van de hervormingen de ,,centrale taak van het partijcongres''. Ook pleitte hij voor het afschaffen van partij-afdelingen die toezicht hielden op regeringsorganen.

In het *NRC/H'blad* (26-11-1987) vatte Willem van Kemenade de toespraak van Zhao aldus samen:

Zhao besteedde minder aandacht aan specifieke details van het economische hervormingsprogramma dan aan de nieuwe ideologische concepten en politieke hervormingen die zullen worden geintroduceerd als basis voor een nieuwe fase in die economische hervormingen Het nieuwe ideologische basisconcept is dat China nog in het beginstadium van het socialisme is. dat extra lang zal duren omdat het socialisme hier is voortgekomen uit de schoot van een semi-koloniale, semi-feodale samenleving en geen kapitalistische basis heeft gekend zoals in de ontwikkelde industrielanden waarvoor Marx zijn leer bedoeld had. ,,Daarom'', zo zei Zhao. ,.kunnen wij niet blindelings de (marxistische) boeken volgen en evenmin mechanisch de voorbeelden van andere landen volgen''. De hoofdtaak in dit beginstadium van het socialisme, waarvoor Zhao te beginnen met 1949 honderd jaar reserveerde, is om armoede en onderontwikkeling te overwinnen. Alle economische activiteit die de produktiekrachten vergroot moet daarin geoorloofd zijn. en openbaar eigendom van de produktiemiddelen hoeft daarin niet volledig te zijn zolang die maar domineert.

Zhao's stelling is een zeer effectieve tegenaanval tegen de orthodoxe marxistische ideologen die in de context van China's ,,strijd tegen de bourgeois liberalisering'' in de afgelopen negen maanden keer op keer nieuwe en experimentele economische concepten onder vuur hebben genomen omdat die niet strookten met de marxistische bijbel. Zhao heropent daarmee in feite het grote ,,Marx-debat'' dat zijn in ongenade gevallen voorganger Hu Yaobang* eind 1984 lanceerde en dat een uiterst flexibele en liberale hantering van de geschriften van de profeet bepleitte. Zhao trekt echter wel lijnen waarbinnen het debat moet blijven, namelijk Deng Xiaopings vier kardinale principes: hooghouden van het marxisme/leninisme/Denken van Mao Zedong, de socialistische weg, de opperleiding van de partij en de dictatuur van het proletariaat.

Zhao koppelt daar meteen een nieuw concept aan vast. namelijk de Twee Punten: het ene punt zijn de vier principes en het andere .,actieve uitvoering van de politiek van hervorming en de open deur''. ,,De twee punten zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en geïntegreerd in de praktijk van opbouw van het socialisme met Chinese karakteristieken''. aldus Zhao. In normaal spraakgebruik betekent dit dat hervorming en de open deur het basisbeleid zijn en dat als er iets misgaat. zoals de studentendemonstraties*, er de vier principes als stok zijn.

In zijn economische paragraaf onderstreepte Zhao voor de zoveelste maal de noodzaak van modern Westers management. het creeren van een sociaal klimaat waarin kennis en de intellectuelen gerespecteerd worden en een systematische commercialisering van technologische prestaties. Regulering van het economisch leven middels he? markt-principe betekent geen kapitaiisme. De omvang van bindende planning moet nog verder worden teruggedrongen. De privé-sector in de economie mag groeien zolang die de produktie bevordert en werk verschaft. Zhao zei dat loonnivellering nog te dominerend is en dat dit probleem moet worden aangepakt. bij voorbeeld door middel van stuklonen en werkquota.

In zijn opmerkelijke slothoofdstuk over democratisering bepleitte Zhao een vergaande devolutie van de macht van de communistische partij. in dezelfde geest als de plattelandshervormingen. hetgeen neerkomt op het teruggeven van de macht aan de mensen. Partijinstanties die regeringsiristanties overlappen moeten worden afgeschaft. Zhao zei dat het concept ..kader'' (partilfunctionaris) te breed is en geen wetenschappelijke klassificatie heeft Over de selectie zei hij: ..Zij die personeelszaken behandelen hebben te weinig professionele kennis: de methoden zijn verouderd en simplistisch. hetgeen de intellectuele groei van getalenteerde mensen hindert (.) Het idee om voorrang te geven aan ouderdom en andere versleten methoden die het initiatief van de mensen frustreren moet worden uitgebannen''

Ten aanzien van democratisering zei Zhao dat China nooit het Westerse democratische model met zijn deling der machten en afwisseling van de ene partij aan de regering door de andere zal introduceren. maar dat er wel een systeem van multi-partijsamenwerking. consultatie en wederzijdse supervisie van de communistische partij met de acht democratische randpartijen in China moet komen. Deze partijen. waaronder het Revolutionair comité van de Kwomintang, geven nu min of meer symbolische adviezen. Zhao gaat ervan uit dat naar mate de hervormingen voortschrijden ook de weerstand zal toenemen. ,,Verdieping van de hervormingen zal meer fundamentele veranderingen in de relaties tussen verschillende belangengroepen in de samenleving brengen en zal onvermijdelijk weerstand oproepen'', aldus Zhao

Zhao's twee en een half uur durende toespraak voor het partijcongres werd direct door de televisie uitgezonden, hetgeen nooit eerder was gebeurd. Ook was het voor het eerst in de geschiedenis van de partij dat westerse journalisten het congres mochten meemaken.

Voorafgaande Partijcongressen

Het Partijcongres, het hoogste machtsorgaan van de Chinese communistische partij. komt volgens het huidige partijhandvest één keer in de vijf jaar bijeen. maar in het verleden waren de bijeenkomsten onregelmatig, aanvankelijk wegens burgeroorlogen en de Japanse invasie en tijdens het tijdperk van Mao wegens de chronische instabiliteit

Vanaf de oprichting van de Chinese communistische partij in 1921 tot de uitroeping van de Volksrepubliek in 1949 werden er zeven congressen gehouden. Het Zevende congres in 1945 riep het ..Denken van Mao Zedong'' uit tot het kompas voor de verdere ontwikkeling van de partij

Het Achtste congres in 1956 werd gedomineerd door Liu Shaoqi en Deng Xiaoping. die de principes van demucratisch centralisme, collectief leiderschap en verwerping van de persoonlijkheidscultus erdoor kregen. Wegens de Culturele Revolutie werd het Negende congres pas in 1969 gehouden Het royeerde Mao's hoofdvijand, president Liu Shaoqi. en riep maarschalk Lin Biao uit tot opvolger van Mao. Het Tiende congres in 1973 bevestigde de eerste rehabilitatie van de in 1966 uitgestoteri Deng Xiaoping en lanceerde een campagne tot het kritiseren van Lin Biao, die in 1971 na een mislukte staatsgreep tegen Mao was omgekomen.

Het Elfde congres in 1977 rehabiliteerde Deng Xiaoping die voorjaar 1976 opnieuw door Mao ontslagen werd, ten tweede male Het Twaalfde congres in 1982 veroordeelde de linkse dwalingen van de Culturele Revolutie en bekrachtigde Deng Xiaopings beleid van opening en hervorming, met gelijktijdige hooghouding van ,,vier principes'', marxisme-leninismeidenken van Mao Zedong, de socialistische weg, de dictatuur van het proletariaat en de opperste leiding van de partij.

Nieuw Centraal Comité

Het Dertiende partijcongres eindigde op 1 november 1987 na de bekendmaking van de namen van de 175 stemgerechtigde leden van het nieuw gekozen Centraal Comité van de partij. De 83-jarige Chinese topleider Deng Xiaoping maakte niet langer deel uit van het Centraal Comité en deed daardoor automatisch afstand van zijn lidmaatschap van de twee hoogste partijorganen: het Politburo en het Permanent Comité van het Politburo. Andere prominente leiders die uit het Centraal Comité verdwenen waren de 80-jarige president Li Xiannian, de 85-jarige voorzitter van het Nationale Volkscongres Peng Zhen, de stafchef van het leger Yang Dezhi (78), de voorzitter van de centrale commissie voor discipline inspectie Chen Yun (80) en Deng Liqun (72).

Het nieuwe Centraal Comité werd teruggebracht van 209 naar 175 volledige leden en van 138 naar 110 reserveleden, in totaal dus van 347 naar 285 leden. Deze maatregel was genomen met het oog op de stroomlijning en hogere efficiëntie. Tot de 175 volledige leden behoorden eerste en tweede partijsecretarissen van provincies, ministers, vice-ministers, burgemeesters van grote steden, enige prominente academici, vakbondsleiders, journalisten, sportlieden en 21 militairen, onder wie regionale militaire bevelhebbers, politieke commissarissen en mensen uit de wapenindustrie. Hun gemiddelde leeftijd was 55 jaar, vier jaar jonger dan het vorige Comité.

De herverkiezing in het Centraal Comité van een aantal linkse traditionalisten, zoals de neef van Mao Zedong, Mao Zhiyong, en Mao's tijdelijke opvolger in 1976, Hua Guofeng, had volgens waarnemers meer symbolische dan reële betekenis. Belangrijker was volgens hen dat de groep orthodoxe ideologen, die in januari 1987 een leidende rol speelde in het ten val

---

* Over de aan het partijcongres voorafgegane ontwikkelingen. zoals de studentenonlusten en het ontslag van partijleider Hu Yaobang (januari 1987). wordt in een volgende aflevering bericht (red. KHA).

brengen van partijleider Hu Yaobang, zoals Hu Qiaomu en Deng Liqun. uit het Comité was verdwenen.

Er werden op de laatste dag van het partijcongres ook enige structurele wijzigingen en herzieningen van het partijhandvest ingevoerd. Een van deze wijzigingen betrof de degradatie van het Centraal partijsecretariaat tot een administratief werktuig ten behoeve van het Politburo en het Centraal Comité. Het Centraal secretariaat zou voortaan worden benoemd door het Permanent Comité van het Politburo met bekrachtiging door het voltallige Centraal Comité.
In de slotresolutie over het politiek rapport van het congres werd hoge waardering toegekend aan de belangrijke bijdrage, gemaakt door kameraad Deng Xiaoping in het vormgeven en ontwikkelen van de partijlijn sinds het derde plenum van het elfde Centraal Comité' (eind 1978)

Het was voor het eerst sinds het uitroepen van de Volksrepubliek in 1949 dat een Chinese leider uit eigen beweging zijn belangrijkste functies neerlegde. Deng, die als loyale medewerker van Mao Zedong vocht tegen de Japanse bezetter en de nationalisten van Tsjiang Kaj sjek. steunde de pogingen van Mao om alle Chinese boeren onder te brengen in communes Ook leverde hij zijn aandeel in de zo rampzalig verlopen Grote Sprong Voorwaarts, Mao's poging om China in hoog tempo om te vormen tot een moderne industriestaat. Deng leerde van zijn fouten en die van Mao en moest er ook voor betalen Gedurende de Culturele Revolutie werd Deng vanwege ,.zijn kapitalistische tendenzen'' openlijk gekritiseerd. In 1969. na twee jaar huisarrest. kwam Deng als metaalbewerker in een tractorfabriek terecht. In 1973, toen China aan de rand van een burgeroorlog stond als gevolg van de Culturele Revolutie, keerde Deng als vice-premier terug naar Peking. Maar drie jaar later was het Mao's weduwe. die de Bende van Vier leidde. die hem uit de partijtop wegzuiverde. De machtsovername mislukt? en een jaar later was Deng weer terug om in 1978 de feitelijke leider van China te worden.

De woordvoerder van het partijcongres, Zhu Muzhi, verklaarde na afloop van het congres tegenover de pers: ,,Deng Xiaopings leidende rol wordt niet bepaald door de functies die hij bekleedt. Zijn leiderschap werd bepaald door de correctheid van zijn beleid en zijn ideeën.'' ,,Hijheeft na de val van de Bende van Vier noch het partijvoorzitterschap, noch de post van secretaris-generaal op zich genomen, maar hij is, zoals vele mensen zeiden. de hoofd-architect van de nieuwe beleidslijn. Hoewel hij nu het Centraal Comité heeft verlaten zullen zijn prestige en zijn wijsheid een belangrijke rol in het werk van zowel partij als staat voor hem verzekeren''.

Verkiezing hoogste partij-organen

Het nieuwe Centraal Comité koos tijdens zijn eerste zitting op 2 november een nieuw Politburo van achttien leden en een nieuw vijf leden tellend Staand (Permanent)Comité van het Politburo:

Leden Politburo: Wan Li, Tian Jiyun, Qiao Shi. Jiang Zemin, Li Peng, Li Tieying, Li Ruihuan, Li Ximing, Yang Rudai, Yang Shangkun. Wu Xueqian. Song Ping, Zhao Ziyang. Hu Qili. Hu Yaobang. Yao Yilin en Qin Jiwei
Plaatsvervangend lid. Ding Guangen.
Leden Staand Comité van het Politburo: Zhao Ziyang, Li Peng, Qiao Shi, Hu Qili en Yao Yilin.

Tijdens de zitting werd de benoeming (door het Staand Comité) van de leden van het Secretariaat van het Centraal Comité goedgekeurd.

Leden van het Secretariaat van het Centraal Comité: Hu Qili. Qiao Shi. Rui Xingwen en Yan Minfu.
Plaatsvervangend lid: Wen Jiabao

Zhao Ziyang werd bekrachtigd als secretaris-generaal van het Centraal Comité maar zou voorlopig ook aanblijven als premier.
Deng Xiaoping werd herkozen tot voorzitter van de Militaire Commissie van het Centraal Comité. Zhao Ziyang werd eerste vice-voorzitter van deze Commissie en Yang Shangkun permanente vice-voorzitter.

Om de herverkiezing van Deng Xiaoping mogelijk te maken was een herziening nodig geweest van het partijhandvest, dat voorschreef dat de hoogste militaire functionaris van het land een lid van het Staand Comité van het Politburo moest zijn. Volgens het amendement in het handvest werd voor-taan door het Centraal Comité besloten wie er deel uitmaakte van de Militaire Commissie.

De zitting hechtte ook goedkeuring aan de verkiezing van de voorzitter en vice-voorzitters van de Centrale Adviescommissie en van de leden van het Staand Comité van deze Commissie.

Voorzitter van de Centrale Adviescommissie. Chen Yun:
Vice-voorzitters: Bo Yibo en Song Renqiong;
Leden van het Staand Comité van de Commissie: Wang Ping. Wang Shoudao. Wu Xiuquan. Liu Lantao. Jiang Hua, Li Yimang, Li Desheng. Yang Dezhi. Xiao Ke. Yu Qiuli. Song Renqiong. Song Shilun, Zhang Jingfu. Zhang Aiping, Lu Dingyi, Chen Yun. Chen Pixian. Chen Xilian, Hu Qiaomu. Duan Junyi, Geng Biao, Ji Pengfei. Huang Hua. Huang Zhen. Karig Shi'en. Cheng Zihua en Bo Yibo

Tevens werd de verkiezing goedgekeurd van de secretaris, waarnemend secretarissen en de leden van het Staand Comité van de Centrale Commissie ter Inspectie van de Discipiine

Secretaris van de Centrale Commissie Inspectie Discipline: Qiao Shi.
Waarnemend secretarissen Chen Zuolin, Li Zhengting en XiaoHongda;
Leden van het Staand Comité van de Commissie: Wang Deying, Qiao Shi, Liu Liying, Li Zhengting, Xiao Hongda, Chen Zuolin, Guo Linxiang en Fu Jie.

Chinese top verjongd en hervormingsgezind. Loopbaan Zhao Ziyang

China's nieuwe leider, de 68-jarige Zhao Ziyang, was premier tot hij op 2 november 1987 benoemd werd tot secretaris-generaal van de Chinese communistische partij. Net als zijn voorganger en leermeester Deng Xiaoping was Zhao een voorstander van drastische economische hervormingen. Hij was een exponent van de nieuwe generatie voor wie de marxistische ideologie een minder belangrijke plaats innam dan het in praktijk brengen van ambitieuze plannen om de Chinese economie meer marktgericht en efficiënter te maken.

Net als Deng werd ook Zhao tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) van Mao Zedong weg-

De Chinese premier en partijleider Zhao Ziyang (l.) stelt op 2 november 1987 zijn vier collega's in het nieuwe Staand Comité voor aan de pers. V.r.n.l.: Yao Yilin. Hu Qili, Qiao Shi en Li Peng.

gezuiverd. Hem werd verweten kapitalistische sympathieën te koesteren. In 1967 moest hij om die reden in Kanton op straat met een narrenkap rondlopen, een in die tijd gebruikelijke methode van de autoriteiten om kapitalistisch gezinde elementen in hun woonomgeving onmogelijk te maken. Daarop volgde een jarenlange verbanning naar het platteland. Vier jaar verdween hij uit het zicht, maar in 1971 dook hij plotseling weer op als partijsecretaris in Binnen-Mongolie.
In 1975 werd hij benoemd tot gouverneur van Sichuan, de dichtstbevolkte provincie van China. Hij ontmantelde de landbouwcommunes en stelde de boeren in staat eigen initiatief te ontplooien Tijdens ren toespraak in 1979 zei hij: ,,Het is niet goed als wij ons net zo inkapselen als een zijderups in zijn cocon. Alle economische systemen en gebruiken die de produktieve krachten in hun ontwikkeling remmen, dienen te worden afgeschaft." Zhao wist een eind te maken aan de nijpende voedselschaarste in Sichuan. ,.Als je graan wilt dan moet je bij Ziyang zijn". was destijds een veelgehoorde uitdrukking.
In 1980 werd Zhao opgenomen in de partijtop. Slechts zes maanden later werd hij al tot premier benoemd. Hij zette het pragmatisch beleid van zijn jaren in Sichuan op landelijk niveau voort en reisde als premier veelvuldig naar het buitenland, waar hij zich een reputatie verwierf als een zelfverzekerd en geducht onderhandelaar.

Het Staand Comité van het Politburo bestond verder uit de twee vice-premiers Li Peng (59)en Yao Yilin (70), die beiden bekend stonden als conservatief, Hu Qili (57), die samen met Zhao Ziyang sinds de val van Hu Yaobang in januari 1987 het dagelijkse werk van het partijsecretariaat leidde en die als een uitgesproken hervormer werd beschouwd, en Xiao Shi (63), over wiens politieke oriëntatie weinig bekend was. De gemiddelde leeftijd van de nieuwe pentarchie was 63, terwijl die van het uitgaande Staand Comité 77 was.
Uit het Politburo verdwenen alle tachtigers en 5 zeventigers. Tegen de verwachting van politieke waarnemers in was Hu Yaobang lid gebleven van het achttien leden tellende buro. Onder de nieuwe leden bevonden zich de burgemeester van Shanghai Jiang Zemin (60), de minister voor structurele economische hervormingen Li Tieying (51), de burgemeester van Tianjin, Li Ruihuan (53), de eerste partijsecretaris van Peking, Li Ximin (61), de eerste partijsecretaris van de grootste provincie Sichuan, Yang Rudai (63), het hoofd van het staatsplanbureau, Song Ping (70) en de garnizoenscommandant van Peking, generaal Qin Jiwei (73). Allen, behalve Song Ping, stonden bekend als hervormers. De gemiddelde leeftijd van het nieuwe Politburo was 64, die van het uitgaande 71.

Buitenlandse diplomaten toonden zich verbaasd over de grote overwinning van Deng Xiaoping. Hij wist ruim negentig leden van het oude Centraal Comité te overreden met hem af te treden en daarmee de weg vrij te maken voor de verjonging van het topkader. ,,Zij hebben de prominentste hervormers uit de provincies en de meest vooruitstrevende regeringsfunctionarissen uitgekozen", zei een diplomaat. ,,Er is geen conservatief te bekennen."

Positie centrale adviescommissie verzwakt

Op 4 november 1987 publiceerde het persbureau Nieuw China een werkrapport van de Centrale Adviescommissie (CAC) aan het partijcongres. In het rapport werd gesteld dat de CAC in 1982 werd ingesteld als eer, tijdelijk overgangsorgaan waarin bejaarde, ervaren veteranen zich naar de tweede lijn van leiderschap konden terugtrekken om voortreffelijke, jongere leiders in staat te stellen de frontlijn te bezetten. Het rapport benadrukte dat de CAC functioneerde onder leiding van het Centraal Comité, en dat het adviesorgaan een ,,overgangsorganisatie is die zich verre moet houden van het direct ter hand nemen van zaken".
Naar het oordeel van waarnemers betekende de inhoud van het rapport een duidelijke uitholling en degradatie van de CAC, die sinds het partijcongres onder voorzitterschap stond van de in een slechte gezondheidstoestand verkerende Chen Yun.

Deng Xiaoping blijft Centrale Militaire Commissie leiden

Volgens *NRC/H'blad*-correspondent Willem van Kemenade (5-11-1987) gold in China het principe van onderwerping van het militaire aan het civiele gezag na afloop van het Dertiende partijcongres meer dan ooit en was het aanblijven van Deng Xiaoping als voorzitter van de Centrale Commissie (CMC) bedoeld om deze situatie verder te consolideren.

Het Volksbevrijdingsleger was het best georganiseerde bolwerk van de anti-hervormingsgezinde krachten in het land. Enerzijds is het Mao-loyalisme en de trouw aan de orthodoxe ideologie Sowjet-stijl sterk onder de militairen, anderzijds is er de frustratie over het steeds lager wordende militaire budget (8,2% in 1987 tegen 17,5% in 1980) en de afslanking van het leger de afgelopen jaren met een miljoen man die oudere militairen tot regelrechte oppositie tegen de hervormingen heeft aangezet. Het was de weigering van de oude generaals om expartijleider Hu Yaobang als voorzitter of zelfs maar als vice-voorzitter van de militaire commissie te aanvaarden die Hu de das omdeed. Deng wilde of kon zijn militaire collega's niet ten gunste van Hu bekeren. Nu is hij aangebleven om de militairen wel gunstig te stemmen ten aanzien van Hu's opvolger Zhao Ziyang, die eerste vice-voorzitter van de militaire commissie onder Deng is geworden. Deng is de enige die de oude generaals kan pacificeren. Hij is een van de grootste militaire helden uit de tijd van de revolutionaire burgeroorlog. Het Tweede Veldleger onder maarschalk Liu Bocheng en met Deng als politiek commissaris, het zogenaamde Liu-Deng-leger. bracht eind 1947 in de Huai Hal-campagne een vernietigende nederlaag toe aan een 550.000 man tellend Kwomintang-leger. Kort daarop viel de Nationalistische hoofdstad Nanking, waar de Kwomintang zich na de Japanse capitulatie opnieuw gevestigd had. En daarmee was in feite de burgeroorlog beslist.
Invrijdestijd heeft Deng steeds de belangrijkste militaire reorganisaties doorgevoerd. Bij voorbeeld in 1973 haalde Mao hem terug uit de schande van de Culturele Revolutie om de regionale commando's van het leger te reorganiseren, wat er op neerkwam om goed verschanste bevelhebbers uit hun ,,satrapieën'' te ontmantelen. In recente jaren heeft hij soortgelijke operaties verricht, onder andcrc de vermindering van het aantal regionale commando's van elf tot zeven in 1985
Nu, op het partijcongres is in geen enkele sector de verjonging en pensionering zo drastisch geweest als onder de militairen De twee hoogbejaarde maarschalken Xu Xiangqian (85) en Nie Rongzhen (88) zijn vertrokken als vicevoorzitters van de militaire commissie. De nieu e eerste vice-voorzitter is Zhao Ziyang en de permante vice-voorzitter is generaal Yang Shangkun (80), Dengs trouwe luitenant die in het Politbureau is gebleven en begin volgend jaar ook staatshoofd zal worden In het oude Politbureau zaten vier generaals. in het huidige nog slechts twee. Het is voor het eerst dat de chef van de generale staf niet meer in het Politbureau zit en de verwachting is dan ook dat de .,jongere" generaal in het Politbureau, Qin Jiwei. binnenkort chef-staf zal worden. Qin was veertig jaar geleden Dcngs plaatsvervanger in het Tweede Veldleger en is de afgelopen tien jaar *garnizoenscommandant* van Peking geweest.
De invloed van de militairen is daarmee opnieuw ingeperkt en de hoogste militaire functies in het land zijn nu in handen van de meest trouwe volgelingen van Deng Xiaoping.

Li Peng benoemd als premier

Op 24 november benoemde het Permanente Comité van het Nationale Volkscongres vice-premier Li Peng als waarnemend premier. Naar verwachting zou hij door de voltallige zitting van het Volkscongres (in maart 1988) definitief als premier worden benoemd. Hij zou dan officieel de vierde premier Van Communistisch China zijn, na Zhou Enlai, Hua Guofeng en Zhao Ziyang.

Sinds de benoeming van ex-premier Zhao Ziyang tot tijdelijk en later permanent opvolger van partijleider Hu Yaobang in januari 1987 leek Li al de beste kaarten te hebben om de nieuwe premier te worden. Sinds de 59-jarige getalenteerde, in Moskou getrainde, technocraat in 1979 vice-minister van energie werd, heeft hij bijna elk jaar een forse promotie gemaakt, zodat het logisch en onvermijdelijk leek dat hij naar de hoogste top zou doorstoten. In 1981 werd hij minister van energie en in 1982 tevens vice-minister van waterbeheer. In september van dat jaar werd hij in het Centrale Partijcomité gekozen en in 1983 werd hij vice-

China's nieuwe premier Li Peng.

premier. In juni 1983 werd hij tevens hoofd van ern nieuw superministcrie. de Staatscommissie voor onderwijs en in septcrnber van dat jaar wrrd hij in het politbureau gekozen. Tijdens het recente partijcongres werd hij verheven tot een van de vijf leden van het Permanente Comité van het Politbureau. Dat was de voorlaatste stap naar het premierschap.

Twijfel bleef echter tot het laatste moment bestaan. want voortdurend gaf deze of gene groep er blijk van hoe impopulair Li Peng was. Nog na het Partijcongres citeerde het doorgaans goed geïnformeerde Hongkongblad Zeng Ming dat partijleider Zhao probeerde dc benoeming van Li tot premier te blokkeren en in plaats van hem de meer hervormingsgezinde partijsecretaris Hu Qili in het zadel te tillen. Eerder dit jaar heeft Zhao bij minstens vijf gelegenheden in het openbaar gezegd dat hij aan wilde blijven als premier en het partijleiderschap liever naar een ander zag gaan
Zhao meende dat de ongehinderde voortgang van het economisch hervormingsproces het best gewaarborgd zou zijn me? hem zelf als premier en als hoogste uitvoerder.
Li Peng werd in 1928 geboren in de centraalwesrelijke provincie Sichuan. Vlak na zijn geboorte werd zijn vader door de Kwomintang geexecuteerd voor zijn aandeel in de Nanchang-opstand van 1927, waarvan u-ijlen premier Zhou Enlai de leider was. De kinderloze Zhou en zijn vrouw Deng Yingchao adopteerden de weesjongen Li. Li studeerde van 1948 tot 1954 hydrotechnologie aan het Instituut van elektrodynamica in Moskou.
Li's eerste internationale optreden. het bijwonen van de begrafenis van president Konstantin Tsjernenko in maart 1985 en zijn langdurige ontmoeting met Gorbatsjow hebben in het Westen en in pro-westerse kringen in China zijn imago van pro-Sowjet versterkt. Hij zelf zei daarover op een persconferentie in maart in zeer afgewogen termen dat de Sowjet-Unie met haar buitensporige centrale planning en rigide controles over het economische leven een negatief voorbeeld voor China geweest.
In de Verenigde Staten maakte Li tijdens een rondreis in 1985 bij het bezichtigen van hoogwaardige technologische instellingen grote indruk door zijn kennis van zaken.

*(NRC/H'blad, Volkskrant, Le Monde, NZZ, **China** Daily)*

REGERINGEN EN VERKIEZINGEN

GUINEE-BISSAU. Op de dag dat kolonel Paulo Alexandre Nunes Correia, de eerste vicepresident, samen met elf anderen ter dood werd veroordeeld wegens het komplot van november 1985, bracht president Joao Bernardo Vieira op 12 juli 1986 een aantal wijzigingen in de ministerraad aan waarin kolonel Correia ook de post van staatsminister van justitie en binnenlandse zaken had bezet. De ministersposten werden nu als volgt verdeeld:
Staatsminister strijdkrachten - kolonel Iafai Camara; staatsminister justitie - Vasco Cabral (tevoren staatsminister in het bureau van de president voor economische zaken); staatsminister in het bureau van de president - Tiago Aleluia Lopes*; handel en toerisme - kolonel Manuel dos Santos (voorheen sociale zaken); planning - Bartolomeu Pereira (voorheen economische coordinatie e.a.);openbare diensten, arbeid en sociale verzekeringen - mevr. Henriqueta Godinho Gomes*; openbare werken - majoor Avito da Silva*: staatsminister plattelandsontwikkelingen en visserij - Carlos Correia; nationale veiligheid en openbare orde - majoor José Pereira; natuurlijke hulpbronnen en energie - Filinto de Barros; buitenlandse zaken - Julio Semedo: voorlichting en telecommunicatie - Mussa Djassi; financiën - Vitor Freire Monteiro: gezondheid - Alexandre Nunes Correira; gouverneur centrale bank - Pedro Godinho Gomes; onderwijs, cultuur en sport - Fidelis Cabral d'Almada
Voorts werden drie resident-ministers benoemd, o.w. Mario Cabral (voor de noordelijke provincie), de voornialige minister van handel en toerisme. (Vor.ber. pag. 671-1986)

* = nieuw

Op 27 februari 1987 benoemde president Vieira een nieuwe minister van justitie, Nicandro Pereira Barrcto, in plaats van Vasco Cabral, die de regering verliet i.v.m. zijn aanstelling tot permanent secretaris van het Centrale Comité van de eenheidspartij PAIGC.

MALAWI In het up 3 juni 1987 benoemde kabinet (pag 416/2-'87) waren behalve presidrnt Hastinga Kamuzu Banda en de ministers Maxwell Fashane en Michael Mlambala nog acht ministers met de volgende portefeuilles opgenomen:
transport en verbindingen - Dalton Katopola: financiën - Louis Chimango; gemeenschapsdiensten - Katola Phiri; arbeid - Wadsori B. Deleza; bosbouw en natuurlijke hulpbronnen - Stanford Demba; plaatselijk bestuur - Richard Musa Banda; gezondheid - Edward Bwanali: zonder portefeuille - Robson Chirwa.
Louis Chimango werd per abuis niet in de ministerslijst van 1 juli 1986 (pag. 41613-'87) opgenomen. Hij beheerde toen de portefeuille van gezondheid.
In het nieuwe kabinet was geen plaats meer voor de vroegere ministers Sidney Somanje (speciale taken), Solomon T. Phiri (onderwijs en cultuur) en Kapichira Banda (bosbouw en natuurlijke hulpbronnen).

MAROKKO. Koning Hassan II benoemde op 30 september 1986 de 57-jarige Azzedine Laraki tot premier als opvolger van Mohammed Karim Lamrani, die de vorige dag op eigen verzoek wegens gezondheidsredenen van zijn ambt was ontheven. Lamrani had het premierschap sinds 19 november 1983 vervuld (pag. 544/2-'84), terwijl hij ook eerder al van augustus 1971 – november 1972 premier was geweest. In verband met zijn gezondheidstoestand was Laraki, die sinds oktober 1977 minister van onderwijs was, op 14 maart 1986 reeds tot vicepremier benoemd.
Tot minister van onderwijs in plaats van Laraki benoemde de koning op 30 september 1986 Mohammed Hilali. Voorts werd Mohammed Sekkat benoemd tot staatssecretaris van buitciilandse zaken t.b.v. de betrekkingen met de EG.
Sinds 11 april 1985 (pag. 696/2-'85) waren nog de volgende wijzigingen in het kabinet aangebracht. De portefeuille vari voorlichting. die mede door de minister van buitenlandse zaken, Abdellatif Filali, werd beheerd. werd op 15 november 1985 overgedragen aan Driss Basri. de minister van binnenlandse zaken. Op 7 april 1986 werd Abdcllatif Jaouahri als minister van financiën vervangen door Mohammed Berrada, tot dusver hoogleraar politieke economie aan de juridische faculteit van de universiteit van Casablanca. (AFP/Le Monde)

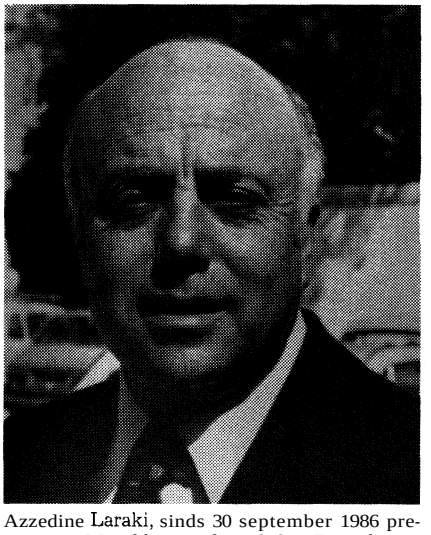

Azzedine Laraki, sinds 30 september 1986 premier van Marokko, werd in 1929 te Fes geboren en behaalde in 1957 zijn doctorsgraad in de medicijnen te Parijs.

TUNESIE Nadat generaal Zine El Abidine Ben Ali op 7 november 1987 het ambt van president op zich had genomen (pag 721/1-'87) stelde hij direct een nieuwe regering sameri met Hedi Baccouche als premier. De overige 21 ministersposten waren als volgt verdeeld:
Staatsminister justitie – Mohammed Salah Ayari; staatsminister defensie – Slaheddine Bali; buitenlandse zaken – Mahmoud Mestiri*; binnenlandse zaken – Habib Ammar*: minister toegevoegd aan de premier. directeur PSD – Hamed Karoui: minister toegevoegd aan de premier, belast met planning – Mohammed Ghannouchi; minister toegevoegd aan de premier, belast met openbare zaken en bestuurshervorming – Houcine Cherif; voorlichting – Abdelwahab Abdallah; nationale economie – Slaheddine Ben M'Barek: financiën – Nouri Zorgati; onderwijs, hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Tijani Chelli; uitrusting en huisvesting– Sadok Ben Jemma' ; transport en toerisme – Abderrazak Kefi'; sociale zaken – Taoufik Cheikhrouhou*: gezondheid – mevr. Souad Yaacoubi: landbouw – Lassaad Ben Osman; landbouwproduktie en voedselvoorziening – Mohammed Ghedira; jeugd en sport – Fouad M'Baraa (voorheen aangeduid als Mebassa); culturele zaken – Zakaria Ben Mustapha; verbindingen– Brahim Khouaja; gouverneur centrale bank met rang van minister – Ismail Khelil.
Voorts werden de volgende 9 staatssecretarissen benoemd; bureau president – Abdallah Kallal (tevoren binnenlandse zaken); buitenlandse zaken – Taieb Sabhani; internationale samenwerking– Ahmed Ben Arfa; binnenlandse zaken – Mohammed Karboul; industrie en handel – Mondher Zenaidi; mijnbouw en energie – Salah Jebali; landbouwproduktie en voedselvoorziening – Abderrahim Zouari; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek – Abdessalem M'Seddi*; lager en voortgezet onderwijs – Hedi Khelil.

* = nieuw (Le Monde 10-11-'87)

Hedi Baccouche, geboren in 1930 te Hamman Sousse, was jarenlang actief in de diplomatieke dienst: 1979-1981 consul-generaal in Lyon, ambassadeur in Bern en het Vaticaan, ambassadeur in Algiers (1982-1984). Van 13 maart 1984 tot 14 april 1987 was Baccouche directeur van de regeringspartij PSD. Op 14 april 1987 werd hij minister van sociale zaken.

Mohammed Ghannouchi was op 27 oktober 1987 bevorderd van staatssecretaris van planning tot minister toegevoegd aan de premier, belast met planning.
Op 8 december voerde Ben Ali in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Parti socialiste destourien (PSD) een reorganisatie door van het politieke bureau van de PSD. Het aantal leden werd van 20 tot 12 teruggebracht. Slechts drie leden uit het oude bureau werden gehandhaafd: Hedi Baccouche (secretaris-generaal), Hamed Harqui en Slaheddine Bali. Deze maakten deel uit van de op 7 november gevormde regering evenals zeven van de negen nieuwelingen in het bureau: Habib Ammar. Mahmoud Mestiri, Sadok Ben Jemaa. Abderrazak Kefi, Abdallah Kallal, Mohammed Karboul en Abderrahim Zouari (Le Monde 10-12-'87).

PRIJZEN
Algemeen

ANNE FRANKPENNING 1987: De 84-jarige mevr. H.G. Willems uit Velp.
De penning wordt jaarlijks uitgereikt aan wie zich op bijzondere wijze heeft onderschiidcn bij de verspreiding van de idealen van Anne Frank.
Sinds 1980 stuurde mevrouw Willems meer dan duizend scholen een exemplaar van het dagboek van Anne Frank voor de schoolbibliotheek. Voorin schreef zij iedere keer de opdracht ,,Wat Anne Frank schreef, is echt gebeurd. Zullen we nu allemaal samen zo proberen te leven dat zulk verdriet niet meer mogelijk is, dan helpen we mee aan een betere wereld."
Tijdens de oorlog nam mevrouw Willems deel aan het verzet als koerierster. Na de oorlog werd zij voogdes van Sonja Citroen, een schoolvriendinnetje van Anne Frank.
Na Sonja's overlijden besloot mevrouw Willems een door haar gespaard bedrag te besteden aan het verspreiden van hct dagboek van Anne Frank.
De Anne Frankpenning. ontworpen in opdracht van Otto Frank, Anne's vader. werd in het verleden toegekend aan de acteur Jeroen Krabbé. De Anne Frank-mavo in Den Haag en het NCRV-radioprogramma Literama.

ANNIE ROMEINPRIJS 1987: Anja Meulenbelt, voor de honderd artikelen en opstellen. die zij sinds 1968 heeft geschreven in allerlei (vrouwen)bladen. Zij is daarmee volgens de jury een ,,stuten steun geweest voor de ontwikkelingen binnen de vrouu~enbeweging"
De prijs is ingesteld door het feministische maandblad Opzij.

ATATÜRK VREDESPRIJS 1987: De president van de Bondsrepubliek Duitsland. Richard von Weizsacker.

ATLANTISCHE PRIJS 1987: De Belgische staatsminister Pierre Harmel, voor zijn jarenlange verdienste ten bate van de Westerse alliantie.

DEMEDTSPRIJS 1987: Lieven van Gerven, hoogleraar aan de KU Leuven en voorzitter van het Davidsfonds. De prijs is toegekend voor zijn inzet in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd en zijn inspanningen tot popularisering van de wetenschap.

DERDE WERELDPRIJS 1987: De Ierse popmuzikant Bob Geldof, voor zijn verdiensten voor de hulpverlening aan hongerenden in Afrika.

ERASMUSPRIJS 1986: Vaclav Havel (pag. 83013 - 1986).
De Tsjechoslowaakse regering heeft drie Nederlanders - mr. G.A. Wagner, prof. M.C. Brands en drs. H.R. Hoetink - een visum voor een bezoek aan Praag geweigerd. Zij hadden als leden van het dagelijks bestuur, respectievelijk directeur. van de stichting Praemium Erasmianum een oorkonde willen uitreiken aan de schrijver Vaclav Havel, aan wie in 1986 de Erasmusprijs is toegekend.
Bij de officiële plechtigheid in Rotterdam vorige herfst heeft hij de prijs niet persoonlijk in ontvangst kunnen nemen.
In politiek Den Haag wordt de weigering als opmerkelijk beschouwd omdat de aanvraag drie prominente Nederlanders betrof. Brands is voorzitter van de adviescommissie van buitenlandse zaken en defensie voor vrede en veiligheid. Wagner is president-commissaris van Shell en Hoetink is directeur van het Mauritshuis.
In hun plaats heeft op 7 febr. 1987 jhr.drs.G. van Benthem van den Bergh, lid van het algemeen bestuur van de stichting. de bewuste oorkonde tijdens een korte plechtigheid overhandigd op een diner dat ambassadeur mr. L.J.R.J.B.W.G.E.M. graaf Marchant et d'Ansembourg ter ere van Havel heeft gegeven. Deze laatste was vergezeld van zijn vrouw. zijn broer, zijn vriend Urbanek en de woordvoerster van Charta 77. Libouse Silhanooa.
Eigenlijk had de Erasmusprijs namelijk aan Charta 77 zullen worden uitgereikt. maar de regering in Den Haag heeft daar uit angst voor politieke complicaties een stokje voor gestoken Havel wordt algemeen als de spirituele leider van deze beweging beschouwd.
Van Nederlandse kant waren in de residentie van de ambassadeur verder aanwezig Max Wagenaar (lid van het bestuur van de stichting). Martin van den Heuvel (Oost-Europa deskundige) en het Tweede-Kamerlid Hans Kombrink (PvdA),die Havel goed kent.
Als persoonlijke herinnering kreeg Havel ook een tekening van de Nederlandse kunstenaar Lucebert.
Als mogelijke verklaring voor de negatieve houding van de regering in Praag wordt aangevoerd dat het bezoek oorspronkelijk begin januari had zullen plaats vinden, toen Charta 77 haar tienjarig bestaan vierde. De Tsjechoslowaakse regering zou dat tijdstip wellicht als een provocatie hebben beschouwd. Misschien ook hoopte zij dat een delegatie van het tweede echelon minder opzien zou baren en de gebeurtenis daardoor enigszins van zijn luister zou zijn ontdaan.
Voor Havel zijn de plechtigheid zaterdag en het daaraan voorafgaande bezoek van de vier Nederlanders bij hem thuis in ieder geval een opvrolijkertje geweest. zoals uit zijn dankwoord duidelijk was te merken.
Hij staat weliswaar niet meer dag en nacht onder politic-controlc. maar zijn bewegingsvrijheid is. na zijn vrijlating uit de gevangenis. altijd beperkt gebleven.
Toen enige dagen eerder een Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken in Praag was en. volgens de gewoonte van westerse politici om bij officiële bezoeken altijd ook met dissidenten contact op te nemen. probeerde Havel te ontmoeten, is dat door de geheime politie verijdeld.

HARRIET FREESERRING 1987: Lola Verkuil. oprichtster van de Stichting Eetverslaving. voor haar ,,jarenlange strijd om vrouwen van eetverslaving af te helpen".

HEIN ROETHOFPRIJS 1987: Het criminaliteitspreventieproject op het Rotterdamse Zuidplein.
Roethof is voorzitter van de Commissie kleine criminaliteit. Het was de eerste keer dat deze prijs. een bonussubsidie van 10 000 gulden. werd uitgereikt aan een project dat op het gebied van de [illegible] van veel voorkomende criminaliteit de beste resultaten heeft geboekt.
Het project op het Rotterdamse Zuidplein is opgezet omdat daar drie jaar geleden ernstige vormen van jeugdcriminaliteit en vandalisme bestonden waardoor bezoekers en winkeliers ernstige hinder en schade ondervonden
Projecten van de KTS Sabout Vermeer uit Delft, de gemeenten Sneek, Woerden en Zoetermeer kregen een eervolle vermelding.

JEAN MONNETPRIJS 1987: Max Kohristarrirri (Nederland). Hans von der Groeben (West-Duitsland) en François Fontaine (Frankrijk).

KARELSPRIJS 1987: Henry Kissinger. De uit SPD en Groenen afkomstige leden van het in Aken gevestigde orgaan. dat de prijs toekent, zijn uit protest tegen de prijsverlcning uit dit orgaan gestapt

LIEVEN GEVAERTPRIJS 1987: Frie Leysen, directeur van het kunstcentrum De Singel in Antwerpen, voor zijn grote verdienste op het gebied van de internationale verspreiding van een stuk wezenlijke Vlaamse cultuur

MARTIN LUTHER KINGPRIJS 1987: Corazon Aquino, president van de Filippijnen.

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1987: Oscar Arias Sanchez. president van Costa Rica. als belangrijkste architect van het Middenameri-

Henry Kissinger (l.) na ontvangst van de Karelsprijs van de stad Aken met de burgemeester van de stad, Kurt Malangre.

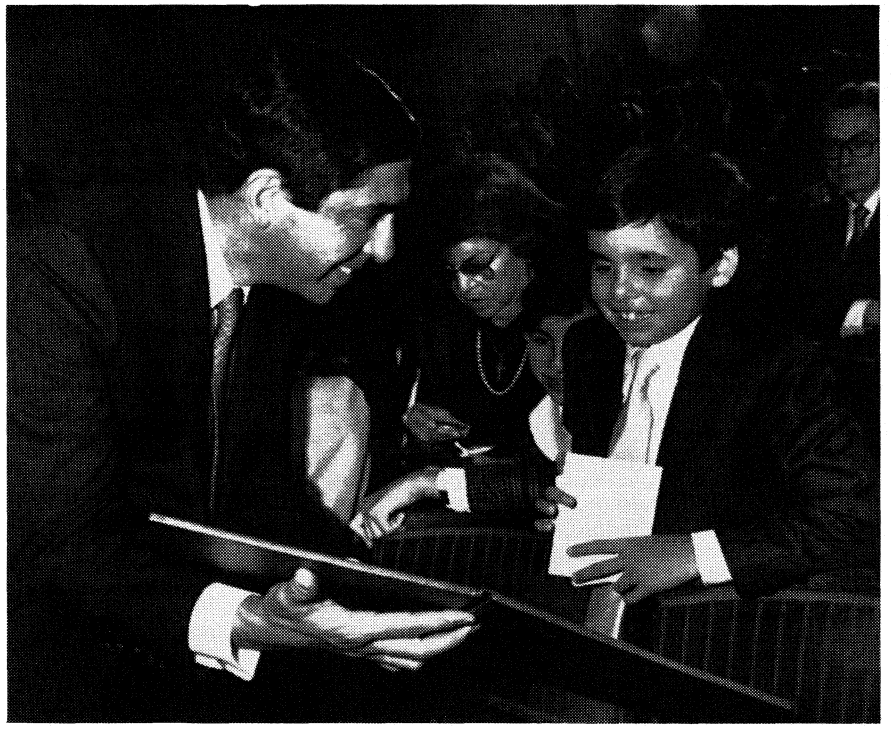

President Oscar Arias Sanchez van Costa Rica toont de oorkonde van zijn Nobelprijs voor de vrede aan zijn zoon Felipe. Tussen de twee in de achtergrond Lilyan Sanchez, moeder van de laureaat, en zijn dochter Silvia Eugenia.

kaanse vredesplan, waarover in aug. een principe-akkoord is bereikt.
Het Nobelcomité van het Noorse parlement prees Arias .,uitmuntende bijdrage aan de mogelijke terugkeer van stabiliteit en vrede in een regio die lang is verscheurd door conflicten en burgeroorlogen". Het vredesplan ,.legt een solide fundering voor de verdere ontwikkeling van democratie en voor open samenwerking tussen volkeren en staten", aldus het comité.
Het vredesplan heet officieel ,.Procedures voor de vestiging van een sterke en duurzame vrede in Midden-Amerika"
Oscar Aria Sanchez is op 13 sept. 1911 in Heredia geboren. Hij heeft gestudeerd aan de Universiteit van Essex en aan de London School of Economics.
Arias is lid geweest van de Wetgevende Vergadering en hij heeft functies bekleed als secretaris-generaal van Nationale Bevrijdingspartij PLN en als minister van planning.
Sinds de sociaal-democraat Arias in mei vorig jaar aantrad als de jongste president uit de geschiedenis van Costa Rica, heeft hij bijna onophoudelijk geprobeerd een akkoord tot stand te brengen in het door interne en onderlinge conflicten verscheurde Midden-Amerika. Begin dit jaar kwam hij met een globaal plan dat onder andere voorzag in democratisering in Nicaragua en het staken van de Amerikaanse hulp aan de contras. volgens hem de twee belangrijkste eisen voor stabiliteit.
Het onderlinge wantrouwen bleek nog te groot. de formuleringen te vaag. waardoor dit plan in de prullenbak verdween. Maar Arias hield verbeten vol, zeker toen het Contadora-initiatief helemaal was vastgelopen en vrede in Midden-Amerika steeds meer op een ideefixe ging lijken.
Hij had intussen zijn eigen positie als bemiddelaar versterkt. vooral ten opzichte van de sandinisten, door de neutraliteit van Costa Rica te onderstrepen met een verbod voor de contras om vanuit Costa Rica aanvallen uit te voeren in Nicaragua
Na het falen van zijn eerste plan kwam Arias, elementen lenend van het Contadoraplan. met een nieuw voorstel. waarover de vijf Midden-amerikaanse presidenten na enige uitstel begin augustus spraken in Guatamala.
Vlak daarvoor had president Reagan een eigen vredesplan gepresenteerd, en Arias hield zijn collega's voor dat dit de laatste kans was.
En een lange vergadering later kon hij de wereld verbazen met de mededeling dat er een principe-akkoord was. dat binnen drie maanden moest worden uitgewerkt en moest resulteren in een bestand.
Later is duidelijk geworden hoe Arias zijn collega-presidenten in Guatemala-stad onder druk heeft gezet. Na een dag vergaderen was er nog geen akkoord. maar iedereen was een beetje moe en wilde mat eten in een restaurant. Arias was echter onverbiddelijk: de roomservice werd gebeld en de druk bleef op de ketel totdat overeenstemming was bereikt.

De toekenning van de vredesprijs aan Arias is ongebruikelijk, omdat zijn vredesplan dateert van na 1 februari, de datum dat de nominatie voor de vredesprijs officieel sluit. Bovendien is nu nog niet duidelijk of Arias inderdaad te boek kan worden gesteld als de grote vredestichter. Het akkoord van Guatemala heeft nog vele hindernissen te overwinnen: de regeringen van El Salvador en Guatemala hebben de guerrillastrijders niet kunnen overhalen het amnestie-aanbod te aanvaarden, de contras willen Nicaragua's amnestie-aanbod niet aannemen omdat ze eerst met de sandinisten willen onderhandelen. en de Verenigde Staten maken geen aanstalten om de hulp aan de contras te staken

Misschien heeft het Noorse Nobelcomité de betrokken partijen een duwtje willen geven, opdat Oscar Arias op de traditionele uitreiking van de Nobelprijs, op 10 december in Oslo, echt kan worden gehuldigd als de man die vrede heeft gebracht in Midden-Amerika.
Vrijwel alle landen hebben met instemming gereageerd op het toekennen van de Nobelprijs voor de vrede aan president Oscar Arias van Costa Rica.
In Latijns Amerika was de reactie unaniem: blijdschap, tevredenheid en de hoop dat de Nobelprijs een stimulans vormt voor het vredesplan.
Arias zelf zei: ,,Er zullen obstakels zijn op de weg naar vrede, maar als er een wil is. zullen we ze allemaal overwinnen" Hij zei dat de prijs ook toekwam aan de andere presidenten van Midden-Amerika omdat zij allen hun bereidheid hebben getoond aan de vrede te werken, en aan ,,Costa Rica en zijn volk. Wat ik heb gedaan is de gevoelens en waarden vertolken die in het bewustzijn van iedere inwoner van dit land leven".
Ook vanuit de meeste Europese hoofdsteden zijn gelukwensen gestuurd
En ook president Reagan die kanttekeningen heeft gezet bij het vredesplan omdat het te weinig rekening zou houden met de veiligheid van de Verenigde Staten, feliciteerde Arias. .,President Arias verdient de prils volledig omdat hij de Middenamerikaanse regio op de weg naar vrede heeft gezet". zei Reagan. ,.Deze prijs moet ons allen inspireren om onze pogingen te vernieuwen om ervoor te zorgen dat de regio eindelijk blijvende vrede en democratie krijgt"
Maar in Washington is de prijs ook met gemengde gevoelens ontvangen, vooral onder Republikeinen. ,,Ik weet niet of de Noren wel zoveel te zeggen hebben over wat in Midden-Amerika gebeurt", zei afgevaardigde Bob Michel. ,,De prijs is misschien wel voorbarig. We weten nog niet of het Arias-plan het middel is" om vrede te bereiken in Midden-Amerika.
In een eerste reactie zei Arias op 13 okt.: .,Dit is de gelukkigste dag in mijn leven".

Hij had het nieuws met vertraging gehoord. Met zijn gezin was hij een lang weekend weg naar een badplaats, en toen de eerste berichten om vier uur 's ochtend plaatselijke tijd kwamen, lag hij vast te slapen, na het verjaardagsfeest van zijn vrouw. Zijn medewerkers had hij opdracht gegeven om hem niet te storen, en die hadden zich daar strikt aan gehouden. Daarom hoorde Arias pas vier uur later op zijn autoradio dat hij de Nobelprijs voor de vrede had gekregen.

President Oscar Arias Sanchez van Costa Rica heeft op 10 dec. bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de Vrede in Oslo een vlammend beroep gedaan op de supermachten om Midden-Amerika in staat te stellen zijn eigen problemen op te lossen.
In zijn acceptatietoespraak riep Arias de VS en de Sowjet-Unie ,,met de grootst mogelijke urgentie" op Midden-Amerika ,,in godsnaam" met rust te laten en de Midden-Amerikanen in staat te stellen hun eigen zaken te regelen.
,,Laat ons ons eigen vredesplan interpreteren en uitvoeren. Steun de pogingen in de richting van vrede in plaats van die in de richting van oorlog. Stuur ons ploegscharen in plaats van zwaarden, snoeimessen in plaats van speren.
Als (de supermogendheden) het voor hun eigen doeleinden niet kunnen nalaten wapentuig op te tasten, laat ze ons dan tenminste in godsnaam met rust laten," aldus de president. .,We streven in Midden-Amerika niet naar vrede alleen. niet naar een vrede die op zekere dag wordt gevolgd door politieke vooruitgang. We streven naar vrede en democratie, samen, ondeelbaar. naar een beëindiging van het bloedvergieten, onafscheidelijk verbonden met de beëindiging van de onderdrukking van mensenrechten".

OLOF PALMEPRIJS 1987: De zwarte Zuidafrikaanse vakbondsleider Cyril Ramaphosa. voor zijn rol in de strijd tegen apartheid.

ONASSISPRIJS 1987: De mensenrechtenorganisatie Amnesty International en Arturo Rivera y Damas, aartsbisschop van San Salvador, kregen de Onassisprijs voor mens en maatschappij. Zij delen de $100.000,die aan de prijs is verbonden.
Aartsbisschop Rivera werd de prijs toegekend wegens zijn inzet voor sociale vrede en toepassing van de mensenrechten in El Salvador.
De Onassisprijs voor de mens en mensheid ging naar de vroegere Italiaanse president Alessan-

dro Pertini, die in zijn strijd voor individuele en sociale gerechtigheid in Italië humanistische waarden in ere heeft gehouden.
De Onassisprijs voor mens en milieu is toegekend aan de Pugwash-beweging die in 1955 door Albert Einstein is opgericht om kernoorlogen te voorkomen, alsmede aan de Archeologische vereniging van Athene.

PETER STUYVESANTPRIJS 1987. Dr. Wisse Dekker, voorzitter van de Raad van Commissarissen van Philips, voor zijn grote persoonlijke kwaliteiten en voor zijn bijdragen aan het verstevigen van de economische. historische en culturele banden tussen de Verenigd? Staten en Nederland
De prijs wordt verleend door de Dutch American West-India Company Foundation in New York, die in 1978 is opgericht met als doel de banden tussen de bevolking van de VS en Nederland te versterken.

PRIX DE LA LIBERTÉ 1987: De Poolse dichter, romancier en essayist Adam Zagajewski en Elena Banner, echtgenote van het lid van de Sowjet-Academie van Wetenschappen Andrei Sacharow.
De prijs wordt toegekend door de Franse PEN-club.

PRIJS ANTOON SPINOY 1987: De Luikse vereniging Terre, voor haar ontwikkelingswerk in de Derde Wereld.

PRIJS JOZEF VAN OVERSTRAETEN 1987: Het IJzerbedevaartcomité.

PRIJS ROBERT ORIENT 1987: De Vlaamse Stichting Schoolsport.

PRIJS ROBERT VANDEKERCKHOVE 1987: CVP-senator Ferdinand de Bondt voor de deontologische en ethische manier, waarop hij twintig jaar lang zijn parlementair mandaat uitoefende.

RIGHT LIVELIHOOD AWARD 198'7: Mordecahi Vanunu, burger van Israël. die in eigen land terecht staat op beschuldigingen nucleaire geheimen te hebben verraden.

ROBERT SCHUMANNPENNING 1987: De Nederlander dr. Henne Hahn.
Hahn, die in 1936 toetrad tot de christelijke politieke beweging, kreeg de penning voor zijn ,,jarenlange onvermoeibare inzet voor de Europese christen-democratie".
Na de Tweede Wereldoorlog was hij een van de eersten die zich sterk maakten voor Europa.
Van 1953 tot 1956 werkte Hahn aan het Europees hof van justitie, van '56 tot '60 was hij secretaris van de Katholieke volkspartij (KVP), van 1960 tot 1970 leidde hij vanuit Rome het studiecentrum van de Europese christendemocratische partijen. Daar was hij adjunct secretaris-generaal van 1970 tot 1982

ROBERT SCHUMANNPENNING 1987: De Belgische premier Wilfried Martens, voor zijn inzet voor en streven naar de Europese Unie.

RIJNPRIJS 1987. De Stichting Reinwater.
De prijs wordt eens in de vijf jaar toegekend aan instanties of personen, die zich op een bijzondere manier hebben ingezet voor de bescherming van de Rijn tegen verontreiniging.

UNESCOPRIJS VOOR OPVOEDING TOT VREDE 1987: De Zwitserse schrijver en journalist Laurence Deonna. voor zijn boek la Guerre a deux voix, getuigenissen van Egyptische en Israëlische vrouwen over het vredesproces tussen hun twee landen.

VISSER NEERLANDIA WELZIJNSPRIJS 1987: De Belgische Beweging van Mensen met een laag inkomen.

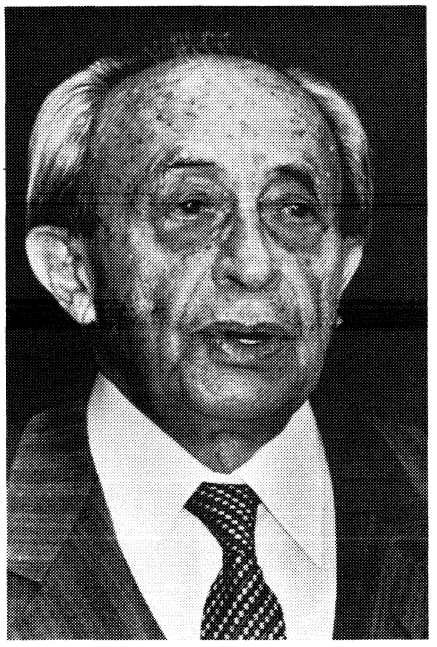
Hans Jonas

VREDESPRIJS VAN DE DUITSE BOEKHANDEL 1987: De 84-jarige filosoof Hans Jonas.
Hans Jonas is op 10 mei 1903 in Mönchengladbach geboren. Als filosoof en godsdiensthistoricus heeft hij een grote reputatie.
In de jaren zestig is hij zich gaan bekommeren om de toekomst van de mens in onze veelvuldig omgeploegde tijd: sinds The Phenomenon of Life, Towards a Philosophical Biology (1966) was het hem te doen, zoals prof. Hans Maier zegt, ,,om een nieuw begrip van de organische wereld en om een nieuw begrip van de handelende mens", waarbij hij in twee richtingen de cartesiaanse splitsing van stof en geest poogt te overwinnen.
Zijn hele denken sindsdien wordt gekenmerkt door de ondertitel van Das Prinzip Verantwortung: Versuch einer Ethik fur die technologische Zioilisation.
Die ,.poging" biedt geen recepten, maar tegen historicisme. sciéntisme, neopositivisme. dialektisch materialisme en andere in ademnood verkerende utopieën in, plaatst hij de mens opnieuw in het midden van het ethische spanningsveld: aan zijn verantwoordelijkheid kan hij niet ontsnappen.
Die oproep, niet zo optimistisch, was de hoofdreden voor de toekenning van de Vredesprijs.
Er speelt nog een andere reden mee: Hans Jonas is een voorbeeld van de banneling die in Engeland (1933), Palestina (1935), Canada (1949) en de Verenide Staten (1955) steeds hetzelfde vaderland heeft gehad - de Duitse taal en de Duitse denkwereld.
Hij was veeleer een banneling dan een emigrant en toen hij in 1945 voor het eerst naar Duitsland terugkeerde als soldaat van het Britse leger, en vernam, dat zijn moeder in Auschwitz was vermoord. w-as er nog geen vervreemding, en zijn eerste bezoeken waren voor zijn promotor Rudolf Bultmann en voor Karl Jaspers. Tussen zijn Engelstalig wetenschappelijk werk door zou hij in zijn moedertaal blijven schrijven, niet als Duitse jood, maar als joodse Duitser.
Zonder Hitler zou de jonge filosoof uit Mönchengladbach een briljante academische loopbaan hebben gekregen aan de grote Duitse universiteiten. In 1928 was hij - summa cum laude, uiterst zeldzaam iri Duitsland - in Marburg gepromoveerd bij Bultmann en Heidegger op een onderzoek naar de gnosis, een studieterrein waarop hij een der onbetwiste meesters is geworden.
Er volgden andere studiën, over Augustinus en het paulinische vrijheidsprobleem, over Plotinos e.d.m. Tot aan zijn benoeming tot professor in de filosofie aan de New School for Social Research in New York, 1955, zou hij zich in dat donkere labyrint van laat-antieke mythen bewegen.
Ergernis over Das Prinzip Hoffnung van Ernst Bloch, een voor hem veel te optimistische utopie zonder wortels in de geschiedenis, bracht hem tot de inzichten die Das Prinzip Verantwortung blijkbaar zo aantrekkelijk maken, en waarvan één luidt: zorg ervoor dat onze kleinkinderen niet onze rekening hoeven te betalen".

WATELER VREDESPRIJS 1987: De Stictiting Nederlandse Gehandicaptenraad.
De Stichting, die er naar streeft om gehandicapten volledig in de maatschappij te laten meedraaien, kreeg de prijs, omdat zij heeft bereikt, dat er veel maatregelen genomen en voorzieningen getroffen zijn, die een beter leefklimaat voor de gehandicapten tot gevolg hebben.

Architectuur

BNA KUBUS 1987: De Amsterdamse architect Joop van Stigt, voor zijn verdienstelijke bijdrage aan de verbetering van het woon- en leefmilieu in Amsterdam.

CULTURELE PRIJS VAN ZUID-HOLLAND 1986: De architect Wim Quist.

DESIGN AWARD (EUROPESESTAALPRIJS) 1987: Het project van de stalen schuiven in de stormvloedkering van de Oosterschelde.

PRITZKERPRIJS 1987: De Japanse architect Kenzo Tange, o m. ontwerper van de bouwwerken voor de Olympische Spelen van 1964 in Tokio.

PRIX DE ROME VOOR ARCHITECTUUR 1986: Wim van den Bergh uit Heerlen.

PRIX DE ROME VOOR STEDEBOUW EN LANDSCHAPSARCHITECTUUR 1986: Rik van Dolderen uit Amsterdam.

Beeldende kunst

AANMOEDIGINGSPRIJS GRAFISCHE VORMGEVING VAN HET AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1987: Tessa van der Waals, ttn der vormgevers van het Cultureel Supplement van het NRC/Handelsblad.

AANMOEDIGINGSPRIJS ILLUSTRATIE VAN HET AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1987: Berry van Gerwen, voor zijn illustraties in het NRC/Handelsblad.

ANTO-DIEZPRIJS 1987: Kunstschilder Jan Van den Driessche.

BUHRMANN-UBBENS PAPIERPRIJS 1987: De Amsterdamse kunstenaar Jurriaan Schrofer, grafisch vormgever en voormalig directeur van de Akademie voor Beeldende Kunsten in Arnhem, voor zijn werk Onvolmaakt geheugen - een labyrint in papier. licht, beelden, teksten en stemmen.

CHARLOTTE VAN PALLANDTPRIJS 1987: Adam Colton, een jonge Britse beeldhouwer, die in 1981 naar Nederland kwam.

DAVID ROËLLPRIJS 1987: Andries Copier, ontwerper voor de Verenigde Glasfabrieken Leerdam.

EDMOND HUSTINXPRIJS 1987: De beeldend kunstenaar Michel Huisman.

Architect Joop van Stigt en minister Nijpels van VROM poseren met de BNA-Kubus. die aan Van Stigt is uitgereikt.

EMMY VAN LEERSUMPRIJS 1987: De op 28 febr. 1987 overleden kunstenares Désirée Scholten - Van de Riviere, voor haar gehele oeuvre.

H.N. WERKMANPRIJS 1987: Grafisch ontwerper Anthon Beeke, voor zijn gehele oeuvre.

HENDRIK CHABOTPRIJS 1987: Daan van Golden en Paul Beckman.

JOOP ALBLASPRIJS 1987: De fotograaf Peter Ruting.

JUDITH LEYSTERPRIJS 1987: Theresia van der Pant, maakster van o.m. het ruiterstandbeeld van koningin Wilhelmina aan het Rokin in Amsterdam.

KONINKLIJKE SUBSIDIES VOOR DE VRIJE SCHILDERKUNST 1987. H.W. Jongenelis, Jacqueline Peeters en Marianne Theunissen, allen uit Amsterdam, Klaasje Vroon uit Arnhem, Hans Ensink op Kemna uit Den Haag en Lauran Schijvens uit Eindhoven.

KIJNSTBEELDPRIJS 1987: De Vlaamse schilder en tekenaar Hans Vandekerckhove, .,die in zijn werk blijk geeft van hechte verbondenheid met aspekten van de Vlaamse schilderkiinstige traditie en tegelijk een diep besef van de historische lijn, die over grenzen en grillen heengaat".

MARIA AUSTRIAPRIJS 1987: Leo Divendal, voor zijn inzet om voor de hedendaagse Nederlandse fotografie .,een geïntegreerde plaats in de samenleving te creëren".

PRIX DE ROME VOOR BEELDENDE KUNST 1987: Jan van de Pavert (beeldhouwen) en Jan van den Dobbelsteen (gebonden beeldende kunst). Berend Strik kreeg een tweede prijs en Hans van Meeuwen en Hans van Houwelingen kregen basisprijzen, alle drie in de categorie beeldhouwen.

PRIJS STAN LEURS - ADAM OPEL 1987: De Belgische kunstschilder Philippe Vandenberghe.

PRIJS VOOR CREATIEVE EN INNOVERENDE BOEKVERBEELDING 1986: ex auquo Gorik Lindemans en een groep eindexamenstudenten van de Rietveldacademie te Amsterdam.

PRIJS VOOR EEN KUNSTENAARSLOOPBAAN 1987: De fotograaf Paul Van Den Abeele. verbonden aan de kranten van de Standaardgroep. De prijs wordt verleend door het Vlaamse ministerie van cultuur.

SANDBERGPRIJS 1987: De in Amsterdam wonende en werkende Stanley Brown uit Suriname.

STRIPSCHAPPRIJS 1987: Gerrit de Jager, maker van o.m. De Familie Doorzon.

TITIA BUNING - BRONGERSPRIJS 1987: Liesbeth Bik uit Rotterdam en Jan Baas uit Amsterdam.

TURNERPRIJS 1987: De Britse beeldhouwer Richard Deacon.

Journalistiek

ANNE VONDELINGPRIJS 1986: Constant Vecht, voor zijn in het weekblad De Groene Amsterdammer verschenen artikelen over de Nederlandse politiek.

ARKPRIJS VAN HET VRIJE WOORD 1987: De redactie van het Belgische dagblad De Morgen en zijn hoofdredacteur Paul Goossens, voor de strijdbaarheid waarmee de krant de vrijheid van meningsuiting verdedigt.

EDO BERGSMAPRIJS 1987: J.H. Besselaar, voor zijn toeristische rubriek Op stap in het zaterdagbijvoegsel van het NRC/H'blad.

EGON ERWIN KISCHPRIJS 1987: Cordt Schnibben van het Hamburgse weekblad Die Zeit voor zijn reconstructie van de massamoord in My Lai gedurende de Vietnamese oorlog.

JACQUES VAN VEENPRIJS 1987: Violet Cotterell, rechtbankverslaggeefster van Het Parool.

LEO TINDEMANSPRIJS 1987: Fotograaf François Cornil, voor zijn foto met de titel Ontroering, genomen in juni 1986 tijdens het bezoek van het Belgische koninklijke paar aan de stad Leuze.

PRIJS VAN DE DAGBLADJOURNALISTIEK 1987: Karel G. van Wolfferen, correspondent van het NRC/Handelsblad in Tokio, voor zijn artikelenreeks over de Filippijnen voor, ten tijde van en na de revolutie van 1986.

PULITZERPRIJZEN 1987: De Philadelphia Inquirer ontving drie Pulitzerprijzen. waaronder twee in de categorie van het beste journalistieke onderzoek. Het ene van John Woestendiek over de Amerikaanse gevangenissen en het andere van Daniel Biddle, H.G Bissinger en Fredrick Tulsky over ontdekte schandalen in het gerechtelijk systeem van Philadelphia
De Pulitzer-Prijs voor de beste reportage op buitenlands terrein werd toegekend aan Michael Parks van de Los Angeles Times voor zijn verslagen over Zuid-Afrika. De prils voor de beste actuele nieuwsfoto's was voor de fotograaf Kim Komrnich van de SanFrancisco Examiner voor zijn opnamen van de val van Ferdinand Marcos.
De Miami Herald en de New York Times deelden de prijs voor de beste binnenlandse reportage. De Herald voor de artikelenreeks over de nasleep van de rarnp met de spaceshuttle Challenger, de Times voor zijn reportage over de Irangate-zaak

SMITH KLINEPRIJS 1984 - 1986: Eric Struys van het Belgische dagblad Het Laatste Nieuws, voor zijn artikelenreeks Drugs bij ons, en Guy Devos van het dagblad La Meuse-La Lanterne voor zijn populariserend werk over medische wetenschap.

WORLD PRESS PHOTO 1986: Alon Reininger (VS). voor zijn foto van een AIDS-patient.

ZILVEREN CAMERA 1986: William Hoogsteijling voor zijn foto van de brand in een hotel in Kedichem. waar op dat moment de Centrum Partij vergaderde. Dit was tevens de winnaar in do categorie Nieuws.
In de overige categorieen waren de volgende personen winnaars van eerste prijzen: Nieuws-Series: Bert Verhoeff voor zijn foto Verkiezingen; Features: W. Middelkoop voor Turks jongetje met arm bekneld: Features-Series: Paul Vreeker voor Stervende zwaan: Sport: Leo Vogelzang voor Juichende Vergeer; Sport

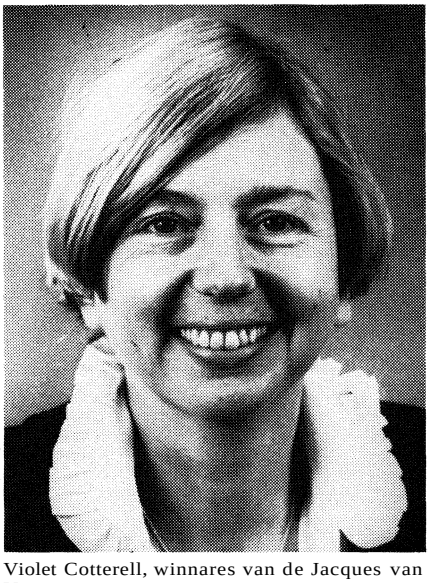

Violet Cotterell, winnares van de Jacques van Veen persprijs.

Prof. dr. P. A. J. M. Steenkamp, voorzitter van de Eerste Kamer, (l.) overhandigt de prijs voor de dagbladjournalistiek aan Karel van Wolfferen.

Series: Nico Koster voor Elfstrdentncht: Culturele en sociale fotografie. Herman Pieterse voor Ronald Reagan; Culturele en sociale fotografie Series: Theo van Houts voor Punkers en hun ouders; Portretten: Michiel Wijnberg, voor Joop den Uijl met roos; Portretten Series: M Krzyzonowski voor Diverse portretten: Buitenland: Wubbo de Jong voor Madagascar, zusje zorgt voor broertje: buitenland Series: Arnold Karskens voor Suriname.

Letterkunde

ACHILLE VAN ACKERPRIJS 1987: Hugo Claus. voor zijn artistiek werk, dat van een duidelijk Vlaamse en sociale inslag getuigt.

AKO-PRIJS 1987: J. Bernlef. voor zijn roman Publiek geheim.

ALEIDA SCHOTPRIJS 1987: Y. Bloemen en M. Wiebes voor hun vertaling van Goedenacht van Andrei Sinjawaski.

ALFRED DÖBLINPRIJS 1987: De in Praag geboren en sinds 1971 in de Bondsrepubliek woonachtige Libuse Monikova, voor haar romanmanuscript Die Fassade.

ANNA BIJNSPRIJS 1987: De dichteres Ellen Warmond. voor haar gehele oeuvre.

BOOKERPRIJS 1987: Penelope Lively, voor haar roman Moon Tiger.

BUSKEN HUETPRIJS 1987: De schrijfster Andreas Burnier, voor haar in 1985 gebundelde Essays 1968 - 1985

William Hoogteijling (r.) ontvangt de Zilveren Camera uit handen van Pierre Huyskens (l.). In het midden Daniël Koning, die werd uitgeroepen tot fotojournalist van het jaar.

CONSTANTIJNHUYGENSPRIJS 1987: Annie M.G. Schmidt. voor haar gehele letterkundige werk.

DIRK MARTENSPRIJS 1986: Luuk Gruwez voor zijn dichtbundel De feestelijke verliezer.

DRIEJAARLIJKSE STAATSPRIJS VOOR VERTALING VAN NEDERLANDSE LETTERKUNDE (BELGIE) 1987: Alain van Crugten, voor zijn vertaling in het Frans van Het verdriet van België van Hugo Claus.

F. BORDEWIJKPRIJS 1987. Frans Kellendonk, voor zijn roman Mystiek lichaam.

FLORENCE GOULDPRIJS 1987 De Franse dichter Yves Bonnefoy.
De prijs is in 1986 in de plaats gekomen van een aantal verschillende prijzen en beurzen, die door de in 1983 gestorven Amerikaanse kunstverzamelaarster en maecenas Florence Gould waren ingesteld. In 1986 was de eerste prijs van deze naam toegekend aan de schilderes Maria Elena Vieira da Silva.

FRIEDRICH HÖLDERLINPRIJS 1987: De schrijver Peter Härtling.

G.H. 's GRAVENSANDEPRIJS 1987: J.A. Roelfsema-Tenge, voor haar belangeloze inzet voor het Multatulimuseum.

GEERTJAN LUBBERHUIZENPRIJS 1986: Rudi van Dantzig. artistiek leider van Het Nationale Ballet. voor zijn roman Voor een verloren soldaat. De prijs is bedoeld voor een literair prozadebuut.

GEORG BÜCHNERPRIJS 1987: De Oostenrijkse schrijver Erich Fried.

GOUDENEZELSOOR 1986: Rudivan Dantzig voor zijn Voor een verloren soldaat. Deze prijs gaat naar een debuterend auteur. van wie in één jaar de meeste boeken worden verkocht.

GOUDEN GANZEVEER 1987. Beeldend kunstenaar en schrijver Armando, ,,voor zijn bijdrage aan het Nederlands cultuurbezit en de verspreiding daarvan tegen de achtergrond van het Europees perspectief"

GOUDEN GRIFFEL 1987. Deze prijs voor het beste kinderboek ging naar Harriët van Reek voor De avonturen van Lena Lena. Het Gouden Penseel was voor Dieter Schubert voor zijn illustraties in het boek Monkie.
Nieuw in het bekroningssvsteem is de indeling van de Zilveren Griffels en Vlag en Wimpels in vijf categorieën (vier naar leeftijd, één voor informatieve boeken).
Per categorie kan de jury maximaal vijf titels voordragen.
Zilveren Griffels gingen ditmaal naar Waar is mijn potje? van Tonv Ross. Zip van Wim Hofman, Ida stak een zebra over van Nicolaas Matsier. Een leeuw met lange tanden van Dolf Verroen, De kluizenaar en de beer van John Yeoman, Jenny en de rode storm van Stig Ericson, De aard van het beest van Janni Howke en Geboren worden van Lennart Nilsson.
Zilveren Penselen gaan naar de illustratoren Janosch (Ik maak je weer beter, zei Beer) en Tony Ross (Susan en de kwelgeest).

GUTENBERGPRIJS 1987: De Nederlandse uitgever Fritz Landshoff. De prijs wordt toegekend door de stad Leipzig.
De 86-jarige uitgever ontving de prijs bij de opening van de Leipziger Buchmesse als erkenning voor zijn verdiensten voor de boekencultuur en de heruitgave van literatuur van Duitse schrijvers die voor het fascisme waren gevlucht.
Landshoff stond in de jaren twintig aan het hoofd van de Duitse uitgeverij van Gustav Kiepenheuer en kreeg later de leiding over de Duitse afdeling van uitgeverij Querido.

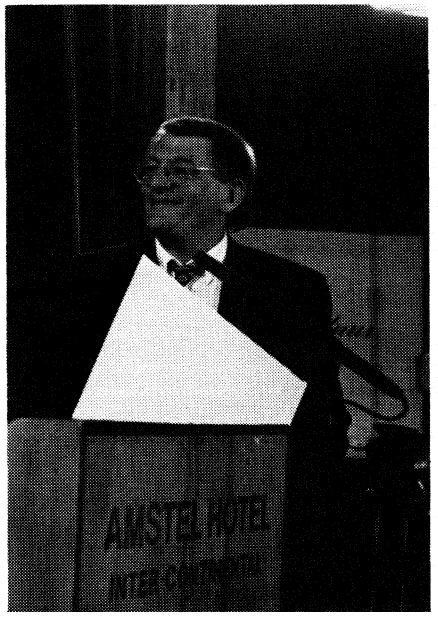

J. Bernlef, pseudoniem van Hendrik Jan Marsman, neemt de AKO-prijs in ontvangst.

HEINRICH BÖLLPRIJS 1987: De schrijver Ludwig Harig.

HENRIËTTE ROLAND HOLSTPRIJS 1987: Schaakgrootmeester Jan Hein Donner, voor Na mijn dood geschreven. Hierin zijn korte stukjes gebundeld. die. sinds Donner door een beroerte werd getroffen en in een verzorgingshuis moet worden verpleegd, wekelijks in het NRC/ Handelsblad zijn verschenen.

JAN CAMPERTPRIJS 1987 Tom van Deel voor zijn dichtbundel Achter de waterral

JENNY SMELIK KIGGENPRIJS 1987: De Turkse auteur Halil Guer voor zijn boek Mijn Dappere moeder. De prijs is bedoeld als aanmoediging voor jeugdboekenauteurs, die zich richten op kinderen van etnische minderheden.

KLEISTPRIJS 1987: De Duitse schrijver Thomas Brasch.
De auteur is in 1945 als zoon van joodse emigranten uit Duitsland in Engeland geboren. Hij is in de DDR opgegroeid en in 1976 is hij met toestemming van de Oostduitse autoriteiten naar de Bondsrepubliek verhuisd.

LITERAIRE DEBUUTPRIJS 1987: Erik Spinoy, voor zijn verzenbundel De jagers in de sneeuw.

N

LITERAIRE PRIJS VAN A TWERPEN 1987: Monika van Paemel, voor haar boek De vermaledijde vaders.

LUCY B. EN C.W. VAN DER HOOGTPRIJS 1987: De dichter Rudi Wieg. voor zijn bundel Toverdraad van dagverblijf.

MULTATULIPRIJS 1987: De schrijver H.C. ten Berge, voor zijn bock Het geheim van een opgewekt humeur.

NELLY SACHSPRIJS 1987: De Tsjechoslowaakse schrijver Milan Kundera.

NIENKE VAN HICHTUMPRIJS 1987 Peter van Gestrl, voor zijn jeugdboek Ko Kruier en zijn stadsgenoten

NOBELPRIJS VOOR LETTERKUNDE 1987: De uit de Sowjet-Unie verbannen schriiver Joseph Brodsky. voor zijn .,literaire produktie van een uitzonderlijke breedte, die intellectuele scherpte en poëtische intensiteit ademt". Het was de vijfde maal, dat een schrijver van Sowjet-afkomst de Nobelprijs kreeg toegekend. In de 86-jarige geschiedenis van deze prijs werden eerder bekroond Iwan Alexejewitsj Boenin in 1933, Boris Pasternak in 1958, Michael Solochow in 1965 en Alexander Solzjenitsyn in 1970.
Joseph Brodsky werd als Iosif Aleksandrovitsj Brodski geboren in Leningrad, op 24 mei 1940. Hij stamt uit een familie van joodse intellectuelen, ondervond in zijn jeugd aan den lijve het antisemitisme, dat vooral in de periode 1945-1953 in de Sowjet-Unie virulent aanwezig was, en brak op vijftienjarige leeftijd zijn schoolopleiding af.
Hij had allerlei losse baantjes, onder andere op een machinefabriek en in een mortuarium en op achttienjarige leeftijd schreef hij zijn eerste poëzie.
Aan het eind van de jaren vijftig kwam hij in contact met de beroemde dichteres Anna Achmatova, die onmiddellijk zijn literaire gave onderkende.
Inmiddels had hij een uitgebreide kennis verworven van vooral de Angelsaksische poëzie en droeg hij regelmatig uit zijn werk voor tijdens massaal bezochte bijeenkomsten.
Maar ondanks de ,,dooi", die volgde op het Twintigste Partijcongres, heeft hij maar een enkel gedicht in een Sowjet-tijdschrift kunnen publiceren (om precies te zijn, in het jongerenblad Kampvuur).

In 1964 werd Brodsky op beschuldiging van ,,parasitisme" veroordeeld tot vijf jaar dwangarbeid. Dank zij binnen- en buitenlandse protesten kwam hij na anderhalf jaar vrij.

In 1972 kreeg hij van de autoriteiten de raad om uit het land te verdwijnen, hij werd op een vliegtuig naar Wenen gezet en verloor het Sowjet-staatsburgerschap.
Sindsdien woont en werkt hij in de Verenigde Staten. Hij schrijft zowel in zijn moedertaal als in het Engels, dat hij in zeer korte tijd op een verbluffende manier leerde beheersen.
Brodsky's poëzie kan op geen enkele manier worden geïdentificeerd met een bepaalde school, niet naar de vorm en niet naar de inhoud. Gangbare termen - lyrisch, nuchter, klassiek. experimenteel - missen hun doel. Brodsky bezit bovendien een toon, een thematiek, een woordkeus en een behrersing van

Penelope Lively, winnares van de Bookerprijs

Annie M. G. Schmidt, winnares van de Constantijn Huygensprijs 1987.

Rudi van Dantzig (l.)ontvangt de Geertjan Lubberhuizenprijs uit handen van Dolf Hamming, voorzitter van de Marten Toonderstichting, die de prijs verleent.

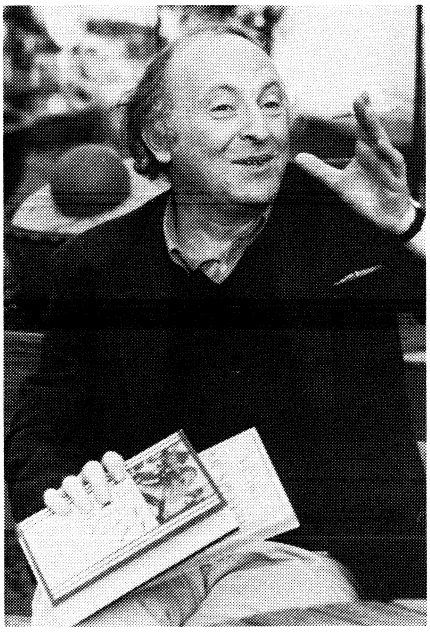

Joseph Brodsky

vorm en klank, waardoor elk volgend gedicht weer anders is dan het vorige.
Om een paar voorbeelden te noemen: hij schreef een cyclus Twintig sonnetten aan Mary Stuart (een persoonlijk vergelijk met de onthoofde koningin bij haar standbeeld in de Jardin du Luxembourg), hij schreef een detectiveverhaal in rijmloze, vijfvoetige jambes, reflecties bij de dood van Eliot en Auden, over het drama van Dido en Aeneas, een monoloog in veertien compacte rijmende gedichten aan het adres van een eendagsvlindertje, die op zichzelf al een Nobelprijs waard is.
Het is treffend dat in de essays die Brodsky over collega-dichters schreef, over Kavafis, Auden, Mandelsjtam, Montale, hij steeds datgene benadrukt wat ook op de een of andere manier in zijn eigen poëzie aan de orde is. In een stuk over Achmatova schrijft hij: „She is the kind of poet that simply ‚happens' (...) She came fully equiped, and she never resembled anyone."
Een selectie uit zijn essays en autobiografisch proza, voor het grootste deel in het Engels geschreven, verscheen vorig jaar in het imposante Less than one. Het is lang geleden dat een essaybundel zo wereldwijd de aandacht trok. Even lang geleden misschien als een Nobelprijs die zo weinig aanleiding geeft tot ontevredenheid of gemor.

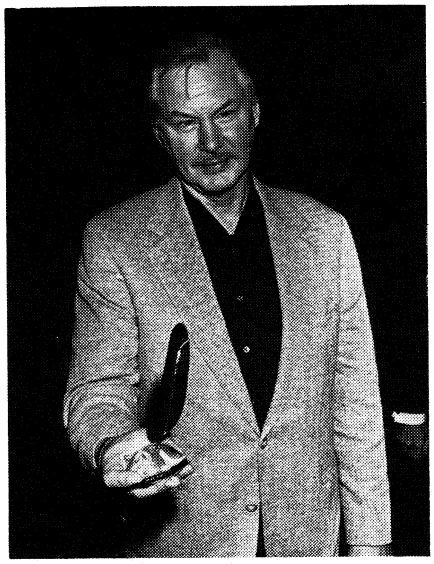

Schrijver Armando met zijn Gouden Ganzeveer.

OOSTENRIJKSE STAATSPRIJS VOOR EUROPESE LITERATUUR 1986: De Italiaanse schrijver Giorgio Manganelli.

OOSTENRIJKSE STAATSPRIJS VOOR EUROPESE LITERATUUR 1987: De tsjechoslowaakse schrijver Milan Kundera.

PIERRE BAYLEPRIJZEN 1987: Aad Nuis, TK-lid voor D'66, voor zijn kritische literatuurbeschouwingen; Joost Meeuwissen voor beeldende kunstkritiek; en Ellen Waller voor filmkritieken.

PREMIO CERVANTES 1987: De Mexicaanse auteur, essayist en toneelschrijver Carlos Fuentes.
De prijs, genoemd naar de zestiende-eeuwse schrijver Miguel de Cervantes Saavedra en groot 87.000 dollar, wordt beschouwd als de belangrijkste literaire onderscheiding van het Spaanse taalgebied.
Carlos Fuentes (58) werd geboren als zoon van een diplomaat en bracht grote delen van zijn jeugd buiten Mexico door, onder meer in Washington, Rio de Janeiro. Buenos Aires en Montevideo. Hij studeerde in Genève en vanaf 1975 werd hij voor enige tijd ambassadeur in Parijs.
Carlos Fuentes schreef, behalve romans, toneelstukken, verhalen en essays op geschiedkundig. sociologisch en literair gebied.
Samen met de Spaanse cineast Luis Bunuel regisseerde hij de film El acoso, gebaseerd op een roman van Alejo Carpentier.
Hij houdt niet van sociaal-realisme, maar streeft ernaar met zijn boeken een stap verder te zetten dan het niveau van het fictieve verhaal. „De roman is mythe, taal en structuur", stelde hij eens.
In het merendeel van zijn werk houdt Fuentes zich bezig met het maatschappelijke klimaat van zijn geboorteland. Zijn romans, die vaak het moderne Mexico afzetten tegen de verloren idealen van de Mexicaanse Revolutie van 1910, waren meermalen de oorzaak van felle controverses.

Zijn Verandering van huid (1967) werd indertijd in Spanje door Franco verboden als ‚communistisch, pro-joods en anti-Duits'. Zijn roman De dood van Artemio Cruz (1962) wordt als zijn meesterwerk beschouwd. Volgend jaar komt bij Uitgeverij Meulenhoff een vertaling uit van De oude gringo (1985), zijn nieuwste boek.

Een jury-lid maakte bekend dat Fuentes het bericht van zijn bekroning kreeg net toen hij college gaf over het werk van Cervantes, aan de Universiteit van Harvard waar hij op het moment aan verbonden is.

PREMIO NADAL 1987: De uit Valencia afkomstige publicist en schrijver Manuel Vicent.

PREMIO PLANETA 1987: De Andalusische schrijver Juan Eslava Galan.

PRIX CHATEAUBRIAND 1987: De Franse schrijver Alain Bosquet, voor zijn gehele oeuvre. n.a.v. het verschijnen van zijn meest recente roman, Lettre a mon père, qui aurait eu cent ans.

PRIX DE L'ACADÉMIE FRANCAISE 1987: De Franse schrijfster Frédérique Hébrard, voor haar roman le Harem.

PRIX FÉMINA 1987: Alain Absire, voor zijn roman l'Egal de dieu.

PRIX FÉMINA ÉTRANGER 1987: De Amerikaanse romancière Susan Minot, voor haar roman Mouflets (oorspronkelijke titel Monkeys).

Aad Nuis met zijn Pierre Bayleprijs

PRIX GONCOURT 1987: Tahar Ben Jelloun uit Marokko, voor zijn roman La nuit sacrée.

PRIX GONCOURT VOOR POËZIE 1987: Yves Bonnefoy.

PRIX INTERALLIÉ 1987: Raoul Mille, voor zijn roman Les amants du paradis.

PRIX MÉDICIS 1987: De Belgische schrijver Pierre Mertens, voor zijn roman Les éblouissements.

PRIX MÉDICIS ESSAI 1987: De Zwitserse auteur Georges Borgeaud, voor zijn boek Le soleil sur Aubiac.

PRIX MÉDICIS ETRANGER 1987: De Italiaanse schrijver Antonio Tabucchi, voor zijn roman Nocturne indien.

PRIX PAUL LÉAUTAUD 1987: Georges Walter, voor zijn roman Chronique de trois pâles fainéants.

PRIX RENAUDOT 1987: René-Jean Cot, voor zijn roman L'enfant halluciné.

PUBLIEKSPRIJS 1987: Kees van Kooten.

PULITZERPRIJZEN 1987: Peter Taylor, voor zijn roman A summons tot Memphis, en Rita Dove voor haar gedichtenbundel Thomas and Beulah.

RITZ HEMINGWAYPRIJS 1987: Peter Taylor, voor zijn roman A summons tot Memphis.

ROBERT WALSERPRIJS 1987: Werner Fritsch, voor zijn verhalenbundel Cherubim.

SCHOLLPRIJS 1987: De Oostduitse schrijfster Christa Wolf, voor haar boek Störfall. De prijs wordt toegekend door de stad Munchen.

THOMAS DEHLERPRIJS 1987: De uit de DDR afkomstige schrijvers Sascha Anderson en Jurgen Fuchs. De prijs wordt verleend door het Westduitse ministerie van inter-Duitse betrekkingen.

VERZETSPRIJS 1987: Theun de Vries. De prijs wordt toegekend door de Stichting Kunstenaarsverzet 1940 - 1945.

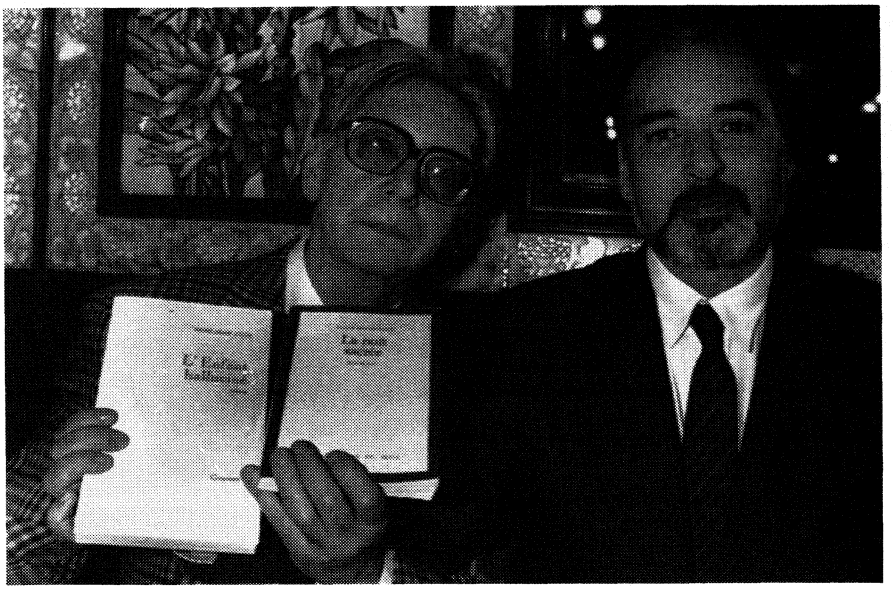

Tahar Ben Jelloun (r.), winnaar van de Prix Goncourt. met Rcné-Jean Clot, winnaar van de Prix Renaudot.

VLIEBERGHPRIJS 1987: Ivo van Orshoven. voor zijn roman Het lied van Iram.

Muziek

BIRDPRIJS 1987: Deze prijs van het North Sea Jazz Festival in Den Haag is toegekend aan de altsaxofonist en klarinettist Piet Noordijk in de categorie Nederland: aan de Deense bassist Niels Henning Orsted Petersen in de categorie Europa: en aan de altsaxofonist en trompettist Bennv Carter in de categorie Amerika

BOY EDGARPRIJS 1987: De saxofonist, componist en orkestleider Jan Cees Tans.

DUITSEMUZIEKPRIJS 1987: De Amerikaanse dirigent Leonard Bernstein.

GOETHE MEDAILLE 1987: De Franse componist en dirigent Pierre Boulez.'

De Amerikaanse auteur Peter Taylor (l.) krijgt de Ritz Hemingwayprijs uit handen van Mariël Hemingway, kleindochter van Ernst Hemingway.

GRAMMY AWARDS 1987: Oude rotten in het vak van de popmuziek, Steve Winwood en Paul Simon, waren de grote winnaars bij de jaarlijkse toekenning van de Grammy Awards, de belanerijkste onderscheidingen in de Amerikaan; platenwereld.

De 38-jarige Winwood zag zijn 20-jarige carrière bekroond met Awards voor zijn langspeelplaat "Back in the high life" en zijn hitsingle ,,Higher love".

De belangrijkste onderscheiding, elpee van het jaar, ging naar Paul Simon voor zijn omstreden album ,,Graceland" Deze ~ l a a tnam Paul Simon op in Zuid-Afrika, hetgeen hem veel kritiek en een kort verblijf op de zwarte lijst van de VN opleverde.

Twee Grammy's waren er voor de single ,,That's what friends are for" van Dionne Warwick, waaraan ook Stevie Wonder en Gladys Night meewerkten. Warwick verzamelde met deze plaat meer dan 750.000 dollar (bijna 2,5 miljoen gulden) in voor AIDS-onderzoek.

Postume Grammy's gingen naar jazz-zangeres Billie Holyday die in–1959 overleed - voor haar hele carrière - en naar tekstdichter Johnny Mercer. Mercer overleed in 1976. Deze schreef meer dan 1500 songs, waaronder ,,Jeepers Creepers", ,,Blues in the Night" en ,,Days of wine and roses".

Een andere oude getrouwe, de Amerikaanse zangeres en filmster Barbra Streisand, viel ook in de prijzen. Zij kreeg een Grammy voor de beste popzangeres.

Verder waren er Grammy Awards voor onder meer James Brown, Prince, Bill Cosby, Sting, Tina Turner, Euritmics en Dire Straits.

Klassieke Grammy's gingen naar Sir Georg Solti voor zijn opname van Liszts Faust symfonie met het symfonie-orkest van Chicago (klassieke uitvoering), naar Witold Lutoslawski (moderne compositie) voor zijn Symphonie nr. 3 en naar John Maucer voor zijn opname van Bernsteins opera Candide.

Vijf platen werden bij deze 29ste aflevering van de Grammy's opgenomen in ,,The Hall of Fame". Dat waren ,,And The Angels Sing" van Benny Goodman (tekst Johnny Mercer), Blueberry Hill" gezongen door Fats Domino, en ,,If I didn't care" van The Inkspots, en twee klassieke opnamen, de opera Tosca met o.m. Maria Callas en de complete strijkkwartetten van Bartok door het Juilliard String Quartet.

GRAVEMEYER AWARD 1987: De Britse componist Harrison Birtwistle, voor zijn opera The Mask of Orpheus.

INTERNATIONALE BEIAARDWEDSTRIJD KONINGIN FABIOLA 1987: Winnaar was de Antwerpse stadsbeiaardier Geert D'Hollander.

KONINGIN ELISABETHCONCOURS VOOR PIANISTEN 1987: Winnaar werd de statenloze, uit de Sowjet-Unie afkomstige, Andrei Nickolsky. De tweede en de derde plaats waren voor resp. Akira Wakabayashi uit Japan en Rolf Plagge uit dr Bondsrepubliek Duitsland.

MATTHIJS VERMEULENPRIJS 1987: De Duitse, in Nederland werkende, componist Gottfried Michael Koenig.

NEDERLANDSE MUZIEKPRIJS 1986: De pianist Martijn van dei- Hork.

NEDERLANDSE MUZIEKPRIJS 1987 De saxofoniste Olga de Roos

OOYEVAERPRIJS 1987: Componist en rietblazer Gilius van Bergeyk.

OSCAR BACKCOTV-COURS COMPOSITIE; 1987: De Italiaanse componist Giulio Castagnoli was de winnaar met zijn compositie Duo per violino solo

OSCAR BACKCONCOURS VIOLISTEN 1987: Winnares was Cécile Huynen.

PODIUMPRIJS 1986: De Bassist Eric Calmes.

PRIJS FONDS JULIEN ROUSSEL 1987: Deze driejaarlijkse prijs is voor de eerste maal toegekend aan Mark De Smet van De nieuwe muziekgroep wegens zijn verdienste zich te specialiseren in minder populaire kamermuziek van de periode na 1950

PULITZERPRIJS 1987: John Harbison, voor zijn compositie The flight into Egypt.

VIOOLWEDSTRIJD CHARLES DE BÉRIOT 1987: Winnaar werd de 16-jarige Stefan Willems.

VOCALISTENCONCOURS VAN DEN BOSCH 1987: Winnares van de eerste prijs was de Engelse sopraan Fiona Cameron.

WESSEL ILCKENPRIJS 1987: De jazz-pianist Rob van Bavel

ZILVEREN HARPEN 1987: De popgroepen De Dijk en Frizzle en de zanger Richenel.

Theater, film, radio en TV

AANMOEDIGINGSPRIJS VAN HET AMSTERDAMS FONDS VOOR DE KUNST 1987: De Amsterdamse filmmaker Joost Ranzijn.

ARLECCHINO 1987: Porgy Franssen, voor de beste ondersteunende mannelijke rol, die van Sosia in Amphytrion van Kleist bij toneelgroep De Appel.

Theun de Vries (l.) ontvangt de Verzetsprijs uit handen van prof. dr. Etty Mulder.

Filmregisseur Jean-Luc Godard met zijn speciale César.

BERT LEYSENPRIJS 1987: Patrick Conrad. voor zijn BRT-Tv-programma Dada Tristesse, een hommage aan de Fransschrijvendc Vlaming Paul Neuhuys.

CANNON CITYPRIJS 1987: Jorge Hoogland. voor zijn film Déja vu als beste eindexamenwerkstuk van de Nederlandse Film- en Televisie Academie.

CÉSARS 1987: De film Thérèsc van regisseur Alain Cavalier, de kroniek van een meisje dat besluit non te worden, is in Parijs uitgeroepen tot beste film van het jaar.
De produktie kreeg zes Césars, de belangrijkste filmprijzen die Frankrijk kent. Een van deze onderscheidingen ging naar regisseur Cavalier, een andere naar hoofdrolspeelster Catherine Mouchet. die werd bekroond als beste nieuwkomer.
De César voor de beste actrice werd toegekend aan Sabine Azema voor haar rol in Melo van Alain Resnais, die voor de beste acteur aan Daniel Auteuil vanwege zijn aandeel aan Jean de Florette van Claude Berri, de meest succesvolle film die vorig jaar in Frankrijk is uitgebracht.
Jean-Jacques Annaud, regisseur van The Name of the Rose, kreeg de César voor de beste buitenlandse film.
Een speciale prijs ging naar cineast Jean-Luc Godard, die werd geeerd voor zijn gehele oeuvre.
De Amerikaanse jazz-musicus Herbie Hancock werd uitgeroepen tot beste componist op grond van zijn score voor Round Midnight.

COLOMBINA 1987: Anita Menist, voor haar rol van Martha in Stilte van Lars Noren.

DAVID WORK GRIFFITHPRIJS 1987 De 77-jarige filmregisseur Elia Kazan De prijs, toegekend door de vereniging van Amerikaanse film- en TV-regisseurs, is bedoeld voor ,,een buitengewone prestatie en een levenslange bijdrage aan de film'
De vereniging (Directors Guild of America) wees tevens als beste film aan Platoon van regisseur Oliver Stone De film is gebaseerd op de eigen ervaringen van Stone als soldaat in Vietnam

EMMY AWARDS 1987. ,,Promise'', een CBS-vroduktie over een zorgeloze man die vlotseling ooor zijn geestelijk zieke broer moet zorgen. was de grote winnaar bij de uitreiking van de Amerikaanse Emmy Awards, de ,,Oscars van de televisie".
De omroep NBC- won vijf prijzen. waaronder drie voor .,Golden Girls", de serie die ook in Nederland wordt uitgezonden. Rue McLanahan, die de seksueel actieve Blanche speelt in de serie over drie oudere vrouwen, kreeg de prijs als beste actrice in een komedie.
In de categorie dramatische miniserie behaalde ,,Promise'', waarin de hoofdrollen worden gespeeld door James Garner, James Woods en Piper Laurie, vijf van de 31 Emmy-prijzen, waaronder die voor de beste dramatische serie.
De NBC-serie ,,L.A. Law'' die speelt op een advocatenkantoor in Los Angeles, kreeg onderscheidingen voor de regie, het script en de beste gastrol.
NBC produceerde ook de beste korte serie .,A year in the life''.
De beste mannelijke hoofdrol in een dramatische serie was die van Bruce Willis in ,,Moonlighting" van ABC.

De winnaar van de Nederlandse theaterprijzen. In het midden choreograaf Toer van Schayk, rechts Meir Germanovitch Knopper en links Nacho Duato.

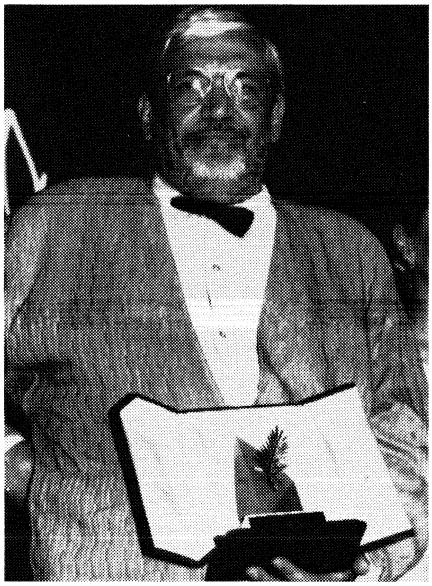

Maurice Pialat met de Gouden Palm van het filmfestival van Cannes.

De beste actrice in een dramatische serie was Sharon Gless. voor ,,Cagney en Lacey" van CBS.
Michael J. Fox. de ster van de hitfilm ..Back tot the future'', werd voor de tweede achtereenvolgende maal bekroond voor zijn rol als geobsedeerde, conservatieve yup Alex Keaton in ,,Family ties" van NBC.
Bij de Emmy Awards ooor buitenlandse TV-programma's ginger er vier van de vijf naar Britse produkties: Alas Smith en Jones, The Sword of Islam. Porterhouse Blue en The Belle of Amherst. De vijfde was voor het Canadese jeugdprogramma Degrassi Junior High.

EUROPAPRIJS 1987: De Franse theatergroep Théâtre du Soleil van artistiek directeur Ariane Mnouchkine. De prijs is ingesteld door de Europese Commissie en werd dit jaar voor de eerste keer uitgereikt.
Een speciale onderscheiding werd verleend aan Mélina Mercouri, de Griekse minister van cultuur.

EUROVISIE SONGFESTIVAL 1987: De Ierse zanger Johnny Logan met de ballad Hold me now

FILMFESTIVAL VAN CANNES 1987: Onder luidkeelse protesten van het 2400 man sterke galapubliek, is op 19 mei in Cannes de Gouden Palm van het veertigste Festival International uitgereikt aan de Franse regisseur Maurice Pialat voor zijn, op een roman van George Bernanos gebaseerde, Sous le soleil de Satan.
Het rumoer om deze bekroning zwol zo sterk aan dat Cathérine Deneuve, die de prijs uitreikte, en jury-voorzitter Yves Montand tot stilte moesten manen om Pialat zijn dankwoord uit te laten spreken. ,,Als jullie mij niet mogen, mag ik jullie niet", zo pareerde hij vervolgens het gefluit en boegeroep.
Sedert zijn eerste vertoning is Pialats film onderwerp geweest van discussies. Alleen de Fransen prezen de film unaniem, de meeste niet-Fransen hadden weinig op met Pialats verfilming van een strijd tussen goed en kwaad, uitgevochten door een zichzelf kastijdende monnik (Gérard Depardieu) en een zich als mens voordoende Duivel.
Veel meer waardering bestond er voor het toekennen van de Prijs voor de Beste Regie aan Wim Wenders voor zijn Der Himmel uber Berlin. Geen film over de duivel, maar over twee engelen die in overjassen door Berlijn wandelen. Een van hen volgt het voorbeeld van

Frederico Fellini, winnaar van het filmfestival van Moskou

de gewezen engel Peter Falk er. kiest voor de sterfelijkheid om tijd en sensualiteit te leren kennen. Wenders. die in 1984 met Paris. Texas de Gouden Palm won. zei de prijs op te vatten als ..aanmoediging om met de filmkunst te blijven experimenteren''
De jury-prijs wordt gedeeld door Souleymane Cissé uit Mali (Yeelen) en de Japanner Rentaro Mikuni (Shinran).
Pokajanie. de film waarmee de Georgier Tengis Aboeladze de Stalin-terreur in de jaren dertig omschreef en die door velen werd getipt voor de Gouden Palm, kreeg de ,,Grand Prix Spécial du Jury". Eerder waren hem al de Prijs van de Kritiek en de Oecumenische Prijs toegekend.
Het veertigste filmfestival van Cannes zal wellicht, behalve als het festival van de Pialatheibel, ook de geschiedenis ingaan als het Festival van de Russische Cinema. Naast Aboeladze werden namelijk Ocie Ciornie (Zwarte ogen) van Nikita Michalkow geëerd met de Prijs voor de Beste Acteur, voor hoofdrolspeler Marcello Mastroianni. en Shy People van de in de VS werkende Rus Andrej Konchalowski met de Prijs voor de Beste Actrice, voor Barbara Hershey.
Federico Fellini, in Cannes aanwezig met Intervista, kreeg voor zijn complete oeuvre de speciale jubileumbekroning, de ,,Prijs van de 40ste verjaardag".
Een nieuwe prijs, de Prix Roberto Rossellini, werd toegekend aan het Britse TV-kanaal Channel Four, voor de steun, die het aan de filmkunst verleent.

FILMFESTIVAL VAN LOCARNO 1987: Het Gouden Luipaard. de hoofdprijs, was voor de Portugese regisseur José Alvaro Marais. voor zijn film O Bobo. Het Zilveren Luipaard werd toegekend aan Edward Yang uit Taiwan voor zijn film Konbu Finze. Alexander Sokoerow uit de Sowjet-Unie kreeg het Bronzen Luipaard voor Odinoki Golos Tsjeloweka (De eenzame stem van de mens).
De Hongaar Arpad Vermes kreeg het Bronzen

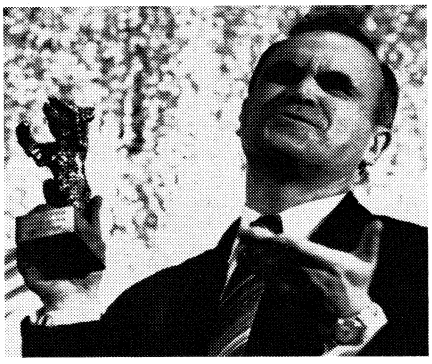

Gleb Panfilow

Luipaard voor beste acteur voor zijn optreden in Hol Volt, Holt Nem Volt van Gyula Gazdag
Een derde Bronzen Luipaard werd toegekend aan Three bewildered people in the riight van Gregg Arakis (VS). die ook de prijs van de filmkritiek (Fipresci) kreeg.

FILMFESTIVAL VAN MOSKOU 1987: De film ,,Intervista'' van de Italiaanse regisseur Federico Fellini is onderscheiden met de eerste prijs van het vijftiende internationale filmfestival van Moskou
,,Intervista'' is een ode aan de Romeinse filmstad Cinecitta en gaat over een regisseur (Fellini zelf) die daar probeert een fiim te maken
De jury die de beslissirig nam werd voorgezeten door de Amerikaanse filmacteur Robert de Niro.
De prijs voor de beste niannelijkc hoofdrol was voor acteur Anthony Hopkins in di. Britst. film Sharing Cross Road, 84. Bij de vrouwen ging de hoofdprijs naar de Hongaarse Dorotja Udwarosch, voor haar rol in Moeder. ik zoen je.
Een Amerikaanse kinderfilm. De reis van de Netty Gunn. van Jeremy Kagan, werd onderscheiden met een gouden medaille.
De Westduitse delegatievoorzitter. Karl de Vogt, zei dat hetniveau van de films in Moskou dit jaar over het algemeen nogal laag gevonden werd. De interessantste films werden buiten mededinging vertoond, waaronder enkele die pas door de So jetcensuur zijn vrijgegeven.
..De commissaris'' van Aleksandr Askoldow was twintig jaar na ontstaan nu pas te zien. De film gaat over het probleem van de joodse bevolking in de tijd van de oorlog tussen het rode en witte leger.

FILMFESTIVAL VAN VENETIE 1987: Hier waren de prijzen als volgt verdeeld. Gouden Leeuw: Au revoir les enfants. Regie: Louis Malle (Frankrijk).
Zilveren Leeuw (ex aequo): Lunga vita alla Signora! Regie: Ermanno Olmi (Italie): Maurice. Regie. James Ivory (Engeland).
Grote Speciale Juryprijs: Hip Hip Hurra! Regie: Kjell Grede (Zweden/Denemarken/Noorwegen).
Beste acteur: Hugh Grant en James Wilby in Maurice
Beste actrice: Kang Soo-yeon in Sibaji. Regie: Kwon-teak Im (Zuid-Korea).

FILMFESTIVAL VAN WEST-BERLIJN 1987: De Gouden Beer voor de beste film van het 37ste internationale filmfestival van West-Berlijn is toegekend aan de Russische produktie Tema van Gleb Panfilow.
Deze in 1979 opgenomen film werd pas vorig jaar door de Sowjet-autoriteiten vrijgegeven voor vertoning en was in februari als surprisefilm te zien tijdens het Filmfestival Rotterdam.
De jury onder voorzitterschap van acteur Klaus Maria Brandauer deelde verschillende Zilveren Beren uit, onder meer aan de Amerikaanse regisseur Oliver Stone voor Platoon. aan de actrice Ana Beatriz Nogueira voor de Braziliaanse film Vera. aan de Italiaanse acteur Gian-Maria Volonté voor de titelrol in Il caso Moro, aan de Amerikaanse produktie Children of a Lesser God en aan de Hongaarse film Dagboekvoor mijn liefdes van Márta Mészáros.
Een nieuwe prijs. vernoemd naar de oprichter van de Berlinale. dr. Alfred Bauer, ging naar de Franse film Mauvais sang van Léon Carax.

GOLDEN GLOBES 1987: De film Hannah and her sisters van Woody Allen en Platoon van Oliver Stone.
Als beste acteurs werden onderscheiden Marlee Matlin in Children of a lesser god. Sissy Spacek in Crimes of the heart. Bob Hoskins in Mona Lisa en Paul Hogan in Crocodile Dundee.
De beste bijrollen werden gespeeld door Maggie Smith in A room with a view en Tom Berenger in Platoon.
Het beste draaiboek was van Robert Bolt voor The Mission.

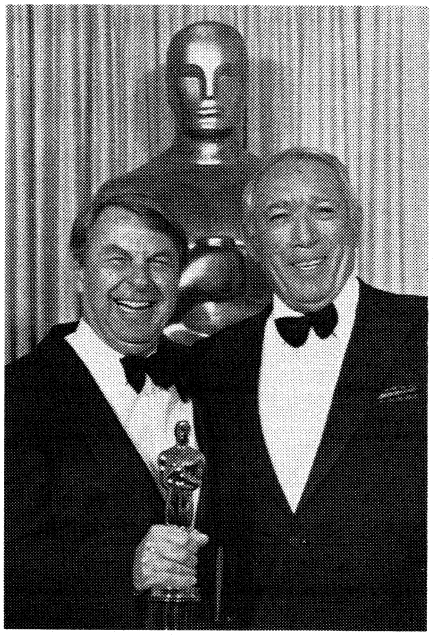

Fonds Rademakers, Nederlands winnaar van een Oscar (l.) met Anthony Quinn.

De beste britenlandse film was De Aanslag van Fons Rademakers naar het gelijknamige boek van Harry Mulisch

GOUDEN KALVEREN 1987: De film Vroeger is dood van Ine Schenkkan. Jasperina de Jong. dir in deze film de hoofdrol speelt. kreeg de onderscheiding voor de beste actrice.
De hoofdrolspelersin de nieuwe film van Frans Weisz. Havinck naar de roman van Marja Brouwers. werden elk met een Gouden Kalf bedacht, Willem Nijholt kreeg hem als ,.beste acteur'' en Will van Kralingen ontving de ,,speciale juryprijs''
Dit jaar waren de spelprestaties van zo vele actrices opgevallen. dat de jury aan één van hen de .,speciale prijs'' wilde toekennen
Dick Maas van Flodder ontving een Kalf voor de ,,besteregisseiir". In de categorie korte films werd Armand Perrenet onderscheiden voor zijn Sostenu'to. Als beste documentaire werd gekozen New York-Batavia van Rien Hagen. Theo van de Sande kreeg van zijn vakgenoten het Gouden Kalf voor de beste cameraman.

GOUDEN ROOS 1987: De Z eedse TV-produktie The Prize, een parodie op de jaarlijkse uitreiking van de Nobelprijzen.
De Zilveren Roos ging naar Mini en Maxi in concert van de AVRO. Brons ging naar Torvil and Dean's Fire + Ice van de Britse ITV.
De persprijs ging naar de BBC voor Now Something Else
De bijzondere prijs van de internationale jury voor onafhankelijke producers werd verleend aan Barbra Streisand, one voice. van de Amerikaanse Smith Henion Productions

GOUDEN THEATERDANSPRIJS 1987: De Spaanse danser en choreograaf Nacho Duato, werkzaam bij het Nederlands Danstheater, voor zijn hoofdrol in L'Histoire du soldat.
De Zilveren Theaterdansprijs kwam terecht bij de Israëlische danser Meir Germanovitch Knopper, die sinds 1985 in Nederland danst bij kleine groepen met eigentijds repertoire.

GROTE KUNSTPRIJS VAN BERLIJN 1987: De Italiaanse filmregisseur, Lina Wertmuller.

HANS SNOEKPRIJS 1987: Toneelgezelschap De Blauwe Zebra. voor de beste jeugdtheaterproduktie.

Cherry Duyns (r.) met de Nipkowschijf en Ad Fransen van het radioprogramma Boeken, winnaar van de Zilveren Reiss microfoon.

JOHAN KAARTPRIJS 1987: Jenny Arean, voor haar programma Gescheiden vrouw op oorlogspad.

LOUIS d'OR 1987: Guido de Moor voor zijn hoofdrol van Hofreiter in Arthur Schnitzlers Het Wijde land, uitgevoerd door het Publieks-theater.

LOUIS DELLUCPRIJS 1987: Ez aequo de films Soigne ta droite van Jean-Luc Godard en Au revoir les enfants van Louis Malle.

NEDERLANDS CHOREOGRAFIEPRIJS 1987: Toer van Schayk, voor zijn ballet Zevende Symfonie (Beethoven), dat volgens de jury ,,flonkert van dans, waar tomeloze levenslust en standvastig optimisme van afstralen"

NIPKOWSCHIJF 1987: De driedelige TV-documentaire Levensberichten van Cherry Duyns, uitgezonden door de VPRO, over de dagelijkse gang van zaken op de oncologische afdeling van een ziekenhuis.

OSCARS 1987: Regisseur Fons Rademakers heeft in Hollywood de Oscar voor de beste niet-engelstalige film in ontvangst genomen voor zijn verfilming van Harry Mulisch roman De Aanslag.
Het is voor het eerst dat een Nederlandse speelfilm deze onderscheiding ten deel valt. Wel kreeg Rademakers in 1959 een Oscarnominatie voor zijn debuut Dorp aan de rivier. Eerder kregen Nederlandse filmmakers zoals Bert Haanstra, Charles Huguenot van der Linden, Co Hoedeman en Borge Ring Oscars in de categorie korte films.
Ook de Nederlandse producent Willem Thijssen ontving een Oscar, in de categorie beste korte animatiefilm, voor de Belgische produktie Een Griekse tragedie.
De meeste Academy Awards, zoals de Oscar officieel heet, gingen naar de Vietnamfilm Platoon: vier, waaronder die voor de beste film en de beste regie (Oliver Stone). Drie Oscars behaalden zowel de Britse produktie **A** Room with a View als Woody Allens Hannah and her Sisters.
De prijzen voor de beste acteur en actrice waren voor respectievelijk Paul Newman in The Color of Money en Marlee Matlin in Children of a Lesser God.

OSKAR DE GRUYTERPRIJS REGIE 1987: Dirk Tanghe, voor zijn regie van Shakespeares De geremde feeks bij theater Malpertuis in Tielt.
De prijs voor de beste vertolking ging naar Warre Borgmans voor zijn rol van Jago in Othello van Shakespeare bij de Blauwe Maandag Compagnie in Antwerpen.

PISUISSEPRIJS 1987: Michel Sorbach, voor zijn aandeel in het programma Boys and girls, dat hij samen met Martin van den Ham gespeeld heeft.

PROSCENIUMPRIJS 1987: De artistieke leiding van Toneelgroep Centrum.

PRIJS HIPPOLIET VAN PEENE - VIRGINIE MIRYT 1987: De Werkwinkel drama-radio.

PRIJZEN VAN DE AMERIKAANSE ORGANISATIE VAN FILMCRITICI 1987: De britse film A Room with a View van regisseur James Ivory naar een roman van E.M. Forster.
Verdere prijzen waren: beste buitenlandse film Otelo van Franco Zeffirelli, beste actrice Kathleen Turner in Peggy Sue got married van Coppola, beste akteur: Paul Newman in The Color of Money van Martin Scorsese, beste regisseur: Woody Allen voor Hannah and her Sisters, beste vrouwelijke bijrol: Dianne Wiest in Hannah and het Sisters beste mannelijke bijrol Daniel Day Lewis in A Room with a View en My Beautiful Laundrette.

PRIJZEN VAN DE BRITSE FILM- EN TV-ACADEMIE BAFTA 1987: A room with a View, gebaseerd op de roman van E.M. Forster.
Bob Hoskins en Maggie Smith, beiden uit Engeland, zijn onderscheiden als de beste acteurs van het afgelopen jaar. Hoskins krijgt de prijs voor zijn rol in Mona Lisa en Maggie Smith voor haar rol in A room with a View als keurig Engels meisje dat Toscane verkent.
Twee onderscheidingen voor de beste regie en het beste script, gingen naar de ,,family-comedy" Hannah and her Sisters van Woody Allen, een produktie die samen met Mona Lisa en The Mission tot de drie beste buitenlandse produkties werd gerekend.
De prijs voor de beste mannelijke bijrol ging naar Ray McAnally, die in The Mission speelt. Judi Dench kreeg de prijs in de categorie beste vrouwelijke bijrol voor haar aandeel in A room with a View.

PUBLIEKSPRIJS 1987: De voorstelling door toneelgroep De Witte Kraai uit Vlaanderen van Wie is Bang voor Virginia Woolf in de regie van Sam Bogaerts.

PULITZERPRIJS 1987: August Wilson, voor zijn toneelstuk Fences.

SABAM TONEELPRIJZEN 1986: De toneelauteurs René Swartenbroekx (Nederland) en Paul Francy (Frankrijk), voor hun artistieke loopbaan.

SHAKESPEAREPRIJS 1987: De sopraan Dame Gwyneth Jones.

SONIA GASKELLPRIJS 1987: De choreografe Krisztina de Châtel voor haar dansproduktie Staunch.

STAATSPRIJS VAN DE SOWJET-UNIE 1987: De zanger, dichter en acteur Wladimir Wysotski.
Wysotski, die in 1980 op 42-jarige leeftijd overleed, was acteur bij het Taganka-theater in Moskou. Hij verkreeg zijn enorme populariteit vooral door zijn liederen, waarin hij kritiek op het maatschappelijk bestel verpakte
Het karakteristieke ,,roestige" stemgeluid en zijn herkenbare sociale schetsen genieten bekendheid in alle geledingen van de Sowjetmaatschappij.
Het officiële persbureau Tass erkende het ,,grotetalent" van Wysotski en omschreef zijn liederen als ,,moedig en waarachtig" en ,,gericht tegen de lagen en de corruptie"
Al eerder waren er tekenen die wezen op officiële erkenning van de ,,bard". In 1981 verscheen een uitgave van zijn werk, eind 1985 werd een gedenkteken op zijn graf geplaatst en een jaar geleden werd een speciale commissie ingesteld om de literaire erfenis van Wysotski te verzamelen en zijn nagedachtenis te eren.
Tass kondigde aan dat zijn werk in een vijftiendelige serie grammofoonplaten zal worden uitgebracht. Twee daarvan zijn inmiddels verschenen.

THALIAPRIJS 1987: Regisseur Walter Tillemans, voor zijn werk met het Nieuw Ensemble Raamtheater.

THEO d'OR Viviane de Muynck, voor haar hoofdrol in Wie is bang voor Virginia Woolf in de voorstelling van De Witte Kraai.

TONY AWARDS 1987: De Britse produktie Les Misérables, een musical over de Franse revolutie, is in New York bekroond met acht Tony Awards, de hoogste Amerikaanse toneelprijs.
Les Misérables, onderscheiden als beste musical van het jaar, kreeg onder meer Tony's voor de regie van Trevor Nunn en John Caird, het decor van John Napier, de muziek en de prestaties van twee van de hoofdrolspelers.
Als beste toneelstuk werd bekroond Fences van August Wilson. James Earl Jones en Mary Alice, die de twee belangrijkste rollen in dit stuk spelen, kregen eveneens een Tony.
Als beste acteur in een musical werd onderscheiden Robert Lindsay, die de hoofdrol vervult in Me and My Girl.

ZILVEREN REISSMICROFOON 1987: Het VPRO radioprogramma Boeken onder eindredactie van Wim Noordhoek.

WETENSCHAP EN TECHNIEK

PRIJZEN

ARTOIS – BAILLET LATOURPRIJS 1987: De Zweedse onderzoekers Viktor Mutt en Thoman Hökfelt van het Karolinska Instituut in Stockholm, voor hun gezamenlijke bijdragen tot opheldering van de structuur, de localisatie en de functie der neuropeptiden. een subgroep van de hormonen, die o.m. de activiteiten van de spijsverteringsorganen regelen.

BALZANPRIJS 1987: De Amerikaanse psycholoog Jerome Seymour Bruner (71), de Britse historicus Sir Richard William Southern (75) voor zijn onderzoek van de middeleeuwen en de Zuidafrikaanse anthropoloog Philip von Tobias (61), wiens wetenschappelijk werk essentiele nieuwe inzichten heeft opgeleverd t.a.v. de vroege en de voorgeschiedenis van de homo sapiens

BOEHRINGER INGELHEIMPRIJS 1987: Dr Marc Decramer van de KU-Leuven voor zijn studie over de werking van de ademhalingsspieren bij proefdieren en dr. Benoit Nemery van de UCL voor zijn doctoraalthesis in de toxicologie, gerealiseerd in de eenheid voor toxicologie van de Medical Research Council in Londen.

CRAFOORDPRIJS 1987: Eugene en Howard Odum, voor hun grondleggend werk in ecologie
De broers. werkzaam resp. aan de universiteit van Georgia en dic van Florida, werden geëerd als eersten, die de effecten van menselijke activiteiten in natuurlijke systemen onderzochten.

DRIEJAARLIJKSE PRIJS JULES FRANÇOIS 1987: De Britse oogarts Jan Grierson van de Londense universiteit, voor zijn onderzoek inzake glaucoom.

ERASMUSPRIJS 1987 De Britse cheniicus en voormalig directeur-generaal voor wetenschap en onderwijs van de OESO Alexander King Hij kreeg de Erasmusprijs voor technologie en samenleving Alexander King was in 1968 mede-oprichter van de Club van Rome

GALENUSPRIJS 1987: Het pharmaceutische bedrijf Smith Kline RIT, voor zijn vaccin tegen hepatitis-B

GESCHIEDENISPRIJS 1987 van het Gemeentekrediet: Marie-Annc Wilssens. voor haar werk Bevolkingsdruk en boerenverstand, Evolutie van de levensstandaard in het Waasland van de 18de eeuw

HOECHST BELGIUMPRIJS 1987: Paul Linkowski en Eve van Cauter, beiden verbonden aan de Université Libre Bruxelles. voor hun onderzoek t.a.v.de biologische ritmes van depressies.

J.P. VAN PRAAGPRIJS 1987: Prof.dr. P. Muntendnm De prijs van het Humanistisch Verbond is hem toegekend ,.omdat hij gedurende een lange reeks van jaren, als bestuurder en als auteur, in het bijzonder inzake de vrijwillige euthanasie, de humanistische waarden van vrijheid, verantwoordelijkheid en zelfbeschikking van de mens heeft verdedigd en bevorderd".

JOOST VAN DEN VONDELPRIJS 1987: De Nederlandse theoloog Jan Sperna, hoogleraar aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam.

KAREL VAN MANDERPRIJS 1987: De kunsthistoricus prof. E. de Jongh voor zijn boek bij de tentoonstelling Portretten van echt en trouw. In dit boek. met de ondertitel Huwelijk en gezin in de Nederlandse kunst in de 17de eeuw, gaf prof. De Jongh een inleiding op de Nederlandse portretkunst in het algemeen en op de ideeën, die eraan ten grondslag lagen.

KONINKLIJKE SHELLPRIJS 1987: De self-made geoloog W.M. Felder, die als geen ander heeft bijgedragen tot de opheldering van de stratigrafie van zijn geboortestreek Zuid-Limburg.

KYOTOPRIJS 1987: Prof. dr J.H Oort (87). De sterrenkundige krijgt de prijs van 45 miljoen yen (600.000gulden) voor zijn langdurige bijdragen aan de astronomie en astrofysica, in het bijzonder voor zijn verklaring van de structuur en de dynamica van het Melkwegstelsel.
Prof. Oort was van 1945 tot 1970 hoogleraar sterrenkunde aan de Leidse Universiteit en directeur van de sterrenwacht in Leiden. Hij studeerde wis- en natuurkunde en promoveerde in 1926 aan de Rijksuniversiteit Groningen. De onderscheiding wordt toegekend aan mensen die belangrijk hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de menswetenschappen eri de heschaving van dc mensheid

LASKERPRIJS 1987: De Deense neuropsychiater Mogens Schou en drie immunologen. nl. Philip Leder van de universiteit van Harvard. Leroy Hood van het California Institute of Technology. beiden VS en de Japanner Susumu Tonegawa, die werkzaam is aan het Massachusetts Institute of Technology (zie onder Nobelprijs voor geneeskunde voor meer details).

NOBELPRIJS VOOR ECONOMIE 1987: De Amerikaanse hoogleraar Robert M. Solow, voor zijn wiskundige groeitheorie, die hij in 1956 heeft gepubliceerd.

Rohert M. Solow werd op 23 augustus 1924 geboren in New York. In 1947 behaalde hij zijn eerste graad aan de universiteit van Harvard, en in 1949 en 1951 voegde hij daaraan nog twee hogere graden toe.
In 1950 werd hij assistent-professor in de statistiek aan het Massachusetts Institute of Technology (MIT), waar hij in 1957 werd benoemd tot professor in de economie.

,,Ik en anderen probeerden te begrijpen wat industriële economieen doet groeien, wat hen groter maakt en rijker", aldus Solow. Hij bestudeerde daarom een keur van mogelijke factoren. zoals bevolking. beroeosbevolking, investeringen, kapitaalgoederen en besparingen, en bracht een aantal hiervan samen in een model.

,,Maar de verbazingwekkende conclusie was dat het hoofdzakelijk technologische veranderingen zijn die de economie beinvloeden", legt hij uit.
Volgens hem komt dit vooral doordat er een sterke wisselwerking bestaat tussen technologie en kapitaalgoederen. Technologie kan de kwaliteit van kapitaalgoederen verbeteren. en daarmee de produktie verhogen.
,,In de tijd voor de publicaties van Solow, speelde technologie geen rol in de economische analyse. Dat hij dit aspect erin heeft gebracht is een van zijn grootste verdiensten", zei Ragnar Bentzel, lid van de commissie van de Zweedse Academie voor Wetenschappen. die de prijs jaarlijks toekent.
Professor Assar Lindbeck, die ook lid van deze commissie is, zei: ,.De toegenomen interesse onder overheden voor uitbreiding van onderwijs, onderzoek en ontwikkeling werd voor een belangrijk deel ingegeven door de studies van Solow. In ieder lange-termijnrapport over de economie dat ik heb gezien in welk land dan ook. zijn analyses gebruikt die zijn gebaseerd op Solow's theorieen".

Onder economen is op dit moment echter nogal wat kritiek op Solow's modellen, omdat zij gebaseerd zijn op een evenwichtige lange termijn-groei, In de jaren vijftig en zestig leek dat heel acceptabel maar sinds de crisis in de jaren zeventig en tachtig zijn conjunctuurtheorieën veel meer op de voorgrond gekomen.
Volgens dr. R.J.de Groof, medewerker aan de Katholieke Universiteit Brabant, betekent dat niet dat de theorieën van Solow niet meer juist

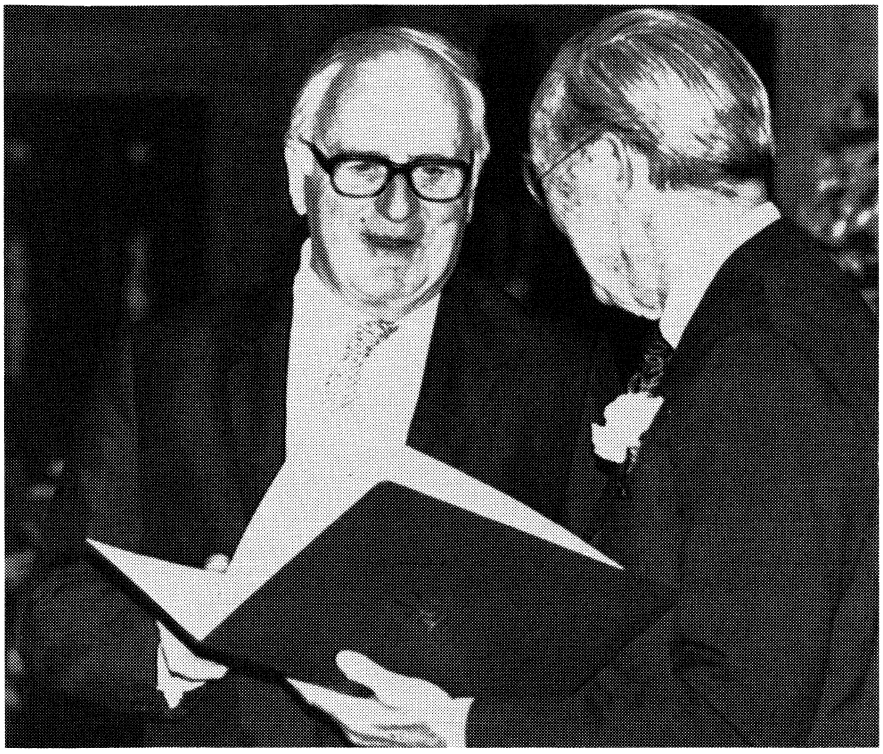

Alexander King. winnaar van de Erasmusprijs, met prins Bernhard

zijn. ,,Een theorie kan juist zijn. maar niet actueel". zegt hij
De Groof meent dat de verdienste van Solow toch nog steeds is dat aan de hand van zijn modellen. die de voorwaarden voor evenwichtige groei formuleren, de problemen in onevenwichtige situaties kunnen worden vatsgesteld. ,,Het is zoiets als de perfect gezonde mens. Tegen die achtergrond worden ziekten gedefinieerd". zegt hij
Hoewel Solow over de hele wereld gastdocentschappen heeft bekleed, waaronder aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam is hij het MIT steeds trouw gebleven.
,,Hij heeft de prijs verdiend. Hij heeft er echt heel hard voor gewerkt". zegt de econoom Arjo Klamer. Klamer herf? in net verleden samengewerkt met Solow op het MIT, en schrijft nu samen met hem een boek dat de retoriek van economen onder de loep neemt. ,,Hij vond het heel vervelend dat hij nog geen Nobelprijs had gewonnen. want alle mannen met wie hij in het verleden intensief samenwerkte - Paul Samuelson, James Tobin en Franco Modiglani - hadden er al wel een". voegt hij daaraan toe.
Samen met deze gelauwerde economen behoorde Solow tot ,,het clubje van Keynesianen van het eerste uur", aldus Klamer. ,,Zij waren het eens met Keynes dat de overheid iets kan doen aan stabilisering van de economie, dat de overheid kan en moet ingrijpen."
Maar, zo legt hij uit. ze hadden wel enige bedenkingen tegen Keynes. Deze had volgens hem niet voldoende oog voor het individuele gedrag in de economie. Er werd teveel uitgegaan van vaste verhoudingen tussen de produktiefactoren.
Solow heeft toen produktiefuncties opgesteld, waarin inzicht werd gegeven hoe verschillende combinaties van arbeid. kapitaalgoederen en technologie verschillende hoeveelheden produktie konden opleveren.
Klamer: ..Ze waren ook optimistisch, ze geloofden dat economen konden bijdragen aan verbetering van de wereld. Zij zouden de president wel adviseren wat te doen, zij zouden het Witte Huis bestormep."
Solow heeft dat in zekere zin ook gedaan: in 1961 en 1962 was hij lid van de raad van economische adviseurs van president John F. Kennedy. Later stond hij ook president Lyndon Johnson bij met zijn studies.
Voor Solow, als sterk aanhanger van Keynes en overheidsingrijpen in de economie, is de economische koers van president Reagan een gruwel. ,,Met aanbodeconomen wil hij niets te maken hebben. Reaganomics, daar gelooft hij niets van", aldus Klamer.
Tijdens een persconferentie op 21 okt. wond Solow daar ook geen doekjes om: .,Het beste dat je over Reaganomics kan zeggen is dat het waarschijnlijk is gebeurd in een kort moment van onoplettendheid", zei hij. ,,Ik zou willen dat de president eens ophield met die onzin van ,Ik zal de belastingen nooit verhogen. niet over mijn lijk' ".

NOBELPRIJS VOOR GENEESKUNDE 1987: De Japanse moleculair-bioloog Susumu Tonegawa, voor zijn baanbrekende onderzoek naar de moleculaire biologie van het immuunsysteem

Susumu Tonegawa is op 5 sept. 1939 in Nagoya in Japan geboren. Hij studeerde eerst scheikunde aan de universiteit van Kyoto. Vervolgens wijdde hij zich aan dezelfde universiteit, aan virusonderzoek.

Van 1963 - 1968 studeerde hij aan het Department of Biology van de universiteit van Californië. Nadat hij hier was gepromoveerd was hij werkzaam als assistent van prof. Hayaschi aan de universiteit van Californië en vervolgens als assistent van prof. Delbucco aan het Salk-Institute in San Diego.
Van 1971 - 1981 werkte hij in het Instituut voor Immunologie in Bazel, dat behoort tot het farmaceutische concern Hoffman-La Roche.

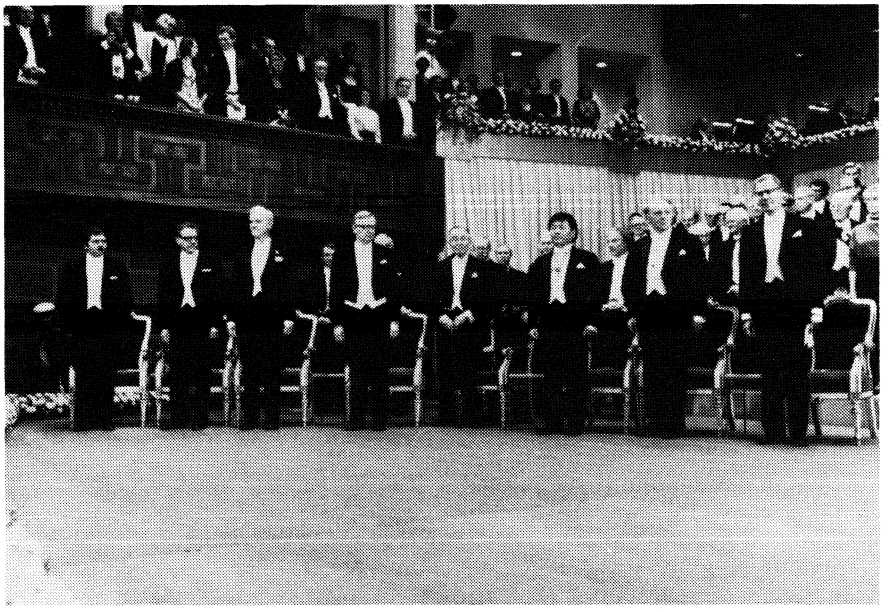

De Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm. V.l.n.r. Georg Bednorz (natuurkunde). Alex Muller (natuurkunde), Donald Cram (scheikunde). Jean-Marie Lehn (scheikunde), Charles Pedersen (scheikunde), Susumu Tonegawa (geneeskunde), Joseph Brodsky (letterkunde) en Robert Solow (economie).

Sinds 1981 is hij hoogleraar biologie aan het Center for Cancer Research van het Department of Biology van het Massachusetts Institute of Technology.

Tonegawa's bekroonde onderzoek richtte zich op de genetische basis voor de geweldige verscheidenheid aan antilichamen - eiwitmoleculen die lichaamsvreemde verbindingen uitschakelen - in het afweersysteem.
Gewervelde dieren kunnen tientallen tot honderden miljoenen verschillende antilichamen produceren. Lange tijd is er in de immunologie een controverse geweest over de vraag hoe die enorme verscheidenheid in de DNA-code is vastgelegd.

Volgens sommige theoretici was er voor elk antilichaam een apart gen. Andere onderzoekers meenden daarcntcgen dat er slechts een beperkt aantal antilichaam-genen was en dat stukjes van die genen in de cellen waar de antilichamen worden gemaakt worden gehergroepeerd. Daardoor zijn met een beperkt aantal zeer veel combinaties mogelijk.

Voor deze laatste theorie, die al in de jaren zestig werd geformuleerd, gold echter een moeilijkheid: er was een mechanisme voor nodig waarmee genen kunnen worden gerearrangeerd. en zo'n mechanisme was niet bekend. De theorie had dan ook weinig aanhangers.
In 1976 bewezen Tonegawa en zijn medewerkers echter als eersten dat ,,gen-herschikking" in antilichaam-producerende witte bloedcellen daadwerkelijkvoorkomt. Dit succes kwam niet van de ene dag op de andere: al vanaf 1971 had Tonegawa zich met grote hardnekkigheid in het probleem vastgebeten.

Sinds 1976 is de moleculaire genetica van antilichaamproduktie in hoog tempo opgehelderd, waarbij naast de groep van Tonegawa ook de groepenvan de Amerikanen Leroy Hood en Philip Leder een vooraanstaande rol speelden.

Hood en Leder ontvingen samen met Tonegawa de Lasker Award, die vaak een voorbode voor de Nobelprijs is gebleken. Dat de Nobelprijs nu ongedeeld aan Tonegawa is toegekend wordt door collega-onderzoekers in het veld als volkomen terecht beschouwd, omdat hij de onbetwiste pionier is.
Tonegawa, die sinds 1981 werkt op het Massachusetts Institute of Technology in het Amerikaanse Cambridge. is getrouwd en heeft een kind.
Tegenwoordig doet hij onderzoek naar de moleculaire biologie van een ander eiwitmolecuul in het afweersysteem. de T-cel rcccptor Hoewel hij leiding geeft aan een grote onderzoeksgroep doet hij nog steeds eigenhandig experimenteel werk.

NOBELPRIJS VOOR NATUURKUNDE 1987: Johannes Georg Bednorz (Bondsrepubliek Duitsland) en Karl Alexander Muller (Zwitserland) voor ,,hun belangrijke doorbraak in dc ontdekking van supergeleidtng in keramische materialen".

Johannes Georg Bednorz is op 16 mei 1950 geboren in Neukirchen in Noordrijnland-Westfalen. Hij heeft gestudeerd aan de universiteit Munster en promoveerde in 1982 aan de Eidgenossisch-Technischen Hochschule (ETH) in Zurich.
Sindsdien is hij werkzaam in het onderzoekslaboratorium van IBM in Rüschlikon in Zwitserland

Karl Alexander Muller is op 20 april 1927 in Bazel geboren. Hij is ook aan de ETH van Zurich gepromoveerd en werkt sinds 1963 in het IBM-laboratorium in Ruschlikon.

Nog geen anderhalf jaar voor zij de Nobelprijs kregen bereikten Bednorz en Muller hun doorbraak in de ,,hoge-temperatuur" supergeleiding.
Tot dan toe was supergeleiding een verschijnsel dat alleen bij zeer lage temperaturen dicht bij het absolute nulpunt, optrad in bepaalde metalen en legeringen.

Om die lage temperaturen te bereiken was vloeibaar helium als koelvloeistof nodig. Bednorz en Muller ontdekten echter dat in een bepaald keramisch oxyde supergeleiding kan optreden bij de ,,hoge" temperatuur van 35 Kelvin, twaalf graden hoger dan tot dan toe mogelijk was.
De ontdekking leidde begin dit jaar tot een ware rush op supergeleidende keramische materialen, waarbij de records elkaar in hoog tempo opvolgden.
Inmiddels is het gelukt om supergeleiding te

bereiken bi: een temperatuur hoger dan die van vloeibare stikstof Dat heeft belangrijke gevolgen voor toepassing van supergeleiding, aangezien vloeibare stikstof aanmerkelijk goedkoper is dan helium.

NOBELPRIJS VOOR SCHEIKGNDE 1987: Jean-Marie Lehn (Frankrijk), Donald Cram (VS)en Charles J. Pederson (VS)voor hun werk op het gebied van de synthese van moleculen, die belangrijke biologische functies nabootsen.

Jean-Marie Lehn is op 30 sept. 1939 in Rosheim geboren. Hij heeft gestudeerd aan de universiteit van Straatsburg. Van 1960 tot 1969 was hij werkzaam aan het Centre national de recherche scientifique (CNRS). In 1970 werd hij hoogleraar aan de universiteit Louis Pasteur in Straatsburg en in 1979 werd hij professor scheikunde aan het College de France in Parijs

Donald Cram is op 22 april 1919 in Chester (Vermont) geboren. Hij verwierf zijn dbctoraat in de scheikunde in 1949 in Harvard. In hetzelfde jaar werd hij hoogleraar scheikunde aan de universiteit van Californië.

Hij is adviseur van verschillende grote ondernemingen, o.m. van Upjohn, Union Carbide en Eastman Kodak

Charles Pedersen is op 3 okt 1904 geboren uit Noorse ouders in Fusan in Korea. Hij woont sinds zijn 17de in de Verenigde Staten waar hij in 1953 is genaturaliseerd.

Hij is in 1927 afgestudeerd aan het Massachusetts Institute of Technology. In hetzelfde jaar trad hij in dienst van Du Pont de Nemours. waar hij gewerkt heeft tot zijn pensionering in 1969.

Het bekroonde werk dateert al van zo'n twintig jaar geleden. De drie laureaten waren pioniers op het terrein van de chemie van de ,,slotsleutel interacties" die ten grondslag liggen aan de specifieke hérkenning tussen verschillende biomoleculen.

Een voorbeeld is de herkenning van lichaamsvreemde stoffen door antilichamen van het immuunsysteem.

Pederson. Cram en Lehn wisten eenvoudige moleculen te maken die precies dezelfde functies kunnen uitoefenen als de veel grotere en ingewikkelder biomoleculen die in de natuur voorkomen, zoals de eiwitten.
De chemische nabootsing van biomoleculen heeft vele belangrijke praktische toepassingsmogelijkheden.
De pioniersactiviteit van Pederson. Cram en Lehn heeft dan ook geleid tot een compleet nieuw onderzoeksveld, dat van de ,,supramoleculaire chemie".

PETER DEBEYEPRIJS 1987: De Belgische farmacoloogdrs. Théophile Godfraind, hoogleraar aan de katholieke universiteit Louvain-La-Neuve.
Professor Godfraind geniet grote bekendheid door zijn werk op het gebied van de calciumantagonisten die sinds een aantal jaren als geneesmiddel worden toegepast.
Het geneesmiddel is van belang bij de behandeling van hart- en vaatziekten zoals angina pectoris en hoge bloeddruk en ook bij de behandeling van neurologische klachten die met vaatziekten samenhangen zoals migraine.

PULITZERPRIJS 1987: David Garrow voor zijn boek Bearing the cross: Martin Luther King Jr. and the Southern Christian Leadership Conference; David Shipler. voor zijn boek Arab and Jew; Wounded spirits in a promised land; en Bernard Bailyn van de Harvarduniversiteit voor zijn boek Voyagers to the west: a passage in the peopling of America on the eve of the revolution.

NECROLOGIEËN

ANOUILH, JEAN (23-6-1910 Bordeaux. Frankrijk-. 3-10-1987 Lausanne. Zwitserland) Frans toneelschrijver.

Jean Anouilh begon niet schrijven na zijn rechtenstudie, tijdens zijn werk als secretaris voor de Parijse thraterdirecteur Louis Jouvet. In 1931 debuteerde hij met L'Hermine. Zijn eerste grote succes behaalde hij een jaar later met Le bal des voleurs; zijn faam werd definitief gevestigd met Le voyageur sans bagage (1936). een somber stuk over iemand die zijn geheugen is kwijtgeraakt.
Aan succes heeft liet Anouilh nooit ontbroken Na de Tweede Wereldoorlog werd hij een van de meest gespeelde Franse tonrelauteuts. Veel van zijn stukken handelen over een zuiver karakter, vaak een jong meisje. dat botst met de slechte wereld en te gronde gaat aan de knoeiende meerderheid die oud wordt en triomfeert. Aan deze romantische visie paarde hij een grote virtuositeit: briljante dialoog, situaties die door en door theater zijn, moeiteloos afgewikkelde intriges in zowel lichte (pièces roses) als ernstige stukken (pièces noires).
Veel van Anouilh's werk bestaat uit bewerkingen van andere stukken. Hij schreef Antigone (1943)en Médée (1946). parafraseerde Shakespeare in Roméo et Jeannette (1947), deed hetzelfde met Bernard Shaws Saint Joan in L'alouette (De leeuwerik, 1952), bewerkte Molière's Don Juan tot Ornifle (1935)en varieerde op Pirandello in La Grotte (1961).
Anouilh schreef in totaal meer dan 40 stukken. Zelf was hij het meest tevreden over zijn stuk Pauvre Bitos ou Le diner des têtes (1956), een bijtende komedie over een politicus die bij zijn ambtsaanvaarding zijn gram probeert te halen op de beter gesitueerden.
Verdere werken: La sauvage (1934). Y avait un prisonnier (1935), Cavalcade d'amour (1941), Le rendez-vous de Senlis (1942). Léocadia (1942), Euridice (1942), Oreste (1945), L'invitation au château (1948), Ardèle ou la Marguerite (1949), La répétition, ou l'amour puni (1950), Colombe (1950, La valse des toréadors (1952), l'Hurluberlu (1958), Beckett ou l'honneur de Dieu (1959), Foire d'empoigne (1962), L'orchestre (1962). Monsieur Barnett (tv-stuk, 1968), Le boulanger, la boulangère et le petit mitron (1968). Cher Antoine (1969). Ne réveillez pas madame (1970). Tu étais si gentii quand tu étais petit (1972), L'arrestation (1975), Le scenario (1976), Chers zoiseaux (1976). Vive Henri IV (1977). La culotte (1978), Le Nombril (1981), Number One (1984).

ANQUETIL. JACQUES (8-1-1934 Mont-Saint-Aignan, Frankrijk – 18-11-1987 Rouen, Frankrijk) Frans wielrenner

Jacques Anquetil, een van de grootste wielrenners uit de geschiedenis, behaalde tussen sept. 1953 en dec. 1969 meer dan 200 overwinningen. Net als Eddy Merckx en Bernard Hinault won hij de Ronde van Frankrijk vijf keer. in 195'7, 1961, 1962, 1963 en 1964.
Anquetil, of Monsieur Chrono, zoals hij wel genoemd werd, was dé tijdrijder van de jaren vijftig en zestig. Negen keer triomfeerde hij in de prestigieuze Grand Prix des Nations (waarvan zesmaal achtereen), vijf keer was hij ongeneakbaar in de tijdrit van Lugano en driemaal in die van Forli. Aan het einde van zijn carrière becijferde hij dat hij in slechts 21 tijdritten was verslagen, maar in die gevallen nog negentien keer tweede was geworden. ,,De tijdrit was eigenlijk iets ontzettends. Ik móest altijd winnen."
Anquetil was een rekenaar. Hij wist dat hij als klimmer soms tekort kwam tegen de specialisten, maar raakte daardoor niet in paniek. ,,Er komt nog een tijdrit". placht hij na een voor hem niet perfect verlopen bergetappe te zeggen. De Normandiër maakte er geen geheim van dat hij fietste om het geld. Mede daardoor was hij in Frankrijk een stuk minder populair dan zijn generatiegenoot Raymond Poulidor, de eeuwige tweede.
Anquetil was twee keer houder van het wereld-uurrecord, maar de tweede maal werd de toptijd niet erkend omdat hij weigerde zich aan de dopingcontrole te onderwerpen. Anquetil gaf in 1967 in het blad France-Dimance openlijk toe doping te hebben gebruikt. ,,De wielersport is schijnheilig. Wié tweehonderd dagen per jaar fietst, kan vrijwel niet buiten doping. Natuurlijk is het mogelijk de Tour op eigen kracht te rijden, maar dat is verschrikkelijk slecht voor je gezondheid." De Franse bond strafte hem door hem buitenspel te zetten voor het Wereldkampioenschap.

Jean Anouilh neemt in 1972 met hoofdrolspeelster Daniëlle Lebrun haar rol door voor het toneelstuk Je was zo lief toen je klein was.

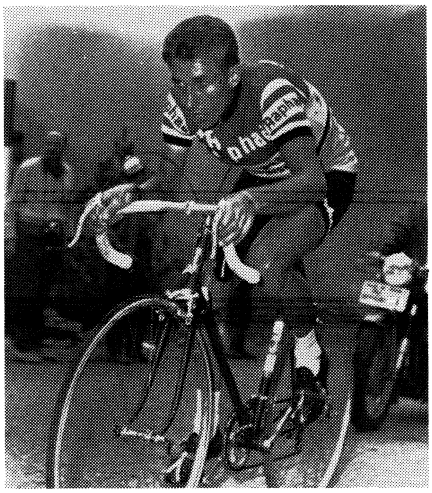

Jacques Anquetil tijdens de Tour de France van 1962, die door hem gewonnen werd.

Anquetil, in 1966 door De Gaulle onderscheiden met het Legioenvan Eer, stopte in 1969. ,,Je lijdt zoveel op de fiets dat je hem tenslotte niet meer kunt zien. Na de Tour van 1961 is de lol er eigenlijk al langzaam afgegaan." Maatschappelijk volkomen geslaagd (heerboer in Normandië) bleef hij bij de wielersport betrokken als wedstrijdleider van Parijs-Nice, als TV-commentator en medewerker van het sportblad L'Equipe

BADINGS, HENK HERMAN (17-1-1907 Bandoeng, Indonesië – 26-6-1987 Maarheeze, Nederland) Nederlands componist.

Henk Badings stamde uit een muzikaal milieu en wilde op zesjarige leeftijd al componist worden. Hij werd op jonge leeftijd wees en omdat hij tijdens zijn middelbare schooltijd uitblonk in de exacte vakken, moest hij van zijn voogd gaan studeren aan de TH in Delft.
Ondertussen nam hij enkele compositielessen bij Willem Pijper en de Eerste symfonie van de toen 23-jarige geologiestudent Badings werd in 1930 onmiddellijk en met veel bijval uitgevoerd door het Concertgebouworkest. Het steeds moeizamer verlopende contact met Pijper werd snel verbroken en Badings ontwikkelde zich tot een autodidact en studeerde ondertussen in 1931 cum laude af als ingenieur. In hetzelfde jaar werd in Amsterdam door het Concertgebouworkest zijn Eerste celloconcert uitgevoerd, in 1932 dirigeerde Van Beinum zijn Tweede svmfonie. In 1934 werd Badings leraar muziektheorie aan het Rotterdams conservatorium, het jaar daarop werd hij mededirecteur van het Muzieklyceum in Amsterdam. Mengelberg bracht in '35 zijn Derde symfonie tot klinken, in '37 de Symfonische variaties en de Inleiding tot een treurspel, in '38 het Tweede vioolconcert.
Als gevolg van Badings houding in de bezettingstijd, toen hij directeur was van het Rijksconservatorium in Den Haag als opvolger van de afgezette Sem Dresden, werd hij na 1945 in Nederland vrijwel geheel genegeerd en alleen nog buiten de landsgrenzen frequent gespeeld. Van 1962 tot 1972 was Badings hoofdleraar compositie aan de Musikhochschule in Stuttgart, Hij bekleedde ook een gasthoogleraarschap in Adelaïde en was lid van de Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten in België. In de Verenigde Staten werden geregeld Badingsfestivals gehouden. Hij kreeg ook vele buitenlandse onderscheidingen.
In het Nederlandse muziekleven was de omstreden Badings – Seyss-Inquart had hem ,,het voorbeeld van een nationaal-socialistische kunstenaar" genoemd – na 1945 niet voor iedereen persona non grata. Na zijn veroordeling door tuchtrechtelijke instanties bleef hij een bescheiden eigen plaats innemen. Voor zijn radiofonischc opera Orestes, een opdracht van de voormalige Nederlandse Radio Unie, kreeg hij in 1954 de Prix Italia. Orestes werd door meer dan 900 radiostations over de hele wereld uitgezonden. Ook in de concertzaal werden zijn composities hier van tijd tot tijd uitgevoerd.
Na Orestes realiseerde Badings met Kain zijn eerste volledig elektronische compositie, later gevolgd door vijf balletmuzieken, onder andere Genesis ('58) en Jungle ('59). de tv-opera Salto mortale ('59) en de opera Martin Korda D.P. (uitgevoerdin het Holland Festival 1960). Later werkte hij met computers. Badings schreef ook 31-toonsmuziek. zoals de Zes sonates voor twee violen en het Concert voor twee violen en orkest ('69).
Henk Badings was buitengewoon produktief en veel van wat hij schreef was bedoeld voor amateurs. Zijn oeuvre omvat ruim duizend composities, waaronder 400 koorwerken, 100 orkestwerken, 100 kamermuziekwerken, 40 pianocomposities, 30 orgelwerken, 15 theater- en filmmuziekstukken. tien balletten en zes opera's.
In Nederland werd Badings onderscheiden met de Wagenaarprijs (1967) en de Sweelinckprijs (1972). Van 1961 tot 1977 was hij docent akoestiek en informatietheorie aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag werd in 1987 de Badingsprijs ingesteld, een jaarlijks door de Badingsstichting uit te reiken onderscheiding voor musici.

BALDWIN. JAMES ARTHUR (2-8-1924 New York, Verenigde Staten – 1-12-1987 Saint-Paul de Vence, Franrijk) Amerikaans auteur.

James Baldwin groeide op in de New Yorkse wijk Harlem. Zijn stiefvader was fabrieksarbeider en baptistenpredikant en ook James beklom van zijn veertiende tot zijn zeventiende gcrcgcld de kansel. Zijn ambities richtten zich echter meer op het schrijven en publiceren van artikelen.
In 1948 verliet Baldwin de Verenigde Staten en vestigde zich in Parijs. Daar publiceerde hij in 1953 zijn eerste roman Go tell it on the mountain, over de trektocht van een zwarte familie, die van het zuiden van dg Verenigde Staten naar het noordenverhuisde. Zijn tweede roman, Giovanni's room (1956), had als onderwerp de onderdrukking van homosexuelen.
In 1957 keerde Baldwin terug naar New York, waar hij in de jaren zestig een actief voorvechter werd van gelijke burgerrechten voor zwart en blank. Hij schaarde zich met zijn activiteiten aan de zijde van prominente burgerrechtenstrijders als Martin Luther King en Malcolm X. Ook schreef hij talloze essays over rassenvraagstukken waaronder Notes of a native son (1955), Nobody knows my name (1961) en The fire next time (1963). In dit laatste essay voorspelde hij de rassenrellen die later in de jaren zestig zouden uitbreken.
De moord op dominee King in 1968 was aanleiding voor Baldwin om weer naar Frankrijk te verhuizen. Af en toe reisde hij naar de Verenigde Staten, zoals in 1985, toen hij in Atlanta onderzoek deed naar de reeks moorden op zwarte kinderen in die stad. Datzelfde jaar verscheen zijn verslag hierover in het essay Evidence of things not seen.
Naarmate Baldwin ouder werd leek hij zich meer met tolerantie in het algemeen bezig te houden en de problemen minder toe te spitsen op onderscheid in huidskleur. Het denken in termen van zwart en blank leidde volgens hem niet tot oplossingen. Deze moesten eerder in een overkoepelende politieke gedachte gezocht worden.

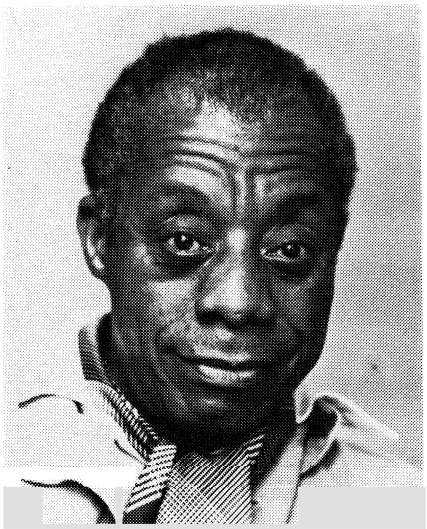

BECQUET, CHARLES-FRANÇOIS (03-08-1915 Lodelinsart - 24-2-1987 Ottignies) Voorvechter van de Waalse Beweging.

Hii was stichter. voorzitter of ondervoorzitter van tal van Waalse verenigingen en vanaf 1971 ondervoorzitter van de Franse Cultuurcommissie van Brussel. Hij maakte vooral naam door zijn militante geschriften over de Waalse beweging. Hij kende de Vlaamse beweging door en door en hoopte zelfs dat deze de ingeslapen Waalse Beweging weer tot leven zou wekken.

BRATTAIN, WALTER HOUSER (10-2-1902 Amoy, China – 13-10-1987 Seattle, Verenigde Staten) Amerikaans fvsicus.

Walter Brattain promoveerde aan de universiteit van Minnesota. In 1929 kwam hij in dienst bij Bell Telephone and Telegraph Laboratories in New Jersey. waar hij, met korte onderbrekingen, tot 1967 werkzaam zou blijven.
Samen met zijn collega's John Bardeen en William Shockley deed Brattain onderzoek op het gebied van halfgeleiders en op 23 dec. 1947 ontdekten zij de transistor. Met hun bevindingen schiepen zij de theoretische basis voor de moderne elektronica.
In 1956 deelden de drie geleerden de Nobelprijs voor Natuurkunde.

BRONNE, CARLO (baron) (29-05-1901 Luik - 25-07-1987 Villance-sur-Lesse) Belgisch magistraat en geschiedschrijver

Carlo Bronne zetelde na WO-I1 in de krijgsraad te Namen en werd in 1946 rechter bij het Hof van Beroep te Luik, waarvan hij in 1960 de voorzitter werd. Op het gebied van de literatuur debuteerde hij met de dichtbundels ,,Les Fruits de cendre" en ,,Collines que j'aimais". Hij kreeg in 1930 de Verhaerenprijs. Later publiceerde hij tal van historische werken. Bij het grote publiek werd hij bekend als kroniekschrijver in Journal de Liège, L'Indépendance Belge en Le Soir. Hij was correspondent van Le Figaro.
In 1962 werd hij voorzitter van de Académie Royale de langue et de littérature françaises en werd hij corresponderend lid van het Institut de France. Voor zijn verdiensten in de Koninklijke Bibliotheek kreeg hij de titel van baron en in 1975 kreeg hij de prijs van de Belgische regering.

BROWN, CLARENCE (10-5-1890 Clinton, Massachusetts, Verenigde Staten – 17-8-1987 Santa Monica, Californië, Verenigde Staten) Amerikaans filmregisseur.

Clarence Brown studeerde af als ingenieur aan de universiteit van Tennessee en was enige jaren werkzaam in de auto-industrie, alvorens hij in 1915 als eerste assistent in dienst kwam

bij de Franse regisseur Maurice Tourneur. Zijn 7 jaar durende samenwerking met Tourneur, die altijd zijn grote voorbeeld bleef. werd bepalend voor Browns latere Hollywood-carrière. Samen met Tourneur maakte hij onder meer de film De laatste der Mohikanen (1920). Brown ontwikkelde zich tot een van de grootste regisseurs van Hollywood. In 1926 draaide hij Flesh and the devil met Greta Garbo in de hoofdrol, een film die voor haar een doorbraak in haar carrière betekende. Tot de verdere films die hij met Garbo maakte, behoorden A woman of affairs (1928), Anna Christie (1930). Anna Karenina (1935), en Conquest (1937). Andere acteurs, die hun carrière mede aan Browns films te danken hadden, waren Clark Gable en Elizabeth Taylor, welke laatste als twaalfjarige debuteerde in The white cliffs of Dover (1944). Brown maakte in zijn bijna veertig jaar durende loopbaan 52 films. Rij kreeg zes niaal een Oscar-nominatie, voor Anna Christie (1930), Romance (1930), A free soul (1931), The human comedy (1943), National Velvet (1944) en The Yearling (1946). Tot een van zijn beste films werd Intruder in the dust (1949) gerekend, naar een boek van William Faulkner.

CARMIGGELT. SIMON (7-10-1913 Den Haag – 30-11-1987 Amsterdam) Nederlands schrijver.

Simon Carmiggelt werd op 7 oktober 1913 in Den Haag geboren. Zijn vader was vertegenwoordiger in vleeswaren en zijn moeder dreef een winkel, Het Nieuwe Hoeden en Petten Magazijn. Hij ging na de lagere school naar de handelsdagschool, ,,omdat het kind een ware verslaafdheid aan het winkeltje spelen aan de dag legde en veel rondzwierf op de markt waar de kooplieden hem wel eens een uurtje hun kraam toevertrouwden"
Maar dat bleek een misgreep, Carmiggelt werd journalist. Hij begon op zijn zeventiende als volontair bij de Haagse krant Het Vaderland, werkte een tijdje bij een persbureau dat de provinciale dagbladen van ontspanningsrubrieken voorzag en betrad ,,het vak" echt in 1932, toen hij voor het dagblad Vooruit ging werken, de Haagse editie van Het Volk, de voorloper van Het Vrije Volk.
Carmiggelt werd toneelrecensent en begon een rubriek Kleinigheden, waarvan in 1940 een selectie verscheen in de bundel Vijftig dwaasheden. De Nieuwe Gids schreef over dit debuut: ,,Geen literair gehalte, ongeestig, flauw, saai, dodelijk vervelend. Zonde van het papier." Maar Carmiggelt werd de bekendste schrijver van Nederland en zou de Constantijn Huygensprijs en de P.C. Hooftprijs krijgen.
Een milde melancholicus. miniaturist van het

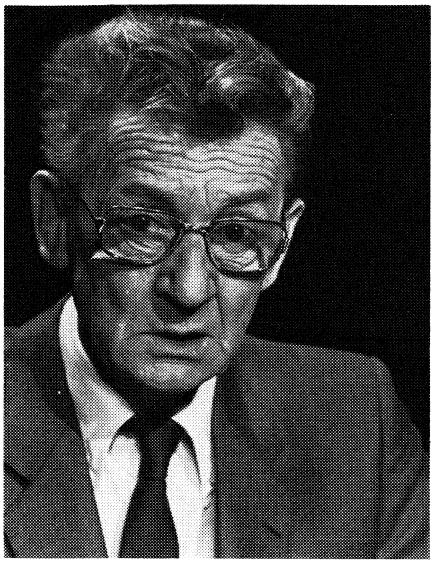

mededogen, een wat verkreukelde Danny Kaye, aldus een paar typeringen. De jurvvan de Constantijn Huygensprijs vond hem vooral ,,een taalvernieuwer, niet in de eerste instantie door het vinden van nieuwe woorden of woordverbindingen. maar vooral door het volkomen nieuw, precies en ongewoon gebruik van woorden die bij hem een andere waarde krijgen."
In de oorlogsjaren nam hij ontslag bij Vooruit toen de NSB-er Rost van Tonningen tot beheerder van Het Volk werd aangesteld. Hij vond emplooi als publiciteitschef van het residentietoneel en de Maatschappij Zeebad, schreef (voor vijfhonderd gulden) een detective en werkte voor de Stichting voor Psychotechniek in Utrecht. In 1944 verhuisde hij naar Amsterdam. de stad waar hij niet meer zonder zou kunnen en die hij als geen ander beschreef. dook onder en kwam in contact met het illegale Parool.
Hij werd de organisator van de verzetskrant, die voor de drukkers en het papier moest zorgen. Na de oorlog had hij korte tijd de leiding over de kunstrubriek van Het Parool en hij was er toneel- en filmcriticus. in 1946 begon hij onder de nom de plume Kronkel zijn dagelijkse column, hoewel hij van dat woord niets moest hebben. Hij noemde zichzelf eenvoudig ,,stukkiesschrijver''. Bij Het Parool was hij naast werknemer ook werkgever: als lid van de oude verzetsgroep die het blad had opgericht, zat hij in het stichtingsbestuur van de krant.
Vanaf 1946 tot aan z'n zeventigste verjaardag schreef Carmiggelt dagelijks in Het Parool zijn column Kronkel. Hij moet er zo'n tienduizend geschreven hebben. Van zijn bundels werden in totaal twee miljoen exemplaren verkocht.
Naast zijn ,, stukkies" schreef hij onder het pseudoniem Karel Bralleput drie bundels ,,raillerende rijmen". Hij maakte teksten voor Wim Sonneveld en Wim Kan, verzorgde en sprak het commentaar bij twee films van Bert Haanstra, Alleman en De stem van het water. Zijn werk werd vertaald in het Engels, het Duits en het Russisch. In Rusland verscheen een bundel van 150 verhalen in een oplage van vijftigduizend. Het was de omvangrijkste publikatie van Nederlandse literatuur in het buitenland.
Simon Carmiggelt had jarenlang bij de VARA-TV een eigen programma met als herkenningstune een melancholiek mijmerende saxofoon uit I ake Ellingtons I a sentimental mood.

CAUWELAERT, EDGAR, VAN (27-11-1916 Nederzwalm - 27-10-1987 Sint-Jans-Molenbeek). Belgisch vrederechter, oud-voorzitter van het Vlaams comité voor Brussel, van het Vlaams Pleitgenootschap en van de hoofdstedelijke bibliotheek, oud-lid van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht.

CAUWELAERT, KAREL, VAN (15-01-1905 Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek - 15-01-1987 Ninove) Belgisch journalist.

Zijn journalistieke loopbaan startte in 1945, toen hij ontslag nam als inspecteur-generaal en rechtskundig adviseur bij het departement van economische zaken en naar de krant ,,Het Volk" overstapte. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had hij clandestien het opnieuw verschijnen van de krant mee helpen voorbereiden.
In 1965 verliet hij de journalistiek om burgemeester te worden van Roosdaal. Van 1958 tot 1971 was hij CVP-senator.

DERINE, RAYMOND (21-03-1926 Antwerpen - 20-10-1987 Antwerpen) Belgisch hoogleraar en politicus.

Als politicus en polemist speelde hij een hoofdrol in de strijd voor Vlaamse autonomie. Hij studeerde samen met Hugo Schiltz en Frans Baert rechten te Leuven en behoorde tot de groep studenten die ria WO-I1 het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond opnieuw naar radicale Vlaamsgezindheid deed evolueren. Van 1956 lot 1960 was hij hoogleraar aan Lovanium (Kinshasa). vervolgens aan de KU Leuven en wat later aan de UFSIA te Antwerpen. Als voorzitter van de Vereniging van Vlaamse Professoren stond hij vooraan in de actie om de overheveling van ,,Leuven-Frans" naar Wallonie.
In 1968 werd hij tot CVP-volksvertegenwoordiger verkozen, maar spoedig nam hij ontslag omdat hij niet kon instemmen met de halfslachtige oplossing die het kabinet-Eyskens zijns inziens voor de Leuvense kwestie had uitgedokterd. In 1970 werd hij voorzitter van het Davidsfonds. In 197% nam hij ontslag om gezondheidsredenen

DRUMMOND DE ANDRADE. CARLOS (31-10-1902 Itabira. Minas Gerais, Brazilië – 17-8-1987 Rio de Janeiro. Brazilië) Braziliaans dichter en schrijver.

Aanvankelijk volgde Drummond de Andrade een apothekersstudie, maar zijn schrijversaspiraties brachten hem in de vroege jaren twintig naar Belo Horizonte, de hoofdstaat van de deelstaat Minas Gerais.
Daar maakte hij in de jaren twintig kennis met kopstukken van het in 1922 ontketende Braziliaanse Modernismo als Mário en Oswald de Andrade. Hoewel Mário hem sterker aantrok als mens en als intellectueel, vertoonde Drummonds eerste werk, vanaf ongeveer 1925, meer de 'oswaldiaanse' humor in een trant die slechts te vergelijken was met wat in de Nederlandse literatuur, pers, publiek en politiek schokte in de jaren '50 en '60 (Hanlo, Barbarber).
Maar meer dan een oppervlakkige invloed was dit niet: in Drummonds debuut in boekvorm, Alguma Poesia (Een weinig poëzie; 1930) bleken deze zo laconieke, soms zelfs burleske verzen bijeengehouden en gevoed te worden door een visie, een mensbeeld, een levensgevoel of, zoals de titel luidde van zijn bundel uit 1940: door een sentimento Do Mundo, een 'besef van de wereld' dat allesbehalve vrolijk was. Het is een gevoel van permanente ontgoocheling, van het tekortschieten van het menselijk taal- en tekensysteem om te komen tot werkelijke communicatie, een gevoel van ontworteling waaraan een weinig wanhoop niet vreemd is: ,,Ook ik was eens een Braziliaan,/ Even bruin als jullie. (...)/ Ook ik had eens mijn ritme./ Ik deed van dit, ik zei van dat./ En mijn vrienden mochten me,/ En mijn vijanden haatten me./ Ik, ironisch, gleed voort,/ tevreden met mijn ritme./ Maar tenslotte verwarde ik alles./ Nu glijd ik niet meer, o nee,/ Ben niet ironisch meer, o nee,/ heb ook geen ritme meer, o nee."
Tot in zijn laatste levensjaar bleef Drummond schrijven en publiceren. Poëzie, proza, columns, correspondentie, dagboekaantekeningen. In dit omvangrijke oeuvre, dat vrijwel geen zwakke punten kent en weinig grote woorden, biedt hij geen enkele illusie en niet meer dan een sprankje hoop op een enigszins leefbaar samenzijn tussen de mensen. Maar het lijkt juist dát te zijn dat de mensen herkennen: hij doet zich niet voor als wonderdoener, de grootheid van zijn dichterschap schuilt er vooral in dat hij geen geheim maakt van zijn kleinheid als kwetsbare sterveling.

EIBERGEN, JAN VAN (19-6-1906 Renkum – 23-10-1987 Arnhem) Nederlands vakbondsleider.

Jan van Eibergen werd op zijn 22ste jaar lid van de Nederlandse Christelijke Bond van Werknemers in de Hout- en Bouwnijverheid. (NCB). In 1949 werd Van Eibergen voorzitter van deze bond. Onder zijn leiding werd de grote bouwstaking van 1960 gevoerd.
Van 1956 tot 1964 was Van Eibergen tevens lid van de Tweede Kamer voor de Anti-revolutionaire partij (ARP).

Een door hem ingediende motie over het woninglouwprogramma leidde op 22 dec. 1960 tot de val van het kabinet De Quay.
Van Eibergen heeft er onder geleden dat in de val en het herstel van het kabinet niet de sociale motieven die aan zijn motie ten grondslag lagen. maar uitsluitend de belangen van de politieke constellatie bepalend waren. Het heeft hem. van nature toch al meer vakbondsman dan politicus, van het politieke bedrijf vervreemd.
In 1964 gaf Van Eibergen het voorzitterschap van de bouwbond en het kamerlidmaatschap op om voorzitter te worden van het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV). een functie die hij tot zijn pensionering in 1969 zou blijven uitoefenen

FORD, HENRI (4-9-1917 Detroit, Verenigde Staten – 29-9-1987 Detroit, Verenigde Staten) Amerikaans autofabrikant.

In 1943 kreeg Henry Ford II. die op dat moment diende bij de Amerikaanse marine. toestemming deze vroegtijdig te verlaten om orde op zaken te stellen in zijn familiebedrijf. Aanleiding tot Henry's overhaaste komst naar Detroit was het overlijden van zijn vader Edsel Ford. Deze was op papier president van Ford, maar in de praktijk werden de zaken nog steeds bestierd doos grootvader Henry I. Die had de feitelijke uitvoerende macht in zijn onderneming overgedragen aan Harry Bennet, het hoofd van zijn veiligheidsdienst. Bcnnctt, voormalig matroos en bokser, werd vooral bekend om zijn schrikbewind en zijn gewelddadige optreden tegen vakbondsleiders.
In september 1945 was Henry II zover dat hij – met de hulp van de familie – grootvader kon overhalen het lot van Ford in zijn handen te leggen. Bennett, aan wie Henry I de voorkeur had gcgcvcn boven zijn eigen zoon Edsel, werd de laan uitgestuurd.
In 1921 beheerste Ford nog 61 procent van de Amerikaanse automarkt. Dat marktaandeel was met ups en downs teruggelopen tot onder de 20 procent in de oorlogsjaren. Ford overleefde voor een belangrijk deel dankzij regeringsopdrachten voor oorlogstuig. In 1945 werd een winst behaald van 11,2 miljoen dollar en telde de onderneming 160.000 werknemers.

„Of u het gelooft of niet, in één afdeling werden de kosten berekend doordat men de rekeningen in stapeltjes op een weegschaal legde", beschreef Henry later de situatie die hij bij Ford aantrof.
Toen Henry Ford in 1979 terugtrad als president-directeur liet hij een concern achter met bijna 500.000 werknemers. Ford behaalde in dat jaar een winst van 1,2 miljard dollar op een omzet van 43,5 miljard dollar.
Henry's succes bij het moderniseren en decentraliseren van de naoorlogse Ford-organisatie is voor een belangrijk deel te danken geweest aan de inbreng van de Whiz Kids, een groep van tien jonge Amerikaanse luchtmachtofficieren die in de oorlogsjaren een grote inbreng hadden gehad op logistiek terrein. Eind 1945 boden ze hun diensten aan bij Ford en Henry nam ze onmiddellijk aan.

Uit deze brain-trust kwamen zes vice-presidenten en twee pïcsidenten bij Ford voort. Een van hen was Arjay Ray Miller en een ander Robert McNamara, later minister van defensie onder Kennedy en Johnson en president van de Wereldbank.

Henry Ford zelf accepteerde in 1986 rrn aanbod van president Johnson om de nieuw opgerichte National Alliance of Businessmen te leiden, een in het kader van Johnsons Great Society opgerichte samenwerking tussen regering en bedrijfsleven met het doel om 500.000 banen te scheppen voor langdurig werklozen. Dat de president juist Ford had uitverkoren, was niet verwonderlijk. In de zomer van 1967 was Detroit het toneel van heftige rassenonlusten waarbij 43 doden vielen. Henry Ford toonde zich zeer betrokken bij de sociale problemen in zijn Motown. sprak persoonlijk met zwarte leiders en lanceerde als eerste onderneming in de VS een banenplan voor minderheden bij Ford.

FOSSE. ROBERT LOUIS (23-06-1927 Chicago. Verenigde Staten - 23-09-1987 Washington. Verenigde Staten) Amerikaans filmregisseur en choreograaf

Bob Fosse was de zoon van een vaudevilleartiest en danstewals kind al bij verschillende shows. Na de T eede Wereldoorlog vormde Fosse met zijn eerste vrouw Mary-Ann Niles een eigen dansgroep. en danste hij in musicals en in films.

In 1956 debuteerde hij als choreograaf met de musical The pajama. Het was het begin van een Broadway-regisseurschap, dat hij steeds koppelde aan door hemzelf geschreven musicals. Vaak nam hij ook nog een dansrol voor zijn rekenine.

In 1969 maakte Fosse met de adaptatie van zijn eigen Sweet Charity zijn eerste film, echter zonder de muzikale intermezzi. Het was direct een immens succes, met Shirley MacLaine als het onweerstaanbare hoertje Charity dat haar hart verpandt aan een naieve politieman (Jack Lemmon) en het zijne wint. Het gevoel voor humor dat Fosse daar ten toon spreidde bleef zijn films kenmerken, maar werd al snel bitter van toon. In 1972 maakte hij Cabaret, ditmaal inclusief de onvergetelijke songs die in dit geval de handeling niet onderbraken maar een functioneel onderdeel uitmaakten van het verbeelde leven van de nachtclubzangeres Sally Bowles. Met Lenny, een in zwart-wit verfilmde impressie van leven en werk van de cabaretier Lenny Bruce (gespeeld door Dustin Hoffman) begaf Fosse zich op controversiëler terrein. De film kreeg veel kritiek. Bruce zou er niet correct in zijn getekend en bovendien kwam de onversneden zwartgalligheid van de film hard aan. Maar tot nu toe staat, behalve de stilistische schoonheid van de film, Fosses visie op de showbusiness erin als een huis.

In 1980 herhaalde Fosse zijn uitdiepen van die wereld en spitste zich toe op het milieu dat hij het best kende: All That Jazz is de sterk autobiografisch getinte tekening van het leven van een Broadway-choreograaf. De film eindigt, na een wrang verhaal en vooral verbijsterend onthullende choreografieen, met de openhart-operatie van het door Fosse zelf gespeelde hoofdpersonage, dat die ingreep niet overleeft.
Bob Fosse ontving een aantal Tony Awards, onder meer voor zijn musicals Pajama game, Sweet Charity en Dancing, en een Oscar voor zijn film Cabaret.

FRANJU. GEORGES (12-04-1912 Fougères, Frankrijk - 5-11-1987 Parijs, Frankrijk) Frans filmregisseur.

Franju kreeg vooral bekendheid door een reeks zwart-wit-documentaires, begonnen in 1949 met Le sang des bêtes, een impressie van een Parijs' slachthuis, waarvan de wrede schoonheid grote indruk maakte. In Hôtel des Invalides (1952) portretteerde Franju oude oorlogsveteranen. Ook maakte hij documentaires over de filmpionier Georges Mélieres en het echtpaar Curie, Le grand Méliès (1952) en Monsieur et Madame Curie (1953). Als documentarist stond Franju in de jaren vijftig bekend als een van de belangrijkste Franse filmers. die ren brug zou slaan tussen het poëtisch realisme van de jaren dertig en veertig en de nouvelle vague in de jaren zestig.
In 1958 regisseerde Franju zijn eerste speelfilm, La tête contre les murs, een jaar later gevolgd door Les yeuz sans visage Hij bewerkte onder meer romans van Mauriac (Therese Desqueyroux) Cocteau (Thomas 1 Imposteur) en Zola (La faute de l'abbe Mouret) en bewees eer aan filmpionier Feuillade door diens Judex over te maken In 1974 regisseerde Franju zijn laatste film L'homme sans visagc

In 1936 had Franju samen met Henri Langlois het initiatief genomen tot de oprichting van wat een van de belangrijkste filmarchieven ter wereld zou worden, de Cinématheque Française

FREYRE, GILBERTO DE MELLO (15-03-1900 Recife, Pernambuco. Brazilie - 18-07-1987 Recife. Pernambuco, Brazilië) Braziliaans schrijver en filosoof.

Gilberto Freyre studeerde in de Verenigde Staten en Europa politieke en sociale wetenschappen. Hij ontwikkelde zich tot een van de grootste denkers in de Braziliaanse geschiedenis, die met zijn geschriften talrijke taboes op het gebied van seks en ras heeft doorbroken. Internationaal wordt hij gerekend tot een der invloedrijkste auteurs van Latijns-Amerika. Meer dan welke schrijver ook probeerde Freyre het multiraciale verleden van Brazilië met zijn wortels in Afrika en Europa in kaart te brengen. Zijn grootste werk, Casa grande e senzala (Meesters en slaven, 1933). ging over de geschiedenis van de Braziliaanse samenleving vanaf de Portugese koloniale tijd. Freyre schreef daarin vooral over de sexuele betrekkingen van blanke heersers met hun zwarte slaven op de suikerplantages in het noordoosten van Brazilië en over de sociale, patriarchale structuur van de slavernij. In totaal publiceerde Freyre meer dan honderd boeken.

GALAN, CORNELIS, DE (2-05-1932 Zaandam - 9-08-1987 Groningen) Nederlands econoom.

De Galan studeerde economie aan de Universiteit van Amsterdam en promoveerde in 1957 op het proefschrift De invloed van de vakvereniging op loonhoogte en werkgelegenheid. Hij werkte 7 jaar bij het Landbouw Economisch Instituut in Zeeland. Van 1964 tot 1967 was hij, als opvolger van dr. J. den Uyl, directeur van de Wiarda Beckmanstichting, het wetenschappelijk bureau van de Partij van de Arbeid. Na drie jaar lectorschap werd hij in 1970 hoogleraar in de economie en arbeidseconomie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij heeft vele publicaties op zijn naam.
De Galan schroomde nooit zich in actuele economische discussies te mengen. Zo riep hij in 1976, tijdens het kabinet Den Uyl, samen met zijn collega's Tinbergen en Van den Doel op tot het voeren van een geleide loonpolitiek. Zij zagen die als enige mogelijkheid om langdurige loonmatiging te realiseren. In de jaren tachtig sprak hij zich uit voor arbeidstijdverkorting ter bevordering van een betere verdeling van de beschikbare banen.
Mede om gezondheidsredenen aanvaardde de

Galan nooit een rol in de actieve politiek. Wel maakte hij in 1971 deel uit van het eerste schaduwkabinet Den Uyl. In de zijlijn van de politiek had hij zichzelf vooral een adviserende rol opgelegd.
Zijn adviezen strookten niet altijd met de geldende PvdA-lijnen. Zo keerde hij zich in de verkiezingstijd van 1981 tegen het PvdA-standpunt dat de koopkracht voor de minima gehandhaafd zou moeten blijven Hij vond een dergelijke garantie niet realistisch

Van 17 oktober tot 4 november 1981 trad De Galan samen met zijn collega drs. V. Halberstadt op als kabinetsinformateur, nadat het kabinet Van Agt-2 door onenigheid tussen PvdA- en CDA-ministers over het economisch beleid al voor de regeringsverklaring uit elkaar was gevallen. De informateurs slaagde crin de breuk (tijdelijk) te helen. De Galan had zijn informateurschap vooral te danken aan zijn analytisch vermogen. Hij kon goed analyseren waar de geschilpunten en overeenkomsten tussen partijen lagen. Bovendien verstond hij de kunst ingewikkelde zaken op eenvoudige wijze uiteen te zetten. Die eigenschappen hebben hem veel waardering bezorgd tijdens zijn werkzaamheden, sinds 1972, als kroonlid van de Sociaal Economische Raad.
Vanaf 1980 was hij ook lid van het dagelijks bestuur van de SER. Tijdens de langdurige ziekte van de voormalige SER-voorzitter dr. J. de Pous, trad De Galan enige tijd up als waarnemend voorzitter. Hij vervulde functies in een groot aantal commissies en werkgroepen van de SER, waaronder de commissie van economische deskundigen en de commissie ontwikkeling nationale economie.
Sinds 1982 was hij voorzitter van de SER-commissie Sociale Verzekeringen. Tot zijn andere maatschappelijke functies behoorde het voorzitterschap van de Geschillencommissie CAO beroepsgoederenvervoer. Hij was voorts commissaris van uitgeverij Wolters Samsom.

GERHARDSEN. EINAR (10-05-1897 Oslo, Noorwegen - 19-09-1987 Oslo, Noorwegen) Noors staatsman.

Einar Gerhardsen sloot zich op jeugdige leeftijd aan bij de vakbeweging en kwam in 1925 in het bestuur van de Arbeiderspartij. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bracht hij 4 jaar door in Duitse gevangenschap.
Bij de verkiezingen in de herfst van 1945 won de Arbiederspartij de meerderheid in het Noorse parlement en werd Gerhardsen premier. In zijn eerste ambtstermijn zorgde hij ervoor dat Noorwegen een van de stichters van de NAVO werd.
In 1951 trad Gerhardsen af, om in 1955 weer terug te keren. Hij bleef toen tien jaar regeringsleider. In die tijd leidde hij een land dat zich in snel tempo omvormde van een arme natie van vissers en boeren tot een moderne welvarende staat. Omstreeks 1965 had Noorwegen dat hoge niveau van gezondheidszorg en onderwijs bereikt dat Scandinavië in de wereld beroemd heeft gemaakt.

GREENE, LORNE (12-02-1915 Ottawa, Canada - 11-09-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Canadees acteur.

In het begin van Greenes carrière als radioverslaggever in Canada maakte zijn diepe donkere stem zoveel indruk, dat hij al gauw bekend stond als .,de stem van Canada". Hij vertrok naar New York. waar hij twee jaar toneel studeerde, en richtte na terugkeer in zijn vaderland in Toronto een theater op.
In de jaren vijftig vertrok hij weer naar de Verenigde Staten en speelde er rollen in verschillende films, waaronder The Silver Chalice, Autumn leaves en Peyton Place.
Het bekendst werd hij door zijn rol van Ben Cartwright, de weduwnaar die in de televisieserie Bonanza met ziin drie zoons de Ponderosa-ranch dreef. De zeer succesrijke serie werd opgenomen tussen 1959 en 1973 en werd in meer dan 80 landen vertoond. Na Bonanza speelde Greene de rol van commandant Adama in de televisieserie Battlcstar Galactica. Ook speelde hij in enkele rampenfilms zoals Earthquake en Tidal Wave en was hij te zien in de korte televisieseries The moneychangers en Roots.

HAKIM, TAWFIQ EL - (9-10-1898 Alexandrif. Egypte - 26-07-1987 Caïro. Egypte) Egyptisch schrijver.

Tawfiq el-Hakim studeerde enkele jaren rechten in Egypte, alvorens hij in 1925 naar Parijs vertrok om zijn studie daar voort te zetten. Hij Ieerdc er de toricelstukken van onder meer Ibsen. Shaw en Pirandello kennen en toen hij in 1928 naar Cairo terugkeerde was hij vastbesloten schrijver te worden.
Zijn eerste boek. De terugkeer van de geestkracht (1933). maakte hem in een klap beroemd in zijn land Hij beschreef hierin het toenemende Egyptische verzet tegen de Engelcc bezetting. Dat verzet culmineerde in dc gr-te anti-Britse troebelen vlak na de Eerste Wereldoorlog, terecht beschreven als de eerste moderne opstand tegen een koloniaal bewind. Nasser heeft herhaaldelijkgezegd zeer door het boek te zijn beïnvloed bij het opzetten van zijn club van 'Vrije officieren'. waarmee hij na een geslaagde putz op 23 juli 1952 de macht wist over te nemen. Tawfiq el-Hakim juichte die machtsovername toe, maar in zijn in 1974 gepubliceerde boek De terugkeer van het geweten rekende hij genadeloos af met de Nasseristische concentratiekampdictatuur.
In het Westen raakte Tawfiq el-Hakim vooral bekend door de vele vertalingen van zijn min of meer autobiografische boek over de ervaringen van een hulpofficier van justitie op het Egyptische platteland in de jaren dertig. De publicatie ervan in 1937 in Caïro zorgde voor een sensatie, met als meest belangrijke gevolg dat in 1939 in Egypte een ministerie van sociale zaken werd opgericht, met Tawfiq el-Hakim zelf als een van de directeuren-generaal. speciaal belast met sociale ontwikkeling.
In de vele toneelstukken die Tawfiq el-Hakim schreef, vielen met name de briljante dialogen op. Een vaak terugkerend thema in zijn stukken was de niens als slachtoffer van hogere machten. tegen wie hij stand moest houden om uiteindelijk de zin van zijn leven te ontdekken Ook experimenteerde Hakirri met absurdistisch drama. hetgeen onder meer resulteerdr in Jij. die de boom beklimt (1962)
In latere jaren haalde Tawfiq el-Hakim zich de woede van islamitische fundamentalisten op de hals, nadat hij hen in zijn in het dagblad al-Ahram gepubliceerde serie Gesprekken met God had beschuldigd van ,,intellectueel terrorisme, dat zich op een goddelijk recht beroept".

HEIFETZ. JASCHA (2-2-1901 Wilna, Lithouwen - 10-12-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans violist

Jascha Heifetz begon met vioollessen toen hij drie jaar was en gaf up 8-jarige leeftijd zijn eerste optreden. In St. Petersburg kreeg hij onder meer les van de viool-pedagoog Leopold Auer.
Op zijn twaalfde maakte Heifetz zijn eerste buitenlandse tournee door Scandinavië en Duitsland. en in 1917 maakte hij zijn Amerikaans debuut in de Newyorkse Carnegie Hall. In 1925 werd hij Amerikaans staatsburger.
Tijdens zijn actieve periode werd de sympathieke Heifetz (de ,,Prince Charming van het concertpodium") beschouwd als een der grootste violisten en trad hij overal ter wereld op. Zijn repertoire omvatte vrijwel de gehele vioolliteratuur.
Arnold Schönberg, William Walton en Castenuovo-Tedesco droegen vioolconcerten aan Heifetz op.
Met pianist Arthur Rubinstein en cellist Gregor Piatigorski vormde hij een beroemd trio.
In 1972 nam hij afscheid van het podium met een recital in zijn woonplaats Los Angeles. Daarna bleef hij nog actief als vioolpedagoog.

HERMAN, WOODROW WILSON (16-05-1913 Milwaukee, Verenigde Staten - 29-10-1987 Los Angeles, Verenigde Staten) Amerikaans jazzmusicus.

Woody Herman danste op zijn zesde met zijn ouders mee in een vaudeville-show en op zijn

Jascha Heifetz

negende werd hij geafficheerd als The Boy-wonder of the clarinet. In 1934 maakte hij zijn eerste platen met het dansorkest Van Isham Jones en toen die er twee jaar later mee ophield, nam Herman een deel van het orkest over. Het orkest tekende een platencontract met Decca en toen er in 1939 één miljoen exemplaren van Woodchopper's Ball werden verkocht was er geen vuiltje aan de lucht. Niettemin moderniseerde Herman zijn semi-dixielandband in de daaropvolgende jaren tot een modern swingorkest, waarbij hij sterk steunde op de arrangeertalenten van zijn trompettisten Neal Hefti en Ralph Burns. Toen hij daarnaast beslag wist te leggen op het uitstekende ritmeduo Chubby Jackson/Dave Touph en solisten ais trombonist Bill Harris en saxofonist Flip Phillips. was een superbigband geboren. In 1945 werd de band door het muziektijdschrift Down Beat uitgeroepen tot de beste swingband.
Enkele inmiddels klassieke opnamen uit die tijd zoals Bijou, Goosey Gander en Caldonia maakten zo'n indruk op componist Igor Strawinski, dat hij speciaal voor het Hermanorkest zijn Ebony Concerto schreef, dat in maart 1946 in de Newyorkse Carnegie-Hall zijn première beleefde. De band werd eind 1946 ontbonden en een jaar later opgevolgd door de zo mogelijk nog betere Second Herd, die vooral beroemd werd om Four Brothers, een stuk voor de drie tenorsaxofonisten Stan Getz, Zoot Sims en Herbie Steward en baritonsaxofonist Serge Chaloff.
Herman beperkte zich in de daaropvolgende decennia niet tot een bepaalde stijl of groep van musici. Hij ging voorzichtig met de mode mee, waardoor zijn muziek minder direct herkenbaar is dan die van Ellington of Basie. Maar slechte platen maakte hij zelden en zeker geen ongeinspireerde platen; de vonken van zijn enthousiasme sloegen op iedereen over.
Omstreeks 1950 kreeg de band het artistiek en financieel moeilijk. Maar op het Montery-Jazzfestival 1959 kwam de band met oudgedienden als Conte Condoli en Zoot Sims glorieus terug. Woody Herman behaalde alle oorkonden en prijzen die er te behalen waren en bereisde de wereld tot in alle uithoeken. In Nederland verscheen hij voor het laatst op het North Sea Festival van 1983. Herman was toen ruim twee keer zo oud als de meeste van zijn bandleden, maar van uitgeblustheid was niets te merken. Keeper of the flame, een van zijn favoriete stukken, was hem in alle opzichten op het lijf geschreven.

HESS, WALTER RICHARD RUDOLF (26-04-1394 Alexandrië, Egypte - 17-08-1987 West-Berlijn) Duits nazi-leider.

Rudolf Hess diende tijdens de Eerste Wereldoorlog als vrijwilliger bij de Duitse luchtmacht en raakte gewond bij Verdun. Hij beleefde het feit dat Duitsland deze oorlog verloor als een persoonlijke catastrofe.
In Munchen, waar Hess economie en geschiedenis studeerde, sloot hij zich aan bij de antisemitische Thule-vereniging en werd hij de eerste nazi-studentenleider. In 1923 nam hij deel aan de november-putsch van Hitler in Munchen. Hij werd samen met Hitler wegens hoogverraad gevangen gezet in de vesting Landsberg, waar hij zijn ,,Führer'' assisteerde met het schrijven van Mein Kampf.
Na de machtsovername in 1933 werd Rudolf Hess door Hitler benoemd tot zijn plaatsvervanger in de partij (NSDAP).Ook kreeg hij de rang van minister zonder portefeuille in de regering.
Rudolf Hess was de man achter de Hitler-cultus in het Derde Rijk. Van hem stamt de leus: ,,Hitler ist Deutschland und Deutschland ist Hitler."Hij imiteerde Hitler slaafs in alles. Hij maakte dezelfde gebaren als zijn ,,Führer'' en net als Hitler rookte hij niet, dronk hij geen alcohol en at hij vegetarisch. Precies als Hitler dweepte hij ook met Richard Wagner.

Op 10 mei 1941 vloog Hess in het diepste geheim naar Groot-Brittannie, waar hij de Britten vrede aanbood. Hitlers Derde Rijk zou het Britse imperium met rust laten als de Britten Hitler de vrije hand lieten op het Europese continent. Churchill ging niet in op het aanbod van Hess, waarop Hitler zich distantieerde van zijn trouwe paladijn en hem krankzinnig verklaarde.
Hess, die door de Britten krijgsgevangen was gemaakt, werd in 1946 door het internationale militaire tribunaal in Neurenberg tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld wegens ,,misdrijven tegen de vrede".
Vanaf 18 juli 1947 zat Hess zijn straf uit in de Spandau-gevangenis in West-Berlijn. Sinds oktober 1966 was hij nog de enige gevangene van Spandau. Zowel familieleden van Hess als de drie Westerse geallieerden hadden herhaaldelijk gepleit voor zijn vrijlating op humanitaire gronden, maar de Sowjet-Unie had die verzoeken steeds afgewezen. Hess werd in Spandau bewaakt door honderd man troepen van de vier mogendheden en elke beslissing over zijn lot moest goedgekeurd worden door de vier.
Op 18 augustus 1987, een dag na het overlijden van Hess, werd door het Britse militair gezag in West-Berlijn bekendgemaakt dat de voormalige nazi-leider zichzelf van het leven had beroofd door zich in het tuinhuisje op het gevangenisterrein op te hangen met behulp van een elektriciteitssnoer. In het afsluitend rapport over de dood van Hess, dat op 17 september 1987 door het Britse militaire bestuur uit naam van de vier geallieerden werd uitgegeven, werd de eerdere verklaring over de dood van Hess bevestigd. Op 2 september werd begonnen aan de afbraak van de Spandau-gevangenis. De geallieerden hadden deze beslissing genomen om te verhinderen dat de plek een trekpleister zou worden voor neo-nazi's.
Op 24 augustus 1987 had de familie Hess bekendgemaakt dat het stoffelijk overschot van Rudolf Hess, dat oorspronkelijk op 26 augustus zou worden bijgezet in het familiegraf van de familie Hess in het Beierse plaatsje Wunsiedel, inmiddels in alle stilte op een ander kerkhof in Beieren begraven was. De familie wilde op die manier voorkomen dat Hess' begrafenis zou uitgroeien tot een grote neonazistische demonstratie en dat zijn graf een bedevaartsoord zou worden.

HOFFNEH, JOSEPH (24-12-1906 Horhausen, Duitsland - 16-10-1987 Keulen, West-Duitsland) Duits kardinaal

Joseph Höffner studeerde in Trier, in Rome en in Freiburg en promoveerde in de vakken theologie, filosofie en politieke wetenschappen. In 1932 werd hij in Rome priester gewijd. Vanaf 1945 was Höffner als hoogleraar in de katholieke sociale leer verbonden aan de universiteit van Trier; vanaf 1951 bekleedde hij deze functie aan de universiteit van Munster. Höffner was 25 jaar lang bisschop. van 1962 tot 1968 in Münster en van 1969 tot 1987 in Keulen. In 1969 werd hij door paus Johannes Paulus II tot kardinaal benoemd.
In 1976 werd hij gekozen tot voorzitter van de Westduitse bisschoppenconferentie. een functie die hij tot juli 1987 bekleedde. Hoffner gold als een conservatief theoloog en een vurig bewaarder van de traditionele katholieke geloofsleer.

HUSTON, JOHN (5-8-1906 Nevada, Missouri, Verenigde Staten – 28-8-1987 Newport, Rhode Island, Verenigde Staten) Amerikaans filmregisseur.

John Huston was de zoon van de acteur Walter Huston en de journaliste Rhea Gore. Na de echtscheiding van zijn ouders in 1912 reisde hij nu eens met zijn vader mee in het circuit van variété en populair theater, dan weer met zijn moeder langs de paardenrenbanen waar zij haar geluk beproefde. Op 18-jarige leeftijd werd hij amateur-bokskampioen van Californië. Bij de Mexicaanse cavalerie bracht hij het tot de rang van officier. In New York werkte hij een tijd als journalist en schrijver van korte verhalen en van scenario's.
In 1938 kreeg Huston van Warner Brothers een contract voor drie jaar aangeboden voor het schrijven van scenario's.
In 1941 debuteerde hij als regisseur met The Maltese Falcon, naar de gelijknamige roman

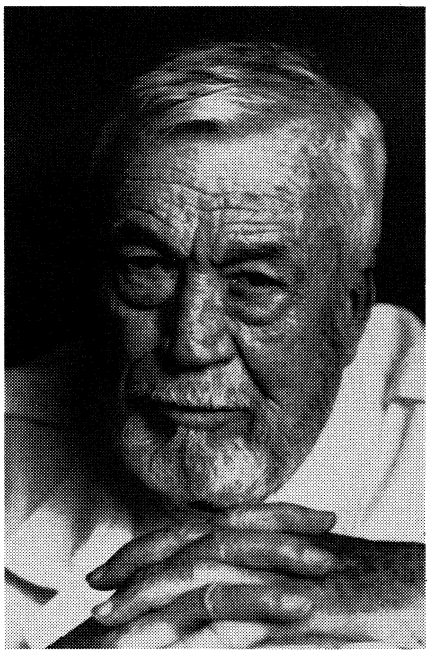

van Dashiell Hammett. In deze film was al gelijk sprake van een formidabele inzet en van een stijl die in de toekomst herkenbaar zou blijven: tempo, helderheid, ironie en afkeer van sentimentaliteit, al ontbrak nooit een 'mannelijk' mededogen. Kort na de oorlog kwam Huston met The Treasure of the Sierra Madre, waarmee hij een tweede film leverde die door de jaren heen niets aan oorspronkelijke kwaliteiten inboette en die in zijn genre sindsdien niet of nauwelijks geevenaard is. Voor deze film ontving Huston in 1948 twee Oscars (voor de regie en voor het scenario).
Het thema van de zinloze hebzucht herhaalde Huston in The Asphalt Jungle, waarin hij zijn acteursregie bewees door van debuterende en vrijwel onbekende of tweedeplan-spelers (Sterling Hayden, Louis Calhern. Jamers Whitmore. Sam Jaffe, Marilyn Monroe) onvergetelijke figuren te maker Met The African Queen (1931) werd een periode aigesloten van elf jaar waarin minstens vier of vijf klassieken tot stand kwamen.
Daarna begon Huston zijn krachten te meten met werk van meer spectaculaire allure. en met tussenpozen van enkele jaren, waarin ook bescheidener projecten werden voltooid (onder anderen de surrealistische grap Beat the devil in 1955), ontstonden drie ambitieuze films: Moulin Rouge, over Henri de Toulouse-Lautrec, met schitterend kleurencamerawerk van Oswald Morris, Moby Dick (naar Herman Melville) en in 1966 The Bible, met Richard Burton (offscreen) als god. Deze grootse projecten brachten hem geen succes. De kritiek zag er weinig in en het publiek bleef weg.
The Misfits (1961), naar een scenario van Arthur Miller, leverde weer een typische Huston-situatie op: mislukte levens, samengebracht in het echtscheidingsstadje Reno. De film verdient verder extra aandacht door de omstandigheid dat het voor beide hoofdrolspelers, Marilyn Monroe en Clark Gable, hun laatste rol zou worden.
Het te ambitieus opgezette Freud (1963) werd meer autobiografisch dan historisch-wetenschappelijk, zoals een criticus de film karakteriseerde. Daarna wijdde hij zich opnieuw aan het thema van mensen in conflictsituaties binnen een besloten ruimte (in dit geval een militair kamp) en dat maakte dat Reflections in a Golden Eve, naar Carson McCullers, een geïnspireerde verfilming van Huston kreeg
Dat deze over het algemeen uit de toon vallende produkties nauwelijks minder interessant waren dan vroeger werk, moet toegeschreven worden aan de steeds merkbaar aanwezige ambitie van Huston om te filmen, aan zijn onvergelijkelijke verhaaltrant en steeds paraat vakmanschap.
Zijn authentieke kunstenaarsschap bewees Huston echter in een opleving van zijn carriere toen hij onderwerpen naar zijn hart te verfilmen kreeg, zoals Fat City (1972) – over het boksen en over de overlevingskansen van mensen die zich binnen een beperkt sociaal milieu

staande moeten houden – of The Man Who Would Be King (1975), naar een verhaal van Rudyard Kipling met een typisch Huston-thema, namelijk dat van de mens die een onbereikbaar levensdoel nastreeft, boven zijn krachten grijpt in dit leven en aan die menselijke hoogmoed (en soms is het menselijke hebzucht) ten onder gaat. Van deze film blijven vooral de fenomenale hoofdrollen van Sean Connery en Michael Caine in gedachten, als de twee Britse aarts-charlatans in koloniaal India die op hun eigen manier toch sympathieker worden.
Met deze film begon Huston zich steeds sterker te profileren als de cineast die onverfilmbaar geachte literaire meesterwerken adequaat en toch persoonlijk op het doek wist te brengen. In 1979 maakte hij een aangrijpende adaptatie van Flannery O' Connors Wise Blood en in 1984 slaagde hij er in zelfs doorgewinterde fans van Malcolm Lowry's roman Under the Volcano (met Albert Finney als de Consul in één van de beste rollen die hij ooit heeft gespeeld) te overtuigen.
In 1987 niaakte hij zijn laatste film, The dead, naar een scenario dat hij samen met zijn zoon schreef.
Zijn autobiografie. An open book, werd gepubliceerd in 1980.

HUGUENOT VAN DER LINDEN. CHARLES (24-3-1909 Amsterdam – 20-7-1987 Jubbega, Nederland) Nederlands cineast

Charles Huguenot van der Linden begon zijn loopbaan in 1930 te Berlijn als een van de samenstellers van het wekelijks Paramount bioscoop-journaal. een selectie van filmmateriaal uit verschillende landen. In de functie van regie-assistent was hij later. eveneens in dienst van Paramount, in Parijs betrokken bij de vervaardiging van Franse versies van Amerikaanse films.
Samen met Heinz Josephson maakte hij in 1937 zijn eerste film Jonge Harten. De dertig minuten durende produktie, waarin onder anderen Leo de Hartogh. Jacqueline Royaards-Sandberg en Kommer Kleyn optraden, was bedoeld als een beschaafde tegenhanger van de volkse Jordaanfilms die in die tijd populair waren. Na de oorlog volgden onder meer Dutch at the Double (1948). waarin Audrey Hepburn haar debuut maakte, Bloem der natie (1956) en Tussenspel bij kaarslicht (1959), een film over de poppenspeler Harry van Tussenbroek.
Tot de onderscheidingen die Huguenot van der Linden kreeg behoren de Gouden Beer van het filmfestival in West-Berlijn (1963) voor Bouwspelelement, een eerste prijs op een Italiaans festival van industriele films voor Het zout des levens en, in Nederland. drie maal de staatsprijs voor de filmkunst. Deze laatste onderscheiding viel hem ten deel voor Morgenster, Tussenspel bij kaarslicht en Big City Blues (1962), een korte speelfilm die Huguenot zelf als zijn meest geslaagde werkstuk beschouwde. Bovendien werd De kleine wereld, een film over antiek speelgoed, in 1973 in Hollywood bekroond met een Oscar als beste documentaire van het jaar. In totaal verwierf Huguenot circa 50 maal in binnen- en buitenland een prijs.

JONG, EELKE DE (17-7-1935 Apeldoorn – 1-8-1987 Amersfoort) Nederlands schrijver.

Eelke de Jong begon zijn carriere als journalist in 1933 bij de Nieuwe Apeldoornse Courant. Daarna was hij verbonden aan Het Vrije Volk en aan de kunstredactie van De Telegraaf. In 1963 kwam hij als redacteur en columnist bij de Haagse Post terecht, in welk blad hij geruime tijd zijn Hollandse schetsen

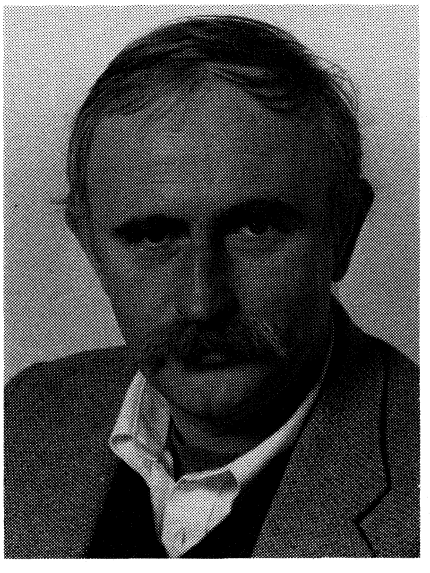

publiceerde. Deze intieme, geserreerd geschreven teksten. waarin doorgaans meer de flora en de fauna dan de mens een hoofdrol speelde, werden later gevolgd door zijn Dorpsschetsen (1973). verhalen waarin hij, als inwoner van Giethoorn, in koele en doorzichtige stijl een authentiek beeld gaf van het leven buiten de grote stad. Het leven in de grote stad vormde het onderwerp van De kunst van het lassowerpen. Een bundel met 22 miniverhalen en 2 wat langere schetsen, die grotendeels handelden over de onmogelijkheid contacten te leggen en over alledaagse problemen als leven en dood.
In de periode dat Eelke de Jong tot het vaste team van de Haagse Post behoorde, verdiepte hij zich een tijdlang intensief in de wereld van sprookjes. Samen met Hans Sleutelaar stelde hij in 1972 Sprookjes van de Lage Landen samen, een verzamelbundel die door Peter Vos van tekeningen werd voorzien. Een jaar later publiceerde hetzelfde drietal De onbekende Klein Duimpje en Hans & Grietje en enige jaren later kwam Sagen en Legenden van de Lage Landen uit.
Van 1975 tot 1987 was Eelke de Jong schaapherder in Hoog Borculo op de Veluwe. Over zijn jaren als herder schreef hij de bundel Alleen op het land (1981)
Aan zijn afstandelijke en ironische kijk op zijn vroegere bestaan als journalist gaf hij uiting in de kroniek over de lotgevallen van de journalist Koos Tak. die hij samen met Rijk de Gooyer in de Haagse Post schreef.

KISHI, NOBUSUKE (13-11-1896 Prefectuur Yamaguchi, Japan 7-8-1987 Tokyo, Japan) Japans staatsman.

Nobusuke Kishi studeerde in 1921 af aan de Keizerlijke Universiteit van Tokyo. Van 1941 tot 1943 was Kishi minister van handel en industrie en aldus een van de ondertekenaars van de oorlogsverklaring aan de Verenigde Staten. Na de oorlog werd hij als oorlogsmisdadiger gevangen gezet; er werd echter nooit een proces tegen hem gevoerd en in 1948 kwam hij weer vrij
In 1955 was Kishi de grote man van de fusie van twee conservatieve partijen, die samengingen in de nieuwe Liberaal-Democratische Partij. In 1956 werd hij minister van buitenlandse zaken en van 1957 tot 1960 was hij premier.
Ookna zijn formele afscheid in 1979 bleef Kishi actief in de Japanse politiek. Hij werd beschouwd als een van de belangrijkste architecten van de huidige politieke structuur van Japan.
Kishi was de broer van premier (en Nobelprijswinnaar) Eisaku Sato, die Japan van 1964 tot 1972 regeerde.

LAMBERT, LEON (baron)(2-07-1928 Brussel – 28-05-1987 Brussel) Belgisch bankier

Hij studeerde in Yale. Oxford en Genève economische en politieke wetenschappen. Na de Tweede Wereldoorlog kwam hij aan het hoofd van de familiebank Bank Lambert, die toen slechts 16 personeelsleden telde. Hij slaagde erin Camille Gutt, gewezen minister van financiën en directeur van het IMF, aan te trekken en de bank groeide snel uit tot de op drie na grootste van het land.
In 1982 voerde de bank een spectaculaire kapitaalsverhoging door, waardoor de groep rond de staalmagnaat Albert Frère zijn intrede deed. Op 19 mei 1987 nam hij om persoonlijke redenen ontslag en werd hij aan het hoofd van de groep opgevolgd door Albert Frère. Baron Lambert legde ook zijn bestuursfuncties neer bij Petrofina cn Tractebel. Begin mei 1987 liet hij bij Christie's in New York zijn kunstcollectic veilen. De waarde werd geraamd op 600 tot 800 miljoen.

LANGE, ANNY DE (12-11-1917 Rotterdam – 11-7-1987 Baarle- Nassau) Nederlands actrice.

Anny de Lange was bij uitstek een actrice voor het klassieke repertoire-toneel waarvan ze de

gloriejaren heeft meegemaakt. In alle interviews die ze gaf, beleed ze haar voorkeur voor de afwisseling van drama en blijspelen die door gezelschappen als het Rotterdams Toneel, de Haagse Comedie en Theater jaar in jaar uit werd gepresenteerd. Ook in de juryrapporten bij de prijzen die ze won, werd daarvan gewag gemaakt: men prees haar niet alleen voor de rol van Laura in De vader van Strindberg en Warja in De kersentuin van Tsjechov, maar ook voor de titelrol in het society-blijspel Heeft Constance gelijk? van Somerset Maugham.
Door zelfstudie bereidde ze zich voor op het toelatingsexamen voor de Toneelschool, waar ze in 1942 afstudeerde. Vijf jaar later had ze haai- eerste bekroning al. de toenmalige 5 meiprijs voor jonge toneelkunstenaars. In 1959 volgde de Zilveren Bouwmeesterpenning en in 1962 en 1967 kwam daar tweemaal de Theo d'Or bij. Anny de Lange omschreef haar taak als ,,van geschreven woorden een mens van vlees en bloed maken" en sprak haar voorkeur uit voor schrijvers als Shakespeare, Tsjechow, Tennessee Williams en Arthur Miller, die haar in staat stelden de psychologie van de rollen zo genuanceerd mogelijk uit te werken.
Zij stond ruim veertig jaar op de planken en was daarnaast enige tijd docente aan de toneelschool in Arnhem.

LARDINOIS, PIERRE (13-8-1924 Noorbeek – 16-7-1987 Amsterdam) Nederlands politicus en bankier

Pierre Lardinois studeerde in 1951 af aan de Landbouwhogeschool in Wageningen en ging werken als landbouwconsulent,eerst in Noord-Holland, later in Brabant. Vervolgens werd hij landbouwattaché bij de Nederlandse ambassade in Londen. In 1963 werd hij lid van de Tweede Kamer en van het Europese Parlement. Als voorzitter van de Noordbrabantse katholieke boerenbond werd hij regionaal bekend en dat bracht hem binnen de KVP in een invloedrijke en prominente positie waarna het ministerschap niet lang meer op zich liet wachten.
Als minister (1967-1972) werd hij vaak belaagd door boze boeren. Tijdens een werkbezoek aan de drie noordelijke provincies wilden 2000 demonstranten eens zijn hotel binnendringen waarbij ze in gevecht raakten met de politie.
De laatste twee jaar van zijn ministerschap was hij behalve voor landbouw en visserij ook verantwoordelijk bewindsman voor Suriname en de Antillen.
Tussen 1973 en 1977 was Lardinois commissaris van Landbouw van de Europese Gemeenschap. Hij werd beschouwd als een van de weinigen die de enorme problemen van de Europese landbouw konden aanpakken. Hij waarschuwde bijvoorbeeld al in 1970 voor de huidige overproduktie in de landbouw, maar wilde dat die ontwikkeling niet ten koste van de kleinere boeren zou gaan.
Vanaf het begin hamerde hij ook op een grotere macht voor het Europese Parlement.
In 1977 werd hij voorzitter van de hoofddirectie van de Rabobank. In deze functie leverde Lardinois een indrukwekkende managersprestatie. Hij siaagde erin de bank om te vormen van een spaarbank voor boeren tot een grote algemene bank, met steeds meer internationale vertakkingen, die in het maken van winst alle andere banken ver achter zich liet.
Daarbij heef: hij het cooperatieve karakter van de bank weten te oeschermen. Beslissingen binnen de Rabo-organisatie worden met een grote mate van overeenstemming tussen de aangesloten banken genomen. Juist in dit door Lardinois wel als Japans gekenschetste besluitvormingsproces, kwamen zijn politieke kwaliteiten goed tot hun recht.
In 1986 was Lardinois met pensioen gegaan.

LEEUW-VAN REES. IDA DE (10-1-1902 Amsterdam – 1-7-1937 Apeldoorn) Nederlands ontwerpster van naaicurssen.

Ida de Leeuw-van Rees verwierf grote bekendheid met haar radio-rubriek Met naald en schaar. Zij begon haar knipcursus volgens een eigen systeem op 19 okt. 1926 bij de toenmalige Hilversumsche draadlooze Omroep, de voorloper van de AVRO. De radiocursus werd iedere dinsdagmiddag uitgezonden tussen 15.00 en 16.00 uur en telde in het begin 600 cursisten. In 1932 was dat aantal opgelopen tot het record van 32.000. Het succes van de rubriek bracht de AVRO er toe de zendtijd voor de cursus uit te breiden met een half uur op de donderdagochtend en nog eens driekwartier op de donderdagmiddag. In 1963 gaf Ida de Leeuw-van Rees haar laatste radio-les.
Het systeem dat zij hanteerde is in Nederland een begrip geworden. Bij drie modevakscholen wordt het ,,De Leeuw van Rees-systeem" nog steeds gehanteerd. Zelf nam zij nog tot begin 1987 examens af.

LÉVESQUE, RENÉ (24-8-1922 New Carlisle, Canada – 1-11-1987 Montreal, Canada) Canadees staatsman.

René Lévesque studeerde rechten in Montreal en was tijdens de Tweede Wereldoorlog oorlogscorrespondent voor het Amerikaanse leger. In 1945 stapte hij over naar Radio Canada.
In 1960 werd Lévesque voor het eerst in het

Nobusuke Kishi tekent onder het toeziend oog van de Amerikaanse president D. Eisenhower (r.) een militair verdrag tussen de Verenigde Staten en Japan op 21 januari 1960.

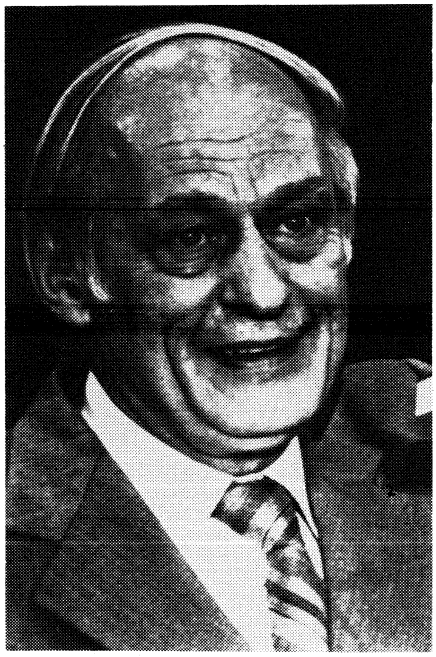

provinciale parlement van Québec gekozen als lid van de Liberale partij. Hij werd minister voor natuurlijke hulpbronnen in het kabinet van Jean Lesage.
Lévesque brak met de Liberalen in 1967 en hij vormde een nieuwe partij. de Parti Québécois. die streefde naar een vorm van soevereiniteit voor de provincie. met behoud van een economische band met de overige provincies De separatistische beweging kwam voort uit de overtuiging dat zonder autonomie de Franse cultuur in Québec niet in stand zou kunnen worden gehouden.
Van 1976 tot 1985 was Lévesque premier van Québec. eeh referendum over de onafhankelijkheid van Québec werd in 1980 door een tweederde meerderheid verworpen.

MARCKE, MADELEINE, VAN (17-11-1902 Sint-Jans-Molenbeek - 23-5-1987 Hoboken) Belgisch auteur

Leen van Marcke werd een van de pioniers van het kinderboek en het jeugdtheater in Vlaanderen genoemd. Zij schreef een veertigtal kinderboeken, honderdvijftig luisterspelen en negen toneelstukken en behaalde dertien literaire prijzen

MEERBERGEN, RUDOLF (19-07-1908 Antwerpen - juni 1987 Frankrijk) Belgisch kunstschilder.

Na de Tweede Wereldoorlog onttrok hij zich aan de invloed van Opsomer en Permeke en behoorde hij tot de ,,Jeune Peinture Belge". Toen deze groep in 1948 uiteenviel ging hij fresco's schilderen. In 1950 werd hij opgenomen in de redactie van het avant-gardistische tijdschrift Tijd en Mens, waarin onder meer Jan Walravens, Hugo Claus en L.P. Boon publiceerden. In de jaren vijftig ging hij meer abstract schilderen en maakte hij talrijke decoratieve panelen op aluminium. Nadien evolueerde hij naar een vergeestelijkte figuratieve schilderkunst. Meerbergen, die in Frankrijk woonde, is samen met zijn vrouw Lydie Godderé om het leven gekomen.

Uitgevers: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam – Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, B 2100, Deurne-Antwerpen. Keesinglaan 2-20. I.S.S.N. 0165-3660

KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

definitieve index op deel XLI

januari / december 1987

Redactie: J. Goedvolk (hoofdredacteur), P. van Eck, T. Jonkman, E. Brouwers, (voor België) A. Wouters. Index: R. Kwaspen.

Adres redactie: Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, telefoon (020) 5641111.

Uitgever: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Amsterdam.

Administratie Nederland: Keesing Uitgeversmaatschappij B.V., Hogehilweg 13, Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, telefoon (020) 5641222.

Administratie België: N.V. Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B2100 Deurne-Antwerpen, telefoon 0311243890 (10 lijnen), postrekening 000.0012775-68, bankrekening 408-0004545-51.

Vriendelijk verzoeken wij u adreswijziging 4 weken tevoren op te geven, met vermelding van uw abonnee-nummer.

belangrijk

Deze index vervangt alle in 1987 verschenen indexen, welke derhalve vernietigd kunnen worden.
Men zij erop bedacht, dat een aantal gebeurtenissen, die in 1987 plaatshadden, niet meer konden worden verwerkt. Zie daarvoor deel XLII.

het gebruik van de index

Keesings Historisch Archief (KHA) legt wekelijks het belangrijkste vast van hetgeen er in de wereld geschiedt. De onmisbare sleutel tot het verzamelde berichtenmateriaal is de index. Deze bestaat uit een periodiek verschijnend, cumulatief – **alfabetisch-systematisch** gedeelte (I), een jaarkalender (II), een lijst met veel voorkomende afkortingen (III) en een naamregister (IV).
Aan het begin van ieder kalenderjaar worden de indexen van het voorafgaande jaar samengevat in een permanente index.
Enkele aanwijzingen betreffende deze alfabetisch-systematische index zijn vermeld aan de ommezijde.

de alfabetisch-systematische index

Met ingang van de index over 1963 zijn ook de op resp. Europa en Amerika betrekking hebbende regionale kwesties en organisaties ondergebracht in de speciale afdelingen: Europa (Oost), Europa (West) en Amerika (Noord- en Latijns-). In de oudere jaargangen zoeke men hiervoor onder de afdeling Internationaal.

AFDELINGEN – De gepubliceerde berichten zijn in dit gedeelte van de index in een groot aantal **AFDELINGEN** gerangschikt. Deze afdelingen omvatten – in alfabetische volgorde – de **LANDEN** en verder de volgende begrippen: **AFBEELDINGEN (Foto's en Tekeningen, Grafieken, Landkaarten), AFRIKA, AMERIKA, AZIË, BIOGRAFIEËN, EUROPA (Oost- en West-), GEESTELIJK LEVEN, INTERNATIONAAL, KUNST, MIDDEN-OOSTEN, NECROLOGIEËN, SCANDINAVIË, SPORT, TEKSTEN, WETENSCHAP EN TECHNIEK.**

RUBRIEKEN – De in bovengenoemde afdelingen geïndexeerde berichten zijn voorts dikwijls gerangschikt in enige **RUBRIEKEN**, t.w. **ALGEMEEN - ECONOMIE – FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN – OVERZEESE GEBIEDEN – POLITIEK (Binnenlandse) – POLITIEK (Buitenlandse).** In de afdeling **INTERNATIONAAL** zijn verder ondergebracht de berichten over internationale vraagstukken, conferenties, organisaties e.d. Deze afdeling omvat de volgende rubrieken:
ALGEMEEN, CONFERENTIES, ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN. ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING, ORGANISATIES EN VERDRAGEN.

WIJZE VAN INDICEREN – De in RHA opgenomen berichten zijn – zeer kort omschreven – ondergebracht in de desbetreffende, bovengenoemde afdeling(en) en rubriek(en). Bij ieder geïndiceerd bericht is vermeld: a) paginacijfer en b) kolom (b.v. 16011 = pagina 160, lste kolom).

BIJZONDERHEDEN – Duitsland is gesplitst in twee afdelingen, t.w. **DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)** en **DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK.** Berichten inzake de kwestie-Berlijn zullen i.h.a. worden aangetroffen onder berichten over de betrekkingen tussen de twee Duitse staten.

BELANGRIJKE TEKSTEN – Van de vele sinds 1945 in KHA opgenomen teksten van belangrijke documenten, verdragen enz. zijn hieronder enige van de meest geraadpleegde vermeld (met aanduiding van paginacijfer en jaar).

Handvest der Verenigde Naties 6335 (1945).

Verdrag van Brussel 7524 (1948)

Universele Verklaring der Rechten van de Mens 7931 (1948)

Noordatlantisch Verdrag (NAVO) 8027, 8038 A (1949)

Statuut van de Raad van Europa 8207 (1949)

RTC-overeenkomsten Indonesië 8403 (1949)

Plan-Schuman 8826 (1950)

Verdrag van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal 929112, 9373 (1951)

Beginselverklaring der Socialistische Internationale 9515 (1951)

Vredesverdrag met Japan 9631 (1951)

Vredesverdrag met W.-Duitsland 10029 (1952)

Akkoorden van Genève i.z. Indo-China 11381 (1954)

Europees Verdrag i.z. de Rechten van de Mens 11425 (1954)

Parijse Akkoorden 11559 (1954)

Statuut Koninkrijk der Nederlanden 11662 (1954)

Verdrag van Warschau 11906 (1955)

Oostenrijks Staatsverdrag 11931 (1955)

Belgisch schoolpact 14451 (1958)

Europees Sociaal Handvest 677 (1961)

Statuut Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling 30 (1961)

Kernstopverdrag tussen de Verenigde Staten, Engeland en de Sowjet-Unie 480 (1963)

Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens 402 (1968)

Communautair Akkoord België 130 e.v. (1970)

Viermogendhedenakkoord i.z. Berlijn 58213 e.v. (1971)

Basisverdrag D.D.R.–Bondsrep. Duitsland 740/2 e.v. (1972)

Verklaring i.z. vestiging nieuwe internationale economische orde 29212 e.v. (1974)

VN-Handvest van de economische rechten en plichten van staten 40413 e.v. (1975)

Gemeenschapspact België 37413 e.v. (1977).

Vredesverdrag Egypte–Israël 19313 e.v. + annexen 84613 e.v. (1979)

Besluiten Ronde Tafel Conferentie Nederland–Nederlandse Antillen (1983) 28313 e.v. (1984)

OUDE JAARGANGEN – Om het opzoeken in oude jaargangen te vergemakkelijken is hieronder aangegeven welke pagina's in de eerste veertien delen (1931 t/m 1960) voorkomen. Verder is vermeld welke jaargangen nog leverbaar zijn.

Deel	I	(1931-'34)	pag.	1– 1412	uitverkocht
Deel	II	(1934-'37)	pag.	1413– 2842	idem
Deel	III	(1937-'40)	pag.	2843– 4278	idem
Deel	IV	(1940-'43)	pag.	4279– 5582	idem
Deel	V	(1943-'46)	pag.	5583– 6788	idem
Deel	VI	(1946-'48)	pag.	6789– 7886	idem
Deel	VII	(1949-'50)	pag.	7887– 9156	idem
Deel	VIII	(1951-'52)	pag.	9157–10406	idem
Deel	IX	(1953-'54)	pag.	10407–11670	idem
Deel	X	(1955-'56)	pag.	11671–12918	idem
Deel	XI	(1957)	pag.	12919–13750	idem
Deel	XII	(1958)	pag.	13751–14566	idem
Deel	XIII	(1959)	pag.	14567–15389	idem
Deel	XIV	(1960)	pag.	15399–16230	idem

De delen XV tlm XL (1961 tlm 1986) zijn alle afzonderlijk gepagineerd (steeds vanaf pag. 1). Zij zijn vanaf 1977 leverbaar.

I de alfabetisch-systematische index

AFBEELDINGEN

Aalto. A., Finse Eurocommunistische leider, met partijgenoot Helle 194
Abdallah Abderrahman, A., president van de Comoren, begroet Nakasone 414
Abe, S., oud-minister van buitenlandse zaken Japan, met Takeshita en Miyazawa 737
Abshire, D., de op 26-12-'86 door Reagan benoemde coördinator in de Iran/Nicaragua-affaire. samen met zijn vrouw Caroline 265
Achromejew, S, vice-minister van defensie (SU), tijdens persconferentie in het ministerie van buitenlandse zaken in Moskou op 2-3-'87, met Karpow, Bessmertnvch en Gerasimow 161
Adams, G., leider Sinn Fein (Noord-Ierland). op de dag na zijn verkiezing in de Noordierse Assemblée 183
Afghanistan: persconferentie Najibullah 65: Babrak Karmal tijdens het 27ste congres van de CPSU in Moskou 67: Najibullah op 19-10-'86 te Kaboel in gesprek met Sowjet-militairen 69; Mojadeddi, Mohammedi en Rabbani in Peshawar (Pakistan) op 12 -1-'87 71; delegatie van Afghanistan bij de Geneefse besprekingen van aug. 1985 93: proces-Abouchar 112
Alberdingk Thijm, J. J. C., voorzitter van de hoofddirectie van uitgeversmaatschappij Kluwer (Nederland) 583; met Ververs. tijdens persconferentie 583
Amato, G., minister voor de schatkist (Italië), met G. Goria tijdens regeringsverklaring (30-7-'87) 513
Andreotti, G., Italiaans minister, archieffoto uit 1977, met Raffaele Giudici, toenmalig hoofd van de douanepolitie 281; tijdens een door de Communistische partijkrant „L'Unità" gesponsord festival 403
Andrew, tweede zoon van Britse koningspaar, met Sarah Ferguson na huweliiksinzegening (23-7-'86) 492
Anouilh. J., Frans toneelschrijver. met Danielle Lebrun 841
Anquetil, J., Frans wielrenner. op de fiets 842
Aquino, C., president (Filippijnen), brengt stem uit bij referendum 97
Arafat, Y., PLO-leider, met Iyad. Habache, Messadia en Hawatmeh. tijdens slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad 289: met koning Hoessein 290
Archer, J., vice-voorzitter Britse Conservatieve Partij op de dag na zijn aftreden met vrouw en zoon 57
Arias Sanchez, F., zoon van Oscar Arias Sanchez, bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de vrede 829
Arias Sanchez, L., echtgenote van Oscar Arias Sanchez, bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de vrede 829
Arias Sanchez, O., president van Costa Rica. winnaar van de Nobelprijs voor de vrede. met zijn familie 829
Arias Sanchez, S. E., dochter van Oscar Arias Sanchez, bij de uitreiking van de Nobelprijs voor de vrede 829
Armando, beeldend kunstenaar en schrijver (Nederland), met zijn Gouden Ganzeveer 834
Assad. H., president Syrië, met Sowjet-leider Gorbatsjow 358; met Jordaanse koning Hoessein 361
Astaire, F., Amerikaans danser en filmacteur, met Ginger Rogers 653
Awolowe, O. C., Nigeriaans politicus 654 (portr.)

Bagaza, J.-P., president Boeroendi, met Moboetoe Seso Scko 577
Bajeux, J.-C., Haitiaans oppositieleider. in gesprek met de pers 736
Baker, H.. nieuwe stafchef Witte Huis. met president Reagan 232
Baker. K.. Brits minister, samen met echtgenote Mary 56
Balasingham, A. S., woordvoerder van de Tamil-guerrillabeweging LTTE, tijdens interview in Londen op 26-8-'85 396 (portr.)
Baldwin, J. A., Amerikaans auteur 842 (portr.)
Bangemann, M.. voorzitter van de Westduitse FDP en ininister van economische zaken in het kabinet-Kohl, toost met Genscher 84
Barbosa de Medina, R.. permanente vertegenwoordiger van Portugal bij VN, met Zhou Nan tijdens onderhandelingen over Macao 504
Barre. M. S., president Somalia 220 (portr.)
Barry. P., minister Ierland 132 (portr.)
Bassiouni, M., Egyptische ambassadeur in Israël.met Herzog, president Israël 341
Bavadra, T.. premier Fiji-eilanden 257 (portr.): 645 (portr.)
Beatrix, koningin Nederland. met de winnaars van de koninklijke subsidies voor vrije schilderkunst in 1986 31 (correctie): met prins Claus en prins Willem-Alexander (15-9-'87) 614
Bednorz, G., Westduits natuurkundige, winnaar Nobelprijs voor natuurkunde. met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Begoen, J., Russische dissident, ria terugkeer in Moskou 208
België: de gekapseisde „Herald of Free Enterprise" 177; spotprent van ZAK in ,.De Morgen" 372; spotprent van Alidor over het z.g. uitkleedbesluit 517: affiche premier W. Martens tijdens de verkiezingcampagne 817
Belonogou-, A., permanent vertegenwoordiger van de Sowjet-Unie bij de Verenigde Naties 165 (portr.)
Ben Ali, Z. E. A., nieuwe president Tunesië 723 (portr.)
Benn, T.. na zijn overwinning bij de tussentijdse verkiezing in Chesterfield (Engeland), met zijn vrouw Caroline 76; samen met Hadden, Kinnock en Mortimer op laatste dag van het in 1984 in Blackpool gehouden congres Labour Party 77
Bernhard. prins der Nederlanden, met Alexander King 839
Bernlef, J., Nederlands auteur, neemt de AKO-prijs in ontvangst 833
Bessmertnych, A.. vice-minister van buitenlandse zaken (SU), tijdens persconferentie in het ministerie van buitenlandse zaken in Moskou op 2-3-'87, met Karpow, Achromejew en Gerasimow 161
Bien, W.. Poolse onderminister van financiën, tijdens ondertekening van het akkoord over aflossingsregeling Poolse schulden (6-4-'82), met Von der Decken, Minkiewicz en Von Othegraven 551
Bioko. C. R., premier Equatoriaal Guinee 784 (portr.)
Biya, P., president Kameroen 796 (portr.)
Blix, H., directeur-generaal IAEA, in onderhoud met Legasow, hoofd Sowjet-delegatie tijdens IAEA-symposium over Tsjernobyl in Wenen 204
Bokassa, J.-B., ex-keizer Centraal Afrikaanse Republiek. bij heropening van het proces tegen hem (15-12-'86) 764
Bolger, J., leider van de National Party (Nieuw-Zeeland) 546 (portr.)
Bonner, J., echtgenote van Sacharow, wordt samen met haar echtgenoot ontvangen door echtpaar von Weizsacker voor een diner in de Westduitse ambassade in Moskou 451
Boran. B.. leidde tot haar dood (10-10-'87) de extreem-linkse Arbeiderspartij (Turkije) (archieffoto uit 1953) 789
Botha, P. W., president Zuid-Afrika, met echtgenote 305
Bourassa, R., premier Canadese provincie Quebec 576 (portr.)
Bourguiba, H.. president Tunesie (portr. dec. 1986) 721
Bouterse, D., Surinaamse legerleider, tijdens toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York (3-10-'86) 657
Brandt. W., partijvoorzitter Westduitse SPD, met Vogel en Rau 85; met Mathiopoulos 209
Bresser Pereira, C., Braziliaans minister van financien, met Petricioli en Sourrouille, tijdens onderhandelingen in New York (24-9-'87) 648
Brezjnew, L., Sowjet-partijleider, tijdens ontmoeting met Jaruzelski in het Kremlin (2-3-'82) 638
Brittan, L., Brits politicus 444 (portr.)
Brodsky, J., verbannen Russisch schrijver, winnaar Nobelprijs voor letterkunde 833; met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Broek, H. van den. Nederlandse minister van buitenlandse zaken, tekent Europese akte (17-2-'86) 364; met Deense minister van buitenlandse zaken Ellemann-Jensen 365
Broglie, L. V. P. de. Frans fysicus 654 (portr.)
Bruderle, R., lijsttrekker FDP in Rijnland-Palts (W.-Duitsland). met zijn vrouw en Bernhard Vogel 348
Brundtland, G. H.. premier Noorwegen 343 (portr.)
Buchala, R., een van de tien Poolse parlementsleden die op 8-10-'82 tegen de wet op de opheffing van de bestaande vakbonden stemden 384
Buchanan, P, de per 1-3-'87 afgetreden directeur communicatie van het Witte Huis 232
Buckton, R., ex-voorzitter Britse vakcentrale TUC, met secretaris-gcncraal Willis en diens voorganger Murray op 7-9-'84 439
Burger, W., scheidende president Amerikaanse Hooggerechtshof. tijdens beëdiging Rehnquist, samen met mw. Rehnquist en president Reagan 218
Bush, G., Amerikaanse vice-president, met Rifai, premier van Jordanie 336

Caldwell, E. P., Amerikaans acteur 655 (portr.)
Camdessus, M.. nieuwe directeur IMF 515 (portr.); met Conable. tijdens vergadering van het Ontwikkelingscomité 650
Carlucci, F., de nieuwe nationale-veiligheidsadviseur (VS) 264 (portr.)
Carmiggelt. S., Nederlands schrijver 843 (portr.)
Cavaco e Silva, A., Portugees Sociaal-Democraat, op 19-7-'87, de dag waarop hij de parlementsverkiezingen heeft gewonnen, samen met echtgenote 481: met Zhao Ziyang en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505
Ceausescu, N.. Roemeense president, met zijn vrouw Elena 86
Chidzero, B., minister van financien van Zimbabwe, voorzitter van UNCTAD VII 468 (portr.)
China: de leden van het Staand (Permanent) Comité van het Chinese Politburo 825
Chissano, J. A., president Mozambique 820 (portr.)
Chmieleuski W., een van de vier verdachten van de moord op priester Popieluszko, tijdens het proces 477
Chon Doo Hwan, president Zuid-Korea, met Zuidkoreaanse voorzitter van de regeringspartij DJP, Roh Tae Woo 417
Chowdhury, H. R.. minister van buitenlandse zaken Bangladesh. voorzitter van de 41ste Algemene Vergadering van de VN 328 (portr.)
Cicciolina (artiestennaam van Ilona Staller), lid Italiaanse Radicale Partij, na haar verkiezing tot parlementslid 403
Claus, prins der Nederlanden, met koningin Beatrix en prins Willem-Alexander (15-9-'87) 614
Clot, J.-R., Frans auteur, winnaar van de Prix Renaudot. met Jelloun 835
Compaore, B., kapitein, nieuw leider Burkina Faso 673 (portr.)
Conable, B., president van de Wereldbank, met Camdessus, tijdens vergadering van het Ontwikkelingscomité 650

Constancio, U. M. Ribeiro, leider Portugese Socialisten, tijdens uitbrengen stem op 19-7-'87 483
Cordovez, D., onder-secretaris-generaal VN 91 (portr.)
Cotterell. V., Nederlands rechtbankverslaggeefster 831 (portr.)
Cram, D., Amerikaans scheikundige, winnaar van de Nobelprijs voor scheikunde, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Culbertson. P.. vroegere algemeen manager van het NASA in de VS 215 (portr.)
CVSE: overzicht van de derde CVSE-toetsingsconferentie in Wenen (4-11-'87) 677
Cyprus: secretaris-generaal van de Verenigde Naties Javier Perez de Cuellar tijdens besprekingen in Wenen (7-8-'84) met Necati Munir Ertekün, een vertegenwoordiger van de Turks-Cyprioten 780

Dantzig, R. van, Nederlands danser en auteur, ontvangt de Gertjan Lubberhuizenprijs van Dolf Hamming 833
Decken, Chr. von der, vertegenwoordiger Westerse banken, tijdens ondertekening van het akkoord over aflossingsregeling Poolse schulden (6-4-'82), met Minkiewicz, Bien en Von Othegraven 551
Delors, J.. voorzitter van de EG-Commissie, met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427; op persconferentie na Europese Raad in Brussel 437
Delvalle Henriquez, A , president Panama (3-7-'87) 535
Demirel, S., leider van de Partij van het Juiste Pad (Turkije), met president Evren (6-10-'87) 787
Deng Xiaoping, leider China, met A. Cavaco e Silva, Zhao Ziyang en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505; in gesprek met premier Lubbers 569
Denktash, Raif, zoon van de Turks-Cypriotische leider, met Kyprianou 781
Denktash, Rauf, Turks-Cypriotische leider, een dag na de parlementsverkiezingen van 24-6-'85 741; met Perez de Cuellar en Kyprianou in het gebouw van de Verenigde Naties in New York 781
Deprez, G., PSC-voorzitter (België) 690 (portr.)
Desir, L.. hoofd van de Haïtiaanse Tontons Macoutes, wordt naar de rechtbank gebracht (16-7-'86) 730
Diah, B. M., hoofdredacteur van de Indonesische krant „Merdeka", met Gorbatsjow 774
Diaz Herrera, R., Panamese kolonel, tijdens aanvragen politiek asiel in Spanje 534; tijdens persconferentie (9-7-'87) 536 (portr.)
Diepgen, E., burgemeester van West-Berliin. met senator Lummer 312
Dobraczynski, J., Pools PRON-voorzitter, met wremier Polen. Jaruzelski 411
Dohnanyi, K. von, burgemeester van Hamburg 228
Dost, S. M., ex-minister van buitenlandse zaken Afganistan 70 (portr.)
Douglas, R., minister van financiën Nieuw-Zeeland, met premier Lange 545
Duato, N., Spaans danser en choreograaf, winnaar van de Nederlandse theaterprijzen, met Toer van Schayk en M. G. Knopper 836
Duisenberg. W. F., president van De Nederlandsche Bank, met Szasz, Van Sillem en Van Heilenberg Hubar 308
Duquesne. A., Franstalig-onderwiisminister België 198 (portr.)
Duyns, C., maker van driedelige TV-documentaire ..Levensberichten". winnaar Nipkowschijf, met Ad Fransen 838
Dijk, C. P. van, minister van binnenlandse zaken, met minister De Koning 310

Eanes, A. dos Santos Ramalho, leider Portugese PRD, bij de stembus op 19-7-87 482
Ecevit, B., voormalig premier Turkije 788 (portr.)
Eisenhower, D., voormalig Amerikaans president (foto uit 1960), met Kishi 848
Ellemann-Jenssen, U., Deense minister van buitenlandse zaken, tekent Europese akte (28-2-'86) 365; met Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van den Broek 365
Engeland: kabinet-Thatcher medio 1983 43: het „Grand Hotel" te Brighton kort na de IRA-aanslag van 12-10-'84 54; archieffoto uit 1981 van de vier oprichters van de Sociaal-Democratische Partij: William Rodgers, Shirley Williams, Roy Jenkins en David Owen 117; politie-agentes slepen demonstrante weg bij luchtmachtbasis Greenham Common (15-11-'83) 430; stakende mijnwerkers (1-8-'84) 441; beeld van Dover dag voor de dokwerkersstaking (15-7-'84) 442; montage van Britse ochtendkranten nadat het Lagerhuis herinvoering van de doodstraf had verworpen (14-7-'83) 445; beeld van Lozells Road dag nadat daar rellen waren uitgebroken (11-9-'85) 494
Ethiopië: situatie in Ibnet 717; vluchtelingen verlaten kamp Ibnet 718
Evren, K., president Turkije, met Demirel (6-10-'87) 787
Eyadema, G., president Togo, bij ontvangst door zijn Westduitse ambtgenoot Von Weizsacker in Bonn 64

Fanfani, A., Italiaans politicus 282 (portr.); Italiaans premier, met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427
Farousi, M., vice-commandant van de Syrische troepen in Libanon, met sjeik Shaaban, premier Karame en generaal Kanaan 173
Fayad, C., opperbevelhebber van de Druzenmilitie. met Druzen-leider Walid Joumblatt 144
Fellini. F., Italiaans regisseur, winnaar van het filmfestival van Moskou 837
Ferech Adami. E., premier Malta 321 (portr.)
Ferguson, S., met Andrew, tweede zoon van Britse koningspaar, na huwelijksinzegening op 23-7-'86 492
Fiji: gemaskerde mannen voor het parlementsgebouw in de hoofdstad Suwa 642
Filippijnen: president Aquino brengt stem uit bij referendum 97; vice-president Laurel neemt eed af van mevrouw Muñoz-Palma 98
Finnbogadottir. V., president IJsland, met Britse premier Thatcher 377
Fischer. J., lid van de Partij van de Groenen (W.-Duitsland) 228 (portr.)
FitzGerald, G., premier Ierland 120 (portr.); met president Hillery 121; samen met Haughey 129; brengt met zijn vrouw Joan op 26-6-'86 stem uit bij het referendum over echtscheiding 132; als leider Fine Gael tijdens bijeenkomst Nieuw Ierland Forum op 30-5-'83 in Dublin. met Hume, O hEocha, Haughey en Spring 185: 457 (portr.)
Fitzwater. M., nieuwe woordvoerder Amerikaanse president Reagan, met voorganger Speakes 231
Flick. K.-F.. hoofd van het Flick-concern (W.-Duitsland) 298
Foley. T , leider Democratische meerderheid in het Huis van Afgevaardigden (VS). met Huis-voorzitter Wright 233
Ford, H., Amerikaans autofabrikant 844 (portr.)
Forlani, A., voorzitter Italiaanse Christen-Democratische Partij, vertelt pers dat de verkiezingsuitslagen voor zijn partij er gunstig uitzien (15-6-'87) 401
Fransen. A., van het radioprogramma „Boeken", winnaar van de Zilveren Reissmicrofoon, met Cherry Duyns 838

Gaivin, G.. nieuwe opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa 565
Galvin, M., hoofd publiciteit Amerikaanse organisatie Noraid, met McGuinness, lid Noordierse Assemblée 190
Gandhi, R., Indiase premier, in gesprek met leider van de Srilankaanse delegatie Jayewardene op 23-8-'85 395; voor presidentieel paleis in Colombo tijdens inspectie Srilankaanse erewacht (30-7-'87) 528
Ganilau, Ratu Sir Penaia, gouverneur-generaal van Fiji, aan slot van persconferentie (29-5-'87) 644
Garang, J., SPLA-leider in Soedan 541 (portr.)
Gaspar. M., vijf miljardste inwoner van de aarde (Joego-Slavië), in armen van een verpleegster. met Perez de Cuellar (11-7-'87) 563
Gates. R.. medewerker Amerikaanse CIA 216 (portr.)
Geagea, S.. stafchef Libanese strijdkrachten 149
Genscher, H. D., minister van buitenlandse zaken en vice-kanselier West-Duitsland, toost met Martin Bangemann 84
Gerasimow. G.. u-oordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken (SU), tijdens persconferentie in het ministerie van buitenlandse zaken op 2-3-'87, met Karpow, Bessmertnvch en Achromeiew 161: 165 (portr.)
Ghorbanifar, M., Iraanse wapenhandelaar, met Kashoggi, Saoedische multimiljardair 270
Giudice, generaal R., voormalig hoofd Italiaanse douanepolitie, met Andreotti 281 (archieffoto uit 1977)
Glemp, J., Poolse primaat, ontmoet paus Johannes Paulus II tijdens zijn bezoek aan Polen, met premier Jaruzelski en Jablonski 412
Glittmann, M., Amerikaans onderhandelaar over INF-wapens. met Amerikaanse en Russische wapenonderhandelaars in Genève 756
Godard. J.-L., Frans cineast, winnaar speciale César 836 (portr.)
Golfgebied: het Amerikaanse fregat „Stark" nadat het bij een Iraakse luchtaanval op 17-5-'87 door twee Exocet-raketten was getroffen 598; tanker „Bridgeton" onder escorte van de Amerikaanse jager „Kidd" 625; Japanse tanker „ Nisshin Maru" voor de kust van Eujairah in de Golf van Oman 631; Sowjet-oorlogsschip patrouilleert in de Golf van Oman 632
Gonzaiez Marquez. F., premier Spanje, met Peres, premier Israël 333
Gorbatsjow, M., Sowjet-leider, begroet Syrische president Assad 358; met Jaruzelski, tijdens de opening van het 10de congres van de PVAP (29-6-'86) 553; met Shultz (14-4-'87) 748; met Diah 774; met Reagan na ondertekening van het INF-akkoord 801; met Thatcher op de RAF-basis Brize Norton 803
Goria, G., nieuwe premier Italië, met G. Amato tijdens regeringsverklaring (30-7-'87) 513
Gouled Aptidon, H., president Djibouti, met Mengistu Haile Mariam, leider van Ethiopië 222; bij de stembus (24-4-'87) 415
Graham, E., door IRA doodgeschoten lid Noordierse Assemblée 187
Graham, W., vroegere interimdirecteur NASA in de VS 215 (portr.)
Greenspan, A.. Amerikaanse voorzitter Federal Reserve Board, met ex-voorzitter Volcker tijdens een persconferentie op 2-6-'87 369
Grigorenko, P., Russische dissident, met zijn vrouw Zinaida 251
Griwnina, I., Russische dissidente, met haar man en hun twee dochters 213
Gromyko, A., oud-minister van buitenlandse zaken (SU), met paus Johannes Paulus II 315; bij bezoek von Weizsacker aan de Sowjet-Unie 449
Gugerbauer, N., secretaris-generaal Oostenrijkse FPO. met partijleider Haider 10
Gummer, J. S., partijvoorzitter Britse Conservatieven. samen met Thatcher tijdens het in ontvangst nemen van ovatie partijgenoten 53
Guttuso, R., Italiaans schilder en politicus 655 (portr.)

Habache. G., lid Volksfront voor de Bevrijding van Palestina, met Arafat, Iyad, Messadia en Hawatmeh tijdens de slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestiinse Nationale Raad 289
Hable, M., leider voormalige burgerwacht in Sidon, in handen van leden van de Amal-militie 239
Hadden, A., lid Britse Labour Party. samen met Kinnock, Benn en Mortimer 77
Haiden, G., voormalig minister Oostenrijk 8 (portr.)

AFBEELDINGEN

f-lalder, J.. leider Oostenrijkse FPO, met secretaris-generaal Gugerbauer 10; met Vranitzky, Mock en Meissner-Blau 49
Haïti: een beeld van de schietpartij bij Fort Dimanche in Port-au-Prince (26-4-'86) 729; demonstratie van enkele honderden Haitianen voor het Haitiaanse consulaat in Miami (4-7-'87) 735
Hamming, D., voorzitter van de Marten Toonderstichting. geeft Rudy van Dantzig de Geertjan Lubberhuizenprijs 833
Hattersley, R.. met Kinnock, na hun verkiezing tot resp. leider en waarnemend leider van de Britse Labour Party in 1983 75
Haughey. C.. voormalig Iers premier 119 (portr.); samen met FitzGerald 129: als leider Fianna Fail tijdens bijeenkomst Nieuw Ierland Forum op 30-5-'83 in Dublin, met O hEocha, Spring, FitzGerald en Hume 185
Hawatmeh, N., lid Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina. met Arafat. Ivad. Habache en Massadia, tijdens slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad 289
Hayworth, R., Amerikaanse filmster 656 (portr.)
Heifetz. J., Amerikaans violist 845
Heineken. A. H.. Nederlands bierbrouwer 632 (portr.)
Helle. E., Finse Eurocommunist. met partijgenoot Aalto 194
Hellenberg Hubar, B. A. J. M. van, lid directie De Nederlandsche Bank, met Duisenberg, Van Sillem en Szasz 308
Hemingway, Mariël, kleindochter van Ernest Hemingway, met Peter Taylor bij uitreiking van de Ritz Hemingwayprijs 835
Hensbergen. L. van. Nederlands acteur 656 (portr.)
Hermannsson. S., premier IJsland, bij de stembus 379
Herzog, C., president Israël, met Bassiouni, Egyptische ambassadeur in Israël 341
Heseltine. M., Brits minister van defensie. na het indienen van zijn ontslag 45
Hess, R., Duits nazi-leider 846
Hikmatyar, G., leider Afghaanse verzetsorganisatie Hezb-i-Islami 125 (portr.)
Hillenius, D., Nederlands bioloog en schrijver 656 (portr.)
Hillery, P. J., president Ierland, bij begin tweede ambtstermijn, met echtgenote 121
Hirohito, keizer van Japan, met Jaruzelski tijdens lunch in het keizerlijk paleis in Tokio (l-7-'87) 640
Hobeika, E., leider Libanese Strijdkrachten 149
Hocké, J.-P., nieuwe Hoge Commissaris voor Vluchtelingen 325 (portr.)
Hoessein, koning van Jordanië, met Arafat 290; met Syrische president Assad 361; met Egyptische president Mubarak 361
Holkeri, H., premier Finland 473 (portr.)
Honecker, E., partijleider DDR, met premier Lubbers 599; met Jaruzelski na diens aankomst in Oost-Berlijn (29-3-'82) 639
Hoogteijling, C. W.. Nederlands fotograaf, winnaar Zilveren Camera, met Pierre Huyskens en Daniël Koning 832
Hume, J., leider SDLP, tijdens bijeenkomst Nieuw Ierland Forum op 30-5-'83 in Dublin. met FitzGerald, Spring, Haughey, en O hEocha 185
Hurd, D., Brits minister 44
Huyskens, P., Nederlands journalist, met Hoogteijling en Koning 832
Huston, J., Amerikaans filmregisseur 846 (portr.)

Ierland: de leden van de regering-Haughey op 10-3-'87, de dag van hun beëdiging. samen met president Patrick J. Hillery, procureur-generaal John Murray en Chief-Whip Vincent Brady 408
India: Indiase vissersschepen met hulpgoederen voor Tamils (3-6-'87) 525
Indonesië: verkiezingscampagne 274; beschadigde stoepa's van de Borobodur-tempel op Midden-Java na de bomaanslag van 21-1-'85 275; president Soeharto poseert met zijn op 19-3-'83 benoemde regering, het vierde ontwikkelingskabinet 277
INF: consequenties INF-akkoord 802; ondertekening verdrag verificatie door de SU van INF-systemen door de ministers van buitenlandse zaken van de VS en vijf Europese landen, t.w. G. Shultz (VS), Leo Tindemans (België), Hans-Dietrich Genscher (Bondsrep. Duitsland). Giulio Andreotti (Italië). NAVO-secretaris-generaal lord Carrington. Hans van den Broek (Nederland), Sir Geoffrey Howe (Verenigd Koninkrijk) 806
Ingrao, P., leider radicalen binnen Italiaanse Communistische Partij 284
Inonu, E., leider van de Sociaal-Democratische Populistische Partij (Turkije), op 29-11-'87 bij de stembus 786
Irak: beeld van Iraaks eiland Bovarian na gevechten 594
Iran: Syrisch premier Kasm in Teheran met zijn Iraanse ambtgenoot Moussavi 29; twee experts van de VN bezoeken woonwijk Isfahan na het Iraakse bombardement (20-2-'87) 595
Israël: een beeld van de militaire gevangenis ten zuiden van Haifa 155; de begrafenis van Masri, burgemeester van Nabloes 318
Italië: Bettino Craxi, premier Italië, tijdens overleg op 29-10-'85 met Giovanni Spadolini (secretaris Republikeinse Partij), Ciriaco de Mita (secretaris Christen-Democratische Partij) en de demissionaire vice-premier Arnaldo Forlani 283; kabinet-Craxi na beëdiging op 1-8-'86 met president Francesco Cossiga 285
Iyad, A., lid Al Fatah, met Arafat, Habache, Messadia en Hawatmeh, tijdens slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad 289

Jablonski, H., oud-president Polen (6-11-'85), met Jaruzelski en Messner tijdens parlementszitting van 6-11-'85 351; Poolse president, met paus Johannes Paulus II tijdens zijn bezoek aan Polen, met premier Jaruzelski en primaat Glemp (17-6-'83) 412
Jacobsen, O., op 2-11-'86 in West-Beiroet vrijgelaten Amerikaan 261 (portr.)
Jakowlew, A., kandidaat-lid Politburo Sowjet-Unie 103
Japan: kabinet-Takeshita na zijn eerste bijeenkomst (6-11-'87) 739
Jaruzelski, W., president Polen (6-11-'85), met Jablonski en Messner tijdens parlementszitting van 6-11-'85 351; met PRON-voorzitter Jan Dobraczynski 411; met paus Johannes Paulus II tijdens zijn bezoek aan Polen 412; met Sowjet-leider Gorbatsjow tijdens de opening van het 10de PVAP-congres (29-6-'87) 553; tijdens ontmoeting met Brezjnew in het Kremlin (2-3-'82) 638; na de ondertekening van het samenwerkingsverdrag tussen Polen en de SU (4-5-'84) 639; na aankomst in Oost-Berlijn, met Honecker (29-3-'82) 639; tijdens een lunch in het keizerlijk paleis in Tokio met keizer Hirohito (1-7-'87) 640
Jawara, D., president Gambia, achter zijn bureau 416
Jayewardene, H.. leider van de Srilankaanse delegatie, in gesprek met de Indiase premier Gandhi op 23-8-'85 in New Delhi 395; met A. Tissa de Alwis en R. Premadasa tijdens bijeenkomst in Colombo (9-11-'86) 499
Jazow, D., nieuwe minister van defensie SU 461 (portr.)
Jelloun, T.-B., Marokkaans auteur, winnaar van de Prix Goncourt, met Clot 839
Jeltsin, B.. ontslagen partijsecretaris van Moskou 754 (portr.)
Jenkins, R., lid Britse SDP, met partijgenoot Owen en liberale leider Steel tijdens persconferentie van de Alliantie in Londen op 5-6-'87 387
Johannes Paulus II, paus, met Andrej Gromyko 315; ontmoet tijdens zijn bezoek aan Polen premier Jaruzelski, primaat Glernp en president Jablonski 412; ontmoet Solidariteit-leider Lech Walesa (11-6-'87) 590
Jonas, H.. Duits filosoof, winnaar Vredesprijs van de Duitse Boekhandel 830 (portr.)
Jong, E. de, Nederlands auteur 847 (portr.)
Jotti, N., Italiaanse communistische Kamervoorzitter, legt verklaring af (27-3-'87) 379
Joumblatt, W., Druzen-leider met kolonel Cherif Favad 144

Kampelman. M., Amerikaans onderhandelaar in Genève, samen met Joeli Worontsow 713: met Amerikaanse en Russische wapenonderhandelaars in Genève 756: tijdens een lunch met Nikolai Tsjerwow 792
Kanaan, G., gen. chef van de Syrische inlichtingendienst in Libanon, met sjeik Shaaban, premier Karame en generaal Faroussi 173
Karame, R., premier Libanon, met sjeik Shaaban en de generaals Faroussi en Kanaan 173
Karpow, V., hoofd van de afdeling bewapeningsbeperking van het ministerie van buitenlandse zaken (SU). tijdens persconferentie op 2-3-'87 met Bessmertnych, Gerasimow en Achromejew 161
Kashoggi, A., Saoedische multimiljardair, met Iraanse wapenhandelaar Ghorbanifar 270
Kasm, A. R. al-. premier Syrië, bij zijn aankomst in Teheran begroet door Iraanse ambtgenoot M. H. Moussari 29
Kaye, D., Amerikaans komiek en theaterman 672 (portr.)
Kaysone Phomvihan, Laotiaanse partijleider en premier 557 (portr.)
Keel, A. G., nieuwe ambassadeur VS bij de NAVO 231 (portr.)
Kelly, P., van Westduitse Groenen, met Otto Schily 81
Kenga Wa Dondo, minister van buitenlandse zaken en internationale samenwerking (Zaïre) 256
Kent, mgr. B., Engelse secretaris-generaal CND 430 (portr.)
Keshtmand, A., premier Afghanistan 67 (portr.)
Khalil. K. M.. Palestijns burgemeester Ramallah op de westelijke Jordaanoever 320 (portr.)
Khan, S. Y., Pakistaans minister van buitenlandse zaken 92 (portr.)
Kim Dae Jung, een van de twee voornaamste oppositieleiders in Zuid-Korea, met Kim Young Sam tijdens een ontmoeting op 22-3-'85 te Seoel 418
Kim Young Sam, een van de twee voornaamste oppositieleiders in Zuid-Korea, met Kim Dae Jung tijdens een ontmoeting op 22-3-'85 te Seoel 418
Kimche, D., Israëlisch directeur-generaal ministerie van buitenlandse zaken. met Meguid, Sasson en Tamir 338
King, A., Brits chemicus en voormalig directeur-generaal voor Wetenschap en Onderwijs van de OESO, winnaar van de Erasmusprijs, met prins Bernhard 839
King, C. S., weduwe vermoorde Amerikaanse dominee Martin Luther King, niet zoon Dexter bij onthulling van een buste van King in het Capitool te Washington op 16-1-'86 233
King, D., zoon vermoorde Amerikaanse dominee Martin Luther King, met weduwe van King bij onthulling van een buste van King in het Capitool te Washington op 16-1-36 233
Kinnock, G., echtgenote Britse leider Labour Party, met echtgenoot tijdens uitbrengen van hun stem voor de parlementsverkiezingen (11-6-'87) 386
Kinnock, N., met Hattersley na hun verkiezing tot resp. leider en waarnemend leider van de Britse Labour Party in 1983 75; samen met Hadden, Mortimer en Benn op laatste dag van het in 1984 in Blackpool gehouden congres Labour Party 77; met echtgenote tijdens uitbrengen van hun stem voor de parlementsverkiezingen (11-6-'87) 386
Kirchschlager, R., voormalig president Oostenrijk, met opvolger Waldheim 9
Kishi, N., Japans staatsman, met Eisenhower 848
Kissinger, H., voormalig Amerikaans minister van buitenlandse zaken, winnaar Karelsprijs, met Kurt Malangre 828
Kiszczak, G., minister van binnenlandse zaken (Polen) 350 (portr.)

AFBEELDINGEN

Klimow. E., voorzitter van de Bond van de Filmers (SU) 299 (portr.)
Knopper, M. G., Israëlisch danser, winnaar van één van de Nederlandse theaterprijzen, met Van Schayk en Duato 836
Koekoek, H., Nederlands veehouder en politicus 672
Koenajew, D., voormalig partijleider van de Soujet-republiek Kazachstan 105 (portr.)
Kohl, H., Bondskanselier West-Duitsland, met Franz-Josef Strauss 83: met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427
Kohout. P.. Tsjechoslowaaks dissident, met zijn vrouw voor de Tsjechoslowaakse ambassade in Wenen 20
Kok. W.. leider oppositie Nederland (PvdA), tijdens nabespreking resultaten verkiezingen voor de Provinciale Staten, met Voorhoeve (VVD), Van Mierlo (D'66) en Lubbers (CDA) 203
Kolbin, G.. nieuwe partijleider van de Sowjet-republiek Kazachstan 105 (portr.)
Koldoenou-. A., de ontslagen commandant van de Sowjet-luchtafweer 461 (portr.)
Koning, D., Nederlands fotojournalist, uitgeroepen tot fotojournalist van het jaar, met Huyskens en Hoogteijling 832
Koning, J. de, minister sociale zaken (Nederland). met minister van Dijk 310
Korea (Zuid):afgevaardigden van dc oppositiepartij NKDP poogden in het parlement een stemming te verhinderen over de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van hun collega Yoo Sung Hwan 423; studenten gooien stenen naar de politie tijdens een demonstratie in Seoel (7-2-'87) 423; studenten bij de Yonsei Universiteit in Seoel zoeken dekking voor de traangaswolken (12-6-37) 462
Korte, R. W. de. minister van economische zaken (Nederland),met premier Lubbers in de Tweede Kamer (6-10-'87) 668
Kountché, S., president Niger, tijdens bezoek aan de Berlijnse muur (4-10-'85) 822
Kristmundsdottir. S. D., IJslands parlementslid voor de Vrouwenlijst, met partijgenoten (25-4-'87) 378
Kuron, J., samen met andere Solidariteit-leden Rulewski en Onyszkiewicz in de Bialolekagevangenis in Warschau (aug. 1982) 383; wandelt na zijn vrijlating naar huis (9-8-'84) 475: samen met andere Solidariteit-activisten bij St.-Brygidakerk in Gdansk 585
Kyprianou. S., president Cyprus, met Raif Denktash 781; met Perez de Cuellar en Rauf Denktash in het gebouw van de Verenigde Naties in New York 781

Laghi, P., ambassadeur van het Vaticaan in de VS, tijdens aanbieden geloofsbrieven aan Amerikaanse president Reagan 235
Lamfalussy, A., directeur-generaal van de Bank voor Internationale Betalingen (BIB) 538 (portr.)
Lange, D., premier Nieuw-Zeeland, met Douglas 545
Laraki, A., premier Marokko 827 (portr.)
Lawson. N., Brits minister 57; minister van financiën, met begrotingskoffertje op 13-3-'84 in Londen, samen met echtgenote 431
Le Duc Tho, lid Politburo Vietnamese communistische partij, met secretaris-generaal Truong Chinh en premier Pham Van Dong 6
Lebrun, D., Frans toneelspeelster, met Jean Anouilh 841
Lee Han Key, premier Zuid-Korea na 26-5-'87 424 (portr.)
Legasow, W., hoofd Sowjet-delegatie, tijdens onderhoud met Blix, directeur-generaal IAEA, tijdens IAEA-symposium over Tsjernobyl in Wenen 204
Lehn, I.-M., Frans scheikundige, winnaar Nobelprijs voor de scheikunde, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Lévesque, R., Canadees staatsman 848 (portr.)
Levi, P., Italiaans schrijver 765 (portr.)
Lho Shin Yong, premier Zuid-Korea van 18-2-'85 tot 26-5-'87 420
Li Peng, premier China 826
Li Xiannian, president China. met A. Cavaco e Silva. Zhao Ziyang en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505
Libanon: Samir Geaga in overleg met Karim Pakradouni 143; een Syrische patrouille op 22-2-'85 in de wijk Tarek Jededa van West-Beiroet 145; strijders van de Druzen-militie verbranden op 28-4-'85 in Jiyeh een Falangistische vlag 147; strijders van de Amal-militie werpen een blik op het verwoeste Palestijnse kamp Sabra (31-5-'85) 150: een Palestijnse vrouw zoekt tussen de puinhopen van het Palestijnse kamp Bourj el Barajneh naar haar bezittingen (23-6-'85) 152; de gekaapte Boeing van Transworld Airlines op het vliegveld van Beiroet (16-6-'85) met op de achtergrond het wrak van de Boeing-727 van de Jordaanse luchtvaartmaatschappij Alia 153; de sjiïtische leider Nabih Berri tijdens een persconferentie op 18-6-'85 met twee vrijgelaten gijzelaars, de Griekse zanger Demis Roussos en diens Amerikaanse secretaresse Pamela Smith 153: Amerikaanse en Israelische vlaggen vertrapt tijdens een mars van sjiieten naar het vliegveld van Beiroet ter ondersteuning van de kapers van het TWA-toestel (21-6-'85) 154; conferentie van Libanese islamitische leiders in Damascus (19-7-'85) 156; bijeenkomst in Chtaura voor vorming Nationaal Eenheidsfront 156; een Syrische oplegger met een T-54-tank op weg naar Zuid-Beiroet (30-7-'85) 170: een beeld van het Libanese kabinet tijdens de zitting van 22-8-'85 te Bikfaya 171; bijeenkomst in Smar-Jbeil van drie voormalige Libanese presidenten (28-8-'85) 171; een beeld van het Kubeh-district in Tripoli (17-9-'85) 173; Syrische militairen zien toe op de naleving van het bestand in Tripoli (7-10-'85) 174; een gemengde Amal–PSP-patrouille in West-Beiroet 176: generaal Lahad, commandant Zuidlibanese leger, voor gebouw te Marjayoum waarin Finse UNIFIL-militairen werden gegijzeld 236; een basis van het PFLP-GC in Taanayel na bombardement op 8-8-'85 237; posities van de diverse UNIFIL-bataljons 238
Liberace, W. V., Amerikaans showpianist 765
Lifar, S., Russisch-Frans danser en choreograaf 46
Lipinski, E., vooraanstaand Pools econoom en dissident 585
Lis. B. A.. Solidariteit-activist. samen met andere Solidariteit-activisten bij St.-Brygidakerk in Gdansk 585
Lively, P., Brits auteur, winnares Bookerprijs 833
Livsey, R., Engelse liberaal, samen met echtgenote en zijn twee kinderen een dag nadat hij voor de Alliantie een Lagerhuiszetel had gewonnen 491
Ljoebimow, I., Russische balling, met Tarkowski, diens vrouw, Rostropowitsj en Maksimow, tijdens de persconferentie waarop Tarkowski aankondigt niet naar de Sowjet-Unie te zullen terugkeren 300
Loekjanow, A., secretaris-generaal van het Centrale Comité van de CPSU 104 (portr.)
Lubbers, R., premier Nederland, met zijn Soujet-collega Nikolaj Ryzjkow 100; nabespreking resultaten verkiezingen voor de Provinciale Staten met Voorhoeve (VVD), Kok (PvdA) en Van Mierlo (D66) 203; in gesprek met Deng Xiaoping 568; met Honecker 599; met De Korte in de Tweede Kamer (6-10-'87) 668
Lummer, H., senator van binnenlandse zaken (West-Berlijn), met burgemeester Diepgen 312

Macedo. A.. Portugees socialist. met partijgenoot Soares 484
Maclean, A. S., Engels auteur 766 (portr.)
Macmillan, M. H., Brits staatsman 47 (portr.)
Maksimow, W., Russische balling met Tarkowski, diens vrouw. Rostropowitsj en Ljoebimow, tijdens de persconferentie waarop Tarkowski aankondigt niet naar de Sowjet-Unie te zullen terugkeren 300
Malan. W., onafhankelijke kandidaat bij de verkiezingen in Zuid-Afrika 306 (portr.)
Malangre. K., burgemeester van Aken (W.-Duitsland), met Henry Kissinger 828
Mara. Rátu Sir Kamisese, ex-premier Fiji-eilanden 258 (portr.)
Maleisië: Rais bin Yatim ontvangt zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken uit handen van de koning 32
Markow. G., voormalig eerste secretaris van de Schrijversbond (SU) 260 (portr.)
Martens. W., premier Belgic. met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427; op persconferentie na Europese Raad in Brussel 437; 689 (portr.)
Martsjenko, A., Russische dissident. met zijn vrouw 213
Martsjoek, G., nieuwe voorzitter van de Academie van Wetenschappen (SU) 169 (portr.)
Masri, Z. al-, burgemeester van Nabloes (Israel), met luitenant-kolonel Sneh 317
Masterkow, L., Russisch onderhandelaar over INF-wapens, met Amerikaanse en Russische wapenonderhandelaars 756
Mathiopoulos. M., Griekse historica, met Brandt 209
McGlinchey, D., door Ierland aan Noord-Ierland uitgeleverde misdadiger, bij overdracht aan Britse autoriteiten 183
McGregor, I., Brits voorzitter van de National Coal Board 440 (portr.)
McGuinness, M., lid Noordierse Assemblée, met Galvin, hoofd publiciteit Amerikaanse organisatie Noraid 190
Meguid, E. A., Egyptische minister van buitenlandse zaken, met Tamir, Sasson en Kimche 338
Meissner-Blau. F., leider Alternatieve Groenen Oostenrijk, met Vranitzky, Mock en Haider 49
Melancia, C., nieuwe gouverneur Macao 505 (portr.)
Mengistu Haile Mariam, Ethiopische leider, met Hassan Gouled Aptidon. president van Djibouti 222; houdt openingstoespraak voor nieuwe parlement (9-9-'87) 715 (portr.)
Messadia, C., secretaris Algerijnse eenheidspartij, met Arafat, Iyad, Habache en Hawatmeh tijdens slotbijeenkomst van de 18de zitting van de Palestijnse Nationale Raad 289
Messner, Z., de nieuwe Poolse premier (6-11-'85), met Jaruzelski en Jablonski tijdens parlementszitting (6-11-'85) 351
Michel, J., Belgisch minister van binnenlandse zaken 693 (portr.)
Michnik. A., Solidariteit-activist., samen met andere Solidariteit-activisten bij St.-Brygidakerk in Gdansk 585
Mierlo, H. A. F. M.O. van, leider D'66 (Nederland), tijdens nabespreking resultaten verkiezingen voor de Provinciale Staten met Voorhoeve (VVD), Kok (PvdA) en Lubbers (CDA) 203; tijdens algemene beschouwingen in de Tweede Kamer (6-7/8-10-'87) 666
Mifsud Bonnici. C., ex-premier Malta 322 (portr.)
Milieu: satellietfoto van het gat in de ozonlaag boven Antarctica 636
Minkiewicz, M., president van de Poolse Bank Handlowy, tijdens de ondertekening van het akkoord over de aflossingsregeling Poolse schulden (6-4-'82), met Bien, Von Othegraven en Von der Decken 551
Minnelli, V., Amerikaans filmregisseur, met vrouw en dochter 12
Miodowicz, A. voorzitter van de nieuwe Poolse vakbondsorganisatie OPZZ 478 (portr.): in toespraak tot congres van de OPZZ 587
Mitterrand, F., president Frankrijk, met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427
Miyazawa, K., vice-premier en minister van financien Japan, met Takeshita en Abe 737
Moboetoe Seso Seko, president Zaïre. met Bagara 577
Mock, A., leider Oostenrijkse OVP, met Vranitzky, Haider en Meissner-Blau 49
Mohammedi, M. N., Afghaans verzetsleider in Peshawar (Pakistan) op 12-1-'87 71
Mojaddedi, S., Afghaans verzetsleider, in Peshawar (Pakistan) op 12-l-'87 71

Molotow, V. M., voormalig Sowjet-politicus 12 (portr.)
Mortimer, J., samen met Hadden, Kinnock en Benn op laatste dag van het in 1984 in Blackpool gehouden congres van de Britse Labour Party 77
Motlatsi, J., leider en voorzitter van de Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM) (Zuid-Afrika). met Ramaphosa 561
Moussavi, M. H., premier Iran, met Syrische premier Kasm bii diens aankomst in Teheran 29
Mubarak, H.. president Egypte, brengt stem uit in het referendum over de ontbinding van het parlement (12-2-'87) 242; met Sedki, nieuwe premier 245; met Peres, premier Israël 340; met de koning van Jordanie, Hoessein 361
Mulder. E., hoogleraar in de muziekwetenschap, overhandigt Theun de Vries de Verzetsprijs 835
Müller, A., Zwitsers natuurkundige, winnaar Nobelprijs voor natuurkunde, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Mulroney, B.. premier Canada, met overige deelnemers economische topconferentie in Venetiè 427: met echtgenote en echtpaar Reagan 602
Mulroney, M., echtgenote Canadese premier, met echtgenoot en echtpaar Reagan 602
Muntendam, P., Nederlands hoogleraar sociale geneeskunde 13 (portr.)
Murad. M. K., Egyptische oppositieleider Liberale Partij, met Shukri en Serageddin 241
Murphy, R., Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken: met Wisner, Amerikaanse ambassadeur in Egypte 340
Murray, L, voormalig secretaris-generaal Britse vakcentrale TUC, met opvolger Willis en exvoorzitter Buckton (7-9-'84) 439
Muskie, E., lid commissie-Tower (VS), tijdens persconferentie op 26-2-'87 over rapport van de commissie over de Iran/Nicaragua-affaire samen met de leden Tower en Scowcroft 268
Myrdal, A., echtgenote van Zweeds econoom en socioloog, kijken samen naar de onderscheidingen behorend bij de Nehroe-prijs 766
Myrdal, G., Zweeds econoom en socioloog, bekijkt samen met zijn vrouw de onderscheidingen behorend bij de Nehroe-prijs 766

Nailatikau, E., opperbevelhebber van Fiji's strijdkrachten 642 (portr.)
Najibullah, M.. partijleider Afghanistan, tijdens persconferentie 65; in gesprek met Sowjetmilitairen op 19-10-'86 te Kaboel 69
Nakasone, Y., Japanse premier, ontmoet president van de Comoren, Abdallah Abderrahman 414; met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427
Namphy. lt.-gen. Henri, hoofd Nationale Regeringsraad op Haïti, tijdens uitbrengen van zijn stem bij het referendum over de grondwet 734
Natta, A., leider Italiaanse Communistische Partij, op 17de partijcongres, met Pajetta en Pecchioli 284; 400 (portr.)
Nederland: leden van de commissie Structuur en financiering gezondheidszorg (bekend als de commissie-Dekker) tijdens de presentatie van hun bevindingen; met prof. Leenen, mw. Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, De Beer, prof. Dekker, prof. Dunning en prof. Van Praag 278
Negri, G., partijsecretaris van de Italiaanse Radicale Partij 286
Nguyen Co Thach. Vietnamese minister van buitenlandse zaken, met Vessey, tijdens hun besprekingen in Hanoi over Amerikaanse krijgsgevangenen in Vietnam 608
Nguyen Van Linh, de nieuwe secretaris-generaal van de Vietnamese Communistische Partij 5; brengt stem uit bij de algemene verkiezingen (april 1987) 559
Noriega Moreno, M., de ,,sterke" man van Panama (14-6-'87) 529
North, luitenant-kolonel O., staflid van de Nationale Veiligheidsraad (VS). tijdens aankomst bij zijn woning in Great Falls (Virginia), met vrouw Betsy 262
Nuis, A., TK-lid voor D'66 (Nederland), winnaar Pierre Bayleprijs 834
Nijpels, E. H. T. M., Nederlands minister VROM, met architect Joop van Stigt 831

Occhetto, A., vice-secretaris Italiaanse Communistische Partij 514 (portr.)
Oceanië: deelnemers aan de 17de bijeenkomst van het South Pacific Forum 288
O hEocha, C., voorzitter Nieuw Ierland Forum, met SDLP-leider Hume, Fine Gael-leider FitzGerald, Fianna Fail-leider Haughey en Labour-leider Spring 185
Omar, A. Ibn, leider van het in Noord-Tsjaad gevestigde bewind 38 (portr.)
Onyszkiewicz, J.. samen met andere Solidariteit-leden Kuron en Rulewski in de Bialoleka-gevangenis in Warschau (aug. 1982) 383
Oostenrijk: leden kabinet-Vranitzky 8
Orzechowski, M., Poolse minister voor buitenlandse zaken 379 (portr.)
Othegraven, R. von. vertegenwoordiger van Westerse banken; tijdens de ondertekening van het akkoord over aflossingsregeling Poolse schulden (6-4-'82), met Minkiewicz, Bien en Von der Decken 551
Owen, D., leider van de Britse SDP, met partijgenoot Jerikins en liberale leider Steel tijdens een persconferentie van de Alliantie in Londen op 5-6-'87 387
Ozal, T., premier Turkije. tijdens persconferentie 785

Paisley, J.. leider Noordierse Democratic Unionist Party, met Robinson 182
Pajetta, G., lid Italiaanse Communistische Partij, op 17de partijcongres samen met Natta en Pecchioli 284
Palsson, T., IJslands leider van de Onafhankelijkheidspartij, brengt zijn stem uit (25-4-'87) 379
Panama: leiders oppositiepartijen op 15-6-'87 553
Panfilow, G., Russisch regisseur. winnaar van de Gouden Beer 837 (portr.)
Parkinson, C., afgetreden Brits minister, samen met zijn vrouw Ann 44
Pecchioli, U.. lid Italiaanse Communistische Partij, op 17de partijcongres samen met Natta en Pajetta 284
Pedersen, C., Amerikaans scheikundige. winnaar Nobelprijs voor scheikunde, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840
Pekala, L., een van de vier verdachten van de moord op priester Popieluszko, tijdens het proces 477
Peres, S., premier Israël, met Spaanse premier Gonzalez 333: met Egyptische president Mubarak 340; met Israëlische premier Shamir tijdens de stemming op 19-5-'87 853
Peretz, Y., Israelische minister 360 (portr.)
Perez de Cuellar, J., secretaris-generaal van de Verenigde Naties 331 (portr.); met de vijf miljardste inwoner van de aarde 563; met Kyprianou en Rauf Denktash in het gebouw van de Verenigde Naties in New York (17-1-'85) 781
Perschau, H., voornaamste opponent Hamburgse stadsparlement (CDU), met Von Dohnanyi 228
Peterson, D., premier van de Canadese provincie Ontario 574
Petricioli, G., Mexicaans minister van financiën, met Bresser Pereira en Sourrouille, tijdens onderhandelingen in New York (24-9-'87) 648
Petrowsky, W.. onderminister van buitenlandse zaken Sowjet-Unie 772 (portr.)
Pham Hung, premier Vietnam 560 (portr.)
Pham Van Dong, premier Vietnam, met Truong Chinh en Le Duc Tho 6
Phelan, J., voorzitter effectenbeurs van New York 711 (portr.)
Pialat, M.. Frans regisseur, met de Gouden Palm van het filmfestival van Cannes 836
Pietruszka, A., een van de vier verdachten van de moord op priester Popieluszko, tijdens het proces 477
Pinies, J. de. voorzitter van de 40ste Algemene Vergadering van de VN 324 (portr.)
Pinto Machado, J.. gouverneur Macao, met A. Cavaco e Silva, Zhao Ziyang en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505
Piotrowski, G., een van de vier verdachten van de moord op Popieluszko, tijdens het proces 477
Pires de Miranda, P., minister van buitenlandse zaken Portugal. met A. Cavaco e Silva, Zhao Ziyang en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505
Polen: oproerpolitie maakt met behulp van waterkanorinen een einde aan een demonstratie op 3-5-'82 van aanhangers van Solidariteit 382: bloemen voor de vermoorde priester Jerzy Popieluszko 475
Prabhakaran, V., leider Tamil-guerrillabeweging LTTE 399
Premadasa, mevr., met echtgenoot tijdens rouwbetoon voor Hegoda Indrasara (4-6-'87) 526
Premadasa, R.. premier Sri Lanka. met A. Tissa de Alwis en J. Jayewardene tijdens bijeenkomst in Colombo (9-11-'86) 499; met echtgenote tijdens rouwbetoon voor Hegoda Indrasara (4-6-'87) 526
Presser, S., Nederlands fotojournalist 13
Putsch. O., autohandelaar en contactman van senator Lummer (West-Berlijn) 311 (portr.)

Qassimi. sjeik Abdul-Aziz bin Mohammed al-, broer van sjeik Sultan bin Mohammed al-Qassimi 688 (portr.)
Qassimi, sjeik Sultan bin Mohammed al-, sjeik van Sharjah (VAE) 687 (portr.)
Quinn, A., Amerikaans acteur, met Fons Rademakers 837

Rabbani, B.. Afghaans verzetsleider, in Peshawar (Pakistan) op 12-1-'87 71
Rabuka, S., lt-kol. op Fiji (l-10-'87) 641; in traditionele Fijische kleding 643
Rademakers, F., Nederlands regisseur. winnaar van een Oscar, met Anthony Quinn 837
Rais bin Yatim, (Maleisië), ontvangt zijn benoeming tot minister van buitenlandse zaken uit handen van de koning 32
Ram, J., Indiaas politicus 14 (portr.)
Ramaphosa, C.. leider en secretaris-generaal van de Nationale Unie van Mijnwerkers (NUM) (Zuid-Afrika), met Motlatsi 561
Ranatunga, C., bevelhebber Srilankaanse strijdkrachten, tijdens persconferentie in Palay (30-5-'87) 526
Rau. J., lijsttrekker Westduitse SPD. met Vogel en Brandt 85
Reagan, N., echtgenote president VS, met echtgenoot in Ierse pub 160: met echtgenoot en echtpaar Mulroney 602
Reagan, R. W., president VS. met echtgenote Nancy in Ierse pub 160; tijdens beediging Rehnquist, 16de opperrechter Hooggerechtshof VS, en mw. Rehnquist en Warren Burger 218: begeleidt Witte-Huisstafchef Baker naar diens plaats 232; met Laghi, ambassadeur van het Vaticaan bij de VS 235; met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427; met Nancy en echtpaar Mulroney 602; met Sjewardnadze en Shultz tijdens gesprek over middellangeafstandswapens (17-9-'87) 609; met Gorbatsjow na ondertekening van het INF-akkoord 801
Rehnquist, W., 16de opperrechter Amerikaanse Hooggerechtshof. tijdens beëdiging. samen met echtgenote, Warren Burger en president Reagan 218
Rifai, Z., premier Jordanië, met Amerikaanse vice-president Bush 836
Robinson, A. N. R., premier Trinidad en Tobago 17
Robinson, P., tweede man Noordierse Democratic Unionist Party, met Paisley 182
Roh Tae Woo. voorzitter van de Zuidkoreaanse regeringspartij DJP, met Zuidkoreaanse president Chon Doo Hwan 417: 463 (portr.)
Rost van Tonningen-Heubel. F., weduwe vroeger NSB-lid Tweede Kamer 137 (portr.)

AFBEELDINGEN

Rostropowitsj, M., Russische balling, met Tarkowski, diens vrouw, Ljoebimow en Maksimow, tijdens de persconferentie waarop Tarkowski aankondigt niet naar de Sowjet-Unie te zullen terugkeren 300

Rubinstein, A., minister Israël, kondigt aftreden aan (17-5-'87) 359 (portr.)

Ruding, O., minister van financiën (Nederland). met begrotingskoffer 615

Ruis, W.. Nederlands televisiepresentator 14

Rulewski, J.. samen met andere Solidariteit-ieden Kuron en Onyszkiewicz in dc Bialolekagevangenis in Warschau (aug. 1982) 383

Rust, M.. landing op het Rode Plein 459; de route van de vliegtocht 460

Ryzjkow, N., Sowjet-premier. met zijn Nederlandse collega Lubbers 100

Sabah, Jabir al-A. al-J. al-. emir van Koeweit 684 (portr.)

Sacharow, A.. Russische dissident, na verbanning terug in Moskou 113 (portr.): wordt samen met zijn vrouw Jelena Bonner ontvangen door het echtpaar von Weizsacker voor een diner op de Westduitse ambassade in Moskou (8-7-'87) 451

Sadik, N., directeur VN-fonds voor bevolkingsactiviteiten 564 (portr.)

Salama. H.. fundamentalistische sjeik in Egypte 246

Sankara, T., oud-president Burkina Faso 674

Sasson, M., Israelische ambassadeur in Egypte. met Meguid, Tamir en Kimche 338

Sassou-Nguesso, D., president Kongo 798 (portr.)

Scargill, A., Brits leider van de National Union of Miners, brengt groet aan stakende mijnwerkers (14-5-'84) 441; op het Trades Union Congress (TUC) in Blackpool (8-9-'83) 442

Scarman, L.G., Brits rechter, toont rapport over rellen in Londense wijk Brixton aan de pers (25-11-'81) 495

Schayk. T. van. Nederlands choreograaf, winnaar van één van de Nederlandse theaterprijzen, met Knopper en Duato 836

Scheepvaart: de gekapseisde „Herald of Free Enterprise" 177

Schily, O.. van Westduitse Groenen. met Petra Kelly 81

Schmidt, A. M. G., Nederlands auteur, winnares van de Constantijn Huygensprijs 833 (portr.)

Schock, R., Westduits opera- en operettezanger 15

Scowcroft, B., lid commissie-Tower (VS), tijdens persconferentie op 26-2-'87 over rapport van de commissie over de Iran/Nicaragua-affaire, samen met de leden Tower en Muskie 268

Sedki, A., nieuwe premier Egypte, met Egyptische president Mubarak 245

Serageddin, F., Egyptische oppositieleider Nieuwe Wafd, met Murad en Shukri 241

Sfar, R., premier Tunesië (van 8-7-'86 tot 2-10-'87) 723 (portr.)

Shaaban, S., leider van de Islamitische Eenheidsbeweging Al Towhid (Libanon), met premier Karame en de generaals Faroussi en Kanaan 173

Shad. J. S. R., nieuwe Amerikaanse ambassadeur in Nederland 217 (portr.)

Shamir, Y., premier Israël 337 (portr.); met Israëlische minister van buitenlandse zaken Peres, tijdens de stemming op 19-5-87 353

Shannon, S., door Ierland aan Noord-Ierland uitgeleverd vermeend IRA-lid, tijdens overdracht aan de grens 187

Shlaudeman, H., vroegere speciale afgezant VS voor Midden-Amerika 217 (portr.)

Shore, P., lid Britse Labour Party 75 (portr.)

Shukri, I., Egyptische oppositieleider Socialistische Arbeiderspartij. met Murad en Serageddin 241

Shultz, G., Amerikaans minister van buitenlandse zaken, met Reagan en Sjewardnadze, tijdens gesprek over middellange-afstandswapens (17-9-'87) 609; met Gorbatsjow (14-4-'87) 748; ondertekening verdrag VS–plaatsingslanden over verificatie INF-akkoord 806

Silanyp, A. M.. leider Somalische oppositiebeweging 221 (portr.)

Sillem, J. A. van. lid directie De Nederlandsche Bank, met Duisenberg, Szasz en Van Hellenberg Hubar 308

Sjewardnadze, E., Sowjet-minister van buitenlandse zaken, met Reagan en Shultz, tijdens gesprek over middellange-afstandswapens (17-9-'87) 609

Sljoenkow, N.. secretaris van het Centrale Comité van de CPSU 104 (portr.)

Sneh, luitenant-kolonel E., leider van het Israëlische civiele bestuur, met Masri 317

Soares. M. A. Nobre Lopes. Portugees socialist. met partijgenoot Antonio de Macedo 484

Soeharto, president Indonesie, bij de stembus 273

Solow, R., Amerikaans econoom, winnaar Nobelprijs voor economie, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840

Sorsa, K., leider Finse Sociaal-Democratische Partij, met Pekka Vennamo, leider Boerenpartij 194

Sourrouille, J. V., Argentijnse minister van economische zaken, met Bresser Pereira en Petricioli, tijdens onderhandelingen in New York (24-9-'87) 648

Sowjet-Unie: helikopter van het type Mi-24 111; delegaties VS en SU bii besarekinaen over de beheersing van nucleaire bewapening bij de hervatting van de onderhandelingen in Geneve op 2-3-87, met Amerikaan Kampelman en Rus Worontsow 163; beeld van de parade ter herdenking van 70 jaar revolutie (7-11-'87) in Moskou 753; consequenties INF-verdrag 802; opslagplaats chemische wapens 809

Speakes, L., woordvoerder Amerikaanse president Reagan. met opvolger Fitzwater 231

Spring, D., vice-premier Ierland 123 (portr.); leider Labour, tijdens bijeenkomst Nieuw Ierland Forum op 30-5-'83 in Dublin, met Hume. Haughey. O hEocha en FitzGerald 185

Sri Lanka: Tamil-guerrillastrijders in Jaffna (14-2-'87) 501; pantservoertuig Srilankaanse leger in Velvettiturai (5-6-'87) 524; protesterende boeddhistische monnik in Colombo (28-7-'87) 527

Staller, I. (in Italië beter bekend als Cicciolina), lid Italiaanse Radicale Partij na haar verkiezing tot parlementslid 403

Steel, D., leider Britse Liberale Partij 116 (karikatuur); met Sociaal-Democratische leider Owen en diens partijgenoot Jenkins tijdens een persconferentie van de Alliantie in Londen op 5-6-87 387

Steenkamp, P. A. J. M., voorzitter Eerste Kamer (Nederland). met Karel van Wolferen 832

Stigt, J. van, Nederlands architect, winnaar BNA-kubus. met minister Nijpels 831

Strauss, F.-J., minister-president Beieren, met Helmut Kohl 83

Stroessner, A., president Paraguay 302 (portr.)

Sudharmono, PPP-voorzitter, luitenant-generaal Indonesië 274 (portr.)

Suominen, I.. leider Finse Nationale Coalitiepartij. tijdens aanhoren verkiezirigsuitslagen 193

Suriname: het op 7-4-'87 geïnstalleerde kabinet-Wijdenbosch, met legerleider Desi Bouterse en waarnemend aresident Fred Ramdat Misier 660

Syrië: vice-president Macharka brengt stem uit bij aarlementsverkiezingen 28: persconferentie vrijgelaten Amerikaanse gijzelaars in het Sheraton Hotel te Damascus 155

Szasz, A., directielid De Nederlandsche Bank, met Van Sillem, Duisenberg en Van Hellenberg Hubar 308

Szczepanski, M., voormalig hoofd van de Poolse radio en televisie, tijdens rechtzitting (jan. 1984) 447

Takeshita, N.. premier Japan, met Abe en Miyazawa 737

Tarnir, A., Israëlische delegatieleider, met Meguid, Kimche en Sasson Y38

Tarkowski, A., Russisch cineast, met echtgenote 48; met echtgenote, Ljoebimow, Maksimow en Rostropowitsj tijdens de persconferentie waarop hij aankondigt niet naar de Sowjet-Unie te zullen terugkeren 300

Tawil, H. al-. Palestijnse burgemeester van El Bireh op de Westelijke Jordaanoever 320 (portr.)

Taylor, P., Amerikaans auteur, winnaar Ritz Hemingwayprijs, met Mariël Hemingway 835

Tebbit, N., Brits politicus 432 (portr.)

Thatcher, D., echtgenoot Britse premier, met echtgenote voor het stembureau in Londen (11-6-'87) 385

Thatcher, M., premier Engeland, met leden kabinet (medio 1983) 43; tijdens het in ontvangst nemen van ovatie partijgenoten (14-10-'83) 53: met IJslandse president Finnbogadottir 377; met echtgenoot voor het stembureau in Londen (11-6-'87) 385: met overige deelnemers economische topconferentie in Venetië 427: na Europese Raad in Brussel op persconferentie 433; met Gorbatsjow op de RAF-basis Brize Norton 803

Tindemans. L., Belgisch minister van buitenlandse betrekkingen, op persconferentie na Europese Raad in Brussel 437

Tissa de Alwis, A., staatsminister Sri Lanka, met J. Jayewardene en R. Premadasa tijdens bijeenkomst in Colombo (9-11-'87) 499

Togo: een geboeide rebel met buitgemaakte wapens na de verijdelde couppoging in de nacht van 23 op 24 sept. 1986 62

Tonegawa, S., Japans moleculair bioloog, winnaar Nobelprijs voor geneeskunde, met de Nobelprijswinnaars van 1987 in Stockholm 840

Tortora, E., oresident van de Italiaanse Radicale Partij i86

Tower, J., lid commissie-Tower (VS), tijdens persconferentie op 26-2-'87 over rapport van de commissie over de Iran/Nicaragua-affaire, samen met de leden Muskie en Scowcroft 268

Truong Chinh, secretaris-generaal Vietnamese communistische partij, met premier Pham Van Dong en Le Duc Tho 6

Tsjaad: de bevolking van N'Djamena uit haar vreugde over berichten inzake militaire successen tegen Libische troepen 33; bombardement landingsbaan in Ouadi-Doum 34; Tsjadische regeringsmiiitairen inspecteren een bij Fada buitgemaakte tank 225

Tsjernenko, K., Sowjet-leider, na de ondertekening van het samenwerkingsverdrag tussen Polen en de SU (4-5-'84) 639

Tsjerwow, N., hoofd van de afdeling ontwapening van het Sowjet-ministerie van defensie, tijdens de lunch met Max Kampelman 792

Urban. J., regeringswoordvoerder (Polen) 351 (portr.)

Vayrynen, P., leider Finse Centrumpartij 196 (portr.)

Vennamo, P.. leider Finse Boerenpartij, samen met Sorsa, leider Finse Sociaal-Democratische Partij 194

Verenigde Naties: overzicht van de openingszitting van UNCTAD VII in het gebouw van de Verenigde Naties te Genève op 9-7-87 465: alle 15 leden van de Veiligheidsraad stemden op 20-7-'87 unaniem voor een resolutie waarin Irak en Iran werd opgedragen onverwijld het vuren te staken en alle troepen terug te trekken tot de internationale grenzen 593

Verenigde Staten: een Amerikaanse militair met luchtdoelraket var, het type Stinger 112: delegaties VS en SU bij besprekingen over de beheersing van nucleaire bewapening bij de hervatting van de onderhandelingen in Genève op 2-3-'87. met Amerikaan Kanipelman en Rus Worontsow 163, activiteiten op de effectenbeurs van New York bij zakken 500 punten Dow Jones Index 707; consequenties INF-akkoord 802

Verhofstadt. G., vice-premier België 818

Ververs, M., bestuursvoorzitter van de Wolters Samsoni-groep (Nederland), tijdens persconferentie, met Alberdingk Thijm 583
Vessey, J. W., Amerikaans generaal, met Nguyen Co Thach, tijdens besprekingen in Hanoi over Amerikaanse krijgsgevangenen in Vietnam 608
Vinken, P. J., Elsevier-topman (Nederland) 584 (portr.)
Viruly, A., Nederlands vliegenier en auteur 15 (portr.)
Vo Chi Cong, president Vietnam 559 (portr.)
Vogel, B., CDU-minister-president van Rijnland-Palts (W.-Duitsland), met Brüderle en diens vrouw 348
Vogel, H.-J., Bondsdagfractievoorzitter West-duitse SPD, met Rau en partijvoorzitter Brandt 85
Volcker, P., Amerikaanse ex-voorzitter Federal Reserve Board. met opvolger Greenspan tijdens een persconferentie op 2-6-87 369
Vonhoff-Luijendijk, L., lid Eerste Kamer (VVD Nederland). legt gelofte van trouw af (23-6-'87) 472
Voorhoeve, J. J. C., fractievoorzitter VVD (Nederland). bij nabespreking resultaten verkiezingen voor de Provinciale Staten, met Kok (PvdA), Van Mierlo (D'66) en Lubbers (CDA) 203
Vranitzky, F., premier Oostenrijk. met leden van zijn kabinet (16-1-'86)8; met Mock, Haider en Meissner-Blau 49
Vries. Th. de. Nederlands auteur, ontvangt de Verzetsprijs van prof. dr. E. Mulder 835

Waldheim, K., president Oostenrijk, met zijn voorganger Kirchschlager 9
Walesa, L., leider van de Poolse ondergrondse vakbond Solidariteit, met zijn vrou Danuta en twee van zijn kinderen, Bogdan en Magda 409: samen met andere Solidariteit-activisten bij St.-Brygidakerk in Gdansk 585; ontmoet paus Johannes Paulus II (11-6-'87) 590
Wallman. W., CDU-minister-president Hessen (W.-Duitsland) 346 (portr.)
Walsh, L., de op 19-12-'86 benoemde speciale aanklager in de Iran/Nicaragua-affaire 263 (portr.)
Weatherill, B., de nieuwe voorzitter van het Britse Lagerhuis 43 (portr.)
Webster, W., de nieuwe chef van de Amerikaanse CIA 216 (portr.)
Weizsacker, M. von, echtgenote van Westduitse president, ontvangt met echtgenoot echtpaar Sacharow voor een diner in de Westduitse ambassade in Moskou (8-7-'87) 451
Weizsacker. R. von, president Westduitsland, met Sowjet-president Gromyko bij zijn bezoek aan de Sowjet-Unie 449; ontvangt met zijn echtgenote het echtpaar Sacharow voor een diner in de Westduitse bassa e in Moskou (8-7-'87) 451
West-Duitsland: het Westduitse kabinet met de bondspresident op de trappen van het presidentiële paleis Schaumburg 229
Willem-Alexander, kroonprins Nederland, met koningin Beatrix en prins Claus (15-9-'87) 614
Willis, N., secretaris-generaal Britse vakcentrale TUC, met voorganger Murray en ex-voorzitter Buckton (7-9-'84) 439
Wisner, F., Amerikaanse ambassadeur in Egypte, met de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken Murphy 340
Wolferen. K. van, Nederlands dagbladcorrespondent, winnaar Prijs van de Dagbladjournalistiek, met prof. Steenkamp 832
Wolde. G., minister van buitenlandse zaken Ethiopié, tijdens persconferentie (16-3-'85) 715 (portr.)
Worontsow, J., Russische onderminister van buitenlandse zaken, met Kampelman 713; met Russische en Amerikaanse wapenonderhandelaars in Genève 756
Worrall, D., onafhankelijke kandidaat in Zuid-Afrika 306 (portr.)
Wright, J., de nieuwe voorzitter van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, met de leider van de Democratische meerderheid in het Huis Foley 233
Wttewaall van Stoetwegen, C. W. I., Nederlands parlementariér 16 (portr.)

Yong Soon Jik, vice-voorzitter van de Zuidkoreaanse Democratische Herenigingspartij, wordt weggevoerd na arrestatie (12113-6-'87) 462
Younger, G., Brits minister 56 (portr.)

Zablocki, J., een van de tien Poolse parlementsleden die op 8-10-'82 tegen de wet op opheffing van de bestaande vakbonden stemden 384
Zhao Ziyang, premier China, met A. Cavaco e Silva en overige aanwezigen tijdens ondertekening akkoord over Macao (13-4-'87) 505
Zhou Nan, vice-minister van buitenlandse zaken China, met R. Barbosa de Medina tijdens onderhandelingen over Macao 504
Zir, A.-M., Palestijnse burgemeester van Hebron op de Westelijke Jordaanoever 320 (portr.)
Zuid-Afrika: stakende mijnwerkers 562

GRAFIEKEN

Aardolie: wereldproduktie 1986: 2921 mln ton 179
Milieu: lozingen van zware metalen in de Noordzee 1986 769
Nederland: investeringsquote in Nederland 309; volume Nederlandse investeringen in het buitenland 309; rendement Nederlandse investeringen in het buitenland 309: CBS1 ANP-beursindex Amsterdam t.o.v. Dow Jones Index New York 710
Verenigde Naties: aandeel van ontwikkelde landen, ontwikkelingslanden en minst ontwikkelde landen in de wereldgrondstoffenhandel 1983 466
Verenigde Staten: Dow Jones Index 705; Dow Jones Index t.o.v. CBS/ANP-beursindex Amsterdam 710
Wapenbeheersing: krachtsverhoudingen nucleaire wapensystemen tussen NAVO-Warschaupact 751

LANDKAARTEN

Afrika:
— Boeroendi 579
— Burkina Faso: grens 496
— Egypte 338
— Ethiopie 716
— Gabon 784
— Kameroen: Niosmeer 797
— Libië 226
— Mali: grens 496
— Mohammedaanse aanhang 362
— Soedan 542
— Somalia 223
— Tsjaad 35

Algemeen:
— Het aandeel, in percentages, van grondstoffen in de totale uitvoer 467

Amerika:
— Canada 573 en 670; zeegrens tussen Canada en de Verenigde Staten 600 en 601; route van de Amerikaanse ijsbreker „Polar Sea" 603
— Paraguay 303
— Suriname 662
— Trinidad & Tobago 18
— Verenigde Staten: zeegrens tussen Canada en de VS 600 en 601

Azië:
— Afghanistan: provincies 66; Panjshir-vallei 107; voornaamste plaatsen 110
— Bahrein: verbinding met Saoedi-Arabië 683
— China: 504: Macao en Hongkong 504
— Golfgebied: scheepvaartroutes 626; olieleidingen 627
— Irak 591; offensieven Kubala 4, 5 en 6 594; offensief Kubala 7 594; offensief Kubala 7 595; tankeroorlog 597; basis in Golfgebied 624
— Iran 591; offensieven Kubala 4, 5 en 6 594; offensief Kubala 7 594; offensief Kubala 7 595; tankeroorlog 597; basis in Golfgebied 624
— Israël: betwist gebied bij Taba 338
— Libanon: posities UNIFIL-batabons 238
— Mohammedaanse aanhang 362
— Qatar 685
— Saoedi-Arabie: verbinding met Bahrein 683
— Sowjet-Unie: Centraalaziatische Sowjet-republieken 106
— Sri Lanka: verdeling bevolkingsgroepen 393; algemeen 497; schiereiland Jaffna 525
— Turkije 680
— Verenigde Arabische Emiraten 686

Europa:
— Azoren 506
— Donau–Zwarte-Zeekanaal in Roemenië 89
— Duitsland (Bondsrepubliek) 82
— Engeland: luchtmachtbasis Molesworth 453
— Finland 197
— Ierland 130
— Italie 405
— Malta 323
— Mohammedaanse aanhang 362
— Noord-Ierland 181
— Polen 383
— Roemenië 88
— San Marino 18
— Turkije 680

Oceanië:
— 13 lidstaten van het South Pacific Forum en Nieuw-Caledonië 258
— Militaire bases van de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie in de Stille Oceaan 316
— West-Samoa 288

AFGHANISTAN

Economie: aanvaarding eerste vijfjarenplan 6613
Grondwet: instelling commissie nieuwe grondwet (febr. 1986) 6611 e.v.
Justitie: veroordeling Pinder-Wilson 11212; veroordeling Augoyarde en Abouchar 11213; vrijlating 11213
Mensenrechten: VN-onderzoek inzake situatie mensenrechten in Afghanistan 9513 e.v.; rapport Ermacora 953 e.v.; rapport Amnesty International 10613 e.v.
Militaire zaken: eenzijdig bestand voor Afghaanse regeringstroepen en hun Sowjetbondgenoten afgekondigd (15-1-'87) 6511; eenzijdig bestand door leiders zeven Afghaanse verzetsgroepen verworpen 7111; militaire operaties 1984–1986 10712 e.v.: offensief Panjshir-vallei (april–mei 1984) 10712 e.v.; achtste Panjshir-offensief (sept. 1984) 1081112; offensieven eind 1984–begin 1985 1081213; overzicht Sowjet-offensieven (tot aug. 1985) 10813 e.v.; offensief in Pakhtia (aug.–sept. 1985) 1091213; offensieven april 1986 10913 e.v.; succes Massoud 11013; ontwikkeling oorlog 11013 e.v.; Amerikaanse hulp aan Afghaans verzet 11111 e.v.
Oppositie: zeven verzetsorganisaties vormen nieuwe alliantie 12611; samenwerking sjiïtische verzetsgroepen 12612
Pakistan: indirecte besprekingen Afghanistan–Pakistan onder auspiciën van de VN 9112: derde gespreksronde (aug. 1984) 911213 e.v.; Cordovez in Islamabad en Kaboel (mei 1985) 92/1; vierde gespreksronde (juni 1985) 921112; overleg in Moskou 921213; vijfde gespreksronde in Geneve (aug. 1985) 921213; resolutie AV 92/2/3; Amerikaans aanbod (dec. 1985) 9213 e.v.; zesde gespreksronde (dec. 1985) 931 11213; Diego Cordovez in Moskou, Islamabad, Kaboel en New Delhi (febr.–april 1986) 94/2; zevende gespreksronde in Genève (mei 1986) 9413; overleg verdaagd 9413 e.v.; aankondiging hervatting Geneefs overleg 9512; overleg in Moskou (dec. 1986) 951213; Pakistaanse berichten over grensschendingen 12413 e.v.: Afghaanse beschuldigingen 12512; aanslagen in Pakistan 12413 e.v.
Pers: Amerikaans journalist gedood 11213
Politieke partijen:
— DVA: 16de plenaire zitting Centrale Comité (nov. 1985) 6611; 18de plenaire zitting Centrale Comité 6712; Karmal als secretaris-generaal DVA vervangen door Najibullah 6712 e.v.; vorming collectief leiderschap 681112;

verzet tegen Najibullah 681112;19de plenaire zitting Centrale Comité 6812 e.v.; mutaties in CC en Politburo 681213; politiek van nationale verzoening 6812 e.v.; twee partijfunctionarissen uitgestoten 69/1/2; 20ste plenaire zitting Centrale Comité 6912; Karmal ontheven van overige functies 691213
President: aftreden Karmal, Tsamkani waarnemend president 691213
Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 70 1: wijziging kabinet 70/1 2 3
Revolutionaire Raad: Tsamkani waarnemend president 6913; uitbreiding (jan. 1986) 661213
Sowjet-Unie: Karmal en Keshtmand in Sowjet-Unie (april 1986) 67/1/2; akkoorden 671112; terugtrekking zes Soujet-regimenten 691112; Najibullah in Moskou 7013; Afghaans tijdschema voor terugtrekking Sowjet-troepen? 93/3 e.v.; terugtrekking Sowjet-troepen 9511; verklaring Gorbatsjow 95/1/2; Afghanistan-overleg VS–SU (sept. 1986) 9511; Amerikaanse raming Soujet-slachtoffers 112/2; lot Sowjet-krijgsgevangenen en deserteurs 12313 e.v.
Stammenleiders: bijeenkomst Loya Jirga (april 1985) 65/1
Verenigde Staten: overleg VS–SU over Afghanistan (juni 1985) 9211; Amerikaans aanbod (dec. 1985) 92/3 e.v.; Afghanistan-overleg VS–SU (sept. 1986) 9511; Amerikaanse hulp aan Afghaans verzet 11111 e.v.; uitwijzing Amerikaanse diplomaten 12313; incident 123'3
Verkiezingen: afgevaardigden Loya Jirga (april 1985) 65/1; lokale verkiezingen (aug.–sept. 1985) 6512 e.v.

AFRIKA

Frankrijk: Frans-Afrikaanse top in Lomé 38/1/2
OAE: bemiddelingspoging inzake Tsjaad (maart 1986) 36/2
West-Afrika: topconferentie van Togo, Ghana en Burkina-Faso geannuleerd 64/1/2

AUSTRALIË

Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze bezoekt Australie (maart 1987) 332/1

BAHREIN

Mensenrechten: berichten over schending mensenrechten 683/1/2
Oppositie: vonnissen en arrestaties 6831112
Qatar: Qatar in conflict met Bahrein over koraalrif 68513 e.v.; arrestatie en vrijlating buitenlandse werknemers 685/3 e.v.; troepenterugtrekking 68513 e.v.
Saoedi-Arabië: 25 km lange verbinding. de „King Fahd Causeway", officieel geopend 68312

BELGIË

ALGEMEEN

Bevolking: evolutie bevolkingscijfer 9911
Davidsfonds: nieuwe voorzitter 991213
Geestelijk leven: nieuwe bisschop van Luik 9912
Justitie: gewezen wremier Vanden Boeynants in beroep zwaarder gestraft 22713
Koninklijk Huis:
— Koning: 21 juli-boodschap van de Koning 522/2/3
Pers: ontwikkelingen in de Nederlandstalige pers (1983–1987) 370 e.v.; idem Franstalige pers 389 e.v.
Radio en TV: doorbreken van monopolie van BRT en RTBF, invoering van omroepreclame 4691112; wet op de omroepreclame 469121 3 e.v.; decreet inzake commerciële radio en TV en distributie via de kabel 470 e.v.: voorafgegane ontwikkelingen 47013 e.v.; Raad van State over objectiviteit in berichtgeving voor radio en TV 471/2/3
Taalkwestie: politieke discussie over vernietiging door Raad van State van benoeming Happart tot burgemeester van Voeren 51613; herverkiezingen van Happart, schorsingen door gouverneur van Limburg, „uitkleedbesluit" van regering door CVP afgewezen 51613 e.v.; afzettingsprocedure door Bestendige Deputatie van Limburg in werking gesteld 517/2/3 e.v.: premier Martens kondigt wetgevend initiatief aan, afzettingsprocedure opgeschort 518 I: arrest van Europees hof voor de rechten van de mens m.b.t. taalgebruik in regionale raden 5181112; Hof van Cassatie verwerpt beroep Nothomb tegen vernietigingsbesluit Raad van State. Bestendige Deputatie van Limburg wil afzettingsprocedure voortzetten 51813; kabinet bereikt akkoord over nieuwe regeling voor Voeren 519/1/2; advies van de Raad van State over regeling voor Voeren 51912 e.v.: Bestendige Deputatie hervat afzettingsprocedure met tweede en laatste waarschuwing 5221112: minister Michel draagt gouverneur Vandermeulen op beroep aan te tekenen 52212; 21 juli-boodschap van de Koning 5221 213; briefwisseling Happart–Michel 6891112; vonnis Luikse rechter 68913 e.v.; wetsontwerp op de taalkennis van mandatarissen in de faciliteitengemeenten voorgesteld 69113; de zaak-Capart 759/1/2; beslissing Raad van State 7591213 e.v.; beslissing rechter Velu 7611213

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Algemeen: IMF-verslag over 1986 198/2/3
Begroting: begrotingsresultaat voor 1986 197120 begrotingscontrole en aanvullende besparingen 197/2; moeilijkheden met Franstalige onderwijsbegroting 197/3
Nationale Bank van België (NBB): jaarverslag over 1986 12212 e.v.; vervolg jaarverslag 13313
Verkeer:
— Scheepvaart: ramp met „Herald of Free Enterprise" bij Zeebrugge 177 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Gemeenten:
— Voeren: politieke discussie over vernietiging door Raad van State van benoeming Happart tot burgemeester van Voeren 51613; herverkiezingen van Happart, schorsingen door gouverneur van Limburg, „uitkleedbesluit" van regering door CVP afgewezen 51613 e.v.; afzettingsprocedure door Bestendige Deputatie van Limburg in werking gesteld 5171213 e.v.; premier Martens kondigt wetgevend initiatief aan, afzettingsprocedure opgeschort 51811; Hof van Cassatie verwerpt beroep Nothomb tegen vernietigingsbesluit Raad van State, Bestendige Deputatie van Limburg wil afzettingsprocedure voortzetten 51813; kabinet bereikt akkoord over nieuwe regeling voor Voeren 519/1/2; advies van de Raad van State over regeling voor Voeren 51912 e.v.; Bestendige Deputatie hervat afzettingsprocedure met tweede en laatste waarschuwing 5221112; minister Michel draagt gouverneur Vandermeulen op beroep aan te tekenen 52212; 21 juli-boodschap van de Koning 5221213: briefwisseling Happart–Michel 689/1/2; vonnis Luikse rechter 68913 e.v.
Grondwet: akkoord over herziening art. 17 6921 2; ontwerp-herzieningsverklaring grondwet 6941213
Parlement: nicuwc parlementsleden 407/1/2
Politieke partijen:
— Algemeen: wijziging in partijlidmaatschap 4071112
Raad van State: uitspraak over objectiviteit in berichtgeving voor radio en TV 4711213; advies van de Raad van State over regeling voor Voeren 519/3 e.v.
Regering: ontslag minister Damseaux 19811; Duquesne opvolger 19812; biografie Duquesne 19812; kabinetscrisis n.a.v. geschil PSC–CVP over uitvoering arrest Raad van State 68911; chronologische ontwikkeling crisis 689/1/2: premier Martens biedt ontslag regering aan (15-10-'87) 68911: door koning aanvaard (19-10-'87) 68911; overgangskabinet 692111213: regeringsverklaring van Martens VII 693/1/2/3; investituurdebat 693'3: vertrouwen parlement 693/3
Staatshervorming: wijziging in het Arbitragehof 9912
Verkiezingen: Kamer, Senaat en Provincieraden 81711; winst voor PS en PVV 81711; verlies voor CVP 817/1; zeer krappe meerderheid voor regeringscoalitie 817 1 2 3 e.v., uitslagen 81911; campagne 8191112; voorkeurstemmen 81912; reacties 819/2/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Jordanië: bezoek koning Hoessein 35613
Midden-Oosten: mijnenjagers naar Golfgebied 63113
Verenigde Staten: overleg over verificatie INF-akkoord 728/2/3; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 806/2/3 e.v.
Zaïre: evolutie van de Belgisch-Zairese betrekkingen 294111213 e.v.

BENIN

Algemeen: interne ontwikkelingen 1985–1987 7611213 e.v.
Oppositie: studentenprotest 761/3; repercussies 761/3 e.v.: wolitieke gevangenen 76212
Politieke partijen: tweede congres PRPE 762/1/2
Regering: ontslag functionarissen 76211: mutaties kabinet 76211; nieuwe minister van buitenlandse zaken 76212

BIOGRAFIEËN

Baccouche, H.. premier Tunesie 82713
Ben Ali, Z. E. A., premier/president Tunesie 723/3
Cavaco e Silva, A., premier Portugal 4811213
Constancio, V. M. Ribeiro. secretaris-generaal Portugese socialisten 485/1
Deng Xiaoping, aftredend topleider van China 825/1
Duquesne, A., minister van Franstalig onderwijs (België) 19812
Dzur, M., minister van defensie Tsjechoslowakije 2411
Fenech Adami, E., premier Malta 32113 e.v.
Galvin, J., nieuwe opperbevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa 56413 e.v.
Goria, G., premier Italie 513/1
Hattersley, R., waarnemend leider Britse Labour Party 75/2
Haughey, C., premier Ierland 12913
Holkeri, H., premier Finland 47312
Jeltsin, B., ontslagen partijleider Moskou 75411
Kinnock, N., leider Britse Labour Party 7512
Le Duc Tho, aftredend lid Politburo Vietnam 6/1 e.v.
Li Peng, premier China 82711
Mifsud Bonnici, C., ex-wremier Malta 32212
Nguyen Van Linh, secretaris-generaal Communistische Partij Vietnam 711 e.v.
Pham Van Dong, aftredend premier Vietnam 6111213
Pirvulescu, C., functionaris communistische partij Roemenië 8012
Robinson, A. R. N., premier Trinidad & Tobago 18/1
Rogers, B., aftredend bevelhebber van de NAVO-strijdkrachten in Europa 56413 e.v.
Takeshita, N., premier Japan 7391213
Zajkow, L., nieuwe partijleider Moskou 75412
Zhao Ziyang, nieuwe leider China 825/2/3 e.v.

BOEROENDI

Algemeen: ontwikkelingen na staatsgreep van 3-9-'87 78213 e.v.
Bevolking: positie Hutu's 578/2/3
Economie: situatie economie 57911
Kerk en staat: conflict met r.-k. kerk 57713 e.v.; normalisering relatie met r.-k. kerk 78311
Oeganda: ex-president Bagaza van Boeroendi krijgt asiel in Oeganda 57711

Politieke pártijen:
-- UPRONA: nieuw politiek bureau (sept. 1984) 578/3
President: majoor Buyoya (CMSN) tot president gekozen 782/3; terugkeer ex-president Bagara verijdeld 78311'2
Regering. staatsgreep door Militair Comitf van Nationale Redding (CMSN) onder leiding maj. Pierre Buyoya 577/1; grondwet opgeschort 577/1: wijzigingen kabinet 57813 e.v.; eerste regering onder president Buyoya 782'3

BROENEI

Regering: nieuw kabinet 3113

BURKINA-FASQ

Amnestie: vrijlating politieke gevangenen 673/1; ontslagen onderwijzers weer in dienst 67311
Geografie: namen rivieren gewijzigd 49513
Mali: uitspraak Internationaal Gerechtshof over grensgeschil tussen Burkina-Faso en Mali 49513
Oppositie: vakbondsleider Soumane Touré opnieuw gearresteerd 4961213
Regering: nieuw kabinet 496,112; staatsgreep door Volksfront o.l.v. kapt. Blaise Compaore 67311: president Sankara afgezet en gedood 67311: CNR ontbonden 67313: achtergronden staatsgreep 67313 e.v.; directe voorgeschiedenis 673/3 e.v.
Togo: Togo beschuldigt Burkina-Faso van hulp bij couppoging 63/2/3

CAMBODJA

Cambodjaanse Revolutionaire Volkspartij: Heng Samrin vervangt Pen Sovan als secretaris-generaal 60611; 5de congres 60613: verslag door Heng Samrin 60613 e.v.; samenstelling leidende organen 60613 e.v.
Economie: uitvoering van plan-1986 60713; voedseltekort 60713 e.v.
Nationaal Front: congres 60612; naam gewijzigd in Cambodjaans Verenigd Front voor nationale opbouw en defensie 60612
Parlement: verkiezingen voor Nationale Assemblée uitgesteld 6071112
Regering: Chan Si minister-president i.p.v. Pen Sovan 60612; Chan Si overleden 60612; kabinetswijzigingen 6061213; wijzigingen maart en december 1987 607'2
Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze bezoekt Cambodja (maart 1987) 33213
Verkiezingen: verkiezingen voor Nationale Assemblée uitgesteld 6071112

CANADA

Bankwezen: nieuwe gouverneur Centrale Bank (1-2-'87) 57212
Begroting: begroting-l98511986 en -198611987 669/1/2
China: bezoek Canadese premier Mulroney (8113-5-'86) 605/1
Duitsland (Bondsrepubliek): uitlevering door Canada van voormalige nazi Rauca (21-5-'83) 605/1/2
Grondwet: grondwetswijziging regelt bevoegdheden provincies 60011: ondertekening akkoord daarover (3-6-'87) 600/1/2
Japan: officieel bezoek van de Canadese premier Mulroney (mei 1986) 605/1
Korea (Zuid): Canadese premier Mulroney in Zuid-Korea (15-5-'86) 60511
Nederland: geen uitlevering oorlogsmisdadiger Luitjens 605/2
Nicaragua: Canada oneens met Amerikaans beleid t.a.v. Nicaragua 60213
Parlement:
— Lagerhuis: voormalig minister van visserij en oceanen Fraser gekozen tot voorzitter van het Lagerhuis 571/3
Politieke partijen:
— Liberal Party: oud-minister Chrétien verlaat politiek (27-2-'86) 572/2; Senator Herbert beëindigt hongerstaking (31-3-'86) 57212: Turner herkozen als leider (30-11-'86) 57212
Provincies:
-- Aiberta: PCP wint parlementsverkiezingen (2-11-'82) 572/3; kabinet-Lougheed (19-11-'82) 57213; ontwikkelingen binnen de Wetgevende Assemblée en op partijpolitiek gebied 572.3: PCP-leider Getty neemt premierschap over van Lougheed (13-10-'85) 573/1; verkiezingen 573/1: regering-Getty blijft aan (8-5-'86) 57311
British Columbia: parlementsverkiezingen gewonnen door Social Credit Party van Bennett (5-5-'83) 57311; Bennetl opnieuw premier 573'2; Vander Zalm neemt premierschap over (6-8-'86) 57312: parlementsverkiezingen gewonnen door Social Credit Party (22-10-'86) 57312: Vander Zalm blijft wremier 573/2/3
— Manitoba: Filmon gekozen tot leider PCP (10-12-'83) 573/3; Hooggerechtshof verklaart wetten in strijd met de grondwet (13-6-'85) 57313; parlementsverkiezingen gewonnen door NDP (18-3-'86) 574/1; Pawley opnieuw premier (17-4-'86) 57411
— New Brunswick: parlementsverkiezingen gewonnen door PCP (12-10-'82) 57412; Hatfield opnieuw premier (30-10-'82) 57411: Hatfield beschuldigd van het in bezit hebben van marihuana (26-10-'84) 574/1; Hatfield vrijgesproken (29-1-'85) 57411
— Newfoundland: aftreden minister van visserij Morgan na veroordeling (19-10-'84) 57412; Barry gekozen tot leider Liberalen (13-10-'84) 574/2; parlementsverkiezingen (2-4-'85), premier Peckford van de PCP blijft aan 5741 2; „New Atlantic Accord" over zeggenschap en ontwikkeling van olie- en gasvoorraden op het continentale plat voor de kust van Newfoundland (11-2-'85) 57412
— Nova Scotia: parlementsverkiezingen resulteren in overwinning voor PCP van premier John Buchanan (6-11-'84) 57412
— Ontario: Miller volgt Davis op als leider PCP en premier (22-1-35), PCP raakt bij verkiezingen absolute meerderheid kwijt (2-5-'05) 574/1; 57413: regering-Miller gedwongen af te treden 57511: Liberaal Peterson wremier (26-6-'85) 57511
Prince Edward Island: verkiezingen (27-9-'82) 57511; PCP-leider Lee opnieuw premier (28-10-'82) 575/1; PCP bij verkiezingen verslagen (21-4-'86) 57511: Liberaal Ghiz premier 575/1
— Quebec: congres PQ (10-6-'84) 57511; verklaring premier Lévesque leidt tot vertrek 7 ministers 57512; congres PQ (20-1-'85) 57512; verdeeldheid op congres leidt tot vorming pro-soevereiniteitsbeweging Rassemblement Démocratique pour l'Indépendance (RDI) (4-3-'85) 57513: Leblanc-Bantey gekozen tot president RDI (31-3-'85) 57513; oprichting Parti Indépendantiste (20-8-'85) 5751 3: PQ kiest Johnson tot partijleider als opvolger van Lévesque (29-9-35) 57611: Johnson premier (3-10-'87) 57611; parlementsverkiezingen door PQ verloren (2-12-'85) 57611; Liberaal Bourassa premier (12-12-'85) 57611: uitspraak Hof van Beroep over commerciële opschriften (22-12-'86) leidt tot brandbommen en golf van vandalisme 576/2; uitspraak federale Hooggerechtshof inzake onderwijs (7-7-'84) 576/2; Quebec bij grondwetswijziging erkend als „distinct society" 600112
— Saskatchewan: minister van energie verlaat kabinet van premier Devine (17-1-'83) 57612: arrestatie Thatcher (7-5-'84) 57612; PCP behoudt bij parlementsverkiezingen meerderheid (20-10-'86) 57612; premier Devine blijft aan 57613
Regering: samenstelling kabinet-Mulroney (17-9-'84) 5701112: minister van defensie Coates treedt af vanwege nachtclubbezoek (12-12-'85) 57013: wijzigingen binnen het kabinet (tweede helft 1985) 57013 e.v.; vice-premier Nielsen betrokken bij afluisteraffaire 571/1; aftreden minister van regionale industriële expansie (12-5-'86) 57112; ingrijpende kabinetswijziging (30-6-'86) 571/2/3: minister van staat voor transport Bissonnette ontslagen (18-1-'87) 571'1 e.v.: verdere wijzigingen 572'112
Sowjet-Unie: graanakkoord 60511; Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in Canada (l-10-'86) 605.1; opheffing van de sancties tegen Moskou (12-11-'86) 60413
Territoriums:
— Northwest Territories: verkiezingen (21-11-'83) 576/3; Indiaan Nerysoo gekozen tot leider Uitvoerende Raad (11-1-'84) 57613
-- Yukon: NDP van Tony Periikett grootste partij bij verkiezingen (13-5-'85) 576/3
Tweede Wereldoorlog: commissie-Desetienes start onderzoek naar aanwezigheid oorlogsmisdadigers in Canada (9-4-'85) 6051213: rapport (12-3-'87) 605/2/3; wetsvoorstel (23-6-'87) 60513; studie gepubliceerd over het naoorlogse immigratiebeleid van de regering (6-8-'87) 605/3
Verenigde Staten: Canadese premier Mulroney bij Amerikaanse president Reagan (25-9-'84) 600/2/3; zeegrens tussen Canada en VS vastgesteld (12-10-'84) 60013 e.v.; Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz in Canada (15-10-'84) 60113; Reagan in Canada (17118-3-'85) 60113; tijdens bezoek overeenkomst getekend voor keten van 52 grondradarstations in het Arctische gebied en Noord-Alaska 601/3; geen belangrijke overeenstemming over kwestie van de zure regen 6021112; Amerikaans-Canadees rapport over de zure regen (9-1-'86) 60213; omstreden reis van de Amerikaanse ijsbreker „Polar Sea" (augustus 1985) 60213 e.v.: geen Canadese overheidsdeelname aan Amerikaans Strategisch Defensie Initiatief 6031213: onderhandelingen met de VS over een handelsakkoord 60313: rapport van de Royal Commission on the Economic Union and Development Prospects of Canada (5-9-'85) 60313; Mulroney naar de VS (18119-3-'86)6031 3; heffiiig op de import van maïs uit de VS 6041112: Reagan in Ottawa (5/6-4-'87) 6041213
Vluchtelingen: maatregelen regering tegen toenemende stroom vluchtelingen 6691213 e.v.: 174 Aziatische vluchtelingen per schip aan land gegaan (12-7-'87) 670/3
Zeehonden: Canadese standpunt m.b.t. jacht op zeehonden 67111

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

Algemeen: politieke ontwikkelingen 1984–1987 762/2/3
Amnestie: presidentiële amnestiemaatregelen 76413
Buitenlandse hulp: IMF-kredieten 76413
Grondwet: constitutioneel referendum 76312
Justitie: ex-keizer Bokassa na terugkeer opnieuw ter dood veroordeeld 76313 e.v.
Oppositie: vorming oppositieregering-in-ballingschap 762/3 e.v.; arrestaties 764/2
Politieke partijen: oprichting RDC aangekondigd 76313; oprichtingscongres 76313
President: Kolingba als president beëdigd 763/2
Regering: samenstelling militaire regering (23-1-'84) 76213; ontbinding CMRN 76311; burgers in nieuwe regering 76311
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 76313

CHINA

POLITIEK (Binnenlandse)

Partij: 13de partijcongres (25-1011-11-'87) 82411: Zhao Ziyang pleit voor vermindering macht communistische partij 824/1/2; overzicht voorafgaande partijcongressen 8241213; verkiezing nieuw Centraal Comité 82413: ver. trek topleider Deng en andere prominente leiders 82413 e.v.; biografie Deng Xiaoping, aftredend topleider China 82511; herziening van het partijhandvest 825'2; verkiezingen nieuw Politburo en nieuw Staand (Permanent) Comité 82512; samenstelling leidende

partijorganen 825/2/3; Chinese top verjongd en hervormingsgezind 82513 e.v.; biografie Zhao Ziyang, nieuwe leider China 82513 e.v.; positie centrale adviescommissie hervat 82612: Deng Xiaoping blijft Militaire Commissie leiden 826/2/3
Regering: Li Peng benoemd tot waarnemend premier 82613; biografie Li Peng, nieuwe premier China 82613 e.v.
Strijdkrachten: invloed van militairen verder ingeperkt 826/3

POLITIEK (Buitenlandse)

Canada: bezoek Canadese premier Mulroney (8113-5-'86) 60511
Koeweit: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 62312
Kongo: bezoek Sassou Nguesso 79912
Mauretanie: bezoek president Taya 80013
Nederland: bezoek Nederlandse delegatie o.l.v. wremier Lubbers aan China 5671112; stand kan economische betrekkingen Nederland–China 56713; politieke besprekingen 56713 e.v.; verdragen en overeenkomsten 56813; promotie Nederlands bedrijfsleven 56911121 3; activiteiten Philips in China 569111213
Portugal: besprekingen tussen China en Portugal over Macao 504 e.v.; akkoord (16-3-37) 50413: ondertekening (13-4-'87) 50511
Roemenië: president Ceausescu bezoekt China 9013

COMOREN

Justitie: vonnissen i.v.m. verijdelde staatsgreep 4141213
Regering: nieuw kabinet 41412; benoemingen 41413
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 4141112

CYPRUS

EG: reacties EG op verkiezing Denktash tot president Turkse Republiek Noord-Cyprus 74112: reactie op onafhankelijkheidsverklaring Turks-Cyprioten 77811
Gemenebest: reactie op onafhankelijkheidsverklaring Turks-Cyprioten 77811
Parlement: vervroegde parlementsverkiezingen (8-12'85) 74412
Politieke partijen:
— Democratische Partij: einde aan samenwerkingsverband met pro-communistische Progressieve Partij van het Werkende Volk 7431112
— Progressieve Partij van het Werkende Volk: einde aan samenwerkingsverband met de centrum-rechtse Democratische Partij 7431 1/2
President: kritiek op Kyprianou na het mislukken van de besprekingen met Denktash in New York 74312; motie van wantrouwen in Huis van Afgevaardigden tegen Kyprianou (23-2-'85) 743/3; Kyprianou maakt bekend dat hij niet zal aftreden (1-3-'85) 743/3; opnieuw motie tegen Kyprianou (29-3-'85) 7431 3 e.v.; Kyprianou noemt motie ongrondwettig 74411
Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC): Çagatay treedt af als premier en leider NUP 74011; vorming grondwetgevende vergadering 74012; parlement ontbonden 74012; Konuk vormt kabinet (12-12-'83) 740/2; samenstelling (13-12-'83) 74012: ontwerp voor grondwet door constituerende vergadering goedgekeurd (12113-3-35) 741/1; bevolking keurt grondwet bij referendum goed (5-5-85) 74111; Denktash wint presidentsverkiezingen (9-6-'85) 74112; reactie EG op verkiezing Denktash 74112: parlementsverkiezingen (23-6-'85) 74113; beëdiging Denktash als president (9-7-'85) 742/1; vorming en samenstelling nieuwe regering o.l.v. Eroglu 742/1; twee nieuwe politieke partijen opgericht 742/1/2; nieuwe secretaris-generaal voor de Communale Bevrijdingspartij 74212; zoon van Denktash overlijdt na ongeluk 74212; kabinetscrisis (6-8-'86) 7421213; Eroglu vormt nieuw kabinet (begin sept. 1986) 74213; samenstelling 74213; maatregelen voor oplevering van de economie 74213; begroting voor 1987 (26-12-'86) 742/3; reacties EG. Raad van Europa en Gemenebest op onafhankelijkheidsverklaring Turks-Cyprioten 77811; VN-secretaris Perez de Cuellar zet ondanks onafhankelijkheidsverklaring Noord-Cyprus bemiddeling voort 77812: voorstel Denktash 77812; gedeeltelijke terugtrekking troepen door Turkije 77813; diplomatiek initiatief Kyprianou 778/3
Raad van Europa: reactie op onafhankelijkheidsverklaring Turks-Cyprioten 778/1
Regering: samenstelling kabinet na wijzigingen (20-4-'82) 74211; verdere wijzigingen in 1982 en 1983 74211; kabinetswijziging (7-1-'85) 74212; wijziging kabinet (1-8-'85) 74411; nieuwe regeringswoordvoerder (24-5-'86) 74412
Turkije: gedeeltelijke terugtrekking troepen door Turkije 778/3; diplomatieke betrekkingen tussen de Turkse Republiek Noord-Cyprus en Turkije (17-4-'84) 7791112: Denktash op officieel bezoek in Turkije (12-4-34) 780/1
Verenigde Naties: VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar zet ondanks onafhankelijkheidsverklaring Noord-Cyprus bemiddeling voort 77812: aangaan van diplomatieke betrekkingen tussen TRNC en Turkije leidt tot zitting Veiligheidsraad en resolutie-550 (11-5-'84) 7791112: besprekingen Perez de Cuellar in Wenen met vertegenwoordigers van beide gemeenschappen (6/7-8-'84) 78011; „proximity talks" monden uit in top tussen Kyprianou en Denktash 780/2/3; top eindigt zonder wezenlijk resultaat (20-l-'85) 78212
Verenigde Staten: VS willen Cyprus financieel helpen 77913

DENEMARKEN

EG: Folketing verwerpt herziening EG-verdrag (Europese Akte) 36312; eenzijdige verklaring aan verdrag toegevoegd, Folketing besluit tot referendum 36313; meerderheid stemt voor Akte 36413

DJIBOUTI

Oppositie: bomaanslag op café Historil 41511
President: Hassan Gouled herkozen 415/2
Politieke partij: Awale uit RPP gestoten, verdeling bij verstek 41511
Regering: wijzigingen kabinet 41413
Verkiezingen: presidents- en parlementsverkiezingen 415/2

DUITSE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK

Duitsland (Bondsrepubliek): meningsverschil Bondsrepubliek–DDR over juridische status scheidingslijn West- en Oost-Berlijn 3451 11213; Oostduitse druk op West-Duitsland door talrijke vluchtelingen via DDR naar West-Berlijn door te laten 345111213; Westduitse beperkingen t.a.v. immigratie gevolgd door Oostduitse beperkingen t.a.v. transit-reizen 345111213
Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 79912
Nederland: bezoek aan Nederland van Erich Honecker 598/2/3 e.v.
Polen: vriendschapsbezoek van partijleider Erich Honecker aan Polen (augustus 1983) 639111213 e.v.: Jaruzelski bezoekt DDR (november 1984) 639111213 e.v.

DUITSLAND (BONDSREPUBLIEK)

ALGEMEEN

Immigratie: beperkende maatregelen t.a.v. binnenkomst vluchtelingen 34511; voorgeschiedenis „Gat in de grens" via Berlijn 3451112: Oostduitse maatregelen 345/3
Justitie: ontwikkelingen inzake Flick-affaire 296/3 e.v.; werkzaamheden parlementaire enquêtecommissie 297/1/2; conclusies 297/2/3; proces tegen Lambsdorff, Hans Friderichs en Eberhard von Brauchitch 29811'2: beschuldigingen Otto Schily jegens bondskanselier Kohl leiden niet tot proces 298/2: beperkende maatregelen t.a.v. binnenkomst vluchtelingen 345/1; voorgeschiedenis „Gat in de grens" via Berlijn 345/3; Oostduitse maatregelen 34513
Militaire zaken: brief Kohl aan Reagan: Duitse bezorgdheid over eventuele afschaffing SRINF 746/3; kabinet stelt besluit uit t.a.v. SRINF-besprekingen 752/1/2; discussie over dubbele nuloptie 75511: kabinet verdeeld 7551112; bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en Pershing-la 773/2; VS-onderhandelaar Kampelman: W.-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings-la 77513 e.v.; standpunt Bonn t.a.v. Pershings-la in beweging 776/1: directe onderhandelingen met SU ontkend 77611: nieuwe So-&jet-waarschuwing m.b.t. Pershings-la 790/2; VS vragen Bonn „duidelijkheid" over Pershing-la 7901213; verklaring bondskanselier Kohl over verwijdering Pershing-la en kandidatuur minister van defensie Manfred Wörner als secretaris-generaal van de NAVO 79111; verontrusting in Bonn na uitspraak Nucleaire Planninggroep over modernisering korte-afstandswapens 8131112
Volksgezondheid: maatregelen Beierse regering tegen verspreiding AIDS 392; prostituée met AIDS-infectie in Munchen 392/3; maatregelen tegen AIDS-lijders aan Westduitse grens 39213 e.v.; volgens Westduitse douane „onuitvoerbaar" 39311

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: nieuwe regeling voor WW-betaling bij staking 2461213
Energie:
— Kernenergie: reacties in West-Duitsland op ongeval kerncentrale in Tsjernobyl 24812: opwerkingsfabriek in Wackersdorf 24911'2; kerncentrales in Brokdorf 24912: snellekweekreactor in Kalkar 249/2; kerncentrale in Hamm 24913
Landbouw: protesten Duitse boeren tegen regeling EG-landbouwprijzeri 1986–1987 3671 1: nationale hulpmaatregelen 36712
Sociale verzekeringen: nieuwe regeling voor WW-betaling bij staking 3461213
Vakbeweging:
— DGB: schandaal rond vakbondsbouwonderneming „Neue Heimat" 346/1/2
Woningbouw: schandaal rond vakbondsbouwonderneming „Neue Heimat" 346/1/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Deelstaten:
— Beieren: Landdagverkiezingen 227'3; maatregelen Beierse regering tegen verspreiding AIDS 392
— Hamburg: parlementsverkiezingen 22713; verkiezingen voor Burgerschaft 3471112
— Hessen: Landdagverkiezingen 228/1; SPD-minderheidsregering in Hessen 25011; gedoogd door Groenen 25011; omgezet in coalitie SPD–Groenen 25011: Walter Wallmann rninister-president van coalitie CDU–FDP 346/3
— Nedersaksen: verkiezingen voor de Landdag en gemeenteraadsverkiezingen 2271213
— Rijnland-palts: verkiezingen voor de Landdag 347/1/2
— Sleeswijk-Holstein: gemeenteraadsverkiezingen 227/2
— West-Berlijn: regeringscrisis in West-Berlijn 311/1; corruptieschandalen 311/1/2/3 e.v.; immigratieproblemen, voorgeschiedenis „Gat in de grens" via Berlijn 345/1/2; Oostdiiitse maatregelen 345/3
Parlement:
— Bondsdag: verkiezingen voor Bondsdag 81/1; coalitie van CDU/CSU en FDP behoudt meerderheid ondanks verlies CDU/CSU 81/1/2; ook verlies voor oppositionele SPD 81/1; Groenen grote winnaar 81'1: ook winst

voor FDP 81'1: gedetailleerde uitslagen 81 2, uitslagen per deelstaat 82/1 e.v.; consequenties verkiezingsuitslag voor CDU/CSU en voor verhoudingen binnen de coalitie 83/ 1 e.v.; gevolgen voor SPD en betrekkingen tussen SPD en Groenen 84/1 e.v.: perscommentaren 85/1 2/3; regeringsverklaring nieuw kabinet-Kohl 2301213

Politieke partijen:

- Algemeen: ontwikkelingen inzake Flick-affaire 296/3 e.v ; werkzaamheden parlementaire enquêtecommissie 297/1/2; conclusies 297'2.3, proces tcgcn Lambsdorff, Hans Friderichs en Eberhard von Brauchitch 298'1: 2: beschuldigingen Otto Schily jegens bondskanselier Kohl leiden niet tot proces 298/2
- SPD: Willy Brandt treedt af als partijvoorzitter iia kritiek op benoeming partijloze Griekse Margarita Mathiopoulos tot partijwoordvoerster 209'2; voorgeschiedenis 210 2: tanend gezag Willy Brandt 210/2; politieke loopbaan Willy Brandt 21013 e.v.

Regering: regeerakkoord CDU. CSU en FPD 228/3; nieuw kabinet-Kohl 22913: bondskanselier Kohl herkozen 22913; samenstelling kabinet 229.3e.v.; regeringsverklaring 230/2/ 3; federaal ministerie voor milieu ingesteld 24811; Walter Wallmann minister 248/1; Klaus Töpfer minister van milieu in Bondsregering, opvolger voor Walter Wallmann 346/3

Verkiezingen: verkiezingen voor Bondsdag 81/ 1: coalitie van CDU/CSU behoudt meerderheid ondanks verlies CDU/CSU 81/1/2; ook verlies voor oppositionele SPD 81/1; Groenen grote winnaar 81/1; ook winst voor FDP 81/1: gedetailleerde uitslagen 81/2; uitslagen per deelstaat 8211 e.v.: consequenties verkiezingsuitslag voor CDU/CSU en voor verhoudingen binnen de coalitie 8311 e.v.; gevolgen voor SPD en betrekkingen tussen SPD en Groenen 8411 e.v.; perscommentaren 85/1/21 3: gemeenteraadsverkiezingen in Sleeswijk-Holstein 227/2; Landdagverkiezingen en gemeenteraadsverkiezingen in Nedersaksen 227/2/3; Landdagverkiezingen in Beieren 227/3; parlementsverkiezingen in Hamburg 227/3; Landdagverkiezingen in Hessen 2281 1; parlementsverkiezingen in Hamburg en Rijnland-Palts 347/1/2

POLITIEK (Buitenlandse)

Canada: uitlevering door Canada van voormalige nazi Rauca (21-5-'83) 60511121

DDR: meningsverschil Bondsrepubliek-DDR over juridische status scheidingslijn West- en Oost-Berlijn 345/1/2/3; Oostduitse druk op West-Duitsland door talrijke vluchtelingen via DDR naar West-Berlijn door te laten 34511 2/3; Westduitse beperkingen t.a.v. immigratie gevolgd door Oostduitse beperkingen t.a.v. transit-reizen 345111213

EG: protesten Duitse boeren tegen regeling EG-landbouwprijzen 1986–1987 36711; nationale hulpmaatregelen 36712

Egypte: Mubarak in Bonn 33313

Frankrijk: 49ste Frans-Westduitse top 75712; meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie 757/2/3; Bondsrepubliek en Frankrijk beginnen onderhandelingen over instelling gemeenschappelijke defensieraad 8081112: kritiek SU op Frans-Duitse plannen 80812

Israël: bezoek Peres 33313

Jordanie: koning Hoessein in Bonn 35511

Kameroen: bezoek wresident Biya 79712

Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 799/2

NAVO: Westduitse minister van defensie Manfred Wörner kandidaat-secretaris-generaal van NAVO 7911112; Manfred Wörner secretaris-generaal van NAVO m.i.v. 1-7-'88 80711; verontrusting in Bonn na uitspraak Nucleaire Planninggroep over modernisering korteafstandswapens 8131112

Oostenrijk: conflict Bondsrepubliek–Oostenrijk i.v.m. opwerkingsfabriek in Wackersdorf 24913

Polen: oud-bondskanselier Willy Brandt bezoekt Polen 64011

Roemenië: Ceauscscu bezoekt Bonderepubliek 90/1/2; uitwijzing diplomaten 9012; geen overeenstemming teri aanzien van kwestie Duitse minderheden in Roemenië 9012

Sowjet-Unie: reacties in West-Duitsland op ongeval kerncentrale in Tsjernobyl 248/2; president von Weizsacker bezoekt SU 449 e.v.; stand der betrekkingen West-Duitsland–SU. bondskanselier Kohl vergelijkt Gorbatsjow met Goebbels 449/1; onderhoud Westduitse delegatie met Gorbatsjow 450/2/3; kwestie-Mathias Rust 4511112: Moskou vraagt uitlevering oorlogsmisdadigers 451/ 2; discussie over Duitse deling 45113; persconferentie bondskanselier Kohl in Bonn 452/1/2; Westduitscr landt met sportvliegtuigje op Rodc Plein in Moskou 459 e.v.; vliegtocht van Mathias Rust 459/3 e.v.: politieke consequenties. minister van defensie vervangen, commandant luchtafweer ontslagen 460.3 e.v.: zuivering in strijdkrachtencommando district Moskou 461/2

Tsjechoslowakije: minister Chnoupek in Duitsland 60/2: Westduitse grandelaar neelac. schoten door Tsjechoslowaakse grenswachten 6012

Verenigde Staten: bezoek bondskanselier Kohl aan Washington 67512; waarschuwt tegen risico's INF-akkoord 6731213: brief Kohl aan Reagan: Duitse bezorgdheid over eventuele afschaffing SRINF 746/3; kabinet stelt besluit uit t.a.v. SRINF-besprekingen 7521112: discussie over dubbele nuloptie 7551112; kabinet verdeeld 755/1/2; regering aanvaardt dubbele nuloptie 75812; wil Pershing-la houden 758/2; debat in Bondsdag, stemmingen 758/3; bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en Pershing-la 77312; VS-onderhandelaar Kampelman: W.-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings-la 77513 e.v.; standpunt Bonn t.a.v. Pershings-la in beweging 77611; directe onderhandelingen met SU ontkend 77611; nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Pershings-la 79012: VS vragen Bonn „duidelijkheid" over Pershing-la 7901213: verklaring bondskanselier Kohl over verwijdering Pershing-la en kandidatuur minister van defensie Manfred Wörner als secretaris-generaal van de NAVO 79111; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 806/2/3

EGYPTE

Duitsland (Bondsrepubliek): Mubarak in Bonn 33313

Economie: nieuwe vresident centrale bank 24413

Frankrijk: Mubarak in Parijs 33313

Fundamentalisme: rellen tussen christenen en moslems 243/1; arrestatie islamitische fundamentalisten en moslembroeders 243/1; overlijden Telmessani 24312; onrust in Assiut (okt.-nov. 1986) 244/2/3; verdere arrestaties islamitische extremisten 24611; berichten over verijdelde coup 2461112; nieuwe rellen in Assiut 24613

ICO: Egypte hervat deelname aan werkzaamheden ICO 36113

Israël: gesprekken tussen Egypte en Israël over Taba-geschil 337/1/2/3; bemiddeling Murphy 337111213; Egyptisch-Israëlische ontwerp-arbitrage-overeenkomst 33812; aankondiging topconferentie Mubarak–Peres 33911; Taba-akkoord geparafeerd 33913 e.v.; top Mubarak–Peres in Alexandrië 340111213 e.v.; gezamenlijke slotverklaring 34013 e.v.; weer Egyptische ambassadeur in Israël 34013; Peres in Cairo 3541213

Jordanië: bezoek koning Hoessein 29113; Mubarak in Akaba 33412: koning Hoessein in Alexandrië 33811; Mubarak in Amman 33911: koning Hoessein in Cairo 34213: Mubarak in Akaba 34213; koning Hoessein in Cairo 3551 2; idem 36111

Justitie: processen 24312 e.v.

Kieswet: conflict over kieswet 24111; klacht Kamal Khaled 241/2

Oppositie: processen en arrestaties 2431213 e.v.: vrijlating gevangenen (mei-okt. 1986) 24313; arrestatie communisten 246/3

Referendum rrferendum op 12-2-'87 over ontbinding parlement 242/1

Regering: Atef Sedki volgt Ali Lufti op als premier 24413: nieuw kabinet 24511

Shari'a: vonnis inzake rente 246/3

Syrië: betrekkingen Egypte–Syrie 3621112

Verenigde Staten: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 21712; bezoek vice-president Bush 336/1/3; bemiddeling Murphy in Taba-geschil 337111213: ex-president Carter in Cairo 355/2

Verkiezingen: vervroegde parlementsverkiezingen volgens gewijzigde kieswet 241/1; uitslag parlementsverkiezingen 6-4-'87 242/ 2; winst voor muslembroeders 242/2/3; verkiezing 70 leden Shura 24411

ENGELAND

ALGEMEEN

Justitie: herinvoering doodstraf verworpen (13-7-'83) 4451112

Kerk en staat: ontwikkelingen binnen de Anglicaanse kerk 492/2/3 e.v.: bisschoppen leveren kritiek op de regering 4931112; rapport over verval binnensteden (3-12-'85) 4931213 e.v.

Koninklijk Huis: twee zoons voor prins Charles en lady Di (21-6-'82 en 15-9-'84) 49113; huwelijk tussen prins Andrew en Sarah Ferguson (23-7-'86), prins Edward verlaat korps marinies (12-1-'87) 49211

Milieu: ontwikkelingen rond de opwerkingsfabriek in Sellafield (eind 1983–begin 1987) 456 e.v.

Militaire zaken:

- Algemeen: defensiewitboek 1983–1984 (6-7-'83) 429/1; komst eerste NAVO-kruisraketten (14-11-'83), protestacties 4291213 e.v.; veroordeling Sarah Tisdall wegens doorspelen defensie-memorandum naar krant (23-3-'84) 452; defensiewitboek 1984–1985 (14-5-'84) 45213 e.v.; idem 1985–1986 (1-5-'85) en 1986–1987 (12-5-'86) 45311; „memorandum of understanding" over deelneming van Britse firma's en onderzoeksinstituten aan het SDI (6-12-'85) 45411; Britse wapenverkopen in 1985 454; contracten tussen Groot-Brittannië en de VS t.b.v. SDI (24-6-'86 en 8-12-'86) 45413 e.v.; minister Howe ziet grotere rol voor WEU 45511; verlies belangrijke Amerikaanse order (5-11-'85) 45511; opdracht voor ontwikkeling Rapier 2000 en NAVO-satellieten voor British Aerospaee 45512; Londen laat Nimrod vallen en kiest voor AWACS (18-12-'86) 4551213; Groot-Brittannië trekt zich terug uit Europees helikopter-project (9-4-27), nieuwe helikopters voor lucht- en landmacht 45611

Terrorisme: IRA-aanslag tijdens congres Conservatieve Partij in Brighton (12-10-'84) 5412 e.v.; elf doden bij twee IRA-bomaanslagen in Londen (20-7-'82) 18112; ontwikkelingen m.b.t. aanslagen in Engeland 1891112

Vredesbeweging: acties rondom Greenham Common tegen plaatsing kruisraketten 4291 213 e.v.; standpunt kardinaal Hume en rooms-katholieke Bisschoppenconferentie van Engeland en Wales (17-11-'83) 4301112: jaarvergadering CND (begin dec. 1983) 4301 2: demonstraties tegen de kruisraketten (1984/1985), bijeenkomst CND (25-11-'84) 4521213; geslaagde proef met „Sea Eagle" (medio juli 1984) 45313

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Arbeid: stand werkloosheid eind sept. 1983, aantal faillissementen in 1983 43111; mijnwerkersstaking (begin maart 1984–begin maart 1985) 420/2/3 e.v.

Begroting: begroting voor 1984–1985 (13-3-'84) 41313 e.v.

Denationalisering: deel British Petroleum verkocht (26-9-'83) 43013

Economisch beleid: economisch beleid regering-Thatcher vanaf 7-7-'83 4301213 e.v.; instelling vrijhavens 431/2; witboek over uitgaven van de staat van 198411985 tot 19861

1987 (16-2-'84) 431/2/3; begroting voor 1984/1985 (13-3-'84) 431/3 e.v

Effectenbeurs: modernisering London Stock Exchange aangekondigd (27-7-'83) 443 e.v.: de „Big Bang" (27-10-'86) 44413 e.v.

Energie.

— Kernenergie: ontwikkelingen rondom de opwerkingsfabriek in Sellafield (eind mei 1983–begin 1987) 456 e.v.

— Steenkool: mijnwerkersstaking (begin maart 1984–begin maart 19853 4401213 e v.

Industrie:

— Staal: Robert Scholey voorzitter British Steel Corporation 44311

— Steenkool: opvolger van voorzitter National Coal Board McGregor benoemd (3-10-'85) 44311

Vakbeweging: beperking macht vakbonden aangekondigd (12-7-'83). 15de bijeenkomst TUC (5-9-'83) 43212; verbod op vakbondslidmaatschap voor werknemers GCHQ in Cheltenham per 1-3-34 43213; verbod door vijf Lords in Hogerhuis wettig bevonden (22-11-'84) 43911; 116de bijeenkomst TUC (3/7-9-'84) 439 e.v.; Willis volgt Murray op als secretaris-generaal 43913; 117de bijeenkomst TUC (216-9-'85) 4401112; mijnwerkersstaking (begin maart 1984–begin maart 1985) 4401213 e.v.; afsplitsing binnen de NUM leidt tot oprichting UDM (6-12-'85) 442/2/3

Verkeer

— Scheepvaart ramp met veerboot „Herald of Free Enterprise" bij Zeebrugge 177/1 e.v.

POLITIEK (Binnenlandse)

Noord-Ierland: cijfers m.b.t. het geweld in 1982 1801213; ontwikkelingen vanaf eind 1981 tot medio 1982 18111; elf doden bij twee IRA-bomaanslagen in Londen (20-7-'82) 181/2; ontwikkelingen van eind juli 1982 tot december 1982 1821112; Raadgevende Assemblée vraagt om krachtiger maatregelen tegen geweld 18213; Noordierse politie wordt versterkt 18213; zeventien doden bij bomaanslag te Ballykelly (6-12-'82) 18213; INLA in Ierland verboden (5-1-'83) 18213; drie leden Sinn Fein mogen niet naar Londen komen 18311; het geval-McGlinchey 18213; omstreden schietpartijen door veiligheidstroepen 18411; cijfers m.b.t. het geweld in 1983 184/1/2; ontwikkelingen begin 1983 1841213; onderzoek Europese Parlement naar de situatie in Noord-Ierland 18413: rapport-Haagerup (12-12-'83) 184/3 e.v.; resolutie 18413 e.v.; oprichting „Nieuw Ierland Forum" 18511; eerste bijeenkomst (30-5-33) 18513; Noordierse terroristen veroordeeld met behulp van verklikker-terrorist 18611: andere van dergelijke gevallen 186/2; tussentijdse verkiezingen voor de Noordierse Assemblée (20-4-'83) 1861213; zetelverdeling Assemblée na de tussentijdse verkiezingen 18613; ontwikkelingen m.b.t. in Frankrijk gearresteerde IRSP-leden 18613; andere arrestaties 18613; aanslagen op politieke figuren 18613 e.v.; ontwikkelingen in de VS 18711; Noraid-aanhangers naar Noord-Ierland (aug. 1983) 18712; twee Democratische leden Huis van Afgevaardigden in Noord-Ierland (aug. 1983) 18713; DUP-leider Paisley en SDLP-leider Hume naar de VS 18713; rellen (medio 1983) 18713 e.v.; ontsnapping uit de „Maze"-gevangenis (25-9-'83) 18811; Ierland levert Shannon uit 18811; Brits-Iers overleg (7-11-'83) 18812: aanslag op kerkje Pinkstergemeente (20-11-'83) 18813: DUP-boycot Assemblée 188/3; ontvoering van Don Tidey in Ierland 18911; ontwikkelingen m.b.t. aanslagen in Engeland 1891113: cijfers m.b.t. het geweld in 1984 18912 e.v.; ontwikkelingen in 1984 18913 e.v.; wederom rapport Nieuw Ierland Forum (2-5-'84) 1901112: komst Noraid-lid Galvin verboden 19013; uitbarstingen van geweld 19013 e.v.: Europese Parlement tegen gebruik plastic kogels 19112; hongerstaking loyalistische gevangenen 19112: nieuwe leider Alliantie-partij 19113: Assemblée-lid Seawright uit de DUP gezet 19113; veroordelingen Seawright 191/3; opnieuw overleg tussen Thatcher en FitzGerald (18119-11-'84) 191/3 e.v.; cijfers m.b.t. het geweld in 1985 192/2: omstreden owtreden veiligheidstroepen eind 1984 192/3

Onlusten: rellen in de wijk Handsworth (Birmingham) 494: idem Brixton (Londen) 494/3 e.v.; idem Tottenham (Londen) 495; idem Toxteth (Liverpool) 49513

Parlement:

— Algemeen: troonrede (22-6-'83) 431212

— Lagerhuis: Weatherill voorzitter Lagerhuis 43/2 3. parlementsverkiezingen (11-6-'87) 385; zetelverdeling na de verkiezingen van 11-6-'87 38512; tussentijdse verkiezingen voor het Lagerhuis tussen 9-6-'83 en 11-6-'87 49013e.v.

Politieke partijen:

— Conservatieve Partij: Gummer volgt Parkinson op als partijvoorzitter (14-9-'83) 5312; 100ste jaarcongres (11114-10-'83) 5312 e.v.; Tebbit volgt Gummer op als partijvoorzitter (12-9-'85) 55/2; Archer waarnemend voorzitter (3-9-'85) 5512; partijcongres (8/11-10-'85) 55/2/3; partijcongres (7/10-10-'85) 56/1 e.v.; aftreden vice-voorzitter Archer (26-10-'86) 5811

— Groene Partij: Ecologische Partij verandert naam in Groene Partij 11813 e.v.

— Labour Party: 82ste congres (2/7-10-'83) 7511; Kinnock gekozen tot partijleider 75/1/2/3; Hattersley nummer twee 75/1; biografie Kinnock 75/1/2: biografie Hattersley 7512; Tony Benn terug in Lagerhuis (1-3-'84) 7611: 83ste congres (1/5-10-'84) 7611123: 84ste congres (29-914-10-'85)7613e.v.; 85ste congres (29-9/3-10-'86) 77/1 e.v.

— Liberale Partij: partijleider Steel praat over vertrek (14-6-'83) 116/1; congres (19/24-9-'83) 116/3 e.v.: congres (sept. 1984) 1171112; congres (17119-9-'85) 1181112; congres (22/26-9-'86) 118/2/3

— SDP: Jenkins treedt af als leider Sociaal-Democratische Partij (13-6-'83) 116/1; Owen opvolger (15-6-'83) 11811; congres (11/14-9-'83) 116/1 e.v.; congres (9113-9-'84)11711; congres (7/11-9-'85) 117/2; congres (13/17-9-'86) 1181112

Regering: samenstelling kabinet-Thatcher na de verkiezingen van juni 1983 4213 e.v.: Parkinson treedt af na in opspraak te zijn gekomen (14-10-'83) 4313 e.v.; Hurd minister voor Noord-Ierland (10-9-'84) 4413; andere mutaties (10-9-'84) 4413; reorganisatie kabinet (begin sept. 1985) 4413 e.v.; aftreden Heseltine (9-1-'36) en Brittan (24-1-'86) i.v.m. Westland-affaire 45/1/2/3: kabinetswijziging (21-5-'86) 4513: derde ambtstermijn voor premier Thatcher (11-6-'87) 38511: reorganisatie kabinet (13-6-'87) 3861213

Verkiezingen; parlementsverkiezingen (11-6-'87) 385.; verkiezingscampagne 38613 e.v.; tussentijdse verkiezingen voor het Lagerhuis tussen 9-6-'83 en 11-6-'87 49013 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

EG: standpunt Europese Parlement over Britse opwerkingsfabriek in Sellafield 4571112

Eureka: Engeland doet mee aan Eureka 453/3 e.v.

Fiji: bezoek Bavadra 64413

Frankrijk: ontwikkelingen m.b.t. in Frankrijk gearresteerde IRSP-leden 18613: andere arrestaties 18613; bezoek Chirac aan Thatcher 75113; beide premiers achten VS-kernmacht in Europa nodig 75213; Frans-Britse gesprekken over nucleaire zaken 80813

Ierland: Ierse burgers veroordeeld wegens wapensmokkel 187/1; Brits-Iers overleg (17-11-'83) 18812; opnieuw overleg tussen Thatcher en FitzGerald (18119-11-'84)19113 e.v.: Ierse premier FitzGerald spreekt in Londen bij premier Thatcher zijn grote bezorgdheid uit over de gebeurtenissen in Britse opwerkingsfabriek in Sellafield (19-2-36) 45712; Ierse parlement eist onderzoek EG-commissie naar lozingen radio-actief afval in de Ierse Zee door opwerkingsfabriek in Sellafield (12-3-'86) 45812; Ierse parlement eist sluiting Sellafield (3-12-'86) 45813

Israël: bezoek Peres 33313

Jordanie: bezoek koning Hoessein 35613

Kameroen: bezoek president Biya 797/2

Koeweit: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 62312

Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 799/2

Midden-Oosten: mijnenvegers naar Golfgebied 629/1/2

NAVO: komst eerste NAVO-kruisraketten (14-11-'83), protestacties 4291213 e.v.

Oman: Brits-Omanitische manoeuvres 68511

Panama: Britse correspondent uitgewezen 53711

Sowjet-Unie: onderhoud Gorbatsjow–Thatcher tijdens reis Gorbatsjow naar Washington 8031213

Verenigde Staten: bezoek Britse minister van defensie Heseltine aan Washington (22-7-35) 454/1: „memorandum of understanding" over deelneming van Britse firma's en onderzoeksinstituten aan het SDI (6-12-'85) 45411: bezoek Britse minister van defensie Younger aan Washington 454/3; contracten tussen Groot-Brittannië en de VS t.b.v. SDI (24-6-'86 en 8-12-'86) 45413 e.v.; verlies belangrijke Amerikaanse order (5-li-'85) 455/1; bezoek VS-ontwapeningsexpert Paul Nitze 72712: bondgenoten voor beperkte interpretatie ABM-verdrag 7271213: overleg over verificatie INF-akkoord 72812: verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 806/2/3 e.v.

WEU: minister Howe ziet grotere rol voor WEU 45511

EQUATORIAAL GUINEE

Regering: mutaties kabinet 784/3

ETHIOPIË

Grondwet: publikatie ontwerp-grondwet 713/3 e.v.; discussiebijeenkomsten 71411; referendum over ontwerp-grondwet 7141213

Militaire zaken: benoemingen 714/3

Oppositie: aftreden minister van buitenlandse zaken 71413; overlopers 715/1

Politieke partijen: oprichtingscongres Ethiopische Arbeiderspartij 71312: benoemingen 713/3

President: Mengistu door Shengo tot president gekozen 7151213

Regering: benoeming twee ministers 713/3; benoemingen in kabinet 71413; nieuw kabinet 71611

Revolutie: 13de verjaardag 716/1

Somalia: Somalische beschuldigingen over Ethiopische militaire acties 22113; overleg Barre–Mengistu in Djibouti 22213; Somalia meldt Ethiopische aanval 223/3 e.v.; bereidheid tot voortzetting overleg 22411

Staatsvorm: proclamatie Democratische Volksrepubliek 71513; instelling „autonome regionen" 71611; decentralisatie 716/1/2/3

Verkiezingen: parlementsverkiezineen 71511

Voedselsituatie: voedselhulp 716; ontruiming kampen 717/1/2; hervestiging en dorpsvorming (maart 1985–febr. 1986) 718111213 e.v.; kritiek MSF 71813; uitwijzing 7191213 e.v.: waarschuwing voor nieuwe hongersnood 7201213

Volksverhuizing: hervestiging en dorpsvorming 718111213 e.v.

EUROPA (OOST)

Warschaupact: oproep Ceausescu tot vermindering militaire kracht Warschaupact 9013: Ceausescu wil nauwere samenwerking met legers Warschaupact 90/3; NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionale wapens en troepen 727/3; werkontbijt NAVO–Warschaupact 727/1; eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact over conventionale reducties afgesloten 7461112: voorstellen t.a.v. conventionele reducties 774/3; NAVO-voorstellen t.a.v. conventionele reducties volgens SU onvoldoende 7761112; Gorbatsjow brengt verslag uit over bezoek aan Washington 807/1/2/3

EUROPA (WEST)

ALGEMEEN

Noordzee: conferentie oeverstaten over vervuiling van Noordzee 76911: beschrijving van stand van zaken 7691112: Engeland ligt dwars bij vinden van oplossingen 7691112; conferentie geopend door prins van Wales 77011; radicaler dan eigen regering 77011'2: activisten Greenpeace gearresteerd 77012: resultaten van de conferentie 7701213; commentaar 7711213

Technologie: Engeland doet mee aan Eureka 453/3 e.v.

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (EG)

Cyprus: reactie EG op verkiezing Denktash tot president Turkse Republiek Noord-Cyprus 741/2

Denemarken: Folketing verwerpt herziening EG-verdrag (Europese Akte) 36312; eenzijdige verklaring aan verdrag toegevoegd, Folketing besluit tot referendum 36313: meerderheid stemt voor Akte 36413

Duitsland (Bondsrepubliek): protesten Duitse boeren tegen regeling EG-landbouwprijzen 1986–1987 367/1; nationale hulpmaatregelen 367/2

Engeland: Europese Parlement tegen gebruik plastic kogels 19112; standpunt Europese Parlement over Britse opwerkingsfabriek in Sellafield 4571112

Europese Parlement: standpunt Europese Parlement over Britse opwerkingsfabriek in Sellafield 4571112; verkiezingen voor het Europese Parlement (19-7-'87) 4821112

Europese Raad: bijeenkomst in Brussel (29/30-6-'87), aard van de problemen, landbouwvraagstukken 433 e.v.; begrotingsproblemen 4341213 e.v.; premier Thatcher verhindert akkoord Europese Raad 4351213; ministers van landbouw bereiken overeenstemming over landbouwprijzen seizoen 1987–1988 43513 e.v.: commentaar 4381213

Landbouw: landbouwprijzen seizoen 1986–1987 36513 e.v.; akkoord ministers van landbouw 36513; regelingen voor granen 3661112; idem voor zuivel 3661213; idem voor MCB's 36613 e.v.; protest Duitse boeren 367/1; landbouwcommissaris Andriessen waarschuwt tegen nationale compensatiemaatregelen 3671112: hulp aan Duitse boeren 36712: principe-akkoord m.b.t. produktiebeperking 367/2/3 e.v.; landbouwprijzen seizoen 1987–1988, Commissievoorstellen 3681112; uitwerking akkoord van dec. 1986 inzake produktiebeperking 40611; eerste reacties in Ministerraad op Commissievoorstellen inzake landbouwprijzen 1987–1988 4061213; reactie Europese landbouwersorganisatie COPA 40613 e.v.; ministers van landbouw bereiken akkoord over landbouwprijzen 1987–1988 43513 e.v.

Midden-Oosten: EG-verklaring over Midden-Oosten (23-2-'87) 3541112, missie Tindemans 3571213. idem 35912

Noord-Ierland onderzoek Eurowese Parlement naar de situatie in Noord-Ierland 184/3; rapport-Haagerup (12-12-'83) 18413 e.v.; resolutie 18413 e.v.

Portugal: verkiezingen voor het Europese Parlement (19-7-'87) 482/1/2

Verdrag: ondertekening herziening EG-verdrag (Europese Akte) uitgesteld na verwerping door Deens parlement 36312; bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken 3631213; eenzijdige verklaring Deense regering. Folketing besluit tot referendum 363/3; negen van de twaalf ministers ondertekenen Akte 364'1; meerderheid Deense kiezers stemt voor Akte 36413: laatste drie handtekeningen onder Europese Akte geplaatst 35511

RAAD VAN EUROPA

Cyprus: reactie op onafhankelijkheidsverklaring Turks-Cyprioten 778'1

WESTEUROPESE UNIE (WEU)

Assemblre premier Chirac dringt in Assemblée aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 70213; bijeenkomst 27/28-4-'87 752/2/3; geen vooruitgang t.a.v. handvest 752/3

Engeland: minister Howe ziet grotere rol voor WEU 455/1

Frankrijk: wremier Chirac dringt in Assemblée aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 70213

Golf: bijeenkomst ministers in Den Haag 81113: ..Platform" over Europese veiligheid opgesteld. coordinatie m.b.t. beleid in de Golf 811/3 e.v.

Irak: overleg in Westeuropese Unie over situatie in de Golf 579/2/3 e.v.: bijeenkomst ministers in Den Haag 81113; „Platform" over Europese veiligheid opgesteld, coordinatie m.b.t. beleid in de Golf 811/3 e.v.

Iran: overleg in Westeuropese Unie over situatie in de Golf 5791213 e.v.

Ministerraad: bijeenkomst 27128-4-'87 7521213; geen eensluidend standpunt t.a.v. INF-onderhandelingen 75213; bijeenkomst ministers in Den Haag 81113; „Platform" over Europese veiligheid opgesteld, coördinatie m.b.t. beleid in de Golf 81113 e.v.

Veiligheid: bijeenkomst ministers in Den Haag 81113; „Platform" over Europese veiligheid opgesteld, coordinatie m.b.t. beleid in de Golf 81113 e.v.

FIJI

Economie: devaluatie Fiji-dollar 64413; economische problemen 64413; boycot suikerrietoogst 64413 e.v.

Engeland: bezoek Bavadra 64413

Gouverneur-Generaal: kondigt noodtoestand af 64113; steun van 11 (geschorste) opperrechters 64213: ontbindt parlement en kondigt nieuwe verkiezingen aan 6431112; benoemt raad van adviseurs 64313

Grondwet: rapport commissie voor de grondwetsherziening gepubliceerd 64512

Militaire zaken: kolonel Rabuka beëdigd als opperbevelhebber strijdkrachten 64512

Nieuw-Zeeland: bezoek Bavadra 64413

Noodtoestand: door gouverneur-generaal uitgeroepen 641/3

Oppositie: rellen in Suva 64313: campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid 6441112

Parlement: door gouverneur-generaal ontbonden 6431112,

Politieke partijen:

— Algemeen: ontstaan coalitie 25713

Regering: periode-Bavadra 6411112; eerste staatsgreep Rabuka 64113; gouverneur-generaal roept noodtoestand uit 64113; vorming interimregering met Rabuka 64313; Bavadra boycot interimregering 6441112; overleg Ganilau–Bavadra 64413; moeizaam overleg leidt tot compromis 64511; tweede staatsgreep Rabuka 6461112

Staatshoofd: interventie koningin Elisabeth II 642/2; waarschuwing koningin Elisabeth II 64612

Staatsvorm: Fiii door kolonel Rabuka tot republiek geproclameerd 64711

Verenigde Staten: bezoek Bavadra 644/3

Verkiezingen: parlementsverkiezingen 4/11-4-'87 25711; verkiezingen gewonnen door Labour Party en National Federation Party 257/1; gouverneur-generaal kondigt nieuwe verkiezingen aan 6431112

FILIPPIJNEN

Grondwet: nationaal referendum over nieuwe grondwet. ontwerp door 76,29% van de kiezers goedgekeurd 97/1; vorming grondwetscommissie 97111213; ontwerpgrondwet ingediend 9713: voornaamste punten 9713 e.v.; campagne voor referendum 9812'3: commentaar 98/2/3

FINLAND

Militaire zaken:

— Algemeen: militaire benoemingen 19613 e.v.; wet voor gewetensbezwaarden 19711

Parlement: zetelverdeling na parlementsverkiezingen van 15/16-3-'87 19312: Suomineri gekozen tot parlementsvoorzitter 47213 e.v.

Politieke partijen:

— Centrumpartij: partijvoorzitter Vayrynen op congres gekozen tot kandidaat voor de presidentsverkiezingen 19612

— Democratisch Alternatief: oprichting 196/1

— Finse Partij voor Gepensioneerden: registratie 19613

— SFP: ontwikkelingen binnen de Zweedse Volkspartii 19612

— SKDL: ontwikkelingen binnen de Finse Volksdemocratische Liga 196/1/2

— SKP: ontwikkelingen binnen de Communistische Partij sinds mei 1984 194/3 e.v.: stalinistische minderheid vormt Democratisch Alternatief 196/1

— SKYP: Finse Partij van Volkseenheid verandert naam in Liga van Burgermacht 19613

Regering: wijzigingen binnen de regering 1961 3: vorming en samenstelling kabinet-Holkeri 4731112; biografie Holkeri 473/2

Sowjet-Unie: Sowjet-Fins akkoord over waarschuwing in geval van nucleair ongeluk 2071 1; bezoek Jegor Ligatsjow 70112; kondigt weghalen van raketten uit Kola aan 70112

Verkiezingen: parlementsverkiezingen van 15/16-3-'87 193/1; verkiezingscampagne 193/2

FRANKRIJK

ALGEMEEN

Militaire zaken: persconferentie president Mitterrand n.a.v. overleg VS–SU over INF-akkoord 72813: Franse kernmacht blijft hier buiten 72813

POLITIEK (Buitenlandse)

Afrika: Frans-Afrikaanse top in Lomé 381112

Duitsland (Bondsrepubliek): 49ste Frans-Westduitse top 75712: meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie 7571213; Bondsrepubliek en Frankrijk beginnen onderhandelingen over instelling gemeenschappelijke defensieraad 8081112; kritiek SU op Frans-Duitse plannen 80812

Egypte: Mubarak in Parijs 33313

Engeland: bezoek Chirac aan Thatcher 75113; beide premiers achten VS-kernmacht in Europa nodig 75113; Frans-Britse gesprekken over nucleaire zaken 80813 e.v.

Haïti: oud-president Haïti, Duvalier. hoeft Frankrijk niet te verlaten 72912: bezoek van Franse minister van coöperatie Aurillac 73012

Ierland: ontwikkelingen m.b.t. in Frankrijk gearresteerde IRSP-leden 18613: andere arrestaties 186/3

Israël: bezoek Shamir 358/2

Jordanië: Hoessein in Parijs 33413: berichten over vliegtuigaankopen 334/3; koning Hoessein in Parijs 35311

Kameroen: bezoek wresident Biya 79712

Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 799/2

Libanon: Franse waarnemers gedood 13913 e.v.: zesde Franse waarnemer gedood (10-6-'85) 153/1

Midden-Oosten: Franse marine-eenheid naar Golfgebied 625/1; mijnenvegers naar Golfgebied 629/1/2

Qatar: wapenaankopen in Frankrijk 68612

Roemenië: minister Stefan Andrei in Frankrijk 9012

Togo: president Eyadema verzoekt Frankrijk om militaire hulp 6311; komst van Franse militairen 6311: vertrek Frans contingent 6313

Tsjaad: Franse luchtmacht bombardeert Ouadi-Doum (16-2-'86) 3311 e.v.; Franse „afschrikkingsmacht" in Tsiaad 34/1/2: operatie-Epervier 34111213; verdere Franse hulp aan Tsjadische regering 361213; Frans-Afri-

kaanse top in Lomé 38/1/2; verklaringen Mitterrand en Habre 38/2; positie Frankrijk 22613
Westeuropese Unie: Chirac dringt in Assemblée aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 70213

GABON

Buitenlandse hulp: IMF-krediet 78412
Oppositie: officier wegens korriplot terechtgesteld 783/3; vrijlating laatste politieke gevangenen 78411; vorming regering in ballingschap gemeld 78411
Regering: nieuw kabinet 7831213
Verkeer: inauguratie Transgabonais-spoorlijn 7841112
Verkiezingen: parlementsverkiezingen (1985) 78312; presidentsverkiezingen (1986) 78312

GAMBIA

Economie: leningen IMF 41513; wijziging economische koers 41611
IMF: leningen aan Gambia 41513
President: Dawda Jawara herkozen 41513
Verkiezingen: parlements- en presidentsverkiezingen 4151213

GEESTELIJK LEVEN

België: nieuwe bisschop van Luik 9912
Engeland: ontwikkelingen binnen de Anglicaanse kerk 4921213 e.v.
Rooms-katholieke kerk: paus Johannes Paulus II brengt tweede bezoek aan Polen (juni 1983) 4111213
Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko op bezoek bij paus Johannes Paulus II (febr. 1985) 31413

GHANA

Buitenlandse hulp: kredieten Wereldbank en IMF 79411
Justitie: doodvonnissen en terechtstellingen 7931213
Munt: devaluatie cedi 794111213
Oppositie: berichten over samenzweringen tegen Rawlings 79312; doodvonnissen en terechtstellingen 793/2/3; politieke gevangenen 79313; sluiting universiteiten 79313; arrestaties 79313 e.v.
Regering: wijzigingen in PNDC en kabinet 79311
Togo: president Eyadema beschuldigt Ghana i.v.m. aanslagen 6313

GRIEKENLAND

Syrië: officieel bezoek president Assad 3012

GUINEE

Buitenlandse hulp: IMF-kredieten 79513
Justitie: geheime processen 79413 e.v.; doodvonnissen 79511
Munt: syli vervangen door Guinese franc 7951 2/3
Regering: wijzigingen in CMRN en regering 7951112

GUINEE-BISSAU

Regering: wijzigingen in ministerraad 8271112

HAÏTI

Arbeid: algemene staking 73112: opnieuw algemene staking 732.3; algemene staking 734/3; algemene staking 73511
Begroting: begroting (22-10-'86) 3212
Democratisering: tijdschema voor democratisering bekendgemaakt 73111; instelling ,,Consultatieve Raad" 73211
Diplomatieke dienst: vervanging van de hoofden van diplomatieke missies in het buitenland 732/2
Frankrijk: oud-president Haïti, Duvalier. hoeft Frankrijk niet te verlaten 72912: bezoek van Franse minister van cooperatie Aurillac 73012
Grondwet: grondwet door constituerende vergadering goedgekeurd 73411; bevolking aanvaardt grondwet bij referendum (10-3-37) 7341112: strijdkrachten leggen eed af op de grondwet (17-7-'87) 736/3
Grondwetgevende Vergadering: verkiezingen voor een Grondwetgevende Vergadering (19-10-'86) 73212
Justitie: processen tegen leden van het regime-Duvalier 73011; regeling voor familieleden van ,,verdwenen" politieke gevangenen 7301 1/2
Kerk en Staat: bisschoppenconferentie ,,veroordeelt het gebrek aan gevoeligheid t.a.v. het lijden van het volk" (6-10-'86) 73212: bisschop Romelus roept Nationale Regeringsraad op af te treden 73512
Media: conflict bij de nationale televisie 73013; decreet voor de pers (31-7-36) 73113
Mensenrechten: regeling voor familieleden van „verdwenen" politieke gevangenen 730/1/2; alfabetiseringswerker verdwenen (19-9-'86) 73211; Amnesty International vraagt Haïtiaanse autoriteiten onderzoek in te stellen naar de verantwoordelijkheid van de strijdkrachten bij de recente ongeregeldheden 73611
Militaire zaken: promotie voor kolonel Regala (24-3-'87) 73413; andere ontwikkelingen binnen de strijdkrachten 73413
Nationale Regeringsraad: Hector nieuw lid Nationale Regeringsraad na dood François (13-4-'87) 73413
Oppositie: zeven doden bij ongeregeldheden in Port-au-Prince (26-4-'86) 72913; demonstranten eisen aftreden drie kabinetsleden 73013; toenemende spanning 73111; bijeenkomst oppositieleiders 73111; demonstranten eisen aftreden Nationale Regeringsraad 73211; jong meisje gedood na manifestatie 73411; arrestaties 73411: voortdurende protesten 73612
Politieke partijen:
— Algemeen: decreet over het functioneren van de politieke partijen 73113
— Nationalistische Revolutionaire Progressieve Partij: vorming (aug. 1986) 73113
— Unie van Nationale Vriendschap: oprichting door Duvalier-loyalisten 7321213
President: juridische stappen tegen oud-president Duvalier 72911; Duvalier hoeft Frankrijk niet te verlaten 729/1
Referendum: bevolking aanvaardt grondwet bij referendum (10-3-'87) 73411
Regering: wijzigingen binnen de regering (april 1986) 72912: samenstelling kabinet (eind april 1986) 7291213; kabinetswijziging (5-1-'87) 73311; minister van voorlichting Lorthe afgetreden (l-7-'87). 73512
Socialistische Internationale: bezoek delegatie SI aan Haïti 73012
Vakbeweging: CATH ontbonden 73413; CATH mag activiteiten hervatten 735/3 e.v.
Verenigde Naties: bezoek VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar aan Haïti 730/2
Verenigde Staten: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 731/2; Amerikaanse hulp 73112; bezoek Shultz en delegatie Pentagon aan Haïti 73112; Namphy naar Washington 73113
Verkiezingen: parlements- eri presidentsverkiezingen aangekondigd (7-6-'86) 73111; verkiezingen voor een Grondwetgevende Vergadering (19-10-'86) 73212; protesten tegen verkiezingsdecreet 73511: decreet ingetrokken 73512

HONGARIJE

Roemenië: positie Hongaarse minderheid veroorzaakt wederzijdse spanningen 8713 e.v.

IERLAND

Abortus: anti-abortus-amendement in grondwet opgenomen (7-10-'83) 12013 e.v.
Algemeen: vrijere anti-conceptie (febr. 1985) 131/1/2
Economie: begrotingen-1983 en -1984 1201213; beperking voedselsubsidies (3-8-'84) 13012: nieuw economisch plan 13012: begroting-1985 130/2; rapport OESO (23-5-'85) 1301213; begroting-1986 132'1; devaluatie pond (2-8-'86) 132/1: hulp aan bocrcn 132 1: regering struikelt over begroting-1987 (20-1-'87) 13312
Engeland: Brits-Iers overleg (7-11-33) 18812; opnieuw overleg tussen Thatcher en FitzGerald (18119-11-34) 19113 e.v.: Ierse premier FitzGerald spreekt in Londen bij premier Thatcher zijn grote bezorgdheid uit over de gebeurtenissen in Britse opwerkingsfabriek in Sellafield (19-2-'86) 457/2; Ierse parlement eist onderzoek EG-commissie naar lozingen radioactief afval in de Ierse Zee door opwerkingsfabriek in Sellafield (12-3-'86) 458/2; Ierse parlement eist sluiting Sellafield (3-12-'86) 45813
Grondwet: anti-abortus-amendement in grondwet opgenomen (7-10-'83) 12013 e.v.
Nederland: Nederlander Menten de toegang tot Ierland geweigerd (21-3-'85) 1601213
Parlement:
— Dail: zetelverdeling na de verkiezingen van 17-2-'87 1291213
— Voorzitter: Treacy gekozen tot voorzitter (10-3-'87) 40811
Politie: commissaris McLaughlin afgetreden wegens afluisterschandaal 119/2/3
Politieke partijen:
— Fianna Fail: afluisterschandaal leidt tot opgeven functies door MacSharry en Doherty (jan. 1983) 11913 e.v.; partijleider Haughey overleeft motie van wantrouwen (febr. 1983) 11912 e.v.; Fianna Fail wint verkiezingen voor de Dail (17-2-'87) 1291112; biografie Haughey 12913; O'Malley uit partij gezet (26-2-'85) 1311112
— Fine Gael: FitzGerald stapt op als leider Fine Gael (11-3-'87) 4081213; Dukes opvolger (21-3-'87) 40813
— Labour: nieuwe secretaris-generaal (2-6-'83) 12012; Labour-ministers verlaten regering wegens begroting-1987 (20-1-'87) 13312
— Progressieve Democraten: oprichting door O'Malley (21-12-'85) 13112 e.v.
— Sinn Fein: Adams gekozen tot president (12-11-'83) 12113; regeringsboycot 121/3; Sinn Fein beëindigt boycot Ierse parlement (2-11-'86) 1331112; oprichting Republican Sinn Fein 1331112
President: Hillery begint aan tweede ambtstermijn (3-12-'83) 121/2/3
Referendum: referendum over abortus (7-9-'83) 12013 e.v.; referendum over kiesrecht voor buitenlanders 12211; referendum over echtscheiding (26-6-'86) 13213
Regering: benoeming ombudsman (17-10-'83) 12113; wijziging kabinet 12113; nieuwe procureur-generaal 13111; kabinetswijziging (13-2-'86) 132111213; samenstelling kabinet (febr. 1986) 13213; Labour-ministers verlaten regering wegens begroting-1987 (20-l-'87) 13312; Haughey gekozen tot premier (10-3-'87), beediging kabinet,-Haughey (10-3-'87) 40811; samenstelling kabinet 40812
Terrorisme: INLA verboden na bomaanslag in bar in het Noordierse Ballykelly (5-1-'83) 182/3; Ierland levert Shannon uit 18811; ontvoering Don Tidey in Ierland (24-11-'83) 18911
Verenigde Staten: uitleveringsverdrag met de VS 16011: premier FitzGerald naar de VS (maart 1984) 160/1: Reagan op bezoek in Ierland (114-6-'84) 16011
Verkiezingen: kiesrecht voor buitenlanders 12211: verkiezingen voor de Dail (17-2-'87) 1291112; verkiezingscampagne 129/3 e.v.

INDIA

Sowjet-Unie: Sowjet-leider Gorbatsjow bezoekt India (nov 1986) 315/1

Sri Lanka: bezoek president Jayewardene aan India 3931213 e.v.; verklaring Rajiv Gandhi inzake Tamils, Indiase bemiddeling 395/1; India wijst Tamil-leiders uit, overleg met Sri Lanka 39611; hervatting overleg in Delhi 39711; akkoord India-Sri Lanka over staatloze Tamils 397/3 e.v.: verslechtering relatie India–Sri Lanka 39811: India tegen militaire oplossing in Sri Lanka 40011; ondertekening vredesakkoord door president Jayewardene en premier Gandhi op 29-7-'87 in Colombo 49711; overleg Gandhi–Premadasa in Harare 499/1; optreden politie Tamil Nadu tegen Tami-militanten, verder overleg India–Sri Lanka 49913 e.v.; arrestatie TELO-leden in Tamil Nadu 500'3; briefwisseling Gandhi–Jayewardene 5011112; aanslag op trein in Tamil Nadu 52312; Sri Lanka tegen Indiase voedselhulp aan Tamils 525/2/3; Sri Lanka akkoord met Indiase hulp-operatie 526/2/3; bezoek premier Gandhi aan Colombo, ondertekening vredesakkoord 528/1/2

INDONESIË

Justitie: vonnissen Tanjung Priok 27611; veroordeling Sanusi, Dharsono en Fatwa 27611,' 2; executie radicale moslemleider 276/2; executie communisten 276/2/3

Oppositie: rellen in Tanjung Priok (sept. 1984) 274/3; bomaanslagen in Jakarta (okt. 1984) 27512; arrestaties (nov. 1984) 27512; bomaanslag op Borobudur-tempel (jan. 1985) 27513; vonnissen 27513 e.v.; verdere incidenten in 1985 27611;ontslag voor voormalige communisten 27711

Pancasila: wet op maatschappelijke organisaties (Ormas) 277/2

Pers: beperkingen voor buitenlandse journalisten 27312

Regering: wijzigingen kabinet 27712

Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze brengt bezoek aan Indonesië (maart 1987) 33211

Verkiezingen: algemene verkiezingen op 23-4-'87 27311; winst voor Golkar 27311; verkiezingscampagne 2731213: beperkingen voor buitenlandse journalisten 2731213

INTERNATIONAAL

ALGEMEEN

Terrorisme: internationaal overleg over bestrijding terrorisme 5371213 e.v.

Wereldbevolking: aarde telt vijf miljard inwoners 5631213

CONFERENTIES

CVSE: openingsconferentie CVSE in Wenen 67712; bijeenkomst NAVO-ministers tijdens CVSE in Wenen 700/1/2; hervatting CVSE na kerstrecess 725/1; persconferentie VS-delegatieleider Zimmermann: NAVO wil nieuwe conferentie voor troepenreductie 7251112; NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionale wapens en troepen 72713; werkontbijt NAVO-Warschaupact 72711; eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact over conventionele reducties afgesloten 7461112; voorstellen t.a.v. conventionele reducties 77413; NAVO-voorstellen t.a.v. reducties volgens SU onvoldoende 7761112

Volksgezondheid: internationaal wetenschappelijk congres over AIDS 50113 e.v.; verloop en bevindingen van het congres 502 e.v.

Wereldeconomie: 13de topconferentie zeven belangrijkste geïndustrialiseerde staten van het Westen 425 e.v.; achtergrond, voorgeschiedenis 4251112; Louvre-akkoord m.b.t. waarde dollar 42512; economische prestaties van de zeven grote industrielanden 425; Amerikaanse sancties i.v.m. Japans overschot op betalingsbalans verzacht 4261112; Japan annonceert economisch stimuleringsprogramma 42612; onderwerpen op de topconferentie 4261213; aanslagen, veiligheidsmaatregelen 42713; verklaringen over politieke en economische onderwerpen 4261 3 e.v.

ECONOMIE, FINANCIEN EN SOCIALE ZAKEN

Economische ontwikkeling: internationale conferentie over verband tussen bewapening en economische ontwikkeling 63213; voorgeschiedenis 632/3: boodschap SU-partijleider Gorbatsjow 63311; slotverklaring zwakt eerder ontwerp af 633111213

Energie:

— Aardolie: mondiale produktie van aardolie in 1985 en 1986 17813 e.v.

Wereldeconomie: 13de topconferentie zeven belangrijkste geïndustrialiseerde staten van het Westen 425 e.v.: achtergrond, voorgeschiedenis 425/1/2; Louvre-akkoord m.b.t. waarde dollar 42512;economische prestaties van de zeven grote industrielanden 425: Amerikaanse sancties i.v.m. Japans overschot op betalingsbalans verzacht 426/1/2; Japan annonceert economisch stimuleringsprogramma 426/2; onderwerpen op de topconferentie 4261213: aanslagen, veiligheidsmaatregelen 42713; verklaringen over politieke en economische onderwerpen 4261 3 e.v.; wereldwijde ineenstorting aandelenkoersen 705/1; aanhoudend tekort handelsbalans VS 70511; beurs in Wall Street (New York) stort in 705/1/2; samenhang handelsbalans en aandelenkoersen 70513: onderliggende oorzaken van de krach 7061213; stand van de economie van de VS 707/1/2/3 e.v.; beurzen buiten de VS 7081213: Parijs 70911; Milaan 7091112: Tokio 7091213: Hongkong 709/3; Amsterdam 709/3 e.v.; pogingen schade te beperken 7101213; persconferentie president Reagan 71112; eerste onderhoud Congresleiders–president over beperking begrotingstekort geen succes 71113; commentaar 71113 e.v.

ONTWAPENING EN WAPENBEHEERSING

Bewapeningsvraagstukken: internationale conferentie over verband tussen ontwapening en economische ontwikkeling 63213

Kernbewapening: rapport IISS m.b.t. strategische strijdkrachten VS en SU 6991112; akkoord zeven belangrijkste industrielanden van het Westen over verbod op export raketten voor kernwapens 750/1

Strategisch evenwicht: Sowjet-partijleider Gorbatsjow stelt apart INF-verdrag voor 161/1; maakt koppeling aan Amerikaanse concessies t.a.v. SDI los 16111; president Reagan doorbreekt beperkingen opgelegd door SALT 11-verdrag 16211; wil ruime uitleg ABM-verdrag 16211; eerste reacties in de VS op voorstellen van Sowjet-partijleider Gorbatsjow 162/2/3; reacties in West-Europa 16213 e.v.; Sowjet-delegatie in Geneve dient voorstellen INF officieel in 16312; tegenvoorstel VS 16313 e.v.; positieve reactie SU 164121 3; afspraak voor bezoek minister Shultz aan Moskou in april 1987 1641213; beginselakkoord verwijdering INF tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington 60911; verklaring Gorbatsjow 61011; communiqué Shultz–Sjewardnadze 61012: verklaring president Reagan 61012; persconferentie Shultz en Sjewardnadze 6101213; wapens vallend onder het akkoord 6111213; 3% van totale arsenaal aan kernwapens 611/2/3; terugblik 612/1/2/3; reacties 612/3 e.v.; ontwikkelingen na topontmoeting Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 67513; reacties Westeuropese bondgenoten op bijna-akkoord van Reykjavik 67513 e.v.; bondskanselier Kohl in Washington 67512; weghalen raketten niet zonder gevaar 675/2/3; Nucleaire Planning Groep van NAVO bijeen vraagt Moskou INF niet te gijzelen 67513 e.v.; uitwijzing over en weer van diplomaten VS en SU 6761213; opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 67712; onderhoud Shultz met Sjewardnadze tijdens opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 69813; rapport IISS m.b.t. strategische strijdkrachten VS en SU 699/1/2; publikatie in SU 69912: antwoord Moskou op SDI 6991213 e.v.; VS overschrijden beperkingen van SALT-11-verdrag 701'2; Moskou overweegt einde moratorium op kernproeven 702/2; Franse premier Chirac voor Assemblée WEU 70213 e.v.; dringt aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 70213 e.v.: bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 70311; bijeenkomst Comité voor defensieplannen 7031112; verklaring regering SU over SALT-II 7031213: extra ronde in Genève 70313; NAVO-ministerraad 70313 e.v.; SU beëindigt r i op kernproeven 704/2; nieuwjaarsboodschappen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow 7041213; nieuwe chef Sowjet-delegatie in Genève 712/2/3; nieuwe ronde Geneefse besprekingen SU–VS over beheersing kernbewapening van start 71213; CVSE in Wenen hervat 725/1; persconferentie VS-delegatieleider Warren Zimmermann 7251112; NAVO wil nieuwe conferentie voor troepenreductie 7251112; kernproef VS 72312: reacties SU 725/2/3; onderhoud Gorbatsjow met Amerikaanse politici 72612; NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen 72612; werkontbijt NAVO–Warschaupact 72711: concessie van Moskou bij onderhandelingen over chemische wapens 7271112; Paul Nitze in Londen. Bonn en Den Haag 727/2/3; Sowjet-Unie hervat kernproeven 727/3; Sowjet-partijleider maakt INF-akkoord los uit pakket van samenhangende overeenkomsten 72812; overleg VS–Europese bondgenoten over verificatie INF-akkoord 72813; persconferentie Mitterrand 72813; VS: doorgaan met werkzaamheden in Woensdrecht 74413; SU wil separaat overleg over SRINF-wapens 74511; VS-voorsteiien m.b.t. verificatie INF-akkoord in Genève ingediend 745111 2; kritiek Karpow op VS 74512: kritiek door VS afgewezen 7451213; voortzetting geschil over SRINF 74513; VS bereid tot minder inspectie bij nuloptie 7461112; NAVO-verklaring: Sowjet-standpunt SRINF belemmert besprekingen 74712; eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact in Wenen over vermindering conventionele wapens afgesloten 74612; W.-Duitsland bezorgd over eventuele afschaffing SRINF 74613; Sowjet-Unie verzacht eis totaal verbod kernproeven 74613; Gorbatsjow stelt onderhandelingen over SRINF voor 74711; kondigt einde van produktie en vernietiging chemische wapens aan 74711; enkele reacties in het Westen op Gorbatsjows voorstellen 74712: bezoek minister Shultz aan Moskou 74713; Tass-verslag over verloop der besprekingen pessimistisch van toon 74713 e.v.; ministers Shultz en Sjewardnadze optismistisch 7481 213; verslag minister Shultz in NAVO-raad 74912; enkele reacties op Gorbatsjows voorstel tot dubbele nuloptie 74913 e.v.; akkoord zeven belangrijkste industrielanden van het Westen over verbod op export raketten voor kernwapens 75011; radiopraatje president Reagan wapenakkoord ,,binnen bereik" 7501 2; discussie in de VS 75012; principeovereenkomst VS–SU over wederzijds gebruik van elkaars stations voor kernproeven 75013; aanvullend voorstel Gorbatsjow m.b.t. SRINF: ook wapens in Sowjet-Azië bespreekbaar 75013; achtste ronde kernwapenbesprekingen in Geneve begonnen 7511112; kritiek Nixon en Kissinger op voorgenomen akkoorden 75111; Thatcher en Chirac: Amerikaanse kernmacht in Europa nodig 75113; ,,Washington Post": SU wil praten over ABM-verdrag 75211; uitstel Westduits kabinetsbesluit m.b.t. SRINF-besprekingen 752/ 112; Sowjet-voorstellen INF-akkoorden in Geneve ingediend 75212; bijeenkomsten Assemblée en ministers Westeuropese Unie 7521213; discussie in de Bondsrep. Duitsland over dubbele nuloptie 7551112; kabinet verdeeld 755111213; principeakkoord SU–VS over risicocentra tegen onverhoeds uitbreken kernoorlog 75513 e.v.; achtste ronde START-besprekingen 75612; Amerikaans ontwerpverdrag strategische wapens ingediend 75612; bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van de NAVO 75613; Gorbatsjow:

alle INF-wapens weg, ook die in Azië 757/1/2; kritiek Viktor Karpow op Amerikaanse START-voorstellen 75712: 48ste Frans-Westduitse top 757/2; meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie 757/2/3; Weinberger acht ontkoppeling absurd idee 757/3; bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 758/1; bijeenkomst Comité voor defensieplannen van de NAVO 758'1; regering in Bonn aanvaardt dubbele nuloptie 75812: wil Pershings-la houden 75812: voortgang in Genève 772/1: gemeenschappelijk ontwerpverdrag eliminatie INF-wapens 772/1; beschuldiging Gorbatsjow: Westen wil SU uitputten 772/1; VN-ontwapeningsconferentie in Geneve 772/2; SU dient ontwerpverdrag stopzetting kernproeven in 77212; vraagt strikt toezicht 7721213; NAVO-ministerraad in Reykjavik 77213 e.v.; instructies Reagan voor onderhandelingsdelegatie in Genève 77312; Sowjet-Unie dreigt met raketten in Oost-Europa als Pershings-la blijven 773/2/3; bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en Pershings-la 773/3; principeakkoord controle kernproeven 77411; Gorbatsjow in interview met „Merdeka": wereldwijde nuloptie voor LRINF zonder voorwaarden 774'112; NAVO-voorstellen m.b.t. beperkingen conventionele bewapening 74413 e.v.; Reaganc annonceert VS-concessies bij INF-overleg 77512; Sowjet-voorstellen m.b.t. ruimtewapens en strategische raketten in Geneve ingediend 775/2/3; VS-onderhandelaar Kampelman: „West-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings" 775/3; NAVO-voorstellen m.b.t. conventionele ontwapening volgens SU onvoldoende 7761112; positie Bonn t.a.v. Pershing-la in beweging 77612: directe onderhandelingen met SU ontkend 77612; Sowjet-minister Sjewardnadze in Geneve 77613; toespraak tot VN-ontwapeningsconferentie 776/3; SU aanvaardt inspectie 776/3; onderhoud Sjewardnadze–Kampelman 77613 e.v.; SU introduceert raketten op treinwagons 777/1/2; overeenkomst m.b.t. bezoeken Russen en Amerikanen bij elkaars opslagplaatsen voor chemische wapens 79011: nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Westduitse Pershing-1a-raketten 79011; VS vragen standpunt Bonn over Pershing-la 79012; VS-voorstellen voor vereenvoudigen verificatie naleving INF-verdrag 790/3: verklaring bondskanselier Kohl m.b.t. Pershing-la en kandidaatstelling minister van defensie Manfred Worner als secretaris-generaal van de NAVO 79011'2: rede president Reagan 79112: spoedig INF-akkoord verwacht 791/2; waarnemers over en weer bij militaire oefeningen 791/2/3: voorstel SU aan VS: kernproeven op elkaars grondgebied 79113; verificatie geen probleem 79113 e.v.: proeven voor registratie explosies in Sowjet-Unie 792/1/2; Amerikaanse delegatie bij omstreden radarinstallatie in Krasnojarsk 792/3; ondertekening INF-verdrag 8011112; inhoud van het verdrag 80113 e.v.; enkele reacties op afsluiten INF-verdrag 80311; onderhoud Gorbatsjow–Thatcher 8031213; verloop van Gorbatsjows bezoek aan Washington 80313 e.v.; eerste dag hoofdzakelijk gewijd aan bewapeningsproblematiek 804/1/2; tweede dag: onenigheid over Afghanistan en mensenrechten 804/2/3; gesprek Gorbatsjow met Congresleden 80511; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen drie akkoorden 805/2; derde dag: geen doorbraak bereikt maar top toch als succes beschouwd 8051213; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoord m.b.t. oprichting risicocentra tegen onverhoeds uitbreken van kernoorlog (15-9-'87, tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington) 808/1; verslag minister Shultz in NAVO-raad 80612; verdrag VS–plaatsingslanden over inspectie door Sowjet-Unie 806/2/3; Manfred Worner nieuwe NAVO-secretaris-generaal 80711; Gorbatsjow in Oost-Berlijn 80711; verslag aan Warschaupact 807/2: onderhandelingen Sjewardnadze–Shultz leiden tot principeakkoord INF 808/1; Parijs en Bonn streven naar gemeenschappelijke defensieraad 808/1/2; kritiek Sowjet-Unie op Frans-Duitse plannen 808/2/3; grote vijf eenmaal per jaar bijeen in VN-verband 80813 e.v.; Frans-Brits gesprek over nucleaire zaken 80813 e.v.: bezoek Westerse waarnemers aar, Sowjet-depot voor chemische wapens 809/2/3 e.v.; Soujet-Unie bereid cijfers chemische wapens te verschaffen 810/1/2; Shultz in Moskou 81012; SDI blijft obstakel 8101213; geen datum voor top afgesproken 810/2/3; Reagan: hoop op rop. geen concessies m.b.t SDI 811/1: verslag Shultz in NAVO-raad 8111 2; INF-verdrag zonder top mogelijk 81112; VS hebben geen haast met top volgens Reagan 811/2/3; bijeenkomst WEU 81113: formuleert „Platform" over Europese veiligheid 81113; coördineert beleid m.b.t. Golf 811/3 e.v.; onverwacht bezoek Sowjet-minister Sjewardnadze aan Washington 812/1/2; akkoord over top bereikt 81212; bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van NAVO 81213; bevestigt noodzaak modernisering korte-afstandswapens 812/3; verontrusting in Bonn n.a.v. uitspraak NPG 8131112; overleg vermindering kernproeven formeel hervat 8131 2/3; akkoord over kernproeven op elkaars grondgebied 813/3; laatste ronde besprekingen Shultz–Sjewardnadze 81313 e.v.; verslag Shultz in NAVO-raad 814/1; plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan 8141213 e.v.; aantallen te vernietigen wapensystemen 815/2; interview met Gorbatsjow op Amerikaanse TV 815/2/3; Kaare Willoch trekt zich terug als kandidaat secretaris-generaal van de NAVO 81513 e.v.; bijeenkomst Eurogroep NAVO 81611; bijeenkomst NAVO-comité voor defensieplannen 816/1/2; Reagan: Moskou schendt ABM-verdrag 8161213

ORGANISATIES EN VERDRAGEN

ALGEMENE OVEREENKOMST VOOR TARIEVEN EN HANDEL (GATT)

Wereldhandel: cijfers over de wereldhandel in 1986 en eerste helft 1987 647/1

BANK VOOR INTERNATIONALE BETALINGEN (BIB)

Jaarverslag: jaarverslag-1986 van Bank voor Internationale Betalingen 538/1/2

INTERNATIONAAL ATOOMENERGIE AGENTSCHAP (IAEA)

Sowjet-Unie: IAEA-symposium gewijd aan kernramp Tsjernobyl 20411e.v.

INTERNATIONAAL HOF VAN JUSTITIE

Grensgeschil: uitspraak in geschil tussen Burkina Faso en Mali 49513

INTERNATIONAAL MONETAIR FONDS (IMF)

Directeur: Michel Camdessus nieuwe directeur IMF 51413

Economische ontwikkeling: economische vooruitzichten volgens IMF 63411

Gambia: leningen aan Gambia 415/3

IFC: jaarverslag IFC 6341112

Jaarvergadering: jaarvergadering IMF en Wereldbank 647/3 e.v.; preliminair overleg van Groep van Zeven 64813 e.v.; Groep van 4 649'2: meningsverschillen rijke landen over IMF-hulp voor Afrika 649/3; Interimcomité en Ontwikkelingscomité 6501112: opening plenaire vergdering 650/3 e.v.; toespraak president Reagan 65013 e.v.: Amerikaanse en Britse pleidooien voor stabiele wisselkoersen door koppeling aan grondstoffen 6511112; reacties op voorstellen minister Baker 65113

Jaarverslag: jaarverslag-l98611987 634/2/3; op mondiale in- en uitvoerrekening $65 mrd zoek 635/1

NOORDATLANTISCHE VERDRAGS-ORGANISATIE (NAVO)

Assemblée: vergadering NAVO-assemblée 7011 213; ziet gevaar in vermindering kernwapens in West-Europa 7011213

Comité voor defensieplannen: bijeenkomst 4/5-12-'86 7031112; bijeenkomst 26127-5-'87 758/1; bijeenkomst 112-12-'87 81611: wil na INF-akkoord eerst aandacht voor conventionele reducties 8161182

Duitsland (Bondsrepubliek): Manfred Wörner secretaris-generaal van NAVO m.i.v. 1-7-38 80711; verontrusting in Bonn n.a.v. uitspraak Nucleaire Planninggroep over modernisering korte-afstandswapens 8131112

Engeland: komst eerste NAVO-kruisraketten (14-11-'83), protestacties 429 2'3 e.v

Eurogroep: bijeenkomst 3-12-'86 70311; bijeenkomst 26127-5-'87 75811; bijeenkomst 30-11-'87 81611: minister Van Eekelen zal bij Senaat VS ratificatie INF-akkoord bepleiten 8161112

Ministerraad: bijeenkomst 11112-12-'86 703/3 e.v.; minister Shultz brengt verslag uit over besprekingen in Moskou 74912: bijeenkomst 11/12-6-'87. alle ministers akkoord met dubbele nuloptie 77213 e.v.; verslag minister Shultz aan NAVO-raad over bezoek Gorbatsjow aan Washington 806/2: ondertekening verdrag VS–plaatsingslanden over verificatie INF-akkoord 8061213 e.v.; minister Shultz brengt verslag uit over besprekingen in Moskou (okt. 1987) 811/2; verslag minister Shultz over principe-akkoord INF 81313 e.v.

Nucleaire Planning Groep: bijeenkomst 21/22-10-'86 67513; uitspraken n.a.v. principe-akkoord INF tussen SU en VS 675/3 e.v.; bijeenkomst 14/15-5-'87 in Stavanger 75613:discussie over Westduitse positie m.b.t. SRINF 75613; bijeenkomst van 3/4-11-'87 bevestigt noodzaak modernisering korte-afstandswapens 81213

Ontwapeningsbesprekingen: SCG ziet SU-standpunt m.b.t. SRINF als belemmering 74612

Opperbevelhebber: generaal Rogers vertrekt als opperbevelhebber van NAVO-strijdkrachten in Europa 5641213: generaal Galvin opvolger 564/3; biografische gegevens van de generaals Rogers en Galvin 564/3 e.v.

Portugal: lord Carrington in Lissabon (516-2-'87) 50712

Secretaris-gencraal: Westduits minister van defensie Manfred Wörner secretaris-generaal van de NAVO m.i.v. 1-7-'88 80711: Kaare Willoch trekt kandidatuur in 81513 e.v.

Verenigde Staten: Keel ambassadeur bij de NAVO 23111

Warschaupact: NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen 72713; werkontbijt NAVO–Warschaupact 727/1: eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact over conventionale reducties afgesloten 746/1/2; voorstellen t.a.v. conventionele reducties 77413; NAVO-voorstellen t.a.v. conventionele reducties volgens SU onvoldoende 776/1/2

ORGANISATIE VAN DE ISLAMITISCHE CONFERENTIE (ICO)

Egypte: Egypte hervat deelname aan werkzaamheden ICO 36113

Lidmaatschap: Nigeria toegelaten als 40ste lid ICO 36311

Nigeria: Nigeria toegelaten als 40ste lid ICO 363/1

Secretaris-generaal: Pirzada verkozen tot secretaris-generaal ICO 36311

Topconferentie: vijfde topconferentie 361/3; onderhoud Arafat–koning Hoessein 36211; betrekkingen Egypte–Syrië 3621112;slot conferentie, resoluties 3621213; commentaar 362/3 e.v.

ORGANISATIE VOOR ECONOMISCHE SAMENWERKING EN ONTWIKKELING (OESO)

Economische ontwikkeling: rapport mondiale economische ontwikkeling 538/1 e.v.

Werkgelegenheid: verwachtingen m.b.t. werkgelegenheid in OESO-lidstaten 65211

SOCIALISTISCHE INTERNATIONALE (SI)

Haiti: bezoek delegatie SI 730/2

VERENIGDE NATIES (VN)

Algcmcne Vergadering: resolutie Afghanistan (nov. 1985) 92/3; resolutie Afghanistan (nov. 1986) 9512; 40ste Algemene Vergadering 3241 2: algemene debatten 324/2/3 e.v.; resoluties over Veiligheidsraad 325/2: Ecosoc 325'3; UNCTAD 325/3; Internationaal Gerechtshof' 325/3: Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen 32611; Falkland-eilanden 3261112: Kampuchea, Namibië en Midden-Oosten 32612: Zuid-Afrika 32612: Centraal Amerika 32612: dekolonisatie 326/2/3; ontwapening, vrede en internationale veiligheid 326'3: economische en financiele zaken 327/1/2: tiumanitaire en sociale kwesties 327/2/3; bijeenkomst 40ste AV in 1986 328.1: 41ste Algemene Vergadering 328.2; minister van buitenlandse zaken van Bangladesh, Humayan Rashid Chowdhurry voorzitter 32812: resoluties over Veiligheidsraad 328/2; Ecosoc 328/2: Zuidatlantische Oceaan Vredeszone 328/2: ontwapening, vrede en internationale veiligheid 32813; veroordeling luchtaanval VS op Libië 32911; Centraal Amerika 32912; Zuid-Afrika 329/2; Namibië 329/2/3; diverse internationale kwesties (Afghanistan. Kampuchea, Palestina) 329'3; dekolonisatie 329, 3; economische en financiële kwesties 329/3 e.v.; sociale, humanitaire en culturele kwesties 3301112; begroting 33012: toespraak Bouterse tot de Algemene Vergadering van de VN (2-10-'87) 65911

Begroting: financiele crisis 33013 e.v.; hervorming begrotingsprocedure 33013 e.v.

Cyprus: VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar zet ondanks onafhankelijkheidsverklaring Noord-Cyprus bemiddeling voort 77812; aangaan van diplomatieke betrekkingen tussen TRNC en Turkije leidt tot zitting Veiligheidsraad en resolutie-550 (11-5-'84) 7791112; besprekingen Perez de Cuellar in Wenen met vertegenwoordigers van beide gemeenschappen (6/7-8-'84) 780/1; ,,proximity talks'' monden uit in top tussen Kyprianou en Denktash 7801213; top eindigt zonder wezenlijk resultaat (20-1-'85) 782/2

Drugs: ministeriele conferentie over drugsmisbruik 515 e.v.: rapport INCB 5151213 e.v.: opening conferentie 51611; resultaten 516/1/2

Economische ontwikkeling: internationale conferentie over verband tussen ontwapening en economische ontwikkeling 63213

Ecosoc: samenstelling in 1986 325/3: samenstelling in 1987 32812

Haïti: bezoek VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar aan Haïti 73012

Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen: Jean-Pierre Hocké (Zwitserland) nieuwe Hoge Commissaris 32513

Internationaal Gerechtshof: nieuwe secretaris uit SU gekozen 32513

Milieu: milieu en ontwikkeling 343/2; rapport commissie-Brundtland 3431213 e.v.; akkoord over bescherming ozonlaag tegen aantasting door CFK's 635/3 e.v.

Ontwapeningsconferentie: ontwerpverdrag SU 77212; stopzetting kernproeven 7721213: toespraak Sowjet-minister Sjewardnadze tot VN-ontwapeningsconferentie 77613; SU aanvaardt inspectie 77613; bezoek Sjewardnadze 808/3

Ontwikkeling: milieu en ontwikkeling 343/2: rapport commissie-Brundtland 343/2/3 e.v.

Roemenië: Roemeens VN-functionaris in eigen land vastgehouden 9013 e.v.

Secretaris-generaal: tweede ambtstermijn voor secretaris-generaal Perez de Cuellar 324/2

Sowjet-Unie: topfunctionarissen IAEA in Tsjernobyl 207/2/3

Suriname: toespraak Bouterse tot de Algemene Vergdering van de VN (2-10-'87) 65911

UNCTAD: Kenneth K. S. Dadzie nieuwe secretaris-generaal 32513; zevende bijeenkomst begonnen 465 e.v.; eisen Groep van 77 46611: rapport grondstoffenprijzen 466 e.v.: opening, Chidzero uit Zimbabwe voorzitter. VS stemmen tegen agenda 467/2: kritiek op UNCTAD uit Pakistan 468/3 e.v.; aankondiging SE: ondertekening grondstoffenfonds 468/1/2: Ronde-Tafelgesprek verschillende handelsblokken op initiatief van Nederland 468/2/3: rapport UNCTAD-secretariaat: vertraging groei wereldeconomie 468/3; voltooiing GNCTAD VII 56513; slotdocument 56513: kritiek VS op moeizame UNCTAD-procedures 566/2; IMF-directeur pleit voor verlichting schuldenlast armste landen 5661 3; Japans aanbod $30 mrd uit Japanse tegoeden naar ontwikkelingslanden 56613 e.v.

Veiligheidsraad: samenstelling in 1986 32512; samenstelling in 1987 32812: Raad roept Irak en Iran in resolutie 598 op tot onmiddellijk bestand (20-'i-'87) 593'1: missie-Perez dc Cuellar (11/14-9-'87) 593 1; jaarlijkse bijeenkomst vijf permanente leden Veiligheidsraad overeengekomen 808/3

Warschaupact: NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen 727/3; werkontbijt NAVO-Warschaupact 727/1; eerste ronde vooroverleg NAVO-Warschaupact over conventionale reducties afgesloten 746/1/2; voorstellen t.a.v. conventionele reducties 77413: NAVO-voorstellen t.a.v. conventionele reducties volgens SU onvoldoende 776/1/2

Zwitserland: lidmaatschap VN bij referendum afgewezen (16-3-'86) 697/2/3

WERELDBANK

Jaarvergadering: Jaarvergadering IMF en Wereldbank 647/3 e.v.: preliminair overleg van Groep van Zeven 648/3 e.v.: Groep van 4 64912: meningsverschillen rijke landen over IMF-hulp voor Afrika 64913; Interimcomité en Ontwikkelingscomité 650/1/2: opening plenaire vergdering 650/3 e.v.; toespraak president Reagan 650/3 e.v.: Amerikaanse en Britse pleidooien voor stabiele wisselkoersen door koppeling aan grondstoffen 651/1/2; reacties op voorstellen minister Baker 65113

Jaarverslag jaarverslag-1986'1987 63511 213

Ontwikkelingslanden wereldontwikkelingsrapport-1987 539/1/2 e.v.

IRAK

Iran: overleg in WEU over situatie in de Golf 579/2/3 e.v.; stedenoorlog (mei–december 1986) 590/3 e.v.; Iraakse luchtaanvallen op Iraanse olieterminals 591/2; Iraanse aanval op Kirkoek betwist 5911213 e.v.; luchtaanval op olieplatform Aboe Dhabi 5911213e.v.; tankeroorlog (tot eind 1986) 591/2/3 e.v.: oorlog te land (juli–december 1986) 5911213 e.v.; offensieven Kerbala 2 en 4 5921213; oorlog te land 59311; Iraanse offensieven Kerbala 5 en 6 (januari–februari) 1987 593111213; Irak stelt opschorting stedenoorlog voor (18-2-'87) 59412: instemming Iran 5941213; Iraans offensief Kerbala (7-3-'87) 59413; idem 8, 9 en 10 (april 1987) 5951112; aanvallen op schepen en olie-installaties (tot begin mei 1987) 595/3; Iran plaatst Chinese ,,Zijderups"-raketten bij Straat van Hormoez 59612; Amerikaanse en Iraanse waarschuwingen 596/2/3; Koeweit benadert Sowjet-Unie en de Verenigde Staten om hulp in tankeroorlog 596'3: akkoord met Sowjet-Unie 59613: tankeroorlog (27-3-'84 tot 13-7-'87) 597'1; Sowjet-schepen in de Golf getroffen 598/1: Amerikaans fregat door Iraakse raket getroffen 598/2: onderbreking tankeroorlog 62111; uitstel Amerikaans escorte voor Koeweitse tankers 621/2/3 e.v.; nieuwe fase tankeroorlog (20-6/15-7-'87) 6241112; aanvallen op Iraanse olie-installaties 624/1/2/3; Franse marine-eenheid naar Golfgebied 62511: Amerikaans verzoek aan Westeuropese landen om hulp bij mijnenbestrijding 625/1/2/3 e.v.; negatieve reacties 6251112.3e.v.; olie-export uit Golfgebied 627/1; Iraakse pijpleiding door Turkije 627/1/2/3; Amerikaanse Golfoperatie 628/1; mijnen aangetroffen 628/1/2; mijnen in de Golf van Oman 62911: Engeland en Frankrijk sturen mijnenvegers 6291112; Irak hervat luchtaanvallen op olie-installaties (10-8-97) 629/3 e.v.; Iraanse operaties te land 6301112; Irak hervat tankeroorlog (29-8-37) 63013 e.v.: verdere Amerikaanse operaties 631/1; Italie stuurt marine-eenheid 631/2; Nederland en België zenden mijnenjagers 631/2/3; incidenten Golfoorlog (16/21-9-'87) 631/3 e.v.

Jordanië: Hoessein in Bagdad 33412: Hoessein opnieuw in Bagdad 33612: Hoesscin in Bagdad 343'1: idem 361/1

Koeweit: premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 58011

Nederland: Van den Broek vóór sturen van oorlogsschepen naar Golfgebied 58011; premier Lubbers acht levering mijnenjgers aan Koeweit mogelijk 580/1/2: overleg met Tweede-Kamercommissies 580/2/3 e.v.: buitenlandse zaken stelt Iraanse zaakgelastigde gerust 581/1/2; onderhoud buitenlandse zaken niet VS-ambassadeur Shad 58112; Britse kritiek 581/2/3: Nederland in principe bereid mijnenjagers naar de Golf te sturen 581/3; commentaar 58211; kabinetsbesluit: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf 5821 1/2; vertrek mijnenjagers 63113

Saoedi-Arabië: Saoedische bemiddeling tussen Syrië en Irak 342/2/3; berichten over Syrisch-Iraakse top in Jafar 360/2/3

Syrië: ministersbijeenkomst afgelast 335111213

Turkije: Iraakse pijpleiding door Turkije 62711: 2/3

Verenigde Arabische Emiraten: booreiland in olieveld Abu al Bakhoosh met raketten bestookt 592/2; actie Irak volgens Lloyd's 59213

Verenigde Staten: onderhoud van binnenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad over Nederlandse deelname aan ,,Task Force'' in de Golf 581/2

Westeuropese Unie: overleg in WEU over situatie in de Golf 5791213 e.v.: coordinatie beleid in de Golf 81113

IRAN

Irak: overleg in WEU over situatie in de Golf 5791213 e.v.: stedenoorlog (mei–december 1986) 59013 e.v.; Iraakse luchtaanvallen op Iraanse olieterminals 59112: Iraanse aanval op Kirkoek betwist 5911213 e.v.; luchtaanval op olieplatform Aboe Dhabi 5911213 e.v.; tankeroorlog (tot eind 1986) 591/2/3 e.v.; oorlog te land (juli–december 1986) 5911213 e.v.; offensieven Kerbala 2 en 4 5921213: oorlog te land 59311: Iraanse offensicvcn Kerbala 5 en 6 (januari–februari) 1987 593111213; Irak stelt opschorting stedenoorlog voor (18-2-'87) 594/2; instemming Iran 5941213; Iraans offensief Kerbala (7-3-'87) 59413; idem 8, 9 en 10 (april 1987) 5951112: aanvallen op schepen en olie-installaties (tot begin mei 1987) 59513; Iran plaatst Chinese ,,Zijderups -raketten bij Straat van Hormoez 596/2; Amerikaanse en Iraanse waarschuwingen 5961213; Koeweit benadert Sowjet-Unie en de Verenigde Staten om hulp in tankeroorlog 59613: akkoord met Soujet-Unie 596/3; tankeroorlog (27-3-'84 tot 13-7-'87) 59711; Sowjet-schepen in de Golf getroffen 598/1: Amerikaans fregat door Iraakse raket getroffen 59812; onderbreking tankeroorlog 621/1; uitstel Amerikaans escorte voor Koeweitse tankers 6211 213 e.v.: nieuwe fase tankeroorlog (20-6/15-7-'87) 6241112; aanvallen op Iraanse olie-installaties 624/1/2/3; Franse marine-eenheid naar Golfgebied 62511; Amerikaans verzoek aan Westeuropese landen om hulp bij mijnenbestrijding 625111213 e.v.; negatieve reacties 625/1/2/3 e.v.; olie-export uit Golfgebied 627'1: Iraakse pijpleiding door Turkije 627111213; Amerikaanse Golfoperatie 62811; mijnen aangetroffen 628/1/2; mijnen in de Golf van Oman 62911; Engeland en Frankrijk sturen mijnenvegers 629/1/2; Irak hervat luchtaanvallen op olie-installaties (10-8-'87) 629/3 e.v.; Iraanse operaties te land 6301112: Irak hervat tankeroorlog (29-8-'87) 630/3 e.v.; verdere Amerikaanse operaties 63111; Italie stuurt marine-eenheid 63112: Nederland en België zenden mijnenjagers 631/2/3; incidenten Golfoorlog (16121-9-'87) 631/3 e.v.

Israël: Israelische regering behulpzaam bij Amerikaanse leveranties aan Iran 263/1

Koeweit: premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 58011; mijnen in de vaarweg naar Koeweit 62313; ,,Zijderups"-raketten op schiereiland Faw? 623 e.v.
Mauretanie: diplomatieke betrekkingen door Mauretanie verbroken 80013
Nederland: Van den Broek vóór sturen van oorlogsschepen naar Golfgebied 58011; premier Lubbers acht levering mijnenjgers aan Koeweit mogelijk 580'1'2; overleg met Tweede-Kamercommissies 580 2 3 e.v ; buitenlandse zaken stelt Iraanse zaakgelastigde gerust 5811112; onderhoud buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad 58112; Britse kritiek 5811213; Nederland in principe bereid mijnenjagers naar de Golf te sturen 58113; commentaar 582/1; kabinetsbesluit: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf 582/112: vertrek mijnenjagers 631/3
Nicaragua: persconferentie over Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (19-12-'86) 261/2; deel Iraans geld voor wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 261113 e.v.; rekeningen geblokkeerd 261/3 e.v.; Israelische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311: installatie commissie-Tower (1-12-'86) 26312; benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313: toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 264/3; rede Buchanan (9-12-'86) 265/1; Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 265'1'213: Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coordineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiele order van 17-1-'86 vrij 26611; inhoud 2661213: Reagan neemt in ,,State of the Union" ,,alle verantwoordelijkheid" voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 2671112: eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.; rapport commissie-Tower (26-2-'87) 268/2; reacties 27111: Shultz en Weinberger ontevreden over conclusies rapport-Tower 271/1/2; televisietoespraak Reagan (4-3-'87) 271/2/3; beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen 27113 e.v.: oersconferentie Reagan (19-3-'87) 27212
Syrie: ontwikkeling bilaterale betrekkingen 291 3: opschorting en herïatting Iraanse olieleveranties 30/1/2; Rafiq-Dust in Damascus 3011; verlenging Syrisch-Iraans olie-akkoord 35811; Syrische minister van buitenlandse zaken in Teheran 36113 e.v.
Tunesië: diplomatieke betrekkingen door Tunesie verbroken 72213
Verenigde Arabische Emiraten: mijnen in de Golf van Oman 62911; Engeland en Frankrijk sturen mijnenvegers 6291112
Verenigde Staten: deel Iraans geld voor Amerikaanse wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 26113 e.v.; rekeningen geblokkeerd 26113 e.v.; Israëlische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311; installatie commissie-Tower (1-12-'86) 26312; benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313; toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 26413; rede Buchanan (9-12-'86) 26413; Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 26511; Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiële order van 17-l-'86 vrij 26611; inhoud 266/2/3: Reagan neemt in ,,State of the Union" ,,alle verantwoordelijkheid" voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 2671112; Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani toont door Reagan gestuurde bijbel (28-1-'87) 26712; eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 267/3 e.v.; rapport commissie-Tower (26-2-'87) 26812; reacties 271/1; Shultz en Weinberger ontevreden over conclusies rapport-Tower 2711112, televisietoespraak Reagan 271 2/3 beperkte immuniteit boor een aantal potentiële getuigen 27113 e.v.; Rafsanjani beschuldigt VS van pogingen Iran tegen de Sowjet-Unie op te zeten (13-3-'87) 27211; persconferentie Reagan (19-3-'87) 272/2: Iran zal met eigen rapport komen 272/2/3; veroordelingen in d i VS voor smokkel van wapens naar Iran 272/3; onderhoud binnenlandse zaken (Nederland) met VS-ambassadeur Shad over Nederlandse deelname aan „Task Force" in de Golf 581/2; Amerikaanse en Iraanse waarschuwingen 596'3
Westeuropese Unie overleg in WEU over situatie in de Golf 5791213 e.v.: coördinatie beleid in de Golf 811'3

ISRAËL

Bezette gebieden: politieke ontwikkelingen 31712; Palestijn burgemeester van Nabloes 31712; moord op gematigde Palestijn 31713: burgemeester Nabloes vermoord 318/1; kandidaten voor burgemeesterschap bedanken 3181112; opiniepeiling Westoever 319/2/3; steun voor Arafat 71,1% 31911; heropening Arabische bank in Nabloes 319'3; drie Palestijnse burgemeesters op Westoever benoemd 319/3 e.v.: Palestijnse burgemeester in Anabta 32013; overleg Peres met Palestijnen 35513 e.v.
Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek Peres 33313
Egypte: gesprekken tussen Egypte en Israël over Taba-geschil 337111213; bemiddeling Murphy 337111213; Egyptisch-Israëlische ontwerp-arbitrage-overeenkomst 33812; aankondiging topconferentie Mubarak–Peres 33911: Taba-akkoord geparafeerd 33913 e.v.: top Mubarak–Peres in Alexandrië 340111213 e.v.; gezamenlijke slotverklaring 34013 e.v.; weer Egyptische ambassadeur in Israël 34013; Peres in Cairo 3541213
Engeland: Peres in Londen 33312
Frankrijk: bezoek Shamir 35812
Italie: bezoek Peres 35711
Jordanië: persberichten over geheime ontmoeting Hoessein–Peres 3581213 e.v.; voorlopig akkoord 35813; formule voor vredesconferentie 359/1
Libanon: vrijlating gevangenen uit Atlit 15511; Israëlische operaties in Libanon (juli-sept. 1985) 236/3; israelische operaties in Libanon (okt.-riov.1985) 23813; ontvoering twee Israëlische militairen 24011: zoekacties Israëlisch leger (17 22-2-'86) 24011
Nederland Peres in Den Haag 33311
Regering confrontatie Peres–Shamir over internationale vredesconfrentie 3411213 e.v.; dreigende kabinetscrisis voorkomen 359
Somalia: berichten over wapenleveranties door Israël 22413
Sowjet-Unie: gesprek Peres–Sjewardnadze in New York 32411: overleg met Peres 357/1
Spanje: ontmoeting Peres–Gonzalez in Den Haag 33311: overeenkomst inzake diplomatieke betrekkingen 33311; bezoek Peres 35711
Verenigde Staten: Israelische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311; contacten Peres–Murphy in Den Haag en Londen 3321112; bezoek vicepresident Bush 3361113; bemiddeling Murphy in Taba-geschil 337/1/2/3; Peres in de VS 34211; premier Shamir in VS 3531213 e.v.; bezoek ex-president Carter 3551213; Israëlische afgezanten naar Washington, boodschap Reagan aan Shamir 35811

ITALIË

ALGEMEEN

Onderwijs: nieuwe wet op godsdienstonderwijs 283/3; godsdienstles niet langer verplicht in openbare scholen 28313
Referendum: Constitutionele Hof geeft groene licht voor het houden van vijf referendums (16-1-'87) 40412

ECONOMIE. FINANCIËN EN SOCIALE' ZAKEN

Bankwezen:
– Corruptie: roep om aftreden minister van buitenlandse zaken Andreotti i.v.m. beweerde steun aan de bankier Sindona en de olie-zwendel in de jaren zeventig 2811112
Energie:
— Kernenergie: Constitutionele Hof geeft het groene licht voor het houden van drie referendums over Kernenergie (16-1-'87) 404/1

POLITIEK (Binnenlandse)

Corruptie: roep om aftreden minister van buitenlandse zaken Andreotti i.v.m. beweerde steun aan de bankier Sindona en de oliezwendel in de jaren zeventig 2811112
Parlement.
— Algemeen: parlementsverkiezingen (14/15-6-'87) 401 e.v.
— Kamer van Afgevaardigden: zetelverdeling na de verkiezingen van 14/15-6-'87 402/1; Nilde Jotti gekozen tot voorzitter (2-7-'87)51412
— Senaat: Fanfani voorzitter als opvolger van Cossiga 28213; zetelverdeling na de verkiezingen van 14115-6-'87 40211: Malagodi gekozen tot Senaatsvoorzitter (22-4-'87) 40511; Spadolini gekozen tot voorzitter (2-7-'87) 514/2
Politieke partijen:
— DC: 17de congres (26130-5-'86)28413
— PCI: 17de congres (9113-4-'86) 283/3 e.v.; communisten kiezen Occhetto tot toekomstige opvolger van partijleider Natta (27-6-'87)
— PLI: Altissimo gekozen tot partijsecretaris als opvolger van Biondi 28212
— PSDI: congres PSDI (10/13-1-'87), Nicolazzi herkozen als partijvoorzitter 40213
— PSI: 44ste congres PSI (31-3 t/m 5-4-'87) 405'2/3; Craxi herkozen als secretaris-generaal (4-4-'87) 40513
— Radicale Partij: vrijspraak voor president Radicale Partij Tortora (15-9-'86) 2861112; 32ste partijcongres '29-1012-11-'86) 28612
President: Cossiga benoemd (3-7-'85) 28212
Regering: roep om aftreden minister van buitenlandse zaken Andreotti i.v.m. beweerde steun aan de bankier Sindona en de oliezwendel in de jaren zeventig 2811112; kabinetswijzigingen (l-3-'85) 282/1/2; onenigheid binnen het kabinet over nasleep van de kaping van het Italiaanse cruise-schip „Achille Lauro" 28213: ontslag en herstel regering-Craxi 28213 e.v.: besprekingen over voortzetting coalitie tot 1988 (maart-april 1986) 28313; premier Craxi dient zijn ontslag in 28511: vorming nieuwe regering-Craxi (juni-juli 1986) 285/1/2/3 e.v.; samenstelling kabinet (1-8-'86) 28611; regeringscrisis (febr./maart 1987) 403 e.v.; ontslag kabinet-Craxi (9-4-'87), interimregering o.l.v. Fanfani beëdigd (18-4-'87) 40413; samenstelling kabinet-Fanfani 40511; kabinet verliest vertrouwensstemming (28-4-'87) 4051112; regering-Goria beëdigd (29-9-'87), biografie Goria 51311; samenstelling kabinet 5131213; aftreden regering-Fanfani, vorming kabinet-Goria 51412
Verkiezingen: parlementsverkiezingen (14/15-6-'87) 401 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Israël: bezoek Peres 35711
Jordanie: koning Hoessein in Rome 35311
Libië: ontmoeting Italiaanse minister van buitenlandse zaken Andreotti met zijn Libische ambtgenoot Kamal Hassan Mansour op Malta (20-1-'86)32313
Malta: bomexplosie bij Italiaanse ambassade in Floriana (16-11-'84) 32212; arrestatie van de Italiaanse christen-democraat Massimo Gorla (23-2-'85) 32213; Gorla uitgewezen (20-9-'85)322/3; arrestatie Italiaanse christen-democraat Andrea de Guttry (21-9-'86) 32213; neutraliteitsverdrag met Italië opgezegd 32312; Italiaanse premier Craxi op Malta (20-1-'86) 32313; ondertekening financieel protocol 32313

Midden-Oosten marine eeriheid naar Golfge bied 631/1/2
Polen: Jaruzelski bezoekt Italie (januari 1987) 640/112
Somalia: bezoek premier Craxi 244/3
Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko brengt officieel bezoek aan Italië (febr. 1985) 31413
Verenigde Staten: overleg over INF-akkoord 72812; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 8061213 e.v.

JAPAN

Belastingen. verzet tegen Nakasones belastinghervorming 737 1'2
Canada: officieel bezoek van de Canaaese premier Mulroney (mei 1986) 60511
Nederland: voornemen tot staatsbezoek koninklijk paar aan Japan 15811: bezwareri Indische oorlogsslachtoffers 15812: vice-premier De Korte iioemi staatsbezoek aan Japan .,niet verstandig. niet wijs en niet gewenst" 15813; kritische reacties op uitlatingen De Korte 15911: debat in Tweede Kamer 159/1/2; premier Lubbers distantieert zich van uitspraken 159/1; W D teleurgesteld 15912; De Korte erkent ,,procedurele fout" 15913; staatsbezoek aan Japan gaat niet door 159/3
Ontwikkelingshulp: Japans aanbod: $30 mrd uit Japanse tegoeden naar ontwikkelingslanden 56613 e.v.
Polen: Jaruzelski bezoekt Japan 6401213
Politieke partijen:
— LDP: ambtstermijn Nakasone met een jaar verlengd 737/1; strijd om opvolging Nakasone 738/1; Takeshita vormt eigen factie 738/1/2: Takeshita door Nakasone tot opvolger aangewezen 73911; goedkeuring door partijconventie 73911: nieuwe LDP-leiding 73911
Regering: Takeshita oremier 739/1; nieuw kabinet 739/2
Sowjet-Unie: Moskou vraagt Japan advies over stralingsslachtoffers 15811
Verenigde Staten: VS-strafmaatregelen tegen Japan wegens dumpen elektronica op Amerikaanse markt op topconferentie in Venetië enigszins verzacht 426/1/2
Verkiezingen: LDP-verliezen bij lokale verkiezingen 737/2/3

JOEGO-SLAVIË

Saoedi-Arabie: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 68812
Syrie: bezoek Assad 29/1

JORDANIË

België: bezoek koning Hoessein 356'3
Duitsland (Bondsrepubliek): koning Hoessein in Bonn 355/1
Economie: hulpfonds voor Westoever 319/1; weinig steun voor Jordaans ontwikkelingsproject 32013
Egypte: bezoek koning Hoessein 291/3 e.v.; Mubarak in Akaba 33412; koning Hoessein in Alexandrie 33811: Mubarak in Amman 339/1; koning Hoessein in Cairo 34213: Mubarak in Akaba 34213: koning Hoessein in Cairo 355/2: idem 361/1
Frankrijk: Hoessein in Parijs 33413 e.v.; berichten over vliegtuigaankopen 335/1; koning Hoessein in Parijs 353/1
Irak: Hoessein in Bagdad 33412; idem 336/2; idem 343/1; idem 361/1
Israël: persberichten over geheime ontmoeting Hoessein–Peres 358/2/3 e.v.; voorlopig akkoord 358/3: formule voor vredesconferentie 35911
Italië: koning Hoessein in Rome 353/1
Marokko: bezoek koning Hoessein 356/1
Nederland: bezoek koning Hoessein 356/1/2
PLO: koiiirig Hoessein beëindigt samenwerking met Arafats PLO 289 3 e.v.: sluiting verbindingsbureau PLO in Amman 291/3; sluiting Al Fatah-kantoren in Jordanië 292/3; uitwijzing Abou Jihad 292/3; bijeenkomst Jordaans-Palestijnse commissie 293'3, koning Hoessein poogt PLO-invloed op Westoever terug te dringen 31813e.v.: Jordaans hulpfonds voor Westoever 318/3 e.v.
Sowjet-Unie: Sitenko in Amman 355'2
Syrie: Assad in Amman 334/2; Hoessein in Damascus 334/2: idem 336'2: idem 353/2; idem 35611: idem 361/1
Verenigde Staten: Hoessein in Washington 335/1: Anierikaarise wapenverkopen aan Jordanie opgeschort 335'1: bezoek vice-president Bush 336/3: koning Hoessein bedankt voor uitnodiging Reagan 355 1

KAMEROEN

Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek president Biya 79712
Economie: ontwikkelingsplan 1986–1990 797/1; economische problemen 797/1
Engeland: bezoek president Biya 79712
Frankrijk: bezoeken Chirac en Biya 797/1/2
Justitie: processen en executies 79611213
Natuurramp: gaswolk uit Niosmeer 79712
Oppositie: nasleep mislukte staatsgreep van april 1984 79611: processen en executies 796/1/2/3; verdere arrestaties 79613: vrijlating aantal gedetineerden 796/3
Politieke partij: regeringspartij UNC wijzigt naam in RDPC 79611
Regering: nieuwe minister van binnenlandse zaken 79513; wijzigingen kabinet 795/3 e.v.
Verenigde Staten: bezoek president Biya 79712

KIRIBATI

Sowjet-Unie: visserijakkoord (18-8-'85) 28713

KOEWEIT

Binnenlandse veiligheid: brandstichting en bomaanslagen 683/3; arrestaties en doodvonnissen 683'3 e.v.
China: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 62312
Engeland: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 623/3
Iran: mijnen in de vaarweg naar Koeweit 62313; ,,Zijderups"-raketten op schiereiland Faw? 623/3 e.v.
Justitie: doodvonnissen 68313 e.v.
Nederland: premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 5801112
Sowjet-Unie: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 596'3: akkoord met Soujet-Unie 59613
Verenigde Staten: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 59613: uitstel Amerikaans escorte 62112: start Amerikaanse escorte-operatie 624'3: tanker loopt op mijn 624'3; Amerikaanse Golfoperaties 628/1/2/3; verdere Amerikaanse operaties 631/3

KONGO

Buitenlandse hulp: kredieten IMF en Wereldbank 79911
China: bezoek Sassou-Nguesso 799'2
Duitse Democratische Republiek: bezoek Sassou-Ngueaso 79912
Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek Sassou-Nguesso 79912
Economie: economische problemen 799/1; herschikking schulden 799/1
Engeland: bezoek Sassou-Nguesso 799/2
Frankrijk: bezoek Sassou-Nguesso 799/2
Justitie: ex-minister Ndalla ter dood veroordeeld 798/2/3
Militaire zaken: wijzigingen iri militaire leiding 798/1
Oppositie: opstand in Owando 798/3; arrestatie ex-president Yhombi-Oparigo 798/3 e.v.
Politieke partij: verkleining politiek bureau PCT 798/2
Regering: wijzigingen kabinet 798.1
Spanje: bezoek Sassou-Nguesso 799/2
Verenigde Staten' bezoek Sassou-Nguesso 799/2
Verkiezingen: verkiezingen Nationale Volksvergadering 798/2

KOREA (NOORD)

Roemenië: Ceausescu bezoekt Noord-Korea 90/3

KOREA (ZUID)

Amnestie: vrijlating 732 gevangenen (14 8-'85) 419/2; idem 1177 veroordeelde wersonen (28-2 86) 421 1
Canada Canadese premier Mulroney in Zuid Korea (15-5-'86) 605 1
Grondwet: handtekeningenactie oppositie voor grondwetsherziening 420 3; ontmoeting president–partijvoorzitters 42111: voortzetting petitiecampagne 421/1/2: president bereid tot grondwetswijziging 421/3; instelling commissie voor grondwetsherziening 422/1; president stelt discussie over grondwetsherziening uit tot na de Olympische Spelen 424/1/2
Militaire zaken: nieuwe stafchefs 42012
Oppositie: opheffing verbod inzake politieke activiteiten 417/1/2; studentenprotest 418121 3; bezetting USIS-centrum in Seoel 41813; herhaald huisarrest voor Kim Dae Jung 4191 112; wetsvoorstel inzake campusprotesten opgeschort 4191213: voortgaand studentenprotest. veroordeling studenten 419/3 e.v.; handtekeningenactie oppositie voor grondwetsherziening 420/3; vorming oppositiealliantie 41212: voortdurende studentenonrust 4121213;idem, bestorming Konkuk-universiteit 42213 e.v.: veroordeling Moon Ik Kwan 423/1; student na marteling door politie overleden 423/2/3; aftreden minister. demonstraties 423/3; ernstige onlusten na kandidatuur Roh Tae Woo voor opvolging Chon Doo Hwan 461/3 e.v.; aanbevelingen Roh Tae Woo, gesprek Chon Doo Hwan met Kim Young Sam 4641112
Parlement: constituerende zitting parlement 418/1/2; aanklachten tegen zeven NKDP-afgevaardigden 4201213
Politie: aftreden politiechef (20-l-'87) i.v.m. marteldood student 423/3
Politieke partijen:
— DJP: voorzitter Roh Tae Woo aangewezen tot kandidaat presidentsverkiezingen 41711: benoemingen 419/1; mutaties DJP (23-8-'86) 422/2
— DKP: fusie met NKDP 41713 e.v.
— NKDP: fusie met DKP 41713 e.v.: conventie 41911: nieuwe secretaris-generaal. uittreden twaalf parlementsleden. toetreden Kim Young Sam 420/1; aanklachten tegen zeven NKPD-afgevaardigden 4201213;scheuring in NKDP, Kim Dae Jung en Kim Young Sam kondigen vorming nieuwe partij aan 42411
— PDP: oprichting 422/2
— RDP: oprichting 424/2
Regering: aftreden minister van justitie 41813: benoemingen kabinet 419/1; reorganisatie kabinet (7-1-'86) 420/1/2; idem (26-8-'86) 422/2/3; aftreden minister van binnenlandse zaken (20-1-'87) 42313; president aanvaardt ontslag premier, reorganisatie kabinet (eind mei 1987) 424/2/3
Verenigde Staten: bezoek Shultz 42113 e.v.: Amerikaanse bemoeienissen met confrontatie in Zuid-Korea 463/3 e.v.

KUNST

ALGEMEEN

Prijzen:

— Anne Frankpenning 1987 828/1
— Annie Romeinprijs 1987 828/1
— Ataturk Vredesprijs 1987 828/1
— Atlantische Prijs 1987 828'1
— Demedtsprijs 1987 828 1
Derde-Wereldprijs 1987 828 1

— Erasmusprijs 1986 8281112
— Harriët Freeserring 1987 82813
— Hein Roethofprijs 1987 82813
— Jean Monnetprijs 1987 82813
— Karelsprijs 1987 828/3
— Lieven Gevaertprijs 1987 828/3
— Martin Luther Kingprijs 1987 82813
— Nobelprijs voor de vrede 1987 82813 e.v.
— Olof Palmeprijs 1987 82913
— Onassisprijs 1987 82913 e.v.
— Orde van de Vlaamse Leeuw 1986 30'3
— Peter Stuyvesantprijs 1987 830 1
— Prix de la Liberté 1987 83011
— Prijs Antoon Spinoy 1987 83011
— Prijs Jozef van Overstraeten 1987 83011
— Prijs Robert Orient 1987 83011
— Prijs Robert Vandekerckhove 1987 830/1
— Right Livelihood Award 1987 83011
— Robert Schumannpenning 1987 83011 (Nederland)
— Robert Schumannpening 1987 83011 (België)
— Rijnprijs 1987 83011
— Unescoprijs voor Opvoeding tot Vrede 1987 83011
— Visser-Neerlandia Welzijnsprijs 1987 83011
— Vredesprijs van de Duitse Boekhandel 1987 8301213
— Wateler Vredesprijs 1987 83013

ARCHITECTUUR

Priizen:
— BNA-Kubus 1987 83013
— Culturele Prijs van Zuid-Holland 1986 83013
— Design Award (Europese Staalprijs) 1987 830/3
— Pritzkerprijs 1987 830/3
— Prix de Rome voor Architectuur 1986 83013
— Prix de Rome voor Stedebouw en Landschapsarchitectuur 1986 83013

BEELDENDE KUNST

Priizen:
— Aanmoedigirigsprijs grafische vormgeving van het Amsterdams Fonds voor de Kunst 1987 83013
— Aanmoedigingsprijs illustratie van het Amsterdams Fonds voor de Kunst 1987.83013
— Anto-Diezprijs 1987 83013
— Buhrmann-Ubbens Papierprijs 1987 83013
— Charlotte van Pallandtprijs 1987 83013
— David Roëllprijs 1987 83013
— Edmond Hustinxprijs 1987 83013
— Emmy van Leersumprijs 1987 831/1
— H. N. Werkmanprijs 1987 83111
— Hendrik Chabotprijs 1987 83111
— Joop Alblasprijs 1987 83111
— Joris Minneprijs 1986 3013
— Judith Leysterprijs 1987 83111
— Koninklijke Subsidies voor de vrije schilderkunst 1987 83111
— Kunstbeeldprijs 1987 83111
— Maria Austriaprijs 1987 83111
— Prix de Rome voor Beeldende Kunst 1987 83111
— Prijs Stan Leurs-Adam Opel 1987 83111
— Prijs voor Creatieve en Innoverende Boekverbeelding 1987 83112
— Prijs voor een kunstenaarsloopbaan 187 83112
— Sandbergprijs 1987 83112
— Stripschapprijs 1987 83112
— Titia Buning-Brongersprijs 83112
— Turnerprijs 1987 831/2
— Van Mieghemprijs 1986 3013

JOURNALISTIEK

Prijzen:
— Anne Vondelingprijs 1987 83112
— Arkprijs van het Vrije Woord 1987 83112
— Edo Bergsmaprijs 1987 83112
— Egon Erwin Kischprijs 1987 83112
— Jacques van Veenprijs 1987 83112
— Prijs van de Dagbladjournalistiek 1987 83113
— Pulitzerprijzen 1987 83113
— SmithKlineprijs 1984–1986 83113
— Tindemansprijs 1986 3013: 1987 83113
— World Press Photo 1986 83113
— Zilveren Camera 1986 83113 e.v.

LETTERKUNDE

Prijzen:
— Achille van de Ackerprijs 1987 83211
— A. H Cornetteprijs 1986 3013
— AKO-prijs 1987 832/1
— Aleida Schotprijs 1987 83213
— Alfred Döblinprijs 1987 83212
— Anna Bijnsprijs 1987 83212
— Bookerprijs 1987 83212
— Busken Huetprijs 1987 83212
— Constantijn Huygensprijs 1987 832 3
— Dirk Martensprijs 1987 832/3
— Driejaarlijkse Staatsprijs voor vertaling van Nederlandse letterkunde (België) 1987 83213
— F. Bordewijkprijs 1987 83213
— Florence Gouldprijs 1987 83213
— G. H. 's Gravesandeprijs 1987 83213
— Geertjan Lubberhuizenprijs 1986 832/3
— Georg Buchnerprijs 1987 83213
— Gouden Ezelsoor 1986 83213
— Gouden Ganzeveer 1987 83213
— Gouden Griffel 1987 83213
— Gutenbergprijs 1987 832/3
— Heinrich Böllprijs 1987 83311
— Henriëtte Roland Holstwrijs 1987 83311
— Jan Campertprijs 1987 833/1
— Jenny Smelik Kiggenprijs 1987 833/1
— Joris Eeckhoutprijs 1986 3013
— Kleistprijs 1987 83311
— Koopalbeurs 1986 3013
— Krijnprijs 1986 3013
— Literaire Debuutprijs 1986 3013; 1987 83312
— Literaire Prijs van Antwerpen 1987 83312
— Lucy B. en C.W. van der Hoogtprijs 1987 833/2
— Multatuliprijs 1987 833/2
— Nelly Sachsprijs 1987 83312
— Nienke van Hichtumprijs 1987 83312
— Nobelprijs voor letterkunde 1987 833/2/3 e.v.
— Oostenrijkse Staatsprijs voor Europese literatuur 1986 83412
— Oostenrijkse Staatsprijs voor Europese literatuur 1987 83412
— Pierre Bayleprijzen 1987 834/2
— Premio Cervantes 1987 83412
— Premio Nadal 1987 83412
— Premio Planeta 1987 83412
— Prix Chateaubriand 1987 83412
— Prix de l'Académie Française 1987 83412
— Prix Fémina 1987 83412
— Prix Fémina Etranger 1987 834/2
— Prix Goncourt 1987 83413
— Prix Goncourt voor poëzie 1987 83413
— Prix Interallié 1987 83413
— Prix Médicis 1987 83413
— Prix Médicis Essai 1987 834/3
— Prix Médicis Etranger 1987 834/3
— Prix Paul Léautaud 1987 834/3
— Prix Renaudot 1987 83413
— Prijs de Standaard 1986 30/3
— Prijs van De Vlaamse Poëziedagen 1986 3013
— Publieksprijs 1987 834/3
— Pulitzerprijzen 1987 83413
— Ritz Hemingwayprijs 1987 83413
— Robert Walserprijs 1987 83413
— Schollwrijs 1987 83413
— Staatsprijs voor Jeugdliteratuur 3013
— Thomas Dehlerprijs 1987 83413
— Van Maerlantprijs 1986 3013
— Verzetsprijs 1987 83413
— Vlieberghprijs 1987 83511

MUZIEK

Prijzen:
— Birdprijs 1987 83511
— Boy Edgarprijs 1987 835/1
— Camille Huysmansprijs 1986 30/3
— Conscienceprijs 1986 3013
— Duitse Muziekprijs 1987 83511
— Eugene Baieprijs 1985 3013
— Goethe Medaille 1987 835/1
— Grammy Awards 1987 83512
— Gravemeijer Award 1987 83512
— Humanitasprijs 1986 3013
— Internationale Beiaardwedstrijd Koningin Fabiola 835/3
— Jef van Hoofprijs 1986 3111
— Koningin Elisabethconcours voor pianisten 1987 83513
— Matthijs Vermeulenprijs 1987 83513
— Nederlandse Muziekprijs 1986 83513
— Nederlandse Muziekprijs 1987 835/3
— Oovevaerprijs 1987 835/3
— Oscar Backconcours compositie 1987 835/3
— Oscar Backconcours violisten 1987 835/3
— Podiumwrijs 1986 83513
— Prijs Fonds Julien Roussel 1987 835/3
— Pulitzerprijs 1987 835/3
— Vioolprijs Charles de Bériot 1987 83513
— Vocalistenconcours van Den Bosch 1987 R35 3
— Wessel Ilckenprijs 1987 835/3
— Zilveren Harpen 1987 83513

THEATER, FILM. RADIO EN TV

Prijzen:
— Aanmoedigingsprijs van het Amsterdams Fonds voor de Kunst 1987 83513
— Arkprijs van het Vrije Woord 3111
— Arlecchino 1987 83513
— Bert Leysenprijs 1987 83611
— Cannon Cityprijs 1987 836/1
— Caspeeleprijs 1986 3111
— Césars 1987 8361112
— Colombia 1987 83612
— David Work Griffithprijs 1987 83612
— Emmy Awards 1987 83612
— Europaprijs 1987 83613
— Eurovisie Songfestival 1987 83613
— Filmfestival van Cannes 1987 83613 e.v.
— Filmfestival van Locarno 1987 8371112
— Filmfestival van Moskou 1987 837/2
— Filmfestival van Venetië 1987 83712
— Filmfestival van West-Berlijn 1987 83712
— Golden Globes 1987 8371213
— Gouden Kalveren 1987 83713
— Gouden Roos 1987 83713
— Gouden Theaterdansprijs 1987 83713
— Grote Kunstprijs van Berlijn 1987 83713
— Hans Snoekprijs 1987 837/3
— Hippoliet van Peene–Virginie Mirytprijs 1986 3111; 1987 83812
— Johan Kaartprijs 83811
— Louis d'Or 1987 838/1
— Louis Dellucprijs 1987 83811
— Nederlands Choreografieprijs 1987 838/1
— Nipkowschijf 1987 83811
— Oscars 1987 8381112
— Oskar de Gruyter-prijzen 1986 3111; 1987 83812
— Pisuisseprijs 1987 83812
— Prosceniumprijs 1987 83812
— Prijs voor Kunstkritiek 1986 3111
— Prijzen van de Amerikaanse Organisatie van Filmcritici 1987 838/2
— Prijzen van de Britse Film- en TV-Academie Bafta 1987 8381213
— Publieksprijs 1987 83813
— Pulitzerprijs 1987 83813
— Sabam Toneelprijzen 1987 83813
— Shakespeareprijs 1987 83813
— Sonia Gaskellprijs 1987 83813
— Staatsprijs van de Sowjet-Unie 1987 83813
— Thaliaprijs 1987 83813
— Theo d'Or 83813
— Toneelprijs van de Vlaamse Provincies 1986 3111
— Tony Awards 1987 83813
— Zilveren Reissmicrofoon 1987 83813

LAOS

President: nieuwe president van de Republiek 55613
Revolutionaire Volkspartij: 4de congres 55613; politiek rapport van secretaris-generaal Kausone Phomvihan 55613 e.v.; verkiezing leidende organen 5571112
Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze bezoekt Laos (maart 1987) 33213

LIBANON

Algemeen: ontwikkelingen jan.–maart 1985 13913 e.v.: idem april–aug. 1985 146/1 e.v.; idem sinds aug.–dec. 1985 17011

Beiroet: Franse waarnemers gedood 13913 e.v.: bomaanslagen in West-Beiroet (jan. 1985) 140/1; kapingen op vliegveld Beiroet (febr. 1985) 14112; voortdurend geweld in West-Beiroet 141/2/3; confrontatie Amal–Hezbollah 141/2/3; bomaanslag bij woning Hezbollah-leider 142.1: gcverhteri april–juli 1985 146/1/2/3 e.v.: kaping Jordaanse Boeing op vliegveld van Beiroet 163'1; gevechten tussen christelijke en islamitische milities in Beiroet 170/2/3; aanslagen 170/2/3: bestandsakkoord (aug. 1985) 17013 e.v.
Binnenlands? veiligheid: vredesplan Berri–Joumblatt (30-4-'85) 148/2/3; overleg muslernleiders in Daniascus 155/2: veiligheidsplan voor West-Beiroet 155/3; komst Syrische waarnemers (juli 1983) 155/3: verder overleg 156/1 e.v.; Nationaal Eenheidsfront (eind juli begin aug. 1985) 156/1 e.v.: voorgeschiedenis vredesakkoord inilitieleiders (okt.-dec. 1985) 174/3; ondertekening vredesakkoord door militiclciders (28-12-'85) 176/3
Economie: val Libanese pond 14011; ineenstorting economie 140 1/2/3
Frankrijk: Franse waarnemers gedood 139/3 e.v.: zesde Franse waarnemer gedood (10-6-'85) 153/1
Israël: vrijlating gevangenen uit Atlit 15511: Israëlische operaties in Libanon (juli-sept. 1985) 23613: Israëlische operaties in Libanon (okt.-nov. 1985) 238.3: ontvoering twee Israëlische militairen 240/1; zoekacties Israelisch leger (17122-2-'86) 240/1/2
Milities:
— Algemeen: confrontatie Amal–Hezbollah 141'213; alliantie PSP–Mourabitoun 141/3 e.v.; offensief PSP-militie 14713: voorgeschiedenis vredesakkoord militieleiders (okt.-dec. 1985) 174/3; ondertekening vredesakkoord door militieleiders (28-12-'85) 176/3
— Libanese Strijdkrachten: rebellie Geaga (maart 1985) 14213 e.v.; Samir Geaga gekozen tot stafchef 144/1; Hobeika leider Libanese Strijdkrachten 14812 e.v.; Hobeika n Damascus (9-9-'85) 17212
Oppositie: vorming Nationaal Eenheidsfront (6-8-'85) 15613 e.v.
Palestijnen: eerste ronden kampenoorlog (vanaf 19-5-'85) tussen Amal en Palestijnen 150 2 e.v.: hervatting kampenoorlog (3-9-'85) 172/1/2/3
Politieke hervormingen: voorstel Berri 171'2: hervormingsplan Frangié 172/1/2/3
Politieke partijen:
— Falange: Falangistische delegatie bij Assad 14211; rebellie Libanese strijdkrachten 142/3 e.v.
— Nationaal Liberale Partij: Camille Chamoun als partijleider opgevolgd door Dany Chamoun (24-8-'85) 17111
Regering: minister Hoss trekt ontslag in 140111 2: aftreden regering-Karame ongedaan gemaakt (april 1985) 146/2 e.v.
Sidon: aanval Libanese strijdkrachten en Falangistische strijders 14313 e.v.: gevechten april–juli 1983 146/1 e.v.
Syrië: Falangistische delegatie bij Assad 142/1; overleg Khaddam–Bikfaya 142/2; Gemayel in Damascus 144/2; komst Syrische interventiemacht uit West-Beiroet na akkoord met vijf moslemleiders 145.1 e.v.: komst Syrische waarnemers in West-Beiroet 155.3 e.v.; ontmoeting Gemayel–Assad (8-8-'85) 17012; Syrische troepen in Zahlé 17113 e.v.: Hobeika in Damascus 172/1; legering Syrische troepen in Tripoli (6-10-'85) 174/2/3
Tripoli: zware strijd in Tripoli 172/3 e.v.; legering Syrische troepen (15-9-'85) 173/1 e.v.

Verenigde Staten: kaping Amerikaanse Boeing na 17 dagen beëindigd 153/1 e.v.; Amerikaanse boycotmaatregelen tegen Libanese luchtvaart 15413 e.v.
Verkeer:
— Luchtvaart: kaping Jordaanse Boeing op vliegveld van Beiroet 153'1; kaping Libanese Boeing tijdens vlucht van Beiroet naar Libanon 153/1; kaping Amerikaanse Boeing op vlucht van Athene naar Rome (14-6-'85) 153/1/2/3; gijzeling in Beiroet 153/2; eisen kapers 1531213: verloop gebeurtenissen 15313 e.v.; vrijlating gijzelaars 153/3 e.v.: Amerikaanse boycotmaatregelen 154/3 e.v.
Zuid-Libanon: ontwikkelingen sinds mei 1985 235'3 e.v.; zelfmoordacties tegen SLA 236'2; Israëlische operaties in Libanon (juli-sept. 1985) 236'3; terugtrekking Nederlands UNIFIK,-detachement 238/1: zelfmoordacties tegen SLA 238/2; Israëlische operaties in Libanon (okt.-dec. 1985) 238/2; terechtstellingen in Sidon en omgeving 238/3: ontwikkelingen (eind 1985 tot medio 1986) 239/3: ontvoering twee Israëlische militairen 240'1; zoekactie Israëlisch leger (17/22-2-'86) 240 112: voortdurend geweld 24012; Israëlische interventies 240/3

LIBIË

Italië: ontmoeting Italiaanse minister van buitenlandse zaken met zijn Libische ambtgenoot Hassan Mansour op Malta 32313
Malta: samenwerkingsakkoord met Libië gesloten tijdens bezoek Kadhafi aan Malta (17/19-11-'84) 323/2; ratificatie verdrag door Maltese parlement (5-12-'84) 323/2: ontmoeting Maltese premier Mifsud Bonnici met Libische leider Kadhafi (19-11-'86) 323/3
Mauretanie: diplomatieke betrekkingen door Mauretanië verbroken 800/3
Saoedi-Arabie: diplomatieke betrekkingen verbroken 68812
Soedan. positie Libische troepen in Soedan 226/1/2/3
Somalia: herstel betrekkingen 28613
Syrie: Khaddam in Tripoli 30/1
Tsjaad: Libische militaire acties in Noord-Tsjaad gemeld 37/2; voortdurende strijd in Noord-Tsjaad 3813; militaire nederlaag in Noord-Tsjaad 225/1/2; verklaringen Kadhafi 22613: positie Libië 227'1
Vanuatu: diplomatieke betrekkingen 28713

MALAWI

Economie: devaluatie kwacha, economische problemen 464'3
Politie: aftreden politiechef 41613
Regering: mutaties kabinet 416/2/3: nieuwe ministers 82712
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 416/2

MALEISIË

Regering: nieuw kabinet 3211
Verkiezingen: uitslag federale verkiezingen 31/3

MALI

Burkina-Faso: uitspraak Internationaal Gerechtshof over grensgeschil tussen Burkina-Faso en Mali 495/3

MALTA

Binnenlandse veiligheid: bomaanslagen eind 1984 322/2; bomexplosie bij Italiaanse ambassade in Floriana (16-11-'84) 32212
Grondwet: constitutioneel amendement bepaalt dat de partij die meer dan 50% van de stemmen verwerft de meerderheid van de parlcmentszetels krijgt 32111
Italie: bomexplosie bij Italiaanse ambassade in Floriana (16-11-'84) 32212: arrestatie van de Italiaanse christen-democraat Massimo Gorla (23-2-'85) 32213; Gorla uitgewezen (20-9-'85) 322/3: arrestatie Italiaanse christen-democraat Andrea de Guttry (21-9-36) 32213: neutraliteitsverdrag met Italië opgezegd 323/2; Italiaanse premier Craxi op Malta (20-1-'86) 323/3: ondertekening financieel protocol 32313
Libië: samenwerkingsakkoord met Libië gesloten tijdens bezoek Kadhafi aan Malta (17/19 11-'84) 323'2: ratificatie verdrag door Maltese parlement (5-12-'84) 32312: ontmoeting Maltese premier Mifsud Bonnici met Libische leider Kadhafi (19-11-'86) 32313
Onderwijs: einde lerarenstaking (nov. 1984) 322'1; schoolstrijd bijgelegd 32211; akkoord tussen Malta en het Vaticaan 323'1: einde schoolstrijd (eind juli 1986) 323/1
Parlement: parlementsverkiezingen (9-5-'87) 321/1; constitutioneel amendement bepaalt dat de partij die meer dan 50% van de stemmen verwerft de meerderheid van de parlementszetels krijgt (27-1-'87) 321/1
Politieke partijen:
— Labour: Mintoff draagt partijleiderschap over aan Mifsud Bonnici (dec. 1984) 322/3; gevechten tussen aanhangers Nationalist Party en Labour (30-11-'86) 323/1; aanslag op club in Gudja (5-12-86) 32311
— Nationalist Party: bomexplosie bij club van de partij in Birkirkara (16-11-'84) 32212; gevechten tussen aanhangers Nationalist Party en Labour (30-11-'86) 323/1; aanslag op club in Gudja (5-12-86) 32311
President: aftreden Agatha Barbara (15-2-87), Paul Xuereb opvolger 321/1
Regering: ontslag regering-Mifsud Bonnici (11/12-5-'75) 312'2; Eddie Fenech Adami opvolger (12-5-'87) 321/2; biografie Fenech Adami 32113 e.v.; nieuw kabinet (14-5-'87) 322/1; aftreden premier Dom Mintoff (22-12-'84) 3221 2; samenstelling kabinet-Mifsud Bonnici (24-12-'84) 3221213: biografie Mifsud Bonnici 322/2
Sowjet-Unie: Maltese premier in Moskou 323/3
Vaticaan: akkoord tussen Malta en het Vaticaan (27-4-'85) 32311: einde schoolstrijd (eind juli 1986) 323/1
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 32111; constitutioneel amendement bepaalt dat de partij die meer dan 50% van de stemmen verwerft de meerderheid van de parlementszetels krijgt 321/1

MAROKKO

Jordanie: bezoek koning Hoessein 35611
Regering: Laraki premier i.p.v. Lamrani 82712; kabinetswijzigingen 827/2/3

MAURETANIË

Buitenlandse hulp: IMF-kredieten 80012
China: bezoek oresident Taya 80013
Economie: economisch herstelplan 80012; herschikking schulden 80013
Iran: diplomatieke betrekkingen door Mauretanie verbroken 800.3
Justitie: drie doodvonnissen voltrokken 82313
Libië: bezoek president Taya 80013
Militaire zaken: wijziging militaire leiding 799/3
Oppositie: ontdekking komplot gemeld 80011; arrestaties 800/1; etnische onrust 800/1/2
Regering: mutaties 799/2; nieuwe minister van buitenlandse zaken 799/3; verdere mutaties kabinet 799/3
Verkiezingen: 13 gemeenteraden 79913 e.v.

MIDDEN-OOSTEN

Algemeen: diplomatieke activiteiten (jan.-juli 1986) 33311; ontwikkelingen na breuk Hoessein–Arafat 334/1; diplomatieke activiteiten sinds juli 1986 337; idem (ian.–mei 1987) 353 e.v.
Arabische Liga: uitstel Arabische top 3351283; verder uitstel Arabische top 342/2; ministersbijeenkomst in Tunis 342/2
België: mijnenjagers naar Golfgebied 631/3
EG: EG-verklaring over Midden-Oosten (23-2-'87) 3541112; missie Tindemans 357/2/3; idem 359/2
Frankrijk: Franse marine-eenheid naar Golfgebied 62511
Italië: marine-eenheid naar Golfgebied 631/1/2
Nederland: mijnenjagers naar Golfgebied 63113

Palestijnse organisaties: 18de zitting PNC 2891 1: verzoening Al Fatah met PF'LP en DFLP 289/1; koning Hoessein beeindigt samenwerking met Arafats PLO 28913; PLO-verklaring 29113 e.v.; Arafat in Egypte 29113 e.v.: ongehoorzaamheidscampagne kolonel Atallah 292/1/2; sluiting Al Fatah-kantoren in Jordanie 29213: uitwijzing Abou Jihad 29213: Palestijns beraad 29311: beperking PLO-aanwezigheid in Tunis 293'2; aankon. diging PNC-zitting 29313

Sowjet Unie: Soa-jet-vocrstel inzake vooroverleg over Midden-Oosten 336/2; Sowjet-afgezanten in Midden-Oosten 339'112; komst Sowjet-schepen in de Golf 598/1

Verenigde Staten: missie-Murphy (april 1986) 334/1: idem 339'213 e.v.; idem (jan. 1987) 34311; Amerikaans verzoek aan Westeuropese landen om hulp bij mijnenbestrijding in Golfgebied 625/1/2/3 e.v.: negatieve reacties 625/1 2'3 e.v.; Amerikaanse Golfoperatie 62811: verdere Amerikaanse operaties in Golfgebied 631 1

MOZAMBIQUE

Parlement: zitting Volksvergadering 820/3; Dos Santos voorzitter 820/3

President: Chissano opvolger Machel 82011

Regering: wijzigingen kabinet 82012; nieuwe minister van buitenlandse zaken 82012

Verkeer: onderzoek naar oorzaak vliegramp Machel 82013; rapport commissie-Margo 820/3 e.v.

NECROLOGIEËN

Alfrink, B. J.. Nederlands kerkvorst 14/3 e.v. (1988)

Allegret, Y.. Frans filmregisseur 65312

Anouilh, J., Frans toneelschrijver 841/2/3

Anquetil, J.. Frans wielrenner 841/3 e.v.

Astaire, F., Amcrikaans danser en filmacteur 6531213

Aubroeck. K.. Belgisch beeldhouwer 4611

Awolowo, O.. Nigeriaans politicus 654/1

Badings, H. H., Nederlands componist 842/1/2

Baldwin, J. A., Amerikaans auteur 842/2/3

Becquet. C.-F.. voorvechter van de Waalse Beweging 842/3

Bertrand, A., Belgisch oud-minister. 46 1

Blasetti. A., Italiaans filmregisseur 654/1/2

Boodt, A. de, Belgisch oud-minister 4611

Borgers. G.. Nederlands letterkundige 65412

Brans. J.. oud-hoofdredacteur van ..Volk en Staat" (België)46/1

Brattain, W. H., Amerikaans fysicus 842/3

Brenan. E. F.. Engels-Iers schriiver en historicus 654/2

Breyne, A., Belgisch hoogleraar/journalist 4611

Broglie, L. V. P. de. Frans fysicus 65413 e.v.

Bronne, C.. Belgisch magistraat en geschiedschrijver 84213

Brown, C., Amerikaans filmregisseur 84213 e.v.

Caldwell, E. P., Amerikaans auteur 654/3 e.v.

Carmiggelt. S., Nederlands schrijver 843/1/2

Cauwelaert, E. van, Belgisch vrederechter. oudvoorzitter van het Vlaams Comité voor Brussel, van het Vlaams Pleitgenootschap en van de hoofdstedelijke bibliotheek, oudlid van de Vaste Commissie voor Taaltoezicht 84312

Cauwelaert, K van, Belgisch journalist 843 2

Declerck, R , oud-gouverneur van Antwerpen 46/1/2

Derine, R Belgisch hoogleraar en politicus 8431213

Drummond de Andrade, C , Braziliaans dichter en schrijver 843 3

Eibergen, J van, Nederlands vakbondsleider 843/3

Fernhout, J., Nederlands filmregisseur 6551213

Florizoone, G . Belgisch priester-dichter 4612

Ford, H., Amerikaans autofabrikant 8441112

Fossc, R. L.. Aincrikaans filmregisseur en choreograaf 84412

Franju. G., Frans filniregisseur 84413

Freyre. G. de Mello. Braziliaans schrijver en filosoof 844/3

Galan, C. de. Nederlands econoom 844/3 e.v.

Gerhardsen, E., Noors staatsman 845/1

Gleason, J.. Amerikaans film- en TV-acteur, komiek en orkestleider 65512

Greene, sir H. C.. voormalig directeur van de BBC 655/2/3

Greene, L., Canadees auteur 845/1/2

Gryse, J. de, voorzitter van de Onafhankelijke Kajottersbeweging (België) 4612

Guttuso, R., Italiaans schilder en politicus 655/3 e.v.

Hakim, T ei-, Egyptisch schrijver 845 2 3

Hayworth, R., Amerikaans filmster 655/3 e.v.

Heifetz. J., Amerikaans violist 84513

Hemptinrie, M. de, Belgisch hoogleraar 46/2

Heiisbergen. L. G. van, Nederlands acteur 656/ 1'2

Herman. W. W., Amerikaans jazzmusicus 84513 e.v.

Hess, W. R. R.. Duits Nazi-leider 846'1'2'3

Hillenius. D., Nederlands bioloog en schrijver 656/3

Höffner. J., Duits kardinaal 846/3

Hörbiger. A.. Oostenrijks toneelspeler 656/3

Huguenot van der Linden. C.. Nederlands cineast 847/2

Hustori, J , Amerikaans filmregisseur 846/3 e v

Janssens. C . Belgisch acteur 46/2

Jochum. E.. Duits dirigent 671.1

Jonathan, L..voormalig minister-president van Lesotho 6711213

Jonckheer, E.. oud-premier van de Nederlandse Antillen 67113

Jong. E. de. Nederlands schrijver 847/2/3

Jouvenel Des Ursins, B. de. Frans filosoof, politicoloog. econoom en schrijver 671/3

Kabalewski. D., Russisch componist en pianist 671/3 e.v.

Kaye, D., Amerikaans komiek en theaterman 672/1/2

Kerkhoven. L. van. vooraanstaande figuur uit de Vlaamse beweging 46/2

King, C. H., Engels Krantenmagnaat 672/2

Kishi, N., Japans staatsman 84713

Koekoek, H., Nederlands veehouder en politicus 672/2/3

Kogon. E., Duits publicist en politicoloog 15/1/2 (1988)

Lambert, L.. Belgisch bankier 847/3

Lange. A. de, Nederlands actrice 847/3 e v.

Lardinois, P., Nederlands politicus en bankier 3481112

Lcblanc, W., Belgisch kunstdichter 46/2/3

Leeuw-van Rees. I. de. Nederlands ontwerpster van naaicursussen 848/2

Leeuwen, A. van. Nederlands TV- en radioverslaggever en journalist 76511

Levesque. R.. Canadees staatsman 84812

Levi, P.. Italiaans schrijver 765 1/2

Levine, J. E., Amerikaans filmproducent 15/2/3 (1988)

Liberace. W. V.. Amerikaans showpianist 765/ 213

Lifar, C., Russisch-Frans danser en choreograaf 4613

Maclean, A. S.. Engels auteur 76513 e.v.

Macmillan, M. H., Brits staatsman 4613 e.v.

Mamoulian. R., Amerikaans toneel- en filmregisseur 15/3 (1988)

Marcke, M. van. Belgisch auteur 84813

Marvin, L., Amerikaans acteur 15/3 (1988)

Masson, A., Frans schilder 16/1 (1988)

McLaren, N., Schots-Canadees filmregisseur 766/1

Medawar, P. B., Brits immunoloog 161112 (1988)

Meerbergen, R., Belgisch kunstschilder 84813

Menten. P. N.. Nederlands oorlogsmisdadiger 16/2 (1988)

Mertens de Wilmars, J Belgisch hoogleraar 47 2

Middelink, J.. Nederlands oud-wielrenner en ex-bondscoach 1113

Minnelli, V., Amerikaans filmregisseur 1113 e.v.

Moczar, M.. Pools politicus 12/1/2

Moeller, C., Belgisch hoogleraar 47/2

Molotow, V. M., voormalig Sowjet-politicus 12121,1

Moore, G., Engels pianist 7661112

Moore. H. P., Engels beeldhouwer 12/3 e.v.

Mulliken, R. S., Amerikaans chemicus 13/1

Muntendam, P.. Nederlands hoogleraar sociale geneeskunde 13/1/2

Myrdal, K. G., Zweeds econooni en socioloog 766/2/3

Nrderpelt. C L . Nederlands orkestleider en arrangeur 16/2 (1988)

Negri, P.. Amerikaans filmster 16/2 3 (1988)

Nekrasow, W. P., Russisch schrijver 28/2 (1988)

Northrop, J . H.. Amerikaans biochemicus 2812 (1988)

Notebaert, M., Belgisch kunstschilder 47 i

Oorschot. G A van, Nederlands uitgever 28 2 3 (1988)

Opsomer, W.. Belgisch advocaat en hoogleraar 28/3 (1988)

Ostrowski, A.. Russisch-Zwitsers wiskundige 13/2

Overstraeten J van, erevoorzitter Vlaamse Toeristen- en Vlaanise Automobilistenbond VTB en VAB 47 2

Pee. W.. Belgisch taalkundige 4712

Peeters, F., Belgisch organist en componist 13/2/3

Perroux, F., Frans econoom 766/3 e.v.

Peyo, E. del, Spaans pianist 1411: 47/3

Pieck. A.. Nederlands tekenaar en illustrator 28/3 (1988)

Pillecyn, R. de. Belgisch kunstschilder 47/2

Pitlo, A.. Nederlands hoogleraar privaat- en notarieel recht 767/1/2

Plaza Lasso, G., Ecuadoriaans politicus en oudpresident 7672

Poel. F. van den. Nederlands journalist 29/1 (1988)

Praag. J. van, Nederlands voetbalbestuurder 29'1 (1988)

Pré. J. du, Brits celliste 291112 (1988)

Presser, S., Nederlands fotojournalist 1313

Preud'homme, A.. Belgisch toondichter 47/2/3

Ram, J.. Indiaas politicus 14/1

Reinmelts, J., Nederlands acteur en regisseur 29/2 (1988)

Rogers, C., Amerikaans psycholoog en psychotherapeut 7671213

Rossel, M. T., Belgisch krantenuitgeefster 16/3 (1988)

Rous, S., Engels i-oetbaldiploinaat 14/1/2

Ruis, U., Nederlands televisiepresentator 141213

Sajet, B. H., Nederlands huisarts en socialist 14/ 3 e.v.

Scheyven, R.. Belgisch politicus 1613 (1988)

Schidlof, P., Brits altviolist 2913 (1988)

Schock. R., Westduits opera- en operettezanger 15/1

Schoenmaeckers, P.. Belgisch hulpbisschop 47/3

Scott. R.. Amerikaans filmacteur 767/3 e.v.

Segovia Torres. A.. Spaans gitarist 768/1

Sirk. D., Deens-Amerikaans cineast 768/1/2

Sterneberg. F., Nederlands acteur en toneelpedagoog 76812

Stempels, A., Nederlands journalist 2913 e.v. (1988)

Semjonow, N., Sowjet-chemicus 151112

Sternfeld, D.. Bclgiseh dirigent en toondichter 4713

Stoessel, W. J.. vroegere Amerikaanse ambassadeur in Moskou 218/1/2

Stone, P., Canadees choreograaf en regisseur 15/2

Szent-Györgi, A., Hongaars-Amerikaans arts en biochemicus 15/1/2

Tarkowski, A., Russisch cineast 4713

Tosh, P., Jamaicaans reggae-zanger 301112 (1988)

Uyl, J. M. den, Nederlands staatsman 30/2/3 (1988)

Ventura. L., Italiaans-Frans filmacteur 31/2/3 (1988)

Verheezen, R.. Belgisch auteur 3113 (1988)

Vermeire. S.. voorvechter in de Vlaamse Beweging 3113 (1988)

Viruly, A , Nederlands vliegenier en auteur 15 3 e.v.

Vreeswijk. C., Nedcrlands-Zweeds dichter en artiest 3113 (1988)

Wageningen. G van, Nederlands publicist 1611

Warhol, A , Amerikaans kunstenadr 768/2 3 foto 32 (1988)

Westerling, R. P. P.. Nederlands oud-legerkapitein 31/3 e.v. (1988)

Wigney, P.. Belgisch politicus, oud-minister 48/2
Wilson, T., Amerikaans jazz-pianist en arrangeur 16/1/2
Winkler, J.. Nederlands journalist 16/2
Wittig, G., Duits chemicus 3212 (1988)
Wouters, L., Belgisch politicus 3212(1988)
Wttewaal! van Stoctwegen, C. W. I., Nederlands parlementariër 16/2/3
Yourcenar, M., Frans-Amerikaans schrijfster 31/2/3 (1988)

NEDERLAND

ALGEMEEN

Justitie: computerkraken strafbaar stellen, rapport Informatietechniek en Strafrecht van de commissie-Computercriminaliteit 4071 2/3
Militaire zaken: onderhoud Van Eekelen–Weinberger 599/3: Van Eekelen voorstarider handhaving kerntaak vliegtuigen bij INF-akkoord 599/3; mening VS: bouwwerkzaamheden kruisrakettenbasis in Woensdrecht voortzetten tijdens INF-onderhandelingen 74413, plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan na principe-akkoord INF 814/2/3
Tweede Wereldoorlog: pensioenrechten weduwe NSB-er Rost van Tonningen 13713: brief met uitleg van minister Van Dijk van binnenlandse zaken aan Staten-Generaal 13713 e.v.; hoorzitting Tweede-Kamercommissie van binnenlandse zaken 138/3 e.v.: Tweede Kamer wil einde pensioen weduwe Rost van Tonnirigen 139/1/2: incident n.a.v. uitlating CDA-er Van der Burg 13912: rapport werkgroep Tweede Kamer n.a.v. discussie over pensioenrechten weduwe Rost van Tonningen 157/2
Volksgezondheid: rapport commissie-Dekker m.b.t. structuur en financiering gezondheidszorg 278/2; analyse voorstellen commissie-Dekker 2801112: alternatief voorstel van PvdA 280/3 e.v.

ECONOMIE, FINANCIËN *EN SOCIALE ZAKEN*

Arbeid: u-ettelijk minimum(jeugd)loon per 1-1-'87 41/1/2; idem per 1-7-'87 50312.3
Bedrijfsleven: fusiegevecht uitgeverijen 58213; Elsevier wil Kluwer overnemen 58213 e.v.; Kluwer fuseert met Wolters Samsom 582/3 e.v.; chronologie der gebeurtenissen 583/1/2/3 e.v.; meerderheid Wolters in Kluwer geëffectueerd 58412
Begroting. begroting-1988 en miljoenennota bij Tweede Kamer ingediend 615/3; belangrijke punten uit de begrotingsstukken 61513 e.v.; totaalbeeld rijksfinanciën 1986–1988 616/2/3; inkomsten 617/2; begrotingsdiscipline 617/1/2; fiscaal beleid 61713: uitgaven 618/1/2; tekort 618/1/2: inkomensverhouditigen en koopkracht 618/3 e.v.: macro-economische verkenning 619/2/3 e.v.; advies Raad van State 620/2/3; reacties maatschappelijke organisaties 62013 e.v.; reacties politieke partijen 636111213 e.v.: perscommentaren 637/1/213 e.v.
Belastingen: kabinetsstandpunt inzake voorstellen commissie-Oort naar de Tweede Kamer 50/2 e.v.: wijzigingen in de belastingheffing m.i.v. 1-1-'87 51/1 e.v.: wijzigingen in de belastingheffing m.i.v. 1-1-'87 (voortzetting en slot) 71/3 e.v.; meevaller van f 2.1 mrd door hogere belastingopbrengst (1986) 368'2'3
Bijstand: uitkeringen per 1-1-'87 41/2/3: idem per 1-7-'87 48813-e.v.
Economische ontwikkeling: Centraal Economisch Plan 1987 247/1; economische ontwikkeling in 1986 en 1987 247/1 e.v.; macro-economische verkenning voor 1988 619/2/3 e.v.
Nederlandsche Bank (De): jaarverslag 1986 308/2; president Duisenberg dringt aan op extra bezuinigingen overheid 308/2/3 e.v.; reacties politieke partijen 310.1: maatschappelijke organisaties en bankwezen 310 1,213
Sociale verzekering:
— Algemeen: herziening stelsel sociale zekerheid 39.1; premieheffing over uitkeringen 4013
— Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW): gronaslag 5912: daglonen en uitkeringsperceritages per 1-1-'87 39/2: premiepercentages per 1-1-'87. nieuwe inkomensgrenzen voor premievrijstelling en premiereductie voor de volksverzekeringen 42/2; grondslagen uitkeringspercentages per 1-7-'87 48613; premies per 1-7-'87 487
— Algemene Kinderbijslag (AKW): uitkeringen per 1-1-'87 (wijze van vaststelling) 39'3: uitkeringen per 1-1-'87 (bedragen) 48: premiepercentages per 1-i-'87 41; nietin-e inkomensgrenzen voor premievrijstelling en premierediictie voor de volksverzekeringen 42/2: uitkeringen aer 1-7-'87 486: premies per 1-7-'87 487
— Algemene Ouderdomswet (AOW) uitkeringen per 1-1-'87 3912 premiepercentages per 1-1-'87 41, nieuwe inkomensgrenzen voor premievrijstelling en premiereductie voor de volksverzekeringen 42/2; uitkeringen per 1-7-'87 486/1; premies per 1-7-'87 487
— Algeinene Weduwen- en Wezenwet (AWW): uitkeringen per 1-1-'87 39/2/3; grondslag 39/3: premiepercentages per 1-1-'87 41: nieuwe inkomensgrenzen voor premievrijstelling en premiereductie voor de volksverzekeringen 4212: uitkeringen per 1-7-'87 486/2; premies per 1-7-'87 487
— Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ): 41; premiepercentages per 1-1-'87 41: eigen-bijdrageregeling per 1-1-'87 4111; nieuwe inkomensgrenzen voor premievrijstelling en premiereductie voor de volksverzekeringen 42'2; eigen bijdrage en zakgeld per 1-7-'87 486.1'2; premies per 1-7-'87 487
— Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW): ingevoerd per 1-1-'87 41/2; uitkeringsbedragen 41/2: uitkeringsgrondslagen en duur uitkering per 1-7-'87 488
— Inkomensvoorziening voor oudere en gedeeltelijk arbeidcurigeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ): bruto uitkeringsgrondslagen IOAZ per 1-7-'87 488'2
— Nieuwe Werkloosheidswet (NWW): minimumdagloon prr 1-1-'87 40/1; premies per 1-7-'87 487: maximumdagloon per 1-7-'87 487/3 e.v.; berekening arbeidsverleden en duur uitkering 488
— Toeslagenwet: ingevoerd per 1-1-'87 4012; sociaal minimum per 1-7-'87 48812
— Wachtgeldverzekering: premiepercentages per 1-1-'87 41
— Werkloosheidswet (WW): 40/1: minimumdagloon per 1-1-37 40/1; maximiimdagloon per 1-1-'87 40/1; premiepercentages per 1-1-'37 41
Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO): grondslag 39/3; daglonen en uitkeringspercentages per 1-I-'87 39/3; premiepercentage per 1-1-'87 41; maximunidagloon per 1-1-'87 401 2; premies en uitkeringspercentages per 1-7-'87 487/2
— Wet Werkloosheidsvoorziening (WWV): 40/1; minimumdagloon per 1-1-'87 40'1: maximumdagloon per 1-1-'87 4012
— Ziekenfondsverzekering: premiepercentage per 1-1-'87 41: consequenties wet premieheffing over uitkeringen 41/1; premies per 1-7-'87 487: aanspraken en verzekerden 487/3
— Ziektewet (ZW): minimumdagloonbepalingen per 1-1-'87 afgeschaft en vervangen door de Toeslagenwet 40/1/2; premiepercentage per 1-1-'87 41; idem per 1-7-'87 487; maximumdagloon per 1-7-'87 487/1
Verkeer: kabinet wil 25% minder verkeersslachtoffers in jaar 2000 348/1/2: meerjarenplan voor de verkeersveiligheid (MPV) 348/1/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Provincies:
– Algemeen: verkiezingen voor Provinciale Staten 199/1; herstel voor PvdA, verlies voor CDA en VVD 199 1/2/3 e.v.
Regering: minister Van Dijk in het ziekenhuis 158/1: minister De Koning tijdelijk naar binnenlandse zaken 158/1: staatssecretaris De Graaf van sociale zaken nu minister 15811: minister Van Dijk terug op binnenlandse zaken 310'8; minister De Koning weer terug naar sociale zaken en werkgelegenheid 310: 3; minister De Graaf afgetreden en herbenoemd als staatssecretaris 310/3
Staten-Generaal:
— Algemeen: troonrede 613 1,213 e.v.; reacties politieke partijen 636/1/2/3: perscommentaren 637/1/2/3 e.v.
— Eerste Kamer: verkiezingen voor de Eerste Kamer 471'3 e.v.: zetelverdeling Eerste Kamer 1987 472/1: leden 47213
— Tweede Kamer: hegroting-1988 en miljoenennota bij Tweede Kamer ingediend 615 3: belangrijke punten uit de begrotingsstukken 615/3 e.v.: totaalbeeld rijksfinanciën 1986–1988 616/2/3; inkomsten 61712; begrotingsdiscipline 617/1/2; fiscaal beleid 617'3; uitgaven 618/1/2; tekort 6181112: inkomensverhoudingen en koopkracht 61813 e.v.; macro-ecoriomische verkenning 619/2/3 e.v.: advies Raad van State 620/2/3: reacties maatschappelijke organisaties 620/3 e.v.; reacties politieke partijen 636/1/2/3 e.v.; perscominentaren 637/1/2/3 e.v.; algemene politieke en financiele beschouwingen 663'1; debat in eerste termijn 663111213 e.v.; fractievoorzitters 663/1/2/3 e.v.; de standpunten van de partijen 664; meningsverschil CDA en VVD over belastirigverlaging 665/3 e.v., financiele specialisten 6661112; antwoord regering 6661 3: premier Lubbers u-il voor minima ,,scherpe kantjes bijvijlen" 666/3 e.v.; kabinet wijst alternatief van PvdA af 6671213; minister Ruding van financien tegen 60%-norm var, CDA-fractievoorzitter De Vries 66713 e.v.; slotdebatteri 668/2/3; kabinet neemt wensen CDA en VVD t.a.v. minima over 668/2/3 e.v.
Verkiezingen: verkiezingen voor Provinciale Staten 19911: herstel voor PvdA. verlies voor CDA en VVD 199/1/2/3 e.v.:volledige uitslag 19912: uitslagen in de vier grote steden 200/1; uitslag in de twaalf provincies 20012; prognose zetelverdeling Eerste Kamer 20113; fictieve zetelverdeling Tweede Kamer 201/3; verschuivingen 202/1; commentaren politici 202/3 e.v.: verkiezingen voor de Eerste Kamer 471/3 e.v.; zetelverdeling Eerste Kamer 1987 47211: leden 47213

POLITIEK (Buitenlandse)

Canada: geen uitlevering oorlogsmisdadiger Luitjens 60512
China: bezoek Nederlandse delegatie o.l.v. premier Lubbers aan China 567/1/2; stand van economische betrekkingen Nederland–China 567/3; politieke besprekingen 567/3 e.v.; verdragen en overeenkomsten 56813; promotie Nederlands bedrijfsleven 569 1/2/3; activiteiten Philips in China 569111213
Duitse Democratische Republiek: bezoek aan Nederland van Erich Honecker 598/2/3 e.v.
Ierland: Nederlander Menten de toegang tot Ierland geweigerd (21-3-'85) 1601213
Irak: Van den Broek vóór sturen van oorlogsschepen naar Golfgebied 580/1; premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 580/1/2; overleg met Tweede-Kamercommissies 580/2/3 e.v.: buitenlandse zaken stelt Iraanse zaakgelastigde gerust 581/1/2: onderhoud buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad 581.2; Britse kritiek 581/2/3; Nederland in principe bereid mijnenjagers naar de Golf te sturen 581/3; commentaar 58211; kabinetsbesluit: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf 582/1/2; vertrek mijnenjagers 631/3
Iran: Van den Broek vóór sturen van oorlogsschepen naar Golfgebied 580'1: premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 580/1/2; overleg met Tweede-Kamercommissies 580/2/3 e.v.: buitenlandse zaken stelt Iraanse zaakgelastigde

gerust 5811112; onderhoud buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad 58112; Britse kritiek 5811213; Nederland in principe bereid mijnenjagers naar de Golf te sturen 58113; commentaar 582/1; kabinetsbesluit: Nederland zendt twee mijnenjagers naar de Golf 582/112; vertrek mijnenjagers 63113
Israël: Peres in Den Haag 33311
Japan: voornemen tot staatsbezoek koninklijk paar aan Japan 158/1; bezwaren Indische oorlogsslachtoffers 158/2; vice-premier De Korte noemt staatsbezoek aan Japan ,,niet verstandig, niet wijs en niet gewenst'' 15813; kritische reacties op uitlatingen De Korte 15911; debat in Tweede Kamer 159/1/2; premier Lubbers distantieert zich van uitspraken 15911; W D teleurgesteld 15912; De Korte erkent ,,procedurele fout'' 15913: staatsbezoek aan Japan gaat niet door 15913
Jordanië: bezoek koning Hoessein 3561112
Koeweit: premier Lubbers acht levering mijnenjagers aan Koeweit mogelijk 580/1/2
Libanon: terugtrekking Nederlandse UNIFIL-detachement 2381112
Midden-Oosten: mijnenjagers naar Golfgebied 63113
Sowjet-Unie: bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek aan de Sowjet-Unie 9913; voorgeschiedenis (kwestie plaatsing kruisvluchtwapens in Nederland) 9913; verloop van het bezoek 10011; verslag premier Lubbers over onderhoud met Gorbatsjow 10112: economische kwesties 10113; mededeling Politburo 10212
Verenigde Staten: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 21712; onderhoud van buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad over Nederlandse deelname aan ,,Task Force'' in Golf 58112; onderhoud Van Eekelen–Weinberger 59913: Van Eekelen voorstander handhaving kerntaak vliegtuigen bij INF-akkoord 59913: bezoek VS-ontwapeningsexpert Paul Nitze 727/2; bondgenoten voor beperkte interpretatie ABM-verdrag 727121; overleg over verificatie INF-akkoord 728/2/3; mening VS: bouwwerkzaamheden kruisrakettenbasis in Woensdrecht voortzetten tijdens INF-onderhandelingen 74413: verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 8031213 e.v.; plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan na principe-akkoord INF 814/2/3

NEPAL

Regering: Shrestha door parlement tot premier gekozen 3212; nieuw kabinet 3212

NICARAGUA

Canada: Canada oneens met Amerikaans beleid t.a.v. Nicaragua 60213
Iran: persconferentie over Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (19-12-'86) 26112; deel Iraans geld voor wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 26113 e.v.; rekeningen geblokkeerd 26113 e.v.: Israëlische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311: installatie commissie-Tower (1-12-'86) 26312; benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313; toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 26413: rede Buchanan (9-12-'86) 26511: Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 265111213: Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiele order van 17-1-'86 vrij 26611; inhoud 2661213; Reagan neemt in ,,State of the Union'' ,,alle verantwoordelijkheid'' voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 267/1/2; eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.; rapport commissie-Tower (26-2-'87) 26812; reacties 27111; Shultz en Weinberger ontevreden over conclusies rapport-Tower 271/1/2: televisietoespraak Reagan (4-3-'87) beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen 271/3 e v , persconferentie Reagan (19 3 '87) 272/2
Verenigde Staten: deel Iraans geld voor wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 26113 e.v.; Israëlische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311: installatie commissie-Tower (l-12-'861 263 2: benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313; toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 26413; rede Buchanan (9-12-'86) 26413; Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 26511'213; Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiéle order van 17-1-36 vrij 26611; inhoud 266/2/3; Rcagan neemt in ,,State of the Union'' ,,alle verantwoordelijkheid'' voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 267/1/2; eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.; rapport commissie-Tower (26-2-'87) 26812; reacties 27111; televisietoespraak Reagan (4-3-'87) beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen 271/3 e.v.; persconferentie Reagan (19-3-'87) 27212; Canada oneens met Amerikaans beleid t.a.v. Nicaragua 602/3

NIEUW-ZEELAND

Anti-kernwapenbeleid: beleid regering-Lange 54812: wet inzake verbod kernwapens door parlement aanvaard 5481213
Begroting: begroting-1985 54613: idem 1986 5471112; idem 1987 5481112
Economisch beleid: nationale conferentie over economie 54611; begroting-1985 54613; loonakkoord 54613 e.v.: afschaffing deviezencontrole 547/1; zwevende dollar 54711; begroting-1986 547/1/2; afschaffing importheffingen 547/3; boerenprotest 547/3; hulppakket regering 54713 e.v.; begroting-1987 5481112; invoering GTS 54811
Fiji: bezoek Bavadra 64413
Gouverneur-Generaal: voor het eerst een Maori gouverneur-generaal 54613
Parlement: nieuwe voorzitter 54613
Politieke partijen:
— National Party: wijziging leiderschap 54513 e.v.; fusie met NZP 54612
— New Zealand Party: fusie met National Party 54612
— Social Credit Politica1 League: partijnaam gewijzigd in New Zealand Democratic Party (NZDP) 54612: nieuwe partijleider 54613
Regering: nieuw kabinet 5451213
Verenigde Staten: opschorting defensieverplichtingen door VS 5481213 e.v.
Verkiezingen: opnieuw winst voor Labour bij parlementsverkiezingen 54511; tussentijdse verkiezing 54613; commentaren 54912

NIGER

Buitenlandse hulp: IMF-kredieten 82312
Economie: herschikking schulden 82312; IMF-kredieten 82312; ontwikkelingsplan 82312; UNDP-conferentie 82312; dalende uraniuminkomsten 82313
Grondwet: nationaal handvest bij referendum goedgekeurd 8221213 e.v.
Oppositie: aanval op Tchin-Tabaraden 82311; huisarrest voor ex-president Hamani Diori weer opgeheven 823/1
President: president Kountché overleden 8221 1; kolonel Ali Seibou opvolger 8221112
Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 8211213; wijzigingen in kabinet 82113
Voedselvoorziening: slechte oogsten door droogte in 1984–1985 82313

NIGERIA

Organisatie van de Islamitische Conferentie (ICO): Nigeria toegelaten als 40ste lid ICO 363/1

OEGANDA

Boeroendi: ex-president Bagaza van Boerocndi krijgt asiel in Oeganda 577/1
Soedan: Oeganda beschuldigt Soedan van steun aan rebellen 542111213 e.v.; tijdelijk sluiting grens met Soedan 54311

OMAN

Engeland: Brits-Omanitische manceuvres 685/1
Huwelijkswetgeving: huwelijken met buitenlanders verboden 685'2; maximum bruidsprijs vastgesteld 68512
Militaire zaken: benoeming inheemse opperbevelhebber 68511; Brits-Omanitische manœuvres 68511
Parlement: instelling consultatieve assemblée 68413 e.v.
Regering: mutaties kabinet 68413
Sowjet-Unie: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 68512

OOSTENRIJK

Duitsland (Bondsrepubliek): conflict Bondsrepubliek–Oostenrijk i.v.m. opwerkingsfabriek in Wackersdorf 24913
Economie: economische situatie in nov. 1986 10/3 e.v.
Parlement:
— Nationalrat: verkiezingen (23-11-'86) 10/2/3; Gratz nieuwe voorzitter (17-12-'86) 5011
Politieke partijen:
— FPO: Haider gekozen tot partijleider (13-9-'86) 9/3 e.v.
— SPO: oud-bondskanselier Kreisky legt functies binnen SPO neer (15-1-'87) 49/1/2
President: Waldheim beedigd als bondspresident (8-7-'86) 8/3 e.v.
Regering: samenstelling kabinet-Vranitzky (16-1-'86) 81112; vorming ,,grote coalitie'' na de verkiezingen van 23-11-'86 4911: samenstelling kabinet (21-l-'87) 50/1
Syrie: veroordeling Syrische kapers 3012
Verkiezingen: verkiezingen voor de Nationalrat (23-11-36) 101213; verkiezingscampagne 10/3 e.v.

PACIFIC

Milieu: ondertekening milieu-conventie 25812
South Pacific Forum: Verdrag van Rarotonga op 7-8-'85 ondertekend door acht van de dertien lidstaten 25713 e.v.; Verdrag van Rarotonga op 8-12-'86 van kracht 25811; ondertekend door Rusland en China 2581112; niet door Frankrijk, VS en Engeland 25812
Sowjet-Unie: de positie van de SU in de Pacific 3161213 e.v.
Visserij: visserijakkoorden in de Zuidelijke Pacific 28713

PAKISTAN

Afghanistan: indirecte besprekingen Afghanistan–Pakistan onder auspiciën van de VN 911 2; zevende gespreksronde in Genève (mei 1986) 9413; overleg verdaagd 9413 e.v.; overleg in Moskou (dec. 1986) 95/2/3; Pakistaanse berichten over grensschendingen 12413 e.v.; Afghaanse beschuldigingen 12512; aanslagen in Pakistan 125/2 e.v.

PANAMA

Binnenlandse veiligheid: afkondiging noodtoestand (10-6-'87) 533/2; verlenging noodtoestand (19-6-'87) 53312; noodtoestand opgeheven 53511

Economie. president Ardito herziel. na protesten bezuinigingsprogramma (26-11-'84), onderhandelingen over buitenlandse schuld 5301 2/3; nieuw pakket bezuinigingsmaatregelen 53013: economisch aanpassingsprogramma leidt tot stakingen en rellen (maart 1986) 53112'3;demonstraties tegen privatiseringsplannen (oktober 1986)533/1; lening Wereldbank (december 1986) 53311: begroting voor 1987 goedgekeurd (30-12-'86) 53311

Engeland· Britse correspondent uitgewezen 537/1

Kerk en staat: oproep bisschoppenconferentie (17-6-'87) 534/3

Media: publikatieverbod voor drie oppositiekranten (26-7 '87) 536/3: sluiting radiozender 536/3

Mensenrechten: kwestie-Spadafora 53111; demonstranten eisen onafhankelijk onderzoek naar dood Spadafora 5311112: formele aanklacht tegen generaal Noriega 53111

Militaire zaken: adviesorgaan voor generaal Noriega 53112; plannen tot uitbreiding omvang defensiemacht 531/2; Amerikaanse beschuldigingen tegen generaal Noriega 53113 e.v.; tweede man defensiemacht Diaz opgevolgd door Justines 533/1; Diaz beschuldigt Noriega (6-6-'87) 5331112; demonstranten eisen aftreden Noriega (9-6-'87) 533/2; kolonel Diaz vraagt politiek asiel in Spanje 5341 2; Amerikaanse Senaat wil schorsing Noriega (26-6-'87) 53513: president Delvalle gelast onderzoek naar de beschuldigingen tegen Noriega (5-7-'87) 53611;kolonel Diaz gearresteerd 536/3

Oppositie: vijf oppositiepartijen starten gemeenschappelijke actie om te komen tot democratisering (juni 1987) 53313: begin algemene staking (11-6-'87) 53313; president Delvalle waarschuwt oppositie 53411; einde algemene staking (medio juni 1987) 53412; Volkscoördinatie komt met eisen 535/3: demonstratie vrouwen (4-7-'87) 53611: oppositie gaat door met acties (juli 1987) 536111213 e.v.: sluiting radiozender 53613; algemene staking 53613

Politieke partijen:

— Algemeen: aan 7 politieke partijen legale status ontnomen (medio 1984) 5291213

— PRD: benoemingen binnen de PRD (12-12-'85) 53112

President: president Ardito opgevolgd door eerste vice-wresident Delvalle (28-9-'85) 53111

Regering: kabinetswijziging (november 1986) 53213

Spanje: kolonel Diaz vraagt politiek asiel in Spanje aan 53412

Verenigde Staten: Amerikaanse beschuldigingen tegen generaal Noriega (juni 1986) 53113 e.v.: VS willen herstel democratisering Panama (11-6-'87) 534/1; Amerikaanse Senaat wil schorsing generaal Noriega (26-6-'87) 54513; Panamese ambassadeur uit Washington teruggeroepen (27-6-'87) 53413 e.v.: anti-Amerikaanse protesten (eind juni–begin juli 1987) 53511; opschorting Amerikaanse hulp (juli 1987) 53513

Verkiezingen: protesten tegen beweerde fraude bij de verkiezingen van mei 1984 529/1/2; aftreden president nationaal verkiezingstribunaal (15-10-'84) 52912

PAPOEA NIEUW-GUINEA

Politieke partijen: League of National Advancenient gevormd 3213

Regering: vorming coalitieregering Wingti 32/21 3: portefeuilleverdeling 3213

PARAGUAY

Kerk en staat: houding bisschoppen t.o.v. regime Stroessner 301/1

Media: maatregelen tegen de pers 3021213

Oppositie: pogingen van ballingen terug te keren 301/2; verbanning en terugkeer Laino 301/2/3; zes ballingen mogen terugkeren (eind dec. 1983) 302/3; demonstratie oppositie (17-2-34) 302/3; regering geeft waarschuwing 30213; maatregelen tegen de pers 302/2/3: nieuwe demonstratie (16-2-'85) 30311; Nationaal Akkoord presenteert programma 303'2; demonstratie oppositie (14-2-'86) 304/3

Politieke partijen:

— Mopoco: congres (6-7-'85). nieuwe partijvoorzitter gekozen 30413: arrestaties Mopoco-leiders (14-9-'85) 30413

PC: tekenen van verdeeldheid op congres Colorado Partij (eind sept. 1984) 303/2/3; Stroessner geeft verdeeldheid toe (april 1986) 30412

— PDC: Rojas Leon gekozen tot president Christen-Democratische Partij (okt. 1984) 303/2

— PLR: Persio Franco gekozen tot president Partido Liberal Radical (jan. 1985) 303'2

— PLRA: vcrbanningeri en terugkeer PLRA-leider Laino 301/2/3

— PRF: Acevedo gekozen tot president Partido Kevolucionario Febrerista (nov. 1983) 30312

President: generaal Stroessner voor de zevende keer president (6-2-'83) 30113; beediging Stroessner (15-8-'83) 30211

Regering: samenstelling kabinet (15-8-'83) 302.1

Staat van beleg: opheffing (8-4-'87) 30013

Verkiezingen: nieuwe kieswet (aug. 1981) 300/3; kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 1983 30113: generaal Stroessner voor de zevende keer president (6-2-'83) 30113

POLEN

Algemeen: Nobelprijs voor Walesa (okt. 1983) 446/3 e.v.: Robert F. Kennedyprijs voor de Mensenrechten voor Z. Bujak en A. Michnik 589.1

Arbeid: diverse stakingen en bezettingen, volgend op uitroeping staat van beleg (dec. 1981) 380/2/3; processen tegen Solidariteit 38112; bezettingen en demonstraties als protest tegen formele opheffing van Solidariteit 40911

Corruptie: Maciej Szezepanski. de vroegere chef van de Poolse radio en televisie, veroordeeld wegens corruptie 447/1/2

Duitse Democratische Republiek: vriendschapsbezoek van partijleider E. Honecker aan Polen (augustus 1983) 639111213 e.v.; Jaruzelski bezoekt DDR (november 1984) 639/1

Duitsland (Bondsrepubliek): oud-bondskanselier Willy Brandt bezoekt Polen 64011

Economie: grote prijsverhogingen voor koffie, thee en sterkedrank (juli 1982) 38212; economische ontwikkelingen vanaf 1982, instelling westerse economische sancties en geleidelijke opheffing daarvan 51013e.v.; economische hervormingen in Polen teruggedraaid 511/2/3; commentaar 51113 e.v.; nieuwe prijsverhogingen (maart–juli 1985) 549/3 e.v.; poging tot oprichting kerkelijk landbouwfonds mislukt 550/1/2/3; akkoorden ter herstructurering Poolse buitenlandse schuld 551111213e.v.; zitting van het Centrale Comité over de economische situatie 58812: resterende Amerikaanse sancties tegen Polen opgeheven 588/2/3; nieuwe prijsverhogingen leiden tot protesten (maart 1987) 588/3 e.v.

Italië: Jaruzelski bezoekt Italie (januari 1987) 6401112

Japan: Jaruzelski bezoekt Japan 640/2/3

Justitie: amnestie voor degenen die veroordeeld waren wegens overtredingen van de bepalingen van de staat van beleg (juli 1983) 41213; resultaten amnestie 44513 e.v.; gerechtelijk onderzoek tegen priesters 446/1/2; Warschau biedt dissidenten emigratie aan. aanklacht tegen zeven voormalige leiders van Solidariteit verzacht 44612; verlenging van het amnestieaanbod tot 31-12-'83 446/3; vrijspraak in zaak-Przemyk 448/2/3; Maciej Szczepanski, de vroegere chef van de Poolse radio en televisie, veroordeeld wegens corruptie 4471112; voormalige regeringsleiders voor rechter (febr. 1984) 447/2/3: aantal politieke gevangenen groeit (eerste helft 1984) 448/3; arrestatie Bogdan Lis (juni 1984) 47411; proces tegen KOR-leden Kuron. Michnik, Romaszewski en Wujec verdaagd 47412; amnestie ter gelegenheid van 40ste verjaardag van het socialistische bewind (juli 1984) 474/2/3; resultaten amnestie, elf belangrijke politieke gevangenen vrij 474/3; het proces-Popieluszko 477: veroordeeling van vier leden van de geheime politie 477/2/3: amnestie voor wolitieke gevangenen na voldoende grote opkomst parlementsverkiezingen 480/2/3; wetboek van strafrecht gewijzigd 507/3; vrijlating politieke gevangenen in het kader van nieuwe amnestiewet (juli 1986) 554/1/2/3; idem 584/3 e.v.; honderden Polen gevangen wegens afwijzing militaire eed 586/1/2; strafvermindering voor moordenaars Popieluszko 587/1

Kerk: paus Johannes Paulus II brengt tweede bezoek aan Polen (juni 1983) 411/2/3: ontmoeting Johannes Paulus II en Lech Walesa 412/1/2; gerecnteiijk onderzoek tegen priesters 446/1/2; „Kruisbeeldenoorlog" veroorzaakt confrontatie kerk–staat 44713 e.o.: protestactie gelovigen tegen overplaatsing van plaatselijke kapelaan 44811; ontvoering van en moord op Jerzy Popieluszko 4751213 e.v.; protesten tegen nieuwe prijsverhogingen (maart 1987) 58911; derde bezoek van paus Johannes Paulus II aan Polen (juni 1987) 58911'213 e.v.: paus Johannes Paulus II ontmoet L. Walesa 5901112

Onderwijs: conflict over benoeming rectores universiteiten 448/2; nieuwe wet op hoger onderwijs. zuivering aan universiteiten 508/3 e.v.

Oppositie: processen tegen Solidariteit 38112; clandestiene uitzendingen radio-Solidariteit, protesten tegen de staat van beleg, arrestaties en zuiveringen. Lech Walesa verplaatst naar ander detentiecentrum 382/1; massale demonstraties ter herdenking tweejarig bestaan van vakbond Solidariteit (aug. 1983), confrontaties tussen betogers en politie 383/3; arrestaties voormalige KOR-leden 38411;Lech Walesa vrijgelaten 4091213: arrestaties en veroordelingen activisten Solidariteit 4101213 e.v.; Walesa onder druk 4111112: Solidariteit zet strijd voort 41313; Warschau biedt dissidenten emigratie aan, aanklacht tegen zeven voormalige leiders van Solidariteit verzacht 44612; betogingen tegen regime (mei 1984) 4481112: aantal politieke gevangenen groeit (eerste helft 1984) 44813; arrestatie Bogdan Lis (juni 1984) 47411; proces tegen KOR-leden Kuron, Michnik, Romaszewski en Wujec verdaagd 474/2: elf belangrijke politieke gevangenen vrij 474/3; oprichting mensenrechtencomités (okt. 1984) 476/3 e.v.; ontwikkelingen betreffende dissidenten (okt. 1984–nov. 1985) 4781213 e.v.; Lech Walesa voor rechter gedaagd 48013; verdere arrestaties dissidenten 50911; petities aan regering voor vrijlating gevangen activisten Solidariteit 509/2/3; Zbigniew Bujak gearresteerd 51012; commentaar 510/2/3; vrijlating politieke gevangenen in het kader van nieuwe amnestiewet (juli 1985) 354111213: idem 58413 e.v.: Edward Lipinski overleden 58513 e.v.; honderden Polen gevangen wegens afwijzing militaire eed 586/1/2: oprichting bovengrondse Voorlopige Raad van Solidariteit (31-10-'86) 5861213; ondergrondse zet activiteiten voort 58613; oprichting Voorlopige Raad van Plattelands-Solidariteit 587/1; protesten tegen nieuwe prijsverhogingen (maart 1987) 589/1

Parlement: verkiezingen (okt. 1985) 3501213 e.v.; vakbond Solidariteit ontbonden 38413; parlement neemt wet op ,,sociaal parasitisme" aan en twee wetten inzake jeugdcriminaliteit en alcoholisme 4091112; drie grondwetswijzigingen goedgekeurd, amnestie voor degenen die veroordeeld waren wegens overtredingen van de bepalingen van de staat van beleg Quli 1983) 412/3: commentaar op constitutionele wijzigingen 41213 e.v.; Sejm aanvaardt twee wetten betreffende een verscherping van de censuur en een verzwaring van straffen op het verspreiden van valse informatie. het lidmaatschap van verbo-

den organisaties en het leiden of organiseren van protestacties en een nieuwe belastingwet (juli 1983) 41312: besluit tot oprichting van een Nationaal Defensiecomité (KOK) (nov. 1983). geleid door premier en partijleider Jaruzelski 446/3; verlenging van het amnestieaanbod tot 31-12-'83 44613; oprichting ,,comité voor de naleving van de wet. de openbare orde en de sociale discipline" om het Nationale Defensiecomité bij te staan 447/1: amnestie ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van het socialistische bewind (juli 1984) 4741213: amnestie voor politieke gevangenen na voldoende grote opkomst parlementsverkiezingen 480/2/3; wetboek van strafrecht ge ijzigd, commentaar 507/3 e.v.; nieuwe vakbondswet stelt herinvoering vakbondspluralisme uit, commentaar 508/1/2; nieuwe wet op hoger onderwijs, zuivering aan universiteiten 508/3 e.v.

Politieke partijen:

— Boerenpartij: 9de congres Poolse Boerenpartij (ZSL) 38011
— Democratische Partij: 13de congres Democratische Partij, Mlynczak nieuwe voorzitter 380/1
— PVAP: samenstelling leidende organen (mei 1987) 34813: mutaties sedert jan. 1982 35212; wijziging partijtop (juli 1982) 35213: mutaties binnen PVAP 37913; filosoof Schaff door partij geroyeerd 37913e.v.; 10de congres van de PVAP 55213 e.v.; Centraal Partijcomité en Politburo drastisch vernieuwd 533/3; zitting van het Centrale Comité over de economische situatie 588/2

President: samenstelling staatsraad (mei 1987) 348/3: Wojeiech Jaruzelski volgt Henryk Jablonski op als president (nov. 1985) 351/2/3

Regering: samenstelling ministerraad (mei 1987) 34813 e.v.; mutaties sedert jan. 1982 34911; ontslag Moczar en Wojtecki (maart 1983) 34913; ontwikkelingen volgend op het uitroepen van de staat van beleg op 13-12-'81 380 e.v.; verschillende vormen van actief en passief verzet 380/2; voormalige bewindslieden onder arrest 38013; politiek asiel voor ambassadeurs uit Polen 380/3 e.v.; enige versoepelingen van de onder de staat van beleg geldende beperkingen 38111 e.v.: opschorting staat van beleg (31-12-'82) 41011: oud-partijchef Gierek en oud-premier Babiuch gezuiverd (juli 1983) 41212; opheffing staat van beleg 412/2/3; voormalige regeringsleiders voor rechter (febr. 1984) 447/2/3; plannen om politieke tegenstanders in ballingschap te sturen vinden geen doorgang 47512: hervorming bij geheime politie i.v.m. moord op priester Popieluszko 477/3 e.v.; arrestatie ex-minister (nov. 1984) 47812; vorming consultatieve Raad 58713 e.v.

Religie: pogingen tot opriching kerkelijk landbouwfonds mislukt 550111213

Sowjet-Unie: besprekingen van generaal Wojciech Jaruzelski met president L. Brezjnew (maart 1982 en augustus 1982) 6381112; met partijleider J. Andropow (december 1982) 63813: met diens opvolger X. Tsjernenko (mei 1984) 63813; Jaruzelski en Sowjet-leider M. Gorbatsjow herdenken Sowjet-Pools vriendschapsverdrag en tekenen samenwerkingsverdrag (april 1987) 63813

Staatsraad: samenstelling staatsraad (mei 1987) 34813; mutaties sedert jan. 1982 34911 e.v.; Kania lid van de staatsraad (mei 1982) 34912; Jaruzelski volgt Jablonski op als voorzitter van de staatsraad (nov. 1985) 351/2/3

Strijdkrachten: Piotr Koloziejczyk nieuwe opperbevelhebber Poolse marine (febr. 1986) 35211

Vakbeweging: opheffing Bond van Poolse journalisten (SDP), nieuwe Bond van Journalisten opgericht (SDPRL) 38113 e.v.; vakbond Solidariteit ontbonden 38413; bezettingen en demonstraties als protest tegen formele opheffing Solidariteit 40911; Lech Walcsa vrijgelaten 409/2/3; schorsing vakbond van beeldende kunstenaars (april 1983) 41013: nieuwe vakbond van acteurs (mei 1983), bestuur van de Bond van Poolse filmmakers treedt af (juni 1983) 411.1; Solidariteit zet strijd voort 41313: ontbinding Kunstenaarsbond en Schrijversbond 44513; vakbonden kritiseren regeringsbeleid 44613; vorming overkoepelende vakbondsorganisatie OPZZ 47811: nieuwe vakbondswet stelt herinvoering vakbondspluralisme uit 508/1; oprichting bovengrondse Voorlopige Raad van Solidariteit 5861213; ondergrondse zet activiteit voort 58613: oprichting Voorlopige Raad van Plattelands-Solidariteit 58711; 2de congres OPZZ (november 1986) 587'112; protesten tegen nieuwe prijsverhogingen 589/1

Verenigde Staten: Senator Edward Kennedy bezoekt Polen 58911

Verkiezingen: verkiezingen voor de wojwodschappen 33011

Wojwodschappen: verkiezingen 35011

PORTUGAL

Azoren: ontwikkelingen m.b.t. de Azoren 50613 e.v.

Begroting: begroting voor 1986 (13-2-'86)4821213

China: besprekingen tussen China en Portugal over Macao 504 e.v.; akkoord (26-3-'87)50413: ondertekening (13-4-'87) 50511

Economie: verlaging disconto 48311; economische situatie na één jaar (1986), EG-lidmaatschap 483: regering overleeft vertrouwensstemming over economische hervormingsplannen 484/1

EG: verkiezingen voor het Europese Parlement (19-7-'87) 482/1/2

Industrie:

— Algenieen: bezorgdheid over situatie bij staalbedrijven 483/1

Justitie: veroordeling held Anjerrevolutie Carvalho (20-5-'87)485/2/3

Macao: besprekingen tussen China en Portugal over Macao 504 e.v.; akkoord (26-3-'87)504/3; ondertekening (13-4-'87) 50511; nieuwe gouverneur (3-7-'87) 50513 e.v.

NAVO: lord Carrington in Lissabon (516-2-'87) 507/2

Parlement: parlementsverkiezingen (19-7-'87) 481 e.v.: definitieve uitslag 50313

Politieke partijen:

— APU: einde aan samenwerking tussen communisten en MDP (APU) 485'1
— CDU: communisten gaan samenwerken met twee andere partijen, ontstaan CDU 485/1
— PRD: PRD kiest Eanes tot partijleider (19-10-'86) 485/1
-- PSD: congres, Cavaco e Silva herkozen als partijleider (2-6-'86) 48412
— PSP: zesde congres, Constancio gekozen tot partijleider (29-6-'86) 4841213 e.v.; biografie Constancio 48411

President: beëdiging Mario Soares (9-3-'86) 484/1

Regering: portret van Cavaco e Silva 4811213 e.v.; regering overleeft vertrouwensstemming over economische hervormingsplannen 48411; regering valt over door PRD ingediende motie van wantrouwen (3-4-'87)48512

Sowjet-Unie: uitwijzing Russen (23-6-'86), uitwijzing Portugees door SU (30-6-'86) 507/2

Terrorisme: veroordeling held Anjerrevolutie Carvalho (20-5-'87)4851213; aanslagen sinds medio 1985, nieuwe wet ter bestrijding van het terrorisme (23-7-'87) 50313 e.v.

Verenigde Staten: Portugese president bij Reagan (18-5-'87) 50711: Amerikaanse minister van defensie Weinberger op bezoek bij Soares (19-,?-'86)50712

Verkiezingen: parlementsverkiezingen (19-7-'87) 481 e.v.; verkiezingscampagne 48211; verkiezingen voor het Europese Parlement (19-7-'87)482/1/2; lokale verkiezingen (15-12-85) 48212: definitieve uitslag parlementsverkiezingen 503/3

QATAR

Bahrein: Qatar in conflict met Bahrein over koraalrif 68513 e.v.: arrestatie en vrijlating buitenlandse werknemers 68513: troepenterugtrekking 68513 e.v.

Energie: ontwikkeling aardgasreserves North Field 686/2

Frankrijk: wapenaankopen in Frankrijk 68612

Regering: ministers overleden 685/2; portefeuilleverdeling 685/2/3

ROEMENIË

Bevolkingspolitiek: maatregelen ter verhoging geboortencijfer 87/1/2/3

China· presiaent Ceausescu bezoekt China 90'3

Duitsland (Bondsrepubliek): Ceausescu bezoekt Bondsrepubliek 901112; uitwijzing diplomaten 90/2; geen overeenstemming t.a.v. kwestie Duitse minderheid in Roemenië 9012

Economie: ernstige problemen in landbouw- en energiesector 86/1/2/3; voortzetting geforceerd exportbeleid 8613 e.v.; achterstand schuldbetalingen 8711; energiebeperkende maatregelen 8711; militaire eenheden ingezet in probleemsectoren economie 8911

Frankrijk: minister Stefan Andrei in Frankrijk 9012

Hongarije: positie Hongaarse minderheid veroorzaakt wederzijdse spanningen 87/3 e.v.

Kerk en staat: spanningen tussen Roemeense staat en r.-k. kerk 89/2/3; vrijlating en emigratie G. Calciu-Dumitreasa 891213; gelovigen bezetten kerk 89/3 e.v.; brandstichting in synagoge 9011; patriarch Justin overleden 9011

Korea (Noord): Ceausescu bezoekt Noord-Korea 9013

Minderhedenbeleid: positie Hongaarse minderheid veroorzaakt spanningen met Hongarije 8713 e.v.: geen overeenstemming t.a.v. kwestie Duitse minderheid in Roemenië 9012

Oppositie: dissidenten zeggen partijlidmaatschap op 8813

Partij: samenstelling leidende organen 78/2 e.v.; mutaties sinds 1980 7812; 12de en 13de partijcongres 80/1/2; protest tegen herverkiezing Ceausescu tot partijleider 8012; biografie Pirvulescu 8012; uitbreiding van het CC van 361 naar 408 leden 88/2/3

Regering: samenstelling ministerraad 7812 e.v.; mutaties sinds 1980 7812 e.v.; Dascalescu nieuwe president 7813 e.v.

Staat: samenstelling leidende organen 7812 e.v.; mutaties sinds 1980 7812 e.v.

Strijdkrachten: militaire eenheden ingezet in probleemsectoren economie 8911; referendum over vermindering militaire uitgaven 891112; inkrimping van de strijdkrachten 8912

Verenigde Naties: Roemeense VN-functionaris in eigen land vastgehouden 9013e.v.

Verenigde Staten: dreigende stopzetting gunstige handelsstatus Roemenië 901213

Verkeer: Donau–Zwarte-Zeekanaal geopend 88/3 e.v.

Warschaupact: oproep Ceausescu tot vermindering militaire kracht Warschaupact 9013; Ceausescu wil nauwere samenwerking met legers van het Warschaupact 9013

SAN MARINO

Economie: invoering tnkomstenbelasting (okt. 1984) 1811

Regering: nieuwe regering (26-7-'86) 1911

Staatsburgerschap: wetten m.b.t. het staatsburgerschap 1813

SAOEDI-ARABIË

Bahrein: 25 km lange verbinding, de „King Fahd Causeway", officieel geopend 68412

Irak: Saoedische bemiddeling tussen Syrië en Irak 3421213

Syrië: Saoedische bemiddeling tussen Syrië en Irak 3421213

SINGAPORE

President: aftreden Devan Nair 3212: Wee Kim Wee nieuwe president 32/3

Regering: ministersbenoemingen 32/3

SOEDAN

rv
Algemeen: ontwikkelingen vanaf B-5-'86 540/1/2; verdere binnenlandse ontwikkelingen 555/1
Economie: akkoord met IMF gemeld 556/1/2
Justitie: aankondiging ve anging shari'a 556/1
Militaire zaken: mutaties inilitaire top 555/1
Noodtoestand: afkondiging 55611
Oeganda: Oeganda beschuldigt Soedan van steun aan rebellen 542111213 e.v.; tijdelijke sluiting grens met Soedan 543/1
Oppositie: sociale onrust 55511; afkondiging noodtoestand na nieuwe sociale onrust 556/1'2
Regering: vorming kabinet (15-5-'86) 540/2/3; aftreden minister Yagi 555/2: aftreden minister van arbeid 555/3; ontbinding regering 555'3; vorming nieuw kabinet 555/3; regeringscrisis 536'2; DUP uit coalitie 556/3
Tsjaad: positie Libische troepen in Soedan 226/1/2/3
Verenigde Staten: nieuwe Amerikaanse ambassade 217/2
Zuid-Soedan: besprekingen met SPLA 54013 e.v.; voortzetting strijd in het Zuiden 54013 e.v.; ontmoeting El-Mahdi met Garang 540/3 e.v.: passagiersvliegtuig door SPLA neergeschoten 54211; luchtverkeer met Zuid-Soedan gestaakt 54211; besprekingen met SPLA afgebroken 542/1; internationale hulp in het gedrang 543/2/3; „Operation Rainbow" 5431213 e.v.; ontwikkelingen guerrilla (tot einde 1986) 544/2/3; vorming milities 5441213; vorming Raad voor het Zuiden 55512: aftreden minister van arbeid 55513

SOLOMON-EILANDEN

Regering: aftreden premier Peter Kenilorea 481 2/3; Ezekiel Alebua opvolger 4813

SOMALIA

Algemeen: interne politieke ontwikkelingen sinds eind 1984 22011
Ethiopië: Somalische beschuldigingen over Ethiopische militaire acties 22113; overleg Barre en Mengistu Haile Mariam in Djibouti 22213; Somalia meldt Ethiopische aanval 22313 e.v.: bereidheid tot voortzetting overleg 223/3 e v.
Grondwet verlenging ambtstermijn president 220/1; rechtstreekse verkiezingen 22011
Israël: berichten over wapenleveranties door Israël 22413
Italië: bezoek premier Craxi 22413
Libië: herstel betrekkingen 28613
Oppositie: activiteiten Somalische oppositiebewegingen 220/3 e.v.: berichten over gevechten en aanverwante ontwikkelingen 22112: nieuwe activiteiten verzet 223/1: ontvoering en vrijlating Fransen 223/1/2/3
Regering: samenstelling kabinet 2201113: benoeming premier 220/2
Sowjet-Unie: normalisering relatie 28613
Verkiezingen: presidentsverkiezingen 220/1; Barre herkozen 220'1; verkiezing Volksvergadering 220,1/2
Vluchtelingenprobleem: cholera-epidemie en hongersnood 224/1/3
Zuid-Afrika: berichten over wapenleveranties door Zuid-Afrika 224/3

SOWJET-UNIE

ALGEMEEN

Algemeen: Stalins dochter Swetlana Allitoejewa verlaat SU opnieuw 251/1/2; nieuwe wetgeving t.a.v. privé-ondernemerschap 251 2; mogelijke hervorming prijssysteem 251/2 e.v.; festiviteiten rondom herdenking 70 jaar revolutie 753/1
Cultuurbeleid: liberalisering cultuurbeleid 260/1 e.v.; congres van de Sowjet-Schrijversbond 260 1/2 3 herwaardering verboden films: posthume huide voor Tarkowski 300/1/2; grotere vrijheid voor theaters 300/1/2; grotere vrijheid voor theaters (vervolg) 313/1i2
Media: mutaties binnen de media 16512 e.v.
Militaire zaken: wijzigingen binnen de strijdkrachten 168/1/2; generaal Belikow commandant Sowjet-troepen in Oost-Duitsland 16811; speculaties over wijzigingen in de militaire top 168/2; commandant luchtafweer ontslagen na landing Mathias Rust op Rode Plein in Moskou 460/3; zuiveringen in strijdkrachtencommando district Moskou 46112: publikatie m.b.t. potentieel aritwoord SU op SDI 6991213 e.v.; beeindiging moratoriurn op kernproeven overwogen 702'2; moratorium op kernproeven beeindigd 704/2; kernproeven hervat 727/3; SU introduceert raketten op treinwagons 7771112
Veiligheid: Moskouse jeugdbendes in het nieuws 254'2

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Alcoholisme: anti-alcoholcampagne 258/3: verkoop alcohol sterk gedaald 258/3: parfumindustrie gedijt 258/3 e.v.
Drugsbeleid: maatregelen tegen drugsverslaving 259/1/2
Economische ontwikkeling: sterke controle op de kwaliteit van de produktie 25213; prijsverhogingen volgens Sowjet-economen onvermijdelijk 25213; Sowjet-economie gedupeerd door daling olieprijs 253/3; meer vrijheid voor Sowjet-bedrijven 25512; bedrijven in Sowjet-Unie mogen failliet gaan 25513
Energie:
— Kernenergie: gevolgen van de kernramp in Tsjernobyl 16813: ontslagen en bestraffingen 16911; nieuw ministerie van kernenergie 169/2: tweede ramp in Tsjernobyl voorkomen 16912; IAEA-symposium gewijd aan kernramp Tsjernobyl 20411; officieel Sowjet-rapport over de toedracht van de ramp 204'3 e.v.: gevolgen in de Sowjet-Unie 205/2/3; akkoorden met VS en Finland 20711: Moskou vraagt Japan advies over stralingsslachtoffers 20712; topfunctionarissen IAEA in Tsjernobyl 207/2/3: reacties in West-Duitsland op ongeval kerncentrale in Tsjernobyl 248/2
Handel: liberalisering van de buitenlandse handel 254/2/3; joint-ventures van Russische en Westerse ondernemingen 25413 e.v.
Landbouw: maatreeelen ter stimulering van de landbouw 25313
Plan: plancijfers 1987 en resultaten 1986 254/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Kerk en staat: meer rechten voor kerken 313/3
Oppositie: vrijlating dissidenten 11311 e.v.: mogelijke emigratie Korjagin en Chodorowitsj 11313 e.v.; betogingen voor vrijlating Begoen 114/1/2; verbanning Sacharow en Bonner opgeheven 114/2 e.v.: voorafgaande ontwikkelingen 114/2/3 e.v.; Sacharow terug in Moskou 115/1/2: interviews Sacharow niet Westerse bladen 115/2/3; deelname Sacharow aan internationaal forum 115/3; emigratie van joden uit de Sowjet-Unie 207'3: veroordelingen joodse activisten 208 2; vrijlatingen 208/2/3; nieuwe regels Sowjet-emigratie 208/1; Josif Begoen op vrije voeten gesteld 208/2/3; vrijlating joodse activisten 21112: nieuwe protestacties 211/3; uitwijzing dissidente Irina Griwnina naar Nederland 212/3; dissidenten Morozow en Martsjenko in gevangenschap overleden 213/1; oproep voor algemene amnestie 214 2; Korjagin vrij 214/2; emigratie Tarnopolski 214/3: religieuze aissidenten in vrijheid 214/3 e.v.: verdere vrijlating dissidenten 250/3: Pjotr Grigorenko overleden 250 3: dichteres Ratoesjinskaja verlaat Sojwet-Unie 260/3 e.v.
Parlement: samenstelling van het Presidium van de Opperste Sowjet 166 2
Partij: plenum Centrale Comité 103/1; toespraak Gorbatsjow 103/1/2 en 126/3 ev., voorstel tot democratisering verkiezingsstelsel 103 1 2: slotresolutie 103 3' personele wijzigingen 103/3 e.v.; slotrede Gorbatsjow 10413; personele wisselingen binnen partij 165/3 e.v ; Boris Jeltsin. partijchef van Moskou, ontslagen en vervangen door Lew Zajkow 753/3; commentaar 75513
Hegering: benoeming nieuwe ambassadeurs 165/1/2/3; personele uitwisselingen 16513 e.v.; reorganisatie ministeries van bouw 166 3; nieuw ininisterie van kernenergie 16912; minister van defensie vervangen na landing Mathias Rust op Rode Plein in Moskou 460/3
Republieken:
— Baltische Sowjet-republieken: Gorbatsjow bezoekt Letland en Estland 314/2
Centraalaziatische Sowjet-Republieken: veranderingen in Ceiitraalaziatische Sowjet-Republieken 10612
— Kazachstan: machtsvvisseling in Kazachstan leidt tot rellen 104'3 e.v.; ook tweede partijsecretaris in Kazachstan vervangen 10611
— RSFSR: belangrijke redevoering in Wladiwostok 31411; Gorbatsjow bezoekt Verre Oosten van de Souljet-Unie en lanceert plan om voor de Azië/Pacific-regio een internationale veiligheidsconferentie te beleggen 314/1/2
Teksten: passages uit toespraak Gorbatsjow tot plenum Centrale Comité 103/3; 12613 e.v.

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: Karmal en Keshtmand in Sowjet-Unie (april 1986) 67/1/2; akkoorden 77/1/2: terugtrekking zes Sowjet-regimenten 69/1/2; Najibullah in Moskou 7013: overleg VS–SU over Afghanistan (juni 1985) 92/1: Afghaans tijdsehema voor terugtrekking Sowjet-troepen? 9511; verklaring Gorbatsjo 951112; lot Sowjet-krijgsgevangenen en -deserteurs 123/3 e.v.
Australië: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze bezoekt Aiistralie (maart 1987) 332/1
Cambodja: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze bezoekt Cambodja (maart 1987) 33113
Canada. graanakkoord 605/1; Sowjet-minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze in Canada (l-10-'86) 605.1: opheffing van de sancties tegen Moskou (12-11-'86) 60413
Duitsland (Bondsrepubliek): reacties in West-Duitsland op ongeval kerncentrale in Tsjernobyl 248/2; president von Weizsacker bezoekt SU 449 e.v.; stand der betrekkingen West-Duitsland--SU. bondskanselier Kohl vergelijkt Gorbatsjow met Goebbels 44911; onderhoud Westduitse delegatie met Gorbatsjow 450/2/3: kwestie-Mathias Rust 4511112; Moskou vraagt uitlevering oorlogsmisdadigers 451'2; discussie over Duitse deling 451/3; persconferentie bondskanselier Kohl in Bonn 452/1/2; Westduitser landt met sportvliegtuigje op Rode Plein in Moskou 459 e.v.: vliegtocht van Mathias Rust 459/3 e.v.; politieke consequenties. minister van defensie vervangen, commandant luchtafweer ontslagen 460'3 e.v.: zuivering iri strijdkrachtencommando district Moskou 461/2
Engeland: onderhoud Gorbatsjow–Thatcher tijdens reis Gorbatsjow naar Washington 803/2/3
Finland: Sowjet-Fins akkoord over waarschuwing in geval van nucleair. ongeluk 207/1; bezoek Jegor Ligatsjow 501.2; kondigt weghalen van raketten uit Kola aan 701/2
India: Sowjet-leider Gorbatsjow bezoekt India (nov. 1986) 315'1
Indonesië: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze bezoekt Indonesië 332 i
Iian: Sowjet-schepen in de Golf getroffen 598'1 komst Sowjet-oorlogsschepen 596/3
Israël: gesprek Peres–Sjewardnadze in New York 342 i: overleg met Peres 357.1
Italië: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko brengt officieel bezoek aan Italië 314/3
Japan: Moskou vraagt Japan advies over stralingsslachtoffers 207 2
Jordanië: Sitenko in Amman 355 2
Kiribati: visserijakkoord (18-8 '85) 287 3

Koeweit: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 596/3 e.v.; akkoord met SU 59613 e.v.
Laos: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze bezoekt Laos 33213
Libië: normalisering relatie 286/3
Malta: Mintoff in Moskou (17/20-12-'84) 323/3
Midden-Oosten: Sowjet-voorsel inzake vooroverleg over Midden-Oosten 33612; Sowjetafgezanten in Midden-Oosten 3391112; komst Sowjet-schepen in de Golf 59811
Nederland. bezoek premier Lubbers en minister Van den Broek aan de Sowjet-Unie 99'3 e.v.; voorgeschiedenis (kwestie plaatsing kruisraketten in Nederland) 9913; verloop van het bezoek 10011; verslag premier Lubbers over onderhoud met Gorbatsjow 101'2; economische kwesties 10113; mededeling Politburo 10212
Oman: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 68512
Pacific: de positie van de SU in de Pacific 316/2/3 e.v.
Polen: besprekingen van generaal Jaruzelski met president Brezjnew (maart 1982 en augustus 1982) 638/1/2; met partijleider Andropow (december 1982) 63813; met diens opvolger Tsjernenko (mei 1984) 638/3; Jaruzelski en Somjet-leider Gorbatsjow herdenken Sowjet-Pools vriendschapsverdrag en tekenen samenwerkingsverdrag (april 1987) 638/3
Portugal: uitwijzing Russen (23-6-'86), uitwijzing Portugees door SU (30-6-36) 50712
Spanje: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko brengt bezoek aan Spanje (febr./maart 1985) 31413 e.v.
Syrië: bezoek Khaddam 2911; militaire contacten 291112; berichten over wapenleveranties 29/1/2; bezoek Assad 35713
Thailand: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze bezoekt Thailand 33211
Tsjechoslowakije: premier Strougal in Moskou 6011; officieel bezoek president Husak aan de Sowjet-Unie 60/1
Vanuatu: diplomatieke betrekkingen 28713; visserijakkoord 2881112
Vaticaan: bezoek minister van buitenlandse zaken Gromyko 31413
Verenigde Arabische Emiraten: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 68812
Verenigde Naties:
— Ontwapeningsconferentie: toespraak Sowjet-minister Sjewardnadze tot VN-ontwapeningsconferentie 776/3; SU aanvaardt inspectie 77613
— Veiligheidsraad: bezoek Sjewardnadze 808/3; jaarlijkse bijeenkomst vijf permanente landen Veiligheidsraad overeengekomen 808/3
Verenigde Staten: Sowjet-Amerikaanse overeenkomst inzake nucleaire veiligheid en nucleair onderzoek 20711; Sowjet-partijleider Gorbatsjow stelt apart INF-verdrag voor 16111; maakt koppeling aan Amerikaanse concessies t.a.v. SDI los 16111 e.v.; nieuwe Amerikaanse ambassadeur 21712: beginselakkoord verwijdering INF tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington 60911; verklaring Gorbatsjow 61011; communiqué Shultz–Sjewardnadze 61012; verklaring president Reagan 61012: persconferentie Shultz en Sjewardnadze 6101213; wapens vallend onder het akkoord 6111213: 3% van totale arsenaal aan kernwapens 6111213; terugblik 612/1/2/3; reacties 61213 e.v.: ontwikkelingen na topontmoeting Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 67513; reacties Westeuropese bondgenoten op bijna-akkocrd van Reykjavik 675/3 e.v.; bondskanselier Kohl in Washington 67512; weghalen raketten niet zonder gevaar 6751213; Nucleaire Planning Groep van NAVO bijeen vraagt Moskou INF niet te gijzelen 67513 e.v.; uitwijzing over en weer van diplomaten VS en SU 6761213; opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 67712; onderhoud Shultz met Sjewardnadze tijdens opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 69813; rapport IISS m.b.t. strategische strijdkrachten VS en SU 6991112: publikatie in SU 69912; antwoord Moskou op SDI 6991213 e.v.; VS overschrijden beperkingen van SALT-11-verdrag 701/2: Moskou overweegt einde moratorium op kernproeven 70212; Franse premier Chirac voor Assemblée WEU 70213 e.v.; dringt aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 70213 e.v.: bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 703/1: bijeenkomst Comité voor defensieplannen 7031112; verklaring regering SU over SALT-I1 7031213; extra ronde in Genève 703/3; NAVO-ministerraad 70313 e.v.; SU beeindigt moratorium op kernproeven 704 2; nieuwjaarsboodschappen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow 7041213; nieuwe chef Sowjet-delegatie in Genève 712/2/3; nieuwe ronde Geneefse besprekingen SU–VS over beheersing kernbewapening van start 71213: CVSE in Wenen hervat 72511; persconferentie VS-delegatieleider Warren Zimmermann 7251112: NAVO wil nieuwe conferentie voor troepenreductie 72511'2: kernproef VS 72312; reacties SU 7251213; onderhoud Gorbatsjow met Amerikaanse politici 726/2: NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen 72612; werkontbijt NAVO–Warschaupact 72711; concessie van Moskou bij onderhandelingen over chemische wapens 7271112; Paul Nitze in Londen. Bonn en Den Haag 7271213: Sowjet-Unie hervat kernproeven 72713; Sowjet-partijleider maakt INF-akkoord los uit pakket van samenhangende overeenkomsten 72812; overleg VS–Europese bondgenoten over verificatie INF-akkoord 72813; persconferentie Mitterrand 72813: VS: doorgaan met werkzaamheden in Woensdrecht 74413; SU wil separaat overleg over SRINF-wapens 74511; VS-voorstellen m.b.t. verificatie INF-akkoord in Geneve ingediend 745/1/2; kritiek Karpow op VS 74512; kritiek door VS afgewezen 7451213; voortzetting geschil over SRINF 74513; VS bereid tot minder inspectie bij nuloptie 7461112; NAVO-verklaring: Sowjet-standpunt SRINF belemmert besprekingen 74712; eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact in Wenen over vermindering conventionele wapens afgesloten 74612: W.-Duitsland bezorgd over eventuele afschaffing SRINF 74613: Sowjet-Unie verzacht eis totaal verbod kernproeven 74613; Gorbatsjow stelt onderhandelingen over SRINF voor 74711; kondigt einde van produktie en vernietiging chemische wapens aan 747/1; enkele reacties in het Westen op Gorbatsjows voorstellen 74712: bezoek minister Shultz aan Moskou 74713: Tass-verslag over verloop der besprekingen pessimistisch van toon 747/3 e.v.; ministers Shultz en Sjewardnadze optimistisch 7481213; verslag minister Shultz in NAVO-raad 74912; enkele reacties op Gorbatsjows voorstel tot dubbele nuloptie 749/3 e.v.: akkoord zeven belangrijkste industrielanden van het Westen over verbod op export raketten voor kernwapens 75011; radiopraatje president Reagan wapenakkoord ,,binnen bereik" 7501 2; discussie in de VS 75012; principeovereenkomst V S S U over wederzijds gebruik van elkaars stations voor kernproeven 75013; aanvullend voorstel Gorbatsjow m.b.t. SRINF: ook wapens in Sowjet-Azië bespreekbaar 75013; achtste ronde kernwapenbesprekingen in Geneve begonnen 7511112; kritiek Nixon en Kissinger op voorgenomen akkoorden 751/1; Thatcher en Chirac: Amerikaanse kernmacht in Europa nodig 75113: ,,Washington Post": SU wil praten over ABM-verdrag 752/1; uitstel Westduits kabinetsbesluit m.b.t. SRINF-besprekingen 7521112; Sowjet-voorstellen INF-akkoorden in Geneve ingediend 75212; bijeenkomsten Assemblée en ministers Westeuropese Unie 7521313: discussie in de Bondsrep. Duitsland over dubbele nuloptie 7551112; kabinet verdeeld 755/1/2/3: principe-akkoord SU–VS over risico-centra tegen onverhoeds uitbreken kernoorlog 75513 e.v.: achtste ronde START-besprekingen 75612; Amerikaans ontwerpverdrag strategische wapens ingediend 756/2; bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van de NAVO 756/3; Gorbatsjow: alle INF-wapens weg, ook die in Azie 7571112; kritiek Viktor Karpow op Amerikaanse START-voorstellen 75712; 49ste Frans-Westduitse top 75712: meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie 757/2/3; Weinberger acht ontkoppeling absurd idee 75713; bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 75811; bijeenkomst Comité voor defensieplannen van de NAVO 75811; regering in Bonn aanvaardt dubbele nuloptie 75812; wil Pershings-la houden 758/2: voortgang in Geneve 772/1; gemeenschappelijk ontwerpverdrag eliminatie INF-wapens 77212: beschuldiging Gorbatsjow: Westen wil SU uitputten 77212; VN-ontwapeningsconferentie in Geneve 77212; SU dient ontwerpverdrag stopzetting kernproeven in 77212; vraagt strikt toezicht 7721213; NAVO-ministerraad in Reykjavik 77213 e.v.: instructies Reagan voor onderhandelingsdelegatie in Geneve 773/2; Sowjet-Unie dreigt met raketten in Oost-Europa als Pershings-la blijven 773/2/3; bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en Pershings-la 77313; principe-akkoord controle kernproeven 77411; Gorbatsjow in interview met ,,Merdeka": wereldwijde nuloptie voor LRINF zonder voorwaarden 774.'112; NAVO-voorstellen m.b.t. beperkingen conventionele bewapening 74413 e.v.: Reagan annonceert VS-concessies bij INF-overleg 77512; Soujet-voorstellen m.b.t. ruimtewapens en strategische raketten in Geneve ingediend 775/2/3; VS-onderhandelaar Kampelman: ,,West-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings" 775/3; NAVO-voorstellen m.b.t. conventionele ontwapening volgens SU onvoldoende 7761112: positie Bonn t.a.v. Pershing-la in beweging 77612: directe onderhandelingen met SU ontkend 77612; Sowjet-minister Sjewardnadze in Geneve 77613; toespraak tot VN-ontwapeningsconferentie 77613: SU aanvaardt inspectie 77613: onderhoud Sjewardnadze–Kampelman 77613 e.v.: SU introduceert raketten op treinwagons 777/1/2; overeenkomst m.b.t. bezoeken Russen en Amerikanen bij elkaars opslagplaatsen voor chemische wapens 79011; nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Westduitse Pershing-1a-raketten 79011; VS vragen standpunt Bonn over Pershing-la 79012; VS-voorstellen voor vereenvoudigen verificatie naleving INF-verdrag 790/3; verklaring bondskanselier Kohl m.b.t. Pershing-la en kandidaatstelling minister van defensie Manfred Wörner als secretaris-generaal van de NAVO 7901112; rede president Reagan 79112; spoedig INF-akkoord verwacht 791/2; waarnemers over en weer bij militaire oefeningen 791,213; voorstel SU aan VS: kernproeven op elkaars grondgebied 79113; verificatie geen probleem 79113 e.v.; proeven voor registratie explosies in Sowjet-Unie 7921112: Amerikaanse delegatie bij omstreden radarinstallatie in Krasnojarsk 79213: ondertekening INF-verdrag 8011112: inhoud van het verdrag 80113 e.v.; enkele reacties op afsluiten INF-verdrag 80311; onderhoud Gorbatsjow–Thatcher 8031213; verloop van Gorbatsjows bezoek aan Washington 80313 e.v.; eerste dag hoofdzakelijk gewijd aan bewapeningsproblematiek 8041112: tweede dag: onenighed over Afghanistan en mensenrechten 8041213; gesprek Gorbatsjow met Congresleden 80511; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen drie akkoorden 80512; derde dag: geen doorbraak bereikt maar top toch als succes beschouwd 8051213; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoord m.b.t. oprichting risicocentra tegen onverhoeds uitbreken van kernoorlog (15-9-'87. tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington) 80811; verslag minister Shultz in NAVO-raad 80612: verdrag VS–plaatsingslanden over inspectie door Sowjet-Unie 806/2/3; Manfred Wörner nieuwe NAVO-secretaris-generaal 80711; Gorbatsjow in Oost-Berlijn 80711: verslag aan Warschaupact 80712; onderhandelingen Sjewardnadze–Shultz leiden tot principeakkoord INF 80811; Parijs en Bonn streven

naar gemeenschappelijke defcnsieraad 808/112: kritiek Sowjet-Unie op Frans-Duitse plannen 80812'3: grote vijf'eenmaal per jaar bijeen in VN-verband 808/3 e.v.; Frans-Brits gesprek over nucleaire zaken 808/3 e.v.; bezoek Westerse waarnemers aan Sowjet-depot voor chemische wapens 809/2/3 e.v.: Sowjet-Unie bereid cijfers chemische wapens te verschaffen 8101112: Shultz in Moskou 810/2; SDI blijft obstakel 810/2/3; geen datum voor top afgesproken 810/2/3; Reagan: hoop op top, geen concessies m.b.t. SDI 811/1; verslag Shultz in NAVO-raad 811 2: INF-verdrag zonder top mogelijk 811/2; VS hebben geen haast met top volgens Reagan 811'2 3: bijeenkomst U'EU 811 3: formuleert „Platform" over Europese veiligheid 811/3; coordineert beleid m.b.t. Golf 81113 e.v.: onverwacht bezoek Sowjet-minister Sjewardnadze aan Washington 8121112; akkoord over top bereikt 81212: bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van NAVO 812/3: bevestigt noodzaak modernisering korte-afstandswapens 81213; verontrusting in Bonn n.a.v. uitspraak NPG 8131112; overleg vermindering kernproeven formeel hervat 813; 2/3; akkoord over kernproeven op elkaars grondgebied 81313; laatste ronde besprekingen Shultz–Sjewardnadze 81313 e.v.: verslag Shultz in NAVO-raad 814/1; plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan 814/2/3 e.v.; aantallen te vernietigen wapensystemen 815'2; interview met Gorbatsjow op Amerikaanse TV 8151213: Kaare Willoch trekt zich terug als kandidaat secretaris-generaal van de NAVO 81513 e.v.: bijeenkomst Eurogroep NAVO 816/1; bijeenkomst NAVO-comité voor defensieplannen 8161112: Reagan: Moskou schendt ABM-verdrag 8161213

Vietnam: minister van buitenlandse zaken Sjewardnadze brengt bezoek aan Vietnam 33213; bezoek Nguyen Van Linh aan Moskou 559/1/2

SPANJE

Israël: ontmoetingen Peres–Gonzalez in Den Haag 33311: overeenkomst inzake diplomatieke betrekkingen 33311; bezoek Peres 357/1

Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 799/2

Panama: kolonel Diaz vraagt politiek asiel in Spanje 53412

Soujet-Unie: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko bezoekt Spanje (febr.. maart 1985 31413 e.v.

SRI LANKA

India: bezoek president Jayewardene aan India 3931213e.v.; verklaring Rajiv Gandhi inzake Tamils. Indiase bemiddeling 395/1; India wijst Tamil-leiders uit, overleg met Sri Lanka 39611: hervatting overleg in Delhi 397/1; akkoord India–Sri Lanka over staatloze Tamils 39713 e.v.; verslechtering relatie India–Sri Lanka 39811: India tegen militaire oplossing in Sri Lanka 40011; ondertekening vredesakkoord door president Jayewardene en premier Gandhi op 29-7-'87 in Colombo 497/1; overleg Gandhi–Premadasa in Harare 49911; optreden politie Tamil Nadu tegen Tami-militanten. verder overleg India–Sri Lanka 499/3 e.v.; arrestatie TELO-leden in Tamil Nadu 50013: briefwisseling Gandhi–Jayewardene 5011112: aanslag op trein in Tamil Nadu 52312; Sri Lanka tegen Indiase voedselhulp aan Tamils 5251213; Sri Lanka akkoord met Indiase hulp-operatie 5261213; bezoek premier Gandhi aan Colombo. ondertekening vredesakkoord 5281112

Tamil-vraagstuk: ontwikkelingen sinds mei 1985 39312'3 e.v.: president Jayewardene in India 3931213 e.v.: staakt-het-vuren afgekondigd (18-6-'85) 39411 e.v.: besprekingen in Bhoetan. eerste fase (8/13-7-'85) 3941213: verklaring Rajiv Gandhi. Indiase bemiddeling 39511; tweede fase besprekingen in Bhoetan (12/22-8-'85) 395: India w-ijst Tainil-leiders uit. overleg met Sri Lanka, werkdocument 39611; twee TULF-politici vermoord 396/1/2; regering Sri Lanka verlengt bestand, instemming ENLF 396/2/3 e.v.; hervatting overleg in Delhi 39711: klachten over bestandsschendingen, bestand de facto opgezegd 39712; akkoord India–Sri Lanka over statenloze Tamils 39713 e.v.: verslechtering relatie India–Sri Lanka 398/1; luchtaanvallen op Tamils. militaire maatregelen 39812; gevechten tussen LTTE en TELO, bomaanslagen Colombo 3991112: operatie Srilankaanse strijdkrachten 3991213 e.v.: India tegen militaire oplossing in Sri Lanka 40011; toenemend geweld 40012; president Jayewardene aanvaardt voorstel inzake conferentie politieke partijen 400'213: nieuw-autonomieplan regering 400.3: vredesakkoord ondertekend door president Jayewardene van Sri Lanka en premier Gandhi van India :Colombo. 29-7-'87) 497/1: hoofdpunten akkoord 497/1/2; conferentie politieke partijen, autonomieplan regering 49713; overleg TULF–regering 49713 e.v.; vorming Sinhalese beweging 49813; overleg Gandhi–Premadasa in Harare 49911: geen hervatting overleg TULF–regering 4991112: optreden politie Tamil Nadu tegen Tamil-militanten, verder overleg India–Sri Lanka 4991213 e.v.: gevechten LTTE en EPRLF 5001112; Indiase delegatie in Colombo, gevangenenruil LTTE–regering 50012: arrestatie TELO-leden in Tamil Nadu 500/3: LTTE neemt burgerbestuur in district Jaffna over, vorming politieke partij, economische blokkade regering 50013; militaire operaties regeringstroepen 50013 e.v.: briefwisseling Gandhi–Jayewardene 501/1/2; aanbod Jayewardene door LTTE verworpen 5231112; toenemend geweld in Sri Lanka 5231213: Colombo kondigt eenzijdig bestand af 52313; offensief Srilankaanse leger tegen Tamil-guerrilla op schiereiland Jaffna 524/3/2; verzet Sri Lanka tegen Indiase voedselhulp aan Tamils 525121 3: moord op boeddhistische monniken 5261 1: voortzetting offensief 52611; Sri Lanka akkoord met Indiase hulp-operatie 5261213: LTTE-bestand 526/3: overleg over vredesplan 526/3 e.v.; einde bestand 52713; Sinhalees verzet tegen Tamil-akkoord 52713: rellen in Colombo 52713 e.v.: ondertekening vredesakkoord door Gandhi en Jayewardene 5281112

SURINAME

Grondwet: referendum over grondwet (30-9-'87) 657/1/2/3; inhoud grondwet 65713 e.v.; kritiek op de grondwet 65812; reactie Nederland 65813e.v.

Politieke partijen:
- Front: drie „oude" partijen vormen „Front voor democratie en ontwikkeling" 6611213
- NDP: oprichting Nationaal Democratische Partij 6601213
- SPA: oprichting Surinaamse Partij van de Arbeid 660/3 e.v.

Referendum: referendum over grondwet (30-9-'87) 657111213

Regering: vertrek van vijf kabinetsleden 65912; kabinet-Wijdenbosch dient ontslag in (30-3-'87) 65913; installatie nieuwe regering-wijdenbosch 65913: samenstelling kabinet 6601 1/2; Herrenberg benoemd tot kabinetschef 660/2

Topberaad: vertrek van legerleider Bouterse en stafchef Graanoogst uit Topberaad na conflict (4-8-'87) 662/1/2; conflict geregeld na „Akkoord van Leonsberg" (10-8-'87) 662/3

Verenigde Naties: toespraak Bouterse tot de Algemene Vergadering van de VN (2-10-'87) 659/1

SYRIË

Egypte: betrekkingen Egypte–Syrië 362,112

Griekenland: officieel bezoek president Assad 3012

Irak: ministersbijeenkomst afgelast 335/1/2/3; berichten over Syrisch-Iraakse top in Jafar 360/2/3

Iran: ontwikkeling bilaterale betrekkingen 29: 3; opschorting en hervatting Iraanse olieleveranties 2913 e.v.: Rafiq-Dust in Damascus 30/1/2; verlenging Syrisch-Iraans olie-akkoord 358/1; Syrische minister van buitenlandse zaken in Teheran 361/3 e.v.

Joego-Slavië: bezoek Assad 29/1

Jordanie: Assad in Amman 334.2; Hoessein in Damascus 33412; idem 336/2; idem 35312: idem 356/1; idem 361'1

Justitie: terechtstellingen 28/1/2

Libanon: Falangistische delegatie bij Assad 14211: overleg Khaddam in Bikfaya 142 2: Gemayel in Damascus 14412; komst Syrische interventiemacht in West-Beiroet na akkoord met vijf Libanese moslemleiders 145/1; komst Syrische waarnemers in West-Beiroet 15513 e.v.; ontmoeting Gemayel–Assad (8-8-'85) 170/2; Syrische troepen in Zahlé 17113 e.v.; Hobeika in Damascus 172.1; legering Syrische troepen in Tripoli (6-10-'85) 174/2/3

Libië: Khaddam in Tripoli 3011

Oostenrijk: veroordeling Syrische kapers 3012

Oppositie: bomaanslagen in Damascus en Noord-Syrie 27/3; terechtstellingen 2713 e.v.

Saoedi-Arabic: Saoedische bcmiddcling tussen Syrië en Irak 342/2/3

Sowjet-Unie: bezoek Khaddam 29/1; militaire contacten 291112; berichten over wapenleveranties 29/1/2; bezoek Assad 357/3

Tsjechoslowakije: bezoek Assad 28/3; verdrag van vriendschap en samenwerking ondertekend 2811 e.v.; andere akkoorden 29/1

Turkije: officieel bezoek premier Kasm 3012

Verenigde Staten: bezoek ex-president Carter 355/2

Verkiezingen: parlementsverkiezingen 28'2: zetelverdeling 281213

TEKSTEN

Sowjet-Unie: passages uit toespraak M. Gorbatsjow tot het plenum van het Centrale Comité van de CPSU (27-1-'87) 10313: idem 12613 e.v.

THAILAND

Regering: nieuwe coalitieregering o.l.v. Prem Tinsulamond 4813; mutaties in kabinet 48/3

Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Edoeard Sjewardnadze bezoekt Thailand (maart 1987) 33211

Verenigde Staten: besprekingen n.a.v. bezoek generaal Vessey aan Vietnam 560111213: Thaise ongerustheid weggenomen 560111213

TOGO

Amnestie: 19851'86 6211

Burkina-Faso: Togo beschuldigt Burkina-Faso van hulp bij couppoging 63/2/3

Economische ontwikkeling: IMF-kredieten 64, 2/3; herschikking buitenlandse schuld 6413

Frankrijk: president Eyadema verzoekt Frankrijk om militaire hulp 6311; komst Franse militairen 6311'2; vertrek Frans contingent 63/3

Ghana: president Eyadema beschuldigt Ghana i.v.m. aanslagen 63/3

Justitie: vonnissen in subversieproces 62/2; dertien doodvonnissen 64/1

Mensenrechten: rapporten over lot gevangenen 6113 e.v.

Militaire zaken: dood kolonel Koffi Kongo 61/1

Oppositie: bomaanslagen 61/1/2/3; arrestaties 6111'213; beschuldigingen aan adres van Ghana 6113: arrestaties na vondst explosieven 621213; poging tot staatsgreep mislukt 62/2 e.v.

President: herverkiezing Eyedema 64/1

Regering: wijzigingen kabinet 6013; poging tot staatsgreep mislukt 6212 e.v.

Verkiezingen: parlementsverkiezingen 6111: herverkiezing president Eyadema 64/1
Zaïre: president Moboetoe stuurt Zairese militairen naar Togo uit solidariteit met Eyadema 6312

TRINIDAD & TOBAGO

Parlement:
-- Huis van Afgevaardigden: verkiezingen (15-12-'86) 171112 e.v.
Politieke partijen:
— NAR: National Alliance for Reconstruction wint verkiezingen voor Huis van Afgevaardigden 1711 e.v.
Regering: Robinson premier (17-12-'86) 181112; biografie Robinson 1811; samenstelling kabinet-Robinson (dec. 1986) 181112
Verkiezingen: verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden (15-12-'86) 1711 e.v.

TSJAAD

Algemeen: ontwikkelingen sinds begin februari 1986 3311
Burgeroorlog: Libische aanval op de troepen van Goukouni Oueddei (11-12-'86)331112; tegenoffensief Habre (15-12-'86)3311; strijd om Zouar 3311; Libisch bombardement op Arada (4-l-'87) 33/1; Frans bombardement op Ouadi-Doum 33/1/2; gevechten febr. 1986 33/213 e.v.: Libische confrontatie 331213 e.v.; Franse en Amerikaanse militaire hulp 3411 e.v.; operatie-Epervier 3411 e.v.; gevechten maart 1986 3413 e.v.; Habre bepleit herovering Noorden 3712; Libische militaire acties in Noord-Tsjaad gemeld 371213; voortdurende strijd in Noord-Tsjaad 38/3; Tsjadische regeringstroepen veroveren Ouadi-Doum 225/1; Faya-Largeau door Tsjadische regeringstroepen bezet 225/2; verdere terreinwinst regeringsleger 22513; positie Frankrijk en Libië 22613 e.v.
Frankrijk: Franse luchtmacht bombardeert Ouadi-Doum (16-2-'86) 3313 e.v.; Franse „afschrikkingsmacht" in Tsjaad 34/1/2/3; operatie-Epervier 34/1/2/3; verdere Franse hulp aan Tsjadische regering 361213; Frans-Afrikaanse top in Lomé 381112; verklaring Mitterrand en Habre 38/2; positie Frankrijk 226/3
Libië: Libische militaire actie in Noord-Tsjaad gemeld 37/2 e.v.; voortdurende strijd in Noord-Tsjaad 38/3; militaire nederlaag in Noord-Tsjaad 2251112; verklaringen Kadhafi 22613; positie Libië 227/1
OAE: bemiddelingspoging inzake Tsjaad (maart 1986) 3612
Oppositie: Goukouni Oueddei ziet af van ontmoeting met Habre 3612; aftreden Kamougue 36/3; spanningen binnen de GUNT 36/3; Ibn Omar in conflict met Goukouni Oueddei 3613 e.v.; Goukouni Oueddei neergeschoten en gearresteerd 37/2/3; Goukouni Oueddei als GUNT-leider vervangen door Acheikh Ibn Omar 3813
Regering: voormalige „rebellen" in regering 36/1
Verenigde Staten: versnelling Amerikaanse militaire hulp (febr. 1986) 3413; verdere Amerikaanse hulp aan Tsjadische regering 36/2/3

TSJECHOSLOWAKIJE

Algemeen: verklaring Dubček over interventie Warschaupact in 1968 251213
Corruptie: diverse veroordelingen 2513 e.v.
Duitsland (Bondsrepubliek): minister Chnoupek in West-Duitsland 6012; Westduitse wandelaar door Tsjechoslowaakse grenswachten neergeschoten 6012
Economie: ontwikkelingen sinds 1981 26111213; Westerse schulden afbetaald 2613; goudvondst 2613; uitbreiding kernenergie 2613 e.v.
Kerk en staat: priesterorganisatie Pacem in Terris bron van conflict 5911 e.v.; hervatting onderhandelingen tussen kerk en staat (dec. 1983) 591 e.v.; druk op r.-k. kerk zich los te maken van Rome 5911 e.v.
Mensenrechten: ontwikkelingen rondom Charta'77 sinds 1978 1913 e.v.; verdere ontwikkelingen Charta'77 581213
Milieu: ernstige milieuvervuiling 271112; ernstige vervuiling van de Oder 5911
Oostenrijk: relaties bekoeld ten gevolge van grensincident 60/1
Oppositie: ontwikkelingen rondom burgerrechtenbeweging Charta'77 sinds 1978 1913 e.v.; arrestatie en veroordeling van Jaroslaw Sabata 20/1; diverse personen beroofd van staatsburgerschap 201213; maatregelen tegen „alternatieve universiteit" 20/3 e.v.; diverse arrestaties en veroordelingen van Charta-activisten 2111 e.v.; publikatie van verschillende documenten 2111 e.v.; arrestatie leden Jazz-Sectie 23/1/2; tien jaar Charta'77, benoeming nieuwe woordvoerders 58/2/3; twee leden Jazz-Sectie op vrije voeten 5813
Partij: 16de congres van de Tsjechoslowaakse Communistische Partij 2313; samenstelling partijleiding 2313; enkele mutaties in partijorganen 2313 e.v.: 17de partijcongres 2412; rede van Husak 241213; verdere toespraken 2413 e.v.; verkiezing leidende partijorganen 25/1
Regering: wijzigingen in ministerraad 23/3; biografie minister van defensie Dzur 2411; samenstelling federale regering (16-l-'86) 2512
Sowjet-Unie: premier Strougal in Moskou 60/1; officieel bezoek president Husak aan Sowjet-Unie 6011: overeenkomst betreffende economische, wetenschappelijke en technische samenwerking 6011
Syrië: bezoek Assad 2813; verdrag van vriendschap en samenwerking ondertekend 2813 e.v.; andere akkoorden 28/3 e.v.
Verenigde Staten: VS protesteren tegen beschietingen op Amerikaanse legerhelikopter 6012
Verkiezingen: algemene verkiezingen 1981 23/3 e.v., algemene verkiezingen 1986 25/1/2/3

TUNESIË

Gratie: Achour en Chabbi 72213
Iran: diplomatieke betrekkingen door Tunesie verbroken 722/3
Justitie: veroordeling Mzali 721/1/2; opheffing huisarrest Mestiré 72113; verdere vonnissen 7221112; vonnissen voor fundamentalisten 723/1; MTI-proces 72411; zeven doodvonnissen 72412; twee executies 724
Oppositie: optreden van en tegen islamitische fundamentalisten 7221213; vonnissen voor fundamentalisten 72311; betogingen 72311; bomaanslagen 72311
PLO: beperking PLO-aanwezigheid in Tunis 29312
Politieke partijen:
— PSD: benoeming drie opeenvolgende directeuren 72312; reorganisatie politiek bureau 827/3
President: Habib Bourguiba na een bewind van ruim 30 jaar afgezet door zijn premier, generaal Ben Ali 72111
Regering: nieuwe minister van buitenlandse zaken 72113; verdere benoemingen 72113; wijzigingen in kabinet (maart–eind sept. 1987) 7231213; Sfar als premier vervangen door Ben Ali 72313; verdere mutaties 72313 e.v.; samenstelling kabinet Baccouche 82713
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 72113 e.v.; alle zetels voor PSD 72211

TURKIJE

Irak: Iraakse pijpleiding door Turkije 627111213
Militaire zaken: wijzigingen binnen de strijdkrachten in 1986 en 1987 78613 e.v.
Parlement: aantal zetels uitgebreid van 400 tot 450 68213
Politieke partijen:
— Algemeen: meer vrijheid van meningsuiting voor „oude" politici 68112; aanklachten tegen Ecevit en Demirel 681/2/3: „oude" politici mogen weer politiek actief worden 682/2/3
— Burgerpartij: oprichting (maart 1986) 68112; partij gaat op in Partij van het Juiste Pad 68112
— Grocnc Partij: oprichting 682/1
— Moederland Partij: Ozal op eerste partijcongres herkozen als partijleider (april 1985) 68013; Partij van Vrije Democratie gaat op in Moederland Partij (2-12-'86) 68113; Moederland Partij behaalt absolute meerderheid bij parlementsverkiezingen (29-11-'87) 785'1'2
— Nationalistische Arbeidspartij: Turkes gaat Nationalistische Arbeidspartij leiden (4-10-'87) 78811
— Partij van Democratisch Links: oprichting (14-11-'85) 68012: Rashan Ecevit gekozen tot partijleider (22-12-'85) 68013; overeenkomst tussen Partij van Democratisch Links en Partij van het Juiste Pad (medio januari 1985) 6811112; aantal parlementariërs van de Sociaal-Democratische Populistische Partij sluit zich aan bij Partij van Democratisch Links 68211: Ecevit trekt zich terug uit politiek (30-11-87) 78613: Bülent Ecevit neemt partijleiderschap over van zijn vrouw Rashan (13-9-'87) 78811
— Partij van het Juiste Pad: Cindoruk gekozen tot nieuwe voorzitter (14-5-'85) 680/3; overeenkomst tussen Partij van Democratisch Links en Partij van het Juiste Pad (medio januari 1986) 681/1; Burgerpartij gaat op in Partij van het Juiste Pad (2-12-'86) 68112; Demirel gekozen tot leider (24-9-'87) 78713
— Partij van Nationalistische Democratie: Soylemezoglu gekozen tot nieuwe voorzitter (juli 1985) 68013 e.v.; opheffing (5-5-'86) 68113
— Partij van Vrije Democratie: oprichting 6811 3; partij gaat op in Moederland Partij (2-12-'86) 68113
— Populistische Partij: mutaties (8-10-'84) 6801 3; Aydin Guven Gurkan op eerste congres gekozen tot partijleider (eind juni 1985) 6811 3; partij gaat samen met Sociaal-Democratische Partij onder de naam Sociaal-Democratische Populistische Partij 68111
— Radicale Partij: vorming 68211
— Sociaal-Democratische Partij: Inönu tijdens eerste partijcongres herkozen als partijleider (8-7-'84) 680/2; partij gaat samen met Populistische Partij onder de naam Sociaal-Democratische Populistische Partij 68111
— Sociaal-Democratische Populistische Partij: Sociaal-Democratische Partij en Populistische Partij gaan samen onder de naam Sociaal-Democratische Populistische Partij 68111; eerste congres 681/1; aantal parlementariërs van de Sociaal-Democratische Populistische Partij sluit zich aan bij Partij van Democratisch Links 68211
— Turkse Arbeiderspartij: fusie met Turkse Communistische Partij 78813; partijleider Behice Boran overleden 78911
— Turkse Communistische Partij: fusie met Turkse Arbeiderspartij 78813
— Verenigde Communistische Partij van Turkije: vorming 789/1; arrestatie van partijleiders Kutlu en Sargin 78911
Referendum: referendum over opheffing verbod voor vroegere politici politiek actief te zijn (G-9-'87) 682/3
Regering: twee ministers vervangen (oktober 1984) 679/2; aftreden en veroordeling staatsminister Özdaglar 6791213; minister van onderwijs, jeugdzaken en sport Dinçerler vervangen (13-9-'85) 67913; reorganisatie kabinet (17-10-'86) 679/3; samenstelling kabinet 68011; hartoperatie Özal in de VS (10-2-'87) 68011
Syrië: officieel bezoek premier Kasm 3011
Verkiezingen: verlaging stemgerechtigde leeftijd van 21 tot 20 jaar (14-5-'87) 68213; absolute meerderheid voor Moederland Partij bij parlementsverkiezingen (29-11-'87) 7851112 13; verkiezingscampagne 786111213; wijziging kieswet maakt vervroegde parlementsverkiezingen mogelijk 78812; bezwaren oppositie 78812; verkiezingsdatum verschoven 7881 2/3

TUVALU

Regering: nieuw kabiriet-Puapua 28812
Verkiezingen: tweede algemene verkiezingen 28812

VANUATU

Libië: diplomatieke betrekkingen 278/3
Sowjet-Unie: diplomatieke betrekkingen 287/3; visserijakkoord 2881112

VATICAAN

Malta: onderwijsakkoord tussen Malta en het Vaticaan (27-4-'85) 323/1; einde schoolstrijd (eind juli 19861 32311
Sowjet-Unie: minister van buitenlandse zaken Andrej Gromyko op bezoek bij paus Johannes Paulus II (febr. 19853 31413
Verenigde Staten: normalisering diplomatieke betrekkingen met het Vaticaan 23412: uitwisseling ambassadeurs 234/3 e.v.

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

Aboe Dhabi: booreiland in olieveld Abu al Bakhoosh met raketten bestookt, actie Irak volgens Lloyd's 59212
Economie: economische situatie VAE 68812; begrotingstekorten 6881213
Iran: mijnen in de Golf van Oman 62911; Engeland en Frankrijk sturen mijnenjagers 629/1/2
Joeeo-Slavie: diwlomatieke betrekkingen aangeknoopt 688/2
Justitie: ex-president-directeur AMF veroordeeld 68813
Libië: diplomatieke betrekkingen verbroken 68812
President: verlenging ambtstermijn president Zayed 68811
Regering: mutaties kabinet 6881112
Sharjah: broedertwist bijgelegd na bemiddeling Opperste Raad 686/2/3 e.v.
Sowjet-Unie: diplomatieke betrekkingen aangeknoopt 68812

VERENIGDE STATEN

ALGEMEEN

Algemeen: invoering Martin-Luther-Kingdag 23313
Justitie. Rehnquist volgt Burger op als opperrechter 219/1; benoeming onafhankelijke raadsman in Iran/Nicaragua-affaire (19-12-'86) 264111213
Militaire zaken: militaire benoemingen 21812; Webb op defensie verantwoordelijk voor marine 21813;vertrek onderminister van defensie Perle 21813; eerste kernproef VS in 1987 2512; reactie SU 72513
Ruimtevaart: mutaties binnen het NASA 2151213
Volksgezondheid: president Reagan kondigt maatregelen af tegen verspreiding AIDS 50113 e.v.

ECONOMIE, FINANCIËN EN SOCIALE ZAKEN

Bank ezen: benoemingen binnen de Federal Reserve Board 21613; vertrek Volcker als voorzitter Federal Reserve Board, Greenspan .opvolger 36911
Begroting: eerste onderhoud Congresleiders–president over bezuinigingen op de overheidsuitgaven geen succes 71113
Dollar: Louvre-akkoord m.b.t. waarde dollar 425/2; neerwaartse druk op dollar door aanhoudend tekort op handelsbalans leidt tot ineenstorting beurskoersen in Wall Street met wereldwijde consequenties 705/1/2/3 e.v.: maatregelen tot steun aan dollarkoers ter beperking schade van beurskrach 710/2/3; bereidheid president Reagari tot overleg met Congresleiders over beperking begrotingstekort 710/3 e.v.: uersconfereiitie Reagan 711/2
Economie: Raad van Economische Adviseurs weer compleet 21912; neerwaartse druk op dollar door aanhoudend tekort op handelsbalans leidt tot ineenstorting beurskoersen in Wall Street met wereldwijde consequenties 705111213 e.v.; maatregelen tot steun aan dollarkoers ter beperking schade van beurskrach 7101213; bereidheid president Reagan tot overleg met Congresleiders over beperking begrotingstekort 710/3 e.v.; persconferentie Reagan 711/2

POLITIEK (Binnenlandse)

Congres:
— Huis van Afgevaardigden: Wright volgt Tip O'Neill op als voorzitter 233/1; Foley volgt Wright op als leider Democratische fractie 233/1; Michell leider Rewublikeinse fractie 233/1; definitieve zetelverdeling na de verkiezingen van 4-11-'86 23312; speciale commissie ingesteld voor Iran/Nicaragua-affaire 26511 e.v.
— Senaat: Byrd en Dole herkozen als leiders van resp. de Democratische en Republikeinse fractie 233/2; Helms Republikeinse voorman Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen 233/1; speciale commissie ingesteld voor Iran/Nicaragua-affaire 26511 e.v.; eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.
Gouverneurs: gouverneur Wallace verlaat politiek 23312
Regering: wijzigingen binnen de CIA 21611; Habib owvoleer Shlaudeman ais sweciaie afgezant voor Midden-Amerika 216/2; zegsman Shultz stapt op 21912; Redman opvolger 21912: Carlucci volgt Poindexter op ais adviseur voor de Nationale Veiligheid 21913: ontslag lt.-kol. North 21913; Reagans woordvoerder Speakes vertrekt naar bedrijfsleven 23012; Fitzwater opvolger 230/3; directeur voorlichting Witte Huis Buchanan neemt ontslag 23111; aftreden opvolger Koehler 231/2; oud-Senator Baker volgt Regan op als stafchef Witte Huis 231/3
Verkiezingen: kandidaten voor de presidentsverkiezingen van 1988 23411; Cuomo geen kandidaat 23412

POLITIEK (Buitenlandse)

Afghanistan: Amerikaans aanbod (dec. 1986) 9213 e.v.; Amerikaanse hulp aan Afghaans verzet 11111 e.v.; uitwijzing Amerikaanse topdiplomaten 12313; incident 12313
België: overleg over verificatie INF-akkoord 7281213; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 806/2/3 e:v.
Canada: Canadese premier Mulroney bij Amerikaanse president Reagan (25-9-'84) 6001213: zeegrens tussen Canada en VS vastgesteld (12-10-'84) 60013 e.v.; Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Shultz in Canada (15-10-'84) 60113: Reagan in Canada (17/18-3-'85) 60113; tijdens bezoek overeenkomst getekend voor keten van 52 grondradarstations in het Arctische gebied en Noord-Alaska 60113; geen belangrijke overeenstemming over kwestie van de zure regen 6021112: Amerikaans-Canadees rapport over de zure regen (9-1-'86) 60213: omstreden reis van de Amerikaanse ijsbreker „Polar Sea" (augustus 1985) 60213 e.v.; geen Canadese overheidsdeelname aan Amerikaans Strategisch Defensie Initiatief 603/2/3; onderhandelingen met de VS over een handelsakkoord 60313; rapport van de Royal Commission on the Economic Union and Development Prospects of Canada (5-9-'85) 60313: Mulroney naar de VS (18119-3-'86: 60313: heffing op de import van maïs uit de VS 6041112; Reagan in Ottawa (516-4-'87)604/2/3
Cyprus: VS willen Cyprus financieel helpen 779 3
Duitsland (Bondsrepubliek): bezoek bondskanselier Kohl aan Washington 675/2: waarschuwt tegen risico's INF-akkoord 675/2/3; bezoek VS-ontwapeningsexpert Paul Nitze 727/2; bondgenoten voor beperkte interpretatie ABM-verdrag 72712'3; overleg over verificatie INF-akkoord 728/2/3; brief Kohl aan Reagan. Duitse bezorgdheid over eventuele afschaffing SRINF 74613; kabinet stelt besluit uit t.a.v. SRINF-besprekingen 752/1/2: regering aanvaardt dubbele nuloptie 75812; wil Pershing-la houden 75812: debat in Bondsdag, stemmingen 75813; bondskanselier Kohl legt verband tussen 55-20 en Pershing-la 77313: standpunt Bonn t.a.v. Pershing-la in beweging 77611; directe onderhandelingen met SU ontkend 776/1; nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Pershing-la 79012; VS vragen Bonn „duidelijkheid" over Pershing-la 7901213; verklaring Bondskanselier Kohl over verwijdering Pershing-la en kandidatuur minister voor defensie Manfred Wörner als secretaris-generaal van NAVO 791/1/2
Egypte: nicuwc Amerikaanse ambassadeur 21712: bezoek vice-president Bush 3361213; bemiddeling Murphy in Taba-geschil 337111 2/3; ex-president Carter in Cairo 355'2
Engeland: bezoek Britse minister van defensie Heseltine aan Washington (22-7-'85) 45411; „memorandum of understanding" over deelneming van Britse firma's en onderzoeksinstituten aan het SDI (6-12-'85) 45411; bezoek Britse minister van defensie Younger aan Washington 45413; contracten tussen Groot-Brittannie en de VS t.b.v. SDI (24-6-'86 en 8-12-'86) 45413 e.v.; verlies belangrijke Amerikaanse order (5-11-'85) 45511; bezoek VS-ontwapeningsexpert Paul Nitze 72712; bondgenoten voor beperkte interpretatie ABM-verdrag 7271213; overleg over verificatie INF-akkoord 7281213; INF-akkoord ondertekend 8061213 e.v.
Fiji: bezoek Bavadra 64413
Haïti: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 73112; Amerikaanse hulp 73112: bezoek Shultz en delegatie Pentagon aan Haiti 73112; Namphy naar Washington 73113
Ierland: uitleveringsverdrag met de VS 16011; premier FitzGerald naar de VS (maart 1984) 16011; Reagan op bezoek in Ierland (1/4-6-'84) 160/1; Ierse burgers veroordeeld wegens wapensmokkel (22-7-'83) 18711
Iran: persconferentie over Amerikaanse wapenleveranties aan Iran (19-12-'86) 2611213; deel Iraans geld voor wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 26111 e.v.; rekeningen geblokkeerd 26113 e.v.; Israëlische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311; installatie commissie-Tower (1-12-'86) 26312; benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313; toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 26413; rede Buchanan (9-12-'86) 26511; Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 265/1/2/3; Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiele order van 17-1-'86 vrij 26611; inhoud 2661213; Reagan neemt in „State of the Union" „alle verantwoordelijkheid" voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 267/1; Iraanse parlementsvoorzitter Rafsanjani toont door Reagan opgestuurde bijbel (28-1-'87) 267/2: eindrapport Senaatscommissie voor dc inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.; rapport commissie-Tower (26-2-'87) 26812 e.v.; Shultz en Weinberger ontevreden over conclusies rapport-Tower 271/1/2: televisietoespraak Reagan (4-3-'87) 2711213; beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen 27113 e.v.; Rafsanjani beschuldigt VS van pogingen Iran tegen de Sowjet-Unie op te zetten (13-3-'87: 272/1; persconferentie Reagan (19-3-'87) 272/2; Iran zal met eigen rapport komen 272/2/3; veroordelingen in de VS voor smokkel van wapens naar Iran 27213

Israël: Israëlische regering behulpzaam bij Amerikaanse wapenleveranties aan Iran 26311; contacten Peres–Murphy in Den Haag en Londen 3331112: bezoek vice-president Bush 336/2/3; bemiddeling Murphy in Taba-geschil 337/1/2/3; Peres in de VS 342'1; premier Shamir in VS 3531213 e.v.: bezoek ex-president Carter 3551213; Israelische afgezanten naar Washington, boodschap Reagan aan Shamir 35811

Italië. overleg over verificatie INF-akkoord 728 2'3; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 8061213 e.v.

Japan: VS-strafmaatregelen tegen Japan wegens dumpen elektronica op Amerikaanse markt. op topconferentie in Venetië enigszins verzacht 4261112

Jordanie: Hoessein in Washington 33511: Amerikaanse wapenverkopen aan Jordanië opgeschort 33511; bezoek vice-president Bush 3361213: koning Hoessein bedankt voor uitnodiging Reagan 355/1

Kameroen: bezoek president Biya 797/2

Koeweit: Koeweit verzoekt om hulp in tankeroorlog 59613; uitstel Amerikaans escorte 6211 2; start Amerikaanse escorte-operatie 62413; tanker loopt op mijn 624/3; verdere Amerikaanse operaties 63113: Amerikaanse Golfoperatie 628/1/2/3

Kongo: bezoek Sassou-Nguesso 79912

Korea (Zuid): bezoek Shultz 42113 e.v.: Amerikaanse bemoeienissen met confrontatie in Zuid-Korea 463/3 e v

Libanon: kaping Amerikaanse Boeing na 17 dagen beeindigd 15311 e.v.; Amerikaanse boycotmaatregelen tegen Libanese luchtvaart 155/3 e.v.

Midden-Oosten: missie-Murphy (april 1986) 33411; nieuwe missie-Murphy 3391213 e.v.; nieuwe missie-Murphy (jan. 1987) 34311; Amerikaans verzoek aan Westeuropese landen om hulp bij mijnenbestrijding in Golfgebied 625111213 e.v.; negatieve reacties 6251 11213 e.v.; Amerikaanse Golfoperatie 62811; verdere Amerikaanse operaties in Golfgebied 63111

NAVO: Keel ambassadeur bij de NAVO 23111

Nederland: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 21712; onderhoud van buitenlandse zaken met VS-ambassadeur Shad over Nederlandse deelname aan „Task Force" in Golf 581/2/ 3; onderhoud Van Eekelen–Weinberger 599/ 3; voorstander handhaving kerntaak vliegtuigen bij INF-akkoord 59913: bezoek VS-ontwapeningsexpert Paul Nitze 72712: bondgenoten voor beperkte interpretatie ABM-verdrag 727121; overleg over verificatie INF-akkoord 7281213; verdrag tot verificatie INF-akkoord ondertekend 8061213 e.v.; plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan na principe-akkoord INF 8141213

Nicaragua: deel Iraans geld voor wapenzendingen gestort op Zwitserse rekeningen ten behoeve van de contra's 261/3 e.v.: installatie commissie-Tower (1-12-'86) 26312; benoeming onafhankelijk raadsman (19-12-'86) 26313; toespraak vice-president Bush (3-12-'86) 26413; radiopraatje Reagan (6-12-'86) 2641 3; rede Buchanan (9-12-'86) 265/1; Senaat en Huis stellen elk commissie in voor affaire-Iran 265111213; Abshire gaat beleid van het Witte Huis in het Iran-onderzoek coördineren (26-12-'86) 26513 e.v.; Witte Huis geeft geheim memorandum en presidentiële order van 17-1-'86 vrij 266/1; inhoud 2261213' Reagan neemt in ,.State of the Union" ,,alle verantwoordelijkheid" voor Iran-affaire op zich (27-1-'87) 26711; eindrapport Senaatscommissie voor de inlichtingendiensten over Iran/Nicaragua-affaire (29-1-'87) 26713 e.v.: rapport commissie-Tower (26-2-'87) 2681 2; reacties 27111; televisietoespraak Reagan (4-3-'87) 271/2/3; beperkte immuniteit voor een aantal potentiële getuigen 271/3 e.v.; persconferentie Reagan (19-3-'87) 27212; Canada oneens met Amerikaans beleid t.a.v. Nicaragua 60213

Nieuw-Zeeland: opschorten defensieverplichtingen door VS 5481213 e.v.

Noord-Ierland: Noraid-aanhangers naar Noord-Ierland (aug. 1983) 18712; twee Democratische leden Huis van Afgevaardigden in Noord-Ierland 18713; DUP-leider Paisley en SDLP-leider Hume naar de VS 18713; komst Noraid-lid Galvin verboden 190'3

Panama: Amerikaanse beschuldigingen tegen generaal Noriega (juni 1986) 53113 e.v.; VS willen herstel democratisering Panama (11-6-'87) 534/1: Amerikaanse Senaat wil schorsing generaal Noriega (26-6-'87) 534/3: Panamese ambassadeur uit Washington teruggeroepen (27-6-'87) 53413 e.v.; anti-Amerikaanse protesten (eind juni–begin juli 1987) 5351 1; opschorting Amerikaanse hulp (juli 1987) 535/3

Pacific: visserijakkoord met 16 staten Zuid Pacific 287/3

Polen: Senator Edward Kennedy bezoekt Polen (mei 1987) 58911

Portugal: Portugese president bij Reagan (18-5-'87) 50711; Amerikaanse minister van defensie Weinberger op bezoek bij Soares (19-5-'86) 50712

Roemenie: dreigende stopzetting gunstige handelsstatus Roemenië 90/2/3

Soedan: nieuwe Amerikaanse ambassadeur 21712

Sowjet-Unie: overleg VS–SU over Afghanistan (juni 1985) 9211: Afghaans overleg (sept. 1986) 9511; Sowjet-partijleider Gorbatsjow stelt apart INF-verdrag voor 16111; maakt koppeling aan Amerikaanse concessies t.a.v. SDI los 16111 e.v.; Sowjet-Amerikaanse overeenkomst inzake nucleaire veiligheid en nucleair onderzoek 20711; beginselakkoord verwijdering INF tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington 60911: verklaring Gorbatsjow 610/1; communiqué Shultz–Sjewardnadze 61012; verklaring president Reagan 61012; persconferentie Shultz en Sjewardnadze 610/2/3; wapens vallend onder het akkoord 611/2/3; 3% van totale arsenaal aan kernwapens 611/2/3; terugblik 612/1/2/3; reacties 61213 e.v.; ontwikkelingen na topontmoeting Reagan–Gorbatsjow in Reykjavik 67513; reacties Westeuropese bondgenoten op bijna-akkoord van Reykjavik 67513 e.v.: bondskanselier Kohl in Washington 67512: weghalen raketten niet zonder gevaar 675/2/3; Nucleaire Planning Groep van NAVO bijeen vraagt Moskou INF niet te gijzelen 67513 e.v.: uitwijzing over en weer van diplomaten VS en SU 676/2/3; opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 67712; onderhoud Shultz met Sjewardnadze tijdens opening toetsingsconferentie CVSE in Wenen 698/3; rapport IISS m.b.t. strategische strijdkrachten VS en SU 6991112: publikatie in SU 69912; antwoord Moskou op SDI 699/2/3 e.v.; VS overschrijden beperkingen van SALT-11-verdrag 70112: Moskou overweegt einde moratorium op kernproeven 70212; Franse premier Chirac voor Assemblée WEU 70213 e.v.; dringt aan op Westeuropees handvest van veiligheidsprincipes 702/3 e.v.: bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 70311; bijeenkomst Comité voor defensieplannen 7031112; verklaring regering SU over SALT-I1 703/2/3; extra ronde in Genève 703/3; NAVO-ministerraad 70313 e.v.: SU beëindigt moratorium op kernproeven 70412; nieuwjaarsboodschappen president Reagan en secretaris-generaal Gorbatsjow 704/2/3; nieuwe chef Sowjet-delegatie in Genève 7121213; nieuwe ronde Geneefse besprekingen SU–VS over beheersing kernbewapening van start 71213; CVSE in Wenen hervat 72511; persconferentie VS-delegatieleider Warren Zimmermann 725/1/2; NAVO wil nieuwe conferentie voor troepenreductie 7251112; kernproef VS 723/2; reacties SU 725/2/3; onderhoud Gorbatsjow met Amerikaanse politici 726/2; NAVO-compromis m.b.t. onderhandelingskader vermindering conventionele wapens en troepen 72612; werkontbijt NAVO–Warschaupact 727/1; concessie van Moskou bij onderhandelingen over chemische wapens 727/1/2; Paul Nitze in Londen, Bonn en Den Haag 7271213; Sowjet-Unie hervat kernproeven 72713; Sowjet-partijleider maakt INF-akkoord los uit pakket van samenhangende overeenkomsten 728/2; overleg VS–Europese bondgenoten over verificatie INF-akkoord 72813; persconferentie Mitterrand 728/3; VS. doorgaan met werkzaamheden in Woensdrecht 744/3; SU wil separaat overleg over SRINF-wapens 745/1: VS-voorstellen m.b.t. verificatie INF-akkoord in Genève ingediend 745111 2; kritiek Karpow op VS 745/2; kritiek door VS afgewezen 745 23; voortzetting geschil orer SRINF 745 3, VS bereid tot minder inspectie bij nuloptie 746/1/2; NAVO-verklaring: Sowjet-standpunt SRINF belemmert besprekingen 747/2; eerste ronde vooroverleg NAVO–Warschaupact in Wenen over vermindering conventionele wapens afgesloten 746/2; W.-Duitsland bezorgd over eventuele afschaffing SRINF 74613; Sowjet-Unie verzacht eis totaal verbod kernproeven 74613: Gorbatsjow stelt onderhandelingen over SRINF voor 74711; kondigt einde van produktie en vernietiging chemische wapens aan 747/1; enkele reacties in het Westen op Gorbatsjows voorstellen 74712; bezoek minister Shultz aan Moskou 74713; Tass-verslag over verloop der besprekingen pessimistisch van toon 747/3 e.v.; ministers Shultz en Sjewardnadze optimistisch 748121 3; verslag minister Shultz in NAVO-raad 749/2; enkele reacties op Gorbatsjows voorstel tot dubbele nuloptie 749/3 e.v.; akkoord zeven belangrijkste industrielanden van het Westen over verbod op export raketten voor kernwapens 75011; radiopraatje president Reagan wapenakkoord ,,binnen bereik" 7501 2; discussie in de VS 75012; principeovereenkomst VS–SU over wederzijds gebruik van elkaars stations voor kernproeven 75013; aanvullend voorstel Gorbatsjow m.b.t. SRINF: ook wapens in Sowjet-Azie bespreekbaar 750/3; achtste ronde kernwapenbesprekingen in Geneve begonnen 7511112: kritiek Nixon en Kissinger op voorgenomen akkoorden 75111; Thatcher en Chirac: Amerikaanse kernmacht in Europa nodig 75113; „Washington Post": SU wil praten over ABM-verdrag 75211: uitstel Westduits kabinetsbesluit m.b.t. SRINF-besprekingen 752/ 112: Sowjet-voorstellen INF-akkoorden in Geneve ingediend 752/2; bijeenkomsten Assemblée en ministers Westeuropese Unie 7521213; discussie in de Bondsrep. Duitsland over dubbele nuloptie 7551112; kabinet verdeeld 755111213; principe-akkoord SU–VS over risico-centra tegen onverhoeds uitbreken kernoorlog 75513 e.v.: achtste ronde START-besprekingen 75612; Amerikaans ontwerpverdrag strategische wapens ingediend 75612: bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van de NAVO 75613; Gorbatsjow: alle INF-wapens weg, ook die in Azië 757/1/ 2; kritiek Viktor Karpow op Amerikaanse START-voorstellen 75712; 49ste Frans-Westduitse top 75712; meningsverschillen m.b.t. dubbele nuloptie 7571213; Weinberger acht ontkoppeling absurd idee 75713 e.v.: bijeenkomst Eurogroep van de NAVO 75811; bijeenkomst Comité voor defensieplannen van de NAVO 75811; regering in Bonn aanvaardt dubbele nuloptie 75812; wil Pershings-la houden 758/2; voortgang in Geneve 77211; gemeenschappelijk ontwerpverdrag eliminatie INF-wapens 77212; beschuldiging Gorbatsjow: Westen wil SU uitputten 77212; VN-ontwapeningsconferentie in Geneve 77212; SU dient ontwerpverdrag stopzetting kernproeven in 77212; vraagt strikt toezicht 772/2/3; NAVO-ministerraad in Reykjavik 77213 e.v.; instructies Reagan voor onderhandelingsdelegatie in Geneve 773/2; Sowjet-Unie dreigt met raketten in Oost-Europa als Pershings-la blijven 7731213; bondskanselier Kohl legt verband tussen SS-20 en Pershings-la 77313: principe-akkoord controle kernproeven 774/1; Gorbatsjow in interview met „Merdeka": wereldwijde nuloptie voor LRINF zonder voorwaarden 774/ 1/2; NAVO-voorstellen m.b.t. beperkingen conventionele bewapening 74413 e.v.: Reaganc annonceert VS-concessies bij INF-

overleg 77512; Sowjet-voorstellen m.b.t. ruimtewapens en strategische raketten in Genève ingediend 7751213;VS-onderhandelaar Kampelnian: ,,West-Duitsland mag afzien van kernkoppen Pershings" 77513;NAVO-voorstellen m.b.t. conventionele ontwapening volgens S C onvoldoende 776/1/2; positie Bonn t.a.v. Pershing-la in beweging 776/2; directe onderhandelingen met SU ontkend 77612; Sowjet-minister Sjewardnadze in Geneve 776/3; toespraak tot VN-ontwapeningsconferentie 77613: SU aanvaardt inspectie 77613;onderhoud Sjewardnadze–Kampelman 77613 e.v.: SU introduceert raketten op treinwagons 777/1/2; overeenkomst m.b.t. bezoeken Russen en Amerikanen bij elkaars opslagplaatsen voor chemische wapens 790/1; nieuwe Sowjet-waarschuwing m.b.t. Westduitse Pershing-1a-raketten 790/1; VS vragen standpunt Bonn over Pershing-la 79012; VS-voorstellen voor vereenvoudigen verificatie naleving INF-verdrag 790/3; verklaring bondskanselier Kohl m.b t Pershing-la en kandidaatstelling minister van defensie Manfred Wörner als secretaris-generaal van de NAVO 790/1/2; rede president Reagan 79112; spoedig INF-akkoord verwacht 79112: waarnemers over en weer bij militaire oefeningen 791/2/3: voorstel SU aan VS: kernproeven op elkaars grondgebied 79113; verificatie geen probleem 791/3 e.v.; proeven voor registratie explosies in Sowjet-Unie 792/1/2; Amerikaanse delegatie bij omstreden radarinstallatie in Krasnojarsk 79213; ondertekening INF-verdrag 8011112; inhoud van het verdrag 801/3 e.v.; enkele reacties op afsluiten INF-verdrag 803/1; onderhoud Gorbatsjow–Thatcher 803/2/3; verloop van Gorbatsjows bezoek aan Washington 80313 e.v.; eerste dag hoofdzakelijk gewijd aan bewapeningsproblematiek 8041112; tweede dag: onenigheid over Afghanistan en mensenrechten 804/2/3; gesprek Gorbatsjow met Congresleden 80511; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen drie akkoorden 80512: derde dag: geen doorbraak bereikt maar top toch als succes beschouwd 8051213; ministers Shultz en Sjewardnadze ondertekenen akkoord m.b.t. oprichting risicocentra tegen onverhoeds uitbreken van kernoorlog (15-9-'87, tijdens bezoek Sjewardnadze aan Washington) 80811: verslag minister Shultz in NAVO-raad 80612; verdrag VS–plaatsingslanden over inspcctic door Sowjet-Unie 80612'3; Manfred Worner nieuwe NAVO-secretaris-generaal 80711; Gorbatsjow in Oost-Berlijn 80711; verslag aan Warschaupact 80712; onderhandelingen Sjewardnadze–Shultz leiden tot principeakkoord INF 80811; Parijs en Bonn streven naar gemeenschappelijke defensieraad 808.' 112: kritiek Sowjet-Unie op Frans-Duitse plannen 808/2/3; grote vijf eenmaal per jaar bijeen in VN-verband 808/3 e.v.; Frans-Brits gesprek over nucleaire zaken 80813 e.v.; bezoek Westerse waarnemers aan Sowjet-depot voor chemische wapens 8091213 e.v.: Sowjet-Unie bereid cijfers chemische wapens te verschaffen 810/1/2; Shultz in Moskou 810'2; SDI blijft obstakel 8101213; geen datum voor top afgesproken 810/2/3; Reagan: hoop op top, geen concessies m.b.t. SDI 811/1; verslag Shultz in NAVO-raad 811: 2; INF-verdrag zonder top mogelijk 811/2: VS hebben geen haast met top volgens Reagan 811/2/3; bijeenkomst WEU 81113: formuleert ,,Platform" over Europese veiligheid 81113: coordineert beleid m.b.t. Golf 811/3 e.v.: onverwacht bezoek Sowjet-minister Sjewardnadze aan Washington 81211'2: akkoord over top bereikt 81212; bijeenkomst Nucleaire Planninggroep van NAVO 81213; bevestigt noodzaak modernisering korte-afstandswapens 81213; verontrusting in Bonn n.a.v. uitspraak NPG 813/1/2; overleg vermindering kernproeven formeel hervat 8131 213; akkoord over kernproeven op elkaars grondgebied 813/3; laatste ronde besprekingen Shultz–Sjewardnadze 81313 e.v.; verslag Shultz in NAVO-raad 814/1; plaatsing kruisraketten in Woensdrecht van de baan 814/2/3 e.v.; aantallen te vernietigen wapensystemen 815/2; interview met Gorbatsjow op Amerikaanse TV 8151213; Kaare Willoch trekt zich terug als kandidaat secretaris-generaal van de NAVO 815'3 e.v.; bijeenkomst Eurogroep NAVO 81611; bijeenkomst NAVO-comité voor defensieplannen 8161112: Reagan: Moskou schendt ABM-verdrag 8161213
Syrie. bezoek ex-president Carter 35512
Thailand: besprekingen n.a.v. bezoek generaal Vessey aan Vietnam 560/1/2/3: Thaise ongerustheid weggenomen 560111213
Tsjaad: versnelling Amerikaanse militaire hulp (febr. 1986) 34/3; verdere Amerikaanse hulp aan Tsjadische regering 36/2/3
Tsjechoslowakije: Washington protesteert tegen beschietingen Amerikaanse helikopter 6012
Vaticaan: noirnalisering diplomatieke betrekkingen niet het Vaticaan 234.2; uitwisseling ambassadeurs 23413 e.v.
Vietnam: besprekingen VS–Vietnam 56011; overeenkomst m.b.t. zoeken naar vermiste Amerikaanse militairen 56012: VS-hulp voor Vietnamese oorlogsslachtoffers 560/2; tussenstop in Bangkok 560/1; besprekingen John Vessey met Thaise regeringsvertegenwoordigers 560/2/3; akkoord VS–Vietnam over emigratiekinderen 68013
Zaire: Karl-I-Bond ambassadeur in Washington 287/2; bezoek Moboetoe 28712; luchtmachtbasis Kamina weer in gebruik? 28712

VIETNAM

China: berichten over gevechtshandelingen bij grens met China, ,,de hevigste sinds 1979" 608/1/2
Communistische partij: 6de partijcongres 5/1 e.v.; voorbeschouwing in partijblad „Nham Dan" 5/1; kritieke economische situatie 5/1/2; zelfkritiek partijleider Truong Chinh 513; rede Jegor Ligatsjow (SU) 513 e.v.; Moskou verwacht meer resultaten van financiële hulp 611; dringt aan op hervormingen 611: ontslag voor partijleider Truong Chinh, premier Pham Van Dong en Politburo-lid Le Duc Tho 6/1; biografische gegevens Pham Van Dong en Le Duc Tho 6/1/2/3; nieuw Centraal Comité en Politburo, Nguyen Van Linh partijleider 6/3 e.v.; biografische gegevens Nguyen Van Linh 71112; analyse resultaten partijcongres 71213;samenstelling leidende organen 55713
Economie: Centraal Comité kondigt economische hervormingen af 558111213
Parlement: oarlementsvcrkiczinacn 55813
President: Vo Chi Cong staatshoofd i.p.v Truong Chinh 55913
Regering: wijzigingen (februari 1987) 55713 e.v.; complete kabinetslijst 55811; Pham Van Dong vervangen door Pham Hung 559/3
Sowiet-Unie: minister van buitenlandse zaken Ëdoeard Sjewardnadze bezoekt Vietnam 33213: bezoek Nguyen Van Linh aan Moskou 5591112
Verenigde Staten: besprekingen VS–Vietnam 56011; overeenkomst m.b.t. zoeken naar vermiste Amerikaanse militairen 56012; VS-hulp voor Vietnamese oorlogsslachtoffers 560/2; tussenstop in Bangkok 56011; besprekingen John Vessey met Thaise regeringsvertegenwoordigers 5601213; akkoord VS–Vietnam over emigratickinderen 680/3
Verkiezingen: parlementsverkiezingen 55813

WEST-SAMOA

Regering: aftreden Tofilau Eti Alesana 28813; Va'ai Kolone opnieuw premier 28813: coalitieregering 288/3
Verkiezingen: algemene verkiezingen 28813

WETENSCHAP EN TECHNIEK

Prijzen:
— Artois-Baillet Latourprijs 1987 83911
— Assubelprijs 1986 3111
— Balzanprijs 1987 839'1
— Boehringer Ingelheimprijs 1987 839/1
— Camille Huysmansprijs 1986 31/1
— Crafoordprijs 1987 83911
— Driejaarlijkse Prijs Jules Francois 1987 83911
— Erasmusprijs 1987 839/1
— Ernest-John Solvayprijs 1986 3112
— Etienne Sabbeprijs 1986 3112
— Europese Emile Bernheimprijs 3112
— Freeport Chemical Company Award 1986 3112
— Galenusprijs 1987 839/2
— Geschicdenisprijs 1987 83912
— Hoechst Belgiumprijs 1987 83912
— J. P. van Praagprijs 1987 83912
— Joost van den Vondelorijs 1987 83912
— Joseph Maisinprijs 1986 31/2/3
— Karel van Manderprijs 1987 83912
— Koninklijke/Shellprijs 1987 839/2/3
— Kyotoprijs 1987 839/3
— Laskerprijs 1987 839/3
— Louis Jantetprijs 1986 3112
— Nobelprijs voor economie 1987 83913e.v.
— Nobelprijs voor geneeskunde 1987 840111213
— Nobelprijs voor natuurkunde 1987 84013 e.v.
— Nobelprijs voor scheikunde 1987 84111
— Paul Janssenprijs 1986 31/2
— Peter Debeyeprijs 1987 84111
— Prijs de Leeuw-Damry-Bourlart 1986 3112
— Prijs Merck, Sharo & Dohme 3113
— Pulitzerprijs 1987 841/1
— Schlesingerprijs 1986 3113
— Verhulst-van Eeckhovenprijs 1986 31/3

IJSLAND

Parlement: parlementsverkiezingen 3771213 e.v.; zetelverdeling Althing na parlementsverkiezingen van 25-4-'87 37713
Politieke partijen:
— Burgerpartij: oprichting door vm. minister van industrie Gudmundsson (24-3-'87) 37712
— Sociaal-Democraten: Hannibalsson nieuwe voorzitter Sociaal-Democraten 377/1
— Volksalliantie: ontwikkelingen binnen Volksalliantie 377/1
President: tweede ambtstermijn voor president Finnbogadottir (1-8-'84) 377/1
Regering: kabinetswijziging bekendgemaakt (9-10-'85) 37711; samenstelling kabinet (eind jan. 1986) 37712: aftreden van minister van industrie Gudmundsson (24-3-'87) 37712; ontslag kabinet-Hermannsson (28-4-'87), poging tot vorming nieuw kabinet (mei 1987) 37972
Verkiezingen: parlementsverkiezingen (25-4-'87) 3771213 e.v.; verkiezingscampagne 37713 e.v.

ZAÏRE

België: evolutie van de Belgisch-Zairese betrekkingen 294111213
Economie: bijeenkomst Centrale Comité MPR 25612; besluiten 25613; standby-krediet IMF 25613
Mensenrechten: rapport „Amnesty International" over schendingen mensenrechten 287/1
Militaire zaken: nieuwe militaire inlichtingendienst 28613 e.v.
Oppositie: optreden tegen UDPS 287/1/2
Politieke partijen:
— MPR: 12de zitting CC 25612: besluiten 25613
Regering: mutaties in Nationale Uitvoerende Raad 256/1/2: nieuwe premier 25611
Togo: president Moboetoe stuurt Zairese militairen naar Togo uit solidariteit met Eyadema 63/1/2
Verenigde Staten: Karl-I-Bond ambassadeur in Washington 287/2; bezoek Moboetoe 28712; luchtmachtbasis Kamina weer in gebruik? 28712

ZUID-AFRIKA

Arbeid: staking van 300.000 zwarte mijnwerkers na drie weken beeindigd 561/1; ontwikkelingen vóór de staking 561/2/3; verloop van de staking 562/1/2; nabeschouwing 563/1

Somalia: berichten over wapenleveranties door Zuid-Afrika 224/3
Vakbeweging: mijnstaking NUM na drie weken beëindigd 56111
Verkiezingen: vervroegde verkiezingen voor blanke kamer parlement 305/1; Nationale Partij behoudt overweldigende meerderheid 30511; PFP als officiele oppositie verdrongen door Conservatieve Partij 30512; verkiezingsstrijd 30513; bijzonderheden uitslagen 3061112; reacties 30711: analvse 30712: perscommentaren 307 3 e.v.

ZWITSERLAND

Bankwezen: referendum over gedeeltelijke afschaffing van het bankgeheim en beperking van de macht van de banken (20-5-'84) 69513 e.v.
Energie:
— Kernergie: referendum over twee voorstellen inzake kernenergie (23-9-'84) 696/2; groene licht voor bouw kernenergiecentrale in Kaiseraugst (20-3-'85) 69612
Politieke partijen:
— Autopartij: persconferentie (1-5-'85) 69411
— CVP: Segmuller-Weber gekozen tot president Christlichdemokratische Volkspartei (15-2-'87) 69511
— FDP: Hunziker gekozen tot president Freisinnig-Demokratische Partij (13-4-'84) 694/1
— Groene Partij van Zwitserland: Federatie van de Groene Partijen van Zwitserland verandert naam in Groene Partij van Zwitserland (24-5-'86) 694/2/3
— LDU: Jaeger gekozen tot president Landesring der Unabhangigen (4-5-'85) 69411
— LPS: Couteau gekozen tot president Liberale Partei der Schweiz (februari 1985) 69411
— NA: ontwikkelingen binnen de Nationale Aktion fur Volk und Heimat 694/3
— National-Sozialistische Partei: oprichting (medio augustus 1985) 69412
— Okologische Freiheitliche Partei der Schweiz: oprichting 69413
President: Aubert bondspresidentvoor 1987 19/2; Stich vice-president 19/2
Referendums: referendum over twee voorstellen op het gebied van het staatsburgerschap (4-12-'83) 69511; referendum over wegenbelasting en een alternatieve dienstplicht voor gewetensbezwaarden (26-2-'84) 69512; referendum over de aankoop van bezittingen d · buitenlanders en over een beperking v het bankgeheim 695/3 e.v.; referendum over twee voorstellen inzake kernenergie (23-9-'84) 696/2; referendum over een grotere „bescherming van het moederschap", een verbetering van de zorg voor slachtoffers van gewelddaden en de instelling van een meer omvattende constitutionele controle op het gebied van telecommunicatie (2-12-'84) 696/3: referendum over een verlenging van de doorbetaalde vakantie voor werknemers van 40 jaar en ouder (10-3-'85) 69711; referendum over ,,recht op leven" (9-6-'85) 69711; referendum over huwelijkswetgeving, harmonisering begin schooljaar en risicox-erzekering voor investeerders (22-9-'85) 697 1'2; referendum inzake vivisectie (1-12-'85) 697/2; lidmaatschap Verenigde Naties bij referendum afgewezen (16-3-'86) 6971 213; verdere referendums in 1986 (28-9-'86 en 7-12-'86) 69811; referendum over herziening asielwet, een herziening van de wet op het verblijf en de vestiging van buitenlanders in Zwitserland en twee andere voorstellen (5-4-'87) 698/1/2
Regering: wijzigingen binnen het kabinet (10-12-'86) 1912; samenstelling kabinet (19-12-'86) 1912
Verenigde Naties: lidmaatschap VN bij referendum afgewezen (16-3-'86) 6971213

Il kalender 1987

	JANUARI	FEBRUARI	MAART	APRIL
ZONDAG	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29	5 12 19 26
MAANDAG	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30	6 13 20 27
DINSDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31	7 14 21 28
WOENSDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25	í 8 15 22 29
DONDERDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26	2 9 16 23 30
VRIJDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27	3 10 17 24
ZATERDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28	4 11 18 25

	MEI	JUNI	JULI	AUGUSTUS
ZONDAG	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
MAANDAG	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24 31
DINSDAG	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
WOENSDAG	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26
DONDERDAG	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
VRIJDAG	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
ZATERDAG	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29

	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
ZONDAG	6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
MAANDAG	7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
DINSDAG	1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
WOENSDAG	2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
DONDERDAG	3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
VRIJDAG	4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25
ZATERDAG	5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26

III afkortingen

AAPSO – Afro-Asian People s Solidarity Organisation
ABVV – Algemeen Belgisch Vakverbond
ACLVB – Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België
ACV – Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW – Algemeen Christelijk Werknemersverbond
ADELA – Atlantic Community Development Group for Latin America
AFP – Agence France Presse
AID – Agency for International Development (VS)
ALALC – Latijns-Amerikaanse Vrijhandels Associatie (= LAFTA)
ANP – Algemeen Nederlands Persbureau
ANZUS – Australia-New Zealancl-USA Security Treaty
AP – Associated Press
ASEAN – Association of Southeast Asian Nations
ASPAC – Asian and Pacific Cooperation
AWV – Algemene Werkgevers Veieniging
BB – Belgische Boerenbond
BENELUX – Belgisch-Nederlands-Luxemburgse Economische Unie
BIB – Bank voor Internationale Betalingen
BIS – Bank for International Settlements
BLEU – Bclgisch-Luxemburgse Economische Unie
BRT – Belgische Radio en Televisie
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA – Christen Democratisch Appel
CENVO – Centrale Verdragsorganisatie
CERN – Conseil européen pour la recherche nucléaire (men spreekt nog van CERN hoewel het thans de 'Organisation européenne etc.' geldt)
CERW – Conseil Economique Régional Wallon
CNV – Christelijk Nationaal Vakverbond
COMECON – Council for Mutual Economic Assistance
CPB – Centraal Planbureau
CPC – Centrale Plancommissie
CPN – Communistische Partij van Nederland
CVP – Christelijke Volkspartij
CVSE – Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
D'66 – Democraten '66
DAC – Development Assistance Commission (OESO)
DPA – Deutsche Presse Agentur
EACSO – East African Common Services Organization
EBU – Europese Betalings Unie
ECA* – Economische Commissie voor Afrika
ECAFE' – Econoinische Commissie voor Azie en het Verre Oosten
ECE* – Economische Commissie voor Europa
ECLA" – Econoinische Commissie voor Latijns-Amerika
ECOSOC' – Economische en Sociale Raad
EFTA – Europcan Free Trade Association (zie ook EVA)
EG – Europese Gemeenschappen
ELDO – European Launchers Development Organization
EMU – Europese Monetaire Unie
ENEA – Eurowran Nuclear Energv Agencv (OESO)
EPTA' – Expanded Program of Technica1 Assistance
ESRO – Europcan Space Research Organization
EVA – Europese Vrijhandelsassociatie
EXIMBANK – Export-Import Bank of Washington
FAO' – Food and Agriculture Organization
FAZ – Frankfurter Allgemeine Zeitung
FDF – Front Démocratique des Bruxellois Fraiicophoncs
FIJ – Fédération Internationales des Journalistes
FNV – Federatie Nederlandse Vakbeweging
GATT* – General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene Overeenkomst voor Tarieven en Handel)
GERV – Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen
GPV – Gereformeerd Politiek Verbond
IADB – Inter-American Development Bank
IAEA* – International Atomic Energy Agency
IAF – Internationales Afrika Forurn
IATA – International Air Transport Association
IBRD' – International Bank for Reconstuction and Development
ICAO* – International Civil Aviation Organization (Internationale Organisatie voor Burgerluchtvaart)
ICAP – Inter-American Cominittee for the Alliance for Progress
ICC – International Chamber of Commerce
ICEM – Inter-Government Committee for Eurowean Migration
ICFTU – International Confederation of Free Trade Unions (zie IVVV)
ICJ – International Court of Justice
ICJ – Inteinationale Commissie van Juristen
ICPO (Interpol) – International Criminal Police Organization
ICRC (Rode Kruis) – International Committee of the Red Cross
ICSU – International Council of Scientific Unions
ICV – Internationaal Christelijk Vakverbond
IDA" – International Development Association (IBRD)
IFC' – International Finance Corporation (IBRD)
IFCTU – International Federation of Christian Trade Unions
IHT – International Herald Tribune
ILO – International Labour Organization (Internationale Arbeidersorganisatie)
IMCO" – Inter-Governmental Maritime Consultative Organization
IMF – Internationaal Monetair Fonds
INTERPOL – Zie ICPO
IOC – Internationaal Olympoisch Comité
IPI – Internationaal Pers Instituut
IPU – Inter Parlementaire Unie
ITO – International Trade Organization
ITU' – International Telecommunication Union
IUS – International Union of Students
IVVV – Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen
KPB – Kommunistirchr Partij van België
LAFTA – Latin American Free Trade Association
LVV – Liberaal Vlaams Verbond
MBFR – Mutual and Balanced Force Reductions
MPW – Mouvement Populaire Wallon
NCMV – Nationaal Christelijk Middenstandsverbond
NAVO – Noortatlantische Verdragsorganisatie
NCW – Nederlands Christeliik Werkgeversverbond
NEI – Nouvelles Equipes Internationales (Internationale Unie van Christen-Democraten)
NIS – Nationaal Instituut voor de Statistiek
NOS – Nederlandse Omroep Stichting
NOVIB – Nederlandse Organisatie voor Internationale Bijstand
NZZ – Neue Zurcher Zeitung
OAE – Organisatie van Afrikaanse Eenheid
OAS – Organisatie van Amerikaanse Staten
OCAM – Organisation Commune Africaine et Malgache
ODECA – Organización de Estados Centroamericanos
OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (zie OESO)
OESO – Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC – Organization of Petroleum Exporting Countries
PBO – Publiekrechtelijke Bedrijfsorganisatie
PEN – International Pen
PPR – Politieke Partij Radicalen
PRL – Parti réformateur libéral
PS – Parti socialiste
PSC – Parti Social Chrétien
PSP – Pacifistisch-Socialistische Partii
PVAP – Poolse Verenigde Arbeiderspartij
PvdA – Partij van de Arbeid
PVV – Partij voor Vrijheid en Vooruitgang
RCN – Reactor Centrum Nederland
RIZIV – Rijksinstituut voor ziekte en invaliditeitsverzekering
RND – Rijksnijverheidsdienst
RSZ – Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVD – Rijksvoorlichtingsdienst
RW – Rassemblement Wallon
SACEUR – Supreme Allied Commander Europe
SACLANT – Supreme Allied Commander Atlantic
SER – Sociaal-Economische Raad
SGP – Staatkundig Gereformeerde Partij
SHAPE – Supreme Headquarters of Allied Powers. Europe
SP – Socialistische Partij
STICUSA – Nederlandse Stichting voor culturele samenwerking met Suriname en de Nederlandse Antillen
TAB* – Technical Assistance Board
TNO – Nijverheidsonderzoek voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek-
UN – United Nations (zie VN)
UNCTAD* – UN Conference on Trade and Development
UNCURK – UN Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea
UNDOF" – UN Disengagement Observer Force
UNEF* – UN Emergency Force
UNESCO" – UN Educational. Scientific and Cultural Orgariization
UNFICYP – UN Peace-Keeping Force in Cyprus
UNHCR – UN High Commissioner for Refugees
UNICEF* – UN Children's Fund
UNIDO* – UN Industrial Development Organization
UNRWA* – UN Relief and Works Agency (for Palestine Refugees in the Near East)
UNTSO' – UN Truce Supervision Organization
UPI – United Press International
UPU* – Universal Postal Union
VBO – Verbond van Belgische Ondernemingen
VEV – Vlaams Economisch Verbond
VIRO – Vereniging voor Internationale Rechtsorde
VN – Verenigde Naties
VNG – Verbond van de Nederlandse Groothandel
VNO – Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VU – Volksunie
VVD – Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
VVO – Verbond van Vlaams Overheidspersoneel
WCC – World Council of Churches
WERELDBANK' – zie IBRD
WEU – Westeuropese Unie
WFTU – World Federation of Trade Unions
WHO* – World Health Organization

Gespecialiseerde organen (organisaties) van de Verenigde Naties

IV naamregister

behorende bij index op Keesings Historisch Archief, deel XLI, januari-december 1987

De persoonsnamen die in dit deel van Keesings Historisch Archief voorkomen, zijn opgenomen in het hiernavolgende naamregister.

Bij de namen zijn vermeld paginacijfer en kolom (b.v. 60011 = pag. 600, 1e kolom).
Wanneer achter het paginacijfer /foto staat aangegeven, betekent dit dat de desbetreffende naam in het bij deze afbeelding behorende onderschrift voorkomt.

Bij eventuele verschillen in schrijfwijze tussen tekst en naamregister dient de in het register opgenomen schrijfwijze als de meest juiste en volledige beschouwd te worden. Verder zijn bij de indicering de volgende richtlijnen in acht genomen.

1. Bij Slavische (b.v. Russische), namen is, indien mogelijk, de Nederlandse transcriptie gevolgd.
2. De voorvoegsels „Mac" („Mc") en „O" worden tot de naam gerekend. Zo is b.v. McElroy opgenomen onder de letter M en O'Neil onder de O Voorvoegsels als „de", „van" en „el" worden echter niet tot de naam gerekend. Derhalve staat De Vleeschauer onder de letter V, Van Acker onder de A en el-Kassem onder de K.
3. Personen van regerende vorstenhuizen zijn onder hun voornamen opgenomen.

Ondanks ons streven naar de grootst mogelijke nauwkeurigheid kunnen in het naamregister onjuistheden zijn geslopen. De redactie houdt zich daarom aanbevolen voor eventuele opmerkingen ten einde in volgende naamregisters onjuistheden te vermijden.

A

Aalders, S 31/foto
Aalto, A 194/foto, 195111213
Aaltonen, A 19511
Aart, D van der 62512
Abadia Arias. J 53211, 5351112
Abawi, K.A. 7013
Abbas, H.I. 236/2
Abbas, M.A. 28213, 28311. 28911. 29313, 40313
Abbott, D. 38612
Abdallah. A. 72313. 82713
Abdallah. Barou 79913
Abdallah, Ben 79311
Abdallah. D O 79913
Abdallah. I. 53811
Abdallah M 41411
Abdallah Abderrahman. A. 414/1/2/foto
Abdallah ibn Abdel Aziz, kroonprins 342/2. 34213. 36012
Abdela Sonesa 71513, 720/1
Abdellahi. S.O.C. 799/3
Abderrahmane. D.E-H. 79913
Abdo Benitez, M. 30013, 30313. 30412
Abdorra'uf, M. 6613
Abdorraham S. 59513
Abdoudou. S. 76212
Abdoul, E. 763/1
Abdourahim. M. 41412
Abdul Ajib Ahmad 32/1/2
Abdul Aziz, Pehim Dato Haji 31/3
Abdul Ghafar Baba 3211
Abdul Rahman. Pehin Dato 3113
Abdul Rahman Wahid 274/1
Abdulla. A.S. 22012
Abdullah, Y al- 68413
Abdullah bin Haji Ahmad Badawi 3211
Abe, S 737/foto, 738111213. 73911
Abebe Kebede 71511
Abeele, P. van den 83812
Abela, W. 32213
Abero Nvono, A. 78413
Abidine. Z.S. 795/2
Aboeladze. T 299/3. 83711
Abokor. I.A. 22013
Abondo. J-I?;.79513, 79611
Aboubacar, A. 82113
Abouchar, J. 112/1/foto
Abraham, G. 729/3, 733/1
Abrams. E. 26913, 73512
Abshire. C. 26513
Abshire, D. 265/3/foto, 26611
Absire, A. 83412
Abu-Bakr, I. 54013, 55611
Abu-Hareira, Y. 54013, 556/1
Abu Hassan Omar 3211
Abu-Salih. H.S. 54013
Abubakr, A.M. 220/3
Acevedo. E. 30312
Achmadoelina, B. 29912
Achour. H. 722/2/3
Achour, T. 72212
Achromejew, S. 161/1/2/foto, 16812, 31612, 46112. 774/2, 80412
Acosta. O. 30311
Acquah. F. 793/1
Acuil. D. 54313
Adada, R. 79812
Adam-Schaeter, I. 23011
Adams, G. 12113. 13312. 183/1/2/3/foto, 18711. 189/3, 190/1, 386/2
Adamu. G. 793/1
Addis Tedla 713/3, 71513
Adelaye. R. 76213, 763/1
Adelman. K. 7461112, 73013. 751/1/2
Adenauer. K. 211/1
Adil, B.A 54013
Adjei-Ampoto. E. 79313
Adji. B. 82113
Adjoudi, H. 79513
Adodo, Y. 60/3
Adote. H.A. 6112. 6211
Adouan. K. 143/1, 144/1
Aerts. F 81811
Affene, V. 783/3
Affo, F 762/1/2
Afrah. H.K. 220/2
Aftar. K.A. 225/1
Agazadeh. G.R. 35811
Agbetiafa. K. 60/3
Agbo, B.Y. 60/3
Agnarsdóttir. G. 379'1
Agnelli, G. 64012
Agustin. E. 27213
Agustin, F. 27213
Aharon, Y.B. 35912
Ahde, M. 19613
Ahern, B. 408/2/foto
Ahmad, Abderrashid, S. 220/3
Ahmad, Ahmad H. 22013
Ahmad Rithauddeen 3211
Ahmar. A. el- 14211
Ahmed, Abderrahmane, K bint 79913
Ahmed. Aziz 6911
Ahmed, M.T. 540/3. 54411, 555/3
Ahmeduddin 10911
Ahmet, K. 371213. 381213
Ahwoi, K. 6313
Aigenberg, J. 20812
Aikins. G.E.K. 79311
Aissatou, B.Y. 796/1
Aitamurto. A. 195/1/2/3
Aitmatow, T. 25913. 26011
Ajal Deng, W. 555/2
Ajavu,.A.M. 6013
Akakpo-Ahianyo, A.K. 6013
Akbulut, Y. 679/2, 68011
Akeroume, K. 61/1
Akihito, kroonprins 64013, 73912
Akinci. M. 74212
Akpo, P. 76211
Ala-Kapee, P. 19613
Alai, H. 624/2
Alalasunderam. M. 39611
Alan. T. 49112
Alasow. H.A. 22012
Alavo, J.D. 7621112
Alawi, H.I. al- 68312
Alberdingk Thijm, J. 58213. 583/1/foto, 58412
Albertsdóttir. J. 3791112
Albrecht. E 227/2
Aldrich, A. 215/3
Alebua. E. 48/3
Aleksandrow. A. 16913
Aleksejew, G. 25913
Aleksejew, J. 95/1
Aleksejew, W. 725/3

Aleksjew, M. 169/1
Alemu Abebe 713/3, 715/3
Aleu, D A 54113
Alfonsin. R 428/3. 64812
Algabid, H 821/3, 82212
Alhassan S 79311
Ali. Adan M. 22013
Ali. Ahmed 64211
Ali. Ali H. 41412
Ali, M. 41412
Ali, S.A.S. 4141213
Alice, M. 83813
Alihami. A. 27613
Alijew, G. 16711, 25813
Alimahamed. R. 66011
Alipui, K. 6013
Alladaye, M. 762/1/2
Allam-Mi, A. 3613
Allegret, Y. 65312
Allen, William 186/2
Allen, Woody 83712, 83812
Alliloejewa. S. 2511112
Almada, F.C. d' 82712
Almeida, J. de 50711
Almeida e Costa, V. 506/1
Almendaras, A. 9712
Almirante, G. 40212
Alongo Nchama. A. 78413
Alptemocin. A. 679/2, 68011
Altenburg, W. 81612
Altinay, M. 7421112
Altissimo. R. 28212
Altoenjoen, G. 25012
Alwis. A. de 3941213, 40012, 499/foto
Amadou, S. 82313
Amar Stephen Yong 3211
Amato, G 513/2/foto
Amde-Mikhail, A.E. 713/3, 715/3
Amega, A-K. 6013, 6213
Amegboh, G. 6013
Amelsvoort. M. J.J. van 66611
Amer. N. 29312
Amery, A. 3111
Amha Desta 71413
Amiar-Nganga. J-J. 78313
Amin. H. 9312
Amin. I. 54212
Amin, S.A. 7012
Amirthalingam, A. 39412. 39911, 49713, 49813, 52413
Ammar, H. 82713
Amnuai Sowankhiri 4813
Amson, 0 . van 66011
An Moo Hyuk 42413
Anand, D. 49912
Ananda, S. 49813
Anani, M. 6013, 6211
Anchouey, M. 78313
Ancuta, D. 7813, 8011
Anderson, L. 12/foto
Anderson. N. 21712
Anderson, S. 83413
André, H. 570/1/3, 57112
Andrei, S. 781213. 7913, 8011, 901112
Andreotti, G. 912, 16113, 281/2/3/foto, 28211, 28311, 2851213. 28611, 31413, 32313, 35311, 365111213, 40212, 403/3/foto, 4041112, 40511. 42812, 43611, 513/1/2, 57913, 64012, 74913, 80311, 806/foto, 815/1
Andreou, G. 74311
Andrew, prins 492/1/foto
Andrews, T 18411
Andriessen, F 36611, 367/1/2/3, 3681112, 406/2/3, 40711
Andropow, J 10313, 10411, 16811. 6381213, 753/2. 75412
Andrzejwski, J. 58611
Anfimow, O. 16612
Anga, P. 79813, 79911
Angell, W. 21711
Annan, J.S. 79311
Annaud, J-J. 83612
Annemans, G. 40711
Anouilh, J. 841/2/foto
Anquetil, J. 84113. 842/1/foto
Anari, S. bin A. al- 68513
Anseele, E. 37211
Antes, W. 311111213, 31213
Antierens. P. 37013
Antonio, H. 76211
Antonius. R. 65911
Antonowicz, M. 48012
Antosik, J. 35011
Antsoepow, J. 11312
Anwar Ibrahim 3211
Aoun, M. 14611. 1481213
Apostel, L 3112
Apostoiu D 7912
Appeldoorn, R 56912
Aqa, G. 66/3
Aquino, C. 97/1/2/3/foto, 98/1/2/3, 82813
Arabi, N. al- 33713, 33912
Arafat, Y. 14512, 1461113, 14811, 150/3. 1511113, 15213, 156/3. 17113. 172/1, 17311. 23712, 28312, 289/1/2/3/foto, 290/1/2/3/foto, 2911113, 2921112, 293111213, 31712, 3181113, 31912. 33313, 334/2, 33811, 35413, 35611. 36211, 36311, 71611
Arakis, G. 83712
Aral, C. 68011
Arbatow, G. 11412
Arce, B. 80312
Archer, J. 5512, 57/foto, 5811
Archer, M. 57/foto
Archer, W. 57/foto
Archipow, I. 16711
Ardie, T. 27513, 27612
Ardito Barletta, N. 5291112131, 5301112, 53111. 53212, 53412
Ardjosemito, C. 66011
Arean, J. 83811
Arens, M. 33813, 35811
Argaña, L.M. 30211
Arian, A. 70/2
Arias, C 533/foto
Anas Calderon, R. 53211, 533/foto, 53413
Arias Madrid. A. 53111. 5321112. 53413
Arias Sanchez, F 829/foto
Arias Sanchez. L. 829/foto
Arias Sanchez, O. 82813, 829/1/2/3/foto
Arias Sanchez, S.E. 829/foto
Arikan, T. 68112
Arikan, V. 67912, 68112
Aristide, J-B. 73612
Aristow, B.I. 46512. 4681113
Armacost, M. 26212, 63013
Armstrong, F. 18711
Armstrong, R. 43/foto
Arndt, M. 35212
Arnold, B. 11912
Aron, P. 7813
Arron, H. 65812, 65911, 6611213, 66213
Arthur, B. 54613
Aryee, J. 79311
Asamoah, O.Y. 79311
Asegedech Bizuneh 71513
Asencio, D. 21613
Asgrimsson, H. 37712
Ashagre Yigletu 715/3
Aspin, L. 26511, 61112. 62213, 62312, 7511213
Assad, H. 2813, 2911, 301112, 14012, 14211, 14312, 14412, 1451112. 14611, 17012, 174/1. 17511, 17613, 28913, 31811, 334111213, 3351213, 3361112, 3391113, 35312, 3551213, 3561112, 35713, 358/foto, 3601213, 361/1/2/3/foto, 3621112, 36311. 594/2
Assad, J. 2813
Assaf, T. 14011
Assélé, J-B. 783/3
Assouad, E. 14411
Astaire, F. 653/2/3/foto
Atakol, K. 7421113
Atallah, A. 292111213
Atasayan, T. 7421113
Atasoy, V. 68011
Atchade, A. 76211
Athukhair, A. 68311
Athulathmudali, L. 394/1, 39813, 50013. 50113. 5231213, 52413, 52611, 52712, 52812
Attiyah, S.K. bin A. al- 68513
Atun, H. 74012, 74211
Atwa, A. 15313
Aubel, F. 49111
Aubert. P. 1912, 69713
Aubroeck, K 4611
Auderska, H. 44513
Augoyarde, P. 11213
Aurillac, M. 3613, 3713, 227/1, 73012
Austin. A. 79311
Auteuil, D. 83611
Avci, Y. 68013
Avram, I. 7813. 7912, 8011
Awolowo, O. 654/1/foto
Awunti, J-C 79513
Ayakou, M.K. 6111
Ayang, L. 79611
Ayari, M.S. 72313, 827/3
Ayayi, A. 6313
Aydeed, A.A. 22111
Aydin, M. 679/3
Ayissah. A. 6013
Azarfar, A 59413
Azema, S. 83611
Azimi, M. 11112
Aziz, A.A. 24312
Aziz, M. 70/2/3
Aziz, prins Sultan ibn Abdul 62212
Aziz, T. 33512, 36013, 36112
Azonhiho, M.D. 7621112
Azouz, R. 72113
Azrak, K. 23612

B

Baarda, J. 47213
Baarveld-Schlaman. E.M.P. 47213
Baas, J. 83112
Baba, T. 64413
Babale, A. 79513
Babaly, A.A. 7991213, 80011. 82313
Babbitt, B. 23411
Babe, A. 7813, 8011
Babiuch, E. 38013, 41212
Baby, N. 28711
Babylon, D. van 3013
Bacar, B.A. 41412
Baccouche, H. 72111, 72312, 827/3
Badea, I. 7813
Badings, H.H. 8421112
Badr, Z. 2421213, 24312, 24412
Badri, Y. al- 24213
Bagaza, J-B. 577/1/2/3/foto, 5781213, 57911, 78213, 7831112
Baghlani, M.B. 701213
Bah al-Labé, E.H.T.I. 79512
Baher, A.G. 701213
Bahey, F. el- 24612
Bahr, E. 45212
Bahrin, Pengiran 3113
Bahyl, P. 2512
Bailyn, B. 84111
Bajeux, J-C. 73513, 736/foto
Bajszczak, J. 34911, 35211
Bakar, M.A.R. al- 68811
Baker, H. 2311213, 232/1/foto, 23312, 36913, 71013
Baker, J. 36911, 42513, 50712, 64713. 64911, 6501112, 651111213, 65211, 7051112, 7081113, 71013
Baker, K. 451113, 56/2/foto, 38613, 49313, 49411
Baker, M. 56/foto
Baklanow, G. 29911
Bako, M.S. 82113
Bakowski, P. 44611
Balam, F. 38/3
Balasingham, A.S. 396/1/3/foto, 52411
Baldet, M. 795/1/2
Baldwin, J.A. 842/2/3/foto
Balfour. N. 49112
Bali, S. 82713

Balladur, E. 70911
Balmont, B. 16612
Baluchi, A.S. al- 68413
Bamba, A. 49612
Banc, I. 7812, 7913
Banda, H.K. 416/2/3, 46413. 82712
Banda, K. 41613, 82712
Banda, R.M. 41613. 82712
Bandaranaike. S. 39713, 3991112, 4981113, 528/1/3
Bangemann, M 83 3, 84 foto. 229/foto 230 1, 24911
Banharn Silpa-Archa 4813
Bani-Sadr, A. 26311
Banna, A.S. al-I.A. -al 24213
Banna, H. al- 24312
Banna, I. el- 54012
Banqui, S. 76213, 76311
Banyat Bantadtan 4813
Barakana, G. 57812
Barats, G. 25012
Barats, W. 11313
Barbara, A. 32111
Barbosa de Medina, R. 504/1/3/foto
Barcak, A. 2313
Barcikowski. K. 34813
Bare, M. 82113
Barendregt, H G 47213
Barialay, M. 6611
Barker, R. 72612, 8131213
Bärlund. K. 47312
Barnes, R. 49113
Baroudi, E. 141/1
Barque, B.M. 6013
Barre, A.J. 22012, 28613
Barre, M.S. 220/1/2/3/foto, 2211213, 22213, 22311, 224111213, 28613
Barreto, N.P. 82712
Barrett, D 5731112, 537/1
Barrientos, C 30211
Barrin. J de 2241213, 78213
Barros, F de 82711
Barry, B 79512
Barry, L 57412
Barry, P 132/3/foto, 13311, 18812, 19213 36413, 40813
Barta. J. 5912
Barta, T. 5912
Bartels 689/3, 690/1
Barthelemy. T. 72711
Baryla, J. 348/3, 352/3
Bashir, U. 54013
Basjilow. S. 16513, 16613
Basnyat, H.B. 3212
Basow, N. 16612
Basri, D. 82713
Bassett, M. 54512
Bassiouni, M. 34013, 341/1/foto
Bassolet. L. 49612, 67313
Bassoukou Boumba, P-D. 79812
Batalin. J. 16613
Batenin, G. 72811
Batista, F. 30313
Batra. R. 70811
Battaglia, A 51312
Battek, R. 2111, 2212
Baudouin, D. 3713
Bauer, H. 8/2/foto
Bauer, J. 8/2/foto
Bavadra, T. 257/1/2/foto, 641111213. 6421112. 64313, 6441113, 645/1/2/3/foto, 646111213. 64711
Bavel, R. van 83513
Bawar, K. 6613
Bayram. M. 74012, 7421113
Baz, O. al- 29111
Bazan, D. 53413
Bazin, J. 57211
Beassoumal, N. 3813
Beatrix. koningin 913, 31/foto, 158111213, 35611, 59813, 613/1, 614/foto
Beattie. D. 54613
Beatty, P. 5701113. 57112
Beazley, K. 54813
Beckers- de Bruin, M.B.C. 20313, 63711, 66512, 66712
Beckett, M. 7811
Beckman, P. 83111
Beckmann, L 8211
Becquet, C-F. 84213
Beda, A. 55512
Bedjaoui. M. 49513
Bednar, J. 2111
Bednarova. O. 20/1/2. 2111
Bednarsk:. H. 34813, 379/3
Bednarz, P. 40912, 41012, 44813, 47411, 47512
Bednorz, G. 840/3/foto
Beeke, A. 83111
Beer. J. de 278/foto
Beetham, B. 5461213
Beggs, J. 215/2/3
Begin, M. 34011
Begoen, B. 114/1. 21113
Begoen, I. 1141112
Begoen, J. 11312. 1141112. 208/2/3/foto, 21113, 747/3
Beidari, M. 82113
Beil, G. 59911
Bejan, D. 7911
Bejger, S. 34813, 34911, 35213
Bekele Tamirat 71413
Bel Hadj Amor, M. 72211
Belikova. J. 201112
Belikow, W. 16811
Beliotte, J. 73413
Beljajew, A. 16611
Belkhair, M.O. 79913
Belle. E.H.B. 796/1
Bellett, P. 34311
Belloum, B. 7631112
Belonogow, A. 165/2/3/foto
Below, S. 11313
Belz. Z. 41013
Bembet, C.G. 79812. 79911
Ben Ali, Z.E.A. 721/1. 72211, 723/2/3/foto, 724/1/3. 82713
Ben Arfa, A. 82713
Ben Dhia, A. 7231213
Ben Jemma, S. 82713
Ben M'Barek, S 72411, 82713
Ben Mustapha, Z 72313. 72411 82713
Ben Osman, L. 82713
Ben Salah, A 72211
Benda, V. 19/3, 2011121, 2112, 2211
Benjamin, E. 79512
Benn, C. 76/foto
Benn, T. 76/foto. 77/foto, 38711, 49111
Bennett, J. 18611
Bennett, M. 7291112
Bennett, W. 573/1/2/3
Beno, M. 2313, 2511. 2611
Benoit. J-B. 73411
Benthem van den Bergh, G. 82812
Bentsen, L. 70612
Benvenisti, M. 3191213, 32012
Benya, A. 5011
Berchin. W 1671213
Berebv. A 21113
Bérégovoy, P 70911
Berenger, T 83712
Berensjtein, J. 208/2
Berg, G. van den 31313
Berg. H. 37611
Berge, H.C ten 83312
Berger, L 23011
Bergeyk. G van 835/3
Beregolts O 29911
Bergh, H.J. van den 13912
Bergh, W. van 83013
Berghe, H. van den 3112
Berghianu. M. 781213
Bergman, B. 19612
Bergsten, F.C 7071112
Berhane Deressa 715/1
Berhanu Bayeh 71313, 71413. 71313. 7181213
Berhanu Jembere 715/1, 720111213
Beria, L.P. 299/3
Berlinguer, E. 28412. 51411
Bermudez, R 53213
Bernhard, prins 839/foto
Bernlef, J. 832/1, 833/foto
Bernstein, L. 83511
Berrada, M. 82713
Berri. N. 2912, 140/2, 141/3, 142/1/2, 143/2, 14511, 1461213, 1471112, 148/2/3, 15011, 1511113, 153/foto, 154/1/2/3, 155/1/2, 156/1/2/foto, 15711, 1701113, 171/1/2/3, 1721113, 175/2, 17613
Berry, A. 55/1
Bertoni. H. 30211
Bertouille, A. 19812
Bertrand. A. 4611
Beseler, A. 74012, 74213
Besena. P. 3213
Besharati, M.A. 33512
Bespalow, J. 16612
Besselaar, J.H. 83112
Bessmertnycb, A. 161/1/3/foto, 60911
Betjeman, J. 49211
Betru Haile 72012
Beul, A. de 47013
Beunders, H. 12612, 73911, 41613
Beusekamp, W. 36913
Bevan, A. 5713
Beydoun, M. 175/1
Beyeye Djema 25612
Beynon, H. 2731112, 41912
Beysen, W. 51711
Bhagat, B.R. 3981213
Bhandari, R. 39413, 395111213, 3961113, 39711, 39811, 39911
Bhoemibol Adulyadej, koning 4813
Biaou, A 76211
Bibin, L. 16613
Biden, J. 21911. 26412
Bidouzo. B. 76212
Biedrzvcka, A. 34813, 35112
Biel, W. 69412
Bielecki, C. 48013, 5091213, 55413
Bielinski, K. 44612, 51012
Bien, W. 550/1/foto
Biffen, J. 43/1/foto, 386/2
Bik, L. 831/2
Biki, A. 27511
Bilak, V. 2313, 25111213, 2911. 591213
Bilemdjian, J-M. 23611
Bilgeham, O.Z. 74012
Binar, I. 20/3
Binoba, P. 78213
Biondi, A. 28212
Biova, O.M.N. 6112
Birand, A. 78711
Birch, B. 54611
Birdal, A. 78613
Birendra, koning 3212
Birlea, S. 78/2/3. 7913
Birtwistle, H. 83512
Bisschoff-Planz, H. 3121213
Bissonnette, A. 570/1, 5711213, 5721112
Bista, K.B. 3212
Bitokotipou, Y. 6013
Biya. P. 796/1/3/foto, 7971112
Bizri, N. 14812, 156/foto
Bjarnason. M. 37712
Björkstrand. G. 19613
Black, C. 18212, 18612
Black, D. 45612
Blackburn, R. 12313
Blackwell, B. 4511
Blain, K. 73411
Blais, P. 57212
Blais-Grenier, S. 5701113, 571/1
Blake, B. 70113, 70211
Blakelock, K. 49512
Blaney, N. 18511
Blasetti, A. 65411
Blazek, V. 2512
Blecha, K. 8/2/foto, 5011
Blix, H. 204/1/foto, 20513, 20712
Bloch van Blottnitz, U-U. 45711
Blocher, C. 69713
Block. A. de 37211
Bloemen, Y. 83212
Bloemendaal. A. 35913

Blüm, N. 8411, 229/foto, 230/1
Blumsztajn, S. 478/3
Bo Yibo 825/3
Boateng. P. 386/2
Bobroïvcki. Cz. 585/3
Bobu. E 78/2/3
Boda, M. 24/1, 25/2
Bodifée. G. 3013
Boecharin. N.I 753/1
Boekholt. R 158/2/3
Roe!, R. 99 2, 40712
Boenisch. P 90 2
Boenitsj. P, 253/1
Boerenkow, S. 168/1
Boersma. J P. 472/3
Boesak. h. 308/1
Boeski, I. 706/2
Boesow, S. 124/1
Boeynants P van den 277/3 278/1
Bogado, A. 304/3
Bogarrt. R. van den 373/1. 375/2
Bogaerts, S. 83813
Bogoraz. L 213/2/3/foto, 214'1
Bojanowska. H 480/1
Bokassa. C. 76313
Bokassa. J-B. 763/3. 764/1/2/foto
Boland. E. 265/1
Boland, J 121/3, 132/2/3
Bolding, F 472'3
Bolger, J. 545/1, 546/1/2/foto, 549/1
Bolivogui, L 795'2
Bolkestein. F. 158.3
Bolkiah. H. 3113
Bolkiah. J. prins 31/3
Bolkiah. M. prins 31/3
Bolsius, P. 30/3
Bolstead. Lord 770/1
Bolt, R. 837/2
Bondarew. J 299/2
Bondt. F. de 830/1
Bonello Dupuis, G. 322/1
Bongo. M 783/3
Bongo. O 62/3, 783/2/3. 784/1/2
Boniba. J. 763/1
Bonnefoy, Y. 832/3
Bonner. J. 113.2, 114/2/3. 115/1, 215/1. 250/2, 451/foto, 80311
Borinici. E 322'1
Bontemps, S. 729/2
Boodt. A. de 46/1
Boogaard. R. van den 103/1, 104/1, 106/1, 16812. 169/3. 212/1. 251/3, 23213. 259/3, 261/1, 29911'3. 300 2
Boorsma. P.B. 278/2, 472/3
Boran. B. 788/3, 789/1/2/foto
Boren. D. 265/1. 267/3
Borg Olivier. G. 321/3. 322/1
Borgeaud. G 834 3
Borgers, G 654'2
Borgman. J. 472/3
Borgmans. W. 83812
Bork. R. 712/1
Borman. F 820/3
Bornian. N. 740/2. 742/1/3
Borner. H. 228 1 2, 230 1
Borski. R. 187/3
Borusewicz. A. 585/foto
Borusewicz. B 474 2, 479 3, 509/1. 554/3. 58612
Bos-Beernink, B 472 3
Bosch. M. 633/2
Bosley. J. 571/3
Bosquet. A. 834/2
Bossak. J. 509 3
Bossche. L. vanden 372 3, 375/2
Bota. L 90 3 91 1
Botchway. K 793 1, 494'1 2
Botha. E 305/foto
Botha. P W. 305/1 foto. 306 3, 307 1 2 3 308/1
Botha. R F. 224/2
Botje. H. 142/3, 144/3. 151/3, 174/1, 241/3, 242 3, 243 3, 246 2, 342/3
Boto A Ngon, A. 795/3, 796/1
Botson. J 389/2
Bott, R. 393/1
Bottai, B. 57913
Rottomley. V. 491'1
Bou Thang 606/2, 607/1/2
Boubacar. T. 821/3
Bouchard. B. 570/1, 571/1/2. 670/2/3
Boudegge, M. 73212, 724/2
Boudewijn, koning 198'2, 522/2
Bouey, G.K 572/2
Boukar. M.M. 821/3
Boukhreiss. M.O 799/2
Boiiiez. P 835/1
Bouinan. S 291/1, 341/2. 355/3, 356/1, 360/1
Bouramoue, C 798/2
Bourassa. R. 575/3. 576/1/foto. 600/2
Bourdès-Ogouliguendé, J. 783/3
Bourgain. J. 3112
Bourguiba, H 721/1/2/3/foto, 722/3, 723/2/3, 724/1 2/3
Bourhan. A A 22211
Bourne. N 32/3
Bouterse. D.D. 657/2/3/foto, 659/1/2/3, 660/1/2/3/foto, 661/1/3, 662/1/2/3
Boutros-Ghali. B 326/1
Boven. A. van 47213
Bowen. L. 288/foto
Bozanga. S.N. 7641:;
Bozer. h 68011
Bozize, F. 762/3, 763/1
Bozkurt. I. 741/3, 74211
Braakman. T C. 472/3
Brabandere. J. de 761/1
Brabec. A. 2411
Bradford. R. 18111
Bradley. F. 182/1
Brady, J 230/3
Brady. N 711/2
Brady. V. 408/foto
Braks, G.J.M. 36513. 36611. 36713, 406/2/3, 438/1/2
Branco. G.C 50313
Brande. L. van den 51913. 52211. 690'3
Brands. M.C. 82811
Brandt. W. 82/1, 84/2, 85/foto, 209/1/2/3/foto, 210111213.21111. 64011
Brans. J. 46/1
Brasch. T 833'1
Brashear. A R 162/2
Bratkowski. S. 38113
Brattain. W.H. 84213
Brauchitsch. E von 298/1/2
Brauman, R. 223/3, 718/3
Braun, A. 445/3
Bremer III, P. 217/2/3
Brenan. E.F. 654/2
Bresser Pereire, C 648/1'foto
Bresson. H. de 8513
Breyne, A. 4611
Brezjnew, L 104/1, 105/1, 106/2, 113/2, 166/1, 167/3, 168/1, 213'3, 251/1, 300/1, 315/3, 316/3, 612/2, 638/1/2/3/foto, 753/2, 777/2, 803/2'3
Bridi. A. 14311. 144/1
Brink. H.M van den 217/3, 219/1. 264/1, 26912
Brinkman. L.C. 637/3, 66313
Brittan. L. 43/1/foto, 44/3, 4511.2 3, 53 2/3, 54/2, 444/1/2/foto, 445/2
Brjoechanow. A 169'1
Broadbent. E. 570/1/3
Brocks. J. 265/1
Broder. S 502/2
Brodski. W 208/2
Brodsky. J. 833/2/3, 834/1/foto, 840/foto
Broek. H. van den 99/3, 100/1/3, 101/1/2, 102/2. 158/2, 159 3, 162'1. 333/1. 356/1, 363/2. 364 1 2/3/foto, 365/foto, 436/1/2 3, 567 2/3, 568 1/3, 579/2/3, 580/1/2, 581/2/3 582 1 2/3. 598/3, 599/1, 613/1 'i00 1/2 702/2. 727/3, 749/2, 806/3 foto. 807 1 812/1, 814 3
Broglie, L V P de 654 3 foto
Brokaw. T 815 3
Bronfman. E. 9 3. 207 3
Bronne, C 842/3
Brooke, J. 22513
Brooks, D. 62813
Aroomfield. W. 265/2 549/2
Brown, C. 842/3. 84311
Brown, H. 269/2. 72611
Brown, J 83512
Bi-own, S. 83112
Brown. T. 537/1
Brown, W. 548/3
Browne, M. 19112
Brüderle. X 348/foto
Brüderle. 12. 348/foto
Bruinvels. P. 49411
Brulin, T 31/1
Bruma, E. 657/1
Brundtland. G H. 343/2/3, foto. 465/2
Bruner, J S. 83911
Bruniaut. F. 37211
Brunswijk, R. 659/2/3
Brus 585/3
Arusse, P, 11612. 11913, 13111, 43913, 44112
Brussei, L. van 31/1
Brutens, K. 35711
Bruton. J. 121'3. 129/3, 130/1/2, 132/2/3, 40813
Brychta, J. 80311
Brzezinski. Z. 269/2
Buadi, J. 79311
Buchala. R. 384/foto
Buchanan, J. 574/2
Buchanan, P. 2311112, 232/foto. 264/3. 265/1
Buchmann, J. 81912
Buckton. R. 439/foto
Bucur. I. 79/1
Budabuda. I. 579/1
Bui Danh Luu 55811
Bujak. Z. 38213, 38311, 38412, 41013, 41213. 44611, 44813, 47411, 479/3, 509/1, 5101213, 5541113, 584/3. 585/1/2, 58612. 589/2
Buralah Robleh, M. 414/3
Burg, V.A.M. van der 13912
Burger, W.E. 218/foto. 21911
Burgos, C.P. 532/foto
Burke. K. 54513
Burke, R. 408/2/foto
Burnier. A. 832/2
Burt. R. 67513
Busaidi, A.I.S. al- 68413
Busaidi. Said al-hl. bin H. ai- 68413
Busaidi, Salim bin N. al- 684/3, 68511
Busard, G. 631/3
Bush, G. 23013. 23413, 26413, 26912, 27212, 31911, 33411, 336/2/3/foto. 3371112, 33811, 48411, 50113, 50211, 67513. 799/2. 805/1. 80911
Busquin. P. 81912
Butcher. D. 54513
Buthelezi. M. 30713
Butler. C. 491/1
Butz. M-A 392/3
Buwitt. D 31213
Buyoya, P. 577/1/2/3. 579/1. 78213, 783/1
Buijsert. N. 47213
Buyukbas. C. 679/3
Bwanali, E.C.I. 416/3, 827/2
Byrd, R.C. 233/1/2, 711/1/3, 805/2

C

Cabral, M. 82712
Cabral, V 827/1/2
Caceres, J. 30211
Cadieux, P 571/2
Cadilhe. M.R. 482/3
Çagatay, M 740/1
Caid Essebsi. B. 721/3
Caird. J. 83813
Calciu-Dumitreasa. G. 89/2/3. 90/2
Caldwell, E.P 654/3, 655/1'foto
Calero, A. 268/1

Calewaert, W. 9912
Callaghan, J. 7512
Calmes, E. 83513
Calp, N. 68013
Camara, Abou 79511
Camara, Assan M. 41513
Camara, I. 827/1
Camara, K. 7951112
Camara, S.M 795/1/2
Camdessus. M. 51413. 515/1/foto. 566/3. 649/3, 650/foto, 6511213
Cameron, F. 83513
Cameron, S. 57412
Cammelbeeck. J. 71/2, 9311, 78112
Canturk, B. 74212
Cap-Chichi, T.G. 76212
Capart, R. 69212, 759111213, 76013, 761111213
Capria, N. 28611
Caransa, M. 65212
Carax. L. 83712
Cardoen, G. 522/2
Carlislie, J. 49411
Carlsson. B. 32913
Carlucci, F.C. 21913, 23111, 264/1/foto, 50712, 60911, 61011, 62212, 62312, 77413, 81612
Carmiggelt, S. 843/1/2/foto
Carnegy, H. 12913, 13112
Carneiro, F.S. 48113
Carney, P. 5701113, 57112
Caro, J-M. 75213
Carraro, F. 51312
Carrington, Lord 16213, 48411, 50712, 6751113, 7041112, 7911112, 806/foto, 81412, 81511, 81611
Carrington, M. 49112
Carroll, A. 18411
Carroll, R. 18411
Carron, 0 . 18111
Carter, B. 83511
Carter, J. 21612, 23313, 23412, 269/2. 3551213. 36912, 37011, 56011, 56511, 77712
Cartwright, J. 11812
Carvalho, G.S. de 4851213
Casaroli, A. 5913, 23413, 32212
Casey, W.J. 2161112, 21811, 23211, 26512, 26613, 26811, 26911, 27011
Cash, W. 49111
Cassar, J. 32213, 32311
Castagnoli, G. 83513
Castro, F. 73612
Cauter, E. van 83912
Cauwelaert, E. van 84312
Cauwelaert, K. van 84312
Cavaco e Silva, A. 481/1/2/3/foto, 482111213, 483111213, 484111213, 48512, 50413, 505/1/foto
Cavaco e Silva. M. 481/foto
Cavelier, A. 83611
Caygill, D. 54512
Caymaz, G. 74213
Cazacu, V. 7812, 7913
Cazan, G. 79/1
Ceausescu, E. 781213, 7911, 86/foto, 9011
Ceausescu, Ilie 8013
Ceausescu, Ion 7911
Ceausescu, Nicolae 78/2/3, 7913, 80111213, 86/2/3/foto, 8712, 881113, 891112, 901113, 9111, 8071213
Ceausescu, Nicu 78/2, 79/1/2, 8012
Celauro, F.H. 30113
Célestin, M. 72913
Cerhonek, J. 2612
Cerny, V. 2211
Cha Kyu Hon 42212
Chabbi, N. 7221113
Chac. S. 47812
Chadboelatow, R 25212
Chaftari, A. 174/3, 17613
Chaisiri Ruangkanchanaset 4813
Chalabi, I. al- 62711
Chalker. L. 36413, 72011
Chalupa, V. 2512
Chamari. K. 72213
Chambers, G. 171113 1812
Chamoun, C. 14011, 14412, 14612, 15011, 171/1/foto, 17513, 17611
Chamoun, D. 171/1, 176/1
Champagne. A. 57011
Chan, J. 3213
Chan Min 60712
Chan Phin 60612, 607/2
Chan Seng 607/1
Chan Si 606/2
Chan Siang Sun 32/1
Chan Ven 60612
Chandrahasan. C.S. 39611
Chang Se Dong 42413
Channon, P. 45/3, 386/3
Chapple, F. 43212
Charalambopoulos. I. 778/2
Chareh, F. el- 2713, 156/foto, 3351213, 35613, 360/3
Charles, prins 7701113, 49113, 49211
Charest. J. 57112
Charrier 6311
Châtel, K. de 83813
Chatichai Choonhavan 4813
Chatti, H. 36311
Chaudhary, P.N. 3212
Chaudhry. M. 64412
Chavannes. M. 4411, 11711, 44312
Chavez. J.R. 30312
Chayeb, A. 14112
Chea Chanto 60713
Chea Sim 60612. 60711
Chea Soth 607/1/2/3
Chedli, A. 72111, 72312
Chehayeb, A. 17511
Cheikh; D.O. 79913
Cheikh, M.S. 4141213
Cheikh, S.A. 41413
Cheikhrouhou. T. 82713
Chelli, T. 82713
Chen Pixian 82513
Chen Xilian 82513
Chen Yun 82413, 82513, 82612
Chen Zuolin 82513
Cheney, D. 26512
Cheng Zihua 82513
Cherif, H. 72312, 82713
Cherif, S. 79511
Cheuwa, A-B. 79513
Chevalerias, A. 110/3
Cheysson, C. 9012, 24513, 46813
Chhay Than 60712
Chiari de Leon. R. 53711
Chidambaram, P 39911, 40011, 49812, 5001112, 52411, 5271213
Chidzero, B 46712, 468/3/foto, 56513
Chimango, L 82712
Chirac, J 3713 3812 11812 16312 2231213 33413. 35311, 43611, 43813. 45013, 61311, 62511, 70213, 70311, 70911, 75113. 7521113, 757/3, 78411. 797/1, 79912. 80912, 81113
Chirayu Isarangkum Na Ayuthaya 4813
Chirdon. Y.A. 41413
Chirwa, R. 41613, 82712
Chissano, J.A. 71611, 820/1/2/foto
Chivulescu. G. 7813
Chmielewski, W. 47612, 477/1/2/3/foto, 58711
Chnoupek, B. 2513, 5912. 6012
Cho Chul Kwon 42012
Chocron, S. 76412
Chodorowitsj. S. 11313, 11411, 25012
Choi 79412
Choi Chang Nak 42012, 42212
Choi Kwang Soo 42212
Chojecki, M. 38412
Cholmjanski, A. 20812
Chon Doo Hwan 417/1/foto, 41812131, 4191112. 420/1/3, 421111213, 42212, 4231113, 461/3, 462/1, 4631213, 4641113
Chon Hakze 42012
Chong Chae Won 42212
Chong Chin Kwan 42012
Chough Yoon Hyung 41713
Choummali Saignakong 557/2
Chowdhury, H.R 328/2/foto
Chrétien. J. 572/2
Christiaanse, J.H. 47213
Christian, G. 912
Christodoulou, D. 74311
Christofides. h. 743/1, i731113
Christophersen, H. 434/3
Chrobog, J. 77612
Chroesjtsjow, N 10511, 16511, 29911, 30012 31313, 31411, 75312
Chromy, H 2213
Chrostowski. W. 475/3, 477/1
Chu Huy Man 711, 55713
Chung Hae Chang 42413
Chung Ho Yong 420/2, 42313, 42413
Chung In Yong 420/2, 42212, 4241213
Chung Jae Chull 42012, 42212
Chung Kwan Yong 420/2, 42212
Chung Soon Duk 41911, 42212
Chung Suk Mo 420/2
Ciaston, W. 47712
Ciborowski, A. 34813
Cibulka, P. 231112
Cindoruk, H. 68013, 6811112, 78713
Cioara, I. 7912
Ciobanu, L. 7812, 7911
Ciobanu, V. 7813
Ciosek, S. 34813, 35011
Cirillo, P. 54412, 55512
Cissé, S. 83711
Claerhout, B. 37013
Claes, J. 3013
Claes, P. 3013
Claes, W. 37113, 37313, 37411, 81912
Clark, H. 54513
Clark, J. 570111213, 57112. 602/3. 60312, 60413, 60511
Clark, M. 23412
Clarke, E.E.I. 1711
Clarke, K. 4511, 5413
Clarke, P. 19213, 38613
Claude, S. 7311112, 73212
Claus, H. 37311, 83211
Claus, prins 15812, 614/foto
Cleene, T. de 54513
Clelland. D. 49111
Clement, W. 21012
Clerfayt, G. 5181113
Clot, R-J. 83413. 835/foto
Cluskey, F. 12113
Cluverius, W. 290/1/3, 355/3, 359/1
Clwyd, A. 49111
Coates, R. 570111213
Cobbaert. G. 75911. 760/3. 761/2/3
Cochrane. T. 18212
Cockfield, F.A Lord 43/1/foto, 4413
Codas, G. 30311
Coëme, G. 81912
Coenemans. P.H. 47213
Coghlan, M. 5811
Cohen, W. 26511
Collen, D. 3112
Collins, G. 408/2/foto
Colombo, E. 51312
Colotka, P. 2313, 251113
Colton. A. 83013
Coman, T. 8011
Combassa, S. 79512
Combo-Matsiona, B. 7981112
Compaore, B. 4961112, 673/1/2/3/foto, 67411
Compaore, L. 49612
Conable, B. 54012, 650/foto
Condé, T. 79511
Congo, R.K. 49612
Coninck. H. de 3013
Conrad, P. 83611
Constancio. V.M.R. 48111, 482/1/foto, 4841213, 485/1
Constantin, L. 7812
Constantin, N. 781213, 7913
Conté. L 79511
Conti, L 402/1
Cools. A. 81912
Cooney, P. 1321213, 13311
Cooper, F. 45412
Cooper, R. 49113
Cooper, W. 17713

Copier, A. 83013
Corazon Medina, M, 30413
Corbelin. N. 389/2
Cordovez, D 91/2/3/foto, 92111213. 9311 941112, 95/1/2
Corea, G 32611
Cornil. F. 83113
Correia, C. 82711
Correia, J.C. de Macedo 485/2/3
Correia, P.A.N. 82711
Corrigan, P. 182/2
Corvilain. J. 389/1/2
Cosar, S. 74012, 7421113
Cosby. R. 83512
Cossiga, F. 28113, 282/2/3, 283/1, 285/1/2/3/foto, 353/1, 4031213, 404/2/3, 405/2, 513/1, 514/2. 640/2
Costello. S. 181/2
Cote, M.' 57011, 57112, 57212
Cotret, R. de 57011, 57112. 572/2
Cotterell, V. 831/2/foto
Cotti, F 1912, 695/1
Courter, J. 26512
Cousins, F. 440/1
Couteau, G. 69411
Cram, D. 840/foto. 84111
Cranston, A. 61111
Crawley, J.P. 191/2
Craxi, B. 22413, 28113. 28213, 283/1/2/3/foto, 2841113. 285/1/2/3/foto, 28611. 31413, 32212, 32313, 35311, 40111, 402/2. 403111213, 405/1/2/3, 48411. 513/2, 51412, 640/2, 70211
Creasy, T. 68511
Cremona. D. 322/2
Cristescu, P. 8013
Crockard. J. 18612
Crol-Overling, A.C. 47213
Crombie. D. 570/1/2, 572/2
Croo, H. de 17711, 29512
Crosbie, J. 570/1, 571/2
Crow, J. 57212
Crowe. W. 62312
Crugten. A. van 83213
Csilik, J. 8913
Cuckney. J. 4511
Cuenot. C. 13913
Cuha, C. 78713
Culbertson, P. 215/2/3/foto
Cullen, M. 545/3
Cunhal, A. 48111, 48211
Cuomo. M. 23412
Curticeanu, S. 78/2
Cushanan, J. 191/3
Cybulka, M. 349/1, 35211
Cypryniak, K. 34813
Czaputowicz, J. 509/2. 55413, 58611
Czyrek. J. 348/3. 349/2

D

Dad. P.G. 70/2
Daddah. M.O. 80011
Dadzie, K.K.S. 325/3,326/1, 46813
Dah, S. 496/2
Dahab, M.G.A. 245/1
Daher, P. 143/foto
Daim, O.N. el- 540/3
Daim Zainuddin 3211
Dale, E. 18612
Dalem, A. 819/2
Dalencourt, P. 73311
Dali, R. 72212
Dallinger, A. 8/2/foto, 5011
Dalokay, V. 78912
Daly, B. 408/2/foto
Daly, E. 18711
Dam, G. van 65311
Dam Quang Trung 55713
Damanik, P. 27613
Damas Ngollo, R. 79811
Damiba, B. 49612
Damme, M. van 52113
Damseaux. A. 19713,1981112
Daneshwar. M.I. 66/1, 7013
Dang Hoi Xuan 55811
Dang Huu 558/1
Daniel, J 21411. 25013
Danieluc, M. 8813
Danisz, J. 2011
Dankert, P. 445/2
Dankoro, S. 7621112
Dankoto, O. 76211
Danneels. G. 9912
Dantzig, R. van 83213, 833/foto
Dao Duy Tung 557/3
Darida, C. 28611, 40511
Darkoye, A. 82113
Darlan, G. 763/1/2
Darnoud, Th. 65812
Dascalescu. C. 78/2/3, 79/2
Dassi, D. 76211
Dau Ngoc Xuan 55811
David. G. 78/2/3, 79/3
Davies, D. 75/1
Davis, A.H. 532/1/2/3, 5351113
Davis, S.C. 4413, 45712
Davis, Tom 288/foto
Davis, Tony 108/2
Davis, W. 574/3, 602/2/3
Dawit Wolde Giorgis 715/1, 717111213. 718/1
Dawson, A. 18411
Deacon, R. 831/2
Dear, G. 4941213
Deasy. A. 132/3
Debela Dinsa 71513
Debicki, M. 34911
Debono Grech, J. 32213
Decken. Chr. van der 551/foto
Declerck, R. 4611
Declercq, A. 38912
Declercq, J. 3891213
Decramer, M. 839/1
Deel, T. van 83311
Dees, D.J.D. 61912
Deetman, W.J. 63613
Deflo, G. 3111
Deflo, L. 376/2
Defraigne. J. 471/1
Degan, C. 285/foto, 286/1, 40511
Degla, J 76211
Dehaene, J.L. 691/2, 69412
Dehousse. J.M. 819/2
Dehqan. N. 6613
Dejmal, I. 21/1
Déjoie. L. 73511
Dekhil, B. 724/2
Dekker, W. 278/2/foto, 830/1
Delamuraz, J-P. 19/2
Delarosiere, J. 51413, 51511
Delatour, L. 7291213, 73013, 73112
Delcroix. R. 40712
Deleeck, H. 407/2
Deleuze, O. 40711
Deleza, W.B. 416/3, 82712
Delforges, Y. 40711
Delors, J. 35613. 42511, 427/foto, 434/2, 437/3/foto
Delpérée. F. 69111
Delvalle Henriques, E.A. 5291113, 531/1/2, 5321113, 533/1/2, 534/1/2, 535/foto, 5361113
Demba, S. 41613, 82712
Demirciler, O.F. 742/1/3
Demirel, S. 6801113, 681/3, 68212, 785/1, 786/1/2/3, 787/3/foto, 7881113, 789/3
Demitsjew, P. 166/1/2, 33911
Dench, J. 83813
Deng, A.A. 54013, 55513
Deng Liqun 82413, 82511
Deng Xiaoping 9013, 33212, 505/foto, 568/1/2/3/foto. 605/1. 799/2. 8241113, 825111213
Deng Yingchao 82511
Denktash, Raif 74113, 742/2, 781/1/foto
Denktash. Rauf 740/1/2/3. 741/1/2/3/foto. 742/1/2/3, 7431213, 778/2/3. 7791112, 780/1/2/3. 781/1/3/foto. 7821112
Denosow, S. 124/2
Deonna, L. 830/1
Deprez, G. 519/1, 522/1, 689/1, 690/2/3/foto, 691/1, 692/1, 693/1, 818/1, 819/2
Derby, F. 660/3, 661/1
Derine, R. 843/2
DeRoburt. H. 288/foto
Derov, R. 52113
Descalzo Buongermini. J.C. 303/2
Deschenes. J. 6051213
Deshgai, M. 54111
Désir, H. 67411
Desir. L. 730/1/foto
Desmarets, J. 693/3
Desmedt, J-E. 3113
Desmond, B. 132/2/3, 13312
Desroches, R. 729/3, 733/1
Devan Nair, C.V. 3213
Devine, G. 5761213
Devkota. R. 3212
Devos. G. 83113
DeWine, M. 265/2
Dezume, T. 73511
Dhanabalan, S. 3213
Dhooui. H. 72311
Dharmalingam. S. 39612
Dharmalingam, V. 396/1
Dharsono, H.R. 27513. 27612
D'Hondt, D. 81912
D'Hondt-Van Opdenbosch, P. 46913
Di-Ndingue, D. 78313
Diah, B.M. 774/1/foto
Diakite. M. 79511
Diallo, Abdourahmane 795/1
Diallo, Alfa 0 . 795/1/2
Diallo, Arba 49613
Diallo, D. 821/3
Diallo. F. 72613
Diallo, J-C. 79512
Diallo. M. 79913
Diallo, P. 795/2
Diallo, S. 79512
Diana, prinses 49113
Diane. L. 79511
Diaz Herrera, R. 52911. 533/1/2. 534/2/foto, 536/3/foto, 53711
Dibba. S.M. 4151213
Dick, P. 57113
Dickson, W 18211
Didden, M. 52212
Didi, H.O. 799/2/3
Dienstbier, J. 19/3, 201112, 211213, 2211, 5812
Diepgen, E. 3111213, 312/1/2/3/foto, 31311
Dihoud, O.E. 22211
Dillen. K. 407/1
Dimitriu, A. 78/3
Dinca, I. 7813, 7911
Dinçerler, V. 67913, 68011
Ding Guangen 82512
Dinka. G. 79711
Dinkow, W. 25411
Dinu, G. 78/3, 7913
Diop, H. 799/2/3
Diori, A. 82311
Diori, H. 82211, 82311
Diouf. A. 3613
Diro, T. 3213
Ditsjenko, A. 16712
Ditz. J. 5011
Divendal, L. 831/1
Dixit, J.N. 395/1/3. 39713. 400/1, 500/1. 501/1, 523/3, 52511, 5261213, 52711
Djamous. H. 35/2, 3611. 22511
Djan, B. 79312
Djan, K. 793/2/3
Djassi, M. 82712
Djengbot, G-L. 76213, 763/1/2
Djin, K. 79311
Djogo, D.N. 3611
Djondo, K. 60/3
Do Moi 7/1
Do Muoi 55713, 55811
Do Quoc Sam 558/1
Doan Duy Thanh 58811
Doan Khue 557/3

Dobbelsteen, J. van den 31/foto, 83111
Dobbin, B. 45411
Dobraczynski, J. 35013, 411/foto
Dobrescu, E 79/1
Dobrescu, M 78/2
Dobrowolkski, K 44812
Dobrynin, A. 51213
Doderer, A. 65213
Doebinin. J. 1651112, 36011
Doedein, A.F. 318/3
Doerasow, W. 167/1
Dogan, H. 680/1
Doha, A.R.S. 36311
Doherty, S. 1191213
Dohnal. J. 8/2/foto, 5011
Dohnanyi, K. von 228/foto, 34711, 348/foto
Doi, T. 73911
Doldan. E. 30113, 30211
Dolderen, R. van 83013
Dole, R. 16212, 233/1/2, 33511. 62112, 62311, 805/1
Dolgich, W. 252/3
Dollinger, W. 230/1
Doman, D. 159/2, 599/2
Domaille. J. 495/1
Domburg, B. 31/foto
Domeracki, L. 34911. 35011
Donat-Cattin, C. 285/foto, 28611, 405/1, 513/2
Donawa-McDavidson. M. 1711
Dondasse, T E. 49612
Donegan. J 18212
Dong Sy Nguyen 55713, 53811
Donkor. Y. 79311
Donnéa. F-X. de 19612
Donner, J.H. 83311
Dookeran, W. 1811
Dost, S.M 70/1/2/foto, 9113. 921213. 9313, 94/1/2, 9511
Doudin, M 32011
Douglas. R. 545/1/2/foto. 547111213, 548/1, 54912
Douidar, M.R. 24511
Doumba. J-C. 79513. 79611
Doumbouya. S. 7951112
Douniam, 0. 798/2
Dove, B. 45413
Dove, R. 83413
Downes, S. 191/1
Downey. T 79213
Doyle. W. 18412
Draper, T. 59713. 59813
Draps. W. 407/1
Drda, M. 5813
Dregger, A. 22813, 22911, 755/3. 81311
Dreher. M. 69411
Driessche, J. van den 83013
Droubi. G. el- 35811
Drummond de Andrade. C. 84313
Duan Junyi 82513
Duato, N. 836/foto, 83713
Dubcek, A. 2112. 2411. 25/2/3
Dubois. M. 734/1
Duda, E. 35011
Dudin. M. 35813
Dufour. F. 407/2
Duga Kugbe Toro 25612
Duggan, A. 18711
Duisenberg. W F. 308/2/3/foto, 309111213, 310/1/2/3
Dukes. A. 1201213, 13011. 1321213. 40813
Dulger. M. 68112
Duma, A 7911
Dumanoir, R. 53213
Dumas. R. 2211, 36413. 453/3. 78411
Dunn. D. 49111
Dunning, A J. 278/2/foto
Dunwoody, G. 7511
Dupré. J. 81912
Duquesne. A. 198/2/foto
Durduran. A. 74112
Durenberger. D. 26512, 26912
Durubi. G. al- 2912
Dutry, G. 40711
Dutton, R. 272/1
Dutton, W. 3213
Duvalier, J-C. 7291112, 730/1/2/3, 732/1/2, 733/1/2/3, 73412
Duve, F. 39311
Duvekot, M. 31/foto
Duy Tan 6/2
Duyns, C. 838/1/foto
Dijk, C.P. van 13713, 138/2/3. 13911, 15811, 310/3/foto
D'Zbo Kalogi 25612
Dzjemilow, X. 214/1
Dzur. M. 24/1

E

Eanes. A. dos Santos Ramalho 481/1. 482/2/foto, 48411. 4851112, 50411
Earl. R. 26912
Eaton, M. 44113
Eban, A. 33811, 34011, 35611
Ebending Nsomo, M. 78413
Ebounda, H. 79813
Ecevit, B. 6801213, 6811213, 68212, 785/1, 7861213, 788/1/3/foto, 78913
Ecevit, R. 68013, 6811112, 78811
Echternach, J. 23011
Edelman, M. 47911
Edelsjtein, J. 20812
Edibali. A. 785/1
Edoh, K. 6013
Edri, R. 35811
Edward. G. 182/2
Edward. prins 49211
Edwards, N. 43/1/foto, 38612
Edzoa, T. 79513
Eekelen. W.F. van 580111213, 58111. 5821213, 59913, 67512, 6761112, 727/3, 81211, 8161112
Efi, T.T. 28813
Efros, A. 3131112
Egli, A. 1912
Eglin, C. 305/1, 30612
Ehrenberger, V. 2512
Eibergen. J. van 84313. 84411
Eid, A.H. 2713
Eisenhower. D.D. 26411, 848/foto
Eisma, D. 456/2
Ejapa Bolekia, A. 78413
Ekila Liyonda 25611, 2951113
Eldem. N. 67913
Elenga, E. 79811
Elewyck J. van 470/3
Elizabeth, koningin 4312, 49211, 641111213, 642/2. 644/3. 64612, 64711
Ellemann-Jensen, U. 3631213, 36411. 365/1/foto, 46813
Ellis, P. 17711. 17811
Eluki Monga Aunda 28613
Emah, B. 79611
Embibe Ayele 71513
Emerson, R.W. 80113
Emin, E. 74012
Emiroglu, M. 67913, 68011
Enache, M. 7813
Enache, P. 7812. 7912
Endalle Tessema 71513
Endjimoungou. P. 76413
Engelhardt. H. 229/foto. 23011
Engelsman, E.L. 51612
Engwirda, M.B. 666/1/2. 66811
Enin, D. 79311
Enrile. J.P. 9811
Ensink op Kemna. H. 83111
Envoro Dvono, A 78413
Epp, J. 5701112, 57112
Eppler, E. 8413
Erbakan, N. 78511. 78612
Erbilen, M. 7421113
Erdem. K. 68011
Eremia. C. 7911
Eren, I. 68211
Erepe, R. 76312
Ergen, M. 682/2
Ericson, S. 83213
Ermacona. F. 9513, 96111213
Ermen, M.J.C.A. 47213
Ernsting. M 19913
Eroglu, D. 74113, 742/1/2/3
Ertekün, N.M. 740/2. 780/foto
Es, A.C. van 19913, 637/1. 66512
Esale Yoka 28711
Esber, C. 53811
Escobar Bethancourt. R. 531/2
Eslava Galan, J. 834/2
Esquivel, R. 53312
Essimengane, S. 78313
Essonghe, M. 78313
Esterik, C. van 4912
Eugene, G. 73111
Evans, M. 44012
Evren, K. 67912, 6821213, 77911. 781/3, 78613, 787/1/3/foto, 78811
Eyadema, G 6013, 61/1/2/3, 62/1/3. 631112, 64/1/foto
Eijgenraam, F 20413
Eypeltauer, B 8/2/foto
Eyskens, M 81912
Ezz, A.A.H. 245/1

F

Fabbri, F. 285/foto, 28611
Fadel, A. 15011, 156/3/foto, 15711
Fadl, M.A. 24313
Fadl, T.E.A. 55511
Fadlallah, M.H. 14211, 17213
Fahd, koning 14013, 22011, 26913, 33411, 34213, 36213, 62311, 68312, 68611. 68713
Fahdil, F.A. al- 55511
Fahdil, M.A. 22013
Fahoum, K. 28913
Falcucci, F. 283/3, 285/foto, 286/1, 405/1
Falin, W. 16611, 4511213, 4601213
Falwell, J. 23413
Falzon, M. 32211
Fanfani, A. 382/3/foto, 285/2, 4041213, 4051112, 42511, 427/foto, 4281112, 513/2, 51412
Fanta Belay 71413
Farah, A M. 2201213
Farah. H.A 22012
Faroek. koning 24312
Faroussi, M.173/1/foto
Farzam, M.A. 6613
Fascell, D. 26511
Fashane, M. 82712
Fasika Sidelil 71513
Fatwa, A.M. 27513, 27612
Faumuina Anapapa 28813
Fayad, C. 144/foto
Fazekas, L. 781213
Fedorowski, J. 44812
Feenstra, G. 45612
Felder, W.M. 83912
Feldstein. M. 70713
Fellini, F. 837/1/2/foto
Fenech Adami, E. 321/1/2/3/foto, 32211, 3231113, 32411
Ferensztajn, B. 34813
Ferguson, R. 49211
Ferguson, S.M. 492/1/foto
Feridun, D. 74012
Fernandez Ordonez. F. 35711, 36413
Fernhout, J. 6551112
Ferrari-Brunnenfeld. M. 8/2/foto
Ferris, J. 18711
Ferris. M. 19112
Fest, W. 31211
Feij, F.M 472111213
Fikre Selassie Wogderess 71313, 71513
Filali, A. 33513. 82713
Filippini, R. 40113
Filmon, G. 573/3
Fincoeur. P. 52113

Fink. Y. 24012
Finkel, F. 21113
Finkel, L. 21211
Finkel, S. 21211
Finnbogadottir, V. 377/1/foto, 37912
Fischer, H. 8/2/foto
Fischer, J. 228/1/2/foto. 25011
Fischer, 0 . 5991112, 64011
Fitt, O. 18711
FitzGerald, G, 11912, 120/1/3/foto. 121/1/3/foto, 122/1, 129/1/2/3/foto, 13011, 131/1/2/3, 13312. 1601112. 18211, 18413, 185/1/2/foto, 1881213, 19011, 191/2/3. 1921112, 40812'3, 457/2/foto
FitzGerald, M. 132/foto
Fitzwater. M. 23013, 231/1/foto, 426/2. 624/3. 71013, 75611. 774/2. 776/1, 80413, 81011. 81613
Flemming, M. 5011
Fletcher, J 215/3
Fleurow, W. 21113
Fleurowa, I. 2111213
Flick, K-F 298/foto
Florea, I. 7912
Florescu, M. 7911
Florizoone, G. 46/2
Flosse, G. 4812
Flynn, J. 1811112
Flynn, P. 408/2/foto
Flynn, S. 186/1
Fofana. A. 7951112
Fofe. J. 79513
Fogarty, G 23413
Fojtik, J. 23/3, 24/1, 25/1
Folad, S. 12413
Folea, I. 7813, 7912
Foley, T.S. 233/1/foto, 26511
Fomin, N. 16911
Fontaine, F 82813
Foot. M. 751113, 18113, 183/1
Ford, G. 23412, 26912, 36913
Ford, H. 844/1/2/foto
Foregger, E. 5011
Forlani. A. 283/foto. 285/foto, 28611, 401/foto, 404/3
Formica, S. 28611, 51312
Forte, F. 22213, 28212
Fortuna, L. 28212, 28611
Fortuné, G. 733111213
Fosse, R.L. 844/2
Fowler, N. 43/1/foto, 5711, 38613
Fox. M.J. 83613
Fradkowitsj, N. 20812
Franco, P. 30312
François. J. 72913, 734/3
Francy, P 83813
Frangié, S 14213, 146/2. 149/3. 15011, 156/2/3, 15711, 17011. 171/1/foto. 1721113, 17513. 17611
Frangié, T. 14213
Franju, G. 84413
Frank, E. 7641112
Franke, H. 3111113, 31312
Franke. K. 31113. 31211
Fransen, A. 838/foto
Franssen, J.H. 47213
Franssen. P. 83513
Fraser. J. 57011, 5711113, 671/1
Fraser. M. 31711
Frasyniuk, W. 38213, 38412. 40913, 47411, 475/1, 479111213, 48013, 50912, 55413, 58613
Frem, F. 14311, 144/1
Frenettr. R. 574/1
Freriks. P. 1631112
Freij, E. 31813, 35611
Freyre, G. de M. 84413
Friderichs, H. 29811
Fried. E. 832/3
Friedersdorf, M. 776/3, 79011, 80912. 81011
Friedmann, B. 229/1
Frilet. A. 18613
Frinking, A.B.M. 58111, 59913
Frischenschlager. F. 812
Fritsch. U'. 83413
Frohlich-Sandner. G. 8/2/foto
Frolow. I.P 166/1
Froment, G. 3112
Fromont 390/3
Fu Jie 82513
Fuchs, J. 83413
Fuentes, C. 83412
Fuimaono Mimio 288/3
Fujimoto, T. 73912
Furgler, K. 19/2

G

Gaay-Fortman, B. de 20313, 47213
Gabriel, C. 218/2
Gabriëls, J. 817/1/2, 819/2
Gacek, E.L. 34813
Gacukuzi, J. 5781112
Gadea, S. 7812, 79/1
Gado, G. 7621112
Gaffney, F. 60913, 79213
Gaibounanou. P.G. 76311
Gaikouma, S. 76213
Gailani, S.A. 12611
Gainuse, A. 781213
Gair, G. 54611
Gaitskell. H. 5713
Galan. C. de 84413, 845/1
Gale, 'R. 20513. 211/3
Galea, L. 32211
Galindo, G.L. 53413
Galindo, M. 533/foto
Galkin, W. 50712
Galkowski, M. 50911
Gallet, B. 10812
Gallo, R. 50213, 50311
Galloni, G. 513/2
Gallus, G. 23011
Galvin, John 54612
Galvin, John R 218/2, 56413, 565/1/2/foto
Galvin. M 190/3/foto, 19111121112
Gamba, G. 70912
Gambi, A. 76213
Gamzatow. R. 16612
Gandhi, R. 3151113, 3931213, 3941213, 395/1/3/foto, 396111213. 39711121, 39811, 400111213, 4971112, 4991113, 50111. 5231113 52511, 52613, 527111213, 528/1/2/3/foto
Ganga, J-C. 79811
Ganilau, Ratu Sir Penaia 641111213, 642111213, 643111213. 644/1/1/3/foto, 6451112, 646111213, 64711
Gans, J. 2213
Ganshof aan der Meersch, W. 51812
Garang, J. 54013, 541/2/3/foto, 542/3. 54312, 54413
Garba, R.I. 76211
Garcete, O.P. 301/2
Garcia Perez. A. 648/2
Garisto, B. 53213
Garray, E. de 27211
Garrow, D. 84111
Gaspar. M. 563/2/foto
Gaspari, R. 285/foto, 28611, 40413, 40511, 51312, 75213
Gates, R. 216/1/foto
Gatkouth Gwal. P. 55512
Gatt. L. 32211
Gatti, G. 1911
Gaudenzi, L. 70912
Gaulle, Ch. de 75213
Gauweiler, P. 3921213
Gava, A. 285/foto. 28611. 40511. 51312
Gavre. J. de 52113
Geaga, S. 14213. 143/1/3/foto, 144/1/2/3. 14613, 14811. 149/1/2/3/foto. 175/1
Gebala, S. 34911. 350/1
Geens. G 37213. 81912
Geeraerts, J. 37612
Geissler, H. 8411. 210/1, 229/1/2, 230/1
Gelderblom-Larikhout, H.M 472/3
Geldern, W von 23011
Geldof, B. 82811
Gemayel. A. 140/1/2/3. 14113, 142/1/2/3. 143111213, 145/1, 146111213, 14911, 15011, 15112, 1561113, 157/1. 170111213. 171/foto. 175/1/2/3, 176/1/3, 353/2
Gemayel. B. 1431112
Gemayel, P. 149/foto
Gendebien, P.H. 51713
Geng Biao 82513
Genicot. L. 3112
Genscher, H-D. 9/2,60/2,81/1/2/3, 8211, 8312, 84/foto, 85/1/3, 9012, 162/3, 164/1. 210/3, 22813. 229/1/2. 2301112 249/3, 25011, 34713, 35511, 36413, 435/3, 4491112, 450/1/2/3, 451/3. 45211, 675/2. 678/1, 7461'3, 74913, 752/1, 755/1/2/3. 758/2, 790/2. 806/foto. 81511
Gephardt, R. 23411
Gerasimow. G. 95/1. 113/1/2. 11411, 161/foto, 16412, 165/2/foto, 21211, 46013, 60912, 676/3, 677/1, 74913, 75011, 77313, 80912, 81012
Gerasjtsjenko. I. 26111
Gere, M. 7812
Geremek. B 44611, 47912, 55413, 58413
Geremew Debele, A. 71313
Gerhardsen. E. 845/1
Gerle, L. 2313, 2513
German, A. 29913
Gcrman Martinez, G. 30211
Gerritseri, J. 48311
Gertych. Z. 348/3, 3491112, 35211
Gerven. L. van 99/2/3. 82811
Gerwen, B van 83013
Gestel, P van 83312
Gestsson, S 37711
Getachew Robele 71513
Getty, D 57311
Ghabbash. M 28/3
Ghaboush. P.A 540/3
Ghaisi, B 701213
Ghannouchi, M. 82713
Ghannouchi, R. 722111213, 7231113, 724111213
Ghazala, A.H.A. 24512
Ghazali. A. al- 68413
Ghazali, S.A. al- 68413
Ghedira, M. 72113, 82713
Gheorghe, M. 7813
Gheorgiu-Dej, G. 8012
Ghiotti, G. 1911
Ghitulica, M. 7812
Ghiz, J. 57511
Ghod, M.R. 22013
Ghodbani, M.B.S. 72412
Ghorbanifar, M. 26811, 26913, 270/3/foto
Ghoshe, S. 28911
Ghostine, C. 14312, 144/1
Ghulabzoi. S.M. 68/1. 69/1. 7012
Gierek, E. 34912, 380/3, 412/2. 44712, 58513
Giet 69011
Gifuni, G. 40511
Gigea, P. 8011
Gilds, S. 65913, 66011, 661/1
Gill, K. 44012
Gilles. S. 7311113. 73211
Gilmour. P. 18212
Gilmour, R. 18212, 19013
Ginjaar, L. 47213
Ginjaar-Maas, N.J 20311
Giosan, N. 781213
Giraud, A. 37/3. 163/1. 22613. 227/1, 62511, 62613, 62911, 75713. 80911
Giray, S. 680/1
Giscard d'Estaing, V. 74913
Gitalow, A. 166/2
Giudice, R. 281/foto. 282/1
Gladki. I. 25211
Glastra van Loon. J F 47213
Glasz. J.R. 47213
Gleason. J. 65512
Glemp. J. 3811113, 383/3. 40912, 411/3. 412/foto. 446/2. 447/3. 44811. 476/2. 477/3. 479/1. 5501213. 588/1/3. 58912, 64011
Glenn, A. 13211

Glenn. J. 23413, 622/1
Gless, S. 83613
Glistrup, M. 378/3
Glitman. M. 16411, 746/1/2. 756/foto
Gloesjkow, N. 166/3, 258/3
Glowczyk, J. 34813, 35213
Gnidehou, J. 76211
Gobbi. H. 779/1
Godfraind, T. 84111
Godoy Jimenez. A. 302/1
Goebbels, J. 81/3, 449/1. 678/1
Goebbels, R. 36413
Goebenko, N. 31312
Goemoljow. N. 260/3
Goesew. W. 16612
Goezjenko, T 16613, 167/1
Goff. P 545/3
Goksan. E. 78713
Goksel. T. 237/1. 23813, 24011
Gol. J. 19812, 296/3, 69012, 691/2, 69412, 81811. 81912
Golden, D. van 83111
Goldin, N. 166/1
Golding, J. 49112
Golding, L. 49112
Goldsmith, E. 1191112
Goldsmith, J. 706/3
Gombadi, A. 762/3. 76312
Gombo, J. 764/2
Gomes, H.G. 82711
Gomes, P.G. 82712
Gomina, S.M. 762/2
Gomulka, W. 58513, 589/2
Gontsjarenko, B. 16713
Gonzalez Casabianca. M.A. 30213. 30311. 30413
Gonzalez Delvalle, A. 30311
Gonzalez Marquez, F. 31413, 333/1/foto. 35711, 435/3, 484/1, 534/2
Goodison. N. 44312
Goodman, D 46713, 5661213
Goor, C. 69313
Goossens. P. 371/1/2/3, 3721112, 373111213, 374/1/2/3, 375/1/2, 831/2
Gorbatsjow. M. 22/1, 2412, 2911, 57/2, 6011. 67/foto. 6911, 70/3, 7112. 8113, 9413, 95/2, 1001113, 101/1/2/3, 10212, 103/1/2/3, 104111213, 11412, 1151113, 126/3, 161/1/2/3, 162/1/2/3, 163/1/2/3, 164/1/2, 16513, 16612, 16713, 16813, 207/3, 21213. 22911, 230/2/3, 232/3, 24812, 251/2/3, 2521213, 25311, 254/3, 258/3, 260/2/3, 26811, 299/2/3, 300/2, 31311, 3141112, 315/1/2/3, 316/1/2/3, 317/1, 332/2, 336/2. 347/3, 35713. 358/foto, 44911, 450111213, 451/2/3, 45211, 46112, 46511, 552/3, 553/foto. 55411, 559/1/2, 56413, 585/2, 6091113, 610/1/2. 61111, 612/2/3, 633/1, 638/3, 63911, 674/3, 675/2, 676/1/3, 677/1/3, 678/1/3, 69813, 69912, 700/2/3, 701/1/3. 70211. 704/1/3, 712/1/2, 713/1. 725/1, 7261112, 728/1/2, 744/3, 7451113, 747111213, 748/1/2/3/foto, 749/1/2/3, 750/2/3, 75111, 752/1/3, 753/1/2/3, 754/1/3, 755/1/2, 756/1/2, 757/1/2/3, 771/2, 7721112, 774/1/2/3/foto, 79011, 79213, 801/1/2/foto, 803/1/2/3/foto, 804/1/2/3, 805/1/2/3, 8061112, 807/1/2/3, 8081113, 8101213, 811111213, 812/2, 814/1/2/3, 815/1/2/3, 8161213, 82711
Gorbatsjow, R. 26013, 315/3, 80312
Goria, G. 286/1, 40511, 513/1/2/foto. 61311
Gorkow, J. 46112
Gorla. M. 32213
Gorni, J.A. 58613
Gornicki, W. 38213
Gorrieri, E. 40511
Gorsjkou~N 16611
Gorsjkow, S. 16813
Gorski. A. 50912
Gorywoda. M. 348/3, 349/1, 35011, 352/3
Goshu Wolde 22311, 71413, 715/1/foto
Gotoda. M 737/2
Gouled Aptidon, H 222/3/foto, 414/3. 415/1/2/foto, 71611
Goumba A 7631113, 764/3
Gourad Hamadou, B. 41413
Gowrie, A.P.G. Lord 4413
Gözen M. 742/2
Graaf, L. de 3911, 15811. 31013
Graafeiland. J 4 van 472/3
Graaff-Nauta, D.Y.W. de 665/3
Graanoogst. I. 662/1
Grabher-Meyer, W. 1011
Grabowska, M. 48011
Graf. R. 11/1. 50/1
Graff, M. 4913
Graham, E. 187/1/foto
Graham, P. 12313
Graham, W. 215/2/3/foto
Graham, Y. 794/1
Grammens, M. 37513
Gramow, M 16611
Granelli. L. 285/foto, 286/1, 40511, 513/2
Grant. B 38612, 49512
Grant. H. 837/2
Gratz, L. 8/1, 50/1, 601112, 47512
Grave, F.H.G de 13912, 15713, 666/1/2, 668/2
Grede, K.837/2
Greene, H.C. 6551213
Greene, L. 845/1/2
Greenspan, A. 369/1/3/foto, 370/1/2, 70811. 710/2/3
Gregorius. bisschop 243/2
Gregory, T. 408/1
Grelombe, C. 762/3, 76311
Grep. E. 660/1
Gretsjko, A. 1681112, 74911
Grew, S. 184/1
Grierson, J. 83911
Grigorenko, P. 25013, 251/1/foto
Grigorenko, Z. 251/foto
Grigorjants. S. 11313
Grima, J. 32213
Grimley, J. 186/2
Grimsson. O.R. 379/1
Grinewski, O. 67812
Grinky, H. 3611
Grisjin, W. 166/2. 754/1
Griwnina, I. 21213, 213/foto
Gröbl, W. 23011
Groce, C. 494/3, 49511
Groce. M. 494/3
Groeben. H. von der 82813
Groenewold, W 73311
Gromyko, A. 2911, 91/3, 10413, 1661112, 16713, 314/3, 315/1/foto, 449/2/3/foto, 45012, 451/2, 45212, 59411, 61212
Grossman, L 574/1
Groszkowski, J. 44711
Grotkowska, H. 480/1
Grudzien. Z. 38013
Gruia, F. 7911
Gruner, M. 23011
Gruwez, L. 83213
Gruyters, V 30/3
Gryse, J. de 4612
Gryse, K. de 31/2
Grzyb, Z. 55313
Grzywa, E. 349/1/2
Gu-Konu, Y. 6112, 6212, 64/1
Gualthérie van Weezel, J.S.L. 159/1, 580/3
Guarino, G. 405/1
Gucwa, S. 380/1
Gudmundsson, A. 377/2. 378/2/3, 379/1/2
Guebuza, A.N. 820/2
Guellac, A. 62511
Guer, H. 83311
Gueret, F. 76413
Gueret-Dupuis, A-M. 39112
Guerra, A. 56812
Guezo, R.V. 762/2
Guezodje, V. 7621112
Gugerbauer, N. 10/1/foto
Guillaume, A. 436/1
Guillaume, F. 36613
Guillaume, G. 21013, 21111
Guindi, M. 24313, 24411, 24611
Guissou, B.L. 49612, 67313
Gul, A. 10913
Guled, B.R. 22013
Gullotti, A. 285/foto, 28611. 40511
Gummer, J.S. 53/2/foto. 5512, 49311
Gundana. F.S. 82012
Gunnarsson. B. 378/3, 379/2
Gunnella. A. 513/2
Guo Limxiang 82513
Gurhan, A.A. 224/2
Gurkan, A.G. 680/3. 681/1
Guttry, A. de 32213
Guttuso, R. 655/3/foto
Guzel, H.C. 680/1
Gwazda, W. 35211
Gwertzman, B. 11211
Gwiazda, A. 34813, 41012, 44612, 47813, 47911, 51012
Gyoten, T. 42712, 65211
Gijssels, J. 52113

H

Haagerup, N. 184/3, 18511
Haaparanta, P. 197/1
Habache, G. 15113, 152/3, 289/1/foto. 291/3, 2931213, 318/1
Habib. P. 2161213
Habibou. A.A. 821/3
Hable, M. 23813, 239/foto
Habre, H. 33/1/2/3, 34/3, 3511, 361112, 37/1/2/3, 38/1/2, 22711
Habyarimana, J. 577/1, 782/3
Haddad, S. 23812
Hadden, A. 77/foto
Hadjar, J. 275/1
Haesbrouck, E. 52113
Hafele. H. 230/1
Haferkamp, W. 778/1
Hafidz, S. 276/2
Hagen R. 837/3
Hahn, H. 830/1
Haiba, M.H.O.S. 799/3
Haiden, G. 8/1/foto
Haider, J. 9/3, 10/1/2/foto, 49/foto
Haig, A. 234/1/2, 56511
Haile Gabriel Dagne 71513
Haile Giorgis Habte-Mariam 71413
Haile Selassie 71413
Haile Yimenu 713/3, 715/3
Hailsham of St. Marylebone, Lord 43/1/foto, 386/2
Hajek, Jan 22/3, 23/1
Hajek, Jiri 2112, 22/1/3, 2311
Hajem, A. 29212
Hajer, M. 38812
Hajn, J. 2511
Hakim, A. 268/1, 26912, 27113, 27211
Hakim, Maximus V. 150/1
Hakim, Mohammed 70/2/3
Hakim. T. 8451213
Haladou, S 82113
Halefoglu, A 680/1
Halewijn, M van 30/3
Hall, F. 26912, 272/1
Hallak, E. 24012
Hallgrimsson, G. 3771112
Halonen, T. 473/2
Hamad. A. al-S. 55612
Hamad, W.M. 31811
Hamade, M. 17511
Hamadei, M. 53713
Hamadou, H. 82113
Haman, J. 2313, 2411, 25/1
Hameed, A.C.S. 398/3. 39911, 50011, 526/2
Hamer, L. 21112
Hamid. M.S. 24413
Hamidi, M. 36/1
Hamilton, L. 265/1
Hamiye, A. 176/foto
Hamman, B. 33913
Hamming, D. 833/foto
Hamood, S.H.ibn 68413

Han Un Kyung 41913
Hancock. H. 83612
Hancock, M. 49111
Handzlik, S. 47911
Hannibalsson. J B. 377/1. 3781113
Happart, Jean-M. 817/3
Happart, José 51613. 517/1/2/3, 518/3, 519/1/3, 52211, 68911213. 69011. 691/1/2/3, 692111213. 69311. 69411. 817111213, 8191213
Haq, Mahbub 467/3, 46811
Haq, Mohammed E. 10811
Haqani, J. 11011
Haqqani. F. 109/3
Hara, C. 41613
Harami, K A al- 68413
Harb, I. 236/2
Harbison. J. 835/3
Hardardottir, V. 37711
Hardek, W. 38213, 38412. 446/1
Harig. i .833/1
Hariri, R. 14013
Harman, D. 742/2
Harmel, M. 72211
Harmel, P. 82811
Harn Leenanond 4813
Harney. M. 131/3
Harrigan. A. 574/1
Harris, J. 533/foto
Harthy. H.A. al- 68413
Hartling, P. 32513, 83713
Hartman, A. 92/1, 21811
Hashem. Jawad 68813
Hashem, Joseph 14313. 156/2. 171/foto
Haski. P. 67411
Haslam. R. 44311
Hassan. Abdel Q.S. 22013
Hassan, Adouani H. 415/1
Hassan, Ali 54012
Hassan, Faisal F 2812
Hassan, Fuad 27712
Hassan II. koning 33512, 33613. 338/1. 342/2. 35611, 361/3, 82712
Hassan, kroonprins 291/1. 319/2. 35712
Hassel, K-U van 32213
Hasselt. F. van 682/1. 74013, 74111, 78711
Hasturk. Y. 68013
Hatch, O. 26511
Hatef, A 66/3
Hatfield, R 57411
Hattersley, R 75/1/2/foto, 7611, 771213, 495/2
Hatton, D 77/3
Haughey. C. 119/3/foto, 12011, 12111, 129/1/3/foto. 1301112. 1311113, 133/2, 16011. 18113, 185/foto, 19011. 408/1/2/3/foto, 43513
Hauptmann, P. 2213
Hausmann, H. 210/1
Have, G van der 444/3
Havel, I 2112
Havel, J. 22/1
Havel, V. 19/3, 20/1/2, 21/2, 22/1/2, 23/2, 58/2. 828/1/2/3
Halers M 386/3
Havlin, J. 23/3. 2511
Hawatmeh, N. 151/3. 289/1/foto
Hawi. G. 156/foto
Hawke, B. 33211. 54813
Hawlicek, H. 50/1
Hayashida. Y. 73912
Hayatou, S 79513, 796/1
Haybi, H. al- 23713
Hayden, B 332/1. 54911
Hayworth, R. 65513. 656/1/foto
Hazekamp. G J 278/2
Hazoumé, G.L. 76212
Healey, D. 7511
Heath, E. 38811
Hébrand. F. 834'2
Heckler, M. 160/2
Hector, L D 73413
Heemskerek Pillis. S. van 581/1
Heerema 37611
Hees. G. 570/1. 571/2
Heesterbeek. I 373/2
Heffer. E. 75/1, 78/1
Heflin, K 265'1
Heidweiller, H. 660/1/foto
Heifetz, J. 845/3/foto
Heineken. A. 652/3/foto
Hejdanek, L 19/3, 5813
Helde, D. 46011
Helgadottir, R. 377/2
Helgason, J. 377/2
Helle. E. 194/foto. 196/2
Hellenberg Hubar. R A.J M van 308/foto
Heller, H.R. 217/2
Helms, J. 233/2. 77712
Hélou. C 171/1/foto
Hemingway, M. 835/foto
Hemptinne. M de 4612
Hendrick, R. 818/2
Hendriks, J A.H 280/3, 472/3
Heneghan. T 108/2
Heng Samrin 606/1/3, 607/1
Hennessy, J 187/3, 18811. 189/3
Hennig, P. 230/1
Henry Charles Albert David, prins 49113
Hensbergen, L.G. van 656/1/2/foto
Herbrrt. J 572/2
Herbots, J. 52113
Herel, L 57512
Herfkens. E. 56611
Herman, J 25/1
Herman, W.W. 84513. 84611
Hermannsson. Steingrimur 377/1/2, 378/1/3, 379/2/foto
Hermannsson. Sverrir 37712
Hermenejilde. K. 57813
Hermon, J. 181/1. 182/1. 19111
Herrenberg, H. 659/2/3, 66012
Hersant, R 389/1/2, 390111213
Hershey, B 83711
Herzog, C. 341/2/foto, 34212, 44913
Heseltine. M. 43/1/foto, 4411, 45/1/2/3/foto, 429/2/3, 430/1. 452/2/3/, 453/1/2/3. 454/1/2
Heseltine. W 64413
Hess, IV.R R. 846/1/2/3/foto
Heunis. C 305/3, 306/1/3
Heuvel. M. van den 828/2
Hewadmal. M.12313
Heijmans. H.F. 472/3/foto
Heijn, G.J. 652/2. 653/1
Heiine Makkreel. H. 4721.1

Hidayat, T. 27613
Hijari. T. 32013
Hikmatyar. G. 125/2/foto, 1261112
Hilaire. J-B. 72913. 73311
Hilali. M. 82712
Hill. D. 186/2
Hill, R. 18612
Hillenius. D. 656/3/foto
Hillery, P. 121/1/2/3/foto, 129/1. 132/1/3/foto, 13312, 16012, 408/foto
Hinai, M.I.A.I.Z al 68413
Hinchcliffe. P. 623/2
Hindi. al-S.C. el-A. 540/3, 555/2/3/, 55611
Hicohito, keizer 158111213, 13912. 640/3/foto
Hitler, A. 1012. 81/3. 21111, 21212, 450/2, 639/1
Hnattyshyn. R. 570/1/3, 57112, 60512

Ho Chi Minh 6/2, 712. 55913
Ho Hon 60712
Hoang Duc Ngi 558/1
Hoang Minh Thang 558/1
Hoang Quy 558/1
Hobeika, E 143/1, 144/1, 145/3, 149/1/2/3/foto, 150/1/2, 15612. 170/1. 172/2/3. 175/1/2, 176/3
Hocké. J-P. 325/3/foto, 326/1
Hockin. T. 571/3
Hodeibi, H el- 243/2
Hodge, D. 49511
Hodysz, A. 509/3
Hoefnagels, G.P. 47213
Hoek. hl van der 835/3
Hoessein, koning 171/3, 317/2, 318/1/2/3, 289/2/3, 290/1/3/foto, 291/1/2/3, 292/1/3, 293/1/3, 319/1/2, 333/2/3, 334/1/2/3, 335/1/2, 336/1/2/3, 337/1, 338/1/2, 339/1/2, 341/1, 342/3, 343/1, 353/12, 355/1/2, 356/1/2/3, 358/1/3, 359/1/2. 361/1/2/3, 361/1/2/foto. 362/1. 363/1, 630/3
Hoessein. S. 2713. 334/2, 335/2. 336/2, 34213, 34311. 3601213. 361/1/2/3, 594/2, 59812
Hoetink H.R 82811
Höffner. J 84613
Hoffmann, K. 2313. 25/1
Hofnian, W. 832/3
Hofmann. G 21012
Hogan, P. 83712
Hökfelt. T. 83911
Holkeri. H. 193/3, 473/1/2/3/foto
Hollander, G. d' 835/3
Holloway, R 3213
Holmes, A. 728/2
Holyday, B. 835'2
Hombach, B. 210/2
Homostean, G. 78/3
Honecker. E. 162/3, 168/3, 34611, 598/2/3, 599/2/3/foto, 639/1/3/foto, 640/1, 799/2, 8071213
Honein E 176/1
Honwana, L.B. 82012
Hood. L. 839/3
Hoogland, J. 836/1
Hoogsteijling, W. 83113, 832/foto
Hooson, T. 49111
Höpfinger, S. 23011
Hopkins, A. 83712
Horan, A. 21712
Hörbiger, A 65613
Horeni. Z. 2411, 25/1
Horiuchi. T 73912
Hosein, E. 18/2
Hoskins. B. 83712, 83812
Hoss, S. 140/1/2. 142/2, 14312. 145/1, 14612, 147/2, 156/foto, 171/foto
Houben-Sipman, H 47213
Houdi, A. 762/1
Houphouët-Boignv. F. 62/3. 64/1, 76313
Houssiau. A. 99/2
Houten, D van 659/3
Houts. T. van 83211
Houwelingen, H. van 83111
Howard, D. 16212, 67711
Howarth, G. 49113
Howe, G. 21/3, 43/1/foto, 188/2. 333/2. 38613, 432/3. 453/3. 455/1, 479/2, 549/1/2, 613/1. 67713. 678111213, 747/2. 74913. 77813, 806/foto
Howke, J. 83213
Hrivnak, P. 2512
Hromadkova, M. 21/1
Hruskovic, hl. 2313. 25/1
Hu, R. 3213
Hu Qiaomu 8251113
Hu Qili 825/2/foto. 82611, 82711
Hu Yaobang 9013, 5681213, 56912. 824/1, 825/1/2, 826111213
Hua Guofeng 82413. 82613
Huang Hua 82513
Huang Zhen 82513
Hubinek, M 50/1
Hughes. T. 49211
Huguenot van der Linden. C. 847/2
Huh Moon Do 42212
Huisman. M 83013
Hula, V. 2313. 24/1
Hume, J 18413. 185/2/foto, 187/1/3. 43011
Humphrey, J. 1812
Hun Sen 606/1/2, 607/1/2
Hunt. G. 23312
Hunt, J. 545/2
Hunziker. B. 694/1
Hupalowski. T. 34911. 350/1
Hurbain, R. 38912
Hurd. D. 44/3/foto. 551113, 57/1. 18912. 1921213. 38613, 53712. 49412
Hurland-Buning. A. 23011
Husak, G. 20/1, 21/2/3, 23/3, 24/1/2/3. 25/1. 2813. 59/3, 60/1, 80713
Hussein. A-S S. 22013
Hussein. J. 782/3
Hussein, Pehin Dato Haji 31/3
Hussein, S. el- 226/2, 540/3. 543/1/2, 556/2

Husseini, H. 14511, 15512, 35611
Hussey, G. 1321213
Huston, J. 846/3/foto. 84711
Huynen. C. 83513
Huyskens, P. 832/foto
Hwang In Sung 42012, 42212
Hyde, H. 26512
Hijmans, M.J. 14511, 15711, 28912, 32011

I

Iacovou, G. 74112, 74311, 77911
Ibrahim, G. al-S. 24213
Ibrahim, I. 36113
Ibrahim, R.M. 68312
Ibrahimi, T. 34212
Idarousse, S. 41412
Idriss, M.I. 3813
Idrisu, A.M. 79311
Iglesias, E. 46812
Ileo Itambala 25612
Iliades, I. 74311, 74411
Illyes, G. 8811
Ilmi, Y.H. 22013
Impe, van 2951112
Indra, A. 2313, 2511
Inestroca Ikaka. F. 78413
Ingersoll. J.E. 53211
Ingram, J. 542/3
Ingrao, P. 2841213
Inönu, E. 68011, 68111, 68212, 78511, 786/1/2/foto, 7871112, 7881113, 78913
Inonuye, D. 26511
Ioannou, P. 743/1
Irama, H.R. 27513
Isa, Pehin Dato Haji 3113
Isacker, F. van 37312
Isajew, G. 11313
Ishihara, S. 73912
Ismail, Pengiran Dr. 3113
Issaka, Y. 22511
Istendael, van 9913
Itihi-Ossetoumba, J.L. 789/1, 79911
Ito, M. 73911
Ito, S. 739/2
Itoe, B. 79513, 79611
Ivascu, M. 7813
Ivory, J. 837/2. 83812
Iwanow, I. 2551112
Iwanowski, J. 2912
Iyad, A. 23713, 289/foto, 29113, 29212
Izeboud. E. 59912

J

Ja'abari, M.R. 31813
Jaarsma-Buijserd, M.F. 47213
Jablonski, H. 351/3/foto. 41011, 411/3, 412/2/foto
Jackson, J. 23413
Jacobsen, D. 261/2/foto. 26213
Jacquelin, C. 73313
Jacqueline, B. 57811
Jacques. C. 73211
Jacquet, J.E. 302/1
Jaeger, F. 69411
Jager, G. de 83112
Jagt. J. van der 47213
Jahn, F-A. 23011
Jailani, M.T. 54013
Jakeman, D. 45712
Jakes, M. 23/3, 2411, 2511
Jakoenin. G. 215/1
Jakowczyk, A. 50913
Jakowlew, A. 103/3/foto, 1041112, 16611
Jalalar, M.K. 7012
Jalil, I.H.A.al- 555/3
Jalloud, A.S. 2911, 141/3
Jama, H.S. 22111
Jama, M.A. 220/2, 223/1
Jambo, S. 555/2
Jamma, M.B. 55513
Jammeh, H.M. 41513
Janafiah, A. 27613
Janak, I. 2511
Janas, Z. 478/2/3
Janczyszyn, L. 352/1
Janiszewski, M. 34911, 352/1
Jankelewitsj, E. 11413
Jankow, W. 11313
Jankowitsch, P. 8/2/foto, 24913, 25011
Jankowski, H. 4461112, 48011
Janku, V. 5913
Janssens, C. 4612
Jansson, K. 71613, 7171112, 71811
Janza, V. 2512
Jaouahri, A. 82713
Jaroszewicz, P. 38013, 44712
Jarrett, C. 4951113
Jarrett, F. 49513
Jarrett, P. 49513
Jarrett, W. 50213
Jaruzelski, B. 64013
Jaruzelski, W. 20713, 34813, 349/1/3, 350/3/foto. 451/3/foto. 35213. 3801213, 38213, 409111213, 41011, 411/3/foto, 412/1/2/foto, 41311, 44613, 447/1, 4761113, 50912, 51013, 5111213, 5121112, 54913, 550111213, 55213, 553/1/3/foto, 55411, 58413, 585111213, 58611, 58713, 588111213, 589/2/3, 59012, 638/1/2/3/foto, 639/1/3/foto, 640/1/2/3/foto, 75013, 80311
Jarwan, S al- 68811
Jarzebski, S 34911. 35011
Jassem L N 33613
Jastrzebowski, J. 41013
Jawara, D.K. 4151213, 426/foto
Jaworski, S. 41012, 44612, 47912, 48012, 510/1
Jayewardene, H. 3941213, 395/1/2/foto, 39611
Jayewardene, J.R. 393/2/3, 394/1/2/3, 395/1/3, 396/3, 397/1/2/3, 398/1, 399/1/2/3, 400/1/2/3, 497/1/2/3, 498111213, 499/1/3/foto. 5001112, 50111, 523111213. 5241112, 52511, 527111213, 528111213
Jazow, D 460/3, 461/1/2/foto
Jebali, H. 72311
Jebali. S. 72411, 827/3
Jedynak, T. 34913, 44611. 44813, 47913, 48013, 55413, 58612
Jeffries, B. 54513
Jegorow, G. 16612
Jegorow. W. 16712
Jelgersma, V.A. 65311
Jelinek, O. 57011. 57111
Jelloun. T.B. 834/3. 835/foto
Jeltsin, B 16612, 25913, 461/2. 73313. 754/1/2/3/foto. 81513
Jemeljanow. I. 16911
Jenco. L. 26112, 26213
Jenkin, P 43/1/foto, 4511, 456/1, 457/1
Jenkins, D. 4931112
Jenkins. E. 26512
Jenkins, R. 116111213, 117/2/foto. 38511, 387/foto
Jenninger. P 22913
Jereissati, J. 171/3
Jérémié, S. 730/1
Jermasj, F. 167'2
Jervolino, R.R. 51313
Jes. M.A. 22013
Jespers. H-F. 37513
Jessurun, A. 659/3. 660/1
Jewdokimow. R. 11313
Jewsjoekow, S. 21511
Jewtoesjenko, J. 260/2/3
Ji Pengfei 82513
Jiang Hua 82513
Jiang Zemin 56913. 82512. 82611
Jibril, A. 23611. 28911
Jihad, A. 152/3. 292/1/2/3. 29313. 25413
Jira, J. 2312
Jochum, E. 67112
Johannes Paulus II, paus 591213, 6011. 89/2, 13112. 149/1, 23412, 23511, 31413, 315/foto. 3531112, 31413, 315/foto, 3531112, 411/1/2, 412/1/2/foto, 689/1/2/3, 590/2/foto, 640/2, 49213
Johannsson, K. 37711
Johar, H. 3113
Johnson, D. 57611
Johnson. J. 18/2
Johnson. L B 233/3
Johnson, M. 21712
Johnson, P-M. 57513, 576/1
Jok, R.C. 55513
Jolicoeur, A. 73013
Jonas, H. 830/2/foto
Jonathan, L.C. 6711213
Jonckheer. E. 67113
Jones. D.G. 83813
Jones, Jack 44011
Jones. James E. 83813
Jones, R. 546/2
Jong, E. de 847/2/3/foto
Jong, F.C. de 47213
Jong, J. de 83713
Jong, W. de 83211
Jongenelis, H.W. 83111
Jongh, E. de 83912
Jonkisz, W. 34813, 35213
Jopling, M. 43/1/foto, 38612
Joseph, K 43/1/foto, 4213
Jotti, N. 404/2/foto, 514/2
Joumblatt, K. 14512
Joumblatt, W. 1401112, 141/2, 14212, 14312, 144/foto, 1451112, 146/1/3, 1481213. 14911. 150/1, 1511213. 15211. 15512, 156111213, 15711, 1701113, 17113. 17312. 176/3
Joustra, W. 11712, 130/1. 408/3. 44413. 45713
Joxe. P. 72912
Joyce, J. 26013
Jozwiak, J. 34911, 35211
Juan Carlos, koning 31511, 35711
Junejo, M.K. 9413
Jurasow, J. 29/1
Jurczik. M. 41012. 44612. 479/3. 48011
Justines. M 53311
Juvenal, P 2712

K

Kabalan, A.A. 156/foto
Kabalewski, D. 67113, 67211
Kabes. P. 2212
Kabir. M. 701213
Kabore, A.S. 49612
Kabrhelova, M. 2313, 2511
Kabura. J. 57813
Kachanowski, J 25311
Kádár, J. 88/1, 511/2
Kaddoumi, F. 291/3, 293/2
Kadhafi, M. 30/1, 36/2, 37/2/3, 219/3, 226/3, 227/1. 286/3, 289/1. 323/2/3. 324/1. 361/3. 67412. 794/2, 80013
Kadhi, I. 2911
Kadigiri, E. 57813
Kadovi, A. 782/3
Kafe, S 41412
Kaim. F. 38013
Kajanoja, J. 195111213, 19611
Kaland. A.J. 47213
Kalb. B. 3412, 155/1, 2191213
Kalecki, M. 58513
Kalemni, M. 67913. 680/1
Kalene, G. 76213
Kalkus, S 35213
Kallal, A 82713
Kallel, A 72411
Kamankoo. P. 57813
Kamaruzaman, S 27613
Kamenew, L B 75311
Kamentsew. W 10011. 10113. 102 1 167/1/3

Kamil, 276/3
Kaminski, J. 34911
Kamminga, J 472/1
Kamougue, W.A. 3613, 3711
Kamp, J. 39913
Kampelman, M 162/2, 163/foto, 16411. 609/3, 701/1/2. 70313, 712/3. 713/foto. 74413, 745/1. 7461112. 756/foto, 77413, 77513, 776/1, 77711. 79113, 792/foto, 81613
Kanisjalow. A. 16712
Kamwama, M. 41613
Kamyar, M.N. 7012
Kan, W 158'2
Kanaan, B. 35611
Kanaan, G. 170/3, 172/1, 173/1/3/foto, 175/2
Kanaan, S. 35611
Kanaan, T. 31911
Kanaani, A. 72213
Kanana Tshiongo 28711
Kandawire, G. 416/3
Kandeke, E. 57813
Kane. N'D. 79913
Kane. R. 16011
Kanemaru, S. 73712, 73913
Kanerva, I 4731%
Kang Min Chang 423/2/3
Kang Shi'en 82513
Kang Soo-Yein 837/2
Kania, S. 34912, 55313
Kania, W. 2213
Kanso, A 156/foto
Kanturkova, E. 21/2/3
Kaoenda, K. 71611
Kapek. A. 23/3, 2511
Kaplan, R. 60512
Kappeyne van de Coppello. A. 3911
Karaduman. N. 78813
Karamanlis. K. 778/3, 779/2. 78012
Karamé. E. 142/1, 175/2, 17611
Karame, R. 140/1/2. 142/1/2/3, 143/2/3, 14511 14612. 1471112.1551213, 156/foto. 157/1. 17013. 171/foto, 173/1/foto. 17411. 176/2
Karavajew. M. 16513
Karboul, G. 72411. 82713
Karim. A. 46611
Karim. R.I.A. 555/3
Karmal. B. 6512. 66/1/2/3. 67/1/2/3/foto, 68/1/2. 69/2/3. 70/1. 7112. 91/3. 92/1. 93/2. 94/1/3, 9611. 10613
Karoui. H. 724/1. 827/3
Karpow. V. 161/foto, 162/1, 700/2. 701/2/3, 70313. 712/2/3, 757/2, 773/3. 777/2/3, 790/2. 815/1, 81613
Karpow, W 166/3, 26013
Karskens. A 832/1
Karszewski. Z 44612
Karwal. M.S. 68/3
Karwatzki. I. 230/1
Kasaye Aragaw 715/3
Kaseieka Kasai 256/2
Kashoggi. A. 269/3. 270/foto
Kasilah Gadam, 3211
Kasjlew, J. 776/2
Kasm, A R. al- 29/3/foto, 30/2. 144/2
Kassa-Mapsi. E. 783/3
Kasselbaum. N. 331/1
Kassies. J 472/3
Kassir. V. 17113
Kasuya. S 739/2
Katali. F-X. i9811
Katopola. D. 416/3. 464/3. 827/2
Katsellis. S 743.1/2. 744.1
Kaufman. P 154/2
Kavanagh. L. 121'3. 132/2/3. 133/2
Kavanagh. P. 189/1
Kawara. T. i39'2
Kawari. S.I G. al- 685 3
Kawiani. N 6613. 68.3
Kaye. D. 672/1/2/foto
Kayhani. S.M. 66/3
Kayinga Onsi Ndal 256/2
Kaysone Phomvihan 556.3. 557/1 2/foto. 606/3
Kazan, E 836 2
Kazatsa C 578 3
Kazgui. J-C. 76311
Kazin, C. 76412
Ke Kimyan 60712
Keating, M. 132/1
Keays. S. 4313, 441112. 38612
Kebreth Getachew 715/1
Kedzierska, A. 350/1
Keel, G.A. 21913. 231/1/foto
Keersmaeker, P de 406/3, 407/1. 689/3
Kefi, A. 723/3. 82713
Keita, K. 79512
Keita, M. 795/1
Kekkonen. U 1941113. 4731213
Kelchtermans. L. 81912
Kelleher, J. 570/1. 571/2
Kellendonk. F. 83213
Keller, R 694/3
Kelley, E. 21712
Kelly, P. 81/foto
Kemenade. W. van 24713. 33212. 506/1, 82411. 826/2
Kemmy, J 40811
Kemp. J. 65113
Kempinaire. A 29512
Kempny, J. 23/3, 25/1
Kengo Wa Dondo 256/1/foto, 194/1/2, 295/3
Kenilorea. P. 481213. 288/foto
Kennedy. E. 21911. 234/3, 464/1, 58911
Kennedy, G. 11912
Kennedy. J.F. 211/1, 267/2, 58911
Kennedy, R. 58911
Kenny. A. 2111
Kensmil. H. 660/1/foto
Kent. B. 429/3. 430/foto
Kenvon. R 49112
Keo Chanda 606111213
Keogh. N 189/1
Kerekou, M. 76113. 76211
Kerkhoven, L. van 4612
Kersters. W. 3013
Kesbgar, H.M.A. 66/3
Keshtmand. S.A. 6611. 67/1/2/foto. 6812, 70/1/2, 95/3
Keski-Vahala. A 19613
Keulen, J. 14013. 144/3. 146/3. 147/1, 14813, 1511113. 15213, 175/3, 242/3, 24512. 29013
Keuning, S. 177/2
Kewenig. W. 311/2/3, 31311
Keynes. J M. 5512
Khaddam. A.H. 291113, 3011. 14012, 142/1/2. 143/2/3. 144/2. 14613, 147/1/2, 150/1/2, 15112. 152/1, 155/1/2, 156/1/2/foto, 17013, 17113. 172/2, 1741113, 17512, 176/2/3, 335/2. 34213. 356/1, 36112
Khalaf. S.. zie Iyad, A.
Khalaf. Z. 68311
Khaled. H. 155/2. 156/foto
Khaled, K. 241/2
Khaleqiar, F.H. 70/2/3
Khalid, M. 343/2
Khalifa. I. bin S. al- 683/2
Khalifa. K. bin M. al-
Rhalifa. M. bin H. bin I. al- 68611
Khalifa. M. bin M al- 68312
Khalifa. S.A al-S al- 540/3, 54411
Khalifé, M.K. 23713
Khalil. J A. 175/2
Khalil. K.M. 318/3, 320/1/foto
Khalil. Mohammed T. 555/1
Khalil. Mustapha 356/1
Khalili. M. 12611
Khalis. M.M Y. 12611
Khamenei. A 29/3, 174/1, 272/2/3, 33512. 36013. 590/3, 59412. 595/1, 596/3, 59811. 622/2
Khamtay Siphandone 557/2
Khan. A. 10811
Khan. S Y. 9113. 9212;3/foto, 94/1/2, 95/1
Khane. A 32412
Khang Sarin 607/2
Kharrazi. K. 629'3
Kharzraj. RI bin H al- 688/1
Khatib. M. al- 292/3. 334/2, 358/3
Khatib. N. al- 292 1
Khelil. H. 723/2, 827/3
Khelil, I. 72411, 827/3
Kholi. M. 143/2, 14611
Khomeini, Ayatollah A. 2811, 12612. 14113
Khoreiche. A.B. 143/1. 146/2, 149/1
Khouaja, R 82713
Khun Chhy 60613
Kibirango. D. 54311
Kidwingira, B. 78213
Kiechle. I. 229/foto, 23011, 347/3, 36611, 3671112. 40612, 436/1
Kifner. J. 623/2/3
Kilic. D. 742/2
Kim Chong Chul 41811
Kim Chong Hoh 422/2/3
Kim Chong Keon 42413
Kim Dae Jung 417/1/2/3, 418/1/foto, 41911, 4201113, 421/1/2. 422/1. 423/1/3, 462/1/2, 463/1/2, 464/112
Kim Jae Kwang 41911
Kim Jong Pil 41711
Kim Keun Soo 42012, 42212
Kim Mahn Je 42011, 42211. 4241213
Kim Myong Yun 46213
Kim Sou Hwan 41912, 421/2. 463/1/3
Kim Suk Hwi 41813
Kim Sung Ky 418/3. 420/2/3, 42212, 42413
Kim Tong Wan 42311
Kim Young Sam 417111213, 418/foto. 41911, 4201113, 421/1/2/3, 42211, 42313, 4241112, 46113, 46211, 4631112, 4641112
Kima Tabong, M. 796/1
Kimbembe, D. 79812
Kimche. D. 338/foto, 3391213, 340/1
King, A. 839/2/foto
King. Cecil H. 672/2
King, Coretta S. 23313. 23411
King, D. 233/foto
King. M.L. 2331213
King, S. 18613
King. T. 43/1/foto, 4412, 4511, 54/3. 38613
Kingon, A. 21811
Kingsbury-Smith, J. 704/3
Kinnock, G. 386/foto, 43912, 44011, 44211
Kinnock. N. 4513, 5713, 75/1/2/3/foto, 76111213, 77/1/3/foto, 7811, 11613, 11713, 19111, 38511, 386/3/foto, 387/1/2. 3881112, 42913, 43011, 495/2
Kipalan, A. 3213
Kippar, A. 20611
Kirchschlager, R. 811, 9/1/3/foto
Kirkpatrick, E. 18612
Kirkpatrick, H. 1861112
Kirkpatrick, J. 728/1
Kishi. N. 84713, 848/foto
Kisolokele Wamba 25612
Kissinger, H. 613, 16213, 26912. 37011, 62213, 726/1, 75012, 75113, 80412, 832/3/foto
Kiszczak. C. 34813, 349/1, 350/foto, 35212, 38112, 40913, 476/1/2. 512/1. 55313, 55413
Kitrosskaja. I. 21113
Kitte. J. 763/2
Kittis, K. 74312, 744/1
Kivistö, K. 19612
Kjeldsen, H.O.A. 40613. 40711
Klaassen. J. 9611
Klaassens-Postema. E. 47213
Klarsfeld, B. 9/1
Kleef, D. van 31/foto
Klein, H. 229/1/foto, 23011
Klein Bennink, G.A. 47213
Klenberg, J. 19711
Klerides. G. 74313, 744/1
Klerides, P. 74311
Klibi, C. 2713, 33512, 34212
Klicha. J. 24/1
Klimow. E. 299/2/foto
Kling, G. 79713
Klose, G. 21012
Klutse, F.W.K. 793/1
Kmiec, H. 55412
Knapik, J. 34912
Knapp, G. 54613
Knopper, M.G. 836/foto, 83713
Knox, D. 54012
Koaso. T 764/2

Kobayashi, T 56613 5671112
Koch, E 35411
Kociolek S 352/1/3
Kode I M 555/3
Kodole G 31/foto
Koebasjew S 10611
Koeffe A 49612
Koehler, J O 2311213
Koekoek, H 672/2/3/foto
Koelakow F D 168 1
Koelikow E 169/1
Koelikow, W. 168/2, 46112
Koelow, J. 16911
Koenajeu-. D. 103/3, 10412, 105/1/2/foto, 106/1/2, 166/2
Koenig, G.M. 835/3
Koh Kun 42412
Kohl, H. 811113, 83/3/foto, 84/1, 85111213, 9012, 16213. 20712, 2101112. 229/1/2/3/foto, 230/1/2/3, 248111213, 250/1. 298/2/3, 33313, 3451113, 3471213, 35511, 40612. 42511, 427/foto, 43513, 438/1, 4491113, 450111213, 4521112. 6121113, 675111213, 67611, 67811. 72712, 746/3, 752/2, 755/1/2, 757/2/3, 7581213, 77313. 77411, 77612, 79013. 791/1, 79912, 803/1
Köhler. V. 23011
Kohnstamm. M. 828/3
Kohout. P. 20/3/foto
Koivisto. M. 194/1, 195/3, 197/1, 4731113
Kok, W. 13912, 157/3. 158/1/2, 159/1, 20012, 203/2/foto, 599/2. 636/2/3, 663/1/2, 6671112. 66912
Kolbin, G. 105/1/2/3/foto, 106/1/2
Koldoenow, A. 460/3. 461/foto
Koleilat. I. 141/3
Kolingba. A. 762/1/2, 763/1/2/3, 7641213
Koller. A 1912
Kolodziejczyk, P. 352/1
Kombrink H 58111 82812
Komender Z 348'3 349 2 381/1
Komenich. K 831/3
Komoto T 73812
Konarski, A. 410/3
Konde Vila Kikonda 25612
Kong, G 54413
Kong Korm 60712
Kong Samol 60712
Kongo, K 61/1
Koning. D. 832/foto
Koning. J de 158/1, 20311. 310/3/foto, 618/3. 61912. 65311
Konopka, P 479/1
Konstantinow. A 46112
Konstantinow, L. 20712
Konuk. N. 7101213
Koornaar. A 660/1
Kooten, K. van 83413
Kopp, E. 1912. 689/2
Koppelaar. M 569/3
Korang. A. 793/1
Korcak. J. 2313. 25/1/3
Korjagin. A 113/2/3, 11411. 214/2/3, 67911
Korjagin. I. 11411
Kornijenko, G. 92/1/2
Korotitsji. W. 26012
Korte, R.W. de 137/3, 15813. 159/1/2/3, 59911. 63712 666/3, 668/2/foto
Korteweg, S. 373/2
Korthals Altes, F. 15811. 407/3, 667/2
Kortho, S. 6013
Korzonek. J. 34911
Kosarew. J. 165/3
Kosciolko. E. 478/2
Kosolapow, R. 166/1
Koster. N 832/1
Kotak. I 741/3
Kotiga. A. 35/1
Kotljar, N. 16713
Kouda. RI. 496 S
Kountché. S. 821/2/3, 822/1/2/foto. 823/1 3
Koutoubi. S. 821/3
Kovacs. I. 7913
Kovalenko, A 166'1
Kowalczyk. E. 380/1
Kowaljow, I. 25012
Koy Buntha 60712
Koya. S.M. 25713
Koyamba, A 76412
Kozai, M. 590/2
Koziol. J. 34813, 35211
Kozka. K. 58913
Krabbe, G. 71813
Kraiem, M. 72312
Kralingen W van 837/3
Kralove, H. 20/1
Krasawin. I. 16513
Krasinski, Z. 34912
Krasowski, E. 509/2
Krawczuk. A. 349/1, 35212
Kregten, H. van 257/2/3, 54912. 6461113
Kreisky, B. 10/3, 1111, 49/1/2/3, 5011
Kremer, J. 20113
Kreuzer, F. 8/2/foto
Krisnakumar. S. 500/2/3, 523/3, 52613
Kristmundsdóttir, S.D. 378/foto, 37911
Krol, K 509/3
Kruiningen, H van 59913
Kruisinga, R.J.H. 47213
Krunes, H. 8/2/foto
Krupinski, M. 381/2. 384/3
Kruszek, W. 34912
Kryzagorski, K 381/3/foto
Krzak, M. 34913
Krzyzonowski, hl. 832/1
Kubasiewicz. J. 34813
Kubaszewicz. E 381/2
Kubat, A. 480/1
Kubat, M. 23/3. 25/2
Kuberski. J. 34912
Kubiak, H 352/3
Kubiczek, F. 34911
Kubisova. M. 1913
Kubla, S. 517/3
Kuborn-de Gauquier. B. 38912
Kucuk. F. 74012
Kücük, I. 741/3
Kuilenburg-Lodder. B.E A. van 47213
Kuiper. D. Th. 47213
Kuissu. S. 79613
Kukuryka. T. 349/3
Kulaj. J. 38211. 41013. 58611
Kulerski, W. 586/2/3
Kulik, E 510/2
Kum Chin Ho 420'2
Kuman, P. 3213
Kundera. M. 20/3, 833/2. 834/2
Kunijwok. W 54013. 55513
Kuo, F.S. 79611
Kuranari. T. 567/1
Kuron. G 41011
Kuron. J. 383/foto, 38411, 410/1/2, 411/2, 44612. 474/1/2. 475/foto, 479/1/2. 584/3, 585/1/foto, 58611
Kuron, M. 47412
Kusmayadi, DI. 27613
Kusumaatmadja, M. 332111213
Kusy, L. 2513
Kutlu, H. 78813. 789/1/2/3
Kuyper, A. 665/2
Kwarara. G. 3213
Kwasniewski. A. 349/1, 352/1
Kwitsinski. J. 16511. 61212
Kwong Bok Kyung 42413
Kpprianou, S 740/1/3, 741/1/2, 743111213, 744/1/2, 778/2/3, 779/1/2/3, 781/1/2/3/foto, 782/2

L

Laakso, J. 195/2
Laarif, A. 72313. 72411
Laarudh. A. 724/2
Labarang, M. 795/3
Labecki, J. 352/3
Lachmon, J. 658/2, 661/2/3, 662/1/3
Lacina, F. 8/1/2/foto, 5011
Lacle, K.T.-D. 6013, 6113, 62/2/3, 631213
Laco, K. 25/2
LaFlamme, A 57113
Lafontaine. O 84/2/3, 210/1/2
Lafontant, J. 73611
Lagergren, G. 34311
Laghi, P. 23412. 235/foto
Lahad, A. 14413, 14811, 23513, 236/1/foto, 238/2
Lai Kar-fong 506 1
Laino, D. 301111213
Laiq, S.A. 6611, 6813. 7012
Lakanwal, A.G. 7012
Lakomiec, Z. 34912, 350/1
Laksjin. W. 29911
Lala. I. 763/1
Lam, D. 506/3
Lama, J.K. 7951112
Lambert, L. 84713
Lambsdorff, O. 2981112
Lamfalussy. A. 538/1/foto
Lamont, N. 5613
Lamrani, M.K. 82712
Landovsky, P. 2013
Landry, M. 57113
Landshoff, F. 83213
Lang. A. 39212
Lang, N. 391/3. 69213
Lang, W. 63611
Lange, A. de 847/3. 84811
Lange, D. 288/foto, 545/1/2/foto. 5461113, 548/1/2/3, 549/1/2, 644/3
Lange. O. 58513
Langer, A. 40211
Langmead, C. 177/3
Lansink, A.G.W.J. 28111
Lapidot, A. 23911
Lapidot, R. 34311
Lapinski, P. 51011
Lappas, A. 34612
Laraki, A. 827/2/foto
Lardinois, P. 8481112
Large, J.H. 45812
Lasalle, C. 67013
LaSalle, R. 57011, 57112, 5721112
Lassou, G 3712. 22711
Lategan, E. 30613
Latortue. F 7291113, 73011 731/2, 733/1
Latsis. O. 255/3
Laurel, S. 98/1/foto
Laurien. H-R. 31312
Laurin, C. 5751213
Lawina. A. 50911
Lawson, B. 6312
Lawson, M. 6312
Lawson, N. 43/1/foto, 53/3. 5411. 551213, 57/1/foto. 38613, 42712, 4301213, 431/1/3/foto, 443/3, 64911. 65011, 6511112. 71013
Lawson. T. 6312, 431/foto
Layton, R. 57012
Lazar, M 7813
Lazarescu, I. 7911
Lazure. O. 575/2
Lazzaro, M. di 40511
Le Duan 7/1/2, 60613
Le Duc Anh 557/3, 55811
Le Duc Tho 6/1/2/3/foto 55713
Le Mamea Ropati 28813
Le Phuoc Tho 557/3
Le Quang Dao 56011
Le Tagaloa Pita 28813
Lea. D. 43913
Lean. R. 18612
Lebedew, J. 746/1
Leblanc, W. 46/2/3
Leblanc-Bantey. D. 575/2/3
Lebreux. G. 572/1
Lebrun. D 841/foto
Lecomte. G. 71812
Lecomte. P 764/2
Lede, C.J.A. van 56913
Leder. P 839/3
Lederer. J 20/3

Ledogar 775/1
Lee, J 57511
Lee Chai Hyung 41811
Lee Dae Soon 422/2
Lee Don Myong 421/1
Lee Han Key 424/2/foto, 46313
Lee Hsien Loong 32/3
Lee Hun Kee 42212
Lee Ja Hon 42012
Lee Ki Baek 42012, 42212
Lee Kim Sai 3211
Lee Kuan Yew 32/3
Lee Kyu Hyo 42012, 42212
Lee Min Woo 41911, 420/1/3, 421111213, 422/1, 424/1, 46412
Lee Sei Kee 41911, 42212
Lee Tae Sup 422/2
Lee Won Hong 41712, 42012
Lee Won Kyung 42011, 42212
Lee Woong Hee 422/2
Lee Yang Woo 42012, 42212, 42413
Lee Yong Chang 42313, 42413
Leemans, W. 47111
Leenen, H.J.J. 278/2/foto
Leerling, M. 63711, 665/3
Leeuw-van Rees, I. 84812
Leeuwen, A. van 76511
Leeuwen, L.M. van 47213
Leeuwen, T.E.M. van 47213
Legasow, W. 204/1/2/foto, 205/3
Léger, M. 72912
Leger, J-P. 56113
Legesse Wolde Mariam 71611
Lehman, J. 2181213
Lehman, R.F. 16411, 75611, 77513
Lehn, J-M. 840/foto, 84111
Lei Zuhua 56813
Leigh-Pemberton, R. 44312
Leiva, R.E. 30211
Lejczak, W. 38013
Lekhal, M.S.O. 799/2
Lemboumba-Lépandou, J-P. 78313
Lemeki, J. 3213
Lemin, C.M.S.O. 79913
Lemmens, M. 37513
Lemrabott, M.O. 79912
Lenart, J. 2311, 2511
Lenihan, B. 408/2/foto
Lenin, V. 19/1, 10312, 313/3, 75311
Lennon, J. 21213
Lenssens, J. R1912
Leo Moggie Inok 3211
Léonard, J. 37312
Ler, L. 2412
Lestario, G. 27613
Levesque, R. 575/2/3, 57611, 848/2/3/foto
Levi, M. 23912
Levi, P. 765/1/2/foto
Lewinsky, H. 11/2
Lewis, Daniel D. 83812
Lewis, Douglas 57212, 6021213
Leijendekker, M. 30313, 32313, 48112, 48513
Leysen, F. 82813
Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, J.J.M.S. 278/2/foto, 47213
Lho Shin Yong 421/1/foto, 422/2, 42412
Lhomel, E. 8611
Li Deshing 82313
Li Fo Sjoe 66011, 66111
Li Peng 825/2/foto, 826/1/3/foto, 827/1
Li Ruihuan 82512, 82611
Li Tieying 82512, 82611
Li Xiannian 90/3, 505/foto, 79912, 80013, 82413
Li Ximing 82511, 82611
Li Yimang 82513
Li Zhengting 82513
Liberace, W.V. 765/2/3/foto
Lich, S 18713
Lichal, R. 50/1
Licu, I. 80/1
Liebenberg, J. 56111
Liem Sioe Liong 275/2
Lievens, F. S2113
Lifar, S 46/3/foto
Lifsjits, W. 21112
Ligatsjow, J. 611, 7/3, 29912, 70112
Likulia Bolongo 28613
Lim Keng Yaik 321112
Limann, H. 793/3
Lin Biao 82413
Lindemann, C. 3111213
Lindemans, G. 83112
Lindsay, R. 83813
Lindijer, K. 22113, 543/2, 54411, 7181113, 7191112, 79412, 820/1
Ling Liong Sik 3211
Lingani, J-B, 496/1/2, 6731213
Linhard, R. 60913
Lini, W. 28713, 288/1/foto
Linkowski, P. 839/2
Lipinski, E. 585/3/foto, 58611
Lipski, J.J 3841213, 410/3, 47911
Lipski, W. 348/3
Lirwane, N'G 799/3
Lis, B. 38213, 38412, 44611, 44813, 474111213, 475/1, 478/3, 479/1/2/3, 480/3, 5091112, 55412, 585/foto, 58612
Lis, L. 201112, 2112, 22/1/3, 5812
Lis, W. 478/3
Listow, W. 166/2
Litomisky, J 58/2
Litre, B. de 3411
Litynski, J. 384/1, 586111213
Liu Bocheng 82612
Liu Lantao 82513
Liu Liying 82513
Liu Shaoqi 82413
Lively, P. 83212, 833/foto
Liveras, D 74312, 74411
Livieres Banks 30112
Livingstone, K. 1831112
Livsey, R. 491/1/foto
Ljoebimow, J. 300/2/foto, 31312
Llovera, W.R. 30112, 30413
Lmar, L.A 701213
Lober, G.M. 28813
Lodge, H.C. 23512
Loekjanow, A. 10313, 104/1/3/foto, 75313
Loekonin, N. 16912, 20613
Loesjew, P. 168/1/2/3
Loesnikow, A. 21213
Loesnikow, O. 21213
Logan, J. 83613
Loginow, V. 74513
Loita, H.M. 41413
Lolik, P. 540/2
Lomako, P. 16711
Lomeiko, W. 1651112
Lominy, M. 729/3, 73311
Longokwa, G. 555/2
Lopati, K. 28812
Lopatka, J. 2212, 352/2, 44612, 47713
Lopes, T.A. 82711
Lopez Portillo, J. 64813
Loranc, W. 34911, 35212
Lorenzo, F. de 285/foto, 28611
Lorthe, J. 73311, 73512
Los, K. 19313
Löschnak, F. 8/2/foto, 5011
Losjtsjenko, F. 166/1
Lossou, K. 6212
Lossou, P. 6212
Lotringen, C. van 54912
Louekaski, M. 47311
Lougheed, P. 57213, 57311
Louis, J. 73213
Louly, C.O.A. 79913
Lovelock, D. 49311
Lovis, C. 73413
Lowe, P.D. 11813
Lu Dingyi 82513
Lubbers, R.F.M. 9913, 100/1/2/3/foto, 101/1/2/3, 102/1/2, 15813, 159/1/2/3, 16211, 19913, 203/1/foto, 33311, 356/1, 43513, 463/1, 437/2/3, 438/1/2, 567/1/3, 568/1/2/3/foto, 569/1/3, 580/1/2, 598/3, 599/foto, 638/1/2/3, 665/2/3, 666/3, 667/1/2/3, 668/2/3/foto, 669/2/3, 675/2, 727/3
Lubbi, G. 65311
Lubrani, U. 24012
Lucan, M. 2512
Lufti, A. 24413, 245111213, 34012, 34111
Lugar, R. 16212, 23312, 23413, 33511, 792/1
Luhovy, L. 25/2
Luitjens, J 60512
Lukaszewicz, J. 38013
Lukosz, E. 34913, 33011
Lumen, N. 27713, 27811
Lummer, H. 311111215, 312/3/foto, 3131112
Luteijn, D. 47213
Lutgen, G. 81912
Lutoslawski, W. 83512
Luttinen, M. 19613
Luu Minh Chau 55811
Luxemburg, R. 45013
Lygo, R. 455/2
Lijkanen, E. 472/1/2
Lynk, R. 4421219
Lyon, S. 57313
Lyssarides, V. 743/3

M

Ma Yuzhen 60812
Maambung, R. 97/2
Maas, D. 837/3
Ma'awiye, J.G. 22013
Mabi Mulumba 256/1, 19511
Mabrouk, H. 72113
MacDonald, F. 570/1/2, 571/3, 60313
MacDonald, M. 18613
Macedo, A. de 484/3/foto
MacEwan, P. 57412
MacGiolla, T. 12912
MacGregor, J. 4511, 38613
Machado, J.P. 503/3/foto, 50611
Macharka, M.Z. 28/foto
Machel, S.M. 8201113
Maciejewicz, J. 34911, 35011
Mack, H-J. 67511
Mackay, E. 5701113, 57112, 57411
Maclean, A.S. 76513, 766/1/foto
Maclean, D. 49111
Macmillan, M H. 4613, 47/1/2/foto
MacSharry, R. 1191213, 408/2/foto
Madar, Y.A.S. 22013
Madej, Z. 349/3, 35011
Madibu, A.M. 54013
Madjiadingar, R. 3812
Madoueou, A. 82113
Maertens, K. 31/3
Magok, M. 55512
Mahallawi, M. al- 24412
Mahamadou, M 82113
Mahamat, S. 34/3, 3611
Mahathir bin Mohamed, D.S. 3113, 321112
Mahdi, M.A. el-F. el- 54013
Mahdi, S. el- 226111213, 5401213, 54112131 54211, 54313, 5551113, 5561112
Maheswaran, U. 39412, 49813
Mahfour, F. 14412
Mahgoub, R. al- 34312
Mahmood Iskander, sultan 32/2
Mahmoud, Aly 62313
Mahmoud, Ayad al- 3012
Mai Chi Tho 557/3, 55811
Maidou, H. 76413
Maiga, Abdourahmane 49611
Maiga, Amadou H. 82113
Maikassoua, H. 82113
Maimo, H. 795/3
Mainil, P. 81912
Majewski, W. 3491112
Majka, J. 35213
Major, J. 386/3
Majorets, A. 16911
Makarios, M. 74011, 782/1
Makoechin, A. 16911
Maksimow, W. 300/foto

Maksoud, C. 62212
Maktoum, H. bin R. al- 68813
Maktoum. R. bin S. al- 68811
Mala, I. 3612
Malachowski, A. 410/3
Malagodi, G. 28212, 40511, 51412
Malam. I.A. 76212
Malan, W. 30513, 306/3/foto
Malangre, K. 82813
Malcuzynski, K. 413/2
Malec, J. 55211
Malekzadegan, M.H. 62912
Malietoa Tanumafili II, S. 28813
Malinowski. J. 35212, 58712
Malinowski, R. 34813, 350/foto, 35112, 38011
Malla, H.B. 3212
Malle, L. 83712
Mallon, S 18613, 49112
Malloy, B. 13113
Malone, M. 18411
Maly. V. 201112, 2111. 5812
Mammi, O. 28611, 51312
Man Sabun 60613
Mana, S.K. bin M. al- 68513
Manani, A. 3713
Mandelsjtam, 0 . 26013
Mandi. S. 57813
Mandja Ngokouta, A. 78313, 784/1
Mandungu Bula Nyati 25611
Manescu, M. 7812, 791213
Mangal, S. 6613, 701213
Manganelli, G. 83412
Manigat, L. 73511
Mann, J. 50211
Mannaerts 5171213
Manning, P. 1711
Mansoerow, W. 25312
Mansour, A. 33811
Mansour, K.H. 32313, 33512
Mansur, H. 24213
Manteau, A. 37612
Mao Zedong 824111213, 8251113, 82613
Mao Zhiyong 82413
Mara, Ratu Sir Kamisese 25711. 258/foto, 288/foto, 64211, 64313, 64411, 6451213, 647/1
Marais, Jaap 30512
Marais, José A. 83711
Marboua, T. 76213. 76311
Marchant et d'Ansembourg, L.J.R.J.B.W.G.E.M.82812
Marcke, M. van 84813
Marco, G. de 32211
Marcos, F.E. 97/2, 981213, 42112
Mardsudidjojo, S. 27613
Marek, V. 2311
Marfo, I.J.A. 79311
Margetson, J. 58113
Margo, C. 82013, 8211112
Marin, V. 7813
Marina. M. 7812
Maris, P.W. 47213
Markow, G. 260/3/foto
Marnoch, A. 49511
Marpaung, W. 27711
Marshall, M. 1711
Marshall, R. 54512
Marszalek-Mlynczyk, K. 35011
Martelli., C. 28313. 2851213
Martens, W. 29411, 29612, 35613, 3721213, 37311, 42511, 427/foto, 42812, 43311, 43513, 437/foto, 47112, 51613, 5181113, 61213, 689/1/2/foto, 6901112, 6911112, 6921112, 69311, 817/1/foto, 819111213, 83011
Martin, P. 21613, 21711
Martin, R. 57213
Martinazzoli, M 28611
Martou, F. 39011
Martsjenko, A.T. 213/1/2/3/foto, 2141112
Martsjenko, P. 21411, 67911, 70412
Martsjoek, G. 169/2/3/foto
Maruszczyk, K. 47911
Marut Bunnag 4813
Masirhad, N. 701213
Masr, H. 14112
Masri, H. al- 31712, 35513
Masri. T. al- 31712. 35613. 35712
Masri, Z. al- 317/2/3/foto, 318111213, 32012
Masse, M. 57012, 5711112
Massoud. A S 1071213, 108111213. 109/1, 11013
Masterkow L 756/foto
Mastik-Sonneveldt, M T 472/3
Mastroianni, M 837/1
Masud, H 6813
Mat Ly 60711
Mataga, P 793 3
Matei, I 78/2
Mathieu-Mohin. L. 51811
Mathiopoulos, M. 209/1/2/3/foto, 210111213
Mathis, W. 62512
Matiabe, A. 3213
Matlin, M. 83712, 83812
Matlock, J.P. 21811
Matrige, C. 3891213
Matsier, N. 83213
Matsinhe, M. de A. 82012
Mattarella, S. 51312
Matthiesen, M. 377/2
Maucer, J. 83512
Mavrellis, C. 74311, 74411
May, C. 71712
Maychantane Sengmany 55712
Mayer, C. 570/1, 57112
Mayhanparast, S.M.N. 701213
Mayi, T. 796/1
Mayila, L-G. 78313
Maynard. W. 66011
Maystadt, P. 51911, 68911, 69112, 69211, 69311
Mayuma Kala 25612
Mazankowski, D. 57011, 57112, 57212
Mazdak, F.A. 6613, 6913
Mazduryar, S. 7012
Mazelend, M. 20313
Mazroui, A.H. al- 68811
Mazroui, F. al- 68811
Mazula, A.R. 82012
Mazzini, G. 2831213
Mba-Abessolé, P. 78411
Mba Nseng, J O 78413
Mba Onana, F. 78413
Mba Ondo, M. 78413
Mbadinga, M.A.K. 78411
M'Baikoua, A. 76213
Mbailerndana, N. 3611
M'Baraa, F. 82713
Mbia, B. 78313
Mbitikon, R. 76311
Mbodou, G-F. 76411
Mbomio Nsue, L. 78413
M'Bongo, A. 764/2
Mbonimpa, C. 78213
Mbot. J-E. 78313
Mbournoua, W.E. 79513
McAnally, R. 83813
McCartney, F. 21513
McClure, J. 26511
McCollum, B. 26512
McComb, J. 18911
McConnell, W. 18913
McConomy, S. 18111
McCreevy, C. 12011
McCrory, W. 18612
McCusker, H. 19012
McDonald, M. 54612
McDougall, B. 57012, 57113
McFarlane, B. 18911, 2611213, 26211, 26712, 2681113, 2691213, 27013
McGlinchey, D. 183/3/foto, 18411, 18911
McGovern, G. 23313
McGrady, K. 18611
McGrath, M.G. 53413, 53711
McGregor, I. 440/2/3/foto, 44311, 49311
McGuinness, M. 1831112, 190/foto
McGurk, P. 18612
McInnes, S. 57112
McKeague, J. 18111
McKeown, C. 18612
McKinley, B. 73112
McKnight, W. 570/1, 57112
McLahahan, R 83612
McLaren, N 76611
McLaughlin, P. 11913
McLay, J. 5461112
McLean, M. 5511
McLean, W. 57011. 57111
McLoughlin, P. 491/2
McMahan, J. 21611
McManaway, C. 73112
McMillan, T. 5701113. 57112
McMullan, H. 18313
McNally, B. 19011
McNally, L. 73411
McNamara, K. 13112
McNamara, R. 26912
McPherson, P. 71813
McQuillan, K. 19011
Meacher, M. 7511
Meas Samnang 60613
Mebassa, F. 72411
Mébiane, L. 78312
M'Eboutou, M.N. 79513, 79611
Mecheba Ikaka, M. 78413
Meechai Ruchupan 4813
Meehan, C. 187/1
Meehan, E. 18711
Meer, J.H.B. van der 47213
Meer, M.A. van der 47213
Meerbeek. A van 75911. 76013
Meerbergen, R. 84813
Meese, E. 26211, 26313, 26413, 26613, 51611, 53712, 67612
Meeuwen, H. van 83111
Meeuwissen, J. 83412
Megahey, G. 18711
Megawati Soekarnoputry 274/2/foto
Meguid, A.E.A. 33712, 338/foto, 3391213, 34013, 34311, 35413, 36311
Mehiri, A. 72312
Meiman, N. 21113
Meines, R. 1012
Meissner-Blau, F. 1013, 49/foto
Meister, E. 69412
Mejlach, M. 11313
Mel R de 39813, 52812
Melancia. C 505/3/foto
Mellor, D. 5811213
Memene, S. 6111
Men Chhan 60612
Men Samon 60711
Menager, G. 72913
Mengele, J. 30313, 60512
Mengistu Haile Mariam 222/3/foto, 2231112, 713/2/3. 7141113. 715/1/2/3/foto, 71611. 7171112, 7181112, 71912, 7201112
Mengueme, J-M. 79611
Menist, A. 83612
Menon, K.P.S. 52711
Mensah, J.A. 79312
Mensah, N. 76211
Mensah-Woode, W.M. 79311
Menten, P. 1601213
Mentesjaswili, T. 16612
Mercer, J. 83512
Mercieca, J. 32211, 32311
Mercouri, M. 83613
Merid Negussie 71413
Meridor, D. 34011, 34113
Merkel, J. 49711
Merrithew, G. 57012. 57113
Mertens, P. 83413
Mertens De Wilmars, J. 4712
Mesfin Mekonnen 71511
Mesjkow, A. 19611
Messadia, C. 289/foto
Messner, Z. 34813, 35011, 351/3/foto, 35212, 5121112, 553111213
Mestiri, A. 72113, 72211
Mestiri, M. 72113, 72411, 82713
Mészáros, M. 837/2
Metellus, R. 73213
Methodius, bisschop 591213
Meulen, H. van der 47213
Meulenbelt, A. 82811
Meijer, L. 36912
Micallef, D. 32213
Micalleff, F. 32213

Micliaelides. K. 74311, 74411
Michaelides, M. 74312
Michalek, Z. 34813
Michalkow, S. 29912
Michalowska-Gumowska, J. 349/1. 35211
Michel, J. 51613. 51711, 51911, 3221112. 6891'11213, 69112, 6921113, 693/1/foto
Michel, L. 818/1, 819/2
Michelis. G. de 28611
Michell. R H. 23311
Michiels van Kesseriich-Hoogendam, I.P. 472/3
hlichielsen. P. 87/2/3, 19511, 350/3, 377/3, 41213, 437/2. 50713, 50811. 51012. 51212, 55013, 552/1. 53311, 584/3, 58513. 58713. 639/1
Michnik, A. 384/1, 411/2, 44612, 474/1/2, 479111213, 48013, 50913. 554/2, 584/3. 585/foto, 586/1, 589/2
Micombero. M. 577/1
Middelink, J. 1113
Middelkoop, W. 831/3
Middendorf. W. 21811
Mierlo, H.A.F.M.O. van 15911, 200/3. 203/2/3/foto, 38111, 637/1. 66313, 665/1. 666/foto
Miert, K van 37113, 372/3. 37411, 81711 8191213
Mierzewski. P. 474/1. 47511, 478/3
Mifsud Bonnici, C. 321111213, 322/1/2/3/foto, 32313, 32411
Milhulecea. *C*. 7813
Mikolajska, *H*. 58611
Mikulic, B. 80311
Mikuni, R. 83711
Milau, W.J. 54111
Milea, V. 781213, 8011
Milewski. M. 47613. 477/2/3, 47811
Milgrom, I. 211/2
Mille, R. 834/3
Miller, F. 57413, 57511
Miller, R. 3061112
Mills. M. 12113
Milo, R. 36011
Minelli, L. 12/foto
Minelli, V. 11/3. 12/1/foto
Minkiewicz, M. 551/foto
Minko, H. 78313
Minnih. A O 799/2/3
Minot, S. 87417
Mintoff. D. 3211213, 322111213. 3231213, 32411
Miodowicz, A. 34813, 35013, 35113, 478/1/foto. 508/2/3. 55313. 587/2/foto
Mir, D. 10913
Miranda, W. de 65913
Mireh, A-M. 22013
Mireh, H.H.A. 22112
Mirghani, A. el- 54011. 555/3
Mirghani, M.O. el- 55/3. 556/2
hlirosjin, 0 . 10611
Mishani, M. bin A. al- 68413
Mishra. B.C. 32913
Misjin. W. 16612
Miskiewicz. B. 34911, 38212, 44813
Mita. *C*. de 283/3/foto, 284/3, 285/1/3. 40212, 404/1/3. 514/2
Mitchell, G 26511
Mitchell, J. 132/3
Mittag, G 59911, 64011
Mitterrand. F. 33/3. 38/1/2, 64/2. 9012. 11812 1631112, 207/3, 333/3, 334/1, 33612, 353/1, 358/2, 425/1. 427/foto. 428/2. 435/3. 436/1. 438/1/3, 46512. 48411, 515/1. 5371213, 632/3, 640/2. 675/1, 702111213, 72813. 757/2/3, 77813. 79912, 803/1, 808/1/2/3, 80911
Miyazawa, K. 737/foto. 738/1/2/3, 739/1/2/foto
Mka Esono. M. 78413
hllambala. M 41612, 827/2
Mlynczak, T.W. 348/3. 380/1
hlneimeh. *C* 17113
hlnouchkine, A. 83613
hloboetoe Seso Seko 62/3, 63/1/2. 256/1/2/3, 286/3, 287/2. 294/3, 295/2/3. 296/2, 577/foto, 74813
Mock, A. 913, 11/1, 49/1/3/foto, 50/1
Moczar, M. 12/1/2. 349/3. 35011
Moczulski. L. 48013, 50913, 510/1, 554/3
Modugno, D. 401/1
Modzelewski. K. 410/2. 446/2
Moeller, *C*. 4712
Moerachowski, *W* 100/1
Moestafa. W.H. 31813
Moga, I. 78/2
Mohamad Zain, Pehin Dato Haji 31/3
Mohammed. A. el-I<. 54013
Mohammed. N. 6611. 68/1. 70/1/2
Mohammedi. M.N 71/foto, 12611
Mohieddin. K. 241/1, 24013
Mohseni, A. 12612
Moisescu, J 90/1
Mojaddedi. S. 71/foto, 126/1
Mokoko. J.M.M. 798/1
Mokolo Wa Mpombo 2561112
Mokondo Bonza 256/2
Mokrzyszczak. W 34813
Moledina. A. 494/2
Moledina, K 49412
Molisa, S. 28811
Mollemann. 3 229/foto, 23011
Molotow, V.M. 12/2/3/foto
Molyneaux. J 18813, 18911
Momo. M. 55512
Momper, W. 3121213
Monachow 700/2
Monceau de Bergendal, I. du 3891213
Mondlane, E. 82011
Monfils, Ph. 81912
Moniere, D. 57611
Monikova, *L* 83212
Monsuy Andeme. I.E. 78413
Montagnier. L 50213
Montanero. S. 30211
Montazeri, A 12612
Monteiro, A. 762/2
Monteiro, V.F. 82712
Montri Pongpanich 4813
Moon Ik Kwan 419/2, 421/2. 42311
Mooney, W. 18211
Moor. G. de 83811
Moor. P. de 37512
Moore. G. 766/1/2
Moore, H.P. 1213, 13/1
Moore, J 45/3, 21512, 38613
Moore, M. 54512
Moore. T. 219/2
Morais. M.T. de 48413
Morán, F. 31511
Morales, J.F. 30212
Moran. V. 32213
Moraru, M. 78/3, 79/3
Morawski, K. 34813
Moreira, A. 481/1
Moreira, J T 485/1
Morgan J 57412
Moritz, H 8/2/foto
Moro, A. 28313
Morozow. M 21311
Morozow, P.D 235/3
Morrison. D 18111, 18311
Morrison. N. 54613
Mortimer. J 77/foto
Moshobekwa Kalimba Wa Katana 29511
Mota Amaral, J.B. 507/1
Motlatsi. J. 561/foto
Mouchet, C. 83611
Moudi. A. 82113
Moudiki. A. 795/3
Moumoumi. A. 822/2
Moundele Ngolo, B. 798/1
Mounthalt. H. 79811
Mousa, A. 15013, 236/3, 237/1. 23811, 240/1, 289/1, 292/1
Mousioutas. A. 743/2
Moussa, K. 92311
Moussa, P 79811
Moussavi. M.H. 29/3. 62411, 787/2
Moussirou, E. 783/3
Moutsinga, K. 783/3
Mouvagha Tchiaba. E-G. 78312
Moyle, C 545/2, 54811
Moynihan, D.P. 59711
Mozjajew, P. 95/1
Mpinga Shambuyi hlakanda 28712
Mpouho-Epigat, J. 783/3
Mpouma, *L-C* 795/3
Mroudjae, A. 4141112
M'Seddi. A. 82713
Mtenje, P. 41613
Mualla, H. bin A al- 68811
Mubarak. H. 241/1/3, 242/1/foto, 243/2/3, 24413, 245/1/2/3/foto, 2911113, 292/1, 333/3, 334/1/2. 336/3. 337/1/3. 338/1/2. 339/1/2/3. 340/1/2/3/foto, 341/1/2, 342/1/3, 354/1/2, 3551112. 357/2. 361/1/3/foto, 3621112, 363/1. 46512, 688/2. 716/1
Mucumbi, P.M 820/2
Mudenge, I. 33113
Mugabe, R 716/1
Muganga, A. 57813
Muhammad, A-A.S. 55511
Muhammad, M.S. 22012
Mujahid, A. 1511113
Mulder. C. 305/2, 30711
Mulder, E. 835/foto
Muldoon, R. 546/1/2. 54912
Mulhearn, T. 7713
Muliap, T. 3213
Muller, K.A. 840/3/foto
Muller-van Ast, I. 28013, 28111
Mulliken. R.S. 1311
Mulroney, B. 42511, 427/foto, 570/1/2/3, 571111213, 5721112, 57412, 600111213, 60113, 602/1/2/3/foto, 603111213, 604111213, 605/1. 66911
Mulroney, M. 602/foto
Muna, S.T. 79611
Munasar, M.S.A. 22013
Mundhuri, Y.M. al- 68413
Mungra, S. 659/3, 660/1
Munir, M. 2761213
Munoz. J.S. 533/foto
Munoz-Palma, C. 9712, 98/foto
Muntendam, P. 13/1/2/foto, 83912
Murad, M.K. 241/1/foto, 24211
Muranski, Z. 34813
Murdani, B. 273/3, 274/3. 275/1, 27611
Murer. G. 8/2/foto
Muresan, A. 78/2/3
Murphy, L. 182/2
Murphy, R. 92/1, 239/1, 333/2, 334/1, 337/2/3, 338/1, 339/2/3, 340/1/foto, 343/1, 353/1, 356/1/3, 359/1, 360/3, 597/1, 598/3, 621/2, 622/1
Murr, M. 14313
Murray. J. 18611, 408/foto
Murray, Len 439/2/3/foto, 44011
Murray, Lowell 57112
Murta. J.B. 5701113
Muscat, P. 32213
Museveni. Y. 542111213, 5431112. 716/1
Muskie, E. 231/3, 26312, 268/foto
Muslim, I. 68/1
Mussa, M. 21912
Mussavi, H. 17411
Mustafa, Y.A. 24511
Mustapha, H.M. 55513
Muszynski, M. 479/3. 58613
Mutadawilah, A 276/1
Mutt, V. 83911
Muyebe, B. 57813
Muynck, V. de 83813
Mwando Simba 25612
Mworoha, E. 57813
Myboto, Z. 78313
Mijal, K. 47812
Myers, L. 17/1, 1812
Mvrdal. A. 766/foto
Myrdal, K.G. 766/2/3/foto
Myslin, P 2112
Myszka, G. 51011
Mzali, F. 72112
Mzali, Mohammed 721/1/2/3
Mzali, Mokhtar 722/2

N

Nabokow, W. 260/3
Nader, F.A. 14213, 14311, 1441112, 14612
Nadj, H. 82113
Nado, A. 762/3, 76312
Nae, E 7812
Naeb I al- 339'3
Nagr, J 24 1
Nagy, F. 7911
Nahayan, Z. bin S. al- 687/2/3, 68811
Naidu, R. 64512
Naik, N.A. 9113
Nailatikau, E. 64113, 642/foto
Naim, E. 14012
Naisali, H.F. 288/2/foto
Najib Abdul Razak 321112
Najibullah, M. 65/foto, 6611, 671213. 68111213. 69/1/2/foto. 70111213. 71/1/2, 9413, 951213
Nakajima, G. i3912
Nakamura. T. 73912
Nakao, E 73912
Nakasone, Y 158/2, 414/foto, 42511, 4261112, 427/foto, 42812, 53711, 60511, 64013. 70912, 737/1/2/3. 738111213, 7391113
Nakayama. M 73912
Nakayama, T 288/foto
Nambel, R. 763/1
Namir, O 356/1
Namphy, H 729111213, 731/1/3, 732111213, 7331112, 734/2/3/foto, 736111213
Namto, S. 6613
Nantel, R. 57211
Naoemow, P. 16611
Napier, J. 83813
Napier, O. 191/3
Napo, S.N. 6013
Napolitano. G. 28413. 51411
Narayan. I.J. 25713
Narcisse. D. 73411
Naro, J. 274/2
Narozniak. J. 382/1, 44611
Nasir, F.B. 22613
Nasr, A.H.A. el- 24312
Nasr, H.A. 24111
Nasri, M. al- 55612
Nasser, G.A. 24312
Nassor, A. 414/2/3
Natavida. T. 9712
Natorf, W. 35211
Natta, A. 284/1/2/3/foto, 404/3/foto, 51313, 51411
Nawrocki, J. 34813. 34911
Nay Pena 6071112
Nazarian, N. 14613
Nazarkin, J. 72711, 79011
Ndakazi, E. 78213
Ndalla, C-E. 7981213
N'Diayane, M.L.O. 79913
N'Diaye, B.O.M. 7991213
N'Diayo, B. 79511
Ndikuriyo, J-B. 57812
Ndinga Oba, A. 7981112
Ndiyo. J-C. 78213
Ndong Micha, A. 78413
Ndongo Nsefumu, D.E. 78413
Ndougou. R. 76213, 76311
Necula, A. 7813. 7913
Nedelcu, M. 781213, 7913
Negahban, M.A. 701213
Negm, A. 24413
Negri. G. 28612
Nehru, P. 31511
Neisser. H. 5011
Nelissen. R J. 56813
Nemcova, D. 201112
Nemec. J. 201112, 5813
Nemery. B. 83911
Nenasjew, M. 16611
Nendick, D. 70913
Neplechowits, W. 212/3
Nepomnisjtsji. M. 20812
Nerysoo. R. 57613
Newman, K. 49512
Newman, P. 80412. 8381112
Newton-Smith. W. 2111
N'Gai-Voueto, C.M. 76213. 76312
Ngaindiro, G. 762/3
Ngaiouma, S 76213
Nganafei. L 76213, 76311
Ngandu Kabega 25612
Ngango, G 795/3
Ngenzi P 578 3 579 1
Ngomo-Obiang J-B i8313
Ngoupanda, J-P 763/1
Ngu, V A 79611
Nguele, René Z 795/3
Nguele, Rose, Z. 79513
Nguema Békalé, R 78313
Nguema Ongueme, M. 78413
Nguon Nhei 607/1
Nguyagoye, E 78311
Nguyen Canh Dinh 55811
Nguyen Co Thach 7/1 33213 55713 55811. 56011 608/foto
Nguyen Cong Tan 55811
Nguyen Duc Tam 55713
Nguyen Giap 55811
Nguyen Huu Tho 56011
Nguyen Khanh 557/3, 55813
Nguyen Ky Cam 55811
Nguyen Ngoc Trui 611. 55811
Nguyen Quyet 55713
Nguyen Thanh Binh 7/1, 557/3
Nguyen Tien Trinh 55811
Nguyen Van Chinh 55813
Nguyen Van Linh 5/foto. 7111213. 55713. 55812, 559/1/2/foto, 73711
Nguza Karl-I-Bond 28711
Ngwamassana, S 78313
Ngwata, L.G. 41613
Nicholson. J. 49112
Nickolsky. A. 83513
Nicolaides, R. 74312. 74411
Nicolas 73413
Nicolazzi, F. 28611. 40213, 40311
Niculescu. P. 7812
Nidal, A. 28911, 31811
Nie Rongzhen 82613
Nieckarz. S. 34913. 35211. 512/1
Niekerk, P. van 30513. 30611, 56311. 82111
Nielsen. E. 5701113. 57111. 57211
Niemczyk, P. 50912. 5861112
Niewiadomsky, J. 3521112
Niggemeier. K. 8413
Nikaido, S. 7381112
Nikitin, A. 21412
Nikolajewa-Teresjkowa, W 16612
Nilkara, J. 32/3
Nilsson, L. 83213
Nimeiry, J.M al- 544/3, 55512. 5561112
Nimmegeers, J. 52113
Nimy Mayidika Ngimbi 75611
Ninkama. B. 3213
Nir, A. 26811
Niskanen. W 21912
Nitze, P. 60913. 61212, 67511. 70013, 7271213, 75211. 80412
Nixon, R. 21712. 21912, 23211, 233/2, 2341112, 23512, 25111. 26213, 264/2. 269/2, 36913. 60113, 73113
Niyonkuru. E. 782/3
Njapou. J. 76312
Njike, P.K. 79513
Njoya, I.M. 795/3, 796/1
Njwalikure, N. 57911
Nkema Liloo 28711
Nkengurutse. R. 51813
Nkuete, J. 796/1
Nkuriyingoma. E 57911
Noël. G. 72913. 73513
Nogueira, A.B 83712
Nols, R. 40711
Nomo-Ongolo. E 79611
Noonan. M.J. 11912. 13212. 16013. 408/2/foto
Noor. M. 27513
Noorani. Z. 12511
Noordegraaf. W. 66013. 66213
Noordhoek. W. 83813
Noordhoff, P. 58411
Noordijk, P. 83511
Nørgaard, I. 36312. 36511
Noriega Moreno, M A 529/1/2/foto, 531/1/2/3, 532111213, 533/1/2, 534111213, 535111213, 536111213, 53711
Norrback, O. 47311
North, B. 262/foto
North, C.L. 262/1/foto, 264/3, 265/1, 266/1, 267'3. 268/1/2, 269/1/2/3, 270/1/3, 272 1 2
Notebaert, M. 47/2
Nothomb, C.F. 51813
Notley. G. 57213
Notosusanto, N. 27712
Nott, J. 45213
Nouhak Phoumsavan 5571112
Nouhou. A. 82113
Noumazalay, A. 79812
Nour, M.A. 24313
Nourani, M. 174/2
Nowak, M. 44811
Nowotnik, A. 34911, 35211
Nsinga Udjuu Ongwakebi Untube 25611
Nsue Alene, H. 78413
Ntibarikure, M. 57911
Ntoutoume-Emane, J-F. 78313
Ntsama, E. 79611
Ntuhayaga, M. 57811
Nu'aymi. R.A. al- 68811
Nuis, A. 834/2/foto
Nunn, S. 164/1/3. 26511, 62213. 74413. 75611, 80512
Nunn. T. 83813
Nur, A.W. 22013
Nur, N.A. 6611, 6813
Nusseibeh. S. 35611
Nutting, W. 53311
Nve Mbengono, E. 78413
Nyembo Shabani 25612
Nygren, R. 67013
Nijhof, F. 9711, 9812
Nijholt, W. 83713
Nijhuis, G.B. 28111
Nyongabo, J. 57713
Nijpels, E.H.T.M. 831/foto
Nys, M. 3013
Nzalakanda, B. 79813
Nzambi Michinde, F. 78413
Nze. Pascal 78313
Nze, Pierre 79812
Nze-Bekale, E. 78313
Nzege Aliaziambina 25612
Nzengu, J. de S. 76311
Nzeyimana, L. 57911
Nzuzi Wa Mbombo 25612

O

Oakley, P. 79013
Oakley, R. 21712
Obama Eyegue. F.P. 78413
Oberle, F. 571/1/2
Obiang Nguema, T. 78413
Obimpeh, S. 79311
Obodowski, J. 349/3, 35011
Oboechow. A. 71213, 713/1, 74512, 74611. 75212, 756/foto, 77211, 775/2/3
O Bradaigh, R. 12113, 13311
O Briain, C. 12012
O'Brien, R. 49312
Obuchi, K. 73912
Obzina, J. 2411, 2512
Occhetto, A. 51313, 514/1/foto
Ochi, I. 73912
O'Connell, D. 13312
Ocran, J. 79312
O'Donoghue, M. 119/2/3
Odum. E. 83911
Odum, H. 83911
Oehen, V. 69413

Oesmanchodzjajew, I. 16612
Oesmanow. G. 166/2
Oesmanow, W. 10612
Oestinow, D. 1681112
O'Flyn, F. 545/3
Ofner. H. 8/2/foto, 4913
Ogarkow, N. 16813
Ogawa, J. 73712
Ogoertsow, I. 21511
Ogorodnikow, A. 21413, 21511
Ogouma, S.A. 76212
O'Hanlan, R. 408/2/foto
O hEocha, C. 185/3/foto
Ohira, M. 739/3
Okello, B. 54212
O'Kennedy, M. 408/2/foto
Okias, J-P. 78313
Okoedzjawa, B. 29911
Oksay, K. 68011
Okuk, i. 32/3
Okuno, S. 739/2/foto
Olafsdottir, K. 377/1
Olivares, E, de 44813
Oliwa, W. 35011
Ollila, E. 19613
Olmi, E. 83712
Olsjanski, N. 16613
Olszewski, B. 479/1
Olszowski, S. 34912, 35213, 37913, 55313
Olteanu, C. 78/2, 79/2. 8011
Olympio, B. 6113, 6312
Olympio, G. 6113, 631213, 6411
Olympio, S. 6113, 631213
O'Malley, D. 12912, 13011, 131111213
Omar, A.I. 3512, 3613, 371112, 38/3/foto, 2261213
Ondrich, F. 2512
O'Neill, R. 6991112
O'Neill. T. 23311
Ono, Y. 21213
Onurhan, E. 7421113
Onyskiewicz, J. 383/foto, 41013, 44611, 44812
Oort, J.H. 83913
Ooijen, D.A. Th.van 472/3
Ople, B.F. 9712
Opolski. T. 34913
Oprea, G. 781213, 7911
Orlow, J. 20813
Orlow, W. 48411
Orme. S. 44113
Ornat, A. 349/2
Orshoven, I.van 83511
Orszulik, J. 55012
Ortigoza. M.N. 30113
O'Rourke, M. 408/2/foto
Orzechowski, M. 348/3, 34911, 352/1, 379/3/foto
Osaimi, S.M. al- 62312
Osipowa. T. 25012
Osmanczyk, E. 50813
Osseiran, A. 156/foto. 171/foto
Ost, F. 20712, 36711, 61311, 6751213, 70212, 74613, 752/1. 80813, 81412
Ostrowski, A. 1312
Othegraven, R. von 551/foto
Otio, S. 3213
Otke, N. 16612
O'Toole, P. 1321213
Ottinger. R. 18713
Ouakanga, F-A. 76311
Oubandawaki, M. 82113
Ouddei, G. 33/1. 35/1. 361213, 37/1/2/3. 38111213, 22513, 22613
Oudom Khattigna 55712
Ouedraogo, A. 49612
Ouedraogo, E.N. 496/1/2
Ouedraogo, J. 49612
Ouedraogo, Y. 49612, 67313
Ouellette, N. 57211
Oumar, D.B. 78313
Oumar. S. 7991213
Oumarou, I. 821/3
Ouseley, H. 49413
Overstraeten, J. van 4712
Overstraeten, T. van 81812
Owen. D. 116111213, 117/1/2/3/foto, 1181112, 38511, 387/1/foto. 38812, 42912
Owono-Nguema. F. 78313
Owraz, A. 6613
Owusu, V. 79313
Oyono, F-L. 79513, 79611
Oyouomi, S tre 78313
Özal, T. 3012, 6791213. 680111213, 6821213, 74012, 77913, 78011, 78113, 785/1/2/3/foto, 786111213, 787111213, 788/1/2/3, 7891213
Ozbafli. H. 74012
Ozdaglar, I. 6791213
Ozdowski, J. 34813, 349/2. 35112
Özgur, O. 741/1/2
Ozores Typaldos, C. 53112
Oztorun. N. 7871112

P

Paasikivi, J.K. 47311
Pacosta, C. 78/2/3, 7913, 80/1
Paduka Rafidah Aziz 3211
Paemel, M. van 83312
Paisley, I. 18111, 182/1/foto, 185/3, 18913, 19012, 38512
Pajetta, G. 284/foto
Pakradouni, K. 143/1/3/foto, 14411, 15612
Paktin, R.M. 7012
Paladin. L. 40511
Palka, G. 41012, 44612, 47813
Pall, **A.** 7812
Palmer, G. 545/2, 54612, 54813
Palous, M. 2212, 2311, 5812
Palous, R. 2111
Palsson, T. 37712, 378/foto. 37912
Palubicki, J. 47411, 47911, 58612
Pana, G. 7812, 7911, 8011
Panday, B. 1711. 1812
Pandey, R.N. 32/2
Pandolfi, F.M. 28611, 40511, 51312
Pandraud, R. 53713
Panella, M. 40212
Panfilow, G. 837/2/foto
Pangalos, T. 36411
Paniang Kantarat 4813
Panitsjew, N. 16612
Panjshiri, G.D. 6611
Pant, T. van der 83111
Pant, Y.P. 3212
Papageorghiou, P. 74311
Papaioannou, E. 743/3
Papandreou, A. 778/3, 779111213, 7801112. 78113
Papasolomontas, A 74312
Paquette, G 57512
Parades, R D 52911
Parek, L 11313
Parfenow, W. 2531112
Parizeau, J. 57512
Park Cho Wan 42413
Park Chong Chol 42312, 42412, 462/1
Park Chung-Hee 41913, 46211, 46412
Park Hee Do 42012
Park Sae Jik 42012
Park Ton Jin 41911, 42012
Parker, W. 571/2
Parkinson, A. 44/1/foto
Parkinson, C. 43/1/3/foto, 44/1/2/foto, 53/2. 5411, 386/2/3, 4431112
Parks, M. 83113
Parris, M. 60913
Pashane, M. 41612
Pasqua, C. 53713
Pasternak. B. 26012, 29911, 31312, 74713
Pastoechow, B. 16611
Patan, I. 78/2/3, 7913
Patasse, A. 7631113
Patocka, J. 21/1
Patyk, E. 44711
Paulus, A. 30611, 30711
Paulus VI. paus 23412
Pavan, M. 40511
Pavert, J. van de 83111
Pawley, H. 57313, 57411
Pawlow, W. 16613
Payne. M. 49111
Pazner, A. 26812
Pearson, C. 57613
Pecchiolo. U. 284/foto
Pecka, K. 2212
Peckford, B. 574/1/2
Pede. J. 4711112
Pedersen, C.J 840/foto, 84111
Pée, W 47/2
Peeters, F 131213
Peeters, J. 83111
Pekala, L. 47612, 477/1/2/3/foto, 587/1
Pekkala, A. 19613
Pelekanos, C. 74311
Pell, C. 16212. 23312. 62311
Pellecrine, T.'32211
Pen Sovan 6061112
Peña. R. 30211
Pendje Demodetdo Yako 25612
Peng Zhen 82413
Penikett, T. 57613
Penne, G. 3313
Peprah, K. 79311
Pereira, B. 82711
Pereira, J. 82711
Perera, V. 39513, 5001213
Peres, S. 20713, 23611, 2391213, 26311, 2661213, 26811, 26912, 317/3, 31812, 333/1/2/3/foto, 3341112, 33613, 3371113, 33811, 339111213, 340/1/2/3/foto, 341111213, 3421112, 34311, 353/2/3/foto, 354/1/2/3, 3551113, 356/1/2. 35711, 3581113, 359111213, 3601112
Peretz, Y. 35913, 360/1/foto
Perez, C.A. 73012
Perez de Cuellar, J. 911113, 9311, 32412, 32913, 33013, 331/3/foto, 357/2, 46712, 51512, 51611, 54411, 563/2/foto, 59311, 63013, 63113, 73012, 74013, 7411213, 74312, 7781213, 7791112, 780/1/2/3/foto, 781/2/3/foto, 7821112, 80813
Pergola, **A.** la 51313
Perle, R. 16413, 21813, 67512, 72713, 7501213, 75611
Perrenet, A. 83713
Perroots, L. 6912
Perroux, F. 76611, 76711
Perschau, H. 228/foto
Pertini, A. 28213. 82913. 83011
Pertini, S. 314/3
Pesola, H. 473/2
Peters, J. 3113
Peters. 0 . 2511112
Peters, W. 25111
Petersen, N.H.O. 83511
Peterson, D. 574/3/foto, 57511
Peterson, P. 70711, 70811
Petit. P. 72913
Petre, I.C. 7813
Petrescu, G. 7813, 7912
Petricioli, G. 648/foto
Petrisjtsew, A. 16613
Petrosjants, A. 72612, 74613
Petrow, W. 1681213, 46112
Petrowski. W.F. 11412, 3391112, 36013, 633/1. 72611, 772/2/3/foto
Pettiti 51813
Pfeifer, A. 23011
Pfluger, F. 21013
Pham Hung 611, 7/1/2, 55713, 55811, 55913, 56011
Pham Min Hac 55811
Pham The Duyet 55713
Pham Van Dong 6/1/2/3/foto, 55613. 55713. 55811, 55913
Phan Hien 55811
Phan Ngoc Tuong 55811
Phan Thanh Liem 55811
Phan Van Thiem 55811
Phan Xuan Dot 55811
Phelan. J. 711/foto
Philip, prins 49213

Phillips, K.H. 1711
Phiri, K. 41613, 82712
Phiri, S.T 41613. 82712
Phong Sarasin 4813
Phoumi Vongvichit 556/3, 557/1
Phoune Sipaseuth 55712
Pialat. M. 836/3/foto
Piccoli, F. 32213
Pichai Rattakul 4813
Pickering. T. 359/1
Pierre-Louis. F. 734/1
Pieters, D 3112
Pieterse, H. 83211
Pietrasinski, L. 47712
Pietruszka, A. 476/3, 477/1/2/3/foto, 587/1
Piga, F. 40511
Piipari, AL. 47312
Pikalow, V. 80913, 81011
Pilitati, F. 28812
Pillecyn R. de 4712
Pinckaers. 69213
Pinder-Wilson, R. 11212
Pinies, J. de 324/2/foto
Pinior, J. 41111, 44813, 47411, 4751112, 4801112, 58612
Pinochet, A. 56512
Pintasilgo, M. de Lourdes 48212
Pinto da Costo, M. 48411
Piotrowski, C. 35212
Piotrowski. G. 47611. 477/1/2/3/foto. 58711
Pipeleers, D. 3113
Piquet, G.H. 52113
Pires, F.L 48212
Pires. P.V.R. 48411
Pires de Miranda, P. 36413, 505/foto
Pirvulescu, C. 8012
Pirzada. S.S. 36311
Pissochet, H. 3412
Pit, M. 47213
Pitlo, A. 7671112
Pitra, F. 2313, 25/1, 2613
Pitsinki, K. 19613
Placak, B. 2111
Plagge, R. 83513
Platek, Z. 476/3, 4771213
Plaza Lasso, G. 76712
Plessis, B. du 65211
Plessis, P. du 30611, 56211
Plumb, H. 438/1
Plunkett, M. 18615
Poati, A. 79812
Poechowa, Z. 16713
Poegin, N. 16711
Poggi, L. 5912
Pohjola. T.T 47312
Pöhl, K-O. 65113, 70813, 71013
Poindexter, J. 21913, 23111, 2621113, 26411, 26611, 26811, 269111213, 27013, 27211, 67513
Polak, J. 2013
Polanen. R. 65813
Polednik, J. 2313, 2511
Poljakow, W. 16711
Pollagba, J.S. 76213, 76811
Poma. K. 47013
Pont IV, P.S. du 23411
Popadjoek, Z. 113/2
Popescu, D. 7812
Popieluszko, J. 4461112, 4751213, 476111213, 477111213, 47811, 48012, 58512, 58611, 58711, 5891113, 59012
Popow, K. 11313
Popow, W. 16511
Pordeli, A.S. 6613
Porebski, T. 348/3, 37913
Portillo, M. 49111
Postelnicu, T. 7812. 7911
Postma. A. 47213
Poswick. C. 471/1
Potac, S. 2313, 25/2
Potapow, A. 25913
Potolo, J. 76311
Poujade, P. 37813
Poullet. E. 8181112
Poungui. A.E. 79811
Powell. E. 38611
Pozdysjew, E. 16911
Praag, B.M.S. van 278/2/foto
Prabhakaran, V. 39412, 399/foto, 49812, 5001113, 52511, 52613, 52811
Pracuab Suntharangkul 48/3
Pradhan. B.B 3212
Praet, M. 3013
Pramuan Sapaysu 4813
Prandini, G. 51312
Prattley, W 544/1/2
Prebble, R. 545/2, 54612
Prem Tinsulanond 4813, 33211, 56012
Premadasa, R. 499/1/foto, 52411, 526/foto, 5271113, 52812
Presser, S., 1313, 1411
Preud'Homme, A. 4712
Preumont, J. 40711
Price, C. 62613
Priestley, M. 720/3
Prince 83512
Prior, J. 43/1/foto, 4413, 1801213, 18213, 184111213, 18611, 18713. 1881213, 18911, 190111213, 19111, 455/3
Prioteasa, Paula 7813
Prioteasa, Petre 7813
Pristawkin, A. 29911
Probst, A. 23011
Procter, H. 5411
Proskoerin, P. 29912
Protsenko, D. 20613
Przemyk, G. 4481213
Przemysl, G. 41111
Psimhis, J-L. 76311
Puapua, T. 288/2/foto
Pucek, Z. 2313
Pueyo, E. del 1411, 4713
Puhakka, M. 19613, 47312
Puliak, J. 2212
Pullicino, L. 32211
Puolanne, U. 47311
Puri, H. 52712
Pusal, F. 3213
Pusch, H. 4912
Putsch, O. 311/2/3/foto. 31213
Putten, J. van der 78611
Pyka, T. 38013
Pym, F. 4312
Pijs, Ph. 56912

Q

Qassimi, sjeik A-A. bin M. al- 68613, 687111213, 688/1/foto
Qassimi, sjeik K. bin M. al- 687/1
Qassimi, sjeik S. bin M. al- 68613, 687/1/2/3/foto
Qayumi; A.S. 701213
Qiao Shi 825/2/3/foto
Qin Jiwei 82513, 8261113
Quainoo, A. 79311
Quakyi, K.T. 6313, 79311
Quel!, H-M. 31211
Quigley, R. 18612, 190
Quigley, T. 18911
Quiles, P. 3313, 3411
Quinn. A. 837/foto
Quinn, R. 12113, 1321213, 13312
Quintero, C. 5291112
Quist, W. 83013
Quwatli, H 15011

R

Raatikainen, K. 19613
Rabb, M. 62613
Rabbani, B. 71/foto, 11211, 1261112
Rabin, Y. 2911, 14613, 14812, 23513, 2391213. 26311, 2681112, 33411, 34311, 35812
Rabuka, S. 641/1/3/foto, 642111213, 643/1/2/3/foto, 644/1/2/3, 64512, 646111213, 64711
Rademakers, F. 837/3/foto, 83811
Radembino-Coniquet, R. 78313
Radhakishun, P. 6591213
Radjebow, S. 12412
Radu. C. 7812
Radu, I. 78/2, 79/3
Radulescu, G. 7812
Rae, R. 57413
Rafi, M. 6611, 701112
Rafiq-Dust, M. 3012
Rafsanjani, A.A.H. 2671213. 27111. 2721112 591/1, 596/3, 62212, 629/2/3
Rahim, A. 6911
Rahmeh, F.A. 29013, 35611, 35711
Raimond, J-B. 16411, 43611, 67811
Rais bin Yatim 32/1/foto
Rajab, A.H.I. 68413
Rajauria, H.N. 3212
Rajavi, M. 59412
Rajkiewicz, A. 34913
Rakowski, M. 34813, 35113, 38113, 38313, 41313
Ram, J. 14/1/foto
Ram, M. 3151113, 39313, 39613, 39711, 50112
Ramachandran, M.G. 49812, 49913, 50011, 52412
Ramadam, A.S. 3413
Ramaphosa, C. 561/3/foto, 5621112, 56311, 82913
Ramdat Misier, F. 65913, 660/foto
Ramnath, K. 1812
Ramoi, G. 3213
Ramos, F. 9711
Ramphal, S. 77812
Rana, P.S. 3212
Ranatunge, C. 39712, 526/foto
Randal, J.C. 59712
Randolph, Ablan 6212
Randolph, Ati 6112, 6212, 6411
Rantanen, J. 47311
Ranzijn, J. 83513
Raphael, A. 9511
Rapp, J-P. 67313
Rasjidow, S. 10612
Rasou sayaf, A. al- 36213
Raspoetin, W. 26013
Ratebzad. A. 66/1/3, 6811
Ratnakara, T. 52413
Ratoesjinskaja, I. 26013, 26111
Rau, J 8211, 841213, 85/2/foto, 2091113, 2101112, 34513
Rauca, A.H. 6051112
Rawe, W. 23011
Rawiri. G. 78312
Rawlings, J. 6113, 6313, 6411, 67412, 793111213, 7941213
Raynsford, W.R.N. 49112
Razaleigh Hamzah 3211
Razimjo, A.Z. 6611
Razzaz, M.A. 24511
Reagan, N. 160/foto, 231/3, 232/2/3, 516/2/3, 602/foto
Reagan, R. 3513, 5712, 10011, 10411, 11113, 112/1, 1541112, 160/1/2/foto, 16111, 162111213, 1631113, 1641213, 165/3, 215/3, 216/1/2/3, 217/1/2/3, 218/1/2/3/foto, 219/1/2/3, 230/3, 231/1/2/3, 232/2/3/foto, 233/2/3, 234/2/3, 235/2/foto, 261/2/3, 262/1/2/3, 263/2/3, 264/1/3, 265/2/3, 266/1/2, 267/1/2/3, 268/1/2/3, 269/1/2/3, 270/1, 271/1/2/3, 272/2/3, 283/1, 287/2, 335/1, 336/3, 342/1, 354/1, 355/1/2/3, 358/1, 369/1/2/3, 370/1, 388/1, 425/1, 426/1/2, 427/foto, 428/3, 429/3, 453/3, 455/1, 464/1, 501/3, 502/1, 507/1/2, 510/3, 511/1, 516/1, 537/2, 552/2, 560/1, 564/2/3, 588/2, 598/2/3, 600/2/3, 601/3, 602/1/2/3/foto, 603/3, 604/1/2/3, 609/1/foto, 610/1/2, 611/1/2, 612/2, 613/3, 621/3, 622/1/2, 623/1, 640/1, 648/3, 649/1, 650/3, 651/1, 674/3, 675/1/2/3,

676/1/2, 677/3, 678/3, 698/3, 699/1, 700/2/3, 701/1/3, 702/1, 704/1/2/3, 707/2/3, 708/1, 709/1, 710/3, 711/1/2/3, 712/1/2/3, 713/1, 725/1/3, 727/2/3, 729/1, 731/3, 734/3, 744/3, 745/1/3, 746/3, 747/2, 748/1/2, 749/2/3, 750/2, 751/3, 743/2, 755/1, 756/1/2, 771/2/3, 772/1, 773/2, 774/3, 775/2, 777/2, 779/3, 780/1, 781/3, 790/1, 791/1/2, 792/1, 801/1/2/foto, 802/3, 803/1, 804/1/2/3, 805/1/2/3, 806/1/2, 807/2, 808/1, 810/2/3, 811/1/2/3, 812/2, 814/1/2/3, 815/1/2, 816111213
Reddy, J.R. 25713, 641/2, 644/3
Redemeijer. H. 47213
Redman, C. 219/2. 258/2/3, 288/1/2, 53511. 536/3, 549/2, 59612, 609/1/2, 676/2. 677/1. 72812, 7451213, 748/1
Reeder, R. 660/1
Reek, H. van 832/3
Rees, P 43/1/foto, 45/1
Reeves, P 54613
Regala, W. 72913. 730/3. 73112. 73613
Regan, D 2311213, 232111213. 23311, 262/3. 263/3, 26813. 2691112. 67513
Rehnquist, W H. 218/foto, 219/1/2
Reid, M. 18613
Reiff, R. 34912, 38111
Reilly. T. 18411, 18711
Reininger, A 83113
Rejchrt, M. 2111
Rekola, E. 47311
Rembisz, G. 34813
Renard, H. 72613
Renombo, M.O. 784/1
Renschler. W 69713
Rensen. R. 1911, 28411. 40112, 40312
Resck. L.A 30112. 30211
Resjetilow, W. 16513, 166/3
Reyes. R. de los 9712
Reynolds, A. 408/2/foto
Rha Woong Bae 42212
Rhee Hai Won 420/2. 42212
Rice, E.J. 21712
Richardson. S. 1812
Richburg, K.B. 27311
Richter. Y. 69411
Ridder, C. de 9912
Ridder. P.B. de 24711
Ridgway, R. 60913, 713/1, 72511
Ridley, N. 4413, 4513, 38613. 43111, 76911
Riedl, E. 23011
Riegler. J. 5011
Riera. E. 30413
Riesenhuber, H. 21013. 229/foto, 23011
Rifai, Z. 29111, 334/3, 336/foto, 3391112. 343/1, 355/1. 356/3. 357/2. 358/3
Rifkind, M. 45/3. 38613
Rigaux. F. 52113
Rimington, J. 458/3
Rivera. G. 40212
Rivera y Damas. A. 82913
Riveros Vasquez. J.C 30312
Riwkin. M. 25012
Rjabow, J. 165/2
Robenson. S.. 60413
Roberts, J. 66912
Robinson. A.R.N 17/1/2/3/foto, 18/1/2
Robinson. P. 182/1/foto, 19113
Robleh Awale, A. 414/3. 415/1
Roblin. D. 57011
Robu. I. 8912
Rock. P. 49111
Rodal, A. 605/3
Rodger, S 545/2
Rodgers, B 117/2/foto, 385/1
Rodino. P 26512
Rodriguez, A. 301/3
Roekenkow. A. 25113
Roelants. C. 227/1
Roelfsema-Tenge, J A 83213
Roels, E. 38912
Roematsjik, P. 11313
Roemer. J 22/3
Rogatsjow. I. 16612
Rogcrs. B. 16312. 218/2. 564/1/2, 675/1, 70112. 75012
Rogers. C. 767/2/3
Rogers. G. 653/foto
Rogers. J. 13111
Rogers. W. 26912
Rognoni, V. 285/foto, 28611. 40511
Roh Tae Woo 417/1/foto. 421/1, 4221112, 46113, 463/2/foto, 464/1/2
Rohlicek. R. 2512
Rojas Leon, A. 30312
Rolandis, N. 743111213
Rolon, I 30111
Romain. F. 73011
Romanow, G. 19513. 713/2, 75412
Romaszewska, I. 38213
Romaszewski, Zbigniew 383/3, 41013, 44612, 474/2, 47911
Romaszewski. Zofia 41012, 44513
Romelus, W. 73512, 73613
Romero Acosta, C. 30412
Romcro Herrera, C 36611
Romita. P.L. 285/foto. 28611, 40311
Ronceray. H. de 73111
Ronneburger. U. 777/1
Roonev. N. 3213
Roos, O, de 83513
Roosevelt, F.D. 23412, 23512, 267/2, 53512
Rooy, Y. van 4681213
Ros Samay 60611
Rose. E. de 51312
Rosen, M. 20513
Rosplochowski, A 41012
Ross, T. 83213
Rossel, E. 38912
Rossel, M-T. 389/1/2/3
Rost van Tonningen-Heubel, F. 137/3/foto, 138111213. 139/1/2. 157/2, 15911
Rost van Tonnineen M 137/3. 138111213 157/2/3
Rostow, W. 26912
Rostropowitsj, M 300/foto
Rosu. A 7911
Rotberg, E. 54012
Rötlisberger, F. 69413
Rouffaer. S. 3111
Roumba. E. 3611
Rous, S F 141112
Rousseau. H 52113
Roussos. D. 153/foto. 15411
Rowny, E. 60913
Roy. O. 10713, 126/2
Rozplochowski, A. 446/2
Ruberti. A. 513/3
Rubin. H. 3031112
Rubinstein, A. 359/foto, 360/1
Rüdig, W. 118/3
Ruding. H.O.C.R. 30813, 51413, 515/1, 615/3/foto. 61613. 617/1/2. 618/1, 62013. 62111. 6491113, 65011, 6511213, 66312, 665/1. 66611. 667/2/3, 6681112
Rudman, W. 26511
Ruffolo. G. 513/3
Ruggiero. R. 51312
Ruhe. V. 16213. 675/3. 74913, 755/1
Ruhl, L. 67611
Rui Xingwen 82512
Ruis, W. 14/2/3/foto
Rulewski, J. 383/foto. 41012, 44612. 51012
Rumi. K-M. al- 68811
Ruml, J. 2112, 5812
Rincie, R. 44512, 492/2/3, 49311
Rurarz, Z. 38013
Russell. G.R. 444/3, 44511
Russell, R. 18811
Russell, S. 54611
Rust, M. 44912. 451/1/2, 459/1/2/3/foto, 4601113, 75412
Rustom. M. 17611
Rustomo 27613
Rusuku, S 782'3
Ruting, P 831'1
Ruwaihi N bin H bin S 685/1
Ruyslinck. W 37612
Rvan C 576/1
Rybicki, Z. 35211
Rijk, L.M. de 47213
Ryssdal, N.R. 51812
Ryszard, M. 38213
Ryzjkow, N. 67/1. 9913. 100/1/2/3/foto, 101/1, 10212, 12411, 16713, 20711, 516/1. 19411, 74713
Ryzjowa, N. 166/2

S

Saad, M 156/foto
Saadeh. G. 17113, 17213
Saarinen, A 19511
Sa-at Piyawan 4813
Sasvedra, C. 53313
Sabah, A. al-K. al-A. al- 597/3
Sabah, J. al-A. al-J. al- 36211, 68313. 684/foto
Sabahi, A. al- 24412
Sabaratnam, M.S. 39911
Sabata J. 2011, 2111, 2212
Sabatova, A. 2212, 2311, 58/2
Sabhani. T. 72113, 82713
Sabitowa. G.A. 10611
Sabolcik, A. 2512
Sacharow, A. 113/2/foto, 1141213, 115/1/2/3, 108/1, 25012, 451/foto, 67911, 70413
Sadat, A. 243/2, 24411, 24612, 340/1. 36212
Sadeqi, M.Y. 6813
Sadik, N. 564/1/2/foto
Sadowska, B. 41111
Sadr, M. 14113, 171/2
Safi, W. 7013
Sagdejew, R. 699/3
Saho, M.L. 41513
Said, A. 176/foto, 27712
Saidon, S. 82313
Saidow 12412
Saifuddin, O.A. 3113
Saikow, L. 71611
Saili. S. 28813
Saint-Fleur, F. 72911, 73311
Saito, E. 73813
Sajet, B.H. 1413, 1511
Sako, J W. 76312
Sakong II 42413
Sakr, E. 14412
Salaam, S. 157/1
Salaam, T. 15711
Salah, F. 72213
Salam, S. 14012
Salama, H. 246/1/foto
Salami, K. 76211
Salazar, A.O. de 50411
Saldivar, C.A. 30211
Sale, M.P. 79513
Saleh. I. 27712
Salih, A-M.H. 54013
Sallah. H. 41513
Salle. M. 762/3, 763/2
Salolainen, P. 47312
Saly Vongkamsao 55712
Sam, K. 79311
Samaba, M. 15011, 17413
Saman Vignaket 55712
Samanter. M.A. 220/1/2. 22411
Samawi, T.A. el- 24411
Sambanthan. R. 498/1
Sambat. A. 78313
Sarnbwa Pida Nbagui 25612
Samne, A.M. 24612
Samojlik. B. 34911. 35211
Sampasa Kaweta Milombe 256/2
Samuel. Z.A. 796/3
Sanchez Cardenas. F 532/3
Sande. T. van 83713
Sandor, A 2611. 51113. 54913
Sandulescu. M. 88/3
Sandy, J 64113
Sangare. T. 795/1

Sani, H M 71512
Sankara, T 6313, 641112. 496111213, 673111213, 674/1/2/foto, 71611
Sanou. B. 49612
Sant. L. 321/2, 322/3
Santos, L.A. 82012
Santos, Manuel dos 82711
Santos, Marcelino dos 820/1/3
Santos, Maria 48511
Santuz, G. 513 2
Sanusi, H.M. 275/3, 276/1
Sanusi bin Junid, Datuk 3211
Sanvee, K. 6211
Saoed al-Feisal. prins 342/2, 35712
Saouma, E. 72013
Saragat, G. 40311
Sarasin, R. 69411
Sarbanes. P. 26511
Sarboland. A.M. 701213
Sarcinelli. M. 40511
Sargin, N. 7891113
Sarney, J. 64713
Sarr, S. 41513
Sasson. M. 338/foto
Sassou Nguesso. D. 3612, 46512, 78411, 798/1/3/foto, 79912
Sato, E. 73913
Sato, T. 73912
Sattar, A. 951213
Satvendra, N. 39611
Saul, E. 2313, 2512
Savimbi, J. 29013
Sawari. A. 6813
Sawfat. M. 244/1
Sawfat, S. 244/1
Say Chhum 60712
Say Phuthang 60711
Sayah, M. i2312
Sayeh, A.H. el- 293/3
Sayyaf. A.R. 12611
Scalfaro. O.L. 28611. 40413, 40511
Scalia. A. 2191112
Scalia. M. 40113
Scally, S. 120/2
Scargill. A. 54/2. 76/3, 77/1, 43912, 44013. 441111213, 442/1/2/3/foto, 443/1, 49311
Scarman, Lord L.G. 495/1/foto
Schaefer. J.L.N. 13912
Schäfer. H. 230/1
Schaff. M. 37913. 38011
Schaik, R.J. van 809/3, 81011
Schauble. W. 229/foto, 23011. 34611. 752/2, 75512
Schayk. T van 836/foto, 83811
Scheel. W. 21111. 452/1
Schenkkan, I. 837/3
Scherpenhijsen Rom, W E 31012
Schiesser. H. 346/1/2
Schiltz, H. 37313
Schily. O. 81/foto. 7971213. 298111213
Schinck. G.J.J. 47213
Schindler, D. 34311
Schlemmer. L. 307/2
Schlumpf. L. 19/2, 69512
Schluter. P. 36413. 36511
Schmidt. A.M.G. 833/foto, 83213
Schmidt. E. 8/2/3/foto
Schmidt. H. 84/3, 109/2, 210/1/3, 21111. 61212
Schmidt-Salzmann. C. 31111
Schmulling. H. 62613
Schneider. O. 229/foto, 23011
Schnibben. C 83112
Schock. R. 15/1/foto
Schoenmackers. P. 47/3
Schoeters. M. 374/1
Scholey. R. 44311
Scholliers, P. 3113
Scholten-Van de Riviere. D. 83111
Schou. M. 83913
Schouten. D 17712
Schouten, J.J. 47213
Schreiber, C. 30312
Schrofer, J. 83013
Schubert. D. 83213
Schulte, D. 230/1
Schuman. M. 75213
Schutte, G.J. 20313. 63711. 6651213
Schuurman. E. 47813
Schwarz-Schilling. C. 229/foto, 23011
Schwimmer. *h.* 269/2
Schijvens, L. 83111
Sciberras Trigona. A. 32213
Scott, G. 491/1
Scott. N. 19113
Scott. H 767/3
Scowcroft, B. 23113, 263/2, 268/foto, 750/2
Seawright, G. 19113
Secomski, I. 34813
Secord, R. 26811, 26912, 27113, 27211
Sedas, C. de 53213
Sedki, A. 24413, 245/1/2/3/foto, 35413, 35911
Seelen. C.J. 56912
Segovia, T.A. 76811
Segmuller-Weber. E. 69511
Sehoulia, D 76311
Seibou. A. 8221112, 82311
Seifert. J. 2211
Sekkat, M. 82713
Selim, A.B. 41412
Seluka, L. 28812
Selvam, A. 500/3
Semedo. J. 827/1
Semega-Janneh, H. 41513
Semiao. J.J.C. 50411
Semjonow, N. 15/1/2
Semjonow. W. 16511
Senderow, W. 2501213
Seriche Bioko, C. 784/3/foto
Serrageddin. F. 241/1/foto, 24211, 2431112
Seurat. M. 15412
Seydi, B. 82313
Sfar, R. 723/1/3/foto, 724/1
Sfatcu. C. 8913
Shaaban. S. 173/1/2/foto, 174/1/3, 59112
Shad. J.S.R. 217/2/3/foto, 21811. 58112, 62613
Shadid. M. 31912
Shafiullah. M. 10912
Shah. M. 125/2
Shah, R. 12513
Shahab. T. ben 684/3
Shaheen. S.M. al- 62312
Shahrestani, A.A 6613
Shahrir bin Abdul Samad 3211
Shaka. B. 317/3
Shakro. M.A 156/foto
Shamir, Y. 913. 14613, 26311. 26812, 334/1, 337/1/2/foto. 33912. 34111. 34212, 34311. 353/2/3/foto, 354/1/2, 355/1, 357/1/2, 3581112. 359/2/3. 3601113
Shammar. J.I. 23613
Shamseddin. M.M. 156/foto
Shanin. S.M. al- 36211
Shankar. S 49812
Shannon. S. 187/foto, 18811
Sharifi. M.S. 7013
Sharir. A 33811
Sharma, H 643/3, 64411
Sharon. A. 33813
Sharqless. K.B. 3112
Shastri, L.B. 39713
Shattock. J. 5511
Shaw. G. 4941213. 4951213
Shawki. K. 54313. 54412
Shearer. I. 546/1
Shehabi. H. 2911
Shehadeh. A. 31713, 31811
Shehadeh. R.R. 31713
Sheikh. R al- 24012
Shelley, W. 18612
Sheppard. D. 29312
Sherif. B.A. 152/3
Sherman. M. 2111213
Shewandagn Belete 71513
Shields. E 49112
Shields. M. 54513
Shikhani S 23713
Shimelis Adugna 715 1
Shimelis Mazengia i 1313
Shin Byong 42012
Shi Ki Ha 418/2
Shipler. D. 84111
Shlaudeman, H. 21613, 217/foto
Shore. P. 75/1/foto, 43013
Shrestha. M.M.S. 3212
Shroedsr, T. 163/2
Shukri, I. 241/foto, 24211
Shultz, G.P. 912, 15411, 16111, 164/2, 21913, 234/3, 235/2, 26212, 26313, 265/2, 266/3, 26713, 269/1/2. 2711112, 28811, 32413, 33113. 334/1. 335/1. 339/3. 342/1. 353/2/3. 354/1, 356/3. 35913, 360/1, 421/3. 428/2/3. 464/1, 53212, 53711, 54813, 54911, 60113, 609/1/2/3/foto, 6101213, 61111. 6121112, 61313, 62312, 6751113, 67612, 67813, 67911. 69813, 69911, 700111213. 701/1. 70412, 73112, 76413, 747111213, 748/1/2/3/foto, 749111213, 750111213. 75211, 75513, 777/1, 77813. 79012. 79912, 80212, 804/1, 80512, 806/2/3/foto, 80711, 80811, 8101213, 811111213. 81212, 81313, 814/1/2/3. 81511
Siaguru. T. 3213
Siblini, G. 17211
Siddhi Sawetsila 4813, 33211
Siddick, A. 3611
Siddon, T. 57011, 5711112
Sidibi, M. 79512
Sidorenko. W. 169/1
Siedlinski, P. 50913
Signorile, C. 28611
Sik, O. 2013
Sila-Nowicki, W. 58811
Silajew, I. 16711
Silanyo, A.M. 211/1/2/foto. 22312
Silhanova, L. 5812, 82812
Sillem, J.A. van 308/foto
Silva, A. da 82711
Silva, M.E.V. da 832/3
Silverman, J. 49413
Silvestrine. A. 32311
Simmons. R. 8021213
Simon, B 66913
Simon. J 2313
Simon. P 83512
Simons, J.H. 47213
Simons, L. 3013
Sinadah, M.M. 55513
Sinai, A. 70611
Sinameye, M. 57813
Sindermann, H 71611
Sindona, M. 2811213
Singa Boyenge Mosambay 28613
Singh. B. 49812
Singh, G.P. 3212
Singh, J. 67013
Singh, N. 500/1/2, 52413
Singh, P.B. 3212
Siniora, **H.** 29013, 29111, 31912. 33613. 356/1, 35711
Sinisalo, T. 195/1/3, 19611
Sinjawski, A. 25013
Sinowatz. F. 8/1, 1011, 1111, 4911
Sint, M. 59912
Sipohon, G.K. 6112
Sirk. D. 7681112
Sisavat Keobounphanh 55712
Sisomphone Lovansay 55613. 55712
Sitenko, M. 355/2
Sivasithamparam, M. 39412. 49811
Sivgin, M. 68013
Siwak, **A.** 55313
Siwatibau, S. 64411
Siwicki, F. 34813. 34911. 44613, 55313
Sjafruddin Prawiranagara 27512
Sjakirow, M. 16612
Sjalajew, S. 16612
Sjasjarin, G. 16911
Sjatrow, M. 26012
Sjewardnadze, E. 912. 7111, 9412, 95111213, 1011112, 10511, 18412, 28613. 31513, 32511, 332111213, 34211, 45013, 4521112, 59411, 60511, 609/1/2/foto, 6101213, 61111, 61211. 61313, 67713, 678/1/2/3. 67911, 69813, 69911. 700111213, 70111, 74613, 74713, 7481213, 74911. 77312. 77613. 77711, 80212. 80312. 8081113, 81012. 81112. 81212, 81313, 81412

Sjichanowits]. J. 11312
Sjinew, G. 50712
Sjoemoek, D. 11312
Sjrajer. L. 20812
Sjstjerbina, B. 16711
Sjteinbrik, B. 167/2
Sjtsjaranski, Anatoli 21112
Sjtsjaranski, Avital 21112
Sjtsjepetelnikow, A. 16613
Sjtsjerbakow. I. 16511
Sjtsjerbitski, W. 104/2, 166/2, 167/2
Skalnik, J. 58/2
Skelly, R. 573/2
Skhiri. M. 72312, 724'1
Skinner. D. 38711
Skljarow. W. 206/2
Skoelskaja. L. 25312
Slack, T. 49111
Slepak W 74713
Sloenkow, N 10313, 104/1/3/foto, 16612, 167/3
Slomka, A. 50913
Sioover, G. de 76111
Slow-ik, A. 38112
Smeets-Janssens, M.H.C. 472/3
Smet, M. de 835/3
Smirnow, A. 250/2
Smirnow, W. 12412
Smit-Kroes, N 3481112, 770/1/3, 7711213
Smith, I. 30613. 30712
Smith, J.K. 71212
Smith, M. 837/2, 83812
Smith, P. 153/foto
Smith, R. 21513
Smith. W.F. 26612
Smyth, M. 18111
Sneh, E. 317/3/foto. 32011
Soares, M.A.N.P. 48111, 484/2/foto, 50513. 5061113, 5071112
Soediono 27613
Soeharto 273/3/foto, 274/2/3. 275/1. 2761213, 277/1/foto. 33213
Soekarno 273111213, 275/2/3. 33211
Soemita, W. 65812, 6611213, 66213
Soeslow. M.A. 16811
Soevanoevong, prins 55613. 55711
Sofaer, A. 33811
Sohn Jae Suk 42012, 42212
Sohn Sook Ik 42012
Sokoerow, A. 83711
Sokolow. E. 16713
Sokolow. O. 9211
Sokolow, S. 11411, 1681112, 46013, 46112
Solh, R. 156/foto
Solomentsew. M. 2413, 2511, 1051112
Solomon, R. 70711
Solow, R.M. 83913, 840/1/foto
Solowjow, J. 16612
Solti, G. 83512
Solzjenitsyn, A. 114/1, 21313, 2991113
Somanje. S. 41613, 82712
Somare, M. 321213
Somda. J-M. 49612
Some, D.V. 496/2, 67313
Someren, H.V. van 47212
Somers, J. 40712
Somlak Chanthamat 557/2
Sommer. M. 578/3, 57911
Somoza Debayle, A. 30112, 30313
Song Ping 82512, 826/1
Song Renqiong 825/3
Song Shilun 825/3
Sonti Bunyachai 48/3
Sophusson, F. 37511
Sorabi. A.W. 701213
Sorbach. M. 838/2
Sorkhabi, M.S. 7012
Sorsa. K. 193/1/3, 194/1/2/foto. 207/1, 473,11213
Soulioti. S 743/2
Soumeila, A. 82113
Souradjo, I. i6212
Sourrouille. J-V 648/2/foto
South. D 78/1
Southern. R.W. 839'1
Souza. E de 62/1
Sow, O. 795/1
Sóylemezoglu, U. 681/1/3
Spaak, P.H. 75213
Spacek, C. 837/2
Spadafora, H 531/1/2, 532/1, 53311
Spadolini, G 28213, 283/foto, 285/foto. 28611, 353/1, 40413, 51412
Swarks, A. 30613, 307/1
Spasowski. R. 380/3
Speaker, R. 57213
Speakes. L. 2301213, 231/foto, 2651112, 266/1, 26713, 511/1, 67711
Speers, J. 18612
Sperna, J. 83912
Spinoy, F. 83312
Spitaels, G. 690/3. 817/1, 81912
Spiteri, L. 32213
Spornic. A. 78/3
Springer. C-D 230/1
Spring, D. 12113. 122/1/foto, 129/1. 13213, 13312, 185/foto
Sprinkel, B.W. 21912
Sreniowski, J. 479/3
Srp, K. 2311
St Aubyri, N. 491/3
Stachejew, R. 16612
Stadler. F. 69413
Staes, P. 77012
Stalin. J. 16811. 21313. 21411, 25111. 26013, 26111. 2991113, 3131213, 63911, 7531112
Staller, I. 40111. 40212, 40311
Stam, B. 47213
Stancel, M. 2411
Stanescu, I. 7813
Stanley, E. 30412
Starink, I,. 75411
Starnick, J. 31312
Stavenhagen, L.G. 23011
Stawski, H. 35011
Steel. D. 89/1. 16/1/3/cartoon, 117/2/3. 118111213, 38511, 387/1/foto, 388/2
Steenkamp, N. 56311
Steenkamp. P.A.J.M. 472/3. 599/2,. 832/foto
Stefanos, F. 71512
Stefanski. P. 34813
Stefansson. A. 377/2
Steger, N. 8/2/foto, 101112, 24913
Stein, M. 14611, 176/1, 33413, 33513. 35612, 72413
Stenback, P. 19612
Stenlund, P. 19612
Stepien, Z. 34813
Stercken, H. 16213
Stern. J. 2212, 2311
Sterneberg. F. 76812
Sternefeld, D. 47/3
Sternova, J. 2112
Stethem, R. 15313
Stevens. N. 57112
Stevens. S. 57011'2, 57112. 572/1
Stevens. T. 61111
Stewart. I. 58212
Steyaert, R. 7611113
Stich, O. 1912
Stigt, J. van 83013, 831/foto
Sting 83512
Stinson, P 642/1
Stix. G. 5011
Stoel, M. van der 326/1
Stoessel. W.J. 21811
Stoffelen. P.R. 15713
Stoian. I. 7812
Stoica, A. 78/3, 8011
Stoica, G. 78/2
Stokes. L. 265/2
Stoltenberg. G. 8513, 229/foto. 230/1, 649/1/2. 708/3
Stomma. S. 58811
Stone. O 83612. 837/2. 83811
Stone. P. 15/2
Stoph, W. 211/1. 64011
Strabbing. H. 177/3
Strauss, F J 49/3, 60/2, 8111.2. 83 1'213. 84/1. 85/2/3. 162/3. 210/2. 227/3. 228'3. 230/1 249/3. 755/2. 758/2
Strauss-Kahn, D. 70911
Streicher, R. 8/2/3/foto, 5011
Streisand, B 83512
Streyrer. K. 811
Strik, B. 83111
Stroessner, A 30013. 3011113, 302/1/2/3/foto, 3031213. 3041112
Strong, M. 34313
Stronge, J. 18711
Stronge, N. 18711
Strougal, L. 21/3. 23/3. 24/3. 25/1/2. 5913, 60/1
Struys, E. 83113
Sirycker, C. de 389/3
Stryckmans, J-J. 52113
Stumpfs. A. 30413
Suarez, J. 9713
Subin Pinkhayan 48/3
Sucre, H. 53213
Sudama, T. 1811
Sudharmono 274/2/foto
Sudomo 27711
Suhler, G. 3671112
Sulaiman bin Haji Daud 3211
Sulee Mahasantana 4813
Sultan bin A A. prins 686/1
Sultan, M. 34311
Sunalp, T 68013
Sungurlu, M.O. 67913, 68011
Suomela, K. 19512
Suominen, I. 193/1/3/foto, 194111213. 47213, 4731112
Suonio, K. 19613
Supka. I,. 2411
Surat Osathanugrah 4813
Surowiec, Z. 34813
Sussmuth, R. 229/foto, 23011, 39213, 39311
Sustrova. P. 2112
Sutarjo, G. 27613
Sutela, L 19613, 19711
Sutherland, P. 13111
Suthi Singsane 48/3
Sutton, B. 30512, 30711
Suwaidi. S.A bin N. al- 68513
Suykerbuyk, H. 516/3. 51711
Svec, M. 6012
Sveinson, B. 57612
Svestka, O. 2313, 2411
Svoboda, L. 24/1
Swaelen, F. 4691112, 81012
Swaka, S.W. 54013, 55611
Swareddahab, A R. 54011. 555/2
Swartenbroekx. R. 838/3
Swerts. P 30/3
Swiecicki, A. 58811
Swinnen, R. 407/2
Swirgon, W. 55313
Switon, K. 44711. 47512
Sylla, 0. 79512
Synghman Rhee 46211
Systani, M.A. 6613
Szalajda. Z. 34813, 34913, 58812
Szaniawski, K. 448/2
Szasz, A. 308/foto
Szasz, I. 781213
Szczepanski. Jan 41312
Szczepanski. Jan J. 445/3
Szczepanski, M. 447/1/2/foto
Szczesna, J. 382/3
Szelachowski. T. 34813
Szent-Gyorgi, A. 15/2
Szkiert. J. 509/1
Szlachta. J. 34911, 35212
Szlachta, P. 48011
Szomanski. A. 509/3
Szumiejko. E. 38412. 446/1. 448/3. 478/2/3
Szürös. M. 881113
Szydermanski. J 509/1
Szydlak, J. 380/3
Szymanek. J. 350/1
Szymanski, W 348/3
Szymasek, J 510'1
Szyzdek, J 448/2

T

Tabai, I. 288/foto
Tabejew, F. 6811. 95/1, 12313
Tabone. A. 32211
Tabone, V 32211
Tabucchi A 834/3
Tacq Gh 761/1
Tadeo, J 9713
Tadese Tamirat 71513
Tadesse Gabre Kidan 71413
Taft, W H 75211
Tagawa S 73813
Tago, S 3213
Tailleur, M 43913
Taipale V 19613
Tak F van der 59913
Takatori. O. 73912
Takeshita. N 737/1/foto. 73811/2/3 739/1/2/3/foto
Taki, M. 41411
Talabani, J. 59413
Talsma, H.P. 47213
Talyzin, N. 10011, 25412
Tamari. S. 29212
Tambo, 0 . 7711
Tambwe Mwamba 25612
Tamir, A. 33713, 338/foto, 3391113. 34011
Tamou. 0 . 41412
Tamura. H. 42612. 739/2/foto
Tan Keng Yam. T 3213
Tanaka, K. 73913
Tanao, A. 3213
Tanassi, M. 28211
Tandoh, E.J. 79311
Tang Saroem 60613
Tange, K. 83013
Tanghe, D. 83812
Tanguay, B. 57211
Tanriyar, A. 67912
Tans, J.C. 83511
Tapsell, P. 54513
Tapsoba, M.M. 49612
Tarassow, N.K. 32513
Tarhon, E. 78/3
Tarifi. J. 3181112
Tarkowski. A. 47/3, 48/1/2/foto. 300/1/foto
Tarkowski, L. 48/foto, 300/foto
Tarnopolski, J. 21413
Tascioglu, M. 67913, 68011
Tatarka, D. 2212
Tati-Loutard, J-B. 79812
Tavaglini, G. 40511
Tawiah, E. 79311
Tawil, H. al- 320/1/foto
Taxell, C. 19311, 19612, 4731112
Taya, M.O.S.' A. 799/2/3, 8001113, 82313
Taye Telahun 71511
Tayer, A.H. al- 68811
Taylor, D. 719/1
Taylor, E. 5511
Taylor. J. 18511
Taylor, M. 49113
Taylor. P. 83413, 835/foto
Taymur, S. ben 68413
Tchalla, P. 6013
Tea Banh 60613
Tealofi, S M. 28812
Tebbit. M 55/1, 386/2
Tebbit, N. 43/1/foto, 44111213, 5413, 551112, 3861213, 432/2/foto, 44411
Tefera Wonde 71513
Teicher, H. 27211
Tejchma, J. 34913
Teklc Haimanot Abuna 71512
Tekola Dejene. A. 71313
Teleima. M. 24613
Teliga, J. 5513. 58711
Telmessani, O. 24312
Teltschik. H. 34713, 675/3. 77612
Tembo, J. 41613, 46413
Tempel. H. 30612
Tenekci. A. 68011
Tengarrinho. J. 48511
Teoreanu, I. 7813
Tep Vong 60612
Terech, K. 167/2
Terelja, J. 113/3
Teresjkowa, W. 16713, 16811
Terleckas, A. 11313
Terlecki, M. 50913
Terre-'Blanche, E. 30611
Tesfaye Dinka 71413. 71513
Tesfaye Gebre Kidan 71313, 714/3, 715/3
Tessema, E. 22311
Testrake, J. 15411
Tevi-Benissan, T. 6013
Tewfik, E. 24313
Texu, I. 7913
Teya. J-E. 7631112
Tezer, I. 74211
Thain, I. 18711
Thani. Abdul A. bin K. al- 68513, 68612
Thani, Ahmed bin S. al- 68512
Thani, F. bin T. al- 68513
Thani, H. bin K. al- 68513, 68611
Thani, J. bin M. al- 68513
Thani, Khalid bin H. al- 68513
Thani. Khalifa bin H. al- 685/3
Thani, Mohammed bin H. al- 68513
Thani, Mohammed bin, J. al- 685/2
Thani, N. bin K. al- 68512
Thani, S. bin H. al- 68512
Thatcher, C. 576/2
Thatcher. M. 421213, 43/1/2/foto, 44111213, 45/2/3, 53/2/foto, 541213, 55111213, 561113, 57111213. 7513, 7611, 7711, 78/1, 116/2/3, 117/1/3, 118/1, 120/1, 163/1/2, 181/3, 183/1, 184/3, 188/2/3, 191/1/3, 192/1/2/3, 333/2/3. 35613, 377/foto, 385/1/foto, 3861213, 3871112, 388111213, 42511, 427/foto, 42811, 42911, 4301113, 43213, 433/1/foto, 43513, 4361213, 43713, 438111213, 43911, 44011, 44113, 44211. 445/1/2. 45013. 45212, 4541213, 455/1. 45712, 61311, 64413, 67413, 6751112, 72712 747/2, 751/3, 752/1. 77813, 78512, 799/2, 803/1/2/3/foto. 49312
Thatcher, R. 57612
Thebe, V.P. 3212
Thelps, W. 57613
Theodore. R. 73111. 73413
Thero, P.C. 49813
Theunissen, M. 83111
Thielemans, J. 3113
Thionier, D. i3213
Thoetphong Chaiyanan 4813
Thomas. G. 4312
Thomas. H. 73812. 739/3
Thomas, R. 3112
Thorn, G. 752/3
Thornton, C. 11213
Thorpe, A. 17713
Thorsson, I. 63213
Thuisbaert, P. 46813
Thurman, M. 745/2
Thurmond, S. 23313
Thurow, L. 707/2/3
Thys, J-L. 8181112
Thijssen, W. 83811
Thystere-Tchicaya, J-P. 7981213
Tian Jiyun 82512
Tibebu Shiferaw 715/1
Tichonow, N. 60/1. 32313, 6381112
Tidey, D. 18911
Tienchai Sirisamphan 4813
Tiesinga-Antsema, J.L.E.M.W.R R. 47213
Tilakaratna, B. 400111213
Tillemans. W. 83813
Timerbaew, R. 16411
Timofejew, L. 11312
Tindemans, L 9913, 294/1/2, 295/1/2/3, 296111213, 35613, 3571213, 35912. 36413 437/foto, 791/2, 806/foto, 81912
Tiruchelvam. N. 39813
Tisdall, S. 452111213
Titiz, M.T. 67913, 68011
Tiwari, N.D. 50011, 52411
Tizard. B. 54512
Tjeenk Willink, H.D. 47213
Tlass, M 2911
To Huu 711. 55713
Tobback, L. 37212, 374/1, 819/2
Tobias. P. von 839/1
Tocarczuk, I. 38413
Tock, A. 3013
Toe. F. 49612
Toekan, H. 32012
Toelesulusulu Siueva 288/3
Tofilau Eti Alesana 28813
Tognoli, C. 51313
Togoi. A. 37/2. 3813
Tokarczuk, A. 44612
Tokinon. P. 3611
Tokwahulu Bolamba 25612
Tolstych, B. 16713
Toman, M. 2411, 2512
Tomasek, F. 591213
Tomin. J. 2111. 5813
Tominova, Z. 1913. 2011
Tonegawa, S. 83913, 840/1/2/foto
Tonganivalu, R.D. 288/foto
Töpfer, K. 34711
Tora, A. 641/2
Torato, P. 3213
Torrijos Herrera, 0 . 53112, 53311
Tortora, E. 286/2/foto
Torumtay, N. 78613, 7871112
Tott. K. 34911. 35211
Totu, I. 781213, 7913, 8011
Toufaili, S. 237/1
Tounkara, Y. 82113
Touré, Adama 49613
Touré. Ahmed S. 79511
Touré. Alhaji A. 795/1
Touré, Amara 795/1
Toure, F. 7951112
Touré, I. 795/1
Touré, M. 49612
Touré, Siaka 79511
Touré, Soumane 496/3
Toïe, K.S. de 62/1
Tower, J. 23113. 26312, 268/2/3/foto, 269/3, 271/1/2/3, 27211
Townsend 37011
Toyi, G. 78213
Trainor. P. 18612
Trampert, R. 85/1
Tran Han 55811
Tran Hong Quan 55811
Tran Kien 55713
Tran Quoc Hoan 55713
Tran Quyet 55713
Tran Van Pac 55811
Tran Xuan Bach 55713
Traore. D. 79511
Traore, J. 7951112
Traore, Mamadou 67313
Traore, Mohammed 79511
Traore, Moussa, A. 7621112
Travers. M. 18913
Travers, T. 18913
Treacy, S. 40811
Treurnicht, A. 30512, 30611
Trible, P 26511
Trojanowski. 0 . 16511
Trost, C. 21812
Trotski, L. 75311
Trudeau. P. 570/1/2, 6001112, 60213
Trujillo, R. 303/3
Truly. R. 21512
Truman, H.S. 23412, 23512, 26312, 26712
Truong Chinh 513, 6/1/2/3/foto, 71112, 55713, 55913
Trzcinsky, W. 38112
Tsamkani, H.M. 6613, 69/3
Tsering, L.D. 39412
Tshimbombo Mukuna 25612
Tshingere, kapitein 631213
Tshisekedi Wa Mulumba 28711
Tshunza Mbive 25612
Tsiri, F.K. 793/1
Tsjakowski, A. 29911
Tsjazow, J. 16811

Tsjebrikow, W. 16712
Tsjernenko. K. 91/3, 1681113, 32313, 63813, 639/foto, 75312, 82711
Tsjerwow, N. 69912, 79113, 792/1/foto
Tsjiang Kai-sjek 612, 825/1
Tudoran, D. 8813, 9012
Tu'ipelehake, F. prins 288/foto
Tuite, G. 18111, 189/1
Tuivaga, T. 64213, 64312, 646/2, 64711
Tunwine, E. 54312
Tuppy, H. 5011
Türel, S. 67913, 68011
Turkes. A. 74212, 78311, 78612, 78813
Tiirkmen, I. 77812
Turner, G. 313/1
Turner, H 12313
Turner. J. 570111213. 57111. 572/2. 60311
Turner, K. 83812
Turner, T. 83512
Turowicz, J. 58811
Tutu, D. 30711
Tuummers, N.H.M. 47213
Twardowski, A. 166/3, 26111, 29911
Tyler. P.E. 59413, 59811

U

Ubleis, H. 8/2/foto
Ubur Ayang, M. 55512
Udenhout, W. 65913
Udwarosch, D. 83712
Ugarte Centurion, D. 30211
Uhl, P. 201112, 2112, 2211
Ulanhu 8011
Ulbricht, W. 21013
Ung Phan 60612
Uno, S. 739/2/foto
Untung, D. 27613
Upadhya, S.K. 3212
Urban, B. 2313, 2512
Urban, J 34911, 35011, 351/1/foto, 38013, 382/1, 3841112. 4091213, 446/1/2. 4471113, 44812, 47411, 47312, 47713, 47812, 47912, 4801213, 50912. 51112. 55012. 552/2. 58612. 587/1, 588/2
Urbanek 82812
Urquhart, B. 23611
Ursu, I. 781213, 7911
Urug, N. 78613, 7871112
Usman, M.S. 22012
Uijen, F.J.F. 47213
Uziemblo, J. 34813, 35113

V

Va'ai Kolone 288/3/foto
Vaclavik, M. 24/1, 2512
Vaculik, L. 2212
Vaduva, I. 7813, 8011
Vagi, L. 3213, 288/foto
Vainionpaa, E. 195/2/3
Vajnar, V. 2411, 251112
Valcourt, B. 57112
Valk, T. van der 6521213
Valera, E. de 12011
Vallarino, E. 53711
Vallely, P. 71711
Valles, M. 734/3
Valtenen, J. 19711
Van Tien Dun 55713, 558/1
Van Tien Hung 7/1
Vance. C. 26912. 72611
Vandekerckhove, H. 83111
Vandeloo, J. 37612
Vandenberghe H. 5181213
Vandenberghe. P. 831/1
Vanderhaegen. S. 521/3
Vandermeulen, H. 51613, 52212, 689/2, 69213
Vandiver, R. 12313
Vandoorne, C. 39011
Vandrussche, L. 37611
Vangeel, J. 40711
Vanneste, O. 17711
Vanunu, M. 83011
Vanuta, M. 6011
Varley, E. 7611
Vasquez Morales. R. 53013
Vassalli, G. 51312
Vassiliou, S., 74311
Vayrynen, P. 19311. 196/2/foto, 473/3
Vaz, F. 820/2
Vaz, K. 386/2
Vecht, C. 83112
Veder-Smit, E. 47213
Veera Musikapong 4813
Veis, F. 2213
Velasquez, C. 536/2
Velasquez, R. 53213
Velayati, A.A. 59411, 63013
Veldhuizen, A. van 47213
Veliotes, N. 21712
Vella, K. 322/3
Vellu, S. 3211
Velu 7611213
Velzen, W.G. van 472/3
Ven, P. van de 69513
Veniamin, C. 74311
Vennamo, P. 19311, 194/foto, 47312
Verbeek, J.W. 47213
Verdet, I. 7812, 7913
Verheugen. G. 21011
Verhoeff, B. 83113
Verhofstadt, G. 1971213, 4691112, 69112, 81711, 818/foto, 8191213
Vericain, P. 73011
Verkuil, L. 82813
Verly, J. 73311
Vermeend, W. 66612
Vermeer, A.R. 47213
Vermes, A. 83711
Vermeulen, P. 52113
Verroen, D. 83213
Verschooten, L. 76111
Versteeg, J. 6512, 6713, 7321213
Ververs, M. 582/3. 583/foto
Vesikula, R. 64611
Vessey, J.W. 560111213, 608/foto
Vetter, H. 3111113, 31312
Vezina, M. 570/2, 57112. 57212
Veziroglu, F. 740/2. 74113, 74211
Viani, G. 70912
Vicent, M. 834/2
Vieira, J.B. 48411, 8271112
Vieira, S. 82012
Vilcu, V. 7812
Vilgrain, J. 72913
Villalaz, C. 536/1. 53711
Vinceti, S. 4011213
Vinken, P. 583/1/3. 584/1/2/foto
Virtanen. Y. 19613
Viruly. A. 15/3/foto, 16/1
Vis, J.J. 472/3
Visentini. B. 286/1
Visky, A. 8812
Visser. H. 20313
Vito, S. de 28611, 40511
Vittorino, A. 50612
Vivier, R. du 40712
Vizzini, C. 285/foto, 28611, 51312
Vlad, G. 7911
Vlies, B.J. van der 1591213, 20313. 6651213
Vlk, M. 22/2
Vo Chi Cong 7/1/2. 55713, 55811, 559/3/foto
Vo Van Kiet 71112, 557/3, 55811
Vogel, H-J. 8413, 85/2/foto, 16213, 2091113, 210/1/3, 24911. 347/3. 348/foto, 755/2
Vogelzang, L. 831/3
Vogt, W. 23011
Vohryzek, J. 58/2
Voitec, S. 7913
Volcker. P.A. 21613, 217/1. 369/1/2/3/foto, 3701112, 7061213
Volmer, A. 45212
Volonté, G-M. 83712
Voltaire, K. 72912
Vonhoff-Luijendijk, L. 472/1/2/3/foto
Voorde. R. van de 37312
Voorhoeve. J.J.C. 13912, 15813, 19913, 203/1/2/foto. 6651113. 66611. 66711. 66811/3, 6691213
Vorbe, P 73013
Vorst, J 57011, 57113, 57312. 60011, 60313. 60412
Voskaridis, P. 74412
Voss, F. 23011
Vranitzky, F. 8/1/2/3/foto, 10/1/2/3, 11/1/2, 49/1/2/foto, 50/1. 250/1
Vreeker, P. 83113
Vries, A de 3013
Vries, B de 13912, 20311, 63612, 6631213, 66513, 66611, 66713, 66813, 6691213
Vries, T de 83413, 835/foto
Vroon, K 83111
Vu Ngoc Hai 55811
Vu Oanh 55713
Vu Tuan 05811
Vunduawe Te Pemako 2561112

W

Waals, T. van der 83013
Wacko, T. 50913
Wadadi, H.A. 22013
Waddingtor, D. 38613
Waffenschmidt. H. 23011
Wagernakers, E.C.M. 47213
Wagenaar, A.H.D. 391112
Wagenaar, M. 82812
Wageningen, G. van 1611
Wagner, G.A. 828/1
Wahabi, K. bin N. al- 68413, 68511
Waigel, T. 8312, 81311
Wajda, A. 41111
Wakabayaski, I. 83513
Wakeham, J. 43/foto, 5511. 38613
Wakeham, R. 5511
Wakeling, D. 49311
Wakil, A. 70111213, 9513
Wal, J D 54013, 55611
Waldheim, K. 8/1/3, 9/1/2/3/foto, 10/1/2/3, 1111, 1913, 50/1, 24913
Walentynowicz, A. 38413, 41013, 44711, 47511
Walesa, B. 409/foto
Walesa, D. 409/foto, 41111, 48011, 59011
Walesa, L. 28412, 35013, 35111, 38013, 381111213, 3821113, 383111213, 3841213, 409/1/2/3/foto, 4101112, 4111112, 412111213, 41313, 446/1/3. 44711, 44811, 47413, 4751112, 4761112, 478111213, 479111213, 480111213, 50911, 51111, 55013, 55413, 58413, 585/1/foto, 5861213, 58813, 58911, 590/1/foto
Walesa, M. 409/foto
Wali-Hojat, M.A. 6911
Walker, P. 43/1/foto, 5412, 55/3, 20613, 20711, 3861213, 38813, 4311113
Walker, R. 42211
Walker, T. 62313
Wall, G. 54613
Walla, K. 6013
Wallace, G.C. 2331213
Waller, E. 83412
Wallich, H.C. 21712
Wallmann, W. 229/foto, 23011, 24811, 25011, 346/3/foto, 34711
Walmsley, C. 49112
Walsh, L. 263/foto, 264111213, 27211
Walter, G. 83413
Walters, V. 23413. 33113, 64413
Waluyo, B. 27613
Wan Li 82512
Wang Deying 82513
Wang Ping 82513
Wang Shoudao 825/3

Wansink, W. 1013
Wardigley. A.M.O. 22111
Warena, G. 3213
Warhol. A. 768/2/3. (1988) 32/foto
Warmond, E. 832/2
Warner, J. 62211. 75611
Warnke, J. 229/foto, 23011
Warsama, O.K. 41413
Wartenberg, G. von 23011
Warwick. D 835/2
Washington, G. 265/i
Wasilewski, A. 34813
Wasjtsjenko, G. 16712
Waskiewicz, J. 38112, 38212
Wassin, I. 82112
Watanabe, K. 42612
Watanabe, M. 73911
Watanyar, M.A. 66/1, 7012
Wathelet, M. 69311, 81912
Watkins. J. 21812
Watts, D. 46312
Watts, J. 68511
Wazir. K., zie Jihad, A.
Waziri, N. 6613
Wazoua, D. 7631112
Weatherill, B. 43/1/foto
Webb, J. 21813
Weber. J. 29813
Webster, W.H. 216/2/foto
Weddadi, M.M.O 79913
Wedernikow. G. 16612
Wee Chong Jin 3213
Wee Kim Wee 32/3
Wehner. H. 21013
Weinberger, C. 16413, 2181213. 26313. 26613. 2691112, 2711112, 335/1. 35613, 42913, 454111213, 50712. 596/2/3. 59813, 599/3. 60411, 61013, 62113. 6221213, 62312. 625/2. 626/2. 6751113. 712/3. 75211. 55713. 75811, 77413, 815/1, 81612
Weiner, G. 57113
Weir, B. 261/2, 262/3, 26613
Weisglas. W.F. 13912. 159/2
Weiss. A. 911
Weizman, E 33713, 34011, 36012
Weizsacker, M. von 451/foto
Weizsacker. R. von 6012, 6412, 9011. 21013, 229/3/foto. 35511. 449/1/2/3/foto. 450111213. 451/1/2/3/foto. 452/1/2. 799/2. 828/1
Welichow. J 115/3. 69913
Well, G. van 67513
Wells. R. 22113
Welsh, D. 30712
Welsh, L. 21812
Wemalo, W. 3213
Wen Jiabao 82512
Wenders, W. 83673. 83711
Wentzel. G. 30612
Werblan. A. 34912
Weretnikow, G. 16911
Werff. Y.P.W. van der 47213
Wertmuller. L. 83713
Wes, M 32/3
Westerlinck. W. 3013, 3111
Weston. G. 18911
Wetere, K. 54512
Weverbergh, J. 37612
White, R. 734/2
Whitehead, J. 9311. 588/3
Whitelaw. W. 43/1/foto. 183/1/2/3. 38613
Whittington. E 18711
Wibaux, F. 223/2/3
Wichit Saensthong 4813
Wiebes, M. 83212
Wieczorek, M. 34813. 351/2
Wieg, R. 83312
U'ielowiejski. A. 58811
Wieme, D. 3111
Wiesenthal. S. 9/3
Wiest. D. 838/2
Wieu. A 55512
Wigny, P. 4812
Wiktor, A. 44812
Wilby, J. 83712
Wilczynski. W 550/1
Wilde 22413
Wiley, J. 30513
Wilk, M. 479/1. 51012
Willebrands. J. 49213
Willem-Alexander, prins 614/foto
Willemart 7611213
Willems, H.G. 82811
Willems. S. 83513
Willey, R. 49111
William Arthur Philip Louis. prins 4911.1
Williams, E. 17.1, 18/1
Williams, S. 117/2/foto, 38511
Willis, B. 83612
Willis, N. 439/1/foto, 44011. 442/1. 44311
Willoch, K. 79111, 81611
Wilms, D. 229/foto, 23011
Wilson, A. 83813
Wilson. J-P. 408/2/foto
Wilson, M. 5701112. 57112, 66911
Wilson, S. 1811
Wilson. T. 16/1/2
Wilson, W.A. 23413, 23512
Wilssens, M-A. 83912
Wimmer, W. 755/2
Windelen. H. 230/1
Windels. J. 18613
Wingti. P. 321213
Winkler, J. 1612
Winogradow, W. 16811
Winter. R. 781213
Winwood, S. 83512
Wiroatmodio, S. 27613
Wise, J. 570/3. 57112
Wisner, F. 217/2, 340/1/foto
Wit, R. de 82011
Wittwer, G 31312
Wladimirow, B. 16611
Wogou. E. 76412
Wojcik. A. 34911
Wojcik, D. 50913
Wojtecki, J. 34913
Wolczynski, G. 50913
Wole Chekol 71413
Wolf, C. 83413
Wolf, J 2112, 2213
Wolff, J. 13812
Wolfferen, K.G. van 83113, 832/foto
Wolfram. W 660/1/foto
Wolmrr. J. 167/1
Wolochonski. L. 11313
Wolski, L. 47713
Wolters. J. 58411
Woltgens, T. 66613, 66812
Wolwowski. L. 20812
Wondayen Mihretu 71413
Wong. J 50612
Wong Kan Seng 3213
Wood S 546/1
Wood. W 49312
Woodcock L 56011
Woods D 49113
Woods. M. 408/2/foto
Woodworth, J. 77711
Worku Ferede 71512
Wörner, M. 229/foto, 23011. 675/1/2, 676/1. 75212, 735/2/3. 75613. 75711. 79111, 80711, 81311, 8161112
Worobjow, A. 20712
Woroniecki, W. 50912
Woronow, J. 30012
Woronowski, G. 16612
Worontsow, J. 9512, 163/foto, 16413, 16512, 33911, 70212, 7121213, 713/foto, 72513, 75512, 756/1/foto, 774/2
Worosjilow. K.E. 16811
Worrall, D. 30313. 306/3/foto
Woznesenski, A. 26012, 29911
Wozniak. J. 349/1, 33011
Wozniak. M. 3481'3. 3521213. 379/3, 58812
Wratsow. B. 25112
Wright. D. 18211
Wright, J. 233/1/foto. 265/1. 62211, 711/1/3, 74913
Wroniak. Z. 55412
Wrzaszczyk. T. 38013. 44712
Wttewall van Stoetwegen, C.W I. 16/2/3/foto
Wu Xiuquan 82513
Wu Xueqian 32512, 50411. 56813, 82512
Wujec, H. 384/1, 44612, 47412, 47912, 50911. 554/3
Wurzbach. P-K. 23011
Wijdenbosch, J. 657/1. 65913, 660/1/2/3/foto, 66113, 66212
Wyer, H. 69511
Wijnaendts. H 581/3
Wijnberg, M. 832/1
Wyse, P. 13113
Wysocki, M. 44812
Wysotski, W. 26013, 83813
Wyszymski, S. 38211, 38311. 41113, 47513

X

Xiao Hongda 82513
Xiao Ke 825/3
Xiao Shi 82611
Xu Xiangqian 82613
Xuereb, P. 321/1/2

Y

Yaacoubi, S. 82713
Yacouba. M. 82113
Yagi, K. 54013, 55511
Yambala, J-L.G. 762/3. 7631112
Yan Minfu 82512
Yang, F. 83711
Yang Dezhi 82413, 82513
Yang Rudai 825/2, 82611
Yang Shangkun 82512. 82613
Yang Soon Jik 42111, 462/3/foto
Yangongo, X.S. 76213, 76311
Yao Yilin 825/2/foto, 82611, 68812
Yaqubi, F.M. 701213
Yaqubi, G.F. 6713, 6813, 6913, 701213
Yassin. M. el-H A. 54012. 556/2
Yavuzturk, Z. G8011
Yazar, M. 68113, 68211
Yeboah, W. 79311
Yehia, A.R. 32013
Yehuwalashet Girma 71313
Yeoh Ghim Seng 3213
Yeoman, J. 83213
Yessa, E.O.S.A. 79912
Yeutter, C. 46713
Yhombi-Opango, J. 79813, 79911
Yi Chun Ku 42212
Yi Han Tong 41911, 42212
Yi Jongnam 42413
Yi Man Sop 41811, 42111, 46412
Yilmaz, K. 6821112
Yilmaz, M. 67913. 68011
Yilmaz, N. 78912
Yilmaz, S. 786/3
Yohai, S.A. 56513. 56611
Yonkeu, J-B. 79513
Yoo Chui Song 41713
Yoo Han Yul 42011
Yoon Sung Min 42012
Yos Por 60612
Yos Son 60712
Younes, A.B. 22613
Young, D. 44/3, 4511, 38613
Young, H. 11613
Young, M. 49111
Younger, G. 43/1/foto. 4513, 56/3/foto. 5711, 38613, 45311, 45413, 4551113, 45611, 62911, 67611, 80911
Yu Che Yon 42011
Yu Han Yul 42212
Yu Qiuli 82513
Yual, G. 55512

Yusuf, A.A. 2211112
Yusuf. M.G. 220/3
Yusuf Ahmed 715/3

Z

Zaanouni. M. 72113. 724/1
Zablocki, J. 384/foto. 588/1
Zacharow. M. 313/2
Zacharow, W. 16612
Zagajewski, k. 830/1
Zagury, D. 50213
Zahir Shah, M ex-koning 69/3. 94/2
Zahradnik. J, 23/3
Zaim. A. 29211
Zajkow, L. 16612, 75313, 7541213
Zak, J. 2412, 2512
Zaleski, T. 509/1
Zalm. R. vander 5731213
Zalygin, S. 166/3, 29911
Zamberletti, G. 285/foto, 28611. 40511
Zamjatin, L. 165/1
Zandarowski, Z. 38013
Zandschulp, W. van de 47213
Zanetti, E. 53213
Zanone. V. 282/2. 285/foto. 286/1, 812/1
Zarif. M. 9411
Zarifi. M.A.J. 70/2/3
Zaro, N. 3181112
Zaslawskaja. T. 253/2
Zawada, S. 58811
Zawadzki, S. 34813, 35011. 445/3
Zawawi, Q.A. al- 68413
Zayani, M. 72412
Zazay, S.K. 70/2/3
Zazone, V. 57913
Zee, S. van der 234'3
Zeffirelli, F, 838/2
Zein, I.M 27612
Zelitsjonok, R. 113/2, 20812
Zemzeni. H. 723/1
Zenaidi. M. 724/1. 827/3
Zhang Jingfu 569/1. 82513
Zhao Ziyang 90/3. 50413. 505/1/foto, 567/3, 5681113, 605/1, 799/2, 800/3, 824/1/2. 825/2/3/foto, 826111213, 827/1
Zhou Enlai 82613. 8-71?
Zhou Nan 504/1/3/foto
Zhu Muzhi 82511
Zia ul-Haq. M. 92/1, 12511
Ziad, Z.A. 35611
Ziarmal, Z. 6813
Zichem, A. 65812
Zieba. S. 349/1/3
Zieniuk, K. 47913
Zimjanin, M. 10313. 10412
Zimmermann. F. 229/foto 230'1, 2481213 392/3. 393/1. 752/2. 755/2
Zimmermann. W. 677/2/3. 725/1/2, 726/3
Zinowjew, G.J. 75311
Zioniek, Z. 478/2
Zir, A.M. 320/1/foto
Ziray, S.M. 6611
Ziws. S. 208/1/2
Zlobin, N. 16612
Zodehougan. E. 762/1
Zohbi. M. 27/3
Zommer, A el- 246/2
Zongo. H 496/1/2. 673/2/3
Zonone, V. 513/2
Zoon. J H. 472'3
Zorgati, N. 723/3, 724/1, 827 3
Zotow. A. 35711
Zouari. A. 827/3
Zoumanigui, J G 795 1
Zoutendiik G 472/1/3
Zubair. M. 68413
Zuccolillo. A 302/3. 303/2
Zuñiga. C I. 531/1. 533/foto
Zuñiga. M. 533/3
Zuylen, G van 99/2
Zwicky, H 69413
Zygulski, K. 34913. 352/2. 409/1
Zyl Slabbert. F. van 307/1
Zijlstra. R. 47213